2012

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ
„Iorgu Iordan - Al. Rosetti”

DEX

ediție REVĂZUTĂ și ADĂUGITĂ

DICȚIONARUL EXPLICATIV al LIMBII ROMÂNE

univers enciclopedic gold

DEX

Dicționarul explicativ al limbii române – conceput ca un cuprinzător repertoriu lexical, în acord cu noile norme ortografice, ortoepice şi de punctuație ale limbii române –

- conține informații şi clarificări în legătură cu vocabularul românesc actual;
- aduce la zi inventarul lexical prin introducerea în lista de cuvinte a termenilor noi aparținând unor domenii de actualitate (informatică, finanțe, drept, religie, mass-media etc.);
- include noțiuni din literatura populară, regionalisme, arhaisme care apar în scrierile vechi şi în operele clasicilor români;
- redă locuțiuni şi expresii ori de câte ori prezența acestora este necesară pentru tratarea unui cuvânt;
- cuprinde peste 7 000 de articole noi față de ediția anterioară.

DEX-ul a fost şi este cea mai bine vândută carte din România.

ISBN 978-606-8358-20-8

www.universenciclopedic.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
ACADEMIA ROMÂNĂ (Bucureşti). INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „IORGU IORDAN-AL. ROSETTI"
DEX - Dicţionarul explicativ al limbii române /
Academia Română. Institutul de Lingvistică „Iorgu Iordan-Al. Rosetti". -
Ed. a 2-a, rev. - Bucureşti: Univers Enciclopedic Gold, 2012
ISBN 978-606-8358-20-8

81'374.8=135.1

ACADEMIA ROMÂNĂ
INSTITUTUL DE LINGVISTICĂ „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”

DEX

ediție REVĂZUTĂ și ADĂUGITĂ

DICȚIONARUL EXPLICATIV *al* LIMBII ROMÂNE

univers enciclopedic gold

București, 2012

Redactor: ELISABETA SIMION

Coperta: ANNA-MÁRIA ORBÁN

Tehnoredactare și paginare computerizată: MARIANA MÎRZEA
MIHAELA TUDOR
DIANA TATU

ISBN 978–606–8358–20–8

Lucrarea a fost elaborată în cadrul Sectorului de lexicologie şi lexicografie al Institutului de Lingvistică „Iorgu Iordan – Al. Rosetti”

Autorii DEX:

Conducătorii lucrării:

acad. Ion Coteanu, dr. Luiza Seche, dr. Mircea Seche

Redactori:

Alexandra Burnei, Elena Ciobanu, Eugenia Contraş, Zorela Creţa, Valentina Hristea, dr. Lucreţia Mareş, Elena Stîngaciu, Zizi Ştefănescu-Goangă, Tatiana Ţugulea, Ileana Vulpescu

A colaborat la revizia şi la definitivarea etimologiilor dr. Theodor Hristea

Autorii suplimentului la DEX:

Conducătorii lucrării:

acad. Ion Coteanu, Ion Dănăilă, Nicoleta Tiugan

Redactori:

Elena Ciobanu, Zorela Creţa, Eugenia Guţulescu, Valentina Hristea, dr. Lucreţia Mareş, Georgeta Mitran, Maria Păun, Zizi Ştefănescu-Goangă, Nicoleta Tiugan, Tatiana Ţugulea

Au mai colaborat:

dr. Mircea Seche (la revizia definitivă), dr. Andrei Bantaş (la revizia şi definitivarea etimologiilor), Aurelian Lăzăroiu, de la Institutul de Cercetări Etnologice şi Dialectologice din Bucureşti (la revizia şi la definitivarea unor articole din domeniul tehnic), Aurelia Ulici şi Rodica Zafiu (la definitivarea manuscrisului pentru tipar)

PREFAȚĂ
LA EDIȚIA I

Dicționarul explicativ al limbii române *se adresează tuturor celor care, folosind în mod curent limba română, au nevoie de informații și lămuriri noi în legătură cu vocabularul românesc actual.*

Conceput ca un cuprinzător repertoriu lexical, ***Dicționarul*** *înregistrează și explică foarte multe cuvinte, sensuri și unități frazeologice noi, ivite în uzul limbii române cu deosebire în ultimele două decenii.*

În acest dicționar intră și cuvinte populare, regionale, arhaisme etc. care apar în operele clasice ale literaturii române.

Definirea și explicarea cuvintelor, ca și distribuirea sensurilor, respectă principiile introduse în lexicografia românească de Institutul de Lingvistică din București.

În acest cadru devenit tradițional și-au găsit locul potrivit toate noutățile de interpretare destinate îmbunătățirii descrierii cuvintelor. Ca și în dicționarele anterioare elaborate la Institutul de Lingvistică din București, și în cel de față au fost incluse locuțiuni și expresii, ori de câte ori prezența lor în cursul tratării unui cuvânt se impunea cu necesitate.

Pentru a respecta tradiția din lexicografia națională, ***Dicționarul*** *indică și originea cuvintelor înregistrate, deși nu este un dicționar etimologic propriu-zis.*

La alcătuirea planșelor ilustrative, colectivul de autori a primit sfaturile și un substanțial ajutor din partea Comisiei de ocrotire a monumentelor naturii, din partea Institutului de Istorie a Artelor, a Muzeului de Istorie Naturală „Grigore Antipa", a Muzeului Satului din București, a Observatorului Astronomic din București, a Uniunii Arhitecților. Exprimăm și aici tuturor celor de la instituțiile menționate care ne-au sprijinit mulțumirile noastre cele mai călduroase.

AUTORII

PREFAȚĂ
LA EDIȚIA a II-a

Ediția a II-a a ***Dicționarului explicativ al limbii române,*** *întocmită sub conducerea acad.* ***Ion Coteanu*** *și dr.* ***Lucreția Mareș,*** *are la bază prima ediție, revăzută și îmbogățită prin introducerea cuvintelor din Suplimentul la DEX și din alte surse lexicale și elaborată de un grup de cercetători de la Institutul de Lingvistică din București al Academiei Române, în afara obligațiilor lor din planul de cercetare al Institutului în condițiile stabilite prin Legea 70/1992 care încurajează inițiativele personale ale specialiștilor din diverse domenii de cercetare în vederea dezvoltării științei și culturii.*

Redactorii prezentei ediții:

Larisa Avram
Zorela Creța
Corina Gheorghe
Anca Gherman
Daniela Grădinescu
Eugenia Guțulescu
Irina Koch
Lucreția Mareș, dr.
Georgeta Mitran
Eleonora Popa
Silvia Săvulescu
Ariadna Ștefănescu
Radu Trif
Romana Tulbure

PREFAȚĂ
LA EDIȚIA a II-a
revăzută şi adăugită

Această nouă ediție a II-a, revăzută și adăugită, a ***Dicționarului explicativ al limbii române*** *reprezintă punerea de acord a ediției anterioare a DEX-ului publicată la Editura Univers Enciclopedic, București, 1996, cu normele ortografice, ortoepice și de punctuație din ediția a II-a a* ***Dicționarului ortografic, ortoepic și morfologic al limbii române*** *(DOOM²), apărută la aceeași editură în anul 2005.*

În conformitate cu legislația internațională în vigoare privind regimul mărcilor comerciale înregistrate pentru anumite produse, s-a procedat la notarea cu semnul grafic ® a termenilor care reprezintă denumirea oficială a acestora. Este vorba de termeni care aparțin unor firme comerciale, utilizați ca termeni comuni.

Această nouă ediție beneficiază și de o aducere la zi a inventarului lexical prin introducerea în lista de cuvinte a termenilor noi, înregistrați în DOOM², precum și a definițiilor acelor termeni care aparțin unor domenii de mare interes și de actualitate pentru publicul larg (informatică, finanțe, religie, drept, medicină etc.).

La elaborarea ediției de față au contribuit: Monica Busuioc, Elena Ciobanu, Nicoleta Mihai, Maria Păun, Eleonora Popa, Carolina Popuşoi, Zizi Ştefănescu-Goangă.

ÎNDRUMĂRI PENTRU FOLOSIREA DICȚIONARULUI

Cifra pusă la unele cuvinte-titlu sau la unele cuvinte din definiție indică numărul de ordine al omonimelor (**MAI**[1]).

Cifra dintre paranteze la cuvinte, la forme gramaticale sau variante lexicale trimite la sensul termenului, de exemplu: **MĂNAT** — „atins de mană (**2**)".

Sensurile îndepărtate din interiorul unui articol se semnalează prin litere majuscule (**A**, **B** etc.) sau cifre romane (**I**, **II** etc.), cele înrudite explicit — prin cifre arabe (**1**, **2** etc.) ori litere mici (**a**, **b** etc.), iar cele dependente de un sens principal prin semnul ✦.

Semnul ✧ în interiorul unui articol indică unitățile frazeologice (locuțiuni, expresii, compuse etc.) subordonate unui sens principal, precum și schimbările care intervin în cadrul unui sens, fără să comporte o nouă definiție.

Semnul > înseamnă „a dat..."

Semnul < înseamnă „provine din..."

Semnul * arată că termenii astfel notați nu sunt atestați în texte.

Etimoanele se reproduc, fără excepție, cu litere latine, de obicei în transcriere simplificată.

ABREVIERI

A.	= ante
Abr.	= abreviat, abreviere
Absol.	= (tranzitiv) absolut
Acc.	= accentuat
Acuz.	= acuzativ
Adj.	= adjectiv
Adj. dem.	= adjectiv demonstrativ
Adj. interog.-rel.	= adjectiv interogativ-relativ
Adj. nehot.	= adjectiv nehotărât
Adj. pron.	= adjectiv pronominal
Adj. pos.	= adjectiv posesiv
Adv.	= adverb
Adv. interog.	= adverb interogativ
Aeron.	= aeronautică
Agric.	= agricultură
Agron.	= agronomie
Alb.	= limba albaneză
Anat.	= anatomie
Aor.	= aorist
Apic.	= apicultură
Arg.	= argotic
Arh.	= arhaizant
Arheol.	= arheologie
Arhit.	= arhitectură
Art.	= articol; articulat
Art. adj.	= articol adjectival
Art. hot.	= articol hotărât
Art. nehot.	= articol nehotărât
Art. pos.	= articol posesiv
Astron.	= astronomie
Bg.	= limba bulgară
Biochim.	= biochimie
Biol.	= biologie
Bis.	= termen bisericesc
Bot.	= botanică
cca	= circa
Ceh.	= limba cehă
Cf.	= confer
Chim.	= chimie
Cib.	= cibernetică
Cin.	= cinema; cinematografie
Cit.	= citit
Concr.	= concretizat
Conj.	= conjuncţie
Constr.	= construcţii
Cont.	= contabilitate
Cor.	= coregrafie
Cosm.	= cosmografie; cosmologie
H.	= Hristos
Cuv.	= cuvânt
Dat.	= dativ
Decen.	= deceniul

Depr. = depreciativ
Dial. = dialect(al)
Din lat. = neologism din latină
d.H. = după Hristos
Ebr. = limba ebraică
Ec. = economie
Ec. pol. = economie politică
Electron. = electronică
Elt. = electrotehnică
Engl. = limba engleză
Engl. am. = engleză americană
Entom. = entomologie
Esper. = limba esperanto
Et. nec. = etimologie necunoscută
Expr. = expresie
F. = feminin
Fact. = (tranzitiv) factitiv
Fam. = familiar
Farm. = farmacie; farmacologie
Fig. = figurat
Fil. = filosofie
Filol. = filologie
Fin. = finanțe
Fiz. = fizică
Fiziol. = fiziologie
Fon. = fonetică; fonologie
Fot. = fotografie
Fr. = limba franceză
Genet. = genetică
Gen. = genitiv
Geogr. = geografie
Geol. = geologie
Geom. = geometrie
Ger. = gerunziu
Germ. = limba germană
Gr. = limba greacă (veche)
Gram. = gramatică
Hort. = horticultură
Idiş = limba idiş
Iht. = ihtiologie
Imper. = imperativ
Imperf. = imperfect
Impers. = (verb) impersonal
Impr. = impropriu
Ind. = industrie
Inf. = infinitiv
Inform. = informatică
Interj. = interjecție
Intranz. = intranzitiv
Invar. = invariabil
Ir. = ironic
Ist. = istorie
It. = limba italiană
î.H. = înainte de Hristos
Înv. = învechit
Jap. = limba japoneză
Jur. = ştiințe juridice
Lat. = limba latină; moştenit din latină
Lat. med. = limba latină medievală
Lat. pop. = limba latină populară
Lingv. = lingvistică
Lit. = literar
Livr. = livresc
Loc. = locuțiune
Loc. adj. = locuțiune adjectivală
Loc. adv. = locuțiune adverbială
Loc. conj. = locuțiune conjuncțională
Loc. prep. = locuțiune prepozițională
Loc. s. = locuțiune substantivală
Loc. vb. = locuțiune verbală
Log. = logică
M. = masculin
Magh. = limba maghiară
Mar. = marină
Mat. = matematică
Mec. = mecanică

Med. = medicină
Med. vet. = medicină veterinară
Met. = meteorologie
Metal. = metalurgie
M. gr. = limba medie greacă
Mil. = termen militar
Milen. = mileniu
Min. = mineralogie; minerit
Mitol. = mitologie
M. m. ca perf. = mai mult ca perfectul
Muz. = muzică
N. = neutru
Neg. = negativ
Ngr. = limba neogreacă
Nom. = nominativ
Norv. = limba norvegiană
N. pr. = nume propriu
Num. = numeral
Num. adv. = numeral adverbial
Num. card. = numeral cardinal
Num. col. = numeral colectiv
Num. multipl. = numeral multiplicativ
Num. nehot. = numeral nehotărât
Num. ord. = numeral ordinal
Opt. = optică
Ornit. = ornitologie
P. = post
P. anal. = prin analogie
Part. = participiu
Peior. = peiorativ
Perf. c. = perfect compus
Perf. s. = perfect simplu
Pers. = persoană
Persan. = limba persană
P. ext. = prin extensiune
P. gener. = prin generalizare
Pict. = pictură
Pl. = plural
Pol. = limba poloneză
Pop. = popular
Port. = limba portugheză
Pr. = pronunțat
Pref. = prefix
Prep. = prepoziție
P. restr. = prin restricție
Prez. = prezent
Prez. conj. = prezent conjunctiv
Prez. ind. = prezent indicativ
Pron. = pronume, pronominal
Pron. dem. = pronume demonstrativ
Pron. interog.-rel. = pronume interogativ-relativ
Pron. întăr. = pronume de întărire
Pron. neg. = pronume negativ
Pron. nehot. = pronume nehotărât
Pron. pers. = pronume personal
Pron. pos. = pronume posesiv
Pron. refl. = pronume reflexiv
Psih. = psihologie
® = marcă înregistrată
Rad. = radio; radiofonie
Refl. = reflexiv
Refl. impers. = reflexiv impersonal
Refl. pas. = reflexiv pasiv
Refl. recipr. = reflexiv reciproc
Refl. unipers. = reflexiv unipersonal
Reg. = regional
Rom. = limba română
Rus. = limba rusă
Săs. = dialectul săsesc
Sb. = (limba) sârbă, croată
Sec. = secolul
S.f. = substantiv feminin
Sg. = singular
Silv. = silvicultură
Sl. = limba slavă (veche)
Slov. = limba slovenă
S. m. = substantiv masculin

S. n.	= substantiv neutru	Top.	= topografie
Sp.	= limba spaniolă	Tranz.	= tranzitiv
Spec.	= prin specializare	Ţig.	= limba ţigănească
Statist.	= statistică	Ucr.	= limba ucraineană
Subst.	= substantiv	Unipers.	= (verb) unipersonal
Suf.	= sufix	Urb.	= urbanistică
Şt. nat.	= ştiinţele naturii	V.	= vezi
Tăt.	= limba tătară	V. (urmat de un nume de limbă)	= vechi
Tc.	= limba turcă	Var.	= variantă
Tehn.	= tehnică	Vb.	= verb
Tel.	= televiziune	Viit.	= viitor
Telec.	= telecomunicaţii	Voc.	= vocativ
Text.	= industrie textilă	Zool.	= zoologie
Tipogr.	= tipografie		

A

A[1], *a,* s.m. **1.** Prima literă a alfabetului limbii române. ✧ Expr. *De la a la z* = de la început până la sfârșit; totul, în întregime. **2.** Sunet notat cu această literă (vocală deschisă nerotunjită medială). [Pl. și: (**1**, n.) *a-uri*]

A[2] interj. (De obicei repetat) Exclamație care exprimă: surprindere, admirație, entuziasm; plăcere, satisfacție; necaz, supărare; regret; indignare, reamintirea bruscă a unui lucru omis; ah. — Onomatopee.

A[3] prep. **1.** (Precedă infinitivul scurt ca formă-tip a verbului) *A lucra*. **2.** (Exprimă un raport de comparație sau de asemănare) *Miroase a pământ*. ✦ În semn de... *Fluieră a pagubă*. **3.** (Intră în compunerea unor adverbe, locuțiuni adverbiale și prepoziționale și a unor substantive și adjective în care este inclus *tot) De-a dreapta, atoatevăzător, atotputernic*. — Lat. **ad.**

A[4] prep. (Formează numerale distributive). De câte... *3 saci a 80 de kg*. — Din fr. **à.**

A[5]- Element de compunere care indică absența, excluderea etc. *Amoral, anhidru*. [Var.: **an-**] — Din fr. **a-.**

AALENIÁN, -Ă, *aalenieni, -e*, s.n., adj. **1.** S.n. Jurasicul mediu caracterizat prin cinci zone cu amoniți și lamelibranhiatul *Trigonia navis*. **2.** Adj. Care aparține aalenianului (**1**), privitor la aalenian. [Pr.: *a-a-le-ni-an*] — Din fr. **aalénien.**

ABÁ[1] interj. (Înv.) (În propoziții interogative) Cuvânt care exprimă mirarea sau atrage atenția cuiva când i se vorbește. — Onomatopee.

ABÁ[2], (**2**) *abale*, s.f. **1.** Țesătură groasă de lână, de obicei albă, din care se confecționează haine țărănești; dimie, pănură. **2.** Sort de aba (**1**). — Din tc. **aba.**

ABÁC, *abace*, s.n. **1.** Instrument de calculat alcătuit dintr-un cadru cu vergele pe care se pot deplasa bile (colorate). **2.** Tabel sau diagramă care permite rezolvarea imediată a unor calcule. — Din fr. **abaque,** lat. **abacus**.

ABÁCĂ, *abace*, s.f. (Arhit.) Partea superioară a capitelului unei coloane care face legătura cu arhitrava. — Din fr. **abaque,** lat. **abacus.**

ABAGÉR, *abageri*, s.m. (Reg.) Abagiu. — Din **abagerie[1].**

ABAGERÍE[1], *abagerii*, s.f. Atelier sau industrie de (haine de) aba[2]. — **Abagiu** + suf. *-ărie*.

ABAGERÍE [2] s.f. Meseria de abagiu. — **Abager** + suf. *-ie*.

ABAGÍU, *abagii*, s.m. Persoană care se ocupă cu fabricarea sau cu vânzarea abalei[2]; abager. — Din tc. **abağy.**

ABAJÚR, *abajururi*, s.n. Dispozitiv fixat în jurul unei lămpi destinat să dirijeze lumina într-o anumită direcție. [Pl. și: *abajure*] — Din fr. **abat-jour.**

ABANDÓN, *abandonuri*, s.n. **1.** Părăsire împotriva regulilor morale și a obligațiilor materiale a copiilor, a familiei etc. **2.** Părăsire a unui bun sau renunțare la un drept. **3.** Renunțare la continuarea participării într-o probă sportivă. — Din fr. **abandon.**

ABANDONÁ, *abandonez*, vb. I. **1.** Tranz. A părăsi pe cineva (lăsându-l fără sprijin sau ajutor); a renunța la ceva. ✦ Refl. Fig. A se lăsa cuprins, în mod exagerat, de un sentiment, de o emoție, de anumite preocupări. **2.** Tranz. și intranz. A renunța la continuarea participării la o întrecere sportivă. — Din fr. **abandonner.**

ABANDONÁRE, *abandonări*, s.f. Acțiunea de *a abandona;* părăsire. — V. **abandona.**

ABANDONÁT, -Ă, *abandonați, -te*, adj. Care a fost părăsit. ✦ Spec. (Despre copii nou-născuți) Care a fost părăsit de către mamă. — V. **abandona.**

ABANÓS, *abanoși,* s.m. Lemnul din specii de copaci exotici, greu, tare, foarte durabil, de culoare neagră, folosit pentru fabricarea unor mobile de lux, a instrumentelor muzicale de suflat etc. *(Dyospyros)*. ✧ *Păr de abanos* = păr negru-lucios. — Din tc. **abanoz.**

ABATÁJ, *abataje*, s.n. **1.** Operație de tăiere sau de extragere a unui minereu sau a unei roci dintr-un zăcământ; *p. ext.* loc unde se execută această operație. **2.** Operație de doborâre a arborilor (în exploatările forestiere). **3.** Tăiere, sacrificare a vitelor la abator. ✦ Ansamblu de operații făcute în abator de la introducerea animalelor în sala de tăiere până la tranșarea cărnii. **4.** Operație de înclinare a unei nave mici în vederea reparării, curățării etc. — Din fr. **abattage.**

ABÁTE[1], *abați*, s.m. **1.** Titlu dat superiorului unei abații; persoană care are acest titlu. **2.** Titlu onorific acordat unor preoți catolici; persoană care poartă acest titlu. — Din it. **ab(b)ate.**

ABÁTE[2], *abát*, vb. III. **1.** Tranz., refl. și intranz. A (se) îndepărta (de la o direcție inițială, *fig.* de la o normă fixată, de la o linie de conduită etc.). ✦ Refl. și tranz. A se opri sau a face să se oprească în treacăt undeva sau la cineva (părăsind drumul inițial). **2.** Refl. (Despre fenomene ale naturii, calamități, nenorociri) A se produce în mod violent. **3.** Refl. și intranz. A trece cuiva ceva prin minte, a-i veni o idee, o toană, un capriciu; a i se năzări. **4.** Tranz. A întrista, a deprima, a mâhni, a descuraja. *Vestea l-a abătut*. **5.** Tranz. A doborî la pământ. — Lat. **abbattere, (4, 5)** din fr. **abattre.**

ABÁTERE, *abateri*, s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) abate[2]* și rezultatul ei. ✦ Încălcare a unei dispoziții cu caracter administrativ sau disciplinar. **2.** Diferența dintre valoarea efectivă sau valoarea-limită admisă a unei mărimi și valoarea ei nominală. ✦ (Tehn.) Diferența dintre dimeniunea reală și cea proiectată a unei piese. — V. **abate[2].**

ABATÉSĂ, *abatese*, s.f. Călugăriță care conduce o abație. — Din it. **abbadessa.** Cf. lat. a b b a t i s s a.

ABATÍZĂ, *abatize*, s.f. (Mil.) Dispozitiv de apărare făcut din copaci tăiați și culcați cu vârful spre inamic sau din crăci înfipte în pământ. — Din fr. **abattis.**

ABATÓR, *abatoare*, s.n. Loc special amenajat unde se sacrifică animalele în vederea obținerii cărnii, sub control sanitar-veterinar. — Din fr. **abattoir.**

ABAȚÍE, *abații*, s.f. Mănăstire catolică cu statut special (împreună cu averea, domeniile ei), condusă de un abate[1] sau o abatesă și care depinde de un episcop sau direct de papă[2]. — Din it. **ab(b)azia.**

ABAZÍE, *abazii*, s.f. (Med.) Tulburare nervoasă manifestată prin necoordonarea mișcărilor în mers, datorată disfuncției aparatului vestibular. — Din fr. **abasie.**

ABĂTÚT, -Ă, *abătuți, -te*, adj. Care este descurajat; trist, deprimat. — V. **abate[2].**

ABC s.n. **1.** Enumerarea primelor litere ale alfabetului. **2.** Fig. Început al unei arte, al unei științe. [Cit.: *abecé*] — Din fr. **abece.**

ABCÉS, *abcese*, s.n. Acumulare de puroi, bine delimitată de țesuturile din jur printr-o membrană de țesut conjunctiv. — Din fr. **abcès.**

ABDICÁ, *abdíc*, vb. I. Intranz. A renunța la tron. ✦ Fig. A renunța la ceva, a ceda (în fața greutăților). — Din fr. **abdiquer,** lat. **abdicare.**

ABDICÁRE, *abdicări*, s.f. Acțiunea de *a abdica*. — V. **abdica.**

ABDOMÉN, *abdomene*, s.n. **1.** Parte a corpului, între torace și centura pelviană, în care se găsesc stomacul, ficatul, pancreasul, splina, rinichii și intestinele; pântece, burtă, foale. **2.** (Biol.) Partea posterioară a corpului la artropode. — Din fr., lat. **abdomen.**

ABDOMINÁL, -Ă, *abdominali, -e*, adj. Care aparține abdomenului, privitor la abdomen; ventral. ✧ *Cavitate abdominală* = cavitate cuprinsă între pereții abdomenului (**1**). — Din fr. **abdominal.**

ABDOMINALGÍE, *abdominalgii*, s.f. (Med.) Durere abdominală. — Din fr. **abdominalgie.**

ABDUCTÓR, -OÁRE, *abductori, -oare*, adj. (Despre mușchi) Care a suferit o abducție. — Din fr. **abducteur.**

ABDÚCȚIE, *abducții*, s.f. Mișcare prin care se îndepărtează un membru sau un segment al acestuia de axul median al corpului. — Din fr. **abduction.**

ABECEDÁR, *abecedare*, s.n. Manual elementar pentru învățarea scrisului și a cititului; azbucoavnă, bucoavnă. ✦ Fig. Carte care cuprinde noțiunile de bază dintr-un anumit domeniu. — Din lat. **abecedarius,** fr. **abécédaire.**

ABERÁNT, -Ă, *aberanți, -te*, adj. Care se abate de la tipul normal sau corect, care constituie o aberație (**1**), absurd. — Din fr. **aberrant,** lat. **aberrans, -ntis.**

ABERATÍV, -Ă, *aberativi, -e*, adj. (Rar) Care este departe de adevăr, care ține de aberație (**1**). — Din fr. **aberratif.**

ABERÁȚIE, *aberații*, s.f. **1.** Abatere de la ceea ce este normal sau corect. **2.** Defecțiune a unui sistem optic, care duce la obținerea unor imagini neclare, deformate etc. ✧ *Aberație vizuală* = astigmatism. *Aberația luminii* = variația aparentă a poziției unui astru pe cer datorită mișcării Pământului în jurul Soarelui, în jurul axei proprii, și faptului că lumina se propagă cu viteză finită. **3.** Ceea ce este inadmisibil, absurd; absurditate, inepție, prostie. — Din fr. **aberration,** lat. **aberratio.**

ABEROSCÓP, *aberoscoape*, s.n. Instrument care servește la observarea defectului de distorsiune pe care îl prezintă un ochi anormal. — Din fr. **aberroscope.**

ABHORÁ, *abhorez*, vb. I. Tranz. (Livr.) A avea ură, dezgust, aversiune față de cineva sau de ceva. — Din fr. **abhorrer,** lat. **abhorrere.**

ABIÁ adv. **1.** (Modal) Cu greu, cu greutate; anevoie. **2.** (Cantitativ, intensiv) Foarte puțin, aproape deloc. **3.** (Temporal) De foarte puțină vreme; de îndată ce, numai ce; chiar atunci, tocmai. **4.** Cel puțin; măcar, barem. — Lat. **ad vix.**

ABIENTÍN s.n. Substanță rășinoasă extrasă din lemnul de brad, care se prezintă sub formă de cristale incolore, solubile în apă și în alcool. [Pr.: *-bi-en-*] — Din fr. **abiéntin.**

ABIETACÉE, *abietacee,* s.f. Pinacee. [Pr.: *-bi-e-*] — Din fr. **abiétacée.**

ABIETINÉE, *abietinee,* s.f. Pinacee. [Pr.: *-bi-e-*] — Din fr. **abiétinée.**

ABÍL, -Ă, *abili, -e*, adj. (Adesea adverbial) Care este îndemânatic, iscusit, priceput, dibaci. ✦ Șmecher, descurcăreț. — Din fr. **habile,** lat. **habilis.**

ABILITÁ, *abilitez*, vb. I. Tranz. **1.** A califica o persoană în urma unui examen pentru un post universitar; a atesta. **2.** A împuternici. — Din fr. **habiliter,** lat. **habilitare.**

ABILITÁRE, *abilitări*, s.f. (Rar) Acțiunea de *a abilita* și rezultatul ei. — V. **abilita.**

ABILITÁTE, *abilități*, s.f. (La sg.) Îndemânare, iscusință, pricepere, dibăcie. ✦ (La pl.) Deprinderi, obiceiuri, șmecherii, șiretlicuri. — Din fr. **habilité,** lat. **habilitas, -atis.**

ABIOGÉN, -Ă, *abiogeni, -e*, adj. (Biol.; despre medii) Care este lipsit de viață; (despre procese) care are loc, care se petrece fără participarea materiei vii. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **abiogène.**

ABIOGENÉZĂ s.f. Concepție după care originea materiei vii trebuie căutată în materia fără viață. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **abiogenèse.**

ABIOLOGÍE s.f. Disciplină care are ca obiect studierea elementelor anorganice. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **abiologie.**

ABIÓTIC, -Ă, *abiotici, -ce*, adj. Lipsit de viață, incompatibil cu viața [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **abiotique.**

ABIOTROFÍE, s.f. Scădere a vitalității unui organism sau a unui organ din cauza unor defecte ereditare de dezvoltare sau a lipsei factorilor nutritivi, fapt care determină slăbirea capacității de adaptare-apărare. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **abiotrophie.**

ABIÓZĂ s.f. **1.** Stare lipsită de viață. **2.** Procedeu de conservare a produselor alimentare de natură animală și vegetală, bazat pe distrugerea totală a microorganismelor existente în produs prin termo-, foto-, chimiosterilizare sau prin iradieri ionizante. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **abiose.**

ABÍS, *abisuri*, s.n. (Adesea fig.) Prăpastie adâncă; genune, hău[1]. — Din fr. **abysse,** lat. **abyssus.**

ABISÁL, -Ă, *abisali, -e*, adj. **1.** De abis. ✦ Care se află sau care trăiește la mari adâncimi în mări sau în oceane. *Regiune abisală. Animal abisal*. **2.** Care se referă la subconștient, al subconștientului. — Din fr. **abyssal.**

ABITÁȚIE s.f. (Jur.) Drept de folosință a unei case de locuit care este proprietatea altuia. — Din fr. [droit d']**habitation.**

ABITÍR adv. (Fam. și pop.; numai la comparativ) Mai mult, mai bine, mai tare (decât...). — Din tc. **beter** „mai rău".

ABJÉCT, -Ă, *abjecți, -te*, adj. Care comite fapte reprobabile; ticălos. ✦ Care inspiră repulsie, dispreț; josnic, netrebnic, mizerabil. *Comportament abject.* — Din fr. **abject,** lat. **abjectus.**

ABJÉCȚIE, *abjecții*, s.f. Faptă, atitudine abjectă; ticăloșie, josnicie. — Din fr. **abjection,** lat. **abjectio.**

ABJUDECÁ, *abjúdec*, vb. I. Tranz. A anula, a suspenda un titlu, un drept etc., printr-o hotărâre judecătorească. — Din lat. **abjudicare.**

ABJUDECÁRE, *abjudecări*, s.f. Acțiunea de *a abjudeca* și rezultatul ei. — V. **abjudeca.**

ABJURÁ, *abjúr,* vb. I. Tranz. A renega public o credință religioasă, o doctrină, o părere etc. — Din fr. **abjurer,** lat. **abjurare.**

ABJURÁRE, *abjurări*, s.f. Acțiunea de *a abjura* și rezultatul ei. — V. **abjura.**

ABLACTÁRE s.f. Ablactație. — Cf. lat. a b l a c t a r e.

ABLACTÁȚIE s.f. **1.** Trecere treptată și progresivă de la alimentația exclusiv lactată a sugarului la o alimentație diversificată; ablactare. **2.** Oprire a secreției lactate la femeile la care alăptarea este contraindicată sau inutilă. — Din germ. **Ablaktation.**

ABLATÍV, *ablative*, s.n. Caz al declinării în unele limbi, care exprimă despărțirea de un loc, punctul de plecare, instrumentul, cauza sau altă circumstanță. ✧ *Ablativ absolut* = construcție sintactică specifică limbii latine, alcătuită dintr-un substantiv (sau un pronume) și un participiu la cazul ablativ, având rol de propoziție circumstanțială. — Din fr. **ablatif,** lat. **ablativus.**

ABLÁȚIE, *ablații*, s.f. **1.** Transportare (prin acțiunea vântului, a apelor sau a ghețarilor) a materialului rezultat în urma dezagregării solului sau a rocilor. **2.** Îndepărtare chirurgicală a unui organ, a unui membru al corpului omenesc, a unei tumori etc. **3.** Fenomen fizic prin care un corp care străbate atmosfera cu mare viteză pierde din substanță, devenind incandescent prin frecarea cu aerul. [Pr.: *-ți-u-*. — Var.: **ablățiúne** s.f.] — Din fr. **ablation,** lat. **ablatio, -onis.**

ABLAȚIÚNE s.f. v. **ablație.**

ÁBLAUT, *ablauturi*, s.n. (Lingv.) Apofonie. — Din germ. **Ablaut.**

ABLEFARÍE, *ablefarii*, s.f. Malformație congenitală caracterizată prin absența parțială sau totală a pleoapelor. — Din fr. **ablépharie.**

ABLEGÁT, *ablegați,* s.m. Trimis extraordinar al papei. — Din fr. **ablégat.**

ABLEPSÍE, *ablepsii*, s.f. (Med.) Cecitate. — Din fr. **ablépsie.**

ABLUȚIÚNE, *abluțiuni*, s.f. Spălare rituală a corpului prescrisă de unele religii pentru purificare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **ablution,** lat. **ablutio, -onis.**

ABNEGÁ, *abnég*, vb. I. (Rar) Tranz. A tăgădui, a nega, a renunța la cineva sau ceva. — Din lat. **abnegare.**

ABNEGÁRE s.f. (Rar) Abnegație. — V. **abnega.**

ABNEGÁȚIE s.f. Devotament (dus până la sacrificiu); abnegare. ✦ Renunțare; sacrificiu voluntar. — Din fr. **abnégation.**

ABNÓRM, -Ă, *abnormi, -e*, adj. (Rar) Anormal, neobișnuit. — Din germ. **abnorm.**

ABNORMITÁTE, *abnormități*, s.f. (Rar) Anomalie; enormitate; lucru, fapt neobișnuit. — Din germ. **Abnormität.**

ABOLÍ, *abolesc*, vb. IV. Tranz. A desființa o instituție, o stare sau anumite uzanțe; a anula în mod legal și oficial o lege, o hotărâre etc. — Din fr. **abolir,** lat. **abolere.**

ABOLÍRE, *aboliri*, s.f. Acțiunea de *a aboli* și rezultatul ei; abolițiune. — V. **aboli.**

ABOLIȚIONÍSM s.n. Mișcare politică apărută la sfârșitul sec. XVIII, care urmărea desființarea sclaviei negrilor din SUA, Franța, Marea Britanie; *p. gener.* mișcare politică, socială care susține desființarea sclaviei. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **abolitionnisme.**

ABOLIȚIONÍST, -Ă, *aboliționiști, -ste*, s.m. și f. Adept al aboliționismului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **abolitionniste.**

ABOLIȚIÚNE, *abolițiuni*, s.f. (Înv.) Abolire. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **abolition,** lat. **abolitio, -onis.**

ABÓLLA s.f. Manta militară la romani. — Cuv. lat.

ABOMINÁBIL, -Ă, *abominabili, -e*, adj. Înfiorător, groaznic; dezgustător, urât. — Din fr. **abominable,** lat. **abominabilis.**

ABONÁ, *abonez*, vb. I. Tranz. și refl. (Cu determinări introduse prin prep. „la") A(-și) face un abonament. ✦ Refl. Fig. (Fam.) A veni în mod regulat undeva, a fi un obișnuit al casei. — Din fr. **abonner.**

ABONAMÉNT, *abonamente*, s.n. Convenție prin care, în schimbul unei sume, o persoană obține, pe o anumită perioadă, dreptul de a folosi anumite servicii publice, de a asista la spectacole, de a călători cu mijloace publice de transport, de a primi o revistă, un ziar etc.; (concr.) înscris care atestă această convenție; sumă plătită pentru obținerea acestui drept. — Din fr. **abonnement.**

ABONÁRE, *abonări*, s.f. Acțiunea de *a (se) abona*. — V. **abona.**

ABONÁT, -Ă, *abonați, -te*, s.m. și f., adj. (Persoană) care beneficiază de un abonament. ✦ Fig. (Fam.) (Persoană) care vine în mod regulat undeva. — V. **abona.**

ABORDÁ, *abordez*, vb. I. **1.** Intranz. (Despre nave) A acosta la țărm. ✦ A se alipi de o altă navă, bord la bord (pentru a o ataca). **2.** Tranz. A începe studierea unei probleme, a trata o problemă, a începe o discuție. ✦ A se apropia de cineva pentru a-i vorbi. — Din fr. **aborder.**

ABORDÁBIL, -Ă, *abordabili, -e*, adj. Care poate fi abordat; *p. ext.* accesibil. — Din fr. **abordable.**

ABORDÁJ, *abordaje*, s.n. **1.** Asalt, atac al unei nave (de către o altă navă). **2.** Ciocnire accidentală între nave ori între o navă și un obstacol. — Din fr. **abordage.**

ABORDÁRE, *abordări*, s.f. Acțiunea de *a aborda*. — V. **aborda.**

ABORIGÉN, -Ă, *aborigeni, -e*, adj., s.m. și f. (Livr.) Băștinaș, autohton, indigen. — Din fr. **aborigène.**

ABORTÍV, -Ă, *abortivi, -e*, adj., s.n. (Biol.) **1.** Adj. Care se produce înainte de vreme, prematur; care nu a evoluat în întregime. *Fetus abortiv. Boală abortivă*. **2.** Adj., s.n. (Substanță sau mijloc) care provoacă avortul. — Din fr. **abortif,** lat. **abortivus.**

ABRACADÁBRA interj. Cuvânt cabalistic căruia i se atribuia puterea magică de a realiza un lucru supranatural. — Din fr., it. **abracadabra.**

ABRACADABRÁNT, -Ă, *abracadabranți, -te*, adj. Cu totul neobișnuit; ciudat, bizar; încâlcit. — Din fr. **abracadabrant.**

ABRÁȘ, -Ă, *abrași, -e*, adj. (Pop.) **1.** (Despre cai) Nărăvaș; (despre oameni) rău, violent. **2.** (Despre acțiunile omului) Fără niciun rezultat; neizbutit, nereușit. ✧ Expr. *A ieși abraș* = a nu izbuti. [Var.: **iabráș, -ă** adj.] — Din tc. **abraș.**

ABRAZÁRE, *abrazări*, s.f. (Rar) Abraziune (**2**). — Cf. fr. a b r a s i o n.

ABRAZIÚNE, *abraziuni*, s.f. **1.** Proces de eroziune a țărmurilor din cauza valurilor mării. **2.** Roadere a unui corp ca urmare a frecării lui de alt corp abraziv sau mai dur; abrazare. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **abrasion.**

ABRAZÍV, -Ă, *abrazivi, -e*, adj., s.n. (Corp, material dur) care are proprietatea de a roade prin frecare. — Din fr. **abrasif.**

ABRAZÓR, *abrazoare*, s.n. Unealtă alcătuită dintr-un material abraziv (natural sau artificial), folosită la prelucrarea prin așchiere. — Cf. a b r a z i u n e.

ABREVIÁ, *abreviez*, vb. I. Tranz. A prescurta (în scris sau în vorbire) un cuvânt, un titlu etc.; a nota ceva printr-un simbol, printr-o siglă. [Pr.: *-vi-a*] — Din lat., it. **abbreviare.**

ABREVIÁT, -Ă, *abreviați, -te*, adj. (Despre cuvinte, titluri etc.) Care a fost prescurtat. [Pr.: *-vi-at*] — V. **abrevia.**

ABREVIATÍV, -Ă, *abreviativi, -e*, adj. (Rar) Care indică o prescurtare, care abreviază. [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **abréviatif.**

ABREVIATÓR, *abreviatori*, s.m. (Rar) **1.** Funcționar al cancelariei papale. **2.** Persoană care prelucrează restrângând sau face rezumatul scrierilor unui autor. [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **abréviateur.**

ABREVIÁȚIE, *abreviații*, s.f. (Înv.) Abreviere. [Pr.: *-vi-a-*. — Var.: **abreviațiúne** s.f.] — Din lat. **abbreviatio, -onis,** fr. **abréviation.**

ABREVIAȚIÚNE s.f. v. **abreviație.**

ABREVIÉRE, *abrevieri*, s.f. Acțiunea de *a abrevia* și rezultatul ei; (concr.) cuvânt, titlu etc. prescurtat; prescurtare, abreviație; simbol. [Pr.: *-vi-e-*] — V. **abrevia.**

ABROGÁ, *abróg*, vb. I. Tranz. A anula o lege, o dispoziție oficială. — Din lat. **abrogare,** fr. **abroger.**

ABROGÁRE, *abrogări*, s.f. Acțiunea de *a abroga*. — V. **abroga.**

ABROGÁT, -Ă, *abrogați, -te*, adj. (Despre acte, dispoziții etc.) Anulat. — V. **abroga.**

ABROGÁȚIE, *abrogații*, s.f. (Înv.) Anulare, suprimare a unei legi, a unui act normativ. — Din lat. **abrogatio,** fr. **abrogation.**

ABRUDEÁN, -Ă, *abrudeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Abrud. **2.** Adj. Care aparține Abrudului sau abrudenilor, referitor la Abrud ori la abrudeni. — **Abrud** (n.pr.) + suf. *-ean.*

ABRUDEÁNCĂ, *abrudence,* s.f. **1.** Femeie originară sau locuitoare din orașul Abrud. **2.** (Art.) Numele unui dans popular ardelenesc cu mișcare moderată; melodie după care se execută acest dans. — **Abrudean** + suf. *-că.*

ABRÚPT, -Ă, *abrupți, -te*, adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Porțiune de teren) cu pantă foarte înclinată. **2.** Adj. Fig. (Despre stil) Fără legătură, inegal. **3.** (Despre un organ) Târâtor, repent. — Din fr. **abrupt,** lat. **abruptus.**

ABRUTIZÁ, *abrutizez*, vb. I. Tranz. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde însușirile morale, specific umane; a deveni sau a face să devină insensibil, asemănător cu un animal, cu o brută; a (se) îndobitoci, a (se) dezumaniza. — Din fr. **abrutir.**

ABRUTIZÁNT, -Ă, *abrutizanți, -te*, adj. Care abrutizează. — Din fr. **abrutissant.**

ABRUTIZÁRE, *abrutizări*, s.f. Acțiunea de *a (se) abrutiza*. — V. **abrutiza.**

ABRUTIZÁT, -Ă, *abrutizați, -te*, adj. (Care a devenit) insensibil, care și-a pierdut însușirile morale, specific umane; insensibil, brutal. — V. **abrutiza.**

ABSCÍSĂ, *abscise,* s.f. Simbol care indică lungimea și sensul segmentului cuprins între un punct fix al unei drepte și un punct dat de pe dreaptă. ✦ Una dintre coordonatele carteziene, care servește la stabilirea poziției unui punct în plan sau în spațiu. — Din fr. **abscisse,** lat. **abscissa** [linea].

ABSCÍZIE, *abscizii*, s.f. (Med.) Tăiere a unei părți sau a unui organ al corpului. [Pr.: *-zi-e-*. — Var. **absciziúne** s.f.] — Din fr. **abscission.**

ABSCIZIÚNE s.f. v. **abscizie.**

ABSCÓNS, -Ă, *absconși, -se*, adj. Greu de înțeles; ascuns, tainic; (voit) obscur. — Din fr. **abscons,** lat. **absconsus.**

ABSÉNT, -Ă, *absenți, -te*, adj. **1.** Care nu e de față, care lipsește. **2.** Fig. Care nu este atent la ce se petrece în jurul lui; distrat. — Din fr. **absent,** lat. **absens, -ntis.**

ABSENTÁ, *absentez*, vb. I. Intranz. (Despre persoane) A lipsi dintr-un loc (unde ar fi trebuit să se găsească), a nu fi de față. — Din fr. **(s')absenter,** lat. **absentare.**

ABSENTEÍSM s.n. **1.** Absență îndelungată a deținătorului unei proprietăți funciare, pe care o exploatează printr-un intermediar. **2.** *Absenteism parlamentar* = practică folosită mai ales de deputații aflați în opoziție, constând în neparticiparea la sesiunile parlamentului, cu scopul de a întârzia sau de a împiedica adoptarea unor legi. — Din fr. **absentéisme.**

ABSENTEÍST, -Ă, *absenteiști, -ste*, adj., s.m. și f. (Persoană) care practică absenteismul. — Din fr. **absentéiste.**

ABSÉNȚĂ, *absențe*, s.f. **1.** Lipsă a unei ființe sau a unui obiect din locul unde ar fi trebuit să se afle. ✦ (Concr.) Semn cu care se notează această lipsă. **2.** Pierdere bruscă și de scurtă durată a cunoștinței, întâlnită în epilepsie. **3.** Fig. Neatenție, indiferență a cuiva. — Din fr. **absence,** lat. **absentia.**

ABSIDÁL, -Ă adj. v. **absidial.**

ABSÍDĂ, *abside*, s.f. Nișă semicirculară sau poligonală care închidea nava centrală a unei bazilici romane. ✦ Încăpere semicirculară destinată altarului în bisericile creștine. — Din fr. **abside,** lat. **absida.**

ABSIDIÁL, -Ă, *absidiali, -e,* adj. Care ține de absidă; privitor la absidă. [Pr.: *-di-al*] — Var.: **absidál, -ă** adj.] — Din fr. **absidal.**

ABSIDIÓLĂ, *absidiole*, s.f. **1.** Mică absidă laterală la unele bazilici romane. **2.** Mică absidă lângă altar la bisericile creștine. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **absidiole.**

ABSÍNT, (**2**) *absinturi*, s.n. **1.** Băutură alcoolică tare, de culoare verde, cu gust amar, preparată cu uleiuri eterice de pelin, anason și alte plante aromatice. **2.** Porție de absint (**1**). — Din fr. **absinthe.**

ABSOLÚT, -Ă, *absoluți, -te*, adj., s.n., adv. **I. 1.** Adj. Care este independent de orice condiții și relații, care nu este supus nici unei restricții, care nu are limite; necondiționat, perfect, desăvârșit. ✧ *Monarhie absolută* = formă de guvernământ în care puterea legislativă, puterea executivă și cea judecătorească se află în mâinile monarhului; monarhie în care suveranul are puteri nelimitate. **2.** S.n. Principiu veșnic, imuabil, infinit, care, după unele concepții filozofice, ar sta la baza universului. ✧ (Fil.) *Spirit absolut, idee absolută* sau *eu absolut* = factor de bază al universului, identificat cu divinitatea. **3.** Adj. (Despre fenomene social-economice, în legătură cu noțiuni de creștere sau de scădere cantitativă) Considerat în raport cu sine însuși și nu în comparație cu alte fenomene asemănătoare; care se află pe treapta cea mai de sus. ✧ *Adevăr absolut* = adevăr care nu poate fi dezmințit. **4.** Adj. (Mat.; despre mărimi) A cărei valoare nu depinde de condițiile în care a fost măsurat sau de sistemul la care este raportat. ✧ *Valoare absolută* = valoarea aritmetică a rădăcinii pătratului unei mărimi. **5.** Adj. (Lingv.; în sintagma) *Verb absolut* = verb tranzitiv care are complementul neexprimat, dar subînțeles. **II.** Adv. (Servește la formarea superlativului) Cu totul, cu desăvârșire; exact, întocmai, perfect. *Argumentare absolut justă*. ✧ (Întărind un pronume sau un adverb negativ) *N-a venit absolut nimeni.* — Din lat. **absolutus**, fr. **absolu.**

ABSOLUTÍSM s.n. Regim politic propriu monarhiei absolute; putere absolută a unui monarh. ✧ *Absolutism luminat* = regim politic apărut în sec. XVIII și caracterizat prin receptivitatea suveranilor la progres. — Din fr. **absolutisme.**

ABSOLUTÍST, -Ă, *absolutiști, -ste*, adj. Care aparține absolutismului, privitor la absolutism, bazat pe absolutism. — Din fr. **absolutiste.**

ABSOLUTIZÁ, *absolutizez*, vb. I. Tranz. A atribui în mod eronat unui fapt sau unei idei o valoare absolută prin ignorarea caracterului relativ, condiționat, limitat de celelalte laturi sau însușiri ale faptului sau ideii respective; a considera în mod greșit o latură a unui lucru ca o entitate de sine stătătoare, rupând-o de ansamblul căreia îi aparține. — **Absolut** + suf. *-iza.*

ABSOLUTIZÁRE, *absolutizări*, s.f. Acțiunea de *a absolutiza* și rezultatul ei. — V. **absolutiza.**

ABSOLUTÓRIU, -IE, *absolutorii*, adj., s.n. **1.** Adj. (Jur.) Care absolvă, care iartă o vină, un delict, o greșeală. **2.** S.n. (Înv.) Certificat de absolvire a unei școli superioare. — Din lat. **absolutorius,** (**2**) germ. **Absolutorium.**

ABSOLUȚIÚNE, *absoluțiuni*, s.f. **1.** Iertare de pedeapsă a unui acuzat când fapta imputată nu este prevăzută de lege sau când săvârșirea ei a fost justificată. **2.** Iertare a păcatelor, dată de obicei de papă². [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **absolution,** lat. **absolutio, -onis.**

ABSOLVÉNT, -Ă, *absolvenți, -te*, s.m. și f. Persoană care a terminat un ciclu sau o formă de învățământ. — Din germ. **Absolvent,** lat. **absolvens, -ntis.**

ABSOLVÉNȚĂ, *absolvențe*, s.f. Terminare a unui ciclu sau a unei forme de învățământ; absolvire. — Din **absolvent.**

ABSOLVÍ, *absólv*, vb. IV. Tranz. **1.** A termina un an școlar, un ciclu sau o formă de învățământ. **2.** A scuti pe cineva de pedeapsă; a ierta. — Din germ. **absolvieren,** lat. **absolvere.**

ABSOLVÍRE, *absolviri*, s.f. Acțiunea de *a absolvi* și rezultatul ei; absolvență. — V. **absolvi.**

ABSORBÁNT, -Ă, *absorbanți, -te*, adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Substanță) care absoarbe lichide sau vapori. ✦ (Substanță) care reține o parte din particulele sau din energia radiată de o sursă. **2.** Adj. Fig. Care interesează, care captivează; către care se îndreaptă toate preocupările cuiva. — Din fr. **absorbant.**

ABSORBÍ, *absórb*, vb. IV. Tranz. **1**. A suge, a înghiți, a încorpora o substanță etc. ✦ A reține o parte din particulele sau din energia radiantă care cade pe un corp. **2.** Fig. A preocupa în mod intens; a captiva. — Din fr. **absorber** (după *sorbi).*

ABSORBÍRE, *absorbiri*, s.f. Acțiunea de *a absorbi* și rezultatul ei. — V. **absorbi.**

ABSORBÍT, -Ă, *absorbiți, -te*, adj. **1.** Supt, înghițit; încorporat. **2.** Fig. Preocupat, captivat. — V. **absorbi.**

ABSORBITÓR, -OÁRE, *absorbitori, -oare*, adj., s.n. **1.** Adj. Care absoarbe. **2.** S.n. Dispozitiv folosit pentru recoltarea prin absorbție a probelor de aer în scop analitic. — **Absorbi** + suf. *-tor*.

ABSÓRBȚIE, *absorbții*, s.f. **1.** Fenomen fizic prin care un corp lichid sau solid încorporează prin difuzie din afară o substanță oarecare. ✦ Micșorare sau anulare a intensității unei radiații care trece printr-un corp. ✦ Fenomen optic caracteristic lentilelor ochelarilor de vedere de a reține, filtra etc. razele de lumină care dăunează ochiului. **2.** Proces de pătrundere a apei, a substanțelor minerale și organice, precum și a gazelor în celulele organismului. ✧ *Absorbție intestinală* = pătrunderea în sânge și în limfă a produșilor rezultați din digestia alimentelor. **3.** Încrucișare repetată a unei rase perfecționate cu una ameliorată în scopul îmbunătățirii radicale a acesteia. [Var.: **absorbțiúne** s.f.] — Din fr. **absorption,** lat. **absorptio, -onis.**

ABSORBȚIÚNE s.f. v. **absorbție.**

ABSTENȚIONÍSM s.n. Abținere demonstrativă de la exercitarea dreptului de vot; doctrină care susține această atitudine. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **abstentionnisme.**

ABSTENȚIONÍST, -Ă, *abstenționiști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține abstenționismului, privitor la abstenționism. **2.** S.m. și f. Adept al abstenționismului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **abstentionniste.**

ABSTENȚIÚNE, *abstențiuni*, s.f. (Rar) Abstinență. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **abstention.**

ABSTINÉNT, -Ă, *abstinenți, -te*, s.m. și f. Persoană care își impune restricții de la mâncare, băutură, satisfacerea unor necesități fiziologice etc. — Din fr. **abstinent,** lat. **abstinens, -ntis.**

ABSTINÉNȚĂ, *abstinențe*, s.f. **1.** Faptul de a-și impune restricții de la mâncare, băutură, satisfacerea unor necesități fiziologice etc.; abstențiune. **2.** (Ec. pol.; în sintagma) *Teoria abstinenței* = teorie prin care capitalul și acumularea lui rezultă din abținerea proprietarilor de la consumul personal exagerat. — Din fr. **abstinence,** lat. **abstinentia.**

ABSTRÁCT, -Ă, *abstracți, -te*, adj., s.n. **1.** Adj. Care este gândit în mod separat de înfățișarea materială, de exemplele particulare, de ansamblul concret (senzorial) din care face parte; care este detașat de obiecte, de fenomene sau de relațiile în care există în realitate. ✧ Loc. adv. *În abstract* = pe bază de deducții logice, teoretice, fără legătură cu datele sau cu faptele concrete. **2.** S.n. Moment al procesului cunoașterii care constă în desprinderea mintală a determinărilor fundamentale, generale ale obiectului studiat. ✧ *Artă abstractă* = arta care nu caută să reprezinte elementele realității obiective; artă nonfigurativă, abstracționism. **3.** Adj. Conceput în mod prea general, prea teoretic; *p. ext.* greu de înțeles din cauza lipsei de ilustrări concrete. **4.** S.n., adj. (Cuvânt) care are sens abstract (**1**). ✧ *Abstract verbal* = substantiv care provine dintr-un verb și exprimă acțiunea verbului respectiv. — Din lat. **abstractus,** germ. **abstrakt,** fr. **abstrait.**

ABSTRACTIZÁ, *abstractizez*, vb. I. Tranz. și intranz. A efectua o abstractizare. — **Abstract** + suf. *-iza.*

ABSTRACTIZÁNT, -Ă, *abstractizanți, -te*, adj. Care abstractizează. — **Abstractiza** + suf. *-ant.*

ABSTRACTIZÁRE, *abstractizări*, s.f. Operație a gândirii prin care se separă ceea ce nu este separat sau separabil în realitate, de considerare a unui lucru independent de legăturile lui, a unei substanțe independent de atributele ei sau invers; abstracție. ✦ Trecere de la concret la abstract. — V. **abstractiza.**

ABSTRÁCȚIE, *abstracții*, s.f. Abstractizare; (concr.) lucru abstract. ✧ Expr. *A face abstracție de...* = a nu lua în considerare; a ignora. [Var.: **abstracțiúne** s.f.] — Din fr. **abstraction,** lat. **abstractio, -onis.**

ABSTRACȚIONÍSM s.n. **1.** Tendință care acordă abstracțiunilor aceeași valoare cu aceea a realităților concrete. **2.** Artă abstractă. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **abstractionnisme.**

ABSTRACȚIONÍST, -Ă, *abstracționiști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține abstracționismului, referitor la abstracționism. **2.** S.m. și f. Adept al abstracționismului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **abstractionniste.**

ABSTRACȚIÚNE s.f. v. **abstracție.**

ABSTRÁGE, *abstrág*, vb. III. Tranz. A desprinde o însușire independent de obiectul sau de obiectele cărora le aparține; a judeca izolat, în afara unui context. — Din fr. **abstraire** (după *trage).*

ABSTRÁGERE, *abstrageri*, s.f. (Rar) Acțiunea de *a abstrage* și rezultatul ei. — V. **abstrage.**

ABSTRÚS, -Ă, *abstruși, -se*, adj. (Livr.) Neclar, confuz, încurcat. — Din fr. **abstrus.**

ABSÚRD, -Ă, *absurzi, -de*, adj., s.n. **1.** Adj. Care contrazice gândirea logică, care nesocotește legile naturii și ale societății, contrar bunului-simț; ilogic. ✧ Loc. adv. *Prin absurd* = admițând un raționament fals, o situație aproape imposibilă. ✦ *Reducere la absurd* = metodă de demonstrare a unui adevăr, arătând că punctul de vedere contrar este fals. **2.** S.n. Ceea ce este absurd (**1**). — Din fr. **absurde,** lat. **absurdus.**

ABSURDITÁTE, *absurdități*, s.f. Caracterul a ceea ce este absurd (**1**); lucru, idee, concepție absurdă; prostie, inepție. — Din fr. **absurdité,** lat. **absurditas, -atis.**

ABȚIBÍLD, *abțibilduri*, s.n. **1.** Imagine în culori imprimată pe un strat subțire de colodiu, care se aplică pe o suprafață netedă, umezindu-se și dezlipindu-se de pe hârtia pe care a fost lipit. **2.** Fig. (La pl.) Nimicuri, fapte mărunte; mici șmecherii. — Din germ. **Abziehbild.**

ABȚIGUÍ, *abțiguiesc*, vb. IV. (Fam.) **1.** Refl. A se îmbăta. **2.** Tranz. A da (cuiva) o bătaie (ușoară). ✦ Fig. A face (cuiva) un rău. **3.** Tranz. A modifica date, un text etc. pentru a corespunde mai bine scopului urmărit; *p. ext.* a falsifica. — Et. nec.

ABȚIGUÍRE, *abțiguiri*, s.f. (Fam.) Acțiunea de *a (se) abțigui*. — V. **abțigui.**

ABȚIGUÍT, -Ă, *abțiguiți, -te*, adj. (Fam.) **1.** Beat. **2.** Modificat; *p. ext.* falsificat. — V. **abțigui.**

ABȚÍNE, *abțín*, vb. III. Refl. A se stăpâni, a se reține, a se înfrâna (de la...). ✦ A nu se pronunța, a nu-și exprima părerea sau votul; a se ține departe de o activitate. — Din fr. **(s')abstenir** (după *ține*).

ABȚÍNERE, *abțineri*, s.f. Acțiunea de *a se abține* și rezultatul ei. — V. **abține.**

ABÚLIC, -Ă, *abulici, -ce*, adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de abulie. — Din fr. **aboulique.**

ABULÍE, *abulii*, s.f. Boală psihică caracterizată prin lipsa mai mult sau mai puțin pronunțată a voinței; nehotărâre, inerție. — Din fr. **aboulie.**

ABUNDÁ, pers. 3 *abúndă*, vb. I. Intranz. **1.** A fi, a se găsi din belșug, în mare cantitate; a prisosi. **2.** A avea, a conține; a folosi din belșug. — Din fr. **abonder,** lat. **abundare.**

ABUNDÉNT, -Ă, *abundenți, -te*, adj. Care este în cantitate mare, care abundă; bogat, îmbelșugat. — Din fr. **abondant,** lat. **abundans, -ntis.**

ABUNDÉNȚĂ s.f. Cantitate mare, belșug, bogăție, prisos. ✧ Loc. adv. *Din abundență* = mult, în cantitate mare. — Din fr. **abondance,** lat. **abundantia.**

ÁBUR, *aburi*, s.m. **1.** Vapori de apă. **2.** Ceață rară. **3.** (Rar) Adiere. **4.** Fig. Suflare ușoară (a vântului), boare. — Cf. alb. a v u l l.

ABURCÁ, *abúrc*, vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) urca, a (se) sui cățărându-se, a (se) cățăra; a (se) ridica de jos, de la pământ. — Et. nec. Cf. u r c a.

ABUREÁLĂ, *abureli*, s.f. **1.** Aburi condensați în picături foarte fine care se depun pe obiecte. **2.** Exalație, miros. **3.** Fig. (Rar) Adiere. — **Aburi** + suf. *-eală.*

ABURÍ, *aburesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) acoperi cu picături fine provenite din condensarea aburilor (**1**). **2.** Intranz. A scoate, a produce aburi (**1**). **3.** Refl. Fig. (Rar) A se aprinde, a se înroși, a se îmbujora (la față). **4.** Tranz. Fig. A atinge ușor (ca o suflare). ✦ Intranz. (Rar; despre vânt) A adia. — Din **abur.**

ABURÍRE, *aburiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) aburi* și rezultatul ei. ✦ Expunere a unor materiale textile, lemnoase etc. sau produse finite la acțiunea aburilor (**1**) în vederea ameliorării unor însușiri, a ușurării prelucrării lor ulterioare etc. — V. **aburi.**

ABURÍT, -Ă, *aburiți, -te*, adj. Acoperit cu aburi (**1**); care scoate aburi, din care ies aburi. ✦ Fig. Aprins la față; îmbujorat; înroșit; înfierbântat (de supărare). — V. **aburi.**

ABURÓS, -OÁSĂ, *aburoși, -oase*, adj. (Rar) Acoperit cu aburi (**1**); din care ies aburi; ca aburii. — **Abur** + suf. *-os.*

ABÚZ, *abuzuri*, s.n. **1.** Încălcare a legalității; (concr.) faptă ilegală. ✧ *Abuz de putere* = delict săvârșit de cineva prin depășirea atribuțiilor sale. *Abuz de încredere* = înșelăciune care constă în însușirea ilegală, înstrăinarea sau refuzul de restituire a unui obiect încredințat spre păstrare sau spre utilizare. *Abuz de drept* = delict care constă în exercitarea unui drept cu nesocotirea scopului său social-economic. **2.** Întrebuințare fără măsură a unui lucru; exces. ✧ Loc. adv. *Prin abuz* = abuziv, exagerat. **3.** (Rar) Eroare care constă din exagerarea unui fapt, a unei păreri etc. — Din fr. **abus,** lat. **abusus.**

ABUZÁ, *abuzez*, vb. I. Intranz. **1**. A uza de ceva în mod exagerat; a face abuz (**1**). **2.** A comite ilegalități, nedreptăți, profitând de o situație, de un titlu sau de putere. — Din fr. **abuser.**

ABUZÍV, -Ă, *abuzivi, -e*, adj. **1.** Exagerat, excesiv. **2.** (Despre acțiunile omului) Arbitrar, ilegal; (despre oameni) care comite un abuz (**1**), care abuzează de puterea sa. — Din fr. **abusif,** lat. **abusivus.**

AC, *ace*, s.n. **1.** Mică ustensilă de oțel, subțire, ascuțită și lustruită, prevăzută cu un orificiu prin care se trece un fir, care servește la cusut. ✧ Expr. *A avea* (sau *a găsi) ac de cojocul cuiva* = a avea mijloace de a înfrâna sau de a pedepsi pe cineva. *A călca* (sau *a umbla) ca pe ace* = a merge încet, cu grijă. *A scăpa ca prin urechile acului* = a scăpa cu mare greutate. *Nici cât un vârf de ac* = extrem de mic, foarte puțin, aproape deloc. *A căuta acul în carul cu fân* = a se apuca de o muncă zadarnică. **2.** (Cu determinări) Nume dat unor obiecte asemănătoare cu un ac (**1**), având diverse întrebuințări. *Ac cu gămălie. Ac de siguranță. Ac de păr*. ✧ *Ac de mașină* = ac pentru mașina de cusut. *Ace de gheață* = cristale de gheață, subțiri și ascuțite, care se formează iarna. **3.** Piesă sub formă de ac (**1**) la unele instrumente de măsură sau în medicină. *Ac magnetic. Acul busolei*. *Acul de seringă*. ✦ Macaz. **4.** (Biol.) Organ de apărare și de atac al unor animale, în formă de ghimpe sau de vârf ascuțit. ✦ Organ în formă de ac (**1**) sau de ghimpe care acoperă pielea unor animale, folosit pentru apărare. *Acele ariciului*. **5.** Frunză îngustă, ascuțită, caracteristică coniferelor. **6.** Compuse: *acul-doamnei* = plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu flori albe și cu fructe terminate cu un cioc lung *(Scandix pecten veneris); ac-de-mare* = pește marin, lung și ascuțit, în formă de andrea, acoperit cu plăci osoase *(Syngnathus rubescens).* — Lat. **acus.**

ACÁCIA s.f. v. **acacie.**

ACÁCIE, *acacii*, s.f. Nume dat arborilor sau arbuștilor tropicali din familia leguminoaselor, cu flori albe sau galbene, cultivați ca plante ornamentale, pentru industria parfumurilor și pentru extragerea gumei arabice *(Acacia)*. [Var.: **acácia** s.f.] — Din lat., fr. **acacia.**

ACADEÁ, *acadele*, s.f. Bomboană preparată din zahăr topit. — Din tc. **akede.**

ACADÉMIC, -Ă, *academici, -ce*, adj. **1.** Care ține de academie, privitor la academie. ✧ *Titlu academic* = diplomă obținută într-o școală de grad universitar. ✦ (Substantivat, m.; înv.) Membru al Academiei Române. **2.** Distins, solemn; de o corectitudine exagerată; convențional. ✧ *Stil academic* = manieră în artă în care subiectul este tratat în genul studiilor de școală de artă academică (**1**); stil sobru, corect, științific, convențional și rece. — Din fr. **académique,** lat. **academicus.**

ACADEMICIÁN, -Ă, *academicieni, -e,* s.m. și f. Membru (de onoare sau titular) al unei academii. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **académicien.**

ACADEMÍE, *academii*, s.f. **1.** Societate de învățați, de literați, de artiști etc. creată pentru dezvoltarea științelor și a artelor; înaltă instituție culturală care reunește pe cei mai de seamă savanți și artiști. **2.** Școală de învățământ superior. [Acc. și: (după lat.) *académie*] — Din fr. **académie,** lat. **academia.**

ACADEMÍSM s.n. **1.** Atitudine estetică promovând imitația necondiționată a creațiilor artei antice și ale Renașterii. ✦ Trăsătură caracteristică oricărei arte care cultivă un ideal de frumusețe canonică, convențională, manieristă. **2.** Fel de a se comporta academic (**2**), rigid, rece. — Din fr. **académisme.**

ACADIÁN, -Ă, *acadieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. A doua perioadă a cambrianului. **2.** Adj. Care aparține acadianului (**1**), privitor la acadian. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **acadien.**

ACAJÚ, (**1**) *acaju,* s.m., adj. invar., s.n. **1.** S.m. Arbore din regiunea tropicală a Americii, al cărui lemn, de culoare roșiatică, este întrebuințat la confecționarea mobilelor de lux; mahon *(Swietinia mahagoni)*. ✦ Lemnul acestui arbore. **2.** Adj. invar. De culoare maro-roșcat, ca a lemnului de acaju (**1**). **3.** S.n. Culoare acaju (**2**). — Din fr. **acajou.**

ACALMÍE s.f. Potolire sau încetare temporară a mișcării vântului sau valurilor. ✦ Fig. Răstimp de liniște în cadrul sau după o perioadă frământată. — Din fr. **accalmie.**

ACANÁ adv. v. **hacana.**

ACÁNT s.m. v. **acantă.**

ACANTACÉE, *acantacee* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate răspândite mai ales în regiunile calde, cu frunze opuse, flori dispuse în raceme și fructe capsule, al cărei tip este *acanta*; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **acanthacées.**

ACÁNTĂ, *acante*, s.f. **1.** Nume dat mai multor specii de plante erbacee decorative din familia acantaceelor, ale căror frunze mari, penate, uneori spinoase, și rădăcini sunt folosite în medicină *(Acanthus)*. **2.** Ornament arhitectonic caracteristic capitelurilor corintice și compozite, care imită frunzele de acantă (**1**). [Var.: **acánt** s.m.] — Din fr. **acanthe,** lat. **acanthus.**

ACANTOCEFÁL, *acantocefali*, s.m. (La pl.) Clasă de viermi paraziți nematelminți, cu o trompă retractilă înconjurată de cârlige de apărare; (și la sg.) vierme din această clasă *(Acanthocephala)*. — Din fr. **acanthocéphale.**

ACANTÓZĂ, *acantoze*, s.f. Boală de piele caracterizată prin prezența unor pete pigmentate, îngroșate pe diferite părți ale corpului. — Din fr. **acanthose.**

ACAPARÁ, *acaparez*, vb. I. Tranz. A cumpăra toate mărfurile sau o anumită categorie de mărfuri de pe piață (pentru speculă); a pune stăpânire (în mod silnic, necinstit) pe... ✦ P. ext. A-și însuși totul pentru sine în dauna altora. — Din fr. **accaparer.**

ACAPARÁRE, *acaparări*, s.f. Acțiunea de *a acapara*. — V. **acapara.**

ACAPARATÓR, -OÁRE, *acaparatori, -oare*, adj., s.m. și f. (Persoană) care acaparează. — **Acapara** + suf. *-tor*.

A CAPPÉLLA loc. adj., loc. adv. (Despre muzică sau despre o formație corală) Fără acompaniament instrumental. — Loc. it.

ACÁR, *acari*, s.m. Muncitor feroviar care manipulează dispozitivele de acționare a acelor de macaz și asigură întreținerea acestora; macagiu. — **Ac** + suf. *-ar.*

ACARÉT, *acareturi*, s.n. **1.** Construcție auxiliară care ține de o gospodărie. **2.** (La pl.) Unelte de gospodărie, mai ales agricole. — Din tc. **akaret.**

ACARIÁN, *acarieni*, s.m. (La pl.) Arahnide mici, cu capul, toracele și abdomenul de obicei nediferențiate, unele dintre ele fiind purtătoare de germeni ai unor maladii grave; (și la sg.) exemplar din acest ordin. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **acarien.**

ACARICÍD, *acaricide*, s.n., adj. (Substanță) care omoară acarienii. — Din fr. **acaricide.**

ACARINÁTĂ, *acarinate*, s.f. (La pl.) Ordin de păsări alergătoare cu sternul lipsit de carenă și cu aripi reduse; (și la sg.) pasăre care face parte din această clasă; ratite. — Din lat. **acarinatus.**

ACARIÓZĂ, *acarioze*, s.f. Nume dat unor boli de piele contagioase, parazitare (la oameni și la animale), provocate de acarieni. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **acariose.**

ACÁRNIȚĂ, *acarnițe*, s.f. (Reg.) Acăriță. — **Ac** + suf. *-arniță*.

ACÁSĂ adv. În sau spre casa în care locuiești; *fig.* la locul natal, în sau către patrie. ✧ *Cei de-acasă* = rudele apropiate, familia; *p. ext.* conaționalii. ✧ Expr. *Așa* (sau *acum) mai vii de-acasă* = acum înțeleg sau admit ce spui. — **A**[3] + **casă.**

ACATAFAZÍE, *acatafazii*, s.f. Tulburare psihică constând în imposibilitatea respectării ordinii corecte a cuvintelor în vorbire. — Din fr. **acataphasie.**

ACATAGRAFÍE, *acatagrafii*, s.f. Tulburare psihică manifestată prin imposibilitatea respectării ordinii corecte a cuvintelor în scris. — Din fr. **acatagraphie.**

ACATALÉCTIC, *acatalectice*, adj. (În metrica greco-latină, în sintagma) *Vers acatalectic* (și substantivat, n.) = vers căruia nu-i lipsește nicio silabă. — Din fr. **acatalectique.**

ACATALEPSÍE, *acatalepsii*, s.f. **1.** Stare de spirit caracteristică unei persoane sceptice, care nu se mai străduiește să caute soluții. **2.** Nesiguranță în punerea unui diagnostic la un bolnav. — Din fr. **acatalepsie.**

ACATÍST, *acatiste*, s.n. **1.** Imn și slujbă bisericească ortodoxă în cinstea Fecioarei Maria sau a unor sfinți. **2.** Listă de nume dată preotului spre a se ruga pentru persoanele înscrise pe ea. ✧ Expr. *A da acatiste* (sau *un acatist)* = a cere preotului să rostească anumite rugăciuni pentru îndeplinirea unei dorințe. [Acc. și: *acátist*] — Din sl. **akatistŭ.**

ACÁȚ, *acați*, s.m. (Reg.) Salcâm. [Var.: **acáțiu** s.m.] — Din magh. **akác.**

ACÁȚIU s. m. v. **acaț.**

ACAUSTOBIOLÍT, *acaustobiolite*, s.n. Rocă sedimentară de origine organică, necombustibilă. [Pr.: *-ca-us-to-bi-o-*] — Din fr. **acaustobiolite.**

ACAUSTOBIOLÍTIC, -Ă, *acaustobiolitici, -ce*, adj. (Geol.) Referitor la acaustobiolit. [Pr.: *-ca-us-to-bi-o-*] — Din fr. **acaustobiolitique.**

ACĂRÍȚĂ, *acărițe*, s.f. (Pop.) Cutiuță în care se păstrează ace, ață și alte mărunțișuri necesare la cusut; acarniță. — **Ac** + suf. *-ăriță.*

ACĂTÁREA adj. invar. v. **acătării.**

ACĂTÁRII adj. invar. (Pop. și fam.; de obicei la comparativ) **1.** (Despre lucruri) Care posedă calități corespunzătoare scopului sau destinației; bun, frumos, de seamă. **2.** (Despre oameni) De treabă, cumsecade, vrednic, cu calități deosebite. [Var.: **acătárea** adj. invar.] — Et. nec.

ACĂȚÁ vb. I v. **agăța.**

ACĂȚÁRE s. f. v. **agățare.**

ACĂȚÁT, -Ă adj. v. **agățat.**

ACĂȚĂRÁ vb. I v. **cățăra.**

ACĂȚĂTÓR, -OÁRE adj. v. **agățător.**

ACCÉDE, *accéd*, vb. III. (Livr.) Intranz. A avea acces (**1**), a ajunge la ceva, undeva. — Din fr. **accéder.**

ACCÉDERE s.f. Faptul de *a accede*. — V. **accede.**

ACCELERÁ, *accelerez*, vb. I. Tranz. **1.** A iuți, a grăbi o mișcare, o acțiune; a urgenta, a zori. **2.** A mări viteza. — Din fr. **accélérer,** lat. **accelerare.**

ACCELERÁNDO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Din ce în ce mai repede. — Cuv. it.

ACCELERÁRE, *accelerări,* s.f. Acțiunea de *a accelera* și rezultatul ei; iuțire, grăbire, urgentare, zorire. — V. **accelera.**

ACCELERÁT, -Ă, *accelerați, -te*, adj., s.n. **1.** Adj. Care este iuțit, grăbit; care are o frecvență mai mare decât cea normală. *Ritm accelerat. Respirație accelerată.* **2.** S.n. Tren cu viteză mai mare decât a personalului (și care nu oprește în toate gările). — V. **accelera.**

ACCELERATÓR, -OÁRE, *acceleratori, -oare,* adj., s.n., s.m. **1.** Adj. Care accelerează. **2.** S.n. Mecanism care permite accelerarea turațiilor unui motor; pedală care comandă acest mecanism. ✦ Instalație pentru accelerarea microparticulelor. **3.** S.m., adj. (Substanță) care se adaugă unor materiale pentru a mări viteza unor reacții chimice sau a unor procese fizico-chimice. — Din fr. **accélérateur.**

ACCELERÁȚIE, *accelerații*, s.f. Creștere a vitezei unui corp mobil în raport cu unitatea de timp. ✦ *Accelerație gravitațională* = accelerația pe care o au corpurile în cădere liberă. [Var.: **accelerațiúne** s.f.] — Din fr. **accélération,** lat. **acceleratio, -onis.**

ACCELERAȚIÚNE s.f. v. **accelerație.**

ACCELEROGRÁF, *accelerografe*, s.n. Accelerometru care înregistrează accelerațiile. — Din fr. **accélérographe.**

ACCELEROMÉTRU, *accelerometre*, s.n. **1.** Aparat cu care se măsoară accelerațiile, îndeosebi la vehiculele aeriene. **2.** Transductor electromecanic de măsurat structurile vibrante. — Din fr. **accéléromètre.**

ACCÉNT, *accente*, s.n. **1.** Pronunțare mai intensă, pe un ton mai înalt etc. a unei silabe dintr-un cuvânt sau a unui cuvânt dintr-un grup sintactic. ✦ Semn grafic pus de obicei deasupra unei vocale pentru a marca această pronunțare sau altă particularitate de pronunțare. *Accent ascuțit. Accent circumflex. Accent grav*. ✧ Expr. *A pune accentul* (pe ceva) = a scoate în relief, a da atenție deosebită (unei probleme). **2.** Fel particular de pronunțare specific unui grai, unei limbi sau unei stări afective. **3.** Scoatere în relief a unui sunet muzical prin amplificarea sonorității sau prin prelungirea duratei lui. — Din fr. **accent,** lat. **accentus.**

ACCENTUÁ, *accentuez*, vb. I. **1.** Tranz. A marca prin accent (**1**). ✦ Fig. A sublinia, a întări, a pune în evidență, a reliefa. **2.** Refl. Fig. A se intensifica. [Pr.: *-tu-a*] — Din fr. **accentuer.**

ACCENTUÁRE, *accentuări*, s.f. Acțiunea de *a (se) accentua*. [Pr.: *-tu-a-*] — V. **accentua.**

ACCENTUÁT, -Ă, *accentuați, -te*, adj., adv. **1.** Adj. (Despre vocale, silabe, cuvinte) Care poartă accentul, care este scos în relief. **2.** Adj. Fig. Intensificat. **3.** Adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Puternic, forzato. [Pr.: *-tu-at*] — V. **accentua.**

ACCÉPT s.n. Consimțământ scris pe o poliță, prin care o persoană, desemnată de emitentul poliței, se obligă să achite beneficiarului, la scadență, suma de bani din poliță. ✦ Încuviințare, aprobare. — Din germ. **Akzept,** lat. **acceptus.**

ACCEPTÁ, *accépt*, vb. I. Tranz. A fi de acord cu...; a primi, a consimți să...; a admite, a aproba, a încuviința. ✦ A suporta, a tolera. — Din fr. **accepter,** lat. **acceptare.**

ACCEPTÁBIL, -Ă, *acceptabili, -e*, adj. Care poate fi acceptat; satisfăcător. — Din fr. **acceptable,** lat. **acceptabilis.**

ACCEPTÁRE, *acceptări*, s.f. Acțiunea de *a accepta* și rezultatul ei. ✦ Consimțământ al întreprinderii cumpărătoare pentru achitarea unei cereri de plată emise de întreprinderea furnizoare. ✦ Semnătură de aprobare pusă pe o poliță prin care semnatarul se obligă să plătească la scadență suma din polița respectivă; accept. ✦ Manifestare a voinței de a dobândi un anumit drept ori de a primi o succesiune sau o ofertă de încheiere a unui contract. — V. **accepta.**

ACCEPTÓR, -OÁRE, *acceptori, -oare*, adj., s.m. (Fiz.) (Atom de natură străină) care poate primi un electron suplimentar, determinând apariția unui gol pozitiv în masa unui semiconductor. — Din fr. **accepteur.**

ACCÉPȚIE, *accepții*, s.f. Înțeles, sens, valoare a unui cuvânt, a unui afix etc. [Var.: **accepțiúne** s.f.] — Din fr. **acception,** lat. **acceptio, -onis.**

ACCEPȚIÚNE s.f. v. **accepție.**

ACCÉS, (1) *accesuri*, **(2)** *accese*, s.n. **1.** Posibilitate de a pătrunde, drept de a ajunge până într-un loc sau până la o persoană; *p. ext.* intrare. ✧ *Cale* (sau *drum, șosea) de acces* = drum care face legătura cu o șosea importantă, cu o localitate etc. *Rampă de acces* = porțiune de drum în pantă care permite urcarea vehiculelor pe o șosea mai înaltă, pe un pod etc. ✧ Expr. *A (nu) avea acces* = a (nu) avea permisiunea să meargă undeva, a (nu) avea voie să pătrundă undeva. **2.** Ansamblu de tulburări clinice ale organismului care se manifestă brusc, în stare de sănătate aparentă și care se repetă de obicei la intervale variate. ✦ Izbucnire violentă (și trecătoare) a unei stări sufletești. — Din fr. **accès,** lat. **accessus.**

ACCESÁ, *accesez,* vb. I. Tranz. (Inform.) A apela date sau informații; a face funcțional; a intra într-o rețea, într-un program etc. — Din engl. **access.**

ACCESÍBIL, -Ă, *accesibili, -e*, adj. La care se poate ajunge ușor; care este la îndemâna cuiva; care poate fi ușor procurat; care se poate înțelege ușor. — Din fr. **accessible,** lat. **accessibilis.**

ACCESIBILITÁTE s.f. Însușirea de a fi accesibil. — Din fr. **accessibilité,** lat. **accessibilitas, -atis.**

ACCESIÚNE, *accesiuni*, s.f. Mod de dobândire a proprietății rezultând din alipirea naturală sau prin intervenția omului a unui bun la un alt bun mai important, aparținând altei persoane. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **accesion.**

ACCESÓRIU, -IE, *accesorii*, adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Obiect, piesă, dispozitiv) care constituie un element secundar, anex, incidental, complementar. **2.** Adj. (Despre drepturi, cereri etc.) Secundar în raport cu alt drept sau altă cerere, dar legat de acestea și supunându-se ca atare unor condiții de fond și de procedură comune. — Din fr. **accessoire,** lat. **accessorius.**

ACCIDÉNT, (1, 2, 3, 4, 6) *accidente*, s.n., **(5)** *accidenți*, s.m. **1.** S.n. Eveniment fortuit, imprevizibil, care întrerupe mersul normal al lucrurilor (provocând avarii, răniri, mutilări sau chiar moartea). ✦ Fapt întâmplător, banal, care aduce nenorocire. **2.** S.n. (Fil.) Însușire trecătoare, neesențială a unui lucru. **3.** S.n. (Geogr.) Neregularitate a solului. **4.** S.n. (Lingv.; în sintagma) *Accident fonetic* = modificare întâmplătoare a unui sunet, fără caracter de lege. **5.** S.m. (Muz.) Alterație. ✦ Semn care indică această modificare a intonației unei note. **6.** S.n. (Med.) Fenomen neașteptat care survine în cursul unei boli. — Din fr. **accident,** lat. **accidens, -ntis.**

ACCIDENTÁ, *accidentez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) răni într-un accident. — Din **accident.**

ACCIDENTÁL, -Ă, *accidentali, -e*, adj. Întâmplător; incidental. ✦ Secundar, neesențial. — Din fr. **accidentel.**

ACCIDENTÁRE, *accidentări*, s.f. Faptul de *a (se) accidenta*. — V. **accidenta.**

ACCIDENTÁT, -Ă, *accidentați, -te*, adj. **1.** (Adesea substantivat) (Persoană) care a fost victima unui accident. **2.** (Despre un teren, un drum etc.) Care prezintă neregularități. — V. **accidenta**. Cf. fr. a c c i d e n t é.

ACCIDÉNȚĂ, *accidențe* s.f. Lucrare tipografică de tip special care folosește în mod variat literele, liniile și ornamentele în scopul realizării unor efecte de reclamă. — Din germ. **Akzidenz.**

ACCÍZ s.n. v. **acciză.**

ACCIZÁ, *accizez,* vb. I. Tranz. A aplica accize la mărfuri, bunuri de consum etc. — De la **acciză.**

ACCIZÁRE, *accizări,* s.f. Acțiunea de *a acciza.* — V. **acciza.**

ACCÍZĂ, *accize*, s.n. **1.** Impozit indirect care se percepe în unele țări asupra unor obiecte de consum. **2.** (Înv.) Taxă de consumație, de barieră și vamală. [Var.: **accíz** s.n.] — Din fr. **accise.**

ACEFÁL, -Ă, *acefali, -e*, adj. (Zool.; despre unele animale inferioare) Fără cap. — Din fr. **acéphale.**

ACEFALÍE s.f. **1.** (Zool.) Lipsă a capului, specifică unor animale inferioare. **2.** (Med.) Monstruozitate congenitală (incompatiblă cu viața) care constă în lipsa capului la făt. — Din fr. **acéphalie.**

ACÉL[1], ACEÁ, *acei, acele*, adj. pron. dem. (antepus) (Arată că ființa, lucrul etc. desemnate de substantivul pe care îl determină se află mai departe, în spațiu sau timp, de vorbitor) *Acel om*. *Acea casă.* [Gen.-dat. sg.: *acelui, acelei*, gen.-dat. pl.: *acelor*] — Lat. ***ecce-illu, ecce-illa.**

ACÉL[2], ACEÁ pron. dem. v. **acela[1]**.

ACÉLA, ACÉEA, *aceia, acelea*, pron. dem., adj. pron. dem. (postpus) **1.** Pron. m. și f. (postpus) (Indică pe cineva sau ceva relativ depărtat de vorbitor) *Cine e acela?* ✧ Loc. adj. (Reg.) *Ca acela* sau *ca aceea* = puternic; însemnat; extraordinar. ✧ Loc. adv. *De aceea* = pentru acest (sau acel) motiv, din această cauză. *Drept aceea* = prin urmare; deci. *(În) afară de* (sau *pe lângă) aceea* = în plus. **2.** Adj. pron. dem. (postpus) Acel, acea. *Omul acela. Casa aceea*. [Gen.-dat. sg.: *aceluia, aceleia*, gen.-dat. pl.: *acelora*. — Var.: (înv.) **acél, acéa** pron. dem.] — Lat. ***ecce-illu, ecce-illa.**

ACÉLAȘI, ACÉEAȘI, *aceiași, aceleași,* pron. dem., adj. pron. dem. (Care este) tot acela, chiar acela; (care este) tot la fel ca mai înainte. [Gen.-dat. sg.: *aceluiași, aceleiași*, gen.-dat. pl.: *acelorași*] — **Acela[1]** + **și.**

ACERÁ vb. I v. **acira.**

ACERACÉE, *aceracee* s.f. (La pl.) Familie de plante lemnoase dicotiledonate, cu frunze opuse, cu flori grupate în inflorescențe și cu fructe disamare, folosite în industria lemnului sau ca plante decorative; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. — Din fr. **acéracée.**

ACERATÉRIU s.m. Mamifer fosil neozoic, strămoș al rinocerului, caracterizat prin absența cornului. [Var.: **acerathérium** s.m.] — Cuv. lat.

ACERATHÉRIUM s.m. v. **acerateriu.**

ÁCERĂ, *acere*, s.f. (Reg.) Acvilă, pajură; vultur. — Lat. **aquila.**

ACÉRB, -Ă, *acerbi, -e*, adj. Necruțător, înverșunat, aspru; agresiv, caustic, sarcastic. — Din fr. **acerbe,** lat. **acerbus.**

ACÉST, ACEÁSTĂ, *acești, aceste*, adj. pron. dem. (antepus) **1.** (Arată că ființa, lucrul etc. desemnate de substantivul pe care îl determină se află aproape, în spațiu sau timp, de vorbitor) *Acest deal. Această casă*. **2.** (În legătură cu substantive care arată momentul, răstimpul, epoca în care se petrece o acțiune) Care este în curs; curent, prezent (sau dintr-un viitor apropiat). *Anul acesta*. [Gen.-dat. sg.: *acestui, acestei*, gen.-dat. pl.: *acestor*] — Lat. ***ecce-istu, ecce-ista.**

ACÉSTA, ACEÁSTA, *aceștia, acestea*, pron. dem., adj. pron. dem. (postpus) **1.** Pron. m. și f. postpus. (Indică pe cineva sau ceva relativ apropiat de subiectul vorbitor). *Ce e aceasta?* ✧ Loc. adv. *Pentru aceasta* = din această cauză, de aceea. *(În) afară de* (sau *pe lângă) aceasta* = în plus. *Cu toate acestea* = totuși. **2.** Adj. dem. (postpus) (Arată că ființa, lucrul etc. desemnate de substantivul pe care îl determină se află aproape, în spațiu sau timp, de vorbitor) *Dealul acesta. Casa aceasta.* [Gen.-dat. sg.: *acestuia, acesteia*, gen.-dat. pl.: *acestora*] — Lat. ***ecce-istu, ecce-ista.**

ACETALDEHÍDĂ, *acetaldehide*, s.f. (Chim.) Aldehidă acetică. — Din fr. **acétaldéhyde.**

ACETAMÍDĂ, *acetamide*, s.f. (Chim.) Amidă a acidului acetic. — Din fr. **acétamide.**

ACETÁT, *acetați*, s.m. **1.** Sare a acidului acetic, folosită în industria chimică și farmaceutică. **2.** Ester al acidului acetic, întrebuințat în tehnică în special ca dizolvant. ✧ *Acetat de celuloză* = acetat folosit la fabricarea unor materiale plastice. *Acetat de vinil* = acetat care servește la fabricarea unor fibre textile artificiale (a poliacetatului de vinil, a unor copolimeri). — Din fr. **acétate.**

ACETAZOLAMÍDĂ, *acetazolamide*, s.f. Medicament cu efecte diuretice, folosit în cazurile de insuficiență cardiacă, de ciroză hepatică etc. — Din fr. **acétazolamyde.**

ACÉTIC, -Ă, *acetici, -ce*, adj. (În sintagmele) *Acid acetic* = acid organic obținut sintetic sau prin oxidarea alcoolului etilic, care se prezintă ca un lichid incolor, cu miros înțepător și este folosit în industria coloranților, farmaceutică, în alimentație etc. *Fermentație acetică* = fermentație care transformă alcoolul etilic în acid acetic, folosită la fabricarea oțetului. *Aldehidă acetică* = lichid incolor cu miros înțepător, folosit la prepararea acidului acetic, a acetatului de etil, în industria chimică de sinteză etc.; acetaldehidă. — Din fr. **acétique.**

ACETIFICÁ, *acetífic*, vb. I. Tranz. A transforma alcoolul etilic în acid acetic. — După fr. **acétifier.**

ACETIFICÁRE s.f. Acțiunea de *a acetifica*. — V. **acetifica.**

ACETÍL, *acetili*, s.m. Radical organic monovalent, derivat de la acidul acetic. — Din fr. **acétyle.**

ACETILACÉTIC adj. (Chim.; în sintagma) *Acid acetilacetic* = acid instabil care se descompune în acetonă și bioxid de carbon. — Din fr. **acétylacétique.**

ACETILÁRE, *acetilări*, s.f. Proces chimic de introducere a radicalului acetil în molecula unui compus organic. — Din **acetil.**

ACETILÉNĂ s.f. Gaz incolor, cu miros de usturoi, otrăvitor în cantități mai mari, având numeroase folosiri în industrie, la iluminat și la sudura oxiacetilenică. — Din fr. **acétylène.**

ACETILÉNIC, -Ă, *acetilenici, -ce,* adj. Derivat din acetilenă. — Din fr. **acétylènique.**

ACETILSALICÍLIC adj. (În sintagma) *Acid acetilsalicilic* = medicament folosit în stările gripale pentru proprietățile sale febrifuge și analgezice; aspirină. — Din fr. **acétylsalicylique.**

ACETILÚRĂ, *acetiluri*, s.f. Derivat al hidrocarburilor acetilenice. — Din fr. **acétylure.**

ACETOBUTIRÁT, *acetobutirați*, s.m. (În sintagma) *Acetobutirat de celuloză* = ester mixt al celulozei, folosit la fabricarea fibrelor de celuloză, a lacurilor, a emailurilor etc. — Din fr. **acétobutyrate.**

ACETOFÁN s.n. Folie transparentă folosită ca suport pentru desenele animate. — Din fr. **acétophane.**

ACETOFENÓNĂ, *acetofenone*, s.f. Cetonă mixtă cu miros plăcut, solubilă în alcool și în eter, folosită în industria farmaceutică și a parfumurilor. — Din fr. **acétophénone.**

ACETÓNĂ s.f. Lichid incolor, volatil, inflamabil, folosit ca solvent în industrie. — Din fr. **acétone.**

ACETONEMÍE s.f. Prezență anormală a acetonei în sânge, mai ales la bolnavii de diabet. — Din fr. **acétonémie.**

ACETONURÍE s.f. Prezență a acetonei în urină, întâlnită în diabet, în stările de inaniție etc. — Din fr. **acétonurie.**

ACHÉNĂ, *achene*, s.f. Tip de fruct indehiscent, a cărui sământă, acoperită cu un înveliș tare, nu e sudată de acest înveliș. — Din fr. **akène.**

ACHEULEEÁN, -Ă, *acheuleeni, -e,* adj., s.n. (Care face parte din) ultimul subetaj al paleoliticului inferior. [Pr.: *a-șö-*] — Din fr. **acheeuléen.**

ACHIESÁ, *achiesez*, vb. I. Intranz. (Livr.) A accepta condițiile dintr-o acțiune juridică. ✦ A renunța la atacarea unei hotărâri judecătorești. [Pr.: *-chi-e-*] — Din fr. **acquiescer.**

ACHIESÁRE, *achiesări*, s.f. (Livr.) **1.** Recunoașterea de către un acuzat a pretențiilor dintr-o acțiune de justiție. **2.** Renunțare la atacarea unei hotărâri a justiției. [Pr.: *-chi-e-*] — V. **achiesa.**

ACHILÍE, *achilii*, s.f. Absență sau diminuare a secrețiilor digestive sau a unora dintre componentele lor (acidul clorhidric, pepsina etc.), întâlnită în cancerul gastric și în anemia pernicioasă. — Din fr. **achylie.**

ACHINEZÍE s.f. Imposibilitate de a executa mișcări; imobilitate și rigiditate a mușchilor, fără ca bolnavul să fie paralizat. — Din fr. **akinésie.**

ACHINGÍU, *achingii*, s.m. (În Evul Mediu, în Imperiul Otoman) Călăreț turc care trăia din prada de război. [Var.: **echingíu** s.m.] — Din tc. **akıncı.**

ACHITÁ, *achít*, vb. I. **1.** Tranz. A declara printr-o hotărâre judecătorească că persoana trimisă în judecată penală este nevinovată. **2.** Tranz. și refl. A(-și) plăti, a(-și) îndeplini o obligație materială sau morală. ✧ Expr. (Refl.) *A se achita de ceva* = a duce la bun sfârșit o obligație. **3.** Tranz. (Arg.) A omorî, a ucide. — Din fr. **acquitter.**

ACHITÁRE, *achitări*, s.f. Acțiunea de *a (se) achita* și rezultatul ei. — V. **achita.**

ACHITÁT, -Ă, *achitați, -te*, adj. **1.** Care a fost declarat nevinovat prin hotărâre judecătorească. **2.** Plătit. — V. **achita.**

ACHÍU[1], *achii*, s.m. (Bot.; înv.) Țelină[1]. — Cf. lat. a p i u m.

ACHÍU[2], *achiuri*, s.n. (Înv.) **1.** Bilă de încercare la jocul de biliard, care urmează să stabilească persoana care începe partida. **2.** Tac[2]. — Din fr. **acquit.**

ACHIZITÍV, -Ă, *achizitivi, -e*, adj. Referitor la o achiziție. — Din fr. **acquisitif.**

ACHIZITÓR, -OÁRE, *achizitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu procurarea de produse sau de materiale. — **Achizi**[ție] + suf. *-tor*.

ACHIZÍȚIE, *achiziții*, s.f. **1.** Formă de comerț care constă în procurarea de produse (agroalimentare) sau de materiale (pe calea unor contracte speciale); achiziționare. **2.** Procurare de obiecte rare. ✧ Expr. *A face o achiziție* = a procura, în condiții avantajoase, ceva de preț, un lucru rar. ✦ (Concr.) Bun obținut prin achiziție (**1**). — Din fr. **acquisition,** lat. **acquisitio, -onis.**

ACHIZIȚIONÁ, *achiziționez,* vb. I. Tranz. A procura produse (agroalimentare) sau materiale. ✦ A procura obiecte rare. [Pr.: *-ți-o-*] — **Achiziție** + suf. *-ona.*

ACHIZIȚIONÁRE, *achiziționări,* s.f. Acțiunea de *a achiziționa* și rezultatul ei; achiziție (**1**). [Pr.: *-ți-o-*] — V. **achiziționa.**

ACÍ adv. v. **aici.**

ACÍA adv. v. **aici.**

ACIANOPSÍE s.f. Defect de vedere care constă în incapacitatea de a distinge culoarea albastră. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **acyanopsie.**

ACÍCLIC, -Ă, *aciclici, -ce,* adj. **1.** (Despre flori) Ale cărei organe sunt așezate în spirală. **2.** (Despre substanțe chimice) Care nu conține atomi legați în ciclu în molecula sa. — Din fr. **acyclique.**

ACÍCUL, *aciculi,* s.m. **1.** Spin mic, subțire și drept care se găsește la unele plante. **2.** Fir de păr de forma unui ghimpe la unele specii de viermi. — Din fr. **acicule.**

ACICULÁR, -Ă, *aciculari, -e,* adj. În formă de ac. — Din fr. **aciculaire.**

ACÍD, -Ă, *acizi*, *-de,* s.m., adj. **1.** S.m. Substanță chimică cu gust acru și miros înțepător, care înroșește hârtia albastră de turnesol și care, în combinație cu o bază, formează o sare. **2.** Adj. (Adesea fig.) Care are proprietățile unui acid (**1**), cu gust acru, înțepător. — Din fr. **acide,** lat. **acidus.**

ACIDAMÍNĂ, *acidamine*, s.f. Produs obținut prin transformarea treptată a albuminoidelor alimentare. — Din fr. **acidamine.**

ACIDIFICÁ, *acidífic*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) transforma în acid. — După fr. **acidifier.**

ACIDIFICÁRE, *acidificări*, s.f. Acțiunea de *a (se) acidifica*. — V. **acidifica**.

ACIDIFICÁT, -Ă, *acidificați*, *-te*, adj. Transformat în acid. — V. **acidifica.**

ACIDIMETRÍE, *acidimetrii*, s.f. Metodă volumetrică de determinare a concentrației unui acid prin neutralizare cu o bază. — Din fr. **acidimétrie**.

ACIDIMÉTRU, *acidimetre*, s.n. Aparat pentru măsurarea concentrației de ioni de hidrogen a unei soluții. — Din fr. **acidimètre.**

ACIDITÁTE s.f. Grad de concentrație de ioni de hidrogen sau cantitatea totală de acid dintr-o soluție. ✦ Proprietatea de a fi acid. ✧ *Aciditate gastrică* = gradul de aciditate a sucului gastric, conferit de prezența acidului clorhidric, clorului, pepsinei și acidului lactic. — Din fr. **acidité,** lat. **aciditas, -atis.**

ACIDOFÍL, -Ă, *acidofili, -e,* adj. (În sintagmele) *Plante acidofile* = plante care se pot dezvolta pe soluri cu aciditate mare. *Lapte acidofil* = produs lactat dietetic, de culoare albă-gălbuie, preparat din lapte de vacă sterilizat, cu un anumit conținut de bacterii și fermentat. — Din fr. **acidophile.**

ACIDOREZISTÉNȚĂ s.f. Proprietate a unor bacterii colorate cu anilină de a rezista la acțiunea decolorantă a acizilor. — **Acid** + **rezistență.**

ACIDÓZĂ s.f. Creștere a acidității și reducere a rezervei alcaline din sânge, din cauza unor tulburări funcționale în organism. — Din fr. **acidose.**

ACIDULÁ, *acidulez*, vb. I. Tranz. A adăuga o cantitate de acid; a da unei soluții proprietățile unui acid; a acri ușor. — Din fr. **aciduler.**

ACIDULÁRE, *acidulări*, s.f. Acțiunea de *a acidula*. — V. **acidula.**

ACIDULÁT, -Ă, *acidulați*, *-te*, adj. Amestecat cu un acid; ușor acrit. — V. **acidula.**

ACÍL, *acili*, s.m. Radical monovalent al unui acid organic. — Din fr. **acil.**

ACILÁ, *acilez*, vb. I. Tranz. A introduce, pe cale chimică, un radical acil în molecula unui compus organic în scopul obținerii de cetone, esteri și amide. — Din fr. **aciler.**

ACÍLEA adv. v. **aici.**

ACÍN, *acine*, s.n. Mică dilatație, în formă de boabă de strugure, a capătului terminal al unei glande sau al unei bronhiole. — Din fr. **acinus.**

ACINÓS, -OÁSĂ, *acinoși, -oase*, adj. Care prezintă acine; care are forma unor boabe de strugure. — Din fr. **acineux.**

ACIOÁIE s.f. (Pop.) Nume dat unor metale sau aliaje; obiect făcut dintr-un astfel de metal sau aliaj. [Pr.: *-ci-oa-*] — Cf. it. a c c i a i o „oțel”.

ACIOÁLĂ, *acioale*, s.f. (Rar) Adăpost, locuință, casă. — Din **aciola** (derivat regresiv).

ACIOLÁ, *aciolez*, vb. I. Refl. (Rar) A se aciua. — Cf. a c i u a.

ACIPENSERICULTÚRĂ s.f. Ramură a pisciculturii care se ocupă cu cultura sturionilor. — **Acipenserid** + **cultură.**

ACIPENSERÍD, *acipenserizi*, s.m. (Zool.) Sturion. — Cf. lat. a c i p e n s e r.

ACIRÁ, *acír*, vb. I. Intranz. (Reg.) **1.** A avea nădejde la..., a aștepta să..., a tinde spre... **2.** A fi în așteptare; a pândi. [Var.: **acerá** vb. I] — Et. nec.

ACIUÁ, *aciuez*, vb. I. Refl. (Pop.) A-și găsi refugiu, a se stabili (vremelnic), a se pune la adăpost undeva sau pe lângă cineva; a se pripăși, a se oploși, a se aciola, a se agesti. ✦ Tranz. A da adăpost.[Pr.: *-ciu-a*. — Var.: **aciuiá** vb. I, **aciuí** vb. IV] — Lat. ***accubiliare.**

ACIUÁRE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) aciua* și rezultatul ei. [Pr.: *-ciu-a-*] — V. **aciua.**

ACIUÁȘ, *aciuașe*, s.n. (Rar) Adăpost, refugiu. [Pr.: *-ciu-aș*] — **Aciua** + suf. *-aș.*

ACIUÁT, -Ă, *aciuați, -te,* adj. (Pop.) Pripășit. [Pr.: *-ciu-at*] — V. **aciua.**

ACIUÍ vb. IV v. **aciua.**

ACIUIÁ vb. I v. **aciua.**

ACLAMÁ, *aclám*, vb. I. Tranz. A saluta, a aproba, a-și manifesta entuziasmul prin aclamații; a ovaționa. — Din fr. **acclamer,** lat. **acclamare.**

ACLAMÁRE, *aclamări*, s.f. Acțiunea de *a aclama* și rezultatul ei; aclamație, ovație. — V. **aclama.**

ACLAMÁȚIE, *aclamații*, s.f. (Mai ales la pl.) Urale, aplauze prin care o mulțime își manifestă entuziasmul sau aprobarea pentru cineva sau ceva; ovație, aclamare. — Din fr. **acclamation,** lat. **acclamatio.**

ACLIMATÁ, *aclimatez*, vb. I. Tranz. și refl. (Înv.) A (se) aclimatiza. — Din fr. **acclimater.**

ACLIMATÁRE s.f. (Înv.) Aclimatizare. — V. **aclimata.**

ACLIMATIZÁ, *aclimatizez*, vb. I. Tranz. și refl. (Despre animale sau plante) A (se) adapta, a (se) acomoda la un nou climat. ✦ Refl. Fig. (Despre oameni) A se deprinde, a se obișnui cu noi condiții de viață; a (se) aclimata. — Din germ. **akklimatisieren.**

ACLIMATIZÁRE, *aclimatizări*, s.f. Acțiunea de *a (se) aclimatiza* și rezultatul ei; aclimatare. — V. **aclimatiza.**

ACLIMATIZÁT, -Ă, *aclimatizați, -te,* adj. Care este adaptat la un mediu nou. — V. **aclimatiza.**

ACLÍNIC, -Ă, *aclinici, -ce,* adj. (Despre o regiune) Lipsit de câmp magnetic. — Din fr. **aclinique.**

ACNÉE s.f. Boală de piele caracterizată prin apariția, mai ales pe față, a unor coșuri, puncte negre etc., care adesea supurează. ✧ *Acnee juvenilă* = acnee frecventă mai ales la pubertate. — Din fr. **acné.**

ACNEIFÓRM, -Ă, *acneiformi, -e,* adj. (Med.) Care are aspect de acnee; ca o acnee. [Pr.: *-ne-i-*] — Din fr. **acnéiforme.**

ACOÁCE adv. (Reg.) Încoace. — Lat. **eccum-*hacce.**

ACOLÁDĂ, *acolade,* s.f. **1.** Semn grafic în formă de arc, orizontal sau vertical, prin care se arată că mai multe cuvinte, formule, portative muzicale etc. sunt legate între ele. **2.** Ceremonial medieval de învestire a unui cavaler, constând dintr-o îmbrățișare și o atingere cu latul spadei. — Din fr. **accolade.**

ACÓLEA adv. (Pop.) Pe aici, prin apropiere, nu departe de aici. [Acc. și: *acoleá*] — Cf. a c o l o.

ACOLÍE s.f. Absență sau diminuare notabilă a secreției biliare. — Din fr. **acholie.**

ACOLISÍ, *acolisesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) **1.** A se lega, a se agăța de cineva, a se ține de capul cuiva cu dușmănie. **2.** A nu lăsa din stăpânire ceea ce a cucerit odată. — Din ngr. **ekóllissa** (aor. lui *kollô* „a (se) lipi").

ACOLÍT, -Ă, *acoliți, -te,* sm., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană care urmează, care ajută pe cineva (într-o acțiune, într-un domeniu de activitate); persoană care urmează îndeaproape ideile cuiva. ✦ Părtaș, complice la o uneltire (criminală). **2.** S.m. Slujitor de rang inferior din clerul catolic, având atribuții legate de cult. — Din fr. **acolyte.**

ACÓLO adv. În acel loc (relativ) îndepărtat (de cel care vorbește); în alt loc. ✧ (Precedat de diferite prepoziții, cu sensul determinat de acestea) *Pe acolo* = cam în locul acela. *De (sau dintr-) acolo* = din partea aceea, din locul acela. *Într-acolo* = spre acel loc, spre direcția aceea. *De (pe) acolo* = cam din acel loc. *Până acolo...* = până la situația..., la împrejurarea (care depășește limita îngăduită)... ✧ Expr. (Reg.) *(Pân')pe-acolo* = peste măsură, din cale-afară (de greu, mare, frumos etc.). *Ce ai acolo?* = ce ai la tine (sau în mână etc.)? *Ce faci acolo?* = cu ce te ocupi (chiar în momentul de față)? *Fugi de-acolo!* = da de unde! nici gând! imposibil! *Ce am eu de-acolo?* = ce mă privește, ce avantaj am din asta? [Acc. și: *acoló*] — Lat. **eccum-**[i]**lloc.**

ACOMERCIÁL, -Ă, *acomerciali, -e,* adj. (Despre atitudini, manifestări) Care este lipsit de spirit comercial. [Pr.: *-ci-al*] — **A**[5]**-** + **comercial.**

ACOMODÁ, *acomodez*, vb. I. Refl. A se deprinde cu noi condiții de viață, de muncă etc.; a se obișnui, a se adapta (**2**). ✦ A se împăca, a se învoi. — Din fr. **accommoder,** lat. **accommodare.**

ACOMODÁBIL, -Ă, *acomodabili, -e,* adj. Care se acomodează cu ușurință, cu care te poți deprinde ușor. — Din fr. **accommodable.**

ACOMODÁRE, *acomodări,* s.f. Acțiunea de *a se acomoda*. ✧ *Acomodarea cristalinului* (sau *acomodare vizuală)* = modificarea curburii cristalinului, care permite ochiului să vadă clar obiectele aflate la diferite distanțe de el. — V. **acomoda.**

ACOMPANIÁ, *acompaniez*, vb. I. Tranz. **1.** A susține o melodie printr-un acompaniament muzical (vocal sau instrumental); a ține isonul. **2.** A întovărăși, a însoți pe cineva. [Pr.: *-ni-a*] — Din fr. **accompagner.**

ACOMPANIAMÉNT, *acompaniamente,* s.n. **1.** Însoțire a unei melodii cu altă melodie potrivită. **2.** Parte muzicală, instrumentală sau orchestrală, care însoțește și susține un solist sau un ansamblu coral. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **accompagnement.**

ACOMPANIATÓR, -OÁRE, *acompaniatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care acompaniază (**1**) pe cineva. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **accompagnateur.**

ACONDROPLAZÍE s.f. Boală congenitală caracterizată prin oprirea creșterii oaselor membrelor inferioare. — Din fr. **achondroplasie.**

ACONÍT, *aconiți,* s.m. (Bot.) Omag. — Din fr. **aconit.**

ACONITÍNĂ, *aconitine,* s.f. Substanță alcaloidă extrasă din omag care provoacă inhibiția centrilor nervoși ai aparatului respirator, circulator și vasomotor. — Din fr. **aconitine.**

ACÓNT, *aconturi,* s.n. Parte dintr-o sumă de bani plătită sau încasată înainte, la o cumpărare sau la încheierea unei tranzacții, ca garanție; avans, acontare, arvună; *p. ext.* parte din salariu. [Var.: **acónto** s.n.] — Din it. **acconto,** fr. **acompte.**

ACONTÁ, *acontez,* vb. I. Tranz. A plăti un acont; a arvuni. — Din **acont.**

ACONTÁRE, *acontări,* s.f. Acțiunea de *a aconta* și rezultatul ei; acont. — V. **aconta.**

ACÓNTO s.n. v. **acont.**

ACOPERĂMÂNT, *acoperăminte,* s.n. Ceea ce servește la acoperit; (spec.) acoperiș. [Var.: **acoperemânt** s.n.] — **Acoperi** + suf. *-ământ* (după *coperământ).*

ACOPEREMÂNT s.n. v. **acoperământ.**

ACOPERÍ, *acópăr,* vb. IV. **1.** Tranz. A pune ceva peste un obiect sau peste o ființă cu scopul de a ascunde sau de a proteja. ✧ Expr. (Refl.) *A se acoperi de glorie* = a săvârși fapte mari de arme, a fi foarte viteaz. **2.** Tranz. A pune peste un obiect deschis ceva care să-l închidă, să-l astupe. ✦ A pune acoperiș unei clădiri. **3.** Tranz. A aplica un strat de material pe suprafața unui obiect pentru a-l proteja, a-l face mai rezistent la uzură etc. **4.** Tranz. (Mil.) A apăra, a proteja. *A acoperi retragerea trupelor*. ✦ Refl. A se pune la adăpost prin măsuri și acte justificative. **5.** Tranz. A ascunde, a tăinui. **6.** Tranz. A depăși în intensitate un zgomot, o melodie etc.; a înăbuși. **7.** Refl. și tranz. A corespunde perfect, a satisface. ✦ Expr. (Tranz.) *A acoperi cheltuielile* = a se achita de datoriile făcute. **8.** Tranz. (Sport; franțuzism) A străbate o distanță. ✧ Expr. *A acoperi terenul* = a fi permanent prezent pe terenul de joc. [Prez. ind. pers. 3: *acópera,* conj. pers. 3: *acópere*] — Lat. **acco(o)perire.**

ACOPERÍRE, *acoperiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) acoperi* și rezultatul ei. **1.** Punere, așezare a unui obiect deasupra altuia pentru a-l înveli, a-l ascunde, a-l apăra etc. **2.** Operație de aplicare a unui strat protector pe un obiect prin depunere, pulverizare, placare etc. **3.** (Mil.) Accident de teren, pădure sau localitate care împiedică observarea inamicului. ✦ Măsură specială de protecție care asigură anumite acțiuni (de concentrare sau manevră) ale trupelor. ✧ Expr. *A avea acoperire* = a fi acoperit pentru o acțiune săvârșită conform unor indicații precise. **4.** (Fin.) Posibilitatea de a face față unei obligații, unei plăți, unei cheltuieli, de a lichida un deficit etc. *Acoperirea acestei sume se face eșalonat*. ✦ (Concr.) Fond care asigură această posibilitate. ✧ *Acoperire în aur* = stoc de aur și de alte active pe baza cărora băncile de emisiune asigură convertibilitatea bancnotelor. — V. **acoperi.**

ACOPERÍȘ, *acoperișuri,* s.n. Partea de deasupra care acoperă și protejează o clădire de intemperii; acoperământ. — **Acoperi** + suf. *-iș.*

ACOPERÍT, -Ă, *acoperiți, -te,* adj. Care are acoperiș, care are capac etc. ✦ Tăinuit, ascuns. ✦ (Despre cer) Înnorat. — V. **acoperi.**

ACOPERITÓR, -OÁRE, *acoperitori, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care acoperă; care garantează. **2.** S.f. Obiect cu care se acoperă ceva sau cineva. — **Acoperi** + suf. *-tor.*

ACÓRD, *acorduri,* s.n. **1.** Înțelegere, învoială, convenție etc. între două sau mai multe părți în vederea încheierii, modificării sau desființării unui act juridic. ✧ *Acord-cadru* = înțelegere între parteneri sociali, care servește ca model înțelegerilor ulterioare mai detaliate. ✦ Concordanță, potrivire (în păreri, atitudini etc.). ✦ Aprobare, acceptare. ✧ Expr. *A fi de acord să...* = a se învoi (la ceva); a aproba. *A fi de acord* (cu cineva) = a avea aceeași părere (cu cineva). *De acord!* = bine! ne-am înțeles! (Pleonastic) *De comun acord* = în perfectă înțelegere. **2.** (În sintagmele) *Plată (sau salariu) în acord* = (sistem de remunerare a muncii normate) în raport cu rezultatele obținute. *Acord progresiv* = plata muncii în proporție crescândă, în raport cu depășirea normei. *Muncă în acord* = muncă normată retribuită în raport cu îndeplinirea normei. ✦ (Concr.) Sumă dată sau primită ca plată pentru munca prestată în acord. **3.** (Gram.) Concordanță (în persoană, număr, gen sau caz) a formei cuvintelor între care există raporturi sintactice. **4.** (Fiz.) Egalitate a frecvențelor de oscilație a două sau mai multe aparate, sisteme fizice etc.; sintonie. **5.** (Muz.) Sonoritate rezultată din reunirea a cel puțin trei sunete, formând o armonie. — Din fr. **accord,** it. **acoordo.**

ACORDÁ, (**1, 2**) *acórd,* (**3**) *acordez*, vb. I. Tranz. **1.** A da (cu îngăduință, cu grijă, cu atenție, cu bunăvoință); a oferi; a atribui. **2.** A stabili acordul gramatical. **3.** A regla frecvența unui aparat, a unui sistem fizic etc. astfel încât să fie egală cu frecvența altui aparat, sistem fizic etc. ✦ A aduce sunetele unui instrument muzical la înălțimea corectă. — Din fr. **accorder.**

ACORDÁJ, *acordaje*, s.n. Acordare a unui instrument muzical. — Din fr. **accordage.**

ACORDÁNT, -Ă, *acordanți, -te,* s.m. și f. (Rar) Persoană care execută lucrări în acord. — Din germ. **Akkordant.**

ACORDÁRE, *acordări,* s.f. Acțiunea de *a acorda*. ✦ Punere a coardelor unui instrument muzical în situația de a reda corect tonalitatea specifică a instrumentului. — V. **acorda.**

ACORDÁT, -Ă, *acordați, -te,* adj. **1.** (Despre unele părți ale propoziției) Pus în același caz, număr, gen sau persoană ca și cuvântul de care este legat printr-un raport de determinare. **2.** (Despre instrumente muzicale) Care are tonurile în consonanță. **3.** Dat, atribuit; îngăduit, asigurat. — V. **acorda.**

ACORDEÓN, *acordeoane,* s.n. Instrument muzical portabil cu burduf, claviatură și butoane, ale cărui sunete se produc prin vibrația unor ancii metalice. [Pr.: *-de-on*] — Din fr. **accordéon,** germ. **Akkordeon.**

ACORDEONÍST, -Ă, *acordeoniști, -ste,* s.m. și f. Persoană care cântă la acordeon. [Pr.: *-de-o-*] — Din fr. **accordéoniste,** germ. **Akkordeonist.**

ACÓRDIC, -Ă, *acordici, -ce*, adj., s.f. **1.** Adj. (Despre sunete muzicale) Care intră în componența acordului. **2.** S.f. Disciplină care studiază diferitele acorduri muzicale. — **Acord** + suf. *-ic.*

ACORDÓR[1]**,** *acordoare,* s.n. Unealtă care servește la acordarea unor instrumente muzicale, în special a pianului. — Din fr. **accordoir.**

ACORDÓR[2]**,** *acordori,* s.m. Persoană care se ocupă cu acordarea și repararea unor instrumente muzicale. — Din fr. **accordeur.**

ACORÍE s.f. Anomalie congenitală care constă în absența pupilei. — Din fr. **acorie.**

ACOSTÁ, *acostez,* vb. I. **1.** Intranz. A apropia o navă de o altă navă, de țărm, de chei etc. **2.** Tranz. Fig. A opri pe cineva din drum și a i se adresa (în mod supărător); a agăța. — Din fr. **accoster.**

ACOSTAMÉNT, *acostamente,* s.n. Fâșie laterală din platforma unei șosele, de obicei nepavată, situată la marginea părții carosabile. — După fr. **accotement.**

ACOSTÁRE, *acostări,* s.f. Acțiunea de *a acosta* și rezultatul ei. — V. **acosta.**

ACOTILEDÓN, -Ă, *acotiledoni, -e,* adj. (Înv.) Acotiledonat. — Din fr. **acotylédone.**

ACOTILEDONÁT, -Ă, *acotiledonați, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre plante) Fără cotiledoane; acotiledon. **2.** S.f. (La pl.) Clasă de vegetale care se înmulțește prin spori; (și la sg.) plantă care face parte din această clasă. — Din fr. **acotylédoné.**

ÁCQUA TOFÁNA s.f. Otravă celebră în Italia în sec. XVI-XVII. [Pr.: *acŭa-*] — Loc. it.

ACQUIS s.n. (În sintagma) *Acquis comunitar* = ansamblu de măsuri convenite între Uniunea Europeană și fiecare țară candidată la aderare, care are ca scop stabilirea unei consultanțe speciale pentru ca acestea să adopte, cu costuri minime, corpusul de reguli și legi după care se administrează Uniunea Europeană. [Pr.: *akí*] — Din fr. **acquis.**

ACRANIÁT, *acraniate,* s.n. (La pl.) Subîncrengătură de animale primitive lipsite de craniu; (și la sg.) animal care face parte din această subîncrengătură. [Pr.: *-ni-at*] — Din fr. **acraniate.**

ACREÁLĂ, *acreli,* s.f. **1.** Proprietatea de a fi acru; gust acru, înțepător; acrime. **2.** (Concr.) Mâncare, băutură cu gust acru. **3.** Fig. Stare de spirit sau atitudine ursuză, supărăcioasă. — **Acri** + suf. *-eală.*

ACREDITÁ, *acreditez,* vb. I. Tranz. **1.** A numi un reprezentant diplomatic permanent (ambasador, ministru plenipotențiar) într-o țară străină. ✦ A împuternici o persoană într-o anumită calitate. **2.** (Fin.) A crea, a deschide, a pune la dispoziția cuiva un acreditiv. **3.** (Rar) A face ca ceva să apară, să devină credibil. — Din fr. **accréditer.**

ACREDITÁNT, -Ă, *acreditanți, -te,* adj. (Rar) Care acreditează. — **Acredita** + suf. *-ant.*

ACREDITÁRE, *acreditări,* s.f. Acțiunea de *a acredita.* ✧ *Scrisori de acreditare* = documente prin care se atestă împuternicirea unui reprezentant diplomatic. — V. **acredita.**

ACREDITÁT, -Ă, *acreditați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Împuternicit ca reprezentant diplomatic al unui stat pe lângă guvernul unui stat străin. — V. **acredita.**

ACREDITÍV, *acreditive,* s.n. **1.** Modalitate de decontare prin care o bancă își asumă responsabilitate de a plăti, din ordinul cumpărătorului, în favoarea vânzătorului de mărfuri sau servicii, o anumită sumă, cu condiția ca vânzătorul să prezinte documentele prevăzute, care atestă livrarea mărfurilor sau prestarea serviciilor promise. **2.** Document financiar de decontare prin intermediul băncii sau al unei case de economii. — Din fr. **accréditif,** germ. **Akkreditiv.**

ACRESCĂMÂNT, *acrescăminte,* s.n. Creștere a dreptului unei persoane la o succesiune, ca urmare a înlăturării de la această succesiune a altor persoane ori a renunțării lor la drepturile izvorâte din lege ori din testament. — După fr. **accroissement.**

ACRESCÉNT, -Ă, *acrescenți, -te,* adj. (Despre părțile unei plante) Care crește și după fecundare. — Din fr. **accrescent.**

ACRÍ, *acresc,* vb. IV. Tranz. și refl. **1.** A face să devină sau a deveni (mai) acru; a (se) înăcri. ✦ Refl. A se mura (**1**). ✦ Refl. (Despre alimente) A se altera, a se strica. **2.** Fig. A face să devină sau a deveni ursuz, supărăcios, urâcios. ✧ Expr. (Refl.) *A i se acri* (cuiva) *cu* (sau *de) ceva* (sau *de cineva)* = a se plictisi, a se sătura de ceva (sau de cineva). — Din **acru²**.

ACRIBÍE s.f. (Livr.) Exactitate, corectitudine în cercetarea științifică; *p. gener.* seriozitate, conștiinciozitate. — Din fr. **acribie.**

ACRIBOLOGÍE s.f. Precizie în folosirea cuvintelor; corectitudine în respectarea proprietății termenilor; alegere riguroasă a cuvintelor. ✦ Studiul preciziei maxime în cercetarea științifică. — Din fr. **acribologie.**

ACRIDÍNĂ, *acridine,* s.f. Combinație organică, incoloră, care se găsește în gudroanele cărbunilor de pământ și care este folosită la prepararea unor coloranți în industria farmaceutică etc. — Din fr. **acridine.**

ACRILÁT, *acrilați,* s.m. Material plastic sintetic folosit în stomatologie pentru confecționarea protezelor, a diverselor aparate și suporturi dentare etc. — Din fr. **acrylate.**

ACRÍLIC, -Ă, *acrilici, -ce,* adj. **1.** (Chim.; în sintagma) *Acid acrilic* = lichid nesaturat, incolor cu miros înțepător, solubil în apă, obținut prin oxidarea acroleinei și folosit la fabricarea unor materiale sintetice. **2.** (Despre produse industriale) Care este obținut cu ajutorul derivaților acidului acrilic (**1**). *Fibră acrilică*. — Din fr. **acrylique.**

ACRÍME s.f. (Rar) **1.** Acreală. ✦ Gust acru. **2.** Fig. Răutate, dușmănie; supărare, amărăciune. — **Acru²** + suf. *-ime.*

ACRIMONÍE s.f. (Livr.) Atitudine plină de ironie usturătoare; sarcasm. — Din fr. **acrimonie.**

ACRIMONIÓS, -OÁSĂ, *acrimonioși, -oase,* adj. (Livr.) Care denotă acrimonie, plin de ironie; sarcastic. *Limbaj acrimonios*. [Pr.: *-ni-os*] — Din fr. **acrimonieux.**

ACRINÍE s.f. Lipsă de secreție sau de excreție a unei glande. — Din fr. **acrinie.**

ACRÍRE, *acriri,* s.f. Acțiunea de *a (se) acri.* ✧ *Acrirea vinului* = boală a vinului, provocată de bacterii acetice, care oțetesc vinul. — V. **acri.**

ACRÍȘ s.n. (Reg.) Zer înăcrit, jintiță etc. întrebuințate la acrirea mâncării. — **Acru²** + suf. *-iș.*

ACRIȘÓR, -OÁRĂ, *acrișori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *acru²*. — **Acru²** + suf. *-ișor.*

ACRÍT, -Ă, *acriți, -te,* adj. **1.** Care a devenit sau a fost făcut (mai) acru². ✦ Fig. (Despre oameni) Morocănos, ursuz, dificil. **2.** (Despre alimente) Alterat, stricat. — V. **acri.**

ACRITÚRĂ, *acrituri,* s.f. Aliment acru; (în special) murătură. ✦ Epitet dat unei persoane ursuze, morocănoase, rele. — **Acri** + suf. *-tură.*

ACRÍU, -ÍE, *acrii,* adj. (Rar) Cam acru²; acrișor, acruț. — **Acru²** + suf. *-iu.*

ACROBÁT, -Ă, *acrobați, -te,* s.m. și f. Gimnast care execută exerciții de echilibristică. ✦ Fig. Persoană inconsecventă în comportare, în idei etc.; persoană care caută să epateze, să iasă din comun. — Din fr. **acrobate.**

ACROBÁTIC, -Ă, *acrobatici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. (Ca) de acrobați, privitor la acrobați sau la acrobație. **2.** S.f. Arta de a face acrobații, arta acrobatului; acrobație (**2**). — Din fr. **acrobatique.**

ACROBAȚÍE, (**1**) *acrobații,* s.f. **1.** Exercițiu dificil de echilibristică, de gimnastică etc. ✦ Fig. (La pl.) Eforturi neobișnuite pentru a ieși dintr-o situație grea, dintr-o încurcătură. **2.** Arta sau profesia acrobatului. — Din fr. **acrobatie.**

ACROCEFÁL, -Ă, *acrocefali, -e,* adj. Cu craniul ascuțit, conic, cu creștetul țuguiat. — Din fr. **acrocéphale.**

ACROCEFALÍE s.f. Malformație a craniului, constând în aspectul ascuțit, conic al cutiei craniene; oxicefalie. — Din fr. **acrocéphalie.**

ACROCIANÓZĂ s.f. Sindrom caracterizat prin răcirea și prin aspectul vânăt-albăstrui și umed al mâinilor și uneori al picioarelor, din cauza unor tulburări de circulație. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **acrocyanose.**

ACROFOBÍE s.f. Teamă patologică de locuri înalte. — Din fr. **acrophobie.**

ACROLEÍNĂ, *acroleine,* s.f. Aldehidă nesaturată, care se obține prin distilarea glicerinei cu acid sulfuric și care se prezintă ca un lichid cu miros înecăcios, lacrimogen. [Pr.: *-le-i-*] — Din fr. **acroléine.**

ACROLÍT, *acrolite,* s.n. Statuie ale cărei extremități sunt executate din piatră sau din marmură, iar corpul din alte materiale. — Din fr. **acrolithe.**

ACROMANÍE s.f. (Rar) Grad extrem de nebunie. — Din fr. **acromanie.**

ACROMÁT, -Ă, *acromați, -te,* adj., s.m. (Obiectiv fotografic) căruia i-a fost corectată sau înlăturată aberația cromatică. — Din germ. **Achromat,** fr. **achromat.**

ACROMÁTIC, -Ă, *acromatici, -ce,* adj. (Despre lentile sau despre un sistem de lentile) Care nu descompune raza de lumină în culorile ei componente, care nu prezintă aberație cromatică. — Din fr. **achromatique.**

ACROMATÍSM s.n. Proprietate a unei lentile sau a unui sistem de lentile de a fi acromatice. — Din fr. **Achromatisme.**

ACROMATIZÁ, *acromatizez,* vb. I. Tranz. A corecta sau a înlătura aberația cromatică. — Din fr. **achromatiser.**

ACROMATIZÁRE, *acromatizări,* s.f. Acțiunea de *a acromatiza* și rezultatul ei. — V. **acromatiza.**

ACROMATOPSÍE s.f. Defect de vedere care constă în incapacitatea de a distinge culorile. — Din fr. **achromatopsie.**

ACROMEGALÍE s.f. Boală endocrină care se manifestă prin dezvoltarea exagerată a capului și a membrelor. — Din fr. **acromégalie.**

ACROMICRÍE s.f. Stare patologică manifestată prin oprirea din creștere a capului și a membrelor, din cauza unui dereglaj hormonal al hipofizei. — Din fr. **acromicrie.**

ACROMÍE s.f. Decolorare congenitală a pielii, ca urmare a dispariției pigmentului melanic. — Din fr. **achromie.**

ACROMIÓN, *acromioane,* s.n. Apofiză a omoplatului care se articulează cu clavicula. [Pr.: *-mi-on*] — Din fr. **acromion.**

ACRÓNIC, -Ă, *acronici, -ce,* adj. Fără legătură cu timpul; atemporal. — Din fr. **acronique.**

ACRONÍM, *acronime,* s.n. Cuvânt format din prima sau primele litere ale cuvintelor dintr-o sintagmă, dintr-o expresie, dintr-un titlu etc. — Din fr. **acronyme.**

ACROPARESTEZÍE s.f. Tulburare de sensibilitate manifestată la extremitățile corpului. — Din fr. **acroparesthésie.**

ACRÓPOLĂ, *acropole,* s.f. Citadelă în orașele din vechea Grecie, așezată pe o înălțime și adăpostind principalele edificii publice. — Din fr. **acropole.**

ACROSPÓR, *acrospori,* s.m. Spor dezvoltat la extremitatea unei celule de reproducere, caracteristic ciupercilor. — Din fr. **acrospore.**

ACROSTÍH, *acrostihuri,* s.n. Poezie sau strofă în care literele inițiale ale versurilor, citite vertical, alcătuiesc un cuvânt (nume propriu, dedicație etc.) sau o propoziție. — Din ngr. **akróstichon,** fr. **acrostiche.**

ACROSTÓL, *acrostoluri,* s.n. Parte înaltă a extremităților unei corăbii. ✦ (La pl.) Ornamente, sculpturi de la prora unei nave. — Din fr. **acrostole.**

ACROȘÁ, *acroșez,* vb. I. Tranz. **1.** A atârna, a agăța, a prinde. **2.** (Sport) A opri, a intercepta mingea în aer. ✦ A opri, a intercepta pucul la hochei. — Din fr. **accrocher.**

ACROȘÁJ, *acroșaje,* s.n. **1.** Acroșare. **2.** (Sport) Oprire, interceptare a mingii sau a pucului. — V. **acroșa.**

ACROȘÁRE, *acroșări,* s. f. Acțiunea de *a acroșa* și rezultatul ei; acroșaj (**1**). — V. **acroșa.**

ACROTÉRĂ, *acrotere,* s.f. Mic piedestal așezat în vârful sau la extremitățile unui fronton pentru a susține vase, statuete sau alte ornamente; *p. ext.* statuie, vas sau ornament așezat pe acest piedestal. — Din fr. **acrotère.**

ÁCRU¹, *acri,* s.m. Unitate de măsură pentru suprafețe de teren cu valori variabile (în jur de 4 000 m²). — Din fr. **acre.**

ÁCRU², -Ă, *acri, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care are gustul caracteristic al oțetului, al lămâii etc.; care provoacă o reacție gustativă astringentă. **2.** S.n., adj. (Gust) ca al oțetului, al lămâii etc. **3.** Adj. Fig. Morocănos, ursuz, supărăcios; răutăcios; supărat, mâhnit. — Lat. **acrus.**

ACRÚȚ, -Ă, *acruți, -e,* adj. (Rar) Acrișor. — **Acru²** + suf. *-uț.*

ACT, *acte,* s.n. **1.** Document eliberat, emis etc. de o autoritate prin care se atestă un fapt, o obligație, identitatea cuiva etc.; înscris[1]. ✧ *Act de acuzare* = concluzie scrisă întocmită de organele judiciare spre a dovedi vinovăția cuiva. **2.** Manifestare a activității umane; acțiune, faptă, fapt. ✧ Expr. *A lua act (de ceva)* = a declara în mod formal că a luat cunoștință (de ceva); a afla. *A face act de prezență* = a apărea undeva pentru scurt timp, din datorie sau din politețe. *A face un act de dreptate* = a recunoaște meritele și drepturile unei persoane nedreptățite. ✦ Rezultat al unei activități conștiente sau instinctive individuale care are un scop sau tinde către realizarea unui scop. **3.** Diviziune principală a unei opere dramatice reprezentând o etapă în desfășurarea acțiunii. — Din lat. **actum,** fr. **acte.**

ÁCTA s.n. pl. Colecție de documente, registre, condici privitoare la o anumită instituție, persoană sau problemă. — Cuv. lat.

ACTÁNT, *actanți,* s.m. (Lingv.) Protagonist, autor al acțiunii (într-o narațiune, într-o propoziție); participant la acțiunea exprimată de verb. — Din fr. **actant.**

ACTH s.n. (Farm.) Hormon al anterohipofizei, care stimulează funcția cortexului suprarenal. [cit: *acetehas*] – Abr. din engl. **A**[dreno]**C**[ortico]**T**[rophic] **H**[ormone].

ACTÍNIC, -Ă, *actinici, -ce,* adj. (Despre radiații) Capabil să producă reacții (foto) chimice. — Din fr. **actinique.**

ACTINÍD, *actinide,* s.n. (La pl.) Grup de 14 elemente chimice din sistemul periodic al lui Mendeleev, situate după actiniu, având proprietăți asemănătoare cu ale acestuia. — Din fr. **actinides,** germ. **Aktiniden.**

ACTÍNIE, *actinii,* s.f. Animal de mare din încrengătura celenteratelor, fixat pe stânci, variat colorat, cu aspect de floare și cu orificiul bucal înconjurat de tentacule; anemonă-de-mare, dedițel-de-mare *(Actinia).* — Din fr. **actinie.**

ACTÍNIU s.n. Element chimic radioactiv descoperit în minereurile din care s-a extras radiul. — Din fr. **actinium.**

ACTINOGRÁF, *actinografe,* s.n. Actinometru înregistrator. — Din fr. **actinographe.**

ACTINOGRAFÍE s.f. Procedeu de pregătire în tipografie a unui clișeu, folosind un negativ obținut cu raze X. ✦ Imagine obținută cu un clișeu astfel pregătit. — Din fr. **actinographie.**

ACTINOMÉTRIC, -Ă, *actinometrici, -ce,* adj. Referitor la actinometrie. — Din fr. **actinométrique.**

ACTINOMETRÍE s.f. Capitol al fizicii care se ocupă cu măsurarea și studiul radiațiilor electromagnetice (solare, terestre, atmosferice). — Din fr. **actinométrie.**

ACTINOMÉTRU, *actinometre,* s.n. Aparat care servește la măsurarea intensității radiațiilor electromagnetice din atmosferă. — Din fr. **actinomètre.**

ACTINOMICÉT, *actinomicete,* s.n. (La pl.) Grup de microorganisme foarte răspândite în natură, înrudite cu ciupercile inferioare, dintre care unele sunt patogene pentru om și pentru animale, iar altele produc antibiotice; (și la sg.) exemplar din aceste microorganisme. — Din fr. **actinomycètes.**

ACTINOMICÓZĂ s.f. **1.** Boală infecțioasă (la oameni și la animale) provocată de anumite ciuperci și bacterii, care se manifestă prin apariția unor abcese cronice. **2.** (În sintagma) *Actinomicoza cartofului* = boală a cartofului provocată de bacteria *Actynomices scabies;* râia cartofului. — Din fr. **actinomycose.**

ACTINOMÓRF, -Ă, *actinomorfi, -e,* adj. (Despre flori) Cu simetrie radială. — Din fr. **actinomorphe.**

ACTINÓN s.n. Izotop al radonului obținut prin dezintegrarea actiniului. — Din fr. **actinon.**

ACTINOPTERIGIÁN, *actinopterigieni,* s. m. (La pl.) Subclasă de pești fosili, osoși, apărută din mezozoic, din care face parte majoritatea peștilor actuali; (și la sg.) exemplar din această subclasă. [Pr.: *-gi-an*] — Din fr. **actinoptérygien**.

ACTINÓT s.m. Silicat natural hidratat de calciu, magneziu și fier din grupa amfibolilor, frecvent în șisturile cristaline. — Din fr. **actinote.**

ACTINOTERAPÍE s.f. Tratament medical în care se folosesc radiații luminoase, ultraviolete sau infraroșii, aplicat în special în rahitism. — Din fr. **actinothérapie.**

ACTÍV, -Ă, *activi, -e,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care participă (în mod efectiv) la o acțiune; harnic, vrednic. ✧ *Metodă activă* = metodă de predare care stimulează activitatea personală a elevilor. *Populație activă* = totalitatea persoanelor angajate într-o activitate profesională. ✦ (Mil.) Care este în serviciu efectiv. **2.** (Despre corpuri sau substanțe) Care realizează (intens) un anumit fenomen, un anumit efect etc. ✧ (Chim.) *Corp activ* = corp care intră ușor în reacție. **3.** (Despre diateza verbală) Care exprimă faptul că subiectul săvârșește acțiunea. ✦ (Despre vocabular) Care este folosit în mod frecvent în vorbire. **4.** (Despre operații economice, balanțe, bugete etc.) Care are venituri sau resurse mai mari decât cheltuielile; (despre conturi) care se deschide pentru ținerea evidenței unui element concret dintr-un patrimoniu și care face parte din activul bilanțului. **II.** S.n. **1.** Totalitatea bunurilor aparținând unei persoane fizice sau juridice. **2.** (Cont.) Resursă controlată de către întreprindere, ca rezultat al unor evenimente trecute și de la care se așteaptă să genereze beneficii economice viitoare pentru întreprindere. **3.** (În expr.) *A avea ceva la activul său* = a fi autorul unei acțiuni (grave). *A pune ceva la activul cuiva* = a pune o acțiune (gravă) pe seama cuiva. **4.** (Ieșit din uz) Totalitatea persoanelor grupate care activa intens în domeniul vieții politice și obștești. — Din fr. **actif,** lat. **activus,** (**II** și) rus. **aktiv.**

ACTIVÁ, *activez,* vb. I. **1.** Intranz. A desfășura o activitate susținută. **2.** Tranz. A intensifica, a stimula o activitate, un proces etc. **3.** Refl. A intra în cadrele active ale armatei. — Din fr. **activer.**

ACTIVÁNT, -Ă, *activanți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj., s.m. Activator. **2.** S.m. Reactiv anorganic folosit în flotația minereurilor. — Din fr. **activant.**

ACTIVÁRE, *activări,* s.f. Acțiunea de *a (se) activa.* ✦ Operație prin care se obține creșterea reactivității unei substanțe. — V. **activa.**

ACTIVATÓR, -OÁRE, *activatori, -oare,* adj., s.n. (Substanță) care realizează o activare; activant. — **Activa** + suf. *-tor.*

ACTIVÍST, -Ă, *activiști, -ste,* s.m. și f. (Ieșit din uz) Membru al unei organizații de partid sau de masă, care se consacra (exclusiv) muncii în acea organizație. ✧ *Activist cultural* = activist care lucra în domeniul vieții culturale. — Din rus. **aktivist.**

ACTIVITÁTE, *activități,* s.f. **1.** Ansamblu de acte fizice, intelectuale și morale făcute în scopul obținerii unui anumit rezultat; folosire sistematică a forțelor proprii într-un anumit domeniu, participare activă și conștientă la ceva; muncă, ocupație, îndeletnicire, lucru. ✦ Sârguință, hărnicie. **2.** (În sintagma) *Activitate solară* = totalitatea fenomenelor care se produc în păturile exterioare ale suprafeței Soarelui și care pot influența suprafața terestră. **3.** (Fiz.) Numărul de particule emise pe secundă de o sursă radioactivă. — Din fr. **activité,** lat. **activitas, -atis.**

ACTIVIZÁ, *activizez,* vb. I. Tranz. A stimula pe cineva să lucreze mai intens. ✦ A grăbi desfășurarea unui proces, a unui fenomen etc. — **Activ** + suf. *-iza.*

ACTIVIZÁRE, *activizări,* s.f. Acțiunea de *a activiza*. — V. **activiza.**

ACTIVIZATÓR, -OÁRE, *activizatori, -oare,* adj. Care activizează. — **Activiza** + suf. *-tor.*

ACTÓR, *actori,* s.m. Artist care interpretează roluri în piese de teatru, în filme etc. [Var.: (înv.) **aftór** s.m.] — Din fr. **acteur,** lat. **actor.**

ACTORÁȘ, *actorași,* s.m. (Depr.) Diminutiv al lui *actor.* — **Actor** + suf. *-aș.*

ACTORICÉSC, -EÁSCĂ, *actoricești,* adj. Care ține de actori, privitor la actori. — **Actor** + suf. *-icesc.*

ACTORÍE s.f. Profesia de actor. — **Actor** + suf. *-ie.*

ACTORÍȚĂ, *actorițe,* s. f. (Înv.) Actriță. — **Actor** + suf. *-iță.*

ACTRÍȚĂ, *actrițe,* s.f. Artistă care interpretează roluri în piese de teatru, în filme etc.; actoriță. — Din fr. **actrice.**

ACTUÁL, -Ă, *actuali, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care există sau se petrece în prezent, în momentul de față. ✦ Care are importanță pentru vremea de față; de acum. ✦ De actualitate, la ordinea zilei. ✦ Real. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **actuel,** lat. **actualis.**

ACTUALÍSM s.n. Principiu metodologic de cercetare a istoriei Pământului, bazat pe compararea fenomenelor geologice din trecut cu cele actuale. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **actualisme.**

ACTUALITÁTE, *actualități,* s.f. Ceea ce este actual; eveniment, întâmplare curentă, timpul de față, prezent[2]. ✧ Loc. adj. *De actualitate* = care se petrece sau interesează în clipa de față, care corespunde prezentului. ✦ Ceea ce este actual; (la pl.) evenimente curente, la ordinea zilei. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **actualité.**

ACTUALIZÁ, *actualizez,* vb. I. Tranz. A face să fie actual, a (re)aduce în prezent; a face să corespundă gusturilor, cerințelor prezentului; *p. ext.* a reînvia ceva. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **actualiser.**

ACTUALIZÁRE, *actualizări,* s.f. Acțiunea de *a actualiza*. [Pr.: *-tu-a-*] — V. **actualiza.**

ACTUALMÉNTE adv. În momentul de față, în prezent; acum. [Pr.: *-tu-al-*] — Din fr. **actuellement.**

ACTUÁR, *actuari,* s.m. **1.** Specialist în calcule statistice privitoare la asigurări și, în general, la probleme financiare. **2.** Scrib care redacta procesele-verbale la romani. [Pr.: *-tu-ar*] — Din fr. **actuaire,** lat. **actuarius.**

ACTUARIÁT s.n. Totalitatea operațiilor și normelor pe baza cărora, folosind teoria probabilităților și statistica matematică, se efectuează calcule financiare (privitoare mai ales la asigurări). [Pr.: *-tu-a-ri-at*] — Din fr. **actuariat.**

ACȚIONÁ, *acționez,* vb. I. **1.** Intranz. A întreprinde o acțiune, o faptă etc. ✧ Expr. (Tranz.) *A acționa* (pe cineva) *în justiție* (sau *în judecată)* = a intenta un proces, a da în judecată. ✦ A exercita o influență asupra cuiva sau a ceva; a avea efect. **2.** Tranz. (Mec.) A pune în mișcare, a face să funcționeze. ✦ A realiza prin comenzi un anumit regim de funcționare a unui sistem tehnic. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **actionner.**

ACȚIONÁR, -Ă, *acționari, -e,* s.m. și f. Persoană care posedă acțiuni (**II**). [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **actionnaire.**

ACȚIONÁRE, *acționări,* s.f. Faptul de *a acționa.* [Pr.: *-ți-o-*] — V. **acționa.**

ACȚIÚNE, *acțiuni,* s.f. **I. 1.** Desfășurare a unei activități; faptă întreprinsă (pentru atingerea unui scop). ✧ *Om de acțiune* = om întreprinzător, energic, care acționează repede. ✧ Expr. *A pune în acțiune* = a pune în mișcare. *A trece la acțiune* = a întreprinde ceva. ✦ (Uneori determinat de „armată”) Operație militară. ✦ (Gram.) Ceea ce exprimă verbul (o stare, o mișcare, un proces etc.). **2.** Desfășurare a întâmplărilor într-o operă literară; fabulație, subiect, intrigă. **3.** Efect, exercitare a unei influențe asupra unui obiect, a unui fenomen. *Acțiunea substanțelor otrăvitoare asupra organismului*. **4.** (Jur.) Proces; (concr.) act prin care se cere deschiderea unui proces. **II.** Hârtie de valoare care reprezintă o parte

anumită, fixă și dinainte stabilită, a capitalului unei societăți și care dă deținătorului dreptul să primească dividende. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **action,** lat. **actio, -onis.**

ACÚ adv. v. **acum.**

ACUARÉLĂ, *acuarele,* s.f. **1.** Tehnică picturală în care sunt întrebuințate culori diluate cu apă. **2.** Vopsea solidă care se întrebuințează în acuarelă (**1**). **3.** Pictură executată în acuarelă (**1**). [Pr.: *-cua-*] — Din fr. **aquarelle.**

ACUARELÍST, -Ă, *acuareliști, -ste,* s.m. și f. Pictor specializat în acuarelă (**3**). [Pr.: *-cua-*] — Din fr. **aquarelliste.**

ACUFUNDÁ vb. I v. **cufunda.**

ACUITÁTE s.f. **1.** Capacitate a organelor de simț de a percepe excitații oricât de slabe și de a diferenția excitații foarte asemănătoare între ele; ascuțime, agerime. ✧ Loc. adv. *Cu acuitate* = cu necesitate, în mod imperios. **2.** Grad de înălțime pe care îl poate atinge o voce sau un instrument muzical. [Pr.: *-cu-i-*] — Din fr. **acuité.**

ACULEÁT, -Ă, *aculeați, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre insecte) Care are ac. **2.** S.f. (La pl.) Grup de insecte himenoptere care au ovipozitorul terminat cu un ac; (și la sg.) insectă care face parte din acest grup. [Pr.: *-le-at*] — Din lat. **aculeatus,** fr. **aculéate.**

ACULEIFÓRM, -Ă, *aculeiformi, -e,* adj. De forma unui ac. [Pr.: *-le-i-*] — Din fr. **aculéiforme.**

ACULEÓL, *aculeoli,* s.m. Ac mic al unor plante; ghimpe, spin[1]. [Pr.: *-le-ol*] — Din fr. **aculéole.**

ACULÉU, *aculei,* s.m. Ghimpe, spin[1]. — Din lat. **aculeus.**

ACULTURÁȚIE s.f. Preluare de către o comunitate a unor elemente de cultură materială și spirituală sau a întregii culturi a altei comunități aflate pe o treaptă superioară de dezvoltare. — Din fr. **acculturation.**

ACÚM adv. **1.** În prezent, în momentul de față; actualmente. ✧ Expr. *Acu-i acu* = a sosit clipa hotărâtoare. ✦ În împrejurările actuale. **2.** Îndată, imediat, numaidecât, acuși, acușica, amuși. **3.** Înainte cu... *Acum doi ani.* [Var.: **acú, acúma** adv.] — Lat. **eccum modo.**

ACÚMA adv. v. **acum.**

ACUMBÉT, -Ă, *acumbeți, -te,* adj. (Despre părți ale plantelor) Culcat. — După lat. **accumbens, -ntis.**

ACUMETRÍE s.f. Metodă de examinare medicală care constă în măsurarea acuității auditive cu ajutorul acumetrului. — Din fr. **acumétrie.**

ACUMÉTRU, *acumetre,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se măsoară acuitatea auditivă. — Din fr. **acumètre.**

ACUMINÁT, -Ă, *acuminați, -te,* adj. (Despre frunze, fructe etc.) Care se termină printr-un vârf lung și ascuțit. — Din fr. **acuminé,** lat. **acuminatus.**

ACUMULÁ, *acumulez,* vb. I. Tranz. A aduna, a strânge, a concentra, a înmagazina. — Din fr. **accumuler,** lat. **accumulare.**

ACUMULÁRE, *acumulări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a acumula* și rezultatul ei. **2.** (Ec. pol.) Proces de creștere la nivel micro și macroeconomic pe baza adăugării de resurse. **3.** (Geogr.; urmat de determinări) Proces de depunere a materialului transportat de ape, vânturi, ghețari etc. **4.** (Geol.) Proces de asociere naturală a mineralelor utile în scoarța Pământului, sub formă de filon, strat, lentilă, cuib. — V. **acumula.**

ACUMULÁT, -Ă, *acumulați, -te,* adj. Care este strâns, adunat (în timp). — V. **acumula.**

ACUMULATÍV, -Ă, *acumulativi, -e,* adj. (Rar) Care acumulează. — Din fr. **accumulatif.**

ACUMULATÓR, (**1**) *acumulatori,* s.m., (**2**) *acumulatoare,* s.n. **1.** S.m. Aparat sau rezervor care înmagazinează energie electrică. **2.** S.n. Dispozitiv care înmagazinează energie electrică sub formă chimică în vederea restituirii acesteia. *Acumulatorul unui automobil.*— Din fr. **accumulateur.**

ACUPLÁ, *acuplez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A cupla. — Din fr. **accoupler.**

ACUPLÁJ, *acuplaje,* s.n. (Tehn.) Cuplaj. — Din fr. **accouplage.**

ACUPLÁRE s.f. Acțiunea de *a acupla.* — V. **acupla.**

ACUPRESÚRĂ s.f. (Med.) Metodă de tratament care constă în presarea sau masarea unor puncte ale tegumentului cu activitate biologică deosebită; presupunctură. — Din fr. **acupressure.**

ACUPUNCTÓR, *acupunctori,* s.m. Specialist în acupunctură. — Din fr. **acupuncteur.**

ACUPUNCTÚRĂ s.f. Metodă terapeutică originară din China, bazată pe acțiune reflexă, care constă în înțeparea pielii, în anumite puncte ale corpului, cu ace metalice fine. — Din fr. **acupuncture.**

ACURÁT, -Ă, *acurați, -te,* adj. Îngrijit, lucrat cu îngrijire. — Din it. **accurato.**

ACURATÉȚĂ s.f. v. **acuratețe.**

ACURATÉȚE s.f. Grijă deosebită, atenție mare, exactitate în executarea unui lucru. [Var.: **acuratéță** s.f.] — Din it. **accuratezza.**

ACÚSTIC, -Ă, *acustici, -ce,* adj., s.f. **I.** Adj. Care emite, transmite sau recepționează sunete, care aparține acusticii (**II 1**), privitor la acustică. ✧ *Nervi acustici* = a opta pereche de nervi cranieni. *Tub acustic* = tub lung care servește la transmiterea vocii pe nave, în puțuri miniere etc. *Cornet acustic* = dispozitiv cu ajutorul căruia se recepționează sunete și se înlesnește perceperea lor. **II.** S.f. **1.** Parte a fizicii care se ocupă cu studiul producerii, propagării și recepționării sunetelor. ✧ *Acustică arhitecturală* = ramură a acusticii care studiază fenomenele legate de propagarea undelor acustice în încăperi. **2.** Calitatea de a înlesni o (bună) audiție. — Din fr. **acoustique.**

ACUSTICIÁN, -Ă, *acusticieni, -e,* s.m. și f. Specialist în acustică (**II**). [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **acousticien.**

ACUSTOMÁT, *acustomate,* s.n. Dispozitiv adaptor electronic la un magnetofon pentru pornirea și oprirea automată a aparatului, care asigură înregistrarea numai atunci când se vorbește. — Din germ. **Akustomat.**

ACÚȘA adv. v. **acuși.**

ACÚȘI adv. (Pop.) Îndată, imediat. ✧ Expr. *Acuși... acuși...* = când... când... ✦ (Rar) Înainte cu... [Var.: **acúșa** adv.] — **Acu** + **și.**

ACUȘÍCA adv. (Pop.) Acuși. — **Acuși** + suf. *-ica.*

ACUȘÓR, *acușoare,* s.n. Diminutiv al lui *ac.* — **Ac** + suf. *-ușor.*

ACÚT, -Ă, *acuți, -te,* adj. **1.** Ascuțit, pătrunzător. ✦ (Despre dureri; adesea fig.) Intens, violent. **2.** (Despre boli) Cu evoluție rapidă, cu caracter de criză. **3.** (Muz.; despre sunete) Înalt, ascuțit [2], subțire. — Din lat. **acutus,** it. **acuto.**

ACUTIZÁ, pers. 3 *acutizează,* vb. I. Refl. (Adesea fig.) A deveni acut. — Din it. **acutizzare.**

ACUZÁ, *acúz,* vb. I. Tranz. **1.** A învinui, a învinovăți; a imputa. **2.** A arăta, a vădi, a manifesta o reacție. — Din fr. **accuser,** lat. **accusare.**

ACUZÁRE, *acuzări,* s.f. Acțiunea de *a acuza* și rezultatul ei; învinuire, învinovățire, acuzație, acuză. ✦ (Concr.) Parte care acuză la un proces. — V. **acuza.**

ACUZÁT, -Ă, *acuzați, -te,* s.m. și f. Persoană învinuită de ceva, contra căreia s-a introdus o acțiune în justiție; inculpat, pârât. — V. **acuza.**

ACUZATÍV, *acuzative,* s.n. Caz gramatical care are ca funcțiune specifică exprimarea complementului direct și a unor atribute. ✧ *Acuzativ cu infinitiv* = construcție sintactică specifică anumitor limbi, echivalentă cu o propoziție completivă directă, în care subiectul este la acuzativ, iar predicatul la infinitiv. — Din fr. **accusatif,** lat. **accusativus.**

ACUZATÓR, -OÁRE, *acuzatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care acuză, care învinuiește. ✧ *Acuzator public* = persoană însărcinată în împrejurări excepționale cu urmărirea, trimiterea în judecată și susținerea învinuirii în fața instanței în anumite cauze penale. — Din fr. **accusateur.**

ACUZÁȚIE, *acuzații,* s.f. Acuzare, învinuire, învinovățire. — Din fr. **accusation,** lat. **accusatio.**

ACÚZĂ, *acuze,* s.f. Acuzare. — Din **acuza** (derivat regresiv).

ACVACULTÚRĂ s.f. Maricultură. — Din fr. **aquaculture.**

ACVADÁG s.n. Soluție de grafit coloidal folosită ca strat conductor pe suprafața interioară a părții tronconice a tuburilor catodice. — Din germ. **Acvadag.**

ACVAFÓRTE, (**2**) *acvaforte,* s.f. **1.** Procedeu de gravură care constă în corodarea unei plăci de cupru (pe care în prealabil s-a trasat un desen) cu ajutorul acidului azotic. **2.** (Concr.) Gravură obținută prin acvaforte (**1**). — Din it. **acquaforte.**

ACVAFORTÍST, -Ă, *acvafortiști, -ste,* s.m. și f. (Rar la f.) Gravor în acvaforte (**1**). — Din it. **acquafortista,** fr. **acquafortiste.**

ACVAMARÍN s.n. Varietate limpede de beril de culoare albastru-deschis sau verzuie, folosită ca piatră prețioasă. — Din it. **acquamarina.**

ACVANAÚT, -Ă, *acvanauți, -te,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în scufundări făcute cu scopul de a cerceta mediul marin. [Pr.: *-na-ut*] — Din fr. **aquanaute.**

ACVANAÚTIC, -Ă, *acvanautici, -ce,* adj. De acvanaut. [Pr.: *-na-u-*] — Din fr. **aquanautique.**

ACVAPLÁN s.n. Planșă de lemn, remorcată de o ambarcație cu motor, căreia sportivul, ținându-se de o coardă fixată dinaintea planșei, îi imprimă diferite moduri de alunecare pe apă. — Din fr. **acquaplane.**

ACVAPLANÁRE s.f. Derapaj al unui automobil care se deplasează cu viteză mare, provocat de existența unei pelicule de apă între șosea și pneuri. — Cf. fr. a c q u a p l a n a g e.

ACVARÍST, -Ă, *acvariști, -ste,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu creșterea viețuitoarelor în acvariu. — **Acvariu** + suf. *-ist.* Cf. germ. A q u a r i s t.

ACVARÍSTICĂ s.f. Creșterea peștilor în acvariu. — Din germ. **Aquaristik.**

ACVÁRIU, *acvarii,* s.n. **1.** Vas sau bazin de sticlă sau de ciment cu apă, în care se țin plante sau animale acvatice vii în condiții asemănătoare cu cele din natură. ✦ Sală sau clădire care adăpostește astfel de bazine, în scopuri științifice sau pentru a fi prezentate publicului. **2.** Instituție științifică specializată în studiul animalelor acvatice. — Din lat. **aquarium,** it. **aquario.**

ACVÁTIC, -Ă, *acvatici, -ce,* adj. **1.** De apă, care trăiește în apă. **2.** Format din apă. ✧ *Mediu acvatic* = apă ca mediu de viață. — Din lat. **aquaticus,** fr. **aquatique.**

ACVATÍNA s.f. v. **acvatintă.**

ACVATÍNTA, (**2**) *acvatinte,* s.f. **1.** Procedeu de gravură cu acid azotic, care imită desenul în tuș. **2.** Gravură obținută prin acvatintă (**1**). **3.** Procedeu de tipar de artă pentru imagini în semitonuri, în care forma de cupru se pregătește prin gravare manuală și coroziune chimică. [Var.: **acvatíntă** s.f.] — Din it. **acquatinta.**

ACVATÍNTĂ s.f. v. **acvatinta.**

ACVATIPÍE s.f. Procedeu de tipar de artă care imită pictura în acuarelă. — Din fr. **acquatypie.**

ACVATUBULÁR, -Ă, *acvatubulari, -e,* adj. (Despre cazane de aburi) În care apa circulă prin țevi, încălzite la exterior de agentul de încălzire. — Din fr. **acquatubulaire.**

ACVIFÉR, -Ă, *acviferi, -e,* adj. Care conține apă. *Strat acvifer.* — Din fr. **aquifère.**

ÁCVILĂ, *acvile,* s.f. **1.** Gen de păsări răpitoare de zi, mari, din familia acvilidelor, cu ciocul drept la bază și încovoiat la vârf, colțul gurii ajungând sub ochi, cu gheare puternice și cu aripi lungi și ascuțite; pajură, aceră *(Aquila).* **2.** Stemă reprezentând o acvilă (**1**); pajură. — Din lat. **aquila,** it. **aquila.**

ACVILÍDĂ, *acvilide,* s.f. (La pl.) Familie de păsări răpitoare, având ca tip principal acvila (**1**); (și la sg.) pasăre care face parte din această familie. — Din fr. **aquilidés.**

ACVILÍN, -Ă, *acviline,* adj. (În sintagmele) *Nas acvilin* = nas coroiat (ca ciocul acvilei **1**). *Privire acvilină* = privire aspră, pătrunzătoare, tăioasă (caracteristică acvilelor **1**). — Din lat. **aquilinus,** fr. **aquilin.**

ACVILÓN s.n. Vânt de miazănoapte; crivăț. — Din fr. **aquilon,** lat. **aquilo, -onis.**

ACVITANIÁN, -Ă, *acvitanieni, -e,* s. n., adj. (Geol.) **1.** S. n. Ultimul etaj al oligocenului, considerat și primul etaj al miocenului. **2.** Adj. Care se referă la vârsta și la formațiile acvitanianului (**1**), care aparține acvitanianului. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **aquitanien.**

ADACTILÍE s.f. Malformație congenitală care constă în absența tuturor degetelor. — Din fr. **adactylie.**

ADAGIÉTTO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Mai puțin lent decât adagio. — Din. it. **adagietto.**

ADÁGIO adv., s.n. **1.** Adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) În tempo lent, rar. **2.** S.n. (Parte dintr-o) compoziție muzicală care se cântă într-un tempo lent. ✦ Prima parte lentă, executată de doi soliști, într-un balet clasic („pas de deux"). — Din it. **adagio.**

ADÁGIU, *adagii,* s.n. Maximă, sentință, aforism. — Din lat. **adagium,** fr. **adage.**

ADAMÁNT, *adamante,* s.n. (Pop.) Diamant (**1**). — Din sl. **adamantŭ.**

ADAMANTÍN, -Ă, *adamantini, -e,* adj. (Despre luciul mineralelor) Diamantin. — Din lat. **adamantinus,** fr. **adamantin.**

ADAMANTÍNĂ s.f. (Anat.) Smalț dentar. — Din fr., engl. **adamantine.**

ADAMÁSCĂ s.f. (Înv.) Damasc. — Din rus. **adamaska,** lat. **(a)damascus, -a, -um** „din Damasc".

ADAMÍSM s.n. Doctrina adamiților. — Din fr. **adamisme.**

ADAMÍT, -Ă, *adamiți, -te,* s.m. și f. Membru al unei secte gnostice din primele secole ale creștinismului, ai cărei adepți, sub cuvânt că au recâștigat puritatea originară, umblau în pielea goală. — Din fr. **adamite.**

ADAMSÍTĂ s.f. Gaz de luptă lacrimogen, care provoacă și strănutul. — Din fr. **adamsite.**

ADÁOGE vb. III v. **adăuga.**

ADÁOS, *adaosuri,* s.n. Ceea ce se adaugă la ceva; supliment, completare.✦ (Reg.; în expr.) *A porni într-adaos* = a rămâne însărcinată. [Var.: **adáus** s.n.] — V. **adaoge.**

ADAPTÁ, *adaptez,* vb. I. **1.** Tranz. A transforma pentru a corespunde anumitor cerințe; a face potrivit pentru întrebuințare în anumite împrejurări; a face să se potrivească. **2.** Tranz. și refl. (Biol.) A (se) transforma prin adaptare (**2**). **3.** Refl. și tranz. A (se) acomoda, a (se) deprinde, a (se) obișnui. — Din fr. **adapter,** lat. **adaptare.**

ADAPTÁBIL, -Ă, *adaptabili, -e,* adj. Care se poate adapta sau acomoda (ușor); acomodabil. — Din fr. **adaptable.**

ADAPTABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi adaptabil. — **Adaptabil** + suf. *-itate.*

ADAPTÁRE, *adaptări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) adapta* și rezultatul ei; (concr.) lucru modificat, ajustat; adaptație. **2.** (Biol.) Proces de modificare a organismelor vii, în urma căruia rezultă o corelare a structurii morfologice și a funcțiunilor fiziologice ale viețuitoarelor în raport cu mediul înconjurător. **3.** (În sintagma) *Adaptare literară* = dramatizare, ecranizare etc. a unui text literar, în vederea reprezentării lui pe scenă, la radio, într-un film. — V. **adapta.**

ADAPTÁT, -Ă, *adaptați, -te,* adj. **1.** Care a fost transformat pentru a corespunde anumitor cerințe sau pentru a fi întrebuințat în anumite împrejurări; care a devenit apt pentru ceva. **2.** (Despre organisme) Care a suferit un proces de adaptare (**2**). **3.** (Despre textele literare) Căruia i s-au adus modificări în vederea reprezentării lui pe scenă, a utilizării ca scenariu de film etc. — V. **adapta.**

ADAPTÁȚIE, *adaptații,* s.f. (Înv.) Adaptare (**1**). — Din fr. **adaptation.**

ADAPTÍV, -Ă, *adaptivi, -e,* adj. (Rar) Care se poate adapta. — **Adapta** + suf. *-iv.*

ADAPTÓR, *adaptoare,* s.n. Dispozitiv intermediar de conexiune directă între două (sau mai multe) sisteme (subsisteme) cu caracteristici diferite. — Din fr. **adapteur.**

ADÁUS s.n. v. **adaos.**

ADĂLMÁȘ s.n. v. **aldămaș.**

ADĂOGÁ vb. I v. **adăuga.**

ADĂOGÁRE s.f. v. **adăugare.**

ADĂOGÍ vb. IV v. **adăuga.**

ADĂOGÍRE s.f. v. **adăugare.**

ADĂPÁ, *adắp,* vb. I. Tranz. A da apă de băut unui animal. ✦ Refl. (Despre animale) A bea apă. [Prez. ind. și: *adáp*] — Lat. **adaquare.**

ADĂPÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) adăpa.* — V. **adăpa.**

ADĂPÁT s.n. Faptul de *a (se) adăpa.* — V. **adăpa.**

ADĂPĂTOÁRE, *adăpători,* s.f. Loc unde se adapă animalele; jgheab sau instalație de adăpat. — **Adăpa** + suf. *-ătoare.*

ADĂPÓST, *adăposturi,* s.n. Loc ferit; construcție făcută ca să apere de intemperii, de primejdii etc.; *p. gener.* orice loc unde se adăpostește cineva. ✦ (Mil.) Construcție specială pentru protecția împotriva mijloacelor de distrugere a inamicului. *Adăpost antiaerian*. ✦ Ocrotire, găzduire. *A da cuiva adăpost*. ✧ Expr. *A fi* (sau *a se pune) la adăpost de...* = a (se) adăposti; fig. a preveni un neajuns. — Lat. **ad appos(i)tum** sau **ad depos(i)tum.**

ADĂPOSTÍ, *adăpostesc,* vb. IV. Tranz. A pune, a ține la adăpost. ✦ Refl. A se așeza, a se ascunde într-un loc ferit; a-și găsi refugiu, a se pripăși. — Din **adăpost.**

ADĂPOSTÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) adăposti* și rezultatul ei. — V. **adăposti.**

ADĂSTÁ, *adắst,* vb. I. Tranz. (Înv. și reg.) A aștepta. [Prez. ind. și: *adást*] — Lat. **ad-astare.**

ADĂSTÁRE s.f. (Înv. și reg.) Faptul de *a adăsta.* — V. **adăsta.**

ADĂUGÁ, *adáug,* vb. I. **1.** Tranz. A mai pune peste..., a da în plus; a face să sporească. ✦ A spune sau a scrie ceva în continuare sau în completare. **2.** Refl. și tranz. A (se) alătura, a (se) alipi, a (se) reuni. [Pr.: *-dă-u-*. — Var.: **adăogá** vb. I, **adáoge** vb. III, **adăogí, adăugí** vb. IV] — Lat. ***adaugere.**

ADĂUGÁRE, *adăugări,* s.f. Acțiunea de *a (se) adăuga.* [Pr.: *-dă-u-*. — Var.: **adăogáre, adăogíre, adăugíre** s.f.] — V. **adăuga.**

ADĂUGÍ vb. IV v. **adăuga.**

ADĂUGÍRE s.f. v. **adăugare.**

ADĂUGÍT, -Ă, *adăugiți, -te,* adj. (În sintagma) *Ediție adăugită* = ediție care a fost completată cu material nou. [Pr.: *-dă-u-*] — V. **adăugi.**

ADẤNC, -Ă, (**I**) *adânci,* adj., (**II**) *adâncuri,* s.n. **I.** Adj. **1.** (Despre ape, cavități sau lucruri concave) Al cărui fund se află la o distanță (relativ) mare de marginea de sus, de suprafață; adâncit, afund, adâncat, adâncos. ✧ Expr. (*A ajunge, a trăi* etc.) *până la adânci bătrânețe* = (a trăi) până la o vârstă înaintată. ✦ (Adverbial; fig.) Profund. *A privi adânc.* **2.** (Adesea adverbial) Care se află sau se întinde departe (în interior sau în linie orizontală). *Rădăcină adâncă*. ✦ Greu de străbătut; compact, des; întins, vast. *Pădure adâncă.* ✦ (Adesea adverbial) Care vine sau pare că vine din interior. *Suspin adânc.* ✦ Fig. (Despre senzații, sentimente etc.) Puternic, profund, intens. **3.** (Despre plecăciuni, saluturi etc.; adesea adverbial) Făcut prin înclinarea mare a corpului. **4.** (Despre voce, ton, timbru; adesea adverbial) Grav, jos, profund. **5.** Fig. (Adesea adverbial) Care ține de esența, de fondul lucrurilor; temeinic, profund, serios. **6.** Fig. Desăvârșit, deplin, total. *O liniște adâncă.* **II.** S.n. **1.** Parte adâncă, adâncime (considerată vertical); loc situat departe (spre interior), străfund. ✧ Expr. *Din adâncul sufletului* (sau *al inimii, al ființei)* = din tot sufletul, foarte mult. ✦ Prăpastie, abis. **2.** (La pl.) Depărtare mare; spațiu întins; *p. ext.* loc ascuns, așezat departe. — Lat. **aduncus.**

ADÂNCÁ vb. I v. **adânci.**

ADÂNCÁT, -Ă, *adâncați, -te,* adj. (Rar) Adânc. — V. **adânca.**

ADÂNCĂTÚRĂ s.f. v. **adâncitură.**

ADÂNCÍ, *adâncesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) face mai adânc, a (se) săpa în adâncime. **2.** Refl. A pătrunde în adâncime, a înainta spre interior; a se face nevăzut. *S-a adâncit în pădure.* ✦ Fig. A se cufunda (în...), a fi absorbit (de...). **3.** Tranz. Fig. A cerceta, a studia, a analiza în profunzime, a aprofunda. *A adânci o problemă.* **4.** Refl. Fig. A se intensifica. [Var.: **adâncá** vb. I] — Din **adânc**.

ADÂNCÍME, *adâncimi,* s.f. **1.** Faptul sau însușirea de a fi adânc; distanță de la suprafața sau de la gura unei adâncituri sau ape până în fundul ei; (concr.) parte adâncă, adâncită; adânc; afunzime. **2.** (Concr.) Loc ascuns, depărtat; afund, afundătură, afundiș. **3.** Fig. Tărie, forță, profunzime, intensitate. *Sentiment de o mare adâncime.* — **Adânc** + suf. *-ime.*

ADÂNCÍRE, *adânciri,* s.f. Acțiunea de *a (se) adânci.* — V. **adânci.**

ADÂNCÍT, -Ă, *adânciți, -te,* adj. Adânc. — V. **adânci.**

ADÂNCITÓR, *adâncitoare,* s.n. Sculă așchietoare pentru prelucrarea suprafețelor conice, cilindrice, profilate ale găurilor. — **Adânci** + suf. *-tor.*

ADÂNCITÚRĂ, *adâncituri,* s.f. Parte adâncită, scobită a unei suprafețe; scufundătură. [Var.: **adâncătúră** s.f.] — **Adânci** + suf. *-tură.*

ADÂNCÓS, -OÁSĂ, *adâncoși, -oase,* adj. (Rar) Adânc. — **Adânc** + suf. *-os.*

ADDÉNDA s.n. pl. Ceea ce se adaugă la sfârșitul unei lucrări. ✧ *Addenda corrige* = addenda prin care se și corectează unele greșeli dintr-o lucrare. — Cuv. lat.

ADÉCĂ adv. v. **adică.**

ADECUÁT, -Ă adj. v. **adecvat.**

ADECVÁ, *adecvez,* vb. IV. Tranz. și refl. A face să devină sau a fi adecvat. — Din **adecvat** (derivat regresiv).

ADECVÁRE, *adecvări,* s.f. Acțiunea de *a (se) adecva.* — V. **adecva.**

ADECVÁT, -Ă, *adecvați, -te,* adj. Potrivit, corespunzător, nimerit. ✦ (Fil.; despre idei, cunoștințe etc.) Care corespunde fidel obiectului. [Var.: **adecuát, -ă** adj.] — Din fr. **adéquat,** lat. **adaequatus.**

ADEMENEÁLĂ, *ademeneli,* s.f. (Pop.) Ademenire. — **Ademeni** + suf. *-eală.*

ADEMENÍ, *ademenesc,* vb. IV. Tranz. A atrage, a ispiti, a momi, a tenta pe cineva, de obicei cu vorbe înșelătoare; a înșela pe cineva. ✦ (Rar) A seduce o femeie. [Var.: (reg.) **adimení** vb. IV] — Cf. magh. a d o m á n y.

ADEMENÍRE, *ademeniri,* s.f. Acțiunea de *a ademeni* și rezultatul ei; ademeneală; (concr.) faptă sau vorbă prin care se ademenește. [Var.: (reg.) **adimeníre** s.f.] — V. **ademeni.**

ADEMENÍT, -Ă, *ademeniți, -te,* adj. Care este atras, ispitit, momit, sedus. [Var.: (reg.) **adimenít, -ă** adj.] — V. **ademeni.**

ADEMENITÓR, -OÁRE, *ademenitori, -oare,* adj., adv. Care ademenește; amăgitor, seducător, ispititor. [Var.: (reg.) **adimenitór, -oare** adj.] — **Ademeni** + suf. *-tor.*

ADEMPȚIÚNE s.f. Luare în posesiune sau acceptare a unui beneficiu. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **ademption,** lat. **ademptio, -onis.**

ADENÍTĂ, *adenite,* s.f. Inflamație acută sau cronică a ganglionilor limfatici. — Din fr. **adénite.**

ADENOCARCINÓM, *adenocarcinoame,* s.n. Tumoare malignă cu punct de plecare într-o glandă. — Din fr. **adénocarcinome.**

ADENOFIBRÓM, *adenofibroame,* s.n. Tumoare glandulară benignă. — Din fr. **adénofibrome.**

ADENOHIPOFÍZĂ, *adenohipofize,* s.f. (Anat.) Hipofiză. — Din fr. **adénohypophyse.**

ADENOÍD, -Ă, *adenoizi, -de,* adj. Care aparține țesutului glandular, privitor la acest țesut. — Din fr. **adénoïde.**

ADENOIDÍTĂ, *adenoidite,* s.f. Afecțiune frecventă mai ales la copii (putând apărea excepțional și la adulți), provocată de o infecție microbiană sau virotică a țesutului glandular din regiunea nazo-faringiană. [Pr.: *-no-i-*] — Din fr.**adénoïdite.**

ADENÓM, *adenoame,* s.n. Tumoare glandulară benignă, constituită din celule epiteliale. — Din fr. **adénome.**

ADENOPATÍE s.f. Nume dat bolilor glandelor sau ale ganglionilor limfatici, care se manifestă prin creșterea în volum și inflamarea acestora. — Din fr. **adénopathie.**

ADENOTOMÍE s.f. Îndepărtare pe cale chirurgicală a unui adenom. — Din fr. **adénotomie.**

ADÉPT, -Ă, *adepți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care aderă la convingerile cuiva; partizan al unei idei, teorii, doctrine etc. — Din fr. **adepte.**

ADERÁ, *adér,* vb. I. Intranz. (Cu determinări introduse prin prep. „la") **1.** A deveni adeptul unui partid, al unei mișcări, al unei ideologii, al unei acțiuni, cunoscându-i și împărtășindu-i principiile. **2.** A se ține strâns lipit de ceva. **3.** (Despre state) A deveni parte la un tratat. — Din fr. **adhérer,** lat. **adhaerere.**

ADERÁRE, *aderări,* s.f. Acțiunea de *a adera* și rezultatul ei. — V. **adera.**

ADERÉNT, -Ă, *aderenți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană sau colectivitate) care aderă la un partid, la o mișcare, la o asociație etc. **2.** Adj. Care este, care se ține strâns lipit de ceva. — Din fr. **adhérent,** lat. **adhaerens, -ntis.**

ADERÉNȚĂ, *aderențe,* s.f. **1.** (Med.) Țesut fibros care se dezvoltă în special în cavitățile seroase, în urma unei infecții sau intervenții chirurgicale, unind organe care în mod normal sunt separate; bridă. **2.** (Tehn.) Forță care menține alăturate două corpuri aflate în contact. *Aderența dintre roțile unui vehicul și șosea.* ✦ Fenomen de legătură între beton și oțel în construcțiile de beton armat. **3.** Aderare, solidarizare conștientă la ceva. — Din fr. **adhérence.**

ADERMÍNĂ s.f. Vitamina B_6. — Din fr. **adermine.**

ADÉS adv. v. **adesea.**

ADÉSE adv. v. **adesea.**

ADÉSEA adv. De multe ori, în repetate rânduri; adeseori, des. [Var.: **adés, adése** adv.] — **A**[3] + **des**[2].

ADÉSEORI adv. Adesea. [Pr.: *-se-ori*] — **Adese** + **ori.**

ADEVĂR, *adevăruri,* s.n. **1.** Concordanță între cunoștințele noastre și realitatea obiectivă; oglindire fidelă a realității obiective în gândire; ceea ce corespunde realității, ceea ce există sau s-a întâmplat în realitate. ✧ *Adevăr obiectiv* = conținutul obiectiv al reprezentărilor omului, care corespunde realității, lumii obiective, independent de subiectul cunoscător. *Adevăr relativ* = reflectare justă, însă aproximativă, limitată a realității. ✧ Loc. adv. *Într-adevăr* sau *în adevăr* = corespunzător realității, în realitate, de fapt. ✦ Conștiința absolută a autenticității și valabilității conținutului credinței religioase; realitatea spirituală ca subiect al revelației și obiect al credinței. **2.** Justețe, exactitate. — Lat. **ad** + **de** + **verum.**

ADEVĂRÁ vb. I v. **adeveri.**

ADEVĂRÁT, -Ă, *adevărați, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Conform cu adevărul. ✦ De care nu se poate îndoi nimeni; netăgăduit, incontestabil, real. ✧ Loc. adv. *Cu adevărat* = într-adevăr. **2.** (În opoziție cu *fals)* Veritabil, autentic. **3.** (Adesea adverbial; în opoziție cu *greșit)* Drept, just, corect. **4.** Sincer. — V. **adevăra.**

ADEVERÍ, *adeveresc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) confirma, a (se) susține, a (se) întări justețea, exactitatea unui fapt sau a unei afirmații. ✦ A (se) dovedi ca adevărat. [Var.: (reg.) **adevărá** vb. I] — Din **adevăr.**

ADEVERÍNȚĂ, *adeverințe,* s.f. Dovadă scrisă de recunoaștere a unui fapt, a unui drept. — **Adeveri** + suf. *-ință.*

ADEVERÍRE, *adeveriri,* s.f. Faptul de *a (se) adeveri.* — V. **adeveri.**

ADEVERITÓR, -OÁRE, *adeveritori, -oare,* adj. Care adeverește. — **Adeveri** + suf. *-tor.*

ADEZIÚNE, *adeziuni,* s.f. **1.** Aderare, atașare (la ceva), solidarizare conștientă (cu ceva). ✧ Expr. *A-și da adeziunea (la ceva)* = a adera (**1**). **2.** (Fiz.) Atracție între două suprafețe aflate în contact foarte strâns, determinată de forțele intermoleculare care acționează la distanțe relativ mici. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **adhésion,** lat. **adhaesio, -onis.**

ADEZÍV, -Ă, *adezivi, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre materiale) Care stă strâns lipit de ceva, care aderă. *Țesut adeziv.* **2.** S.m. Produs chimic care permite lipirea a două suprafețe din același material sau din materiale diferite. — Din fr. **adhésif.**

ADEZIVITÁTE s.f. Însușirea de a fi adeziv. — Din fr. **adhésivité.**

AD-HÓC adv. Anume pentru acest scop, de circumstanță. ✧ (Adjectival; în expr.) *Divan (sau adunare) ad-hoc* = fiecare dintre cele două adunări speciale care s-au întrunit în 1857 (la Iași și la București) și au cerut unirea Țărilor Române. — Din lat. **ad hoc.**

ADIÁ, pers. 3 *adíe,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre vânt) A sufla lin, ușor; (rar) a aburi; (despre miros) a veni în unde ușoare. **2.** Intranz. Fig. A cânta cu glas stins; a murmura. **3.** Tranz. (Reg.) A mângâia; a atinge ușor. **4.** Intranz. A clătina, a mișca ușor. [Pr.: *-di-a*] — Lat. ***adiliare.**

ADIABÁTĂ, *adiabate,* s.f. Curbă care reprezintă grafic o transformare adiabatică. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **adiabate.**

ADIABÁTIC, -Ă, *adiabatici, -ce,* adj. (Despre fenomene fizico-chimice) Produs în interiorul unui sistem închis, fără a ceda sau a primi căldură din exterior. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **adiabatique.**

ADIACÉNT, -Ă, *adiacenți, -te,* adj. Alăturat, contiguu. ✧ *Unghiuri adiacente* = unghiuri care au același vârf, o latură comună și se află de o parte și de cealaltă a laturii comune. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **adjacent,** lat. **adjacens, -ntis.**

ADIÁTĂ s.f. v. **diată.**

ADIATÓR, *adiatoare,* s.n. Aparat simplu pentru efectuarea operațiilor de adunare și de scădere. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **adiateur.**

ADÍCĂ adv. **1.** Și anume, cu alte cuvinte, va să zică; adicălea, adicătelea. **2.** La urma urmei, în definitiv; mai bine zis. ✧ Expr. (Substantivat) *La (o) adică* sau (reg.) *la dică* = **a)** la drept vorbind; ca să spun adevărul; **b)** în momentul hotărâtor, la nevoie. Var.: (reg.) **adécă, dică** adv.] — Et. nec.

ADÍCĂLEA adv. (Pop.) Adică. — **Adică** + **le** + **a.**

ADÍCĂTELE adv. v. **adicătelea.**

ADÍCĂTELEA adv. (Pop.) Adică. [Var.: **adícătele** adv.] — **Adică** + **te** + **le** + **a.**

ADÍDAS®, *adidași,* s.m. Tip de încălțăminte comodă de sport. — Din n.pr. **Adi Das**(ler).

ADIÉRE, *adieri,* s.f. Suflare lină (de vânt); abur, abureală. [Pr.: *-di-e-*] — V. **adia.**

ADIMENÍ vb. IV v. **ademeni.**

ADIMENÍRE s.f. v. **ademenire.**

ADIMENÍT, -Ă adj. v. **ademenit.**

ADIMENITÓR, -OÁRE adj. v. **ademenitor.**

ADINAMÍE s.f. Scădere accentuată a forței musculare, care apare în cursul unor boli grave. — Din fr. **adynamie.**

ADINEÁORI adv. Cu puțin înainte, de curând. [Var.: **adineauri** adv.] — Lat. **ad** + **de** + **in** + **illa** + **hora.**

ADINEÁURI adv. v. **adineaori.**

AD-ÍNTERIM adj. invar. Care ține locul titularului, care este provizoriu; interimar. *Ministru ad-interim.* [Scris și: *ad interim*] — Loc. lat.

ADÍO interj. Rămas bun (pentru totdeauna), rămâi cu bine. ✧ (Substantivat) *Un trist adio.* ✧ Expr. *A-și lua adio de la ceva* = a socoti ceva ca pierdut pentru totdeauna. ✦ (Ir.) S-a terminat cu..., s-a sfârșit cu... — Din it. **addio,** fr. **adieu.**

ADÍPIC, -Ă, *adipici, -ce,* adj. (În sintagma) *Acid adipic* = acid bibazic saturat, folosit ca materie primă pentru fabricarea unor fibre sintetice poliamidice. — Din fr. **adipique.**

ADIPÓS, -OÁSĂ, *adipoși, -oase,* adj. Care prezintă caracteristicile grăsimii, de grăsime; gras. ✧ *Celulă adipoasă* = celulă de grăsime. *Țesut adipos* = țesut conjunctiv format din celule pline cu grăsime. — Din fr. **adipeux.**

ADIPOZITÁTE s.f. Îngrămădire (patologică) de grăsime într-un țesut celular subcutanat. — Din fr. **adiposité.**

ADIPSÍE s.f. Lipsă parțială sau totală a senzației de sete. — Din fr. **adipsie.**

ADITÍV, -Ă, *aditivi, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Mat.) Referitor la operația de adunare. **2.** S.m. Substanță care se adaugă unui produs pentru a-i ameliora proprietățile sau pentru a obține noi calități. [Pl. și: (n.) *aditive*] — Din fr. **additif.**

ADITIVITÁTE s.f. Proprietate a unei mărimi, a unei constante, a unei funcții etc. de a fi aditivă. — **Aditiv** + suf. *-itate.*

ADÍȚIE s.f. **1.** (Chim.) Adăugare. ✧ *Reacție de adiție* = reacție chimică prin care se introduc atomi sau molecule într-o moleculă cu caracter nesaturat. **2.** (Fiziol.; în sintagma) *Adiție latentă* = apariție a unei reacții fiziologice într-un organism în

urma mai multor excitații succesive; sumație. **3.** (Mat.) Adunare. — Din fr. **addition,** lat. **additio.**

ADIȚIONÁ, *adiționez,* vb. I. Tranz. A aduna, a adăuga. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **additionner.**

ADIȚIONÁL, -Ă, *adiționali, -e,* adj. Care se adaugă sau care trebuie adăugat. *Taxe adiționale. Act adițional.* ✧ *Convorbire adițională* (și substantivat, f.) = convorbire telefonică suplimentară în raport cu numărul de convorbiri incluse în prețul fix al abonamentului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **additionnel.**

ADIȚIONÁRE, *adiționări,* s.f. Acțiunea de *a adiționa* și rezultatul ei; adunare, adăugare. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **adiționa.**

ADIȚIONÁT, -Ă, *adiționați, -te,* adj. Adunat, adăugat. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **adiționa.**

ADJECTÍV, *adjective,* s.n. Parte de vorbire flexibilă care arată o însușire a unui obiect sau a unei ființe și determină numele acestora, acordându-se cu ele în gen, număr și caz. — Din fr. **adjectif,** lat. **adjectivum.**

ADJECTIVÁ, *adjectivez,* vb. I. Refl. și tranz. (Gram.; rar) A (se) adjectiviza. — Din **adjectiv.**

ADJECTIVÁL, -Ă, *adjectivali, -e,* adj. Care este exprimat printr-un adjectiv. *Atribut adjectival.* ✧ *Articol adjectival* = articol hotărât, cu forme speciale, care însoțește un adjectiv determinant al unui substantiv articulat sau al unui nume propriu. ✦ Care are funcția de adjectiv. *Locuțiune adjectivală.* — Din fr. **adjectival.**

ADJECTIVÁRE, *adjectivări,* s.f. (Rar) Adjectivizare. — V. **adjectiva.**

ADJECTIVÁT, -Ă, *adjectivați, -te,* adj. (Rar) Adjectivizat. — V. **adjectiva.**

ADJECTIVIZÁ, *adjectivizez,* vb. I. Refl. și tranz. (Gram.) A (se) transforma în adjectiv; a (se) adjectiva. — **Adjectiv** + suf. *-iza.*

ADJECTIVIZÁRE, *adjectivizări,* s.f. Faptul de *a (se) adjectiviza;* adjectivare. — V. **adjectiviza.**

ADJECTIVIZÁT, -Ă, *adjectivizați, -te,* adj. Transformat în adjectiv; adjectivat. — V. **adjectiviza.**

ADJONCȚIÚNE, *adjoncțiuni,* s.f. Unire; adăugare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **adjonction.**

ADJUDECÁ, *adjúdec,* vb. I. Tranz. A atribui (prin hotărâre judecătorească) un bun scos la licitație persoanei care oferă prețul cel mai mare. — Din lat. **adjudicare.**

ADJUDECÁRE, *adjudecări,* s.f. Acțiunea de *a adjudeca*. — V. **adjudeca.**

ADJUDECATÁR, -Ă, *adjudecatari, -e,* s.m. și f. Persoană căreia i se adjudecă un bun la o licitație publică. — Cf. fr. a d j u d i c a t a i r e.

ADJUDECÁȚIE, *adjudecații,* s.f. Act prin care se adjudecă un obiect, o antrepriză etc. la o licitație publică. — Din fr. **adjudecation,** lat. **adjudicatio.**

ADJUDECĂTÓR, -OÁRE, *adjudecători, -oare,* s.m. și f. Persoană care face adjudecarea la o licitație publică. — Din fr. **adjudicateur.**

ADJÚNCT, -Ă, *adjuncți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care face parte din conducerea unei instituții, a unei întreprinderi sau a unui serviciu din cuprinsul acestora, având funcția imediat subordonată titularului. — Din germ. **Adjunkt,** lat. **adjunctus.**

ADJURÁȚIE, *adjurații,* s.f. (Livr.) Formulă a exorcismului care începe cu cuvintele „adjuro te”. ✦ Rugăminte insistentă, implorare. — Din lat. **adjuratio,** fr. **adjuration.**

ADJUTÁNT, -Ă, *adjutanți,* s.m. **1.** Ofițer atașat unui comandant sau unui șef militar într-o unitate militară, îndeplinind atribuții similare unui secretar; ofițer care face parte dintr-un stat-major; aghiotant. **2.** (Ieșit din uz) Grad pentru personalul aviatic corespunzător plutonierului; persoană având acest grad. ✦ Cel mai mare grad de subofițer; persoană având acest grad. — Din fr. **adjudant.**

ADJUVÁNT, -Ă, *adjuvanți, -te,* adj., s.m. (Substanță) care activează acțiunea unui medicament. [Pl. și: (n.) *adjuvante*] — Din fr. **adjuvant,** germ. **Adjuvant.**

AD LÍBITUM loc. adj., loc. adv. După voie, după faptă, după plac; oricum. — Loc. lat.

AD LÍTTERAM loc. adj., loc adv. Cuvânt cu cuvânt, literă cu literă; întocmai, literal, textual. — Loc. lat.

ADMINISTRÁ, *administrez,* vb. I. Tranz. **1.** A conduce, a cârmui; a gospodări o întreprindere, o instituție etc. **2.** A da unui bolnav un medicament. ✦ (Ir.) A trage o bătaie. **3.** (Jur.; în sintagma) *A administra o probă* = a folosi un mijloc de probă într-un proces. — Din fr. **administrer,** lat. **administrare.**

ADMINISTRÁRE, *administrări,* s.f. Acțiunea de *a administra.* — V. **administra.**

ADMINISTRÁT, -Ă, *administrați, -te,* s.m. și f. (Rar) Persoană care se află sub conducerea cuiva. — V. **administra.**

ADMINISTRATÍV, -Ă, *administrativi, -e,* adj. Care aparține administrației, privitor la administrație. ✦ Care emană de la un organ de administrație. ✧ *Pe cale administrativă* = prin organele administrației de stat. — Din fr. **administratif,** lat. **administrativus.**

ADMINISTRÁTOR, -OÁRE, *administratori, -oare,* s.m. și f. Persoană care administrează, care conduce o administrație sau un serviciu de administrație. ✦ Persoană care conduce un serviciu în administrația statului. — Din fr. **administrateur,** lat. **administrator.**

ADMINISTRÁȚIE, *administrații,* s.f. **1.** Totalitatea organelor administrative ale unui stat; secție a unei instituții însărcinată cu administrarea acelei instituții. ✧ *Administrație de stat* = totalitatea instituțiilor care asigură funcționarea statului. *Consiliu de administrație* = organ colegial însărcinat cu administrarea unei întreprinderi sau a unei instituții. *Administrație locală* = consiliul municipal, orășenesc sau comunal, împreună cu primarul și (sau) prefectul. *Administrație militară* = parte a armatei care se ocupă cu organizarea, întreținerea, completarea și mobilizarea forțelor armate; conducere politică și administrativă a unui stat, a unei regiuni etc. (ocupate), exercitată de militarii ocupanți. — Din (**1**) fr. **administration,** lat. **administratio,** (**2**) rus. **administrațiia.**

ADMIRÁ, *admír,* vb. I. Tranz. A privi ceva sau pe cineva cu un sentiment de încântare, de stimă etc. — Din fr. **admirer,** lat. **admirari.**

ADMIRÁBIL, -Ă, *admirabili, -e,* adj. Vrednic de a fi admirat; minunat, încântător, excelent. — Din lat. **admirabilis,** fr. **admirable.**

ADMIRÁRE s.f. (Înv.) Admirație. — V. **admira.**

ADMIRATÍV, -Ă, *admirativi, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care exprimă, care arată admirație. — Din fr. **admiratif,** lat. **admirativus.**

ADMIRATÓR, -OÁRE, *admiratori, -oare,* s.m. și f. Persoană care admiră pe cineva sau ceva. — Din fr. **admirateur,** lat. **admirator.**

ADMIRÁȚIE, *admirații,* s.f. Sentiment de încântare, de stimă, de apreciere etc. față de cineva sau de ceva; admirare. — Din fr. **admiration,** lat. **admiratio.**

ADMISÍBIL, -Ă, *admisibili, -e,* adj. Care poate fi admis; acceptabil. — Din fr. **admissible.**

ADMISIBILITÁTE s.f. (Rar) Posibilitatea de a fi admis, calitatea a ceea ce este admisibil. — Din fr. **admissibilité.**

ADMÍSIE, *admisii,* s.f. **1.** Intrare dirijată a unui fluid într-o mașină care transformă o formă de energie în altă formă de energie. **2.** Fază a ciclului de funcționare a unor mașini, efectuată în timpul intrării agentului motor în mașină. [Var.: **admisiúne** s.f.] — Din fr. **admission,** lat. **admissio, -onis.**

ADMISIÚNE s.f. v. **admisie.**

ADMITÁNȚĂ, *admitanțe,* s.f. Mărime caracteristică unui circuit de curent electric alternativ, egală cu inversul impedanței. — Din fr. **admittance.**

ADMÍTE, *admít,* vb. III. Tranz. A primi ca bun, a considera ca adevărat; a fi (provizoriu) de acord cu ceva; a îngădui, a permite. ✦ A da curs favorabil unei cereri. ✦ A primi un solicitator, a accepta un candidat. — Din fr. **admettre,** lat. **admittere.**

ADMÍTERE, *admiteri,* s.f. Acțiunea de *a admite.* ✧ *Examen de admitere* = examen de acceptare a unui candidat într-o instituție de învățământ. — V. **admite.**

ADMONESTÁ, *admonestez,* vb. I. Tranz. A mustra cu severitate (în calitate oficială); a dojeni aspru (pe un subaltern). — Din fr. **admonester.**

ADMONESTÁRE, *admonestări,* s.f. Acțiunea de *a admonesta* și rezultatul ei; (concr.) act, adresă oficială care conține o mustrare adresată cuiva; admonestație, admonițiune (**2**). — V. **admonesta.**

ADMONESTÁȚIE, *admonestații,* s.f. (Înv.) Admonestare. — Din fr. **admonestation.**

ADMONITÍV, -Ă, *admonitivi, -e,* adj. (Livr.) Care admonestează, care cenzurează. — Din fr. **admonitif.**

ADMONIȚIÚNE, *admonițiuni,* s.f. **1.** Cercetare făcută de judecător. **2.** (Rar) Admonestare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **admonition,** lat. **admonitio, -onis.**

ADN s.n. Denumire prescurtată a acidului dezoxiribonucleic. [Pr.: *adené.*] – Din fr. **A.D.N.**

ADNÁT, -Ă, *adnați, -te,* adj. (Bot.; despre părți ale plantei) Crescut pe ceva, care se adaugă. — Din lat. **adnatus,** fr. **adné.**

ADNOTÁ, *adnotez,* vb. I. Tranz. A face însemnări pe marginea unui text, care să explice, să întregească textul respectiv. — Din lat. **adnotare, annotare.**

ADNOTÁRE, *adnotări,* s.f. Acțiunea de *a adnota* și rezultatul ei; (concr.) însemnare, notă care explică, întregește un text; adnotație. — V. **adnota.**

ADNOTÁT, -Ă, *adnotați, -te,* adj. (Despre un text) Cu explicații, cu adnotări marginale. — V. **adnota.**

ADNOTATÓR, -OÁRE, *adnotatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care adnotează un text. — **Adnota** + suf. *-tor.* Cf. lat. a d n o t a t o r, a n n o t a t o r, fr. a n n o t a t e u r.

ADNOTÁȚIE, *adnotații,* s.f. (Rar) Adnotare. — Din lat. **adnotatio, annotatio.**

ADOGMÁTIC, -Ă, *adogmatici, -e,* adj., s.m. și f. (Adept) al adogmatismului. — Din fr. **adogmatique.**

ADOGMATÍSM s.n. Sistem de gândire care este împotriva dogmelor. ✦ Sistem religios care nu admite dogmele. — Din fr. **adogmatisme.**

ADOLESCÉNT, -Ă, *adolescenți, -te,* s.m. și f. Persoană care este la vârsta adolescenței. — Din fr. **adolescent,** lat. **adolescens, -ntis.**

ADOLESCENTÍN, -Ă, *adolescentini, -e,* adj. De adolescent, specific adolescentului. — **Adolescent** + suf. *-in.*

ADOLESCENTÍSM s.n. (Rar) Stare, manifestare de adolescent. — **Adolescentin** + suf. *-ism.*

ADOLESCÉNȚĂ s.f. Perioadă a vieții omului cuprinsă între vârsta pubertății și cea adultă, în care are loc maturizarea treptată a funcțiunilor fizice și psihice ale organismului. — Din fr. **adolescence,** lat. **adolescentia.**

ADÓNIC, *adonice,* adj. (În sintagma) *Vers adonic* = vers format dintr-un dactil şi un spondeu sau un troheu, folosit în versificaţia greacă şi latină. — Din fr. **adonique.**

ADÓNIS, *adonişi,* s.m. **1.** Nume care se dă (după un personaj legendar din Antichitate) unui tânăr foarte frumos. **2.** Fluture cu aripile de culoare albastră-deschis. — Din fr. **adonis.**

ADOPTÁ, *adópt,* vb. I. Tranz. **1.** A înfia un copil. **2.** A-şi însuşi felul de a vedea sau de a se comporta al cuiva, a accepta o părere, o metodă etc. **3.** A accepta ceva în urma unui vot. — Din fr. **adopter,** lat. **adoptare.**

ADOPTÁRE, *adoptări,* s.f. Acţiunea de *a adopta.* ✧ *Adoptarea legilor* = votare a proiectelor de legi de către organele legislative. — V. **adopta.**

ADOPTATÓR, -OÁRE, *adoptatori, -oare,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care adoptă un copil. — **Adopta** + suf. *-tor.*

ADOPTÍV, -Ă, *adoptivi, -e,* adj. (Despre copii) Primit în familie cu drepturi şi obligaţii de copil propriu; (despre părinţi) care a adoptat un copil. — Din fr. **adoptif,** lat. **adoptivus.**

ADÓPŢIE, *adopţii,* s.f. Faptul de a adopta (**1**); înfiere. [Var.: **adopţiúne** s.f.] — Din fr. **adoption,** lat. **adoptio, -onis.**

ADOPŢIÚNE s.f. v. **adopţie.**

ADORÁ, *adór,* vb. I. Tranz. **1.** A iubi cu pasiune, a avea un cult pentru cineva sau ceva. **2.** A slăvi (o divinitate); a venera, a diviniza, a cinsti. — Din fr. **adorer,** lat. **adorare.**

ADORÁBIL, -Ă, *adorabili, -e,* adj. Plin de farmec; fermecător, încântător, minunat. — Din fr. **adorable,** lat. **adorabilis.**

ADORÁRE s.f. **1.** Faptul de *a adora*; adoraţie. **2.** Slăvire (a unei divinităţi); venerare, cinstire, divinizare. — V. **adora.**

ADORÁT, -Ă, *adoraţi, -e,* adj. (Adesea substantivat) Extrem de iubit. ✦ (Despre o divinitate) Slăvit, cinstit, venerat. — V. **adora.**

ADORATÓR, -OÁRE, *adoratori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care adoră pe cineva sau ceva. — Din fr. **adorateur,** lat. **adorator.**

ADORÁŢIE s.f. Adorare. — Din fr. **adoration,** lat. **adoratio.**

ADORMÍ, *adórm,* vb. IV. **1.** Intranz. şi tranz. A trece sau a aduce pe cineva la starea de somn. **2.** Intranz. Fig. (În limbajul bisericesc) A muri. **3.** Tranz. A alina, a potoli. *Cântând şi-a mai adormit foamea.* — Lat. **addormire.**

ADORMÍRE s.f. Faptul de *a adormi.* ✦ Fig. (În limbajul bisericesc) Moarte. — V. **adormi.**

ADORMÍT, -Ă, *adormiţi, -te,* adj. Care adoarme, cuprins de somn. ✦ Somnoros. ✦ Fig. Lipsit de vioiciune, greoi în mişcări, moale. ✦ Fig. (În limbajul bisericesc; adesea substantivat) Mort. — V. **adormi.**

ADORMITÓR, -OÁRE, *adormitori, -oare,* adj. Care adoarme, care provoacă somn. ✦ Fig. Plictisitor, anost, obositor. — **Adormi** + suf. *-tor.*

ADORMIŢÉLE s.f. pl. (Bot.) **1.** Dediţei. **2.** Zorele. **3.** (Reg.) Volbură. — De la **adormi.**

ADPRÉS, *adpreşi,* adj. (Bot.; despre perişori) Alipit de tulpină. — Din lat. **adpressus.**

ADRAGÁNT s.n. Gumă vegetală secretată de un arbust spinos, folosită în farmacie. — Din fr. **adragant.**

AD REM loc. adv. La obiect. — Loc. lat.

ADRENALÍNĂ s.f. Hormon produs de glandele suprarenale sau fabricat pe cale sintetică utilizat ca medicament datorită proprietăţilor vasoconstrictoare şi stimulatoare ale muşchiului cardiac; epinefrină. — Din fr. **adrénaline.**

ADRENÉRGIC, -Ă, *adrenergici, -ce,* adj. Care provoacă secreţia de adrenalină. ✧ *Nervi adrenergici* = nervi simpatici a căror terminaţie eliberează adrenalina. — Din fr. **adrénergique.**

ADRENOCRÓM s.n. Produs de oxidare a adrenalinei, de culoare cărămizie, cu acţiune hemostatică şi tonifiantă asupra pereţilor vaselor sangvine. — Din fr. **adrénochrome.**

ADRESÁ, *adresez,* vb. I. Refl. şi tranz. **1.** A (se) îndrepta (cu) vorba către cineva. **2.** A (se) îndrepta către o persoană, o instituţie etc. (cu) o invitaţie, o cerere etc.; a face apel la... ✦ Tranz. A scrie adresa pe o scrisoare, pe un pachet etc. — Din fr. **adresser.**

ADRESÁNT, -Ă, *adresanţi, -te,* s.m. şi f. (Înv.) Persoană căreia îi este adresată o scrisoare, un colet etc.; destinatar. — Din germ. **Adressant.**

ADRÉSĂ, *adrese,* s.f. **1.** Indicaţie (pe scrisori, pe colete etc.) cuprinzând numele şi domiciliul destinatarului. ✦ Date care indică domiciliul unei persoane. ✧ Expr. (*A spune, a vorbi* etc. ceva) *la adresa cuiva* = (a spune, a vorbi etc. ceva) cu privire la cineva. *A greşi adresa* = **a)** a nimeri în alt loc sau la altă persoană decât cea indicată; **b)** (fam.) a avea o părere greşită despre cineva sau ceva, a se înşela asupra cuiva. **2.** Comunicare oficială făcută în scris de o organizaţie, o instituţie etc. **3.** (Inform.) Expresie (numerică) pentru localizarea informaţiei în memorie (**3**). — Din fr. **adresse.**

ADSORBÁNT, *adsorbanţi,* s.m. Corp pe suprafaţa căruia se fixează o substanţă prin absorbţie. — Din fr. **adsorbant.**

ADSORBÁT, *adsorbaţi,* s.m. Substanţă fixată prin absorbţie pe suprafaţa unui corp. — Din fr. **adsorbat.**

ADSORBÍ, *adsórb,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre substanţe) A se produce o adsorbţie. **2.** Tranz. A fixa pe suprafaţă. — Din fr. **adsorber** (după *sorbi*).

ADSÓRBŢIE s.f. Fixare şi acumulare a moleculelor unui gaz sau ale unui lichid pe suprafaţa unui corp solid. — Din fr. **adsorption.**

ADSTRÁT, *adstraturi,* s.n. (Lingv.) Totalitatea elementelor străine care se adaugă unui idiom după constituirea lui. — Din fr. **adstrat.**

ADUCĂTÓR, -OÁRE, *aducători, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană, lucru etc.) care aduce. — **Aduce** + suf. *-ător.*

ADÚCE, *adúc,* vb. III. **1.** Tranz. A lua cu sine un lucru şi a veni cu el undeva sau la cineva (pentru a-l preda). ✧ Expr. *Ce vânt te-aduce?* se spune cuiva care a venit pe neaşteptate. **2.** Tranz. A apropia ceva de sine sau de o parte a trupului său. ✦ A da unui lucru o anumită mişcare sau direcţie. ✧ Expr. *A o aduce bine (din condei)* = a vorbi sau a scrie cu dibăcie; a se dovedi abil, diplomat într-o anumită împrejurare. *A aduce vorba de* (sau *despre) ceva* = a îndrepta discuţia asupra unui obiect, a pomeni despre... **3.** Tranz. A produce, a procura, a pricinui, a cauza. **4.** Tranz. A face să ajungă într-o anumită situaţie, stare. **5.** Intranz. A semăna întrucâtva cu cineva sau cu ceva. **6.** Tranz. şi refl. (În loc. vb.) *A(-şi) aduce aminte* = a(-şi) aminti. — Lat. **adducere.**

ADÚCERE, *aduceri,* s.f. Acţiunea de *a aduce.* ✧ *Aducere-aminte* = amintire. — V. **aduce.**

ADÚCT s.n. Amestec cristalin în care o substanţă este înglobată în reţeaua cristalină a altei substanţe. — Din fr. **adducte.**

ADUCTÓR, *aductori,* adj. (În sintagma) *Muşchi aductor* = muşchi**2** care apropie un membru de planul de simetrie al corpului sau două organe unul de celălalt. — Din fr. **adducteur,** lat. **adductor.**

ADÚCŢIE, *aducţii,* s.f. **1.** Construcţie hidrotehnică destinată transportării unui fluid de la punctul de captare până la cel de folosire. **2.** Mişcare efectuată de un muşchi aductor. [Var.: **aducţiúne** s.f.] — Din fr. **adduction,** lat. **adductio, -onis.**

ADUCŢIÚNE s.f. v. **aducţie.**

ADULÁ, *adulez,* vb. I. Tranz. A linguşi, a flata pe cineva (în chip servil). — Din fr. **aduler,** lat. **adulari.**

ADULÁRE, *adulări,* s.f. Faptul de *a adula;* linguşire, flatare (servilă), adulaţie. — V. **adula.**

ADULATÓR, -OÁRE, *adulatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care adulează; linguşitor. — Din fr. **adulateur,** lat. **adulator.**

ADULÁŢIE, *adulaţii,* s.f. Adulare. — Din fr. **adulation,** lat. **adulatio.**

ADULMECÁ, *adúlmec,* vb. I. Tranz. şi intranz. (Despre animale) A simţi sau a descoperi, cu ajutorul mirosului, prezenţa unui animal, a omului, a hranei etc. ✦ Fig. (Despre oameni) A căuta să afle; a da de urmă, a descoperi. [Var.: (reg.) **adurmecá** vb. I] — Et. nec.

ADULMECĂTÓR, -OÁRE, *adulmecători, -oare,* adj. (Rar) Care adulmecă; (despre câini) cu miros fin. — **Adulmeca** + suf. *-ător.*

ADÚLT, -Ă, *adulţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Organism) care şi-a terminat creşterea şi a ajuns în stadiul de a se reproduce; (persoană) aflată în perioada de la 17–18 ani până la 50 de ani. — Din fr. **adulte,** lat. **adultus.**

ADULTÉR, -Ă, *adulteri, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre soţi) Care a încălcat fidelitatea conjugală. **2.** S.n. Infracţiune care constă în încălcarea fidelităţii conjugale de către unul dintre soţi. — Din fr. **adultère,** lat. **adulterium.**

ADULTERÁRE, *adulterări,* s.f. (Livr.) Falsificare, denaturare. — După fr. **adultération,** engl. **adulteration.**

ADULTERÍN, -Ă, *adulterini, -e,* adj. (Adesea substantivat) Născut dintr-un adulter. — Din fr. **adultérin,** lat. **adulterinus.**

ADUMBRÍ, *adumbresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face, a ţine umbră (**I 1**); a umbri. **2.** Refl. A se aşeza, a se adăposti la umbră. — Lat. **adumbrare** (după *umbri).*

ADUNÁ, *adún,* vb. I. **1.** Tranz. A strânge la un loc ceea ce se află răspândit, împrăştiat, risipit; a ridica de pe jos. **2.** Tranz. A aduna din toate părţile; a strânge, a concentra. **3.** Tranz. A culege (alegând de ici şi de colo). **4.** Tranz. A pune deoparte bani sau alte bunuri materiale; a agonisi. **5.** Tranz. (Mat.) A totaliza mai multe numere într-unul singur. **6.** Tranz. şi refl. A (se) strânge la un loc, formând un grup. ✧ Expr. (Tranz.) *Parcă a tunat şi i-a adunat,* se zice despre oameni foarte deosebiţi unii de alţii strânşi la un loc. ✦ A (se) îngrămădi, a (se) ghemui. — Lat. **adunare.**

ADUNÁRE, *adunări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) aduna* şi rezultatul ei. **2.** Una dintre cele patru operaţii aritmetice, care constă în totalizarea mai multor numere într-unul singur. **3.** Întrunire a mai multor persoane în scopul discutării unor probleme de interes general; grup format din aceste persoane. ✧ *Adunare constituantă* = adunare alcătuită din reprezentanţi aleşi în vederea votării sau modificării unei constituţii. *Adunare legislativă* = organ reprezentativ al statului, competent a se pronunţa prin vot asupra proiectelor de legi. *Adunare naţională* = **a)** organ suprem al puterii de stat în unele ţări; **b)** organ de stat cu funcţii legislative sau consultative. *Adunare generală* = adunare cu participarea generală a membrilor în anumite organizaţii, întreprinderi etc. **4.** Concentrare a unor fiinţe într-un singur loc. **5.** (Articulat, cu valoare de interjecţie) Semnal dat pentru strângerea într-o formaţie ordonată a unei trupe sau a unui grup organizat. **6.** Culegere, colecţie (de texte). **7.** (Înv. şi reg.) Petrecere. — V. **aduna.**

ADUNÁT, -Ă, *adunați, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. Strâns[2] (la un loc). ✦ Spec. (Despre așezări rurale) Cu case așezate una lângă alta, în strânsă apropiere. **2.** S.f. art. (Reg.) Una dintre figurile jocului călușarilor. — V. **aduna.**

ADUNĂTÓR, -OÁRE, *adunători, -oare,* adj., s.m. și f., s.n. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care adună; *p. ext.* strângător, econom. **2.** S.n. Mașină pentru recoltarea cerealelor și a fânului. — **Aduna** + suf. *-ător.*

ADUNĂTÚRĂ, *adunături,* s.f. **1.** Grup format prin adunarea la un loc a unor obiecte disparate; grămadă nesistematizată. **2.** (Peior.) Grămadă de oameni adunați din întâmplare, gloată, strânsură. — **Aduna** + suf. *-ătură.*

ADURMECÁ vb. I v. **adulmeca.**

ADÚS, -Ă, *aduși, -se,* adj. Aplecat, încovoiat. — V. **aduce.**

AD VALÓREM loc. adv. (De obicei despre calcularea taxelor vamale) După valoare. — Loc. lat.

ADVÉCȚIE, *advecții,* s.f. Mișcare a aerului dintr-o zonă în direcție orizontală sau aproape orizontală. — Din fr. **advection.**

ADVÉNT, *adventuri,* s.n. Perioadă de patru săptămâni înainte de Crăciun la catolici. — Din fr. **avent,** lat. **adventus.**

ADVENTÍCE s.f. Foiță externă care învelește arterele. — Din fr. **adventice.**

ADVENTÍSM s.n. Numele unei doctrine religioase practicate de o sectă creștină care predică „a doua venire" apropiată a lui Hristos. — Din engl. **adventism,** germ. **Adventismus.**

ADVENTÍST, -Ă, *adventiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține adventismului, privitor la adventism. **2.** S.m. și f. Adept al adventismului. — Din engl. **adventist,** fr. **adventiste.**

ADVENTÍV, -Ă, *adventivi, -e,* adj. **1.** (Bot.; despre plante) Originar din alte țări sau continente și care s-a răspândit fără a fi cultivat. **2.** (Despre țesuturi, organe) Care se dezvoltă în alte locuri decât cele obișnuite, normale etc. ✧ *Rădăcină adventivă* = rădăcină care se dezvoltă pe diferite părți ale plantei. *Mugure adventiv* = mugure care se dezvoltă din țesuturi. **3.** (Geol.; despre cratere) Care are altă deschizătură decât craterul principal. — Din fr. **adventif.**

ADVÉRB, *adverbe,* s.n. Parte de vorbire, în general neflexibilă, care determină sensul unui verb, al unui adjectiv sau al altui adverb, arătând locul, timpul, modul, cauza sau scopul. — Din fr. **adverbe,** lat. **adverbium.**

ADVERBIÁL, -Ă, *adverbiali, -e,* adj. (Despre cuvinte sau construcții gramaticale) Care are valoare de adverb. [Pr.: *-bi-al*] — Din fr. **adverbial,** lat. **adverbialis.**

ADVERBIALIZÁ, *adverbializez,* vb. I. Refl. și tranz. (Gram.) A (se) transforma în adverb. [Pr.: *-bi-a-*] — Din fr. **adverbialiser.**

ADVERBIALIZÁRE, *adverbializări,* s.f. Faptul de *a (se) adverbializa.* [Pr.: *-bi-a-*] — V. **adverbializa.**

ADVERBIALIZÁT, -Ă, *adverbializați, -te,* adj. Transformat în adverb. [Pr.: *-bi-a-*] — V. **adverbializa.**

ADVÉRS, -Ă, *adverși, -se,* adj. Așezat în față, opus; *fig.* potrivnic, ostil, dușmănos. ✧ *Parte adversă* = adversar într-un proces, într-o afacere etc. ✦ Fig. Potrivnic. — Din fr. **adverse,** lat. **adversus.**

ADVERSÁR, -Ă, *adversari, -e,* s.m. și f. Persoană care face concurență, care luptă împotriva alteia sau împotriva unei concepții, a unei idei; rival, potrivnic. ✦ (Sport) Partener de întrecere. — Din fr. **adversaire,** lat. **adversarius.**

ADVERSATÍV, -Ă, *adversativi, -e,* adj. Care exprimă o opoziție. ✧ *Propoziție adversativă* = propoziție care exprimă o opoziție față de coordonata ei. *Conjuncție adversativă* = conjuncție care introduce o propoziție adversativă. — Din fr. **adversatif,** lat. **adversativus.**

ADVERSITÁTE, *adversități,* s.f. Împrejurare potrivnică cu care cineva are de luptat; dificultate. — Din fr. **adversité,** lat. **adversitas, -atis.**

ADVERTISING s.n. Totalitatea procedeelor prin care un mesaj (un produs, un serviciu, o idee etc.) este promovat către public; publicitate. [Pr.: *advertáizing*] — Din engl. **advertising.**

ADVOCÁT, -Ă s.m. și f. v. **avocat.**

ADVOCATÚRĂ s.f. v. **avocatură.**

ADVÓN, *advoane,* s.n. Tinda dinăuntru a unei biserici creștine. [Pl. și: *advonuri*] — Cf. a m v o n.

AÉD, *aezi,* s.m. Poet epic recitator și cântăreț în Grecia antică. — Din fr. **aède.**

ÁER[1] s.n. **1.** Amestec de gaze care alcătuiesc straturile inferioare ale atmosferei și care este absolut necesar viețătilor aerobe. ✧ *Aer lichid* = lichid obținut prin răcirea aerului până sub temperatura de –183°C la presiune normală și folosit pentru separarea elementelor sale componente. *Aer comprimat* = aer la presiuni mai mari decât presiunea atmosferică, obținut cu compresoarele. *Aer condiționat* = sistem de ventilație a aerului din încăperi în scopul păstrării proprietăților fizice normale ale acestuia. ✧ Loc. adv. *La* (sau *în*) *aer (liber)* = într-un loc neacoperit, afară. ✧ Expr. *A lua aer* = a ieși din casă pentru a respira aer curat. **2.** Văzduh, atmosferă. ✧ Expr. *A fi* (sau *a se simți*) *ceva în aer* = a exista semne că se pregătește ceva (în ascuns). *A fi* (sau *a rămâne*) *în aer* = a se afla într-o situație critică, a nu avea nicio perspectivă. **3.** Înfățișare, aspect, expresie. ✧ Expr. *A avea aerul că...* (sau *să...*) = a da impresia că... *A-și da* (sau *a-și lua) aere* = a lua o atitudine de superioritate; a se îngâmfa, a se făli. [Pl.: (în expr.) *aere*] — Lat. **aer, aeris** (și cu înțelesurile fr. *air*).

ÁER[2], *aere,* s.n. (Bis.) **1.** Bucată de stofă sau de pânză, de obicei pictată sau țesută cu imaginea lui Hristos mort, cu care se acoperă vasele liturgice. **2.** Epitaf (**2**). — Din ngr. **aēr.**

AERÁ, *aerez,* vb. I. Tranz. **1.** A introduce aer[1] (**1**) în masa unui lichid, a unui material granulos sau care este în formă de pastă fluidă. **2.** A răci cerealele dintr-un siloz prin introducere de aer[1] (**1**) sub presiune sau prin vânturare cu lopeți. — Din fr. **aérer.**

AERÁJ s.n. Primenire și distribuire a aerului[1] (**1**) într-o mină, într-o sală de spectacole etc. — Din fr. **aérage.**

AERÁRE, *aerări,* s.f. Acțiunea de *a aera.* — V. **aera.**

AERÁT, -Ă, *aerați, -te,* adj. **1.** (Despre lichide, materiale granuloase etc.) Tratat prin introducere de aer[1] (**1**). **2.** (Despre cereale) Răcit prin introducere de aer[1] (**1**) sub presiune sau prin vânturare cu lopeți. **3.** (Livr.) (Despre texte) Care are o structură simplă; clar, limpede. **4.** (Despre pagini scrise) Cu literele și rândurile spațiate; cu mult spațiu alb. — V. **aera.**

AERATÓR, *aeratoare,* s.n. Afânător. [Pr.: *a-e-*] — Din fr. **aérateur.**

AERÁȚIE, *aerații,* s.f. Ventilație și răcire a cerealelor aflate într-un siloz cu ajutorul aerului[1] (**1**). — Din fr. **aération.**

AERIÁN, -Ă, *aerieni, -e,* adj. **1.** Care se află în aer[1] (**2**), care se întâmplă, se produce în aer[1]. **2.** Care se referă la aviație. ✧ *Linie aeriană* = traseu aeronautic și mijloacele materiale aferente. *Alarmă aeriană* = semnal prin care, în timp de război, se anunță apropierea avioanelor inamice. **3.** Fig. Transparent, diafan, gingaș, vaporos; aeros. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **aérien.**

AERIFÉR, -Ă, *aeriferi, -e,* adj. Care poartă, care conduce aerul[1]. — Din fr. **aérifère.**

AERIFÓRM, -Ă, *aeriformi, -e,* adj. Care are aspectul sau proprietățile fizice ale aerului[1]. — Din fr. **aériforme.**

AERISEÁLĂ, *aeriseli,* s.f. (Rar) Aerisire. — **Aerisi** + suf. *-eală.*

AERISÍ, *aerisesc,* vb. IV. Tranz. A lăsa să pătrundă aer[1] (**1**) proaspăt într-o încăpere; a expune un obiect (de îmbrăcăminte) la aer[1]. ✦ Refl. A ieși afară pentru a respira aer[1] proaspăt; a se răcori. — Din ngr. **aériso** (aor. lui *aerízo*).

AERISÍRE, *aerisiri,* s.f. Acțiunea de *a aerisi* și rezultatul ei; aeriseală. — V. **aerisi.**

AERLÍFT s.n. Metodă mecanizată de extracție a lichidelor din subsol, bazată pe aducerea lor la suprafață cu ajutorul aerului comprimat. — **Aer[1]** + **lift.**

AERO- Element de compunere însemnând „aer[1]", care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din fr. **aéro-.**

AEROAMBULÁNȚĂ, *aeroambulanțe,* s.f. Avion utilat pentru transportul (și primul ajutor) al bolnavilor, al accidentaților, al răniților etc. — **Aero-** + **ambulanță.**

AERÓB, -Ă, *aerobi, -e,* adj. (Despre microorganisme) Care nu poate trăi fără oxigen; aerobiotic. — După fr. **aérobie.**

AERÓBIC, -Ă, *aerobici, -ce,* adj., s.n. (Gimnastică, antrenament etc.) care se execută prin mișcări rapide, pe fond muzical. — Din fr. **aérobique.**

AEROBIÓTIC, -Ă, *aerobiotici, -ce,* adj. Aerob. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **aérobiotique.**

AEROBIÓZĂ s.f. Formă de viață a unor organisme care consumă oxigenul molecular liber din aer[1]. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **aérobiose.**

AEROBÚZ, *aerobuze,* s.n. Avion de pasageri de foarte mare capacitate, pentru curse dese pe distanțe medii. — Din fr. **aérobus.**

AEROCARTOFILÍE s.f. Ramură a cartofiliei care se ocupă de ștampilele poștei aeriene. — **Aero-** + **cartofilie.**

AEROCARTOGRÁF, *aerocartografe,* s.n. Aparat automat pentru întocmirea hărților și a planurilor topografice după fotograme aeriene. — Din fr. **aérocartographe.**

AEROCARTOGRAFÍE s.f. Tehnică de întocmire a hărților și a planurilor topografice cu ajutorul aerocartografului. — Din fr. **aérocartographie.**

AEROCLÚB, *aerocluburi,* s.n. Organizație sportivă în care sunt încadrați membri care practică sau simpatizează sporturile aeronautice. — Din fr. **aéro-club.**

AEROCOLÍE s.f. Acumulare de gaze în intestinul gros, care dă senzația de balonare a abdomenului. — Din fr. **aérocolie.**

AEROCÓSMIC, -Ă, *aerocosmici, -ce,* adj. Aerospațial. — **Aero-** + **cosmic.**

AERODINÁM, *aerodinamuri,* s.n. Tren automotor cu formă aerodinamică. — Din **aerodinamic** (derivat regresiv).

AERODINÁMIC, -Ă, *aerodinamici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a mecanicii fluidelor care se ocupă cu studiul mișcării aerului[1] și, în general, al gazelor, precum și cu studiul mișcării corpurilor într-un mediu gazos. **2.** Adj. Referitor la aerodinamică (**1**). ✦ (Despre vehicule) Care este astfel construit încât să întâmpine, în deplasare, o rezistență minimă din partea aerului[1]. — Din fr. **aérodynamique.**

AERODINAMICITÁTE s.f. Caracter aerodinamic. — **Aerodinamic** + suf. *-itate.*

AERODÍNĂ, *aerodine,* s.f. Vehicul aerian mai greu decât aerul[1]. — Din fr. **aérodyne.**

AERODRÓM, *aerodromuri,* s.n. Teren special amenajat pentru decolarea, aterizarea şi staţionarea avioanelor, cuprinzând şi instalaţiile, asistenţa tehnică etc. necesare activităţii de zbor. — Din fr. **aérodrome.**

AERODÚCT, *aeroducte,* s.n. Conductă specială pentru introducerea aerului în încăperi, în instalaţii, subsoluri etc. — Din engl. **air duct.**

AEROELASTICITÁTE s.f. Ramură a fizicii care studiază comportarea sistemelor elastice solide sub acţiunea forţelor aerodinamice. — Din fr. **aéroélasticité.**

AEROFAGÍE s.f. Act reflex caracterizat prin înghiţirea, odată cu saliva sau cu alimentele ingerate, a unei cantităţi mari de aer[1] (ducând la tulburări organice). — Din fr. **aérophagie.**

AEROFÁR, *aerofaruri,* s.n. Dispozitiv optic de semnalizare la mare distanţă, care serveşte ca punct de reper pentru avioane în zbor. — Din fr. **aérophare.**

AEROFILATÉLIC, -Ă, *aerofilatelici, -ce,* adj. Referitor la aerofilatelie, de aerofilatelie. — Din fr. **aérophilatélique.**

AEROFILATELÍE s.f. Ramură a filateliei care se ocupă de mărcile pentru poşta aeriană. — Din fr. **aérophilatélie.**

AEROFOBÍE s.f. Fobie faţă de curenţii de aer[1]. — Din fr. **aérophobie.**

AEROFÓR, *aerofoare,* s.n. Aparat care furnizează aerul[1] necesar scafandrilor în timpul şederii lor sub apă. — Din fr. **aérophore.**

AEROFOTOGRÁFIC, -Ă, *aerofotografici, -ce,* adj. Referitor la aerofotografie, de aerofotografie. — Din fr. **aérophotographique.**

AEROFOTOGRAFÍE, *aerofotografii,* s.f. Tehnică a fotografierii unei zone, a unui obiectiv etc. de la bordul unui avion; fotografie obţinută cu ajutorul acestei tehnici. — Din fr. **aérophotographie.**

AEROFOTOGRÁMĂ, *aerofotograme,* s.f. Fotogramă aeriană. — Din fr. **aérophotogramme.**

AEROFOTOGRAMMETRÍE s.f. Metodă a fotogrammetriei care măsoară, determină metric şi reprezintă, grafic şi fotografic, porţiuni din suprafaţa terestră. — Din fr. **aérophotogrammétrie.**

AEROGÁRĂ, *aerogări,* s.f. Ansamblu de clădiri într-un aeroport care adăposteşte serviciile de exploatare pentru traficul aerian. — Din fr. **aérogare.**

AEROGÉN, -Ă, *aerogeni, -e,* adj. (Biol.) Care este produs prin intermediul aerului[1] (**1**). — Din fr. **aérogène.**

AEROGENERATÓR, *aerogeneratoare,* s.n. Instalaţie folosită la transformarea forţei eoliene în energie electrică. — Din engl. **aerogenerator.**

AEROGEOLOGÍE s.f. Ansamblu de informaţii geologice culese din avion. [Pr.: *-ge-o-*] — Din germ. **Aerogeologie.**

AEROGLISÓR, *aeroglisoare,* s.n. Vehicul care se deplasează prin alunecare pe o pernă de aer[1]. — Din fr. **aéroglisseur.**

AEROGRÁF, *aerografe,* s.n. Pulverizator cu care se acoperă cu straturi de vopsea uniforme suprafeţe mari ale unor desene, zugrăveli etc. — Din fr. **aérographe.**

AEROGRAFÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studierea aerului[1] şi a proprietăţilor lui. — Din fr. **aérographie.**

AEROGRÁMĂ, *aerograme,* s.f. **1.** Comunicare transmisă prin telegrafie fără fir. **2.** Scrisoare pentru poşta aeriană; imprimat special pentru o astfel de scrisoare. — Din fr. **aérogramme.**

AEROIÓN, *aeroioni,* s.m. (Fiz.) Ion atmosferic (eliberat prin descărcări electrice, evaporarea apei etc.). — Din fr. **aéroion.**

AEROIONIZATÓR, *aeroionizatoare,* s.n. Aparat pentru concentrarea aeroionilor negativi într-o încăpere în scopul obţinerii unui aer asemănător celui natural. [Pr.: *-i-o-*] — Din fr. **aéroionisateur.**

AEROIONOTERAPÍE, *aeroionoterapii,* s.f. (Med.) Tratament cu aeroioni. [Pr.: *-i-o-*] — **Aeroion + terapie.**

AEROLÍT, *aerolite,* s.n. Corp (meteorit, pulbere) care cade pe Pământ din spaţiul interplanetar. — Din fr. **aérolithe.**

AEROLÓG, -Ă, *aerologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în aerologie. — Din fr. **aérologue.**

AEROLÓGIC, -Ă, *aerologici, -ce,* adj. Referitor la aerologie, de aerologie. — Din fr. **aérologique.**

AEROLOGÍE s.f. Ramură a meteorologiei care se ocupă cu studiul proprietăţilor atmosferei. — Din fr. **aérologie.**

AEROMECÁNICĂ s.f. Ramură a mecanicii care studiază mişcarea şi echilibrul gazelor; mecanica gazelor. — Din fr. **aéromécanique.**

AEROMETRÍE s.f. Ramură a fizicii care studiază proprietăţile fizice ale aerului[1] şi ale gazelor şi măsoară efectele lor mecanice. — Din fr. **aérométrie.**

AEROMÉTRU, *aerometre,* s.n. Instrument care serveşte la măsurarea sau la determinarea densităţii aerului[1]. — Din fr. **aéromètre.**

AEROMOBÍL, -Ă, *aeromobili, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre corpuri) Care se mişcă în aer[1]. **2.** S.n. Corp solid care se poate menţine şi mişca în aer[1]. — Din fr. **aéromobile.**

AEROMODÉL, *aeromodele,* s.n. Machetă de avion sau de planor. — Din fr. **aéromodèle.**

AEROMODELÍSM s.n. Sport aviatic care constă în proiectarea, construirea şi lansarea de aeromodele. — Din fr. **aéromodélisme.**

AEROMODELÍST, -Ă, *aeromodelişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu aeromodelismul. — **Aeromodel** + suf. *-ist.*

AEROMOTÓR, *aeromotoare,* s.n. Motor eolian. — Din fr. **aéromoteur.**

AERONAÚT, -Ă, *aeronauţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care conduce un vehicul aerian. — Din fr. **aéronaute.**

AERONAÚTIC, -Ă, *aeronautici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a tehnicii care se ocupă cu construirea aeronavelor şi cu problemele navigaţiei aeriene. **2.** Adj. Care aparţine aeronauticii (**1**), privitor la aeronautică. [Pr.: *-na-u-*] — Din fr. **aéronautique.**

AERONAVÁL, -Ă, *aeronavali, -e,* adj. Care aparţine aviaţiei şi marinei, privitor la aviaţie şi la marină. — Din fr. **aéronaval.**

AERONÁVĂ, *aeronave,* s.f. Vehicul aerian care se menţine şi se deplasează în aer[1]; aerovehicul. — Din **aero-** + **navă** (după fr. *aéronef).*

AEROPLÁN, *aeroplane,* s.n. Avion. — Din fr. **aéroplane.**

AEROPLANCTÓN s.n. Plancton care trăieşte în atmosferă. — Din germ. **Aeroplankton.**

AEROPÓRT, *aeroporturi,* s.n. Ansamblu constituit din terenul, clădirile şi instalaţiile necesare decolării, aterizării, manevrării, adăpostirii şi întreţinerii avioanelor. — Din fr. **aéroport.**

AEROPORTUÁR, -Ă, *aeroportuari, -e,* adj. Referitor la aeroport. [Pr.: *-tu-ar*] — Din fr. **aéroportuaire.**

AEROPOŞTÁL, -Ă, *aeropoştali, -e,* adj. Care aparţine poştei aeriene, privitor la această poştă. *Serviciu aeropoştal*. — Din fr. **aéropostal** (după *poştă).*

AEROPURTÁT, -Ă, *aeropurtaţi, -te,* adj. Care se transportă cu aeronavele. — **Aero- + purtat** (după fr. *aéroporté).*

AEROREACTÓR, *aeroreactoare,* s.n. Reactor la care jetul de gaze propulsate este aerul atmosferic precomprimat. [Pr.: *-re-ac-*] — Din fr. **aéroréacteur.**

AERÓS, -OÁSĂ, *aeroşi, -oase,* adj. (Înv.) Aerian (**3**). — **Aer[1]** + suf. *-os.*

AEROSCÓP, *aeroscoape,* s.n. Aparat cu care se colectează praful din aer[1] pentru a putea fi examinat la microscop. — Din fr. **aéroscope.**

AEROSÓL, *aerosoli,* s.m. (Mai ales la pl.) Sistem prin care se realizează împrăştierea mecanică în aer[1] sau într-un gaz a unor particule solide sau lichide şi care este folosit în medicină în tratamentul unor boli, în agricultură la combaterea dăunătorilor etc. — Din fr. **aérosol.**

AEROSOLOTERAPÍE s.f. Procedeu terapeutic prin care medicamentele sunt introduse, sub formă de aerosoli, pe căile respiratorii cu ajutorul unor pulverizatoare speciale. — **Aerosol + terapie.**

AEROSPAŢIÁL, -Ă, *aerospaţiali, -e,* adj. Referitor la navigaţia în spaţiul aerian terestru şi cosmic; aerocosmic. [Pr.: *-ţi-al*] — Din fr. **aérospatial.**

AEROSTÁT, *aerostate,* s.n. Aeronavă umplută cu un gaz mai uşor decât aerul[1]. — Din fr. **aérostat.**

AEROSTÁTIC, -Ă, *aerostatici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a mecanicii fluidelor care se ocupă cu studiul echilibrului aerului[1] şi, în general, al gazelor, precum şi cu construirea şi dirijarea aerostatelor. **2.** Adj. Care aparţine aerostaticii (**1**) sau aerostatelor, privitor la aerostatică sau la aerostate. — Din fr. **aérostatique.**

AEROSTÁŢIE, (**2**) *aerostaţii,* s.f. **1.** Ramură a aeronauticii care se ocupă cu studiul construcţiei şi al zborului aerostatelor. **2.** Staţie de vehicule aeriene. — Din fr. **aérostation.**

AEROTAXÁŢIE s.f. Metodă pentru determinarea speciilor de arbori, a înălţimii, a diametrului coroanei etc. prin observare directă sau prin intermediul fotogramelor aeriene. — **Aero-** + **taxaţie.**

AEROTÉHNICĂ s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul şi cu construcţia aeronavelor. — Din fr. **aérotechnique.**

AEROTERAPÍE s.f. Metodă de tratament a unor boli cu ajutorul aerului[1] (de munte). — Din fr. **aérothérapie.**

AEROTÉRMĂ, *aeroterme,* s.f. Aparat electric de încălzire cu aer cald. — Din fr. **aérotherme.**

AEROTOPOGRÁF, *aerotopografe,* s.n. Aparat fotogrammetric folosit pentru executarea hărţilor şi a planurilor topografice. — Din fr. **aérotopographe.**

AEROTOPOGRAFÍE s.f. Tehnică a măsurătorilor terestre cu ajutorul fotografiilor aeriene. — Din engl. **aerotopography.**

AEROTRANSPÓRT, *aerotransporturi,* s.n. Transport executat cu ajutorul avioanelor; transport aerian. — Din fr. **aérotransport.**

AEROVEHÍCUL, *aerovehicule,* s.n. Aeronavă. — **Aero-** + **vehicul.**

AEROZÍNĂ s.f. Carburant lichid pentru motoarele rachetelor. — Din fr. **aérozine.**

AFÁBIL, -Ă, *afabili, -e,* adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Binevoitor, cordial. — Din lat. **affabilis,** fr. **affable.**

AFABILITÁTE s.f. Însuşirea de a fi afabil; cordialitate. — Din fr. **affabilité,** lat. **affabilitas, -atis.**

AFABULÁŢIE s.f. **1.** Ansamblul întâmplărilor care constituie intriga unei opere literare epice sau dramatice; fabulaţie. **2.** Morala unei fabule. — Din fr. **affabulation,** lat. **affabulatio.**

AFÁCERE, *afaceri,* s.f. **1.** Activitate legală din domeniul agricol, industrial, comerţ, financiar etc. desfăşurată în scopul obţinerii de profit. **2.** (Fam.) Întreprindere cu rezultat favorabil. **3.** Acţiune (importantă), îndeletnicire, ocupaţie. ✧ *Afaceri*

interne (sau *externe)* = treburi obștești privind problemele interne (sau externe) ale unei țări. — **A**^{3} + **facere** (după fr. *affaire).*

AFACERÍSM s.n. Utilizare în tranzacții comerciale, financiare, industriale de interes personal a poziției sociale, profesionale sau politice a cuiva. — **Afacere** + suf. *-ism.*

AFACERÍST, -Ă, *afaceriști, -ste,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu afacerile. — **Afacere** + suf. *-ist.*

AFAGÍE s.f. Incapacitate de a înghiți. — Din fr. **aphagie.**

AFÁRĂ adv. Dincolo de limitele unui spațiu închis sau apropiat; în exterior. ✧ Loc. conj. *Afară numai dacă nu...* = numai cu condiția ca..., afară de cazul când... ✧ Loc. prep. *(În) afară de...* = fără a mai socoti și... *Afară de...* = cu excepția a ...; fără a mai socoti și ... ✧ Expr. *A da afară* = a scoate (cu forța) de undeva; a elimina, a exclude; a concedia dintr-un post. *Afară din cale* sau *din cale-afară* = peste măsură, neobișnuit de... ✦ (Cu valoare de interjecție) Ieși! pleacă! du-te! — Lat. **ad foras.**

AFÁZIC, -Ă, *afazici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. De afazie, privitor la afazie. **2.** S.m. și f. Persoană care suferă de afazie. — Din fr. **aphasique.**

AFAZÍE, *afazii,* s.f. Pierdere totală sau parțială a facultății de a vorbi și de a înțelege limbajul articulat. — Din fr. **aphasie.**

AFÂNÁ, *afânez*, vb. I. Tranz. A face ca un material granular să fie mai rar, mai puțin compact, a-i mări volumul prin săpare, fărâmițare etc. — Din lat. ***affenare.**

AFÂNÁRE, *afânări,* s.f. Acțiunea de *a afâna*. ✧ *Afânarea solului* = lucrare agricolă executată asupra pământului, la suprafață, pentru a favoriza aerisirea, pătrunderea apei, distrugerea buruienilor. — V. **afâna.**

AFÂNÁT, -Ă, *afânați, -te,* adj. (Despre pământ, zăpadă etc.) Care este mai puțin compact; înfoiat (**2**). — V. **afâna.**

AFÂNĂTÓR, *afânătoare,* s.n. Mașină de lucru folosită în turnătorie pentru afânarea amestecului de formare; aerator. — **Afâna** + suf. *-ător.*

AFEBRÍL, -Ă, *afebrili, -e,* adj. (Med.) Care nu are sau nu face febră. — Din fr. **afébrile.**

AFÉCT, *afecte,* s.n. **1.** Reacție emoțională, cu o desfășurare puternică și relativ de scurtă durată. **2.** Denumirea generică pentru stările sau reacțiile afective. — Din germ. **Affekt,** lat. **affectus.**

AFECTÁ[1]**,** *afectez,* vb. I. Tranz. A destina (o sumă de bani, o cantitate de materiale etc.) unui anumit scop. — Din fr. **affecter.**

AFECTÁ[2]**,** *afectez,* vb. I. Tranz. **1.** A mâhni, a întrista. **2.** A simula o anumită stare sufletească. ✦ Intranz. și refl. A se comporta altfel decât este în realitate, a-și da aere; a se sclifosi. **3.** A prejudicia, a leza. — Din fr. **affecter.**

AFECTÁRE[1]**,** *afectări,* s.f. Acțiunea de *a afecta*[1]. — V. **afecta**[1]**.**

AFECTÁRE[2]**,** *afectări,* s.f. Faptul de *a (se) afecta*[2]. — V. **afecta**[2]**.**

AFECTÁT, -Ă, *afectați, -te,* adj. **1.** Mâhnit, întristat. **2.** (Despre oameni și unele manifestări ale lor; adesea adverbial) Care se arată altfel decât este în realitate, pentru a face o impresie favorabilă; prefăcut, nenatural, prețios, nefiresc. — V. **afecta**[2]**.**

AFECTÍV, -Ă, *afectivi, -e,* adj. Care aparține afectivității, privitor la sentimente; emotiv. ✦ Care denotă afecțiune; sentimental, sensibil. — Din fr. **affectif,** lat. **affectivus.**

AFECTIVITÁTE s.f. **1.** Totalitatea proceselor afective. **2.** Comportare emotivă; sensibilitate. — Din fr. **affectivité.**

AFECTUÓS, -OÁSĂ, *afectuoși, -oase,* adj. Care manifestă simpatie, prietenie pentru cei din jur; prietenos. ✦ Tandru, drăgăstos. [Pr.: *-tu-os*] — Din fr. **affectueux,** lat. **affectuosus.**

AFECȚIÚNE, (**2**) *afecțiuni,* s.f. **1.** Simpatie, prietenie, dragoste față de cineva. **2.** Boală, stare patologică a unui organ. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **affection,** lat. **afectio, -onis.**

AFÉLIU s.n. Punctul cel mai depărtat de Soare de pe orbita unei planete, a unei comete etc. — Din fr. **aphélie.**

AFEMEIÁT, *afemeiați,* adj., s.m. (Bărbat) care umblă după femei, căruia îi place să facă curte femeilor; muieratic. [Pr.: *-me-iat*] — **Femeie** + suf. *-at* (după fr. *efféminé).*

AFERÁT, -Ă, *aferați, -te,* adj. Care este sau care pare că are multe treburi, că este foarte ocupat. — Din fr. **affairé.**

AFERÉNT, -Ă, *aferenți, -te,* adj. **1.** Care este în legătură cu ceva, care depinde de ceva sau decurge din ceva. **2.** (Jur.) Care se cuvine sau revine cuiva. **3.** (Anat.; în sintagmele) *Vase aferente* = vase care se varsă în altele sau pătrund într-un organ. *Nervi aferenți* = nervi care transmit excitațiile periferice centrilor nervoși. — Din fr. **afférent.**

AFERENTÁȚIE s.f. Transmitere a excitației de la neuronii receptori periferici la neuronii centrali. — Din fr. **afférentation.**

AFERÉZĂ, *afereze,* s.f. Cădere a unui sunet sau a unui grup de sunete de la începutul unui cuvânt. — Din fr. **aphérèse,** lat. **aphaeresis.**

AFERÍM interj. (Înv.) Foarte bine, bravo! — Din tc. **aferim.**

AFÉT, *afeturi,* s.n. Suport pe care se fixează țeava unui tun. — După fr. **affût,** germ. **Laffette.**

AFGÁN, -Ă, *afgani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Afganistanului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Afganistanului sau afganilor (**1**), privitor la Afganistan sau la afgani. ✦ *Limba afgană* (și substantivat, f.) = limbă din grupul limbilor iraniene vorbită de afgani (**1**). **3.** S.m. Unitate monetară din Afganistan. [Scris și: *afghan*] — Din fr. **afghan.**

AFÍD s.n. v. **afidă.**

AFÍDĂ, *afide,* s.f. (La pl.) Subordin de insecte homoptere cuprinzând păduchii de plante mici, cu forme aripate și nearipate *(Aphidinea);* (și la sg.) insectă care face parte din acest subordin. [Var.: **afíd** s.n.] — Din fr. **affide.**

AFIEROSÍ, *afierosesc,* vb. IV. (Înv.) **1.** Tranz. A risipi o avere, un bun etc. **2.** Refl. A se dedica, a se consacra. [Pr.: *-fi-e-*] — Din ngr. **afiéroso** (aor. lui *afieróns*).

AFÍF adj. invar. (Reg.) Care nu are nici un ban; lefter. — Din tc. **hafif** „ușor, sprinten".

AFILIÁ, *afiliez,* vb. I. Refl. (Despre organizații, instituții etc.) A se alătura altei organizații, instituții etc., stabilind raporturi de subordonare sau de colaborare. [Pr.: *-li-a*] — Din fr. **affilier.**

AFILIÁT, -Ă, *afiliați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Alăturat, subordonat unei organizații, unei instituții, unei societăți. [Pr.: *-li-at*] — V. **afilia.**

AFILIÁȚIE, *afiliații,* s.f. Afiliere. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **affiliation.**

AFILIÉRE, *afilieri,* s.f. Acțiunea de *a se afilia*; afiliație. [Pr.: *-li-e-*] — V. **afilia.**

ÁFIN[1]**,** *afini,* s.m. Arbust scund, foarte ramificat, cu frunze oval-alungite, cu flori de culoare roz-deschis și cu fructe comestibile, răspândit în regiunile de munte *(Vaccinium myrtillus).* — Et. nec.

AFÍN[2]**, -Ă,** *afini, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană aflată în raport juridic de afinitate (**4**). **2.** Adj. Asemănător, înrudit în spirit. — Din lat. **affinis.**

AFINÁ, *afinez,* vb. I. Tranz. **1.** A separa de impurități o masă metalică. **2.** A subția firele de lână, de bumbac etc. — Din fr. **affiner,** it. **affinare.**

AFINÁJ, *afinaje,* s.n. Afinare. — Din fr. **affinage.**

AFINÁNT, *afinanți,* s.m. Substanță care se adaugă materiilor prime din care se fabrică sticla, pentru a se realiza afinarea (**3**). — **Afina** + suf. *-ant.*

AFINÁRE, *afinări,* s.f. Acțiunea de *a afina*; afinaj. **1.** Proces de îndepărtare a impurităților dintr-un metal sau dintr-un aliaj. ✦ Perioadă din procesul de elaborare a oțelului, în care se produce oxidarea elementelor însoțitoare și se îndepărtează oxizii rezultați. **2.** Operație de purificare a zahărului brut, premergătoare decolorării și rafinării. **3.** Eliminare completă a gazelor produse în topitura de sticlă pentru a se realiza omogenizarea acesteia. — V. **afina.**

AFINÁTĂ, *afinate,* s.f. Băutură alcoolică preparată din afine. — **Afină** + suf. *-ată* (după *vișinată*).

ÁFINĂ, *afine,* s.f. Fructul comestibil al afinului[1], o bacă în formă de bobiță neagră-albăstruie, brumată, cu gust acrișor. — Din **afin**[1]**.**

AFINÉT, *afineturi,* s.n. (Rar) Afiniș. — **Afin**[1] + suf. *-et.*

AFINÍȘ, *afinișuri,* s.n. Loc pe care cresc afini[1]; afinet. — **Afin**[1] + suf. *-iș*.

AFINITÁTE, *afinități,* s.f. **1.** Potrivire între oameni sau între manifestările lor, datorită asemănării spirituale. **2.** (Chim.) Proprietate a două substanțe de a se combina. **3.** Proprietate a unui material textil de a se vopsi cu un anumit colorant. **4.** (Jur.) Legătură de rudenie creată prin căsătorie între unul dintre soți și rudele celuilalt soț. — Din fr. **affinité,** lat. **affinitas, -atis.**

AFINÓR, *afinori,* s.m. Muncitor care lucrează la afinare. — Din fr. **affineur.**

AFIÓN s.n. **1.** Suc cu proprietăți narcotice, extras de obicei din macul de grădină. **2.** Plantă din care se extrage acest suc. [Pr.: *-fi-on*] — Din ngr. **afióni,** tc. **afyon.**

AFÍPT, *afipte,* s.n. (Înv.) Afiș. — Din **afige** (ieșit din uz „a afișa" < lat., după *înfipt*).

AFIRMÁ, *afírm,* vb. I. **1.** Tranz. A susține (cu tărie), a declara (în mod ferm). **2.** Refl. A se remarca, a se manifesta în chip deosebit. — Din fr. **affirmer,** lat. **affirmare.**

AFIRMÁRE, *afirmări,* s.f. Acțiunea de *a (se) afirma* și rezultatul ei. — V. **afirma.**

AFIRMATÍV, -Ă, *afirmativi, -e,* adj. (Despre un enunț) Care are un caracter de afirmare, un sens pozitiv; (despre o judecată) care conține o afirmație. ✧ Expr. *În caz afirmativ* = dacă se va întâmpla așa; în cazul când împrejurările sunt favorabile. — Din fr. **affirmatif,** lat. **affirmativus.**

AFIRMÁȚIE, *afirmații,* s.f. Declarație, susținere a unei păreri (exprimată cu tărie). ✦ (La pl.) Vorbe care exprimă o afirmare. — Din fr. **affirmation,** lat. **affirmatio.**

AFÍȘ, *afișe,* s.n. Înștiințare, de obicei imprimată, expusă public, prin care se anunță ceva, prin care se dau informații în legătură cu viața politică și culturală; afipt. ✦ Gen de artă grafică cu funcție mobilizatoare, de informare, de reclamă, de instructaj etc. — Din fr. **affiche.**

AFIȘÁ, *afișez,* vb. I. Tranz. **1.** A expune, a lipi un afiș. **2.** Fig. A manifesta în mod ostentativ o anumită atitudine, a face paradă de... ✦ Refl. (Fam.) A apărea (în societate) în tovărășia cuiva (în mod ostentativ). — Din fr. **afficher.**

AFIȘÁJ, *afișaje,* s.n. **1.** Faptul de a afișa; lipire de afișe. **2.** *Afișaj optic* = afișor (**2**). — Din fr. **affichage.**

AFIȘÁRE, *afișări,* s.f. Acțiunea de *a (se) afișa.* — V. **afișa.**

AFIȘIÉR, *afișiere,* s.n. Vitrină, panou sau construcție specială pe care se lipesc sau se fixează diferite anunțuri. [Pr.: *-și-er*] — **Afiș** + suf. *-ier.*

AFIȘÓR, -OÁRE, *afișori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care se ocupă cu lipirea afișelor. **2.** S.n. (Electron.) Dispozitiv pe a cărui suprafață apar caractere alfanumerice comandate electric; afișaj optic. — Din fr. **afficheur.**

AFÍX, *afixe,* s.n. **1.** (Gram.) Nume generic pentru prefixe, sufixe și infixe. **2.** (Mat.) Punct care reprezintă un număr complex într-un sistem de coordonate carteziene. — Din fr. **affixe,** lat. **affixus.**

AFIXÁL, -Ă, *afixali, -e,* adj. (Gram.) Cu afix. — Din fr. **affixal.**

AFLÁ, *áflu,* vb. I. **1.** Tranz. și intranz. A lua cunoștință despre ceva; a căpăta informații, vești, noutăți despre ceva; a auzi o veste, o noutate etc. **2.** Tranz. A găsi, a descoperi (căutând sau întâmplător). **3.** Refl. A fi, a se găsi într-un loc, într-o poziție, într-o împrejurare oarecare; a fi, a exista în realitate. ✧ Expr. (Fam.) *A se afla în treabă* = a se amesteca, a interveni într-o discuție sau într-o acțiune numai de formă, fără a aduce vreo contribuție. *Să nu se afle (ca) să...* = (să) nu cumva să... *Cum nu se (mai) află* = care iese din comun; extraordinar. (Pop.) *Nu se (*sau *unde se) află!* = nu-i adevărat! **4.** Tranz. (Pop.) A descoperi, a inventa, a scorni. — Lat. **afflare** „a sufla spre ceva, a atinge cu respirația".

AFLÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) afla* și rezultatul ei. — V. **afla.**

AFLĂTÓR, -OÁRE, *aflători, -oare,* adj. (Rar) Care (se) află, (se) găsește. ✦ (Substantivat; înv.) Inventator. — **Afla** + suf. *-ător.*

AFLICTÍV, -Ă, *aflictivi, -e,* adj. (Jur.; despre pedepse) Care lovește direct pe criminal (pe corp, în viață etc.). — Din fr. **afflictif.**

AFLICȚIÚNE, *aflicțiuni,* s.f. **1.** Durere mare. **2.** Pedeapsă directă. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **affliction.**

AFLORIMÉNT, *aflorimente,* s.n. Loc unde apar la suprafața Pământului rocile sau mineralele, din cauza eroziunii sau a decopertării lor artificiale; deschidere geologică. — După fr. **affleurement.**

AFLUÉNT, *afluenți,* s.m. Nume dat unei ape curgătoare secundare, considerată în raport cu apa curgătoare mai mare în care se varsă. [Pr.: *-flu-ent*] — Din fr. **affluent,** lat. **affluens, -ntis.**

AFLUÉNȚĂ s.f. Mulțime de oameni care se îndreaptă spre același punct; aflux, îmbulzeală, năvală. ✦ Cantitate mare; abundență, belșug de produse. [Pr.: *-flu-en-*] — Din fr. **affluence,** lat. **affluentia.**

AFLUÍ, *afluiesc,* vb. IV. Intranz. (Despre lichide) A curge într-o direcție unică. ✦ (Despre sânge) A se aduna în cantitate mai mare într-un punct al corpului. **2.** A se deplasa în aceeași direcție. ✦ A se îmbulzi. – Din fr. **affluer,** lat. **affluere.**

AFLUÍRE, *afluiri,* s.f. Faptul de *a aflui.* — V. **aflui.**

AFLÚX, *afluxuri,* s.n. **1.** Afluență. **2.** Îngrămădire a unui lichid (mai ales a sângelui) într-un punct al corpului. — Din fr. **afflux,** lat. **affluxus.**

AFOCÁL, -Ă, *afocali, -e,* adj. (Despre sisteme optice) Care este format din două (grupuri de) lentile, așezate astfel încât focarul-imagine al uneia să coincidă cu focarul-obiect al celeilalte. — Din fr. **afocal.**

AFÓN, -Ă, *afoni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** (Persoană) care suferă de afonie. ✦ (Persoană) care nu poate cânta corect, care nu are voce. **2.** (Lingv.; la f.) (Consoană) surdă. — Din fr. **aphone.**

AFONÍE s.f. Imposibilitate de a vorbi ca urmare a lezării laringelui sau a nervilor acestuia. — Din fr. **aphonie.**

AFONIZÁRE s.f. (Lingv.) Asurzire (a unui sunet). — Din **afon.**

AFORÍSM, *aforisme,* s.n. Cugetare enunțată într-o formă concisă, memorabilă; maximă, sentință, adagiu. — Din fr. **aphorisme,** lat. **aphorismus.**

AFORÍSTIC, -Ă, *aforistici, -ce,* adj. De aforism; în formă de aforism. ✦ Care conține aforisme, alcătuit din aforisme. — Din fr. **aphoristique.**

A FORTIÓRI loc. adv., loc. adj. Mod de argumentare prin care ceea ce este demonstrat pentru un caz se extinde la alt caz, care, fiind o subclasă a primului, prezintă tot atâtea sau mai multe temeiuri. [Pr.: *-ti-o-*] — Loc. lat.

AFRETÁ, *afretez,* vb. I. Tranz. A închiria o navă pentru transportul de mărfuri; a navlosi. — Din fr. **affréter.**

AFRETÁRE, *afretări,* s.f. Acțiunea de *a afreta;* navlosire. — V. **afreta.**

AFRICÁN, -Ă, *africani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația băștinașă a Africii. **2.** Adj. Care aparține Africii sau africanilor (**1**), privitor la Africa sau la africani. — **Africa** (n. pr.) + suf. *-an.* Cf. lat. a f r i c a n u s, it. a f r i c a n o, fr. a f r i c a i n.

AFRICANÍST, -Ă, *africaniști, -ste,* s.m. și f. Africanolog. — Din fr. **africaniste.**

AFRICANÍSTICĂ s.f. Africanologie. — Din germ. **Afrikanistik.**

AFRICANITÁTE s.f. **1.** Caracter specific (culturii) popoarelor africane. **2.** Lumea, civilizația africană. — Din fr. **africanité.**

AFRICANOLÓG, -Ă, *africanologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist(ă) în africanologie. — Din n. pr. **Africa.**

AFRICANOLOGÍE s.f. Disciplină care are ca obiect studiul Africii. — Din n.pr. **Africa.**

AFRICÁT, -Ă, *africați, -te,* adj., s.f. (Consoană) cu caracter complex, a cărei articulație începe cu o ocluziune și se termină printr-o constricție; semioclusivă. — Din fr. [consonne] **affriquée,** germ. **Affrikate.**

AFRIKÁANDER, *afrikanderi,* s.m. Bur. [Pr.: *africander*] — Din engl. **Afrikander.**

AFRIKAANS s.n. Dialect al limbii olandeze vorbit de urmașii burilor în Republica Africa de Sud. [Pr.: *africáns*] — Din engl. **Afrikaans,** fr. **afrikaans.**

ÁFRO adj. invar., adv. (Cu părul capului) foarte încrețit. — Din fr. **afro,** engl. **Afro.**

ÁFRO-AMERICÁN, -Ă, *afro-americani, -e,* s.m., adj. Denumire dată în SUA nord-americanilor de origine africană. — Din engl. amer. **Afro-american.**

ÁFRO-AMERICÁNCĂ, *afro-americance,* s.f. Denumire dată în SUA nord-americancelor de origine africană. — **Afro-american** + suf. *-că.*

ÁFRO-ASIÁTIC, -Ă, *afro-asiatici, -ce,* adj. Care este comun (din punct de vedere politic) Africii și Asiei, privitor la Asia și la Africa. [Pr.: *-si-a-*] — Din fr. **afro-asiatique.**

AFRODIZIÁC, -Ă, *afrodiziaci, -ce,* adj., s.n. (Substanță) care stimulează impulsurile sexuale. [Pr.: *-zi-ac*] — Din fr. **aphrodisiaque.**

AFRÓNT, *afronturi,* s.n. Insultă, jignire, ofensă adusă cuiva în public. — Din fr. **affront.**

AFRONTÁ, *afrontez,* vb. I. Tranz. A înfrunta. [Prez. ind. și: *afrónt.* — Var.: **afruntá** vb. I] — Din fr. **affronter** (după *înfrunta).*

AFRONTÁRE s.f. (Med.) Apropiere a marginilor unei plăgi pentru o bună cicatrizare a acesteia. [Var.: **afruntáre** s.f.] — Cf. a f r u n t a.

AFRUNTÁ vb. I v. **afronta.**

AFRUNTÁRE s.f. v. **afrontare.**

ÁFTĂ, *afte,* s.f. Bășicuță plină cu lichid opalescent care apare pe mucoasa gurii sau a faringelui și care, prin spargere, lasă în loc o mică ulcerație. — Din fr. **aphte,** lat. **aphtae.**

AFTERSHAVE s.n. Loțiune parfumată folosită după bărbierit. [Pr.: *aftărșeĭv*] — Din engl. **after-shave.**

AFTOÍD, -Ă, *aftoizi, -de,* adj. (Med.) Cu aspect de aftă, ca o aftă. — Din fr. **aphtoïde.**

AFTÓR s.m. v. **actor.**

AFTÓS, -OÁSĂ, *aftoși, -oase* adj. Care este caracterizat prin prezența aftelor. ✧ *Febră aftoasă* = boală contagioasă specifică vitelor cornute, dar transmisibilă și omului, care se manifestă prin stare febrilă și prin erupții (afte) localizate pe mucoasa bucală și uneori pe diverse regiuni cutanate. — Din fr. **aphteuse.**

AFÚM s.n. (Rar) Miros caracteristic al afumăturilor. — Din **afuma** (derivat regresiv).

AFUMÁ, *afúm,* vb. I. **1.** Tranz. A expune un aliment la fum, cu scopul de a-l conserva. **2.** Tranz. A umple cu fum un spațiu închis pentru a distruge sau a alunga viețățile dinăuntru. ✦ Intranz. A scoate fum. *Soba afumă.* **3.** Tranz. și refl. A (se) acoperi cu un strat de fum; a (se) înnegri de fum. ✦ Tranz. (Tehn.) A da sticlei o culoare fumurie în procesul de fabricație. **4.** Refl. (Despre mâncăruri) A căpăta gust neplăcut de fum (când începe să se ardă). **5.** Refl. Fig. (Fam.) A se îmbăta ușor; a se ameți. — Lat. **affumare** (= *adfumare).*

AFUMÁRE, *afumări,* s.f. Acțiunea de *a (se) afuma.* — V. **afuma.**

AFUMÁT, -Ă, *afumați, -te,* adj. **1.** (Despre alimente) Care a fost expus la fum în scopul conservării. **2.** Înnegrit de fum. **3.** (Despre mâncăruri) Cu gust neplăcut de fum. **4.** Fig. (Fam.) Amețit, turmentat; beat. — V. **afuma.**

AFUMĂTÓR, -OÁRE, (**1, 2, 3, 4**) *afumători,* s.f., (**5**) *afumători, -oare,* adj. **1.** S.f. Instalație rudimentară sau cameră specială pentru afumarea cărnii, a prunelor etc. **2.** S.f. Utilaj (mecanic) pentru producerea fumului fără flacără în vederea liniștirii familiei de albine când se lucrează în stup. **3.** S.f. Afumătorie. **4.** S.f. (Înv.) Vas în care se ard mirodenii. **5.** Adj. (Rar) Care afumă. [Var.: **afumătór** s.n.] — **Afuma** + suf. *-ătoare.*

AFUMĂTORÍE, *afumătorii,* s.f. Instalație specială pentru afumarea cărnii sau a peștelui; afumătoare (**3**). — **Afumător** + suf. *-ie.*

AFUMĂTÚRĂ, *afumături,* s.f. Produs alimentar conservat cu ajutorul fumului; *p. ext.* carne afumată. — **Afuma** + suf. *-ătură.*

AFÚND, -Ă, *afunzi, -de,* adj., adv. (Rar) **1.** Adj. Adânc. ✦ (Substantivat, n.) Adâncime (**2**). **2.** Adv. La o distanță (relativ) mare în adâncime; departe; adânc. ✧ Expr. *A (se) da afund* = a (se) cufunda într-o apă. (Reg.) *A dormi afund* = a dormi profund, adânc. — $\mathbf{A^3}$ + **fund.**

AFUNDÁ, *afúnd,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A intra sau a face să intre într-un lichid sau într-o materie moale; a (se) cufunda, a (se) adânci, a (se) scufunda. **2.** Refl. A pătrunde adânc; *fig.* a se pierde în depărtări, a dispărea. ✦ Fig. A se cufunda într-o acțiune. — Lat. **affundare** (< *ad* + *fundum).*

AFUNDÁRE, *afundări,* s.f. Acțiunea de *a (se) afunda*; cufundare. — V. **afunda.**

AFUNDÁT, -Ă, *afundați, -te,* adj. **1.** Care a intrat adânc într-un lichid sau într-o materie moale, care e acoperit bine de un lichid sau de o materie moale. **2.** (Rar) Foarte depărtat, abia zărit. — V. **afunda.**

AFUNDĂTÚRĂ, *afundături,* s.f. (Rar) Adâncime (**2**). — **Afunda** + suf. *-ătură.*

AFUNDÍȘ, *afundișuri,* s.n. (Rar) Adâncime (**2**). — **Afund** + suf. *-iș.*

AFUNZÍME, *afunzimi,* s.f. (Rar) Adâncime (**1**). — **Afund** + suf. *-ime.*

AFURCÁ, *afúrc,* vb. I. Tranz. A ancora o navă cu ajutorul a două ancore, având lanțurile cu lungime egală și fixate într-un punct cu o cheie. — Din it. **afforcare.**

AFURCÁRE, *afurcări,* s.f. Acțiunea de *a afurca* și rezultatul ei. — V. **afurca.**

AFÚRCĂ, *afurci,* s.f. Ansamblu de manevre și de cabluri folosite la afurcarea unei nave. — Din **afurca** (derivat regresiv).

AFURISÁNIE s.f. v. **afurisenie.**

AFURISÉNIE, *afurisenii,* s.f. (Bis.) Anatemă. ✧ Loc. adv. (Fam.) *(Nici) măcar de-afurisenie* = câtuși de puțin; defel. [Var.: **afurisánie** s.f.] — **Afurisi** + suf. *-enie* (după sl. *zaklin, -anie).*

AFURISÍ, *afurisesc,* vb. IV. Tranz. (Bis.) A arunca anatema asupra cuiva; a anatemiza. ✦ Refl. A se jura. — Din sl. **aforisati.**

AFURISÍT, -Ă, *afurisiți, -te,* s.m. și f., adj. (Om) rău, ticălos, blestemat. ✦ (Fam.) (Copil) ștrengar, poznaș. — V. **afurisi.**

AFUZALÍ s. m. Soi de viță-de-vie originar din Asia Mică, cu ciorchini grei până la 2 kg și boabe mari, de culoare galbenă-verzuie și miez cărnos. — Din n. pr. tc. **Afuz-Ali.**

AGÁ s.f. v. **agă.**

AGABARÍTIC, -Ă, *agabaritici, -ce,* adj. Care depășește un gabarit standard. — **A**[5]**-** + **gabaritic.**

AGALACTÍE s.f. Absență a secreției lactate la femeia care a născut. ✧ *Agalactie contagioasă* = boală epizootică a oilor și a caprelor provocată de un microb, care are drept consecință lipsa laptelui la animalele bolnave; răsfug alb. — Din fr. **agalactie.**

AGÁLE adv. Fără grabă; domol. — Din ngr. **agália.**

AGÁPĂ, *agape,* s.f. **1.** Ospăț cu caracter intim, prietenesc; masă colegială. **2.** Masă comună frățească la vechii creștini. — Din fr., lat. **agape.**

AGÁR-AGÁR s.n. Substanță gelatinoasă extrasă din unele alge marine, care se întrebuințează în medicină, în bacteriologie, în industria alimentară, textilă etc.; geloză. — Din fr. **agar-agar,** germ. **Agar-Agar.**

AGAREÁN, *agareni,* s.m. (Înv.) Păgân, turc sau tătar; mahomedan. [Var.: **aga - rineán** s.m.] — Din sl. **agarĕaninŭ.**

AGARICACÉE, *agaricacee,* s.f. (La pl.) Familie de ciuperci cu picior și pălărie prevăzută la partea inferioară cu numeroase lamele; (și la sg.) ciupercă din această familie. — Din fr. **agaricacée.**

AGARINEÁN s.m. v. **agarean.**

AGASÁ, *agasez,* vb. I. Tranz. A irita, a enerva, a plictisi cu insistențele; a exaspera. — Din fr. **agacer.**

AGASÁNT, -Ă, *agasanți, -te,* adj. Enervant; iritant. — Din fr. **agaçant.**

AGASÁRE, *agasări,* s.f. Acțiunea de *a agasa* și rezultatul ei. — V. **agasa.**

AGASÁT, -Ă, *agasați, -te,* adj. (Despre oameni) Iritat, enervat. — V. **agasa.**

AGÁT, *agate,* s.n. **1.** Varietate cristalină de silice, cu benzi divers colorate, folosită ca piatră semiprețioasă. **2.** (În forma *agată)* Literă cu corpul de 5,16 puncte tipografice. [Var.: **agátă** s.f.] — Din fr. **agate.**

AGÁTĂ s.f. v. **agat.**

AGATÂRȘI s.m. pl. Populație scitică, amintită de Herodot ca locuind în sec. VI î.H. în regiunea cursului mijlociu al Mureșului. — Din lat. **Agathyrsi,** fr. **Agathyrses.**

AGÁVĂ, *agave,* s.f. Nume dat mai multor plante ornamentale, cu frunze lungi până la 2 m, late și groase, cu spini pe margini, originare din America *(Agave);* din fibrele frunzelor uneia dintre specii *(Agave americana)* se fac frânghii și diferite țesături. — Din fr. **agave.**

ÁGĂ, *agi,* s.m. (Înv.) **1.** Ofițer (comandant) din armata otomană. **2.** Titlu dat comandantului pedeștrilor însărcinați cu paza orașului de reședință, iar ulterior șefului agiei. **3.** Persoană care avea titlul de agă (**1, 2**). [Var.: **agá** (pl. *agale*) s.f.] — Din tc. **ağa.**

AGĂNÁUL s.n. (Înv..) Un fel de horă jucată de bărbați; melodie după care se execută această horă. — Et. nec.

AGĂRLÂC, *agărlâcuri,* s.n. (Înv.) Calabalâc. — Din tc. **ağırlık** „greutate”.

AGĂȚÁ, *agăț,* vb. I. **1.** Tranz. A atârna, a suspenda ceva de un cârlig, de un cui etc.; a spânzura. ✦ A prinde fără voie o țesătură într-un obiect ascuțit, care o găurește sau o rupe. ✦ Refl. (Despre țesături) A se rupe, prinzându-se într-un obiect ascuțit. ✦ (Fam.) A acosta o persoană (de sex opus). **2.** Refl. A se apuca, a se prinde de ceva sau de cineva; *fig.* a se crampona. [Var.: **acăță** vb. I] — Lat. ***accaptiare** (< *captiare* „a prinde”).

AGĂȚÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) agăța*. [Var.: **acățáre** s.f.] — V. **agăța.**

AGĂȚÁT, -Ă, *agățați, -te,* adj. **1.** Atârnat, spânzurat[2], suspendat. **2.** (Despre obiecte de îmbrăcăminte) Prins fără voie într-un obiect ascuțit care găurește, deșiră, rupe o țesătură. ✦ Rupt, găurit prin prindere într-un obiect ascuțit. [Var.: **acățát, -ă** adj.] — V. **agăța.**

AGĂȚĂTÓR, -OÁRE, *agățători, -oare,* adj., s.f. **I.** Adj. Care (se) agață. *Plante agățătoare.* **II. 1.** S.f. Șiret sau lănțișor cusut la o haină spre a o putea atârna în cui; atârnătoare. **2.** (La pl.) Grup de păsări având la fiecare picior câte două degete dispuse înainte și câte două înapoi, care le permit să se agațe cu ușurință de copaci (și la sg., f.); pasăre care face parte din acest grup. [Var.: **acățătór, -oáre** adj.] — **Agăța** + suf. *-ător.*

AGEAMÍU, -ÍE, *ageamii,* adj., s.m. și f. (Fam.) Începător, novice, profan; (om) nepriceput. — Din tc. **acemi.**

AGÉNDĂ, *agende,* s.f. **1.** Carnet în care se notează lucrările ce urmează a fi executate la anumite date. **2.** Ordine de zi. — Din fr., lat. **agenda.**

AGENEZÍE s.f. **1.** Dezvoltare insuficientă sau nedezvoltare a unui organ sau a unui țesut în perioada embrionară. **2.** Incapacitate de a procrea; sterilitate. — Din fr. **agénésie.**

AGÉNT, -Ă, *agenți, -te,* s.m. și f. **1.** S.m. și f. Reprezentant (oficial) al unei instituții, al unei organizații, al unui stat etc., care îndeplinește anumite însărcinări. *Agent diplomatic. Agent de transmisiuni. Agent provocator. Agent secret.* **2.** S.m. Factor activ care provoacă diferite fenomene fizice, chimice etc. *Agenți atmosferici.* ✧ *Agenți geografici* = factori fizici sau biologici care, prin acțiunea lor, produc transformări continue în învelișul geografic. *Agent coroziv* v. *coroziv.* **3.** S.m. (Biol.; în sintagma) *Agent patogen* = microorganism capabil să pătrundă și să se înmulțească într-un organism animal sau vegetal, provocând manifestări patologice. **4.** S.m. (Lingv.; în sintagma) *Nume de agent* = substantiv sau adjectiv care indică pe autorul acțiunii unui verb. [Var.: (înv.) **aghént** s.m.] — Din fr. **agent,** lat. **agens, -ntis,** rus. **aghent.**

AGENTÚRĂ, *agenturi,* s.f. **1.** Casă de comerț condusă de un agent (**1**); totalitatea afacerilor efectuate de o astfel de casă; agenție. **2.** Grupare din interiorul unui stat, unui partid etc., aflată în slujba unor forțe străine. — Din germ. **Agentur.**

AGENȚÍE, *agenții,* s.f. **1.** Reprezentanță, filială sau sucursală a unei întreprinderi sau instituții situate în alt punct decât acela în care se află sediul principal. **2.** (În sintagma) *Agenție telegrafică* (sau *de presă)* = instituție care culege informații din toate domeniile de activitate, furnizându-le presei sau televiziunii. **3.** Reprezentanță diplomatică; misiune condusă de un agent diplomatic. ✧ *Agenție economică* = reprezentanță a unei țări într-o țară străină, care efectuează operații economice internaționale. **2.** (În sintagma) *Agenție de bilete* = birou unde se vând cu anticipație bilete pentru spectacole, concerte etc. *Agenție de voiaj* = birou unde se vând cu anticipație bilete de călătorie (pentru distanțe mai lungi). [Var.: (înv.) **aghențíe** s.f.] — Din it. **agenzia.**

ÁGER, -Ă, *ageri, -e,* adj. **1.** Iute în mișcări; sprinten. **2.** Isteț, deștept. ✦ (Despre ochi sau privire) Vioi, pătrunzător, scrutător. **3.** (Înv.; despre obiecte) Tăios, ascuțit. — Lat. **agilis.**

AGERÍ, *ageresc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face pe cineva ager la minte. — Din **ager.**

AGERÍME s.f. Calitatea de a fi ager. — **Ager** + suf. *-ime.*

AGÉST, *agesturi,* s.n. (Reg.) Îngrămădire de bușteni, crengi etc. aduse de ape la cotul unui râu; loc la cotul unui râu unde se îngrămădesc bușteni, crengi etc. aduse de ape. [Var.: **agestru** (pl. *agestre*) s.n.] — Lat. **aggestum** „întăritură, fortificație”.

AGESTÍ, *agestesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A stăvili o apă curgătoare, îngrămădind bușteni, crengi etc. la o cotitură a ei. **2.** Refl. (Despre bușteni, crengi etc.) A se îngrămădi la cotitura unui râu, formând un fel de stăvilar. ✦ Fig. (Despre oameni) A se pripăși, a se aciua. — Din **agest.**

AGÉSTRU[1]**,** *agestre,* s.n. Con de dejecție. — Din fr. **agestre.**

AGÉSTRU[2] s.n. v. **agest.**

AGFACOLÓR adj. (În sintagma) *Procedeu agfacolor* = procedeu de obținere a imaginii colorate prin suprapunerea a trei straturi fotosensibile la culorile primare sau la cele fundamentale, utilizat în fotografie și în cinematografie. — Din germ. **Agfakolor.**

AGHEASMATÁR, *agheasmatare,* s.n. **1.** Vas liturgic (de metal) în care se ține agheasma. **2.** Clădire vecină cu o biserică, destinată sfințirii agheasmei. **3.** Carte care cuprinde rugăciunile ce se rostesc la stropirea cu agheasmă. — Din ngr. **aghiasmatárion.**

AGHEÁSMĂ s.f. (În religia creștină) **1.** Apă sfințită. ✧ *Agheasma mare* = slujba pentru sfințirea apei la Bobotează. *Agheasma mică* = slujba săvârșită de mai multe ori pe an, în diferite locuri. **2.** Slujbă religioasă pentru sfințirea apei. [Var.: **aiásmă** s.f.] — Din sl. **agiazma.**

AGHÉNT s.m. v. **agent.**

AGHENȚÍE s.f. v. **agenție.**

AGHESMUÍ, *aghesmuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A stropi cu agheasmă. **2.** Tranz. și refl. Fig. (Fam.) A (se) îmbăta. **3.** Tranz. Fig. (Reg.) A bate pe cineva. — **Agheasmă** + suf. *-ui.*

AGHESMUÍRE, *aghesmuiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) aghesmui.* [Pr.: *-mu-i-*] — V. **aghesmui.**

AGHESMUÍT, -Ă, *aghesmuiți, -te,* adj. **1.** Stropit cu agheasmă. **2.** Fig. (Fam.) Beat. — V. **aghesmui.**

AGHIÓS, *aghioase,* s.n. (Înv.) Numele unei cântări liturgice care începe cu cuvintele „aghios, aghios” (sfinte, sfinte). ✧ Expr. *A trage (la) aghioase* = **a)** a cânta monoton și tărăgănat; **b)** a dormi; a sforăi. [Pr.: *-ghi-os*] — Din ngr. **ághios.**

AGHIOTÁNT, *aghiotanți,* s.m. Ofițer atașat unui comandant sau unui șef militar într-o unitate militară, îndeplinind atribuții similare unui secretar; adjutant. — Cf. rus. a d i u t a n t.

AGHIÚȚĂ s.m. (Fam. și glumeț) Drac. [Pr.: *-ghi-u-*] — Cf. ngr. á g h i o s „sfânt”.

AGÍE, *agii,* s.f. Organ administrativ din sec. XVIII–XIX în Țara Românească și în Moldova, însărcinat cu menținerea ordinii publice în capitală; totalitatea funcționarilor din această instituție. — **Agă** + suf. *-ie.*

AGÍL, -Ă, *agili, -e,* adj. Care se mișcă ușor și repede; suplu, vioi, sprinten. ✦ Îndemânatic, dibaci. — Din fr. **agile,** lat. **agilis.**

AGILITÁTE s.f. Ușurință în mișcări; suplețe, sprinteneală, vioiciune. ✦ Înde - mânare. — Din fr. **agilité,** lat. **agilitas, -atis.**

ÁGIO, *agiouri,* s.n. Diferență cu care prețul (cursul) unui semn monetar sau al unei hârtii de valoare depășește valoarea nominală a acesteia. ✦ Supraprofit rezultat din speculații cu semne monetare sau hârtii de valoare. [Pr.: *-gi-o*] — Din it. **aggio,** fr. **agio.**

A GIÓRNO loc. adj., loc. adv. Ca ziua. *Luminat a giorno.* — Loc. it.

AGIOTÁ, *agiotez,* vb. I. Intranz. A face speculă cu valoarea sau cu marfa al cărei preț este variabil. [Pr.: *-gio-*] — Din fr. **agioter.**

AGIOTÁJ, *agiotaje,* s.n. Speculă cu semne monetare sau cu hârtii de valoare în vederea obținerii unui câștig. [Pr.: *-gio-*] — Din fr. **agiotage.**

AGITÁ, *agít,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) mișca repede încoace și încolo; a (se) clătina, a (se) zgudui; a (se) frământa. ✦ Tranz. A amesteca două sau mai multe substanțe prin clătinarea lor (într-un vas). **2.** Refl. (Fam.) A se manifesta prin mișcări grăbite și dezordonate, sub impulsul unei enervări. **3.** Tranz. și refl. Fig. A (se) frământa, a (se) zbuciuma. **4.** Tranz. Fig. A ridica masele (la revoltă), a ațâța, a răzvrăti. — Din fr. **agiter,** lat. **agitare.**

AGITÁRE, *agitări,* s.f. Acțiunea de *a (se) agita.* — V. **agita.**

AGITÁT, -Ă, *agitați, -te,* adj. (Despre oameni și animale) Care se mișcă încoace și încolo; care se agită. ✦ Fig. Tulburat, neastâmpărat, neliniștit. ✦ Fig. (Despre un interval de timp, o viață etc.) Bogat în evenimente; frământat, tumultuos. — V. **agita.**

AGITATÓR, -OÁRE, *agitatori, -oare,* s.m. și f., s.n. **I.** S.m. și f. Persoană care face agitație (politică) în vederea unei acțiuni. ✦ Mijloc prin care se realizează agitația (**3**). **II.** S.n. **1.** (Chim.) Dispozitiv sau aparat care servește la omogenizarea unui amestec de substanțe. **2.** Organ de mașină montat în rezervoarele mașinilor de stropit, de prăfuit, de împrăștiat îngrășăminte, de semănat etc. — Din fr. **agitateur,** (**I**) și rus. **aghitator.**

AGITATÓRIC, -Ă, *agitatorici, -ce,* adj. Care servește sau se referă la agitație (**3**). — **Agitator** + suf. *-ic* (după rus. *agitatorskii,* germ. *agitatorisch).*

AGITÁȚIE, *agitații,* s.f. **1.** Faptul de a se agita; mișcare intensă încoace și încolo efectuată de oameni, de vehicule etc. **2.** Stare de neliniște excesivă, de tulburare, de tensiune nervoasă (manifestată prin mișcări grăbite și dezordonate). **3.** (Și în sintagma *agitație politică)* Mijloc de înrâurire a conștiinței publice folosit de un partid în scopuri imediate, prin mass-media, întruniri etc. [Var.: (înv.) **agitațiúne** s.f.] — Din fr. **agitation,** lat. **agitatio, -onis,** (**3**) rus. **aghitațiia.**

AGITAȚIÚNE s.f. v. **agitație.**

AGLÍCĂ, *aglice,* s.f. Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu frunze penate, cu flori albe sau rozalbe, parfumate, dispuse în inflorescențe *(Filipendula vulgaris).* — Din bg. **aglika,** sb. **jaglika.**

AGLOMERÁ, *aglomerez,* vb. I. **1.** Refl. A se strânge la un loc în număr mare; a se îngrămădi, a se înghesui. ✦ (Despre un loc) A deveni suprapopulat. **2.** Tranz. (Despre unele substanțe) A uni între ele granulele, firele sau fâșiile care compun un material. **3.** Tranz. A încărca pe cineva cu prea multe treburi. — Din fr. **agglomérer,** lat. **agglomerare.**

AGLOMERÁNT, *aglomeranți,* s.m. Substanță care are proprietatea de a uni între ele granulele, firele sau fâșiile care compun un material; liant. — Din fr. **agglomérant** (influențat semantic de *liant).*

AGLOMERÁRE, *aglomerări,* s.f. Acțiunea de *a (se) aglomera* și rezultatul ei. ✦ (Concr.) Grup compact (și numeros). — V. **aglomera.**

AGLOMERÁT, -Ă, *aglomerați, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Îngrămădit, înghesuit[2]. ✦ (Despre un loc, un spațiu) Plin de oameni, de vehicule etc.; suprapopulat, ticsit. **2.** Adj., s.n. (Material) obținut prin aglomerare. **3.** S.n. Rocă formată prin acumularea de materiale provenite din explozii vulcanice. — V. **aglomera.**

AGLOMERÁȚIE, *aglomerații,* s.f. Îngrămădire de oameni; îmbulzeală, înghesuială, aglomerare. ✦ Așezare omenească. — Din fr. **agglomération.**

AGLOSÍE s.f. Malformație congenitală care constă în lipsa limbii. — Din fr. **aglossie.**

AGLUTINÁ, *aglutinez,* vb. I. Refl. (Despre particulele unor materiale) A se lipi unele de altele prin adeziune. ✦ (Despre bacterii, hematii etc.) A se lipi și a se precipita sub acțiunea unor substanțe. ✦ (Despre elemente ale vorbirii) A se lipi unul de altul, formând un singur cuvânt. — Din fr. **agglutiner,** lat. **agglutinare.**

AGLUTINÁNT, -Ă, *aglutinanți, -te,* adj., s.m., s.n. **I.** Adj. Care unește, lipește, care aglomerează prin alipire, care servește la aglutinare. ✧ *Limbă aglutinantă* = limbă în care raporturile gramaticale se exprimă prin alipirea unor afixe la rădăcina cuvântului. **II. 1.** S.m. Anticorp în organismul animal care are proprietatea de a coagula bacteriile pătrunse în organism. **2.** S.n. Substanță vâscoasă preparată din amidon, dextrină, gumă și albumină, care se adaugă în pasta de imprimat pentru a păstra desenul pe țesătură. — Din fr. **agglutinant,** lat. **agglutinans, -ntis.**

AGLUTINÁRE, *aglutinări,* s.f. Acțiunea de *a se aglutina;* alipire. — V. **aglutina.**

AGLUTINÁT, -Ă, *aglutinați, -te,* adj. (Despre materiale) Ale cărui particule sunt lipite unele de altele prin adeziune. — V. **aglutina.**

AGLUTININĂ s.f. Substanță specifică de tipul anticorpilor, care apare în serul sangvin în urma administrării de vaccinuri. — Din fr. **agglutinine.**

AGLUTINOGÉN s.m. Substanță de natură proteică, care, introdusă în organism, stimulează producerea aglutininei. — Din fr. **agglutinogène.**

AGNÁT, -Ă, *agnați, -te,* s.m. și f. (Jur.) Rudă în linie paternă. — Din fr. **agnat,** lat. **agnatus.**

AGNÁTĂ, *agnate,* s.f. (La pl.) Clasă de vertebrate acvatice lipsite de maxilarul inferior; (și la sg.) animal care face parte din această clasă. — Din fr. **agnathe.**

AGNAȚIÚNE s.f. Legătură de rudenie civilă în raport cu înrudirea naturală. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **agnation,** lat. **agnatio, -onis.**

AGNÉȚ, *agnețe,* s.n. (Bis.) Bucată de prescură din care se taie anafura pentru împărtășanie. — Din sl. **agnici.**

AGNÓMEN, *agnomene,* s.n. Supranume, poreclă purtată de romani în urma unor fapte deosebite. — Din lat. **agnomen.**

AGNÓSTIC, -Ă, *agnostici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține agnosticismului, privitor la agnosticism. **2.** S.m. și f. Adept al agnosticismului. — Din fr. **agnostique.**

AGNOSTICÍSM s.n. (Fil.) Punct de vedere potrivit căruia gândirea umană este incapabilă să ofere suficiente argumente raționale pentru a justifica existența sau neexistența lui Dumnezeu. — Din fr. **agnosticisme.**

AGNOZÍE s.f. Pierdere sau tulburare a funcțiunilor intelectuale de recunoaștere a celor văzute, auzite, pipăite. — Din fr. **agnosie.**

AGÓGICĂ s.f. Teorie care se ocupă cu schimbările mișcării ritmice, determinate de expresivitate, în timpul executării unei piese muzicale. — Din it. **agogica.**

AGONÁL, -Ă, *agonali, -e,* adj. Referitor la agonale. — Din it. **agonale.**

AGONÁLE s.f. pl. Întreceri atletice la vechii greci. ✦ (La romani) Serbări în cinstea zeului Ianus. — Din lat. **agonalia.**

AGÓNĂ s.f. Linie de pe suprafața Pământului ale cărei puncte nu prezintă declinație magnetică. — Din fr. **agone.**

AGÓNIC, -Ă, *agonici, -ce,* adj. Referitor la agonie; care este în agonie. — Cf. germ. a g o n i s c h.

AGONÍE, *agonii,* s.f. Stare a organismului care precedă moartea. ✧ Loc. adj. *În agonie* = pe moarte; muribund. ✦ Fig. Neliniște puternică, zbucium, zbatere. — Din fr. **agonie,** lat. **agonia.**

AGONISEÁLĂ, *agoniseli,* s.f. (Pop.) Ceea ce agonisește cineva; economii; agonisită. ✦ Câștig (dobândit prin muncă). — **Agonisi** + suf. *-eală.*

AGONISÍ, *agonisesc,* vb. IV. Tranz. A dobândi, a câștiga prin muncă. ✦ A strânge, a pune deoparte; a economisi. — Din ngr. **agonízome** (aor. *agonísthika)* „a lupta".

AGONISÍRE s.f. Acțiunea de *a agonisi*. — V. **agonisi.**

AGONISÍTĂ, *agonisite,* s.f. (Pop.) Agoniseală. — V. **agonisi.**

AGONIZÁ, *agonizez,* vb. I. Intranz. A fi în stare de agonie. — Din fr. **agoniser,** lat. **agonisari.**

AGONIZÁNT, -Ă, *agonizanți, -te,* adj. Care agonizează; muribund. — Din fr. **agonisant.**

AGORÁ s.f. **1.** Piață publică în orașele Greciei antice unde se aflau principalele instituții și unde se țineau adunările publice; *p. ext.* adunare a poporului care se ținea în această piață. **2.** (În forma *agoră*) Spațiu public. [Var.: **agóră** (pl. *agore*) s.f.] — Din fr. **agora.**

AGORAFOBÍE, *agorafobii,* s.f. Teamă patologică, obsesivă și nemotivată de spațiile largi, de locurile deschise, de piețe etc. — Din fr. **agoraphobie.**

AGÓRĂ s.f. v. **agora.**

AGRÁFĂ, *agrafe,* s.f. **1.** Nume dat unor obiecte care servesc să prindă sau să fixeze o haină, părul, hârtii etc. ✦ Piesă de metal cu care se leagă blocurile de piatră, se fixează zidăria etc. **2.** Mică piesă metalică cu care se prind și se mențin unite buzele unei plăgi până la cicatrizare; copcă[1] (**3**). **3.** Ornament în formă de consolă la capătul unui arc. — Din fr. **agrafe.**

AGRAFÍE s.f. Pierdere sau tulburare a funcțiunii de exprimare a gândurilor prin scris. — Din fr. **agraphie.**

AGRAMÁT, -Ă, *agramați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care face greșeli elementare de limbă; *p. ext.* ignorant, incult. **2.** Adj. Care conține greșeli elementare de gramatică și de ortografie. — Din lat. **agrammatos.**

AGRAMATÍSM s.n. **1.** Necunoaștere a scrierii și a vorbirii corecte; lipsă totală de învățătură; *p. ext.* incultură, ignoranță. **2.** (Med.) Incapacitate de exprimare gramaticală corectă. — Din germ. **Agrammatismus,** fr. **agrammatisme.**

AGRANULOCITÓZĂ s.f. Sindrom hematologic caracterizat prin lipsa granulocitelor din sânge din cauza unor agenți medicamentoși sau fizici. — Din fr. **agranulocytose.**

AGRÁR, -Ă, *agrari, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la proprietatea funciară și la problemele legate de această proprietate, care se sprijină în special pe agricultură; agrarian, agricol (**3**). *Țară agrară.* **2.** S.m. și f. Adept al agrarianismului. — Din fr. **agraire,** lat. **agrarius.**

AGRARIÁN, -Ă, *agrarieni, -e,* adj. (Rar) Agrar. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **agrarien.**

AGRARIANÍSM s.n. Tendință de a menține agricultura ca principală ramură a economiei; teorie economică opusă industrialismului, care acordă prioritate dezvoltării agriculturii. [Pr.: *-ri-a-*] — **Agrarian** + suf. *-ism.*

AGRAVÁ, *agravez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) face mai grav, a (se) înrăutăți. — Din fr. **aggraver,** lat. **aggravare.**

AGRAVÁNT, -Ă, *agravanți, -te,* adj. Care agravează, care înrăutățește. ✧ *Circumstanțe agravante* = împrejurări care contribuie la mărirea vinii unui acuzat. — Din fr. **aggravant,** lat. **aggravans, -ntis.**

AGRAVÁRE, *agravări,* s.f. Faptul de *a (se) agrava;* înrăutățire. — V. **agrava.**

AGRĂÍ, *agrăiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A adresa cuiva vorba. — **A**[3] + **grăi** (după germ. *ansprechen, anreden*).

AGREÁ, *agreez,* vb. I. Tranz. A vedea cu ochi buni, cu simpatie pe cineva. ✦ A da consimțământul, a accepta un reprezentant diplomatic. [Pr.: *-gre-a*] — Din fr. **agréer.**

AGREÁBIL, -Ă, *agreabili, -e,* adj. Plăcut, distractiv. ✦ (Despre oameni) Simpatic. [Pr.: *-gre-a-*] — Din fr. **agréable.**

AGREEMENT s.n. Acord oficial. [Pr.: *ăgríment*] — Din engl. **agreement.**

AGREGÁ, pers. 3 *agrégă,* vb. I. Refl. (Despre elemente) A se uni (într-un tot); a se alipi. — Din fr. **agréger,** lat. **aggregare.**

AGREGÁRE, *agregări,* s.f. Faptul de *a se agrega;* agregație. ✧ *Stare de agregare (a corpurilor)* = fiecare dintre stările de consistență și rezistență diferite sub care se pot prezenta substanțele. — V. **agrega.**

AGREGÁT[1], *agregate,* s.n. **1.** Grup de mașini care lucrează împreună pentru realizarea unei anumite operații tehnice. **2.** Material mineral sau organic, alcătuit din granule, fibre sau fâșii, care intră în compoziția betoanelor, mortarelor sau a altor materiale aglomerate cu un liant. ✧ *Agregat mineral* = concreștere de minerale în diferite formații naturale. — Din rus. **agregat,** (**2**) fr. **agrégat.**

AGREGÁT[2], *agregați,* s.m. (Ieșit din uz, în sintagma) *Profesor agregat* = profesor universitar care funcționează pe lângă o catedră condusă de alt profesor. — Din fr. **agrégé.**

AGREGÁȚIE s.f. Agregare. — Din fr. **agrégation,** lat. **aggregatio.**

AGREMÉNT s.n. **1.** Plăcere, distracție. **2.** Acord al unui stat cu privire la o persoană propusă ca reprezentant diplomatic al altui stat. — Din fr. **agrément.**

AGREMENTÁ, *agrementez,* vb. I. Tranz. A da culoare, relief, a înfrumuseța (prin adăugarea unei podoabe); a împodobi. — Din fr. **agrémenter.**

AGREMENTÁRE, *agrementări,* s.f. Acțiunea de *a agrementa*. — V. **agrementa.**

AGRESIÚNE, *agresiuni,* s.f. Atac împotriva unei persoane sau a unui stat. ✦ *Agresiune armată* = atac armat săvârșit împotriva unui stat. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **agression,** lat. **aggressio, -onis.**

AGRESÍV, -Ă, *agresivi, -e,* adj. Care atacă (fără provocare); *fig.* care caută prilej de ceartă; provocator. ✦ (Despre substanțe) Care atacă chimic corpurile cu care ajunge în contact. — Din fr. **agressif.**

AGRESIVITÁTE, *agresivități,* s.f. Însușirea de a fi agresiv, constituind uneori un simptom patologic. ✦ Însușire a unor agenți patogeni de a ataca organismul animal sau vegetal. — Din fr. **agressivité.**

AGRESÓR, -OÁRE, *agresori, -oare,* s.m. și f., adj. (Persoană fizică sau stat) care organizează sau săvârșește o agresiune. — Din fr. **agresseur,** lat. **aggressor.**

AGRÉST, -Ă, *agrești, -ste,* adj. (Livr.) Câmpenesc, rustic. ✦ Grosolan. — Din lat. **agrestis,** fr. **agreste.**

AGRÍCOL, -Ă, *agricoli, -e,* adj. **1.** Care ține de agricultură, care se referă la agricultură; folosit în agricultură. ✧ *An agricol* = perioadă de timp cuprinsă între începutul muncilor agricole de toamnă, care privesc recolta anului următor, și strângerea recoltei din acel an. **2.** (Despre oameni) Care se ocupă cu agricultura. **3.** (Despre o regiune, o țară) Care își sprijină economia în special pe agricultură; agrar. — Din fr. **agricole.**

AGRICULTÓR, -OÁRE, *agricultori, -oare,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu agricultura. — Din fr. **agriculteur,** lat. **agricultor.**

AGRICULTÚRĂ, *agriculturi,* s.f. Ramură a producției materiale care are ca obiect cultura plantelor și creșterea animalelor; cultivare a pământului; totalitatea lucrărilor și a metodelor întrebuințate în acest scop. ✧ *Agricultură intensivă* = sistem de agricultură care asigură producții mari pe unitatea de suprafață. *Agricultură extensivă* = sistem de agricultură în care creșterea producției se bazează pe extinderea suprafețelor cultivate. *Agricultură biologică (ecologică, organică)* = agricultură care nu utilizează îngrășăminte chimice și pesticide. *Agricultură de subzistență* = activitate agricolă care nu acoperă nevoile de hrană ale familiei agricultorului. — Din fr. **agriculture, lat. agricultura.**

AGRIMENSÓR, *agrimensori,* s.m. Specialist în agrimensură. — Din it. **agrimensore,** lat. **agrimensor.**

AGRIMENSÚRĂ s.f. Tehnica măsurătorilor topografice și cadastrale simple ale terenurilor agricole. — Din it., lat. **agrimensura.**

AGRIOTIMÍE, *agriotimii,* s.f. Tendință patologică de a comite acte de nebunie furioasă. [Pr.: *-gri-o-*] — Din fr. **agriothymie.**

AGRIPNÍE, *agripnii,* s.f. Insomnie. — Din fr. **agrypnie.**

AGRÍȘ, *agriși,* s.m. Arbust cu ramuri spinoase, cu frunze lobate și cu fructe comestibile, care crește spontan în regiunile de munte *(Ribes uva-crispa)*. [Acc. și: *ágriș*] — Din magh. **egres.**

AGRÍȘĂ, *agrișe,* s.f. Fructul agrișului, în formă de boabă verzuie, roșie sau galbenă, cu gust dulce-acrișor și cu multe semințe. [Acc. și: *ágrișă*] — Din **agriș.**

AGRO- Element de compunere însemnând „agricol", „agricultură", care servește la formarea unor substantive sau adjective. — Din fr. **agro-.**

AGROALIMENTÁR, -Ă, *agroalimentari, -e,* adj. Referitor la produse alimentare provenite din agricultură. [Pr.: *-gro-a-*] — **Agro-** + **alimentar.**

AGROBIOLÓG, -ÓGĂ, *agrobiologi, -oge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în agrobiologie. [Pr.: *-bi-o-*] — Din **agrobiologie** (derivat regresiv). Cf. rus. agrobiolog.

AGROBIOLÓGIC, -Ă, *agrobiologici, -ce,* adj. De agrobiologie, privitor la agrobiologie. [Pr.: *-bi-o-*] — **Agro-** + **biologic.**

AGROBIOLOGÍE s.f. Știință care studiază acțiunea legilor biologice generale asupra culturii plantelor și a creșterii animalelor, constituind, totodată, baza teoretică a științelor agronomice. [Pr.: *-bi-o-*] — Din germ. **Agrobiologie,** rus. **agrobiologhiia.**

AGROCENÓZĂ, *agrocenoze,* s.f. (Biol.) Zonă agricolă. — Din fr. **agrocénose.**

AGROCHÍMIC, -Ă, *agrochimici, -ce,* adj. Privitor la agrochimie, care aparține agrochimiei. — Din fr. **agrochimique.**

AGROCHIMÍE s.f. Știință care se ocupă cu studiul circuitului substanțelor nutritive în mediul de creștere și de dezvoltare a plantelor agricole, în vederea stabilirii măsurilor de sporire a producției și de îmbunătățire a calității produselor. — Din fr. **agrochimie.**

AGROCHIMÍST, -Ă, *agrochimiști, -ste,* s.m. și f. Specialist în agrochimie. — **Agro-** + **chimist.**

AGROGEOLÓG, -ÓGĂ, *agrogeologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în agrogeologie; pedolog. [Pr.: *-ge-o-*] — **Agro-** + **geolog.**

AGROGEOLÓGIC, -Ă, *agrogeologici, -ce,* adj. Referitor la agrogeologie, de agrogeologie. [Pr.: *-ge-o-*] — Din fr. **agrogéologique.**

AGROGEOLOGÍE s.f. Știință agricolă care se ocupă cu studiul rocilor pe care s-au format soluri arabile; vechea denumire a pedologiei[1]. [Pr.: *-ge-o-*] — Din fr. **agrogéologie.**

AGROINDUSTRIÁL, -Ă, *agroindustriali, -e,* adj. Referitor la producția agricolă industrializată. — **Agro-** + **industrial** (după fr. *agroindustriel).*

AGROLOGÍE s.f. Știință agricolă care se ocupă cu studiul solului ca rezultat al acțiunii factorilor naturali și cu influența pe care o are solul asupra plantelor; vechea denumire a agrotehnicii. — Din fr. **agrologie.**

AGROMETEOROLÓG, -Ă, *agrometeorologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în agrometeorologie. [Pr.: *-te-o-*] — **Agro-** + **meteorolog.**

AGROMETEOROLÓGIC, -Ă, *agrometeorologici, -ce,* adj. De agrometeorologie. [Pr.: *-te-o-*] — **Agro-** + **meteorologic.**

AGROMETEOROLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu cercetarea condițiilor meteorologice sub aspectul influenței acestora asupra producției agricole. [Pr.: *-te-o-*] — **Agro-** + **meteorologie.**

AGROMÍNIM s.n. (Ieșit din uz) Totalitatea lucrărilor agronomice minime, fixate pentru a fi aplicate în mod obligatoriu, în scopul creșterii producției agricole. — Din rus. **agrominimum.**

AGRONÓM, -Ă, *agronomi, -e,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în agronomie. — Din fr. **agronome.**

AGRONÓMIC, -Ă, *agronomici, -ce,* adj. Care ține de agronomie, privitor la agronomie. — Din fr. **agronomique.**

AGRONOMÍE s.f. Complex de științe care cuprinde totalitatea cunoștințelor teoretice și practice referitoare la producția agricolă. — Din fr. **agronomie.**

AGROSÍLVIC, -Ă, *agrosilvici, -ce,* adj. Privitor la agricultură și la silvicultură, care ține de agricultură și de silvicultură. — **Agro-** + **silvic.**

AGROTÉHNIC, -Ă, *agrotehnici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Știință care se ocupă cu relațiile dintre factorii de vegetație, sol și plantele cultivate. ✦ Totalitatea procedeelor tehnice de cultivare a unei plante agricole. **2.** Adj. Care aparține agrotehnicii (**1**), care se referă la agrotehnică. — Din (**1**) rus. **agrotehnika,** (**2**) **agro-** + **tehnic** (după rus. *agrotehniceskii).*

AGROTEHNICIÁN, -Ă, *agrotehnicieni, -e,* s.m. și f. Specialist în agrotehnică (**1**). [Pr.: *-ci-an*] — **Agro-** + **tehnician** (după rus. *agrotehnik).*

AGROTERÁSĂ, *agroterase,* s.f. Formă de relief cu aspect de treaptă, amenajată pe versanți pentru culturi agricole (vie, pomi fructiferi etc.) sau rezultată în urma arăturilor repetate pe laturi dispuse în lungul curbelor de nivel. — **Agro-** + **terasă.**

AGROTURÍSM s.n. Formă de turism în care cazarea și masa sunt asigurate în gospodării țărănești.— **Agro-** + **turism.**

AGROZOOTÉHNIC, -Ă, *agrozootehnici, -ce,* s.f., adj. **1.** S. f. Agrozootehnie. **2.** Adj. Care ține de agrozootehnie, privitor la agrozootehnie. — Din (**1**) rus. **agrozootehnika,** (**2**) **agro-** + **zootehnic** (după rus. *agrozootehniceskii).*

AGROZOOTEHNICIÁN, -Ă, *agrozootehnicieni, -e,* s.m. și f. Specialist în agrozootehnie. [Pr.: *-ci-an*] — **Agro-** + **zootehnician.**

AGROZOOTEHNÍE s.f. Tehnica cultivării plantelor furajere și a creșterii animalelor domestice; agrozootehnică (**1**). — **Agro-** + **zootehnie.**

AGÚD, *aguzi,* s. m. (Reg.) Dud. — Din **agudă.**

AGÚDĂ, *agude,* s.f. (Reg.) Dudă. — Din sl. **agoda.**

AGURÍDĂ, *aguride,* s.f. Strugure înainte de coacere, cu gust foarte acru. — Din ngr. **agurída.**

AGURIJOÁRĂ, *agurijoare,* s.f. Plantă erbacee decorativă, cu flori mari galbene, albe, portocalii, roz sau roșii, care se deschid numai la soare *(Portulaca grandiflora).* — **Aguridă** + suf. *-ioară.*

AH interj. A[2]. — Onomatopee.

AHÁ interj. Exclamație care exprimă mulțumirea cuiva că s-a lămurit sau că a găsit răspunsul la o întrebare care îl frământa.

AHEEÁN, -Ă, *aheeni, -e,* adj. Care aparține aheilor, privitor la ahei. — Din fr. **achéen.**

AHÉI s.m. pl. **1.** Populație indo-europeană stabilită la începutul milen. II î.H. în Pelopones, unde a întemeiat puternice centre de civilizație. ✦ Una dintre cele patru ramuri ale vechilor greci. **2.** Denumire generală a vechilor triburi grecești la Homer. — Cf. n.pr. A h a i a.

AHÓ interj. **1.** Strigăt cu care se încetinește sau se oprește mersul boilor (înjugați). **2.** Strigăt cu care începe plugușorul. **3.** Strigăt prin care căutăm să oprim pe cineva de a face ceva. — Onomatopee.

AHÓTNIC, -Ă, *ahotnici, -ce,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Dornic, lacom, pasionat pentru cineva sau ceva. — Din rus. **ohotnik.**

AHT, *ahturi,* s.n. (Reg.) **1.** Oftat, suspin. **2.** Durere, suferință, chin, jale. — Din ngr. **áhti** „dorință arzătoare".

AHTIÁ, *ahtiez,* vb. I. Refl. (Rar) **1.** A dori din tot sufletul ceva; a râvni, a jindui. **2.** A se lăcomi (la ceva). [Pr.: *-ti-a*] — Din **aht.**

AHTIÁT[1] s.n. (Rar) Ahtiere. [Pr.: *-ti-at*] — V. **ahtia.**

AHTIÁT[2], -Ă, *ahtiați, -te,* adj. Stăpânit de o dorință puternică de a obține ceva, lacom. [Pr.: *-ti-at*] — V. **ahtia.**

AHTIÉRE, *ahtieri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a se ahtia* și rezultatul ei; ahtiat[1]. [Pr.: *-ti-e-*] — V. **ahtia.**

AI[1] interj. Exclamație care exprimă: durere; spaimă; uimire; amenințare. — Onomatopee.

AI[2] interj. (Fam.) Exclamație cu sens interogativ. *Te faci că nu înțelegi, ai?* — Onomatopee.

AI[3] interj. v. **hai.**

AI[4], *ai,* s.m. (Reg.) Usturoi. ✧ *Ai sălbatic* = numele a trei plante erbacee din familia liliaceelor, cu frunze lunguiețe și cu flori galbene *(Allium ochroleucum),* roz *(Allium paniculatum),* albe-verzui sau roșietice *(Allium oleraceum). Aiul șarpelui* = plantă erbacee din familia liliaceelor, cu tulpina în formă de spirală și cu flori roșii-purpurii dispuse în umbele, folosită în alimentație *(Allium scorodoprasum).* — Lat. **alium.**

AÍ[5] s.m. Mic mamifer arboricol cu mișcări lente din America de Sud și Madagascar *(Danbontonia madagascarensis).* — Din fr. **aï.**

AIÁSMĂ s.f. v. **agheasmă.**

AÍCE adv. v. **aici.**

AÍCEA adv. v. **aici.**

AÍCI adv. **1.** În acest loc, în aceste locuri (relativ) apropiate de vorbitor. ✧ Expr. (Fam.) *Până aici!* = destul! ajunge! *Pe-aici ți-e drumul!* = șterge-o! pleacă! a plecat! a șters-o! *A se duce pe-aici încolo* = a pleca, a o șterge; a pleca fără urmă, a dispărea. **2.** În acest moment, acum. ✧ Expr. *Aici i-aici* sau *aci-i aci* = acum e momentul hotărâtor. ✦ (Corelativ) Acum... acum..., când.... când..., ba... ba... **3.** (În expr.) *Cât pe-aci* = aproape să..., gata-gata să..., mai că... [Var.: **ací, acía, acílea, aíce, aícea** adv.] — Lat. **ad-hicce.**

ÁIDA interj. v. **haide.**

ÁIDE interj. v. **haide.**

AIDE-MÉMOIRE, *aide-mémoire-uri,* s.n. **1.** Îndreptar cuprinzând esențialul cunoștințelor dintr-un domeniu care trebuie memorate cu prioritate. **2.** Schiță (scrisă) prezentând elementele esențiale ale unei discuții sau ale unei înțelegeri care urmează să aibă loc. **3.** Notă înmânată personal de un agent diplomatic celeilalte părți în cursul unor convorbiri care rezumă problema discutată. [Pr.: *edmemoár*] – Din fr. **aide-mémoire.**

AÍDOMA adv. **1.** La fel, ca și; identic. **2.** (Rar) Aievea, într-adevăr. — **A[3]** + sl. **vidomŭ** „vizibil".

AIEPTÁ, *aiépt,* vb. I. Refl. (Reg.) A-și lua avânt. ✦ Tranz. A arunca, a repezi cu putere. — Lat. **adjectare.**

AIÉST, AIÁSTĂ, *aiești, aieste,* adj. pron. dem. (Reg.; când urmează după substantiv are forma *aiesta, aiasta)* Acest. [Gen.-dat. sg.: *aiestui, aiestei,* gen.-dat. pl.: *aiestor;* (când are forma *aiesta, aiasta)* gen.-dat. sg.: *aiestuia, aiesteia,* gen.-dat. pl.: *aiestora*. — Var.: **aíst** adj. dem.] — Lat. **ad** + **istum.**

AIÉSTA, AIÁSTA, *aieștia, aiestea,* pron. dem., adj. pron. dem. (Reg.) Acesta. [Gen.-dat. sg.: *aiestuia, aiesteia,* gen.-dat. pl.: *aiestora.* — Var.: **aísta** pron. dem., adj. pron. dem.] — V. **aiest.**

AIÉVE adv. v. **aievea.**

AIÉVEA adv., adj. **I.** Adv. **1.** În realitate. ✦ Cu adevărat, într-adevăr. **2.** Lămurit; clar, limpede. **3.** (Înv.) În văzul tuturor, pe față; deschis. **II.** Adj. Real; palpabil, concret. [Var.: **aiéve** adv.] — Din sl. **javě,** bg. **jave.**

AIRBAG®, *airbaguri,* s.n. Dispozitiv de siguranță la autoturisme constând într-o pernă dintr-un material subțire și rezistent încastrată în volan și care, în cazul unui impact, se umflă instantaneu, protejând persoanele din mașină. [Pr.: *érbeg*] — Din engl. **airbag.**

AIRBUS®, *airbusuri,* s.n. Tip de avion mare de pasageri construit de un consorțiu internațional. [Pr.: engl. *érbas,* fr. *érbüs*] – Din fr., engl. **airbus.**

AIÓR, *aiori,* s.m. Plantă erbacee cu frunze lanceolate și cu flori galbene dispuse în umbele *(Euphorbia esula*). — **Ai[4]** + suf. *-ior.*

ÁISBERG, *aisberguri,* s.n. Bloc (mare) de gheață desprins din calotele glaciale polare, care plutește pe oceane spre zona caldă, influențând clima regiunilor învecinate și stingherind navigația; ghețar[2] plutitor. — Din engl., fr. **iceberg.**

ÁISFILD, *aisfilduri,* s.n. Câmp de gheață. — Din fr. **ice-field,** engl. **ice field.**

AÍST adj. dem. v. **aiest.**

AÍSTA pron. dem., adj. dem. v. **aiesta.**

AIȘÓR, *aișori,* s.m. (Bot.) **1.** Plantă erbacee din familia liliaceelor cu frunze plane, roșietice și cu flori galbene-aurii *(Allium ammoophilum).* **2.** Usturoiță. **3.** Ghiocel. [Pr.: *a-i-*] — **Ai[4]** + suf. *-ișor*.

AIURÁ, (**1, 2**) *aiurez,* (**3**) *aiuresc,* vb. I. **1.** Intranz. A fi în stare de delir; a delira. ✦ A vorbi fără sens, a spune lucruri absurde, a debita absurdități. **2.** Intranz. (Rar) A se pierde în visări. **3.** Tranz. (În forma *aiuri*) A amăgi, a ameți cu vorbe și promisiuni; a zăpăci. — [Var.: **aiurí** vb. IV] — Din **aiure(a).**

AIURÁRE, *aiurări,* s.f. Faptul de *a aiura.* [Var.: **aiuríre** s.f.] — V. **aiura.**

AIÚRE adv. v. **aiurea.**

AIÚREA adv., adj. **1.** Adv. În alt loc, în altă parte; undeva, altundeva. ✧ *Într-aiurea* = fără țintă; la întâmplare. ✧ Expr. *A vorbi aiurea* = a vorbi fără rost, a băigui. ✧ (Cu valoare de interj., fam.) *Aiurea! N-ai dreptate.* **2.** Adj. (Fam.) Zăpăcit, aiurit, cu capu-n nori. [Var.: **aiúre** adv.] — Lat. **aliubi** + **re** + **a.**

AIUREÁLĂ, *aiureli,* s.f. **1.** Delir. **2.** (Fam.) Vorbire lipsită de sens; absurditate. **3.** (Fam.) Zăpăceală, tulburare, dezordine. — **Aiuri** + suf. *-eală.*

AIURÍ vb. IV v. **aiura.**

AIURÍRE s.f. v. **aiurare.**

AIURÍT, -Ă, *aiuriți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care are comportări anormale; (om) zăpăcit, trăsnit, zănatic. **2.** Adj. (Despre manifestările oamenilor; adesea adverbial) Care este anormal. — Din fr. **ahuri** (apropiat prin etimologie populară de *aiurea).*

AJÚN, *ajunuri,* s.n. **1.** Zi sau, *p. ext.*, perioadă de timp care precede un eveniment. ✧ Loc. adv. *În ajun* = **a)** cu o zi (sau cu o seară) înainte; **b)** puțin timp înainte, foarte aproape (de)... **2.** Faptul de a ajuna (**1**); post (negru). ✦ Zi în care se ajunează (**1**). — Din **ajuna** (derivat regresiv).

AJUNÁ, *ajunez,* vb. I. Intranz. **1.** (În practicile religioase) A nu mânca nimic, a ține post complet. **2.** Fig. A răbda de foame. — Lat. ***adjunare.**

AJÚNGE, *ajúng,* vb. III. **I. 1.** Intranz. A se afla într-un loc după parcurgerea unui drum, a atinge capătul unui drum; a sosi. ✧ Expr. *A ajunge departe* = a dobândi succese, a reuși. *A ajunge la mal* = a răzbi prin greutăți și a atinge scopul dorit. *A* (sau *a-i) ajunge* (cuiva) *cuțitul la os* = a ajunge la capătul puterii; a fi într-o situație desperată. ✦ Intranz. și tranz. A atinge (o limită în timp), a apuca (o anumită vreme). **2.** Tranz. A întâlni, venind din urmă, o ființă sau un vehicul în mișcare; a prinde din urmă. ✧ Expr. *A-l ajunge pe cineva zilele* = a îmbătrâni. ✦ Fig. A egala pe cineva. **3.** Tranz. A nimeri, a lovi pe cineva sau ceva. ✦ Fig. (Despre un neajuns) A da peste... ✦ Fig. (Despre o stare sufletească sau fizică) A cuprinde, a răzbi. **4.** Intranz. A se întinde până la...; a atinge. ✦ A reuși să atingă ceva situat sus sau departe. ✧ Expr. *A nu-i ajunge* (cuiva *nici) cu prăjina la nas,* se zice despre un om înfumurat. **5.** Intranz. (Despre prețuri; *p. ext.* despre mărfuri) A atinge un anumit nivel. **II. 1.** Refl. A se întâlni, a se împreuna, a se uni. ✦ Fig. A se înțelege, a se învoi. **2.** Intranz. A realiza, a împlini. *A ajunge la un rezultat.* ✦ Intranz. și tranz. A fi în situația de a... **3.** Intranz. A deveni. ✧ Expr. *A ajunge rău* = a decădea. *A ajunge bine* = a dobândi succese; a reuși, a izbuti. *A ajunge pe mâinile cuiva* = a fi la discreția cuiva. ✦ Intranz. și refl. (Peior.) A parveni. **III.** Intranz. și refl. A fi în cantitate suficientă. ✧ Expr. (Tranz.) *A-l ajunge* (pe cineva) *mintea* (sau *capul)* = a se pricepe, a ști ce e de făcut. — Lat. **adjungere** „a uni, a lipi".

AJÚNGERE s.f. (Rar) Faptul de *a (se) ajunge.* — V. **ajunge.**

AJÚNS[1] s.n. **1.** (În loc. adv.) *De ajuns* = destul. **2.** (Pop.; în sintagma) *Bun ajuns(ul)* = bine ai venit! bun sosit! — V. **ajunge.**

AJÚNS[2], -Ă, *ajunși, -se,* adj., s.f. art. **I.** Adj. **1.** Care s-a îmbogățit, a parvenit. **2.** (Reg.; în expr.) *Ajuns de* (sau *la) cap* = deștept, isteț. **II.** S.f. art. (Rar, în sintagma) *Bun ajunsa!* = bun sosit! bine ai venit! — V. **ajunge.**

AJÚR, *ajururi,* s.n. **1.** Broderie pe o țesătură obținută prin scoaterea firelor din urzeală sau din bătătură. **2.** Tricou cu găurele obținute în timpul tricotării. **3.** (Arhit.) Ornament perforat care permite pătrunderea luminii. — Din fr. **ajour.**

AJURÁ, *ajurez,* vb. I. Tranz. A face ajur. — Din fr. **ajourer.**

AJURÁRE, *ajurări,* s.f. Acțiunea de *a ajura*. — V. **ajura.**

AJURÁT, -Ă, *ajurați, -te,* adj. Care are ajur, împodobit cu ajur. — V. **ajura.**

AJUSTÁ, *ajustez,* vb. I. Tranz. A adapta, a potrivi o piesă la un ansamblu, un obiect de îmbrăcăminte pe corp etc. — Din fr. **ajuster.**

AJUSTÁBIL, -Ă, *ajustabili, -e,* adj. Care poate fi ajustat. — **Ajusta** + suf. *-bil.*

AJUSTÁJ s.n. (Tehn.) Relație între dimensiunile a două piese care se asamblează prin întrepătrundere. — Din fr. **ajustage.**

AJUSTÁRE, *ajustări,* s.f. Acțiunea de *a ajusta.* — V. **ajusta.**

AJUSTÓR, -OÁRE, *ajustori, -oare,* s.m. și f. Muncitor calificat care execută operații de ajustare. — Din fr. **ajusteur.**

AJUTÁ, *ajút,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A(-și) da ajutor, sprijin. ✧ Expr. (Tranz.) *A-l ajuta* (pe cineva) *puterea* (sau *capul, mintea* etc.) = a avea capacitatea fizică sau intelectuală de a face un anumit lucru. (Absol.) *Doamne-ajută* = **a)** formulă de invocare a divinității folosită la începutul unei acțiuni; **b)** (substantivat) situație favorabilă în evoluția unei acțiuni, în starea cuiva; spor, mers bun al treburilor; **c)** (substantivat; ir.) lovitură, bătaie. ✧ Loc. adj. *(Mai) de Doamne-ajută* = (mai) de seamă, (mai) bun, de oarecare valoare. ✦ Refl. A se servi de cineva sau de ceva ca ajutor. **2.** Intranz. A fi de folos, a servi, a sluji. — Lat. **adjutare.**

AJUTÁJ, *ajutaje,* s.n. (Tehn.) Tub scurt, executat astfel încât curgerea fluidelor să se producă în fiecare secțiune la presiunile sau la vitezele dorite; duză (**1**). — Din fr. **ajoutage.**

AJUTÁRE, *ajutări,* s.f. Acțiunea de *a (se) ajuta* și rezultatul ei. — V. **ajuta.**

AJUTĂTÓR, -OÁRE, *ajutători, -oare,* adj. Care ajută; auxiliar. — **Ajuta** + suf. *-ător.*

AJUTÓR, -OÁRE, *ajutori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m și f. Persoană care ajută pe alta într-o activitate oarecare (secondând-o și subordonându-i-se). **2.** S.n. Sprijin, participare la efortul cuiva; îndrumare (în împrejurări dificile); asistență acordată cuiva; ajutorință. ✧ Expr. *A fi de* (sau *a veni, a sta în) ajutor* (cuiva) = a fi de folos (cuiva), a-l sprijini. ✦ Drept bănesc acordat salariaților în cazul pierderii temporare a capacității de muncă. ✦ Sprijin bănesc. ✦ (Cu valoare de interjecție) Strigăt al celor care se află în primejdie. — Lat. **adjutor, adjutorium.**

AJUTORÁ, *ajutorez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) ajuta, a (se) sprijini (din punct de vedere material). [Var.: **ajutorí** vb. IV] — Din **ajutor.**

AJUTORÁRE, *ajutorări,* s.f. Acțiunea de *a (se) ajutora* și rezultatul ei. — V. **ajutora.**

AJUTORÍ vb. IV v. **ajutora.**

AJUTORÍNȚĂ, *ajutorințe,* s.f. (Înv.) **1.** Ajutor (**2**). **2.** Numele unui impozit din sec. XVIII din Țara Românească și din Moldova. — **Ajutori** + suf. *-ință.*

AKÂN, *akâni,* s.m. Poet, recitator și cântăreț popular la kazahi, kirghizi etc. — Din rus. **akân.**

AKKADIAN, -Ă, *akkadieni, -e,* s-m- și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană de origine semitică din Antichitate care a aparținut populației Akkadului. **2.** Adj. Care a aparținut Akkadului sau akkadienilor (**1**), privitor la Akkad sau la akkadieni. ✦ Substantivat, f. Cea mai veche limbă semitică de largă circulație, scrisă cu caractere cuneifore. [Pr.: *acadián*] — Din fr. **akkadien.**

AL, A, *ai, ale,* art. **1.** (Articol posesiv sau genitival, înaintea pronumelui posesiv sau a substantivului în genitiv posesiv, când cuvântul care precedă nu are articol enclitic) *Carte a elevului.* **2.** (Înaintea numeralelor ordinale, începând cu „al doilea”) *Clasa a zecea.* — Lat. **illum, illam.**

ÁLA, *alae,* s.f. Unitate romană de cavalerie (formată din trupe auxiliare). [Pl. pr.: *ale.* — Var.: **álă** s.f.] — Din lat. **ala.**

ÁLA-BÁLA interj. **1.** (În expr.) *Ce mai ala-bala?* = **a)** ce se mai petrece?; **b)** ce rost are atâta discuție (inutilă)? **2.** (În formule recitative din jocurile copiilor) *Ala-bala portocala.* — Formație onomatopeică.

ALABANDÍNĂ s.f. Sulfură naturală de mangan, compactă, negricioasă, cu luciu metalic. — Din fr. **alabandine.**

ALABÁSTRU s.n. Varietate de ghips cu aspect de marmură albă străbătută de vine transparente, întrebuințată la fabricarea unor obiecte ornamentale. — Din it. **alabastro,** lat. **alabastrum.**

ALÁC s.n. Specie de grâu foarte rezistentă, cu un singur bob în spiculeț, care se cultivă în regiunile muntoase *(Triticum monococcum).* — Cf. magh. a l a k o r.

ALAGEÁ, *alagele,* s.f. **1.** (Înv.) Stofă vărgată, țesută din fire de in și de mătase. **2.** (Reg.; în expr.) *A-și căpăta alageaua* sau *a păți o alagea* = a se păcăli. — Din tc. **alaca.**

ALÁI, *alaiuri,* s.n. Mulțime de oameni care însoțește o ceremonie, o persoană de seamă etc.; paradă, pompă. ✧ Loc. adv. *Cu* (sau *în) alai* = cu solemnitate, cu fast. ✦ Mulțime de oameni care se ia după cineva; *p. ext.* gălăgie provocată de această mulțime. ✦ (Înv.) Suită care întovărășea sau întâmpina un domnitor. — Din tc. **alay.**

ALAÍT s.n. Mineral rar de culoare roșie, care se găsește în Asia Centrală. — Et. nec.

ALALÍE, *alalii,* s.f. (Med.) Incapacitate de a vorbi sau de a pronunța unele sunete; logoplegie. — Din fr. **alalie.**

ALÁLTĂIERI adv. În ziua care precede ziua de ieri. ✧ *De ieri, de alaltăieri* = de puțin timp, de curând. *Mai alaltăieri* = zilele trecute. — **Alaltă** (= *aialaltă)* + **ieri.**

ALÁLTĂSEARĂ adv. În seara zilei de alaltăieri. ✧ *Mai alaltăseară* = (într-una din) serile trecute. — **Alaltă** (= *aialaltă)* + **seară.**

ALAMÁN, *alamane,* s.n. Unealtă de pescuit alcătuită dintr-un sac central și mai multe fâșii de plasă cu care se încercuiesc și se adună bancurile de pești marini. — Et. nec.

ALAMÁN, -Ă, *alamani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Numele unor triburi germanice care au trăit (în sec. III–VI) în regiunea Rinului; (și la sg.) persoană care făcea parte din aceste triburi. **2.** Adj. Care aparține alamanilor (**1**), privitor la alamani. [Var.: **alemán, -ă** s.m. și f., adj.] — Din germ. **Alemanne,** fr. **Alamans.**

ALÁMĂ, (**2, 3**) *alămuri,* s.f. **1.** Aliaj de cupru și zinc, galben-auriu, maleabil, ductil, ușor de prelucrat, cu numeroase și variate întrebuințări în industrie. **2.** (La pl.) Obiecte de alamă (**1**); alămărie[2]. **3.** (La pl.) Instrumente muzicale de suflat din alamă (**1**). — Cf. it. l a m a „placă de metal”.

ALAMBÍC, *alambicuri,* s.n. Aparat metalic pentru distilarea lichidelor. — Din fr. **alambic.**

ALAMBICÁ, *alambichez,* vb. I. Tranz. A distila cu ajutorul alambicului. ✦ Fig. A face prea subtil, greu de înțeles, excesiv de rafinat, complicat. — Din fr. **alambiquer.**

ALAMBICÁRE, *alambicări,* s.f. Acțiunea de *a alambica* și rezultatul ei. — V. **alambica.**

ALAMBICÁT, -Ă, *alambicați -te,* adj. Prea rafinat, excesiv de subtil, greu de înțeles, complicat. — V. **alambica.**

ALÁN, -Ă, *alani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Triburi de origine sarmată, care locuiau în sec. II și I î.H. în regiunea Mării Negre și în nordul Caucazului și care, împinși de huni, au ajuns în sec. V, împreună cu vandalii, până în Spania și Africa; (și la sg.) persoană care făcea parte din aceste triburi. **2.** Adj. Care aparține alanilor (**1**), referitor la alani. — Din lat. **alani.**

ALANDÁLA adv. (Fam.) La întâmplare, în dezordine, fără nici o noimă; pe dos. [Var.: **halandála** adv.] — Din ngr. **álla and'álla** „unul în locul altuia”.

ALANÍNĂ, *alanine,* s.f. Aminoacid produs prin hidroliza proteinelor naturale. — Din fr. **alanine.**

ALANTOÍDĂ, *alantoide,* s.f. Una dintre anexele embrionare la animalele vivipare și ovipare. ✦ (La pl.) Animale vertebrate care au această anexă embrionară. — Din fr. **allantoïde.**

ALARMÁ, *alarmez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) neliniști, a (se) îngrijora. ✦ Tranz. A pune în stare de alertă, de pregătiri, a da alarma (la apropierea unei primejdii). — Din fr. **alarmer.**

ALARMÁNT, -Ă, *alarmanți, -te,* adj. Care alarmează; neliniștitor, îngrijorător. — Din fr. **alarmant.**

ALARMÁRE, *alarmări,* s.f. Acțiunea de *a (se) alarma* și rezultatul ei. — V. **alarma.**

ALARMÁT, -Ă, *alarmați, -te,* adj. Care a devenit neliniștit, îngrijorat; alertat. — V. **alarma.**

ALÁRMĂ, *alarme,* s.f. **1.** Anunțare a unei primejdii sau calamități care amenință populația; semnal prin care se anunță asemenea primejdii. **2.** Neliniște, teamă, spaimă de care este cuprins cineva la apropierea unei primejdii. — Din fr. **alarme.**

ALARMÍST, -Ă, *alarmiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f., adj. (Persoană) care împrăștie intenționat știri alarmante, adesea inventate; (persoană) care se alarmează ușor; sperios, timorat, panicard, înfricoșat. **2.** Adj. (Despre vorbe, știri etc.) Care provoacă panică, care îngrozește. — Din fr. **alarmiste.**

ALAÚN s.n. **1.** Sulfat dublu al unui metal trivalent și al unui metal monovalent. **2.** P. restr. Sulfat dublu de aluminiu și potasiu; piatră-acră. — Din germ. **Alaun.**

ÁLĂ s.f. v. **ala.**

ALĂMÁR, *alămari,* s.m. Meseriaș care lucrează obiecte de alamă (**1**). ✦ Negustor de alămuri. — **Alamă** + suf. *-ar.*

ALĂMĂRÍE[1], *alămării,* s.f. Fabrică, atelier sau prăvălie de obiecte de alamă (**1**). — **Alămar** + suf. *-ie.*

ALĂMĂRÍE[2] s.f. (Cu sens colectiv.) Obiecte de alamă; alămuri. — **Alamă** + suf. *-ărie.*

ALĂMÂIE s.f. v. **lămâie.**

ALĂMÂIOÁRĂ, *alămâioare,* s.f. (Reg.) Gutuie. [Pr.: *-mâ-ioa-*] — **Alămâie** + suf. *-ioară.*

ALĂMÍ, *alămesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi sau a sufla un obiect cu un strat de alamă (**1**). — Din **alamă.**

ALĂMÍRE s.f. Acțiunea de *a alămi*. — V. **alămi.**

ALĂMÍT, -Ă, *alămiți, -te,* adj. Acoperit sau suflat cu alamă (**1**). — V. **alămi.**

ALĂMÍU, -ÍE, *alămii,* adj. (Rar) De culoarea alamei (**1**). — **Alamă** + suf. *-iu.*

ALĂPTÁ, *alăptez,* vb. I. Tranz. A hrăni puii cu laptele propriu, secretat de glandele mamare; a da să sugă; a apleca. — **A[3]** + **lapte** (după fr. *allaiter*).

ALĂPTÁRE, *alăptări,* s.f. Acțiunea de *a alăpta.* — V. **alăpta.**

ALĂSÍDĂ s.f. v. **alesidă.**

ALĂTURÁ, *alătur,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) așeza alături, a (se) apropia mult; a (se) alipi. ✦ Tranz. A adăuga, a anexa. ✦ Tranz. Fig. A compara, a confrunta. ✦ Refl. A adera la o cauză, la o mișcare etc. [Var.: **lăturá** vb. I] — Din **alături.**

ALĂTURÁRE, *alăturări,* s.f. Acțiunea de *a (se) alătura* și rezultatul ei. — V. **alătura.**

ALĂTURÁT, -Ă, *alăturați, -te,* adj. Care se află alături, care se află anexat. — V. **alătura.**

ALĂTUREA adv. v. **alături.**

ALĂTURI adv. **1.** (Local) Lângă cineva sau ceva, la dreapta sau la stânga cuiva sau a ceva. ✧ Loc. adj. *De alături* = vecin, învecinat. ✧ Expr. (Fam.) *A nimeri* (sau *a fi, a merge, a călca) alăturea cu drumul* = a greși (în comportare, în păreri etc.). ✦ În alt punct decât cel vizat (dar foarte aproape de acesta). **2.** (Modal) Unul lângă altul, unul împreună cu altul (sau cu alții). ✧ Loc. prep. *Alături de...* (sau, rar, *cu...*) = pe același plan, pe lângă. ✧ Expr. *A fi alături de cineva* = a fi solidar cu cineva. [Var.: (pop. și fam.) **alăturea** adv.] — **A[3]** + **lature.**

ALĂÚTĂ s.f. v. **lăută.**

ALB, -Ă, *albi, -e,* adj., s.m., s.n., s.f. **I.** Adj. **1.** Care are culoarea zăpezii, a laptelui; (despre culori) ca zăpada, ca laptele. ✧ *Carne albă* = carne de pasăre sau de pește. *Hârtie* (sau *coală) albă* = hârtie care nu a fost scrisă. *Rând alb* = spațiu nescris între două rânduri scrise. *Armă albă* = armă cu lamă de oțel. *Rasă albă* = grup de popoare cu pielea deschisă la culoare. ✧ Expr. *Alb la față* = palid. *Ba e albă, ba e neagră*, se zice despre spusele cuiva care se contrazice. *Nici albă, nici neagră* = **a)** nici așa, nici așa; **b)** fără multă vorbă; deodată. ✦ (Despre oameni, adesea substantivat) Care aparține rasei albe. ✦ Cărunt. ✧ Expr. *A scoate* (cuiva) *peri albi* = a necăji mereu (pe cineva), a agasa (pe cineva) până la exasperare.

2. Incolor, transparent. **3.** Fig. Limpede, luminos. ✧ *Nopți albe* = nopți luminoase, obișnuite în perioada solstițiului de vară în regiunile situate între paralelele de 50° și 65° nord și sud, în care nu se produce întunecare completă din cauză că Soarele nu coboară suficient sub orizont. *Noapte albă* = noapte petrecută fără somn. (Rar) *Zile albe* = viață tihnită, fericită. (În basme) *Lumea albă* = lumea reală. *Magie albă* = capacitate a unor persoane de a săvârși fapte neobișnuite, în aparență miraculoase, care însă pot fi explicate științific; (livr.) teurgie. ✦ (Pop.; substantivat, f. art.) Zorii zilei. **4.** Fig. Nevinovat, curat, pur, candid. **5.** (Despre versuri) Fără rimă. **II.** S.m. Denumire dată, după Revoluția Franceză, contrarevoluționarilor și conservatorilor. **III.** S.n. **1.** Culoare obținută prin suprapunerea tuturor componentelor spectrului luminii zilei; culoarea descrisă mai sus. ✧ Expr. *Negru pe alb* = asigurare că cele spuse sunt adevărate, sigure, scrise. *A semna în alb* = a iscăli un act înainte de a fi completat; *fig.* a acorda cuiva încredere deplină. **2.** Obiect, substanță etc. de culoare albă (**I 1**). ✧ (Pop.) *Albul ochiului* = sclerotică. *Alb de plumb* = carbonat bazic de plumb folosit în industria vopselelor; ceruză. *Alb de zinc* = oxid de zinc (folosit în vopsitorie); țincvais. *Alb de titan* = bioxid de titan. **IV.** S.m. Denumire generică dată unor rase de porcine de culoare albă (**I 1**), crescute pentru producția de carne. *Alb de Banat. Alb ucrainean de stepă.* **V. 1.** S.f. pl. art. Nume dat pieselor albe (**I 1**) la unele jocuri distractive sau de noroc. ✧ *Alba-neagra* = (tip de) joc de noroc. — Lat. **albus.**

ALBÁDĂ, *albade,* s.f. (Livr.) Alboradă. — Din sp. **albada.**

ALBAIULIÁN, -Ă, *albaiulieni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Alba Iulia. **2.** Adj. Care aparține municipiului Alba Iulia sau albaiulienilor (**1**), privitor la Alba Iulia ori la albaiulieni. – **Alba Iulia** (n.pr.) + suf. *-ean.*

ALBAIULIANCĂ, *albaiulience,* s.f. **1.** Femeie originară sau locuitoare din municipiul Alba Iulia. – **Albaiulian** + suf. *-că.*

ALBANÉZ, -Ă, *albanezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Albaniei; arbănaș. **2.** Adj. Care aparține Albaniei sau albanezilor (**1**), privitor la Albania sau la albanezi; arvanit. ✦ (Substantivat, f.) Limba albaneză. — Din fr. **albanais,** it. **albanese.**

ALBANÍSTICĂ s.f. Studiu al limbii, culturii și civilizației albaneze. — Din germ. **Albanistik.**

ALBASPÍNĂ s.f. (Bot.) Păducel. — Din lat. **alba spina,** it. **albaspina.**

ALBÁSTRU, -Ă, *albaștri, -stre,* adj., s.n. **1.** Adj. Care are culoarea cerului senin. ✦ Fig. Melancolic, trist, sumbru. ✧ Expr. *Inimă-albastră* = **a)** suflet trist, *p. ext.* tristețe, jale; **b)** necaz, mânie, furie. *Cu* (sau *de) sânge albastru* = de neam mare, ales; nobil. (Fam.) *E (cam) albastru* = e (cam) rău, (cam) neplăcut, situația e (cam) dificilă. **2.** S.n. Una dintre culorile fundamentale ale spectrului luminii, situată între verde și indigo; culoarea descrisă mai sus; albăstreală, albăstrime. ✧ *Albastru de metilen* = colorant albastru (**1**) folosit în vopsitorie, în lucrări de biologie și în medicină. *Albastru de Prusia* (sau *de Berlin)* = ferocianură de fier folosită ca pigment albastru (**1**). ✧ Compuse: *albastru-azuriu* = albastru (**1**) cu nuanțe azurii; *albastru-deschis* = albastru (**1**) mai puțin intens. — Lat. **albaster** *(albus).*

ALBATRÓS, *albatroși,* s.m. Pasăre marină, asemănătoare cu pescărușul, dar mult mai mare decât acesta, de culoare albă, cu aripile lungi, înguste și negre la vârf *(Diomedea exulans).* — Din fr. **albatros.**

ALBĂSTREÁLĂ, *albăstreli,* s.f. **1.** Albastru, albăstrime. **2.** Substanță de culoare albastră-indigo, care are proprietatea de a descompune culoarea galbenă și care se folosește în gospodărie și în industrie pentru accentuarea albului unor obiecte. — **Albăstri** + suf. *-eală.*

ALBĂSTRÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *albăstrei, -ele,* adj., s.f. **1.** Adj. Diminutiv al lui *albastru.* **2.** S.f. Plantă erbacee cu flori albastre; albăstriță *(Centaurea cyanus).* — **Albastru** + suf. *-el.*

ALBĂSTRÍ, *albăstresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A da unui obiect o culoare (mai) albastră; a clăti rufele în apă amestecată cu albăstreală. **2.** Intranz. și refl. Fig. A căpăta, a avea sau a răspândi o lucire albastră. — Din **albastru.**

ALBĂSTRÍME, (**2**) *albăstrimi,* s.f. **1.** Calitatea de a fi albastru; culoare albastră. **2.** Întindere de culoare albastră; spațiu albastru. **3.** (Înv., peior.) Termen cu care țăranii numeau uneori pe cei îmbrăcați orășenește; *p. ext.* ciocoime. — **Albastru** + suf. *-ime.*

ALBĂSTRIÓR, -OÁRĂ, *albăstriori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *albastru;* albastru-deschis. [Pr.: *-tri-or*] — **Albastru** + suf. *-ior.*

ALBĂSTRÍRE, *albăstriri,* s.f. Acțiunea de *a (se) albăstri.* ✦ Tratament chimic prin care piesele de oțel se acoperă cu un strat (albastru) de oxid de fier, care le protejează împotriva coroziunii. — V. **albăstri.**

ALBĂSTRÍT, -Ă, *albăstriți, -te,* adj. **1.** Care a devenit (mai) albastru. **2.** Care este clătit în apă cu albăstreală; (reg.) sinilit. — V. **albăstri.**

ALBĂSTRÍȚĂ, *albăstrițe,* s.f. (Bot.) Albăstrea. — **Albastră** + suf. *-iță.*

ALBĂSTRÍU, -ÍE, *albăstrii,* adj. Care bate în albastru; albăstrui. ✦ (Substantivat, n.) Culoare care bate în albastru. — **Albastru** + suf. *-iu.*

ALBĂSTRÚI, -ÚIE, *albăstrui,* adj. Albăstriu. — **Albastru** + suf. *-ui.*

ALBEÁLĂ, (**2**) *albeli,* s.f. (Pop.) **1.** Faptul de *a (se) albi.* **2.** (La pl.) Cosmetice de culoare albă. — **Albi** + suf. *-eală.*

ALBEÁȚĂ s.f. **1.** Calitatea de a fi alb; culoare albă; (rar) albime. **2.** Leucom; (impr.) cataractă (**2**). [Var: **albéțe** s.f.] — **Alb** + suf. *-eață.*

ALBÉDO s.n. Mărime care indică fracțiunea din energia luminoasă incidentă radiată în mod difuz de un corp. — Din fr. **albédo.**

ALBÉI s.m. Specie de iarbă albicioasă, cu fire tari și cu spic ramificat. — **Alb** + suf. *-ei.*

ALBESCÉNȚĂ s.f. (Rar) Starea a ceea ce este alb; albiciune. — Din fr. **albescence.**

ALBÉȚ, -EÁȚĂ, *albeți, -e,* adj., s.n. (Reg.) **1.** Adj. Albineț. **2.** S.n. Alburn. — **Alb** + suf. *-eț.*

ALBÉȚE s.f. v. **albeață.**

ALBGARDÍST, -Ă, *albgardiști, -ste,* s.m. și f. Combatant împotriva bolșevismului în timpul războiului civil din Rusia (1918—1920). — **Alb** + **gardist** (după rus. *belogvardeeț).*

ALBÍ, *albesc,* vb. IV. **1.** Refl., intranz. și tranz. A deveni sau a face să devină (mai) alb. ✦ A trata produsele textile cu agenți oxidanți sau reducători pentru a le face mai albe, distrugând pigmenții naturali. ✦ A colora ușor în albastru un produs textil pentru a obține un efect de alb intens. ✦ A decolora, parțial sau total, un anumit produs. ✦ Intranz. A încărunți; *p. ext.* a îmbătrâni. **2.** Intranz. A ieși în evidență, a se contura (din cauza culorii albe). ✦ Fig. A străluci. — Din **alb.**

ALBIÁN, -Ă, *albieni, -e,* adj., s. n. **1.** S.n. Ultimul etaj al cretaciculului inferior, caracterizat prin gresii, marne și calcare, cu o bogată faună de amoniți și belemniți. **2.** Adj. Care se referă la vârsta și la formațiile albianului (**1**). [Pr.: *-bi-an*] — Din fr. **albien.**

ALBICIÓS, -OÁSĂ, *albicioși, -oase,* adj. Care bate în alb; (rar) albiu, albui, alburiu. — **Alb** + suf. *-icios.*

ALBICIÚNE s.f. (Fam.) Albeață. — **Alb** + suf. *-iciune.*

ÁLBIE, *albii,* s.f. **1.** Vas lunguieț făcut din lemn cioplit sau din doage asamblate; covată, copaie. ✧ Expr. *A face* (pe cineva) *albie de porci* (sau *de câini)* = a insulta (pe cineva) cu vorbe grele, a batjocori rău (pe cineva). **2.** Porțiune a unei văi acoperită permanent sau temporar cu apă; matcă. — Lat. **alvea.**

ALBIGÉNS, -Ă, *albigensi, -e,* s.m. și f., adj. (Adept) al unei secte din sudul Franței, reprimată sângeros de papalitate (sec. XII și începutul sec. XIII), a cărei doctrină îmbina elemente creștine și dualiste. [Var.: **albigenz, -ă** s.m. și f., adj.] — Din lat. [civitas] **Albigensium,** germ. **Albigenser.** Cf. fr. a l b i g e o i s.

ALBIGÉNZ, -Ă, s.m. și f., adj. v. **albigens.**

ALBIÍ, pers. 3 *albiește,* vb. IV. Refl. (Rar) A lua forma unei albii. — Din **albie.**

ALBILÍȚĂ, *albilițe,* s.f. Fluture alb cu vârful aripilor anterioare negre, a cărui larvă dăunătoare se hrănește cu frunze de varză; fluture-de-varză, fluture-alb *(Pieris brassicae).* — **Alb** + suf. *-iliță.*

ALBÍME, *albimi,* s.f. (Rar) Albeață (**1**). — **Alb** + suf. *-ime.*

ALBINÁR, *albinari,* s.m. **1.** (Pop.) Apicultor. **2.** (Ornit.) Prigorie. — **Albină** + suf. *-ar.*

ALBÍNĂ, *albine,* s.f. **1.** Insectă din familia apidelor, cu aparatul bucal adaptat pentru supt și lins, iar cu picioarele posterioare pentru strângerea polenului, cu abdomenul prevăzut cu un ac veninos și care trăiește în familii, producând miere și ceară; muscă *(Apis mellifera).* **2.** Plantă erbacee cu frunze lanceolate și cu flori violacee, dispuse în spic, asemănătoare cu o albină (**1**) *(Ophrys cornuta).* — Lat. **alvina** „stup”.

ALBINĂRÉL, *albinărei,* s.m. Pasăre migratoare cu pene viu și pestriț colorate, care se hrănește cu insecte, în special cu albine și viespi; prigoare, furnicar, albinar *(Merops apiaster).* — **Albinar** + suf. *-el.*

ALBINĂRÍE, *albinării,* s.f. (Rar) Stupină (**1**). — **Albină** + suf. *-ărie.*

ALBINĂRÍT s.n. **1.** Apicultură. **2.** (În Evul Mediu, în Țara Românească) Dare reprezentând a zecea parte din mierea și ceara produse. — **Albină** + suf. *-ărit.*

ALBINÉȚ, -EÁȚĂ, *albineți, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Reg.) Blond, bălai, albeț. **2.** S.m. (Pop.) Numele unei varietăți de grâu din Banat. — **Alb** + suf. *-ineț.*

ALBINIOÁRĂ, *albinioare,* s.f. (Rar) Albiniță. — **Albină** + suf. *-ioară.*

ALBINÍSM s.n. Anomalie congenitală care constă în lipsa totală sau parțială de pigmenți în celulele inferioare ale pielii, manifestată prin culoarea albicioasă a pielii și a părului și uneori prin culoarea roșiatică a irisului. ✦ Insuficiență de materii colorante la plante, manifestată prin decolorarea totală sau parțială a frunzelor. — Din fr. **albinisme.**

ALBINÍȚĂ, *albinițe,* s.f. Diminutiv al lui *albină;* albinioară, albinușă, albinuță. — **Albină** + suf. *-iță.*

ALBINÓS, -OÁSĂ, *albinoși, -oase,* s.m. și f., adj. (Persoană sau animal) atins de albinism. — Din fr. **albinos.**

ALBINÚȘĂ, *albinușe,* s.f. (Rar) Albiniță. — **Albină** + suf. *-ușă.*

ALBINÚȚĂ, *albinuțe,* s.f. Albiniță. — **Albină** + suf. *-uță.*

ALBIOÁRĂ, *albioare,* s.f. Albiuță. [Pr.: *-bi-oa-*] — **Albie** + suf. *-ioară.*

ALBIÓR, -OÁRĂ, *albiori, -oare,* adj. Albișor. [Pr.: *-bi-or*] — **Alb** + suf. *-ior.*

ALBÍRE, *albiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) albi.* — V. **albi.**

ALBIȘÓR, -OÁRĂ, *albișori, -oare,* adj., s.m. și f. **I.** Adj. Diminutiv al lui *alb;* albior. **II.** S.m. și f. (Iht.) Obleț. **III.** S.m. **1.** Nume dat unor bureți comestibili. **2.** (Pop.; la pl.) Bani de argint. **IV.** S.f. **1.** Albitură (**2**). **2.** Varietate de viță-de-vie cu struguri albi. — **Alb** + suf. *-ișor.*

ALBÍT[1] s.n. Mineral lăptos, verzui, roșiatic, cu luciu sidefiu sau sticlos, folosit în industria ceramicii. — Din fr. **albite.**

ALBÍT[2]**, -Ă,** *albiți, -te,* adj. **1.** Făcut sau devenit (mai) alb (**1**); înălbit[2]. **2.** (Despre părul oamenilor, *p. ext.* despre oameni) Cărunt. — V. **albi.**

ALBITÓR, -OÁRE, *albitori, -oare,* s.m. şi f. Muncitor care lucrează într-o albitorie. — **Albi** + suf. *-tor.*

ALBITORÍE, *albitorii,* s.f. Secţie într-o întreprindere textilă în care se albesc produsele prin distrugerea pigmenţilor naturali ai fibrelor. — **Albitor** + suf. *-ie.*

ALBITÚRĂ, *albituri,* s.f. **1.** (La pl.) Totalitatea rufelor (de pat, de corp etc.); lenjerie. **2.** Nume generic dat exemplarelor mici de plătică, babuşcă etc.; albişoară. **3.** (Reg.) Nume dat rădăcinilor de pătrunjel şi de păstârnac. **4.** (Tipogr.) Mici piese de plumb care servesc la completarea spaţiului alb dintre litere, cuvinte sau rânduri; *p. ext.* spaţiu alb între rânduri. — **Alb** + suf. *-itură.*

ALBÍŢĂ, *albiţe,* s.f. **1.** (Iht.) Obleţ. **2.** Nume dat mai multor plante erbacee cu flori galbene *(Alyssum).* — **Alb** + suf. *-iţă.*

ALBÍU, -ÍE, *albii,* adj. (Rar) Albicios. — **Alb** + suf. *-iu.*

ALBIÚŢĂ, *albiuţe,* s.f. Diminutiv al lui *albie;* albioară. [Pr.: *-bi-u-*] — **Albie** + suf. *-uţă.*

ALBOÁRE s.f. (Rar) Lucire, licărire albă. — Lat. **albor, -oris.**

ALBORÁDĂ, *alborade,* s.f. Compoziţie muzicală instrumentală; inspirată din poeziile populare din Peninsula Iberică şi care se execută în zori; albadă. — Din sp. **alborada.**

ALBÚI, -ÚIE, *albui,* adj. (Rar) Albicios. — **Alb** + suf. *-ui.*

ALBULÉŢ, *albuleţe,* s.n. (Reg.) Alburn. — **Alb** + suf. *-uleţ.*

ALBÚM, *albume,* s.n. **1.** Caiet cu foile dintr-o hârtie specială, în care se păstrează fotografii, ilustrate, mărci poştale etc. ✦ Caiet în care se scriu versuri, citate sau în care se schiţează desene. **2.** Colecţie de fotografii, de ilustraţii, de schiţe etc. reunite într-un volum, după o temă unitară. *Album de artă.* **3.** (Muz.) Disc sau CD cu muzică pe care sunt înregistrate mai multe piese, de obicei ale aceluiaşi interpret sau ale aceleiaşi formaţii. [Pl. şi: *albumuri*] — Din fr., lat. **album.**

ALBUMEÁLĂ, *albumele,* s.f. (Bot.) Floare-de-colţ. — Cf. a l b .

ALBUMÉN s.n. Ţesut vegetal din seminţele unor plante, în care se depozitează substanţele nutritive de rezervă şi care serveşte embrionului ca hrană în timpul germinaţiei. — Din fr., lat. **albumen** „albuş”.

ALBUMÍNĂ, *albumine,* s.f. Substanţă organică din grupul proteinelor, solubilă în apă, coagulabilă prin încălzire şi precipitabilă la acţiunea acizilor anorganici, care intră în compoziţia albuşului de ou, a sângelui şi a altor lichide organice. — Din fr. **albumine.**

ALBUMINOÍD, -Ă, *albuminoizi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj. De felul albuminei. **2.** S.n. Proteină insolubilă care se găseşte în ţesuturile de natură cartilaginoasă. — Din fr. **albuminoïde.**

ALBUMINOMÉTRU, *albuminometre,* s.n. Aparat cu care se poate determina cantitatea de albumină dintr-un lichid organic. — După fr. **albuminimètre.**

ALBUMINÓS, -OÁSĂ, *albuminoşi, -oase,* adj. Care conţine albumină. — Din fr. **albumineux.**

ALBUMINURÍE s.f. Prezenţa albuminei în urină (indicând, de obicei, o boală a rinichilor, insuficienţă cardiacă etc.). — Din fr. **albuminurie.**

ALBUMÍŢĂ, *albumiţe,* s.f. (Bot.) Floare-de-colţ. — Cf. a l b .

ALBUMÓZĂ s.f. Derivat necoagulabil al albuminei. — Din fr. **albumose.**

ALBURÍ, pers. 3 *albureşte,* vb. IV. Intranz. A răspândi o lumină albicioasă, a se zări ca ceva alb. — Din **alboare.**

ALBURÍU, -ÍE, *alburii,* adj., s.n. **1.** Adj. De culoare albicioasă. **2.** S.n. Culoare alburie (**1**). — **Alboare** + suf. *-iu.*

ALBÚRN, *alburnuri,* s.n. Totalitatea straturilor tinere situate între scoarţa şi inima trunchiului unui copac, prin care trec apa şi sărurile minerale; albeţ, albuleţ. — Din it. **alburno,** lat. **alburnum.**

ALBÚŞ, *albuşuri,* s.n. **1.** Substanţă albă-transparentă, vâscoasă, compusă în cea mai mare parte din albumină, care înconjură gălbenuşul oului de păsări, reptile, peşti etc. **2.** (Rar) Sclerotică. — **Alb** + suf. *-uş.*

ALBÚŢ, -Ă, *albuţi, -e,* adj. (Rar) Diminutiv al lui *alb.* — **Alb** + suf. *-uţ.*

ALCÁDE s.m. v. **alcalde.**

ALCÁIC, -Ă, *alcaici, -ce,* adj. (În sintagmele) *Vers alcaic* = vers antic format din cinci picioare, cu cezura după al doilea picior. *Strofă alcaică* = strofă compusă din patru versuri: două alcaice, unul iambic şi unul coriambic. [Pr.: *-ca-ic*] — Din fr. **alcaïque.**

ALCÁLDE, *alcalzi,* s.m. Magistrat municipal în Spania; primar în Spania. [Var.: **alcáde** s.m.] — Din sp. **alcalde.**

ALCALICELULÓZĂ s.f. Derivat alcalin al celulozei folosit la fabricarea mătăsii artificiale prin procedeul viscozei. — Din fr. **alcalicellulose.**

ALCALIMETRÍE s.f. Capitol al chimiei care se ocupă cu determinarea concentraţiei unei baze; procedeu de analiză chimică întrebuinţat în acest scop. — Din fr. **alcalimétrie.**

ALCALIMÉTRU, *alcalimetre,* s.n. Instrument cu ajutorul căruia se determină gradul de concentraţie al alcaliilor. — Din fr. **alcalimètre.**

ALCALÍN, -Ă, *alcalini, -e,* adj. (Despre substanţe chimice) Care are în soluţie o reacţie bazică, albăstrind hârtia roşie de turnesol şi neutralizând acizii; bazic. ✧ *Metal alcalin* = metal din grupul metalelor monovalente. *Medicament alcalin* = medicament folosit în tratamentul acidităţii gastrice. — Din fr. **alcalin.**

ALCALINITÁTE s.f. Calitate a unei substanţe de a fi alcalină; grad de saturaţie cu alcaliu a unei soluţii. — Din fr. **alcalinité.**

ALCALINIZÁ, *alcalinizez,* vb. I. Tranz. A da unei substanţe proprietăţi alcaline. — Din fr. **alcaliniser.**

ALCALINIZÁRE, *alcalinizări,* s.f. Acţiunea de *a alcaliniza.* — V. **alcaliniza.**

ALCALÍNO-PĂMÂNTÓS, *alcalino-pământoase,* adj. (În sintagma) *Metal alcalino-pământos* = fiecare dintre metalele care aparţin grupei a II-a din sistemul periodic al elementelor. — **Alcalin** + **pământos** (după fr. *alcalino-terreux).*

ALCÁLIU, *alcalii,* s.n. Hidroxid al unor metale alcaline şi al ionului amoniu. — Din fr. **alcali.**

ALCALOÍD, *alcaloizi,* s.m. Substanţă bazică azotată de origine vegetală sau obţinută sintetic, toxică, folosită în doze mici ca medicament. — Din fr. **alcaloïde.**

ALCALÓZĂ s.f. Creştere anormală a rezervei alcaline din sânge cauzată de unele tulburări funcţionale. — Din fr. **alcalose.**

ALCÁN, *alcani,* s.m. Denumire generică dată hidrocarburilor aciclice saturate; hidrocarbură parafinică, parafină. — Din fr. **alcane.**

ALCARÁZAS, *alcarazasuri,* s.n. (Rar) Vas poros de pământ în care se produce răcirea lichidului pe care-l conţine, datorită evaporării prin pereţii lui. — Din fr. **alcarazas.**

ALCAZÁR, *alcazare,* s.n. Palat fortificat, foarte ornamentat, de origine maură, construit în Evul Mediu în principalele oraşe spaniole. — Din fr., sp. **alcazar.**

ALCĂTUÍ[1], *alcătuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A face, a construi, a înjgheba, a întocmi; a compune, a concepe. ✦ Refl. A lua fiinţă, a se forma. **2.** A forma împreună; a constitui. ✦ Refl. A fi format, a consta din... **3.** (Pop.) A strânge, a aduna; a aranja. — Din magh. **alkotni.**

ALCĂTUÍ[2], *alcătuiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A cădea la învoială; a se înţelege, a se învoi. — Din magh. **alkudni.**

ALCĂTUIÁLĂ, *alcătuieli,* s.f. Alcătuire; (concr.) ceea ce este alcătuit, înjghebat. [Pr.: *-tu-ia-*] — **Alcătui[1]** + suf. *-eală.*

ALCĂTUÍRE, *alcătuiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) alcătui[1]* şi rezultatul ei; întocmire, compunere, constituire, alcătuială. ✦ Compoziţie, structură. — V. **alcătui[1]**.

ALCĂTUITÓR, -OÁRE, *alcătuitori, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care intră în compoziţia unui lucru; constitutiv. **2.** S.m. şi f. Persoană care alcătuieşte ceva. [Pr.: *-tu-i-*] — **Alcătui[1]** + suf. *-tor.*

ALCHÉNĂ, *alchene,* s.f. Nume dat unor hidrocarburi aciclice nesaturate. — Din fr. **alkène,** germ. **Alkene.**

ALCHIDÁL s.m. Răşină sintetică poliesterică folosită la prepararea unor lacuri şi vopsele. — Din germ. **Alkidal.**

ALCHÍL, *alchili,* s.m. (Chim.) Radical organic monovalent obţinut dintr-o alchenă şi o hidrocarbură aromatică sau parafinică. — Din fr. **alkyle.**

ALCHILÁRE s.f. (Chim.) Introducere a unui alchil în molecula unui compus organic. — După fr. **alkylation.**

ALCHÍMIC, -Ă, *alchimici, -ce,* adj. Referitor la alchimie, de alchimie. — Din fr. **alchimique.**

ALCHIMÍE s.f. Formă de studiere empirică, experimentală a naturii, îmbinată cu elemente de astrologie şi misticism, care urmăreşte transformarea metalelor comune în aur, crearea unui „elixir al vieţii”, descoperirea „pietrei filosofale” etc. — Din fr. **alchimie,** lat. **alchemia.**

ALCHIMÍST, *alchimişti,* s.m. Persoană care practica alchimia. [Var.: **alhimíst** s.m.] — Din fr. **alchimiste.**

ALCHÍNĂ, *alchine,* s.f. (Chim.) Hidrocarbură aciclică nesaturată, cu o triplă legătură. — Din germ. **Alkine.**

ALCOÓL, (**1**) *alcooli,* s.m., (**2, 3**) *alcooluri,* s.n. **1.** Derivat obţinut prin înlocuirea unui atom de hidrogen din molecula unei hidrocarburi cu un oxidril. **2.** Lichid incolor, inflamabil, cu miros şi gust specific, obţinut prin fermentarea zaharurilor din cereale, fructe etc. sau pe cale sintetică şi folosit la prepararea băuturilor spirtoase, ca dezinfectant, combustibil, dizolvant etc.; etanol, alcool etilic, spirt. ✧ *Alcool denaturat* = alcool brut sau rafinat căruia i s-au adăugat denaturanţi pentru a-l face impropriu consumului alimentar, dar care este folosit în industrie sau drept combustibil menajer. *Alcool rafinat* = alcool brut din care au fost îndepărtate impurităţile prin rectificare. *Alcool sanitar* = alcool colorat cu albastru de metilen şi denaturat cu salicilat de metil, întrebuinţat ca dezinfectant extern. *Alcool solidificat* = polimer al acetaldehidei, insolubil în apă, greu solubil în alcool şi eter, întrebuinţat drept combustibil solid. **3.** Băutură alcoolică. — Din fr. **alcool.**

ALCOOLÁT s.m. Derivat al alcoolului, obţinut prin înlocuirea hidrogenului din grupa hidroxil cu un metal. — Din fr. **alcoolate.**

ALCOOLEMÍE, s.f. Prezenţă temporară a alcoolului (**2, 3**) în sânge; procent de alcool prezent în sânge. — Din fr. **alcoolémie.**

ALCOÓLIC, -Ă, *alcoolici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care conţine alcool. **2.** S.m. şi f. Persoană care consumă în mod abuziv băuturi alcoolice; beţiv. — Din fr. **alcoolique.**

ALCOOLÍSM s.n. Abuz permanent de băuturi alcoolice; stare patologică determinată de consumul excesiv de alcool; intoxicaţie alcoolică cronică; etilism. — Din fr. **alcoolisme.**

ALCOOLIZÁ, *alcoolizez,* vb. I. **1.** Refl. A consuma în mod excesiv şi permanent băuturi alcoolice; a deveni alcoolic (**2**). **2.** Tranz. A mări concentrația de alcool dintr-o soluție. — Din fr. **alcooliser.**

ALCOOLIZÁRE s.f. Acțiunea de *a se alcooliza* şi rezultatul ei. — V. **alcooliza.**

ALCOOLIZÁT, -Ă, *alcoolizați, -te,* adj. (Despre lichide) În care s-a introdus alcool. — V. **alcooliza.** Cf. fr. a l c o o l i s é.

ALCOOLMETRÍE s.f. Totalitatea procedeelor folosite pentru determinarea concentrației unei soluții alcoolice. — După fr. **alcoolométrie.**

ALCOOLMÉTRU, *alcoolmetre,* s.n. Instrument care serveşte la măsurarea concentrației de alcool a unei soluții. — **Alcool** + **metru** (după fr. *alcoolmètre).*

ALCOOLSCÓP, *alcoolscoape*, s.n. Instrument pentru determinarea alcoolemiei. — Din **alcool** (după *bronhoscop, stetoscop* etc.).

ALCÓV, *alcovuri,* s.n. Loc mai ridicat decât podeaua sau firidă într-o cameră de dormit, unde se aşază patul; *p. ext.* pat. ✦ Dormitor al unei femei. [Var.: (înv.) **alcóvă** s.f.] — Din fr. **alcôve.**

ALCÓVĂ s.f. v. **alcov.**

ALCOXÍD, *alcoxizi,* s.m. (Chim.) Alcoolat. — Din fr. **alcoxid.**

ALDÁN, *aldani,* s.m. (Reg.) Cânepă de toamnă care produce sământă *(Cannabis sativa).* [Var.: **hăldán** s.m.] — Et. nec.

ALDĂMÁŞ, *aldămaşuri,* s.n. Băutură (şi gustare) oferită de cineva după încheierea unei tranzacții. [Var.: **adălmáş** s.n.] — Din magh. **áldomás.**

ÁLDE adj. pron. invar. (Pop. şi fam.) **1.** Oameni ca...; specimene de felul..., de tagma... ✦ Lucruri, întâmplări de felul... **2.** Cei din familie, din jurul cuiva; al lui... **3.** (Precedând un nume propriu, un nume de rudenie etc.) *Alde Ion.* — **Al** + **de**[4].

ALDEHÍDĂ, *aldehide,* s.f. Substanță organică obținută prin oxidarea moderată a unor alcooli, folosită în industria farmaceutică. ✧ *Aldehidă formică* = formaldehidă. *Aldehidă benzoică* = benzaldehidă. — Din fr. **aldéhyde.**

ALDÍN, -Ă, *aldine,* adj., s.f. (Caracter tipografic sau literă tipografică) care are conturul mai gros decât al literelor obişnuite; gras. — Din it. **aldino.**

ALDÓL, *aldoli,* s.m. (Chim.) Aldehidă-alcool obținută prin polimerizarea unei aldehide. — Din fr. **aldol.**

ALDOSTERÓN s.m. Hormon cu structură steroidă, asemănătoare corticosteronului, extras din glanda suprarenală. — Din fr. **aldostérone.**

ALDÓZĂ, *aldoze,* s.f. (Chim.) Monozaharidă având în moleculă gruparea carbonil caracteristică aldehidelor. — Din fr. **aldose.**

ALEÁN, *aleanuri,* s.n. **1.** (Pop.) Suferință, durere sufletească (din cauza unei dorințe neîmplinite). **2.** Sentiment de duioşie; melancolie, dor. **3.** Duşmănie, vrăjmăşie, pică. — Din magh. **ellen** „contra".

ALEATÓR, -OÁRE adj. v. **aleatoriu.**

ALEATÓRIC, -Ă, *aleatorici, -ce,* adj. (Livr.; despre fenomene) Care se produce întâmplător, care este legat de hazard; stocastic. ✦ (Muz.) Care se bazează pe improvizație; care lasă execuția la inspirația interpretului. [Pr.: *-le-a-*] — **Aleator**[iu] + suf. *-ic.*

ALEATORÍSM s.n. Caracter aleatoric. [Pr.: *-le-a-*] — Din fr. **aléatorisme.**

ALEATÓRIU, -IE, *aleatorii,* adj. Care depinde de o împrejurare viitoare şi nesigură; întâmplător. *Venituri aleatorii*. [Pr.: *-le-a-*. — Var.: **aleatór, -oáre** adj.] — Din fr. **aléatoire,** lat. **aleatorius.**

ALEBÁRDĂ s.f. v. **halebardă.**

ALEBARDIÉR s.m. v. **halebardier.**

ALÉE, *alei,* s.f. Drum într-un parc, într-o grădină etc. aşternut cu nisip sau cu prundiş şi mărginit de arbori sau de flori. ✦ Stradă plantată cu arbori; stradă îngustă şi scurtă; stradelă, intrare. ✦ Spațiu de circulație mărginit pe ambele părți de elemente arhitecturale. [Pr.: *-le-e*] — Din fr. **allée.**

ALEGÁ[1]**,** *alég,* vb. I. Refl. (Înv. şi pop.) A insista pe lângă cineva, a se lega, a se ține de capul cuiva. — Lat. **alligare.**

ALEGÁ[2]**,** *aleghez,* vb. I. Tranz. (Jur.) A invoca ceva în sprijinul unei idei sau ca justificare a unei acțiuni. — Din fr. **alléguer,** lat. **allegare.**

ALEGÁȚIE, *alegații,* s.f. (Jur.) Faptul de *a alega*[2]; invocare a unei teorii, a unei păreri în sprijinul unei afirmații făcute sau pentru a justifica ceva. [Var.: (înv.) **alegațiúne** s.f.] — Din fr. **allégation,** lat. **allegatio, -onis.**

ALEGAȚIÚNE s.f. v. **alegație.**

ALEGĂTÓR, -OÁRE, *alegători, -oare,* s.m. şi f. Persoană care are drept de vot, care votează. — **Alege** + suf. *-ător.*

ALÉGE, *alég,* vb. III. **1.** Tranz. A prefera ceva sau pe cineva; a-şi fixa preferințele asupra unui fapt sau asupra unei persoane; a decide. **2.** Tranz. A desemna pe cineva prin vot; a vota. **3.** Tranz. (Pop.) A deosebi dintre alții, a recunoaşte dintre mai mulți; a distinge. **4.** Tranz. şi refl. A (se) împărți formând mai multe grupe. ✧ Expr. (Tranz.) *A alege cărare* = a despărți părul în două cu pieptenele. ✦ Refl. impers. (Reg.) A apărea clar, limpede. **5.** Tranz. A curăța prin selecție. ✦ Fig. A înțelege clar spusele cuiva. **6.** Refl. A rămâne cu ceva de pe urma unei acțiuni, a unei împrejurări etc. **7.** Refl. A ajunge într-o anumită situație (rea). ✧ Expr. *A se alege praf şi pulbere* sau *a se alege praful de cineva* (sau *de ceva)* = a se distruge complet, a nu mai rămâne nimic (din ceva). [Perf. s. *alesei*, part. *ales*] — Lat. **allegere.**

ALÉGERE, *alegeri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) alege* şi rezultatul ei. ✧ Loc. adv. *Fără alegere* = la nimereală, la întâmplare. *La alegere* = după voia, după placul cuiva. **2.** (Mai ales la pl.) Desemnarea prin vot a membrilor organelor reprezentative ale statului, ale unor organizații etc. — V. **alege.**

ALEGÓRIC, -Ă, *alegorici, -ce,* adj. Caracteristic alegoriei, care reprezintă o alegorie; exprimat în pilde. ✧ *Car alegoric* = vehicul amenajat cu o platformă, pe care se reprezintă o scenă simbolică şi cu care se defilează în anumite zile de sărbătoare. — Din fr. **allégorique,** lat. **allegoricus.**

ALEGORÍE, *alegorii,* s.f. **1.** Procedeu artistic constând în exprimarea unei idei abstracte prin mijloace concrete. **2.** Operă literară sau plastică folosind această formă de expresie (fabulă, parabolă etc.). — Din fr. **allégorie,** lat. **allegoria.**

ALEGORÍSM s.n. Faptul de a explica în alegorii, de a exprima în imagini; abuz de alegorii. — Din fr. **allégorisme.**

ALEGORIZÁ, *alegorizez,* vb. I. Tranz. A înfățişa ceva prin alegorii. — Din fr. **allégoriser.**

ALEGORIZÁNT, -Ă, *alegorizanți, -te,* adj. Care alegorizează. — **Alegoriza** + suf. *-ant.*

ALEGORIZÁRE, *alegorizări,* s.f. Faptul de *a alegoriza*. — V. **alegoriza.**

ALEGORIZÁT, -Ă, *alegorizați, -te,* adj. Cu alegorii. — V. **alegoriza.**

ALEGRÉȚE s.f. (Livr.) Vioiciune, sprinteneală (a tonului, a exprimării). — Din fr. **allégresse.**

ALÉGRU, -Ă, *alegri, -e,* adj. (Livr.; despre o melodie) Vioi, sprinten. — Din fr. **allègre.**

ALÉI interj. v. **alelei.**

ALÉLĂ, *alele,* s.f. (Biol.) Genă de un anumit tip de pe acelaşi cromozom. — Din fr. **allèle.**

ALELÉI interj. (Pop.) Exclamație (precedând o invocație) care exprimă mânia, amenințarea, părerea de rău sau entuziasmul. [Var.: **aléi** interj.] — Et. nec.

ALELOPATÍE s.f. (Biol.) Influență (inhibitoare) exercitată de unele plante superioare asupra plantelor din vecinătate prin intermediul unor substanțe chimice. — Din fr. **alléopathie,** germ. **Alleopathie.**

ALELÚIA interj. Exclamație care apare ca un refren de laudă în cântări bisericeşti. ✧ Expr. (Fam.) *A-i cânta* (cuiva) *aleluia* = a lua parte la înmormântarea cuiva, a înmormânta pe cineva. ✦ (Fam.) S-a sfârşit! s-a terminat! amin! [Var.: **alilúia** interj.] — Din sl. **aleluija.**

ALÉM s.n. Steag cu însemnele Imperiului otoman (primit de domnii români la învestitura lor). — Din tc. **alem.**

ALEMÁN, -Ă, s.m. şi f., adj. v. **alaman.**

ALEMÁNDĂ, *alemande,* s.f. Vechi dans de origine populară germană, la început cu caracter vesel, vioi, ulterior, moderat, grav, în doi timpi; melodie după care se execută acest dans. [Scris şi: **allemandă**] — Din fr. **allemande.**

ALEMÁNIC, -Ă, *alemanici, -e,* s.m. şi f., adj. Alaman. — Din fr. **alémanique.**

ALÉNĂ, *alene,* s.f. Aer cald care iese din plămâni în timpul expirației. — Din fr. **haleine.**

ALÉNE adv. Într-un ritm încet, fără grabă. — **A**[3] + **lene.**

ALERGÁ, *alérg,* vb. I. Intranz. **1.** A merge repede; a goni; a fugi. **2.** A fugi după cineva sau ceva pentru a-l ajunge, a-l prinde. ✦ Tranz. A fugări pe cineva. **3.** A se grăbi într-o direcție sau către un scop. ✦ A recurge la cineva ca la o sursă de ajutor, de asistență. ✦ A umbla după treburi. **4.** A umbla de colo până colo, fără o țintă precisă. ✦ Tranz. (Pop.) A cutreiera, a străbate un loc. **5.** A participa la probele de alergări în cadrul unei competiții sportive. — Lat. ***allargare** (< *largus).*

ALERGÁRE, *alergări,* s.f. Acțiunea de *a alerga;* alergătură. ✦ (Mai ales la pl.) Probă atletică de fugă pe anumite distanțe. ✦ Cursă de cai. — V. **alerga.**

ALERGĂTÓR, -OÁRE, *alergători, -oare,* adj., s.m., s.f. **I.** Adj. Care aleargă. ✧ *Piatră alergătoare* (şi substantivat, f.) = piatra de moară care se învârteşte spre a măcina boabele. *Păsări alergătoare* (şi substantivat, f.) = păsări din țările calde, având picioare lungi, cu care aleargă foarte repede. **II.** S.m. şi f. **1.** Atlet care concurează la probe de alergări. **2.** (Rar) Curier (însărcinat cu transmiterea unui mesaj). **3.** Cal de curse. **III.** S.f. **1.** Dispozitiv pe care se pun mosoare cu fire pentru a se face urzeala la războaiele de țesut țărăneşti. **2.** (Înv.) Parc vast, împrejmuit, în care erau ținute anumite animale şi în care se organizau vânători. — **Alerga** + suf. *-ător.*

ALERGĂTÚRĂ, *alergături,* s.f. Alergare. ✧ Expr. *O alergătură de cal* = măsură aproximativă (nu prea mare) de distanță. ✦ Deplasare continuă pentru îndeplinirea unor treburi; du-te-vino. ✧ Expr. *Cal de alergătură* = cal sau, *fig.*, om întrebuințat la toate corvezile. — **Alerga** + suf. *-ătură.*

ALERGÉN, -Ă, *alergeni, -e,* adj., s.n. (Substanță de natură proteică) care provoacă o alergie. — Din fr. **allergène.**

ALÉRGIC, -Ă, *alergici, -ce,* adj. De alergie, specific alergiei, referitor la alergie. ✦ (Substantivat) Persoană care manifestă o alergie. — Din fr. **allergique.**

ALERGÍE, *alergii,* s.f. (Med.) Mod special de a reacționa al organismului sub acțiunea unor microbi sau a unor substanțe străine introduse pe căi variate (digestivă, respiratorie, injecții etc.). — Din fr. **allergie.**

ALERGOLÓG, -Ă, *alergologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în alergologie. — Din **alergologie** (derivat regresiv).

ALERGOLÓGIC, -Ă, *alergologici, -ce,* adj. Referitor la alergologie, de alergologie. — Din fr. **allergologique.**

ALERGOLOGÍE s.f. Parte a medicinei care se ocupă cu procesele şi cu bolile de natură alergică. — Din fr. **allergologie.**

ALÉRT, -Ă, *alerţi, -te,* adj. Sprinten, vioi; iute, prompt. — Din fr. **alerte.**

ALERTÁ, *alertez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) alarma. — Din fr. **alerter.**

ALERTÁRE, *alertări,* s.f. Acţiunea de *a (se) alerta.* — V. **alerta.**

ALERTÁT, -Ă, *alertaţi, -te,* adj. Alarmat. — V. **alerta.**

ALÉRTĂ, *alerte,* s.f. (Adesea fig.) Alarmă. ✦ Semnal convenţional internaţional prin care se atrage atenţia oamenilor de ştiinţă asupra producerii sau iminenţei producerii unor fenomene cereşti ale căror evoluţii şi consecinţe geofizice trebuie urmărite. — Din fr. **alerte.**

ALERTÉŢE s.f. (Rar) Vioiciune, agerime; elan, avânt. — Din it. **all'ertezza.**

ALÉS[1] s. n. Faptul de *a (se) alege*. ✧ Loc. adj. *Pe ales(e)* = deosebit, special. ✧ Loc. adv. *Pe ales(e)* sau *într-ales* = la liberă alegere, după plac. [Formă gramaticală: (în loc.) *alese*] — V. **alege.**

ALÉS[2]**, -EÁSĂ,** *aleşi, -se,* adj., s.m. şi f. **I.** Adj. **1.** Deosebit dintre alţii sau dintr-un tot. **2.** (Adesea substantivat) Desemnat prin vot. **3.** Deosebit, distins, remarcabil; scump, rar. ✧ Loc. adv. *Mai ales* = în special, îndeosebi. **4.** (Despre ţesături) Lucrat cu flori sau cu modele. **II.** S.m. şi f. (Art.) Persoană iubită (cu care se căsătoreşte cineva). — V. **alege.**

ALESĂTÚRĂ, *alesături,* s.f. Procedeu de ornamentare a ţesăturilor populare româneşti prin separarea şi îmbinarea cu mâna, după un model, a firelor de urzeală şi de bătează. ✦ Motiv decorativ colorat, realizat în arta populară românească prin procedeul descris mai sus. — **Ales**[2] + suf. *-ătură.*

ALESÍDĂ, *aleside,* s.f. (Înv.) Lănţişor întrebuinţat la ceasornice de buzunar, ca podoabă femeiască în jurul gâtului etc. [Var.: **alăsídă** s.f.] — Din ngr. **alisída.**

ALESTÁNCĂ s.f. (Reg.) Numele unei ţesături de bumbac. [Var.: **halastáncă** s.f.] — Din rus. **holstinka.**

ALÉU interj. v. **aoleu.**

ALEURÍT, *aleurite,* s.n. Rocă sedimentară detritică, neconsolidată, formată din fragmente de minerale şi de roci cu dimensiunile foarte mici. ✦ Fracţiune din sedimente cu aceeaşi granulaţie. — Din fr. **aleurite.**

ALEURÍTIC, -Ă, *aleuritici, -ce,* adj. Care se referă la aleurite, care aparţine aleuritelor. — Din fr. **aleuritique.**

ALEUROLÍT s.n. Rocă sedimentară aleuritică, compactă. — Din fr. **aleurolite.**

ALEUROMÉTRU, *aleurometre,* s.n. Aparat pentru determinarea calităţii glutenului din făinurile de cereale. — Din fr. **aleuromètre.**

ALEURONÁT s.n. Produs alimentar bogat în proteine, obţinut din gluten, din care se fac preparate culinare dietetice pentru bolnavii de diabet. — Din fr. **aleuronate.**

ALEURÓNĂ s.f. Substanţă proteică aflată în celulele stratului aleuronic din fructe, din seminţe de cereale sau de leguminoase. — Din fr. **aleurone.**

ALEURÓNIC, *aleuronice,* adj. (În sintagma) *Strat aleuronic* = strat din celule bogate în proteine, care se găseşte sub învelişul bobului de cereale. — Din fr. **aleuronique.**

ALEVÍN, *alevini,* s.m. Larvă de peşte, pui de peşte. — Din fr. **alevin.**

ALEVINÁJ s.n. (Rar) Îngrijire şi hrănire a puietului de peşte. — Din fr. **alevinage.**

ALEXANDRÍN, -Ă, *alexandrini, -e,* adj. Care ţine de civilizaţia elenistică din Alexandria; *p. ext.* care ţine de epoca elenistică. ✦ *Vers alexandrin* (şi substantivat, m.) = vers iambic de 12 silabe (cu cezura după silaba a şasea). *Poezie alexandrină* = poezie de tip rafinat, erudit, adesea ezoteric, caracteristică epocii elenistice. — Din fr. **alexandrin,** lat. **alexandrinus.**

ALEXANDRINÍSM s.n. **1.** Ansamblu de manifestări ale civilizaţiei elenistice, semigreceşti, semiegiptene, cu centrul în oraşul Alexandria (sec. III î.H. – III d.H.). **2.** Caracterul operei poeţilor alexandrini; *p. ext.* caracterul rafinat, erudit, subtil, ezoteric al artei şi filosofiei în perioadele sale de declin. — Din fr. **alexandrinisme.**

ALEXANDRÍT, *alexandrite,* s.n. (Min.) Crisoberil. — Din germ. **Aleksandrit,** fr. **alexandrite.**

ALEXĂNDRINEÁN, -Ă, *alexăndrineni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Alexandria. **2.** Adj. Care aparţine municipiului Alexandria sau alexăndrinenilor (**1**), privitor la Alexandria ori la alexăndrineni. — **Alexandria** (n. pr.) + suf. *-ean.*

ALEXĂNDRINEÁNCĂ, *alexăndrinence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Alexandria. — **Alexăndrinean** + suf. *-că.*

ALEXÍE s.f. Incapacitate de a citi, cecitate verbală provocată de unele leziuni în centrii nervoşi. — Din fr. **alexie.**

ALEXÍNĂ, *alexine,* s.f. Specie de anticorp aflată în serul sangvin. — Din fr. **alexine.**

ALEZÁ, *alezez,* vb. I. Tranz. A prelucra interiorul unei piese cilindrice, dându-i diametrul cerut. ✦ A calibra exact dimensiunile unui orificiu dintr-o piesă mecanică. — Din fr. **aléser.**

ALEZÁJ, *alezaje,* s.n. **1.** Suprafaţă interioară, cilindrică sau conică, a unei piese. **2.** Diametrul interior al cilindrului unui motor. — Din fr. **alésage.**

ALEZÁRE, *alezări,* s.f. Acţiunea de *a aleza*. — V. **aleza.**

ALÉZĂ, *aleze,* s.f. Bucată de material impermeabil pusă pe o saltea ca să o protejeze, — Din fr. **alèze.**

ALEZÍE s.f. Incapacitate de a citi litere, cifre sau note muzicale. — Din fr. **alésie.**

ALEZÓR, *alezoare,* s.n. Unealtă aşchietoare de formă cilindrică sau conică utilizată la alezare. — Din fr. **alésoir.**

ÁLFA[1], *alfa,* s.m. **1.** Numele primei litere a alfabetului grecesc, corespunzătoare sunetului „a”. ✧ Expr. *De la alfa la omega* = de la început până la sfârşit. *(A fi) alfa şi omega* = (a fi) începutul şi sfârşitul, (a fi) atotcunoscător, (a fi) factorul esenţial. **2.** (Fiz.) *Particula alfa* = particulă alcătuită din doi protoni şi doi neutroni, emisă de unele substanţe radioactive. *Radiaţie alfa* = radiaţie constituită din particule alfa. — Din ngr. **álfa.**

ÁLFA[2] s.m. Plantă graminee originară din Algeria, din care se fac coarde, fibre etc. *(Stipa tenacissima).* ✧ *Hârtie alfa* = hârtie de calitate superioară, fabricată din frunzele acestei plante. — Din fr. **alfa.**

ALFABÉT, *alfabete,* s.n. Totalitatea literelor, aşezate într-o ordine convenţională, reprezentând sunetele de bază ale unei limbi. ✧ *Alfabet fonetic* = alfabet care asociază fiecărei litere un cuvânt de circulaţie a cărui iniţială o constituie litera respectivă, în scopul evitării erorilor la transmisiile telefonice şi radiotelefonice. *Alfabetul Morse* = alfabet folosit în telegrafie, în care literele sunt reprezentate prin linii şi puncte. — Din fr. **alphabet,** lat. **alphabetum.**

ALFABETÁR, *alfabetare,* s.n. Set de litere şi silabe folosit ca material didactic pentru formarea cuvintelor. — **Alfabet** + suf. *-ar.*

ALFABÉTIC, -Ă, *alfabetici, -ce,* adj. Aşezat în ordinea alfabetului. — Din fr. **alphabétique.**

ALFABETIZÁ, *alfabetizez,* vb. I. Tranz. A învăţa pe un analfabet să scrie şi să citească. — **Alfabet** + suf. *-iza.*

ALFABETIZÁRE s.f. Acţiunea de *a alfabetiza;* instruire a analfabeţilor; combatere a analfabetismului. — V. **alfabetiza.**

ALFANUMÉRIC, -Ă, *alfanumerici, -ce,* adj. (Tehn.; despre indicaţii) Care este exprimat prin intermediul literelor şi al cifrelor. — Din fr. **alphanumérique.**

ALFATRÓN, *alfatroane,* s.n. Vacuummetru care se bazează pe efectul ionizant al radiaţiei alfa emise de o sursă etalonată. — Din fr. **alphatrone.**

ÁLGĂ, *alge,* s.f. (La pl.) Plante inferioare caracterizate prin prezenţa clorofilei şi răspândite în ape dulci, sărate şi pe uscat; (şi la sg.) plantă din acest grup. — Din fr. **algue,** lat. **alga.**

ALGÉBRĂ s.f. **1.** Teorie a operaţiilor privind numerele reale (pozitive ori negative) sau complexe şi rezolvarea ecuaţiilor prin substituirea prin litere a valorilor numerice şi a formulei generale de calcul numeric particular. ✦ Manual şcolar care studiază aceste operaţii. **2.** (În sintagma) *Algebra logicii* = parte a logicii matematice care cuprinde calculul propoziţiilor, claselor şi al relaţiilor. — Din fr. **algèbre,** lat. **algebra.**

ALGÉBRIC, -Ă, *algebrici, -ce,* adj. De algebră (**1**), privitor la algebră. — Din fr. **algébrique.**

ALGEBRÍST, -Ă, *algebrişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în algebră. — Din fr. **algébriste.**

ALGERIÁN, -Ă, *algerieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Algeriei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Algeriei sau algerienilor (**1**), privitor la Algeria sau la algerieni. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **algérien.**

ALGERIÁNCĂ, *algerience,* s.f. Femeie care face parte din populaţia Algeriei. [Pr.: *-ri-an-*] — **Algerian** + suf. *-că.*

ALGEZÍE, *algezii,* s.f. (Med.) Capacitatea de a simţi durerea. ✦ (Med.) Durere. — Din germ. **Algesiel.**

ALGÍD, -Ă, *algizi, -de,* adj. (Despre o boală) Care este însoţit de senzaţia de frig. — Din fr. **algide.**

ALGIDITÁTE s.f. Simptom al unei boli caracterizat prin răcirea treptată a corpului. — Din fr. **algidité.**

ALGÍE s.f. Durere apărută spontan sau în urma excitării patologice a nervilor senzitivi. — Din fr. **algie.**

ALGÍNĂ s.f. Substanţă mucilaginoasă extrasă din anumite alge marine şi folosită pentru apretare în industria pielăriei. — Din fr. **algine.**

ALGOFOBÍE, *algofobii,* s.f. (Med.) Teamă patologică de durere. — Din fr. **algophobie.**

ALGOGÉN, -Ă, *algogeni, -e,* adj. Care este produs de o excitaţie puternică şi care atacă terminaţiile nervoase. — Din fr. **algogène.**

ALGÓL s.n. (Inform.) Limbaj simbolic folosit în programarea automată orientat în probleme de calcul ştiinţific. — Din engl., fr. **algol.**

ALGOLÓG, -Ă, *algologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în algologie. — Din fr. **algologue.**

ALGOLÓGIC, -Ă, *algologici, -ce,* adj. Referitor la algologie, de algologie. — Din fr. **algologique.**

ALGOLOGÍE s.f. Ramură a botanicii care se ocupă cu studiul algelor. — Din fr. **algologie.**

ALGOMANÍE s.f. (Livr.) Căutare a unei plăceri în durere. — Din fr. **algomanie.**

ALGONKIÁN, -Ă, *algonkieni, -e,* s. n., adj. **1.** S.n. Eră geologică căreia îi aparțin formațiunile dintre arhaic și paleozoic și care conține urme de organisme și de cărbuni. **2.** Adj. Care se referă la vârsta sau la formațiile algonkianului (**1**). [Pr.: *-ki-an*] — Din fr. **algonkien.**

ALGONKÍN, -Ă, *algonkini, -e,* adj., s.m. și f. **1.** S.m. și f. Persoană aparținând unei populații amerindiene care trăiește îndeosebi în rezervațiile din Statele Unite ale Americii și Canadei. **2.** Adj. Care aparține algonkinilor (**1**), privitor la algonkini. ✦ (Substantivat, f.) Limba algonkină. — Din fr. **algonquin.**

ALGORÍTM, *algoritmi,* s.m. Ansamblu de simboluri folosite în matematică și în logică, permițând găsirea în mod mecanic (prin calcul) a unor rezultate. ✦ P. gener. Succesiune de operații necesare în rezolvarea unei probleme oarecare. [Pl. și: (n.) *algoritme*] — Din fr. **algorithme.**

ALGORÍTMIC, -Ă, *algoritmici, -ce,* adj. Care se bazează pe algoritmi. ✧ *Logică algoritmică* = logică care utilizează notații algoritmice. — Din fr. **algorithmique.**

ALGRAFÍE s.f. Procedeu de executare a formelor de imprimare pe plăci de aluminiu, folosit pentru tiparul plan. — Din fr. **algraphie.**

ALHIMÍST s.m. v. **alchimist.**

ALIÁ, *aliez,* vb. I. **1.** Refl. A încheia un tratat de alianță. ✦ A se înțelege cu cineva, a se coaliza în vederea unei acțiuni comune. **2.** Tranz. A topi laolaltă anumite metale sau anumite metale cu metaloizi pentru a obține un aliaj. [Pr.: *-li-a*] — Din fr. **allier.**

ALIÁJ, *aliaje,* s.n. Produs metalic obținut prin topirea laolaltă a anumitor metale sau a unor metale cu metaloizi. [Pr.: *-li-aj*] — Din fr. **alliage.**

ALIÁNȚĂ, *alianțe,* s.f. **1.** Înțelegere politică de durată între două sau mai multe state, stipulată în acorduri sau tratate, prin care hotărăsc să-și acorde asistență politică și militară reciprocă. ✦ Legătură, înțelegere între două sau mai multe grupuri, în vederea realizării unui obiectiv comun. **2.** (În sintagma) *Rudă prin alianță* = persoană devenită, prin căsătorie, rudă cu rudele soției sau ale soțului. ✦ (Reg.) Inel de logodnă. [Pr.: *-li-an-*] — Din fr. **alliance.**

ÁLIAS adv. Zis și..., pe nume și... [Pr.: *-li-as*] — Cuv. lat.

ALIÁT, -Ă, *aliați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Unit, întovărășit cu cineva printr-o alianță în vederea unei acțiuni comune; (despre un stat) care a încheiat un tratat de alianță. **2.** S.m. și f. Persoană, clasă, partid, stat etc. care se unește cu cineva în vederea unei acțiuni comune. **3.** Adj. (Despre metale) Căruia i s-a adăugat o anumită cantitate din unul sau mai multe elemente pentru a forma un aliaj. [Pr.: *-li-at*] — V. **alia.**

ALIBÍ, *alibiuri,* s.n. **1.** Dovadă de nevinovăție rezultată din constatarea că, la data săvârșirii infracțiunii, cel învinuit se afla în altă parte decât la locul săvârșirii ei. **2.** Mijloc de apărare care aduce în sprijin un alibi (**1**). **3.** Fig. Pretext, scuză, justificare. ✧ Expr. *A (nu) avea (nici)un alibi* = a (nu) deține (nici)o probă, a (nu) avea (nici)o motivare. — Din fr. **alibi.**

ALÍC s.n. v. **alică.**

ALICÁNTE s.n. Soi de viță-de-vie cu struguri roșietici de mărime mijlocie și boabe sferice uniforme. ✦ P. ext. Vin produs din soiul de viță-de-vie descris mai sus. — Din fr. **alicante.**

ALÍCĂ, *alice,* s.f. **1.** (Mai ales la pl.) Fiecare dintre proiectilele sferice de plumb cu care sunt încărcate unele cartușe de vânătoare. **2.** Fiecare dintre granulele de oțel sau de fontă folosite pentru curățarea prin împroșcare a suprafeței pieselor sau în foraj. **3.** Bucățele de piatră sau de cărămidă care se pun în tencuială pentru a întări sau pentru a astupa un gol. [Var.: **alíc** s.n., **alíce,** (reg.) **halíce** s.f.] — Din ngr. **haliki** „pietricică".

ALICĂRÍE s.f. Material de construcție constituit din spărturi de cărămidă sau din piatră naturală, folosit ca umplutură. — **Alic** + suf. *-ărie.*

ALÍCE s.f. v. **alică.**

ALICÍ, (**1**) *alicesc,* (**2**) pers. 3 *alicește,* vb. IV. **1.** Tranz. (Rar) A răni cu alice (**1**). **2.** Refl. (Reg.) A se vedea, a apărea mai distinct dintre alte lucruri. — Din **alică.**

ALICNEÁLĂ s.f. v. **lihneală.**

ALICÓTĂ, *alicote,* adj. (Mat.; în sintagma) *Parte alicotă* = parte care se cuprinde exact, de un anumită număr de ori, într-o cantitate dată. — Din fr. **aliquote.**

ALICUÁNTĂ, *alicuante,* adj. (Mat.; în sintagma) *Parte alicuantă* = parte care nu se cuprinde exact, de un anumit număr de ori, într-o anumită cantitate dată. — Din fr. **aliquante.**

ALIDÁDĂ, *alidade,* s.f. Dispozitiv atașat la diferite aparate topografice, care servește la măsurarea unghiurilor. — Din fr. **alidade,** lat. **alidada.**

ALIENÁ, *alienez,* vb. I. **1.** Tranz. (Jur.) A transmite cuiva un drept sau un lucru prin vânzare, cesiune etc.; a înstrăina. **2.** Refl. (Livr.) A înnebuni. ✦ A deveni ostil societății, factorilor de civilizație; a se simți izolat în societatea modernă. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **aliéner,** lat. **alienare.**

ALIENÁBIL, -Ă, *alienabili, -e,* adj. (Jur.; despre un drept, un lucru) Care poate fi înstrăinat. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **aliénable.**

ALIENABILITÁTE s.f. (Jur.) Însușirea de a fi alienabil. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **aliénabilité.**

ALIENÁRE, *alienări,* s.f. **1.** (Jur.) Acțiunea de *a aliena;* înstrăinare a unui bun. **2.** (Fil.) Neputința individului față de societate și față de el însuși, depersonalizarea sa în organizațiile mari și birocratice; înstrăinare. **3.** (Med.; în sintagma) *Alienare mintală* = nebunie. [Pr.: *-li-e-*] — V. **aliena.**

ALIENÁT, -Ă, *alienați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de o boală mintală; nebun, dement. **2.** Adj. Înstrăinat. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **aliéné,** lat. **alienatus.**

ALIENÁȚIE s.f. (Livr.) Termen generic pentru orice boală mintală; nebunie, demență. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **aliénation,** lat. **alienatio** [mentis].

ALIENÍST, -Ă, *alieniști, -ste,* s.m. și f. Medic specialist în boli mintale. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **aliéniste.**

ALIFÁTIC, -Ă, *alifatici, -ce,* adj. (Despre substanțe chimice organice) Care este format din atomi de carbon legați între ei în formă de lanț liber la ambele capete. — Din germ. **aliphatisch.**

ALIFÍE, *alifii,* s.f. Preparat farmaceutic de uz extern, compus din substanțe medicamentoase încorporate într-o masă onctuoasă și folosit în medicină și în cosmetică. — Din ngr. **alifí** „unsoare".

ALIFIÓS, -OÁSĂ, *alifioși, -oase,* adj. Ca alifia. [Pr.: *-fi-os*] — **Alifie** + suf. *-os.*

ALIGATÓR, *aligatori,* s.m. Gen de crocodili cu botul lat, care trăiește în fluviile Americii *(Alligator mississippiensis)* sau ale Chinei *(Alligator sinensis),* a căror piele este folosită în marochinărie. — Din fr. **alligator.**

ALIGNÍ vb. IV v. **lihni.**

ALIGOTÉ s.n. Soi de viță-de-vie originar din Franța, cu boabe mici, rotunde, de culoare albă-verzuie și miez zemos. ✦ P. ext. Vin produs din soiul de viță-de-vie descris mai sus. — Din fr. **aligoté.**

ALILÚIA interj. v. **aleluia.**

ALIMBÁ, *alimbez,* vb. I. Tranz. A descărca pe alte vase o parte din încărcătura unei nave, pentru a o putea face să navigheze în ape de mică adâncime. — Cf. l i m b.

ALIMBÁRE, *alimbări,* s.f. Faptul de *a alimba.* — V. **alimba.**

ALIMÉNT, *alimente,* s.n. Produs în stare naturală sau prelucrat care servește ca hrană. — Din fr. **aliment,** lat. **alimentum.**

ALIMENTÁ, *alimentez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A consuma sau a da să consume alimente; a (se) hrăni. **2.** Tranz. și refl. A (se) aproviziona. **3.** Tranz. A furniza materiale, energie, utilaje etc. unor instalații, întreprinderi etc. pentru asigurarea funcționării sau activității acestora. — Din fr. **alimenter.**

ALIMENTÁR, -Ă, *alimentari, -e,* adj. De alimente, privitor la alimente. ✧ *Industrie alimentară* = industrie care transformă materiile prime de origine animală și vegetală în produse necesare hranei. ✧ *Pensie alimentară* = sprijin material acordat periodic de către o persoană alteia, în temeiul unei obligații stabilite prin lege sau prin hotărâre judecătorească; pensie de întreținere. ✦ (Substantivat, f.) Magazin în care se vând alimente. — Din fr. **alimentaire,** lat. **alimentarius.**

ALIMENTÁRE, *alimentări,* s.f. Acțiunea de *a (se) alimenta* și rezultatul ei; hrănire, alimentație, nutriție. — V. **alimenta.**

ALIMENTATÓR, *alimentatoare,* s.n. Dispozitiv care alimentează o mașină, o instalație etc. cu combustibil sau cu materie primă. — Din fr. **alimentateur.**

ALIMENTÁȚIE, *alimentații,* s.f. Alimentare, nutriment. ✧ *Alimentație publică* = rețea de întreprinderi comerciale pentru servirea populației cu mâncăruri și băuturi. ✦ Introducere în organism a substanțelor nutritive. — Din fr. **alimentation.**

ALÍN adv. (Rar) Domol, liniștit, calm, încet, lin. — Din **alina** (derivat regresiv).

ALINÁ, *alín,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) potoli, a (se) ușura, a (se) micșora (în intensitate), a (se) domoli; a (se) liniști. [Var.: (rar) **aliní** vb. IV] — Lat. ***allenare.**

ALINÁRE, *alinări,* s.f. Acțiunea de *a (se) alina* și rezultatul ei. — V. **alina.**

ALINĂTÓR, -OÁRE, *alinători, -oare,* adj. Care alină. — **Alina** + suf. *-ător.*

ALINĂTÚRĂ, *alinături,* s.f. (Rar) Loc pe parcursul unui râu unde apa este liniștită. — **Alina** + suf. *-ătură.*

ALINEÁT, *alineate,* s.n. Rând retras într-un text pentru a marca schimbarea ideii; fragment de text care începe cu un asemenea rând. ✦ Pasaj în articolele de legi. [Pr.: *-ne-at.* — Var.: **aliniát** s.n.]. — După fr. **alinéa.**

ALINÍ vb. IV v. **alina.**

ALINIÁ, *aliniez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) așeza în linie dreaptă. ✦ Tranz. A îndrepta traseul unei străzi. ✦ Tranz. A așeza un grup de construcții după o linie dinainte stabilită. **2.** Refl. (Despre țări) A se asocia într-o grupare pe baza unui tratat. **3.** Tranz. A ajusta elementele componente ale unui sistem pentru a-i asigura o bună funcționare. [Pr.: *-ni-a*] — **A**[3] + **linie** (după fr. *aligner).*

ALINIAMÉNT, *aliniamente,* s.n. **1.** Linie dreaptă determinată pe un teren prin poziția mai multor puncte sau obiecte; *p. ext.* poziția mai multor puncte sau obiecte de-a lungul unei linii drepte. ✧ *Aliniament de teren* = linie de teren marcată prin jaloane, țăruși etc. **2.** Porțiune dreaptă din traseul unei căi de comunicație cuprinsă între două curbe consecutive. **3.** (Mil.) Fâșie de teren care, datorită condițiilor naturale, prezintă o importanță tactică, operativă sau strategică pentru acțiunile de luptă ce se desfășoară în raionul repectiv. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **alignement.**

ALINIÁT[1] s.n. v. **alineat.**

ALINIÁT[2]**, -Ă,** *aliniați, -te,* adj. **1.** Care este așezat în linie dreaptă. **2.** (Despre țări) Care aparține unei grupări constituite pe baza unui tratat. [Pr.: *-ni-at*] — V. **alinia.** Cf. fr. a l i g n é.

ALINIÉRE, *alinieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) alinia* și rezultatul ei. ✦ (Mil.; articulat, cu valoare de interjecție) Aliniați-vă! [Pr.: *-ni-e-*] — V. **alinia.**

ALÍNT, *alinturi,* s.n. (Poetic) **1.** Alintare. **2.** (Rar) Mișcare grațioasă, legănare ușoară. ✦ Răsfăț, răzgâială. — Din **alinta** (derivat regresiv).

ALINTÁ, *alínt,* vb. I. **1.** Tranz. A dezmierda, a mângâia. **2.** Tranz. și refl. A (se) răsfăța, a (se) răzgâia. — Lat. ***allentare** (< *lentus* „moale, flexibil").

ALINTÁRE, *alintări,* s.f. Acțiunea de *a (se) alinta* și rezultatul ei; dezmierdare, mângâiere, alintătură; alint; răsfăț, răzgâială. — V. **alinta.**

ALINTÁT, -Ă, *alintați, -te,* adj. Care este răsfățat, răzgâiat. — V. **alinta.**

ALINTĂTÓR, -OÁRE, *alintători, -oare,* adj. Care alintă. — **Alinta** + suf. *-ător.*

ALINTĂTÚRĂ, *alintături,* s.f. Alintare. ✦ (Concr.) Copil alintat. — **Alinta** + suf. *-ătură.*

ALIÓR, *aliori,* s.m. Nume dat mai multor specii de plante care conțin în tulpină și în frunze un suc lăptos, otrăvitor; laptele-câinelui, laptele-cucului *(Euphorbia).* [Pr.: *-li-or*] — Lat. **aureolus** (< *aurum* „aur").

ALIOTMÁN n.pr. (Înv) Turcime. [Pr.: *-li-ot-*] — Din tc. **Ali Osman** „dinastia lui Osman".

ALIPÍ, *alipesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) lipi, a (se) alătura, a (se) atașa. — **A**[3] + **lipi.**

ALIPÍRE, *alipiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) alipi* și rezultatul ei. — V. **alipi.**

ALIPÍT, -Ă, *alipiți, -te,* adj. Care este lipit, alăturat. — V. **alipi.**

ALISMATACÉE, *alismatacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante acvatice, monocotiledonate, cu frunzele bazale dispuse în rozetă, cu canale aerifere în tulpini și în frunze; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. — După fr. **alismacées.**

ALIȘVERÍȘ, *alișverișuri,* s.n. (Fam.) Vânzare, negoț, afaceri (reușite). — Din tc. **alışveriş.**

ALITERATÍV, -Ă, *aliterativi, -e,* adj. (Rar) Cu aliterații. — Din fr. **allitératif.**

ALITERÁȚIE, *aliterații,* s.f. **1.** Procedeu stilistic care constă în repetarea aceluiași sunet sau a unui grup de sunete în cuvinte care se succedă. **2.** (Med.) Repetare a unor sunete sau silabe în stări de puternică excitație psihică. — Din fr. **allitération.**

ALIVÁNCĂ, *alivenci,* s.f. (Reg.) **1.** Turtă făcută din mălai amestecat cu lapte bătut și cu brânză și coaptă în cuptor cu unt sau cu smântână. **2.** (La pl.) Numele unei hore; melodie după care se execută această horă. — Et. nec.

ALIVÁNTA interj. (Înv.) **1.** Exclamație (glumeață) rostită când cade cineva. ✧ (Adverbial, în expr.) *A da* (sau *a cădea, a veni* etc.) *alivanta* = a da (sau a cădea etc.) peste cap. **2.** Pleacă! șterge-o! — Probabil ngr. **alla vanda** („într-o parte, la o parte").

ALIZARÍNĂ s.f. Substanță roșie extrasă în trecut din rădăcina roibei, azi obținută prin sinteză. — Din fr. **alizarine.**

ALIZÉU, *alizee,* s.n. Vânt regulat care bat în tot timpul anului în regiunile tropicale, cu direcție constantă, de la nord-est spre sud-vest (în emisfera nordică) și de la sud-est spre nord-vest (în emisfera sudică). — Din fr. **alizé.**

ÁLLA BRÉVE loc. adv. (Indică modul de executare al unei lucrări muzicale scrise în patru timpi) În doi timpi. — Loc. it.

ALLARGÁNDO adv. (Indică modul de executare al unei lucrări muzicale) Într-un tempo rar. — Cuv. it.

ALLEGRÉTTO adv., s.n. **1.** Adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Într-un tempo vioi (dar mai moderat decât allegro); repejor. ✧ Loc. adv. *Allegro assai* = foarte alert. *Allegro ma non troppo* = într-un ritm nu foarte alert. **2.** S.n. (Parte dintr-o) compoziție muzicală executată în acest tempo. — Cuv. it.

ALLÉGRO adv., s.n. **1.** Adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) În tempo vioi; repede. **2.** S.n. (Parte dintr-o) compoziție muzicală executată în acest tempo. — Cuv. it.

ALMAGÉSTE n.pr. pl. Culegere de observații astronomice, făcută pentru prima dată de Ptolemeu. — Din fr. **almageste.**

ALL RIGHT loc. adv., interj. Bine! în regulă! [Pr.: *olráit*] — Cuv. engl.

ALL SEGNO loc. adv. Indicație prin care se cere trecerea directă la locul unde se află semnul. – Loc. it.

ÁLMA MÁTER s.f. Universitate. – Loc. lat.

ALMANÁH, *almanahuri,* s.n. **1.** Calendar care cuprinde date de popularizare din diferite domenii. ✦ Publicație anuală, în formă de volum, care cuprinde un calendar și un bogat material beletristic sau de altă natură, precum și diverse note informative cu caracter enciclopedic. **2.** Publicație periodică de literatură, pentru un anumit domeniu de activitate. — Din fr. **almanach,** lat. **almanachus.**

ALMANDÍN s.n. Aluminosilicat de fier din grupa granatelor, de culoare roșie-brună, frecvent în șisturile cristaline și în aluviuni, folosit uneori ca abraziv sau ca piatră semiprețioasă. — Din fr. **almandine.**

ALMÁR, *almare,* s.n. (Reg.) Dulap în care se păstrează alimente, vase sau haine. — Din magh. **almáriom.**

ALMÉE, *almee,* s.f. Dansatoare egipteană care își însoțește dansul cu cântece (improvizate). — Din fr. **almée.**

ALMÍNTERE adv. v. **altminteri.**

ALMÍNTRELE adv. v. **altminteri.**

ALÓ, (**2**) *alouri,* interj., s.n. **1.** Interj. Exclamație convențională prin care se cheamă sau se răspunde la telefon. ✦ Exclamație de chemare. **2.** S.n. Apel telefonic. [Acc. și: (**1**) *álo*] — Din fr. **allô.**

ALOBRÓG, -Ă, *alobrogi, -ge,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care aparținea unei populații celtice din sud-estul Franței de azi, supusă de Cezar în timpul campaniei din Galia. **2.** Adj. Care aparține alobrogilor (**1**), privitor la alobrogi. — Din fr. **Allobroges.**

ALOCÁ, *alóc,* vb. I. Tranz. A destina, a acorda pentru un anumit scop mijloace bănești sau materiale. — Din **alocație.**

ALOCÁBIL, -Ă, *alocabili, -e,* adj. Care poate fi alocat. — **Aloca** + suf. *-bil.*

ALOCÁRE, *alocări,* s.f. Acțiunea de *a aloca;* alocație. — V. **aloca.**

ALOCÁȚIE, *alocații,* s.f. Alocare; (concr.) sumă de bani, cantitate de bunuri care se alocă. ✦ Indemnizație acordată de stat, în anumite condiții, unei persoane; ajutor în bani. — Din fr. **allocation.**

ALOCROMÁTIC, -Ă, *alocromatici, -ce,* adj. Care prezintă alocromatism. — Din germ. **allochromatisch.**

ALOCROMATÍSM s.n. Proprietate a cristalelor de a prezenta culori diferite în funcție de natura substanțelor colorate pe care le conțin. — Din fr. **allochromatisme.**

ALÓCUREA adv. v. **alocuri.**

ALÓCURI adv. (Adesea precedat de prep. „pe") În unele locuri, pe ici pe colo. [Var.: **alócurea** adv.] — **A**[2] + **locuri.**

ALOCUȚIÚNE, *alocuțiuni,* s.f. Scurtă cuvântare ocazională. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **allocution,** lat. **allocutio, -onis.**

ALODIÁL, -Ă, *alodiali, -e,* adj. Care aparține alodiului care se referă la alodiu. ✧ *Pământ alodial* = proprietate seniorială în Evul Mediu. [Pr.: *-di-al*] — Din fr. **allodial.**

ALÓDIU, *alodii,* s.n. (În Evul Mediu, în Apusul și Centrul Europei) Proprietate funciară liberă, scutită de orice sarcini de vasalitate. — Din lat. **allodium.**

ALÓE, *aloe,* s.f. Nume dat mai multor specii de plante exotice decorative, din familia liliaceelor, cu flori mari, galbene sau roșii, dispuse în spice, și cu frunze cărnoase care conțin un suc folosit în farmacie *(Aloe).* ✦ Substanță solidă cu miros plăcut și cu gust amar, extrasă din frunzele unor specii de aloe și folosită în farmacie; sabur. [Pr.: *-lo-e*] — Din fr. **aloès,** lat. **aloe.**

ALOFÓN, *alofone,* s.n. (Fon.) Variantă pozițională a unui fonem. — Din fr. **allophone.**

ALOGÁM, -Ă, *alogami, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. Plantă a cărei fecundare se face cu polen provenit de la altă plantă din aceeași specie. **2.** Adj. Referitor la alogamie, în legătură cu alogamia. — Din fr. **allogame.**

ALOGAMÍE s.f. Fecundare a unei plante cu polen provenit de la alte plante din aceeași specie. — Din fr. **allogamie.**

ALOGÉN, -Ă, *alogeni, -e,* adj. Care se deosebește prin natură și origine de mediul în care se află; alogenetic. ✦ (Despre populații) De origine străină, venit din altă parte. — Din fr. **allogène.**

ALOGENÉTIC, -Ă, *alogenetici, -ce,* adj. Alogen. — Din fr. **allogénétique.**

ALÓGIC, -Ă, *alogici, -ce,* adj. Care este lipsit de logică. — Din fr. **alogique.**

ALOGÍSM s.n. Curent în filosofie care preconiza negarea gândirii logice ca mijloc științific de cunoaștere autentică, susținut de sceptici, mistici și fideiști. — Din germ. **Alogismus.**

ALOHTÓN, -Ă, *alohtoni, -e,* adj. (Despre roci) Care, sub influența mișcărilor scoarței Pământului, a suferit deplasări față de locul inițial de formare. — Din fr. **allochtone.**

ALOMÓRF, *alomorfe,* s.n. (Fon.) Variantă a aceluiași morfem. — Din germ. **Allomorph.**

ALÓNJĂ, *alonje,* s.f. **1.** Piesă mobilă sau demontabilă care servește la prelungirea unor obiecte. **2.** (Sport) Mișcare de întindere rapidă a brațelor. ✦ Lungime a brațelor unui sportiv angajat într-o luptă directă cu un adversar. — Din fr. **allonge.**

ALOPÁT, -Ă, *alopați, -te,* s.m. și f. Medic specialist în alopatie; adept al alopatiei. — Din fr. **allopathe.**

ALOPÁTIC, -Ă, *alopatici, -ce,* adj. Care aparține alopatiei, care se referă la alopatie. — Din fr. **allopathique.**

ALOPATÍE s.f. Tratament medical constând în administrarea unor medicamente în doze care, la omul sănătos, ar declanșa efecte contrare simptomelor caracteristice bolii care trebuie tratată. — Din fr. **allopathie.**

ALOPECÍE s.f. Cădere temporară a părului în urma unei boli de piele, a unei boli infecțioase etc. — Din fr. **alopécie.**

ALOTRÓPIC, -Ă, *alotropici, -ce,* adj. De alotropie, care aparține alotropiei, privitor la alotropie. — Din fr. **allotropique.**

ALOTROPÍE s.f. Proprietate a unui element chimic de a exista în două sau în mai multe forme care diferă între ele prin proprietăți fizice. — Din fr. **allotropie.**

ALOXÁN s.n. Substanță derivată prin oxidare din acidul uric, cu acțiune distructivă asupra celulelor pancreatice secretoare de insulină; provoacă diabetul experimental. — Din engl. **aloxan.**

ALOZÓM, *alozomi,* s.m. Cromozom care are un rol esențial în determinarea sexului; cromozom sexual. — Din fr. **alosome.**

ALPACÁ[1], *alpacale,* s.f. **1.** Animal rumegător cu lână fină, lungă și subțire, care trăiește în America de Sud *(Lama pacos).* **2.** Stofă fină fabricată din lâna acestui animal. — Din fr. **alpaga, alpaca.**

ALPACÁ[2], (**2**) *alpacale,* s.f. **1.** Aliaj inoxidabil de nichel, cupru și zinc, folosit la fabricarea tacâmurilor, instrumentelor medicale etc. **2.** Obiect fabricat din alpaca (**1**). — Din germ. **Alpaka.**

AL PARI loc. adv. (Despre un titlu financiar care se vinde sau se cumpără) La valoarea nominală. – Loc. it.

ÁLPENȘTOC, *alpenștocuri,* s.n. Baston lung, cu vârf metalic ascuțit, folosit în alpinism; baston de munte, piolet. — Din germ. **Alpenstock,** fr. **alpenstock.**

ALPÉSTRU, -Ă, *alpeștri, -stre,* adj. Alpin; de mare altitudine. — Din fr. **alpestre.**

ALPÍN, -Ă, *alipini, -e,* adj. Care aparține sau care este caracteristic munților Alpi sau, *p. ext.,* regiunilor muntoase înalte; alpestru. — Din fr. **alpin,** lat. **alpinus.**

ALPINÍSM s.n. Ramură sportivă care cuprinde ascensiunile în munți, în special escaladarea părților greu accesibile ale acestora. — Din fr. **alpinisme.**

ALPINÍST, -Ă, *alpiniști, -ste,* s.m. și f. Persoană care practică alpinismul. — Din fr. **alpiniste.**

ALSACIÁN, -Ă, *alsacieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din regiunea Alsacia. **2.** Adj. Care aparține Alsaciei sau alsacienilor (**1**), privitor la Alsacia ori la alsacieni. ✦ (Substantivat, f.) Dialect germanic vorbit în Alsacia. **3.** (În sintagma) *Lup alsacian* = rasă de câini de pază de talie mare, originară din Franța. [Pr.: *al-za-ci-an*] — Din fr. **alsacien.**

ÁLT, ÁLTĂ, *alți, alte,* adj. (Arată că ființa sau lucrul al cărui nume îl determină nu este aceeași sau același cu ființa sau lucrul despre care a fost vorba, care este de față sau este cel obișnuit) *Alt om. Alt obiect.* ✧ Expr. (Pop.) *Câte alte* = multe. [Gen. - dat. sg.: *altui, altei,* gen. - dat. pl.: *altor*] — Lat. **alt**[(e)**rum**].

ALTÁIC, -Ă, *altaici, -ce,* adj. Din Altai, caracteristic munților Altai. [Pr.: *-ta-ic*] — Din fr. **altaïque.**

ALTÁR, *altare,* s.n. **1.** Parte a bisericii, despărțită de naos prin catapeteasmă, în care se oficiază liturghia. ✦ Masă de cult, simbol al lui Hristos, pe care se oficiază liturghia, în Biserica creștină. **2.** Ridicătură din piatră, pământ sau lemn pe care, în Antichitate, se aduceau jertfe zeilor. **3.** (În expr.) *Pe altarul patriei* = (sacrificându-se, făcând totul) pentru patria sa. **4.** (Tehn.) Perete de material refractar situat în spatele unui focar pentru a dirija flacăra. — Lat. **altarium.**

ALTĂDÁTĂ adv. Într-un moment nedeterminat din trecut sau din viitor; odată, cândva, altcândva. — **Altă** + **dată.**

ALTCAREVÁ pron. nehot. (Reg.) Altcineva. [Acc. și: *áltcareva*] — **Alt** + **careva.**

ALTCÂNDVÁ adv. (Rar) Altădată (în trecut sau în viitor). [Acc. și: *áltcândva*] — **Alt** + **cândva.**

ALTCEVÁ pron. nehot. Alt lucru, un lucru diferit. [Acc. și: *áltceva*] — **Alt** + **ceva.**

ALTCINEVÁ pron. nehot. Altă persoană; altcareva. [Acc. și: *áltcineva*] — **Alt** + **cineva.**

ALTCÚM adv. Altfel. [Acc. și: *áltcum*] — **Alt** + **cum.**

ALTCUMVÁ adv. Altfel. [Acc. și: *áltcumva*] — **Alt** + **cumva.**

ALTEÓRI adv. În alte rânduri, în alte împrejurări; *p. ext.* altădată (în trecut sau în viitor). [Acc. și: *álteori.* — Pr.: *-te-ori*] — **Alte** + **ori.**

ALTERÁ, *alterez,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A suferi sau a face să sufere transformări sub acțiunea mediului extern; a (se) descompune, a (se) strica. ✧ Tranz. *Căldura alterează alimentele.* **2.** Tranz. A denatura, a falsifica, a se transforma. **3.** Refl. (Fon.; despre sunete) A se schimba, a se transforma. **4.** Tranz. (Muz.) A ridica sau a coborî un sunet, un acord etc. cu un semiton sau două (cu ajutorul diezilor, bemolilor etc.). — Din fr. **altérer,** lat. **alterare.**

ALTERÁBIL, -Ă, *alterabili, -e,* adj. (Despre alimente, produse etc.) Care se alterează (**1**) ușor. — După fr. **altérable.**

ALTERABILITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este alterabil. — Din fr. **altérabilité.**

ALTERÁRE, *alterări,* s.f. Acțiunea de *a (se) altera* și rezultatul ei. — V. **altera.**

ALTERÁT, -Ă, *alterați, -te,* adj. **1.** (Despre materii organice) Descompus, stricat. **2.** Denaturat, falsificat. **3.** (Fon.; despre sunete) Schimbat, modificat. **4.** (Muz.; despre sunete sau acorduri) Ridicat sau coborât cu un semiton sau două. — V. **altera.**

ALTERÁȚIE, *alterații,* s.f. Procedeu prin care se modifică, cu ajutorul unor semne convenționale, înălțimea sunetelor; *p. ext.* semn pus înaintea unei note muzicale, care indică modificarea înălțimii unui sunet; accident. — Din fr. **altération.**

ALTERCÁȚIE, *altercații,* s.f. Schimb violent de cuvinte între două sau mai multe persoane. — Din fr. **altercation,** lat. **altercatio, -onis.**

ÁLTER ÉGO loc. s.m. Al doilea eu; persoană care se aseamănă întru totul cu alta, încât i se poate substitui. ✦ Om de încredere, prieten nedespărțit. — Loc. lat.

ALTERITÁTE, *alterități,* s.f. (Fil.) Faptul de a fi o altă persoană. — Din fr. **altérité.**

ALTÉRN, -Ă, *alterni, -e,* adj. (În sintagmele) *Unghiuri alterne (interne* sau *externe)* = fiecare dintre cele două perechi de unghiuri formate de o parte și de alta a două drepte tăiate de o secantă. *Frunze* (sau *flori) alterne* = frunze (sau flori) așezate de o parte și de alta a tulpinii sau a ramurilor, la niveluri diferite. *Sistem altern* = sistem de agricultură bazat pe alternarea culturilor. — Din fr. **alterne,** lat. **alternus.**

ALTERNÁ, *alternez,* vb. I. Intranz. și tranz. **1.** A reveni sau a face să revină succesiv, a lua pe rând unul locul altuia, a se succeda sau a face să se succeadă la intervale aproximativ egale. **2.** Intranz. (Despre sunete) A se schimba prin alternanțe (**2**). — Din fr. **alterner,** lat. **alternare.**

ALTERNÁNT, -Ă, *alternanți, -te,* adj. Care alternează. — Din fr. **alternant,** lat. **alternans, -ntis.**

ALTERNÁNȚĂ, *alternanțe,* s.f. **1.** Însușirea de a alterna; revenire succesivă. **2.** Schimbare regulată a unui sunet din temă prin altul, în flexiune sau în familia lexicală. — Din fr. **alternance.**

ALTERNÁRE, *alternări,* s.f. Acțiunea de *a alterna* și rezultatul ei. — V. **alterna.**

ALTERNATÍV, -Ă, *alternativi, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care alternează. ✧ *Curent (electric) alternativ* = curent electric care își schimbă sensul și intensitatea la perioade regulate. — Din fr. **alternatif.**

ALTERNATÍVĂ, *alternative,* s.f. **1.** Posibilitate de a alege între două soluții, între două situații etc. care se exclud. **2.** Relație între două judecăți în care, dacă o judecată e adevărată, cealaltă e neapărat falsă. — Din fr. **alternative.**

ALTERNATÓR, *alternatoare,* s.n. Generator electric care produce tensiuni și curenți alternativi. — Din fr. **alternateur.**

ALTÉȚĂ, *altețe,* s.f. (Adesea folosit ca formulă de adresare) Titlu dat principilor și principeselor dintr-o casă domnitoare; persoană care poartă acest titlu. — Din it. **altezza,** fr. **altesse.**

ÁLTFEL adv. **1.** În alt chip; altcum, altcumva, altminteri. ✧ Loc. adj. *Altfel de* = de altă natură, de alt soi. ✧ *De altfel* = însă; cu toate acestea. **2.** Dacă nu..., în caz contrar. — **Alt** + **fel.**

ÁLTHORN, *althornuri,* s.n. Instrument de suflat de alamă, specie de corn, folosit mai ales în fanfară. [Pl. și: (m)*althorni*] — Din germ. **Althorn.**

ALTIGRÁF, *altigrafe,* s.n. Altimetru care înregistrează în timpul zborului înălțimile atinse de avion. — Din fr. **altigraphe.**

ALTIMÉTRIC, -Ă, *altimetrici, -ce,* adj. De altimetrie. — Din fr. **altimétrique.**

ALTIMETRÍE s.f. Ramură a topografiei care se ocupă cu stabilirea altitudinilor de pe suprafața terestră față de o suprafață de referință (nivelul mării) în vederea reprezentării reliefului pe hartă. — Din fr. **altimétrie.**

ALTIMÉTRU, *altimetre,* s.n. Instrument cu care se măsoară altitudinea față de un nivel de referință. — Din fr. **altimètre.**

ALTÍST, -Ă, *altiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care are voce de alto. ✦ Instrumentist care cântă la violă. — Din germ. **Altist,** fr. **altiste.**

ALTITELEMÉTRU, *altitelemetre,* s.n. Instrument cu care se măsoară altitudinea unui punct inaccesibil. — Din fr. **altitélémètre.**

ALTITUDINÁL, -Ă, *altitudinali, -e,* adj. (Aflat) la altitudine. — Din fr. **altitudinal.**

ALTITÚDINE, *altitudini,* s.f. Înălțime a unui punct de pe suprafața Pământului, considerată în raport cu nivelul mării sau față de un alt punct de pe suprafața terestră. — Din lat. **altitudo, -inis,** fr. **altitude.**

ALTÍȚĂ, *altițe,* s.f. Porțiune ornamentată prin alesătură sau prin cusătură în partea de sus a mânecilor iilor. — Cf. sb. l a t i c a.

ALTÎNCOTRÓ adv. (Rar, în expr.) *A nu avea (sau face) altîncotro* = a nu putea să facă altfel. [Acc. și: *áltîncotro*] — **Alt** + **încotro.**

ALTMÍNTEREA adv. v. **altminteri.**

ALTMÍNTERI adv. **1.** În alt chip; altfel. **2.** De nu..., dacă nu..., în caz contrar. **3.** De altfel. [Var.: **almíntere, almíntrele, altmínterea, altmíntrele, altmíntrelea** adv.] — Lat. **alteramente.**

ALTMÍNTRELE adv. v. **altminteri.**

ALTMÍNTRELEA adv. v. **altminteri.**

ÁLTO s.m., adj., invar. **1.** Voce (de femeie sau de copil) cu timbru grav, situată ca registru între sopran și tenor. **2.** S.m., adj. invar. (Instrument de suflat) a cărui scară corespunde vocii de mai sus. **3.** S.m. Violă[1]. — Din it., fr. **alto.**

ALTOCÚMULUS s.m. Formație de nori situată la altitudinea medie de 6 000 m, cu aspect de pături de culoare albă sau cenușie, constituite din picături mici de apă. — Din fr. **altocumulus.**

ALTOGRAVÚRĂ, *altogravuri,* s.f. Reproducere după originale de artă prin folosirea clișeelor metalice gravate de mână sau pe bază de acvaforte. — Din fr. **altogravure.**

ALTÓI[1], *altoaie,* s.n. Ramură mică detașată dintr-o plantă-mamă, folosind la altoire. ✦ Plantă altoită. ✦ Plantă cultivată pentru a servi la altoire. [Pl. și: *altoiuri*] — Din magh. **oltvány.**

ALTOÍ[2], *altoiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A introduce o ramură a unei plante în țesutul alteia, stabilind astfel un contact între țesuturile lor generatoare pentru a da plantei altoite însușirile altoiului. **2.** (Fam.) A bate, a lovi, a plesni pe cineva. [Var.: (reg.) **hultuí** vb. IV] — Din magh. **oltani.**

ALTOIÁLĂ, *altoieli,* s.f. (Rar) Altoire. [Pr.: *-to-ia-*] — **Altoi**[2] + suf. *-eală.*

ALTOÍRE, *altoiri,* s.f. Acțiunea de *a altoi*[2]*;* altoit[1], altoială. — V. **altoi**[2].

ALTOÍT[1] s.n. Faptul de *a altoi*[2]. — V. **altoi**[2].

ALTOÍT[2], **-Ă,** *altoiți, -te,* adj. Care a fost supus altoirii. — V. **altoi**[2].

ALTORELIÉF, *altoreliefuri,* s.n. Lucrare de sculptură în relief față de un fond de care ține sau pe care a fost aplicată. [Pr.: *-li-ef*] — Din it. **alto rilievo** (după *relief).*

ALTOSTRÁTUS s.m. Formație de nori situată la o altitudine medie de 6 000 m, care se prezintă ca un strat dens și uniform, de culoare cenușie sau albăstruie, cu aspect fibros sau ușor striat. — Din fr. **altostratus.**

ALTRUÍSM s.n. Atitudine morală sau dispoziție sufletească a celui care acționează dezinteresat în favoarea altora; doctrină morală care preconizează o asemenea atitudine. — Din fr. **altruisme.**

ALTRUÍST, -Ă, *altruiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) călăuzită de altruism. — Din fr. **altruiste.**

ÁLTUL, ÁLTA, *alții, altele,* pron. nehot. **1.** (Ține locul unui nume de ființă sau de lucru care nu este aceeași sau același cu altă ființă sau cu alt lucru despre care s-a vorbit, care este de față sau care este cel obișnuit) *Să răspundă altul.* ✧ Expr. *Unuia (și) altuia* = oricui. *Unii (și) alții* = mulți. *Unul ca altul* = la fel, deopotrivă, egal. *Unul mai... decât altul* = fiecare la fel de... *Unul după altul* = succesiv. ✦ (Cu formă feminină și sens neutru) Poveste, întâmplare. ✧ Expr. *Alta (acum)!* exprimă dezaprobarea față de o propunere sau o veste neașteptată. *Unul una, altul alta* = fiecare câte ceva. *Una (și) alta* = de toate. *Nici una, nici alta* = cu orice preț; fără a se gândi prea mult. *Până una-alta* = deocamdată. *Ba din una, ba din alta* sau *din una-n alta* = din vorbă-n vorbă. *Nu de alta* = nu din alt motiv. **2.** (În alternanță cu „unul", „una") Celălalt, al doilea. [Gen.-dat. sg.: *altuia, alteia,* gen.-dat. pl.: *altora*] — Lat. **alter.**

ALTUNDEVÁ adv. În alt loc, în altă parte; aiurea. [Acc. și: *áltundeva*] — **Alt** + **undeva.**

ALUÁT, *aluaturi,* s.n. **1.** Pastă obținută din făină amestecată cu apă, grăsime etc., din care se prepară pâine, prăjituri etc.; cocă. **2.** Bucățică de aluat (**1**) folosită ca plămădeală. **3.** Prăjitură făcută din aluat (**1**). [Pr.:*-lu-at*] — Lat. **allevatum** (= *allevatus* „ridicat, înălțat").

ALUMÍNĂ s.f. Oxid de aluminiu (obținut pe cale industrială). — Din fr. **alumine.**

ALUMINIFÉR, -Ă, *aluminiferi, -e,* adj. (Despre terenuri, roci etc.) Care conține alumină. — Din fr. **aluminifère.**

ALUMÍNIU s.n. Metal ușor, ductil și maleabil, de culoare argintie, folosit pe scară întinsă în industrie și în tehnică. [Var.: **alumínium** s.n.] — Din fr. **aluminium.**

ALUMÍNIUM s.n. v. **aluminiu.**

ALUMINIZÁ, *aluminizez,* vb. I. Tranz. A acoperi suprafața unui metal cu un strat protector de aluminiu; (tehn.) a caloriza. — **Aluminiu** + suf. *-iza.*

ALUMINIZÁRE s.f. Acoperire a suprafeței unui obiect cu un strat protector de aluminiu. — Din **aluminiu.**

ALUMINIZÁT, -Ă, *aluminizați, -te,* adj. (Despre metale) Care a fost acoperit cu un strat protector de aluminiu. — V. **aluminiza.**

ALUMINÓS, -OÁSĂ, *aluminoși, -oase,* adj. (Despre substanțe) Care conține compuși de aluminiu. ✦ (Despre materiale) Care conține aluminiu. — Din fr. **alumineux.**

ALUMINOTERMÍE s.f. Producere de temperaturi înalte prin reacția dintre pulberea de aluminiu și un oxid metalic (reacție utilizată la sudarea oțelului în bombele incendiare). — Din fr. **aluminothermie.**

ALUMNÁT, *alumnate,* s.n. Denumire dată în Germania și în Statele Unite ale Americii internatului școlar. — Din germ. **Alumnat,** fr. **alumnat.**

ALUMOSILICÁT, *alumosilicați,* s.m. Sare naturală a acizilor silicici, în a cărei structură cristalină o parte din ionii de siliciu sunt înlocuiți cu cei de aluminiu. — Din fr. **alumosilicate.**

ALÚN, *aluni,* s.m. Arbust cu frunze rotunde, păroase pe dos, cu flori monoice, cele mascule sub formă de amenți, și cu fructe comestibile *(Corylus avellana).* — Din **alună.**

ALUNÁR, *alunari,* s.m. **I.** Vânzător de alune. **II. 1.** Pasăre de munte cu penele cafenii stropite cu alb, care se hrănește cu alune, ghindă, semințe și insecte; gaiță de munte, nucar (**1**) *(Nucifraga caryocatactes).* **2.** (Zool.) Pârș. — **Alună** + suf. *-ar.*

ALUNÁȘ, *alunași,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *alun.* — **Alun** + suf. *-aș.*

ALÚNĂ, *alune,* s.f. Fructul alunului, de formă sferică sau ovoidală, cu un mic cioc, având la bază un înveliș verde în formă de degetar. ✧ *Alună de pământ* (sau *americană)* = plantă anuală din familia leguminoaselor, originară din America de Sud, cu flori galbene, cultivată pentru semințele sale comestibile și uleiul extras din acestea; fructul acestei plante, care se formează în pământ (de unde vine și numele) și care conține substanțe grase și substanțe proteice; arahidă *(Arachis hypogaea).* — Lat. ***abellona** (= *abellana* [nux]).

ALUNEÁ, -ÍCĂ, *alunele,* s.f. **I. 1.** Aluniță (**1**). ✦ (Reg.) Pistrui. **2.** (În forma *alunea*) Numele unui dans popular; melodia după care se execută acest dans. **II.** (Bot.; la pl.) **1.** Plantă erbacee cu flori albe, cu tuberculele și frunzele comestibile *(Carum bulbocastanum).* **2.** Baraboi (**1**). **3.** Coada-șoricelului. — **Alun** + suf. *-ea.* — **Alunică**: cu schimbare de suf.

ALUNEÁSCA s.f. art. Numele unui dans popular; melodia după care se execută acest dans. — **Alună** + suf. *-easca.*

ALUNECÁ, *alúnec,* vb. I. Intranz. **1.** A-și pierde echilibrul (și a cădea) călcând pe o suprafață lucioasă. **2.** A se mișca lin, fără a întâmpina vreo rezistență; (despre două corpuri aflate în contact) a se deplasa unul față de celălalt tangențial, fără a se rostogoli; a se strecura ușor. **3.** Fig. A se abate, a se lăsa ispitit; a greși. — **A**^{3} + **luneca.**

ALUNECÁRE, *alunecări,* s.f. Acțiunea de *a aluneca;* alunecătură, alunecuș (**2**). — V. **aluneca.**

ALUNECĂTÓR, -OÁRE, *alunecători, -oare,* adj. Care alunecă. ✦ (Substantivat, n.) Piesă mobilă, la unele mașini și aparate, care se deplasează prin alunecare. — **Aluneca** + suf. *-ător.*

ALUNECĂTÚRĂ, *alunecături,* s.f. Alunecare. — **Aluneca** + suf. *-ătură.*

ALUNECÓS, -OÁSĂ, *alunecoși, -oase,* adj. Pe care se alunecă ușor. ✦ Care alunecă ușor. — **Aluneca** + suf. *-os.*

ALUNECÚȘ, (**1**) *alunecușuri,* s.n. **1.** Loc alunecos. ✦ Ghețuș. **2.** (Rar) Alunecare. — **Aluneca** + suf. *-uș.*

ALUNÉL, *alunei,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *alun.* **2.** (Art.) Numele unui dans popular; melodia după care se execută acest dans. **3.** Aluniță (**2**). — **Alun** + suf. *-el.*

ALUNÉT, *aluneturi,* s.n. Aluniș. — **Alun** + suf. *-et.*

ALUNGÁ, *alúng,* vb. I. Tranz. **1.** (Adesea fig.) A sili pe cineva să părăsească un loc; a goni, a izgoni. **2.** A se lua, a alerga după...; a fugări, a urmări. — Lat. ***allongare** (< *longus).*

ALUNGÁRE, *alungări,* s.f. Acțiunea de *a alunga;* izgonire. — V. **alunga.**

ALUNGĂTÓR, -OÁRE, *alungători, -oare,* adj. (Rar) Care alungă. — **Alunga** + suf. *-ător.*

ALUNGÍ, *alungesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se mări în lungime, a se lungi, a se întinde (subțiindu-se). ✦ A se subția. **2.** Tranz. A prelungi, a întinde. — După fr. **allonger.**

ALUNGÍRE, *alungiri,* s.f. Acțiunea de *a alungi* și rezultatul ei; prelungire. — V. **alungi.**

ALUNGÍT, -Ă, *alungiți, -te,* adj. Care are (sau ia) formă lunguiață; prelung. — **A**^{3} + **lungit** (după fr. *allongé).*

ALUNÍCĂ, *alunele,* s.f. (Rar) Aluniță. — **Alună** + suf. *-ică.*

ALUNÍȘ, *alunișuri,* s.n. Pădurice, desiș de aluni; alunet. — **Alun** + suf. *-iș.*

ALUNÍT s.m. Sulfat natural hidratat de aluminiu și potasiu, alb-gălbui, sticlos, pământos, utilizat la prepararea unor vopsele, medicamente etc. — Din fr. **alunite.**

ALUNÍȚĂ, *alunițe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *alună;* alunea, alunică. **2.** Mică excrescență pigmentată pe piele. — **Alună** + suf. *-iță.*

ALUNÍU, -ÍE, *alunii,* adj. (Rar) De culoarea alunei. — **Alună** + suf. *-iu.*

ALUNIZÁ, *alunizez,* vb. I. Intranz. (Rar) A aseleniza. — După fr. **alunir.**

ALUNIZÁRE, *alunizări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a aluniza;* aselenizare. — V. **aluniza.**

ALÚRĂ, *aluri,* s.f. **1.** Fel de a se mișca; mers, umblet; înfățișare, ținută. **2.** Mod de deplasare a unui animal. **3.** Ritm în care se desfășoară o acțiune individuală sau colectivă în întrecerile sportive. **4.** Mod în care se desfășoară un eveniment, o întâmplare etc. [Pr.: *alǘră*] — Din fr. **allure.**

ALUVIÁL, -Ă, *aluviali, -e,* adj. Format din aluviuni; aluvionar. [Pr.: *-vi-al*] — Din fr. **alluvial.**

ALUVIONÁR, -Ă, *aluvionari, -e,* adj. Aluvial. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **alluvionnaire.**

ALUVIONÁRE s.f. **1.** Formare de aluviuni. **2.** Mod de concentrare a minereurilor și a cărbunilor prin depunerea materialelor granulare aduse de un curent de apă într-un jgheab orizontal, în ordinea greutății lor specifice. [Pr.: *-vi-o-*] — După fr. **alluvionnement.**

ALÚVIU s.n. (Geol.) Holocen. — Din lat. **alluvium.**

ALUVIÚNE, *aluviuni,* s.f. Material format din bolovani, mâl, nisip și pietriș, adus de apele curgătoare și depus pe fundul albiei, pe luncă sau la vărsare. [Pr.: *-vi-u-*] — Din fr. **alluvion,** lat. **alluvio, -onis.**

ALÚZIE, *aluzii,* s.f. Cuvânt, expresie, frază prin care se face o referire la o persoană, la o situație, la o idee, fără a o exprima direct. ✧ Expr. *A face aluzie la cineva* (sau *la ceva)* = a vorbi pe departe despre cineva (sau ceva); a viza^2. [Var.: (înv.) **aluziúne** s.f.] — Din fr. **allusion,** lat. **allusio, -onis.**

ALUZIÚNE s.f. v. **aluzie.**

ALUZÍV, -Ă, *aluzivi, -e,* adj. Cu aluzii. — Din fr. **allusif.**

ALVANÍT, -Ă s.m. și f., adj. v. **arvanit.**

ALVEOLÁR, -Ă, *alveolari, -e,* adj. **1.** Care aparține alveolelor dentare, referitor la alveole. ✧ *Consoană alveolară* (și substantivat, f.) = consoană articulată cu limba la nivelul alveolelor dinților de sus. **2.** Care are alveole (**2**). [Pr.: *-ve-o-*] — Din fr. **alvéolaire.**

ALVEOLÁRE, *alveolări,* s.f. (Geol.) Formare a alveolelor eoliene. [Pr.: *-ve-o-*] — De la **alveolă.**

ALVEÓLĂ, *alveole,* s.f. **1.** Fiecare dintre cavitățile sferice de dimensiuni mici, situate în oasele maxilarelor, în care sunt înfipți dinții. **2.** Fiecare dintre cavitățile sferice de dimensiuni microscopice situate la extremitatea unei bronhiole. **3.** Celulă a fagurelui. **4.** (În sintagma) *Alveolă eolină* = mică excavație în rocile regiunilor de deșert, rezultată din acțiunea vântului. [Pr.: *-ve-o-*] — Din fr. **alvéole.**

ALVEOLÍTĂ s.f. Inflamație acută sau cronică a alveolelor (**1**). [Pr.: *-ve-o-*] — Din fr. **alvéolite.**

ALVIȚÁR, *alvițari,* s.m. Fabricant sau negustor de alviță. [Var.: **halvițár** s.m.] — **Alviță** + suf. *-ar.*

ALVÍȚĂ, *alvițe,* s.f. Produs alimentar zaharos, obținut din caramel, miere, nuci, migdale, esențe aromate și amidon sau albuș de ou. [Var.: (rar) **halvíță** s.f.] — **[H]alva** + suf. *-iță.*

ÁLZHEIMER n.pr. (Și în sintagma *maladia (lui) Alzheimer*) Afecțiune neurologică cu evoluție progresivă, caracterizată prin atrofie cerebrală și alterare ireversibilă a intelectului, ajungând până la demență senilă. [Pr.: *alț-hai-măr*] – Din n.pr. **Alzheimer.**

AMÁ interj. Zău că..., zău așa. — Din tc. **ama** „însă”, ngr. **amá.**

AMÁBIL, -Ă, *amabili, -e,* adj. Prietenos, binevoitor; politicos. — Din fr. **aimable,** lat. **amabilis.**

AMÁBILE adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) În mod grațios, plăcut. — Cuv. it.

AMABILITÁTE, (**2**) *amabilități,* s.f. **1.** Însușirea de a fi amabil; atitudine amabilă; politețe, gentilețe. **2.** Faptă, vorbă amabilă; compliment (**1**). — Din fr. **amabilité,** lat. **amabilitas, -atis.**

AMALGÁM, *amalgame,* s.n. **1.** Aliaj de mercur cu alt metal. **2.** Fig. Amestec de elemente disparate; talmeș-balmeș. [Pl.: și *amalgamuri*] — Din fr. **amalgame,** lat. **amalgama.**

AMALGAMÁ, *amalgamez,* vb. I. Tranz. (Rar) **1.** A alia mercurul cu un metal; a prepara un amalgam (**1**). **2.** Fig. A amesteca la un loc elemente disparate, eterogene. ✦ (Lingv.) A amesteca sensuri diferite. — Din fr. **amalgamer.**

AMALGAMÁRE, *amalgamări,* s.f. Acțiunea de *a amalgama.* ✦ Procedeu de extragere a aurului și argintului din minereuri cu ajutorul mercurului. — V. **amalgama.**

AMALGAMÁT, -Ă, *amalgamați, -te,* adj. (Rar) Amestecat (în mod eterogen). — V. **amalgama.**

AMÁN interj., s.n. **1.** Interj. (Înv.) Îndurare! iertare! **2.** S.n. (În expr.) *A fi* (sau *a ajunge*) *la aman* = a fi (sau a ajunge) la mare strâmtoare. *A lăsa* (pe cineva) *la aman* = a părăsi (pe cineva) când are nevoie de ajutor. — Din tc. **aman.**

AMÁNDEA interj. (Reg.) Dă năvală! fuga! — Din tc. **amade** „gata, pregătit”.

AMANDÍNĂ, *amandine,* s.f. **1.** Prăjitură preparată din ciocolată și cremă (de migdale). **2.** Bomboană în formă de migdală, umplută cu cremă de ciocolată și dată prin cacao. — Din fr. **amandine.**

AMANÉT, *amanete,* s.n. Garanție depusă în contul unei datorii sau al executării unei lucrări; bun care se depune drept garanție; gaj, zălog[2]. ✦ (Înv.) Ostatic. [Pl. și: *amaneturi*] — Din tc. **emanet,** ngr. **amanáti.**

AMANETÁ, *amanetez,* vb. I. Tranz. A pune ceva ca amanet. — Din **amanet.**

AMANETÁRE, *amanetări,* s.f. Acțiunea de *a amaneta.* — V. **amaneta.**

AMÁNT, -Ă, *amanți, -te,* s.m. și f. Persoană care întreține relații de dragoste cu o persoană de alt sex, fără a fi căsătorit cu aceasta; iubit[2], ibovnic. ✦ Spec. Partener sexual. — Din fr. **amant,** lat. **amans, -ntis.**

AMÁR, -Ă, *amari, -e,* adj., *amaruri,* s.n. **I.** Adj. **1.** (Despre alimente, băuturi etc.) Care are gustul fierii, pelinului, chininei; (despre gust) ca al fierii, pelinului, chininei. **2.** Fig. Chinuitor, dureros; trist, necăjit. ✧ Expr. *Pâine amară* = mijloace de existență câștigate cu multă trudă. *A face* (cuiva) *zile amare* = a face (cuiva) necazuri. ✦ (Adverbial) Strașnic, cumplit. **3.** Fig. Răutăcios. **II.** S.n. **1.** Jale, tristețe; suferință, chin, necaz. ✧ Expr. *A-și înghiți amarul* = a suferi în tăcere. *A-și vărsa amarul* = a face destăinuiri, a-și spune durerea, suferința. ✦ (Cu valoare de interjecție) Vai! **2.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „de”) Mulțime, grămadă. *Amar de vreme.* — Lat. **amarus.**

AMARÁ, *amarez,* vb. I. Tranz. **1.** A lega o ambarcațiune cu un cablu de țărm sau de o altă navă. **2.** A fixa un obiect pe o ambarcațiune astfel încât acesta să nu se deplaseze din cauza balansului ambarcației. — Din fr. **amarrer.**

AMARÁJ s.n. Amarare. – Din fr. **amarrage.**

AMARANTACÉE, *amarantacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee cu frunze întregi, alterne sau opuse, cu flori unisexuate sau hermafrodite, grupate în inflorescențe; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. — Din fr. **amarantacée.**

AMARÁRE, *amarări,* s.f. Acțiunea de *a amara;* amaraj. — V. **amara.**

AMÁRĂ, *amare,* s.f. Funie, cablu cu care se leagă o ambarcație de țărm sau de o altă navă. — Din fr. **amarre.**

AMARILIDACÉE, *amarilidacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee monocotiledonate, de obicei cu bulb și cu ovar inferior; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. — Din fr. **amaryllidacée.**

AMÁRNIC, -Ă, *amarnici, -ce,* adj. **1.** De neîndurat, grozav, cumplit, crunt. ✦ (Adverbial) Foarte tare, foarte mult, intens. **2.** (Fig.) Inimos, curajos. — **Amar** + suf. *-nic.*

AMATÓR, -OÁRE, *amatori, -oare,* s.m. și f., adj. **1.** (Persoană) căreia îi place ceva, care are predilecție sau pasiune pentru ceva; (persoană) care este dispusă să cumpere ceva. **2.** (Persoană) care se ocupă cu o meserie, cu o artă, cu o disciplină, fără a o exercita ca profesionist; diletant. — Din fr. **amateur,** lat. **amator.**

AMATORÍSM s.n. Practicare, ca amator, a unui sport, a unei arte etc.; diletantism. — **Amator** + suf. *-ism.* Cf. fr. a m a t e u r i s m e.

AMAURÓZĂ s.f. Diminuare sau pierdere a vederii din cauza lezării retinei, a căilor nervoase optice sau centrilor cerebrali ai vederii. [Pr.: *-ma-u-*] — Din fr. **amaurose.**

AMAZOÁNĂ, *amazoane,* s.f. **1.** (Mitol.) Femeie aparținând unui trib războinic legendar, din care erau excluși bărbații. **2.** (P. anal.) Femeie care practică cu predilecție călăria. — Din fr. **amazone.**

AMAZONÍT s.n. Varietate verde sau albăstruie de feldspat microclin, folosită ca piatră semiprețioasă. — Din fr. **amazonite.**

AMĂGEÁLĂ, *amăgeli,* s.f. Amăgire. [Pl. și: (reg.) *amăgele*] — **Amăgi** + suf. *-eală.*

AMĂGÍ, *amăgesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) înșela. ✦ Tranz. A ispiti, a ademeni, a atrage (prin promisiuni mincinoase). — Lat. ***ammagire.**

AMĂGÍRE, *amăgiri,* s.f. Faptul de *a (se) amăgi;* amăgeală; ceea ce amăgește. — V. **amăgi.**

AMĂGÍT, -Ă, *amăgiți, -te,* adj. Înșelat (**II 1**), prostit (**2**). — V. **amăgi.**

AMĂGITÓR, -OÁRE, *amăgitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care amăgește; înșelător. — **Amăgi** + suf. *-itor.*

AMĂNÚNT, -Ă, *amănunți, -te,* s.n., adj. **1.** S.n. Element secundar, neesențial al unui obiect, al unui fenomen sau al unui eveniment, detaliu; (rar) amănunțime. ✧ Loc. adj. și adv. *Cu amănuntul* = cu bucata, în detaliu, în cantități mici. *Comerț cu amănuntul.* ✧ Loc. adv. *(Cu) de-amănuntul* sau *până în cele mai mici amănunte* sau *în amănunt, în toate amănuntele* = până în cele mai mici detalii; minuțios. **2.** Adj. (Înv.) Amănunțit[2]. [Var.: (reg.) **amărúnt** s.n.] — **A**[3] + **mănunt** „mărunt”.

AMĂNUNȚÍ, *amănunțesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) **1.** A fărâmița, a mărunți. **2.** A da amănunte. — Din **amănunt.**

AMĂNUNȚÍME, *amănunțimi,* s.f. (Rar) Detaliu, amănunt. — **Amănunt** + suf. *-ime.*

AMĂNUNȚÍRE, *amănunțiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a amănunți*. — V. **amănunți.**

AMĂNUNȚÍT[1] s.n. (Rar) Faptul de *a amănunți.* — V. **amănunți.**

AMĂNUNȚÍT[2]**, -Ă,** *amănunțiți, -te,* adj. Care cuprinde multe amănunte; detaliat; (înv.) amănunt. ✦ (Adverbial) În amănunt. — V. **amănunți.**

AMĂRĂCIÚNE, *amărăciuni,* s.f. **1.** Mâhnire, tristețe; amărâre. **2.** (Rar) Amă - reală (**1**). — **Amar** + suf. *-ăciune*.

AMĂRĂLÚȚĂ, *amărăluțe,* s.f. Mică plantă erbacee cu frunzele ascuțite și cu flori mici, galbene-aurii, care conțin un suc amar cu proprietăți tonice *(Cicendia filiformis).* — **Amăreală** + suf. *-uță.*

AMĂRĂTĂCIÚNE, *amărătăciuni,* s.f. Plantă erbacee cu tulpina înaltă și cu flori galbene *(Senecio sarracenicus).* — **Amărât** + suf. *-ăciune*.

AMĂRÁRE, *amărâri,* s.f. (Rar) Faptul de *a (se) amărî;* amărăciune. — V. **amărî.**

AMĂRÁT, -Ă, *amărâți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Om) mâhnit, necăjit, supărat; chinuit, trist. ✦ (Om) prăpădit, nenorocit; sărac. ✦ (Despre obiecte) Ponosit, uzat, sărăcăcios. — V. **amărî.**

AMĂREÁLĂ, *amăreli,* s.f. **1.** (Proprietatea de a avea un) gust amar; (rar) amărăciune. ✧ *Amăreala merelor și a perelor* = boală a fructelor de măr și păr, manifestată prin apariția pe acestea a unor pete în dreptul cărora carnea fructului respectiv capătă un gust amar. **2.** Mică plantă erbacee cu flori albastre, roșii sau (rar) albe, dispuse în raceme, și cu fructe capsule, folosită pentru proprietățile sale expectorante, împotriva afecțiunilor pulmonare *(Polygala vulgaris);* șopârliță. — **Amărî** + suf. *-eală.*

AMĂRÍU, -ÍE, *amării,* adj. (Rar) Amărui. — **Amar** + suf. *-iu.*

AMĂRÎ, *amărăsc,* vb. IV. Refl. și tranz. **1.** A căpăta sau a face să capete gust amar. **2.** Fig. A (se) întrista, a (se) supăra, a (se) mâhni. — Lat. ***amarire.**

AMĂRÚI, -ÚIE, *amărui,* adj. Cu gust ușor amar; amăriu. — **Amar** + suf. *-ui.*

AMĂRÚNT s.n. v. **amănunt.**

AMĂRUNȚÉLUL s.n. art. (Reg.; în loc. adv.) *De-amărunțelul* = cu minuțiozitate, cu atenție, în amănunt. — **Amărunt** + suf. *-el.*

AMĂRÚȚĂ, *amăruțe,* s.f. Plantă erbacee cu tulpina dreaptă, frunzele acoperite cu peri aspri și flori galbene, dispuse în capitule *(Pieris hieracioides).* — **Amar** + suf. *-uță.*

AMÂNÁ, *amân,* vb. I. Tranz. **1.** A trece la îndeplinirea unei acțiuni într-un moment ulterior celui stabilit inițial. **2.** A purta cu vorba pe cineva. — **A**[3] + **mâne** *(= mâine).*

AMÂNÁR s.n. v. **amnar.**

AMÂNÁRE, *amânări,* s.f. Acțiunea de *a amâna* și rezultatul ei. ✧ Loc. adv. *Fără amânare* = îndată. (Înv.) *Cu amânare* = în tihnă. — V. **amâna.**

AMÂNÁT[1] s.n. Faptul de *a amâna*. — V. **amâna.**

AMÂNÁT[2]**, -Ă,** *amânați, -te,* adj., adv. **1.** Adj. Care a fost sau va fi îndeplinit la un moment ulterior celui stabilit inițial. **2.** Adv. (Înv. și reg.) Târziu, după mult timp. — V. **amâna.**

AMÂNDÓI, -DÓUĂ num. col. Și unul și altul; ambii. [Gen.-dat. (când precedă substantivul) *amânduror* și (când îl urmează sau îi ține locul) *amândurora*] — Lat. ***amindoi** (< **ambi + dui).*

AMBALÁ, *ambalez,* vb. I. **1.** Tranz. A împacheta ceva într-un material protector, în vederea ușurării manipulării lui și a transportului. **2.** Tranz. A face ca viteza unui

motor să devină mai mare decât viteza lui nominală. **3.** Refl. (Despre cai) A începe să fugă tare (fără a putea fi oprit). **4.** Refl. Fig. A se lăsa purtat de mânie, de entuziasm, a se avânta într-o discuție aprinsă; a se antrena, a se aprinde. — Din fr. **emballer.**

AMBALÁJ, *ambalaje,* s.n. Ambalare; (concr.) material sau obiect în care se împachetează ceva. — Din fr. **emballage.**

AMBALÁRE, *ambalări,* s.f. Acțiunea de *a (se) ambala;* (în special) împachetare. — V. **ambala.**

AMBÁR s.n. v. **hambar.**

AMBARCADÉR, *ambarcadere,* s.n. Punte care înaintează în mare până la înălțimea unui vapor și de unde se îmbarcă mărfurile și călătorii. — Din fr. **embarcadère.**

AMBARCÁȚIE s.f. v. **ambarcațiune.**

AMBARCAȚIÚNE, *ambarcațiuni,* s.f. Vas plutitor de dimensiuni mici, cu vâsle, cu vele sau cu motor. [Pr.: *-ți-u-.* — Var.: **ambarcáție** s.f.] — Din fr. **embarcation.**

AMBARDÁ, pers. 3 *ambardează,* vb. I. Intranz. (Despre nave) A face ambardee. — Din fr. **embarder.**

AMBARDÉE, *ambardee,* s.f. Îndepărtare bruscă și involuntară a unei nave din drumul urmat din cauza curenților marini sau a vântului. — Din fr. **embardée.**

AMBASÁDĂ, *ambasade,* s.f. Reprezentanță diplomatică pe lângă guvernul unei țări străine, condusă de un ambasador. ✦ Clădire în care își are sediul această reprezentanță. — Din fr. **ambassade.**

AMBASADÓR, -OÁRE, *ambasadori, -oare,* s.m. și f. Reprezentant diplomatic cu rangul cel mai înalt. ✦ Persoană trimisă cu o misiune specială pe lângă un stat sau un for internațional. — Din fr. **ambassadeur.**

AMBETÁ, *ambetez,* vb. I. Tranz. și refl. (Înv.) A (se) plictisi. — Din fr. **embêter.**

AMBETÁNT, -Ă, *ambetanți, -te,* adj. (Înv) Plicticos, plictisitor. — Din fr. **embêtant.**

AMBIÁNT, -Ă, *ambianți, -te,* adj. Care se găsește în jur, în apropiere, înconjurător. [Pr.: *-bi-ant*] — Din fr. **ambiant.**

AMBIÁNȚĂ, *ambianțe,* s.f. Mediu material, social sau moral în care trăiește cineva sau în care se află ceva; climat (**2**). [Pr.: *-bi-an-*] — Din fr. **ambiance.**

AMBIDEXTRÍE s.f. Capacitate de a se folosi cu aceeași ușurință de ambele mâini. — Din fr. **ambidextrie.**

AMBIDÉXTRU, -Ă, *ambidextri, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se folosește cu aceeași îndemânare de ambele mâini. — Din fr. **ambidextre.**

AMBIELÁJ, *ambielaje,* s.n. Ansamblu alcătuit din bielele arborelui cotit al unui motor. [Pr.: *-bi-e-*] — Din fr. **embiellage.**

AMBIÉNT, *ambienturi,* s.n. Ambianță. [Pr.: *-bi-ent.* — Pl. și: *ambiente*] — Din fr. **ambient.**

AMBIENTÁL, -Ă, *ambientali, -e,* adj. Ambiant. [Pr.: *-bi-en-*] — Din fr. **ambiental.**

AMBIGÉN, -Ă, *ambigeni, -e,* adj. (Gram.; rar, în sintagmele) *Genul ambigen* (și substantivat, n.) = genul neutru. *Substantiv ambigen* = substantiv neutru. — Din lat. **ambigenus** „corcit".

AMBIGUITÁTE, (**2**) *ambiguități,* s.f. **1.** Lipsă de precizie, de claritate. **2.** (Concr.) Expresie, afirmație lipsită de precizie, echivocă; amfibolie. [Pr.: *-gu-i-*] — Din fr. **ambiguïté,** lat. **ambiguitas, -atis.**

AMBIGUIZÁ, *ambiguizez,* vb. I. Tranz. A face să devină ambiguu. [Pr.: *-gu-i-*] — **Ambiguu** + suf. *-iza.*

AMBIGUIZÁRE, *ambiguizări,* s.f. Faptul de *a ambiguiza.* [Pr.: *-gu-i-*] — V. **ambiguiza.**

AMBIGUIZÁT, -Ă, *ambiguizați, -te,* adj. Care a devenit ambiguu. [Pr.: *-gu-i-*] — V. **ambiguiza.**

AMBÍGUU, -UĂ, *ambigui, -ue,* adj. (Despre cuvinte, enunțuri etc.) Echivoc, neclar. [Pr.: *-gu-u*] — Din lat. **ambiguus.**

ÁMBII, -BELE num. col. Amândoi. — Din it. **ambe,** lat. **ambo, -ae.**

AMBIOFONÍE s.f. Metodă de modificare a acusticii unei săli prin mijloace electroacustice pentru crearea ambianței sonore adecvate unui anumit gen de program. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **ambiophonie.**

ÁMBITUS s.n. Întindere a unei melodii, de la sunetul ei cel mai grav până la cel mai înalt. — Din fr. **ambitus.**

AMBÍȚIE, *ambiții,* s.f. Dorință arzătoare de a realiza ceva; dorință de glorie, de onoruri, de parvenire. ✧ Expr. *A pune pe cineva* (sau *a se pune) la ambiție* = a (se) ambiționa. [Var.: (înv.) **ambițiúne** s.f.] — Din fr. **ambition,** lat. **ambitio, -onis.**

AMBIȚIONÁ, *ambiționez,* vb. I. Refl. A avea ambiție. ✦ Tranz. A stimula ambiția cuiva. ✦ Refl. A se încăpățâna. ✦ (Înv.) A râvni. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **ambitionner.**

AMBIȚIÓS, -OÁSĂ, *ambițioși, -oase,* adj., s.m. și f. (Om) plin de ambiție; determinat de ambiție. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **ambitieux,** lat. **ambitiosus.**

AMBIȚIÚNE s.f. v. **ambiție.**

AMBIVALÉNT, -Ă, *ambivalenți, -te,* adj. Cu ambivalență. — Din fr. **ambivalent.**

AMBIVALÉNȚĂ, *ambivalențe,* s.f. Existență concomitentă a două aspecte diferite. — Din fr. **ambivalence.**

AMBLIÓP, -OÁPĂ, *ampliopi, -oape,* adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de ambliopie. [Pr.: *-bli-op*] — Din fr. **amblyope.**

AMBLIOPÍE s.f. Slăbire a vederii determinată de leziuni ale mediilor transparente ale globilor oculari, de unele excese sau de bătrânețe. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **amblyopie.**

AMBLIPÓD, *ambliopode,* s.n. Mamifer erbivor fosil cu picioarele terminate cu cinci degete scurte, având copite la vârf. — Din fr. **amblypodes.**

AMBLIOSTÓMA s.f. v. **ambliostomă.**

AMBLISTÓMĂ, *amblistome,* s.f. Gen de amfibian cu corpul lung de 15–25 cm, de culoare cărămizie cu pete mari deschise, răspândit în America de Nord *(Amblystoma).* [Var.: **ambliostóma** s.f.] — Din fr. **amblystome.**

AMBRANȘAMÉNT, *ambranșamente,* s.n. Ramificație secundară a unei linii ferate, a unei conducte de canalizare etc. — Din fr. **embranchement.**

AMBRÁSĂ, *ambrase,* s.f. (Rar) Cordon care servește pentru a ține strâns mijlocul unei perdele sau al unei draperii. — Din fr. **embrasse.**

AMBRAZÚRĂ, *ambrazuri,* s.f. **1.** (Mil.) Deschizătură în pereții unei fortificații, prin care se execută trageri cu tunul, cu mitraliera etc. **2.** (Arhit.) Deschizătură lăsată în zid, în vederea montării unei uși sau a unei ferestre. — Din fr. **embrasure.**

ÁMBRĂ s.f. Substanță ceroasă, brună-cenușie, cu miros de mosc, formată în intestinul unei specii de cașalot și care se folosește în parfumerie; chihlimbar cenușiu. ✧ *Ambră galbenă* = chihlimbar. — Din fr. **ambre.**

AMBREIÁ, *ambreiez,* vb. I. Tranz. A realiza cuplarea a două mecanisme cu ajutorul ambreiajului. [Pr.: *-bre-ia*] — Din fr. **embrayer.**

AMBREIÁJ, *ambreiaje,* s.n. Dispozitiv prin care se leagă solidar, pe un timp anumit, două mecanisme, permițând cuplarea sau decuplarea în timpul funcționării. [Pr.: *-bre-iaj*] — Din fr. **embrayage.**

AMBREIÁRE s.f. v. **ambreiere.**

AMBREIÉRE, *ambreieri,* s.f. Acțiunea de *a ambreia.* [Var.: **ambreiáre** s.f.] — V. **ambreia.**

AMBROZIÁC, -Ă, *ambroziaci, -ce,* adj. (Livr.) Cu parfum de ambrozie; *p. ext.* minunat. [Pr.: *-zi-ac*] — Din fr. **ambrosiaque.**

AMBRÓZIE s.f. (În mitologia greacă) Hrană aromată a zeilor, despre care se credea că dă nemurire și tinerețe veșnică; *p. ext.* băutură minunată. — Din fr. **ambroisie,** lat. **ambrosia.**

AMBULACRÁR, -Ă, *ambulacrari, -e,* adj. Care aparține unui ambulacru, care se referă la ambulacru. — Din fr. **ambulacraire.**

AMBULÁCRU, *ambulacre,* s.n. Organ în formă de tub subțire, terminat de obicei cu o ventuză, caracteristic echinodermelor și servind la locomoție, respirație și pipăit. — Din fr. **ambulacre.**

AMBULÁNT, -Ă, *ambulanți, -te,* adj. Care se deplasează dintr-un loc în altul, care nu are un loc fix. — Din fr. **ambulant,** lat. **ambulans, -ntis.**

AMBULÁNȚĂ, *ambulanțe,* s.f. **1.** Vehicul special amenajat pentru transportul la spital al celor accidentați sau grav bolnavi; salvare. **2.** Unitate sanitară mobilă, în spatele frontului, care dă răniților primele ajutoare. — Din fr. **ambulance.**

AMBULATÓRIU, -IE, *ambulatorii,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre tratamente medicale) Care nu necesită spitalizare. **2.** S.n. Instituție medico-sanitară în care se acordă bolnavilor asistență medicală, fără ca aceștia să fie internați în spital. — Din fr. **ambulatoire,** lat. **ambulatorius.**

AMBUSCÁDĂ, *ambuscade,* s.f. **1.** Acțiune de luptă în care inamicul este atacat prin surprindere. **2.** Loc amenajat și ocupat de o subunitate militară, în scopul executării unui atac prin surprindere asupra dușmanului. — Din fr. **embuscade.**

AMBUSCÁT, *ambuscați,* adj., s.m. (Franțuzism) (Soldat) dispensat de obligațiile grele ale serviciului militar; (militar) scutit prin diverse aranjamente de a lupta pe front. — Din fr. **embusqué.**

AMBUȘÚRĂ, *ambușuri,* s.f. Porțiune a buzelor pe care se aplică muștiucul unui instrument de suflat. — Din fr. **embouchure.**

AMBUTEIÁ, *ambuteiez,* vb. I. Tranz. A bloca cu vehicule, nave etc. căi rutiere sau de navigație. [Pr.: *-te-ia*] — Din fr. **embouteiller.**

AMBUTEIÁJ, *ambuteiaje,* s.n. **1.** Îmbuteliere. **2.** Blocare într-un port sau într-un bazin a unor nave din cauza îngrămădirii lor într-un spațiu mic, a aglomerării, a dificultăților de manevrare provocate de aglomerare etc. ✦ Blocare a circulației rutiere, din cauza îngrămădirii (în dezordine a) unor vehicule. [Pr.: *-te-iaj*] — Din fr. **embouteillage.**

AMBUTEIÁT, -Ă, *ambuteiați, -te,* adj. (Despre căi de circulație) Blocat cu vehicule. [Pr.: *-te-iat*] — V. **ambuteia.**

AMBUTEIÉRE, *ambuteieri,* s. f. Ambuteiaj. [Pr.: *-te-ie-*] — V. **ambuteia**.

AMBUTISÁ, *ambutisez,* vb. I. Tranz. A prelucra prin deformare plastică, la cald sau la rece, un semifabricat din tablă pentru a obține capace, cutii, farfurii etc. — Cf. fr. e m b o u t i r.

AMBUTISÁRE s.f. Acțiunea de *a ambutisa.* — V. **ambutisa.**

AMELIORÁ, *amelioriez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) îmbunătăți, a (se) îndrepta, a (se) perfecționa. **2.** Tranz. A supune ameliorării (**2**) un animal sau o plantă. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **améliorer.**

AMELIORÁBIL, -Ă, *ameliorabili, -e,* adj. (Rar) Care poate fi ameliorat. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **améliorable.**

AMELIORÁNT, -Ă, *amelioranți, -te,* adj. Care ameliorează; ameliorator. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **améliorant.**

AMELIORÁRE, *ameliorări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) ameliora* și rezultatul ei; îmbunătățire, îndreptare, ameliorație. **2.** Proces de creare a noi rase de animale și a noi soiuri de plante de cultură sau de îmbunătățire a celor existente. [Pr.: *-li-o-*] — V. **ameliora.**

AMELIORATÍV, -Ă, *ameliorativi, -e,* adj. (Livr.) Care ameliorează. *O influență ameliorativă.* [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **amélioratif.**

AMELIORATÓR, -OÁRE, *amelioratori, -oare,* adj. (Rar) Ameliorant. [Pr.: *-li-o-*] — **Ameliora** + suf. *-tor.*

AMELIORÁȚIE, *ameliorații,* s.f. **1.** Ameliorare. **2.** (La pl.) Îmbunătățiri funciare. [Pr.: *-li-o-*. — Var.: **ameliorațiúne** s.f.] — Din fr. **amélioration.**

AMELIORAȚIÚNE s.f. v. **ameliorație.**

AMENAJÁ, *amenajez,* vb. I. Tranz. **1.** A aranja, a organiza în vederea unei anumite utilizări. **2.** A realiza o amenajare (**2**). — Din fr. **aménager.**

AMENAJÁBIL, -Ă, *amenajabili, -e,* adj. Care se poate amenaja. — Din fr. **aménageable.**

AMENAJAMÉNT, *amenajamente,* s.n. **1.** Sistem de măsuri pentru organizarea exploatărilor forestiere, cuprinzând refacerea, ameliorarea, mărirea fondului forestier, protecția și exploatarea lui rațională. **2.** Sistem de măsuri privind organizarea, folosirea și îmbunătățirea unei pășuni pentru o anumită perioadă de timp. — Din fr. **aménagement.**

AMENAJÁRE, *amenajări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a amenaja* și rezultatul ei. **2.** Ansamblu de lucrări prin care elementele unui sistem tehnic sunt dispuse și utilizate astfel încât sistemul să corespundă cât mai bine scopului pentru care a fost realizat. ✧ *Amenajare hidraulică* = amenajare pentru prevenirea acțiunilor dăunătoare ale unui curs de apă și pentru valorificarea resurselor lui potențiale. — V. **amenaja.**

AMENDÁ[1], *amendez,* vb. I. Tranz. A aplica cuiva o amendă. — Din **amendă.**

AMENDÁ[2], *amendez,* vb. I. Tranz. **1.** A îmbunătăți, a modifica prin amendamente (**1**) un text, mai ales o lege; a emenda. **2.** A îmbunătăți unele însușiri ale solului prin încorporarea unor amendamente (**2**). — Din fr. **amender.**

AMENDÁBIL, -Ă, *amendabili, -e,* adj. Care se poate amenda[2]. ✦ Modificat prin amendamente. — Din fr. **amendable.**

AMENDAMÉNT, *amendamente,* s.n. **1.** Îmbunătățire, modificare adusă unui proiect de act normativ sau de tratat. **2.** Operație de îmbunătățire a proprietăților fizice ale solului cultivat, în vederea obținerii unor recolte sporite. ✦ Substanță care se încorporează în sol pentru a schimba unele însușiri nefavorabile ale acestuia, în vederea îmbunătățirii condițiilor de nutriție a plantelor. — Din fr. **amendament.**

AMENDÁRE[1], *amendări,* s.f. Acțiunea de *a amenda*[1]; aplicare a unei amenzi. — V. **amenda[1]**.

AMENDÁRE[2], *amendări,* s.f. Acțiunea de *a amenda*[2]. — V. **amenda[2]**.

AMÉNDĂ, *amenzi,* s.f. Sancțiune care constă în plata unei sume de bani. — Din fr. **amende.**

AMENINȚÁ, *amenínț,* vb. I. Tranz. **1.** A arăta intenția de a face rău cuiva (pentru a-l intimida sau pentru a obține ceva de la el). **2.** A face un gest de amenințare. **3.** A constitui o primejdie pentru cineva sau ceva. **4.** A fi gata să..., a fi pe punctul de a... **5.** (Rar) A anunța, a vesti, a prevesti ceva rău, primejdios. — Lat. ***amminaciare** (< *minaciae* „amenințări”).

AMENINȚÁRE, *amenințări,* s.f. Acțiunea de *a amenința* și rezultatul ei. ✦ Primejdie, pericol. ✧ (Jur.) Infracțiune care constă în alarmarea unei persoane, prin manifestarea intenției de a săvârși, față de ea sau față de o rudă apropiată, o infracțiune sau o faptă păgubitoare. — V. **amenința.**

AMENINȚĂTÓR, -OÁRE, *amenințători, -oare,* adj. (Adesea adverbial) Care amenință, care sperie, care îngrozește. — **Amenința** + suf. *-ător.*

AMENITÁTE s.f. (Livr.) Atitudine binevoitoare, amabilitate, politețe. — După fr. **aménité,** lat. **amoenitas, -atis.**

AMENORÉE s.f. Absență fiziologică a ciclului menstrual, în timpul sarcinii, al alăptării, sau patologică, pricinuită de o insuficiență ovariană sau hipofizară. — Din fr. **aménorrhée.**

AMÉNT, *amenți,* s.m. Inflorescență a unor arbori sau arbuști, formată din flori foarte mici unisexuate, înșirate de-a lungul unui ax și care atârnă ca un ciucure; mâțișor, mâț. — Din it. **amento,** lat. **amentum.**

AMENTACÉE, *amentacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante lemnoase cu amenți; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. — Din fr. **amentacée.**

AMERICÁN, -Ă, *americani, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din populația Statelor Unite ale Americii sau (mai rar) a unui alt stat al Americii. **2.** Adj. Care aparține Statelor Unite ale Americii sau (mai rar) altui stat al Americii ori americanilor (**1**), privitor la Statele Unite ale Americii ori (mai rar) la alt stat din America ori la americani. — **America** (n. pr.) + suf. *-an.* Cf. it. a m e r i c a n o, fr. a m é r i c a i n.

AMERICÁNCĂ, *americance,* s.f. Femeie care face parte din populația Statelor Unite ale Americii sau (mai rar) a unui alt stat din America. – **American** + suf. *-că.*

AMERICANÍSM, *americanisme,* s.n. **1.** Fel de a fi, expresie etc. proprie americanilor (**1**). **2.** Tendință de a imita comportarea americanilor (**1**). — Din fr. **américanisme.**

AMERICANÍST, -Ă, *americaniști, -ste,* s.m. și f. **1.** Specialist în americanistică. **2.** Adept al americanismului (**2**). — Din fr. **américaniste.**

AMERICANÍSTICĂ s.f. Studiul limbilor, al culturilor și al civilizațiilor americane. — Din germ. **Amerikanistik.**

AMERICANIZÁ, *americanizez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) transforma în american (**1**). ✦ Refl. A se comporta ca americanii (**1**). — Din fr. **américaniser.**

AMERICANIZÁRE, *americanizări,* s.f. Faptul de *a (se) americaniza*. — V. **americaniza.**

AMÉRICĂ, (**2**) *americi,* s.f. **1.** Nume dat în trecut unei pânze de bumbac de calitate inferioară. **2.** Sortiment de americă (**1**).— Din n. pr. **America.**

AMERICĂNÉSC, -EÁSCĂ, *americănești,* adj. (Fam.) Ca în America, din America. — **American** + suf. *-esc.*

AMERICĂNÉȘTE adv. (Fam.) În felul americanilor (**1**). — **American** + suf. *-ește.*

AMERÍCIU s.n. Element chimic radioactiv sintetic, care se prezintă ca un metal alb-argintiu, din familia elementelor transuranice. [Var.: **americium** s.n.] — Din fr. **américium.**

AMERÍCIUM s.n. v. **americiu.**

AMERINDIÁN, -Ă, *amerindieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m și f. (La pl.) Populații băștinașe din America, de rasă mongoloidă, numite și piei roșii sau indieni[2]; (și la sg.) persoană care aparține uneia dintre aceste populații. **2.** Adj. Care aparține amerindienilor (**1**), privitor la amerindieni; indian[2]. ✦ (Substantivat, f.) Limbă aparținând diverselor populații indigene din America. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **amérindien.**

AMERIZÁ, *amerizez,* vb. I. Intranz. A executa o amerizare. — Cf. fr. a m e r r i r.

AMERIZÁJ, *amerizaje,* s.n. (Rar) Amerizare. — Din fr. **amerrissage.**

AMERIZÁRE, *amerizări,* s.f. Acțiunea de *a ameriza;* evoluție a unui hidroavion prin care acesta coboară și alunecă pe suprafața unei ape până la oprire; amerizaj. ✦ Oprire pe apă a unei nave cosmice. — V. **ameriza.**

AMERIZÓR, *amerizoare,* s.n. Dispozitiv al unui hidroavion care permite manevrarea în timpul decolării și amerizării. — **Ameriza** + suf. *-or.*

AMÉSTEC, *amestecuri,* s.n. **1.** Reunire de lucruri diverse; complex format din elemente diferite; amestecătură (**1**), combinație, mixtură. ✦ (Chim.) Produs obținut din două sau mai multe substanțe care își păstrează proprietățile caracteristice. **2.** Amestecătură (**2**). **3.** Intervenție într-o afacere; participare (necerută sau forțată) la treburile sau relațiile altora; ingerință. ✧ Expr. *A (nu) avea (vreun) amestec* = a (nu) avea (vreun) rol într-o afacere, a (nu) avea (vreo) legătură cu cineva sau ceva. — Din **amesteca** (derivat regresiv).

AMESTECÁ, *améstec,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) face un amestec (**1**). ✦ Tranz. A provoca dezordine, a încurca diverse lucruri între ele. **2.** Refl. (Despre grupuri de ființe deosebite) A se întrepătrunde; a se pierde, a dispărea în... **3.** Refl. A interveni (nepoftit) într-o acțiune, într-o discuție etc. — Lat. ***ammixticare.**

AMESTECÁRE, *amestecări,* s.f. Acțiunea de *a (se) amesteca.* — V. **amesteca.**

AMESTECÁT, -Ă, *amestecați, -te,* adj. Compus din elemente diferite; împestrițat, pestriț, eterogen. — V. **amesteca.**

AMESTECĂTÓR, *amestecătoare,* s.n. Aparat sau mașină care servește la amestecarea unor substanțe în scopul omogenizării lor. — **Amesteca** + suf. *-ător.*

AMESTECĂTÚRĂ, *amestecături,* s.f. **1.** Produs al amestecării; amestec (**1**). **2.** Îngrămădire întâmplătoare de lucruri sau de ființe; formație lipsită de unitate; amestec (**2**). — **Amesteca** + suf. *-ătură.*

AMETÁBOLĂ, *ametabole,* adj. f. (Despre insecte) Care se dezvoltă fără metamorfoză. — Din fr. **amétabole.**

AMETÍST, *ametiste,* s.n. Varietate violetă de cuarț, folosită ca piatră semiprețioasă. — Din fr. **améthyste,** lat. **amethystus.**

AMETRÓP, -Ă, *ametropi, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de ametropie. — Din fr. **amétrope.**

AMETROPÍE s.f. Tulburare a vederii provocată de un viciu de refracție în mediile transparente ale ochiului. — Din fr. **amétropie.**

AMEȚEÁLĂ, *amețeli,* s.f. Stare în care omul își pierde echilibrul din cauza unor tulburări circulatorii, vestibulare etc. — **Ameți** + suf. *-eală.*

AMEȚÍ, *amețesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A fi cuprins sau a aduce în stare de amețeală; *fig.* a (se) zăpăci (**2**). **2.** Refl. și tranz. A (se) îmbăta (ușor). — Probabil lat. ***ammattire** (< *mattus* „beat”).

AMEȚÍT, -Ă, *amețiți, -te,* adj. **1.** Cuprins de amețeală; *fig.* zăpăcit. **2.** Beat. — V. **ameți.**

AMEȚITÓR, -OÁRE, *amețitori, -oare,* adj. Care provoacă amețeală. — **Ameți** + suf. *-itor.*

AMFETAMÍNĂ s.f. (Farm.) Benzedrină. — Din fr. **amphétamine.**

AMFIARTRÓZĂ s.f. Articulație care permite mișcări limitate; articulație semimobilă. [Pr.: *-fi-ar-*] — Din fr. **amphiarthrose.**

AMFIBIÁN, *amfibieni,* s.m. (Zool.) Batracian. [Pr.: *-bi-an*] — Din fr. **amphibien.**

AMFÍBIU, -IE, *amfibii,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** (Despre ființe) Care poate trăi și în apă și pe uscat sau care are o fază de dezvoltare în apă și una pe uscat. **2.** Fig. Care are o natură sau un aspect dublu. **II.** S.n., adj. (Avion, automobil sau tanc) care este

special construit, spre a putea fi utilizat atât pe uscat, cât şi pe apă. — Din fr. **amphibie.**

AMFIBÓL, *amfiboli,* s.m. Mineral cristalizat sau grup de minerale constituite din silicaţi hidrataţi de magneziu, fier, aluminiu, calciu sau sodiu, foarte răspândite în rocile eruptive şi în şisturile cristaline. — Din fr. **amphibole.**

AMFIBOLÍE s.f. (Livr.) Ambiguitate (**2**). — Din fr. **amphibolie.**

AMFIBOLÓGIC, -Ă, *amfibologici, -ce,* adj. (Livr.) Echivoc, ambiguu, obscur. — Din fr. **amphibologique.**

AMFIBOLOGÍE, *amfibologii,* s.f. Construcţie defectuoasă de stil, de limbă etc. care poate da naştere la echivoc; ambiguitate, amfibolie. — Din fr. **amphibologie,** lat. **amphibologia.**

AMFIBRÁH, *amfibrahi,* s.m. Unitate ritmică formată, în metrica antică, dintr-o silabă lungă precedată şi urmată de două silabe scurte. ✦ Unitate ritmică alcătuită, în metrica modernă, dintr-o silabă accentuată precedată şi urmată de două silabe neaccentuate. — Din fr. **amphibraque,** lat. **amphibrachus.**

AMFIBRÁHIC, -Ă, *amfibrahici, -ce,* adj. (Despre ritm) Care este obţinut din amfibrahi. — Din fr. **amphibrachique.**

AMFICŢIÓN, *amficţioni,* s.m. (În Grecia antică) Membru al unei amficţionii. [Pr.: *-ţi-on*] — Din fr. **amphictyon.**

AMFICŢIONÍE s.f. (În Grecia antică) Uniune de triburi sau asociaţie de oraşe-state, grupate în jurul unui sanctuar comun. [Acc. şi: *amficţiónie.* — Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **amphictyonie.**

AMFIDRÓMIC, *amfidromice,* adj. (În sintagma) *Punct amfidromic* = nivelul maxim al mareelor. — Din fr. **amphidromique.**

AMFIGONÍE s.f. Înmulţire sexuată în care gameţii uniţi provin de la indivizi deosebiţi. — Din fr. **amphigonie.**

AMFIGÚRIC, -Ă, *amfigurici, -ce,* adj. (Livr; despre scriere, vorbire, stil) Obscur, neinteligibil. — Din fr. **amphigourique.**

AMFIMÁCRU, *amfimacri,* s.n. Unitate ritmică formată din trei silabe, dintre care prima şi ultima sunt lungi, iar cea din mijloc scurtă. — Din fr. **amphimacre.**

AMFIMIXÍE s.f. Tip de înmulţire în care zigotul se formează după unirea gameţilor de sex contrar. — Din fr. **amphimixie.**

AMFINEURIÁN, *amfineurieni,* s.m. (La pl.) Clasă de moluşte marine, din regiunile de coastă, cu caractere primitive *(Amphineura);* (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. [Pr.: *-ne-u-ri-an*] — Cf. fr. a m p h i n e u r e.

AMFIÓX, *amfiocşi,* s.m. Acraniat cu corpul transparent, lung de 3—7 cm, cu scheletul de susţinere format numai din notocordă *(Branchiostoma lanceolatum).* [Pr.: *-fi-ox*] — Din fr. **amphioxus.**

AMFIPÓD, *amfipode,* s.n. (La pl.) Clasă de crustacee care se caracterizează prin faptul că au două feluri de picioare, unele servindu-le la sărit şi altele la înotat; (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. — Din fr. **amphipode.**

AMFIPROSTÍL, *amfiprostiluri,* s.n. Templu care are un portic pe faţada anterioară şi unul pe cea posterioară. — Din fr. **amphiprostyle.**

AMFITEÁTRU, *amfiteatre,* s.n. **1.** (În arhitectura greco-romană) Edificiu destinat jocurilor publice, de formă circulară sau ovală, de obicei neacoperit, având la mijloc o arenă înconjurată de trepte (gradene) şi tribune pentru public. ✧ Loc. adj. şi adv. *În amfiteatru* = (în plan) înclinat, în trepte. **2.** Sală de cursuri, de spectacole etc. cu locurile aşezate în trepte sau pe un plan înclinat. **3.** Configuraţie a unor terenuri muntoase sau deluroase în etaje circulare. — Din fr. **amphithéâtre,** lat. **amphitheatrum.**

AMFITÉRIU, *amfiterii,* s.m. Mamifer jurasic din care se presupune că au luat naştere marsupialele şi mamiferele placentare. — Din fr. **amphithérium.**

AMFITRIÓN, -OÁNĂ, *amfitrioni, -oane,* s.m. şi f. Stăpânul unei case în raport cu oaspeţii săi; gazdă. [Pr.: *-tri-on*] — Din fr. **amphitryon.**

ÁMFORĂ, *amfore,* s.f. Vas mare de formă ovoidală sau sferică, cu două toarte, în care, în Antichitate, se păstra şi se transporta vinul, untdelemnul, grânele etc. — Din fr. **amphore,** lat. **amphora.**

AMFOTÉR, -Ă, *amfoteri, -e,* adj. (Despre unele substanţe) Care are proprietatea de a reacţiona ca un acid în prezenţa unei baze şi ca o bază în prezenţa unui acid. — Din fr. **amphotère.**

AMFOTONÍE s.f. Stare de hiperactivitate a sistemului nervos simpatic şi a celui parasimpatic. — Din fr. **amphotonie.**

AMHÁR, -Ă, *amhari, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Etiopiei. ✦ (Substantivat, f.) Limba amhară, din familia de limbi hamito-semitice. **2.** Adj. Care aparţine amharilor (**1**), privitor la amhari. — Din n.pr. **Amhara**.

AMIÁBIL, -Ă, *amiabili, -e,* adj. Înţelegător, prietenos; binevoitor. ✧ (Adverbial) Prieteneşte ✦ (Despre litigii, conflicte etc.) Rezolvat prin negociere, pe cale diplomatică. *Pe cale amiabilă.* [Pr.: *-mi-a-*] — Din fr. **amiable.**

AMIÁNT s.n. (Rar) Varietate de azbest, cu numeroase utilizări în tehnică. [Pr.: *-mi-ant.* — Var. **amiántă** s.f.] — Din fr. **amiante.**

AMIÁNTĂ s.f. v. **amiant.**

AMIÁZ s.n. v. **amiază.**

AMIÁZĂ, *amiezi,* s.f. **1.** Mijlocul zilei, momentul înălţării maxime a Soarelui deasupra orizontului (corespunzător aproximativ orei 12). ✧ Loc. adj. *De amiază* = de prânz, de la ora prânzului. ✧ Expr. *Ziua(-n) amiaza mare* = în plină zi, în toiul zilei. **2.** (Concr.) Zenit. **3.** (Reg.) Masă principală care se ia aproximativ la jumătatea zilei; prânz. **4.** (Înv.) Miazăzi, sud. [Var.: **amiáz, amiéz** s.n., **amiázi, amiázăzi** s.f.] — Din **amiazăzi** (< lat. *ad mediam diem).*

AMIÁZĂZI s.f. v. **amiază.**

AMIÁZI s.f. v. **amiază.**

AMÍBĂ, *amibe,* s.f. Animal protozoar (microscopic), cu corpul lipsit de membrană, format dintr-o masă de protoplasmă, cu unul sau mai multe nuclee şi care se mişcă cu ajutorul pseudopodelor *(Amoeba).* — Din fr. **amibe.**

AMÍC, -Ă, *amici, -ce,* s.m. şi f. Prieten. — Din lat. **amicus,** it. **amico.**

AMICÁL, -Ă, *amicali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Prietenos; prietenesc. ✦ (Adverbial) Prieteneşte. **2.** S.n. Întâlnire sportivă care se desfăşoară în afara unui campionat.— Din fr. **amical,** lat. **amicalis.**

AMICÍŢIE, *amiciţii,* s.f. Prietenie. — Din lat. **amicitia,** it. **amicizia.**

AMIDÁZĂ, *amidaze,* s.f. Enzimă care desface legătura dintre carbon şi azot din diferite substanţe, fixând elementele apei. — Din fr. **amidase.**

AMÍDĂ, *amide,* s.f. Compus organic obţinut prin înlocuirea unui atom de hidrogen al amoniacului cu radicalul unui acid. — Din fr. **amide.**

AMIDÍNĂ, *amidine,* s.f. Substanţă organică pe bază de amidă, folosită în medicamentaţie. — Din fr. **amidine.**

AMIDÓL s.n. Substanţă folosită ca developator în fotografie. — Din fr. **amidol.**

AMIDÓN s.n. Substanţă organică ce se găseşte în seminţele, fructele şi tuberculele plantelor şi care se foloseşte în industria alimentară, chimică etc. — Din fr. **amidon.**

AMIDOPIRÍNĂ s.f. Medicament obţinut din antipirină, cu acţiune febrifugă şi analgezică şi care, folosit în mod abuziv, duce la leucemie; piramidon. — Din fr. **amidopyrine.**

AMIDÚRĂ, *amiduri,* s.f. Compus chimic obţinut din amoniac prin substituirea unui atom de hidrogen cu un metal. — Din fr. **amidure.**

AMIELÍNIC, -Ă, *amielinici, -ce,* adj. Care este lipsit de mielină. [Pr.: *-mi-e-*] — Cf. fr. a m é e l i n e.

AMIÉZ s.n. v. **amiază.**

AMIEZÍTĂ s.f. Îmbrăcăminte rutieră permanentă, confecţionată din beton asfaltic cu filer de var stins. [Pr.: *-mi-e-*] — Din fr. **amiésite.**

AMIGDÁLĂ, *amigdale,* s.f. (Anat.) Fiecare dintre cele două glande de natură limfatică, situate de o parte şi de alta a omuşorului. — Din fr. **amygdale.**

AMIGDALECTOMÍE, *amigdalectomii,* s.f. Îndepărtare a amigdalelor pe cale chirurgicală. — Din fr. **amygdalectomie.**

AMIGDALIÁN, -Ă, *amigdalieni, -e,* adj. (Anat.) Care ţine de amigdale, referitor la amigdale. [Pr.: *-li-an*] — Din fr. **amygdalien.**

AMIGDALÍTĂ, *amigdalite,* s.f. Boală manifestată prin inflamarea (acută sau cronică) a amigdalelor. — Din fr. **amygdalite.**

AMIGDALOÍD, -Ă, *amigdaloizi, -de,* adj. În formă de migdală. — Din fr. **amygdaloïde.**

AMÍL, *amili,* s.m. Radical organic monovalent, provenit din pentan prin îndepărtarea unui atom de hidrogen. — Din fr. **amyle.**

AMILACÉU, -CÉE, *amilacei, -cee,* adj. Care conţine sau care este constituit din amidon. — Din fr. **amylacé.**

AMILÁZĂ, *amilaze,* s.f. Substanţă produsă de pancreas, care (în timpul digestiei) transformă amidonul în maltoză şi glucoză. — Din fr. **amylase.**

AMÍLIC adj. (În sintagma) *Alcool amilic* = alcool aciclic saturat, derivat din pentan; pentanol. — Din fr. **amylique.**

AMILODEXTRÍNĂ s.f. Polizaharidă obţinută prin hidroliza parţială a amidonului. — Din fr. **amylodextrine.**

AMILOGRÁF, *amilografe,* s.n. Aparat care măsoară şi înregistrează consistenţa gelului de amidon dintr-o făină pentru a determina capacitatea de panificaţie a acesteia. — Din fr. **amylographe.**

AMILOGRÁMĂ, *amilograme,* s.f. (Tehn.) Diagramă înregistrată la amilograf. — Din fr. **amylogramme.**

AMILOIDÓZĂ s.f. Fenomen patologic care constă în formarea şi depozitarea în anumite organe a unei substanţe proteice amorfe. [Pr.: *-lo-i-*] — Din fr. **amyloïdose.**

AMILOPECTÍNĂ, *amilopectine,* s.f. Component al amidonului care constituie învelişul exterior şi insolubil al granulelor de amidon. — Din fr. **amylopectine.**

AMILÓZĂ, *amiloze,* s.f. Constituent solubil al amidonului. — Din fr. **amylose.**

AMIMÍE s.f. Stare patologică constând în incapacitatea de exprimare a stărilor afective prin mimică. — Din fr. **amimie.**

AMÍN interj., s.n. **1.** Interj. (În texte religioase sau în practica Bisericii creştine, folosit ca formulă de încheiere a rugăciunilor) Adevărat! aşa să fie! ✦ Fam. Adio! s-a terminat! **2.** S.n. (Pop.; în expr.) *Cât(u-i) aminul* sau *până* (ori *nici) la amin* = niciodată, nicidecum. — Din sl. **aminŭ.**

AMINÁRE s.f. Reacţie prin care se introduce gruparea amino într-un compus organic. — Cf. fr. a m i n a t i o n.

AMÍNĂ, *amine,* s.f. Compus organic derivat al amoniacului. — Din fr. **amine.**

AMÍNO s.n. (Chim.) Grupare funcţională monovalentă rezultată prin înlocuirea unui atom de hidrogen din molecula amoniacului. — Din fr. **amino.**

AMINOACÍD, *aminoacizi,* s.m. Substanţă specifică materiei vii, care se caracterizează prin prezenţa în aceeaşi moleculă a unei funcţii acide şi a unei

funcții bazice și care intră în compoziția proteinelor. [Pr.: *-no-a-*] — Din fr. **aminoacide.**

AMINOACIDEMÍE, *aminoacidemii,* s.f. (Fiziol.) Prezență a aminoacizilor în sânge; cantitate de aminoacizi prezentă în sânge. [Pr.: *-no-a-*] — Din fr. **aminoacidémie.**

AMINOACIDURÍE, *aminoacidurii,* s.f. (Fiziol.) Prezență a aminoacizilor în urină; cantitate de aminoacizi prezentă în urină. [Pr.: *-no-a-*] — Din fr. **aminoacidurie.**

AMINOALCOÓL, *aminoalcooli,* s.m. (Chim.) Compus organic care conține amină și alcool. [Pr.: *-no-al-*] — Din fr. **aminoalcool.**

AMINOBENZÉN s.m. (Chim.) Anilină. — Din fr. **aminobenzène.**

AMINOBENZÓIC adj. (Chim.; în sintagma) *Acid aminobenzoic* = pulbere cristalină incoloră, solubilă în apă și alcool, utilizată în chimie ca reactiv de determinare a cuprului, mercurului, plumbului etc. și ai cărei derivați sunt folosiți în farmacie, parfumerie; acid antranilic. [Pr.: *-zo-ic*] — Din fr. **aminobenzoïque.**

AMINOPLÁST, *aminoplaste,* s.n. Rășină sintetică obținută prin reacții de policondensare între formaldehidă și compuși cu gruparea amino. — Din fr. **aminoplaste.**

AMINOZAHÁR, *aminozaharuri,* s.n. Derivat cu amină al zaharurilor, care intră în componența unor substanțe naturale importante. — **Amino** + **zahar(uri)** (după fr. *amino-sucres,* germ. *Amino-zucker).*

AMÍNTE adv. (În expr.) *A(-și) aduce aminte* = a(-și) aminti. *A lua aminte* = a ține seamă de ceva, a nu trece cu vederea. *A lua aminte la ceva* = a fi atent la ceva, a observa cu atenție ceva. *A-i fi* (cuiva) *aminte* (de ceva) = a dori (să facă ceva), a avea chef (de ceva). — **A**[3] + **minte.**

AMINTÍ, *amintesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A-i reveni în minte un fapt, un lucru din trecut. **2.** Tranz. A face pe cineva să-și aducă aminte de ceva. **3.** Tranz. A pomeni, a menționa ceva sau pe cineva. — Din **aminte.**

AMINTÍRE, *amintiri*, s.f. **I.** Faptul de *a(-și) aminti.* ✧ Loc. adv. *În amintirea cuiva* (sau *a ceva)* = ca semn că cineva (sau ceva) n-a fost dat uitării. **II. 1.** Imagine păstrată în memorie, lucru amintit. **2.** Obiect (dăruit) care amintește de cineva sau de ceva; suvenir. **3.** (La pl.) Gen literar, asemănător cu memoriile, în care scriitorul descrie fapte din propria viață. — V. **aminti.**

AMINTITÓR, -OÁRE, *amintitori, -oare,* adj. (Rar) Care amintește. — **Aminti** + suf. *-tor.*

AMIOTROFÍE s.f. Atrofie a unui grup de mușchi, frecventă în unele boli ale sistemului nervos, în boli articulare, musculare etc. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **amiotrophie.**

AMIRÁL, *amirali,* s.m. **I.** Cel mai mare grad în marina militară, corespunzător gradului de general-colonel din armata terestră; persoană care poartă acest grad. **II.** Fluture de zi, mare, foarte frumos colorat, ale cărui larve trăiesc pe urzici *(Vanessa atalanta).* — Din fr. **amiral.**

AMIRALITÁTE, *amiralități,* s.f. Comandament suprem al marinei militare; local, clădire în care își are sediul acest comandament. — **Amiral** + suf. *-itate* (după fr. *amirauté,* it. *ammiralita).*

AMIROSÍ vb. IV v. **mirosi.**

AMITÓZĂ s.f. Diviziune directă a celulelor prin strangulare, înmugurire etc., fără apariția cromozomilor; sciziparitate. — Din fr. **amitose.**

AMNÁR, *amnare,* s.n. **1.** Bucată de oțel cu care se lovește cremenea spre a scoate scântei în vederea aprinderii fitilului sau iascăi. **2.** (Reg.) Fiecare dintre stâlpii de lemn care se pun la colțurile unei construcții țărănești, pentru a sprijini acoperișul. **3.** (Reg.) Mâner de lemn cu ajutorul căruia se învârtește și se fixează sulul la războiul de țesut. **4.** (Reg.) Dispozitiv cu ajutorul căruia se ridică sau se coboară fierul lat al plugului. [Var.: (reg.) **amânár** s.n.] — **A**[3] + **mânar**[e] (< lat. *manuale).*

AMNĂRÚȘ, *amnărușe,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *amnar*. — **Amnar** + suf. *-uș.*

AMNÉZIC, -Ă, *amnezici, -e,* adj., s.m. și f., s.n. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care a fost atinsă de amnezie. **2.** Adj., s.n. (Substanță) care provoacă amnezie. — Din fr. **amnésique.**

AMNEZÍE, *amnezii,* s.f. Pierdere totală sau parțială a memoriei. — Din fr. **amnésie.**

AMNIÓS, *amniosuri,* s.n. Membrană care învelește până la naștere fetusul la mamifere, la păsări și la reptile. [Pr.: *-ni-os*] — Din fr. **amnios.**

AMNIÓT, -Ă, *amnioți, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. Care are amnios și alantoidă. **2.** S.f. (La pl.) Grup de vertebrate al căror embrion are amnios și alantoidă; (și la sg.) animal care face parte din acest grup. [Pr.: *-ni-ot*] — Din fr. **amniote.**

AMNIÓTIC adj. (În sintagma) *Lichid amniotic* = lichid care se află în amnios și apără embrionul, eliminându-se înainte de naștere. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **amniotique.**

AMNISTIÁ, *amnistiez,* vb. I. Tranz. A acorda amnistie unui infractor; a scoate un delict de sub sancțiunile legii. [Pr.: *-ti-a*] — Din fr. **amnistier.**

AMNISTIÁBIL, -Ă, *amnistiabili, -e,* adj. Care poate fi amnistiat. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **amnistiable.**

AMNISTÍE, *amnistii,* s.f. Act al puterii de stat prin care se înlătură răspunderea penală pentru o infracțiune săvârșită. — Din fr. **amnistie.**

AMNISTIÉRE, *amnistieri,* s.f. Acțiunea de *a amnistia* și rezultatul ei. [Pr.: *-ti-e-*] — V. **amnistia.**

AMÓC, *amocuri,* s.n. Boală mintală tropicală, care se datorează abuzului de stupefiante și care se manifestă prin atitudini periculoase, cu impulsuri spre omucidere. ✦ Furie. — Din fr. **amok.**

AMOFÓS s.n. Îngrășământ chimic constituit din azot și anhidridă fosforică. — Din fr. **amophos.**

AMONIÁC s.n. Gaz incolor, cu miros înțepător, înecăcios, obținut din combinarea hidrogenului cu azotul, folosit la fabricarea acidului azotic, a îngrășămintelor azotoase, a explozivelor etc. [Pr.: *-ni-ac*] — Din fr. **ammoniaque.**

AMONIACÁL, -Ă, *amoniacali, -e,* adj. Care conține amoniac. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **ammoniacal.**

AMONIÁT, *amoniați,* s.m. Combinație a amoniacului cu un oxid metalic. [Pr.: *-ni-at*] — Din fr. **ammoniate.**

AMONIFICÁRE s.f. Descompunere a proteinelor din materia organică a solului sub acțiunea microorganismelor, având ca rezultat formarea amoniacului. — Din **amoniac.**

AMONÍT, *amoniți,* s.m. (La pl.) Ordin de moluște cefalopode fosile, cu cochilia în formă de spirală împărțită în mai multe compartimente, care au trăit în paleozoic; (și la sg.) moluscă aparținând acestui ordin. — Din fr. **ammonite.**

AMÓNIU s.n. Metal alcalin care se găsește numai în compuși. — Din fr. **ammonium.**

AMONIURÍE s.f. Eliminare patologică a amoniacului prin urină. [Pr.: *-ni-u-*] — Din fr. **ammoniurie.**

AMÓNTE s.n. (În loc. adv.) *În amonte* = în susul apei, către izvor. — Din it. **amonte.**

AMÓR, *amoruri,* s.n. Iubire, dragoste. ✧ *Amor propriu* = prețuire (uneori exagerată) pentru propria persoană, sentiment al demnității provenit din conștiința propriei valori a cuiva. ✦ (Concr.) Iubit[2] (**2**). — Din lat. **amor,** it. **amore.**

AMORÁL, -Ă, *amorali, -e,* adj. Care nu are noțiunea moralității, indiferent față de morală. — Din fr. **amoral.**

AMORALÍSM s.n. Doctrină care contestă existența fundamentelor obiective ale moralei și, pe acest temei, normele și principiile ei. — Din fr. **amoralisme.**

AMORALÍST, -Ă, *amoraliști, -ste,* adj., s.m. și f. (Rar) (Adept) al amoralismului. — Din fr. **amoraliste.**

AMORALITÁTE s.f. Atitudinea omului amoral. — Din fr. **amoralité.**

AMORÁȘ, *amorași,* s.m. Diminutiv al lui *amor;* reprezentare, în artele plastice, a zeului amorului ca un copil gol cu aripi. — **Amor** + suf. *-aș.*

AMORÉZ, *amorezi,* s.m. (Înv.) Adorator, îndrăgostit, iubit[2] (**2**). ✧ *Prim-amorez* = actor care interpretează pe scenă rolul tânărului îndrăgostit. — Din **amoreză.**

AMOREZÁ, *amorezez,* vb. I. Refl. (Înv.) A se îndrăgosti de cineva; a se înamora. — Din **amorez.**

AMOREZÁT, -Ă, *amorezați, -te,* adj. (Înv.) Îndrăgostit. — V. **amoreza.**

AMORÉZĂ, *amoreze,* s.f. (Înv.) Iubită[2] (**2**). — După fr. **amoureuse.**

AMÓRF, -Ă, *amorfi, -e,* adj. **1.** (Despre substanțe) Care nu prezintă o structură cristalină, regulată; *p. ext.* fără formă precisă. **2.** Fig. Care nu este organizat, structurat etc. — Din fr. **amorphe.**

AMORÓS, -OÁSĂ, *amoroși, -oase,* adj. Plin de iubire, de dragoste. ✦ Privitor la dragoste, de dragoste. — **Amor** + suf. *-os* (după fr. *amoureux).*

AMORÓSO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Cu gingășie, cu multă căldură. [Pr.: *amorózo*] — Cuv. it.

AMORSÁ, *amorsez,* vb. I. Tranz. A pregăti și a provoca un fenomen (explozie, reacție chimică etc.) printr-o acțiune exterioară. — Din fr. **amorcer.**

AMORSÁRE, *amorsări,* s.f. Acțiunea de *a amorsa* și rezultatul ei. — V. **amorsa.**

AMÓRSĂ, *amorse,* s.f. **1.** Dispozitiv pentru aprinderea unei încărcături de exploziv. **2.** (În sintagma) *Amorsa drumului* = porțiune din traseul unui drum la intrarea în orașe, care are de obicei o lățime mai mare decât restul traseului. **3.** Nadă, momeală (la pescuit). — Din fr. **amorce.**

AMORTÍBIL, -Ă, *amortibili, -e,* adj. Amortizabil. — **Amorti**[za] + suf. *-bil.*

AMORTISMÉNT, *amortismente,* s.n. Stingere treptată a unei datorii, a unei rente etc. — Din fr. **amortissement.**

AMORTIZÁ, *amortizez,* vb. I. Tranz. **1.** A împiedica propagarea unui zgomot, a unui șoc. ✦ A scădea progresiv, în timp, amplitudinea unei mărimi caracteristice pentru un fenomen de ondulație. **2.** A stinge treptat creditele pe termen lung prin plăți succesive sau prin răscumpărarea creanțelor. ✦ A recupera o investiție. — Cf. fr. a m o r t i r.

AMORTIZÁBIL, -Ă, *amortizabili, -e,* adj. Care se poate amortiza. — Din fr. **amortissable.**

AMORTIZÁRE, *amortizări,* s.f. Acțiunea de *a amortiza* și rezultatul ei. — V. **amortiza.**

AMORTIZÓR, *amortizoare,* s.n. Dispozitiv care servește la amortizarea unui șoc, a unui zgomot sau a unui fenomen de oscilație la un sistem tehnic. — Din fr. **amortisseur.**

AMORȚEÁLĂ, *amorțeli,* s.f. Stare de insensibilitate trecătoare a corpului sau a unei părți a corpului; amorțire. — **Amorți** + suf. *-eală.*

AMORȚÍ, *amorțesc,* vb. IV. Intranz. (Despre ființe, despre corpul sau despre o parte a corpului lor) A pierde temporar capacitatea de a reacționa la excitarea din afară, a deveni insensibil. ✦ (Despre unele animale) A intra în perioada de hibernare. ✦ Fig. A-și pierde vigoarea, a slăbi în intensitate. — Lat. ***ammortire** *(= admortire).*

AMORȚÍRE, *amorțiri,* s.f. Faptul de *a amorți;* amorțeală; *fig.* indiferență, inerție. — V. **amorți.**

AMORȚÍT, -Ă, *amorțiți, -te,* adj. Care a devenit insensibil. — V. **amorți.**

AMOVÍBIL, -Ă, *amovibili, -e,* adj. **1.** (Despre funcționari) Care poate fi mutat, revocat, concediat. **2.** (Despre obiecte, piese, organe de mașini etc.) Care poate fi separat de restul ansamblului fără ca acesta să se defecteze. — Din fr. **amovible.**

AMOVIBILITÁTE s.f. Faptul de a fi amovibil. — Din fr. **amovibilité.**

AMPATAMÉNT, *ampatamente,* s.n. Distanța dintre axele osiilor extreme ale unui vehicul. — Din fr. **empattement.**

AMPELIDACÉE, *ampelidacee,* s.f. Familie de plante dicotiledonate având ca tip vița-de-vie. — Din fr. **ampélidacée.**

AMPELOGRÁF, -Ă, *ampelografi, -e,* s.m. și f. Specialist în ampelografie. — Din fr. **ampélographe.**

AMPELOGRÁFIC, -Ă, *ampelografici, -ce,* adj. De ampelografie. — Din fr. **ampélographique.**

AMPELOGRAFÍE s.f. Știință care se ocupă cu studiul morfologic, fiziologic și de producție a soiurilor de viță-de-vie. — Din fr. **ampélographie.**

AMPENÁJ, *ampenaje,* s.n. Dispozitiv al unui avion dispus în spatele fuzelajului, care servește la stabilitatea, la echilibrul sau la schimbarea direcției avionului respectiv. — Din fr. **empennage.**

AMPÉR, *amperi,* s.m. Unitate de măsură pentru intensitatea curentului electric. ✦ Compus: *amper-oră* = unitate de măsură pentru sarcina electrică egală cu cantitatea de electricitate transportată de un curent electric cu intensitatea de un amper printr-un conductor în timp de o oră, egală cu 3 600 coulombi. — Din fr. **ampère.**

AMPERÁJ, *amperaje,* s.n. Denumire improprie pentru intensitatea curentului electric, exprimată în amperi. — Din fr. **ampérage.**

AMPERMÉTRU, *ampermetre,* s.n. Instrument de măsură a intensității curentului electric, gradat în amperi. — Din fr. **ampèremètre.**

AMPERORMÉTRU, *amperormetre,* s.n. Instrument de măsură a sarcinii electrice care trece printr-un circuit electric de curent continuu. — După fr. **ampèreheuremètre.**

AMPÉR-SPÍRĂ, *amperi-spiră,* s.m. (Înv.) Unitate de măsură pentru tensiunea magnetomotoare și pentru solenație. [Pl. și: (f.) *amper-spire*] — **Amper** + **spiră.**

AMPICILÍNĂ s.f. (Farm.) Antibiotic cu spectru larg de acțiune. — Din engl. **ampicillin.**

AMPLASÁ, *amplasez,* vb. I. Tranz. A așeza, a fixa o mașină, o instalație etc. pe un anumit loc. — Din **amplasament** (derivat regresiv).

AMPLASAMÉNT, *amplasamente,* s.n. Loc de așezare a unei instalații, a unui dispozitiv, a unei construcții. — Din fr. **emplacement.**

AMPLASÁRE, *amplasări,* s.f. Faptul de *a amplasa.* — V. **amplasa.**

AMPLECTÍV, -Ă, *amplectivi, -e,* adj. (Bot.; despre părți ale plantei) Care îmbrățișează complet alte organe. — Din fr. **amplectif.**

AMPLEXICÁUL, -Ă, *amplexicauli, -e,* adj. (Bot.; despre frunze) Care îmbrățișează tulpina. — Din fr. **amplexicaule.**

AMPLEXIFLÓR, -Ă, *amplexiflori, -e,* adj. (Bot.) Care îmbrățișează floarea. — Din fr. **amplexiflore.**

AMPLEXIÚNE, *amplexiuni,* s.f. (Rar) Îmbrățișare, cuprindere; tratare sumară. [Pr.: *-xi-u-*] — Cf. lat. a m p l e x i o, - o n i s.

AMPLIFICÁ, *amplífic,* vb. I. Tranz. și refl. A da sau a căpăta amploare, a (se) mări, a (se) lărgi, a (se) dezvolta (din punct de vedere cantitativ, intensiv etc.). — Din lat. **amplificare,** fr. **amplifier.**

AMPLIFICÁRE, *amplificări,* s.f. Acțiunea de *a (se) amplifica;* mărire, dezvoltare. — V. **amplifica.**

AMPLIFICATÓR, -OÁRE, *amplificatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care are proprietatea de a amplifica o anumită mărime. **2.** S.n Aparat sau mașină electrică ce mărește valorile caracteristice ale unui fenomen cu ajutorul energiei luate de la o sursă separată. ✧ *Amplificator de antenă* = amplificator montat în imediata apropiere a unei antene pentru asigurarea unei recepții îmbunătățite a posturilor locale sau pentru recepția posturilor îndepărtate. *Amplificator de putere* = aparat electronic de amplificare a semnalului furnizat de preamplificator. *Amplificator stereofonic* = ansamblu constituit din două sau mai multe amplificatoare, folosit pentru transmisia stereofonică a sunetului. — Din fr. **amplificateur.**

AMPLITÚDINE, *amplitudini,* s.f. Depărtarea maximă dintre pozițiile extreme ale unui corp care oscilează. ✦ (Mat.) Mărimea unui arc. ✦ Fig. Întindere, amploare. — Din lat. **amplitudo, -inis,** fr. **amplitude.**

AMPLOAIÁT, -Ă s.m. și f. v. **amploiat.**

AMPLÓARE s.f. Însușirea de a fi amplu. — Din fr. **ampleur.**

AMPLOIÁT, -Ă, *amploiați, -te,* s.m. și f. (Înv.) Funcționar. [Pr.: *-plo-iat.* — Var.: **amploaiát, -ă** s.m. și f.] — Din fr. **employé.**

ÁMPLU, -Ă, *ampli, -e,* adj. Mare, larg, dezvoltat (din punct de vedere cantitativ, intensiv etc.). — Din fr. **ample,** lat. **amplus.**

AMPOLOZITÁTE, *ampolozități,* s.f. (Italienism) Emfază. — Din it. **ampollosità.**

AMPRÉNTĂ, *amprente,* s.f. Imagine, urmă întipărită prin presare pe o suprafață (plastică). ✧ *Amprente digitale* = urme lăsate de degete pe o suprafață și care servesc la identificarea autorului unei infracțiuni. *Amprentă vocală* = ansamblu al particularităților vocale specifice unui individ. ✦ Fig. Urmă lăsată de o idee, de o stare psihică etc. — Din fr. **empreinte.**

AMPRENTOLOGÍE s.f. Studiul amprentelor digitale. — Din fr. **empreintologie.**

AMPRÍZĂ, *amprize,* s.f. Lățime a fâșiei de teren pe care urmează să se construiască o șosea, o cale ferată, un dig etc. — Din fr. **emprise.**

ÁMPULĂ, *ampule,* s.f. **1.** Organ de mers la echinoderme. **2.** Dilatare a unor vase, canale etc. (vase lactifere, vase urinare). **3.** Fiolă, flacon. **4.** (Rar) Globul de sticlă al unui bec. — Din fr. **ampoule.**

AMPUTÁ, *amputez,* vb. I. Tranz. A tăia pe cale chirurgicală (sau a pierde accidental) un membru al corpului sau un segment de membru. ✦ Fig. A elimina o parte dintr-o operă, dintr-un discurs etc. — Din fr. **amputer,** lat. **amputare.**

AMPUTÁRE, *amputări,* s.f. Acțiunea de *a amputa;* amputație. — V. **amputa.**

AMPUTÁȚIE, *amputații,* s.f. Amputare. — Din fr. **amputation,** lat. **amputatio, -onis.**

AMÚ adv. (Pop.) Acum. — Lat. **ad-modo.**

AMULÉTĂ, *amulete,* s.f. Mic obiect căruia vechi superstiții îi atribuie puterea magică de a aduce noroc; talisman. — Din fr. **amulette.**

AMÚRG, *amurguri,* s.n. Semiîntuneric care se lasă după apusul Soarelui și ține până la venirea nopții; înserare, crepuscul, amurgit. ✧ Loc. adv. *În amurg* = când se lasă seara. ✦ Fig. Bătrânețe, sfârșitul vieții. — **A**[3] + **murg** „amurg”.

AMURGÍ, pers. 3 *amurgește*, vb. IV. Intranz. A se însera (**1**), a se întuneca. — Din **amurg.**

AMURGÍT s.n. (Pop.) Amurg. — V. **amurgi.**

AMÚȘ, *amușe,* s.n. (Reg.) Groapă cu apă și var în care tăbăcarul pune pieile pentru argăsit. — Et. nec.

AMÚȘI[1] adv. (Reg.) Acum (**2**). — **Amu** + **și.**

AMUȘÍ[2]**,** *amușesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A curăța părul de pe pieile scoase din amuș. — Din **amuș.**

AMUȚÍ, *amuțesc,* vb. IV. Intranz. A pierde facultatea de a vorbi; a deveni mut. ✦ Fig. A înceta de a vorbi; a tăcea, a se potoli, a se liniști, a înceta. — Lat. ***ammutire** (< *mutus* „mut”).

AMUȚÍRE, *amuțiri,* s.f. **1.** Faptul de *a amuți;* pierderea facultății de a vorbi. ✦ Fig. Încetarea oricărui zgomot. **2.** Fenomen fonetic care constă în pronunțarea din ce în ce mai puțin perceptibilă, până la dispariția totală, a unui sunet. — V. **amuți.**

AMUZÁ, *amúz,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) distra, a (se) înveseli. — Din fr. **amuser.**

AMUZAMÉNT, *amuzamente,* s.n. Distracție, divertisment; înveselire, recreare. — Din fr. **amusament.**

AMUZÁNT, -Ă, *amuzanți, -te,* adj. Distractiv, vesel, nostim. — Din fr. **amusant.**

AMUZÍE s.f. Pierdere sau tulburare a funcțiilor de înțelegere, elaborare și exprimare muzicală (vocală sau instrumentală). ✦ (Rar) Ignoranță în ceea ce privește muzica. — Din lat. **amusia.**

AMVÓN, *amvoane,* s.n. Construcție (ca un balcon) într-o biserică, de unde se predică sau se citește Evanghelia. — Din sl. **amŭvonŭ.**

AN[1] adv. (Pop.) Anul trecut, acum un an. ✦ Fig. (Precedat de „mai”) Acum câțiva ani. — Lat. **anno.**

AN[2]**,** *ani,* s.m. **1.** Perioadă de timp care corespunde unei revoluții a Pământului în jurul Soarelui și care cuprinde 12 luni. ✧ *Anul Nou* = ziua de 1 ianuarie (în care se serbează începutul unui an). ✧ Loc. adv. *În anul...* = în cursul anului... *La anul* = în cursul anului viitor. *Acum un an* (sau *doi ani* etc.) = cu un an (sau cu doi ani etc.) în urmă. *De ani și ani* = de mulți ani, de multă vreme. *An de* (sau *cu) an* = în fiecare an, mereu. *Cu anii* = ani întregi, ani îndelungați. *La* (sau *într-*)*un an o dată* = o singură dată într-un an; rar. **2.** (Astron.; în sintagma) *An-lumină* = unitate de lungime pentru măsurarea distanțelor mari, egală cu distanța străbătută de lumină într-un an. **3.** Stadiu de studiu în unele forme de învățământ. ✧ (Urmat de determinări) *Anii de studenție. Anii de ucenicie.* **4.** Măsură a vârstei unei ființe sau a vechimii unui lucru. *Copil de cinci ani.* **5.** (La pl.) Epocă din viață; vreme. *Anii copilăriei.* — Lat. **annus.**

AN[3]**-** v. **a**[5]**-.**

ANÁ, *anale,* s.f. Frânghie de care sunt suspendate cârligele carmacelor. ✦ Frânghie cu plute care se agață de marginea superioară a mrejelor și a altor plase pescărești. — Et. nec.

ANABAPTÍSM s.n. Mişcare creştină sectară apărută în sec. XVI, exigentă în privinţa purităţii credinţei, a libertăţii faţă de puterea politică şi a egalităţii frăţeşti, practicând rebotezarea adulţilor. — Din fr. **anabaptisme.**

ANABAPTÍST, -Ă, *anabaptişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al anabaptismului. **2.** Adj. Care aparţine anabaptismului, privitor la anabaptism. — Din fr. **anabaptiste.**

ANABÁTIC, -Ă, *anabatici, -ce,* adj. (Med.) Care creşte, care se măreşte. — Din fr. **anabatique.**

ANABIÓZĂ s.f. Reducere a activităţilor vitale la unele organisme în condiţii neprielnice de viaţă. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **anabiose.**

ANABOLÍSM s.n. Fază a metabolismului în care materiile nutritive introduse în organism sunt transformate în substanţe proprii acestuia; asimilaţie. — Din fr. **anabolisme.**

ANACÁRD, *anacarde,* s.n. Fructul anacardierului. ✦ Anacardier. — Din fr. **anacarde.**

ANACARDIÉR, *anacardieri,* s.m. Arbust tropical din al cărui fruct comestibil se extrage o substanţă folosită la lustruirea mobilelor. [Pr.: *-di-er*] — Din fr. **anacardier.**

ANACÍCLIC, -Ă, *anaciclici, -ce,* adj. (Despre versuri) Care prezintă totdeauna un sens, fie că le citim de la început, fie că le citim de la sfârşit. — Din fr. **anacyclique.**

ANACIDITÁTE s.f. (Fiziol.) Lipsă a acidităţii gastrice. — Din fr. **anacidité,** engl. **anacidity.**

ANACLORHIDRÍE s.f. Absenţă a acidului clorhidric din sucul gastric, întâlnită în unele forme de anemie, în cancerul gastric etc. — Din fr. **anachlorhidrie.**

ANACOLÚT, *anacoluturi,* s.n. Discontinuitate sau ruptură logico-sintactică în interiorul unei propoziţii sau al unei fraze. [Pl. şi: *anacolute*]. — Din fr. **anacoluthe,** lat. **anacoluthon.**

ANACÓNDA, *anaconde,* s.f. Şarpe semiacvatic neveninos din America Centrală şi de Sud, lung de 7 m, care se hrăneşte cu păsări şi cu mamifere *(Eunectes murinus).* — Din fr. **anaconda.**

ANACREÓNTIC, -Ă, *anacreontici, -ce,* adj. **1.** Care este compus în maniera poeziei erotice de curte a poetului grec antic Anacreon. **2.** (În sintagma) *Vers anacreontic* = vers cu structura metrică des întâlnită în poeziile atribuite lui Anacreon. [Pr.: *-cre-on-*] — Din fr. **anacréontique.**

ANACRÓNIC, -Ă, *anacronici, -ce,* adj. Care conţine un anacronism; anacronistic. — Din fr. **anachronique.**

ANACRONÍSM, *anacronisme,* s.n. Eroare în fixarea datei unor evenimente (istorice). ✦ Fapt, obicei sau opinie perimată. — Din fr. **anachronisme.**

ANACRONÍSTIC, -Ă, *anacronistici, -ce,* adj. (Rar) Anacronic. — **Anacron**[ic] + suf. *-istic* (după *caracteristic).*

ANACRÚZĂ, *anacruze,* s.f. **1.** Notă sau grup de note care formează o măsură incompletă la începutul unei compoziţii muzicale. **2.** Prima silabă neaccentuată a unui vers. — Din fr. **anacrouse.**

ANACRÚZIC, -Ă, *anacruzici, -ce,* adj. (Muz.) Cu anacruză (**1**), bazat pe anacruză (**1**). — **Anacruză** + suf. *-ic.*

ANACUZÍE, *anacuzii,* s.f. (Med.) Surditate totală. — Din fr. **anacousie.**

ANADIPLÓZĂ, *anadiploze,* s.f. Figură retorică prin care se începe o frază cu cuvântul sau cu cuvintele de la sfârşitul frazei precedente; repetiţie. — Din fr. **anadiplose.**

ANADIPSÍE s.f. Sete exagerată. — Din fr. **anadipsie.**

ANAERÓB, -Ă, *anaerobi, -e,* adj. (Despre organisme) Care este capabil să trăiască într-un mediu lipsit de oxigen; anaerobiotic. — Din fr. **anaérobie.**

ANAEROBIÓTIC, -Ă, *anaerobiotici, -ce,* adj. Anaerob. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **anaérobiotique.**

ANAEROBIÓZĂ s.f. Formă de viaţă a unor microorganisme anaerobe; anoxibioză. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **anaérobiose.**

ANAFÁZĂ s.f. Fază din timpul mitozei sau meiozei în care cromozomii perechi părăsesc placa ecuatorială a nucleului. — Din fr. **anaphase.**

ANAFILÁCTIC, -Ă, *anafilactici, -ce,* adj. Cu caracter de anafilaxie, bazat pe anafilaxie. ✧ *Şoc anafilactic* = reacţie violentă a organismului provocată de injectarea sau înghiţirea unei anumite substanţe. — Din fr. **anaphylactique.**

ANAFILAXÍE s.f. (Med.) Sensibilitate crescută a organismului mamiferelor faţă de administrarea repetată de substanţe străine. — Din fr. **anaphylaxie.**

ANAFÓR, *anafoare,* s.n. (Reg.) Vârtej format de apă în lungul ţărmurilor. — Din ngr. **anafori.**

ANAFORÁ, *anaforale,* s.f. (În Moldova şi în Ţara Românească, în sec. XVIII–XIX) **1.** Raport scris adresat domnitorului (de către un mare dregător). **2.** Proclamaţie a domnitorului. — Din ngr. **anaforá.**

ANAFÓRĂ[1], *anafore,* s.f. Procedeu stilistic care constă în repetarea aceluiaşi cuvânt la începutul mai multor fraze, părţi de frază, versuri pentru accentuarea unei idei sau pentru obţinerea unor simetrii. [Acc. şi *anáforă*] — Din fr. **anaphore,** lat. **anaphora.**

ANÁFORĂ[2] s.f. v. **anafură.**

ANAFORÉZĂ, *anaforeze,* s.f. Deplasare a particulelor dintr-o soluţie coloidală spre anod sub acţiunea unui câmp electric. — Din fr. **anaphorèse.**

ANAFÓRIC, -Ă, *anaforici, -ce,* adj. Care reia o noţiune, o idee exprimată anterior, în vederea accentuării ei. — Din fr. **anaphorique.**

ANAFÓRNIŢĂ, *anaforniţe,* s.f. Vas plat din metal pe care se oferă credincioşilor anafura. — **Anaforă[2]** + suf. *-niţă.*

ANAFRODIZIÁC, -Ă, *anafrodiziaci, -ce,* adj., s.n., s.m. şi f. **1.** Adj., s.n. (Substanţă) care face să înceteze dorinţele sexuale. **2.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care nu are dorinţe sexuale, ale cărei organe sexuale sunt atinse de atonie. [Pr.: *-zi-ac*] — Din fr. **anaphrodisiaque.**

ANAFRODIZÍE s.f. Lipsă a dorinţelor sexuale. — Din fr. **anaphrodisie.**

ANÁFURĂ s.f. Bucăţele de prescură, de pâine care se împart credincioşilor ortodocşi la sfârşitul liturghiei. [Var.: **anáforă, náfură** s.f.] — Din sl. **(a)nafora.**

ANAGENÉZĂ s.f. Regenerare a ţesuturilor vii distruse accidental. — Din fr. **anagenèse.**

ANAGLÍFĂ, *anaglife,* s.f. **1.** Obiect ornamentat cu relief scund, realizat prin cizelură. **2.** Procedeu pe baza căruia se obţine imaginea în relief a unui obiect fotografiat. — Din fr. **anaglyphe.**

ANAGLÍPTIC, -Ă, *anagliptici, -ce,* adj. Imprimat în relief pentru a putea fi urmărit cu degetele de către orbi. — Din fr. **anagliptique.**

ANAGNÓST, *anagnoşti,* s.m. Sclav însărcinat să facă lectură în timpul mesei sau al băii stăpânilor, să copieze manuscrise etc. în Roma antică. — Din fr. **anagnoste.**

ANAGÓGIC, -Ă, *anagogici, -ce,* adj. Care ţine de anagogie. — Din fr. **anagogique.**

ANAGOGÍE s.f. Interpretare a Bibliei care se ridică de la sensul literar al textului la cel mistic. — Din fr. **anagogie.**

ANAGRAMÁ, *anagramez,* vb. I. Tranz. A schimba ordinea literelor unui cuvânt pentru a obţine alt cuvânt; a transcrie sub formă de anagramă; a anagramatiza. — Din **anagramă.**

ANAGRAMÁRE, *anagramări,* s.f. Acţiunea de *a anagrama.* — V. **anagrama.**

ANAGRAMÁTIC, -Ă, *anagramatici, -ce,* adj. Care formează o anagramă. — Din fr. **anagrammatique.**

ANAGRAMATIZÁ, *anagramatizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A anagrama. — Cf. a n a g r a m ă.

ANAGRÁMĂ, *anagrame,* s.f. Schimbare a ordinii literelor unui cuvânt sau a propoziţiilor unei fraze pentru a obţine un alt cuvânt sau o altă frază; antimetabolă. ✦ Cuvânt obţinut prin această schimbare. ✦ Joc distractiv care foloseşte acest procedeu. — Din fr. **anagramme.**

ANAHORÉT, -Ă, *anahoreţi, -te,* s.m. şi f. Pustnic. — Din fr. **anachorète,** lat. **anachoreta.**

ANAHORÉTIC, -Ă, *anahoretici, -ce,* adj. (Rar) De anahoret; *fig.* modest, sărăcăcios. — Din fr. **anachorétique.**

ANÁL, -Ă, *anali, -e,* adj. Care se referă la anus, din regiunea anusului. — Din fr. **anal.**

ANALCÍD s.n. Insecticid puternic, întrebuinţat mai ales pentru distrugerea păduchilor, a ploşniţelor, a puricilor şi a ţânţarilor; hexaclorciclohexan. — Denumire comercială.

ANÁLE s.f. pl. **1.** Scriere istorică în care sunt înregistrate an cu an întâmplările importante din viaţa unui popor, a unui oraş, a unei familii; *p. ext.* istorie a unui popor. **2.** Publicaţie ştiinţifică anuală. — Din fr., lat. **annales.**

ANALÉCTE s.f. pl. Fragmente alese şi reunite din operele unuia sau ale mai multor scriitori; crestomaţie. ✦ Titlul unor antologii savante. — Din fr. **analectes,** lat. **analecta.**

ANALEPSÍE s.f. Revenire a forţelor după o boală; înzdrăvenire, împuternicire. — Din fr. **analepsie.**

ANALÉPTIC, -Ă, *analeptici, -ce,* s.n., adj. (Medicament) cu acţiune stimulatoare asupra sistemului nervos central, în special asupra centrilor nervoşi respiratori şi circulatori. — Din fr. **analeptique.**

ANALFABÉT, -Ă, *analfabeţi, -te,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care nu ştie să scrie şi să citească; neştiutor de carte. ✦ Fig. Ignorant; incult. — Din fr. **analphabète.**

ANALFABETÍSM s.n. Neştiinţă de carte. — Din fr. **analphabétisme.**

ANALGEZIÁNT, -Ă, *analgezianţi, -te,* adj. (Rar) Analgezic. [Pr.: *-zi-ant*] — Din fr. **analgésiant.**

ANALGÉZIC, -Ă, *analgezici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care calmează sau înlătură temporar durerea. — Din fr. **analgésique.**

ANALGEZÍE s.f. Pierdere a sensibilităţii la durere. — Din fr. **analgésie.**

ANALGEZÍNĂ, *analgezine,* s.f. Medicament care înlătură (temporar) durerea. — Din fr. **analgésine.**

ANALÍST[1], *analişti,* s.m. Autor de anale. — Din fr. **annaliste.**

ANALÍST[2], -Ă, *analişti, -ste,* s.m. şi f. **1.** Specialist în analiza matematică, informatică, financiară etc. **2.** Psihanalist. **3.** Persoană care dovedeşte o aptitudine deosebită în cunoaşterea, în analiza şi în descrierea sufletului omenesc. **4.** (Şi în sintagma *analist politic*) Persoană specializată în comentarea (şi interpretarea) evenimentelor politice. — Din fr. **analyste.**

ANALÍTIC, -Ă, *analitici, -ce,* adj. Care se bazează pe analiză, care procedează prin analiză. ✧ *Chimie analitică* = ramură a chimiei care se ocupă cu cercetarea elementelor şi a combinaţiilor lor. *Spirit analitic* = capacitate mintală de a disocia

părţile componente ale unui întreg; persoană care are această capacitate. *Limbă analitică* = limbă care exprimă raporturile gramaticale prin cuvinte izolate. ✦ (Mat., Fiz.) Care foloseşte calculul algebric şi infinitezimal. *Geometrie analitică*. — Din fr. **analytique,** lat. **analyticus.**

ANALITÍSM s.n. Faptul, însuşirea de a fi analitic. — **Analitic** + suf. *-ism.*

ANALIZÁ, *analizez,* vb. I. Tranz. **1.** A cerceta un întreg, un fenomen etc., examinând fiecare element în parte. ✦ A examina un text din diferite puncte de vedere. **2.** (Chim.) A identifica compoziţia unei substanţe. — Din fr. **analyser.**

ANALIZÁBIL, -Ă, *analizabili, -e,* adj. Care poate fi analizat. — Din fr. **analysable.**

ANALIZÁRE, *analizări,* s.f. Acţiunea de *a analiza* şi rezultatul ei. — V. **analiza.**

ANALIZATÓR, *analizatoare,* s.n. **1.** Instrument care serveşte la determinări analitice. **2.** Aparat al organismului animal (format dintr-un organ de simţ, din nervi şi din celule ale creierului) care culege, transmite, analizează şi sintetizează senzaţiile. *Analizatorul optic.* — **Analiza** + suf. *-tor.*

ANALÍZĂ, *analize,* s.f. **1.** Metodă ştiinţifică de cercetare care se bazează pe studiul sistematic al fiecărui element în parte; examinare amănunţită a unei probleme. ✧ Expr. *În ultimă analiză* = în concluzie. **2.** (Chim.) Identificare, determinare a compoziţiei unei substanţe prin descompunerea ei în elementele constitutive. **3.** (În sintagma) *Analiză matematică* = ramură a matematicii care studiază funcţiile, limitele, derivatele şi aplicaţiile lor. — Din fr. **analyse.**

ANALIZÓR, *analizoare,* s.n. Instrument sau aparat cu ajutorul căruia se realizează o analiză. ✧ *Analizor electronic* = aparat electronic pentru analiza armonică experimentală a semnalelor electronice. *Analizor de spectru* = aparat pentru observarea sau înregistrarea unui semnal. — Din fr. **analyseur.**

ANALÓG[1], *analoguri,* s.n. Pupitru înalt, mobil, pe care se pun cărţile de cult spre a fi citite la oficierea slujbei în Biserica ortodoxă. [Var.: **analóghion** s.n.] — Din ngr. **analóghion.**

ANALÓG[2], -OÁGĂ, *analogi, -oage,* adj. Care prezintă o analogie; asemănător; corespondent. [Adj. f. şi: **analógă** s.f.] — Din fr. **analogue,** lat. **analogus.**

ANALÓGHION s.n. v. **analog[1].**

ANALÓGIC, -Ă, *analogici, -ce,* adj. **1.** Întemeiat pe analogie, produs prin analogie. ✧ *Modificare analogică* = schimbare a unui element din limbă sub influenţa unui alt element asemănător. **2.** (Electron.; despre semnale) A cărui valoare poate fi reprezentată printr-o funcţie continuă în timp, putând lua o infinitate de valori cuprinse în domeniul său de variaţie. **3.** (Electron.; despre aparate, dispozitive, instrumente şi sisteme) Care generează, măsoară, prelucrează şi stochează semnale analogice (**1**). — Din fr. **analogique,** lat. **analogicus.**

ANALOGÍE, *analogii,* s.f. Asemănare (parţială) între două sau mai multe noţiuni, obiecte, situaţii, fenomene etc. ✦ (Lingv.) Fenomen care constă în modificarea formei sau uneori a sensului unui cuvânt sub influenţa alteia dintre formele sale sau sub influenţa altui cuvânt. — Din fr. **analogie,** lat. **analogia.**

ANALOGÍSM s.n. Analogie. — Din fr. **analogisme.**

ANAMNÉZĂ s.f. **1.** Reamintire a ideilor pe care sufletul le-ar fi contemplat într-o existenţă anterioară. **2.** Totalitate a datelor pe care medicul le obţine interogând bolnavul cu privire la apariţia şi evoluţia bolii de care suferă, la antecedentele ei etc. — Din fr. **anamnèse.**

ANAMNIÓTĂ, *anamniote,* s.f. (La pl.) Grup de vertebrate al căror embrion nu are amnios şi alantoidă; (şi la sg.) vertebrat din acest grup. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **anamniotes.**

ANAMORFOZÁT, -Ă, *anamorfozaţi, -te,* adj. Deformat faţă de aspectul obişnuit. — Din fr. **anamorphosé.**

ANAMORFÓZĂ, *anamorfoze,* s.f. **1.** Imagine deformată, grotescă (dată de o oglindă curbă). **2.** Tip de metamorfoză în care larva are un număr mai mic de segmente faţă de adult. **3.** (Cin.) Procedeu optic folosit pentru comprimarea imaginii, astfel încât să se poată înregistra pe pelicula cinematografică normală o imagine corespunzătoare ecranului lat. — Din fr. **anamorphose.**

ANANÁS, *ananaşi,* s.m. **1.** Plantă erbacee perenă cultivată în zonele tropicale, cu frunze lungi şi tulpină scurtă, care poartă în vârf o inflorescenţă simplă ca un spic *(Ananas sativus).* **2.** Fructul comestibil al acestei plante, cărnos, cu gust dulce-acrişor şi foarte aromat. — Din fr. **ananas.**

ANÁNGHIE s.f. Situaţie dificilă, grea, în care se află cineva. — Din ngr. **anánki** „nevoie".

ANÁPĂDA adv. v. **anapoda.**

ANAPÉST, *anapeşti,* s.m. Picior metric compus din trei silabe: în metrica antică, două silabe scurte urmate de una lungă; în metrica modernă, două silabe neaccentuate urmate de una accentuată. — Din fr. **anapeste,** lat. **anapaestus.**

ANAPÉSTIC, -Ă, *anapestici, -ce,* adj. Care foloseşte anapestul. — Din fr. **anapestique,** lat. **anapaesticus.**

ANAPLÁSTIC, -Ă, *anaplastici, -ce,* adj. Care este în legătură cu anaplastia. — Din fr. **anaplastique.**

ANAPLASTÍE, *anaplastii,* s.f. Operaţie chirurgicală făcută cu scopul de a reda forma normală unei părţi mutilate a corpului. — Din fr. **anaplastie.**

ANÁPODA adv. Pe dos, de-a-ndoaselea; altfel, în altă direcţie decât trebuie. [Var.: (reg.) **anápăda** adv.] — Din ngr. **anápoda.**

ANAPTÍXĂ, *anaptixe,* s.f. Apariţie accidentală a unei vocale între două consoane. — Din fr. **anaptyxe.**

ANÁRHIC, -Ă, *anarhici, -ce,* adj. Care se referă la anarhie, care este propriu anarhiei; care duce la anarhie; care dovedeşte indisciplină. ✦ Care nu (mai) este organizat, care şi-a pierdut organizarea, funcţionarea normală; dezorganizat, haotic. — Din fr. **anarchique.**

ANARHÍE s.f. Stare de dezorganizare, de dezordine, de haos într-o ţară, într-o instituţie etc.; indisciplină, nesupunere a individului faţă de o colectivitate organizată. — Din fr. **anarchie.**

ANARHÍSM s.n. Mişcare ideologică apărută în sec. XIX, susţinând suprimarea autorităţii guvernamentale, doar cooperarea voluntară fiind admisă. ✦ Atitudine a anarhistului. — Din fr. **anarchisme,** rus. **anarhizm,** germ. **Anarchismus.**

ANARHÍST, -Ă, *anarhişti, -ste,* s.m. şi f. Adept al anarhismului. ✦ (Adjectival) Caracteristic anarhismului. — Din fr. **anarchiste,** rus. **anarhist,** germ. **Anarchist.**

ANARHOSINDICALÍSM s.n. Tendinţă în mişcarea sindicală, revendicând exercitarea controlului direct al muncitorilor asupra gestiunii economice. — Din fr. **anarcho-syndicalisme,** rus. **anarhosindikalizm.**

ANARHOSINDICALÍST, -Ă, *anarhosindicalişti,- ste,* s.m. şi f. Adept al anarhosindicalismului. — Din rus. **anarhosindikalist.**

ANARTRÍE s.f. Incapacitate patologică de a articula cuvintele. — Din fr. **anarthrie.**

ANÁRŢI s.m. pl. Populaţie celtică din Antichitate, care a trăit în sec. III–I î.H. în nord-vestul Daciei. — Din lat. **Anarti.**

ANASÁRCĂ s.f. Infiltraţie generalizată de lichid seros în ţesutul conjunctiv subcutanat, care apare în unele boli de inimă, de rinichi, de ficat etc.; anasarhie. — Din fr. **anasarque,** germ. **Anasarka.**

ANASARHÍE s.f. Anasarcă. — Din germ. **Anasarkie.**

ANASÂNA loc. adv. *Cu anasâna* = cu forţa. — Din tc. **anasını.**

ANASÓN s.m. Plantă erbacee aromatică cu flori mici şi albe, cultivată pentru uleiul eteric şi substanţele grase care se extrag din seminţe, cu diverse întrebuinţări în industria alimentară şi cea farmaceutică *(Pimpinella anisum).* ✦ Băutură alcoolică preparată din fructele acestei plante. [Var.: **anisón** s.m.] — Din tc. **anason.**

ANASTÁLTIC, -Ă, *anastaltici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) cu acţiune astringentă puternică. — Din fr. **anastaltique.**

ANASTÁTIC, -Ă, *anastatici, -ce,* adj. Care reproduce o tipăritură prin imprimare sau gravare cu ajutorul anumitor procedee chimice. — Din fr. **anastatique.**

ANASTIGMÁT, -Ă, *anastigmaţi, -te,* adj. (Rar) Anastigmatic. — Din fr. **anastigmate.**

ANASTIGMÁTIC, -Ă, *anastigmatici, -ce,* adj. (Despre un sistem de lentile) La care s-au corectat ori s-au înlăturat efectele astigmatismului; anastigmat. — Din fr. **anastigmatique.**

ANASTIGMATÍSM s.n. Proprietate a unui sistem optic de a fi lipsit de astigmatism. — Din fr. **anastigmatisme.**

ANASTOMÓTIC, -Ă, *anastomotici, -ce,* adj. Care ţine de anastomoză. — Din fr. **anastomotique.**

ANASTOMOZÁ, *anastomozez,* vb. I. Tranz. A stabili o legătură prin anastomoză. — Din fr. **anastomoser.**

ANASTOMOZÁT, -Ă, *anastomozaţi, -te,* adj. (Bot.; despre nervuri) Ramificat şi iarăşi unit. ✦ Care a fost unit prin anastomoză. — V. **anastomoza.**

ANASTOMÓZĂ, *anastomoze,* s.f. Comunicaţie naturală sau artificială (chirurgicală) între două vase sangvine, între două segmente ale tubului digestiv etc.; *p. ext.* trecere a fibrelor nervoase de la un nerv la altul. — Din fr. **anastomose.**

ANASTRÓFĂ, *anastrofe,* s.f. Procedeu stilistic constând în răsturnarea ordinii obişnuite a cuvintelor în frază. — Din fr. **anastrophe,** germ. **Anastrophe.**

ANATÉMĂ, *anateme,* s.f. Excludere din sânul Bisericii sub acuzaţia de erezie; afurisenie. — Din ngr. **anáthema.**

ANATEMIZÁ, *anatemizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A exclude din sânul Bisericii; a afurisi. — **Anatemă** + suf. *-iza.*

ANATEMIZÁRE, *anatemizări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a anatemiza.* — V. **anatemiza.**

ANATOCÍSM, *anatocisme,* s.n. Capitalizare a dobânzii unei sume date cu împrumut; dobândă la dobândă. — Din fr. **anatocisme.**

ANATÓMIC, -Ă, *anatomici, -ce,* adj. De anatomie, privitor la anatomie. — Din fr. **anatomique,** lat. **anatomicus.**

ANATOMÍE s.f. Ştiinţă care studiază structura organismului uman, animal sau vegetal şi raporturile dintre diferitele organe constitutive, bazându-se în primul rând pe disecţie. ✦ Structură a unui organ sau a unei fiinţe. ✦ Conformaţie a unui corp. — Din fr. **anatomie,** lat. **anatomia.**

ANATOMÍST, -Ă, *anatomişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în anatomie. — Din fr. **anatomiste.**

ANATOMOPATOLÓG, -Ă, *anatomopatologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în patologia organelor (**1**). — Din **anatomopatologic** (derivat regresiv).

ANATOMOPATOLÓGIC, -Ă, *anatomopatologici, -ce,* adj. Care se referă la modificările patologice de structură ale organismului. — Din fr. **anatomo-pathologique.**

ANATOXÍNĂ, *anatoxine,* s.f. Toxină neutralizată prin acțiunea căldurii și a unor antiseptice, stimulând producerea de anticorpi, folosită la vaccinarea atitoxică specifică (difterică, tetanică). — Din fr. **anatoxine.**

ANCABLÚRĂ, *ancabluri,* s.f. Unitate de măsură pentru lungime egală cu a zecea parte dintr-o milă marină. — Din fr. **encablure.**

ANCADRAMÉNT, *ancadramente,* s.n. Chenar decorativ în relief care înconjoară o ușă, o fereastră etc. — Din fr. **encadrement.**

ANCASTRAMÉNT, *ancastramente,* s.n. Locaș în zidăria unui chei sau a unui perete pentru fixarea unei pasarele, a unei schele etc. — Din fr. **encastrement.**

ÁNCEPS s.n. Semn care marchează cantitatea unei silabe. — Din lat. **anceps.**

ANCESTRÁL, -Ă, *ancestrali, -e,* adj. Ereditar, strămoșesc. — Din fr. **ancestral.**

ANCHETÁ, *anchetez,* vb. I. Tranz. A supune unei cercetări amănunțite; a face o anchetă. — Din **anchetă.**

ANCHETÁRE s.f. Acțiunea de *a ancheta.* — V. **ancheta.**

ANCHETATÓR, -OÁRE, *anchetatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care face o anchetă. — **Ancheta** + suf. *-tor.*

ANCHÉTĂ, *anchete,* s.f. **1.** Cercetare ordonată sau făcută de un organ de stat pentru strângerea dovezilor privitoare la o faptă ilegală și stabilirea răspunderii. **2.** Cercetare efectuată pe bază de chestionare a unor fenomene sociale, lingvistice etc.; *p. ext.* gen publicistic în care se prezintă rezultatele unor asemenea cercetări. — Din fr. **enquête.**

ANCHILOSTÓM, *anchilostomi,* s.m. Vierme intestinal care perforează vasele de sânge din intestin *(Ankilostoma duodenale).* — Din fr. **ankylostome.**

ANCHILOSTOMIÁZĂ, *anchilostomiaze,* s.f. Boală parazitară, întâlnită în special în zonele calde și în regiunile miniere, provocată de viermele anchilostom, caracterizată prin inflamarea mucoasei intestinale și prin pierderea hemoglobinei. [Pr.: *-mi-a-*] — Din fr. **ankylostomiase.**

ANCHILOZÁ, *anchilozez,* vb. I. Tranz. și refl. A produce sau a căpăta o anchiloză. ✦ Refl. Fig. A deveni sclav al rutinei, căpătând deprinderi de lucru mecanice. — Din fr. **ankyloser.**

ANCHILOZÁRE, *anchilozări,* s.f. Faptul de *a (se) anchiloza.* — V. **anchiloza.**

ANCHILOZÁT, -Ă, *anchilozați, -te,* adj. (Adesea fig.) Care suferă de anchiloză. — V. **anchiloza.**

ANCHILÓZĂ, *anchiloze,* s.f. Suprimare parțială sau totală a mișcărilor într-o articulație; înțepenire a unei articulații. — Din fr. **ankylose.**

ÁNCIE, *ancii,* s.f. Mică lamă elastică (de metal, de lemn sau de trestie) fixată în muștiucul unui instrument de suflat pentru a produce sunete sau pentru a le intensifica. — Din it. **ancia.**

ANCILÁR, -Ă, *ancilari, -e,* adj. (Livr.) Referitor la slugi; *p. ext.* subordonat; umil. — Din fr. **ancillaire.**

ANCLANȘÁ, *anclanșez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A angrena un mecanism în vederea declanșării; a transmite o mișcare unei piese. ✦ A închide un circuit electric într-un releu printr-un dispozitiv (electro)mecanic. — Din fr. **enclencher.**

ANCLANȘÁRE, s.f. Acțiunea de *a anclanșa* și rezultatul ei. — V. **anclanșa.**

ANCLANȘÁT, -Ă, *anclanșați, -te,* adj. (Despre mecanisme) Angrenat în vederea declanșării. — V. **anclanșa.**

ANCLÁVĂ s.f. v. **enclavă.**

ANCOLÁ, *ancolez,* vb. I. Tranz. (Rar) A încleia (**2**). — Din fr. **encoller.**

ANCOLÁRE, *ancolări,* s.f. (Rar) Încleiere. — V. **ancola.**

ANCOMBRAMÉNT, *ancombramente,* s.n. Spațiu necesar pentru montarea, așezarea etc. a unui utilaj, a unui obiect etc. — Din fr. **encombrement.**

ANCORÁ, *ancorez,* vb. I. Tranz. **1.** A fixa o navă sau un corp plutitor de fundul apei cu ajutorul unei ancore; *p. ext.* a se opri, a ajunge (definitiv) undeva. ✦ Tranz. și refl. Fig. A (se) fixa. **2.** A lega un sistem tehnic de un alt sistem tehnic sau de pământ (pentru a împiedica deplasarea sau răsturnarea lui). — Din **ancoră.**

ANCORÁJ, *ancoraje,* s.n. **1.** Ancorare. **2.** Loc unde se ancorează. **3.** Ansamblu de piese care servește la ancorare. ✦ Sistem de cabluri, sfori etc. prin care se fixează un stâlp, o construcție înaltă etc. — **Ancoră** + suf. *-aj* (după fr. *ancrage,* it. *ancoraggio).*

ANCORÁRE, *ancorări,* s.f. Acțiunea de *a (se) ancora;* ancoraj (**1**). — V. **ancora.**

ANCORATÓR, *ancoratoare,* s.n. Dispozitiv folosit la navele cu vele pentru coborârea ancorei (**1**). — **Ancora** + suf. *-tor.*

ÁNCORĂ, *ancore,* s.f. **1.** Piesă grea de metal cu brațele ca niște gheare, care se coboară cu un lanț, o frânghie sau o parâmă de pe o navă în fundul apei, unde se agață pentru a ține nava în loc. ✧ Expr. *A arunca ancora* = a ancora; a se opri. *A ridica ancora* = a pleca în călătorie (cu o navă). **2.** Bară (de metal) în formă de T sau de X care împiedică un zid să se dărâme. ✦ Cablu care fixează stâlpi, coșuri înalte de fabrică. — Din it., lat. **ancora.**

ANCORÓT, *ancorote,* s.n. Ancoră (**1**) mică folosită la manevrarea ambarcațiunilor ușoare. — Din it. **ancorotto.**

ANCÓȘĂ s.f. **1.** (Cin.) Decupare făcută pe marginea peliculei cinematografice pentru a declanșa anumite operații în procesul de developare. **2.** (Elt.) Canal făcut într-o piesă metalică pentru a introduce în el conductorii electrici ai unei înfășurări. — Din fr. **encoche.**

ANCRASÁ, pers. 3 *ancrasează,* vb. I. Tranz. și refl. (Despre o piesă într-un mecanism, despre un mecanism) A se acoperi de impurități (zgură, ulei, rugină etc.), care împiedică buna funcționare. — Din fr. **encrasser.**

ANCRASÁRE, *ancrasări,* s.f. Depunere de praf și de reziduuri pe anumite piese ale unui sistem tehnic, care împiedică funcționarea lor normală. — V. **ancrasa.**

ANDABÁT, *andabați,* s.m. Gladiator a cărui cască nu avea deschizături pentru ochi, fiind astfel obligat să lupte orbește, spre hazul spectatorilor. — Din fr. **andabate,** lat. **andabata.**

ANDALÚZ, -Ă, *andaluzi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Andaluzia. **2.** Adj. Care aparține Andaluziei sau andaluzilor (**1**), privitor la Andaluzia ori la andaluzi. — Din fr. **andalou, -se.**

ANDALUZÍT s.n. Silicat natural de aluminiu cristalizat, de culoare cenușie, roz sau brună, folosit în industria ceramicii. — Din fr. **andalousite.**

ANDÁNTE adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Cu o mișcare lentă, liniștită. ✦ (Substantivat, n.) (Parte dintr-o) compoziție muzicală concepută în această mișcare. — Cuv. it.

ANDANTÍNO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Cu o mișcare puțin mai repede decât andante. — Cuv. it.

ANDEZÍN s.n. Mineral alcătuit din silicat de sodiu și de calciu, care face parte din familia plagioclazilor. — Din fr. **andésine.**

ANDEZÍT, *andezite,* s.n. Rocă vulcanică de culoare închisă, folosită ca piatră de pavaj și de construcție. — Din fr. **andésite.**

ANDEZÍTIC, -Ă, *andezitici, -ce,* adj. Referitor la andezit, de andezit. — Din fr. **andésitique.**

ANDÍN, -Ă, *andini, -e,* adj. Care aparține munților Anzi, care se referă la munții Anzi. — Din fr. **andin.**

ANDÍVĂ, *andive,* s.f. Plantă erbacee din ale cărei frunze albe, cărnoase, comestibile se pregătesc salate; cicoare de grădină *(Cichorium endivia).* — Din fr. **endive.**

ANDOCÁ vb. I v. **îndoca.**

ANDOSÁ, *andosez,* vb. I. Tranz. A indica, pe versoul unui cec, al unei polițe etc., numele persoanei împuternicite să încaseze contravaloarea sumei înscrise pe fața instrumentului respectiv de plată. — Din fr. **endosser.**

ANDOSÁNT, -Ă, *andosanți, -te,* s.m. și f. Persoană care andosează (un cec, o poliță etc.). — Din fr. **endossant.**

ANDOSÁRE, *andosări,* s.f. Acțiunea de *a andosa*. — V. **andosa.**

ANDOSÁT, -Ă, *andosați, -te,* adj. (Despre cecuri, polițe) Care poartă (pe verso) numele persoanei împuternicite să încaseze contravaloarea. — V. **andosa.**

ANDREÁ, *andrele,* s.f. Ac lung și gros pentru tricotatul manual; ac mare pentru cusut saci, saltele etc. [Var.: (reg.) **undreá** s.f.] — Et. nec.

ANDROCÉU, *androcee,* s.n. Totalitatea staminelor unei flori. — Din fr. **androcée.**

ANDROFOBÍE s.f. Aversiune față de bărbați. — Din fr. **androphobie.**

ANDROGÉN, -Ă, *androgeni, -e,* adj. Care se referă la caracterele sexuale masculine, care provoacă în organism modificări cu caracter masculinizat. — Din fr. **androgène.**

ANDROGÍN, -Ă, *androgini, -e,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. (Bot.) (Floare) care are atât androceu, cât și gineceu. **2.** (Zool.) Adj., s.m. Hermafrodit. **3.** S.m. și f. Ființă fabuloasă din mitologia greacă, jumătate femeie, jumătate bărbat. — Din fr. **androgyne.**

ANDROGINÍE s.f. **1.** Anomalie congenitală care constă în prezența caracterelor sexuale secundare masculine la o persoană de sex feminin. **2.** (Zool.) Hermafroditism. — Din fr. **androgynie.**

ANDROÍD, *androizi,* s.m. Robot[1] cu aspect uman. — Din fr. **androïde.**

ANDROLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care studiază fiziologia și patologia organelor sexuale masculine. — Din fr. **andrologie.**

ANDROMEDÍDĂ, *andromedide,* s.f. Ploaie periodică de meteoriți, care se produce pe la mijlocul lunii noiembrie din direcția constelației Andromeda. — Din fr. **andromédides.**

ANDROPÁUZĂ, *andropauze,* s.f. (Fiziol.) Perioadă de involuție a funcției testiculare, însoțită de tulburări neurovegetative. [Pr.: *-pa-u-*] — Din fr. **andropause** (după *pauză).*

ANDROSTERÓN s.m. Hormon sexual masculin prezent în urină, care are o activitate mai slabă decât a testosteronului. [Var.: **androsterónă** s.f.] — Din fr. **androstérone.**

ANDROSTERÓNĂ s.f. v. **androsteron.**

ÁNDRUC, *andrucuri,* s.n. Tipar de probă. — Din germ. **Andruck.**

ANEANTIZÁ, *aneantizez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A distruge total, a reduce la nimic. [Pr.: *-ne-an-*] — După fr. **anéantir.**

ANEANTIZÁRE, *aneantizări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a aneantiza* și rezultatul ei. [Pr.: *-ne-an-*] — V. **aneantiza.**

ANEANTIZÁT, -Ă, *aneantizați, -te,* adj. (Livr.) Care a fost distrus în întregime, care a fost redus la nimic. [Pr.: *-ne-an-*] — V. **aneantiza.**

ANECDÓTĂ, *anecdote,* s.f. Scurtă povestire hazlie sau picantă cu final neașteptat. — Din fr. **anecdote.**
ANECDÓTIC, -Ă, *anecdotici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Cu caracter de anecdotă. **2.** S.f. Ansamblu al evenimentelor relatate într-o povestire, film etc. *p. ext.* intrigă, scenariu. — Din fr. **anecdotique.**
ANECDOTÍST, -Ă, *anecdotiști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Autor sau povestitor de anecdote. — **Anecdotă** + suf. *-ist.*
ANECOÍD, -Ă, *anecoizi, -de,* adj. (Despre încăperi, spații etc.) Lipsit de ecou. — Din fr. **anéchoïde.**
ANELÍD, *anelide,* s.n. (La pl.) Încrengătură de viermi cu corpul cilindric, segmentat în numeroase inele *(Annellides);* (și la sg.) vierme care face parte din această încrengătură. — Din fr. **annélide.**
ANEMIÁ, *anemiez,* vb. I. Refl. și tranz. A ajunge sau a face să ajungă în stare de slăbiciune din cauza anemiei. [Pr.: *-mi-a*] — Din fr. **(s')anémier.**
ANEMIÁT, -Ă, *anemiați, -te,* adj. Slăbit din cauza anemiei, bolnav de anemie. [Pr.: *-mi-at*] — V. **anemia.**
ANÉMIC, -Ă, *anemici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de anemie. **2.** Adj. Fig. Fără vlagă, slab; fără valoare. — Din fr. **anémique.**
ANEMÍE, *anemii,* s.f. Boală determinată de scăderea cantitativă sau calitativă a globulelor roșii și a hemoglobinei din sânge. — Din fr. **anémie.**
ANEMIÉRE, *anemieri,* s.f. Faptul de *a (se) anemia.* — V. **anemia.**
ANEMOCÓR, -Ă, *anemocori, -e,* s.f., adj. (Plantă) care are fructe sau semințe adaptate pentru a fi răspândite de vânt. — Din fr. **anémochore.**
ANEMOCÓRD, *anemocorduri,* s.n. Armoniu cu corzi. — Din fr. **anémocorde.**
ANEMOFÍL, -Ă, *anemofili, -e,* s.f., adj. (Plantă) ale cărei flori se polenizează prin intermediul vântului. — Din fr. **anémophile.**
ANEMOFILÍE s.f. Polenizare făcută prin intermediul vântului. — Din fr. **anémophilie.**
ANEMOGRÁF, *anemografe,* s.n. Anemometru care înscrie datele înregistrate. — Din fr. **anémographe.**
ANEMOGRAFÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studierea vânturilor. — Din fr. **anémographie.**
ANEMOGRÁMĂ, *anemograme,* s.f. Diagramă de înregistrare a unui anemograf. — Din fr. **anémogramme.**
ANEMOMÉTRIC, -Ă, *anemometrici, -ce,* adj. Care aparține anemometriei, privitor la anemometrie. — Din fr. **anémométrique.**
ANEMOMETRÍE s.f. Știință a măsurării vitezei gazelor în conducte, a aerului în atmosferă, a unui avion în aer. — Din fr. **anémométrie.**
ANEMOMÉTRU, *anemometre,* s.n. Instrument pentru măsurarea vitezei curenților slabi de aer. — Din fr. **anémomètre.**
ANEMÓNĂ, *anemone,* s.f. **1.** (La pl.) Gen de plante erbacee cu flori mari de diferite culori, care înfloresc de obicei primăvara *(Anemone);* (și la sg.) plantă care aparține acestui gen. **2.** (Zool.) *Anemonă-de-mare* = actinie. — Din fr. **anémone,** lat. **anemona.**
ANEMOSCÓP, *anemoscoape,* s.n. Instrument care indică direcția vântului; giruetă. — Din fr. **anémoscope.**
ANEMOSTÁT, *anemostate,* s.n. Aparat folosit pentru difuzarea aerului cald dintr-o instalație de încălzire centrală în încăperi. — Din fr. **anémostat.**
ANEMOTRÓP, *anemotroape,* s.n. Motor eolian. — Din fr. **anémotrope.**
ANENCEFALÍE s.f. Monstruozitate incompatibilă cu viața, constând în absența congenitală a creierului. — Din fr. **anencéphalie.**
ANERGÍE s.f. **1.** Lipsă de reacție a organismului la antigeni. **2.** Energie termică corespunzătoare unui sistem fizic aflat în echilibru termodinamic cu mediul înconjurător și care nu poate fi transformată în lucru mecanic. — Din fr. **anergie.**
ANEROÍD, *aneroide,* adj. (În sintagma) *Barometru aneroid* (și substantivat, n.) = barometru metalic de măsurare a presiunii atmosferice. — Din fr. **anéroïde.**
ANESTEZIÁ, *anesteziez,* vb. I. Tranz. A provoca, cu ajutorul unui anestezic, o stare de insensibilitate a organismului sau a unei părți a corpului. [Pr.: *-zi-a*] — Din fr. **anesthésier.**
ANESTEZIÁNT, -Ă, *anestezianți, -te,* adj., s.n. (Rar) Anestezic. [Pr.: *-zi-ant*] — Din fr. **anesthésiant.**
ANESTÉZIC, -Ă, *anestezici, -ce,* adj., s.n. (Substanță) care provoacă o anestezie; anesteziant. — Din fr. **anesthésique.**
ANESTEZÍE s.f. Procedeu medical (realizat prin agenți fizici sau chimici) de diminuare sau de suprimare a sensibilității la dureri. — Din fr. **anesthésie.**
ANESTEZIÉRE, *anestezieri,* s.f. Acțiunea de *a anestezia*. [Pr.: *-zi-e-*] — V. **anestezia.**
ANESTEZIMÉTRU, *anestezimetre,* s.n. (Med.) Aparat care măsoară cantitatea de anestezic inhalat. — Din fr. **anesthésimètre.**
ANESTEZIOLÓG, -Ă, *anesteziologi, -ge,* s.m. și f. (Rar) Anestezist. [Pr.: *-zi-o-*] — Din **anesteziologie** (derivat regresiv).
ANESTEZIOLOGÍE s.f. Disciplină medicală care se ocupă cu anestezia. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **anesthésiologie.**
ANESTEZÍST, -Ă, *anesteziști, -ste,* s.m. și f. Medic specialist în practica anesteziei. — Din fr. **anesthésiste.**
ANEUPLOÍD, -Ă, *aneuploizi, -de,* adj. (Biol.: despre organisme) Care are un număr de cromozomi diferit față de cel normal. [Pr.: *-ne-u-plo-id*] — Din fr. **aneuploïde,** engl. **aneuploid.**
ANEUPLOIDÍE, *aneuploidii,* s.f. (Biol.) Stare a unui organism aneuploid. [Pr.: *-ne-u-plo-i-*] — Din engl. **aneuploidy.**
ANEURÍE s.f. Slăbire a funcțiunilor nervoase; aneuroză. [Pr.: *-ne-u-*] — Din fr. **aneurie.**
ANEURÍNĂ, *aneurine,* s.f. Vitamina B_1. [Pr.: *-ne-u-*] — Din fr. **aneurine.**
ANEURÓZĂ s.f. Aneurie. [Pr.: *-ne-u-*] — Din fr. **aneurose.**
ANEVÓIE adv. Cu greu, cu greutate, abia. ✦ (Adjectival, rar) Anevoios. *Drum anevoie.* — **A**[3] + **nevoie.**
ANEVOÍNȚĂ, *anevoințe,* s.f. (Înv.) Dificultate, greutate. — **Anevoie** + suf. *-ință.*
ANEVOIÓS, -OÁSĂ, *anevoioși, -oase,* adj. (Adesea adverbial) Greu, obositor. — **Anevoie** + suf. *-os.*
ANEVRÍSM, *anevrisme,* s.n. Dilatare patologică a pereților unui vas sangvin. — Din fr. **anévrisme.**
ANEVRISMÁL, -Ă, *anevrismali, -e,* adj. Care se referă la anevrism. — Din fr. **anévrismal.**
ANEVRISMÁTIC, -Ă, *anevrismatici, -ce,* adj. Care se aseamănă cu un anevrism. — Din fr. **anévrismatique.**
ANÉX, -Ă, *anecși, -xe,* adj. Atașat unui lucru (principal); alăturat. — Din fr. **annexe.**
ANEXÁ, *anexez,* vb. I. Tranz. A alipi, a alătura, a adăuga, a atașa la ceva. ✦ (Cu privire la un stat, un teritoriu) A încorpora prin violență, a face un act de anexiune. — Din fr. **annexer.**
ANEXÁRE, *anexări,* s.f. Acțiunea de *a anexa;* anexiune. — V. **anexa.**
ANEXÁT, -Ă, *anexați, -te,* adj. Alăturat, alipit, adăugat la ceva. ✦ (Despre teritorii) Încorporat prin violență. — V. **anexa.**
ANÉXĂ, *anexe,* s.f. **1.** Ceea ce este alăturat sau alipit, ca element secundar sau dependent, pe lângă altceva mai important; material suplimentar care dezvoltă sau lămurește un text. **2.** (Anat.) Țesut, formațiune sau organ legat structural de alte organe în cadrul unei funcții comune. ✧ *Anexe embrionare* = formațiuni temporare ale embrionului, la reptile, păsări și mamifere, având rol de protecție și de asigurare a nutriției, respirației și excreției. — Din fr. **annexe.**
ANEXIONÍSM s.n. Politică de anexiune. [Pr.: *-xi-o-*] — Din fr. **annexionnisme.**
ANEXIONÍST, -Ă, *anexioniști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al anexionismului. **2.** Adj. Care duce o politică de anexiune, care susține anexionismul, specific anexionismului. [Pr.: *-xi-o-*] — Din fr. **annexionniste.**
ANEXÍTĂ, *anexite,* s.f. Boală constând din inflamația trompelor uterine și a ovarelor, din cauza unei infecții; salpingoovarită. — Din fr. **annexite.**
ANEXIÚNE, *anexiuni,* s.f. Alipire cu forța de către un stat a unui teritoriu aparținând altui stat. [Pr.: *-xi-u-*] — Din fr. **annexion,** lat. **annexio, -onis.**
ANFILÁDĂ, *anfilade,* s.f. Șir de camere, de clădiri, de portice sau de colonade care se succedă în linie dreaptă. ✧ *Tragere de anfiladă* = tragere în ținte înșirate perpendicular sau oblic față de frontul de tragere. — Din fr. **enfilade.**
ANGAJÁ, *angajez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A lua pe cineva sau a intra în slujbă; a (se) încadra într-un loc de muncă; a (se) tocmi. ✦ Tranz. A primi să efectueze o lucrare, o însărcinare specială etc. în condiții determinate. *A angaja o lucrare de arhitectură.* ✦ Tranz. A lua cu chirie un vehicul. **2.** Refl. A se obliga la ceva, a-și lua un angajament. ✦ Tranz. și refl. A atrage după sine o obligație. *Articolul nu angajează revista.* **3.** Tranz. și refl. A (se) antrena într-o acțiune; a apuca sau a face să apuce într-o anumită direcție. ✦ Refl. A o lua pe un anumit drum. ✦ Tranz. (Mil.) A începe o acțiune etc. *Trupele au angajat lupta.* **4.** Tranz. (La hochei sau la baschet) A pune pucul sau mingea în joc. — Din fr. **engager.**
ANGAJAMÉNT, *angajamente,* s.n. **1.** Promisiune de a realiza ceva. **2.** Angajare a cuiva într-un loc de muncă; (concr.) contract prin care o persoană își pune serviciile sale la dispoziția unei alte persoane sau a unei instituții și care prevede condițiile de angajare. **3.** (La hochei sau la baschet) Punere a pucului sau a mingii în joc. — Din fr. **engagement.**
ANGAJÁNT, -Ă, *angajanți, -te,* adj. Care implică, atrage pe cineva într-o acțiune. — **Angaja** + suf. *-ant* (după fr. *engageant).*
ANGAJÁRE, *angajări,* s.f. Acțiunea de *a (se) angaja*. — V. **angaja.**
ANGAJÁT, -Ă, *angajați, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f., adj. (Persoană) încadrată într-un loc de muncă. ✦ (Militar) care servește pe baza unui angajament voluntar. **2.** Adj. Care servește conștient o cauză. — V. **angaja.**
ANGARÁ, *angarale,* s.f. **1.** (În Evul Mediu, în Moldova și în Țara Românească) Nume generic dat obligațiilor în muncă impuse țărănimii. **2.** (Fam.; mai ales la pl.) Dificultate, greutate de ordin material, necaz, belea. [Var.: **angaríe, angăríe** s.f.] — Din ngr. **angaria.**
ANGARÍE s.f. v. **angara.**
ANGĂRÍE s.f. v. **angara.**
ANGEÍTĂ, *angeite,* s.f. Inflamație a vaselor sangvine. — Din fr. **angéite.**
ANGÉLIC, -Ă, *angelici, -ce,* adj. (Ca) de înger; îngeresc (**1**). — Din fr. **angélique,** lat. **angelicus.**
ANGELÍCĂ s.f. **1.** Plantă erbacee aromatică, cu frunze mari și cu flori albe-verzui, a cărei rădăcină se folosește în industria farmaceutică; angelină *(Angelica*

archangelica). **2.** Băutură alcoolică preparată din această plantă. [Var.: **anghelícă** s.f.] — Din ngr. **anghélika.**

ANGELÍNĂ s.f. (Bot.) Angelică. — Din **angelică** (cu schimbarea de suf.).

ANGELOLATRÍE s.f. Erezie care constă în adorarea îngerilor. — Din fr. **angélolâtrie.**

ANGELOLÁTRU, -Ă, *angelolatri, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care practică angelolatria. — Din fr. **angélolâtre.**

ANGELOLOGÍE s.f. Parte a dogmaticii care tratează despre îngeri. — Din fr. **angélologie.**

ÁNGELUS s.n. Rugăciune catolică în amintirea incarnării lui Isus Hristos. — Cuv. lat.

ANGHELÍCĂ s.f. v. **angelică.**

ÁNGHEMAHT, *anghemahturi,* s.n. Mâncare cu carne (de pui sau de miel) gătită în sos alb de lămâie. [Acc. şi: *anghemáht*] — Din germ. **Eingemachte.**

ANGHÍLĂ, *anghile,* s.f. Peşte teleostean migrator cu corpul în formă de şarpe *(Anguilla anguilla).* — Din lat. **anguilla.**

ANGHÍNARE, *anghinare,* s.f. Plantă erbacee medicinală cu tulpină subţire şi dreaptă, cu frunze mari, crestate, de culoare verde-albicioasă pe dos, cu flori roşii-violacee învelite în solzi cărnoşi comestibili *(Cynara scolymus).* — Din ngr. **ankinára.**

ANGHÍNĂ s.f. v. **angină.**

ANGÍNĂ, *angine,* s.f. **1.** Inflamaţie a faringelui şi a amigdalelor care împiedică înghiţirea şi respiraţia. **2.** (În sintagma) *Angină pectorală* = boală care se caracterizează prin dureri în regiunea inimii şi prin accese de asfixie şi care se datorează unor alterări funcţionale sau anatomice ale arterelor coronare; angor. [Var.: (pop.) **anghínă** s.f.] — Din fr. **angine,** lat. **angina.**

ANGIOCOLÍTĂ s.f. Inflamaţie a căilor biliare, întâlnită în febra tifoidă, calculoza biliară etc. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **angiocholite.**

ANGIOFLUOROGRAFÍE, *angiofluorografii,* s.f. (Med.) Studiu radioscopic sau radiografic al vaselor sangvine cu ajutorul fluorului. [Pr.: *-gi-o-flu-o-*] — Din fr. **angiofluorographie.**

ANGIOGENÍE s.f. Formarea şi dezvoltarea vaselor de sânge. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **angiogénie.**

ANGIOGRÁFIC, -Ă, *angiografici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la angiografie, de angiografie. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **angiographique.**

ANGIOGRAFÍE s.f. Studiu radioscopic sau radiografic al vaselor sangvine după introducerea unor substanţe radioopace. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **angiographie.**

ANGIOLÓGIC, -Ă, *angiologici, -ce,* adj. Referitor la angiologie, de angiologie. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **angiologique.**

ANGIOLOGÍE s.f. Parte a anatomiei care studiază vasele sangvine şi limfatice. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **angiologie.**

ANGIÓM, *angioame,* s.n. Tumoare benignă a vaselor sangvine sau limfatice. [Pr.: *-gi-om*] — Din fr. **angiome.**

ANGIOPATÍE, *angiopatii,* s.f. Denumire dată oricărei boli a vaselor sangvine. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **angiopathie.**

ANGIOSPÁSM, *angiospasme,* s.n. Contracţie spastică a unui vas sangvin, în special a unei artere. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **angiospasme.**

ANGIOSPÉRM, -Ă, *angiospermi, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre plante) Care are seminţele închise în fructe. **2.** S.f. (La pl.) Încrengătură de plante cu flori, cu seminţe închise în fructe, răspândite pe tot globul pământesc; (şi la sg.) plantă care face parte din această încrengătură. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **angiosperme.**

ANGLAISE, *anglaise,* s.f. Dans popular de origine engleză, care se execută în grup, într-o mişcare foarte vie, dansatorii schimbându-şi necontenit locul prin repetarea aceleiaşi figuri; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *ãgléz*] — Din fr. **anglaise.**

ÁNGLI s.m. pl. Populaţie germanică care, în sec. V, a cucerit estul Insulelor Britanice, dând numele ei acestui teritoriu. — Din fr. **Angles.**

ANGLICÁN, -Ă, *anglicani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al anglicanismului. **2.** Adj. Care aparţine anglicanismului, care se referă la anglicanism. — Din fr. **anglican.**

ANGLICANÍSM s.n. Religie de stat a Angliei, cu caracter reformat (o formă de protestantism). — Din fr. **anglicanisme.**

ANGLICÍSM, *anglicisme,* s.n. Expresie specifică limbii engleze; cuvânt de origine engleză împrumutat, fără necesitate, de o altă limbă şi neintegrat în aceasta. — Din fr. **anglicisme.**

ANGLICÍST, -Ă, *anglicişti, -ste,* s.m. şi f. (Înv.) Anglist. — Din fr. **angliciste.**

ANGLICIZÁ, *anglicizez,* vb. I. Tranz. A da un aer, un accent englezesc. — Din fr. **angliciser.**

ANGLICIZÁRE, *anglicizări,* s.f. Acţiunea de *a angliciza.* — V. **angliciza.**

ANGLÍE s.f. (Înv. şi pop.) Numele unei stofe de calitate inferioară. — Cf. sb. a n g l i j a.

ANGLÍST, -Ă, *anglişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în anglistică; (înv.) anglicist. — Din fr. **angliste.**

ANGLÍSTICĂ s.f. Studiul limbii, culturii şi al civilizaţiei engleze. — Din engl. **Anglistics.**

ANGLO- Element de compunere însemnând „englez", care serveşte la formarea unor substantive. — Din fr., engl. **anglo-.**

ÁNGLO-AMERICANÍSM, *anglo-americanisme,* s.n. Cuvânt, expresie, construcţie proprii limbii vorbite în SUA. — **Anglo- + americanism.**

ANGLOFÍL, -Ă, *anglofili, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care aprobă, admiră, iubeşte tot ce este englezesc sau vine de la englezi.— Din fr. **anglophile.**

ANGLOFILÍE s.f. Afecţiune pentru englezi şi pentru tot ce este englezesc. — Din fr. **anglophilie.**

ANGLOFÓB, -Ă, *anglofobi, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) stăpânită de anglofobie. — Din fr. **anglophobe.**

ANGLOFOBÍE s.f. Ură, duşmănie faţă de englezi şi faţă de obiceiurile lor. — Din fr. **anglophobie.**

ANGLOMÁN, -Ă, *anglomani, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care are o admiraţie exagerată faţă de englezi şi faţă de obiceiurile lor; anglofil. — Din fr. **anglomane.**

ANGLOMANÍE s.f. Admiraţie exagerată pentru englezi şi mai ales pentru obiceiurile lor. — Din fr. **anglomanie.**

ÁNGLO-NORMÁND, *anglo-normanzi, -de,* adj. **1.** Care reuneşte elemente engleze şi normande. **2.** Care aparţine culturii franceze (normande) din Anglia după cucerirea normandă (1066). ✦ (Substantivat, f.) Dialectul francez vechi vorbit pe cele două coaste ale Mării Mânecii între 1066 şi sfârşitul sec. XIV.

ÁNGLO-SAXÓN, -Ă, *anglo-saxoni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Populaţii germanice care au ocupat Insulele Britanice în sec. V–VI; (şi la sg.) persoană care face parte din una dintre aceste populaţii; *p. ext.* locuitor de origine engleză din Commonwealth sau din SUA. **2.** Adj. Care aparţine anglo-saxonilor (**1**). ✦ (Substantivat, f.) Limbă germanică vorbită de anglo-saxoni în sec. VIII–XII; engleza veche. — Din fr. **anglo-saxon.**

ANGOASÁ, *angoasez,* vb. I. Tranz. A nelinişti (profund). — Din fr. **angoisser.**

ANGOASÁNT, -Ă, *angoasanţi, -te,* adj. (Profund) neliniştitor. — Din fr. **angoissant.**

ANGOASÁRE, *angoasări,* s.f. Faptul de *a angoasa.* — V. **angoasa.**

ANGOASÁT, -Ă, *angoasaţi, -te,* adj. Care este (profund) neliniştit. — V. **angoasa.**

ANGOÁSĂ, *angoase,* s.f. Nelinişte, tulburare, îngrijorare, adesea patologică. — Din fr. **angoisse.**

ANGÓBĂ s.f. v. **engobă.**

ANGOLÉZ, -Ă, *angolezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Angolei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Angolei sau angolezilor (**1**), referitor la Angola sau la angolezi. — Din fr. **angolais, -e.**

ÁNGOR s.f. (Şi în sintagma *angor pectoris*) Angină pectorală. — Din fr., lat. **angor.**

ANGÓRA s.f. Nume dat unor rase de animale (capră, iepure, pisică) cu păr lung şi mătăsos; *p. ext.* părul prelucrat al acestor specii de animale. — Din n. pr. **Angora.** Cf. fr. a n g o r a.

ANGRENÁ, *angrenez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre dinţii unei roţi) A intra între dinţii altei roţi (spre a transmite o mişcare de rotaţie). **2.** Tranz. şi refl. Fig. A antrena sau a fi antrenat într-o acţiune. — Din fr. **engrener.**

ANGRENÁJ, *angrenaje,* s.n. Sistem de roţi dinţate care se îmbucă una într-alta (cu scopul de a-şi transmite mişcarea). — Din fr. **engrenage.**

ANGRENÁRE, *angrenări,* s.f. Acţiunea de *a (se) angrena.* — V. **angrena.**

ANGRENÁT, -Ă, *angrenaţi, -te,* adj. (Despre roţi dinţate) Care se îmbucă una într-alta (transmiţându-şi mişcarea). — V. **angrena.**

ANGRÓ, adj. invar., adv., (**2**) *angrouri,* s.n. **1.** Adj. invar., adv. În cantitate mare; cu ridicata, cu toptanul. **2.** S.n. Magazin, depozit care vinde marfă angro. [Scris şi: *engros*] — Din fr. **en gros.**

ANGROSÍST, -Ă, *angrosişti, -ste,* s.m. şi f., adj. (Persoană, întreprindere) care face comerţ angro. — **Angro** + suf. *-ist.*

ÅNGSTRÖM, *ångströmi,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru lungimi de undă egală cu a zecea milioana parte dintr-un milimetru. — Din fr. **angstrœm.**

ANGULÁR, -Ă, *angulari, -e,* adj. (Livr.) Unghiular. — Din fr. **angulaire,** lat. **angularis.**

ANHIDRÍDĂ, *anhidride,* s.f. **1.** Substanţă anorganică care, reacţionând cu apa, formează un acid. **2.** Substanţă organică rezultată de obicei din eliminarea unei molecule de apă din două grupări carboxil. ✧ *Anhidridă carbonică* = bioxid de carbon. *Anhidridă acetică* = lichid incolor cu miros înţepător, întrebuinţat la fabricarea coloranţilor, a medicamentelor, a acetatului de celuloză etc. *Anhidridă sulfuroasă* = bioxid de sulf. — Din fr. **anhydride.**

ANHIDRÍT, *anhidriţi,* s.m. Sulfat natural de calciu, rombic, incolor, alb sau uşor colorat, sticlos, utilizat în industria materialelor de construcţie, la confecţionarea unor obiecte de artă etc. [Pl. şi: (n.) *anhidrite*] — Din fr. **anhydrite.**

ANHIDRÓZĂ s.f. Stare patologică, congenitală sau dobândită, caracterizată prin reducerea sau suprimarea secreţiei sudorale. — Din fr. **anhydrose.**

ANHÍDRU, -Ă, *anhidri, -e,* adj. (Despre unele săruri) Din care a fost îndepărtată apa; lipsit de apă. — Din fr. **anhydre.**

ANICÓNIC, -Ă, *aniconici, -ce,* adj. (Despre unele religii) Fără icoane. — **An**[3] + **iconic.**

ANIHILÁ, *anihilez,* vb. I. Tranz. A înlătura, a anula efectul unui lucru, acţiunea cuiva sau a ceva. — Din fr. **annihiler,** lat. **annihilare.**

ANIHILÁRE, *anihilări,* s.f. Acțiunea de *a anihila*. — V. **anihila.**
ANIHILATÓR, -OÁRE, *anihilatori, -oare,* adj. Care anihilează. — **Anihila** + suf. *-tor.*
ANILÍNĂ s.f. Substanță chimică ce se prezintă ca un lichid uleios, obținută prin distilarea indigoului sau, industrial, prin reducerea nitrobenzenului, și utilizată în industria coloranților, a medicamentelor etc.; aminobenzen, fenilamină. — Din fr. **aniline,** germ. **Anilin.**
ANILÍSM s.n. Intoxicație cu anilină. — Din fr. **anilisme.**
ANIMÁ, *aním,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) face mai activ sau mai expresiv, a da sau a căpăta mai multă viață; a (se) însufleți. [Prez. ind. și: *animez*] — Din fr. **animer,** lat. **animare.**
ANIMÁL, -Ă, *animali, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Ființă organizată, uni- sau pluricelulară, înzestrată cu facultatea de a simți și de a se mișca; *p. restr.* vietate, jivină, dobitoc. **2.** S.n. Om brutal, grosolan, josnic, care se poartă ca un animal (**1**). **3.** Adj. De animal (**1**), propriu animalelor. *Căldură animală.* ✦ De natură organică. *Cărbune animal.* — Din fr. **animal,** lat. **animalis.**
ANIMÁLCUL, *animalculi,* s.m. (Biol., înv.) Spermatozoid. [Var.: **animalícul** s.m.] — Din fr. **animalcule.**
ANIMALCULÍST, *animalculiști,* s.m. Biolog preformist (sec. XVII–XVIII) care credea că în spermatozoid se află, miniaturizat, viitorul organism. — Din fr. **animalculiste.**
ANIMÁLIC, -Ă, *animalici, -ce,* adj. De animal, specific animalelor. ✦ Exclusiv fiziologic; *p. ext.* (despre atitudinea, comportarea oamenilor) ca de animal, brutal, bestial, josnic. — **Animal** + suf. *-ic.* Cf. germ. a n i m a l i s c h.
ANIMALÍCUL s.m. v. **animalcul.**
ANIMALIÉR, -Ă, *animalieri, -e,* adj. **1.** Care se referă la animale, de animal. **2.** (Despre opere de artă) Care reprezintă animale; (despre plasticieni) care înfățișează animale în operele lor. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **animalier.**
ANIMALITÁTE s.f. Stare, atitudine, comportare ca de animal (**1**); lipsă de simțire, de omenie. — Din fr. **animalité.**
ANIMALIZÁ, *animalizez,* vb. I. Tranz. și refl. A deveni sau a face să devină animal (**2**); a (se) degrada, a decădea, a (se) abrutiza. — Din fr. **animaliser.**
ANIMALIZÁRE s.f. (Rar) Tratament aplicat fibrelor textile celulozice pentru a le conferi afinitate față de coloranții specifici fibrelor animale cu care se amestecă. — Din **animal.**
ANIMÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) anima* și rezultatul ei. — V. **anima.**
ANIMÁT, -Ă, *animați, -te,* adj. Însuflețit, plin de animație; viu. ✧ *Desen animat* = film de animație. — V. **anima.**
ANIMÁTO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Cu însuflețire, cu vioiciune. — Cuv. it.
ANIMATÓR, -OÁRE, *animatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care însuflețește, care stimulează o activitate, o acțiune, un spectacol, un program de radio sau de televiziune. ✦ (Numai s.f.) Femeie de moravuri ușoare care însoțește pe un bărbat într-un local de consum. — Din fr. **animateur.**
ANIMÁȚIE s.f. Mișcare continuă și zgomotoasă (de ființe, vehicule etc.); însuflețire. ✧ *Film de animație* = film constituit dintr-o suită de desene a căror proiecție succesivă dă impresia mișcării. — Din fr. **animation,** lat. **animatio, -onis.**
ANIMÍSM s.n. Credință potrivit căreia orice în univers, și universul însuși, are un suflet sau este o ființă vie. — Din fr. **animisme.**
ANIMÍST, -Ă, *animiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de animism, care se referă la animism. **2.** S.m. și f. Adept al animismului. — Din fr. **animiste.**
ANIMOZITÁTE, *animozități,* s.f. Atitudine ostilă față de cineva; neînțelegere între două persoane. — Din fr. **animosité,** lat. **animositas, -atis.**
ANÍN s.m. v. **arin.**
ANINÁ, *anín,* vb. I. **1.** Tranz. (Pop.) A agăța (**1**). **2.** Refl. Fig. (Rar) A se lega de cineva, a nu-i da pace; a căuta pricină (cuiva). — Lat. ***anninare** (< *ad* + **ninna* „leagăn").
ANINÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) anina.* — V. **anina.**
ANINĂTOÁRE, *aninători,* s.f. **1.** (Pop.) Agățătoare, gaică. **2.** (Rar) Loc îngust în munți (stâncoși), unde se prinde vânatul. — **Anina** + suf. *-ătoare.*
ANINÍȘ s.n. v. **ariniș.**
ANÍNIȘTE s.f. v. **arinişte.**
ANIÓN, *anioni,* s.m. (Chim.) Ion cu sarcină electrică negativă, care este atras de anod. [Pr.: *-i-on*] — Din fr. **anion.**
ANIONACTÍV, -Ă, *anionactivi, -e,* adj. (Chim.) **1.** Care se bazează pe acțiunea, pe influența anionilor. **2.** (În sintagma) *Rășină anionactivă* = anionit. [Pr.: *-i-on-*] — **Anion** + **activ.**
ANIONÍT, *anioniți,* s.m. Substanță schimbătoare de ioni, de obicei rășină naturală sau sintetică, care reține anionii dintr-o soluție; rășină anionactivă. [Pr.: *-i-o-*] — Din fr. **anionite.**
ANISÉT s.n. Băutură preparată din anason. — Din fr. **anisette.**
ANISÓL s.m. (Chim.) Eter metilic al fenolului. — Din fr. **anisole.**
ANISÓN s.m. v. **anason.**
ANISTÓRIC, -Ă, *anistorici, -ce,* adj. Care este situat în afara realităților concret-istorice. — **An[3]-** + **istoric.**
ANISTORÍSM s.n. Înlocuire a studiului concret istoric al realității sociale prin speculații abstracte. — **Anistor**[ic] + suf. *-ism.*
ANIȘÓR, *anișori,* s.m. Diminutiv al lui *an*[2]. — **An**[2] + suf. *-ișor.*
ANIVERSÁ, *aniversez,* vb. I. Tranz. A sărbători împlinirea unui număr de ani de la data la care s-a petrecut un eveniment. — Din **aniversar** (derivat regresiv).
ANIVERSÁR, -Ă, *aniversari, -e,* adj. Care amintește de un eveniment petrecut la aceeași dată cu unul sau mai mulți ani în urmă. — Din fr. **anniversaire,** lat. **anniversarius.**
ANIVERSÁRĂ s.f. v. **aniversare.**
ANIVERSÁRE, *aniversări,* s.f. Faptul de *a aniversa;* zi în care se aniversează un eveniment. [Var.: **aniversáră** s.f.] — Din [zi] **aniversară** (prin confuzie cu infinitivele lungi în *-are).*
ANIZOCITÓZĂ s.f. Tulburare care apare în anemiile grave, caracterizată prin inegalitatea în dimensiuni a globulelor roșii. — Din fr. **anisocytose.**
ANIZOGAMÍE s.f. (Biol.) Heterogamie. — Din fr. **anisogamie.**
ANIZOMETROPÍE s.f. Inegalitate a puterii vizuale a celor doi ochi. — Din fr. **anisométropie.**
ANIZOTRÓP, -Ă, *anizotropi, -e,* adj. (Despre un corp) Care nu are aceleași proprietăți fizice în toate direcțiile; care prezintă direcții privilegiate. — Din fr. **anisotrope.**
ANIZOTROPÍE s.f. Însușire a unui corp de a fi anizotrop. — Din fr. **anisotropie.**
ANLUMINÚRĂ, *anluminuri,* s.f. Pictură de manuscris medieval. — Din fr. **enluminure.**
ANÓD, *anozi,* s.m. Electrod pozitiv al unei pile electrice, al unui aparat de electroliză etc. — Din fr. **anode.**
ANÓDIC, -Ă, *anodici, -ce,* adj. Care ține de anod, care provine de la anod. — Din fr. **anodique.**
ANODÍN, -Ă, *anodini, -e,* adj. Fără importanță sau valoare; fără urmări. — Din fr. **anodin.**
ANODÓNTĂ, *anodonte,* s.f. (Zool.) Scoică de lac. — Din fr. **anodonte.**
ANOFÉL, *anofeli,* adj. (În sintagma) *Țânțar anofel* = gen de țânțari caracterizați prin poziția lor oblică în timpul repausului și ale căror femele înțeapă oamenii și animalele; unele specii propagă malaria *(Anopheles maculipennis).* — Din fr. **anophèle.**
ANOFELOGÉN, -Ă, *anofelogeni, -e,* adj. (Despre terenuri, bălți etc.) Care constituie un focar de dezvoltare a țânțarilor anofeli. — Din fr. **anophelogène.**
ANOFTALMÍE s.f. Lipsă congenitală sau accidentală a unui ochi sau a ambilor ochi. ✧ *Anoftalmie ciclopică* = monstruozitate congenitală caracterizată prin unirea ochilor și a orbitelor, rudimentar dezvoltate. — Din fr. **anophtalmie.**
ANOMÁL, -Ă, *anomali, -e,* adj. (Livr.) Care prezintă o anomalie, referitor la o anomalie. — Din fr. **anomal.**
ANOMALÍE, *anomalii,* s.f. Ceea ce se abate de la normal, de la regula obișnuită; *p. ext.* ceea ce constituie un defect. — Din fr. **anomalie.**
ANOMÍE s.f. Absența normelor sau valorilor sociale la nivelul individului ori al societății; dezordine, dezorganizare; *p. ext.* haos. — Din fr. **anomie.**
ANONÍM, -Ă, *anonimi, -e,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) cu nume necunoscut, (persoană) care-și tăinuiește numele. **2.** Adj. (Despre un text, o operă) Al cărui autor nu este cunoscut. ✧ *Societate anonimă pe acțiuni* v. s o c i e t a t e. **3.** S.f. Scrisoare nesemnată. **4.** Adj. Fig. Care rămâne neștiut, necunoscut; fără personalitate — Din fr. **anonyme,** lat. **anonymus.**
ANONIMÁT s.n. Situația celui anonim (**1**). — Din fr. **anonymat.**
ANORÉCTIC, -Ă, *anorectici, -ce,* adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de anorexie. — Din fr. **anorectique.**
ANOREXÍE s.f. Lipsă a poftei de mâncare întâlnită în multe boli febrile, digestive, cronice etc.; inapetență. ✧ *Anorexie mintală* = repulsie față de alimente, însoțită de pierderea totală a poftei de mâncare. — Din fr. **anorexie.**
ANORGÁNIC, -Ă, *anorganici, -ce,* adj. (Despre corpuri) În compoziția căruia intră numai substanțe din regnul mineral. ✧ *Chimie anorganică* = disciplină care se ocupă cu studiul proprietăților chimice ale corpurilor minerale; chimie neorganică. — Din fr. **anorganique.**
ANORHIDÍE s.f. Lipsă congenitală, accidentală sau prin extirpare chirurgicală a testiculelor. — Din fr. **anorchidie.**
ANORMÁL, -Ă, *anormali, -e,* adj. Care se abate de la normal; contrar regulilor, normelor obișnuite. ✦ (Despre ființe) Cu infirmități fizice sau psihice. — Din fr. **anormal,** lat. **anormalis.**
ANORMALITÁTE s.f. Faptul sau însușirea de a fi anormal; situație anormală. — **Anormal** + suf. *-itate.*
ANORTÍT, *anortite,* s.n. Feldspat plagioclaz cu calciu, cu aspect cenușiu, sticlos, întâlnit în rocile eruptive bazice și în unele șisturi cristaline. — Din germ. **Anorthit.**
ANOSMÍE s.f. (Med.) Diminuare sau lipsă a simțului mirosului. — Din fr. **anosmie.**
ANÓST, -Ă, *anoști, -ste,* adj. Plicticos, searbăd, fad, monoton, uniform. [Acc. și: *ánost*] — Din ngr. **ánostos.**

ANOSTEÁLĂ, *anosteli,* s.f. **1.** (Rar) Plictiseală. **2.** (Rar) Persoană plicticoasă. — **Anosti** + suf. *-eală.*

ANOSTÍ, *anostesc,* vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) plictisi. — Din **anost.**

ANOSTÍE s.f. (Rar) Lipsă de gust, plictiseală. — **Anosti** + suf. *-ie.*

ANOTÍMP, *anotimpuri,* s.n. Fiecare dintre cele patru diviziuni ale anului, care prezintă caractere specifice de climă şi de lumină. — **An**[2] + **timp** (după germ. *Jahreszeit).*

ANOVARÍE s.f. (Med.) Lisă sau atrofie a ovarelor. — Din fr. **anovarie.**

ANOXEMÍE s.f. Lipsă a unei bune oxigenări a sângelui. — Din fr. **anoxémie.**

ANOXIBIÓZĂ s.f. (Biol.) Anaerobioză. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **anoxibiose.**

ANOXÍE s.f. Tulburare patologică provocată de scăderea, sub valorile normale, a oxigenului din ţesuturile organismului, de diminuarea circulaţiei sangvine etc. — Din fr. **anoxie.**

ANROBÁRE s.f. Amestecare a unui material granular cu un liant. — Cf. fr. e n r o b e r.

ANROCAMÉNT, *anrocamente,* s.n. Îngrămădire de bolovani, de piatră, de beton etc., care formează platforme de întărire, diguri etc. — Din fr. **enrochement** (după *rocă).*

ANSÁMBLU, (**1**, **3**, **4**) *ansambluri,* (**2**) *ansambe,* s.n. **1.** Tot unitar rezultat din unirea unor elemente (de acelaşi gen); totalitate. ✧ Loc. adj. *De ansamblu* = general, unitar. ✧ Loc. adv. *În ansamblu* = în esenţă, în general, în linii mari. **2.** (Tehn.) Totalitatea pieselor, utilajelor etc. care acţionează ca o unitate funcţională bine definită. **3.** Colectiv de artişti. **4.** Compoziţie muzicală scrisă pentru un ansamblu (**2**). [Pl. şi: (**2**) *ansamblu*] — Din fr. **ensemble.**

ÁNSĂ, *anse,* s.f. **1.** Toartă curbată în formă de arc la un vas, la un coş etc. **2.** Formaţiune anatomică în formă de buclă sau inel. **3.** Fir de platină terminat cu un laţ, care serveşte la însămânţări de germeni în diferite medii de cultură. **4.** (Tehn.) Conductor de cupru folosit ca vârf pentru lipit la pistolul[1] (**3**) electric. — Din fr. **anse.**

ANSERIFÓRMĂ, *anseriforme,* s.f. (La pl.) Ordin de păsări înotătoare, cu gâtul lung, cu picioarele scurte, având trei degete unite printr-o membrană; (şi la sg.) pasăre din acest ordin. — Din fr. **ansériforme.**

ANSILÁJ, *ansilaje,* s.n. Operaţie de conservare a nutreţurilor verzi prin murare. — Din fr. **ensilage.**

ANŞOÁ, (**1**) *anşoa,* s.m., (**2**) *s.n.,* (**3**) *anşoauri,* s.n. **1.** S.m. Peşte mic care trăieşte în Marea Mediterană şi în Oceanul Atlantic. **2.** S.n. Pastă preparată din carnea acestui peşte, care se serveşte ca aperitiv. **3.** S.n. Sortiment de anşoa (**2**). — Din fr. **anchois.**

ANTABLAMÉNT, *antablamente,* s.n. Element de arhitectură aşezat deasupra zidurilor de faţadă sau a coloanelor unei construcţii, care susţine acoperişul. — Din fr. **entablement.**

ANTAGÓNIC, -Ă, *antagonici, -ce,* adj. Antagonist. ✧ (Fil.) *Contradicţie antagonică* = contradicţie care constituie conţinutul procesului de dezvoltare şi care nu se rezolvă decât prin distrugerea elementului vechi în favoarea celui nou. — Din fr. **antagonique.**

ANTAGONÍSM, *antagonisme,* s.n. Formă a contradicţiei dintre grupuri şi clase cu interese fundamentale opuse; *p. gener.* contradicţie de neîmpăcat. — Din fr. **antagonisme,** rus. **antagonizm.**

ANTAGONÍST, -Ă, *antagonişti, -ste,* adj. Care se află în opoziţie; antagonic. ✧ *Contradicţie antagonistă* = contradicţie antagonică. — Din fr. **antagoniste,** lat. **antagonista.**

ANTÁL, *antale,* s.n. (Rar) Butoi mare de stejar (mai ales pentru vin şi rachiu). — Din ucr. **antal.**

ANTÁLGIC, -Ă, *antalgici, -ce,* adj., s.n. (Medicament, substanţă etc.) care calmează durerea. — Din fr. **antalgique.**

ANTANACLÁZĂ, *antanaclaze,* s.f. Repetiţie a unui cuvânt folosit succesiv cu alte sensuri, din motive stilistice. — Din fr. **antanaclase.**

ANTANAGÓGĂ, *antanagoge,* s.f. Răspuns la o acuzaţie; contraargument. — Din fr. **antanagoge.**

ANTÁNTĂ, *antante,* s.f. Denumire dată unor alianţe politice şi militare între state. — Din fr. **entente.**

ÁNTAPEX, *antapexuri,* s.n. Punctul diametral opus apexului. — Din germ. **Antapex.**

ANTÁRCTIC, -Ă, *antarctici, -ce,* adj. Situat la Polul Sud sau în această regiune; care are caractere proprii acestei regiuni. — Din fr. **antarctique,** lat. **antarcticus.**

ÁNTĂ, *ante,* s.f. Element de construcţie decorativ şi de întărire situat la colţurile unui edificiu. — Din fr. **ante.**

ANTE- Element de compunere însemnând „înainte”, „în faţă”, „anterior”, care serveşte la formarea unor substantive, adjective şi verbe. — Din lat. **ante.**

ANTEBÉLIC, -Ă, *antebelici, -ce,* adj. Dinaintea unui război. — Cf. lat. b e l l i c u s.

ANTEBRÁŢ, *antebraţe,* s.n. Parte a membrului superior al corpului omenesc, de la articulaţia cotului la cea a pumnului, cuprinzând oasele cubitus şi radius. — **Ante-** + **braţ** (după fr. *avant-bras).*

ANTECÁLCUL, *antecalcule,* s.n. Antecalculaţie. — **Ante-** + **calcul.**

ANTECALCULÁ, *antecalculez,* vb. I. Tranz. A calcula dinainte. — Din **antecalcul.**

ANTECALCULÁRE, *antecalculări,* s.f. Acţiunea de *a antecalcula*. — V. **antecalcula.**

ANTECALCULÁT, -Ă, *antecalculaţi, -te,* adj. Care a fost calculat dinainte. — V. **antecalculare.**

ANTECALCULÁŢIE, *antecalculaţii,* s.f. Calculare a preţului de cost, făcută înainte de producerea unei mărfi sau de începerea unei lucrări; antecalcul. — **Ante-** + **calculaţie.**

ANTECEDÉNT, -Ă, *antecedenţi, -te,* s.n., adj. **1.** S.n. Fapt, întâmplare anterioară unei anumite date sau stări. ✧ *Antecedent penal* = fapt penal existent în trecutul inculpatului şi de care instanţa judecătorească ţine seama la stabilirea pedepsei. ✦ (La pl.) Simptome (personale sau ereditare) care preced o boală şi care trebuie să fie cunoscute de medic în vederea stabilirii diagnosticului şi a tratamentului. **2.** Adj. Care se află înainte, care s-a întâmplat înainte. **3.** S.n. (Log.) Primul termen al unei judecăţi ipotetice, introdus prin conjuncţia „dacă”; *p. gener.* tot ceea ce poate constitui punctul de plecare al unei demonstraţii. — Din fr. **antécédent,** lat. **antecedens, -ntis.**

ANTECEDÉNŢĂ, *antecedenţe,* s.f. **1.** Faptul de a fi antecedent; anterioritate. **2.** Fenomen prin care un râu îşi păstrează traseul cursului său, indiferent de deformările provocate de fenomenele tectonice. **3.** (Rar) Precădere, preferinţă. — Din fr. **antécédence.**

ANTECESÓR, -OÁRE, *antecesori, -oare,* s.m. şi f. Predecesor, premergător. — Din it. **antecessore,** lat. **antecessor, -oris.**

ANTECLÍZĂ, *anteclize,* s.f. (Geol.) Platformă caracterizată printr-o ridicare a fundamentului cristalin, care provoacă o boltire a învelişului de roci sedimentare. — Din fr. **antéclise.**

ANTEDATÁ, *antedatez,* vb. I. Tranz. A pune pe un act, pe o scrisoare etc. o dată anterioară celei reale. — **Ante-** + **data** (după fr. *antidater).*

ANTEDÁTĂ, *antedate,* s.f. Dată anterioară celei considerate ca prezentă sau anterioară unei date reale. — **Ante-** + **dată** (după fr. *antidate).*

ANTEDEVÍZ, *antedevize,* s.n. Evaluare scrisă prealabilă a costului unei construcţii proiectate. — **Ante-** + **deviz.**

ANTEDILUVIÁN, -Ă, *antediluvieni, -e,* adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Timp) care a precedat glaciaţia cuaternară. **2.** Adj. Fig. Foarte vechi, străvechi; învechit, perimat. [Pr.: *-vi-an*] — Din fr. **antédiluvien.**

ANTEFÍX, *antefixe,* s.n. Ornament (de pământ ars) aşezat la marginea inferioară a acoperişului, pe cornişa unui edificiu. — Din fr. **antéfixe.**

ANTEGÁRDĂ, *antegărzi,* s.f. (Rar) Avangardă. — **Ante-** + **gardă** (după it. *antiguardia).*

ANTEMĂSURĂTOÁRE, *antemăsurători,* s.f. Evaluare cantitativă referitoare la o lucrare sau la o operaţie, făcută (în scris) înaintea executării ei. — **Ante-** + **măsurătoare** (după fr. *avant-métré).*

ANTEMERIDIÁN, -Ă, *antemeridiani, -e,* adj. De dinainte de amiază, de dimineaţă. [Pr.: *-di-an*. — Abr.: *a.m.*] — Din lat. **antemeridianus.**

ANTENÁT, *antenate,* s.n. (La pl.) Subîncrengătură care cuprinde animale cu antene; (şi la sg.) animal din această subîncrengătură. — Din engl. **antennata.**

ANTENATÁL, -Ă, *antenatali, -e,* adj. (Rar) Prenatal. — Din engl. **antenatal.**

ANTÉNĂ, *antene,* s.f. **1.** Apendice situat pe capul artropodelor, care serveşte ca organ de simţ. **2.** Dispozitiv format din conductoare filiforme şi stâlpi de susţinere sau din suprafeţe conductoare, prin care se radiază direct în spaţiu ori se captează direct din spaţiu unde electromagnetice. ✧ *Antenă colectivă* sau *de bloc* = antenă (combinată) cu echipament electronic adecvat pentru asigurarea recepţiei radio sau de televiziune la mai mulţi abonaţi asociaţi. *Antenă de cameră* = antenă de recepţie situată în interiorul încăperii în care se află radioul sau televizorul. *Antenă încorporată* = antenă inclusă în caseta radioului. **3.** Bară lungă şi mobilă prinsă transversal de catarg, spre a ţine o parte din pânzele unei corăbii. **4.** (Fam.; adesea la pl.) Sursă de informaţii. — Din fr. **antenne,** lat. **antenna.**

ANTENUPŢIÁL, -Ă, *antenupţiali, -e,* adj. Anterior nunţii.[Pr.: *-ţi-al*] — Din fr. **anténuptial.**

ANTEPENÚLTIM, -Ă, *antepenultimi, -e,* adj. Care se află înainte de penultimul. — Din fr. **antépénultième,** lat. **antepaenultimus.**

ANTEPÓRT, *anteporturi,* s.n. Zonă la intrarea într-un port, înconjurată parţial de diguri de apărare şi destinată staţionării temporare a navelor; avanport. — **Ante-** + **port.**

ANTEPROGRAMÁT, -Ă, *anteprogramaţi, -te,* adj. Care este programat dinainte. — **Ante-** + **programa.**

ANTEPROIÉCT, *anteproiecte,* s.n. Schiţă sumară a unui proiect, care cuprinde numai elementele esenţiale şi caracteristice ale unei lucrări. [Pr.: *-pro-iect*] — **Ante-** + **proiect** (după fr. *avant-projet).*

ANTEPÚNE, *antepún,* vb. III. Tranz. A pune înainte. — **Ante-** + **pune** (după fr. *antéposer).*

ANTEPÚNERE, *antepuneri,* s.f. Acţiunea de *a antepune* şi rezultatul ei. — V. **antepune.**

ANTEPÚS, -Ă, *antepuşi, -se,* adj. Care a fost pus înainte. — V. **antepune.**

ANTÉRĂ, *antere,* s.f. Mică umflătură în vârful staminelor, în care se află polenul. — Din fr. **anthère.**

ANTERÉU s.n. v. **anteriu.**

ANTERÍDIE, *anteridii,* s.f. Organ de înmulțire a unor plante (alge, mușchi ș.a.), în care iau naștere celulele sexuale masculine; gametangiu bărbătesc. — Din fr. **anthéridie.**

ANTERIÓR, -OÁRĂ, *anteriori, -oare,* adj. (Adesea adverbial) **1.** Care precedă o anumită dată; precedent. **2.** Care este așezat în partea de dinainte. **3.** (Despre sunete) Articulat în partea dinainte a cavității bucale. [Pr.: *-ri-or*] — Din fr. **antérieur,** lat. **anterior.**

ANTERIORITÁTE s.f. Însușirea de a fi anterior. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **antériorité.**

ANTERÍU, *anterie,* s.n. Haină lungă purtată de preoții ortodocși; sutană. ✦ Haină lungă pe care o purtau în trecut boierii români și lăutarii. [Var.: **anteréu** s.n.] — Din tc. **anteri.**

ANTEROPOSTERIÓR, -OÁRĂ, *anteroposteriori, -oare,* adj. Care are direcția din față către spate. [Pr.: *-ri-or*] — Din fr. **antéropostérieur.**

ANTEROZOÍD, *anterozoizi,* s.m. Celulă sexuală masculină a unor plante formată în anteridie. — Din fr. **anthérozoïde.**

ANTESÓCLU, *antesocluri,* s.n. (Arhit.) Bază ieșită în afara soclului unei clădiri. — Din fr. **antésocle.**

ANTESTÉPĂ, *antestepe,* s.f. Silvostepă. — **Ante-** + **stepă.**

ANTÉT, *anteturi, -e,* s.n. Indicație tipărită în partea de sus a unei foi de hârtie sau a unui plic, cuprinzând numele, adresa etc. unei instituții sau unei persoane. [Pl. și: *antete*] — Din fr. **en-tête.**

ANTETÍTLU, *antetitluri,* s.n. Text care apare înaintea titlului propriu-zis al unei lucrări, cuprinzând numele instituției sub ale cărei auspicii apare cartea, numărul seriei, numele colecției etc. — **Ante-** + **titlu.**

ANTETRÉN, *antetrenuri,* s.n. Vehicul pe două roți, care se cuplează, în vederea transportului, cu un tun, cu o bucătărie de campanie sau cu un cheson. — **Ante-** + **tren** (după fr. *avant-train).*

ANTETRÚPIȚĂ, *antetrupițe,* s.f. Piesă la plugurile perfecționate, cu ajutorul căreia se răstoarnă brazdele. — **Ante-** + **trupiță.**

ANTEVORBITÓR, -OÁRE, *antevorbitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care a vorbit, într-o adunare publică, înaintea altor persoane. — **Ante-** + **vorbitor** (după germ. *Vorredner).*

ANTI- Element de compunere însemnând „împotriva", „în contra", „opus", care servește la formarea unor substantive și adjective. — Din fr. **anti-.**

ANTIACADÉMIC, -Ă, *antiacademici, -ce,* adj. Care respinge principiile academice (**2**). [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **antiacadémique.**

ANTIACCIDÉNT adj. invar. (Despre sisteme complexe de caracteristici tehnice) Care preîntâmpină accidentele. [Pr.: *-ti-ac-*] — **Anti-** + **accident.**

ANTIACÍD, -Ă, *antiacizi, -de,* adj. **1.** (Despre medicamente) Care neutralizează aciditatea gastrică. **2.** (Despre materiale) Rezistent la acțiunea acizilor. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **antiacide.**

ANTIAERIÁN, -Ă, *antiaerieni, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Destinat să lupte sau să apere împotriva atacurilor aviației. **2.** S. f. Artilerie antiaeriană. [Pr.: *-ti-a-e-ri-an*] — Din fr. **antiaérien.**

ANTIALCOÓLIC, -Ă, *antialcoolici, -ce,* adj. Care combate alcoolismul; care este împotriva excesului de alcool, care nu consumă alcool. [Pr.: *-ti-al-*] — Din fr. **antialcoolique.**

ANTIALCOOLÍSM s.n. Atitudine împotriva alcoolismului; măsuri luate împotriva alcoolismului. [Pr.: *-ti-al-*] — Din fr. **antialcoolisme.**

ANTIALÉRGIC, -Ă, *antialergici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care previne sau suprimă alergia. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **antiallergique.**

ANTIANTICÓRP, *antianticorpi,* s.m. (Biol.) Substanță formată în organism după injectarea de anticorpi și care neutralizează acțiunea acestora. [Pr.: *-ti-an-*] — Din fr. **antianticorps.**

ANTIAPOPLÉCTIC, -Ă, *antiapoplectici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care se utilizează împotriva apoplexiei. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **antiapoplectique.**

ANTIARISTOCRÁTIC, -Ă, *antiaristocratici, -ce,* adj. (Despre atitudini, manifestări etc.) Care este împotriva aristocratismului sau a aristocrației. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **antiaristocratique.**

ANTIÁRTĂ s.f. **1.** Producție care nu respectă principiile artei (academice). **2.** Producție antiartistică. [Pr.: *-ti-ar-*] — Din fr., engl. **anti-art.**

ANTIARTÍSTIC, -Ă, *antiartistici, -ce,* adj. (Despre opere, creații) Care nu respectă principiile artistice consacrate; lipsit de valoare artistică. [Pr.: *-ti-ar-*] — **Anti-** + **artistic.**

ANTIARTRÍTIC, -Ă, *antiartritici, -ce,* adj., s.n. (Medicament, tratament etc.) care împiedică sau previne artrita. [Pr.: *-ti-ar-*] — Din fr. **antiarthritique.**

ANTIASTMÁTIC, -Ă, *antiastmatici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) folosit împotriva astmei. [Pr.: *-ti-ast-*] — Din fr. **antiasthmatique.**

ANTIATÓM, *antiatomi,* s.m. Atom constituit dintr-un antinucleu, în jurul căruia se află pozitroni. [Pr.: *-ti-a-*] — **Anti-** + **atom.**

ANTIATÓMIC, -Ă, *antiatomici, -ce,* adj. Care este împotriva războiului și a armelor atomice. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **antiatomique.**

ANTIBACTERIÁN, -Ă, *antibacterieni, -e,* adj. Care combate acțiunea bacteriilor. [Pr.: *-ri-an*] — **Anti-** + **bacterian** (după engl. *antibacterial).*

ANTIBIOGRÁMĂ, *antibiograme,* s.f. Determinare, prin diverse procedee de laborator, a gradului de sensibilitate a unui microb la antibiotice. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **antibiogramme.**

ANTIBIOTERAPÍE s.f. Tratament cu antibiotice. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **antibiothérapie.**

ANTIBIÓTIC, -Ă, *antibiotici, -ce,* s.n., adj. **1.** S.n. Substanță organică solubilă, produsă de unele microorganisme animale și vegetale, care are capacitatea de a distruge anumiți microbi sau de a le opri dezvoltarea, fapt pentru care se utilizează în tratamentul bolilor infecțioase. **2.** Adj. Care ține de un antibiotic (**1**), care se face cu antibiotice. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **antibiotique.**

ANTIBIÓZĂ, *antibioze,* s.f. Inhibare a înmulțirii unui microorganism prin asociere de germeni antagoniști. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **antibiose.**

ANTIBRONȘÍTIC, -Ă, *antibronșitici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) împotriva bronșitei. — **Anti-** + **bronșitic.**

ANTIBURGHÉZ, -Ă, *antiburghezi, -e,* adj. (Despre atitudini, manifestări) Care este împotriva burgheziei. — **Anti-** + **burghez.**

ÁNTIC, -Ă, *antici, -ce,* adj., s.m. și f. **I.** Adj. **1.** Care a existat în trecutul îndepărtat sau datează de atunci. ✦ Care aparține popoarelor din Antichitate sau este caracteristic diferitelor aspecte ale culturii sau ale civilizației lor. **2.** În genul creațiilor din Antichitate. *Stil antic.* **II.** S.m. și f. Persoană aparținând popoarelor din Antichitate. **III.** S.f. (Înv.) Obiect de artă din Antichitate. [Acc. și: *antíc*] — Din fr. **antique,** lat. **antiquus.**

ANTICALOFÍL, -Ă, *anticalofili, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre stil) Care denotă anticalofilie; caracterizat prin anticalofilie. **2.** S.m. și f. Adept al anticalofiliei. — **Anti-** + **calofil.**

ANTICALOFILÍE s.f. Respingere, negare a calofiliei; atitudine împotriva calofiliei. — **Anti-** + **calofilie.**

ANTICÁMERĂ, *anticamere,* s.f. Cameră de așteptare situată la intrarea într-un birou, într-un cabinet al unei persoane cu funcție importantă etc. ✧ Expr. *A face anticameră* = a aștepta (mult) până a fi primit în audiență sau la o consultație (medicală, juridică etc.). — Din it. **anticamera.** Cf. fr. a n t i c h a m b r e.

ANTICANCERÓS, -OÁSĂ, *anticanceroși, -oase,* adj. Care combate cancerul, care luptă împotriva cancerului. — După fr. **anticancéreux.**

ANTICANÓNIC, -Ă, *anticanonici, -ce,* adj. Împotriva canoanelor. — **Anti-** + **canonic.**

ANTICAPITALÍST, -Ă, *anticapitaliști, -ste,* adj. Împotriva capitalismului sau a capitaliștilor. — Din fr. **anti-capitaliste.**

ANTICÁR[1] adj. invar. Antitanc. — **Anti-** + **car** [de luptă] (după fr. *antichar).*

ANTICÁR[2], *anticari,* s.m. Persoană care se ocupă cu achiziționarea și cu vânzarea de cărți vechi. ✦ (Înv.) Colecționar de obiecte antice; *p. ext.* arheolog. — Din fr. **antiquaire,** lat. **antiquarius.**

ANTICARIÁT, *anticariate,* s.n. **1.** Unitate comercială care achiziționează și vinde cărți vechi sau obiecte vechi de artă; anticărie. **2.** Magazin în care se vând cărți vechi. [Pr.: *-ri-at*] — Din **anticar**[2] (după germ. *Antiquariat).*

ANTICATALÍZĂ, *anticatalize,* s.f. Încetinire a vitezei sau oprire a unei reacții chimice din cauza unor substanțe cu acțiune inhibatoare; cataliză negativă. — Din fr. **anticatalyse.**

ANTICATARÁL, -Ă, *anticatarali, -e,* adj., s.n. (Medicament) care combate sau care previne catarul. — Din fr. **anticatharral.**

ANTICATÓD, *anticatozi,* s.m. Placă metalică în interiorul unui tub de raze X care, lovită de razele catodice, devine izvor de raze X. — Din fr. **anticathode.**

ANTICĂRBUNÓS, -OÁSĂ, *anticărbunoși, -oase,* adj. (Despre seruri și vaccinuri) Folosit pentru prevenirea și combaterea antraxului. — **Anti-** + **cărbunos.**

ANTICĂRÉSC, -EÁSCĂ, *anticărești,* adj. De anticar[2]. — **Anticar**[2] + suf. *-esc.*

ANTICĂRÍE, *anticării,* s.f. (Înv.) Anticariat. — **Anticar**[2] + suf. *-ie.*

ANTICÉNTRU, *anticentre,* s.n. Loc de pe suprafața Pământului diametral opus epicentrului unui cutremur. — **Anti-** + **centru.**

ANTICHÍMIC, -Ă, *antichimici, -ce,* adj. Destinat protecției împotriva războiului și armelor chimice. — **Anti-** + **chimic.**

ANTICHITÁTE, (**2**) *antichități,* s.f. **1.** Epocă a civilizației vechi, în special a celei greco-romane; vechime. **2.** (Mai ales la pl.) Obiect antic, monument vechi, rămășiță istorică. [Var.: (înv.) **anticitáte** s.f.] — Din fr. **antiquité,** lat. **antiquitas, -atis.**

ANTICICLÓN, *anticicloane,* s.n. Centru de presiune atmosferică mai înaltă decât în regiunile învecinate. — Din fr. **anticyclone.**

ANTICICLONÁL, -Ă, *anticiclonali, -e,* adj. (Rar) Anticiclonic. — Din fr. **anticyclonal.**

ANTICICLÓNIC, -Ă, *anticiclonici, -ce,* adj. (Met.) Referitor la anticiclon, cu caracter de anticiclon; (rar) anticiclonal. — Din fr. **anticyclonique.**

ANTICINEMATOGRÁFIC, -Ă, *anticinematografici, -ce,* adj. Care nu corespunde principiilor artei cinematografice. — **Anti-** + **cinematografic.**

ANTICIPÁ, *anticipez,* vb. I. Intranz. şi tranz. A face sau a spune ceva înainte de o anumită dată (fixată) sau înaintea timpului convenit. [Prez. ind. şi: *antícip*] — Din fr. **anticiper,** lat. **anticipare.**

ANTICIPÁRE, *anticipări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a anticipa;* anticipaţie. **2.** Pronunţare anticipată a unui sunet dintr-o silabă următoare. — V. **anticipa.**

ANTICIPÁT, -Ă, *anticipaţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) Realizat înainte de termenul sau de momentul convenit. — V. **anticipa.**

ANTICIPATÍV, -Ă, *anticipativi, -e,* adj. Care anticipează; anticipator. — Din fr. **anticipatif.**

ANTICIPATÓR, -OÁRE, *anticipatori, - oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care face anticipări. — Din fr. **anticipateur.**

ANTICIPÁŢIE, *anticipaţii,* s.f. Anticipare. ✧ *Literatură de anticipaţie* = literatură având ca temă imaginarea ştiinţifico-fantastică a viitorului. ✧ Loc. adv. *Cu anticipaţie* = înainte de termenul fixat. [Var.: (înv.) **anticipaţiúne** s.f.] — Din fr. **anticipation,** lat. **anticipatio, -onis.**

ANTICIPAŢIÚNE s.f. v. **anticipaţie.**

ANTICITÁTE s.f. v. **antichitate.**

ANTICIVILIZATÓR, -OÁRE, *anticivilizatori, -oare,* adj. Care luptă împotriva civilizaţiei, a progresului. — **Anti-** + **civilizator.**

ANTICLERICÁL, -Ă, *anticlericali, -e,* adj. Care este împotriva clerului, care aparţine anticlericalismului, privitor la anticlericalism. — Din fr. **anticlérical.**

ANTICLERICALÍSM s.n. **1.** Atitudine ostilă implicării clericilor în viaţa social-politică sau publică. **2.** Respingere a ierarhiei clericale sau a poziţiei dominante a clerului în cadrul unei confesiuni sau secte. — Din fr. **anticléricalisme.**

ANTICLINÁL, *anticlinale,* s.n. Parte a unei cute geologice ridicate în formă de boltă. — Din fr. **anticlinal.**

ANTICLÓR s.n. Substanţă care fixează clorul, formând compuşi netoxici. — Din fr. **antichlore.**

ANTICOAGULÁNT, -Ă, *anticoagulanţi, -te,* adj., s.n. (Medicament) care împiedică coagularea sângelui. [Pr.: *-co-a-*. — Pl. şi: (m.) *anticoagulanţi*] — Din fr. **anticoagulant.**

ANTICOLESTERÓL s.n. Substanţă care reduce colesterolul din sânge. — **Anti-** + **colesterol.**

ANTICOLONIALÍSM s.n. Mişcare politică îndreptată împotriva colonialismului. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **anticolonialisme.**

ANTICOLONIALÍST, -Ă, *anticolonialişti, -ste,* adj. Care luptă împotriva colonialismului. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **anticolonialiste.**

ANTICOMERCIÁL, -Ă, *anticomerciali, -e,* adj. Care contrazice cerinţele comerţului. — **Anti-** + **comercial.**

ANTICOMUNÍSM s.n. Teorie sau atitudine (politică) care combate comunismul. — Din fr. **anticommunisme.**

ANTICOMUNÍST, -Ă, *anticomunişti, -ste,* adj. Împotriva comunismului. — Din fr. **anticommuniste.**

ANTICONCEPŢIONÁL, -Ă, *anticoncepţionali, -e,* adj., s.n. (Substanţă, mijloc, procedeu) care împiedică fecundaţia; contraceptiv. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **anticonceptionnel.**

ANTICONFORMÍSM s.n. Respingere a conformismului; nonconformism. — **Anti-** + **conformism.**

ANTICONFORMÍST, -Ă, *anticonformişti, -ste,* adj., s.m şi f. (Persoană) care se opune conformismului; nonconformist. — **Anti-** + **conformist.**

ANTICONGELÁNT, -Ă, *anticongelanţi, -te,* adj., s.m. (Substanţă) care face să scadă temperatura de congelare a unui lichid. — **Anti-** + **congelant.**

ANTICONSTITUŢIONÁL, -Ă, *anticonstituţionali, -e,* adj. Care încalcă prevederile constituţiei. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **anticonstitutionnel.**

ANTICONVULSÍV, -Ă, *anticonvulsivi, -e,* adj., s.n. (Medicament) care calmează convulsiile. — Din fr. **anticonvulsif.**

ANTICOROZÍV, -Ă, *anticorozivi, -e,* adj., s.n. (Substanţă) care împiedică coroziunea. [Scris şi: *anticorosiv*] — **Anti-** + **coroziv.**

ANTICÓRP, *anticorpi,* s.m. Substanţă care se formează în organism spre a neutraliza o infecţie. — Din fr. **anticorps.**

ANTICORÚPŢIE adj. invar. Împotriva corupţiei. — **Anti- + corupţie.**

ANTICREŞTÍN, -Ă, *anticreştini, -e,* adj. Împotriva creştinismului. — **Anti-** + **creştin.**

ANTICRÉZĂ s.f. v. **antihreză.**

ANTICRIPTOGÁMIC, -Ă, *anticriptogamici, -ce,* adj., s.n. (Produs chimic) folosit împotriva bolilor provocate de ciuperci. — Din fr. **anticryptogamique.**

ANTICRÍST s.m. v. **antihrist.**

ANTICRISTIANÍSM s.n. (Rar) Atitudine potrivnică creştinismului. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **antichristianisme.**

ANTICRÍTICĂ, *anticritici,* s.f. (Rar) Critică a unei critici. — Din germ. **Antikritik.**

ANTICRÍZĂ adj. invar. Împotriva crizei. — **Anti-** + **criză.**

ANTICULTURÁL, -Ă, *anticulturali, -e,* adj. (Despre atitudini, manifestări) Care este împotriva culturii. — **Anti-** + **cultural.**

ANTÍCVA s. f. v. **anticvă.**

ANTÍCVĂ, *anticve,* s.f. Tip de litere de tipar asemănătoare cu cele folosite la inscripţiile de pe monumentele din Roma antică. [Var.: **antícva** s.f.] — Din lat. **antiqua.**

ANTIDEFLAGRÁNT, -Ă, *antideflagranţi, -te,* adj. (Despre utilaje electrice) Care poate fi folosit fără pericol în spaţii în care se găsesc materiale explozive. — Din fr. **antidéflagrant.**

ANTIDEMOCRÁTIC, -Ă, *antidemocratici, -ce,* adj. Care este împotriva democraţiei. — Din fr. **antidémocratique.**

ANTIDEPRESÍV, -Ă, *antidepresivi, -e,* adj., s.n. (Medicament) care înlătură depresia (**II**). — **Anti-** + **depresiv.**

ANTIDERAPÁNT, -Ă, *antiderapanţi, -te,* adj. Care împiedică derapare a vehiculelor. *Cauciuc antiderapant.* — Din fr. **antidérapant.**

ANTIDETONÁNT, *antidetonante,* s.n. Substanţă chimică care se adaugă la un amestec carburant spre a-i micşora detonaţia. [Pl. şi: (m.) *antidetonanţi*] — Din fr. **antidétonant.**

ANTIDETONÁNŢĂ s.f. Proprietate a benzinei de a fi rezistentă la detonaţie. — **Anti-** + **detonanţă.**

ANTIDIABÉTIC, -Ă, *antidiabetici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care este administrat în tratamentul diabetului. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **antidiabétique.**

ANTIDIFTÉRIC, -Ă, *antidifterici, -ce,* adj. Care combate difteria. — Din fr. **antidiphtérique.**

ANTIDINÁSTIC, -Ă, *antidinastici, -ce,* adj. Care este împotriva dinastiei. — Din fr. **antidynastique.**

ANTIDIURÉTIC, -Ă, *antidiuretici, -ce,* adj., s.n. (Substanţă) care diminuează diureza. [Pr.: *-di-u-*] — Din fr. **antidiurétique.**

ANTIDOGMÁTIC, -Ă, *antidogmatici, -ce,* adj. Care respinge dogmatismul. — **Anti-** + **dogmatic** (după fr. *antidogmatique).*

ANTIDOGMATÍSM s.n. Atitudine antidogmatică. — Din fr. **antidogmatisme.**

ANTIDÓPING adj. invar. **1.** (Despre teste) Care depistează dopajul. **2.** (Despre măsuri, atitudini, manifestări etc.) Care este împotriva dopajului. — Din engl. **antidoping.**

ANTIDÓT, *antidoturi,* s.n. Substanţă care neutralizează acţiunea unei otrăvi, a unui virus etc. din organism; contraotravă. ✦ Fig. Remediu, leac. — Din fr. **antidote,** lat. **antidotum.**

ANTIDRÓG adj. invar. (Despre măsuri, atitudini, manifestări etc.) Care este împotriva drogurilor. — Din fr. **antidrogue.**

ANTIDUMPING adj. ivar. Împotriva unui dumping străin. [Pr.: *antidámping*]— Din fr. **antidumping.**

ANTIELECTRÓN, *antielectroni,* s.m. Pozitron. [Pr.: *-ti-e-*] — **Anti-** + **electron.**

ANTIEMÉTIC, -Ă, *antiemetici, -ce,* adj., s.n. Antivomitiv. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **antiémétique.**

ANTIENZÍMĂ, *antienzime,* s.f. Anticorp, agent sau enzimă cu acţiune neutralizantă asupra unei enzime. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **antienzyme.**

ANTIEPIDÉMIC, -Ă, *antiepidemici, -ce,* adj. Care luptă sau este folosit împotriva epidemiilor. [Pr.: *-ti-e-*] — **Anti-** + **epidemic.**

ANTIESTÉTIC, -Ă, *antiestetici, -ce,* adj. Care este împotriva esteticii. [Pr.: *-ti-es-*] — Din fr. **antiesthétique.**

ANTIFADING adj. invar. (Despre instalaţii de radiocomunicaţii) Care are proprietatea de a reduce fenomenele de fading. [Pr.: *antiféding*] — Din fr. **antifading.**

ANTIFASCÍSM s.n. Mişcare politică îndreptată împotriva fascismului. ✦ Atitudine antifascistă. — Din it. **antifascismo,** germ. **Antifascismus.**

ANTIFASCÍST, -Ă, *antifascişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care este împotriva fascismului. — Din fr. **antifasciste.**

ANTIFEBRÍL, -Ă, *antifebrili, -e,* adj., s.n. Antipiretic, febrifug. — Din fr. **antifébrile.**

ANTIFEBRÍNĂ, *antifebrine,* s.f. Nume generic dat medicamentelor febrifuge şi analgezice. — Din fr. **antifébrine.**

ANTIFERMÉNT, *antifermenţi,* s.m. Agent capabil să prevină sau să oprească fermentarea. — Din fr. **antiferment.**

ANTIFEUDÁL, -Ă, *antifeudali, -e,* adj. (Despre atitudini, manifestări) Care este împotriva feudalismului sau a feudalilor. [Pr.: *-fe-u-*] — Din fr. **antiféodal.**

ANTIFILISTINÍSM s.n. Atitudine opusă filistinismului. — **Anti-** + **filistinism.**

ANTIFILOSÓFIC, -Ă, *antifilosofici, -ce,* adj. Împotriva filosofiei; care este nepotrivit cu filosofia. [Var.: **antifilozófic, -ă** adj.] — Din fr. **antiphilosophique.**

ANTIFILOZÓFIC, -Ă adj. v. **antifilosofic.**

ANTIFÓN[1]**,** *antifoane,* s.n. Cântare religioasă de strană care implică repetarea alternativă de către două coruri sau două voci a unei idei muzicale. — Din sl. **antifonŭ.**

ANTIFÓN[2]**,** *antifoane,* s.n. Dop mic care se introduce în urechi pentru a le apăra de zgomotele intense. — Din fr. **antiphone.**

ANTIFONÁR, *antifonare,* s.n. Carte care cuprinde antifoane[1]. — Din ngr. **antifonári.**

ANTIFÓNIC[1]**, -Ă,** *antifonici, -ce,* adj. (Despre cântecul unui solist şi al unui cor sau despre două părţi dintr-un cor) Care se execută alternativ. — Din fr. **antiphonique.**

ANTIFÓNIC[2]**, -Ă,** *antifonici, -ce,* adj. (Despre materiale) Care atenuează zgomotul; antizgomot. — **Anti-** + **fonic.**

ANTIFONÍE s.f. Cânt în care alternează două coruri sau un cor şi un solist. — Din fr. **antiphonie.**

ANTIFORMÁNT, *antiformanţi,* s.m. (Fon.) Zonă de minimă energie, situată între doi formanţi apropiaţi. — Din fr. **antiformant.**

ANTIFRÁZĂ, *antifraze,* s.f. Figură retorică prin care o locuţiune, o frază etc. se întrebuinţează cu înţeles contrar celui obişnuit. — Din fr. **antiphrase.**

ANTIFRICŢIÚNE s.f. (În sintagma) *Aliaj antifricţiune* = aliaj cu coeficient de frecare mic, folosit la căptuşirea cuzineţilor. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **antifriction.**

ANTIFÚRT adj. invar., s.n. (Dispozitiv) care avertizează în cazul pătrunderii unei persoane în spaţiul supravegheat sau care face mai dificil furtul. — **Anti-** + **furt** (după fr. *antivol).*

ANTIGÉL s.n. Substanţă anticongelantă care se adaugă apei de răcire a unui motor cu ardere internă. — Din fr. **antigel.**

ANTIGÉN, *antigeni,* s.m. Substanţă de natură proteică, determinând, la introducerea în organism, apariţia unui anticorp. — Din fr. **antigène.**

ANTIGÉNIC, -Ă, *antigenici, -ce,* adj. Referitor la antigeni. — Din fr. **antigénique.**

ANTIGLÓNŢ adj. invar. (Despre veste, geamuri etc.) Care protejează, apără împotriva gloanţelor. — **Anti-** + **glonţ.**

ANTIGRÍNDINĂ adj. invar. Care protejează împotriva grindinei. — **Anti-** + **grindină.**

ANTIGRIPÁL, -Ă, *antigripali, -e,* adj., s.n. (Medicament) care previne sau combate gripa. — Din fr. **antigrippal.**

ANTIGRIZUTÓS, -OÁSĂ, *antigrizutoşi, -oase,* adj. (Despre aparate, maşini şi transformatoare electrice) Care este prevăzut cu dispozitive speciale de protecţie ce îi asigură folosirea, fără pericol de explozie, în minele de cărbuni cu emanaţii de grizu. — Din fr. **antigrisouteux.**

ANTIGUÁN, -Ă, *antiguani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia statului Antigua-Barbuda sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine statului Antigua-Barbuda sau antiguanilor (**1**), referitor la Antigua-Barbuda ori la antiguani. — Din engl. **Antiguan.**

ANTIGUVERNAMENTÁL, -Ă, *antiguvernamentali, -e,* adj. Care este împotriva guvernului. — Din fr. **antigouvernemental.**

ANTIHALÓ, *antihalouri,* s.n. Peliculă de lac sau de gelatină colorată care acoperă un film sau o placă fotografică, împiedicând producerea efectului halo. — Din fr. **antihalo.**

ANTIHELMÍNTIC, -Ă, *antihelmintici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care se foloseşte pentru combaterea viermilor intestinali. — Din fr. **antihelminthique.**

ANTIHEMORÁGIC, -Ă, *antihemoragici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care opreşte sau care combate hemoragiile; hemostatic. — Din fr. **antihémorragique.**

ANTIHEMOROIDÁL, -Ă, *antihemoroidali, -e,* adj., s.n. (Ceai, supozitor etc.) care este administrat în tratamentul hemoroizilor. [Pr.: *-ro-i-*] — **Anti-** + **hemoroidal.**

ANTIHISTAMÍNIC, -Ă, *antihistaminici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care se foloseşte împotriva alergiei. — Din fr. **antihistaminique.**

ANTIHITLERÍST, -Ă, *antihitlerişti, -ste,* adj. Împotriva hitlerismului. — **Anti-** + **hitlerist.**

ANTIHOLÉRIC, -Ă, *antiholerici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care combate sau previne holera. — Din fr. **anticholérique.**

ANTIHORMÓN, *antihormoni,* s.m. Substanţă specifică de apărare aflată în serul sangvin şi produsă de organism în cazul unui tratament îndelungat cu hormoni. — Din fr. **anti-hormone.**

ANTIHRÉZĂ, *antihreze,* s.f. Contract prin care se dă în folosinţă creditorului un bun imobil care aparţine debitorului. [Var.: **anticréză** s.f.] — Din fr. **antichrèse.**

ANTIHRÍST, *antihrişti,* s.m. (În creştinism) Personaj escatologic, personificare (incarnare) a Satanei, care se va opune, la sfârşitul lumii, venirii lui Isus Hristos; *p. ext.* om nelegiuit, pervers, vicios. [Var.: **anticríst** s.m.] — Din sl. **antihrĭstŭ.**

ANTIIMPERIALÍSM s.n. Mişcare socială împotriva imperialismului. [Pr.: *-ri-a-*] — **Anti-** + **imperialism.**

ANTIIMPERIALÍST, -Ă, *antiimperialişti, -ste,* adj. Care este împotriva imperialismului, potrivnic ideilor imperialismului. [Pr.: *-ri-a-*] — **Anti-** + **imperialist** (după rus. *antiimperialisticeskii).*

ANTIINFECŢIÓS, -OÁSĂ, *antiinfecţioşi, -oase,* adj. Care este împotriva infecţiilor, care combate infecţiile. [Pr.: *-ţi-os*] — Din fr. **antiinfectieux.**

ANTIINFLAMATÓR, -OÁRE, *antiinflamatori, -oare,* adj., s.n. (Medicament, substanţă) care împiedică inflamaţiile. — Din fr. **anti-inflammatoire.**

ANTIINFLAŢIONÍST, -Ă, *antiinflaţionişti, -ste,* adj. Care previne şi combate inflaţia. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **anti-inflationniste.**

ANTIINTELECTUALÍSM s.n. Concepţie care neagă valoarea cunoaşterii ştiinţifice a adevărului cu ajutorul raţiunii. [Pr.: *-tu-a-*] — Din rus. **antiintelektualizm.**

ANTIINTELECTUALÍST, -Ă, *antiintelectualişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Referitor la antiintelectualism. **2.** S.m. şi f. Adept al antiintelectualismului. [Pr.: *-tu-a-*] — **Anti-** + **intelectualist.**

ANTIISTORÍSM s.n. Concepţie care respinge sau ignorează principiul istoric în analiza proceselor sau fenomenelor. — **Anti-** + **istorism.**

ANTIJUNIMÍSM s.n. Atitudine antijunimistă. — **Anti-** + **junimism.**

ANTIJUNIMÍST, -Ă, *antijunimişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care este împotriva junimismului, contrar junimismului. — **Anti-** + **junimist.**

ANTILITERATÚRĂ s.f. Creaţie literară care nu respectă principiile estetice general acceptate. ✦ Creaţie literară fără valoare artistică. — **Anti-** + **literatură** (după fr. *antilittérature).*

ANTILOGARÍTM, *antilogaritmi,* s.m. Numărul al cărui logaritm este egal cu numărul dat. — Din fr. **antilogarithme.**

ANTILOGÍE, *antilogii,* s.f. Contradicţie între două idei sau între două expresii. — Din fr. **antilogie.**

ANTILÓPĂ, *antilope,* s.f. **1.** Nume dat mai multor rumegătoare, cu trupul suplu, cu picioarele lungi şi subţiri, care trăiesc prin ţările calde. **2.** Pielea tăbăcită a antilopei (**1**) sau material care imită această piele. — Din fr. **antilope.**

ANTILUÉTIC, -Ă, *antiluetici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) împotriva sifilisului; antisifilitic. [Pr.: *-lu-e-*] — **Anti-** + **luetic.**

ANTIMÁFIA adj. invar. Care luptă împotriva mafiei. — **Anti-** + **mafia.**

ANTIMAGNÉTIC, -Ă, *antimagnetici, -ce,* adj. Care este insensibil la câmpuri magnetice. — Din fr. **antimagnétique.**

ANTIMALÁRIC, -Ă, *antimalarici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) împotriva malariei; antipaludic. — **Anti-** + **malaric.**

ANTIMARXÍST, -Ă, *antimarxişti, -ste,* adj. Îndreptat împotriva marxismului. — **Anti-** + **marxist** (după rus. *antimarksistskii).*

ANTIMATÉRIE s.f. Denumire dată unei substanţe ipotetice constituite din antiparticule, care prin aspect şi prin însuşiri seamănă cu substanţa corpurilor din jur, dar, în situaţia în care ar intra în contact cu materia propriu-zisă, ambele s-ar anihila spontan, degajând o mare cantitate de energie. — **Anti-** + **materie** (după fr. *antimatière).*

ANTIMĂLÚRIC, -Ă, *antimălurici, -ce,* adj., s.n. (Substanţă) folosită pentru combaterea mălurii cerealelor. — **Anti-** + **mălură** + suf. *-ic.*

ANTIMĂLURÍRE s.f. Operaţia de apărare a cerealelor cu ajutorul substanţelor antimălurice. — **Anti-** + **mălurire.**

ANTIMEFÍTIC, -Ă, *antimefitici, -ce,* adj., s.n. (Substanţă, remediu etc.) întrebuinţat(ă) împotriva mirosurilor urâte. — Din fr. **antiméphitique.**

ANTIMEMÓRII s.f. pl. Lucrare literară cu caracter evocator care nu respectă procedeele consacrate ale genului memorialistic. — Din fr. **antimémoires.**

ANTIMETÁBOLĂ, *antimetabole,* s.f. (Rar) Anagramă. — Din fr. **antimétabole.**

ANTIMILITARÍSM s.n. Atitudine opusă spiritului militarist. — Din fr. **antimilitarisme.**

ANTIMILITARÍST, -Ă, *antimilitarişti, -ste,* adj. Care este împotriva militarismului. — Din fr. **antimilitariste.**

ANTIMITÓTIC, -Ă, *antimitotici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) utilizat în tratamentul unor forme de cancer. — Din fr. **antimitotique.**

ANTIMONÁRHIC, -Ă, *antimonarhici, -ce,* adj. Care este împotriva monarhiei; antimonarhist. — Din fr. **antimonarchique.**

ANTIMONARHÍST, -Ă, *antimonarhişti, -ste,* adj. Antimonarhic. — Din fr. **antimonarchiste.**

ANTIMONIÁT, *antimoniaţi,* s.m. Sare a acidului antimonic. [Pr.: *-ni-at*] — Din fr. **antimoniate.**

ANTIMÓNIC, *antimonici,* adj. (În sintagma) *Acid antimonic* = acid al antimoniului. — Din fr. **antimonique.**

ANTIMONÍT s.m. Stibină. — Din fr. **antimonite.**

ANTIMÓNIU s.n. Metaloid de culoare albă-cenuşie folosit în industrie; stibiu. — Din fr. **antimoine,** lat. **antimonium.**

ANTIMONOPOLÍST, -Ă, *antimonopolişti, -ste,* adj. Care este împotriva monopolismului. — Din engl. **antimonopolist.**

ANTIMUNCITORÉSC, -EÁSCĂ, *antimuncitoreşti,* adj. Îndreptat împotriva muncitorilor. — **Anti-** + **muncitoresc.**

ANTINAŢIONÁL, -Ă, *antinaţionali, -e,* adj. Îndreptat împotriva intereselor propriei naţiuni. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **antinational.**

ANTINEFRÉTIC, -Ă, *antinefretici,-ce,* adj., s.n. (Medicament) împotriva colicilor renale. — Din fr. **antinéphritique.**

ANTINEUTRÍNO s.m. (Fiz.) Antiparticulă a neutrinoului. [Pr.: *-ne-u-*] — Din engl., fr. **antineutrino.**

ANTINEUTRÓN, *antineutroni,* s.m. (Fiz.) Antiparticulă a neutronului. [Pr.: *-ne-u-*] — Din fr. **antineutron.**

ANTINEVRÁLGIC®, -Ă, *antinevralgici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care calmează nevralgiile. — Din fr. **antinévralgique.**

ANTINICOTÍNIC, -Ă, *antinicotinici, -ce,* adj., s.n. (Substanţă) care combate sau atenuează efectele nicotinei. — Din fr. **antinicotinique.**

ANTINÓMIC, -Ă, *antinomici, -ce,* adj. Care se referă la antinomie, care formează o antinomie. — Din fr. **antinomique.**

ANTINOMÍE, *antinomii,* s.f. Contradicţie între două principii, poziţii, concluzii sau legi aparent la fel de juste sau necesare. — Din fr. **antinomie,** lat. **antinomia.**

ANTINUCLEÁR, -Ă, *antinucleari, -e,* adj. Care este împotriva armelor nucleare. [Pr.: *-cle-ar*] — Din fr. **antinucléaire,** engl. **antinuclear.**

ANTINUCLÉU, *antinuclee,* s.n. Nucleu atomic alcătuit din antiprotoni şi antineutroni. — **Anti + nucleu.**

ANTIOXIDÁNT, -Ă, *antioxidanți, -te,* adj., s.m. (Substanță) care împiedică sau întârzie acțiunea de oxidare; antioxigen. [Pr.: *-ti-o-*. — Pl. și: (n.) *antioxidante*] — Din fr. **antioxydant.**

ANTIOXIGÉN s.n. Antioxidant. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **antioxygène.**

ANTIPALÚDIC, -Ă, *antipaludici, -ce,* adj., s.n. Antimalaric. — Din fr. **antipaludique.**

ANTIPÁPĂ, *antipapi,* s.m. Papă nerecunoscut de Biserica catolică, a cărui alegere nu a fost canonică. — Din fr. **antipape.**

ANTIPAPÍSM s.n. Stare a Bisericii catolice în perioada în care este condusă de un antipapă. — Din fr. **antipapisme.**

ANTIPARALÉL, -Ă, *antiparaleli, -e,* adj. (Despre doi vectori) Care sunt paraleli și cu sensuri opuse. — Din fr. **antiparallèle.**

ANTIPARAZÍT, -Ă, *antiparaziți, -te,* adj. (Despre dispozitive, antene) Care combate sau reduce perturbațiile electromagnetice. — Din fr. **antiparasite.**

ANTIPARAZITÁR, -Ă, *antiparazitari, -e,* adj., s.n. (Substanță) care previne sau combate paraziții animali sau vegetali. — Din fr. **antiparasitaire.**

ANTIPARLAMENTÁR, -Ă, *antiparlamentari, -e,* adj. Care este împotriva uzului parlamentar. — **Anti-** + **parlamentar.** Cf. fr. a n t i p a r l a m e n t a i r e.

ANTIPARTÍCULĂ, *antiparticule,* s.f. Particulă elementară având aceeași masă și aceeași viață medie cu o altă particulă elementară, de care diferă însă prin semnul sarcinii electrice și prin alte proprietăți. — Din fr. **antiparticule.**

ANTIPARTÍNIC, -Ă, *antipartinici, -ce,* adj. Îndreptat împotriva concepțiilor, principiilor și metodelor partidului din care face parte. — **Anti-** + **partinic** (după rus. *antipartiinîi).*

ANTIPÁTIC, -Ă, *antipatici, -ce,* adj. Care inspiră antipatie; respingător, nesuferit. — Din fr. **antipathique.**

ANTIPATÍE, *antipatii,* s.f. Sentiment de neplăcere, de aversiune față de cineva; resentiment. — Din fr. **antipathie,** lat. **antipathia.**

ANTIPATIZÁ, *antipatizez,* vb. I. Tranz. A manifesta antipatie față de cineva. — **Antipati**[e] + suf. *-iza.*

ANTIPATRIÓTIC, -Ă, *antipatriotici, -ce,* adj. Îndreptat împotriva patriei; lipsit de patriotism. [Pr.: *-tri-o-*] — Din fr. **antipatriotique.**

ANTIPERISTÁLTIC, -Ă, *antiperistaltici, -ce,* adj. (Despre mișcări ale tubului digestiv) Care contractă stomacul și intestinele în sens invers celui normal. — Din fr. **antipéristaltique.**

ANTIPERISTALTÍSM s.n. Activitate a tubului digestiv care constă în contracții inverse sensului normal (de la intestinul gros spre stomac). — Din fr. **antipéristaltisme.**

ANTIPERSONÁL adj. invar. (Despre arme) Care are destinația de a scoate inamicul în afara luptei. *Mină antipersonal.* — Din fr., engl. **antipersonnel.**

ANTIPIÉSĂ, *antipiese,* s.f. Piesă de teatru care nu respectă procedeele dramatice consacrate și care ilustrează o nouă estetică; (rar) antiteatru. ✦ Piesă fără valoare artistică. — Din fr. **antipièce.**

ANTIPIRÉTIC, -Ă, *antipiretici, -ce,* adj., s.n. (Substanță) care combate febra; febrifug, antifebril. — Din fr. **antipyrétique.**

ANTIPIRÍNĂ, *antipirine,* s.f. Medicament folosit împotriva febrei; fenazonă. — Din fr. **antipyrine.**

ANTIPÓD, -Ă, *antipozi, -de,* s.m., s.f. **1.** S.m. Loc sau punct de pe suprafața Pământului diametral opus altuia; *fig.* lucru, fapt, idee etc. în totală opoziție cu alt lucru, fapt, idee etc. **2.** S.f. (Bot.; la pl.) Celule situate în partea inferioară a sacului embrionar al angiospermelor, care participă la fecundare și la dezvoltarea embrionului.— Din fr. **antipode.**

ANTIPODÁL, -Ă, *antipodali, -e,* adj. (Rar) Care se găsește la antipozi. — Din fr. **antipodal.**

ANTIPÓDIC, -Ă, *antipodici, -ce,* adj. Diametral opus. — **Antipod** + suf. *-ic.*

ANTIPOÉM, *antipoeme,* s.n. Poem modern care nu respectă procedeele lirice și care ilustrează o nouă estetică. ✧ Poem fără valoare artistică. — **Anti-** + **poem.**

ANTIPOÉTIC, -Ă, *antipoetici, -ce,* adj. Contrar poeziei. — Din fr. **antipoétique.**

ANTIPOEZÍE, *antipoezii,* s.f. Poezie modernă care nu respectă estetica liricii și care ilustrează o nouă estetică. ✦ Poezie fără valoare artistică. — **Anti-** + **poezie.**

ANTIPÓLIO adj. invar., s.n. Antipoliomielitic. [Pr.: *-li-o*]— Abr. de la **antipoliomielitic.**

ANTIPOLIOMIELÍTIC, -Ă, *antipoliomielitici, -ce,* adj, s.n. (Vaccin) care este folosit împotriva poliomielitei. [Pr.: *-li-o-mi-e-*] — Din fr. **antipoliomyélitique.**

ANTIPOLÍTIC, -Ă, *antipolitici, -ce,* adj. Contra politicii. — Din fr. **antipolitique.**

ANTIPOLUÁNT, -Ă, *antipoluanți, -te,* adj., s.m. (Procedeu, substanță, bacterie) care este folosit împotriva poluării. [Pr.: *-lu-ant*] — **Anti-** + **poluant.**

ANTIPOLUÁRE, *antipoluări,* s.f. Acțiunea de a combate poluarea. [Pr.: *-lu-a-*] — **Anti-** + **poluare.**

ANTIPOPULÁR, -Ă, *antipopulari, -e,* adj. Îndreptat împotriva poporului. — **Anti-** + **popular.**

ANTIPÓRNO adj. invar. (Despre măsuri, atitudini, manifestări) Care este împotriva pornografiei. — **Anti-** + **porno**[grafie].

ANTIPROGRESÍST, -Ă, *antiprogresiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care este împotriva progresului; conservator². — **Anti-** + **progresist.**

ANTIPROTÓN, *antiprotoni,* s.m. (Fiz.) Antiparticulă a protonului. — Din fr. **antiproton.**

ANTIPRURIGINÓS, -OÁSĂ, *antipruriginoși, -oase,* adj., s.n. (Medicament, tratament) folosit în cazuri de prurigo. — Din fr. **antiprurigineux.**

ANTIPSORIÁZIS adj. invar., s.n. (Medicament, tratament) folosit pentru combaterea psoriazisului. — **Anti-** + **psoriazis.**

ANTIPUBLICITÁR, -Ă, *antipublicitari, -e,* adj. Care combate publicitatea. — **Anti-** + **publicitar.**

ANTIPUTRÍD, -Ă, *antiputrizi, -de,* adj., s.n. (Medicament) care combate putrefacția. — Din fr. **antiputride.**

ANTIRÁBIC, -Ă, *antirabici, -ce,* adj. Vaccin, tratament care combate turbarea. — Din fr. **antirabique.**

ANTIRACHÉTĂ adj. invar., s.f. (Rachetă) care distruge o rachetă înainte ca aceasta să-și atingă ținta. — **Anti-** + **rachetă** (după engl. *antimissile).*

ANTIRÁDAR adj. invar., s.n. (Sistem) care perturbă funcționarea radarului. ✦ Care detectează prezența radarului. [Acc. și: *antirádar*] — Din fr. **antiradar.**

ANTIRAHÍTIC, -Ă, *antirahitici, -ce,* adj. Care preîntâmpină și combate rahitismul. — Din fr. **antirachitique.**

ANTIRĂZBÓINIC, -Ă, *antirăzboinici, -ce,* adj. Împotriva războiului. — **Anti-** + **războinic.**

ANTIREALÍSM s.n. Negare a realității obiective, a existenței sale, a legilor ei etc. [Pr.: *-re-a-*] — Din fr. **antiréalisme.**

ANTIREALÍST, -Ă, *antirealiști, -ste,* adj. Îndreptat împotriva realismului sau realității. [Pr.: *-re-a-*] — Din fr. **antiréaliste.**

ANTIRECLÁMĂ, *antireclame,* s.f. Reclamă rău făcută, care are rezultat contrar celui urmărit. — **Anti-** + **reclamă.**

ANTIREGALÍST, -Ă, *antiregaliști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se opune regalității. — **Anti-** + **regalist.**

ANTIRELIGIÓS, -OÁSĂ, *antireligioși, -oase,* adj. Care este împotriva religiei. [Pr.: *-gi-os*] — Din fr. **antireligieux.**

ANTIREPUBLICÁN, -Ă, *antirepublicani, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care se opune ideilor republicane. — Din fr. **antirépublicain.**

ANTIRETROVIRÁL, -Ă, *antiretrovirali, -e,* adj. Care acționează împotriva retrovirusului. — Din fr. **antirétroviral.**

ANTIREUMÁTIC, -Ă, *antireumatici, -ce,* adj., s.n. Antireumatismal. [Pr.: *-re-u-*] — **Anti-** + **reumatic.**

ANTIREUMATISMÁL, -Ă, *antireumatismali, -e,* adj., s.n. (Medicament) împotriva reumatismului; antireumatic. [Pr.: *-re-u-*] — Cf. fr. a n t i r h u m a t i s m a l.

ANTIREVOLUȚIONÁR, -Ă, *antirevoluționari, -e,* adj. Contrar revoluției; contrarevoluționar. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **antirévolutionnaire.**

ANTIREZONÁNT, -Ă, *antirezonanți, -te,* adj. (Fiz.) Care se află în stare de antirezonanță. — Din fr. **antirésonnant,** engl. **antiresonant.**

ANTIREZONÁNȚĂ, *antirezonanțe,* s.f. (Fiz.) Stare de vibrație opusă rezonanței. — Din fr. **antirésonance,** engl. **antiresonance.**

ANTIROMÁN, *antiromane,* s.n. Roman modern care nu respectă estetica consacrată a romanului și care ilustrează o nouă estetică. ✦ Roman fără valoare artistică. — Din fr. **antiroman.**

ANTISCHÉTING, *antischetinguri,* s.n. Dispozitiv de reglaj la pick-up-urile moderne pentru compensarea forței centripete. [Scris și: *antiskating*] — Din engl. **antiskating.**

ANTISCLAVAGÍST, -Ă, *antisclavagiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se opune sclavagismului. — Din fr. **antiesclavagiste.**

ANTISCORBÚTIC, -Ă, *antiscorbutici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) împotriva scorbutului. — Din fr. **antiscorbutique.**

ANTISEÍSMIC, -Ă, *antiseismici, -ce,* adj. Care este rezistent la cutremur (**1**). — **Anti-** + **seismic.**

ANTISEMÍT, -Ă, *antisemiți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care admite sau practică antisemitismul. — Din fr. **antisémite.**

ANTISEMITÍSM s.n. Doctrină și atitudine (politică, religioasă, etnică etc.) ostilă față de evrei. — Din fr. **antisémitisme.**

ANTISEPSÍE s.f. Ansamblu de măsuri antiseptice. — Din fr. **antisepsie.**

ANTISÉPTIC, -Ă, *antiseptici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care previne ori înlătură infecțiile microbiene sau care împiedică putrefacția. — Din fr. **antiseptique.**

ANTISÉR, *antiseruri,* s.n. Ser sangvin care conține anticorpi produși prin inocularea prealabilă a unui antigen. — Din fr. **antisérum.**

ANTISIFILÍTIC, -Ă, *antisifilitici, -ce,* adj., s.n. Antiluetic. — Din fr. **antisyphilitique.**

ANTISOCIÁL, -Ă, *antisociali, -e,* adj. Care se abate de la regulile de bună conviețuire în societate, care este dăunător societății. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **antisocial.**

ANTISOLÁR, -Ă, *antisolari, -e,* adj. Care apără împotriva soarelui. — Din fr. **antisolaire.**

ANTISPASMÓDIC, -Ă, *antispasmodici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care combate spasmele; antispastic, spasmolitic. — Din fr. **antispasmodique.**

ANTISPÁST, *antispasturi,* s.n. Picior de vers (antic) alcătuit din patru silabe: două silabe lungi între două silabe scurte. — Din fr. **antispaste,** lat. **antispastus.**

ANTISPÁSTIC, -Ă, *antispastici, -ce,* adj., s.n. Antispasmodic, spasmolitic. — Din fr. **antispastique.**

ANTISPORTÍV, -Ă, *antisportivi, -e,* adj. Care este contrar sportului sau spiritului sportiv. — Din fr. **antisportif.**

ANTISPUMÁNT, *antispumanți,* s.m. Substanță care distruge spumele, folosită în industria petrolieră și în cea alimentară. — **Anti-** + **spumant.**

ANTISTATÁL, -Ă, *antistatali, -e,* adj. Îndreptat împotriva intereselor statului. — **Anti-** + **statal**.

ANTISTÁTIC, -Ă, *antistatici, -ce,* adj., s.n. **1.** (Substanță) care împiedică electrizarea materialelor plastice, a fibrelor chimice și a cauciucurilor. **2.** (Substanță) care neutralizează discurile[1] (**4**) din punct de vedere electric. — Din fr. **antistatique.**

ANTISTATIZÁRE, *antistatizări,* s.f. **1.** Acțiunea de a împiedica electrizarea materialelor. **2.** Acțiunea de a neutraliza discurile[1] (**4**) din punct de vedere electric. — De la **antistatic.**

ANTISTRÉS adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Care nu provoacă stres, care protejează împotriva stresului. **2.** Adj. invar. Care combate stresul. **3.** S.n. (Geol.) Acțiune opusă stresului, în cadrul metamorfismului, care are ca rezultat formarea unor minerale noi. — **Anti- + stres.**

ANTISTRÓFĂ, *antistrofe,* s.f. **1.** A doua parte în triada strofă-antistrofă-epodă a unei poezii lirice cântate de cor în teatrul antic grec. **2.** Repetare a cuvintelor în ordine inversă în vers, în frază. — Din fr. **antistrophe.**

ANTISUBMARÍN adj. invar. Destinat să lupte sau să apere împotriva submarinelor. — **Anti-** + **submarin** (după fr. *anti-sous-marin).*

ANTISUDORÍFIC, -Ă, *antisudorifici, -ce,* adj., s.n. Antitranspirant. — **Anti-** + **sudorific.**

ANTIȘÓC adj. invar. (Despre materiale sau dispozitive) Care amortizează șocurile. — Din fr. **antichoc.**

ANTIȘTIINȚÍFIC, -Ă, *antiștiințifici, -ce,* adj. Îndreptat împotriva teoriilor științifice și progresului. — **Anti-** + **științific** (după fr. *anti-scientifique).*

ANTITABÁC adj. invar. (Rar) Antitabagic. — Din fr. **antitabac.**

ANTITABÁGIC, -Ă, *antitabagici, -ce,* adj. Care este (folosit) împotriva tutunului și a fumatului; (rar) antitabac. — **Anti-** + **tabagic.**

ANTITÁNC adj. invar. Destinat să lupte sau să apere împotriva tancurilor; anticar[1]. *Armă antitanc.* — Din fr. **antitank.**

ANTITEÁTRU s.n. (Rar) Antipiesă. — Din fr. **antithéâtre.**

ANTITÉHNIC, -Ă, *antitehnici, -ce,* adj. **1.** (Despre atitudini) Care este împotriva tehnicii. **2.** (Despre oameni) Care nu se pricepe la tehnică, care nu are talent tehnic; atehnic. — **Anti-** + **tehnic.**

ANTITÉRMIC, -Ă, *antitermici, -ce,* adj., s.n. Febrifug. — Din fr. **antithermique.**

ANTITÉRO adj. invar. Care este special antrenat pentru lupta împotriva teroriștilor. — Abr. de la **antiterorist.**

ANTITERORÍST, -Ă, *antiteroriști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj, s.m. și f. (Persoană) care luptă împotriva terorismului. **2.** Adj. Care ține de lupta împotriva terorismului, care se referă la lupta împotriva terorismului. — **Anti-** + **terorist.**

ANTITETÁNIC, -Ă, *antitetanici, -ce,* adj. Care combate sau previne tetanosul; antitetanos. — Din fr. **antitétanique.**

ANTITETÁNOS adj. invar. Antitetanic. — **Anti-** + **tetanos.**

ANTITÉTIC, -Ă, *antitetici, -ce,* adj. Care conține o antiteză; care folosește antiteze. — Din fr. **antithétique.**

ANTITÉZĂ, *antiteze,* s.f. **1.** Opoziție dialectică între două fenomene, idei, judecăți etc. ✦ Figură de stil bazată pe opoziția dintre două idei, fenomene, situații, personaje, expresii etc., care se evidențiază reciproc. **2.** (Fil.) Momentul al doilea al triadei teză-antiteză-sinteză, care neagă teza. — Din fr. **antithèse.**

ANTITÍFIC, -Ă, *antitifici, -ce,* adj., s.n. (Medicament, vaccin) care se folosește împotriva febrei tifoide. — Din. fr. **antityphique.**

ANTITIROIDIÁN, -Ă, *antitiroidieni, -e,* adj., s.n. (Medicament) care combate hipertiroidia. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **antithyroïdien.**

ANTITÓN s.n. Emulsie constituită din ulei de in, gumă arabică și acid fosforic, folosită în tipografie pentru combaterea fenomenului de tonare. — **Anti** + **ton.**

ANTITÓXIC, -Ă, *antitoxici, -ce,* adj., s.n. (Substanță) care distruge otrăvurile, care anihilează efectele lor. — Din fr. **antitoxique.**

ANTITOXÍNĂ, *antitoxine,* s.f. Substanță produsă de organism, capabilă să neutralizeze acțiunea toxinelor microbiene. — Din fr. **antitoxine.**

ANTITRANSPIRÁNT, -Ă, *antitranspiranți, -te,* adj., s.n. (Substanță) care împiedică transpirația; antisudorific. — De la **transpira.**

ANTITRINITÁR, -Ă, *antitrinitari, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Privitor la antitrinitarism. **2.** S.m. și f. Adept al antitrinitarismului. — Din fr. **antitrinitaire.**

ANTITRINITARÍSM s.n. Doctrină religioasă care neagă dogma creștină a unității dintre Dumnezeu, Isus Hristos și Sfântul Duh. — Din fr. **antitrinitairisme.**

ANTITRÚST adj. invar. Care este (folosit) împotriva trusturilor (**1**). — Din engl. **antitrust.**

ANTITUBERCULÓS, -OÁSĂ, *antituberculoși, -oase,* adj., s. n. (Medicament) care combate tuberculoza. — Din fr. **antituberculeux.**

ANTITUSÍV, -Ă, *antitusivi, -e,* adj., s.n. (Medicament) care calmează tusea. — Din fr. **antitussif.**

ANTIUMÁN, -Ă, *antiumani, -e,* adj. Care este lipsit de omenie; care este îndreptat împotriva omului. [Pr.: *-ti-u-*] — **Anti-** + **uman.**

ANTIUMANÍSM s.n. Orientare în filosofie, în artă etc., care neagă posibilitatea de desăvârșire a ființei umane, precum și demnitatea, valoarea ei. [Pr.: *-ti-u-*] — **Anti-** + **umanism.**

ANTIUMANITÁR, -Ă, *antiumanitari, -e,* adj. Care este împotriva sentimentelor omenești, dușman al drepturilor și libertăților omului. [Pr.: *-ti-u-*] — **Anti-** + **umanitar.**

ANTIUNIONÍST, -Ă, *antiunioniști, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care este împotriva unirii, a uniunii a două țări; *spec.* (persoană) care era împotriva unirii Principatelor Române. [Pr.: *-ti-u-ni-o-*] — **Anti-** + **unionist.**

ANTIUNIVÉRS s.n. Univers ipotetic alcătuit din antimaterie. — **Anti-** + **univers** (după fr. *anti-univers*).

ANTIVARIÓLIC, -Ă, *antivariolici, -ce,* adj., s.n. (Vaccin, ser) care combate variola. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **antivariolique.**

ANTIVEDÉTĂ, *antivedete,* s.f. Artist, sportiv a cărui comportare denotă antivedetism. — **Anti-** + **vedetă.**

ANTIVEDETÍSM s.n. Atitudine a unui artist, a unui sportiv opusă vedetismului. — **Anti-** + **vedetism.**

ANTIVENÉRIC, -Ă, *antivenerici, -ce,* adj., s. n. (Medicament) care combate bolile venerice. — **Anti-** + **veneric.**

ANTIVENÍN s.n. (Biol.) Anticorp care neutralizează acțiunea toxică a veninului. — **Anti-** + **venin.**

ANTIVENINÓS, -OÁSĂ, *antiveninoși, -oase,* adj. Care neutralizează veninul (**1**). — **Anti-** + **veninos** (după fr. *antivénéreux).*

ANTIVIBRATÓR, -OÁRE, *antivibratori, -oare,* adj. (Despre un sistem tehnic) Care se opune transmiterii vibrațiilor de o anumită frecvență. — **Anti-** + **vibrator.**

ANTIVIRÁL, -Ă, *antivirali, -e,* adj., s.n. (Medicament) care combate virușii. — Din fr., engl. **antiviral.**

ANTIVÍRUS, (**1**) *antivirusuri,* s.n., (**2**) *antiviruși,* s.m. **1.** S.n. Substanță care împiedică dezvoltarea virușilor. **2.** S.m. (Inform.) Program care protejează preventiv stocurile de informație din calculator, detectează virusarea și asigură tratamentul. [Pl. și: (**1,** m.) *antiviruși*] — Din fr. **antivirus.**

ANTIVITAMÍNĂ, *antivitamine,* s.f. (Farm.) Substanță cu structură chimică analoagă cu a vitaminei corespunzătoare. — Din fr. **antivitamine.**

ANTIVOMITÍV, -Ă, *antivomitivi, -e,* adj., s.n. (Medicament) împotriva vărsăturilor. — **Anti-** + **vomitiv.**

ANTIZGÓMOT adj. invar. (Rar) Antifonic[2]. — **Anti-** + **zgomot.**

ANTIZÍMIC, -Ă, *antizimici, -ce,* adj., s.n. (Substanță) care împiedică fermentațiile. — Din fr. **antizymique.**

ANTOCIÁN, *antocieni,* s.m. Pigment din sucul plantelor care dă florilor, fructelor și frunzelor culoarea roșie, albastră sau violetă. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **antocian.**

ANTOFÍTĂ, *antofite,* s.f. (La pl.) Denumire dată plantelor cu flori; (și la sg.) plantă din acest grup; spermatofită. — Din fr. **anthophytes.**

ANTOFITÓZĂ, *antofitoze,* s.f. Boală a plantelor provocată de unele plante parazite sau semiparazite cu flori. — Din fr. **anthophytose.**

ANTOLOGÁ, *antologhez,* vb. I. Tranz. A include într-o antologie. — De la **antologie.**

ANTOLOGÁBIL, -Ă, *antologabili, -e,* adj. Care merită să fie inclus într-o antologie; *p. ext.* care este demn de reținut. — **Antologa** + suf. *-bil.*

ANTOLOGÁRE, *antologări,* s.f. Acțiunea de *a antologa* și rezultatul ei. — V. **antologa.**

ANTOLOGÁT, -Ă, *antologați, -te,* adj. Care a fost inclus într-o antologie. — V. **antologa.**

ANTOLÓGIC, -Ă, *antologici, -ce,* adj. De antologie, reprezentativ, indicat să facă parte dintr-o antologie. — Din fr. **anthologique.**

ANTOLOGÍE, *antologii,* s.f. Culegere de lucrări reprezentative, alese dintr-unul sau din mai mulți autori; florilegiu, crestomație. — Din fr. **anthologie.**

ANTONÍCĂ, *antonici,* s.f. Plantă erbacee cu flori albe și fructe aromatice care crește în pădurile de munte *(Chaerophyllum aromaticum).* — **Anton** (n. pr.) + suf. *-ică.*

ANTONÍM, *antonime,* s.n. Cuvânt care, considerat în raport cu altul, are sens contrar. — Din fr. **antonyme.**

ANTONÍMIC, -Ă, *antonimici, -ce,* adj. Care se află în raport de antonimie, referitor la antonimie. — Din fr. **antonymique.**

ANTONIMÍE, *antonimii,* s.f. Raport între două antonime. — Din fr. **antonymie.**

ANTONOMÁJ s.n. Operație de strângere și de distrugere a gărgărițelor care trăiesc în florile de măr. — Din fr. **anthonomage.**

ANTONOMASÍE s.f. Antonomază. — Din ngr., it. **antonomasia.**

ANTONOMÁZĂ, *antonomaze,* s.f. Figură de stil care constă în folosirea unui nume propriu în locul unui nume comun sau a unui nume comun ori a unei perifraze în locul unui nume propriu; antonomasie. — Din fr. **antonomase.**

ANTOZOÁR, *antozoare,* s.n. (La pl.) Clasă de celenterate marine care cuprinde polipii izolați sau grupați în colonii; coralier *(Anthozoa);* (și la sg.) animal din această clasă. [Pr.: *-zo-ar*] — Din fr. **anthozoaire.**

ANTRACÉN s.m. Substanță cristalizată de culoare albă-gălbuie, cu fluorescență albastră, care se prepară prin distilarea gudronului cărbunilor de pământ și servește îndeosebi la fabricarea unor coloranți. — Din fr. **anthracène.**

ANTRACHINÓNĂ, *antrachinone,* s.f. Substanță organică, derivată din antracen, alcătuită din cristale gălbui, care servește ca materie primă pentru unii coloranți. — Din fr. **anthraquinone.**

ANTRACÍT s.n. Cărbune de pământ de calitate superioară, bogat în carbon, sărac în substanțe volatile și apă, de culoare neagră lucioasă, foarte dens, bun combustibil. — Din fr. **anthracite.**

ANTRACNÓZĂ, *antracnoze,* s.f. Boală a unor plante provocată de ciuperci parazite și care formează pete circulare sau neregulate în special portocalii pe frunze. — Din fr. **anthracnose.**

ANTRACOTÉRIU, *antracoterii,* s.m. Gen de mamifer din care s-a dezvoltat porcul mistreț. — Din lat. **anthracoterium.**

ANTRACÓZĂ, *antracoze,* s.f. Boală profesională contractată în urma inhalării prafului de cărbune și infiltrării lui în plămâni. — Din fr. **anthracose.**

ANTRÁCT, *antracte,* s.n. Pauză între două acte sau între două părți ale unei reprezentații. ✦ Piesă instrumentală care se execută în această pauză. — Din fr. **entracte.**

ANTRANÍLIC, *antranilici,* adj. (În sintagma) *Acid antranilic* = pulbere cristalină, incoloră, solubilă în apă și în alcool, întrebuințată în chimie ca reactiv de determinare a cuprului, mercurului, plumbului etc. și ai cărei derivați sunt folosiți în parfumerie; acid aminobenzoic. — Din fr. **anthranilique.**

ANTRANÓL, *antranoli,* s.m. Alcool obținut prin reducerea antrachinonei, care se folosește în industria materiilor colorante. — Din fr. **anthranol.**

ÁNTRAX s.n. Boală infecțioasă, la animale, transmisibilă la oameni, manifestată mai ales prin leziuni viscerale; dalac, bubă-neagră, cărbune. — Din fr. **anthrax.**

ANTRÉN s.n. Însuflețire, vioiciune, animație, bună dispoziție. — Din fr. **entrain.**

ANTRENÁ, *antrenez,* vb. I. **1.** Tranz și refl. A (se) pregăti prin exerciții metodice (fizice, tactice, tehnice, psihologice și teoretice) pentru a obține cele mai bune rezultate într-o activitate (sportivă). **2.** Tranz. și refl. A atrage sau a se lăsa atras într-o acțiune, într-o discuție etc.; a (se) înflăcăra. **3.** Tranz. A atrage după sine, a pune în mișcare, a mișca un organ de mașină sau o mașină. ✦ A deplasa un material (solid, lichid sau gazos) cu ajutorul unui fluid în mișcare. **—** Din fr. **entrainer.**

ANTRENAMÉNT, *antrenamente,* s.n. **1.** Proces de instruire sistematică, fizică, psihică etc., în scopul obținerii unor performanțe (sportive). **2.** Exercițiu metodic la care este supus un organ, un aparat sau întregul organism animal, în scopul obținerii unei producții superioare. — Din fr. **entrainement.**

ANTRENÁNT, -Ă, *antrenanți, -te,* adj. Care atrage, care stimulează (într-o activitate). ✦ Distractiv, amuzant. ✦ Plin de antren. — Din fr. **entraînant.**

ANTRENÁRE, *antrenări,* s.f. Acțiunea de *a (se) antrena.* — V. **antrena.**

ANTRENÓR, -OÁRE, *antrenori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană calificată care se ocupă cu antrenarea sportivilor. **2.** S.n. Utilaj folosit pentru a antrena un organ de mașină sau o mașină. — Din fr. **entraîneur.**

ANTREPÓZIT, *antrepozite,* s.n. Clădire amenajată pentru depozitarea stocurilor de mărfuri sau de materiale. — Din fr. **entrepôt** (după *depozit).*

ANTREPRENÓR, -OÁRE, *antreprenori, -oare,* s.m. și f. Persoană care conduce o antrepriză. — Din fr. **entrepreneur.**

ANTREPRENORIÁL, -Ă, *antreprenoriali, -e,* adj. Care aparține antreprenorului sau antreprizei. — Din fr. **antreprenorial.**

ANTREPRÍZĂ, *antreprize,* s.f. Întreprindere care execută lucrări industriale, comerciale, de construcții etc.; lucrarea propriu-zisă. ✧ Expr. *A da în antrepriză* = a da o lucrare spre executare unei întreprinderi sau unui antreprenor. *A lua în antrepriză* = a lua conducerea unei lucrări. — Din fr. **entreprise.**

ANTRESÓL, *antresoluri,* s.n. (Rar) Mezanin. — Din fr. **entresol.**

ANTRÉT s.n. v. **antreu.**

ANTRETOÁZĂ, *antretoaze,* s.f. **1.** Fiecare dintre grinzile transversale care leagă grinzile principale ale unui pod. **2.** Bară care servește la legarea a două piese dintr-un mecanism și la menținerea lor fixă la oarecare distanță. **3.** Piesă metalică, cilindrică, goală în interior, folosită pentru consolidarea pereților unui cazan cu abur. — Din fr. **entretoise.**

ANTREȚÉL, *antrețele,* s.n. Diminutiv al lui *antreu.* — **Antret** + suf. *-el.*

ANTRÉU, *antreuri,* s.n. Prima încăpere (de dimensiuni mici) a unei locuințe, în care se intră venind de afară; vestibul. [Var.: **antrét** s.n.] — Din fr. **entrée.**

ANTRICÓT, *antricoate,* s.n. Carne de vacă, de oaie sau de porc provenită din regiunea intercostală; *p. ext.* friptură din această carne; cotlet. — Din fr. **entrecôte.**

ANTRÓPIC, -Ă, *antropici, -e,* adj. Antropogen. — Din fr. **anthropique.**

ANTROPO- Element de compunere cu sensul de „referitor la om", care servește la formarea unor adjective și substantive. — Din fr. **anthropo-.**

ANTROPOBIOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază specia umană și maimuțele antropoide. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **anthropobiologie.**

ANTROPOCÉNTRIC, -Ă, *antropocentrici, -ce,* adj. Privitor la antropocentrism, care aparține antropocentrismului. — Din fr. **anthropocentrique.**

ANTROPOCENTRÍSM s.n. Concepție filosofică potrivit căreia omul este centrul și scopul universului. — Din fr. **anthropocentrisme.**

ANTROPOFÁG, -Ă, *antropofagi, -ge,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se hrănește cu carne de om; canibal. — Din fr. **anthropophage,** lat. **anthropophagus.**

ANTROPOFAGÍE s.f. Folosire a cărnii de om ca hrană; canibalism. — Din fr. **anthropophagie.**

ANTROPOFÓB, -Ă, *antropofobi, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care urăște oamenii, care are frică de oameni. — Din fr. **anthropophobe.**

ANTROPOFOBÍE s.f. Atitudine de antropofob, ură, frică de oameni. — Din fr. **anthropophobie.**

ANTROPOGÉN, -Ă, *antropogeni, -e,* adj. Care este datorat acțiunii omului, cu urmări asupra reliefului, vegetației și climei; antropic. *Fenomen antropogen.* — Din fr. **anthropogène.**

ANTROPOGENÉTIC, -Ă, *antropogenetici, -ce,* adj. De antropogeneză. — Din fr. **anthropogénétique.**

ANTROPOGENÉZĂ s.f. Procesul apariției și dezvoltării omului, a speciei umane; antropogenie. — Din fr. **anthropogenèse.**

ANTROPOGENÍE s.f. Antropogeneză. — Din fr. **anthropogénie.**

ANTROPOGEOGRAFÍE s.f. Ramură a geografiei care se ocupă cu studiul populației și al așezărilor omenești; geografie umană, geografia populației. [Pr.: *-ge-o-*] — Din fr. **anthropogéographie.**

ANTROPOGRÁFIC, -Ă, *antropografici, -ce,* adj. De antropografie. — Din fr. **anthropographique.**

ANTROPOGRAFÍE s.f. Știința care studiază trăsăturile fizionomice specifice raselor și tipurilor umane. — Din fr. **anthropographie.**

ANTROPOÍD, -Ă, *antropoizi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre unele maimuțe) Care se aseamănă cu omul; antropomorf (**I 1**). **2.** S.n. (La pl.) Grup de maimuțe superioare asemănătoare cu omul, lipsite de coadă; (și la sg.) maimuță din acest grup. — Din fr. **anthropoïde.**

ANTROPOLATRÍE s.f. Dragoste exagerată pentru oameni (reflex al unei erezii creștine). — Din ngr. **anthropolatría.**

ANTROPOLÓG, -Ă, *antropologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în antropologie. — Din fr. **anthropologue.**

ANTROPOLÓGIC, -Ă, *antropologici, -ce,* adj. Al antropologiei, privitor la antropologie. — Din fr. **anthropologique.**

ANTROPOLOGÍE s.f. Știință care studiază originea, evoluția și diversele tipuri fizice ale omului, în corelație cu condițiile naturale și social-culturale. — Din fr. **anthropologie.**

ANTROPOLOGÍSM s.n. (Fil.) Concepție materialistă care consideră omul în mod abstract și numai ca pe o ființă naturală, independent de condițiile social-istorice în care se dezvoltă. — Din fr. **anthropologisme.**

ANTROPOMÉTRIC, -Ă, *antropometrici, -ce,* adj. De antropometrie, privitor la antropometrie. — Din fr. **anthropométrique.**

ANTROPOMETRÍE s.f. Metodă de studiu constând în măsurarea diferitelor părți ale corpului omenesc și a raportului dintre acestea. — Din fr. **anthropométrie.**

ANTROPOMÓRF, -Ă, *antropomorfi, -e,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Antropoid. ✦ (Substantivat, n. pl.) Grup de maimuțe asemănătoare cu omul. **2.** Care aparține antropomorfismului, privitor la antropomorfism. **II.** Adj., s.n. (Obiect de artă sau reprezentare decorativă) care are formă de ființă omenească. — Din fr. **anthropomorphe.**

ANTROPOMORFÍSM s.n. Concepție care atribuie însușiri omenești unor lucruri, ființe sau procese din natură. ✦ Reprezentare a zeilor și a divinității sub înfățișare omenească. — Din fr. **anthropomorphisme.**

ANTROPOMORFÍST, -Ă, *antropomorfiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care admite antropomorfismul. — Din fr. **anthropomorphiste.**

ANTROPOMORFIZÁ, *antropomorfizez,* vb. I. Tranz. A atribui unui lucru, unui fenomen, unei divinități etc. sentimente și însușiri umane. — Din fr. **anthropomorphiser.**

ANTROPONÍM, *antroponime,* s.n. **1.** Nume de persoană (prenume, patronim sau poreclă); antroponim. **2.** Toponim provenit dintr-un nume de persoană. — Din fr. **anthroponyme.**

ANTROPONÍMIC, -Ă, *antroponimici, -ce,* adj., s.n. **1.** Adj. Care se referă la antroponimie; antroponomastic (**1**). **2.** S.n. Nume de persoană (prenume, patronim sau poreclă); antroponim. — Din fr. **anthroponymique.**

ANTROPONIMÍE s.f. **1.** Ramură a lingvisticii care studiază numele de persoană; antroponomastică (**2**). **2.** Totalitatea numelor de persoană dintr-o localitate, dintr-o regiune sau dintr-o limbă. — Din fr. **anthroponymie.**

ANTROPONOMÁSTIC, -Ă, *antroponomastici, -ce,* adj., s.f. (Înv.) **1.** Adj. Antroponimic (**1**). **2.** S.f. Antroponimie. — Din fr. **anthroponomastique.**

ANTROPOPITÉC, *antropopiteci,* s.m. Maimuță considerată precursorul omului. — Din fr. **anthropopithèque.**

ANTROPOZOFÍE s.f. Cale de cunoaștere a lumii și a omului care abordează și dimensiunile spirituale ale acestora. — Din fr. **anthroposophie.**

ANTÚM, -Ă, *antumi, -e,* adj. (Despre lucrări scrise) Publicat în timpul vieții autorului. — Cf. lat. a n t e.

ANTURÁJ, *anturaje,* s.n. Totalitatea persoanelor care constituie mediul social particular al cuiva, care înconjoară în mod obişnuit pe cineva; mediul, compania, societatea în care trăieşte cineva. — Din fr. **entourage.**

ANȚĂRȚ adv. (Reg.) Acum doi ani. [Acc. şi: *ánțărț*] — Lat. **anno tertio.**

ANUÁL, -Ă, *anuali, -e,* adj. Care are loc o dată pe an; care durează un an; care corespunde unui an. *Raport anual. Plantă anuală. Plan anual.* [Pr.: *-nu-al*] — Din fr. **annuel,** lat. **annualis.**

ANUÁR, *anuare,* s.n. Publicaţie periodică anuală care prezintă activitatea unei instituţii, a unei întreprinderi etc. sau care conţine studii ştiinţifice. [Pr.: *-nu-ar*] — Din fr. **annuaire.**

ANUITÁTE, *anuităţi,* s.f. Sumă de bani (incluzând o parte din capital şi dobânda corespunzătoare) care se plăteşte periodic (de obicei anual) spre a rambursa un capital sau o datorie. ✦ *P. ext.* Sumă ce se plăteşte anual pentru o asigurare. [Pr.: *-nu-i-*] — Din fr. **annuité.**

ANULÁ, *anulez,* vb. I. Tranz. **1.** A declara nul, a desfiinţa, a suprima sau a abroga un act, o dispoziţie etc.; *p. gener.* a desfiinţa, a suprima, a declara nul; a şterge, a bara. **2.** A egala cu zero o expresie matematică. — Din fr. **annuler,** lat. **annullare.**

ANULÁBIL, -Ă, *anulabili, -e,* adj. Care se poate anula. — Din fr. **annulable.**

ANULABILITÁTE s.f. Posibilitate a unui act, a unui document etc. de a fi anulat. — Din fr. **annulabilité.**

ANULÁR, -Ă, *anulari, -e,* adj. (Rar) De forma unui inel, care se înfăţişează ca un inel. — Din fr. **annulaire.**

ANULÁRE, *anulări,* s.f. Acţiunea de *a anula;* anulaţie. — V. **anula.**

ANULÁT, -Ă, *anulaţi, -te,* adj. **1.** (Despre acte, dispoziţii etc.) Care a fost declarat nul; abrogat. **2.** (Despre un text, o literă, o cifră etc.) Barat. — V. **anula.**

ANULÁȚIE, *anulaţii,* s.f. (Rar) Anulare. — Din fr. **annulation.**

ANÚME adj. invar., adv. **I.** Adj. invar. Care se face, se spune etc. în mod special. *O vorbă anume*. **II.** Adv. **1.** Cu numele de... ✦ Iată care; adică. *În limba română sunt trei genuri, şi anume: masculin, feminin şi neutru.* **2.** Înadins, special; cu scopul. *A venit anume pentru mine.* **3.** În mod precis, exact. *Cât anume?* — **A**[3] + **nume.**

ANUMÍT, -Ă, *anumiţi, -te,* adj. **1.** Care a fost hotărât, precizat. *O anumită zi. O anumită casă.* ✦ Deosebit, special, aparte. *Se uita într-un anumit fel.* **2.** Unul, oarecare. *Anumiţi oameni.* — **Anume** + suf. *-it* (după germ. *bestimmt).*

ANUNCIATÓR, *anunciatoare,* s.n. Aparat care anunţă modificări sau abateri în timpul funcţionării unui sistem tehnic. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **annonciateur.**

ANÚNȚ, *anunţuri,* s.n. Înştiinţare (scrisă). — Din **anunţa** (derivat regresiv).

ANUNȚÁ, *anúnţ,* vb. I. Tranz. A aduce la cunoştinţă; a vesti, a încunoştinţa. ✦ A vesti sosirea cuiva (rostindu-i numele cu voce tare). — Din fr. **annoncer,** lat. **annuntiare.**

ANUNȚÁRE, *anunţări,* s.f. Acţiunea de *a anunţa.* — V. **anunţa.**

ANUNȚĂTÓR, -OÁRE, *anunţători, -oare,* adj. (Rar) Care anunţă, vesteşte sau prevesteşte ceva. — **Anunţa** + suf. *-ător.*

ANÚRĂ, *anure,* s.f. (La pl.) Ordin de amfibieni lipsiţi de coadă în stadiul de adult, cu membrele adaptate pentru salt; (şi la sg.) animal din acest ordin. — Din fr. **anures.**

ANURÍE, *anurii,* s.f. Încetare patologică a urinării, întâlnită în bolile renale. — Din fr. **anurie.**

ÁNUS, *anusuri,* s.n. Orificiu terminal al intestinului gros, prin care sunt eliminate materiile fecale. — Din fr., lat. **anus.**

ANVELÓPĂ, *anvelope,* s.f. **1.** Înveliş de protecţie al camerei de aer a unei roţi de vehicul, confecţionat din cauciuc. ✦ Înveliş exterior al unei mingi de fotbal, de volei etc. **2.** Supracopertă. **3.** (Pict.) Atmosferă difuză care învăluie figurile dintr-un tablou. — Din fr. **enveloppe.**

ANVERGÚRĂ, *anverguri,* s.f. **1.** Desfăşurare, întindere. ✧ Loc. adj. *De mare anvergură* = pe plan mare; vast, atotcuprinzător. **2.** Distanţă între extremităţile aripilor unui avion. ✦ Distanţă între vârfurile aripilor întinse la păsări, fluturi şi liliac. — Din fr. **envergure.**

ANXIETÁTE s.f. Stare de nelinişte, de aşteptare încordată, însoţită de palpitaţii, jenă în respiraţie etc., întâlnită în unele boli de nervi. [Pr.: *-xi-e-*] — Din fr. **anxiété,** lat. **anxietas, -atis.**

ANXIÓS, -OÁSĂ, *anxioşi, -oase,* adj. Neliniştit, îngrijorat, încordat. [Pr.: *-xi-os*] — Din fr. **anxieux.**

ANZERIFÓRMĂ, *anzeriforme,* s.f. (La pl.) Ordin de păsări înotătoare, cu gâtul lung, cu picioarele scurte, având trei degete unite printr-o membrană; (şi la sg.) pasăre din acest ordin. — Din fr. **ansériforme.**

AOLEÓ interj. v. **aoleu.**

AOLÉU interj. Exclamaţie care exprimă durere, spaimă, dor, mirare. [Var.: **aléu, aoleó, auléu, oleó, oleoleó, oléu** interj.] — Onomatopee.

AOLÍCĂ interj. (Pop.) Diminutiv al lui *aoleu.* — **Aoleu** + suf. *-ică.*

AORÍST, *aoriste,* s.n. Timp verbal, în unele limbi vechi, care exprimă o acţiune trecută nedeterminată. — Din fr. **aoriste,** lat. **aoristus.**

AÓRTĂ, *aorte,* s.f. Cea mai mare arteră a corpului la vertebrate, care duce sângele oxigenat de la inimă în tot corpul. ✧ (Adjectival) *Artera aortă.* — Din fr. **aorte.**

AÓRTIC, -Ă, *aortici, -ce,* adj. Care aparţine aortei, privitor la aortă. — Din fr. **aortique.**

AORTÍTĂ, *aortite,* s.f. Inflamaţie cronică a aortei. — Din fr. **aortite.**

APAGÓGIC, -Ă, *apagogici, -ce,* adj. (În sintagma) *Raţionament* (ori *argument*) *apagogic* sau *demonstraţie apagogică* = raţionament sau demonstraţie (ori argument) indirect(ă) prin reducere la absurd. — Din fr. **apagogique.**

APANÁJ, *apanaje,* s.n. **1.** Parte dintr-un domeniu feudal acordată fiilor din casele domnitoare şi din marile familii nobile; proprietate sau venit acordat din averea ţării membrilor unei familii domnitoare. **2.** Bun material sau spiritual care se atribuie cuiva sau este acaparat în mod exclusiv de cineva; *fig.* ceea ce este propriu unei persoane sau unui lucru. — Din fr. **apanage.**

APÁR, *apari,* s.m. (Rar) Cel care vindea apă (aducând-o cu sacaua). — **Apă** + suf. *-ar.*

APARÁT, *aparate,* s.n. **1.** Sistem de piese care serveşte pentru o operaţie mecanică, tehnică, ştiinţifică etc. *Aparat de radio. Aparat telegrafic.* **2.** Sistem tehnic care transformă o formă de energie în alta. **3.** Ansamblu de organe anatomice care servesc la îndeplinirea unei funcţiuni fundamentale. *Aparat digestiv.* **4.** Totalitatea serviciilor (sau, *p. ext.*, a personalului) care asigură bunul mers al unei instituţii sau al unui domeniu de activitate. *Aparat administrativ.* ✧ *Aparat de stat* = totalitatea organelor de stat care îndeplinesc funcţiile acestuia; totalitatea angajaţilor acestor organe. **5.** Ansamblul mijloacelor care servesc pentru un anumit scop. ✧ *Aparat ştiinţific* = totalitatea documentelor, izvoarelor, surselor de investigaţie ştiinţifică folosite de un cercetător. *Aparat critic* = totalitatea notelor şi comentariilor care însoţesc o ediţie critică. — Din lat. **apparatus,** fr. **apparat,** germ. **Apparat** (cu unele sensuri după fr. *appareil).*

APARATÁJ, *aparataje,* s.n. Totalitate a aparatelor folosite într-un anumit domeniu de activitate. — **Aparat** + suf. *-aj* (după fr. *appareillage).*

APARÁTCIC, *aparatcici,* s.m. Membru al conducerii unui partid sau al unui sindicat. ✦ Persoană care face carieră în cadrul unui partid politic pentru a ocupa posturi de conducere. — Din rus. **aparatčik.**

APARATÚRĂ, *aparaturi,* s.f. Totalitate a aparatelor care asigură funcţionarea şi controlul unei anumite instalaţii, maşini etc.; *p. ext.* aparataj. — Din germ. **Apparatur.**

APÁRE vb. III v. **apărea.**

APARÉNT, -Ă, *aparenţi, -te,* adj. **1.** Care este altfel decât pare la prima vedere, care este doar în aparenţă aşa cum se arată. *Linişte aparentă.* ✦ (Adverbial) În aparenţă. **2.** (Franţuzism) Care apare cu claritate (privirii, minţii). ✧ *Cărămidă aparentă* = cărămidă specială destinată zidirii unor faţade care nu se acoperă cu tencuială. — Din fr. **apparent,** lat. **apparens, -ntis.**

APARÉNȚĂ, *aparenţe,* s.f. Înfăţişare exterioară (şi adesea neconformă cu realitatea) a cuiva sau a ceva. ✧ Loc. adv. *În aparenţă* = după exterior, la prima vedere. ✧ Expr. *A salva aparenţele* = a reuşi să dea unui lucru, unei situaţii etc. o înfăţişare care să ascundă o realitate neplăcută. — Din fr. **apparence,** lat. **apparentia.**

APARÍȚIE, *apariţii,* s.f. **1.** Faptul de a apărea, de a se arăta privirii; ivire. ✦ Moment iniţial al unui proces în curs de dezvoltare. **2.** Ieşire de sub tipar a unei cărţi, a unui periodic etc.; publicare. — Din fr. **apparition,** lat. **apparitio, -onis.**

APARTAMÉNT, *apartamente,* s.n. Grup de încăperi într-o clădire, care formează o unitate şi serveşte ca locuinţă. — Din fr. **appartement.**

APÁRTE adv. În mod separat, deosebit (de...). ✦ (În teatru, ca indicaţie pentru actori) Cu glas mai scăzut, ca şi cum ar vorbi cu sine însuşi. ✦ (Adjectival) Deosebit, special; anumit. *Trăsătură aparte.* — **A**[3] + **parte** (după fr. *à part).*

APARTENÉNȚĂ, *apartenenţe,* s.f. Faptul de a ţine, de a fi legat de cineva sau de ceva; proprietatea de a fi un element constitutiv al unui ansamblu. — Din fr. **appartenance.**

APARTÉU, *aparteuri,* s.n. Scurt monolog rostit cu glas scăzut de un actor pe scenă, ca pentru sine. — Din fr. **aparté.**

APÁRTHEID s.n. Politică de segregaţie rasială practicată până în anul 1991 de guvernul Republicii Sud-Africane. — Din engl. **apartheid.**

APARȚÍNE, *aparţín,* vb. III. Intranz. A ţine, a depinde de cineva sau de ceva; a fi proprietatea cuiva. ✦ A face parte dintr-o anumită clasă, dintr-o anumită organizaţie etc. — Din fr. **appartenir** (după *ţine).*

APARȚÍNERE s.f. (Rar) Acţiunea de *a aparţine* şi rezultatul ei. — V. **aparţine.**

APÁȘ, *apaşi,* s.m. **1.** (La pl.) Numele unui trib de indieni din Texas; (şi la sg.) indian din acest trib. **2.** (Rar) Derbedeu, haimana; hoţ; bandit. — Din fr. **apache.**

APÁTIC, -Ă, *apatici, -ce,* adj. Care este cuprins de apatie, care manifestă sau trădează apatie. — Din fr. **apathique.**

APATÍE s.f. Stare, adesea patologică, de indiferenţă faţă de propria persoană şi faţă de lumea înconjurătoare. ✦ (În unele concepţii filosofice şi religioase) Ideal moral care constă în înăbuşirea oricărei pasiuni. — Din fr. **apathie,** lat. **apathia.**

APATÍT s.n. Fosfat natural de calciu, sticlos, incolor sau variat colorat, utilizat la fabricarea îngrăşămintelor minerale şi la extragerea fosforului. — Din fr. **apatite.**

APATRÍD, -Ă, *apatrizi, -de,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care nu are cetăţenia niciunui stat. — Din fr. **apatride.**

APATRIDÍE, *apatridii,* s.f. (Rar) Situaţie de apatrid. — Din fr. **apatridie.**

ÁPĂ, *ape,* s.f. **I. 1.** Lichid incolor, fără gust şi fără miros, compus hidrogenat al oxigenului, care formează unul dintre învelişurile Pământului. ✧ *Apă de Javel* v. *Javel. Apă neagră* = glaucom. ✧ Expr. *Apă de ploaie* = vorbe fără conţinut, vorbe goale; (concr.) lucru fără valoare. *A bate apa în piuă* = a vorbi mult şi fără rost. *A fi (toţi) o apă (şi un pământ)* = a fi la fel. *A intra la apă* = **a)** (mai ales despre ţesături) a-şi micşora dimensiunile după ce a fost băgat în apă (**I 1**); **b)** (fam.) a ajunge într-o situaţie grea, neplăcută. (Fam.) *A băga (pe cineva) la apă* = a face (cuiva) un mare neajuns. *A nu avea (nici) după ce bea apă* = a fi extrem de sărac. **2.** Masă de apă (**I 1**) formând un râu, un lac, o mare etc. ✧ *Ape teritoriale* = porţiune a mării sau a oceanului situată de-a lungul coastelor unui stat, formând o parte integrantă a teritoriului acestuia. ✧ Loc. adv. *Ca pe apă* sau *ca apa* = în mod curgător, fluent; pe dinafară. *Ştie lecţia ca pe apă.* ✧ Expr. *A şti* (sau *a vedea) în ce ape se scaldă cineva* = a cunoaşte gândurile, intenţiile sau dispoziţia cuiva. *A lăsa pe cineva în apele lui* = a nu deranja, a lăsa pe cineva în pace. *A nu fi în apele lui* = a fi abătut sau prost dispus. *A-i veni* (cuiva) *apa la moară* = a se schimba împrejurările în favoarea sa. *A-i lua* (cuiva) *apa de la moară* = a-i crea (cuiva) condiţii nefavorabile; a face să nu mai poată spune nimic. ✦ (La pl.) Valuri, unde. **3.** Fig. (La pl.) Joc de culori făcut în lumină de unele obiecte lucioase. **II. 1.** (Urmat de determinări) Denumire dată unor preparate lichide industriale, farmaceutice, de parfumerie etc. *Apă de colonie.* ✧ *Apă grea* = combinaţie a oxigenului cu deuteriul, folosită în unele reactoare nucleare. *Apă oxigenată* v. *oxigenat.* (Pop.) *Apă tare* = acid azotic. *Apă de clor* = soluţie care atacă aurul şi platina şi este folosită ca decolorant în industria textilă şi a hârtiei. *Apă de var* = soluţie cu proprietăţi antidiareice şi antiacide. **2.** Fig. Denumire dată unor secreţii apoase ale corpului (lacrimi, salivă, sudoare etc.). ✧ Expr. *A-i lăsa* (cuiva) *gura apă* (după ceva) = a dori (ceva) nespus de mult. *A fi (numai o) apă* = a fi foarte transpirat. — Lat. **aqua.**

APĂRÁ, *ápăr,* vb. I. Tranz. **1.** A interveni în ajutorul cuiva sau a ceva pentru a-l susţine împotriva unei acţiuni ostile. ✦ A păzi un teritoriu, un oraş etc.; a menţine o poziţie prin luptă. ✦ Refl. A se împotrivi unui atac, unei acţiuni ostile. **2.** A pune la adăpost de o primejdie, de frig etc.; a feri, a ocroti. **3.** A susţine pe cineva sau ceva, respingând obiecţiile aduse; a pleda cauza cuiva înaintea justiţiei. ✦ Refl. A aduce în sprijinul său argumentele necesare spre a dovedi că este pe nedrept învinuit. — Lat. **aparare** „a pregăti, a dispune".

APĂRÁIE s.f. Apărie. — **Apă** + suf. *-ăraie.*

APĂRÁRE, *apărări,* s.f. Acţiunea de *a (se) apăra.* ✧ Loc. vb. *A lua apărarea* = a apăra (pe cineva sau ceva). ✦ (Mil.) Una dintre formele principale de luptă, care urmăreşte oprirea ofensivei inamicului; totalitatea măsurilor luate în acest scop. ✦ (Concr.) Parte într-un proces care apără cauza cuiva. ✦ (Concr.) Totalitatea jucătorilor dintr-o echipă sportivă care au rolul de a apăra sau proteja poarta proprie. — V. **apăra.**

APĂRĂTÓR, -OÁRE, *apărători, -oare,* adj., s.m., s.f., s.n. **1.** Adj. Care apără sau protejează. **2.** S.m. şi f. Persoană care apără sau sprijină ceva sau pe cineva. ✦ Persoană care apără cauza cuiva în faţa justiţiei. ✦ Fundaş. **3.** S.n., s.f. Nume dat unor obiecte sau dispozitive (tehnice) cu rol protector. — **Apăra** + suf. *-ător.*

APĂREÁ, *apár,* vb. II. Intranz. **1.** A se arăta în faţa cuiva, a deveni vizibil cuiva, a se ivi; a lua naştere. ✦ A se arăta (cuiva) sub o anumită înfăţişare, a lua (pentru cineva) un anumit aspect. **2.** (Despre publicaţii) A ieşi de sub tipar. [Var.: **apáre** vb. III] — Din lat. **apparere** (după *părea).*

APĂRÍE s.f. Apă multă (de obicei vărsată sau căzută pe jos); apăraie. — **Apă** + suf. *-ărie.*

APĂSÁ, *apắs,* vb. I. **1.** Tranz. şi intranz. A se lăsa cu toată greutatea asupra unui lucru, a exercita o presiune asupra unui corp; a presa. ✦ Intranz. Fig. A accentua, a sublinia în vorbire un cuvânt, o frază etc. **2.** Tranz. Fig. A asupri, a oprima; a face să sufere, a chinui, a copleşi. — Lat. ***appensare.**

APĂSÁRE, *apăsări,* s.f. Acţiunea de *a apăsa* şi rezultatul ei. ✦ Stare a celui chinuit, copleşit de suferinţă, de griji materiale sau morale. — V. **apăsa.**

APĂSÁT, -Ă, *apăsaţi, -te,* adj. (Despre mers, paşi etc.; adesea adverbial) Energic (şi sacadat). ✦ Fig. (Despre modul de exprimare, vorbele etc. cuiva) Care este subliniat, marcat, arătând hotărâre, fermitate. ✧ (Adverbial) *Vorbeşte apăsat.* — V. **apăsa.**

APĂSĂTÓR, -OÁRE, *apăsători, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care asupreşte, oprimă; care copleşeşte, chinuieşte. **2.** S.n. (Tehn.) Călcător (**III 1**). — **Apăsa** + suf. *-ător.*

APĂTÓS, -OÁSĂ, *apătoşi, -oase,* adj. Care conţine multă apă, care este îmbibat cu apă; apos. — Lat. ***aquatosus** sau din **apă** (după *sănătos, secetos* etc.).

APEDÚCT, *apeducte,* s.n. Ansamblu de construcţii şi de instalaţii care servesc la transportarea apei de la locul de captare până la cel de folosire. — Din lat. **aquaeductus** (după *apă).*

APÉL, *apeluri,* s.n. **1.** Strigare a numelor unor persoane dintr-o colectivitate, spre a verifica prezenţa lor într-un anumit loc. **2.** Chemare scrisă sau orală adresată unei colectivităţi sau unei persoane. **3.** Cerere, rugăminte. ✧ Loc. vb. *A face apel la cineva* (sau *la ceva)* = a apela (**1**). **4.** Acţiune făcută la o instanţă judecătorească superioară, spre a obţine anularea unei sentinţe date de o instanţă inferioară. ✧ *Curte de apel* = instanţă judecătorească, superioară tribunalului, care are competenţa de a judeca recursul cuiva împotriva sentinţei tribunalului. **5.** Producere a unui semnal sonor sau luminos prin care se marchează cererea de a stabili o legătură telefonică sau telegrafică. — Din fr. **appel.**

APELÁ, *apelez,* vb. I. Intranz. **1.** A se adresa cuiva cu o rugăminte, cu o cerere, a cere concursul cuiva. **2.** (Jur.) A introduce un apel (**4**). — Din fr. **appeler.**

APELÁNT, -Ă, *apelanţi, -te,* s.m. şi f. (Jur.) Persoană care a introdus un apel împotriva unei sentinţe judecătoreşti. — Din fr. **appelant.**

APELATÍV, -Ă, *apelativi, -e,* adj., s.n. Care se aplică unei clase, unei specii întregi; comun, general. ✦ (Substantivat, n.) Substantiv comun, nume. — Din fr. **appellatif,** lat. **appelativus.**

APÉLLA s.f. Nume dat adunării poporului din Sparta antică. — Cuv. gr.

APELPISÍE, *apelpisii,* s.f. (Înv.) Stare de deznădejde, de disperare sau de exasperare. — Din ngr. **apelpisia.**

APELPISÍT, -Ă, *apelpisiţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Înv.) (Om) deznădăjduit, disperat, exasperat, care nu se mai poate stăpâni. — Din **apelpisi** (înv. „a deznădăjdui" < ngr.).

APÉNDICE, *apendice,* s.n. **1.** (În forma accentuată *apendíce*) Mică prelungire a tubului intestinal, în partea de jos a cecului[2]. **2.** Parte secundară a unui obiect, care se prezintă ca o prelungire sau ca o completare a acestuia. **3.** Adaos, anexă, supliment la o publicaţie. **4.** (Fon.) Element fonic suplimentar care însoţeşte articulaţia unui sunet. [Acc. şi: *apendíce*] — Din fr. **appendice,** lat. **appendix, -icis.**

APENDICECTOMÍE, *apendicectomii,* s.f. Îndepărtare a apendicelui (**1**) pe cale chirurgicală. — Din fr. **appendicectomie.**

APENDICÍTĂ, *apendicite,* s.f. Boală care constă în inflamarea acută sau cronică a apendicelui (**1**) şi care se manifestă de obicei prin crize dureroase. — Din fr. **appendicite.**

APENDÍCUL, *apendicule,* s.n. Apendice mic. — Din fr. **appendicule.**

APENDICULÁR, -Ă, *apendiculari, -e,* adj. Care formează un apendice, în formă de apendice. — Din fr. **appendiculaire.**

APEPSÍE, *apepsii,* s.f. Întârziere a procesului de digestie, din cauza secreţiei gastrice insuficiente. — Din fr. **apepsie.**

APERCEPTÍV, -Ă, *aperceptivi, -e,* adj. Care se referă la apercepţie, care constituie o apercepţie. — Din fr. **aperceptif.**

APERCÉPŢIE s.f. Proces mintal care constă în integrarea percepţiilor în experienţa individuală anterioară. — Din fr. **aperception.**

APERIÓDIC, -Ă, *aperiodici, -ce,* adj. Care nu variază periodic (în timp). [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **apériodique.**

APERITÍV, *aperitive,* s.n. **1.** Gustare care se ia înainte de masă (pentru a stimula pofta de mâncare). **2.** Băutură alcoolică consumată înainte de masă (pentru a stimula pofta de mâncare). — Din fr. **apéritif,** lat. **aperitivus.**

APERTOMÉTRU, *apertometre,* s.n. (Fot.) Instrument pentru măsurarea unghiulaţiei. — Din fr. **apertomètre,** engl. **apertometer.**

APERTÚRĂ, *aperturi,* s.f. **1.** (Fon.) Grad de deschidere a canalului fonator în timpul emiterii sunetelor. **2.** (Anat.) Grad de deschidere a unei cavităţi. **3.** (Fot.) Unghiulaţie. — Din fr. **aperture,** it. **apertura.**

APETÁL, -Ă, *apetali, -e,* adj. (Despre flori, *p. ext.* despre plante) Care este lipsit de petale. ✦ (Substantivat, f. pl.) Grup de plante dicotiledonate cu florile fără petale. — Din fr. **apétale.**

APETÉNŢĂ s.f. (Livr.) Tendinţă a cuiva către ceea ce îi poate satisface nevoile, înclinaţiile etc. naturale. — Din fr. **appétence.**

APETISÁNT, -Ă, *apetisanţi, -te,* adj. Care trezeşte, stimulează pofta de mâncare; *p. ext.* care atrage, îmbie, ispiteşte. — Din fr. **appétissant.**

APETÍT, *apetituri,* s.n. Poftă de mâncare; *p. ext.* dorinţă nestăpânită de a face ceva. — Din fr. **appétit.**

ÁPEX, *apexuri,* s.n. **1.** (Astron.) Punct de pe bolta cerească spre care se deplasează în aparenţă sistemul nostru solar. **2.** Capăt, extremitate (ascuţită) a unui obiect. — Din fr., lat. **apex.**

APICÁL, -Ă, *apicali, -e,* adj. **1.** (Anat., Med.) Care este situat la vârful, la extremitatea unui organ. **2.** (Despre consoane) Articulat prin apropierea vârfului limbii de dinţi, de alveole, de bolta palatului. — Din fr. **apical.**

APÍCOL, -Ă, *apicoli, -e,* adj. Care se obţine de la albine; care aparţine apiculturii, privitor la apicultură. — Din fr. **apicole.**

APICULTÓR, -OÁRE, *apicultori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu apicultura; albinar, prisăcar, stupar. — Din fr. **apiculteur.**

APICULTÚRĂ s.f. (Ştiinţă care se ocupă cu) creşterea şi îngrijirea raţională a albinelor, în scopul folosirii produselor lor; albinărit, prisăcărit, stupărit. — Din fr. **apiculture.**

APÍDĂ, *apide,* s.f. (La pl.) Familie de insecte himenoptere care cuprinde albinele şi bondarii; (şi la sg.) insectă care aparţine acestei familii. — Din fr. **apidé.**

APIÓL s.n. (Farm.) Ulei extras din seminţele de pătrunjel şi care serveşte la declanşarea menstruaţiei şi ca febrifug. [Pr.: *-pi-ol*] — Din fr. **apiol.**

APIRÉTIC, -Ă, *apiretici, -ce,* adj. Care are temperatura corpului în limite normale; care nu este însoţit de febră; afebril. — Din fr. **apyrétique.**

APIREXÍE s.f. Lipsă a febrei în cazul unei boli. — Din fr. **apyrexie.**

APITERÁPIC, -Ă, *apiterapici, -ce,* adj. De apiterapie. — **Apiterap**[ie] + suf. *-ic.*

APITERAPÍE, *apiterapii,* s.f. Tratament cu produse apicole. — **Api**[col] + **terapie.**

APLANÁ, *aplanez,* vb. I. Tranz. A face să dispară o neînțelegere, un conflict etc. — Din fr. **aplanir.**

APLANÁRE s.f. Acțiunea de *a aplana* și rezultatul ei. — V. **aplana.**

APLATIZÁ, *aplatizez,* vb. I. Tranz. A face plat, a turti prin presare. — După fr. **aplatir.**

APLATIZÁRE, *aplatizări,* s.f. Faptul de *a aplatiza.* — V. **aplatiza.**

APLATIZÁT, -Ă, *aplatizați, -te,* adj. Plat, turtit prin presare. — V. **aplatiza.**

APLAUDÁ, *apláud,* vb. I. Intranz. A bate din palme în semn de mulțumire, de aprobare, de admirație. ✦ Tranz. A-și exprima mulțumirea, aprobarea, admirația față de cineva sau ceva prin aplauze. [Pr.: *-pla-u-*] — Din fr. **applaudir,** lat. **applaudere.**

APLAUDÁC, *aplaudaci,* s.m. (Fam.; peior.) **1.** Persoană care aplaudă în special pe cei ce dețin puterea. **2.** Persoană conformistă, obedientă. — **Aplauda** + suf. *-ac.*

APLAUDÁRE, *aplaudări,* s.f. Acțiunea de *a aplauda;* (rar, la pl.) aplauze. [Pr.: *-pla-u-*] — V. **aplauda.**

APLÁUZE s.n. pl. Bătăi repetate din palme în semn de mulțumire, de aprobare, de admirație; aplaudări. [Pr.: *-pla-u-*] — Din lat. **applausus,** it. **applauso.**

APLÁZIC, -Ă, *aplazici, -ce,* adj. (Med.; despre țesuturi, organe) Care prezintă aplazie. — Din fr. **aplasique.**

APLAZÍE s.f. Lipsă de dezvoltare a unui țesut sau a unui organ. — Din fr. **aplasie.**

APLECÁ, *apléc,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A face să-și schimbe sau a-și schimba poziția (verticală) prin îndoire spre pământ; a (se) îndoi, a (se) înclina, a (se) pleca; *fig.* a (se) supune. **2.** Tranz. (Pop.) A alăpta. **3.** Refl. Fig. A simți atracție, vocație pentru ceva, a înclina către ceva; a se preocupa de cineva sau de ceva. **4.** Refl. (În expr.) *A i se apleca* = a căpăta o indigestie; a-i veni greață. — Lat. **applicare.**

APLECÁRE, *aplecări,* s.f. Acțiunea de *a (se) apleca* și rezultatul ei. ✦ Fig. Predispoziție, înclinație pentru ceva. — V. **apleca.**

APLECÁT, -Ă, *aplecați, -te,* adj. Care și-a schimbat poziția (verticală); îndoit, înclinat, plecat, adus. — V. **apleca.**

APLICÁ, *aplíc,* vb. I. Tranz. **1.** A pune un lucru pe (sau peste) altul pentru a le fixa, a le uni, a face din ele un corp comun. **2.** A pune ceva în practică; a întrebuința, a folosi; a face, a administra. *A aplica un procedeu. A aplica un tratament.* ✧ Loc. vb. *A aplica* (cuiva) *o corecție* = a pedepsi cu bătaia (pe cineva). **3.** A administra (un tratament medical). **4.** A raporta un principiu general la un caz concret, particular. — Din fr. **appliquer,** lat. **applicare.**

APLICÁBIL, -Ă, *aplicabili, -e,* adj. Care se poate aplica. — Din fr. **applicable.**

APLICABILITÁTE s.f. Posibilitatea de a fi pus în practică. — Din fr. **applicabilité.**

APLICÁRE, *aplicări,* s.f. Acțiunea de *a aplica* și rezultatul ei. — V. **aplica.**

APLICÁT, -Ă, *aplicați, -te,* adj. **1.** (În sintagma) *Broderie aplicată* = motiv de broderie care se realizează prin fixarea și conturarea pe un material a unor bucăți din altă țesătură. **2.** (Despre unele științe sau domenii de cercetare) Care își găsește o aplicație imediată. **3.** (Franțuzism; despre oameni) Înzestrat, talentat. — V. **aplica.**

APLICATÍV, -Ă, *aplicativi, -e,* adj. (Despre unele științe, domenii sau metode de cercetare) Care își găsește o aplicație imediată, care este legat nemijlocit de viața practică. — Din fr. **applicatif.**

APLICATIVITÁTE s.f. (Rar) Caracter aplicativ. — După fr. **applicabilité.**

APLICÁȚIE, *aplicații,* s.f. **1.** Faptul de a aplica (**1**). ✦ Ceea ce se aplică (**1**); *p. ext.* obiect, lucru care rezultă din aplicarea aceasta. **2.** Faptul de a aplica (**2**), de a pune în practică. **3.** Fig. Aptitudine, talent, înclinație. — Din fr. **application.**

APLÍCĂ, *aplice,* s.f. **1.** Ornament în relief fixat pe suprafața unui obiect, a unui perete etc. **2.** Corp de iluminat care se fixează pe perete. — Din fr. **applique.**

APLÍT s.n. Rocă eruptivă de culoare deschisă, cu aspect grăunțos fin. — Din fr. **aplite,** germ. **Aplit.**

APLÓMB s.n. **1.** (Livr.) Siguranță absolută sau îndrăzneală (adesea nejustificată) manifestate în comportarea cuiva. **2.** Poziție și direcție a membrelor unor animale în raport cu pământul și cu planul median al corpului, care servește la alegerea animalelor în vederea selecției. — Din fr. **aplomb.**

APNÉE s.f. (Med.) Oprire temporară, voluntară sau involuntară, a respirației. — Din fr. **apnée.**

APOCALÍPS s.n. Parte din Noul Testament în care este înfățișat în chip alegoric sfârșitul lumii. ✦ *P. ext.* Scriere religioasă cuprinzând proorociri despre sfârșitul lumii. ✦ Sfârșitul lumii în religia creștină. [Var.: **apocalípsă** s.f.] — Din fr. **apocalypse,** lat. **apocalypsis.**

APOCALÍPSĂ s.f. v. **apocalips.**

APOCALÍPTIC, -Ă, *apocaliptici, -ce,* adj. Care aparține apocalipsului, specific apocalipsului; *p. ext.* care are aspectul unei catastrofe. — Din fr. **apocalyptique.**

APOCINACÉE, *apocinacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee sau lemnoase care secretă un suc lăptos; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **apocynacée.**

APOCÓPĂ, *apocope,* s.f. (Fenomen fonetic care constă în) dispariția unui sunet sau a unui grup de sunete de la sfârșitul unui cuvânt. — Din fr. **apocope,** lat. **apocopa.**

APOCRÍF, -Ă, *apocrifi, -e,* adj. (Despre scrieri) Care este atribuit altui autor decât celui adevărat; a cărui autenticitate este îndoielnică. ✦ (Substantivat, n.) Scriere religioasă nerecunoscută azi între cele canonice. — Din fr. **apocryphe,** lat. **apocryphus.**

APOCROMÁT, *apocromate,* s.n., adj. (Obiectiv fotografic) Care are corectată aberația cromatică pentru trei culori (roșu, galben, violet). — Din fr. **apochromat.**

APOCROMÁTIC, -Ă, *apocromatici, -ce,* adj. (Despre obiective fotografice) Apocromat. — Din fr. **apochromatique.**

APÓD, -Ă, *apozi, -de,* adj. (Despre unele animale) Lipsit de picioare. — Din fr. **apode.**

APODÍCTIC, -Ă, *apodictici, -ce,* adj. (Log.; despre judecăți, demonstrații etc.) Care exprimă raporturi și legături necesare între lucruri sau fenomene; care exclude posibilitatea unei opoziții. — Din fr. **apodictique,** lat. **apodicticus.**

APODÓZĂ, *apodoze,* s.f. (Lingv.) Partea a doua a unei perioade condiționale, care conține consecința primei părți. — Din fr. **apodose.**

APOÉTIC, -Ă, *apoetici, -ce,* adj. Care nu este poetic, care nu are valoare poetică. — Din **poetic.**

APOFÍZĂ, *apofize,* s.f. **1.** Proeminență pe suprafața unui os. *Apofiza vertebrelor.* **2.** Ramificație de formă tubulară sau cilindrică a filoanelor, zăcămintelor, corpurilor eruptive etc., care pătrunde în rocile înconjurătoare. **3.** (Arhit.) Mulură concavă care marchează legătura dintre fusul unei coloane și baza ei. — Din fr. **apophyse,** lat. **apophysis.**

APOFONÍE, *apofonii,* s.f. (Lingv.) Alternanță care există între vocalele din tema unui cuvânt. — Din fr. **apophonie.**

APOFTEGMÁTIC, -Ă, *apoftegmatici, -ce,* adj. (Livr.) Care reprezintă o apoftegmă. — Din fr. **apophtegmatique.**

APOFTÉGMĂ, *apoftegme,* s.f. (Livr.) Maximă, sentință formulată de obicei de o personalitate celebră (din Antichitate). — Din fr. **apophtegme.**

APOGAMÍE s.f. Formare a embrionului vegetal dintr-o altă celulă decât oosfera. — Din fr. **apogamie.**

APOGÉU, *apogee,* s.n. **1.** Punct culminant în dezvoltarea unui fenomen, a unei acțiuni etc. **2.** Punctul cel mai depărtat de Pământ la care se află un astru pe orbita sa. — Din fr. **apogée.**

APOGIATÚRĂ, *apogiaturi,* s.f. Ornament melodic, simplu sau dublu, care precedă sunetul principal la interval de secundă și este scris cu litere mai mici. — Din it. **appoggiatura.**

APÓI adv. **1.** După aceea, pe urmă. *A venit apoi la mine.* ✦ (Cu valoare de conjuncție) Atunci, în cazul acesta, dacă e așa, așa fiind. *Dacă e adevărat, apoi ai dreptate.* **2.** (De obicei precedat de conjuncții; adesea cu valoare de conjuncție) Pe lângă asta, și încă, unde mai pui că; dar; altminteri. *Și-apoi era război pe vremea aceea.* [Var.: (pop.) **păi, poi** adv.] — Lat. **ad-post.**

APOLÍNIC, -Ă, *apolinici, -ce,* adj. (Despre artă și cultură) Care este orientat spre ordine, măsură și armonie, caracterizat printr-o contemplare senină, detașată; lucid, rațional. — Din germ. **apollinisch.**

APOLÍTIC, -Ă, *apolitici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care este în afara politicii, care nu se ocupă cu politica. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care susține sau practică apolitismul. — Din fr. **apolitique,** (**2**) și după rus. **apoliticînîi.**

APOLITÍSM s.n. Indiferență față de viața și activitatea politică. — Din fr. **apolitisme,** rus. **apolitizm.**

APÓLO, *apolo,* s.m. **1.** Nume care se dă (după un personaj legendar din Antichitate) unui tânăr foarte frumos. **2.** Numele unui fluture de zi. — Din fr. **Apollon.**

APOLÓG, *apologuri,* s.n. Scurtă povestire (în versuri sau în proză) cu sens moralizator, prezentată în formă alegorică. V. *fabulă.* — Din fr. **apologue,** lat. **apologus.**

APOLOGÉT, *apologeți,* s.m. Susținător fervent (și adesea exagerat) al meritelor cuiva sau a ceva. — Din germ. **Apologet.**

APOLOGÉTIC, -Ă, *apologetici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care conține o apologie, care ține de apologie. **2.** S.f. Sistem (adesea neîntemeiat) de apărare sau de justificare a unei idei, doctrine etc. **3.** S.f. Parte a teologiei care are ca scop apărarea religiei creștine prin argumente raționale și istorice. — Din fr. **apologétique.**

APOLOGETÍSM s.n. (Rar) Apologie. — **Apologet** + suf. *-ism.*

APOLOGÍE, *apologii,* s.f. **1.** Elogiu, laudă fervență (și adesea exagerată) adusă unei persoane, unei idei etc.; apărare (servilă și interesată) a cuiva sau a ceva. **2.** Discurs, scriere care face apologia (**1**) cuiva sau a ceva. — Din fr. **apologie,** lat. **apologia.**

APOLOGIZÁ, *apologizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face o apologie. — **Apologie** + suf. *-iza.*

APOMÉTRU, *apometre,* s.n. Contor pentru apă. — **Apă** + **metru.**

APONEVRÓTIC, -Ă, *aponevrotici, -ce,* adj. Care se referă la aponevroză, care aparține aponevrozei. — Din fr. **aponévrotique.**

APONEVRÓZĂ, *aponevroze,* s.f. (Anat.) Prelungire fibroasă lată care continuă sub muşchi. — Din fr. **aponévrose.**

APOPLÉCTIC, -Ă, *apoplectici, -ce,* adj. Propriu apoplexiei, de apoplexie. *Criză apoplectică.* ✦ (Adesea substantivat) Predispus la apoplexie. *Persoană apoplectică.* — Din fr. **apoplectique.**

APOPLEXÍE, *apoplexii,* s.f. **1.** Pierdere bruscă a cunoştinţei şi a sensibilităţii, cauzată de obicei de o hemoragie cerebrală; atac, dambla, ictus apoplectic. **2.** Concentrare bruscă de sânge într-un organ. — Din fr. **apoplexie,** lat. **apoplexia.**

APORÉTIC, -Ă, *aporetici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. (Livr.) Care are aspectul unei aporii, de aporie. **2.** S.f. Modalitate de punere a problemelor dialecticii cunoaşterii şi acţiunii greu sau imposibil de rezolvat, în vederea descoperirii principiilor echilibrării lor. — Din fr. **aporétique.**

APORÍE, *aporii,* s.f. Dificultate de ordin raţional greu sau imposibil de rezolvat. — Din ngr. **aporía,** fr. **aporie.**

APÓRT[1] interj. Strigăt cu care se îndeamnă un câine să aducă vânatul împuşcat sau un obiect aruncat. — Din fr. **apporte** (< *apporter).*

APÓRT[2], *aporturi,* s.n. Contribuţie materială, intelectuală, morală etc. adusă de cineva într-o acţiune comună. — Din fr. **apport** (< *apporter).*

APORTÁ, pers. 3 *aportează,* vb. I. Tranz. (Despre câinii de vânătoare) A aduce vânatul împuşcat sau un obiect aruncat. — Din fr. **apporter.**

APÓS, -OÁSĂ, *apoşi, -oase,* adj. **1.** Care conţine (prea multă) apă, bogat în apă. **2.** Care seamănă cu apa. ✧ *Umoare apoasă* = lichid transparent care se află între corneea şi cristalinul ochiului. — Lat. **aquosus.**

APOSTASÍE s.f. v. **apostazie.**

APOSTÁT, -Ă, *apostaţi, -te,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care a săvârşit o apostazie (**1**); *p. ext.* răzvrătit, rebel. — Din fr. **apostat,** lat. **apostata.**

APOSTAZÍE, *apostazii,* s.f. **1.** Renunţare publică la o anumită credinţă religioasă; renegare a unei doctrine sau concepţii. **2.** Revoltă, răzvrătire împotriva stăpânirii. [Var.: **apostasíe** s.f.] — Din ngr. **apostasía,** fr. **apostasie.**

A POSTERIÓRI loc. adj., loc. adv. (Fil.) Bazat pe experienţă, dobândit în urma experienţei. [Pr.: *-ri-o-*] — Loc. lat.

APOSTERIORÍSM s.n. Concepţie filosofică potrivit căreia toate cunoştinţele se capătă prin experienţa individuală. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **apostériorisme.**

APOSTÍLĂ, *apostile,* s.f. Rezoluţie scrisă pe o petiţie, pe un raport etc.; *p. ext.* semnătură pusă pe un asemenea act. — Din fr. **apostille.**

APÓSTOL, (**I**) *apostoli,* s.m., (**II**) *apostole,* s.n. **I.** S.m. **1.** (În religia creştină) Titlu purtat, în primul rând, de Isus Hristos. ✦ Nume dat fiecăruia dintre cei doisprezece discipoli ai lui Hristos. ✦ Misionar creştin de la începutul creştinismului. **2.** Fig. Adept şi propagator înflăcărat al unei idei, al unei doctrine etc. **II.** S.n. (Mai ales la sg.) Carte de ritual creştin, cuprinzând faptele atribuite apostolilor (**I 1**) şi scrisorile lor adresate diferitelor persoane şi comunităţi. — Din sl. **apostolŭ.**

APOSTOLÁT s.n. Misiunea de apostol (**I**), activitatea desfăşurată de un apostol. — Din fr. **apostolat,** lat. **apostolatus.**

APOSTOLÉSC, -EÁSCĂ, *apostoleşti,* adj. (Rar) Apostolic. — **Apostol** + suf. *-esc.*

APOSTOLÉŞTE adv. (Fam.; în expr.) *A merge* (sau *a o lua, a pleca* etc.) *apostoleşte* = a merge (sau a pleca) pe jos; apostoliceşte. — **Apostol** + suf. *-eşte.*

APOSTÓLIC, -Ă, *apostolici, -ce,* adj. **1.** Care aparţine apostolilor (**I 1**), de apostoli; apostolesc. **2.** Care aparţine papei[2], privitor la papă[2]; pontifical. — Din fr. **aposto-lique,** lat. **apostolicus.**

APOSTOLICÉŞTE adv. (Înv.; în expr.) *A merge (*sau *a o lua, a pleca* etc.) *apostoliceşte* = a merge apostoleşte, v. *apostoleşte*. — **Apostolic** + suf. *-eşte.*

APOSTRÓF, *apostrofuri,* s.n. Semn ortografic în formă de virgulă, care marchează dispariţia accidentală în rostire a unor sunete. [Var.: **apostrófă** s.f.] — Din fr. **apostrophe,** lat. **apostrophus.**

APOSTROFÁ, *apostrofez,* vb. I. Tranz. A adresa cuiva o mustrare (violentă), a mustra pe cineva (cu ton aspru). — Din fr. **apostropher.**

APOSTROFÁRE, *apostrofări,* s.f. Acţiunea de *a apostrofa* şi rezultatul ei. — V. **apostrofa.**

APOSTRÓFĂ[1], *apostrofe,* s.f. **1.** Imputare, mustrare adresată cuiva (pe un ton violent). **2.** Figură retorică sau de stil prin care oratorul sau scriitorul, întrerupându-şi brusc cursul expunerii, se adresează direct unei persoane sau unui lucru personificat. — Din fr. **apostrophe,** lat. **apostropha.**

APOSTRÓFĂ[2] s.f. v. **apostrof.**

APOTÉCĂ, *apoteci,* s.f. (Reg.) Farmacie (**2**). — Din germ. **Apotheke.**

APOTÉMĂ, *apoteme,* s.f. Segment de dreaptă care uneşte centrul unui poligon regulat cu mijlocul oricăreia dintre laturile sale. ✦ Dreaptă dusă din vârful unei piramide regulate pe mijlocul oricăreia dintre laturile bazei. — Din fr. **apothème.**

APOTEÓTIC, -Ă, *apoteotici, -ce,* adj. (Rar) De apoteoză, care constituie o apoteoză. [Pr.: *-te-o-*] — **Apote**[oză] + suf. *-otic* (după *hipnoză — hipnotic).*

APOTEOZÁ, *apoteozez,* vb. I. Tranz. (În antichitatea greco-romană) A trece un erou sau un împărat în rândul zeilor. ✦ Fig. A aduce laude şi onoruri excepţionale, a ridica în slavă (pe cineva sau ceva). [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **apothéoser.**

APOTEOZÁRE, *apoteozări,* s.f. Acţiunea de *a apoteoza.* [Pr.: *-te-o-*] — V. **apoteoza.**

APOTEÓZĂ, *apoteoze,* s.f. (În antichitatea greco-romană) Solemnitate, festivitate prin care un erou sau un împărat era zeificat. ✦ Fig. Onoruri extraordinare aduse cuiva; preamărire, slăvire, glorificare. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **apothéose,** lat. **apotheosis.**

APOTROPÁIC, -Ă, *apotropici, -ce,* adj. Referitor la talismane, care ţine de talismane. — Din fr. **apotropaïque.**

APOZITÍV, -Ă, *apozitivi, -e,* adj. (Gram.) Apoziţional. — Din fr. **appositif.**

APOZÍŢIE, *apoziţii,* s.f. **1.** (Gram.) Atribut, de obicei substantiv, care se află pe acelaşi plan cu cuvântul determinat (de obicei în cazul nominativ). **2.** (Med.) Depunere de celuloză în membrana celulei. — Din fr. **apposition,** lat. **appositio, -onis.**

APOZIŢIONÁL, -Ă, *apoziţionali, -e,* adj. (Gram.) Cu valoare de apoziţie; apozitiv. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **appositionnel.**

APPASSIONÁTO adv. (Indică modul de executare a unei compoziţii muzicale) Cu pasiune, plin de însufleţire. — Cuv. it.

APRÁXIC, -Ă, *apraxici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Bolnav) de apraxie. — Din fr. **apraxique.**

APRAXÍE, *apraxii,* s.f. (Med.) Lipsă de coordonare în mişcări cauzată de leziuni ale creierului. — Din fr. **apraxie.**

APRECIÁ, *apreciez,* vb. I. Tranz. **1.** A determina preţul, valoarea unui bun; a evalua. ✦ A preţui pe cineva sau ceva (pentru calităţile sale); a apreţui. **2.** A socoti, a considera (că)... [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **apprécier.**

APRECIÁBIL, -Ă, *apreciabili, -e,* adj. (Destul de) mare, (destul de) mult, (destul de) tare. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **appréciable.**

APRECIÁT, -Ă, *apreciaţi, -te,* adj. Care se bucură de preţuire, de stimă (pentru calităţile sale). [Pr.: *-ci-at*] — V. **aprecia.**

APRECIATÍV, -Ă, *apreciativi, -e,* adj. Care constituie sau conţine o apreciere. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **appréciatif.**

APRECIATÓR, -OÁRE, *apreciatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care apreciază. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **appréciateur.**

APRECIÉRE, *aprecieri,* s.f. Acţiunea de *a aprecia* şi rezultatul ei. ✧ Expr. *A lăsa* (ceva) *la aprecierea cuiva* = a lăsa pe cineva să chibzuiască şi să hotărască singur (într-o problemă). [Pr.: *-ci-e-*] — V. **aprecia.**

APREHENSIÚNE, *aprehensiuni,* s.f. (Livr.) Teamă vagă, frică nedesluşită (cauzată de eventualitatea apariţiei unui pericol). [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **appréhension,** lat. **apprehensio, -onis.**

APREHENSÍV, -Ă, *aprehensivi, -e,* adj. (Livr.) Care exprimă, trădează aprehensiune; care simte aprehensiune. — Din fr. **appréhensif.**

APRESCHÍ, *apreschiuri,* s.n. Gheată călduroasă de iarnă care se încalţă după schiat. — Din fr. **après-ski.**

APRÉT, *apreturi,* s.n. **1.** Substanţă cu care se tratează ţesăturile sau fibrele textile pentru a le da asprime, rigiditate, luciu, pentru a le face impermeabile, neşifonabile etc.; scrobeală. **2.** Substanţă care se aplică pe suprafaţa pieilor în timpul operaţiei de finisare a tăbăcirii, în vederea formării unui strat de protecţie şi de lustru. **3.** Faptul de a fi apretat. — Din fr. **apprêt.**

APRETÁ, *apretez,* vb. I. Tranz. A aplica un apret, a trata cu un apret; a scrobi. — Din fr. **apprêter.**

APRETÁRE, *apretări,* s.f. Acţiunea de *a apreta* şi rezultatul ei; scrobire. — V. **apreta.**

APRETÁT, -Ă, *apretaţi, -te,* adj. (Despre ţesături, fibre textile sau piei) Supus apretării, tratat cu apret; scrobit[2]. — V. **apreta.**

APRETÓR, -OÁRE, *apretori, -oare,* s.m. şi f. Muncitor calificat care se ocupă cu apretarea. — Din fr. **apprêteur.**

APRETÚRĂ, *apreturi,* s.f. **1.** Apretare; *p. ext.* totalitatea operaţiilor (fierbere, înălbire, călcat, apretare etc.) la care este supus un material textil în vederea finisării lui. **2.** (Concr.) Întreprindere, local, instalaţie în care se efectuează apretura (**1**). — Din germ. **Appretur,** fr. **apprêture.**

APREŢUÍ, *apreţuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A aprecia, a preţui (pentru calităţile sale). — Din lat. **appretiare,** fr. **apprécier** (după *preţui).*

APREŢUÍRE, *apreţuiri,* s.f. (Înv.) Acţiunea de *a apreţui*. — V. **apreţui.**

APRIÁT, -Ă, *apriaţi, -te,* adj. (Înv.; adesea adverbial) Limpede, clar, lămurit (ca înţeles); precis. [Pr.: *-pri-at*] — Et. nec.

ÁPRIG, -Ă, *aprigi, -ge,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Iute, înfocat, nestăpânit. **2.** (Adesea adverbial) Aspru[2], crunt, nemilos, înverşunat. **3.** Lacom, hrăpăreţ. *Om aprig la câştig.* **4.** Fig. (Înv.; despre un loc, un teritoriu etc.) Care este greu de parcurs, de urcat; care este plin de primejdii. — Et. nec.

APRÍL s.m. v. **aprilie.**

APRÍLIE s.m. A patra lună a anului; prier. [Var.: **apríl** s.m.] — Din sl. **aprilĭ.**

APRÍNDE, *aprínd,* vb. III. **1.** Tranz. A face să ardă focul sau un material combustibil; a da foc unui obiect. ✧ Expr. *A-şi aprinde paie în cap* = a-şi crea singur o neplăcere; a o păţi cu cineva, a nu putea scăpa de cineva. ✦ Refl. A începe să ardă, a lua foc. **2.** Tranz. (Înv.) A face să ia foc o armă. **3.** Refl. Fig. A izbucni, a se dezlănţui. **4.** Tranz. şi refl. A face sau a începe să lumineze. *A aprins lampa.* **5.** Refl. Fig. (Despre oameni) A se înflăcăra, a se pasiona; a-şi ieşi din fire. ✦ A se înroşi, a se îmbujora (la faţă). **6.** Refl. (Despre fân, cereale, făină etc.) A se încinge[1]; a se altera. — Lat. **appre**[he]**ndere.**

APRÍNDERE, *aprinderi,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) aprinde* şi rezultatul ei. ✧ (Pop.) *Aprindere de plămâni* = congestie pulmonară. **2.** Operaţie prin care începe

arderea unui material combustibil în camera de combustie a unui motor. — V. **aprinde.**

APRÍNS[1] s.n. Faptul de *a (se) aprinde.* — V. **aprinde.**

APRÍNS[2]**, -Ă,** *aprinși, -se,* adj. **1.** (Despre foc) Care arde. **2.** (Despre o sursă de lumină) Care luminează. ✦ Fig. Strălucitor. *Ochi aprinși.* **3.** Încins[2], înfierbântat; ars. **4.** Fig. (Despre oameni și manifestările lor) Pasionat, înflăcărat. ✦ Îmbujorat, roșu (la față). ✦ (Despre culori) Puternic, violent; *p. ext.* (despre obiecte) de o culoare vie. **5.** (Despre fân, cereale etc.) Încins[2]; alterat. — V. **aprinde.**

APRINZĂTOÁRE s.f. v. **aprinzător.**

APRINZĂTÓR, *aprinzătoare,* s.n. Dispozitiv care produce aprinderea unui combustibil, a fitilului unei încărcături explozive, reaprinderea unei lămpi de siguranță din mine etc. [Var.: **aprinzătoáre** s.f.] — **Aprinde** + suf. *-ător.*

A PRIÓRI loc. adj., loc. adv. (Fil.) (În mod) aprioric. [Pr.: *-pri-o-*] — Loc. lat.

APRIÓRIC, -Ă, *apriorici, -ce,* adj. (Fil.) Anterior experienței, independent de experiență; bazat numai pe rațiune. [Pr.: *-pri-o-*] — Din germ. **apriorisch.**

APRIORÍSM s.n. Concepție opusă empirismului, care afirmă existența ideilor înnăscute și caracterul independent de experiență al cunoașterii. [Pr.: *-pri-o-*] — Din germ. **Apriorismus,** fr. **apriorisme.**

APRIORITÁTE s.f. Caracter aprioric. [Pr.: *-pri-o-*] — Din fr. **apriorité.**

APROÁPE adv., s.m. art. **I.** Adv. **1.** La o distanță mică în spațiu de cineva sau de ceva; în preajmă, în vecinătate. *Gara este aproape.* ✧ Expr. *A cunoaște* (pe cineva) *de aproape* = a cunoaște (pe cineva) foarte bine. **2.** La un interval mic de timp (în viitor sau în trecut) față de prezent. *Vara este aproape.* ✧ *Aproape de...* = cu puțin timp înainte de... *Aproape de sfârșitul anului.* **3.** Cam, mai, aproximativ. *N-a mâncat aproape nimic.* ✦ Gata, mai-mai, cât pe ce. *Aproape să-l prindă.* **II.** S.m. art. Orice om (în raport cu altul, considerat apropiat); semen[1]. *Aproapele nostru.* — Lat. **ad-prope.**

APROBÁ, *aprób,* vb. I. Tranz. A încuviința o acțiune, o părere, o propunere etc. a cuiva, a fi de aceeași părere cu cineva; a rezolva în mod favorabil cererea, propunerea etc. cuiva. — Din lat. **approbare.**

APROBÁRE, *aprobări,* s.f. Faptul de *a aproba;* (concr.) act prin care se aprobă ceva. — V. **aproba.**

APROBATÍV, -Ă, *aprobativi, -e,* adj. Care exprimă o aprobare, care aprobă; aprobator. — Din fr. **approbatif,** lat. **approbativus.**

APROBATÓR, -OÁRE, *aprobatori, -oare,* adj. Aprobativ. — Din fr. **approbateur,** lat. **approbator.**

APRÓD, *aprozi,* s.m. **1.** Dregător al curții domnești în Moldova și Țara Românească, cu atribuții (administrative, fiscale, juridice) variate. **2.** Fecior de boier care slujea la curtea domnească. **3.** Slujbaș care păzea sălile și introducea publicul în unele instituții. — Din magh. **apród** „paj, ucenic”.

APROFUNDÁ, *aprofundez,* vb. I. Tranz. A cerceta profund, în amănunt o problemă. — După fr. **approfondir.**

APROFUNDÁRE, *aprofundări,* s.f. Acțiunea de *a aprofunda.* — V. **aprofunda.**

APROFUNDÁT, -Ă, *aprofundați, -te,* adj. Cercetat în amănunt; care reprezintă rezultatul unei cercetări profunde. — V. **aprofunda.**

APROPIÁ, *aprópii,* vb. I. **I.** Refl. A se deplasa în spațiu (tot) mai aproape de ceva sau de cineva. ✧ Expr. *A nu te putea apropia de cineva* = a nu reuși să vorbești sau să te înțelegi cu cineva. *A nu te putea apropia de ceva* = a nu putea să obții, să cumperi ceva (din cauza scumpetei). ✦ Tranz. A duce, a aduce, a așeza mai aproape de ceva sau de cineva. **II.** Refl. A fi, a se afla aproape de un anumit interval de timp, de un moment anumit etc. *Se apropie noaptea.* ✦ A ajunge aproape de o anumită vârstă. **III.** Fig. **1.** Refl. A avea însușiri sau trăsături asemănătoare, comune. **2.** Tranz. și refl. A-și face prieten pe cineva sau a se împrieteni cu cineva. [Pr.: *-pi-a-*] — Lat. **appropiare.**

APROPIÁT, -Ă, *apropiați, -te,* adj. **1.** Care se află aproape (în spațiu sau în timp) de ceva sau de cineva. **2.** Fig. Care se bucură de încrederea sau de prietenia (deosebită a) cuiva. [Pr.: *-pi-at*] — V. **apropia.**

APROPIÉRE, *apropieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) apropia* și rezultatul ei. ✧ Loc. adv. (Local) *În apropiere* = aproape, în vecinătate. *Prin apropiere* = undeva aproape. *Din apropiere* = de undeva de aproape. [Pr.: *-pi-e-*] — V. **apropia.**

APROPÓ, (**1**) adv., (**2**) *apropouri,* s.n. **1.** Adv. Fiindcă a venit vorba (de asta); bine că mi-am adus aminte. **2.** S.n. Aluzie (adesea răutăcioasă) la adresa cuiva; propunere făcută cuiva pe ocolite. [Var.: **apropóu** s.n.] — Din fr. **à-propos.**

APROPÓU s.n. v. **apropo.**

APROPRIÁ, *aproprіez,* vb. I. Tranz. **1.** A-și însuși un lucru (străin). **2.** A face ca un lucru să fie potrivit pentru un anumit scop. [Pr.: *-pri-a*] — Din fr. **approprier,** lat. **appropriare.**

APROPRIÉRE, *aproprieri,* s.f. Acțiunea de *a apropria*. [Pr.: *-pri-e-*] — V. **apropria.**

APROVÁ, pers. 3 *aprovă,* vb. I. Intranz. și refl. (Despre nave) A se înclina longitudinal cu pupa mai sus decât prora (din cauza încărcării neuniforme). — Din **provă.**

APROVÁRE, *aprovări,* s.f. Acțiunea de *a (se) aprova.* — V. **aprova.**

APROVIZIONÁ, *aprovizionez,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) asigura, a(-și) procura (pentru un timp oarecare) hrană, provizii, materiale etc. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **approvisionner.**

APROVIZIONÁRE, *aprovizionări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) aproviziona.* **2.** Serviciu dintr-o întreprindere care se ocupă cu aprovizionarea (**1**). [Pr.: *-zi-o-*] — V. **aproviziona.**

APROXIMÁ, *aproximez,* vb. I. Tranz. A stabili valoarea sau valorile apropiate de o anumită mărime (căutată). — Din lat. **approximare.**

APROXIMÁRE, *aproximări,* s.f. Faptul de *a aproxima*. — V. **aproxima.**

APROXIMATÍV, -Ă, *aproximativi, -e,* adj., adv. **1.** Adj. Care este aproape de o mărime dată, aproape adevărat. ✦ (Ir.) Vag, imprecis. *Are cunoștințe aproximative.* **2.** Adv. În jur de..., cam, aproape, vreo, circa. — Din fr. **approximatif.**

APROXIMÁȚIE, *aproximații,* s.f. Evaluare aproximativă a unei mărimi, a unei situații. ✧ Loc. adv. *Cu aproximație* = aproximativ. — Din fr. **approximation,** lat. **approximatio.**

APROZÁR, *aprozare,* s.n. (Ieșit din uz) Unitate comercială pentru produse agroalimentare. — **Apro**[vizionare] + **zar**[zavat].

APSIDÁL, -Ă, *apsidali, -e,* adj. (Astron.) Referitor la apsidă, de apsidă. — Din fr. **apsidal.**

APSÍDĂ, *apside,* s.f. Fiecare dintre cele două puncte extreme ale axei mari a orbitei pe care un corp ceresc o descrie în jurul altuia. — Din fr. **apside,** lat. **apsida.**

APȘOÁRĂ, *apșoare,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *apă*. — **Apă** + suf. *-șoară.*

APT, -Ă, *apți, -te,* adj. Care este potrivit, capabil, bun pentru..., sau să... — Din fr. **apte,** lat. **aptus.**

APTÉR, -Ă, *apteri, -e,* adj. (Despre unele insecte) Lipsit de aripi. — Din fr. **aptere.**

APTERIGÓTĂ, *apterigote,* s.f. (La pl.) Subclasă de insecte lipsite de aripi; (și la sg.) insectă din această subclasă. — Din fr. **aptérygotes.**

APTITUDINÁL, -Ă, *aptitudinali, -e,* adj. Referitor la aptitudine, de aptitudine. — Din engl. **aptitudinal.**

APTITÚDINE, *aptitudini,* s.f. Însușire psihică individuală care condiționează îndeplinirea în bune condiții a unei munci, a unei acțiuni; aplicație, înclinație, dar[2]. — Din lat. **aptitudo, -inis,** fr. **aptitude.**

APȚIÁN, -Ă, *apțieni, -e,* s.n., adj. (Geol.) **1.** S.n. Ultimul etaj al cretacicului inferior. **2.** Adj. Care aparține apțianului (**1**), privitor la apțian. [Pr.: *-ți-an*] — Din fr. **aptien.**

APUCÁ, *apúc,* vb. I. **I. 1.** Tranz. A prinde, a lua, a înșfăca, a înhăța (cu mâna). ✦ A pune mâna (în grabă) pe ce are la îndemână; a lua, a-și însuși ceva la repezeală.✧ Loc. adv. *Pe apucate* = în mod superficial, când și când, în grabă. ✧ Expr. (Intranz.) (*Care*) *pe unde apucă* = (care) pe unde nimerește. **2.** Refl. A se prinde, a se agăța, a se ține (cu mâinile) de ceva sau de cineva. **3.** Tranz. Fig. (Despre stări fizice sau sufletești) A-l cuprinde; a-l copleși. ✧ Expr. (Fam.) *Când te-apucă, mult te ține?* = n-ai de gând să mai isprăvești odată? *Ce te-a apucat?* se zice (în semn de mirare sau de nemulțumire) când cineva comite (pe neașteptate) un act nepotrivit. **II. 1.** Tranz. A ajunge la timp pentru a găsi ceva sau pe cineva care este gata să plece. *Voia s-apuce trenul.* **2.** Tranz. A trăi atâta, încât să poată cunoaște pe cineva sau să fie martor la ceva. ✦ Intranz. A primi ceva prin tradiție; a moșteni un obicei, o deprindere etc. *Așa a apucat.* **3.** Tranz. și refl. A începe să facă ceva; a fi pe punctul de a face ceva; a întreprinde ceva. *Se apucă de lucru.* **III.** Tranz. și intranz. A se îndrepta, a se deplasa într-o anumită direcție. — Lat. **aucupare.**

APUCÁRE, *apucări,* s.f. Acțiunea de *a (se) apuca.* — V. **apuca.**

APUCÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) apuca.* — V. **apuca.**

APUCÁT[2]**, -Ă,** *apucați, -te,* adj. (În superstiții; adesea substantivat) (Om) chinuit de diavol; *p. ext.* (persoană) care se enervează repede, care se manifestă cu violență. ✦ (Pop.; despre copii) Bolnav de colici. — V. **apuca.**

APUCĂTÓR, -OÁRE, *apucători, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care apucă, cu care se apucă. ✦ Fig. (Despre oameni) Lacom, hrăpăreț. **2.** S.n. (Parte a unui) aparat cu care se apucă o greutate pentru a o ridica sau a o transporta. — **Apuca** + suf. *-ător.*

APUCĂTÚRĂ, *apucături,* s.f. **1.** Prindere cu mâna. *Smuls dintr-o singură apucătură.* **2.** Fig. Deprindere, comportare (urâtă) a cuiva. — **Apuca** + suf. *-ătură.*

ÁPUD prep. Indică o citare preluată de la alt autor, nu din original; după. [Abr.: *ap.*] — Din lat. **apud.**

ÁPUL, *apuli,* s.m., adj. **1.** S.m. (La pl.) Trib dacic situat în centrul Transilvaniei; (și la sg.) persoană care făcea parte din acest trib. **2.** Adj. Care aparține apulilor (**1**), privitor la apuli. — Din lat. **Apulli.**

APÚNE, pers. 3 *apúne,* vb. III. Intranz. (Despre aștri) A dispărea sub orizont; a asfinți, a scăpăta. ✦ Fig. A-și pierde întreaga strălucire, putere, faimă etc., a dispărea pentru totdeauna. ✧ (Fam.; în expr.) *A(-i) apune steaua* (cuiva) = a-și pierde poziția, faima; a decădea. — Lat. **apponere.**

APÚNERE, *apuneri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a apune* și rezultatul ei. — V. **apune.**

APUNTÁ, pers. 3 *apuntează,* vb. I. Intranz. (Despre avioane) A ateriza pe puntea unui portavion. — Din **punte.**

APUNTÁJ, *apuntaje,* s.n. (Rar) Apuntare. — Din fr. **appontage.**

APUNTAMÉNT, *apuntamente,* s.n. Punte (de lemn) de-a lungul malului apei, servind la acostarea unei ambarcații. — Cf. fr. a p p o n t e m e n t.

APUNTÁRE, *apuntări,* s.f. Faptul de *a apunta;* apuntizare, apuntaj. — V. **apunta.**

APUNTIZÁRE, *apuntizări,* s.f. (Rar) Apuntare. — V. **apunta.**

APUPÁ, pers. 3 *apúpă,* vb. I. Intranz. și refl. (Despre nave) A se înclina longitudinal cu prora mai sus decât pupa (datorită încărcării neuniforme). — Din **pupă.**

APUPÁRE, *apupări,* s.f. Acțiunea de *a (se) apupa.* — V. **apupa.**

APÚS[1], *apusuri,* s.n. **1.** Trecere a unui astru sub orizont; priveliște oferită de Soare când apune. **2.** Unul dintre cele patru puncte cardinale, opus răsăritului, vest; *p. ext.* loc pe orizont, regiune, țară situată spre acest punct cardinal, Occident, Vest. **3.** Timp al zilei când apune Soarele; asfințit. **4.** Fig. Declin, decădere, dispariție. — V. **apune.**

APÚS[2], **-Ă,** *apuși, -se,* adj. Dispărut pentru totdeauna. *Vremuri apuse.* — V. **apune.**

APUSEÁN, -Ă, *apuseni, -e,* adj. Care se află la apus; vestic. ✦ Spec. Care aparține Apusului Europei (sau Americii de Nord), caracteristic vieții de acolo; occidental. ✦ (Substantivat) Locuitor din apusul Europei (sau din America de Nord); occidental. — **Apus**[1] + suf. *-ean.*

AR, *ari,* s.m. Unitate de măsură pentru suprafețele de teren egală cu 100 m^2. — Din fr. **are.**

ARÁ, *ar,* vb. I. Tranz. A răsturna cu plugul brazde de pământ în vederea pregătirii solului pentru cultivare. — Lat. **arare.**

ARÁB, -Ă, *arabi, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din populația de bază a unor țări din Orientul Apropiat și din nordul Africii. **2.** Adj. Care aparține țărilor arabe sau arabilor (**1**), privitor la țările arabe ori la arabi; arabic, arăbesc. ✧ *Cifră arabă* = fiecare dintre cifrele care aparțin celui mai răspândit dintre sistemele zecimale de numerație. *Cal arab* = cal de rasă pentru călărie și tracțiune ușoară originar din Arabia. ✦ (Substantivat, f.) Limba arabă. — Din fr. **arabe,** lat. **arabus.**

ARABABÚRĂ s.f. v. **harababură.**

ARABÉSC, *arabescuri,* s.n. **1.** Ornament specific decorației arabe, care constă din combinații de linii și de motive geometrice sau din combinări de motive reprezentând plante (stilizate). **2.** Ornament muzical; *p. ext.* scurtă compoziție muzicală cu caracter grațios și avântat. **3.** Una dintre figurile baletului clasic (inspirată din dansul oriental). — Din fr. **arabesque.**

ARÁBIC, -Ă, *arabici, -ce,* adj. **1.** Arab. **2.** (În sintagma) *Gumă arabică* = substanță vâscoasă obținută din lichidul secretat de unele specii de salcâm (sau pe cale sintetică) și folosită ca material de lipit pentru hârtie. — Din fr. **arabique.**

ARÁBIL, -Ă, *arabili, -e,* adj. (Despre pământ) Bun pentru arat și cultivat; arător. — Din fr. **arable,** lat. **arabilis.**

ARABÍST, -Ă, *arabiști, -ste*, s.m. și f. Specialist în arabistică. — Din germ. **Arabist.**

ARABÍSTICĂ s.f. Disciplină care studiază limba, istoria, cultura etc. popoarelor arabe. — **Arabist** + suf. *-ică.*

ARABIZÁ, *arabizez,* vb. I. Tranz. A face (să devină) arab sau a da caracter (social-cultural) arab. — Din fr. **arabiser.**

ARABIZÁRE, *arabizări,* s.f. Acțiunea de *a arabiza* și rezultatul ei. — V. **arabiza.**

ARABIZÁT, -Ă, *arabizați, -te,* adj. Care a devenit arab sau care a căpătat un caracter social-cultural arab. — V. **arabiza.**

ARÁC, *araci,* s.m. Par lung care servește la susținerea viței-de-vie și a altor plante agățătoare. [Var.: **harác, harág** s.m.] — Din ngr. **haráki.**

ARACÁN s.m. v. **sărăcan.**

ARACÉT s.n. Pastă fluidă, acetat de polivinil, folosită ca adeziv. — Denumire comercială.

ARAGÁZ, (**2**) *aragazuri,* s.n. **1.** Gaz lichefiat conținând 90% butan, păstrat sub presiune în butelii speciale și folosit drept combustibil pentru uz casnic. **2.** Mașină de gătit sau reșou care folosește acest combustibil. ✦ *P. ext.* Mașină de gătit sau reșou care folosește curent electric. — **A. R.** [=Astra Română] + **gaz.**

ARAGONÉZ, -Ă, *aragonezi, -e,* s.m., s.f., adj. **I. 1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Aragon. **2.** Adj. Care aparține Aragonului sau aragonezilor (**1**), privitor la Aragon ori la aragonezi. **II.** S.f. Dans popular din Aragon; melodie după care se execută acest dans. — Din fr. **aragonais.**

ARAGONÍT s.n. Mineral alcătuit din carbonat de calciu cristalizat, conținut în perle și stratul de sidef din cochilia moluștelor, din care se fac obiecte ornamentale. — Din fr. **aragonite.**

ARAHÍDĂ, *arahide,* s.f. Alună americană. — Din fr. **arachide.**

ARAHNÍDĂ, *arahnide,* s.f. (La pl.) Clasă de animale din încrengătura artropodelor, cu corpul format dintr-un cefalotorace cu șase perechi de apendice și din abdomen; (și la sg.) animal care face parte din această clasă. — Din fr. **arachnide.**

ARAHNOÍDĂ, *arahnoide,* s.f. (Anat.) Membrana mijlocie care învelește creierul și măduva spinării. — Din fr. **arachnoïde.**

ARAHNOIDÍTĂ, *arahnoidite,* s.f. Boală care constă în inflamarea arahnoidei. [Pr.: *-no-i-*] — Din fr. **arachnoïdite.**

ARALIACÉE, *araliacee,* s.f. (La pl.) Familie de arbori și arbuști, rar de plante erbacee, cu frunze adânc lobate sau compuse, cu flori actinomorfe în umbele și cu fruct bacă sau drupă; (și la sg.) plantă din această familie. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **araliacée.**

ARÁMĂ, (**2**) *arămuri,* s.f. **1.** Metal de culoare roșiatică, extrem de maleabil, de ductil și foarte bun conductor electric; cupru. ✧ Expr. *A-și da arama pe față* = a-și arăta adevăratul caracter (nemairespectând convențiile sociale, politețea). **2.** Obiect făcut din aramă (**1**). — Lat. ***aramen** (= *aeramen).*

ARAMEÁN, -Ă adj. v. **arameean.**

ARAMEEÁN, -Ă, *arameeni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Populații semitice nomade care au trăit în Antichitate în Palestina, Siria și Mesopotamia; (și la sg.) persoană care aparține uneia dintre aceste populații. **2.** Adj. Care aparține arameenilor (**1**), privitor la arameeni. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de arameeni (**1**); arameică. [Pr.: *-me-ean.* — Var. **arameán, -ă** adj.] — Din fr. **araméen.**

ARAMÉIC, -Ă, *arameici, -ce,* adj. Care aparține limbilor semitice vorbite de arameeni (**1**), privitor la aceste limbi. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de arameeni (**1**); arameeană. [Pr.: *-me-ic.* — Var.: **aramáic, -ă** adj.] — Cf. a r a m e e a n.

ARANJÁ, *aranjez,* vb. I. **1.** Tranz. A pune ceva în ordine, în rânduială. ✦ Refl. și tranz. A(-și) potrivi ținuta exterioară. ✦ A face ca ceva să funcționeze în bune condiții. ✦ A conveni cu cineva să facă într-un anumit fel. **2.** Tranz. (Fam.) A face cuiva un rău. *Lasă că te aranjez eu!* **3.** Refl. A-și face un rost în viață. **4.** Tranz. A prelucra o bucată muzicală pentru instrumente sau voce. — Din fr. **arranger.**

ARANJAMÉNT, *aranjamente,* s.n. **1.** Faptul de a aranja (într-un anumit fel); felul în care este aranjat ceva. **2.** Acord, înțelegere, învoială. **3.** Prelucrare a unei bucăți muzicale pentru instrumente sau voce. **4.** (Mat.) Fiecare dintre grupele de obiecte luate dintr-un ansamblu și care se deosebesc între ele prin natura sau prin ordinea obiectelor. — Din fr. **arrangement.**

ARANJÁRE, *aranjări,* s.f. Acțiunea de *a (se) aranja.* — V. **aranja.**

ARANJÁT, -Ă, *aranjați, -te,* adj. **1.** Pus în ordine, în rânduială. ✦ (Despre oameni) Cu ținuta exterioară îngrijită. **2.** Care și-a făcut un rost în viață. — V. **aranja.**

ARANJÓR, -OÁRE, *aranjori, -oare,* s.m. și f. Persoană care face un aranjament muzical. — Din fr. **arrangeur.**

ARÁP, *arapi,* s.m. (Pop.) **1.** Persoană care face parte dintr-o populație africană negroidă; *p. gener.* om cu pielea și părul de culoare neagră. **2.** Arab. [Var.: **haráp** s.m.] — Din bg. **arap.**

ARÁR adv. Arareori. — **A**[3] + **rar.**

ARÁREORI adv. (Numai) din când în când; rar, rareori, arar. [Pr.: *-re-ori*] — **A**[3] + **rare** + **ori.**

ARÁT[1] s.n. Acțiunea de *a ara;* arătură (**1**). — V. **ara.**

ARÁT[2], **-Ă,** *arați, -te,* adj. (Despre pământ) Care a fost pregătit cu plugul pentru cultivare. — V. **ara.**

ARAUCÁN, -Ă, *araucani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Grup de indieni din Chile și Argentina; (și la sg.) persoană aparținând acestui grup. **2.** Adj. Care aparține araucanilor (**1**), privitor la araucani. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de araucani (**1**).[Pr.: *-rau-*] — Din fr. **araucan.**

ARAUCÁRIA s.f. Specie de conifer originar din America de Sud și Australia *(Araucaria angustifolia).* [Pr.: *-rau-*] — Din fr. **araucaria.**

ARĂBÉSC, -EÁSCĂ, *arăbești,* adj. Arab. — **Arab** + suf. *-esc.*

ARĂBÉȘTE adv. Ca arabii, în felul sau în limba arabilor. — **Arab** + suf. *-ește.*

ARĂBOÁICĂ, *arăboaice,* s.f. Femeie care face parte din populația țărilor arabe. — **Arab** + suf. *-oaică.*

ARĂCÍ, *arăcesc,* vb. IV. Tranz. A pune pe araci vița-de-vie sau alte plante agățătoare. [Var.: **hărăcí, hărăgí** vb. IV] — Din **arac.**

ARĂCÍT s.n. Faptul de *a arăci.* [Var.: **hărăcít, hărăgít** s.n.] — V. **arăci.**

ARĂDEÁN, -Ă, *arădeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Arad. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Arad ori arădenilor (**1**), referitor la municipiul sau județul Arad ori la arădeni. — **Arad** (n. pr.) + suf. *-ean.*

ARĂDEÁNCĂ, *arădence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Arad. — **Arădean** + suf. *-că.*

ARĂMÁR, *arămari,* s.m. Persoană care lucrează sau vinde obiecte de aramă. — **Aramă** + suf. *-ar.*

ARĂMĂRÍE[1] s.f. Meseria arămarului. — **Arămar** + suf. *-ie.*

ARĂMĂRÍE[2], *arămării,* s.f. **1.** Fabrică, atelier, prăvălie de obiecte de aramă. **2.** Obiecte de aramă. — **Aramă** + suf. *-ărie.*

ARĂMEÁSĂ, *arămese,* s.f. (Înv.) Măsură de capacitate (din aramă) egală cu o oca sau cu o jumătate de oca. — **Aramă** + suf. *-easă.*

ARĂMÍ, *arămesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi un obiect de metal cu un strat de aramă; a cupra. — Din **aramă.**

ARĂMÍRE, *arămiri,* s.f. Acțiunea de *a arămi* și rezultatul ei; cuprare. — V. **arămi.**

ARĂMÍT, -Ă, *arămiți, -te,* adj. (Despre obiecte de metal) Acoperit cu un strat de aramă; cuprat. — V. **arămi.**

ARĂMÍU, -ÍE, *arămii,* adj., s.n. **1.** Adj. De culoarea aramei. **2.** S.n. Culoare arămie (**1**). — **Aramă** + suf. *-iu.*

ARĂPÉSC, -EÁSCĂ, *arăpești,* adj. (Pop.) Care aparține arapilor, privitor la arapi. — **Arap** + suf. *-esc.*

ARĂPÍLĂ, *arăpilă,* s.m. (Pop.) Om cu pielea și părul de culoare neagră (ca de arap). — **Arap** + suf. *-ilă.*

ARĂPÍME s.f. (Pop.) Mulțime de arapi; totalitatea arapilor. — **Arap** + suf. *-ime.*

ARĂPOÁICĂ, *arăpoaice,* s.f. (Pop.) Femeie care face parte dintr-o populație africană negroidă; *p. gener.* femeie cu pielea și părul de culoare neagră. — **Arap** + suf. *-oaică.*

ARĂRIÉL s.m. **1.** Plantă erbacee cu miros greu, cu frunzele verzi-albicioase acoperite cu un puf fin și cu flori roșii-închis, rar albe *(Cynoglossum officinale)*. **2.** (Rar) Limba-mielului *(Borago officinalis).* — Et. nec.

ARĂTÁ, *arắt,* vb. I. **1.** Tranz. A expune ceva intenționat privirilor cuiva; a da la iveală, a lăsa să se vadă. ✧ Expr. (Refl.) *A se arăta doctorului* = a se duce să fie examinat de un medic. **2.** Tranz. A indica (printr-un gest) persoana sau lucrul asupra căruia se atrage atenția. ✧ Expr. *A arăta (*cuiva) *ușa* = a da (pe cineva) afară dintr-un loc. *A arăta* (pe cineva*) cu degetul:* a acuza, a supune oprobriului public. ✦ A indica o măsură, o direcție etc. ✦ A indica ora, minutele și secundele. **3.** Tranz. A da o explicație, a explica, a face o expunere (pentru a lămuri, a dovedi, a convinge). ✧ Expr. (Fam.) *Îți arăt eu ție!* se spune pentru a amenința pe cineva. **4.** Tranz. și refl. A (se) manifesta, a (se) exterioriza (prin vorbe, gesturi, atitudini). ✦ Tranz. A da dovadă de...; a dovedi. ✦ Intranz. A părea (după înfățișare); a avea o anumită înfățișare. ✧ Refl. unipers. *Se arată a fi vreme bună.* **5.** Refl. A apărea, a se ivi (pe neașteptate). — Lat. **arrectare.*

ARĂTÁRE, *arătări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) arăta* și rezultatul ei. **2.** Halucinație, vedenie. ✦ (Concr.) Monstru; stafie, fantomă. ✦ Persoană foarte slabă. — V. **arăta.**

ARĂTĂTÓR, *arătătoare,* s.n. **1.** Indicator (de la instrumentele de măsurat) care arată greutatea, direcția, timpul etc. **2.** Degetul al doilea de la mână (cu care se arată). ✧ (Adjectival) *Deget arătător.* — **Arăta** + suf. *-ător.*

ARĂTÓR, -OÁRE, *arători, -oare,* adj. (Rar; despre pământ) Arabil. ✦ (Despre vite) Care se folosește la arat. — **Ara** + suf. *-ător.*

ARĂTÓS, -OÁSĂ, *arătoși, -oase,* adj. Care are o înfățișare frumoasă sau impunătoare. — **Arăta** + suf. *-os.*

ARĂTÚRĂ, *arături,* s.f. **1.** Acțiunea de a ara; arat[1]. **2.** Pământ arat. — **Ara** + suf. *-ătură.*

ARBALÉTĂ, *arbalete,* s.f. Armă de aruncat săgeți sau proiectile, asemănătoare cu un arc, folosită în trecut. — Din fr. **arbalète.**

ARBALETRIÉR, (**1**) *arbaletrieri,* s.m., (**2**) *arbaletriere,* s.n. **1.** S.m. Ostaș care lupta cu arbaleta. **2.** S.n. Parte a acoperișului care susține învelitoarea propriu-zisă. [Pr.: *-tri-er*] — Din fr. **arbalétrier.**

ARBĂNÁȘ, *arbănași,* s.m. (Înv.) Albanez (**1**). — Din bg. **arbanaš.**

ARBITRÁ, *arbitrez,* vb. I. Tranz. **1.** A soluționa un litigiu în calitate de arbitru. **2.** A conduce desfășurarea unei competiții sportive. — Din fr. **arbitrer.**

ARBITRÁJ, *arbitraje,* s.n. **1.** Soluționare a unui litigiu de către un arbitru (**1**). **2.** Conducere de către un arbitru (**2**) a unei competiții sportive. — Din fr. **arbitrage.**

ARBITRÁL, -Ă, *arbitrali, -e,* adj. (Jur.) Hotărât de arbitru (**1**). *Sentință arbitrală.* ✦ Alcătuit din arbitri. *Comisie arbitrală.* — Din fr. **arbitral.**

ARBITRÁR, -Ă, *arbitrari, -e,* (**1, 2**) adj., (**3**) *arbitraruri,* s.n. **1.** Adj. Care pornește dintr-o hotărâre luată după propria apreciere, fără a ține seamă de părerea altuia, de adevăr etc.; abuziv; samavolnic. **2.** Adj. Care este făcut, ales etc. la întâmplare. **3.** S.n. Faptă, acțiune, situație arbitrară (**1, 2**). — Din fr. **arbitraire,** lat. **arbitrarius.**

ARBÍTRU, *arbitri,* s.m. **1.** Persoană, organizație, instanță aleasă sau desemnată pentru cercetarea și rezolvarea unui litigiu. **2.** Persoană însărcinată să conducă desfășurarea unei competiții sportive. — Din fr. **arbitre.**

ARBÍU, *arbie,* s.n. Vergea cu care în trecut se curăța sau se încărca pușca. — Din tc. **harbi.**

ÁRBOR s.m. v. **arbore.**

ARBORÁ, *arborez,* vb. I. Tranz. **1.** A înălța un steag, un pavilion pe o clădire, pe catargul unei nave etc. **2.** A monta catargele unei nave. **3.** Fig. A se comporta sau a se îmbrăca cu ostentație. — Din fr. **arborer.**

ARBORÁDĂ, *arborade,* s.f. Ansamblu format din catargele și vergile unei nave. — Din **arbore.**

ARBORÁRE, *arborări,* s.f. Acțiunea de *a arbora.* — V. **arbora.**

ARBORÁȘ, *arborași,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *arbore.* — **Arbore** + suf. *-aș.*

ÁRBORE, *arbori,* s.m. **1.** Nume generic pentru orice plantă cu trunchi înalt și puternic, lemnos și cu mai multe ramuri cu frunze care formează o coroană; copac; *p. restr.* pom. ✧ Compuse: *arbore-de-cacao* = plantă lemnoasă specifică zonei tropicale, cultivată pentru semințele ei comestibile *(Theobroma cacao); arbore-de-cafea* = plantă lemnoasă din regiunile calde ale Americii Latine, Africii și Asiei, cultivată pentru semințele ei comestibile *(Coffea arabica); arbore-de-cauciuc* = plantă lemnoasă originară din America de Sud, din scoarța căreia se extrage cauciucul natural *(Hevea brasiliensis); arbore-de-pâine* = plantă lemnoasă cu tulpina înaltă și foarte groasă, al cărei fruct sferic, cu gust de pâine, se consumă fiert sau copt *(Artocarpus incisa); arborele-vieții* = **a)** arbore decorativ originar din Extremul Orient, înalt și foarte rămuros, cu frunze mici, solzoase; tuia *(Thuja orientalis);* **b)** fig. schemă reprezentând evoluția omului de-a lungul vieții sale. ✦ *Arbore genealogic* = reprezentare grafică (de obicei sub forma unui copac cu ramuri) înfățișând filiația și gradul de înrudire ale membrilor unei familii (aristocratice). **2.** Organ de mașină care primește și transmite o mișcare prin rotația în jurul axei sale. **3.** (Mar.; în sintagma) *Arbore mic* = trinchet. **4.** (Rar) Catarg. [Var.: **árbor** s.m.] — Lat. **arbor, -is.**

ARBORESCÉNT, -Ă, *arborescenți, -te,* adj. Care are înfățișarea unui arbore (**1**); care este ramificat asemenea crengilor unui arbore. — Din fr. **arborescent,** lat. **arborescens, -ntis.**

ARBORESCÉNȚĂ, *arborescențe,* s.f. (Rar) Formă (ca) a unei plante arborescente. — Din fr. **arborescence.**

ARBORÉT, *arboreturi,* s.n. **1.** Porțiune de pădure caracterizată printr-o vegetație omogenă, deosebită de restul pădurii din jur. **2.** Partea superioară a catargului. — Din lat. **arboretum.**

ARBORÍCOL, -Ă, *arboricoli, -e,* adj. (Despre insecte, animale) Care trăiește pe arbori sau printre arbori. — Din fr. **arboricole.**

ARBORICULTÓR, -OÁRE, *arboricultori, -oare,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu arboricultura. — Din fr. **arboriculteur.**

ARBORICULTÚRĂ s.f. Disciplină care studiază cultura arborilor și arbuștilor. — Din fr. **arboriculture.**

ARBÚST, *arbuști,* s.m. Plantă lemnoasă mai mică decât arborele, care se ramifică de la rădăcină în formă de tufă și nu formează o coroană distinctă. — Din fr. **arbuste,** lat. **arbustum.**

ARBÚZ s.m. v. **harbuz.**

ARBUZĂRÍE s.f. v. **harbuzărie.**

ARC, *arcuri,* (**2**) *arce,* s.n. **1.** Armă (primitivă) de aruncat săgeți, alcătuită dintr-o vargă flexibilă ușor încovoiată și o coardă prinsă de extremitățile vergii. ✦ P. anal. Ceea ce are forma unui arc (**1**). *Arcul sprâncenei.* **2.** Porțiune dintr-o circumferință sau dintr-o linie curbă. *Arc de cerc.* ✦ (Element de) construcție în formă arcuită. ✧ *Arc de triumf* = monument în formă de portic arcuit cu una sau mai multe arcade, ridicat în amintirea sau pentru sărbătorirea unui fapt însemnat. **3.** Organ metalic elastic al unei mașini sau al unui mecanism, care are proprietatea de a reveni la forma inițială după ce a fost supus unei solicitări. *Arc de automobil.* ✧ Expr. *Parc-ar fi pe arcuri,* se zice despre o persoană suplă, sprintenă. **4.** (În sintagma) *Arc electric* (sau *voltaic)* = descărcare electrică foarte luminoasă care are loc între doi electrozi prin care circulă un curent de mare intensitate. **5.** (Fiziol.; în sintagma) *Arc reflex* = ansamblul elementelor nervoase care asigură realizarea reflexelor. — Lat. **arcus.**

ARCÁCI, *arcaciuri,* s.n. **1.** Îngrăditură sau despărțitură pentru separat oile. **2.** Îngrăditură făcută de pescari în apă pentru prinderea și păstrarea peștelui în bălți iarna. — Et. nec.

ARCÁDĂ, *arcade,* s.f. **1.** Element arhitectural format din unul sau din mai multe arce și din elementele care le susțin (coloane, stâlpi, ziduri). **2.** Formație anatomică în formă arcuită; (în special) proeminență curbă la baza osului frontal, situată deasupra fiecărei orbite. — Din fr. **arcade.**

ARCÁN[1], *arcane,* s.n. **1.** Laț pentru prinderea sau pentru priponirea animalelor, în special a vitelor. ✧ Expr. *A prinde cu arcanul* = (în trecut) a prinde (cu ajutorul arcanului) și a lua cu forța în armată; a arcăni; *p. gener.* a aduce, a lua cu forța. **2.** (Art.) Dans popular românesc, asemănător cu sârba; melodie după care se execută acest dans. — Din tăt., ucr. **arkan.**

ARCÁN[2], *arcane,* s.n. (Livr.; mai ales la pl.) Taină, secret. ✦ Loc tainic, ascuns. — Din fr. **arcane.**

ARCÁȘ, *arcași,* s.m. **1.** Oștean înarmat cu arc; persoană care trage cu arcul; săgetător. **2.** (La sg.; art.) Constelație din emisfera australă, compusă din 146 de stele vizibile cu ochiul liber; Săgetătorul. — **Arc** + suf. *-aș.*

ARCÁT, -Ă, *arcați, -te,* adj. (Rar) Arcuit. — **Arc** + suf. *-at* (după fr. *arqué).*

ARCATÚRĂ, *arcaturi,* s.f. Element arhitectural alcătuit dintr-o serie de arcade (mici). — Din fr. **arcature.**

ÁRCĂ, *arce,* s.f. (Rar) Corabie. ✧ *Arca lui Noe* = corabia miticului Noe; *fig.* îngrămădire eterogenă de oameni și de animale. — Din it., lat. **arca.**

ARCĂNÍ, *arcănesc,* vb. IV. Tranz. (În trecut) A prinde cu arcanul[1]. — Din **arcan[1].**

ARCHEBÚZĂ, *archebuze,* s.f. Veche armă de foc, asemănătoare cu pușca. — Din fr. **arquebuse.**

ARCHEBUZIÉR, *archebuzieri,* s.m. Soldat înarmat cu archebuză. [Pr.: *-zi-er*] — Din fr. **arquebusier.**

ARCOSÓLIUM s.n. Nișă funerară într-o catacombă. [Pr.: *-li-um*] — Din fr. **arcosolium.**

ARCÓZĂ s.f. Gresie foarte bogată în feldspați. — Din fr. **arkose.**

ÁRCTIC, -Ă, *arctici, -ce,* adj. Care este situat în regiunea Polului Nord; care are caractere proprii acestei regiuni. — Din fr. **arctique,** lat. **arcticus.**

ARCUÍ, *arcuiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) îndoi în formă de arc; a (se) încovoia. ✦ Tranz. Fig. A bate; a pedepsi. — **Arc** + suf. *-ui.*

ARCUÍRE, *arcuiri,* s.f. Faptul de *a (se) arcui;* încovoiere elastică a unei piese lungi; (concr.) formă arcuită. — V. **arcui.**

ARCUÍT, -Ă, *arcuiți, -te,* adj. Încovoiat în formă de arc; arcat, curbat. ✦ (Despre construcții) Prevăzut cu arcade. — V. **arcui.**

ARCUITÚRĂ, *arcuituri,* s.f. Parte a unui obiect (încovoiat) în formă de arc. [Pr.: *-cu-i-*] — **Arcui** + suf. *-tură.*

ARCULÉȚ, *arculețe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *arc.* — **Arc** + suf. *-uleț.*

ARCÚȘ, *arcușuri,* s.n. Vergea de lemn între capetele căreia se întind fire de păr de cal, care servește la producerea sunetelor unor instrumente cu coarde. — **Arc** + suf. *-uș.*

ÁRDE, *ard,* vb. III. **I.** Intranz. (Despre foc) A fi aprins. **II. 1.** Tranz. A da foc, a băga în foc. ✧ Expr. *A arde cu fierul roșu* = **a)** a face (unui animal) un semn cu un fier înroșit în foc; **b)** a înfiera; a stigmatiza (pe cineva). **2.** Tranz., refl. și intranz. A (se) consuma, a (se) distruge prin foc. ✦ Tranz. A strica o mâncare expunând-o prea mult la acțiunea focului. ✧ Refl. *S-a ars mâncarea.* ✦ Tranz. A distruge printr-o reacție chimică. **3.** Tranz. și intranz. A încinge, a încălzi (tare). ✦ Tranz. A expune acțiunii focului obiecte de lut, de ceramică etc. în procesul de fabricare, pentru a le îmbunătăți proprietățile. ✦ Tranz. A dezinfecta un instrument trecându-l prin flacără. ✦ Tranz. A cauteriza o rană. **III.** Intranz. **1.** A răspândi lumină; a luci, a străluci. *Lampa arde.* **2.** (Despre Soare) A răspândi căldură mare; a dogori; a fi fierbinte. ✦ Tranz. și refl. A (se) bronza, a (se) pârli (prea tare). **IV. 1.** Refl. și tranz. A suferi sau a face să sufere o durere vie, o arsură la atingerea cu focul sau cu un obiect foarte fierbinte; a (se) frige. ✦ Tranz. A produce o senzație asemănătoare cu o arsură. **2.** Tranz. Fig. A da o lovitură. *I-a ars o palmă.* ✦ (Fam.) A face ceva cu pasiune. *Îi arde o horă.* ✦ Tranz. și refl. (Fam.) A (se) păcăli, a (se) înșela. **3.** Intranz. A se înroși tare (din cauza unei stări emotive). ✦ A avea febră. ✦ Fig. A fi cuprins de un sentiment profund, puternic. ✧ Expr. *A-i arde* (cuiva) *de ceva* = a simți o dorință (arzătoare); a avea dispoziția să..., a avea chef de... — Lat. **ardere.**

ARDÉI, *ardei,* s.m. Plantă erbacee cu flori albe și cu fructe bace verzi, roșii sau galbene, întrebuințate în alimentație *(Capsicum annuum); p. restr.* fructul acestei plante. *Ardei gras. Ardei iute*. — **Arde** + suf. *-ei.*

ARDEIÁ, *ardeiez,* vb. I. **1.** Tranz. A condimenta o mâncare cu ardei iute (sau cu piper, boia etc.). **2.** Refl. Fig. (Fam.; despre oameni) A se irita, a se supăra. — Din **ardei.**

ARDEIÁȘ, *ardeiași,* s.m. Diminutiv al lui *ardei.* — **Ardei** + suf. *-aș.*

ARDEIÁT, -Ă, *ardeiați, -te,* adj. (Despre mâncăruri) În care s-a pus (mult) ardei (sau piper, boia etc.). — V. **ardeia.**

ARDELEÁN, -Ă, *ardeleni, -e,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din Ardeal; transilvănean. **2.** Adj. Care aparține Ardealului sau ardelenilor (**1**), privitor la Ardeal sau la ardeleni; transilvănean, ardelenesc. **3.** S.f. art. Numele unui dans popular din Ardeal; melodie după care se execută acest dans; ardeleneasca. — **Ardeal** (n. pr.) + suf. *-ean.*

ARDELEÁNCĂ, *ardelence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din Ardeal; transilvăneancă. — **Ardelean** + suf. *-că.*

ARDELENÉSC, -EÁSCĂ, *ardelenești,* adj., s.f. art. **1.** Adj. Ardelean (**2**). **2.** S.f. art. Numele unui dans popular din Ardeal; melodie după care se execută acest dans; ardeleana. — **Ardelean** + suf. *-esc.*

ARDELENÉȘTE adv. Ca ardelenii; ca în Ardeal. — **Ardelean** + suf. *-ește.*

ARDELENÍSM, *ardelenisme,* s.n. Cuvânt, expresie etc. caracteristice ardelenilor. — **Ardelean** + suf. *-ism.*

ARDENÉZ, -Ă, *ardenezi, -e,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Ardeni. **2.** Adj. Care aparține regiunii Ardeni sau ardenezilor (**1**), referitor la Ardeni ori la ardenezi. **3.** S.m. Rasă de cai mari, puternici, de tracțiune. — Din fr. **ardennais.**

ARDÉNT, -Ă, *ardenți, -te,* adj. **1.** (Livr.) Înfocat, înflăcărat, aprins, pasionat. **2.** (Despre nave) Care, sub acțiunea vântului, se întoarce cu prora în direcția din care bate vântul. — Din fr. **ardent.**

ARDÉNȚĂ s.f. (Livr.) Ardoare. — Din **ardent.**

ÁRDERE, *arderi,* s.f. **1.** Faptul *de a (se) arde.* **2.** (Chim.) Oxidare rapidă a unei substanțe, însoțită de dezvoltare de căldură (și lumină). **3.** (Biol.; la pl.) Proces de descompunere prin oxidare a substanțelor vii din organism. — V. **arde.**

ARDÉZIE, *ardezii,* s.f. Gresie argiloasă sau argilă cu granule fine, care se poate desface ușor în foi subțiri, utilizate la acoperirea caselor, ca dale pentru pardoseli, în trecut la fabricarea tăblițelor pentru școlarii începători etc. — Din it. **ardesia.**

ARDOÁRE s.f. Înflăcărare, pasiune, avânt; râvnă, zel; ardență. — Din fr. **ardeur,** lat. **ardor.**

AREÁL, *areale,* s.n. Arie specifică de răspândire a unei specii, a unei clase etc. de plante sau de animale. [Pr.: *-re-al*] — Din germ. **Areal.**

ARÉCI interj. v. **hareci.**

AREFLÉXIE s.f. (Med.) Absență a reflexelor. — Din fr. **aréflexie.**

ARÉIC, -Ă, *areici, -ce,* adj. (Geol.; despre regiuni, soluri) Lipsit de apă, uscat, arid. [Pr.: *-re-ic*] — Din fr. **aréique.**

ARÉNĂ, *arene,* s.f. **1.** Spațiu așternut cu nisip, rumeguș etc. din mijlocul unui amfiteatru antic, unde se desfășurau reprezentațiile; *p. ext.* ansamblul construcțiilor care deserveau acest spațiu; partea centrală a unui circ modern. **2.** Teren de sport, împrejmuit cu tribune pentru spectatori. **3.** Fig. Sferă, domeniu, loc de desfășurare a unei activități. — Din fr. **arène,** lat. **arena.**

ARENDÁ, *arendez,* vb. I. Tranz. A da sau a lua în arendă. [Var.: (înv.) **arenduí** vb. IV] — Din **arendă.**

ARENDÁRE, *arendări,* s.f. Acțiunea de *a arenda.* [Var.: (înv.) **arenduíre** s.f.] — V. **arenda.**

ARENDÁȘ, *arendași,* s.m. Persoană care ia în arendă un bun agricol. — **Arendă** + suf. *-aș.*

ARÉNDĂ, *arende,* s.f. **1.** Cedare temporară a dreptului de exploatare a unor bunuri agricole, în schimbul unei plăți; folosire, exploatare a unui bun astfel cedat. **2.** Sumă plătită de arendaș proprietarului pentru arendarea unui bun. [Pl. și: *arenzi*] — Din rus., pol. **arenda.**

ARENDĂȘÉSC, -EÁSCĂ, *arendășești,* adj. De arendaș, care aparține arendașului. — **Arendaș** + suf. *-esc.*

ARENDĂȘÍ, *arendășesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A avea ocupația de arendaș. — Din **arendaș.**

ARENDĂȘÍE, s.f. Ocupația arendașului. — **Arendaș** + suf. *-ie.*

ARENDĂȘÍȚĂ, *arendășițe,* s.f. (Rar) Arendășoaică. — **Arendaș** + suf. *-iță.*

ARENDĂȘOÁICĂ, *arendășoaice,* s.f. Nevastă de arendaș; femeie care ține în arendă un bun; arendășiță. — **Arendaș** + suf. *-oaică.*

ARENDUÍ vb. IV v. **arenda.**

ARENDUÍRE s.f. v. **arendare.**

AREOLÁR, -Ă, *areolari, -e,* adj. (Mat.) Care aparține ariei[2], privitor la arie[2]. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **aréolaire.**

AREÓLĂ, *areole,* s.f. (Anat.) Suprafață de piele diferit colorată de aceea a tegumentelor din jur. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **aréole.**

AREOLOGÍE s.f. (Lingv.) Studiu al distribuției ariilor dialectale pe un anumit teritoriu. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **aréologie.**

AREOMÉTRIC, -Ă, *areometrici, -ce,* adj. Referitor la areometrie, de areometrie. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **aréométrique.**

AREOMETRÍE s.f. Parte a fizicii care studiază măsurarea densității lichidelor (cu areometrul). [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **aréométrie.**

AREOMÉTRU, *areometre,* s.n. Aparat care servește la determinarea densității unui lichid sau a concentrației unei soluții. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **aréomètre.**

AREOPÁG, *areopaguri,* s.n. Consiliu și tribunal suprem din Atena antică. ✦ Fig. (Livr.) Adunare de savanți, de artiști de mare valoare, de mare competență. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **aréopage,** lat. **areopagus.**

ARÉST, *aresturi,* s.n. **1.** Deținere sub pază legală a unei persoane. **2.** Loc unde sunt ținuți cei arestați. — Din germ. **Arrest,** it. **arresto.**

ARESTÁ, *arestez,* vb. I. Tranz. A ține pe cineva sub pază legală în vederea unui proces sau a cercetărilor judiciare; a închide, a deține, a aresta. — Din **arest.**

ARESTÁNT, -Ă, *arestanți, -te,* s.m. și f. (Înv.) Arestat. — Din germ. **Arrestant.**

ARESTÁRE, *arestări,* s.f. Acțiunea de *a aresta;* arestuire. — V. **aresta.**

ARESTÁT, -Ă, *arestați, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se află în stare de arest (**1**). — V. **aresta.**

ARESTUÍ, *arestuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A aresta. — Cf. rus. a r e s t o v a t.

ARESTUÍRE, *arestuiri,* s.f. (Înv.) Arestare. — V. **arestui.**

ARÉT s.n. (În sintagma) *Câine de aret* = câine de vânătoare dresat să se oprească atunci când simte sau zărește vânatul. — Din fr. **arrêt.**

ARETÁ, pers. 3 *arétă,* vb. I. Intranz. (Despre câini de vânătoare) A rămâne pe loc imediat ce zărește sau simte vânatul. — Din fr. **arrêter.**

ÁRFĂ s.f. v. **harpă.**

ARGÁT, -Ă, *argați, -te,* s.m. și f. (Rar la f.) Servitor, slugă angajată (în trecut) pentru muncile agricole, creșterea vitelor sau pentru muncile din gospodăria stăpânului. — Din bg. **argat,** ngr. **argátis.**

ARGĂSEÁLĂ, *argăseli,* s.f. **1.** Argăsire. **2.** (Concr.) Amestec de substanțe cu care se argăsesc pieile și blănurile. — **Argăsi** + suf. *-eală.*

ARGĂSÍ, *argăsesc,* vb. IV. Tranz. A prelucra pieile și blănurile cu un amestec de substanțe, pentru a le face trainice, impermeabile, flexibile; a cruși, a încruși, a tăbăci. — Din ngr. **árgasa** (aor. lui *argázo).*

ARGĂSÍRE, *argăsiri,* s.f. Acțiunea de *a argăsi;* argăseală (**1**), tăbăcire. — V. **argăsi.**

ARGĂSÍT[1] s.n. Faptul de *a argăsi.* — V. **argăsi.**

ARGĂSÍT[2], -Ă, *argăsiți, -te,* adj. (Despre piei, blănuri) Prelucrat pentru a deveni trainic și impermeabil; tăbăcit, (reg.) dubit, încrușit. — V. **argăsi.**

ARGĂSITÓR, -OÁRE, *argăsitori, -oare,* adj., s.m. și f. (Muncitor) care argăsește. — **Argăsi** + suf. *-tor.*

ARGĂȚÉL, *argăței,* s. m. (Rar) Diminutiv al lui *argat.* — **Argat** + suf. *-el.*

ARGĂȚÉSC, -EÁSCĂ, *argățești,* adj. (Rar) De argat, specific argatului. — **Argat** + suf. *-esc.*

ARGĂȚÍ, *argățesc,* vb. IV. Tranz. și intranz. (Rar) A munci ca argat. — Din **argat**.

ARGĂȚÍE s.f. (Rar) Situația argatului; muncă de argat. — **Argat** + suf. *-ie.*

ARGĂȚÍME s.f. Mulțime de argați; totalitatea argaților. — **Argat** + suf. *-ime.*

ARGEÁ, *argele,* s.f. (Pop.) **1.** Război de țesut. ✦ Nume dat celor două scânduri care unesc transversal extremitățile războiului de țesut. ✦ Fiecare dintre grinzile de lemn fixate de o parte și de alta a unei plute pentru a ține strânse lemnele care o compun. **2.** Construcție rudimentară de scânduri în care se așază, vara, războiul de țesut. **3.** Boltă ori acoperiș al unei clădiri. — Et. nec.

ARGENTÁN s.n. Varietate de alpaca[2], având culoarea argintului. — Din fr. **argentan.**

ARGENTIFÉR, -Ă, *argentiferi, -e,* adj. Care conține (mult) argint; argintos. *Teren argentifer.* — Din fr. **argentifère.**

ARGENTÍN s.n. Praf de staniu folosit în imprimarea textilă şi la fabricarea hârtiei. — Din fr. **argentine.**

ARGENTINIÁN, -Ă, *argentinieni, -e,* s.m. şi f. **1.** S.m. şi f., adj. Persoană care face parte din populaţia Argentinei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Argentinei sau argentinienilor (**1**), privitor la Argentina ori la argentinieni. [Pr.: *-ni-an*] — **Argentina** (n. pr.) + suf. *-ean.*

ARGENTÍT s.n. Minereu de argint care cristalizează în sistemul cubic sau rombic, în cristale cenuşii. — Din fr. **argentite.**

ARGENTOMÉTRU, *argentometre,* s.n. (Fiz.) Instrument pentru măsurarea conţinutului de argint al unei soluţii. — Din fr. **argentomètre.**

ARGENTOTIPÍE, *argentotipii,* s.f. Procedeu de multiplicare prin fotoreproducere. — Din fr. **argentotypie.**

ARGEŞEÁN, -Ă, *argeşeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din judeţul Argeş. **2.** Adj. Care aparţine judeţului Argeş sau argeşenilor (**1**), referitor la judeţul Argeş ori la argeşeni. — **Argeş** (n. pr.) + suf. *-ean.*

ARGEŞEÁNCĂ, *argeşence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din judeţul Argeş. — **Argeşean** + suf. *-că.*

ARGHEZIÁN, -Ă, *arghezieni, -e,* adj. De Arghezi, al lui Arghezi; în maniera lui Arghezi. [Pr.: *-zi-an*] — **Arghezi** (n.pr.) + suf. *-ian.*

ARGHIROFÍL, -Ă, *arghirofili, -e,* s.m. şi f., adj. (Livr.) (Om) care este lacom de bani. — Din ngr. **arghirófilos.**

ARGHIROFILÍE s.f. (Livr.) Lăcomie de bani. — Din ngr. **arghirofilía.**

ARGÍLĂ, *argile,* s.f. Rocă sedimentară alcătuită dintr-un amestec de silicaţi şi din fragmente de cuarţ, mică etc., întrebuinţată în olărie, la lucrări de construcţie, în sculptură etc.; lut. — Din fr. **argile,** lat. **argilla.**

ARGILIFÉR, -Ă, *argiliferi, -e,* adj. Argilos. — Din fr. **argillifère.**

ARGILÍT s.n. Rocă rezultată din recristalizarea argilei. — Din fr. **argilite.**

ARGILÓS, -OÁSĂ, *argiloşi, -oase,* adj. Care conţine (multă) argilă; lutos. — Din fr. **argileux,** lat. **argillosus.**

ARGINÁZĂ s.f. (Biol.) Enzimă solubilă conţinută în cantitate mare în ficatul mamiferelor. — Din fr. **arginase.**

ARGINÍNĂ s.f. (Biol.) Aminoacid care există în proteine şi participă la sinteza ureii în ficat. — Din fr. **arginine.**

ARGÍNT, (**1**) s.n., (**2**) *arginturi,* s.n., (**3**) *arginţi,* s.m. **1.** S.n. (Adesea fig.) Metal preţios de culoare albă strălucitoare, maleabil şi ductil, cu o mare conductibilitate electrică. ✦ *Nuntă de argint* = a douăzeci şi cincea aniversare a căsătoriei cuiva; petrecere organizată cu acest prilej. ✦ Compus: (pop.) *argint-viu* = **a)** mercur; **b)** *fig.* om plin de energie, iute, vioi. **2.** S.n. Varietate sau obiect de argint (**1**). **3.** S.m. (Mai ales la pl.) Ban[1], para[3]. — Lat. **argentum.**

ARGINTÁ, *argintez,* vb. I. Tranz. A acoperi un obiect metalic cu un strat subţire de argint (**1**); a argintui. ✦ Fig. A face să aibă strălucirea argintului (**1**). [Var.: (înv.) **argintí** vb. IV] — Din **argint.**

ARGINTÁR, *argintari,* s.m. (Rar) Persoană care lucrează sau vinde obiecte de argint (**1**). — **Argint** + suf. *-ar.*

ARGINTÁRE, *argintări,* s.f. Acţiunea de *a arginta.* — V. **arginta.**

ARGINTÁT, -Ă, *argintaţi, -te,* adj. Acoperit cu un strat subţire de argint (**1**); argintuit. ✦ Fig. Cu luciu ca de argint (**1**). — V. **arginta.**

ARGINTĂRÍE, *argintării,* s.f. **1.** Obiecte de argint (**1**). **2.** Magazin în care se vând obiecte de argint. — **Argint** + suf. *-ărie.*

ARGINTÍ vb. IV v. **arginta.**

ARGINTÍU, -ÍE, *argintii,* adj. (Adesea fig.) Care are culoarea şi strălucirea argintului (**1**); argintos. ✦ Fig. (Despre sunete, voce etc.) Cristalin, limpede. — **Argint** + suf. *-iu.*

ARGINTÓS, -OÁSĂ, *argintoşi, -oase,* adj. **1.** Argentifer. **2.** (Înv.) Argintiu. — **Argint** + suf. *-os.*

ARGINTUÍ, *argintuiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A arginta. — **Argint** + suf. *-ui.*

ARGINTUÍT, -Ă, *argintuiţi, -te,* adj. (Rar) Argintat. — V. **argintui.**

ARGINŢÍCĂ, *arginţele,* s.f. Arbust cu flori mari, albe şi cu frunze verzi, lucitoare pe partea superioară şi albe pe cea inferioară *(Dryas octopetala).* — **Argint** + suf. *-ică.*

ARGIRÍSM s.n. (Med.) Intoxicaţie cu săruri de argint; argiroză. — Din fr. **argyrisme.**

ARGIRÓZĂ s.f. (Med.) Argirism. — Din fr. **argyrose.**

ARGÓN s.n. Gaz rar, incolor şi inodor, care se găseşte în atmosferă şi care serveşte la umplerea unor becuri electrice, a unor tuburi luminiscente pentru reclame şi la sudarea cu arc electric. — Din fr. **argon.**

ARGONAÚT, *argonauţi,* s.m. **1.** (Mitol.) Nume dat eroilor antici greci care au călătorit pe corabia Argo spre Colhida ca să aducă Lâna de aur. ✦ Fig. Navigator îndrăzneţ. **2.** Specie de moluscă cefalopodă din apele tropicale *(Argonauta argo).* — Din fr. **argonaute.**

ARGÓTIC, -Ă, *argotici, -ce,* adj. Care aparţine argoului, privitor la argou, de argou. — Din fr. **argotique.**

ARGÓU, *argouri,* s.n. Limbaj convenţional, folosit mai ales de vagabonzi, răufăcători etc. pentru a nu fi înţeleşi de restul societăţii. — Din fr. **argot.**

ARGUMÉNT, *argumente,* s.n. **1.** Raţionament, dovadă adusă în sprijinul unei afirmaţii. **2.** (Mat.) Variabila independentă a unei funcţii. — Din fr. **argument,** lat. **argumentum.**

ARGUMENTÁ, *argumentez,* vb. I. Tranz. A susţine, a întări, a dovedi, a demonstra ceva cu argumente. — Din fr. **argumenter,** lat. **argumentari.**

ARGUMENTÁRE, *argumentări,* s.f. Acţiunea de *a argumenta* şi rezultatul ei; totalitatea argumentelor aduse în sprijinul unei afirmaţii; argumentaţie. — V. **argumenta.**

ARGUMENTÁŢIE, *argumentaţii,* s.f. Argumentare. [Var.: (înv.) **argumentaţiúne** s.f.] – Din fr. **argumentation,** lat. **argumentatio, -onis.**

ARGUMENTAŢIÚNE s.f. v. **argumentaţie.**

ÁRGUS, *arguşi,* s.m. Om cu privirea ageră, pătrunzătoare; om care păzeşte ceva cu mare grijă. — Din fr. **argus.**

ARGUŢÍE s.f. (Livr.) Argumentare sofistică bazată pe fapte nesemnificative sau nesigure; subtilitate exagerată în argumentare. — Din fr. **argutie,** lat. **argutia.**

ARHÁIC, -Ă, *arhaici, -ce,* adj., s.n. **1.** Adj. Care aparţine sau este caracteristic unor vremuri extrem de îndepărtate din trecut. ✦ (Despre cuvinte, expresii, construcţii etc.) Foarte vechi, ieşit de mult din uz. **2.** S.n. Cea mai veche eră geologică. ✦ (Adjectival) Care aparţine arhaicului (**2**), privitor la arhaic. *Roci arhaice.* [Pr.: *-ha-ic*] — Din fr. **archaïque.**

ARHAÍSM, *arhaisme,* s.n. Cuvânt, expresie, construcţie etc. arhaică. — Din fr. **archaïsme.**

ARHAITÁTE s.f. (Rar) Stare arhaică. [Pr.: *-ha-i-*] — **Arha**[ic] + *-itate.*

ARHAIZÁ, *arhaizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A da aspect arhaic (stilului, limbii etc.). [Pr.: *-ha-i-*] — Din **arhaic.**

ARHAIZÁNT, -Ă, *arhaizanţi, -te,* adj. Cu aspect arhaic, care recurge la mijloace de exprimare de multă vreme ieşite din uz. *Stil arhaizant.* [Pr.: *-ha-i-*] — Din fr. **archaïsant.**

ARHAIZÁRE, *arhaizări,* s.f. Acţiunea de *a arhaiza* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ha-i-*] — V. **arhaiza.**

ARHÁNGHEL, *arhangheli,* s.m. (Bis.) Căpetenie a îngerilor (cu rol de mare vestitor al tainelor lui Dumnezeu). — Din sl. **arhangelŭ.**

ARHANGHELÉSC, -EÁSCĂ, *arhangheleşti,* adj. De arhanghel. — **Arhanghel** + suf. *-esc.*

ARHEGÓN, *arhegoane,* s.n. (Bot.) Organ feminin de reproducere, caracteristic pentru muşchi, ferigi şi gimnosperme. — Din fr. **archégone.**

ARHEOCHIMÍE s.f. Chimie specializată pentru arheologie. [Pr.: *-he-o-*] — **Arheo**[logie] + **chimie.**

ARHEOGRÁF, -Ă, *arheografi, -e,* s.m. şi f. Specialist în arheografie. [Pr.: *-he-o-*] — Din **arheografie** (derivat regresiv).

ARHEOGRAFÍE s.f. Disciplină istorică care se ocupă cu publicarea textelor şi a manuscriselor antice. [Pr.: *-he-o-*] — Din fr. **archéographie.**

ARHEOLÓG, -Ă, *arheologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în arheologie. [Pr.: *-he-o-*] — Din fr. **archéologue.**

ARHEOLÓGIC, -Ă, *arheologici, -ce,* adj. Care aparţine arheologiei, privitor la arheologie. [Pr.: *-he-o-*] — Din fr. **archéologique.**

ARHEOLOGÍE s.f. Ştiinţă care studiază trecutul istoric al omenirii pe baza interpretării urmelor materiale păstrate. [Pr.: *-he-o-*] — Din fr. **archéologie.**

ARHEOPTÉRIX, *arheopterîcşi,* s.m. Pasăre fosilă care făcea trecerea de la reptile la păsări. [Pr.: *-he-op-*] — Din fr. **archéoptéryx.**

ARHEOZÓIC, -Ă, *arheozoici, -ce,* adj. **1.** S.n. Perioadă geologică în care au apărut primele semne de viaţă. **2.** Adj. De arheozoic (**1**). [Pr.: *-he-o-zo-ic*] — Din fr. **archéozoïque.**

ARHETÍP, *arhetipuri,* s.n. Model, tip iniţial după care se călăuzeşte cineva; (în special) manuscris original al unei opere. ✦ (Psih.) Structură profundă a psihicului, înnăscută, care generează imagini simbolice şi guvernează organizarea experienţei umane. — Din fr. **archétype,** lat. **archetypum.**

ARHETIPÁL, -Ă, *arhetipali, -e,* adj. (Rar) Arhetipic. ✧ *Imagine arhetipală* = imagine simbolică generată de arhetip ca matrice (ex.: copilul, fecioara, înţeleptul, Buddha, Isus Hristos). — Din **arhetip.**

ARHETÍPIC, -Ă, *arhetipici, -ce,* adj. Care constituie un arhetip; (rar) arhetipal. — **Arhetip** + suf. *-ic.*

ARHI- Element de compunere care serveşte la formarea unor substantive, cărora le dă sens de superioritate, şi la formarea unor adjective, cărora le dă sens superlativ. — Din fr., lat. **archi-.**

ARHICUNOSCÚT, -Ă, *arhicunoscuţi, -te,* adj. Foarte cunoscut. — **Arhi-** + **cunoscut.**

ARHIDIÁCON, *arhidiaconi,* s.m. Primul diacon de pe lângă un episcop; *p. ext.* titlu onorific care se dă diaconilor; protodiacon. [Pr.: *-di-a-*] — Din sl. **arhidijakonŭ.**

ARHIDIECEZÁN, -Ă, *arhidiecezani, -e,* adj. Care ţine de o arhidieceză, privitor la o arhidieceză. [Pr.: *-di-e-*. Var.: **arhidiocezán, -ă** adj] — După fr. **archidiocésain.**

ARHIDIECÉZĂ, *arhidieceze,* s.f. Arhiepiscopie. [Pr.: *-di-e-*. — Var.: **arhidiocéză** s.f.] — Din lat. **archidioecesis.**

ARHIDIOCEZÁN, -Ă adj. v. **arhidiecezan.**

ARHIDIOCÉZĂ s.f. v. **arhidieceză.**

ARHIDUCÁL, -Ă, *arhiducali, -e,* adj. Care aparţine arhiducelui, referitor la arhiduce. — Din fr. **archiducal.**

ARHIDUCÁT, *arhiducate,* s.n. Teritoriu care aparține unui arhiduce. — Din fr. **archiduché,** lat. **archiducatus.**

ARHIDÚCE, *arhiduci,* s.m. Titlu dat prinților din casa domnitoare de Austria; bărbat care purta acest titlu. — Din fr. **archiduc,** lat. **archidux** (după *duce).*

ARHIDUCÉSĂ, *arhiducese,* s.f. **1.** Titlu dat prințeselor din casa domnitoare de Austria; femeie care purta acest titlu. **2.** Soție de arhiduce. — Din fr. **archiduchesse,** it. **archiduchessa.**

ARHIEPÍSCOP, *arhiepiscopi,* s.m. Titlu onorific dat unui episcop care conduce o eparhie importantă; *p. ext.* mitropolit. [Pr.: *-hi-e-*] — Din sl. **arhiepiskopŭ.**

ARHIEPISCOPÁL, -Ă, *arhiepiscopali, -e,* adj. Care ține de un arhiepiscop sau de o arhiepiscopie, privitor la un arhiepiscop sau la o arhiepiscopie, dat de un arhiepiscop. [Pr.: *-hi-e-*] — Din lat. **archiepiscopalis,** fr. **archiépiscopal.**

ARHIEPISCOPÁT, *arhiepiscopate,* s.n. Arhiepiscopie. [Pr.: *-hi-e-*] — Din lat. **archiepiscopatus,** fr. **archiépiscopat.**

ARHIEPISCOPÍE, *arhiepiscopii,* s.f. **1.** Eparhie condusă de un arhiepiscop, arhidieceză, arhiepiscopat. **2.** Funcție de arhiepiscop. **3.** Reședință a unui arhiepiscop. [Pr.: *-hi-e-*] — Din sl. **arhiepiskopija.**

ARHIERÁRH, *arhierarhi,* s.m. Cel mai mare în rang dintre ierarhi. [Pr: *-hi-e-*] — **Arhi-** + **ierarh.**

ARHIERÉSC, -EÁSCĂ, *arhierești,* adj. Care ține de arhierei, privitor la arhierei. [Pr.: *-hi-e-*] — **Arhiereu** + suf. *-esc.*

ARHIERÉU, *arhierei,* s.m. Cea mai înaltă treaptă în ierarhia bisericească. ✦ Denumire generală pentru gradele superioare ale clerului ortodox (episcop, arhiepiscop, mitropolit); arhipăstor, ierarh. [Pr.: *-hi-e-*] — Din sl. **arhierei.**

ARHIERÍE, *arhierii,* s.f. **1.** Rangul de arhiereu; arhipăstorie. **2.** Eparhie condusă de un arhiereu. **3.** Reședință a unui arhiereu. [Pr.: *-hi-e-*] — Din ngr. **arhiería.**

ARHIFONÉM, *arhifoneme,* s.n. (Fon.) Unitate fonologică superioară fonemului, caracterizată prin îmbinarea unor trăsături distinctive provenind din mai multe foneme înrudite. — Din fr. **archiphonème.**

ARHILÓC, *arhilocuri,* adj. (În sintagma) *Vers arhiloc* (și substantivat, n.) = vers antic format din șapte sau din trei picioare. — Din n. pr. **Arhiloc.**

ARHIMANDRÍT, *arhimandriți,* s.m. Titlu dat stareţului unei mănăstiri mari sau unor călugări ortodocși; persoană care are acest titlu. — Din fr. **arhimandritŭ.**

ARHIMILIONÁR, -Ă, *arhimilionari, -e,* s.m. și f. Persoană extrem de bogată. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **archimillionnaire.**

ARHIPĂSTÓR, *arhipăstori,* s.m. Arhiereu. — **Arhi-** + **păstor.**

ARHIPĂSTORÍE s.f. **1.** Rangul de arhipăstor; arhierie (**1**). **2.** Timp cât cineva are rangul de arhipăstor. — **Arhipăstor** + suf. *-ie.*

ARHIPELÁG, *arhipelaguri,* s.n. Grup de insule dintr-o mare sau dintr-un ocean. — Din ngr. **arhipélagos.**

ARHIPLÍN, -Ă, *arhiplini, -e,* adj. Care este plin până la linia maximă posibilă. — **Arhi-** + **plin.**

ARHISTRATÉG, *arhistrategi,* s.m. Comandant suprem al armatei în Grecia antică. — Din fr. **archistratège.**

ARHITÉCT, -Ă, *arhitecți, -te,* s.m. și f. Specialist în arhitectură. — Din fr. **architecte,** lat. **architectus.**

ARHITECTÓNIC, -Ă, *arhitectonici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține arhitecturii, din domeniul arhitecturii; folosit în arhitectură; arhitectural. **2.** S.f. (Adesea fig.) Îmbinare artistică a elementelor constitutive ale unei construcții. — Din fr. **architectonique,** lat. **architectonicus.**

ARHITECTONICÉȘTE adv. (Rar) După regulile arhitecturii. — **Arhitectonic** + suf. *-ește.*

ARHITECTURÁL, -Ă, *arhitecturali, -e,* adj. Arhitectonic. — Din fr. **architectural.**

ARHITECTÚRĂ s.f. Știința și arta de a proiecta și construi clădiri. ✦ Stilul, caracterul, planul unei (sau unor) clădiri. ✦ Felul în care este construit sau alcătuit ceva; *p. ext.* aspectul compozițional al unei opere artistice; structură. — Din fr. **architecture,** lat. **architectura.**

ARHITRÁVĂ, *arhitrave,* s.f. Element de construcție (caracteristic arhitecturii clasice) care constituie partea inferioară a antablamentului și care se sprijină pe capitelul coloanei sau pe zid; epistil. — Din fr. **architrave.**

ARHIVÁR, *arhivari,* s.m. Funcționar însărcinat cu păstrarea actelor sau documentelor unei arhive, cu clasarea documentelor și actelor dintr-o arhivă; condicar. — **Arhivă** + suf. *-ar.*

ARHÍVĂ, *arhive,* s.f. **1.** Totalitatea actelor sau documentelor unei instituții, unui oraș etc. care se referă la activitatea lor trecută. **2.** Birou, cameră, instituție etc. unde se păstrează asemenea acte. — Din fr. **archives.**

ARHIVÍST, -Ă, *arhiviști, -ste,* s.m. și f. Specialist în arhivistică. — Din fr. **archiviste.**

ARHIVÍSTICĂ s.f. Știință care are ca obiect studiul și organizarea documentelor cu valoare istorică. — Din fr. **archivistique.**

ARHIVÓLTĂ, *arhivolte,* s.f. Detaliu de arhitectură, de regulă decorat cu muluri, așezat deasupra unei arcade la o ușă, la o fereastră, la un portal etc. — Din fr. **archivolte.**

ÁRHON s.m. sg. voc. (Înv.) Titlu de politețe cu care se adresa cineva unui boier. [Var.: **árhonda** s.m. sg.] — Din ngr. **árhon, árhondas.**

ÁRHONDA s.m. sg. voc. v. **arhon.**

ARHONDÁR, *arhondari,* s.m. Călugăr care are în grijă arhondaricul și care primește oaspeții mănăstirii. — Din ngr. **arhondáris.**

ARHONDARÍC, *arhondaricuri,* s.n. Clădire sau aripă a unei clădiri dintr-o mănăstire ortodoxă rezervată oaspeților; arhondărie. [Pl. și: *arhondarice*] — Din ngr. **arhondaríki.**

ARHONDĂREÁSĂ, *arhondărese,* s.f. Arhondăriță. — **Arhondar** + suf. *-easă.*

ARHONDĂRÍE, *arhondării,* s.f. Arhondaric. — Din ngr. **arhondaríon.**

ARHONDĂRÍȚĂ, *arhondărițe,* s.f. Călugăriță care îngrijește de arhondaric și care primește oaspeții mănăstirii; arhondăreasă. — **Arhondar** + suf. *-iță.*

ARHONDOLOGÍE s.f. Istorie a nobilimii; (concr.) carte cuprinzând repertoriul familiilor nobiliare dintr-o țară. [Var.: (înv.) **arhontologhíe** s.f.] — Din ngr. **arhondológhion.**

ARHÓNTE, *arhonți,* s.m. (În Atena antică) Titlu dat magistraților supremi din conducerea republicii; persoană care avea acest titlu. — Din fr. **archonte,** lat. **archon, -ntis.**

ARHONTOLOGHÍE s.f. v. **arhondologie.**

ARIÁN[1], -Ă, *ariani, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de arianism, privitor la arianism. *Erezie ariană.* **2.** S.m. și f. Adept al arianismului. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **arien.**

ARIÁN[2], -Ă, *arieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Denumire veche dată popoarelor indo-europene; denumire actuală pentru popoarele indo-iraniene; (și la sg.) persoană care aparține unuia dintre aceste popoare. ✦ Termen folosit de rasiști spre a denumi populațiile albe în general și pe strămoșii germanilor în special. **2.** Adj. Care aparține arienilor[2] (**1**), privitor la arieni[2]. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **aryen.**

ARIANÍSM s.n. Doctrină religioasă creștină întemeiată de preotul Arie, care nega identitatea de substanță dintre Hristos și Dumnezeu-Tatăl, declarată eretică de sinodul din Niceea. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **arianisme.**

ARICEÁLĂ, *ariceli,* s.f. **1.** Boală de piele la cai și la unele vite cornute, manifestată prin inflamarea pielii de la chișiță. **2.** Boală a viței-de-vie, constând în apariția unor umflături noduroase pe părțile lemnoase ale plantei. — **Arici[2]** + suf. *-eală.*

ARÍCI[1], *arici,* s.m. **1.** Animal mamifer insectivor, cu botul ascuțit și corpul gros, acoperit cu țepi *(Erinaceus europaeus).* ✧ Compus: *arici-de-mare* = animal echinoderm marin cu corpul sferic, acoperit cu țepi; echinidă *(Echinus melo).* **2.** Instrument cu care se îndepărtează crusta depusă pe pereții unor canale. **3.** (Mil.) Element de baraj împotriva tancurilor sau infanteriei, alcătuit din pari sau grinzi metalice dispuse cruciș. — Lat. **ericius.**

ARICÍ[2], pers. 3 *aricește,* vb. IV. Refl. A se îmbolnăvi de ariceală. — Din **arici[1].**

ARICIOÁICĂ, *aricioaice,* s.f. Femela ariciului[1]. — **Arici[1]** + suf. *-oaică.*

ARÍD, -Ă, *arizi, -de,* adj. (Despre soluri, teritorii etc.) Uscat[2]; neroditor, sterp. ✧ Fig. *Text arid.* — Din fr. **aride,** lat. **aridus.**

ARIDICÁ vb. I v. **ridica.**

ARIDICÁT, -Ă, adj. v. **ridicat.**

ARIDITÁTE s.f. Faptul de a fi arid. — Din fr. **aridité,** lat. **ariditas, -atis.**

ÁRIE[1], *arii,* s.f. **1.** Loc special amenajat unde se treieră cerealele; arman. **2.** Suprafață de teren sau platformă pe care se așază cărămizile la uscat, se montează unele elemente de construcții, se prepară betonul etc. — Lat. **area.**

ÁRIE[2], *arii,* s.f. **1.** (Mat.) Măsură a unei suprafețe (exprimată în valori numerice). *Aria cercului.* **2.** (Suprafață, teritoriu considerat ca) zonă de răspândire a unui fenomen, a unui fapt de limbă, a unui grup de plante sau de animale etc. ✦ Fig. Întindere, suprafață. — Din lat. **area** (cu sensuri după fr. *aire).*

ÁRIE[3], *arii,* s.f. Compoziție muzicală vocală (cu acompaniament de orchestră, de pian etc.) care face parte dintr-o operă, operetă etc. ✦ Compoziție muzicală instrumentală asemănătoare cu aceea definită mai sus. — Din it. **aria.**

ARIERÁT[1], *arierate* s.n. Obligație financiară neonorată la scadență din contracte, recunoscută de regulă și de debitori. [Pr.: *-ri-e-*] — Din fr. **arriéré.**

ARIERÁT[2], -Ă, *arierați, -te,* adj., s.m. și f. (Individ) care este înapoiat mintal, care este insuficient dezvoltat din punct de vedere psihic. [Pr.: *-ri-e-*] — Din fr. **arriéré.**

ARIERÁȚIE s.f. (Med.) Înapoiere mintală. [Pr.: *-ri-e-*] — Din fr. **arriération.**

ARIERBÉC, *arierbecuri,* s.n. Parte a unei pile de pod situată în aval, care este astfel construită încât să ușureze scurgerea apei și să împiedice formarea vârtejurilor. [Pr.: *-ri-er-*] — Din fr. **arrière-bec.**

ARIERGÁRDĂ, *ariergărzi,* s.f. Unitate militară care se află în urma forțelor principale, pentru a le asigura securitatea. [Pr.: *-ri-er-*] — Din fr. **arrière-garde.**

ARIERPLÁN, *arierplanuri,* s.n. (Livr.) Linie de perspectivă situată la cea mai mare depărtare de privitor; ultimul plan. ✧ Loc. adj. și adv. *În arierplan* = **a)** într-o poziție inferioară; **b)** (fig.) în umbră. [Pr.: *-ri-er-*] — Din fr. **arrière-plan.**

ARIÉTĂ, *ariete,* s.f. Arie[3] scurtă (și ușor de executat). [Pr.: *-ri-e-*] — Din it. **arietta,** fr. **ariette.**

ARÍL s.m. (Chim.) Radical organic monovalent rezultat dintr-o hidrocarbură aromatică prin îndepărtarea unui atom de hidrogen. — Din fr. **aryle.**

ARIMÁ, *arimez,* vb. I. Tranz. A repartiza și a fixa încărcătura la bordul unei nave sau aeronave pentru a obține menținerea echilibrului normal al acestora. — Din fr. **arrimer.**

ARIMÁJ, *arimaje,* s.n. Arimare. — Din fr. **arrimage.**

ARIMÁRE s.f. Acțiunea de *a arima;* arimaj. — V. **arima.**

ARÍN, *arini,* s.m. Nume dat mai multor specii de arbori cu frunze ovale, dințate și cu flori verzui-roșietice, grupate în amenți *(Alnus).* [Var.: **anín** s.m.] — Probabil lat. ***alninus** (< *alnus).*

ARINÍȘ, *arinișuri,* s.n. Arinişte. [Var.: **aniníș** s.n.] — **Arin** + suf. *-iș.*

ARINÍȘTE, *arinişti,* s.f. Pădurice de arini; ariniș. [Acc. și: *aríniște.* — Var.: **aníniște** s.f.] — **Arin** + suf. *-iște.*

ARIÓSO s.n., adv. **1.** S.n. Fragment dintr-o operă, dintr-o operetă etc. înrudit cu aria[3] și cu recitativul. **2.** Adv. (Indică modul de executare a unui fragment muzical) Cu gravitate, patetic. [Pr.: *-rio-zo*] — Din it. **arioso.**

ARIPÁT, -Ă, *aripați, -te,* adj. **1.** Înaripat. ✦ (Despre fructe și semințe) Prevăzut cu aripi (**3**). **2.** (Rar; despre păsări) Împușcat în aripă. — V. **aripă.**

ÁRIPĂ, *aripi,* s.f. **1.** Organ al păsărilor, al unor insecte și al unor mamifere, care servește la zbor. ✧ Expr. *A căpăta* (sau *a prinde) aripi* = a căpăta independență, curaj; a începe să se înflăcăreze, să se entuziasmeze. *A da* (cuiva) *aripi* = a face să capete curaj; a însufleți (pe cineva). *A tăia* (cuiva) *aripile* = a face (pe cineva) să-și piardă curajul, avântul; a descuraja. ✦ Fig. Ocrotire, protecție. **2.** (Iht.) Înotătoare. **3.** Membrană a unor fructe și semințe care servește la răspândirea lor cu ajutorul vântului. **4.** Nume dat unor obiecte, părți ale unor aparate etc. care au forma, funcțiunea sau poziția aripilor (**1**). *Aripa avionului. Aripa mașinii.* **5.** Parte a unei construcții care se prezintă ca o prelungire laterală; fiecare dintre extremitățile unei construcții (în raport cu partea centrală). ✦ Fiecare dintre cele două ziduri de sprijin care pleacă de la portalul unui tunel și susțin taluzurile de la capete. **6.** Capăt, margine, flanc al unei trupe (dispuse în ordine de bătaie). ✦ (În unele jocuri sportive) Fiecare dintre jucătorii plasați în marginea terenului de joc. **7.** Fig. Fracțiune cu o anumită orientare politică din cadrul unei organizații, al unui partid. [Acc. și: *arípă*] — Lat. **alapa.**

ARIPIOÁRĂ, *aripioare,* s.f. Diminutiv al lui *aripă.* ✦ (Iht.) Înotătoare. ✦ Parte mobilă a unei aripi de avion, care servește pentru comandă și control. — **Aripă** + suf. *-ioară.*

ARISTOCRÁT, -Ă, *aristocrați, -te,* s.m. și f. Persoană care aparține aristocrației; *p. ext.* nobil. ✦ (Adjectival) Aristocratic. — Din fr. **aristocrate.**

ARISTOCRÁTIC, -Ă, *aristocratici, -ce,* adj. Care aparține aristocrației, propriu aristocrației; aristocrat. — Din fr. **aristocratique.**

ARISTOCRATÍSM s.n. Atitudine, concepție aristocratică. — **Aristocrat** + suf. *-ism.*

ARISTOCRAȚÍE, *aristocrații,* s.f. Pătură a unei clase sociale sau a unui grup social care se bucură de mari privilegii, datorate originii, bogăției și poziției sale sociale; (în Antichitate) clasă socială dominantă, formată din marii posesori de pământ și de sclavi; (în Evul Mediu) clasa socială dominantă a nobililor. — Din fr. **aristocratie.**

ARISTÓN, *aristoane,* s.n. Vechi aparat muzical care, acționat cu o manivelă, execută mecanic ariile înregistrate pe cilindri sau pe discuri. — Din fr. **ariston.**

ARISTOTELIÁN, -Ă, *aristotelieni, -e,* adj. Aristotelic. [Pr.: *-li-an*] — **Aristotel** + suf. *-ian* (după fr. *aristotélicien).*

ARISTOTÉLIC, -Ă, *aristotelici, -ce,* adj. Care aparține lui Aristotel, bazat pe ideile lui Aristotel; aristotelian. — Din fr. **aristotélique.**

ARISTOTELÍSM s.n. Termen generic desemnând gândirea filosofilor și școlilor filosofice, care s-au ocupat de studierea lucrărilor lui Aristotel, preluând în întregime sau în parte tezele, metodele lui de gândire. — Din fr. **aristotélisme.**

ARITENOÍD s.n. (Anat.) Cartilaj mobil al laringelui care întinde coardele vocale. [Pr.: *-no-id*] — Din fr. **aryténoïde.**

ARITMÉTIC, -Ă, *aritmetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Parte a matematicii care se ocupă cu proprietățile elementare ale numerelor raționale. ✦ Manual de aritmetică (**1**). **2.** Adj. Care aparține aritmeticii (**1**), privitor la aritmetică. — Din fr. **arithmétique,** lat. **arithmeticus.**

ARÍTMIC, -Ă, *aritmici, -ce,* adj. Care este lipsit de ritm (regulat). — Din fr. **arythmique.**

ARITMÍE s.f. (Med.) Tulburare în activitatea inimii, care se manifestă prin inegalitatea numărului, ritmului și intensității contracțiilor mușchiului cardiac. — Din fr. **arythmie.**

ARITMOGRÁF, *aritmografe,* s.n. Aparat care efectuează și înregistrează mecanic operații aritmetice. — Din fr. **arithmographe.**

ARITMOGRÍF, *aritmogrife,* s.n. Joc de cuvinte încrucișate, la care literele cuvintelor căutate sunt reprezentate fiecare prin câte o cifră. — Din germ. **Aritmogriph.**

ARITMOMÉTRU, *aritmometre,* s.n. Aparat folosit în geodezie, care efectuează (manual sau mecanic) operații aritmetice. — Din fr. **arithmomètre.**

ARIVÍSM s.n. Comportare de arivist, caracter specific arivistului. — Din fr. **arrivisme.**

ARIVÍST, -Ă, *ariviști, -ste,* s.m. și f. Persoană care caută să parvină la o situație în societate prin mijloace necinstite. — Din fr. **arriviste.**

ARLECHÍN, (**1**) *arlechini,* s.m., (**2, 3**) *arlechine,* s.n. **1.** S.m. Personaj comic din vechile farse (populare) italiene. **2.** S.n. Culisă așezată în spatele fiecăruia dintre pereții laterali ai unei scene, pentru a permite micșorarea lățimii acesteia; fiecare dintre extremitățile laterale, din față, ale unei scene. **3.** S.n. Fiecare dintre reflectoarele din fața scenei. — Din fr. **arlequin,** it. **arlecchino.**

ARLECHINÁDĂ, *arlechinade,* s.f. Farsă a arlechinului; comedie în care apare arlechinul. — Din fr. **arlequinade.**

ARM, *armuri,* s.n. (Reg.) Parte a piciorului de dinapoi al unui animal cuprinsă între crupă și gambă; (la om) coapsă, șold. — Lat. **armus.**

ARMÁ, *armez,* vb. I. Tranz. **1.** A pune mecanismul unei arme (de foc) în poziția imediat precedentă descărcării ei. ✦ Tranz. și refl. (Pop.) A (se) înarma. **2.** A dota cu armătură o piesă sau un element de construcție din beton pentru a le mări rezistența. ✦ A consolida o galerie de mină etc. prin montarea unei armături. **3.** A lansa în serviciu o navă cu întreg utilajul necesar. — Din fr. **armer,** it. **armare,** lat. **armare.**

ARMÁDĂ, *armade,* s.f. (La spanioli) Flotă de mari proporții. — Din sp., fr. **armada.**

ARMAMÉNT, *armamente,* s.n. Totalitatea mijloacelor tehnice de luptă; arme. — Din fr. **armement,** lat. **armamentum.**

ARMÁN, *armane,* s.n. (Reg.) **1.** Arie[1] (**1**). **2.** Conac în care locuia administratorul unei ferme și unde se înmagazina recolta. **3.** Ladă zincată în care se țin acoperite cu o pânză umedă foile de tutun înainte d a fi prelucrate la mașinile de tăiat. **4.** Rotocol, cerc la suprafața unei ape. — Din tc. **harman.**

ARMÁR *armare,* s.n. (Reg.) Dulap în care se păstrează haine, vase sau alimente. — Lat. **armarium.**

ARMÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) arma.* — V. **arma.**

ARMÁȘ, *armași,* s.m. **1.** (În Evul Mediu) Dregător domnesc, care, în Moldova, era însărcinat cu paza temnițelor și îndeplinirea execuțiilor, iar în Țara Românească avea în grijă artileria oștirii și țiganii domnești. **2.** (În sintagma) *De-a armașul* = numele unui joc de copii în care un participant aplică celorlalți lovituri la palmă cu o batistă înnodată. — **Armă** + suf. *-aș.*

ARMÁT, -Ă, *armați, -te,* adj. **1.** Înarmat. **2.** (Despre conflicte) Însoțit de acțiuni militare, de ciocniri războinice. *Insurecție armată.* ✧ *Forță* (sau *putere) armată* = armată (**1**). **3.** Prevăzut cu o armătură. *Beton armat.* — V. **arma.**

ARMATÁN s.n. Vânt fierbinte și uscat care suflă dinspre Sahara spre Oceanul Atlantic. — Din fr. **harmattan.**

ARMÁTĂ, *armate,* s.f. **1.** Totalitatea forțelor militare ale unui stat; oaste, oștire, armie. ✦ Mare unitate militară, compusă din câteva corpuri și unități din diferite arme; *p. gener.* unitate militară. ✦ Serviciu militar; militărie, cătănie. **2.** Fig. Colectivitate care acționează în vederea unui scop comun. *Armata păcii.* ✦ Mulțime, ceată, cârd, șir. — Din it. **armata.**

ARMATÓR, *armatori,* s.m. **1.** Persoană care armează o navă; proprietar al unei nave. **2.** Muncitor specializat în montarea construcțiilor de susținere a galeriilor de mină. — Din fr. **armateur,** it. **armatore.**

ARMATÚRĂ, *armaturi,* s.f. (Muz.) Armură (**4**). — Din fr. **armature,** lat. **armatura.**

ÁRMĂ, *arme,* s.f. **1.** Obiect, unealtă, aparat, mașină care servește în lupta împotriva inamicului, la vânat, în unele probe sportive etc. *A depune armele* = **a)** a se preda, a se declara învins; **b)** (fig.) a ceda. ✧ *Armă albă* = armă (**1**) destinată luptei corp la corp sau la distanță (pumnal, cuțit etc.). *Armă de foc* = armă (**1**) care folosește pulberea explozivă la aruncarea unui proiectil (pușca, tunul etc.). *Armă de distrugere* (sau *de nimicire*) *în masă* = bombă atomică (sau chimică, biologică). ✧ Expr. *A fi* (sau *a se afla) sub arme* = a face serviciul militar. *A depune armele* = **a)** a se preda, a se declara învins; **b)** (fig.) a ceda. ✦ Parte dintr-o armată specializată și dotată pentru un anumit fel de luptă; serviciu militar specializat în acest sens. **2.** (La pl.) Armament. **3.** (În sintagma) *Armă ecologică* = nume generic dat metodelor și tehnicilor de război destinate modificării condițiilor normale ale mediului înconjurător al inamicului. **4.** Fig. Mijloc de luptă (pe planul ideilor, al politicii etc.). ✧ Expr. *A bate* (pe cineva) *cu propriile arme* = a învinge (pe cineva) cu propriile argumente. **5.** (La pl.) Ansamblul semnelor simbolice de pe o stemă, de pe un blazon etc.; (rar) armoarii. — Lat. **arma.**

ARMĂSÁR, *armăsari,* s.m. Cal mascul necastrat; *p. ext.* cal falnic, mândru, iute. [Var.: (reg.) **harmăsár** s.m.] — Lat. [equus] **admissarius.**

ARMĂSĂRÁȘ, *armăsărași,* s.m. Diminutiv al lui *armăsar;* armăsăruș. — **Armăsar** + suf. *-aș.*

ARMĂSĂRÚȘ, *armăsăruși,* s.m. Armăsăraș. — **Armăsar** + suf. *-uș.*

ARMĂȘÉL *armășei,* s.m. Slujbaș al armașului. — **Armaș** + suf. *-el.*

ARMĂȘÍE s.f. Funcția de armaș. ✦ Instituție în fruntea căreia se afla armașul. — **Armaș** + suf. *-ie.*

ARMĂTÚRĂ, *armături,* s.f. **1.** Totalitatea barelor metalice prinse între ele care întăresc o construcție (de beton armat). ✦ Construcție care susține o galerie subterană. **2.** Totalitatea pieselor metalice ale unor instalații alcătuite din țevi sau conducte. **3.** Totalitatea aparatelor și dispozitivelor de comandă, de control, de siguranță etc., montate la o instalație, la o mașină etc. ✦ Ansamblul conductoarelor unui condensator electric. ✦ Înveliș protector al unui cablu electric. **4.** Carcasă metalică, rigidă pe care se încarcă treptat argilă sau pastă de ipsos în modelarea unei sculpturi. **5.** (Muz.) Armură (**4**). **6.** (Biol.; în sintagma) *Armătură bucală* = totalitatea pieselor anatomice care alcătuiesc aparatul bucal al insectelor și crustaceelor. — Din fr. **armature,** lat. **armatura** (după *armă).*

ARMÂN, -Ă s.m. şi f., adj. v. **aromân.**
ARMEÁN, -Ă, *armeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. (La pl.) Populaţie de limbă indo-europeană stabilită mai ales în regiunea dintre munţii Caucaz şi Taurus; (şi la sg.) persoană aparţinând acestei populaţii. ✦ Persoană care face parte din populaţia Republicii Armenia sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Armeniei sau armenilor (**1**), privitor la Armenia ori la armeni; armenesc. ✦ (Substantivat, f.) Limba armeană. — Din sl. **arměninŭ.**
ARMEÁNCĂ, *armence,* s.f. Femeie care face parte din populaţia Armeniei. — **Armean** + suf. *-că.*
ARMENÉSC, -EÁSCĂ, *armeneşti,* adj., s.f. art. **1.** Adj. Armean. **2.** S.f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — **Armean** + suf. *-esc.*
ARMENÉŞTE adv. Ca armenii; în limba armeană. — **Armean** + suf. *-eşte.*
ÁRMIE, *armii,* s.f. (Înv.) Armată (**1**). — Din rus. **armiia.**
ARMÍNDEN, *armindeni,* s.m. Nume popular al zilei de 1 Mai (ziua prorocului Eremia, considerată ca început al primăverii); sărbătoare populară de primăvară (ţinută la 1 Mai). ✦ Pom sau ramură verde care se pune în ziua de 1 Mai la poarta, uşa sau ferestrele caselor. — Cf. sl. I e r e m i i n ŭ, -d ĭ n ĭ „ziua [sfâtu]lui Ieremia”.
ARMISTÍŢIU, *armistiţii,* s.n. Acord între state beligerante în vederea încetării temporare a operaţiunilor militare. — Din fr. **armistice.**
ARMOARÍI s.f. pl. (Rar) Arme (**5**); blazon. — Din fr. **armoiries.**
ARMÓNIC, -Ă, *armonici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Bazat pe principiile armoniei[1]. **2.** S.f. (Fiz.) Vibraţie care însoţeşte vibraţia fundamentală de acelaşi tip şi care se produce cu o frecvenţă egală cu un multiplu întreg al frecvenţei vibraţiei fundamentale. — Din fr. **harmonique,** lat. **harmonicus.**
ARMÓNICĂ, *armonici,* s.f. Acordeon de dimensiuni mai reduse, acţionat prin intermediul butoanelor; (reg.) armonie[2]. ✧ Expr. *A (se) face armonică* = a (se) turti. ✦ *Armonică (de gură)* = muzicuţă (de gură). — Din germ. [Zieh]**harmonika,** it. **armonica.**
ARMONÍE[1], *armonii,* s.f. Potrivire desăvârşită a elementelor unui întreg. ✦ Bună înţelegere în relaţiile dintre două persoane, două colectivităţi etc. ✦ Îmbinare melodioasă a mai multor sunete (în muzică sau în poezie); *spec.* (Muz.) concordanţă fonică între sunete. ✧ *Armonie imitativă* = efect stilistic obţinut prin alăturarea unor cuvinte ale căror sunete imită sau sugerează un sunet din natură. *Armonie vocalică* = fenomen fonetic care constă în potrivirea de timbru a vocalelor din elementele alcătuitoare ale unui cuvânt. ✦ Parte a teoriei muzicale care studiază acordurile în compoziţie. — Din fr. **harmonie,** lat. **harmonia.**
ARMÓNIE[2], *armonii,* s.f. (Reg.) Armonică. — Cf. a r m o n i c ă, a r m o n i e[1].
ARMONIÓS, -OÁSĂ, *armonioşi, -oase,* adj. Care are armonie[1], plin de armonie[1], ale cărui părţi componente formează un tot bine închegat şi echilibrat. [Pr.: *-ni-os*] — Din fr. **harmonieux.**
ARMONÍST, -Ă, *armonişti, -ste,* s.m. şi f. (Rar) **1.** Persoană specializată în teoria armoniei[1]. **2.** Persoană care cântă din armonică. — Din fr. **harmoniste.**
ARMÓNIU, *armonii,* s.n. Instrument muzical cu claviatură, asemănător cu orga, la care sunetele sunt produse de vibrarea unor lame metalice la presiunea aerului ieşit dintr-un burduf acţionat cu pedale. — Din fr. **harmoniun,** germ. **Harmonium.**
ARMONIZÁ, *armonizez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A pune în armonie[1] sau a deveni armonios, a face să fie sau a fi în concordanţă. **2.** Tranz. A compune acompaniamentul la o melodie conform legilor armoniei[1]. — Din fr. **harmoniser.**
ARMONIZÁRE, *armonizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) armoniza.* — V. **armoniza.**
ARMONOGRÁF, *armonografe,* s.n. Aparat mecanic cu ajutorul căruia se pot obţine serii de curbe cu aspect grafic plăcut, armonios, inedit. [Scris şi: *harmonograf*] — Din fr. **harmonographe.**
ARMORIÁL, -Ă, *armoriali, -e,* adj. (Rar) Referitor la blazon, la embleme. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **armorial.**
ARMÚRĂ, *armuri,* s.f. **1.** Echipament metalic pentru protecţia individuală a unui războinic din Antichitate şi din Evul Mediu. **2.** Mod de împletire a firelor de urzeală cu firele de bătătură într-o ţesătură. **3.** Înveliş protector al unui cablu electric. **4.** Totalitatea semnelor de alteraţie aşezate la începutul unui portativ, care indică tonalitatea lucrării muzicale respective; armătură. — Din fr. **armure.**
ARMURĂRÍE, *armurării,* s.f. (Rar) Loc unde se fabrică, se repară sau se vând arme (de foc). — Din fr. **armurerie.**
ARMURIÉR, *armurieri,* s.m. Persoană care fabrică, repară sau vinde arme (de foc). ✦ Persoană însărcinată în trecut cu păstrarea şi cu întreţinerea armamentului într-o unitate militară. [Pr.: *-ri-er*] — Din fr. **armurier.**
ARN s.n. Denumriea prescurtată a acidului ribonucleic. [Pr. *arené*] — Din fr. **A.R.N.**
ARNĂÚT, *arnăuţi,* s.m. **1.** Soldat mercenar (de origine albaneză) angajat în garda domnească din Ţările Române; *p. ext.* servitor înarmat, angajat de boieri mai ales pentru paza personală. **2.** Specie de grâu de primăvară cu bobul mare şi lunguieţ, de culoare galbenă-deschis. ✧ (Adjectival) *Grâu arnăut.* — Din tc. **arnavud.**
ARNĂUŢÉL, *arnăuţei,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *arnăut.* [Pr.: *-nă-u-*] — **Arnăut** + suf. *-el.*
ARNĂUŢÉSC, -EÁSCĂ, *arnăuţeşti,* adj., s.f. art. **1.** Adj. Care aparţine arnăuţilor, privitor la arnăuţi, specific arnăuţilor. **2.** S.f. art. Dans popular din Muntenia, jucat în trecut de arnăuţi; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *-nă-u-*] — **Arnăut** + suf. *-esc.*
ARNĂUŢÉŞTE adv. Ca arnăuţii. [Pr.: *-nă-u-*] — **Arnăut** + suf. *-eşte.*
ARNĂUŢÍME s.f. Mulţime de arnăuţi, totalitatea arnăuţilor. [Pr.: *-nă-u-*] — **Arnăut** + suf. *-ime.*
ÁRNICĂ, *arnici,* s.f. Plantă erbacee medicinală, cu flori galbene-portocalii şi fructe achene negricioase *(Arnica montana).* — Din lat., fr. **arnica,** germ. **Arnika.**
ARNÍCI, *arniciuri,* s.n. Fir de bumbac răsucit şi colorat, întrebuinţat la cusutul înfloriturilor pe cămăşi, pe ştergare etc. — Cf. sb. j a r e n i c a.
AROGÁ, *aróg,* vb. I. Tranz. A-şi atribui în mod abuziv o calitate, un drept. — Din fr. **s'arroger,** lat. **arrogare.**
AROGÁNT, -Ă, *aroganţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care se poartă cu aroganţă; care arată, trădează aroganţă; înfumurat, impertinent. — Din fr. **arrogant,** lat. **arrogans, -ntis.**
AROGÁNŢĂ s.f. Purtare obraznică şi sfidătoare; atitudine de mândrie dispreţuitoare; înfumurare, impertinenţă. — Din fr. **arrogance,** lat. **arrogantia.**
AROMÁ vb. I v. **aromi.**
AROMÁT[1], *aromate,* s.n. (Rar) Mirodenie. — Din sl. **aromatŭ,** ngr. **ároma, arómatos.** — Cf. fr. a r o m a t e.
AROMÁT[2], -Ă, *aromaţi, -te,* adj. Care are aromă, cu aromă; aromatic, binemirositor, parfumat (**1**). — V. **aroma.**
AROMÁTIC, -Ă, *aromatici, -ce,* adj. Care are sau răspândeşte aromă; care conţine aromate[1]; aromat[2]. *Oţet aromatic.* ✦ (Despre substanţe chimice) Care are în moleculă un ciclu de 5—6 atomi cu o structură specifică. — Din fr. **aromatique,** lat. **aromaticus.**
AROMATIZÁ, *aromatizez,* vb. I. Tranz. **1.** A da un miros sau un gust plăcut unei substanţe cu ajutorul aromatelor[1]. **2.** A obţine (prin diverse procedee chimice) o hidrocarbură aromatică. — Din fr. **aromatiser,** lat. **aromatizare.**
AROMATIZÁRE, *aromatizări,* s.f. Faptul de *a aromatiza.* — V. **aromatiza.**
ARÓMĂ, *arome,* s.f. Emanaţie a unor substanţe plăcut mirositoare (şi cu gust plăcut); miros tare şi plăcut; mireasmă, parfum. ✦ Substanţă care dă unui produs miros sau gust plăcut. — Din fr. **arôme,** lat. **aroma.**
AROMÂN, -Ă, *aromâni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte dintr-o ramură a poporului român, care trăieşte în sudul Peninsulei Balcanice (prin Epir şi Macedonia). **2.** Adj. Care aparţine aromânilor (**1**), privitor la aromâni; aromânesc. ✦ (Substantivat, f.) Idiomul aromânilor. [Var.: **armấn, -ă,** s.m. şi f., adj.] — Din **armân** (moştenit din lat. *romanus),* modificat după *român.*
AROMÂNCĂ, *aromânce,* s.f. Femeie care face parte din populaţia de limbă română ce trăieşte în sudul Peninsulei Balcanice (prin Epir şi Macedonia). — **Aromân** + suf. *-că.*
AROMÂNÉSC, -EÁSCĂ, *aromâneşti,* adj. Aromân (**2**). — **Aromân** + suf. *-esc.*
AROMÂNÉŞTE adv. Ca aromânii; în idiomul aromân. — **Aromân** + suf. *-eşte.*
AROMEÁLĂ, *aromeli,* s.f. Stare de somnolenţă, de somn uşor. — **Aromi** + suf. *-eală.*
AROMÍ, *aromesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A fi cuprins de un somn uşor (şi scurt); a aţipi. **2.** Tranz. A ameţi cu un miros îmbătător. **3.** Tranz. (Rar) Fig. A potoli, a linişti. [Var.: (înv.) **aromá** vb. I] — Et. nec.
AROMÍRE, *aromiri,* s.f. Acţiunea de *a aromi* şi rezultatul ei. — V. **aromi.**
AROMÍT, -Ă, *aromiţi, -te,* adj. **1.** (Rar) Aţipit. **2.** Parfumat, înmiresmat, îmbătător. — V. **aromi.**
AROMITÓR, -OÁRE, *aromitori, -oare,* adj. **1.** Care răspândeşte un miros plăcut. **2.** Care îmbie la somn. — **Aromi** + suf. *-tor.*
ARONDÁ, *arondez,* vb. I. Tranz. **1.** A împărţi o suprafaţă, un teritoriu în zone locale pentru o mai bună administraţie. **2.** A repartiza cartiere sau populaţia unui cartier la un anumit centru de distribuire a unor produse, mărfuri etc. — Din fr. **arrondir.**
ARONDÁRE, *arondări,* s.f. Acţiunea de *a aronda* şi rezultatul ei. — V. **aronda.**
ARONDÁT, -Ă, *arondaţi, -te,* adj. **1.** Care a fost împărţit în zone pentru o mai bună administrare. **2.** Care a fost repartizat la un anumit centru de distribuire a unor produse, la o şcoală etc. — V. **aronda.**
ARONDISMÉNT, *arondismente,* s.n. Diviziune teritorial-administrativă în Franţa, mai mică decât departamentul. — Din fr. **arrondissement.**
ARPACÁŞ, (**2**) *arpacaşuri,* s.n. **1.** Produs alimentar obţinut prin decorticarea (şi şlefuirea) boabelor de grâu, de orz sau de mei. **2.** Soi de arpacaş (**1**). — Din magh. **árpakása.**
ARPAGÍC s.n. Bulb mic de ceapă obţinut din sământă şi care, răsădit, dă ceapa obişnuită. — Din tc. **arpacık,** bg. **arpağic.**
ARPAGÓN s.m. v. **harpagon.**
ÁRPĂ s.f. v. **harpă.**
ARPÉGIU, *arpegii,* s.n. (Muz.) Executare succesivă a notelor unui acord; înălţime a treptelor principale dintr-o gamă. — Din it. **arpeggio.**
ARPENTÁJ s.n. **1.** (Metodă de) întocmire a unui plan topografic prin folosirea instrumentelor de măsurat lungimi. **2.** Tehnica măsurării pe teren a parcelelor cadastrale. **3.** Evaluare a unei suprafeţe de teren. — Din fr. **arpentage.**
ARPENTÓR, *arpentori,* s.m. Specialist în arpentaj. — Din fr. **arpenteur.**
ARS, -Ă, *arşi, -se,* adj. **1.** Distrus, mistuit de foc. ✧ (Substantivat) *Miroase a ars.* ✦ Care prezintă o arsură. ✧ Expr. *A sări (ca) ars* = a sări repede (de surprindere, de spaimă, de indignare). ✦ Carbonizat în parte sau integral; distrus sub acţiunea unui agent corosiv, a unui acid etc. *Mâncare arsă. Stofă arsă.* ✦ Care a fost supus acţiunii focului (cu un scop anumit). *Cărămidă arsă.* ✦ (Despre oameni) Care are

pielea înroşită, pârlită sau băşicată de soare; (despre pielea oamenilor) înroşit, pârlit sau băşicat de soare. ✦ Fript (cu aburi sau cu apă fierbinte). **2.** (Adesea fig.) Uscat, pârjolit (de soare, de secetă etc.). **3.** Fig. (Despre inimă, suflet etc.) Zdrobit, distrus. — V. **arde.**

ARSĂTÚRĂ, *arsături,* s.f. Ardere. — **Ars** + suf. *-ătură.*

ARSÉN s.n. **1.** Element chimic semimetalic, de culoare cenuşie cu luciu argintiu, folosit în aliaje pentru măsurarea durităţii. ✧ *Trioxid de arsen* = pulbere cristalină de culoare albă, foarte toxică; şoricioaică. **2.** Arsenic. — Din germ. **Arsen.**

ARSENÁL, *arsenale,* s.n. **1.** Întreprindere sau clădire în care se repară (eventual se şi fabrică şi se depozitează) armament. **2.** (Adesea fig.) Totalitatea mijloacelor de luptă. ✦ Fig. Totalitatea mijloacelor de care se serveşte cineva într-o acţiune, în exercitarea unei profesiuni etc. *Arsenalul cercetătorului.* — Din fr. **arsenal.**

ARSENIÁT, -Ă, *arseniaţi, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care conţine arsen. **2.** S.n.Sare a acidului arsenic. [Pr.: *-ni-at*] — Din fr. **arséniate.**

ARSÉNIC s.n. Pulbere fină, albă, cu miros de usturoi, foarte toxică pentru om; arsen (**2**). ✧ (Adjectival) *Acid arsenic* = acid rezultat din combinarea arsenului (**1**) cu acid azotic. — Din fr. **arsenic,** lat. **arsenicum.**

ARSENICÁL, -Ă, *arsenicali, -e,* adj. De arsenic, care conţine combinaţii de arsenic. — Din fr. **arsenical.**

ARSENIÓS, -OÁSĂ, *arsenioşi, -oase,* adj. (În sintagmele) *Acid arsenios* = acid al arsenicului, stabil numai în soluţii apoase. *Anhidridă arsenioasă* = arsenic (**1**). [Pr.: *-ni-os*] — Din fr. **arsénieux.**

ARSENÍT, *arseniţi,* s.m. Sare a acidului arsenios. — Din fr. **arsénite.**

ARSENIÚRĂ, *arseniuri,* s.f. Combinaţie a arsenicului cu un metal. [Pr.: *-ni-u-*] — Din fr. **arséniure.**

ARSÚRĂ, *arsuri,* s.f. **1.** Faptul de a arde; faptul de a produce o senzaţie dureroasă, usturătoare. **2.** Rană produsă cuiva de foc, de căldură, de un agent chimic etc.; senzaţie usturătoare pricinuită de o boală, de sete etc. ✦ Parte a unui obiect atinsă sau stricată de acţiunea focului sau a unei substanţe corosive; stricăciune produsă pe un obiect de acţiunea focului sau a unei substanţe corosive. **3.** Loc unde a ars o pădure. **4.** Strat de oxid produs pe suprafaţa unei piese metalice în timpul laminării la cald, al forjării sau al tratamentului termic. **5.** Necrozare a ţesuturilor plantelor ca urmare a atacului unor bacterii.— Lat. **arsura.**

ARŞÍC, *arşice,* s.n. **1.** Os al articulaţiei piciorului, deasupra copitelor, la vite; os al articulaţiei genunchiului, la picioarele (de dinapoi ale) mieilor şi caprelor, folosit la un joc de copii. **2.** (La pl.) Numele unui joc de copii la care se folosesc arşice (**1**). [Var.: **arşícă** s.f.] — Din tc. **aşık.**

ARŞÍCĂ s.f. v. **arşic.**

ARŞÍN, *arşini,* s.m. Veche unitate de măsură pentru lungime, egală cu 0,711 m. — Din rus. **arşin.**

ARŞÍNIC, *arşinici,* s.m. Plantă erbacee ornamentală cu flori roşii, albe sau pestriţe *(Lychnis chalcedonica).* — Et. nec.

ÁRŞIŢĂ, *arşiţe,* s.f. **1.** Căldură mare şi dogoritoare a soarelui; dogoare, zăduf, caniculă. **2.** (Pop.; adesea fig.) Senzaţie de căldură (şi de sete) pe care o are omul bolnav; *p. gener.* febră, temperatură. [Acc. şi: *arşíţă*] — Lat. [calor] ***arsicia** „care arde”.

ÁRTĂ, *arte,* s.f. **1.** Activitate a omului care are drept scop producerea unor valori estetice şi care foloseşte mijloace de exprimare cu caracter specific; totalitatea operelor (dintr-o epocă, dintr-o ţară etc.) care aparţin acestei activităţi. ✧ Loc. adj. *De artă* = artistic. ✧ *Operă de artă* = operă realizată prin activitate artistică creatoare. *Om de artă* = persoană care desfăşoară o activitate artistică sau care studiază probleme de artă (**1**). *Artă decorativă* v. *decorativ. Artă plastică* v. *plastic. Arte frumoase* v. *frumos. Artă populară* = ansamblu de creaţii artistice (anonime) realizate de popor (literatură, muzică, obiecte de artă plastică etc.). *Arte liberale* = (în Evul Mediu) cele şapte discipline care constituiau învăţământul scolastic. *Artă poetică* v. *poetic* (**3**). *Artă pentru artă* = formulă exprimând teza autonomiei absolute a artei faţă de societate. ✧ Expr. (Fam.) *De amorul* (dau *de dragul) artei* = în mod dezinteresat. **2.** Îndemânare deosebită într-o activitate; pricepere, măiestrie. ✦ Îndeletnicire care cere multă îndemânare şi anumite cunoştinţe. — Din fr. **art,** lat. **ars, -tis.**

ARTEFÁCT, *artefacte,* s.n. **1.** (Anat.) Falsă imagine care apare în preparatele histologice din cauza unor procedee greşite de fixare sau de colorare (pe lama microscopului). **2.** Produs artificial sau accidental întâlnit în observarea şi experimentare unui fenomen natural. — Din fr. **artefact.**

ARTÉRĂ, *artere,* s.f. **1.** Vas sangvin care asigură circulaţia sângelui de la inimă la diverse organe şi ţesuturi. **2.** Cale importantă de comunicaţie şi de transport. ✦ Conductă hidraulică principală de alimentare prin care se transportă apa spre locul de consum. ✦ Linie electrică de alimentare prin care se transportă energie spre locul de consum. — Din fr. **artère.**

ARTERIÁL, -Ă, *arteriali, -e,* adj. Care aparţine arterelor, privitor la artere, care circulă prin artere. [Pr.: *-ri-al*] **—** Din fr. **artériel.**

ARTERIECTOMÍE s.f. (Med.) Tăiere a unei artere. [Pr.: *-ri-ec-*] — Din fr. **artériectomie.**

ARTERIOGRAFÍE s.f. (Med.) Radiografie a unei artere. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **artériographie.**

ARTERIÓLĂ, *arteriole,* s.f. (Anat.) Ramificaţie subţire a unei artere. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **artériole.**

ARTERIOPATÍE, *arteriopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecţiunile pereţilor arteriali. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **artériopathie.**

ARTERIOSCLERÓZĂ s.f. Boală caracterizată prin îngroşarea şi sclerozarea pereţilor arterelor. [Pr.: *-ri-os-*] — Din fr. **artériosclérose.**

ARTERIOTOMÍE, *arteriotomii,* s.f. (Med.) Secţionare pe cale chirurgicală a unei artere. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **artériotomie.**

ARTERÍTĂ, *arterite,* s.f. Boală care constă în inflamarea unei artere. — Din fr. **artérite.**

ARTEZIÁN, -Ă, *arteziene,* adj. (În sintagmele) *Izvor artezian* = izvor care ţâşneşte (cu presiune) din pământ. *Fântână arteziană* (şi substantivat, f.) = fântână din care apa ţâşneşte în sus, realizată prin mijloace artificiale, cu scop decorativ. [Pr.: *-zi-an*] — Din fr. **artésien.**

ARTÍCOL, *articole,* s.n. **1.** Expunere scrisă (de proporţii mai reduse) cu caracter publicistic, pe o temă politică, economică, ştiinţifică etc. ✧ *Articol de fond* = articol care exprimă punctul de vedere al redacţiei unei publicaţii periodice în cele mai importante probleme ale actualităţii. *Articol-program* = articol care cuprinde concepţia generală şi programul de activitate al unei publicaţii periodice la începutul apariţiei sale. **2.** Diviziune într-un document oficial, marcată de obicei printr-un număr de ordine sau printr-o literă. ✦ Diviziune într-un buget, într-un plan financiar etc., care conţine denumirea sursei de venit sau a motivului de cheltuieli. ✦ (Jur.) Diviziune într-un act normativ. ✦ (Inform.) Unitate elementară de organizare a unui fişier. ✦ (Zool.) Segment component al unor organe. **3.** Obiect care se vinde în comerţ. **4.** Parte de vorbire flexibilă care individualizează substantivul, adjectivul sau (mai rar) alte părţi de vorbire şi care marchează diverse funcţii gramaticale ale cuvintelor pe care le însoţeşte. — Din fr. **article,** lat. **articulus.**

ARTICOLÁŞ, *articolaşe,* s.n. Diminutiv (depreciativ) al lui *articol.* — **Articol** + suf. *-aş.*

ARTICULÁ, *articulez,* vb. I. **1.** Tranz. A pronunţa, a rosti un sunet, un cuvânt cu ajutorul organelor de vorbire. **2.** Tranz. A pune, a adăuga articol unui substantiv sau unui echivalent al lui. **3.** Refl. A se lega prin articulaţii. — Din fr. **articuler,** lat. **articulare.**

ARTICULÁR, -Ă, *articulari, -e,* adj. Privitor la articulaţiile corpului, care se produce la articulaţiile corpului. — Din fr. **articulaire,** lat. **articularis.**

ARTICULÁRE, *articulări,* s.f. Acţiunea de *a (se) articula;* (rar) articulaţie. — V. **articula.**

ARTICULÁT, -Ă, *articulaţi, -te,* adj. **1.** (Despre sunete, cuvinte etc.) Pronunţat, rostit desluşit cu ajutorul organelor vorbirii. **2.** (Despre substantive sau despre un echivalent al lor) Care are articol. **3.** Cu articulaţii, format din articulaţii. — V. **articula.**

ARTICULATÓRIU, -IE, *articulatorii,* adj. Care priveşte articularea sunetelor, care determină articularea sunetelor. — Din fr. **articulatoire.**

ARTICULÁŢIE, *articulaţii,* s.f. **1.** Legătură între două sau mai multe oase (prin intermediul ligamentelor); locul acestei legături; încheietură. ✦ Legătură mobilă a segmentelor unui animal artropod. ✦ Legătură între două sau mai multe corpuri solide, care permite rotaţia lor relativă în jurul uneia sau a două axe sau în jurul unui punct. **2.** (Rar) Articulare. **3.** Rostire clară şi corectă a vocalelor şi consoanelor în cântul vocal; *p. ext.* execuţie clară şi frazare exactă în muzica instrumentală.— Din fr. **articulation,** lat. **articulatio, -onis.**

ARTIFICIÁL, -Ă, *artificiali, -e,* adj. **1.** Care imită un produs al naturii, care nu este natural; artificios; contrafăcut. **2.** Nesincer, prefăcut, factice. **3.** (Adesea adverbial) Care este făcut după criterii subiective, arbitrare. *Clasificare artificială.* [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **artificiel,** lat. **artificialis.**

ARTIFICIALÍSM s.n. Caracter artificial al unui lucru, al unei manifestări etc. [Pr.: *-ci-a-*] — **Artificial** + suf. *-ism.*

ARTIFICIALITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este artificial; lipsă de naturaleţe; (rar) artificiozitate. [Pr.: *-ci-a-*] — **Artificial** + suf. *-itate.*

ARTIFICIALIZÁ, *artificializez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A face să fie sau a deveni artificial. [Pr.: *-ci-a-*] — **Artificial** + suf. *-iza.*

ARTIFICIALIZÁRE s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) artificializa*. [Pr.: *-ci-a-*] — V. **artificializa.**

ARTIFICIALMÉNTE adv. (Rar) În mod artificial. [Pr.: *-ci-al-*] — Din fr. **artificiellement.**

ARTIFICIÉR, *artificieri,* s.m. **1.** (Mil.) Specialist care manipulează explozivele, muniţiile etc. **2.** Muncitor specializat în fabricarea artificiilor (**2**). **3.** Muncitor specializat în producerea exploziilor în exploatările miniere. [Pr.: *-ci-er*] — Din fr. **artificier.**

ARTIFICIÓS, -OÁSĂ, *artificioşi, -oase,* adj. (Rar) Artificial (**1**). [Pr.: *-ci-os*] — Din lat. **artificiosus.**

ARTIFICIOZITÁTE s.f. (Rar) Artificialitate. [Pr.: *-ci-o-*] — **Artificios** + suf. *-itate.*

ARTIFÍCIU, *artificii,* s.n. **1.** Procedeu (ingenios) folosit spre a împodobi sau a modifica realitatea; podoabă (inutilă). ✧ *Artificiu de calcul* = procedeu prin care se ajunge la rezolvarea unui calcul pe o cale mai scurtă şi mai ingenioasă decât calea obişnuită. **2.** (Mai ales la pl.) Amestec de substanţe chimice (colorate) şi de

carburanți, folosit la semnalizări luminoase, în scop decorativ etc. ✦ Sârmă scurtă în vârful căreia se află amestecul de mai sus și care, aprins, arde cu o flacără decorativă vie, aruncând mici scântei. — Din fr. **artifice,** lat. **artificium.**

ARTILÉRIE, *artilerii,* s.f. Ansamblu de arme de foc (cu accesorii) care servesc la aruncarea de proiectile grele la distanță; parte a armatei care mânuiește acest material. — Din fr. **artillerie,** rus. **artilleriia.**

ARTILERÍST, *artileriști,* s.m. Militar dintr-o unitate de artilerie. — Din rus. **artillerist,** germ. **Artillerist.**

ARTIMÓN, *artimonuri,* s.n. Catarg de la pupa unei nave cu pânze care are mai mulți arbori. [Pl. și: *artimoane*] — Din fr. **artimon.**

ARTIODACTÍL, -Ă, *artiodactili, -e,* s.n., adj. **1.** S.n (La pl.) Ordin de animale mamifere erbivore care au picioarele cu două degete dezvoltate și cu două degete mici; (și la sg.) animal din acest ordin. **2.** Adj. Care aparține artiodactilelor (**1**), specific artiodactilelor. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **artiodactyle.**

ARTÍST, -Ă, *artiști, -ste,* s.m. și f. Persoană de talent care lucrează în mod creator într-un domeniu al artei; *p. restr.* actor; *p. ext.* persoană care dă dovadă de talent în profesiunea pe care o exercită. ✧ (Ieșit din uz) *Artist al poporului* = titlu de supremă distincție acordat unui artist. — Din fr. **artiste,** lat. **artista.**

ARTÍSTIC, -Ă, *artistici, -ce,* adj. Care aparține artei, privitor la artă, din domeniul artei. ✦ (Adesea adverbial) Executat cu artă, cu talent. — Din fr. **artistique.**

ARTISTICÉȘTE adv. (Rar) Din punct de vedere artistic, în mod artistic. — **Artistic** + suf. *-ește.*

ARTIZÁN, *artizani,* s.m. Persoană care execută produse de artizanat, meșteșugar care lucrează cu artă. — Din fr. **artisan.**

ARTIZANÁL, -Ă, *artizanali, -e,* adj. Care aparține artizanilor sau artizanatului, privitor la artizani sau la artizanat. — Din fr. **artisanal.**

ARTIZANÁT, *artizanate,* s.n. Meșteșug practicat cu artă. ✧ *Produse de artizanat* = produse lucrate artistic de către meșteșugari. ✦ Local, magazin în care se vând produse de artizanat. — Din fr. **artisanat.**

ÁRTOS, *artose,* s.n. Pâine specială dusă la biserică în ajunul sărbătorilor religioase sau al altor evenimente, pentru a fi binecuvântată de preot, și care servește la împărtășanie. — Din ngr. **ártos.**

ARTRALGÍE s.f. Durere localizată la articulații. — Din fr. **arthralgie.**

ARTRÍTĂ, *artrite,* s.f. Boală care se manifestă prin inflamarea articulațiilor în urma unei infecții microbiene sau a dereglării metabolismului. — Din fr. **arthrite,** lat. **arthritis.**

ARTRÍTIC, -Ă, *artritici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care este cauzat de artrită sau de artritism, care este caracteristic artritei sau artritismului. **2.** S.m. și f. Persoană care suferă de artrită sau de artritism. — Din fr. **arthritique,** lat. **arthriticus.**

ARTRITÍSM s.n. Predispoziție la unele boli articulare și de nutriție; *p. ext.* boală articulară sau de nutriție provocată de această predispoziție. — Din fr. **arthritisme.**

ARTROGRAFÍE, *artrografii,* s.f. (Med.) Radiografie a unei articulații. — Din fr. **arthrographie.**

ARTROLOGÍE s.f. Ramură a anatomiei care studiază articulațiile. — Din fr. **arthrologie.**

ARTROPATÍE, *artropatii,* s.f. Nume dat mai multor boli articulare, având cauze diverse. — Din fr. **arthropathie.**

ARTROPÓD, *artropode,* s.n. (La pl.) Încrengătură de animale nevertebrate, cu corpul format din inele articulate, cu membre perechi, simetrice și articulate, și cu schelet extern, chitinos; (și la sg.) animal făcând parte din această încrengătură. ✧ (Adjectival) *Animal artropod.* — Din fr. **arthropode.**

ARTRÓZĂ, *artroze,* s.f. Boală articulară cronică, neinflamatorie, de tip deformant. — Din fr. **arthrose.**

ARTRÓZIC, -Ă, *artrozici, -ce,* adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de artroză. — Din fr. **arthrosique.**

ARȚÁG, *arțaguri,* s.n. (Pop. și fam.) Pornire spre ceartă, chef de ceartă. [Var.: **harțág** s.n.] — Din magh. **harcag.**

ARȚÁR, *arțari,* s.m. Arbore cu lemnul alb și tare, rezistent, cu frunze opuse și fructe aripate, înrudit cu paltinul *(Acer platanoides).* — Et. nec.

ARȚĂGÓS, -OÁSĂ, *arțăgoși, -oase,* adj. (Pop. și fam.) Certăreț. [Var.: **harțăgós, -oásă, hărțăgós, -oásă** adj.] — **Arțag** + suf. *-os.*

ARȚĂRÁȘ, *arțărași,* s.m. Diminutiv al lui *arțar.* — **Arțar** + suf. *-aș.*

ARUNCÁ, *arúnc,* vb. I. **1.** Tranz. A face ca ceva (rar cineva) să ajungă la o distanță oarecare, imprimându-i o mișcare violentă; a azvârli. ✧ Expr. *A arunca* (ceva) *în aer* = a distruge (ceva) cu ajutorul unui exploziv. *A(-și) arunca ochii* (sau o *privire)* = a privi repede, în treacăt; a examina, a cerceta sumar. *A arunca o vorbă* (sau *un cuvânt)* = a spune ceva în treacăt. ✦ A da cuiva ceva, azvârlindu-i-l. ✦ A trânti ceva (în grabă); a face să cadă. ✦ Refl. A se repezi, a se năpusti; a se avânta, a sări; a se azvârli. **2.** Tranz. A împrăștia sământa pentru a semăna. **3.** Tranz. A îndepărta ceva rău, nefolositor; a lepăda. **4.** Tranz. A răspândi lumină, umbră etc. **5.** Tranz. Fig. A face ca cineva să ajungă într-o anumită situație (rea). ✧ Loc. vb. *A arunca în închisoare* = a închide, a întemnița. ✧ Expr. *A arunca* (pe cineva) *pe drumuri* = a da (pe cineva) afară dintr-un serviciu; a lipsi (pe cineva) de cele necesare traiului. **6.** Intranz. A da cu ceva în cineva. **7.** Refl. (Pop.; în expr.) *A se arunca în partea cuiva* = a semăna la chip sau la fire cu cineva (din familie). — Lat. **eruncare.**

ARUNCÁRE, *aruncări,* s.f. Acțiunea de *a (se) arunca;* aruncătură. ✦ Probă atletică de azvârlire a discului, suliței, greutății etc. ✦ Procedeu tehnic de azvârlire a mingii în jocurile sportive (baschet, fotbal etc.). — V. **arunca.**

ARUNCÁT, -Ă, *aruncați, -te,* adj. **1.** Care a fost trimis la o distanță oarecare, printr-o mișcare violentă. ✦ (Haltere; despre stil) Care constă în ridicarea halterei până la piept, apoi în înălțarea ei prin întinderea brațelor în sus. ✧ (Substantivat, n.) *S-a calificat la aruncat în finală.* **2.** Care a fost îndepărtat, lepădat ca nefolositor. — V. **arunca.**

ARUNCĂTÓR, -OÁRE, *aruncători, -oare,* s.m. și f., s.n., adj. **1.** S.m. și f., adj. (Atlet) specializat în aruncarea discului, suliței, greutății etc. **2.** S.n. Armă de foc cu țeava neghintuită, cu pereți subțiri, ușor transportabilă, cu care se aruncă mine; brand. ✧ *Aruncător de flăcări* = armă care servește la aruncarea unui lichid inflamabil (care ia foc în aer) asupra obiectivelor inamice mai apropiate. **3.** S.n. (În sintagma) *Aruncător de spumă* = dispozitiv de stingere a incendiilor care produce dioxid de carbon încorporat într-o masă spumoasă.— **Arunca** + suf. *-ător.*

ARUNCĂTÚRĂ, *aruncături,* s.f. **1.** Aruncare. ✧ Expr. *Aruncătură de ochi* = fel de a se uita; căutătură, ochire. *Dintr-o aruncătură de ochi* = deodată; numaidecât, imediat. **2.** Distanță la care ajunge un obiect aruncat. ✧ Expr. *O aruncătură de băț* = (foarte) aproape. **3.** (Rar) Săritură. — **Arunca** + suf. *-ătură.*

ARVANÍT, -Ă, *arvaniți, -te,* s.m. și f., adj. (Înv.) Albanez. [Var.: **alvanit, -ă** s.m. și f., adj.] — Din ngr. **arvanítis.**

ARVÓNĂ s.f. v. **arvună.**

ARVONÍ vb. IV v. **arvuni.**

ARVÚNĂ, *arvune,* s.f. (Pop.) Acont. [Var.: **arvónă** s.f.] — Din ngr. **arravónas.**

ARVUNÍ, *arvunesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A aconta. **2.** Refl. A se angaja, a se tocmi în slujba cuiva. [Var.: **arvoní** vb. IV] — Din **arvună.**

ARVUNÍRE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) arvuni.* — V. **arvuni.**

ARZ, *arzuri,* s.n. (Înv.) Memoriu, reclamație, plângere adresată de către domnii, boierii etc. români sultanului sau marelui vizir; arzmahzar. — Din tc. **arz.**

ARZĂTÓR, -OÁRE, *arzători, -oare,* adj., s.m., s.n. **I.** Adj. **1.** Care arde, care dogorește; fierbinte; torid. **2.** Fig. Puternic, intens; deosebit (de mare, de important). *Document de o arzătoare actualitate.* ✦ Care cere o soluție imediată, urgentă. *Problemă arzătoare.* **II.** S.m. Muncitor calificat care încinge cuptoarele în fabrici. **III.** S.n. Aparat care servește la amestecarea cu aer a combustibililor în scopul arderii. — **Arde** + suf. *-ător.*

ARZMAHZÁR, *arzmahzaruri,* s.n. (Înv.) Arz. — Din tc. **arzimahzar.**

AS, *ași,* s.m. **1.** Monedă romană de aramă sau de bronz, folosită ca unitate monetară. **2.** Carte de joc marcată cu un singur punct sau semn și care de obicei este considerată ca având cea mai mare valoare față de cărțile de aceeași culoare; birlic. **3.** Fig. Persoană care se distinge în mod cu totul deosebit într-un domeniu oarecare prin pricepere sau îndemânare. — Din fr. **as,** it. **asso.**

ASÁB, *asabi,* s.m. Soldat din armata Imperiului Otoman. — Et. nec.

ASÁLT, *asalturi,* s.n. **1.** Atac (militar) decisiv pentru cucerirea unui loc întărit, a unui obiectiv sau pentru a sparge rezistența inamicului. ✧ Loc. vb. *A da asalt* = a ataca; a năvăli. ✧ Expr. *A lua cu asalt* = a cuceri printr-un atac hotărâtor. ✦ Fig. Acțiune sau luptă hotărâtă. *Asaltul împotriva analfabetismului.* **2.** Luptă, exercițiu, întrecere de floretă. — Din it. **assalto.**

ASALTÁ, *asaltez,* vb. I. Tranz. A ataca decisiv un loc întărit, un obiectiv pentru a-l cuceri. ✦ Fig. A copleși cu rugăminți, cu cereri etc. — Din it. **assaltare.**

ASALTÁRE, *asaltări,* s.f. Acțiunea de *a asalta*. — V. **asalta.**

ASAMBLÁ, *asamblez,* vb. I. Tranz. A reuni, a fixa, a îmbina două sau mai multe piese, mecanisme etc. ale unui sistem. — Din fr. **assembler.**

ASAMBLÁJ, *asamblaje,* s.n. Sistem format din două sau mai multe elemente tehnice îmbinate sau articulate. — Din fr. **assemblage.**

ASAMBLÁRE, *asamblări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a asambla* și rezultatul ei. **2.** (Inform.) Translatare a unui program, scris în limbaj simbolic, într-o formă direct executabilă (în cod mașină) de către un calculator numeric.— V. **asambla.**

ASAMBLÓR, (**1**) *asamblori,* s.m., (**2**) *asambloare,* s.n. **1.** S.m. Muncitor care asamblează. **2.** S.n. (Inform.) Program special utilitar care asigură traducerea limbajului simbolic în limbajul calculatorului. — Din fr. **assembleur.**

ASANÁ, *asanez,* vb. I. Tranz. **1.** A înlătura surplusul de ape dintr-o regiune (cu scopuri economice, de salubritate sau estetice) prin lucrări hidrotehnice executate pe spații întinse. ✦ P. ext. A seca (o apă stătătoare). **2.** (Med.) A înlătura un focar de infecție (dentar, amigdalian, apendicular) prin tratament medicamentos sau intervenție chirurgicală. **3.** (Med.) A distruge agentul cauzal sau transmițător al unei boli, întâlnită într-un teritoriu. **4.** Fig. A îmbunătăți, a redresa. — După fr. **assainir,** germ. **assanieren.**

ASANÁRE, *asanări,* s.f. Acțiunea de *a asana.* — V. **asana.**

ASANATÓR, -OÁRE, *asanatori, -oare,* s.m. și f., adj. (Rar) (Persoană) care asanează. — **Asana** + suf. *-tor.*

ASÁRĂ adv. v. **aseară.**

ASASÍN, -Ă, *asasini, -e,* s.m. și f. **1.** Persoană care omoară premeditat pe cineva; ucigaș. **2.** (La m. pl.) Sectă musulmană șiită cu caracter secret care a acționat în sec. XI–XIII pe teritoriul actualelor state Iran, Siria și Liban. — Din fr. **assassin.**

ASASINÁ, *asasinez,* vb. I. Tranz. A omorî pe cineva cu premeditare. ✦ Fig. (Fam.) A plictisi, a enerva, a obosi pe cineva cu insistențele. — Din fr. **assassiner.**

ASASINÁRE, *asasinări,* s.f. Acțiunea de *a asasina.* — V. **asasina.**
ASASINÁT, *asasinate,* s.n. Omor premeditat. — Din fr. **assassinat.**
ASBÉST s.n. v. **azbest.**
ASCARÍD, *ascarizi,* s.m. (Zool.) Limbric. [Var.: **ascarídă** s.f.] — Din fr. **ascaride,** lat. **ascarida.**
ASCARÍDĂ s.f. v. **ascarid.**
ASCARIDIÓZĂ, *ascaridioze,* s.f. Boală parazitară, comună omului și animalelor, provocată de diferite specii de limbrici. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **ascaridiose.**
ÁSCĂ, *asce,* s.f. Celulă producătoare și purtătoare de spori interni, specifică unor ciuperci. — Din fr. **asque.**
ASCENDÉNT, -Ă, *ascendenți, -te,* adj., s.m. și f., s.n. **1.** Adj. Care urcă; suitor. ✧ *Linie ascendentă* = linie genealogică ce suie de la fiu la părinți, de la nepoți la bunici etc. ✦ Fig. Care se dezvoltă progresiv (de la inferior la superior, de la simplu la complex etc.); cu caracter progresiv. **2.** S.m. și f. Rudă în linie directă care face parte dintr-o generație anterioară. **3.** S.n. (Cu determinări introduse prin prep. „asupra") Autoritate morală. **4.** S.n. (Astron.) Înălțare a unui astru deasupra orizontului. **5.** S.n. (Astrol.) Parte a cerului aflată deasupra orizontului în momentul nașterii cuiva; semn zodiacal aflat deasupra orizontului estic, la naștere. — Din lat. **ascendens, -ntis,** fr. **ascendant.**
ASCENDÉNȚĂ, *ascendențe,* s.f. Linie ascendentă de rudenie; raport de rudenie; familie din care se trage cineva, origine a cuiva. — Din fr. **ascendance.**
ASCENSIONÁL, -Ă, *ascensionali, -e,* adj. Care tinde sau face să suie. *Mișcare ascensională.* [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **ascensionnel.**
ASCENSIÚNE, *ascensiuni,* s.f. **1.** Mișcare de jos în sus a unui mobil. ✦ Ridicare a unui lichid într-un tub capilar. **2.** Suire, urcare (pe un munte). ✦ Înălțare în atmosferă (cu balonul etc.). **3.** Fig. Dezvoltare, creștere, evoluție a cuiva (pe scară profesională, socială); avansare. [Pr.: *-si-u-*] — Din lat. **ascensio, -onis,** fr. **ascension.**
ASCENSÓR, *ascensoare,* s.n. Cabină sau platformă cu ajutorul căreia se transportă, pe linie verticală, mărfuri sau persoane (în clădirile cu mai multe etaje); lift. — Din fr. **ascenseur.**
ASCÉT, -Ă, *asceți, -te,* s.m. și f. Persoană care practică asceza; pustnic, sihastru; *fig.* persoană care duce o viață austeră și retrasă. — Din fr. **ascète.**
ASCÉTIC, -Ă, *ascetici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține ascetului, ascetismului sau ascezei, privitor la ascet, ascetism sau asceză. **2.** S.f. Ramură a teologiei care se ocupă cu viața și operele unor asceți creștini; expunere științifică a ascetismului. — Din fr. **ascétique.**
ASCETÍSM s.n. **1.** Doctrină religioasă sau morală care preconizează asceza (**2**). **2.** Mod de viață caracterizat prin asceză; *fig.* viață austeră și retrasă pe care o duce cineva. — Din fr. **ascétisme.**
ASCÉZĂ s.f. **1.** Efortul unor călugări creștini, musulmani, budiști etc. de a atinge adevărata desăvârșire (morală), având ca mijloc ajutător pocăința și mortificarea. **2.** P. ext. Mod de viață care exclude excesul sau compromisul. — Din fr. **ascèse.**
ASCHIMÓDIE, *aschimodii,* s.f. (Fam.) Persoană foarte urâtă (prin slăbiciune exagerată, statură mică etc.). — Cf. gr. a s h i m o s i n i „urâțenie".
ASCÍDIE, *ascidii,* s.f. (La pl.) Clasă de animale marine inferioare, cu corpul în formă de sac; (și la sg.) animal din această clasă. — Din fr. **ascidie.**
ASCÍTĂ s.f. (Med.) Acumulare de lichid, de obicei seros, în peritoneu. — Din fr. **ascite.**
ASCÍTIC, -Ă, *ascitici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține ascitei, care se referă la ascită. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care este bolnavă de ascită. — Din fr. **ascitique.**
ASCLEPIÁD, *asclepiade,* adj. (În sintagma) *Vers asclepiad* (și substantivat, m.) = vers din metrica antică alcătuit dintr-un spondeu (sau troheu), doi (sau trei) coriambi și un iamb. [Pr.: *-pi-ad*] — Din fr. **asclépiade,** lat. **asclepiadeus.**
ASCOMICÉTĂ, *ascomicete,* s.f. Ciupercă din clasa saprofitelor, cu corpul vegetativ format de obicei din filamente, care se înmulțește cu spori produși de o ască. — Din fr. **ascomycètes.**
ASCÓRBIC adj. m. (În sintagma) *Acid ascorbic* = numele științific al vitaminei C. — Din fr. **ascorbique.**
ASCULTÁ, *ascúlt,* vb. I. **1.** Tranz. A-și încorda auzul pentru a percepe un sunet sau un zgomot, a se strădui să audă. ✦ (Med.) A ausculta. ✦ A auzi. **2.** Tranz. și intranz. A fi atent la ceea ce se spune sau se cântă. ✦ Tranz. A examina oral un elev. ✦ Tranz. A audia un martor (într-un proces). **3.** Tranz. A acorda importanță celor spuse de cineva, a lua în considerație; a împlini o dorință, o rugăminte. ✦ Tranz. și intranz. A da urmare, a se conforma unui ordin, unui sfat etc.; a face întocmai cum vrea cineva. — Lat. **ascultare** (= *auscultare).*
ASCULTÁRE, *ascultări,* s.f. Acțiunea de *a asculta* și rezultatul ei. ✧ Expr. *A fi* (sau *a sta* etc.) *sub ascultarea cuiva* = a fi în slujba, sub autoritatea, sub stăpânirea cuiva. ✦ Făgăduință de deplină supunere față de Biserică făcută de monahi; ucenicie făcută de cel ce intră în monahism. — V. **asculta.**
ASCULTĂTÓR, -OÁRE, *ascultători, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ascultă (**3**); supus, docil. **2.** S.m. și f. Persoană care ascultă o povestire, un concert, o conferință etc. — **Asculta** + suf. *-ător.*
ASCÚNDE, *ascúnd,* vb. III. Tranz. și refl. A (se) așeza într-un loc în care să nu poată fi văzut și găsit. ✦ Tranz. Fig. A face să nu fie cunoscut, știut, înțeles de alții; a tăinui. [Perf. s. *ascunsei,* part. *ascuns*] — Lat. **abscondere.**
ASCÚNS[1] s.n. Faptul de *a (se) ascunde.* ✧ *De-a ascunsul* sau *de-a (v-ați) ascunselea* = numele unui joc de copii în care toți jucătorii se ascund, afară de unul, care îi caută pe ceilalți. ✧ Loc. adv. *În* sau *pe (sub) ascuns* = tainic, pe furiș. — V. **ascunde.**
ASCÚNS[2]**, -Ă,** *ascunși, -se,* adj. **1.** Care nu este încă descoperit, valorificat sau folosit. *Resurse ascunse.* **2.** (Despre oameni) Care are obiceiul să-și ascundă gândurile sau faptele. ✦ (Despre faptele, gândurile, intențiile oamenilor) Care nu este dezvăluit nimănui. — V. **ascunde.**
ASCUNZĂTÓR, -OÁRE, *ascunzători, -oare,* adj., s.f., s.n. **1.** Adj. Care ascunde. **2.** S.f. Loc în care se poate ascunde cineva sau ceva. **3.** S.n. (În sintagma) *Ascunzător de flăcări* = piesă care se montează la gura țevii unei arme de foc pentru a micșora vizibilitatea flăcării exploziei. — **Ascunde** + suf. *-ătoare.*
ASCUNZÍȘ, *ascunzișuri,* s.n. **1.** Loc tainic, ferit de priviri. **2.** Fig. Taină, secret. ✧ Loc. adv. *Cu ascunzișuri* = fără sinceritate; tainic. — **Ascunde** + suf. *-iș.*
ASCUȚÍ, *ascút,* vb. IV. **1.** Tranz. A face mai tăioasă lama unei arme sau a unei unelte de tăiat. ✦ A face unui obiect vârf (înțepător). **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) face mai ager, mai pătrunzător. ✦ A (se) intensifica, a (se) înteți. — Probabil lat. ***excotire** (< *cos, cotis* „gresie").
ASCUȚÍME s.f. **1.** Faptul de a fi ascuțit. **2.** Fig. Agerime (a minții), pătrundere, perspicacitate, acuitate. ✧ Loc. adv. *Cu ascuțime* = hotărât, ferm. — **Ascuți** + suf. *-ime.*
ASCUȚÍRE, *ascuțiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) ascuți.* — V. **ascuți.**
ASCUȚÍȘ, *ascuțișuri,* s.n. Tăiș sau vârf ascuțit al unui obiect. — **Ascuți** + suf. *-iș.*
ASCUȚÍT[1] s.n. Faptul de *a ascuți.* — V. **ascuți.**
ASCUȚÍT[2]**, -Ă,** *ascuțiți, -te,* adj. **I.** (Despre obiecte) Care este prevăzut cu tăiș sau cu vârf; tăios. ✧ *Unghi ascuțit* = unghi mai mic de 90 de grade. **II.** Fig. **1.** Ager, pătrunzător, perspicace. *Minte ascuțită.* **2.** (Despre senzații, sentimente etc.) Intens, viu. ✦ (Despre conflicte, ciocniri etc.) Violent, înverșunat. **3.** (Despre vorbe, privire) Care străpunge; sfredelitor; aspru, tăios. **4.** (Despre sunete, glas, râs) Strident. — V. **ascuți.**
ASCUȚITOÁRE, *ascuțitori,* s.f. Unealtă (sau aparat, mașină) cu care se ascut obiecte tăioase, se face vârf la creioane etc. — **Ascuți** + suf. *-toare.*
ASCUȚITÓR, *ascuțitori,* s.m. Persoană specializată în ascuțitul uneltelor tăioase. — **Ascuți** + suf. *-tor.*
ASCUȚITORÍE, *ascuțitorii,* s.f. Atelier sau secție a unei fabrici unde se ascut obiecte tăioase. — **Ascuțitor** + suf. *-ie.*
ASEÁRĂ adv. În seara zilei precedente. [Var.: (reg.) **asáră** adv.] — **A**[3] + **seară.**
ASECÁ, *aséc,* vb. I. Tranz. (Rar) A deseca; *spec.* a evacua apa din puțurile de mină în curs de săpare, din rocile sau substanțele minerale utile etc. — Din **seca** (după fr. *assécher).*
ASECÁRE, *asecări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a aseca.* — V. **aseca.**
ASEDIÁ, *asediez,* vb. I. Tranz. A supune unui asediu o cetate sau un loc întărit. [Pr.: *-di-a*] — Din it. **assediare.**
ASEDIATÓR, -OÁRE, *asediatori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) (Armată, persoană) care asediază. [Pr.: *-di-a-*] — **Asedia** + suf. *-tor.*
ASEDIÉRE, *asedieri,* s.f. Acțiunea de *a asedia.* [Pr.: *-di-e-*] — V. **asedia.**
ASÉDIU, *asedii,* s.n. Încercuire și atacare cu forțe armate a unui loc întărit, pentru a-l cuceri. ✧ *Stare de asediu* = regim instituit în unele state, în împrejurări considerate drept excepționale, care constă în suspendarea libertăților democratice și în acordarea unor drepturi speciale poliției, armatei etc. — Din it. **assedio.**
ASEÍSMIC, -Ă, *aseismici, -ce,* adj. (Despre zone geografice) Care este lipsit de cutremure. — Din fr. **aséismique.**
ASEISMICITÁTE s.f. Absență a fenomenelor seismice într-o zonă geografică. — Din fr. **aséismicité.**
ASELENIZÁ, *aselenizez,* vb. I. Intranz. (Despre astronave, *p. ext.* despre astronauți) A lua contact cu suprafața Lunii, a se așeza pe Lună; a aluniza. — **A**[3] + **Selene** (n. pr.) + suf. *-iza.*
ASELENIZÁRE, *aselenizări,* s.f. Faptul de *a aseleniza;* alunizare. — V. **aseleniza.**
ASEMĂNÁ, *asémăn,* vb. I. **1.** Refl. A avea însușiri, trăsături comune cu cineva sau cu ceva; a semăna[2]. **2.** Tranz. și refl. A (se) socoti la fel cu altul, a (se) așeza pe același plan; a (se) asemui. — Lat. **assimilare.**
ASEMĂNÁRE, *asemănări,* s.f. Faptul de *a (se) asemăna;* analogie, similitudine. ✧ Loc. adv. *După chipul și asemănarea cuiva* = întocmai, leit, la fel (cu cineva sau cu ceva). ✧ Loc. adv. și adj. *Fără asemănare* = extraordinar, incomparabil. ✦ (Mat.) Corespondență între punctele a două figuri în care raportul lungimilor segmentelor omoloage este constant. ✦ (Bis.) Postulat al antropologiei religioase exprimând starea de desăvârșire proprie primului om creat de Dumnezeu înainte de căderea în păcat și spre care tinde creștinul. — V. **asemăna.**
ASEMĂNÁT, -Ă, *asemănați, -te,* adj. (Înv.) Asemănător. ✦ (Adverbial) În conformitate cu..., conform cu... — V. **asemăna.**
ASEMĂNĂTÓR, -OÁRE, *asemănători, -oare,* adj. Care seamănă cu cineva sau cu ceva; similar, asemenea, analog, asemănat. — **Asemăna** + suf. *-ător.*

ASÉMENE adj. invar., adv. v. **asemenea.**

ASÉMENEA adj. invar., adv. **I.** Adj. invar. **1.** Asemănător; *spec.* (despre figuri geometrice) care au unghiurile corespunzătoare egale și laturile corespunzătoare proporționale. **2.** Care este astfel (de...), atare, așa. *O asemenea problemă.* **II.** Adv. **1.** Tot așa, în același fel, deopotrivă (de...), așijderea. **2.** Pe lângă aceasta; încă, mai. [Var.: (reg.) **asémeni, asémene, asémine** adj. invar., adv.]. — Lat. **assimile.**

ASÉMENI adj. invar., adv. v. **asemenea.**

ASÉMINE adj. invar., adv. v. **asemenea.**

ASEMUÍ, *asemuiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) asemăna. ✦ Tranz. A confunda. — A^3 + **seamă** + suf. *-ui.*

ASEMUÍRE, *asemuiri,* s.f. Faptul de *a (se) asemui.* — V. **asemui.**

ASENTIMÉNT, *asentimente,* s.n. Consimțământ, aprobare, încuviințare dată cuiva pentru a face ceva. ✧ Expr. *A fi în asentimentul cuiva* = a proceda în conformitate cu dorința cuiva; a avea aprobarea cuiva într-o acțiune. — Din fr. **assentiment.**

ASEPSÍE s.f. Metodă de sterilizare a instrumentelor chirurgicale, a locului unde se face operația etc. cu ajutorul căldurii, ultrasunetelor etc.; absență a microbilor în urma aplicării acestei metode. — Din fr. **asepsie.**

ASÉPTIC, -Ă, *aseptici, -ce,* adj. Care este în stare de asepsie; sterilizat. — Din fr. **aseptique.**

ASEPTIZÁ, *aseptizez,* vb. I. Tranz. (Med.) A steriliza (**1**). — Din fr. **aseptiser.**

ASEPTIZÁRE, *aseptizări,* s.f. Acțiunea de *a aseptiza* și rezultatul ei. — V. **aseptiza.**

ASERTÍV, -Ă, *asertivi, -e,* adj. Cu caracter de aserțiune; asertoric. — Din fr. **assertif.**

ASERTÓRIC, -Ă, *asertorici, -ce,* adj. (Fil.) Care exprimă un fapt real. *Judecată asertorică.* — Din fr. **assertorique.**

ASERȚIÚNE, *aserțiuni,* s.f. (Log.) Enunț, afirmativ sau negativ, care este dat ca adevărat; *p. gener.* afirmație. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **assertion,** lat. **assertio, -onis.**

ASERVÍ, *aservesc,* vb. IV. Tranz. A supune un grup social, un popor, o țară unor interese străine sau unei clase dominante; a subjuga, a înrobi. — Din fr. **asservir.**

ASERVÍRE s.f. Acțiunea de *a aservi* și rezultatul ei. — V. **aservi.**

ASESÓR, -OÁRE, *asesori, -oare,* s.m. și f. (În Roma antică și Europa medievală) Persoană învestită cu atribuții de judecător. ✧ *Asesor popular* = (Ieșit din uz) membru al completului de judecată, ales pe o perioadă determinată, cu rol consultativ în elaborarea unei hotărâri judecătorești. — Din lat. **assesor,** fr. **assesseur.**

ASEXUÁT, -Ă, *asexuați, -te,* adj. (Despre plante și animale) Care nu are caractere de apartenență la unul dintre sexe. ✧ *Reproducere asexuată* = reproducere prin spori sau prin diviziune. [Pr.: *-xu-at*] — Din fr. **asexué.**

ASEZONÁ, *asezonez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A pune ingrediente într-o mâncare. — Din fr. **assaisonner.**

ASEZONÁRE, *asezonări,* s.f. (Livr.) Faptul de *a asezona.* — V. **asezona.**

ASEZONÁT, -Ă, *asezonați, -te,* adj. (Livr.; despre mâncăruri) Cu ingrediente. — V. **asezona.**

ASFÁLT, (**3**) *asfalturi,* s.n. **1.** Rocă sedimentară, brună-neagră, formată prin bituminizarea unor substanțe organice sau prin oxidarea și polimerizarea petrolului. **2.** Amestec de bitum cu materiale minerale, întrebuințat mai ales la pavarea drumurilor. ✦ Drum, loc asfaltat. **3.** Tip de asfalt (**2**). — Din fr. **asphalte.**

ASFALTÁ, *asfaltez,* vb. I. Tranz. A acoperi un drum, un teren etc. cu un strat de asfalt (**2**). — Din fr. **asphalter,** germ. **asphaltieren.**

ASFALTÁRE, *asfaltări,* s.f. Acțiunea de *a asfalta.* — V. **asfalta.**

ASFALTÁT, -Ă, *asfaltați, -te,* adj. Acoperit cu un strat de asfalt (**2**). — V. **asfalta.**

ASFÁLTIC, -Ă, *asfaltici, -ce,* adj. Care conține asfalt, care este impregnat sau acoperit cu asfalt. — Din fr. **asphaltique.**

ASFALTÓR, *asfaltori,* s.m. Muncitor specializat în lucrări de asfaltare. — Din fr. **asphalteur.**

ASFINȚÍ, pers. 3 *asfințește,* vb. IV. Intranz. (Despre aștri) A apune, a scăpăta. ✦ Fig. A merge spre declin. — A^3 + **sfânt.**

ASFINȚÍRE s.f. Faptul de *a asfinți;* asfințit. — V. **asfinți.**

ASFINȚÍT, *asfințituri,* s.n. **1.** Faptul de *a asfinți;* asfințire. ✦ Fig. Declin, decădere. **2.** Timpul, momentul când apune Soarele. **3.** Locul unde asfințește Soarele. — V. **asfinți.**

ASFIXIÁ, *asfixiez,* vb. I. Tranz. și refl. A provoca sau a suferi o asfixie; *p. ext.* a omorî sau a muri în urma unei asfixii. [Pr.: *-xi-a*] — Din fr. **asphyxier.**

ASFIXIÁNT, -Ă, *asfixianți, -te,* adj. Care provoacă asfixie; sufocant. [Pr.: *-xi-ant*] — Din fr. **asphyxiant.**

ASFIXÍE, *asfixii,* s.f. Stare de sufocare datorită înecării, strangulării, gazelor toxice, ca simptom al unor boli etc. [Acc. și: *asfíxie*] — Din fr. **asphyxie.**

ASFIXIÉRE, *asfixieri,* s.f. Faptul de *a (se) asfixia.* [Pr.: *-xi-e-*] — V. **asfixia.**

ASIÁT, -Ă, *asiați, -te,* s.m. și f. (Rar) Asiatic (**1**). [Pr.: *-si-at*] — Din fr. **asiate.**

ASIÁTIC, -Ă, *asiatici, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din una dintre populațiile Asiei sau care este originară din Asia. **2.** Adj. Care aparține Asiei sau asiaticilor (**1**), privitor la Asia sau la asiatici. [Pr.: *-si-a-*] — Din fr. **asiatique,** lat. **asiaticus.**

ASIBILÁ, pers. 3 *asibilează,* vb. I. Tranz. și refl. (Fon.) A face să capete sau a căpăta caracterele unei consoane africate. — Din fr. **assibiler.**

ASIBILÁRE s.f. Fenomen fonetic care constă în transformarea unei consoane ocluzive în consoană africată (sub influența vocalei *e* sau *i* care urmează); asibilație. — V. **asibila.**

ASIBILÁȚIE, *asibilații,* s.f. (Fon.) Asibilare. — Din fr. **assibilation.**

ASIDUITÁTE s.f. Stăruință, silință, sârguință, perseverență, tenacitate manifestate în realizarea unui scop. [Pr.: *-du-i-*] — Din fr. **assiduité,** lat. **assiduitas, -atis.**

ASÍDUU, -UĂ, *asidui, -ue,* adj. Care manifestă, arată asiduitate; stăruitor, perseverent, tenace. [Pr.: *-du-u*]— Din fr. **assidu,** lat. **assiduus.**

ASIÉTĂ, *asiete,* s.f. **1.** Înclinare longitudinală a unei nave din cauza repartizării neuniforme a încărcăturii. **2.** Mod de fixare a impozitelor datorate statului. [Pr.: *-si-e-*] — Din fr. **assiette.**

ASIGNÁRE s.f. (Rad.) Repartizare a frecvențelor de lucru pentru diferite stații de radiocomunicații. — După fr. **assignation.**

ASIGNÁT, *asignate,* s.n. Nume dat în trecut bancnotei în unele țări. — Din fr. **assignat.**

ASIGURÁ, *asígur,* vb. I. **1.** Tranz. A oferi o garanție pentru înfăptuirea unui lucru; a face ca înfăptuirea să fie sigură; a pregăti ceva în mod sigur, durabil; a garanta. **2.** Tranz. A da cuiva garanții asupra unui lucru; a încredința. ✦ Refl. A-și lua toate măsurile de precauție. **3.** Tranz. și refl. A încheia un contract de asigurare a vieții, a unui bun. **4.** Tranz. A realiza împiedicarea desfacerii sau deplasării elementelor asamblate ale unui sistem tehnic. — A^3 + **sigur** (după fr. *assurer).*

ASIGURÁRE, *asigurări,* s.f. Acțiunea de *a (se) asigura* și rezultatul ei. **1.** Punere în siguranță. **2.** Încredințare, promisiune fermă. **3.** (Jur.) Contract prin care o persoană este obligată să-l despăgubească pe cel asigurat, în schimbul unei sume de bani plătită periodic, în cazul riscului specificat (accident, incendiu etc.). ✧ *Asigurări sociale* = formă de ocrotire a populației, constând în acordarea de ajutoare materiale și asistență medicală. **4.** Mod de alcătuire, de dimensionare sau de tratare a unui element de construcție sau a unei construcții pentru a preveni deplasările și degradările. — V. **asigura.**

ASIGURÁT, -Ă, *asigurați, -te,* s.m. și f., adj. (Persoană, instituție, bun etc.) care se asigură (**3**). — V. **asigura.**

ASIGURĂTÓR, -OÁRE, *asigurători, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană, instituție etc.) care asigură (**3**). ✧ *Sechestru asigurător* = sechestru ordonat de justiție pentru garantarea intereselor și a drepturilor părților împricinate. — **Asigura** + suf. *-ător.*

ASIMÉTRIC, -Ă, *asimetrici, -ce,* adj. Lipsit de simetrie. — Din fr. **asymétrique.**

ASIMETRÍE, *asimetrii,* s.f. Lipsă de simetrie. — Din fr. **asymétrie.**

ASIMILÁ, *asimilez,* vb. I. **1.** Tranz. (Fiziol.) A transforma materiile nutritive introduse în organism în substanțe proprii organismului. **2.** Refl. și tranz. A se integra sau a face să se integreze în alt grup social sau național prin pierderea trăsăturilor caracteristice proprii (limbă, obiceiuri etc.). **3.** Tranz. A considera egal, asemănător cu altă ființă, cu alt obiect, cu alt fenomen. **4.** Tranz. A-și însuși cunoștințe, idei etc. **5.** Tranz. și refl. (Fon.) A (se) transforma sub influența altui sunet, aflat în apropiere. **6.** Tranz. A introduce în procesul de fabricație produse noi, o tehnologie nouă etc. **7.** Tranz. și refl. (Psih.) A (se) integra într-un set de stimuli cunsocuți anterior. — Din fr. **assimiler,** lat. **assimilare.**

ASIMILÁBIL, -Ă, *asimilabili, -e,* adj. Care poate fi asimilat, care se asimilează (ușor). — Din fr. **assimilable.**

ASIMILÁRE, *asimilări,* s.f. Acțiunea de *a (se) asimila* și rezultatul ei. — V. **asimila.**

ASIMILATÓR, -OÁRE, *asimilatori, -oare,* adj. Care asimilează. — **Asimila** + suf. *-tor.*

ASIMILÁȚIE, *asimilații,* s.f. **1.** (Fiziol.) Fază a metabolismului în care materiile nutritive introduse în organism sunt transformate în substanțe proprii acestuia. **2.** (În sintagma) *Asimilație clorofiliană* = proces fiziologic prin care plantele verzi sintetizează (cu ajutorul luminii absorbite de clorofilă) substanțele organice din bioxidul de carbon și din apă și eliberează oxigen. **3.** (Fon.) Modificare a unui sunet sub influența altuia, aflat în apropiere. — Din fr. **assimilation,** lat. **assimilatio, -onis.**

ASIMPTOMÁTIC, -Ă, *asimptomatici, -ce,* adj. (Med.; despre boli) Care nu prezintă simptom clinic. — Din fr. **asymptomatique.**

ASIMPTÓTĂ, *asimptote,* s.f. (Mat.) Figură geometrică (dreaptă, plan, con etc.) care tinde să se confunde cu una dintre ramurile infinite ale unei curbe sau suprafețe. — Din fr. **asymptote.**

ASIMPTÓTIC, -Ă, *asimptotici, -ce,* adj. Care aparține asimptotei, privitor la asimptotă, ca o asimptotă. — Din fr. **asymptotique.**

ASÍN, *asini,* s.m. (Rar) Măgar. — Lat. **asinus.**

ASINCRÓN, -Ă, *asincroni, -e,* adj. (Despre mașini electrice sau despre modul lor de funcționare) Care are turația motorului diferită de a câmpului magnetic al statorului. — Din fr. **asynchrone.**

ASINCRÓNIC, -Ă, *asincronici, -ce,* adj. (Despre mișcări, fenomene etc.) Care nu se suprapune în timp cu altă mișcare, cu alt fenomen etc. — Din fr. **asynchronique.**

ASINCRONÍSM, *asincronisme,* s.n. Lipsă de sincronism; caracter asincronic. — Din fr. **asynchronisme.**

ASINDÉT s.n. Figură de stil constând în suprimarea conjuncțiilor (copulative), pentru a da dinamism frazei. [Var.: **asíndeton** s.n.] — Din lat. **asyndetus, asyndeton,** fr. **asyndète.**

ASÍNDETON s.n. v. **asindet.**

ASINERGÍE s.f. (Med.) Tulburare a proceselor de coordonare a mișcărilor care stau la baza actelor complexe de mișcare. — Din fr. **asynergie.**

ASIRIÁN, -Ă, *asirieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Populație semitică care a trăit în statul Asiria; (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație. **2.** S.m. și f. (La pl.) Populație de limbă neosiriană din grupa limbilor semitice, care trăiește în Iraq, Iran, Siria și Transcaucazia; (și la sg.) persoană care face parte din această populație. **3.** Adj. Care aparține Asiriei sau asirienilor (**1, 2**). ✦ (Substantivat, f.) Limba asiriană. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **assyrien.**

ASIRIOLÓG, -Ă, *asiriologi, -e,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în asiriologie. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **assyriologue.**

ASIRIOLOGÍE s.f. Disciplină care studiază istoria, cultura și limba din Asiria. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **assyriologie.**

ASISTÁ, *asist,* vb. I. **1.** Intranz. A fi de față, a lua parte (la...). **2.** Tranz. A sta lângă cineva pentru a-l ajuta, pentru a-l apăra etc. — Din fr. **assister.**

ASISTÉNT, -Ă, *asistenți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care asistă, care este de față la ceva. **2.** S.m. și f. Persoană care asistă pe cineva, care e de față pentru a da ajutor. ✦ Grad didactic în învățământul superior, inferior lectorului; persoană care are acest grad. — Din fr. **assistant,** lat. **assistens, -ntis,** germ. **Assistent.**

ASISTÉNȚĂ s.f. **1.** Totalitatea persoanelor care asistă la ceva (în special la o conferință sau la un spectacol). ✦ Prezență (într-un anumit loc). **2.** Sprijin, ajutor (medical, material etc.). ✧ *Asistență socială* = sprijinire materială a persoanelor care nu sunt apte de muncă și nu beneficiază de drepturile conferite în cadrul asigurărilor sociale. *Asistență medicală* = îngrijire a bolnavilor de către un personal calificat. *Asistență maritimă* = ajutor dat unei nave în pericol de către o altă navă. *Asistență juridică* = sprijin dat unei persoane pentru a-și susține drepturile în fața justiției. *Asistență mutuală* = înțelegere politico-militară între două sau mai multe state pentru apărarea comună împotriva unui atac armat. — Din fr. **assistance.**

ASISTÓLIC, -Ă, *asistolici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la asistolie, de asistolie. — Din fr. **asystolique.**

ASISTOLÍE s.f. (Med.) **1.** Slăbire a contracțiilor inimii. **2.** (Impr.) Insuficiență cardiacă totală. — Din fr. **asystolie.**

ÁSLO, (**2**) *ASLO-uri,* s.n. (Med.) **1.** Test pentru depistarea infecției produse de streptococul hemolitic, constând în evidențierea anticorpului ce neutralizează streptolizina. **2.** Tip de analiză efectuată cu un asemenea test. — Abr. din **Anti-streptolizina 0.**

ASÍZĂ, *asize,* s.f. Fiecare dintre straturile orizontale de cărămidă, piatră etc. care alcătuiesc zidăria unei construcții. — Din fr. **assise.**

ASMAȚÚCHI s.m. v. **hasmațuchi.**

ASMĂȚÚI s.m. v. **hasmațuchi.**

ASMUȚÁ vb. I v. **asmuți.**

ASMUȚÁRE s.f. v. **asmuțire.**

ASMUȚÍ, *asmút,* vb. I. **1.** Intranz. A îndemna (prin strigăte) un câine să urmărească, să atace pe cineva; a întărâta un câine. **2.** Fig. A stârni, a instiga, a îndemna pe cineva la acțiuni violente, dușmănoase. [Var.: **asmuțá** vb. I] — Et. nec.

ASMUȚÍRE, *asmuțiri,* s.f. Acțiunea de *a asmuți.* [Var.: **asmuțáre** s.f.] — V. **asmuți.**

ASOCIÁ, *asociez,* vb. I. Refl. A se uni, a se grupa cu cineva pentru atingerea unui scop comun. ✦ Refl. și tranz. A lua parte sau a face să ia parte, împreună cu alții, la o acțiune, la o inițiativă etc. [Pr.: *-ci-a*] — Din fr. **associer,** lat. **associare.**

ASOCIÁL, -Ă, *asociali, -e,* adj. (Despre oameni) Care nu este adaptat vieții sociale; refractar la integrarea socială. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **asocial.**

ASOCIÁT, -Ă, *asociați, -te,* s.m. și f., adj. (Persoană) care s-a unit cu alta (sau cu altele) pentru atingerea unui scop comun; (persoană) care face parte dintr-o asociație. [Pr.: *-ci-at*] — V. **asocia.**

ASOCIATÍV, -Ă, *asociativi, -e,* adj. **1.** Care aparține unei asociații (**4**), privitor la o asociație; (despre memorie) care evocă imagini prin asociație (**4**). **2.** (Despre unele operații matematice) Care duce la același rezultat independent de modul cum au fost grupate elementele unui grup ordonat. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **associatif.**

ASOCIATIVITÁTE s.f. Proprietatea unei operații matematice de a fi asociativă (**2**). [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **associativité.**

ASOCIÁȚIE, *asociații,* s.f. **1.** Grupare de persoane care, pe baza unei înțelegeri, pun în comun contribuția financiară, cunoștințele sau aportul lor în muncă, pentru revitalizarea unor activități în interes comun, comunitar etc. **2.** Grup de plante format din mai multe specii caracteristice unui anumit mediu de viață. **3.** Grupare de molecule, de stele etc. cu însușiri comune. *Asociație moleculară.* **4.** Legătură între senzații, imagini, concepte, sentimente prin care unele atrag apariția celorlalte. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **association.**

ASOCIAȚIONÍSM s.n. Concepție psihologică care consideră că procesele psihice superioare sunt rezultatul asocierii de fapte simple, în particular de senzații. [Pr.: *-ci-a-ți-o-*] — Din fr. **associationnisme.**

ASOCIAȚIONÍST, -Ă, *asociaționiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține asociaționismului, privitor la asociaționism. **2.** S.m. și f. Adept al asociaționismului. [Pr.: *-ci-a-ți-o-*] — Din fr. **associationniste.**

ASOCIÉRE, *asocieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) asocia* și rezultatul ei. [Pr.: *-ci-e-*] — V. **asocia.**

ASOLAMÉNT, *asolamente,* s.n. Tehnică a împărțirii unui teren cultivabil în mai multe loturi (în raport cu numărul de plante care urmează a fi cultivate) și a repartizării prin rotație a fiecărei plante pe un lot anumit. — Din fr. **assolement.**

ASONÁNT, -Ă, *asonanți, -te,* adj. Care produce o asonanță. — Din fr. **assonant.**

ASONÁNȚĂ, *asonanțe,* s.f. Repetare a aceleiași vocale accentuate în cuvinte care se succed; (în prozodie) rimă imperfectă. — Din fr. **assonance.**

ASORTÁ, *asortez,* vb. I. Tranz. A așeza laolaltă diverse lucruri pentru a forma un tot armonios. ✦ A aproviziona cu mărfuri variate. ✦ Refl. A se potrivi (ca nuanță, mărime etc.). — Din fr. **assortir.**

ASORTÁRE, *asortări,* s.f. Acțiunea de *a (se) asorta.* — V. **asorta.**

ASORTÁT, -Ă, *asortați, -te,* adj. Care se potrivește, care se armonizează (la culoare, mărime, calitate). ✦ Aprovizionat, înzestrat cu mărfuri variate. *Magazin asortat.* — V. **asorta.**

ASORTIMÉNT, *asortimente,* s.n. Totalitatea mărfurilor sau produselor de aceeași categorie, dar de diferite forme, calități etc. — Din fr. **assortiment.**

ASPARÁGUS, *asparaguși,* s.m. Plantă ornamentală, agățătoare, din familia liliaceelor, cultivată pentru frunzulițele ei foarte fine și decorative *(Asparagus silvestris).* — Din fr. **asparagus.**

ASPÉCT, *aspecte,* s.n. **1.** Fel de a se prezenta al unei ființe sau al unui lucru; înfățișare. ✧ Loc. prep. *Sub aspectul...* = din punctul de vedere al..., sub raportul... **2.** Categorie gramaticală caracteristică anumitor limbi, care arată stadiul de realizare a acțiunii exprimate de verb. — Din fr. **aspect,** lat. **aspectus.**

ASPECTOMÁT, *aspectomate,* s.n. Diaproiector cu telecomandă. — Din germ. **Aspektomat.**

ASPECTUÓS, -OÁSĂ, *aspectuoși, -oase,* adj. Care are aspect (**1**) plăcut, prezentabil etc. [Pr.: *-tu-os*] — **Aspect** + suf. *-os.*

ASPERITÁTE, *asperități,* s.f. (Adesea fig.) Proprietatea de a fi aspru² (**I 1**); (concr.) parte aspră² a unei suprafețe. — Din fr. **aspérité,** lat. **asperitas, -tatis.**

ASPERSÁRE, *aspersări,* s.f. Stropire cu aspersorul. — După fr. **aspersion.**

ASPERSIÚNE s.f. Stropire a unei culturi agricole cu aspersorul. ✦ Ploaie artificială. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **aspersion,** lat. **aspersio, -onis.**

ASPERSÓR, *aspersoare,* s.n. Dispozitiv cu ajutorul căruia se împrăștie apa adusă prin conducte, sub formă de picături imitând ploaia, asupra unei culturi agricole. — Din fr. **aspersoir.**

ASPÍC, (**2**) *aspicuri,* s.n. **1.** Substanță gelatinoasă obținută din suc de oase și de carne, folosită la unele mâncăruri (ca garnitură). **2.** Sortiment de aspic (**1**). — Din fr. **aspic.**

ASPÍDĂ, *aspide,* s.f. (Rar) Șarpe veninos. ✦ Fig. Femeie rea. — Din sl. **aspida.**

ASPIRÁ, *aspir,* vb. I. **1.** Tranz. A trage aerul în plămâni, a inspira; *p. ext.* a inspira odată cu aerul și alte corpuri sub formă de pulbere. ✦ (Despre o pompă) A trage în sus un lichid, un gaz, praful etc. **2.** Intranz. Fig. A năzui, a tinde către ceva. — Din fr. **aspirer,** lat. **aspirare.**

ASPIRÁNT, -Ă, *aspiranți, -te,* s.m. și f. Persoană care aspiră la ceva, care dorește să obțină ceva. ✦ Spec. (În trecut) Elev al unei școli de ofițeri de marină. ✦ Spec. (În trecut și, astăzi, în unele țări) Diplomat al unei facultăți care se pregătea, sub conducerea unui profesor, pentru a obține titlul de candidat în științe. — Din fr., rus. **aspirant.**

ASPIRANTÚRĂ s.f. (În trecut și, astăzi, în unele țări) Sistem de pregătire post-universitară și academică a viitorilor candidați în științe. — Din rus. **aspirantura.**

ASPIRÁRE, *aspirări,* s.f. Acțiunea de *a aspira* și rezultatul ei; aspirație. — V. **aspira.**

ASPIRÁT, -Ă, *aspirați, -te,* adj., s.f. (Sunet) pronunțat cu aspirație (**2**). — V. **aspira.**

ASPIRATÓR, -OÁRE, *aspiratori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care aspiră (**1**). **2.** S.n. Aparat pentru aspirarea fumului, a prafului, a gazelor etc. — Din fr. **aspirateur.**

ASPIRÁȚIE, *aspirații,* s.f. **1.** Aspirare. ✦ Deplasare a unui fluid într-o conductă prin micșorarea presiunii aerului din ea. **2.** (Fon.) Zgomot produs prin frecarea aerului în trecerea lui prin laringe în cursul pronunțării unor sunete. **3.** (Med.) Pătrundere în căile aeriene a unor lichide (sânge, apă) sau vărsături care pot produce asfixie mecanică sau pneumonie de aspirație. **4.** Fig. Năzuință, dorință, râvnă. [Var.: (înv.) **aspirațiúne** s.f.] — Din fr. **aspiration.**

ASPIRAȚIÚNE s.f. v. **aspirație.**

ASPIRÍNĂ®, *aspirine,* s.f. Acid acetilsalicilic, utilizat ca medicament febrifug și calmant. ✧ *Aspirină tamponată* = amestec de acid acetilsalicilic cu carbonat de calciu, pentru a evita iritarea mucoasei gastroduodenale, produsă de aspirina obișnuită. — Din fr. **aspirine,** germ. **Aspirin.**

ASPREÁLĂ, *aspreli,* s.f. (Rar) Asprime (**1**). — **Aspri** + suf. *-eală.*

ASPRÉTE, *aspreți,* s.m. Pește cenușiu-brun, mic, acoperit cu solzi aspri și mărunți *(Romanichthys valsanicola).* — Din **aspru².**

ASPRÍ, *aspresc,* vb. IV. Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni aspru²; a (se) înăspri. — Din **aspru².**

ASPRÍME, *asprimi,* s.f. **1.** Proprietatea de a fi aspru[2] (**I 1**); (rar) aspreală. **2.** Fig. Atitudine severă față de cineva; severitate, străşnicie. ✦ Vigoare, tărie, forță, putere mare. *Asprimea vântului.* — **Aspru**[2] + suf. *-ime.*

ASPRÍU, -ÍE, *asprii,* adj. (Rar) Cam aspru[2] (**I**); (despre vin) cam înțepător la gust. — **Aspru**[2] + suf. *-iu.*

ÁSPRU[1]**,** *aspri,* s.m. Monedă turcească de argint, cu circulație în Țările Române între sec. XV–XIX. — Din ngr. **áspron.**

ÁSPRU[2]**, -Ă,** *aspri, -e,* adj. **I. 1.** Cu suprafața zgrunțuroasă, care dă (la pipăit) o senzație specifică, neplăcută. ✦ (Despre fire de păr) Tare şi țepos. ✦ (Despre perii) Cu firele tari şi țepoase. **2.** (Despre apă) Care conține (din abundență) săruri calcaroase. **3.** (Despre vin) Care are gust înțepător; acru. **II.** Fig. **1.** (Adesea adverbial) Mare, intens, puternic, înverşunat. *Vânt aspru.* **2.** Care provoacă suferințe, greu de îndurat. *Aspră robie.* **3.** Lipsit de indulgență, sever, neînduplecat, necruțător. *Purtare aspră.* — Lat. **asper.**

ASTATÍNIU s.n. Element chimic radioactiv din grupul halogenilor. — După fr. **astatine,** germ. **Astatine.**

ÁSTĂZI adv. **1.** În ziua de față, în ziua în curs; azi. ✦ (Substantivat, m. invar.) Ziua care e în curs. *Acest astăzi va rămâne neuitat.* ✦ (În corelație cu „mâine") **a)** Zi cu zi, zi după zi; **b)** Când..., când. ✧ Expr. *De ieri până astăzi* = într-un timp neaşteptat de scurt. *Ba astăzi, ba mâine,* exprimă ideea de amânare continuă. *Astăzi-mâine* = în curând, zilele acestea. **2.** În epoca prezentă, în timpul sau în vremea de acum. — Lat. **ista die** (sau **astă** + **zi**).

ASTÂMPĂR s.n. Odihnă, linişte, tihnă, pace. ✧ *Fără astâmpăr* = **a)** loc. adv. necontenit, întruna; **b)** loc. adj. neastâmpărat. [Var.: (pop.) **stâmpăr** s.n.] — Din **astâmpăra** (derivat regresiv).

ASTÂMPĂRÁ, *astâmpăr,* vb. I. Refl. şi tranz. **1.** A (se) linişti, a (se) potoli, a (se) domoli, a (se) calma; a (se) cuminți. **2.** A scădea sau a face să scadă (în intensitate), a înceta sau a face să înceteze. [Var.: (pop.) **stâmpărá** vb. I] — Lat. ***ex-temperare.**

ASTÂMPĂRÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) astâmpăra* şi rezultatul ei. [Var.: (pop.) **stâmpărare** s.f.] — V. **astâmpăra.**

ASTÂMPĂRÁT, -Ă, *astâmpărați, -te,* adj. Domolit, liniştit, potolit; cuminte. [Var.: (pop.) **stâmpărát, -ă,** adj.] — V. **astâmpăra.**

ASTÉNIC, -Ă, *astenici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparține asteniei, privitor la astenie, de astenie. **2.** Adj., s.m. şi f. (Om) care suferă de astenie. — Din fr. **asthénique.**

ASTENÍE, *astenii,* s.f. (Med.) Stare de oboseală intensă şi prelungită, însoțită de slăbiciune fizică, de scăderea capacității de lucru intelectual etc. — Din fr. **asthénie.**

ASTENIZÁ, *astenizez,* vb. I. Refl. şi tranz. A (se) îmbolnăvi de astenie. — **Astenie** + suf. *-iza.*

ASTEREÁLĂ, *astereli,* s.f. Căptuşeală de scânduri aşezată pe un schelet de lemn, pentru a susține învelitoarea unui acoperiş, o boltă de beton în timpul turnării etc. — **Astări** (ieşit din uz, „a căptuşi cu scânduri" < *astar,* înv., „pânză ordinară" < tc.) + suf. *-eală.*

ASTÉRIE, *asterii,* s.f. (Zool.) Stea-de-mare. — Din fr. **astérie.**

ASTERÍSC, *asteriscuri,* s.n. Semn grafic în formă de steluță, care se pune după un cuvânt pentru a indica trimiterea la o notă ori înaintea elementelor (lexicale) neatestate şi reconstituite etc. — Din fr. **astérisque,** lat. **asteriscus.**

ASTEROÍD, *asteroizi,* s.m. Fiecare dintre micile planete ale sistemului solar, puțin strălucitoare, ale căror orbite sunt, în general, cuprinse între orbitele lui Marte şi Jupiter. — Din fr. **astéroïde.**

ASTERONÍM, *asteronime,* s.n. Steluță, grup de steluțe sau litere urmate de steluțe care înlocuiesc într-o operă numele autorului sau al unui personaj. — Din fr. **astéronyme.**

ÁSTFEL adv. **1.** În modul acesta, în acest fel, într-un mod asemănător (cu...); aşa. **2.** (Aşa) încât; prin urmare; în consecință; aşadar. ✧ Loc. adj. *Astfel de* = asemenea, atare. — [Într-]**ast** + **fel.**

ASTIGMÁTIC, -Ă, *astigmatici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. (Despre o imagine) Care e deformată din cauza astigmatismului. **2.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de astigmatism. — Din **astigmatism.**

ASTIGMATÍSM s.n. Aberație a unui sistem optic, care formează o imagine întinsă pentru un obiect. ✦ Defect al lentilelor sau al corneei şi cristalinului ochiului omenesc, care constă într-o abatere de la forma sferică, ele având razele de curbură diferite în două plane perpendiculare, ceea ce duce la deformarea imaginilor. — Din fr. **astigmatisme.**

ASTIGMOMÉTRU, *astigmometre,* s.n. (Med.) Aparat pentru măsurarea gradului de astigmatism. — Din fr. **astigmomètre.**

ASTM s.n. Boală care se manifestă prin greutate în evacuarea aerului din plămâni şi prin nevoia imperioasă de aer. ✧ *Astm bronşic* = astm datorat spasmului muşchilor bronhiolelor, provocat de o stare alergică, o infecție pulmonară cronică, o iritație locală a aparatului respirator etc. ✧ *Astm cardiac* = astm provocat de o insuficiență cardiacă acută, ca urmare a acumulării de sânge în plămâni. [Var.: **ástmă** s.f.] — Din fr. **asthme,** lat. **asthma.**

ASTMÁTIC, -Ă, *astmatici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de astm. **2.** Adj. Cauzat de astm. *Tuse astmatică.* — Din fr. **asthmatique,** lat. **asthmaticus.**

ÁSTMĂ s.f. v. **astm.**

ASTRAGÁL, *astragale,* s.n. **1.** Unul dintre cele două oase mai mari ale tarsului. **2.** Element decorativ de secțiune semicirculară, care separă fusul coloanei de capitel. — Din fr. **astragale,** lat. **astragalus.**

ASTRAHÁN, (**2**) *astrahanuri,* s.n. **1.** Pielicică cu părul mătăsos şi buclat, obținută de la mieii din rasa caracul. **2.** Haină confecționată din astrahan (**1**). — Din n. pr. **Astrahan.**

ASTRÁL, -Ă, *astrali, -e,* adj. Al aştrilor, care vine de la aştri. — Din fr. **astral,** lat. **astralis.**

ASTRALÍT s.n. Exploziv detonant de siguranță, folosit în unele mine. [Var.: **astralítă** s.f.] — Din fr. **astralite.**

ASTRALÍTĂ s.f. v. **astralit.**

ASTRĂGÁCI, *astrăgace,* s.n. Instrument de cizmărie folosit la întins talpa sau la întors cizmele pe față, după ce au fost cusute. — Cf. bg. s t r ă g a c i „răzuitor".

ASTRINGÉNT, -Ă, *astringenți, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre substanțe) Care contractează țesuturile organismului. **2.** S.n. Substanță sau medicament folosit pentru combaterea secrețiilor organice exagerate. — Din fr. **astringent,** lat. **astringens, -ntis.**

ASTRINGÉNȚĂ s.f. Proprietate a unor substanțe de a fi astringente. — Din fr. **astringence.**

ASTROBIOLÓG, -Ă, *astrobiologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în astrobiologie. [Pr.: *-bi-o-*] — Din **astrobiologie** (derivat regresiv).

ASTROBIOLOGÍE s.f. Ştiință care se ocupă cu studiul vieții din alte planete. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **astrobiologie.**

ASTROCLIMÁT, *astroclimate,* s.n. Totalitatea factorilor care contribuie la stabilirea unui loc adecvat pentru observații astronomice cu instrumente optice perfecționate. — Din fr. **astroclimat.**

ASTRODRÓM, *astrodromuri,* s.n. Cosmodrom. — Din fr. **astrodrome.**

ASTROFÍZICĂ s.f. Ramură a astronomiei care se ocupă cu studiul structurii şi compoziției aştrilor şi a materiei interstelare, cu procesele care se petrec aici etc. — Din fr. **astrophysique.**

ASTROFIZICIÁN, -Ă, *astrofizicieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în astrofizică. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **astrophysicien.**

ASTROFOTOMETRÍE s.f. Ramură a astrofizicii practice care se ocupă cu măsurarea strălucirii corpurilor cereşti. — Din fr. **astrophotométrie.**

ASTROGRÁF, *astrografe,* s.n. Lunetă astronomică fotografică, folosită la determinarea poziției aştrilor. — Din fr. **astrographe.**

ASTROGRAFÍE s.f. Ramură a astronomiei care se ocupă cu descrierea stelelor. — Din fr. **astrographie.**

ASTROLÁB, *astrolabi,* s.m. **1.** Instrument folosit pentru măsurarea poziției aştrilor şi a înălțimii lor deasupra orizontului. **2.** Vechi instrument pentru măsurarea unghiurilor. — Din fr. **astrolabe.**

ASTROLATRÍE s.f. (În religiile antice) Închinare la aştri. — Din fr. **astrolâtrie.**

ASTROLÓG, -Ă, *astrologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Persoană care practică astrologia; *p. ext.* astronom. — Din fr. **astrologue,** lat. **astrologus.**

ASTROLÓGIC, -Ă, *astrologici, -ce,* adj. Care aparține astrologiei, privitor la astrologie, de astrologie. — Din fr. **astrologique,** lat. **astrologicus.**

ASTROLOGÍE s.f. Arta de a descifra şi de a prezice destinele pe baza studierii poziției şi mişcării aştrilor, a constelațiilor sau a unor fenomene cereşti. — Din fr. **astrologie,** lat. **astrologia.**

ASTROMÉTRIC, -Ă, *astrometrici, -ce,* adj. Referitor la astrometrie, de astrometrie. — Din fr. **astrométrique,** engl. **astrometric.**

ASTROMETRÍE s.f. Ramură a astronomiei care se ocupă cu stabilirea poziției stelelor, cu determinarea coordonatelor geografice etc. — Din fr. **astrométrie.**

ASTRONAÚT, -Ă, *astronauți, -te,* s.m. şi f. Persoană care călătoreşte în spațiul cosmic cu o astronavă; cosmonaut. — Din fr. **astronaute.**

ASTRONAÚTIC, -Ă, *astronautici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Referitor la astronautică (**2**), de astronautică. **2.** S.f. Disciplină care studiază mijloacele şi posibilitățile de zbor în spațiul cosmic; cosmonautică. — Din fr. **astronautique.**

ASTRONÁVĂ, *astronave,* s.f. Navă destinată zborului în spațiul cosmic; cosmonavă, navă cosmică. — Din fr. **astronef** (după *navă).*

ASTRONÓM, -Ă, *astronomi, -e,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în astronomie. — Din fr. **astronome,** lat. **astronomus.**

ASTRONÓMIC, -Ă, *astronomici, -ce,* adj. Care aparține astronomiei, care se referă la astronomie. ✦ Fig. De proporții foarte mari. — Din fr. **astronomique,** lat. **astronomicus.**

ASTRONOMÍE s.f. Ştiință care se ocupă cu studiul aştrilor, al sistemelor de aştri, al galaxiilor şi al Universului. — Din fr. **astronomie,** lat. **astronomia.**

ASTROSCÓP, *astroscoape,* s.n. Telescop astronomic folosit pentru examinarea sumară a mişcării aştrilor dintr-o anumită zonă. — Din fr. **astroscope.**

ÁSTRU, *aştri,* s.m. Corp situat pe bolta cerească (stea, planetă etc.). [Pl. şi: (n.) *astre*] — Din fr. **astre,** lat. **astrum.**

ASTRUCÁ, *astrúc,* vb. I. (Înv. şi reg.) **1.** Tranz. A îngropa un mort; a înmormânta. **2.** Tranz. şi refl. A (se) acoperi, a (se) înveli. — Lat. ***astruicare** (= *astruere).*
ASTRUCÁRE, *astrucări,* s.f. (Înv. şi reg.) Acţiunea de *a (se) astruca.* — V. **astruca.**
ASTUPÁ, *astúp,* vb. I. Tranz. A închide, a acoperi, a înfunda o gaură, o deschizătură etc.; a face să nu se mai vadă (acoperind). ✧ Expr. (Fam.) *A astupa găuri* = a reuşi să realizeze unele lucruri strict necesare; a plăti (din) datorii. *A-şi astupa urechile* = a nu voi să audă, să cunoască ceva. *A-i astupa cuiva ochii* = a nu lăsa pe cineva să vadă realitatea. ✦ A face să nu se mai audă ceva. ✦ A şterge, a face să dispară o urmă. — Lat. ***asstuppare.**
ASTUPÁRE, *astupări,* s.f. Acţiunea de *a astupa;* astupat[1]. — V. **astupa.**
ASTUPÁT[1] s.n. Astupare. — V. **astupa.**
ASTUPÁT[2], -Ă, *astupaţi, -te,* adj. **1.** (Despre găuri, deschizături etc.) Acoperit, închis complet. **2.** (Pop.; despre oameni) Care suferă de constipaţie. — V. **astupa.**
ASTUPĂTOÁRE, *astupători,* s.f. Obiect cu care se astupă ceva. — **Astupa** + suf. *-ătoare.*
ASTUPÚŞ, *astupuşuri,* s.n. (Reg.) Dop (**1**). — **Astupa** + suf. *-uş.*
ASUDÁ, *asúd,* vb. I. Intranz. **1.** A secreta sudoare; a transpira, a năduşi. ✧ Expr. (Ir.) *A asuda sub limbă,* se zice despre cei care se plâng că au muncit din greu, fără să fi făcut în realitate (mai) nimic. ✦ A se aburi. *Pereţii asudă.* **2.** Fig. A munci depunând mari eforturi; a osteni, a trudi. — Lat. **assudare.**
ASUDÁRE s.f. Acţiunea de *a asuda* şi rezultatul ei. — V. **asuda.**
ASUDÁT, -Ă, *asudaţi, -te,* adj. Plin de sudoare; transpirat, năduşit. — V. **asuda.**
ASUMÁ, *asúm,* vb. I. Tranz. A lua ceva asupra sau pe seama sa; a se angaja să îndeplinească ceva. *A-şi asuma o răspundere.* — Din fr. **assumer,** lat. **assumere.**
ASUMÁRE, *asumări,* s.f. Acţiunea de *a asuma* şi rezultatul ei. — V. **asuma.**
ASÚPRA prep. (Construit cu genitivul) **1.** (Local) Peste; deasupra. *Se apleacă asupra lui.* ✧ Expr. *A avea* (ceva) *asupra sa* = a purta (ceva) cu sine. *A prinde* (pe cineva) *asupra faptului* = a surprinde (pe cineva) în momentul când comite ceva (rău). (Substantivat, reg.) *Cu asupra (de măsură)* = peste măsură. **2.** (Local) Înspre, spre. *Îşi aţinteşte privirea asupra lui.* **3.** În contra; împotriva. *Se repede asupra lui.* **4.** Cu privire la...; despre. *Discuţie asupra atomilor.* **5.** (Temporal; reg.) În preajma..., aproape de...; către. *A sosit asupra nopţii.* [Var.: (înv.) **asúpră** prep.] — Lat. **ad-supra.**
ASÚPRĂ prep. v. **asupra.**
ASUPREÁLĂ, *asupreli,* s.f. (Pop.) Asuprire. — **Asupri** + suf. *-eală.*
ASUPRÍ, *asupresc,* vb. IV. Tranz. A prigoni, a oprima, a împila; a exploata. ✦ (Impr.) A chinui. — Din **asupra.**
ASUPRÍRE, *asupriri,* s.f. Acţiunea de *a asupri* şi rezultatul ei; (pop.) asupreală. — V. **asupri.**
ASUPRÍT, -Ă, *asupriţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Om) prigonit, oprimat, împilat; (impr.) (om) chinuit. — V. **asupri.**
ASUPRITÓR, -OÁRE, *asupritori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care asupreşte. ✦ (Adjectival; despre oameni şi acţiunile lor) Care asupreşte. *Măsuri asupritoare.* — **Asupri** + suf. *-tor.*
ASURZÍ, *asurzesc,* vb. IV. Intranz. A deveni surd. ✦ Tranz. A face ca cineva să-şi piardă (temporar) auzul; (prin exagerare, despre sunete puternice, zgomote etc.) a face ca cineva să nu mai audă sau să nu mai înţeleagă un anumit lucru. — Lat. ***assurdire.**
ASURZÍRE s.f. Acţiunea de *a asurzi* şi rezultatul ei. — V. **asurzi.**
ASURZITÓR, -OÁRE, *asurzitori, -oare,* adj. (Despre zgomote sau surse de zgomote) Care asurzeşte; *p. ext.* extrem de intens, de puternic. — **Asurzi** + suf. *-tor.*
AŞ interj. Vorbă să fie! da de unde! nici gând!
AŞÁ adv., adj. invar. **I.** Adv. (Modal) **1.** În felul acesta; astfel. ✧ Loc. adj. *Aşa-zis* sau *aşa-numit* = pe nedrept sau convenţional numit astfel; pretins, fals, aparent, impropriu. ✧ Expr. *Aşa o fi* = e posibil; poate. *Şi aşa* = în orice caz; oricum, tot. *Şi aşa, şi aşa* = şi într-un fel, şi într-altul. *Ori aşa, ori aşa* = sau într-un fel, sau într-altul. *Aşa..., aşa* = după cum..., astfel. *Aşa şi aşa* = nu prea bine; potrivit. *Azi aşa, mâine aşa* = continuând mereu în acest fel. *Nici aşa, nici aşa* = nici într-un fel, nici într-altul. ✦ (Concluziv) În concluzie. ✧ Loc. conj. *Aşa că* = deci. ✧ Expr. *Aşa-zicând* = pentru a spune astfel. **2.** În acelaşi fel, în acelaşi mod. *Aşa să faci şi tu.* ✧ Expr. *Şi aşa mai departe* = etcetera. **3.** Chiar precum se spune; întocmai, exact. *Ai să faci aşa?* ✧ Expr. *Aşa e?* sau *nu-i aşa?* = am dreptate? (sau nu am?) *Aşa?* sau *cum aşa?* = adevărat să fie? *Aşa?* sau *aşa stă treaba?!* = va să zică astfel stau lucrurile?! *Aşa, da!* = sunt de acord cu ceea ce spui (sau faci) acum. (Pop. şi fam.) *Mai aşa* = **a)** desigur, fireşte; **b)** nu prea tare. *Cam aşa* = după cum zici, ai (măcar în parte) dreptate. **4.** Atât de... *Te uiţi aşa de trist!* **5.** (Cu sensul reieşind din context) **a)** La întâmplare, la nimereală, într-o doară. *Vorbeşte şi el aşa.* **b)** După bunul plac; oricum. *Am vrut să fac aşa.* **c)** Dintr-odată, ca din senin; pe nesimţite, fără a-şi da seama. *I-a venit aşa un gând.* **II.** Adj. invar. (Precedă substantivul) Asemenea, atare...; care este atât de mare, de mult, de frumos etc. *Aşa nuntă mai rar.* ✧ Expr. *Mai aşa* = nu prea bun (sau frumos, mult etc.). — Lat. **eccum-sic.**
AŞADÁR adv. Prin urmare, va să zică; astfel. — **Aşa** + **dar.**
AŞÁŞI adv. (Înv. şi reg.) **1.** (Modal) Chiar, tocmai; chiar aşa. ✦ Aşa încât. **2.** (Temporal) Îndată, numaidecât, imediat. — **Aşa** + **şi.**
AŞCHIÁ, *aşchiez,* vb. I. Tranz. A rupe sau a tăia în aşchii, în şuviţe sau în fâşii; *spec.* a prelucra un obiect înlăturând (sub formă de aşchii) surplusul de material. [Pr.: *-chi-a*] — Din **aşchie.**
ÁŞCHIE, *aşchii,* s.f. Bucată mică, subţire, care se desprinde sau sare dintr-un material prin cioplire, prin spargere etc. — Lat. **ascla** (= *astula* sau *assula).*
AŞCHIÉRE s.f. Acţiunea de *a aşchia.* [Pr.: *-chi-e-*] — V. **aşchia.**
AŞCHIETÓR, -OÁRE, *aşchietori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Muncitor) care aşchiază. [Pr.: *-chi-e-*] — **Aşchia** + suf. *-tor.*
AŞCHIOÁRĂ, *aşchioare,* s.f. Aşchiuţă. [Pr.: *-chi-oa-*] — **Aşchie** + suf. *-ioară.*
AŞCHIÚŢĂ, *aşchiuţe,* s.f. Diminutiv al lui *aşchie;* aşchioară. [Pr.: *-chi-u-*] — **Aşchie** + suf. *-uţă.*
AŞEZÁ, *aşéz,* vb. I. **I. 1.** Refl. şi tranz. A (se) pune pe ceva sau undeva pentru a şedea sau a face să şadă. ✧ Expr. (Refl.) *A se aşeza în pat* = a se întinde în pat; a se culca. *A se aşeza la lucru* = a începe să facă o treabă. ✦ Refl. A poposi. ✦ Refl. (Despre păsări sau insecte) A se lăsa din zbor pe ceva pentru a se odihni. ✦ Refl. A se aşterne formând un strat. ✦ Refl. (Despre lichide în fermentaţie) A se limpezi. ✦ Refl. Fig. A se potoli, a se linişti. **2.** Refl. A se stabili într-o localitate, într-un loc. **II. 1.** Tranz. şi refl. A (se) pune într-o anumită ordine; a (se) rândui, a (se) aranja. **2.** Intranz. (Pop.) A pune la cale; a proiecta, a plănui. **III.** Tranz. **1.** (Rar) A înfăţişa un fapt într-o anumită lumină. **2.** (Înv.) A dispune, a decreta, a hotărî; a institui, a statornici, a fixa. **IV.** Tranz. A procura cuiva o situaţie mai bună; a căpătui. ✦ A instala pe cineva într-o funcţie. — Lat. ***assediare.**
AŞEZÁRE, *aşezări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) aşeza* şi rezultatul ei. **2.** Loc unde se află (stabilit) cineva sau ceva. ✦ Grup de locuinţe, de construcţii care alcătuiesc un mediu de viaţă umană. **3.** (Rar) Mod de organizare (socială). — V. **aşeza.**
AŞEZÁT, -Ă, *aşezaţi, -te,* adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Cumpătat, serios, cuminte, chibzuit. — V. **aşeza.**
AŞEZĂMÂNT, *aşezăminte,* s.n. Instituţie creată pentru o activitate de folos obştesc. ✧ *Aşezământ cultural (*sau *de cultură)* = instituţie care duce o acţiune organizată de propagare a culturii. — **Aşeza** + suf. *-(ă)mânt.*
AŞÍJDEREA adv. (Înv. şi pop.) Tot aşa, la fel; asemenea. [Var.: **aşíjderi** adv.] — **Aşi** (înv. = *aşa)* + sl. [tako] **žde** + **re** + **a.**
AŞÍJDERI adv. v. **aşíjderea.**
AŞTEPTÁ, *aştépt,* vb. I. Tranz. **1.** A sta undeva pentru a fi de faţă la ceva, pentru a vedea pe cineva etc.; a adăsta. ✧ Loc. adv. *La sfântul-* (sau *la moş-) aşteaptă* = niciodată. **2.** A avea răbdare, a da cuiva răgaz pentru a face ceva; a păsui. ✦ (În construcţii negative) A sta la îndoială; a ezita; a zăbovi. **3.** A lăsa să treacă timpul sperând să... sau că... ✦ Refl. A crede, a-şi închipui; a prevedea; a conta (pe ceva). — Lat. ***astectare** (= *adspectare).*
AŞTEPTÁRE, *aşteptări,* s.f. Acţiunea de *a (se) aştepta* şi rezultatul ei. ✧ Loc. adj. şi adv. *Peste* (sau *sub) aşteptări* = neaşteptat de bun (sau de slab). — V. **aştepta.**
AŞTEPTÁT s.n. Faptul de *a aştepta.* — V. **aştepta.**
AŞTÉRNE, *aştérn,* vb. III. **1.** Tranz. A întinde un covor, o pânză etc. pe o suprafaţă. ✦ Tranz. şi refl. (Adesea fig.) A (se) împrăştia, a (se) răspândi pe jos, încât să formeze un strat (care se nivelează). **2.** Tranz. A pregăti (şi a întinde) aşternutul sau, *p. ext.,* patul pentru culcare. ✦ A pregăti pe masă toate cele necesare pentru a mânca. **3.** Tranz. A scrie, a compune. **4.** Refl. şi tranz. A (se) întinde (orizontal) pe jos, a (se) culca la pământ. ✦ Refl. Fig. A se apuca temeinic sau în tihnă de o treabă. ✧ Expr. *A se aşterne la drum* = a porni la drum lung. *A se aşterne drumului* (sau *câmpului* etc.) = a fugi sau a merge foarte repede. **5.** Tranz. A trânti, a culca pe cineva la pământ (printr-o lovitură). ✧ Expr. (Înv.) *A aşterne* (pe cineva) *la scară* = a întinde (pe cineva) pe jos pentru a-l bate. — Lat. **asternere.**
AŞTÉRNERE s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) aşterne.* — V. **aşterne.**
AŞTERNÚT, *aşternuturi,* s.n. Faptul de *a (se) aşterne;* (concr.) totalitatea obiectelor cu care se pregăteşte patul (sau locul) pentru dormit; rufărie de pat; pat astfel pregătit. ✧ Expr. *A cădea* (sau *a pica) la aşternut* = (la ghicitul în cărţi) a prevesti venirea cuiva (străin) în casă. ✦ (Concr.) Culcuş (pentru animale). ✦ (Tipogr.) Înveliş de materiale elastice cu care se acoperă cilindrul preselor de tipar. — V. **aşterne.**
ATÁC, *atacuri,* s.n. **1.** Ofensivă a unor forţe armate care urmăreşte nimicirea sau prinderea inamicului şi distrugerea unor obiective ale acestuia; (în special) moment culminant al acestei ofensive. ✦ (La sg. art.) Semnal de trompetă care anunţă începerea atacului (**1**). **2.** Agresiune împotriva unei persoane, unui stat etc. **3.** Iniţiativă într-un joc sportiv. ✦ Linia de înaintaşi a unei echipe de fotbal, handbal etc. **4.** Acţiune violentă şi susţinută (prin manifestaţii, prin scris etc.) împotriva unei situaţii, unei teorii etc. sau împotriva celor care le susţin. ✦ Mijloc prin care se cere reexaminarea unei hotărâri judecătoreşti care nu satisface una dintre părţi. **5.** Apariţie bruscă şi puternică a unei boli. ✧ *Atac de panică* = criză acută de angoasă. ✦ (Pop.) Apoplexie. ✦ (Pop.) Tuberculoză pulmonară. **6.** (Fon.) Mişcare articulatorie a coardelor vocale, care marchează începutul pronunţării unei vocale. — Din fr. **attaque.**
ATACÁ, *atác,* vb. I. **1.** Tranz. (Mil.) A începe sau a duce un atac (**1**). **2.** A comite o agresiune împotriva unei persoane, unui stat etc. **3.** Intranz. A avea sau a lua iniţiativa într-un joc sportiv. **4.** Tranz. Fig. A duce o campanie violentă şi susţinută împotriva unei situaţii, unei teorii etc. sau împotriva celor care le susţin. ✦ A cere justiţiei să

reexamineze o hotărâre care nu satisface una dintre părți. **5.** Tranz. A vătăma; a roade; a arde; a distruge. ✦ Refl. (Pop.) A se îmbolnăvi de tuberculoză pulmonară. ✦ Refl. (Arg.) A se enerva, a se irita, a se înfuria. **6.** Tranz. Fig. A începe să studieze o problemă. ✦ A începe executarea unei bucăți muzicale. — Din fr. **attaquer.**

ATACÁBIL, -Ă, *atacabili, -e,* adj. Care poate fi atacat. — Din fr. **attaquable.**

ATACÁNT, -Ă, *atacanți, -te,* s.m. și f. Persoană care atacă. ✦ Jucător care face parte din linia de înaintași a unei echipe sportive. — Din fr. **attaquant.**

ATACÁRE, *atacări,* s.f. Acțiunea de *a ataca*. — V. **ataca.**

ATACÁT, -Ă, *atacați, -te,* adj., s.m. și f. (Pop.) (Om) ftizic. — V. **ataca.**

ATACATÓR, -OÁRE, *atacatori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care atacă. — **Ataca** + suf. *-tor.*

ATAMÁN, *atamani,* s.m. **1.** Căpetenie de cazaci. **2.** Șef al unei echipe de pescari. — Din rus., ucr. **ataman.**

ATARÁXIC, *ataraxice,* s.n. Medicament cu puternică acțiune calmantă a sistemului nervos central. — Din fr. **ataraxique.**

ATARAXÍE s.f. **1.** (Med.) Stare bolnăvicioasă de pasivitate a unui organ sau a unei funcțiuni. **2.** Concepție filosofică idealistă din Antichitate care susținea că omul trebuie să tindă spre o stare de perfectă liniște sufletească prin detașarea de frământările lumii. — Din fr. **ataraxie.**

ATÁRE, *atári,* adj. pron. (antepus) Astfel de...; asemenea. *O atare problemă.* ✧ Loc. conj. *Ca atare* = deci, în consecință. — Lat. **eccum-talem.**

ATÁȘ, *atașe,* s.n. Anexă de metal prinsă lateral de o motocicletă cu care se transportă obiecte sau persoane. [Pl. și: *atașuri*] — Din fr. **attache** „legătură”.

ATAȘÁ, *atașez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) alătura (vremelnic) de ceva sau de cineva. **2.** Refl. Fig. A se lega sufletește de cineva sau de ceva. — Din fr. **attacher.**

ATAȘÁBIL, -Ă, *atașabili, -e,* adj. Care poate fi atașat; *fig.* sociabil. — **Atașa** + suf. *-bil.*

ATAȘAMÉNT, *atașamente,* s.n. Afecțiune (puternică și durabilă) față de cineva sau de ceva. — Din fr. **attachement.**

ATAȘÁRE, *atașări,* s.f. Acțiunea de *a (se) atașa.* — V. **atașa.**

ATAȘÁT, -Ă, *atașați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Alăturat, alipit de ceva. **2.** Adj. (Fig.) Apropiat de cineva; devotat. **3.** S.m. Cel mai mic în grad dintre membrii unei reprezentanțe diplomatice. *Atașat cultural. Atașat militar.*— V. **atașa.** Cf. fr. attaché.

ATÁVIC, -Ă, *atavici, -ce,* adj. Transmis prin atavism. — Din fr. **atavique.**

ATAVÍSM, (**2**) *atavisme,* s.n. **1.** Apariție la un descendent animal sau vegetal a unor particularități (fizice sau psihice) proprii ascendenților îndepărtați și care nu s-au manifestat în generațiile intermediare. **2.** Particularitate proprie atavismului (**1**). — Din fr. **atavisme.**

ATÁXIC, -Ă, *ataxici, -ce,* adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de ataxie. — Din fr. **ataxique.**

ATAXÍE s.f. (Med.) Tulburare a coordonării mișcărilor voluntare din cauza lezării unor căi nervoase și centri nervoși. — Din fr. **ataxie.**

ATÂRNÁ, *atârn,* vb. I. **I. 1.** Intranz. A sta suspendat, a cădea liber în jos (fiind prins sau suspendat de ceva). **2.** Tranz. A agăța, a suspenda de un cârlig, de un cui etc., lăsând să cadă liber în jos. **3.** Refl. A se agăța de cineva sau de ceva. **II.** Intranz. **1.** A se apleca spre pământ sub o povară sau din lipsă de putere. *Crengile atârnă de rod.* **2.** A avea o anumită greutate (relativ mare); a cântări (mult). **III.** Intranz. A depinde de cineva sau de ceva. — **A**[3] + **târn.**

ATÂRNÁRE, *atârnări,* s.f. Acțiunea de *a (se) atârna* și rezultatul ei; dependență de cineva sau de ceva. — V. **atârna.**

ATÂRNÁT, -Ă, *atârnați, -te,* adj. Care atârnă; (rar) aplecat spre pământ. — V. **atârna.**

ATÂRNĂTOÁRE, *atârnători,* s.f. **1.** Agățătoare (la haină). **2.** Plantă erbacee ornamentală cu flori mici roz-purpurii, așezate în fascicule (*Zebrina pendula).* — **Atârna** + suf. *-ătoare.*

ATÁT, ATÁTA, *atâți(a), atâtea,* adv., pron. nehot., adj. pron. nehot. **I.** Adv. (Mai ales în forma *atât)* **1.** În asemenea măsură, așa de mult, de tare, de bine, de scump etc. ✧ Expr. *Atât..., cât...* = în același grad, număr, preț etc. ca și. *Atât..., cât și...* = și..., și...; nu numai..., ci (și)... *Tot atât* = același lucru, totuna, egal; indiferent. *Încă pe atât* = dublu. **2.** (Indică o gradație; în expr.) *Cu atât mai bine* (sau *mai rău)* = e mai convenabil (sau mai dezavantajos). *Atât mi-a* (sau *ți-a* etc.) *fost,* se spune pentru a arăta ivirea iminentă a unei neplăceri, a unui pericol etc. *Atât (numai* sau *doar) că...* = numai că..., doar că..., cu singura deosebire că... *Cu cât..., cu atât* = pe măsură ce..., tot mai mult... *Atât..., atât...* = în măsura în care... **3.** Numai acest (singur) lucru, mai mult nu. *Eu atât îți spun.* **II.** Pron. nehot. (Mai ales în forma *atâta)* **1.** (Înlocuiește un nume sau o propoziție, exprimând o măsură, o cantitate etc.) *Cum dai merele? — Atâta!* ✧ Expr. *Nici atâta* = și mai puțin. *Atâta(-i) tot* sau *atâta și nimic mai mult* = asta e! cu asta am încheiat! să nu aștepți mai mult! **2.** (Înlocuiește un singur sau ultim lucru care mai trebuie realizat) *Atâta mai am de făcut.* **III.** Adj. pron. nehot. (Mai ales în forma *atâta)* **1.** Care este așa de mult, de tare, de bine etc. *Atâta lume.* ✧ Loc. adv. *De atâtea ori* = așa de des, adeseori. **2.** Care este numai acesta, care este ultimul. *Atâta lucru pot să spun.* ✧ Expr. *Atâta lucru* = lucru de nimic; motiv neînsemnat. [Gen.-dat.: *atâtor* și *atâtora*] — Lat. **eccum-tantum.**

ATÂTÍCA adj. invar., adv. (Adesea substantivat) Care este foarte mic, o nimica toată. — **Atât** + suf. *-ica.*

ATEBRÍNĂ s.f. Medicament folosit în profilaxia și în tratamentul malariei. — Din fr. **atébrine.**

ATÉHNIC, -Ă, *atehnici, -ce,* adj. (Despre oameni) Care nu are talent tehnic, care nu se pricepe la tehnică; antitehnic. — **A**[5]**-** + **tehnic.**

ATEÍSM s.n. Doctrină care se bazează pe negarea existenței lui Dumnezeu și a oricărei divinități. — Din fr. **athéisme.**

ATEÍST, -Ă, *ateiști, -ste,* adj. (Rar) De ateu, referitor la ateism. — Din fr. **athéiste.**

ATELÁJ, *atelaje,* s.n. Ansamblu format din animalele de tracțiune și harnașamentul acestor animale; (impr.) animalele împreună cu vehiculul pe care îl trag (sau numai vehiculul). — Din fr. **attelage.**

ATÉLĂ, *atele,* s.f. Piesă (din lemn, carton sau metal) folosită pentru a imobiliza în mod provizoriu membrele fracturate. — Din fr. **attelle.**

ATELIÉR, *ateliere,* s.n. **1.** Local înzestrat cu uneltele sau mașinile necesare, în care se desfășoară o muncă meșteșugărească sau industrială organizată. ✦ Parte dintr-o întreprindere industrială în care se execută aceeași operație sau același produs. ✦ Totalitatea muncitorilor care lucrează într-un atelier (**1**). **2.** Încăpere sau grup de încăperi în care își desfășoară activitatea un pictor sau un sculptor. ✦ Artiștii, elevii sau studenții care lucrează sub îndrumarea aceluiași maestru într-un atelier (**2**). [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **atelier.**

ATEMPORÁL, -Ă, *atemporali, -e,* adj. Care nu este legat de condiții determinate de timp, de un moment istoric dat. — Din fr. **atemporel.**

ATEMPORALITÁTE s.f. Considerare, interpretare a fenomenelor istorico-sociale etc. în afara cadrului concret istoric. — Din it. **atemporalità.**

ATENÁNSĂ, *atenanse,* s.f. Corp secundar al unei case, folosit pentru bucătărie, spălătorie etc.; parte secundară a unei locuințe. — Din fr. **attenance.**

ATENÉU, *atenee,* s.n. Numele unei clădiri publice în care au loc manifestații cultural-artistice. — Din fr. **athénée,** lat. **Athenaeum.**

ATENIÁN, -Ă, *atenieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Atena. **2.** Adj. Care aparține Atenei sau atenienilor (**1**), privitor la Atena ori la atenieni. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **athénien.**

ATÉNT, -Ă, *atenți, -te,* adj. **1.** Care urmărește concentrat un lucru, care are atenția (**1**) îndreptată spre cineva sau ceva. ✦ (Adesea adverbial) (Făcut) cu atenție. **2.** Amabil, binevoitor, politicos. — Din lat. **attentus.**

ATENTÁ, *atentez,* vb. I. Intranz. **1.** A face o tentativă criminală, a comite un atentat. **2.** Fig. (Urmat de determinări introduse prin prep. „la”) A încălca, a nesocoti (un drept, un principiu etc.). — Din fr. **attenter,** lat. **attentare.**

ATENTÁT, *atentate,* s.n. (Jur.) Faptă îndreptată împotriva vieții, a integrității corporale, a drepturilor etc. unei persoane sau ale unei colectivități. — Din fr. **attentat.**

ATENTATÓR, -OÁRE, *atentatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care comite un atentat. — **Atenta** + suf. *-tor.*

ATÉNȚIE, (**3**) *atenții,* s.f. **1.** Însușire care constă în orientarea și în concentrarea activității psihice într-o anumită direcție. **2.** Interes, grijă, preocupare specială a cuiva pentru ceva. ✧ Expr. *În atenția cuiva* = reclamând luarea-aminte specială a cuiva. *A da* (sau *a acorda*) *atenție* (unei probleme) = a considera ca important. ✦ (Cu valoare de interjecție) Ascultă! bagă de seamă! ia seama! **3.** Atitudine de bunăvoință, de amabilitate; gest, faptă amabilă. ✧ Loc. vb. *A da* (sau *a acorda) atenție* (unei persoane) = a fi amabil, curtenitor (cu cineva). ✦ (Concr.) Flori, obiecte etc. oferite cuiva în schimbul unor mici servicii; dar, cadou. [Var.: **atențiúne** s.f.] — Din fr. **attention,** lat. **attentio -onis.**

ATENȚIONÁ, *atenționez,* vb. I. Tranz. **1.** A atrage atenția cuiva. **2.** (Fam.) A oferi cuiva un dar[2] (**1**). ✦ A oferi cuiva flori, obiecte etc. în schimbul unor mici servicii. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **attentionner.**

ATENȚIONÁRE, *atenționări,* s.f. Acțiunea de *a atenționa*. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **atenționa.**

ATENȚIONÁT, -Ă, *atenționați, -te,* adj. **1.** Căruia i s-a atras atenția. **2.** (Fam.) Care a primit un dar (în schimbul unui serviciu). [Pr.: *-ți-o-*] — V. **atenționa.**

ATENȚIÚNE s.f. v. **atenție.**

ATENUÁ, *atenuez,* vb. I. Tranz. A micșora intensitatea unui fenomen, importanța sau gravitatea unui fapt. ✧ Refl. *Durerea i s-a atenuat.* [Pr.: *-nu-a*] — Din fr. **atténuer,** lat. **attenuare.**

ATENUÁNT, -Ă, *atenuanți, -te,* adj. Care atenuează. ✧ *Circumstanțe atenuante* = împrejurări care contribuie la micșorarea vinii unui inculpat. [Pr.: *-nu-ant*] — Din fr. **atténuant.**

ATENUÁRE, *atenuări,* s.f. Acțiunea de *a (se) atenua* și rezultatul ei. [Pr.: *-nu-a-*] — V. **atenua.**

ATENUÁT, -Ă, *atenuați, -te,* adj. Care este micșorat (în intensitate, importanță etc.). [Pr.: *-nu-at*] — V. **atenua.**

ATENUATÓR, *atenuatoare,* s.n. Dispozitiv electric pasiv, destinat să realizeze reducerea nivelului unui semnal. [Pr.: *-nu-a-*] — Din. fr. **atténuateur.**

ATERÍNĂ, *aterine,* s.f. Peștișor marin de culoare argintie, aproape transparent *(Atherina machon pontica).* — Din ngr. **atherína.**

ATERIZÁ, *aterizez,* vb. I. Intranz. (Despre aeronave) A efectua toate operațiile necesare pentru a reveni și a se opri pe sol. ✦ Fig. (Despre oameni) A sosi, a apărea pe neașteptate undeva. — După fr. **atterrir.**

ATERIZÁJ, *aterizaje,* s.n. Aterizare. — Din fr. **atterrissage.**

ATERIZÁRE, *aterizări,* s. f. **1.** Acțiunea de *a ateriza;* aterizaj. **2.** (Sport) Atingere a solului ca fază finală a unui exercițiu în gimnastică, atletism etc. — V. **ateriza.**

ATERIZÓR, *aterizoare,* s.n. Dispozitiv al unui avion care servește la preluarea șocurilor în cursul aterizării. — Din fr. **atterrisseur.**

ATERMÁN, -Ă, *atermani, -e,* adj. (Fiz.) Care nu permite trecerea căldurii. *Mediu aterman.* — Din fr. **athermane.**

ATERÓM s.n. (Med.) Infiltrare a pereților aortei și a unor artere cu o substanță grasă. V. *arterioscleroză.* — Din fr. **athérome.**

ATESTÁ, *atést,* vb. I. Tranz. A face dovada; a confirma un adevăr. ✦ A exista în scris. ✦ A confirma în grad pe un cercetător, pe un membru al corpului didactic universitar etc. — Din fr. **attester,** lat. **attestari.**

ATESTÁRE, *atestări,* s.f. Acțiunea de *a atesta* și rezultatul ei. — V. **atesta.**

ATESTÁT¹, *atestate,* s.n. Act prin care se atestă ceva (mai ales certificat sau diplomă de studii). — Din germ. **Attestat.**

ATESTÁT², -Ă, *atestați, -te,* adj. (Despre fapte, situații etc.) Care este dovedit, confirmat. ✦ Care există în scris. ✦ (Despre cercetători, cadre didactice etc.) Care este confirmat în grad. — V. **atesta.**

ATÉU, -ÉE, *atei, -ee,* s.m. și f. Adept al ateismului; persoană care neagă existența lui Dumnezeu și a oricărei divinități. — Din fr. **athée,** lat. **atheus.**

ÁTIC, -Ă, *atici, -ce,* adj., s.n. **1.** Adj. Caracteristic Aticii antice sau locuitorilor ei. ✧ *Dialect atic* = dialect grec vorbit în Atica, care stă la baza limbii grecești comune. ✧ *Frumusețe atică* = frumusețe perfectă. **2.** S.n. Parte a unei construcții situată deasupra cornișei și menită să mascheze acoperișul. **3.** S.n. Etaj scund situat imediat sub acoperiș. — Din fr. **attique.**

ATICÍSM s.n. Ceea ce caracterizează stilistic scrierile vechilor atenieni. ✦ Stil caracterizat prin măsură, eleganță și rafinament. — Din fr. **atticisme,** lat. **atticismus.**

ATINGĂTÓR, -OÁRE, *atingători, -oare,* adj. (Înv.) **1.** Care ține de..., care se referă la... **2.** Fig. Jignitor, supărător. **3.** Fig. Înduioșător, emoționant, impresionant. — **Atinge** + suf. *-ător.*

ATÍNGE, *ating,* vb. III. **1.** Tranz. și refl. A lua contact direct (dar superficial, ușor sau în treacăt) cu un lucru sau cu o suprafață. *A atins în zbor vârful copacilor.* **2.** Tranz. A lovi, a izbi (ușor). *L-a atins pe umăr.* ✦ (Arg.) A trage cuiva o bătaie. ✦ Refl. și tranz. Fig. A aduce prejudicii, a provoca pagube; a vătăma, a leza. *S-a atins de instituția justiției.* ✦ Fig. A jigni, a insulta, a ofensa. ✦ Fig. A impresiona, a înduioșa, a mișca. **3.** Refl. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") A se apropia de ceva cu scopul de a trage un profit, a-și însuși ceva. *Nu s-a atins de bani.* **4.** Tranz. A pomeni, a aminti, a vorbi despre un lucru în treacăt. ✦ Refl. (Înv.) A avea o legătură sau o înrudire cu ceva. **5.** Tranz. A ajunge la o anumită distanță (în spațiu sau în timp) sau la o anumită limită. [Perf. s. *atinsei,* part. *atins*] — Lat. **attingere.**

ATÍNGERE, *atingeri,* s.f. Acțiunea de *a (se) atinge* și rezultatul ei. — V. **atinge.**

ATÍPIC, -Ă, *atipici, -ce,* adj. Care se abate de la caracteristicile obișnuite, de la tipul comun. — Din fr. **atypique.**

ATIPÍE, *atipii,* s.f. Însușirea de a fi deosebit de tipul obișnuit. — De la **atipic.**

ATITÚDINE, *atitudini,* s.f. **1.** Ținută sau poziție a corpului. **2.** Fel de a fi sau de a se comporta (reprezentând adesea o anumită concepție); comportare. ✧ Expr. *A lua atitudine* = a-și manifesta poziția, a-și afirma (cu hotărâre) punctul de vedere. — Din it. **attitudine,** fr. **attitude.**

ATLÁNT, *atlanți,* s.m. **1.** Statuie reprezentând un bărbat puternic, folosită ca element de susținere în locul unei coloane sau ca pilastru. **2.** Locuitor legendar al Atlantidei. — Din fr. **atlante.**

ATLÁNTIC, -Ă, *atlantici, -ce,* adj. Care aparține Oceanului Atlantic sau țărilor din jurul lui, privitor la Oceanul Atlantic sau la țările din jurul lui. *Coasta atlantică.* — Din fr. **atlantique.**

ATLÁS¹, *atlase,* s.n. **I.** (Anat.) Prima vertebră cervicală, care se articulează cu occipitalul și cu axisul. **II.** Colecție de hărți geografice, sistematizate după anumite criterii. ✦ Colecție de imagini, hărți, grafice etc., folosită ca material documentar ilustrativ într-un domeniu științific. *Atlas lingvistic.* ✦ (În sintagma) *Atlas cultural* = emisiune de radio sau televiziune care cuprinde noutăți culturale, informații culturale etc. [Pl. și: (**II**) *atlasuri*] — Din fr. **atlas.**

ATLÁS² s.n. v. **atlaz.**

ATLÁZ, (**2**) *atlazuri,* s.n. **1.** Țesătură pentru căptușeli și fețe de plapumă, mai groasă decât satinul, lucioasă pe o singură față. **2.** Sortiment dintr-o astfel de țesătură. [Var.: **atlás** s.n.] — Din tc. **atlas.**

ATLÉT, -Ă, *atleți, -te,* s.m. și f. Sportiv care practică atletismul. ✦ Persoană cu o constituție fizică robustă (și armonioasă). — Din fr. **athlète,** lat. **athleta.**

ATLÉTIC, -Ă, *atletici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. De atlet, de atletism; ca de atlet. **2.** S.f. (În sintagmele) *Atletică ușoară* = atletism. *Atletică grea* = sportul cu halterele. — Din fr. **athlétique,** lat. **athleticus.**

ATLETÍSM s.n. Ramură a sportului care cuprinde diverse probe de alergări și de marș, de sărituri și aruncări sau probe combinate, la care participă atleții. — Din fr. **athlétisme.**

ATMOSFÉRĂ, (**3**) *atmosfere,* s.f. **1.** Înveliș gazos care înconjoară Pământul; aer; *spec.* aer pe care îl respiră cineva. ✦ Fig. Mediul social înconjurător; ambianță. ✦ Fig. Stare de spirit care se creează în jurul cuiva sau a ceva. **2.** Masă de gaze și de vapori aflată într-un spațiu în care au loc reacții chimice. **3.** Unitate de măsură a presiunii gazelor. — Din fr. **atmosphère.**

ATMOSFÉRIC, -Ă, *atmosferici, -ce,* adj. Care aparține atmosferei (**1**), privitor la atmosferă, din atmosferă. — Din fr. **atmosphèrique.**

ATOATE - v. **atot-.**

ATOATEȘTIUTÓR, -OÁRE adj. v. **atotștiutor.**

ATOATEVĂZĂTÓR, -OÁRE adj. v. **atotvăzător.**

ATÓL, *atoli,* s.m. Insulă în formă de inel, formată în mările calde din schelete de corali. — Din fr. **atoll.**

ATÓM, *atomi,* s.m. Particulă (formată din nucleu și electroni) din care sunt alcătuite toate substanțele (solide, lichide, gazoase), reprezentând cea mai mică parte a unui element chimic. ✧ (Fiz.; în compusul) *Atom-gram* = greutatea exprimată în grame a masei unui atom. — Din fr. **atome,** lat. **atomus.**

ATÓMIC, -Ă, *atomici, -ce,* adj. Care ține de atomi, privitor la atomi, specific atomilor. ✧ *Energie atomică* = energie nucleară. *Armă* (sau *bombă) atomică* = instrument de luptă a cărui putere e bazată pe energia nucleară. *Masă* (sau *greutate) atomică* = raportul dintre masa atomului unui element chimic și a 12-a parte din masa atomului de carbon. *Pilă atomică* = reactor nuclear. — Din fr. **atomique.**

ATOMÍSM s.n. **1.** Doctrină filosofică care explică diversitatea și schimbările lumii prin raportare la structura unor particule din ce în ce mai mici (atomi), acestea având solidaritate și formă. **2.** Teoria științifică modernă a structurii și proprietăților atomilor. **3.** Cercetare științifică sau concepție care reduce un ansamblu la elementele lui simple. — Din fr. **atomisme.**

ATOMÍST, -Ă, *atomiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține atomismului, care se referă la atomism. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care admite, propagă, susține atomismul; *spec.* specialist în fizica atomică. — Din fr. **atomiste.**

ATOMÍSTICĂ s.f. Fizică nucleară. — Din fr. **atomistique.**

ATOMIZÁ, *atomizez,* vb. I. Tranz. A transforma un lichid în picături foarte fine. — Din fr. **atomiser.**

ATOMIZÁRE s.f. Acțiunea de *a atomiza.* — V. **atomiza.**

ATOMIZATÓR, *atomizatoare,* s.n. Mic recipient (cilindric) pentru pulverizarea fină a unui lichid; atomizor. — **Atomiza** + suf. *-tor.*

ATOMIZÓR, *atomizoare,* s.n. Atomizator. — Din fr. **atomiseur.**

ATOMOELÉCTRIC, -Ă, *atomoelectrici, -ce,* adj. Care se bazează pe electricitatea produsă cu ajutorul energiei atomice. *Centrală atomoelectrică.* [Pr.: *-mo-e-*] — Din fr. **atomoélectrique.**

ATOMOTERAPÍE, *atomoterapii,* s.f. (Med.; rar) Tratament cu izotopi radioactivi. — **Atom** + **terapie.**

ATÓN, -Ă, *atoni, -e,* adj. **1.** (Despre țesuturi) Care suferă de atonie; atonic. **2.** (Despre vocale, silabe, cuvinte) Care nu este accentuat. — Din fr. **atone.**

ATONÁL, -Ă, *atonali, -e,* adj. (Muz.) Care este compus după principiile atonalismului. **—** Din fr. **atonal.**

ATONALÍSM s.n. Mod de a crea o compoziție muzicală prin negarea legilor organizării armonice a sunetelor. — **Atonal**[itate] + suf. *-ism.*

ATONALITÁTE, *atonalități,* s.f. Lipsă de tonalitate; metodă de compoziție muzicală care neagă tonalitatea, armonia. — Din fr. **atonalité.**

ATÓNIC, -Ă, *atonici, -ce,* adj. Aton (**1**). — Din fr. **atonique.**

ATONÍE s.f. Reducere a elasticității unui țesut, în special a mușchilor. ✦ Stare fizică ce se manifestă prin lipsă de putere. — Din fr. **atonie.**

ATOT- Element de compunere însemnând „pe deplin", „complet", „desăvârșit", care servește la formarea unor adjective și a unor substantive. [Var.: **atoate-**] — **A³** + **tot.**

ATOTBIRUITÓR, -OÁRE, *atotbiruitori, -oare,* adj. Care triumfă; triumfător. [Pr.: *-ru-i-*] — **Atot-** + **biruitor.**

ATOTCUNOSCĂTÓR, -OÁRE, *atotcunoscători, -oare,* adj. Care cunoaște totul. — **Atot-** + **cunoscător.**

ATOTCUPRINZĂTÓR, -OÁRE, *atotcuprinzători, -oare,* adj. Care cuprinde totul, care cuprinde aspecte, probleme foarte variate și numeroase dintr-un anumit domeniu etc. — **Atot-** + **cuprinzător.**

ATOTPUTÉRNIC, -Ă, *atotputernici, -ce,* adj., n.pr. m. **1.** Adj. Cu putere nelimitată, care poate orice. **2.** N.pr. m. art. Dumnezeu — **Atot-** + **puternic** (după lat. *omnipotens).*

ATOTPUTERNICÍE s.f. Putere nelimitată, autoritate absolută. — **Atotputernic** + suf. *-ie* (după lat. *omnipotentia).*

ATOTPUTÍNȚĂ s.f. Atotputernicie. — **Atot** + **putință.**

ATOTȘTIINȚĂ s.f. Cunoaștere nelimitată. — **Atot** + **știință.**

ATOTȘTIUTÓR, -OÁRE, *atotștiutori, -oare,* adj. Care știe tot. [Pr.: *-ști-u-*. — Var.: **atoateștiutór, -oáre** adj.] — **Atot-** + **știutor** (după fr. *omniscient).*

ATOTVĂZĂTÓR, -OÁRE, *atotvăzători, -oare,* adj. Care vede și înțelege tot. [Var.: **atoatevăzătór, -oáre** adj.] — **Atot-** + **văzător.**

ATRACTÍV, -Ă, *atractivi, -e,* adj. Atrăgător. — Din fr. **attractif,** lat. **attractivus.**

ATRÁCȚIE, *atracții,* s.f. **1.** Forță (gravitațională, electrică, magnetică etc.) care tinde să apropie corpurile între care se exercită. **2.** Înclinație puternică pe care o

ființă o simte pentru alta sau pentru ceva, imbold de a te apropia de cineva ori de ceva. ✦ Farmec sau ispită pe care cineva ori ceva le exercită asupra cuiva. ✦ Ceea ce atrage, farmecă, ademenește, distrează. — Din fr. **attraction,** lat. **attractio, -onis.**

ATRÁGE, *atrág,* vb. III. Tranz. **1.** A exercita o atracție (**1**); a trage spre sine. *Magnetul atrage fierul.* ✧ Refl. recipr. *Electricitățile de sens contrar se atrag.* ✦ A determina (adesea prin vicleșuguri) pe cineva să vină sau să se ducă undeva. ✧ Expr. *A atrage atenția* (cuiva) = **a)** a face ca atenția (cuiva) să se îndrepte într-o anumită direcție; **b)** a avertiza, a preveni. **2.** A exercita sau a simți o atracție (**2**). ✦ Fig. A fermeca, a ademeni, a ispiti, a tenta. **3.** A avea drept consecință; a determina. [Perf. s. *atrăsei*, part. *atras*] — **A**[3] + **trage** (după fr. *attirer).*

ATRÁGERE, *atrageri,* s.f. Acțiunea de *a (se) atrage.* — V. **atrage.**

ATRĂGĂTÓR, -OÁRE, *atrăgători, -oare,* adj. Care atrage (**2**) prin calitățile sale (plăcute); atractiv. *Persoană atrăgătoare.* ✦ Care promite foloase, care dă satisfacții, care place. *Muncă atrăgătoare.* — **Atrage** + suf. *-ător.*

ATREPSÍE s.f. (Med.) Gravă tulburare de nutriție specifică unor sugari. — Din fr. **athrepsie.**

ATRIBUÍ, *atríbui,* vb. IV. Tranz. **1.** A da, a acorda; a conferi. **2.** A pune ceva pe seama, în socoteala cuiva. — Din fr. **attribuer,** lat. **attribuere.**

ATRIBUÍRE, *atribuiri,* s.f. Acțiunea de *a atribui* și rezultatul ei. — V. **atribui.**

ATRIBÚT, *atribute,* s.n. **1.** Însușire (esențială) a unui obiect. ✦ (Concr.) Semn distinctiv, simbol. **2.** (Lingv.) Parte secundară a propoziției care determină un substantiv sau un echivalent al acestuia. **3.** (Fil.) Calitate a unei substanțe. **4.** (Rel.) *Atributele divine* = perfecțiuni atribuite lui Dumnezeu, altele decât propria sa esență. — Din fr. **attribut,** lat. **attributum.**

ATRIBUTÍV, -Ă, *atributivi, -e,* adj. Care are funcție de atribut (**2**). — Din fr. **attributif.**

ATRIBÚȚIE, *atribuții,* s.f. Sferă de autoritate, de competență, de activitate a cuiva; însărcinare, obligație, sarcină dată cuiva spre îndeplinire. [Var.: **atribuțiúne** s.f.] — Din fr. **attribution,** lat. **attributio, -onis.**

ATRIBUȚIÚNE s.f. v. **atribuție.**

ÁTRIU, *atrii,* s.n. (Anat.) Auricul. [Pr.: *-tri-u.* — Var.: **átrium** s.n.] — Din fr. **atrium,** lat. **atrium.**

ÁTRIUM[1]**,** *atriumuri,* s.n. **1.** Curte interioară a caselor romane, de obicei înconjurată de un portic acoperit. **2.** (Rar) Spațiu deschis, înconjurat adesea de coloane, la intrarea unei bazilici. [Pr.: *-tri-um*] — Din lat. **atrium.**

ÁTRIUM[2] s.n. v. **atriu.**

ATRÓCE adj. invar. Cumplit, înfiorător, îngrozitor, fioros, groaznic. *Durere, crimă atroce.* — Din fr. **atroce,** lat. **atrox, -cis.**

ATROCITÁTE, *atrocități,* s.f. Purtare, faptă, durere etc. atroce. — Din fr. **atrocité,** lat. **atrocitas, -atis.**

ATROFIÁ, pers. 3 *atrofiază,* vb. I. Refl. **1.** (Despre țesuturi sau organe) A suferi o atrofie. **2.** A-și pierde vigoarea; a se degrada. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **atrophier.**

ATROFIÁT, -Ă, *atrofiați, -te,* adj. Care a suferit o atrofie. [Pr.: *-fi-at*] — V. **atrofia.**

ATROFÍE s.f. Degenerare morfologică și funcțională a unui țesut sau a unui organ. — Din fr. **atrophie,** lat. **atrophia.**

ATROFIÉRE, *atrofieri,* s.f. Faptul de *a se atrofia.* [Pr.: *-fi-e-*] — V. **atrofia.**

ATROPÍNĂ s.f. Alcaloid extras din mătrăgună, măselariță, laur etc. și folosit împotriva spasmelor, ca dilatant al pupilei etc. — Din fr. **atropine.**

ATROPÍSM, *atropisme,* s.n. (Med.) Intoxicație cu atropină. — Din fr. **atropisme.**

ATÚ, *atuuri,* s.n. **1.** Carte (sau culoare) de joc cu valoarea cea mai mare. **2.** Element care, într-o anumită împrejurare, oferă cuiva un avantaj sau o șansă în plus. [Pl. și: (**1**) *atale*] — Din fr. **atout.**

ATÚNCE adv. v. **atunci.**

ATÚNCEA adv. v. **atunci.**

ATÚNCI adv. **1.** (Temporal) În momentul acela (despre care este vorba), pe vremea aceea; într-un moment concomitent cu o acțiune sau urmând imediat după aceasta. **2.** (Concesiv) (Numai) în acest caz. *Dacă te întreabă, ce te faci atunci?* ✧ (Cu rol de conjuncție) *Dacă mergi în oraș, atunci treci pe la mine.* [Var.: (pop.) **atúnce, atúncea** adv.] — Lat. ***ad-tuncce.**

ÁȚĂ, *ațe,* s.f. **1.** Fir subțire (de bumbac, de in, de cânepă etc.) folosit la cusut, la fabricarea țesăturilor etc. ✧ Expr. *Cusut cu ață albă,* se spune despre ceva evident fals, mincinos. *A întinde ața* = a depăși (prin comportare) limita îngăduită. *A se ține* sau *a sta (numai) în ață* sau *într-un* (ori *de un) fir de ață* = **a)** a fi pe punctul de a se rupe; **b)** a fi în mare primejdie; (despre viață) a fi aproape de sfârșit. *A-l trage ața* (la ceva) = a fi mânat de un imbold irezistibil (spre o țintă). *Mai multă ață decât fața,* se spune despre un obiect zdrențuit. *Nici un cap(ăt) de ață* = absolut nimic. *Până-ntr-un cap(ăt)* sau *până la un cap de ață* = absolut tot. ✦ (La pl.) Îmbrăcăminte zdrențuită. **2.** Fir care seamănă cu ața (**1**) sau care are întrebuințările ei. ✧ *Ața zidarului* = bucată de sfoară cu plumb la capăt, servind ca indicator al direcției verticale. ✦ Fibră extrasă din tulpina anumitor plante (textile). ✦ Fibră care se desprinde de păstaia unor plante leguminoase (fasole, mazăre). ✦ (Adverbial) Fără să se abată din drum, drept, direct la... *Merge ață.* ✦ (Pop.) *Ața limbii* = membrana care unește fața inferioară a limbii cu mucoasa gurii. **3.** Fâșie de metal subțire, formată în urma ascuțirii pe tocilă a unor unelte. **4.** Compus: *ață-de-mare* = **a)** plantă acvatică cu tulpina scurtă și foarte ramificată și cu flori verzui *(Ruppia rostellata);* **b)** peștișor marin cu corpul filiform, cu o singură înotătoare *(Nerophis ophidion).* — Lat. **acia.**

AȚÂȚÁ, *ațâț,* vb. I. **1.** Tranz. A aprinde focul sau a-l face să ardă mai bine. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) întărâta, a (se) asmuți; a (se) excita. — Lat. ***attitiare** (< *titio, -onis* „tăciune”).

AȚÂȚÁRE, *ațâțări,* s.f. Acțiunea de *a (se) ațâța.* — V. **ațâța.**

AȚÂȚÁT, -Ă, *ațâțați, -te,* adj. Care este întărâtat sau excitat. — V. **ațâța.**

AȚÂȚĂTÓR, -OÁRE, *ațâțători, -oare,* adj. Care ațâță (**2**); provocator; excitant. ✦ (Substantivat) Persoană care instigă la acțiuni (sociale, politice) reprobabile. — **Ațâța** + suf. *-ător.*

AȚÍCĂ s.f. Pânză de bumbac, rară și subțire. — **Ață** + suf. *-ică.*

AȚÍNE, *ațín,* vb. III. **1.** Refl. și tranz. A pândi trecerea cuiva (stând în calea lui). ✦ (Rar) A se ține după cineva; a urmări. **2.** Refl. A fi sau a sta gata pentru a prinde ceva (care încearcă să scape). [Var.: (pop.) **ațineá** vb. II] — Lat. ***attenere** (= *attinere).*

AȚINEÁ vb. II v. **aține.**

AȚINTÍ, *ațintesc,* vb. IV. Tranz. A-și îndrepta (ochii, privirea etc.) țintă spre cineva sau ceva; a pironi. — **A**[3] + **ținti.**

AȚINTÍRE s.f. Acțiunea de *a ațintí.* — V. **ațintí.**

AȚINTÍT, -Ă, *ațintiți, -te,* adj. (Despre ochi, privire) Fixat, concentrat asupra cuiva sau a ceva; pironit. — V. **ațintí.**

AȚIPEÁLĂ, *ațipeli,* s.f. Faptul de *a ațipi;* starea celui ațipit. — **Ațipi** + suf. *-eală.*

AȚIPÍ, *ațipesc,* vb. IV. Intranz. A începe să doarmă, a fi cuprins de un somn ușor (și scurt); a aromi. — Lat. ***attepire** (= *tepere).*

AȚIPÍRE, *ațipiri,* s.f. Faptul de *a ațipi.* — V. **ațipi.**

AȚIPÍT, -Ă, *ațipiți, -te,* adj. Care a fost cuprins de un somn ușor (și de scurtă durată). — V. **ațipi.**

AȚIȘOÁRĂ, *ațișoare,* s.f. Diminutiv al lui *ață.* — **Ață** + suf. *-ișoară.*

AȚÓS, -OÁSĂ, *ațoși, -oase,* adj. (Despre păstăile unor plante) Care are ațe (**2**). ✦ Fig. (Despre oameni) Încăpățânat; supărăcios; îngâmfat. — **Ață** + suf. *-os.*

AU[1] adv. interog., conj. **1.** Adv. interog. (Înv.) Oare? **2.** Conj. (Înv. și reg.) Sau, ori. — Lat. **aut.**

AU[2] interj. Exclamație care exprimă diverse stări și sentimente (durere fizică, mirare, surprindere, bucurie etc.). — Onomatopee.

AUBÁDĂ, *aubade,* s.f. (Franțuzism) Concert dat în zorii zilei sub fereastra cuiva. [Pr.: *o-ba-*] — Din fr. **aubade.**

AUDIÁ, *audiez,* vb. I. Tranz. **1.** (Jur.) A asculta depoziția unui martor. **2.** A asculta un șir de lecții, de prelegeri, de înregistrări muzicale etc. [Pr.: *a-u-di-a*] — Din **audiență, auditor, audiție** etc.

AUDÍBIL, -Ă, *audibili, -e,* adj. Care poate fi auzit. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **audible,** lat. **audibilis.**

AUDIBILITÁTE s.f. (Fiz.) Proprietate a unei unde sonore de a putea fi auzită. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **audibilité.**

AUDIÉNT, -Ă, *audienți, -te,* s.m. și f. (Rar) Persoană care asistă la cursurile unei școli (superioare), fără a fi înscrisă printre elevii sau studenții ordinari și fără a da examene. [Pr.: *a-u-di-ent*] — Din lat. **audiens, -ntis.**

AUDIÉNȚĂ, *audiențe,* s.f. **1.** Întrevedere acordată unui solicitator de către o persoană care deține o funcție de răspundere. **2.** Acceptare (entuziastă) a ceva. ✧ Expr. *A avea audiență la...* = a trezi interesul sau a avea influență asupra unui public numeros. [Pr.: *a-u-di-en-*] — Din fr. **audience,** lat. **audientia.**

AUDIÉRE, *audieri,* s.f. Acțiunea de *a audia* și rezultatul ei. [Pr.: *a-u-di-e-*] — V. **audia.**

AUDIO-[1] Element de compunere care înseamnă „referitor la auz”. [Pr.: *a-u-di-o*] — Din lat., fr. **audio-.**

ÁUDIO[2] adj. invar. Care servește la perceperea auditivă. *Casetă audio.* [Pr.: *a-u-di-o*] — Din fr. **audio.**

AUDIOFONOLOGÍE s.f. Disciplină medicală care se ocupă de patologia organelor de fonație și audiție. [Pr.: *a-u-di-o-*] — Din fr. **audiophonologie.**

AUDIOGRÁMĂ, *audiograme,* s.f. Grafic pe care se înregistrează rezultatele unui examen audiometric. [Pr.: *a-u-di-o-*] — Din fr. **audiogramme.**

AUDIOMÉTRIC, -Ă, *audiometrici, -ce,* adj. (Med.) De audiometrie. [Pr.: *a-u-di-o*] — Din fr. **audiométrique.**

AUDIOMETRÍE s.f. Măsurare a acuității auditive a unei persoane (cu ajutorul audiometrului). [Pr.: *a-u-di-o-*] — Din fr. **audiométrie.**

AUDIOMÉTRU, *audiometre,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se determină acuitatea auditivă a cuiva. [Pr.: *a-u-di-o-*] — Din fr. **audiomètre.**

AUDIOVÍDEO adj. invar. De radiofuziune și televiziune. *Mijloace audiovideo de informare.* [Pr.: *a-u-di-o-vi-de-o*] — Din lat. **audio** + lat. **video.**

AUDIOVIZUÁL, -Ă, *audiovizuali, -e,* adj., s.n. (Mijloc de informare și comunicare) care se bazează pe perceperea auditivă și vizuală (radio și televiziune). [Pr.: *a-u-di-o-vi-zu-al*] — Din fr. **audio-visuel.**

ÁUDIT s.n. Examinare profesională a unor informații cu scopul de a exprima o opinie responsabilă și independentă în raport cu un anumit standard. *Audit financiar.* [Pr.: *a-u-*] — Din engl., fr. **audit.**

AUDITÁ, *auditez,* vb. I. Tranz. A efectua operația de audit. [Pr.: *a-u-*] — Din engl. **audit.**

AUDITÍV, -Ă, *auditivi, -e,* adj. Care aparține auzului, privitor la auz. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **auditif,** it. **auditive.**

AUDITÓR[1], -OÁRE, *auditori, -oare,* s.m. și f., adj. (Persoană) care ascultă un curs, o conferință, un concert; ascultător, auzitor. ✦ (Lingv.) Receptor. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **auditeur,** lat. **auditor.**

AUDITÓR[2], -OÁRE, *auditori, -oare,* s.m. și f. Persoană fizică sau juridică având responsabilitatea unui audit. — Din engl. **auditor.**

AUDITÓRIU, (**2**) *auditorii,* s.n. **1.** Totalitatea auditorilor; asistență. **2.** Sală de cursuri într-o școală (de grad superior). [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **auditoire,** lat. **auditorium.**

AUDÍȚIE, *audiții,* s.f. **1.** Faptul de a audia muzică; manifestare muzicală de amploare mai redusă decât concertul. ✧ Loc. adj. și adv. *În primă audiție* = (care se execută) pentru prima dată în fața publicului. **2.** Identificare a sunetelor prin simțul auditiv. **3.** (Rad.) Recepționare de semnale audio. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **audition,** lat. **auditio, -onis.**

AUGMÉNT, *augmente,* s.n. Vocală adăugată (în unele limbi indo-europene) la începutul unei forme verbale pentru a marca indicativul trecut. [Pr.: *aug-*] — Din fr. **augment,** lat. **augmentum.**

AUGMENTÁ, *augmentez,* vb. I. Tranz. A mări, a spori ceva (prin adăugarea unor elemente de aceeași natură). [Pr.: *aug-*] — Din fr. **augmenter,** lat. **augmentare.**

AUGMENTÁRE s.f. Acțiunea de *a augmenta.* [Pr.: *aug-*] — V. **augmenta.**

AUGMENTATÍV, -Ă, *augmentativi, -e,* adj., s.n. **1.** (Afix) care servește la formarea unui cuvânt nou denumind un obiect de dimensiuni mai mari decât ale obiectului desemnat prin cuvântul de bază. **2.** (Cuvânt) care este format cu un augmentativ (**1**). [Pr.: *aug-*] — Din fr. **augmentatif.**

AUGÚR, (**1**) *auguri,* s.m., (**2**) s.n. (În Antichitatea romană) **1.** S.m. Preot care prevestea viitorul sau interpreta voința zeilor după zborul și cântecul păsărilor ori după măruntaiele animalelor sacrificate. **2.** S.n. Prevestire făcută de auguri (**1**); auspiciu. ✧ Expr. *A fi de bun* (sau *de rău) augur* = a fi semn bun (sau rău), a însemna că există premise ca un lucru să (se) sfârșească în mod favorabil (sau nefavorabil). [Pr.: *au-*] — Din fr. **augure.**

ÁUGUST[1] s.m. A opta lună a anului; gustar. [Pr.: *au-*] — Din lat. **augustus.**

AUGÚST[2], -Ă, *auguști, -ste,* adj. (Ca epitet dat monarhilor și persoanelor din familiile domnitoare) Preamărit, slăvit. ✦ Fig. Maiestuos, măreț, impunător. *Imagine augustă.* [Pr.: *au-*] — Din lat. **augustus,** fr. **auguste.**

AUÍ, pers. 3 *auiéște,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A răsuna prelung, a hăuli. [Var.: **hăuí** vb. IV] — Formație onomatopeică.

AUIÁLĂ, *auieli,* s.f. (Pop.) Zgomot confuz, monoton și prelung. [Pr.: *a-u-.* — Var.: **hăuiálă** s.f.] — **Aui** + suf. *-eală.*

AUÍT, *auituri,* s.n. Răsunet prelung, ecou; hău. [Pr.: *a-u-.* — Var.: **hăuít** s.n.] — V. **aui.**

AÚL, *aule,* s.n. Sat de munte în Crimeea, Caucaz și Asia Centrală. — Din rus. **aul.**

ÁULĂ, *aule,* s.f. **1.** Sală mare într-o clădire publică, destinată festivităților, conferințelor etc. **2.** (În Evul Mediu) Curte princiară. [Pr.: *a-u-*] — Din lat. **aula.**

AULÉU interj. v. **aoleu.**

AÚLIC, -Ă, *aulici, -ce,* adj. Care aparține curții unui suveran, privitor la curtea unui suveran. — Din lat. **aulicus,** fr. **aulique.**

ÁUR s.n. **1.** Metal prețios, de culoare galbenă strălucitoare, foarte maleabil și ductil, folosit pentru a fabrica obiecte de podoabă, de artă, monede (servind din această cauză și ca etalon al valorii) etc. ✦ Fig. Lucru valoros, prețios. ✧ *Aur alb* = apa folosită ca izvor de energie. *Aur negru* = cărbune de pământ sau (mai rar) țiței, considerate ca surse de energie. *Aur verde* = pădurea ca bogăție vegetală. ✧ Loc. adj. *De aur* = **a)** care are culoarea galbenă a aurului (**1**); **b)** valoros ca aurul (**1**); *fig.* (despre oameni) foarte bun, milos. ✧ Expr. *Epocă de aur* = perioadă de înflorire și strălucire a vieții materiale și culturale. (Fam.) *A-i fi gura* (sau *a avea gura) de aur,* se zice despre cineva care prevede cuiva împlinirea unor lucruri favorabile. *Nuntă de aur* = aniversare a cincizeci de ani de la data celebrării unei căsătorii. ✦ Fig. Văpaie, strălucire ca a aurului (**1**). **2.** Fir, ață făcută din aur (**1**) sau imitând aurul și folosită la cusut; *p. ext.* veșmânt țesut din asemenea fire. **3.** Bani; avere, bogăție; *fig.* belșug. ✧ Expr. *A înota în aur* = a fi foarte bogat. — Lat. **aurum.**

AURAMÍNĂ, *auramine,* s.f. Colorant de culoare galbenă pe bază de cetonă, de clorură de amoniu și de zinc, folosit pentru vopsirea materialelor textile. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **auramine,** germ. **Auramin.**

AURÁR, *aurari,* s.m. **1.** Meșter care lucrează obiecte de aur (**1**). **2.** Persoană care extrage aur (**1**) din mine, din nisipul râurilor. [Pr.: *a-u-*] — **Aur** + suf. *-ar.*

ÁURĂ s.f. **1.** (Livr.; adesea fig.) Nimb, aureolă (**1**). **2.** (Med.) Stare specifică premergătoare crizei de epilepsie. [Pr.: *a-u-*] — Din lat. **aura.**

AURĂRÍE, *aurării,* s.f. **1.** Obiecte de aur (**1**). **2.** (Pop.) Mină de aur (**1**). [Pr.: *a-u-*] — **Aur** + suf. *-ărie.*

AURÉL, -ÍCĂ, *aurei, -ele,* adj. (Rar) Auriu. [Pr.: *a-u-*] — **Aur** + suf. *-el.*

AUREOLÁ, *aureolez,* vb. I. Tranz. **1.** A înconjura cu o aureolă. **2.** Fig. A încununa, a glorifica (pentru calitățile sale). [Pr.: *a-u-re-o-*] — Din fr. **auréoler.**

AUREOLÁRE, *aureolări,* s.f. Acțiunea de *a aureola* și rezultatul ei. [Pr.: *a-u-re-o-*] — V. **aureola.**

AUREOLÁT, -Ă, *aureolați, -te,* adj. **1.** Înconjurat de o aureolă. **2.** Fig. Plin de glorie, de faimă. [Pr.: *a-u-re-o-*] — V. **aureola.** Cf. fr. auréolé.

AUREÓLĂ, *aureole,* s.f. **1.** Cerc luminos cu care pictorii înconjoară capetele unor personaje, mai ales ale sfinților; nimb, aură. ✦ Fig. Strălucire, glorie, faimă. **2.** Zonă pe suprafața unui obiect, variat colorată, în care există o tranziție continuă de la o culoare la alta. ✦ Zonă mai puțin luminoasă din jurul unei flăcări, unui arc electric etc. **3.** (Tel.) Fenomen de iluminare parazită, sub formă de inele concentrice care apar în jurul punctelor luminoase de pe ecranul tubului cinescop, datorită unor reflexii multiple. **4.** Efect nedorit de zonă luminoasă pe mărcile poștale litografiate. [Pr.: *a-u-re-o-*] — Din fr. **auréole,** lat. [corona] **aureola.**

AUREOMICÍNĂ s.f. Substanță chimică de origine vegetală, care se prezintă sub formă de pulbere cristalină, gălbuie, cu gust amar, puțin solubilă în apă, folosită ca antibiotic. [Pr.: *a-u-re-o-*] — Din fr. **auréomycine.**

AURÍ, *auresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A acoperi un obiect cu un strat subțire de aur (**1**), a polei sau a sufla cu aur. ✦ Fig. A da o strălucire ca de aur (**1**), a face să pară de aur. **2.** Refl. (În basme) A se preface în aur (**1**). [Pr.: *a-u-*] — Din **aur.**

AURÍCUL, *auricule,* s.n. Fiecare dintre cele două despărțituri de sus ale inimii; atriu. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **auricule,** lat. **auricula.**

AURICULÁR, -Ă, *auriculari, -e,* adj. **1.** Al urechii, privitor la ureche; care seamănă cu urechea. **2.** Al auriculului, privitor la auricul. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **auriculaire.**

AURÍCULĂ, *auricule,* s.f. (Anat.) Pavilionul urechii. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **auricule,** lat. **auricula.**

AURIFÉR, -Ă, *auriferi, -e,* adj. (Despre terenuri, roci etc.) Care conține aur (**1**). [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **aurifère,** lat. **aurifer.**

AURÍGA s.m. (Rar) Conducătorul unui car de curse în întrecerile din Antichitate. — Din lat. **auriga.**

AURÍRE, *auriri,* s.f. Acțiunea de *a auri* (**1**) și rezultatul ei. [Pr.: *a-u-*] — V. **auri.**

AURÍT, -Ă, *auriți, -te,* adj. (Adesea fig.) Acoperit cu un strat subțire de aur (**1**) sau imitând poleiala aurului. ✧ Expr. *Fie-ți* (sau *să-ți fie* etc.) *gura aurită!* = să se realizeze ceea ce spui! *A avea gura aurită,* se zice despre cineva care prevede cuiva realizarea unor lucruri favorabile. ✦ Cusut sau țesut cu fir de aur (**1**) sau auriu. [Pr.: *a-u-*] — V. **auri.**

AURÍU, -ÍE, *aurii,* adj. (Adesea fig.) De culoarea aurului (**1**); aurel, auros. [Pr.: *a-u-*] — **Aur** + suf. *-iu.*

AUROLÁC, (**1**) s.n., (**2**) *aurolaci,* s.m. **1.** S.n. Produs industrial de culoare aurie cu luciu metalic, folosit în pictură sau pentru lucrări de vopsitorie. **2.** S.m. Persoană care inhalează eterul din aurolac (**1**), pentru a se droga. [Pr.: *a-u-*] — **Aur(o) + lac.**

AURÓRĂ, *aurore,* s.f. **1.** Interval de timp, înainte de răsăritul Soarelui, când există o lumină difuză în atmosferă; lumină roșie-portocalie produsă de Soare în acest interval de timp. ✧ *Auroră polară* (*boreală* sau *australă)* = lumină difuză, verde sau roșiatică, care apare ca un arc în timpul nopții pe bolta cerească, în regiunile polare. **2.** Fig. Început al unei epoci, al unei acțiuni etc. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **aurore,** lat. **aurora.**

AURÓS, -OÁSĂ, *auroși, -oase,* adj. (Rar) Auriu. [Pr.: *a-u-*] — **Aur** + suf. *-os.*

AUSCULTÁ, *auscúlt,* vb. I. Tranz. (Med.) A asculta cu urechea sau cu stetoscopul zgomotele inimii și ale plămânilor în vederea stabilirii unui diagnostic; a asculta. [Pr.: *a-us-*] — Din fr. **ausculter,** lat. **auscultare.**

AUSCULTÁRE, *auscultări,* s.f. Acțiunea de *a ausculta;* auscultație. [Pr.: *a-us-*] — V. **ausculta.**

AUSCULTÁȚIE, *auscultații,* s.f. Auscultare. [Pr.: *a-us-*] — Din fr. **auscultation.**

AUSLÄNDER, *ausländeri,* s.m. Străin, locuitor al altei țări. — Din germ. **Ausländer.**

AUSPÍCIU, *auspicii,* s.n. **1.** (În Antichitatea romană) Prevestire făcută de auguri (**1**); augur (**2**). ✧ Expr. *Sub cele mai bune auspicii* = în împrejurări extrem de favorabile. **2.** (În expr.) *Sub auspiciile cuiva* = sub patronajul, sub protecția cuiva. [Pr.: *a-us-*] — Din lat. **auspicium,** lat. **auspice.**

AUSTENÍTĂ s.f. Component al aliajelor de fier și carbon. [Pr.: *a-us-*] — Din fr. **austénite.**

AUSTÉR, -Ă, *austeri, -e,* adj. Sobru, cumpătat, sever. *Om auster. Viață austeră.* ✦ Lipsit de ornamente, de podoabe. *Arhitectură austeră.* [Pr.: *a-us-*] — Din fr. **austère,** lat. **austerus.**

AUSTERITÁTE s.f. Însușirea de a fi auster. [Pr.: *a-us-*] — Din fr. **austérité,** lat. **austeritas, -atis.**

AUSTRÁL, -Ă, *australi, -e,* adj. Care este spre (sau de la, dinspre) Polul Sud; sudic. [Pr.: *a-us-*] — Din fr. **austral,** lat. **australis.**

AUSTRALIÁN, -Ă, *australieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Australiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Australiei sau australienilor (**1**), privitor la Australia ori la australieni. [Pr.: *a-us-tra-li-an*] — **Australia** (n. pr.) + suf. *-an.* Cf. fr. australien.

AUSTRALIÁNCĂ, *australience,* s.f. Femeie care face parte din populația Australiei sau care este originară de acolo. [Pr.: *a-us-tra-li-an-*] — **Australian** + suf. *-că.*

AUSTRALOÍD, -Ă, *australoizi, -de,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Populaţie negroidă din Australia şi Oceania; (şi la sg.) persoană din această populaţie. **2.** Adj. Care aparţine australoizilor (**1**), privitor la australoizi. [Pr.: *a-us-*] — Din fr. **australoïde.**

AUSTRALOPITÉC, *australopiteci,* s.m. Maimuţă fosilă foarte apropiată de om, care a trăit în Africa de Sud-Est. [Pr.: *a-us-*] — Din fr. **australopithèque.**

AUSTRIÁC, -Ă, *austrieci, -ce,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Austriei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Austriei sau austriecilor (**1**), privitor la Austria ori la austrieci. [Pr.: *a-us-tri-ac*] — Din it. **austriaco,** lat. **austriacus.**

AÚSTRO-UNGÁR, -Ă, *austro-ungari, -e* adj. Care aparţinea sau se referea la Austro-Ungaria. — De la n.pr. **Austro-Ungaria.**

AÚSTRU s.n. Vânt secetos care bate în ţara noastră din sud-vest. [Acc. şi: *áustru*] — Lat. **auster, -tri.**

AUŞÉL, *auşei,* s.m. **1.** Mică pasăre insectivoră cu penele măslinii pe spate, albicioase pe abdomen, cu o pată galbenă-roşcată pe cap *(Regulus regulus).* **2.** Pasăre din familia piţigoiului, cu coada şi aripile negre, spatele roşu-aprins, creştetul şi guşa albe *(Aegithalus pendulinus).* [Pr.: *a-u-*] — **Auş** („moş”, dispărut din limbă, cuvânt moştenit din lat.) + suf. *-el.*

AUT, adv., (**2**) *auturi,* s.n. (Sport) **1.** Adv. În afara terenului de joc. **2.** S.n. Situaţie în care un jucător scoate mingea în afara terenului de joc; penalizare aplicată de arbitru jucătorului respectiv. — Din engl. **out** „afară”.

AUTÁRHIC, -Ă, *autarhici, -ce,* adj. Care are caracter de autarhie. *Stat autarhic.* [Pr.: *a-u-*] — Din it. **autarchico.**

AUTARHÍE, (**2**) *autarhii,* s.f. **1.** Politică prin care se tinde spre crearea unei economii naţionale închise, izolate de circuitul economic mondial. **2.** Stat care practică autarhia (**1**); stare de autoizolare economică a unui stat. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autarchie.**

AUTÉNTIC, -Ă, *autentici, -ce,* adj. Care este conform cu adevărul, a cărui realitate nu poate fi pusă la îndoială; recunoscut ca propriu unui autor sau unei epoci. ✦ (Jur.) (Despre acte) Întocmit legal. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **authentique,** lat. **authenticus.**

AUTENTICITÁTE s.f. Faptul sau însuşirea de a fi autentic. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **authenticité.**

AUTENTIFICÁ, *autentífic,* vb. I. Tranz. A face ca un act să devină autentic; a legaliza. [Pr.: *a-u-*] — După fr. **authentifier.**

AUTENTIFICÁRE, *autentificări,* s.f. Acţiunea de *a autentifica* şi rezultatul ei. [Pr.: *a-u-*] — V. **autentifica.**

AUTENTIFICÁT, -Ă, *autentificaţi, -te,* adj. (Despre acte) Întărit cu forme legale; legalizat. [Pr.: *a-u-*] — V. **autentifica.**

AUTÍSM s.n. Stare patologică manifestată prin ruperea legăturilor psihice cu lumea exterioară şi intensa trăire a vieţii interioare. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autisme.**

AUTÍST, -Ă, *autişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Persoană) care suferă de autism. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autiste.**

ÁUTO[1]- Element de compunere însemnând „de la sine”, „prin mijloace proprii”, care serveşte la formarea unor substantive, adjective şi verbe. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **auto-.**

ÁUTO[2]- Element de compunere însemnând „automobil”, „automat”, care serveşte la formarea unor substantive. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **auto-.**

ÁUTO[3] s.n., adj. invar. **1.** S.n. (Fam.) Automobil. **2.** Adj. invar. Care se efectuează cu ajutorul unui automobil, care priveşte automobilele. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **auto.**

AUTOABROGÁRE, *autoabrogări,* s.f. (Jur.) Abrogare de la sine a unei legi la termenul fixat în prevederile ei. [Pr.: *a-u-to-a-*] — **Auto[1]-** + **abrogare.**

AUTOACCIDENTÁ, *autoaccidentez,* vb. I. Refl. A se accidenta involuntar. [Pr.: *a-u-to-ac-*] — **Auto[1]-** + **accidenta.**

AUTOACCIDENTÁRE, *autoaccidentări,* s.f. Faptul de *a se autoaccidenta.* [Pr.: *a-u-to-ac-*] — V. **autoaccidenta.**

AUTOACCIDENTÁT, -Ă, *autoaccidentaţi, -te,* adj. Care s-a accidentat singur, involuntar. [Pr.: *a-u-to-ac-*] — V. **autoaccidenta.**

AUTOACUZÁ, *autoacúz,* vb. I. Refl. A se acuza singur. [Pr.: *a-u-to-a-*] — Din fr. **autoaccuser.**

AUTOACUZÁRE, s.f. Faptul de *a se autoacuza.* [Pr.: *a-u-to-a-*] — V. **autoacuza.**

AUTOACUZÁŢIE, *autoacuzaţii,* s.f. Autoacuzare. [Pr.: *a-u-to-a-*] — Din fr. **auto-accusation.**

AUTOADAPTÁ, *autoadaptez,* vb. I. Refl. A se adapta fără ajutorul cuiva. [Pr.: *a-u-to-a-*] — **Auto[1]-** + **adapta.**

AUTOADMINISTRÁ, *autoadministrez,* vb. I. Refl. A se administra prin mijloace proprii. [Pr.: *a-u-to-ad-*] — **Auto[1]-** + **administra.**

AUTOADMINISTRÁRE s.f. Faptul de *a se autoadministra.* [Pr.: *a-u-to-ad-*] — V. **autoadministra.**

AUTOAFIRMÁ, *autoafirm,* vb. I. Refl. A se afirma prin sine însuşi. [Pr.: *a-u-to-a-*] — **Auto[1]-** + **afirma.**

AUTOAFIRMÁRE, *autoafirmări,* s.f. Faptul de *a se autoafirma.* [Pr.: *a-u-to-a-*] — V. **autoafirma.**

AUTOAMĂGÍ, *autoamăgesc,* vb. IV. Refl. A-şi amăgi (intenţionat) propria persoană. [Pr.: *a-u-to-a-*].

AUTOAMĂGÍRE, *autoamăgiri,* s.f. Faptul de *a se autoamăgi.* [Pr.: *a-u-to-a-*] — V. **autoamăgi.**

AUTOAMFÍBIU, *autoamfibii,* s.n. Automobil (militar) care se poate deplasa atât pe uscat, cât şi pe apă. [Pr.: *a-u-to-am-fi-bi-u*] — **Auto[2]-** + **amfibiu.**

AUTOANALIZÁ, *autoanalizez,* vb. I. Refl. A-şi face autoanaliza. ✦ Spec. A se supune introspecţiei. [Pr.: *a-u-to-a-*] — **Auto[1]-** + **analiza.**

AUTOANALÍZĂ, *autoanalize,* s.f. Analiză a însuşirilor, gândurilor şi sentimentelor proprii. ✦ Spec. Introspecţie. [Pr.: *a-u-to-a-*] — **Auto[1]-** + **analiză.**

AUTOANTICÓRP, *autoanticorpi,* s.m. (Biol.) Anticorp produs de organism în cazuri patologice împotriva propriilor celule sau ţesuturi. [Pr.: *a-u-to-an-*] — Din fr. **auto-anticorps.**

AUTOANTIGÉN, *autoantigene,* s.n. (Biol.) Antigen propriu organismului, care stimulează formarea de anticorpi împotriva sa în cursul unei boli autoimune. [Pr.: *a-u-to-an-*] — Din fr. **auto-antigène.**

AUTOAPĂRÁRE s.f. Apărare prin mijloace proprii. [Pr.: *a-u-to-a*] — **Auto[1]-** + **apărare** (după fr. *autodéfense).*

AUTOAPRECIÁ, *autoapreciez,* vb. I. Refl. A se aprecia singur; a se autoevalua. [Pr.: *a-u-to-a-pre-ci-a*] — **Auto[1]-** + **aprecia.**

AUTOAPRECIÉRE, *autoaprecieri,* s.f. Faptul de *a se autoaprecia;* autoevaluare. [Pr.: *a-u-to-a-pre-ci-e-re*] — V. **autoaprecia.**

AUTOAPRÍNDERE s.f. Aprindere spontană a unui combustibil în anumite condiţii de presiune şi de temperatură. [Pr.: *a-u-to-a-*] — **Auto[1]-** + **aprindere.**

AUTOAPROVIZIONÁ, *autoaprovizionez,* vb. I. Refl. A se aproviziona prin posibilităţi proprii. [Pr.: *a-u-to-a-*] — **Auto[1]-** + **aproviziona.**

AUTOAPROVIZIONÁRE, *autoaprovizionări,* s.f. Acţiunea de *a se autoaproviziona* şi rezultatul ei. [Pr.: *a-u-to-a-*] — V. **autoaproviziona.**

AUTOAPROVIZIONÁT s.n. Faptul de *a se autoaproviziona.* [Pr.: *a-u-to-a-*] — V. **autoaproviziona.**

AUTOATELIÉR, *autoateliere,* s.n. Atelier instalat pe un automobil, folosit la depanări şi reparaţii de vehicule. [Pr.: *a-u-to-a-*] — **Auto[2]-** + **atelier.**

AUTOBALSÁM, *autobalsamuri,* s.n. Unguent pentru maşini. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[2]-** + **balsam.**

AUTOBASCULÁNTĂ, *autobasculante,* s.f. Autocamion prevăzut cu benă basculantă. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[2]-** + **basculantă.**

AUTOBÁZĂ, *autobaze,* s.f. Centru de exploatare, de reparare şi de întreţinere a unor autovehicule. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[2]-** + **bază.**

AUTOBETONIÉRĂ, *autobetoniere,* s.f. Autocamion prevăzut cu betonieră. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[2]-** + **betonieră.**

AUTOBIOGRÁFIC, -Ă, *autobiografici, -ce,* adj. Care redă o autobiografie, (cu caracter) de autobiografie. [Pr.: *a-u-to-bi-o-*] — Din fr. **autobiographique.**

AUTOBIOGRAFÍE, *autobiografii,* s.f. Expunere orală sau scrisă a vieţii unei persoane făcută de ea însăşi. ✦ Operă literară aparţinând genului epic în care autorul îşi povesteşte viaţa. [Pr.: *a-u-to-bi-o-*] — Din fr. **autobiographie.**

AUTOBLINDÁT, *autoblindate,* s.n. Automobil blindat. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[2]-** + **blindat.**

AUTOBRÉC, *autobrecuri,* s.n. Automobil cu caroserie închisă care poate transporta în comun un număr redus de persoane. [Pr.: *a-u-*] — Din fr., engl. **autobreak.**

AUTOBÚS s.n. v. **autobuz.**

AUTOBÚZ, *autobuze,* s.n. Automobil cu caroseria închisă sau parţial decapotabilă, folosit la transportul în comun al unui număr mare de persoane. [Pr.: *a-u-*. — Var.: **autobús** s.n.] — Din fr. **autobus.**

AUTOCAMIÓN, *autocamioane,* s.n. Autovehicul mare cu caroserie deschisă prevăzut cu platformă sau cu benă, folosit pentru transporturi de materiale sau mărfuri. [Pr.: *a-u-to-ca-mi-on*] — **Auto[2]-** + **camion.**

AUTOCAMIONÉTĂ, *autocamionete,* s.f. Autocamion de dimensiuni mai mici, folosit pentru transporturi de materiale; camionetă. [Pr.: *a-u-to-ca-mi-o-*] — **Auto[2]-** + **camionetă.**

AUTOCÁR, *autocare,* s.n. Automobil cu grad sporit de confort, folosit de obicei pentru excursii sau transport pe distanţe mari. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autocar.**

AUTOCARACTERIZÁ, *autocaracterizez,* vb. I. Refl. A se caracteriza pe sine. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **caracteriza.**

AUTOCARACTERIZÁRE, *autocaracterizări,* s.f. Faptul de *a se autocaracteriza;* (concr.) caracterizare a propriei persoane. [Pr.: *a-u-*] — V. **autocaracteriza.**

AUTOCARAVÁNĂ, *autocaravane,* s.f. **1.** Autovehicul amenajat ca laborator, pentru proiecţia filmelor etc. **2.** Caravană de autovehicule. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[2]-** + **caravană.**

AUTOCATALÍZĂ, *autocatalize,* s.f. Cataliză a unei reacţii chimice produse chiar de elementele care iau parte la reacţie. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autocatalyse.**

AUTOCEFÁL, -Ă, *autocefali, -e,* adj. Care se bucură de autocefalie. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autocéphale.**
AUTOCEFALÍE s.f. Conducere de sine stătătoare a unei Biserici ortodoxe naționale. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autocéphalie.**
AUTOCISTÉRNĂ, *autocisterne,* s.f. Automobil prevăzut cu o cisternă (montată pe șasiu). [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[2]- + **cisternă.**
AUTOCLÁVĂ, *autoclave,* s.f. **1.** Vas închis ermetic, folosit la sterilizări, la efectuarea reacțiilor chimice etc. sub presiune (și la temperaturi ridicate). **2.** Capac care închide ermetic un recipient și se menține închis prin presiunea din recipient. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autoclave.**
AUTOCLAVIZÁT adj. (Despre beton) Fabricat în condiții de autoclavă. [Pr.: *a-u-*] — De la **autoclavă.**
AUTOCOLÁNT, -Ă, *autocolanți, -te,* s.n., adj. (Ornament, literă, vinietă etc.) care aderă, se lipește pe o suprafață fără a fi umezit. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autocolant.**
AUTOCOLOÁNĂ, *autocoloane,* s.f. (Rar) Coloană de automobile. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[2]- + **coloană.**
AUTOCOMBÍNĂ, *autocombine,* s.f. Combină autopropulsată. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]- + **combină.**
AUTOCONDÚCERE s.f. Conducere a activității sociale, economice etc. de către colectivitatea respectivă însăși sau de către reprezentanții ei. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1] + **conducere.**
AUTOCONSERVÁ, *autoconsérv,* vb. I. Refl. A-și menține, a-și apăra propria viață. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]- + **conserva.**
AUTOCONSERVÁRE s.f. Faptul de *a se autoconserva.* [Pr.: *a-u-*] — V. **autoconserva.**
AUTOCONTRÓL s.n. Control exercitat asupra propriei persoane. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]- + **control.**
AUTOCOPIATÍV, -Ă, *autocopiativi, -e,* adj. (Despre hârtie etc.) Care permite imprimarea, prin apăsare, a mai multor foi în același timp. [Pr.: *a-u-to-co-pi-a-*] — **Auto**[1]**- + copiativ.**
AUTOCÓR, -Ă, *autocori, -e,* s.m. și f., adj. (Plantă) care își împrăștie semințele prin deschiderea bruscă a fructelor. [Pr.: *a-u-*] — Din germ. **Autochore.**
AUTOCRÁT, *autocrați,* s.m. (Adesea adjectival) Conducător al unui stat, cu puteri absolute; autocrator. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autocrate.**
AUTOCRÁTIC, -Ă, *autocratici, -ce,* adj. Care are caracter de autocrație; care are puteri absolute. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autocratique.**
AUTOCRATÍSM s.n. Concepție, comportare bazată pe autocrație (**1**). [Pr.: *a-u-*] — **Autocrat** + suf. *-ism.*
AUTOCRÁTOR, *autocratori,* s.m. (Înv.) Autocrat. [Pr.: *a-u-*] — Din ngr. **autokrátor.**
AUTOCRAȚÍE, (**2**) *autocrații,* s.f. **1.** Formă de guvernare în care întreaga putere a statului e concentrată în mâna unei singure persoane; tiranie, absolutism. **2.** Stat cu formă de guvernare autocratică. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autocratie.**
AUTOCRÍTIC, -Ă, *autocritici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Analiză critică a activității și a comportării proprii. **2.** Adj. Bazat pe autocritică; de autocritică. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]- + **critic** (sensul **1** după rus. *samokritika).*
AUTOCUNOÁȘTE, *autocunósc,* vb. III. Refl. A-și cunoaște propria persoană. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]- + **cunoaște.**
AUTOCUNOÁȘTERE, *autocunoașteri,* s.f. Faptul de *a se autocunoaște.* [Pr.: *a-u-*] — V. **autocunoaște.**
AUTODAFÉ, *autodafeuri,* s.n. **1.** (În Spania și Portugalia) Sentință a Inchiziției în vederea condamnării sau achitării unei persoane acuzate de delicte religioase. **2.** Executarea, de către puterea civilă, a celor declarați eretici de către Inchiziție; ardere pe rug a unui eretic. ✦ Ardere publică a operelor socotite indezirabile în timpul Inchiziției sau al fascismului etc.; *p. ext.* ardere, nimicire prin foc. — Din fr. **autodafé.**
AUTODECLANȘÁ, pers. 3 *autodeclanșează,* vb. I. Refl. A se declanșa automat. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]- + **declanșa.**
AUTODECLANȘÁRE, *autodeclanșări*, s.f. Acțiunea de *a se autodeclanșa*. [Pr.: *a-u-*] — V. **autodeclanșa.**
AUTODEFINÍ, *autodefinesc,* vb. IV. Refl. A se caracteriza singur. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]- + **defini.**
AUTODEFINÍRE, *autodefiniri,* s.f. Faptul de *a se autodefini.* [Pr.: *a-u-*] — V. **autodefini.**
AUTODEMASCÁ, *autodemásc,* vb. I. Refl. A se demasca singur. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]- + **demasca.**
AUTODEMASCÁRE, *autodemascări,* s.f. Faptul de *a se autodemasca.* [Pr.: *a-u-*] — V. **autodemasca.**
AUTODENUNȚÁ, *autodenúnț,* vb. I. Refl. A se denunța singur. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]- + **denunța.**
AUTODENUNȚÁRE, *autodenunțări,* s.f. Acțiunea de *a se autodenunța.* [Pr.: *a-u-*] — V. **autodenunța.**
AUTODEPANÁRE, *autodepanări,* s.f. Reparare a unui autovehicul pe traseu; *p. ext.* autoatelier folosit pentru asemenea reparații. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[2]- + **depanare.**
AUTODEPĂȘÍ, *autodepășesc,* vb. IV. Refl. A-și depăși propriile realizări. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]- + **depăși.**
AUTODEPĂȘÍRE, *autodepășiri,* s.f. Faptul de *a se autodepăși.* [Pr.: *a-u-*] — V. **autodepăși.**
AUTODETERMINÁRE, *autodeterminări,* s.f. Principiu potrivit căruia o națiune are dreptul să-și aleagă singură statutul politic și calea de dezvoltare economică, socială și culturală; *p. ext.* ansamblu de măsuri care pun în practică acest principiu. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]- + **determinare** (după fr. *autodétermination,* rus. *samoopredelenie).*
AUTODEZAGREGÁBIL, -Ă, *autodezagregabili, -e,* adj. Care se dezagregă de la sine. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]- + **dezagregabil.**
AUTODEZVOLTÁRE, *autodezvoltări,* s.f. Creștere, dezvoltare prin sine, de la sine. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]- + **dezvoltare.**
AUTODIAGNOSTICÁ, *autodiagnostichez,* vb. I. Refl. A-și pune singur un diagnostic. [Pr.: *a-u-to-di-a-*] — **Auto**[1]- + **diagnostica.**
AUTODIAGNOSTICÁRE, *autodiagnosticări,* s.f. Acțiunea de *a se autodiagnostica.* [Pr.: *a-u-to-di-a-*] — V. **autodiagnostica.**
AUTODICTÁRE, *autodictări,* s.f. Reproducere în scris a unui text memorat. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]- + **dictare.**
AUTODIDÁCT, -Ă, *autodidacți, -te,* s.m. și f. Persoană care s-a instruit singură, în afara școlii și fără profesori. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autodidacte.**
AUTODÍNĂ, *autodine,* s.f. Montaj special de radiorecepție în care același tub electronic servește ca detector și ca oscilator. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autodyne.**
AUTODISCIPLÍNĂ s.f. Disciplină liber consimțită. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]- + **disciplină.**
AUTODISTRÚGE, *autodistrug,* vb. III. Refl. A se distruge singur. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]- + **distruge.**
AUTODISTRÚGERE s.f. Faptul de *a se autodistruge*. ✦ Spec. Proprietate pe care o au unele proiectile de a se distruge automat, în cazul când nu și-au atins ținta. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]- + **distrugere** (după fr. *autodestruction).*
AUTODIZOLVÁ, pers. 3 *autodizólvă,* vb. I. Refl. (Despre o organizație, o societate etc.) A se desființa prin hotărâre proprie, a-și înceta activitatea. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]- + **dizolva.**
AUTODIZOLVÁRE s.f. Faptul de *a se autodizolva.* [Pr.: *a-u-*] — V. **autodizolva.**
AUTODOTÁ, *autodotez,* vb. I. Refl. A-și procura prin mijloace proprii cele necesare activității sau funcționării. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]- + **dota.**
AUTODOTÁRE, *autodotări,* s.f. Acțiunea de *a se autodota* și rezultatul ei. [Pr.: *a-u-*] — V. **autodota.**
AUTODREZÍNĂ, *autodrezine,* s.f. Drezină autopropulsată. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]- + **drezină.**
AUTODRÍC, *autodricuri,* s.n. Mașină mortuară. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[2]- + **dric.**
AUTODRÓM, *autodromuri,* s.n. Teren special amenajat pentru cursele de automobile și motociclete sau exerciții de conducere auto-moto. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autodrome.**
AUTODRÚM, *autodrumuri,* s.n. (Rar) Autostradă. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[2]- + **drum** (după fr. *autoroute).*
AUTODÚBĂ, *autodube,* s.f. Automobil prevăzut cu o dubă, folosit pentru transportul de materiale, produse alimentare, corespondență etc.; dubă. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[2]- + **dubă.**
AUTODÚMPER, *autodumpere,* s.n. Autocamion cu cupă (**4**) basculantă. [Pr.: *a-u-*] — Din engl. **autodumper,** germ. **Auto-Dumper.**
AUTOECHILIBRÁRE, *autoechilibrări,* s.f. Echilibrare (la roțile de automobil). [Pr.: *a-u-to-*] — **Auto**[2]- + **echilibrare.**
AUTOEDUCÁ, *autoedúc,* vb. I. Refl. A se educa pe sine. [Pr.: *a-u-to-*] — **Auto**[1]- + **educa.**
AUTOEDUCÁRE, *autoeducări,* s.f. Acțiunea de *a se autoeduca* și rezultatul ei. [Pr.: *a-u-to-*] — V. **autoeduca.**
AUTOEDUCÁȚIE s.f. Educație făcută de sine însuși. [Pr.: *a-u-to-*] — **Auto**[1]- + **educație.**
AUTOELOGIÁ, *autoelogiez,* vb. I. Refl. A-și aduce singur elogii. [Pr.: *a-u-to-*] — **Auto**[1]- + **elogia.**
AUTOELOGIÉRE, *autoelogieri,* s.f. Faptul de *a se autoelogia.* [Pr.: *a-u-to-*] — V. **autoelogia.**
AUTOEVALUÁ, *autoevaluez,* vb. I. Refl. A se autoaprecia. [Pr.: *a-u-to-*] — **Auto**[1]- + **evaluare.**
AUTOEXCAVATÓR, *autoexcavatoare,* s.n. Excavator prevăzut cu motor propriu pentru propulsie. [Pr.: *a-u-to-*] — **Auto**[1]- + **excavator.**
AUTOEXCITÁȚIE, *autoexcitații,* s.f. Excitație magnetică a unui generator electric, în care curentul de excitație este prous de el însuși. [Pr.: *a-u-to-*] — Din fr. **autoexcitation.**
AUTOEXIGÉNȚĂ s.f. Exigență manifestată față de propria persoană. [Pr.: *a-u-to-*] — **Auto**[1]- + **exigență.**
AUTOFAGÍE, *autofagii,* s.f. (Med.) Consumare a propriilor țesuturi de către un organism supus inaniției. [Pr.: *a-u-to-*] — Din fr. **autophagie.**

AUTOFECUNDÁRE, *autofecundări,* s.f. (La unele plante și specii inferioare de animale) Fecundare rezultată în urma unirii a două elemente sexuale provenite de la unul și același individ. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]**-** + **fecundare** (după *fr. autofécondation).*

AUTOFECUNDÁȚIE, *autofecundații,* s.f. (Biol.) Autofecundare. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autofécondation.**

AUTOFINANȚÁ, *autofinanțez,* vb. I. Refl. A se finanța din fonduri proprii. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]**-** + **finanța.**

AUTOFINANȚÁRE, *autofinanțări,* s.f. Faptul de *a se autofinanța.* [Pr.: *a-u-*] — V. **autofinanța.**

AUTOFLAGELÁ, *autoflagelez,* vb. I. Refl. (Adesea fig.) A se biciui singur, a se supune unor torturi fizice pentru răscumpărarea păcatelor. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]**-** + **flagela.**

AUTOFLAGELÁRE, *autoflagelări,* s.f. (Adesea fig.) Acțiunea de *a se autoflagela;* autoflagelație. [Pr.: *a-u-*] — V. **autoflagela.**

AUTOFLAGELÁȚIE, *autoflagelații,* s.f. (Adesea fig.) Autoflagelare. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]**-** + **flagelație.**

AUTOFÓN, -Ă, *autofoni, -e,* adj. (Despre instrumente de tipul clopoțelului, gongului etc.) Care produce sunete exclusiv prin vibrarea componentelor sale elastice, fără ajutorul unei tensiuni speciale. [Pr.: *a-u-*] — Din engl. **autophone.**

AUTOFRÂNÁRE, *autofrânări*, s.f. Împiedicare a mișcării în sens invers celui normal, a anumitor elemente ale unui mecanism, folosnd frecarea dintre suprafețele care vin în contact. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]**-** + **frânare.**

AUTOFURAJÁ, *autofurajez,* vb. I. Refl. (Despre întreprinderi agricole, gospodării țărănești) A se aproviziona cu furaje prin mijloace proprii. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]**-** + **furaja.**

AUTOFURAJÁRE, *autofurajări,* s.f. Acțiunea de *a se autofuraja* și rezultatul ei. [Pr.: *a-u-*] — V. **autofuraja.**

AUTOFURGÓN, *autofurgoane,* s.n. Furgon autopropulsat. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]**-** + **furgon.**

AUTOFURGONÉTĂ, *autofurgonete,* s.f. Furgonetă autopropulsată. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]**-** + **furgonetă.**

AUTOGÁMĂ, *autogame,* s.f., adj. (Plantă) la care polenizarea se face direct (cu polen din staminele florii în care se află pistilul). [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autogame.**

AUTOGAMÍE s.f. Reproducere (la plante) prin polenizare directă. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autogamie.**

AUTOGÁRĂ, *autogări,* s.f. Gară pentru autobuze și autocamioane. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[2]**-** + **gară.**

AUTOGÉNĂ, *autogene,* adj. f. (În sintagma) *Sudură autogenă* = tip de sudură care folosește căldura produsă prin arderea acetilenei în oxigen. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autogène.**

AUTOGENÉTIC, -Ă, *autogenetici, -ce,* adj. De autogeneză. [Pr.: *a-u-*] — Din germ. **autogenetisch.**

AUTOGENÉZĂ s.f. Teorie care absolutizează acțiunea factorilor ereditari în dezvoltarea individului și neagă rolul mediului ambiant. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autogénèse.**

AUTOGESTIONÁR, -Ă, *autogestionari, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană, instituție etc.) care are gestiune proprie. [Pr.: *a-u-to-ges-ti-o-*] — **Auto**[1]**-** + **gestionar.**

AUTOGESTIONÁRE, *autogestionări,* s.f. Autogestiune. [Pr.: *a-u-to-ges-ti-o-*] — **Auto**[1]**-** + **gestionare.**

AUTOGESTIÚNE, *autogestiuni,* s.f. Gestiune sau administrație proprie; autogestionare. [Pr.: *a-u-to-ges-ti-u-*] — **Auto**[1]**-** + **gestiune.** Cf. fr. autogestion.

AUTOGHIDÁT, -Ă, *autoghidați, -te,* adj. (Despre corpuri mobile) Care își dirijează singur mișcarea către țintă. [Pr.: *a-u-*] — După fr. **autoguidé.**

AUTOGÍR, *autogire,* s.n. Aeronavă prevăzută cu o elice de propulsie antrenată de un motor și cu o elice de sustentație care se rotește liber. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autogire.**

AUTOGÓL, *autogoluri,* s.n. (Sport) Gol în propria poartă. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autogoal.**

AUTOGOSPODĂRÍ, *autogospodăresc,* vb. IV. Refl. A se gospodări (**1**) prin forțe și mijloace proprii. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]**-** + **gospodări.**

AUTOGOSPODĂRÍRE, *autogospodăriri,* s.f. Acțiunea de *a se autogospodări* și rezultatul ei. [Pr.: *a-u-*] — V. **autogospodări.**

AUTOGRÁF, -Ă, *autografi, -e,* adj., s.n. (Text, document, semnătură etc.) scris de mâna autorului. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autographe.**

AUTOGRAFÍE s.f. Procedeu prin care se reproduce pe piatră litografică sau pe o hârtie specială un text, un desen etc. (autograf). ✦ (Concr.) Text, desen etc. astfel reprodus. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autographie.**

AUTOGRÉDER, *autogredere,* s.n. Greder autopropulsat. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[2]**-** + **greder.**

AUTOGRÉFĂ, *autogrefe,* s.f. (Med.) Autoplastie. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autogreffe.**

AUTOGUNOIÉRĂ, *autogunoiere,* s.f. Autovehicul pentru transportul gunoiului. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[2]**-** + **gunoi** + suf. *-ieră.*

AUTOGUVERNÁ, *autoguvernez,* vb. I. Refl. (Despre state) A se conduce singur (fără amestec străin). [Pr.:*a-u-*] — **Auto**[1]**-** + **guverna.**

AUTOGUVERNÁRE, *autoguvernări,* s.f. Faptul de *a se autoguverna.* [Pr.: *a-u-*] — V. **autoguverna.**

AUTOHÁLTĂ, *autohalte,* s.f. Haltă pentru autobuze. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[2]**-** + **haltă.**

AUTOHEMOTERAPÍE s.f. (Med.) Tratament utilizat în unele boli alergice, constând în injectarea intramusculară a unei cantități mici de sânge recoltat de la același individ. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autohémotherapie.**

AUTOHTÓN, -Ă, *autohtoni, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care s-a format și s-a dezvoltat pe teritoriul unde trăiește și în prezent, care este originar de aici; băștinaș, aborigen. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autochtone.**

AUTOHTONÍSM s.n. Ansamblu de trăsături autohtone; *p. ext.* exagerare a trăsăturilor specifice unei colectivități naționale. [Pr.: *a-u-*] — **Autohton** + suf. *-ism.*

AUTOHTONITÁTE s.f. (Rar) Autohtonism. [Pr.: *a-u-*] — Din it. **autochtonità.**

AUTOHTONIZÁ, *autohtonizez,* vb. I. Tranz. și refl. A da sau a căpăta caracter autohton. [Pr.: *a-u-*] — **Autohton** + suf. *-iza.*

AUTOHTONIZÁRE, *autohtonizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) autohtoniza* și rezultatul ei. [Pr.: *a-u-*] — V. **autohtoniza.**

AUTOHTONIZÁT, -Ă, *autohtonizați, -te,* adj. Care a căpătat caracter autohton. [Pr.:*a-u-*] — V. **autohtoniza.**

AUTOIGNORÁ, *autoignor,* vb. I. Refl. A-și neglija, a nu lua în seamă propria persoană, propria existență. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]**-** + **ignora.**

AUTOILUZIONÁ, *autoiluzionez,* vb. I. Refl. A-și face singur iluzii. [Pr.: *a-u-to-i-lu-zi-o-*] — **Auto**[1]**-** + **iluziona.**

AUTOILUZIONÁRE, *autoiluzionări,* s.f. Faptul de *a se autoiluziona*. [Pr.: *a-u-to-i-lu-zi-o-*] — V. **autoiluziona.**

AUTOIMPÚNERE, *autoimpuneri,* s.f. Contribuție bănească (prezentată ca) dată de bunăvoie pentru o lucrare de interes public. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]**-** + **impunere** (după rus. *samooblojenie).*

AUTOIMÚN, -Ă, *autoimuni, -e,* adj. Care prezintă autoimunitate. ✧ *Boală autoimună* = boală în care leziunile și tulburările sunt consecința perturbării mecanismelor de imunitate. [Pr.: *a-u-to-i-*] — **Auto**[1]**-** + **imun.**

AUTOIMUNITÁTE s.f. (Biol.) Proces patologic care constă în producerea de anticorpi îndreptați împotriva propriilor constituenți ai organismului. [Pr.: *a-u-to-i-*] — **Auto**[1]**-** + **imunitate** (după fr. *autoimmunisation).*

AUTOINDÚCȚIE, *autoinducții,* s.f. (Fiz.) Inducție electromagnetică proprie; selfinducție. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **auto-induction.**

AUTOINSTRUÍ, *autoinstruiesc,* vb. IV. Refl. A se instrui singur. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]**-** + **instrui.**

AUTOINSTRUÍRE, *autoinstruiri,* s.f. Faptul de *a se autoinstrui*. [Pr.: *a-u-*] — V. **autoinstrui.**

AUTOINSTRUÍT, -Ă, *autoinstruiți, -te,* adj. Care s-a instruit singur. [Pr.: *a-u-*] — V. **autoinstrui.**

AUTOINTITULÁ, *autointitulez,* vb. I. Refl. A-și atribui (nejustificat) un nume, un titlu. [Pr.: *a-u-to-in-*] — **Auto**[1]**-** + **intitula.**

AUTOINTITULÁT, -Ă, *autointitulați, -te,* adj. Care își atribuie (nejustificat) un nume, un titlu. [Pr.: *a-u-to-in-*] — V. **autointitula.**

AUTOIRONÍE, *autoironii,* s.f. Ironie la adresa propriei persoane. [Pr.: *a-u-to-i-*] — **Auto**[1]**-** + **ironie.**

AUTOIRONIZÁ, *autoironizez,* vb. I. Refl. A se supune autoironiei. [Pr.: *a-u-to-i-*] — **Auto**[1]**-** + **ironiza.**

AUTOÎNCĂRCĂTÓR, *autoîncărcătoare,* s.n. Vehicul cu echipament de încărcare, stivuire și descărcare a materialelor. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]**-** + **încărcător.**

AUTOÎNCÂNTÁRE s.f. Automulțumire. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]**-** + **încântare.**

AUTOÎNSĂMÂNȚÁRE s.f. (Bot.) Însămânțare naturală a plantelor, mai ales din flora spontană, prin scuturarea semințelor. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]**-** + **însămânțare.**

AUTOLABORATÓR, *autolaboratoare,* s.n. Laborator instalat într-un autovehicul. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[2]**-** + **laborator.**

AUTOLIBRĂRÍE, *autolibrării,* s.f. Librărie amenajată într-un autovehicul. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[2]**-** + **librărie.**

AUTOLINIȘTÍRE s.f. Atitudine pasivă în urma unor succese, a unui stres etc. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]**-** + **liniștire.**

AUTOLÍZĂ, *autolize,* s.f. (Biol.) Degradare a celulelor și a țesuturilor din plante și din animale sub acțiunea enzimelor proprii. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autolyse.**

AUTOMACARÁ, *automacarale*, s.f. Macara montată pe șasiul unui autocamion. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[2]**-** + **macara.**

AUTOMAGAZÍN, *automagazine,* s.n. Magazin amenajat într-un autovehicul. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[2]**-** +**magazin.**

AUTOMÁT, -Ă, *automați, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre aparate, mașini etc.) Care este acționat printr-un dispozitiv mecanic; (despre anumite operații; adesea adverbial) care se efectuează prin acțiunea unui dispozitiv mecanic. ✧ *Armă automată* (și substantivat, n.) = armă de foc la care armarea se face fără intervenția omului; *p. restr.* pistol-mitralieră. ✦ (Adesea adverbial) Care se face, se execută de la sine, fără participarea rațiunii sau a voinței. *Gest automat.* **2.** S.n. Dispozitiv, aparat, mașină care execută o anumită operație fără intervenția directă a omului. ✧ *Automat de scară* = dispozitiv care asigură iluminarea temporizată a holurilor și

scărilor interioare din blocuri. ✦ Fig. Persoană fără voință, fără inițiativă, care face totul mecanic. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **automate.**

AUTOMÁTIC, -Ă, *automatici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. (Adesea adverbial) De automat. **2.** S.f. Ramură a științei care se ocupă cu studiul metodelor și al mijloacelor pentru efectuarea proceselor tehnice fără participarea directă a omului. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **automatique.**

AUTOMATÍSM, (**3**) *automatisme,* s.n. **1.** Caracterul a ceea ce este automatic; mișcare (ca) de automat. **2.** (Fiziol., Psih.) Înlănțuire de reacții care se desfășoară fără controlul centrilor nervoși superiori. **3.** Mișcare, gest stereotip la care nu participă conștiința. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **automatisme.**

AUTOMATÍST, -Ă, *automatiști, -ste,* s.m. și f. Specialist în automatică. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **automatiste.**

AUTOMATIZÁ, *automatizez,* vb. I. **1.** Tranz. A înzestra cu utilaje automate. **2.** Refl. (Despre acțiuni, gesturi, mișcări) A căpăta caracter de automatism (**2**). [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **automatiser.**

AUTOMATIZÁRE, *automatizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) automatiza* și rezultatul ei; folosire a automatelor în procesul de producție, înzestrare cu automate. [Pr.: *a-u-*] — V. **automatiza.**

AUTOMĂTURĂTOÁRE, *automăturători,* s.f. Autovehicul pentru măturatul străzilor. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[2]-** + **măturătoare.**

AUTOMEDICÁȚIE s.f. Medicație stabilită de bolnav pentru sine. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **automédication.**

AUTOMIȘCÁRE, *automișcări,* s.f. **1.** Mișcare care își are cauza în însuși obiectul care se mișcă. **2.** Stare de continuă mișcare și transformare a naturii și societății. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **mișcare.**

AUTOMOBÍL, -Ă, *automobili, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Vehicul cu patru (rar trei, șase) roți pneumatice, mișcat de un motor cu explozie internă, cu aburi, cu electricitate sau aer comprimat; auto[3]. ✧ *Automobil-capcană* = automobil cu material exploziv la bord, folosit în atentate teroriste. **2.** Adj. (Despre vehicule) Care se mișcă cu ajutorul unui motor propriu. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **automobile.**

AUTOMOBILÍSM s.n. Sport practicat cu automobilul. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **automobilisme.**

AUTOMOBILÍST, -Ă, *automobiliști, -ste,* s.m. și f. Persoană care practică automobilismul. ✦ Persoană care conduce un automobil. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **automobiliste.**

AUTOMOBILÍSTIC, -Ă, *automobilistici, -ce,* adj. De automobilism. [Pr.: *a-u-*] — Din it. **automobilistico.**

AUTOMODÉL, *automodele,* s.n. Autovehicul miniatural prevăzut cu sisteme de propulsie și de comandă. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[2]-** + model.

AUTOMODELÍSM s.n. Ramură sportivă care se ocupă cu construirea de automodele. [Pr.: *a-u-*] — **Automodel** + suf. *-ism.*

AUTOMODELÍST, -Ă, *automodeliști, -ste,* s.m. și f. Constructor de automodele. [Pr.: *a-u-*] — **Automodel**[ism] + suf. *-ist.*

AUTOMOTÓR, *automotoare,* s.n. Vehicul de cale ferată, prevăzut cu motor propriu și folosit pentru transportul rapid de călători. ✧ (Adjectival) *Tren automotor.* [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **automoteur.**

AUTOMULȚUMÍRE s.f. Satisfacție de sine (nu întotdeauna justificată) la care ajunge cineva, adesea fără a aștepta aprecierile celorlalți; autoîncântare. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **mulțumire.**

AUTOMUTILÁ, *automutilez,* vb. I. Refl. A se mutila singur (de obicei pentru a se sustrage de la îndeplinirea unor obligații). [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **mutila.**

AUTOMUTILÁRE, *automutilări,* s.f. Acțiunea de *a se automutila* și rezultatul ei. [Pr.: *a-u-*] — V. **automutila.**

AUTOMUTILÁT, -Ă, *automutilați, -te,* s.m. și f., adj. (Persoană) care s-a mutilat singură. [Pr.: *a-u-*] — V. **automutila.**

AUTONÓM, -Ă, *autonomi, -e,* adj. Care se bucură de autonomie. ✦ Care este liber, care nu depinde de nimeni. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autonome,** lat. **autonomus.**

AUTONOMÍE s.f. **1.** Condiție a indivizilor, colectivităților și instituțiilor care se bucură de o anumită independență în raport cu autoritatea exterioară sau centrală. **2.** Drept al unor subdiviziuni teritoriale ale unui stat de a se administra sau guverna prin organe proprii. **3.** Distanță maximă până la care se poate deplasa un avion, o navă, un vehicul, fără a avea nevoie să se aprovizioneze cu combustibil. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autonomie,** lat. **autonomia.**

AUTONOMÍST, -Ă, *autonomiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care susține autonomia. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autonomiste.**

AUTONOMIZÁ, *autonomizez,* vb. I. Refl. A deveni autonom. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autonomiser.**

AUTONOMIZÁRE, *autonomizări,* s.f. Acțiunea de *a se autonomiza* și rezultatul ei. [Pr.: *a-u-*] — V. **autonomiza.**

AUTONOMIZÁT, -Ă, *autonomizați, -te,* adj. Care a devenit autonom. [Pr.: *a-u-*] — V. **autonomiza.**

AUTOOBSERVÁ, *autoobsérv,* vb. I. Refl. A-și analiza propria persoană și viață (psihică). [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **observa.**

AUTOOBSERVÁRE, *autoobservări,* s.f. Faptul de *a se autobserva*; autoobservație, introspecție. [Pr.: *a-u-*] — V. **autoobserva.**

AUTOOBSERVÁȚIE, *autoobservații,* s.f. Autoobservare. [Pr.: *a-u-to-*] — **Auto[1]-** + **observație.**

AUTOPASTIȘÁ, *autopastișez,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) copia propriile procedee artistice. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **pastișa.**

AUTOPASTIȘÁRE, *autopastișări,* s.f. Acțiunea de *a se autopastișa* și rezultatul ei. [Pr.: *a-u-*] — V. **autopastișa.**

AUTOPASTÍȘĂ, *autopastișe,* s.f. Pastișă a propriilor creații. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **pastișă.**

AUTOPERFECȚIONÁ, *autoperfecționez,* vb. I. Refl. A se perfecționa prin eforturi proprii. [Pr.: *a-u-to-per-fec-ți-o-*] — **Auto[1]-** + **perfecționa.**

AUTOPERFECȚIONÁRE, *autoperfecționări,* s.f. Acțiunea de *a se autoperfecționa* și rezultatul ei. [Pr.: *a-u-to-per-fec-ți-o-*] — V. **autoperfecționa.**

AUTOPÉRIE, *autoperii,* s.f. Autovehicul prevăzut cu perii, pentru curățatul străzilor. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[2]-** + **perie**.

AUTOPERSIFLÁ, *autopersiflez,* vb. I. Refl. A se supune propriei persiflări. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **persifla.**

AUTOPERSIFLÁRE, *autopersiflări,* s.f. Faptul de *a se autopersifla.* [Pr.: *a-u-*] — V. **autopersifla.**

AUTOPILÓT, *autopiloți,* s.m. Pilot automat. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autopilote,** germ. **Autopilot.**

AUTOPLASTÍE, *autoplastii,* s.f. Intervenție chirurgicală cu scopul refacerii unei regiunii distruse a corpului cu ajutorul unei grefe[2] luate de la același individ. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autoplastie.**

ÁUTOPOLENIZÁRE, *autopolenizări,* s.f. (Bot.) Polenizare a florilor cu propriul lor polen; autofecundare, autofecundație, cleistogamie. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **polenizare.**

AUTOPÓMPĂ, *autopompe*, s.f. Pompă (de incendiu) montată pe un autocamion și acționată de motorul acestuia. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autopompe.**

AUTOPORNÍRE s.f. Reluare automată a funcționării normale a unui motor asincron. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **pornire.**

AUTOPORTRÉT, *autoportrete,* s.n. Reprezentare a propriei persoane în pictură, sculptură, desen sau literatură. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **portret.**

AUTOPROCLAMÁ, *auptoproclam,* vb. I. Refl. A se proclama singur. [Pr.: *au-*] — **Auto[1]-** + **proclama.**

AUTOPROPULSÁ, pers. 3 *autopropulsează,* vb. I. Refl. A se mișca prin propria forță. [Pr.: *au-*] — **Auto[1]-** + **propulsa.**

AUTOPROPULSÁT, -Ă, *autopropulsați, -te,* adj. Care se deplasează prin dezvoltarea unei surse proprii de energie. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **propulsat.** Cf. fr. a u t o p r o p u l s é.

AUTOPROPÚLSIE, *autopropulsii,* s.f. Propulsie a unui vehicul realizată cu mijloace proprii. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autopropulsion.**

AUTOPROPULSÓR, *autopropulsoare,* adj., s.n. (Dispozitiv) care asigură autopropulsia. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autopropulseur.**

AUTOPROTEJÁ, *autoprotejez,* vb. I. Refl. A se proteja prin mijloace proprii. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[1]-** + **proteja.**

AUTOPROTEJÁRE, *autoprotejări,* s.f. Acțiunea de *a se autoproteja.* [Pr.: *a-u-*] — V. **autoproteja.**

AUTOPROTEJÁT, -Ă, *autoprotejați, -te,* adj. Care s-a protejat prin mijloace proprii. [Pr.: *a-u-*] — V. **autoproteja.**

AUTOPSIÁ, *autopsiez,* vb. I. Tranz. A face autopsie. [Pr.: *a-u-top-si-a*] — Din fr. **autopsier.**

AUTOPSÍE, *autopsii,* s.f. Disecție a unui cadavru și examinare anatomică a organelor lui interne pentru a stabili cauza morții; necropsie. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autopsie.**

AUTOPSIÉR, *autopsieri,* s.m. Specialist în autopsie. [Pr.: *a-u-top-si-er*] — **Autopsie** + suf. *-ar.*

AUTÓR, -OÁRE, *autori, -oare,* s.m. și f. **1.** Persoană care creează o operă literară, artistică, științifică sau publicistică. **2.** Persoană care face, produce sau comite ceva. ✦ Spec. Persoană care comite o infracțiune. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **auteur,** lat. **auctor.**

AUTORAPÍD, *autorapide,* s.n. Automotor cu viteză de tren rapid. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[2]-** + **rapid.**

AUTORÁȘ, *autorași,* s.m. (Depr.) Diminutiv al lui *autor.* [Pr.: *a-u-*] — **Autor** + suf. *-aș.*

AUTORECLÁMĂ, *autoreclame,* s.f. Reclamă a propriilor realizări. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autoréclame.**

AUTOREFERÁT, *autoreferate,* s.n. Expunere (scurtă) făcută de cineva asupra unei lucrări proprii (mai ales în vederea susținerii tezei de doctorat). [Pr.: *a-u-*] — Din germ. **Autoreferat.**

AUTOREGLÁ, *autoreglez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) regla în mod automat. [Pr.: *a-u-*] — **Auto[2]-** + **regla.**

AUTOREGLÁJ, *autoreglaje,* s.n. Autoreglare. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autoréglage.**

AUTOREGLÁRE, *autoreglări,* s.f. Acțiunea de a (*se*) *autoregla;* autoreglaj. [Pr.: *a-u-*] — V. **autoregla.**

AUTORELAXÁRE, *autorelaxări,* s.f. Relaxare normală, pe cale naturală, fără administrare de calmante. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]**-** + **relaxare.**

AUTORITÁR, -Ă, *autoritari, -e,* adj. Care uzează de autoritatea sa, care vrea să-și impună voința. *Om autoritar.* ✦ Care impune supunere, care nu admite replică. *Atitudine autoritară.* [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autoritaire.**

AUTORITARÍSM, *autoritarisme,* s.n. **1.** Caracter, atitudine autoritară. **2.** Sistem politic autoritar. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autoritarisme.**

AUTORITARÍST, -Ă, *autoritariști, -ste,* adj. Care denotă autoritarism. [Pr.: *a-u-*] — **Autoritar** + suf. *-ist.*

AUTORITÁTE, *autorități,* s.f. **1.** Influență general acceptată a unei persoane, a unei organizații sau a unei instituții în diferite sfere ale vieții sociale. **2.** (Jur.) Putere, drept de a emite dispoziții, de a impune ascultare. **3.** Organ al puterii de stat competent să ia măsuri și să emită dispoziții cu caracter obligatoriu. ✦ Reprezentant al unui asemenea organ al puterii de stat. **4.** Prestigiu de care se bucură cineva sau ceva. ✦ Persoană care se impune prin cunoștințele sale, prin prestigiul său. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autorité,** lat. **auctoritas, -atis.**

AUTORIZÁ, *autorizez,* vb. I. Tranz. **1.** A împuternici pe cineva pentru exercitarea unui drept sau pentru săvârșirea unui act. ✦ A da cuiva dreptul de a face, de a spune etc. ceva. **2.** A încuviința printr-un act al administrației de stat înființarea, ca persoană juridică, a unei organizații obștești. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autoriser.**

AUTORIZÁRE, *autorizări,* s.f. Faptul de *a autoriza.* [Pr.: *a-u-*] — V. **autoriza.**

AUTORIZÁT, -Ă, *autorizați, -te,* adj. Împuternicit cu o autoritate (publică); împuternicit să facă, să spună etc. ceva. ✦ Făcut de o persoană care are o autorizație. [Pr.: *a-u-*] — V. **autoriza.**

AUTORIZÁȚIE, *autorizații,* s.f. Permisiune, împuternicire (oficială) de a face ceva. ✦ (Concr.) Document eliberat în acest scop. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autorisation.**

AUTORUTIÉR, -Ă, *autorutieri, -e,* adj. Relativ la transportul auto. [Pr.: *a-u-to-ru-ti-er*] — Din fr. **autoroutier.**

AUTOSALVÁRE, *autosalvări,* s.f. Autosanitară. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[2]**-** + **salvare.**

AUTOSANITÁRĂ, *autosanitare,* s.f. Automobil special echipat care transportă bolnavii, răniții etc.; autosalvare. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[2]**-** + **sanitară.**

AUTOSCÁRĂ, *autoscări,* s.f. Autovehicul prevăzut cu o scară pentru înălțimi mari. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[2]**-** + **scară.**

AUTOSCRÉPER, *autoscrepere,* s.n. Autovehicul prevăzut cu un screper. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[2]**-** + **screper.**

AUTOSELECTÓR, *autoselectoare,* s.n. Incubator pentru clocirea icrelor. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]**-** + **selector.**

AUTOSERVÍ, *autoservesc,* vb. IV. Refl. A se servi singur (într-un magazin, într-un restaurant special amenajat). [Pr.: *a-u-*] — Din **autoservire** (derivat regresiv).

AUTOSÉRVICE, *autoservice-uri,* s.n. Service pentru autovehicule. [Pr.: *a-u-to-ser-vis*] — Din engl. **auto-service.**

AUTOSERVÍRE, *autoserviri,* s.f. **1.** Acțiunea de a se servi singur; sistem de desfacere a mărfurilor în magazine speciale sau a mâncării și a băuturii în restaurante, în care clientul se servește singur. **2.** Magazin sau local de alimentație publică în care se practică acest sistem. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]**-** + **servire**. Cf. engl. s e l f - s e r v i c e.

AUTOSIFÓN, *autosifoane,* s.n. Recipient metalic pentru prepararea sifonului la domiciliu. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autosiphon.**

AUTOSPECIÁLĂ, *autospeciale,* s.f. Autovehicul cu caroseria adaptată unor transporturi, operații sau servicii speciale. [Pr.: *a-u-to-spe-ci-a-*] — **Auto**[2]**-** + **special.** Cf. it. a u t o s p e c i a l e.

AUTOSPÓRT, *autosporturi,* s.n. Autoturism cu motor puternic, care poate realiza viteze mari, folosit în întrecerile sportive. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[2]**-** + **sport.**

AUTOSTÁȚIE, *autostații,* s.f. Stație de autobuze. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[2]**-** + **stație.**

AUTOSTIVUITÓR, *autostivuitoare,* s.n. Mașină de stivuit. [Pr.: *a-u-to-sti-vu-i-*] — **Auto**[2]**-** + **stivuitor.**

AUTOSTÓP, *autostopuri,* s.n. **1.** Instalație de semnalizare luminoasă așezată la întretăierea străzilor pentru dirijarea circulației. ✦ Instalație de oprire automată a unui vehicul feroviar când linia nu este liberă. **2.** Procedeu prin care un pieton oprește un automobil pentru a parcurge cu el o anumită distanță. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **auto-stop.**

AUTOSTOPÍST, -Ă, *autostopiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care face autostopul (**2**). [Pr.: *a-u-*] — **Autostop** + suf. *-ist* (după fr. *auto-stoppeur).*

AUTOSTRÁDĂ, *autostrăzi,* s.f. Șosea modernă de mare capacitate, ale cărei sensuri de circulație, despărțite printr-un gard sau o fâșie îngustă de teren, au mai multe benzi, permițând viteze mari de rulare. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autostrade,** it. **autostrada.**

AUTOSTROPITOÁRE, *autostropitori,* s.f. Autovehicul pentru stropitul (și spălatul) străzilor. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[2]**-** + **stropitoare.**

AUTOSUGÉSTIE, *autosugestii,* s.f. Influențare, spontană sau intenționată, a propriului psihic prin idei sau imagini mentale. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autosuggestion.**

AUTOSUGESTIONÁ, *autosugestionez,* vb. I. Refl. A se sugestiona. [Pr.: *a-u-to-su-ges-ti-o-*] — **Auto**[1]**-** + **sugestiona.**

AUTOSUPRAVEGHEÁ, *autosupraveghez,* vb. I. Refl. A se autocontrola. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]**-** + **supraveghea.**

AUTOȘASÍU, *autoșasiuri,* s.n. **1.** Șasiu pentru autovehicule. **2.** Șasiu lipsit de caroserie. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[2]**-** + **șasiu.**

AUTOȘENÍLĂ, *autoșenile,* s.f. Autovehicul de transport echipat cu șenile. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autochenille.**

AUTOȘENILÉTĂ, *autoșenilete,* s.f. Autovehicul de transport echipat cu două șenile în spate și cu roți în față. [Pr.: *a-u-*] — Cf. a u t o ș e n i l ă.

AUTOTAXÁRE s.f. Compostare, de către călători, a biletelor de călătorie în vehicule de transport în comun. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]**-** + **taxare.**

AUTOTÉLIC, -Ă, *autotelici, -ce,* adj. (Fil.) Care conține în el însuși scopul său; cu finalitate lăuntrică. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autotélique.**

AUTOTIPÍE, (**2**) *autotipii,* s.f. **1.** Procedeu de executare a unui clișeu zincografic într-o singură culoare, care redă nuanțele de umbră și de lumină prin descompunerea imaginii în puncte sau în linii. **2.** Clișeu obținut prin autotipie (**1**). [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autotypie.**

AUTOTOMÍE s.f. Pierdere reflexă și spontană, la unele animale, a cozii, cleștilor etc., care ulterior se pot regenera. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autotomie.**

AUTOTOXÍNĂ, *autotoxine,* s.f. Toxină rezultată din metabolismul propriu cu efect nociv asupra organismului. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]**-** + **toxină.**

AUTOTRACTÓR, *autotractoare,* s.n. Autovehicul de tracțiune de mare putere, montat pe roți de cauciuc, de metal sau pe șenile și de care este legată de obicei o remorcă. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autotracteur.**

AUTOTRACȚIÚNE s.f. Tracțiune realizată cu motor propriu cu ardere internă. [Pr.: *a-u-to-trac-ți-u-*] — **Auto**[2]**-** + **tracțiune.**

AUTOTRÁILER, *autotrailere,* s.n. Autovehicul pentru transportul pieselor grele. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[2]**-** + **trailer.**

AUTOTRANSFORMATÓR, *autotransformatoare,* s.n. Transformator electric cu o singură înfășurare (cu o tensiune de intrare și una de ieșire). [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autotransformateur.**

AUTOTRANSPÓRT, *autotransporturi,* s.n. Transport cu autovehicule. [Pr.: *a-u-*] — Din rus. **avtotransport.**

AUTOTRANSPORTÓR, *autotransportoare,* s.n. Autovehicul militar blindat pentru transportul de trupe. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[2]**-** + **transportor.**

AUTOTRÉN, *autotrenuri,* s.n. Autovehicul cu una sau mai multe remorci. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[2]**-** + **tren.**

AUTOTRENÍST, *autotreniști,* s.m. Șofer de autotren. [Pr.: *a-u-*] — **Autotren** + suf. *-ist.*

AUTOTRÓF, -Ă, *autotrofi, -e,* adj. (Despre organisme vegetale) Care este capabil să sintetizeze independent substanțe organice din cele anorganice. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autotrophe.**

AUTOTROFÍE s.f. Mod de hrănire specific organismelor autotrofe. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autotrophie.**

AUTOTÚN, *autotunuri,* s.n. **1.** Tun de calibru mare tractat de un autovehicul. **2.** Autovehicul de luptă echipat cu o piesă de artilerie. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[2]**-** + **tun** (după fr. *autocanon).*

AUTOTURÍSM, *autoturisme,* s.n. Automobil cu caroserie închisă sau deschisă, cu care se transportă un număr redus de persoane; turism. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[2]**-** + **turism.**

AUTOTÚRN, *autoturnuri,* s.n. Autovehicul prevăzut cu o platformă care se poate înălța și roti, folosit la lucrările de instalații și de întrețineri electrice aeriene. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[2]**-** + **turn.**

AUTOUTILÁ, *autoutilez,* vb. I. Refl. A se utila cu mijloace proprii. [Pr.: *a-u-to-u-*] — **Auto**[1]**-** + **utila.**

AUTOUTILÁRE, *autoutilări,* s.f. Acțiunea de *a se autoutila.* [Pr.: *a-u-to-u-*] — V. **autoutila.**

AUTOUTILÁT, -Ă, *autilați, -te,* adj. Care s-a utilat cu mijloace proprii. [Pr.: *a-u-to-u-*] — V. **autoutila.**

AUTOUTILITÁRĂ, *autoutilitare,* s.f. Autovehicul pentru transportul unor cantități mici de mărfuri. [Pr.: *a-u-to-u-*] — **Auto**[2]**-** + **utilitar.**

AUTOVACCÍN, *autovaccinuri,* s.n. Vaccin obținut din germenii izolați de la bolnavul respectiv. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autovaccin.**

AUTOVACCINÁ, *autovaccinez,* vb. I. **1.** Tranz. A supune autovacinării. **2.** Refl. A se vaccina singur. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autovacciner.**

AUTOVACCINÁRE, *autovaccinări,* s.f. Acțiunea de *a (se) autovaccina*. [Pr.: *a-u-*] — **Auto**[1]**-** + **vaccinare.**

AUTOVACCINÁT, -Ă, *autovaccinați, -te,* adj. **1.** Care a fost vaccinat cu autovaccin. **2.** Care s-a vaccinat singur. [Pr.: *a-u-*] — V. **autovaccina.**

AUTOVEHÍCUL, *autovehicule,* s.n. Vehicul terestru, autopropulsat, suspendat pe roți, șenile sau tălpi de alunecare, care servește la transportul oamenilor sau al bunurilor. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autovéhicule.**

AUTOZÓM, *autozomi,* s.m. (Biol.) Cromozom din celulele somatice. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **autosome.**

AUTUMNÁL, -Ă, *autumnali, -e,* adj. De toamnă, tomnatic. — Din lat. **autumnalis,** fr. **automnal.**

AUXILIÁR, -Ă, *auxiliari, -e,* adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Element) care ajută la ceva, care se află pe plan secundar față de ceva principal; (element) ajutător. ✦ (Parte de vorbire) care exprimă raporturi între cuvinte; (verb) care ajută la formarea timpurilor și a modurilor compuse. **2.** Adj. (Mat.) Cu ajutorul căruia se poate rezolva mai ușor o problemă. [Pr.: *a-u-gzi-li-ar*] — Din fr. **auxiliaire,** lat. **auxiliaris.**

AUXÍNĂ, *auxine,* s.f. Substanță fiziologică activă care condiționează creșterea plantelor. [Pr.: *a-u-*] — Din fr. **auxine.**

AÚZ s.n. **1.** Simț cu ajutorul căruia se percep sunetele. ✧ *Auz muzical* = aptitudine de a distinge, memora și reproduce corect sunete muzicale. **2.** Faptul de a auzi; auzire. *La auzul acestor cuvinte s-a supărat.* — Din **auzi** (derivat regresiv).

AUZÍ, *aúd,* vb. IV. **1.** Tranz. A percepe sunetele, zgomotele cu ajutorul auzului. ✧ Expr. *Să te-audă Dumnezeu !* = să se împlinească cele pe care (mi) le dorești ! *N-aude, n-a vede (n-a greul pământului)* = se face că nu știe nimic. *Eu spun, eu aud* = degeaba vorbesc, nu mă ascultă nimeni. (Refl. pas.) *Să se audă musca (zburând) !* = să fie tăcere deplină ! **2.** Tranz. (La imper.) A lua seama la cele ce se spun; a asculta. *Ia auzi ce-ți spun !* **3.** Intranz. și tranz. (Interogativ) A înțelege, a pricepe. ✦ Intranz. (La prez. ind. pers. 1) **a)** (Ca răspuns la o chemare) Poftim ? ce dorești ?; **b)** Poți tăgădui ? mă mai poți contrazice ? **4.** Tranz. și intranz. A afla (o veste, o știre etc.). ✧ Loc. adv. *Din auzite* = din câte a aflat cineva de la alții, din zvon public. ✧ Expr. (Intranz.) *A auzi de cineva* (sau de ceva) = a cunoaște pe cineva (sau ceva) din cele ce se spun despre el. *A nu mai auzi de cineva* = a nu mai ști, a nu mai afla nimic despre cineva. *A nu (mai) voi să audă de cineva* = a rupe orice relații cu cineva. *Să auzim de bine !* formulă de urare la despărțire. ✦ Refl. (La pers. 3) A se vorbi, a se zvoni. [Pr.: *a-u-*. — Prez. ind. și: (pop.) *aúz*] — Lat. **audire.**

AUZÍRE s.f. (Rar) Faptul de *a auzi;* auz. [Pr.: *a-u-*] — V. **auzi.**

AUZÍT s.n. Auz (**2**), auzire. [Pr.: *a-u-*] — V. **auzi.**

AUZITÓR, -OÁRE, *auzitori, -oare,* s.m. și f. (Înv.) Auditor. [Pr.: *a-u-*] — **Auzi** + suf. *-tor.*

AVÁET, *avaeturi,* s.n. Impozit încasat în Țara Românească (în sec. XVIII–XIX) la numirea în funcții, pentru obținerea unor drepturi, a unor beneficii etc. — Din tc. **havaet** „venituri".

AVÁL s.n. (În loc. adv.) *În aval* = în josul văii, spre vărsare (în raport cu un punct de referință). — Din fr. **aval.**

AVALÁNȘĂ, *avalanșe,* s.f. Masă de zăpadă care se desprinde de pe coasta unui munte și se rostogolește la vale (antrenând zăpada, pietrele, copacii etc. întâlniți în cale); lavină. ✦ Fig. (Cu determinări) Cantitate mare (de...), năvală (de...). *Avalanșă verbală.* — Din fr. **avalanche.**

AVÁN, -Ă, *avani, -e,* adj. (Pop.; adesea adverbial) Strașnic, grozav, cumplit (de tare, de mare, de rău, de crud etc.). — Din tc. **avvan** „perfid", ngr. **avánis** „calomniator".

AVANBÉC, *avanbecuri,* s.n. Partea din amonte a unei pile de pod, având rolul de a despărți firul apei și de a proteja pila. [Var.: (rar) **avantbéc**] — Din fr. **avant-bec.**

AVANCRÓNICĂ, *avancronici,* s.f. Cronică a unui spectacol scrisă înainte de a fi avut loc premiera. — Din fr. **avant-chronique** (după *avanpremieră, avanscenă).*

AVANGÁRDĂ, (**1**) *avangărzi,* (**2**) *avangarde,* s.f. **1.** (Adesea fig.) Unitate sau subunitate militară care se deplasează în fața forțelor principale ca element de siguranță. ✧ Loc. adj. *De avangardă* = **a)** care merge în frunte, care conduce; **b)** care luptă împotriva formelor și a tradițiilor consacrate (în literatură și artă). **2.** Mișcare literară, artistică etc. care joacă (prin noutățile aduse) rol de precursor. — Din fr. **avant-garde.**

AVANGARDÍSM s.n. **1.** Mișcare intelectuală apărută la începutul sec. XX, caracterizată prin căutarea unor soluții radicale și prin ruperea de trecut și de tradiție. **2.** Curent literar-artistic care sparge canoanele artei tradiționale, recurgând adesea la formule îndrăznețe sau excentrice. — **Avangardă** + suf. *-ism.*

AVANGARDÍST, -Ă, *avangardiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al avangardismului. **2.** Adj. Care aparține avangardismului, privitor la avangardism. — Din fr. **avant-gardiste.**

AVANPÓRT, *avanporturi,* s.n. Port subsidiar, de obicei la gura unui estuar, creat atunci când portul principal este la o distanță neconvenabilă. — Din fr. **avant-port.**

AVANPÓST, *avanposturi,* s.n. Unitate militară de siguranță, instalată în fața trupelor principale proprii, aflate în staționare sau în apărare; poziție pe care se află o asemenea unitate. — Din fr. **avant-poste.**

AVANPREMIÉRĂ, *avanpremiere,* s.f. Spectacol dat ca ultimă repetiție în fața unui cerc de specialiști și invitați. [Pr.: *-mi-e-*] — Din fr. **avant-première.**

AVÁNS, *avansuri,* s.n. **1.** Sumă de bani plătită anticipat în contul unor servicii, al unor lucrări etc. **2.** (În expr.) *A face* (cuiva) *avansuri* = a încerca să obțină prietenia sau dragostea cuiva prin lingușiri, concesii (de ordin etic) etc. **3.** Interval de timp, distanță etc. cu care cineva sau ceva se află înaintea altuia. — Din fr. **avance.**

AVANSÁ, *avansez,* vb. I. **1.** Intranz. A înainta, a merge (pentru a se apropia de o țintă urmărită). ✦ A progresa, a înainta. *Lucrările avansează.* **2.** Tranz. și intranz. A promova într-un grad, într-o funcție. **3.** Tranz. A da cu anticipație o sumă de bani, un bun material etc. — Din fr. **avancer.**

AVANSÁRE, *avansări,* s.f. Acțiunea de *a avansa.* — V. **avansa.**

AVANSÁT, -Ă, *avansați, -te,* adj. Care a ajuns la o treaptă de dezvoltare înaintată, la un stadiu înaintat. — V. **avansa.**

AVANSCÉNĂ, *avanscene,* s.f. **1.** Parte a scenei cuprinsă între cortină și rampă. **2.** Fiecare dintre cele două loji așezate lângă scenă. — Din fr. **avant-scène.**

AVANTÁJ, *avantaje,* s.n. **1**. Folos, profit pe care îl obține cineva în plus (în raport cu altul). **2**. Favoare, privilegiu de care se bucură cineva sau ceva. **3.** Superioritate (a cuiva sau a ceva) bazată pe o situație, pe o împrejurare favorabilă. — Din fr. **avantage.**

AVANTAJÁ, *avantajez,* vb. I. Tranz. A acorda cuiva un avantaj. ✦ A scoate în relief calitățile (fizice ale) cuiva. — Din fr. **avantager.**

AVANTAJÁNT, -Ă, *avantajanți, -te,* adj. (Rar) Avantajos. — **Avantaja** + suf. *-ant.*

AVANTAJÁRE s.f. Acțiunea de *a avantaja.* — V. **avantaja.**

AVANTAJÓS, -OÁSĂ, *avantajoși, -oase,* adj. Care oferă un avantaj; convenabil. ✦ Care scoate în relief calitățile fizice ale cuiva. *Îmbrăcăminte avantajoasă.* — Din fr. **avantageux.**

AVANTBÉC v. **avanbec.**

AVANTRÉN, *avantrenuri,* s.n. Partea anterioară a plugurilor și a semănătoarelor cu tracțiune animală care asigură stabilitatea și direcția în timpul lucrului. — Din fr. **avant-train.**

AVÁR[1]**, -Ă,** *avari, -e,* adj., s.m. și f. (Om) zgârcit. — Din fr. **avare,** lat. **avarus.**

AVÁR[2]**, -Ă,** *avari, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană făcând parte dintr-o populație turcică așezată în Câmpia Panoniei în timpul marilor migrațiuni ale popoarelor de la începutul Evului Mediu. **2.** Adj. Care aparține avarilor (**1**), privitor la avari. — Din fr. **Avares,** lat. **Avarus.**

AVARIÁ, *avariez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să sufere sau a suferi o avarie; a (se) strica, a (se) deteriora. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **avarier.**

AVARIÁT, -Ă, *avariați, -te,* adj. Care a suferit o avarie. [Pr.: *-ri-at*] — V. **avaria.**

AVÁRIE, *avarii,* s.f. Stricăciune, deteriorare (însemnată) suferită de o navă, de o mașină, de o construcție etc.— Din fr. **avarie.**

AVARIÉRE, *avarieri,* s.f. Faptul de *a (se) avaria.* [Pr.: *-ri-e-*] — V. **avaria.**

AVARÍȚIE s.f. Zgârcenie. — Din lat. **avaritia,** fr. **avarice.**

AVÁT, *avați,* s.m. Pește răpitor de apă dulce, asemănător cu crapul, cu spinarea verzuie *(Aspius aspius).* — Et. nec.

AVATÁR, *avataruri,* s.n. Nume dat în hinduism reincarnărilor zeilor. ✦ Fig. Transformare (adesea în rău) în evoluția unei ființe. — Din fr. **avatar.**

ÁVĂ[1] s.m. (Rar) Părinte, tată; *p. ext.* nume dat călugărilor bătrâni. — Din sl. **avva.**

ÁVĂ[2]**,** *ave,* s.f. Unealtă de pescuit formată din trei fâșii de plasă, care se așază vertical în apă cu ajutorul unor bucăți de plută prinse la marginea lor superioară și al unor bucăți de plumb la cea inferioară. — Din tc., bg. **av.**

AVÂNT, *avânturi,* s.n. **1.** Vioiciune, energie, forță în mișcări. ✧ Loc. vb. *A-și lua avânt* = a se avânta. **2.** Însuflețire, elan, entuziasm. **3.** Dezvoltare rapidă, progres remarcabil (într-un domeniu, într-o epocă etc.). — Din **avânta** (derivat regresiv).

AVÂNTÁ, *avánt,* vb. I. **1**. Refl. și tranz. A (se) repezi plin de însuflețire (spre cineva sau ceva). ✦ Refl. A-și deschide drum cu îndrăzneală. **2**. Tranz. (Rar) A împinge cu energie înainte pe cineva sau ceva; a imprima o mișcare violentă. ✦ A insufla avânt. — **A**[3] + **vânt.**

AVÂNTÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) avânta.* — V. **avânta.**

AVÂNTÁT, -Ă, *avântați, -te,* adj. (Adesea adverbial) Plin de avânt; vioi, însuflețit, entuziast. — V. **avânta.**

AVEÁ, *am,* vb. II. Tranz. **I. 1.** A stăpâni, a poseda, a deține. ✧ Expr. (Fam.) *Ce-am avut și ce-am pierdut* = n-am ce pierde; puțin îmi pasă. ✧ Fig. (Complementul indică abstracte) *A avea o idee.* ✧ Loc. vb. *A avea asemănare* = a se asemăna. *A avea bucurie* = a se bucura. *A avea o dorință* = a dori. *A avea nădejde* = a nădăjdui. **2.** A primi, a căpăta, a obține, a câștiga. *Ai un leu de la mine dacă îmi spui.* **3.** A dispune de ceva, a se bucura de ceva. *Am un ceas de răgaz.* ✦ A se folosi de serviciile cuiva sau de ceva. *Are un doctor bun.* **4.** A fi compus din..., alcătuit din...; a fi înzestrat sau prevăzut cu... *Blocul are două etaje.* ✦ A conține, a cuprinde. *Lucrarea are tabele.* **5.** A ține, a purta. *În mână avea un buchet.* ✧ Expr. *A avea drag* (pe cineva) sau (refl. recipr.) *a se avea dragi* = a (se) iubi. (Refl.) *A se avea bine* (cu cineva) = a fi prieten cu cineva; a fi în relații de dragoste cu cineva. *A se avea rău* (cu cineva) = a fi certat cu cineva; a se dușmăni. ✦ A fi îmbrăcat cu... *Avea un palton de blană.* **6.** A fi de o anumită dimensiune, greutate, vârstă etc. *Bara are 2 m.* ✧ Expr. *A nu (mai) avea margini* = a întrece orice măsură. **7.** A fi cuprins de o senzație sau de un sentiment. *A avea foame.* ✧ Expr. *Ce ai ?* = ce (necaz sau durere) ți s-a întâmplat ? *N-are nimic !* = **a)** nu i s-a întâmplat niciun rău; **b)** n-are nicio importanță. *A avea ceva* (cu cineva) = a purta necaz cuiva, a nu putea suferi pe cineva. ✦ A suferi (de o boală). *Are pojar.* **II. 1.** (Urmat de un verb la infinitiv, conjunctiv sau supin) **a)** A trebui să... *Are de făcut cumpărături;* **b)** (În formă negativă) A fi destul să... *N-are decât să spună și se va face;* **c)** (În formă negativă) A nu putea să... *N-are ce zice;* **d)** (Rar) A fi în drept. ✧ Expr. (Eliptic) *N-ai* (sau *n-are* etc.) *decât !* = fă cum vrei (sau facă cum vrea etc.) ! treaba ta (sau a lui etc.) ! **2.** (Urmat de un verb la infinitiv sau conjunctiv) A ști (cum.., când.., unde.., cine.., ce..), a găsi. *Are ce să facă.* ✦ Unipers. A fi, a se găsi cineva (să facă ceva). *N-are cine să-l mângâie.* **III.** (Cu valoare de verb auxiliar) **1.** (Servește la formarea perfectului compus) *A venit.* **2.** (Servește la formarea modului optativ-condițional) *Ar veni.* **3.** (Servește, urmat de un verb la conjunctiv, la formarea unui viitor popular familiar). *Au să vină.* [Prez. ind. *am, ai, are, avem, aveți, au,* (**III 1**) *am,*

ai, a, am, ați, au, (**III 2**) *aș, ai, ar, am, ați, ar,* prez. conj. pers. 2 sg. *ai* și (reg.) *aibi,* pers. 3 *aibă*] — Lat. **habere.**

AVÉN s.n. v. **avenă.**

AVÉNĂ, *avene,* s.f. Prăpastie circulară formată în roci calcaroase, în care se scurg adesea apele de suprafață. [Var.: **avén** s.n.] — Din fr. **aven.**

AVENTURÁ, *aventurez,* vb. I. Refl. A întreprinde o acțiune riscantă, primejdioasă; a se expune riscului. — Din fr. **aventurer.**

AVENTÚRĂ, *aventuri,* s.f. **1.** Acțiune îndrăzneață și riscantă; întreprindere dubioasă, necinstită. **2.** Legătură amoroasă întâmplătoare (și trecătoare). — Din fr. **aventure.**

AVENTURIÉR, -Ă, *aventurieri, -e,* s.m. și f. Persoană căreia îi plac aventurile. [Pr.: *-ri-er*] — Din fr. **aventurier.**

AVENTURÍN s.n. (Geol.) Varietate de cuarț galben, roșu sau brun, ce conține numeroase foițe de mică care reflectă puternic lumina. — Din fr. **aventurine.**

AVENTURÍSM s.n. (Rar) Spirit de aventură. ✦ Înclinație de a acționa în mod pripit, de a lua decizii riscante. — Din fr. **aventurisme.**

AVENTURÍST, -Ă, *aventuriști, -ste,* adj. Privitor la aventură, care ține de aventură, înclinat spre aventură. — **Aventură** + suf. *-ist.*

AVENTURÓS, -OÁSĂ, *aventuroși, -oase,* adj. Cu multe aventuri; care constituie o aventură; (despre oameni) căruia îi plac acțiunile îndrăznețe și riscante. — Din fr. **aventureux.**

AVÉRE, *averi,* s.f. Totalitatea bunurilor care se află în posesia cuiva; avut, avuție. ✦ Sumă foarte mare de bani. — V. **avea.**

AVÉRS s.n. (În opoziție cu *revers*) Fața unei monede sau a unei medalii, înfățișând chipul emițătorului, stema țării etc. — Din fr. **avers.**

AVÉRSĂ, *averse,* s.f. Ploaie torențială de scurtă durată. — Din fr. **averse.**

AVERSIÚNE, *aversiuni,* s.f. Sentiment de dezgust sau de antipatie profundă față de cineva ori de ceva. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **aversion,** lat. **aversio, -onis.**

AVERTISMÉNT, *avertismente,* s.n. **1.** Înștiințare prealabilă, prevenire, semnal (asupra unui risc sau a unei primejdii). **2.** Sancțiune administrativă aplicată unui angajat pentru o abatere disciplinară. ✧ Expr. *A da cuiva un avertisment* = a atrage atenția cuiva să nu repete o greșeală. ✦ Sancțiune prin care arbitrul atrage atenția unui sportiv pentru o abatere de la prevederile regulamentare ale jocului. — Din fr. **avertissement.**

AVERTIZÁ, *avertizez,* vb. I. Tranz. A atrage cuiva atenția, a preveni pe cineva (asupra consecințelor unei acțiuni). — După fr. **avertir.**

AVERTIZÁRE, *avertizări,* s.f. Acțiunea de *a avertiza.* — V. **avertiza.**

AVERTIZÁT, -Ă, *avertizați, -te,* adj. Care a primit un avertisment; somat. — V. **avertiza.**

AVERTIZÓR, *avertizoare,* s.n. Aparat de semnalizare optică sau acustică, folosit în scopul prevenirii accidentelor, avariilor etc. — Din fr. **avertisseur.**

AVIÁR, -Ă, *aviari, -e,* adj. Referitor la păsări. *Gripă aviară.* [Pr.: *-vi-ar*] — Din fr. **aviaire,** lat. **aviarius.**

AVIASÁN s.n. Organizația aviației sanitare din România. [Pr.: *-vi-a-*] — **Avia**[ție] + **san**[itară].

AVIÁTIC, -Ă, *aviatici, -ce,* adj. De aviație, privitor la aviație. [Pr.: *-vi-a-*] — Din germ. **aviatisch.**

AVIATÓR, -OÁRE, *aviatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care pilotează un avion sau care face parte din echipajul unui avion (ori al altei aeronave mai grele decât aerul). [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **aviateur.**

AVIÁȚIE, *aviații,* s.f. **1.** Zbor cu ajutorul aeronavelor mai grele decât aerul; tehnica acestui zbor. ✦ Ramură a aeronauticii care se ocupă cu construcția și funcționarea acestor aeronave. **2.** Totalitatea avioanelor de care dispune o țară, o societate comercială etc. ✧ *Aviație sanitară* = formație sanitară dotată cu avioane în vederea acordării asistenței medicale de urgență; aviasan. *Aviație militară* = forța militară aeriană; diviziune a armatei care cuprinde această forță. [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **aviation.**

AVÍCOL, -Ă, *avicoli, -e,* adj. Care aparține aviculturii, care se referă la avicultură. — Din fr. **avicole.**

AVICULTÓR, -OÁRE, *avicultori, -oare,* s.m. și f. Specialist în avicultură. — Din fr. **aviculteur.**

AVICULTÚRĂ s.f. **1.** Creșterea păsărilor. **2.** Știință care studiază tehnologiile de creștere și ameliorare a speciilor și raselor de păsări în scopuri economice. — Din fr. **aviculture.**

AVÍD, -Ă, *avizi, -de,* adj. Stăpânit de dorințe puternice, cuprins de interes, de pasiune (pentru lucruri folositoare). ✦ (Peior.) Cuprins de poftă necumpătată, de lăcomie; lacom. — Din fr. **avide,** lat. **avidus.**

AVIDITÁTE s.f. Însușirea de a fi avid. ✦ (Peior.) Lăcomie. — Din fr. **avidité,** lat. **aviditas, -atis.**

AVIOFÓN, *aviofoane,* s.n. Tub acustic folosit de membrii echipajului unui avion pentru a comunica în timpul zborului. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **aviophone.**

AVIÓN, *avioane,* s.n. Aeronavă mai grea decât aerul, susținută de aripi și propulsată de motoare; aeroplan. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **avion.**

AVIONÉTĂ, *avionete,* s.f. Avion mic (pentru turism, sport, școală etc.). [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **avionnette.**

AVITAMINÓZĂ, *avitaminoze,* s.f. Boală provocată de lipsa îndelungată a vitaminelor din alimentație. — Din fr. **avitaminose.**

AVIVÁ, *avivez,* vb. I. Tranz. A da o nuanță mai vie culorii țesăturilor sau pieilor prin tratarea lor cu anumite substanțe. — Din fr. **aviver.**

AVIVÁRE, *avivări,* s.f. Acțiunea de *a aviva.* — V. **aviva.**

AVÍZ, *avize,* s.n. **1.** Înștiințare (publică) scrisă cu caracter oficial. ✧ Expr. (Glumeț) *Aviz amatorilor,* se spune pentru a atrage atenția cuiva care pare să aibă un interes în problema în discuție. **2.** Părere, apreciere competentă emisă de cineva (din afară) asupra unei probleme aflate în dezbatere; rezoluție a unei autorități competente. — Din fr. **avis.**

AVIZÁ, *avizez,* vb. I. **1.** Tranz. A înștiința (printr-un aviz); a face cuiva o comunicare oficială. ✦ A atrage cuiva atenția în legătură cu o problemă. **2.** Intranz. A-și exprima părerea autorizată într-o chestiune în care a fost solicitat. — Din fr. **aviser.**

AVIZÁRE, *avizări,* s.f. Faptul de *a aviza.* — V. **aviza.**

AVIZÁT, -Ă, *avizați, -te,* adj. (Despre oameni) Care dă dovadă de pregătire, competență (într-un anumit domeniu). — Din fr. **avisé.**

AVIZIÉR, *aviziere,* s.n. Afișier. [Pr.: *-zi-er*] — **Aviz** + suf. *-ier.*

AVIZÓ, *avizouri,* s.n. Vas de război de tonaj mic și cu viteză mare. — Din fr. **aviso.**

AVOCÁDO, *avocado,* s.m., s.n. **1.** S.m. Arbore tropical din familia lauraceelor, originar din emisfera vestică. **2.** S.n. Fruct al avocadoului (**1**), de culoare verde-gălbuie, foarte parfumat, cu greutate variabilă. — Din engl. **avocado.**

AVOCÁT, -Ă, *avocați, -te,* s.m. și f. Persoană care, pe baza calificării și a profesiunii sale, are calitatea, de a acorda asistență juridică. ✧ Expr. *A se face* (sau *a fi*) *avocatul cuiva* = a lua insistent apărarea cuiva. [Var.: (rar) **advocát, -ă** s.m. și f.] — Din fr. **avocat,** lat. **advocatus.**

AVOCATÚRĂ s.f. Profesiunea de avocat. [Var.: (rar) **advocatúră** s.f.] — Din germ. **Advokatur.**

AVOCAȚIÁL, -Ă, *avocațiali, -e,* adj. (Rar) Avocățesc. [Pr.: *-ți-al*] — **Avocăț**[esc] + suf. *-ial.*

AVOCĂȚÉL, *avocăței,* s.m. (Depr.) Diminutiv al lui *avocat.* — **Avocat** + suf. *-el.*

AVOCĂȚÉSC, -EÁSCĂ, *avocățești,* adj. De avocat, specific avocatului. — **Avocat** + suf. *-esc.*

AVÓRT, *avorturi,* s.n. Întrerupere accidentală sau provocată a sarcinii, înainte ca fătul să fie viabil. — Din **avorta** (derivat regresiv).

AVORTÁ, *avortez,* vb. I. Intranz. A suferi sau a-și provoca un avort. — Din fr. **avorter.**

AVORTÓN, *avortoni,* s.m. Făt născut înainte de termen; *p. ext.* om degenerat, cu mari deficiențe. ✦ Fig. Operă (literară, artistică) ratată. — Din fr. **avorton.**

AVRÁM, *avrami,* s.m. (Reg.) Varietate de prun. — Din **avramă** (derivat regresiv).

AVRÁMĂ, *avrame,* s.f. (Reg.) Varietate de prune. — Din ngr. **avrámilo.**

AVRĂMEÁSĂ, *avrămese,* s.f. (Bot.; reg.) Veninariță. [Var.: **avrămeáscă** s.f.] — Cf. bg., rus. a v r a n.

AVRĂMEÁSCĂ s.f. v. **avrămeasă.**

AVUÁBIL, -Ă, *avuabili, -e,* adj. (Livr.) Care poate fi mărturisit. [Pr.: *-vu-a-*] — Din fr. **avouable.**

AVÚT, -Ă, (**1**) *avuți, -te,* adj., (**2**) *avuturi,* s.n. **1.** Adj. Care are o stare materială foarte bună; bogat. **2.** S.n. Avere. — V. **avea.**

AVUȚÍE, *avuții,* s.f. Avere. ✧ *Avuție națională* = totalitatea valorilor materiale și spirituale de care dispune o țară. — **Avut** + suf. *-ie.*

AX¹, *axuri,* s.n. **1.** (Tehn.) Organ de mașină de formă cilindrică (din oțel) care susține elementele în mișcare de rotație; osie. **2.** (Anat.) (În sintagma) *Ax cerebrospinal* = complex morfofuncțional reprezentat de creier și de măduva spinării. [Var.: **áxă** s.f.] — Din fr. **axe,** lat. **axis.**

AX² s.n. v. **axă¹.**

AXÁ, *axez,* vb. I. **1.** Tranz. A centra, a echilibra două sau mai multe piese cilindrice. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) orienta, a (se) desfășura într-un anumit sens, a (se) concentra în jurul a ceva. — Din fr. **axer.**

AXÁRE, *axări,* s.f. Acțiunea de *a (se) axa.* — V. **axa.**

ÁXĂ¹, *axe,* s.f. Dreaptă care se consideră a fi orientată într-un anumit sens. ✦ Dreaptă (sau obiect în formă de dreaptă) care ocupă o anumită poziție într-un sistem tehnic. ✦ Dreaptă imaginară în jurul căreia se face mișcarea de rotație a unui corp în jurul lui însuși. ✦ *Axa lumii* = prelungire a dreptei care unește polii Pământului până la intersecția cu sfera cerească. [Var.: **ax** s.n.]— Din fr. **axe.**

ÁXĂ² s.f. v. **ax¹.**

AXIÁL, -Ă, *axiali, -e,* adj. Care se referă la o axă, care se află pe o axă, în raport cu o axă. [Pr.: *-xi-al*] — Din fr. **axial.**

AXILÁR, -Ă, *axilari, -e,* adj. Care se află la axilă. — Din fr. **axillaire.**

AXÍLĂ, *axile,* s.f. **1.** (Anat.) Subsuoară. **2.** Loc unde se împreunează ramura cu trunchiul unei plante sau o frunză cu ramura. [Acc. și: *áxilă*] — Din fr. **axile.**

AXIOLÓGIC, -Ă, *axiologici, -ce,* adj. Care aparține axiologiei, privitor la axiologie. [Pr.: *-xi-o-*] — Din fr. **axiologique.**

AXIOLOGÍE s.f. Studiul filosofic sau teoria valorilor (etice, religioase, estetice). [Pr.: *-xi-o-*] — Din fr. **axiologie.**

AXIOMÁTIC, -Ă, (**1**) *axiomatici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care se întemeiază pe o axiomă; care are caracter de axiomă. **2.** S.f. Disciplină care studiază înlănțuirea corectă a axiomelor. [Pr.: *-xi-o-*] — Din fr. **axiomatique.**

AXIOMATIZÁ, *axiomatizez,* vb. I. Tranz. A reduce la un ansamblu de axiome. [Pr.: *-xi-o-*] — Din fr. **axiomatiser.**

AXIOMATIZÁRE, *axiomatizări,* s.f. Acțiunea de *a axiomatiza.* [Pr.: *-xi-o-*] — V. **axiomatiza.**

AXIÓMĂ, *axiome,* s.f. **1.** Adevăr fundamental admis fără demonstrație, fiind evident prin el însuși. **2.** (Mat.; Log.) Propoziție luată drept punct de plecare sau considerată fundamentală într-un domeniu și pentru care nu se cere demonstrație. [Pr.: *-xi-o-*] — Din fr. **axiome.**

AXIOMÉTRU, *axiometre,* s.n. (Nav.) Dispozitiv care indică poziția cârmei față de axa longitudinală a navei. [Pr.: *-xi-o-*] — Din fr. **axiomètre.**

AXIÓN, *axioane,* s.n. Imn de slavă (în Biserica ortodoxă). [Pr.: *-xi-on*] — Din ngr. **axión**[esti].

ÁXIS s.n. A doua vertebră cervicală, care se articulează cu atlasul[1]. — Din lat. **axis,** fr. **axis.**

AXOLÓT, *axoloți,* s.m. Larvă a unei specii de amblistomă, care se reproduce în stadiul larvar. — Din fr. **axolot.**

AXÓN, *axoni,* s.m. (Anat.) Prelungire a neuronului. — Din fr. **axone.**

AXONOMÉTRIC, -Ă, *axonometrici, -ce,* adj. Care aparține axonometriei, privitor la axonometrie. — Din fr. **axonométrique.**

AXONOMETRÍE, (**2**) *axonometrii,* s.f. **1.** Metodă de reprezentare a obiectelor spațiale pe un plan, astfel ca imaginea obținută să dea impresia realității. **2.** Reprezentare obținută prin această metodă.— Din fr. **axonométrie.**

AYATOLLÁH, *ayatollahi,* s.m. Șef religios la musulmanii șiiți. [Pr.: *a-ia-.* — Scris și: *ayatolah*] — Din fr. **ayatollah.**

AZALÉE, *azalee,* s.f. Nume dat mai multor arbuști ornamentali exotici cu flori roșii, roz sau albe *(Azalea)*. — Din fr. **azalée.**

AZBÉST s.n. Minereu fibros de culoare albă sau verzuie, care nu arde, folosit în industrie, ca material izolant. [Acc. și: *ázbest.* — Var.: **asbést** s.n.] — Din fr. **asbeste.**

AZBESTÓZĂ s.f. (Med.) Boală pulmonară profesională provocată de inhalarea particulelor de azbest. — Din fr. **asbestose.**

AZBOCIMÉNT s.n. Material de construcție obținut dintr-un amestec de ciment cu fibre de azbest. [Acc. și: *azbocíment*] — **Azb**[est] + **ciment.**

AZBÚCHE s.f. Termen folosit în trecut pentru a denumi alfabetul chirilic. ✧ Expr. *A fi la azbuche* = a fi abia la începutul învățăturii. ✦ Fig. Învățătură. — Din sl. **azŭ** „a" + **buki** „b".

AZBUCOÁVNĂ, *azbucoavne,* s.f. (Înv.) Abecedar. — Din sl. **azŭbukovĭno.**

AZEOTRÓP, -Ă, *azeotropi, -e,* adj. Care prezintă azeotropism; azeotropic. [Pr.: *-ze-o-*] — Din fr. **azéotrope.**

AZEOTRÓPIC, -Ă, *azeotropici, -ce,* adj. Azeotrop. [Pr.: *-ze-o-*] — Din fr. **azéotropique.**

AZEOTROPÍE s.f. Azeotropism. [Pr.: *-ze-o-*] — Din fr. **azéotropie.**

AZEOTROPÍSM s.n. Proprietate a unui amestec de lichide de a da prin fierbere vapori cu aceeași compoziție ca a amestecului lichid din care provin; azeotropie. [Pr.: *-ze-o-*] — Din fr. **azéotropisme.**

AZÉR, -Ă, *azeri, -e,* s.m. și f., adj. Azerbaidjan. — Din fr. **Azéri, -e.**

AZERBAIDJÁN, -Ă, *azerbaidjeni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația de bază a Azerbaidjanului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Azerbaidjanului sau azerbaidjenilor (**1**), privitor la Azerbaidjan ori la azerbaidjeni. ✦ (Substantiva, f.) Limbă din familia altaică, ramura turcică, vorbită de azerbaidjeni.— Din n.pr. **Azerbaidjan.**

ÁZI adv. **1.** În ziua de față, în ziua care e în curs; astăzi. ✧ *Azi-noapte* = în noaptea care tocmai a trecut. *Azi-dimineață* = în dimineața zilei în curs. *Azi după-amiază* = în după-amiaza ori după-masa zilei în curs. ✦ (Substantivat, m. invar.) Ziua care e în curs. ✦ (În corelație cu „mâine") **a)** Zi cu zi, zi după zi; **b)** Când..., când. ✧ Expr. *De ieri până azi* = într-un timp neașteptat de scurt. *Ba azi, ba mâine,* exprimă ideea de amânare continuă. *Azi-mâine* = în curând, zilele acestea; astăzi-mâine. *A trăi de azi pe mâine* = a trăi necăjit, strâmtorat, în sărăcie. (Rar) *Cu azi, cu mâine* = încet-încet. **2.** În epoca prezentă, în timpul sau în vremea de acum. — Lat. **hac die.**

AZÍL, *aziluri,* s.n. **1.** Loc unde cineva găsește ocrotire, adăpost, refugiu. ✧ *Drept de azil* = drept de a se stabili pe teritoriul altei țări, de care se bucură în virtutea legii un refugiat politic. **2.** Instituție de asistență socială pentru întreținerea bătrânilor, infirmilor, copiilor orfani etc. — Din fr. **asile,** lat. **asylum.**

AZILÁNT, -Ă, *azilanți, -te,* s.m. și f. Persoană care a cerut azil, fiind luată în evidența unui stat înainte de a obține statutul de refugiat. — Din germ. **Azilant.** Cf. fr. a s i l é.

ÁZIMĂ, *azime,* s.f. Pâine nedospită (consumată de mozaici la Paști și, de asemenea, folosită de catolici și de Biserica armeană la împărtășanie). — Din ngr. **ázima.**

AZIMIOÁRĂ, *azimioare,* s.f. Diminutiv al lui *azimă.* — **Azimă** + suf. *-ioară.*

AZIMÚT s.n. Unghi format de planul meridianului unui loc cu planul vertical care trece prin locul respectiv și printr-un punct dat. — Din fr. **azimut.**

AZIMUTÁL, -Ă, *azimutali, -e,* adj. Care se referă la azimut. — Din fr. **azimutal.**

AZÓIC, -Ă, *azoici, -ce,* adj. (Biol.; despre mediu) Care este lipsit de viață animală. [Pr.: *-zo-ic*] — Din fr. **azoïque.**

AZONÁL, -Ă, *azonali, -e,* adj. (Geogr.) Care nu corespunde unei zone. *Sol azonal. Vegetație azonală.* — Din fr. **azonal.**

AZOOSPERMÍE s.f. Absența spermatozoizilor din spermă, care determină sterilitatea. — Din fr. **azoospermie.**

AZÓT s.n. Corp gazos simplu, incolor, inodor și insipid, parte componentă a aerului și element esențial al țesuturilor vegetale și animale; nitrogen. — Din fr. **azote.**

AZOTÁT[1], *azotați,* s.m. Sare a acidului azotic; nitrat. — Din fr. **azotate.**

AZOTÁT[2], -Ă, *azotați, -te,* adj. Care are în compoziția sa azot. — Din fr. **azoté.**

AZOTEMÍE s.f. **1.** Cantitate (normală) de azot care există în sânge (sub formă de uree, acid uric etc.). **2.** (Med.) Creștere anormală a cantității de uree din sânge. — Din fr. **azotémie.**

AZÓTIC, -Ă, *azotici, -ce,* adj. (În sintagma) *Acid azotic* = acid oxigenat al azotului, lichid incolor, coroziv, oxidant puternic; acid nitric, (pop.) apă-tare. — Din fr. **azotique.**

AZOTÍT, *azotiți,* s.m. Sare a acidului azotos; nitrit. [Var.: **azotítă** s.f.] — Din fr. **azotite.**

AZOTÍTĂ s.f. v. **azotit.**

AZOTOBACTÉR subst. v. **azobacterie.**

AZOTOBACTÉRIE, *azobacterii,* s.f. Bacterie aerobă care fixează în sol azotul atmosferic, transformându-l în azot organic. [Var.: **azobactér** subst.] — Din fr. **azotobacter.**

AZOTÓS, -OÁSĂ, *azotoși, -oase,* adj. (În sintagma) *Acid azotos* = acid oxigenat al azotului, cu caracter oxidant și reducător; acid nitros. — Din fr. **azoteux.**

AZOTÚRĂ, *azoturi,* s.f. Combinație chimică rezultată din amoniac; nitrură. — Din fr. **azoture.**

AZOTURÍE s.f. (Med.) Eliminare excesivă prin urină a compușilor azotați (uree, acid uric, creatinină). — Din fr. **azoturie.**

AZTÉC, -Ă, *azteci, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte dintr-o uniune de triburi amerindiene care au trăit în regiunea centrală a statului Mexic. **2.** Adj. Care aparține aztecilor (**1**), privitor la azteci. — Din fr. **Aztèque.**

AZÚR s.n. Culoare albastră-deschis; *p. ext.* albastrul cerului. — Din fr. **azur,** lat. **azzurum.**

AZURÁ, *azurez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A albăstri ușor produsele textile albe. — Din fr. **azurer.**

AZURÁRE s.f. (Tehn.) Acțiunea de *a azura.* — V. **azura.**

AZURÁT, -Ă, *azurați, -te,* adj. Care a fost ușor albăstrit. — V. **azura.**

AZURÍT s.n. Carbonat natural bazic de cupru, de culoare albastră, folosit ca piatră de ornament, la fabricarea unor vopsele albastre și a unor fungicide. — Din fr. **azurite.**

AZURÍU, -ÍE, *azurii,* adj., s.n. **1.** Adj. Albastru-deschis; bleu. **2.** S.n. Culoare azurie (**1**). — **Azur** + suf. *-iu.*

AZVÂRLÍ, *azvârl,* vb. IV. **1.** Tranz. A arunca ceva (departe) printr-o mișcare rapidă și violentă. ✦ A da la o parte, a înlătura (un lucru nefolositor sau vătămător). **2.** Intranz. A arunca cu ceva asupra cuiva. ✦ (Mai ales despre cai) A izbi cu picioarele, a fi nărăvaș. **3.** Refl. A se repezi, a se năpusti, a se avânta, a se arunca. — Contaminare între **a[runca]** și **azvârli.**

AZVÂRLÍRE, *azvârliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) azvârli.* — V. **azvârli.**

AZVÂRLÍTĂ, *azvârlite,* s.f. (Pop.) Azvârlitură. ✧ *De-a azvârlita* = numele unui joc de copii care constă în aruncarea cât mai departe a unei pietre, a unui băț etc. ✧ Loc. vb. *A da de-a azvârlita* = a azvârli; a rostogoli (azvârlind). — V. **azvârli.**

AZVÂRLITÓR, -OÁRE, *azvârlitori, -oare,* adj. Care azvârle. ✦ (Substantivat, f.) Partea în contrapantă a unor jilipuri pe care lemnele purtate de apă sunt aruncate în grămadă. — **Azvârli** + suf. *-tor.*

AZVÂRLITÚRĂ, *azvârlituri,* s.f. Faptul de a azvârli; distanță până la care ajunge un obiect aruncat de cineva; aruncătură; azvârlită. ✦ Expr. *O azvârlitură de băț* = o distanță (foarte) mică. — **Azvârli** + suf. *-tură.*

Ă, Â

Ă, *ă,* s.m. **1.** A doua literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (vocală medială, cu deschidere mijlocie, nerotunjită). [Pl. şi: (**1,** n.) *ă-uri*].

ĂL, A, *ăi, ale,* adj. pron. dem. (Reg.) Cel, cea. *Ăl om.* [Gen.- dat. sg.: *ălui, ălei;* gen.-dat. pl.: *ălor*] — Lat. **illum, illa.**

ẮLA, ẮIA, *ăia, alea,* pron. dem., adj. pron. dem. (Pop. şi fam.) Acela, aceea. *A venit ăla. Lucrul ăla.* ✧ Expr. *Altă aia* = ciudăţenie, monstru. *Toate alea* = tot ce trebuie. [Gen.-dat. sg.: *ăluia, ăleia;* gen. -dat. pl.: *ălora*] — Lat. **illum, illa.**

ẮLALALT pron. dem., adj. pron. dem. v. **ălălalt.**

ẮLĂLALT, ÁIALALTĂ, *ăialalţi, alelalte,* pron. dem., adj. pron. dem. (Pop. şi fam.) Celălalt. *A vorbit ălălalt. Partea aialaltă.* [Gen. -dat. sg.: *ăluilalt, ăleilalte;* gen.-dat. pl.: *ălorlalţi, ălorlalte.* — Var.: **ắlalalt, ắllalt, ắilaltă** pron. dem., adj. pron. dem.] — **Ăl(a)** + **alalt** *(= ălalalt).*

ẮLLALT, ÁILALTĂ pron. dem., adj. pron. dem. v. **ălălalt.**

ẮRA interj. v. **îra.**

ĂST, ÁSTĂ, *ăşti, aste,* adj. pron. dem. (antepus) (Pop. şi fam.) Acest, această. ✧ Loc. adv. *(De) astă dată* = acum. *Astă-noapte* (sau *iarnă, primăvară* etc.) = în noaptea (sau iarna etc.) imediat precedentă. [Gen.-dat. sg.: *ăstui, astei* şi *ăstei;* gen.-dat. pl.: *ăstor*]. — Lat. **istum, ista.**

ẮSTA, ÁSTA, *ăştia, astea,* pron. dem., adj. dem. (postpus) (Pop. şi fam.) Acesta, aceasta. ✧ Loc. adv. *Pentru asta* = de aceea. ✧ Loc. adv. *Cu toate astea* = totuşi. [Gen.-dat. sg.: *ăstuia, ăsteia* şi *asteia;* gen.-dat. pl.: *ăstora*] — Lat. **istum, ista.**

ẮSTĂLALT, ÁSTĂLALTĂ, *ăştialalţi, astelalte,* pron. dem., adj. pron. dem. (Pop. şi fam.) Acesta (din doi) care este în apropierea noastră, cel mai aproape de noi. *A venit ăstălalt. Partea astălaltă.* [Gen.-dat. sg.: *ăstuilalt, ăsteilalte* şi *asteilalte;* gen.-dat. pl.: *ăstorlalţi, ăstorlalte*] — **Ăst** + **alalt** *(= ălalalt).*

Â, *â,* s.m. **1.** A treia literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (vocală medială, închisă, nerotunjită). [Pl. şi: (**1,** n.) *â-uri*].

B

B, *b,* s.m. **1.** A patra literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană oclusivă bilabială sonoră). [Pl. şi: (**1,** n.) *b-uri*]

BA adv. **1.** (Exprimă opoziţia faţă de ideea din propoziţia negativă sau interogativ-negativă anterioară, de obicei cu reluarea verbului) *N-am timp acum de tine! — Ba ai! Nu mi-ai văzut ochelarii? — Ba i-am văzut pe birou.* ✧ (Întărind pe *nu) Mă duc la meci. — Ba n-ai să te duci!* ✧ (Întărind pe *da* prin care se răspunde la o propoziţie interogativ-negativă sau se rectifică ideea din propoziţia negativă anterioară) *N-ai bani(?) — Ba da, am.* ✧ Expr. *A nu zice* (sau *spune) nici da, nici ba* = a nu se pronunţa într-o problemă; a se abţine. ✦ (Reg.; în expr.) *Ca mai ba* sau *nici (cam) mai ba!* = nici vorbă! nici pomeneală! ✦ (Pop.) Nu. *Fost-ai azi la sapă? — Ba!* ✦ (Cu slăbirea ideii de opoziţie, în expr.) *Ba bine că nu* = evident că da, se-nţelege. *Ba (nu) zău!* = **a)** (ir.) haida de! să fim serioşi!; **b)** să fim drepţi! **2.** (Urmat de *şi, chiar* sau *încă)* Mai mult, în plus, pe deasupra. *Cine bea fără măsură îşi bea banii, mintea, ba şi sănătatea.* **3**. (În corelaţie cu el însuşi, având rol de conjuncţie disjunctivă) Sau... sau; când... când; acum... acum; aci... aci. — Din bg., sb., pol., ucr. **ba.**

BABÁ, *babale,* s.f. Piesă cilindrică, de fontă sau oţel, fixată pe puntea navelor sau pe cheiuri, de care se leagă parâmele la acostare. — Din tc. **baba.**

BABÁC s.m. v. **babacă.**

BABÁCĂ, *babaci,* s.m. (Înv. şi reg.) Tată. ✧ Expr. *Trai, neneaco, cu* (sau *pe) banii babachii,* se spune despre cineva care duce o viaţă fără griji cu banii tatălui său sau, *p. ext.,* cu banii altuia. ✦ (Fam.; la pl.) Părinţi. [Var.: **băbácă, babác** s.m.] — Din ngr. **babákas.**

BABALÁC, *babalâci,* s.m. **1.** (Fam. şi depr.) Om bătrân şi neputincios; om îmbătrânit înainte de vreme. **2.** Stâlp gros de lemn care străbate ca o axă verticală centrul morii de vânt pentru ca aceasta să poată fi învârtită în bătaia vântului. — Din tc. **babalıc.**

BABÁN, -Ă, *babani, -e,* adj. (Fam.) Mare, de dimensiuni apreciabile, dolofan. *A prins o ştiucă babană.* — Et. nec.

BABARÓS, *babaroase,* s.n. (Arg.) Zar[1]. — Et. nec.

BABÁU s.m. v. **baubau.**

BABÁUA s.f. v. **baubau.**

BÁBĂ, *babe,* s.f. **I**. Femeie în vârstă înaintată; femeie trecută de tinereţe; băbătie, babetă[1]. ✦ Spec. Femeie bătrână care vindecă bolile prin mijloace empirice, prin vrăji, prin descântece etc. ✧ *Zilele babei* (sau *babelor)* ori *babele* = primele nouă sau douăsprezece zile ale lunii martie, în care vremea este adesea foarte schimbătoare. ✦ (Fam. şi glumeţ) Soţie. ✦ (În sintagmele) *(De-a) baba-oarba* = joc de copii în care unul dintre ei, legat la ochi, încearcă să-i prindă pe ceilalţi. *De-a baba-gaia* = joc de copii în care unul dintre ei, care face pe cloşca, îşi apără „puii" înşiraţi, în linie, în spatele lui, împotriva altuia care face pe „gaia"; de-a puia-gaia. **II. 1.** Bârnă pe care se sprijină un acoperiş sau un planşeu de lemn. **2.** Parte a unei copci[1] (**1**) în formă de toartă (numită şi *femeiuşcă),* în care se prinde o alta, în formă de cârlig (numită *moş).* **3.** (Iht.) Zglăvoacă (**1**). **4.** (Reg.) Ciupercă roşie, comestibilă, care creşte pe crengi uscate şi putrede. — Din bg., sb., ucr. **baba.**

BABÉTĂ[1], *babete,* s.f. (Fam.) Femeie bătrână, babă (**I**). — **Babă** + suf. *-etă.*

BABÉTĂ[2] s.f. v. **bavetă.**

BABÉTE, *babeţi,* s.n. (Iht.) Zglăvoacă (**1**) *(Cottus gobio).* — Et. nec.

BABEURRE s.n. Derivat acidulat din lapte, lipsit de grăsimi, folosit în alimentaţia sugarului. [Pr.: *babő̆r*] — Cuv. fr.

BABILONIÁN, -Ă, *babilonieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Populaţie semitică care a trăit în Babilon, în milen. II–I î.H.; (şi la sg.) persoană care a aparţinut acestei populaţii. **2.** Adj. Babilonic. *Cultura babiloniană.* — **Babilon** (n.pr.) + suf. *-ian.*

BABILÓNIC, -Ă, *babilonici, -ce,* adj. Care se referă la Babilon, din vremea Babilonului; babilonian. ✧ *Robia babilonică* = perioada exilului evreilor în Babilon. — Din lat. **babylonicus.**

BABILONÍE, *babilonii,* s.f. **1.** Vorbire sau scriere încâlcită, confuză. **2.** Învălmăşeală mare, dezordine. [Var.: **vavilonie** s.f.] — **Babilon** (n. pr.) + suf. *-ie.*

BÁBIŢĂ[1], *babiţe,* s.f. **1.** (Ornit.). Pelican. **2.** Numele a două specii de ciuperci, cu pălăria foarte tare, care cresc pe copaci şi din care se prepară iasca *(Polyporus fomentarius, Polyporus ignarius).* — Din bg., sb. **babica.**

BÁBIŢĂ[2], *babiţe,* s.f. (Pop.; mai ales la pl.) Diaree a sugarilor. — Din bg. **babici.**

BABÓI, *baboi,* s.m. (Iht.) **1.** Denumire generică dată peştilor de apă dulce. **2.** (Reg.) Biban. — Din bg. **baboj.**

BABOIÁŞ, *baboiaşi,* s.m. Diminutiv al lui *baboi*. [Pr.: *-bo-iaş*] — **Baboi** + suf. *-aş.*

BABÓRD, *baborduri,* s.n. Partea stângă a unei nave. ✦ Marginea din stânga a fuzelajului unei nave aeriene. — Din fr. **bâbord.**

BABÓRNIŢĂ, *babornițe,* s.f. Babă urâtă şi rea; cotoroanţă. ✦ Vrăjitoare. [Var.: (reg.) **băbórniţă** s.f.] — Contaminare între **babă** şi **bahorniţă.**

BÁBOŞĂ, *baboşe,* s.f. (Ornit.; reg.) Pelican. — Cf. b a b i ţ ă[1].

BABUÍN, *babuini,* s.m. Maimuţă cinocefală mare, cu buze proeminente. — Din fr. **babouin.**

BABÚŞCĂ, *babuşte,* s.f. Peşte de apă dulce, lung de 25–30 cm, argintiu pe spate, alb pe abdomen şi cu înotătoarele roşii; ocheană, bălos (**2**) *(Rutilus rutilus).* — Din bg. **babuşka.**

BABUVÍSM s.n. Doctrină politică din timpul Revoluţiei Franceze, creată de Babeuf, care preconiza egalitatea politică şi economică. — Din fr. **babouvisme.**

BABYSCHÍ, *babyschiuri,* s.n. Schi pentru copiii mici. [Pr.: *bebi-*] — **Baby** + **schi.**

BABYSCHILÍFT, *babyschilifturi,* s.n. Schilift pentru copiii mici. [Pr.: *bebi-*] — Din engl. **babyschilift.**

BABYSITTER, *babysitteri, -e,* s.m. şi f. Persoană remunerată, care îngrijeşte un copil. [Pr.: *bebisítăr*] — Din engl. **babysitter.**

BAC[1], *bacuri,* s.n. **1.** Ambarcaţiune cu fundul şi capetele plate, folosită pentru traversarea râurilor sau lacurilor de la un mal la altul sau pentru serviciile auxiliare ale unei nave; brudină, pod umblător. **2.** (Sport) Platformă sau ambarcaţiune cu vâsle, fixată pe apă pentru antrenamentul canotorilor, caiacriştilor şi canoiştilor. **3.** (Tehn.) Recipient, vas cu diverse utilizări industriale. — Din fr. **bac.**

BAC[2], *bacuri,* s.n. Element al sculelor şi dispozitivelor de strângere (menghine, mandrine etc.) cu care se prind piesele în vederea prelucrării lor. — Din germ. **Backe.**

BACÁL s.m. v. **băcan[2].**

BACALAUREÁT, -Ă, *bacalaureaţi, -te,* s.n., s.m. şi f., **1.** S.n. Examen de absolvire a liceului. ✦ Titlu obţinut în urma acestui examen. **2.** S.m. şi f. Persoană care a promovat examenul de bacalaureat (**1**). [Pr.: *-la-u-re-at*] — Din fr. **baccalauréat.**

BACANÁLĂ, *bacanale,* s.f. (La pl.) Sărbători nocturne la romani, cu dansuri, jocuri şi petreceri licenţioase închinate lui Bachus, zeul vinului. ✦ Fig. (Şi la sg.) Petrecere zgomotoasă şi destrăbălată. — Din fr. **bacchanale,** lat. **Bacchanalia.**

BACÁNTĂ, *bacante,* s.f. (La romani) Preoteasă a zeului Bachus; menadă. ✦ Fiecare dintre însoţitoarele zeului Bachus. ✦ Fig. Femeie destrăbălată. — Din fr. **bacchante.**

BACARÁ[1], (**2**) *bacarale,* s.f. **1.** Cristal (**1**) de calitate superioară. **2.** Obiect fabricat din acest cristal. — Din fr. **baccarat.**

BACARÁ[2], (**2**) *bacarale,* s.f. **1.** Joc de cărţi în care nouarii au valoare, iar decarii, numiţi *bacara,* sunt egali cu zero; maca. **2.** Partidă de bacara[2] (**1**). — Din fr. **baccara.**

BÁCĂ, *bace,* s.f. Fruct cu pericarp cărnos, cu pieliţă subţire şi cu miezul zemos, în care se află seminţele. — Din it., lat. **bacca.**

BACẮUL s.n. art. (Pop.; în expr.) *A-şi găsi bacăul* (cu cineva) = a da de bucluc (cu cineva), a o păţi. — Cf. magh. b a k ó „călău".

BACCEÁ, *baccele,* s.f. (Depr.) Bătrân ramolit, cu idei învechite. — Et. nec.

BACCELÍ, *baccelesc,* vb. IV. Refl. **1.** A îmbătrâni, a se ramoli, a deveni baccea. **2**. (Fam.) A se îngrășa, a se lăbărța. — Din **baccea.**

BACCELÍT, -Ă, *bacceliți, -te,* adj. (Fam.; despre oameni și despre obrazul lor) Îmbătrânit. ✦ Gras, lăbărțat. — V. **bacceli.**

BACHELÍTĂ s.f. Rășină sintetică obținută prin condensarea fenolului cu aldehidă formică, utilizată ca material electroizolant și la fabricarea unor obiecte de uz casnic sau industrial. — Din fr. **bakélite.**

BACI, *baci,* s.m. **1.** Cioban care conduce o stână. **2.** Persoană care câștigă și aruncă prima la jocul de arșice. — Et. nec.

BACIFÉR, -Ă, *baciferi, -e,* adj. (Despre plante) Care are ca fruct o bacă. — Din fr. **baccifère.**

BACIFÓRM, -Ă, *baciformi, -e,* adj. În formă de bacă. — Din fr. **bacciforme.**

BACÍL, *bacili,* s.m. Bacterie patogenă în formă de bastonaș. — Din fr. **bacille,** lat. **bacillus.**

BACILÁR, -Ă, *bacilari, -e,* adj. Care este produs de bacili; în formă de bacil; referitor la bacili. — Din fr. **bacillaire.**

BACILEMÍE s.f. (Med.) Infecție generalizată ca urmare a pătrunderii bacililor în vasele de sânge. — Din fr. **bacillémie**.

BACILIFÓRM, -Ă, *baciliformi, -e,* adj. Care are forma unui bacil. — Din fr. **bacilliforme.**

BACILÓZĂ, *baciloze,* s.f. Boală provocată de bacili; *spec.* tuberculoză (pulmonară). — Din fr. **bacillose.**

BACKGROUND, *backgrounduri,* s.n. **1.** Fundal. **2.** Fond orchestral al unei partituri solistice, mai ales în jazz. **3.** Tehnică de filmare la care o proiecție devine fundal. [Pr.: *bécgraŭnd*] — Din engl. **background.**

BACKHAND, *backhanduri,* s.n. Partea din afară a rachetei de tenis ținute corect în mână; *p.ext.* lovitură executată cu această parte a rachetei; rever. [Pr.: *béchend*]. — Din engl. **backhand.**

BACLAVÁ, *baclavale,* s.f. Prăjitură preparată din foi de plăcintă, nuci sau migdale și miere ori sirop de zahăr. — Din tc. **baklava.**

BACON s.n. Preparat din carne de porc, obținut prin sărare și afumare. [Pr.: *béĭcăn*]. — Cuv. engl.

BACȘÍȘ, *bacșișuri,* s.n. Sumă de bani dată, peste plata cuvenită, pentru un serviciu personal. — Din tc. **bahșiș.**

BACTERIÁN, -Ă, *bacterieni, -e,* adj. De bacterii, privitor la bacterii, produs de bacterii. [Pr.:*-ri-an*] — Din fr. **bactérien.**

BACTERICÍD, -Ă, *bactericizi, -de,* adj., s.n. (Preparat, substanță) care distruge bacteriile. — Din fr. **bactéricide.**

BACTÉRIE, *bacterii,* s.f. Organism microscopic unicelular, de natură vegetală. — Din fr. **bactérie.**

BACTERIOFÁG, *bacteriofagi,* s.m. Organism microscopic care distruge bacteriile. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **bactériophage.**

BACTERIOFAGÍE s.f. Distrugere a bacteriilor de către bacteriofagi. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **bactériophagie.**

BACTERIOLÓG, -Ă, *bacteriologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în bacteriologie. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **bactériologue.**

BACTERIOLÓGIC, -Ă, *bacteriologici, -ce,* adj. Care se referă la bacterii sau la bacteriologie. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **bactériologique.**

BACTERIOLOGÍE s.f. Ramură a microbiologiei care studiază bacteriile. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **bactériologie.**

BACTERIOSTÁTIC, -Ă, *bacteriostatici, -ce,* adj., s.n. (Substanță, agent) care oprește dezvoltarea bacteriilor. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **bactériostatique.**

BACTERIÓZĂ, *bacterioze,* s.f. Nume generic dat bolilor produse de bacterii la om, animale sau plante. [Pr.: *-ri-o*] — Din fr. **bactériose.**

BADANÁ s.f. v. **bidinea**.

BÁDE s.m. (Pop.) **1.** Termen politicos de adresare către un bărbat mai în vârstă (de la țară). **2.** Termen mângâietor folosit de femeile de la țară pentru bărbatul iubit. [Art.: *badea*] — Et. nec.

BADIÁN, *badiani,* s.m. Arbust din China și Japonia, cu frunze, flori, tulpină și fructe plăcut mirositoare, folosite la fabricarea lichiorurilor, în medicină etc. *(Illicium anisatum)*; *p. restr.* fructul acestui arbust. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **badiane.**

BADIJONÁ, *badijonez,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** A unge o parte bolnavă a corpului cu o soluție medicamentoasă. ✦ Tranz. A unge trunchiul unui arbore cu o soluție specială pentru a distruge insectele și ouăle lor. **2.** Tranz. A unge suprafața unei șosele asfaltate cu o soluție impermeabilă. — Din fr. **badigeonner.**

BADIJONÁJ, *badijonaje,* s.n. Badijonare. — Din fr. **badigeonnage.**

BADIJONÁRE, *badijonări,* s.f. Acțiunea de *a (se) badijona* și rezultatul ei; badijonaj. — V. **badijona.**

BADINERÍE s.f. (Muz.) Mișcare cu caracter dansat în suitele franceze și sonatele germane din sec. XVIII. — Din fr. **badinerie.**

BADMINTON s.n. Joc sportiv asemănător cu tenisul, în care mingea cu pene nu trebuie să atingă solul. [Pr.: *bédminton*] — Din engl., fr. **badminton.**

BAEDEKER s.n. (Înv.) Ghid turistic. [Pr.: *bédecăr*] — Cuv. germ.

BÁFTĂ, *bafte,* s.f. (Fam.) Noroc, șansă. — Din țig. **baht.** Cf. tc. b a h t.

BAGÁ s.f. Material obținut din carapacea broaștelor țestoase, utilizat pentru fabricarea de piepteni, brățări, tabachere etc. — Din tc. **bağa.**

BAGÁJ, *bagaje,* s.n. **1.** Totalitatea lucrurilor care se iau într-o călătorie. ✧ Expr. *A-și face bagajele* = a se pregăti de plecare; *p. ext.* a pleca. **2.** Fig. (Urmat de determinări) Cantitatea de cunoștințe de care dispune cineva. — Din fr. **bagage.**

BAGAJÍST, *bagajiști* s.m. (Fam.) Persoană care cară bagaje. — **Bagaj +** suf. *-ist,*

BAGATÉL s.n. v. **bagatelă.**

BAGATÉLĂ, *bagatele,* s.f. **1.** Lucru de mică importanță; obiect de mică valoare, neînsemnat; fleac. **2.** Piesă muzicală instrumentală scurtă, de obicei pentru pian. [Var.: **bagatél** s.n.] — Din it. **bagattella,** fr. **bagatelle.**

BAGATELIZÁ, *bagatelizez,* vb. I. Tranz. A diminua importanța unui lucru, a unui fapt, a unei idei etc. — **Bagatel** + suf. *-iza*.

BAGATELIZÁRE s.f. Acțiunea de *a bagateliza* și rezultatul ei. — V. **bagateliza.**

BAGDADÍE, *bagdadii,* s.f. (Reg.) Plafon, tavan. — Din tc. **bağdadi.**

BAGEÁ, *bagele,* s.f. (Reg.) Bageacă. — Din tc. **bağa.** Cf. bg. b a d j a.

BAGEÁC, *bageacuri,* s.n. (Reg.) Deschizătură în formă de ferestruică în acoperișul caselor țărănești, al unei șuri etc., prin care pătrunde lumina și care servește uneori drept horn; lucarnă, bagea, fumar, hogeac. [Var.: **bageácă** s.f.] — Contaminare între **bagea** și **ogeac.**

BAGEÁCĂ s.f. v. **bageac.**

BAGHÉTĂ, *baghete,* s.f. **1.** Bastonaș subțire de lemn, os, metal etc. cu care dirijorii conduc orchestra sau corul; *fig.* măiestria dirijorului. ✧ Expr. *Sub bagheta* = sub conducerea dirijorală. ✦ Bețișor de lovit instrumentele muzicale de percuție. ✦ Vergeaua de lemn a arcușului. **2.** (Și în sintagma *baghetă magică)* Nuielușă vrăjită cu care se fac minuni în povești; bețișorul scamatorilor. **3.** Vergea de sticlă, de lemn etc. cu diverse întrebuințări tehnice. **4.** Ajur sau dungă ornamentală la ciorapi. — Din fr. **baguette.**

BÁHIC, -Ă, *bahici, -ce,* adj. Care se referă la zeul Bachus, închinat lui Bachus. ✦ De băutură, de chef. ✧ *Cântec bahic* = cântec de petrecere, cântec de pahar. — Din fr. **bachique,** lat. **bacchicus.**

BÁHNĂ, *bahne,* s.f. (Reg.) Loc mlăștinos, acoperit cu iarbă sau cu stuf; smârc. — Din ucr. **bahno.**

BAHÓRNIȚĂ, *bahornițe,* s.f. (Reg.) Babornîță — Din sb. **bahornica.**

BAI, *baiuri,* s.n. (Reg.) Necaz, încurcătură, supărare, belea, bucluc. ✧ Expr. *Nu-i (niciun) bai (că...)* sau *de asta nu (mi)-i bai* = nu face nimic, nu este nicio pagubă. — Din magh. **baj.**

BAIADÉRĂ, *baiadere,* s.f. Dansatoare indiană. [Pr.: *ba-ia-*] — Din fr. **bayadère.**

BAIÁN, (**1**) *baiani,* s.m., (**2**) *baiane,* s.n. **1.** S.m. Cântăreț rus sau ucrainean de balade. **2.** S.n. Armonică de mână, cu butoni în loc de clape, folosită de baiani (**1**). [Pr.: *ba-ian*] — Din rus. **baian.**

BAIBARÁC, *baibarace,* s.n. (Reg.) Haină scurtă până la brâu, purtată odinioară la țară. — Din ucr. **baĭbarak.**

BÁIDER, *baidere,* s.n. (Reg.) Fular de bumbac sau de lână colorată. — Din germ. **Beider.**

BAIDERÁȘ, *baiderașe,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *baider*. — **Baider** + suf. *-aș*.

BÁIE[1], *băi,* s.f. **I. 1.** Scăldat, îmbăiere. **2.** Cadă, vas special de îmbăiat; feredeu. ✦ Apă de îmbăiat. ✧ Expr. *Baie de sânge* = vărsare mare de sânge, măcel. ✦ Clădire cu instalații speciale de îmbăiere; *p. restr.* încăpere special amenajată pentru îmbăiere **3.** (Urmat de determinări) Expunere a corpului (gol), în scop igienic sau curativ, la acțiunea vaporilor de apă, a soarelui, a aerului etc. **4.** Recipient în care se pune un lichid, o soluție chimică etc. în vederea unor operații tehnice; *p. ext.* lichidul, soluția chimică etc. în care se fac asemenea operații. **II.** (La pl.) Stațiune balneară. [Pr.: *ba-ie*] — Lat. **bannea** (=*balnea).* Cf. sl. b a n j a.

BÁIE[2], *băi,* s.f. (Reg.) Mină[1] (din care se extrag minerale). [Pr.: *ba-ie*] — Din magh. **bánya.**

BÁIER s.n. v. **baieră.**

BÁIERĂ, *băieri,* s.f. Curea, sfoară, ață etc. cusută sau prinsă de un obiect spre a putea fi transportat, atârnat, strâns etc. ✧ Expr. *A strânge băierile pungii* = a face economii, a deveni econom. *A avea nouă băieri la pungă* = a fi zgârcit. *A i (se) rupe băierile inimii* = a simți (sau a produce cuiva) o mare durere sufletească. *A-și dezlega băierile inimii* = a se destăinui. *A ofta* (sau *a striga, a râde) din băierile inimii* = a ofta (sau a striga, a râde) foarte tare, foarte puternic. [Pr.: *ba-ie-*. — Pl. și: *baieri*. — Var.: (pop.) **báier** s.n.] — Din lat. **bajulus, bajula.**

BAIONÉTĂ, *baionete,* s.f. Armă albă de împuns, în formă de sabie scurtă, care se poate fixa la țeava puștii militare. ✧ *Atac* (sau *asalt) la baionetă* = luptă corp la corp. *Îmbinare în baionetă* = îmbinare demontabilă între două piese (prin introducerea uneia în cealaltă), urmată de deplasarea sau rotirea lor relativă. [Pr.: *ba-io-*] — Din fr. **baïonnette.**

BAIRÁC, *bairace*, s.n. (Înv.) **1.** Steag de mătase foarte lat. **2.** Unitate militară (de voluntari) care servea sub același drapel. [Pr.: *ba-i-*. — Pl. și: *bairacuri*] — Din tc. **bayrak.**

BAIRÁM, *bairamuri,* s.n. **1.** Numele a două mari sărbători religioase musulmane. **2.** (Fam.) Petrecere, chef mare. — Din tc. **bayram.**

BAIT s.m. v. **byte.**

BAIȚ, (**2**) *baițuri,* s.n. **1.** Colorant folosit în tâmplărie, în industria textilă, în tăbăcărie etc. **2.** Sort de baiț (**1**). — Din germ. **Beize.**

BAJOAIÉR, *bajoaiere,* s.n. Perete lateral la o ecluză. [Pr.: *-joa-ier*] — Din fr. **bajoyer.**

BAL[1], *baluri,* s.n. Petrecere (publică) cu dans, organizată seara sau noaptea. — Din fr. **bal.**

BAL[2], *baluri,* s.n. (Înv.) Balot. — Din fr. **balle.**

BALABÁN, *balabani,* s.m. **1.** (Înv.) Specie de şoim mic. **2.** (Reg.) Chefal. — Din tc. **balaban.**

BALABÚSTĂ, *balabuste,* s.f. (Înv.) Termen peiorativ pentru o evreică măritată. ✦ (Glumeţ) Nevastă, soţie. ✧ (Fam., depr.) Femeie grasă şi diformă. — Din idiş **balabuste.**

BALÁDĂ, *balade,* s.f. **1.** Povestire în versuri care relatează o acţiune eroică, o legendă, o întâmplare istorică etc. **2.** Compoziţie muzicală cu caracter epic. — Din fr. **ballade.**

BALADÉSC, -Ă, *baladeşti,* adj. De baladă; (rar) baladier. — **Baladă** + suf. *-esc*.

BALADIÉR, -Ă, *baladieri, -e,* adj. (Rar) Baladesc. [Pr.: *-di-er*] — **Baladă** + suf. *-ier*.

BALADÓR, *baladoare,* s.n. Piesă de angrenaj al unei cutii de viteză, compus din una sau mai multe roţi dinţate cu posibilităţi de deplasare axială, în scopul modificării raportului de transmisie. — Din fr. **baladeur.**

BALAFÓN, *balafoane,* s.n. Instrument muzical african de percuţie, format din lame de lemn acordate diatonic.— Din fr. **balafon.**

BALALÁICĂ, *balalaici,* s.f. Instrument muzical popular rusesc cu trei coarde şi cutie de rezonanţă triunghiulară. — Din rus. **balalaika.**

BALAMÁ, *balamale,* s.f. Mic dispozitiv metalic format din două piese articulate, utilizat pentru a lega un panou care se roteşte în jurul unei muchii de un cadru, de o uşă, de o fereastră etc.; şarnieră, ţâţână. ✦ Fig. (Fam.; la pl.) Încheieturi, articulaţii ale corpului. ✧ Expr. *A-i* (sau *a i se) slăbi* ori *a i se muia* (cuiva) sau *a nu-l (mai) ajuta* (ori *ţine*) pe cineva *balamalele* = a(-şi) pierde vigoarea (din cauza bătrâneţii, a oboselii, a fricii). *A-i tremura* (cuiva) *balamalele* = a se teme. — Din tc. **bağlama.**

BALAMÚC, *balamucuri,* s.n. Ospiciu. ✦ Fig. Gălăgie, dezordine mare. — Din n. pr. **Malamuc.**

BALÁNG, interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită sunetul unui clopot (mare); bang, dang. [Var.: **balánga** interj.] — Onomatopee.

BALÁNGA interj. v. **balang.**

BALÁNGĂ, *bălăngi,* s.f. (Pop.) Clopot care se atârnă la gâtul vitelor şi al oilor; talangă; sunetul produs de un astfel de clopot. — Din **balang.**

BALÁNS, *balansuri,* s.n. **1**. Mişcare de pendulare; legănare, balansare. **2.** (În sintagmele) *Balans al culorilor* = reglare a semnalelor video ale unui sistem de televiziune în culori, pentru obţinerea reproducerii fidele a culorilor. *Balans stereofonic* = reglaj al unui sistem stereofonic pentru a egaliza nivelele sonore ale canalelor. — Din **balansa** (derivat regresiv).

BALANSÁ, *balansez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) mişca când într-o parte, când într-alta; a (se) legăna, a (se) hâţâna, a pendula. **2.** Tranz. A echilibra părţile unei balanţe (**2**), ale unui cont etc. — Din fr. **balancer.**

BALANSÁRE, *balansări,* s.f. Acţiunea de *a (se) balansa;* legănare, balans, pendulare — V. **balansa.**

BALANSÁT, -Ă, *balansaţi, -te,* adj. **1.** Legănat[2] (**1**). **2.** (Tehn.; despre dispozitive) Care este astfel reglat încât nu depăşeşte limitele de balans (**1**). — V. **balansa.**

BALANSIÉR, *balansiere,* s.n. **1.** Element al unui mecanism care poate transmite o mişcare oscilatorie de la o extremitate la alta; balansor. *Balansier de ceasornic*. **2.** Bară lungă şi subţire utilizată de acrobaţii pe sârmă pentru a-şi menţine echilibrul. **3.** Organ de echilibru pentru zbor la insectele diptere, în formă de măciucă, situat pe metatorace. [Pr.: *-si-er*. — Var.: (înv., **2**) **balanţiér** s.n.] — Din fr. **balancier.**

BALANSÍNĂ, *balansine*, s.f. Parâmă de metal sau de cânepă care susţine vergile încrucişate ale catargului unei nave cu pânze sau stâlpii bigelor de încărcare montate pe nave. — Din fr. **balancine**.

BALANSOÁR, *balansoare,* s.n. Fotoliu care se balansează (**1**) pe două tălpi arcuite. — Din fr. **balançoire.**

BALANSÓR, *balansoare*, s.n. Balansier (**1**). — **Balansa** + suf. *-or.*

BALÁNŢĂ, *balanţe,* s.f. **1.** Instrument pentru măsurarea greutăţii corpurilor prin echilibrarea lor cu greutăţi etalonate. ✧ *Balanţă romană* = cântar cu o singură greutate etalonată, care se deplasează pe braţul lung al pârghiei inegale de al cărei punct fix este atârnat un talger pentru obiectele de cântărit. ✧ Expr. *A pune în balanţă* = a compara două lucruri sau fapte, atitudini, idei diferite. **2.** N.pr. f. art. Numele unei constelaţii din emisfera australă. ✦ Unul dintre semnele zodiacului (reprezentat printr-o balanţă). **3.** (Fin.) Comparaţie, raport între mai mulţi indicatori care trebuie echilibraţi; (concr.) tabel, situaţie care conţine o asemenea operaţie etc. ✧ *Balanţă de verificare* = situaţie contabilă întocmită, de regulă, la sfârşitul lunii, prin centralizarea datelor înregistrate în conturi, în scopul verificării exactităţii operaţiilor contabile. *Balanţă comercială* (a unei ţări) = raportul dintre valoarea exportului şi cea a importului. — Din fr. **balance.**

BALANŢIÉR s.n. v. **balansier.**

BALAOÁCHEŞ, -Ă, *balaoacheşi, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Glumeţ sau ir.) (Om) negricios, oacheş. **2.** S.m. şi f. (Peior.) Epitet dat unui rom. — **Bălai** + **oacheş.**

BALÁST, *balasturi,* s.n. **1.** Încărcătură de apă sau de nisip care asigură stabilitatea navelor; lest, savură. ✦ Compartiment etanş al unui submarin care se umple cu apă pentru a asigura scufundarea acestuia. ✦ Fig. Ceea ce este împovărător, nefolositor. **2.** Pietriş folosit ca aşternut pe care se montează traversele de cale ferată; amestec de pietriş şi de nisip întrebuinţat la prepararea betonului, la pietruirea şoselelor etc. — Din fr. **ballast.**

BALASTÁ, *balastez,* vb. I. Tranz. A acoperi cu balast (**2**) o şosea, un teren etc. — Din fr. **ballaster.**

BALASTÁRE, *balastări,* s.f. Acţiunea de *a balasta* şi rezultatul ei. — V. **balasta.**

BALASTIÉRĂ, *balastiere,* s.f. Carieră de nisip sau de pietriş. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **ballastière.**

BALASTÓR, *balastoare,* s.n. Maşină folosită pentru balastarea liniilor de cale ferată. — **Balasta** + suf. *-or*.

BALÁŞ, *balaşuri,* s.n. (Înv.) Varietate de rubin. — Din it. **balascio.**

BALÁUR, *balauri,* s.m. (În basme) Monstru care întruchipează răul, imaginat ca un şarpe uriaş cu mai multe capete, adesea înaripat; dragon[2]. ✦ (Art.) Denumirea populară a constelaţiei Dragonului. [Pr.: *-la-ur*] — Cf. alb. b o l l ë „şarpe”, sb. b l a v o r.

BÁLĂ, *bale,* s.f. (Pop.) Monstru, dihanie, fiară groaznică. — Et. nec.

BALCANIÁDĂ, *balcaniade,* s.f. Competiţie sportivă care are loc la intervale regulate, cu participarea sportivilor din ţările balcanice. [Pr.: *-ni-a-*] — **Balcani** (n. pr.) + suf. *-iadă.*

BALCÁNIC, -Ă, *balcanici, -ce,* adj. Din (sau privitor la) Munţii Balcani sau Peninsula Balcanică. ✧ (Sport) *Jocuri balcanice* = balcaniadă. — Din fr. **balkanique.**

BALCANÍSM, *balcanisme,* s.n. **1.** (Adesea depr.) Complex de trăsături ale modului de viaţă, ale mentalităţii şi culturii balcanice. **2.** Cuvânt sau construcţie sintactică specifică unei limbi balcanice. — **Balcani** (n. pr.) + suf. *-ism*.

BALCANÍST, -Ă, *balcanişti*, *-ste,* s.m. şi f. Balcanolog. — Din germ. **Balkanist.**

BALCANÍSTICĂ s.f. Ansamblu de studii şi cercetări referitoare la istoria, cultura şi limbile popoarelor balcanice. — **Balcani** (n. pr.) + suf. *-istică* (după *lingvistică, folcloristică* etc.).

BALCANOLÓG, -Ă, *balcanologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în balcanistică; balcanist. — **Balcani** (n. pr.) + suf. *-olog* (după *filolog, sociolog* etc.).

BALCANOLOGÍE s.f. Balcanistică. — Din fr. **balkanologie.**

BALCÁZ, -Ă, *balcâzi*, *-e,* adj. (Reg.) Urât, hâd, diform, slut, pocit. — Et. nec.

BALCÓN, *balcoane,* s.n. **1.** Platformă cu balustradă pe peretele exterior al unei clădiri, comunicând cu interiorul printr-una sau mai multe uşi. **2.** Parte a unei săli de spectacol, de conferinţe etc. aşezată deasupra parterului. — Din fr. **balcon.**

BALCONÁŞ, *balconaşe,* s.n. Diminutiv al lui *balcon*. — **Balcon** + suf. *-aş*.

BALDACHÍN, *baldachine,* s.n. **1.** Acoperământ decorativ, împodobit cu perdele, aşezat deasupra unui tron, a unui pat, a unui amvon, a unui catafalc etc.; *p. ext.* lucrare de arhitectură cu această înfăţişare. **2.** Acoperământ de pânză care se purta deasupra unui demnitar laic sau al bisericii la anumite procesiuni. [Pl. şi: *baldachinuri*. — Var.: (înv.) **baldahín** s.n.] — Din fr. **baldaquin.**

BALDAHÍN s.n. v. **baldachin.**

BÁLE s.f. pl. Salivă (groasă, spumoasă) care se prelinge din gură. ✧ Expr. (Fam.) *A-i curge* (cuiva) *balele după ceva* = a dori mult ceva ✦ Materie mucilaginoasă care acoperă corpul peştilor. ✦ Materie vâscoasă lăsată de melci în urma lor. — Cf. lat. *b a b a.

BÁLEGĂ, *balegi,* s.f. (Adesea fig.) Excrement de animale mari; băligar. [Var.: **báligă** s.f.] — Cf. sb. b a l e g a, alb. b a l g ë.

BALEIÁJ, *baleiaje,* s.n. Evacuare forţată a gazelor de ardere din cilindrul unui motor cu combustie internă. [Pr.: *-le-iaj*] — Din fr. **balayage.**

BALÉNĂ, *balene,* s.f. **1.** Gen de mamifere acvatice din ordinul cetaceelor, lungi de 10–20 m, cu lame cornoase lungi în loc de dinţi *(Balaena);* (înv.) chit[3]. ✦ (Fam.) Epitet pentru o persoană foarte grasă. **2.** Lamelă flexibilă fabricată din lamele cornoase de balenă (**1**) sau din material plastic, care se utilizează la fabricarea corsetelor, umbrelelor, la fixarea gulerelor etc. — Din fr. **baleine,** lat. **balaena.**

BALENIÉRĂ, *baleniere,* s.f. Ambarcaţiune echipată pentru vânătoarea de balene. ✦ Ambarcaţiune uşoară şi rapidă (cu motor), care serveşte la transportul persoanelor de pe navele mari pe ţărm. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **baleinière.**

BALÉRCĂ, *balerci,* s.f. (Reg.) Butoiaş. ✦ Conţinutul unui butoiaş. — Din ucr. **barylka.**

BALERCÚŢĂ, *balercuţe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *balercă*. — **Balercă** + suf. *-uţă.*

BALERÍN, -Ă, *balerini, -e,* s.m. şi f. Persoană care practică baletul (**1**); (înv.) baletist. — Din fr. **ballerin,** it. **ballerino.**

BALÉT, *balete*, s.n. **1.** Dans artistic figurativ executat după o compoziţie muzicală. ✧ *Corp de balet* v. *corp.* ✦ Spectacol format din asemenea dansuri. ✦ Compoziţie muzicală scrisă pentru asemenea dansuri. **2.** Ansamblu, trupă de balerini şi balerine. — Din fr. **ballet,** it. **balletto.**

BALETÍST, -Ă, *baletişti, -ste,* s.m. şi f. (Înv.) Balerin(ă). — **Balet** + suf. *-ist*.

BALÍC, -Ă, *balici, -ce,* s.m. şi f. (Arg.) Student în primul an; boboc. — Din ţig. **balih** „purceluş”.

BÁLIE, *balii,* s.f. (Reg.) Vas mare, circular, făcut din doage, pentru spălatul rufelor. — Din ucr. **balija.**

BÁLIGĂ s.f. v. **balegă.**

BALIMÉZ, *balimezuri,* s.n. (Înv.) Bombardă. — Din tc. **balyemez.**

BALÍSTĂ, *baliste,* s.f. Maşină de război folosită în Antichitate pentru lansarea de suliţe şi proiectile. — Din lat. **ballista,** it. **balista,** fr. **baliste.**

BALÍSTIC, -Ă, *balistici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Privitor la balistică (**2**). ✧ *Curbă balistică* = traiectorie de proiectil. *Pendul balistic* = pendul de măsurare a vitezei proiectilelor. **2.** S.f. Ramură a mecanicii teoretice care se ocupă cu studiul mişcării corpurilor grele (proiectile, rachete, sateliţi) în unghiuri gravitaţionale şi în vid. — Din fr. **balistique,** it. **balistica.**

BALISTICIÁN, *balisticieni,* s.m. Specialist în balistică. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **balisticien.**

BALIVÉRNĂ, *baliverne,* s.f. Vorbă lipsită de importanţă sau născocită; palavră, vorbă de clacă. — Din fr. **baliverne.**

BALIZÁ, *balizez,* vb. I. Tranz. A fixa o baliză, a marca prin balize diverse puncte pe un teren sau pe suprafaţa unei ape. — Din fr. **baliser.**

BALIZÁJ, *balizaje,* s.n. Semnalizare prin balize; balizare. ✦ Semnalizare radioelectrică a poziţiilor şi traseelor necesare navigaţiei aeriene sau maritime. — Din fr. **balisage.**

BALIZÁRE, *balizări,* s.f. Acţiunea de a baliza; balizaj. — V. **baliza.**

BALÍZĂ, *balize,* s.f. Semnal instalat pe apă sau pe uscat pentru a marca zone navigabile, locuri de aterizare, piste de concurs etc. — Din fr. **balise.**

BALIZÓR, *balizori,* s.m. Persoană care instalează sau supraveghează balize. — Din fr. **baliseur.**

BÁLMOŞ s.n. (Reg.) Mâncare ciobănească făcută din caş dulce de oaie, fiert în lapte (sau în unt) cu puţin mălai. [Var.: **bálmuş** s.n.] — Cf. magh. b á l m o s.

BÁLMUŞ s.n. v. **balmoş.**

BALNEÁR, -Ă, *balneari, -e,* adj. De băi[1] (**II**); privitor la băile curative. *Cură balneară.* [Pr.: *-ne-ar*] — Din fr. **balnéaire,** lat. **balnearius.**

BALNEO- Element de compunere însemnând „balnear”, care serveşte la formarea de adjective. [Pr.: *-ne-o-*] — Din fr. **balnéo-,** lat. **balneum.**

BALNEOCLIMATÉRIC, -Ă, *balneoclimaterici, -ce,* adj. (Rar) Balneoclimatic. [Pr.: *-ne-o-*] — **Balneo-** + **climateric.**

BALNEOCLIMÁTIC, -Ă, *balneoclimatici, -ce,* adj. Balnear şi climateric. [Pr.: *-ne-o-*] — **Balneo-** + **climatic.**

BALNEOLÓG, -Ă, *balneologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Medic specializat în balneologie. [Pr.: *-ne-o-*] — Din **balneologie** (derivat regresiv).

BALNEOLÓGIC, -Ă, *balneologici, -ce,* adj. De balneologie, privitor la balneologie. [Pr.: *-ne-o-*] — Din fr. **balnéologique.**

BALNEOLOGÍE s.f. Ramură a medicinii care studiază acţiunea profilactică şi curativă a apelor termale sau minerale şi a nămolurilor. [Pr.: *-ne-o-*] — Din fr. **balnéologie.**

BALNEOTERAPÍE s.f. Tratament medical constând în folosirea acţiunii factorilor climaterici, a apelor termale sau reci, a nămolurilor etc. [Pr.: *-ne-o-*] — Din fr. **balnéothérapie.**

BALÓN, *baloane,* s.n. **1.** Aerostat construit dintr-o învelitoare impermeabilă umplută cu un gaz mai uşor decât aerul, de care se ataşează o nacelă. ✧ Expr. (Fam.) *A lua* (pe cineva) *în balon* = a-şi bate joc, a ironiza (pe cineva). ✦ Jucărie de cauciuc foarte subţire, mai ales în formă de sferă, umplută cu aer sau cu un gaz uşor. ✦ (Sport) Minge. **2.** (În sintagma) *Balon de săpun* = băşică formată din clăbuci de săpun; *fig.* vorbă goală, amăgitoare. **3.** Vas sferic de sticlă, folosit în anumite operaţii chimice de laborator. ✦ (În sintagma) *Balon de oxigen* = rezervor de oxigen prevăzut cu un tub de aspiraţie, întrebuinţat la reanimarea unui bolnav. **4.** Balonzaid (**2**). — Din fr. **ballon.**

BALONÁ, *balonez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) umfla, a (se) rotunji ca un balon. ✦ A i se umfla sau a face să i se umfle cuiva abdomenul din cauza gazelor de fermentaţie din intestine. — Din fr. **ballonner.**

BALONÁRE, *balonări,* s.f. Faptul de *a (se) balona*. ✦ (Med.) Meteorism. — V. **balona.**

BALONÁŞ, *balonaşe,* s.n. Diminutiv al lui *balon.* — **Balon** + suf. *-aş.*

BALONÁT, -Ă, *balonaţi, -te,* adj. Care este umflat (ca un balon). ✦ (Despre abdomen) Umflat de gazele acumulate în intestine; (despre oameni) cu abdomenul umflat. — V. **balona.** Cf. fr. b a l l o n n é.

BALONÉT, *balonete,* s.n. **1.** Compartiment din interiorul unui dirijabil, umplut cu un gaz mai uşor decât aerul. **2.** Dispozitiv de plutire al aripilor unui hidroavion. — Din fr. **ballonnet.**

BALONZÁID, *balonzaide,* s.n. **1.** Ţesătură de bumbac sau de mătase impermeabilă. **2.** Haină de ploaie confecţionată dintr-o astfel de pânză; balon (**4**). [Acc. şi: *balónzaid*. — Var.: **balonzáide** s.n.] — Din germ. **Ballonseide.**

BALONZÁIDE s.n. v. **balonzaid.**

BALÓT, *baloturi,* s.n. Pachet mare de mărfuri sau de diferite obiecte; (spec.) pachet de bumbac, de lână etc.; legătură mare de haine, de rufe etc.; bal[2]. ✦ *Oţel-balot* = bandă de oţel utilizată la confecţionarea cercurilor de butoaie, la ambalaje etc. [Pl. şi: (m.) *baloţi*] — Din fr. **ballot.**

BALOTÁ, *balotez,* vb. I. Tranz. A strânge în baloturi. — Din **balot.**

BALOTÁJ, *balotaje,* s.n. Situaţie creată la o alegere când niciun candidat nu întruneşte majoritatea de voturi cerută de lege. — Din fr. **ballottage.**

BALOTÁRE s.f. Acţiunea de *a balota*; (rar) balotat. — V. **balota.**

BALOTÁT s.n. (Rar) Balotare. — V. **balota.**

BÁLSA s.m. Arbore tropical din America, din al cărui lemn uşor şi tare se confecţionează plute, ambarcaţiuni sportive etc. — Din fr. **balsa.** Cf. sp. b a l s a.

BALSÁM, *balsamuri,* s.n. **1.** Esenţă puternic parfumată extrasă din răşini sau din alte substanţe vegetale, folosită în medicină, pictură, parfumerie etc. ✦ Fig. Miros foarte plăcut. **2.** Fig. Alinare, mângâiere, consolare. — Din it. **balsamo,** lat. **balsamum.**

BALSÁMIC, -Ă, *balsamici, -ce,* adj. De balsam (**1**), ca de balsam. ✦ Care are însuşirile balsamului (**1**), care conţine un balsam. — Din fr. **balsamique.**

BALSAMÍNĂ, *balsamine,* s.f. Plantă erbacee anuală, cu flori albe-roşietice, cu frunze lanceolate şi cu fructe în formă de capsulă, care se deschid brusc când sunt atinse; canale *(Impatiens balsamina).* — Din fr. **balsamine.**

BALTÁC s.n. v. **baltag.**

BALTÁG, *baltage,* s.n. Topor cu coadă lungă, folosit şi ca armă. ✦ Fig. Lovitură aplicată cu acest topor. [Pl. şi: *baltaguri*. — Var.: (reg.) **baltác** s.n.] — Cf. tc. b a l t a.

BÁLTĂ, *bălţi,* s.f. **1.** Întindere de apă stătătoare, de obicei nu prea adâncă, având o vegetaţie şi o faună acvatică specifică; zonă de luncă inundabilă, cu locuri în care stagnează apa; *p. ext.* lac. ✦ Expr. *A rămâne* (sau *a sta, a zăcea) baltă* = a fi lăsat în părăsire; a sta pe loc, a stagna. *A lăsa baltă* (ceva) = a lăsa (ceva) în părăsire, a nu se mai interesa (de ceva). *A da cu bâta în baltă* = a face un gest, a spune o vorbă care stânjeneşte prin caracterul ei nedelicat sau insolit. **2.** Apă de ploaie adunată într-o adâncitură; groapă cu apă sau mocirlă; (prin exagerare) cantitate mare de lichid vărsat pe jos; băltoacă. — Din sl. **blato.** Cf. alb. b a l t ë.

BÁLTIC, -Ă, *baltici, -ce,* adj. Care aparţine Mării Baltice sau regiunilor învecinate. — Din fr. **baltique.** Cf. fr. b a l t e.

BALUSTRÁDĂ, *balustrade,* s.f. Element de construcţie folosit pentru a mărgini o scară, un balcon etc. ✦ Apărătoare dispusă la marginea unei punţi de navă, a unei pasarele etc. pentru siguranţa călătorilor. — Din fr. **balustrade.**

BALÚSTRĂ s.f. v. **balustru.**

BALÚSTRU, *baluştri,* s.m. **1.** Fiecare dintre stâlpii de balustradă sau de parmaclâc. **2.** Compas special, folosit pentru trasarea cercurilor foarte mici. [Var.: **balústră** s.f.] — Din fr. **balustre.**

BALZACIÁN, -Ă, *balzacieni, -e,* adj. De Balzac, al lui Balzac; în maniera lui Balzac. [Pr.: *-ci-an*] — **Balzac** (n. pr.) + suf. *-ian*.

BALZACIANÍSM s.n. Ceea ce este specific operei balzaciene; tendinţă de a prelua şi cultiva teme, motive etc. balzaciene. [Pr.: *-ci-a-*] — **Balzacian** + suf. *-ism*.

BÁMĂ, *bame,* s.f. Plantă leguminoasă cu fructe păroase de culoare verde, comestibile *(Hibiscus esculentus); p. restr.* fructul acestei plante. — Din tc. **bamya, bamye.** Cf. bg. b a m i a.

BÁMBUS, *bambuşi,* s.m. Nume generic pentru plantele exotice lemnoase cu tulpină dreaptă, goală pe dinăuntru *(Bambusa)*. ✦ P. restr. Tulpina acestor plante, utilizată ca lemn de construcţie, vargă de pescuit etc. — Din germ. **Bambus,** fr. **bambou.**

BAN[1], *bani*, s.m. **1.** Unitate monetară egală cu a suta parte dintr-un leu; *p. ext.* monedă măruntă, de mică valoare. ✧ Expr. *A nu face* (sau *a nu plăti*) *un ban (chior)* sau *doi bani* = a nu valora nimic, a nu avea nicio valoare. *A trăi* (pe lângă cineva) *ca banul cel bun* = a fi foarte preţuit (de cineva). *A lua (ceva) de* (sau *drept*) *bani buni* = a crede că un lucru este adevărat. **2.** (La pl.) Avere în numerar; parale. ✧ Expr. *A fi doldora* (sau *plin) de bani* = a fi foarte bogat. *A avea bani (strânşi) la ciorap* sau *a strânge bani la ciorap* = a avea sau a face economii, a avea sau a strânge o sumă de bani; a fi zgârcit. *Fecior* (sau *băiat) de bani gata* = fiu de oameni avuţi care iroseşte banii primiţi sau moşteniţi de la părinţi. — Et. nec.

BAN[2], *bani,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Ţara Românească) Titlu purtat de dregătorul delegat de domn la guvernarea Olteniei; (şi în forma *mare ban*) primul demnitar în ierarhia dregătorilor. ✦ (În Moldova) Dregător domnesc. **2.** Persoană care deţinea acest titlu. **3.** Guvernator al unei regiuni de graniţă în regatul Ungariei. — Cf. magh. b á n, sb. b a n.

BANÁL, -Ă, *banali, -e,* adj., s.n. (Lucru, fenomen) lipsit de originalitate; obişnuit, comun. — Din fr. **banal.**

BANALITÁTE, (**2**) *banalităţi,* s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este banal; fel de a fi comun şi lipsit de originalitate. **2.** (Concr.) Lucru banal, vorbă banală, idee banală. — Din fr. **banalité.**

BANALIZÁ, *banalizez,* vb. I. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină banal. — Din fr. **banaliser.**

BANALIZÁRE, s.f. Faptul de *a (se) banaliza*. — V. **banaliza.**

BANÁN, *banani,* s.m. Bananier (**1**). — Din **banană** (derivat regresiv).

BANÁNĂ, *banane,* s.f. **1.** Fruct de banan, având culoare galbenă, formă lunguiaţă, miez făinos, zaharos şi aromat. **2.** Piesă de contact electric formată dintr-un mic cilindru metalic învelit pe jumătate în ebonită, care se montează la capătul unei conducte de curent. — Din fr. **banane.**

BANANIÉR, (**1**) *bananieri,* s.m., (**2**) *bananiere*, s.n., *bananieri, e,* adj. **1.** S.m. Plantă tropicală arborescentă cu frunze foarte mari și fructe comestibile; banan *(Musa paradisiaca)*.. **2.** S.n. Navă care servește la transportul bananelor. **3.** Adj. (Despre țări, state) Producător de banane (**1**); (fig.) cu organizare socială primitivă [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **bananier.**

BANÁT, *banate,* s.n. **1.** Provincie sau ținut administrat de un ban[2]. **2.** Dregătoria de ban[2]. — **Ban[2]** + suf. *-at*. Cf. lat. med. b a n a t u s.

BANATÍT s.n. Rocă eruptivă cu structură granitică, existentă în Banat și în Munții Apuseni, utilizată ca material de construcție. — Din fr. **banatite.** Cf. n. pr. B a n a t .

BÁNĂ, *bane,* s.f. Bucată de lemn, de plută etc., folosită de pescari pentru a marca locul unde au pus carmacele. — Et. nec.

BANC[1], *bancuri,* s.n. **I. 1.** Ridicătură de depuneri de nisip, de pietriș sau de nămol, formată pe fundul mărilor sau în albia apelor curgătoare, care ajunge uneori până la suprafața apei. **2.** Grup mare de scoici sau de pești, de obicei de aceeași specie, vârstă și mărime. **II. 1.** Masă sau platformă pe care se montează dispozitive, utilaje, instalații etc. *Banc de tâmplărie*. *Banc de ceasornicar*. ✦ *Banc de probă* = instalație pentru controlul calităților tehnice ale unor motoare. **2.** Banchetă pe care stă persoana care trage la rame într-o ambarcațiune mică. — Din fr. **banc.**

BANC[2], *bancuri,* s.n. **1.** Numele unui joc de cărți. **2.** (Fam.) Scurtă anecdotă glumeață; *p. ext.* minciună. — Din germ. **Bank.**

BÁNCAIZĂN, *bancaizăne,* s.n. **1.** Scoabă de fier cu care se fixează în perete un dulap, o bibliotecă etc. **2.** Unealtă de fier la bancul[1] tâmplarului, care servește ca opritor al scândurilor date la rindea. — Din germ. **Bankeisen.**

BANCÁR, -Ă, *bancari, -e,* adj. Care aparține băncii[2] (**1**), privitor la bancă[2]. — Din it. **bancario, fr. bancaire.**

BÁNCĂ[1], *bănci,* s.f. Scaun lung și îngust pentru două sau mai multe persoane. ✧ Expr. *Banca ministerială* = locurile din parlament rezervate membrilor guvernului. *Banca acuzaților* = locurile dintr-o sală de tribunal pe care stau acuzații. *Banca apărării* = locurile dintr-o sală de tribunal destinate avocaților care apără pe acuzați. ✦ Scaun, de obicei cu pupitru în față, pentru școlari. ✧ Loc. adv. *(De) pe băncile școlii* = (de) la școală, din (sau în) timpul petrecut în școală. ✧ Expr. *A sta* (sau *a rămâne) în banca sa* = a rămâne la locul său, a sta pasiv față de orice inițiativă, a fi docil. — Din fr. **banc.**

BÁNCĂ[2], *bănci,* s.f. **1.** Instituție financiară care are ca activitate principală atragerea de depozite și împrumutarea unor sume în scopul acordării de credite și efectuării de plasamente. ✦ (Med.) *Bancă de organe* = laborator în care se asigură prezervarea în condiții riguroase a unor țesuturi, a sângelui sau a unor organe în vederea transplantării lor. (Infor.) *Bancă de date* sau *bancă de informații* = totalitatea datelor organizate în scopul optimizării procesului de căutare și modificare a lor sau a relațiilor dintre ele, independent de o anumită aplicație. **2.** (La unele jocuri de cărți) Sumă pe care bancherul (**2**) o ține în fața lui pentru a plăti câștigurile celorlalți jucători. ✧ Expr. *A sări* (sau *a face să sară) banca (în aer)* = a câștiga un pot egal cu întreaga sumă pusă de bancher (**2**) în joc. — Din it. **banca,** fr. **banque.**

BANCHÉR, *bancheri,* s.m. **1.** Proprietar sau mare acționar al unei bănci[2]. **2.** (La unele jocuri de cărți) Persoană care conduce jocul și dispune de o sumă suficientă de bani pentru a acoperi mizele celorlalți jucători. — Din fr. **banquier,** it. **banchiere.**

BANCHÉT, *banchete,* s.n. Masă festivă dată în cinstea unei persoane sau a unui eveniment; festin. — Din fr. **banquet.**

BANCHÉTĂ, *banchete,* s.f. **1.** Bancă[1] mică (capitonată) fără spetează; bancă[1] sau canapea montată în vehicule. **2.** Porțiune orizontală, în formă de treaptă, amenajată în lungul unui terasament. **3.** (În echitație) Obstacol natural format dintr-o moviliță acoperită cu iarbă. — Din fr. **banquette.**

BANCHÍZĂ, *banchize*, s.f. Întindere de gheață formată în mările polare. — Din fr. **banquise.**

BANCNÓTĂ, *bancnote,* s.f. Semn bănesc oficial sub formă de hârtie de valoare la purtător, emisă de o bancă[2] (**1**) și care îndeplinește funcția de mijloc de plată; ban de hârtie. — Din germ. **Banknote,** fr. **bank-note.**

BÁNCO s.n. (La jocul de bacara; în expr.) *A face banco* = a susține singur miza jocului împotriva băncii[2] (**2**). — Din it., fr. **banco.**

BANCOMÁT, *bancomate,* s.n. Automat bancar care eliberează numerar pe baza cardului. — Din germ. **Bankomat.**

BANCRUTÁ, *bancrutez,* vb. I. Intranz. (Rar.) A da faliment. — Din germ. **bankrottieren.**

BANCRUTÁR, *bancrutari,* s.m. (Rar) Persoană care a suferit o bancrută. — **Bancrută** + suf. *-ar* (după fr. *banqueroutier).*

BANCRÚTĂ, *bancrute,* s.f. Situație de insolvabilitate a unei firme (întreprinderi); faliment al unei firme vinovată de agravarea situației creditorilor săi; crah. — Din fr. **banqueroute.**

BANDÁJ, *bandaje,* s.n. **1.** Fâșie de pânză sau de tifon utilizată la fixarea și protejarea unui pansament sau la imobilizarea unei părți bolnave a corpului. ✦ Aparat special pentru a susține o hernie. ✦ Fâșie de pânză cu care boxerii își înfășoară pumnii pe sub mănuși. **2.** Coroană inelară de oțel sau de cauciuc care se montează pe janta unei roți de vehicul pentru a o feri de degradare. ✦ Îmbrăcăminte în forma unei benzi înfășurate pe o țeavă, pe o vargă de metal etc. — Din fr. **bandage.**

BANDAJÁ, *bandajez,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) aplica un bandaj (**1**). — Din **bandaj.**

BANDAJÁRE, *bandajări,* s.f. Acțiunea de *a (se) bandaja*. — V. **bandaja.**

BÁNDĂ[1], *bande,* s.f. **1.** Grup de răufăcători care acționează sub conducerea unui șef. ✦ (Glumeț) Grup de prieteni. **2.** (Înv.) Ceată de soldați aflați sub aceeași bandieră. **3.** Trupă de muzicanți, fanfară, taraf de lăutari. — Din fr. **bande,** germ. **Bande.**

BÁNDĂ[2], *benzi,* s.f. **1.** Fâșie de material textil, de cauciuc etc. cu care se înfășoară, se leagă sau se întărește ceva; bantă (**1**). ✦ Fâșie cu care se împodobește, de obicei pe margini, un articol de îmbrăcăminte. **2.** (În sintagmele) *Bandă de magnetofon* = fâșie magnetizată pe care se imprimă și de pe care se pot reproduce sunete cu ajutorul magnetofonului. *Bandă rulantă* (sau *de transport* ori *continuă*) = fâșie continuă care servește la deplasarea obiectelor fabricate sau în curs de fabricație; conveier (**1**). *Lucru pe* (sau *la*) *bandă (rulantă)* = sistem de lucru constând din operații executate succesiv de un șir de lucrători asupra unui obiect aflat pe o bandă rulantă care trece prin fața fiecăruia dintre ei. *Bandă de imagini* = peliculă cinematografică. *Bandă de circulație* = fâșie lungă delimitată din partea carosabilă a unui drum, rezervată circulației în același sens a vehiculelor. *Bandă de rulment* = partea de cauciuc din anvelopa unei roți de autovehicul care vine în contact cu pământul. *Bandă etalon* = bandă magnetică cu înregistrări speciale pentru reglarea sau verificarea parametrilor unui magnetofon sau magnetoscop. *Bandă de frecvențe* = interval din șirul frecvențelor, caracterizat prin anumite proprietăți comune din punctul de vedere al utilizării lor în telecomunicații și telemecanică. *Bandă X* = bandă de frecvențe cuprinse în domeniul microundelor. **3.** Margine elastică a mesei de biliard. ✦ Margine a terenului de popice. **4.** Șină care leagă cele două țevi ale unei arme de vânătoare. **5.** Grup de frecvențe vecine sau apropiate ale unei radiații electromagnetice sau sonore. **6.** (Inform., în sintagma) *Bandă perforată* = bandă de hârtie sau de material plastic utilizată pentru introducerea sau extragerea datelor dintr-un sistem de calcul. — Din fr. **bande.**

BANDERÍLĂ, *banderile,* s.f. (Livr.) Suliță mică prevăzută cu un steguleț, pe care toreadorii o înfig în grumazul taurului ca să-l ațâțe. — Din fr. **banderille.**

BANDERÓLĂ, *banderole,* s.f. **1.** Fâșie de hârtie petrecută în jurul unui pachet sau al unei cărți pentru a împiedica desfacerea ei. **2.** Brasardă. **3.** Steguleț care servește ca semn distinctiv (prins în vârful unei lănci, al unui catarg etc.). — Din fr. **banderole.**

BANDIÉRĂ, *bandiere,* s.f. **1.** (Înv.) Steag al unei armate, al unei unități militare; drapel, stindard. **2.** (Rar) Steag al unei corporații, al unei societăți, *spec.* al unei corăbii. [Pr.: *-di-e-*] — Din it. **bandiera.**

BANDÍT, *bandiți,* s.m. Persoană care face parte dintr-o bandă[1] de răufăcători; tâlhar, răufăcător, gangster. — Din fr. **bandit,** it. **bandito.**

BANDITÉSC, -EÁSCĂ, *banditești,* adj. Tâlhăresc. — **Bandit** + suf. *-esc*.

BANDITÉȘTE adv. Ca bandiții; tâlhărește. — **Bandit** + suf. *-ește*.

BANDITÍSM, (**2**) *banditisme,* s.n. **1.** Atitudine, comportare de bandit; tâlhărie. **2.** Faptă de bandit. — Din fr. **banditisme.**

BANDOTÉCĂ, *bandoteci,* s.f. Colecție de benzi de magnetofon. ✦ Dulap, cameră în care se păstrează această colecție. — Din germ. **Bandoteck.**

BANDÚLĂ, *bandule,* s.f. Pară de lemn îngreuiată cu plumb, fixată de o frânghie, care ajută la aruncarea parâmelor grele de legare a navei la acostare. — Et. nec.

BANDULIÉRĂ, *banduliere,* s.f. Bandă de piele, de pânză etc. pusă de-a curmezișul corpului pentru a susține sabia, pușca etc. ✧ Loc. adv. *În bandulieră* = purtat de-a curmezișul spatelui sau al pieptului. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **bandoulière.**

BANDURÁR, *bandurari,* s.m. (Rar) Bandurist. — **Bandură[2]** + suf. *-ar*.

BANDÚRĂ[1], *bandure,* s.f. (Reg.) Cârpă de pânză groasă și aspră. ✦ Epitet pentru o femeie destrăbălată, cu purtări urâte. — Et. nec.

BANDÚRĂ[2], *banduri,* s.f. (Rar) Instrument muzical popular ucrainean cu o tastieră (**2**) scurtă și cu 8 până la 24 de coarde. — Din ucr. **bandura.**

BANDURÍST, -Ă, *banduriști, -ste,* s.m. și f. (Rar la f.) Cântăreț din bandură[2]; bandurar. — **Bandură** + suf. *-ist*.

BANG interj., s.n. **1.** (Adesea repetat) Cuvânt care imită sunetul unui clopot sau alt sunet metalic; dang, balang. **2.** S.n. Sunetul astfel produs.— Onomatopee.

BÁNGĂT, *bangăte,* s.n. (Rar) Dangăt. — **Bang** + suf. *-ăt*.

BANG SÓNIC s.n. (Fiz.) Zgomot puternic produs în momentul când un corp în mișcare depășește viteza sunetului. — Din engl. **sonic bang.**

BANIÉRĂ, *baniere,* s.f. (Înv.) Drapel militar feudal. ✦ Unitate militară feudală. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **bannière.**

BÁNIȚĂ, *banițe,* s.f. Veche unitate de măsură de capacitate pentru cereale, a cărei valoare a variat (în provinciile românești) în jurul a 21–34 l ; dublă (**1**) ✦ Vas special (făcut din doage) care are această capacitate. — Din bg. **banica.**

BANJÓ, *banjouri,* s.n. Instrument muzical asemănător cu mandolina, cu cinci până la nouă coarde și cu cutia de rezonanță rotundă, acoperită cu o membrană. — Din fr. **banjo.**

BANKING s.n. (Englezism) (Fin.) Activitate bancară. [Pr.: *bénching*] — Cuv. engl.

BANNER, *bannere,* s.n. Bucată mare de pânză sau de material plastic, așezată pe o clădire sau deasupra unei străzi importante, pe care se află un slogan, o reclamă, un desen etc. [Pr.: *bénăr*] — Din engl. **banner.**

BÁNTĂ, *benți,* s.f. **1.** Bandă² (**1**) ✦ Fâșie de pânză cusută pe marginea gulerului și a mânecilor cămășii. **2.** (Înv.; la pl.) Cătușe, obezi. [Pl. și: *bente*] — Din rus. **bant(a).**

BANTOÍD, -Ă, *bantoizi, -de,* adj. Referitor la un idiom asemănător limbii bantu. — Din engl. **Bantoid.**

BÁNTU s.m. și f., adj. invar. **1**. S.m. Persoană care face parte din populația africană negroidă, de o mare diversitate antropologică din Africa Ecuatorială și Meridională. **2.** Adj. invar. Referitor la bantu (**1**) sau la limbile vorbite de această populație. ✦ (Substantivat, f.) Limbă vorbită de această populație. [Acc. și: *bantú*] — Din fr. **Bantou.**

BANTUSTÁN, *bantustane,* s.n. Regiune, teritoriu etc. rezervat negrilor, în perioada regimului de apartheid din Republica Africa de Sud. — Din engl. **bantustan.**

BANTUSTANIZÁRE, *bantustanizări,* s.f. Politică promovată în Republica Africa de Sud prin care se urmărea izolarea negrilor în bantustane. — De la **bantustan.**

BAOBÁB, *baobabi,* s.m. Arbore din Africa tropicală, cu tulpina ajungând până la un diametru de 22 m, cu ramuri foarte mari și cu fructe lunguiețe *(Adansonia digitata)*. [Var.: **boabáb** s.m.] — Din fr. **baobab.**

BAPTÍSM s.n. Ansamblu de grupări creștine protestante, care practică botezul la vârsta adultă și consideră Biblia ca autoritate supremă. — Din fr. **baptisme.**

BAPTÍST, -Ă, *baptiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al baptismului. **2.** Adj. Care aparține baptismului, privitor la baptism. — Din fr. **baptiste.**

BAPTISTÉRIU, *baptisterii,* s.n. Capelă pe lângă o biserică catolică pentru oficierea botezurilor; bazin folosit la botezul prin scufundare. — Din lat. **baptisterium.**

BAR¹, *bari,* s.m. Unitate de măsură tolerată a presiunii egală cu presiunea exercitată de o megadină pe o suprafață de 1 cm². — Din fr. **bar.**

BAR², *baruri,* s.n. (La unele jocuri de copii) Spațiu, loc de odihnă și de refugiu dinainte stabilit de jucători (la „ulii și porumbeii”, „leapșa” etc.) — Et. nec.

BAR³, *baruri,* s.n. **1.** Local public în care consumatorii stau de obicei în picioare sau pe scaune înalte în fața unei tejghele; *p. restr.* tejghea la care se servesc băuturi. ✦ Dulap sau compartiment într-un dulap, în care se păstrează sticlele cu băuturi alcoolice (fine). **2.** Local de noapte cu program muzical-distractiv; cabaret. — Din fr. **bar.**

BARÁ, *barez,* vb. I. Tranz. **1.** A opri, a împiedica trecerea, circulația, intrarea etc. **2.** A trage o linie peste un text scris, pentru a-l anula; a anula. — Din fr. **barrer.**

BARABÓI, *baraboi,* s.m. **1.** Plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu flori albe, cu rădăcină comestibilă în formă de bulb; alunele. *(Chaerophyllum bulbosum)*. **2.** Dans popular românesc asemănător cu hora; melodie după care se execută acest dans. — Din bg. **baraboj,** magh. **barabolya.**

BARABÚLĂ, *barabule,* s.f. (Reg.) Cartof. — Din ucr. **barabolja.**

BARABÚLIȘTE, *barabuliști,* s.f. (Reg.) Ogor cultivat cu cartofi. — **Barabulă** + suf. *-iște*.

BARABÚȘCĂ, *barabuște,* s.f. (Reg.) Cartof. — **Baraboi** + suf. *-ușcă*.

BARACAMÉNT, *baracamente*, s.n. (Rar) Ansamblu de barăci. — Din fr. **baraquement,** it. **baraccamento.**

BARÁCĂ, *barăci,* s.f. Construcție provizorie de scânduri, panouri, folosită ca locuință, magazie, prăvălie etc. [Pl. și: *bărăci*. — Var.: (reg.) **barátcă** s.f.] — Din fr. **baraque.**

BARAGLÁDINĂ, *baragladine,* s.f. (Peior.) Epitet dat unui rom. — Et. nec.

BARÁJ, *baraje,* s.n. **1.** Construcție hidrotehnică, așezată transversal în albia unui curs de apă, pentru ridicarea nivelului apei în amonte și crearea unui lac de acumulare; stăvilar, zăgaz. **2.** (Mil.) Lucrare de fortificație făcută pentru a opri înaintarea inamicului. ✧ *Baraj (de artilerie)* = tir de artilerie pentru oprirea înaintării inamicului. *Foc de baraj* = tragere care acoperă cu o ploaie de proiectile o suprafață de teren, pentru a deveni astfel inaccesibilă inamicului. ✦ Ceea ce constituie o piedică (în drum). **3.** Întrecere suplimentară între mai mulți concurenți sau între mai multe echipe aflate la egalitate, pentru a se putea departaja într-un clasament oficial. **4.** (În sintagma) *Baraj psihic* = simptom al schizofreniei care constă în oprirea bruscă și nemotivată a unui act (**4**). — Din fr. **barrage.**

BARAJÍST, *barajiști,* s.m. Persoană care supraveghează și asigură întreținerea unei instalații de captare a apei. — Din fr. **barragiste.**

BARÁT, -Ă, *barați, -te,* adj. **1.** (Despre un drum, o intrare) Care este închis, a cărui trecere este împiedicată sau interzisă. **2.** (Despre un text, o cifră, o literă etc.) Peste care s-a tras o linie; anulat. — V. **bara.** Cf. fr. b a r r é .

BARÁTĂ, *barate,* s.f. Aparat folosit pentru omogenizarea unor grăsimi vegetale în procesul de producție. — Din fr. **baratte.**

BARÁTCĂ s.f. v. **baracă.**

BÁRĂ, *bare,* s.f. **1.** Bucată lungă de lemn sau de metal cu întrebuințări în construcție, în tehnică. **2.** Stâlp de poartă la unele jocuri sportive. ✧ *Bară (fixă)* = aparat de gimnastică format dintr-o vergea groasă de metal montată între doi stâlpi. **3.** Loc pe care îl ocupă avocații într-o sală de judecată în timpul pledoariei. **4.** Linie verticală sau orizontală care separă părțile dintr-un text. ✦ (Muz.) Linie verticală care separă măsurile pe portativ. **5.** Prag de nisip situat sub apă, de obicei la gura unui fluviu. **6.** Val de mare care urcă odată cu fluxul de la gura unui fluviu spre amonte. — Din fr. **barre.**

BARBACÁNĂ, *barbacane,* s.f. **1.** Deschizătură mică lăsată din loc în loc într-un zid de sprijin pentru scurgerea apelor infiltrate. **2.** Deschizătură înaltă și îngustă pentru aerisire și lumină, în zidul unui turn, al unui coridor, folosită în arhitectura medievală. — Din fr. **barbacane.**

BARBÁR, -Ă, *barbari, -e,* s.m. și f., adj. **1.** (Nume dat, în Antichitate, de greci și de romani celor) care aparțineau altor popoare. **2.** (La m. pl.) (Nume generic dat popoarelor) care au migrat la începutul Evului Mediu în Europa; (și la sg.) persoană care făcea parte dintr-un asemenea popor. **3.** Fig. (Persoană) necivilizată, cu purtări grosolane. ✦ (Persoană) cu atitudine și comportare inumană, crudă, sălbatică. ✦ (Adverbial) În mod crud, sălbatic, grosolan. — Din fr. **barbare,** lat. **barbarus.**

BARBARÍE, (**2**) *barbarii,* s.f. **1.** Stare primitivă de dezvoltare social-culturală. **2.** Concepție, atitudine, comportare care dovedesc lipsă de respect, dispreț sau ură față de cultură și de civilizație; (concr.) faptă care rezultă dintr-o asemenea concepție; cruzime, sălbăticie. — Din fr. **barbarie,** lat. **barbaria.**

BARBARÍSM, *barbarisme,* s.n. Cuvânt împrumutat dintr-o limbă străină fără a fi necesar (și neasimilat); cuvânt de jargon. — Din fr. **barbarisme,** lat. **barbarismus.**

BÁRBĂ, *bărbi,* s.f. **1.** Păr care crește la bărbați pe bărbie și pe obraji. ✧ Loc. adv. *În barbă* = pe ascuns, numai pentru sine. ✧ Expr. (Fam.) *A se trage de barbă* (cu cineva) = a fi foarte intim cu cineva, a se bate pe burtă (cu cineva). (Arg.) *A pune* (sau *a trage) bărbi* = a minți, a înșira verzi și uscate. ✧ Compuse: *barba-caprei* = denumire dată mai multor specii de plante erbacee perene, cu frunze lungi și înguste și cu flori galbene *(Tragopogon); barba-împăratului* = plantă erbacee cu flori de diferite culori, care se cultivă ca plantă de ornament și a cărei rădăcină are proprietăți purgative; norea *(Mirabilis jalapa); barba-lupului* = plantă erbacee cu flori galbene *(Crispis biennis)*; *barba-ursului* = coada-calului. **2.** Bărbie. **3.** Smoc de păr pe care îl au unele animale sub bot. **4.** Țeapă de la spicele cerealelor. — Lat. **barba.**

BARBÉT, *barbeți*, s.m. Prepelicar cu păr lânos și creț, dresat pentru vânătoarea de baltă. — Din fr. **barbet.**

BARBÉTĂ, *barbete,* s.f. **1.** Smoc de barbă (**1**) lăsat să crească pe părțile laterale ale feței. **2.** Parâmă scurtă care servește la legarea unei ambarcațiuni de o navă sau de chei. — Din it. **barbetta.**

BARBIÁN, -Ă, *barbieni, -e,* adj. De Ion Barbu, al lui Ion Barbu; în maniera lui Ion Barbu. [Pr.: *-bi-an*] — **Barbu** (n. pr.) + suf. *-ian*.

BARBÍȘĂ, *barbișe,* s.f. (Rar) Barbișon. — Din fr. **barbiche.**

BARBIȘÓN, *barbișoane,* s.n. Barbă (**1**) scurtă și ascuțită lăsată să crească numai pe vârful bărbiei; cioc² (**3**), țăcălie, barbișă. — Din fr. **barbichon.**

BARBITÚRIC, -Ă, *barbiturici, -ce*, adj. s.n. **1.** Adj. (În sintagma) *Acid barbituric* = substanță sintetică rezultată prin condensarea ureei, care stă la baza multor medicamente sedative, hipnotice, anestezice etc. **2.** S.n. (La pl.) Clasă de medicamente cu acțiune calmantă, sedativă, anticonvulsivă, anestezică. — Din fr. **barbi - turique.**

BARBITURÍSM s.n. Totalitatea tulburărilor care apar în intoxicațiile acute sau cronice cu barbiturice. — Din fr. **barbiturisme.**

BARBOTÁJ, *barbotaje,* s.n. (Tehn.) Ungere automată a unei mașini prin împroșcarea lubrifiantului pe suprafețele de uns. — Din fr. **barbotage.**

BARBOTÁRE, *barbotări,* s.f. (Chim., Fiz.) Trecere forțată a unui gaz printr-un lichid. — Cf. fr. b a r b o t e r.

BARBÚN, *barbuni,* s.m. Pește de mare, de culoare roșiatică, cu înotătoare galbene, cu două mustăți sub falca inferioară, și carnea foarte gustoasă *(Mullus barbatus)*. — Din ngr. **barbúni.**

BARBÚT s.n. Joc de noroc cu zaruri. — Din tc. **barbut.**

BARBÚTĂ, *barbute,* s.f. Veche monedă de la începutul sec. XIX, cu valoare de 2 lei (vechi) și 10 parale. — Et. nec.

BARCAGÍU, *barcagii,* s.m. Persoană care (are meseria de a) conduce o barcă; luntraș. — **Barcă** + suf. *-agiu*.

BARCÁNĂ, *barcane,* s.f. Dună de nisip în formă de potcoavă sau de semilună, cu convexitatea orientată perpendicular pe direcția vântului. — Din fr. **barkhane.**

BARCARÓLĂ, *barcarole,* s.f. Cântec al gondolierilor venețieni; compoziție muzicală cu caracter liric și mișcare ritmică, imitând unduirea valurilor sau cadența vâslelor. — Din it. **barcarola,** fr. **barcarolle.**

BARCÁZ, *barcazuri,* s.n. Ambarcațiune pescărească de lemn cu o capacitate de 10–100 de tone, care poate naviga cu pânze sau cu motor. — Din rus. **barkas.**

BÁRCĂ, *bărci,* s.f. Ambarcațiune de dimensiuni mici, cu vâsle, cu pânze sau cu motor. — Din it. **barca.**

BARCHÉT s.n. v. **barhet.**

BARD, *barzi,* s.m. (La vechii celți) Poet-muzician care compunea și recita cântece războinice și religioase. ✦ P. gener. Poet. — Din fr. **barde,** lat. **bardus.**

BÁRDĂ, *bărzi,* s.f. Secure cu tăișul lat și cu coada scurtă, folosită mai ales la cioplitul lemnului și, în trecut, ca armă de luptă. ✧ Expr. *A da* (sau *a zvârli) cu barda în lună* ori *a da cu barda în Dumnezeu* = a fi nesocotit. *Cioplit (numai) din bardă* (sau *cu barda)* = (cioplit) grosolan. — Din magh. **bárd.**

BARDÓU s.m. Hibrid obținut prin încrucișarea dintre armăsar și măgăriță *(Equus hinnus)*. — Din fr. **bardot.**

BARÉJ s.n. v. **bariș.**

BÁREM¹ adv. Măcar, cel puțin, (reg.) batăr. [Var.: (reg.) **báremi, bárim** adv.] — Din bg., sb. **barem.**

BARÉM[2]**,** *bareme,* s.n. **1.** Tabel în care sunt prezentate valorile unor elemente sau date în funcție de alte elemente ori date variabile. **2.** (Sport) Normă pentru calificarea într-o competiție. [Pl. și: **baremuri**] — Din fr. **barème.**

BÁREMI adv. v. **barem**[1]**.**

BARÉTĂ[1]**,** *barete* s.f. **1.** Bentiță îngustă de piele cu care se încheie un pantof. **2.** Bucată îngustă de metal fixată transversal pe un obiect tot de metal (tabacheră, decorație etc.). **3.** Panglică de decorație; semn distinctiv al unei decorații care reproduce desenul panglicii și se poartă în locul decorației. — Din fr. **barrette.**

BARÉTĂ[2]**,** *barete,* s.f. (Rar) Bonetă de postav sau de catifea, în trei sau patru colțuri, purtată de preoții catolici și, în trecut, de unii soldați din Occident. — Din fr. **barrette.**

BARHÉT, (**2**) *barheturi,* s.n. **1.** Țesătură de bumbac (cu desene), flanelată pe una din fețe. **2.** Sortiment dintr-o astfel de țesătură. [Acc. și: *bárhet.* — Var.: **barchét** s.n.] — Din germ. **Barchent.**

BÁRIC, -Ă, *barici, -ce,* adj. Care se referă la presiunea atmosferică, care ține de presiunea atmosferică. ✧ *Sistem baric* = formă de repartiție a presiunii atmosferice, care poate fi pozitivă sau negativă. — Din fr. **barique.**

BARICADÁ, *baricadez,* vb. I. Tranz. A închide printr-o baricadă o intrare, o ieșire, un drum etc.; a bloca. ✦ Refl. A se pune la adăpost (după o baricadă). — Din fr. **barricader.**

BARICADÁRE, *baricadări,* s.f. Acțiunea de *a (se) baricada* și rezultatul ei. — V. **baricada.**

BARICÁDĂ, *baricade,* s.f. Întăritură amenajată dintr-o aglomerare de materiale diferite (vehicule, arbori, saci cu nisip, bolovani etc.) pentru întreruperea circulației sau pentru apărare, de obicei în timpul luptelor de stradă. ✧ Expr. *A fi de cealaltă parte a baricadei* = a fi în tabăra opusă. *A muri pe baricade* = a muri luptând pentru o idee. *A fi pe baricadă* = a fi la datorie, a fi combativ. — Din fr. **barricade.**

BARICÉNTRU, *baricentre,* s.n. **1.** (Fiz.) Centru de greutate. **2.** Punctul de întâlnire a medianelor unui triunghi. — Din fr. **barycentre.**

BÁRIE, *barii,* s.f. Unitate de măsură pentru presiune, egală cu presiunea unei forțe de o dină pe un centimetru pătrat. — Din fr. **barye.**

BARIÉRĂ, *bariere,* s.f. **1.** Bară mobilă cu care se oprește temporar trecerea peste o șosea, peste o linie ferată etc.; *p. ext.* loc unde se întretaie o șosea cu o linie ferată. ✦ Fig. Obstacol, piedică în calea realizării unui lucru, a unei acțiuni. ✧ *Barieră socială* = (Sociologie) situație care face dificil sau chiar imposibil accesul într-o grupare socială superioară ierarhic. *Barieră luminoasă* = fascicul luminos folosit pentru comanda unui fotoreleu, în scopul semnalizării prezenței corpurilor străine într-o anumită zonă. **2.** Punct de intrare în oraș, unde se încasau în trecut taxele pentru mărfurile aduse spre vânzare; *p. ext.* periferie. [Pr.: *-ri-e-*]. — Din fr. **barrière**.

BARÍL, *barili,* s.m. Unitate de măsură pentru capacități, egală cu circa 160 de litri, folosită, în special, în SUA și în Marea Britanie. — Din fr. **baril.**

BÁRIM adv. v. **barem**[1]**.**

BARIMETRÍE s.f. Determinare aproximativă a greutății animalelor vii pe bază de măsurători. — Din fr. **barymétrie.**

BARISFÉRĂ s.f. Nucleul Pământului, cu raza de 3500 km și densitatea foarte mare, format din material foarte greu (nichel, fier, cobalt); nife, centrosferă. — Din fr. **barysphère.**

BARÍȘ, *barișe,* s.n. **1.** Broboadă de lână foarte subțire și ușoară. ✧ Expr. (Reg.) *A-și da barișul pe ceafă* = a se face de râs, a pierde rușinea, a încălca regulile bunei-cuviințe. **2.** Stofă de lână foarte subțire și fină. [Var.: (reg.) **baréj, baríz** s.n.] — Din fr. **barège.**

BARÍTĂ, *barite*, s.f. Hidrat de bariu. — Din fr. **baryte.**

BARITÍNĂ, *baritine*, s.f. Sulfat natural de bariu. — Din fr. **barytine.**

BARITÓN, (**1**) s.n., (**2**) *baritoni*, s.m., (**3**) *baritoane*, s.n. **1.** S.n. Registru al vocii bărbătești, intermediar între tenor și bas. **2.** S.m. (În forma accentuată *baríton*) Cântăreț a cărui voce se plasează în acest registru. **3.** S.n. Instrument de suflat, din alamă cu registru corespunzător acestei voci (**2**). [Acc. și: *baríton*] — Din it. **baritono,** fr. **baryton.**

BÁRIU s.n. Element chimic din grupa metalelor alcalino-pământoase, de culoare albă-argintie, ai cărui compuși se folosesc la fabricarea vopselelor, a sticlei și în pirotehnie. — Din fr. **baryum.**

BARÍZ s.n. v. **bariș.**

BÁRJĂ, *barje,* s.f. **1.** Ambarcațiune (de mare tonaj) cu fundul plat, fără propulsie proprie, remorcată de altă navă. **2.** Barcă cu velă pătrată, pentru pescuitul pe râuri. — Din fr. **barge.**

BÁRMAN, *barmani,* s.m. Persoană care servește la bar[3]. ✦ Proprietar al unui bar[3]. — Din fr., engl. **barman.**

BÁRMANIȚĂ, *barmanițe,* s.f. Femeie care servește la bar[3]. — **Barman** + suf. *-iță.*

BAROÁNĂ, *baroane,* s.f. Baroneasă. — Din **baron.** Cf. fr. b a r o n n e.

BARÓC, -Ă, *baroci, -ce,* adj., s. n. (Stil artistic specific sec. XVI–XVIII) care este caracterizat prin gustul pentru colosal și grandios, prin neregularitate și exces de ornamente complicate. ✦ Adj. (Despre construcții, mobilă, sculptură, pictură etc.) Care este realizat în acest stil. ✦ (Stil literar) caracterizat printr-o mare libertate și fantezie de exprimare. — Din fr. **baroque.**

BAROGRÁF, *barografe*, s.n. Barometru care înregistrează în mod automat curba înălțimilor atinse de un avion. — Din fr. **barographe.**

BAROGRÁMĂ, *barograme,* s.f. Curbă înregistrată de barograf. — Din fr. **barogramme.**

BAROMÉTRIC, -Ă, *barometrici, -ce,* adj. Al barometrului, de barometru. — Din fr. **barométrique.**

BAROMÉTRU, *barometre,* s.n. Instrument pentru măsurarea presiunii atmosferice. — Din fr. **baromètre.**

BARÓN, *baroni,* s.m. (În Apusul și Centrul Europei) Titlu nobiliar în ierarhia feudală, superior cavalerului și inferior vicontelui; persoană care are acest titlu. — Din fr. **baron.**

BARONEÁSĂ, *baronese,* s.f. (În societatea medievală din Apusul și Centrul Europei) Femeie care poseda o baronie; soție sau fiică de baron; baroană. — **Baron** + suf. *-easă.*

BARONÉT, *baroneți,* s.m. Titlu nobiliar ereditar în Anglia al membrilor unui ordin de cavaleri; persoană care are acest titlu. — Din fr. **baronnet.**

BARONÍE, *baronii,* s.f. (Rar) Titlu de baron; domeniul unui baron. — Din fr. **baronnie.**

BARÓS, *baroase,* s.n. Ciocan foarte mare și foarte greu utilizat la lucrările de fierărie, în minerit etc. [Pl. și: *barosuri*] — Din țig. **baros.**

BAROSÁN, -Ă, *barosani, -e,* adj. (Fam.) Mare (și greu). ✦ Fig. (Substantivat, arg.) Persoană influentă, bogată. — **Baros** + suf. *-an*.

BAROSCÓP, *baroscoape*, s.n. Aparat în formă de balanță, cu ajutorul căruia se demonstrează existența presiunii atmosferice și principiul lui Arhimede pentru gaze. — Din fr. **baroscope.**

BARÓU, *barouri,* s.n. Organizație profesională a avocaților. — Din fr. **barreau.**

BARȘÓN, *barșoane,* s.n. (Reg.) Catifea (roșie). — Din magh. **bársony.**

BÁRTIȚĂ, *bartițe,* s.f. (Reg.) Pojghiță de mucegai care se formează pe borș sau pe zeama de varză acră. — Et. nec.

BÁRZĂ, *berze,* s.f. Pasăre migratoare din ordinul ciconiiformelor, cu ciocul roșu, gâtul și picioarele lungi și cu penele, de obicei, albe, afară de vârfurile aripilor, care sunt negre: cocostârc *(Ciconia ciconia)*. — Cf. alb. b a r d h ë.

BAS, (**1**) s.n., (**2**) *bași*, s.m., (**3**) *basuri,* s.n. **1.** S.n. Registrul cel mai jos al vocii bărbătești; sunetul cel mai grav al unui acord muzical. **2.** S.m. Cântăreț a cărui voce se plasează în acest registru; basist. **3.** S.n. Instrument care deține în orchestră un rol analog cu acela al basului (**2**) într-un cor. — Din it. **basso,** fr. **basse.**

BASAMÁC, (**2**) *basamace,* s.n. **1.** Rachiu (colorat) de calitate inferioară. **2.** Sort de basamac (**1**). — Cf. tc., sb. b a s a m a k „grad”.

BASARABEÁN, -Ă, *basarabeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din regiunea istorică Basarabia. **2.** Adj. Care aparține Basarabiei sau basarabenilor (**1**), privitor la Basarabia ori la basarabeni. — **Basarabia** (n.pr.) + suf. *-ean.*

BASARABEÁNCĂ, *basarabence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din regiunea istorică Basarabia. — **Basarabean** + suf. *-că.*

BASC[1]**,** *bascuri* s.n. Parte a unei jachete (sau fuste) care, pornind din talie, acoperă șoldurile. — Din fr. **basque.**

BASC[2]**,** *bascuri,* s.n. Beretă cu marginile îndoite înăuntru. [Var.: **báscă** (pl. *băști*) s.f.] — Din fr. [beret] **basque.**

BASC[3] s.n. v. **bască.**

BASC[4]**, -Ă,** *basci, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Țara Bascilor, regiune situată în Pirinei, în Franța și Spania. **2.** Adj. Care aparține sau este caracteristic bascilor (**1**), privitor la basci. ✦ (Substantivat, f.) Limba izolată neindo-europeană, vorbită de basci. — Din fr. **basque.**

BÁSCĂ s.f. v. **basc**[2]**.**

BÁSCHET, (**1**) s.n., (**2**) *bascheți*, s.m. **1.** S.n. Baschetbal. **2.** S.m. (Mai ales la pl.) Ghete de baschetbal. — Din fr. **basket.**

BÁSCHETBAL s.n. Joc sportiv disputat între două echipe de câte cinci jucători, care marchează punctele făcând să treacă mingea prin coșul de sfoară împletită fixat de un panou înalt pe terenul echipei adverse; baschet. — Din engl., fr. **basketball.**

BASCHETBALÍST, -Ă, *baschetbaliști, -ste,* s.m. și f. Sportiv care practică baschetbalul. — **Baschetbal** + suf. *-ist*.

BASCULÁ, *basculez*, vb. I. Intranz. (Despre un corp) A se roti parțial în jurul unei axe orizontale care nu trece prin centrul de greutate; a se balansa. — Din fr. **basculer.**

BASCULÁNT, -Ă, *basculanți, -te*, adj., s.f. **1.** Adj. Care basculează sau care poate bascula; care se balansează ✧ *Autocamion* (sau *camion, vagon) basculant* = autocamion (sau camion, vagon) a cărui platformă se ridică pentru a descărca materialele transportate. **2.** S.f. Platformă (cu obloane) sau vagon care se poate ridica și înclina într-o parte pentru a descărca, prin răsturnare, materialele transportate. — Din fr. **basculant.**

BASCULÁRE, *basculări,* s.f. Acțiunea de *a bascula*.— V. **bascula.**

BASCULATÓR, *basculatoare,* s.n. Dispozitiv folosit la descărcarea prin basculare a vagoanelor, a autocamioanelor etc.; culbutor (**1**). — **Bascula** + suf. *-tor* (după fr. *basculeur*).

BASCÚLĂ, *bascule,* s.f. **1.** Aparat care permite cântărirea corpurilor grele cu ajutorul unor greutăți (de o sută de ori) mai mici. **2.** Scândură sau pârghie mobilă așezată în cumpănă pe un suport. **3.** Partea metalică a armelor de vânătoare cu țevi mobile. — Din fr. **bascule.**

BASEBALL s.n. Joc sportiv național nord-american, asemănător cu oina. [Pr.: *béĭsbol*] — Din engl. **basse-ball.**

BÁSEDOW s.n. Boală endocrină care se manifestă prin creșterea în volum a glandei tiroide, exoftalmie, tulburări cardio-vasculare, scădere ponderală, insomnie etc.; boala lui Basedow. [Pr.: *ba-ze-*. — Acc. și: *basedów.* — Scris și: *Bazedov*] — Din fr. (*maladie de*) **Basedow.**

BASEDOWÍAN, -Ă, *basedowieni, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care prezintă caracteristicile bolii lui Basedow. — Din fr. **basédowien.**

BASÉT, *baseți,* s.m. Câine de vânătoare cu corpul lunguieț, cu labele scurte, cu urechile lungi și cu pete roșietice sau negre pe corp. — Din fr. **basset.**

BASIC s.n. (Inform.) Limbaj simbolic ușor accesibil, universal. [Pr.: *béĭsic*] — Din engl. **basic**.

BASIC-ENGLISH s.n. Formă simplificată a limbii engleze, având la bază circa 850 de cuvinte și un minimum de reguli gramaticale, creată cu scopul de a servi ca limbă internațională. [Pr.: *béĭsic-ínglíș*] — Cuv. engl.

BASÍDIE, *basidii,* s.f. Organ special al unor ciuperci pe care se formează sporii. — Din germ. **Basidie.** Cf. fr. b a s i d e.

BASIDIOMICÉTĂ, *basidiomicete,* s.f. (La pl.) Clasă de ciuperci saprofite sau parazite la care sporii se formează la exterior, pe basidii; (și la sg.) ciupercă făcând parte din această clasă. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **basidiomycète.**

BASIDIOSPÓR, *basidiospori,* s.m. Spor produs de basidii. — Din fr. **basidiospore.**

BASÍST, *basiști,* s.m. **1.** Bas (**2**). **2.** Muzicant care cântă la contrabas sau la un instrument cu timbru de bas (**1**). — Din fr. **bassiste.**

BASM, *basme,* s.n. **1.** Narațiune (populară) cu elemente fantastice supranaturale, care simbolizează forțele binelui și ale răului în lupta pentru și împotriva fericirii omului. ✧ Expr. (Fam.) *A se face de basm* = a se face de râs. **2.** Născocire, minciună, scornitură. — Din sl. **basnĭ.**

BASMÁ, *basmale,* s.f. Bucată de pânză sau de mătase (colorată), folosită de femei pentru a-și acoperi capul. ✧ Expr. *A scoate* (pe cineva) *basma curată* = a scoate (pe cineva) nevinovat. *A ieși* (sau *a scăpa) basma curată* = a scăpa cu bine dintr-o încurcătură. [Var.: (înv.) **băsmá** s.f.] — Din tc. **basma.**

BASMANGÍU, *basmangii,* s.m. (Înv.) Fabricant sau negustor de basmale. — Din tc. **basmacı.**

BÁSNĂ, *basne,* s.f. (Înv.) Povestire, relatare mincinoasă, scornită, falsă; băsnire. — Din sb. **basna.** Cf. bg. b a s n e a.

BASORELIÉF, *basoreliefuri,* s.n. Lucrare de sculptură cu figuri scoase în relief pe un fond cu care fac corp comun. [Pr.: *-li-ef.* — Var.: (înv.) **basoreliév,** (neobișnuit) **basreliéf** s.n.] — Din it. **bassorilievo,** fr. **bas-relief.**

BASORELIÉV s.n. v **basorelief.**

BASRELIÉF s.n. v. **basorelief.**

BÁSTA adv. (Fam.) Ajunge! destul! gata! *(Și) cu asta, basta!* — Din it. **basta.**

BASTÁRD, -Ă, *bastarzi, -de,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Copil nelegitim; bitang. **2.** S.m. și f. Plantă sau animal rezultat din încrucișarea a două specii deosebite; corcitură. **3.** Adj. Batard. *Scriere bastardă*. — Din it. **bastardo.**

BASTÁRN, -Ă, *bastarni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană aparținând unei populațiii de origine germanică, stabilită la est de munții Carpați (sec. II î.H.) și asimilată mai târziu de geto-daci. **2.** Adj. Care aparținea bastarnilor (**1**), privitor la bastarni. — Din lat. **Bastarnae.**

BASTIMÉNT, *bastimente,* s.n. Navă (de război) de dimensiuni mari. — Din it. **bastimento.**

BASTINGÁJ, *bastingaje,* s.n. Totalitatea chesoanelor, dulapurilor sau rastelelor în care se păstrează efectele echipajului pe o navă. — Din fr. **bastingage.**

BASTIÓN, *bastioane,* s.n. (Adesea fig.) Fortificație cilindrică sau poligonală, construită de obicei la colțurile unei fortărețe. [Pr.: *-ti-on*] — Din fr. **bastion.**

BASTÓN, *bastoane,* s.n. Bucată de lemn lungă (cam de un metru) și subțire, de obicei curbată la un capăt, care se poate ține în mână și are diverse utilizări. ✧ *Baston de mareșal* = un fel de baston scurt, purtat de un mareșal. ✦ Lovitură dată cu această bucată de lemn. — Din it. **bastone.**

BASTONÁDĂ, *bastonade,* s.f. (Livr.) Mulțime de lovituri date cuiva cu bastonul; ciomăgeală. — Din fr. **bastonnade.**

BASTONÁȘ, *bastonașe,* s.n. Diminutiv al lui *baston.* — **Baston** + suf. *-aș*.

BAȘ[1]- (Înv.) Element de compunere având sensul de „principal, cu gradul cel mai înalt”, izolat din cuvinte turcești care denumeau funcții sau ranguri *(baș-aga, baș-caimacam* etc.) și folosit uneori la formarea de substantive. — Din tc. **baș**.

BAȘ[2] adv. (Reg.) Chiar, tocmai. — Din sb. **baš.**

BAȘ[3], *bași,* s.m.(Înv.) **1.** Căpetenie. **2.** Staroste al unei bresle de meseriași sau de negustori. — Din tc. **baș.**

BAȘ-AGÁ, *baș-agale,* s.m. Comandant al unui detașament din armata otomană. — Din tc. **başağa.**

BAȘ-BOIÉR, *baș-boieri,* s.m. (Înv.) Cel mai de seamă boier al țării; *p. ext.* boier mare. — **Baș[1]** + **boier.**

BAȘ-BULUCBÁȘ, *baș-bulucbași,* s.m. Căpetenia bulucbașilor. — Din tc. **başbölükbașı**.

BAȘBUZÚC, *bașbuzuci,* s.m. Ostaș voluntar, fără soldă, din trupele otomane neregulate, care trăia din jaf. ✦ Persoană apucătoare, violentă și grosolană, care încalcă regulile de conviețuire socială. — Din tc. **başibozuk** „trupe neregulate”.

BÁȘCA adv., prep. (Pop. și fam.) **1.** Adv. Despărțit, deosebit, separat; în chip deosebit, în alt mod. **2.** Prep. (În) afară de..., exceptând, nepunând la socoteală... — Din tc. **başka.**

BAȘ-CAIMACÁM, *baș-caimacami,* s.m. Întâiul caimacam, șeful caimacamilor. — Din tc. **baş kaymakam.**

BÁȘCĂ, *bășți,* s.f. **1.** (Înv. și reg.) Beci. **2.** (Înv.) Ridicătură de pământ întărită care proteja o fortificație; redută. [Var.: **báștă** s.f.] — Din pol. **baszta.**

BÁȘCHIE, *bașchii,* s.f. Ciocan cu vârful prevăzut cu un șanț în formă de v, folosit pentru baterea cercurilor metalice ale butoaielor. — Din bg. **baskija.**

BAȘ-CIOHODÁR, *baș-ciohodari,* s.m. (Înv.) Întâiul ciohodar. — Din tc. **baș çuhadar.**

BAȘKÍR, -Ă, *bașkiri, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Bașkiria sau este originară de acolo. **2**. Adj. Care aparține Republicii Bașkiria sau bașkirilor (**1**), privitor la Republica Bașkiria ori la bașkiri. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de bașkiri. — Din rus. **bașkir**. Cf. fr. b a c h k i r.

BAȘOÁLDĂ, *bașoalde,* s.f. (Arg.) Femeie neglijentă, greoaie, grasă; femeie destrăbălată, ușuratică. — Et. nec.

BÁȘTĂ s.f. v. **bașcă.**

BÁȘTINĂ s.f. (În loc. adj. și adv.) *De baștină* = originar, autohton; din moși-strămoși. — Din bg., sb. **baștina.**

BATÁJ, *bataje,* s.n. (Text.) Operație constând în lovirea repetată cu bătătoarea[2] (**2**) a masei de material fibros desfăcut în prealabil în procesul filării. — Din fr. **battage.**

BATÁL[1], *batali,* s.m. Berbec castrat în vederea îmbunătățirii calității cărnii și a lânii. — Cf. tc. b a t t a l „netrebnic”.

BATÁL[2], *batale,* s.n. Groapă de depozitare a țițeiului, a noroiului rezultat prin săpare sau a diverselor reziduuri de fabricație din industria petrolului. — Et. nec.

BATALIÓN, *batalioane,* s.n. Unitate militară formată din mai multe companii. ✦ (Mai ales la pl.) Mulțime de ființe (organizate, încolonate). [Pr.: *-li-on*] — Din pol. **batalion,** rus. **batalion.** Cf. it. b a t t a g l i o n e, fr. b a t a i l l o n.

BATÁNT, -Ă, *batanți, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre uși, ferestre, capace etc.) Care se închide singur, printr-o mișcare de du-te-vino în jurul unei axe verticale situate la una dintre margini. **2.** S.n. Panou mobil la o poartă sau la o ușă. — Din fr. **battant.**

BATÁRD, -Ă, *batarzi*, *-de,* adj. (Despre scriere) Care este intermediar între scrierea rondă și cea cursivă; (despre penițe) care are forma potrivită spre a servi la acest fel de scriere; bastard. ✦ (Substantivat, f.) Literă din această scriere. — Din fr. **bâtard.**

BATARDÓU, *batardouri,* s.n. Dig, baraj (provizoriu) așezat în amonte de diverse lucrări de fundații, reparații de poduri etc. spre a seca terenul pe care se fac aceste lucrări; *p. ext.* spațiul astfel delimitat. — Din fr. **batardeau.**

BATÁT, -Ă, *batați, -te,* s.m. și f. **1.** S.m. Plantă perenă din țările calde, cu tulpina lungă, târâtoare, cu frunze mari, cu flori albe sau roz, cultivată pentru tuberculele sale comestibile bogate în amidon, vitamine și zahăr, cartof dulce *(Ipomoea batatas).* **2.** S.f. (P. restr.) Tuberculul acestei plante. — Din rus. **batat.** Cf. sp., port., it. b a t a t a.

BATÁV, -Ă, *batavi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Populație germanică ce locuia, în Antichitate, pe teritoriul Olandei de astăzi; (și la sg.) persoană care a aparținut acestei populații. **2.** Adj. Care aparține batavilor (**1**), referitor la batavi. — Din fr. **Batave.**

BÁTĂ, *bete,* s.f. **1.** (La pl.) Cingătoare îngustă și lungă, țesută din lână de diferite culori. **2.** (Reg.) Betelie. — Lat. ***bitta** (= *vitta* „legătură”).

BÁTĂR adv. (Reg.) Cel puțin, măcar, barem[1]. ✦ (Cu valoare de conjuncție, urmat de „că”). Cu toate că, deși. [Var.: **bátăr** adv.] — Din magh. **bátor**.

BÁTCĂ[1], *batce,* s.f. (Reg.) Nicovală mică pe care cosașul își ascute coasa, bătând-o cu ciocanul. — Et. nec.

BÁTCĂ[2], *batce,* s.f. (Reg.) Un fel de capcană folosită la prinderea rozătoarelor mici. — Et. nec.

BÁTCĂ[3], *batce,* s.f. **1.** Pește mic, asemănător cu plătica, verde-albăstrui pe spate și argintiu pe abdomen *(Blicca björkna)*. **2.** (Reg.) Pelican, babiță. — Din ucr. **babka** (refăcut după *bate).*

BÁTE, *bat,* vb. III. **I. 1.** Tranz. și refl. A (se) lovi, a (se) izbi repetat și violent (cu palma, cu pumnul, cu bățul, cu biciul etc.). *A bate peste obraji, peste gură, peste picioare. A bate la palmă, la tălpi, la spate. A bate în cap*. ✧ Expr. (Tranz.) *Bătut în cap* = prost, nebun, țicnit. (Refl.) *A se bate cu pumnii în piept* = a se mândri, a se fuduli; a face caz de ceva. ✦ Tranz. A atinge, a lovi ușor cu palma umărul, mâna sau spatele cuiva spre a-i atrage atenția, a-l reconforta sau a-i arăta bunăvoința; a lovi în același fel o parte a corpului unui animal spre a-l liniști sau a-l mângâia. ✧ Expr. *A bate pe cineva la cap* sau *a bate capul cuiva* = a cicăli, a plictisi pe cineva cu vorba. (Refl. recipr.; fam.) *A se bate pe burtă cu cineva* = a fi într-o intimitate familiară cu cineva. *A bate palma* (sau, arg., *laba) cu cineva* = a da mâna

cu cineva; *p. ext.* a încheia cu cineva o tranzacție, dând mâna cu el în semn de învoială. **2.** Tranz. A învinge un adversar într-un joc, la un concurs (sportiv); a birui un dușman în luptă, în război. ✧ Expr. *A bate un record (sportiv)* = a depăși un record (sportiv). ✦ Refl. A se lupta, a se război. ✧ Loc. vb. (Refl. recipr.) *A se bate în duel* = a se duela. ✧ Expr. (Refl. recipr.) *A se bate cap în cap* = a fi în opoziție, în contradicție, a nu se potrivi. *Se bate ziua cu noaptea* = se luminează de ziuă sau amurgește. **3.** Tranz. A lovi, a izbi repetat (cu un instrument potrivit) un obiect, un material etc. în diverse scopuri. *Gospodina bate covoarele. Bate fierul până-i cald.* ✧ Loc. vb. (Fam.) *A bate la mașină* = a dactilografia. *A bate la ochi* = a frapa (**1**). ✧ Expr. *A bate bani* = a fabrica monede de metal. *A bate monedă* = **a)** a fabrica monede de metal; **b)** a insista asupra erorii cuiva, în defavoarea lui. *A bate toba* = a spune peste tot un secret (intim) încredințat de cineva. *A bate o carte* = a juca o carte de joc. *A bate tactul* (sau *măsura*) = a lovi (ușor) un obiect cu mâna sau a imita lovirea lui în ritmul unei bucăți muzicale sau al unui vers. *A bate mult drum* (sau *multă cale)* = a parcurge o distanță lungă. *A bate podurile* = a vagabonda. *A bate (pasul) pe loc* = a nu realiza nici un progres într-o acțiune, a nu înainta într-o problemă. *A bate câmpii* = a spune cu totul altceva decât ceea ce se discută, a divaga, a vorbi aiurea. ✦ A fixa un obiect țintuindu-l de ceva. *A bătut tablourile pe pereți. Bătuse capacul lăzii în cuie.* ✦ A freca învârtind și lovind de pereții unui vas. *Batem albușurile până fac spumă. Bate untul în putinei*. ✦ A freca, a apăsa producând bășici, răni sau bătături. *Mă bate un pantof.* ✦ (La războiul de țesut) A presa cu spata firele din băteală. **II.** Intranz. **1.** A izbi în ceva făcând zgomot; a ciocăni (la poartă, la ușă, la fereastră). *Valurile bat în zidul cetății. Cine bate oare la fereastra mea?* ✧ Expr. *A bate la ușa cuiva* = a veni la cineva spre a-i cere un ajutor material. *A bate din picioare* = a tropăi. *A bate din* (sau *în) palme* = a aplauda. *A bate din gură degeaba* (sau *în vânt)* = a vorbi în zadar, a trăncăni. **2.** A face o mișcare (relativ regulată). ✧ Expr. *A bate din aripi* = (despre păsări) a face mișcarea de zbor lovind aerul cu aripile. *A bate mătănii* = a îngenunchea și a atinge fruntea cu pământul de mai multe ori la rând, în semn de pocăință sau de cucernicie. ✦ (Despre organe sau părți ale corpului omenesc) A avea pulsații ritmice; a palpita, a zvâcni. *Îi bate inima de frică. Îmi bat tâmplele.* ✧ Refl. *Mi se bate ochiul drept.* ✦ (Despre un motor sau un organ de motor) A funcționa dereglat, scoțând zgomote anormale. **3.** (Despre arme de foc) A trage, a trimite proiectilul până la o anumită distanță, până într-un anumit punct. *O pușcă veche care nu mai bătea decât la 100 de pași.* ✦ (Înv.) A bombarda. ✦ (Reg.; despre câini) A lătra. ✦ Intranz. și tranz. (Despre aștri) A atinge (ceva) cu razele. *Puneți pălăria, să nu te bată soarele la cap.* ✦ (Despre ape) A se izbi (de maluri etc.). **4.** A face aluzie critică la ceva. *Bate în ciocoi*. ✧ Expr. *A-și bate joc de cineva* (sau *de ceva)* = **a)** a lua în derâdere pe cineva; **b)** a necinsti, a viola o fată, o femeie. **5.** (Despre vânt) A sufla. **6.** (Despre ploaie, grindină, brumă) A cădea (lovind) peste semănături, livezi etc. **7.** (În expr.) *A bate în retragere* = **a)** a se retrage din luptă; **b)** a retracta cele spuse mai înainte. **8.** (Despre culori) A se apropia de..., a avea o nuanță de... *Bate în albastru*. **III.** Intranz. și tranz. A emite zgomote ritmice care indică ceva. ✦ (Înv.; despre telegraf) A emite țăcănitul prin care se transmit mesajele telegrafice. ✧ Expr. (Tranz.) *A bate o telegramă* (sau *o depeșă)* = a da, a transmite o telegramă. ✦ (Despre un clopot, un ceasornic, despre toacă etc.) A emite sunete ritmice cu o anumită semnificație. — Lat. **batt(u)ere.**

BÁTERE, *bateri,* s.f. Acțiunea de a *(se) bate*; bătut[1]. — V. **bate.**

BATERÍE, *baterii,* s.f. **1.** Subunitate de artilerie compusă din patru, șase sau opt tunuri, cu mijloacele de tracțiune, utilajul și personalul necesar. **2.** Grup de aparate, de dispozitive sau de piese identice asociate în vederea executării unei operații. ✧ *Baterie electrică* = reunire a mai multor butelii de Leyda sau a mai multor elemente voltaice spre a produce electricitate. *Baterie solară* = sursă de energie formată dintr-un grup de generatoare fotoelectrice cu semiconductori, care transformă energia radiației solare în energie electrică. **3.** Ansamblul instrumentelor de percuție (într-o orchestră). **4.** Vas cu gheață în care se află sticle cu băutură. ✦ P. ext. Un litru de vin și o sticlă de sifon luate împreună. — Din fr. **batterie.**

BATERÍST, *bateriști,* s.m. Persoană care asigură acompaniamentul ritmic la instrumente de percuție. — **Baterie** + suf. *-ist*.

BATIÁLĂ adj. (În sintagma) *Regiune* (sau *zonă) batială* = regiune în mări și oceane cuprinsă între adâncimea de 200 și 2 500 m. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **bathyale.**

BATÍC, *baticuri,* s.n. **1.** Țesătură subțire imprimată în culori. **2.** Basma (subțire și) colorată. — Din fr. **batik.**

BATIMETRÍE s.f. Ramură a hidrometriei care se ocupă cu măsurarea adâncimii apei în mări, lacuri și râuri. — Din fr. **bathymétrie.**

BATIMÉTRU, *batimetre,* s.n. Aparat care măsoară adâncimea apelor din mări, lacuri, râuri etc. — Din fr. **bathymètre.**

BATÍR, *batire,* s.n. Fir de bumbac răsucit ușor, puțin mai gros decât ața de cusut, întrebuințat la însăilat. — Et. nec.

BATISCÁF, *batiscafuri,* s.n. Aparat de explorare a marilor adâncimi submarine care se poate deplasa prin mijloace proprii. — Din fr. **bathyscaphe.**

BATISFÉRĂ, *batisfere,* s.f. Cabină în formă de sferă în care cercetătorii pot coborî până la mari adâncimi submarine, păstrând legătura prin cablu cu navamamă. — Din fr. **bathysphère.**

BATÍST, (**2**) *batisturi,* s.n. **1.** Țesătură din fire foarte subțiri de bumbac sau de in. **2.** Sortiment de batist (**1**). — Din fr. **batiste.**

BATÍSTĂ, *batiste,* s.f. Bucată pătrată de pânză întrebuințată la șters nasul, fața, mâinile etc. — Din fr. **batiste.**

BATÍU, *batiuri,* s.n. Construcție de oțel sau de fontă pe care se montează mecanismele unui sistem tehnic stabil și prin intermediul căreia acesta se poate fixa pe o fundație, pe un teren etc. — Din fr. **bâti.**

BÁTÍR adv. v. **batăr.**

BATJÓCORĂ s.f. v. **batjocură.**

BATJOCORÍ, *batjocoresc,* vb. IV. Tranz. A face pe cineva sau ceva de râs, de rușine, de ocară; *p. ext.* a umili, a înjosi. ✦ A necinsti o femeie. [Var.: (reg.) **batjocurí** vb. IV] — Din **batjocură.**

BATJOCORÍRE, *batjocoriri,* s.f. Faptul de *a batjocori*. — V. **batjocori.**

BATJOCORITÓR, -OÁRE, *batjocoritori, -oare,* adj. Care batjocorește. — **Batjocori** + suf. *-tor*.

BATJÓCURĂ, *batjocuri,* s.f. Luare în râs, bătaie de joc; vorbă, faptă, lucru de râs, de ocară, de insultă. ✧ Expr. *A fi* (sau *a ajunge, a se face) de batjocură* = a fi (sau a ajunge, a se face) de râs, a deveni ridicol. [Var.: **batjócoră** s.f.] — Refăcut din **batjocuri** (pl. lui *batjoc* înv. „bătaie de joc" <**bate** + **joc**).

BATJOCURÍ vb. IV v. **batjocori**.

BATÓC s.n. v. **batog.**

BATÓG, *batoguri,* s.n. Spinare de morun sau de nisetru, sărată și afumată; *p. gener.* carne de pește sărată și afumată. [Var.: **batóc** s.n.] — Din sb. **batok,** rus. **batog.**

BATOJÍT, -Ă, *batojiți, -te,* adj. (Reg.) Fără putere; stors, istovit (de bătrânețe). — Cf. rus. b a t o j i t´.

BATOLÍT, *batoliți,* s.m. Rocă în formă de masiv înrădăcinat în adâncul scoarței Pământului. — Din fr. **batholite.**

BATÓN, *batoane,* s.n. Bucată (de vanilie, de ciocolată, de ceară etc.) lunguiață sau în formă de bastonaș. — Din fr. **bâton.**

BATOZÁR, *batozari,* s.m. (Rar) Muncitor care asigură funcționarea batozei. — **Batoză** + suf. *-ar*.

BATÓZĂ, *batoze,* s.f. Mașină agricolă care desface boabele din spice, din păstăi, din știuleți și le separă de celelalte părți ale plantei; mașină de treierat, treierătoare. — Din fr. **batteuse.**

BATRACIÁN, *batracieni,* s.m. (La pl.) Clasă de vertebrate care cuprinde animale amfibii; (și la sg.) animal care face parte din această clasă; amfibian. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **batracien.**

BAU interj. Cuvânt cu care se sperie, de obicei în glumă, copiii. — Onomatopee.

BAUBÁU s.m. Personaj imaginar cu care se sperie copiii mici. [Var.: **babáu** s.m., **babáua** s.f.] — Din **bau** (repetat).

BAUXÍTĂ, *bauxite,* s.f. Oxid de aluminiu care se găsește în natură ca minereu de diferite culori. [Pr.: *ba-u-*] — Din fr. **bauxite.**

BAVARÉZ, -Ă, *bavarezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Bavaria. **2.** Adj. Care aparține Bavariei sau bavarezilor (**1**), privitor la Bavaria sau la bavarezi. — **Bavar**[ia] (n.pr.) + suf. *-ez*.

BAVÉTĂ, *bavete,* s.f. Bărbiță (**1**). [Var.: **babétă** s.f.] — Din fr. **bavette.**

BAVEȚÍCĂ, *bavețele,* s.f. Diminutiv al lui *bavetă*; bărbiță (**1**). — **Bavetă** + suf. *-ică*.

BAVÚRĂ, *bavuri,* s.f. (Tehn.) Material rămas peste profilul normal pe suprafața pieselor prelucrate sau turnate. — Din fr. **bavure.**

BAX, *baxuri,* s.n. Cutie de diferite dimensiuni, în care se ambalează cutii mai mici cu produse de același fel; conținutul unei asemenea cutii. — Din engl. **box.**

BAZÁ, *bazez*, vb. I. Refl. și tranz. A (se) sprijini, a (se) întemeia pe ceva. ✦ Refl. A avea încredere în sprijinul cuiva, a se lăsa în nădejdea cuiva; a se bizui. — Din fr. **baser.**

BAZACÓNIE, *bazaconii,* s.f. Lucru bizar, de mirare, de necrezut. ✦ (Fam.) Năzbâtie, poznă, ștrengărie. — Din sl. **bezŭ-zakonije.**

BAZÁLT, (**2**) *bazalturi,* s.n. **1.** Rocă vulcanică de culoare închisă, întrebuințată la construcții și la pavaje. **2.** Varietate de bazalt (**1**). — Din fr. **basalte,** lat. **basaltes.**

BAZÁLTIC, -Ă, *bazaltici, -ce,* adj. Care conține bazalt, de bazalt. — Din fr. **basaltique.**

BAZAÓCHI, -OÁCHE, *bazaochi, -oache,* adj. (Reg.) **1.** Sașiu. **2.** Nebunatic, ștrengar, poznaș. — Cf. ucr. b e z o k i j .

BAZÁR, *bazaruri,* s.n. Loc în aer liber sau magazin în care se vând tot felul de obiecte, mai ales mărunțișuri. — Din fr. **bazar.**

BÁZĂ, *baze,* s.f. **I. 1.** Parte care susține un corp, o clădire sau un element de construcție; temei, temelie. ✦ Latură a unui triunghi sau a unui poligon ori față a unui poliedru (care se reprezintă de obicei în poziție orizontală). ✦ Dreaptă care servește ca linie de pornire pentru construirea unei serii de triunghiuri topografice. **2.** Fig. Ceea ce formează temeiul a ceva, elementul fundamental, esențial. ✧ Loc. adj. *De bază* = fundamental, esențial. *Fără bază* = neîntemeiat, inconsistent. ✧ Loc. adv. *Pe* (sau *în) baza...* sau *pe bază de...* = în conformitate cu..., pe principiul... ✧ Expr. *A avea (ceva) la bază* = a se întemeia pe ceva (sigur). *A pune bazele a ceva* = a întemeia, a funda. ✦ Elementul principal al unei substanțe chimice sau farmaceutice. **3.** (De obicei urmat de determinarea „economică") Totalitatea relațiilor de producție într-o etapă determinată a dezvoltării sociale. **4.** Loc de concentrare a unor rezerve de oameni, de materiale etc., care servește ca punct de plecare pentru

o anumită activitate. *Bază de aprovizionare. Bază de recepție. Bază de atac.* ✧ *Bază aeriană* = aeroport militar. *Bază navală* = port militar. *Bază sportivă* = complex de instalații sportive. **5.** (În sintagma) *Baza craniului* = partea craniului care închide cutia craniană înspre ceafă. **II.** Substanță chimică alcătuită dintr-un atom metalic legat cu unul sau mai mulți hidroxili, care albăstrește hârtia roșie de turnesol, are gust leșietic și, în combinație cu un acid, formează o sare. **III. 1.** Distanță între difuzoarele (externe) ale unui sistem de redare stereofonică. **2.** (Electron.) Electrod corespunzător zonei cuprinse între cele două joncțiuni ale unui tranzistor. **3.** (Electron.; în sintagma) *Bază de timp* = unitate funcțională a unor aparate electronice, care generează impulsuri la intervale de timp precise. — Din fr. **base, (I 3)** rus. [ekonomiceskaia] **baza.**

BÁZIC, -Ă, *bazici, -ce,* adj. (Despre substanțe) Care are proprietățile unei baze (**II**). — Din fr. **basique.**

BAZILÉU, *bazilei,* s.m. **1.** Titlu purtat de regi în Grecia homerică; persoană care avea acest titlu. **2.** Tilu purtat de cel de-al doilea arhonte, care păstra între atribuțiile sale religioase vechea funcție sacră a regilor; persoană care avea acest titlu. **3.** Titlu oficial al regilor persani până la cucerirea arabă; persoană care avea acest titlu. **4.** Conducător al unei entități politice barbare. **5.** Titlu purtat de împărații bizantini începând cu sec. VII d.H.; persoană care avea acest titlu. — Din fr. **basileus.**

BAZILICÁL, -Ă, *bazilicali, -le,* adj. Care aparține unei bazilici, care se referă la o bazilică. — Din fr. **basilical.**

BAZILICALE s.f. pl. v. **vasilicale.**

BAZÍLICĂ, *bazilici,* s.f. **1.** Biserică romano-catolică medievală, în formă de dreptunghi, împărțită în interior în trei părți prin șiruri de coloane; (azi) nume dat unei biserici sau unei catedrale impunătoare. **2.** (La romani) Edificiu public cu interiorul împărțit, prin șiruri de coloane, în trei sau în cinci părți. — Din fr. **basilique,** lat. **basilica.**

BAZÍN, *bazine,* s.n. **1.** Rezervor deschis, de mari dimensiuni, construit din metal, din piatră, din ciment etc. ✦ Rezervor de apă amenajat pentru înot sau pentru sporturile care se practică în apă. **2.** (Și în sintagma *bazin hidrografic)* Regiune din care un râu, un fluviu, un lac sau o mare își adună apele. ✦ Regiune delimitată de albiile tuturor afluenților unui râu sau ai unui fluviu. ✧ *Bazin portuar* = parte a unui port, special amenajată pentru staționarea vaselor (în vederea încărcării și descărcării lor). ✦ Regiune geografică bogată în zăcăminte de minereuri, în special de cărbuni. **3.** (Anat.) Cavitate situată în partea inferioară a abdomenului și constituită din oasele iliace; pelvis. — Din fr. **bassin.**

BAZINÁȘ, *bazinașe,* s.n. Diminutiv al lui *bazin*. — **Bazin** + suf. *-aș*.

BAZINÉT, *bazinete,* s.n. (Anat.) Segment al canalului excretor al rinichiului, în regiunea hilului. — Din fr. **bassinet.**

BAZÓN, *bazoane,* s.n. Bucată de stofă, de piele sau de pânză, aplicată pe turul[2] pantalonilor, al izmenelor sau al chiloților, pentru a-i cârpi sau pentru a-i întări. — Et. nec.

BAZONÁ, *bazonez,* vb. I. Tranz. A pune un bazon, a cârpi cu bazoane. — Din **bazon.**

BAZONÁT, -Ă, *bazonați, -te,* adj. Care este cârpit cu bazoane. — V. **bazona.**

BAZOOKA, *bazooka,* s.f. Aruncător de grenade antitanc. [Pr.: *bazúca*] — Cuv. engl.

BĂ interj. (Arg.) Măi. — Et. nec.

BĂBÁCĂ s.m. v. **babacă.**

BĂBÁICĂ, *băbăici,* s.f. (Reg.) Vâslă[1]. [Var.: **bobáică** s.f.] — Din ucr. **babajka.**

BĂBĂCÚȚĂ, *băbăcuți,* s.m. (Înv. și reg.) Diminutiv al lui *babacă*. — **Babacă** + suf. *-uță*.

BĂBĂLÚC s.m. (Reg.; în loc. adj. și adv.) *Din băbăluc* = (care datează) din moși-strămoși, din timpuri străvechi. — Din sb. **babaluk.**

BĂBĂREÁSĂ, *băbărese,* s.f. (Reg.) Babă (care descântă sau ghicește). — Cf. b a b ă .

BĂBĂTÍE, *băbătii,* s.f. (Reg.) Babă. ✦ Nevastă (bătrână). — Cf. b a b ă .

BĂBÉSC, -EÁSCĂ, *băbești,* adj., s.f. **1.** Adj. (Peior.) După felul, obiceiurile sau portul babelor. ✧ Expr. *Vorbe* (sau *fleacuri) băbești* = vorbe cărora nu trebuie să li se dea importanță. *Leacuri băbești* = mijloace empirice cu care se încearcă vindecarea unor boli. *Socoteală băbească* = socoteală făcută în mod simplist, empiric; *fig.* judecată greșită, îngustă. **2.** S.f. Soi românesc de viță-de-vie, cu struguri rămuroși și boabe rotunde, de culoare neagră-albăstruie, din care se produc vinuri roșii. — **Babă** + suf. *-esc*.

BĂBÉȘTE adv. Ca babele. ✧ Expr. *A socoti* (sau *a face socoteli, a o lua) băbește* = a face calcule în mod simplist, empiric. — **Babă** + suf. *-ește*.

BĂBÓI, *băboi,* s.m. (Depr.) Augmentativ al lui *babă*. — **Babă** + suf. *-oi*.

BĂBÓRNIȚĂ s.f. v. **babornită**.

BĂBÚȘCĂ, *băbuști,* s.f. **1.** Băbuță. **2.** Nume dat păsărilor cântătoare îmbătrânite, în special sticletelui și scatiului. — Cf. rus. b a b u ș k a .

BĂBÚȚĂ, *băbuțe,* s.f. Diminutiv al lui *babă* (**I**); băbușcă. — **Babă** + suf. *-uță*.

BĂCÁN[1], *băcani,* s.m. Negustor care vinde cu amănuntul diverse produse alimentare. [Var.: (reg.) **bacál** s.m.] — Din tc. **bakkal.**

BĂCÁN[2] s.n. **1.** Lemn de culoare roșiatică al unui arbore exotic *(Haematoxylon campechianum)*. **2.** Colorant roșu, obținut, prin fierbere, din băcan[1] (**1**). — Din tc. **bakam.**

BĂCĂLÍE[1], *băcălii,* s.f. (Înv.) Soția băcanului; negustoreasă. — Cf. b ă c a n[1], b ă c ă n i e .

BĂCĂLÍE[2] s.f. v. **băcănie.**

BĂCĂNÍ, *băcănesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A vopsi cu băcan[2] (**2**). — Din **băcan[2].**

BĂCĂNÍE, *băcănii,* s.f. **1.** Prăvălie în care se vând diferite produse alimentare. **2.** (La sg.) Ocupația băcanului[1]. **3.** (Înv.; la pl.) Mirodenii, condimente, ingrediente. [Var.: (reg.) **băcălíe** s.f.] — **Băcan[1]** + suf. *-ie*.

BĂCĂNIOÁRĂ, *băcănioare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *băcănie* (**2**). [Pr.: *-ni-oa-*] — **Băcănie** + suf *-ioară*.

BĂCĂNÍȚĂ, *băcănițe,* s.f. (Rar) Nevasta băcanului[1]. — **Băcan[1]** + suf. *-iță*.

BĂCĂUÁN, -Ă, *băcăuani, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Bacău. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Bacău ori băcăuanilor (**1**), referitor la municipiul sau județul Bacău ori la băcăuani. [Pr.: *-că-uan*] — **Bacău** (n.pr.) + suf. *-an*.

BĂCĂUÁNCĂ, *băcăuance,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Bacău. [Pr.: *-că-uan-*] **Băcăuan** + suf. *-că*.

BĂCÍT s.n. **1.** Ocupația baciului. **2.** Partea din produsele stânii care se dădea în trecut baciului drept remunerație. — **Baci** + suf. *-it*.

BĂCÍȚĂ, *băcițe,* s.f. Femeie care conduce o stână; soția baciului. — **Baci** + suf. *-iță*.

BĂCIUÍ, *băciuiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) **1.** A prepara brânzeturi. **2.** Fig. A întârzia mult într-un loc (izolat, singuratic). — **Baci** + suf. *-ui*.

BĂCUIÁȚĂ, *băcuiețe,* s.f. (Reg.) Față de pernă folosită ca desagă. [Pr.: *-cu-ia-*] — Et. nec.

BĂDĂDĂÍ, *bădădăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A umbla fără rost, de colo-colo. [Var.: **băbăduí** vb. IV] — Probabil formație onomatopeică.

BĂDĂDUÍ vb. IV v. **bădădăi.**

BĂDĂRÁN, -Ă, *bădărani, -e,* s.m. și f., adj. (Persoană) nepoliticoasă, cu apucături grosolane; mitocan, mojic. — Cf. magh. b a d a r .

BĂDĂRÁNCĂ, *bădărance,* s.f. Femeie nepoliticoasă, cu apucături grosolane; mitocancă. — **Bădăran** + suf. *-că*.

BĂDĂRĂNÍE, *bădărănii,* s.f. Atitudine, faptă sau vorbă de bădăran; mitocănie, grosolănie, mojicie. — **Bădăran** + suf. *-ie*.

BĂDĂRĂNÓS, -OÁSĂ, *bădărănoși, -oase,* adj. (Rar) De bădăran, grosolan; care arată bădărănie. — **Bădăran** + suf. *-os*.

BĂDÍC s.m. v. **bădică**.

BĂDÍCĂ, *bădici,* s.m. (Pop.; mai ales la voc.) Bădiță. [Var.: **bădíc** s.m.] — **Bade** + suf. *-ică*.

BĂDICÚȚĂ, *bădicuți,* s.m. (Pop.; mai ales la voc.) Diminutiv al lui *bădică*. — **Bădică** + suf. *-uță*.

BĂDÍE s.m. (Pop.; mai ales la voc.) Bădiță. — **Bade** + suf. *-ie*.

BĂDIȘÓR, *bădișori,* s.m. (Pop.) Bădiță. — **Bade** + suf. *-ișor*.

BĂDÍȚĂ s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *bade;* bădie, bădică, bădișor, bădițel. [Var.: **bíță** s.m.] — **Bade** + suf.*-iță*.

BĂDIȚÉL, *bădiței,* s.m. (Pop.) Bădiță. — **Bădiță** + suf. *-el*.

BĂDIȚÍCĂ s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *bădiță*. — **Bădiță** + suf. *-ică*.

BĂGÁ, *bag,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A face să intre sau a intra undeva; a (se) introduce, a (se) vârî, a intra[2]. ✧ Expr. (Tranz.) *A băga ceva în gură* = a mânca. *A băga (pe cineva) sub masă* = **a)** a face (pe cineva) să cadă sub masă din cauză că i s-a dat prea mult de băut; **b)** a învinge (pe cineva) într-o încercare, într-o discuție; a înfunda. *A(-și) băga nasul (în ceva* sau *undeva, în toate, unde nu-i fierbe oala)* = a se amesteca în treburi care nu-l privesc, a interveni inoportun într-o discuție. *A băga* (ceva) *în* (sau *la) cap* = a ține minte un lucru. *A băga* (cuiva ceva) *în* (sau *la) cap* = **a)** a face (pe cineva) să înțeleagă o problemă, o teorie etc.; **b)** a face (pe cineva) să creadă un lucru (curios), să fie obsedat de ceva. *A(-și) băga mințile în cap* = a se cuminți, a reveni la o comportare conformă cu interesele sale. *A băga* (cuiva) *frica în oase* sau *a băga pe cineva în sperieți* (sau *în răcori)* = a speria rău (pe cineva). *A băga* (pe cineva) *în boală* (sau *în boale)* = a înspăimânta (pe cineva). *A băga* (pe cineva) *în draci* = a necăji, a întărâta (pe cineva). (Fam.) *A băga pe cineva în viteză* = a face (pe cineva) să lucreze repede, fără răgaz. (Refl.) *A se băga în sufletul* (sau *în ochii, sub pielea) cuiva* = a se face cu insistență observat de cineva spre a-i câștiga încrederea, a nu slăbi pe cineva cu dovezile de simpatie, de dragoste (interesată) etc. (Tranz.) *A băga de viu în mormânt* = a pricinui moartea din cauza unor mari supărări. *A o băga pe mânecă* = a fi prins cu minciuna, a nu mai ști cum să îndrepte o greșeală, a o sfecli. *A băga zâzanie* (sau *vrajbă, intrigă)* (între oameni) = a învrăjbi, a produce discordie. (Arg.) *A băga un fitil* (sau *fitile* împotriva cuiva) = a calomnia (pe cineva). **2.** Tranz. și refl. A (se) plasa în ceva sau undeva; a (se) angaja. *Își bagă toți banii în cărți de specialitate. S-a băgat slujbaș la primărie. S-a băgat slugă.* ✧ Expr. (Tranz.) *A băga* (pe cineva) *în pâine* = a da (cuiva) o slujbă. (Arg.) *A băga* (pe cineva) *în fabrica de pumni* = a lua la bătaie (pe cineva). (Fam.) *A băga actele (de căsătorie)* = a depune actele cerute pentru căsătorie. **3.** (În expr.) (Tranz.) *A băga seama* (la ceva) = a fi atent, a observa. *A băga în seamă* (ceva sau pe cineva) = a da atenție (la ceva sau cuiva), a fi curtenitor (cu cineva). *A băga de seamă* = a avea grijă (de ceva), a fi atent (la ceva). (Refl.) *A se băga de seamă* = a se observa, a se remarca (ceva). — Et. nec.

BĂGÁRE s.f. Acțiunea de a *(se) băga* și rezultatul ei. ✧ *Băgare de seamă* = grijă, atenție (deosebită). — V. **băga.**

BĂGĂCIÓS, -OÁSĂ, *băgăcioși, -oase,* adj. (Fam.) Băgăreț. — **Băga** + suf. *-ăcios*.

BĂGĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *băgăreți, -e,* adj. (Fam.) Care se amestecă insistent în toate; băgăcios, înfigăreț. — **Băga** + suf. *-ăreț*.

BĂGĂTÓR, -OÁRE, *băgători, -oare,* adj. (Mai ales ir.; în sintagma) *Băgător de seamă* = care nu face decât să observe fără a acționa; care nu are un rol precis într-o treabă. — **Băga** + suf. *-ător*.

BĂHNÍT, -Ă, *băhniți, -te,* adj. (Reg.; despre apă) Stătut, clocit. — **Bahnă** + suf. *-it*.

BĂHNÓS, -OÁSĂ, *băhnoși, -oase,* adj. (Reg.) Mlăștinos, mocirlos. — **Bahnă** + suf. *-os*.

BĂÍ[1], *băiesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A face baie[1]. — Din **baie[1].**

BĂÍ[2], *băiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A lucra într-o mină (de aur). — Din **baie[2].**

BĂÍÁȘ, *băieși,* s.m. Bărbat care servește într-o baie[1] publică. — **Baie** + suf. *-aș*.

BĂIÁT, *băieți,* s.m. **1.** Copil de sex bărbătesc. ✦ (Reg.; la pl.) Copii (indiferent de sex). **2.** Persoană de sex bărbătesc ieșită nu demult din vârsta copilăriei; *p. ext.* adolescent, flăcău. ✧ (Cu nuanță afectivă, despre bărbați mai în vârstă) *Bun băiat!* **3.** Fiu, fecior (al cuiva). **4.** (Rar) Servitor, slugă. *Băiat la vite.* ✧ *Băiat de prăvălie* = adolescent care învăța negoțul, lucrând într-un magazin; *p. ext.* vânzător comercial. [Var.: (reg.) **băiét** s.m.] — Et. nec.

BĂIÁTĂ, *băiete,* s.f. (Reg.) Fată; fetiță. — Din **băiat.**

BĂIÉȘ, *băieși,* s.m. Lucrător într-o mină (de aur); miner. — **Baie[2]** + suf. *-aș*.

BĂIEȘÍME s.f. (Reg.) Totalitatea băieșilor; mulțime de băieși. — **Băieș** + suf. *-ime*.

BĂIEȘÍȚĂ[1], *băieșițe,* s.f. Femeie care servește la o baie[1] publică — **Băiaș** + suf. *-iță*.

BĂIEȘÍȚĂ[2], *băieșițe,* s.f. (Reg.) **1.** Soție de băieș. **2.** Femeie care lucrează într-o mină. — **Băieș** + suf. **-iță**.

BĂIÉT s.m. v. **băiat.**

BĂIETÁN, *băietani,* s.m. Băiat mai mare. — **Băiat** + suf. *-an*.

BĂIETĂNÁȘ, *băietănași,* s.m. Diminutiv al lui *băietan*. [Var.: **băitănáș** s.m.] — **Băietan** + suf. *-aș*.

BĂIEȚÁNDRU, *băiețandri,* s.m. Băiat măricel. — **Băiat** + suf. *-andru*.

BĂIEȚÁȘ, *băiețași,* s.m. Băiețel. — **Băiat** + suf. *-aș*.

BĂIEȚÉL, *băieței,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *băiat*; băiețaș. **2.** Plantă erbacee cu frunze păroase și flori albastre grupate, care crește prin fânețe și pășuni *(Veronica spicata)*. — **Băiat** + suf. *-el*.

BĂIEȚÉSC, -EÁSCĂ, *băiețești,* adj. De băiat, specific băieților. — **Băiat** + suf. *-esc*.

BĂIEȚÉȘTE adv. Ca băieții. — **Băiat** + suf. *-ește*.

BĂIEȚÍ, *băiețesc,* vb. IV. Refl. (Rar; despre fete) A se comporta băiețește. — Din **băiat.**

BĂIEȚÍCĂ s.m. (Reg.; la voc.) Diminutiv al lui *băiat*. — **Băiat** + suf. *-ică*.

BĂIEȚÍME s.f. (Rar) Mulțime de băieți. — **Băiat** + suf. *-ime*.

BĂIEȚÓI, *băiețoi,* s.m. (Depr. sau glumeț) Augmentativ al lui *băiat*. ✦ Fată cu apucături de băiat. — **Băiat** + suf. *-oi*.

BĂIMĂREÁN, -Ă, *băimăreni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Baia Mare. **2.** Adj. Care aparține municipiului Baia Mare sau băimărenilor (**1**), referitor la municipiul Baia Mare ori la băimăreni. — **Baia Mare** (n. pr.) + suf. *-ean*.

BĂIMĂREÁNCĂ, *băimărence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Baia Mare. — **Băimărean** + suf. *-că*.

BĂITĂNÁȘ s.m. v. **băietănaș.**

BĂÍȚĂ, *băițe,* s.f. Diminutiv al lui **baie[1].** — **Baie[1]** + suf. *-iță*.

BĂIȚUÍ, *băițuiesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi suprafața unui corp cu baiț. — **Baiț** + suf. *-ui*.

BĂIȚUÍT s.n. Acțiunea de a *băițui*. — V. **băițui.**

BĂJENÁR, *băjenari,* s.m. Persoană care își părăsea vremelnic casa, ținutul sau țara din cauza invaziilor, a persecuțiilor sau a asupririi. [Var.: **bejănár, bejenár** s.m.] — **Băjeni** + suf. *-ar*.

BĂJENĂRÍ, *băjenăresc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A băjeni. [Var.: **bejănărí** vb. IV] — Din **băjenar**.

BĂJENĂRÍE s.f. (Înv.). Băjenie. [Var.: **bejănăríe, bejeneríe** s.f.] — **Băjenar** + suf. *-ie*.

BĂJENĂRÍT s.n. (Înv.) Băjenie. [Var.: **bejănărít** s.n.] — V. **băjenări.**

BĂJENÍ, *băjenesc,* vb. IV. Refl. și intranz. (Înv.) A-și părăsi vremelnic casa, ținutul sau țara din cauza invaziilor, a persecuțiilor sau a asupririi; a băjenări. [Var.: **bejăní, bejení** vb. IV] — Din **băjenie** (derivat regresiv).

BĂJÉNIE, *băjenii,* s.f. (Înv.) Fugă (vremelnică) a populației din cauza invaziilor, a persecuțiilor sau a asupririi; *p. ext.* timpul petrecut în această situație; băjenărie, băjenărit. [Var.: **bejánie, bejénie** s.f.] — Din sl. **běžanije.**

BĂL, -Ă, *băli, -e,* adj. (Reg.) **1.** (Despre oameni sau părul lor) Blond. **2.** (Despre animale) Alb pe tot corpul sau numai pe bot. — Din sl. **bělŭ** „alb”.

BĂLÁI, -ÁIE, *bălai, -aie,* adj. **1.** (Despre oameni sau părul lor) Blond. **2.** (Despre animale) Plăvan. ✦ (Substantivat, f.) Nume care se dă vacilor sau iepelor albe. ✧ Expr. (Fam.) *A înțărca bălaia* = s-a isprăvit cu posibilitatea de a profita de slăbiciunea sau de munca altuia, s-a terminat cu foloasele ușor obținute. (Pop.) *A intrat bălaia în sat* = s-a luminat de ziuă. — **Băl** + suf. *-ai*.

BĂLÁN, -Ă, *bălani, -e,* adj. (Pop.) **1.** (Despre oameni sau părul lor) Blond. ✦ (Substantivat, m.; ir.) Dracul. **2.** (Despre animale) Plăvan. ✦ (Substantivat) Nume care se dă unor animale domestice cu părul alb. — **Băl** + suf. *-an*.

BĂLĂBĂNEÁLĂ, *bălăbăneli,* s.f. Mers nesigur, mișcare înceată, legănată sau împleticită. — **Bălăbăni** + suf. *-eală*.

BĂLĂBĂNÍ, *bălăbănesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) deplasa într-o parte și într-alta, adesea cu mișcări legănate, șovăitoare; a (se) bălăngăni, a (se) bălăngăi, a bălălăi, a se bănănăi. **2.** Refl. Fig. (Fam.) A se trudi, a se lupta cu cineva sau cu ceva; a se certa, a se ciorovăi. — Et. nec. sau formație onomatopeică.

BĂLĂBĂNÍT[1] s.n. Faptul de a *(se) bălăbăni*. — V. **bălăbăni.**

BĂLĂBĂNÍT[2], -Ă, *bălăbăniți, -te,* adj. (Despre mers, pași) Legănat; șovăitor. — V. **bălăbăni.**

BĂLĂCĂREÁLĂ, *bălăcăreli,* s.f. (Fam.) Ceartă cu proferare de injurii, scandal.

BĂLĂCĂRÍ, *bălăcăresc,* vb. IV. **1.** Refl. și intranz. (Rar) A (se) bălăci. **2.** Refl. recipr. și tranz. Fig. (Fam.) A (se) certa, a (se) batjocori, spunând (sau spunându-și) cuvinte injurioase. — Cf. sb. b a l a k a t i.

BĂLĂCĂRÍE, *bălăcării,* s.f. (Înv.) Vorbă injurioasă, trivială. — **Bălăcări** + suf. *-ie*.

BĂLĂCEÁLĂ, *bălăceli,* s.f. Joacă, zbenguială prin apă (la scăldat). — **Bălăci** + suf. *-eală*.

BĂLĂCÍ, *bălăcesc,* vb. IV. Refl. și intranz. A (se) juca, a se zbengui în apă (la scăldat); a (se) bălăcări (**1**), bleotocări (**1**). — Din bg. **balakam.**

BĂLĂCÍRE, *bălăciri,* s.f. Acțiunea de *a (se) bălăci*; bălăcit. — V. **bălăci.**

BĂLĂCÍT s.n. Bălăcire. — V. **bălăci.**

BĂLĂIÉL, -IÁ, -ÍCĂ, *bălăiei, -ele,* adj. (Rar) Bălăior. — **Bălai** + suf. *-el*.

BĂLĂIÓR, -OÁRĂ, *bălăiori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *bălai;* bălăiel, bălănel, bălănuț, bălăuc, băluț. — **Bălai** + suf. *-ior*.

BĂLĂLĂÍ, *bălălăiesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A se bălăbăni (**1**). — Formație onomatopeică.

BĂLĂLĂU adj. (Reg.) Care se bălăbănește (**1**). ✦ (Substantivat, m.) Om moale, prost, neghiob. — **Bălălăi** + suf. *-ău*.

BĂLĂNÉL, -EÁ, *bălănei, -ele,* adj. (Rar) Bălăior. — **Bălan** + suf. *-el*.

BĂLĂNGĂÍ, *bălăngăiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se bălăbăni (**1**). — **Balang** + suf. *-ăi*.

BĂLĂNGĂÍT s.n. (Reg.) Faptul de *a (se) bălăngăi.* — V. **bălăngăi.**

BĂLĂNGĂNÍ, *bălăngănesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre clopote, bălăngi; la pers. 3) A suna (tare). **2.** Refl. și tranz. A (se) bălăbăni (**1**). — **Balang** + suf. *-ăni*.

BĂLĂNGĂNÍT s.n. Faptul de *a (se) bălăngăni*; sunetul clopotului (de la biserică). — V. **bălăngăni.**

BĂLĂNGĂNITÓR, -OÁRE, *bălăngănitori, -oare*, adj. (Rar; despre clopote) Care bălăngănește. — **Bălăngăni** + suf. *-tor*.

BĂLĂNÚȚ, -Ă, *bălănuți, -e,* adj. (Rar) Bălăior. — **Bălan** + suf. *-uț*.

BĂLĂRÍE, *bălării,* s.f. **1.** Buruiană care crește pe locuri necultivate. **2.** Loc năpădit de buruieni. — Et. nec.

BĂLĂȘTIOÁGĂ, *bălăștioage,* s.f. (Reg.) Băltoacă. — Et. nec.

BĂLĂÚC, -Ă, *bălăuci, -e,* adj. (Reg.) Bălăior. — **Bălai** + suf. *-uc*.

BĂLBÍSĂ, *bălbise,* s.f. Plantă erbacee cu tulpina acoperită de peri aspri, cu flori roșii sau (rar) albe *(Stachys silvatica)*. — Et. nec.

BĂLEGÁ, pers. 3 *bálegă,* vb. I. Refl. A-și elimina, a-și depune baliga. [Var.: **băligá** vb. I] — Din **baligă.**

BĂLEGÁR, (I) s.n., **(II)** *bălegari,* s.m. **I.** S.n. **1.** Balegă. **2.** Amestec de balegă și paie, folosit ca îngrășământ sau combustibil. **II.** S.m. Gândac negru care trăiește mai mult în balegă *(Geotrupes stercorarius)*. [Var.: **băligár** s.n., s.m.] — **Balegă** + suf. *-ar*.

BĂLIGÁ vb. I v. **bălega.**

BĂLIGÁR s.n., s.m. v. **bălegar.**

BĂLIÚȚĂ, *băliuțe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *balie*. [Pr.: *-li-u-*] — **Balie** + suf. *-uță*.

BĂLMĂJEÁLĂ, *bălmăjeli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a bălmăji*. — **Bălmăji** + suf. *-eală*.

BĂLMĂJÍ, *bălmăjesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A amesteca, a încurca mai multe lucruri. ✦ A zăpăci, a ameți pe cineva cu vorba. **2.** A vorbi încurcat, îngăimat sau fără rost. [Var.: **bălmojí, bolmojí** vb. IV] — Din **balmoș.**

BĂLMOJÍ vb. IV v. **bălmăji.**

BĂLÓS, -OÁSĂ, *băloși, -oase,* adj., s.m. **1.** Adj. Căruia îi curg balele, cu bale. ✦ (Despre vin, zeamă de varză etc.) Care s-a îngroșat (ca balele). **2.** S.m. (Iht.; reg.) Babușcă — **Bale** + suf. *-os*.

BĂLOȘÉL, *băloșei,* s.m. Ciupercă necomestibilă cu pălăria galbenă-roșiatică și cu miros neplăcut *(Russula foetens)*. — **Bălos** + suf. *-el*.

BĂLOȘÍ, *băloșesc,* vb. IV. Refl. (Despre vin, zeamă de varză etc.) A deveni bălos. — Din **bălos.**

BĂLOȘÍRE, *băloșiri,* s.f. Faptul de a *se băloși*. ✦ Boală a unor vinuri care se tulbură, devin vâscoase și se întind (ca uleiul). — V. **băloși.**

BĂLOȘÍT, -Ă, *băloșiți, -te,* adj. (Despre vin, zeamă de varză etc.) Care a devenit bălos, vâscos. — V. **băloși.**
BĂLSĂMÁ, *bălsămez,* vb. I. Tranz. (Rar) A îmbălsăma. [Var.: **bălsămí** vb. IV] — Din. **balsam.**
BĂLSĂMÁT, -Ă, *bălsămați, -te,* adj. (Rar) Îmbălsămat. [Var.: **bălsămít, -ă** adj.] — V. **bălsăma.**
BĂLSĂMÍ vb. IV v. **bălsăma.**
BĂLSĂMÍT, -Ă adj. v. **bălsămat.**
BĂLTÁC, *băltace,* s.n. (Reg.) Băltoacă. — **Baltă** + suf. *-ac.*
BĂLTĂCÉL s.n. v. **băltăgel.**
BĂLTĂGÉL, *băltăgele,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *baltag.* [Var.: **băltăcél** s.n.] — **Baltag** + suf. *-el.*
BĂLTĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *băltăreți, -e*, adj. De baltă; *p. ext.* din regiunea bălților. ✦ (Substantivat, n. sg. art.) Numele unui vânt călduț, umed, care bate dinspre miazăzi. — **Baltă** + suf. *-ăreț.*
BĂLTÁU, *băltaie,* s.n. (Reg.) Băltoi. — **Baltă** + suf. *-ău.*
BĂLTÍ, pers. 3 *băltește,* vb. IV. Refl. (Rar.; despre apă) A stagna într-un loc, a forma o baltă. — Din **baltă.**
BĂLTICEÁ, -ÍCĂ, *bălticele,* s.f. Băltiță. — **Baltă** + suf. *-ea.* — **Bălticică:** cu schimbare de suf.
BĂLTÍȘ, *băltișuri,* s.n. (Rar) Teren băltos. — **Baltă** + suf.*-iș.*
BĂLTÍȚĂ, *băltițe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *baltă.* — **Baltă** + suf. *-iță.*
BĂLTOÁCĂ, *băltoace,* s.f. Baltă mică, murdară și mocirloasă; bălăștioagă, băltac; adunătură sau scursură de apă de ploaie prin gropile drumurilor; bulhac. ✦ Cantitate mare de lichid vărsat pe jos; baltă. [Var.: **băltoágă** s.f.] — **Baltă** + suf. *-oacă.*
BĂLTOÁGĂ s.f. v. **băltoacă.**
BĂLTÓI, *băltoaie,* s.n. (Rar) Baltă (mare); băltău. — **Baltă** + suf. *-oi.*
BĂLTÓS, -OÁSĂ, *băltoși, -oase,* adj. Plin de bălți; *p ext.* mlăștinos, mocirlos. — **Baltă** + suf. *-os.*
BĂLȚÁ, *bălțez,* vb. I. Tranz. (Fam.) A vopsi în culori stridente (și nearmonizate); a tărca. — Din **bălțat** (derivat regresiv).
BĂLȚÁT, -Ă, *bălțați, -te,* adj. (Despre animale) Care are părul sau penele de culori diferite; cu dungi sau cu pete de altă culoare. ✦ (Despre haine, stofe, tablouri etc.) Cu multe culori țipătoare; colorat fără gust. ✦ (Ir.) Îmbrăcat fără gust; îmbrăcat în haine orășenești. — Lat. **balteatus.**
BĂLȚĂTÚRĂ, *bălțături,* s.f. (Pop.) Pată de culoare deschisă la animalele bălțate. ✦ Obiect colorat țipător, cu culori multe și neasortate, încărcat. — **Bălțat** + suf. *-ură.*
BĂLÚȘCĂ, *bălușe,* s.f. Nume dat mai multor specii de plante erbacee cu flori albe *(Ornithogalum).* — **Băl** + suf. *-ușcă.*
BĂLÚȚ, -Ă, *băluți, -e,* adj. (Reg.) Bălăior. — **Băl** + suf. *-uț.*
BĂLVÁN, *bălvani,* s.m. (Pop.) **1.** Butuc mare de lemn. **2.** Bârnă. **3.** Trunchi de arbore, curățat de ramuri pentru a fi tăiat la joagăr. [Var.: **bulván** s.m.] — Din sb. **balvan.**
BĂNÁT, (**3**) *bănaturi,* s.n. (Reg.) **1.** Stare de durere sufletească, de jale, de tristețe, de părere de rău. **2.** Supărare, necaz, ciudă. ✧ Expr. *A nu-i fi cuiva cu bănat* = (ca formulă de politețe) a nu lua în nume de rău rugămintea sau întrebarea cuiva. **3.** Învinuire, reproș, imputare. — Din magh. **bánat.**
BĂNĂNĂÍ, *bănănăiesc,* vb. IV. Intranz. A se bălăbăni. [Prez. ind. și: *bănắnăi*] — Formație onomatopeică.
BĂNĂRÍT, *bănărituri,* s.n. (Reg.) Bănet. — **Ban**[1] + suf. *-ărit.*
BĂNĂȚEÁN, -Ă, *bănățeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din Banat. **2.** Adj. Care aparține Banatului sau bănățenilor (**1**), privitor la Banat ori la bănățeni; bănățenesc. — **Banat** (n. pr.) + suf. *-ean.*
BĂNĂȚEÁNCĂ, *bănățence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din Banat. — **Bănățean** + suf. *-că.*
BĂNĂȚENÉSC, -EÁSCĂ, *bănățenești*, adj. Bănățean. — **Bănățean** + suf. *-esc.*
BĂNĂȚENÉȘTE adv. Ca în Banat, ca bănățenii. ✦ În graiul bănățean. — **Bănățean** + suf. *-ește.*
BĂNCÚȚĂ[1], *băncuțe,* s.f. Diminutiv al lui *bancă*[1]. — **Bancă**[1] + suf. *-uță.*
BĂNCÚȚĂ[2], *băncuțe,* s.f. Monedă mică de argint din trecut, în valoare de 50 de bani; firfiric. ✦ (Înv. și reg.) Monedă de mică valoare (10–20 de creițari). ✦ (La pl.) Bani, parale. — Din germ. **Bankozettel.**
BĂNDURÍCĂ, *bândurici,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *bandură*[1]. — **Bandură**[1] + suf. *-ică.*
BĂNEÁSCA s.f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — Cf. b a n [2].
BĂNÉSC[1], **-EÁSCĂ,** *bănești,* adj. De bani[1]; în bani[1]; relativ la bani[1]. — **Ban**[1] + suf. *-esc.*
BĂNÉSC[2], **-EÁSCĂ,** *bănești,* adj. De ban[2]; al băniei. — **Ban**[2] + suf. *-esc.*
BĂNÉȘTE adv. În privința banilor[1]. — **Ban**[1] + suf. *-ește.*
BĂNÉT s.n. Bani[1] mulți; avere mare în bani[1]; bănărit. — **Ban**[1] + suf. *-et.*
BĂNÍ, *bănesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A învesti pe cineva cu titlul de ban[2]. **2.** Intranz. A exercita funcția de ban[2]. — Din **ban**[2].
BĂNÍCĂ, *bănici,* s.f. Plantă erbacee cu flori albastre, rar albe, dispuse în capitule globuloase, care crește în regiunea alpină și subalpină *(Phyteuma orbiculare).* — Et. nec.
BĂNICÉR, *băniceri,* s.m. **1.** Meseriaș care face coșuri sau banițe din coajă de tei. **2.** Cel care măsoară cereale cu banița. **3.** Bănicioară. — **Baniță** + suf. *-ar.*
BĂNICIOÁRĂ, *bănicioare,* s.f. Diminutiv al lui *baniță*; bănicer (**3**). — **Baniță** + suf. *-ioară.*
BĂNÍE, *bănii,* s.f. **1.** Funcția sau rangul de ban[2]. **2.** Reședința banului[2]. — **Ban**[2] + suf. *-ie.*
BĂNIȘÓR[1], *bănișori,* s.m. Diminutiv al lui *ban*[1]. — **Ban**[1] + suf. *-ișor.*
BĂNIȘÓR[2], *bănișori,* s.m. Boier subaltern al banului[2]. — **Ban**[2] + suf. *-ișor.*
BĂNÓS, -OÁSĂ, *bănoși, -oase,* adj. **1.** (Despre ocupații) Care aduce câștig mare; productiv, lucrativ. **2.** (Reg.; despre oameni) Bogat, avut. — **Ban**[1] + suf. *-os.*
BĂNUÍ, *bănuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A presupune; a presimți; a întrevedea o anumită situație, o anumită soluție etc. **2.** Tranz. A considera pe cineva drept autor al unei fapte (rele); a suspecta. **3.** Intranz. (Reg.) A se supăra pe cineva; a-i face mustrări. **4.** Intranz. (Reg.) A regreta, a se căi. — Din magh. **bánni.**
BĂNUIÁLĂ, *bănuieli,* s.f. **1.** Presupunere, presimțire, supoziție. **2.** Atitudine de neîncredere față de cineva sau de ceva, presupunere că cineva are o vină sau o intenție rea; suspiciune. — **Bănui** + suf. *-eală.*
BĂNUÍRE, *bănuiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a bănui* și rezultatul ei; bănuială. — V. **bănui.**
BĂNUÍT, -Ă, *bănuiți, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care este presupus vinovat; suspect. ✦ (Substantivat) Persoană presupusă a fi săvârșit o infracțiune, fără a exista însă dovezi îndestulătoare pentru a putea fi pusă sub învinuire. **2.** (Reg.) Supărat, mâhnit. — V. **bănui.**
BĂNUITÓR, -OÁRE, *bănuitori, -oare,* adj. Care bănuiește; care este înclinat (în mod exagerat) spre bănuială. ✦ Gelos. [Pr.: *-nu-i-*] — **Bănui** + suf. *-tor.*
BĂNÚȚ, *bănuți,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *ban*[1]; monedă de valoare sau de dimensiune mică. ✦ (La pl.) Bani mulți. **2.** Germenul oului (fecundat). **3.** Plantă erbacee cu flori mici și rotunde, frumos colorate, dispuse în capitule; părăluță, bănuțel *(Bellis perennis).* — **Ban**[1] + suf. *-uț.*
BĂNUȚÉL, *bănuței,* s.m. (Bot.) Bănuț (**3**). — **Bănuț** + suf. *-el.*
BĂRÁT, *bărați,* s.m. (Înv.) Călugăr sau preot catolic. — Din magh. **barát.**
BĂRĂGÁN, *bărăganuri,* s.n. Șes întins, prezentând caractere de stepă. — Et. nec.
BĂRĂNÍ, *bărănesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A stărui, a insista. — Et. nec.
BĂRĂȚÍE, *bărății,* s.f. (Înv. și reg.) Biserică sau mănăstire catolică. — **Bărat** + suf. *-ie.*
BĂRBÁT, -Ă, *bărbați, -te,* s.m., adj. **I.** S.m. **1.** Persoană adultă de sex masculin. ✦ Om în toată firea. **2.** Soț. **II.** Adj. (Rar) Curajos; voinic; harnic, activ. — Lat. **barbatus.**
BĂRBĂCÚȚ s.m. v. **berbecuț.**
BĂRBĂRÍE s.f. (Rar) Barbă mare, stufoasă. ✦ Fig. Bătrân bărbos. — **Barbă** + suf. *-ărie.*
BĂRBĂTÉSC, -EÁSCĂ, *bărbătești,* adj. **1.** Caracteristic bărbaților, de bărbat. **2.** Care exprimă bărbăție; plin de energie, de curaj, de hotărâre; viril. — **Bărbat** + suf. *-esc.*
BĂRBĂTÉȘTE adv. **1.** Ca bărbații. **2.** Cu bărbăție. ✦ În mod matur. — **Bărbat** + suf. *-ește.*
BĂRBĂTÓS, -OÁSĂ, *bărbătoși, -oase*, adj. Care are aspect viril, care are însușiri morale de bărbat (**I**). — **Bărbat** + suf. *-os.*
BĂRBĂTÚȘ, *bărbătuși,* s.m. Mascul al unor animale. — **Bărbat** + suf. *-uș.*
BĂRBĂȚÉL, *bărbăței,* s.m. Diminutiv al lui *bărbat* (**I 2**). — **Bărbat** + suf. *-el.*
BĂRBĂȚÍE s.f. **1.** Faptul de a fi bărbat; vârsta de maturitate a bărbatului. **2.** Virilitate. ✦ Fig. Organul genital masculin. — **Bărbat** + suf. *-ie.*
BĂRBĂȚÓI, *bărbățoi,* s.m. (Depr. sau glumeț) Augmentativ al lui *bărbat* (**1**). ✦ Femeie cu apucături de bărbat (**1**). — **Bărbat** + suf. *-oi.*
BĂRBÂNȚĂ, *bărbânțe,* s.f. (Reg.) Vas de lemn făcut din doage, în care se păstrează mai ales lapte și brânzeturi. [Var.: **berbínță** s.f.] — Din magh. **berbence**.
BĂRBÍE, *bărbii,* s.f. **1.** Parte a feței formată de proeminența maxilarului inferior; barbă. ✧ *Bărbie dublă* = gușa de sub bărbie la persoanele grase. **2.** Parte cărnoasă care atârnă sub falca de jos la unele animale. ✦ (La pl.) Cele două lame roșii, cărnoase, care atârnă de o parte și de alta sub ciocul găinilor. **3.** Dispozitiv de lemn aplicat la baza viorii, pe care se sprijină bărbia (**1**) violonistului. — **Barbă** + suf. *-ie.*
BĂRBÍER, *bărbieri,* s.m. Frizer. ✦ Fig. (Fam.) Om mincinos, lăudăros. [Pr.: *-bi-er*] — Din ngr. **barbéris.**
BĂRBIEREÁLĂ, *bărbiereli,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) bărbieri.* **2.** Fig. Lăudăroșenie, munciună. [Pr.: *-bi-e-*] — **Bărbieri** + suf. *-eală.*
BĂRBIERÉSC, -EÁSCĂ, *bărbierești,* adj. (Rar) De bărbier, privitor la bărbier. [Pr.: *-bi-e-*] — **Bărbier** + suf. *-esc.*
BĂRBIERÍ, *bărbieresc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) rade. **2.** Refl. Fig. A se lăuda cu lucruri neadevărate; a minți. [Pr.: *-bi-e-*] — Din **bărbier.**
BĂRBIERÍE, (**2**) *bărbierii,* s.f. (Rar) **1.** Meseria de bărbier. **2.** Frizerie. [Pr.: *-bi-e-*] — **Bărbier** + suf. *-ie.*

BĂRBIERÍT s.n. Acțiunea de *a (se) bărbieri*. [Pr.: *-bi-e-*] — V. **bărbieri.**
BĂRBIERÍȚĂ, *bărbierițe,* s.f. (Rar). Frizeriță. [Pr.: *-bi-e-*] — **Bărbier** + suf. *-iță*.
BĂRBIOÁRĂ, *bărbioare*, s.f. (Rar) Diminutiv al lui *bărbie*; bărbiuță. [Pr.: *-bi-oa-*] — **Bărbie** + suf. *-ioară*.
BĂRBIȘOÁRĂ, *bărbișoare,* s.f. Plantă erbacee cu flori galbene, care devin mai târziu albe *(Allysum minimum)*. — **Barbă** + suf. *-ișoară*.
BĂRBÍȚĂ, *bărbițe,* s.f. **1.** Șervețel de pânză sau de mușama care se leagă la gâtul copiilor mici când mănâncă; bavetă, bavețică. **2.** (Rar) Bărbuță. — **Barbă** + suf. *-iță*.
BĂRBIÚȚĂ, *bărbiuțe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *bărbie*; bărbioară. [Pr.: *-bi-u-*] — **Bărbie** + suf. *-uță*.
BĂRBÓI, *bărboaie,* s.n. (Fam.) Augmentativ al lui *barbă*. — **Barbă** + suf. *-oi*.
BĂRBÓS, -OÁSĂ, *bărboși, -oase,* adj., s.f. **1.** Adj. (Adesea substantivat, m.) Cu barbă (lungă și deasă); care nu s-a bărbierit mai multe zile. **2.** S.f. Plantă erbacee cu frunze păroase, cu flori dispuse în spice cilindrice, pătate cu roșu, verde sau violet *(Andropogon ischaemum)*. — **Barbă** + suf. *-os*.
BĂRBÚNC s.n. **1.** (Înv. și reg.) Numele unui dans (ostășesc) care, în trecut, se executa cu prilejul recrutării; melodie după care se executa acest dans. **2.** (Înv.) Înrolare în armată; recrutare. — Din germ. **Werbung.**
BĂRBUȘOÁRĂ, *bărbușoare,* s.f. **1.** (Rar) Bărbuță. **2.** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu flori galbene plăcut mirositoare; micsandră-sălbatică *(Erysimum repandum)*. ✧ Compus: *bărbușoară-de-munte* = plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze bazale dispuse în rozetă, cu flori mici, albe sau gălbui; tunicea *(Arabis turrita)*. **3.** (Reg.) Crușățea *(Barbarea vulgaris)*. — **Barbă** + suf. *-ușoară*.
BĂRBÚȚĂ, *bărbuțe,* s.f. Diminutiv al lui *barbă*; bărbiță (**2**), bărbușoară (**1**). — **Barbă** + suf. *-uță*.
BĂRCÚȚĂ, *bărcuțe,* s.f. Diminutiv al lui *barcă*. — **Barcă** + suf. *-uță*.
BĂRDÁC, (**1**) *bărdace,* s.n., (**2**) *bărdaci,* s.m. (Reg.) **1.** S.n. Donicioară cu o capacitate de circa o oca. **2.** S.m. Varietate indigenă de prun. — Din tc. **bardák.**
BĂRDÁCĂ, *bărdace,* s.f. **1.** Ulcică smălțuită de pământ (cu toartă). **2.** Varietate indigenă de prune, lunguiețe și puțin strangulate spre coadă. — Din **bărdac.**
BĂRDÁȘ, *bărdași,* s.m. (Reg.) Lemnar, tâmplar. — **Bardă** + suf. *-aș*.
BĂRDĂCÚȚĂ, *bărdăcuțe,* s.f. Diminutiv al lui *bărdacă* (**1**). — **Bărdacă** + suf. *-uță*.
BĂRDÍȚĂ, *bărdițe,* s.f. Diminutiv al lui *bardă*. — **Bardă** + suf. *-iță*.
BĂRDUÍ, *bărduiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A ciopli cu barda. — **Bardă** + suf. *-ui*.
BĂRDUÍRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a bărdui*. — V. **bărdui.**
BĂRNÁCI, -CE, *bărnaci, -ce,* adj. (Reg.; despre culoarea feței și a ochilor; *p. ext.* despre oameni) Negricios, oacheș. — Din magh. **barnás.**
BĂRZĂÚN, *bărzăuni,* s.m. (Entom.) **1.** Bondar. **2.** Gărgăun. — Formație onomatopeică.
BĂRZÓI, *bărzoi,* s.m. (Rar) Bărbătușul berzei. — **Barză** + suf. *-oi*.
BĂSMÁ s.f. v. **basma.**
BĂSMĂLÚȚĂ, *băsmăluțe,* s.f. Diminutiv al lui *basma*. — **Basma** + suf. *-uță*.
BĂSNÁR, *băsnari,* s.m. (Înv.) Persoană care scornește basne, povestiri mincinoase, relatări false. — **Basnă** + suf. *-ar*.
BĂSNÍ, *băsnesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A scorni basne, povestiri mincinoase, relatări false. — Din **basnă.**
BĂSNÍRE, *băsniri,* s.f. (Înv.) Basnă. — V. **băsni.**
BĂȘCĂLÍE s.f. (Fam.; în expr.) *A lua* (pe cineva) *în bășcălie* sau *a face bășcălie* (de cineva), *a face de bășcălie* (pe cineva) = a-și bate joc (de cineva), a face de râs pe cineva. — Et. nec.
BĂȘCĂLIÓS, -OÁSĂ, *bășcălioși, -oase*, adj. (Fam.; despre oameni) Care își bate joc de cineva sau ia în râs pe cineva; (despre manifestări ale oamenilor) care denotă luarea în râs a cuiva sau a ceva. [Pr.: *-li-os*] — **Bășcălie** + suf. *-os*.
BĂȘÍ, *bășesc,* vb. IV. Refl. și intranz. A elimina gaze intestinale prin anus. — Lat. **vissire.**
BĂȘÍCÁ, *bășíc,* vb. I. Tranz. și refl. A produce sau a face bășici; a (se) umple de bășici. [Var.: (reg.) **beșicá** vb. I] — Din **bășică.**
BĂȘICÁRE, *bășicări,* s.f. Acțiunea de *a (se) bășica*. [Var.: (reg.) **beșicáre** s.f.] — V. **bășica.**
BĂȘICÁT, -Ă, *bășicați, -te,* adj. Cu bășici, plin de bășici. [Var.: (reg.) **beșicát, -ă** adj.] — V. **bășica.**
BĂȘÍCĂ, *bășici*, s.f. **1.** Sac membranos din corpul oamenilor și al animalelor, în care se strâng unele secreții ale organismului; vezică. *Bășica fierii*. ✦ Spec. Sac membranos din corpul unui porc sau al altui animal, uscat și întrebuințat ca pungă, burduf etc. ✦ Organ intern, plin cu aer, care ajută peștii la plutire. **2.** Umflătură a pielii conținând o materie lichidă (seroasă). **3.** Umflătură mică, plină cu aer, care se face la suprafața lichidelor (în timpul fierberii), a aluatului (în urma dospirii) etc. **4.** Obiect (de sticlă) în formă sferică. ✦ (Arg.) Minge (de fotbal). [Var.: (reg.) **beșícă** s.f.] — Lat. ***bessica** (= *vessica)*.
BĂȘICÓS, -OÁSĂ, *bășicoși, -oase*, adj., s.f. **1.** Adj. Cu bășici (**2**). **2.** S.f. Arbust ornamental din familia leguminoaselor, înalt de 2–3 m, cu frunze compuse, flori galbene și cu fructe păstăi *(Colutea arborescens)*. [Var.: **beșicós, -oásă** adj., s.f.] — **Bășică** + suf. *-os*.
BĂȘICÚȚĂ, *bășicuțe,* s.f. Diminutiv al lui *bășică*. [Var.: (reg.) **beșicúță** s.f.] — **Bășică** + suf. *-uță*.
BĂȘÍNĂ, *bășini,* s.f. **I.** (Pop.) gaz intestinal eliminat prin anus; pârț, flatulație. **II.** (Bot.; reg.) **1.** Compuse: *bășina-porcului* = specie de ciupercă (*Lycoperdon gemmatum*); *bășina-calului* (sau *-lupului, -vulpii*) = specie de ciupercă necomestibilă (*Globaria gigantea*). **2.** Bășicoasă. **3.** Traista-ciobanului. [Var.: (reg.) **beșínă** s.f.] — Lat. ***vissina.**
BĂȘTINÁȘ, -Ă, *băștinași, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se află din moși-strămoși pe pământul pe care locuiește; autohton, indigen, aborigen. — **Baștină** + suf. *-aș*.
BĂTÁIE, *bătăi,* s.f. **I. 1.** Lovitură repetată dată de cineva cuiva cu mâna sau cu un obiect. **2.** (Sport) Izbire a pământului cu piciorul înainte de desprinderea de pe sol, la o săritură. ✧ Loc. vb. *A (se) lua la bătaie* = a (se) bate. ✧ Expr. *A stinge* (sau *a snopi, a zvânta* etc.) *în bătaie* (sau *în bătăi* pe cineva) = a bate (pe cineva) foarte rău. (Fam.) *A da bătaie* = a zori, a grăbi. *Bătaie de cap* = frământare a minții; *p. ext.* trudă, osteneală. *Bătaie de joc* = batjocură; *p ext.* faptă urâtă, incalificabilă. **3.** (Înv.) Luptă, bătălie. ✦ Bombardament cu artileria. **4.** (În expr.) *A pune* (ceva) *la bătaie* = **a)** a oferi (ceva) spre a fi cheltuit sau consumat; **b)** a risca (ceva). **5.** (În expr. și loc. adv.) *(A cântări) cu bătaie* = (a cântări) cu puțin peste greutatea exactă. **II. 1.** Lovire, izbire (repetată) a unui obiect de altul. ✧ *Bătaie de aripă* (sau *de aripi)* = fâlfâit. ✦ Lovitură a vatalei la războiul de țesut ✦ (Concr.) Băteală. ✦ Stârnire a peștelui sau a vânatului. **2.** Lovitură dată într-un obiect (cu mâna, cu ciocanul etc.). ✦ Fiecare dintre zvâcnirile inimii sau ale pulsului. **3.** Zgomot (ritmic) produs de un motor sau de un mecanism în funcție. **4.** Distanță până la care poate ajunge un proiectil, o săgeată etc.; felul cum trimite o armă proiectilul; traiectoria unui proiectil; *p. ext.* distanță până la care poate ajunge vederea cuiva; rază vizuală. **5.** (În legătură cu anumite fenomene ale naturii, a căror denumire determină sensul cuvântului) **a)** Suflare a vântului; adiere. **b)** Cădere a ploii, a grindinii etc. **c)** Dogoreală, arșiță. **d)** Lumină. **6.** (Reg.) Lătrat (scurt și ritmic) al câinilor. **7.** Boiște. ✦ Epocă în care se împerechează cocoșii-de-munte. [Pr.: *-ta-ie*] — Lat. **batt(u)alia.**
BĂTĂIÁȘ, *bătăiași,* s.m. (Rar) Hăitaș[2]. [Pr.: *-tă-iaș*] — **Bătaie** + suf. *-aș*.
BĂTĂIÓS, -OÁSĂ, *bătăioși, -oase,* adj. Căruia îi place să se bată (**I**); care își susține ideile cu violență; agresiv. [Pr.: *-tă-ios*] — **Bătaie** + suf. *-os*.
BĂTĂÍȚĂ, *bătăițe,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *bătaie*. — **Bătaie** + suf. *-iță*.
BĂTĂLÍE, *bătălii,* s.f. Luptă între armate, între grupuri, cete armate etc.; bătaie. ✦ Fig. Eforturi comune făcute în vederea îndeplinirii unei acțiuni importante (și urgente). — Din ngr. **batália.** Cf. it. b a t t a g l i a.
BĂTĂTÓR[1], *bătătoare,* s.n. **1.** Băț, lopățică (împletită) în formă de palmă etc., cu care se bat covoare, perne etc. pentru a le curăța de praf. **2.** Suport folosit pentru bătutul covoarelor, cuverturilor etc. **3.** Băț subțire, la un capăt cu o rotiță de lemn cu găurele, cu care se bate laptele prins sau smântâna în putinei, ca să se aleagă untul; mâtcă, brighidău. **4.** Parte a meliței pe care se așază transversal inul sau cânepa, spre a fi melițate. **5.** Scândură mică, dreptunghiulară, care servește la tasarea pământului semănat din grădină. — Lat. **batt(u)atorium.**
BĂTĂTÓR[2], -OÁRE, *bătători, -oare,* adj., s.f. **I.** Adj. (În expr.) *Bătător la ochi* = care atrage atenția în mod flagrant; izbitor. **II.** S.f. **1.** Lopățică cu care se bate pânza (când se înălbește) sau (când se spală); mai[2]. **2.** Mașină care bate smocurile de bumbac pentru destrămarea fibrelor. — **Bate** + suf. *-ător*.
BĂTĂTORÍ, *bătătoresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A tasa un teren; a bătuci. **2.** Refl. A face bătături (**2**). [Var.: **bătăturí** vb. IV] — Din **bătătură.**
BĂTĂTORÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) bătători*. — V. **bătători.**
BĂTĂTORÍT[2], -Ă, *bătătoriți, -te,* adj. **1.** (Despre terenuri) Care a devenit tare și neted; bătut[2], bătucit, tasat. **2.** (Despre palme sau mâini) Cu bătături (**2**). — V. **bătători.**
BĂTĂTÓRNIȚĂ, *bătătornițe,* s.f. Plantă erbacee din familia compozitelor, cu flori galbene-deschis, dispuse în capitule *(Senecio crucifolius)*. — **Bătător** + suf. *-niță*.
BĂTĂTÚRĂ, *bătături,* s.f. **1.** Teren bătătorit (în fața casei); *p. ext.* ogradă, curte (la casele țărănești). **2.** Îngroșare a pielii palmelor sau tălpilor. ✧ Expr. (Fam.) *A călca* (pe cineva) *pe bătătură* = a supăra, a enerva, a atinge (pe cineva) unde îl doare mai tare. **3.** Băteală. — Lat. **battitura.**
BĂTĂTURÍ vb. IV v. **bătători.**
BĂTĂÚȘ, -Ă, *bătăuși, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care caută motiv sau prilej de bătaie, căreia îi place să se bată. ✦ Scandalagiu. — **Bate** + suf. *-uș*.
BĂTEÁLĂ, *băteli,* s.f. Firele care se introduc cu ajutorul suveicii prin rostul firelor de urzeală pentru a forma țesătura; bătătură (**3**), bătaie. — **Bate** + suf. *-eală*.
BĂTÉLIȘTE, *băteliști,* s.f. (Reg.) **1.** Loc cu pământ bătătorit (de vite); loc în care stau de obicei animalele (sălbatice). **2.** Loc de întâlnire, de adunare. — **Bate** + suf. *-eliște*.
BĂTRÂIÓR, -OÁRĂ, *bătrâiori, -oare*, adj. Diminutiv al lui *bătrân;* cam bătrân. [Pr.: *-trâ-ior.* — Var.: **bătrâniór, -oară** adj.] — **Bătrân** + suf. *-ior*.
BĂTRẤN, -Ă, *bătrâni, -e*, adj., s.m. și f. **I.** Adj. **1.** Care trăiește de mulți ani, care este înaintat în vârstă. ✧ *Fată bătrână* = fată rămasă nemăritată după vremea măritișului. ✦ (Despre fața sau înfățișarea cuiva) Care și-a pierdut frăgezimea, care trădează bătrânețe. **2.** Care există de mult timp, de demult. **II.** S.m. și f. **1.** Persoană în vârstă înaintată. ✧ Loc. adj. și adv. *Din bătrâni* = din vremea veche, din

moși-strămoși. **2.** (Fam., la m. sg.) Tată; (la f. sg.) mamă; (la m. pl.) părinți. — Lat. **betranus** (= *veteranus).*

BĂTRÂNÉL, -ÍCĂ, *bătrânei, -ele,* adj., s.m. și f. Diminutiv al lui *bătrân*. — **Bătrân** + suf. *-el*.

BĂTRÂNÉSC, -EÁSCĂ, *bătrânești*, adj. Caracteristic bătrânilor, potrivit pentru bătrâni. ✦ Rămas de la (sau din) bătrâni; de demult. ✧ *Cântec bătrânesc* = baladă populară. *Vorbă bătrânească* = zicătoare, proverb. — **Bătrân** + suf. *-esc*.

BĂTRÂNÉȘTE adv. Ca bătrânii. — **Bătrân** + suf. *-ește*.

BĂTRÂNÉT s.n. (Rar) Bătrânime. — **Bătrân** + suf. *-et*.

BĂTRÂNÉȚE, *bătrâneți,* s.f. **1.** Etapă finală din viața ființelor, caracterizată prin diminuarea treptată a funcțiilor fiziologice; vârstă înaintată a unui om. **2.** (Rar) Bătrânime. — **Bătrân** + suf. *-ețe.*

BĂTRÂNICIÓS, -OÁSĂ, *bătrânicioși, -oase,* adj. Îmbătrânit înainte de vreme; cu apucături, cu înfățișare etc. de bătrân. — **Bătrân** + suf. *-icios*.

BĂTRÂNÍME s.f. Mulțime de bătrâni; oameni bătrâni; bătrânet, bătrânețe. — **Bătrân** + suf. *-ime*.

BĂTRÂNIÓR, -OÁRĂ adj. v. **bătrâior.**

BĂTRÂNÍȘ s.m. Plantă erbacee cu frunze lanceolate, cu flori albastre sau liliachii, cultivată ca plantă ornamentală *(Erigeron canadensis)*. — **Bătrân** + suf. *-iș*.

BĂTUCÍ, *bătucesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A bătători; a bate bine, a presa, a îndesa pământul. **2.** Refl. A se îngroșa, a se acoperi cu bătături (**2**). **3.** Refl. (Despre fructe) A se lovi, a se zdrobi. — Cf. b a t e .

BĂTUCÍT, -Ă, *bătuciți, -te,* adj. **1.** (Despre pământ, mai ales despre drumuri sau poteci) Îndesat, bătătorit[2]; *p. ext.* pe care se umblă mult. **2.** Cu pielea îngroșată, cu bătături (**2**). — V. **bătuci.**

BĂTÚT[1] s.n. Batere. — V. **bate.**

BĂTÚT[2], -Ă, *bătuți, -te,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** (Despre ființe) Care este sau a fost lovit, care a suferit lovituri. **2.** (În sintagma) *Bani bătuți* = bani în numerar, disponibili, bani gheață, bani peșin. **3.** (Despre flori) Învolt[2](**1**). **4.** (Despre țesături, tricotaje) Care este țesut sau tricotat foarte strâns; des[2] (**I 1**). **5.** (Despre drumuri etc.) Pe care se umblă mult; bătătorit. **6.** (În sintagma) *Lapte bătut* = lapte fermentat, cu gust acrișor. **II.** S.f. art. Numele mai multor dansuri populare; melodie după care se execută aceste dansuri. — V. **bate.**

BĂȚ, *bețe,* s.n. **1.** Bucată de lemn lungă și subțire. ✧ Expr. *A pune* (cuiva) *bețe în roate* = a face (cuiva) dificultăți pentru a zădărnici o acțiune, un plan. (Reg.) *A da (ca câinele) prin băț* = a fi extrem de insistent, de obraznic. *A rămâne cu traista-n băț* = a sărăci. *A-și lua traista-n băț* = a porni la drum, a pleca. ✦ (Adverbial) Drept, țeapăn, rigid. *Stă băț*. **2.** Fig. Lovitură dată cu bățul (**1**). **3.** Piesă în formă de vergea, care intră în alcătuirea diferitelor unelte, mașini etc. *Bățul ițelor*. — Et. nec.

BĂȚÓS, -OÁSĂ, *bățoși, -oase,* adj. **1.** Drept, țeapăn, rigid ca un băț. ✦ Fig. (Despre oameni sau despre firea lor) Lipsit de mlădiere; rigid; îngâmfat, plin de sine. **2.** (Despre plante) Cu tulpina lemnoasă. — **Băț** + suf. *-os*.

BĂÚBIL, -Ă, *băubili, -e,* adj. Care poate fi băut; buvabil. — **Bea** + suf. *-bil*.

BĂUNÍ, *bắun,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre lupi și câini) A urla; (despre vite) a mugi; (despre copii) a țipa tare; *p. ext.* a se văita. [Pr.: *bă-u-*. — Prez. ind. și: *báun*] — Cf. b a u .

BĂÚT[1] s.n. Faptul de *a bea*. — V. **bea.**

BĂÚT[2], -Ă, *băuți, -te,* adj. **1.** Care și-a astâmpărat setea cu apă. **2.** Beat. — V. **bea.**

BĂUTÓR, -OÁRE, *băutori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care are obiceiul să consume mult alcool; bețiv. [Pr.: *bă-u-*] — **Bea** + suf. *-tor*.

BĂUTÚRĂ, *băuturi,* s.f. **1.** Lichid care poate fi băut pentru a opri setea, ca medicament etc. ✦ Lichid alcoolic potabil. **2.** Consum de mari cantități de lichide alcoolice. ✧ Expr. *A (nu) ține la băutură* = a (nu) rezista la consumarea (exagerată) a lichidelor alcoolice. [Pr.: *bă-u-*. — Var.: (reg.) **beutúră** s.f.] — Lat. ***bibitura.**

BĂUTURÍCĂ, *băuturici,* s.f. Diminutiv al lui *băutură*. [Pr.: *bă-u-*. — Pl. și: *băuturele*] — **Băutură** + suf. *-ică*.

BÂHLÍ, pers. 3 *bâhlește,* vb. IV. Refl. (Reg., mai ales despre apă) A căpăta un miros greu, de stătut (din cauza putrezirii materiilor organice). — Cf. b a h n ă .

BÂHLÍT, -Ă, *bâhliți, -te,* adj. (Reg.; mai ales despre apă) Care miroase urât, stătut. — V. **bâhli.**

BÂIGUÍ, *bấigui*, vb. IV. Intranz. și refl. A vorbi incoerent, încurcat; a spune prostii. — Cf. magh. b o l v o n g n i „a rătăci".

BÂIGUIÁLĂ, *bâiguieli,* s.f. Faptul de *a (se) bâigui*; exprimare fără șir, încurcată. [Pr.: *-gu-ia-*] — **Bâigui** + suf. *-eală*.

BÂIGUÍT, -Ă, *bâiguiți, -te*, adj. (Despre vorbire) Fără noimă, fără sens, rău articulat. ✦ (Despre oameni) Zăpăcit, buimac. — V. **bâigui.**

BÂIGUITÓR, -OÁRE, *bâiguitori, -oare,* adj. Care bâiguie. [Pr.: *-gu-i-*] — **Bâigui** + suf. *-tor.*

BÂJBÂÍ, *bấjbâi,* vb. IV. Intranz. A orbecăi (în întuneric, în ceață etc.). ✦ Tranz. A căuta ceva pipăind prin întuneric. ✧ Loc. adv. *Pe bâjbâite* = pe dibuite, dibuind, bâjbâind. — Formație onomatopeică.

BÂJBÂIÁLĂ, *bâjbâieli,* s.f. Faptul de *a bâjbâi;* bâjbâire, bâjbâit, bâjbâitură. [Pr.: *-bâ-ia-*] — **Bâjbâi** + suf. *-eală*.

BÂJBÂÍRE, *bâjbâiri,* s.f. Bâjbâială. — V. **bâjbâi.**

BÂJBÂÍT s.n. Bâjbâială. — V. **bâjbâi.**

BÂJBÂITÚRĂ, *bâjbâituri,* s.f. (Rar) Bâjbâială. [Pr.: *-bâ-i-*] — **Bâjbâi** + suf. *-tură*.

BÂLBÂÍ, *bấlbâi,* vb. IV. Intranz., refl. și tranz. A pronunța nedeslușit sunetele sau cuvintele, repetându-le și împiedicându-se în rostirea lor, din cauza unui defect natural, a emoției sau a enervării; a gângăvi. ✦ Refl. A-și pierde șirul vorbelor, a bolborosi cuvinte și fraze fără sens. — Formație onomatopeică.

BÂLBÂIÁLĂ, *bâlbâieli,* s.f. Faptul de *a (se) bâlbâi*; pronunțare neclară. [Pr.: *-bâ-ia-*] — **Bâlbâi** + suf. *-eală*.

BÂLBÂÍRE, *bâlbâiri,* s.f. Faptul de *a (se) bâlbâi;* bâlbâială. — V. **bâlbâi.**

BÂLBÂÍT, -Ă, *bâlbâiți, -te,* adj. (Adesea substantivat și adverbial) Care (se) bâlbâie, care vorbește greu, gângav. — V. **bâlbâi.**

BÂLCI, *bâlciuri,* s.n. Târg mare ținut în anumite perioade ale anului, la sărbători importante și însoțit de spectacole și de petreceri populare; iarmaroc. ✦ Fig. (Fam.) Gălăgie, hărmălaie, zăpăceală. — Din magh. **bolcsu.**

BÂLDÂBẤC interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de căderea unui corp în apă; bâltâc. — Onomatopee.

BÂLTẤC interj. (Rar) Bâldâbâc. — Onomatopee.

BÂNTUÍ, *bấntui,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. (Despre forțele naturii: la pers. 3) A lovi insistent și cu violență (o regiune, recolta, livezile, satele etc.), producând pagube. ✦ Tranz. (Despre boli, războaie, năvăliri; la pers. 3) A pustii, a devasta, a face ravagii. **2.** Tranz. (Înv.) A împila, a chinui, a asupri. ✦ (Reg., în imprecații) A pedepsi, a bate. **3.** Intranz. și tranz. (Fam.) A cutreiera (**1**). — Din magh. **bántani.**

BÂNTUIÁLĂ, *bântuieli,* s.f. (Pop.) Supărare, necaz. [Pr.: *-tu-ia-*] — **Bântui** + suf. *-eală*.

BÂNTUÍRE, *bântuiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a bântui*. — V. **bântui.**

BÂNTUITÓR, -OÁRE, *bântuitori, -oare,* adj. Care bântuie. [Pr.: *-tu-i-*] — **Bântui** + suf. *-tor*.

BÂR interj. Cuvânt cu care se îndeamnă sau se gonesc oile. — Onomatopee.

BÂRCOÁCE, *bârcoci,* s.f. Arbust din familia rozaceelor, cu frunze mici, rotunde, cu flori și cu fructe roșii *(Cotoneaster integerrima)*. — Et. nec.

BÂRDÁN, *bârdane,* s.n. (Reg.) Burduhan. — Et. nec.

BẤRFĂ, *bârfe,* s.f. (Fam.) Bârfeală. — Din **bârfi** (derivat regresiv).

BÂRFEÁLĂ, *bârfeli,* s.f. Faptul de *a (se) bârfi;* vorbe răuvoitoare la adresa cuiva; bârfire, bârfă, bârfit, cancan[1]. — **Bârfi** + suf. *-eală.*

BÂRFÍ, *bârfesc,* vb. IV. Tranz., intranz. și refl. recipr. A (se) vorbi de rău, a (se) ponegri, a (se) defăima, a calomnia, a cleveti. ✦ Tranz. A flecări, a îndruga verzi și uscate. — Et. nec.

BÂRFÍRE, *bârfiri,* s.f. Bârfeală. — V. **bârfi.**

BÂRFÍT s.n. Bârfeală. — V. **bârfi.**

BÂRFITÓR, -OÁRE, *bârfitori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care bârfește. — **Bârfi** + suf. *-tor*.

BÂRÂÍ, *bấrâi,* vb. IV. Tranz. A bodogăni; a cicăli pe cineva. — **Bâr** + suf. *-âi.*

BÂRLĂDEÁN, -Ă, *bârlădeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Bârlad. **2.** Adj. Care aparține municipiului Bârlad sau bârlădenilor (**1**), privitor la municipiul Bârlad ori la bârlădeni. — **Bârlad** (n. pr.) + suf. *-ean*.

BÂRLĂDEÁNCĂ, *bârlădence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Bârlad. — **Bârlădean** + suf. *-că*.

BÂRLIGÁ, pers. 3 *bârlígă,* vb. I. Tranz. (Despre vite) A(-și) ridica coada (încârligată) cu vârful în sus; a îmbârliga. — Et. nec.

BÂRLIGÁT, -Ă, *bârligați, -te,* adj. (Mai ales despre coada sau coarnele animalelor) Ridicat (și încârligat) în sus; îmbârligat. — V. **bârliga.**

BÂRLÓG, *bârloguri*, s.n. Vizuină de urs; *p. gener.* vizuină a oricăror animale sălbatice. ✦ Fig. Culcuș; locuință. — Din sl. **brŭlogŭ.**

BẤRNĂ, *bârne,* s.f. **1.** Trunchi de copac (cojit și fățuit cu barda) folosit în construcții. **2.** Aparat de gimnastică feminină, format dintr-o grindă de lemn lăcuit lungă, dispusă orizontal deasupra solului, la o anumită înălțime, pe care se execută exerciții de echilibru. — Din sl. **brŭvĭno.**

BÂRNÉȚ s.n. v. **braneț.**

BÂRSÁN, -Ă, *bârsani, -e,* adj. **1.** Care privește Țara Bârsei. **2.** (Despre oi; adesea substantivat) Cu lână lungă și aspră. ✦ (Despre lâna acestor oi) Lungă și aspră. — **Bârsa** (n. pr.) + suf. *-an*.

BẤRSĂ, *bârse,* s.f. Bucată de fier sau de lemn care leagă între ele brăzdarul, cormana și plazul plugului. — Cf. alb. v ë r z .

BÂRZÓI adv. (Reg., în expr.) *Cu coada bârzoi* = cu coada ridicată în sus. — Et. nec.

BÂRZOIÁ, *bârzoiez,* vb. I. Refl. (Reg.). **1.** A se îngâmfa, a se umfla în pene. **2.** A se bosumfla. [Pr.: *-zo-ia*] — Din **bârzoi.**

BÂRZOIÁT, -Ă, *bârzoiați, -te*, adj. (Reg., mai ales despre coada animalelor) Ridicat în sus, îmbârligat, bârligat. [Pr.: *-zo-iat*] — V. **bârzoia.**

BÂT, -Ă, *bâți, bâte,* adj., s.m. și f. (Reg.) **1.** Adj. Bătrân. **2.** S.m. și f. Bunic. — Cf. b ă t r â n .

BẤTĂ, *bâte,* s.f. Băț lung și gros (cu măciulie la un capăt); ciomag, botă[2], ceatlău. — Et. nec.

BÂTLÁN, *bâtlani,* s.m. Pasăre de baltă din ordinul picioroangelor, înaltă de un metru și chiar mai mult, cu pene cenușii, cu gâtul, cu ciocul și picioarele lungi și cu un moț de câteva pene date pe ceafă; stârc cenușiu *(Ardea cinerea)*. — Din bg. **batlan.**

BÂTLĂNĂȘ, *bâtlănași,* s.m. Pasăre din ordinul picioroangelor, mai mică decât bâtlanul, cu gâtul și cu ciocul lung și cu penele roșcate și negre *(Ardea minuta).* — **Bâtlan** + suf. *-aș.*

BÂȚ interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită o mișcare rapidă și nervoasă (într-o parte și în alta). [Var.: **bấța** interj.] — Onomatopee.

BẤȚA interj. v. **bâț.**

BÂȚÂÍ, *bâțâi*, vb. IV. Intranz., tranz. și refl. A tremura, a mișca nervos și repede din mâini, din picioare sau din cap; a da repede din coadă. — **Bâț** + suf. *-âi.*

BÂȚÂIÁLĂ, *bâțâieli,* s.f. Tremur nervos al mâinilor, al picioarelor, al capului sau (la animale) al cozii. [Pr.: *-țâ-ia-*] — **Bâțâi** + suf. *-eală.*

BÂȚÂÍT, *bâțâituri,* s.n. Faptul de *a (se) bâțâi*. — V. **bâțâi.**

BÂZ interj. (Cu „z” prelungit) Cuvânt care imită sunetul produs în zbor de unele insecte. — Onomatopee.

BÁZĂ, *bâze*, s.f. Joc de copii în care partenerii lovesc pe la spate, pe rând, cu palma în palma așezată la subsuoara brațului opus a celui care se pune „bâză” și care trebuie să ghicească cine l-a lovit, în timp ce partenerii de joc strigă „bâzzz!”. — **Bâz** + suf. *-ă.*

BÂZÂÍ, *bấzâi*, vb. IV. **1.** Intranz. (Despre insectele care zboară) A produce în zbor sunete caracteristice; a zumzăi, a zâzâi, a zumbăi. **2.** Intranz. (Mai ales despre copii; fam.) A plânge, a scânci. **3.** Tranz. (Fam.) A sâcâi, a cicăli; a bârfi.— **Bâz** + suf. *-âi.*

BÂZÂIÁLĂ, *bâzâieli,* s.f. Faptul de *a bâzâi*; zgomot produs de insectele care zboară; bâzâit, bâzâitură. [Pr.: *-zâ-ia-*] — **Bâzâi** + suf. *-eală.*

BÂZÂÍT s.n. Bâzâială. — V. **bâzâi.**

BÂZÂITÓR, -OÁRE, (**1**) *bâzâitori, -oare,* adj., (**2**) *bâzâitori,* s.f. **1.** Adj. Care bâzâie. **2.** S.f. (Rar) Jucărie de copii care produce zgomote asemănătoare unui bâzâit; sfârâitoare, zbârnâitoare. [Pr.: *-zâ-i-*] — **Bâzâi** + suf. *-tor.*

BÂZÂITÚRĂ, *bâzâituri,* s.f. (Rar) Bâzâială. [Pr.: *-zâ-i-*] — **Bâzâi** + suf. *-tură.*

BÂZDÁC, *bâzdâcuri,* s.n. (Fam.) Toană[1], capriciu, hachiță. ✧ Expr. *A-i sări* (cuiva) *bâzdâcul* = a se supăra. — Et. nec.

BÂZDÂGÁNIE, *bâzdâganii,* s.f. (Pop.) Namilă, dihanie, monstru; arătare, ciudățenie, drăcie. — Din sl. **bezdyhanĭnŭ**.

BÂZÓI[1], *bâzoaie,* s.n. (Pop.) Coarda cu timbrul cel mai jos a unor instrumente muzicale. — **Bâz** + suf. *-oi.*

BÂZÓI[2], *bâzoi,* s.m. Viespe. — Formație onomatopeică.

BBC n.pr. n. Compania publică de radio și televiziune din Marea Britanie. [Pr.: *bibisí*]. — Abr. din engl. **B**[ritish] **B**[roadcasting] **C**[orporation].

BCA s.n. Material de construcție (folosit pentru lucrări de zidărie și de hidroizolații). Pr.: *beceá*] — Abr. din **B**[eton] **C**[elular] **A**[utoclavizat].

BCG® s.n. Vaccin împotriva tuberculozei. [Pr.: *becegé*] — Abr. din bacile **B**[iliée] de **C**[almette] et **G**[uérin].

BD, *BD-uri,* s.n. Bandă desenată. [Pr.: *bedé*] — Din fr. **B.D.**

BEA, *beau,* vb. II. **1.** Tranz. (Adesea fig.) A înghiți un lichid. ✧ Expr. *A bea paharul până-n fund* = a îndura un necaz, o durere până la capăt. **2.** Intranz. Spec. A consuma băuturi alcoolice. ✧ Expr. (Fam.) *A bea în sănătatea* (sau *în cinstea, pentru succesul) cuiva* = a sărbători pe cineva, consumând băuturi alcoolice în cinstea (și pe socoteala) lui. **3.** Tranz. A cheltui, a risipi bani, avere etc. pe băutură. ✧ Expr. *A-și bea și cămașa* = a cheltui totul pe băutură. *A-și bea (și) mințile* = a bea până la inconștiență sau până la nebunie. **4.** Tranz. (Pop.; în expr.) *A bea tutun* = a fuma. — Lat. **bibere.**

BEAT[1] adj. invar. **1.** Care aparține beatnicilor, specific beatnicilor. **2.** Care aparține unui stil distinct în rockul modern (și în jazz). [Pr.: *bit*] — Cuv. engl.

BEAT[2], -Ă, *beți, -te,* adj. Care este în stare de ebrietate; aghesmuit, afumat, amețit, băut[2], cherchelit, făcut[2], matosit, ✦ Fig. Copleșit, amețit, tulburat de o stare sufletească foarte plăcută. *Beat de fericire*. — Lat. **bibitus.**

BEATIFICÁ, *beatífic,* vb. I. Tranz. (La catolici) A trece o persoană decedată în categoria fericiților bisericii, aflați pe o treaptă inferioară sfinților. [Pr.: *be-a-*] — Din lat. **beatificare.** Cf. fr. béatifier.

BEATIFICÁRE, *beatificări,* s.f. Faptul de *a beatifica*. [Pr.: *be-a-*] — V. **beatifica.**

BEATITÚDINE s.f. **1.** Stare ideală de înțelepciune la Aristotel, stoici, Spinoza etc. **2.** (În patologia mintală contemporană) Euforie permanentă, însoțită de indiferență față de împrejurările exterioare. **3.** Stare de fericire deplină. [Pr.: *be-a-*]— Din lat. **beatitudo, -inis.** Cf. fr. béatitude.

BEATNIC, *beatnici,* s.m. Intelectual (american) care practică o filosofie contestatară și are o ținută neîngrijită; *p. gener.* tânăr (din Occident) cu plete și ținută neîngrijită. [Pr.: *bít-*] — Din engl. **beatnic.**

BEAUJOLAIS s.n. Vin roșu sec din estul Franței, care este consumat de obicei la câteva luni după ce a fost produs. [Pr.: *bojolé*] — Din n.pr. **Beaujolais.**

BÉBE s.m. Copil în primele luni sau în primii ani de viață. [Acc. și: *bebé.*] — Din fr. **bébé.**

BEBELÚȘ, *bebeluși,* s.m. Copil în primele luni de viață. — **Bebe** + suf. *-ăluș.*

BÉBI s.m. Bebe. — Din engl. **baby**.

BEC[1], *becuri,* s.n. **1.** Balon din sticlă vidat sau umplut cu un gaz inert, având în interior un filament care devine incandescent când este străbătut de curent electric; *p. ext.* lampă electrică. ✧ Expr. (Fam.) *A fi* (sau *a cădea) pe bec* = a fi sau a ajunge într-o situație fără ieșire; a i se înfunda, a o păți. **2.** Sita unei lămpi de gaz. **3.** Orificiu prin care țâșnește un lichid vaporizat, un jet de gaz sau de amestec de gaze sub presiune, spre a putea fi aprinse. — Din fr. **bec** [de gaz].

BEC[2], *beci,* s.m. (Sport, rar) Fundaș la jocul de fotbal. — Din engl. **back.**

BECÁR, *becari,* s.m. Semn grafic pe portativ care, anulând un bemol sau un diez anterior, indică revenirea la tonul natural al unei note muzicale. — Din fr. **bécarre.**

BECÁȚĂ, *becațe,* s.f. (Rar) Numele mai multor păsări călătoare cu ciocul lung, cu carnea gustoasă, care trăiesc în regiuni mlăștinoase; becațină *(Capella)*. — Din ngr. **becátsa**. Cf. fr. bécasse.

BECAȚÍNĂ, *becaține,* s.f. (Rar) Becață. — Din fr. **bécassine** (după *becață*).

BECÉR, *beceri,* s.m. Vechi dregător domnesc însărcinat cu supravegherea bucătăriei domnești; *p. ext.* bucătar domnesc. — **Beci** + suf. *-ar*.

BECERÍE, *becerii,* s.f. (Înv.) Bucătărie domnească. — **Becer** + suf. *-ie*.

BECHÉR, *becheri,* s.m. (Fam.) Burlac, holtei[1]. — Din tc. **bekâr.**

BECHERÁȘ, *becherași,* s.m. (Fam.) Diminutiv al lui *becher.* — **Becher** + suf. *-aș.*

BECHÍE, *bechii,* s.f. **1.** Dispozitiv auxiliar de sprijin la avion, format dintr-un suport cu patină sau cu roată și având diverse amplasări. **2.** Piesă de metal care protejează elicea unei ambarcațiuni cu motor ce navighează în ape puțin adânci. — Din fr. **béquille** [de queue].

BÉCHIU s.n. (Reg., în expr.) *A nu ști* (sau *a nu zice, a nu pomeni, a nu pricepe nici) bechiu* = a nu ști (sau a nu zice, a nu pomeni, a nu pricepe) nimic, niciun cuvânt, nicio boabă. — Et. nec.

BECI, *beciuri,* s.n. **1.** Pivniță. **2.** Închisoare (în subsolul unei clădiri). — Et. nec.

BECÍSNIC, -Ă, *becisnici, -ce,* adj., s.m. și f. (Pop.) **1.** (Om) vrednic de compătimire, lipsit de personalitate, de inteligență și de energie; ticăit[2]. **2.** (Om) debil, slăbănog, neputincios, bolnăvicios. [Var.: **bicísnic, -ă** adj., s.m. și f.] — Din sl. **bečistĭnikŭ.**

BECISNICÍE, *becisnicii,* s.f. (Pop.) **1.** Faptă de becisnic. **2.** Starea omului becisnic. [Var.: **bicisnicíe** s.f.] — **Becisnic** + suf. *-ie*.

BEDREÁG, *bedreaguri,* s.n. (Reg.) Butuc, scaun sau banc de lucru pentru lemnar, rotar, cizmar. — Et. nec.

BEDUÍN, -Ă, *beduini, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte dintr-o populație arabă nomadă și seminomadă de crescători de vite sau cămile din Peninsula Arabia și din Africa de Nord. **2.** Adj. Care aparține beduinilor (**1**), privitor la beduini. — Din fr. **bédouin.**

BEE interj. Behehe. — Onomatopee.

BEETHOVENIÁN, -Ă, *beethovenieni, -e*, adj. De Beethoven, al lui Beethoven; în maniera lui Beethoven. [Pr.: *be-to-ve-ni-an*] — **Beethoven** (n. pr.) + suf. *-ian*.

BEGLERBÉG s.m. v. **beilerbei.**

BEGLERBÉI s.m. v. **beilerbei.**

BEGÓNIE, *begonii,* s.f. Gen de plante ornamentale, cultivate pentru flori și pentru frunzele lor decorative *(Begonia)*. — Din fr. **bégonia.**

BEHAVIORÍSM s.n. Curent psihologic centrat pe studiul comportamentului, al relației exterioare stimul-răspuns; comportamentism. [Pr.: *biheĭ-vi-o-*] — Din engl. **behaviorism,** fr. **béhaviorisme**.

BEHĂÍ, *béhăi,* vb. IV. Intranz. (Despre capre și oi; la pers. 3) A scoate strigătul caracteristic speciei; a mehăi. ✦ Tranz. și intranz. Fig. (Despre oameni) A cânta urât, nearmonios. — **Bee(h)** + suf. *-ăi*.

BEHĂÍT s.n. Faptul de *a behăi;* sunete caracteristice scoase de oi, miei, capre; mehăit, behăitură. — V. **behăi.**

BEHĂITÓR, -OÁRE, *behăitori, -oare,* adj. (Rar) Care behăie. [Pr.: *-hă-i-*] — **Behăi** + suf. *-tor*.

BEHĂITÚRĂ, *behăituri,* s.f. Strigăt specific al caprelor, al oilor și al mieilor; behăit. [Pr.: *-hă-i-*] — **Behăi** + suf. *-tură*.

BEHEHÉ interj. Cuvânt care imită strigătul oilor sau al caprelor; bee, mehehe. [Var.: **bée** interj.] — Onomatopee.

BEI, *bei,* s.m. Guvernator al unui oraș sau al unei provincii din fostul Imperiu Otoman. ✦ Titlu dat de turci domnilor Țărilor Române; *p. ext.* prinț oriental. — Din tc. **bey.**

BEILERBÉI, *beilerbei,* s.m. Guvernator general al unei provincii din Imperiul Otoman. [Var.: **beglerbég, beglerbéi** s.m.] — Din tc. **beylerbeyi.**

BEILÍC, *beilicuri,* s.n. (Înv.) **1.** Casă în care erau găzduiți beii și alți trimiși oficiali ai Porții Otomane în Țările Române. **2.** Vânzare forțată de oi în Țările Române făcută în favoarea sultanului la prețuri fixate de turci; dijmă (în oi). **3.** Muncă efectuată gratuit în folosul unui bei sau al feudalilor autohtoni. — Din tc. **beylik.**

BEIZADEÁ, *beizadele,* s.f. (Înv.) Fiu de domn; principe. — Din tc. **beyzade.**

BEJ adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Cafeniu foarte deschis. **2**. S.n. Culoare bej (**1**). — Din fr. **beige.**

BEJÁNIE s.f. v. **băjenie.**

BEJĂNÁR s.m. v. **băjenar.**

BEJĂNĂRÍ vb. IV v. **băjenări.**

BEJĂNĂRÍE s.f. v. **băjenărie.**

BEJĂNĂRÍT s.n. v. **băjenărit.**

BEJĂNÍ vb. IV v. **băjeni.**

BEJENÁR s.m. v. **băjenar.**

BEJENERÍE s.f. v. **băjenărie.**

BEJENÍ vb. IV **băjeni.**

BEJÉNIE s.f. v. **băjenie.**

BEL, *beli* s.m. Unitate de măsură pentru intensitatea sunetelor. — Din fr. **bel.**

BELADÓNĂ, *beladone,* s.f. (Bot.) Mătrăgună. ✦ Medicament făcut din frunzele şi rădăcinile acestei plante. — Din fr. **belladone.**

BELALÍU, -ÍE, *belalii,* adj. (Reg.) **1.** Dificil, greu. **2.** Mofturos, năzuros, capricios. — Din tc. **belâlı.**

BELARÚS, -Ă, *belaruşi, -se,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Republicii Belarus sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Republicii Belarus sau belaruşilor (**1**), privitor la Republica Belarus ori la belaruşi. ✦ (Substantivat, f.) Limba belarusă. [Var.: **bielorús, -ă** adj.] — Din rus. **belorus.**

BELCÁNTO s.n. Stil italienesc de interpretare în muzica vocală, caracterizat prin puritatea liniei melodice. — Din it. **bel-canto.**

BELCIÚG, *belciuge,* s.n. **1.** Verigă de metal care serveşte la fixarea unui lacăt, a unui lanţ etc. ✧ Expr. *A pune* (sau *a atârna* cuiva) *belciugul în nas* = a pune stăpânire (pe cineva), a avea (pe cineva) în mână. (Fam.) *A (nu) fi câştigat la belciuge* = a (nu) fi considerat o persoană căreia i se poate cere orice fel de serviciu. **2.** Meandru al unui râu care în perioadele de secetă rămâne izolat de albia acestuia. — Din sl. **běličugŭ.**

BELCIUGÁT, -Ă, *belciugaţi, -te,* adj. (Pop.; despre coarnele animalelor) Încârligat, încovoiat (în formă de spirală). — **Belgiug** + suf. *-at*.

BÉLDIE, *beldii,* s.f. (Reg.) **1.** Prăjină lungă şi subţire; par lung. **2.** Cotor, tulpină la unele plante erbacee. — Et. nec.

BÉLDIŢĂ, *beldiţe,* s.f. Peşte mic, asemănător cu obleţul, cu spinarea albastră-verzuie, având pe părţile laterale câte două linii paralele întrerupte *(Alburnoides bipunctatus)*. — Et. nec.

BELEÁ, *belele,* s.f. (Fam.) Întâmplare neprevăzută care aduce necaz; pacoste, bucluc. ✧ Expr. *A da de belea* = a avea o supărare, un necaz. ✦ Fiinţă care provoacă numai neplăceri, necazuri, încurcături. — Din tc. **belâ.**

BELE-ÁRTE s.f. pl. (Livr.) Arte frumoase. — Din it. **belle arte.**

BELEMNÍT, *belemniţi,* s.m. Gen de moluscă fosilă din clasa cefalopodelor. — Din fr. **bélemnite.**

BELETRÍSTIC, -Ă, *beletristici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparţine literaturii artistice, privitor la literatura artistică. **2.** S.f. Literatură artistică. — Din germ. **beletristisch, Belletristik.**

BÉLFER, *belferi,* s.m. (Fam.) **1.** Învăţător; profesor. **2.** Om care se lăfăieşte în lux şi bogăţie. — Din idiş. **Belfer** (= germ. *Beihelfer)*.

BELGI s.m. pl. Uniune de triburi celtice populând, în Antichitate, teritoriul dintre Sena şi Rin, supuse de romani în sec. I î.H. — Din fr. **Belges**.

BELGIÁN, -Ă, *belgieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Belgiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Belgiei sau belgienilor (**1**), privitor la Belgia sau la belgieni. [Pr.: *-gi-an*] — **Belgia** (n. pr.) + suf. *-ean*.

BELGIÁNCĂ, *belgience,* s.f. Femeie care face parte din populaţia de bază a Belgiei sau care este originară de acolo. — **Belgian** + suf. *-că.*

BELGRĂDEÁN, -Ă, *belgrădeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din Belgrad. **2.** Adj. Care aparţine oraşului Belgrad sau belgrădenilor (**1**), referitor la Belgrad ori la belgrădeni. — **Belgrad** (n.pr.) + suf. *-ean.*

BELGRĂDEÁNCĂ, *belgrădence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din Belgrad. — **Belgrădean** + suf. *-că.*

BELÍ, *belesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A jupui. **2.** Tranz. şi refl. A (se) juli. **3.** Tranz. (În expr.) *A(-şi) beli ochii* = a deschide ochii mari; a privi cu mirare, prosteşte. ✧ Refl. *Ce te beleşti aşa la mine?* — Din sl. **běliti.**

BELICÍST, -Ă, *belicişti, -ste,* adj. (Rar) De război, războinic. — Din fr. **belliciste.**

BELICÓS, -OÁSĂ, *belicoşi, -oase,* adj. Care are o atitudine războinică, bătăioasă, agresivă; ameninţător. — Din lat. **bellicosus.**

BELIGERÁNT, -Ă, *beligeranţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care se află în stare de război. *Armate beligerante*. — Din fr. **belligérant,** lat. **belligerans, -ntis.**

BELIGERÁNŢĂ s.f. Situaţia în care se află un beligerant; stare de război. — Din fr. **belligérance.**

BELINOGRÁF, *belinografe,* s.n. Aparat de transmis imaginile la distanţă pe cale electromagnetică. — Din fr. **bélinographe.**

BELINOGRÁMĂ, *belinograme*, s.f. Imagine transmisă prin belinograf. — Din fr. **bélinogramme.**

BELÍT, -Ă, *beliţi, -te,* adj. (Pop.) Jupuit[2]; *fig.* jigărit, prăpădit. ✦ (Despre ochi) Bulbucat, exoftalmic. — V. **beli.**

BELÍTĂ s.f. Exploziv de siguranţă folosit în minele de cărbuni. — Din fr. **bellite.**

BELÓTĂ s.f. Numele unui joc de cărţi care se joacă pe puncte, cu 32 de cărţi, între doi, trei sau patru jucători. — Din fr. **belote.**

BELŞÍŢĂ, *belşiţe,* s.f. Plantă erbacee onrnamentală, cu frunze mari, verzui sau purpurii şi cu flori mari roşii, galbene sau pestriţe; cană[1] *(Cana indica)*. — Et. nec.

BELŞÚG, *belşuguri,* s.n. Cantitate îndestulătoare de bunuri (necesare traiului); abundenţă, bogăţie, îmbelşugare. ✧ Loc. adv. *Din belşug* = în cantitate mare, din plin. [Var.: (reg.) **bielşúg, bilşúg** s.n.] — Din magh. **bőség.**

BELTEÁ s.f. v. **peltea.**

BELVEDÉRE, *belvederi,* s.f. Construcţie aşezată pe un loc ridicat, de unde se poate privi departe; *p. ext.* loc, terasă, platformă de unde se poate admira o privelişte. — Din fr. **belvédère.**

BELZEBÚT n.pr. m. (Livr.) Unul dintre numele date diavolului; *p. restr.* căpetenie a diavolilor. — Cf. fr. B e l z é b u t h .

BÉMBERG s.n. (Înv.) Ţesătură de mătase artificială, folosită pentru lenjerie. — Din fr. **bemberg.**

BEMÓL, *bemoli,* s.m. Semn grafic muzical (asemănător cu litera „b”), care coboară cu un semiton înălţimea sunetului respectiv. — Din fr. **bémol,** it. **bemolle.**

BEMOLIZÁ, *bemolizez,* vb. I. Tranz. A marca cu bemol o notă sau un şir de note. — Din fr. **bémoliser.**

BÉNĂ, *bene,* s.f. **1.** Parte a autocamionului în care se încarcă materialele. **2.** Cupă metalică la macarale, elevatoare etc. — Din fr. **benne.**

BENCHÉT, *benchete,* s.n. (Pop.) Petrecere mare, chef, zaiafet. — Din ucr. **benket.**

BENCHETUÍ, *benchetuiesc,* vb. IV. Intranz. (Fam.) A chefui. — **Benchet** + suf. *-ui*.

BENCHETUIÁLĂ, *benchetuieli,* s.f. (Fam.) Petrecere, chef. [Pr.: *-tu-ia-*] — **Benchetui** + suf. *-eală*.

BENCHI s.n. v. **zbenghi.**

BENDÍŢĂ s.f. v. **bentiţă**.

BÉNDIX, *bendixuri,* s.n. Mecanism, la automobile, avioane etc., care permite angrenarea pinionului demarorului cu coroana dinţată de pe volantul motorului. — Din fr. **bendix.**

BENEDICTÍN, -Ă, *benedictini, -e,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. Ordin religios întemeiat de Benedict de Nursia în sec. VI, căruia îi aparţin mai multe congregaţii. **2.** S.m. şi f. Călugăr care fac parte din acest ordin. **3.** Adj. Care aparţine benedictinilor (**2**), privitor la benedictini. ✦ Fig. Laborios, harnic, muncitor. **4.** S.f. Lichior fin, de culoare galbenă, cu gust dulce (preparat la început de benedictini). — Din fr. **bénédictin.**

BENEDICŢIÚNE, *benedicţiuni,* s.f. (Bis.; livr.) Binecuvântare. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din lat. **benedictio, -onis,** fr. **bénédiction.**

BENÉFIC, -Ă, *benefici, -ce,* adj. Favorabil, binefăcător. — Din fr. **bénéfique.**

BENEFICIÁ, *beneficiez,* vb. I. Intranz. A trage folos; a profita, a avea un câştig de pe urma cuiva sau din ceva. [Pr.: *-ci-a*] — Din fr. **bénéficier.**

BENEFICIÁR, -Ă, *beneficiari, -e,* s.m. şi f. **1.** Persoană (fizică sau juridică) căreia, în temeiul unui contract, i se predau anumite produse sau lucrări, ori i se prestează anumite servicii. **2.** Persoană care beneficiază de ceva. [Pr.: *-ci-ar*] — Din fr. **bénéficiaire,** lat. **beneficiarius.**

BENEFICIÉRE, *beneficieri,* s.f. Faptul de *a beneficia*. [Pr.: *-ci-e-*] — V. **beneficia.**

BENEFÍCIU, *beneficii,* s.n. Câştig, profit sau folos pe care-l are cineva (de pe urma unei situaţii, activităţi etc.); profit financiar al unei întreprinderi, reprezentând diferenţa dintre veniturile realizate şi cheltuielile ocazionate de acestea. ✧ Expr. *Sub beneficiu de inventar* = în mod provizoriu, sub rezerva controlului ulterior. — Din fr. **bénéfice,** lat. **beneficium.**

BENEVÓL, -Ă, *benevoli, -e,* adj. Făcut de bunăvoie; facultativ. — Din fr. **bénévole,** lat. **benevolus.**

BÉNGA s.m. (Fam.; în expr.) *A-l lua benga* (pe cineva) = a-l lua dracul, a o păţi; a muri. — Din ţig. **benga.**

BENGÁL, *bengale,* adj. (În sintagma) *Foc bengal* = foc de artificii. — Din fr. [feu de] **Bengale.**

BENGALÉZ, -Ă, *bengalezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1**. S.m. şi f. (La pl.) Populaţie indoeuropeană care populează regiunile de pe malurile cursului inferior al Gangelui şi al Brahmaputrei; (şi la sg.) persoană care face parte din acest popor. **2.** Adj. Care aparţine bengalezilor (**1**), privitor la bengalezi. — **Bengal** + suf. *-ez*.

BENGÁLI, *bengali,* s.m., adj. invar. (Rar) **1.** S.m. şi f. Persoană originară sau locuitor din Bengal. **2.** Adj. invar. Care aparţine Bengalului sau bengalezilor (**1**). (Substantivat, f.) Limba bengali. **3.** S.m. Nume dat mai multor păsări înrudite cu vrabia, cu penajul colorat în albastru ori cafeniu, originare din India. [Acc. şi: *bengalí*] — Din fr. **bengali.**

BENGHI s.n. v. **zbenghi.**

BENÍGN, -Ă, *benigni, -e,* adj. (Despre boli) Care nu prezintă gravitate; uşor. — Din lat. **benignus,** fr. **bénin, -igne.**

BENIGNITÁTE s.f. Stare uşoară a unei boli. — Din fr. **bénignité.**

BENINÉZ, -Ă, *beninezi, -e*, s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia statului Benin sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine statului Benin sau beninezilor (**1**), privitor la statul Benin ori la beninezi. — **Benin** (n.pr.) + suf. *-ez*.

BENÍŞ s.n. v. **biniş.**

BENJAMÍN, *benjamini,* s.m. (Livr.) Cel mai mic copil al unei familii; cel mai tânăr membru al unui grup. — Din fr. **benjamin.**

BENOÁR, *benoare,* s.n. (Înv.) Lojă situată la nivelul parterului. — Din fr. **baignoire**.

BENTÍȚĂ, *bentițe,* s.f. Diminutiv al lui *bantă*. [Var.: **bendíță** s.f.] — **Bantă** + suf. *-iță*.

BENTÓNIC, -Ă, *bentonici, -ce,* adj. Care trăiește pe fundul apelor. — Din fr. **benthonique**.

BENTONÍT s.n. Rocă sedimentară argiloasă de culoare cenușie sau galbenă-verzuie, caracterizată printr-o mare capacitate de absorbție a apei, utilizată ca decolorant sau dezodorizant. [Var.: **bentonítă** s.f.] — Din fr. **bentonite.**

BENTONÍTĂ s.f. v. **bentonit.**

BÉNTOS s.n. Totalitatea organismelor care trăiesc pe fundul apelor. — Din fr. **benthos.**

BENZEDRÍNĂ s.f. (Farm.) Excitant cerebral care înlătură temporar somnul și foamea; amfetamină. — Din engl. **benzedrine.**

BENZÉN s.m. Hidrocarbură lichidă, incoloră, insolubilă în apă, extrasă din gudroanele cărbunilor de pământ sau din petrol, care se folosește ca decolorant, ca materie primă la fabricarea unor compuși organici etc. — Din fr. **benzène.**

BENZÉNIC, -Ă, *benzenici, -ce,* adj. (Despre corpuri sau grupuri moleculare) În a căror compoziție intră benzenul; care aparține familiei benzenului. — Din fr. **benzénique.**

BENZÍNĂ, *benzine,* s.f. Lichid incolor, ușor inflamabil, cu miros caracteristic, produs petrolier sau de sinteză, folosit mai ales drept combustibil pentru motoarele de automobil, sau ca solvent etc. — Din fr. **benzine.**

BENZIPIRÉN s.n. Substanță extrasă din gudron, folosită în oncologie. — Din engl. **benzipiren.**

BENZOÁT, *benzoați,* s.m. Sare sau ester al acidului benzoic. [Pr.: *-zo-at*] — Din fr. **benzoate.**

BENZÓE s.f. Produs natural, vegetal, solid, care conține rășini, acid benzoic și un ulei volatil și care este folosit în dermatologie și în parfumerie; smirnă. — Din fr. **benzoë.**

BENZÓIC, -Ă adj. (În sintagma) *Acid benzoic* = substanță cristalină, albă, extrasă din rășini naturale sau fabricată sintetic și folosită în industria coloranților, a medicamentelor etc. [Pr.: *-zo-ic*] — Din fr. **benzoïque.**

BENZOLÍSM s.n. Totalitatea tulburărilor care apar în intoxicația (profesională) cu benzen. — Din fr. **benzolisme.**

BENZONAFTÓL, *benzonaftoli*, s.m. Benzoat de naftol, folosit ca medicament antibiotic în infecțiile intestinale. — Din fr. **benzonaphtol.**

BENZOPIRÍNĂ s.f. Substanță gudronată care se găsește în fumul de țigară. — Din fr. **benzopirine.**

BENZOPURPURÍNĂ s.f. Substanță colorantă care constituie unul dintre cei mai importanți coloranți roșii pentru bumbac. — Din fr. **benzopurpurine.**

BERÁR, *berari,* s.m. Specialist în fabricarea berii[1]. ✦ Negustor care ține o berărie. — **Bere**[1] + suf. *-ar*.

BERĂRÍE, *berării,* s.f. Local în care se bea bere[1]; braserie; *p. ext.* restaurant. ✦ (Rar) Fabrică de bere[1]. — **Bere**[1] + suf. *-ărie*.

BERBÁNT, *berbanți,* s.m. (Înv. și fam.) Bărbat afemeiat, crai. — Din ngr. **berbántis.**

BERBANTLÂC, *berbantlâcuri,* s.n. (Înv. și fam.) Purtare, faptă de berbant. — **Berbant** + suf. *-lâc*.

BERBÉC, *berbeci,* s.m. **I. 1.** Masculul oii. **2.** N. pr. Constelație din emisfera boreală. ✦ Unul dintre cele douăsprezece semne ale zodiacului. **II. 1.** Mașină de război folosită în trecut la spargerea zidurilor și a porților unei cetăți asediate. **2.** Greutate mare, acționată mecanic sau manual, care, prin cădere, servește la baterea pilonilor, la spargerea bucăților mari de fontă etc. [Var.: **berbéce** s.m.] — Lat. **berbex, -ecis** (= *vervex*).

BERBECÁR, *berbecari,* s.m. (Rar) Păstor de berbeci (**I 1**). — **Berbec** + suf. *-ar*.

BERBECÁT, -Ă, *berbecați, -te,* adj.(Rar; despre capul unui animal) Cu fruntea bombată ca a berbecului (**I 1**); (despre botul sau fruntea unui animal) cu profil convex. — **Berbec** + suf. *-at*.

BERBECĂRÍE, *berbecării,* s.f. Țarc, îngrăditură unde se țin berbecii (**I 1**) despărțiți de oi. — **Berbec** + suf. *-ărie*.

BERBÉCE s.m. v. **berbec.**

BERBECÉL, *berbecei,* s.m. **1.** (Zool.) Berbecuț. **2.** (Ornit.) Sfrâncioc mare. — **Berbec** + suf. *-el*.

BERBECÍ, *berbecesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A izbi, a lovi puternic. — Din **berbec.**

BERBECÚȚ, *berbecuți,* s.m. Diminutiv al lui *berbec* (**I 1**); berbecel. [Var.: **bărbăcúț** s.m.] — **Berbec** + suf. *-uț*.

BERBELEÁCUL s.n. art. (În loc. adv.) *De-a berbeleacul* = de-a rostogolul, peste cap. — Cf. b e r b e c .

BERBÉR, -Ă, *berberi, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Populație hamito-semitică din nordul Africii; (și la sg.) persoană care aparține acestei populații. **2.** Adj. Care aparține berberilor (**1**), privitor la berberi. ✦ (Substantivat, f.) Limba berberă. — Din fr. **berbère.**

BERBÍNȚĂ s.f. v. **bărbânță.**

BERC[1]**,** *bercuri,* s.n. (Reg.) Dumbravă, pădurice. — Din magh. **berek.**

BERC[2]**, BEÁRCĂ,** *berci, -ce,* adj. **1.** (Despre animale) Cu coada scurtă sau scurtată; fără coadă. **2.** (Despre căciuli; la f.) Fără vârf, fără țugui, teșit. — Et. nec.

BERCEUSE, *berceuse,* s.f. (Rar) Piesă instrumentală care are la bază un cântec de leagăn. [Pr.: *bersö̋z*] — Cuv. fr.

BÉRE[1]**,** (**2**) *beri*, s.f. **1.** Băutură alcoolică slabă, obținută prin fermentarea unei infuzii rezultate din fierberea în apă a malțului și a florilor de hamei. **2.** Varietate sau porție de bere (**1**). **3.** (Eliptic) Țap, halbă, sticlă de bere[1] (**1**). — Din germ. **Bier** (influențat de *bere*[2]*)*.

BÉRE[2] s.f. Faptul de *a bea.* — V. **bea.**

BERECHÉT, (**1, 2**) *berecheturi,* s.n., (**3, 4**) *berecheți*, s.m. (Reg.) **1.** S.n. Belșug, abundență. ✦ (Adverbial; sens curent) Din belșug, din abundență. **2.** S.n. Noroc, prosperitate (neașteptată). **3.** S.m. (Ir.) Om care aduce belșug, noroc. **4.** S.m. Om șiret, mincinos, șmecher, care înșală pe alții, haimana. — Din tc. **bereket.**

BEREGÁTĂ, *beregate,* s.f. (Pop.) Laringe; *p. ext.* gâtlej. — Cf. sb. b e r i k a t.

BERÉT s.n. v. **beretă.**

BERÉTĂ, *berete,* s.f. Șapcă marinărească fără cozoroc; *p. ext.* bască. [Var.: (rar) **berét** s.n.] — Din fr. **béret**.

BERGAMÓT, -Ă adj. v. **pergamut.**

BERGAMÚT, -Ă adj. v. **pergamut.**

BÉRI-BÉRI s.n. Boală din Extremul Orient datorată lipsei vitaminei B_1 din organism. — Din fr. **béribéri.**

BERÍL, (**2**) *beriluri,* s.n. **1.** Piatră prețioasă de diverse culori, reprezentând un silicat natural de beriliu și aluminiu. **2.** Varietate de beril (**1**). — Din fr. **béryl,** lat. **beryllus.**

BERÍLIU s.n. Element chimic, metal alb, ductil și maleabil, foarte dur, folosit la aliaje și ca dezoxidant; gluciniu. — Din fr. **béryllium.**

BERJÉRĂ, *berjere,* s.f. Fotoliu adânc și larg, având un spătar înalt cu rezemătoare laterale pentru cap. — Din fr. **bergère.**

BERLÍNĂ, *berline,* s.f. (Înv.) **1.** Trăsură mare, închisă, asemănătoare cupeului, cu două banchete așezate față în față. **2.** Autoturism cu două sau patru portiere și cu patru geamuri laterale. — Din fr. **berline,** it. **berlina.**

BERLINÉZ, -Ă, *berlinezi, -e,* adj., s.m. și f. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Berlin. **2.** Adj. Care aparține Berlinului sau berlinezilor (**1**), privitor la Berlin sau la berlinezi. — **Berlin** (n.pr.) + suf. *-ez.*

BERMÚDĂ, *bermude,* s.f. Tip de pantaloni scurți până la genunchi. — Din engl. **bermuda** [shorts], fr. **bermuda.**

BERNARDÍN[1]**,** *bernardini,* s.m. Câine mare, cu părul lung, de culoare albă cu pete roșcate, originar din Elveția, dresat pentru găsirea persoanelor rătăcite în munți; saint-bernard. — Din germ. **Bernhardiner.**

BERNARDÍN[2]**, -Ă,** *bernardini, -e*, s.m. și f. Călugăr sau călugăriță catolică din ordinul care poartă numele Sf. Bernard. — Din fr. **bernardin.**

BÉRNĂ s.f. (În sintagma) *Pavilion* (sau *drapel) în bernă* = pavilion, drapel național coborât pe jumătate în semn de doliu. — Din fr. **berne.**

BERNEVÉCI s.m. pl. (Reg.) Pantaloni țărănești largi, făcuți din stofă groasă. [Var.: **bernevíci, bernivíci** s.m. pl.] — Din bg. **benevreci.**

BERNEVÍCI s.m. pl. v. **berneveci.**

BERNIVÍCI s.m. pl. v. **berneveci.**

BERNSTEINIÁN, -Ă, *bernsteinieni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Adept) al bernsteinismului; bernsteinist. **2.** Care se referă la bernsteinism, la Eduard Bernstein sau la bernsteinieni (**1**). [Pr.: *-ștaĭ-ni-an*] — Din **Bernstein** (n.pr.) + suf. *-ian.*

BERNSTEINÍSM s.n. Curent în social-democrația internațională, apărut la sfârșitul sec. XIX și începutul sec. XX în Germania, care a încercat să interpreteze, de pe poziții eclectice și în spirit reformist, tezele fundamentale ale filosofiei și economiei politice marxiste. [Pr.: *-ștaĭ-*] — **Bernstein** (n.pr.) + suf. *-ism.*

BERNSTEINÍST, -Ă, *bernsteiniști, -e,* adj., s.m. și f. Bernsteinian (**1**). [Pr.: *-ștaĭ-*] — **Bernstein** + suf. *-ist.*

BESACTEÁ, *besactele,* s.f. (Înv.) Cutioară (de lemn) frumos ornamentată, în care se păstrau bijuterii, obiecte de cusut, tutun etc. [Var.: (reg.) **besecteá** s.f.] — Din ngr. **bestahtas.**

BÉSCHIE, *beschii,* s.f. Fierăstrău format dintr-o pânză lată, prevăzut cu două mânere pentru a putea fi acționat de două persoane. [Var.: **béșchie** s.f.] — Cf. bg. b i č k i j a.

BESECTÉA s.f. v. **besactea.**

BESSI s.m. pl. **1.** Nume dat de romani tribului trac așezat în Antichitate între munții Rodopi și cursul superior al râului Marița. **2.** Numele pecenegilor în izvoarele scrise latine. — Cuv. lat.

BESTIÁL, -Ă, *bestiali, -e,* adj. De bestie, ca de bestie; de o cruzime feroce; animalic, sălbatic, fioros. [Pr.: *-ti-al*] — Din fr. **bestial,** lat. **bestialis.**

BESTIALITÁTE, *bestialități,* s.f. Cruzime feroce, faptă bestială. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **bestialité.**

BESTIÁR[1]**,** *bestiare,* s.n. (Livr.) Antologie medievală de fabule sau de povestiri alegorice cu animale. [Pr.: *-ti-ar*] — Din fr. **bestiaire.**

BESTIÁR[2]**,** *bestiari,* s.m. (Livr.) Gladiator. — Din fr. **bestiaire,** lat. **bestiarius.**

BÉSTIE, *bestii,* s.f. Fiară. ✦ Fig. Om crud, feroce. — Din it., lat. **bestia.**

BESTSÉLLER, *bestselleruri,* s.n. **1.** Lucrare (literară) care deține recordul la vânzare. **2.** Autor popular al unei lucrări (beletristice) de mare succes. **3.** Articol sau produs foarte căutat la un moment dat. [Pr.: *bestsélăr*] — Din. engl. **bestseller.**

BÉȘCHIE s.f. v. **beschie.**

BEȘICÁ vb. I v. **bășica.**

BEȘICÁRE s.f. v. **bășicare.**

BEȘICÁT, -Ă adj. v. **bășicat.**

BEȘÍCĂ s.f. v. **bășică.**

BEȘÍCÓS, -OÁSĂ adj., s.f. v. **bășicos.**

BEȘICÚȚĂ s.f. v. **bășicuță.**

BEȘLEÁGĂ, *beșlegi,* s.m. (Înv.) Căpitan de beșlii. ✦ Fig. Om bătrân, ramolit, prost. [Var.: **beșli-agá** s.m.] — Din tc. **beșli ağası.**

BEȘLI-AGÁ s.m. v. **beșleagă.**

BEȘLÍC, *beșlici,* s.m. (Înv.) Monedă turcească de cinci parale, care a circulat și în Țara Românească. — Din tc. **beșlik.**

BEȘLÍU, *beșlii,* s.m. (Înv.) Soldat (turc) de cavalerie, care făcea serviciul de curier domnesc sau de jandarm. ✦ (La pl.) Corp de cavalerie alcătuit din astfel de soldați. — Din tc. **beșli.**

BEȘTELÉALĂ, *beșteleli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a beșteli*. — **Beșteli** + suf. *-eală*.

BEȘTELÍ, *beștelesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A face pe cineva de ocară, a certa pe cineva folosind ocări, insulte. — Et. nec.

BÉTA, *beta,* s.m. **1.** A doua literă a alfabetului grecesc, corespunzând sunetului *b*. **2.** (Fiz.; în sintagmele) *Particulă beta* = electron negativ sau pozitiv emis de unele substanțe radioactive. *Radiație beta* = radiație constituită din particule beta. — Din fr. **bêta.**

BETATRÓN, *betatroane,* s.n. (Fiz.) Aparat de accelerare a electronilor. — Din fr. **bêtatron.**

BETEÁG, -Ă, *betegi, -ge,* adj., s.m. și f. (Pop.) **1.** (Om) infirm, schilod. **2.** (Om) bolnav. — Din magh. **beteg.**

BETEÁLĂ s.f. (Adesea fig.) **1.** Fir lung de metal auriu sau argintiu. ✦ Spec. Podoabă făcută din asemenea fire (pentru mirese). **2.** (Bot.) Orzoaică-de-baltă *(Vallisneria spiralis)*. [Var.: **peteálă** s.f.] — Din ngr. **petálion.**

BETEGEÁLĂ, *betegeli,* s.f. (Pop.) Infirmitate. [Var.: **betejeală** s.f.] — **Betegi** + suf. *-eală.*

BETEGÍ, *betegesc,* vb. IV (Reg.) **1.** Tranz. și refl. A provoca cuiva o infirmitate sau a rămâne infirm. ✦ Refl. Spec. A face o hernie. **2.** Refl. A se îmbolnăvi. [Var.: **betejí** vb. IV] — Din **beteag.**

BETEGÍE, *betegii,* s.f. (Reg.) Infirmitate. — **Beteag** + suf. *-ie*.

BETEJEÁLĂ s.f. v. **betegeală.**

BETEJÍ vb. IV v. **betegi.**

BETÉL, (**1**) *beteli,* s.m., (**2**) s.n. **1.** S.m. Piper agățător originar din India și Indonezia (*Piper melamiris*). **2.** S.n. Amestec obținut din frunze de tabac și de betel (**1**). — Din fr. **bétel.**

BETELÍE, *betelii,* s.f. Fâșie îngustă, cusută în partea de sus a pantalonilor, a fustei etc.; tivitură făcută în același loc (ca să se treacă prin ea un șiret etc.); bată; *p. ext.* margine tivită la gâtul sau la mânecile cămășii sau ale iei. — Din **bată.**

BETEȘÚG, *beteșuguri,* s.n. **1.** (Pop.) Infirmitate, invaliditate. ✦ Fig. Defect moral; cusur. ✦ Fig. Defecțiune. **2.** (Reg.) Boală. — Din magh. **betegség.**

BETÓN, (**2**) *betoane,* s.n. **1.** Amestec de pietriș, nisip, ciment (sau asfalt, var hidraulic etc.) și apă, care se transformă prin uscare într-o masă foarte rezistentă și se folosește în construcții. ✧ *Beton armat* = amestecul descris mai sus, turnat peste o armătură de vergele metalice. *Beton vibrat* = beton de ciment a cărui compactitate este sporită după turnarea în cofraje prin imprimarea unor oscilații rapide cu ajutorul unor aparate speciale. **2.** Varietate de beton (**1**). **3.** (Sport) Sistem de apărare folosit în unele jocuri sportive (mai ales în fotbal), constând în utilizarea supranumerică a jucătorilor în linia defensivă. [Pl. și: *betonuri*] — Din fr. **béton.**

BETONÁ, *betonez,* vb. I. Intranz. și tranz. A turna betonul moale în cofrajele unei construcții, în săpăturile de fundații etc. — Din fr. **bétonner.**

BETONÁRE, *betonări,* s.f. Acțiunea de *a betona*. — V. **betona.**

BETONIÉR, *betonieri,* s.m. (Rar) Betonist. [Pr.: *-ni-er*] — **Beton** suf. *-ier*.

BETONIÉRĂ, *betoniere,* s.f. Mașină pentru fabricarea betonului. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **bétonnière.**

BETONÍST, -Ă, *betoniști, -ste,* s.m. și f. Muncitor, tehnician sau inginer specializat în lucrări de beton; betonier. — **Beton** + suf. *-ist.*

BETULACÉE, *betulacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante lemnoase dicotiledonate, cu flori unisexuate grupate în amenți, care se polenizează prin intermediul vântului; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **bétulacée.**

BEȚÍE, *beții,* s.f. **1.** Stare de intoxicație în care se află omul care a consumat alcool; stare de ebrietate. ✦ Consumare regulată de alcool în mari cantități; alcoolism, etilism. **2.** Petrecere la care se bea foarte mult alcool; chef. **3.** (În sintagmele) *Beție rece* (sau *albă* ori *cu stupefiante)* = stare de amețeală, de hiperexcitație sau de halucinație provocată de introducerea stupefiantelor în organism; toxicomanie. *Beția adâncurilor* = stare de euforie provocată de creșterea azotului din sânge la persoane care coboară la mari adâncimi în mări sau oceane. **4.** Fig. Stare sufletească de tulburare, de uitare de sine. ✦ *Beție de cuvinte* = înșirare bombastică de cuvinte, stil umflat. — **Beat** + suf. *-ie*.

BEȚIGÁȘ, *bețigașe,* s.n. Bețișor. — Din **băț.**

BEȚIȘÓR, *bețișoare,* s.n. Diminutiv al lui *băț;* bețigaș. — **Băț** + suf. *-ișor*.

BEȚÍV, -Ă, *bețivi, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care are viciul beției (**1**); (om) alcoolic, băutor. — Cf. lat. *b i b i t i v u s.

BEȚIVÁN, -Ă, *bețivani, -e,* adj., s.m. și f. Augmentativ al lui *bețiv*. — **Bețiv** + suf. *-an*.

BEUTÚRĂ s.f. v. **băutură.**

BEZ adv., prep. (Înv.; astăzi glumeț) Afară de..., lăsând la o parte...; fără. — Din sl. **bezŭ.**

BEZEÁ, *bezele,* s.f. **1.** (Fam.) Sărutare simbolică trimisă cuiva cu vârful degetelor. **2.** Prăjitură făcută din albuș de ou bătut cu zahăr. — Din fr. **baiser.**

BEZMÉTEC, -Ă adj. v. **bezmetic.**

BEZMÉTIC, -Ă, *bezmetici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) Fără rost, fără căpătâi; *p. ext.* zăpăcit, năuc, bezmeticit, dezmetic. [Var.: **bezmétec, -ă** adj.] — Din ucr. **bezmatok** „[stup] fără matcă”.

BEZMETICÍ, *bezmeticesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A umbla ca un bezmetic. — Din **bezmetic.**

BEZMETICÍT, -Ă, *bezmeticiți, -te,* adj. (Rar) Bezmetic. — **Bezmetic** + suf. *-it*.

BÉZNĂ, *bezne*, s.f. (Adesea fig.) Întuneric mare, de nepătruns. — Din sl. **bezdŭna.**

BI- Element de compunere însemnând „de două ori”, „dublu”, care servește la formarea de adjective și substantive. — Din fr. **bi-**.

BIACÍD, *biacizi,* adj. (În sintagma) *Acid biacid* = acid bibazic. [Pr.: *bi-a-*] — Din fr. **biacide.**

BIANUÁL, -Ă, *bianuali, -e,* adj. Care se produce, care apare de două ori pe an. ✦ (Despre plante) Care poate da două recolte pe an. [Pr.: *bi-a-nu-al*] — **Bi-** + **anual.** Cf. fr. b i s a n n u e l.

BIATLÓN, *biatloane,* s.n. Probă sportivă care constă din parcurgerea a 20 km pe schiuri și tragerea la țintă a 20 de focuri în diverse puncte situate de-a lungul traseului. [Pr.: *bi-a-*] — Din rus. **biatlon.**

BIATLONÍST, -Ă, *biatloniști, -ste,* s.m. și f. Persoană care practică biatlonul. [Pr.: *bi-a-*] — **Biatlon** + suf. *-ist*.

BIATÓMIC, -Ă, *biatomici, -ce,* adj. (Despre o substanță) A cărei moleculă este formată din doi atomi. [Pr.: *bi-a-*] — Din fr. **biatomique.**

BIBÁN, *bibani,* s.m. Pește răpitor de apă dulce, cu laturile corpului acoperite cu dungi negre transversale, cu carnea albă, gustoasă; baboi, costraș *(Perca fluviatilis)*. — Din bg. **biban.**

BIBÁZIC, -Ă, *bibazici, -e,* adj. (În sintagma) *Acid bibazic* = acid care conține într-o moleculă doi atomi de hidrogen, care pot fi înlocuiți printr-un metal; acid biacid. — Din fr. **bibasique.**

BIBELÓU, *bibelouri,* s.n. Mic obiect decorativ. — Din fr. **bibelot.**

BÍBER, (**1**) *biberi,* s.m. **1.** (Zool.) Castor. **2.** Blană de castor. — Din germ. **Biber.**

BIBERÉT, *bibereți,* s.m. **1.** Blăniță de culoare maro-roșcat imitând blana de biber, obținută prin sacrificarea mieilor carnabat de câteva luni. **2.** Pluș de culoare gri sau maro, din lână sau din fibre sintetice, cu tușeu moale, folosit pentru gulere, căciuli etc. — Din germ. **Biberet.**

BIBERÓN, *biberoane,* s.n. Sticluță prevăzută cu un vârf de cauciuc în formă de sfârc, care servește la alăptarea artificială a sugarilor. ✦ (Impr.) Vârful de cauciuc în formă de mamelon al unui biberon. — Din fr. **biberon.**

BIBÍ s.m. (Înv.) Termen de mângâiere pentru cineva drag, iubit. — Din fr. **bibi.**

BIBÍC[1], *bibici,* s.m. (Ornit.) Nagâț. — Din magh. **bibic.**

BIBÍC[2], -Ă, *bibici, -ce,* s.m. și f. (Înv. și fam.) Termen de dezmierdare adresat unei persoane iubite; bibiloi. — Cf. b i b i.

BIBÍL, *bibiluri,* s.n. Dantelă lucrată cu acul sau cusătură cu colțișori (aplicată la guler, la mâneci sau la poalele cămășii) — Din ngr. **bibíla.**

BIBILÍCĂ, *bibilici,* s.f. **1.** Pasăre domestică de mărimea unei găini, cu pene negre-cenușii împestrițate cu alb și cu o proeminență cornoasă pe frunte *(Numida meleagris)*. **2**. Plantă erbacee cu flori pestrițe *(Fritillaria meleagris)* — Cf. bg., sb. b i b a.

BIBILÓI, *bibiloi,* s.m. **1.** Masculul bibilicii (**1**). **2.** Fig. (Fam.) Bibic[2]. — **Bibil**[ică] suf. *-oi*.

BÍBLIC, -Ă, *biblici, -ce,* adj. Care aparține Bibliei, privitor la Biblie; din timpul Bibliei, asemănător cu Biblia. ✦ Străvechi. — Din fr. **biblique.**

BÍBLIE, *biblii,* s.f. Carte sacră a mozaismului și a creștinismului, alcătuită din Vechiul Testament și Noul Testament, acesta din urmă fiind recunoscut numai de creștini. ✦ Fig. Carte voluminoasă. ✦ Fig. Carte fundamentală a unei literaturi, a unei științe. — Din lat. **biblia.**

BIBLIOBÚZ, *bibliobuze,* s.n. Automobil amenajat cu o bibliotecă ambulantă. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliobus.**

BIBLIOFÁG, -Ă, *bibliofagi, -ge,* adj., s.m. și f. (Insectă) care se hrănește cu celuloza din hârtie. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliophague.**

BIBLIOFÍL, -Ă, *bibliofili, -e,* s.m. și f. Iubitor și colecționar de cărți rare și prețioase. ✧ (Adjectival) *Ediție bibliofilă* = carte rară, frumoasă, prețioasă, editată în condiții grafice deosebite; ediție de lux. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliophile.**

BIBLIOFILÍE s.f. **1.** Pasiunea de a cunoaşte, de a evalua şi de a colecţiona cărţi rare şi preţioase. **2.** Ramură a bibliologiei care se ocupă cu studiul cărţilor rare şi al valorii lor artistice. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliophilie.**

BIBLIOFILÍSTIC, -Ă, *bibliofilistici, -ce,* adj., adv. **1.** Adj. (Rar) De bibliofil. **2.** Adv. Ca bibliofilii. [Pr.: *-bli-o-*] — **Bibliofil** + suf. *-istic*.

BIBLIOFÍLM, *bibliofilme,* s.n. Copie a unui text (preţios), executată pe film fotografic. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliofilm.**

BIBLIOFÓB, -Ă, *bibliofobi, -e,* s.m. şi f. (Rar) Duşman al cărţilor. [Pr.: *-bli-o-*] — Din germ. **Bibliophobe,** engl. **bibliophob.**

BIBLIOFOBÍE s.f. (Rar) Ură faţă de cărţi [Pr.: *-bli-o-*] — Din germ. **Bibliophobie**, engl. **bibliophobia.**

BIBLIOGRÁF, *bibliografi,* s.m. Specialist în bibliografie (**3**). [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliographe.**

BIBLIOGRÁFIC, -Ă, *bibliografici, -ce,* adj. Care aparţine bibliografiei, privitor la bibliografie. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliographique.**

BIBLIOGRAFÍE, *bibliografii,* s.f. **1.** Descriere de specialitate a lucrărilor unui autor sau a lucrărilor referitoare la o anumită problemă. **2.** Cartea care cuprinde o bibliografie (**1**). **3.** Ramură a bibliologiei care se ocupă cu descrierea, aprecierea, sistematizarea şi răspândirea publicaţiilor. **4.** Material informativ asupra unei probleme. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliographie.**

BIBLIOLÓG, -Ă, *bibliologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în bibliologie. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliologue.**

BIBLIOLÓGIC, -Ă, *bibliologici, -ce,* adj. Care aparţine bibliologiei, privitor la bibliologie. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliologique.**

BIBLIOLOGÍE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul cărţii, cuprinzând istoria, tehnica alcătuirii şi răspândirea cărţii. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliologie.**

BIBLIOMÁN, -Ă, *bibliomani, -e,* adj., s.m. şi f. (Rar) (Persoană) care are pasiune excesivă pentru cărţi, pentru raritatea, legătura, ediţiile lor etc. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliomane.**

BIBLIOMANÍE, *bibliomanii,* s.f. (Rar) Pasiune exagerată pentru cărţi. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliomanie.**

BIBLIORÁFT, *biblioraſturi,* s.n. Clasor de carton în formă de carte pentru păstrarea corespondenţei, a actelor etc. [Pr.: *-bli-o-*] — **Biblio**[tecă] + **raft.**

BIBLIOTECÁR, -Ă, *bibliotecari, -e,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu administrarea unei biblioteci. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliothécaire.**

BIBLIOTÉCĂ, *biblioteci,* s.f. **1.** Dulap sau mobilă specială cu rafturi pentru păstrarea cărţilor. **2.** Încăpere, sală în care se păstrează şi se citesc cărţile. **3.** Colecţie de cărţi, periodice, foi volante, imprimate etc. ✦ Instituţie de cultură care colecţionează cărţi, periodice etc. spre a le pune în mod organizat la dispoziţia cititorilor. **4.** Colecţia de cărţi (tipărite de o editură), care prezintă un caracter unitar din punct de vedere grafic şi tematic. **5.** (Inform.) Colecţie centralizată de programe sau componente ale acestora, stocată şi organizată în scopul facilitării activităţii de programare. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliothèque,** lat. **bibliotheca.**

BIBLIOTECONÓMIC, -Ă, *biblioteconomici, -ce*, adj. Care aparţine biblioteconomiei, privitor la biblioteconomie. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliothéconomique.**

BIBLIOTECONOMÍE s.f. Ramură a bibliologiei care studiază formarea, administrarea şi organizarea bibliotecilor. [Pr.: *-bli-o-*] — Din fr. **bibliothéconomie.**

BIBLIOTÉHNICĂ s.f. Tehnica producerii materiale a unei cărţi. [Pr.: *-bli-o-*] — După fr. **bibliotechnie.**

BICAMERÁL, -Ă, *bicamerali, -e,* adj. (Despre un organ legislativ) Care este alcătuit din două adunări reprezentative, denumite, în unele state, camere. — Din fr. **bicaméral.**

BICARBONÁT, *bicarbonaţi,* s.m. Sare a acidului carbonic, în care un atom de hidrogen a fost înlocuit printr-un metal. ✧ *Bicarbonat (de sodiu)* = sare în formă de pulbere albă, folosită în farmacie şi în bucătărie. — Din fr. **bicarbonate.**

BICARPELÁR, -Ă, *bicarpelari, -e,* adj. (Bot.; despre gineceu) Format din două carpele. — Din fr. **bicarpelaire.**

BICEFÁL, -Ă, *bicefali, -e,* adj. (Despre un animal) Cu două capete. — Din fr. **bicéphale.**

BICENTENÁR, -Ă, *bicentenari, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care durează de două secole, care a împlinit două sute de ani. **2.** S.n. Împlinire a două secole de la un eveniment (important); a doua suta aniversare a unui eveniment. — Din fr. **bicentenaire.**

BÍCEPS, *bicepşi,* s.m. Muşchi cu extremitatea superioară despărţită în două ligamente; (în special) muşchiul dintre umăr şi cot, care face să se îndoaie antebraţul. — Din fr., lat. **biceps.**

BICHIRÍ, *bichiresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A face, a drege un lucru pe îndelete, migălind. — Et. nec.

BICI, *bice,* s.n. (Adesea fig.) Obiect alcătuit dintr-o curea sau o împletitură de curele, mai rar de cânepă, legată de un băţ, cu care se lovesc sau se îndeamnă animalele la mers. ✦ Lovitură dată cu obiectul descris mai sus. — Din sl. **biči.**

BICICLÉTĂ, *biciclete,* s.f. Vehicul cu două roţi, pus în mişcare prin două pedale acţionate cu picioarele şi folosit, de obicei, pentru transportul unei singure persoane. ✧ (Rar) *Bicicletă-tandem* = bicicletă pentru două persoane, fiecare acţionând câte o pereche de pedale. — Din fr. **bicyclette.**

BICÍCLIC, -Ă, *biciclici, -ce,* adj. Cu două cicluri. — **Bi-** + **ciclic.**

BICICLÍST, -Ă, *biciclişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care umblă pe bicicletă; ciclist (**1**). — Din fr. **bicycliste.**

BICÍCLU, *bicicle,* s.n. Velociped cu două roţi inegale, dintre care prima este roata motoare. — Din fr. **bicycle.**

BICÍSNIC, -Ă adj., s.m. şi f. v. **becisnic.**

BICISNICÍE s.f. v. **becisnicie.**

BICIUÍ, *biciuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) lovi cu biciul. ✦ Tranz. A lovi cu ceva (subţire ca biciul), producând usturime; a flagela; a cravaşa. **2.** Tranz. Fig. A critica, a satiriza fără milă. [Prez. ind. şi: *bíciui*] — **Bici** + suf. *-ui*.

BICIUIÁLĂ, *biciueli,* s.f. Biciuire. [Pr.: *-ciu-ia-*] — **Biciui** + suf. *-eală*.

BICIUÍRE, *biciuiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) biciui* şi rezultatul ei; biciuială. [Pr.: *-ciu-i-*] — V. **biciui.**

BICIUITÓR, -OÁRE, *biciuitori, -oare,* adj. (Adesea fig.) Care biciuieşte; usturător. [Pr.: *-ciu-i-*] — **Biciui** + suf. *-tor*.

BICIÚŞCĂ, *biciuşti,* s.f. **1.** Cravaşă. **2.** Bici scurt şi subţire. — **Bici** + suf. *-uşcă*.

BICIUŞÓR, *biciuşoare,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *bici*. — **Bici** + suf. *-uşor*.

BICOLÓR, -Ă, *bicolori, -e,* adj. Care are două culori. — Din fr. **bicolore.**

BICONCÁV, -Ă, *biconcavi, -e,* adj. Care are două feţe concave opuse. — Din fr. **biconcave.**

BICONVÉX, -Ă, *biconvecşi, -xe,* adj. Care are două feţe convexe opuse. — Din fr. **biconvexe.**

BICÓRN, *bicornuri,* s.n. Pălărie bărbătească (de uniformă) cu două colţuri. — Din fr. **bicorne.**

BICROMÁT, *bicromaţi,* s.m. Sare obţinută prin tratarea cu acid a cromatului unui metal. ✧ *Bicromat de potasiu* = sare cristalizată, portocalie, folosită ca oxidant şi colorant. — Din fr. **bichromate.**

BICUSPÍD, -Ă, *bicuspizi, -de,* adj. (Despre unele formaţii anatomice) Cu două vârfuri. — Din fr. **bicuspide.**

BIDÉU, *bideuri*, s.n. Vas pentru toaleta intimă. — Din fr. **bidet.**

BIDIBÍU s.m. v. **bidiviu.**

BIDIDÍU s.m. v. **bidiviu.**

BIDINEÁ, *bidinele,* s.f. Pensulă mare, de obicei rotundă (cu coadă lungă), folosită pentru văruit. [Var.: (reg.) **badaná** s.f.] — Din tc. **badana.**

BIDIVÍU, *bidivii,* s.m. Cal tânăr, iute şi frumos folosit de obicei la călărit. [Var.: (reg.) **bidibíu, bididíu** s.m.] — Din tc. **bedevî.**

BIDÓN, *bidoane,* s.n. Vas din tablă, material plastic etc. folosit pentru păstrarea sau transportul lichidelor. ✦ Ploscă de tablă simplă sau emailată (îmbrăcată în postav sau piele), utilizată pentru păstrarea apei sau a altor băuturi. — Din fr. **bidon.**

BIDONVÍLLE, *bidonville-uri,* s.n. Cartier sărăcăcios cu locuinţe improvizate, la periferia marilor oraşe. [Scris şi: *bidonvil*. — Pr.: *-vil*] — Din fr. **bidonville.**

BIE, *bieuri,* s.n. Linie, direcţie oblică. ✧ Loc. adj. şi adv. *În bie* = oblic. ✦ (Concr.) Fâşie de material textil tăiată oblic, utilizată în croitorie. [Pr.: *bĭe*]— Din fr. **biais.**

BIEF, *biefuri,* s.n. Porţiune de canal sau de râu cuprinsă între două ecluze sau baraje. — Din fr. **bief.**

BIÉLĂ, *biele,* s.f. Organ de maşină în formă de bară articulată, care transformă mişcarea rectilinie în mişcare de rotaţie şi invers. [Pr.: *bi-e-*] — Din fr. **bielle.**

BIELÉTĂ, *bielete,* s. f. Bielă de dimensiuni mai mici, folosită la anumite motoare sau maşini. [Pr.: *bi-e-*] — Din fr. **bielette.**

BIELORÚS, -Ă, adj., s.m. şi f. v. **belarus.**

BIELŞÚG s.n. v. **belşug.**

BIENÁL, -Ă, *bienali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Care durează doi ani ✦ (Despre plante) Care dă recolte la doi ani după semănare. **2.** Adj., s.f. (Întrunire, consfătuire etc.) care are loc o dată la doi ani. [Pr.: *bi-e-*] — Din fr. **biennal,** lat. **biennalis.**

BIET, BIÁTĂ, *bieţi, -te,* adj. **1.** (Precedă nume de fiinţe) Vrednic de milă, de plâns; sărman. ✦ (Despre morţi) Regretat. **2.** Vrednic de dispreţ; fără însemnătate, fără valoare. — Cf. sl. b ě d ĭ n ŭ.

BIFÁ, *bifez,* vb. I. Tranz. A pune bife. — Din fr. **biffer.**

BIFÁRE, *bifări,* s.f. Acţiunea de *a bifa*. — V. **bifa**.

BIFAZAT, -Ă, *bifazaţi*, *-te,* adj. (Elt.) Difazat; bifazic. — Din fr. **biphasé.**

BIFÁZIC, -Ă, *bifazici*, *-ce,* adj. Bifazat. — Cf. b i f a z a t.

BÍFĂ, *bife,* s.f. Mic semn (în formă de „v") la anumite cifre sau cuvinte dintr-un registru, dintr-o listă etc. spre a şti că au fost verificate, controlate. — De la **bifa.**

BIFÍD, -Ă, *bifizi, -de,* adj. (Anat.; despre vase de sânge, canale etc.) Care are extremitatea despărţită în două. — Din fr. **bifide,** lat. **bifidus.**

BIFILÁR, -Ă, *bifilari, -e,* adj. (Tehn.; despre cabluri electrice) Format din doi conductori separaţi. — Din engl. **biphilar,** fr. **bifilaire.**

BIFLÓR, -Ă, *biflori, -e,* adj. (Bot.; despre plante) Cu două flori. — Din fr. **biphlor.**

BIFOCÁL, -Ă, *bifocali, -e,* adj. (Despre lentile) Cu două distanţe focale diferite; (despre ochelari) cu lentile bifocale. — Din fr. **bifocal.**

BIFOLIÁT, -Ă, *bifoliaţi, -te,* adj. Care are două foliole. [Pr.: *-li-at*] — **Bi-** + **foliat.**

BIFÓR, -Ă, *bifori, -e,* adj. (În stilul gotic; despre ferestre, uşi etc.) Împărţit în două printr-o colonetă, fiecare despărţitură fiind terminată cu un arc. — Et. nec.

BÍFTEC, *biftecuri,* s.n. Muşchi de vită fript la grătar sau în tigaie. — Din fr. **bifteck.**

BIFURCÁ, pers. 3 *bifúrcă,* vb. I. Refl. A se despărți în două ramuri, în două direcții, în două sensuri. — Din fr. **bifurquer.**

BIFURCÁRE, *bifurcări,* s.f. Faptul de *a se bifurca*; (concr.) loc unde se bifurcă ceva; bifurcație. — V. **bifurca.**

BIFURCÁȚIE, *bifurcații,* s.f. Bifurcare. — Din fr. **bifurcation.**

BIG, *biguri,* s.n. Unitate comercială complexă. — Din inițialele **B**[ăcănie] + **I**[ndustriale] + **G**[ospodina].

BIGÁM, -Ă, *bigami, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se face vinovată de bigamie. — Din fr. **bigame,** lat. **bigamus.**

BIGAMÍE, *bigamii,* s.f. (Jur.) Infracțiune care constă în încheierea de către o persoană căsătorită a unei noi căsătorii. — Din fr. **bigamie.**

BÍGĂ, *bigi,* s.f. Macara cu un braț oscilant, articulat la partea inferioară și comandat prin cabluri, folosită în construcții și la bordul navelor. — Din fr. **bigue.**

BIGBAND, *bigbanduri,* s.n. Orchestră de jazz compusă din 15–20 de instrumentiști. [Pr.: *bigbénd.* — Scris și: *big-band*] — Cuv. engl.

BIG BANG s.n. (Astron.) Marea explozie (ipotetică) aflată la originea expansiunii universului. [Pr.: *beng*] — Din engl. **big bang** [theory].

BÍGI-BÍGI s.n. (Înv.) Pastă gelatinoasă comestibilă (roșie), dulce, amestecată cu miez de nucă, asemănătoare cu rahatul. — Cf. tc. c i c i b i c i.

BIGÓT, -Ă, *bigoți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care urmează cu mare severitate toate preceptele rituale ale unei religii; (om) habotnic; bisericos. — Din fr. **bigot.**

BIGOTERÍE, *bigoterii,* s.f. (Livr.) Bigotism. — Din fr. **bigoterie.**

BIGOTÍSM, (**2**) *bigotisme,* s.n. **1.** Fanatism religios; atitudine, comportare de bigot; bigoterie, habotnicie. **2.** Faptă de bigotism (**1**)— Din fr. **bigotisme.**

BIGUDÍU, *bigudiuri,* s.n. Tub mic din metal, material plastic etc., folosit pentru ondularea părului. — Din fr. **bigoudi.**

BIHINDISÍ vb. IV v. **bindisi.**

BIHOREÁN, -Ă, *bihoreni, -e,* s.m. adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din județul Bihor. **2.** Adj. Care aparține județului Bihor sau bihorenilor (**1**), referitor la județul Bihor ori la bihoreni (**1**). — **Bihor** (n. pr.) + suf. *-ean*.

BIHOREÁNCĂ, *bihorence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din județul Bihor. — **Bihorean** + suf. *-că*.

BIHÚNCĂ, *bihunci,* s.f. (Reg.) Trăsură ușoară pe patru roți, trasă de obicei de un singur cal. — Din ucr. **bihunky.**

BIJÓI, *bijoaie,* s.n. (Reg.) Șipot; izvor. — Probabil formație onomatopeică.

BIJUTERÍE, *bijuterii,* s.f. Obiect de podoabă făcut din metal nobil (și pietre prețioase); giuvaer. ✦ Magazin specializat în confecționarea și vânzarea giuvaerurilor. — Din fr. **bijouterie.**

BIJUTIÉR, *bijutieri,* s.m. Persoană care face sau vinde bijuterii; giuvaergiu. [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **bijoutier.**

BIKER, *bikeri,* s.m. **1.** Persoană care conduce o bicicletă sau o motocicletă. **2.** Membru al unui grup de motocicliști. [Pr.: *baĭcăr*] — Cuv. engl.

BIKÍNI, *bikini,* s.m. Costum feminin de baie, format dintr-un slip și dintr-un sutien de dimensiuni reduse. — Din engl. **Bikini,** fr. **bikini.**

BILABIÁL, -Ă, *bilabiali, -e,* adj., s.f. (Sunet) la articularea căruia participă amândouă buzele. [Pr.: *-bi-al*] — Din fr. **bilabial.**

BILABIÁT, -Ă, *bilabiați, -te,* adj. (Despre corola sau caliciul unei flori, *p. ext.* despre flori) Format din două labii. [Pr.: *-bi-at*] — Din fr. **bilabié.**

BILÁNȚ, *bilanțuri,* s.n. Inventar al activului și pasivului unei întreprinderi sau al unei activități financiare pentru o anumită perioadă de timp. ✦ Fig. Rezultatul sintetic al unei activități desfășurate într-o perioadă dată. — Din germ. **Bilanz**. Cf. it. b i l a n c i o.

BILANȚIÉR, -Ă, *bilanțieri, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. De bilanț. **2.** S.n. Registru în care sunt înscrise bilanțuri. [Pr.: *-ți-er*] — **Bilanț** + suf. *-ier*.

BILATERÁL, -Ă, *bilaterali, -e*, adj. **1.** Care are două părți (sau două laturi) opuse, simetrice. **2.** Care privește în același timp două laturi sau două aspecte (fundamentale) ale unui întreg. **3.** (Despre date, contracte, convenții) Care este încheiat între două persoane. — Din fr. **bilatéral.**

BILATERALÍSM s.n. Metodă de politică comercială internațională, care constă în acordul dintre două țări în privința bunurilor și serviciilor pe care le schimbă între ele. — **Bilateral** + suf. *-ism*.

BÍLĂ[1], *bile*, s.f. (Anat.) Fiere. — Din fr. **bile,** lat. **bilis.**

BÍLĂ[2], *bile*, s.f. Sferă (de mici dimensiuni) fabricată din diferite materiale și folosită în diverse scopuri (ca rulmenți, la unele jocuri de copii, la jocul de popice, ca modalitate de vot etc.) ✧ *Bilă albă* = expresie a votului pozitiv. *Bilă neagră* = expresie a votului negativ. (La notarea răspunsurilor studenților; în trecut) *Bilă albă* = calificativ între „foarte bine” și „bine”. *Bilă roșie* = calificativ între „bine” și „suficient”. *Bilă neagră* = calificativul „insuficient”. — Din fr. **bille.**

BÍLĂ[3], *bile,* s.f. Trunchi (subțire), mai ales de brad, folosit în construcții, la schele. — Din bg. **bilo.**

BILDUNGSROMÁN, *bildungsromane,* s.n. Roman care prezintă procesul de formare a unui caracter (**2**). — Din germ. **Bildungsroman.**

BILDUNGSROMANÉSC, -Ă, *bildungsromanești,* adj. (Rar) De bildungsroman. — **Bildungsroman** + suf. *-esc*.

BILÉT, *bilete,* s.n. **1.** Scrisoare de câteva rânduri. **2.** Bucată mică de hârtie sau de carton imprimat care dă dreptul la intrarea (și ocuparea unui loc) într-o sală de spectacol, într-o arenă sportivă etc. ✧ *Bilet de bancă* = hârtie de valoare emisă de o bancă, prin care aceasta se obligă să plătească deținătorului, la prezentare, suma înscrisă pe hârtie. *Bilet de ordin* = hârtie prin care o persoană se obligă să plătească altei persoane o anumită sumă de bani la cererea acesteia din urmă; cambie. — Din fr. **billet**. Cf. it. b i g l i e t t o.

BILÉTĂ, *bilete,* s.f. (Tehn.) Țaglă. — Din fr. **billette.**

BILEȚÉL, *bilețele,* s.n. Diminutiv al lui *bilet*. — **Bilet** + suf. *-el*.

BILIÁR, -Ă, *biliari, -e*, adj. Care se referă la bilă[1], care formează bila[1]. [Pr.: *-li-ar*] — Din fr. **biliaire.**

BILIÁRD, *biliarde,* s.n. Joc în care o serie de bile[2] sunt deplasate pe o masă specială prin lovirea uneia dintre ele cu tacul[2]. ✦ Masă pe care se practică acest joc. [Pr.: *-li-ard*] — Din it. **biliardo,** rus. **biliard**. Cf. fr. b i l l a r d.

BILIARGÍU, *biliargii,* s.m. (Rar) Jucător (pasionat) de biliard. [Pr.: *-li-ar-*] — **Biliard** + suf. *-giu*.

BILÍNGV, -Ă, *bilingvi, -e,* adj. **1.** Care utilizează în mod curent și la fel de bine două limbi. **2.** Scris în două limbi. — Din fr. **billingue,** lat. **bilinguis.**

BILINGVÍSM s.n. Fenomen de utilizare curentă de către aceeași persoană a două limbi diferite. — Din fr. **bilinguisme.**

BILIÓN, *bilioane,* s.n. Număr egal cu o mie de miliarde sau (în unele țări) cu un miliard. [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **billion.**

BILIÓS, -OÁSĂ, *bilioși, -oase,* adj. (Rar) Care suferă de un exces de secreție biliară; care are la bază o secreție biliară excesivă. ✧ *Temperament bilios* = temperament irascibil. [Pr.: *-li-os*] — Din fr. **bilieux,** lat. **biliosus.**

BILIRUBÍNĂ s.f. Pigment biliar, derivat al hemoglobinei, prezent în sânge, în bilă[1] și în calculii biliari. — Din fr. **bilirubine.**

BILIVERDÍNĂ s.f. Pigment de culoare verde, derivat prin oxidare din hemoglobină. — Din fr. **biliverdine.**

BILOBÁT, -Ă, *bilobați, -te,* adj. (Bot.) Alcătuit din doi lobi. — Din fr. **bilobé.**

BILȘÚG s.n. v. **belșug.**

BILUNÁR, -Ă, *bilunari, -e,* adj. Care se face, se produce sau apare de două ori pe lună; bimensual. — **Bi-** + **lunar** (după fr. *bimensuel).*

BIMÁN, -Ă, *bimani, -e*, adj. (Rar) Cu două mâini. — Din fr. **bimane.**

BÍMBAȘĂ, *bimbași*, s.m. (Înv.) Comandant peste 1 000 de soldați în armata turcă. ✧ (Astăzi fam. în expr.) *A trăi ca (un) bimbașă* = a trăi în belșug. [Var.: **bímpașă** s.m] — Din tc. **binbașı**.

BIMENSUÁL, -Ă, *bimensuali, -e,* adj. (Despre publicații) Care apare o dată la două luni. [Pr.: *-su-al*] — Din fr. **bimensuel.**

BIMETÁL, *bimetale,* s.n. **1.** Produs tehnic realizat prin unirea a două metale. **2.** Organ sensibil alcătuit din două rigle de metale diferite sudate, care, prin deformări datorate dilatației termice, pot acționa un mecanism. — Din fr. **bimétal.**

BIMETÁLIC, -Ă, *bimetalici, -ce,* adj. **1.** Alcătuit din două metale diferite. **2.** (Despre un sistem monetar) Bazat pe bimetalism; bimetalist. — Din fr. **bimétallique.**

BIMETALÍSM s.n. Sistem monetar bazat pe valoarea a două metale-etalon, aur și argint. — Din fr. **bimétallisme.**

BIMETALÍST, -Ă, *bimetaliști, -ste,* adj. Bimetalic (**2**). — Din fr. **bimétalliste.**

BIMILENÁR, -Ă, *bimilenari, -e,* adj. Care durează sau are o vechime de (circa) două mii de ani. — Din fr. **bimilénaire.**

BIMILÉNIU, *bimilenii,* s.n. (Rar) Perioadă de două mii de ani. — **Bi-** + **mileniu.**

BIMOLECULÁR, -Ă, *bimoleculari, -e,* adj. (Fiz., Chim.) Cu două molecule. — Din fr. **bimoléculaire.**

BIMOTÓR, -OÁRE, *bimotori, -oare,* adj., s.n. (Avion) cu două motoare. — Din fr. **bimoteur.**

BÍMPAȘĂ s.m. v. **bimbașă.**

BINÁ, *binale,* s.f. Clădire în construcție sau în reparație. ✦ (Înv.) Clădire, construcție (de dimensiuni mari) — Din tc. **bina.**

BINAGÍU, *binagii,* s.m. (Rar) Antreprenor de construcții. — **Bina** + suf. *-giu*.

BINÁR, -Ă, *binari, -e,* adj. **1.** Compus din două unități, din două elemente; care se divide în câte două elemente. **2.** (Despre plante) Cu organele dispuse perechi. **3.** (Mat.) A cărui bază este numărul doi. ✧ *Relație binară* = relație care are loc între doi termeni. — Din fr. **binaire, lat. binarius.**

BINARITÁTE s.f. (Mat.) Însușirea de a se diviza în două unități sau elemente. — **Binar** + suf. *-itate*.

BÍNDER s.n. Strat de beton asfaltic folosit ca legătură între fundația unui drum și stratul de uzură, ca fundație la trotuarele de asfalt etc. — Din germ. **Binder.**

BINDISÍ, *bindisesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A-i păsa, a se sinchisi de ceva. [Var.: (înv.) **bihindisí** vb. IV] — Din ngr. **beghendízo.**

BÍNE adv., s.n. **I.** Adv. **1.** În mod prielnic, în mod favorabil, avantajos, util. ✧ Expr. *A(-i) prinde* (cuiva) *bine* (un lucru, o învățătură, o întâmplare) = a-i fi de folos, a-i fi prielnic. *A(-i) veni cuiva bine (să..)* = a(-i) veni cuiva la îndemână; a fi avantajat de o situație prielnică. ✧ (În formule de salut) *Bine ai* (sau *ați) venit (sănătos, sănătoși)! Fii* (sau *fiți) bine venit (veniți)! Bine te-am* (sau *v-am*) *găsit (sănătos, sănătoși*)! ✧ (Referitor la sănătate) *A se simți bine. A(-i) face* (cuiva) *bine* (mâncarea, băutura, plimbarea etc.). *A dormi* (sau *a se odihni* etc.) *bine. (Ce), nu ți-e bine?* = **a)** (ce), nu ești sănătos! te simți rău?; **b)** (ce), ești nebun? nu ești în toate mințile? **2.** În concordanță cu regulile eticii sociale, în mod cuviincios, cum se cere,

cuminte. *Să te porți bine cu oricine.* ✧ Expr. (Fam. și ir.) *Bine ți-a făcut!* = așa trebuia, așa se cuvenea să-ți facă (pentru purtarea ta urâtă, condamnabilă)! ✦ În concordanță cu regulile sau canoanele esteticii; agreabil, frumos, minunat. *Cântă și dansează bine. Cu rochia asta îți stă bine* ✧ (Adjectival; despre oameni) Armonios dezvoltat, plăcut la vedere. ✦ În concordanță cu adevărul, cu corectitudinea; clar, precis, exact. *Vezi bine că așa stau lucrurile. Să știu bine că mor, și nu mă las până nu-mi aflu dreptatea!* ✧ *De-a binelea* = de-adevărat, cu adevărat. ✦ (Având valoarea unei afirmații) *Bine, am să procedez cum vrei tu!* ✧ Expr. *(Că) bine zici* = (că) zici așa cum trebuie. *Ei bine...* = după cum spuneam... ✦ Cu grijă, cu atenție. *Uită-te bine și învață.* **3.** Deplin, în întregime, complet. *E cherchelit bine.* ✦ (La comparativ) Mult. *A fost plecat doi ani și mai bine.* ✦ Mult și prielnic. *A plouat bine. A mâncat și a băut bine.* ✧ Compuse: *bine-crescut* = care a primit o bună educație, cu maniere frumoase, cuviincios; *bine-cunoscut* = celebru; *bine-venit* = care vine la momentul potrivit, agreat, oportun; a cărui sosire face plăcere. **II.** S.n. **1.** Ceea ce este util, favorabil, prielnic, ceea ce aduce un folos cuiva. ✧ *Om de bine* = om care acționează în folosul, în sprijinul celor din jurul său, care ajută pe cei din jurul său. ✧ Expr. *A face* (cuiva *un mare*) *bine* sau *a face* (cuiva) *bine* (cu ceva) = a ajuta (pe cineva) la nevoie. *Să-ți* (sau *să vă) fie de bine!* = **a)** să-ți (sau să vă) fie de (sau cu) folos!; **b)** (ir.) se spune cuiva care a procedat (greșit) împotriva sfaturilor primite. *A vorbi* (pe cineva) *de bine* = a lăuda (pe cineva). **2.** Ceea ce corespunde cu morala, ceea ce este recomandabil din punct de vedere etic. ✧ Expr. *A lua* (pe cineva) *cu binele* = a proceda cu blândețe, cu înțelegere, cu bunăvoință față de cineva supărat, irascibil sau îndârjit. **3.** (Fil.; art.) Obiectul moralei ca știință. — Lat. **bene** (sensul **II 3,** calc după gr. *agathós*, germ. *das Gut).*

BINECUVÂNTÁ, *binecuvântez,* vb. I. Tranz. **1.** (Despre Dumnezeu) A revărsa grația divină; a blagoslovi. ✦ (Despre preoți) A rosti o anumită formulă rituală, însoțită de un gest, menită a atrage protecția divină asupra unei persoane sau a unui lucru; a blagoslovi. ✦ P. anal. A dori prosperitate și fericire cuiva (invocând adesea numele lui Dumnezeu). **2.** A lăuda, a slăvi pe Dumnezeu. ✦ P. anal. A lăuda, a preamări pe cineva în semn de recunoștință. [Prez. ind. și: (rar) *binecuvấnt*] — **Bine** + **cuvânta** (după sl. *blagosloviti).*

BINECUVÂNTÁRE, *binecuvântări,* s.f. Acțiunea, formula sau gestul de a binecuvânta; benedicțiune, blagoslovire, blagoslovenie. ✧ Expr. *A* (sau *a-și) da binecuvântarea* = a fi de acord (cu ceva); a aproba. — V. **binecuvânta.**

BINECUVÂNTÁT, -Ă, *binecuvântați, -te,* adj. **1.** Care a primit binecuvântarea cuiva; blagoslovit. ✦ Fig. Înzestrat, talentat, dotat. **2.** (Despre lucruri). Care are o acțiune binefăcătoare. **3.** (Despre cauze, motive etc.) Bine întemeiat, îndreptățit, justificat, legitim. — V. **binecuvânta.**

BINEDISPÚNE, *binedispún,* vb. III. Tranz. și refl. A face să se simtă sau a se simți bine. — **Bine** + **dispune.**

BINEFÁCERE, *binefaceri,* s.f. (Adesea fig.) Faptă bună, ajutor dat cuiva. — **Bine** + **facere** (după lat. *benefacere).*

BINEFĂCĂTÓR, -OÁRE, *binefăcători, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care face bine, care folosește. **2**. S.m. și f. Persoană care face bine altora. — **Bine** + **făcător** (după fr. *bienfaiteur* și *bienfaisant).*

BINEÎNȚELÉS adv. Desigur, firește. — **Bine** + **înțeles** (după fr. *bien entendu).*

BINEMERITÁ, *binemérit,* vb. I. Intranz. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de la") A câștiga dreptul la recunoștința cuiva, la o răsplată etc. — **Bine** + **merita.**

BINEMERITÁT, -Ă, *binemeritați, -te,* adj. Care este meritat cu prisosință. — V. **binemerita.**

BINÉȚE s.f. pl. (Pop.; în expr.) *A(-și) da binețe* = a (se) saluta. — Din **bine ați** [venit].

BINEVOÍ, *binevoiesc,* vb. IV. Tranz. A avea o dispoziție, o atitudine favorabilă față de o cerere, de o plângere etc.; a catadixi, a cabulipsi. — **Bine** + **voi.**

BINEVOITÓR, -OÁRE, *binevoitori, -oare,* adj., s.m. și f. (Om) care are sau arată bunăvoință; amiabil. ✦ (Om) amabil, prietenos. [Pr.: *-vo-i-*] — **Binevoi** + suf. *-tor*.

BINÍȘ, *binișuri,* s.n. (Înv.) Haină boierească lungă de ceremonie, cu mânecile largi și despicate, strânsă pe bust și largă în poale, căptușită cu blană și devenită cu timpul îmbrăcăminte a vechilor lăutari. [Var.: (înv. și reg.) **beniș** s.n.] — Din tc. **biniș.**

BINIȘLÍU, *binișlii,* s.m. (Înv.) Persoană care purta biniș; *p. ext.* curtean. — Din tc. **binișlı.**

BINIȘÓR adv. Diminutiv al lui *bine*. ✦ Cu băgare de seamă; fără grabă, cu calm. ✧ Expr. *Șezi binișor!* = fii cuminte! astâmpără-te! ✦ Cu blândețe, prietenos. ✧ Expr. (Substantivat) (*A lua pe cineva* sau *a o lua) cu binișorul* = (a proceda) cu blândețe, cu răbdare, cu tact. — **Bine** + suf. *-ișor*.

BINÓCLU, *binocluri,* s.n. Instrument optic alcătuit din două mici lunete terestre, folosit pentru a privi de la (mare) distanță. — Din fr. **binocle.**

BINOCULÁR, -Ă, *binoculari, -e,* adj. Prevăzut cu două oculare. ✦ Care poate fi văzut cu amândoi ochii. — Din fr. **binoculaire.**

BINÓM, *binoame,* s.n. Expresie algebrică constituită din suma sau diferența a doi termeni (monoame). — Din fr. **binôme.**

BÍNTĂ, *binte,* s.f. (Mar.) Baba. — Din it. **binda.**

BIO- Element de compunere cu sensul „(referitor la) viață", care servește la formarea de substantive și adjective. [Pr.: *bi-o*] — Din fr. **bio-**.

BIOACUMULÁRE, *bioacumulări,* s.f. Proces de acumulare în sol a substanțelor organice în urma descompunerii resturilor vegetale și animale, care contribuie la fertilizarea pământului. [Pr.: *bi-o-a-*] — **Bio-** + **acumulare.**

BIOACÚSTIC, -Ă, *bioacustici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Domeniu interdisciplinar care se ocupă cu studiul producerii, structurii și funcției semnalelor acustice la organismele vii. **2.** Adj. De bioacustică (**1**). [Pr.: *bi-o-a-*] — Din germ. **Bioakustik,** engl. **bioacustics.**

BIOAMPLIFICATÓR, *bioamplificatoare,* s.n. (Med.) Aparat electronic folosit pentru amplificarea biopotențialelor musculare. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **bioamplificateur.**

BIOASTRONAÚTIC, -Ă, *bioastronautici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a biologiei care studiază condițiile vieții în cosmos. **2.** Adj. De bioastronautică (**1**). [Pr.: *bi-o-as-tro-na-u-*] — Din germ. **Bioastronautik,** fr. **bioastronautique.**

BIOBIBLIOGRÁFIC, -Ă, *biobibliografici, -ce,* adj. Care aparține biobibliografiei, privitor la biobibliografie. [Pr.: *bi-o-bi-bli-o-*] — **Bio-** + **bibliografic.**

BIOBIBLIOGRAFÍE, *biobibliografii*, s.f. Biografia unui autor împreună cu titlurile lucrărilor lui și ale celor privitoare la viața și la activitatea lui. [Pr.: *bi-o-bi-bli-o-*] — Din fr. **biobibliographie.**

BIOCATALIZATÓR, *biocatalizatori,* s.m. Substanță care provoacă sau grăbește procesele biologice în organismele vii. [Pr.: *bi-o-*] — **Bio-** + **catalizator** (după fr. *biocatalyseur).*

BIOCENÓTIC, -Ă, *biocenotici, -ce,* adj. (Biol.) De biocenoză. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biocénotique.**

BIOCENÓZĂ s.f. (Biol.) Comunitate de organisme vegetale și animale care conviețuiesc într-un anumit mediu sau sector din biosferă. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biocénose.**

BIOCHÍMIC, -Ă, *biochimici, -ce,* adj. Care aparține biochimiei, care privește biochimia. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biochimique.**

BIOCHIMÍE s.f. Știință care studiază compoziția și procesele chimice ale materiei vii; chimie biologică. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biochimie.**

BIOCHIMÍST, -Ă, *biochimiști, -ste,* s.m. și f. Specialist în biochimie. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biochimiste.**

BIOCIBERNÉTIC, -Ă, *biocibernetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Domeniu interdisciplinar fundamentat pe transferul de principii teoretice și metodologice între cibernetică și biologie. **2.** Adj. De biocibernetică (**1**). [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biocybernétique.**

BIOCINÉTIC, -Ă, *biocinetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Studiul mișcării organismelor vii. **2.** Adj. De biocinetică (**1**). [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biocynétique.**

BIOCLIMÁTIC, -Ă, *bioclimatici, -ce,* adj. De bioclimatologie. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **bioclimatique.**

BIOCLIMATOLÓG, *bioclimatologi,* s.m. Specialist în bioclimatologie. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **bioclimatologue.**

BIOCLIMATOLOGÍE s.f. Știință care studiază influența climei asupra organismelor vii. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **bioclimatologie.**

BIOCOMBUSTÍBIL, *biocombustibili,* s.m. Combustibil obținut din materii prime vegetale. [Pr.: *bi-o-*] — **Bio-** + **combustibil.**

BIOCOMPATÍBIL, -Ă, *biocompatibili, -e,* adj. Compatibil cu materia vie. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biocompatible.**

BIOCOMPLÉX, *biocomplexe,* s.n. Ansamblu de specii de organisme vegetale și animale instalate într-o navă spațială pentru cercetări în cosmos sau pentru asigurarea unui sistem ecologic la bordul acesteia. [Pr.: *bi-o-*] — **Bio-** + **complex.**

BIOCONȘTIÍNȚĂ, *bioconștiințe,* s.f. Formă de conștiință atribuită animalelor, mai ales celor superioare. [Pr.: *bi-o-*] — **Bio-** + **conștiință.**

BIOCRÓM s.n. Pigment de natură vegetală sau animală. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biochrome.**

BIOCURÉNT, *biocurenți,* s.m. Activitate electrică prezentă în țesuturile și organele animalelor. [Pr.: *bi-o-*] — **Bio-** + **curent.**

BIODEGRADÁBIL, -Ă, *biodegradabili, -e,* adj. (Despre materiale, produse chimice etc.) Care poate fi degradat de factori biologici. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biodégradable,** engl. **biodegradable.**

BIODETECTÓR, *biodetectoare,* s.n. (Biol.) Organ de simț al organismelor vii. [Pr. *bi-o-*] — **Bio-** + **detector.**

BIODETERIORÁRE, *biodeteriorări,* s.f. Degradare sub acțiunea factorilor biologici. [Pr.: *bi-o-de-te-ri-o-*] — **Bio-** + **deteriorare.**

BIODINÁMIC, -Ă, *biodinamici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a biologiei care studiază procesele vitale active, în mișcare, care se petrec în organisme. **2.** Adj. De biodinamică (**1**). [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biodynamique.**

BIODIVERSITÁTE s.f. Existența, la nivelul globului terestru, a unei multitudini de ecosisteme cu caractere distincte. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biodiversité.**

BIOELÉCTRIC, -Ă, *bioelectrici*, *-ce,* adj. De bioelectricitate. [Pr.: *bi-o-*] — Din engl. **bioelectric.**

BIOELECTRICITÁTE s.f. Curent electric produs de către organismele vii. [Pr.: *bi-o-*] — Din engl. **bioelectricity.**

BIOELEMÉNT, *bioelemente,* s.n. Element chimic din compoziția celulelor vii. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **bioélément.**

BIOENERGÉTIC, -Ă, *bioenergetici*, *-ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a biofizicii care studiază sursele energetice și transformările de energie la nivelul materiei vii.

2. Adj. De bioenergetică (**1**). [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **bioénergétique,** engl. **bioenergetics.**

BIOENERGÍE, *bioenergii,* s.f. Energie produsă prin activitatea fiziologică a organismelor vii. [Pr.: *bi-o-*] — Din engl. **bioenergy.**

BIOFÍLTRU, *biofiltre,* s.n. Instalaţie pentru curăţarea apei poluate a canalelor cu ajutorul bacteriilor aerobe. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biofiltre.**

BIOFÍZIC, -Ă, *biofizici, -ce,* adj., s.f. **1.** S.f. Ştiinţă care studiază fenomenele şi procesele fizice şi fizico-chimice care se defăşoară în organismele vii, precum şi influenţa factorilor fizici asupra acestora. **2.** Adj. De biofizică (**1**). [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biophysique,** rus. **biofizika.**

BIOFIZICIÁN, -Ă, *biofizicieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în biofizică. [Pr.: *bi-o-fi-zi-ci-an*] — Din fr. **biophysicien.**

BIOFOTÓN, *biofotoni,* s.m. Radiaţie luminoasă emisă de unele substanţe aflate în organismele vii. [Pr.: *bi-o-*] — Din engl. **biophoton.**

BIOGÁZ s.n. Amestec de gaze conţinând în cea mai mare parte metan, rezultat din descompunerea unor compuşi organici de către organisme anaerobe, folosit drept combustibil; biometan. [Pr.: *bi-o-*] — Din germ. **Biogas.**

BIOGÉN, -Ă, *biogeni, -e,* adj. (Despre roci) Care rezultă din ţesuturi vii. ✦ (Despre elemente chimice) Care a contribuit la apariţia vieţii pe Pământ. ✦ (Substantivat, n.) Îngrăşământ agricol obţinut din culturi de bacterii bogate în azot. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biogène.**

BIOGENERATÓR, *biogeneratori,* s.m. Generator (**III 1**) de biogaz. [Pr.: *bi-o-*] — **Bio-** + **generator.**

BIOGENÉTIC, -Ă, *biogenetici, -ce,* adj. Care se referă la biogeneză, care aparţine biogenezei. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biogénétique.**

BIOGENÉZĂ s.f. Teorie care susţine că orice fiinţă provine numai din altă fiinţă (care i-a dat naştere). [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biogénèse.**

BIOGEOCHÍMIC, -Ă, *biogeochimici, -ce,* adj. De biogeochimie. [Pr.: *bio-ge-o-*] — Din fr. **biogéochimique.**

BIOGEOCHIMÍE s.f. Ramură a geochimiei care studiază compoziţia chimică a biosferei. [Pr.: *bi-o-ge-o-*] — Din fr. **biogéochimie.**

BIOGEOGRÁF, *biogeografi,* s.m. Specialist în biogeografie. [Pr.: *bi-o-ge-o-*] — Din fr. **biogéographe.**

BIOGEOGRÁFIC, -Ă, *biogeografici, -ce,* adj. De biogeografie. [Pr.: *bi-o-ge-o-*] — Din fr. **biogéographique.**

BIOGEOGRAFÍE s.f. Ştiinţă care studiază răspândirea pe glob a plantelor şi animalelor, în strânsă corelaţie cu factorii de mediu şi cu evoluţia în timp a lumii vii. [Pr.: *bi-o-ge-o-*] — Din fr. **biogéographie.**

BIOGRÁF, -Ă, *biografi, -e,* s.m. şi f. Autor de biografii. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biographe.**

BIOGRÁFIC, -Ă, *biografici, -ce,* adj. Privitor la biografie, care aparţine unei biografii. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biographique.**

BIOGRAFÍE s.f. Expunere (scrisă şi comentată) a vieţii unei persoane. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biographie.**

BIOINGINÉR, -Ă, *bioingineri, -e,* s.m. şi f. Specialist în bioinginerie. [Pr.: *bi-o-*] — Din **bioinginerie** (după engl. *bioengineer).*

BIOINGINERÍE s.f. **1.** Ştiinţă care se ocupă cu studiul proceselor de bioconversie, elaborând metode şi tehnici de aplicare a acestora pe scară industrială. **2.** Inginerie genetică. [Pr.: *bi-o-*] — **Bio-** + **inginerie** (după engl. *bioengineering).*

BIOLÓG, -Ă, *biologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar) Specialist în biologie. [Pr.: *bi-o-*] — Din germ. **Biolog,** it. **biologo.**

BIOLÓGIC, -Ă, *biologici, -ce,* adj. **1.** Care aparţine biologiei, care se referă la biologie. ✧ *Chimie biologică* = biochimie. **2**. Care se prepară dintr-o materie vie. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biologique.**

BIOLOGÍE s.f. Ştiinţă care studiază manifestările vieţii din punct de vedere anatomic, fiziologic, zoologic etc. ✦ Ştiinţa organismelor vii, animale şi vegetale. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biologie.**

BIOLOGÍSM s.n. Doctrină care consideră fenomenele fizice, psihice şi sociale drept manifestări biologice. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biologisme.**

BIOLOGIZÁNT, -Ă, *biologizanţi, -te,* adj. Care extinde principiile teoretice şi metodologice ale biologiei în alte domenii. [Pr.: *bi-o-*] — Din **biologie.**

BIOLUMINESCÉNT, -Ă, *bioluminescenţi, -te,* adj. (Despre organisme) Care produce lumină prin oxidări interne. [Pr.: *bi-o-*. — Var.: **bioluminiscént, -ă** adj.] — Din fr., engl. **bioluminescent.**

BIOLUMINESCÉNŢĂ s.f. Lumină rece produsă de organisme vii (licurici, peşti abisali, ciuperci) sau de microorganisme, prin oxidarea unei substanţe proprii (luciferina). [Pr.: *bi-o-*. — Var.: **bioluminiscénţă** s.f.] — Din fr., engl. **bioluminescence.**

BIOLUMINISCÉNT, -Ă, adj. v. **bioluminescent.**

BIOLUMINISCÉNŢĂ s.f. v. **bioluminescenţă.**

BIOMÁSĂ s.f. Masa totală a micro- şi macroorganismelor vegetale şi animale, care trăiesc pe o anumită unitate de suprafaţă sau într-un anumit volum de aer ori de apă. [Pr.: *bi-o-*] — Din engl. **biomass,** fr. **biomasse.**

BIOMATEMÁTIC, -Ă, *biomatematici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Domeniu interdisciplinar fundamentat pe transferul de principii teoretice şi metodologice între biologie şi matematică. **2.** Adj. De biomatematică (**1**). [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biomathématique,** engl. **biomathematics.**

BIOMATEMATICIÁN, -Ă, *biomatematicieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în biomatematică. [Pr.: *bi-o-ma-te-ma-ti-ci-an*] — Din fr. **biomathématicien.**

BIOMECÁNICĂ s.f. Ştiinţă care studiază, pe baza mecanicii generale, structura, evoluţia şi funcţiunile aparatului motor al animalelor şi al omului. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biomécanique.**

BIOMEDICÁL, -Ă, *biomedicali, -e,* adj. De biomedicină. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biomédical,** engl. **biomedical.**

BIOMEDICÍNĂ s.f. Domeniu interdisciplinar fundamentat pe transferul de principii teoretice şi metodologice între biologie şi medicină. [Pr.: *bi-o-*] — Din engl. **biomedicine.**

BIOMETÁN s.n. Biogaz. [Pr.: *bi-o-*] — **Bio-** + **metan.**

BIOMETEOROLÓG, -Ă, *biometeorologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în biometeorologie. [Pr.: *bi-o-me-te-o-*] — Din fr. **biométéorologue.**

BIOMETEOROLÓGIC, -Ă, *biometeorologici, -ce,* adj. De biometeorologie. [Pr.: *bi-o-me-te-o-*] — Din fr. **biométéorologique.**

BIOMETEOROLOGÍE s.f. Ramură a meteorologiei care studiază influenţa proceselor fizice şi chimice din atmosferă, acţiunea climei şi a vremii asupra omului, animalelor şi plantelor. [Pr.: *bi-o-me-te-o-*] — Din fr. **biométéorologie,** engl. **biometeorology.**

BIOMETRÍE s.f. Cercetare a organismelor şi organelor prin măsurare. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biométrie.**

BIOMICROSCOPÍE s.f. **1.** Examinare a ţesuturilor vii cu ajutorul microscopului „in vivo” şi „in vitro”. **2.** Examinare a unor structuri oculare cu un microscop corneean binocular. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biomicroscopie.**

BIÓNIC, -Ă, *bionici, -ce,* adj., s.f. **1.** S.f. Disciplină care se ocupă cu studiul proceselor biologice şi al structurii organismelor vii. ✧ (În sintagma) *Bionică informaţională* = ramură a bionicii care studiază mecanismele de recepţie, stocare, prelucrare şi transmitere a informaţiei la sistemele biologice în vederea transpunerii lor în tehnica informaţională. **2.** Adj. De bionică (**1**). [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **bionique.**

BIONÍST, -Ă, *bionişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în bionică. [Pr.: *bi-o-*] — **Bionică** + suf. *-ist.*

BIOPLÁSMĂ s.f. (Biol.) Substanţă organică vie aflată în constituţia organismului oricărei vieţuitoare. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **bioplasme.**

BIOPOLÍTICĂ s.f. Ansamblu de măsuri rasiste bazate pe biosociologie. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biopolitique.**

BIOPOTENŢIÁL, *biopotenţiale,* s.n. (Biol.) Diferenţă de potenţial (**II 1**) datorată concentraţiei diferite de ioni existente în interiorul şi în afara celulei (**1**). [Pr.: *bi-o-po-ten-ţi-al*] — Din engl. **biopotential.**

BIÓPSIC, -Ă, *biopsici, -ce,* adj. (Med.) (Care ţine) de biopsie. [Pr.: *bi-o-*] — **Biopsie** + suf. *-ic.*

BIOPSÍE, *biopsii,* s.f. Extragere, pe cale chirurgicală sau prin puncţie aspiratorie, a unui fragment de ţesut viu pentru a fi studiat la microscop, în vederea stabilirii diagnosticului. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biopsie.**

BIORÍTM, *bioritmuri,* s.n. Ritm al proceselor biologice, cu durată diferită de la un proces la altul. [Pr.: *bi-o-*] — Din engl. **biorythm.**

BIORITMOGRÁMĂ, *bioritmograme,* s.f. (Biol.) Grafic al evoluţiei bioritmului. [Pr.: *bi-o-*] — De la **bioritm** (după *diagramă, cardiogramă).*

BIORITMOLOGÍE s.f. Studiu al bioritmului. [Pr.: *bi-o-*] — De la **bioritm.**

BIOSATELÍT, *biosateliţi,* s.m. Satelit cu vieţuitoare la bord. [Pr.: *bi-o-*] — Din engl., fr. **biosatellite.**

BIOSFÉRĂ s.f. Înveliş al Pământului format din organisme vii, de pe uscat, din apă, aer, sol. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biosphère.**

BIOSINTÉZĂ, *biosinteze,* s.f. (Biol.) Sinteza unui compus chimic *in vivo* sau *in vitro* de către celulele vii. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biosynthèse,** engl. **biosynthesis.**

BIOSISTÉM, *biosisteme,* s.n. (Biol.) Grup de indivizi din specii diferite care convieţuiesc. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biosystème.**

BIOSOCIOLÓGIC, -Ă, *biosociologici, -ce,* adj. De biosociologie. [Pr.: *bi-o-so-ci-o-*] — Din fr. **biosociologique.**

BIOSOCIOLOGÍE s.f. Teorie potrivit căreia factorul biologic, redus la noţiunea de rasă, este determinant în dezvoltarea socială. [Pr.: *bi-o-so-ci-o-*] — Din fr. **biosociologie.**

BIOSPEOLÓG, -Ă, *biospeologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în biospeologie. [Pr.: *bi-o-spe-o-*] — Din **biospeologie** (derivat regresiv).

BIOSPEOLÓGIC, -Ă, *biospeologici, -ce,* adj. De biospeologie. [Pr.: *bi-o-spe-o-*] — **Biospeologie** + suf. *-ic.*

BIOSPEOLOGÍE s.f. Ştiinţă care studiază formele de viaţă din mediul cavernicol. [Pr.: *bi-o-spe-o-*] — **Bio-** + **speologie**. Cf. fr. b i o s p é l é o l o g i e.

BIOSTATÍSTIC, -Ă, *biostatistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a medicinei care studiază cu metode statistice fenomenele biologice şi demografice; statistică medicală. **2.** Adj. De biostatistică (**1**) . [Pr.: *bi-o-*] — Din germ. **Biostatistik,** engl. **biostatistics.**

BIOSTAZÍE s.f. (Geol.) Fază de stabilitate în evoluţia reliefului datorată absenţei eroziunii, în condiţiile existenţei unei pături permanente de vegetaţie. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biostasie.**

BIOSTIMULÁ, *biostimulez,* vb. I. Tranz. A stimula creşterea şi rezistenţa organismului prin biostimulatori. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biostimuler.**

BIOSTIMULÁRE, *biostimulări,* s.f. Acţiunea de *a biostimula*. [Pr.: *bi-o-*] — V. **biostimula.**

BIOSTIMULATÓR, -OÁRE, *biostimulatori, -oare,* adj., s.m. (Substanţă) care stimulează asimilaţia şi dezvoltarea, sporind imunitatea organismului; biostimulent. [Pr.: *bi-o-*. — Var.: **biostimulatóriu, -ie** adj.] — Din fr. **biostimulateur.**

BIOSTIMULATÓRIU, -IE adj. v. **biostimulator.**

BIOSTIMULÉNT, -Ă, *biostimulenţi, -te,* adj., s.m. Biostimulator. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biostimulant.**

BIÓT, *bioţi,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură tolerată pentru intensitatea curentului electric, egală cu 10 amperi. [Pr.: *bi-ot*] — Din fr. **biot**.

BIOTÉHNIC, -Ă, *biotehnici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Bionică. **2**. Adj. De biotehnică (**1**). [Pr.: *bi-o-*] — Din engl. **biotechnics.**

BIOTELEMÉTRIC, -Ă, *biotelemetrici, -ce,* adj. De biotelemetrie. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biotélémétrique.**

BIOTELEMETRÍE s.f. Ramură a biologiei moderne care studiază organismele vii de la distanţă cu ajutorul unor instrumente adecvate. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biotélémétrie,** engl. **biotelemetry.**

BIOTERAPÍE s.f. Tratare a unor afecţiuni cu produse provenite de la alte organisme. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biothérapie.**

BIÓTIC, -Ă, *biotici, -ce,* adj. Referitor la viaţă, de viaţă. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biotique.**

BIOTÍNĂ s.f. Vitamina H. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biotine.**

BIOTÍP, *biotipuri,* s.n. (Biol.) Grup de plante sau animale cu structură genetică identică. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr., engl. **biotype.**

BIOTIPOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază biotipurile. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biotypologie,** engl. **biotypology.**

BIOTÍT, *biotite,* s.n. Mică de culoare neagră, brună sau verde. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **biotite.**

BIOTÓP, *biotopuri,* s.n. (Biol.) Mediu de viaţă cu caracteristici ecologice relativ omogene pe care se dezvoltă o biocenoză; habitat. [Pr.: *bi-o-*] — Din engl. **biotope.**

BIOXÍD, *bioxizi,* s.m. Oxid care conţine doi atomi de oxigen. [Pr.: *bi-o-*] — Din fr. **bioxyde.**

BIP, *bipuri,* s.n. **1.** Semnal sonor de avertizare emis de un aparat de comunicaţii. **2.** (Fam.) Semnal scurt dat cuiva prin sunarea la telefon fără a aştepta să se răspundă. — Din engl. **beep.**

BIPARTÍD, -Ă, *bipartide,* adj. (În sintagma) *Sistem bipartid* = sistem de organizare politică în care, la putere, se succed două partide. — **Bi-** + **partid.**

BIPARTÍT, -Ă, *bipartiţi, -te,* adj. Care are sau implică două părţi. ✦ (Despre o înţelegere) La care participă două state, două partide. — Din fr. **biparti,** lat. **bipartitus.**

BIPARTÍŢIE, *bipartiţii,* s.f. (Bot.) Diviziune în două părţi. *Bipartiţie a celulelor*. — Din fr. **bipartition,** lat. **bipartitio.**

BIPÉD, -Ă, *bipezi, -de*, adj. (Adesea substantivat) Care are (sau umblă în) două picioare. — Din fr. **bipède,** lat. **bipes, -edis.**

BIPLÁN, *biplane,* s.n. Avion cu două rânduri de aripi, dispuse una deasupra celeilalte. — Din fr. **biplan.**

BIPOLÁR, -Ă, *bipolari, -e,* adj. Care are doi poli. ✦ (Despre maşini electrice) Care are doi poli magnetici. — Din fr. **bipolaire.**

BIPOLARITÁTE s.f. Starea unui corp bipolar. — Din fr. **bipolarité.**

BÍR, *biruri*, s.n. (În Evul Mediu, în Ţara Românească şi Moldova) **1.** Dare percepută în bani de către domnie de la ţărani şi meşteşugari; *p. gener.* (pop.) impozit. ✧ Expr. *A da bir cu fugiţii* = a dispărea, a fugi (în mod laş) dintr-un loc. **2.** (Înv.) Tribut. — Din magh. **bér.**

BIRẮU, *birăi,* s.m. (Înv. şi reg.) Primar rural. — Din magh. **biró.**

BIREACTÓR, *bireactoare,* adj., s.n. (Avion) cu două reactoare. [Pr.: *-re-ac-*] — Din fr. **biréacteur.**

BIREFRINGÉNT, -Ă, *birefringenţi, -te,* adj. (Despre un cristal sau alte medii optice) Care prezintă fenomenul birefringenţei. — Din fr. **biréfringent.**

BIREFRINGÉNŢĂ, *birefringenţe,* s.f. Dublarea prin refracţie a unei raze de lumină la pătrunderea în anumite medii. ✦ Însuşirea unor cristale de a dubla razele de lumină. — Din fr. **biréfringence.**

BIRÉMĂ, *bireme,* s.f. Vas de război cu două rânduri de vâsle suprapuse, folosit în Antichitate. — Din fr. **birème,** lat. **biremis.**

BIRJÁR, *birjari,* s.m. Vizitiu (şi proprietar) al unei birje; droşcar, muscal[2]. — **Birjă** + suf. *-ar*.

BÍRJĂ, *birje,* s.f. Trăsură de piaţă; droşcă. — Din rus. **birja.**

BIRJĂRÉSC, -EÁSCĂ, *birjăreşti,* adj. **1.** Care aparţine birjarului, de birjar. **2.** Fig. (Despre fapte, cuvinte) Grosolan, necioplit, vulgar. — **Birjar** + suf. *-esc*.

BIRJĂRÉŞTE adv. Ca birjarii, în felul birjarilor; *fig*. necivilizat, trivial. — **Birjar** + suf. *-eşte*.

BIRJĂRÍE, *birjării,* s.f. Ocupaţia birjarului. — **Birjar** + suf. *-ie*.

BIRLÍC, (**1**) *birlici,* s.m. (**2**) *birlicuri*, s.n. **1.** S.m. As (**1**). **2.** S.n. Spetează verticală la zmeul cu care se joacă copiii. — Din tc. **birlik.**

BIRMÁN, -Ă, *birmani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Birmaniei (astăzi Uniunea Myanmar) sau care este originară de acolo. **2**. Adj. Care aparţine Birmaniei sau birmanilor (**1**), referitor la Birmania ori la birmani. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de birmani (**1**). — Din n.pr. **Birmania** (derivat regresiv).

BÍRNIC, -Ă, *birnici, -ce,* s.m. şi f. (Înv.) Persoană care era supusă la bir; *p. gener.* contribuabil. — **Bir** + suf. *-nic*.

BIROCRÁT, -Ă, *birocraţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care practică birocraţia. — Din fr. **bureaucrate.**

BIROCRÁTIC, -Ă, *birocratici, -ce,* adj. Care caracterizează birocratismul sau pe birocraţi; funcţionăresc. — Din fr. **bureaucratique.**

BIROCRATÍSM s.n. Tendinţă de rezolvare strict administrativă a problemelor publice, de rupere de realitate; preocupare excesivă pentru latura formală a problemelor. — **Birocrat** + suf. *-ism*. Cf. rus. b i u r o k r a t i z m, fr. b u r e a u c r a t i s m e.

BIROCRATIZÁ, *birocratizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) transforma în birocrat; a (se) trata în mod birocratic. — Din fr. **bureaucratiser.**

BIROCRÁTIZARE s.f. Faptul de a deveni birocratic, de a se afla sub influenţa birocraţiei. — V. **birocratiza.**

BIROCRATIZÁT, -Ă, *birocratizaţi, -te,* adj. Care s-a transformat într-un birocrat; care a căpătat caracter birocratic. — V. **birocratiza.**

BIROCRAŢÍE, *birocraţii,* s.f. **1.** Putere excesivă a administraţiei. **2.** Muncă rutinieră, formală. — Din fr. **bureaucratie.**

BIRÓTICĂ s.f. Ansamblu de tehnici informatice (calculator, xerox, telefon, telefax etc.) folosite în activităţile administrative, de secretariat etc. — Din fr. **bureautique.**

BIRÓU, *birouri,* s.n. **1.** Masă de scris (cu sertare şi compartimente pentru hârtii, acte etc.). **2.** Local, parte dintr-un local sau încăpere în care lucrează o persoană sau un serviciu. ✧ Expr. (*A lucra, a rezolva* etc.) *din birou* = (a lucra, a rezolva etc.) fără a cunoaşte realităţile, birocratic. ✦ Grup de persoane alese de o organizaţie sau de o adunare constituită ca să-i organizeze lucrările şi să asigure buna lor desfăşurare. — Din fr. **bureau,** rus. **biuro.**

BÍRT, *birturi,* s.n. Restaurant (mic şi modest). *Birt economic*. ✦ (Înv.) Han[2]. — Din sb. **birt**.

BIRTÁŞ, *birtaşi,* s.m. (Înv.) Proprietar al unui birt. — **Birt** + suf. *-aş*.

BIRTĂŞÍŢĂ, *birtăşiţe,* s.f. (Înv.) Soţia birtaşului; femeie care ţine un birt. — **Birtaş** + suf. *-iţă*.

BIRUÍ, *bíruiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A învinge, a înfrânge, a bate (un duşman, un adversar etc.). ✦ Fig. (A-şi) înfrâna, a(-şi) stăpâni un sentiment, o pasiune etc. ✦ Fig. A fi stăpânit, copleşit de un sentiment, de o emoţie etc. **2.** (Pop., mai ales în construcţii negative) A fi în stare, a putea, a ajunge (să...). [Prez. ind. şi: *bírui*] — Din magh. **birni.**

BIRUÍNŢĂ, *biruinţe,* s.f. Victorie, izbândă. — **Birui** + suf. *-inţă*.

BIRUÍRE, *biruiri,* s.f. Acţiunea de *a birui* şi rezultatul ei; biruinţă. — V. **birui.**

BIRUÍT, -Ă, *biruiţi, -te,* adj. Bătut în luptă, întrecut într-o competiţie, învins, înfrânt. ✦ Fig. Stăpânit de un sentiment puternic, de o patimă etc. — V. **birui.**

BIRUITÓR, -OÁRE, *biruitori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care a învins. [Pr.: *-ru-i-*] — **Birui** + suf. *-tor*.

BIS, (**1**) adj. invar., (**2**) *bisuri*, s.n. **1.** Adj. invar. (Precedat de un număr) A doua oară; repetat. *Numărul 3 bis*. ✦ (Cu valoare de interjecţie) Exclamaţie prin care spectatorii solicită repetarea unei părţi dintr-un program artistic. **2.** S.n. Număr (**II 2**) prezentat la cererea publicului a doua oară sau ca supliment de program. — Din fr., lat. **bis.**

BISÁ, *bisez,* vb. I. Tranz. **1.** A repeta o parte a programului artistic la cererea publicului. **2.** A cere din sală să se execute încă o dată o parte dintr-un program artistic. — Din fr. **bisser.**

BISANUÁL, -Ă, *bisanuali, -e,* adj. (Livr.) **1.** Bienal. **2.** (despre plante) Care înfloreşte şi face fruct în al doilea an. — Din fr. **bisannuel.**

BISÁRE, *bisări,* s.f. Faptul de *bisa*. — V. **bisa.**

BISĂPTĂMÂNÁL, -Ă, *bisăptămânali, -e,* adj. Care apare de două ori pe săptămână. ✦ (Substantivat, n.) Publicaţie care are două apariţii săptămânal. — **Bi-** + **săptămânal.**

BISCUÍT, *biscuiţi,* s.m. **1.** Produs alimentar bine deshidratat prin coacerea unui aluat de prăjitură, tăiat în diferite forme (cerculeţe, pătrăţele, litere etc.). **2.** Semifabricat din ceramică neglazurată, ars numai o dată şi folosit la fabricarea faianţei sau a porţelanului. **3.** Porţelan supus la două arderi succesive, a cărui structură imită marmura. — Din fr. **biscuit.**

BISÉCT, *bisecţi,* adj. (În sintagma) *An bisect* = an calendaristic de 366 de zile (în care luna februarie are 29 de zile); an bisextil. — Din fr. **bissexte,** lat. **bissextus.**

BISECTÓR, -OÁRE, *bisectoare,* s.f., adj. **1.** S.f. Dreaptă care împarte un unghi în două părţi egale. **2.** Adj. (În sintagma) *Plan bisector* = plan care împarte un diedru în două diedre egale. — Din fr. **bissecteur.**

BISECULÁR, -Ă, *biseculari*, *-e,* adj. (Rar) Cu vechime de două secole. — Din fr. **biséculaire.**

BISÉRICĂ, *biserici,* s.f. **1.** Clădire destinată celebrării unui cult creştin. ✧ Expr. *A lua calea bisericii* = a deveni evlavios, pios. *A (nu) fi uşă de biserică* = a (nu) respecta morala religioasă, a (nu)-şi îngădui abateri de la morala religioasă, a (nu)

duce o viață pioasă; *p. ext.* a (nu) fi cinstit, a (nu) fi corect. *A nu fi dus (de multe ori) la biserică* = a nu da importanță convenientelor sociale; a nu se sfii să spună cuiva în față lucruri neplăcute. **2.** Instituția creștinismului în ansamblu. **3.** Comunitate întemeiată de Isus Hristos, alcătuită din totalitatea celor care cred în acesta; semn al comuniunii oamenilor cu Dumnezeu. ✦ Ansamblul credincioșilor reuniți într-o comuniune creștină locală. *Biserica ortodoxă* — Lat. **basilica**.

BISERICÉSC, -EÁSCĂ, *bisericești,* adj. Care aparține bisericii, privitor la biserică; ecleziastic. — **Biserică** + suf. *-esc*.

BISERICÉȘTE adv. (Rar) Ca la biserică. — **Biserică** + suf. *-ește*.

BISERICÓS, -OÁSĂ, *bisericoși, -oase,* adj., s.m. și f. (Persoană) care respectă dogmele bisericii. — **Biserică** + suf. *-os*.

BISERICÚȚĂ, *bisericuțe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *biserică*. **2.** Fig. Cerc îngust de oameni uniți prin dorința de a-și rezolva interesele personale în dauna colectivității din care fac parte. — **Biserică** + suf. *-uță*.

BISEXTÍL, -Ă, *bisextili, -e,* adj. (Rar, în sintagma) *An bisextil* = an bisect. — Din fr. **bissextil,** lat. **bissextilis.**

BISEXUÁL, -Ă, *bisexuali, -e,* adj., s. m. și f. **1.** Adj., s. m. și f. (Persoană) care manifestă atracție simultană pentru ambele sexe. **2.** Adj. Bisexuat. [Pr.: *-xu-al*] — Din fr. **bisexuel.**

BISEXUALITÁTE s.f. **1.** Sexualitate a unui bisexual (**1**). **2.** Caracteristică a plantelor și a animalelor bisexuate; hermafroditism, androginie. [Pr.: *-xu-a-*] — Din. fr. **bisexualité.**

BISEXUÁT, -Ă, *bisexuați, -te,* adj. (Despre plante și animale) Care are organele de reproducere ale ambelor sexe; hermafrodit, androgin, bisexual (**2**). [Pr.: *-xu-at*] — Din fr. **bisexué.**

BISILÁBIC, -Ă, *bisilabici, -ce,* adj. Compus din două silabe. — **Bi-** + **silabic.**

BISIMÉTRIC, -Ă, *bisimetrici, -ce,* adj. Cu două planuri de simetrie. — Din fr. **bisymétrique.**

BÍSMUT s.n. Element chimic, metal alb cu reflexe roșietice, ale cărui săruri au întrebuințări în medicină. — Din fr. **bismuth.**

BISMUTÍNĂ s.f. Sulfură de bismut naturală. — Din fr. **bismuthine.**

BÍSTRIȚ, -Ă, *bistriți, -e,* adj. (Reg., în sintagmele) *Prune bistrițe* = prune brumării. *Prun bistriț* = prun care rodește prune brumării. — Et. nec.

BISTRIȚEÁN, -Ă, *bistrițeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Bistrița sau în județul Bistrița-Năsăud. **2.** Adj. Care aparține municipiului Bistrița sau județului Bistrița-Năsăud ori bistrițenilor (**1**), privitor la municipiul Bistrița ori la județul Bistrița-Năsăud sau la bistrițeni. — **Bistrița** (n. pr.) + suf. *-ean*.

BISTRIȚEÁNCĂ, *bistrițence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Bistrița sau din județul Bistrița-Năsăud. — **Bistrițean** + suf. *-că*.

BISTRÓ s.n. v. **bistrou.**

BISTRÓU, *bistrouri,* s.n. Mic restaurant. [Var.: **bistró** s.n.] — Din fr. **bistro.**

BISTURÍU, *bisturie,* s.n. Instrument chirurgical în formă de cuțitaș, care servește la incizii. — Din fr. **bistouri.**

BISÚLC, -Ă, *bisulci, -ce,* adj. (Despre animale) Care are copite despicate. — Din fr. **bisulque,** lat. **bisulcus**.

BISULFÁT, *bisulfați,* s.m. (Impr.) Sare a acidului sulfuric în care un atom de hidrogen e înlocuit cu un atom de metal; sulfat acid. — Din fr. **bisulfate.**

BISULFÍT, *bisulfiți,* s.m. (Impr.) Sare a acidului sulfuros în care un atom de hidrogen e înlocuit cu un atom de metal; sulfit acid. — Din fr. **bisulfite.**

BIȘNIȚÁR, *bișnițari,* s.m. (Fam.) Persoană care face bișniță; gheșeftar. — **Bișniță** + suf. *-ar*.

BÍȘNIȚĂ, *bișnițe,* s.f. (Fam.) Afacere necinstită, măruntă; găinărie[2]; gheșeft. — Din engl. **business.**

BIT, *biți,* s.m. **1.** Cifră în sistemul de numerație binar. **2.** Unitate de măsură a cantității de informație. — Din engl., fr. **bit**.

BITÁNG, -Ă, *bitangi*, *-ge,* s.m. și f. (Reg.; adesea adjectival) Copil nelegitim; bastard. — Din magh. **bitang.**

BÍTTER, (**2**) *bitteruri,* s.n. **1.** Lichior amar, consumat ca aperitiv. **2.** Sort, porție de bitter (**1**). [Pr.: *bităr*] — Din germ. **Bitter.** Cf. fr. b i t t e r.

BÍTUM, *bitumuri,* s.n. Produs solid, plastic, de culoare neagră, obținut din reziduuri de petrol sau prin distilarea huilei, folosit la prepararea asfaltului, la fabricarea lacurilor etc. — Din fr. **bitume.**

BITUMÁ, *bitumez,* vb. I. Tranz. **1**. A amesteca cu bitum un material granular. **2.** A face bitumajul unei șosele. ✦ A umple cu o substanță bituminoasă locurile dintre pavelele sau dalele de beton ale unei șosele. — Din fr. **bitumer.**

BITUMÁJ s.n. Așternere de bitum și criblură pe suprafața unei șosele. — Din fr. **bitumage.**

BITUMÁRE, *bitumări,* s.f. Acțiunea de a *bituma*. — V. **bituma.**

BITÚMEN, *bitumene,* s.n. Substanță organică formată dintr-un amestec de hidrocarburi naturale rezultat din transformarea în oxigen a resturilor de organisme depuse pe fundul bazinelor saline sărace. — Din germ. **Bitumen, lat. bitumen.**

BITUMINIZÁRE, *bituminizări,* s.f. Proces de formare a unor hidrocarburi prin transformarea lentă, în lipsa oxigenului, a nămolurilor bogate în resturi de organisme. — Cf. fr. b i t u m i n i s a t i o n.

BITUMINÓS, -OÁSĂ, *bituminoși, -oase,* adj. Care este de natura bitumenului; care conține bitum sau bitumen. — După fr. **bitumineux,** lat. **bituminosus.**

BÍȚĂ s.m. v. **bădiță.**

BIUNIVÓC, -Ă, *biunivoci, -ce,* adj. Care are corespondență unică în ambele sensuri. ✧ *Corespondență biunivocă* = corespondență între elementele a două mulțimi, dată de o funcție bijectivă. [Pr.: *bi-u-*] — Din fr. **biunivoque.**

BIURÉTĂ, *biurete,* s.f. Tub de sticlă gradat, de diverse forme, folosit la analizele chimice. — Din fr. **burette.**

BÍV adj. invar. (Înv.; urmat de un titlu, de o funcție) Fost. — Din sl. **bivŭ.**

BIVALÉNT, -Ă, *bivalenți, -te,* adj. **1.** Care are două roluri, două funcții. **2.** (Chim.) Care are valența doi. — Din fr. **bivalent.**

BIVÁLV, -Ă, *bivalvi, -e,* adj. **1.** (Despre animale) Cu corpul acoperit de două valve. **2.** (Bot.; despre capsule) Compus din două părți. — Din fr. **bivalve.**

BÍVOL, *bivoli,* s.m. Animal rumegător asemănător cu boul, cu păr negru sau alb, aspru și rar, cu coarne inelate întoarse spre spate *(Bos bubalus)*. ✦ Epitet dat unui om gras, mătăhălos, nesimțit. — Din sl. **byvolŭ.**

BIVOLÁR, *bivolari,* s.m. (Rar) Păzitor al unei cirezi de bivoli. — **Bivol** + suf. *-ar*.

BÍVOLIȚĂ, *bivolițe,* s.f. Femela bivolului. ✦ Epitet dat unei femei grase, dizgrațioase, nesimțite. — Din bg. **bivolica.**

BIVUÁC, *bivuacuri,* s.n. **1.** Staționare temporară a trupelor în afara localităților sau a taberelor; porțiune de teren pe care se face această staționare. **2.** (Rar) Adăpost al alpiniștilor sau al turiștilor (mai ales în timpul nopții). [Pr.: *-vu-ac*] — Din fr. **bivouac.**

BIVUACÁ, *bivuachez,* vb. I. Intranz. (Despre unități militare) A staționa în fața localităților, în corturi sau sub cerul liber. [Pr.: *-vu-a-*] — Din fr. **bivouaquer.**

BIZÁM, *bizami,* s.m. Mamifer rozător, originar din America de Nord, lung de circa 30 cm, care trăiește în preajma apelor și a cărui blană, de culoare castaniuroșcat, este folosită în blănărie *(Ondatra zibethica)*. ✦ Blana acestui animal. — Din germ. **Bisam.**

BIZANTÍN, -Ă, *bizantini, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Bizanț sau din Imperiul Bizantin. **2.** Adj. Care aparține Bizanțului sau Imperiului Bizantin ori bizantinilor (**1**), privitor la Bizanț ori la Imperiul Bizantin sau la bizantini. — Din fr. **byzantin,** lat. **byzantinus.**

BIZANTINÍSM, *bizantinisme,* s.n. Mod de a acționa în viața publică și particulară prin intrigi, prin subtilități inutile sau frivole. — Din fr. **byzantinisme.**

BIZANTINÍST, -Ă, *bizantiniști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Bizantinolog. — Din fr. **byzantiniste.**

BIZANTINÍSTICĂ s.f. (Rar) Bizantinologie. — Din germ. **Byzantinistik.**

BIZANTINOLÓG, -Ă, *bizantinologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în bizantinologie; bizantinist. — Din **bizantinologie** (derivat regresiv).

BIZANTINOLOGÍE s.f. Disciplină care studiază istoria, literatura, muzica, limba (medio-greacă) și arta bizantină; bizantinistică. — Din fr. **byzantinologie.**

BIZÁR, -Ă, *bizari, -e,* adj. (Adesea adverbial) Ciudat, straniu. — Din fr. **bizarre.**

BIZARERÍE, *bizarerii,* s.f. Ciudățenie, extravaganță. — Din fr. **bizarrerie.**

BIZÉȚ, *bizețuri,* s.n. Garnitură ornamentală de piele la încălțăminte. [Pl. și: *bizețe*] — Din germ. **Besätze** (sg. *Besatz*).

BIZÓN, *bizoni,* s.m. **1.** Animal rumegător sălbatic din familia bovinelor, cu fruntea mare, bombată, cu coarne scurte, cu umerii mai ridicați decât crupa, cu o coamă deasă, care trăiește astăzi în rezervații naturale în SUA și Canada *(Bison bison)*. **2.** Pielea tăbăcită a acestui animal; piele de vițel tăbăcită care imită pielea bizonului (**1**). — Din fr., lat. **bison.**

BIZOTÁ, *bizotez,* vb. I. Tranz. A șlefui oblic muchiile unei oglinzi, ale unei pietre prețioase etc. — Din fr. **biseauter.**

BIZOTÁRE s.f. Acțiunea de *a bizota* și rezultatul ei. — V. **bizota.**

BIZUÍ, *bízui,* vb. IV. Refl. **1.** A se încrede, a se întemeia, a se baza. **2.** (Pop.) A îndrăzni, a cuteza, a se încumeta să... — Din magh. **bizni.**

BIZUÍRE s.f. Faptul de *a se bizui*. — V. **bizui.**

BIZUNÍE s.f. v. **vizunie.**

BLA-BLA interj. Cuvânt care indică vorbăria multă și fără rost. — Din fr. **bla-bla.**

BLACHÉU, *blacheuri,* s.n. Bucată (semiovală) de tablă care se aplică pe vârful și pe tocul încălțămintei pentru a le proteja. [Var.: **plachéu** s.n.] — Et.nec.

BLAGIÁN, -Ă, *blagieni*, *-e,* adj. De Blaga, al lui Blaga; în maniera lui Blaga. [Pr.: *-gi-an*] — **Blaga** (n. pr.) + suf. *-ian*.

BLAGOSLOVÉNIE, *blagoslovenii,* s.f. (Înv.) Blagoslovire. — Din sl. **blago - slovenije.**

BLAGOSLOVÍ, *blagoslovesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și fam.; adesea fig.) A binecuvânta. — Din sl. **blagosloviti.**

BLAGOSLOVÍRE, *blagosloviri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a blagoslovi;* binecuvântare, blagoslovenie. — V. **blagoslovi.**

BLAGOSLOVÍT, -Ă, *blagosloviți, -te,* adj. (Înv.) Binecuvântat. — V. **blagoslovi.**

BLAGOVEȘTÉNIE n.pr. f. (Pop.) Buna Vestire. — Din sl. **blagověštenije.**

BLAJÍN, -Ă, *blajini, -e,* adj. (Adesea fig.) Blând, omenos, pașnic. ✦ (Despre fizionomia, firea, manifestările oamenilor) Care exprimă bunătate, blândețe. ✦ (Sub - stantivat, m. pl. art.; mitol. pop.) Ființe blânde și evlavioase care trăiesc departe de lume, pe apa Sâmbetei. — Din sl. **blažěnŭ.**

BLAJINĂTÁTE s.f. (Rar) Însușirea de a fi blajin. — **Blajin** + suf. *-ătate*.

BLAM, *blamuri,* s.n. Dezaprobare, condamnare publică a unei atitudini; exprimare a unei astfel de dezaprobări. — Din fr. **blâme.**

BLAMÁ, *blamez,* vb. I. Tranz. A exprima public dezaprobarea față de o atitudine, un act, un gest etc. considerate reprobabile; a condamna. ✦ A vorbi de rău, a defăima. — Din fr. **blâmer.**

BLAMÁBIL, -Ă, *blamabili, -e,* adj. Care merită să fie blamat; reprobabil. — Din fr. **blâmable.**

BLAMÁRE, *blamări,* s.f. Acțiunea de *a blama*. — V. **blama.**

BLAMÁT, -Ă, *blamați, -te,* adj. **1.** Care a fost dezaprobat în mod public. **2.** Defăimat. — V. **blama.**

BLÁNĂ, (**I 2, II**) *blăni,* (**I 3**), *blănuri,* s.f. **I. 1.** Părul sau lâna care acoperă pielea unor animale. **2.** Piele de animal cu păr cu tot, prelucrată. **3.** Haină îmblănită; haină confecționată din blană (**I 1**). **II.** (Pop.) Scândură groasă. [Pl. și: (**I 2**) *blănuri*] — Din bg. **blana.**

BLANC[1] s.n. **1.** Piele de bovine sau de porcine, tăbăcită vegetal, folosită în marochinărie. **2.** Fâșie de material insensibil adăugată la capetele bobinelor de film sau de bandă magnetică pentru a le proteja. — Din germ. **Blank.**

BLANC[2], *blancuri,* s.n. Spațiu alb care desparte două cuvinte tipărite. — Din fr. **blanc.**

BLANCHÉTĂ, *blanchete,* s.f. Imprimat, formular pentru telegrame, polițe etc. — Din germ. **Blankett.**

BLANȘÁRE s.f. Operație de sterilizare, prin opărire, a alimentelor folosite în industria conservelor. — Cf. fr. blanchir.

BLANȘÍR, *blanșiruri,* s.n. Deșeu sub formă de fâșii de piele, rezultat în urma blanșiruirii. — Cf. blanșiruire.

BLANȘIRUÍRE s.f. Curățare a părții cornoase a pieilor tăbăcite, îndepărtând, prin răzuire, un strat foarte subțire de piele. — Cf. fr. blanchir, germ. blanschieren.

BLASFEMATÓR, -OÁRE, *blasfematori, -oare,* adj., s.m. și f. (Livr.) (Persoană) care defăimează (cele sfinte). — Din fr. **blasphématoire.**

BLASFEMÍE s.f. Defăimare a celor sfinte, a religiei, a divinității; hulă[1]. — Din lat. **blasphemia.**

BLASTOMÉR, *blastomere,* s.n. (Biol.) Celulă formată în urma diviziunii primate a zigotului. — Din fr. **blastomère.**

BLASTÚLĂ, *blastule,* s.f. Stadiu embrionar la metazoare, de formă globulară, cu celulele dispuse într-un singur strat și cu o cavitate în interior. — Din fr. **blastule.**

BLAT[1], *blaturi,* s.n. Foaie din aluat special preparată pentru tort. — Din germ. **Blatt.**

BLAT[2] s.n. (Arg.; în expr.) *A călători* (sau *a merge) pe blat* sau *a face blatul*, se spune despre cineva care călătorește fără bilet sau abonament într-un mijloc de transport. — Et. nec.

BLAU s.n. (Rar; în expr.) *A face blau* = a lipsi de la lucru a doua zi după o sărbătoare. — Din germ. **blaue** [Montag].

BLAZÁ, *blazez,* vb. I. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină plictisit, dezgustat, indiferent. — Din fr. **blaser.**

BLAZÁRE s.f. Faptul de *a (se) blaza*. — V. **blaza.**

BLAZÁT, -Ă, *blazați, -te,* adj. Dezgustat, incapabil de emoții și de sentimente, indiferent. — V. **blaza.**

BLÁZĂ s.f. Parte a unei instalații de distilare în formă de recipient în care se introduce amestecul de distilat. — Din germ. **Blase.**

BLAZER, *blazere,* s.n. Jachetă (bărbătească) din stofă, catifea etc. (cu buzunare aplicate). [Pr.: *bléizăr*] — Din engl., fr. **blazer.**

BLAZÓN, *blazoane,* s.n. Ansamblu de semne convenționale care constituie emblema unui stat, a unei provincii, a unui oraș, a unei familii nobile, a unei bresle etc.; armoarii. — Din fr. **blason.**

BLĂJEÁN, -Ă, *blăjeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Blaj. **2.** Adj. Care aparține Blajului sau blăjenilor (**1**), privitor la Blaj ori la blăjeni. — **Blaj** (n.pr.) + suf. *-ean.*

BLĂJEÁNCĂ, *blăjence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Blaj. — **Blăjean** + suf. *-că.*

BLĂNÁR, *blănari,* s.m. Meseriaș care confecționează îmbrăcăminte din blană; comerciant de blănuri. — **Blană** + suf. *-ar.*

BLĂNĂREÁSĂ, *blănărese,* s.f. Femeie care confecționează îmbrăcăminte din blană; comerciantă de blănuri. ✦ Soția blănarului. — **Blănar** + suf. *-easă.*

BLĂNĂRÍE[1], (**2**), *blănării,* s.f. **1.** Meseria blănarului. **2.** Atelier în care se confecționează îmbrăcăminte din blană. ✦ Magazin de blănuri. — **Blănar** + suf. *-ie.*

BLĂNĂRÍE[2], *blănării,* s.f. (Colectiv) Sortimente sau obiecte de îmbrăcăminte de blană. — **Blană** + suf. *-ărie.*

BLĂNÍȚĂ, *blănițe,* s.f. Diminutiv al lui *blană* (**1**). — **Blană** + suf. *-iță.*

BLĂNÓS, -OÁSĂ, *blănoși, -oase,* adj. (Rar; despre animale sau haine) Cu blană bogată. — **Blană** + suf. *-os.*

BLĂNUÍ, *blănuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A îmblăni. — **Blană** + suf. *-ui.*

BLÂND, -Ă, *blânzi, -de,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Bun, blajin; (despre fapte, sentimente) care exprimă bunătate. ✦ (Despre animale) Care nu face rău sau nu fuge de om; care nu se sperie. **2.** Fig. (Despre timp, natură etc.) Care nu este aspru, care nu este excesiv, care este plăcut. **II.** S.f. (Pop.) Urticarie. — Lat. **blandus.**

BLÂNDÉȚE s.f. Însușirea omului blând; purtare, vorbă de om blând. — **Blând** + suf. *-ețe.*

BLEAH s.n. v. **bleau[2].**

BLEÁNDĂ[1], *blende,* s.f. (Pop.) Sperietoare de păsări. ✦ Epitet pentru o persoană fără energie, molâie, bleagă. — Et. nec.

BLEÁNDĂ[2], *blende,* s.f. (Reg.) Lovitură, îmbrânceală, brânci. ✦ Tiflă. — Et. nec.

BLEAȘC interj. (Rar) Cuvânt care imită zgomotul umbletului prin băltoace. — Onomatopee.

BLEÁȘCĂ adv. (Reg.) Leoarcă. — Cf. bleașc, fleașcă.

BLEAU[1] interj. (Reg.; în expr.) *A nu zice nici bleau* = a tăcea din gură, a nu (mai) scoate o vorbă. — Et. nec.

BLEAU[2], *bleauri,* s.n. (Reg.) Tablă de fier care îmbracă osia carului. [Var.: **bleah, bleav** s.n.] — Din ucr. **bljacha,** germ. **Blech.**

BLEAV s.n. v. **bleau[2].**

BLEFARÍTĂ, *blefarite,* s.f. Inflamație a pleoapelor. — Din fr. **blépharite.**

BLEG, BLEÁGĂ, *blegi, -ge,* adj. **1.** (Despre animale) Cu urechi care atârnă în jos; clăpăug, blegit; (despre urechile animalelor) care atârnă în jos; (despre oameni) cu urechile îndepărtate de cap; (despre urechile oamenilor) îndepărtate de cap (și atârnând în jos). **2.** Lipsit de energie, de voință (și prost). — Cf. sb. bleka.

BLEGÍ, *blegesc,* vb. IV. Refl. **1.** (Despre urechi) A se face bleg (**1**). **2.** (Despre oameni) A deveni bleg (**2**); a se bleojdi[2]. — Din **bleg.**

BLEGÍT, -Ă, *blegiți, -te,* adj. Bleg (**1**). — V. **blegi.**

BLÉNDĂ, *blende,* s.f. **1.** Sulfură naturală de zinc de culoare gălbuie, principal minereu de zinc. **2.** (Cin.) Suprafață metalizată folosită pentru reflectarea și difuziunea luminii. — Din germ. **Blende,** fr. **blende.**

BLENORÁGIC, -Ă, *blenoragici, -ce,* adj. Care ține de blenoragie, privitor la blenoragie. — Din fr. **blennorragique.**

BLENORAGÍE, *blenoragii,* s.f. Boală venerică contagioasă, manifestată prin mâncărime, senzație de usturime, scurgeri purulente etc.; gonoree. — Din fr. **blennorragie.**

BLEOJDÍ[1], *bleojdesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg. și fam.) A(-și) holba (ochii); a (se) zgâi. — Et. nec.

BLEOJDÍ[2], *bleojdesc,* vb. IV. (Pop. și fam.) **1.** Tranz. A lăsa să atârne în jos; a pleoști. **2.** Refl. A se blegi (**2**). — Et. nec.

BLEOJDÍRE[1], *bleojdiri,* s.f. (Reg. și fam.) Faptul de *a (se) bleojdi[1]*. — V. **bleojdi[1].**

BLEOJDÍRE[2], *bleojdiri,* s.f. (Pop. și fam.) Faptul de *a (se) bleojdi[2]*. — V. **bleojdi[2].**

BLEOJDÍT[1], -Ă, *bleojdiți, -te,* adj. (Reg. și fam.; despre ochi) Holbat; zgâit. — V. **bleojdi[1].**

BLEOJDÍT[2], -Ă, *bleojdiți, -te,* adj. (Pop. și fam.; despre urechi) Lăsat în jos; bleg, blegit, pleoștit. — V. **bleojdi[2].**

BLEOT, BLEOÁTĂ, *bleoți, bleoate,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Prost, nătâng. — Din germ. **blöd.**

BLEOTOCĂREÁLĂ, *bleotocăreli,* s.f. (Reg.) Faptul de *a bleotocări.* — **Bleotocări** + suf. *-eală.*

BLEOTOCĂRÍ, *bleotocăresc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) **1.** A se bălăci. **2.** A flecări. — Et. nec.

BLESTÉM, *blesteme,* s.n. Invocare a urgiei divinității împotriva cuiva; nenorocire a cuiva pusă pe seama furiei divine. ✦ (În basme și legende) Vrajă căzută asupra cuiva sau a ceva. [Acc. și: *bléstem*] — Din **blestema** (derivat regresiv).

BLESTEMÁ, *bléstem,* vb. I. Tranz. A rosti un blestem. ✦ Intranz. A înjura, a ocărî, a huli. [Prez. ind. acc. și: *blestém*] — Lat. pop. **blastimare** (= *blasphemare).*

BLESTEMÁT, -Ă, *blestemați, -te,* adj. **1.** Lovit, ajuns de blestem. ✦ Rău, neprielnic, dușmănos. **2.** (Adesea substantivat) (Om) ticălos. — V. **blestema.**

BLESTEMĂȚÍE, *blestemății,* s.f. (Pop.) Purtare, faptă de om blestemat. ✦ Depravare. — **Blestemat** + suf. *-ie.*

BLEȘTÍ, *bleștesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) **1.** A răsufla (greu), a-și trage (cu greu) răsuflarea. **2.** A îngăima, a vorbi (greu). ✦ Tranz. și refl. A (se) moleși, a (se) înmuia, a slăbi; a (se) pleoști. **3.** A vorbi mult; a flecări, a trăncăni. — Cf. sl. blensti, sb. bleštiti.

BLEU, (**2**) *bleu-uri,* adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Albastru-deschis; azuriu. **2.** S.n. Culoare bleu (**1**). [Pr.: *blö*] — Din fr. **bleu.**

BLEUMARÍN adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Albastru-închis. **2.** S.n. Culoare bleumarin (**1**). [Pr.: *blö-*] — Din fr. **bleu marine.**

BLID, *blide,* s.n. (Pop.) **1.** Vas adânc de lut, de lemn sau de tinichea din bucătăria țărănească; strachină. ✧ Expr. *A mânca dintr-un blid cu cineva* = a fi în mare intimitate cu cineva. *Pe* (sau *pentru) un blid de linte* = pentru o răsplată neînsemnată (primită ca preț al unei josnicii). **2.** (La pl.) Vase de bucătărie. — Din sl. **bliudŭ.**

BLIDÁR, (**1, 2**) *blidari,* s.m. (**3**) *blidare*, s.n. **1.** S.m. (Pop.) Meșteșugar care face blide. **2.** S.m. Fig. Lingău, linge-blide, linge-talere. **3.** S.n. (Pop.) Raft, dulap cu rafturi pe care se păstrează blidele. — **Blid** + suf. *-ar.*

BLIMP s.n. (Cin.) Carcasă insonoră în care se introduce aparatul de filmat, în cazul filmărilor cu priză directă de sunet. — Din engl. **blimp.**

BLINDÁ, *blindez,* vb. I. Tranz. A acoperi cu un blindaj. — Din fr. **blinder.**

BLINDÁJ, *blindaje,* s.n. **1.** Înveliş protector de plăci metalice groase al unui vas de război, al unui tanc etc. ✦ Înveliş metalic al proiectilelor de puşcă şi de pistol. **2.** Înveliş metalic de izolare a câmpului electromagnetic al unui organ de celelalte organe dintr-un aparat electric. — Din fr. **blindage.**

BLINDÁRE, *blindări,* s.f. Acţiunea de *a blinda*. — V. **blinda.**

BLINDÁT, -Ă, *blindaţi, -te,* adj. Prevăzut cu un blindaj. ✦ (Substantivat, n.) Vehicul de luptă prevăzut cu un blindaj (**1**). ✦ (Despre unităţi militare) Care dispune de mijloace de luptă prevăzute cu blindaje (**1**). — V. **blinda.**

BLINÍE, *blinii,* s.f. (Rar) Mâncare naţională rusească, făcută dintr-un aluat de clătite, aşezat în straturi şi având diferite umpluturi. — Din rus. **blin.**

BLÍSTER, *blistere,* s.n. Carcasă de plastic transparent, lipită de carton, în care se prezintă unele mărfuri (medicamente etc.). — Din engl. **blister.**

BLIŢ, *bliţuri,* s.n. Sursă de lumină proprie, intensă şi de scurtă durată, cu care este prevăzut un aparat fotografic şi care se aprinde simultan cu deschiderea obturatorului. ✧ *Bliţ secundar* = bliţ comandat pe cale optică de lumina bliţului principal, asigurându-se o sincronizare perfectă. [Scris şi: *blitz*] — Cuv. germ.

BLOC, *blocuri,* s.n. **1.** Bucată mare dintr-o materie solidă şi grea, masă solidă dintr-o singură bucată. **2.** Grămadă de obiecte (de acelaşi fel) alcătuind o unitate. ✧ *Bloc de desen* = teanc de foi de hârtie de desenat, prinse în coperţi (de carton) şi păstrate între două cartoane protectoare. ✧ Loc. adv. *În bloc* = împreună, laolaltă. **3.** Clădire mare cu multe etaje; blochaus. ✧ *Bloc-turn* = bloc cu etajele dispuse în formă de turn. **4.** Alianţă, convenţie, uniune (între state, partide, grupări etc.) pentru realizarea unor scopuri comune. **5**. (În sintagma) *Bloc motor* = organ de motor în care se află cilindrii şi pistoanele. **6.** (Med.; în sintagmele) *Bloc cardiac* = tulburare a ritmului inimii, datorată blocării influxului nervos care străbate muşchiul cardiac. *Bloc operator* = ansamblul încăperilor şi echipamentelor necesare intervenţiilor chirurgicale. — Din fr. **bloc,** (**3**) germ. **Block**[haus].

BLOCÁ, *blochez,* vb. I. Tranz. **1.** A supune unei blocade. **2.** A închide o arteră de circulaţie; a împiedica circulaţia vehiculelor sau a persoanelor. **3.** Tranz. şi refl. A nu mai funcţiona sau a face să nu mai funcţioneze (fixându-se sau imobilizându-se) într-o poziţie dată. **4.** A interzice (temporar) folosirea unor produse, a unor fonduri etc. ✦ A interzice (temporar) ocuparea unui post vacant. **5.** (Sport) A efectua un blocaj (**2**). — Din fr. **bloquer.**

BLOCÁDĂ, *blocade*, s.f. Sistem de măsuri diplomatice, militare, economice prin care se urmăreşte izolarea unui stat pentru a-l constrânge să accepte condiţiile puse de statele care au luat aceste măsuri; blocaj, blocare. — Din germ. **Blockade.**

BLOCÁJ, *blocaje,* s.n. **1.** (Rar) Blocare, blocadă. **2.** Tactică de oprire a unei acţiuni adverse sau de apărare strânsă în unele întreceri sportive. **3.** (Tehn.) Fundaţie din piatră, bolovani de râu etc., la unele şosele şi la căi ferate. ✦ Dig rudimentar format din îngrămădirea de pietre, bolovani, cărămizi etc. **4.** (Med.) Oprire bruscă a desfăşurării unui proces sau a funcţiei unui organ. *Blocaj renal.* — Din fr. **blocage.**

BLOCÁRE, *blocări,* s.f. Acţiunea de *a (se) bloca* şi rezultatul ei; blocaj, blocadă. — V. **bloca.**

BLÓCHAUS, *blochausuri,* s.n. (Rar) Bloc (**3**). — Din germ. **Blockhaus.**

BLOCNÓTES, *blocnotesuri,* s.n. Carnet pentru însemnări curente; notes. [Acc. şi: *blocnotés*] — Din fr. **bloc-notes.**

BLÓCSTART, *blocstarturi,* s.n. (Sport) Dispozitiv care serveşte alergătorilor pentru luarea startului în cursele de viteză. — După engl. **starting-block.**

BLODOGORÍ, *blodogoresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A vorbi neînţeles (într-o limbă străină), neclar. — Din sl. **blagodariti.**

BLOND, -Ă, *blonzi, -de*, adj. (Despre păr) De culoare deschisă, gălbui, galben, bălai, codalb. ✦ (Despre oameni) Care are păr de culoare deschisă; bălai, blondin. ✦ (Substantivat) Persoană cu păr şi cu ten de culoare deschisă; bălan. ✧ *Bere blondă* = bere de culoare deschisă, gălbuie. — Din fr. **blond.**

BLÓNDĂ, *blonde,* s.f. (Înv.) Dantelă albă, uşoară, de mătase. — Din fr. **blonde.**

BLONDÍN, -Ă, *blondini, -e,* adj., s.m. şi f. Blond. — Din fr. **blondin.**

BLONZÍ, *blonzesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Fam.) A(-şi) decolora părul până la blond. — Din **blond.**

BLUEJEANS s.m. pl. Pantaloni din bumbac albastru, rezistent, cu cusăturile întărite cu tighele şi ţinte. [Pr.: engl. *blugínz,* rom. *blúgins.* — Scris şi: *blue-jeans*] — Din engl. **blue-jeans.**

BLUES, *bluesuri,* s.n. Gen muzical care a influenţat jazz-ul şi majoritatea genurilor derivate din rock; *p. ext.* (impr.) dans lent. [Pr.: *bluz*] — Din engl. **blues.**

BLUFF, *bluffuri,* s.n. Atitudine neîntemeiată prin care se urmăreşte intimidarea cuiva. [Pr.: *blaf*] — Din engl. **bluff.**

BLUGI s.m. pl. Bluejeans. — Abr. din **blujins** (pr. rom. a lui *bluejeans*).

BLUM, *blumuri,* s.n. Semifabricat de oţel laminat la cald, în formă de bară, cu secţiune în general pătrată. — Din fr. **bloom.**

BLÚMING, *bluminguri,* s.n. Laminor folosit pentru obţinerea blumurilor. — Din engl. **blooming.**

BLUZÁ, pers. 3 *bluzează,* vb. I. Tranz. şi refl. A face să devină sau a deveni bluzat. — Din **bluzat** (derivat regresiv).

BLUZÁT, -Ă, *bluzaţi, -te,* adj. (Despre corsajul unei rochii) Făcut mai lung şi mai larg şi lăsat să atârne puţin peste cingătoare. — **Bluză** + suf. *-at.*

BLÚZĂ, *bluze,* s.f. Îmbrăcăminte pentru partea superioară a corpului, asemănătoare cu o cămaşă bărbătească. — Din fr. **blouse.**

BLUZÍŢĂ, *bluziţe,* s.f. Bluzuliţă. — **Bluză** + suf. *-iţă*.

BLUZÓN, *bluzoane,* s.n. Obiect de îmbrăcăminte (de sport), larg şi comod, pentru partea superioară a corpului. — Din fr. **blouson.**

BLUZULÍŢĂ, *bluzuliţe,* s.f. Diminutiv al lui *bluză*; bluziţă. — **Bluză** + suf. *-uliţă*.

BÓA, *boa,* s.m. **1.** Şarpe tropical, carnivor şi neveninos, lung de câţiva metri, care-şi ucide prada înainte de a o înghiţi încolăcindu-se în jurul ei şi sufocând-o *(Boa constrictor)*. **2.** Fâşie lungă de blană sau de pene, purtată altădată de femei în jurul gâtului. — Din fr., lat. **boa.**

BOABÁB s.m. v. **baobab.**

BOÁBĂ, *boabe,* s.f. **1.** (Specie de) fruct cărnos (şi sferic) cu sâmburele sau sâmburii în mijloc; bacă. **2.** Bob[1] (**1**). ✧ Expr. *A nu şti (*sau *a nu pricepe, a nu zice) (nicio) boabă* = a nu şti (sau a nu pricepe, zice) nimic. — Cf. sb. b o b a.

BOÁCĂ s.f. (În expr.) *A nu şti* (sau *a nu pricepe)* (*nicio) boacă* = a nu şti (sau a nu pricepe) nimic.— Et. nec.

BOÁCĂN, -Ă, *boacăni*, *-e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Fam.; despre acte şi acţiuni ale omului) Care are caracter de mare gafă, de mare nerozie, care este din cale-afară de prostesc. **2.** S.f. (În expr.) *A făcut una boacănă* sau *a făcut-o boacănă* = a făcut ceva din cale-afară de nepotrivit, de prostesc. — Et. nec.

BOAIÓU, *boaiouri,* s.n. Bandaj al roţii unei biciclete (de curse), format dintr-o cameră de cauciuc cu pereţii subţiri, îmbrăcată într-o anvelopă. [Pr.: *boa-iou*] — Cf. fr. b o y a u.

BOÁITĂ, *boaite,* s.f. (Pop.) Vită (slabă). ✦ Termen de batjocură pentru oameni. — Cf. magh. b o j t i „vite cornute”.

BOÁLĂ, *boli,* s.f. **1.** (La om şi la animale) Modificare organică sau funcţională a echilibrului normal al organismului; proces patologic care afectează organismul; maladie, afecţiune, beteşug. ✧ *Boala somnului* = boală infecţioasă gravă transmisibilă prin înţepătura muştei ţeţe. *Boala papagalilor* = psitacoză. ✧ (Pop.) *Boala copiilor* = epilepsie. *Boală lungă* (sau *mare)* = febră tifoidă. *Boală seacă* = tuberculoză pulmonară. *Boală de zahăr* = diabet. ✧ Expr. *A băga pe cineva în (toate) boale(le)* = a supăra, a irita, a enerva pe cineva, a face pe cineva să sufere din punct de vedere moral, a-l face să se simtă prost. ✦ (La plante, la vin etc.) Modificare organică, patologică sau biochimică. **2.** Epitet dat vitelor (sau altor animale) slabe, leneşe, nărăvaşe. **3.** (Fam.) Capriciu, pasiune pentru ceva (sau cineva). ✧ Expr. *A avea boală pe cineva* = a avea ciudă, necaz, pică, invidie pe cineva. [Pl. şi: *boale*] — Din sl. **bolĭ.**

BOÁLTĂ s.f. v. **boltă**.

BOÁMBĂ, *boambe,* s.f. **1.** (Reg.) Bob[1] (**1**), boabă (**2**). **2.** Obiect de formă sferică. — Et. nec.

BOÁNCĂ, *boance,* s.f. (Reg.) **1.** Copac gros şi găunos. **2.** Desiş de brad înalt. **3.** (Bot.) Crăiţă. — Et. nec.

BOÁR s.n. v. **bouar.**

BOARD, *boarduri,* s.n. Conducere, comitet, comisie. [Pr.: *bord*] — Din engl. **board.**

BOÁRE s.f. **1.** Adiere plăcută de vânt. **2.** Miros plăcut, mireasmă, parfum.— Lat. **boreas.**

BOÁRFĂ, *boarfe,* s.f. (Fam.) Îmbrăcăminte veche, uzată, zdrenţuită. ✦ P. ext. (Mai ales la pl.) Obiecte de uz personal, cu deosebire lenjeria, îmbrăcămintea şi încălţămintea. ✦ Epitet dat unei femei uşoare. — Et. nec.

BOÁRŢĂ, *boarţe,* s.f. Peşte de apă dulce, lung de câţiva centimetri, care îşi depune icrele între valvele unor moluşte *(Rhodeus sericeus).* — Et. nec.

BOÁŢĂ, *boaţe,* s.f. (Reg. şi fam.) Poznă, năzbâtie, boroboaţă. — Din **boroboaţă.**

BOB[1], (**1**) *boabe,* s.n., (**2**) *bobi*, s.m. **1.** S.n. Sământă de cereale sau de legume care fac fructe păstăi; grăunte, boabă (**2**). ✧ Loc. adv. *Bob cu bob* = cu grijă şi răbdare; amănunţit. *Din bob în bob* = amănunţit. *Bob numărat* = întocmai, exact. ✧ Expr. *A da* (sau *a ghici) în bobi* = a căuta tainele viitorului după cum se aşază bobii aruncaţi de ghicitor. ✦ Orice părticică de materie friabilă care seamănă cu un grăunte. *Bob de nisip*. **2.** S.m. Plantă leguminoasă cu flori albe sau trandafirii, cu păstăi mari şi cu seminţe ovale, turtite *(Vicia faba)*; măzăriche (**I**). ✦ P. restr. Sământa acestei plante. [Pl. şi: (**1,** m.) *bobi*] — Din sl. **bobŭ.**

BOB[2], *boburi,* s.n. Sanie sportivă de metal, cu un rând suplimentar de tălpici în faţă, care, dirijate (cu ajutorul unui volan sau în alt mod), servesc la cotit. ✦ Sport practicat cu acest fel de sanie; bobsleigh. — Din engl., fr. **bob**[sleigh].

BOB[3], *boburi,* s.n. Instalaţie pentru ridicarea materialelor de construcţie. — Et. nec.

BOBÁICĂ s.f. v. **băbaică.**

BOBÂRNÁC, *bobârnace,* s.n. Lovitură dată peste nas, peste ureche etc. prin destinderea degetului arătător sau mijlociu după ce a fost încordat pe degetul mare. ✦ Fig. Aluzie răutăcioasă, înţepătură la adresa cuiva. — Et. nec.

BOBÉR, *boberi,* s.m. Sportiv care practică bobsleiul. — **Bob[2]** + suf. *-er*.

BOBÍ, *bobesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A nimeri, a brodi. — Din **bob[1].**

BOBINÁ, *bobinez,* vb. I. Tranz. A înfăşura, a încolăci, a învârti un fir, un cablu etc. (în jurul unui mosor, al unei bobine). — Din fr. **bobiner.**

BOBINÁJ, *bobinaje,* s.n. **1.** Bobinare. **2.** (Concr.) Totalitatea bobinelor dintr-o mașină sau dintr-un aparat (electric). — Din fr. **bobinage.**

BOBINÁRE, *bobinări,* s.f. Acțiunea de *a bobina*; bobinaj (**1**). — V. **bobina.**

BOBINATÓR, -OÁRE, *bobinatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care are profesia de a construi și a repara bobine de mașini electrice. — **Bobina** + suf. *-tor* (după fr. *bobineur).*

BOBÍNĂ, *bobine,* s.f. Mosor de diverse forme, pe care se înfășoară ață, sârmă, cablu electric etc.; *p. ext.* mosorul împreună cu spirele înfășurate pe el. ✦ Spec. Ansamblu de spire format prin înfășurarea în serie a unuia sau a mai multor conductoare electrice. — Din fr. **bobine.**

BOBÍȚĂ, *bobițe,* s.f. Diminutiv al lui *boabă*. ✦ Cerculeț imprimat sau desenat. — **Boabă** + suf. -iță. Cf. sb. b o b i c a.

BOBLÉTIC, -Ă, *bobletici, -ce,* adj. (Reg.) Prost, bleg, nătărău. — Din ngr. **apopliktikós.**

BOBLÉȚ, -EÁȚĂ, *bobleți, -e,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Prost, bleg, nătărău. — Cf. b o b l e t i c.

BOBÓC, *boboci,* s.m. **1.** Caliciul nedeschis al unei flori; floare care începe să se deschidă. **2.** Pui de gâscă sau de rață. ✧ Expr. *A paște* (sau *a păzi) bobocii* = a-și pierde vremea degeaba. *A da (mâncare) la boboci* = a vomita. ✦ Fig. Începător într-un domeniu; om lipsit de experiență; ageamiu; *p. restr.* recrut; student în primul an. — Din ngr. **bubúki.**

BOBOCÉL, *bobocei,* s.m. Diminutiv al lui *boboc.* — **Boboc** + suf. *-el*.

BOBÓRNIC, *bobornici,* s.m. Plantă erbacee cu tulpina înaltă, groasă, cu frunze cărnoase și cu flori albastre *(Veronica beccabunga)*. — Et. nec.

BOBOȘÍT, *boboșiți,* adj. (Reg.; despre ochi) Holbat, bulbucat. — Din **bob**[1].

BÓBOT, *bobote,* s.n. **1.** (Înv. și reg.; precedat de „în", „din") Întâmplare. ✧ Expr. *A vorbi* (sau *a umbla, a merge, a face* ceva) *în bobote* (sau *în bobot)* = a vorbi (sau a umbla, a merge, a face ceva) fără rost, la întâmplare, fără socoteală, într-aiurea. **2.** (Reg.) Acces (de furie, de mânie). [Var.: **bóbotă** s.f.] — Din bg., sb. **bobot.**

BOBOTÁIE, *bobotăi,* s.f. (Reg.) Vâlvătaie. — **Bobot** + suf. *-aie* sau contaminare între **bobot** și [vâlvă]**taie.**

BÓBOTĂ s.f. v. **bobot.**

BOBOTEÁZĂ n.pr. f. Sărbătoare în cultul ortodox și romano-catolic al botezului lui Isus Hristos, care se prăznuiește la 6 ianuarie; Iordan. ✧ *Gerul Bobotezei* = ger mare (ca la început de ianuarie). — Probabil din **apă** + **botează** (<*boteza).*

BOBOTÍ, *bobotesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre foc) A arde cu vâlvătăi și trosnituri. ✦ Refl. Fig. A se înfuria. — Cf. b o b o t a i e.

BÓBSLEIGH, *bobsleigh-uri,* s.n. Sport practicat cu bobul[2]; bob[2]. [Pr.: *bóbslei*] — Din engl., fr. **bobsleigh.**

BOBULÉȚ, *bobulețe*, s.n. Diminutiv al lui *bob*[1]. — **Bob**[1] + suf. *-uleț*.

BOC interj., s.n. **1.** Interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de lovituri repetate ale ciocanului, ale toporului etc. **2.** S.n. Zgomot produs astfel. — Onomatopee.

BOCÁL s.n. v. **pocal.**

BOCÁNC, *bocanci,* s.m. Gheată din piele rezistentă, cu talpă groasă. — Din magh. **bakancs.**

BOCAPÓRT, *bocaporți,* s.m. Deschidere în puntea unei nave, prin care se introduc mărfurile în magazie. — Din it. **boccaporto.**

BOCĂNEÁLĂ, *bocăneli,* s.f. Bocănit. — **Bocăni** + suf. *-eală*.

BOCĂNÍ, *bocănesc,* vb. IV. Intranz. A lovi în repetate rânduri cu un obiect tare în ceva; a ciocăni. — **Boc** + suf. *-ăni*.

BOCĂNÍT s.n. Acțiunea de *a bocăni* și rezultatul ei; zgomot produs prin lovirea cu un obiect tare în ceva; bocăneală, bocănitură. — V. **bocăni.**

BOCĂNITÚRĂ, *bocănituri,* s.f. Bocănit. — **Bocăni** + suf. *-tură*.

BOCCEÁ, *boccele,* s.f. **1.** Pachet cu diverse obiecte casnice mărunte puse într-o pânză, ale cărei capete se leagă cruciș; boccealâc. **2.** (Înv. și reg.) Șal mare pe care îl purtau femeile pe spate. — Din tc. **bohça.**

BOCCEAGÍU s.m. v. **boccegiu.**

BOCCEALẤC, *boccealâcuri,* s.n. (Înv.) Boccea; (în special) pachet cu haine și rufe pe care mireasa le dăruia mirelui. — Din tc. **bohçalık.**

BOCCEGÍU, *boccegii,* s.m. (Înv.) Negustor ambulant de mărunțișuri (pânză, ace, ață); tolbaș, coropcar, marchitan. [Var.: **bocceagíu** s.m.] — Din tc. **bohçacı.**

BOCCELÚȚĂ, *bocceluțe,* s.f. Diminutiv al lui *boccea*. — **Boccea** + suf. *-uță*.

BOCCÍU, -ÍE, *boccii,* adj. (Pop. și fam.; despre oameni) Care are trăsături grosolane, urâte. ✧ *Nas bocciu* = nas urât. ✦ Fig. (Substantivat; rar) Bădăran. — Din tc. **bokçu** „ticălos".

BOCEÁLĂ, *boceli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a (se) boci.* — **Boci** + suf. *-eală*.

BÓCET, *bocete,* s.n. **1**. Plâns zbuciumat, însoțit de vaiete, strigăte, tânguiri; jalet, vaiet. **2**. Specie de poezie populară, rituală, care însoțește manifestările funerare; cântare de mort. — **Boci** + suf. *-et*.

BOCÍ, *bocesc,* vb. IV. Intranz. și refl. A plânge tare (cu vaiete și strigăte). ✦ Tranz. A recita bocete (**2**). — Din **boace** (înv. și reg. „voce" <lat.).

BOCÍRE, *bociri,* s.f. Acțiunea de *a (se) boci*. — V. **boci.**

BOCÍT s.n. Faptul de *a (se) boci*. — V. **boci.**

BOCITÓR, -OÁRE, *bocitori, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care bocește. **2.** S.f. Femeie care plânge la înmormântarea cuiva. — **Boci** + suf. *-tor*.

BOCLÚC s.n. v. **bucluc.**

BÓCNĂ adv. (Pop. și fam.; în expr.) *A fi* (sau *a se face, a îngheța) bocnă* = a îngheța tare. — Et. nec.

BÓCȘĂ, *bocșe,* s.f. **1.** (Reg.) Instalație rudimentară pentru distilarea uscată a lemnului în vederea obținerii mangalului; *p ext.* cărbunărie. **2.** Grămadă de minereuri bogate în sulf, folosite pentru oxidarea minereurilor. — Din magh. **boksa.**

BODAPRÓSTE interj. v. **bogdaproste.**

BODÂRLẤU, *bodârlăi,* s.m. (Ornit.) Cufundar. ✧ Compus: *bodârlău-cu-fierăstrău* = pasăre de baltă înrudită cu rața, având zimții laterali ai ciocului asemănători cu dinții de fierăstrău *(Mergus merganser)*. — Et. nec.

BODÉGĂ, *bodegi,* s.f. Local mic în care se consumă aperitive și băuturi (alcoolice). — Din germ. **Bodega.**

BÓDICEC, *bodicecuri,* s.n. Atac reglementar cu umărul, cu pieptul sau cu șoldul asupra adversarului aflat în mișcare, la jocul de hochei. — Din engl. **bodycheck.**

BODICECÁ, pers. 3 *bodicechează,* vb. I. Tranz. (Rar) A practica bodicecul, la hochei. — Din **bodicec**.

BODIGÁRD s.m. v. **bodyguard.**

BODOGĂNEÁLĂ, *bodogăneli,* s.f. Vorbire înceată, neclară, care redă de obicei un protest reținut sau o nemulțumire stăpânită. — **Bodogăni** + suf. *-eală*.

BODOGĂNÍ, *bodogănesc,* vb. IV. Tranz. A bombăni supărat, spunând ceva nedeslușit. ✦ Intranz. A bombăni (de ciudă sau de supărare). — Et. nec.

BODOGĂNÍRE, *bodogăniri,* s.f. Acțiunea de *a bodogăni*. — V. **bodogăni.**

BODOGĂNÍT, *bodogănituri,* s.n. Faptul de *a bodogăni*. — V. **bodogăni.**

BODÓNI s.n. Caracter de literă cu contrast mare între liniile de bază și liniile secundare, cu piciorușele subțiri și scurte. — Din germ. **Bodoni.**

BÓDY, *body-uri,* s.n. Tricou din jerseu elastic care se mulează pe corp, încheindu-se între picioare. — Din engl. **body.**

BÓDY BUILDING s.n. Complex de exerciții pentru menținerea corpului într-o formă bună. [Pr.: *body bílding*] — Din engl. **body-building.**

BÓDYGUARD, *bodyguarzi,* s.m. Gardă de corp; *p. ext.* paznic. [Pr.: *bódiguard, bádigard.* — Var. **bodigárd** s.m.] — Din engl. **body-guard.**

BOÉM[1]**, -Ă,** *boemi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Boemiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Boemiei sau boemilor (**1**), privitor la Boemia ori la boemi. — Din n. pr. **Boemia** (derivat regresiv).

BOÉM[2]**, -Ă,** *boemi, -e,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană nonconformistă (de obicei artist sau scriitor) care duce o viață dezordonată. **2.** Adj. Care corespunde firii sau felului de viață caracteristic boemilor[2] (**1**). **3.** S.f. Mediu în care trăiesc boemii[2] (**1**); viață dusă de boemi[2] (plină de privațiuni, dezordonată). — Din fr. **bohème.**

BOGASIÉR, *bogasieri,* s.m. (Înv.) Negustor de articole de manufactură, în special de pânzeturi fine pentru căptușeli de haine. [Pr.: *-si-er*] — **Bogasiu** + suf. *-ar*.

BOGASIERÉSC, -EÁSCĂ, *bogasierești,* adj. (Înv.) De bogasier, caracteristic bogasierului. [Pr.: *-si-e-*] — **Bogasier** + suf. *-esc*.

BOGASIERÍE, *bogasierii,* s.f. (Înv.) **1.** Ocupația, negoțul bogasierului. **2.** Marfă de bogasier; *p. ext.* prăvălie unde își exercită profesia bogasierii. [Pr.: *-si-e-*] — **Bogasier** + suf. *-ie*.

BOGASÍU, *bogasiuri,* s.n. (Înv.) Stofă sau pânză fină importată din Orient și întrebuințată mai ales pentru căptușeli. — Din tc. **bogası.**

BOGÁT, -Ă, *bogați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Om) care dispune de multe mijloace materiale, care are mulți bani; (om) avut. **2.** Adj. Care se află, care conține ceva în cantitate mare. *Fructele sunt bogate în vitamine* ✦ (Despre flori) Învolt. ✦ Mănos, roditor. **3.** Adj. (Despre lucruri) Scump, de mare valoare; fastuos, luxos. — Din sl. **bogatŭ.**

BOGATẤR, *bogatâri,* s.m. Personaj masculin cu însușiri ideale din folclorul rus. — Din rus. **bogatâr.**

BOGĂTÁN, -Ă, *bogătani, -e,* s.m. și f. (Depr.) Bogătaș (rural). — **Bogat** + suf. *-an*.

BOGĂTÁȘ, -Ă, *bogătași*, *-e,* s.m. și f. Om bogat (**1**). — **Bogat** + suf. *-aș*.

BOGĂȚÍE, *bogății,* s.f. **1.** Cantitate mare de bunuri materiale; *p. gener.* cantitate mare de ceva. **2.** Situația omului bogat (**1**). **3.** Resurse naturale. *Petrolul este o bogăție națională*. **4.** Abundență și varietate de valori spirituale. *Bogăție de idei. Bogăție de cuvinte*. — **Bogat** + suf. *-ie*.

BOGDAPRÓSTE interj. (Adesea substantivat) **1.** Cuvânt de mulțumire adresat celui care dă ceva de pomană. ✧ Loc. adj. *De bogdaproste* = de pomană. ✧ Expr. *Ca un pui de bogdaproste* = (despre copii) nenorocit, prăpădit. (Fam.) *A umple de bogdaproste* = a ocărî (**2**). **2.** Cuvânt prin care se exprimă ușurarea de a fi scăpat de o nenorocire, de o grijă etc. [Var.: **bodapróste** interj.] — Din bg. **bog da prosti.**

BOGHÉT, -Ă, *bogheți, -te*, adj. (Reg.) **1.** (Despre găini) Cu un smoc de pene pe cap; moțat **2.** Fig. Frumos și mare. *Ochi bogheți*. [Adj, f. și: *bogheátă*] — Et. nec.

BOGHÍU, *boghiuri,* s.n. Cuplu de patru roți pe care este articulat șasiul locomotivelor și al vagoanelor de cale ferată și care le permite luarea curbelor. — După fr. **bogie, boggie.**

BOGLÁR, *boglari,* s.m. Plantă erbacee otrăvitoare, cu flori mici, galbene, care crește în locuri mocirloase *(Ranunculus sceleratus)*. — Din magh. **boglár.**

BOGOMÍL, *bogomili,* s.m. Adept al bogomilismului. — Din n.pr. **Bogomil.**

BOGOMÍLIC, -Ă, *bogomilici, -ce,* adj. Care ține de bogomilism, privitor la bogomilism. — **Bogomil** (n.pr.) + suf. *-ic*.

BOGOMILÍSM s.n. Doctrină apărută în sec. X în Bulgaria și răspândită în Asia Mică și Peninsula Balcanică, potrivit căreia Dumnezeu (forța binelui) a creat lumea spirituală nevăzută și sufletul omului, iar Satan (forța răului) a creat lumea vizibilă și stăpânește corpul omului. — **Bogomil** (n.pr.) + suf. *-ism*.

BOÍ[1], *boiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Reg.) A vopsi. **2.** Refl. (Peior.; despre femei) A se farda, a se sulimeni. **3.** Tranz. (Reg., fam.) A înșela, a păcăli. — Din **boia** (derivat regresiv).

BOI[2], *boiuri,* s.n. (Pop.) Trup, statură, înfățișare, fizionomie. — Din tc. **boy.**

BOIÁ, (**1**) *boiele,* s.f. **1.** (Reg.) Vopsea. ✦ (Peior.) Fard. **2.** Condiment de culoare roșie, obținut din pisarea ardeiului iute uscat; paprică. — Din tc. **boya.**

BOIÁLĂ, *boieli,* s.f. (Reg.) Vopsire. ✦ (Peior.) Fard. — **Boi[1]** + suf. *-eală*.

BOIANGERÍE, (**2**) *boiangerii,* s.f. **1.** Meseria boiangiului. **2.** Prăvălie sau atelier în care se exercită această meserie; vopsitorie. — **Boiangiu** + suf. *-ărie*.

BOIANGÍU, *boiangii,* s.m. (Înv.) Vopsitor de textile. — Din tc. **boyacı.**

BOICÓT, *boicoturi,* s.n. Sistare organizată (totală sau parțială) a relațiilor cu o persoană, cu o organizație sau cu un stat în semn de protest față de anumite acțiuni ale sale. — Din **boicota** (derivat regresiv).

BOICOTÁ, *boicotez,* vb. I. Tranz. A exercita un boicot. — Din fr. **boycotter.**

BOICOTÁRE, *boicotări,* s.f. Acțiunea de *a boicota*. — V. **boicota.**

BOIÉR, *boieri,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Țările Române) Stăpân de moșii, beneficiind de anumite privilegii; persoană din aristocrația feudală; nobil. ✦ (Fam.) Persoană cu atitudini, obiceiuri sau pretenții de aristocrat. **2.** (Înv.) Titlu de politețe (echivalând cu „domnule”), adresat persoanelor înstărite, celor cu funcții administrative etc. — Din sl. **boljarinŭ** (pl. *boljare).*

BOIEREÁSĂ, *boierese,* s.f. (Rar) Boieroaică. — **Boier** + suf. *-easă.*

BOIERÉSC, -EÁSCĂ, *boierești,* adj. s.n. **1.** Adj. Care aparține boierilor, privitor la boieri. ✦ Care imită deprinderile boierilor. **2.** S.n. (În Evul Mediu, în Moldova) Obligație a țăranilor dependenți de a munci în schimbul unui lot de pământ care le era dat în folosință; (în Țara Românească) clacă. — **Boier** + suf. *-esc*.

BOIERÉȘTE adv. Ca boierii. — **Boier** + suf.*-ește*.

BOIERÍ, *boieresc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Înv.) A conferi cuiva titlul de boier, a da cuiva o boierie. **2.** Refl. (Fam.) A trăi, a se comporta ca un boier, a avea pretenții de boier. — Din **boier.**

BOIERÍE, *boierii,* s.f. Calitate, situație de boier; rang, titlu de boier, funcție în statul medieval deținută de un boier. ✦ (Fam.) Atitudine, trai, maniere, comportare de boier. — **Boier** + suf. *-ie*.

BOIERÍME s.f. Clasa stăpânilor feudali din Țările Române. — **Boier** + suf. *-ime.*

BOIERINÁȘ s.m. v. **boiernaș.**

BOIERÍȚĂ, *boierițe,* s.f. (Înv. și reg.) Boieroaică. — **Boier** + suf. *-iță*.

BOIERNÁȘ, *boiernași,* s.m. Boier de rang mai mic, care ocupa dregătorii inferioare. [Var.: **boierináș** s.m.] — **Boiarin** (înv. „boier” <sl.) + suf. *-aș*.

BOIEROÁICĂ, *boieroaice,* s.f. Soție de boier; mare proprietară de pământ; moșiereasă, boiereasă, boieriță. ✦ Soție de demnitar, de mare negustor, de industriaș etc. — **Boier** + suf. *-oaică*.

BOIERÓS, -OÁSĂ, *boieroși, -oase,* adj. Cu gesturi, cu obiceiuri de boier; *p. ext.* mofturos, pretențios. — **Boier** + suf. *-os*.

BÓILER, *boilere,* s.n. Cazan special de încălzire automată a apei, folosit la instalațiile de apă caldă curentă. — Din germ. **Boiler.**

BOÍRE, *boiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) boi[1]*; boit, vopsire; (fam.) fardare, sulimenire. — V. **boi[1]**.

BÓIȘTE, *boiști,* s.f. Depunerea și fecundarea icrelor; perioada de rut a peștilor, bătaia peștelui; (concr.) locul unde se face fecundarea. — Din bg. **boište**, sb. **bojište**.

BOIȘTEÁN, *boișteni,* s.m. Pește de 8–12 cm cu spinarea și părțile laterale de culoare verde-închis, cu pete și puncte întunecate, alb pe burtă, care trăiește în apele din zona de munte și de coline *(Phoxinus phoxinus)*. [Pr.: *bo-iș-*] — **Boiște** + suf. *-ean*.

BOÍT[1] s.n. (Fam.) Boire. — V. **boi[1].**

BOÍT[2], -Ă, *boiți, -te,* adj. (Reg.) Vopsit[2]; (fam.) fardat. — V. **boi[1].**

BOITÁR, *boitari,* s.m. (Reg.) Ajutor de păstor (de porci). — Din magh. **bojtár.**

BOJDÉUCĂ, *bojdeuci,* s.f. (Reg.) Casă țărănească mică, sărăcăcioasă. [Pr.: *-deu-*] — Cf. b u j d ă.

BOJÓC, *bojoci,* s.m. (Pop.) Plămân (mai ales de animale). ✧ Expr. (Fam.) *E numai bojoci* = e foarte slab, dar foarte activ și plin de pasiune și entuziasm. [Var.: (reg.) **bojóg** s.m.] — Et. nec.

BOJÓG s.m. v. **bojoc.**

BOJOGÁR, *bojogari,* s.m. (Rar) Borfaș. — **Bojog** + suf. *-ar*.

BOKMÅL s.n. Limbă literară norvegiană modernă. [Pr.: *búcmal*] — Din norv. **bokmål.**

BOL, *boluri,* s.n. **1.** Cocoloș. ✧ *Bol alimentar* = cocoloș rezultat din mestecarea alimentelor cu salivă în cavitatea bucală. **2.** Vas de formă semisferică, fără picior. — Din fr. **bol.**

BOLÁRD, *bolarzi,* s.m. Stâlp scurt de metal sau de beton, cu cap în formă de ciupercă, montat pe chei pentru legarea parâmelor navelor acostate. — Din fr. **bollard.**

BOLÁND, -Ă, *bolânzi, -de,* adj. (Reg.) Nebun, smintit; nerod, prost. [Var.: **bolúnd, -ă** adj.] — Din magh. **bolond.**

BOLBOROSEÁLĂ, *bolboroseli,* s.f. Bolborosire. — **Bolborosi** + suf. *-eală*.

BOLBOROSÍ, *bolborosesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A vorbi nedeslușit. ✦ A vorbi într-o limbă străină (pe care ascultătorii nu o înțeleg). **2.** Intranz. (Despre lichide) A gâlgâi, a scoate un zgomot asemănător cu cel al apei care fierbe. ✦ (Pop.) A chiorăi. — Formație onomatopeică.

BOLBOROSÍRE, *bolborosiri,* s.f. Faptul de *a bolborosi*; zgomot făcut de ceva care bolborosește; bolboroseală, bolborosit. — V. **bolborosi.**

BOLBOROSÍT s.n. Bolborosire. — V. **bolborosi.**

BOLBOȘÁ, *bolboșez,* vb. I. Tranz. (Pop.) A-și holba ochii. — Et. nec.

BOLBOȘÁT, -Ă, *bolboșați, -te,* adj. (Pop.; despre ochi) Umflat, bulbucat, holbat. — V. **bolboșa.**

BÓLBURĂ s.f. v. **volbură.**

BOLD[1], *bolduri,* s.n. (Reg.) **1.** Ac cu măciulie, ac cu gămălie. ✦ Vârf ascuțit. ✦ Cui de metal cu măciulie ornamentală. **2.** Băț ascuțit cu care se îndeamnă vitele. ✦ Împunsătură, înțepătură (dată cu acest băț). **3**. (Înv.) Imbold. **4.** (Reg.) Element de construcție în arhitectura populară, în formă de stâlp sculptat, cu vârf ascuțit. — Din sl. **bodlĭ** „ghimpe”.

BOLD[2] adj. invar. Aldin. *Literă bold.* — Din engl. **bold.**

BOLDÉI, *boldei,* s.m. (Pop.) Câine de talie mică, cu picioarele scurte. — **Bold** + suf. *-ei*.

BOLDÉICĂ, *boldeici,* s.f. (Pop.) Cățea de boldei. — **Boldei** + suf. *-că*.

BOLDÍ, *boldesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A îmboldi. **2.** A căsca, a holba, a zgâi ochii. ✦ Refl. A privi cu încordare. — Din **bold.**

BOLDÍȘ adv. (Reg.) Chiorâș, cu coada ochiului. — **Boldi** + suf. *-iș*.

BOLDIȘÓR, *boldișoare,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *bold*. — **Bold** + suf. *-ișor*.

BOLDÍT, -Ă, *bolditi, -te,* adj. (Reg.; despre ochi sau privire) Căscat, holbat, zgâit. — V. **boldi.**

BOLEÁZNĂ, *bolezne,* s.f. (Pop.) Boleșniță. — Din sl. **boleznĭ.**

BOLERÓ, *bolerouri,* s.n. **1.** (Astăzi în forma *bolerόu*) Haină femeiască scurtă până deasupra taliei, ca un ilic. **2.** Numele unui dans spaniol, care se dansează cu acompaniament de chitară și castaniete; melodie după care se execută acest dans. [Var.: (**1**) **bolerόu** s.n.] — Din fr. **boléro,** sp. **bolero.**

BOLERÓU s.n. v. **bolero.**

BOLÉȘNIȚĂ, *boleșnițe,* s.f. (Pop.) Boală molipsitoare (nu prea gravă). ✦ Epidemie, epizootie, molimă, boleaznă, boliște. — Din bg. **boleštnica.**

BÓLFĂ, *bolfe,* s.f. (Pop.) Nodul, umflătură produsă, de obicei sub piele, de o lovitură sau de o boală. — Cf. ucr. b o l f a .

BOLÍ, *bolesc,* vb. IV. Intranz. (Pop. și fam.) A zăcea bolnav, a fi bolnav timp îndelungat. — Din sl. **bolěti.**

BOLÍD, *bolizi,* s.m. Meteorit de dimensiuni relativ mari, care cade pe Pământ cu viteză mare; stea căzătoare foarte strălucitoare. ✦ Fig. Vehicul, automobil de mare viteză. — Din fr. **bolide.**

BOLINDÉȚ s.n. v. **colindeț.**

BÓLIȘTE, *boliști,* (Reg.) Boleșniță. — **Boală** + suf. *-iște*.

BOLIVÁR, *bolivari,* s.m. Unitate bănească în Venezuela. [Acc. și: *bolívar* s.m.] — Din sp. **bolivar.**

BOLIVIÁN, -Ă, *bolivieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Boliviei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Boliviei sau bolivienilor (**1**), referitor la Bolivia sau la bolivieni. [Pr.: *-vi-an*] — **Bolivia** (n. pr.) + suf. *-an*.

BOLMOJÍ vb. IV v. **bălmăji.**

BOLNÁV, -Ă, *bolnavi, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de o boală; (om) suferind, beteag. [Acc. și: (reg.) *bólnav*] — Din bg. **bolnav.**

BOLNĂVÍ, *bolnăvesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se îmbolnăvi. — Din **bolnav**.

BOLNĂVICIÓS, -OÁSĂ, *bolnăvicioși, -oase,* adj. **1.** Care se îmbolnăvește ușor; gubav. ✦ (Ca) de bolnav. **2.** Fig. Care este atras irezistibil spre viciu, spre lucruri anormale sau exagerate. — **Bolnav** + suf. *-icios*.

BOLNĂVIÓR, -OÁRĂ, *bolnăviori, -oare,* adj. (Fam.) Diminutiv al lui *bolnav*. — **Bolnav** + suf. *-ior*.

BÓLNIȚĂ, *bolnițe,* s.f. (Înv.) Spital, infirmerie pe lângă o mănăstire sau pe lângă un așezământ de binefacere. ✦ Loc unde se izolau și se îngrijeau vitele bolnave. — Din sl. **bolĭnica.**

BOLOBÓC s.n. v. **poloboc.**

BOLOBOCÉL s.n. v. **polobocel.**

BOLOMÉTRIC, -Ă, *bolometrici, -ce,* adj. De bolometru; obținut cu ajutorul bolometrului. — Din fr. **bolométrique.**

BOLOMÉTRU, *bolometre,* s.n. Instrument pentru determinarea intensității radiației termice prin măsurarea încălzirii unui element sensibil expus radiației. — Din fr. **bolomètre.**

BOLOVÁN, *bolovani,* s.m. Piatră (voluminoasă și grea) rotunjită prin rostogolirea ei de ape; pietroi. ✦ Bucată mare de pământ sau dintr-o materie solidă oarecare. *Bolovan de sare*. — Din bg. **balvan.**

BOLOVĂNÉL, *bolovănei,* s.m. **1.** (Rar) Diminutiv al lui *bolovan*. **2.** (Art.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — **Bolovan** + suf. *-el.*

BOLOVĂNÍ, *bolovănesc,* vb. IV. Refl. (Rar, despre nori) A se îngrămădi ca niște bolovani. ✦ Tranz. (În expr.) *A bolovăni ochii* = a holba, a căsca ochii. — Din **bolovan.**

BOLOVĂNÍȘ, *bolovănișuri,* s.n. Teren pietros, plin de bolovani. — **Bolovan** + suf. *-iș.*

BOLOVĂNÍT, -Ă, *bolovăniți, -te,* adj. Bolovănos. — V. **bolovan.**

BOLOVĂNÓS, -OÁSĂ, *bolovănoși, -oase,* adj. Cu mulți bolovani; bolovănit. ✧ Fig. *Stil bolovănos. Vorbire bolovănoasă.* — **Bolovan** + suf. *-os*.

BOLȘEVÍC, -Ă, *bolșevici, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al bolșevismului. **2.** Adj. Care aparține bolșevismului sau bolșevicilor (**1**), care se referă la bolșevism sau la bolșevici; propriu, caracteristic bolșevicilor sau bolșevismului. — Din rus. **bol'ševik,** fr. **bolchevik.**

BOLȘEVÍSM s.n. Curent de gândire politică apărut în Rusia la începutul sec. XX în cadrul facțiunii de stânga a Partidului Social Democrat al Muncitorilor. — Din rus. **bol'ševizm,** fr. **bolchevisme.**

BOLTÁȘ, *boltași,* s.m. (Reg.) Proprietar al unei prăvălii. — **Boltă** + suf. *-aș*.

BÓLTĂ, *bolți*, s.f. **1.** Zidărie sau construcție cu partea superioară arcuită în formă de semicerc sau numai bombată în sus. ✦ Încăpere, gang sau galerie subterană cu tavanul arcuit. ✦ Construcție de lemn sau de vergele de fier în formă de arc, care servește de sprijin plantelor agățătoare. ✦ Arc de verdeață format de ramurile unite ale copacilor. ✦ (În sintagma) *Boltă cerească* sau *bolta cerului* = *cer*[2] (**1**). **2.** (În sintagmele) *Boltă craniană* = partea superioară a cutiei osoase craniene. *Boltă palatină* = palat[1], cerul-gurii. **3.** (Reg.) Prăvălie, dugheană. [Var.: (reg.) **boáltă** s.f.] — Din sb. **bolta,** magh. **bolt.**

BOLTÍ, *boltesc,* vb. IV. Tranz. A da (unei construcții) formă de boltă (**1**). ✦ Refl. A se deschide în formă de boltă (**1**). — Din **boltă.**

BOLTIȘOÁRĂ, *boltișoare,* s.f. Diminutiv al lui *boltă; spec.* boltă mică dintre grinzile de metal sau de beton armat ale unui planșeu. — **Boltă** + suf. *-ișoară*.

BOLTÍT, -Ă, *boltiți, -te,* adj. Care are formă de boltă (**1**) sau de arc; bombat. — V. **bolti.**

BOLTITÚRĂ, *boltituri,* s.f. Parte arcuită a unei bolte. — **Bolti** + suf. *-tură*.

BOLTÍȚĂ, *boltițe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *boltă.* — **Boltă** + suf. *-iță*.

BOLȚ, *bolțuri,* s.n. Piesă de legătură între un piston și o bielă. — Din germ. **Bolzen.**

BOLȚÁR, *bolțari,* s.m. Bucată de piatră sau de beton special fasonată pentru construirea bolților. — **Boltă** + suf. *-ar*.

BOLÚND, -Ă adj. v. **bolând.**

BOMBÁ, *bombez*, vb. I. Tranz. și refl. A da sau a lua o formă arcuită convexă. — Din fr. **bomber.**

BOMBÁJ, *bombaje,* s.n. **1.** Deformare a unei plăci constând în convexitatea uneia dintre fețe. **2.** Deformare a capacelor de tablă la unele cutii sau borcane de conserve cu conținut alterat. — **Bomba** + suf. *-aj*.

BOMBAMÉNT s.n. Parte bombată a unui drum pavat sau asfaltat, realizată pentru a asigura scurgerea apei. — Din fr. **bombement.**

BOMBARDÁ, *bombardez*, vb. I. Tranz. **1.** A supune un obiectiv unui tir de artilerie, de aviație sau de rachete. **2.** A proiecta particule elementare (neutroni, protoni etc.) asupra unui corp. — Din fr. **bombarder.**

BOMBARDAMÉNT, *bombardamente,* s.n. Bombardare. — Din fr. **bombardement,** it. **bombardamento.**

BOMBARDÁRE, *bombardări,* s.f. Acțiunea de *a bombarda*; bombardament. — V. **bombarda.**

BOMBÁRDĂ, *bombarde,* s.f. Mașină de război cu care, în Evul Mediu, se aruncau bolovani sau alte proiectile grele asupra fortificațiilor. ✦ Tun de calibru mare; balimez. — Din fr. **bombarde.**

BOMBARDIÉR, (**1**) *bombardiere,* s.n. (**2**) *bombardieri*, s.m. **1.** S.m. Avion de bombardament. **2.** S.m. Militar care face parte din echipajul unui avion de bombardament. [Pr.: *-di-er*] — Din fr. **bombardier.**

BOMBARDÓN, *bombardoane,* s.n. Instrument muzical de suflat, din alamă, în forma unei mari trompete cu piston, cu timbru și cu registru foarte grave. — Din fr. **bombardon**.

BOMBÁRE, *bombări,* s.f. Acțiunea de *a (se) bomba*. — V. **bomba.**

BOMBÁSTIC, -Ă, *bombastici, -ce,* adj. (Despre vorbe, stil etc.; adesea adverbial) Emfatic, pretențios. — Din germ. **bombastisch.**

BOMBÁT, -Ă, *bombați, -te,* adj. De formă convexă; boltit. — V. **bomba.**

BÓMBĂ, *bombe,* s.f. **1.** Proiectil cu încărcătură explozivă, incendiară etc., care se aruncă din avion; (rar) proiectil de tun. ✧ *Bombă atomică* (sau *nucleară)* = bombă bazată pe energia nucleară, cu o putere de distrugere extraordinară. **2.** (În sintagma) *Bombă vulcanică* = bucată de lavă aruncată în aer din crater și rotunjită prin învârtirea în atmosferă. **3.** (În sintagma) *Bombă calorimetrică* = vas rezistent de metal întrebuințat pentru determinarea căldurii de ardere a unei substanțe. **4.** Fig. (Sport) Lovitură de minge trasă puternic spre poartă. **5.** Fig. (Arg.) Știre senzațională. **6.** Fig. (Arg.) Speluncă. — Din fr. **bombe**.

BOMBĂNEÁLĂ, *bombăneli,* s.f. Faptul de *a bombăni*; vorbe spuse de cel care bombănește; bombănire. — **Bombăni** + suf. *-eală*.

BOMBĂNÍ, *bómbăn,* vb. IV. Intranz.. **1.** A vorbi pentru sine, încet și fără a articula răspicat sunetele. ✦ Tranz. A sâcâi pe cineva, arătându-i nemulțumirea prin vorbe spuse parcă pentru sine. **2.** (Despre copiii mici) A produce sunete nearticulate. — Formație onomatopeică.

BOMBĂNÍRE, *bombăniri,* s.f. Faptul de *a bombăni*; bombănit, bombăneală. — V. **bombăni.**

BOMBĂNÍT s.n. Bombănire. — V. **bombăni.**

BOMBÉU, *bombeuri,* s.n. Vârful (întărit) al încălțămintei. — Din fr. **bombé.**

BOMBÍȚĂ, *bombițe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *bombă*. — **Bombă** + suf. *-iță*.

BOMBOÁNĂ, *bomboane,* s.f. Mic produs de cofetărie fabricat din sirop de zahăr aromatizat, ciocolată etc., având culoare, gust și formă foarte variate. — Din fr. **bonbon.**

BOMBONERÍE, *bombonerii,* s.f. Magazin în care se vând bomboane. — Din fr. **bonbonnerie.**

BOMBONIÉRĂ, *bomboniere,* s.f. Vas mic sau cutie în care se păstrează bomboane. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **bonbonnière.**

BOMFÁIER, *bomfaiere,* s.n. Fierăstrău de mână pentru tăiat metale. [Acc. și: *bómfaier*] — Din engl. **bonfire.**

BOMPRÉS, *bomprese,* s.n. Catargul din vârful prorei unui vas cu pânze, de care se leagă mai multe vele. — Din it. **bompresso.**

BON, *bonuri,* s.n. **1.** Bilet provizoriu care conferă deținătorului său dreptul de a primi sau de a beneficia de ceva. ✦ Notă de plată pe baza căreia se achită mărfuri sau servicii. **2.** Hârtie de valoare emisă de stat sau de o instituție financiară recunoscută de stat. ✧ *Bon de tezaur* = obligație emisă de stat pentru sumele împrumutate pe termen scurt și pentru care statul plătește dobândă. — Din fr. **bon.**

BONAPARTÍSM s.n. **1.** Sistem de guvernare în care puterea a fost deținută de dinastia fondată de Napoleon Bonaparte. **2.** Atașament față de bonapartism (**1**) sau față de conducerea lui Napoleon Bonaparte. — Din fr. **bonapartisme.**

BONAPARTÍST, -Ă, *bonapartiști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține bonapartismului, referitor la bonapartism. **2.** S.m. și f. Adept al bonapartismului. — Din fr. **bonapartiste.**

BÓNĂ, *bone,* s.f. Îngrijitoare angajată într-o familie pentru a crește copiii (și a-i învăța o limbă străină). — Din fr. **bonne,** germ. **Bonne.**

BÓNCA interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de bătaia ciocanului. — Onomatopee.

BONCĂÍ, pers. 3 *boncăiește,* vb. IV. Refl. și intranz. (Rar) A boncălui. [Prez. ind. pers. 3 și: *bóncăie*] — Cf. sb. b u k a t i.

BONCĂLUÍ, pers. 3 *boncăluiește,* vb. IV. Refl. și intranz. (Despre cerbi și alte erbivore mari) A scoate strigăte specifice rasei în perioada de rut; a boncăi. — Et. nec.

BONCĂLUÍT s.n. Faptul de *a boncălui*; răget, strigăt specific scos de cerbi și de alte erbivore în perioada de rut. ✦ Fig. Sunet prelung emis de unele instrumente de suflat. — V. **boncălui.**

BONCĂNÍT, *boncănituri*, s.n. **1.** Mugetul cerbului în perioada de împerechere. **2.** Perioada de împerechere la cerbi. — Din **boncăni** „a rage".

BOND, *bonduri,* s.n. Salt al avionului la o aterizare incorectă. — Din fr. **bond.**

BONDÁR, *bondari,* s.m. Nume dat unor insecte himenoptere mari înrudite cu albina; bărzăun *(Bombus);* (pop.) nume care se dă oricărei insecte mari care bâzâie. — Formație onomatopeică.

BONDĂRÁȘ, *bondărași*, s.m. Diminutiv al lui *bondar*. — **Bondar** + suf. *-aș*.

BONDÓC, -OÁCĂ, *bondoci, -oace,* adj. (Despre oameni; *fig.* despre obiecte) Scurt și îndesat, mic și gros. — Cf. tc. b u n d u k .

BONDOCÉL, -EÁ, *bondocei, -ele*, adj. Diminutiv al lui *bondoc*. — **Bondoc** + suf. *-el*.

BONÉTĂ, *bonete,* s.f. **1.** Acoperământ de cap confecționat din pânză sau din stofă, fără boruri sau cozoroc, purtat de femei, de copii, de bucătari, medici, laboranți, militari etc. **2.** (În sintagma) *Bonetă frigiană* = scufie de pâslă cu vârful îndoit înainte, purtată în Antichitate de sclavii eliberați și devenită în timpul Revoluției Franceze (1789-1794) simbol al libertății. — Din fr. **bonnet.**

BONEȚÍCĂ, *bonețele,* s.f. Diminutiv al lui *bonetă* (**1**). — **Bonetă** + suf. *-ică*.

BONGOÁSE s.f. pl. (Reg.) Istorioare, povești hazlii. — Et. nec.

BÓNGOS, *bongosuri,* s.n. Instrument de percuție de formă conică sau cilindrică. — Din sp. **bongos.**

BONIÉR, *boniere,* s.n. Carnet de bonuri (**1**). [Pr.: *-ni-er*] — **Bon** + suf. *-ier*.

BONIFICÁ, *bonífic,* vb. I. Tranz. A scădea dintr-o factură o sumă oarecare (ca despăgubire pentru lipsa la o marfă, pentru o pierdere sau o deteriorare întâmplătoare). ✦ A face rabat. — După fr. **bonifier.**

BONIFICÁRE, *bonificări,* s.f. Acțiunea de *a bonifica*; (concr.) sumă de bani care compensează o daună sau reprezintă o reducere; bonificație. — V. **bonifica.**

BONIFICÁȚIE, *bonificații,* s.f. Bonificare. ✦ Avantaj acordat primilor clasați într-o cursă ciclistă pe etape, care constă în scăderea unor secunde sau minute din timpul realizat de aceștia în etapa respectivă. — Din fr. **bonification.**

BONITÁRE, *bonitări,* s.f. Determinare a valorii economice a unui ban pe baza unor criterii stabilite. ✦ Apreciere complexă a unui animal în vederea selecției. — Cf. b o n i t a t e.

BONITÁTE, *bonități,* s.f. **1.** Capacitate de plată și de credit; solvabilitate, solvență. **2.** Capacitate a unei ape, a unui teren etc. de a fi bine exploatate. — Din germ. **Bonität.**

BONJÚR interj., (**2**) *bonjuri,* s.m., (**3**) *bonjururi,* s.n. **1.** Interj. Cuvânt de salut pentru orice moment al zilei, echivalent cu *bună ziua*. **2.** S.m. (Înv.) Bonjurist. **3.** S.n. (Înv.) Haină la modă la mijlocul sec. XIX. — Din fr. **bonjour.**

BONJURÍSM s.n. Ansamblul concepțiilor și manifestărilor caracteristice bonjuriștilor. — **Bonjur** + suf. *-ism*.

BONJURÍST, *bonjuriști,* s.m. Nume dat după 1830–1840 tinerilor români progresiști care studiaseră în Franța. — **Bonjur** + suf. *-ist*.

BONÓM, *bonomi,* s.m. (Livr.) Om blând, îngăduitor și credul, cu gusturi și purtări simple. — Din fr. **bonhomme.**

BONOMÍE s.f. Însușire, caracter de bonom. — Din fr. **bonhomie.**

BONSÓAR interj. Cuvânt de salut echivalent cu *bună seara.* [Scris și: *bon soir*] — Din fr. **bonsoir.**

BONT, BOÁNTĂ, *bonți, boante,* adj. Fără vârf, cu vârful retezat, tocit, rupt. ✦ (Despre degete, mâini, picioare etc.) Scurt și gros. — Et. nec.

BONTÍ, *bontesc,* vb. IV. Tranz. A teși muchia unui obiect, dându-i o formă cilindrică. — Din **bont.**

BONTÍRE, *bontiri,* s.f. Acțiunea de *a bonti* și rezultatul ei. — V. **bonti.**

BONTÓN s.n. Cod de maniere elegante al înaltei societăți. — Din fr. **bon ton.**

BÓNUS, *bonusuri,* s.n. **1.** Gratificație. **2.** Avantaj acordat unui client fidel de către o rețea de comunicații, de către un magazin etc. — Din engl. **bonus.**

BONZ, *bonzi,* s.m. Preot sau călugăr budist. ✦ (Ir.) Personaj de vază, pretențios, dintr-un partid sau o organizație social-democrată. — Din fr. **bonze.**

BOOGIE, *boogie-uri,* s.n. *Boogie-woogie.* [Pr.: *búghi*] — Cuv. engl.

BOOGIE-WOOGIE, *boogie-woogie-uri,* s.n. Dans de origine nord-americană, asemănător cu blues-ul; melodie după care se dansează acest dans. [Pr.: *búghi-úghi*] — Cuv. engl.

BOOM, *boomuri,* s.n. Denumire dată perioadei de avânt economic, caracterizată prin creșterea producției, a profiturilor, scăderea șomajului etc. [Pr.: *bum*] — Din engl. **boom.**

BOR[1] s.n. Element chimic, semimetal negru-cenușiu, cristalin. — Din fr. **bore.**

BOR[2], *boruri,* s.n. Margine circulară (răsfrântă) care înconjoară calota pălăriei. — Din fr. **bord.**

BÓRA s.m. invar. Vânt puternic, uscat și rece, care bate iarna dinspre munte spre mare, mai ales pe coastele de nord-est ale Mării Adriatice și ale Mării Negre. — Din it., fr. **bora.**

BORÁCI, *borace,* s.n. Unealtă portabilă, acționată manual, pentru găurit piesele metalice mari, greu transportabile. — Cf. germ. B o h r e r.

BORAGINACÉE, *boraginacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee, cu tulpinile și frunzele acoperite cu peri, cu flori constituite în inflorescențe și cu fructele formate din patru nucule cu câte o sămânță; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. — Din fr. **borraginacée.**

BORANGÍC, *borangicuri,* s.n. **1.** Fir depănat de pe gogoșile viermilor de mătase. **2.** Țesătură făcută în industria casnică din acest fir. ✦ (La pl.) Diferite feluri de țesături de borangic (**1**). [Var.: **burangíc** s.n.] — Din tc. **bürüncük.**

BORÁT, *borați*, s.m. Sare a acidului boric. — Din fr. **borate.**

BÓRAX s.n. Borat de sodiu. — Din fr. **borax.**

BORẤT, -Ă, *borâți, -te,* adj. (Fam.) Dezgustător, scârbos, hidos. — V. **borî.**

BORÂTÚRĂ, *borâturi,* s.f. (Pop.) Ceea ce se vomită. ✦ (Fam.) Epitet injurios dat cuiva. — **Borî** + suf. *-tură*.

BORCÁN, *borcane,* s.n. Vas (cilindric) de sticlă, folosit pentru păstrarea conservelor, a preparatelor farmaceutice etc. — Din bg. **burkan.**

BORCĂNÁȘ, *borcănașe,* s.n. Diminutiv al lui *borcan*. — **Borcan** + suf. *-aș*.

BORCĂNÁT, -Ă, *borcănați, -te,* adj. Mare, gros, umflat (ca un borcan). — **Borcan** + suf. *-at*.

BORCEÁG, (**1**) s.m., (**2**) *borceaguri,* s.n. **1.** S.m. Numele a două plante: **a)** măzăriche; **b)** plantă erbacee agățătoare, cu florile de culoare albă-gălbuie sau purpurie și cu fructe în formă de păstăi păroase *(Vicia pannonica)*. **2.** S.n. Amestec de măzăriche sau de mazăre furajeră cu o cereală păioasă, folosit ca nutreț. — Din bg. **borčak.**

BORD, *borduri,* s.n. Fiecare dintre părțile laterale ale punții unei ambarcațiuni (mari). ✧ *Jurnal de bord* = registru în care se consemnează toate evenimentele importante petrecute în cursul călătoriei unei ambarcațiuni sau a unui avion. ✧ Loc. adv. *Pe* (sau *la) bord* = în ambarcațiune; *p. anal.* în avion. ✧ Expr. *A arunca peste bord* = a renunța la ceva ca nefiind de folos. — Din fr. **bord.**

BORDÁJ, *bordaje,* s.n. Înveliș exterior, metalic sau lemnos, al scheletului unei ambarcațiuni. — Din fr. **bordage.**

BORDEAUX, (**2**) *bordeaux-uri,* s.n. **1.** Soi de viță-de-vie originar din regiunea franceză Bordeaux. **2.** Vin roșu făcut din acest soi de struguri. [Pr.: *bordó*] — Din fr. **Bordeaux.**

BORDÉI, *bordeie*, s.n. **1.** Încăpere săpată (pe jumătate) în pământ și acoperită cu pământ, paie sau stuf. **2.** *P. ext.* Locuință mică, rudimentară, sărăcăcioasă. — Et. nec.

BORDEIÁȘ, *bordeiașe,* s.n. Diminutiv al lui *bordei*. — **Bordei** + suf. *-aș*.

BORDÉL, *bordeluri,* s.n. Casă în care se practică prostituția; lupanar. — Din fr. **bordel,** it. **bordello.**

BORDERÓU, *borderouri,* s.n. Listă sau tablou în care se înscriu conturi, mărfuri, valori sau acte. — Din fr. **bordereau.**

BORDÓ adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Roșu-închis. **2.** S.n. Culoare bordo (**1**). — Din fr. **bordeaux.**

BORDURÁ, *bordurez,* vb. I. Tranz. A face operația de răsfrângere a marginilor unui obiect prin tragere și întindere. — Din **bordură.**

BORDURÁRE, *bordurări*, s.f. Acțiunea de *a bordura* și rezultatul ei. — V. **bordura.**

BORDÚRĂ, *borduri,* s.f. **1.** Fâșie, panglică sau cusătură aplicată ca podoabă pe marginea unui obiect textil. **2.** Zonă care înconjoară marginea unui obiect, cu o structură diferită de a acestuia; *spec.* zonă de la marginea dinspre partea carosabilă a trotuarului sau a refugiilor. *Bordura de flori a unei peluze.* — Din fr. **bordure.**

BOREÁL, -Ă, *boreali, -e,* adj. Din emisfera nordică; septentrional. [Pr.: *-re-al*] — Din fr. **boréal,** lat. **borealis.**

BOREÁSĂ, *borese,* s.f. (Reg.) Nevastă. — Din **boiereasă.**

BORFÁȘ, *borfași,* s.m. Hoț de rufe, de haine, de lucruri mărunte; găinar, bojogar. — **Boarfă** + suf. *-aș*.

BORFĂȘÍE, *borfășii,* s.f. (Rar) **1.** Îndeletnicirea borfașului. **2.** Furt de lucruri mărunte. — **Borfaș** + suf. *-ie*.

BORHÓT, *borhoturi,* s.n. Totalitatea resturilor provenite din distilarea materiei prime (fructe, cereale) în industria alcoolului, a berii etc. și folosite ca hrană pentru animale. ✦ (Rar; la pl.) Mațe, măruntaie de porc, de miel etc. necurățate. — Et. nec.

BÓRIC adj. (În sintagma) *Acid boric* = acid al borului[1], care se prezintă ca o pulbere albă, cristalină, fără miros, solubilă în apă, folosit ca antiseptic slab, la emailaj, în tăbăcărie etc. — Din fr. **borique.**

BORICÁT, -Ă, *boricați, -te,* adj. Preparat cu acid boric. ✧ *Apă boricată* = apă în care s-a dizolvat acid boric. *Vaselină boricată* = vaselină preparată cu acid boric. — Din fr. **boriqué.**

BORÎ́, *borăsc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Pop.) A vomita. — Et. nec.

BORMAȘÍNĂ, *bormașini,* s.f. Mașină de găurit metale, piatră etc. cu ajutorul unui burghiu rotitor. [Acc. și: *bórmașină*]— Din germ. **Bohrmaschine.**

BORNÁ, *bornez,* vb. I. Tranz. A pune borne (**1**). — Din fr. **borner.**

BORNÁJ, *bornaje,* s.n. Bornare. — Din fr. **bornage.**

BORNÁRE, *bornări,* s.f. Acțiunea de *a borna* și rezultatul ei; bornaj. — V. **borna.**

BORNÁT, -Ă, *bornați, -te,* adj. Cu borne. — V. **borna.**

BÓRNĂ, *borne,* s.f. **1.** Stâlp fixat pe marginea unui drum pentru indicarea kilometrajului, a distanței până la localitățile de pe șosea etc. ✦ Stâlp implantat la distanțe regulate în marginea unui drum carosabil. **2.** Piesă de contact montată la capătul unui conductor electric. — Drin fr. **borne.**

BOROÁNĂ, *boroane*, s.f. (Reg.) Grapă. — Din ucr. **borona.**

BOROBOÁȚĂ, *boroboațe,* s.f. (Fam.) Poznă, neghiobie, faptă necugetată. — Et. nec.

BORONÍ, *boronesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A grăpa. — Din **boroană.**

BORONÍT s.n. (Reg.) Acțiunea de *a boroni*; grăpat. — V. **boroni.**

BORSÉTĂ, *borsete,* s.f. Geantă mică bărbătească (pentru acte, documente etc.). — Din it. **borsetta.**

BORȘ, (**2**) *borșuri,* s.n. **1.** Zeamă acră preparată din tărâțe de grâu, de secară sau de sfeclă de zahăr fermentate în apă. **2.** *P. ext.* ciorbă preparată cu această zeamă. ✧ Expr. *A-i sufla* (cuiva) *în borș* sau *a sufla în borșul cuiva* = a se amesteca (neîntrebat) în treburile cuiva. (Fam.) *A mânca borș* = a minți. *A-i da* (cuiva) *borșul* = a-i țâșni cuiva sângele din nas. *A se face borș* = a se înfuria. ✦ (Arg.) Sânge. — Din rus., ucr. **borșci.**

BORȘÍ, pers. 3 *borșește,* vb. IV. Refl. A se acri (ca borșul), a fermenta. ✦ (Despre mâncăruri, fructe etc.) A se strica (înăcrindu-se). — Din **borș.**

BORȘIȘÓR s.m. Plantă erbacee perenă cu frunze cărnoase și flori roz, răspândită pe stâncile calcaroase *(Sempervivum schlehani)*. — **Borș** + suf. *-ișor*.

BORȘÍT, -Ă, *borșiți, -te,* adj. Care s-a stricat (făcându-se acru ca borșul). — V. **borși.**

BORT s.n. Diamant brut cu structură fibroasă și cu luciu, întrebuințat ca abraziv. — Din fr. **bort.**

BÓRTĂ, *borte*, s.f. (Reg.) **1.** Scobitură, adâncitură într-un corp, într-un material sau în pământ; gaură, groapă. **2.** Scorbură. **3.** Vizuină. — Din ucr. **bort.**

BORTELÍ, *bortelesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A găuri. — Contaminare între **bortă** și **sfredeli**.

BORTELÍT, -Ă, *borteliți, -te,* adj. (Reg.) Găurit[2]. — V. **borteli.**

BORTÍ, *bortesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A găuri. — Din ucr. **bortyty.**

BORTÍT, -Ă, *bortiți, -te,* adj. (Reg.) Găurit[2]. ✦ Scorburos. — V. **borti.**

BORȚ, *borțuri,* s.n. (Reg.) Pântecele femeii gravide. — Et. nec.

BORȚÓS, -OÁSĂ, *borțoși, -oase,* adj. (Pop. și fam.; adesea substantivat) Cu burtă mare. ✦ (La f.) Gravidă. — **Borț** + suf. *-os.*

BORÚRĂ, *boruri,* s.f. Compus al borului[1] cu metalele. — Din fr. **borure.**

BÓRVIZ s.n. Apă minerală. — Din magh. **borviz.**

BÓRZĂ, *borze,* s.f. Gândac mare, negru, care trăiește în locuri umede și elimină la atingere o secreție rău mirositoare *(Blaps mortisaga)*. — Formație onomatopeică.

BOS s.m. v. **boss.**

BÓSĂ, *bose,* s.f. **1.** (Anat.) Proeminență pe suprafața unui os. ✦ Tumefacție datorată unei colecții subcutanate de sânge; cucui. **2.** (Franțuzism) Aptitudine. — Din fr. **bosse.**

BOSCÁR, *boscari,* s.m. (Reg.) Scamator. — **Bosco** (n. pr.) + suf. *-ar.*

BOSCĂRÍE, *boscării,* s.f. (Reg.) Scamatorie. ✦ Fig. Înșelătorie, pungășie. — **Boscar** + suf. *-ie.*

BOSCHÉT, *boschete,* s.n. Grup de arbuști plantați pentru înfrumusețarea unui parc, a unei grădini etc. — Din fr. **bosquet.**

BOSCHETÁR, *boschetari,* s.m. (Fam.) Persoană fără domiciliu, fără resurse, care trăiește prin parcuri, în guri de canal, sub poduri etc. ✦ Om decăzut, vicios. — **Boschet** + suf. *-ar.*

BOSCORODEÁLĂ, *boscorodeli,* s.f. Faptul de *a boscorodi*; vorbe spuse de cel care boscorodește. — **Boscorodi** + suf. *-eală.*

BOSCORODÍ, *boscorodesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A vorbi (singur) spunând vorbe neînțelese. **2.** Tranz. A face cuiva întruna observații; a mustra mereu pe cineva. **3.** Tranz. (Pop.) A descânta, a vrăji. — Cf. ucr. b o ž k o r o d i t y.

BOSNIÁC, -Ă, *bosniaci, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Bosniei și Herțegovinei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Bosniei și Herțegovinei sau bosniacilor (**1**), privitor la Bosnia și Herțegovina ori la bosniaci. [Pr.: *-ni-ac*] — Din fr. **bosniaque.**

BOSS s.m. Supraveghetor peste muncitorii dintr-o întreprindere în SUA; *p. ext.* (fam.) șef. [Var.: **bos** (pl. *boși*) s.m.]— Cuv. engl.

BÓSSA-NÓVA, *bossa-nove,* s.f. Dans modern în ritm de rumbă, de origine braziliană; melodie după care se execută acest dans. — Din port. **bossa-nova.**

BOSTÁN, *bostani,* s.m. (Reg.) **1.** Dovleac. ✦ Fig. (Ir.) Cap (al omului). **2.** Pepene verde. — Din tc., sb. **bostan.**

BOSTÁNĂ, *bostane,* s.f. (Reg.) Pepenărie. — Din **bostan.**

BOSTANGÍU, *bostangii,* s.m. Soldat din garda sultanului care avea grijă și de grădinile seraiului. — Din tc. **bostancı.**

BOSTĂNÁR, *bostănari,* s.m. (Reg.) Cultivator sau negustor de pepeni; păzitor al unei pepenării. — **Bostan** + suf. *-ar.*

BOSTĂNĂRÍE, *bostănării,* s.f. (Reg.) **1.** Pepenărie. **2.** Loc unde se vând pepeni. — **Bostan** + suf. *-ărie.*

BOSTĂNÉL, *bostănei,* s.m. (Reg.) **1.** Diminutiv al lui *bostan*. **2.** Dovlecel. — **Bostan** + suf. *-el.*

BOSTĂNOÁSĂ, *bostănoase,* s.f. (Bot.) Cucurbitacee. — **Bostan** + suf. *-oasă.*

BÓSTON[1], *bostonuri,* s.n. **1.** Dans lent, asemănător valsului; melodie după care se execută acest dans. **2.** Numele unui joc de cărți. [Acc. și: *bostón*] — Din fr. **boston.**

BÓSTON[2] s.n. Presă manuală pentru imprimarea cărților de vizită, a ferparurilor, a afișelor de format redus. — Din germ. **Boston**[presse].

BOSUIÓC s.n. v. **busuioc.**

BOSUMFLÁ, *bosúmflu,* vb. I. Refl. (Fam.) A-și manifesta supărarea încruntându-se și strângând buzele; a se îmbufna. — Et. nec.

BOSUMFLÁRE, *bosumflări,* s.f. (Fam.) Faptul de *a se bosumfla*; îmbufnare. — V. **bosumfla.**

BOSUMFLÁT, -Ă, *bosumflați, -te,* adj. Care-și strânge buzele și se încruntă de supărare; îmbufnat, botos; *p. ext.* supărat, ursuz. — V. **bosumfla.**

BOȘ, *boașe,* s.n. (Pop.) Testicul. — Lat. **bursa.**

BOȘÁR, *boșari,* s.m. (Rar) Pepene cu coaja verde și miezul galben. — Et. nec.

BOȘIMÁN, -Ă, *boșimani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Populație băștinașă negridă din sudul Africii; (și la sg.) persoană care aparține acestei populații. **2.** Adj. Care aparține boșimanilor (**1**), privitor la boșimani. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de boșimani. — Din fr. **boschiman.**

BOȘORÓG, -OÁGĂ, *boșorogi, -oage,* adj., s.m. și f. (Pop.) (Persoană) care suferă de hernie. ✦ Fig. (Om) bătrân, ramolit. — Cf. b o ș .

BOȘOROGEÁLĂ, *boșorogeli,* s.f. (Pop.) Hernie. ✦ Fig. Starea omului bătrân și ramolit. — **Boșorogi** + suf. *-eală.*

BOȘOROGÍ, *boșorogesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se îmbolnăvi de hernie. ✦ Fig. A se ramoli (de bătrânețe). — Din **boșorog.**

BOȘTÍNĂ, *boștine,* s.f. (Reg.) **1.** Ceea ce rămâne din fagure după ce s-au scos mierea și ceara. **2.** Tescovină. [Var.: **hoștínă** s.f.] — Din sl. **voština.**

BOT, *boturi,* s.n. **1.** Partea anterioară a capului unor mamifere, cuprinzând gura (și nasul). ✧ Expr. *A bea la botul calului* = a bea încă un pahar, în picioare, la plecare; a bea ceva la repezeală. *A fi* (sau *a pune* pe cineva) *cu botul pe labe* = a fi redus (sau a reduce pe cineva) la tăcere, a fi pus (sau a pune) la punct. *A se șterge* (sau *a se linge) pe bot (de* sau, reg., *despre ceva)* = a fi nevoit să renunțe (la ceva). *A se întâlni* (cu cineva) *bot în bot* = a se întâlni (cu cineva) pe neașteptate, față în față. (Fam.) *A-și băga botul (peste tot* sau *unde nu-i fierbe oala)* = a se amesteca în toate, și unde trebuie, și unde nu trebuie. (Fam.) *A se pupa bot în bot cu cineva* = a trăi în mare prietenie cu cineva. *A da* (cuiva) *peste bot* = a dojeni pe cineva, a-l pune la respect. *A face bot* = a se supăra, a se bosumfla. **2.** Fig. Partea ascuțită sau lunguiață a unui obiect; vârf. **3.** *Botul cizmei.* Partea din față a unui vehicul cu tracțiune mecanică. *Botul automobilului. Botul locomotivei*. — Et. nec.

BOTÁNIC, -Ă, *botanici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Știință care se ocupă cu studiul structurii și dezvoltării plantelor, al originii și evoluției lor etc. **2.** Adj. Care aparține botanicii (**1**), care se referă la botanică. ✧ *Grădină botanică* = grădină în care sunt prezentate colecții de plante vii, cultivate în condiții naturale sau de seră. — Din fr. **botanique.**

BOTANÍST, -Ă, *botaniști, -ste,* s.m. și f. Specialist în botanică (**1**). — Din fr. **botaniste.**

BÓTĂ[1], *bote,* s.f. **1.** Vas din doage de lemn înalt ca o cofă și înfundat la amândouă capetele, cu o mică deschidere pe capacul de deasupra, care servește pentru transportarea apei sau pentru păstrarea băuturilor alcoolice. **2.** (Reg.) Doniță. — Et. nec.

BÓTĂ[2], *bote,* s.f. (Reg.) Bâtă. — Din magh. **bot.**

BÓTCĂ, *botce,* s.f. (Reg.) Celulă specială de fagure în care se dezvoltă matca. — Et. nec.

BOTÉI, *boteie,* s.n. (Reg.) Cârd, ciopor (de oi, de cerbi etc.). — Et. nec.

BOTÉZ, *botezuri,* s.n. **1.** Ritual creștin de primire a cuiva printre credincioșii bisericii, însoțit de atribuirea unui prenume; *p. ext.* petrecere care are loc cu acest prilej; cumetrie. ✧ Expr. (Mil.) *Botezul focului* = prima participare activă la o luptă. **2.** Apă folosită pentru săvârșirea botezului (**1**). **3.** Stropire cu agheasmă a credincioșilor și a caselor lor de către preot, cu prilejul unor slujbe sau sărbători bisericești. **4.** (Mar.) Ceremonial de lansare la apă a unei nave noi. — Din **boteza** (derivat regresiv).

BOTEZÁ, *botéz,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) supune botezului (**1**). **2.** Tranz. A stropi cu agheasmă pe credincioși și casele lor. ✦ Fig. (Fam.) A uda, a stropi. ✦ A dilua cu apă; a falsifica. **3.** Tranz. A avea calitatea de naș sau de nașă la botezul (**1**) cuiva. **4.**Tranz. A pune cuiva sau la ceva un nume (de batjocură); a supranumi; a porecli. — Lat. **battizare** (= *baptizare).*

BOTEZÁT, -Ă, *botezați, -te,* adj. **1.** Care a primit botezul (**1**), devenind creștin. **2.** (Fam.; despre lapte, băuturi etc.) Care este diluat cu apă; falsificat, subțiat. — V. **boteza.**

BOTFÓR, *botfori*, s.m. (Reg.) Cizmă cu turetci tari și încrețite la gleznă. [Acc. și: *bótfor*] — Din rus. **botfort.**

BOTGRÓS, *botgroși,* s.m. Pasăre mică, sedentară, cu penele roșietice pe piept și brune pe restul corpului, cu ciocul conic, gros și tare; cireșar *(Coccothraustes coccothraustes)*. — **Bot** + **gros.**

BOTÍNĂ, *botine,* s.f. (Reg.) Gheată (de damă sau de copil) încheiată cu butoni sau cu elastic. ✦ Cizmuliță. — Din fr. **bottine.**

BOTIȘÓR, *botișoare,* s.n. Diminutiv al lui bot. — **Bot** + suf. *-ișor.*

BÓTNIȚĂ, *botnițe,* s.f. Apărătoare care se leagă la botul unor animale pentru ca să nu poată mușca, paște sau suge. — **Bot** + suf. *-niță.*

BOTÓS, -OÁSĂ, *botoși, -oase,* adj. (Despre oameni) **1.** Cu gura mare, în formă de bot (**1**). **2.** Fig. Bosumflat, supărat. **3.** Fig. (Fam.) Obraznic, arogant. — **Bot** + suf. *-os.*

BOTOȘĂNEÁN, -Ă, *botoșăneni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Botoșani. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Botoșani ori botoșănenilor (**1**), referitor la municipiul sau județul Botoșani ori la botoșăneni. — **Botoșani** (n. pr.) + suf. *-ean.*

BOTOȘĂNEÁNCĂ, *botoșănence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Botoșani. — **Botoșănean** + suf. *-că.*

BOTOȘÉL, *botoșei,* s.m. Papucel. — **Botoși** + suf. *-el.*

BOTÓȘI s.f. pl. (Reg.) Încălțăminte asemănătoare opincilor. — Din magh. **botos.**

BOTRÍDIE, *botridii,* s.f. Organ special de fixare, în formă de paletă, franj, fantă, specific unor viermi paraziți. — Din fr. **bothridies.**

BOTRIOCEFÁL, *botriocefali,* s.m. Vierme intestinal din clasa cestodelor în formă de panglică, având o lungime de 8–12 m și prevăzut cu două botridii, care trăiește parazit în intestinul subțire al omului și al unor animale *(Diphyllobothrium latum)*. [Pr.: *-tri-o-*] — Din fr. **bothriocéphale.**

BOTRIOCEFALÓZĂ, *botriocefaloze,* s.f. Boală provocată prin consumul cărnii de pește infestate de botriocefal, caracterizată prin anemie și tulburări digestive. [Pr.: *-tri-o-*] — Din fr. **bothryocéphalose.**

BOTRIOMICÓZĂ, *botriomicoze,* s.f. Pseudotumoră a tegumentelor, sub forma unui granulom provocat de specii parazite, rară la om, frecventă al animale. [Pr.: *-tri-o-*] — Din fr. **bothryomycose.**

BOTRÓȘ, *botroși,* s.m. Pasăre cântătoare cu ciocul foarte scurt, cu pene de culoare roșie-închis pe piept, negre pe cap, cenușii pe spate și albe la coadă *(Pyrrhula vulgaris)*. — **Bot** + **roș.**

BOTULÍNIC, -Ă, *botulinici, -ce,* adj. (În sintagma) *Bacil botulinic* = bacil care se găsește în sol, în carnea sau fructele conservate și în nutrețul însilozat. — Din fr. **bothulinique.**

BOTULÍSM s.n. Toxiinfecție alimentară provocată de toxina bacilului botulinic. — Din fr. **bothulisme.**

BOȚ[1], *boțuri*, s.n. Cocoloș. — Et. nec.

BOȚ[2], *boțuri,* s.n. Bucată de parâmă sau de lanț care servește la manevrarea lanțurilor unei ancore. — Din rus. **boț.**

BOȚÍ, *boțesc*, vb. IV. Tranz. și refl. **1.** A (se) mototoli. **2.** Fig. A (se) zbârci, a (se) încreți (la față). — Din **boț**[1].

BOȚIȘÓR, *boțișoare,* s.n. Diminutiv al lui *boț*[1]. — **Boț** + suf. *-ișor.*

BOȚÍT, -Ă, *boțiți, -te,* adj. **1.** Mototolit. **2.** Zbârcit, încrețit (la față). — V. **boți.**

BOȚITÚRĂ, *boțituri,* s.f. Cută, încrețitură (la un lucru boțit). — **Boți** + suf. *-tură.*

BÓȚMAN, *boțmani,* s.m. Șef de echipaj pe o navă; cel mai mare în grad dintre marinarii de la bordul unei nave de comerț; nostrom. — Din rus. **boțman.**

BOU, *boi,* s.m. **1.** Taur castrat, folosit ca animal de tracțiune și mai ales pentru carne *(Bos taurus)*. ✧ *Bou sur* = bour. ✧ Expr. *A nu-i fi* (cuiva) *toți boii acasă* = a fi rău dispus. *S-a dus bou și s-a întors vacă*, se spune despre cineva care n-a reușit să învețe nimic, care nu s-a lămurit. *A scoate* (pe cineva) *din boii lui* = a enerva (pe cineva). ✦ Epitet injurios la adresa unui bărbat. **2.** Compuse: *bou-de-mare* = pește marin mic, de culoare cafenie sau cenușie-închis, cu capul gros și lătăreț și cu ochii așezați în partea superioară a capului *(Uranoscopus scaber)*; *bou-de-baltă* = **a)** nume dat la două specii de broască, una având pe pântece pete roșii *(Bombinator igneus)*, iar cealaltă pete galbene; buhai-de-baltă *(Bombinator pachypus)*; **b)** pasăre de baltă cu ciocul lung și ascuțit, galbenă-verzuie pe spate, cu capul negru și cu gâtul alb; buhai-de-baltă *(Botaurus stellaris)*; **c)** (și în forma *bou-de-apă)* gândac mare de apă de culoare neagră, cu picioarele acoperite de peri deși și lungi și adaptate la înot *(Hydrophilus piceus)*; *bou-de-noapte* = bufniță; *boul-lui-Dumnezeu* sau *boul-Domnului* = **a)** rădașcă; **b)** (și în forma *boul-popii)* buburuză. — Lat. **bovus** (= *bos, bovis*).

BOUÁR, *bouari,* s.m. Păstor de boi. [Var.: **boár** s.m.] — Lat. **bo(v)arius.**

BOULEÁN, *bouleni,* s.m. Diminutiv al lui *bou*; boușor, bouț. — **Bou** + suf. *-ulean.*

BÓUR, *bouri,* s.m. **1.** Taur sălbatic, care trăia odinioară și în țara noastră, socotit strămoșul direct al vitelor mari cornute; bou sur *(Bos primigenius)*. **2.** Vechea stemă a Moldovei, reprezentând un cap de bour (**1**). **3.** (Înv.) Fier (înroșit) cu care se însemnau vitele, pietrele de hotar, răufăcătorii etc. — Lat. **bubalus.**

BOUREÁN, -Ă, *boureni, -e,* adj. Bouresc. — **Bour** + suf. *-ean.*

BOURÉL, -EÁ, *bourei, -ele,* s.m., adj. **1.** S.m. Diminutiv al lui *bour* (**1**). **2.** Adj. Cu coarne ca ale bourului (**1**); bourean. **3.** S.m. Melc (**I**). — **Bour** + suf. *-el.*

BOURÉSC, -EÁSCĂ, *bourești,* adj. (Despre coarnele melcului) (Ca) de bour (**1**); bourean, bourel. — **Bour** + suf. *-esc.*

BOUROÁICĂ, *bouroaice,* s.f. (Rar) Femela bourului. — **Bour** + suf. *-oaică.*

BOURRÉE s.n. **1.** Vechi dans popular francez, cu ritm vioi, devenit dans de curte. ✦ Melodie după care se execută acest dans. **2.** Un fel de fagot. [Pr.: *buré*] — Cuv. fr.

BOUȘÓR, *boușori,* s.m. Boulean. — **Bou** + suf. *-ușor.*

BOÚȚ, *bouți,* s.m. Boulean. — **Bou** + suf. *-uț.*

BOVARÍSM s.n. Tendință prezentă la unele persoane care, nemulțumite de realitatea propriei lor condiții, își construiesc o personalitate fictivă, corespunzătoare aspirațiilor lor. — Din fr. **bovarysme.**

BOVÍD s.n. v. **bovideu.**

BOVIDÉU, *bovidee,* s.n. (La pl.) Familie de mamifere rumegătoare artiodactile, cu coarne persistente; (și la sg.) animal care face parte din această familie. [Var.: **bovíd** s.n.] — Din fr. **bovidé.**

BOVÍN, -Ă, *bovini, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. De bou; din familia sau din spața boului. **2.** S.f. (La pl.) Subfamilie din familia rumegătoarelor, având ca tip boul; (și la sg.) animal care face parte din această subfamilie. — Din fr. **bovin,** lat. **bovinus.**

BOVINDÓU, *bovindouri,* s.n. Construcție ieșită în afara fațadei unei clădiri, ca un balconaș închis, prevăzută cu una sau cu mai multe ferestre. — Din engl. **bow-window.**

BOWLING s.n. **1.** Variantă a jocului de popice. **2.** Loc, teren amenajat pentru bowling (**1**) și alte jocuri mecanice. [Pr.: *báuling*] — Din engl. **bowling**[alley].

BOX[1], (**2**) *boxuri,* s.n. **1.** Sport în care doi adversari luptă între ei, pe ring, după anumite reguli, cu pumnii îmbrăcați în mănuși speciale; pugilistică, pugilism, pugilat. **2.** Armă albă, alcătuită dintr-o placă de metal cu găuri pentru degete, zimțată în exterior, cu care se atacă ținând pumnul strâns. — Din fr. **boxe.**

BOX[2] s.n. Piele de bovine prelucrată, din care se confecționează fețe de încălțăminte și diverse obiecte de marochinărie. — Din fr. **box**[-calf].

BOXÁ, *boxez,* vb. I. Intranz. A practica boxul[1], a lupta după regulile boxului[1]. ✦ Tranz. (Fam.) A lovi cu pumnii ca la box[1]. — Din fr. **boxer.**

BÓXĂ, *boxe,* s.f. **1.** Despărțitură, compartiment de dimensiuni reduse în interiorul unui local, al unei încăperi, al unei case (pentru servicii auxiliare, depozitare etc.). ✦ Despărțitură într-un grajd, făcută pentru un singur animal. **2.** Compartiment mic, despărțit de sala principală a unui restaurant; separeu. **3.** Parte din sala unui tribunal, unde stau acuzații în cursul unui proces. **4.** Compartiment amenajat la malul unei ape, care servește la parcarea ambarcațiunilor cu motor. ✦ Ladă care servește la încărcarea și la descărcarea animalelor (de) pe o navă. **5.** Incintă acustică. — Din fr. **box.**

BOXÉR[1], *boxeri,* s.m. Sportiv care practică boxul[1]; pugilist. — Din fr. **boxeur.**

BÓXER[2], *boxeri,* s.m. Câine de pază înrudit cu dogul și cu buldogul, cu pielea de pe cap cutată. — Din fr., engl. **boxer.**

BÓX-OFFICE s.n. Cota de succes a unui spectacol, a unui artist etc., calculată în funcție de încasările obținute. [Pron.: *-ofis*] — Cuv. engl.

BOY, *boy,* s.m. **1.** Servitor indigen în colonii. **2.** Băiat angajat într-un hotel pentru diverse servicii. — Cuv. engl.

BÓZ, *boji,* s.m. Plantă erbacee cu miros neplăcut, cu flori albe și cu fructe negre; bozie *(Sambucus ebulus)*. — Cf. ucr. b o z, bg. b ă z e, magh. b o d z a.

BOZAFÉR, -Ă, *bozaferi, -e,* adj. (Înv.) Cenușiu. — Din tc. **bozaver.**

BÓZIE, *bozii,* s.f. Boz. — **Boz** + suf. *-ie.*

BRAC[1], *braci,* s.m. Câine de vânătoare cu părul scurt și cu urechile mari și blegi; prepelicar. — Din fr. **braque.**

BRAC[2], *bracuri,* s.n. Rest, rămășiță bună de aruncat, nefolositoare; sfărâmătură, bucată. ✧ Loc. adj. *De brac* = care nu este bun de nimic; de neîntrebuințat. *Cal de brac*. ✦ Spec. Deșeu rezultat în cursul fabricării hârtiei. — Din rus. **brak.**

BRACÁ, *brachez,* vb. I. Tranz. A îndrepta către un anumit punct sau într-o anumită direcție. — Din fr. **braquer.**

BRACÁRE s.f. Rotire a părții mobile a unor sisteme tehnice pentru a fi aduse sau orientate într-o anumită poziție ori direcție. — După fr. **braquage.**

BRACONÁ, *braconez,* vb. I. Intranz. A vâna sau a pescui ilegal. — Din fr. **braconner.**

BRACONÁJ, *braconaje,* s.n. Faptul de a bracona. ✦ Infracțiune care constă în practicarea ilegală a vânatului sau a pescuitului. — Din fr. **braconnage.**

BRACONIÉR, *braconieri,* s.m. Persoană care braconează. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **braconnier.**

BRACTÉE, *bractee,* s.f. Frunzișoară erbacee sau membranoasă, verde sau divers colorată, care se află la baza florilor. — Din fr. **bractée,** lat. **bractea.**

BRACTEÁL, -Ă, *bracteali, -e,* adj. (Bot.) De bractee. [Pr.: *-te-al*] — Din fr. **bractéal.**

BRACTEÓLĂ, *bracteole,* s.f. Bractee mică. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **bractéole.**

BRAD, *brazi,* s.m. **1.** Arbore din familia pinaceelor care crește în zona muntoasă, înalt până la 50 m, cu tulpina dreaptă, cu frunzele în formă de ace de culoare verde-închis, persistente, cu florile și semințele în conuri *(Abies alba)*; *p. gener.* nume dat coniferelor. ✧ *Apă de brad* = **a)** amestec de apă și ulei extras din frunze de pin, folosit pentru parfumarea încăperilor sau a apei de baie; **b)** băutură alcoolică aromată cu esență din semințe de ienupăr. ✧ Compuse: *bradul-ciumei* = varietate de ienupăr cu fructe mici *(Juniperus intermedia)*; *brad-negru* sau *brad-roșu* = molid. ✦ Lemnul arborelui descris mai sus. ✦ Brad (**1**) tăiat și împodobit cu globuri, jucării, bomboane etc. cu prilejul Crăciunului sau al Anului Nou; pom de Crăciun. ✦ Vârf sau crengi de brad (**1**) cu care se împodobesc carul și porțile mirilor la nuntă. **2.** (Art.) Numele unei hore care se joacă, în ajunul nunții, la casa miresei; melodie după care se execută această horă. — Cf. alb. *b r a d h, b r e d h.

BRADFORD s.n. Sistem englezesc de clasificare a lânurilor, după calitate, în cifre care reprezintă numărul de sculuri obținute dintr-o livră de lână. [Pr.: *brédford*] — Cuv. engl.

BRADIARTRÍE s.f. (Med.) Articulare foarte lentă, sacadată și monotonă a cuvintelor, întâlnită în leziuni extrapiramidale. [Pr.: *-di-ar-*] — Din fr. **bradyarthrie.**

BRADICÁRDIC, -Ă, *bradicardici, -ce,* adj. (Med.) De bradicardie. — Din fr. **bradycardique.**

BRADICARDÍE s.f. Rărire normală sau patologică (sub 60 de pulsații) a ritmului cardiac. — Din fr. **bradycardie.**

BRADICHINEZÍE s.f. **1.** (Psih.) Încetinire generală a ritmului activității motrice. **2.** (Med.) Bradichinezie (**1**) a astronauților în timpul zborului cosmic datorată imponderabilității. [Scris și: *bradikinezie*] — Din fr. **bradykinésie.**

BRADIFAZÍE s.f. Faptul de a vorbi cu o încetineală anormală. — Din fr. **bradyphasie.**

BRADILALÍE s.f. Încetinire anormală a ritmului vorbirii. — Din fr. **bradylalie.**

BRADIPEPSÍE s.f. Digestie înceată. — Din fr. **bradypepsie.**

BRADIPSIHÍE s.f. Ritm lent de desfășurare a proceselor psihice. — Din fr. **bradypsychie.**

BRADT s.n. Semifabricat obținut prin tocarea fină a cărnii proaspete de vită, folosit la fabricarea salamurilor. [Pr.: *brat*] — Cuv. engl.

BRAGAGERÍE, *bragagerii,* s.f. (Înv.) Loc unde se prepară sau se vinde bragă. — **Bragagiu** + suf. *-ărie.*

BRAGAGÍU, *bragagii,* s.m. (Înv.) Persoană care face sau vinde bragă. — **Bragă** + suf. *-agiu.*

BRÁGĂ, (**2**) *brăgi,* s.f. **1.** Băutură răcoritoare cu gust acrișor și miros specific, preparată din făină de mei, de porumb sau de secară fiartă și fermentată, sau din bucățele de pâine fermentate în apă. ✧ Expr. (Fam.) *Ieftin ca braga* = foarte ieftin. **2.** Porție de bragă (**1**). — Din rus. **braga.**

BRÁGHINĂ s.f. Soi autohton de viță-de-vie, cu boabe rare, roșii, care se coc devreme. — Et. nec.

BRÁHĂ s.f. **1.** Orz măcinat, întrebuințat la fabricarea berii. **2.** Reziduu rămas după fabricarea rachiului. — Din ucr. **braha.**

BRAHIÁL, -Ă, *brahiali, -e,* adj. Care aparține brațelor, privitor la brațe. *Mușchi brahiali*. [Pr.: *-hi-al*] — Din fr. **brachial,** lat. **brachialis.**

BRAHICEFÁL, -Ă, *brahicefali, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. Craniu cu diametrele longitudinal și transversal aproape egale. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care are un brahicefal (**1**). — Din fr. **brachycéphale.**

BRAHICEFALÍE s.f. Însușirea de a fi brahicefal. — Din fr. **brachycéphalie.**

BRAHILOGÍE s.f. Tip de elipsă care constă în evitarea repetării unui element al frazei exprimat anterior. — După fr. **brachyologie.**

BRAHIOPÓD, *brahiopode,* s.n. (La pl.) Clasă de nevertebrate marine cu cochilie bivalvă și cu două brațe pe laturile gurii *(Brachiopoda)*; (și la sg.) animal din această clasă. [Pr.: *-hi-o-*] — Din fr. **brachyopode.**

BRÁHMA n.pr. f. Rasă de găini grele (3,5–5,5 kg), originară din Asia, crescută în special pentru producția de carne. — Din n. pr. **Brahma**[putra].

BRAHMÁN, -Ă, *brahmani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Membru al castei sacerdotale, considerată cea mai înaltă dintre cele patru caste indiene; preot al lui Brahma. **2.** Adj. Brahmanic. — Din fr. **brahmane.**

BRAHMÁNIC, -Ă, *brahmanici, -ce*, adj. De brahmani (**1**), privitor la brahmani sau la brahmanism; brahman (**2**). — Din fr. **brahmanique.**

BRAHMANÍSM s.n. Religie antică indiană întemeiată pe Vede, al cărei zeu suprem era Brahma. — Din fr. **brahmanisme.**

BRAIN DRAIN s.n. Emigrare în masă a savanților europeni în SUA și Canada. ✦ P. gener. Fenomen de atragere a specialiștilor din țările în curs de dezvoltare în cele industrializate. ✦ Export de inteligență. [Pr.: *bréĭndreĭn*] — Cuv. engl.

BRAINSTORMING s.n. Tehnică pentru stimularea în grup a gândirii creatoare a indivizilor, bazată pe emiterea liberă de idei pentru rezolvarea unei probleme. [Pr.: *bréĭnstorming*] — Cuv. engl.

BRAIȘVÁNȚ s.n. Blană mătăsoasă de calitate superioară obținută prin sacrificarea mielului înainte de naștere. — Din germ. **Breitschwanz.**

BRÁMĂ, *brame*, s.f. Semifabricat obținut prin laminarea lingourilor de oțel, cu secțiunea dreptunghiulară sau pătrată, cu muchii rotunjite și cu suprafața striată sau punctată. — Din fr. **brame.**

BRÁMBURA adv. (Fam.) Fără rost, fără căpătâi; de-a valma, în dezordine. — Et. nec.

BRAMBUREÁLĂ, *brambureli,* s.f. (Fam.) Acțiunea de *a (se) bramburi*; dezordine, debandadă; bramburire. — **Bramburi** + suf. *-eală.*

BRAMBURÍ, *bramburesc,* vb. IV. (Fam.) **1.** Tranz. A pune în dezordine, de-a valma, a încurca. **2.** Refl. A umbla fără rost, de colo-colo. — Din **brambura.**

BRAMBURÍRE s.f. (Fam.) Acțiunea de *a (se) bramburi*. — V. **bramburi.**

BRAMBURÍT, -Ă, *bramburiți, -te,* adj. (Fam.) **1.** (Despre oameni) Zăpăcit. **2.** (Despre obiecte) Care se află în dezordine. — V. **bramburi.**

BRANCÁRDĂ, *brancarde,* s.f. Targă pentru transportat răniții sau bolnavii, formată de obicei dintr-o pânză întinsă, fixată de două bare de lemn sau de metal. — Din fr. **brancard.**

BRANCARDÍER, -Ă, *brancardieri, -e,* s.m. și f. Persoană care poartă brancarda; ostaș care ridică și transportă răniții cu brancarda, pe câmpul de luptă. [Pr.: *-di-er*] — Din fr. **brancardier.**

BRÁNCHIPUS s.m. Crustaceu inferior din ordinul branhiopodelor, cu corpul gol, transparent, cu picioarele lățite, întâlnit în bălțile temporare *(Branchipus stagnalis)*. [Pr.: *branhi-*] — Din lat. **branchipus.**

BRANCIÓG, *brancioguri,* s.n. (Reg.) Pământ calcaros, pietros, cu fertilitate slabă sau mijlocie. — Et. nec.

BRAND[1], *branduri,* s.n. (Mil.) Aruncător de mine; *p. ext.* proiectil de aruncător de mine. — Din n. pr. **Brandt.**

BRAND[2], *branduri,* s.n. Marcă de produs a unei firme renumite. [Pr.: *brend*] — Cuv. engl.

BRANDENBÚRG, *brandenburguri,* s.n. Șnur sau găitan care se coase în rânduri paralele, ca podoabă, pe pieptul unor haine (în dreptul butonierelor). — Din fr. **brandenbourg.**

BRANDY, (**2**) *brandy-uri,* s.n. **1.** Coniac. **2.** Sort sau porție de brandy (**1**). [Pr.: *bréndi*] — Cuv. engl.

BRANHIÁL, -Ă, *branhiali, -e,* adj. (Biol.) De branhie. [Pr.: *-hi-al*] — Din fr. **branchial.**

BRÁNHIE, *branhii,* s.f. Organ de respirație, extern sau intern, prezent la majoritatea animalelor acvatice (pești, raci etc.). — Din fr. **branchie,** lat. **branchia.**

BRANHIOPÓD, *branhiopode,* s.n. (La pl.) Ordin de crustacee de apă dulce, cu corpul segmentat și cu apendice toracice prevăzute cu o excrescență, care servește la respirație *(Branchiopoda)*; (și la sg.) animal din acest ordin. [Pr.: *-hi-o-*] — Din fr. **branchiopode.**

BRANHIOZÁUR, *branhiozauri,* s.m. Gen de amfibieni din carboniferul superior, asemănător cu salamandra, care trăia în mlaștini. [Pr.: *-hi-o-*] — Din germ. **Branchiosaurus.**

BRÁNIȘTE, *braniști,* s.f. **1.** Pădure rară sau parte de pădure cu arbori bătrâni în care este interzisă tăierea lemnelor; *p. gener.* pădure. **2.** (Înv.) Moșie domnească folosită ca pășune și fâneață. — Din bg. **branište.**

BRANȘÁ, *branșez,* vb. I. Tranz. A face un branșament sau un racord electric. — Din fr. **brancher.**

BRANȘAMÉNT, *branșamente,* s.n. Legătură între o conductă principală a unei rețele de distribuție (de energie electrică, de apă, de gaze etc.) și una secundară, care servește la alimentarea unui consumator. — Din fr. **branchement.**

BRÁNȘĂ, *branșe,* s.f. Ramură, specialitate, domeniu de activitate (în meserii, negoț etc.). ✧ Loc. adj. *De branșă* = de meserie; specialist. — Din fr. **branche.**

BRANȚ, *branțuri,* s.n. Bucată de piele, de carton sau de plută care se aplică în interiorul încălțămintei, peste talpa propriu-zisă. — Cf. germ. B r a n d s h o h l e.

BRAS s.n. Stil de înot, în care înotătorul, în poziție ventrală, execută simultan cu mâinile și cu picioarele mișcări largi, simetrice, sub nivelul apei. — Din fr. **brasse.**

BRASÁJ s.n. **1.** Amestecare cu aer a vaporilor sau a picăturilor unui combustibil lichid înainte de introducerea lui în cilindrul motorului. **2.** Amestecare a făinii de malț cu apă caldă pentru a se obține mustul de bere. — Din fr. **brassage.**

BRASÁRDĂ, *brasarde,* s.f. **1.** Fâșie de pânză sau de stofă care se trece în jurul brațului indicând calitatea unei persoane sau în semn de doliu; banderolă. **2.** Parte a armurii care protejează brațul. — Din fr. **brassard.**

BRASERÍE, *braserii,* s.f. Local în care se servesc preparate culinare, specialități de patiserie și de cofetărie, băuturi alcoolice (fine) și răcoritoare, cafea etc. ✦ Berărie. — Din fr. **brasserie.**

BRASIÉRĂ, *brasiere,* s.f. Obiect de lenjerie de copil sau de femeie, fără mâneci, care acoperă pieptul. [Pr.: *-si-e-*] — Din fr. **brassière.**

BRASÍST, -Ă, *brasiști, -ste,* s.m. și f. Înotător sportiv specialist în stilul bras. — **Bras** + suf. *-ist*.

BRAȘOÁVĂ, *brașoave,* s.f. (Fam.) Minciună, palavră. — Din n.pr. **Brașov.**

BRAȘOVEÁN, -Ă, *brașoveni, -e,* adj., s.m. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Brașov. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Brașov ori brașovenilor (**1**), referitor la municipiul sau județul Brașov ori la brașoveni. **3.** S.m. (Înv.) Negustor care vindea mărfuri din Brașov. — **Brașov** (n. pr.) + suf. *-ean*.

BRAȘOVEÁNCĂ, *brașovence,* s.f. **1.** Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Brașov. **2.** Ladă de zestre. **3.** Căruță sau trăsură mare cu coviltir. — **Brașovean** + suf. *-că.*

BRAȘOVENÍE, *brașovenii,* s.f. (Înv.) Marfă de Brașov; prăvălie unde se vindea astfel de marfă. — **Brașovean** + suf. *-ie.*

BRAȚ, *brațe,* s.n. **1.** Segment al membrului superior cuprins între cot și umăr; partea de la umăr până la încheietura mâinii; *p. ext.* membrul superior al corpului omenesc. ✧ Loc. adv. *În brațe* = cu brațele petrecute în jurul corpului cuiva (spre a-l strânge la piept sau spre a-l purta pe sus). *(Braț) la braț* (sau *de braț)* = cu brațul trecut pe sub brațul altuia. ✧ Expr. *A da* (sau *a oferi, a lua* cuiva) *brațul* = a trece brațul sub brațul cuiva spre a-l conduce sau a fi condus. *A duce* (pe cineva) *de* (sau *la) braț* = a sprijini pe cineva, ducându-l de braț. *(A primi* sau *a aștepta* etc. pe cineva) *cu brațele deschise* = (a primi sau a aștepta etc. pe cineva) cu mare plăcere. *A lua* (pe cineva sau ceva) *în brațe* = a apăra, a susține, a lăuda (pe cineva sau ceva). *A fi brațul (drept al) cuiva* = a fi omul de încredere al cuiva. *A ajunge* (sau *a aduce, a arunca pe cineva) în brațele cuiva* = a ajunge (sau a lăsa pe cineva) la discreția cuiva. **2.** Cantitate care se poate cuprinde și duce în brațe (**1**). *Un braț de fân.* **3.** Fig. (În sintagma) *Brațe de muncă* = muncitori. **4.** Obiect sau parte a unui obiect care seamănă cu brațul (**1**). ✦ Element solid al unui sistem tehnic, solidar sau articulat la un capăt cu sistemul respectiv și care servește la preluarea unei sarcini sau la transmiterea unei mișcări. **5.** Parâmă legată la capătul unei vergi și care servește la manevrarea laterală a acesteia. **6.** Distanța de la un punct fix la linia de acțiune a unei forțe. **7.** Ramificație a cursului principal al unei ape curgătoare. ✧ *Braț mort* = ramificație părăsită a unei ape, alimentată numai la revărsări. — Lat. **brachium.**

BRAȚÉTĂ s.f. (Fam.; în expr.) *A merge cu cineva* (sau *a lua pe cineva) la brațetă* = a merge cu cineva (sau a lua pe cineva) de braț. — Din it. [a] **bracetto** (modificat după *braț).*

BRAUNÍT s.n. Oxid de mangan cu luciu semimetalic, constituind un important minereu de mangan. — Din fr. **braunite.**

BRAV, -Ă, *bravi, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. Viteaz, curajos, îndrăzneț. **2.** S.m. (Rar) Asasin, tâlhar (aflat de obicei în slujba unui potentat) care teroriza și omora pentru bani; spadasin plătit. — Din fr. **brave,** it. **bravo.**

BRAVÁ[1], *bravez,* vb. I. Tranz. A înfrunta bărbătește, vitejește (o primejdie). ✦ A se expune în mod inutil unei primejdii. — Din fr. **braver.**

BRÁVA[2] interj. v. **bravo.**

BRAVÁDĂ, *bravade,* s.f. Acțiune sau vorbă prin care bravezi pe cineva sau ceva; cutezanță, sfidare. — Din fr. **bravade.**

BRAVÍSSIMO interj. (Fam. și ir.) Exclamație care exprimă o aprobare, o laudă, o apreciere superlativă; excelent, foarte bine, extraordinar. — Din it. **bravissimo.**

BRÁVO interj. Exclamație de aprobare (totală), de laudă sau de apreciere (însoțită de aplauze) ; foarte bine, excelent, minunat. [Var.: (pop.) **bráva**, (înv.) **brávos** interj.] — Din fr., it. **bravo.**

BRÁVOS interj. v. **bravo.**

BRAVÚRĂ, (**2**) *bravuri*, s.f. **1.** Vitejie, curaj, îndrăzneală, bărbăție. **2.** Faptă vitejească, curajoasă; eroism. — Din fr. **bravoure.**

BRÁZDĂ, *brazde,* s.f. **1.** Fâșie îngustă de pământ, tăiată și răsturnată cu plugul; urmă rămasă în pământ după plug; brăzdătură. ✧ Loc. adj. *Din* (sau *de) brazdă* = (despre vite de jug) din dreapta. ✧ Expr. *A da* sau *a aduce* (pe cineva) *pe* (sau *la) brazdă* = a îndrepta pe cineva; a-l face să se acomodeze. *A se da pe brazdă* = a se îndrepta; a se deprinde cu o nouă situație, a se acomoda. **2.** Bucată de pământ înierbată, de formă paralelipipedică, desprinsă de pe terenurile acoperite cu iarbă, care servește la ornarea parcurilor, la protejarea taluzurilor etc. ✧ *Brazdă de udare* = element provizoriu al sistemului de irigație, prin care apa este adusă la rădăcina plantelor. **3.** Rând de iarbă, de grâu etc. cosit; polog[1]. **4.** Strat de legume sau de flori; răzor[1]. **5.** Urmă, dâră, pârtie. ✦ Crestătură. **6.** Fig. Zbârcitură, cută a feței; rid. — Din sl. **brazda.**

BRAZILIÁN, -Ă, *brazilieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Braziliei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Braziliei sau brazilienilor (**1**), referitor la Brazilia ori la brazilieni. [Pr.: *-li-an*] — **Brazilia** (n.pr.) + suf. *-an*.

BRAZILIÁNCĂ, *brazilience,* s.f. Femeie care face parte din populația Braziliei sau care este originară de acolo. [Pr.: *-li-an-*] — **Brazilian** + *suf. -că.*

BRAZÚRĂ, *brazuri,* s.f. Lipitură făcută cu un aliaj al cărui punct de topire este mai înalt de 400°C. — Din fr. **brasure.**

BRĂBÍN, *brăbini,* s.m. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu flori galbene *(Bunias orientalis)*. — Et nec.

BRĂCINÁR, *brăcinare,* s.n. (Pop.) **1.** Șiret, sfoară sau curea cu care se strâng în jurul mijlocului izmenele, ițarii etc.; brâneț. **2.** Vergea de oțel care leagă coarnele plugului, pentru a le întări. — **Brăcină** (reg. „cingătoare" <lat.) + suf. *-ar*.

BRĂCUÍ, *brăcuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A alege bracurile[2]; a da deoparte ceea ce este nefolosit. ✦ A lăsa numai bracurile[2], alegând tot ce a fost mai bun; *p. ext.* a răvăși, a deteriora. — **Brac[2]** + suf. *-ui*.

BRĂCUÍRE, *brăcuiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a brăcui*. — V. **brăcui.**

BRĂCUÍT, -Ă, *brăcuiți, -te,* adj. (Reg.) Care a devenit brac[2]; din care au rămas bracurile[2]. — V. **brăcui.**

BRĂDĂȚÉL, *brădățele,* s.n. (Reg.) Brădet mic, tânăr. — **Brădet** + suf. *-el*.

BRĂDÉT, *brădeturi,* s.n. Pădure de brazi; brădiș. — **Brad** + suf. *-et.*

BRĂDIOÁRĂ, *brădioare,* s.f. (Ornit.) Ieruncă. [Pr.: *-di-oa-*] — **Brad** + suf. *-ioară*.

BRĂDÍȘ, *brădișuri,* s.n. **1.** Brădet. **2.** Numele unor plante erbacee acvatice cu tulpina lungă, subțire și foarte ramificată și cu frunzele în formă de ace *(Ceratophyllum* și *Myriophyllum*). ✦ Porțiune dintr-o apă acoperită cu această plantă. — **Brad** + suf. *-iș*.

BRĂDIȘÓR, *brădișori,* s.m. **1.** Brăduț. **2**. Nume dat unor specii de plante erbacee perene, cu tulpina culcată, acoperită cu frunze mici, aciculare, la subsuoara cărora se găsesc sporangi cu spori, răspândite în pădurile montane; pedicuță. — **Brad** + suf. *-ișor.*

BRĂDÚI, *brădui,* s.m. (Reg.) Brăduț. — **Brad** + suf. *-ui*.

BRĂDULÉȚ, *brăduleți,* s.m. **1.** Brăduț. **2.** Nume dat unui motiv de broderie care imită frunzele de brad (**1**). — **Brad** + suf. *-uleț*.

BRĂDÚȚ, *brăduți,* s.m. Diminutiv al lui *brad*; brădișor, bräduleț, brădui. — **Brad** + suf. *-uț*.

BRĂHNÍ, pers. 3 *brăhnește,* vb. IV. Intranz. (Despre căpriori și căprioare) A scoate un sunet răgușit și sacadat când se simte în pericol. — Din ucr. **brecháty.**

BRĂHNÍT s.n. Faptul de *a brăhni*; sunetul pe care îl scot căpriorii și căprioarele când simt că sunt în pericol. — V. **brăhni.**

BRĂILEÁN, -Ă, *brăileni*, *-e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Brăila. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Brăila ori brăilenilor (**1**), referitor la municipiul sau județul Brăila ori la brăileni. [Pr.: *bră-i-*] — **Brăila** + suf. *-ean*.

BRĂILEÁNCĂ, *brăilence,* s.f. **1.** Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Brăila. **2.** (Art.) Dans popular românesc asemănător cu hora, răspândit în zona Brăilei; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *bră-i-*] — **Brăilean** + suf. *-că*.

BRĂNUÍ, *brănuiesc,* vb. IV. Tranz. A impregna cu grăsimi topite pieile tăbăcite, pentru a le face mai elastice, mai suple, mai rezistente și impermeabile în vederea utilizării lor în scopuri tehnice. — Et. nec.

BRĂȚÁRĂ, *brățări,* s.f. **1.** Podoabă în formă de verigă, făcută din metal prețios sau din alt material și purtată de femei la încheietura mâinii sau pe braț; brățea. **2.** Manșetă brodată la mânecile cămășilor țărănești. **3.** (Tehn.) Piesă de metal alcătuită din una sau mai multe bucăți, care se strânge în jurul altor piese pentru a le asambla. ✦ Cerc de metal care servește la fixarea pe zid a tuburilor, a burlanelor sau a cablurilor. **4.** (Arhit.) Inel de metal care strânge o coloană; ornament ieșit în relief cu asemenea formă. — Lat. **brachiale.**

BRĂȚEÁ, *brățele,* s.f. (Reg.) Brățară (**1**). — Refăcut din pl. **brățale** (ieșit din uz < *brățară).*

BRĂȚIȘÓR, *brățișoare,* s.n. Diminutiv al lui *braț*. — **Braț** + suf. *-ișor*.

BRĂZDÁ, *brăzdez,* vb. I. Tranz., absol. și refl. **1.** Tranz. și absol. A trage brazde (**1**) cu plugul; a brăzdui. **2.** Tranz. și absol. (Despre roți, corăbii etc.) A lăsa urmă, dâră. **3.** Tranz. și refl. Fig. (Despre fața omului) A (se) zbârci, a (se) cuta, a (se) rida. **4.** Tranz. Fig. (Despre ape curgătoare, forme de relief etc.) A străbate dintr-o parte în alta, de la un capăt la altul o regiune, o țară. — Din **brazdă.**

BRĂZDÁR, *brăzdare,* s.n. **1.** Parte componentă a plugului, care taie brazda (**1**) în plan orizontal. **2.** Parte constitutivă la mașinile de semănat, care introduce semințele în pământ. — **Brazdă** + suf. *-ar*.

BRĂZDÁT, -Ă, *brăzdați, -te,* adj. **1.** Acoperit sau străbătut de brazde (**1**). **2.** Fig. (Despre fața omului) Cu cute, cu zbârcituri; zbârcit, ridat, cutat. — V. **brăzda.**

BRĂZDĂTÚRĂ, *brăzdături*, s.f. (Rar) Brazdă (**1**). — **Brazdă** + suf. *-ătură*.

BRĂZDUÍ, *brăzduiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A brăzda (**1**). — **Brazdă** + suf. *-ui*.

BRĂZDUÍRE, *brăzduiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a brăzdui* și rezultatul ei. — V. **brăzdui.**

BRẮGLĂ, *brâgle,* s.f. Parte mobilă la războiul de țesut, care susține spata. — Et. nec.

BRÂNÁCI, *brânace,* s.n. (Reg.) Cingătoare. — **Brână** + suf. *-aci.*

BRẤNĂ s.f. v. **brâu.**

BRÂNCĂ[1], (3, 4) *brânci,* s.f. **1.** Boală contagioasă, specifică porcilor, caracterizată prin lipsa poftei de mâncare și prin apariția unor pete violacee. **2.** (Pop.) Erizipel. **3.** Plantă erbacee fără frunze, cu flori verzui sau alburii grupate în formă de spic, folosită în medicina veterinară *(Salicornia herbacea)*. ✧ Compuse: *brânca-porcului* = **a)** plantă erbacee cu tulpina și frunzele acoperite cu peri moi *(Scrophularia scopolii);* **b)** cinsteț; *brânca-ursului* = **a)** crucea-pământului; **b)** brădișor (**2**). **4.** Ciupercă cu pălăria întinsă și răsfrântă, prevăzută cu peri aspri *(Stereum hirsutum)*. — Et. nec.

BRÂNCĂ[2], *brânci*, s.f. **1.** (Reg.; în limba literară numai în loc. și expr.) Mână (**1**). ✧ Loc. adv. *Pe* (sau *în) brânci* = pe mâini și pe picioare, de-a bușilea, târându-se. ✧ Expr. *A merge* (sau *a se târî) pe brânci* = a merge (sau a se târî) pe mâini și pe picioare, de-a bușilea. *A cădea în* (sau *pe) brânci* = a cădea istovit (de oboseală). *A munci* (sau *a da, a lucra) pe* (sau *în) brânci* = a munci până la istovire. **2.** (Pop.; în forma *brânci)* Împunsătură, ghiont, izbitură. ✧ Expr. *A-i da inima brânci* = a simți un imbold pentru (a face) ceva. **3.** (Reg.) Partea de jos a picioarelor animalelor; labă. [Pl. și: (**2,** n.) *brânciuri*. — Var.: **brấnci** s.m.] — Lat. **branca.**

BRÂNCÍ[1], *brâncesc,* vb. IV. Tranz. și refl. recipr. (Reg.) A (se) îmbrânci. — Din **brâncă[2].**

BRẤNCI[2] s.m. v. **brâncă[2].**

BRÂNCUȘIÁN, -Ă, *brâncușieni, -e,* adj. De Brâncuși, al lui Brâncuși; în maniera lui Brâncuși. [Pr.: *-și-an*] — **Brâncuși** (n. pr.) + suf. *-ian.*

BRÂNCÚȚĂ, *brâncuțe,* s.f. **1.** Plantă erbacee cu tulpina păroasă și cu flori galbene *(Sisymbrium officinale)*. **2.** Plantă erbacee cu flori mici, galbene, folosită în medicină *(Nasturtium palustre)*. — **Brâncă[1]** + suf. *-uță*.

BRÂNDÚȘĂ, *brânduțe,* s.f. **1.** Plantă erbacee cu flori violete în formă de pâlnie, care înflorește primăvara timpuriu *(Crocus heuffelianus)*. **2.** (În sintagma) *Brândușă galbenă* = plantă erbacee perenă cu florile galbene-aurii, ocrotită de lege *(Crocus moesiacus)*. **3.** Plantă veninoasă din familia liliaceelor, cu frunze mari alungite și cu flori roșietice sau liliachii, care înflorește toamna și care este folosită în medicină *(Colchicum autumnale);* floarea-brumei. — Cf. bg. b r e n d u š k a, sb. b r n d u š a.

BRÂNDUȘEÁ, -ÍCĂ, *brândușele,* s.f. Diminutiv al lui *brândușă;* brândușiță. — **Brândușă** + suf. *-ea*. — **Brândușică,** cu schimbare de suf.

BRÂNDUȘÍȚĂ, *brândușițe,* s.f. (Rar) Brândușea. — **Brândușă** + suf. *-iță*.

BRÂNÉȚ, *brânețe,* s.n. **1.** (Pop.) Cingătoare (îngustă și lungă) cu care se încing femeile peste catrință. **2.** Brăcinar. [Var.: **bărnéț** s.n.] — **Brâu** + suf. *-eț*.

BRÂNIȘÓR, *brânișoare,* s.n. (Reg.) Brâuleț (**1**). — **Brână** + suf. *-ișor.*

BRÂNZÁR, *brânzari,* s.m. Persoană care prepară sau vinde brânză. — **Brânză** + suf. *-ar*.

BRẤNZĂ, s.f., (**2**) *brânzeturi,* s.n. **1.** S.f. Produs alimentar obținut prin coagularea și prelucrarea laptelui. ✧ Expr. (Fam.) *A nu fi nicio brânză* (de cineva) = a nu fi bun de nimic. (Fam.) *A nu face nicio brânză* = a nu realiza nimic; a nu fi bun de nimic. (Pop.) *(Ducă-se* sau *du-te* etc.) *opt cu-a brânzei* sau *opt (și) cu-a brânzei nouă*, se zice când scapi (sau dorești să scapi) de o persoană supărătoare. **2.** S.n. Sortiment de brânză (**1**), de cașcaval etc. — Et. nec.

BRÂNZĂREÁSĂ, *brânzărese,* s.f. (Pop.) Femeie care face sau vinde brânză; nevastă de brânzar. — **Brânzar** + suf. *-easă*.

BRÂNZĂRÍE, (**1**) *brânzării,* s.f. (Pop.) **1.** Loc în care se prepară brânza (la stână); prăvălie în care se vinde brânză. **2.** (Rar) Cantitate mare de brânză. — **Brânză** + suf. *-ărie*.

BRÂNZÍ, pers. 3 *brânzește,* vb. IV. Refl. (Despre lapte) A se face brânză, a căpăta aspectul brânzei (stricându-se); a se corăsli. — Din **brânză.**

BRÂNZÍT, -Ă, *brânziți, -te,* adj. (Despre lapte) Care s-a făcut brânză, a căpătat aspectul brânzei (stricându-se). — V. **brânzi.**

BRÂNZOÁICĂ, *brânzoaice,* s.f. **1.** Plăcintă cu brânză făcută din aluat dospit. **2.** Mic calup de brânză proaspătă de vaci. — **Brânză** + suf. *-oaică*.

BRÂNZÓS, -OÁSĂ, *brânzoși, -oase,* adj. Cu multă brânză ✦ Care are aspect de brânză, ca brânza. — **Brânză** + suf. *-os*.

BRẤU, (**I**) *brâie,* (**II**) *brâuri* s.n. **I. 1.** Cingătoare lată de lână, de piele, de mătase etc. pe care o poartă țăranii. ✦ Fâșie de țesătură (de lână), de blană etc. pe care o poartă în jurul mijlocului (sub îmbrăcăminte) unii oameni suferinzi. ✦ Cingătoare

lată pe care o poartă preoții ca semn al unui grad ierarhic sau în timpul slujbei. **2.** Parte a corpului omenesc pe care o încinge brâul (**I 1**); mijloc. **3.** Ornament care înconjoară ușile, ferestrele, fațadele etc. unei case. **4.** Șir, lanț (muntos, deluros etc.). **II**. (Cor.) Brâuleț (**2**). [Var.: (pop.) **brână** s.f.] — Cf. alb. b r e s, b r e z i.

BRÂULÉȚ, *brâulețe,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *brâu;* brâușor, brânișor. **2.** Numele mai multor dansuri populare; melodie după care se execută aceste dansuri; brâu (**II**). [Pr.: *brâ-u-*] — **Brâu** + suf. *-uleț*.

BRÂUȘÓR, *brâușoare,* s.n. Brâuleț (**1**). [Pr.: *brâ-u-*] — **Brâu** + suf. *-ușor*.

BRE interj. **1.** (Fam.) Cuvânt cu care atragem atenția cuiva că ne adresăm lui. **2.** (De obicei repetat) Cuvânt care exprimă mirare. — Din tc. **bre.**

BREÁBĂN, *brebeni,* s.m. (Bot.; reg.) **1.** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu flori roșii reunite în raceme și cu rizon acoperit cu solzi *(Dentaria glandulosa)*. **2.** Brebenel. **3.** Nume dat mai multor specii de anemone. — Et. nec.

BREAKFAST, *breakfasturi,* s.n. Micul dejun. [Pr.: *brécfăst*] — Cuv. engl.

BREÁSLĂ, *bresele,* s.f. **1.** (În Evul Mediu) Asociație de meșteșugari de aceeași branșă, creată pentru apărarea intereselor comune; organizație închisă a meșterilor. **2.** Nume dat organizațiilor profesionale formate din muncitori și patroni în timpul dictaturii regale (1938–1940); corporație. **3.** Meserie; *p. ext.* profesie. **4.** (Înv.) Trupă de soldați recrutată din breslași (**1**) și din diferite categorii ale burgheziei. — Din sl. **bratĭstvo.**

BREAZ, -Ă, *breji, breze,* adj. **1.** (Despre animale) Cu o pată albă în frunte sau cu o dungă albă pe bot. ✧ Expr. *A cunoaște* (pe cineva) *ca pe un cal breaz* = a cunoaște foarte bine (pe cineva). **2.** Fig. (Ir.; despre oameni) Deștept, isteț, grozav. — Din bg. **breaz.**

BREÁZA s.f. art. (În sintagma) *Ca la breaza* = dans popular românesc răspândit în zona subcarpatică munteană și în Sudul Ardealului, cu ritm sincopat; melodie după care se execută acest dans. — Din n. pr. **Breaza.**

BREB, *brebi,* s.m. Animal rozător înrudit cu castorul, care trăia odinioară și în țara noastră *(Castor fiber)*. — Din sl. **bebrŭ.**

BREBENEÁ, *brebenele,* s.f. (Bot.; reg.) Brebenel. — **Breabăn** + suf. *-ea*.

BREBENÉL, *brebenei,* s.m. Numele mai multor specii de plante erbacee, cu flori purpurii, trandafirii, albe sau gălbui, care înfloresc primăvara *(Corydalis);* breabăn (**2**), brebenea. — **Breabăn** + suf. *-el*.

BREBENÓC, *brebenoci,* s.m. (Bot.; reg.) Saschiu. — Din ucr. **bervinok.**

BREC[1], *brecuri,* s.n. Trăsură ușoară cu patru roți, de obicei neacoperită, cu capra înaltă, având două bănci așezate față în față în lungul sau în latul trăsurii. — Din fr., engl. **break.**

BREC[2], (**1**) *brecuri,* s.n. **1.** Comandă dată de către arbitrul unui meci de box atunci când loviturile nu sunt regulamentare și la care boxerii sunt obligați să facă câte un pas înapoi pentru a se distanța unul de altul. **2.** Punct obținut de un jucător de tenis împotriva adversarului său atunci când acesta are serviciul. — Din engl. **break.**

BRÉCIE, *brecii,* s.f. Rocă în alcătuirea căreia intră fragmente de roci colțuroase de dimensiuni mari și ciment de natură sedimentară sau eruptivă. — Din germ. **Breccie**.

BRÉGMĂ, *bregme,* s.f. Punct de întâlnire a oaselor parietale cu osul frontal, ocupat la nou-născut de fontanela anterioară. — Din fr. **bregma.**

BREI, *brei,* s.m. (Bot.) **1.** Mică plantă erbacee cu frunze opuse, flori verzui și fructul capsulă, răspândită în pădurile umbroase *(Mercurialis perennis)*. **2.** Trepădătoare. — Din bg. **brei.**

BRELÁN, *brelanuri,* s.n. (La anumite jocuri de cărți) Grup de trei cărți de aceeași valoare și de culori diferite. — Din fr. **brelan.**

BRELÓC, *brelocuri,* s.n. Mică podoabă sau amuletă care se poartă atârnată la gât, la ceas sau la brățară; mică piesă de care se prind cheile. — Din fr. **breloque.**

BRÉMZĂ, *bremze,* s.f. Plan înclinat cu dispozitiv de frânare pe care circulă vagonetele de mină. — Din germ. **Bremse.**

BRESLÁȘ, *breslași,* s.m. **1.** Membru al unei bresle (**1**). **2.** (Înv. și reg.) Meseriaș; *p. ext.* slujbaș. **3.** (Înv.) Soldat care făcea parte dintr-o breaslă (**4**). — **Breaslă** + suf. *-aș*.

BRÉȘĂ, *breșe,* s.f. **1.** Culoar în barajele sau în obstacolele construite de inamic, în scopul trecerii trupelor. ✦ Spărtură în zidul unei fortificații; străpungere făcută în dispozitivul de luptă al inamicului. **2.** Spărtură într-un gard, într-un zid, într-o îndiguire etc. — Din fr. **brèche.**

BRETEÁ, *bretele,* s.f. **1.** (La pl.) Obiect de îmbrăcăminte (bărbătească) confecționat din două fâșii de elastic, pânză, piele etc. care se trec peste umeri, prinzându-se în față și în spate de pantaloni pentru a-i susține. **2.** Fâșie de pânză, mătase, panglică etc. cu care sunt prevăzute unele obiecte de îmbrăcăminte spre a le susține pe umeri. — Refăcut din pl. **bretele** (<fr. *bretelles)*.

BRETÉLĂ, *bretele,* s.f. Sistem de ramificație de cale ferată așezat între două linii paralele, constituit din două linii diagonale încrucișate, care permite trecerea trenului de pe o linie pe alta în ambele sensuri. — Din fr. **bretelle.**

BRETÉSĂ, *bretese,* s.f. (Înv.) **1.** Lucrare de fortificație medievală care întărea altă fortificație. **2.** Armătură mobilă a coifului care apăra nasul. — Din fr. **bretesse.**

BRETÓN[1], *bretoane,* s.n. Păr lăsat pe frunte și retezat în linie dreaptă. — Din fr. [à la] **bretonne.**

BRETÓN[2], -Ă, *bretoni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Persoană originară sau locuitor din peninsula Bretagne (Franța), făcând parte dintr-o populație descendentă a vechilor celți. **2.** Adj. Care aparține bretonilor[2] (**1**), privitor la bretoni[2]. ✦ (Substantivat, f.) S.f. Limbă celtică vorbită de bretoni[2] (**1**). — Din fr. **breton.**

BRÉVĂ, *breve,* s.f. (Livr.) Scrisoare papală, mai puțin solemnă decât bula. — Din it. **breve.**

BREVÉT, *brevete,* s.n. Document oficial acordat de o autoritate (de stat) prin care se conferă unei persoane o distincție, o calitate în virtutea căreia are anumite drepturi speciale. *Brevet de pilot.* ✧ *Brevet de invenție* = titlu oficial de protecție pentru o invenție (a unui produs, procedeu sau metodă), care conferă titularului său un drept exclusiv de exploatare, pe durata de valabilitate a acestuia; patentă. — Din fr. **brevet.**

BREVETÁ, *brevetez,* vb. I. Tranz. A recunoaște o invenție printr-un brevet; a patenta. — Din fr. **breveter.**

BREVETÁRE, *brevetări,* s.f. Faptul de *a breveta*. — V. **breveta.**

BREVETÁT, -Ă, *brevetați, -te,* adj. (Despre invenții) care a fost recunoscut printr-un brevet; patentat (**1**). — V. **breveta.**

BREVIÁR, *breviare,* s.n. **1.** Lucrare în care sunt expuse sumar noțiuni, date etc. dintr-un anumit domeniu. **2.** Sumar, cuprins. **3.** Carte care cuprinde slujbele și rugăciunile pe care preoții și călugării catolici trebuie să le facă sau să le rostească la anumite ore din zi. [Pr.: *-vi-ar*] — Din fr. **bréviaire,** lat. **breviarium.**

BREVILÍN, -Ă, *brevilini, -e,* s.m. și f., adj. (Tip constituțional uman) caracterizat prin trunchi și membre scurte și groase. — Din fr. **bréviligne.**

BREVILOCVÉNT, -Ă, *brevilocvenți, -te,* adj. (Livr.) Scurt în expunere. — Din it. **breviloquente.**

BREVILOCVÉNȚĂ s.f. (Livr.) Însușirea de a fi brevilocvent. — Din it. **breviloquenza.**

BREZÁ, *brezez,* vb. I. (Reg.) Tranz. **1.** A murdări, a păta. **2.** A astupa cu lut spărturile din pereți înainte de a-i vărui. — Din **breaz.**

BREZÁIE, *brezăi,* s.f. **1.** Joc cu caracter de pantomimă, asemănător cu capra sau cu țurca, aparținând teatrului folcloric, întâlnit mai ales în Muntenia. **2.** Personaj mascat, cu cap de animal sau de pasăre, îmbrăcat cu zeghe, împodobit cu panglici și petice colorate. — Et. nec.

BREZĂTÚRĂ, *brezături,* s.f. (Rar) **1.** Pată albă pe fruntea vitelor. **2.** Pată pe pereții caselor, formată de lutul cu care se astupă crăpăturile înainte de văruit. — **Breza** + suf. *-ătură*.

BRIÁ, *briez,* vb. I. Intranz. (Franțuzism) A se face remarcat prin calități excepționale (mai ales inteligență); a străluci, a se deosebi. [Pr.: *bri-a*] — Din fr. **briller.**

BRIÁNT, -Ă, *brianți, -te,* adj. Strălucitor, sclipitor; strălucit. [Pr.: *bri-ant*] — Din fr. **brillant.**

BRIANTÍNĂ s.f. Produs cosmetic gras, lichid sau de consistența unei paste, care servește pentru a da strălucire părului. [Pr.: *bri-an-*. — Var.: **briliantínă** s.f.] — Din fr. **brillantine.**

BRIÁNȚĂ s.f. (Franțuzism) Strălucire. [Pr.: *bri-an-*] — Din fr. **brillance.**

BRIBÓI, *briboi,* s.m. (Reg.) Plantă erbacee cu tulpina păroasă și cu flori purpurii *(Geranium silvaticum)*. — Et. nec.

BRIC[1], *bricuri,* s.n. Navă cu două catarge, cu pânze pătrate și bompres, uneori și cu motor, folosită în trecut în scopuri militare și comerciale. — Din fr. **brick.**

BRIC[2] adj. invar., s.n. (Franțuzism) **1.** Adj. invar. Cărămiziu. **2.** S.n. Culoare bric (**1**). — Din fr. **brique.**

BRIC-À-BRÁC s.n. (Franțuzism) Magazin de vechituri; vechituri, lucruri fără valoare, uzate și demodate. [Scris și: *bricabrac*] — Din fr. **bric-à-brac.**

BRICEÁG, *bricege,* s.n. Cuțitaș de buzunar cu una sau mai multe lame, care se închid intrând între plăsele; brișcă[1]. — Din tc. **biçak** (influențat de *brici*).

BRICHETÁ, *brichetez,* vb. I. Tranz. A face brichete[2] prin aglomerarea sau presarea materialelor mărunte sau pulverulente. — Din fr. **briqueter.**

BRICHETÁJ s.n. Brichetare. — Din fr. **briquetage.**

BRICHETÁRE, *brichetări,* s.f. Acțiunea de *a bricheta*; brichetaj. — V. **bricheta.**

BRICHÉTĂ[1], *brichete,* s.f. Mic aparat (de buzunar) pentru aprins (țigările). — Din fr. **briquet.**

BRICHÉTĂ[2], *brichete,* s.f. **1.** Produs obținut prin brichetarea materialului mărunt sau pulverulent, în forme geometrice regulate (paralelipipedice, ovoidale etc.), în vederea transportului, a folosirii sau a prelucrării lui ulterioare. **2.** (În sintagma) *Brichetă furajeră* = furaj combinat, în stare presată, folosit pentru hrana cabalinelor, bovinelor și ovinelor. — Din fr. **briquette.**

BRICI, *brice,* s.n. Instrument de bărbierit, cu lamă de oțel și cu mâner. [Pl. și: *briciuri*] — Din sl. **brićĭ.**

BRICOLÁ, *bricolez,* vb. I. Tranz. A face mici reparații, lucrări de amenajare într-o gospodărie. ✦ A repara provizoriu. — Din fr. **bricoler.**

BRICOLÁJ, *bricolaje,* s.n. **1.** Reparație provizorie; retuș. **2.** Treburi mărunte. — Din fr. **bricolage.**

BRICÓLĂ, *bricole,* s.f. Mașină de război asemănătoare cu balista, folosită mai ales în Evul Mediu. — Din fr. **bricole,** it. **briccola.**

BRÍDĂ, *bride,* s.f. **1.** Gaică prin care se petrece cordonul sau cu care se încheie o copcă. **2.** Piesă metalică în formă de „U”, care face legătura între arcuri și osii. ✦ Piesă metalică în forma unei coroane circulare, care se aplică pe tuburi, pentru îmbinarea lor. **3.** (Med.) Aderență (**1**). — Din fr. **bride.**

BRIDGE, (**2**) *bridge-uri,* s.n. **1.** Numele unui joc de cărți. **2.** Partidă de bridge (**1**). [Pr.: *brig*] — Din fr., engl. **bridge.**

BRIDGÍST, -Ă, *bridgiști, -ste,* s.m. și f. Jucător de bridge. [Pr.: *brigist*] — **Bridge** + suf. *-ist.*

BRÍE[1]**,** *brii,* s.f. Plantă erbacee aromatică cu frunze ascuțite, cu flori albe și cu fructe aproape cilindrice *(Meum athamanticum)*. — Et nec.

BRIE[2] s.n. Sortiment de brânză franțuzească. [Pr.: *bri*]. — Cuv. fr.

BRIEFING, *briefinguri,* s.n. Scurtă întrunire în care se dau informații sau instrucțiuni, se prezintă un raport etc. [Pr.: *brífing*] — Cuv. engl.

BRIGÁDĂ, *brigăzi,* s.f. **1.** Unitate militară superioară regimentului și inferioară diviziei. **2.** Formație (stabilă) de lucru, compusă din muncitori organizați adesea pe echipe și pe schimburi sau pe faze de operație, în vederea îndeplinirii unei sarcini de producție. **3.** (În sintagma) *Brigadă silvică* = subunitate silvică formată din unul sau din mai multe cantoane și condusă de un brigadier silvic. **4.** (Ieșit din uz; în sintagma) *Brigadă artistică* = colectiv în cadrul mișcării artistice de amatori, care prezenta programe artistice (scurte) inspirate din viața colectivului din care făcea parte. — Din fr. **brigade,** rus. **brigada.**

BRIGADIÉR, -Ă, *brigadieri*, *-e,* s.m. și f. **1.** Persoană care face parte dintr-o brigadă (**2**). **2.** Tehnician din administrația pădurilor, care conduce o brigadă silvică. **3.** (Înv.) General de brigadă (**1**). ✦ Caporal de artilerie sau de cavalerie. [Pr.: *-di-er*] — Din fr. **brigadier.**

BRIGÁND, *briganzi,* s.m. (Franțuzism) Tâlhar de drumul mare. — Din fr. **brigand.**

BRIGANDÁJ, *brigandaje,* s.n. (Franțuzism) Tâlhărie la drumul mare. — Din fr. **brigandage.**

BRIGANTÍNĂ, *brigantine,* s.f. Navă cu pânze de dimensiuni mici, cu două catarge. ✦ Pânză de corabie de formă trapezoidală, fixată de catargul acestei nave. — Din fr. **brigantin**(**e**).

BRIGHIDÁU, *brighidaie,* s.n. (Reg.) Bătător[1] (**2**). — Cf. magh. f e r g e t y ü „roată”.

BRILĂNȚÉL, *brilănțele,* s.n. Diminutiv al lui *briliant*. — **Briliant** + suf. *-el.*

BRILIÁNT, *briliante,* s.n. **1.** Diamant șlefuit în dublă piramidă cu numeroase fațete pentru accentuarea reflexului luminii, folosit ca piatră prețioasă, montat în bijuterii. **2.** Numele celui mai mic corp de literă tipografică. [Pr.: *-li-ant*] — Din fr. **brillant,** rus. **bril'ant.**

BRILIANTÍN, -Ă, *briliantini, -e,* adj. (Înv.) Care strălucește ca briliantul (**1**). [Pr.: *-li-an-*] — Din **briliant.**

BRILIANTÍNĂ s.f. v. **briantină.**

BRÍO s.n. (În loc. adv.) *Cu brio* = **a)** cu multă însuflețire, vioi; **b)** în mod remarcabil, strălucit, excepțional. — Din it., fr. **brio.**

BRIOÁLĂ, *brioale,* s.f. Plantă erbacee aromatică din familia umbeliferelor, cu flori roșietice, răspândită în regiunea alpină *(Ligusticum mutellina)*. [Pr.: *bri-oa-*] — Et. nec.

BRIOFÍTĂ, *briofite,* s.f. (La pl.) Încrengătură de plante cu corpul redus la un tal sau diferențiat în tulpini și frunze cu structură foarte simplă, răspândite de obicei în locuri umede; (și la sg.) plantă care face parte din această încrengătură. [Pr.: *bri-o-*] — Din fr. **bryophyte.**

BRIÓȘĂ, *brioșe,* s.f. Produs de patiserie, preparat prin coacerea în forme mici, rotunde și ondulate, a unui aluat de cozonac. [Pr.: *bri-o-*] — Din fr. **brioche.**

BRIOZOÁR, *briozoare,* s.n. (La pl.) Clasă de nevertebrate mici, marine sau de apă dulce, care trăiesc fixate pe fundul apei sau pe obiecte din apă, alcătuind colonii cu aspect de mușchi *(Bryozoa)*; (și la sg.) animal din această clasă [Pr.: *bri-o-zo-ar*] — Din fr. **bryozoaire.**

BRÍPTĂ, *bripte,* s.f. (Reg.) Cuțit sau briceag primitiv, cu mâner de lemn. ✧ Expr. *A lua* (pe cineva) *la briptă* = a bate (pe cineva). — Din sb. **britva,** ucr. **brytva.**

BRÍSTOL s.n. Hârtie albă, groasă, de calitate foarte bună, din care se fac coperțile de cărți și cărțile de vizită; *p. ext.* carte de vizită. — Din fr. **bristol.**

BRIȘCÁR, *brișcari,* s.m. Fabricant, negustor sau proprietar de briști; vizitiu la o brișcă[2]. — **Brișcă**[2] + suf. *-ar.*

BRÍȘCĂ[1]**,** *briște,* s.f. (Reg.) Briceag. [Pl. și: *briști*] — Din magh. **bicska** (influențat de *brici* și *briceag).*

BRÍȘCĂ[2]**,** *briști,* s.f. Trăsurică ușoară, neacoperită, cu două roți, trasă de obicei de un singur cal; cabrioletă, șaretă. — Din rus. **bricika.**

BRIȘCULÍȚĂ, *brișculițe,* s.f. Diminutiv al lui *brișcă*[2]*;* brișcuță[2]. — **Brișcă**[2] + suf. *-uliță.*

BRIȘCÚȚĂ[1]**,** *brișcuțe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *brișcă*[1]. — **Brișcă**[1] + suf. *-uță.*

BRIȘCÚȚĂ[2]**,** *brișcuțe*, s.f. Brișculiță. — **Brișcă**[2] + suf. *-uță.*

BRITÁN, *britani,* s.m. (La pl.) Triburi celtice, constituind până la cucerirea anglo-saxonă (sec. V–VI) populația Britaniei; (și la sg.) persoană care făcea parte din aceste triburi. — Din lat. **Britanni.**

BRITÁNIC, -Ă, *britanici, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Marii Britanii; *p. restr.* englez. **2.** Adj. Care aparține Marii Britanii sau britanicilor (**1**), privitor la Marea Britanie ori la britanici; *p. restr.* englez. — Din fr. **britannique.**

BRIZÁNT, -Ă, *brizanți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre explozive) A cărui combustie este atât de rapidă, încât suflul gazelor produse poate distruge corpurile înconjurătoare; (despre bombe) care conține un astfel de exploziv. **2.** S.m. Val care se sparge cu putere, producând spumă și care semnalează adâncimea redusă a apei sau prezența unui banc de nisip ori de pietriș. — Din fr. **brisant.**

BRIZÁNȚĂ s.f. Proprietate a unui exploziv de a fi brizant. — Din fr. **brisance.**

BRÍZĂ, *brize,* s.f. Vânt ușor care suflă regulat la țărmul mării, în timpul zilei de la mare spre uscat, iar în timpul nopții de la uscat spre mare; *p. ext.* adiere, boare. — Din fr. **brise.**

BRIZBÍZ, *brizbizuri,* s.n. Perdeluță (transparentă) care acoperă numai partea de jos a ferestrei. ✦ (La pl.) Volănașe, panglicuțe, dantele și alte artificii vestimentare femeiești. [Pl. și : *brizbize*] — Din fr. **brise-brise.**

BRIZÚRĂ, *brizuri,* s.f. Sfărâmătură (a unui obiect, a unui aliment). — Din fr. **brisure.**

BROÁJBĂ, *broajbe,* s.f. (Bot.; reg.) Nap. — Din sb. **broskva** „gulie”.

BROÁSCĂ, *broaște,* s.f. **I.** Nume dat mai multor animale amfibii din clasa batracienilor, fără coadă, cu picioarele dinapoi mai lungi, adaptate pentru sărit, cu gura largă și ochii bulbucați. ✧ *Broască râioasă* = gen de broaște cu pielea acoperită de negi, din care, în caz de primejdie, se elimină un lichid iritant. ✧ Expr. *Ochi de broască* = ochi bulbucați. ✧ Compus: *broască-țestoasă* = nume dat mai multor specii de reptile cu corpul închis într-o carapace osoasă, dintre care unele trăiesc pe uscat *(Testudo graeca* și *hermanni)*, iar altele în apă *(Emys orbicularis)*. **II. 1.** Compus: *broasca-apei* = plantă erbacee acvatică cu frunze lucioase, cufundate în apă, și cu flori verzui *(Potamogeton lucens)*. **2.** Plantă arborescentă exotică cu flori mari, galbene și cu frunze groase, cultivată ca plantă de ornament *(Opuntia ficus indica)*. **III.** Mecanism montat la o ușă, la un sertar etc., pentru a le încuia cu ajutorul unei chei. — Lat. ***brosca.**

BROÁTEC, *broateci,* s.m. Animal amfibiu înrudit cu broasca, de culoare verde, cu pernițe vâscoase la vârfurile degetelor; buratic, brotac, brotan *(Hyla arborea)*. — Lat. **brotachus.**

BROBOÁDĂ, *broboade,* s.f. Basma mare și groasă (de lână), purtată de femei pe cap sau pe umeri. — Cf. bg. p o d b r a d k a.

BROBOÁNĂ, *broboane,* s.f. **1.** Picătură mare (de sudoare). **2.** (Pop.) Bubuliță, zgrăbunță. — Cf. bg. b r ă b o n k a.

BROBONÁ vb. I v. **broboni.**

BROBONÍ, *brobonesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) acoperi cu broboane. [Var.: **brobonÁ** vb. I] — Din **broboană.**

BROCÁRT, (**2**) *brocarturi,* s.n. **1.** Țesătură de mătase de calitate superioară, înflorată sau ornamentată cu fire de aur ori de argint; frenghie. **2.** Sortiment dintr-o astfel de țesătură. [Var.: **brocát** s.n.] — Din fr. **brocart.**

BROCÁT s.n. v. **brocart.**

BRÓCCOLI s.m. Varietate de conopidă, cu inflorescență mai laxă, de culoare verde. — Din it. **broccoli.**

BRODÁ, *brodez,* vb. I. Tranz. A coase o broderie pe un material textil. ✦ Fig. A dezvolta o întâmplare, o povestire, adăugând detalii imaginare; a născoci. — Din fr. **broder.**

BRODÁRE, *brodări,* s.f. Acțiunea de *a broda.* — V. **broda.**

BRODÁT[1] s.n. Faptul de *a broda*. — V. **broda.**

BRODÁT[2]**, -Ă,** *brodați, -te,* adj. (Despre materiale textile) Împodobit cu broderii. — V. **broda.**

BRODEÁLĂ, *brodeli,* s.f. (Pop. și fam.) Faptul de a o brodi, de a o nimeri; nimereală. ✧ Loc. adv. *La brodeală* = la nimereală, la întâmplare; întâmplător. — **Brodi** + suf. *-eală.*

BRODERÍE, *broderii,* s.f. Cusătură în relief (reprezentând flori sau alte ornamente), executată pe un material textil. ✦ P. gener. Ornamentație fină. ✦ Notă muzicală de ornament folosită într-o compoziție (depărtată de nota muzicală de bază cu un ton sau cu un semiton). — Din fr. **broderie.**

BRODÉZĂ, *brodeze,* s.f. Femeie specializată în coaserea broderiilor. — Din fr. **brodeuse.**

BRODÍ, *brodesc,* vb. IV. (Pop. și fam.) **1.** Tranz. (Adesea ir.) A sfârși cu bine un lucru, a (o) nimeri (adesea din întâmplare). ✧ Loc. adv. *Pe brodite* = la întâmplare, la nimereală. **2.** Refl. A se găsi din întâmplare (undeva); a se nimeri, a se potrivi. — Din sl. **broditi.**

BRÓKER, *brokeri,* s.m. Persoană fizică sau juridică autorizată, care se ocupă, în numele clienților, cu tranzacționarea valorilor mobiliare, a unor mărfuri și servicii, în schimbul unui comision. [Pr.: *-căr*] — Cuv. engl.

BROM s.n. Element chimic lichid, metaloid de culoare roșie-închis, toxic, cu miros neplăcut, pătrunzător, întrebuințat în industria chimică, farmaceutică etc. — Din fr. **brome.**

BROMÁT, *bromați,* s.m. Sare a acidului bromic. — Din fr. **bromate.**

BROMHÍDRIC adj. (În sintagma) *Acid bromhidric* = gaz incolor rezultat din combinarea bromului cu hidrogenul. — Din fr. **bromhydrique.**

BROMHIDRÓZĂ s.f. Transpirație abundentă și urât mirositoare. — Din engl. **bromhydrose.**

BRÓMIC adj. (În sintagma) *Acid bromic* = acid oxigenat al bromului, lichid incolor cu proprietăți oxidante. — Din fr. **bromique.**

BROMÍSM s.n. Intoxicație cu brom sau cu săruri de brom. — Din fr. **bromisme.**

BROMOCÉT s.n. Dezinfectant puternic pentru piele, instrumente chirurgicale etc. — **Brom**[ură de] **cet**[rimoniu].

BROMOFÓRM s.n. Lichid incolor, volatil, dulceag, preparat pe bază de brom și folosit pentru calmarea tusei, a spasmelor și a convulsiilor. — Din fr. **bromo-forme.**

BROMURÁRE s.f. Reacție chimică prin care se introduc atomi de brom în molecula unui compus organic. — Din **brom.**

BROMÚRĂ, *bromuri,* s.f. Sare a acidului bromhidric. — Din fr. **bromure.**

BRONHIÁL, -Ă, *bronhiali, -e,* adj. Care ține de bronhii, privitor la bronhii; bronhic. [Pr.: *-hi-al*] — Din fr. **bronchial.**

BRÓNHIC, -Ă, *bronhici, -ce,* adj. Bronhial. — Din fr. **bronchique.**

BRÓNHIE, *bronhii,* s.f. Fiecare dintre cele două ramificații ale traheii prin care aerul ajunge în plămâni. — Din fr. **bronche**, lat. **bronchia.**

BRONHIÓLĂ, *bronhiole*, s.f. Fiecare dintre ramificațiile bronhiilor care pătrund în profunzimea plămânilor. [Pr.: *-hi-o-*] — Din fr. **bronchiole.**

BRONHOFONÍE s.f. Rezonanță puternică a vocii și a respirației la bolnavii de pneumonie, bronșită, astmă etc. — Din fr. **bronchophonie.**

BRONHOGRAFÍE s.f. Radiografie a bronhiilor cu ajutorul unei substanțe de contrast. — Din fr. **bronchographie.**

BRONHOPNEUMONÍE, *bronhopneumonii,* s.f. Boală care constă în inflamarea bronhiilor, a bronhiolelor și a plămânilor. [Pr.: *-pne-u-*] — Din fr. **broncho-pneumonie.**

BRONHORÉE s.f. Secreție și expectorație abundente, frecvente în astmul bronșic, în bronșita cronică și în alte afecțiuni respiratorii. — Din fr. **bronchorrhée.**

BRONHOSCÓP, *bronhoscoape,* s.n. Instrument medical care servește la efectuarea unei bronhoscopii. — Din fr. **bronchoscope**.

BRONHOSCOPÍE, *bronhoscopii,* s.f. Metodă de examinare vizuală a bronhiilor cu ajutorul bronhoscopului. — Din fr. **bronchoscopie.**

BRONHOSPÁSM, *bronhospasme,* s.n. Contracție, spasm al bronhiilor, provocat de tuse, efort etc. — Din fr.**bronchospasme.**

BRONHOTOMÍE, *bronhotomii,* s.f. Intervenție chirurgicală care constă în secționarea unei bronhii. — Din fr. **bronchotomie.**

BRONȘECTAZÍE, *bronșectazii,* s.f. Dilatare a bronhiilor, ca urmare a afectării acestora, a plămânilor sau a pleurei. — Din fr. **bronchectasie.**

BRONȘÍTĂ, *bronșite,* s.f. Afecțiune a căilor respiratorii care constă în inflamarea mucoasei bronhiilor și care se manifestă prin tuse. — Din fr. **bronchite.**

BRONȘÍTIC, -Ă, *bronșitici, -ce,* adj. Care aparține bronșitei, privitor la bronșită; care suferă de bronșită. — Din fr. **bronchitique.**

BRONTOZÁUR, *brontozauri,* s.m. Gen de reptile uriașe din ordinul dinozaurienilor, cu capul mic, cu gâtul foarte lung, cu picioarele scurte, cilindrice, terminate cu câte cinci degete, care a trăit în era secundară (*Brontosaurus*). — Din germ. **Brontosaurus,** fr. **brontosaure.**

BRONZ, *bronzuri,* s.n. Aliaj de cupru cu staniu, aluminiu, plumb etc., mai dur și mai rezistent decât cuprul, având numeroase întrebuințări tehnice. ✧ *Epoca de bronz* (sau *a bronzului)* = epocă din istoria societății umane care cuprinde, în general, milen. III-II î.H. și se caracterizează prin descoperirea metalelor și a bronzului, diversificarea tipurilor de unelte și adâncirea diferențierilor sociale. ✧ Expr. *Caracter de bronz* = caracter ferm, neclintit. ✦ Obiect de artă făcut din aliajul definit mai sus. ✦ Pigment metalic de culoare galbenă, cu care se vopsește un obiect. ✦ Culoare arămie a pielii în urma expunerii la soare sau la vânt. — Din fr. **bronze.**

BRONZÁ, *bronzez,* vb. I **1.** Tranz. A acoperi un obiect cu un strat de bronz sau de vopsea de bronz. **2**. Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni arămiu, negru la piele, datorită soarelui; a (se) înnegri, a (se) pârli. — Din fr. **bronzer.**

BRONZÁJ, *bronzaje,* s.n. (Rar) Bronzare. — Din fr. **bronzage.**

BRONZÁRE, *bronzări,* s.f. Faptul de *a (se) bronza*. — V. **bronza.**

BRONZÁT, -Ă, *bronzați, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte) Acoperit cu un strat de bronz sau de vopsea de bronz. **2.** (Despre oameni) Cu pielea înnegrită de soare; pârlit[2]. — V. **bronza**. Cf. fr. b r o n z é .

BRONZÍT s.n. Varietate de piroxen și oxid de fier, având culoarea brună-gălbuie, asemănătoare cu a bronzului. — Din fr. **bronzit.**

BROSCÁRIȚĂ, *broscarițe,* s.f. Denumire dată mai multor specii de plante erbacee acvatice cu flori hermafrodite, albe-verzui, dispuse în spice; notătoare *(Potamogeton natans)*. — **Broască** + suf. *-ariță*.

BROSCĂRÉSC, -EÁSCĂ, *broscărești,* adj. (Rar) Al broaștelor (**I**), de broaște; (rar) broștesc. — **Broască** + suf. *-ăresc*.

BROSCĂRÍE, *broscării,* s.f. Loc sau apă (stătătoare) cu multe broaște; mulțime de broaște. — **Broască** + suf. *-ărie.*

BROSCĂRÍȚĂ, *broscărițe,* s.f. Plantă erbacee acvatică cu flori verzui; iarba-șarpelui, limba-apei *(Triglochin palustris)*. — **Broască** + suf. *-ăriță*.

BROSCÓI, *broscoi*, s.m. **1.** Augmentativ al lui *broască* (**I**). **2.** Masculul broaștei (**I**). **3.** (Glumeț) Epitet dat unui copil mic. — **Broască** + suf. *-oi*.

BROSCÚȚ, *broscuți,* s.m. (Rar) Pui (mascul) de broască (**I**). — Din **broscuță** (derivat regresiv).

BROSCÚȚĂ, *broscuțe,* s.f. Diminutiv al lui *broască* (**I**). — **Broască** + suf. *-uță*.

BROȘÁ, *broșez,* vb. I. Tranz. **1**. A lega împreună colile sau foile unei broșuri, ale unei cărți, ale unui caiet etc. (punându-le într-o copertă moale). **2**. A prelucra prin așchiere cu o broșă o piesă de metal, găurind-o sau șănțuind-o. — Din fr. **brocher.**

BROȘÁRE, *broșări,* s.f. Acțiunea de *a broșa;* broșat[1], legat[1]. — V. **broșa.**

BROȘAT[1] s.n. Broșare. — V. **broșa.**

BROȘÁT[2], -Ă, *broșați, -te,* adj. (Despre broșuri, cărți, caiete etc.) Cu colile sau foile așezate și legate împreună (într-o copertă moale). — V. **broșa.**

BRÓȘĂ, *broșe,* s.f. **1.** Bijuterie feminină prevăzută cu un ac, care se poartă prinsă de rochie, de haină etc. **2.** Unealtă de așchiere cu tăișuri multiple, folosită la prelucrarea suprafeței (interioare sau exterioare) a unor piese metalice. — Din fr. **broche.**

BROȘTÉSC, -EÁSCĂ, *broștești,* adj. (Rar.) Broscăresc. — **Broască** + suf. *-esc.*

BROȘÚRĂ, *broșuri,* s.f. Lucrare tipărită sub formă de carte, care cuprinde un număr redus de foi; filadă. ✦ (Înv.) Fasciculă. — Din fr. **brochure.**

BROȘURÍCĂ, *broșurele,* s.f. Diminutiv al lui *broșură*. [Pl. și: *broșurici*] — **Broșură** + suf. *-ică*.

BROTÁC, *brotaci,* s.m. (Zool.) Broatec. — Probabil refăcut din **brotăcel** (după modelul lui *gândac — gândăcel* etc.).

BROTÁN, *brotani,* s.m. (Reg.) Broatec. — **Brot**[ac] + suf. *-an.*

BROTĂCÉL, *brotăcei,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *brotac*; răcănel. **2.** (Ornit.; rar) Florinte. — **Brotac** + suf. *-el.*

BROWNING, *browninguri,* s.n. Revolver cu încărcător automat. [Pr.: *bráŭning*] — Cuv. engl.

BRR interj. **I. 1.** Exclamație pe care o scoate cel căruia îi este frig; bruh. **2.** Exclamație care exprimă spaima. **3.** Exclamație care exprimă dezgustul sau greața. **II.** Exclamație cu care oile sunt îndemnate la mers. **III.** (De obicei repetat) Cuvânt care imită sunetul tobei. — Onomatopee.

BRUCELÓZĂ, *bruceloze,* s.f. Boală infecto-contagioasă a animalelor, transmisibilă la om prin alimentele provenite de la animalele bolnave și care se manifestă prin febră mare, transpirație, mărirea splinei etc. — Din fr. **brucellose.**

BRUCÍNĂ s.f. Alcaloid foarte toxic, extras din nuca vomică, cu proprietăți și utilizări în medicină și în farmacie. — Din fr. **brucine.**

BRÚDINĂ, *brudine,* s.f. (Reg.) Bac[1] (**1**). ✦ Taxă pentru trecerea apei pe un bac[1]. Din sb. **brodina.**

BRÚDIU, -IE, *brudii,* adj. (Reg.) Tânăr, nevârstnic; *p. ext.* fără judecată; brudnic. [Acc. și: *brudíu, -íe*] — Et. nec.

BRÚDNIC, -Ă, *brudnici, -ce,* adj. (Reg.) Brudiu. — **Brud**[iu] + suf. *-nic.*

BRUFT, *brufturi,* s.n. (Reg.) Tencuială aruncată pe perete cu mistria (și neîntinsă). — Et. nec.

BRUFTUÍ, *bruftuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Reg.) A pune cu mistria pe perete un strat de bruft. **2.** Fig. (Fam.) A brusca pe cineva. [Var.: **bruftuluí** vb. IV] — **Bruft** + suf. *-ui*.

BRUFTUIÁLĂ, *bruftuieli,* s.f. (Reg. și fam.) Faptul de *a bruftui*. ✦ Bătaie dată cuiva. [Pr.: *-tu-ia-*. — Var.: **bruftuluiálă** s.f.] — **Bruftui** + suf. *-eală*.

BRUFTUÍRE, *bruftuiri,* s.f. (Reg. și fam.) Acțiunea de *a bruftui*. — V. **bruftui.**

BRUFTULUÍ vb. IV v. **bruftui.**

BRUFTULUIÁLĂ s.f. v. **bruftuială.**

BRUH interj. Brr (**I 1**). — Onomatopee.

BRUIÁ, *bruiez,* vb. I. Tranz. A perturba recepția unor semnale electromagnetice, a unei emisiuni radiofonice. [Pr.: *bru-ia*] — Din fr. **brouiller.**

BRUIÁJ s.n. Faptul de a bruia. [Pr.: *bru-iaj*] — Din fr. **brouillage.**

BRUIÁT, -Ă, *bruiați, -te,* adj. (Despre posturi de radioemisie) Perturbat prin zgomote. [Pr.: *bru-iat*] — V. **bruia.**

BRUIÉRE s.f. Acțiunea de *a bruia*. [Pr.: *bru-ie-*] — V. **bruia.**

BRUIÓN, *bruioane,* s.n. (Livr.) Ciornă, concept. [Pr.: *bru-ion*] — Din fr. **bruillon.**

BRUM s.n. Perturbație care poate să apară într-un sistem de transmisie audio, manifestându-se ca un zgomot de frecvență joasă, suprapus semnalului util. — Din germ. **Brummen.**

BRUMÁ, pers. 3 *brumează,* vb. I. (Rar) **1.** Intranz. A cădea brumă (**1**). **2.** Tranz. și refl. A (se) acoperi cu brumă (**1**) sau cu ceva care seamănă cu bruma. — Din **brumă.**

BRUMÁR[1] s.m. (Pop.) Noiembrie. — **Brumă** + suf. *-ar*.

BRUMÁR[2] s.m. A doua lună (22 octombrie – 21 noiembrie) din calendarul republican francez (folosit în anii 1793–1806). — Din fr. **brumaire.**

BRUMÁT, -Ă, *brumați, -te,* adj. **1.** (Adesea fig.) Acoperit de brumă (**1**). **2.** (Rar) Brumăriu (**1**). **3.** (Despre fructe, *p. ext.* despre plante) Acoperit cu un strat de brumă (**3**). — V. **bruma.**

BRUMÁTIC, -Ă, *brumatici, -ce,* adj. (Rar) Cu brumă; *p. ext.* friguros, geros. — **Brumă** + suf. *-atic.*

BRÚMĂ, *brume,* s.f. **1.** Cristale fine de zăpadă care se formează noaptea (în anotimpurile de tranziție) prin înghețarea vaporilor de apă din atmosferă și care se depun pe plante, pe sol, pe obiecte. **2.** (Pop.) Chiciură. **3.** Strat fin, alburiu, care acoperă unele fructe (sau plante). **4.** Fig. Cantitate mică de... — Lat. **bruma.**

BRUMĂREÁ, *brumărele,* s.f. Numele a două plante erbacee ornamentale cu flori diferit și viu colorate și cu miros plăcut *(Phlox paniculata* și *drummondi).* — **Brumă** + suf. *-ărea*.

BRUMĂRÉL s.m. (Pop.) Octombrie; *p. ext.* sfârșitul lunii septembrie, luna octombrie și începutul lui noiembrie. — **Brumar**[1] + suf. *-el*.

BRUMĂRÍȚĂ, *brumărițe,* s.f. Numele a două specii de păsări sedentare, una de mărimea mierlei, cu gușa albă cu pete brune *(Prunella collaris)*, cealaltă mai mică, cu gușa sură *(Prunella modularis)*. — **Brumă** + suf. *-ăriță*.

BRUMĂRÍU, -ÍE, *brumării,* adj. **1**. De culoarea brumei (**1**), alb-cenușiu, brumat (**2**). **2.** (În sintagmele) *Prune brumării* = soi de prune acoperite cu brumă (**3**). *Oaie brumărie* = varietate de oaie cu lâna pestriță, albă și neagră. ✦ Care aparține acestor oi sau pieilcelelor acestor oi. *Căciulă brumărie*. — **Brumă** + suf. *-ăriu.*

BRUMÓS, -OÁSĂ, *brumoși, -oase,* adj. (Livr.) Cețos, neguros. — Din fr. **brumeux,** lat. **brumosus.**

BRUN, -Ă, *bruni, -e,* adj., s.n. **1**. Adj. Cafeniu-închis. **2.** S.n. Culoare brună (**1**). **3.** (Despre oameni) Care are pielea negricioasă și părul negru; brunet, oacheș. — Din fr. **brun.**

BRUNÁ, *brunez,* vb. I. Tranz. A acoperi pe cale chimică o piesă de oțel sau de cupru cu un strat de oxizi de culoare brună pentru a o feri de coroziune. — Din fr. **brunir.**

BRUNÁJ s.n. Brunare. ✦ (Concr.) Strat protector de oxizi care acoperă unele piese metalice în urma brunării. — **Bruna** + suf. *-aj*.

BRUNÁRE s.f. Acțiunea de *a bruna* și rezultatul ei; brunaj. — V. **bruna.**

BRUNÁT, -Ă, *brunați, -te,* adj. (Despre piese de oțel sau de cupru) Acoperit prin brunare cu un strat protector de oxizi de culoare închisă. — V. **bruna.**

BRUNCH, *brunch-uri,* s.n. Masă luată între micul dejun și prânz. [Pr.: *branč*] — Cuv. engl.

BRUNÉL, (**2**) *bruneluri,* s.n. (Înv.) **1.** Stofă de lână de culoare închisă, din care se confecționează încălțămine. **2.** Sortiment de brunel (**1**). — Din germ. **Brunelle.**

BRUNÉT, -Ă, *bruneți, -te,* adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care are pielea (feței) de culoare negricioasă și părul negru; brun, oacheș. — Din fr. **brunet.**

BRUSC, -Ă, *bruști, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care se produce, se petrece pe neașteptate, subit, dintr-odată. — Din fr. **brusque.**

BRUSCÁ, *bruschez,* vb. I. Tranz. **1**. A trata pe cineva cu asprime, fără menajamente; a repezi; a bruftui. ✦ A se purta violent cu cineva. **2.** A grăbi, a forța desfășurarea unui proces, a unui eveniment. — Din fr. **brusquer.**

BRUSCÁRE s.f. Acțiunea de *a brusca* și rezultatul ei. — V. **brusca.**

BRUSCHÉȚE s.f. Purtare sau atitudine aspră, grosolană, lipsită de menajamente față de cineva. — Din it. **bruschezza.**

BRUSTÁN, *brustani,* s.m. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene dispuse în capitule la vârful tulpinii și cu miros caracteristic plăcut *(Telekia speciosa).* — Cf. b r u s t u r e .

BRÚSTUR s.m. v. **brusture.**

BRÚSTURE, *brusturi,* s.m. Numele mai multor plante erbacee cu frunze foarte mari și late, cu flori purpurii sau violete, dispuse în inflorescențe sferice și țepoase, folosite pentru proprietățile lor medicinale; lipan[2] *(Lappa)*. [Var.: **brústur** s.m.] — Et. nec.

BRUT, -Ă, *bruți, -te,* adj. **1.** (Despre materiale, obiecte etc.) Care se găsește în stare naturală, încă neprelucrat; care nu a fost încă transformat în produs finit. **2.** (Despre greutatea mărfurilor) Care este socotit împreună cu ambalajul, vasul etc. în care se află; din care nu s-a scăzut daraua. **3.** (Despre un venit) Care a fost socotit împreună cu cheltuielile, impozitele etc. aferente. — Din lat. **brutus,** fr. **brut.**

BRUTÁL, -Ă, *brutali, -e,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Lipsit de delicatețe, aspru, dur, violent; grosolan, necioplit. ✦ Care este direct, fără menajamente. *O sinceritate brutală*. — Din fr. **brutal.**

BRUTALITÁTE, *brutalități*, s.f. Fire, purtare, vorbă sau faptă brutală. — Din fr. **brutalité.**

BRUTALIZÁ, *brutalizez,* vb. I. Tranz. A trata pe cineva cu brutalitate; a maltrata. — Din fr. **brutaliser.**

BRUTALIZÁRE, *brutalizări,* s.f. Acțiunea de *a brutaliza.* — V. **brutaliza.**

BRUTÁR, *brutari,* s.m. Persoană care fabrică sau vinde pâine; jimblar. — **Brut** (reg. „pâine neagră") + suf. *-ar*.

BRÚTĂ, *brute,* s.f. Om foarte brutal. — Din fr. **brute.**

BRUTĂREÁSĂ, *brutărese,* s.f. Femeie care fabrică sau vinde pâine; soția brutarului; jimblăreasă. — **Brutar** + suf. *-easă*.

BRUTĂRÍE, (**2**) *brutării,* s.f. **1.** Meseria de brutar. **2.** Clădire în care se fabrică sau se vinde pâine; jimblărie. — **Brutar** + suf. *-ie*.

BRÚTO adv. În total, fără a scădea daraua (dintr-o greutate), cheltuielile, impozitele etc. (dintr-un venit). — Din germ. **Brutto,** it. **brutto.**

BUBALÍNĂ, *bubaline,* s.f. (La pl.) Vite cornute înrudite cu taurinele, cu capul mare, cu coarnele în formă de semilună, cu pielea groasă și cu părul negru; (și la sg.) animal care face parte din această specie. — Din fr. **bubaline.**

BUBÁT, *bubaturi,* s.n. (Pop.) Variolă. — Contaminare între **bubă** și [vărs]**at.**

BUBĂ, *bube,* s.f. **1**. Nume generic dat umflăturilor cu caracter purulent ale țesutului celular de sub piele. ✧ Expr. *A umbla cu cineva ca cu o bubă coaptă* = a menaja pe cineva. (Fam.) *S-a spart buba* = s-a dat totul pe față; s-a dezvăluit totul. ✧ Compuse: (pop.) *bubă-neagră* = dalac; *bube-dulci* = bubulițe dese, de natură infecțioasă, care apar în special la copii, în jurul gurii, pe cap etc.; *buba-mânzului* = gurmă. ✦ (Pop.) Rană. **2.** Fig. (Fam.) Punct slab, parte delicată, dificilă a unei probleme. ✦ Defect, defecțiune (a unui sistem tehnic). — Cf. ucr. b u b a .

BUBERÍC, *buberici,* s.m. Plantă erbacee cu rizom noduros, cu frunze dințate și cu flori brune sau verzi-măslinii *(Scrophularia nodosa)*. — Cf. bg. b u b r e k „rinichi".

BUBÍȚĂ, *bubițe,* s.f. Bubuliță. — **Bubă** + suf. *-iță.*

BUBÓI, *buboaie,* s.n. Augmentativ al lui *bubă*; abces, furuncul. — **Bubă** + suf. *-oi*.

BUBÓN, *buboane,* s.n. Inflamare a ganglionilor limfatici din regiunea inghinală, axilară etc., caracteristică ciumei, scarlatinei, bolilor venerice. — Din fr. **bubon.**

BUBÓNIC, -Ă, *bubonici, -ce,* adj. (În sintagma) *Ciumă* (sau *pestă) bubonică* = ciumă (sau pestă) care se manifestă prin buboane. — Din fr. **bubonique.**

BUBÓS, -OÁSĂ, *buboși, -oase,* adj. **1.** Cu bube, plin de bube; buburos. **2.** (Despre plante, fructe) Plin de umflături, de noduri, de crestături, de excrescențe. — **Bubă** + suf. *-os.*

BUBUÍ, pers. 3 *búbuie,* vb. IV. Intranz. (Despre tunete; *p. ext.* despre arme de foc sau alte surse de zgomot) A produce un zgomot înfundat și puternic, adesea repetat (prin ecou) la intervale scurte. — Formație onomatopeică.

BUBUÍRE, *bubuiri,* s.f. (Rar) Bubuit. — V. **bubui.**

BUBUÍT s.n. Faptul de *a bubui*; zgomot înfundat și puternic produs de tunet, de arme de foc, de explozii etc.; bubuire, bubuitură. — V. **bubui.**

BUBUITÓR, -OÁRE, *bubuitori, -oare,* adj. Care bubuie. [Pr.: *-bu-i-*] — **Bubui** + suf. *-tor.*

BUBUITÚRĂ, *bubuituri,* s.f. Bubuit. [Pr.: *-bu-i-*] — **Bubui** + suf. *-tură.*

BUBULÍȚĂ, *bublițe,* s.f. Diminutiv al lui *bubă*; bubiță. — **Bubă** + suf. *-uliță.*

BUBURÓS, -OÁSĂ, *buburoși, -oase,* adj. Bubos (**1**). — **Bubă** + suf. *-uros.*

BUBURÚZĂ, *buburuze,* s.f. Insectă mică de formă semisferică, cu elitrele roșii pătate cu șapte puncte negre; mămăruță, măriuță (**1**), boul-lui-Dumnezeu, boul-Domnului, boul-popii, paparugă *(Coccinella septempunctata)*. — Et. nec.

BUC[1] s.m. (Reg.; în loc. adv.) *Într-un buc* = imediat, într-o clipă, foarte repede. — Et. nec.

BUC[2], s.n. (**2**) *buci,* s.m., (Reg.) **1.** S.n. Pleavă rămasă după vânturarea semințelor de cânepă sau de in, după măcinarea boabelor de porumb etc. **2.** S.m. (La pl.) Scame rămase de la melițarea și pieptănarea inului și a cânepii. — Cf. alb. b y k.

BUCÁL, -Ă, *bucali, -e,* adj. Care ține de gură, privitor la gură, care se face cu gura, se ia pe gură, oral (**1**). ✧ Loc. adv. *Pe cale bucală* = (despre administrarea medicamentelor) pe gură, oral. — Din fr. **buccal.**

BUCÁTĂ, (**I**) *bucăți,* (**II**) *bucate,* s.f. **I. 1.** Parte tăiată, ruptă, desfăcută dintr-un corp solid, dintr-un întreg; fragment, dărab. ✦ (Determinat prin „de drum", „de cale" sau presupunând această determinare) Distanță, porțiune. ✦ (Determinat prin „de vreme", „de timp" sau presupunând această determinare) Interval, perioadă. ✦ (În limbajul comercial și în cel industrial) Exemplar, piesă, parte unitară dintr-un ansamblu, dintr-o mulțime de obiecte de același fel. ✧ Expr. *A vinde* (sau *a cumpăra) cu bucata* = a vinde (sau a cumpăra) cu amănuntul, în detaliu. *A plăti cu bucata* (sau, rar *bucată)* = a plăti munca după numărul de piese executate; a plăti în acord. *A face ceva din bucăți* = a confecționa, a încropi ceva din părți sau piese care provin din ansambluri diferite. *Om dintr-o bucată* = om integru. **2.** Operă (sau fragment unitar) literară sau muzicală de dimensiuni relativ reduse. **II.** (La pl.) (Feluri de) mâncare. ✧ Expr. *A face (cuiva) bucata* = a face (cuiva) cu intenție un lucru neplăcut, un rău, a-i provoca o încurcătură. ✦ (Pop.) (Recoltă de) grâne, cereale. — Lat. **buccata.**

BÚCĂ, *buci,* s.f. (Pop.) **1.** Fesă. **2.** Obraz (**1**). — Lat. **bucca** „gură".

BUCĂLÁI, -ÁIE, *bucălai, -aie,* adj. Bucălat. — Cf. b u c ă .

BUCĂLÁIE, *bucălăi,* s.f., adj. (Oaie, capră, cățea) cu lâna albă și cu botul și extremitățile membrelor negre sau castaniu-închis. — **Bucă** + **laie.**

BUCĂLÁT, -Ă, *bucălați, -te,* adj. (Care are obrazul) grăsuț, durduliu, bucălai, bucăliu, busnat. — Cf. b u c ă .

BUCĂLÍU, -ÍE, *bucălii,* adj. (Rar) Bucălat. — Contaminare între **bucălat** și **grăsuliu, durduliu.**

BUCĂTÁR, *bucătari,* s.m. Bărbat care are meseria de a găti mâncare. — **Bucată** + suf. *-ar*.

BUCĂTĂREÁSĂ, *bucătărese,* s.f. Femeie care are meseria de a găti mâncare. — **Bucătar** + suf. *-easă*.

BUCĂTĂRÍE, *bucătării,* s.f. **1.** Cameră (sau clădire) în care se gătește mâncarea; cuhnie; *p. ext.* totalitatea obiectelor, a mijloacelor care servesc la gătirea mâncării. ✧ *Bucătărie de campanie* = vehicul prevăzut cu aparatura necesară preparării hranei calde pentru trupele aflate în deplasare. ✦ Fig. (Fam.) Totalitatea accesoriilor sau acțiunilor care servesc la susținerea unei demonstrații, la efectuarea unei lucrări după ce s-a stabilit ideea de bază. **2.** Faptul de a pregăti mâncare; mod specific de a prepara mâncarea. — **Bucătar** + suf. *-ie.*

BUCĂTĂRIOÁRĂ, *bucătărioare,* s.f. Diminutiv al lui *bucătărie* (**1**). [Pr.: *-ri-oa-*] — **Bucătărie** + suf. *-ioară.*

BUCĂTÚRĂ, *bucături,* s.f. (Pop.) Îmbucătură. — Cf. î m b u c ă t u r ă.

BUCĂȚEÁ, *bucățele,* s.f. Bucățică. — **Bucată** + suf. *-ea*.

BUCĂȚÉL, *bucăței,* s.m. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunzele inferioare răsucite în formă de sul și cu flori roșietice sau violacee *(Agrostis canina)*. — Din **bucățea** (prin substituire de suf.).
BUCĂȚELÍ, *bucățelesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A îmbucătăți. — Din **bucățele** (pl. lui *bucățică).*
BUCĂȚÍ, *bucățesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A îmbucătăți. — Din **bucată.**
BUCĂȚÍCĂ, *bucățele,* s.f. Diminutiv al lui *bucată*; bucățea. ✧ Expr. *Bucățică ruptă* (sau *tăiată)* sau *ruptă bucățică*, se spune despre o persoană care seamănă perfect cu unul din membrii familiei sale. ✦ Ceea ce servește (în cantitate mică) de mâncare. ✧ Expr. *A-și da* (sau *a-și lua) bucățica de la gură* = a da din puținul său, a fi foarte darnic sau altruist. *A-i lua* (cuiva) *bucățica din* (sau *de la) gură* = a lipsi (pe cineva) până și de strictul necesar traiului. — **Bucată** + suf. *-ică.*
BUCCINATÓR, *buccinatori,* s.m. Mușchi facial cu ajutorul căruia poate fi expulzat, cu putere, aerul din plămâni. — Din fr. **buccinateur.**
BUCEÁ, *bucele,* s.f. **1.** Manșon de metal montat între două piese; bucșă. ✦ Căptușeală de fontă din interiorul unui butuc de roată (de car, de camion etc.). **2.** Scobitură într-o piesă de lemn, în care se îmbucă proeminența altei piese. — Lat. **buccela** „guriță".
BUCELÁ, *bucelez*, vb. I. Tranz. (Rar) A monta o bucea, a căptuși cu o bucea. — Din **bucea.**
BUCELÁRE, *bucelări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a bucela*. — V. **bucela.**
BUCENTÁUR, *bucentauri,* s.m. Ființă fabuloasă, jumătate om, jumătate taur. [Pr.: *-ta-ur*] — Din fr. **bucentaure.**
BÚCHE, *buchi,* s.f. A doua literă din alfabetul chirilic; *p. gener.* literă; (de obicei la pl.) alfabet; cunoștințe elementare de scris și citit. ✧ Expr. *Buchea cărții* = exact ca în carte; în chip mecanic. *A fi (tot) la buchi* = a fi (tot) începător (la învățătură). *A nu ști buche* = a nu ști nimic (la învățătură). — Din sl. **buky.**
BUCHÉR, *bucheri,* s.m. **1.** Persoană care învață ceva pe dinafară, fără a pricepe ce învață. **2.** (Înv.) Persoană care se află cu învățătura abia la alfabet, care este începător la învățătură. — **Buche** + suf. *-ar*.
BUCHEREÁLĂ s.f. (Fam.) Faptul de a silabisi (un text); *p. ext.* faptul de a învăța ceva pe de rost, în chip mecanic. — **Bucheri** + suf. *-eală.*
BUCHERÉȘTE adv. (Rar) În felul bucherilor, ca bucherii. — **Bucher** + suf. *-ește*.
BUCHERÍ, *bucheresc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A silabisi (un text). — Din **bucher.**
BUCHERÍE s.f. (Rar și fam.) Învățătură elementară de scris și citit. — **Bucher** + suf. *-ie*.
BUCHÉT, *buchete,* s.n. **1.** Mănunchi de flori aranjate (și legate) împreună. ✦ P. gener. Grup de obiecte de același fel puse împreună; grup de compuneri (literare, muzicale) publicate sau executate laolaltă. **2.** Aromă (specifică) a vinurilor de calitate superioară. **3.** Mică plantă erbacee cu flori violete-deschis sau albastre-purpurii *(Geranium pusillum)*. — Din fr. **bouquet.**
BUCHETIÉRĂ, *buchetiere,* s.f. (Înv.) Florăreasă. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **bouquetière.**
BUCHEȚÉL, *buchețele,* s.n. Diminutiv al lui *buchet* (**1**). — **Buchet** + suf. *-el.*
BUCHINÍST, *buchiniști,* s.m. (Livr.) Anticar[2]. — Din fr. **bouquiniste.**
BUCHIRISÍ, *buchirisesc,* vb. IV. Tranz. și intranz. (Rar) A buchisi (**2**). — **Bucher** + suf. *-isi*.
BUCHISÁ vb. I v. **buchisi.**
BUCHISEÁLĂ, *buchiseli,* s.f. (Pop. și fam.) Faptul de *a (se) buchisi*. — **Buchisi** + suf. *-eală*.
BUCHISÍ, *buchisesc*, vb. IV. (Pop. și fam.) **1.** Tranz., intranz. și refl. A face un lucru cu mare caznă și migală, fără spor. **2.** Tranz. și intranz. A citi sau a învăța ceva cu efort și cu migală; a buchirisi. **3.** Tranz. Fig. A bate pe cineva (dându-i pumni, ghionți). [Var.: **buchisá** vb. I] — Cf. b u c h e.
BUCIARDÁ, *buciardez,* vb. I. Tranz. A prelucra cu buciarda piatra de construcție. — Din fr. **boucharder.**
BUCIARDÁRE s.f. Acțiunea de *a buciarda*. — V. **buciarda.**
BUCIARDÁT, -Ă, *buciardați, -te*, adj. (Despre piatra de construcție) Prelucrat cu buciarda. — V. **buciarda.**
BUCIÁRDĂ, *buciarde*, s.f. Ciocan prevăzut pe fețele de izbire cu dinți sau caneluri, folosit pentru a imprima, prin lovire, puncte sau linii regulate pe fața pietrelor de construcție. — Din fr. **boucharde.**
BÚCIN s.n. v. **bucium[1].**
BUCIÚC, *buciucuri*, s.n. (Înv.) Steag turcesc sau tătăresc, alcătuit dintr-o jumătate de coadă albă de cal fixată de o prăjină. — Din tc. **buçuk.**
BÚCIUM[1], *buciume*, s.n. Instrument muzical de suflat în forma unui tub tronconic foarte lung, făcut din coajă de tei, din lemn sau din metal și folosit în special de ciobani pentru chemări și semnale. [Var.: **búcin** s.n.] — Lat. **bucinum.**
BÚCIUM[2], *buciume*, s.n. (Pop.) **1.** Trunchi sau buștean (de arbore); *spec.* butuc de viță-de-vie. **2.** Butuc (al roții carului). — Et. nec.
BUCIUMÁ, *búcium*, vb. I. Intranz. A sufla, a cânta, a da semnale din bucium[1]. ✦ Tranz. Fig. A anunța, a vesti ceva. — Lat. **bucinare.**
BUCIUMÁRE, *buciumări*, s.f. Acțiunea de *a buciuma* și rezultatele ei. — V. **buciuma.**
BUCIUMÁȘ, -Ă, *buciumași, -e*, s.m. și f. Persoană care buciumă. — **Bucium[1]** + suf. *-aș*.
BUCIUMĂTÓR, -OÁRE, *buciumători, -oare*, adj. (Rar) Care buciumă. — **Buciuma** + suf. *-ător*.
BUCLÁ, *buclez*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. A(-și) răsuci părul în bucle; a (se) cârlionța; a (se) ondula. **2.** Tranz. A face o buclă firului de țesut pentru a forma un ochi de tricotat. — Din fr. **boucler.**
BUCLÁJ, *buclaje*, s.n. Totalitatea buclelor de pe pielea unui miel. ✦ Forma, mărimea și structura buclelor unei pielicele de miel. — Din fr. **bouclage.**
BUCLÁRE, *buclări*, s.f. Acțiunea de *a (se) bucla*. — V. **bucla.**
BUCLÁT, -Ă, *buclați, -te*, adj. (Despre păr) Cu bucle; cârlionțat, ondulat. — V. **bucla**. Cf. fr. b o u c l é.
BÚCLĂ, *bucle*, s.f. **I. 1.** Șuviță de păr răsucită în spirală; zuluf, cârlionț. **2.** Porțiune de fir textil, răsucită în timpul tricotării, în formă de buclă (**I 1**). **II. 1.** Curbă dintr-un drum în serpentină. ✦ Cot al unui curs de apă. **2.** Piesă metalică pe care se fixează, prin îndoire, capătul unui cablu. **3.** (Inform.) Secvență a instrucțiunilor unui program, repetabilă în execuție până la îndeplinirea condiției cerute. ✧ *Buclă digitală* = aparat electronic folosit pentru redarea infinită a unei secvențe sonore înregistrate. — Din fr. **boucle.**
BUCLÉ, *bucleuri*, s.n., adj. invar. **1.** S.n. Țesătură de bumbac, de lână, de fibră sintetică etc., cu aspect buclat; sortiment dintr-o astfel de țesătură. **2.** Adj. invar. (Despre fibre și țesături) Cu firul creț sau cu noduri. **3.** S.n. Fir creț. — Din fr. **bouclé.**
BUCLÚC, *buclucuri*, s.n. **1.** (Pop. și fam.) Situație neplăcută, încurcată, în care se află cineva; belea, încurcătură, necaz. ✦ Ceartă, discordie. **2.** (Reg.; la pl.) Obiecte (neînsemnate, fără mare valoare) pe care le posedă cineva, care formează bagajul lui. [Var.: (reg.) **boclúc** s.n.] — Din tc. **bokluk.**
BUCLUCÁȘ, -Ă, *buclucași, -e*, adj., s.m. și f. (Persoană) care provoacă, creează buclucuri (**1**), care caută ceartă cu orice preț. — **Bucluc** + suf. *-aș*.
BUCOÁVNĂ, *bucoavne*, s.f. (Înv.) Abecedar (cu caractere chirilice); *p. gener.* carte veche tipărită cu litere chirilice. — Din sl. **azŭbukovĭno.**
BUCÓLIC, -Ă, *bucolici, -ce*, adj., s.f. **1.** Adj. De păstor, păstoresc, pastoral; *p. ext.* de la țară, câmpenesc, rustic, idilic. **2.** S.f. Mic poem pastoral; eglogă, idilă. — Din fr. **bucolique,** lat. **bucolica.**
BUCOLÍSM s.n. Caracter bucolic. — **Bucol**[ic] + suf. *-ism*.
BUCOVINEÁN, -Ă, *bucovineni, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din Bucovina. **2.** Adj. Care aparține Bucovinei sau bucovinenilor (**1**), privitor la Bucovina ori la bucovineni. — **Bucovina** (n. pr.) + suf. *-ean*.
BUCOVINEÁNCĂ, *bucovinence*, s.f. Femeie originară sau locuitoare din Bucovina. — **Bucovinean** + suf. *-că*.
BUCRÁNIU, *bucranii*, s.n. (Arhit.) Motiv ornamental reprezentând un cap de bou împodobit cu ghirlande de flori, panglici etc. — Din fr. **bucrane.**
BUCSẮU s.m. Arbust ornamental din familia leguminoaselor, cu ramuri lungi, verzi-albăstrui, cu frunze simple și cu flori mari, galbene, plăcut mirositoare *(Spartium junceum)*. — Cf. lat. b u x u s.
BÚCȘĂ, *bucșe*, s.f. Bucea (**1**). — Din ucr. **bukșa.**
BUCȘÍ, *bucșesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A îndesa, a umple până la refuz. **2.** A-l podidi (sângele). — Et. nec.
BUCURÁ, *búcur*, vb. I. Refl. **1.** A simți bucurie, a fi cuprins de bucurie; (înv.) a se îmbucura. ✦ Tranz. A produce cuiva o bucurie, o satisfacție. **2.** A dispune de..., a avea la îndemână. ✦ A fi foarte căutat, a provoca interes. **3.** (Peior.) A râvni la...; a încerca să profite de... — Cf. alb. b u k u r.
BUCUREȘTEÁN, -Ă, *bucureșteni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul București. **2.** Adj. Care aparține municipiului București sau bucureștenilor (**1**), referitor la București ori la bucureșteni. — **București** (n. pr.) + suf. *-ean.*
BUCUREȘTEÁNCĂ, *bucureștence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul București. — **Bucureștean** + suf. *-că*.
BUCURÍE, *bucurii,* s.f. **1.** Sentiment de mulțumire vie, de satisfacție sufletească. ✧ Loc. adv. *Cu bucurie* sau *cu toată bucuria* = (foarte) bucuros. **2.** (Concr.) Ceea ce bucură (**1**) pe cineva. — **Bucura** + suf. *-ie*.
BUCURÓS, -OÁSĂ, *bucuroși, -oase,* adj. **1.** Care este cuprins de bucurie, care reflectă bucuria; *p. ext.* vesel. ✧ Expr. *A fi mai bucuros să...* (sau *când..., dacă...)* = a prefera să... **2.** (Adesea adverbial) Care face ceva cu plăcere, din toată inima. ✦ (Adverbial, reg.; ca termen de politețe) Cu plăcere! mă rog! — **Bucura** + suf. *-os*.
BUCVÁRIU, *bucvarii,* s.n. (Înv.) Bucoavnă. — Din sl. **bukvari.**
BUDÁ, *budez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A ține la distanță, a-și exprima nemulțumirea (față de cineva) printr-o atitudine indiferentă sau morocănoasă. — Din fr. **bouder.**
BUDALÁ s.m. (Înv.) Om prost, nătărău. — Din tc. **budala.**
BUDÁNĂ, *budane,* s.f. (Reg.) Butoi cu capacitate mare; zăcătoare (**II 1**). — **Budăi** + suf. *-ană.*
BÚDĂ, *bude,* s.f. (Reg.) **1.** Construcție de lemn, în pădure, în care locuiesc tăietorii de arbori. **2.** Prăvălioară. **3.** Closet (rudimentar). [Pl. și: *buzi*] — Din rus., pol., ung. **buda.**

BUDĂI, *budăie,* s.n. (Reg.) **1.** Vas din doage, de forma unui trunchi de con, în care se păstrează laptele, se duc bucatele la câmp, se țin băuturi etc. **2.** Trunchi scobit, întrebuințat ca ghizd la fântână. — Din magh. **bödön.**

BUDGÉT s.n. v. **buget**[1].

BUDGETÁR, -Ă adj. v. **bugetar.**

BUDIHÁCE, *budihace,* s.f. (Reg.) Monstru, pocitanie. — Et. nec.

BUDÍNCĂ, *budinci,* s.f. **1.** Preparat culinar făcut din făină (sau paste făinoase), orez, ouă, lapte etc., adesea îndulcit, și copt în cuptor. **2.** Mâncare făcută din legume (tăiate mărunt), brânză etc. coapte în cuptor. — Din fr. **pudding, pouding,** engl. **pudding.**

BUDÍSM s.n. Religie apărută în India în sec. VI-V î.H., a cărei întemeiere este atribuită lui Buddha și care predică mântuirea prin ieșirea din samsara și posibilitatea de a ajunge la nirvana prin efort propriu. — Din fr. **bouddhisme.**

BUDÍST, -Ă, *budiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține budismului, privitor la budism. **2.** S.m. și f. Adept al budismului. — Din fr. **bouddhiste.**

BUDOÁR, *budoare,* s.n. Cameră intimă a unei femei. — Din fr. **budoir.**

BUF[1] interj. Cuvânt care imită zgomotul înfundat produs de căderea unui obiect tare, de o lovitură sau de o explozie. — Onomatopee.

BUF[2] s.n. Numele unei figuri la jocul de arșice. — Et. nec.

BUF[3]**, -Ă,** *bufi, -e,* adj. (Despre comedii) Cu un caracter comic exagerat. ✦ (Despre opere muzicale) Care este compus în genul liric ușor. ✦ (Despre actori sau cântăreți) Care s-a specializat în interpretarea unor roluri comice de comedie sau de operă muzicală bufă[3]; (despre roluri) specific comediei sau operei muzicale bufe[3]. — Din fr. **bouffe.**

BUFÁNT, -Ă, *bufanți, -te,* adj. (Despre îmbrăcăminte sau despre părți ale ei) Înfoiat, larg, cu bufă. — Din fr. **bouffant.**

BÚFĂ, *bufe,* s.f. (Rar) Cută îndoită, fald la un obiect de îmbrăcăminte. — Cf. it. b u f f a .

BUFÉT, *bufete,* s.n. **1.** Dulap de sufragerie sau de bucătărie în care se țin vesela, tacâmurile etc. **2.** Local mic sau loc special amenajat unde se servesc mâncăruri (reci), băuturi etc. **3**. Mâncare (rece) și băutură servite la un bufet (**2**). — Din fr. **buffet.**

BUFETIÉR, -Ă, *bufetieri, -e,* s.m. și f. Persoană care conduce un bufet (**2**) sau servește la un bufet. [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **buffetier.**

BUFÉU, *bufeuri,* s.n. Senzație de căldură intensă întâlnită în disfuncții vegetative, în special în cursul menopauzei. ✦ Aer care iese pe gură. ✦ Mișcare bruscă și trecătoare, acces, răbufnire. — Din fr. **bouffée.**

BUFLÉI, *buflei,* s.m. (Fam. și glumeț) Copil sau pui de animal gras, dolofan. — Et. nec.

BÚFNĂ, *bufne,* s.f. (Ornit.; rar) Bufniță. [Var.: **búhnă** s.f.] — Formație onomatopeică.

BUFNEÁLĂ, *bufneli,* s.f. (Rar) Bufnitură. — **Bufni** + suf. *-eală*.

BÚFNET, *bufnete,* s.n. Bufnitură. — **Bufni** + suf. *-et*.

BUFNÍ, *bufnesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A produce un zgomot înfundat (prin cădere, izbire, explozie etc.). **2.** Intranz. (În expr.) *A bufni în* (sau *de) râs* (ori *plâns)* sau (tranz.) *a-l bufni râsul* (ori *plânsul)* = a începe să râdă (sau să plângă) brusc, zgomotos, fără să se poată stăpâni. **3.** Intranz. A bombăni supărat, rău dispus. **4.** Tranz. A izbi cu putere. **5.** Intranz. A da buzna, a se năpusti; a izbucni. — **Buf**[1] + suf. *-ni.*

BUFNÍRE, *bufniri,* s.f. Acțiunea de *a bufni* și rezultatul ei. — V. **bufni.**

BUFNÍT s.n. Bufnitură. — V. **bufni.**

BUFNITÚRĂ, *bufnituri,* s.f. Faptul de *a bufni*; zgomot înfundat produs de o cădere, izbire, explozie etc.; bufnit, bufnet, bufneală. — **Bufni** + suf. *-tură*.

BÚFNIȚĂ, *bufnițe,* s.f. Cea mai mare pasăre răpitoare de noapte, având penajul de culoare brună-ruginie cu dungi negre și galbene, cap mare și ochi galbeni-portocalii mari, apropiați unul de altul, cu smocuri lungi de pene la urechi; bou-de-noapte, buhă, bufnă *(Bubo bubo)*. — **Bufnă** + suf. *-iță*.

BUFÓN, -Ă, *bufoni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Personaj comic (pitic sau cocoșat), care întreținea o atmosferă de veselie la curțile suveranilor sau ale seniorilor; măscărici, nebun. ✦ Personaj comic într-o piesă de teatru. ✦ (Peior.) Persoană care face pe alții să râdă prin glume, gesturi caraghioase etc., care este obiect de batjocură într-o societate. **2.** Adj. (Rar) Comic, caraghios, grotesc. — Din fr. **bouffon.**

BUFONÁ, *bufonez,* vb. I. Intranz. A spune sau a face bufonerii. — Din fr. **bouffonner**.

BUFONÁDĂ, *bufonade,* s.f. (Rar) Bufonerie. — Din it. **buffonata.**

BUFONERÍE, *bufonerii,* s.f. Vorbă, glumă, gest de un comic grotesc; bufonadă. — Din fr. **bouffonerie**.

BUFT, *bufturi,* s.n. (Reg.) Pântece, burtă (de animal sau de om). — Et. nec.

BÚFTEA, *buftea,* s.m. și f. (Fam. și glumeț) Om sau copil gras. — **Buft** + suf. *-ea.*

BÚGED, -Ă, *bugezi, -de,* adj. (Reg.; despre obrazul oamenilor) Buhăit, umflat, puhav. [Var.: **búget, -ă** adj.] — Lat. ***buccidus** (<*bucca).*

BUGÉT[1]**,** *bugete,* s.n. Evidența veniturilor și repartizarea lor pe categorii de cheltuieli dintr-o anumită perioadă (de obicei un an) ale unui stat, organizații, familii etc. [Var.: (rar) **budgét** s.n.] — Din fr. **budget.**

BÚGET[2]**, Ă** adj. v. **buged.**

BUGETÁR, -Ă, *bugetari, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține bugetului[1], privitor la buget[1], prevăzut în buget[1], de buget[1]. ✧ *Instituție bugetară* = instituție ale cărei cheltuieli sunt acoperite în întregime sau parțial de la buget[1]. *An* (sau *exercițiu) bugetar* = perioadă de timp (de un an) pentru care se întocmește și se execută bugetul[1] unui stat. **2.** S.m. și f. Persoană dintr-o instituție bugetară. [Var.: (rar) **budgetár, -ă** adj.] — Din fr. **budgétaire.**

BUGETIVÓR, -Ă, *bugetivori, -e,* adj. (Peior.) Care trăiește în mod parazitar din bugetul[1] statului. — Din fr. **budgétivore.**

BÚGLĂ, *bugle,* s.f. Trompetă din piele care emite un sunet mai moale și mai plăcut decât cel emis de corn. ✦ (La pl.) Nume generic dat instrumentelor de suflat de alamă. — Din fr., engl. **bugle.**

BUH s.n. (Pop. și fam.; în expr.) *A-i merge* (sau *a i se duce cuiva) buhul* = a ajunge să fie foarte cunoscut (pentru faptele sale, de obicei reprobabile); a se spune despre cineva că... — Et. nec.

BUHÁI, (**I**) *buhai,* s.m. (**II**) *buhaiuri*, s.n. **I.** S.m. **1.** (Zool.; reg.) Taur. **2.** Compus: *buhai-de-baltă* = bou-de-baltă. **3.** Plantă erbacee cu două sau trei frunze mari, ovale și flori verzi-gălbui dispuse într-un spic *(Listera ovata)*. **II.** S.n. Instrument muzical popular format dintr-o putinică cu fundul de piele, prin care trece un smoc de păr de cal care se trage cu degetele umezite, producând astfel un sunet asemănător cu mugetul unui taur. [Pl. și: (**II**) *buhaie*] — Din ucr. **buhaj.**

BÚHAV, -Ă adj. v. **puhav.**

BÚHĂ, *buhe,* s.f. **1.** (Ornit.) Bufniță. **2**. (Entom.; în compusele) *Buha-semănăturilor* = fluture mic de noapte, de culoare cenușie, care dăunează semănăturilor *(Agrotis segetum); buha-verzei* = fluture nocturn de culoare cenușie, ale cărui larve distrug varza, conopida, sfecla etc. *(Mamestra brassicae)*. — Formație onomatopeică.

BUHĂÍ[1]**,** *buhăiesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se umfla la față (de boală, de băutură, de somn etc.); a se puhăvi. — Din **buhav.**

BUHĂÍ[2]**,** *búhăi,* vb. IV. Intranz. (Reg.) **1.** A țipa, a urla; a plânge cu glas tare. **2.** (Fam.) A tuși. [Prez. ind. și: *buhăiesc*] — Din **buhai.**

BUHĂIÁLĂ[1]**,** *buhăieli,* s.f. (Pop.) Faptul de *a se buhăi*[1]. — **Buhăi**[1] + suf. *-eală.*

BUHĂIÁLĂ[2]**,** *buhăieli,* s.f. (Reg.) Faptul de a *buhăi*[2]. — **Buhăi**[2] + suf. *-eală.*

BUHĂÍT, -Ă, *buhăiți, -te,* adj. (Pop.; despre oameni, despre fața lor etc.) Umflat (de boală, de băutură, de somn etc.); puhav, buhos (**2**), buged. — V. **buhăi**[1]**.**

BÚHNĂ s.f. v. **bufnă.**

BUHÓS, -OÁSĂ, *buhoși, -oase,* adj. (Pop.) **1.** Ciufulit, zbârlit; cu părul zbârlit (ca bufnița). **2.** (Rar) Buhăit. — **Buhă** + suf. *-os.*

BUHÚR, (**2**) *buhururi,* s.n. (Înv.) **1.** Stofă fină. **2.** Sortiment dintr-o astfel de stofă. — Din tc. **buhur.**

BUHURDÁR, *buhurdaruri,* s.n. (Înv.) Vas (de metal) folosit la afumat cu miresme. — Din tc. **buhurdar.**

BUHUȘÉAN, -Ă, *buhușeni, -e,* s.m., adj. **1.** Persoană originară sau locuitor din orașul Buhuși. **2.** Adj. Care aparține orașului Buhuși sau buhușenilor (**1**), privitor la orașul Buhuși ori la buhușeni. — **Buhuși** (n.pr) + suf. *-ean.*

BUHUȘÉANCĂ, *buhușence,* s.f. Femeieoriginară sau locuitoare din orașul Buhuși. — **Buhușean** + suf. *-că.*

BUÍ, *buiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A da năvală, a năvăli, a se înghesui. — Cf. sb. b u j a t i .

BUIÁC, -Ă, *buieci, -ce,* adj. (Reg.) **1.** Care trăiește bine, răsfățat. **2.** Zburdalnic, nebunatic; nechibzuit. — Din sl. **bujakŭ.**

BUIANDRÚG, *buiandrugi,* s.m. Element de construcție alcătuit dintr-o grindă de beton armat, de zidărie, de metal sau de lemn, așezată deasupra unei porți, a unei uși, a unei ferestre etc. pentru a susține porțiunea de zidărie de deasupra acestora. — Et. nec.

BUICÍ vb. IV. v. **buieci.**

BUIECÍ, *buiecesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre plante și vite) A se dezvolta, a crește peste măsură (în dauna rodului). [Pr.: *bu-ie-*. — Var.: **buicí** vb. IV] — Din **buiac.**

BUIESTRÁȘ, *buiestrași,* adj., s.m. (Cal) care merge în buiestru (**1**); buiestru (**2**). — **Buiestru** + suf. *-aș.*

BUIÉSTRU, -IÁSTRĂ, *buieștri, -stre,* s.m., s.n., adj. **1.** S.n. Mers al calului sau al altor animale în timpul căruia pașii se fac cu picioarele din aceeași parte. **2.** Adj., s.m. Buiestraș. **3.** Adj. Nărăvaș; neastâmpărat, zburdalnic. — Et. nec.

BUIMÁC, -Ă, *buimaci, -ce,* adj. Amețit (de somn, de beție, de frică etc.); zăpăcit, năuc; buimăcit, buimatic. — Et. nec.

BUIMÁTIC, -Ă, *buimatici, -ce,* adj. (Rar) Buimac. — **Buim**[ac] + suf. *-atic.*

BUIMĂCEÁLĂ, *buimăceli,* s.f. Buimăcire. — **Buimăci** + suf. *-eală.*

BUIMĂCÍ, *buimăcesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină buimac. — Din **buimac.**

BUIMĂCÍRE, *buimăciri,* s.f. Faptul de *a (se) buimăci*; buimăceală. — V. **buimăci.**

BUIMĂCÍT, -Ă, *buimăciți, -te,* adj. Buimac. — V. **buimăci.**

BUIURDISÍ, *buiurdisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A transmite oficial un ordin, o cerere, o plângere etc. unei autorități inferioare; a întări printr-un decret. [Pr.: *bu-iur-*] — Din **buiurdiu** (înv. „decret" < tc.).
BÚJDĂ, *bujde,* s.f. (Reg.) Cocioabă. — Et. nec.
BUJDÍ, *bujdesc,* vb. IV. Tranz. și intranz. (Reg.) A țâșni, a năvăli. — Cf. magh. b u z d ú l n i .
BÚJENIȚĂ, *bujenițe,* s.f. (Reg.) Carne afumată. — Din ucr. **buženycja.**
BUJÍE, *bujii,* s.f. Piesă prevăzută cu doi electrozi între care se produce scânteia electrică necesară aprinderii amestecului carburant din motoarele cu explozie. — Din fr. **bougie.**
BUJÓR, *bujori,* s.m. **1.** Nume dat unor plante erbacee, dintre care una (numită și *bujor de grădină*) are flori mari, roșii, roz sau albe, iar alta (numită și *bujor de câmp)* are flori roșii ca sângele *(Paeonia).* ✧ *Bujor românesc* = specie de bujor ocrotită de lege, cu tulpina înaltă de 50–80 cm și cu flori mari sângerii *(Paeonia peregrina*, var. *romanica)*. ✦ Fig. Roșeață naturală a obrajilor. **2.** Compus: *bujor-de-munte* = smirdar. — Din bg. **božur.**
BUJORÁȘ, *bujorași,* s.m. Bujorel (**1**). — **Bujor** + suf. *-aș*.
BUJORÉL, *bujorei,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *bujor;* bujoraș. **2.** Mică plantă erbacee cu frunze lunguiețe și ovale și cu flori mari, purpurii; gemănariță *(Orchis papilionacea)*. — **Bujor** + suf. *-el.*
BÚLĂ, *bule,* s.f. **1.** Bășică de aer sau de gaz aflată în masa unui lichid sau a unui solid. **2.** Sferă, glob (mic) de metal, de sticlă etc. **3.** (În Antichitate și în Evul Mediu) Pecete de aur, de argint sau de plumb, care se atașa unui act pentru a-l autentifica; *p. ext.* act care purta o astfel de pecete. ✧ *Bulă papală* = act oficial emis de papă. **4.** (Med.) Colecție circumscrisă de serozitate întâlnită la nivelul pielii; flictenă. **5.** (Inform.; în sintagma) *Bulă magnetică* = mic domeniu magnetizat a cărui creare și mișcare pe un suport permite realizarea unei memorii de mare capacitate. — Din fr. **bulle,** lat. **bulla.**
BULB, *bulbi,* s.m. **1.** Tulpină (subterană) metamorfozată a unor plante, cu axul în formă de disc, de care sunt prinse frunze în formă de tunici sau solzi suprapuși (în care se depun substanțe de rezervă), cu un înveliș membranos uscat. **2.** (Anat.) Dilatație ovală sau circulară a unui vas, conduct ori a unei formații anatomice compacte. ✧ *Bulb pilos* = partea terminală, umflată, a rădăcinii firului de păr. *Bulb rahidian* = segment inferior al creierului, în forma unei umflături, situat între măduva spinării și protuberanța creierului. *Bulbii ochilor* = globii ochilor. *Bulb aortic* = dilatație a arterei aorte situată la ieșirea din inimă, existentă la pești și la batracieni. **3.** Obiect, umflătură etc. care are forma unui bulb (**1**). — Din fr. **bulbe,** lat. **bulbus.**
BULBÁR, -Ă, *bulbari, -e,* adj. **1.** (Bot.) Referitor la bulb (**1**). **2.** (Anat.) Referitor la bulbul rahidian. — Din fr. **bulbaire.**
BULBIFÉR, -Ă, *bulbiferi, -e,* adj. (Bot.) Care produce bulbi (**1**). — Din fr. **bulbifère.**
BULBIFÓRM, -Ă, *bulbiformi, -e,* adj. Care este în formă de bulb (**1**). — Din fr. **bulbiforme.**
BULBÍL, *bulbili,* s.m. Lăstar mic cu frunzișoare ca niște solzi cărnoși, care se formează pe tulpină sau lângă rădăcina unor plante. — Din fr. **bulbille.**
BULBOÁCĂ, *bulboace,* s.f. (Reg.) Vâltoare. — Cf. b u l b u c .
BULBOÁNĂ, *bulboane,* s.f. Adâncitură într-un râu, unde apa formează un vârtej; vâltoare, bulboacă. — Cf. b u l b u c .
BULBÓS, -OÁSĂ, *bulboși, -oase,* adj. (Bot.) **1.** Care are bulb (**1**). **2.** De forma unui bulb (**1**). — **Bulb** + suf. *-os.*
BULBÚC, *bulbuci,* s.m. **I. 1.** Bășică de apă, de săpun, de spumă, de aluat (când dospește) etc. **2.** Corp sferic (ca o bășică). **II. 1.** Plantă erbacee toxică din familia ranunculaceelor, cu flori mari globuloase de culoare galbenă, cu vinișoare verzi pe dinafară, răspândită în regiunile de munte și ocrotită de lege *(Trollius europeaeus).* **2.** (La pl.) Plantă erbacee din familia campanulaceelor, viguroasă și înaltă până la un metru, cu flori mari, albastre, care crește prin păduri *(Campanula trachelium)*. — Formație onomatopeică.
BULBUCÁ, *bulbúc,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A face ochii mari, a-i deschide tare (de mirare, uimire, spaimă etc.); a (se) holba. **2.** Intranz. și refl. (Despre apă, la pers. 3) A face bulbuci, a (se) bulbuci. — Cf. b u l b u c .
BULBUCÁT, -Ă, *bulbucați, -te,* adj. Ieșit în afară, formând o proeminență; umflat. ✦ (Despre ochi) Larg deschis, holbat. — V. **bulbuca.**
BULBUCĂTÚRĂ, *bulbucături,* s.f. Proeminență rotunjită, protuberanță. — **Bulbuca** + suf. *-ătură.*
BULBUCEÁLĂ, *bulbuceli,* s.f. Faptul de *a (se) bulbuci*; zgomot produs de apă, când face bulbuci (**I 1**). ✦ (Concr.) Mulțime de bulbuci (**I 1**). — **Bulbuci** + suf. *-eală.*
BULBUCÍ, pers. 3 *bulbucește,* vb. IV. Intranz. și refl. (Despre apă) A face bulbuci (**I 1**); a (se) bulbuca (**2**). — Din **bulbuc.**
BÚLCĂ, *bulci,* s.f. (Reg.) Franzelă; chiflă. — Din ucr. **bulka.**
BÚLDOG, *buldogi,* s.m. Rasă de câini cu trupul îndesat, cu cap mare, bot turtit, falca de jos proeminentă și cu labe scurte și groase; mops. [Acc. și: *buldóg*] — Din fr. **bouledogue.**
BULDÓZER, *buldozere,* s.n. **1.** Mașină alcătuită dintr-un tractor pe șenile, prevăzut în față cu o lamă puternică, folosită pentru săparea și nivelarea terenurilor, pentru transportarea pe distanțe mici a pământului, deszăpezirea șoselelor etc. **2.** Presă orizontală de matrițat și de îndoit la cald. — Din engl., fr. **bulldozer,** rus. **bul'dozer.**
BULDOZERÍST, -Ă, *buldozeriști, -ste,* adj., s.m. (Muncitor calificat) care conduce un buldozer (**1**). — **Buldozer** + suf. *-ist*.
BULEÁNDRĂ, *bulendre,* s.f. (Pop. și fam.) Haină veche, ruptă, ponosită; fleandură. ✦ (La pl.) Lucruri vechi și fără valoare. ✦ Fig. Termen injurios pentru o femeie imorală. — Et. nec.
BULÉT, *buleți,* s.m. Denumire dată articulației gleznei calului, situată între chișiță și osul fluierului. — Din fr. **boulet.**
BULETÍN, *buletine,* s.n. **1.** (Urmat de determinări) Scurt comunicat, raport, anunț sau notă oficială care conține informații de actualitate și de interes public. *Buletin de știri. Buletin meteorologic.* ✦ Adeverință eliberată de o autoritate pentru a atesta ceva. *Buletin de analize medicale*. ✦ Nume dat unei publicații periodice cu scurte dări de seamă, studii și informații de specialitate etc. **2.** (Adesea cu determinarea „de identitate") Act oficial care atestă identitatea unei persoane. **3.** (În sintagma) *Buletin de vot* = imprimat cuprinzând numele candidaților și siglele partidelor, folosit în exercitarea dreptului la vot. — Din fr. **bulletin.**
BULEVÁRD, *bulevarde,* s.n. Arteră urbană de mare circulație, de obicei plantată pe margini cu arbori. — Din fr. **boulevard.**
BULEVARDIÉR, -Ă, *bulevardieri, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. De bulevard. ✦ Fig. (Despre opere dramatice) Superficial, ușor, amuzant, de mică valoare. **2.** S.m. și f. (Fam.) Bulevardist. [Pr.: *-di-er*] — Din fr. **boulevardier.**
BULEVARDÍSM s.n. Atitudine bulevardieră. — **Bulevard** + suf. *-ism*.
BULEVARDÍST, -Ă, *bulevardiști, -ste,* s.m. și f. (Fam.) Om plimbăreț, care bate toată ziua bulevardele; derbedeu, haimana; bulevardier (**2**). — **Bulevard** + suf. *-ist.*
BULFÉU, *bulfeie*, s.n. Fiecare dintre cele două speteze care leagă partea de sus a jugului de policioară. — Din magh. **bélfa.**
BULGÁR, -Ă, *bulgari, -e*, s.m.adj. **1**. S.m. (La pl.) Populație turcică, așezată la sfârșitul sec. VII în regiunea de Nord-Est a Bulgariei de astăzi, unde, în sec. VII–IX, a fost asimilată de slavi; (și la sg.) persoană aparținând acestei populații. **2**. S.m. Persoană care face parte din populația Bulgariei sau este originară de acolo. **3.** Adj. Care aparține Bulgariei sau bulgarilor (**1**), privitor la Bulgaria ori la bulgari; bulgăresc. ✦ (Substantivat, f.) Limba bulgară. — Din sl. **blŭgarinŭ.**
BÚLGĂR, *bulgări,* s.m. Bucată compactă dintr-o materie solidă oarecare, mai ales de pământ; grunz. [Var.: **búlgăre** s.m.] — Et. nec.
BULGĂRÁȘ, *bulgărași,* s.m. Diminutiv al lui *bulgăr*. — **Bulgăr** + suf. *-aș.*
BÚLGĂRE s.m. v. **búlgăr.**
BULGĂRÉSC, -EÁSCĂ, *bulgărești,* adj. Bulgar (**3**). — **Bulgar** + suf. *-esc.*
BULGĂRÉȘTE adv. Ca bulgarii (**2**); în limba bulgară. — **Bulgar** + suf. *-ește*.
BULGĂRÍ, *bulgăresc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A arunca cu bulgări în cineva. **2.** A acoperi cu lut scheletul de nuiele împletite al unui grajd, al unei colibe etc. — Din **bulgăr.**
BULGĂRÍE, *bulgării,* s.f. (Reg.) Grădină sau teren cultivat cu zarzavat. — **Bulgar** + suf. *-ie.*
BULGĂROÁICĂ, *bulgăroaice,* s.f. Femeie care face parte din populația Bulgariei sau este originară de acolo. — **Bulgar** + suf. *-oaică.*
BULGĂRÓS, -OÁSĂ, *bulgăroși, -oase,* adj. (Rar) Plin cu bulgări. — **Bulgăr** + suf. *-os.*
BULGÚR s.n. (Reg.) Grâu măcinat mare, râșnit sau pisat; crupe de grâu. ✦ Mâncare gătită din acest grâu. — Din tc. **bulgur.**
BULHÁC, *bulhace,* s.n. (Reg.) Băltoacă. — Et. nec.
BULIBÁȘĂ, *bulibași,* s.m. Conducător al unei cete de romi. — Din **bulucbașă.**
BULICHÉR, *bulichere,* s.n. (Reg.) Cuțit mare și lung; cuțit stricat, care nu taie. — Cf. magh. b u g y l i „briceag".
BULÍMIC, -Ă, *bulimici, -ce,* adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de bulimie. — Din fr. **boulimique.**
BULIMÍE s.f. Stare patologică manifestată prin foame excesivă, continuă. — Din fr. **boulimie.**
BULÍN s.n. v. **bulină**.
BULÍNĂ[1], *buline,* s.f. **1.** Capsulă în care se pune un medicament sub formă de praf; cașetă; *p. ext.* praful medicamentos împreună cu capsula lui. **2.** Petic rotund de hârtie dată pe o parte cu gumă arabică, cu care se lipesc plicuri, dosare etc. **3.** Desen rotund imprimat pe țesături. [Var.: **bulín** s.n.] — Din ngr. **bulíni.**
BULÍNĂ[2], *buline,* s.f. Parâmă pentru manevrarea pânzelor inferioare ale unei nave cu pânze. — Din fr. **bouline.**
BULIÓN, (**1, 2**) *bulionuri*, (**3**) *bulioane*, s.n. **1.** Pastă conservată de pătlăgele roșii. **2.** (Rar) Supă de carne servită fără zarzavat sau paste făinoase. **3.** Mediu lichid obținut din carne sau din vegetale și folosit pentru culturile de microorganisme. [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **bouillon,** rus. **bul'on.**
BULL-FINCH, *bull-finch-uri,* s.n. Obstacol la alergările de cai, care constă dintr-un zid cu nuiele deasupra sau dintr-un zid de o anumită înălțime. [Pr.: *búlfinč*] — Din engl., fr. **bull-finch.**
BULÓN, *buloane,* s.n. Tijă cilindrică, cu sau fără cap, prevăzută cu filet la unul sau la ambele capete și care servește la asamblarea a două piese. — Din fr. **boulon.**

BULONÁ, *bulonez,* vb. I. Tranz. A îmbina două piese, două organe de mașini etc. cu ajutorul unor buloane. — Din fr. **boulonner.**

BULONÁJ, *bulonaje,* s.n. Bulonare. — Din fr. **boulonnage.**

BULONÁRE s.f. Acțiunea de *a bulona*. — V. **bulona.**

BULONÁT, -Ă, *bulonați, -te,* adj. Cu buloane. — V. **bulona.**

BULÚC, *bulucuri*, s.n. **1.** Număr mare de oameni strânși la un loc; droaie, gloată. ✦ (Adverbial) În masă, în rânduri strânse, cu grămada; unul peste altul, înghesuindu-se; repede, iute. **2.** (În Evul Mediu, în Moldova și în Țara Românească) Unitate militară tactică având aproximativ efectivul unei companii; bulucbășie; *p. ext.* ceată de oameni înarmați. — Din tc. **bölük.**

BULUCBÁȘĂ, *bulucbași*, s.m. Comandant de buluc (**2**). — Din tc. **bölük bașı.**

BULUCBĂȘÍE, *bulucbășii,* s.f. (Înv.) Buluc (**2**). — **Bulucbașă** + suf. *-ie.*

BULUCEÁLĂ s.f. Faptul de *a se buluci.* — V. **buluci.**

BULUCÍ, *bulucesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se îmbulzi (**1**), a se îngrămădi. — Din **buluc.**

BULUGHÍNĂ, *bulughine,* s.f. (Reg.) Cartof. — Et. nec.

BULUMÁC, *bulumaci,* s.m. Stâlp de susținere sau grindă de lemn care se întrebuințează la case, la porți, la spaliere de vii etc. — Et. nec.

BULVÁN s.m. v. **bălvan.**

BULVERSÁ, *bulversez,* vb. I. Intranz. A răsturna cu totul, a întoarce pe dos, a pune în dezordine; a modifica, a reînnoi, perturbând. ✦ Fig. A zăpăci, a tulbura, a dezorienta. — Din fr. **bouleverser.**

BULVERSÁRE, *bulversări*, s.f. Acțiunea de *a bulversa*. — V. **bulversa.**

BULVERSÁT, -Ă, *bulversați, -te,* adj. **1.** (Despre lucruri) Care se află în dezordine. **2.** Fig. (Despre oameni) Zăpăcit, năucit; dezorientat. — V. **bulversa.**

BULZ, *bulzi,* s.m. **1.** (Pop.) Cocoloș. ✦ Cocoloș de mămăligă caldă în care s-a pus brânză de oaie sau urdă. **2.** (Tehn.) Ansamblu de piese de cherestea obținute prin debitarea unui buștean și așezate astfel încât să reconstituie trunchiul. [Pl. și: (n.) *bulzuri*] — Cf. alb. b u l e z .

BULZÍȘ adv. (Reg.) Înghesuit unul lângă altul. — **Bulz** + suf. *-iș*.

BULZIȘÓR, *bulzișori,* s.m. Diminutiv al lui *bulz*. — **Bulz** + suf. *-ișor.*

BUM interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o detunătură de armă, de o lovitură înfundată sau de o cădere. — Onomatopee.

BUMÁȘCĂ, *bumăști,* s.f. (Înv.) Bancnotă (rusească). — Din rus. **bumajka.**

BUMB, *bumbi,* s.m. **1.** Nasture. **2**. Mic ornament arhitectural de formă sferică. **3.** Dispozitiv cu care se leagă coarda la unele instrumente cu coarde. — Cf. magh. g o m b.

BUMBÁC, (**1**) s.m., (**2, 4**) s.n., (**3**) *bumbacuri,* s.n. **1.** S.m. Plantă textilă din familia malvaceelor, de origine tropicală și subtropicală, cu flori gălbui sau roșietice și cu fructele capsule, care conțin numeroase semințe acoperite cu peri pufoși *(Gossypium)*. **2.** S.n. Fibră textilă obținută, prin egrenare, de pe semințele bumbacului (**1**). ✦ (Pop.) Vată. ✧ Expr. *A avea bumbac în urechi* = a nu auzi bine. ✦ Fir răsucit de bumbac (**2**), întrebuințat la țesut sau la cusut. ✦ Țesătură din fire de bumbac (**2**). ✧ *Bumbac mercerizat* = fir sau țesătură de bumbac (**2**) tratat cu diverse soluții spre a căpăta luciu. **3.** Sortiment de bumbac (**2**). **4.** S.n. (În sintagma) *Bumbac colodiu* = substanță explozivă pe bază de nitroceluloză. — Din. sb. **bumbak,** bg. **bubak.**

BUMBARÁ s.f. v. **cumbara.**

BUMBAȘÍR s.m. v. **mumbașir.**

BUMBĂCÁR, *bumbăcari,* s.m. (Rar) Lucrător care se ocupă cu scărmănatul și torsul firelor de bumbac (**2**); negustor de țesături de bumbac. — **Bumbac** + suf. *-ar*.

BUMBĂCÁRIȚĂ, *bumbăcarițe,* s.f. Numele mai multor specii de plante erbacee cu flori brune-roșietice sau verzi-negricioase, cu fructul acoperit de peri mătăsoși, asemănători bumbacului (**1**) *(Eriophorum)*; lânărică. — **Bumbac** + suf. *-ariță*.

BUMBĂCĂREÁSĂ, *bumbăcărese,* s.f. (Rar) Lucrătoare care se ocupă cu scărmănatul și torsul firelor de bumbac. — **Bumbăcar** + suf. *-easă.*

BUMBĂCĂRÍE[1], *bumbăcării,* s.f. **1.** Întreprindere textilă sau secție dintr-o întreprindere textilă în care se prelucrează bumbacul (**2**). **2.** Produse confecționate din bumbac (**2**); cantitate mare de țesături de bumbac. **3.** Teren plantat cu bumbac (**1**). — **Bumbac** + suf. *-ărie*.

BUMBĂCĂRÍE[2] s.f. Meseria bumbăcarului. — **Bumbăcar** + suf. *-ie.*

BUMBĂCEÁLĂ, *bumbăceli,* s.f. (Reg.) Bumbăcit. ✦ Fig. (Fam.) Bătaie zdravănă. — **Bumbăci** + suf. *-eală.*

BUMBĂCÉL s.n. Ață de bumbac mercerizat (întrebuințată pentru broderie). — **Bumbac** + suf. *-el*.

BUMBĂCÍ, *bumbăcesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A vătui[1]. ✦ Fig. (Fam.) A bate zdravăn pe cineva. — Din **bumbac.**

BUMBĂCÍT s.n. (Reg.) Faptul de *a bumbăci*; vătuire, bumbăceală. — V. **bumbăci.**

BÚMBEN adv. (Reg.; în expr.) *A dormi bumben* = a dormi adânc. *A rămâne bumben* = a rămâne nemișcat, țeapăn. — Et. nec.

BUMBURÉZ, *bumburezi,* s.m. (Reg.) **1.** Grăunte; bob de mazăre, de fasole etc. **2.** Plantă erbacee cu spice de culoare brună-închis; bumbușor (**II 2**) *(Schoenus nigricans).* — Cf. b u m b, b u b u r u z ă.

BUMBUȘÓR, *bumbușori,* s.m. **I.** (Pop.) Năsturaș. **II.** (Bot.; reg.) **1.** Bănuț (**2**) *(Bellis perennis)*. **2**. (Bot.) Bumburez (**2**). — **Bumb** + suf. *-ușor.*

BUMERÁNG, *bumeranguri,* s.n. Armă de lemn îndoit în formă de unghi obtuz, folosită de populația băștinașă a Australiei, care, aruncată, revine la locul de aruncare dacă n-a atins ținta. — Din fr. **boumerang.**

BUN, -Ă, (I-VIII) *buni, -e*, adj., s.m. și f., (**IX**) *bunuri*, s.n., (**X**) adv. **I.** Adj. Care prezintă calitățile necesare prin natura, funcția, destinația sa. **1.** Care face în mod obișnuit bine altora, care se poartă bine cu alții; binevoitor. ✧ Expr. *Bun la inimă* = milostiv. *Bun, rău* = oricum ar fi. (Substantivat) *Bun și rău* = toată lumea (fără deosebire), oricine. ✦ Îndatoritor, amabil. ✧ Expr. *Fii bun!* = te rog! ai bunătatea! **2.** Care se achită de obligațiile morale și sociale; corect, cuviincios; frumos, milos. ✧ Loc. adv. (Substantivat) *Cu buna* = cu vorbe bune; de bunăvoie. ✧ Expr. *Sfat bun* = îndemn înțelept, util, folositor. *A fi* (sau *a ajunge, a încăpea* etc.) *în* (sau *pe*) *mâini bune* = a fi sau a ajunge la o persoană de încredere. *A pune o vorbă bună* sau *un cuvânt bun (pentru cineva)* = a interveni pentru cineva, a susține pe cineva. ✧ Compuse: *bun-simț* = decență; *bună purtare* = comportare conformă normelor moralei și educației; *certificat de bună-purtare* = **a)** (ieșit din uz) certificat în care se atestă purtarea corectă a cuiva într-un serviciu, în școală etc.; **b)** *fig.* recomandație orală sau laudă adusă cuiva; *bună-cuviință* = politețe. **3.** (Despre copii) Cuminte, ascultător, îndatoritor; care are grijă de părinți. **4.** Caracteristic omului mulțumit, vesel, bine dispus. ✧ Expr. *A fi în toane bune* = a fi vesel, bine dispus. **II.** Adj. **1.** Care face sau prinde bine; plăcut, satisfăcător, agreabil. ✧ Expr. *A i-o face bună* sau *a-i face* (cuiva) *una bună* = a-i provoca cuiva o supărare. *Una bună* = o întâmplare deosebită, spirituală, o nostimadă. *A o păți bună* = a avea necaz. (Ir.) *Bună treabă!* = frumos! halal! n-am ce zice! *Na-ți-o bună!* = asta-mi mai lipsea! asta-i acum! *Na-ți-o bună că ți-am dres-o* (sau *frânt-o)*, se spune atunci când ai dat de o situație dificilă sau inoportună. **2.** (Despre mâncăruri și băuturi) Gustos, apetisant, ales. ✧ Expr. *Poamă bună*, se spune despre un om de nimic, neserios, despre un derbedeu sau despre o femeie imorală. ✧ Compus: *bun-gust* = simț estetic, rafinament. **3.** Bogat, abundent, îmbelșugat. **4.** (Despre miros) Frumos, plăcut, agreabil. **5.** Liniștit, tihnit, fără griji; fericit. *Viață bună*. ✧ (În formule de salut sau de urare) *Bună dimineața! Bună ziua! Bună seara! Noapte bună!* ✧ Compus: (Bot.) *bună-dimineața* = zorea. **III.** Adj. **1.** Potrivit, apt pentru un anumit scop; *p. ext.* care-și îndeplinește bine menirea. ✧ Expr. (Adesea substantivat) *Bun de tipar* (sau *de imprimat)* = aprobare dată de autor, de editură, de redacție sau de alți beneficiari pe tiparul de corectură sau de probă, după care începe imprimarea tirajului. *Bun pentru...* = valabil pentru... **2.** (Despre organele corpului sau despre funcțiunile lor) Care funcționează bine. ✧ Expr. *Bun de gură* = limbut. *Bun de mână* = îndemânatic, abil. **3.** (Despre îmbrăcăminte și încălțăminte) Care nu este uzat; *p. ext.* nou, de sărbătoare. **4.** De calitate superioară; *p. ext.* de preț, scump, nou. ✦ Veritabil, autentic; pur. ✧ Expr. *A o lua de bună* = a crede cele spuse; a lua (ceva) în serios. *A o ține (una și) bună* = a susține un lucru cu încăpățânare. *A ști una și bună* = a se încăpățâna în susținerea unui punct de vedere. **5.** (Despre bani) Care are putere de circulație. **IV.** Adj. Înzestrat, talentat, priceput; *p. ext.* dibaci, abil, iscusit. **V.** Adj. **1.** Folositor, util; avantajos, rentabil. ✧ Expr. *La ce bun?* = la ce folosește? ✦ (Despre timp, fenomene atmosferice etc.) Favorabil, prielnic; frumos. **2.** (În basme și superstiții) Prevestitor de bine. ✧ Expr. *A nu-i fi (de-)a buna cuiva* = a(-i) prevesti ceva neplăcut, rău. **VI.** Adj. **1.** Zdravăn, puternic, strașnic. ✦ Considerabil, mare. ✧ Loc adv. *În bună parte* = în măsură importantă. *O bună bucată* sau *o bucată bună (de timp, de loc* etc.) = o parte însemnată (de timp, de loc. etc.). **2.** Întreg, plin; deplin; *p. ext.* mai mult decât..., și mai bine. ✧ Compuse: *bună-credință* s.f. = **a)** obligație de comportare corectă pe care părțile trebuie s-o respecte la încheierea și la executarea contractelor sau, în cazul statelor, a tratatelor; **b)** convingere a unei persoane că acționează în temeiul unui drept și conform cu legea sau cu ceea ce se cuvine; sinceritate, onestitate; (loc. adj.) *de bună-credință* = sincer, cinstit. **3.** (În expr.) *Într-o bună zi* (sau *dimineață)* = cândva, odată; pe neașteptate. **VII.** Adj. (Despre legături de rudenie) De sânge, adevărat. *Tată bun*. ✦ *Văr bun* sau *vară bună* = văr primar sau vară primară. ✦ (Despre prieteni, vecini etc.) Apropiat; devotat. ✦ Nobil, ales. **VIII.** S.m. și f. (Înv. și pop.) Bunic, bunică. **IX.** S.n. **1.** Ceea ce este util sau necesar societății sau individului pentru a-i asigura existența, bunăstarea, bogăția. ✦ Obiect sau valoare care are importanță în circulația economică. **2.** (Mai ales la pl.) Tot ce posedă cineva; avut, proprietate, avere; bogăție, avuție. ✧ *Bunuri de consum* = bunuri materiale destinate consumului personal sau social; obiecte de consum. **3.** Element al patrimoniului unei persoane, care poate consta dintr-un lucru (*bun corporal)* sau dintr-un drept *(bun necorporal)*. ✧ *Bune oficii* = intervenție a unui stat pentru determinarea altor state în vederea rezolvării pe cale pașnică, prin tratative a diferendelor dintre acestea. **4.** Calitate, virtute. **5.** (Rar) Rezultat, rod, folos. **6.** (La pl.) (Ec.) *Bunuri economice* = mărfuri și servicii care satisfac nevoile și care există în cantități limitate. **X.** Adv. (Exprimă o aprobare) Bine, da, așa. — Lat. **bonus.**

BÚNA s.f. (Înv.) Varietate de cauciuc sintetic. — Din germ. **Buna** (denumire comercială).

BÚNA VESTÍRE n.pr. f. Numele sărbătorii creștine (25 martie) închinate vestirii nașterii lui Isus Hristos; blagoveștenie. — **Bună** + **vestire** (după sl. *blagověštenije*).

BUNĂOÁRĂ adv. De exemplu, de pildă, cum ar fi, să zicem. [Var.: **bunioáră** adv.] — **Bună** + **oară.**

BUNĂSTÁRE s.f. Situație materială bună, prosperă; prosperitate. [Gen. -dat.: *bunăstării*] — **Bună** + **stare** (după germ. *Wohlstand).*

BUNĂTÁTE, (**I 3, II**) *bunătăți,* s.f. **I. 1.** Însușirea de a fi bun, înclinarea de a face bine; *p. ext.* îndurare, milă, blândețe; bunețe. **2.** Bunăvoință, amabilitate. ✧ Expr. *Ai bunătate* (sau *bunătatea)* ori *fă bunătatea (să...)* = te rog, fii bun (să...). **3.** Faptă bună, binefacere. **4.** Gust bun, plăcut. **II.** (Concr.) **1.** (La pl.) Mâncare sau băutură (foarte) bună. **2.** (Mai ales la pl.) Lucru de calitate (foarte) bună. **3.** (La pl.) Averi, bogății. — Lat. **bonitas, -atis.**

BUNĂVÓIE s.f. (În loc adv.) *De bunăvoie* sau *de bunăvoia mea* (sau *ta* etc.) = nesilit de nimeni, din inițiativă proprie; de la sine, singur. — **Bună** + **voie.**

BUNĂVOÍNȚĂ s.f. **1.** Purtare sau atitudine binevoitoare față de cineva; îngăduință. **2.** Tragere de inimă; râvnă, zel, sârg. [Gen. -dat.: *bunăvoinței*] — **Bună** + **voință** (după lat. *benevolentia).*

BÚNCĂR, *buncăre,* s.n. **1.** Construcție alcătuită dintr-un recipient de oțel, de beton etc. și un schelet de susținere, destinată depozitării temporare a unor materiale granulare. **2.** Cutie metalică destinată depozitării pieselor la mașinile-unelte în vederea prelucrării lor. **3.** Compartiment amenajat pe nave pentru depozitarea combustibilului (cărbuni). **4.** Mic adăpost blindat; cazemată. — Din germ. **Bunker.**

BUNCEÁG, *bunceaguri,* s.n. (Reg.) **1.** Îngrămădire de trunchiuri căzute, crengi uscate și ierbărie. **2.** Covor de mușchi. — Cf. sb. b u č a k.

BUND, *bunduri,* s.n. (Livr.) Asociație, confrerie; confederație (în Germania și Elveția). — Din germ. **Bund.**

BÚNDĂ, *bunde,* s.f. (Pop.) **1**. Haină lungă și largă de postav, îmblănită, purtată de bărbați; burcă[1]; blană mare făcută din piei de oaie, întrebuințată de țărani ca îmbrăcăminte de iarnă. **2.** Pieptar (**1**). — Din magh. **bunda.**

BUNDÍȚĂ, *bundițe,* s.f. **1.** (Pop.) Diminutiv al lui *bundă*. **2.** (Bot.; în compusul) *Bundița-vântului* = plantă erbacee cu flori violete-purpurii, care crește prin fânețe, pe câmpuri, pe dealuri *(Pholomis pungens)*. — **Bundă** + suf. *-iță.*

BUNÉL, *bunei*, s.m. (Fam.) Bunic. — **Bun** + suf. *-el.*

BUNÉȚE, *buneți,* s.f. (Reg.) Bunătate. — **Bun** + suf. *-ețe.*

BUNGALÓW, *bungalow-uri,* s.n. Locuință din lemn sau din împletitură de trestie, fără etaj, înconjurată de verande și de vegetație. ✦ Casă de vacanță, din materiale ușoare, construită în locuri pitorești. [Pr.: *bungaloŭ*] — Din engl. **bungalow.**

BUNGÉT, *bungeturi*, s.n. (Reg.) Pădure sau porțiune de pădure deasă și întunecoasă; desiș. [Acc. și: *búnget*] — Cf. alb. b u n k.

BUNGHINÍ, *bunghinesc,* vb. IV. Intranz. (Fam.) A migăli. — Et. nec.

BUNÍC, *bunici,* s.m. **1.** Tatăl tatălui sau al mamei; bun (**VIII**), bunel, bât. **2.** (La pl.) Părinții părinților; *p. ext.* strămoși. **3.** (Reg.) Termen cu care se adresează cineva unui om bătrân. — **Bun** + suf. *-ic.*

BUNÍCĂ, *bunici,* s.f. **1.** Mama tatălui sau a mamei; mamaie, mamă-mare, buniță, bună (**VIII**), bâtă, iacă[2]. ✧ Expr. *(Pe) când era bunica fată (mare)* = demult. **2.** (Fam.) Termen cu care se adresează cineva unei femei bătrâne. — **Bună** + suf. *-ică.*

BUNICÉL, -ÍCĂ, *bunicei, -ele,* adj. Bunișor. — **Bun** + suf. *-icel.*

BUNICÚȚĂ, *bunicuțe,* s.f. Diminutiv al lui *bunică*. — **Bunică** + suf. *-uță*.

BUNIOÁRĂ adv. v. **bunăoară.**

BUNIȘÓR, -OÁRĂ, *bunișori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *bun*; bunuț, bunicel. — **Bun** + suf. *-ișor.*

BUNÍȚĂ, *bunițe,* s.f. (Pop.) Bunică. — **Bună** + suf. *-iță.*

BUNT, *bunturi,* s.n. (Înv. și reg.) Conspirație; răscoală. — Din pol., rus. **bunt.**

BUNTÁȘ, *buntași,* s.m. (Înv. și reg.) Conspirator, rebel. — **Bunt** + suf. *-aș.*

BUNÚȚ, -Ă, *bunuți, -e,* adj. (Fam.) Bunișor. ✧ Expr. *bun-bunuț* = foarte bun. — **Bun** + suf. *-uț*.

BUR, -Ă, *buri, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Populație în Africa de Sud constituită din urmașii coloniștilor europeni, în special olandezi, stabiliți aici în sec. XVII; (la sg.) persoană care face parte din această populație. **2.** Adj. Care aparține burilor (**1**), privitor la buri. — Din engl. **Boer,** germ. **Bur.**

BURÁ[1], pers. 3 *burează,* vb. I. Intranz. A ploua mărunt și des; a burnița, a țârâi. — Din **bură.**

BURÁ[2], *burez,* vb. I. Tranz. **1.** A astupa cu un material de buraj (argilă, nisip etc.) spațiul gol, neocupat de explozive, dintr-o gaură de mină sau dintr-o sondă de minare. **2.** A îndesa balastul sub traversele unei linii de cale ferată. — Din fr. **bourrer.**

BURÁCĂ, *burăci,* s.f. (Reg.) Negură groasă, deasă. — Cf. b u r ă .

BURÁJ s.n. Burare. — Din fr. **bourrage.**

BURANGÍC s.n. v. **borangic.**

BURÁRE, *burări,* s.f. Acțiunea de *a bura*[2]; buraj. ✧ *Burarea căii* = îndesare manuală sau cu mijloace mecanizate a balastului sub traversele unei linii de cale ferată. — V. **bura**[2]**.**

BURÁT, *burate,* s.n. Aparat format dintr-o sită centrifugă, folosit pentru cernerea făinii de cereale. — Din fr. **burat.**

BURÁTEC s.m. v. **buratic.**

BURÁTIC, *buratici,* s.m. (Reg.) Broatec. [Var.: **burátec** s.m.] — Contaminare între **bură** și **broatec.**

BÚRĂ s.f. Ploaie măruntă și deasă (însoțită de ceață); burniță, burnițeală, buroaică. — Cf. sb. b u r a.

BÚRBĂ, *burbe,* s.f. Rămășiță sau drojdie rezultată după limpezirea mustului, constituită din pielițe, bobițe sfărâmate, codițe etc. — Din fr. **bourbe.**

BÚRCĂ[1], *burci*, s.f. (Reg.) Bundă (**1**). — Din ucr. **burka.**

BÚRCĂ[2], *burci,* s.f. (Reg.) Turtă din mălai care se coace pe vatră, în spuză. — Et. nec.

BURCUȘOÁRĂ, *burcușoare,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *burcă*[1]. — **Burcă**[1] + suf. *-ușoară*.

BURDÁC, *burdace,* s.n. (Reg.) Urcior cu gura strâmtă și cu dop. — Et. nec. Cf. b ă r d a c.

BURDIHÁN s.n. v. **burduhan.**

BURDÚF, *burdufuri,* s.n. **1.** Sac făcut din piele netăbăcită, uneori din stomacul unui animal (capră, oaie, bivol), în care se păstrează sau se transportă brânză, făină, apă etc. ✧ Expr. *Burduf de carte* = foarte învățat; tobă de carte. *A lega* (pe cineva) *burduf* = a lega (pe cineva) foarte strâns, încât să nu se poată mișca; a lega fedeleș, a lega cobză. (Reg.) *A da pe cineva în burduful dracului* = a nu se mai interesa de cineva. *A se face burduf (de mâncare)* = a mânca foarte mult, a se ghiftui. **2.** Sac făcut din stomacul vitelor sau din piele de miel ori de ied, în care se înmagazinează aerul la cimpoi, la armonică etc. **3.** Învelitoare de piele pentru picioare la trăsurile descoperite. ✧ *Bocanci cu burduf* = bocanci cu limba netăiată, prinsă de restul încălțămintei; bocanci făcuți dintr-o singură bucată. **4.** Învelitoare elastică de piele, pânză etc. a spațiului de comunicație dintre două vagoane de călători. ✦ Garnitură de piele sau de cauciuc prin care se leagă două conducte dintr-un motor. **5.** Bășică (**1**) uscată, care, pe vremuri, se întrebuința în loc de geam. **6.** (Reg.) Burduhan. **7.** (Reg.) Copcă în gheață. [Var.: **burdúv, burdúh, burdúș** s.n.] — Et. nec.

BURDÚH s.n. v. **burduf.**

BURDUHÁN, *burduhane,* s.n. (Pop. și fam.) Stomacul animalelor rumegătoare; burduf (**6**); *p. ext.* burtă (**1**); bârdan. [Var.: **burdihán** s.n.] — **Burduh** + suf. *-an.*

BURDUHĂNÓS, -OÁSĂ, *burduhănoși, -oase,* adj. (Pop.: adesea substantivat) Burtos. — **Burduhan** + suf. *-os.*

BURDUHÓS, -OÁSĂ, *burduhoși, -oase*, adj. (Pop.) Burtos. — **Burduh** + suf. *-os*.

BURDÚȘ s.n. v. **burduf.**

BURDUȘEÁLĂ, *burdușeli,* s.f. (Rar) Faptul de *a(se) burduși*. — **Burduși** + suf. *-eală.*

BURDUȘÉL, *burdușele,* s.n. Burduf (**1**) mic. — **Burduș** + suf. *-el*.

BURDUȘÍ, *burdușesc,* vb. IV. (Fam.) **1.** Tranz. A umple ceva ca pe un burduf (**1**); a îndesa, a ticsi. ✦ Refl. (Rar; despre ape) A se umfla. **2.** Refl. (Despre tencuiala sau varul de pe pereți, despre placajul unei mobile etc.) A se scoroji, a se coșcovi. **3.** Tranz. Fig. (Fam.) A bate zdravăn pe cineva. — Din **burduș.**

BURDUȘÍRE, *burdușiri,* s.f. (Fam.) **1.** Acțiunea de *a burduși*. **2.** Deformare accidentală a unui perete de tablă, cu formarea unei convexități. — V. **burduși.**

BURDUȘÍT, -Ă, *burdușiți, -te,* adj. (Fam.) **1.** Îndesat, ticsit. **2.** Scorojit, coșcovit. — V. **burduși.**

BURDÚV s.n. v. **burduf.**

BURELÉT s.m. v. **burlet.**

BURÉT s.n. **1.** Fir de mătase naturală, gros și neregulat, obținut prin macerarea specială a unor gogoși. **2.** Țesătură de mătase fabricată din acest fir; *p. ext.* țesătură de bumbac cu fir gros, noduros și poros. — Din fr. **bourrette.**

BURÉTE, *bureți,* s.m. **1.** (Bot.) Nume generic dat unor ciuperci; spongie. ✧ Expr. (Fam.) *Doar n-am mâncat bureți* = doar n-am înnebunit! **2.** (În sintagma) *Burete-de-mare* = (la pl.) încrengătură de nevertebrate marine, fixate de stânci, cu formă variată și cu scheletul constituit din spicule și bastonașe silicioase sau calcaroase *(Spongiaria);* (și la sg.) animal din această încrengătură; spongier. ✦ Scheletul poros al acestui animal (sau obiect similar fabricat din cauciuc, material plastic), care, datorită proprietății de a absorbi lichidele, se întrebuințează la ștersul tablei de scris, la spălat etc. — Lat. ***boletis** sau refăcut din **bureți** (pl. lui **buret(u)* < lat. *boletus).*

BURETIÉRĂ, *buretiere,* s.f. Cutiuță care conține un burete (ud). — **Burete** + suf. *-ieră*.

BURETÓS, -OÁSĂ, *buretoși, -oase,* adj. Care are proprietatea de a suge lichidele, care seamănă cu structura buretelui-de-mare; spongios. — **Burete** + suf. *-os*.

BURÉZĂ, *bureze,* s.f. Mașină de lucru folosită pentru îndesarea balastului sub traverse (burarea căii). — Din fr. **bourreuse.**

BURG, *burguri,* s.n. Castel medieval; cetate, așezare fortificată, cu caracter militar sau administrativ; oraș medieval; *p. ext.* oraș vechi. — Din fr. **bourg.**

BURGHÉZ, -Ă, *burghezi, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Creat de burghezie, referitor la burghezie, propriu acesteia, purtând caracterul ei; care face parte din burghezie.✧ *Burghezo-democratic* = (despre o mișcare, un regim politic, o revoluție) care urmărește lichidarea completă a relațiilor feudale. **2.** S.m. și f. Persoană care face parte din burghezie; ✧ *Mic-burghez* = **a)** persoană care face parte din mica

burghezie; **b)** *fig.* persoană cu vederi înguste; filistin. **3.** (În orânduirea feudală) Orășean, târgoveț. [Pl. și: *burgheji*] — Din it. **borghese.**

BURGHEZÍ, *burghezesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A se îmburghezi. — Din **burghez.**

BURGHEZÍE, *burghezii,* s.f. **1.** Categorie legată preponderent de economia urbană care deține capitalul și pârghiile de decizie în societate. ✦ (În Evul Mediu; cu sens colectiv) Locuitorii de la orașe; populația orașelor, târgoveți; orășenime. **2.** (În sintagma) *Mica burghezie* = parte a burgheziei (**1**) formată din micii producători, micii comercianți, funcționari etc. — Din it. **borghesia.**

BURGHEZÍME s.f. (Rar) Burghezie; mulțime de burghezi. — **Burghez** + suf. *-ime*.

BURGHIÁȘ, *burghiași,* s.m. (Entom.) Firezar. [Pr.: *-ghi-aș*. — Var.: (reg.) **burghiéș** s.m.] — **Burghiu** + suf. *-aș*.

BURGHIÉRE s.f. Operație de executare a unei găuri cu ajutorul burghiului. — Din **burghiu.**

BURGHIÉȘ s.m. v. **burghiaș.**

BURGHÍU, *burghie,* s.n. Unealtă ascuțită de oțel în formă de spirală, care, prin mișcări de înșurubare, servește la găurirea cilindrică a materialelor; sfredel. ✧ *Burghiu de foraj* = unealtă de foraj în formă de bară, cu capătul ca o elice, care se adaptează la perforatorul mecanic. — Din tc. **burgu,** bg., sb. **burgija.**

BURGRÁV, *burgravi,* s.m. (În Germania, în Evul Mediu) Titlu dat conducătorului unui burg; persoană care purta acest titlu. — Din fr. **burgrave.**

BURGÚND, -Ă, *burgunzi, -de,* s.m. și f., adj. **1**. S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Burgundia. **2.** Adj. Care aparține Burgundiei sau burgunzilor (**1**), privitor la Burgundia ori la burgunzi. — De la **Burgundia** (n. pr.).

BURHÁI, *burhaie,* s.n. (Rar) **1.** Ceață (rară) care se ridică după ploaie. **2.** Ploaie deasă și rece de toamnă. — Contaminare între **bură** și **buhai** („ceață, bură", puțin folosit).

BURÍC, *burice,* s.n. **1.** Orificiu abdominal prin care trece cordonul ombilical la fetus; cicatrice rămasă în mijlocul abdomenului după căderea cordonului ombilical; ombilic. ✦ Fig. Mijloc, centru. ✧ Expr. *Buricul pământului* = centrul pământului. *A se crede* (sau *a se socoti) buricul pământului* = a se crede (sau a se socoti) cel mai important dintre toți. ✦ Cordonul ombilical prin care fetusul primește hrană din corpul mamei. **2.** (În sintagma) *Buricul degetului* = vârful degetului. **3.** Compus: *buricul-apei* = plantă erbacee cu flori mici, albe sau roșietice, dispuse în umbele *(Huydrocotyle vulgaris)*. — Lat. ***umbulicus** *(= umbilicus)*, prin deglutinare: *un — buric.*

BURÍU, *burie,* s.n. (Înv. și reg.) Butoiaș cu capacitatea de peste 100 l, în care, în gospodăriile țărănești, se păstrează de obicei țuica sau oțetul. — Din bg. **burija.**

BURJÚI, *burjui,* s.m. (Înv.) Burghez. — Din rus. **burjui.**

BURLÁC, *burlaci,* s.m. (Adesea adjectival) Bărbat necăsătorit; celibatar, holtei[1], becher. — Din rus., ucr. **burlak.**

BURLÁN, *burlane,* s.n. Tub de tinichea, de fontă etc. prin care se scurge apa de la jgheaburile acoperișului. ✦ Jgheab prin care se scurge apa dintr-un izvor, dintr-o cișmea etc. ✦ Tub cilindric de tinichea sau de olane, prin care trece fumul din sobă în coș; urloi. ✦ Tub de beton, de fontă etc. din care se fac canale, utilaje pentru exploatarea minieră etc. — Cf. tc. b o r u .

BURLĂCÍ, *burlăcesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A duce viață de burlac; holtei[2]. — Din **burlac.**

BURLĂCÍE s.f. Viață de burlac; holteie. — **Burlac** + suf. *-ie*.

BURLẮU, *burlăi,* s.m. (Rar) Muscă artificială întrebuințată ca nadă de către pescari. — Et. nec.

BURLÉSC, -Ă, *burlești,* adj., s.f. **1.** Adj. De un comic excesiv, grotesc, extravagant și adesea vulgar. ✧ *Teatru burlesc* = tip de teatru comic, caracterizat prin caricaturizare și parodiere. **2.** S.f. Compoziție muzicală de mici proporții, cu un pronunțat caracter umoristic. — Din fr. **burlesque,** it. **burlesco.**

BURLÉT, *burleți,* s.m. **1.** (Anat.; în forma *burelet*) Formațiune fibrocartilaginoasă de completare a suprafețelor articulare. **2.** Șnur gros din bumbac, din cauciuc, din material sintetic, din hârtie gudronată sau din lame metalice, care se pune la uși sau la ferestre pentru a împiedica pătrunderea frigului. [Var.: **burelét** s.m.] — Din fr. **bourrelet.**

BURNIȚÁ, pers. 3 *burnițează,* vb. I. Intranz. A bura[1]. — Din **burniță**.

BÚRNIȚĂ, *burnițe,* s.f. Ploaie măruntă și deasă, adesea însoțită de ceață; bură. — Din **bură.**

BURNIȚÉALĂ, *burnițeli,* s.f. (Rar) Bură. — **Burniță** + suf. *-eală.*

BURNIȚÓS, -OÁSĂ, *burnițoși, -oase,* adj. (Rar) Cu burniță; ploios. — **Burniță** + suf. *-os*.

BURNÚZ, *burnuzuri,* s.n. **1.** Manta de lână cu glugă, pe care o poartă arabii. **2.** (Reg.) Scurteică pe care o poartă țărăncile. — Din tc. **burnuz.**

BUROÁICĂ, *buroaice,* s.f. (Rar) Bură. — **Bură** + suf. *-oaică.*

BÚRSĂ[1], *burse,* s.f. Alocație bănească (lunară) acordată de stat, de o instituție etc. unui elev sau unui student, pentru a-și acoperi cheltuielile de întreținere în timpul studiilor ori unor cercetători, cadre didactice etc. pentru specializare sau perfecționare; întreținere gratuită acordată de stat, de o instituție etc. unui elev sau unui student; stipendiu. — Din fr. **bourse.**

BÚRSĂ[2], *burse,* s.f. Piață publică organizată și specializată unde se tranzacționează valori mobiliare, anumite mărfuri și valute. ✧ *Bursă de valori* = piață specializată în operații de vânzare-cumpărare a valorilor mobiliare. ✧ Expr. *A juca la bursă* = a cumpăra și a revinde efecte de bursă[2], cu scopul de a realiza un venit de pe urma urcării sau scăderii prețului lor. ✦ *Bursă neagră* = comerț clandestin. *Bursa muncii* = instituție care înregistrează cererile de lucru și mijlocește angajările. — Din fr. **bourse.**

BURSÍCULĂ, *bursicule,* s.f. Organ în formă de pungă. — Din fr. **boursicule,** cf. fr. b u r s i c o t .

BURSIÉR[1], -Ă, *bursieri, -e,* s.m. și f. Elev sau student care beneficiază de o bursă[1]. [Pr.: *-si-er*] — Din fr. **boursier.**

BURSIÉR[2], -Ă, *bursieri, -e,* adj. Care ține de bursă[2], privitor la bursă. [Pr.: *-si-er*] — Din fr. **boursier.**

BURSÚC, *bursuci,* s.m. Mamifer carnivor cu trupul greoi, acoperit cu peri lungi și aspri de culoare cenușie, cu două dungi negre, cu picioare scurte, cu capul lunguieț, având un fel de rât asemănător cu al porcului; viezure. ✦ Fig. Om sau copil mic, îndesat și greoi. ✦ Om retras, izolat, ursuz. — Din tc. **borsuk.**

BURSUCÁ, *bursúc,* vb. I Refl. (Reg.) A se burzului. — Din **bursuc.**

BURSÚCĂ, *bursuce,* s.f. Plantă erbacee mică, cu flori violete-închis, așezate în formă de spic la vârful tulpinii și fructe capsule *(Bartsia alpina)*. — Din **bursuc.**

BURSUCÉL, *bursucei,* s.m. Diminutiv al lui *bursuc*. ✦ Fig. Pui de animal mic și gras. — **Bursuc** + suf. *-el*.

BURSUFLÚRĂ, *bursufluri,* s.f. Umflătură pe suprafața unei piese ceramice, datorată gazelor generate de o ardere rapidă. — Din fr. **boursouflure.**

BÚRTĂ, *burți,* s.f. **1.** (Pop.) Abdomen, pântece. ✧ *Ciorbă de burtă* = ciorbă făcută din stomac de vacă. ✧ Expr. (Fam.) *A sta cu burta la soare* = a sta degeaba. (Ir.) *Burtă de popă*, se spune despre cineva care mănâncă și bea mult. **2.** Fig. Partea bombată, mai ridicată sau mai ieșită în afară, a unor obiecte. — Et. nec.

BURTĂ-VÉRDE, *burtă-verde,* s.m. și f. **1.** (Ir.) Burghez; negustor. ✦ Om insensibil la valorile culturale; filistin; om leneș, comod, indolent. **2.** (Înv.) Șorț sau brâu verde purtat altădată de negustori. — **Burtă** + **verde.**

BURTĂVERZÍME s.f. (Depr.) Burghezie; negustorisme. — **Burtăverde** + suf. *-ime.*

BÚRTEA s.m. Poreclă dată unui om gras. [Voc.: *burteo*] — **Burtă** + suf. *-ea.*

BURTÍCĂ, *burtici,* s.f. Burticică. — **Burtă** + suf. *-ică.*

BURTICÍCĂ, *burticele,* s.f. Diminutiv al lui *burtă*; burtică. — **Burtă** + suf. *-icică.*

BURTICÓS, -OÁSĂ, *burticoși, -oase,* adj. (Rar) Burtos (**1**). — **Burtică** + suf. *-os*.

BURTIÉRĂ, *burtiere,* s.f. Corset care strânge abdomenul și șoldurile, centură. [Pr.: *-ti-e-*] — **Burtă** + suf. *-ieră* (după fr. *ventrière).*

BURTÓS, -OÁSĂ, *burtoși, -oase,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care are burtă mare; pântecos, burduhănos, burduhos, burticos. **2.** (Despre un vas, *p. ext.* despre alte obiecte) Bombat, pântecos. — **Burtă** + suf. *-os*.

BURUIÁN s.n. v. **buruiană.**

BURUIÁNĂ, *buruieni,* s.f. Nume generic pentru diverse plante erbacee necultivate. ✧ *Buruiană de leac* = plantă medicinală. ✦ Nume dat unor plante necultivate comestibile. [Pl. și: *buruiene.* — Var.: **buruián** s.n.] — Din bg., sb. **burjan.**

BURUIENÍȘ, *buruienișuri,* s.n. Buruieni multe; *p.ext.* loc năpădit de buruieni. — **Buruiană** + suf. *-iș*.

BURUIENÓS, -OÁSĂ, *buruienoși, -oase,* adj. (Despre un loc) Năpădit de buruieni; unde cresc multe buruieni. ✦ Fig. (Despre stil, vorbire) Stufos, încâlcit; neîngrijit, vulgar. — **Buruiană** + suf. *-os*.

BURUIENÚȚĂ, *buruienuțe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *buruiană*. — **Buruiană** + suf. *-uță.*

BURUNDÉZ, -Ă, *burundezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația statului Burundi sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține statului Burundi sau burundezilor (**1**), privitor la Burundi ori la burundezi. — **Burundi** (n.pr.) + suf. *-ez.*

BURZULUÍ, *burzuluiesc,* vb. IV. Refl. **1.** A se mânia brusc; a se răsti (la cineva); a se bursuca. ✦ Fig. (Despre vreme) A se schimba în rău. ✦ Refl. și tranz. fact. (Înv.) A (se) răscula, a (se) răzvrăti. **2.** (Despre păr) A se zbârli. ✧ Expr. (Tranz.; fam.) *A-și burzului creasta* = a se grozăvi, a se îngâmfa. — Din magh. **borzolni.**

BURZULUIÁLĂ, *burzuluieli,* s.f. Faptul de *a (se) burzului*; răzvrătire. ✦ Supărare, enervare, mânie. ✦ (Înv.) Răscoală. — **Burzului** + suf. *-eală.*

BURZULUÍT, -Ă, *burzuluiți, -te,* adj. **1.** Mânios, supărat, enervat. ✦ (Înv.) Revoltat, răsculat. **2.** (Despre păr) Zbârlit. — V. **burzului.**

BUSC, *buscuri*, s.n. Prag construit în camera unei porți batante de ecluză, pe care se sprijină poarta, atunci când este închisă. — Din fr. **bousque.**

BUSCULÁ, *busculez,* vb. I. Refl. A se înghesui; a se învălmăși. — Din fr. **bousculer.**

BUSCULÁDĂ, *busculade,* s.f. Înghesuială, învălmășeală. — Din fr. **bousculade.**

BÚSHEL, *busheli,* s.m. Unitate de măsură engleză pentru volum, egală cu 36 de litri, folosită în Marea Britanie și SUA. [Pr.: *bu-șel*] — Cuv. engl.

BUSINESS, *businessuri,* s.n. **1.** Afacere. **2.** Ocupație, muncă. [Pr.: *bíznis*] — Din engl. **business.**

BUSINESSMAN, *businessmeni,* s.m. Om de afaceri. [Pr.: *bíznismen*] — Din engl. **businessman.**

BUSNÁT, -Ă, *busnați, -te,* adj. (Reg.) Bucălat. — Et. nec.

BUSÓLĂ, *busole,* s.f. Instrument alcătuit dintr-un cadran și un ac magnetic mobil care, lăsat liber, se așază pe direcția nord-sud. ✧ Expr. *A-și pierde busola* = a se zăpăci; a-și pierde dreapta judecată, simțul măsurii. ✦ Fig. Călăuză, conducător. — Din fr. **boussole.**

BUST[1], *busturi,* s.n. **1.** Partea superioară a corpului omenesc. **2.** Sculptură sau (impr.) pictură care reprezintă partea superioară a corpului omenesc. — Din fr. **buste.**

BUST[2] s.n. Dispozitiv pentru măsurarea de scurtă durată a puterii motorului la avioane în vederea înlesnirii decolării. — Din engl. **bust.**

BÚSTA adv. v. **buzna.**

BUSTROFEDÓN s.n. Fel de scriere foarte veche în care rândurile mergeau fără discontinuități de la stânga la dreapta și de la dreapta la stânga. — Din fr. **boustrophédon.**

BUSUIÓC, -OÁCĂ, *busuioci, -oace,* s.m., s.n., adj. **I.** S.m., s.n. **1.** S.m. Plantă erbacee de grădină din familia labiatelor, cu tulpina păroasă, cu flori mici, albe sau trandafirii, cu miros plăcut *(Ocimum basilicum)*. ✧ Compuse: *busuioc-roșu* = plantă erbacee ornamentală, cu flori mici, roșii, dispuse în spice *(Amaranthus caudatus); busuioc-sălbatic* = plantă erbacee cu tulpina păroasă și flori violete *(Prunella vulgaris)*. **2.** S.n. (Reg.) Numele unui dans popular asemănător cu hora; melodie după care se execută acest dans. **II.** Adj. (Despre fructe, vin) Cu aromă de busuioc (**I 1**). ✦ *Pere busuioace* = soi de pere răspândit mai mult în Moldova, ovale, galbene-verzui și roșii-aprins pe partea însorită. ✦ (Substantivat, f.) Varietate de viță-de-vie; strugure produs de această viță. [Var.: **bosuióc** s.n.] — Din bg. **bosilek,** sb. **bosiljak.**

BUȘ, (**1**) *buși,* s.m. (**2**) *bușuri,* s.n. **1.** S.m. (Pop.) Pumn. ✧ (În expr.) *În patru buși* = în patru labe. *De-a bușilea* = pe brânci. **2.** S.n. (Înv.) Lovitură puternică dată cu pumnii. [Formă gramaticală: (în expr.) *bușilea*] — Din **buși[2].**

BUȘEÁLĂ, *bușeli,* s.f. Lovitură înfundată (cu pumnul); izbitură, bușitură. — **Buși[2]** + suf. *-eală*.

BUȘÉU, *bușeuri,* s.n. Prăjitură cu nuci, cremă, frișcă sau ciocolată. — Din fr. **bouchée.**

BUȘÍ, *bușesc,* vb. IV. Tranz. și intranz. A lovi (cu pumnul), a izbi. ✦ Tranz. A împinge pe cineva cu putere; a îmbrânci, a trânti. — Din bg. **buša,** sb. **bušiti.**

BUȘITÚRĂ, *bușituri,* s.f. Bușeală. — **Buși[2]** + suf. *-tură*.

BUȘMACHÍU, *bușmachii,* s.m. (Înv. și reg.) Pantof de casă; papuc[1]. — Din rus., ucr. **bašmak.**

BUȘÓN, *bușoane,* s.n. **1.** Dop din plută, cauciuc, lemn etc. prevăzut cu ghivent. **2.** Piesă cilindrică de porțelan, care face parte din dispozitivul de siguranță al unui circuit electric. — Din fr. **bouchon.**

BUȘTEÁN, *bușteni,* s.m. Trunchi de copac tăiat și curățat de crengi; partea trunchiului unui copac rămasă în pământ după tăiere; buștihan. ✧ Expr. (Adverbial) *A dormi buștean* = a dormi adânc. *A (se) lămuri buștean* = a lăsa (sau a rămâne) nedumerit în urma unei explicații neclare. — Et. nec.

BUȘTIHÁN, *buștihani,* s.m. (Reg.) Buștean. — Et. nec.

BUȘUMÁ, *bușumez,* vb. I. Tranz. (Rar) A freca un cal cu un șomoiog de paie. — Et. nec.

BUT[1] s.n. (Reg.; în loc. prep.) *În butul* (cuiva) = în ciuda, în pofida (cuiva). — Et. nec.

BUT[2], *buturi,* s.n. Bucată (mare) de carne; coapsa de dinapoi a animalelor rumegătoare, a căror carne servește ca aliment. — Din tc. **but.**

BUT[3], *buturi,* s.n. Fiecare dintre stâlpii porții în jocul de rugbi. ✦ (Rar) Poartă la jocul de fotbal. — Din fr. **but.**

BUTÁC, -Ă, *butaci, -ce,* adj. (Rar; despre unele animale) Cu coarne scurte și groase. — Cf. magh. b u t a .

BUTÁDĂ, *butade,* s.f. Vorbă de spirit; ironie. — Din fr. **boutade.**

BUTADIÉNĂ, *butadiene,* s.f. Substanță chimică din clasa hidrocarburilor nesaturate, care se prezintă ca un gaz incolor, insolubil în apă și care se utilizează la prepararea cauciucurilor sintetice, a lacurilor etc. [Pr.: *-di-e-*] — Din fr. **butadiène.**

BUTAFÓR, *butafori,* s.m. Decorator specializat în butaforie. — Din **butaforie** (derivat regresiv).

BUTAFÓRIC, -Ă, *butaforici, -ce,* adj. Referitor la butaforie. — Cf. rus. b u t a f o r s k i i.

BUTAFORÍE, *butaforii,* s.f. Ansamblu de obiecte (sculpturi, vase, copaci etc.) confecționate din paste maleabile, din hârtie și clei, folosite la realizarea decorurilor și a recuzitei de teatru, în cinematografie etc. — Din rus. **butaforiia.**

BUTÁLCĂ, *butălci,* s.f. (Pop.) Unealtă de lemn constituită dintr-o bară cilindrică subțire cu două plăci fixate în cruce la unul dintre capete, folosită la fărâmițarea cheagului de lapte în vederea formării cașului și a eliminării zerului. — Et. nec.

BUTÁN, *butani,* s.m. Hidrocarbură saturată, cu patru atomi de carbon în moleculă, care se găsește în gazele de sondă și de cracare sau se obține pe cale industrială. — Din fr. **butane.**

BUTANÓL, *butanoli,* s.m. Substanță chimică folosită ca dizolvant pentru lacuri și intermediar în sinteze organice; alcool butilic. — Din fr. **butanol.**

BUTANÓNĂ, *butanone,* s.f. (Chim.) Lichid inflamabil cu miros de acetonă, utilizat în industria chimică și farmaceutică; metilacetonă, metiletilcetonă. — Din fr. **butanone.**

BUTÁR, *butari,* s.m. (Înv. și reg.) Dogar de buți; persoană care are în seama ei bufile cu vin dintr-o pivniță. — **Bute** + suf. *-ar*.

BUTÁRGĂ s.f. (Rar) Icre de chefal preparate (și conservate prin presare, sărare sau uscare la soare ori prin afumare). — Din fr. **boutargue.**

BUTÁȘ, *butași,* s.m. Porțiune de lăstar, de rădăcină sau de frunză, detașată de planta-mamă care, în condiții favorabile, produce rădăcini, formând o nouă plantă. — Din magh. **bujtás.**

BUTĂȘÍ, *butășesc,* vb. IV. Tranz. A înmulți o plantă prin butași înrădăcinați. — Din **butaș.**

BUTĂȘÍRE, *butășiri,* s.f. Acțiunea de *a butăși*; butășit[1]. — V. **butăși.**

BUTĂȘÍT[1] s.n. Butășire. — V. **butăși.**

BUTĂȘÍT[2], -Ă, *butășiți, -te,* adj. (Despre plante) Care este înmulțit prin butași. — V. **butăși.**

BÚTCĂ, *butci,* s.f. (Înv.) Caleașcă. — Din ucr. **budka.**

BÚTE, *buți,* s.f. **1.** Butoi. ✦ Conținutul unui butoi. **2.** Rezervorul de benzină al lămpii de siguranță întrebuințate în mine. **3.** Fiecare dintre stâlpii principali de susținere a eșafodului unui tunel în construcție. **4.** (Reg.) Butucul roții. [Var.: (reg.) **bútie** s.f.] — Lat. **buttis.**

BUTÉLCĂ, *butelci,* s.f. (Reg.) Butelie (**2**). ✦ Damigeană mică cu gâtul strâmt făcută din pământ ars și folosită pentru păstrarea apei, a vinului etc. — Din ucr. **butelka.**

BUTELCÚȚĂ, *butelcuțe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *butelcă*. — **Butelcă** + suf. *-uță*.

BUTÉLIE, *butelii,* s.f. **1.** Vas de sticlă, de material plastic sau de metal, de diferite forme, folosit pentru depozitarea și transportarea unor materiale fluide, granulare sau pulverulente. ✧ *Butelie de Leyda* = condensator electric în formă de cilindru sau de con, alcătuit dintr-o butelie de sticlă cuprinsă între două armături metalice. ✦ Recipient metalic destinat să conțină un gaz sub presiune sau lichefiat. *Butelie de aragaz.* **2.** Sticlă pentru păstrat sau pentru transportat lichide; butelcă. — Din fr. **bouteille.**

BUTÉLNIC, *butelnice,* s.n. (Rar) Burghiu mic întrebuințat de dulgheri, rotari etc. la executarea găurilor cu diametrul până la 30 mm. — **Bute** + suf. *-elnic.*

BUTÉNĂ, *butene,* s.f. Substanță chimică obținută prin cracarea produselor petroliere; butilenă. — Din fr. **boutène.**

BUTERÓLĂ, *buterole,* s.f. Instrument folosit la operațiile de nituire pentru formarea capului bombat; căpuitor. — Din fr. **bouterolle.**

BUTÍC, *buticuri,* s.n. Magazin mic și luxos, cu mărfuri, în general de serie mică. [Var.: **butícă** s.f.] — Din fr. **boutique.**

BUTÍCĂ s.f. v. **butic.**

BÚTIE s.f. v. **bute.**

BUTILÉNĂ, *butilene*, s.f. Butenă. — Din fr. **boutilène.**

BUTÍLIC, -Ă, *butilici, -ce,* adj. (Despre substanțe) Care conține în moleculă un radical obținut prin îndepărtarea unui atom de hidrogen din molecula butanului. ✧ *Alcool butilic* = butanol. — Din fr. **butylique.**

BUTIRÁT, *butirați,* s.m. Sare sau ester al acidului butiric, cu miros de flori sau de fructe, întrebuințat în parfumerie, în industria alimentară. — Din fr. **butyrate.**

BUTÍRIC adj. (În sintagma) *Acid butiric* = acid organic care se găsește în grăsimile animale, mai ales în unt, întrebuințat la prepararea unor esteri, a celulozei etc. — Din fr. **butyrique.**

BUTIRÍNĂ s.f. Ester al acidului butiric cu glicerina; lichid uleios, incolor cu gust amar, unul dintre principalii componenți ai grăsimilor. — Din fr. **butyrine.**

BUTIROMÉTRU, *butirometre,* s.n. Instrument în formă de tub gradat pentru determinarea procentului de unt sau de grăsime din lapte. — Din fr. **butyromètre.**

BUTÍSĂ, *butise,* s.f. Pavea sau bloc de piatră, mai lungă decât pavelele obișnuite, folosită la încheierea pavajelor sau a zidăriei și la obținerea alternanței regulate a rosturilor. — Din fr. **boutisse.**

BUTNÁR, *butnari,* s.m. (Reg.) Dogar. — Din germ. **Büttner.**

BUTNĂRÍE, (**2**) *butnării,* s.f. (Reg.) **1.** Meșteșugul butnarului; dogărie[1]. **2.** Atelierul butnarului. — **Butnar** + suf. *-ie*.

BUTOÁRCĂ, *butorci,* s.f. (Reg.) Butură (**3**). — Et. nec.

BUTÓI, *butoaie,* s.n. **1.** Vas de lemn făcut din doage, mai larg la mijloc decât la capete, folosit pentru păstrarea lichidelor, a murăturilor etc.; bute. ✧ Expr. *Butoi fără fund* = se spune despre cei care beau fără măsură. *A vorbi ca din butoi* = a avea vocea răgușită. ✦ Conținutul unui astfel de vas. **2.** Partea cilindrică la revolvere, în care se introduc cartușele. — **Bute** + suf. *-oi*.

BUTOIÁȘ, *butoiașe*, s.n. Diminutiv al lui *butoi*; balercă. [Pr.: *-to-iaș*] — **Butoi** + suf. *-aș*.

BUTÓN, (**1**) *butoane,* s.n., (**2**) *butoni*, s.m. **1.** S.n. Piesă mică, în formă de disc, care, prin apăsare sau învârtire, asigură un contact electric sau o acțiune mecanică. ✦ Fus legat cu un capăt de corpul unei piese care efectuează o mișcare circulară, situat excentric față de axa de rotație a acesteia. **2.** S.m. Un fel de nasture mobil din

metal, sidef sau alte materiale cu care se încheie gulerele, manşetele etc. ✦ Capsă (**1**). — Din fr. **bouton.**

BUTONÁ, *butonez,* vb. I. Tranz. A apăsa tastele unei maşini de scris, ale unui calculator, telefon etc. — De la **buton.**

BUTONÁRE[1], *butonări,* s.f. Acţiunea de *a butona.* — V. **bútona.**

BUTONÁRE[2] s.f. Procedeu de apretare a ţesăturilor de lână, prin care fibrele sunt aglomerate sub formă de bobiţe pe una dintre suprafeţe, în scopul obţinerii unui anumit aspect. — Din **buton.**

BUTONIÉRĂ, *butoniere,* s.f. Tăietură mică într-o stofă, într-o pânză etc., ale cărei margini sunt bine întărite (şi în care se încheie un nasture); *p. ext.* parte a reverului cu o astfel de tăietură, unde se înfige o floare, o insignă etc. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **boutonnière.**

BUTÚC, *butuci,* s.m. **1.** Bucată dintr-un trunchi de copac tăiat şi curăţat de crengi; butură. ✦ Bucată groasă de lemn de foc; buştean, buturugă. ✧ Expr. (Adverbial) *A lega* (pe cineva) *butuc* = a lega (pe cineva) astfel încât să nu se mai poată mişca; a lega cobză, a lega fedeleş. *A dormi butuc* = a dormi adânc. ✦ Bucată groasă de lemn pe care se taie lemnele de foc; trunchi de lemn pe care se taie carnea la măcelărie; trunchi care servea călăului pentru decapitarea condamnaţilor. **2.** Fig. Om prost şi necioplit. **3.** Partea de jos, mai groasă, a tulpinii viţei-de-vie (de la pământ până la punctul de ramificaţie). **4.** Partea centrală a unui corp rotativ, care se montează pe un arbore şi în care sunt înfipte spiţe (la roţi), pale (la elice) etc. *Butucul roţii*. **5.** Bucată groasă de lemn, prevăzută cu găuri, în care se prindeau în trecut picioarele, mâinile sau gâtul arestaţilor şi prizonierilor. **6.** Partea superioară a jugului. **7.** Talpa sau scaunul războiului de ţesut. — Et. nec.

BUTUCÁŞ, *butucaşi,* s.m. (Rar) Butucel. — **Butuc** + suf. *-aş.*

BUTUCĂNÓS, -OÁSĂ, *butucănoşi, -oase,* adj. Gros, grosolan, necioplit; butucos. — **Butuc** + suf. *-ănos*.

BUTUCÉL, *butucei,* s.m. Diminutiv al lui *butuc;* butucaş. — **Butuc** + suf. *-el.*

BUTUCÍ, *butucesc,* vb. IV. Tranz. A băga picioarele, mâinile sau gâtul unui arestat sau ale unui prizonier într-un butuc (**5**). — Din **butuc.**

BUTUCÓS, -OÁSĂ, *butucoşi, -oase,* adj. (Rar) Butucănos. — **Butuc** + suf. *-os*.

BÚTUR s.m. v. **butură.**

BÚTURĂ, *buturi,* s.f. (Reg.) **1.** Butuc (**1**); buturugă. **2.** Bucată de lemn cu noduri şi cu alte defecte, care se despică şi se prelucrează şi este considerată ca sortiment inferior al lemnului de foc; ciot. **3.** Trunchi scorburos; butoarcă. [Var.: **bútur, búture** s.m.] — Cf. b u t u c.

BÚTURE s.m. v. **butură.**

BUTURÚGĂ, *buturugi,* s.f. Bucată noduroasă sau scorburoasă dintr-un trunchi de copac; butuc, butură. ✦ Bucată groasă de lemn de foc; buştean. — Cf. b u t u r ă şi t u m u r u g.

BUTURUGÚŢĂ, *buturuguţe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *buturugă*. — **Buturugă** + suf. *-uţă.*

BUVÁBIL, -Ă, *buvabili, -e,* adj. Băubil. — Din fr. **buvable.**

BUZÁINĂ, *buzaine,* s.f. (Reg.) Magazie sau şopron într-o curte ţărănească, în care se păstrează butoaie, cazane şi alte vase de gospodărie. — Et. nec.

BUZÁT, -Ă, *buzaţi, -te,* adj. **1.** Cu buze mari şi groase. **2.** Fig. Păcălit, înşelat. — **Buză** + suf. *-at.*

BÚZĂ, *buze,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele două părţi cărnoase care mărginesc gura şi acoperă dinţii. ✧ *Buză de iepure* = anomalie congenitală care constă în faptul că buza este uşor despicată (ca la iepure). ✧ Expr. (Fam.) *A rămâne cu buzele umflate* = a rămâne înşelat, dezamăgit în aşteptările sale. *A-şi muşca buzele (de necaz* sau *de părere de rău)* = a regreta foarte tare, a se căi. *A sufla* (sau *a bate) în* (sau *din) buze* = a rămâne păgubaş; a fluiera a pagubă. *A se şterge* (sau *a se linge) pe buze* = a fi silit să renunţe la ceva. *A-i crăpa* (sau *a-i plesni, a-i scăpăra, a-i arde* cuiva) *buza* (de sau după ceva) = a avea mare nevoie (de ceva). *A-şi linge buzele* (după ceva) = a pofti, a râvni (ceva). *A lăsa* (sau *a pune) buza (în jos)* = (mai ales despre copii) a fi gata să izbucnească în plâns. ✦ Margine a unei răni pricinuite de o tăietură adâncă. **2.** Margine a unor obiecte, a unor vase. *Buza străchinii*. ✧ Expr. (Rar) *Plin (până în) buză* = foarte plin, plin ochi. **3.** Culme a unui deal, a unui pisc; margine a unui şanţ, a unei păduri etc. **4.** Ascuţiş al unor instrumente de tăiat; tăiş. **5.** (În sintagma) *Buză de bandaj* = partea proeminentă a bandajului montat pe roţile autovehiculelor de cale ferată, care serveşte la menţinerea şi la conducerea vehiculului respectiv pe şină. — Cf. alb. b u z ë .

BUZĂŢÉL, -ÍCĂ, *buzăţei, -ele*, adj. (Rar) Diminutiv al lui *buzat.* — **Buzat** + suf. *-el.*

BUZĂ̆U adv. (Rar, în expr.) *A sta buzău* = a sta bosumflat, îmbufnat. — **Buză** + suf. *-ău.*

BUZDUGÁN, *buzdugane,* s.n. **1.** Măciucă sau ghioagă de fier (cu măciulia ţintuită), folosită în trecut ca armă de luptă sau ca semn al puterii domneşti. **2.** Plantă acvatică cu frunze plutitoare, cu flori verzi-alburii şi cu fructe în formă de măciucă; capul-ariciului, şovar *(Sparganium ramosum)*. — Din tc. **bozdoğan.**

BUZDUGĂNÍ, *buzdugănesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.; rar) A lovi, a bate, a ucide cu buzduganul. — Din **buzdugan.**

BÚZER, *buzere*, s.f. Aparat electric care produce un sunet intermitent caracteristic şi care este folosit în telefonie. — Din engl. **buzzer.**

BUZIŞOÁRĂ, *buzişoare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *buză* (**1**). — **Buză** + suf. *-işoară.*

BÚZNA adv. (În expr.) *A da* (sau *a intra) buzna* = a năvăli (undeva) pe neaşteptate, a se repezi să intre sau să iasă. [Var.: **bústa** adv.] — Cf. magh. b u s z m a .

BUZNÍ, *buznesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) a da buzna; a ataca fără veste; a năvăli. — Din [a da] **buzna.**

BUZÓI, *buzoaie,* s.n. Augmentativ al lui *buză* (**1**). — **Buză** + suf. *-oi*.

BUZOIÁN, -Ă, *buzoieni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau judeţul Buzău. **2.** Adj. Care aparţine municipiului sau judeţului Buzău ori buzoieilor (**1**), referitor la municipiul ori judeţul Buzău sau la buzoieni. [Pr.: *-zo-ian*] — **Buzău** (n. pr.) +suf. *-an*.

BUZOIÁNCĂ, *buzoience,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau judeţul Buzău. [Pr.: *-zo-ian-*] — **Buzoian** + suf. *-că*.

BUZUNÁR, *buzunare,* s.n. Un fel de pungă interioară cusută la haine, în care se ţin lucruri mărunte. ✧ Loc. adj. *De buzunar* = care se poartă în buzunar; *p. ext.* de format sau de proporţii mici; de valoare redusă. *Ediţie de buzunar.* ✧ Expr. *A fi (tot) cu mâna în buzunar* = a fi darnic; a fi cheltuitor, a fi obligat să cheltuiască mereu. *Bani de buzunar* = sumă de bani pentru cheltuieli mărunte. *A da din buzunar* = a plăti din banii proprii o pagubă (de care nu eşti răspunzător). *A avea* (sau *a băga) în buzunar* (pe cineva) = a avea pe cineva în puterea sa. *A avea* (ceva) *în buzunar* = a fi sigur de mai înainte că va dispune de ceva. [Var.: (reg.) **pozunár** s.n.] — Din ngr. **buzunára.**

BUZUNĂRÁŞ, *buzunăraşe,* s.n. Diminutiv al lui *buzunar;* buzunărel. — **Buzunar** + suf. *-aş*.

BUZUNĂREÁLĂ, *buzunăreli,* s.f. Acţiunea de a *buzunări*. — **Buzunări** + suf. *-eală.*

BUZUNĂRÉL, *buzunărele,* s.n. Buzunăraş. — **Buzunar** + suf. *-el*.

BUZUNĂRÍ, *buzunăresc,* vb. IV. Tranz. A fura cuiva ceva din buzunar; a umbla prin buzunarele cuiva pentru a căuta ceva. — Din **buzunar.**

BYPASS, *bypassuri,* s.n. **1.** Conductă care dublează, pe o anumită porţiune, o conductă principală, înlocuind-o temporar în vederea unor lucrări de revizie sau de reparaţie. **2.** (Med.) Derivaţie practicată pe o arteră obstruată (în special artera coronariană) printr-o grefă din venă sau arteră. [Pr.: *baĭpas*] — Din engl. **bypass.**

BYRONIÁN, -Ă, *byronieni, -e,* adj. De Byron, al lui Byron; în maniera lui Byron. [Pr.: *bai-ro-ni-an*] — **Byron** (n. pr.) + suf. *-ian.*

BYTE, *byţi*, s.m. **1.** (Muz.) Octet. **2.** (Inform.) Unitate de informaţie care reprezintă o succesiune de opt biţi şi care constituie cea mai mică unitate de memorie adresabilă. [Pr.: *baĭt*] — Din engl. **byte.**

C

C, *c,* s.m. **1.** A cincea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (semioclusivă prepalatală surdă în grupurile *ce, ci,* oclusivă palatală surdă în grupurile *che, chi* şi oclusivă velară surdă în celelalte poziţii). [Pl. şi: (**1,** n.) *c-uri*].

CA[1] adv., prep., interj. **A.** Adv. **1.** La fel ca. *Îi vorbesc lui ca ei.* **2.** Aproape, cam, aproximativ. ✧ Expr. *Ca mâine(-poimâine)* = în curând. *Ca ieri(-alaltăieri)* = de puţin timp. **3.** Cu privire la..., în ce priveşte... *Ca formă, lucrarea este bine prezentată.* **4.** (Explicativ sau enumerativ) Cum, precum, aşa, bunăoară, de exemplu. *Animale sălbatice, ca: râşi, urşi, vulpi.* **B.** Prep. **1.** (Se compară două sau mai multe lucruri, fiinţe, situaţii) **1.** La fel cu, cum (e), precum (e), după cum (e). *O carte ca cea din raft.* ✧ Expr. *Ieri ca (şi) astăzi* = totdeauna. *Ca (şi) cum* = parcă. ✦ Cât. *Înalt ca bradul*. **2.** Decât. *E mult mai frumos ca acesta.* **3.** (Se compară o noţiune cu ea însăşi) În felul..., cum e obiceiul, cum se ştie. *Tinerii, ca tinerii, se zbenguiesc.* ✧ Expr. *Toate ca toate, dar...* = toate le înţeleg, dar... ✦ Treacă-meargă, fie. *Ziua, ca ziua, trece vremea mai repede.* **4.** În calitate de..., fiind... *El înainte, ca ghid, iar noi după el, ca vizitatori.* ✦ În loc de..., drept... *Se poate socoti ca răsplată.* ✧ Expr. (Fam.) *Ca ce?* = pentru ce? cu ce scop? **C.** Interj. (Reg.) Ia! ei! *Ca dă-te mai încoace şi mai spune o dată.* — Lat. **quam.**

CA[2] conj. (Urmat, cu sau fără intercalări, de „să") Introduce subordonate cu predicatul la conjunctiv. — Lat. **qu[i]a.**

CABÁLĂ, (**2**) *cabale,* s.f. **1.** Doctrină mistică evreiască bazată pe interpretarea ezoterică a unor texte din Vechiul Testament şi a tradiţiei orale iudaice. ✦ Ştiinţă ocultă conform căreia se poate comunica cu spiritele. **2.** Fig. Uneltire, intrigă. — Din fr. **cabale,** germ. **Kabale.**

CABALÍN, -Ă, *cabalini, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. (La pl.) Familie de animale domestice din care face parte calul; (şi la sg.) animal din această familie. **2.** Adj. Care aparţine cailor, privitor la cai; cavalin. *Rasă cabalină.* — Din lat. **caballinus.**

CABALÍST, -Ă, *cabalişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană iniţiată în cabală (**1**). — Din fr. **cabaliste,** germ. **Kabalist.**

CABALÍSTIC, -Ă, *cabalistici, -ce,* adj. Magic, misterios, tainic. ✦ Obscur. — Din fr. **cabalistique.**

CABÁNĂ, *cabane,* s.f. Casă (la munte) construită, de obicei, din lemn, care serveşte pentru adăpostirea turiştilor şi a vânătorilor. — Din fr. **cabane.**

CABANIÉR, -Ă, *cabanieri, -e,* s.m. şi f. Persoană care asigură paza şi administrarea unei cabane. [Pr.: *-ni-er*] — **Cabană** + suf. *-ier.*

CABÁNIŢĂ, *cabaniţe,* s.f. (Înv.) Manta scumpă, bogat împodobită, purtată de domn (la înscăunare) sau de boieri la solemnităţi. — Din bg., sb. **kabanica.**

CABANÓS, *cabanoşi,* s.m. Cârnăcior subţire, uscat, semiafumat, preparat din carne de vită şi de porc. [Acc. şi: *cabános*] — Din pol. **kabános.**

CABARÉT, *cabarete,* s.n. Local de petrecere, cu băuturi, dans, program de divertisment etc.; bar[3] (**2**). — Din fr. **cabaret.**

CABÁZ, *cabazi,* s.m. (Înv. şi reg.) Om poznaş, glumeţ. — Din tc. [hok]**kabaz.**

CABAZLÂC, *cabazlâcuri,* s.n. (Înv. şi reg.) Păcăleală, poznă, glumă. — Din tc. [hok]**kabazlık.**

CABERNÉT, (**2**) *cabernet-uri,* s.n. **1.** Soi de viţă-de-vie cu struguri mici de culoare neagră-albăstruie, cultivat pentru producerea vinurilor roşii de calitate superioară. **2.** Vin roşu, superior, produs din acest soi de viţă-de-vie. [Pr.: *-ber-ne*] — Din fr. **cabernet.**

CABESTÁN, *cabestane,* s.n. Troliu cu ax vertical pe care se înfăşoară cablul de tracţiune, folosit la deplasarea sarcinilor şi a vehiculelor pe distanţe relativ scurte. — Din fr. **cabestan.**

CABÍNĂ, *cabine,* s.f. Încăpere mică, amenajată într-o clădire, într-un vehicul, pe plajă etc., cu destinaţii speciale. *Cabină telefonică. Cabină de proiecţie.* — Din fr. **cabine.**

CABINÉT, *cabinete,* s.n. **I. 1.** Încăpere dintr-o locuinţă sau dintr-o instituţie, folosită pentru exercitarea unei profesii. ✦ Biroul unei persoane cu muncă de răspundere. *Cabinetul ministrului* ✧ *Şef* (sau *director) de cabinet* = funcţionar însărcinat cu pregătirea lucrărilor unui conducător de mare instituţie. *Lucrări de cabinet* = lucrări auxiliare, de secretariat. (În unele ţări) *Cabinet de instrucţie* = serviciu de cercetări judiciare, condus de un judecător de instrucţie. ✧ Încăpere în care sunt expuse obiecte de muzeu, de studiu etc. *Cabinet de numismatică*. **2.** Secţie sau serviciu în întreprinderi, în instituţii de învăţământ etc., destinate unor studii şi consultaţii de specialitate. *Cabinet tehnic.* **3.** (În unele ţări) Consiliu de miniştri sau guvern. **II.** Mobilă de dimensiuni mici, cu sertare, destinată păstrării obiectelor de preţ. — Din fr. **cabinet.**

CABINIÉR, -Ă, *cabinieri, -e,* s.m. şi f. Persoană care are în grijă o cabină la teatru, la operă etc. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **cabinier.**

CABLÁ, *cablez,* vb. I. Tranz. **1.** A confecţiona un cablu prin răsucirea sau împletirea firelor în mănunchiuri şi unirea acestora între ele. **2.** A aşeza, a instala cabluri de telecomunicaţii. ✦ A face legătura (unei case, unei instituţii etc.) cu un cablu de telecomunicaţii. — Din fr. **câbler.**

CABLÁJ s.n. **1.** Mod de răsucire sau de împletire a firelor pentru a forma un cablu. **2.** Totalitatea cablurilor şi a firelor izolate care constituie conexiunile unei instalaţii sau ale unui aparat de telecomunicaţii. ✧ (Electron.) *Cablaj (de) imprimat* = cablaj prefabricat în care conexiunile dintre piesele componente ale unui aparat electronic sunt realizate sub formă de benzi conductoare înguste, pe un suport izolant; circuit imprimat. — Din fr. **cablage.**

CABLÁRE, *cablări,* s.f. Acţiunea de *a cabla* şi rezultatul ei. — V. **cabla.**

CABLÁT, -Ă, *cablaţi, -te,* adj. (Despre case, instituţii etc.) Care este conectat la o reţea electrică, telefonică etc. — V. **cabla.**

CABLIÉR, *cabliere,* s.n. Navă care transportă şi instalează cablurile submarine. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **câblier.**

CABLOGRÁMĂ, *cablograme,* s.f. Comunicare transmisă prin cablu submarin. — Din fr. **câblogramme.**

CABLÓR, *cablori,* s.m. Muncitor care cablează — Din fr. **câbleur.**

CÁBLU, *cabluri,* s.n. **1.** Mănunchi de fire textile sau metalice răsucite, folosit la tracţiuni sau la ridicat greutăţi. **2.** Conductă electrică formată din mai multe fire izolate (acoperite cu un înveliş vegetal sau metalic). **3.** Unitate de măsură pentru distanţe, egală cu a zecea parte dintr-o milă marină, adică cu 185,2 m; ancablură. — Din fr. **câble.**

CABOŞÓN, *caboşoane,* s.n. **1.** Piatră preţioasă sau semipreţioasă fără faţete, fixată într-o montură de metal. **2.** (Arhit.) Ornament mic de piatră încrustat într-o faţadă. — Din fr. **cabochon.**

CABOTÁJ, *cabotaje,* s.n. Navigaţie comercială de-a lungul coastei; transport naval de mărfuri între porturi apropiate. — Din fr. **cabotage.**

CABOTIÉR, *cabotiere,* s.n. Navă de tonaj mic sau mijlociu, care navighează între porturile de pe coastă. [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **cabotier.**

CABOTÍN, -Ă, *cabotini, -e,* s.m. şi f. **1.** Actor mediocru care urmăreşte succese uşoare prin mijloace facile; *p. ext.* persoană care încearcă să se remarce printr-o comportare teatrală. **2.** (În trecut, în Franţa) Actor ambulant. — Din fr. **cabotin.**

CABOTINÁJ s.n. Cabotinism. — Din fr. **cabotinage.**

CABOTINÉSC, -EÁSCĂ, *cabotineşti,* adj. De cabotin. — **Cabotin** + suf. *-esc.*

CABOTINÍSM s.n. Atitudine, gest, apucătură de cabotin (**2**); cabotinaj. — **Cabotin** + suf. *-ism.*

CABRÁ, *cabrez,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre unele patrupede, mai ales despre cai) A se ridica pe picioarele dinapoi. **2.** A se încorda; a se ridica. **3.** (Despre avioane) A se ridica cu partea din faţă pentru a urca mai repede. — Din fr. **cabrer.**

CABRÁJ, *cabraje,* s.n. **1.** Cabrare. **2.** Mărire bruscă a pantei de urcare de către un avion. — Din fr. **cabrage.**

CABRÁRE, *cabrări,* s.f. Acţiunea de *a cabra* şi rezultatul ei; ridicare a unui cal pe picioarele dinapoi; cabraj. — V. **cabra.**

CABRIÓLĂ, *cabriole,* s.f. Salt al calului prin care acesta se întoarce pe loc. [Pr.: *-bri-o-*] — Din fr. **cabriole.**

CABRIOLÉTĂ, *cabriolete,* s.f. Trăsurică ușoară, cu două roți, trasă de obicei de un singur cal; brișcă[2], șaretă. [Pr.: *-bri-o-*. — Var.: **gabriolétă** s.f.] — Din fr. **cabriolet.**

CÁBULĂ, *cabule,* s.f. (Rar) Superstiție de jucător (de cărți). — Din tc. **kabul.**

CABULIPSÍ, *cabulipsesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A catadicsi. — Din ngr. **kabúleisa.**

CÁCA s.m. (În limbajul copiilor) **1.** Excrement. **2.** Lucru murdar, respingător. ✧ (Adjectival) *Prețuri caca.* — Din fr. **caca.**

CACADÂR, *cacadâri,* s.m. (Bot.; reg.) Măceș. — Et. nec.

CACÁO s.f. Sământa arborelui de cacao, folosită (sub formă de produs pulverulent) în alimentație, mai ales la fabricarea ciocolatei și a unor băuturi hrănitoare. ✧ *Unt* (sau *ulei) de cacao* = substanță grasă, de culoare albă-gălbuie, extrasă din pulberea de cacao și folosită la fabricarea ciocolatei, în industria farmaceutică, în cosmetică etc. ✦ *P. ext.* Băutură preparată cu pulbere de cacao. [Pr.: *-ca-o*] — Din fr. **cacao.**

CACAOTIÉR, *cacaotieri,* s.m. Arbore de cacao (*Theobroma cacao*). [Pr.: *-ca-o-ti-er*] — Din fr. **cacaotier.**

CACEALMÁ, *cacealmale,* s.f. (La jocul de cărți) Inducere în eroare a adversarului, dându-i impresia că ai cărți mai bune decât ale lui. ✦ P. gener. Păcăleală, înșelăciune. — Din tc. **kaçırma.**

CÁCIUR, -Ă, *caciuri, -e,* s.m., adj. (Miel) cu blăniță de culoare neagră pe trunchi și brumărie pe bot, urechi, labe și coadă. [Var.: **căciúr** s.m., adj.] — Et. nec.

CACOFÓNIC, -Ă, *cacofonici, -ce,* adj. Care produce o cacofonie; lipsit de armonie. — Din fr. **cacophonique.**

CACOFONÍE, *cacofonii,* s.f. Asociație neplăcută de sunete; cacofonism. ✦ (Muz.) Suprapunere de sunete discordante; lipsă de armonie. — Din fr. **cacophonie.**

CACOFONÍSM, *cacofonisme,* s.n. (Rar) Cacofonie. — **Cacofonie** + suf. *-ism.*

CACOGENÉZĂ, *cacogeneze,* s.f. (Med.) Dezvoltare anormală a unui organ. — Din fr. **cacogenèse.**

CACOGRAFÍE, *cacografii,* s.f. (Rar) Ortografiere greșită. — Din fr. **cacographie.**

CACOLOGÍE, *cacologii,* s.f. (Rar) Construcție, locuțiune greșită. — Din fr. **cacologie.**

CACÓM, (**1**) *cacomi,* s.m., (**2**) *cacomuri,* s.n. (Înv. și reg.) **1.** S.m. (Zool.) Hermină. **2.** S.n. Blană de hermină. — Din tc. **kakım.**

CACOSMÍE s.f. (Med.) Afecțiune constând în perceperea exagerată a mirosurilor urâte. — Din fr. **cacosmie.**

CACTACÉE, *cactacee,* s.f. (Rar) Cactee. — Din fr. **cactacée.**

CACTÉE, *cactee,* s.f. (La pl.) Familie de plante exotice, adaptate la uscăciune prin tulpinile cărnoase, pline cu suc apos sau lăptos, și prin frunzele reduse sub formă de spini; (și la sg.) plantă din această familie; cactacee. — Din fr. **cactée.**

CÁCTUS, *cactuși,* s.m. Nume dat mai multor specii de plante din familia cacteelor, cultivate ca plante ornamentale. — Din fr. **cactus.**

CADASTRÁ, *cadastrez,* vb. I. Tranz. (Rar) A efectua lucrări de cadastru; a înscrie în cadastru. — Din fr. **cadastrer.**

CADASTRÁL, -Ă, *cadastrali, -e,* adj. Care ține de cadastru, privitor la cadastru. — Din fr. **cadastral.**

CADASTRÁRE, *cadastrări,* sf. (Rar) Acțiunea de *a cadastra.* — V. **cadastra.**

CADÁSTRU, (**2**) *cadastre,* s.n. **1.** Totalitatea lucrărilor tehnice pentru stabilirea precisă a suprafețelor funciare, cu toate caracteristicile lor; *p. ext.* serviciu care efectuează aceste lucrări. **2.** (Și în sintagma *registru de cadastru*) Registru oficial în care sunt trecute datele de identificare a proprietăților funciare pe un anumit teritoriu. **3.** Ramură a geodeziei care se ocupă cu lucrările de cadastru (**1**). — Din fr. **cadastre.**

CADAVÉRIC, -Ă, *cadaverici, -ce,* adj. De cadavru; ca de cadavru. — Din fr. **cadavérique.**

CADÁVRU, *cadavre,* s.n. Corpul unui om sau al unui animal mort; hoit, stârv, leș[1]. ✧ Expr. *Cadavru viu* (sau, fam., *ambulant*) = om foarte slab și palid. *A călca* (sau *a trece) peste cadavre* = a fi lipsit de orice scrupule în atingerea unui scop. — Din fr. **cadavre.**

CÁDĂ, *căzi,* s.f. **1.** Vas mare pentru îmbăiat; baie[1], vană (**1**). **2.** Recipient mare, deschis, din lemn, din metal, din beton etc., în care se introduc lichidele folosite în diverse operații tehnologice. **3.** Vas mare din doage, întrebuințat la prepararea vinului, a rachiului etc.; zăcătoare. — Din sl. **kadĭ.**

CADÂNĂ, *cadâne,* s.f. Sclavă în haremurile turcești; *p. ext.* soție (a unui turc). — Din tc. **kadın.**

CADENȚÁ, *cadențez,* vb. I. Tranz. (Rar) A imprima cadență sau ritm unei fraze, unei bucăți muzicale, unei mișcări etc.; a ritma. — Din fr. **cadencer.**

CADENȚÁRE, *cadențări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a cadența.* — V. **cadența.**

CADENȚÁT, -Ă, *cadențați, -te,* adj. (Adesea adverbial) Executat în cadență, în tact; ritmat. — V. **cadența.**

CADÉNȚĂ, *cadențe,* s.f. **1.** Mișcare ritmică și uniformă; ritm. ✧ Loc. adv. *În cadență* = cu mișcări repetate la intervale egale. ✦ Numărul de lovituri pe care o armă de foc le trage într-o unitate de timp. ✦ (Fiz.) Frecvență; viteză de repetare a unui fenomen. **2.** Succesiune ritmică a unor unități poetice (cuvinte, silabe), care produc un efect auditiv armonios. ✦ Succesiune de armonii care formează sfârșitul unei compoziții muzicale. **3.** Pasaj mai mare de virtuozitate solistică dintr-un concert instrumental, interpretat fără acompaniament. — Din fr. **cadence,** it. **cadenza.**

CADENȚMÉTRU, *cadențmetre,* s.n. (Fiz.) Instrument pentru măsurarea radioactivității. — Din germ. **Kadenzmeter.**

CADÉT, *cadeți,* s.m. (Înv.) **1.** Tânăr (fiu de nobil sau de ofițer) care se pregătea pentru cariera armelor. **2.** Elev al unei școli militare. **3.** Membru al unui partid din Rusia țaristă. — Din fr. **cadet, (3)** rus. **kadet.**

CADIASCHÉR, *cadiascheri,* s.m. Înalt demnitar militar turc, cu atribuții de judecător. [Pr.: *-di-as-*] — Din tc. **kadıasker.**

CADÍU, *cadii,* s.m. Judecător musulman. — Din tc. **kadı.**

CADMIÁ, *cadmiez,* vb. I. Tranz. A acoperi suprafața unui obiect metalic cu un strat subțire de cadmiu în scopul protejării împotriva eroziunii. [Pr.: *-mi-a*] — Din **cadmiu.**

CADMÍE, *cadmii,* s.f. Depunere de oxid de zinc impur pe pereții cuptoarelor în care se fabrică zincul. — Din fr. **cadmie.**

CADMIÉRE, *cadmieri,* s.f. Acțiunea de *a cadmia* și rezultatul ei. [Pr.: *-mi-e-*] — V. **cadmia.**

CADMIFÉR, -Ă, *cadmiferi, -e,* adj. (Despre roci) Care conține cadmiu. — Din fr. **cadmifère.**

CÁDMIU s.n. Metal moale, alb-argintiu, asemănător cu zincul, folosit, sub formă de aliaje, în medicină, în tehnică etc. — Din fr. **cadmium.**

CADÓU, *cadouri,* s.n. Ceea ce se primește sau se oferă în dar. — Din fr. **cadeau.**

CADRÁ, pers. 3 *cadrează,* vb. I. Intranz. A se potrivi, a corespunde (întocmai) cu ceva sau într-o anumită împrejurare. — Din fr. **cadrer.**

CADRÁJ, *cadraje,* s.n. **1.** Delimitare a spațiului util cuprins de obiectivul unei camere de luat vederi sau al unui aparat de filmat. **2.** Operație de așezare a culorilor care urmează să fie imprimate pe o țesătură. — Din fr. **cadrage.**

CADRÁN, *cadrane,* s.n. **1.** Suprafață (de obicei circulară) prevăzută cu anumite diviziuni, pe care se urmăresc indicațiile acului unui instrument de măsură, al unui ceasornic etc. ✧ *Cadran solar* = ceas solar. **2.** Arc (sau sector) care reprezintă un sfert de cerc. — Din fr. **cadran.**

CÁDRĂ s.f. v. **cadru.**

CADRÍL, *cadriluri,* s.n. Dans de origine franceză, cu mișcare lentă, în cursul căruia partenerii se schimbă între ei; melodia după care se execută acest dans. — Din fr. **quadrille.**

CADRILÁJ, *cadrilaje,* s.n. (Tehn.) Caroiaj. — Din fr. **quadrillage.**

CADRILÁT, -Ă, *cadrilați, -te,* adj. (Despre țesături, haine etc.) Cu carouri (de culori diferite). — Din fr. **quadrillé.**

CADRÍST, -Ă, *cadriști, -ste,* s.m. și f. (Fam.; astăzi rar) Funcționar din serviciul de cadre al unei instituții sau întreprinderi. — **Cadre** + suf. *-ist.*

CÁDRU, *cadre,* s.n. **I. 1.** Ramă în care se fixează un tablou, o fotografie etc. ✦ P. ext. Tablou, fotografie etc. înrămate. ✦ Fig. Persoană foarte frumoasă. **2.** Pervaz al unei uși sau al unei ferestre. ✦ Deschizătură în zid ocupată de o ușă sau de o fereastră. ✦ Desen care mărginește un text, o hartă, o fotografie etc. ✦ Porțiune a unei mărci poștale pe care este executat desenul. **3.** Fig. Mediu, ambianță. ✦ Spațiu în limitele căruia este cuprinsă o imagine pe o peliculă cinematografică. **4.** Fig. Limitele unei probleme, ale unui subiect, ale unei acțiuni etc.; *p. ext.* cuprinsul dintre aceste limite. **5.** Schelet alcătuit din bare de lemn, de metal sau din grinzi de beton armat, care se întrebuințează la construcții; suport pentru diferite aparate. ✦ Schelet pe care sunt înfășurate conducte (electrice, radiofonice etc.) izolate. **II. 1.** (La pl.) Personalul unei instituții, al unei întreprinderi etc. *Cadru didactic.* **2.** Personalul de conducere dintr-o întreprindere, instituție etc. ✦ Ansamblul elementelor de conducere și de comandă (ofițeri și subofițeri) din subunitățile și unitățile militare. ✦ (Rar; la sg.) Persoană din efectivul unei întreprinderi sau instituții, dintr-o organizație etc. **2.** (Ieșit din uz; la pl.) Subdiviziune în administrația internă a unei instituții, întreprinderi etc. care se ocupa cu angajarea personalului (**II 1**), cu evidența lui etc.; serviciul personal. [Var.: (**I 1**) **cádră** s.f.] — Din fr. **cadre, (II)** rus. **kadrî.**

CADÚC, -Ă, *caduci, -ce,* adj. Lipsit de trăinicie; șubred, pieritor. ✦ (Despre frunze, flori etc.) Care cade înainte de vreme sau în fiecare an. ✦ (Despre acte cu valoare juridică) Care nu (mai) are putere legală. — Din fr. **caduc,** lat. **caducus.**

CADUCÉU, *caducee,* s.n. Sceptrul lui Hermes, reprezentat printr-un baston cu două aripioare în vârf, pe care se încolăcesc doi șerpi, care, în Antichitatea greco-romană, simboliza înțelegerea și comerțul. — Din lat. **caduceum,** fr. **caducée.**

CADUCITÁTE s.f. Faptul sau însușirea de a fi caduc. ✦ Ineficacitatea unui act juridic ca urmare a survenirii unui eveniment ulterior încheierii lui. — Din fr. **caducité.**

CAFÁS, *cafasuri,* s.n. (Înv.) **1.** Încăpere deschisă în catul de sus al unei case sau într-un turn, din care se poate privi nestingherit în afară; foișor. **2.** Balcon unde cântă corul într-o biserică. ✦ Balcon din care familia domnitorului asculta slujba religioasă. **3.** Grilaj de vergele de lemn care se întretaie ca o leasă. — Din ngr. **kafási.**

CAFEÁ, (**2**) *cafele,* s.f. **1.** Sământa arborelui de cafea folosită (de obicei sub formă de pulbere) în alimentație. **2.** Băutură preparată din cafea (**1**) prăjită și râșnită sau dintr-un surogat. ✧ *Cafea espresso* = cafea concentrată, preparată într-un aparat

special. *Cafea filtru* = cafea preparată cu ajutorul filtrului. — Din tc. **kahve,** ngr. **kafés,** fr. **café.**

CAFÉ-BÁR, *cafe-baruri,* s.n. Local în care se servesc cafele și băuturi alcoolice. — **Cafe**[nea] + **bar.**

CAFÉ-CONCÉRT s.n. Muzică instrumentală de largă accesibilitate (executată într-un restaurant). [Pr. și: *-conser*] — Din fr. **café-concert.**

CAFÉ-FRAPPÉ, *café-frappé-uri,* s.f. Cafea (**2**) rece cu înghețată, frișcă (și alcool). [Pr.: *-pe*] — Cuv. fr.

CAFEGÍ-BAȘÁ, *cafegi-bașa,* s.m. Boier de rang inferior, mai mare peste cafegiii curții domnești, însărcinat să aducă domnului cafeaua la ceremonii. — Din tc. **kahveci bașı.**

CAFEGIOÁICĂ, *cafegioaice,* s.f. **1.** (Înv.) Proprietară a unei cafenele sau a unui magazin de cafea; soția unui cafegiu (**1**). **2.** (Fam.) Femeie care consumă multă cafea (**2**). — **Cafegiu** + suf. *-oaică.*

CAFEGÍU, *cafegii,* s.m. **1.** (Înv.) Proprietar al unei cafenele sau al unui magazin de cafea; cel care prepara sau vindea cafele. **2.** (Înv.) Slujitor la curtea domnească însărcinat cu prepararea și servirea cafelelor. **3.** (Fam.) Bărbat care consumă multă cafea (**2**). — Din tc. **kahveci.**

CAFEÍNĂ s.f. v. **cofeină.**

CAFEÍSM s.n. Totalitatea tulburărilor care apar în urma abuzului de cafea manifestate prin insomnie, cefalee, aritmie cardiacă etc. — Din fr. **caféisme.**

CAFELÍ, *cafelesc,* vb. IV. Refl. (Fam.; rar) A bea cafea (stând la taifas). — Din **cafea.**

CAFELÚȚĂ, *cafeluțe,* s.f. **1.** (Fam.) Diminutiv al lui *cafea* (**2**) **2.** (La pl.) Numele a două varietăți de plante erbacee din familia leguminoaselor: **a)** plantă cu tulpina cilindrică ramificată, cu flori albe sau albăstrii, cultivată pentru nutreț *(Lupinus albus);* **b)** plantă ornamentală cu flori mari, albe, cu pete albastre, dispuse în formă de spic *(Lupinus varius).* — **Cafea** + suf. *-eluță.*

CAFENEÁ, *cafenele,* s.f. Local public în care se consumă cafea sau, *p. ext.,* ceai, băuturi alcoolice, prăjituri etc. ✧ Loc. adj. *De cafenea* = fără valoare, neserios. *Vorbe de cafenea.* [Var.: (reg.) **cafineá** s.f.] — Din tc. **kahvehane,** ngr. **kafenés.**

CAFENELÚȚĂ, *cafeneluțe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *cafenea.* — **Cafenea** + suf. *-eluță.*

CAFENÍU, -ÍE, *cafenii,* adj. De culoarea cafelei prăjite. — **Cafea** + suf. *-iu* (după *castaniu, gălbeniu* etc.).

CÁFER, *caferi,* s.m. Bivol negru din Africa. — Din germ. **Kaffer.**

CAFETIÉRĂ, *cafetiere,* s.f. Aparat pentru preparat și pentru turnat cafeaua; vas pentru păstrarea cafelei. ✦ Serviciu de cafea. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **cafètiere.**

CAFINEÁ s.f. v. **cafenea.**

CÁFRU, *cafri,* s.m. (La pl.) Veche denumire a populațiilor de limba bantu din sud-estul Africii; (și la sg.) persoană aparținând acestei populații. — Din fr. **Cafres.**

CAFT, *cafturi,* s.n. (Fam.) Bătaie. — Din **cafti.**

CAFTÁN, *caftane,* s.n. (Înv.) Manta orientală, albă, lungă și largă, împodobită cu fire de aur sau de mătase, pe care o purtau domnii și boierii români. ✧ Expr. *A îmbrăca (cu* sau *în) caftan* = a (se) ridica la rangul de domn sau de boier. ✦ Simbol al rangului de domn sau de boier. — Din tc. **kaftan.**

CAFTÍ, *caftesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A lovi, a bate. — Din țig. **cafti.**

CAGÚLĂ, *cagule,* s.f. **1.** Mantie cu glugă purtată de călugări. ✦ Tip de glugă care acoperă tot capul (cu deschizături numai în dreptul ochilor). **2.** Parte de cauciuc a unei măști de gaze. — Din fr. **cagoule.**

CÁHLĂ, *cahle,* s.f. **1.** Placă de teracotă sau de faianță folosită la construcția sobelor. **2.** (Reg.) Coșul sobei sau deschizătura prin care iese fumul în tinda caselor țărănești. — Din ucr. **kahlja.**

CAIÁ, *caiele,* s.f. Cui de oțel moale folosit pentru prinderea potcoavelor la animale. [Pr.: *-ca-ia*] — Cf. tc. k a y a r „potcoavă cu colți".

CAIÁC, *caiace,* s.n **1.** Ambarcațiune de sport ascuțită la ambele capete, cu suprafața de alunecare netedă sau în clinuri și care este condusă cu una sau două padele. **2.** Sport nautic care se practică cu caiacul (**1**). **3.** Ambarcațiune mică, cu înveliș din piele de focă, folosită de eschimoși. [Pr.: *-ca-iac*] — Din fr. **kayak.**

CAIACÍST, -Ă, *caiaciști, -ste,* s.m. și f. Persoană care practică caiacul (**2**). [Pr.: *-ca-ia-*] — **Caiac** + suf. *-ist.*

CAIÁFĂ, *caiafe,* s.f. Persoană fățarnică, ipocrită. ✧ Expr. *A trimite* (sau *a purta, a duce) de la Ana la Caiafa* (numele unor preoți iudei) = a trimite (un solicitator) dintr-un loc într-altul (purtându-l cu vorba). [Pr.: *ca-ia-*] — Din n. pr. **Caiafa.**

CAÍC, *caice,* s.n. **1.** Ambarcațiune îngustă, cu vele, cu două catarge, cu pupa și prora ascuțite, mai înalte decât restul bordajului. **2.** Luntre ușoară, lungă și îngustă, încovoiată la capete, folosită în Orient. — Din tc. **kayık.**

CAICCÍU, *caiccii,* s.m. Conducător de caic. [Pr.: *ca-ic-*] — Din tc. **kayıkçı.**

CAICÉL, *caicele,* s.n. Diminutiv al lui *caic.* [Pr.: *ca-i-*] — **Caic** + suf. *-el.*

CAÍD[1]**,** *caizi,* s.m. Titlu purtat în trecut de guvernatorul unei provincii sau al unui oraș din statele musulmane ale Africii de Nord, care avea și funcții judecătorești; persoană care purta acest titlu. — Din fr. **caïd.**

CAÍD[2]**,** *caiduri,* s.n. (Înv.) Registru, dosar; arhivă. — Din tc. **kayit.**

CÁIER, *caiere,* s.n. Mănunchi de lână, de in, de cânepă sau de borangic, care se pune pe furcă pentru a fi tors manual. [Pr.: *ca-ier*] — Lat. ***caiulus.**

CAIÉT, *caiete,* s.n. **1.** Fascicul de foi de hârtie legate sau broșate împreună, folosit la scris, la desenat etc. ✧ *Caiet de sarcini* = document care cuprinde condițiile tehnice și de calitate, termenele, obligațiile și garanțiile privitoare la executarea și recepția unei lucrări, a unei mărfi. *Caiet-program* = program (de spectacol) sub formă de caiet (**1**). *Caiet-catalog* = catalog de expoziție sub formă de caiet (**1**). **2.** Publicație periodică cuprinzând diverse studii, note, informații (dintr-un anumit domeniu de activitate). [Pr.: *ca-iet*] — După fr. **cahier.** Cf. pol. k a j e t.

CAIEȚÉL, *caiețele,* s.n. Diminutiv al lui *caiet* (**1**). [Pr.: *ca-ie-*] — **Caiet** + suf. *-el.*

CAIMÁC, *caimacuri,* s.n. **1.** Pojghiță de grăsime care apare pe suprafața laptelui fiert. ✧ Expr. *A lua caimacul* = a-și însuși partea cea mai bună. **2.** Spuma care se formează la suprafața cafelei în urma fierberii. **3.** (Rar) Strat (ars) al tutunului din ciubuc, format în jurul și deasupra cărbunelui. — Din tc. **kaymak.**

CAIMACÁM, *caimacami,* s.m. **1.** (În Imperiul Otoman) Locțiitor al unor demnitari. ✧ Compus: *caimacam-aga* = locțiitor al marelui vizir. **2.** Locțiitor al domnului, însărcinat cu administrarea Moldovei și Țării Românești până la instalarea pe tron a noului domn. **3.** Locțiitor al banului Craiovei, începând din 1761. [Var.: **caimacán** s.m.] — Din tc. **kaymakam.**

CAIMACÁN s.m. v. **caimacam.**

CAIMÁN[1]**,** *caimani,* s.m. Specie de crocodil din America de Sud care are pe partea ventrală plăci osoase mobile. — Din fr. **caïman.**

CAIMÁN[2]**,** *caimani,* s.m. (Reg.) Persoană care însoțește în pădure pe muncitori sau pe plutași, pentru a le pregăti mâncarea, a le păzi și curăța coliba etc. — Et. nec.

CÁINIC, -Ă, *cainici, -ce,* adj. (Înv.) Vrednic de plâns; nenorocit. — **Căi** + suf. *-nic.*

CAINOZÓIC, -Ă, *cainozoici, -ce,* s.n., adj. **1.** S.n. (Geol.) Neozoic (**1**). **2.** Adj. Care se referă la cainozoic (**1**), care aparține cainozoicului. [Pr.: *ca-i-no-zo-ic*] — Din fr. **caenozoïque,** engl. **cainozoic.**

CAÍS, *caiși,* s.m. Arbore fructifer din familia rozaceelor, cu flori albe cu nuanțe roz, care apar înaintea frunzelor, cultivat pentru fructele sale *(Armeniaca vulgaris).* — Din **caisă** (derivat regresiv).

CAÍSĂ, *caise,* s.f. Fructul caisului, de culoare galbenă-portocalie, gustos și parfumat. — Din ngr. **kaisí** (pl. *kaísia).*

CAL, *cai,* s.m. **1.** Animal domestic erbivor, cu copita nedespicată, folosit la călărie și la tracțiune *(Equus caballus); p. restr.* armăsar castrat. *Calul de dar nu se caută la dinți* (sau *în gură)* = lucrurile primite în dar se iau așa cum sunt, fără să se mai țină seama de defecte. ✧ Expr. *A fi* (sau *a ajunge) cal de poștă* = a fi întrebuințat la toate; a alerga mult. *Cal de bătaie* = **a)** persoană hărțuită, muncită de toți; **b)** problemă de care se ocupă multă lume și care revine mereu pe primul plan. *A face* (sau *a ajunge) din cal măgar* = a face să ajungă (sau a ajunge) într-o situație mai rea de cum a fost. *A visa* (sau *a vedea, a spune) cai verzi (pe pereți)* = a-și închipui (sau a spune) lucruri imposibile, de necrezut. *La Paștele cailor* = niciodată. *O alergătură* (sau *o fugă) de cal* = o distanță (destul de) mică. *Calul dracului* = femeie bătrână și rea; vrăjitoare. ✧ Compus: *cal-putere* = unitate de măsură pentru putere, egală cu 75 de kilogrammetri-forță pe secundă. **2.** Nume dat unor aparate sau piese asemănătoare cu un cal (**1**); **a)** aparat de gimnastică; **b)** piesă la jocul de șah de forma unui cap de cal (**1**). **3.** Compuse: (Entom.) *calul-dracului* (sau *calul-popii, cal-turtit, cal-de-apă)* = libelulă; (Iht.) *cal-de-mare* = mic pește marin cu capul asemănător cu cel al calului; căluț de mare, hipocamp (**2**). *(Hippocampus hippocampus).* — Lat. **caballus.**

CALÁ, *calez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) imobiliza intenționat un organ sau o piesă de mașină înainte ca acestea să intre în funcțiune. **2.** Tranz. A fixa orizontal, cu ajutorul nivelei, suportul unui aparat topografic de vizare. — Din fr. **caler.**

CALABALẤC, *calabalâcuri,* s.n. (Fam.) Obiecte felurite (în dezordine); *p. ext.* bagaje cu care călătorește sau se mută cineva; catrafuse, agărlâc. — Din tc. **kalabalık.**

CALABRÉZ, -Ă, *calabrezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Calabria. **2.** Adj. Care aparține Calabriei sau calabrezilor (**1**), privitor la Calabria ori la calabrezi. — Din it. **calabrese,** fr. **calabrais.**

CALABRÍAN, -Ă, *calabrieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Primul etaj al cuaternarului, caracterizat prin scăderea temperaturii apelor și începutul fenomenului de polaritate normală. **2.** Adj. Care se referă la calabrian (**1**). — Din fr. **calabrien.**

CALACÁN s.n. v. **calaican.**

CALAFÁT s.n. Amestec din câlți sau cârpe destrămate, îmbibate cu catran, cu care se etanșează bărcile și punțile navelor. — Din tc. **kalafat.**

CALAICÁN s.n. Denumire populară dată sulfatului de fier, de culoare verde când este cristalizat, solubil în apă, folosit ca dezinfectant, colorant, în tăbăcărie și împotriva dăunătorilor în agricultură. [Var.: **calacán, călacán** s.n.] — Din ngr. **kalakánthi.**

CALÁJ, *calaje,* s.n. **1.** Imobilizare a unui organ de mașină. **2.** Așezare la orizontală a suportului unui aparat topografic de vizare. **3.** Mod de așezare a aripii sau a ampenajului față de fuzelajul unui avion. **4.** Adâncime la care se cufundă în apă o navă. **5.** Postament de grinzi de pe o cală[1] (**2**), pe care se fixează navele în timpul construcției sau reparațiilor. — Din fr. **calage.**

CALAMANDRÓS s.n. (Reg.) Neregulă, neorânduială, harababură. — Et. nec.

CALAMÁR, *calamari,* s.m. (La pl.) Gen de cefalopode comestibile, cu corpul alungit, cu înotătoarele triunghiulare și cu gura înconjurată de opt brațe și două tentacule (*Loligo*); (și la sg.) animal din acest gen. [Var.: **calmár** s.m.] — Din fr. **calmar.**

CALAMBÚR, *calambururi,* s.n. Joc de cuvinte bazat pe echivocul rezultat din asemănarea formală a unor cuvinte deosebite ca sens. — Din fr. **calembour.**

CALAMBURGÍU, -ÍE, *calamburgii,* s.m. și f. (Fam.) Autor de calambururi; (rar) calamburist. — **Calambur** + suf. *-giu.*

CALAMBURÍST, -Ă, *calamburiști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Calamburgiu. — Din fr. **calambouriste.**

CALAMÍNĂ, *calamine,* s.f. Reziduu de cărbune provenit din arderea combustibilului într-un motor cu ardere internă, care se depune pe pereți, pe bujii etc., provocând perturbații în funcționarea acestuia. — Din fr. **calamine.**

CALAMITÁ, pers. 3 *calamitează,* vb. I. Tranz. A devasta, a distruge. — De la **calamitate.**

CALAMITÁT, -Ă, *calamitați, -te,* adj. Care a suferit o calamitate. — V. **calamita.**

CALAMITÁTE, *calamități,* s.f. Nenorocire mare, dezastru provocat de obicei de un fenomen natural, care lovește o colectivitate. ✧ Flagel. — Din fr. **calamité**, lat. **calamitas, -atis.**

CALANDRÁ, *calandrez,* vb. I. Tranz. A trece un material printr-un calandru în vederea subțierii, aplatizării, netezirii, imprimării unor desene etc.; a presa cu calandrul. — Din fr. **calandrer.**

CALANDRÁRE, *calandrări,* s.f. Acțiunea de *a calandra* și rezultatul ei. — V. **calandra.**

CALANDRÁT, -Ă, *calandrați, -te,* adj. Care este supus calandrării. — V. **calandra.**

CALANDRÓR, -OÁRE, *calandrori, -oare,* s.m. și f. Muncitor care lucrează la calandru. — Din fr. **calandreur.**

CALÁNDRU, *calandre,* s.n. **1.** Mașină alcătuită din mai mulți cilindri, printre care se trece un material (hârtie, țesături etc.) pentru a-l subția, netezi, imprima. **2.** (Tipogr.) Presă pentru imprimarea în relief pe carton special a matrițelor de stereotipie . — Din fr. **calandre.**

CALÁO s.m. Pasăre din Asia și Africa, al cărei cioc are un apendice încovoiat *(Buceros rhinoceros).* [Pr.: *-la-o*] — Din fr. **calao.**

CALAPǺR s.m. (Bot.; reg.) Calomfir. — Din sb. **kaloper.**

CALAPÓD, *calapoade,* s.n. Piesă de lemn în forma labei piciorului, folosită la confecționarea încălțămintei sau pentru a menține forma acesteia; formă de lemn pe care se întind căciulile sau pălăriile. ✦ P. gener. Tipar, formă, model. ✧ Expr. *Pe același calapod* = la fel, asemănător, identic. — Din ngr. **kalapódi.**

CALÁRE, *calări,* s.f. Acțiunea de *a (se) cala.* — V. **cala.**

CALATÍDIU, *calatidii,* s.n. (Bot.) Inflorescență cu axul lățit, pe care sunt fixate florile sesile. [Pr.: *-di-u*] — Din lat. **calathidium.**

CÁLĂ[1], *cale,* s.f. **1.** Încăpere sub puntea inferioară a unei nave, destinată încărcăturii acesteia; hambar (**3**). **2.** Instalație portuară pentru construcția sau repararea navelor. **3.** Piesă prismatică din lemn sau din metal care se așază în fața roții unui vehicul pentru a-l imobiliza. **4.** Piesă metalică de mare precizie folosită la verificarea dispozitivelor de măsurare. — Din fr. **cale.**

CÁLĂ[2], *cale,* s.f. Plantă erbacee decorativă de origine tropicală, cu frunze mari în formă de săgeată, una dintre frunze, de culoare albă, răsucită în formă de cornet, în jurul inflorescenței propriu-zise *(Calla aethiopica).* — Din germ. **Kalla,** lat. **calla.**

CALC, *calcuri,* s.n. **1.** (În sintagma) *Hârtie de calc* = hârtie translucidă obținută prin măcinarea fină a pastei de hârtie, folosită la executarea desenelor în tuș, pentru a fi apoi copiate pe hârtie heliografică (ozalid). **2.** Copia pe hârtie de calc a unui desen; decalc (**1**). **3.** Fenomen lingvistic care constă în atribuirea de sensuri noi, după model străin, unor cuvinte existente în limbă ori în formarea unor cuvinte sau expresii noi prin traducerea elementelor componente ale unor cuvinte străine; decalc (**2**). — Din fr. **calque.**

CALCÁN[1], *calcani,* s.m. Pește de mare cu corpul rombic, turtit lateral și asimetric, având ambii ochi pe partea stângă și solzi lungi, tari pe burtă și pe spate; pește-de-mare *(Scophthalmus maeoticus).* — Din tc. **kalkan** [bıtğı].

CALCÁN[2], *calcane,* s.n. **1.** Perete exterior din spate (fără deschideri) al unei case (destinat să fie acoperit de zidul asemănător al clădirii vecine). **2.** (Înv.) Scut, pavăză. — Din tc. **kalkan.**

CALCANÉU, *calcanee,* s.n. Unul dintre cele două oase care formează călcâiul. — Din fr. **calcanéum,** lat. **calcaneum.**

CALCANTÍT s.n. Sulfat natural hidratat de cupru, albastru, sticlos, solubil în apă, folosit în agricultură, vopsitorie și imprimerie; piatră-vânătă. — Din fr. **calcantite.**

CÁLCAR, *calcare,* s.n. Rocă sedimentară sau biogenă alcătuită din carbonat de calciu, de culoare albă, cenușie, gălbuie sau neagră, utilizată ca material de construcție; piatră-de-var. [Acc. și: *calcár*] — Din lat. **calcarius,** fr. **calcaire.**

CALCARÓS, -OÁSĂ, *calcaroși, -oase,* adj. Care conține calcar. — **Calcar** + suf. *-os.*

CALCAVÚRĂ, *calcavuri,* s.f. (Glumeț) Bătaie; palmă; *p. ext.* dojană. — Et. nec.

CÁLCE[1], *călci,* s.f. (În sintagma) *Calcea calului* = plantă erbacee perenă, toxică, cu frunze groase și lucitoare, în forma copitei de cal, și cu flori mari, galbene-aurii *(Caltha palustris).* — Lat. **calx, calcis.**

CÁLCE[2] s.f. **1.** Oxid de calciu. **2.** Material refractar obținut prin calcinarea carbonatului de calciu natural. — Din lat. **calx, calcis.**

CALCEDÓNIE s.f. Varietate (colorată sau translucidă) de cuarț, folosită ca piatră semiprețioasă, la confecționarea unor obiecte de artă, ca abraziv etc. — Din fr. **calcédoine,** lat. **chalcedonius.**

CALCEMÍE, *calcemii,* s.f. (Fiziol.) Concentrație a calciului în sânge; cantitate de calciu prezentă în sânge. — Din fr. **calcémie.**

CALCHIÁ, *calchiez,* vb. I. Tranz. **1.** A reproduce un desen sau o schiță cu ajutorul hârtiei de calc. **2.** A forma cuvinte sau expresii noi ori a adăuga un sens nou unui cuvânt printr-un calc (**3**). [Pr.: *-chi-a*] — Din fr. **calquer.**

CALCHIÉRE, *calchieri,* s.f. Acțiunea de *a calchia* și rezultatul ei. [Pr.: *-chi-e-*] — V. **calchia.**

CÁLCIC, -Ă, *calcici, -ce,* adj. (Geol.) De calciu. *Depozit calcic.* — Din fr. **calcique.**

CALCÍCOL, -Ă, *calcicoli, -e,* adj. (Bot.; despre plante) Care crește pe un sol bogat în calcar; calcifil. — Din fr. **calcicole.**

CALCIFÉR, -Ă, *calciferi, -e,* adj. (Despre roci) Care conține calciu. — Din fr. **calcifère.**

CALCIFERÓL s.n. Denumirea științifică a vitaminei D_2. — Din fr. **calciférol.**

CALCIFIÁ vb. I v. **calcifica.**

CALCIFIÁT, -Ă adj. v. **calcificat.**

CALCIFICÁ, pers. 3 *calcífică,* vb. I. Refl. **1.** (Despre țesuturi, oase, leziuni pulmonare etc.) A se întări prin depunerea sărurilor de calciu. **2.** (Despre substanțe) A se îmbogăți în carbonat de calciu. [Var.: (rar) **calcifiá** vb. I] — După fr. **calcifier.**

CALCIFICÁRE, *calcificări,* s.f. Acțiunea de *a se calcifica.* [Var.: **calcifiére** s.f.] — V. **calcifica.**

CALCIFICÁT, -Ă, *calcificați, -te,* adj. (Despre țesuturi, oase, tendoane etc.) Întărit prin depunere de săruri de calciu. [Var.: **calcifiát, -ă** adj.] — V. **calcifica.**

CALCIFIÉRE s.f. v. **calcificare.**

CALCIFÍL, -Ă, *calcifili, -e,* adj. (Despre plante) Calcicol. — Din fr. **calciphile.**

CALCIFÚG, -Ă, *calcifugi, -ge,* adj. (Bot.; despre plante) Care nu suportă solul calcaros. — Din fr. **calcifuge.**

CALCIMÉTRU, *calcimetre,* s.n. Aparat de laborator cu care se determină dioxidul de carbon din sol. — Din fr. **calcimètre.**

CALCINÁ, *calcinez,* vb. I. Tranz. A transforma o substanță chimică în alta prin încălzirea ei la o temperatură înaltă în scopul eliminării apei, al înlăturării unor compuși volatili, al oxidării etc. — Din fr. **calciner.**

CALCINÁRE, *calcinări,* s.f. Acțiunea de *a calcina;* calcinație. — V. **calcina.**

CALCINÁT, -Ă, *calcinați, -te,* adj. Care a fost supus unui proces de calcinare. — V. **calcina.**

CALCINATÓR[1], *calcinatoare,* s.n. Aparat folosit pentru recuperarea căldurii gazelor de ardere din cuptoarele rotative de ciment. — Din fr. **calcinateur.**

CALCINATÓR[2], -OÁRE, *calcinatori, -oare,* s.m. și f. Muncitor care lucrează la calcinare. — **Calcina** + suf. *-tor.*

CALCINÁȚIE, *calcinații,* s.f. Calcinare. — Din fr. **calcination.**

CALCÍNĂ s.f. Pulbere galbenă obținută din cositor și plumb, folosită la prepararea unor emailuri și ca abraziv. — Din fr. **calcin.**

CALCINÓZĂ s.f. Boală caracterizată prin depunerea unor cantități mari de săruri de calciu în țesuturi, mușchi, pereții vaselor sangvine etc. — Din fr. **calcinose.**

CÁLCIO-VÉCCHIO s.n. Gen de tencuială ornamentală cu suprafața zgrunțuroasă, dând zidurilor un aspect arhaic. — Cuv. it.

CALCIPENÍE, *calcipenii,* s.f. (Med.) Scădere a concentrației de calciu în organism. — Din fr. **calcipénie.**

CALCIPEXÍE, *calcipexii,* s.f. (Med.) Fixare a calciului în țesuturi. — Din fr. **calcipexie.**

CALCÍT s.n. Carbonat de calciu natural, cristalizat, divers colorat, care alcătuiește calcarul, marmura etc. — Din fr. **calcite.**

CÁLCIU s.n. **1.** Element chimic metalic, alb-argintiu, moale, foarte răspândit în natură sub formă de combinații. **2.** Sare a calciului (**1**), întrebuințată ca medicament în anumite cazuri de decalcifiere a organismului. — Din fr. **calcium.**

CALCIURÍE, *calciurii,* s.f. (Med.) Prezență anormală a calciului în urină; cantitate de calciu prezentă anormal în urină. [Pr.: *-ci-u-*]. — Din fr. **calciurie.**

CALCOCLORÓZĂ s.f. Fenomen de îngălbenire a frunzelor unei plante din cauza lipsei de fier asimilabil în solurile bogate în calciu. — Din fr. **calcochlorose.**

CALCOGRÁF, *calcografi,* s.m. Muncitor specialist în calcografie. — Din fr. **chalcographe.**

CALCOGRAFIÁ, *calcografiez,* vb. I. Tranz. A reproduce prin calcografiere. [Pr.: *-fi-a*]. — Din fr. **chalcographier.**

CALCOGRAFIÁT, -Ă, *calcografiați, -e,* adj. Care a fost calcografiat. [Pr.: *-fi-at*]. — V. **calcografia.**

CALCOGRÁFIC, -Ă, *calcografici, -ce,* adj. De calcografie. — Din fr. **chalcographique.**

CALCOGRAFÍE s.f. **1.** Cel mai vechi procedeu de tipărire cu forme pe a căror suprafață netedă este gravată imaginea propriu-zisă; tipar adânc. **2.** Metodă

microscopică de studiu a unei secțiuni lustruite a mineralelor metalifere opace cu ajutorul luminii reflectate. — Din fr. **chalcographie.**

CALCOGRAFIÉRE, *calcografieri,* s.f. Acțiunea de *a calcografia* și rezultatul ei. [Pr.: *-fi-e-*]. — V. **calcografia.**

CALCOPIRÍTĂ s.f. Sulfură naturală de cupru și fier cristalizată, metalică, compactă, galbenă-verzuie. — Din fr. **chalcopyrite.**

CALCOTIPÍE, (**2**) *calcotipii,* s.f. (Poligr.) **1.** Procedeu grafic de reproducere de artă a unui desen, asemănător cu acvaforte. **2.** Stampă obținută prin acest procedeu. — Din fr. **chalcotypie.**

CALCOZÍNĂ s.f. Sulfură naturală de cupru. — Din fr. **chalcosine.**

CÁLCUL, (**I**) *calcule,* s.n., (**II**) *calculi,* s.m. **I.** S.n. **1.** Ansamblu de operații matematice făcute cu scopul de a găsi fie valorile unor mărimi sau expresii, fie o anumită expresie matematică; socoteală. ✧ (Mat.) *Calcul grafic* = rezolvare a unor probleme cu ajutorul unor construcții geometrice. **2.** Ansamblu de operații logice, de reguli și procedee de efectuare a acestora, prin care se deduc teoremele unui domeniu al științei. ✧ *Calcul logic* = calcul analog celui matematic, efectuat asupra enunțurilor transpuse în formă simbolică. **3.** Plan, combinație, proiect, apreciere, socoteală. **II.** S.m. (Med.) Concrețiune de forma unei pietricele, rezultată prin precipitarea sărurilor organice sau anorganice, care se formează în anumite organe interne; piatră. — Din fr. **calcul,** lat. **calculus.**

CALCULÁ, *calculez,* vb. I. Tranz. A face un calcul (**I**), a socoti; a aprecia. ✦ A elabora planuri, proiecte etc. — Din fr. **calculer,** lat. **calculare.**

CALCULÁBIL, -Ă, *calculabili, -e,* adj. Care poate fi calculat. — Din fr. **calculable.**

CALCULÁRE, *calculări,* s.f. Acțiunea de *a calcula;* calculație, socotire. — V. **calcula.**

CALCULÁT, -Ă, *calculați, -te,* adj. (Despre persoane) Chibzuit, socotit; preocupat de interesul personal. — V. **calcula.**

CALCULATÓR, -OÁRE, *calculatori, -oare,* s.n., s.m. și f. **1.** S.n. Tabel care cuprinde rezultatele unor calcule, folosit pentru simplificarea operațiilor; carte, broșură care cuprinde asemenea tabele. **2.** S.n. (Și în sintagma *calculator electronic)* Ansamblu de sisteme mecanice, electromagnetice și electronice programabil pentru prelucrarea datelor; ordinator, computer. ✧ *Calculator de buzunar* = calculator de dimensiuni foarte mici, destinat publicului larg pentru efectuarea unei game de probleme matematice limitate; (impr.) minicalculator. ✧ **3.** S.m. și f. Persoană specializată în calcule, mai ales economice. — Din fr. **calculateur,** lat. **calculator.**

CALCULÁȚIE, *calculații,* s.f. Ansamblu de calcule pentru determinarea unor indicatori; calculare. — Din lat. **calculatio.**

CALCULÓS, -OÁSĂ, *calculoși, -oase,* adj. (Med.) Care are calculi, care este bolnav de calculoză. — Din fr. **calculeux.**

CALCULÓZĂ, *calculoze,* s.f. Boală care constă în formarea unor calculi într-un organ intern; litiază. — Din fr. **calculose.**

CALD, -Ă, *calzi, -de,* adj. **1.** Care posedă căldură; a cărui temperatură este superioară (fără a fi fierbinte) celei a mediului ambiant sau a corpului omenesc; care dă senzația de căldură. ✧ Expr. *Nu-i ține nici de cald, nici de rece* sau *nu-i e nici cald, nici rece* = nu-l interesează, îi este indiferent. *Nici caldă, nici rece* = așa și așa, nici așa, nici așa. (Substantivat) *Mă ia cu cald* = sunt cuprins de fierbințeală, am febră. ✦ Fierbinte, încins. ✦ (Despre pâine) Proaspăt. ✦ (Despre îmbrăcăminte) Călduros, gros. **2**. (Despre zone, regiuni, țări etc.) Cu temperatură constant ridicată în tot cursul anului. ✦ **3.** Fig. Aprins, înfocat, pătimaș; prietenos, afectuos. *Cuvinte calde. Privire caldă.* ✦ **4.** Fig. (Despre vești, știri, informații etc.) De ultimă oră, recent. — Lat. **caldus** (= *calidus).*

CALDARÁM, *caldarâmuri,* s.n. Pavaj din bolovani, cuburi etc. de piatră sau (în trecut) din bucăți de lemn așezate pe un pat de nisip; *p. ext.* drum pavat sau asfaltat. — Din tc. **kaldırım.**

CALDARÂMGÍU, *caldarâmgii,* s.m. (Înv.) Muncitor care se ocupa cu executarea caldarâmurilor. — Din tc. **kaldırımcı.**

CALDEEÁN, -Ă, *caldeeni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Caldeea antică. **2.** Adj. Care aparține Caldeei sau caldeenilor (**1**), referitor la Caldeea ori la caldeeni. [Pr.: *-de-ean.* — Var.: **chaldeeán, -ă** s.m. și f.] — Din fr. **chaldéen.**

CALDEÍRĂ s.f. (Geol.) **1.** Vechi crater vulcanic de mari dimensiuni. **2.** Circ (**3**). — Din fr., port. **caldeira.**

CÁLE, *căi,* s.f. **I. 1.** Fâșie de teren special amenajată pentru circulația oamenilor, a vehiculelor și a animalelor; drum. ✧ *Calea-Lactee* (n.pr. f.) = brâu luminos care se vede noaptea de la un capăt la altul al bolții cerești; Calea-Laptelui, Calea-Robilor. ✧ Loc. adv. *Din cale-afară* sau *afară din cale* = peste măsură, neobișnuit, foarte. ✧ Expr. *A fi* (sau *a sta, a se pune) în calea cuiva* sau *a-i sta cuiva în cale* = a se afla (sau a ieși) înaintea cuiva, împiedicându-l (să înainteze, să facă un lucru etc.); a împiedica pe cineva într-o acțiune, a i se împotrivi. *A ieși* (sau *a se duce) în calea cuiva* = a întâmpina pe cineva. *A găsi* (sau *a afla, a crede, a socoti* etc.) *cu cale* = a socoti că este nimerit. *Calea-valea* = treacă-meargă, așa și așa, fie. *Ce mai calea-valea* = ce mai încolo și încoace, pe scurt, în concluzie. *A pune la cale* = a pregăti ceva, a aranja; a sfătui, a îndruma; a pedepsi pe cineva. *A fi pe cale de a...* (sau *să...*) = a fi aproape să..., pe punctul să..., gata de a... ✦ *Cale ferată* = mijloc de transport terestru, destinat circulației vehiculelor prin rulare pe șine sau pe cabluri. ✦ (Art.; urmat de determinări care indică numele) Nume dat unor străzi lungi și largi. ✦ *Căile respiratorii* = aparatul respirator. **2.** (Înv.) Arteră de pătrundere într-un oraș, făcând legătura cu o șosea importantă. **3.** Element al unui sistem tehnic pe care se deplasează un aparat sau o mașină. **4.** Succesiune de linii și centrale intermediare prin care se realizează legătura telefonică sau telegrafică între două localități. **5.** Călătorie. *Dor de cale.* ✧ Expr. *A face* (sau *a apuca) calea întoarsă* = a se întoarce din drum. *Cale bună!* formulă de urare la plecarea cuiva; drum bun! **6.** Distanță, depărtare. *A mers cale de două ceasuri.* **7.** (Med.) Ansamblu de organe cavitare și formațiuni tubulare ce permit deplasarea unor materii organice sau a aerului. *Cale digestivă. Cale respiratorie.* **II.** Fig. Direcție luată de o dezvoltare, de o acțiune, de o mișcare; linie. ✦ Metodă, mijloc, modalitate, procedeu. ✧ (Jur.) *Cale de atac* = mijloc prin care partea nemulțumită de hotărârea unui organ de jurisdicție sesizează organul competent în vederea anulării hotărârii și rejudecării litigiului. ✧ Loc. adv. *Pe cale...* = pe linie..., prin intermediul... *Pe cale administrativă*. — Lat. **callis.**

CALEÁSCĂ s.f. v. **caleașcă.**

CALEÁȘCĂ, *calești,* s.f. (Înv.) Trăsură elegantă, pe arcuri foarte flexibile. [Var.: (înv.) **caleáscă** s.f.] — Din rus. **koleaska.**

CALEDONIÁN, -Ă, *caledonieni, -e,* adj. **1.** Care se referă la Caledonia, care aparține Caledoniei. **2.** (În sintagma) *Orogeneza caledoniană* = totalitatea mișcărilor de cutare a scoarței terestre petrecute în timpuri străvechi și care au dat naștere munților din Scoția, Scandinavia etc. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **calédonienne.**

CALEFÁCȚIE s.f. (Fiz.) Vaporizare intensă la suprafața unui lichid aflat lângă un corp solid încins, care le împiedică contactul direct. — Din fr. **caléfaction.**

CALEIDOSCÓP, *caleidoscoape,* s.n. Dispozitiv optic cilindric alcătuit din oglinzi, cu ajutorul căruia se produc imagini simetrice multiple ale unor piese mici, colorate, plasate în interior. ✦ Rubrică într-o publicație periodică, emisiune la radio sau la televiziune etc. cu o tematică extrem de variată. — Din fr. **kaléidoscope.**

CALEIDOSCÓPIC, -Ă, *caleidoscopici, -ce,* adj. (Despre imagini; adesea fig.) Ca de caleidoscop. — **Caleidoscop** + suf. *-ic.*

CALÉM, *calemuri,* s.n. (Înv.) Administrație publică; cancelarie. — Din tc. **kalem.**

CALEMBÉC s.m. (Înv.) Specie de arbore exotic, cu lemn negru, plăcut mirositor. — Din tc. **kalembek.**

CALEMCHERÍU s.n. (Înv.) Stofă fină din care se făceau anterie și turbane. — Din tc. **kalemkârî.**

CALEMGÍU, *calemgii,* s.m. (Înv.) Funcționar de cancelarie; copist. — Din tc. **kalemcı.**

CALENDÁR, *calendare,* s.n. **1.** Sistem de împărțire a timpului în ani, luni și zile, bazat pe fenomene astronomice periodice. **2.** Indicator sistematic (în formă de carte, agendă sau tablou) al succesiunii lunilor și zilelor unui an. ✧ Expr. *A face* (cuiva) *capul calendar* = a zăpăci (pe cineva), spunându-i foarte multe lucruri. *A se uita ca mâța* (sau *ca pisica)-n calendar* = a privi (la ceva) fără a pricepe nimic. **3.** Publicație anuală, foarte răspândită în trecut, cuprinzând cronologia zilelor anului și diverse materiale cu caracter informativ, beletristic, științific etc. [Var.: (pop.) **călindár** s.n.] — Din lat. **calendarium.**

CALENDARÍSTIC, -Ă, *calendaristici, -ce,* adj. Privitor la calendar, după calendar. ✧ *An calendaristic* = an de 365 de zile, socotit de la 1 ianuarie la 31 decembrie. *Plan de muncă calendaristic* = plan de muncă alcătuit pe zile și săptămâni. — **Calendar** + suf. *-istic.*

CALÉNDE s.f. pl. Numele primei zile a fiecărei luni la romani; zi întâi. ✧ Expr. *La calendele grecești* = niciodată (grecii neavând „calende"). — Din lat. **calendae,** fr. **calendes.**

CALENDRÓI s.m. v. **calindroi.**

CALÉVRI s.m. pl. (Înv.) Pantofi groși, rezistenți. — Din bg. **kalevra.**

CALFATÁ, *calfatez,* vb. I. Tranz. (Rar) A călăfătui. — Din fr. **calfater.**

CALFATÁRE, *calfatări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a calfata.* — V. **calfata.**

CÁLFĂ, *calfe,* s.f. Lucrător care, după o perioadă de ucenicie, lucra un timp la patronul său. — Din tc. **kalfa.**

CALIBRÁ, *calibrez,* vb. I. Tranz. **1.** A prelucra mecanic un obiect, spre a obține forma și dimensiunile prescrise. **2.** A sorta, după mărime sau masă, semințe, cereale, fructe, puieți de pom etc. **3.** A restrânge albia variabilă a unui râu prin lucrări hidrotehnice. — Din fr. **calibrer.**

CALIBRÁJ, *calibraje,* s.n. Calibrare. — Din fr. **calibrage.**

CALIBRÁRE, *calibrări,* s.f. Acțiunea de *a calibra*; calibraj. — V. **calibra.**

CALIBRÓR, -OÁRE, *calibrori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre instrumente, mașini) Care calibrează. **2.** S.n. Instrument pentru măsurarea diametrului puieților. **3.** S.n. Aparat sau mașină pentru sortarea fructelor după mărime. — Din fr. **calibreur.**

CALÍBRU, *calibre,* s.n. **1.** Diametrul interior al țevii unei guri de foc. **2.** Instrument de precizie cu care se verifică dimensiunile pieselor fabricate. **3.** Fig. Mărime, proporție, calitate; (fam.) fel, soi, specie. — Din fr. **calibre.**

CALÍC, -Ă, *calici, -ce,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Lipsit de mijloace materiale elementare; foarte sărac. ✦ (Înv.) Care cerșește; cerșetor. **2.** Zgârcit, avar[1]. **3.** (Înv. și reg.) Atins de o infirmitate vizibilă (olog, ciung etc.). — Din ucr. **kalika.**

CALICÉNIE s.f. (Rar) Calicie. — **Calic** + suf. *-enie.*

CALICÉSC, -EÁSCĂ, *calicești,* adj. (Rar) De calic, propriu calicului. — **Calic** + suf. *-esc.*

CALICÉȘTE adv. Ca un calic. — **Calic** + suf. *-ește.*

CALICÍ, *calicesc,* vb. IV. **1.** Intranz., refl. și tranz. A deveni sau a face să devină calic (**1**); a sărăci. ✦ Intranz. (Înv.) A cerși. **2.** Refl. A se zgârci[2]. **3.** Tranz. și refl. (Înv. și reg.) A (se) ologi, a (se) schilodi. — Din **calic.**

CALICÍE s.f. **1.** Sărăcie (extremă); calicenie. **2.** Zgârcenie, avariție. — **Calic** + suf. *-ie.*

CALICIFÓRM, -Ă, *caliciformi, -e,* adj. (Rar) În formă de caliciu. — Din fr. **caliciforme.**

CALICÍME s.f. Termen de dispreț pentru o colectivitate de oameni săraci; sărăcime. — **Calic** + suf. *-ime.*

CALICÍRE s.f. Faptul de *a (se) calici;* sărăcire. — V. **calici.**

CALÍCIU, *calicii,* s.n. **1.** (Bot.) Învelișul extern al florilor, alcătuit din sepale libere sau unite. **2.** Vas liturgic de forma unei cupe; potir (**2**). **3.** (Anat.) Zonă a rinichiului prin care urina se scurge în bazinet. — Din fr. **calice,** lat. **calyx, -cis.**

CALICÓ s.n. Pânză care imită pielea, folosită în legătoria de cărți. — Din engl. **calico,** fr. **calicot.**

CALÍF, *califi,* s.m. Titlu purtat de monarhii din unele state musulmane, care dețineau puterea politică și religioasă, fiind considerat locțiitor al profetului Mahomed pe Pământ; persoană având acest titlu. — Din fr. **calife.**

CALIFÁT, *califate,* s.n. **1.** (În Orientul Mijlociu, nordul Africii și Peninsula Iberică) Formă de stat feudal-teocratică instituită de arabi pe teritoriile stăpânite de ei. **2.** Rangul de calif. **3.** Durata guvernării unui calif. — Din fr. **califat.**

CALIFICÁ, *calific,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A dobândi sau a face să dobândească un nivel adecvat de pregătire prin însușirea unor cunoștințe și deprinderi de specialitate. **2.** Refl. A obține (în urma rezultatelor favorabile) dreptul de a participa la o etapă superioară într-o competiție sau într-o probă sportivă, culturală etc. **3.** Tranz. A atribui unei ființe sau unui lucru o anumită calitate; a caracteriza; a numi. — Din fr. **qualifier,** lat. **qualificare.**

CALIFICÁBIL, -Ă, *calificabili, -e,* adj. Care poate fi calificat. — **Califica** + suf. *-bil.* Cf. fr. q u a l i f i a b l e.

CALIFICÁRE, *calificări,* s.f. Acțiunea de *a (se) califica* și rezultatul ei; pregătire într-un anumit domeniu de activitate profesională (atestată de obicei printr-un act oficial); calificație. ✦ Etapă eliminatorie într-un concurs sau într-o competiție sportivă, pentru selectarea concurenților. — V. **califica.**

CALIFICÁT, -Ă, *calificați, -te,* adj. Care are sau care cere pregătire specială într-un anumit domeniu de activitate. ✦ (Despre infracțiuni) Săvârșit în împrejurări speciale, bine precizate. — V. **califica.**

CALIFICATÍV, -Ă, *calificativi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care califică (**3**). **2.** S.n. Termen prin care este caracterizată o persoană sau un lucru. ✦ (În unele țări). Sistem de notare în învățământ; fiecare dintre indicațiile „excepțional", „foarte bine", „bine", „suficient" și „insuficient" cuprinse în acest sistem. — Din fr. **qualificatif.**

CALIFICÁȚIE, *calificații,* s.f. (Înv.) Calificare. — Din fr. **qualification,** lat. **qualificatio.**

CALIFÓRNIU s.n. Element chimic radioactiv obținut pe cale artificială. — Din engl., fr. **californium.**

CALIGRÁF, -Ă, *caligrafi, -e,* s.m. și f. (Rar) Persoană care are scrisul frumos. ✦ Persoană care se ocupa în trecut cu copierea artistică de cărți și manuscrise. — Din fr. **calligraphe.**

CALIGRAFIÁ, *caligrafiez,* vb. I. Tranz. A scrie frumos, ordonat, citeț. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **calligraphier.**

CALIGRÁFIC, -Ă, *caligrafici, -ce,* adj. De caligraf; (despre scris) frumos, ordonat, citeț. — Din fr. **calligraphique.**

CALIGRAFÍE s.f. Arta și deprinderea de a scrie frumos. ✦ Scriere frumoasă. ✦ Fel de scriere al cuiva. — Din ngr. **kalligráphia,** fr. **calligraphie.**

CALIGRÁMĂ, *caligrame,* s.f. Mod special de dispunere a versurilor, care are ca scop reprezentarea grafică a simbolurilor sau sugestiilor dintr-o poezie. — Din fr. **calligramme.**

CALIMÉRA s.f. art. (Fam.; în expr.) *A se schimba calimera* = a se schimba situația. *A (se) strica calimera* = a (se) strica prietenia. *A întoarce* (sau *a schimba) calimera* = a-și schimba atitudinea față de cineva. — Din ngr. **kaliméra.**

CALÍN, -Ă, *calini, -e,* adj. (Rar; despre oameni) Căruia îi place să alinte sau să fie alintat; (despre manifestările oamenilor) dezmierdător, drăgăstos. ✦ Măgulitor, lingușitor; ipocrit. — Din fr. **câlin.**

CALINDRÓI, *calindroi,* s.m. (Reg.) Ștrengar. [Var.: **calendrói** s.m.] — Et. nec.

CALINERÍE s.f. (Rar) Dezmierdare, alintare, alint. — Din fr. **câlinerie.**

CALÍPSO, *calipsouri,* s.n. Dans modern în doi timpi, originar din Trinidad. [Scris și: *calypso*] — Din engl. **calypso.**

CALISTENÍE s.f. (Rar) Program de exerciții fizice pentru copii sau, *p. ext.,* de întreținere executate rapid în ritmul muzicii. — Din fr. **callisthénie.**

CALITÁTE, *calități,* s.f. **1.** Totalitatea însușirilor și laturilor esențiale în virtutea cărora un lucru este ceea ce este, deosebindu-se de celelalte lucruri. **2.** Însușire (bună sau rea), fel de a fi (bun sau rău); *p. restr.* caracteristică pozitivă, însușire bună. ✧ Loc. adj. *De calitate* = de calitate bună, de valoare. **3.** Poziție, situație, titlu care conferă un drept. ✧ Loc. conj. *În calitate de...* = cu dreptul de..., fiind... **4.** (La jocul de șah) Diferență de valoare între un turn și un nebun sau un cal. — Din fr. **qualité,** lat. **qualitas, -atis.**

CALITATÍV, -Ă, *calitativi, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care ține de calitate (**1**), de natura lucrurilor; privitor la calitate. ✧ *Analiză calitativă* = determinarea naturii chimice a unei substanțe; identificarea componenților unei substanțe. — Din fr. **qualitatif,** lat. **qualitativus.**

CALL-GIRL, *call-girl,* s.f. (Englezism) Femeie de moravuri ușoare; prostituată. [Pr.: *cól-gărl*] — Cuv. engl.

CALM, -Ă, *calmi, -e,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** (Despre natură) Care se află în stare de liniște deplină. ✦ (Despre procese) Care se desfășoară liniștit. **2.** (Despre oameni, despre manifestările și stările lor sufletești) Care se stăpânește; stăpânit, cumpănit, liniștit; *p. ext.* potolit, domol, așezat, flegmatic, imperturbabil. **II.** S.n. **1.** Stare de liniște deplină a atmosferei. ✧ *Calm ecuatorial* = zonă situată între limitele ecuatoriale ale alizeelor, cu presiune atmosferică scăzută, temperaturi constante și precipitații zilnice sub formă de averse. *Calm tropical* = zonă cu presiune atmosferică ridicată, aflată în partea centrală a brâurilor anticiclonice subtropicale. *Calm plat* = stare a mării în care aceasta nu are ondulații. **2.** Stăpânire de sine, sânge rece, tact. ✦ Pace sufletească. — Din fr. **calme.**

CALMÁ, *calmez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) liniști, a (se) potoli. — Din fr. **calmer.**

CALMÁNT, -Ă, *calmanți, -te,* adj., s.n. (Medicament, tratament etc.) care calmează durerile; sedativ. — Din fr. **calmant.**

CALMÁR s.m. v. **calamar.**

CALMÁRE s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) calma* și rezultatul ei. **2.** Operație de liniștire a „fierberii" oțelului la turnare în lingotiere sau în forme prin adăugarea unor elemente dezoxidante. — V. **calma.**

CALMÁT, -Ă, *calmați, -te,* adj. (Despre oameni) Care s-a liniștit, relaxat, destins. — V. **calma.**

CALMÚC, -Ă, s.m. și f., adj. v. **kalmâc.**

CALMUCÉSC, -EÁSCĂ, *calmucești,* adj. (Rar) Calmuc (**2**). — **Calmuc** + suf. *-esc.*

CALOFÍL, -Ă, *calofili, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre stil) Care denotă calofilie, caracterizat prin calofilie; calofilic. **2.** S.m. și f. Adept al calofiliei. — Din fr. **callophile.**

CALOFÍLIC, -Ă, *calofilici, -ce,* adj. (Rar) Calofil (**1**). — **Calofil** + suf. *-ic.*

CALOFILÍE s.f. Tendință de a da expresiei literare o atenție deosebită sau excesivă; expresie (extrem sau excesiv de) cizelată într-o operă literară; calofilism. — **Calofil** + suf. *-ie.*

CALOFILÍSM s.n. (Rar) Calofilie. — **Calofil** + suf. *-ism.*

CALOIÁN s.m. Obiect de ritual folcloric în forma unui om de lut împodobit cu flori, care, în timp de secetă, se îngropa sau se arunca în apă ca să invoce ploaie. [Pr.: *-lo-ian*] — Cf. sl. k a l e n ŭ.

CALOMÉL s.n. Clorură de mercur sub forma unei pulberi albe, fine, insolubile în apă, fără gust, fără miros, având acțiune purgativă și vermifugă; clorură mercuroasă. — Din fr. **calomel.**

CALOMFÍR *calomfiri,* s.m. Plantă erbacee perenă, aromatică, cu tulpina catifelată, frunzele ovale compuse și florile galbene; calapăr *(Chrysanthemum balsamita).* — Din bg. **kalofer.**

CALOMNIÁ, *calomniez,* vb. I. Tranz. A vorbi pe cineva de rău pe nedrept, a spune lucruri neadevărate despre cineva, a discredita pe cineva; a defăima, a bârfi, a cleveti, a huli, a ponegri. [Pr.: *-ni-a*] — Din fr. **calomnier,** lat. **calumniari.**

CALOMNIATÓR, -OÁRE, *calomniatori, -oare,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care calomniază; defăimător, hulitor, detractor. **2.** Adj. Calomnios. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **calomniateur,** lat. **calumniator.**

CALOMNÍE, *calomnii,* s.f. Afirmație mincinoasă și tendențioasă făcută cu scopul de a discredita onoarea sau reputația cuiva; defăimare, clevetire. — Din fr. **calomnie,** lat. **calumnia.**

CALOMNIÉRE, *calomnieri,* s.f. Faptul de *a calomnia;* defăimare, hulire, ponegrire. [Pr.: *-ni-e-*] — V. **calomnia.**

CALOMNIÓS, -OÁSĂ, *calomnioși, -oase,* adj. Care cuprinde o calomnie; defăimător, clevetitor, calomniator (**2**). [Pr.: *-ni-os*] — Din fr. **calomnieux,** lat. **calumniosus.**

CALONÉȚ, *caloneți,* s.m. (Reg.) Unealtă manuală în formă de scândurică netedă și subțire, folosită la împletitul plaselor pescărești. — Et. nec.

CALÓRIC, -Ă, *calorici, -ce,* adj. De căldură, referitor la căldură. — Din fr. **calorique.**

CALORICITÁTE, *caloricități,* s.f. (Biol.) Proprietate a corpurilor de a genera și păstra căldura. — Din fr. **caloricité.**

CALORÍE, *calorii,* s.f. Unitate de măsură pentru energia termică egală cu cantitatea de căldură necesară pentru a ridica temperatura unui gram de apă distilată de la 19,5° la 20,5°C; unitate de măsură care indică valoarea energetică a unui aliment. ✧ (Fiz.) *Calorie mare* = kilocalorie. — Din fr. **calorie.**

CALORIFÉR, -Ă, *caloriferi, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Instalaţie de încălzire centrală (cu aburi, apă caldă sau aer cald) a unei clădiri; *p. restr.* radiator al unei astfel de instalaţii. **2.** Adj. (Înv.) Care transportă căldură. — Din fr. **calorifère.**

CALORIFERÍST, *caloriferişti,* s.m. Muncitor care repară şi întreţine calorifere. — **Calorifer** + suf. *-ist.*

CALORÍFIC, -Ă, *calorifici, -ce,* adj. Care produce sau transportă căldură. ✧ *Putere calorifică* = căldură degajată prin arderea completă a unităţii de masă sau de volum dintr-un combustibil. — Din fr. **calorifique,** lat. **calorificus.**

CALORIFÚG, -Ă, *calorifugi, -ge,* adj., s.n. (Material) rău conducător de căldură; termoizolant. — Din fr. **calorifuge.**

CALORIGÉN, -Ă, *calorigeni, -e,* adj. (Despre sisteme fizico-chimice) Care produce căldură. — Din fr. **calorigène.**

CALORIMÉTRIC, -Ă, *calorimetrici, -ce,* adj. Care aparţine calorimetriei, privitor la calorimetrie. — Din fr. **calorimétrique.**

CALORIMETRÍE s.f. Domeniu al fizicii care se ocupă cu metodele de măsurare a căldurii. — Din fr. **calorimétrie.**

CALORIMÉTRU, *calorimetre,* s.n. Instrument folosit pentru măsurarea cantităţilor de căldură produse sau absorbite de corpuri. — Din fr. **calorimètre.**

CALORIZÁ, *calorizez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A aluminiza. — Din fr. **caloriser.**

CALORIZATÓR, *calorizatoare,* s.n. Schimbător de căldură folosit la încălzirea lichidului de difuzie în fabricile de zahăr. — Din fr. **calorisateur.**

CALÓS, -OÁSĂ, *caloşi, -oase,* adj. (Anat.) Care are îngroşări, întărituri. ✧ *Corp calos* = fascicul de fibre nervoase care uneşte emisferele cerebrale. — Din fr. **calleux,** lat. **callosus.**

CALOSÓMĂ, *calosome,* s.f. Insectă coleopteră carnivoră de culoare verzuie sau negricioasă *(Calosoma sycophanta).* — Din **Calosoma** [sycophanta], denumirea ştiinţifică a insectei.

CALÓTĂ, *calote,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele două părţi obţinute prin tăierea unei sfere cu un plan. **2.** Boltă a cărei suprafaţă interioară are, în secţiune, forma unui semicerc. **3.** Piesă metalică de forma unei calote (**1**), care protejează sau etanşează o parte a unei maşini sau instalaţii. **4.** Partea de deasupra a unei pălării, care acoperă capul şi este mărginită de boruri. ✦ Tichie care acoperă creştetul capului. **5.** (În sintagma) *Calotă craniană* = partea superioară a cutiei craniene. **6.** (În sintagma) *Calotă glaciară* = masă enormă de gheaţă care ocupă unele porţiuni de uscat în regiunile polare. — Din fr. **calotte.**

CALÓZĂ s.f. (Biol.) Substanţă care se depune pe plăcile capilarelor sau pe membranele vaselor liberiene, formând calusul (**2**). — Din fr. **callose.**

CALOZITÁTE, *calozităţi,* s.f. Întărire şi îngroşare a pielii. — Din fr. **callosité.**

CALP, - Ă, *calpi, -e,* adj. (Înv.; despre monede) Fals, falsificat. — Din tc. **kalp.**

CALPÁC, *calpace,* s.n. (Înv.) Căciulă mare sferică sau cilindrică, de piele neagră, tivită cu blană scumpă, pe care o purtau domnul şi boierii mari (mai târziu şi negustorii străini). ✦ Căciulă purtată la unele uniforme militare. — Din tc. **kalpak.**

CALPUZÁN, -Ă, *calpuzani,* s.m. şi f. (Înv.) Falsificator de bani. ✦ Fig. Om rău, ticălos. — Din tc. **kalpazan.**

CALTABÓŞ, *caltaboşi,* s.m. Cârnat făcut din măruntaie de porc amestecate cu orez şi cu ingrediente. [Var.: **cartabóş** s.m.] — Et. nec.

CALŢAVÉTĂ, *calţavete,* s.f. (Înv. şi reg.) Jartieră. — Din ngr. **kaltsodéta.**

CALÚP, *calupuri,* s.n. (Pop.) **1.** Calapod, tipar în cărămidărie, olărit, cizmărie etc. **2.** Bucată (de săpun, de brânză etc.) de forma tiparului în care a fost turnată. **3.** Bucată (paralelipipedică) de piatră, beton sau lemn, care serveşte la executarea unor pavaje. — Din tc. **kalıp.**

CÁLUS, *calusuri,* s.n. **1.** Ţesut osos nou care sudează fragmentele unui os fracturat. ✧ *Calus vicios* = osificare defectuoasă a unei fracturi. **2.** Ţesut vegetal care se formează pe rănile diferitelor organe ale plantei, cicatrizându-le. — Din fr. **calus.**

CALUSÁRE, *calusări,* s.f. (Biol.) Formare a calusului. — De la **calus.**

CALVADÓS s.n. Rachiu distilat din cidru. — Din fr. **calvados.**

CALVÁR, *calvaruri,* s.n. Chin, suferinţă, durere îndelungată; încercare grea. — Din fr. **calvaire,** lat. **calvarium.**

CALVÍN, -Ă, *calvini, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine calvinismului, privitor la calvinism; calvinesc, calvinist. **2.** S.m. şi f. Adept al calvinismului; calvinist. — Din n. pr. **Calvin.**

CALVINÉSC, -EÁSCĂ, *calvineşti,* adj. (Înv.) Calvin (**1**). — **Calvin** + suf. *-esc.*

CALVINÍSM s.n. **1.** Teologia lui J. Calvin şi a discipolilor săi. **2.** Învăţătura şi practicile desprinse din lucrările lui J. Calvin, caracteristice Bisericii reformate şi celei prezbiteriene. — Din fr. **calvinisme.**

CALVINÍST, -Ă, *calvinişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Înv.) Calvin. — Din fr. **calviniste.**

CALVINIZÁ, *calvinizez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A face să treacă sau a trece la calvinism. — **Calvin** + suf. *-iza.*

CALVINIZÁRE s.f. (Rar) Faptul de *a (se) calviniza.* — V. **calviniza.**

CALVIŢÍE, *calviţii,* s.f. (Livr.) Chelie (**1**), pleşuvie — Din fr. **calvitie,** lat. **calvities.**

CAM adv. **1.** Aproximativ, aproape. *Cam pe vremea aceea trăia bunicul.* ✦ Oarecum, întrucâtva. *Căsătoria s-a făcut cam pe ascuns.* **2.** Destul de...; prea. *Vremea e cam rece. Haina e cam lungă.* — Din **camai** (înv. „şi mai" < lat.).

CAMAIÉU, (**2**) *camaieuri,* s.n. **1.** (Pict.) Grisaj. **2.** Gravură (în lemn) realizată pe tonurile aceleiaşi culori. — Din fr. **camaïeu.**

CAMARÁD, -Ă, *camarazi, -de,* s.m. şi f. Tovarăş de arme, de clasă, de studii; coleg; *p. ext.* prieten. — Din fr. **camarade.**

CAMARADERÉSC, -EÁSCĂ, *camaradereşti,* adj. De camarad, privitor la camarad; *p. ext.* prietenesc. — **Camarader[ie]** + suf. *-esc.*

CAMARADERÉŞTE adv. În felul camarazilor, colegial; *p. ext.* prieteneşte, loial. — **Camarader[ie]** + suf. *-eşte.*

CAMARADERÍE, *camaraderii,* s.f. Legătură prietenească; colegialitate — Din fr. **camaraderie.**

CAMARÍLĂ, *camarile,* s.f. Grup de favoriţi ai unui suveran, care influenţează politica statului în interes personal. — Din fr. **camarilla.**

CAMARÓT, *camaroţi,* s.m. (Mar.) Ospătar pe o navă. — Din sp. **camarotero.**

CÁMĂ, *came,* s.f. Proeminenţă pe faţa unui obiect cilindric care determină deplasarea altui obiect. — Din fr. **came.**

CÁMĂNĂ, *camene,* s.f. Odgon la partea inferioară a năvoadelor sau a altor unelte de pescuit de care se leagă greutăţi de plumb. — Din sl. **kamenĭ** „piatră".

CÁMĂTĂ, *camete,* s.f. Dobândă (excesivă) încasată de cămătar pentru sumele date cu împrumut. — Din sl. **kamata.**

CAMBIÁL, -Ă, *cambiali, -e,* adj. Privitor la cambie, de cambie. [Pr.: *-bi-al*] — Din it. **cambiale,** fr. **cambial.**

CÁMBIE, *cambii,* s.f. (Fin.) Efect de comerţ, reprezentând un titlu de credit pe termen scurt, prin care emitentul, în calitate de debitor, se obligă să plătească necondiţionat sau să dispună plata unei sume de bani creditorului, ca titular sau la ordinul acestuia, la o anumită dată ori la prezentarea înscrisului. — Din it. **cambio.**

CÁMBIU s.n. Ţesut vegetal situat între ţesutul lemnos şi cel liberian de sub scoarţă, care asigură creşterea secundară în grosime a tulpinii şi a rădăcinii. [Var.: **cámbium** s.n.] — Din germ. **Kambium,** fr. **cambium.**

CÁMBIUM s.n. v. **cambiu.**

CAMBODGIÁN, -Ă, *cambodgieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Cambodgiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Cambodgiei sau cambodgienilor (**1**), privitor la Cambodgia ori la cambodgieni. [Pr.: *-gi-an*] — Din fr. **Cambodgien.**

CAMBRÁ, *cambrez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) curba, a (se) îndoi în formă de arc; a (se) arcui. — Din fr. **cambrer.**

CAMBRÁRE, *cambrări,* s.f. Acţiunea de *a (se) cambra* şi rezultatul ei. — V. **cambra.**

CAMBRÁT, -Ă, *cambraţi, -te,* adj. Îndoit, încovoiat, arcuit. — V. **cambra.**

CAMBRÉ, *cambreuri,* s.n. Exerciţiu gimnastic (de balet), lent, cu flexiuni înainte, înapoi şi laterale ale corpului. — Din fr. **cambré.**

CAMBRIÁN, -Ă, *cambrieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Prima perioadă a erei paleozoice (în care au apărut trilobiţii şi graptoliţii). **2.** Adj. Care se referă la cambrian (**1**). [Pr.: *-bri-an*] — Din fr. **cambrien.**

CAMBRÚRĂ, *cambruri,* s.f. (Rar) Arcuitură, îndoitură. — Din fr. **cambrure.**

CÁMBULĂ, *cambule,* s.f. Peşte marin cu corpul asimetric, foarte turtit, cu amândoi ochii pe aceeaşi parte şi solzii cu ţepi între ei *(Pleuronectes flesus).* [Acc. şi: *cambúlă*] — Cf. rus., bg. k a m b a l a.

CAMBÚZĂ, *cambuze,* s.f. Magazie de provizii pe o navă, amplasată de obicei sub punte. — Din fr. **cambuse.**

CAMBUZIÉR, *cambuzieri,* s.m. **1.** Persoană care se ocupă cu administrarea cambuzei pe o navă. **2.** Chelner pe vapor. [Pr.: *-zi-er*] — Din fr. **cambusier.**

CAMÉE, *camee,* s.f. **1.** Piatră dură (cu multe strate divers colorate), sculptată în relief cu o figură sau cu un motiv decorativ, folosită ca podoabă. **2.** Sculptură monocromă imitând o camee (**1**). — Din fr. **camée.**

CAMELEÓN, *cameleoni,* s.m. **1.** Reptilă arboricolă şi insectivoră din regiunile tropicale, cu gheare ca un cleşte, care o ajută să se prindă de copaci, şi cu proprietatea de a-şi schimba culoarea corpului potrivit mediului înconjurător sau în funcţie de dispoziţie *(Chamaeleo vulgaris).* **2.** Fig. Persoană care-şi schimbă purtarea şi convingerile după împrejurări şi interese. [Pr.: *-le-on*] — Din fr. **caméléon.**

CAMELEÓNIC, -Ă, *cameleonici, -ce,* adj. (Livr.) Care îşi schimbă culoarea. ✦ (Despre oameni) Versatil. [Pr.: *-le-o-*] — **Cameleon** + suf. *-ic.*

CAMELEONÍSM s.n. **1.** Proprietate a unor reptile de a-şi schimba culoarea corpului după mediul înconjurător. **2.** Fig. Schimbare a purtării şi a convingerilor cuiva în funcţie de împrejurări şi interese. [Pr.: *-le-o-*] — **Cameleon** + suf. *-ism.*

CAMELÍD, *camelide,* s.n. (La pl.) Familie de erbivore rumegătoare cuprinzând cămila, dromaderul şi lama; (şi la sg.) animal din această familie. — Din fr. **camélidé.**

CAMÉLIE, *camelii,* s.f. Plantă ornamentală originară din China şi din Japonia, cu frunze totdeauna verzi şi cu flori mari, albe, sau roşii *(Camelia japonica)* — Din fr. **camélia.**

CAMELÍNĂ, *cameline,* s.f. Plantă din familia cruciferelor cu tulpina dreaptă, cu flori galbene şi cu fructe mici, folosită în industrie pentru seminţele ei bogate în ulei, mai ales la fabricarea săpunului *(Camelina sativa).* — Din fr. **caméline.**

CAMELÓTĂ, *camelote,* s.f. (Rar) Lucru de cârpaci; marfă proastă — Din fr. **camelote.**

CAMEMBÉRT, (**2**) *camembert-uri,* s.n. **1.** Brânză fermentată, moale, grasă, preparată din lapte de vacă. **2.** Sortiment, porție de camembert (**1**). [Pr.: *camambér*] — Din fr. **camembert.**

CAMERÁL, -Ă, *camerali, -e,* adj. **1.** (Despre sistemul legislativ al unor state) Care se bazează pe una sau pe două camere legiuitoare. ✦ Care aparține fiecărei camere dintr-un organ legislativ. ✦ Care aparține camerei reprezentative, privitor la camera reprezentativă. **2.** (Muz.) De cameră. — **Cameră** + suf. *-al.*

CAMERALÍSM s.n. Doctrină cu caracter economic, financiar, administrativ etc., apărută în Germania în sec. XVII. — Din germ. **Kammeralismus.**

CAMERAMÁN, *cameramani,* s.m. Operatorul de cameră sau de televiziune care manevrează camera de luat vederi. [Var.: **camermán** s.m.] — Din fr., engl. **cameraman.**

CÁMERĂ, *camere,* s.f. **I.1.** Încăpere într-o clădire; odaie. ✧ *Cameră mobilată* = cameră care se închiriază cu mobila proprietarului. *Cameră de lucru* = birou într-o casă particulară. *Muzică de cameră* = muzică interpretată de formații instrumentale sau vocale restrânse. **2.** Nume dat unor încăperi cu destinație specială: *cameră obscură* = **a)** încăpere neluminată în care se execută developarea, fixarea și alte operații fotografice; **b)** dispozitiv cu ajutorul căruia se obține pe un ecran (sau pe un clișeu) imaginea răsturnată a unui obiect; *cameră de comandă* = încăpere specială în care se efectuează în mod automat controlul și conducerea funcționării unei centrale sau stații electrice; *cameră frigorifică* (sau *refrigerentă)* = încăpere izolată termic, în care se menține o temperatură mai joasă decât a mediului ambiant. **3.** Spațiu în care se produce un proces tehnic; incintă care face parte integrantă dintr-un aparat, dintr-un instrument etc. sau care reprezintă aparatul, instrumentul însuși: *cameră de combustie* = spațiu în care arde un combustibil într-un cazan cu aburi sau într-un motor cu ardere internă în vederea folosirii energiei gazelor rezultate; *camera cartușului* = partea dinapoi a țevii armelor de foc, unde se introduce cartușul și unde se produce explozia pulberii; *cameră de luat vederi* = aparat cu ajutorul căruia se obțin imaginile succesive ale obiectelor în mișcare pe pelicula cinematografică; *cameră de sunet* = aparat folosit pentru înregistrarea sunetelor pe o peliculă fotosensibilă în cinematografie; *cameră de transpunere* = aparat pentru înregistrarea optică a sunetelor pe film în cinematografie; *cameră de televiziune* sau *cameră videocaptoare* = aparat electronic cu ajutorul căruia se realizează captarea imaginii și transformarea ei în semnale video. **4.** Tub de cauciuc unit la capete, care se umflă cu aer și care se așază înăuntrul anvelopei, pe roata unor vehicule; balon de cauciuc situat înăuntrul mingii de sport, care se umflă cu aer; *p. ext.* recipient cu pereți extensibili în care se introduce aer sub presiune. **II.** (Zool.; în sintagmele) *Cameră paleală* sau *camera mantalei* = spațiu cuprins între pereții mantalei și corpul moluștei. **III.** (Jur.; urmat de determinări) Parte componentă a organului legislativ din unele țări. *Camera deputaților.* — Din it. **camera,** (pentru unele sensuri și) engl. **camera,** fr. **caméra.**

CAMERIÉR, *camerieri,* s.m. (Ieșit din uz) Om de serviciu care avea grijă de camera de culcare și de îmbrăcămintea stăpânului; fecior, valet. [Pr.: *-ri-er*] — Din fr. **camérier.**

CAMERÍST, *cameriști,* s.m. (Ieșit din uz) Om de serviciu care îngrijea camerele dintr-o instituție; odăiaș. — Din **cameristă** (derivat regresiv).

CAMERÍSTĂ, *cameriste,* s.f. **1.** (Înv.) Femeie care se afla în serviciul personal al unei doamne. **2.** Femeie de serviciu care face curățenie în camerele unui hotel, motel etc. — Din fr. **cameriste.**

CAMERMÁN s.m. v. **cameraman.**

CAMERTÓN, *camertonuri,* s.n. Instrument format dintr-un tub sonor, care, prin suflare, emite nota „la"(sau din patru tuburi corespunzătoare altor sunete, „sol", „la", „re", „mi"), folosit la acordarea instrumentelor muzicale. — Din germ. **Kammerton.**

CAMERUNÉZ, -Ă, *camerunezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Camerunului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Camerunului sau camerunezilor (**1**), privitor la Camerun ori la camerunezi. — Din fr. **Camerounais.**

CÁMFOR s.n. Substanță organică, incoloră, volatilă, cu miros caracteristic și cu gust amar, extrasă din frunzele unui arbore exotic *(Cinnamomum camphora)* sau fabricată pe cale sintetică și utilizată (sub formă de ulei camforat) în medicină ca stimulent al centrilor nervoși vasomotori și al aparatului respirator și la fabricarea celuloidului. — Din ngr. **kámfora.**

CAMFORÁT, -Ă, *camforați, -te,* adj. Care conține camfor. — **Camfor** + suf. *-at.* Cf. it. c a n f o r a t o.

CAMFÓRCĂ, *camforci,* s.f. (Reg.) Suport metalic mobil sau mică sobă portativă pe care se așază un vas cu mâncare sau un instrument pentru a fi încălzite. — Din rus. **kamforka.**

CÁMGARN s.n. Stofă de calitate superioară, din fire netede de lână, cu o țesătură specială. — Din germ. **Kammgarn.**

CAMILÁFCĂ, *camilafce,* s.f. Potcap acoperit cu un văl, de obicei negru, care atârnă pe spate, purtat de prelații și călugării ortodocși la anumite ocazii. — Din sl. **kamilavka.**

CAMIÓN, *camioane,* s.n. Autocamion. ✦ Vehicul rutier cu tracțiune animală, prevăzut cu o platformă și folosit pentru transport. [Pr.: *-mi-on*] — Din fr. **camion.**

CAMIONAGÍU, *camionagii,* s.m. Persoană care transportă mărfuri și obiecte cu ajutorul unui camion; camionar. [Pr.: *-mi-o-*] — **Camion** + suf. *-agiu.*

CAMIONÁJ s.n. **1.** Transport de mărfuri efectuat cu camioane, camionete etc. **2.** Serviciu sau întreprindere de transport cu camioane. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **camionnage.**

CAMIONÁR, *camionari,* s.m. (Rar) Camionagiu. [Pr.: *-mi-o-*] — **Camion** + suf. *-ar.*

CAMIONÉTĂ, *camionete,* s.f. Autocamion de dimensiuni reduse; autocamionetă. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **camionnette.**

CAMIZÓL, *camizole,* s.n. (Înv.) Haină de casă scurtă, cu mâneci, pe care o purtau femeile. — Din fr. **camisole.**

CAMOHÁS s.n. (Înv.). Stofă de mătase orientală. — Din ngr. **kamuhás.**

CAMÓRRA s.f. Mafia din sudul Italiei. — Cuv. it.

CAMPÁ, *campez,* vb. I. Intranz. (Rar; despre militari sau turiști) A sta un timp în corturi. — Din fr. **camper.**

CAMPADÚRĂ, *campaduri,* s.f. (Rar) Deschizătură în acoperișul unei case țărănești, prin care iese fumul. — Et. nec.

CAMPAMÉNT, *campamente,* s.n. (Înv.) Instalare temporară a unei unități militare sau, *p. ext.*, a unui grup de turiști, de vânzători etc. pe un câmp, în corturi; tabără **(1)**;(concr.) locul unde are loc instalarea; obiectele necesare instalării — Din fr. **campement.**

CAMPANÉLĂ, *campanele,* s.f. (Înv.) Clopoțel. — Din it. **campanella,** fr. **campanelle.**

CAMPANIÁN[1], -Ă, *campanieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Al treilea subetaj al senonianului. **2.** Adj. Care aparține campanianului (**1**), referitor la campanian. — Din fr. **campanien.**

CAMPANIÁN[2], -Ă, *campanieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din regiunea Campania (sudul Italiei). **2.** Adj. Care aparține regiunii Campania sau campanienilor (**1**), referitor la Campania ori la campanieni. — **Campania** (n.pr.) + suf. *-ean.*

CAMPÁNIE, *campanii,* s.f. **1.** Totalitatea operațiilor strategice armate, pe câmpul de luptă, într-o anumită perioadă de timp. ✧ Loc. adj. *De campanie* = destinat să fie folosit pe front. *Pat de campanie* = pat care se poate strânge pentru a nu ocupa loc în timpul zilei sau pentru a fi mai ușor transportat. **2.** Acțiune organizată după un anumit plan, în vederea realizării unor obiective politice, sociale etc., într-o anumită perioadă de timp; *p. ext.* timpul cât durează această acțiune. *Campanie electorală. Campanie agricolă.* ✧ *Campanie de presă* = mobilizare a opiniei publice prin articole publicate în presă, în favoarea sau împotriva unei situații, unei cauze, unei persoane etc. — Din fr. **campagne,** rus. **kampaniia.**

CAMPANÍLĂ, *campanile,* s.f. **1.** Clopotniță în formă de turn înalt, construită lângă o biserică sau chiar deasupra ei (caracteristică arhitecturii italiene din sec. XI–XVI). **2.** Turnuleț situat în partea superioară a unui edificiu, în care se află un clopot, un orologiu etc. — Din it. **campanile.**

CAMPANULACÉE, *campanulacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee din regiunile temperate și subtropicale, caracterizate prin frunze alterne simple și flori hermafrodite, albastre-violacee sau albe, de forma unui clopoțel; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **campanulacée.**

CAMPANÚLĂ, *campanule,* s.f. (Bot.) Clopoțel (**2**). — Din fr. **campanule.**

CAMPING, *campinguri,* s.n. Suprafață de teren (la șes, deal sau munte) pe care sunt instalate corturi sau baracamente pentru turiști. ✦ Faptul de a trăi în aer liber, sub cort. [Pr.: *chémping*] — Din engl., fr. **camping.**

CAMPIÓN, -OÁNĂ, *campioni, -oane,* s.m. și f. **1.** Persoană, echipă etc. care cucerește primul loc într-o competiție sportivă (națională, internațională, mondială, olimpică). **2.** Fig. Luptător, apărător de frunte al unei cauze, al unei idei. [Pr.: *-pi-on*] — Din it. **campione.**

CAMPIONÁT, *campionate,* s.n. **1.** Competiție oficială organizată pe o probă sau pe o ramură de sport, pentru desemnarea celui mai bun sportiv sau a celei mai bune echipe. **2.** Situația, calitatea de campion. [Pr.: *-pi-o-*] — Din it. **campionato.**

CAMPOS s.n. pl. Nume dat savanei din platourile braziliene. [Pr.: *cámpuș*] — Cuv. port.

CÁMPUS, *campusuri,* s.n. Complex universitar cuprinzând construcții și dotări pentru învățământ, cercetare, locuit, agrement etc. — Din engl. **campus.**

CAMUFLÁ, *camuflez,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** A (se) ascunde vederii inamicului. ✦ Tranz. A acoperi, a ascunde o sursă de lumină, pentru ca razele să nu străbată afară în timpul nopții. **2.** Fig. A (se) ascunde, a (se) deghiza, a (se) masca. — Din fr. **camoufler.**

CAMUFLÁJ, *camuflaje,* s.n. Camuflare; (concr.) material întrebuințat pentru a camufla. — Din fr. **camouflage.**

CAMUFLÁRE, *camuflări,* s.f. Acțiunea de *a (se) camufla*; camuflaj. — V. **camufla.**

CAMUFLÁT, -Ă, *camuflați, -te,* adj. Ascuns vederii inamicului. ✦ (Despre o sursă de lumină) Acoperit (ca să nu străbată razele în timpul nopții). ✦ Fig. Deghizat, mascat. — V. **camufla.**

CANÁ, *canele,* s.f. Cep de lemn sau de metal, fixat într-un vas, prevăzut la capătul liber cu un robinet, care servește la scoaterea lichidului dintr-un vas. [Var.: **caneá** s.f.] — Refăcut din **canele** (pl. lui *canelă,* rar „canea" < ngr. *kanélla,* bg. *kanela*).

CANABICULTÓR, *canabicultori,* s.m. Cultivator de cânepă indiană. — **Canabi**[s] + [agri]**cultor.**

CANABINACÉE, *canabinacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, având ca tip cânepa; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **cannabinacée.**

CANÁBIS s.n. **1.** (Livr.) Cânepă indiană *(Cannabis indica).* **2.** Stupefiant extras din canabis (**1**). — Din fr., engl. **cannabi.**

CANADIÁN, -Ă, *canadieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Canadei sau este originară de acolo. **2.** Care aparține Canadei sau canadienilor (**1**), privitor la Canada ori la canadieni. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **canadien.**

CANADIÁNĂ, *canadiene,* s.f. Haină scurtă (cu glugă), confecționată dintr-o țesătură deasă, de obicei impermeabilă; vindiac. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **canadienne.**

CANADIÁNCĂ, *canadience,* s.f. Femeie care face parte din populația Canadei sau este originară de acolo. [Pr.: *-di-an-*] — **Canadian** + suf. *-că.*

CANÁF, *canafuri,* s.n. (Rar) Ciucure. [Pl. și: (m.) *canafi*] — Din magh. **kanaf.**

CANAFÁS s.n. Pânză rară din fire de cânepă, foarte apretată, care se folosește la confecționarea hainelor, ca întăritură la piepți, la gulere și, în legătorie, la cusutul cotoarelor de cărți. — Din germ. **Kanevas.**

CANÁL, *canale,* s.n. **1.** Albie artificială sau amenajată care leagă între ele două fluvii, un râu cu un lac etc. și care servește la navigație, la irigări sau la construcții hidrotehnice. ✦ Curs de apă îndiguit și drenat cu scopul de a-l face navigabil, de a preveni inundațiile etc. ✦ Cale de circulație pe apă (ținând loc de stradă) în orașele așezate la mare sau pe fluvii. ✦ Porțiune de mare situată între două țărmuri apropiate. **2.** Conductă (construită din beton, tuburi îmbinate, șanțuri sau rigole) destinată să transporte lichide, în diferite scopuri. **3.** Formațiune organică în formă de tub, vas sau cale de comunicație în organismele animale sau vegetale (prin care circulă substanțele nutritive, secreții etc.). [Pl. și: (**1**) *canaluri*] — Din fr. **canal**, lat. **canalis.**

CANALAGÍU, *canalagii,* s.m. Muncitor care lucrează la instalarea și la întreținerea canalizării. — **Canal** + suf. *-agiu.*

CANÁLE s.f. pl. Plantă erbacee anuală, ornamentală, originară din India, cu frunze lanceolate, dințate și cu flori albe, roșii sau pestrițe *(Impatiens balsamina).* — Et. nec.

CANALÍCUL, *canalicule,* s.n. Nume dat canalelor mici din țesuturile organismelor. — Din fr. **canalicule.**

CANALICULÁR, -Ă, *canaliculari, -e,* adj. Referitor la canalicul, de forma unui canalicul, cu canalicule. — Din fr. **canalicule.**

CANÁLIE, *canalii,* s.f. Persoană care săvârșește o faptă josnică; mișel, ticălos, netrebnic. — Din it. **canaglia.**

CANALIZÁ, *canalizez,* vb. I. Tranz. **1.** A îndrepta cursul unei ape pe un canal (**1**). ✦ Fig. A dirija o acțiune într-un anumit sens. **2.** A dota o localitate, un teren, un sistem tehnic etc. cu canale de scurgere. — Din fr. **canaliser.**

CANALIZÁBIL, -Ă, *canalizabili, -e,* adj. Care poate fi canalizat. — Din fr. **canalisable.**

CANALIZÁRE, *canalizări,* s.f. Acțiunea de *a canaliza* și rezultatul ei. ✦ Ansamblul lucrărilor tehnice executate pentru colectarea, epurarea și evacuarea apelor uzate dintr-o localitate, clădire etc.; canalizație. — V. **canaliza.**

CANALIZÁT, -Ă, *canalizați, -te,* adj. **1.** (Despre cursul unei ape) Îndreptat pe un canal (**1**). **2.** (Despre o localitate sau o cale de comunicație) Prevăzut cu canale (**2**). — V. **canaliza.**

CANALIZATÓR, -OÁRE, *canalizatori, -oare,* adj. (Adesea fig.) Care canalizează. — Din fr. **canalisateur.**

CANALIZÁȚIE, *canalizații,* s.f. **1.** Instalație aeriană, subterană sau submarină care transportă sau distribuie energie electrică. *Canalizație electrică.* **2.** Canalizare. — Din fr. **canalisation.**

CANAPEÁ, *canapele,* s.f. Mobilă (cu spătar și cu brațe, uneori capitonată) pe care se stă și se poate dormi. — Din ngr. **kanapés.** Cf. fr. c a n a p é, germ. K a n a p e e.

CANAPELÚȚĂ, *canapelușe,* s.f. Diminutiv al lui *canapea.* — **Canapea** + suf. *-eluță.*

CANÁR, *canari,* s.m. Mică pasăre cântătoare din familia fringilide, cu pene galbene *(Serinus canaria).* — Din fr. **canari.**

CANARÁ, *canarale,* s.f. **1.** (Rar) Stâncă (în mare). **2.** (Reg.) Pășune grasă (unde pasc oile). — Din bg. **kanara.**

CANARISÍ, *canarisesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre nave) A se înclina transversal din cauza unei spărturi sau a repartiției neuniforme a încărcăturii. **2.** Tranz. A înclina transversal o navă mică pentru a-i curăța sau repara carena. — Et. nec.

CANARISÍRE, *canarisiri,* s.f. (Mar.) Acțiunea de *a (se) canarisi.* — V. **canarisi.**

CANARISÍT, -Ă, *canarisiți, -te,* adj. (Despre nave) Înclinat transversal din cauza unei spărturi, a repartiției neuniforme a încărcăturii sau în vederea curățării ori a reparației. — V. **canarisi.**

CANÁSTĂ, *canaste,* s.f. Joc de cărți care constă în realizarea de serii de câte șapte cărți de aceeași valoare. — Din fr. **canasta.**

CANÁT, (**1**) *canate*, (**2, 3**) *canaturi,* s.n. **1.** Fiecare dintre cele două părți ale unei piei de animal tăiate în jumătate, de-a lungul spinării. **2.** Fiecare dintre părțile mobile din care este alcătuită o ușă, o poartă, o fereastră etc. **3.** Toc[2], pervaz de ușă. — Din tc. **kanat.**

CANAVÁ, *canavale,* s.f. Țesătură rară din fire groase de bumbac, cu ochiuri în formă de pătrățele regulate, folosită pentru broderii. — Din bg. **kanava.** Cf. fr. c a n e v a s.

CANAVÁȚĂ s.f. (Înv.) Pânză groasă (de cânepă). [Var.: **cănăvắț** s.n.] — Din ngr. **kannavátso,** bg. **kanavața.**

CÁNĂ[1], *cane,* s.f. (Bot.) Belșiță. — Din fr. **canne.**

CÁNĂ[2], *căni,* s.f. **1.** Vas cu toartă care servește pentru a bea sau a scoate lichide dintr-un vas mai mare. ✦ Conținutul unui astfel de vas. **2.** Vas de formă cilindrică în care se depune banda de bumbac, de in sau de cânepă, la cardele și laminoarele din filaturi. — Din bg. **kana,** germ. **Kanne.**

CANCÁN[1], *cancanuri,* s.n. Vorbă răutăcioasă răspândită pe seama cuiva; bârfeală. — Din fr. **cancan.**

CANCÁN[2], *cancanuri,* s.n. Numele unui dans de cabaret răspândit în Franța, mai ales în a doua jumătate a sec. XIX, executat numai de femei; melodie după care se execută acest dans; french-cancan. — Din fr. **cancan.**

CANCANIÉR, -Ă, *cancanieri, -e,* adj. (Rar) Bârfitor. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **cancanier.**

CANCELÁR, *cancelari,* s.m. **1.** Șeful guvernului în Germania, între anii 1871–1945. ✧ *Cancelar federal* = șeful guvernului în Austria și în Germania. **2.** Șeful cancelariei și al arhivei regale sau imperiale în Evul Mediu. ✦ Șeful cancelariei unei reprezentanțe diplomatice sau al unui consulat. — Din lat. **cancellarius.**

CANCELARIÁT, *cancelariate,* s.n. Funcția de cancelar; clădirea unde își exercită acesta atribuțiile. [Pr.: *-ri-at*] — **Cancelar** + suf. *-iat.* Cf. germ. K a n z e l l a r i a t.

CANCELÁRIE, *cancelarii,* s.f. 1. Birou sau secție a unei instituții (publice) destinată lucrărilor administrative. **2.** Aparatul administrativ auxiliar al cancelariilor, al unor șefi de stat. — După it. **cancelleria.**

CANCELLING s.n. (Mar.) Clauză înscrisă într-un contract de transport potrivit căreia se poate rezilia contractul dacă vasul nu s-a prezentat în portul de încărcare la termenul convenit [Pr.: *chénsăling*] — Cuv. engl.

CÁNCER, *cancere,* s.n. **1.** Termen general care înglobează toate formele de tumori maligne ce se caracterizează printr-o creștere rapidă și atipică, cu tendința de invadare a țesuturilor vecine; neoplasm, (pop.) rac. **2.** Boală a plantelor provocată de unele ciuperci și bacterii parazite. **3.** (În sintagmele) *Tropicul Cancerului* = Tropicul Racului. *Zodia Cancerului* = zodia Racului. **4.** (Fig.) Flagel. — Din fr., lat. **cancer.**

CANCERIFÓRM, -Ă, *canceriformi, -e,* adj. Care are forma unui cancer. — Din fr. **cancériforme.**

CANGERIGÉN, -Ă, *cancerigeni, -e,* adj., s.n. (Substanță sau factor) care poate provoca apariția cancerului. — Din fr. **cancérigène.**

CANCERIZÁ, pers. 3 sg. *cancerizează,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) transforma în cancer. — Din fr. **cancériser.**

CANCERIZÁRE, *cancerizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) canceriza* și rezultatul ei. — V. **canceriza.**

CANCERIZÁT, -Ă, *cancerizați, -te,* adj. (Despre țesuturi, organe etc.) Afectat de cancer. — V. **canceriza.**

CANCEROFOBÍE, *cancerofobii,* s.f. (Med.) Teamă morbidă de cancer. — Din fr. **cancérophobie.**

CANCEROGENÉZĂ, *cancerogeneze,* s.f. (Med.) Carcinogeneză. — **Cancer** + **geneză.**

CANCEROLÓG, -Ă, *cancerologi, -ge,* s.m. și f. (Med.) Oncolog. — Cf. fr. c a n c é r o l o g i s t e.

CANCEROLÓGIC, -Ă, *cancerologici, -ce,* adj. (Med.) Oncologic. — Din fr. **cancérologique.**

CANCEROLOGÍE s.f. (Med.) Oncologie. — Din fr. **cancérologie.**

CANCERÓS, -OÁSĂ, *canceroși, -oase,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. De cancer, privitor la cancer. **2.** S.m. și f. Persoană bolnavă de cancer. — Din fr. **cancéreux,** it. **canceroso.**

CANCI adv. (Arg.) (Absolut) deloc, nimic. — Din țig. **kanč.**

CANCIÓC, *canciocuri,* s.n. **1.** Unealtă în formă de lingură mare de metal cu coadă de lemn, folosită de zidari pentru așezarea mortarului pe rândurile de cărămizi ale unui zid în lucru. **2.** Vas pentru luarea probelor de produse petroliere, din rezervoare sau din instalații. [Var.: **cancióg** s.n.] — Din magh. **kancsó.**

CANCIÓG s.n. v. **cancioc.**

CANCIONEIRO s.n. Culegere de poezii lirice portugheze din sec. XII-XIV. [Pr.: *can-siu-năi-ru*] — Cuv. port.

CANCIONERO s.n. Culegere de poezii lirice spaniole din sec. XV. [Pr.: *cansionéro*] — Cuv. sp.

CÁNDEL s.n., adj. invar. **1.** S.n. Zahăr în formă de cristale mari, obținut prin cristalizarea lentă a zahărului din siropuri saturate, cu puritate mare. **2.** Adj. invar. Care se referă la candel (**1**). *Zahăr candel.* — Din germ. **Kandel**[zucker].

CANDELÁBRU, *candelabre,* s.n. Suport cu mai multe brațe (bogat ornamentat), pentru lumânări sau becuri electrice; policandru. — Din fr. **candélabre,** lat. **candelabrum.**

CÁNDELĂ, *candele,* s.f. **1.** Lampă mică cu ulei, care se pune la icoane sau la morminte sau care servea, în trecut, la iluminat. **2.** Unitate de măsură pentru calcularea intensității luminoase. **3.** Stâlp rotund de lemn, folosit pentru susținerea centrului unei bolți de tunel. — Din sl. **kanŭdilo,** ngr. **kandíla,** (**2**) fr. **candela.**

CANDELÍȚĂ, *candelițe,* s.f. (Mar.) Nod care servește la prinderea unui obiect. — **Candelă** + suf. *-iță.*

CANDÍD, -Ă, *candizi, -de,* adj. Plin de candoare; curat, nevinovat, pur, neprihănit. [Acc. și: *cándid*] — Din fr. **candide,** lat. **candidus.**

CÁNDIDA[1] s.f. Gen de ciuperci microscopice care formează micelii și produc diverse infecții, meningită etc. *(Candida).* — Din lat. **Candida,** denumirea științifică a ciupercii.

CANDIDÁ[2], *candidez,* vb. I. Intranz. **1.** A fi propus sau a se prezenta spre a fi votat în alegeri. **2.** A se prezenta la un concurs pentru a obține un post, o funcție, un titlu etc. — Din **candidat** și **candidatură** (derivat regresiv). Cf. germ. k a n d i d i e r e n.

CANDIDÁT, -Ă, *candidați, -te,* s.m. și f. Persoană care candidează. — Din fr. **candidat,** lat. **candidatus.**

CANDIDATÚRĂ, *candidaturi,* s.f. Faptul de a candida[2]; starea, calitatea de candidat. — Din fr. **candidature.**

CANDIDÓZĂ s.f. (Med.) Infecție a mucoaselor și a pielii provocată de ciuperci din genul *Candida*. — Din fr. **candidose.**

CANDOÁRE, *candori,* s.f. Curățenie morală; nevinovăție. — Din fr. **candeur,** lat. **candor, -oris.**

CANDRÍU, -ÍE, *candrii,* adj. (Fam.: adesea substantivat). **1.** Țicnit, smintit, într-o ureche. **2.** Amețit de băutură; beat. — Din țig. k a n d „ureche”.

CANEÁ s.f. v. **cana.**

CANELÁ, *canelez,* vb. I. Tranz. A realiza caneluri pe suprafața interioară sau exterioară a unei piese, a unei coloane etc. — Din fr. **canneler.**

CANELÁT, -Ă, *canelați, -te,* adj. Cu caneluri. — Din fr. **cannelé.**

CANELÚRĂ, *caneluri,* s.f. **1.** Șanț ornamental săpat de-a lungul fusului unei coloane, al unui pilastru etc.; șanț pe suprafața pieselor unor mașini, servind la asamblarea cu alte piese; nut (**1**). **2.** Fiecare dintre adânciturile longitudinale ale trunchiului unui arbore. — Din fr. **cannelure.**

CANÉTĂ, *canete,* s.f. Țeavă pe care se înfășoară firul de bătătură. — Din fr. **canette.**

CANEVÁS, *canevasuri,* s.n. (Înv.) **1.** Schiță sau linii generale ale unui desen. **2.** Rețea de meridiane și de paralele trasate în vederea alcătuirii unei hărți. — Din fr. **canevas.**

CÁNGE, *căngi,* s.f. Prăjină lungă de lemn, având un vârf metalic cu unul sau două cârlige, utilizată la acostarea navelor mici sau la prinderea unui obiect de la distanță. ✦ Gheară ascuțită și întoarsă a păsărilor răpitoare. — Din tc. **kanca.**

CANGRENÁ, pers. 3. *cangrenează,* vb. I. Refl. (Despre țesuturile unui organism animal) A suferi o cangrenă, a se distruge, a putrezi. [Var.: **gangrená** vb. I] — Din fr. **gangrener,** it. **cancrenare.**

CANGRENÁRE, *cangrenări,* s.f. Faptul de *a se cangrena*. [Var.: **gangrenáre** s.f.] — V. **cangrena.**

CANGRENÁT, -Ă, *cangrenați, -te,* adj. Atins de cangrenă. [Var.: **gangrenát, -ă** adj.] — V. **cangrena.**

CANGRÉNĂ, *cangrene,* s.f. Necroză combinată cu putrefacție a unor țesuturi sau organe. [Var.: **gangrénă** s.f.] — Din fr. **gangrène,** lat. **gangraena,** it. **cancrena.**

CANGRENÓS, -OÁSĂ, *cangrenoși, -oase,* adj. Cu aspect de cangrenă, ca o cangrenă, de natura cangrenei. [Var.: **gangrenós, -oásă** adj.] — Din fr. **gangreneux.**

CÁNGUR, *canguri,* s.m. Mamifer erbivor din Australia, cu coadă lungă și cu picioarele anterioare scurte, a cărui femelă are sub pântece o pungă unde își ține puii mici *(Macropus giganteus).* — Din fr. **kangourou.**

CANIBÁL, -Ă, *canibali, -e,* s.m. și f. Antropofag. ✦ Fig. Om crud, sălbatic, feroce. — Din fr. **cannibale.**

CANIBÁLIC, -Ă, *canibalici, -ce,* adj. De canibal. — **Canibal** + suf. *-ic.*

CANIBALÍSM s.n. Antropofagie. ✦ Fig. Cruzime, sălbăticie, ferocitate. — Din fr. **cannibalisme.**

CANICULÁR, -Ă, *caniculari, -e,* adj. Privitor la caniculă, de caniculă; arzător, dogoritor, torid. — Din fr. **caniculaire,** lat. **canicularis.**

CANICULÁT, -Ă, *caniculați, -te,* adj. (Bot.; despre organe) Care are șanțuri semicirculare. — Cf. fr. c a n n e l é.

CANÍCULĂ, *canicule,* s.f. **1.** Căldură dogoritoare specifică zilelor calde de vară; arșiță, zăpușeală, nădușf. **2.** Perioadă în care steaua Sirius răsare și apune odată cu Soarele (22 iulie — 23 august). — Din fr. **canicule,** lat. **canicula.**

CANICULTÚRĂ s.f. Ramură a zootehniei care se ocupă cu creșterea și dresajul câinilor în scopul folosirii lor pentru pază, vânătoare, transporturi etc. — Din fr. **caniculture.**

CANÍD, *canide,* s.n. (La pl.) Familie de mamifere carnivore digitigrade, cu gheare neretractile și cu patru degete la picioarele dinainte și cinci la cele din spate, din care fac parte lupul, vulpea, șacalul etc.; (și la sg.) animal din această familie. — Din fr. **canidés.**

CANÍN, -Ă, *canini, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. De câine, privitor la câine; câinesc. *Rasă canină.* **2.** S.m. Fiecare dintre dinții lungi și ascuțiți, așezați între dinții incisivi și premolari, foarte dezvoltați la animalele carnasiere. — Din fr. **canin,** lat. **caninus.**

CANIÓN, *canioane,* s.n. Vale adâncă și îngustă, cu pereți abrupți și cu fundul îngust, prin care râurile curg vijelios, formând vârtejuri. [Pr.: *-ni-on*] — Din fr. **cañon,** germ. **Cañon.**

CANIÓTĂ, *caniote,* s.f. Coșuleț sau farfurie în care se strâng banii de la unele câștiguri (de obicei de la jocurile de cărți), cu scopul de a acoperi unele cheltuieli; sumă strânsă în acest scop. — Din fr. **cagnotte.**

CANÍSĂ, *canise,* s.f. Crescătorie de câini. — Din fr. **canice.**

CANÍSTRĂ, *canistre,* s.f. Recipient de tablă, de material plastic etc., de formă paralelipipedică, cu închidere ermetică, servind la transportul benzinei, al laptelui etc. — Din germ. **Kanister.**

CANÍȘ, *caniși,* s.m. Rasă de câini cu părul creț. — Din fr. **caniche.**

CANÍȚIE s.f. Albire totală sau parțială a părului. — Din fr. **canitie,** lat. **canities.**

CANNELLÓNI s.m. pl. Paste făinoase (pentru supă). — Din it. **cannelloni.**

CANÓE, *canoe,* s.f. **1.** Ambarcațiune sportivă ușoară, fără cârmă, cu prora și pupa ascuțite și înălțate, condusă cu ajutorul pagaielor stând în genunchi. ✦ Sport nautic care se practică cu canoe (**1**). **2.** Ambarcațiune ușoară folosită în trecut de amerindienii din regiunea Marilor Lacuri. — Din fr. **canoë.**

CANOÍST, -Ă, *canoiști, -ste,* s.m. și f. Sportiv care practică sportul cu canoe. — **Canoe** + suf. *-ist.* Cf. fr. c a n o é i s t e.

CANÓN, *canoane,* s.n. **1.** Regulă, normă bisericească; tipic[1]. ✦ Normă, regulă de conduită. ✦ Ansamblul cărților sfinte acceptate de Biserică. **2.** Pedeapsă dată de Biserică la călcarea unui canon (**1**). ✦ Fig. Suferință, chin. **3.** Carte așezată pe altar, care cuprinde anumite rugăciuni ale liturghiei. **4.** Regulă fixă care face parte dintr-un ansamblu de procedee artistice specifice unei epoci; *p. ext.* regulă rigidă, formalistă. **5.** Compoziție muzicală pentru două sau mai multe voci, care repetă la intervale fixe aceeași melodie. ✦ Cântare bisericească; *p. ext.* cântec; glas. **6.** Literă de tipar, având corpul de 36 de puncte tipografice, cu care se tipăreau în trecut cărțile canonice. — Din sl. **kanonŭ.** Cf. fr. c a n o n, germ. K a n o n.

CANONÁDĂ, *canonade,* s.f. Tragere a unui mare număr de proiectile cu multe guri de foc de artilerie într-un timp relativ scurt. — Din fr. **canonnade.**

CANONÁRH, *canonarhi,* s.m. Monah însărcinat cu orânduirea slujbei la strană în mănăstirile și catedralele ortodoxe. — Din ngr. **kanonárhis.**

CANONEÁLĂ, *canoneli,* s.f. (Pop.) Cazna, trudă, chin — **Canoni** + suf. *-eală.*

CANONÍ, *canonesc,*vb. IV. Refl. și tranz. (Pop.) A (se) chinui. — Din **canon.**

CANONIÁL, -Ă, *canoniali,* adj. (Rar) Canonic[2]. [Pr.: *-ni-al*] — Din fr. **canonial.**

CANÓNIC[1], *canonici,* s.m. (În Biserica catolică) Membru al unui colegiu de preoți însărcinat cu celebrarea slujbelor solemne și având funcția de conducere în dieceză. [Acc. și: *canoníc*] — Din lat. **canonicus.**

CANÓNIC[2], **-Ă,** *canonici, -ce,* adj. În conformitate cu canoanele, privitor la canoane; canonial. ✧ *Drept canonic* = corp de legi ce reglementează organizarea ca societate a anumitor Biserici. ✦ Recunoscut de biserică. — Din fr. **canonique,** lat. **canonicus.**

CANONICÁT s.n. Demnitatea de canonic[1]. — Din fr. **canonicat,** germ. **Kanonikat.**

CANONICITÁTE s.f. Însușirea de a fi canonic[2]. — Din fr. **canonicité.**

CANONIÉRĂ, *canoniere,* s.f. Navă mică de război, folosită la patrulare, escortare, servicii de pază etc. a coastelor și a fluviilor. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **canonnière.**

CANONIZÁ, *canonizez,* vb. I. Tranz. A trece o persoană decedată în rândul sfinților. — Din fr. **canoniser,** lat. **canonizare.**

CANONIZÁRE, *canonizări,* s.f. Faptul de *a canoniza.* — V. **canoniza.**

CANOTÁ, *canotez,* vb. I. Intranz. (Sport) A vâsli. — Din fr. **canoter.**

CANOTÁJ s.n. Nume dat sporturilor nautice care se practică în ambarcațiuni puse în mișcare cu ajutorul vâslelor. ✧ *Canotaj academic* = ramură a sporturilor nautice care se practică pe schifuri și pe giguri[1]. — Din fr. **canotage.**

CANOTIÉR, -Ă, *canotieri, -e,* s.m. și f. (Rar) Canotor. [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **canotier.**

CANOTIÉRĂ, *canotiere,* s.f. Pălărie tare de paie, cu fundul și borurile drepte. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. [chapeau] **canotier.**

CANOTÓR, -OÁRE, *canotori, -oare,* s.m. și f. Persoană care practică canotajul; canotier. — Din fr. **canoteur.**

CANT, *canturi,* s.n. **1.** Fața îngustă a unui obiect plat de formă paralelipipedică; muchie, latură a unor obiecte. **2.** Parte a coperții de carton care depășește dimensiunile filelor unei cărți legate. **3.** Margine, muchie a suprafeței de alunecare a schiurilor. — Din germ. **Kante.**

CANTÁBIL, -Ă, *cantabili, -e,* adj. Care (se) poate cânta; melodios. — Din lat. **cantabilis,** it. **cantabile.**

CANTÁBILE adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Clar, expresiv; melodios. — Cuv. it.

CANTABILITÁTE s.f. Însușire a unei piese muzicale sau a unei teme dintr-o compoziție vocală sau instrumentală de a avea o linie melodică expresivă. ✦ Calitate a versurilor de a fi muzicale; muzicalitate. — **Cantabil** + suf. *-itate.* Cf. it. c a n t a b i l i t à.

CANTÁBRU, -Ă, *cantabri, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte dintr-o veche populație din Spania, supusă de romani după o îndelungată

rezistență. **2.** Adj. Care aparține cantabrilor (**1**), privitor la cantabri. — Din fr. **cantabres.**

CANTALÚP, *cantalupi,* s.m. Varietate de pepene galben, cu fructul turtit și cu coaja groasă, brăzdată în felii, și cu miezul aromat. — Din fr. **cantaloup.**

CANTÁNDO adv. (Muz.) Cantabile. — Cuv. it.

CANTARAGÍU, *cantaragii,* s.m. Funcționar la vamă, la gară etc. care cântărește bagajele sau mărfurile. — Din tc. **kantarcı.**

CANTARÍDĂ, *cantaride,* s.f. Insectă din ordinul coleopterelor, verde-aurie, cu miros caracteristic, care atacă frasinul și liliacul și este folosită în industria farmaceutică; gândacul-frasinului, cățelul-frasinului *(Lytta vesicatoria).* — Din fr. **cantharide,** lat. **cantharis, -idis**.

CANTARIDÍNĂ s.f. (Farm.) Substanță toxică extrasă din cantaridă. — Din fr. **cantharidine.**

CANTARIDÍSM s.n. (Med.) Intoxicație cu cantaridină. — Din engl. **cantharidism.**

CANTÁTĂ, *cantate,* s.f. Compoziție muzicală cu caracter solemn sau liric, pentru soliști și orchestră, cu sau fără cor. ✧ (În compusul) *Cantată-oratoriu* = compoziție vocal-instrumentală pe un libret cu temă dramatică. — Din it. **cantata.**

CANTAUTÓR, -OÁRE, *cantautori, -oare,* s.m. și f. Cântăreț care își compune singur muzica și textele. [Pr.: *-a-u-*] — Din it. **cantautore.**

CANTILÉNĂ, *cantilene,* s.f. **1.** (În Evul Mediu) Cântec liric sau epic. **2.** Melodie gravă, sentimentală, cu caracter cantabil. — Din it. **cantilena,** fr. **cantilène.**

CANTÍNĂ, *cantine,* s.f. Local unde se servește masa pentru personalul unor instituții (muncitori, studenți etc.) sau pentru persoane defavorizate. ✦ (Ieșit din uz) Încăpere în interiorul unei unități militare, unde se puteau cumpăra diferite alimente și obiecte. — Din fr. **cantine.**

CANTINIÉR, -Ă, *cantinieri, -e,* s.m. și f. Persoană care conduce o cantină. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **cantinier.**

CANTITÁTE, *cantități,* s.f. **1.** Câtime, număr, mărime. ✧ Expr. (Fam.) *Cantitate neglijabilă* = lucru (sau persoană) de mică importanță, de care poate să nu se țină seamă. **2.** Proprietate care poate fi reprezentată printr-un număr obținut dintr-o măsurare sau dintr-o numărare. **3.** Ansamblul determinărilor care exprimă gradul de dezvoltare a însușirilor unui obiect susceptibile de a fi măsurate și traduse numeric. **4.** Durata rostirii unui sunet sau a unei silabe. — Din fr. **quantité,** lat. **quantitas, -atis.**

CANTITATÍV, -Ă, *cantitativi, -e,* adj. Privitor la cantitate, de cantitate. — Din fr. **quantitatif.**

CÁNTO s.n. Muzică vocală; cânt, cântare. — Din it. **canto.**

CANTÓN, *cantoane,* s.n. **1.** Clădire echipată cu utilajul necesar supravegherii și întreținerii unui sector de șosea sau cale ferată. **2.** Cea mai mică unitate în administrația pădurilor; locuința pădurarului. **3.** Unitate teritorial-administrativă în Franța și Canada. **4.** Fiecare dintre statele care compun Confederația Elvețiană. — Din fr. **canton.**

CANTONÁ, *cantonez,* vb. I. Intranz. și refl. **1.** A (se) instala pentru un timp oarecare într-un cantonament. **2.** A rămâne pe loc. **3.** Refl. (Fig.) A se limita. — Din fr. **cantonner.**

CANTONÁL, -Ă, *cantonali, -e,* adj. Care aparține cantoanelor (**3**), privitor la cantoane. *Alegeri cantonale.* — Din fr. **cantonal.**

CANTONAMÉNT, *cantonamente,* s.n. **1.** Instalare temporară a unor unități militare într-o localitate în afara cazărmii; loc unde sunt instalați cei cantonați. **2.** Loc de cazare special amenajat și perioada de timp în care o echipă sau un lot de sportivi se pregătesc în comun (în vederea participării la o competiție de amploare). — Din fr. **cantonnement.**

CANTONIÉR, -Ă, *cantonieri, -e,* s.m. și f. Persoană care are sarcina de a supraveghea și întreține o anumită porțiune de șosea sau de cale ferată. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **cantonnier.**

CANTONIERÍȚĂ, *cantonierițe,* s.f. (Rar) Cantonieră; soția cantonierului. [Pr.: *-ni-e-*] — **Cantonier** + suf. *-iță.*

CÁNTOR, *cantori,* s.m. (Reg.) Cântăreț de biserică; psalt, dascăl (**3**). — Din lat. **cantor,** germ. **Kantor.**

CANTÓRĂ, *cantore,* s.f. (Înv. și reg.) Birou, cancelarie. — Din rus. **kontora.**

CANȚÓNĂ, *canțone,* s.f. **1.** Poezie lirică italiană medievală, de origine provensală, consacrată iubirii cavalerești. **2.** Cântec pe mai multe voci din epoca Renașterii, care a pregătit apariția fugii[1]. — Din it. **canzone.**

CANȚONÉTĂ, *canțonete,* s.f. **1.** Cântec popular italian, de origine napolitană; *p. ext.* cântec scurt. **2.** Poezie lirică italiană, formată din versuri scurte. — Din it. **canzonetta.**

CANȚONIÉR, *canțoniere,* s.n. Veche culegere italiană de poezii lirice de dragoste. *Canțonierul lui Petrarca.* — Din it. **canzoniere.**

CANÚLĂ, *canule,* s.f. Tub de sticlă sau de ebonită, întrebuințat în medicină în diferite operații chirurgicale sau pentru spălături interne. — Din fr. **canule,** lat. **cannula.**

CÁNURĂ, *canuri,* s.f. Fir scurt de lână rămas după dărăcit, folosit (ca bătătură) pentru țesături mai groase. — Lat. **cannula.**

CAOLÍN s.n. Rocă argiloasă de culoare albă cu nuanță gălbuie-verzuie, insolubilă în apă, alcătuită din caolinit, întrebuințată în industria ceramicii, a hârtiei, a sticlei, în medicină etc. ✦ (Med.) Pudră absorbantă, întrebuințată ca emolient. — Din fr. **kaolin.**

CAOLINÍT s.n. Silicat de aluminiu hidratat care intră în compoziția caolinului, de culoare albă, mată, uneori ușor colorat. — Din fr. **kaolinite.**

CAOLINIZÁRE, *caolinizări,* s.f. Proces geologic prin care caolinitul înlocuiește unele minerale preexistente. — După fr., engl. **kaolinisation.**

CAOLINÓS, -OÁSĂ, *caolinoși, -oase,* adj. Cu (aspect de) caolin. — **Caolin** + suf. *-os.*

CÁOS s.n. v. **haos.**

CAP[1], (**I, III**) *capete,* s.n., (**II**) *capi,* s.m. **I.** S.n. **1.** Extremitatea superioară a corpului omenesc sau cea anterioară a animalelor, alcătuită din cutia craniană și legată de trunchi prin gât. ✧ Loc. adv. *Din cap până-n picioare* = de sus până jos, în întregime, cu desăvârșire. *Cu noaptea-n cap* = dis-de-dimineață. *(Până) peste cap* = extrem de..., exagerat de... *Cu un cap mai sus* = (cu mult) mai sus, mai deștept, mai reușit, mai bine. *Cu capul plecat* = rușinat, umilit, învins. *Pe după cap* = pe după gât, la ceafă. Loc. adj. (Fam.) *Bătut* (sau *căzut) în cap.* = tâmpit, prost. ✧ Expr. *A se da peste cap* = a face tumbe; a depune eforturi deosebite pentru a realiza ceva, a face imposibilul. *A da* (pe cineva) *peste cap* = a trânti (pe cineva) la pământ; a da jos dintr-o situație, a doborî, a învinge. *A da peste cap* (paharul, băutura etc.) = a înghiți dintr-odată conținutul unui pahar, al unei căni etc. *A da* (ceva) *peste cap* = **a)** a schimba cu totul ordinea lucrurilor, a ideilor, a unui program stabilit etc.; **b)** a lucra repede, superficial, de mântuială. *A scoate capul în lume* = a ieși între oameni, în societate. *A nu-și (mai) vedea capul de...* sau *a nu ști unde-i stă* sau *unde-i este capul* = a nu ști ce să mai facă, a fi copleșit de... *A-și pierde capul* = a se zăpăci. *A nu mai avea unde să-și pună capul* = a ajunge fără adăpost, pe drumuri, sărac. *A da din cap* = a clătina capul (în semn de aprobare, de refuz etc.). *A da* (cuiva) *la cap* = a lovi; a omorî; a ataca cu violență pe cineva; a distruge (cu vorba sau cu scrisul). *A umbla cu capul în traistă* = a fi distrat, neatent. *A se da cu capul de toți pereții* (sau *de pereți)* = a fi cuprins de disperare sau de necaz, a regreta o greșeală făcută. *A-și lua* (sau *a apuca) lumea în cap* = a pleca departe, părăsindu-și casa, locul de origine și rătăcind prin lume. *A-și pleca capul* = a se simți rușinat, umilit; a se declara învins, a se supune. *Vai* (sau *haram) de capul lui* = vai de el. *A cădea* (sau *a veni, a se sparge* etc.) *pe* (sau *de, în) capul cuiva* (o situație neplăcută, un necaz etc.) = a veni asupra cuiva tot felul de neplăceri și necazuri, a-l lovi o nenorocire. *A cădea pe capul cuiva* = a sosi pe neașteptate la cineva (creându-i neplăceri, deranj). *A sta* (sau *a ședea, a se ține) de capul cuiva* sau *a se pune pe capul cuiva* = a stărui fără încetare pe lângă cineva. *A ședea* (sau *a sta) pe capul cuiva* = a sta pe lângă sau la cineva (creându-i neplăceri, plictisindu-l etc.). *A se duce de pe capul cuiva* = a lăsa pe cineva în pace. (Reg.) *A nu ști* (sau *a nu avea) ce-și face capului* = a nu mai ști ce să facă pentru a ieși dintr-o situație grea. ✧ *Cap de familie* = bărbatul care exercită puterea maritală și părintească; *p. gener.* orice persoană care asigură mijloacele necesare traiului unei familii și o reprezintă juridic. ✧ *Cap de expresie* = portret în care artistul face un studiu amănunțit al expresiei unui sentiment pe trăsăturile chipului omenesc. ✦ (La fotbal) Lovire a mingii cu capul ✦ *Cap de bour* = nume sub care sunt cunoscute primele serii de mărci poștale românești, având pe ele capul unui bour. ✦ Parte a monedei pe care se află imprimat capul unei persoane. ✦ Părul capului. **2.** Căpătâi; căpătâiul patului. **3.** Individ, ins. *Câte 5 lei de cap.* ✧ Expr. *Pe capete* = care mai de care, în număr foarte mare, pe întrecute. *Câte capete, atâtea păreri,* exprimă o mare divergență de opinii. **4.** Minte, gândire, judecată; memorie. ✧ Loc. adj. și adv. *Cu cap* = (în mod) inteligent, deștept. *Fără cap* = (în mod) necugetat. Loc. adj. *Cu scaun la cap* = cu judecată dreaptă; cuminte. ✧ Expr. *A fi bun* (sau *ușor) la* (ori *de) cap* sau *a avea cap ușor* = a fi deștept. *A fi greu* (sau *tare) de cap* ori *a avea cap greu* = a pricepe cu greutate; a fi prost. *A nu(-i) intra* (cuiva) *în cap* = a nu putea pricepe (ceva). *A-i ieși* (cuiva ceva) *din cap* = a nu-i mai sta gândul la...; a uita. *A nu-i mai ieși* (cuiva ceva) *din cap* = a-l stăpâni mereu (același gând), a nu putea uita. *A-i sta capul la...* = a se gândi la... *A-și bate* (sau *a-și frământa, a-și sparge, a-și sfărâma* etc.) *capul* = a se gândi, a se strădui pentru a soluționa o problemă. *A-i deschide* (cuiva) *capul* = a face (pe cineva) să înțeleagă ceva, a lămuri (pe cineva). *A fi* (sau *a rămâne, a umbla* etc.) *de capul său* = a fi (sau a rămâne etc.) liber, independent, nesupravegheat. *A face* (ceva) *din* (sau *de) capul său* = a face (ceva) fără a se consulta cu altcineva. *A întoarce* (sau *a suci, a învârti) capul cuiva* = a face pe cineva să-și piardă dreapta judecată; a zăpăci; a face pe cineva să se îndrăgostească. *A nu avea cap să...* = a nu avea posibilitatea să..., a nu putea să... ✦ (Jur.) *Cap de acuzare* = motiv pe care se întemeiază acuzarea. **5.** (Înv.) Viață. *A plăti cu capul.* ✦ (Astăzi în expr.) *Odată cu capul* sau *în ruptul capului* = cu niciun preț, niciodată. *A-și face de cap* = a face ceva ce poate să-i primejduiască viața; a face nebunii. **6.** Compuse: **a)** (Entom.) *cap-de-mort* sau *capul-lui-Adam* = strigă; **b)** (Bot.) *cap-de-cocoș* = dulcișor; *capul-șarpelui* = plantă erbacee acoperită cu peri aspri și cu flori roșii ca sângele, dispuse în spice simple *(Echium rubrum);* **c)** *capul-balaurului* = o parte a constelației balaurului. **II.** S.m. Căpetenie, șef, conducător. ✦ Inițiator. **III.** S.n. **1.** Vârf (al unui obiect). ✦ Extremitate proeminentă a unui dispozitiv, instrument etc. sau a unui element dintr-un sistem. ✦ Obiect, mecanism sau dispozitiv asemănător cu un cap[1] (**I 1**), folosit în diverse scopuri tehnice. **2.** Partea extremă cu care începe sau sfârșește ceva. ✧ *Cap de pod* = loc aflat pe teritoriul inamic, dincolo de un curs de apă, de un defileu etc.; *p. ext.* forțele armate care

ocupă acest loc cu scopul de a asigura trecerea grosului trupelor și a mijloacelor de luptă. ✧ Loc. adv. *Cap la* (sau *în) cap* = cu părțile extreme alăturate. ✧ Expr. *Cap de țară* = margine de țară; hotar. *Nu-i (un) cap de țară* = nu-i nimic grav, nicio nenorocire. *A sta* (sau *a ședea, a se ridica) în capul oaselor* = a se ridica stând în pat, a sta în șezut. **3.** Partea de dinainte; început, frunte. *În capul coloanei*. ✧ *Cap de an* (sau *de săptămână, de iarnă* etc.) = începutul unui an (sau al unei săptămâni etc.) *Cap de coloană*= persoană sau grupul care stă în fruntea coloanei. *Cap de afiș* (sau *cap de listă)* = primul nume dintr-o listă de persoane afișate în ordinea valorii lor. ✧ Loc. adv. *În cap de noapte* sau *în capul nopții* = după ce s-a întunecat bine. *Din* (sau *de la) cap* = de la început; de la începutul rândului. *Din capul locului* = înainte de a începe ceva; de la început. ✦ Partea principală, mai aleasă (a ceva). ✧ Expr. *Capul mesei* = locul de onoare la masă. **4.** Partea de jos sau dindărăt a unui lucru; capăt; (cu sens temporal) sfârșit. ✧ Expr. *A o scoate la cap* = a sfârși (cu bine). *A-i da de cap* = a rezolva; a învinge, a răzbi. *În cap* = (după numerale) exact, întocmai. **5.** Bucățică ruptă dintr-un obiect; *p. ext.* lucru de mică importanță. ✧ Expr. *Niciun cap de ață* = absolut nimic. *Până la un cap de ață* = tot. **6.** (În sintagma) *Cap magnetic* = dispozitiv utilizat pentru înscrierea, citirea-preluarea sau ștergerea informației înscrise pe bandă, casetă, disc sau tambur magnetic. — Lat. **caput,** (**II**) după fr. **chef.**

CAP[2]**,** *capuri,* s.n. Parte de uscat care înaintează în mare; promontoriu. — Din fr. **cap.**

CAPÁBIL, -Ă, *capabili, -e,* adj. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") Care este în stare, care are posibilitatea de a săvârși ceva; apt pentru ceva. ✦ Înzestrat, valoros, destoinic. — Din fr. **capable,** lat. **capabilis.**

CAPÁC, *capace,* s.n. Piesă mobilă care se așază deasupra unui vas, a unei cutii, a unui cufăr etc. pentru a le închide sau a le acoperi ✧ *Friptură la capac* = friptură gătită, într-un vas acoperit. *Ouă la capac* = ochiuri prăjite. *Cașcaval la capac* = cașcaval prăjit în tigaie. ✧ Expr. *A pune capac cuiva* = a închide cuiva gura cu un răspuns potrivit. *A găsi capac la toate* = a da întotdeauna răspunsul potrivit. *Asta pune capac (la toate)* = asta e prea de tot. — Din tc. **kapak.**

CAPACIMÉTRU, *capacimetre,* s.n. Instrument cu care se măsoară capacitatea electrică. — Din fr. **capacimètre.**

CAPACITÁTE, *capacități,* s.f. **1.** Volum al unui recipent. **2.** Însușirea de a fi încăpător; mărime care reprezintă cantitatea maximă de materii sau de energie pe care o poate acumula un corp, un sistem etc. ✧ *Măsuri de capacitate* = măsuri cu care se determină volumul lichidelor, al cerealelor etc. **3.** Posibilitatea pe care o are un corp, un sistem etc. de a acumula o cantitate de materii sau de energie. **4.** Posibilitatea de a lucra într-un domeniu, de a realiza ceva. ✦ Posibilitatea, însușirea morală sau intelectuală a cuiva; aptitudine. ✦ Persoană capabilă. **5.** Însușirea de a face acte juridice valabile. — Din fr. **capacité,** lat. **capacitas, -atis.**

CAPACITÍV, -Ă, *capacitivi, -e,* adj. (Tehn.) Referitor la un dispozitiv sau la un circuit electric; care se comportă ca un condensator electric. — Din engl. **capacitive.**

CAPAMÁ, *capamale,* s.f. (Înv.) Mâncare gătită din carne de miel (sau de pasăre) cu stafide. — Din tc. **kapama.**

CAPÁN, *capanuri* s.n. (Înv.) Magazie care servea ca depozit (de alimente) pentru trupele turcești. — Din tc. **kapan.**

CAPANLÍU, *capanlii,* s.m. (Înv.) Negustor turc care achiziționa alimente pentru aprovizionarea trupelor turcești. — Din tc. **kapanlı.**

CAPÁUCĂ, *capauce,* s.f. (Reg.) Femela copoiului. [Var.: **căpáucă** s.f.] — **Căpău** (= *copoi)* + suf. *-că.*

CÁPĂ, *cape,* s.f. **1.** Pelerină scurtă de blană sau de stofă. ✧ Expr. *De capă și spadă* = (despre filme, opere literare etc.) de aventuri cu multe dueluri, înfruntări primejdioase etc. **2.** Dispozitiv de protecție la mașini, fierăstraie etc. pentru a preîntâmpina accidentele. **3.** (Mar.) Poziție dată unei nave pentru a putea naviga pe un timp nefavorabil. — Din fr. **cape.**

CÁPĂT, *capete,* s.n. **1.** Partea extremă a unui lucru, a unei perioade, a unei situații sau a unei stări; margine, limită, sfârșit[1], istov. ✧ Loc. adj. *Fără (de) capăt* = fără sfârșit; îndelungat, întins. Loc. adv. *De la* (sau *din) capăt* = de la început. *În capăt* = **a)** în frunte; **b)** exact, deplin. *Până la capăt* = până la sfârșit; până la ultimele consecințe, în mod consecvent. ✧ Expr. *La capătul lumii* (sau *pământului)* = foarte departe. *A pune capăt* (unui lucru, unei situații) = a face să înceteze, a termina (cu bine), a rezolva. *A da de capăt* = a duce la bun sfârșit. *A o scoate la capăt cu ceva* = a ieși cu bine dintr-o situație neplăcută. *A o scoate la capăt cu cineva* = a se înțelege cu cineva. *Niciun capăt de ață* = absolut nimic. *Până la* (sau *într-)un capăt de ață* = absolut tot. **2.** Fragment; rămășiță de... — Refăcut din pl. **capete** (<lat. *capita).*

CAPCÁNĂ, *capcane,* s.f. (Adesea fig.) Dispozitiv pentru prinderea unor animale; cursă[2]. — Din tc. **kapkan.**

CAPELÁ, *capelez,* vb. I. Tranz. A lega o parâmă de un catarg. — Din fr. **capeler.**

CAPELÁN, *capelani,* s.m. (În Biserica romano-catolică și Biserica anglicană) Preot neatașat unei parohii, slujitor la o capelă. — Din it. **cappellano.**

CAPELÁRE, *capelări,* s.f. (Mar.) Acțiunea de *a capela*; capelatură. — V. **capela.**

CAPELÁT, -Ă, *capelați, -te,* adj. (Mar.; despre parâme) Legat de un catarg. — V. **capela.**

CAPELATÚRĂ, *capelaturi,* s.f. (Mar.) Capelare. — **Capela** + suf. *-tură.*

CAPÉLĂ[1]**,** *capele,* s.f. Șapcă de postav cu cozoroc moale, purtată de militari. — Din ngr. **kapéllo,** it. **cappello.**

CAPÉLĂ[2]**,** *capele,* s.f. Biserică mică, izolată, fără parohie (într-un cimitir etc.); paraclis. ✦ (În bisericile catolice) Parte care adăpostește un altar secundar. — Din it. **cappella.**

CAPÉLĂ[3]**,** *capele,* s.f. Cor bisericesc. ✦ Orchestră de proporții reduse aflată în slujba unei biserici sau curți princiare. — Din it. **cappella,** germ. **Kapelle.**

CAPELÍNĂ, *capeline,* s.f. (Med.) Bonetă sau bandă circulară (elastică sau ghipsată) folosită pentru imobilizarea fracturilor, ancorarea aparatelor și protezelor chirurgicale etc. — Din fr. **capeline.**

CAPELMÁISTRU, *capelmaiștri,* s.m. Dirijor al unei formații muzicale sau al unei orchestre mici; șef de fanfară militară. [Acc. și: *capélmaistru*] — Din germ. **Kapellmeister.**

CAPELÚȚĂ, *capeluțe,* s.f. Diminutiv al lui *capelă*[1]. — **Capelă**[1] + suf. *-uță.*

CÁPER, *caperi,* s.m. Arbust spinos care crește în regiunile mediteraneene, cu flori mari albe sau roșietice *(Capparis spinosa).* — Din it. **cappero.**

CÁPERĂ, *capere,* s.f. Boboc al caperului, folosit drept condiment. — Din **caper.**

CÁPEȘ, -Ă, *capeși, -e,* adj. (Rar) Energic, hotărât; încăpățânat. — **Cap**[1] + suf. *-eș.*

CÁPIA, *capia,* s.m. Ardei (roșu) lung. ✧ (Adjectival) *Ardei capia*. — Din bg. **kapis.**

CAPICHEHÁIE s.f. v. **capuchehaia.**

CÁPIE s.f. Boală a ovinelor, bovinelor și caprinelor (provocată de localizarea teniei în creier) care se manifestă prin amețeli, convulsii și mișcări repezi și dezordonate; cenuroză, căpială. ✦ Animal care suferă de această boală. — Cf. sl. k a p i j a.

CAPILÁR, -Ă, *capilari, -e,* adj. **1.** Subțire, fin, îngust. ✧ *Vase capilare* (și substantivat, n. pl.) = conducte microscopice sangvine sau limfatice, prin care se fac schimburile dintre sânge și țesuturi. **2.** Care aparține capilarității, privitor la capilaritate. ✧ *Tub capilar* = tub îngust în care se manifestă fenomenele de capilaritate. — Din fr. **capillaire,** lat. **capillaris.**

CAPILARITÁTE s.f. Ansamblul de fenomene care se produc în tuburile capilare la suprafața unui lichid și care determină ascensiunea acestuia, formarea meniscurilor concave sau convexe etc. — Din fr. **capillarite.**

CAPILARÍTĂ, *capilarite,* s.f. (Med.) Inflamație a vaselor capilare. — Din fr. **capilarité.**

CAPILAROSCOPÍE s.f. Studiul (sub microscop) al circulației capilare. — Din fr. **capillaroscopie.**

CAPIȘÓN, *capișoane,* s.n. Glugă cu unul sau două colțuri, care atârnă pe spate și care se poate ridica pentru a proteja capul de intemperii. — Din fr. **capuchon.**

CÁPIȘTE, *capiști,* s.f. (Înv.) Templu sau altar dedicat zeităților antice; *p. ext.* biserică de rit neortodox. — Din sl. **kapište.**

CAPITÁL[1]**,** (**1**) *capitaluri,* s.n. **1.** (Ec. pol.) Totalitatea bunurilor economice deținute de o persoană sau de un grup de persoane, care sunt utilizate în scopul producerii de bunuri și servicii destinate vânzării și obținerii de profit. **2.** (În sintagmele) *Capital uman* = competența salariaților, comportamentul și abilitatea intelectuală. *Capital de cunoștințe* = suma cunoștințelor pe care le posedă cineva; experiență. — Din fr. **capital,** germ. **Kapital.**

CAPITÁL[2]**, -Ă,** *capitali, -e,* adj. **1.** De primă importanță, de frunte; fundamental, esențial. ✧ *Reparație capitală* = refacere a părților esențiale ale unei clădiri, ale unei mașini etc. ✧ Expr. *A (o) lua de capital* = a acorda o importanță exagerată unui fapt, unei afirmații etc. **2.** (Despre caractere tipografice; adesea substantivat, f.) De dimensiuni mai mari decât litera obișnuită și cu o formă, de obicei, diferită; (despre litere) majuscul, verzal. **3.** (În expr.) *Pedeapsă capitală* = pedeapsă cu moartea. — Din fr. **capital.**

CAPITÁLĂ, *capitale,* s.f. **1.** Oraș de reședință în care își au sediul organele supreme ale puterii de stat. **2.** Oraș în care își au sediul organele de conducere ale unei unități administrative teritoriale. [Var.: (înv.) **capitálie** s.f.] — Din fr. **capitale.**

CAPITÁLBAND s.n. (Rar) Șiret colorat cu o margine îngroșată, cu care se întărește cotorul unei cărți sau al unui registru. — Din germ. **Kapitalband.**

CAPITÁLIE s.f. v. **capitală.**

CAPITALÍSM s.n. Sistem social-economic și politic-ideologic bazat pe proprietatea privată, piața liberă și libertatea de acțiune. — Din fr. **capitalisme.**

CAPITALÍST, -Ă, *capitaliști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține capitalismului sau care are trăsăturile capitalismului, privitor la capitalism. **2.** S.m. și f. Persoană posesoare de capital[1] pe care-l investește. — Din fr. **capitaliste.**

CAPITALIZÁ, *capitalizez,* vb. I. Tranz. A acumula capital[1] în vederea obținerii unui profit ulterior. ✦ (Impr.) A aduna bani, a strânge avere. — Din fr. **capitaliser.**

CAPITALIZÁBIL, -Ă, *capitalizabili, -e,* adj. Care poate fi capitalizat. — Din fr. **capitalisable.**

CAPITALIZÁRE, *capitalizări,* s.f. Acțiunea de *a capitaliza.* — V. **capitaliza.**

CAPITALIZÁT, -Ă, *capitalizați, -te,* adj. (Despre bunuri materiale) Transformat în capital[1]. — V. **capitaliza.**

CAPITÁT, -Ă, *capitați, -te,* adj. (Bot.; despre organe) Care se termină cu un fel de măciucă. — Din fr. **capité.**

CAPITÁȚIE, *capitații,* s.f. Impozit direct, perceput în Evul Mediu, sub formă de cote fixe, pe cap de contribuabil. — Din fr. **capitation,** lat. **capitatio.**

CAPITĂLÁȘ s.n. (Rar) Diminutiv al lui *capital*[1] (**3**). — **Capital**[1] + suf. *-aș.*

CAPITĂLÚȚĂ, *capitălușe,* s.f. Literă de tipar majusculă cu aceleași dimensiuni cu literele obișnuite din corpul respectiv. — [Literă] **capitală** + suf. *-uță.*

CAPITÉL, *capiteluri,* s.n. Partea superioară, mai groasă (și ornamentată), a unei coloane sau a unui pilastru, care face legătura între fusul coloanei și arhitravă. — Din it. **capitello,** lat. **capitellum.**

CAPÍTOL, *capitole,* s.n. Fiecare dintre diviziunile mai mari ale unei lucrări științifice, literare, ale unei legi etc. [Var.: (înv.) **capítul** s.n.] — Din it. **capitolo,** lat. **capitulum.**

CAPITOLÍN, -Ă, *capitolini, -e,* adj. Care aparține Capitoliului, privitor la Capitoliu. — Din fr. **capitolin,** lat. **capitolinus.**

CAPITONÁ, *capitonez,* vb. I. Tranz. **1.** A căptuși scheletul unei mobile cu lână, câlți, iarbă de mare, material plastic etc. înainte de a fi tapițată; a tapisa. **2.** A căptuși un perete sau o ușă cu un strat de material izolator împotriva zgomotelor. — Din fr. **capitonner.**

CAPITONÁJ, *capitonaje,* s.n. Capitonare. — Din fr. **capitonnage.**

CAPITONÁRE, *capitonări,* s.f. Acțiunea de *a capitona*; capitonaj. — V. **capitona.**

CAPITONÁT, -Ă, *capitonați, -te,* adj. **1.** (Despre mobile) Tapițat. **2.** (Despre uși, pereți) Prevăzut cu un strat de material izolator, care împiedică pătrunderea zgomotelor. — V. **capitona.**

CAPITÓS, -OÁSĂ, *capitoși, -oase,* adj. (Înv.; despre băuturi alcoolice) Care amețește. — Din fr. **capiteux.**

CAPÍTUL[1], *capituli,* s.m. **1.** Corpul canonicilor unei catedrale catolice. ✦ Adunare a canonicilor. ✦ Adunare de călugări sau de alți clerici catolici. **2.** Loc în care se țin asemenea adunări. — Din it. **capitulo.**

CAPÍTUL[2], *capitule,* s.n. Inflorescență cu axul principal scurt și dilatat la vârf, purtând numeroase flori apropiate unele de altele. — Din fr. **capitule,** lat. **capitulum.**

CAPÍTUL[3] s.n. v. **capitol.**

CAPITULÁ, *capitulez,* vb. I. Intranz. (Despre o armată, *p. ext.* despre un stat) A înceta ostilitățile și a depune armele. ✦ Fig. (Despre oameni) A da înapoi în fața piedicilor sau a greutăților; a nu mai continua o acțiune, o discuție; a ceda. — Din fr. **capituler,** lat. **capitulare.**

CAPITULÁNT, -Ă, *capitulanți, -te,* s.m. și f. (Rar) Persoană care capitulează; capitulard. — Din rus. **kapituliant.**

CAPITULÁRD, -Ă, *capitularzi, -de,* adj. (Rar) Capitulant. — Din fr. **capitulard.**

CAPITULÁRE, *capitulări,* s.f. Acțiunea de *a capitula* și rezultatul ei. — V. **capitula.**

CAPITULÁRII s.n. pl. Acte legislative emanate de la regi, divizate în capitole. — Din fr. **capitulaires.**

CAPITULÁȚIE, *capitulații,* s.f. Convenție prin care un stat stabilește un regim de privilegii pentru cetățenii străini aflați pe teritoriul său. [Var.: (înv.) **capitulațiúne** s.f.] — Din fr. **capitulation.**

CAPITULAȚIÚNE s.f. v. **capitulație.**

CÁPIU, -IE, *capii,* adj. (Despre ovine, bovine, caprine) Atins de capie. ✦ Fig. (Despre oameni) Năuc, zăpăcit. — Din **capie.**

CAPÎNTÓRTURĂ, *capîntorturi,* s.f. Mică pasăre migratoare, din familia picide, de culoare cenușie-brună, cu pete mai închise, care își răsucește capul, pentru a-și intimida dușmanul; sucitoare *(Jynx torquilla).* — **Cap**[1]+ **întort** „întors" + suf. *-ură.*

CAPLAMÁ s.f. Mod de prindere a scândurilor la un perete exterior, la un acoperiș etc., astfel încât fiecare scândură să o acopere pe precedenta pe o lățime de 2 cm. — Din tc. **kaplama.**

CAPNOMANȚÍE s.f. (Rar) Arta de a ghici după fum. — Din fr. **capnomancie.**

CAPÓC s.n. Fibră vegetală asemănătoare cu lâna, dar cu o rezistență redusă, obținută din fructul unui arbore exotic *(Ceiba pentandra)* și folosită la umplerea saltelelor, plăpumilor, la confecționarea centurilor de salvare etc. — Din fr. **kapok, capoc,** engl. **kapok.**

CAPODÓPERĂ, *capodopere,* s.f. Operă artistică de valoare excepțională. — Din it. **capo d'opera.**

CAPÓN, *capoane,* s.n. Suport mic situat în afara bordajului unei nave, care susține ancora, când lanțul acesteia este folosit pentru legarea navei de o geamandură. — Din fr. **capon.**

CAPONÁ, *caponez,* vb. I. Tranz. A prinde ancora de capon. — Din fr. **caponner.**

CAPONÁRE s.f. Acțiunea de *a capona* și rezultatul ei. — V. **capona.**

CAPONIÉRĂ, *caponiere,* s.f. Tunel de legătură în lucrările de fortificație. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **caponnière.**

CAPORÁL, *caporali,* s.m. Grad militar care urmează gradului de fruntaș; militar care are acest grad; căprar[2]. — Din fr. **caporal.**

CAPORALÍSM s.n. (Rar) Regim politic în care predomină influența militarilor. — Din fr. **caporalisme.**

CAPÓT[1] adj. (Înv.; în limbajul jucătorilor de cărți; în expr.) *A face* (pe cineva) *capot* = a nu lăsa (pe cineva) să facă o levată la jocul de cărți; *p. ext.* a câștiga un mare avantaj asupra cuiva, a-l da gata. — Din fr. **capot.**

CAPÓT[2], *capoate,* s.n. **1.** Îmbrăcăminte femeiască de casă, de obicei lungă până la călcâie; halat. **2.** Învelitoare de pânză care acoperă diferite instrumente și aparate pe puntea unei nave. — Din fr. **capot, capote.**

CAPÓT[3], *capoate,* s.n. (Înv.) Manta boierească sau militară. — Din tc. **kapot.**

CAPOTÁ, *capotez,* vb. I. Intranz. (Despre autovehicule) A se răsturna, dându-se peste cap prin ridicarea părții din spate; (despre avioane) a se prăbuși, intrând cu botul în pământ. — Din fr. **capoter.**

CAPOTÁJ, *capotaje,* s.n. Accident suferit de un autovehicul sau de un avion care capotează. — Din fr. **capotage.**

CAPOTÁRE s.f. Acțiunea de *a capota* și rezultatul ei. — V. **capota.**

CAPÓTĂ, *capote,* s.f. **1.** Îmbrăcăminte din tablă sau din alt material cu care se acoperă un sistem tehnic în vederea protejării lui. **2.** Acoperiș pliabil al unui autovehicul. — Din fr. **capote.**

CAPOȚÉL, *capoțele,* s.n. Diminutiv al lui *capot*[2]. — **Capot**[2] + suf. *-el.*

CAPPUCCÍNO, *cappucino,* s.n. Cafea cu spumă de lapte. — Din it., fr. **cappuccino.**

CÁPRĂ, *capre,* s.f. **I. 1.** Gen de mamifere rumegătoare paricopitate, cu părul lung, cu coarne, mai mari și diferențiate la masculi *(Capra);* animal care face parte din acest gen; *p. restr.* femela acestui animal. ✧ *Capră de stâncă* = capră sălbatică, cu blana roșcată și cu coarnele în formă de spadă *(Capra ibex). Capră domestică* = animal domestic rumegător, crescut pentru producția de lapte *(Capra hircus).* ✧ Expr. *A împăca și capra, și varza* = a mulțumi și pe unul, și pe altul; a împăca două interese opuse. *Capră râioasă,* se zice despre un om înfumurat. ✦ Pielea animalelor descrise mai sus. ✦ Compus: *capră-neagră* sau *capră-de-munte* = capră sălbatică, cu blana brună-neagră, cu coarne scurte și curbate la vârf și cu două dungi albe pe partea anterioară a capului, care trăiește în regiunile alpine *(Rupicapra rupicapra).* **2.** Joc popular românesc, care face parte din obiceiurile practicate de Anul Nou și care constă din executarea unor figuri comice de către un personaj mascat cu cap de capră (**I 1**) care bate ritmic din fălci; *p. ext.* personaj mascat astfel; turca. **3.** (Art.) Numele unui joc de copii, în care un jucător stă aplecat cu mânile sprijinite pe genunchi, iar ceilalți sar peste el. **II.** Suport de lemn cu patru picioare, încrucișate două câte două, pe care se pun lemnele pentru a fi tăiate cu fierăstrăul. **2.** Sistem de lemne încrucișate care servește la susținerea schelelor de lucru, a unor platforme etc. **3.** Scaun (sau ladă) amenajată în partea dinainte a trăsurii sau a căruței etc., pe care stă vizitiul. **4.** Aparat de gimnastică pentru sărituri, format dintr-un suport capitonat montat pe patru picioare, cu înălțimea reglabilă. **5.** Arșic de miel. — Lat. **capra.**

CAPRICCIÓSO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Cu schimbări neașteptate de ritm, de nuanțe etc. [Pr.: *ca-pri-ció-zo*] — Cuv. it.

CAPRICIÓS, -OÁSĂ, *capricioși, -oase,* adj. Cu manifestări inegale și neașteptate, cu toane; inconsecvent, schimbător. ✦ (Despre lucruri) Neobișnuit, ciudat. *Formele capricioase ale unui turn*. [Pr.: *-ci-os*. — Var.: (înv.) **caprițiós, -oásă** adj.] — Din fr. **capricieux,** it. **capriccioso.**

CAPRÍCIU, *capricii,* s.n. **1.** Dorință trecătoare, adesea extravagantă, manifestată cu încăpățânare; gust schimbător, neașteptat; toană[1], farafastâcuri (**2**), bâzdâc. **2.** Compoziție muzicală instrumentală de formă liberă, cu caracter de improvizație, cu treceri neașteptate de la o stare emoțională la alta. [Var.: (înv.) **capríț** s.n.] — Din fr. **caprice, capriccio,** it. **capriccio.**

CAPRICÓRN n.pr. n. Numele unei constelații zodiacale din emisfera australă. ✧ *Tropicul Capricornului* = paralela de 23° 27' latitudine sudică. ✦ Unul dintre semnele zodiacului (reprezentat printr-un țap). — Din fr. **capricorne,** lat. **capricornus.**

CAPRIFÓI, *caprifoi,* s.m. Arbust cu flori albe, gălbui sau roșietice, parfumate, cultivat ca plantă ornamentală *(Lonicera caprifolium).* — Din lat. **caprifolium.**

CAPRIFOLIACÉE, *caprifoliacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate gamopetale, având ca tip caprifoiul; (și la sg.) plantă din această familie. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **caprifoliacée.**

CAPRÍN, -Ă, *caprini, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. (La pl.) Subdiviziune a familiei rumegătoarelor, care are ca tip capra; (și la sg.) animal care aparține acestei subdiviziuni. **2.** Adj. Care aparține caprinelor (**1**), privitor la caprine. — Din fr. **caprin,** lat. **caprinus.**

CAPRÍȚ s.n. v. **capriciu.**

CAPRIȚIÓS, -OÁSĂ adj. v. **capricios.**

CAPROLACTÁMĂ s.f. Substanță organică folosită ca materie primă pentru fabricarea fibrelor sintetice poliamidice. — Din fr. **caprolactame.**

CAPRÓN s.n. Fibră textilă sintetică, cu rezistență și elasticitate foarte mare, obținută prin policondensarea caprolactamei. — Din rus. **kapron.**

CAPROTÍNĂ, *caprotine,* s.f. Gen fosil de lamelibranhiate cretacice, cu cochilia groasă și cu valve inegal dezvoltate. — Et. nec.

CAPSÁ, *capsez,* vb. I. Tranz. **1.** A prinde ceva cu ajutorul unor capse. **2.** A echipa, a prevedea cu o capsă. — Din **capsă.**

CAPSÁRE, *capsări,* s.f. Acțiunea de *a capsa.* — V. **capsa.**

CAPSÁT[1] s.n. Faptul de *a capsa.* — V. **capsa.**

CAPSÁT[2], -Ă, *capsați, -te,* adj. Prins în capse, cu capse. — V. **capsa.**

CAPSATÓR, *capsatoare,* s.n. Dispozitiv de birou folosit pentru prinderea foilor de hârtie cu ajutorul capselor. — **Capsa** + suf. *-tor.*

CÁPSĂ, *capse,* s.f. **1.** Mică piesă metalică utilizată la prinderea laolaltă a unor hârtii, la încheierea unor obiecte de îmbrăcăminte etc.; buton (**2**). **2.** Mic căpăcel sau tub metalic umplut cu o materie explozivă, folosit la cartușele armelor de foc, la provocarea unei explozii în mine etc. ✧ Expr. (Fam.) *A fi cu capsa pusă* = a fi gata de ceartă, pus pe ceartă, nervos. **3.** Capsulă (**4**). **4.** (Elt.) Rondelă metalică izolată de soclul becului, care face legătura cu unul dintre capetele filamentului. — Din lat. **capsa,** germ. **Kapsel.**

CAPSOMÁN, -Ă, *capsomani, -e,* s.m. și f. (Fam.) Persoană încăpățânată; om prost. — Cf. alb. k a p s.

CAPSULÁ, *capsulez,* vb. I. Tranz. **1.** A închide ermetic o sticlă cu ajutorul unei capsule. **2.** A închide sau a acoperi anumite părți aflate sub tensiune dintr-un utilaj. — Din fr. **capsuler.**

CAPSULÁR, -Ă, *capsulari, -e,* adj. În forma unei capsule. — Din fr. **capsulaire.**

CAPSULÁRE s.f. Acțiunea de *a capsula* și rezultatul ei. — V. **capsula.**

CAPSULÁT, -Ă, *capsulați, -te,* adj. Care este închis într-o capsulă. — V. **capsula.**

CAPSÚLĂ, *capsule,* s.f. **1.** Tip de fruct uscat, dehiscent, uneori divizat în mai multe loji și având numeroase semințe; măciucă (**3**), măciulie **(2)**. **2.** Înveliș al unor organe și organisme inferioare. *Capsulă bacteriană.* **3.** Mic înveliș solubil, din amidon, gelatină sau cheratină, al unor medicamente pulverulente cu gust neplăcut, pentru a putea fi înghițite mai ușor. **4.** Vas fabricat dintr-un material rezistent la căldură, în care se încălzesc, în laborator, diverse substanțe; capsă (**3**). **5.** Mic cilindru metalic care conține bioxid de carbon sub presiune, servind la prepararea unei băuturi gazoase în sifoane speciale. **6.** Cutie cu capac care se deformează sub acțiunea variațiilor presiunii atmosferice (constituind partea sensibilă a unor barometre). **7.** (În sintagma) *Capsulă telefonică* = cutiuță care conține (într-un aparat telefonic) un microfon sau un receptor. **8.** Capac de tablă subțire, utilizat la închiderea sticlelor de bere, de apă minerală etc. **9.** (În sintagma) *Capsulă cosmică* = compartiment etanșat al navei spațiale capabil să se desprindă de restul vehiculului și să coboare pe suprafața unui astru. — Din fr. **capsule,** lat. **capsula.**

CAPSULIFÉR, -Ă, *capsuliferi, -e,* adj. (Bot.; despre plante) Cu fructul în formă de capsulă. — Din fr. **capsulifère.**

CAPTÁ, *captez,* vb. I. Tranz. A aduna, a colecta lichide sau gaze într-un tub, într-un rezervor, într-un bazin etc. ✦ A intercepta, a izbuti să audă ceva. ✦ Fig. A atrage, a captiva pe cineva; a încerca să obțină, să câștige ceva printr-un anumit mijloc. — Din fr. **capter,** lat. **captare.**

CAPTÁBIL, -Ă, *captabili, -e,* adj. Care poate fi captat. — **Capta** + suf. *-bil.*

CAPTALÁN, *captalani,* s.m. Plantă erbacee cu frunze mari și late și cu flori purpurii *(Petasites officinalis); p. restr.* frunzele acestei plante, folosite ca acoperiș la stupii primitivi de albine. [Var.: **căptălán** s.m.] — Din magh. **káptalan.**

CAPTÁRE, *captări,* s.f. Acțiunea de *a capta*; captație. ✧ *Captare a sunetului* = ansamblu de operații care asigură transformarea informațiilor sonore în semnale electrice. ✦ Ansamblul amenajărilor, construcțiilor și instalațiilor necesare pentru operația de colectare a unui fluid. — V. **capta.**

CAPTÁT, -Ă, *captați, -te,* adj. (Despre lichide, gaze) Adunat, colectat într-un rezervor, într-un bazin etc. — V. **capta.**

CAPTATÓR, *captatoare,* s.n. **1.** Dispozitiv care servește la captare. ✧ *Captator solar* = dispozitiv care permite conversia energiei solare în energie termică sau electrică. **2.** Dispozitiv montat la extremitatea unui troleu, pentru a realiza un contact alunecător cu firul aerian de contact. — **Capta** + suf. *-tor.*

CAPTÁTIO BENEVOLÉNTIAE loc. s.f. Captarea bunăvoinței cuiva în scopul obținerii unor avantaje. [Pr.: *-ți-o benevolontie*] — Loc. lat.

CAPTÁȚIE, *captații,* s.f. (Rar) Captare. ✦ (Jur.) Încercare de a câștiga bunăvoința unei persoane pentru a o determina să facă anumite liberalități testamentare. — Din fr. **captation,** lat. **captatio.**

CAPTÍV, -Ă, *captivi, -e,* adj. Prins și lipsit de libertate; prizonier; prins[2] (**1**). ✧ *Balon captiv* = balon legat prin cabluri de sol. — Din fr. **captif,** lat. **captivus.**

CAPTIVÁ, *captivez,* vb. I. Tranz. **1.** A atrage, a fermeca, a cuceri (pe cineva). **2.** A preocupa în mod intens; a absorbi. — Din fr. **captiver.**

CAPTIVÁNT, -Ă, *captivanți, -te,* adj. Care captivează. — Din fr. **captivant.**

CAPTIVÁRE s.f. Faptul de *a captiva.* — V. **captiva.**

CAPTIVÁT, -Ă, *captivați, -te,* adj. Cucerit, fermecat, subjugat. — V. **captiva.**

CAPTIVITÁTE s.f. Faptul de a fi captiv; starea în care se află un om captiv; prizonierat. — Din fr. **captivité,** lat. **captivitas, -atis.**

CAPTÓR, *captoare,* s.n. Aparat electric sau eletromagnetic care servește la transformarea semnalelor acustice sau optice în semnale electrice. — Din fr. **capteur.**

CAPTURÁ, *capturez,* vb. I. Tranz. A prinde militari inamici și a-i lua prizonieri; a pune mâna pe bunuri materiale sau arme aparținând inamicului. ✦ A prinde un răufăcător. ✦ A prinde (cu ajutorul capcanelor) un animal sălbatic. — Din fr. **capturer.**

CAPTURÁRE, *capturări,* s.f. Acțiunea de *a captura.* — V. **captura.**

CAPTÚRĂ, *capturi,* s.f. **1.** Totalitatea bunurilor materiale capturate de la inamic. **2.** (Rar) Capturare. — Din fr. **capture,** lat. **captura.**

CAPUCHEHÁIA s.f. Reprezentant sau agent diplomatic al domnilor români la Poarta Otomană. [Var.: **capucheháie, capicheháie** s.f.] — Din tc. **kapıkâhaya.**

CAPUCHEHÁIE s.f. v. **capuchehaia.**

CAPUCÍN, -Ă, *capucini, -e,* adj., s.m. și f. (Călugăr) care face parte dintr-o ramură a Ordinului franciscan. — Din it. **cappuccino.**

CAPUDÁN s.m. (Înv.; în sintagma) *Capudan-pașa* = comandant al flotei turcești. — Din tc. **kapudan** (lit. *kaptan).*

CAPUGÍU, *capugii,* s.m. (Înv.) Trimis al sultanului în Țările Române, împuternicit în special cu schimbarea domnilor. — Din tc. **kapucu** (lit. *kapıcı).*

CAPUȚÍN s.n. v. **capuținer.**

CAPUȚÍNER, *capuținere,* s.n. (Înv.) Cafea cu lapte. [Var.: **capuțín** s.n.] — Din germ. **Kapuziner.**

CAPVERDIÁN, -Ă, *capverdieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația statului Capul Verde sau este originară de acolo. **2.** Care aparține statului Capul Verde sau capverdienilor (**1**), referitor la statul Capul Verde sau la capverdieni. — Din engl. **Capverdian.**

CAR[1], *cari,* s.m. Nume dat mai multor specii de insecte mici dăunătoare, din ordinul coleopterelor, cu corp păros și picioare scurte, care trăiesc în lemn și se hrănesc cu acesta. — Lat. **carius** (= *caries).*

CAR[2], *care,* s.n. **1.** Vehicul terestru încăpător, cu patru roți, cu tracțiune animală, folosit la țară pentru transport. ✧ *Car funebru* (sau *funerar, mortuar)* = dric. *Car blindat* (sau *de asalt)* = tanc. (Înv. și pop.) *Car de foc* = tren. ✧ Expr. *Nici în car, nici în căruță,* se spune despre cineva nehotărât, care nu știe ce vrea. *A pus carul înaintea boilor,* se zice despre un om neîndemânatic, care face lucrurile pe dos. ✧ Compuse: *Carul-Mare* = constelație alcătuită din șapte stele așezate în formă de car[2] (**1**); Ursa-Mare; *Carul-Mic* = constelație formată din șapte stele (printre care și Steaua Polară) așezate în chip asemănător cu cele din carul-mare; Ursa-Mică. ✦ (În Antichitate) Vehicul cu două roți, tras de doi sau patru cai, folosit în lupte, la jocuri și la ceremonii. **2.** Cantitate de material care se poate încărca într-un car[2] (**1**). *Un car de lemne.* ✦ Fig. Mulțime, grămadă. *Un car de ani.* ✧ Loc. adv. *Cu carul* = din belșug. **3.** (Reg.) Parte a fierăstrăului mecanic alcătuită din două bârne puse pe rotițe, pe care se așază bușteanul pentru a-l tăia. — Lat. **carrus** (cu unele sensuri după fr. *char).*

CAR[3], *caruri,* s.n. Piesă cilindrică mobilă pe care se fixează hârtia la mașina de scris, făcând posibilă (prin deplasare) scrierea succesivă a literelor și a rândurilor. — După engl. [typewriter] **carriage,** fr. **chariot.**

CARÁB, *carabi,* s.m. Coleopter cu corpul alungit și picioare lungi, distrugătoare de (larve de) insecte *(Carabus auratus).* — Din fr. **carabe.**

CARABÁN, *carabani,* s.m. (Entom.; reg.) Nasicorn. — Cf. alb. k a r a b i s h t e.

CARÁBĂ, *carabe,* s.f. **1.** (Reg.) Fluier primitiv făcut de copiii dintr-o țeavă de soc, din cotorul frunzei de dovleac, din pană de gâscă etc. **2.** Tubul cimpoiului asemănător cu fluierul, la care se execută melodia. **3.** (Arg.) Palmă (**2**). — Din sb. **karabe.**

CARABẮȚ, *carabeți,* s.m. (Reg.) Larvă acvatică a unor insecte. [Var.: **carabéte** s.m.] — Et. nec.

CARÁBETE s.m. v. **carabăț.**

CARABÍDĂ, *carabide,* s.f. (La pl.) Familie de insecte coleoptere alergătoare, care se hrănesc cu omizi, viermi etc.; (și la sg.) insectă care face parte din această familie. — Din fr. **carabide.**

CARABÍNĂ, *carabine,* s.f. **1.** Pușcă cu țeava ghintuită și scurtă. **2.** Cârlig închis cu un arc, fixat printr-un inel la capătul unui lanț, al unei curele etc. și folosit pentru a prinde de el diferite obiecte. **3.** Cârlig pentru cablu fixat cu un dispozitiv care permite rotirea ușoară a cablului. — Din fr. **carabine.**

CARABINIÉR, *carabinieri,* s.m. **1.** (Înv.) Soldat înarmat cu o carabină (**1**). **2.** (În Italia) Membru al jandarmeriei. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **carabinier.**

CARABINIÉRĂ, *carabiniere,* s.f. Carabină (**2**). — Din germ. **Karabiner** (haken).

CARABÚȘCĂ, *carabuști,* s.f. (Reg.) Cutioară confecționată din coajă de copac, în care se păstrează tutunul. — Din rus. **korobocika.**

CARACAȘÍCURI s.n. pl. (Reg.) Obiecte mărunte, fără valoare. — Et. nec.

CARACÁTIȚĂ, *caracatițe,* s.f. Animal marin din încrengătura moluștelor, cu corpul oval și cu opt brațe puternice prevăzute cu ventuze. *(Octopus vulgaris).* ✦ Fig. Persoană lacomă, apucătoare, hrăpăreață. — Din rus. **karakatița.**

CARACHIÚL s.m., s.n. v. **caracul.**

CARACTÉR, *caractere,* s.n. **1.** Ansamblul însușirilor fundamentale psihicemorale ale unei persoane, care se manifestă în modul de comportare, în ideile și în acțiunile sale. ✦ Personalitate morală fermă. ✦ Însușire morală care se manifestă prin perseverență, voință fermă și corectitudine. *Om de caracter.* **2.** Individualitate care prezintă trăsături psihice complexe, zugrăvită într-o operă literară. ✦ *Comedie de caracter* = comedie în care intriga ia naștere din conflictul dintre caracterele contradictorii ale personajelor. *Dans de caracter* = formă prelucrată pentru scenă a dansurilor populare. **3.** Trăsătură distinctivă care constituie specificul unui lucru, al unui fenomen etc. ✦ Însușire, particularitate a unui organism. *Caractere moștenite* (sau *ereditare*) *și caractere dobândite* (sau *neereditare*). **4.** Caracteristică a unui

ansamblu de litere, cifre, accente și semne de tipar din aceeași familie și de același corp. — Din fr. **caractère,** lat. **character.**

CARACTERIÁL, -Ă, *caracteriali, -e,* adj. (Livr.) Referitor la caracter, al caracterului. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **caractériel.**

CARACTERÍSTIC, -Ă, *caracteristici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Însușire specifică predominantă, proprie unei ființe, unui lucru, unui fenomen etc. și care diferențiază o ființă de alta, un lucru de altul. **2.** Adj. Care constituie trăsătura distinctivă a unei ființe, a unui lucru sau a unui fenomen. **3.** S.f. Partea întreagă a unui logaritm. **4.** S.f. Parametru sau dată tehnică utilizată pentru aprecierea comportării în exploatare a unui sistem tehnic sau a unui material. **5.** S.f. Curbă care reprezintă modul cum variază o proprietate a unui sistem sau a unui dispozitiv în funcție de o anumită variabilă. — Din fr. **caractéristique.**

CARACTERIZÁ, *caracterizez,* vb. I. Tranz. **1.** A constitui caracteristica cuiva sau a ceva. *Îl caracterizează modestia.* **2.** A descrie, a înfățișa, a face să reiasă trăsăturile caracteristice ale unei persoane, ale unui lucru sau ale unui fenomen. — Din fr. **caractériser.**

CARACTERIZÁBIL, -Ă, *caracterizabili, -e,* adj. Care poate fi caracterizat. — **Caracteriza** + suf. *-bil.*

CARACTERIZÁNT, -Ă, *caracterizanți, -te,* adj. Caracterizator; caracteristic. — Din fr. **caractérisant.**

CARACTERIZÁRE, *caracterizări,* s.f. Acțiunea de *a caracteriza* și rezultatul ei; indicare a notei caracteristice a unei ființe, a unui lucru sau a unui fenomen. — V. **caracteriza.**

CARACTERIZATÓR, -OÁRE, *caracterizatori, -oare,* adj. Care caracterizează; specific; caracterizant. — **Caracteriza** + suf. *-tor.*

CARACTEROGRÁF, *caracterografe,* s.n. Aparat electronic care permite vizualizarea pe ecranul unui tub catodic a caracteristicilor dispozitivelor semiconductoare. — Din engl. **characterographe.**

CARACTEROLÓGIC, -Ă, *caracterologici, -ce,* adj. Care se referă la caracter; care se referă la caracterologie. — Din fr. **caractérologique.**

CARACTEROLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul psihologic al caracterului. — Din fr. **caractérologie.**

CARACTRÓN, *caractroane,* s.n. (Electron.) Tub catodic utilizat în afișarea rapidă a literelor sau cifrelor pe ecranul său. — Din fr., engl. **caractron.**

CARACÚDĂ, *caracude,* s.f. **1.** Pește de baltă, cu corpul turtit lateral, lung de 20-35 cm *(Carassius carassius).* **2.** Nume generic dat peștilor mici; pește-țigănesc. ✦ Fig. Om fără valoare, fără însemnătate (într-un partid, într-o adunare). — Din bg. **karakuda.**

CARACÚL, (**1**) s.m., (**2**) *caraculuri,* s.n. **1.** S.m. Numele unei rase de oi ai căror miei au blana buclată, asemănătoare cu astrahanul. **2.** S.n. Blăniță de miel aparținând acestei rase, din care se fac căciuli, paltoane etc. [Var.: **carachiúl** s.m., s.n.] — Din fr. **caracul.**

CARADRIIFÓRMĂ, *caradriiforme,* s.f. (La pl.) Ordin de păsări comestibile, cu ciocul și picioarele lungi; (și la sg.) pasăre din acest ordin. — Cf. fr. charadriidé.

CARÁFĂ, *carafe,* s.f. Sticlă cu gâtul lung și cu partea de jos bombată. ✦ Conținutul unei astfel de sticle. [Var.: **garáfă** s.f.] — Din ngr. **karáfa,** fr. **carafe,** it. **caraffa.**

CARAGÁNĂ, *caragane,* s.f. Arbust ornamental din familia leguminoaselor, originar din Asia, cu frunze compuse și cu flori mari, galbene-aurii *(Caragona arborescens).* — Din fr. **caragan.**

CARAGÁȚĂ, *caragațe,* s.f. (Ornit.) Coțofană. ✦ Fig. (Fam.) Femeie vorbăreață. ✧ Expr. (Fam.) *A face caragațe* = a face glume (pe socoteala cuiva); a umbla cu păcăleli. [Var.: **garagáță** s.f.] — Din ngr. **karakáxa.**

CARAGHIÓS, -OÁSĂ, *caraghioși, -oase,* adj. (Adesea substantivat) Care provoacă râsul, ridicol, comic; care nu merită să fie luat în serios. — Din tc. **karagöz.**

CARAGHIOSLÂC, *caraghioslâcuri,* s.n. Faptă, gest sau lucru neserios, care stârnește râsul; comicărie. — Din tc. **karagözlük.**

CARAGIALÉSC, -EÁSCĂ, *caragialești,* adj. De Caragiale, al lui Caragiale; în maniera lui Caragiale; caragialian. — **Caragiale** (n. pr.) + suf. *-esc.*

CARAGIALIÁN, -Ă, *caragialieni, -e,* adj. Caragialesc. [Pr.: *-li-an*] — **Caragiale** (n. pr.) + suf. *-ian.*

CARAÍB, -Ă, *caraibi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Amerindian care trăiește în Antilele Mici, Brazilia, Venezuela, Guyana etc. **2.** Adj. Care aparține amerindienilor (**1**), referitor la amerindieni. [Var.: **caríb** s.m.] — Din fr. **Caraïbes.**

CARAMBÓL, *caramboluri,* s.n. (La jocul de biliard) Lovire cu bila proprie a celorlalte două bile (prin care se marchează un punct pentru jucător); punct înscris în acest fel. ✦ Fig. (Fam.) Încurcătură, zăpăceală; ciocnire. — Din fr. **carambole.**

CARAMBOLÁJ, *carambolaje,* s.f. Faptul de a face carambol. — Din fr. **carambolage.**

CARAMEÁ s.f. v. **caramelă.**

CARAMÉL, *carameluri,* s.n., adj. invar. **1.** S.n. Produs de culoare brună-roșcată solubil în apă, obținut prin încălzirea și deshidratarea zahărului și folosit în cofetărie, la colorarea unor băuturi sau a unor alimente și la prepararea plăcilor fotografice. **2.** Adj. invar. Care se referă la caramel (**1**). *Cremă caramel.* — Din fr. **caramel,** germ. **Karamel.**

CARAMÉLĂ, *caramele,* s.f. Bomboană făcută din caramel amestecat cu diferite substanțe colorante și aromatice. [Var.: **carameá** s.f.] — Din fr. **caramel,** germ. **Karamella,** it. **caramella.**

CARAMELIZÁ, *caramelizez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) transforma prin încălzire în caramel. ✦ Tranz. A amesteca apă sau alt lichid cu caramel. — Din fr. **caraméliser.**

CARAMELIZÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) carameliza* și rezultatul ei; *spec.* proces de descompunere, prin încălzire, a caramelurilor. — V. **carameliza.**

CARANSEBEȘÉAN, -Ă, *caransebeșeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Caransebeș. **2.** Adj. Care aparține Caransebeșului sau caransebeșenilor (**1**), privitor la Caransebeș ori la caransebeșeni. — **Caransebeș** (n.pr.) + suf. *-ean.*

CARANSEBEȘÉANCĂ, *caransebeșence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Caransebeș. — **Caransebeșean** + suf. *-că.*

CARANTÍNĂ s.f. **1.** Punct sanitar pentru cercetarea și izolarea persoanelor, vaselor sau mărfurilor venite dintr-o regiune bântuită de o epidemie. ✦ Izolare preventivă a unei persoane sau a unei colectivități care a fost în contact cu un bolnav contagios sau care vine dintr-o regiune unde există o epidemie. ✧ *Carantină fitosanitară* = complex de măsuri cu caracter preventiv, luate pentru a se opri pătrunderea bolilor sau a dăunătorilor plantelor sau a unor buruieni din alte țări și pentru a se limita răspândirea acestora. ✦ Restricție aplicată în vederea combaterii bolilor contagioase ale animalelor. **2.** Fig. Izolare. — Din rus. **karantin.**

CARAPÁCE, *carapace,* s.f. Înveliș osos, cornos sau calcaros care protejează corpul unor animale. — Din fr. **carapace.**

CARÁS, *carași,* s.m. Pește de baltă din familia crapilor, de culoare argintie sau gălbuie, cu capul scurt și cu solzii mari *(Carassius auratus gibelio).* — Din rus. **karas'.**

CARÁT, *carate,* s.n. **1.** Indice pentru conținutul în aur al aliajelor acestuia, exprimat prin numărul părților de aur din 24 de părți de aliaj. **2.** Unitate de măsură pentru masa pietrelor prețioase, egală cu 0,2 grame. [Var.: **carátă** s.f.] — Din fr. **carat.**

CARÁTĂ s.f. v. **carat.**

CARAULÁȘ, *caraulași,* s.m. (Reg.) Caraulă (**2**). [Pr.: *-a-u-*] — **Caraulă** + suf. *-aș.*

CARAÚLĂ, *caraule,* s.f. **1.** Pază, gardă, strajă. **2.** Om care face de pază; santinelă, caraulaș. — Din bg. **karaul,** ngr. **karaúli.**

CARAVÁNĂ, *caravane,* s.f. **1.** Grup de oameni și de animale de povară (de obicei cămile), care străbat împreună un pustiu. ✦ Convoi de vehicule cu călători, care parcurg împreună același drum. ✦ Grup de vehicule sau de persoane care călătoresc împreună în scopuri culturale, sanitare, turistice etc. *Caravană sanitară. Caravană cinematografică.* **2.** (Reg.) Căruță sau car mare pentru transport. — Din fr. **caravane.**

CARAVÁNI s.m. pl. (Înv.) Pantaloni largi în talie și strâmți de la genunchi în jos, strânși la glezne cu nasturi sau cu copci. — Din bg. **karavani.**

CARAVANIÉR, *caravanieri,* s.m. Conducător al animalelor de povară într-o caravană. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **caravanier.**

CARAVANSERÁI, *caravanseraiuri,* s.n. (În Orient) Han mare unde poposesc caravanele. — Din fr. **caravansérail.**

CARÁVĂ, *carave,* s.f. Unealtă de pescuit de forma unei capcane deschise, care se instalează în lacurile litorale și în bălți pentru prinderea plăticii și a șalăului. — Et. nec.

CARAVÉLĂ, *caravele,* s.f. Corabie cu pânze, rapidă, folosită în trecut (de spanioli și de portughezi) pentru călătorii lungi. — Din it. **caravella,** fr. **caravelle.**

CARÂMB, *carâmbi,* s.m. **1.** Partea superioară a cizmei care îmbracă gamba piciorului până aproape de genunchi. **2.** Fiecare dintre cei doi drugi paraleli ai loitrei, în care intră spetezele carului. **3.** Fiecare dintre cei doi drugi paraleli ai scării, în care intră fusceii. — Lat. ***calamulus** (< *calamus* „trestie, arc, prăjină").

CARÂTÁȘ s.m. v. **caretaș.**

CARÂTĂ s.f. v. **caretă.**

CARBAMÁT, *carbamați,* s.m. (Chim.) Sare a acidului carbamic; uretan. — Din fr. **carbamat.**

CARBÁMIC adj. (Chim.; în sintagma) *Acid carbamic* = acid instabil, cunoscut sub formă de săruri sau de esteri. — Din fr. **carbamique.**

CARBÉNĂ, *carbene,* s.f. Compus organic care se găsește în asfalturi; amestec de substanțe de culoare neagră, casante, cu aspect de huilă, care, în cantitate de peste 1%, degradează calitățile bitumului. — Din fr. **carbènes.**

CARBÍD s.n. Substanță solidă, formată din calciu și carbon, folosită mai ales la fabricarea acetilenei; carbură de calciu. — Din fr. **carbide.**

CARBINÓL, *carbinoli,* s.m. Denumire veche a alcoolului metilic. — Din fr. **carbinol.**

CARBOÁNȚĂ, *carboanțe,* s.f. Carboavă. — Din rus. **karbovaneț.**

CARBOÁVĂ, *carboave,* s.f. Veche monedă rusească de argint sau bacnotă de hârtie, egală în valoare cu o rublă (care a circulat și în Țările Române); carboanță. — Din rus. **karboveț.**

CARBODIAMÍDĂ s.f. (Chim.) Uree. [Pr.: *-dia-*] — Din fr. **carbodiamide.**

CARBOGAZÓS, -OÁSĂ, *carbogazoşi, -oase,* adj. (În sintagma) *Apă carbogazoasă* = apă minerală care conţine o cantitate de dioxid de carbon dizolvat; apă gazoasă. — **Carbo**(n) + **gazos.**

CARBOGÉN s.n. Amestec de dioxid de carbon în oxigen, utilizat mai ales în tratamentul asfixiilor. — Din fr. **carbogène.**

CARBOHEMOGLOBÍNĂ s.f. Compus instabil care se formează în sânge, în proporţie foarte mică, din dioxid de carbon şi hemoglobină. — Din fr. **carbohémoglobine.**

CARBOHIDRÁT, *carbohidraţi,* s.m. (Chim.) Hidrocarbonat. — Din engl. **carbohydrate.**

CARBOÍD, *carboide,* s.f. (Chim.) Nume dat unor compuşi organici din asfalturile naturale, din reziduurile de la cracare etc. — Din fr. **carboïdes.**

CARBÓLIC adj. (În sintagma) *Acid carbolic* = fenol. — Din fr. **carbolique.**

CARBOLINÉUM s.n. Lichid de culoare brună obţinut prin distilarea cărbunelui de pământ şi folosit la impregnarea lemnului şi ca funigid. — Din fr. **carbolineum.**

CARBOLÓY s.n. Aliaj cu duritate mare, obţinut din carbură de wolfram în liant de cobalt. — Cuv. engl.

CARBOMÉTRU, *carbometre,* s.n. Aparat pentru detectarea dioxidului de carbon. — Din fr. **carbomètre.**

CARBÓN s.n. Element chimic, foarte răspândit în natură, component de bază al tuturor substanţelor organice, care se găseşte în cărbuni, în petrol, în gaze etc., iar în stare elementară în diamant, în grafit şi în cărbunele negru. ✧ *Carbon 14* = izotop radioactiv al carbonului, care ia naştere în atmosferă şi care serveşte la stabilirea vârstei vestigiilor materiale. *(Hârtie-)carbon* = hârtie subţire acoperită pe una dintre feţe cu o substanţă chimică de culoare închisă, folosită în dactilografie, cartografie etc. la efectuarea de copii; indigo, plombagină. — Din fr. **carbone,** lat. **carbo, -onis.**

CARBONÁDO s.n. Diamant impur, negru şi foarte dur, folosit la utilajele pentru foraj. — Din fr. **carbonado.**

CARBONÁR, *carbonari,* s.m. Membru al unei societăţi revoluţionare secrete din Italia, care a luptat la începutul sec. XIX pentru unificarea şi independenţa ţării. — Din it. **carbonaro.**

CARBONÁT, *carbonaţi,* s.m. Nume dat sărurilor acidului carbonic. ✦ (Adjectival) Care conţine carbon. — Din fr. **carbonate.**

CARBONATÁ, pers. 3 *carbonatează,* vb. I. Tranz. A transforma în carbonat. — Din fr. **carbonater.**

CARBONATÁRE s.f. Reacţie chimică la care participă dioxidul de carbon şi un hidroxid, din care rezultă un carbonat. — V. **carbonata.**

CARBÓNIC, -Ă, *carbonici, -ce,* adj. Care conţine (mult) carbon. ✧ *Acid carbonic* = acid oxigenat al carbonului obţinut prin dizolvarea dioxidului de carbon în apă; acid slab, stabil numai în soluţii apoase diluate; (impr.) dioxid de carbon. — Din fr. **carbonique.**

CARBONIÉR, -Ă, *carbonieri, -e,* adj. Care se referă la cărbune. *Industrie carbonieră*. [Pr.: *-ni-er*] — Din **carbon** (după *petrolier*).

CARBONIFÉR, -Ă, *carboniferi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre roci, terenuri sau regiuni) Care conţine zăcăminte de cărbuni. **2.** Adj. Care se ocupă cu extracţia şi cu prelucrarea cărbunelui; privitor la cărbuni. **3.** S.n. A cincea perioadă a erei paleozoice, în cursul căreia s-au format principalele zăcăminte de cărbuni. — Din fr. **carbonifère.**

CARBONIFICÁRE s.f. Proces de formare a cărbunilor naturali. — Din **carbon.**

CARBONÍL, *carbonili,* s.m. **1.** Combinaţie a monoxidului de carbon cu unele metale grele. **2.** (Chim.) Grupă funcţională bivalentă conţinută în moleculele aldehidelor şi cetonelor. — Din fr. **carbonyle.**

CARBONÍLIC, -Ă, *carbonilici, -ce,* adj. (Chim.; despre substanţe) Care conţine în moleculă gruparea funcţională carbonil. ✧ *Compuşi carbonilici* = denumire generică pentru aldehide şi cetone. — Din engl. **carbonylic.**

CARBONIZÁ, pers. 3 *carbonizează,* vb. I. Refl. (Despre cărbuni) A se descompune termic în lipsa oxigenului din aer sau în prezenţa unei cantităţi insuficiente de oxigen; (despre lemne) a se preface în cărbuni (prin ardere) în prezenţa unei cantităţi mici de aer; (despre alte materii organice) a se descompune (prin ardere). — Din fr. **carboniser.**

CARBONIZÁRE, *carbonizări,* s.f. Acţiunea de *a se carboniza* şi rezultatul ei. — V. **carboniza.**

CARBORÚNDUM s.n. Carbură de siliciu, folosită ca material abraziv. — Din fr. **carborundum.**

CARBOXIHEMOGLOBÍNĂ s.f. Combinaţie stabilă între monoxidul de carbon şi hemoglobină, care se formează în timpul intoxicaţiei cu acest gaz. — Din fr. **carboxyhémoglobine.**

CARBOXÍL, *carboxili,* s.m. (Chim.) Grupare funcţională compusă constituită dintr-o grupă carbonil şi o grupă hidroxil, caracteristică acizilor organici. — Din fr. **carboxyle.**

CARBOXILÁZĂ, *carboxilaze,* s.f. Enzimă care catalizează eliberarea dioxidului de carbon din unii acizi. — Din fr. **carboxylase.**

CARBURÁ, *carburez,* vb. I. Tranz. A introduce carbon în fier sau într-un aliaj feros în stare topită. — Din **carbură.**

CARBURÁNT, *carburanţi,* s.m. Combustibil lichid folosit la motoarele cu ardere internă. — Din fr. **carburant.**

CARBURÁRE, *carburări,* s.f. Acţiunea de *a carbura* şi rezultatul ei. — V. **carbura.**

CARBURATÓR, *carburatoare,* s.n. Aparat al unui motor cu ardere internă şi cu aprindere electrică, în care se formează amestecul carburant, în proporţia dorită, prin difuzarea combustibilului într-un curent de aer. — Din fr. **carburateur.**

CARBURÁŢIE, *carburaţii,* s.f. Proces de amestecare a combustibilului lichid cu aerul în carburator sau direct în cilindrul unui motor (Diesel) cu ardere internă. ✧ *Cameră de carburaţie* = parte a carburatorului în care se face carburaţia. — Din fr. **carburation.**

CARBÚRĂ, *carburi,* s.f. Substanţă rezultată din combinarea carbonului cu un metal sau cu unele metaloide. ✧ *Carbură de calciu* = carbid. *Carbură de siliciu* = carborundum. — Din fr. **carbure.**

CARCAFÚNG, *carcafunguri,* s.n. Parâmă care se fixează pe marginea întinsă a unei vele şi care serveşte la strângerea acesteia. — Cf. engl. c a r g u e f o n d.

CARCALÉTE s.n. Băutură preparată din vin, sirop şi sifon. — Et. nec.

CARCÁN, *carcane,* s.n. Guler de fier cu care răufăcătorii erau legaţi la stâlpul infamiei, în Franţa. — Din fr. **carcan.**

CARCÁSĂ, *carcase,* s.f. **1.** Îmbrăcăminte metalică exterioară a unui sistem tehnic, care susţine anumite elemente ale acestuia şi, eventual, îl protejează împotriva acţiunilor exterioare. **2.** Totalitatea oaselor care alcătuiesc scheletul unui animal. **3.** Scheletul unei maşini, al unei construcţii etc. — Din fr. **carcasse.**

CÁRCERĂ, *carcere,* s.f. Încăpere mică şi întunecoasă, folosită în trecut în închisori, cazărmi şi în şcoli pentru detenţia temporară a unei persoane pedepsite. — Din lat. **carcer,** it. **carcere.**

CARCINOGÉN, -Ă, *carcinogeni, -e,* adj. (Med.) Cancerigen. — Din fr. **carcinogène.**

CARCINOGENÉZĂ, *carcinogeneze,* s.f. (Med.) Proces de formare a tumorilor canceroase; cancerogeneză. — Din fr. **carcinogenèse,** engl. **carcinogenesis.**

CARCINOLÓGIC, -Ă, *carcinologici, -ce,* adj. (Med.) De carcinologie. — Din fr. **carcinologique.**

CARCINOLOGÍE s.f. Ramură a oncologiei care studiază carcinoamele. — Din fr. **carcinologie.**

CARCINÓM, *carcinoame,* s.n. Tumoare malignă constituită din celule epiteliale; epiteliom. — Din fr. **carcinome.**

CARCINOMATÓZĂ, *carcinomatoze,* s.f. (Med.) Proces de extindere a carcinoamelor la mai multe organe; carcinoză. — Din fr. **carcinomatose.**

CARCINOTRÓN, *carcinotroane,* s.n. Tub electronic cu vid înaintat, folosit în domeniul frecvenţelor foarte înalte. — Din fr. **carcinotron.**

CARCINÓZĂ, *carcinoze,* s.f. (Med.) Carcinomatoză. — Din fr. **carcinose.**

CARD, *carduri,* s.n. Instrument de plată pe suport magnetic, emis de o bancă sau alte instituţii financiare autorizate, prin care deţinătorul poate efectua diferite tranzacţii. — Din engl. **card.**

CARDÁ, *cardez,* vb. I. Tranz. A prelucra un material textil fibros la cardă; a scărmăna, a dărăci. — Din fr. **carder.**

CARDAMÁ, *cardamale,* s.f. Plantă erbacee mică, cu tulpina târâtoare, ramificată şi cu flori mici, albe *(Nasturtium officinale)*. — Din ngr. **kárdamon.**

CARDAMÓM s.m., s.n. **1.** S.m. Plantă tropicală ale cărei seminţe au gust piperat *(Elettaria cardamomum)*. **2.** S.n. Ulei cu miros plăcut extras din cardamom (**1**). — Din fr. **cardamome.**

CARDÁN, *cardane,* s.n. Sistem de suspensie sau de articulaţie, care permite mişcarea în toate sensurile. — Din fr. **cardan.**

CARDÁNIC, -Ă, *cardanici, -ce,* adj. **1.** (Despre un sistem de suspensie) Care permite unui obiect suspendat să-şi păstreze poziţia orizontală. **2.** (Despre un sistem de articulaţie a două piese ale unui mecanism) Care permite uneia dintre piese să-şi păstreze poziţia favorabilă transmiterii mişcării, indiferent de poziţia celeilalte piese. ✧ *Ax cardanic* sau *axă cardanică* = arbore de transmisie (la automobile şi la alte maşini) care leagă cutia de viteză cu arborele diferenţialului. — **Cardan** + suf. *-ic.*

CARDÁRE, *cardări,* s.f. Acţiunea de *a carda* şi rezultatul ei. — V. **carda.**

CARDÁT, -Ă, *cardaţi, -te,* adj. (Despre lână, bumbac etc.) Scărmănat, dărăcit. — V. **carda.**

CÁRDĂ, *carde,* s.f. Maşină folosită în filaturi pentru dărăcirea (şi prelucrarea) mecanizată a unui material textil. — Din fr. **carde.**

CARDIÁC, -Ă, *cardiaci, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine inimii, privitor la inimă. **2.** S.m. şi f., adj. (Persoană) care suferă de o boală de inimă. [Pr.: *-di-ac*] — Din fr. **cardiaque,** lat. **cardiacus.**

CARDIALGÍE s.f. Durere acută de stomac sau de inimă. [Pr.: *-di-al-*] — Din fr. **cardialgie.**

CÁRDIE, *cardii,* s.f. Orificiul superior al stomacului, situat la locul de unire dintre esofag şi stomac. — Din fr. **cardia.**

CARDIECTAZÍE s.f. Dilatare a compartimentelor inimii. [Pr.: *-di-ec-*] — Din fr. **cardiectasie.**

CÁRDIGAN, *cardigane,* s.n. (Rar) Jachetă (bărbătească) tricotată, cu mâneci largi, încheiată cu nasturi în față. — Din fr., engl. **cardigan.**

CARDINÁL, -Ă, *cardinali, -e,* adj., s.m. **I.** Adj. Principal, esențial, fundamental. ✧ *Punct cardinal* = fiecare dintre cele patru direcții principale ale orizontului, care ajută la determinarea poziției unui punct de pe glob. *Numeral cardinal* = numeral care exprimă un număr întreg abstract sau un număr determinat de obiecte, ființe etc. **II.** S.m. Titlu din ierarhia bisericii catolice, purtat de înalții prelați care alcătuiesc consiliul papei și dintre care se alege noul papă; persoană care poartă acest titlu. ✦ (Adjectival; în sintagma) *Roșu-cardinal* = roșu-purpuriu. — Din fr. **cardinal,** lat. **cardinalis.**

CARDINALÁT s.n. (Rar) Demnitatea de cardinal (**II**). — Din fr. **cardinalat,** lat. **cardinalatus.**

CARDIOACCELERATÓR, *cardioacceleratori,* adj. (În sintagma) *Nerv cardioaccelerator* = nerv simpatic care are rolul de a accelera ritmul bătăilor inimii atunci când este excitat. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardioaccélérateur.**

CARDIOCÉL, *cardiocele,* s.n. (Med.) Hernie congenitală a inimii în abdomen. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardiocèle.**

CARDIOFOBÍE, *cardiofobii,* s.f. (Med.) Teamă patologică de a se îmbolnăvi de inimă. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardiophobie.**

CARDIOGRÁF, *cardiografe,* s.n. Aparat care înregistrează grafic pulsațiile inimii. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardiographe.**

CARDIOGRÁFIC, -Ă, *cardiografici, -ce,* adj. Referitor la cardiografie, care aparține cardiografiei. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardiographique.**

CARDIOGRAFÍE, *cardiografii,* s.f. Înregistrare a contracțiilor inimii cu ajutorul cardiografului. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardiographie.**

CARDIOGRÁMĂ, *cardiograme,* s.f. Curbă care reprezintă bătăile inimii înregistrate la cardiograf. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardiogramme.**

CARDIOÍDĂ, *cardioide,* s.f. Curbă descrisă de un punct al unui cerc care se rostogolește în exterior, și fără alunecare, pe un alt cerc imobil și de aceeași rază cu primul cerc. [Pr.: *-di-o-*] — Din germ. **Kardioide.**

CARDIOINHIBITÓR, *cardioinhibitori,* adj. (În sintagma) *Nerv cardioinhibitor* = ramură a nervului vag care are rolul de a rări bătăile inimii atunci când este excitat. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardioinhibiteur.**

CARDIOLÓG, -Ă, *cardiologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Medic specialist în boli de inimă. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardiologue.**

CARDIOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei interne care se ocupă cu studiul anatomiei, fiziologiei și patologiei inimii și al bolilor de inimă. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardiologie.**

CARDIOMALACÍE, *cardiomalacii,* s.f. (Med.) Distrofie a miocardului prin infiltrarea fibrei musculare cu grăsimi. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardiomalacie.**

CARDIOMEGALÍE, *cardiomegalii,* s.f. (Med.) Mărire exagerată a volumului inimii. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardiomégalie.**

CARDIOMIOPATÍE, *cardiomiopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru bolile miocardului. [Pr.: *-di-o-mi-o-*] — Din engl. **cardiomiopathy.**

CARDIOPATÍE, *cardiopatii,* s.f. Boală de inimă. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardiopathie.**

CARDIOPLASTÍE, *cardioplastii,* s.f. Operație plastică asupra stomacului și esofagului pentru lărgirea cardiei. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardioplastie.**

CARDIOPLEGÍE, *cardioplegii,* s.f. (Med.) Paralizie a mușchilor inimii. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardioplégie.**

CARDIOSCLERÓZĂ, *cardioscleroze,* s.f. Scleroză a mușchiului cardiac care se manifestă prin insuficiență cardiacă, aritmie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardiosclérose.**

CARDIOSCÓP, *cardioscoape,* s.n. Aparat cu care se examinează contracțiile inimii. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardioscope.**

CARDIOSCOPÍE, *cardioscopii,* s.f. Examinare a bătăilor inimii cu ajutorul cardioscopului. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardioscopie.**

CARDIOSPÁSM, *cardiospasme,* s.n. Spasm al inimii. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardiospasme.**

CARDIOTOMÍE, *cardiotomii,* s.f. (Med.) Intervenție chirurgicală pe inimă. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardiotomie.**

CARDIOTÓNIC, -Ă, *cardiotonici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care stimulează inima, întărindu-i forța de contracție și normalizându-i ritmul bătăilor. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardiotonique.**

CARDIOTÓXIC, -Ă, *cardiotoxici, -ce,* adj. (Despre o substanță sau un agent) Care produce fenomene toxice la nivelul inimii. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardiotoxique.**

CARDIOVASCULÁR, -Ă, *cardiovasculari, -e,* adj. Privitor la legătura dintre inimă și vasele periferice și viscerale. ✧ *Sistem* (sau *aparat) cardiovascular* = aparat circulator. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **cardio-vasculaire.**

CARDÍTĂ, *cardite,* s.f. Inflamație a inimii. — Din fr. **cardite.**

CÁRDIUM s.n. Gen de moluște cu cochilia ovală, subțire, mult boltită *(Cardium);* moluscă din acest gen. [Pr.: *-di-um*] — Din lat. **Cardium,** denumirea științifică a moluștei.

CARDÓN s.m. Plantă erbacee legumicolă din familia compozeelor, cultivată pentru pețiolul frunzelor și nervura principală, care sunt comestibile *(Cynara cardunculus).* — Din fr. **cardon.**

CÁRE pron. interog.-rel. **I.** (Pronume relativ; are rol de conjuncție, ca element de legătură între propoziția regentă unde se află numele căruia îi ține locul și propoziția subordonată). **1.** (Introduce propoziții atributive) *Cartea pe care trebuia să ți-o aduc am pierdut-o.* ✧ (Introduce propoziții atributive circumstanțiale) **a)** (Cu nuanță finală) *Să ia călăuză din sat, care să le arate drumul.* **b)** (Cu nuanță condițională) *Ce holeră ar fi aceea care i-ar lăsa neatinși pe oamenii mei?* **2.** (Cu valoare de pronume demonstrativ) Cel ce, cine; acela..., ce... ✦ (Cu sens neutru) Ceea ce. ✧ Loc. conj. *După care* = după aceea. *Care va* (sau *vra) să zică* = ceea ce înseamnă, prin urmare. **3.** (Cu valoare de pronume nehotărât) **a)** Fiecare. *Le porunci să meargă care pe unde va putea.* ✧ Expr. *(Să) nu care cumva* = nu cumva să... *Nu care cumva...?* = (oare) nu cumva...? **b)** (În corelație cu sine însuși exprimă ideea de opoziție sau de distribuție) Unul... altul..., acesta... acela..., parte... parte... ✧ Expr. *Care (mai) de care* = unul mai mult (sau mai tare) decât altul, pe întrecute. **II.** (Pronume interogativ, folosit pentru a afla despre cine sau despre ce este vorba ori în ce fel se prezintă o ființă sau un lucru) *Care n-a înțeles întrebarea?* ✧ (Introduce propoziții interogative indirecte) *L-a întrebat care îi place mai mult.* ✧ Expr. *Care alta?* = ce altceva? *Care pe care?* = care din doi e mai tare? ✧ (Cu valoare de adjectiv interogativ) *Care om nu ține la viața lui?* [Gen.-dat. sg. m. *căruia,* f. *căreia,* gen.-dat. pl. m. și f. *cărora*; (când are valoare de adjectiv interog.-rel.) gen.-dat. sg. m. *cărui,* f. *cărei,* gen.-dat. pl. m. și f. *căror*. Nom. sg. m. și: (înv.) *carele*; nom. pl. m. și f. și: *cari*] — Lat. **qualis.**

CARENÁ, *carenez,* vb. I. Tranz. **1.** A repara carena unei nave. ✦ A așeza o navă pe o coastă pentru a o repara. **2.** A echipa un vehicul cu carenaj. **3.** A curăța carena unei nave de depuneri vegetale și animale și a o vopsi. — Din fr. **caréner,** lat. **carenare.**

CARENÁJ, *carenaje,* s.n. **1.** Faptul de a carena. **2.** Înveliș exterior profilat, din tablă, placaj sau mase plastice, destinat să reducă rezistența aero- și hidrodinamică a unui corp cu mișcare relativă față de un fluid. — Din fr. **carénage.**

CARENÁL, -Ă, *carenali, -e,* adj. Al carenei florilor. — Din fr. **carénal.**

CARENÁRE, *carenări,* s.f. (Rar) Carenaj. — V. **carena.**

CARENÁT, -Ă, *carenați, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. În formă de carenă (**1**), de luntre. **2.** S.f. pl. Grup de vertebrate ce cuprinde majoritatea ordinelor existente de păsări, având ca trăsătură principală sternul foarte bine dezvoltat, prevăzut cu o carenă (**2**). — Din fr. **caréné.**

CARÉNĂ, *carene,* s.f. **1.** Partea exterioară a corpului unei nave, care se găsește sub linia de plutire. **2.** Proeminență prelungită a unor organe. *Carena sternului la păsări.* **3.** (Bot.) Structură în corola leguminoaselor alcătuită din două petale inferioare care cresc unite. — Din fr. **carène,** it. **carena.**

CARÉNT, -Ă, *carenți, -te,* adj. (Rar) Cu lipsuri. — De la **carență.**

CARÉNȚĂ, *carențe,* s.f. Lipsă, deficiență; neglijență. — Din fr. **carence,** lat. **carentia.**

CARENȚIÁL, -Ă, *carențiali, -e,* adj. (Rar) Care este produs de o carență. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **carentiel.**

CARÉT, *careți,* s.m. Broască țestoasă comestibilă din mările calde lungă de 60–80 cm, înotătoare, din a cărei carapace cornoasă se obține bagaua *(Eretmochelys imbricata).* — Din fr. **caret.**

CARETÁȘ, *caretași,* s.m. Persoană care face carete. [Var.: (reg.) **carâtáș** s.m.] — **Caretă** + suf. *-aș.*

CARÉTĂ, *carete,* s.f. Trăsură închisă, cu patru roți. [Var.: (reg.) **carâtă** s.f.] — Din rus. **kareta.**

CARETĂȘÍE s.f. Ocupația, meseria caretașului. — **Caretaș** + suf. *-ie.*

CARÉTE, *careți,* s.m. Nume dat unor viermișori care se formează pe anumite alimente. — **Car**[1] + suf. *-ete.*

CARÉU, *careuri,* s.n. **1.** Mod de așezare în formă de pătrat a unor persoane sau obiecte. **2.** Suprafață a terenului de fotbal, de tenis etc., marcată cu alb, care delimitează anumite zone în câmpul de joc și în cadrul căreia se aplică unele reguli speciale; *p. ext.* teren de sport. **3.** Încăpere la bordul unei nave folosită ca sală de mese, de lectură și de recreere pentru ofițeri. **4.** (La unele jocuri de cărți) Grup de patru cărți de aceeași valoare. — Din fr. **carré.**

CAREVÁ pron. nehot. Vreunul, oarecare, cineva. — **Care** + **va.**

CARFOLÓGIC, -Ă, *carfologici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la carfologie. — Din fr. **carphologique.**

CARFOLOGÍE s.f. Agitație a degetelor unui bolnav care pare că vrea să pipăie obiecte mici. — Din fr. **carphologie.**

CARGABÁS, *cargabase,* s.n. (Mar.) Manevră curentă de strângere a unei vele. — Din fr. **cargue basse.**

CARGÁN, (**2**) *cargane,* s.n. **1.** Fibră textilă proteică, obținută din cazeină. **2.** Sortiment de cargan (**1**). — Et. nec.

CARGOBÓT, *cargoboturi,* s.n. Navă maritimă comercială destinată transportului de mărfuri la mare distanță; cargou. — Din fr. **cargo-boat,** engl. **cargoboat.**

CARGÓU, *cargouri,* s.n. Cargobot. — Din fr. **cargo.**

CARIÁ, pers. 3 *cariază,* vb. I. Refl. (Despre dinți) A face carii, a se strica. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **carier.**

CARIÁT, -Ă, *cariați, -te,* adj. (Despre dinți) Ros, stricat, găurit de o carie. [Pr.: *-ri-at*] — V. **caria.**

CARIATÍDĂ, *cariatide,* s.f. Statuie reprezentând o femeie în picioare, care susține, ca o coloană, cornișa unui acoperiș, o intrare etc. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **cariatide,** lat. **caryatides.**

CARÍB s.m. v. **caraib.**

CARÍC s.n. Totalitatea încărcăturii utile a unei nave comerciale. — Din it. **carico.**

CARICATURÁL, -Ă, *caricaturali, -e,* adj. De caricatură, privitor la caricatură. — Din fr. **caricatural.**

CARICATÚRĂ, *caricaturi,* s.f. **1.** Reprezentare, mai ales cu mijloacele graficii, a unei persoane sau a unei situații prin exagerarea unor trăsături, îndeosebi negative, cu o intenție satirică sau umoristică. ✦ Înfățișare ridicolă a unei persoane sau a unui obiect; persoană sau obiect cu această înfățișare. **2.** Imitație nereușită, care denaturează originalul. — Din fr. **caricature.**

CARICATURÍSM s.n. (Rar) Mod caricatural de prezentare a unei persoane, a unei situații etc. — **Caricatură** + suf. *-ism.*

CARICATURÍST, -Ă, *caricaturiști, -ste,* s.m. și f. Artist specializat în caricaturi (**1**). — Din fr. **caricaturiste.**

CARICATURÍSTIC, -Ă, *caricaturistici, -ce,* adj. **1.** Care exagerează unele trăsături, îndeosebi negative, ale unei persoane, ale unei situații, cu intenție satirică sau umoristică. **2.** Propriu caricaturii. — **Caricaturist** + suf. *-ic.*

CARICATURIZÁ, *caricaturizez,* vb. I. Tranz. A înfățișa pe cineva sau ceva printr-o caricatură. — **Caricatură** + suf. *-iza.* Cf. fr. c a r i c a t u r e r.

CARICATURIZÁRE, *caricaturizări*, s.f. Acțiunea de *a caricaturiza.* — V. **caricaturiza.**

CARÍDĂ, *caride,* s.f. Animal marin asemănător cu racul, căutat pentru carnea lui gustoasă; crevetă *(Palaemon squilla).* — Din ngr. **garídha.**

CÁRIE, *carii,* s.f. **1.** Leziune de natură microbiană sau chimică a dinților, a oaselor și care, prin evoluție, formează o cavitate. **2.** Defect superficial al pieselor turnate, sub forma unor canale cu margini neregulate. — Din fr. **carie,** lat. **caries.**

CARIÉRĂ[1], *cariere,* s.f. Exploatare minieră de suprafață, de unde se extrag diverse substanțe minerale, materiale de construcții etc. și unde toate lucrările se execută sub cerul liber. [Pr.: *-ri-e-*] — Din fr. **carrière.**

CARIÉRĂ[2], *cariere,* s.f. Profesie, ocupație; domeniu de activitate; timp cât cineva lucrează într-un anumit domeniu. ✦ Etapă, treaptă în ierarhia socială sau profesională. ✦ Poziție în societate, situație bună. [Pr.: *-ri-e-*] — Din fr. **carrière.**

CARIÉRE s.f. Acțiunea de *a se caria* și rezultatul ei. [Pr.: *-ri-e-*] — V. **caria.**

CARIERÍSM s.n. Tendință de a parveni cu orice preț și prin orice mijloace. [Pr.: *-ri-e-*] — **Carieră[2]** + suf. *-ism.* Cf. rus. k a r' e r i z m.

CARIERÍST, -Ă, *carieriști, -ste,* adj. (Adesea substantivat) Care luptă pe orice cale pentru a parveni. [Pr.: *-ri-e-*] — Din fr. **carriériste.**

CARILÓN, *carilonuri,* s.n. Instrument muzical la care se pot executa melodii cu ajutorul unor clopote sau al unor lame acordate la anumite tonuri. — Din fr. **carillon.**

CARIÓCA, *carioce,* s.f. **1.** Dans popular din Brazilia, cu ritm moderat; melodie după care se execută acest dans. **2.** Instrument popular de percuție folosit la acompanierea ritmică a dansului carioca (**1**). [Pr.: *-ri-o-*] — Din sp., port. **carioca.**

CARIÓCĂ, *carioci,* s.f. Instrument de scris în formă de creion, având în interior o fâșie de pâslă, îmbibată cu tuș de diferite culori. [Pr.: *-ri-o-*] — Denumire comercială.

CARIOCHINÉZĂ s.f. Mod de înmulțire a celulelor plantelor și animalelor, caracterizat prin transformări în structura nucleului; mitoză. [Pr.: *-ri-o-.* — Var.: **cariocinéză** s.f.] — Din fr. **kariokinèse.**

CARIOCINÉZĂ s.f. v. **cariochineză.**

CARIOFILACÉE, *cariofilacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante angiosperme dicotiledonate, cu noduri pronunțate pe tulpină, cu frunze înguste, cu flori hermafrodite dispuse în inflorescențe și cu fructe capsule; (și la sg.) plantă din această familie. [Pr.: *-ri-o-*] — **caryophyllacée.**

CARIÓLĂ, *cariole,* s.f. (Rar) Trăsură ușoară cu două roți, cu suspensie pe arcuri, trasă de un cal. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **carriole,** it. **carriola.**

CARIOLOGÍE s.f. Ramură a citologiei care studiază structura și funcțiile nucleului și ale celulei. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **caryologie.**

CARIOMETRÍE s.f. Măsurare a diametrului nucleelor celulare cu ajutorul microscopului. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **caryométrie.**

CARIÓPSĂ, *cariopse,* s.f. Tip de fruct uscat, indehiscent, cu pericarpul lipit de sămânța unică. [Pr.: *-ri-op-*] — Din fr. **caryopse.**

CARITÁBIL, -Ă, *caritabili, -e,* adj. Care manifestă caritate; milos, generos. — Din fr. **charitable.**

CARITÁTE s.f. Atitudine miloasă, plină de generozitate față de cineva; filantropie. ✧ *Soră de caritate* = soră de ocrotire; infirmieră. — Din fr. **charité,** lat. **caritas, -atis.**

CARLÍNGĂ, *carlingi,* s.f. **1.** Cabină pentru echipajul unui avion, în care stă pilotul și unde sunt instalate comenzile de zbor, aparatele de bord etc. **2.** Grindă longitudinală din osatura unei nave, care servește la legarea diferitelor părți ale ei. — Din fr. **carlingue.**

CARMÁC, *carmace,* s.n. Unealtă pentru pescuit fără nadă, formată dintr-un șir de cârlige mari din oțel, așezate în apă la diferite adâncimi. — Din rus. **karmak.**

CARMAJÍN s.n. (Reg.) Piele vopsită în roșu-închis. [Var.: **carmazín** s.n.] — Din magh. **karmazsin.**

CARMANGERÍE, *carmangerii,* s.f. **1.** (Înv.) Măcelărie (**1**). **2.** Restaurant în care se prepară și se servesc specialități din carne. — **Carmangiu** + suf. *-erie.*

CARMANGÍU, *carmangii,* s.m. Persoană care lucrează în carmangerie. — Din tc. dial. **karmancı.**

CARMANIÓLĂ, (**2**) *carmaniole,* s.f. **1.** Cântec și dans francez din timpul Revoluției Franceze din 1789–1794. **2.** Vestă scurtă purtată în timpul Revoluției Franceze. — Din fr. **carmagnole.**

CARMAZÍN s.n. v. **carmajin.**

CARMELÍT, -Ă, *carmeliți, -te,* s.m. și f. Călugăr catolic care aparține unui ordin înființat în Spania în sec. XIII. — Din fr. **carmélite.**

CARMÍN s.n. Colorant roșu, de origine vegetală sau animală, folosit în cosmetică, în pictură etc.; cârmâz (**2**); *p. ext.* culoare roșie. — Din fr. **carmin,** lat. **carminium.**

CARMINATÍV, -Ă, *carminativi, -e,* adj., s.n. (Medicament) care calmează durerile abdominale și favorizează evacuarea gazelor intestinale. — Din fr. **carminatif.**

CARNABÁT s.n. Rasă de oi cu lâna semifină, de culoare roșcată-cafenie, originară din Bulgaria, a cărei carne nu are mirosul caracteristic. — Din bg. **karnabat.**

CARNÁJ, *carnaje,* s.n. Ucidere în masă; măcel, masacru. — Din fr. **carnage.**

CARNÁL, -Ă, *carnali, -e,* adj. De carne, privitor la carne; *p. ext.* trupesc. — Din lat. **carnalis.**

CARNALÍT s.n. Amestec natural de clorură de potasiu și de magneziu, folosit ca îngrășământ chimic. — Din fr. **carnallite.**

CARNASIÉR, -Ă, *carnasieri, -e,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. (Animal) carnivor. **2.** S.f. Fiecare dintre cele patru măsele mari și tăioase ale unor animale carnivore. [Pr.: *-si-er*] — Din fr. **carnassier.**

CARNÁT, *carnate,* adj. (Despre regimuri alimentare) Cu carne. — Din **carne.**

CARNÁȚIE, *carnații.* s.f. Structura, consistența și coloritul pielii unei persoane. — Din fr. **carnation.**

CARNAVÁL, *carnavaluri,* s.n. Perioadă care precedă postul în unele țări, când au loc petreceri populare însoțite de deghizări, care alegorice, focuri de artificii etc. ✦ Petrecere populară din această perioadă — Din fr. **carnaval.**

CARNAVALÉSC, -ÉSCĂ, *carnavalești,* adj. (Rar) Care aparține carnavalului, privitor la carnaval. — Din fr. **carnavalesque.**

CARNAXÍ interj. (Înv.) Cuvânt care exprimă ciudă, supărare, spaimă. — Din tc. **karnaksı.**

CÁRNE, (**2**) *cărnuri,* s.f. **1.** Țesutul muscular al corpului omenesc și al animalelor împreună cu țesuturile moi la care aderă. ✧ *Carne de tun* = masă de militari trimiși pe front spre a lupta și care sunt expuși măcelului. *Carne vie* = carne de pe care s-a jupuit pielea. ✧ Expr. *A tăia (*sau *a da, a trage) în carne vie* = **a)** a tăia (sau a da, a trage) în plin, direct (în cineva); **b)** a încerca să curme un rău prin măsuri foarte drastice. *A fi rău* (sau *bun) de carne* = a se vindeca greu (sau ușor) la o rană. *În carne și oase* = în persoană, în realitate. *Carne din carnea cuiva* = descendent direct din cineva, rudă de sânge. *A-și pune (*sau *a-și băga) carnea în (*sau *la) saramură* = a face eforturi mari, a risca foarte mult în vederea realizării unui scop. *A pune* (sau *a prinde* etc.) *carne* = a se îngrășa. *A crește carnea pe cineva* = a simți o satisfacție, a fi bucuros. *A tremura carnea pe cineva* = a tremura de frică. **2.** Țesutul muscular al animalelor și al păsărilor tăiate, folosit ca aliment. **3.** Partea interioară a pielii, opusă feței acesteia. **4.** (Bot.) Partea comestibilă a unor fructe și legume; pulpă. — Lat. **caro, carnis.**

CARNÉT, *carnete,* s.n. Caiețel de buzunar, uneori cu date și cu rubrici tipărite, pentru diferite însemnări. ✦ Act, document în formă de caiețel, care atestă apartenența posesorului la o organizație, asociație, partid etc. ✧ *Carnet de muncă* = carte de muncă, v. c a r t e. — Din fr. **carnet.**

CARNEȚÉL, *carnețele,* s.n. Diminutiv al lui *carnet.* — **Carnet** + suf. *-el.*

CARNIÁN, -Ă, *carnieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Primul etaj al triasicului superior din regiunile alpine, caracterizat prin prezența unor cefalopode, lamelibranhiate etc. **2.** Adj. Care se referă la carnian (**1**). [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **carnien.**

CARNIVÓR, -Ă, *carnivori, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care se hrănește cu carne. ✧ *Plante carnivore* = grup restrâns de plante care, pe lângă nutriția normală (asimilația clorofiliană), au însușirea de a se hrăni cu mici nevertebrate (insecte, viermi etc.). **2.** S.n. (La pl.) Ordin din clasa mamiferelor care se hrănesc mai ales cu carne, având carnasiere și canini lungi și ascuțiți; (și la sg.) animal din acest ordin. — Din fr. **carnivore,** lat. **carnivorus.**

CARNOTÍT s.n. Mineral de uraniu și vanadiu, puternic radioactiv. — Din fr. **carnotite.**

CARÓ s.n. Culoare la cărțile de joc, însemnată prin romburi roșii; tobă. — Din fr. **carreau.**

CAROIÁ, *caroiez,* vb. I. Tranz. A aplica un caroiaj pe o hartă topografică, pe un plan etc. [Pr.: *-ro-ia*] — Din fr. **carroyer.**

CAROIÁJ, *caroiaje,* s.n. (Top.) Rețea de pătrățele înscrisă pe un desen, pe o hartă etc. pentru a servi la reproducerea acestora la o altă scară. [Pr.: *-ro-iaj*] — Din fr. **carroyage.**

CARÓLĂ, *carole,* s.f. Dans medieval francez executat în cerc sau în lanț. — Din fr. **carole.**

CAROLINGIÁN, -Ă, *carolingieni, -e,* adj. Care aparține dinastiei lui Carol cel Mare, privitor la această dinastie. [Pr.: *-gi-an*] — Din fr. **carolingien.**

CARONÁDĂ, *caronade,* s.f. (Mar.) Vechi tun naval scurt, făcut din fontă. — Din fr. **caronade.**

CAROSÁBIL, -Ă, *carosabili, -e,* adj., s.n. (Drum) care permite circulația vehiculelor rutiere; (parte a unui drum) care este rezervată circulației vehiculelor rutiere. — Din fr. **carrossable.**

CAROSERÍE, *caroserii,* s.f. Parte a unui vehicul terestru așezată deasupra osiilor și a roților, amenajată pentru transportul persoanelor, al mărfurilor sau pentru instalarea anumitor utilaje. — Din fr. **carrosserie.**

CAROSIÉR, -Ă, *carosieri, -e,* adj., s.m. (Rar) **1.** Adj. (Despre cai) Cu mersul elegant, folosit pentru vehicule de lux. **2.** S.m. Fabricant de caroserii. [Pr.: *-si-er*] — Din fr. **carrossier.**

CAROTÁ, *carotez,* vb. I. Intranz. (Livr.) A înșela, a extorca. ✦ (La biliard) A juca astfel încât să rămână adversarului o lovitură dificilă. — Din fr. **carotter.**

CAROTÁJ, *carotaje,* s.n. Operație de determinare prin foraj a structurii și compoziției stratelor scoarței terestre, bazată pe analiza probelor carotelor (**2**) sau pe măsurarea mărimilor fizice caracteristice ale rocii străbătute. — Din fr. **carottage.**

CARÓTĂ, *carote,* s.f. **1.** Varietate de morcovi timpurii, cu rădăcini scurte globuloase, de culoare galbenă-roșiatică, foarte bogat în zaharuri. **2.** Probă de rocă, de formă cilindrică, extrasă din gaura de sondă pentru cercetarea caracteristicilor terenului. **3.** Corp de probă cilindric luat din betonul de fundație al unei șosele, în vederea verificării în laborator a proprietăților fizice și mecanice ale acesteia. **4.** Fig. (Rar) Înșelătorie, șmecherie, trișare, șarlatanie. **5.** (La jocul de biliard) Poziție dificilă lăsată adversarului care urmează să execute lovitura. — Din fr. **carotte.**

CAROTÉN s.n. Pigment roșu-portocaliu care se găsește în unele vegetale (morcov) și în unele produse animale (grăsimi, gălbenuș). [Var.: **carotínă** s.f.] — Din fr. **carotène,** germ. **Karotin.**

CAROTENEMÍE s.f. v. **carotinemie.**

CAROTENOÍDĂ, *carotenoide,* s.f. Substanță colorantă naturală galbenă, portocalie sau roșie. [Pr.: *-no-i-.* — Var.: **carotinoíd** s.n., **carotinoídă** s.f.] — Din fr. **caroténoïde.**

CAROTÍDĂ, *carotide,* s.f. Fiecare dintre cele două artere principale, ramuri ale aortei, situate de o parte și de alta a gâtului, care transportă sângele de la inimă la cap; arteră cefalică. — Din fr. **carotide.**

CAROTIDIÁN, -Ă, *carotidieni, -e,* adj. (Anat.) Al carotidei. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **carotidien.**

CAROTIÉRĂ, *carotiere,* s.f. Utilaj de foraj folosit pentru tăierea și scoaterea la suprafață a carotelor (**2**) din gaura de sondă. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **carottier.**

CAROTÍNĂ s.f. v. **caroten.**

CAROTINEMÍE, *carotinemii,* s.f. (Fiziol.) Prezență a carotenului în sânge; cantitate de caroten prezentă în sânge. [Var.: **carotenemíe** s.f.] — Din fr. **carotinémie.**

CAROTINOÍD s.n. v. **carotenoidă.**

CAROTINOÍDĂ s.f. v. **carotenoidă.**

CARÓU, *carouri,* s.n. (De obicei la pl.) Pătrățel imprimat pe (sau țesut în) unele stofe, format din dungi de altă culoare decât fondul. — Din fr. **carreau.**

CARP[1] s.n. Grup de opt oase mici care alcătuiesc scheletul încheieturii mâinii, articulându-se cu oasele antebrațului și metacarpului. — Din fr. **carpe,** lat. **carpus.**

CARP[2]**, -Ă,** *carpi, -e,* s.m. și f. (La pl.) Populație geto-dacică stabilită pe teritoriul românesc, la est de munții Carpați; (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație. — Din lat. **Carpes.**

CARPÁTIC, -Ă, *carpatici, -ce,* adj. Din munții Carpați, al Carpaților, privitor la Carpați; carpatin. — Din fr. **karpatique.**

CARPATÍN, -Ă, *carpatini, -e,* adj. Carpatic. — Din fr. **karpathin.**

CARPÉLĂ, *carpele,* s.f. Frunzișoară modificată situată în centrul unei flori, care poartă ovulele. — Din fr. **carpelle.**

CÁRPEN, *carpeni,* s.m. Arbore înalt, cu frunze ovale dințate și cu flori grupate în amenți, cu lemnul tare și alb, cu dungi argintii și adâncituri pe trunchi, întrebuințat la construcții și în rotărie; cărpinar *(Carpinus betulus).* — Lat. **carpinus.**

CARPÉTĂ, *carpete,* s.f. Covoraș. — Din fr. **carpette.**

CARPIÁN, -Ă, *carpieni, -e,* adj. Al carpului. [Pr.: *-pi-an*] — Din fr. **carpien.**

CARPICULTÚRĂ s.f. Ciprinicultură. — Din fr. **carpiculture.**

CARPOCÁPSĂ, *carpocapse,* s.f. Insectă care trăiește pe arborii fructiferi. — Din fr. **carpocapse.**

CARPOFÁG, -Ă, *carpofagi, -ge,* adj. (Despre animale) Care se hrănește cu fructe. — Din fr. **carpophage.**

CARPOFÓR, *carpofori,* s.m. Peduncul care susține fructul. — Din fr. **carpophore,** germ. **Karpophor.**

CARPOLOGÍE s.f. Parte a botanicii care se ocupă cu studiul fructelor. — Din fr. **carpologie.**

CARST, *carsturi,* s.n. Eroziune și dizolvare a calcarelor, gipsurilor și sării, provocată de apele subterane sau de suprafață, urmată de crearea unor forme caracteristice; (concr.) formă de relief rezultată în urma acestei eroziuni. — Din germ. **Karst.**

CÁRSTIC, -Ă, *carstici, -ce,* adj. Care aparține carstului, privitor la carst, specific carstului. ✧ *Regiune carstică* = regiune cu carst foarte dezvoltat. — Din fr. **karstique.**

CART[1]**,** *carturi,* s.n. **1.** Serviciu de patru ore, executat permanent, pe schimburi, la bordul unei nave, de membrii echipajului. **2.** A 32-a parte din roza vânturilor, adică $11^{1/4}$ grade. — Din fr. **quart.**

CART[2]**,** *carturi,* s.n. Automobil de curse mic, cu caroseria și partea mecanică simplificate și viteza redusă; automobil de acest tip folosit de copii în unele jocuri sportive. [Scris și: *kart*] — Din engl., fr. **kart.**

CARTÁ, *cartez,* vb. I. Tranz. **1.** A repartiza, a grupa scrisorile (la poștă) după adresele destinatarilor. **2.** A transpune pe o hartă topografică anumite detalii ale terenului unei regiuni; a efectua o cartare (**2**). — Din **cartă.**

CARTABÓȘ s.m. v. **caltaboș.**

CARTAGINÉZ, -Ă, *cartaginezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din populația vechii Cartagine sau era originară de acolo; pun. **2.** Adj. Care aparține Cartaginei sau cartaginezilor (**1**), privitor la Cartagina ori la cartaginezi; punic. — **Cartagina** (n. pr.) + suf. *-ez.* Cf. fr. C a r t h a g i n o i s.

CARTÁRE, *cartări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a carta* și rezultatul ei. **2.** Urmărire pe teren și transpunere, prin semne și prin culori convenționale, pe hărți topografice, a răspândirii și a caracterelor diferitelor elemente din natură (roci, formațiuni geologice, ape, soluri, animale etc.). — V. **carta.**

CÁRTĂ, *carte,* s.f. **1.** (În Evul Mediu) Act destinat a consemna unele privilegii și libertăți fundamentale ale unor clase sau pături sociale și a servi drept constituție unui stat. **2.** Manifest cuprinzând revendicările unei organizații politice, sociale, profesionale etc. **3.** Act care stă la baza organizării și funcționării unei organizații internaționale. *Carta Organizației Națiunilor Unite.* — Din fr. **charte,** lat. **charta.**

CARTATÓR, -OÁRE, *cartatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care cartează (**1**) corespondența. — **Carta** + suf. *-tor.*

CÁRTE, *cărți,* s.f. **I. 1.** Scriere cu un anumit subiect, tipărită și legată sau broșată în volum. ✧ *Carte albastră* (sau *albă, neagră* etc.) = publicație oficială a unui guvern care conține documente justificative privitoare la o problemă politică. ✧ Expr. *A vorbi* (sau *a spune) ca la* (sau *ca din) carte* = a vorbi ca un om învățat; a vorbi așa cum trebuie; a face caz de erudiția sa, a fi pedant. *A se pune pe carte* = a se apuca serios de învățat. *Cum scrie la carte* = așa cum trebuie, cum se cere. *Om de carte* = persoană care citește, studiază mult; cărturar. ✦ Diviziune mai mare decât un capitol a unei scrieri de proporții mari. **2.** Fig. Cunoștințe de scriere și de citire; învățătură, știință, cultură. *Ai carte, ai parte.* **3.** Registru. **II. 1.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „de”) Carnet cu date personale, care atestă sau conferă unei persoane anumite drepturi. *Carte de membru.* ✧ *Carte de muncă* = document (în formă de caiețel) care cuprinde date privitoare la activitatea unei persoane (vechime în muncă, locul de muncă) și care servește acesteia pentru anumite drepturi (pensie, retribuție, concediu etc.); carnet de muncă. **2.** Bucată de carton, cu însemnări scrise sau tipărite, căreia i se dau diferite întrebuințări: pentru corespondență *(carte poștală),* ca permis de intrare la un concert, la o bibliotecă *(carte de intrare)* indicând numele (profesia, adresa etc.) unei persoane *(carte de vizită)* etc. ✦ Fiecare dintre cele 52 sau 32 de cartoane dreptunghiulare, diferențiate după culorile, semnele și figurile imprimate pe ele și întrebuințate la anumite jocuri de noroc. ✧ Expr. *A da cărțile pe față* = a-și arăta gândurile sau planurile, a spune adevărul. *A(-și) juca ultima carte* = a face o ultimă încercare (riscând) în vederea atingerii unui scop. *A juca cartea cea mare* = a depune toate eforturile și a se avânta cu toate riscurile într-o confruntare (disperată) în scopul atingerii unui ideal. *A da în cărți* = a ghici viitorul cu ajutorul cărților de joc. **III.** (Înv. și pop.) **1.** Scrisoare. **2.** Ordin scris, emis de o autoritate. **3.** Act scris, document; dovadă. ✧ *Carte de judecată* = hotărâre, sentință judecătorească. — Refăcut din **cărți** (pl. lui **cartă* < lat. **charta**), prin analogie cu *parte-părți*; (**II**) din fr. **carte.**

CARTÉL, *carteluri,* s.n. **1.** Uniune monopolistă în care mai multe întreprinderi din aceeași ramură de producție încheie o convenție, stabilind prețurile, condițiile de vânzare și de aprovizionare, termenele de plată, cantitatea de mărfuri ce urmează să o producă fiecare și își împart piețele de desfacere, în vederea limitării sau eliminării concurenței. **2.** Coaliție între două sau mai multe partide, organizații etc. **3.** (Înv.) Convenție scrisă între state, pentru schimbul sau răscumpărarea prizonierilor. — Din fr., engl. **cartel.**

CARTELÁ[1]**,** *cartelez,* vb. I. Refl. (Despre întreprinderi, partide politice etc.) A se reuni, a intra într-un cartel. — Din **cartel.**

CARTELÁ[2]**.** *cartelez,* vb. I. Tranz. A raționaliza un produs, pe bază de cartelă (**1**). — Din **cartelă.**

CARTELÁRE[1]**,** *cartelări,* s.f. Acțiunea de *a se cartela*[1]. — V. **cartela**[1]**.**

CARTELÁRE[2]**,** *cartelări,* s.f. Acțiunea de *a cartela*[2]. — V. **cartela**[2]**.**

CARTELÁT[1], -Ă, *cartelați, -te,* adj. Reunit într-un cartel. — V. **cartela[1].**

CARTELÁT[2], -Ă, *cartelați, -te,* adj. (Despre produse) Distribuit pe bază de cartelă (**1**), raționalizat. — V. **cartela[2].**

CARTÉLĂ, *cartele,* s.f. **1.** Carnețel, bucată de hârtie sau de carton, cu bonuri detașabile, imprimate și numerotate, pe baza cărora se pot obține produse raționalizate sau se poate servi masa la o cantină. **2.** Bandă de carton perforată care indică desenul unei țesături. **3.** (Inform.; în sintagma) *Cartelă perforată* = suport de informație imprimat special, folosit în sistemele de prelucrare automată a datelor și reprezentat printr-un carton dreptunghiular de dimensiuni standardizate, pe care datele sunt trecute cu ajutorul unui cod de perforații. **4.** (În sintagma) *Cartelă magnetică* = dreptunghi de material plastic, acoperit cu substanță magnetică, pe care poate fi înregistrată informația prin magnetizarea unor zone de suprafață într-un cod prestabilit. — Din it. **cartella.**

#CARTELIZÁRE, *cartelizări,* s.f. (Rar) Cartelare. — De la **cartelă.**

CÁRTER, *cartere,* s.n. Înveliș metalic care susține și protejează anumite elemente în mișcare ale unei mașini, putând servi și ca recipient pentru lubrifiantul necesar. — Din fr. **carter.**

CARTEZIÁN, -Ă, *cartezieni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține cartezianismului, privitor la cartezianism. **2.** S.m. și f. Adept al cartezianismului. **3.** Adj. (Mat.; în sintagma) *Coordonate carteziene* = coordonate raportate la un sistem de referință format din două sau trei axe rectangulare. [Pr.: *-zi-an*] — Din fr. **cartésien.**

CARTEZIANÍSM s.n. Doctrina filosofului francez Descartes și a adepților lui, caracterizată prin metodă, ordine, rigoare. [Pr.: *-zi-a-*] — Din fr. **cartésianisme.**

CARTIÉR, *cartiere,* s.n. **1.** Parte a unui oraș deosebită de celelalte prin caracteristici proprii (geografice, istorice etc.) și care formează o unitate organică. ✦ Locuitorii acestei părți a orașului. **2.** Parte din comandamentul unei mari unități, compusă din personalul de deservire și din mijloacele de transmisiuni. ✧ *Marele cartier general* = (în timp de război) organul suprem de conducere a armatei în frunte cu comandantul său suprem. ✦ Loc (întărit) unde staționează trupele timp mai îndelungat în vederea efectuării de exerciții practice pe teren, cu efective mari de unități; tabără. **3.** Fiecare dintre părțile laterale ale navei de la mijlocul ei spre pupă. [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **quartier.**

CARTILAGINÓS, -OÁSĂ, *cartilaginoși, -oase,* adj. Format din cartilaje, cu cartilaje. — Din fr. **cartilagineux,** lat. **cartilaginosus.**

CARTILÁGIU s.n. v. **cartilaj.**

CARTILÁJ, *cartilaje,* s.n. Țesut conjunctiv elastic și rezistent, cu rol de susținere care formează scheletul peștilor cartilaginoși și al embrionului la vertebrate și la om îndeplinind funcția mecanică de susținere; zgârci. [Var.: **cartilágiu** s.n.] — Din fr. **cartilage.**

CÁRTING s.n. Cursă sportivă practicată cu cartul[2]. — Din engl., fr. **karting.**

CARTIRUÍ, *cartiruiesc,* vb. IV. Tranz. A încartirui. — Din rus. **kvartirovat'.**

CARTIRUÍRE s.f. Acțiunea de *a cartirui* și rezultatul ei; încartiruire. — V. **cartirui.**

CARTÍSM s.n. Mișcare a muncitorilor englezi, desfășurată în decen. 4 și 5 ale sec. XIX, cu scopul de a obține satisfacerea unor revendicări economice și politice. — Din engl. **Chartism,** fr. **chartisme.**

CARTÍST, -Ă, *cartiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al cartismului. **2.** Adj. Care aparține cartismului, privitor la cartism. — Din engl. **chartist.**

CÁRTNIC, *cartnici,* s.m. Ofițer care face de cart[1] pe o navă. ✦ Grad de caporal în marina militară; marinar cu acest grad. — Din **cart[1].**

CARTOÁFĂ s.f. v. **cartof.**

CARTODIAGRÁMĂ, *cartodiagrame,* s.f. Cartogramă în care fenomenele sunt reprezentate cu ajutorul diagramelor. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **cartodiagramme.**

CARTODRÓM, *cartodromuri,* s.n. Teren amenajat pentru carting. — **Cart[2]** + [velo]**drom.**

CARTÓF, *cartofi,* s.m. (Bot.) **1.** Plantă erbacee din familia solanaceelor, cu flori albe sau violete și tulpini subterane terminate cu tuberculi de formă rotundă, ovală sau alungită, comestibili, bogați în amidon *(Solanum tuberosum); p. restr.* tuberculul acestei plante, folosit în alimentație și ca furaj; barabulă, picioc, picioică, barabușcă, bulughină. ✧ *Zahăr de cartofi* = glucoză obținută din amidonul de cartofi (**1**). **2.** (În sintagma) *Cartof-dulce* = batat. [Var.: (reg.) **cartoáfă, cartófă, cartóflă** s.f.] — Din germ. **Kartoffel.**

CARTÓFĂ s.f. v. **cartof.**

CARTOFÍOR, *cartofiori,* s.m. Diminutiv al lui *cartof.* — **Cartof** + suf. *-ior.*

CARTÓFLĂ s.f. v. **cartof.**

CARTOFÓR, -Ă, *cartofori, -e,* s.m. și f. Persoană care are patima jocului de cărți. — Din ngr. **hartophóros** (influențat de *carte).*

CARTOGRÁF, -Ă, *cartografi, -e,* s.m. și f. Specialist în cartografie. — Din fr. **cartographe.**

CARTOGRAFIÁ, *cartografiez,* vb. I. Tranz. A executa hărți și planuri topografice. [Pr.: *-fi-a*] — Din **cartografie.**

CARTOGRÁFIC, -Ă, *cartografici, -ce,* adj. Care aparține cartografiei, privitor la cartografie. — Din fr. **cartographique.**

CARTOGRAFÍE s.f. Disciplină care studiază metodele și tehnica de întocmire și folosire a hărților și a planurilor topografice. — Din fr. **cartographie.**

CARTOGRAFIÉRE, *cartografieri,* s.f. Acțiunea de *a cartografia*. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **cartografia.**

CARTOGRÁMĂ, *cartograme,* s.f. Reprezentare grafică pe o hartă a unor mărimi referitoare la răspândirea, la gradul de intensitate etc. al unor fenomene statistice, prin hașuri, culori etc. — Din fr. **cartogramme.**

CARTOMANȚÍE s.f. (Rar) Ghicitul în cărți. — Din it. **cartomanzia.**

CARTOMETRÍE s.f. Ramură a cartografiei care studiază procedeele de măsurare pe hărți și planuri a distanțelor și a suprafețelor. — Din fr. **cartométrie.**

CARTÓN[1], *cartoane,* s.n. **1.** Hârtie groasă și compactă cu flexibilitate redusă. ✧ *Carton gudronat* (sau *asfaltat)* = carton impregnat cu gudron sau cu smoală. **2.** Schiță inițială a unui tablou sau a diverselor lui detalii; studiu. *Cartoanele lui Leonardo da Vinci.* **3.** Tub mic de hârtie groasă (cu rol de filtru), la capătul unor țigări, prin care se trage fumul. **4.** Tăviță de carton[1] (**1**) pentru prăjituri, bomboane etc.; *p. ext.* conținutul ei. — Din fr. **carton.**

CARTÓN[2], (**2**) *cartoane,* s.n. **1.** (Reg.) Pânză tare de cânepă, in, bumbac; creton. **2.** Sortiment dintr-o astfel de pânză. — Din germ. (austriac) **Karton.**

CARTONÁ, *cartonez,* vb. I. Tranz. A lega o carte, un caiet etc. în scoarțe de carton[1] (**1**); a broșa. ✦ A asigura o hartă, o planșă etc. cu un suport protector de carton[1], sau, *p. ext.,* de pânză, de piele etc. — Din fr. **cartonner.**

CARTONÁJ, *cartonaje,* s.n. **1.** Cartonare. **2.** Obiect (cutie, mapă, ambalaj etc.) executat din carton[1] (**1**) sau din mucava. **3.** Atelier unde se lucrează astfel de obiecte. — Din fr. **cartonnage.**

CARTONÁRE, *cartonări,* s.f. Acțiunea de *a cartona* și rezultatul ei; cartonaj, broșare. — V. **cartona.**

CARTONÁȘ, *cartonașe,* s.n. Diminutiv al lui *carton*[1] (**1**). — **Carton[1]** + suf. *-aș.*

CARTONÁT, -Ă, *cartonați, -te,* adj. (Despre o carte, un caiet etc.) Legat în scoarțe de carton[1] (**1**) sau, *p. ext.,* de pânză, de piele etc. — V. **cartona.**

CARTONIÉRĂ, *cartoniere,* s.f. (Rar) Cartotecă. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **cartonnier.**

CARTOTÉCĂ, *cartoteci,* s.f. Totalitatea fișelor de evidență (privitoare la materialele sau la personalul dintr-o instituție), clasificate după anumite criterii; cartonieră. ✦ Cutie sau dulap în care se păstrează fișe clasate după anumite norme. — Din germ. **Kartothek,** rus. **kartoteka.**

CARTÚȘ, *cartușe,* s.n. **1.** Tub metalic sau de carton[1] prevăzut cu o capsă de amorsare, cu material exploziv și cu proiectil sau cu alice, care servește ca muniție pentru armamentul portativ; patron[1]. ✦ Bucată cilindrică de exploziv folosită la producerea exploziilor în găurile de mină. **2.** Ornament sculptat sau gravat (în formă de sul desfăcut parțial) pe care se scriu inscripții, monograme etc. **3.** Textul încadrat în chenar pe o pagină imprimată; ornament care încadrează un text tipărit. **4.** Cutie paralelipipedică de carton[1] care conține un anumit număr de pachete de țigări. — Din fr. **cartouche.**

CARTUȘIÉRĂ, *cartușiere,* s.f. Geantă sau cutie mică de metal sau de piele, prinsă la centură, în care se țin cartușele (**1**); brâu (de piele, de pânză) cu locașuri tubulare, în care se introduc cartușele. [Pr.: *-și-e-*] — Din fr. **cartouchière.**

CARÚRĂ, *caruri,* s.f. Formă a umerilor și a spatelui cuiva; *spec.* siluetă. ✦ Fig. Anvergură. [Pr.: *carŭ́ră*] — Din fr. **carrure.**

CARUSÉL, *caruselе,* s.n. **1.** Călușel (**2**). **2.** Fig. Mișcare, deplasare, circulație continuă și rapidă a unor mobile. — Din fr. **carrousel.**

CARVASARÁ, *carvasarale,* s.f. (Înv.) Local în care se aflau instalate birourile unei vămi; birou vamal. — Din tc. **kervansaray.**

CASÁ, *casez,* vb. I. Tranz. **1.** A anula (în întregime sau parțial) o hotărâre judecătorească în urma admiterii recursului. **2.** A efectua totalitatea operațiilor privind scoaterea definitivă din folosință și din inventar a unui mijloc fix a cărui folosire, reparare sau modernizare nu mai sunt rentabile; a lichida. **3.** (Rar) A sparge. — Din fr. **casser.**

CASÁBIL, -Ă, *casabili, -e,* adj. **1.** Casant. **2.** (Despre o hotărâre judecătorească) Care poate fi casat (**1**). — Din fr. **cassable.**

CASÁNT, -Ă, *casanți, -te,* adj. Care se sparge sau se sfărâmă ușor; fragil, casabil. — Din fr. **cassant.**

CASÁP, *casapi,* s.m. (Reg.) Măcelar. ✦ Fig. Om crud. — Din tc. **kasap.**

CASÁRE, *casări,* s.f. Acțiunea de *a casa* și rezultatul ei. — V. **casa.**

CASÁTĂ, *casate,* s.f. Specialitate de cofetărie formată din diverse feluri de înghețată, dispuse în straturi. — Din it. **cassata,** fr. **cassate.**

CASÁȚIE s.f. Organ judecătoresc suprem, care are dreptul, în unele state, să caseze o sentință pronunțată de organele judecătorești de grad inferior. — Din fr. **cassation.**

CÁSĂ[1], *case,* s.f. **1.** Clădire care servește drept locuință. ✧ Loc. adj. *De casă* = făcut în casă[1]. ✧ Expr. *(A avea) o casă de copii* = (a avea) copii mulți. *A-i fi cuiva casa casă și masa masă* = a duce o viață ordonată, normală, liniștită. *A nu avea (nici) casă, nici (masă)* = a duce o viață neregulată, plină de griji, de frământări. ✦ (Reg.) Cameră, odaie. ✧ *Casă de veci* = mormânt. **2.** Încăpere specială într-o clădire, având o anumită destinație. ✧ *Casa ascensorului* = spațiul în care se deplasează cabina unui ascensor. *Casa scării* = spațiul dintr-o clădire în care se găsește scara. **3.** Cutie dreptunghiulară în care se păstrează literele, semnele etc. tipografice

de același caracter. **4.** Gospodărie. **5.** Totalitatea celor care locuiesc împreună (formând o familie); familie. ✦ Dinastie; neam. **6.** Căsnicie, menaj. ✧ Expr. *A face* (sau *a duce) casă (bună) cu cineva* = a trăi cu cineva (în bună înțelegere), a se împăca bine. *A duce casă bună cu ceva* = a se împăca bine cu ceva. **7.** (Urmat de determinări) Nume dat unor instituții, așezăminte, întreprinderi, firme comerciale etc. ✧ *Casă de economii* = instituție publică de credit care se ocupă cu strângerea disponibilităților bănești temporare ale populației, acordând pentru acestea mai ales dobândă. *Casă de ajutor reciproc* = asociație benevolă a unor angajați sau pensionari, creată pentru acordarea de împrumuturi și de ajutoare membrilor ei din fondurile obținute prin depunerile lor lunare. *Casă de filme* = instituție producătoare de filme cinematografice. *Casă de cultură* = instituție culturală în care au loc diverse manifestări culturale, educative etc. *Casă de nașteri* = instituție medico-sanitară, în care se acordă viitoarelor mame, la naștere, asistență calificată. *Casă de vegetație* = construcție specială, cu acoperișul și cu pereții de sticlă, folosită pentru experiențe de agrochimie, plantele fiind cultivate în vase de vegetație. ✦ *Specialitatea casei* = produs specific al unei întreprinderi, al unei gospodine. **8.** Boală a vinurilor, pe care acestea o capătă când ajung în contact cu aerul și care se caracterizează prin tulburare și prin schimbarea culorii. — Lat. **casa.**

CÁSĂ[2], *case,* s.f. **1.** Dulap sau lădiță de fier în care se țin bani, hârtii de valoare etc. *Casă de fier. Casă de bani.* **2.** Masă, pupitru sau birou într-un magazin, unde se achită costul cumpărăturilor. ✦ Ghișeu sau încăpere într-o întreprindere sau într-o instituție, unde se fac încasările și plățile, unde se eliberează biletele de călătorie, de spectacol etc. ✦ Sumă de bani de care dispune la un moment dat casieria unei instituții sau a unei întreprinderi. ✧ *Plus* (sau *minus) de casă* = diferență în plus (sau în minus) rezultată la stabilirea încasărilor și plăților. *Registru de casă* = registru în care se trec sumele încasate și cele plătite. ✧ Expr. *A face casa* = a întocmi situația încasărilor și a plăților unei zile. — Din it. **cassa,** germ. **Kasse.**

CASÂNCĂ, *casânci,* s.f. (Reg.) Broboadă împodobită pe margini cu flori brodate și cu franjuri. [Var.: **casúncă** s.f.] — Din rus. **kosânka.**

CASCÁDĂ, *cascade,* s.f. **1.** Cădere naturală de apă pe cursul unui râu, provocată de o ruptură de pantă în profilul longitudinal al văii; cataractă. ✧ Expr. *Cascadă de râs* = râs zgomotos, sacadat și prelungit. **2.** (Tehn.; în sintagma) *Montaj în cascadă* = model de legare a unor aparate sau mașini electrice astfel încât curentul de la intrarea unui element să fie egal cu cel de la ieșirea elementului anterior. — Din fr. **cascade.**

CASCADÓR, -OÁRE, *cascadori, -oare,* s.m. și f. **1.** Clovn, actriță, acrobat etc. la circ care execută salturi primejdioase. **2.** Actor de cinematograf care dublează uneori protagonistul în secvențele periculoase. — Din fr. **cascadeur.**

CASCADORICÉSC, -EÁSCĂ, *cascadoricești,* adj. (Rar) De cascador. — **Cascador** + suf. *-icesc.*

CASCADORÍE, *cascadorii,* s.f. **1.** Săritură primejdioasă, situație dificilă realizată de cascador. **2.** Artă sau meserie a cascadorului. — **Cascador** + suf. *-ie.*

CASCADORÍSM, *cascadorisme,* s.n. (Rar) Faptă de cascador. — **Cascador** + suf. *-ism.*

CASCĂ, *căști,* s.f. **1.** Acoperământ pentru protecția capului confecționat din metal, din piele sau din cauciuc și folosit de militari, de unii sportivi și de unii muncitori. ✦ Dispozitiv metalic în atelierele de coafat, în forma unei căciuli, folosit la uscatul părului. **2.** Acoperământ pentru cap din cauciuc sau din material plastic, folosit pentru a feri părul de apă; cascheță (**2**). **3.** Dispozitiv alcătuit din unul sau din două receptoare fixate pe urechi, care servește la ascultarea transmisiunilor radiofonice, telefonice etc. — Din fr. **casque.**

CASCHÉTĂ, *caschete,* s.f. **1.** Șapcă mare, rotundă, cu cozoroc, care face parte din echipamentul militarilor. **2.** Cască (**2**). — Din fr. **casquette.**

CASERÓLĂ, *caserole,* s.f. **1.** Capsulă de porțelan, cu coadă, folosită în laborator pentru topirea substanțelor vâscoase și puțin volatile. **2.** Cratiță adâncă cu coadă și cu fundul plat, folosită în bucătărie. — Din fr. **casserole.**

CASÉTĂ, *casete,* s.f. **1.** Cutie în care se păstrează bani sau mici obiecte (prețioase) sau care protejează anumite elemente ale unui sistem tehnic. ✦ Cutie de lemn sau de metal cu un perete mobil, unde se introduce placa sau filmul pe care se fotografiază. **2.** Cutie anexă a camerelor de luat vederi, în interiorul căreia se află pelicula cinematografică. **3.** Despărțitură a unei case[1] tipografice. **4.** Anunț cu chenar, folosit la tipărirea numelor și adreselor, în anuare, cărți de telefon etc. **5.** Indicație pusă, de obicei, la sfârșitul unei cărți și care cuprinde anumite date privitoare la lucrare (data culegerii, a tipăririi etc.). **6.** Construcție standardizată compactă din material plastic, în care se află montată banda magnetică (subțire și îngustă). ✧ *Casetă video* = videocasetă. **7.** (Med.) Partea metalică a punții protetice dentare. — Din it. **cassetta,** fr. **cassette.**

CASETOFÓN, *casetofoane,* s.n. Magnetofon (portabil) cu benzi magnetice introduse în casete. — Din **casetă** (după *magnetofon, microfon, gramofon* etc.).

CASETOTÉCĂ, *casetoteci,* s.f. Raft sau dulap special pentru depozitarea casetelor (de casetofon). — Din fr. **cassettotheque.**

CASH s.n. Numerar. *Banca nu are cash.* ✧ (Adjectival) *Plată cash. Bani cash.* ✧ (Adverbial) *Plătește cash.* [Pr. *cheș*] — Din engl. **cash.**

CASIÉR, -Ă, *casieri, -e,* s.m. și f. Persoană care are în sarcina sa casa de bani, distribuirea și încasarea banilor și păstrarea hârtiilor de valoare într-o întreprindere sau într-o instituție. [Pr.: *-si-er*] — Din it. **cassiere.**

CASIERÍE, *casierii,* s.f. Încăpere, serviciu, birou, ghișeu într-o întreprindere sau într-o instituție, unde se primesc, se păstrează și se distribuie banii. [Pr.: *-si-e-*] — **Casier** + suf. *-ie.*

CASIERÍȚĂ, *casierițe,* s.f. Casieră. [Pr.: *-si-e-*] — **Casier** + suf. *-iță.*

CASIOPÉIU s.n. (Chim.) Lutețiu. [Pr.: *-si-o-pe-iu*] — Din fr. **cassiopéium.**

CASITERÍT s.n. Oxid de staniu natural, brun-negru, cu luciu adamantin, care se găsește în filoanele hidrotermale și în aluviuni. — Din fr. **cassitérite.**

CASÍU, *casiuri,* s.n. Rigolă pavată, largă (care traversează o șosea în pantă), pentru a putea permite scurgerea apelor colectate de un șanț lateral. — Din fr. **cassis.**

CÁSNIC, -Ă, *casnici, -ce,* adj., s.m., s.f. **I.** Adj. **1.** Care ține de casă[1], de gospodărie. ✧ *Industrie casnică* = activitate industrială neevoluată, desfășurată în mod auxiliar în gospodărie cu unelte relativ simple, care are ca obiect obținerea unor produse destinate, de obicei, nevoilor proprii. **2.** Care își petrece timpul liber acasă, în familie. **II. 1.** S.f. Femeie care se ocupă numai cu gospodăria; gospodină. **2.** S.m. (Rar) Căsean. — **Casă**[1] + suf. *-nic.*

CASOLÉTĂ, *casolete,* s.f. **1.** Vas metalic inoxidabil care servește la sterilizarea și la păstrarea sterilă a pansamentelor și a unor instrumente medicale. **2.** (Franțuzism) Vas în care se ard mirodenii. — Din fr. **cassolette.**

CASSÓNE, *cassone,* s.n. Mobilă de forma unei lăzi, împodobită cu sculpturi în lemn sau cu picturi, folosită pentru păstrarea obiectelor de îmbrăcăminte. — Din it. **cassone.**

CAST, -Ă, *caști, -ste,* adj. Pur, nepătat, neprihănit; virtuos. — Din lat. **castus.**

CASTÁN, *castani,* s.m. **1.** Arbore cu frunze simple, alungite și cu fructe comestibile *(Castanea sativa* sau *vesca).* **2.** Arbore mare, cu frunze compuse, cu flori albe sau roșcate, dispuse în panicule, și cu fructe necomestibile *(Aesculus hippocastanum).* — Din **castană** (derivat regresiv).

CASTÁNĂ, *castane,* s.f. **1.** Fructul castanului, (aproximativ) sferic, cu coaja tare, cafenie, bogat în amidon și în ulei, închis până la maturitate într-un înveliș verde, țepos. ✧ Expr. *A scoate castanele din foc cu mâna altuia* = a se folosi de altcineva într-o întreprindere primejdioasă, pentru interese personale. **2.** Fiecare dintre micile formații cornoase aflate pe fața internă a picioarelor calului. — Din (**1**) ngr. **kástanon,** (**2**) **kastánia.**

CASTANIÉTĂ, *castaniete,* s.f. Instrument muzical de percuție (răspândit în Spania și în America Latină), format din două plăcuțe de lemn sau de fildeș, prinse ca valvele unei scoici, care sunt lovite ritmic una de alta și folosit la acompanierea dansului și a muzicii; geamparale (**2**). — Din fr. **castagnettes.**

CASTANÍU, -ÍE, *castanii,* adj. (Despre păr) De culoarea castanei (**1**); (despre ochi) căprui. — **Castană** + suf. *-iu.*

CÁSTĂ, *caste,* s.f. (La hinduși, egipteni sau la alte popoare orientale) Grup social închis, endogamic, strict delimitat de altele prin origine comună, ocupații, privilegii; *p. ext.* grup social închis care își păstrează privilegiile. ✧ Expr. *Spirit de castă* = spirit îngust, exclusivist. — Din fr. **caste.**

CASTÉL, *castele,* s.n. **1.** Clădire mare, medievală, prevăzută cu turnuri și cu creneluri, înconjurată de ziduri și de șanțuri, care servea ca locuință seniorilor feudali; (astăzi) casă mare care imită arhitectura medievală. ✧ Expr. *Castele în Spania* = visuri irealizabile, planuri fantastice, iluzii deșarte. **2.** (În sintagma) *Castel de apă* = construcție specială (în formă de turn) care servește ca rezervor de apă. **3.** Fiecare dintre construcțiile situate deasupra punții superioare a unei nave. — Din lat. **castellum.** Cf. pol. k a s z t e l, it. c a s t e l l o.

CASTELÁN, -Ă, *castelani, -e,* s.m. și f. Persoană care stăpânește un castel, care locuiește într-un castel sau care îl îngrijește și îl administrează. — Din lat. **castellanus,** it. **castellano,** pol. **kasztellan.**

CASTILIÁN, -Ă, *castilieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Castilia. **2.** Adj. Care aparține Castiliei sau castilienilor (**1**), care se referă la Castilia ori la castilieni. ✦ (Substantivat, f.) Dialect romanic vorbit de castilieni, devenit limba oficială a Spaniei; limba spaniolă. [Pr.: *-li-an*] — Din it. **castigliano,** fr. **Castillians.**

CÁSTING s.n. **1.** Concurs sportiv în care participanții au dreptul la un număr de aruncări la țintă, cu lanseta, într-un timp limitat. **2.** Selectare a actorilor pentru un film, spectacol, emisiune televizată. — Din engl. **casting.**

CASTITÁTE s.f. Însușirea de a fi cast; virtute, feciorie[1], nevinovăție. — Din lat. **castitas, -atis.**

CÁSTOR, (**1**) *castori,* s.m., (**2**) s.n. **1.** S.m. Mamifer rozător semiacvatic, lung de circa 85 cm, cu labele din spate palmate și cu coada lățită, care trăiește în colonii, clădindu-și cu măiestrie cuibul pe malul apelor; biber *(Castor canadensis).* **2.** S.n. Blana castorului (**1**). ✦ Postav făcut din părul acestui animal. — Din fr., lat. **castor.**

CASTRÁ, *castrez,* vb. I. Tranz. A extirpa, terapeutic sau accidental, glandele sexuale, provocând sterilitatea; a emascula, a jugăni. — Din lat. **castrare,** fr. **castrer.**

CASTRÁRE, *castrări,* s.f. Acțiunea de *a castra;* castrație; emasculație, evirație, jugănire. ✧ *Castrare radiologică* = suprimare funcțională a glandelor sexuale cu ajutorul razelor X. ✧ *Castrarea plantelor* = înlăturare a staminelor, a inflorescenței mascule sau a indivizilor masculi. — V. **castra.**

CASTRÁT, -Ă, *castrați, -te,* adj. (Despre masculi) Căruia i-au fost extirpate glandele genitale; (pop.) jugănit. — V. **castra.**

CASTRÁȚIE, *castrații,* s.f. Castrare. — Din fr. **castration.**

CASTRAVECIÓR, *castraveciori,* s.m. Diminutiv al lui *castravete.* — **Castravete** + suf. *-ior* sau refăcut din pl. **castraveciori** *(< castraveți).*

CASTRAVÉTE, *castraveți,* s.m. **1.** Plantă legumicolă cu tulpina agățătoare, acoperită cu peri aspri, cu frunze mari și cu flori galbene *(Cucumis sativus); p. restr.* fructul acestei plante, de formă alungită, de culoare verde, care se consumă crud, murat sau gătit. ✧ Expr. *A vinde castraveți la grădinar* = a da explicații într-o problemă cuiva mai bine informat decât cel ce vrea să-l lămurească. **2.** (Zool. în compusul) *Castravete-de-mare* = holoturie. — Refăcut din **castraveți** (pl. lui *castraveț* < bg. **krastaveț, krastavița).**

CASTRÓN, *castroane,* s.n. Vas adânc în care se aduc la masă unele mâncăruri. — Cf. săs. Kastrol, sb. kastrola, pol. kastrol.

CASTRONÁȘ, *castronașe,* s.n. Diminutiv al lui *castron;* castronel. — **Castron** + suf. *-aș.*

CASTRONÉL, *castronele,* s.n. Castronaș. — **Castron** + suf. *-el.*

CÁSTRU, *castre,* s.n. Lagăr, tabără romană întărită. — Din lat. **castra, -orum.**

CASÚNCĂ s.f. v. **casâncă.**

CAȘ, (**1**) *cașuri,* s.n. **1.** Produs alimentar preparat din lapte închegat și stors de zer. **2.** Substanță gălbuie-albicioasă care se formează în colțurile ciocului la puii de păsări. ✧ Expr. (Ir.) *E cu caș(ul) la gură* sau *încă nu i-a picat cașul de la gură,* se spune despre un tânăr nepriceput, lipsit de experiență (dar cu pretenții). [Pl. și: (m.) *cași*] — Lat. **caseus.**

CAȘÁ s.f. Stofă de lână cu tușeul moale, vopsită în culori deschise. — Cf. germ. kaschieren.

CAȘALÓT, *cașaloți,* s.m. Mamifer asemănător cu balena, care trăiește în mările calde, caracterizat prin dezvoltarea mare a capului și prin prezența dinților pe falca inferioară *(Physeter catodon).* ✧ *Ulei de cașalot* = amestec de ceruri fluide și solide obținut din capul de cașalot și folosit în medicină, în cosmetică și în componența unor produse industriale; ulei de spermanțet, ceară de balenă, cetaceum. — Din fr. **cachalot.**

CAȘÁRE s.f. **1.** Operația de aplicare pe țesături a unui strat de substanțe care conferă țesăturii respective un tușeu moale, ca de piele. **2.** Cașurare. — Din **cașa.**

CÁȘĂ s.f. Mâncare, asemănătoare cu pilaful, preparată din arpacaș sau din mei, cu multă grăsime. — Din rus. **kașa.**

CAȘCAVÁL, *cașcavaluri,* s.n. **1.** Specie de brânză fină, tare, în formă de turte sau de roți, preparată din caș de lapte de oaie (mai rar de vacă). ✧ Expr. (Fam.) *A se întinde la cașcaval* = a avea pretenții exagerate. **2.** (Mar.) Pană metalică folosită la fixarea arborelui gabier pe gabie. — Din tc. **kaşkaval.**

CAȘÉCTIC, -Ă, *cașectici, -ce,* adj., s.m. și f. (Med.) (Persoană) care suferă de cașexie. — Din fr. **cachectique.**

CAȘERÁ, *cașerez,* vb. I. Tranz. **1.** (Tipogr.) A lipi un strat de hârtie, de celuloid etc. pe o coală de hârtie sau de carton pentru a-i da aspect mai frumos. **2.** A fixa un strat de spumă poliuretanică între tricotul și căptușeala confecțiilor. — Cf. fr. cacher.

CAȘERÁT, -Ă, *cașerați, -te,* s.n., adj. **1.** S.n. (Tipogr.) Lipirea unui strat de hârtie, a unui celuloid etc. pe un carton pentru a-i da aspect mai frumos. **2.** Adj. (Despre confecții) Cu un strat de spumă poliuretanică fixat între tricot și căptușeală. — V. **cașera.**

CAȘÉTĂ, *cașete,* s.f. Cutie mică din substanță amilacee, în care se introduc, spre a fi înghițite, medicamente sub formă de pulbere; bulină (**1**). — Din fr. **cachet.**

CAȘÉU, *cașeuri,* s.n. (Cin.) Mască folosită în filmarea combinată, pentru a se acoperi partea din cadru care nu trebuie să apară. — V. **cașera.**

CAȘEXÍE s.f. Stare generală proastă a organismului, comună mai multor boli, care se manifestă prin tulburarea funcțiilor organismului, prin slăbire și anemie extremă, prin scăderea temperaturii corpului etc. — Din fr. **cachexie,** lat. **cachexia.**

CAȘMÍR, (**2**) *cașmiruri,* s.n. **1.** Rasă de capre crescută în Cașmir și în Tibet pentru părul foarte fin și mătăsos. **2.** Țesătură moale și fină confecționată din părul de cașmir (**1**). — Din fr. **cachemire.**

CAT, *caturi,* s.n. Etaj, nivel. ✧ *Catul de jos* = parterul. — Din tc. **kat.**

CATABOLÍSM s.n. Dezasimilație. — Din fr. **catabolisme.**

CATACLÁSTIC, -Ă, *cataclastici, -ce,* adj. (Despre minerale, roci etc.) Care este zdrobit sub acțiunea forțelor tectonice; (despre procese geologice) care provoacă o cataclază. — Din fr. **cataclastique.**

CATACLÁZĂ, *cataclaze,* s.f. Zdrobire totală sau parțială a minereurilor componente din roci sub acțiunea proceselor dinamice din scoarța pământului. — Din fr. **cataclase,** germ. **Kataklase.**

CATACLÍSM, *cataclisme,* s.n. Schimbare bruscă în caracterul și în condițiile naturii și ale vieții pe pământ, sub influența unor procese atmosferice, tectonice sau vulcanice nimicitoare. ✦ Fig. Răsturnare bruscă, distrugătoare, în viața socială. — Din fr. **cataclysme,** lat. **cataclysmos.**

CATACÓMBĂ, *catacombe,* s.f. Galerie subterană, naturală sau artificială, care servea primilor creștini drept refugiu, loc de cult și de înmormântare; *p. gener.* orice subterană în formă de coridor lung și îngust. — Din fr. **catacombe,** it. **catacomba.**

CATADICSÍ, *catadicsesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A găsi de cuviință, a socoti de demnitatea sa (să facă ceva); a binevoi. — Din ngr. **katadéhome.**

CATADIÓPTRU, *catadioptri,* s.m. Ochi-de-pisică (pentru semnalizare la vehicule). [Pr.: *-di-op-*] — Din fr. **catadioptre.**

CATAFÁLC, *catafalcuri,* s.n. Postament înalt pe care se așază sicriul unui mort sau, la comemorări, efigia unei persoane defuncte. — Din fr. **catafalque,** germ. **Katafalk.**

CATAFAZÍE, *catafazii,* s.f. (Med.) Tulburare a vorbirii, constând în repetarea mecanică a acelorași fraze sau cuvinte. — Din fr. **cataphasie.**

CATAFORÉZĂ s.f. Deplasare spre catod a particulelor dintr-o soluție coloidală sub acțiunea câmpului electric. — Din fr. **cataphorèse.**

CATAGRAFIÁ, *catagrafiez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A înregistra; a inventaria. [Pr.: *-fi-a*] — Din ngr. **kataghráfo.**

CATAGRAFÍE, *catagrafii,* s.f. (Înv.) **1.** Inventar. **2.** Recensământ. — Din ngr. **kataghrafí.**

CATAHRÉZĂ, *catahreze,* s.f. Figură de stil care constă în transferarea înțelesului unui cuvânt asupra altui cuvânt cu înțeles apropiat. — Din fr. **catachrèse,** lat. **catachresis.**

CATAHRÍS, *catahrisuri,* s.n. (Înv.) Abuz (**1**). — Din ngr. **katáhrisis.**

CATAÍF, *cataifuri,* s.n. Prăjitură preparată din două straturi de tăiței foarte fini, prăjiți și însiropați, între care se pune un strat gros de frișcă. — Din tc. **katayıf** (lit. **kadayıf),** ngr. **kataífi.**

CATALÁN, -Ă, *catalani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Catalonia (Spania). **2.** Adj. Care aparține Cataloniei sau catalanilor (**1**), privitor la Catalonia ori la catalani. ✦ (Substantivat, f.) Limbă romanică vorbită de catalani (**1**). — Din fr. **catalan.**

CATALÁZĂ s.f. (Chim.) Enzimă care catalizează descompunerea peroxidului de hidrogen în apă și oxigen. — Din fr. **catalase.**

CATALÉCTIC, *catalectice,* adj. (În metrica greco-latină; în sintagma) *Vers catalectic* = vers care se termină printr-un picior incomplet. — Din fr. **catalectique.**

CATALEPSÍE s.f. Stare patologică care apare în unele boli psihice și care se caracterizează printr-o rigiditate bruscă a mușchilor și printr-o tulburare a funcțiilor cerebrale. — Din fr. **catalepsie,** lat. **catalepsis.**

CATALÉPTIC, -Ă, *cataleptici, -ce,* adj. Privitor la catalepsie, de catalepsie; atins de catapelsie. — Din fr. **cataleptique,** lat. **catalepticus.**

CATALÍGE s.f. pl. Prăjini prevăzute cu suporturi pentru picioare, cu care se umblă la înălțime (în locurile noroioase); picioroange. — Cf. bg. katarjaga.

CATALÍTIC, -Ă, *catalitici, -ce,* adj. Care se produce prin cataliză, de cataliză. — Din fr. **catalytique.**

CATALIZÁ, *catalizez,* vb. I. Tranz. A produce o cataliză. — Din fr. **catalyser.**

CATALIZÁRE, *catalizări,* s.f. Acțiunea de *a cataliza* și rezultatul ei. — V. **cataliza.**

CATALIZATÓR, *catalizatori,* s.m. Substanță care grăbește sau încetinește o reacție chimică, fără ca ea însăși să fie modificată. — **Cataliza** + suf. *-tor* (după fr. *catalyseur).*

CATALÍZĂ, *catalize,* s.f. Acțiune prin care se grăbește sau se încetinește o reacție chimică, sub influența unor catalizatori. — Din fr. **catalyse.**

CATALÓG, *cataloage,* s.n. Listă, caiet, registru, sistem de fișe etc. care conține o înșirare metodică, după anumite criterii și cu anumite scopuri, de nume de ființe sau de obiecte, titluri de cărți etc. — Din fr. **catalogue,** lat. **catalogus.**

CATALOGÁ, *cataloghez,* vb. I. Tranz. A înregistra într-un catalog; *p. ext.* a înșira. ✦ (Depr.) A socoti, a considera pe cineva drept... — Din fr. **cataloguer.**

CATALOGÁRE, *catalogări,* s.f. Acțiunea de *a cataloga* și rezultatul ei. — V. **cataloga.**

CATALOGRAFÍE s.f. Tehnică a alcătuirii cataloagelor de bibliotecă sau de muzeu; ramură a biblioteconomiei care studiază principiile și metodele întocmirii cataloagelor de bibliotecă. — Din fr. **catalographie.**

CATÁLPĂ, *catalpe,* s.f. Arbore decorativ, originar din America de Nord, înalt până la 15 m, cu frunze mari, ovale și cu flori albe *(Catalpa bignonioides).* — Din fr. **catalpa.**

CATAMARÁN, *catamarane,* s.n. Ambarcațiune cu pânze alcătuită din două corpuri de plutire; pirogă cu două flotoare laterale. — Din fr. **catamaran.**

CATAMENIÁL, -Ă, *catameniali, -e,* adj. (Med.) Care se produce în timpul sau imediat înaintea menstruației. [Pr.: *-ni-al*] — Din fr. **cataménial.**

CATAMNÉZĂ s.f. Urmărire a evoluției unei afecțiuni la un bolnav pe baza informațiilor date de acesta după ieșirea din spital. — Din fr. **catamnèse.**

CATAMORFÍSM, *catamorfisme,* s.n. (Geol.) Totalitatea proceselor care se produc în partea superioară a scoarței terestre. — Din engl. **catamorphisme.**

CATAPETEÁSMĂ, *catapetesme,* s.f. **1.** Draperie brodată, în vechile temple ebraice, care separa „sfânta" (naosul) de „sfânta sfintelor" (sanctuarul). **2.** Perete despărțitor (împodobit cu icoane) între altar și naos, în bisericile ortodoxe; iconostas. **3.** Perdea brodată care închide ușile împărătești ale iconostasului. — Din ngr. **katapétasma.**

CATAPLÁSMĂ, *cataplasme,* s.f. Pastă medicinală, cu acțiune emolientă și revulsivă, care se aplică, drept remediu, pe partea bolnavă a corpului; *p. ext.* bucată de pânză, bandaj etc. pe care se întinde această pastă, pentru a fi aplicată pe corp. — Din fr. **cataplasme,** lat. **cataplasma.**

CATAPLEXÍE s.f. (Med.) Încetare bruscă și de scurtă durată a oricărei mișcări (fără pierderea conștiinței). — Din fr. **cataplexie.**

CATAPULTÁ, *catapultez,* vb. I. Tranz. A lansa ceva cu o catapultă; a lansa un avion prin catapultă. — Din fr. **catapulter.**

CATAPÚLTĂ, *catapulte,* s.f. **1.** Mașină de război, folosită mai ales la atacul cetăților, care servea, în Antichitate și la începutul Evului Mediu, la aruncarea pietrelor sau a butoaielor cu substanțe inflamabile asupra inamicului. **2.** Dispozitiv pentru lansarea unei aeronave care, la decolare, trebuie să atingă o viteză mare pe un spațiu redus. **3.** Dispozitiv pentru aruncarea din avion a pilotului împreună cu scaunul sau cu cabina, în vederea parașutării lui în caz de pericol. — Din fr. **catapulte,** lat. **catapulta.**

CATÁR[1], *cataruri,* s.n. Inflamație acută sau cronică a mucoasei unui organ, adesea însoțită de secreție abundentă. — Din fr. **catarrhe,** lat. **catarrhus.**

CATÁR[2], -Ă, *catari, -e,* s.m. și f., adj. (Adept) al unei secte maniheiste din Europa Apuseană în sec. XI–XIV, care respingea ierarhia catolică, Sfintele Taine, existența purgatoriului și considera proprietatea privată ca un păcat. — Din fr. **cathare.** Cf. gr. **katharos.**

CATARÁCTĂ, *cataracte,* s.f. **I.** Cădere naturală de apă produsă pe o succesiune de terenuri abrupte mici; ansamblu de cascade mai mici; cascadă. **II.** Boală de ochi, care constă în opacifierea cristalinului și care poate duce la orbire totală sau parțială. — Din fr. **cataracte,** lat. **cataracta.**

CATARÁL, -Ă, *catarali, -e,* adj. Care este în legătură cu catarul, care se referă la catar, de catar. — Din fr. **catarrhal.**

CATARÁMĂ, *catarame,* s.f. Piesă din metal, os, material plastic etc., cu care se încheie o cingătoare, o curea etc. sau care este folosită ca obiect decorativ la confecții. ✧ Loc. adj. și adv. (Fam.) *La cataramă* = zdravăn, strașnic. ✧ Expr. *Prieteni la cataramă* = prieteni foarte buni. — Et. nec.

CATÁRG, *catarge,* s.n. **1.** Stâlp de lemn sau tub metalic care se montează vertical pe o navă pentru a susține pânzele sau antenele de telegrafie fără fir; arbore. **2.** Construcție de metal care înlocuiește turnul de extracție în industria petrolieră. — Din ngr. **katárti.**

CATARÍN, *catarini,* s.m. (Zool.) Catarinian. — Din engl. **catarrhine.**

CATARINIÁN, *catarinieni,* s.m. (La pl.) Grup de maimuțe superioare, cu nările apropiate și coada de obicei scurtă; (și la sg.) maimuță din acest grup. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **catarhinien.**

CATARÓI s.n. (Înv. și reg.) **1.** Apoplexie, dambla. **2.** Guturai, gripă; gută. — Din ngr. **katarroí.**

CATASTÍF, *catastife,* s.n. (Înv. și fam.) Registru, condică. ✧ Expr. *A avea (pe cineva* sau *ceva însemnat* sau *scris) la catastif* sau *a trece (pe cineva* sau *ceva) la catastif* = a avea sau a ține evidența faptelor cuiva (spre a se răzbuna pe el). [Var.: **catastíh** s.n.] — Din ngr. **katástihon.**

CATASTÍH s.n. v. **catastif.**

CATASTROFÁL, -Ă, *catastrofali, -e,* adj. Care produce o catastrofă, care are proporții de catastrofă; dezastruos, catastrofic. — **Catastrofă** + suf. *-al.*

CATASTRÓFĂ, *catastrofe,* s.f. Eveniment tragic de mari proporții, cu urmări dezastruoase; dezastru, nenorocire, calamitate; tragedie. — Din fr. **catastrophe,** lat. **catastropha.**

CATASTRÓFIC, -Ă, *catastrofici, -ce,* adj. Catastrofal. — Din fr. **catastrophique.**

CATASTROFÍSM s.n. Teorie potrivit căreia toate schimbările din istoria pământului se datorează unor catastrofe periodice, urmate de noi acte de creație. — Din fr. **catastrophisme.**

CATATERMOMÉTRU, *catatermometre,* s.n. Instrument medical utilizat pentru măsurarea căldurii pierdute de corpul omenesc datorită curenților de aer și transpirației. — Din fr. **catathermomètre.**

CATAVÁSIE, *catavasii,* s.f. (Primul) imn dintr-o cântare a unui canon despre coborârea lui Hristos în iad. — Din ngr. **katavasía.**

CATAVASIÉR, *catavasiere,* s.n. Carte de ritual bisericesc ortodox, care cuprinde catavasii sau, *p. ext.,* rugăciunile și cântările vecerniei, utreniei, liturghiei etc. [Pr.: *-si-er*] — **Catavasie** + suf. *-ar.*

CATAZÓNĂ, *catazone,* s.f. Ansamblul șisturilor cristaline formate în condițiile celui mai intens metamorfism regional. — Din fr. **catazone.**

CATẤR, *catâri,* s.m. Animal domestic, hibrid rezultat din împerecherea măgarului cu iapa sau a armăsarului cu măgărița (*Equus mullus*). ✦ Fig. Om încăpățânat. — Din tc. **katır.**

CATẤRCĂ, *catârce,* s.f. Femela catârului. — **Catâr** + suf. *-că.*

CATCH s.n. Gen de lupte libere în care sunt permise aproape orice mijloace pentru înfrângerea adversarului. [Pr.: *checĭ.* — Var.: *catch-can* (pr.: *checi-chén)* s.n.] — Cuv. engl.

CATEDRÁLĂ, *catedrale,* s.f. Biserică (mare) în care serviciul religios este oficiat, de obicei, de un (arhi)episcop. — Din fr. [église] **cathédrale,** lat. **cathedralis.**

CATÉDRĂ, *catedre,* s.f. **1.** Pupitru sau masă specială, așezată de obicei pe o estradă, de la care vorbesc profesorii, oratorii etc. ✧ Expr. *A vorbi (ca) de la catedră* = a vorbi savant, livresc, afectat. **2.** Post în învățământ; funcție de profesor. ✦ Unitate de bază dintr-o instituție de învățământ superior, în cadrul căreia se desfășoară activitatea didactică, metodică și de cercetare științifică în domeniul uneia sau mai multor discipline. — Din lat. **cathedra.**

CATEGOREMÁTIC, -Ă, *categorematici, -ce,* adj. (Log.; despre termeni) Care are o semnificație prin el însuși. — Din fr. **catégorématique.**

CATEGORÉMĂ, *categoreme,* s.f. (Log.) Noțiune universală, în sistemul lui Aristotel, care servește la stabilirea unor relații între lucruri. — Din fr. **catégorème.**

CATEGORIÁL, -Ă, *categoriali, -e,* adj. (Adesea adverbial) Referitor la categorii, care aparține unei categorii. [Pr.: *-ri-al*] — **Categorie** + suf. *-al.*

CATEGÓRIC, -Ă, *categorici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) Fără condiții sau alternative; precis, hotărât; necondiționat. ✦ Clar, limpede. ✧ *Judecată categorică* = judecată care afirmă sau neagă o relație sigură, necondiționată, între un obiect și o însușire a sa. — Din fr. **catégorique,** lat. **categoricus.**

CATEGORÍE, *categorii,* s.f. **1.** Noțiune fundamentală și de maximă generalitate care exprimă proprietățile și relațiile esențiale și generale ale obiectelor și fenomenelor realității. **2.** Grup de ființe, de obiecte sau de fenomene de același fel sau asemănătoare între ele. **3.** (Biol.; în sintagma) *Categorie sistematică* (sau *taxonomică)* = fiecare dintre marile grupe de plante sau de animale asemănătoare și înrudite (clase, ordine, familii etc.). **4.** (Sport) Fiecare dintre grupele în care sunt împărțiți sportivii sau echipele după criterii de greutate, vârstă, sex, clasificare sportivă sau grad de pregătire. ✧ *Categorie de greutate* = categorie de concurs sportiv stabilită în raport cu greutatea corporală a concurentului. — Din fr. **catégorie,** lat. **categoria.**

CATEGORISÍ, *categorisesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) **1.** A așeza ceva după categorii (**3**). **2.** Fig. A califica, a caracteriza pe cineva; *p. ext.* a vorbi de rău pe cineva. [Var.: (înv.) **catigorisí** vb. IV] — Din ngr. **katigórisa** (aor. lui *katigorí).*

CATEGORISÍRE, *categorisiri,* s.f. Acțiunea de *a categorisi.* — V. **categorisi.**

CATEHÉZĂ, *cateheze,* s.f. Lecție de catehism (**1**) sau, *p. ext.,* de religie creștină. — Din ngr. **katíhisis,** fr. **catéchèse.**

CATEHÍSM, *catehisme,* s.n. **1.** Expunere a principiilor religiei creștine, sub formă de întrebări și răspunsuri; catihis; carte care cuprinde această expunere. **2.** Fig. Lucrare în care se expune riguros esența unei doctrine, a unei concepții. — Din ngr. **katéhismos.**

CATEHIZÁ, *catehizez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A învăța pe cineva catehismul (**1**) sau, *p. ext.,* dogmele religiei creștine; a catihisi. — Din ngr. **katihísa** (aor. lui *katihó),* fr. **catéchiser.**

CATEHIZÁRE s.f. (Înv.) Acțiunea de *a catehiza.* — V. **catehiza.**

CATEHÚMEN, -Ă, *catehumeni, -e,* s.m. și f. Persoană adultă pregătită pentru primirea botezului (în creștinismul primitiv). — Din fr. **catéchumène.**

CATENÁRĂ, *catenare,* adj. (În sintagma) *Suspensie catenară* = sistem de susținere a firului aerian de contact pentru tracțiunea electrică, prin care acesta este suspendat de un cablu purtător prin intermediul unor fire verticale sau înclinate. — Din fr. **caténaire.**

CATÉNĂ, *catene,* s.f. **1.** Șir de încrețituri ale scoarței pământului, formate sub influența unei presiuni laterale. **2.** Lanț de atomi legați între ei prin valențe simple sau multiple. **3.** (Înv.) Lanț (la ceas, la ochelari etc.). — Din lat. **catena.**

CATERÍNCĂ, *caterinci,* s.f. Flașnetă. — Din ucr. **katerynka.**

CÁTERING s.n. Distribuire a producției industriale sau centralizate a semipreparatelor și a preparatelor culinare care, între perioada de producție și desfacere la consumator, sunt conservate prin frig. [Pr.: *kéĭtăring*] — Din engl. **catering.**

CATERISÍ, *caterisesc,* vb. IV. Tranz. A răspopi. — Din ngr. **kathíresa** (aor. lui *katheró* „degradez”).

CATERPILÁR, *caterpilare,* s.n. Tip de tractor puternic pe șenile, destinat, în special, pentru lucrările rutiere. — Din engl. **caterpillar** [tractor].

CATÉTĂ, *catete,* s.f. Fiecare dintre cele două laturi care alcătuiesc unghiul drept al unui triunghi dreptunghic. — Din fr. **cathète,** lat. **cathetus.**

CATETÉR, *catetere,* s.n. (Med.) Sondă cu care se execută cateterismul. — Din fr. **cathéter.**

CATETERÍSM s.n. (Med.) Introducere a unui cateter într-un canal normal sau într-o cavitate a organismului în scopul stabilirii diagnosticului. — Din fr. **cathétérisme.**

CATETERIZÁ, *cateterizez,* vb. I. Tranz. (Med.) A explora cu ajutorul cateterului. — Din fr. **cathétériser.**

CATETOMÉTRU, *catetometre,* s.n. Instrument pentru măsurarea cu precizie a diferențelor de înălțime. — Din fr. **cathétomètre.**

CÁTGUT, *catguturi,* s.n. Fir resorbabil preparat din intestinul unor animale (pisică, oaie) și întrebuințat în chirurgie, la cusături, drenaj etc. — Din fr. **catgut.**

CÁTHARSIS s.n. **1.** Purificare a spiritului cu ajutorul artei prin participare intensă la fenomenul artistic. **2.** (În psihanaliză) Efect terapeutic obținut prin descărcarea unei trăiri refulate. [Scris și: *catarsis.* — Pr.: *-tar-*] — Din fr. **catharsis.**

CÁTHARTIC, -Ă, *cathartici, -ce,* adj. Purificator. [Scris și: *catartic.* — Pr.: *-tar-*] — Din fr. **cathartique.**

CATIFEÁ, (**2**) *catifele,* s.f. **1.** Țesătură de mătase, de lână, de bumbac etc. care prezintă pe față fire dese cu lungimea mai mică de un milimetru, perpendiculare pe suprafața țesăturii. **2.** Sortiment de catifea (**1**). — Din tc. **kadife,** ngr. **katifés.**

CATIFELÁT, -Ă, *catifelați, -te,* adj. Care are aspectul și finețea plăcută la pipăit a catifelei. ✦ Fig. (Despre sunete sau voce) Care este plăcut, cald, mângâietor. — De la **catifea.**

CATIFELÍN, -Ă, *catifelini, -e,* adj. (Rar) Cu aspect de catifea. — Din **catifelat.**

CATIFELÍU, -ÍE, *catifelii,* adj. (Rar) (Ca) de catifea. — **Catifea** + suf. *-iu.*
CATIGORÍE, *catigorii,* s.f. (Înv.) Clevetire, calomnie, defăimare. — Din ngr. **katigoría.**
CATIGORISÍ vb. IV v. **categorisi.**
CATIHÉT, *catiheți,* s.m. Persoană care preda copiilor catehismul, dogmele religiei; profesor de religie. — Din ngr. **katihitís.**
CATIHÉTIC, -Ă, *catihetici, -ce,* adj. Care ținea de catiheți, de învățământul religios. — Din ngr. **katihitikós.**
CATIHÍS s.n. (Înv.) Catehism (**1**). — Din ngr. **katíhisis.**
CATIHISÍ, *catihisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A catehiza. — Din ngr. **katíhisa** (aor. lui *katihó).*
CATILINÁRĂ, *catilinare,* s.f. **1.** (La pl.) Titlul celor patru discursuri ale lui Cicero împotriva lui Catilina. **2.** Fig. Apostrofă vehementă la adresa cuiva. — Din fr. **catilinaire.**
CATIÓN, *cationi,* s.m. Ion încărcat cu sarcină electrică pozitivă, care este atras de catod. [Pr.: *-ti-on*] — Din fr. **cation.**
CATIÓNIC, -Ă, *cationici, -ce,* adj. (Chim.) De cation. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **cationique.**
CATOBLÉPAS, *catoblepași* s.m. **1.** Animal fabulos despre a cărui privire se credea că omoară pe cei asupra cărora era ațintită. **2.** Specie de pește veninos. — Din fr. **catoblépas.**
CATÓD, *catozi,* s.m. **1.** Electrod prin care iese curentul electric continuu de conducție dintr-o baie de electroliză, la polul negativ al sursei. **2.** Electrod al unui tub electronic care emite electroni. — Din fr. **cathode.**
CATÓDIC, -Ă, *catodici, -ce,* adj. Care pornește de la catod; privitor la catod. ✧ *Lampă catodică* = lampă emițătoare de electroni. *Raze catodice* = radiație de electroni emiși de catodul unui tub de descărcare electrică, într-un gaz care se află la presiune foarte joasă. *Radiație catodică* = flux de electroni emiși de catodul unui tub de descărcare electrică vidat. — Din fr. **cathodique.**
CATODOLUMINESCÉNȚĂ s.f. Luminescență prezentată de unele substanțe în urma bombardării cu electroni. [Var.: **catodoluminiscénță**] — **Catod** + **luminescență.**
CATODOLUMINISCÉNȚĂ s.f. v. **catodoluminescență.**
CATOGENÉZĂ, *catogeneze,* s.f. (Geol.) Proces de formare a rocilor sedimentare, ale căror particule s-au deplasat, în faza de depunere, sub acțiunea gravitației. — Din fr. **catogenèse.**
CATÓLIC, -Ă, *catolici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține catolicismului, privitor la catolicism; papistășesc. **2.** S.m. și f. Adept al catolicismului; papistaș. ✧ Expr. *A fi mai catolic decât papa* = a fi exagerat (în ceea ce spune, crede sau face). — Din lat. **catholicus,** fr. **catholique.**
CATOLICÍSM s.n. Ansamblul credințelor, dogmelor, învățăturilor, instituțiilor, practicilor și tradițiilor proprii Bisericii Romei și a celor în comuniune cu aceasta. — Din fr. **catholicisme.**
CATOLICIZÁ, *catolicizez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să treacă sau a trece la catolicism; a (se) papistăși. — **Catolic** + suf. *-iza.*
CATOLICIZÁRE, *catolicizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) catoliciza.* — V. **catoliciza.**
CATOLICIZÁT, -Ă, *catolicizați, -te,* adj. Care a trecut sau a fost făcut să treacă la catolicism. — V. **catoliciza.**
CATOMÉTRU, *catometre,* s.n. Aparat folosit pentru controlul mărimilor caracteristice ale tuburilor electronice. — Din fr. **catomètre.**
CATÓNIC, -Ă, *catonici, -ce,* adj. (Rar) Aspru, sever. — Din n. pr. **Cato.**
CATRAFÚSE s.f. pl. (Fam.) Obiecte casnice mărunte (și în dezordine); calabalâc, boarfe. ✧ Expr. *A-și lua* (sau *a-și strânge) catrafusele* = a-și strânge lucrurile pregătindu-se de plecare; a pleca repede (și pe furiș) dintr-un loc; *p. ext.* a o șterge, a-și lua tălpășița. — Et. nec.
CATRALIÓN, *catralioane,* s.n. (Fam.) Un milion de trilioane. — Din fr. **quatrillion.**
CATRÁN, (**2**) *catranuri,* s.n. **1.** Lichid vâscos de culoare închisă, obținut prin distilarea petrolului, a cărbunilor sau a lemnului; gudron. ✧ Expr. *A se face catran (de mânie* sau *de supărare)* = a se supăra foarte tare. **2.** Sort de catran (**1**). **3.** Fig. Supărare mare; venin. *Are catran la inimă.* **4.** (Pop.; în expr.) *Catran de...* = foarte, extrem de... *Catran de scump*. — Din tc. **katran.**
CATRÉN, *catrene,* s.n. Strofă (sau poezie) formată din patru versuri. — Din fr. **quatrain.**
CATRÍNȚĂ, *catrințe,* s.f. Obiect de îmbrăcăminte din portul național al femeilor românce, care servește ca fustă sau ca șorț și care constă dintr-o bucată dreptunghiulară de stofă adesea împodobită cu alesături, cu paiete etc. — Din magh. **katrinca.**
CÁȚA interj. Cuvânt care imită strigătul coțofanei. — Onomatopee.
CAȚAVEÍCĂ, *cațaveici,* s.f. Haină țărănească scurtă (îmblănită), cu mâneci largi, purtată de femei; scurteică. — Din ucr. **kacavejka.**
CÁȚĂ[1], *cațe,* s.f. (Reg.) Băț lung cu cârlig la vârf, cu care ciobanii prind oile. — Cf. a c ă ț a.
CÁȚĂ[2], *cațe,* s.f. (Fam.) Persoană rea și cicălitoare. — Cf. c a ț a.
CÁUĂ s.f. (Reg.) Ființă imaginară, înspăimântătoare, cu care sunt speriați copiii. [Pr.: *-ca-uă*] — Cf. ucr. k a v a.
CAÚC[1], *cauce,* s.n. **1.** Potcap purtat de călugări. **2.** Acoperământ de cap, înalt și rotund, făcut din pâslă, pe care îl purtau în trecut boierii și, uneori, femeile. — Din tc. **kavuk.**
CAÚC[2], *cauce,* s.n. (Înv. și reg.) Căuș. — Lat. **caucus.**
CAUCAZIÁN, -Ă, *caucazieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Denumire generică a popoarelor care locuiesc în Caucaz, făcând parte din trei mari familii de limbi: caucaziană propriu-zisă, indo-europeană și altaică; (și la sg.) persoană care face parte din populația unuia dintre aceste popoare. **2.** Adj. Care aparține Caucazului sau caucazienilor (**1**), privitor la Caucaz sau la caucazieni. ✧ *Limbi caucaziene* = familie de limbi vorbite în Caucaz, din care fac parte georgiana, cecena etc. [Pr.: *ca-u-ca-zi-an*] — **Caucaz** (n. pr.) + suf. *-ian.* Cf. fr. c a u c a s i e n.
CAUCIÚC, (**2**) *cauciucuri,* s.n. **1.** Produs industrial, elastic și rezistent, fabricat din latexul unor arbori tropicali sau obținut pe cale sintetică, utilizat la confecționarea anvelopelor, a benzilor elastice, a tuburilor etc. **2.** Anvelopă (pneumatică) care îmbracă roțile automobilelor, bicicletelor etc. [Pr.: *ca-u-*] — Din fr. **caoutchouc,** rus. **kauciuk.**
CAUCIUCÁ, *cauciuchez,* vb. I. Tranz. A acoperi cu un strat de cauciuc sau a impregna cu cauciuc un obiect (mai ales o țesătură textilă). [Pr.: *ca-u-*] — Din **cauciuc.**
CAUCIUCÁRE, *cauciucări,* s.f. Acțiunea de *a cauciuca* și rezultatul ei. [Pr.: *ca-u-*] — V. **cauciuca.**
CAUCIUCÁT, -Ă, *cauciucați, -te,* adj. Acoperit sau impregnat cu cauciuc. [Pr.: *ca-u-*] — V. **cauciuca.**
CAUDÁL, -Ă, *caudali, -e,* adj. Din regiunea cozii, de la coadă. [Pr.: *ca-u-*] — Din fr. **caudal,** it. **caudale.**
CAUDÁT, *caudate,* s.n. (La pl.) Ordin de amfibieni cu coadă *(Urodela, Caudata);* (și la sg.) animal din acest ordin; urodel. [Pr.: *ca-u-*] — Din fr. **caudate.**
CAUDIFÉR, -Ă, *caudiferi, -e,* adj. (Rar) Care are coadă, care poartă coadă. [Pr.: *ca-u-*] — Din fr. **caudifère.**
CAUDILLÍSM s.n. Conducere tiranică exercitată de un dictator, în țările de limbă spaniolă. — **Caudillo** + suf. *-ism.*
CAUDÍLLO, *caudillo,* s.m. Nume dat dictatorilor din țările de limbă spaniolă; persoană căreia i se dă acest nume. [Pr.: *ca-u-dí-lio*] — Cuv. sp.
CAUDÍNE adj. (În expr.) *A trece pe sub furcile caudine* = a impune învinsului condiții umilitoare; *fig.* a supune unei critici severe. [Pr.: *ca-u-*] — După fr. [fourches] **Caudines,** lat. [fauce] **Caudinae.**
CAULESCÉNT, -Ă, *caulescenți, -te,* adj. (Despre plante) Care are tulpină aeriană. [Pr.: *cau-*] — Din fr. **caulescent.**
CAULIFLORÍE, *cauliflorii,* s.f. (Bot.) Apariție a florilor direct pe tulpină, proprie unor arbori tropicali. [Pr.: *cau-*] — Din fr. **cauliflorie.**
CÁUPER, *caupere,* s.n. Instalație pentru preîncălzirea aerului din furnale prin arderea gazelor combustibile rezultate ca produs secundar la elaborarea fontei. [Pr.: *cau-*] — Din engl. **cauper.**
CAÚSTIC, -Ă, *caustici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre substanțe chimice) Care arde, distruge țesutul animal și vegetal. ✧ *Sodă caustică* = hidrat de sodiu cristalizat, cu multe întrebuințări în industrie. **2.** Adj. Fig. Mușcător, satiric. **3.** S.f. (Fiz.) Pată luminoasă de forma unei suprafețe care înfășoară razele reflectate sau refractate într-un sistem optic, reprezentând imaginea deformată a unei surse de lumină. — Din it. **caustico,** lat. **causticus.**
CAUSTICITÁTE s.f. **1.** Proprietate a unor substanțe de a fi caustice (**1**). **2.** Fig. Tendința sau faptul de a fi caustic. [Pr.: *ca-us-*] — Din fr. **causticité.**
CAUSTICIZÁ, *causticizez,* vb. I. Tranz. (Chim.) A caustifica. [Pr.: *ca-us-*] — **Caustic** + suf. *-iza.*
CAUSTICIZÁRE, *causticizări,* s.f. Acțiunea de *a causticiza;* caustificare. [Pr.: *ca-us-*] — V. **causticiza.**
CAUSTICIZÁT, -Ă, *causticizați, -te,* adj. Caustificat. [Pr.: *ca-us-*] — V. **causticiza.**
CAUSTIFICÁ, *caustífic,* vb. I. Tranz. A transforma carbonații alcalini în alcalii caustice; a causticiza. [Pr.: *ca-us-*] — Cf. fr. c a u s t i f i c a t i o n.
CAUSTIFICÁRE, *caustificări,* s.f. Acțiunea de *a caustifica;* causticizare. [Pr.: *ca-us-*] — V. **caustifica.**
CAUSTIFICÁT, -Ă, *caustificați, -te,* adj. (Despre carbonați alcalini) Care a fost transformat în alcalii caustice; causticizat. [Pr.: *ca-us-*] — V. **caustifica.**
CAUSTOBIOLÍT, *caustobiolite,* s.n. Rocă sedimentară organogenă, solidă, lichidă sau gazoasă, utilizată drept combustibil, în industria chimică etc. [Pr.: *ca-us-to-bi-o-*] — Din germ. **Kaustobiolithe.**
CAUTÉR, *cautere,* s.n. Instrument chirurgical de metal, în formă de bastonaș, cu care se cauterizează. ✦ Agent chimic folosit pentru cauterizare. [Pr.: *ca-u-*] — Din fr. **cautère,** lat. **cauterium.**
CAUTERIZÁ, *cauterizez,* vb. I. Tranz. A arde cu cauterul sau cu o substanță caustică o rană, un țesut bolnav etc., pentru a dezinfecta sau pentru a vindeca. [Pr.: *ca-u-*] — Din fr. **cautériser,** lat. **cauterizare.**
CAUTERIZÁRE, *cauterizări,* s.f. Acțiunea de *a cauteriza*. [Pr.: *ca-u-*] — V. **cauteriza.**

CAUȚIÚNE, *cauțiuni,* s.f. **1.** Sumă de bani depusă pentru garantarea executării de către debitor a unei obligații. **2.** Sumă depusă pentru a obține eliberarea provizorie a unei persoane arestate și care garantează prezentarea acesteia la ancheta penală, la judecată și la executarea pedepsei; *p. ext.* garanție. [Pr.: *ca-u-ți-u-*] — Din fr. **caution,** lat. **cautio, -onis.**

CAUZÁ, *cauzez,* vb. I. Tranz. A fi cauza unei întâmplări; a pricinui, a produce. [Pr.: *ca-u-*] — Din fr. **causer,** it. **causare.**

CAUZÁL, -Ă, *cauzali, -e,* adj. Privitor la cauză, de cauză. ✧ *Propoziție cauzală* = propoziție subordonată care exprimă cauza pentru care se săvârșește acțiunea din propoziția regentă și care corespunde complementului circumstanțial de cauză. *Conjuncție cauzală* = conjuncție care introduce o propoziție cauzală. [Pr.: *ca-u-*] — Din lat. **causalis,** fr. **causal.**

CAUZALGÍE, *cauzalgii,* s.f. Senzație dureroasă de arsură, localizată, de obicei, la mâini sau la picioare, însoțită de tulburări circulatorii și datorată lezării nervilor simpatici din regiunile respective. [Pr.: *ca-u-*] — Din fr. **causalgie.**

CAUZALÍSM s.n. Concepție filosofică bazată pe cauzalitate. [Pr.: *ca-u-*] — Din fr. **causalisme.**

CAUZALÍST, -Ă, *cauzaliști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al cauzalismului. [Pr.: *ca-u-*] — Din fr. **causaliste.**

CAUZALITÁTE s.f. Relație între două evenimente, constând în producerea, determinarea sau implicarea de către unul a celuilalt, primul fiind considerat cauză, al doilea efect. ✧ *Principiul cauzalității* = principiu potrivit căruia, în aceleași condiții, aceleași cauze produc aceleași efecte. **2.** *Cauzalitate inelară* = feedback. [Pr.: *ca-u-*] — Din fr. **causalité.**

CAUZÁRE, *cauzări,* s.f. Faptul de *a cauza*. [Pr.: *ca-u-*] — V. **cauza.**

CAUZATÍV, *cauzative,* adj. (În expr.) *Verb cauzativ* = verb factitiv, v. *factitiv.* [Pr.: *ca-u-*] — Din it. **causativo,** lat. **causativus.**

CAUZATÓR, -OÁRE, *cauzatori, -oare,* adj. Care cauzează ceva. [Pr.: *ca-u-*] — **Cauza** + suf. *-tor.*

CÁUZĂ, *cauze,* s.f. **1.** Fenomen sau complex de fenomene care precedă și, în condiții determinate, provoacă apariția altui fenomen, denumit efect, căruia îi servește ca punct de plecare; motiv. **2.** Problemă socială care interesează o colectivitate largă de oameni și pentru a cărei apărare și punere în valoare se duce o luptă susținută. *Cauza păcii.* ✧ Expr. *În cunoștință de cauză* = cunoscând bine chestiunile despre care este vorba. *A face cauză comună* (cu cineva) = a-și uni interesele (cu ale altuia). ✦ Motiv, rațiune. **3.** (Jur.) Proces, pricină. ✧ Expr. *A avea câștig de cauză* = a i se da cuiva dreptate (într-o dispută etc.); a câștiga, a învinge. *A da (cuiva) câștig de cauză* = (despre un organ de jurisdicție) a se pronunța în favoarea uneia dintre părțile aflate în proces. *(A fi) în cauză* = (a fi) interesat, implicat într-o chestiune. *A pleda cauza cuiva* = a apăra interesele cuiva. [Pr.: *ca-u-*] — Din lat. **causa,** fr. **cause.**

CAV, -Ă, *cavi, -e,* adj. (Despre obiecte) Care are o cavitate. ✧ *Venă cavă* = denumire pentru cele două vene (inferioară și superioară) care transportă sângele la inimă. — Din fr. **cave.**

CAVÁF, *cavafi,* s.m. (Înv.) Pantofar, cizmar; negustor de încălțăminte de calitate inferioară. — Din tc. **kavaf.**

CAVÁL[1], *cavale,* s.n. Fluier mare ciobănesc, făcut din lemn de paltin sau de alun. — Din tc. **kaval.**

CAVÁL[2], *cavaluri,* s.n. Șănțuleț prin care trece apa între straturile de legume. — Et. nec.

CAVALCÁDĂ, *cavalcade,* s.f. Plimbare călare făcută în grup; goană, alergare (cu cai). ✦ Grup de persoane care fac împreună o plimbare călare. — Din fr. **cavalcade.**

CAVALÉR, *cavaleri,* s.m. **1.** (În Roma antică) Membru al ordinului ecvestru, inferior ordinului senatorial. ✦ (În Evul Mediu, în Apusul și în Centrul Europei) Titlu nobiliar conferit, inițial pentru fapte de arme, de rege sau de un reprezentant al lui. **2.** Titlu dat unei persoane dintr-un ordin cavaleresc, laic sau religios. **3.** Titlu onorific conferit, în unele țări, posesorului anumitor decorații importante. **4.** Persoană având titlul de cavaler (**1 —3**). **5.** Călăreț. **6.** (Adesea adjectival) Om plin de abnegație, generos și nobil; om amabil, binevoitor, îndatoritor. **7.** (Pop.) Tânăr necăsătorit, holtei, burlac. ✧ *Cavaler de onoare* = tânăr necăsătorit care însoțește pe miri la cununie. — Din rus. **kavaler,** it. **cavaliere,** fr. **cavalier.**

CAVALERÉSC, -EÁSCĂ, *cavalerești,* adj. De cavaler; *p. ext.* franc, leal; sincer, deschis. — **Cavaler** + suf. *-esc.* Cf. it. c a v a l l e r e s c o, fr. c h e v a l e r e s q u e.

CAVALERÉȘTE adv. În felul cavalerilor; sincer, deschis. — **Cavaler** + suf. *-ește.*

CAVALÉRIE[1], *cavalerii,* s.f. Parte a armatei care folosește calul ca mijloc de luptă și de transport al luptătorilor; grup de soldați care fac parte dintr-o astfel de unitate; cavalerime; călărime. — Din rus. **kavaleriia,** germ. **Kavallerie.**

CAVALERÍE[2], *cavalerii,* s.f. (Înv.) **1.** Instituția (sau ordinul) cavalerilor. **2.** Decorație, ordin în gradul de cavaler. — Din it. **cavalleria.**

CAVALERÍME s.f. (Înv.) Cavalerie**[1]**. — **Cavaler** + suf. *-ime.*

CAVALERÍSM s.n. Purtare, atitudine de cavaler (**6**); vitejie, lealitate, onestitate; amabilitate, bunăvoință. — **Cavaler** + suf. *-ism.*

CAVALERÍST, *cavaleriști,* s.m. Militar care face parte din cavalerie**[1]**. — Din rus. **kavalerist.**

CAVALÉT, *cavalete,* s.n. **1.** Postament pe care se așază ambarcațiunile la bordul unei nave sau pe uscat. **2.** Suport de lemn care se fixează provizoriu pe cofrajul unui planșeu de beton și pe care se sprijină dreptarul cu care se face nivelarea planșeului după turnarea betonului. — Din it. **cavalletto.**

CAVALIÉR, *cavaliere,* s.n. **1.** Terasă înaltă, construită într-o fortificație, pentru amplasarea tunurilor. **2.** Cordon de pământ sau de alte materiale de-a lungul unui drum, format prin curățarea șanțurilor. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **cavalier.**

CAVALÍN, -Ă, *cavalini, -e,* adj. (Rar) De cal, al calului; cabalin. *Rasă cavalină.* — Din it. **cavallino.**

CAVÁS, *cavași,* s.m. (Înv.) Agent de poliție; jandarm. — Din tc. **kavas.**

CAVATÍNĂ, *cavatine,* s.f. Piesă vocală lirică de mici proporții dintr-o operă; arie lirică de mici proporții. — Din it. **cavatina.**

CAVÉRNĂ, *caverne,* s.f. **1.** Peșteră, grotă. **2.** Cavitate patologică cauzată de o boală într-un țesut organic (mai ales la plămâni). — Din fr. **caverne,** lat. **caverna.**

CAVERNÍCOL, -Ă, *cavernicoli, -e,* adj. Specific peșterii, care ține de peșteră, care trăiește sau care crește în peșteră. — Din fr. **cavernicole.**

CAVERNOGRÁMĂ, *cavernograme,* s.f. Diagramă reprezentând variația diametrului unei găuri de sondă de-a lungul acesteia. — Din fr. **cavernogramme.**

CAVERNOMETRÍE s.f. Operație de măsurare și de înregistrare a diametrului unei găuri de sondă, de-a lungul acesteia. — Din fr. **cavernométrie.**

CAVERNÓS, -OÁSĂ, *cavernoși, -oase,* adj. **1.** Care se referă la caverne (**2**). **2.** Care are caverne (**2**). **3.** Fig. (Despre voce, sunete) Care are timbrul gros, înfundat; înăbușit. — Din fr. **caverneux,** lat. **cavernosus.**

CAVIÁR s.n. Icre negre preparate prin sărare. [Pr.: *-vi-ar*] — Din fr. **caviar.**

CAVICÓRN, *cavicorne,* s.n. Familie de erbivore rumegătoare care au coarnele cavitare; (și la sg.) animal care face parte din această familie. — Din fr. **cavicorne.**

CAVÍLĂ, *cavile,* s.f. **1.** Piesă din lemn de esență tare sau din oțel, în formă de ac, folosită la matisarea parâmelor. **2.** Mâner așezat la extremitatea spițelor timonei. — Din it. **caviglia.**

CAVITÁR, -Ă, *cavitari, -e,* adj. **1.** (Med.) Care este caracterizat prin prezența unei caverne, în general cu localizare la plămâni. **2.** (Despre corpuri) Gol în interior. (**2**). — Din fr. **cavitaire.**

CAVITÁTE, *cavități,* s.f. Adâncitură, gaură într-un corp solid. ✧ *Cavitate rezonantă* = circuit oscilant pentru frecvențe foarte înalte, constituit dintr-o incintă cu pereți metalici în care se pot întreține oscilații electromagnetice sub formă de unde staționare. ✦ Spațiu în interiorul organismului sau al unui organ din corpul omului sau al animalelor, în care se află anumite organe. *Cavitate toracică.* — Din fr. **cavité,** lat. **cavitas, -atis.**

CAVITÁȚIE, *cavitații,* s.f. Fenomen de producere, într-un curent de lichid, a unui vid parțial unde se formează bule de vapori sau de gaze care, aglomerându-se, determină vibrații și coroziune mecanică, prezentând pericol de distrugere pentru pereții conductei prin care circulă lichidul, pentru paletele turbinelor etc. — Din fr. **cavitation.**

CAVÓU, *cavouri,* s.n. Construcție funerară (într-un cimitir sau în alt loc de înmormântare) cu una sau mai multe cripte. — Din fr. **caveau.**

CAZ, *cazuri,* s.n. **1.** Împrejurare, circumstanță, situație. ✧ *Caz de conștiință* = împrejurare în care cineva ezită între sentimentul datoriei și un interes propriu. ✧ Expr. *A admite cazul că...* = a presupune că... *A face caz de ceva* = a acorda prea multă importanță unui lucru. *A face caz de cineva* = a scoate în evidență în mod exagerat meritele cuiva. **2.** Întâmplare, eveniment; accident. *Un caz banal.* **3.** (Urmat de determinări) Îmbolnăvire, boală. *Două cazuri de scarlatină.* **4.** (Gram.) Categorie specifică numelui, prin care se exprimă raporturile logice dintre nume și diverse părți ale propoziției; fiecare dintre formele flexionare prin care se exprimă diferitele funcțiuni sintactice ale substantivului, adjectivului, articolului, pronumelui și numeralului. — Din lat. **casus,** fr. **cas.**

CAZÁ, *cazez,* vb. I. Tranz. A instala pe cineva temporar într-o locuință. — Din fr. **caser.**

CAZÁC, *cazaci,* s.m. **1.** Membru al unei colectivități (etnice rusești) formate din oameni liberi, mai ales din foști țărani fugiți de pe moșiile stăpânilor feudali ruși și poloni, care, în sec. XV și XVI, s-au așezat în regiunile de margine ale statelor rus și polono-lituanian, unde au format unități militare autonome. **2.** (În Rusia, începând din sec. XVIII) Soldat dintr-o unitate de cavalerie recrutată de obicei dintre cazaci (**1**). — Din rus. **kazak.**

CAZÁCĂ, *cazace,* s.f. Bluză cu mâneci largi, lungă până mai jos de talie, încheiată la gât într-o parte. — Din fr. **casaque.**

CAZACÍNCĂ s.f. (Reg.) Dansul căzăceasca. — De la **cazac.**

CAZACIÓC, *cazaciocuri,* s.n. (Reg.) Dansul căzăceasca. — Din rus. **kazaciok.**

CAZACLÍU, *cazaclii,* s.m. (Înv.) Negustor cazac care făcea negoț cu vinuri, cu blănuri etc. între Ucraina și Moldova. — Din tc. **kazaklı.**

CAZÁN, *cazane,* s.n. **1.** Vas mare de metal, de formă cilindrică sau tronconică, deschis, care servește, în gospodărie sau în tehnică, la încălzit sau la fiert. **2.** Rezervor metalic în care se poate introduce apă pentru a fi încălzită (și transformată în aburi). ✧ *Cazan de abur* = instalație constituită dintr-un focar, dintr-un sistem fierbător, supraîncălzitor de abur etc., utilizată pentru producerea aburului necesar în centralele termoenergetice, în industria textilă etc. ✦ Instalație, folosită pentru vaporizarea sub presiune a lichidelor în vederea întrebuințării vaporilor ca forță

motrice, la încălzirea caloriferelor etc. ✦ Instalație compusă dintr-un vas prin care trec o serie de tuburi, folosită la distilarea alcoolului. **3.** (Geogr.) Căldare (**II**). *Cazanele Dunării.* — Din tc. **kazan.**

CAZANGERÍE, *cazangerii,* s.f. **1.** Atelier de construit sau reparat cazane (**1, 2**), utilaje din tablă groasă de oțel, recipiente de presiune, cisterne etc. **2.** Meseria cazangiului. — **Cazangiu** + suf. *-ărie.*

CAZANGÍU, *cazangii,* s.m. **1.** Meseriaș care construiește sau repară cazane (**1, 2**), care muncește într-o cazangerie (**1**). **2.** Muncitor care supraveghează și alimentează cazanele generatoare de forță motrice. — Din tc. **kazanci.**

CAZÁNIE, *cazanii,* s.f. Predică prin care se explică un pasaj oarecare din Evanghelie. ✦ Carte religioasă care cuprinde predici sau povestiri în care se comentează texte evanghelice. — Din sl. **kazanije.**

CAZANIÉR, -Ă, *cazanieri, -e,* adj. Sedentar. — Din fr. **casanier.**

CAZÁRE, *cazări,* s.f. Acțiunea de *a caza* și rezultatul ei. — V. **caza.**

CAZARMAMÉNT s.n. Totalitatea efectelor de pat (saltea, pernă, pătură, cearșaf etc.) pe care le primește un militar sau, *p. ext.*, un muncitor pe șantier. — Contaminare între **cazarmă** și **echipament**. Cf. fr. c a s e r n e m e n t.

CAZÁRMĂ, *cazărmi,* s.f. **1.** Ansamblu de clădiri, construcții și instalații afectat militarilor. **2.** (În sintagma) *Cazarma echipajului* = compartiment situat sub puntea unei nave de luptă, destinat odihnei echipajului. — Din rus. **kazarma.**

CAZEIFICÁRE s.f. **1.** Proces de precipitare a cazeinei din lapte; brânzire. **2.** (Med.) Formă de degenerescență necrotică a țesuturilor, produsă de bacilul tuberculozei. [Pr.: *-ze-i-*] — Cf. fr. c a s é i f i c a t i o n.

CAZEINÁT s.n. (În sintagma) *Cazeinat de sodiu* = produs obținut din lapte smântânit. [Pr.: *-ze-i-*]. — Din fr. **caséinate.**

CAZEÍNĂ s.f. Substanță proteică aflată în lapte și care, coagulându-se, formează partea componentă principală a brânzeturilor; cazeinogen. [Pr.: *-ze-i-*] — Din fr. **caséine.**

CAZEINOGÉN s.n. Cazeină. [Pr.: *-ze-i-*] — Din fr. **caséinogène.**

CAZEMÁTĂ, *cazemate,* s.f. Lucrare de apărare, construită din lemn și pământ sau din beton armat, în care sunt instalate diferite mijloace de luptă împotriva artileriei și împotriva bombardamentelor aeriene; buncăr (**4**). ✦ Încăpere blindată pe nave, unde sunt instalate tunurile de calibru mijlociu. — Din fr. **casemate.**

CAZÍC, *cazici,* s.m. Țăruș de lemn (având la capăt un inel de oțel), care se introduce în pământ, pe malul unei ape, pentru legarea ambarcațiunilor. — Et. nec.

CAZIÉR, *caziere,* s.n. **1.** Dulap cu mai multe compartimente sau sertare, în care se clasează acte, dosare etc. ✦ (Tipogr.) Dulăpior cu rafturi în care se păstrează literele. **2.** (Jur.; în sintagma) *Cazier judiciar* = fișă de evidență în care organele judiciare consemnează toate condamnările penale ale unei persoane. ✦ Serviciu care ține evidența acestor fișe. [Pr.: *-zi-er*] — Din fr. **casier.**

CAZINÓ s.n. v. **cazinou.**

CAZINÓU, *cazinouri,* s.n. Local public cu restaurant, cu săli pentru jocuri (de noroc), de dans, de spectacole etc. [Var.: **cazinó** s.n.] — Din fr. **casino.**

CAZMÁ, *cazmale,* s.f. **1.** Unealtă de săpat pământul, asemănătoare cu lopata, alcătuită dintr-o lamă metalică, ușor concavă, cu muchie ascuțită, fixată la o coadă dreaptă de lemn; hârleț. **2.** (Reg.) Târnăcop. **3.** Lovitură de cazma (**1, 2**). — Din tc. **kazma.**

CÁZNĂ, *cazne,* s.f. **1.** Tortură, supliciu, chin. **2.** Asuprire, împilare, nedreptate. **3.** Străduință, osteneală, trudă. — Din sl. **kaznĭ** „pedeapsă".

CAZÓN, -Ă, *cazoni, -e,* adj. De cazarmă, propriu cazărmii; militäresc. ✦ (Peior.) Aspru, rigid; milităros. — Din rus. **kazionnîi** „de stat, fiscal".

CAZUÁL, -Ă, *cazuali, -e,* adj. **1.** Care are un caracter întâmplător, care depinde de împrejurări; accidental. **2.** Care arată cazul gramatical. *Desinență cazuală.* [Pr.: *-zu-al*] — Din lat. **casualis.**

CAZUALÍSM s.n. Doctrină care atribuie întâmplării cauzele și succesiunea evenimentelor. [Pr.: *-zu-a-*] — Din fr. **casualisme.**

CAZUALITÁTE s.f. Calitate sau stare a ceea ce este cazual (**1**). [Pr.: *-zu-a-*] — **Cazual** + suf. *-itate.*

CAZUÁR, *cazuari,* s.m. Gen de păsări mari din Oceania, asemănătoare cu strutul, cu o creastă cornoasă pe frunte și cu pene negre întrebuințate ca podoabă *(Casuarius casuarius).* [Pr.: *-zu-ar*] — Din fr. **casoar,** it. **casuario.**

CAZUÍST, -Ă, *cazuiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care aplică metodele cazuisticii, care se servește de argumente ingenioase și logice în aparență, dar false în fond. — Din fr. **casuiste.**

CAZUÍSTIC, -Ă, *cazuistici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Bazat pe cazuistică (**2**), privitor la cazuistică. **2.** S.f. Parte a teologiei scolastice medievale care încearcă să rezolve cazurile de conștiință și să justifice unele practici imorale printr-un sistem de norme etice abstracte și prin subtilități logice, devenite cu vremea pură sofistică; *p. ext.* argumentare subtilă, abilă, sofistică a unor teze false sau îndoielnice. — Din fr. **casuistique.**

CAZÚLCĂ, *cazulci,* s.f. Unealtă pentru pescuitul peștilor răpitori în timpul iernii sub gheață. — Et. nec.

CĂ conj. **1.** Introduce propoziții subordonate: **a)** completive; *Am spus că nu pot veni;* **b)** subiective: *Așa-i c-a venit și rândul meu?;* **c)** atributive: *Gândul că nu pot pleca mă chinuie;* **d)** (cauzale) căci, fiindcă. *Hai acasă că-i târziu;* **e)** (consecutive) încât, de. *E atât de slab, că-l bate vântul;* **f)** (concesive) deși, cu toate că, măcar că. *Și omul, că-i om, și nu poate să înțeleagă;* **g)** (temporale) după ce, când. *Acum că ne-am odihnit, pot să-ți povestesc întâmplarea.* **2.** (Pop.) Și. *Să care bărbatul cu carul și femeia să împrăștie cu poala, că tot se isprăvește.* **3.** (În expr.) *Nici că* = nu. (Adversativ) *Numai că* = dar, însă. **4.** Într-adevăr, așa e. *Că bine zici d-ta.* **5.** De ce (nu)! cum (nu)! *Că nu mai vine odată.* **6.** Doar. *Da cum nu! Că nu mi-oi feșteli eu obrazul!* ✧ (Cu sens restrictiv) *Nu că mă laud, dar așa este.* **7.** (În formarea unor loc.) *Cum că, după ce că, măcar că* etc. — Lat. **quod.**

CĂCÁ, *cac,* vb. I. (Pop.) **1.** Tranz. A defeca. **2.** Tranz. și refl. A (se) umple de excremente. ✧ Expr. *S-a căcat în scăldătoare* = se zice despre un om norocos. **3.** Tranz. A murdări. **4.** Tranz. Fig. A naște. — Lat. **cacare.**

CĂCÁRE, *căcări,* s.f. (Pop.) Defecare. — V. **căca.**

CĂCÁT, (**1**) *căcați,* s.m., (**2**) *căcaturi,* s.n. (Pop.) **1.** S.m. Excrement. ✧ *Căcat cu ochi* = om (mai ales copil) de nimic. ✧ Expr. *A mânca căcat* = a spune minciuni. **2.** S.n. Lucru de nimic; fleacuri. — V. **căca.**

CĂCI conj. (Introduce propoziții explicative) Pentru că, deoarece, fiindcă. *Eu îi cunosc căci am trăit cu ei.* — **Că** + **ce.**

CĂCIULÁR, *căciulari,* s.m. **1.** Meseriaș care lucrează căciuli. **2.** Infanterist în vechea armată română care purta o căciulă împodobită cu o pană de curcan; dorobanț. — **Căciulă** + suf. *-ar.*

CĂCIÚLĂ, *căciuli,* s.f. **1.** Obiect confecționat din blană de oaie sau de alt animal și care servește la acoperirea capului. *Bună ziua, căciulă (că stăpânu-tău n-are gură)!* se spune, în bătaie de joc, unuia care nu salută. ✧ Expr. *A-și lua* (sau *a-și scoate) căciula (de pe cap)* = a-și descoperi capul în semn de salut sau de respect. *La așa cap, așa căciulă* = cum e omul, așa e și purtarea lui. *A-i ieși* (cuiva) *părul prin căciulă* = **a)** a i se urî așteptând; **b)** a o duce greu; a sărăci. *A fi* (sau *a se ști, a se simți) cu musca pe căciulă* = a se simți vinovat. *(Asta* sau aia *e) altă căciulă* = (aceasta e) altceva, altă socoteală. *A da cu căciula în câini* = a fi cu chef, a-și face de cap. *(Bun de) să dai cu căciula-n câini* = (despre mâncăruri, băuturi) foarte gustos. ✦ Fig. Persoană, individ. *Câte cinci lei de căciulă.* **2.** Obiect în formă de căciulă (**1**) (care servește ca acoperământ pentru coșuri, canale etc.). ✦ Partea superioară a ciupercii. — Cf. alb. k ë s u l' ë.

CĂCIULEÁLĂ, *căciuleli,* s.f. Căciulire. — **Căciuli** + suf. *-eală.*

CĂCIULÍ, *căciulesc,* vb. IV. Refl. A se ploconi în fața cuiva spre a obține ceva; a cere ceva în chip umil; a se pleca. — Din **căciulă.**

CĂCIULÍE, *căciulii,* s.f. **1.** Căpățână de usturoi. **2.** Măciulie de mac. — **Căciulă** + suf. *-ie.*

CĂCIULÍRE, *căciuliri,* s.f. Faptul de *a se căciuli;* căciuleală, ploconire. — V. **căciuli.**

CĂCIULÍȚĂ, *căciulițe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *căciulă* (**1**). **2.** Bonetă purtată de femei și de copii. — **Căciulă** + suf. *-iță.*

CĂCIULÓI, *căciuloaie,* s.n. Augmentativ al lui *căciulă.* — **Căciulă** + suf. *-oi.*

CĂCIÚR, -Ă, s.m. și f., adj. v. **caciur.**

CĂDEÁ, *cad,* vb. II. **I.** Intranz. **1.** A se deplasa de sus în jos datorită greutății, a se lăsa în jos; a pica. ✦ Fig. (Despre iarnă, ger, seară etc.) A se lăsa, a veni, a se apropia. ✦ (Despre ape de munte) A curge repede. **2.** (Despre dinți, păr, fulgi, frunze etc.) A se desprinde din locul unde era fixat. **3.** A se lăsa în jos continuând să fie prins; a atârna, a se pleca. **4.** A se răsturna, a se prăvăli; a se dărâma, a se surpa. ✧ Expr. *A cădea (bolnav) la pat* = a se îmbolnăvi. *A cădea în picioare* = a ieși cu abilitate dintr-o situație grea. ✦ (Determinat prin „în genunchi", „cu rugăminte" etc.) A se așeza în genunchi înaintea cuiva spre a-i cere iertare ori ajutor sau pentru a-i arăta supunere; a ruga pe cineva cu umilință sau cu stăruință. **II.** Intranz. Fig. **1.** A pieri, a muri (în luptă). **2.** (Despre orașe, poziții strategice etc.) A ajunge în mâna adversarului, a fi cucerit. **3.** A avea un insucces, a nu reuși. *A căzut la examen.* **3.** (Despre guverne, legi etc.) A-și înceta existența, a nu mai fi în vigoare. **4.** A nimeri din întâmplare, pe neașteptate într-un loc sau într-o situație. ✧ Expr. *A-i cădea cuiva (cu) drag* (sau *la inimă*) = a stârni dragostea cuiva, a-i deveni drag. ✦ A se arunca, a se năpusti asupra cuiva. **5.** A intra în... (sau sub...), a fi cuprins de.... *A căzut în extaz.* ✧ Expr. *A cădea pe gânduri* = a deveni îngândurat. *A-i cădea bine* = a-i plăcea, a-i prii. *A-i cădea rău* = a nu-i conveni, a nu-i plăcea. **6.** A se situa, a se afla. *Satul cade pe malul Dunării.* ✦ (La ghicitul în cărți) A se arăta, a se vedea, a reieși. **7.** (În expr.) *A cădea în învoială* (sau *de acord)* = a ajunge la o înțelegere. **III.** Refl. unipers. A reveni cuiva, a se cuveni. *Partea aceasta mi se cade mie.* ✦ A ședea bine; a se potrivi. — Lat. **cadere.**

CĂDELNIȚÁ, *cădelnițez,* vb. I. Intranz. A mișca (într-o parte și într-alta) cădelnița, afumând cu tămâie; a tămâia. ✦ Tranz. Fig. A aduce cuiva laude exagerate, lingușitoare. — Din **cădelniță.**

CĂDÉLNIȚĂ, *cădelnițe,* s.f. Vas ritual de metal atârnat de lănțișoare, în care se arde tămâie. — Din sl. **kadĭlĭnica.**

CĂDÉNIE s.f. (Înv.) Cuviință. — **Cădea** + suf. *-enie.*

CĂDÉRE, *căderi,* s.f. Faptul de *a cădea.* **1.** Deplasare, mișcare de sus în jos a unui lucru, coborâre spre pământ sub efectul gravitației. ✧ *Cădere de apă* = diferență de nivel între două puncte ale unui curs de apă; (concr.) masă de apă care cade de la o oarecare înălțime; cascadă, cataractă. ✦ Lăsare în jos a unui lucru care continuă să fie în parte susținut. ✦ Deplasare a unui organ din poziția sa normală. *Căderea mușchilor.* ✦ Diferența dintre valorile pe care le ia o mărime în două puncte diferite. *Cădere de potențial*. ✦ (Med.; în sintagma) *Cădere de tensiune* = coborâre

a tensiunii arteriale sub limita normală. **2.** Desprindere a unei părți componente dintr-un organism. *Căderea dinților.* **3.** Răsturnare a unui corp; surpare. **4.** Fig. Ocupare, cucerire. *Căderea Cartaginei.* **5.** Fig. Insucces, nereușită. **6.** Competență, drept. *Nu e în căderea lui să mă judece.* **7.** Nereușită, eșec. — V. **cădea.**

CĂDÍ, *cădesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A cădelnița, a tămâia. — Din sl. **kaditi.**

CĂDÍRE, *cădiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a cădi.* — V. **cădi.**

CĂFTĂNÉL, *căftănele,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *caftan.* — **Caftan** + suf. *-el.*

CĂFTĂNÍ, *căftănesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Înv.) A numi pe cineva domn sau a-l așeza într-un rang de boierie (ocazie cu care i se dăruia caftanul). **2.** Fig. (Fam.) A bate, a lovi peste spate pe cineva. — Din **caftan.**

CĂFTĂNÍE s.f. (Înv.) Privilegiul de a purta caftan. — **Caftan** + suf. *-ie.*

CĂÍ, *căiesc,* vb. IV. Refl. A-i părea cuiva rău, a regreta, a recunoaște că a greșit. ✦ Tranz. (Rar) A compătimi pe cineva; a căina. — Din sl. **kajati sen.**

CĂIERÉL, *căierele,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *caier.* [Pr.: *că-ie-*] — **Caier** + suf. *-el.*

CĂIMĂCĂMÍE, *căimăcămii,* s.f. Formă de guvernământ provizoriu instituită în timpul cât tronul rămânea vacant sau pe timpul absenței domnului; locotenență domnească; *p. ext.* timpul cât dura această formă de guvernământ. — **Caimacam** + suf. *-ie.*

CĂINÁ, *căinez,* vb. I. Refl. A se tângui, a se văita, a se plânge. ✦ Tranz. A compătimi, a deplânge. [Var.: **căiní** vb. IV] — Din sl. **kajanŭ** (part. lui *kajati sen).*

CĂINÁRE, *căinări,* s.f. Acțiunea de *a (se) căina.* — V. **căina.**

CĂINÍ vb. IV v. **căina.**

CĂÍNȚĂ, *căințe,* s.f. **1.** Regret, remușcare. **2.** (Bis.) Durere a sufletului și repulsie față de păcatele săvârșite, împreună cu hotărârea de a nu mai păcătui în viitor. — **Căi** + suf. *-ință.*

CĂIȘÓR, *căișori,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *cal.* **2.** (La pl.) Călușei (**2**). [Pr.: *că-i-*] — **Cal** + suf. *-ișor.*

CĂÍȚĂ, *căițe,* s.f. **1.** (Reg.) Bonetă, scufie, căciuliță. **2.** (Pop.) Membrană care învelește capul unor copii nou-născuți, tichie. ✧ Expr. *Născut cu căiță* (pe cap) = se spune despre un om norocos. **2.** (Reg.) Placentă (**1**). — Din sb. **kaica.**

CĂLACÁN s.n. v. **calaican.**

CĂLÁRE adv. (Adesea adjectival) Încălecat pe cal, pe alt animal sau, *p. ext.*, pe un obiect. ✧ Expr. *De(-a) călare* = **a)** călărind, din fuga calului; **b)** *fig.* fără odihnă. *Nici călare, nici pe jos* = nici așa, nici așa. *A fi călare pe situație* = a domina o situație, a se simți tare, sigur într-o anumită împrejurare (grea). [Formă gramaticală: pl. (adjectival) *călări*] — Lat. **caballaris, -em.**

CĂLĂFĂTUÍ, *călăfătuiesc,* vb. IV. Tranz. A astupa cu calafat găurile dintre scândurile bordajelor sau ale punții unei nave în vederea etanșării. — **Calafat** + suf. *-ui.* Cf. ngr. k a l a f a t i z o.

CĂLĂFĂTUÍRE, *călăfătuiri,* s.f. Acțiunea de *a călăfătui* și rezultatul ei. — V. **călăfătui.**

CĂLĂMÁRĂ s.f. v. **călimară.**

CĂLĂRÁȘ, *călărași,* s.m. **1.** (La pl.; în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Corp militar de slujitori auxiliari ai domniei; (și la sg.) membru al acestui corp militar. ✦ (Înv.) Ostaș de cavalerie. **2.** Coardă de rod la vița de vie, scurtată la 4-6 muguri și plasată călare pe coarda de doi ani. — **Călare** + suf. *-aș.*

CĂLĂRĂȘEÁN, -Ă, *călărășeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor al municipiului Călărași. **2.** Adj. Care aparține municipiului Călărași sau călărășenilor (**1**), privitor la municipiul Călărași ori la călărășeni. — **Călărași** (n.pr.) + suf. *-ean.*

CĂLĂRĂȘEÁNCĂ, *călărășence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Călărași. — **Călărășean** + suf. *-că.*

CĂLĂRÉSC, -EÁSCĂ, *călărești,* adj. (Înv.) De călăreț; de cavalerie. *Oști călărești.* — **Călare** + suf. *-esc.*

CĂLĂRÉȘTE adv. (Rar) Călare. — **Călare** + suf. *-ește.*

CĂLĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *călăreți, -e,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care călărește, (sportiv) care practică călăria. ✦ (Înv.) Călăraș (**1**). **2.** S.m. Denumire dată unor piese și instrumente: **a)** placă mică de metal care se prinde în partea superioară a unei fișe dintr-o cartotecă de bibliotecă sau de contabilitate; **b)** mică piesă de sârmă de forma literei U, care se așază răsturnată pe brațele unei balanțe pentru a obține echilibrul; **c)** mică piesă de sârmă îndoită în formă de U, care servește la închiderea unui circuit; **d)** bară scurtă de oțel și de beton, folosită ca armătură suplimentară în zona de reazem a unei grinzi de beton armat. — Lat. **caballaricius.**

CĂLĂRÍ, *călăresc,* vb. IV. Intranz. A merge călare. ✦ Tranz. A mâna calul stând călare pe el; a încăleca. — Din **călare.**

CĂLĂRÍE s.f. Acțiunea de *a călări;* călărit. ✦ Arta de a călări. ✦ Ramură sportivă care constă în conducerea calului din poziția încălecat, în probe de alergare, sărituri, dresaj etc.; echitație. — **Călare** + suf. *-ie.*

CĂLĂRÍME s.f. (Înv.) Oaste călare; cavalerie. — **Călare** + suf. *-ime.*

CĂLĂRÍT s.n. Călărie. — V. **călări.**

CĂLĂTÓR, -OÁRE, *călători, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care călătorește, care se află în călătorie. **2.** Adj. (Despre popoare) Nomad. **3.** Adj. (Despre păsări) Care pleacă iarna în țări mai calde; migrator. **4.** Adj. Fig. Care trece repede; trecător, nestatornic. — **Cale** + suf. *-ător.*

CĂLĂTORÍ, *călătoresc,* vb. IV. **1.** Intranz. A face un drum spre un loc (mai) depărtat; a fi pe drum. ✦ A fi călător, a fi la drum. **2.** Refl. Fig. (Reg.) A se sfârși; a muri. — Din **călător.**

CĂLĂTORÍE, *călătorii,* s.f. Acțiunea de *a (se) călători*; drum pe care îl face cineva într-un loc (mai depărtat). ✧ Expr. (Ir.) *Călătorie sprâncenată* = urare care arată indiferența pentru plecarea cuiva. — **Călători** + suf. *-ie.*

CĂLĂTORÍT, -Ă, *călătoriți, -te,* adj. Care a călătorit mult, umblat; care a văzut multe locuri. — V. **călători.**

CĂLẮU, *călăi,* s.m. Bărbat însărcinat cu executarea osândiților la moarte; gâde, hoher. ✦ Fig. Om crud, sângeros, care supune pe cineva la chinuri; tiran, ucigaș. — Din țig. **kalo** „negru".

CĂLẮUZ s.m. v. **călăuză.**

CĂLĂÚZĂ, *călăuze,* s.f. **1.** Persoană care însoțește pe cineva spre a-i arăta drumul și spre a-i da indicațiile sau explicațiile necesare; ghid. **2.** Persoană care îndrumează într-o acțiune, într-un domeniu de cercetare etc.; conducător, îndrumător. **3.** Îndreptar, ghid. [Var.: **călăúz** s.m.] — Din tc. **kılavuz,** ngr. **kalaúzis.**

CĂLĂUZÍ, *călăuzesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A conduce pe cineva pe un drum. **2.** A îndruma, a învăța, a povățui. ✦ Refl. A se orienta, a se conduce după... [Pr.: *-lă-u-*] — Din **călăuză.**

CĂLĂUZÍRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a călăuzi;* îndrumare. [Pr.: *-lă-u-*] — V. **călăuzi.**

CĂLĂUZITÓR, -OÁRE, *călăuzitori, -oare,* adj. Care călăuzește, care îndrumează; îndrumător. [Pr.: *-lă-u-*] — **Călăuzi** + suf. *-tor.*

CĂLCÁ, *calc,* vb. I. **I. 1.** Intranz. A pune piciorul pe ceva sau undeva; a păși. ✧ Expr. *A călca din pod* (sau *de sus)* = a umbla țanțoș, trufaș. *A călca în străchini* = a umbla neatent, a fi stângaci; a face gafe. *A călca pe urmele cuiva* = a avea apucăturile, comportarea cuiva. *A călca strâmb* (sau *alături cu drumul)* = a fi necinstit, incorect, a se abate de la normele de conduită stabilite. *A călca cu stângul* = a porni prost la o acțiune; a nu izbuti. *A călca cu dreptul* = a începe ceva cu bine; a izbuti. ✦ A trece pășind peste ceva. **2.** Tranz. (Pop.; despre bărbătușul păsărilor) A fecunda. **3.** Intranz. A intra, a veni undeva, a se abate. **4.** Tranz. A cutreiera, a străbate un drum, o regiune etc. **5.** Tranz. Fig. A încălca pustiind și prădând. ✦ (Fam.) A veni fără veste undeva sau la cineva. **II.** Tranz. **1.** A strivi, a zdrobi, a nimici cu picioarele. ✦ A bătători pământul, iarba, semănăturile printr-o călcare repetată cu picioarele. ✦ A tescui strugurii cu picioarele. ✧ Expr. *A călca apa* = a se menține la suprafața apei înotând în poziție verticală. ✦ Intranz. A înfrânge o pornire sau un sentiment. ✧ Expr. *A-și călca pe inimă* = a face ceva împotriva propriilor sale sentimente, împotriva propriei sale voințe. **2.** A nu respecta o hotărâre, o lege, o obligație etc. **III.** Tranz. A netezi îmbrăcămintea sau rufăria cu fierul de călcat. — Lat. **calcare.**

CĂLCÁRE, *călcări,* s.f. Faptul de *a călca.* **1.** Nerespectare, violare a unei legi, a unui ordin etc. **2.** Abatere, deviere de la un principiu. **3.** Atac, năvălire (în scopul jefuirii). — V. **călca.**

CĂLCÁT s.n. Acțiunea de *a călca* (**III**). — V. **călca.**

CĂLCĂTÓR, -OÁRE, *călcători, -oare,* s.m., s.f., s.n. **I.** S.m. și f. **1.** Meseriaș care calcă haine sau rufărie (într-un atelier de confecții, într-o spălătorie etc.). **2.** (Rar) Persoană care calcă o lege, o dispoziție etc. ✦ Prădător, hoț. **II.** S.f. **1.** Scândură pe care olarul frământă lutul cu picioarele. **2.** Vas în care se calcă (**II 1**) strugurii. **3.** Instalație specială la gardurile pescărești, care permite trecerea peștelui într-un singur sens sau circulația bărcilor în ambele sensuri fără ca peștele să iasă. **III.** S.n. **1.** Mecanism la mașinile de cusut, care apasă pe placa mașinii materialul ce se lucrează, pentru a putea fi fixat și deplasat mai ușor; apăsător, ceapraz. **2.** Unealtă formată dintr-o lamă de oțel plană sau îndoită, cu crestături pe una sau pe ambele muchii, prevăzută cu mâner și folosită de lemnari la rostuirea dinților pânzelor de fierăstrău; ceapraz. **3.** Pânză sau perniță pe care se calcă (**III**) haine, rufărie etc. — **Călca** + suf. *-ător.*

CĂLCĂTOREÁSĂ, *călcătorese,* s.f. Femeie care are meseria de a călca (**III**) haine, rufărie etc. — **Călcător** + suf. *-easă.*

CĂLCĂTORÍE, *călcătorii,* s.f. Atelier unde se calcă (**III**) haine, rufărie etc. ✦ Spec. Secție sau atelier în care se calcă produsele textile realizate într-o fabrică de confecții. — **Călcător** + suf. *-ie.*

CĂLCĂTÚRĂ, *călcături,* s.f. Fel de a merge ; pas, mers, umblet. — **Călca** + suf. *-ătură.*

CĂLCẤI, *călcâie,* s.n. **1.** Partea posterioară a tălpii piciorului, formată din oasele astragal și calcaneu; talus; *p. ext.* parte a ciorapului sau a încălțămintei care acoperă această porțiune a piciorului. ✧ Expr. *A se afla* (sau *a fi, a trăi* etc.) *sub călcâi* = a se afla (sau a fi, a trăi) sub totala dominație a cuiva, a fi exploatat, subordonat, împilat. *A se învârti* (sau *a se întoarce, a sări) într-un călcâi* = a se mișca repede, a fi iute la treabă; *fig.* a se bucura. *Fuge* (sau *merge) de-i pârâie* (sau *sfârâie) călcâiele* = fuge (sau merge) foarte repede. *A i se aprinde* (sau *a-i sfârâi) călcâiele* (după cineva) = **a)** a fi foarte îndrăgostit (de cineva), a se îndrăgosti subit; **b)** a fi zorit, nerăbdător. ✦ Lovitură dată cu călcâiul (**1**). ✧ Expr. *A da călcâie calului* = (despre călăreți) a lovi calul cu călcâiele, ca să pornească sau să meargă mai repede. ✦ *Călcâiul lui Ahile* = partea vulnerabilă, latura slabă a unei persoane sau a unui lucru. **2.** Nume dat părții dinapoi (sau de jos) a unor obiecte. **3.** Piesă mică de lemn, de formă prismatică, fixată de o grindă de lemn pentru a împiedica

alunecarea unui element de construcție care se reazemă pe grindă sau folosită ca piesă de rezistență într-o îmbinare. **4.** Dispozitiv cu care se împiedică filarea unui lanț sau a unei parâme. **5.** Strat format între săpun și leșiile de glicerină la fabricarea săpunului. — Lat. **calcaneum.**

CĂLCÂIÁȘ, *călcâiașe,* s.n. Diminutiv al lui *călcâi.* [Pr.: *-câ-iaș*] — **Călcâi** + suf. *-aș.*

CĂLDÁRE, *căldări,* s.f. **I.** Vas mare tronconic sau cilindric, prevăzut cu o toartă la partea superioară, folosit pentru păstrarea și transportul materialelor lichide, pulverulente sau granuloase; găleată. ✧ *Căldare de abur* = instalație (la locomotive, locomobile, vapoare etc.) cu ajutorul căreia se trece apa, sub acțiunea căldurii, din faza lichidă în vapori cu o presiune mai mare decât cea atmosferică; cazan cu abur. *Căldare de rachiu* = alambic pentru distilarea rachiului. ✦ Conținutul unei căldări (**I**). **II.** (Geogr.) Depresiune circulară cu versante prăpăstioase în zona munților înalți; scobitură în albiile apelor curgătoare, la baza unei cascade; cazan. ✧ *Căldare glaciară* = circ glaciar. — Lat. **caldaria.**

CĂLDĂRÁR, *căldărari,* s.m. Meșteșugar care face sau repară căldări (**I**) și alte vase (de aramă). — **Căldare** + suf. *-ar.*

CĂLDĂRÁȘ[1]**,** *căldărași,* s.m. Muncitor care curăță de zgură oala de turnat oțel și montează pâlnia și dopul acesteia. — **Căldare** + suf. *-aș.*

CĂLDĂRÁȘ[2]**,** *căldărași,* s.m. (Ornit.) Botroș. — ***Cărdel** (înv. „sticlete" < lat. **cardillus)* + suf. *-aș,* prin etimologie populară.

CĂLDĂRĂRÍE, *căldărării,* s.f. Atelier meșteșugăresc în care se confecționau sau se reparau odinioară căldări (**I**), cazane sau alte obiecte (de aramă). — **Căldare** + suf. *-ărie.*

CĂLDĂRÓI, *căldăroaie,* s.n. Augmentativ al lui *căldare* (**I**). — **Căldare** + suf. *-oi.*

CĂLDĂRÚȘĂ, *căldărușe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *căldare* (**I**). **2.** Plantă erbacee ornamentală cu tulpină simplă sau ramificată, păroasă, cu flori albastre, violete, roșii, mai rar albe *(Aquilegia vulgaris).* — **Căldare** + suf. *-ușă.*

CĂLDICÉL, -ÍCĂ, *căldicei, -ele,* adj. Diminutiv al lui *cald;* căldișor, călduț. — **Cald** + suf. *-icel.*

CĂLDIȘÓR, -OÁRĂ, *căldișori, -oare,* adj. Căldicel. — **Cald** + suf. *-ișor.*

CĂLDÚRĂ, *călduri,* s.f. **1.** Starea sau gradul de încălzire a unui corp; faptul că un corp posedă o anumită temperatură; senzație produsă de corpurile calde; temperatură ridicată. **2.** (Fiz.) Mărime scalară prin care se exprimă transferul de energie între sistemele fizico-chimice sau între diferite părți ale aceluiași sistem în cadrul unei transformări în care nu se efectuează lucru mecanic; *p. ext.* parte a fizicii care studiază fenomenele termice. ✧ *Căldură specifică* = căldură necesară ridicării cu un grad Celsius a temperaturii unui gram dintr-un corp. ✧ *Căldură animală* = energie calorică rezultată în decursul metabolismului pe seama proceselor de oxidare a substanțelor nutritive. **3.** (La pl.) Timp călduros, atmosferă fierbinte; vreme toridă. **4.** (La pl.) Temperatură ridicată a corpului; febră. **5.** Fig. Ardoare, înfocare, patimă. ✦ Afecțiune, amabilitate, prietenie. **6.** (La pl.) Perioadă din ciclul sexual în care animalele femele manifestă dorința naturală de a se împerechea. — Lat. pop. **caldura.**

CĂLDURÍCĂ s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *căldură* (**1**). — **Căldură** + suf. *-ică.*

CĂLDURÓS, -OÁSĂ, *călduroși, -oase,* adj. **1.** Care păstrează căldura. **2.** Fig. Însuflețit, plin de căldură (**5**). — **Căldură** + suf. *-os.*

CĂLDÚȚ, -Ă, *călduți, -e,* adj. Căldicel. — **Cald**+ suf. *-uț.*

CĂLEÁP, *călepe,* s.n. (Reg.) Rășchitor mic; *p. ext.* scul. — Din tc. **keleb.**

CĂLÍ, *călesc,* vb. IV. **I. 1.** Tranz. A mări duritatea și rezistența unui metal sau a unui aliaj prin răcire bruscă după o încălzire la temperatură înaltă; a oțeli. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) întări, a (se) consolida, a (se) oțeli. **II.** Tranz. A prăji în grăsime un aliment, în special varza. — Din sl. **kaliti.**

CĂLÍBIL, -Ă, *călibili, -e,* adj. (Despre metale) Care se poate căli (**I 1**). — **Căli** + suf. *-bil.*

CĂLIBILITÁTE s.f. Proprietate a unui metal de a putea fi călit (**I 1**). — **Călibil** + suf. *-itate.*

CĂLIFÁR, *călifari,* s.m. **1.** Numele a două specii de păsări migratoare acvatice, asemănătoare cu rațele și cu gâștele: una cu pene albe, negre sau ruginii *(Tadorna tadorna),* cealaltă cu pene roșii-ruginii *(Tadorna ferruginea).* **2.** Specie de porumbel domestic. — Din bg. **kalefar.**

CĂLIMÁRĂ, *călimări,* s.f. Vas mic de sticlă, de metal, de material plastic etc., în care se ține cerneala. [Var.: (înv.) **călămáră** s.f.] — Din ngr. **kalamári.**

CĂLÍN, *călini,* s.m. Arbust sălbatic cu frunze lobate, opuse, cu flori albe și cu fructe roșii, zemoase, necomestibile, în formă de ciorchini *(Viburnum opulus).* — Din **călină** (derivat regresiv).

CĂLÍNĂ, *căline,* s.f. Fructul călinului, de culoare roșie și cu gust acrișor. — Din bg. **kalina.**

CĂLINDÁR s.n. v. **calendar**.

CĂLINESCIÁN, -Ă, *călinescieni, -e*, adj. De Călinescu, al lui Călinescu; în maniera lui Călinescu. [Pr.: *-ci-an*] — **Călinescu** (n. pr.) + suf. *-ian*.

CĂLINÉT, *călineturi,* s.n. (Rar) Crâng de călini. — **Călin** + suf. *-et.*

CĂLÍRE, *căliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) căli.* ✦ Tratament termic al oțelului, care constă în încălzirea piesei la o temperatură superioară punctului de transformare, urmată de răcirea ei bruscă într-un mediu gazos, lichid sau granular, în vederea măririi durității, mai ales a stratului superficial. — V. **căli.**

CĂLÍT[1] s.n. Călire. — V. **căli.**

CĂLÍT[2]**, -Ă,** *căliți, -te,* adj. **I. 1.** (Despre metale) Întărit prin călire. **2.** Fig. (Despre oameni) Întărit, rezistent; încercat. **II.** (Despre alimente) Prăjit în grăsime. — V. **căli.**

CĂLÁU, -IE, *călâi,* adj. (Reg.) **1.** (Despre lemne) Verde, neuscat. ✦ (Despre fructe) Necopt. **2.** Călduț. — Et. nec.

CĂLȚÚN[1]**,** *călțuni,* s.m. **1.** (Înv. și pop.) Încălțăminte de sărbătoare (asemănătoare cu cizmele); ciorap de lână. **2.** Compus: *călțunul-doamnei* = plantă erbacee din familia rozaceelor, înaltă de 10-15 cm, cu flori galbene cu vinișoare violete; cerențel *(Geum urbanum).* — Din ngr. **kalstóni** (după *încălța).*

CĂLȚÚN[2] s.m. v. **colțun.**

CĂLȚUNÁR, *călțunari,* s.m. (Reg.) Flăcău, bărbat care duce darurile miresei. — **Călțun** + suf. *-ar.*

CĂLȚUNÁȘ[1]**,** *călțunași,* s.m. **1.** Ciorap de lână albă în portul popular. **2.** (Mai ales la pl.) Numele a două plante: **a)** plantă decorativă cățărătoare, cu flori portocalii, având un fel de pinten; condurul-doamnei *(Tropaeolum majus);* **b)** toporaș. — **Călțun** + suf. *-aș.*

CĂLȚUNÁȘ[2] s.m. v. **colțunaș.**

CĂLȚUNĂREÁSĂ, *călțunărese,* s.f. (Reg.) Femeie care duce darurile miresei. — **Călțunar** + suf. *-easă.*

CĂLÚGĂR, *călugări,* s.m. **I.** Bărbat care a făcut legământ să ducă o viață religios-ascetică și care trăiește într-o comunitate mănăstirească; monah. **II.** Instalație hidrotehnică cu ajutorul căreia se poate evacua apa din heleșteie, lacuri sau bazine artificiale în vederea primenirii ei. — Din sl. **kalugerŭ.**

CĂLUGĂRÁȘ, *călugărași,* s.m. Diminutiv al lui *călugăr* (**I**). — **Călugăr** + suf. *-aș.*

CĂLUGĂRÉSC, -EÁSCĂ, *călugărești,* adj. De călugăr (**I**); monahal. ✧ *Ghiveci călugăresc* = ghiveci fără carne, preparat cu ulei. — **Călugăr** + suf. *-esc.*

CĂLUGĂRÉȘTE adv. În felul călugărilor (**I**). — **Călugăr**+ suf. *-ește.*

CĂLUGĂRÍ, *călugăresc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) face călugăr (**I**). — Din **călugăr.**

CĂLUGĂRÍE s.f. **1.** Viață de călugăr. **2.** Mănăstire. — **Călugăr** + suf. *-ie.*

CĂLÚGĂRIȚĂ, *călugărițe,* s.f. **I.** Femeie care a făcut legământ să ducă o viață religios-ascetică și care trăiește într-o comunitate mănăstirească; monahie[2]. **II.** Insectă carnivoră mare, de culoare verde-cafenie, cu picioarele din față în formă de cange, care-i servesc la prinderea prăzii *(Mantis religiosa).* — **Călugăr** + suf. *-iță.*

CĂLÚȘ, *călușuri,* s.n. **1.** Bucată de lemn sau de metal care se pune între dinții dinainte ai unui animal, spre a-l forța să țină gura deschisă; mototol de cârpe care se introduce în gura unei persoane, pentru a o împiedica să strige. ✧ Expr. *A pune* (cuiva) *călușul în gură* = a împiedica (pe cineva) să vorbească. **2.** Bețișor care face parte din mecanismul de declanșare al capcanelor de lemn. **3.** Mică piesă de lemn cu o formă specială, pe care se sprijină coardele întinse ale unui instrument muzical; scaun. **4.** Suport de lemn pe care pictorul își așază tabloul când lucrează; șevalet. **5.** Utilaj de foraj, pentru rotirea prăjinilor, folosit în forajul prin percuție sau în cel manual. **6.** (De obicei art.) Numele unui dans popular cu figuri variate, jucat (în preajma Rusaliilor) de un grup de flăcăi; melodie după care se execută acest dans; călușar (**1**), călușel (**4**). — **Cal** + suf. *-uș.*

CĂLUȘÁR, *călușari,* s.m. **1.** (La pl. art.) Căluș (**6**). **2.** (La pl.) Grup de dansatori care, în săptămâna Rusaliilor, execută (la sate) jocul tradițional denumit călușul; (și la sg.) fiecare dintre flăcăii care joacă acest dans. — **Căluș** + suf. *-ar.*

CĂLUȘÉL, *călușei,* s.m. **1.** Căluț (**1**). **2.** (La pl.) Instalație alcătuită din mai mulți căișori de lemn pe care încalecă copiii și care se învârtesc în jurul unui ax, fiind suspendați de niște bârne transversale; carusel, căișori. **3.** Căluț (**3**). **4.** Căluș (**6**). — **Cal** + suf. *-ușel.*

CĂLÚȚ, *căluți,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *cal;* călușel (**1**). **2.** Compus: *căluț-de-mare* = pește teleostean marin cu corpul de 8-10 cm, lipsit de înotătoare codală și cu capul asemănător cu cel al calului; cal-de-mare *(Hippocampus hippocampus).* **3.** Nume dat mai multor insecte din familia lăcustelor; călușel (**3**). — **Cal** + suf. *-uț.*

CĂMÁRĂ, *cămări,* s.f. **1.** Încăpere mică în care se păstrează alimente. **2.** (Înv.) Cameră, odaie. ✧ *Cămară domnească* = (în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova): **a)** totalitatea veniturilor domniei, provenite din vămi, ocne și impozite indirecte, deosebite de veniturile vistieriei; **b)** (rar) monetărie. — Probabil lat. ***camara** în loc de **cam(m)ara** „cameră".

CĂMÁȘĂ, *cămăși,* s.f. **1.** Îmbrăcăminte (de pânză, mătase etc.) care se poartă pe piele, acoperind partea superioară a corpului. ✧ *Cămașă de noapte* = îmbrăcăminte de pânză, de mătase etc. (lungă), care se poartă ca veșmânt pentru dormit. *Cămașă de forță* = cămașă specială confecționată din pânză rezistentă, prevăzută cu cordoane, cu care se imobilizează temporar nebunii furioși, împiedicându-i să comită acțiuni violente, iresponsabile. ✧ Expr. *A rămâne în cămașă* = a rămâne sărac, a pierde tot. *A nu avea nici cămașă pe el* = a fi foarte sărac. *A lăsa* (pe cineva) *în cămașă* sau *a-i lua* (cuiva) *și cămașa de pe el* = a-i lua (cuiva) tot ce are, a-l lăsa sărac. *Își dă și cămașa de pe el,* se spune despre un om exagerat de milos și de darnic. *A nu-l mai încăpea cămașa* = a fi înfumurat; a-i merge cuiva foarte bine. *A nu avea* (sau *a nu ști*) *pe unde să scoți cămașa* = a fi în mare încurcătură, a nu ști cum să scapi. *Arde cămașa pe cineva* = este în mare zor; are mare nevoie de ceva.

2. Membrană, înveliș (subțire), căptușeală care îmbracă diferite obiecte, piese etc. ✦ (Pop.) Placentă (**1**). ✦ Îmbrăcăminte interioară a unui obiect, de obicei cilindric. **3.** Compus: *cămașa- broaștei* = algă verde de apă dulce de forma unei rețele, alcătuită din celule lungi, cilindrice *(Hydrodictyon reticulatum).* [Var.: **căméșă** s.f.] — Lat. **camisia.**

CĂMĂRÁȘ, *cămărași,* s.m. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Slujbaș care avea în grijă odăile domnului, în special cămara domnească. ✦ (Înv.) Intendent la o mănăstire. — **Cămară** + suf. *-aș.*

CĂMĂRĂȘÉL, *cămărășei,* s.m. (Înv.) Fecior de casă; camerier. — **Cămăraș** + suf. *-el.*

CĂMĂRĂȘÍȚĂ, *cămărășițe,* s.f. **1.** Soția cămărașului. **2.** (Rar) Îngrijitoare a cămării; chelăriță, menajeră. — **Cămăraș** + suf. *-iță.*

CĂMĂRÚIE, *cămărui,* s.f. Cămăruță. — **Cămară** + suf. *-uie.*

CĂMĂRÚȚĂ, *cămăruțe,* s.f. Diminutiv al lui *cămară;* cămăruie. — **Cămară** + suf. *-uță.*

CĂMĂȘUÍ, *cămășuiesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi un element de construcție cu beton, metal etc. — **Cămașă** + suf. *-ui.*

CĂMĂȘUIÁLĂ, *cămășuieli,* s.f. **1.** Acțiunea de *a cămășui;* cămășuire. **2.** Pojghiță, înveliș care acoperă unele materii, obiecte sau piese. ✦ Căptușeală interioară, subțire, de zidărie a unui tunel. ✧ *Cămășuiala piloților* = tub metalic folosit pentru confecționarea piloților[2] de beton. **3.** Strat de piatră sau de balast dezagregat, care trebuie îndepărtat la deschiderea unei cariere sau a unei balastiere. [Pr.: *-șu-ia-*] — **Cămășui** + suf. *-eală.*

CĂMĂȘÚICĂ, *cămășuici,* s.f. Cămășuță. — **Cămașă** + suf. *-uică.*

CĂMĂȘUÍRE, *cămășuiri,* s.f. Acțiunea de *a cămășui* și rezultatul ei; cămășuială. — V. **cămășui.**

CĂMĂȘUÍT, -Ă, *cămășuiți, -te,* adj. (Despre elemente de construcție) Care a fost acoperit cu beton, metal etc. — V. **cămășui.**

CĂMĂȘÚȚĂ, *cămășuțe,* s.f. Dominutiv al lui *cămașă* (**1**); cămășuică. — **Cămașă** + suf. *-uță.*

CĂMĂTÁR, *cămătari,* s.m. Persoană care dă împrumuturi bănești în schimbul unei camete. — **Camătă** + suf. *-ar.*

CĂMĂTĂREÁSĂ, *cămătărese,* s.f. (Rar) Femeie care dă bani cu camătă, care ia în camătă. — **Cămătar** + suf. *-easă.*

CĂMĂTĂRÉSC, -EÁSCĂ, *cămătărești,* adj. Care este propriu cămătarului, care se referă la camătă sau la cămătar; de camătă. ✧ *Capital cămătăresc* = capital bănesc folosit pentru a obține camătă. — **Cămătar** + suf. *-esc.*

CĂMĂTĂRÉȘTE adv. În felul cămătarilor. — **Cămătar** + suf. *-ește.*

CĂMĂTĂRÍE, *cămătării,* s.f. Faptul de a da bani cu camătă; ocupația cămătarului. — **Cămătar** + suf. *-ie.*

CĂMÉȘĂ s.f. v. **cămașă.**

CĂMEȘÓI, *cămeșoaie,* s.n. Augmentativ al lui *cămașă* (**1**); cămașă lungă. — **Cămeșă** + suf. *-oi.*

CĂMILĂ, *cămile,* s.f. **1.** Mamifer rumegător mare din Africa de Nord și din Asia, cu una *(dromader)* sau cu două cocoașe pe spate, folosit la cărat poveri *(Camelus bactrianus).* **2.** (Mar.) Ponton din lemn pentru ridicarea navelor scufundate. — Din sl. **kamilĭ.**

CĂMÍN, (**1, 2, 3, 6**) *căminuri,* (**4, 5**) *cămine,* s.n. **1.** Sobă joasă, zidită la peretele camerei, cu vatra larg deschisă. **2.** Cuptor, vatră. **3.** Coș pe unde iese fumul; horn. **4.** Fig. Casă părintească; *p. ext.* familie. **5.** Denumire dată unor instituții cu caracter social-cultural: *cămin de copii* = instituție cu regim de internat pentru copii preșcolari (3–6 ani), cu orar de zi sau săptămânal; *cămin studențesc* = așezământ universitar care asigură cazarea studenților, pe lângă acesta funcționând uneori și cantine; *cămin cultural* = instituție înființată în România la începutul decen. 3 al sec. XX în scopul propagării culturii la sate (**5**); *cămin școală* = cămin pentru copiii orfani, în care se află și școala; *cămin-spital* = cămin (de bătrâni) în care se acordă asistență medicală. **6.** Încăpere mică subterană, zidită și acoperită cu capac de fontă, pe traseul unei conducte de alimentare cu apă a unui canal, construită pentru a permite accesul la conductă sau la canal. — Din sl. **kamina.**

CĂMINÁR, *căminari,* s.m. Slujitor însărcinat, în Evul Mediu, în Moldova și apoi în Țara Românească, cu perceperea unor dări (la început numai pe vânzarea cerii). — **Camănă** (înv. „dare anuală asupra băuturilor alcoolice” <sl.) + suf. *-ar.*

CĂMINÍST, -Ă, *căminiști, -ste,* s.m. și f. (Student) care locuiește într-un cămin (**5**). — **Cămin** + suf. *-ist.*

CĂNĂRÁȘ, *cănărași,* s.m. Diminutiv al lui *canar;* cănăruț. — **Canar** + suf. *-aș.*

CĂNĂRÍȚĂ, *cănărițe,* s.f. Femela canarului. — **Canar** + suf. *-iță.*

CĂNĂRÚȚ, *cănăruți,* s.m. (Rar) Cănăraș. — **Canar** + suf. *-uț.*

CĂNĂȚÚIE, *cănățui,* s.f. (Rar) Căniță. — **Căniță** + suf. *-uie.*

CĂNĂVÁȚ s.n. v. **canavață.**

CĂNEÁLĂ, *căneli,* s.f. (Pop.) Vopsea (neagră), mai ales pentru păr. — **Căni** + suf. *-eală.*

CĂNGIUÍT, -Ă, *căngiuiți, -te,* adj. (Rar) În formă de cange, cu cange. — **Cange** + suf. *-uit.*

CĂNÍ, *cănesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A vopsi (în negru), mai ales părul. — Cf. tc. k i n a „*căneala”.*

CĂNÍRE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a căni.* — V. **căni.**

CĂNÍȚĂ, *cănițe,* s.f. Diminutiv al lui *cană*[2]. — **Cană** + suf. *-iță.*

CĂPÁUCĂ s.f. v. **capaucă.**

CĂPĂCÉL, *căpăcele,* s.n. Diminutiv al lui *capac.* — **Capac** + suf. *-el.*

CĂPĂSTRU, *căpestre,* s.n. Porțiune de harnașament, confecționată din frânghie sau din curea, care se pune pe capul calului, al măgarului etc. pentru a lega animalul respectiv la iesle sau pentru a-l duce undeva. — Lat. **capistrum.**

CĂPĂTÁ, *căpăt,* vb. I. Tranz. **1.** A obține un lucru solicitat, a primi (în dar sau de pomană). ✧ Loc. adj. *De căpătat* = primit de pomană, obținut prin cerșeală. **2.** A câștiga; a agonisi; a dobândi prin... — Lat. pop. **capitare.**

CĂPĂTÁT s.n. Faptul de *a căpăta* ceva de pomană. ✧ Expr. *A umbla* (sau *a se duce, a pleca* etc.) *după căpătat* = a umbla să ceară de la alții cele necesare traiului. — V. **căpăta.**

CĂPĂTÂI, *căpătâie,* s.n. **1.** Parte a patului sau a oricărui alt obiect, pe care se pune capul; *p. ext.* pernă sau alt obiect pe care se pune capul. ✧ Loc. adj. și adv. *Fără căpătâi* = fără ocupație (bine definită), fără rost. ✧ Expr. *A sta la căpătâiul cuiva* = a veghea lângă o persoană bolnavă. *A nu avea căpătâi* = a nu avea niciun rost în viață. (Înv.) *A face* (cuiva) *de căpătâi* = a căpătui; a căsători (pe cineva). ✦ *Carte de căpătâi* = **a)** carte fundamentală într-o disciplină sau în literatură; **b)** carte preferată. **2.** Nume dat mai multor obiecte de uz casnic, care servesc drept suport la ceva. **3.** Capăt (**1**), sfârșit. ✧ Expr. *A scoate ceva la căpătâi* sau *a o scoate la căpătâi* (cu ceva) = a termina ceva cu succes, a o scoate la capăt. *A da de căpătâi* = a da de capăt, a descurca. — Lat. **capitaneum.**

CĂPĂTUÍ, *căpătuiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A(-și) face un rost, o situație. ✦ (Fam.) A (se) căsători. — **Capăt** + suf. *-ui.*

CĂPĂTUIÁLĂ, *căpătuieli,* s.f. Faptul de *a (se) căpătui; p. ext.* îmbogățire, parvenire; căpătuire; (concr.) rost, stare, avere. [Pr.: *-tu-ia-*] — **Căpătui** + suf. *-eală.*

CĂPĂTUÍRE, *căpătuiri,* s.f. Căpătuială. ✦ (Fam.) Căsătorie. — V. **căpătui.**

CĂPĂTUÍT, -Ă, *căpătuiți, -te,* adj. Care și-a creat (prin mijloace necinstite) o situație, un rost; cu stare, așezat. ✦ (Fam.) Căsătorit. — V. **căpătui.**

CĂPĂȚÂNĂ, *căpățâni,* s.f. **1.** Cap de animal mort sau tăiat pentru consum. **2.** Cap de om mort desprins de trup; craniu. ✦ (Ir.) Cap (mare) de om. **3.** Parte bulbucată a unei plante, formată din tulpină sau din suprapunerea frunzelor. *Căpățână de varză.* **4.** Nume dat unor obiecte de formă conică. *Căpățână de zahăr.* — Lat. pop. **capitina.**

CĂPĂȚÂNÓS, -OÁSĂ, *căpățânoși, -oase,* adj. **1.** (Fam.) Cu capul mare. **2.** Fig. Încăpățânat; greu de cap. — **Căpățână** + suf. *-os.*

CĂPĂU, *căpăi,* s.m. (Reg.) Copoi (**1**). — Din magh. **kopó.**

CĂPCĂÚN, *căpcăuni,* s.m. Ființă fabuloasă din mitologia populară românească, închipuită cu trup de om și cu cap de câine, uneori cu două capete și cu două guri, despre care se spune că mânca oameni. ✦ Om rău, crud, sălbatic. — **Cap**[1] + **câine** (după ngr. *kinokéfalos).*

CĂPENEÁG, *căpeneaguri,* s.n. (Înv.) Haină lungă și largă care acoperă tot corpul. [Var.: **chepeneág** s.n.] — Din magh. **köpenyeg.**

CĂPESTÉRIE s.f. v. **căpisterie.**

CĂPETÉNIE, *căpetenii,* s.f. Persoană care se află în fruntea unui grup; conducător, șef, comandant. ✧ Loc. adj. *De căpetenie* = de frunte, principal; fundamental. [Var.: (reg.) **căpiténie** s.f.] — **Cap**[1] + suf. *-enie.*

CĂPEȚEÁ, *căpețele,* s.f. Parte a frâului alcătuită din curelele care trec peste capul și botul calului și ale cărei capete inferioare sunt prinse de inelele zăbalei. [Var.: (reg.) **căpițeá** s.f.] — Refăcut din **căpețele** (pl. lui *căpețel)* + suf. *-ea.*

CĂPEȚÉL, *căpețele,* s.n. **1.** Bucățică mică (din ceva). **2.** Colac rotund care se duce la biserică la slujbele pentru pomenirea morților. — Lat. **capitellum.**

CĂPIÁ, *căpiez,* vb. I. Intranz. **1.** (Pop.; despre ovine și bovine) A se îmbolnăvi de cenuroză. **2.** Fig. (Fam.) A se zăpăci, a înnebuni. [Pr.: *-pi-a*] — Din **capiu.**

CĂPIÁLĂ, *căpieli,* s.f. (Pop.) Cenuroză. [Pr.: *-pi-a-*] — **Căpia** + suf. *-eală.*

CĂPIÁT, -Ă, *căpiați, -te,* adj. **1.** (Pop.; despre ovine și bovine) Atins de cenuroză. **2.** Fig. (Fam.) Scrântit, țicnit, nebun. [Pr.: *-pi-at*] — V. **căpia.**

CĂPICIOÁRĂ, *căpicioare,* s.f. Diminutiv al lui *căpiță.* — **Căpiță** + suf. *-ioară.*

CĂPIÉRE, *căpieri,* s.f. (Pop.) Faptul de *a căpia;* cenuroză. [Pr.: *-pi-e-*] — V. **căpia.**

CĂPISTÉRE, *căpisteri,* s.f. (Reg.) Albie, covată mică în care se cerne făina sau mălaiul și se frământă aluatul. [Var.: **căpestérie** s.f.] — Lat. **capisterium.**

CĂPITÁN, *căpitani,* s.m. **1.** Grad de ofițer superior locotenentului și inferior maiorului; persoană care are acest grad. ✧ (Mar.) *Căpitan-locotenent* = grad corespunzător căpitanului din armata de uscat sau de aviație; ofițer care are acest grad. *Căpitan de rangul întâi* (sau *al doilea, al treilea)* = grad corespunzător colonelului (sau locotenent-colonelului, maiorului); ofițer care are acest grad. **2.** (Urmat uneori de determinările „de vas”, „de șlep”, „de remorcher”) Comandant al unei nave militare, comerciale sau de pasageri. ✧ *Căpitan de port* = persoană însărcinată cu conducerea activității unui port sau a unui oficiu portuar. **3.** (Înv.) Persoană care comanda o oștire sau o parte a ei; comandant. ✧ *Căpitan-pașa* = comandantul flotei turcești. ✦ Căpetenie (de haiduci, de hoți etc.). ✦ *Căpitan de poștă* = administrator al unei poște. **4.** Sportiv desemnat să reprezinte și să conducă în timpul unei competiții echipa din care face parte. — Din it. **capitano,** rus. **kapitan.** Cf. magh. k a p i t á n y.

CĂPITĂLĂȘ, *căpitălașe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *capital*[1] (**3**). — **Capital**[1] + suf. *-aș.*
CĂPITĂNĂȘ, *căpitănași,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *căpitan.* — **Căpitan** + suf. *-aș.*
CĂPITĂNEÁSĂ, *căpitănese,* s.f. Soție de căpitan (**1**). — **Căpitan** + suf. *-easă.*
CĂPITĂNÍE, *căpitănii,* s.f. **1.** (Urmat de determinarea „portului") Autoritate administrativă și polițienească care dirijează activitatea unui port. ✦ Clădire în care este instalată administrația unui port. **2.** (Înv.) Detașament condus de un căpitan. — **Căpitan** + suf. *-ie.*
CĂPITÉNIE s.f. v. **căpetenie.**
CĂPIȚÁ vb. I v. **căpiți.**
CĂPÍȚĂ, *căpițe,* s.f. **1.** Grămadă conică de fân, *p. ext.* de plante de nutreț sau de cereale. **2.** (Rar) Căpățână (**3**). — Din bg. **kopica.**
CĂPIȚEÁ s.f. v. **căpețea.**
CĂPIȚÍ, *căpițesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face căpițe. [Var.: (rar) **căpițá** vb. I] — Din **căpiță.**
CĂPÓS, -OÁSĂ, *căpoși, -oase,* adj. (Fam.) **1.** Cu capul mare. **2.** Deștept. **3.** Fig. Încăpățânat. — **Cap** + suf. *-os.*
CĂPRÁR[1], *căprari,* s.m. (Rar) Păstor de capre. — Lat. **caprarius.**
CĂPRÁR[2], *căprari,* s.m. (Pop.) Caporal. — Din magh. **káprár** (**káplár**). Cf. bg. k a p r á l, rus. k a p r á l.
CĂPRĂRÍE, *căprării,* s.f. **1.** (Înv.) Mic detașament de soldați sub comanda unui căprar[2]. **2.** (Fam.) Categorie, grup. — **Căprar**[2] + suf. *-ie.*
CĂPRÉSC, -EÁSCĂ, *căprești,* adj. De capră, caracteristic caprei, care provine de la capră. — **Capră** + suf. *-esc.*
CĂPRIOÁRĂ, *căprioare,* s.f. Femela căpriorului, fără coarne, mai mică decât aceasta. [Pr.: *-pri-oa-*] — Lat. **capriola.**
CĂPRIÓR, *căpriori,* s.m. **I.** Mamifer rumegător din familia cervidee, mai mic decât cerbul, cu blana roșcată-cafenie, picioare subțiri și agile, coarne mici, pline, caduce *(Capreolus capreolus*). **II. 1.** Fiecare dintre bârnele încrucișate care fac parte din scheletul acoperișului unei case. **2.** Fiecare dintre lemnele care formează suportul pe care se așază scândurile patului, platforma zidarului etc. [Pr.: *-pri-or*] — Lat. **capriolus.**
CĂPRIORÁȘ, *căpriorași,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *căprior* (**I**). [Pr.: *-pri-o-*] — **Căprior** + suf. *-aș.*
CĂPRIORÉALĂ, *căprioreli,* s.f. (Rar) Totalitatea căpriorilor (**II 1**). [Pr.: *-pri-o-*] — **Căprior(i)** + suf. *-eală.*
CĂPRIORÍ, *căprioresc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A fixa căpriorii (**II 1**) la o construcție. [Pr.: *-pri-o-*] — Din **căprior.**
CĂPRIȘOÁRĂ, *căprișoare,* s.f. (Rar) Căpriță. — **Capră** + suf. *-ișoară.*
CĂPRIȘÓR, *căprișori,* s.m. Numele a două plante erbacee, una cu flori gălbui *(Cyperus flavescens)* și alta cu flori brune *(Cyperus fiscus).* — **Capră** + suf. *-ișor.*
CĂPRÍȚĂ, *căprițe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *capră* (**I**); căprișoară. **2.** Plantă erbacee alburie, cu flori verzi *(Atriplex litoralis).* — **Capră** + suf. *-iță.*
CĂPRÍU, -ÍE, *căprii,* adj. Căprui. — **Capră** + suf. *-iu.*
CĂPRÚI, -ÍE, *căprui,* adj. (Despre ochi) De culoare cafenie-gălbuie; căpriu. — **Capră** + suf. *-ui.*
CĂPȘÓR, *căpșoare,* s.n. Diminutiv al lui *cap*[1] (**I 1**). — **Cap**[1] + suf. *-(u)șor.*
CĂPȘÚN, *căpșuni,* s.m. Plantă erbacee târâtoare din familia rozaceelor, cu frunze trifoliate și cu flori mici albe, cultivată pentru fructele ei comestibile *(Fragaria moschata).* — Din **căpșună** (derivat regresiv).
CĂPȘÚNĂ, *căpșuni,* s.f. Fruct fals al căpșunului, format din îngroșarea receptaculului floral în care sunt îngropate fructele propriu-zise, asemănătoare cu fraga, dar mai mare ca aceasta, de culoare roșie, cărnos, parfumat și gustos. [Pl. și: *căpșune*] — Probabil din **căpușă** (înv. „căpșună") + suf. *-une* (<lat. *-onem*).
CĂPȘUNÍCĂ, *căpșunele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *căpșună.* **2.** Varietate de struguri nealtoiți. **3.** Vin rezultat din căpșunică (**2**). — **Căpșună** + suf. *-ică.*
CĂPTĂLÁN s.m. v. **captalan.**
CĂPTUȘEÁLĂ, *căptușeli,* s.f. **1.** Pânză sau stofă cu care se dublează, în interior, un obiect de îmbrăcăminte, pentru a-i da un aspect mai îngrijit și pentru a-l face mai călduros. ✦ Material aplicat în interiorul încălțămintei pentru ca aceasta să-și mențină forma. **2.** Pânză sau stofă cu care se învelesc unele obiecte pentru a le feri de deteriorare. **3.** Strat rezistent de lemn, de metal sau de cărămidă, cu care se acoperă un obiect pe dinăuntru sau pe dinafară (pentru a-l feri de degradare, pentru consolidare, izolare termică, acustică etc.). **4.** Ramă de lemn care acoperă fețele interioare ale golului unei uși și de care sunt fixate canaturile ușii. — **Căptuși** + suf. *-eală.*
CĂPTUȘÍ, *căptușesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A executa sau a aplica o căptușeală la o haină, la încălțăminte etc. **2.** Tranz. A acoperi un obiect, pe dinăuntru sau pe dinafară, cu un strat de protecție, de izolare etc.; a dota un sistem tehnic cu o căptușeală (**3**). **3.** Tranz. A îndesa, a ticsi. **4.** Tranz. (Fam.) A pune mâna pe..; a înșfăca. ✦ A bate (zdravăn). **5.** Refl. (Fam.) A se alege cu ceva. — Din **căptuh** (înv. „căptușeală" <germ.).
CĂPTUȘÍRE, *căptușiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) căptuși* și rezultatul ei. — V. **căptuși.**
CĂPUÍ, *căpuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Înv. și reg.) A pune mâna pe cineva; a prinde, a încăpui. **2.** Refl. A obține, a-și procura; a încăpui. — Din magh. **kapni.**
CĂPUÍRE[1], *căpuiri,* s.f. Acțiunea de *a căpui* și rezultatul ei. — V. **căpui.**
CĂPUÍRE[2], *căpuiri,* s.f. Operație prin care se turtește extremitatea liberă a corpului unui nit, pentru a forma al doilea cap[1]. — Cf. c a p[1].
CĂPUÍT, -Ă, *căpuiți, -te,* adj. (Înv. și reg.) Care are de toate, prevăzut cu tot ce-i trebuie; încăpuit. — V. **căpui.**
CĂPUITÓR, *căpuitoare,* s.n. Unealtă de fierărie cu care se execută căpuirea[2]; buterolă. [Pr.: *-pu-i-*] — Cf. c a p[1].
CĂPÚȘ s.n. (Înv.) Cobuz. — Et. nec.
CĂPÚȘĂ, *căpușe,* s.f. **I. 1.** (La pl.) Gen de artropode parazite din clasa arahnidelor, care se înfig în pielea animalelor și a omului și se hrănesc cu sânge *(Ixodes);* (și la sg.) animal care face parte din acest gen. ✧ Expr. *Ce-i în gușă, și-n căpușă,* se zice despre un om sincer; care spune tot ce gândește. **2.** (Fig.; în sintagma) *Firmă-căpușă* = firmă parazitară pe lângă o instituție sau o întreprindere mai mare, care intermediază controale, afaceri etc. în scopul obținerii unor avantaje financiare directe sau rapide. **II. 1.** (Bot.) Ricin. **2.** Mugur de viță, din care se dezvoltă coardele și rodul; ochi[1]. — Cf. alb. k ë p u s h ë.
CĂPUTÁ, *căputez,* vb. I. Tranz. A pune căpute noi la o încălțăminte uzată; a încăputa. ✦ A înlocui, total sau parțial, la un ciorap uzat partea care acoperă laba piciorului; a încăputa. — Din **căpută.**
CĂPUTÁRE, *căputări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a căputa.* — V. **căputa.**
CĂPÚTĂ, *căpute,* s.f. **1.** Parte a încălțămintei care acoperă partea superioară a labei piciorului; căputătură. **2.** Partea de deasupra a labei piciorului, opusă tălpii. — Et. nec.
CĂPUTĂTÚRĂ, *căputături,* s.f. (Înv.) Căpută (**1**). — **Căputa** + suf. *-ătură.*
CĂRÁ, *car,* vb. I. **1.** Tranz. A duce ceva dintr-un loc în altul; a transporta (în cantități mari). ✧ Expr. *A căra apa cu ciurul* = a munci în gol, a se agita fără rezultat. *A căra cuiva (la) pumni* (sau *palme, gârbace* etc.) = a da cuiva multe lovituri cu pumnul (sau cu palma, cu biciul etc.), a bate zdravăn pe cineva. *A-l căra* (pe cineva) *păcatele* = a se lăsa dus, târât oarecum fără voie. **2.** Refl. (Rar) A se duce dintr-un loc în altul. ✦ (Fam.) A pleca repede (și pe furiș) de undeva; a se cărăbăni. — Lat. ***carrare.**
CĂRÁRE, *cărări,* s.f. **1.** Drum îngust pe care se poate umbla numai cu piciorul; *p. gener.* drum. ✧ Loc. adv. *Pe toate cărările* = în tot locul, pretutindeni, la tot pasul. ✧ Expr. *A umbla pe două cărări* = a se clătina în mers; a fi beat. *A-i tăia* (sau *a-i închide*) *cuiva cărarea* (sau *cărările)* = a opri pe cineva să facă sau să continue un drum. *A-și îndrepta cărările* = a apuca într-o direcție. *A-i scurta (cuiva) cărările* = a omorî (pe cineva) **2.** Linie obținută prin despărțirea în două a părului de pe cap. — Lat. **carraria.**
CĂRÁT s.n. **1.** Acțiunea de *a (se) căra*; transport de materiale (în cantitate mare). **2.** Timpul când se cară fânul sau recolta. — V. **căra.**
CĂRĂBĂNÍ, *cărăbănesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Fam.) A pleca repede (și pe furiș) de undeva; a se căra, a o șterge. **2.** Tranz. (Reg.) A căra (**1**). ✧ Expr. *A cărăbăni cuiva (la) pumni* (sau *palme, ciomege* etc.) sau (intranz.) *a cărăbăni cu pumnii* (sau *cu palmele, cu ciomegele* etc.) = a da cuiva lovituri multe și îndesate cu pumnul (sau cu palma, cu ciomagul etc.), a bate tare pe cineva. — Probabil din expr. tc. **çek arabayi** (literal „trage-ți căruța"), influențată de *a (se) căra.*
CĂRĂBÚȘ, *cărăbuși,* s.m. Insectă coleopteră foarte dăunătoare, de culoare castanie, cu elitrele dure, care apare pe la începutul lunii mai și se hrănește cu frunzele arborilor (iar larva ei, cu rădăcinile unor plante); găinușă, gândac-de-mai *(Melolontha melolontha).* — **Carab**[aș] (rar folosit, „oaie cu botul negru" <tc.) + suf. *-uș.*
CĂRĂBUȘÉL, *cărăbușei,* s.m. Insectă dăunătoare din ordinul coleopterelor, asemănătoare cu cărăbușul, dar mai mică și mai păroasă decât acesta *(Rhizotrogus solstitialis).* — **Cărăbuș** + suf. *-el.*
CĂRĂMIDÁR, *cărămidari,* s.m. Persoană care fabrică sau vinde cărămizi. — **Cărămidă** + suf. *-ar.*
CĂRĂMÍDĂ, *cărămizi,* s.f. Material de construcție artificial, având forma unei piese prismatice, obținut dintr-un amestec de argilă, nisip și apă sau din alte materiale (beton, zgură de furnal etc.), uscat la soare sau ars în cuptor. ✧ *Cărămidă refractară* = cărămidă confecționată dintr-un material cu temperatură de topire foarte înaltă, folosită la zidirea focarelor cuptoarelor metalurgice. [Pl. și: *cărămide*] — Din ngr. **keramídi.**
CĂRĂMIDĂRÍE[1] s.f. Meșteșugul fabricării cărămizilor. — **Cărămidar** + suf. *-ie.*
CĂRĂMIDĂRÍE[2], *cărămidării,* s.f. Loc special amenajat (împreună cu instalațiile) pentru fabricarea cărămizilor; fabrică de cărămidă. — **Cărămidă** + suf. *-ărie.*
CĂRĂMIZÍ, *cărămizesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A deveni cărămiziu. — Din **cărămidă.**
CĂRĂMIZÍU, -ÍE, *cărămizii,* adj. De culoarea cărămizii; roșiatic. — **Cărămidă** + suf. *-iu.*
CĂRĂRÁT, -Ă, *cărărați, -te,* adj. (Rar) Cu multe cărări. — **Cărare** + suf. *-at.*
CĂRĂRÚICĂ, *cărăruici,* s.f. Cărăruie. — **Cărare** + suf. *-uică.*
CĂRĂRÚIE, *cărărui,* s.f. Diminutiv al lui *cărare* (**1**); cărărușă, cărăruică. — **Cărare** + suf. *-uie.*

CĂRĂRÚȘĂ, *cărărușe,* s.f. Cărăruie. — **Cărare** + suf. *-ușă.*

CĂRĂȘÉL, (**1**) *cărășei,* s.m., (**2**) *cărășele,* s.n. **1.** S.m. Diminutiv al lui *caras.* **2.** S.n. Numele unui dans popular cu mișcări vioaie; melodie după care se execută acest dans. — **Caras** + suf. *-el.*

CĂRĂTÓR, *cărători,* s.m. Persoană care cară ceva; *spec.* hamal. — **Căra** + suf. *-ător.*

CĂRĂTÚRĂ, *cărături,* s.f. Acțiunea de a căra; transport. ✦ (Concr.) Cantitate dintr-o povară, cât se poate căra o dată (cu căruța, cu carul etc.). — **Căra** + suf. *-ătură.*

CĂRĂÚȘ, *cărăuși,* s.m. **1.** Căruțaș. **2.** (Art.) Numele unei stele mici din Carul-Mare, situată lângă a doua stea din proțap. — **Căra** + suf. *-uș.*

CĂRĂUȘÉȘTE adv. (Rar) În felul cărăușilor (**1**). [Pr.: *-ră-u-*] — **Cărăuș**+ suf. *-ește.*

CĂRĂUȘÍ, *cărăușesc,* vb. IV. Intranz. A face cărăușie, a se ocupa cu cărăușia. [Pr.: *-ră-u-*] — Din **cărăuș.**

CĂRĂUȘÍE, *cărăușii,* s.f. Transport de mărfuri sau de persoane (în vehicule cu tracțiune animală), de obicei pe baza unui contract. ✦ Ocupația de cărăuș (**1**); cărăușit, harabagie. [Pr.: *-ră-u-*] — **Cărăuș** + suf. *-ie.*

CĂRĂUȘÍT s.n. Cărăușie. [Pr.: *-ră-u-*] — V. **cărăuși.**

CĂRBUNÁR, *cărbunari,* s.m. **1.** Muncitor care lucrează la producerea cărbunelui de lemn. **2.** Persoană care vinde cărbuni. **— Cărbune** + suf. *-ar.*

CĂRBUNÁȘ, *cărbunași,* s.m. Diminutiv al lui *cărbune.* — **Cărbune** + suf. *-aș.*

CĂRBUNĂRÍE, *cărbunării,* s.f. Loc sau cuptor unde se fac cărbuni de lemn; bocșă (**1**).✦ Magazie de cărbuni. — **Cărbune** + suf. *-ărie.*

CĂRBÚNE, *cărbuni,* s.m. **I. 1.** Rocă sedimentară combustibilă amorfă, de culoare gălbuie, brună până la neagră, friabilă, rezultată prin acumularea materiei vegetale și îmbogățirea lentă în carbon a acesteia, folosită drept combustibil și ca materie primă în industria chimică, în metalurgie etc. ✧ *Cărbune brun* = cărbune de culoare brună-închis, compact, sticlos, casant. *Cărbune activ* = cărbune cu structură poroasă și cu mare capacitate de reținere prin adsorbție a gazelor, a vaporilor etc. *Cărbune animal* = material obținut prin calcinarea oaselor animale și folosit ca adsorbant pentru gaze și pentru substanțe colorante, ca dezinfectant stomacal, adsorbant intenstinal etc. *Cărbune alb* = denumire dată cursurilor de apă cu căderi utilizabile pentru producerea de energie. **2.** Bucată de lemn arsă parțial de foc; tăciune; *p. ext.* bucată de jar. ✧ *Cărbune de lemn* = produs principal obținut la arderea incompletă a lemnului sau ca produs secundar la distilarea uscată a lemnului, folosit la fabricarea cărbunelui activ, în siderurgie, drept combustibil etc.; mangal. ✧ Expr. *A se face cărbune* = (despre alimente) a se arde. *A sta (ca) pe cărbuni (aprinși)* = a fi foarte nerăbdător. **3.** Creion negru obținut dintr-un lemn de esență foarte moale, carbonizat, folosit la desen, crochiuri, schițe etc.; lucrare realizată cu acest fel de creion. **II. 1.** (Med.) Antrax. **2.** (Zool.; în sintagma) *Cărbune enfizematos* = boală infecțioasă acută a rumegătoarelor, în special a bovinelor, provocată de bacteria *Clostridium chauvoei* și care se manifestă prin apariția în mușchi a unor tumori infiltrate cu gaze. **3.** (La plante) Tăciune. **4.** (Bot.; reg.; la pl.) Plantă erbacee cu frunze ovale la bază, lanceolate mai sus și flori negre-violacee *(Phyteuma spiciforma);* spinuță (**1**). — Lat. **carbo, -onis.**

CĂRBUNÓS, -OÁSĂ, *cărbunoși, -oase,* adj. (Despre roci sedimentare sau cristaline) Care conține pulbere de cărbune (**I 1**). — **Cărbune** + suf. *-os.*

CĂRDĂȘÍE s.f. v. **cârdășie.**

CĂRINDÁR s.m. (Pop.) Ianuarie. — Lat. **calendarius.**

CĂRMĂCÚȚ, *cărmăcuțe,* s.n. Cârlig mic pentru prins cegă. — **Carmac** + suf. *-uț.*

CĂRNĂRÍE s.f. Cantitate mare de carne. — **Carne** + suf. *-ărie.*

CĂRNICÍCĂ s.f. (Rar) Cărniță. — **Carne** + suf. *-icică.*

CĂRNIȘOÁRĂ s.f. Cărniță. — **Carne** + suf. *-ișoară.*

CĂRNÍȚĂ, *cărnițe,* s.f. Diminutiv al lui *carne;* cărnicică, cărnișoară. — **Carne** + suf. *-iță.*

CĂRNÓS, -OÁSĂ, *cărnoși, -oase,* adj. **1.** Care are multă carne; musculos. **2.** (Despre fructe, frunze, tulpini) Cu mult miez. — Lat. **carnosus.**

CĂRNOSÍ, *cărnosesc,* vb. IV. Tranz. A îndepărta resturile de carne de pe dosul unei piei, înainte de tăbăcire. [Var.: **cărnosí** vb. IV] — Din **cărnos.**

CĂRNOSÍRE, *cărnosiri,* s.f. Acțiunea de *a cărnosi* și rezultatul ei. — V. **cărnosi.**

CĂRPĂNÓS, -OÁSĂ, *cărpănoși, -oase,* adj., s.m. și f. (Depr.) Zgârcit, avar. — Et. nec.

CĂRPĂNOȘÍE s.f. (Depr.) Zgârcenie, avariție; meschinărie. — **Cărpănos** + suf. *-ie.*

CĂRPINÁR, *cărpinari,* s.m. (Reg.) Carpen. — Din **carpen.**

CĂRPINÁȘ, *cărpinași,* s.m. Diminutiv al lui *carpen.* — **Carpen** + suf. *-aș.*

CĂRPINÉT, *cărpineturi,* s.n. Cărpiniș. — **Carpen** + suf. *-et.*

CĂRPINÍȘ, *cărpinișuri,* s.n. Pădurice sau desiș de carpeni; cărpinet. — **Carpen** + suf. *-iș.*

CĂRPINÍȚĂ, *cărpinițe,* s.f. Arbore scund cu scoarță netedă, cenușie, cu frunze ovale, mici, dințate și cu flori în amenți *(Carpinus orientalis).* — **Carpen** + suf. *-iță.*

CĂRTICEÁ, -ÍCĂ, *cărticele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *carte;* cărțișoară, cărțulie. **2.** Pachețel cu foițe de țigară. — **Carte** + suf. *-ea.* **Cărticică:** cu schimbare de suf.

CĂRTURÁR, *cărturari,* s.m. Învățat, erudit; savant. — Din ngr. **hartulários.**

CĂRTURĂREÁSĂ, *cărturărese,* s.f. Femeie care se îndeletnicește cu ghicitul în cărți. — **Cărturar** + suf. *-easă.*

CĂRTURĂRÉSC, -EÁSCĂ, *cărturărești,* adj. De cărturar. — **Cărturar** + suf. *-esc.*

CĂRTURĂRÉȘTE adv. (Rar) Ca un cărturar, în felul cărturarilor. — **Cărturar** + suf. *-ește.*

CĂRTURĂRÍE s.f. (Rar) Învățătură, erudiție. — **Cărturar** + suf. *-ie.*

CĂRȚIȘOÁRĂ, *cărțișoare,* s.f. (Rar) Cărticea (**1**). — **Carte** + suf. *-ișoară.*

CĂRȚÓI, *cărțoaie,* s.n. (Fam.) Augmentativ al lui *carte.* — **Carte** + suf. *-oi.*

CĂRȚULÍE, *cărțulii,* s.f. Cărticea (**1**). — **Carte** + suf. *-ulie.*

CĂRUCEÁN, *cărucene,* s.n. (Rar) Cărut (**1**). — **Căruț** + suf. *-ean.*

CĂRUCÉR, *căruceri,* s.m. (Reg.) Căruțaș. — **Căruță** + suf. *-ar.*

CĂRUCIOÁRĂ, *cărucioare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *căruță.* — **Căruță** + suf. *-ioară.*

CĂRUCIÓR, *cărucioare,* s.n. **1.** Trăsurică în care sunt purtați copiii mici; căruț (**3**). **2.** Vehicul de dimensiuni reduse, cu roți de rulare, care se poate deplasa pe linii ferate, pe cabluri sau pe drumuri obișnuite și care este folosit la transporturi de sarcini relativ mici pe distanțe scurte; căruț (**2**). **3.** Subansamblu al unei mașini-unelte, al unei mașini de lucru sau al unui utilaj, folosit pentru deplasarea uneltei, a obiectului de prelucrat etc. — **Căruț** + suf. *-ior.*

CĂRÚNT, -Ă, *cărunți,* adj. (Despre păr, barbă, mustață) Care a început să albească; alb, albit. ✦ (Despre oameni) Care are fire de păr alb. — Lat. **canutus.**

CĂRUNTÉȚE s.f. Faptul de a fi cărunt, căruntețeală, cărunție; *p. ext.* bătrânețe. — **Cărunt** + suf. *-ețe.*

CĂRUNTÁ vb. I v. **cărunți.**

CĂRUNȚEÁLĂ s.f. Căruntețe. — **Cărunți** + suf. *-eală.*

CĂRUNȚÍ, *căurunțesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A încărunți. [Var.: **căruntá** vb. I] — Din **cărunt.**

CĂRUNȚÍE s.f. (Rar) Căruntețe. — **Cărunt** + suf. *-ie.*

CĂRUNȚÍT, -Ă, *cărunțiți, -te,* adj. (Înv.) Încărunțit. — V. **cărunți.**

CĂRÚȚ, *căruțuri,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *car;* cărucean. **2.** Cărucior (**2**). **3.** Cărucior (**1**). **4.** Parte mobilă a unor mașini, care se mișcă pe rotițe sau lunecă pe glisiere, îndeplinind diferite funcții. — **Car** + suf. *-uț.*

CĂRUȚÁȘ, *căruțași,* s.m. Persoană care transportă cu căruța marfă sau persoane; cărăuș, harabagiu, cărucer. — **Căruță** + suf. *-aș.*

CĂRÚȚĂ, *căruțe,* s.f. **1.** Vehicul de forma carului, dar mai mic și mai ușor decât acesta, cu tracțiune animală, mai ales cu cai. ✧ Expr. *A se lăsa de căruță* = a renunța la un lucru sau la o treabă începută. *A rămâne de căruță* = a rămâne în urmă; a pierde ocazia. **2.** Cantitate de fân, de lemne etc. cât se poate încărca într-o căruță (**1**). — Din **car.**

CĂRUȚĂRÍE s.f. **1.** Meșteșugul de a face căruțe. **2.** Atelier în care se făceau căruțe. **3.** (Colectiv) Unelte de căruțaș. — **Căruță** + suf. *-ărie.*

CĂRVUNÁR, *cărvunari,* s.m. (La pl.) Nume dat, prin asociație cu carbonarii italieni, elementelor progresiste care au inițiat, la începutul sec. XIX, în Țara Românească și în Moldova, o mișcare reformatoare, reprezentând interesele boierilor liberali și ale negustorilor; (și la sg.) membru al acestei mișcări. — Cf. it. c a r b o n a r o.

CĂSĂPÍ, *căsăpesc*, vb. IV. Tranz. (Adesea fig.) A tăia în bucăți, a măcelări, a ciopârți. — Din **casap.**

CĂSĂPÍE, *căsăpii,* s.f. (Reg.) Măcelărie. — **Casap** + suf. *-ie.*

CĂSĂPÍRE s.f. Acțiunea de *a căsăpi;* măcelărire, ciopârțire. — V. **căsăpi.**

CĂSĂTORÉSC, -EÁSCĂ, *căsătorești,* adj. (Rar) De căsătorie, privitor la căsătorie. — **Căsător** (înv. „soț" < *casă*[1] + suf. *-ător*) + suf. *-esc.*

CĂSĂTORÍ, *căsătoresc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) uni prin căsătorie cu cineva. — Din **căsător** (înv. „soț" <*casă*[1] + suf. *-ător).*

CĂSĂTORÍE, *căsătorii,* s.f. Uniune legală, liber consimțită între un bărbat și o femeie pentru întemeierea unei familii. ✦ Trai comun între soți, viață conjugală; căsnicie. — **Căsător** (înv. „soț" < *casă*[1] + suf. *-ător*) + *suf.* -ie.

CĂSĂTORÍT, -Ă, *căsătoriți, -te,* adj. (Despre bărbați) Însurat; (despre femei) măritată. — V. **căsători.**

CĂSCÁ, *casc,* vb. I. **1.** Tranz. A deschide gura pentru a vorbi, pentru a striga, pentru a mânca etc. ✧ Expr. *A căsca gura* = a privi cu interes, cu mirare sau curiozitate naivă; *p. ext.* a umbla fără nicio treabă, a pierde vremea. *A căsca ochii* = a deschide ochii tare, mai ales de mirare; a se holba, a se zgâi; *p. ext.* a băga de seamă, a fi atent. ✧ Compus: *cască-gură* s.m. = gură-cască. **2.** Intranz. A deschide gura mare printr-o mișcare de inspirare adâncă, urmată de o expirație prelungită, ca semn de oboseală, plictiseală sau somn. **3.** Refl. (Despre obiecte) A se deschide (puțin); a se crăpa. — Lat. ***cascare.**

CĂSCÁRE s.f. Căscat[1] (**2**). — V. **căsca.**

CĂSCÁT[1], *căscaturi,* s.n. **1.** Faptul de *a (se) căsca* (**2**). **2.** Act reflex motor determinat de oboseala centrilor nervoși; căscătură (**1**), căscare. — V. **căsca.**

CĂSCÁT[2] -Ă, *căscați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care stă (cu gura deschisă) privind neatent; *p. ext.* neatent, bleg. ✧ Expr. *A rămâne* (sau *a sta, a privi* etc.) *cu gura căscată* = a fi mirat, buimăcit sau înșelat în așteptările sale;

a se ului. **2.** Adj. (Despre ochi) Holbat. **3.** Adj. Care prezintă o deschizătură sau o crăpătură. — V. **căsca.**

CĂSCĂTÚRĂ, *căscături,* s.f. (Pop.) **1.** Căscat[1] (**2**). **2.** Deschizătură, crăpătură. — **Căsca** + suf. *-ătură.*

CĂSCĂÚND, -Ă, *căscăunzi, -de,* s.m şi f., adj. (Pop.) (Persoană) care îşi pierde vremea în zadar; (persoană) care dă dovadă de neglijenţă, de dezinteres; gură-cască, nătăfleţ, zăpăcit. — Lat. ***cascabundus.**

CĂSCIOÁRĂ, *căscioare,* s.f. Căsuţă. — **Căsuţă** + suf. *-ioară.*

CĂSEÁN, *căseni,* s.m. (Pop.) Fiecare dintre persoanele care locuiesc împreună într-o casă, fiind legate între ele prin interese comune (de familie). — **Casă[1]** + suf. *-ean.*

CĂSIŞÓARĂ, *căsişoare,* s.f. (Rar) Căsuţă. — **Casă[1]** + suf. *-işoară.*

CĂSNICÉSC, -EÁSCĂ, *căsniceşti,* adj. (Rar) Care ţine de căsnicie, privitor la căsnicie. — **Casnic** + suf. *-esc.*

CĂSNICÍE, *căsnicii,* s.f. Trai în comun al soţilor, viaţă conjugală; căsătorie. — **Casnic** + suf. *-ie.*

CĂSOÁIE, *căsoaie,* s.f. **1.** Augmentativ al lui *casă*[1] (**1**). ✦ Baracă (de lemn) unde se adăpostesc muncitorii care lucrează la câmp sau la pădure. **2.** Cămară în care se ţin, la ţară, lucruri de gospodărie. **3.** Element de construcţie în formă de cutie (fără funduri sau cu un singur fund), confecţionat din grinzi de lemn sau de beton prefabricat, care se umple cu piatră, cu pământ etc. şi care se aşază în albie sau pe malul unei ape în scopul executării unui baraj, a unui dig etc. [Var.: **căsói** s.n.] — **Casă** + suf. *-oaie.*

CĂSÓI s.n. v. **căsoaie.**

CĂSULÍE, *căsulii,* s.f. (Rar) Căsuţă. — **Casă[1]** + suf. *-ulie.*

CĂSÚŢĂ, *căsuţe,* s.f. Diminutiv al lui *casă*[1] (**1**); căscioară, căsişoară, căsulie. ✦ *Căsuţă poştală* = ghişeu sau compartiment special unde se repartizează şi se păstrează, la poştă, scrisorile pe care le ridică personal adresantul. ✧ (Inform.) *Căsuţă poştală electronică* = zonă din memorie sau de pe un dispozitiv de stocare, unde este plasată poşta electronică. **2.** Compartiment dintr-o cutie de litere tipografice, în care se păstrează un singur fel de literă. ✧ *Căsuţă tipografică* = spaţiu destinat colofoniului. **3.** (La pl.) Spaţiile dintre dinţii spatei, prin care trec firele de urzeală la războaiele de ţesut — **Casă[1]** + suf. *-uţă.*

CĂŞĂÍ vb. IV v. **hâşâi.**

CĂŞĂRÍE, *căşării,* s.f. Clădire sau parte a stânei unde se prepară caşul, brânza sau caşcavalul; *p. ext.* stână. — **Caş** + suf. *-ărie.*

CĂŞUNÁ, *căşunez,* vb. I. **1.** Intranz. A-i veni cuiva o idee sau o poftă ciudată. **2.** Intranz. A manifesta în mod persistent un sentiment de antipatie sau de dragoste faţă de cineva sau de ceva. **3.** Intranz. A se năpusti asupra cuiva. **4.** Tranz. (Pop.) A cauza, a pricinui. *A căşuna o supărare*. — Lat. ***occasionare.**

CĂŞÚŢ, *căşuţi,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *caş.* — **Caş** + suf. *-uţ.*

CĂTÁ vb. I v. **căuta.**

CĂTÁNĂ, *cătane,* s.f. **1.** (Înv.) Soldat, ostaş în armata Austro-Ungariei. **2.** P. gener. (Pop.) Soldat, ostaş. ✧ Loc. adv. *În* (sau *la) cătane* = în armată. — Din magh. **katona.**

CĂTÁRE[1], *cătări,* s.f. Piesă metalică de formă prismatică, montată pe partea de sus a ţevii unei guri de foc şi care, împreună cu înălţătorul, formează dispozitivul de ochire al armei. — V. **căta.**

CĂTÁRE[2] s.f. v. **căutare.**

CĂTĂNÉSC, -EÁSCĂ, *cătăneşti,* adj. (Reg.) Soldăţesc, ostăşesc. — **Cătană** + suf. *-esc.*

CĂTĂNÉŞTE adv. (Reg.) Soldăţeşte, ostăşeşte. — **Cătană** + suf. *-eşte.*

CĂTĂNÍ, *cătănesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Intranz. A face serviciul militar. **2.** Tranz. A lua în armată, a încorpora, a înrola. ✦ Refl. A intra în armată, a se face cătană. — Din **cătană.**

CĂTĂNÍE s.f. (Reg.) Stagiu, serviciu militar; militărie. — **Cătană** + suf. *-ie.*

CĂTĂNÍME, *cătănimi,* s.f. (Reg.) Mulţime de cătane. — **Cătană** + suf. *-ime.*

CĂTĂNIOÁRĂ, *cătănioare,* s.f. (Reg.) Cătăniţă. — **Cătană** + suf. *-ioară.*

CĂTĂNÍŢĂ, *cătăniţe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *cătană;* cătănioară, cătănuţă. — **Cătană** + suf. *-iţă.*

CĂTĂNÚŢĂ, *cătănuţe,* s.f. (Reg.) Cătăniţă. — **Cătană** + suf. *-uţă.*

CĂTĂRĂMÚŢĂ, *cătărămuţe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *cataramă.* — **Cataramă** + suf. *-uţă.*

CĂTĂTÚRĂ s.f. v. **căutătură.**

CĂTÍNĂ, *cătini,* s.f. Numele a două specii de arbuşti spinoşi: **a)** *cătină roşie* = arbust cu frunze mici în formă de solzi, cu flori roz sau albe şi cu fructe roşii, cultivat ca gard viu; tamariscă *(Tamarix ramosissima):* **b)** *cătină albă* = arbust cu frunze înguste, lanceolate, argintii, cu flori mici cafenii şi cu fructe galbene-portocalii *(Hippophaë rhamnoidas).* — Lat. **catena.**

CĂTINÉL adv. Încetinel, lin, domol; tiptil. ✧ Expr. (Rar) *Nel-cătinel* = încet-încet. [Var.: **câtinél** adv.] — Lat. ***cautelinus** „cu precauţie" (<*cautela* „prevedere").

CĂTINÍŞ, *cătinişuri,* s.n. Desiş, mulţime de cătini. — **Cătină** + suf. *-iş.*

CĂTRĂ prep. v. **către.**

CĂTRĂNEÁLĂ, *cătrăneli,* s.f. Cătrănire. — **Cătrăni** + suf. *-eală.*

CĂTRĂNÍ, *cătrănesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A acoperi, a îmbiba un stâlp, un zid, o traversă etc. cu catran, cu scopul de a le proteja. **2.** Refl. şi tranz. Fig. A (se) supăra tare, a (se) amărî, a (se) necăji. **3.** Tranz. Fig. A otrăvi (**1**), a învenina. — Din **catran.**

CĂTRĂNÍRE, *cătrăniri,* s.f. Acţiunea de *a (se) cătrăni* şi rezultatul ei; cătrănitură, cătrănit[1], cătrăneală. — V. **cătrăni.**

CĂTRĂNÍT[1] s.n. (Rar) Cătrănire. — V. **cătrăni.**

CĂTRĂNÍT[2], -Ă, *cătrăniţi, -te,* adj. **1.** De culoare închisă; tuciuriu, negru. **2.** Fig. Amărât, supărat, necăjit. **3.** Fig. Otrăvit, înveninat. — V. **cătrăni.**

CĂTRĂNITÚRĂ, *cătrănituri,* s.f. Cătrănire. — **Cătrăni** + suf. *-tură.*

CĂTRE prep. **1.** (Cu sens local) Spre, înspre, la. *Către casă.* ✦ (Precedat de prep. „de") Dinspre, de la... ✦ (Pop.) Aproape de..., pe lângă. **2.** (Cu sens temporal) Pe la..., cam la... *Către seară.* **3.** Faţă de... ✦ (Înv.) Împotriva, în contra. **4.** (Precedat de prep „de") De. *Ajutorul dat de către prietenii lui.* **5.** (Cu sens final; înv.) Cu scopul... pentru... [Var.: (reg.) **cătră** prep.] — Lat. **contra.**

CĂTÚN, *cătune,* s.n. **1.** Grup de aşezări ţărăneşti care nu constituie o unitate administrativă, cu un număr de locuitori mai mic decât al unui sat. **2.** (Reg.) Pădurice, hăţiş, desiş. [Pl. şi: *cătunuri*] — Cf. alb., sb. k a t u n.

CĂTÚR, *cături,* s.m. (Reg.) Arbore tânăr. — Et. nec.

CĂTÚŞĂ, *cătuşe,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele două inele metalice, legate între ele printr-un lanţ, cu care se leagă uneori mâinile (şi picioarele) arestaţilor. **2.** Plantă erbacee meliferă, cu flori albastre-violacee şi cu miros greu *(Ballota nigra).* [Pl. şi: *cătuşi*] — ***Cată** (< lat. *catta* „pisică") + suf. *-uşă.*

CĂTÚŞNICĂ s.f. (Reg.) Plantă erbacee meliferă, cu miros aromatic, cu flori albe sau roşietice, cu proprietăţi tonice, excitante *(Nepeta cataria).* — **Cătuşă** + suf. *-nică.*

CĂŢĂÍ, *căţăi,* vb. IV. Intranz. (Rar) A flecări. — **Caţă** + suf. *-ăi.*

CĂŢĂRÁ, *căţăr,* vb. I. Refl. A se sui, agăţându-se pe un loc înalt (şi abrupt); a aburca. ✦ (Despre plante) A se prinde, a se fixa (cu cârcei) de ramuri, de ziduri etc. [Var.: (reg.) **acăţărá** vb. I] — Cf. a c ă ţ a.

CĂŢĂRĂTÓR, -OÁRE, *căţărători, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care se caţără. — **Căţăra** + suf. *-ător.*

CĂŢEÁ, *căţele,* s.f. **1.** Femela câinelui. **2.** Epitet dat unei femei rele sau depravate. ✧ Expr. (Rar) *Căţea de vreme* = vreme rea, cumplită. **3.** Fig. (Arg.) Mitralieră. — Lat. **catella.**

CĂŢÉL, *căţei,* s.m. **I. 1.** Pui de câine; *p. ext.* pui de animal sălbatic (asemănător cu câinele). ✧ Expr. (Fam.) *Cu căţel, cu purcel* = cu întreaga familie şi cu tot avutul; cu tot ce are. **2.** Fig. Om linguşitor şi fără scrupule. **3.** Compuse: (Zool.) *căţelul-pământului* = orbeţ; *căţel-de-mare* = corosbină; *căţel-de-frasin* sau *căţelul-frasinului* = cantaridă. **II.** Fiecare dintre părţile care compun căpăţâna de usturoi. — Lat. **catellus.**

CĂŢELÁN, *căţelani,* s.m. Căţelandru. — **Căţel** + suf. *-an.*

CĂŢELÁNDRU, *căţelandri,* s.m. Căţel (**I 1**) mai mare; *p. ext.* pui mai mare al unor animale sălbatice (asemănătoare cu câinele); căţelan. — **Căţel** + suf. *-andru.*

CĂŢELÍ, pers. 3 *căţeleşte,* vb. IV. Refl. **1.** (Pop.; despre căţele, lupoaice, vulpi) A se împerechea. **2.** (Reg.: despre răni şi bube) A se lăţi, a se întinde. — Probabil lat. **catullire** (influenţat de *căţel, căţea).*

CĂŢELÚŞ, *căţeluşi,* s.m. Diminutiv al lui *căţel* (**I 1**). — **Căţel** + suf. *-uş.*

CĂŢELÚŞĂ, *căţeluşe,* s.f. Diminutiv al lui *căţea* (**1**). — **Căţea** + suf. *-uşă.*

CĂŢÍE s.f. v. **căţuie.**

CĂŢÚIE, *căţui,* s.f. Vas de metal sau de pământ în care se ard mirodenii. [Var.: (reg.) **căţíe** s.f.] — Cf. ngr. k a t d z í „lopăţică pentru jăratic".

CĂÚLĂ, *căule,* s.f. (Reg.) Plută mică, întrebuinţată ca pod umblător. — Et. nec.

CĂÚŞ, *căuşe,* s.n. **1.** Vas de lemn în formă de cupă sau de lingură mare, folosit pentru a lua apă, făină, grăunţe etc.; cauc; *p. ext.* nume dat unor unelte care au această formă. ✧ Expr. *A face mâna căuş* = a da mâinii forma unui recipient, apropiind degetele şi adâncind palma. ✦ Cantitatea de apă, făină, grăunţe etc. care intră într-un căuş (**1**). **2.** Lingură mare de lemn cu care se toarnă vinul din pritoacă în cadă. **3.** Lingură de formă specială folosită la prepararea brânzeturilor, cu care se scoate, se aşază şi se amestecă coagulul. **4.** Lingură de tablă sau de lemn cu ajutorul căreia se scoate apa din barcă. **5.** Piesă din tablă folosită pentru legarea cablului de foraj de un ax sau a două cabluri între ele. **6.** Cancioc. **7.** (Mar.) Bazin mic într-un port, pentru ambarcaţiuni. — Lat. ***cau** (< *cavus)* + suf. *-uş.*

CĂUŞÉL, *căuşele,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *căuş.* [Pr.: *că-u-*] — **Căuş** + suf. *-el.*

CĂUTÁ, *caut,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A încerca să găsească pe cineva sau ceva; a umbla după... ✧ Expr. *A căuta cuiva ceartă* (sau *pricină) cu lumânarea* = a provoca ceartă cu orice preţ. *N-ai ce căuta* (undeva) = nu există motiv, este interzis să vii sau să te afli undeva. *A căuta* (pe cineva sau ceva) *cu ochii* = a încerca să descopere (pe cineva sau ceva) într-un grup, într-o mulţime etc. *A căuta cu gândul* = a se sili să-şi aducă aminte. *A căuta privirile cuiva* = a încerca să întâlnească privirile cuiva. ✦ Intranz. A cerceta, a scotoci, a cotrobăi. ✦ A se deplasa undeva pentru a găsi pe cineva; a se interesa undeva de prezenţa cuiva. **2.** A încerca să obţină ceva, a urmări ceva. ✦ Refl. (Despre mărfuri) A avea căutare, a se cere. **II. 1.** Intranz. A se interesa, a se ocupa de... ✧ Expr. *A-şi căuta de treabă* (sau de *treburi, de nevoi, de cale, de drum*) = a se preocupa numai de propriile treburi, a-şi vedea de treabă. **2.** Intranz. şi tranz. A purta de grijă (unui bolnav), a se îngriji de... ✧ Refl. *Se caută la doctor.* ✦ A băga de seamă, a fi atent. **3.** Tranz. A-şi da silinţa, a se strădui să...

4. Tranz. impers. A trebui, a se cuveni. **III. 1.** Intranz. A se uita, a privi, a urmări cu ochii. ✧ Expr. (Fam.) *A-i căuta* (cuiva) *în coarne* = a răsfăța (pe cineva). ✦ Fig. A fi îndreptat, orientat spre...; (despre ființe) a se îndrepta spre... **2.** Tranz. A cerceta, a examina. **3.** Intranz. A avea sau a da aspectul sau înfățișarea de... **4.** Intranz. și tranz. Fig. A lua în considerație, a se lua după... *Nu căuta că-s mic.* **5.** Intranz. (În superstiții) A cerceta poziția stelelor, a bobilor etc. pentru a prezice viitorul. [Pr.: *-că-u-*. — Var.: (pop.) **cătá** vb. I] — Lat. ***cautare.**

CĂUTÁRE, *căutări,* s.f. Acțiunea de *a (se) căuta.* **1.** Cercetare făcută cu scopul de a găsi ceva. **2.** Îngrijire; *p. restr.* tratament sau îngrijire medicală. **3.** (Înv.) Administrare a unui bun material. **4.** (Înv.) Inspecție, examinare. **5.** Osteneală; năzuință. **6.** Privire; căutătură. **7.** Preț bun, trecere. ✧ Expr. *A avea căutare* = (despre oameni) a se bucura de considerație; (despre mărfuri) a fi solicitat. [Pr.: *că-u-*. — Var.: (pop.) **cătáre** s.f.] — V. **căuta.**

CĂUTÁT[1] s.n. Căutare. [Pr.: *-că-u-*] — V. **căuta.**

CĂUTÁT[2], -Ă, *căutați, -te,* adj. (Despre stil, vorbire, gesturi etc.) Ales cu grijă exagerată; afectat, pedant. [Pr.: *-că-u-*] — V. **căuta.**

CĂUTĂTÓR, -OÁRE, *căutători, -oare,* s.m. și f. Persoană care caută, cercetează, umblă sau descoperă un lucru (ascuns). [Pr.: *că-u-*] — **Căuta** + suf. *-ător.*

CĂUTĂTÚRĂ, *căutături,* s.f. Felul cum privește cineva, expresie a ochilor; *p. ext.* expresie a feței, înfățișare, mină. [Pr.: *că-u-*. — Var.: (pop.) **cătătúră** s.f.] — **Căuta** + suf. *-ătură.*

CĂUZÁȘ, *căuzași,* s.m. (Înv.) Partizan al unei cauze (secrete); conspirator, revoluționar. ✦ (În Țara Românească) Participant la Revoluția de la 1848. [Pr.: *că-u-*] — **Cauză** + suf. *-aș.*

CĂUZĂȘÉSC, -EÁSCĂ, *căuzășești,* adj. (Înv.) Al căuzașului, privitor la căuzaș. [Pr.: *că-u-*] — **Căuzaș** + suf.*-esc.*

CĂVĂLÁȘ, *căvălașe,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *caval[1]*. — **Caval[1]** + suf. *-aș.*

CĂZĂCÉSC, -EÁSCĂ, *căzăcești,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține cazacilor, privitor la cazaci. **2.** S.f. art. Numele unui dans național ucrainean, cu ritm moderat la început, apoi din ce în ce mai accelerat; melodie după care se execută acest dans; cazacioc, cazacincă. — **Cazac** + suf. *-esc.*

CĂZĂCÉȘTE adv. Ca un cazac, în felul cazacilor. — **Cazac** + suf. *-ește.*

CĂZĂCÍME s.f. Totalitatea cazacilor; mulțime de cazaci. — **Cazac** + suf. *-ime.*

CĂZĂNĂRÍE, *căzănării,* s.f. (Înv.) Loc unde se afla instalat un cazan pentru distilat rachiu; instalație pentru distilat rachiu. — **Cazan** + suf. *-ărie.*

CĂZĂNÉL, *căzănele,* s.n. Diminutiv al lui *cazan.* — **Cazan** + suf. *-el.*

CĂZĂTÓR, -OÁRE, *căzători, -oare,* adj. Care cade. — **Cădea** + suf. *-ător.*

CĂZĂTÚRĂ, *căzături,* s.f. **1.** Faptul de a cădea. **2.** Deșeu. **3.** (Depr.) Om sau animal bătrân și neputincios; om degradat moralicește. **4.** (Pop.) Porțiune dintr-o pădure bătrână, cu copacii doborâți de vânt. — **Cădea** + suf. *-ătură.*

CĂZMĂLÚȚĂ, *căzmăluțe,* s.f. Diminutiv al lui *cazma.* — **Cazma** + suf. *-ăluță.*

CĂZNÍ, *căznesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se strădui din greu, a depune multă trudă. **2.** Tranz. A tortura, a chinui. — Din **cazná.**

CĂZNÍT, -Ă, *căzniți, -te,* adj. **1.** Muncit, împilat, asuprit, torturat. **2.** Făcut cu mult efort (și fără prea mare succes). — V. **căzni.**

CĂZÚT, *căzuți,* adj. (Despre ochi) Înfundat în cap. — V. **cădea.**

CÂINE, *câini,* s.m. **1.** Animal mamifer carnivor, domesticit, folosit pentru pază, vânătoare etc. *(Canis familiaris).* ✧ Expr. (Ir.) *A trăi* (sau *a se înțelege, a se iubi* etc.) *ca câinele cu pisica* sau *a se mânca ca câinii,* se spune despre două sau mai multe persoane care nu se înțeleg deloc, nu se pot suferi, se dușmănesc și se ceartă întruna. *A tăia frunză la câini* = a trândăvi; a nu avea nicio ocupație. *A trăi ca câinele la stână* = a trăi bine. *Nu e nici câine, nici ogar* = nu are o trăsătură distinctivă, o situație clară. *Nu-i numai un câine scurt de coadă* = mai e și altcineva sau altceva de felul celui cu care avem de-a face. *Viață de câine* = viață grea, plină de lipsuri. (Ir.) *Umblă câinii cu covrigi* (sau *colaci) în coadă* = e mare belșug. ✦ Epitet dat unui om rău, hain. **2.** Compuse: (pop.) *Câinele-Mare* = numele unei constelații boreale (din care face parte și Sirius); *Câinele-Mic* = numele unei constelații boreale, situată între Hidra și Orion; *câine-de-mare* = rechin de talie mică, de culoare albastră-cenușie, cu câte un spin la aripioarele dorsale *(Achanthias vulgaris); câinele-babei* = larva unor fluturi de noapte, sub formă de vierme mare și păros, cu un cârlig chitinos la unul dintre capete. [Var.: (reg.) **câne** s.m.] — Lat. **canis.**

CÂINÉSC, -EÁSCĂ, *câinești,* adj. **1.** Care aparține câinilor, privitor la câini. ✧ (Pop.) *Dinte câinesc* = canin. **2.** Fig. (Despre atitudinea, manifestările cuiva) Rău, dușmănos, hain; (despre vreme, situații, împrejurări) vrăjmaș omului, greu de suportat; aspru, câinos. — **Câine** + suf. *-esc.*

CÂINÉȘTE adv. **1.** Ca un câine. ✦ Fig. Cu dușmănie, cu răutate. **2.** Fig. În condiții foarte grele, cu mari lipsuri. *Trăiește câinește.* ✧ Expr. *Câine-câinește* = cu multă greutate, cu chiu cu vai. — **Câine** + suf. *-ește.*

CÂINÍE s.f. Atitudine sau faptă plină de răutate, de cruzime; câinoșenie. — **Câine** + suf. *-ie.*

CÂINÓS, -OÁSĂ, *câinoși, -oase,* adj. (Despre oameni și despre manifestările lor) Rău, hain. ✦ (Despre vreme) Vrăjmaș omului, greu de suportat; aspru, câinesc. — **Câine** + suf. *-os.*

CÂINOȘÉNIE s.f. Câinie. — **Câinos** + suf. *-enie.*

CÂLȚI s.m. pl. Fire scurte rămase în urma trecerii fuiorului de cânepă sau de in printre dinții daracului, din care se țese pânză de saci și de saltele, se fac funii etc. — Din sl. **klŭkŭ** (pl. *klŭci).*

CÂLȚIȘÓRI s.m. pl. Diminutiv al lui *câlți.* — **Câlți** + suf. *-ișor.*

CÂLȚÓS, -OÁSĂ, *câlțoși, -oase,* adj. (Cu fire) ca niște câlți. — **Câlți** + suf. *-os.*

CÂMP, *câmpuri,* s.n. (**1,** astăzi mai ales în expr.) *câmpi*, s.m. **1.** Întindere vastă de pământ fără accidente însemnate de teren; șes, câmpie; *spec*. întindere de pământ cultivată, semănată; totalitatea ogoarelor din jurul unei comune. ✧ *Munca câmpului* = lucrarea pământului. *Artilerie de câmp* = artilerie dotată cu tunuri și obuziere care pot fi deplasate numai pe teren puțin accidentat. ✧ Loc. adv. *În plin câmp* sau *în câmp deschis* = sub cerul liber; fără adăpost. ✧ Expr. *A o lua peste câmp* = a merge de-a dreptul, părăsind drumul. *A-și lua* (sau *a apuca) câmpii* = a pleca orbește, fără a ști încotro (de desperare, de durere, de mânie); a ajunge la desperare. ✦ Întindere de pământ în afara unei localități (unde nu mai sunt case). ✦ *Câmp de gheață* = masă întinsă și neîntreruptă de gheață care acoperă o suprafață (în regiunile polare). **2.** Loc, spațiu, porțiune de teren în limitele cărora se desfășoară o anumită activitate. ✧ *Câmp de luptă* = porțiune de teren pe care se duc acțiuni de luptă cu inamicul terestru. *Câmp de tragere* = teren amenajat pentru executarea exercițiilor de tragere. *Câmp de activitate* sau (rar) *câmpul muncii* = domeniu de activitate, limitele între care se desfășoară o activitate. *Câmp vizual* = porțiune de spațiu care poate fi cuprinsă cu privirea. **3.** (Fiz.) Regiune din spațiu în care fiecărui punct i se asociază o mărime fizică determinată; mărime care caracterizează o asemenea regiune. *Câmp sonor.* ✦ Regiune din spațiu în care se pot exercita acțiuni de forță asupra corpurilor. ✧ *Câmp electric* = regiune a spațiului caracterizată prin faptul că, în oricare punct al ei s-ar găsi un mic corp încărcat cu electricitate, acesta ar fi supus acțiunii unei forțe care nu s-ar exercita dacă corpul nu ar fi încărcat astfel. *Câmp magnetic* = regiune a spațiului caracterizată prin faptul că, în oricare punct al ei s-ar găsi un mic magnet, acesta ar fi supus unor forțe de aceeași natură ca acelea care se exercită între doi magneți vecini. **4.** Formă a materiei prin intermediul căreia are loc interacțiunea dintre particule. *Câmp eletromagnetic.* **5.** (Med.) Fâșie de pânză sterilă care delimitează plaga operatorie. ✧ *Câmp operator* = porțiune de piele special pregătită pentru o intervenție chirurgicală. **6.** Fondul unui tablou, al unei gravuri, al unei podoabe etc. **7.** Mulțime de valori ale uneia sau mai multor mărimi (matematice, fizice etc.) variabile. **8.** (Fil.) *Câmp ideologic* = ansamblul metodelor, conceptelor și ideilor delimitate istoric în interiorul cărora se elaborează o doctrină, o știință, o creație culturală etc. **9.** (Inform.) Cea mai mică unitate dintr-un sistem bază de date care poate fi accesată. — Lat. **campus.**

CÂMPEÁN, -Ă, *câmpeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Locuitor de la câmp (**1**), de la șes sau *p. ext.,* de la țară. **2.** Adj. (Rar) Câmpenesc. — **Câmp** + suf. *-ean.*

CÂMPEÁNCĂ, *câmpence,* s.f. Femeie care locuiește la câmp (**1**), la șes sau *p. ext.,* la țară. — **Câmpean** + suf. *-că.*

CÂMPENÉSC, -EÁSCĂ, *câmpenești,* adj. De (la) câmp (**1**) sau de (la) țară, specific câmpului sau vieții de la țară; câmpean, câmpesc. — **Câmpean** + suf. *-esc.*

CÂMPÉSC, -EÁSCĂ, *câmpești,* adj. (Înv.) Câmpenesc. — **Câmp** + suf. *-esc.*

CÂMPÍE, *câmpii,* s.f. Întindere vastă de pământ fără accidente însemnate de teren; șes, câmp. — **Câmp** + suf.-ie.

CÂMPULUNGEÁN, -Ă, *câmpulungeni, -e,* s.m, adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Câmpulung. **2.** Adj. Care aparține municipiului Câmpulung sau câmpulungenilor (**1**), care se referă la Câmpulung ori la câmpulungeni. — **Câmpulung** (n.pr.) + suf. *-ean.*

CÂMPULUNGEÁNCĂ, *câmpulungence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Câmpulung. — **Câmpulungean** + suf. *-că.*

CÂMPUȘÓR, *câmpușoare,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *câmp.* — **Câmp** + suf. *-ușor.*

CÂND adv., conj. **I.** Adv. (În propoziții interogative) În ce moment? în care perioadă de timp? *Când a sosit?* ✧ Expr. *Când și când* sau *din când în când* = câteodată, uneori. *Când..., când...* = câteodată..., altă dată...; ba..., ba...; uneori..., alteori... **II.** Conj. **1.** (Introduce o propoziție temporală) **a)** În momentul sau în vremea în care... *Când a văzut-o, s-a bucurat.* **b)** După ce. *Când i-a pierdut din ochi, s-a ridicat.* **c)** Înainte de (a)..., până (a) nu... *Parada începuse când a sosit.* **d)** Deși; în vreme ce. *Când altul s-ar bucura, tu ești nepăsător.* **e)** Și (deodată). *Au ajuns, când, ce să vezi?* **2.** (Introduce o propoziție atributivă în legătură cu noțiuni de timp) (În) care. *Acum e timpul când vin copiii.* ✧ Expr. *A (nu) avea când să...* = a (nu) avea timpul material necesar să... **3.** (Introduce o propoziție cauzală cu nuanță temporală) Fiindcă, deoarece, odată ce. *Când știa că trebuie să plece nu mai putea dormi.* **4.** (Introduce o propoziție condițională) Dacă, de. *Ce să spui când nu ai nimic de spus*? ✧ Expr. *Ca și când* = parcă. **5.** (Introduce o propoziție completivă directă) *Spune-mi când să vin.* — Lat. **quando.**

CÂNDVÁ adv. Într-un moment (nehotărât) din trecut sau din viitor; odată, altădată. — **Când** + **va.**

CÂNE s.m. v. **câine.**

CÂNEPÁR, *cânepari,* s.m. Pasăre cântătoare cu pene roșii pe cap, pe gât și pe laturile pieptului, cafenii pe spate și albe pe abdomen *(Carduelis cannabina).* — **Cânepă** + suf. *-ar.*

CÂNEPĂ, *cânepi,* s.f. **1.** Plantă erbacee anuală cu tulpina înaltă și dreaptă, cu frunze alterne dințate pe margini, cu flori mici, verzui, cultivată ca plantă textilă pentru fibrele care se scot din tulpină și pentru uleiul care se extrage din semințe *(Cannabis sativa).* ✧ *Cânepă indiană* = varietate de cânepă cultivată îndeosebi în anumite regiuni din India, Iran, Africa de Nord și cele două Americi, din care se extrag stupefiante *(Cannabis indica).* ✧ Compus: *cânepa-codrului* = cânepioară (**2**). **2.** Fibre textile extrase din tulpina de cânepă (**1**). — Lat. ***canapa** *(= cannabis).*

CÂNEPĂRÍE, (**2**) *cânepării,* s.f. **1.** Cânepă multă strânsă la un loc. **2.** (Rar) Cânepiște. — **Cânepă** + suf. *-ărie.*

CÂNEPIOÁRĂ, *cânepioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *cânepă*. **2.** Plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu frunze lobate și cu flori roșietice; cânepa-codrului *(Eupatorium cannabinum).* — **Cânepă** + suf. *-ioară.*

CÂNEPÍȘTE, *cânepiști,* s.f. Teren cultivat cu cânepă; cânepărie. — **Cânepă** + suf. *-iște.*

CÂNEPÍU, -ÍE, *cânepii,* adj. Care are înfățișarea fuiorului de cânepă; de culoarea semințelor de cânepă, cenușiu-închis. — **Cânepă** + suf. *-iu.*

CÂNÉR, *câneri*, s.m. (Reg.) Om rău, hain, câinos. — **Câne** + suf. *-ar.*

CÂNT, *cânturi,* s.n. **1.** Cântare, cântec; ciripit de păsări. **2.** Poezie (însoțită uneori de melodie). **3.** Parte, diviziune a unei epopei sau a unui poem epic. — Din **cânta** (derivat regresiv).

CÂNTÁ, *cânt,* vb. I. **1.** Intranz. și tranz. A emite vocal sau instrumental un șir de sunete care se succed (sau se suprapun) în structuri muzicale. ✧ Expr. *Joacă cum îi cântă* = face întocmai cum îi poruncește altul. ✦ (Despre păsări, insecte etc.) A scoate sunete caracteristice speciei. **2.** Intranz. și tranz. A scrie versuri în cinstea cuiva sau a ceva, a elogia (în versuri) pe cineva sau ceva; a descrie, a povesti ceva în versuri. **3.** Tranz. (Fam.) A îndruga, a înșira vorbe goale. — Lat. **cantare.**

CÂNTÁR, *cântare,* s.n. **1.** Nume dat mai multor instrumente care servesc la stabilirea greutății unui obiect sau a unei ființe, de obicei a unei mărfi. ✧ Expr. *A trage la cântar* = **a)** a cântări (mult), a avea greutate (mare); **b)** a avea importanță. ✦ Cântărire. *Înșală la cântar.* **2.** Unitate pentru măsurarea greutăților folosită în trecut, a cărei valoare a variat în timp și pe regiuni. — Din tc. **kantar.**

CÂNTÁRE, (**II**) *cântări,* s.f. **I.** Acțiunea de *a cânta* și rezultatul ei. **II. 1.** Cântec (de laudă, bisericesc etc.); muzică. ✦ Sunet caracteristic (plăcut) scos de diverse păsări și insecte. **2.** Compoziție literară cu caracter laudativ. — V. **cânta.**

CÂNTÁT s.n. Faptul de *a cânta.* ✦ Sunet caracteristic (plăcut) scos de unele păsări și insecte. ✧ Expr. *La* (sau *pe la, spre) cântatul cocoșilor* = (pe) la miezul nopții sau în zorii zilei. — V. **cânta.**

CÂNTĂREÁLĂ s.f. (Rar) Cântărire. — **Cântări** + suf. *-eală.*

CÂNTĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *cântăreți, -e,* s.m. și f. **1.** Persoană care cântă; *spec.* care are profesiunea de a cânta. ✦ Persoană care execută cântările și citirile în serviciile religioase. **2.** Poet (care laudă în versurile sale pe cineva sau ceva). — **Cânta** + suf. *-ăreț.*

CÂNTĂRÍ, *cântăresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A determina greutatea sau masa unui corp cu ajutorul cântarului, al balanței, al basculei. **2.** Tranz. Fig. A aprecia, a judeca; a cumpăni, a chibzui. **3.** Intranz. A avea o anumită greutate. ✦ Fig. A valora, a prețui. *Aprecierea lui cântărește mult.* — Din **cântar.**

CÂNTĂRÍRE, *cântăriri,* s.f. Acțiunea de *a cântări;* cântăreală. — V. **cântări.**

CÂNTĂRÍT[1] s.n. Faptul de *a cântări*. — V. **cântări.**

CÂNTĂRÍT[2], -Ă, *cântăriți, -te,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Cumpănit, chibzuit, socotit. — V. **cântări.**

CÂNTĂTÓR, -OÁRE, *cântători, -oare,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre oameni) Care cântă, care are voce; (despre păsări) care scoate sunete plăcute, melodioase. **2.** S.m. (Înv.) Cântăreț (**1**) (de profesie). **3.** S.m. (Înv.) Cântăreț (**2**). **4.** S.m. (Pop.) Cocoș. ✦ (În expr.) (*Pe*) *la cântători* = în zorii zilei. — **Cânta** + suf. *-ător.*

CÂNTEC, *cântece,* s.n. **1.** Nume generic dat pieselor vocale sau instrumentale cu text, *p. ext.* și celor instrumentale; cântare, cânt. ✦ Sunete melodioase emise de unele păsări; zumzetul unor insecte. ✧ *Cântecul lebedei* = ultima manifestare de succes dintr-o carieră (artistică). *Cântecul planetelor* = muzica sferelor. **2.** Compoziție literară în versuri, adesea însoțită de melodie. ✧ *Cântec bătrânesc* = baladă populară veche. *Cântec de dor* = poezie populară cu caracter elegiac. *Cântec de lume* = poezie lirică cu caracter erotic. *Cântec de mase* = cântec cu conținut patriotic, revoluționar, care are un caracter mobilizator și exprimă năzuințe de libertate, de pace etc. *Cântec de leagăn* = cântec liric cu care sunt adormiți copiii mici. ✧ Expr. *Vorba* (sau *povestea) cântecului* = cum se zice; vorba ceea. *Așa-i cântecul* = asta e situația. *A fi cu cântec* sau *a-și avea cântecul său* = (despre lucruri, întâmplări, atitudini etc.) a avea istoria, tâlcul său (complicat, plin de aspecte dubioase, neclare). [Var.: (reg.) **cắntic** s.n.] — Lat. **canticum.**

CÂNTECÉL, *cântecele,* s.n. Diminutiv al lui *cântec.* ✧ *Cântecel comic* = monolog comic, satiric (în care alternează părțile recitate cu cele cântate). [Var.: (reg.) **cânticél** s.n.] — **Cântec** + suf. *-el.*

CÂNTIC s.n. v. **cântec.**

CÂNTICÉL s.n. v. **cântecel.**

CÂR interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită sunetul caracteristic scos de unele păsări (ciori, găini etc.); strigăt cu care se alungă unele păsări. ✧ Expr. (Adverbial sau substantivat) *Câr-mâr* = (cu) ceartă, (cu) tocmeală. *Că-i câr, că-i mâr,* se zice când cineva se încurcă în explicații neconvingătoare, contradictorii, mincinoase. — Onomatopee.

CÂRĂ s.f. (Pop.; în expr.) *A se ține de câra cuiva* = a stărui pe lângă cineva, a depune insistențe pentru a determina pe cineva să facă un lucru. *A fi în câră cu cineva* = a fi în ceartă, în dușmănie cu cineva. — Din **cârâi** (derivat regresiv).

CÂRÂÍ, *cârâi,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre unele păsări; la pers. 3) A scoate sunete caracteristice, neplăcute, scurte și guturale. **2.** Intranz. Fig. (Peior.) A vorbi cu un ton ascuțit și strident, care trădează ostilitate. **3.** Tranz. Fig. (Fam.) A cicăli, a bate la cap pe cineva. ✦ Refl. recipr. A se certa. *Toată ziua se cârâie.* — **Câr** + suf. *-âi.*

CÂRÂIÁLĂ, *cârâieli,* s.f. Faptul de *a (se) cârâi.* **1.** Sunet caracteristic, neplăcut, scurt și gutural, produs de unele păsări; cârâit[1]. **2.** Fig. (Fam.) Cârtire; ceartă. [Pr.: *-râ-ia-*] — **Cârâi** + suf. *-eală.*

CÂRÂIE, *cârâie,* s.f. (Rar) Dâră, dungă (de sudoare). — Et. nec.

CÂRÂÍT[1] s.n. Faptul de *a cârâi;* cârâială (**1**). — V. **cârâi.**

CÂRÂÍT[2] -Ă, *cârâiți, -te,* adj. (Despre sunete, glas etc.; peior.) Ascuțit, strident (care trădează ostilitate). — V. **cârâi.**

CÂRÂITÓR, -OÁRE, *cârâitori, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care cârâie. **2.** S.f. Scârțâitoare cu care se alungă păsările. [Pr.: *-râ-i-*] — **Cârâi** + suf. *-tor.*

CÂRC interj. (Pop. și fam.; în expr.) *A nu (mai) zice* (sau *spune) (nici) cârc* = a nu (mai) spune nicio vorbă, a tăcea chitic. — Formație onomatopeică.

CÂRCĂ s.f. (În loc. adv.) *În cârcă* = în spate, în spinare. — Din sb. [nositi na-] **krke.**

CÂRCĂIÁC, *cârcăieci,* s.m. (Zool.; pop.) Scolopendră. [Pr.: *-că-iac.* — Pl. și: *cârcăiaci*] — Din tc. **kırkayak.**

CÂRCĂLÍ, *cârcălesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Refl. și tranz. A (se) frige numai pe deasupra (un aliment); a (se) perpeli. **2.** Tranz. A murdări . — Cf. sb. k r k a l j i t i.

CÂRCĂLÍT, -Ă, *cârcăliți, -te,* adj. (Pop.; despre alimente) Fript numai pe deasupra; pârpălit. — V. **cârcăli.**

CÂRCÂÍ, pers. 3 *cârcâie,* vb. IV. Intranz. (Despre unele păsări) A scoate sunete (neplăcute) caracteristice speciei. — Formație onomatopeică.

CÂRCÉIE, *cârceie,* s.f. Piesă de lemn sau de fier la car, cu care se leagă tânjala de proțap (când se înjugă patru boi). — Et. nec.

CÂRCÉL, *cârcei,* s.m. **1.** (Med.) Contracție bruscă și involuntară a mușchilor de la extremități, însoțită de obicei de senzații dureroase. **2.** Organ vegetal filiform, cu rol de susținere a lăstarilor pe diferite suporturi. **3.** (Zool.) Căpușă. — Cf. sb. k r č.

CÂRCIMĂ s.f. v. **cârciumă.**

CÂRCIMĂREÁSĂ s.f. v. **cârciumăreasă.**

CÂRCIMĂRÍȚĂ s.f. v. **cârciumărița.**

CÂRCIOBÁR s.m. v. **cârciogar.**

CÂRCIÓC s.n. v. **cârciog.**

CÂRCIOCÁR s.m. v. **cârciogar.**

CÂRCIÓG, *cârciogurí,* s.n. (Reg.) Tertip, șiretlic. [Var.: **cârciốc** s.n.] — Din ucr. **krucok.**

CÂRCIOGÁR, *cârciogari,* s.m. (Reg.) Om căruia îi place cearta, procesele, care găsește obiecție la orice; om cârcotaș. [Var.: **cârciocár, cârciobár, corciogár** s.m.] — **Cârciog** + suf. *-ar.*

CÂRCIOGĂRÉSC, -EÁSCĂ, *cârciogărești,* adj. (Reg.) Care ține de cârciogar, al cârciogarului, specific cârciogarului. **— Cârciogar** + suf. *-esc.*

CÂRCIUMÁR, *cârciumari,* s.m. Proprietar al unei cârciumi. [Var.: **crâșmár,** (reg.) **crăcimár** s.m.] — **Cârciumă** + suf. *-ar.*

CÂRCIUMĂ, *cârciumi,* s.f. Local unde se consumă băuturi alcoolice (și mâncăruri); birt. [Var.: **crắșmă,** (reg.) **cắrcimă** s.f.] — Din sl. **krucima.**

CÂRCIUMĂREÁSĂ, *cârciumărese,* s.f. **1.** Femeie care are în proprietate o cârciumă; nevastă de cârciumar; cârciumăriță. **2.** Plantă erbacee ornamentală cu frunze opuse, ovale, cu flori mari, divers colorate (*Zinnia elegans*). [Var.: **crâșmăreásă,** (reg.) **cârcimăreásă** s.f.] — **Cârciumar** + suf. *-easă.*

CÂRCIUMĂRÍ, *cârciumăresc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A avea în proprietate o cârciumă, a vinde sau a servi într-o cârciumă; *p. gener.* a face negoț ilicit, nepermis cu ceva. — Din **cârciumar.**

CÂRCIUMĂRÍT s.n. **1.** (Pop.) Faptul de *a cârciumări;* ocupația cârciumarului sau a cârciumăresei. **2.** Impozit care era perceput în trecut pe cârciumi. — V. **cârciumări.**

CÂRCIUMĂRÍȚĂ, *cârciumărițe,* s.f. Cârciumăreasă (**1**). [Var.: **crâșmăríță,** (reg.) **cârcimăríță** s.f.] — **Cârciumar** + suf. *-iță.*

CÂRCIUMIOÁRĂ, *cârciumioare,* s.f. Diminutiv al lui *cârciumă.* — **Cârciumă** + suf. *-ioară.*

CÂRCNÍ vb. IV v. **crâcni.**

CÂRCOTÁȘ, -Ă, *cârcotași, -e,* adj., s.m. și f. (Pop. și fam.) (Om) care caută mereu ceartă, care e veșnic nemulțumit; gâlcevitor, cârtitor. — **Cârcotă** + suf. *-aș.*

CÂRCOTĂ, *cârcote,* s.f. (Pop. și fam.) Neînțelegere, ceartă, gâlceavă. ✧ Loc. vb. *A intra* (sau *a se băga) în cârcotă* (cu cineva) = a se certa (cu cineva). — Cf. sb. k r k o t j a „lipsă de mlădiere, inflexibilitate”.

CÂRCOTÍ, *cârcotesc,* vb. IV. Intranz. și refl. recipr. (Pop.) A se certa, a se sfădi mereu. ✦ Intranz. A-și arăta nemulțumirea; a cârti. — Din **cârcotă.**

CÂRCSERDÁR, *cârcserdari,* s.m. (Înv.) Căpitan de jandarmerie (turcă); comandantul unei potere. — Din tc. **kırserdarı.**

CÂRD, *cârduri,* s.n. **1.** Grup mare de animale sau de păsări, de pești de același fel, care se află împreună. **2.** (De obicei peior.) Ceată numeroasă de oameni. ✧ Expr. *A se pune* (sau *a intra*) *în târd cu cineva* = a se asocia, a se întovărăși cu cineva (în vederea unor acțiuni reprobabile). **3.** (Fam.) Mulțime, șir (de ani, de zile). ✧ Loc. adv. *De (la) un cârd de vreme* = de un timp încoace. *Un cârd de ani* = foarte mulți ani. — Din sb. **krd.**

CÂRDĂȘÍE, *cârdășii,* s.f. Întovărășire cu scopuri condamnabile. [Var.: **cărdășíe** s.f.] — **Cardaș** (înv. „tovarăș" <tc.) + suf. *-ie.*

CÂRDIȘÓR, *cârdișoare,* s.n. Diminutiv al lui *cârd.* — **Cârd** + suf. *-ișor.*

CÂRJALÍU, *cârjalii,* s.m. (Înv.) Hoț, tâlhar (care făcea parte dintr-o bandă). — Din tc. **kirgali.**

CÂRJÁNCĂ, *cârjance,* s.f. (Pop.) Plătică (mică). — Et. nec.

CÂRJĂ, *cârje*, s.f. **1.** Obiect din lemn cu partea superioară bifurcată și prevăzută cu o bară transversală, folosit de infirmi pentru susținere. **2.** Baston (încovoiat în partea superioară) *spec.* baston care servea ca simbol al puterii sau care servește ca simbol al unei demnități. **3.** (Anat.; în sintagma) *Cârja aortei* = porțiunea curbată pe care o prezintă artera, după ieșirea din inimă. — Din sl. **kryži** „cruce".

CÂRLÁN, *cârlani,* s.m. **1.** Miel sau ied după înțărcare până la vârsta de circa un an. **2.** Mânz sau cal tânăr, până la vârsta de trei ani. — Et. nec.

CÂRLĂNÁR, *cârlănari,* s.m. Cioban care păzește și duce la păscut cârlanii dintr-o turmă. — **Cârlan** + suf. *-ar.*

CÂRLĂNÁȘ, *cârlănași,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *cârlan.* — **Cârlan** + suf. *-aș.*

CÂRLÍG, *cârlige,* s.n. **1.** Piesă de metal cu un capăt îndoit, de care se atârnă, se prinde etc. un obiect. ✧ Loc. vb. *A se face cârlig* = a se strâmba; a se ghemui. **2.** Prăjină cu un capăt (metalic) încovoiat, care servește la scoaterea găleții cu apă din fântână. **3.** Partea metalică a undiței, de forma unui ac îndoit, în care se prinde peștele. **4.** Încuietoare la o ușă, la o poartă etc., în formă de bară metalică subțire sau de cui lung, încovoiat la un capăt, care se prinde într-un belciug, într-un ochi de metal etc. **5.** Andrea. **6.** Mic dispozitiv cu care se prind rufele pe frânghie. **7.** (Rar) Mlădiță sau cârcel de viță-de-vie. — Cf. bg. k ă r l i k.

CÂRLIGÁȘ, *cârligașe,* s.n. Cârligel. — **Cârlig** + suf. *-aș.*

CÂRLIGÉL, *cârligele,* s.n. Diminutiv al lui *cârlig;* cârligaș. — **Cârlig** + suf. *-el.*

CÂRLIGIOÁRĂ, *cârligioare,* s.f. (Bot.; reg.) Iarbă-roșie *(Bidens cernuus).* — **Cârlig** + suf. *-ioară*

CÂRLIÓNȚ, *cârlionți,* s.m. Șuviță de păr răsucită în spirală; buclă, zuluf. [Pr.: *-li-onț*] — Et. nec.

CÂRLIONȚÁ, *cârlionțez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) face cârlionți, inele. [Pr.: *-li-on-*] — Din **cârlionț.**

CÂRLIONȚÁT, -Ă, *cârlionțați, -te,* adj. (Despre păr) Cu cârlionți; buclat; (despre oameni) care are părul buclat. [Pr.: *-li-on-*] — V. **cârlionța.**

CÂRMÁCI, *cârmaci,* s.m. **1.** Persoană, sportiv care manevrează cârma unei ambarcațiuni, a unei nave. **2.** Fig. Cârmuitor, conducător. — Din bg. **kărmač.**

CÂRMĂ, *cârme,* s.f. **1.** Piesă mobilă care servește la menținerea sau la schimbarea direcției de mers a unei ambarcațiuni, a unei nave sau a unui aparat de zbor. **2.** Fig. Conducere, cârmuire, guvernare. — Din sl. **krŭma.**

CÂRMÁZ s.m., s.n. **1.** S.m. Plantă erbacee cu flori mici albe-roz, cu fructe în formă de bobițe mici roșii sau negre, întrebuințate drept colorant *(Phytolacca decandra).* **2.** S.n. Materie colorantă roșie, extrasă din fructele de cârmâz (**1**) sau din gogoșile unei insecte originare din Mexic; carmin. — Din tc. **kirmız.**

CÂRMÂZÍU, -ÍE, *cârmâzii,* adj. (Pop.) Roșu-viu; stacojiu. — **Cârmâz** + suf. *-iu.*

CÂRMEÁLĂ, *cârmeli,* s.f. (Pop.) Întorsătură, cotitură, schimbare (în desfășurarea unei operații, a unei acțiuni). ✦ Fig. Schimbare survenită în atitudinea sau comportarea cuiva. — **Cârmi** + suf. *-eală.*

CÂRMÍ, *cârmesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A manevra cârma unei ambarcațiuni, a unei nave, schimbând direcția de mers; *p. gener.* a o coti, a o lua în altă parte. **2.** Fig. (Rar) A se abate de la cele spuse, de la cele hotărâte. — Din sl. **krŭmiti.**

CÂRMÍRE, *cârmiri,* s.f. Acțiunea de *a cârmi.* — V. **cârmi.**

CÂRMUÍ, *cârmuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) conduce, a (se) guverna, a (se) administra. **2.** Tranz. (Rar) A conduce cu ajutorul cârmei. — **Cârmă** + suf. *-ui.*

CÂRMUÍRE, *cârmuiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) cârmui.* **2.** Organ de conducere: guvern, stăpânire. — V. **cârmui.**

CÂRMUITÓR, -OÁRE, *cârmuitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care conduce, administrează o instituție, care guvernează un stat etc. [Pr.: *-mu-i-*] — **Cârmui** + suf. *-tor.*

CÂRN, -Ă, *cârni, -e,* adj. **1.** (Despre nas, rar despre bot) Mic, scurt și cu vârful ridicat puțin în sus. ✦ (Despre oameni, rar despre animale; adesea substantivat) Care are nasul sau botul cârn (**1**). **2.** Fig. (Despre obiecte) Cu vârful strâmbat, îndoit în sus; *p. ext.* strâmb. — Din sl. **krŭnŭ.**

CÂRNÁT, *cârnați,* s.m. Produs alimentar preparat din carne tocată și condimente, introduse în intestine de porc, de oaie sau într-un înveliș din material sintetic. ✦ Fig. (Fam.) Șir lung. *Un cârnat de oameni*. [Var.: (pop.) **cârnáț** s.m.] — Lat. ***carnacius.**

CÂRNÁȚ s.m. v. **cârnat.**

CÂRNĂCIÓR, *cârnăciori,* s.m. Diminutiv al lui *cârnat.* — **Cârnat** + suf. *-ior.*

CÂRNĂȚÁR, *cârnățari,* s.m. Persoană care prepară sau vinde cârnați și alte mezeluri. — **Cârnat** + suf. *-ar.*

CÂRNĂȚĂREÁSĂ, *cârnățărese,* s.f. Femeie care prepară sau vinde cârnați și alte mezeluri; nevastă de cârnățar. — **Cârnățar** + suf. *-easă.*

CÂRNĂȚĂRÍE, (**2**) *cârnățării,* s.f. **1.** (Cu sens colectiv) Cârnați mulți și de diverse sortimente. **2.** Magazin de cârnați și de alte mezeluri. — **Cârnat** + suf. *-ărie.*

CÂRNELEÁGĂ, *cârnelegi,* s.f. (În religia ortodoxă, de obicei la pl.) Săptămâna antepenultima din dulcele Crăciunului, în timpul căreia credincioșii pot mânca de dulce miercurea și vinerea. — Lat. **carnem ligat.**

CÂRNÍ, *cârnesc,* vb. IV. **1.** Tranz., intranz. și refl. (Pop.) A (se) îndrepta în altă direcție: a (se) întoarce. ✧ Expr. (Tranz.) *Îți cârnește nasul din loc* = miroase extrem de urât. *A-și cârni nasul* sau (intranz.) *a cârni din nas* = a se arăta nemulțumit (strâmbând din nas); a strâmba din nas. ✦ Fig. A reveni asupra celor spuse, hotărâte, a nu mai face ce a spus, ce a hotărât. **2.** Tranz. A tăia, a rupe vârful lăstarilor tineri ai unor plante pentru a favoriza dezvoltarea fructelor. — Din **cârn.**

CÂRNÍRE, *cârniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) cârni.* — V. **cârni.**

CÂRNÍT, *cârnituri,* s.n. Faptul de *a (se) cârni.* — V. **cârni.**

CÂRNITÚRĂ, *cârnituri,* s.f. (Pop.) Cotitură (a unui drum). — **Cârni** + suf. *-tură.*

CÂRNOSÍ[1], *cârnosesc,* vb. IV. Tranz. A sfâșia pe cineva sau o bucată de carne. — Et. nec. Cf. c ă r n o s.

CÂRNOSÍ[2] vb. IV v. **cărnosi.**

CÂRNÚȚ, -Ă, *cârnuți, -e,* adj. (Rar) Diminutiv al lui *cârn.* — **Cârn** + suf. *-uț.*

CÂRPÁCI, *cârpaci,* s.m. Meseriaș care peticește, care repară încălțăminte, haine etc. ✦ Meseriaș sau, *p. gener.* persoană care lucrează prost. — Din bg. **kărpač.**

CÂRPĂ, *cârpe,* s.f. Bucată de pânză sau de stofă (veche), folosită de obicei în gospodărie (la ștergerea prafului, a vaselor etc.), ca materie primă în industria hârtiei etc. ✦ Scutec. ✦ Fig. Om fără personalitate, care face întotdeauna orice i se spune. — Din bg. **kărpa,** sb. **krpa.**

CÂRPĂCEÁLĂ, *cârpăceli,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a cârpăci* și rezultatul ei. — **Cârpaci** + suf. *-eală.*

CÂRPĂCÍ, *cârpăcesc,* vb. IV. Tranz. A cârpi, a petici; *p. gener.* a lucra prost, a face lucruri de proastă calitate. — Din **cârpaci.**

CÂRPĂCÍE s.f. (Înv.) Meseria cârpaciului. — **Cârpăci** + suf. *-ie.*

CÂRPĂCITÓR, -OÁRE, *cârpăcitori, -oare,* adj. (Rar) Care cârpăcește. — **Cârpaci** + suf. *-tor.*

CÂRPĂTÓR, *cârpătoare*, s.n. (Pop.) Bucată de lemn rotundă, pătrată sau dreptunghiulară, pe care se răstoarnă mămăliga sau pe care se taie carnea, ceapa etc.; fund. ✦ Scândură sau masă (pătrată) pe care se întinde aluatul. — Lat. **coopertorium.**

CÂRPEÁLĂ, *cârpeli,* s.f. Faptul de *a cârpi* (ceva sau pe cineva); (în special) reparație sumară sau prost executată; cârpitură. — **Cârpi** + suf. *-eală.*

CÂRPÍ, *cârpesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A petici, a repara, a coase un obiect rupt sau descusut. ✧ Expr. *Cu ochii cârpiți de somn* = neputând ține ochii deschiși din cauza somnului. **2.** A repara un obiect spart sau crăpat. **3.** Fig. A pălmui pe cineva. **4.** Fig. A născoci, a inventa la repezeală o motivație, o explicație, un pretext (nu prea convingător). — Din sl. **krupiti.**

CÂRPÍRE, *cârpiri,* s.f. Acțiunea de *a cârpi* și rezultatul ei; *cârpit.* — V. **cârpi.**

CÂRPÍT s.n. Cârpire. — V. **cârpi.**

CÂRPITÚRĂ, *cârpituri,* s.f. Reparație sumară sau prost executată; *p. restr.* petic. ✦ (Concr.) Obiect de îmbrăcăminte vechi, rupt (și peticit). — **Cârpi** + suf. *-tură.*

CÂRPULÍȚĂ, *cârpulițe,* s.f. Cârpișoară. — **Cârpă** + suf. *-uliță.*

CÂRPUȘÓARĂ, *cârpușoare,* s.f. Diminutiv al lui *cârpă.* — **Cârpă** + suf. *-ușoară.*

CÂRSTÉL s.m. v. **cristei.**

CÂRTEÁLĂ, *cârteli,* s.f. (Pop.) Faptul de *a cârti;* protest, murmur (de nemulțumire); critică. — **Cârti** + suf. *-eală.*

CÂRTÍ, *cârtesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A-și exprima (mereu) nemulțumirea prin murmure sau critici (făcute de obicei în absența celui în cauză); a se plânge, a protesta (mereu). — Et. nec.

CÂRTÍRE, *cârtiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a cârti.* — V. **cârti.**

CÂRTITÓR, -OÁRE, *cârtitori, -oare,* adj. (Pop.) Care cârtește, care se arată mereu nemulțumit, care bombăne necontenit. — **Cârti** + suf. *-tor.*

CÂRTIȚĂ, *cârtițe,* s.f. Mic mamifer insectivor, cu ochi mici acoperiți de o membrană, cu blană neagră, cu labele anterioare adaptate la săpat, care trăiește în galerii subterane; sobol *(Talpa euripaea).* — Din bg. **kărtica,** sb. **krtica.**

CÂȘ[1] interj. v. **hâș.**

CÂȘ[2], **-Ă,** *câș, -e,* adj., adv. **1.** Adj. (Reg.) Care este lipsit de unul sau de mai multe degete; ciung. **2.** Adj. și adv. (Fam.) (Care este) strâmb. — Din **câși** (pl. lui **câs* <bg. *kus* „scurt").

CĂȘIȚĂ, *câșițe,* s.f. Insectă dipteră ale cărei larve se dezvoltă în brânză alterată *(Piophila casei);* larva acestei insecte. — Et. nec.

CÂȘLÉGI s.f. pl. Interval de timp între două posturi ortodoxe, în care creștinii pot mânca de dulce. — Lat. **caseum ligat.**

CÂȘTI, *câștiuri,* s.n. (Înv.) Sumă de bani plătită cuiva la date fixe și care reprezintă de obicei o rată din arenda unei moșii. — Din tc. **kıșt.**

CÂȘTÍG, *câștiguri,* s.n. Ceea ce câștigă cineva. ✧ Expr. *A fi în câștig* = a avea un avantaj (față de cineva). — Din **câștiga** (derivat regresiv).

CÂȘTIGÁ, *câștíg,* vb. I. **1.** Tranz. A obține bani sau alte bunuri materiale (prin muncă, prin speculații, prin exploatare, la jocuri de noroc etc.); *p. ext.* a dobândi, a obține experiență, cunoștințe etc. ✦ A recupera timpul (pierdut). **2.** Tranz. A atrage de partea sa; a cuceri. *Câștigase simpatia tuturor.* **3.** Tranz. A obține, a cuceri victoria (într-o competiție sportivă, într-un proces etc.). **4.** Intranz. A deveni mai bogat în..., a-și spori conținutul, calitatea, greutatea. — Lat. **castigare.**

CÂȘTIGÁRE s.f. Acțiunea de *a câștiga.* — V. **câștiga.**

CÂȘTIGÁT, -Ă, *câștigați, -te,* adj. **1.** Care a fost obținut de cineva. **2.** (Despre oameni) Care s-a ales cu un folos (din ceva), care și-a îmbogățit cunoștințele, experiența. — V. **câștiga.**

CÂȘTIGĂTÓR, -OÁRE, *câștigători, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care a obținut un câștig material, o superioritate asupra alteia într-o întrecere (în muncă, în sport etc.). ✦ (Animal, îndeosebi cal) victorios într-o întrecere sportivă. **2.** Adj. Care asigură câștigul, care dă dreptul la câștig sau dovedește acest drept. — **Câștiga** + suf. *-ător.*

CÂT, -Ă, conj., prep., adv., (**IV**) *câți, -te,* pron. (**V**) *câturi,* s.n. **I.** Conj. **1.** (Introduce propoziții temporale) În timpul în care..., atâta timp, până când... *Se poartă frumos cu mine cât știe că-i sunt de folos.* ✧ Expr. (Reg.) *Cât ce...* = îndată ce... *Cât ai bate din* (sau *în) palme* sau *cât te-ai șterge* (sau *freca) la ochi, cât ai scăpăra din(tr-un) amnar* = foarte repede, într-o clipă, imediat. *Numai cât* = doar. **2.** (Introduce propoziții modale sau atributive) În măsura, în gradul în care... *Venea cât putea mai repede.* ✧ Expr. (Adesea în corelație cu „atât") *Cu cât* = pe măsură ce... *Pe* (sau *după) cât* = după cum..., precum, în măsura în care... *Cât se poate (de...)* sau (eliptic) *cât de...* sau *cât mai...* = foarte. *A striga* (sau *a țipa* etc.) *cât îl ia* (sau *ține) gura* = a striga, cât poate de tare. **3.** (Înv. și pop.; introduce propoziții consecutive) Încât, de, că. *Gemea cât îți era mai mare mila.* **4.** (Introduce propoziții concesive) Deși, cu toate că, oricât. *Cât era de reținut, tot mai izbucnea uneori.* **5.** (Introduce propoziții completive directe) *Am plătit cât nu face.* **6.** (Introduce propoziții adversative) Ci, mai ales. *Nu era atât de strâmt, cât incomod.* **7.** (În corelație cu sine însuși; introduce propoziții copulative eliptice) Când... când..., și... și... **II.** Prep. (Folosit în comparații) Ca, precum, asemenea cu... *Copacul era înalt cât casa.* ✧ Expr. *Cât despre...* (sau *pentru...)* = în ce privește..., cu privire la..., relativ la... **III.** Adv. **1.** (În propoziții independente exclamative sau interogative) În ce măsură, în ce grad; în ce durată (mare) de timp. *Cât de bine a cântat! Cât l-am așteptat!* **2.** (Corelativ, în expr.) *Atât..., cât...* = în același grad, număr, în aceeași măsură etc. ca și... *Atât..., cât și...* = și..., și; nu numai..., ci (și). *Cu cât..., cu atât* = pe măsură ce..., tot mai mult... **3.** (În expr.) *Cât colo* = departe. *Cât de colo* = de departe, de la mare distanță; imediat, de la prima vedere; în mod clar. (Pop.) *Cât colea* = aproape. *Cât de cât* = măcar, puțin de tot; (în construcții negative) deloc. *Cât (e) lumea (și pământul)* = totdeauna; (în construcții negative) niciodată. **IV.** Pron. **1.** Pron. interog. (Cu) ce preț? În ce număr? în ce cantitate? ce durată de timp? cât costă? ✧ Expr. *Cât e ceasul?* = ce oră este (acum)? *În câte (ale lunii) e (azi)?* = la ce dată calendaristică ne aflăm (azi)? *Pe cât te prinzi?* = pe ce pui pariu? **2.** Pron. nehot. (Adesea cu valoare de adj. nehot.) Tot ce, toate care; (la pl.) cei care. *Cât a fost s-a terminat. Câți au venit. Câtă vreme a trecut!* ✧ Expr. *Câtă frunză, câtă iarbă* sau *câtă frunză și iarbă,* se spune despre o cantitate foarte mare, despre o mulțime nenumărată. *Câte-n lună și-n soare* sau *câte-n lună și-n stele, câte și mai câte* = de toate, de tot soiul, tot felul de lucruri, tot ce se poate închipui. *Câtă mai* = mare, coșcogea. **V.** S.n. (Mat.) Număr rezultat dintr-o împărțire, rezultatul unei împărțiri; raport care există între două numere sau două mărimi. — Lat. **quantus** (contaminat cu lat. **quotus** și **cata).**

CÂTE adv. **1.** (Formează numerale colective) *Câte trele.* **2.** (Formează numerale distributive) *Două câte două.* ✧ Expr. *Una câte una* sau *unul câte unul* = rând pe rând, una după alta sau unul după altul. *Câte una (strașnică)* = ceva neobișnuit, grozav etc. — Lat. **cata** (modificat după pl. f. al lui *cât*).

CÂTEA pron. interog., adj. interog. f. v. **câtelea.**

CÂTELEA, CÂTA pron. interog., adj. interog. (Precedat de art. „al", „a", se întrebuințează în propoziții interogative pentru a afla locul pe care îl ocupă cineva sau ceva într-o ierarhie, într-o serie de ființe sau de lucruri de același fel) *Al câtelea a reușit? A câta casă?* [Var.: **câtea** pron. interog., adj. interog. f.] — **Câte** + **le** + **a.**

CÂTEODÁTĂ adv. Din timp în timp, când și când, uneori. — **Câte** + **o** + **dată.**

CÂTEȘI- Element de compunere însemnând „toți (ori toate) împreună", care servește la formarea unor numerale colective: *câteșitrei, câteșitrele; câteșipatru* etc. — **Câte** + **și.**

CÂTÍME, *câtimi,* s.f. (Rar) Ceea ce se poate măsura sau număra; număr, mărime, volum, cantitate. — **Cât** + suf. *-ime.*

CÂTINÉL adv. v. **cătinel.**

CÂTUȘI adv. (În expr.) *Câtuși de puțin* = oricât de puțin, cât de cât; (în construcții negative) absolut deloc, defel. — **Cât(u)** + **și.**

CÂTVÁ, CÂTĂVÁ, *câțiva, câteva,* pron. nehot., adj. nehot. Un număr mic, o cantitate sau o parte mică (dintr-un număr, o cantitate sau o parte mai mare). ✦ (Adverbial) Puțin timp, nu prea multă vreme. — **Cât** + **va** (= *vrea).*

CÂȚ interj. (Reg.) Strigăt cu care se gonește pisica. — Onomatopee. Cf. germ. K a t z e.

CD, *CD-uri,* s.n. Tip de disc optic, capabil să stocheze cantități mari de date. ✦ *CD-audio* = disc audio-numeric cu diametrul de 12 cm adoptat de marile case de discuri, pentru a înlocui discul de vinil. [Pr.: *sidí*]. — Abr. din engl. **C**[ompact] **D**[isc].

CD-PLAYER, *CD-playere,* s.n. Suport pe care informația este stocată digital și care se citește cu ajutorul laserului. [Pr.: *sidipleiăr*]. — Abr. din engl. **C**[ompact] **D**[isc] **Player.**

CD-RÓM, *CD-ROM-uri,* s.n. Dispozitiv care poate citi informațiile de pe un CD. [Pr.: *sidiróm*]. — Abr. din engl. **C**[ompact] **D**[isc] **R**[ead] **O**[nly] **M**[emory].

CD-WRITER, *CD-writere,* s.n. Piesă de echipament folosită pentru scrierea informației pe CD-uri. [Pr.: *sidiráităr*]. — Abr. din engl. **C**[ompact] **D**[isc] **Writer.**

CE pron. invar. **I.** (Interogativ, uneori cu nuanță exclamativă) **1.** (Exprimă o întrebare) *Ce ai?* ✦ (Fam.: ca răspuns la o chemare) Poftim? ✦ (Cu valoare de interjecție) Cum adică?! Se poate?! *Nu l-am găsit! — Ce?* ✦ (Adjectival) Care? ce fel de... ? **2.** Pentru care motiv? din care cauză? *Ce te miri?* ✧ Expr. (În formule de răspuns) *De ce nu?* = **a)** cum să nu, desigur; **b)** se poate, e posibil. *De ce, de nece,* se spune cuiva pentru a încheia discuția când nu vrei să-i răspunzi la întrebare. ✧ (Cu valoare de conjuncție) *Nu văd de ce te superi.* ✦ (Pop.; cu valoare de conjuncție cauzală) Pentru că, fiindcă, deoarece. **3.** (Interogativ-exclamativ, indică surpriza, indignarea, neîncrederea etc.) Cum adică? Nu cumva? *Ce! Vrei să spui că n-ai fost?* **II.** (Adverbial) Cât (de tare, de mult), cum. *Ce-aș mai râde să te văd păcălit.* ✧ Expr. *Te miri ce* = nimica toată, puțin. *Cât pe ce* = aproape, gata-gata. *Din ce în ce* = cu cât trece timpul, tot mai mult. (Pop.) *Numai ce* = (deodată) iată că... pe neașteptate. ✦ (Dând nuanță de superlativ adjectivului sau adverbului pe care-l precedă) Cât de...! **III.** (Cu valoare de conjuncție) Care lucru anume. *Nu mai știa ce să facă de bucurie.* ✧ Expr. *A ști* (sau *a afla) ce și cum (e)* = a fi bine informat despre ceva. **IV.** (Relativ) **1.** Care. ✧ Expr. *Pe zi ce trece* (sau *merge)* sau *de ce trece* (sau *merge*) = pe măsură ce trece timpul, tot mai mult. **2.** (În legătură cu „a fi", „a găsi", cu sens explicativ) *Ființă ticăloasă ce ești!* ✧ Expr. *N-ai* (sau *n-aveți) pentru ce* (sau *de ce*), formulă de politețe prin care se răspunde cuiva care mulțumește. *A (nu) avea de ce...* = a (nu) exista motiv întemeiat pentru... **3.** Ceea ce. *Ați aflat ce s-a întâmplat?* ✧ Expr. *Ce-i drept* = într-adevăr, de fapt. **V.** (Nehotărât) **1.** Un lucru oarecare, nu știu ce, nu știu cât; ceva. ✧ (Substantivat; precedat de „un") *Un ce anume.* ✧ Expr. (Reg.) *Cu mare ce* = cu mare greutate; greu, anevoie. **2.** (Cu repetarea verbului din propoziția principală) *A stat ce-a stat.* **3.** Orice, oricât. *Zică cine ce va vrea.* — Lat. **quid.**

CEA interj. Strigăt cu care se mână boii spre dreapta. ✦ (Substantivat) Partea dreaptă; dreapta. [Var.: (reg.) **ceála** interj.] — Onomatopee.

CEABÁRE s.f. v. **cebare.**

CEAC, *ceacuri,* s.n. Prăjină lungă, prevăzută la un capăt cu cârlig, folosită pentru prinderea și manevrarea butucilor pe apă. — Et. nec.

CEACĂU, *ceacăie,* s.n. (Reg.) Un fel de chipiu milităresc, înalt și tare, pe care îl purtau odinioară membrii unor unități militare. — Din magh. **csákó.**

CEACÂR, -Ă, *ceacâri, -e,* adj. (Despre ochii unei ființe) **1.** Care prezintă anomalia de a nu fi de aceeași culoare, care au culori diferite; (despre ființe) cu ochi de culori diferite; cu lumina ochiului înconjurată de un cearcăn albicios. **2.** Care suferă de strabism; sașiu, zbanghiu. — Din tc. **çakır** „albastru cu ape cenușii".

CEACLÍE, *ceaclii,* s.f. (Reg.) Patină[2] (**1**). — Cf. c e a g l ă.

CEAC-PÁC adv. (Fam.) Așa și așa, nici prea bine, nici prea rău. [Var.: **ceat-pát** adv.] — Din tc. **çatpat** „din când în când; pe ici pe colo".

CEACȘÍRI s.m. pl. (Înv.) Pantaloni turcești largi. — Din tc. **çaksır.**

CEADIRÍU, -ÍE, *ceadirii,* adj. (Înv.) Verde ca paiul grâului necopt. — Din tc. **çadırı.**

CEÁFĂ, *cefe,* s.f. **1.** Partea de dinapoi a gâtului sau, *p. ext.,* a capului. ✧ Expr. *Când mi-oi* (sau *ți-oi* etc.) *vedea ceafa* = niciodată. *A face ceafă* = a se îngrășa. *Gros în* (ori *la) ceafă* sau *cu ceafa groasă* = gras; *fig.* bogat; influent. ✦ Regiunea cervicală. **2.** Specialitate de carne de porc din regiunea cefei (**1**), afumată sau sărată. — Cf. alb. ç a f ë.

CEÁGLĂ, *ceagle,* s.f. (Reg.) Târnăcop pentru spart gheața. — Din magh. **csáklya.**

CEAHLĂU, *ceahlăi,* s.m. (Ornit.; reg.) Vultur bărbos *(Gypaetus barbatus).* — Din magh. **csaholó.**

CEAI, (**1**) s.m., (**2, 3, 4**) *ceaiuri,* s.n. **1.** S.m. Arbust exotic cultivat pentru frunzele lui care, uscate, sunt folosite pentru prepararea unei băuturi cu efect excitant *(Thea sinensis); p. rest.* frunzele (uscate ale) acestui arbust. **2.** S.n. (De obicei urmat de determinări care arată felul) Băutură obținută prin macerația, infuzia sau decocția frunzelor de ceai (**1**) sau a unor plante medicinale. **3.** S.m. Timpul, masa (de dimineață) la care se bea ceaiul (**2**). **4.** S.n. Reuniune între prieteni, în cursul după-amiezii, la care se servește ceai (**2**) sau diferite gustări și se dansează. — Din rus. **čai.**

CEAINĂRÍE, *ceainării,* s.f. Local în care se servește ceai (**2**). — **Ceainǎ** (înv. „ceainărie" <rus.) + suf. *-ărie.*

CEÁINIC, *ceainice,* s.n. Vas special în care se fierbe apa pentru ceai (**2**) sau în care se opărește ceaiul (**1**). — Din rus. **ceainik.**

CEAÍR, *ceairuri,* s.n. (Înv. și reg.) Loc de pășune (împrejmuit); *p. ext.* câmpie nelucrată în apropierea unei ape. [Var.: **ciér** s.n.] — Din tc. **çair.**

CEÁLA interj. v. **cea.**

CEALMÁ, *cealmale,* s.f. (Înv.) Turban. — Din tc. **çalma.**

CEALMAGÍU, *cealmagii,* s.m. (Înv.) Bărbat care purta cealma; *p. restr.* turc. — **Cealma** + suf. *-giu.*

CEAM, *ceamuri,* s.n. Navă fluvială remorcată care are magazii cu deschideri de dimensiuni mari și care este folosită mai ales pentru transportul pietrei sau nisipului. — Din tc. **çam.**

CEAMBÚR, *ceambururi,* s.n. (Înv.) Detașament (tătăresc) trimis (sau plecat) să prade. ✧ Expr. (Pop.) *A bate ceamburul* = a umbla fără rost, a bate drumurile; a pierde vremea, a sta degeaba. — Din ucr. **čambul.**

CEAMÚR s.n. (Reg.) Material de construcție constituit din lut frământat cu paie tocate (și cu unele substanțe minerale), întrebuințat la tencuirea sau la construirea caselor țărănești, a cuptoarelor etc. — Din tc. **çamur.**

CEANÁC, *ceanace,* s.n. (Reg.) Strachină mare (de lut sau de lemn). — Din tc. **çanak.**

CEANGĂU, *ceangăi,* s.m. (La pl.) Nume dat populației de grai românesc și maghiar și de religie catolică, emigrată de-a lungul timpului din sud-estul Transilvaniei în Moldova (mai ales în județul Bacău); (și la sg.) persoană care face parte din această populație. — Din magh. **csángó.**

CEÁPĂ, *cepe,* s.f. **1.** Plantă erbacee legumicolă, bienală, din familia liliaceelor, comestibilă, cu miros puternic, specific, cu tulpina aeriană dreaptă, cilindrică și verde și cu cea subterană în formă de bulb, cu frunze cilindrice și cu flori albe numeroase, dispuse în inflorescențe dese *(Allium cepa).* ✧ *Ceapă de apă* = ceapă care se cultivă prin răsad și se recoltează în același an în care s-a semănat. *Ceapă de sămânță* = arpagic. ✦ Bulbul cepei (**1**), cu miros specific și cu conținut bogat de vitamine, folosit în alimentație; *p. gener.* orice bulb al unei plante. ✧ Expr. *Nu face* (sau *nu valorează nici cât*) *o ceapă degerată*, se spune despre cineva (sau despre ceva) fără nicio valoare. **2.** Compus: *ceapa-ciorii* = numele a trei plante erbacee bulboase din familia liliaceelor, una cu flori galbene *(Gagea pratensis),* alta cu flori albastre *(Muscari comosum),* iar a treia cu flori albe-verzui sau violete *(Muscari tenuiflorum)*. — Lat. **caepa.**

CEÁPCĂ, *cepci,* s.f. (Rar) Chipiu (polonez), șapcă. [Pl. și: *ceapce*] — Din pol. **czapka.**

CEAPCÁN, *ceapcâni,* s.m. (Reg.; adesea adjectival) Om rău, șiret, rafinat. — Din tc. **çapkın.**

CEAPRÁZ, *ceaprazuri,* s.n. **1.** Șiret, panglică sau ciucure de mătase sau de fir, cu care se împodobesc hainele (militare), draperiile, tapițeriile etc. **2.** Poziția alternativă a dinților de ferestrău într-o parte și în alta, în afara planului pânzei, pentru a face mai ușoară tăierea materialului. **3.** Călcător (**III 1, 2**). — Din tc. **çapraz.**

CEAPRAZÁR, *ceaprazari,* s.m. Fabricant sau negustor de ceaprazuri (**1**) sau, *p. ext.,* de chipie și de alte obiecte de uniformă (militară). — **Ceapraz** + suf. *-ar.*

CEAPRĂZĂRÍE[1] s.f. Meseria de ceaprazar. — **Ceaprazar** + suf. *-ie.*

CEAPRĂZĂRÍE[2]**,** *ceaprăzării,* s.f. **1.** Prăvălie în care se vând ceaprazuri (**1**) sau, *p. ext.*, chipie sau alte obiecte de uniformă (militară). **2.** Diferite feluri de ceaprazuri (**1**). — **Ceapraz** + suf. *-ărie.*

CEAPRĂZUÍ, *ceaprăzuiesc,* vb. IV. Tranz. A încovoia dinții fierăstrăului (**1**) pentru a realiza ceaprazul (**2**). — **Ceapraz** + suf. *-ui.*

CEAPRĂZUÍRE, *ceaprăzuiri,* s.f. Acțiunea de *a ceaprăzui* și rezultatul ei. — V. **ceaprăzui.**

CEAPRĂZUÍT, -Ă, *ceaprăzuiți, -te,* adj. Care a fost supus operației de ceaprăzuire. — V. **ceaprăzui.**

CEÁPSĂ, *cepse,* s.f. (Reg.) Mică bonetă sau scufiță de pânză albă, bogat împodobită cu ornamente colorate, țesute sau cusute. [Var.: **ceápță** s.f.] — Din magh. **csápsza,** sb. **čepac.**

CEÁPȚĂ s.f. v. **ceapsă.**

CEÁRĂ, (**2**) *ceruri,* s.f. **1.** Produs natural (de origine animală, vegetală sau minerală) sau sintetic, plastic, insolubil în apă, care se înmoaie și se topește la temperaturi destul de joase și care are numeroase utilizări în industria farmaceutică, electronică, a hârtiei, cosmetică etc. ✧ *Ceară de albine* = ceară de culoare gălbuie, cu miros plăcut, caracteristic, produsă de albine, care se recoltează prin topirea fagurilor. *Ceară de balenă* = spermanțet, ulei de cașalot. *Ceară de parchet* = amestec de ceară sintetică cu parafină, cerezină, ceară vegetală și cu alte substanțe, care formează pe parchet o peliculă lucioasă, protectoare. *Ceară roșie* = amestec de colofoniu, șelac, ulei de terebentină și culori minerale, care, datorită proprietăților lui plastice la încălzire, este folosit la sigilarea scrisorilor, pachetelor, la închiderea ermetică a flacoanelor etc. *Ceară montană* = ceară minerală obținută din cărbunii bruni prin extracție cu solvenți. *Ceară vegetală* = strat care acoperă suprafața plantelor, mai ales a fructelor. **2.** Sort de ceară (**1**). **3.** (Geol.; în sintagma) *Ceară de pământ* = ozocherită. **3.** (Fiziol.) Cerumen. — Lat. **cera.**

CEÁRCĂN, *cearcăne,* s.n. **1.** Cerc vânăt în jurul ochilor la un om obosit sau bolnav. **2.** Cerc de vapori, vizibil uneori în jurul soarelui sau al lunii; halo. — Refăcut din ***cearcene** (pl. lui **cearcen* < lat. *circinus*).

CEARCEÁF s.n. v. **cearșaf.**

CEARDÁC s.n. v. **cerdac.**

CEÁRDAȘ, *ceardașuri,* s.n. Dans național maghiar, alcătuit din două părți: una lentă, iar a doua din ce în ce mai rapidă; melodie după care se execută acest dans. — Din magh. **csárdás.**

CEARȘÁF, *cearșafuri,* s.n. **1.** Obiect de rufărie pentru pat, confecționat din pânză, care se așterne peste saltea sau cu care se îmbracă plapuma. **2.** (Înv.) Pânză de turban; șal. [Var.: **cearceáf** s.n.] — Din tc. **çarşaf.**

CEÁRTĂ, *certuri,* s.f. **1.** Schimb de cuvinte aspre între două sau mai multe persoane; sfadă, gâlceavă. **2.** (Rar) Neînțelegere, dușmănie, ură. — Din **certa** (derivat regresiv).

CEAS, *ceasuri,* s.n. **1.** Interval de timp egal cu 60 de minute; oră. ✧ Loc. adv. *Cu ceasurile* = timp îndelungat, mult. *La tot ceasul* = întruna, mereu. ✧ Expr. *Cu un ceas mai devreme (*sau *mai curând)* = cât mai repede cu putință, până nu e prea târziu. *În ceasul al doisprezecelea* = în ultimul moment. ✦ Spațiu, distanță care se poate parcurge în timp de o oră. *Acest sat e la 3 ceasuri de București.* ✧ Expr. *A face un ceas bun până...* = a avea nevoie de o oră întreagă (sau de mai bine de o oră) până... ✦ Fiecare dintre cele 24 de părți în care este împărțită o zi și care sunt marcate pe cadranul și cu acele unui ceasornic; *p. ext.* bătaie a ceasornicului, când acele cadranului ajung la unul dintre punctele principale ale cadranului. **2.** Moment, clipă; timp, vreme. ✦ Timpul dinaintea sau din cursul unui eveniment. ✧ Expr. *Ceas bun* (sau *rău*) = (în superstiții) moment considerat ca norocos (sau nenorocos). *(Să fie) într-un ceas bun!* formulă prin care se urează cuiva succes când întreprinde ceva. (Pop.) *A se da de ceasul morții* = a se agita; a se frământa, a se zbuciuma. **3.** Aparat care servește la determinarea și măsurarea timpului în limitele unei zile; ceasornic. ✧ *Ceas electronic* = ceas a cărui funcționare se bazează pe folosirea circuitelor integrate specializate. *Ceas digital* = ceas (electronic) la care ora este indicată prin cifre afișate pe un ecran. *Ceas vorbitor* = **a)** ceas electronic la care ora este anunțată verbal; **b)** magnetofon pentru redarea înregistrărilor de semnal orar și a unor informații vorbite asociate, folosit pentru anunțarea orei exacte în rețeaua telefonică. *Ceas solar* = suprafață mărginită de numere, având în centru o tijă a cărei umbră indică cu aproximație orele zilei; cadran solar. ✧ Expr. *A merge ca ceasul* = (despre mașini, aparate etc.) a funcționa perfect. ✦ Aparat în formă de ceas (**3**), ale cărui limbi înregistrează mișcarea, viteza, consumul; contor. **4.** Slujbă religioasă săvârșită la anumite ore din zi. — Din sl. **časŭ.**

CEASLÁ s.f. v. **șasla.**

CEASLÓV, *ceasloave,* s.n. Carte bisericească cuprinzând anumite rugăciuni și cântări pentru diferite ceasuri (**4**) ale zilei și care servea cândva și ca abecedar. [Var.: **ceasoslóv** s.n.] — Din sl. **časoslovŭ.**

CEASOFICÁRE, *ceasoficări,* s.f. Creare a unei rețele de ceasuri publice a căror funcționare este asigurată prin transmiterea unor impulsuri electrice de la un centru de control. — Din **ceas** (după *radioficare).*

CEASÓRNIC, *ceasornice,* s.n. **1.** Ceas (**3**). ✧ *Ceasornic de pontaj* = ceasornic special pus la poarta de intrare într-o uzină, întreprindere etc., care imprimă pe fișele individuale momentul intrării și ieșirii muncitorilor. **2.** (Bot.) Plantă agățătoare cu flori albe, trandafirii și albăstrii *(Passiflora coerulea)*. — Din bg., sb. **časovnik** (modificat după *ornic).*

CEASORNICÁR, *ceasornicari,* s.m. **1.** Persoană care repară sau vinde ceasuri (**3**). **2.** Insectă dăunătoare, mică de 4–5 mm, care face galerii în lemnul construcțiilor și al mobilelor și produce zgomote asemănătoare cu tic-tacul ceasului *(Anobium pertinax).* — **Ceasornic** + suf. *-ar.*

CEASORNICĂRÍE[1] s.f. Meseria de ceasornicar (**1**). — **Ceasornicar** + suf. *-ie.*

CEASORNICĂRÍE[2]**,** *ceasornicării,* s.f. Atelier, prăvălie unde se repară sau se vând ceasornice (**1**). — **Ceasornic** + suf. *-ărie.*

CEASOSLÓV s.n. v. **ceaslov.**

CEÁȘCĂ, *cești,* s.f. **1.** Vas mic de porțelan, de faianță etc., cu gura largă, de obicei rotundă (și cu toartă), servind la băut. **2.** Cantitate care intră într-o ceașcă (**1**); conținutul unei cești (**1**). — Din rus. **ceaška.**

CEÁȘNIC, *ceașnici,* s.m. (În Evul Mediu, în Moldova) Paharnic. — Din sl. **ceašnikŭ.**

CEATÁL s.n. Porțiune de uscat, în formă de triunghi, care provoacă difluența fluvială. — Et. nec.

CEÁTĂ, *cete,* s.f. **1.** Grup (neorganizat) de oameni, adunați de obicei în vederea unui scop comun. ✦ (Urmat de determinări) Grămadă de animale (de același fel). **2.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Grup de organizare specială, militară și fiscală, alcătuit din subalternii de la sate ai dregătorilor domnești; pâlc (**2**), stol (**2**); trupă înarmată și organizată. — Din sl. **četa.**

CEATLĂU, *ceatlaie,* s.n. (Reg.) Bucată de lemn cu care se răsucește funia sau lanțul trecut peste o sarcină (de fân, de lemne etc.) spre a o strânge. ✦ Prăjină adăugată la inima căruței spre a înhăma încă un cal. ✦ Băț gros; bâtă, ciomag. [Var.: **cetlắu** s.n.] — Din magh. **csatló.**

CEAT-PÁT adv. v. **ceac-pac.**

CEÁȚĂ, *cețuri,* s.f. **1.** Particule de apă rezultate din vaporizarea apei de pe pământ, aflate în suspensie în atmosferă, la suprafața solului, și care îngreunează vizibilitatea; negură, pâclă. **2.** (Impr.) Aburi condensați pe o sticlă, pe o suprafață netedă. — Lat. **caecia** (< *caecus* „orb").

CEAÚN, *ceaune,* s.n. Vas de tuci, de formă emisferică, cu două toarte unite printr-un mâner, folosit pentru fierberea mămăligii sau a altor mâncăruri. ✦ Conținutul unui asemenea vas; cantitatea care încape într-un asemenea vas. [Pl. și: *ceaunuri*] — Din tăt. **ca(h)un,** ucr. **ca(v)un.**

CEAUNÁȘ, *ceaunașe,* s.n. Diminutiv al lui *ceaun*. [Pr.: *cea-u-*] — **Ceaun** + suf. *-aș*.

CEAÚȘ, *ceauși,* s.m. **1.** Funcționar inferior la turci, care îndeplinea funcția de ușier, de curier sau de aprod (**1**) al curții. **2.** Nume dat, în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova, unor funcționari publici: **a)** șef al unei cete de slujitori; **b)** căpetenie de surugii; **c)** căpetenia vânătorilor domnești; **d)** aprod (**3**). **3.** (Înv.) Om de serviciu la sinagogă. — Din tc. **çavuș.**

CEAUȘÉL, *ceaușei,* s.m. (Înv.) Diminutiv al lui *ceauș*. [Pr.: *cea-u-*] — **Ceauș** + suf. *-el.*

CEBÁRE, *cebări,* s.f. Plantă erbacee cu flori care la început sunt verzi, iar mai târziu roșietice *(Sanguisorba minor).* [Var.: **ceabáre** s.f.] — Cf. magh. csabaire.

CEBOCEFÁL, -Ă, *cebocefali, -e,* adj., s.m. și f. (Med.) (Persoană) care prezintă cebocefalie. — Din fr. **cébocéphale.**

CEBOCEFALÍE, *cebocefalii,* s.f. (Med.) Malformație congenitală caracterizată prin nas turtit și ochi foarte apropiați. — Din fr. **cébocéphalie.**

CEC[1], *cecuri,* s.n. Document nominal sau la purtător, prin care posesorul unui cont curent sau de decontare, ori o altă persoană împuternicită, dispune plata unei sume de bani din disponibilul aflat în contul titularului. — Din engl. **check,** fr. **chèque.**

CEC[2], *cecuri,* s.n. Prima parte a intestinului gros, de forma unei pungi, cuprinsă între intestinul subțire și colon. [Var.: **cécum** s.n.] — Din fr. **caecum,** lat. [intestinum] **caecum.**

CECÁL, -Ă, *cecali, -e,* adj. Care aparține cecului[2], privitor la cec[2]. — Din fr. **caecal.**

CECÉN, -Ă, *ceceni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Ceceniei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Ceceniei sau cecenilor (**1**), privitor la Cecenia ori la ceceni. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de ceceni. — Din **Cecenia** (n.pr.).

CECIDÍE s.f. Excrescență pe diferite organe ale plantelor, provocată de unii paraziți (bacterii, ciuperci sau insecte); gală[2]. — Din fr. **cécidie.**

CECITÁTE s.f. Absență a vederii datorită unor leziuni ale mediilor transparente oculare, ale retinei, ale căilor nervoase sau ale centrilor vederii; ablepsie, orbire. ✧ *Cecitate psihică* = pierdere a capacității de recunoaștere a obiectelor cu ajutorul văzului. *Cecitate verbală* = pierdere a capacității de a citi sau de a înțelege sensul limbajului scris; alexie. *Cecitate nocturnă* = hemeralopie. — Din fr. **cécité,** lat. **caecitas, -atis.**

CECMEGEÁ, *cecmegele,* s.f. (Înv.) Sertar la tejghea, unde se țineau banii. — Din tc. **çekmece.**

CECOGRÁF, *cecografe,* s.n. Instrument de care se servesc orbii pentru a scrie. — Din fr. **cécographe.**

CECOGRAFÍE s.f. Metodă specială prin care orbii sunt învățați să scrie. — Din fr. **cécographie.**

CÉCUM s.n. v. **cec[2].**

CEDÁ, *cedez,* vb. I. **1.** Tranz. A renunța (gratuit sau prin vânzare) la posesiunea asupra unui bun. ✦ (Despre persoane) A transmite un drept de creanță unei alte persoane. **2.** Intranz. A da cuiva dreptate într-o discuție, a nu se mai împotrivi; a se supune; a renunța. ✦ (Sport) A se recunoaște învins (renunțând la luptă); a fi învins. **3.** Intranz. (Despre boli) A scădea din intensitate, a se ameliora. **4.** Intranz. (Despre lucruri) A nu rezista unei presiuni; a se încovoia; a se deforma; a se rupe. — Din fr. **céder.**

CEDÁRE, *cedări,* s.f. Acțiunea de *a ceda* și rezultatul ei. — V. **ceda.**

CEDÉNT, *cedenți,* s.m. Creditor care transmite, printr-un contract de cesiune, dreptul său de creanță unei alte persoane. — Din lat. **cedens, -ntis.**

CÉDRU, *cedri,* s.m. Numele mai multor specii de arbori din familia pinaceelor, cu lemnul tare, cu ramurile orizontale *(Cedrus).* ✦ Lemnul acestor arbori, de culoare brună-gălbuie, rezistent, uleios, cu miros puternic, folosit în construcțiile navale, la fabricarea mobilelor, în sculptură. — Din fr. **cèdre,** lat. **cedrus.**

CEFALÁLGIC, -Ă, *cefalalgici, -ce,* adj. (Med.) De cefalalgie. — Din fr. **céphalalgique.**

CEFALALGÍE, *cefalalgii,* s.f. Durere de cap. — Din fr. **céphalalgie.**

CEFALÉE, *cefalee,* s.f. Durere de cap difuză sau localizată, continuă sau intermitentă. — Din fr. **céphalée.**

CEFÁLIC, -Ă, *cefalici, -ce,* adj. Care aparține capului, care se referă la cap; al capului. ✧ *Arteră cefalică* = carotidă. — Din fr. **céphalique,** lat. **cephalicus.**

CEFALÍNĂ s.f. Substanță care conține acizi grași, acid fosforic, gliceroli și aminoalcooli și care se găsește în țesutul nervos cerebral și în gălbenușul de ou. — Din fr. **céphaline.**

CEFALÍTĂ, *cefalite,* s.f. Inflamație a creierului și a membranelor sale. — Din fr. **céphalite.**

CEFALOCORDÁT, *cefalocordate,* s.n. (La pl.) Încrengătură de animale marine cu scheletul corpului format din coarda dorsală; (și la sg.) animal din această încrengătură. — Din fr. **céphalocordate.**

CEFALOGRÁF, *cefalografe,* s.n. Instrument pentru înregistrarea grafică a dimensiunilor capului, folosit în antropometrie. — Din fr. **céphalographe.**

CEFALOGRAFÍE, *cefalografii,* s.f. **1.** Descriere anatomică a capului. **2.** Înregistrarea grafică a formei și a dimensiunilor capului. — Din fr. **céphalographie.**

CEFALOMÉTRIC, -Ă, *cefalometrici, -ce,* adj. (Med.) De cefalometrie. — Din fr. **céphalométrique.**

CEFALOMETRÍE s.f. Măsurare a dimensiunilor capului. — Din fr. **céphalomètrie.**

CEFALOMÉTRU, *cefalometre,* s.n. Instrument pentru măsurarea capului. — Din fr. **céphalomètre.**

CEFALOPÓD, *cefalopode,* s.n. (La pl.) Clasă de moluște marine cu structură superioară, având în jurul gurii brațe tentaculare, prevăzute cu ventuze; (și la sg.) animal care face parte din această clasă. [Var.: **cefalopódă** s.f.] — Din fr. **céphalopode.**

CEFALOPÓDĂ s.f. v. **cefalopod.**

CEFALORAHIDIÁN, -Ă, *cefalorahidieni, -e,* adj. Care se referă la cap și la coloana vertebrală, care aparține acestora. *Regiunea cefalorahidiană.* ✧ *Lichid cefalorahidian* = lichid incolor care se găsește în ventriculii cerebrali și în canalul rahidian, având rol mecanic și de protecție. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **céphalorachidien.**

CEFALOSCÓPIC, -Ă, *cefaloscopici, -ce,* adj. În legătură cu cefaloscopia, care aparține cefaloscopiei. — Din fr. **céphaloscopique.**

CEFALOSCOPÍE s.f. Examinare a capului. — Din fr. **céphaloscopie.**

CEFALOTOMÍE, *cefalotomii,* s.f. (Med.) Craniotomie. — Din fr. **céphalotomie.**

CEFALOTORÁCE, *cefalotorace,* s.n. Segment al corpului, la arahnide și la crustacee, format prin unirea capului cu toracele. — Din fr. **céphalothorax,** it. **cefalotorace.**

CEFÁR, *cefare,* s.n. **1.** Partea superioară a jugului, de forma unei bare de lemn cu două curburi, care se așază pe ceafa unor animale de tracțiune. **2.** Bucată de pânză care se prinde la ceafă de chipiu, pentru a apăra ceafa de arșița soarelui; curea care se prinde la ceafă. — **Ceafă** + suf. *-ar.*

CEFEÍDĂ, *cefeide,* s.f. Stea cu strălucire variabilă. — Din fr. **céphéide.**

CEFERÍST, -Ă, *ceferiști, -ste,* s.m. și f. (Adesea adjectival) Persoană care se află în serviciul Căilor Ferate Române. [Var.: **cheferíst, -ă** s.m. și f.] — Din inițialele C.F.R. (= *Căile Ferate Române)* + suf. *-ist.*

CÉGĂ, *cegi,* s.f. Pește de apă dulce cu botul lung și ascuțit, având o serie de discuri osoase pe spate și pe laturi *(Acipenser ruthenus).* — Din sb. **čega.**

CEH, -Ă, *cehi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Cehiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Cehiei sau cehilor (**1**), privitor la Cehia ori la cehi; cehesc. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de cehi (**1**), făcând parte din ramura apuseană a limbilor slave. — Din ceh. **čech.** Cf. sl. čěhŭ.

CEHĂÍ vb. IV v. **cihăi.**

CEHÉSC, -EÁSCĂ, *cehești,* adj. (Rar) Ceh (**2**). — **Ceh** + suf. *-esc.*

CEHÉȘTE adv. În felul sau în limba cehilor (**1**). — **Ceh** + suf. *-ește.*

CEHOÁICĂ, *cehoaice,* s.f. Femeie care face parte din populația Cehiei sau este originară de acolo. — **Ceh** + suf. *-oaică.*

CEHOSLOVÁC, -Ă, *cehoslovaci, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din populația fostei Cehoslovacii. **2.** Adj. Care aparținea fostei Cehoslovacii sau cehoslovacilor (**1**), privitor la Cehoslovacia ori la cehoslovaci. — Din **Cehoslovacia** (derivat regresiv). Cf. fr. tchécoslovaque.

CÉHO-SLOVÁC, -Ă, *ceho-slovaci, -ce,* adj. Care aparține deopotrivă Cehiei și Slovaciei, referitor la Cehia și la Slovacia în aceeași măsură. — **Ceh** + **slovac.**

CEHOVIÁN, -Ă, *cehovieni, -e,* adj. De Cehov, al lui Cehov; în maniera lui Cehov. [Pr.: *-vi-an*] — **Cehov** (n. pr.) + suf. *-ian.*

CEL, CEA, *cei, cele,* adj. pron. dem. (antepus), art. adj., pron. dem. **I.** Adj. pron. dem. (antepus) (Pop.) (Arată că ființa sau lucrul desemnate de substantivul pe care îl determină se află mai departe, în spațiu sau în timp, de vorbitor) *Ia în brațe cea căldare.* ✧ Expr. *Cea* (sau *ceea) lume* = lumea cealaltă; celălalt tărâm. **II.** Art. adj. **1.** (Precedă un adjectiv care determină un substantiv articulat sau un substantiv nume de persoană, nearticulat) *Fruntea ta cea lată. Ștefan cel Mare.* **2.** (Precedă un numeral ordinal sau cardinal) *Cele trei fete. Cel de-al treilea copac.* **3.** (Urmat de „mai" formează superlativul relativ) *Cel mai bun.* ✦ (În loc. adv.) *Cel mult* = **a)** maximum; **b)** în cazul cel mai favorabil, în cazul extrem. *Cel puțin* = **a)** minimum; **b)** măcar, barem. **4.** (Substantivează adjectivul pe care îl precedă) *Cel bogat.* **III.** Pron. dem. **1.** (Indică pe cineva sau ceva relativ depărtat, în spațiu sau timp, de vorbitor) *Cel de dincolo.* ✧ (Loc. subst.) *Cel de sus* = Dumnezeu. (Pop.) *Cel de pe comoară* (sau *cu coarne)* = dracul. (Intră în formarea unui pronume relativ compus) **2.** *Cel ce* = care. [Gen.-dat. sg. *celui, celei,* gen.-dat. pl. *celor*] — Din **acel, acea** (cu afereza lui *a* prin fonetică sintactică).

CÉLA, CÉEA, *ceia, celea,* pron. dem., adj. pron. dem. (postpus). **1.** Pron. dem. (Pop.) (Indică o ființă sau un lucru mai depărtat, în spațiu sau în timp, de subiectul vorbitor) Acela. ✧ Expr. *Toate cele(a)* = totul, toate. *Multe cele(a)* = multe și

diverse. *Alte cele(a)* = altceva; alte lucruri. *Ba ceea..., ba ceea...* = ba una..., ba alta... ✦ (Intră în formarea unui pronume relativ compus) *Ceea ce* = ce. **2.** Adj. pron. dem. (postpus) (Pop.) Acela. *Omul cela. Femeia ceea.* [Gen.-dat. sg. *celuia, celeia,* gen.-dat. pl. *celora*] — Din **acela, aceea** (cu afereza lui *a).*

CELAFÍBRĂ, *celafibre,* s.f. Fibră textilă artificială din categoria fibrelor celulozei, puțin higroscopică, permeabilă pentru radiațiile ultraviolete și ușor inflamabilă. — Din fr. **celafibre.**

CÉLALALT, CÉEALALTĂ pron. dem. v. **celălalt.**

CÉLALT pron. dem. m. v. **celălalt.**

CELAPÉRM s.n. Fibră obținută pe cale chimică din celuloza de bumbac, cu aceleași proprietăți ca celofibra, dar cu un tușeu deosebit. — Din fr. **celaperm.**

CELÁR, *celare,* s.n. (Pop.) Mică încăpere în locuințele țărănești, pentru păstrarea alimentelor și a obiectelor casnice. — Lat. **cellarium.**

CÉLĂLALT, CEÁLALTĂ, *ceilalți, celelalte,* pron. dem. **1.** Cel mai depărtat dintre amândoi, al doilea; ălălalt, aialaltă. ✧ (Adjectival) *Acolo, în partea cealaltă.* **2.** (La pl.) Toți cei care sunt de față sau care pot fi luați în considerație, afară de cel sau cei amintiți în mod special sau scoși din discuție. ✧ (Adjectival) *Ceilalți oaspeți.* ✦ (Adjectival; ca determinant al unor cuvinte care exprimă o diviziune a timpului) Imediat următor altuia. *Luna cealaltă.* [Gen.-dat. sg. *celuilalt, celeilalte,* gen.-dat. pl. *celorlalți, celorlalte.* — Var.: **célalalt, céealaltă** pron. dem., **célalt, céllalt** pron. dem.m.] — **Cel(a)** + **alalt** *(= ăllalt).*

CELĂRÉL, *celărele,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *celar.* — **Celar** + suf. *-el.*

CELEBRÁ, *celebrez,* vb. I. Tranz. **1.** A săvârși cu solemnitate un act de însemnătate publică sau privată, în special o căsătorie; a oficia. **2.** A sărbători (aducând elogii) un eveniment însemnat, o persoană etc. — Din fr. **célébrer,** lat. **celebrare.**

CELEBRÁRE, *celebrări,* s.f. Acțiunea de *a celebra;* celebrație. — V. **celebra.**

CELEBRATÓR, -OÁRE, *celebratori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care celebrează (**2**). — **Celebra** + suf. *-tor.*

CELEBRÁȚIE, *celebrații,* s.f. (Rar) Celebrare. — Din fr. **célébration.**

CELEBRITÁTE, (**2**) *celebrități,* s.f. **1.** Însușirea de a fi celebru; reputație, faimă. **2.** Persoană care se bucură de mare renume și prestigiu. — Din fr. **célébrité,** lat. **celebritas, -atis.**

CELÉBRU, -Ă, *celebri, -e,* adj. Renumit, vestit, ilustru. — Din fr. **célebre,** lat. **celebris.**

CELENTERÁT, *celenterate,* s.n. (La pl.) Încrengătură de animale inferioare, de obicei marine, care au corpul cu pereții alcătuiți din două straturi de celule și cu o cavitate digestivă în interior; (și la sg.) animal care face parte din această încrengătură. ✧ (Adjectival) *Meduza și coralii sunt animale celenterate.* — Din fr. **coelentéré.**

CELERIMÉTRU, *celerimetre,* s.n. (Rar) Tahimetru. — Din fr. **célérimetre.**

CELERITÁTE s.f. (Livr.) Iuțeală (**1**), repeziciune (**1**). — Din fr. **célérité,** lat. **celeritas, -atis.**

CELÉST, -Ă, *celești, -ste,* adj. (Livr.) Ceresc; *fig.* foarte frumos, minunat, divin. — Din fr. **céleste,** lat. **caelestis.**

CELÉSTĂ, *celeste,* s.f. Instrument muzical de percuție cu claviatură, ale cărui sunete sunt produse prin lovirea unor plăci de metal. — Din fr. **célesta.**

CELESTÍN, *celestini,* s.m. Călugăr aparținând unui ordin catolic fondat în anul 1254. — Din fr. **célestin.**

CELESTÍNĂ s.f. Sulfat de stronțiu natural, sticlos-transparent, incolor sau ușor colorat, întrebuințat ca materie primă la prepararea sărurilor de stronțiu. — Din fr. **célestine.**

CELIÁC, -Ă, *celiaci, -ce,* adj. (Anat.) Al cavității abdominale. [Pr.: *-li-ac*] — Din fr. **coeliaque.**

CELIBÁT s.n. Faptul de a fi celibatar, starea unei persoane necăsătorite. — Din fr. **célibat,** lat. **caelibatus.**

CELIBATÁR, -Ă, *celibatari, -e,* s.m. și f. Persoană (în special bărbat) necăsătorită. — Din fr. **célibataire.**

CELIOSCOPÍE s.f. Metodă de examinare a interiorului cavității abdominale; peritonescopie. [Pr.: *-li-os-*] — Din fr. **coelioscopie.**

CELIOTOMÍE, *celiotomii,* s.f. (Med.) Laparotomie. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **coeliotomie.**

CÉLLA s.f. Sală sau spațiu într-un templu grec sau roman, unde se află statuia zeului protector; naos (**2**). — Cuv. lat.

CÉLLALT pron. dem. m. v. **celălalt.**

CÉLLO s.n. Violoncel. — Cuv. it.

CELOCHÍT s.n. Chit constituit dintr-un bitum moale și din var gros, cu adaos de fibre de celuloză, folosit la executarea izolațiilor hidrofuge. — **Cel**[uloză] + **chit.**

CELOFÁN s.n. Produs chimic obținut din soluție de viscoză sub formă de filme și de foi subțiri transparente, impermeabile, insolubile în apă și în alcool, folosit la ambalaje. — Din fr. **cellophane.**

CELOFANÁ, *celofanez,* vb. I. Tranz. (Rar) A îmbrăca în celofan. — Din **celofan.**

CELOFANÁRE, *celofanări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a celofana* și rezultatul ei. — V. **celofana.**

CELOFANÁT, -Ă, *celofanați, -te,* adj. (Rar) Care a fost îmbrăcat în celofan. — V. **celofana.**

CELOFÍBRĂ, *celofibre,* s.f. Fibră textilă artificială obținută din celuloză. — Din fr. **cellofibre.**

CELOIDÍNĂ s.f. Soluție concentrată de piroxilină, inflamabilă, solubilă în alcool și în eter, folosită la secționarea fină a țesuturilor pentru examinarea lor microscopică. [Pr.: *-lo-i-*] — Din germ. **Keloidine.**

CELOLÂNĂ s.f. Fibră textilă artificială, fabricată din viscoză și folosită ca înlocuitor al lânii. — **Celo**[fibră] + **lână.**

CELÓM s.n. Cavitate în interiorul corpului animalelor metazoare. — Din fr. **coelome.**

CELOMÁT, *celomate,* s.n. Animal prevăzut cu celom. — Din fr. **coelomates.**

CELÓMIC, -Ă, *celomici, -ce,* adj. (Anat.) Care aparține celomului, referitor la celom. — Din fr. **coelomique.**

CELOSTÁT, *celostate,* s.n. Mecanism care urmărește mișcarea diurnă a unui astru, transmițându-i imaginea cu ajutorul unei oglinzi, tot timpul în aceeași direcție. — Et. nec.

CELT, -Ă, *celți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană făcând parte dintr-o veche populație europeană care a locuit în Galia (de unde s-a extins apoi și în alte regiuni); gal[1]. **2.** Adj. Celtic. ✦ (Substantivat, f.) Limbă aparținând unei familii de limbi indo-europene vorbite, în Antichitate, de vechii gali și, astăzi, de bretoni, irlandezi, scoțieni, galezi. — Din fr. **celtes.**

CÉLTA s.f. Fibră scurtă celulozică de tip viscoză, în care este înglobată o mare cantitate de aer și din care se fabrică țesături pentru îmbrăcăminte călduroasă. — Et. nec.

CÉLTIC, -Ă, *celtici, -ce,* adj. Care aparține celților (**1**), privitor la celți; celt (**2**), galic[2]. ✦ (Substantivat, f.) Celta. — Din fr. **celtique.**

CÉLȚIU s.n. (Chim.) Hafniu. — Din fr. **celtium.**

CELUÍ, *celuiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) înșela, a (se) amăgi. ✦ Tranz. A ademeni, a momi. — Din magh. **csalni.**

CELUIÁLĂ, *celuieli,* s.f. (Reg.) Înșelare, amăgire. ✦ Ademenire. [Pr.: *-lu-ia-*] — **Celui** + suf. *-eală.*

CELUÍT, -Ă, *celuiți, -te,* adj. (Reg.) Înșelat, amăgit. ✦ Ademenit, momit. — V. **celui.**

CELUITÓR, -OÁRE, *celuitori, -oare,* s.m. și f., adj. (Reg.) (Persoană) care înșală, amăgește, ademenește. [Pr.: *-lu-i-*] — **Celui** + suf. *-tor.*

CELULÁR, -Ă, *celulari, -e,* adj. **1.** Care aparține celulei (**1**), de natura celulei; alcătuit din celule. ✧ *Teorie celulară* = teorie după care celula (**1**) constituie elementul fundamental al organizării interne a plantelor și animalelor. **2.** (Jur.; în sintagma) *Regim celular* = regim special la care sunt supuși, pe anumite perioade, deținuții în închisori, prin izolare severă în celule (**4**) individuale. **3.** (În sintagme) *Telefonie celulară* = serviciu de telefonie care folosește o rețea de comunicații de înaltă frecvență, bazată pe relee care controlează zone din teritorii cu raze a căror mărime variază de la un sistem de telefonie la altul. *Telefon celular* (și substantivat, n.) = aparat portabil, individual, de mici dimensiuni, care permite convorbiri la distanță, transmiterea de mesaje scrise, efectuarea de fotografii etc.; telefon mobil. — Din fr. **cellulaire.**

CELÚLĂ, *celule,* s.f. **1.** Element constitutiv fundamental al organismelor vii, alcătuit din membrană, citoplasmă și nucleu, reprezentând cea mai simplă unitate anatomică. **2.** (În sintagma) *Celulă de partid* = (în trecut) denumirea organizației de bază a partidului comunist. **3.** Fiecare dintre cavitățile hexagonale ale fagurilor de ceară, în care albinele depun mierea, cresc ouăle, puietul sau depozitează hrana; alveolă. **4.** Încăpere (strâmtă) în închisori, unde sunt ținuți arestații sau condamnații. **5.** Ansamblu format din aripile (și fuzelajul) unui avion. **6.** Fiecare dintre compartimentele sau elementele identice, alăturate și cu aceeași funcție, ale unui dispozitiv sau ale unui sistem tehnic. *Celulă de siloz*. — Din fr. **cellule,** lat. **cellula.**

CELULÍTĂ s.f. Inflamație a țesutului celular subcutanat. — Din fr. **cellulite.**

CELULOÍD s.n. Materie solidă, incoloră, uneori transparentă, lucioasă, flexibilă și plastică, ușor inflamabilă, obținută din nitroceluloză și camfor, folosită la fabricarea filmelor fotografice, a lacurilor și a unor obiecte uzuale. — Din fr. **celluloïd.**

CELULÓZĂ, *celuloze,* s.f. Substanță organică din care sunt alcătuiți pereții celulari ai plantelor și care are o largă întrebuințare în industria hârtiei, a lacurilor, a fibrelor artificiale, a maselor plastice etc. — Din fr. **cellulose.**

CELULÓZIC, -Ă, *celulozici, -ce,* adj. Care conține (sau este alcătuit din) celuloză. — Din fr. **cellulosique.**

CÉMBALO s.n. Clavecin; clavicembal. — Cuv. it.

CEMÉNT, *cementuri,* s.n. **1.** Agent pulverulent care servește la cementarea oțelului. **2.** (Med.; în sintagma) *Cement dentar* = material folosit în obturația provizorie a cariilor și la fixarea unor proteze. — Din fr. **cément.**

CEMENTÁ, *cementez,* vb. I. Tranz. **1.** A trata termochimic oțelurile moi sau aliate, introducând carbon, crom, azot etc. în stratul lor superficial, pentru a obține un strat dur cu mare rezistență la uzură. **2.** (Med.) A obtura canalul unui dinte cu cement. **3.** (Med.) A fixa cu cement protezele pe dinți. [Var.: **cimentá** vb. I] — Din fr. **cémenter.**

CEMENTÁRE, *cementări,* s.f. Acțiunea de *a cementa.* [Var.: **cimentáre** vb. I] — V. **cementa.**

CEMENTÁT, -Ă, *cementați, -te,* adj. Care a suferit procesul de cementare. — V. **cementa.**

CEMENTÁȚIE, *cementații,* s.f. **1.** (Chim.) Cementare. **2.** Întărire și pierdere a elasticității suprafeței lemnului. **3.** (Geol.; în sintagma) *Zonă de cementație* = zonă din scoarța pământului în care se produce îmbogățirea în sulfuri secundare a unui zăcământ de sulfuri primare. — Din fr. **cémentation.**

CEMENTÍTĂ, *cementite,* s.f. Carbură de fier dură, care se găsește în fontă și în oțel. — Din fr. **cémentite.**

CEMENTÓS, -OÁSĂ, *cementoși, -oase,* adj. De natura cementului. — Din fr. **cémenteux.**

CENACLÍST, -Ă, *cenacliști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Membru al unui cenaclu. — **Cenaclu** + suf. *-ist.*

CENÁCLU, *cenacluri,* s.n. Grup de literați, de artiști etc. legați prin afinități estetice, temperamentale, care au aspirații, program estetic comun și, uneori, o publicație proprie; reunire periodică a unui asemenea grup. [Pl. și: *cenacle*] — Din fr. **cénacle,** lat. **cenaculum.**

CENESTÉZIC, -Ă, *cenestezici, -ce,* adj. (Psih.) De cenestezie. — Din fr. **cénesthésique.**

CENESTEZÍE s.f. Impresie generală, nediferențiată, care rezultă din totalitatea senzațiilor primite de la organele interne, caracterizându-se printr-o dispoziție plăcută sau neplăcută; sensibilitate care reflectă propria existență fizică. — Din fr. **cénesthésie.**

CENOBÍT, *cenobiți,* s.m. Călugăr care trăiește într-o mănăstire. — Din fr. **cénobite,** lat. **coenobita.**

CENOBÍTIC, -Ă, *cenobitici, -ce,* adj. Al cenobiților, de cenobiți. — Din fr. **cénobitique.**

CENOBITÍSM s.n. Situație de cenobit; viață de cenobit. — Din fr. **cénobitisme.**

CENÓBIU, *cenobii,* s.n. (Biol.) Colonie imobilă de organisme unicelulare. — Din it. **cenobio.**

CENOGENÉTIC, -Ă, *cenogenetici, -ce,* adj. (Biol.; despre caractere) **1.** Care dispare în perioada adultă. **2.** De origine recentă. — Din fr. **cénogénétique.**

CENOGENÉZĂ, *cenogeneze,* s.f. (Biol.) Apariție a unor caractere în cursul dezvoltării, datorită adaptării la condițiile de mediu. — Din fr. **cénogenèse.**

CENOMANIÁN, -Ă, *cenomaniani, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Al doilea etaj al cretacicului mediu, considerat și primul etaj al cretacicului superior, caracterizat prin amoniți, lamelibranhiate, echinide etc. **2.** Adj. Care aparține cenomanianului (**1**), care se referă la acesta. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **cénomanien.**

CENOTÁF, *cenotafe,* s.n. Monument funerar ridicat în amintirea unei persoane decedate ale cărei oseminte se găsesc în alt loc sau au dispărut. [Pl. și: *cenotafuri*] — Din fr. **cénotaphe,** lat. **cenotaphium.**

CENOTÍP, *cenotipuri,* s.n. (Biol.) Tip primitiv din care au derivat alte tipuri. — Din fr. **cénotype.**

CENOZÓIC s.n., adj. (Geol.) Neozoic. [Pr.: *-zo-ic*] — Din fr. **cénozoïque.**

CENS, *censuri,* s.n. **1.** (În Roma antică) Recensământ al cetățenilor și al averii lor, efectuat din cinci în cinci ani, pentru a servi ca bază în recrutare, la fixarea impozitelor, la exercitarea drepturilor politice etc. ✦ Grupare a unor cetățeni sau a tuturor locuitorilor unei țări după diverse criterii. **2.** (În societatea feudală) Rentă în bani sau în natură datorată seniorului de către posesorul pământului. **3.** (În unele țări) Câtimea de impozit prevăzută de legile electorale necesară pentru acordarea dreptului de alegător. — Din lat. **census,** fr. **cens.**

CENT, *cenți,* s.m. **1.** Monedă divizionară în Statele Unite ale Americii și în Canada, egală cu o sutime de dolar. ✦ Monedă în Țările de Jos, valorând o sutime de florini. **2.** (Muz.) Subdiviziune pentru măsurarea intervalelor muzicale, egală cu o sutime dintr-un semiton. — Din engl., fr. **cent.**

CENTÁUR, *centauri,* s.m. **1.** (În mitologia greacă) Ființă imaginară, cu trup de cal și cu bust omenesc; hipocentaur. **2.** (La sg. art.) Constelație din emisfera australă, din care face parte steaua cea mai apropiată de sistemul solar. [Pr.: *-ta-ur*] — Din lat. **centaurus.**

CENTÁURĂ s.f. v. **țintaură.**

CENTENÁR, -Ă, *centenari, -e,* s.n. Împlinire a o sută de ani de la un eveniment însemnat; celebrarea acestui eveniment. ✦ (Adjectival) Care datează de o sută (sau de mai multe sute) de ani. — Din lat. **centenarius,** fr. **centenaire.**

CENTEZIMÁL, -Ă, *centezimali, -e,* adj. Care reprezintă a suta parte dintr-un întreg. ✧ *Grad centezimal* = unghi egal cu a suta parte dintr-un unghi drept. *Minut centezimal* = a suta parte dintr-un grad centezimal. *Secundă centezimală* = a suta parte dintr-un minut. — Din fr. **centésimal.**

CENTI- Element de compunere care intră în denumirea submultiplilor unităților de măsură pentru a exprima a suta parte din întreg. — Din fr., it. **centi-**. Cf. lat. c e n t u m .

CENTIÁR, *centiari,* s.m. Unitate subdivizionară de măsură pentru terenuri, egală cu a suta parte dintr-un ar. [Pr.: *-ti-ar*] — Din fr. **centiare.**

CENTIGRÁD, -Ă, *centigrade,* adj., s.n. **1.** Adj. Care este împărțit într-o sută de grade. ✦ Care rezultă dintr-o asemenea împărțire, care se raportează la o scară de o sută de grade. **2.** S.n. Unitate subdivizionară egală cu a suta parte dintr-un grad. — Din fr. **centigrade,** it. **centigrado.**

CENTIGRÁM, *centigrame,* s.n. Măsură subdivizionară de greutate, care reprezintă a suta parte dintr-un gram. — Din fr. **centigramme.**

CENTÍL s.n. v. **centilă.**

CENTÍLĂ, *centile,* s.f. A suta parte dintr-o mulțime de date clasate într-o anumită ordine statistică. [Var.: **centíl** s.n.] — Din fr. **centile.**

CENTILÍTRU, *centilitri,* s.m. Măsură subdivizionară de capacitate, care reprezintă a suta parte dintr-un litru. — Din fr. **centilitre.**

CENTÍMĂ, *centime,* s.f. Valoare bănească care reprezintă a suta parte dintr-un franc, dintr-un leu vechi etc. ✧ Expr. (Fam.) *Nicio centimă* = niciun ban. — Din fr. **centime.**

CENTIMÉTRU, (**1**) *centimetri,* s.m., (**2**) *centimetre,* s.n. **1.** S.m. Măsură subdivizionară de lungime, care reprezintă a suta parte dintr-un metru. **2.** S.n. Panglică îngustă de mușama, de metal etc., lungă de un metru sau mai mult, cu diviziuni zecimale, care servește la măsurat în croitorie, în magazine textile etc. — Din fr. **centimètre.**

CENTIRÓN, *centiroane,* s.n. Centură (militară). — Din fr. **ceinturon.**

CENTRÁ, *centrez,* vb. I. **1.** Tranz. A fixa o piesă de prelucrat într-o mașină-unealtă, astfel încât axa de rotație a suprafeței supuse prelucrării să coincidă cu axa de rotație a sculei sau a axului principal al mașinii. **2.** Tranz. Fig. A orienta o activitate spre un anumit obiectiv, a grupa elemente disparate în jurul unui nucleu. **3.** Tranz. A aduce în poziții corecte două sau mai multe mașini care funcționează cuplate. **4.** Intranz. și tranz. (La fotbal, polo, handbal, rugbi etc.) A trimite sau a trece mingea de la marginea terenului spre mijlocul lui; *spec.* (la fotbal) a trimite mingea din marginea terenului în careul de la poartă. — Din fr. **centrer.**

CENTRAFRICÁN, -Ă, *centrafricani, -e,* adj. Care este situat în centrul Africii. ✦ Care aparține Republicii Centrafricane, care se referă la Republica Centrafricană. — Din fr. **centrafricain.**

CENTRÁJ, *centraje,* s.n. Centrare. — Din fr. **centrage.**

CENTRÁL, -Ă, *centrali, -e,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Care se află (aproximativ) în centru, în mijloc; care provine dintr-un centru. **2.** Fig. Care ocupă o poziție principală, care constituie un nucleu în jurul căruia se grupează elementele secundare. ✦ Care se conduce sau se dirijează de la un centru. **II.** S.f. **1.** Instituție, unitate economică care coordonează și controlează activitatea și buna desfășurare a muncii într-o anumită ramură de activitate. ✦ (Și în sintagma *centrală industrială)* = (ieșit din uz) unitate industrială caracteristică sistemului economic centralizat, care reunea întreprinderi cu profil similar, institute de cercetare și proiectare și care coordona întreaga lor activitate. **2.** Instalație sau ansamblu de instalații tehnice în care se produce, în mod centralizat, energie, se efectuează o anumită operație tehnologică centralizată etc. **3.** Stație unde se efectuează punerea în legătură a posturilor unei rețele de electrocomunicații. — Din fr. **central,** lat. **centralis.**

CENTRALÍSM s.n. **1.** Sistem politic sau de decizie a unei autorități centrale. **2.** Tendință de centralizare. — Din fr. **centralisme.** Cf. rus. ț e n t r a l i z m.

CENTRALÍST[1]**, -Ă,** *centraliști, -ste,* adj. Potrivit centralismului, care aparține centralismului, privitor la centralism. — Din fr. **centraliste.**

CENTRALÍST[2]**, -Ă,** *centraliști, -ste,* s.m. și f. Persoană care lucrează într-o centrală (telefonică). — **Centrală** + suf. *-ist.*

CENTRALIZÁ, *centralizez,* vb. I. Tranz. **1.** A uni, a concetra într-un singur tot elemente preexistente. **2.** A face să depindă de o singură conducere. **3.** A înscrie date într-un centralizator (**2**). — Din fr. **centraliser.**

CENTRALIZÁRE, *centralizări,* s.f. Acțiunea de *a centraliza* și rezultatul ei; centralizație; *spec.* proces de unire a mai multor unități economice (mai mici) în mari unități economice. ✧ *Centralizarea capitalului* = formarea unor capitaluri mai mari prin unirea unor capitaluri mai mici. — V. **centraliza.**

CENTRALIZÁT, -Ă, *centralizați, -te,* adj. Care a fost supus centralizării. — V. **centraliza.**

CENTRALIZATÓR, -OÁRE, *centralizatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care centralizează. **2.** S.n. Document în care se centralizează date. — Din fr. **centralisateur.**

CENTRALIZÁȚIE, *centralizații,* s.f. (Înv.) Centralizare. — Din fr. **centralisation.**

CENTRÁRE, *centrări,* s.f. Acțiunea de *a centra;* centraj. — V. **centra.**

CENTRÁT, -Ă, *centrați, -te,* adj. Care este orientat, îndreptat, fixat în (sau pe) centru. — V. **centra.**

CENTRIFÚG, -Ă, *centrifugi, -ge,* adj., s.f. **1.** Adj. Care tinde să se depărteze de centru; centrifugal. ✧ *Forță centrifugă* = forță care acționează asupra unui corp aflat în mișcare de rotație, tinzând să-l depărteze de axa de rotație. *Mișcare centrifugă* = mișcare a unui corp care se depărtează de centrul lui de rotație. *Pompă centrifugă* = aparat bazat pe efectul forței centrifuge și folosit la pomparea apei. **2.** S.f. Aparat pentru separarea componenților cu densități diferite dintr-un amestec lichid eterogen cu ajutorul forței centrifuge. — Din fr. **centrifuge.**

CENTRIFUGÁ, pers. 3 *centrifughează,* vb. I. Tranz. A efectua o mișcare centrifugă. — Din **centrifug.** Cf. fr. c e n t r i f u g e r.

CENTRIFUGÁL, -Ă, *centrifugali, -e,* adj. (Înv.) Care tinde să se depărteze de centru; centrifug (**1**). — Din germ. **zentrifugal.**

CENTRIFUGÁRE, *centrifugări,* s.f. Acțiunea de *a centrifuga;* operație de separare prin sedimentare sau prin filtrare, sub acțiunea forței centrifuge, a componenților cu densități diferite dintr-un lichid eterogen. — V. **centrifuga.**

CENTRIÓL, *centrioli,* s.m. (Biol.) Particulă componentă a centrozomului. [Pr.: *-tri-ol]* — Din fr. **centriole.**

CENTRIPÉT, -Ă, *centripeți, -te,* adj. Care tinde să se apropie de centru; centripetal. ✧ *Forță centripetă* = forță egală și opusă celei centrifuge, care menține un corp rotitor pe traiectoria circulară. — Din fr. **centripète.**

CENTRIPETÁL, -Ă, *centripetali, -e,* adj. (Înv.) Centripet. — Din germ. **zentripetal.**

CENTRÍSM s.n. Curent politic conciliatorist, din interiorul partidelor social-democrate ale Internaționalei a II-a. — Din rus. **țentrizm** (refăcut după *centru).*

CENTRÍST, -Ă, *centriști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept, partizan al centrismului. **2.** Adj. Care aparține centrismului, privitor la centrism. — Din fr. **centriste,** rus. **țentrist** (refăcut după *centru).*

CENTROMÉR, *centromere,* s.n. (Biol.) Regiune din cromozom unde se inserează brațele cromatidelor. — Din fr. **centromère.**

CENTROPLÁSMĂ, *centroplasme,* s.f. (Biol.) Matricea fundamentală a cromozomului. — Din fr. **centroplasme.**

CENTROSFÉRĂ s.f. **1.** Partea centrală a globului pământesc, cu raza de 3 500 km și densitatea foarte mare, care se consideră a fi alcătuită din nichel și fier; nife. **2.** (Biol.) Regiune care înconjoară centriolul și are rol activ în diviziunea celulară. — Din fr. **centrosphère.**

CENTROSPÉRMĂ, *centrosperme,* s.f. (La pl.) Grup mare de plante, cu ovarul superior, cu semințe localizate pe o formație din centrul fructului și cu embrionul curbat, inelat sau spiralat; (și la sg.) plantă din acest grup. — Din fr. **centrospermes.**

CENTROZÓM, *centrozomi,* s.m. Constituent citoplasmatic situat lângă nucleu, servind la reproducerea indirectă a celulei. — Din fr. **centrosome.**

CÉNTRU, (**I 1, 2, 3, 4, II 1, 3**) *centre,* s.n., (**I 5, II 2**) *centri,* s.m. **I. 1.** S.n. (Mat.) Punct în raport cu care punctele unei figuri se asociază în perechi simetrice. *Centrul unui dreptunghi*. ✦ Punct în raport cu care toate punctele unei figuri sunt la aceeași distanță. *Centrul unui cerc.* ✦ Fig. (În loc.) *În centrul (atenției, preocupărilor* etc.) = pe primul plan, la loc de frunte. **2.** S.n. (În sintagma) *Centru de rotație* = punct în jurul căruia alt punct sau un corp pot efectua o mișcare de rotație. **3.** S.n. Punctul de aplicație al rezultantei unui sistem de forțe. *Centru de greutate.* **4.** S.n. Punct central al unei întinderi, al unui spațiu. ✦ Spec. Punct marcat la mijlocul unui teren de joc (fotbal, handbal etc.), de unde începe partida sau de unde se repune mingea în acțiune, după înscrierea unui gol. **5.** S.m. Jucător aflat în centrul liniei de atac sau de apărare la anumite jocuri sportive. **II. 1.** S.n. Punct în care sunt localizate anumite funcții sau acte. *Centrul reflexelor.* **2.** S.m. (În sintagma) *Centru nervos* = grup de celule nervoase aflate în encefal, în bulb sau în măduvă, la care vin excitațiile periferice și de la care pornesc excitațiile centrale. **3.** S.n. Loc (localitate sau parte dintr-o localitate) unde este concentrată o activitate (industrială, comercială, administrativă, culturală). ✧ *Centru universitar* = localitate în care există instituții de învățământ superior. *Centru de documentare* = bibliotecă, secție într-o bibliotecă sau într-o instituție, care are ca sarcină principală furnizarea de material documentar. ✦ Instituție conducătoare; putere administrativă centrală. **4.** S.n. sg. Poziție politică de mijloc între dreapta și stânga. ✧ *Centru-dreapta* = poziție politică de mijloc cu tendințe de dreapta. *Centru-stânga* = poziție politică de mijloc cu tendințe de stânga. ✧ Loc. adj. *De centru* = care se situează pe o poziție intermediară, între două opinii extreme. *Partid politic de centru.* — Din fr. **centre,** lat. **centrum.**

CENTRUÍRE s.f. Operație de prelucrare a găurilor de centrare la o piesă, în vederea prelucrării ei ulterioare la o mașină-unealtă. — Din **centru.**

CÉNTUM adj. (Lingv.; în sintagma) *Limbă centum* = limbă indo-europeană care a păstrat în evoluția ei sunetele velare *g* și *k* nealterate înaintea vocalelor *e* și *i*. — Cf. lat. c e n t u m „o sută”.

CENTUMVÍR, *centumviri,* s.m. Membru al unui colegiu de judecători format dintr-o sută de magistrați care judecau afacerile civile în vechea Romă. ✦ Magistrat dintr-un municipiu sau dintr-o colonie romană. — Din lat., fr. **centumvir.**

CENTUMVIRÁL, -Ă, *centumvirali, -e,* adj. (Rar) Care se referă, care emană de la centumviri. — Din lat. **centumviralis,** fr. **centumviral.**

CENTUMVIRÁT s.n. Demnitatea de centumvir. — Din fr. **centumvirat.**

CENTÚPLU, -Ă, *centupli, -e,* adj. (Rar) Însutit. — Din fr. **centuple,** lat. **centuplex.**

CENTÚRĂ, *centuri,* s.f. **1.** Curea (lată) de piele, de pânză etc. cu care se încinge talia; cordon, cingătoare. ✧ Expr. *Până la centură* = (de la umeri) până la talie. ✦ *Centură de campion* = centură, panglică lată etc. cu care se încinge mijlocul câștigătorului unui campionat la box sau la lupte. *Centură de gimnastică* = cingătoare lată, folosită pentru a susține corpul la unele exerciții de gimnastică.*Centură ortopedică* = dispozitiv folosit în unele afecțiuni ale sistemului osos, pentru menținerea corpului în poziție corectă. *Centură de salvare* = echipament individual, de forma unui cordon lat, a unui pieptar etc., făcut din plăci de plută învelite în pânză, care servește la menținerea unui naufragiat la suprafața apei; colac de salvare. *Centură de siguranță* = echipament individual de protecție folosit de muncitorii care lucrează pe stâlpi la înălțime, constituit dintr-o cingătoare lată și o frânghie de susținere. ✦ (Mil.) Curea lată de piele (rar de pânză) care se pune în jurul taliei și de care se agață sabia, baioneta sau tocul pistolului; centiron. ✦ Fâșie lată de pânză, de elastic, de material plastic etc. cu care se încinge abdomenul pentru a-l susține sau pentru a-l menține în poziție corectă. **2.** (Anat.) Ansamblu osos prin care extremitățile se leagă de trunchi. ✧ *Centură pelviană* = centură formată din oasele coxale și care leagă membrele inferioare de trunchi. *Centură scapulară* = centură formată din clavicule și omoplați și care leagă membrele superioare de trunchi. **3.** (Sport) Linie orizontală, imaginară, la nivelul ombilicului, care marchează limita sub care loviturile la box sunt nepermise de regulament. ✦ (La lupte) Procedeu tehnic de prindere a mijlocului adversarului cu mâinile. **4.** (Astron.; în sintagma) *Centură de radiație* = fiecare dintre zonele din jurul Pământului în care radiația corpusculară ionizantă este atât de intensă, încât prezintă nocivitate pentru cosmonauți. **5.** (În sintagma) *Centură de fortificații* = linie de lucrări de apărare din beton armat și metal, construită în jurul unei localități. **6.** Grindă orizontală rezemată pe toată lungimea ei pe zidurile unei clădiri, în vederea realizării legăturii dintre ziduri. **7.** (Constr.) Brâu de beton pe care se fixează planșeul clădirilor. **8.** Fâșie continuă de tablă de oțel care formează bordajul unei nave. — Din fr. **ceinture.**

CENTURIÁT, -Ă, *centuriați, -te,* adj. (Rar) De centurie, al centuriei; repartizat pe centurii. [Pr.: *-ri-at*] — Din lat. **centuriatis.**

CENTÚRIE, *centurii,* s.f. **1.** Subdiviziune tactică în armata romană cuprinzând o sută de ostași; subîmpărțire a cetei în vechea organizare a armatei române. **2.** (În Roma antică) Diviziune politică și administrativă formată dintr-o sută de cetățeni. — Din lat. **centuria.**

CENTURIÓN, *centurioni,* s.m. Ofițer care comanda o centurie în armata romană; sutaș. [Pr.: *-ri-on*] — Din lat. **centurio, -onis.**

CENÚR, *cenuri,* s.m. (Med.) Formă larvară a teniei care se dezvoltă parazitar în organism. — Din fr. **cénure.**

CENURÓZĂ, *cenuroze,* s.f. Boală parazitară, mai ales la oi, provocată de larva teniei și localizată la creier; capie, căpială, căpiere. — Din fr. **cenurose.**

CENUȘÁR, (**I**) *cenușare,* s.n., (**II, III**) *cenușari,* s.m. **I.** S.n. **1.** Cutie de metal așezată sub grătarul locomotivei sau al unei sobe de încălzit, al unui cuptor etc., în care cade cenușa rezultată din ardere. **2.** Atelier sau secție dintr-o fabrică de tăbăcărie în care se execută operațiile premergătoare tăbăcirii. ✦ Bazin folosit în tăbăcărie, în care se pun pieile crude, cu o soluție de lapte de var, pentru a le curăța de păr. ✦ Soluție de lapte de var proaspăt sau alcalin, folosită pentru depilarea pieilor crude și îndepărtarea epidermei. **3.** Urnă în care se păstrează cenușa unei persoane incinerate; urnă cinerară. **II.** S.m. (Înv. și ir.) Scriitor de cancelarie, copist (prost). **III.** S.m. Arbore ornamental originar din China, înalt, cu coroană ovală, cu frunze compuse și cu flori mici verzi-gălbui *(Ailanthus altissima).* — **Cenușă** + suf. *-ar.*

CENÚȘĂ, *cenuși,* s.f. **1.** Reziduu solid format din substanțe minerale sub formă de pulbere, care rămâne după arderea completă a unui corp. ✧ Expr. *A (se) preface în cenușă* = a (se) distruge în întregime (prin foc). *A nu avea nici cenușă în vatră* = a fi foarte sărac, a nu avea nimic. *A-i lua* (sau *a-i vinde) cuiva și cenușa din vatră* = a lăsa pe cineva sărac lipit, a-i lua cuiva tot. *A trage cenușa (sau spuza) pe turta sa* = a-și apăra cauza proprie. *A-și pune cenușă în cap* = a-și recunoaște vina sau greșeala. ✦ Rămășițele unui mort incinerat. **2.** (În sintagma) *Cenușă vulcanică* = masă de elemente fine aruncată în atmosferă de un vulcan în erupție. — Lat. ***cinusia** *(< cinis).*

CENUȘĂREÁSĂ, *cenușărese,* s.f. Personaj din basme, închipuit ca o fată persecutată și chinuită de mama vitregă; *fig.* fată persecutată în familie, care muncește peste puteri. — **Cenușar** + suf. *-easă.*

CENUȘĂRÍT s.n. (Rar) Operație de tratare a pieilor cu lapte de var și cu leșie de cenușă, pentru a le curăța de păr. — **Cenușă** + suf. *-ărit.*

CENUȘÉRNIȚĂ, *cenușernițe,* s.f. (Pop.) Scrumieră. — **Cenușă** + suf. *-erniță.*

CENUȘÍU, -ÍE, *cenușii,* s.n., adj. **1.** S.n. Culoare obținută prin suprapunerea în diferite proporții a culorilor alb și negru; sur, gri. **2.** Adj. De culoarea cenușii; gri, bozafer. **3.** Adj. Fig. Șters, lipsit de expresivitate. — **Cenușă** + suf. *-iu.*

CENZITÁR, -Ă, *cenzitari, -e,* adj. Care are la bază censul (**3**), întemeiat pe cens. ✧ *Sistem (electoral) cenzitar* = sistem electoral în care recunoașterea dreptului de vot este în funcție de îndeplinirea de către alegători a anumitor condiții, în primul rând în funcție de avere. — Din fr. **censitaire.**

CÉNZOR, *cenzori,* s.m. **1.** (În unele state) Persoană aleasă de adunarea generală a unei societăți comerciale pentru a face verificarea conturilor prezentate de administrator. **2.** Persoană care verifică gestiunea unei întreprinderi, a unei bănci etc. **3.** Persoană însărcinată să asigure secretele de stat; persoană însărcinată cu cenzura (**1**). **4.** (În Roma antică) Magistrat care avea misiunea de a face recensământul persoanelor și al averilor și de a supraveghea moravurile publice. — Din fr. **censeur,** lat. **censor.**

CENZURÁ, *cenzurez,* vb. I. Tranz. A aplica cenzura. ✦ Fig. A exercita un control asupra moravurilor. — Din fr. **censurer.**

CENZURÁBIL, -Ă, *cenzurabili, -e,* adj. Care trebuie sau merită să fie cenzurat. — Din fr. **censurable.**

CENZURÁRE, *cenzurări,* s.f. Acțiunea de *a cenzura*. — V. **cenzura.**

CENZURÁT, -Ă, *cenzurați, -te,* adj. Care a fost supus cenzurii. — V. **cenzura.**

CENZÚRĂ, *cenzuri,* s.f. **1.** Control prealabil exercitat, în unele state, asupra conținutului publicațiilor, spectacolelor, emisiunilor de radioteleviziune și, în anumite condiții, asupra corespondenței și convorbirilor telefonice; organ care exercită acest control. **2.** Demnitatea, funcția de cenzor în vechea Romă. — Din lat. **censura,** fr. **censure.**

CEP, *cepuri,* s.n. **1.** Dop de lemn, de formă tronconică, cu care se astupă gaura butoiului. ✦ Canea. ✦ Gaură de umplere sau de scurgere a lichidului dintr-un butoi care se închide cu un cep (**1**) sau cu o canea. ✧ Expr. *A da cep (unei buți, unui butoi* etc.) = a începe o bute, un butoi etc. plin cu vin (sau cu alt lichid), făcându-i o gaură. **2.** Porțiune din tulpina unui portaltoi, care se lasă deasupra altoiului până la dezvoltarea acestuia, cu scopul de a-l proteja. ✦ Nod din tulpina unui brad sau a unui molid, din care crește ramura. **3.** Fusul arborelui de lemn al unei mori țărănești de apă. **4.** Proeminență prismatică sau cilindrică fasonată la capătul unei piese de lemn, cu care aceasta urmează a fi îmbucată în altă piesă. ✦ Capătul filetat în exterior al unei țevi, care servește la îmbinare prin înșurubare. — Lat. **cippus.**

CEPĂÍ, *cepăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A păși, producând un zgomot ușor; a lipăi. — Cf. magh. c s a p n i.

CEPĂÍT, *cepăituri,* s.n. (Reg.) Faptul de *a cepăi;* zgomotul produs de încălțăminte în timpul mersului; lipăit. — V. **cepăi.**

CEPCHÉN, *cepchene,* s.n. (Înv.) Haină boierească scurtă, cu mânecile despicate, care se purta pe umeri. — Din tc. **çepken.**

CEPELEÁG, -Ă, *cepelegi, -ge,* adj. (Reg.) Peltic. — Din ucr., rus. **šepeljavyj.**

CEPIȘOÁRĂ s.f. v. **cepușoară.**

CEPȘOÁRĂ s.f. v. **cepușoară.**

CEPUÍ, *cepuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A împreuna cu cepuri două bucăți de lemn. **2.** A curăța un arbore de ramuri. — **Cep** + suf. *-ui.*

CEPUÍRE, *cepuiri,* s.f. Cepuit. — V. **cepui.**

CEPUÍT s.n. Faptul de *a cepui*; cepuire. — V. **cepui.**

CEPUȘOÁRĂ, *cepușoare,* s.f. Diminutiv al lui *ceapă* (**1**). [Var.: **cepișoáră, cepșoáră** s.f.] — **Ceapă** + suf. *-ușoară.*

CEPUȘÓR, *cepușoare,* s.n. Diminutiv al lui *cep.* — **Cep** + suf. *-ușor.*

CER[1], *ceri,* s.m. Arbore mare din familia fagaceelor, înalt până la 30 m, înrudit cu stejarul, cu scoarța negricioasă, cu frunze pieloase, bogate și cu fructele ghinde, foarte căutat ca lemn de foc *(Quercus cerris).* ✦ Lemnul acestui arbore, folosit drept combustibil. — Lat. **carrus.**

CER[2], *ceruri,* s.n. **1.** Spațiu cosmic nesfârșit în care se află aștrii; (mai ales) spațiu de deasupra orizontului unui observator (**2**), care are o formă aparent emisferică; boltă cerească, firmament. ✧ Expr. *Sub cerul liber* = în afara unei locuințe, afară. *Până-i cerul* = niciodată. *Ca cerul de pământ* sau *ca de la cer la pământ,* se spune despre o deosebire extrem de mare între două lucruri, două puncte de vedere, două situații etc. *A răscoli cerul și pământul* = a face tot posibilul (pentru a găsi un lucru pierdut). *A se ruga* (de cineva) *cu cerul (și) cu pământul* = a se ruga de cineva insistent. *A pica* (sau *a cădea) din cer* = **a)** a sosi pe neașteptate; **b)** a nu putea înțelege; a fi străin de aceea ce se întâmplă în jur. *Nu pică din cer* = nu vine de-a gata. *Parcă a picat* (sau *a căzut) cerul pe mine* (sau *pe el* etc.), exprimă supărarea, rușinea, uimirea cuiva în fața unei situații neașteptate (și neplăcute). *Nu s-o face gaură* (sau *bortă) în cer* = n-o să fie cine știe ce pagubă, n-o să se întâmple niciun rău. *A făgădui* (sau *a promite) cerul și pământul* = a promite lucruri nerealizabile. ✧ Compus: *cerul-gurii* = peretele superior al cavității bucale, bolta palatină; palat. **2.** Aer, văzduh, atmosferă. ✧ *Păsările cerului* = păsările zburătoare. **3.** Rai[1], eden, paradis. ✧ Expr. *A fi* (sau *a se crede) în al șaptelea* (sau *în al nouălea) cer* = a fi extrem de bucuros, de fericit, de mândru. ✦ Putere divină, divinitate, providență. — Lat. **caelum.**

CERAMBICÍD, *cerambicide,* s.n. (La pl.) Familie de insecte cu antene foarte lungi, cu corpul alungit și viu colorat *(Cerambicidae);* (și la sg.) insectă din această familie. — Din fr. **cérambycidé.**

CERÁMIC,- Ă, (**3**) *ceramici, -ce,* adj, (**2**) *ceramici,* s.f. **1.** S.f. Tehnica și arta prelucrării argilelor, pentru a se obține, prin omogenizarea amestecului plastic, modelarea, decorarea, smălțuirea, uscarea și arderea lui, diverse obiecte. **2.** Obiect obținut prin această tehnică. ✦ Material din care se obțin astfel de obiecte. **3.** Adj. (Despre obiecte sau materiale) Obținut prin tehnica ceramicii (**1**); referitor la ceramică, de ceramică. — Din fr. **céramique.**

CERAMÍST, -Ă, *ceramiști, -ste,* s.m. și f. Specialist în fabricarea obiectelor de ceramică sau în arta ceramicii. — Din fr. **céramiste.**

CERARGIRÍT s.n. Clorură de argint naturală, folosită ca minereu de argint. — Din fr. **cérargyrite.**

CERÁT, -Ă, *cerați, -te,* adj. (Despre materiale) Care este impregnat, acoperit cu un strat de ceară. ✧ *Hârtie cerată* = hârtie impregnată cu substanțe care o fac impermeabilă. *Tăblițe cerate* = tăblițe de lemn acoperite cu ceară, pe care vechii romani își făceau însemnări, socoteli. — **Ceară** + suf. *-at* (după fr. *ciré).*

CERATÍT, *ceratiți,* s.m. Moluscă cefalopodă fosilă din era mezozoică. — Cf. ngr. k é r a s (gen. k é r a t o s) „corn”.

CERĂRÍT s.n. Impozit pe producția de ceară. — **Ceară** + suf. *-ărit.*

CERB, *cerbi,* s.m. Mamifer rumegător de pădure, de talie mare, zvelt, cu coarne bogat ramificate, cu coada scurtă *(Cervus elaphus).* ✧ *Cerb lopătar* = specie de cerb cu coarnele lățite în formă de lopeți și cu corpul puternic *(Cervus dama).* — Lat. **cervus.**

CERBĂRÍE, *cerbării,* s.f. (Rar) Loc, teren unde sunt ținuți cerbii. — **Cerb** + suf. *-ărie.*

CÉRBER, (**2**) *cerberi,* s.m. **1.** (În mitologia greacă) Animal fabulos imaginat ca un câine cu trei capete, care stătea la porțile infernului și păzea intrarea. **2.** Fig. Paznic sever, exigent. — Din fr. **cerbère,** lat. **cerberus.**

CERBÍCE s.f. **1.** (Pop.) Depozit de țesut gras care apare pe partea superioară a gâtului, la tauri și berbeci, odată cu maturitatea sexuală; parte a gâtului pe care se depune acest depozit; ceafă, grumaz. ✧ Expr. *A fi tare de cerbice* = a fi dârz, neînduplecat. **2.** Fig. Mândrie; împotrivire. — Lat. **cervix, -icis.**

CERBICÍE s.f. Tenacitate, dârzenie; încăpățânare. — **Cerbice** + suf. *-ie.*

CERBOÁICĂ, *cerboaice,* s.f. Femela cerbului; ciută. — **Cerb** + suf. *-oaică.*

CERC, *cercuri,* s.n. **I. 1.** Figură geometrică plană formată din mulțimea tuturor punctelor egal depărtate de un punct fix; circumferință; suprafață limitată de această figură. ✧ *Cerc polar* = fiecare dintre cele două linii închipuite pe globul pământesc, paralele cu ecuatorul, situate la 66 grade și 33 de minute la nord sau la sud de el, care marchează limita dintre cele două zone temperate și cele două zone polare ale Pământului. *Cerc diurn* = cerc descris de aștri în mișcarea lor aparentă, zilnică, în jurul Pământului. **2.** Figură, desen, linie sau mișcare în formă de cerc (**I 1**). ✧ Loc. adv. *În cerc* = circular. ✦ *Cerc vicios* = greșeală de logică constând în definirea sau demonstrarea unui lucru printr-un alt lucru care nu poate fi denumit sau demonstrat decât cu ajutorul primului. **3.** Linie în formă de arc. **4.** Fig. Sferă, întindere, cuprins, limită (de cunoștințe, de atribuții, de ocupații etc.) **II.** Nume dat unor obiecte de lemn, de metal etc. în formă de linie circulară. **1.** Bandă subțire de metal sau de lemn care înconjoară un butoi cu doage pentru strângerea și consolidarea acestora. **2.** Bandă subțire (de metal) cu care se consolidează un cufăr, un geamantan etc. **3.** Șină de fier fixată în jurul roților de lemn ale vehiculelor, care servește la consolidarea obezilor și ca piesă de uzură la rulare. **4.** Obiect de lemn de formă circulară, pe care îl rulează copiii lovindu-l cu un bețișor. **5.** (Înv.) Diademă. **III.** Disc gradat, folosit la unele instrumente de măsură pentru calcularea unghiurilor. *Cerc de busolă*. **IV.** Grup de oameni uniți prin interese comune ori prin legături de rudenie sau de prietenie. ✦ Grup de oameni uniți prin preocupări, convingeri, idei etc. comune, de obicei cu scop științific, artistic sau instructiv-educativ. ✧ *Cercuri muncitorești* = organizații politice muncitorești apărute la noi la sfârșitul sec. XIX. ✦ Lume; societate. — Lat. **circus** (cu unele sensuri după fr. *cercle).*

CERCÁ, *cerc,* vb. I. **1.** Tranz. (Pop.) A cerceta, a examina; a iscodi. ✦ Intranz. A întreba, a se informa. **2.** Tranz. și refl. (Pop.) A se strădui, a se sili; a căuta să... **3.** Tranz. (Pop.) A proba, a căuta să vezi dacă ceva e bun, potrivit etc. **4.** Tranz. (Înv. și reg.) A căuta. **5**. Tranz. (Înv.) A supune la grele încercări. **6.** Tranz. (Reg.) A vizita, a frecventa. **7.** Intranz. (Pop.) A reveni; a da târcoale. **8.** Tranz. unipers. (Pop.) A fi cuprins de o anumită stare sufletească, de o durere fizică etc. — Lat. **circare.**

CERCÁR, *cercari*, s.m. Larvă a gălbezii, care trăiește în apă și care devine adultă în organismul vitelor cornute, unde pătrunde odată cu hrana. — Din fr. **cercaire.**

CERCÁRE, *cercări,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) cerca* și rezultatul ei. **1.** Cercetare, investigație. **2.** Încercare, experiență. ✦ Probă. **3.** Suferință, durere; nenorocire. — V. **cerca.**

CERCÁT, -Ă, *cercați, -te,* adj. (Pop.; despre oameni) **1.** Încercat, trecut prin greutăți. **2.** Experimentat, priceput. — V. **cerca.**

CERCĂNÁT, -Ă, *cercănați, -te,* adj. Încercănat. — **Cearcăn** + suf. *-at.*

CERCĂNÉL, *cercănele,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *cearcăn.* — **Cearcăn** + suf. *-el.*

CERCĂTÓR, -OÁRE, *cercători, -oare,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care face o încercare, o probă, o experiență. — **Cerca** + suf. *-ător.*

CERCĂTÚRĂ, *cercături,* s.f. (Înv.) Control exercitat de stăpânire asupra strângerii birurilor prin concesionari. — **Cerca** + suf. *-ătură.*

CERCÉL, *cercei,* s.m. Obiect de podoabă fixat sau atârnat de ureche. — Lat. **circellus.**

CERCELÁT, -Ă, *cercelați, -te,* adj. Împodobit cu cercei. — **Cercel** + suf. *-at.*

CERCELÓI, *ceceloi,* s.m. (Rar) Augmentativ al lui *cercel.* — **Cercel** + suf. *-oi.*

CERCELÚȘ, *cerceluși,* s.m. **I.** Diminutiv al lui *cercel.* **II.** (Bot.) **1.** Nume dat mai multor specii de plante decorative, cu frunze opuse regulate, cu flori roșii, galbene-verzui sau pestrițe; fucsie *(Fuchsia).* **2.** (La pl.) Lăcrămioare. — **Cercel** + suf. *-uș.*

CERCETÁ, *cercetez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) examina cu atenție; a (se) observa, a (se) controla. ✦ Tranz. A face cercetări (**1**); a studia, a consulta. ✦ Tranz. A căuta. **2.** Tranz. A căuta să afle; a se informa; a iscodi. **3.** Tranz. A întreba, a chestiona. ✦ (Jur.) A face o cercetare (**2**); a ancheta. **4.** Tranz. (Mil.) A efectua o cercetare (**3**). **5.** Tranz. (Pop.) A vizita. — Lat. **circitare** „a da târcoale”.

CERCETÁRE, *cercetări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) cerceta* și rezultatul ei. **2.** Investigație originală în scopul dobândirii de noi cunoștințe științifice sau tehnologice. **3.** (Jur.) Activitate desfășurată de organele de urmărire penală pentru strângerea și verificarea probelor cu privire la săvârșirea unei infracțiuni și pentru

descoperirea și prinderea infractorului. **4.** (Mil.) Acțiune de culegere și de studiere a datelor despre inamic, teren, populație etc. — V. **cerceta.**

CERCETÁȘ, -Ă, *cercetași, -e,* s.m. și f. **1.** Persoană trimisă să cerceteze, să ia informații despre ceva; militar care execută o cercetare (**3**). **2.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din organizația cercetășiei. — **Cerceta** + suf. *-aș.*

CERCETÁT, -Ă, *cercetați, -te,* adj. **1.** Examinat cu atenție; observat, controlat. **2.** Studiat. **3.** Care a fost chestionat. **4.** (Jur.) Care este anchetat. — V. **cerceta.**

CERCETĂȘÉSC, -EÁSCĂ, *cercetășești,* adj. De cercetaș. — **Cercetaș** + suf. *-esc.*

CERCETĂȘÍE s.f. Organizație cu caracter sportiv-educativ, care cuprindea tineretul din școlile secundare. — **Cercetaș** + suf. *-ie.*

CERCETĂTÓR, -OÁRE, *cercetători, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care cercetează. **2.** S.m. și f. Persoană care se ocupă cu cercetarea în domeniul științei sau al tehnicii; om de știință. ✧ *Cercetător științific* = funcție în cadrul institutelor de cercetare științifică, în laboratoare etc.; persoană care are această funcție. — **Cerceta** + suf. *-ător.*

CERCEVEÁ, *cercevele,* s.f. Cadru în care este fixat geamul la o fereastră sau la o ușă; lemnăria (în formă de cruce) din mijlocul ferestrei, în care sunt montate geamurile. [Var.: **gergeveá, giurgiuveá** s.f.] — Din tc. **çerçeve.**

CERCHÉZ, -Ă, *cerchezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care aparține populației din Republica Autonomă Karaceaevo-Cerkessă sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Republicii Autonome Karaceaevo-Cerkessă sau cerchezilor (**1**), privitor la această republică ori la cerchezi; cerchezesc. ✦ (Substantivat, f.) Limba cercheză. — Din tc. **Çerkez.**

CERCHEZÉSC, -EÁSCĂ, *cerchezești,* adj. (Rar) Cerchez. (**2**). — **Cerchez** + suf. *-esc.*

CERCHÍST, -Ă, *cerchiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Membru) al Cercului literar de la Sibiu, format în jurul lui Lucian Blaga. — **Cerc** + suf. *-ist.*

CERCI s.m. pl. Pereche de formațiuni filamentoase terminale la unele insecte. — Din fr. **cerque.**

CERCOPITÉC, *cercopiteci,* s.m. Maimuță africană de talie mijlocie, cu botul turtit și cu coada lungă *(Cercopithecus).* — Din fr. **cercopithèque.**

CERCOPITECÍD, *cercopitecide,* s.n. (La pl.) Familie de maimuțe din care fac parte cercopitecul, pavianul și magotul; (și la sg.) maimuță din această familie. — Din fr. **cercopithécidé.**

CERCOSPORIÓZĂ s.f. Boală a plantelor provocată de ciuperci, care se manifestă prin apariția, pe frunze, a unor pete circulare, brune sau albicioase. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **cercosporiose.**

CERCUÍ, *cercuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A lega, a strânge cu cercuri un vas de doage, o roată de car etc.; a freta. ✦ Fig. (De obicei în concurență cu *încercui)* A cuprinde ca într-un cerc; a înconjura. **2.** Tranz. Fig. A limita, a mărgini. **3.** Intranz. A se așeza în formă de cerc. — **Cerc** + suf. *-ui.*

CERCUIÁLĂ, *cercuieli,* s.f. Cercuire. [Pr.: *-cu-ia-*] — **Cercui** + suf. *-eală.*

CERCUÍRE, *cercuiri,* s.f. Acțiunea de *a cercui;* cercuială. — V. **cercui.**

CERCUÍT s.n. Faptul de *a cercui.* — V. **cercui.**

CERCUITÓR, *cercuitori,* s.m. Persoană care face sau pune cercuri (la butoaie). [Pr.: *-cu-i-*] — **Cercui** + suf. *-tor.*

CERCULÉȚ, *cerculețe,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *cerc;* cercușor. **2.** (Mai ales la pl.). Fiecare dintre cutele (înguste, cusute) care se fac ca garnituri la rochii, la bluze etc.; cercurel. — **Cerc** + suf. *-uleț.*

CERCURÉL, *cercurele,* s.n. (Rar; mai ales la pl.) Cerculeț (**2**). — **Cerc** + suf. *-el.*

CERCUȘÓR, *cercușoare,* s.n. (Rar) Cerculeț (**1**). — **Cerc** + suf. *-ușor.*

CERDÁC, *cerdace,* s.n. **1.** Mic pridvor, uneori închis cu geamlâc, situat pe una sau pe mai multe laturi ale unei clădiri; galerie deschisă, mărginită de stâlpi (la vechile case boierești sau la mănăstiri); verandă, pridvor. ✧ (Impr.) Balcon. **2.** (Înv.) Clădire izolată, cu o singură încăpere, așezată pe o ridicătură de pământ sau pe stâlpi înalți, care permite o vedere generală asupra împrejurimilor. **3.** Acoperiș făcut deasupra unei fântâni sau a unei cruci. [Pl. și: *cerdacuri* — Var.: **ceardác** s.n.] — Din tc. **çardak.**

CERDĂCÉL, *cerdăcele,* s.n. (Rar) Cerdăcuț. — **Cerdac** + suf. *-el.*

CERDĂCÚȚ, *cerdăcuțe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *cerdac;* cerdăcel. — **Cerdac** + suf. *-uț.*

CÉRE, *cer,* vb. III. Tranz. **1.** A se adresa cuiva pentru a obține ceva, pentru a-l convinge să-ți îndeplinească o dorință. ✧ Expr. *A cere voie să...* = a stărui (pe lângă cineva), a ruga (pe cineva) pentru a obține permisiunea să... **2.** A face unei fete propuneri de căsătorie; a peți. **3.** A cerși. **4.** A pretinde ceva în baza unui drept; a reclama, a revendica. ✧ Expr. *A cere* (cuiva) *socoteală* (sau *cont,* înv., *seamă)* = a pretinde de la cineva lămuriri, satisfacție etc. (în urma unei jigniri, a unei fapte reprobabile etc.); a trage la răspundere (pe cineva). ✦ A pretinde. **5.** A impune; a face să fie necesar. **6.** A dori, a pofti; a voi. ✦ Refl. A avea căutare, a fi solicitat. — Lat. **quaerere.**

CEREÁLĂ, *cereale,* s.f. (La pl.) Grup de plante din familia gramineelor (grâu, porumb etc.), cu rădăcini fasciculate, tulpini neramificate și fructele cariopse, ale căror semințe servesc ca hrană omului sau animalelor și ca materie primă în industria alimentară; (și la sg.) plantă care face parte din acest grup. [Pr.: *-re-a-*] — Din fr. **céréale.**

CEREALICULTÚRĂ s.f. Ramură a agriculturii care studiază cultura cerealelor. [Pr.: *-re-a-*] — Din fr. **céréaliculture.**

CEREALIÉR, -Ă, *cerealieri, -e,* adj. Care produce cereale; de cereale. [Pr.: *-re-a-li-er*] — Din fr. **céréalier.**

CEREALÍST, *cerealiști,* s.m. (Rar) Negustor de cereale. [Pr.: *-re-a-*] — Din fr. **céréaliste.**

CEREBÉL, *cerebele,* s.n. Parte a sistemului nervos central situată în regiunea posterioară și inferioară a emisferelor cerebrale, cu rol important în reglarea mișcărilor; creierul mic.[Pl. și: *cerebeluri*] — Din lat. **cerebellum.**

CEREBELÁR, -Ă, *cerebelari, -e,* adj. (Anat.) Cerebelos. — Din engl. **cerebellar.**

CEREBELÓS, -OÁSĂ, *cerebeloși, -oase,* adj. Al cerebelului, care se referă la cerebel. — Din fr. **cérébelleux.**

CEREBRÁL, -Ă, *cerebrali, -e,* adj. **1.** Care aparține creierului, privitor la creier și la funcțiile lui. **2.** Intelectual, rațional, mintal. *Activitate cerebrală.* **3.** (Despre oameni; adesea substantivat) Care se conduce (uneori în mod exagerat) numai după criteriile rațiunii. — Din fr. **cérébral.**

CEREBRALÍSM s.n. (Livr.) Raționalism exacerbat. — Din engl. **cerebralism.**

CEREBRALITÁTE s.f. (Rar) Însușirea de a fi cerebral (**2**, **3**). — Din fr. **cérébralité.**

CEREBRASTENÍE, *cerebrastenii,* s.f. (Med.) Formă de astenie a creierului cauzată de traumatisme craniene și cerebrale. — **Cerebr**[al] + **astenie.**

CEREBROÍD, -Ă, *cerebroizi, -de,* adj. Care se aseamănă cu creierul. ✧ *Ganglioni cerebroizi* = ganglioni care la unele animale inferioare, ca insectele, au aceeași funcție ca sistemul nervos central la animalele superioare. — Din **cérébroïde.**

CEREBROMALACÍE, *cerebromalacii,* s.f. (Med.) Ramolisment cerebral. — Din fr. **cérébromalacie.**

CEREBROSCLERÓZĂ, *cerebroscleroze,* s.f. (Med.) Sclerozare a arterelor cerebrale. — Din fr. **cérébrosclérose.**

CEREBROSPINÁL -Ă, *cerebrospinali, -e,* adj. Care aparține creierului și măduvei spinării, care are legătură cu creierul și cu măduva spinării. — Din fr. **cérébro-spinal.**

CEREBROZÍDĂ, *cerebrozide,* s.f. Nume dat unor substanțe lipidice complexe prezente în țesutul nervos cu rol important în metabolismul neuronului. — Din fr. **cérébroside.**

CEREMONIÁL, *ceremoniale,* s.n. Totalitatea regulilor sau a formulelor de etichetă după care se desfășoară o anumită ceremonie. ✦ (Adjectival; rar) Ceremonios. [Pr.: *-ni-al.* — Pl. și: *ceremonialuri*]. — Din fr. **cérémonial,** lat. **caerimonialis.**

CEREMONÍE, *ceremonii,* s.f. Ansamblu de reguli, de forme exterioare, protocolare, obișnuite la solemnități; paradă, solemnitate, fast. ✦ *Maestru de ceremonie* (sau *de ceremonii)* = persoană însărcinată să dirijeze, după protocol, desfășurarea unei solemnități. ✦ Totalitatea formelor de politețe folosite în relațiile dintre membrii societății. ✦ Formă exterioară a unui cult (religios); slujbă. [Var.: (înv.) **țeremónie** s.f.] — Din pol. **ceremonia,** fr. **cérémonie,** lat. **caerimonia.**

CEREMONIÓS, -OÁSĂ, *ceremonioși, -oase,* adj. Care se comportă sau se face cu politețe (exagerată); protocolar. [Pr.: *-ni-os*] — Din fr. **cérémonieux.**

CERENȚÉL, *cerenței,* s.m. (Bot.) Călțunul-doamnei. — Cf. lat. c e r i n t h e „argințică".

CÉRERE, *cereri,* s.f. Acțiunea de *a (se) cere* și rezultatul ei. **1.** Solicitare; rugăminte. **2.** Pretenție, exigență; revendicare. **3.** (Ec. pol.) Cantitate totală de bunuri materiale și servicii pe care cumpărătorii doresc și pot să le achiziționeze, la nivelul prețurilor existente pe piață, într-o anumită perioadă. ✧ *Cerere solvabilă* = (în economia de mărfuri) cerință de mărfuri și de servicii pentru care cumpărătorii dispun de mijloace de plată. ✧ Loc. adv. *La cerere* = când se cere, când se solicită. **4.** Sesizare adresată unui organ de jurisdicție sau unui alt organ de stat pentru valorificarea, recunoașterea sau apărarea unui drept. ✦ (Concr.) Petiție. **5.** (Tehn.; în sintagmele) *Cerere de oxigen* = cantitate de oxigen dizolvant, necesară pentru descompunerea substanțelor organice, prezentă în apă, și care indică gradul de poluare a apei. *Cerere maximă de putere* = valoare maximă a puterii care se cere unei centrale electrice, într-un interval de timp limitat. — V. **cere.**

CERÉSC, -EÁSCĂ, *cerești,* adj. **1.** Care ține de bolta cerului^2, care se află pe cer^2, privitor la bolta cerului^2. **2.** (Rel.) Care vine din cer^2 (**3**); dumnezeiesc, divin. **3.** Ca cerul^2 (**1**). **4.** Fig. Fermecător, minunat. — **Cer^2** + suf. *-esc.*

CEREZÍNĂ, *cerezine,* s.f. Produs obținut prin rafinare din ozocherită sau din reziduuri de petrol, folosit în diverse industrii. — Din fr. **cérésine.**

CÉRGĂ, *cergi,* s.f. **1.** Țesătură groasă (de lână), bogat ornamentată, care servește la învelit sau care se așterne pe pat; țol, velință, scoarță. **2.** Adăpost din ramuri și cetină în care lucrează șindrilarul. — Din bg., sb. **cerga.** Cf. magh. c s e r g e.

CERIFÉR, -Ă, *ceriferi, -e,* adj. (Despre glandele albinelor sau despre celulele vegetale) Care produce ceară. — După fr. **cérifère**.

CERIFICÁRE, *cerificări,* s.f. Impregnare cu ceară. — După fr. **cérification.**

CERIMETRÍE s.f. v. **cerometrie.**

CERÍNȚĂ, *cerințe,* s.f. Nevoie; pretenție; exigență. — **Cere** + suf. *-ință.*

CERÍT s.n. Mineral care conține pământuri rare, în special oxid de ceriu. — Din fr. **cérite.**

CERÍTHIUM s.n. Gen de moluște gasteropode cu cochilia alungită, în spirală, cu striații. [Pr.: *-ti-*] — Cuv. lat.

CÉRIU s.n. Element chimic, metal moale, ductil și strălucitor, folosit, în aliaj cu lantan și fier, la fabricarea pietrelor de brichete, a gloanțelor și a proiectilelor. — Din fr. **cérium.**

CERNAVODEÁN, -Ă, *cernavodeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Cernavodă. **2.** Adj. Care aparține orașului Cernavodă sau cernavodenilor (**1**), privitor la Cernavodă ori la cernavodeni. — **Cernavodă** (n.pr.) + suf. *-ean.*

CERNAVODEÁNCĂ, *cernavodence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din orașul Cernavodă. — **Cernavodean** + suf. *-că.*

CERNE, *cern,* vb. III. **1.** Tranz. (Adesea fig.) A trece un produs pulverulent prin sită sau prin ciur, pentru a alege sau pentru a separa granulele mai mici de cele mai mari sau pentru a înlătura corpurile străine. **2.** Tranz. Fig. A distinge. **3.** Intranz. unipers. Fig. A ploua mărunt, a bura. **4.** Tranz. Fig. A alege partea bună, valabilă (dintr-un studiu, dintr-o concepție etc.), eliminând restul; a discerne. — Lat. **cernere.**

CERNEÁLĂ[1], *cerneli,* s.f. (Pop.) Faptul de a cerni; vopsire în negru. — **Cerni** + suf. *-eală.*

CERNEÁLĂ[2], (**2**) *cerneluri,* s.f. **1.** Substanță lichidă sau vâscoasă, variat colorată, care conține uleiuri sicative, uleiuri polimerizate, albumine și coloranți și care servește la scris, la tipărit, la ștampilat, la gravat etc. **2.** Sortiment dintr-o astfel de substanță. **3.** (Reg.) Culoare neagră cu care se vopsesc materiile textile și părul; negreală. — Din sl. **črŭnilo.**

CÉRNERE, *cerneri,* s.f. Acțiunea de *a cerne;* cernut[1]. — V. **cerne.**

CERNÍ, *cernesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Pop.) A vopsi în negru (în semn de doliu); a înnegri. **2.** Refl. A se îmbrăca în haine negre, a-și vopsi hainele în negru, în semn de doliu; a purta doliu. **3.** Refl. Fig. A se mâhni, a se întrista. — Din sl. **črŭniti.**

CERNÍRE, *cerniri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) cerni;* cernit[1]. — V. **cerni.**

CERNÍT[1] s.n. (Rar) Cernire. — V. **cerni.**

CERNÍT[2], -Ă, *cerniți, -te,* adj. **1.** (Pop.) De culoare neagră. ✦ (Despre haine) Negru, de doliu. **2.** (Despre oameni) Care poartă doliu. **3.** Fig. Mâhnit, îndurerat, trist; posomorât, mohorât. — V. **cerni.**

CERNOZIÓM, *cernoziomuri,* s.n. Grup de soluri foarte fertile, de culoare închisă (neagră, castanie etc.), formate sub o vegetație ierboasă, în condițiile unei clime continentale. — Din rus. **cernoziom.**

CERNÚȘCĂ, *cernuști,* s.f. Numele a două plante; **a)** negrușcă; **b)** negrilică. ✦ Sămânța acestor plante, folosită drept condiment. — Din ucr., rus. **černuška.**

CERNÚT[1] s.n. Cernere. — V. **cerne.**

CERNÚT[2], -Ă, *cernuți, -te,* adj. (Despre făină, mălai etc.) Care a fost trecut prin sită sau prin ciur. — V. **cerne.**

CEROGRAFÍE s.f. Procedeu de pregătire a unei forme de tipar înalt, prin gravarea manuală a imaginii într-un strat de ceară aplicat pe o placă de metal. — Din fr. **cérographie.**

CEROMETRÍE, *cerometrii,* s.f. Metodă de analiză chimică cantitativă. [Var.: **cerimetríe** s.f.] — Din fr. **cérométrie.**

CEROPLÁSTICĂ s.f. Arta de a modela în ceară. — Din fr. **céroplastique.**

CERÓS, -OÁSĂ, *ceroși, -oase,* adj. Plin de ceară; bogat în ceară; ca ceara. — **Ceară** + suf. *-os.*

CERȘETÓR, -OÁRE, *cerșetori, -oare,* s.m. și f. Persoană care cere de pomană. [Var.: **cerșitór, -oáre** s.m. și f.] — **Cerși** + suf. *-tor.*

CERȘETORÉSC, -EÁSCĂ, *cerșetorești,* adj. (Rar) De cerșetor. — **Cerșetor** + suf. *-esc.*

CERȘETORÍ, *cerșetoresc,* vb. IV. Tranz. și intranz. A cerși; a cere (ca un cerșetor). [Var.: **cerșitorí** vb. IV] — Din **cerșetor.**

CERȘETORÍE, *cerșetorii,* s.f. Acțiunea de *a cerși*. [Var.: **cerșitoríe** s.f.] — **Cerșetor** + suf. *-ie.*

CERȘETORÍME s.f. Mulțime de cerșetori. [Var.: **cerșitoríme** s.f.] — **Cerșetor** + suf. *-ime.*

CERȘETORÍT s.n. (Rar) Cerșetorie. [Var.: **cerșitorít** s.n.] — V. **cerșetori.**

CERȘÍ, *cerșesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A cere de pomană; a cerșetori. **2.** Intranz. A cere ceva cu insistență (ca un cerșetor); *p. ext.* a se înjosi cerând ceva. — Din **cere.**

CERȘÍT s.n. Faptul de *a cerși;* cerșetorie. — V. **cerși.**

CERȘITÓR, -OÁRE s.m. și f. v. **cerșetor.**

CERȘITORÍ vb. IV v. **cerșetori.**

CERȘITORÍE s.f. v. **cerșetorie.**

CERȘITORÍME s.f. v. **cerșetorime.**

CERȘITORÍT s.n. v. **cerșetorit.**

CERT, -Ă, *cerți, -te,* adj. De care nu te poți îndoi; sigur, neîndoios. — Din lat. **certus.**

CERTÁ, *cert,* vb. I. **1.** Refl. recipr. A se lua la ceartă cu cineva, a discuta cu glas ridicat, cu aprindere; a se gâlcevi, a se ciorovăi, a se ciondăni. ✦ A rupe relațiile de prietenie, a se învrăjbi cu cineva, a se supăra. ✧ Expr. *A fi certat cu morala* = a se abate sistematic de la principiile de etică; a fi imoral. *A fi certat cu justiția* = a nesocoti legile în mod sistematic. **2.**Tranz. A mustra, a dojeni. **3.** Tranz. (Înv.) A pedepsi. — Lat. **certare.**

CERTÁRE, *certări,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) certa;* mustrare; sfadă. — V. **certa.**

CERTÁT, -Ă, *certați, -te,* adj. Care a rupt relațiile (de prietenie) cu cineva; supărat, învrăjbit. — V. **certa.**

CERTĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *certăreți, -e,* adj. (Adesea substantivat) Căruia îi place cearta, care caută ceartă; gâlcevitor, arțăgos. — **Ceartă** + suf. *-ăreț.*

CERTIFICÁ, *certífic,* vb. I. Tranz. A dovedi, a confirma, a întări (printr-un act, printr-o semnătură) autenticitatea, exactitatea, valabilitatea unui fapt, a unui înscris etc. — Din fr. **certifier,** lat. **certificare.**

CERTIFICÁRE, *certificări,* s.f. Acțiunea de *a certifica.* — V. **certifica.**

CERTIFICÁT, *certificate,* s.n. Act oficial prin care se confirmă exactitatea unui fapt, autenticitatea unui înscris sau în care se atestă o anumită calitate, în vederea valorificării unor drepturi; atestat. ✧ *Certificat de alegător* = (în unele state) act prin care se constată înscrierea unui cetățean în listele electorale și pe baza căruia acesta își exercită dreptul la vot. *Certificat prenupțial* = act medical eliberat celor ce vor să se căsătorească, prin care se atestă că starea sănătății acestora este corespunzătoare pentru întemeierea unei familii. — Din fr. **certificat,** lat. **certificatum.**

CERTITÚDINE, *certitudini,* s.f. Siguranță, încredere deplină (în ceva sau în cineva). — Din lat. **certitudo, -inis.**

CERUÍ, *ceruiesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi ceva cu un strat de ceară; a unge, a freca, a lustrui cu ceară. ✦ A îmbiba cu ceară. — **Ceară** + suf. *-ui.*

CERUIÁLĂ, *ceruieli,* s.f. Faptul de *a cerui;* ceruire, ceruit. — **Cerui** + suf. *-eală.*

CERUÍRE, *ceruiri,* s.f. Acțiunea de *a cerui;* ceruit. — V. **cerui.**

CERUÍT, *ceruituri,* s.n. Ceruire. — V. **cerui.**

CERULÉU s.n. Substanță minerală albastră, obținută dintr-un amestec de acizi de cobalt și staniu. — Din fr. **céruléum.**

CERÚMEN s.n. Substanță ceroasă secretată de glandele canalului auditiv extern al urechii; ceară. — Din fr. **cérumen,** lat. **cerumen.**

CERUMINÓS, -OÁSĂ, *cerminoși, -oase,* adj. (Med.) De natura cerumenului. — Din fr. **cérumineux.**

CERÚT s.n. Faptul de *a cere* (**3**); cerșit, cerșetorie. — V. **cere.**

CERÚZĂ s.f. Carbonat natural de plumb, alb sau cenușiu, cu luciu adamantin, folosit mai ales la prepararea vopselelor; alb de plumb. — Din fr. **céruse,** lat. **cerussa.**

CERUZÍT s.n. Carbonat natural de plumb, care se prezintă sub formă de cristale albe cu luciu diamantin. [Var.: **ceruzítă** s.f.] — Din fr. **cérusite.**

CERUZÍTĂ s.f. v. **ceruzit.**

CERVÁNĂ, *cervane,* s.f. Numele a două specii de plante erbacee cu frunzele crestate pe margine, cu florile albe și cu fructele nucule *(Lycopus exaltatus* și *europaeus)* — Et. nec.

CERVICÁL, -Ă, *cervicali, -e,* adj. Care ține de partea dinapoi a gâtului; de la ceafă. — Din fr. **cervical.**

CERVICÍTĂ, *cervicite,* s.f. Inflamație acută sau cronică a colului uterin sau a vezicii urinare. — Din fr. **cervicite.**

CERVICOTOMÍE, *cervicotomii,* s.f. (Med.) Incizie chirurgicală la nivelul colului uterin. — Din fr. **cervicotomie.**

CERVÍD, *cervide,* s.n. (La pl.) Familie de mamifere rumegătoare ai cărei masculi au coarne osoase, ramificate; (și la sg.) animal din această familie. — Din fr. **cervidé.**

CERVÍN, -Ă, *cervini, -e,* adj. (Rar) Asemănător cerbului. — Din fr. **cervin.**

CERVÍȘ, *cervișuri,* s.n. (Înv.) **1.** Grăsime de vacă, topită, păstrată în bășici și folosită în alimentație. **2.** Carne conservată în seu topit. [Var.: **ciriviș, cirvíș** s.n.]. — Din tc. **çerviş.**

CÉRVIX s.n. Partea inferioară a uterului sau a vezicii urinare; col uterin sau vezical. — Din fr. **cérvix.**

CESCÚȚ, *cescuțuri,* s.n. (Reg.) Timp foarte scurt; clipă. — Din **ceas.**

CESIONÁ, *cesionez,* vb. I. Tranz. A transmite un drept de creanță unei alte persoane în temeiul unui contract de cesiune; a renunța de bunăvoie la un drept în avantajul cuiva. [Pr.: *-si-o-*] — Din **cesiune.**

CESIONÁR, -Ă, *cesionari, -e,* s.m. și f. Persoană care beneficiază de un contract de cesiune, căreia i se transferă de la altcineva un bun sau un drept. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **cessionnaire.**

CÉSIU s.n. Element chimic, metal alcalin monovalent, moale, alb, care se găsește în cantități foarte mici alături de potasiu și se folosește la fabricarea celulelor fotoelectrice. — Din fr. **césium.**

CESIÚNE, *cesiuni,* s.f. **1.** Transmitere de către o persoană altei persoane a unui drept de creanță cu titlu oneros în temeiul unui contract. ✦ (Concr.) Obiect, bun cesionat. **2.** Termen folosit în legislația internațională pentru transferul dreptului de suveranitate asupra unor teritorii. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **cession,** lat. **cessio, -onis.**

CEST[1], *cesturi,* s.n. Mănușă de piele, armată cu plumb și cu fier, de care se serveau atleții din Antichitate în luptele pugilistice. ✦ (Rar) Pugilat. — Din fr.**ceste,** lat. **caestus.**

CEST[2], CEÁSTĂ, *cești, ceste,* adj. pron. dem. (Pop.) Acest. [Gen.-dat. sg. *cestui, cestei,* gen.-dat. pl. *cestor)* — Din **acest** (prin afereză).

CÉSTA, CEÁSTA, *ceştia, cestea,* pron. dem., adj. pron. dem. (Înv. şi reg.) Acesta. [Gen.-dat. sg. *cestuia, cesteia,* gen.-dat. pl. *cestora*] — Din **acesta** (prin afereză).

CÉSTĂLALT, CEÁSTĂLALTĂ, *ceştilalţi, cestelalte,* pron. dem., adj. pron. dem. (Rar) Acela care (din doi sau din două grupuri) este mai în apropierea noastră; ăstălalt. — **Cest** + **alalt** (înv. „celălalt").

CESTÓD, *cestode,* s.n. (La pl.) Clasă de viermi platelminţi în formă de panglică, paraziţi intestinali; (şi la sg.) vierme din această clasă. — Din fr. **cestode.**

CESULÉŢ, *cesuleţe,* s.n. Diminutiv al lui *ceas.* — **Ceas** + suf. *-uleţ.*

CEŞCULÍŢĂ, *ceşculiţe,* s.f. (Rar) Ceşcuţă. — **Ceaşcă** + suf. *-uliţă.*

CEŞCÚŢĂ, *ceşcuţe,* s.f. Diminutiv al lui *ceaşcă;* ceşculiţă. — **Ceaşcă** + suf. *-uţă.*

CETACÉU, *cetacee,* s.n. (La pl.) Ordin de mamifere acvatice care cuprinde cele mai mari animale actuale, cu corpul de forma unui peşte şi cu membrele anterioare transformate în lopeţi; (şi la sg.) animal care face parte din acest ordin. — Din fr. **cétacé.**

CETACÉUM s.n. Grăsime extrasă din cavităţile pericraniene ale unei specii de balene, utilizată în cosmetică şi în farmacie; ulei de caşalot. — Din lat. **caetaceum.**

CETÁŞ, *cetaşi,* s.m. (Înv.) Membru al unei cete; ortac. ✦ Căpitan (de haiduci); conducător al unui grup de lucrători, de dansatori etc. — **Ceată** + suf. *-aş.*

CETÁTE, *cetăţi,* s.f. **1.** Loc întărit printr-un sistem de fortificaţii; fortăreaţă. ✦ Oraş sau cartier al unui oraş care reprezintă o unitate cu caracteristici speciale. *Cetate universitară.* ✦ Nume dat cartierului mai vechi al unui oraş în care a existat o cetate (**1**). ✦ Totalitatea locuitorilor unui oraş (întărit). **2.** (Înv.; în sintagma) *Cetate de scaun* = reşedinţa permanentă a domnului în Ţările Române; capitală. — Lat. **civitas, -atis.**

CETĂŢEÁN, -Ă, *cetăţeni, -e,* s.m. şi f. Persoană aparţinând unui stat, care se bucură de drepturi civile şi politice şi care are anumite obligaţii faţă de acel stat. ✦ (La vocativ) Termen oficial de adresare; cuvânt cu care ne adresăm unei persoane al cărei nume nu-l cunoaştem. — **Cetate** + suf. *-ean.*

CETĂŢEÁNCĂ, *cetăţence,* s.f. (Fam.) Cetăţeană. — **Cetăţean** + suf. *-că.*

CETĂŢENÉSC, -EÁSCĂ, *cetăţeneşti,* adj. De cetăţean, al cetăţenilor; civic; — **Cetăţean** + suf. *-esc.*

CETĂŢENÉŞTE adv. În felul cetăţenilor, ca cetăţenii. — **Cetăţean** + suf. *-eşte.*

CETĂŢENÍE s.f. Condiţia juridică de cetăţean, situaţia de cetăţean. — **Cetăţean** + suf. *-ie.*

CETĂŢÚIE, *cetăţui,* s.f. Diminutiv al lui *cetate;* fortăreaţă; întăritură naturală. [Pr.: *-ţu-ie*] — **Cetate** + suf. *-uie.*

CETÉNĂ, *cetene,* s.f. Substanţă chimică obţinută prin piroliza acetonei şi care se prezintă sub formă de gaz cu miros înecăcios. — Din fr. **cétène.**

CETERÁ, *céter,* vb. I. (Reg.) **1.** Intranz. A cânta din ceteră, *p. ext.,* din alt instrument muzical sau din gură. **2.** Tranz. Fig. A bate pe cineva la cap; a plictisi, a sâcâi. — Din **ceteră.**

CETERÁŞ, *ceteraşi,* s.m. (Reg.) Persoană care cântă din ceteră; violonist, lăutar, scripcar. — **Ceteră** + suf. *-aş.*

CÉTERĂ, *ceteri,* s.f. (Reg.) Vioară. — Lat. **cithera** (= *cithara).*

CETÉŢ, *ceteţi,* s.m. (Înv.) Persoană care citeşte; cititor. — Din sl. **čitĭcĭ.**

CETÍ vb. IV v. **citi.**

CÉTINĂ, *cetini,* s.f. **1.** Ramură, creangă de brad; *p. ext.* brad. ✦ Nume dat speciilor de arbori şi de tufe din clasa coniferelor. **2.** Compus: *cetină-de-negi* = mic arbust răşinos ornamental din familia pinaceelor, totdeauna verde, cu tulpini culcate, foarte ramificate, cu frunze solzoase şi cu flori dioice sau monoice *(Juniperus sabina).* [Pl. şi: *cetine*] — Din bg., sb. **četina.**

CETINÍŞ, *cetinişuri,* s.n. (Rar) Pădure tânără, desiş de conifere. — **Cetină** + suf. *-iş.*

CETINÍŢĂ, *cetiniţe,* s.f. (Rar) Cetioară. — **Cetină** + suf. *-iţă.*

CETIOÁRĂ, *cetioare,* s.f. Diminutiv al lui *cetină;* cetiniţă. [Pr.: *-ti-oa-*] — **Cetină** + suf. *-ioară.*

CETÍRE s.f. v. **citire.**

CETÍT[1] s.n. v. **citit**[1]**.**

CETÍT[2]**, -Ă,** adj. v. **citit**[2]**.**

CETITÓR, -OÁRE, s.m. şi f. v. **cititor.**

CETLẮU s.n. v. **ceatlău.**

CETLUÍ, *cetluiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A lega strâns, a lega fedeleş. **2.** A bate. — Din magh. **csatolni.**

CÉTNIC, *cetnici,* s.m. **1.** Participant la lupta de partizani a popoarelor slave din Peninsula Balcanică în sec. XIX împotriva otomanilor. **2.** Membru al unor organizaţii naţionaliste din fosta Iugoslavie, care, în timpul celui de-al Doilea Război Mondial, au luptat alături de germani împotriva forţelor de eliberare naţională. — Din sb. **četnici.**

CETOACIDÓZĂ s.f. Stare patologică caracterizată prin scăderea rezervei alcaline a sângelui, datorită acumulării de acetonă, acid acetilacetic etc. [Pr.: *-to-a-*] — Din fr. **cétoacidose.**

CETOGÉN, -Ă, *cetogeni, -e,* adj. (Despre alimente sau despre regimul de hrană) Care favorizează producerea de cetone în organism. — Din fr. **cétogène.**

CETOGENÉZĂ, *cetogeneze,* s.f. (Biochim.) Formarea cetonei în organism. — Din fr. **cétogenèse.**

CETÓNĂ, *cetone,* s.f. Nume generic dat unor compuşi organici, care se obţin mai ales prin oxidarea alcoolilor secundari, a hidrocarburilor etc., folosiţi în sinteza multor substanţe organice. — Din fr. **cétone.**

CETONEMÍE, *cetonemii,* s.f. (Fiziol.) Prezenţă a corpilor cetonici în sânge; cantitate de corpi cetonici prezentă în sânge. — Din fr. **cétonémie.**

CETÓNIC, -Ă, *cetonici, -ce,* adj. De natura cetonei. ✧ *Corpi cetonici* = produşi intermediari ai metabolismului lipidelor, rezultaţi prin oxidarea acizilor graşi. — Din fr. **cétonique.**

CETONURÍE s.f. Eliminare prin urină a cetonelor rezultate din arderea incompletă a grăsimilor în organism. — Din fr. **cétonurie.**

CETÓZĂ s.f. Monozaharid care conţine cetonă. — Din fr. **cétose.**

CEŢÓS, -OÁSĂ, *ceţoşi, -oase,* adj. Cu ceaţă, plin de ceaţă, întunecat de ceaţă. — **Ceaţă** + suf. *-os.*

CÉUCĂ, *ceuci,* s.f. (Zool.) Stăncuţă. [Pl şi: *ceuce*] — Din bg., sb. **čavka.**

CEUCÚŢĂ, *ceucuţe,* s.f. Diminutiv al lui *ceucă.* — **Ceucă** + suf. *-uţă.*

CEVÁ pron. nehot., adj. nehot., adv. **I.** Pron. nehot. **1.** Un lucru oarecare; oarece. ✧ Expr. *A fi* (sau *a ajunge* etc.) *ceva de speriat,* se spune despre cineva sau despre lucru, fapt etc. care iese din comun (în bine sau în rău), care provoacă uimire, spaimă etc. *Aşa ceva* = un lucru ca acesta. *E ceva de el* (sau *de capul lui)* = are (unele) calităţi. **2.** Un lucru (cât de) mic, o cantitate, o parte (cât de) neînsemnată, (cât de) puţin. *Să fac şi eu ceva cât stau aici.* **3.** Lucru important, valoros, mult. **II.** Adj. nehot. **1.** Oarecare, oarecât, câtva. **2.** (Fam.) Foarte bun, foarte frumos. ✧ Expr. *Mai ceva* = mai de seamă, mai frumos, mai bun sau mai rău, mai urât etc. **III.** Adv. Întrucâtva, puţin, cât mai (sau cât de) puţin. ✦ (Repetat) Cât de cât, măcar, (foarte) puţin. — **Ce** + **va.**

CEVÁŞI pron. nehot. (Înv. şi reg.) Ceva. — **Ceva** + **şi.**

CEVÁŞILEA pron. nehot. (Pop.) Ceva. — **Cevaşi** + **le** + **a.**

CEVIÁNĂ, *ceviane,* s.f. Fiecare dintre cele trei drepte care unesc un punct oarecare cu vârfurile unui triunghi, punctul fiind coplanar cu triunghiul. [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **cévienne.**

CEZÁR, *cezari,* s.m. Titlu dat împăraţilor romani; *p. gener.* împărat. [Acc. şi: *cézar*] — Din lat. **caesar.**

CEZARIÁN, -Ă, *cezarieni, -e,* adj. Privitor la cezarii romani, care aparţine epocii cezarilor romani. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **césarien.**

CEZARIÁNĂ, *cezariene,* s.f. (Şi adjectival) Intervenţie chirurgicală în regiunea abdominală, care constă în extragerea fătului viu prin deschiderea uterului, în cazuri de naştere dificilă; cezarotomie. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **césarienne.**

CEZARÍSM s.n. Guvernare dictatorială militară instituită de Caius Iulius Cezar în Roma antică. ✦ Guvernământ despotic, sprijinit de armată. — Din fr. **césarisme.**

CEZARO-CRĂIÉSC, -IÁSCĂ, *cezaro-crăieşti,* adj. (Înv.) Al Imperiului Austro-Ungar, privitor la acesta. [Var.: **chezaro-crăiésc, -iáscă** adj.] — După germ. **kaiserlich-königlich.**

CEZAROTOMÍE, *cezarotomii,* s.f. (Med.) Cezariană. — Din fr. **césarotomie.**

CEZÚRĂ, *cezuri,* s.f. Pauză ritmică în mijlocul unui vers, care împarte versul în părţi de obicei egale (emistihuri), pentru a uşura recitarea şi a susţine cadenţa. — Din lat. **caesura,** fr. **césure.**

CHA-CHA-CHÁ, *cha-cha-cha-uri,* s.n. Dans modern cu ritm vioi, inspirat din folclorul afro-cubanez. [Pr.: *cea-cea-cea*] — Din sp. **cha-cha-cha.**

CHALDEEÁN, -Ă, adj., s.m. şi f. v. **caldeean.**

CHALLENGE s.n. Competiţie sportivă periodică, dotată cu o cupă ce se transmite câştigătorului următor. [Pr.: *célenğ.* — Var.: **şalánj** s.n.] — Din engl. **challenge.**

CHALLENGER, *challengeri,* s.m. Sportiv care, în urma unei întreceri preliminare, a obţinut dreptul de a-şi disputa un titlu de campion în meci direct cu deţinătorul titlului. [Pr.: *célenger.* — Var.: **şalánger** s.m.] — Din engl., fr. **challenger.**

CHÁLON s.n. Substanţă produsă de glandele cu secreţie internă, care, circulând prin sânge, are acţiune inhibitoare asupra funcţiunii altor organe. [Pr.: *şa-*] — Cuv. fr.

CHAMOIS s.n. Piele de căprioară, de cerb, de miel sau de oaie, tăbăcită printr-un procedeu special şi folosită pentru unele confecţii, pentru spălatul obiectelor metalice şi ca filtru de benzină. [Pr.: *şamoá*] — Cuv. fr.

CHARDONNAY, (**2**) *chardonnay-uri,* s.n. **1.** Soi de viţă-de-vie, de origine franceză, cu struguri mici, cilindrici, cu boabe rotunde, albe-verzui, care produce vinuri dulci; *p. ext.* vin din acest soi de viţă. **2.** Varietate de vin chardonnay (**1**). [Pr.: *şardoné*] — Cuv. fr.

CHARISMÁTIC, -Ă, *charismatici, -ce,* adj. **1.** Referitor la charismă (**1**); care se caracterizează prin charismă. ✦ *Putere charismatică* = capacitate de influenţare, prestigiu de care se bucură cineva, în virtutea unor calităţi de excepţie. **2.** (Rel.) Care se caracterizează printr-o intensă viaţă religioasă. [Pr.: *ca-*] — Din fr. **charismatique.**

CHARÍSMĂ, *charisme,* s.f. **1.** Influenţă asupra mulţimii datorată prestigiului, farmecului personal etc. **2.** Ansamblu de daruri spirituale deosebite, coborâte prin Duhul Sfânt asupra comunităţilor sau indivizilor. [Pr.: *ca-*] — Din fr. **charisme.**

CHARLESTON, *charlestonuri,* s.n. Dans american de salon, cu mişcare rapidă; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *cárlston*] — Cuv. engl.

CHÁRTER, *chartere,* s.n. **1.** Tip de contract de transport naval sau aerian deosebit de cursele regulate, organizat în funcţie de necesităţi. **2.** Avion sau navă care circulă conform unui charter (**1**). [Pr.: *čártăr*] — Din engl. **charter.**

CHARTREUSE, (**2**) *chartreuse,* s.n. **1.** Lichior obţinut prin macerarea în alcool etilic a unui amestec de plante, care apoi se distilează, se amestecă cu sirop de

zahăr, se îmbuteliază şi se păstrează mai mult timp pentru desăvârşirea aromei. **2.** Porție de chartreuse (**1**). [Pr.: *șartrö́z*] — Cuv. fr.

CHASSÉ s.n. Pas mare de dans sau gimnastică cu un picior alunecând înainte. [Pr.: *șasé*] — Cuv. fr.

CHAT s.n. (Inform.) Program care permite conversațiile on-line cu transmitere (aproape) instantanee a mesajelor; *p. ext.* conversația propriu-zisă. [Pr.: *cet*] — Cuv. engl.

CHATEAUBRIÁND, *chateaubriand-uri,* s.n. Specialitate culinară, preparată din muşchi (gros) de vacă. [Pr.: *şa-to-bri-án*] — Cuv. fr.

CHEÁG, *cheaguri,* s.n. **1.** Enzimă de coagulare a laptelui, secretată de mucoasa stomacală a rumegătoarelor tinere şi a copilului; chimozină, lactoferment. **2.** Una dintre cele patru despărțituri ale stomacului rumegătoarelor, din care se extrage cheagul (**1**). **3.** (În sintagma) *Cheag sangvin* = masă gelatinoasă roşie care se formează prin închegarea sângelui; coagul. **4.** Fig. Fond inițial al unei averi mai mari. ✧ Expr. *A prinde cheag* = a începe să se îmbogățească; a se îmbogăți. *A avea cheag* = a fi bogat. — Lat. ***clagum** *(=coagulum).*

CHEBÁP, *chebapuri,* s.n. Friptură la frigare, pregătită cu mirodenii, specifică bucătăriei turceşti. — Din tc. **kebap.**

CHEC, *checuri,* s.n. Prăjitură de origine englezească, preparată din aluat cu grăsime, stafide, rahat etc. şi coaptă în tăvi speciale. — Din engl. **cake.**

CHÉCHERIȚĂ s.f. v. **chicheriță.**

CHÉDRU, *chedri,* s.m. (Bot.; înv. şi pop.) Cedru. — Din sl. **kedrŭ.**

CHEESEBURGER, *cheeseburgeri,* s.m. Hamburger cu un strat de brânză topită pe deasupra. [Pr.: *cízburgăr*] — Cuv. engl.

CHEF, *chefuri,* s.n. **1.** Petrecere zgomotoasă cu mâncare, băutură (şi cântec). **2.** Stare de (uşoară) beție şi de bună dispoziție a omului care a băut. **3.** Bună dispoziție, voie bună, veselie; toane bune. **4.** Voie, poftă, dorință. ✦ Dorință ciudată, neaşteptată; capriciu, toană. **5.** (Înv.) Tabiet. — Din tc. **keyf** (lit. **keyif).**

CHEFÁL, *chefali,* s.m. Nume dat mai multor specii de peşti marini, cu partea superioară a capului mare şi turtită şi cu o pată aurie pe opercul *(Mugil).* — Din ngr. **kéfalos.**

CHEFĂLUÍ, *chefăluiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se ameți de băutură; a se îmbăta. — **Chef** + suf. *-ălui.*

CHEFERÍST, -Ă s.m. şi f. v. **ceferist.**

CHEFÍR, *chefiruri,* s.n. Produs lactat dietetic preparat din lapte integral sau smântânit, acidulat cu un ferment vegetal, care constituie o băutură gustoasă, cu valoare nutritivă şi cu proprietăți terapeutice însemnate. — Din fr. **kéfir, képhir.**

CHEFLÍU, -ÍE, *cheflii,* adj., s.m. şi f. (Om) căruia îi plac chefurile; *p. ext.* (om) cu chef, amețit de băutură; (om) vesel, binedispus. — Din tc. **keyfli** (lit. **keyifli).**

CHEFNÍ, pers. 3 *chefneşte,* vb. IV. Intranz. (Rar; despre câini) A lătra scurt, repetat şi agitat (urmărind vânatul, manifestându-şi bucuria etc.); a țăhni. — Formație onomatopeică.

CHEFNÍT, *chefnituri,* s.n. (Rar) Faptul de *a chefni;* lătrat scurt, repetat, agitat, țăhnit. — V. **chefni.**

CHEFÓS, -OÁSĂ, *chefoşi, -oase,* adj. (Reg.) Vesel, cu chef. — **Chef** + suf. *-os.*

CHEFTEÁ s.f. v. **chiftea.**

CHEFUÍ, *chefuiesc,* vb. IV. Intranz. A face un chef (**1**), a petrece zgomotos, cu băutură (şi cu cântec); a benchetui. — **Chef** + suf. *-ui.*

CHEFULÉȚ, *chefulețe,* s.n. (Fam.) Diminutiv al lui *chef;* chefuşor. — **Chef** + suf. *-uleț.*

CHEFUȘÓR, *chefuşoare,* s.n. (Rar) Chefuleț. — **Chef** + suf. *-uşor.*

CHEHAIÁ, *chehaiele,* s.f. **1.** (Înv. şi reg.) Şef al pădurarilor. **2.** (Înv.) Slujbaş vamal; şef de poştă. **3.** (Înv.) Intendent al vizirului sau al unui paşă turc, însărcinat cu inspecția curții acestora. **4.** (Înv.) Reprezentant al domnilor români pe lângă Poarta Otomană. [Var.: **cheháie, chiháie** s.f.] — Din tc. **kehaya.**

CHEHAIALẤC s.n. v. **chehailâc.**

CHEHÁIE s.f. v. **chehaia.**

CHEHAILẤC s.n. (Înv.) Funcția, rangul de chehaia. [Var.: **cehaialấc** s.n.] — Din tc. **kehaylik.**

CHEI, *cheiuri,* s.n. **1.** Construcție amenajată într-un port pentru acostarea, încărcarea şi descărcarea vapoarelor, servind, totodată, la consolidarea malului şi la apărarea acestuia de acțiunea apelor; *p. ext.* stradă de-a lungul şi la marginea unei asemenea construcții. **2.** Platformă construită în lungul unei linii de cale ferată, la înălțimea pardoselei vagoanelor, pentru a uşura încărcarea şi descărcarea lor. [Var.: **cheu** s.n.] — Din bg. **kei,** fr. **quai.**

CHEIÁJ s.n. Staționare la chei (**1**) a unei nave. — **Chei** + suf. *-aj.*

CHÉIE, *chei,* s.f. **1.** Obiect de metal care serveşte la încuierea sau descuierea unei broaşte sau a unui lacăt. ✧ Loc. adj. şi adv. *La cheie* = (despre locuințe, uzine etc.) (care este) complet finisat, bun pentru a fi dat în folosință. ✧ Expr. *A ține* (ceva sau *pe cineva) sub cheie* = a ține (ceva sau pe cineva) încuiat. *Cheia şi lacătul* = totul; începutul şi sfârşitul. **2.** Fig. Procedeu prin care se poate explica sau dezlega ceva; explicație, dezlegare, soluție. ✧ *Roman* (sau *povestire* etc.) *cu cheie* = roman (sau povestire etc.) care înfățişează, transparent, personaje sau fapte reale, de oarecare notorietate. *Cheie cu* (sau *de*) *cifru* = sistem după care se înlocuiesc literele şi cifrele reale cu altele convenționale pentru ca textul să nu fie înțeles de alte persoane. *Poziție-cheie* = poziție strategică, economică etc. de importanță deosebită. **3.** Unealtă de metal cu care se strâng sau se desfac şuruburile sau piulițele. ✧ *Cheie franceză* (sau *universală)* = unealtă de metal reglabilă printr-un dispozitiv cilindric cu ghivent, astfel ca între fălcile ei să poată fi prins şi răsucit orice tip de şurub sau de piuliță. ✦ Mic instrument de metal cu care se întoarce resortul ceasului sau al altor mecanisme; unealtă de metal sau de lemn cu care se întind coardele unor instrumente muzicale. **4.** (Muz.) Semn convențional pus la începutul portativului, pentru a indica poziția unei note de o anumită înălțime, şi, prin aceasta, a tuturor celorlalte note. *Cheia sol.* **5.** (La pl.) Vale îngustă, lipsită de albie majoră, între doi pereți înalți şi abrupți, acolo unde apa râului, întâlnind roci compacte, exercită o puternică eroziune în adâncime. *Cheile Turzii.* **6.** (În sintagma) *Cheie de boltă* (sau de *arc)* = bolțar, de obicei decorat, situat în punctul cel mai înalt al unei bolți sau al unui arc, având rolul de a încheia construcția şi de a susține celelalte bolțare; *fig.* element de bază care explică sau dezleagă o problemă; bază. — Lat. **clavis.**

CHEILÍTĂ, s.f. Inflamație a buzelor, apărută în eczeme, micoze, avitaminoze etc. [Pr.: *che-i-*] — Din fr. **chéilite.**

CHEILOPLASTÍE, *cheiloplastii,* s.f. (Med.) Reconstituire a buzei prin intervenție chirurgicală. [Pr.: *che-i-*] — Din fr. **chéiloplastie.**

CHEIROMEGALÍE, *cheiromegalii,* s.f. (Med.) Hipertrofie a mâinii. [Pr.: *che-i-.* — Var.: **chiromegalíe** s.f.] — Din fr. **chéiromégalie.**

CHEIROPTÉR, *cheiroptere,* s.n. (La pl.) Ordin de mamifere cu aripi membranoase; (şi la sg.) animal care face parte din acest ordin. [Pr.: *che-i-* — Var.: **chiroptér**] — Din fr. **cheiroptère.**

CHEÍȚĂ, *cheițe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *cheie.* **2.** (Pop.) Cusătură (colorată) în zigzag, cu care se încheie marginile la o cămaşă țărănească. ✦ Mică întăritură cusută la capătul unei tăieturi făcute într-o stofă, pentru a împiedica destrămarea materialului. ✦ Cheotoare (**1**) subțire, făcută din ață. — **Cheie** + suf. *-iță.*

CHEL, CHEÁLĂ, *chei, chele,* adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care are chelie, căruia i-a căzut (tot) părul de pe cap; (despre cap) care nu are păr; pleşuv. — Din tc. **kel.**

CHELÁR, *chelari,* s.m. Persoană care deținea cheile cămării sau pivniței şi care administra proviziile unei gospodării boiereşti. — Din sl. **kelarŭ.**

CHELĂLĂÍ, pers. 3 *chelălăie,* vb. IV. Intranz. (Despre câini, rar despre alte animale) A scoate sunete tânguitoare, ascuțite şi repetate; a scheuna. — Formație onomatopeică.

CHELĂLĂIÁLĂ, *chelălăieli,* s.f. Sunet tânguitor şi repetat scos de câini sau rar, de alte animale; chelălăit[1], scheunat, chelălăitură. [Pr.: *-lă-ia-*] — **Chelălăi** + suf. *-eală.*

CHELĂLĂÍT[1] s.n. Chelălăială. — V. **chelălăi.**

CHELĂLĂIT[2], -Ă, *chelălăiți, -te,* adj. (Despre lătrat) Tânguitor, ascuțit şi repetat. — V. **chelălăi.**

CHELĂLĂITÚRĂ, *chelălăituri,* s.f. Chelălăială. [Pr.: *-lă-i-*] — **Chelălăi** + suf. *-tură.*

CHELĂREÁSĂ, *chelărese,* s.f. Soția chelarului; femeie care îndeplinea funcția de chelar; chelăriță. — **Chelar** + suf. *-easă.*

CHELĂRÍȚĂ, *chelărițe,* s.f. Chelăreasă. — **Chelar** + suf. *-iță.*

CHÉLBE s.f. (Pop.) Boală care constă în căderea părului de pe cap în arii rotunde, care pot fuziona; peladă; *p. gener.* chelie, calviție. — Et. nec.

CHELBÓS, -OÁSĂ, *chelboşi, -oase,* adj., s.m. şi f. (Pop.) (Om) care are chelbe; *p. gener.* (om) chel. — **Chelbe** + suf. *-os.*

CHELBOȘÍ, *chelboşesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A deveni chelbos; *p. gener.* a cheli. ✧ Expr. *Doar n-am chelboşit!* = doar n-am înnebunit! — Din **chelbos.**

CHELÉN s.n. Anestezic local pe bază de clorură de etil. — Din fr. **kélène.**

CHELFĂNEÁLĂ, *chelfăneli,* s.f. (Pop. şi fam.) Bătaie zdravănă dată cuiva sau primită de cineva. — **Chelfăni** + suf. *-eală.*

CHELFĂNÍ, *chelfănesc,* vb. IV. Tranz. (Pop. şi fam.) A bate tare pe cineva. — Et. nec.

CHELÍ, *chelesc,* vb. IV. Intranz. A deveni chel. — Din **chel.**

CHELICÉR, *chelicere,* s.n. Fiecare dintre cele două apendice ale animalelor arahnide, care au rolul de a prinde prada. — Din fr. **chélicère.**

CHELICERÁT, -Ă, *chelicerați, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. De chelicere. **2.** S.f. (La pl.) Subîncrengătură de artropode care au chelicere; (şi la sg.) animal din această subîncrengătură. — Din fr. **chélicérate.**

CHELÍE, *chelii,* s.f. **1.** Cădere definitivă a părului de pe cap, provocată de diverse boli; calviție, pleşuvie. **2.** Porțiune a capului de pe care a căzut părul. — **Chel** + suf. *-ie.*

CHELIFÉR, *cheliferi,* s.m. (Zool.) Scorpionul de cărți. — Din fr. **chélifère.**

CHÉLNĂ s.f. v. **chilnă.**

CHÉLNĂR s.m. v. **chelner.**

CHÉLNĂRIȚĂ s.f. v. **chelneriță.**

CHÉLNER, *chelneri,* s.m. Bărbat care serveşte consumatorii într-un local; ospătar. [Var.: **chélnăr** s.m.] — Din germ. **Kellner.**

CHÉLNERIȚĂ, *chelnerițe,* s.f. Femeie care serveşte consumatorii într-un local; ospătăriță. [Var.: **chélnăriță** s.f.] — **Chelner** + suf. *-iță.*

CHELOÍD, *cheloide,* s.n. Tumoare a pielii, cu aspect fibros, alungit, apărută de obicei pe locul unei cicatrice. — Din fr. **chéloïde.**

CHELONIÁN, *chelonieni,* s.m. (La pl.) Ordin de reptile al căror corp este închis într-o carapace osoasă; (şi la sg.) reptilă care face parte din acest ordin. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **chélonien.**

CHELTUÍ, *cheltuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A da o sumă de bani pentru a cumpăra sau a plăti ceva, pentru a ajuta pe cineva etc.; (peior.) a risipi, a irosi banii pe ceva, cu cineva etc. **2.** A consuma, a folosi energie, timp etc. [Prez. ind. şi: *chéltui*] — Din magh. **költeni.**

CHELTUIÁLĂ, *cheltuieli,* s.f. Faptul de *a cheltui;* (concr.) bani cheltuiţi. ✧ *Cheltuieli de judecată* = sumă de bani pe care partea care a pierdut un proces este obligată s-o plătească, pe baza unei hotărâri judecătoreşti, părţii care a câştigat procesul. ✧ Expr. *Cu* (sau *pe) cheltuiala cuiva* = cu mijloace băneşti oferite de altcineva. *Bani de cheltuială* = bani destinaţi cheltuielilor curente. *A se pune pe cheltuială* = a cheltui mult (şi neraţional). *A băga* (sau *a pune pe cineva) la cheltuială* = a face (pe cineva) să cheltuiască bani mulţi. (Fam.) *A da cuiva de cheltuială* = a bate pe cineva. ✦ Consum de mijloace materiale, de muncă, energie etc. pentru satisfacerea unor nevoi, a unor obligaţii etc. ✦ (În contabilitate; la pl.) Rubrică dintr-un registru în care se trec sumele cheltuite. [Pr.: *-tu-ia-*] — **Cheltui** + suf. *-eală.*

CHELTUÍRE s.f. Acţiunea de *a cheltui* şi rezultatul ei. — V. **cheltui.**

CHELTUITÓR, -OÁRE, *cheltuitori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care cheltuieşte mult şi fără rost; (om) risipitor. [Pr.: *-tu-i-*] — **Cheltui** + suf. *-tor.*

CHEMÁ, *chem,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A striga, a comunica cuiva să vină aproape sau într-un anumit loc. **2.** A pofti, a îndemna (în mod oficial) pe cineva să participe la o acţiune, la un fapt etc.; a solicita, a apela la... ✦ (Poetic) A evoca. **3.** A ordona, a impune cuiva (în mod oficial) să se prezinte într-un anumit loc. ✧ Expr. *A chema la ordine* = a cere, a soma să respecte anumite reguli de disciplină, linişte etc. *A chema sub arme* (sau *sub drapel)* = **a)** a încorpora (un contingent); **b)** a mobiliza armata. **II.** Refl. (impers.) A avea numele..., a se numi; a însemna, a se zice, a se socoti. ✧ Expr. *Se cheamă că...* = înseamnează că..., vrea să zică. — Lat. **clamare.**

CHEMÁRE, *chemări,* s.f. Acţiunea de *a chema* şi rezultatul ei. **1.** Exprimare orală sau în scris a dorinţei cuiva ca cineva să vină aproape sau într-un anumit loc. ✦ Strigăt, ţipăt (care cheamă) ✦ (Concr.) Proclamaţie. **2.** Îndemn de a participa la o acţiune, la un fapt. **3.** Ordin, dispoziţie (cu caracter oficial) de a se prezenta într-un anumit loc. **4.** Fig. Înclinaţie, vocaţie. ✦ Misiune, menire. — V. **chema.**

CHEMÁT, -Ă, *chemaţi, -te,* adj. Care posedă însuşirile, mijloacele, vocaţia necesară pentru a face ceva. — V. **chema.**

CHEMĂTÓR, -OÁRE, *chemători, -oare,* adj. Care cheamă. ✦ (Pop.; substantivat, m.) Persoană care invită pe cunoscuţi la nuntă; vornicel. — **Chema** + suf. *-ător.*

CHÉMBRICĂ, (**2**) *chembrici,* s.f. **1.** Ţesătură subţire de bumbac, vopsită într-o singură culoare şi bine apretată. **2.** Sortiment de chembrică (**1**). — Din engl. **cambric.**

CHEMIGRAFÍE s.f. Tehnică a gravării clişeelor tipografice pe cale chimică; chimitipie. — Din fr. **chémigraphie.**

CHEMIN DE FER s.n. Joc de noroc asemănător cu bacaraua. [Pr.: *şmẽ dö fér*] — Cuv. fr.

CHEMITIPÍE s.f. (Poligr.) Chemigrafie. — Din fr. **chémitypie.**

CHEMOLUMINISCÉNŢĂ s.f. v. **chimioluminiscenţă.**

CHEMOREZISTÉNŢĂ, *chemorezistenţe,* s.f. (Med.) Chimiorezistenţă. — Din germ. **Chemoresistenz.**

CHEMOSINTÉZĂ, *chemosinteze,* s.f. Fenomen prin care organismele vii folosesc, în sintezele organice, energia chimică rezultată prin oxidarea unor substanţe minerale; chimiosinteză. — Din germ. **Chemosynthese.**

CHEMOSÓRBŢIE s.f. Proces prin care o substanţă se fixează la suprafaţa alteia prin absorbţie, formând o combinaţie chimică cu absorbantul. — Din fr. **chémosorption.**

CHEMOTACTÍSM, *chemotactisme,* s.n. (Biol.) Deplasare a unui organism liber spre un excitant de natură chimică; chemotaxie, chimiotactism, chimiotaxie. — Din germ. **Chemotaktismus.**

CHEMOTAXÍE, *chemotaxii,* s.f. (Biol.) Chemotactism. — Din germ. **Chemotaxis.**

CHEMOTERAPÍE s.f. Chimioterapie. — Din germ. **Chemotherapie.**

CHEMOTROPÍSM, *chemotropisme,* s.n. (Bot.) Chimiotropism. — Din germ. **Chemotropismus.**

CHENÁF, *chenafi,* s.m. Plantă erbacee cu flori galbene, din tulpina căreia se extrag fibre textile *(Hibiscus cannabinus).* — Et. nec.

CHENÁR, *chenare,* s.n. Margine (lucrată, desenată, sculptată etc.) din jurul unui obiect, care serveşte de obicei ca ornament. *Chenarul covorului, al diplomei, al ferestrei.* — Din tc. **kenar.**

CHENĂRÁŞ, *chenăraşe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *chenar.* — **Chenar** + suf. *-aş.*

CHENĂRUÍ, *chenăruiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A încadra într-un chenar. — **Chenar** + suf. *-ui.*

CHENĂRUÍRE, *chenăruiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a chenărui* şi rezultatul ei. — V. **chenărui.**

CHENĂRUÍT, -Ă, *chenăruiţi, -te,* adj. (Rar) Cu chenar. — V. **chenărui.**

CHENOPODIACÉE, *chenopodiacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante perene cu flori mici, de obicei verzui, dispuse în inflorescenţe dese; (şi la sg.) plantă din această familie. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **chénopodiacée.**

CHENZINÁL, -Ă, *chenzinali, -e,* adj. Care are loc la fiecare chenzină. — **Chenzină** + suf. *-al.*

CHENZÍNĂ, *chenzine,* s.f. **1.** Salariu pe care cineva îl primeşte la fiecare jumătate de lună. **2.** Perioadă de timp care trece între o chenzină (**1**) şi alta. — Din fr. **quinzaine.**

CHEOTOÁRE, *cheotori,* s.f. **1.** Mic ochi de aţă, de şiret, de stofă etc. la un obiect de îmbrăcăminte, prin care se petrece nasturele pentru a încheia obiectul. **2.** Tăietura din partea stângă (sau dreaptă) a reverului unei haine (bărbăteşti); butonieră. **3.** (Pop.) Loc unde se îmbină bârnele la colţurile caselor. [Pr.: *che-o-.* — Var.: **cheutoáre, chiotoáre** s.f.] — Lat. ***clautoria** (<**clautus* = *clavutus).*

CHEPCÉL, *chepcele,* s.n. (Reg.) Unealtă de pescuit peşte mărunt, formată dintr-o plasă prinsă pe un schelet de lemn şi având forma unei linguri mari. [Var.: **chipcél** s.n.] — Et. nec.

CHEPENEÁG s.n. v. **căpeneag.**

CHEPÉNG, *chepenguri,* s.n. **1.** Uşă sau capac orizontal sau uşor înclinat, cu care se închide intrarea într-o pivniţă, într-o magazie de navă etc. **2.** (Rar) Oblon la o fereastră, la un galantar sau la o uşă de prăvălie, care se poate ridica şi lăsa vertical. — Din tc. **kepenk.**

CHÉRA s.f. art. (Înv.; urmat de un n. pr.) Cucoană, doamnă. — Din ngr. **kérá.**

CHERAPLÉŞ, *cherapleşi,* s.m. (Reg.) Om prostănac. — Et. nec.

CHERATÍNĂ s.f. Proteină care intră în structura părului, epidermei, unghiilor, coarnelor, copitelor etc. — Din fr. **kératine.**

CHERATINIZÁRE s.f. Infiltrare cu cheratină a unei mucoase sau a straturilor superficiale ale pielii. — Din **cheratină.**

CHERATINIZÁT, -Ă, *cheratinizaţi, -te,* adj. Cu cheratină; infiltrat cu cheratină. — Din fr. **kératinisé.**

CHERATÍTĂ, *cheratite,* s.f. Inflamaţie acută sau cronică a corneei. — Din fr. **kératite.**

CHERATOCÓN, *cheratocoane,* s.n. (Med.) Deformare conică a corneei, însoţită de scăderea accentuată a vederii. — Din fr. **kératocone.**

CHERATOCONJUNCTIVÍTĂ, *cheratoconjunctivite,* s.f. (Med.) Inflamaţie simultană a corneei şi a conjunctivei. — Din fr. **kératoconjonctivite.**

CHERATODERMÍE, *cheratodermii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru hiperplazii ale stratului cornos. — Din fr. **kératodermie.**

CHERATOLITÍC, -Ă, *cheratolitici, -ce,* adj., s.n. (Med.) (Substanţă) care se foloseşte ca decapant. — Din fr. **kératolytique.**

CHERATÓM, *cheratoame,* s.n. (Med.) Denumire generică pentru cheratodermii. — Din fr. **kératome.**

CHERATOMÉTRU, *cheratometre,* s.n. (Med.) Instrument pentru măsurarea curburii corneei. — Din fr. **kératomètre.**

CHERATOPLASTÍE, *cheratoplastii,* s.f. Operaţie care constă în înlocuirea unui fragment din corneea bolnavă cu un fragment de cornee normală. — Din fr. **kératoplastie.**

CHERATOSCÓP, *cheratoscoape,* s.n. (Med.) Astigmometru. — Din fr. **kératoscope.**

CHERATÓZĂ s.f. **1.** Produs al hidrolizei cheratinelor folosit în tăbăcărie. **2.** (Med.) Dezvoltare accentuată a stratului cornos al epidermei. — Din fr. **kératose.**

CHERAŢÍŢĂ, *cheraţiţe,* s.f. (Înv.) Femeie cochetă (şi afectată). — Din ngr. **keratsítsa.**

CHERCHELEÁLĂ, *chercheleli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a se cherchelі;* starea omului cherchelit. — **Chercheli** + suf. *-eală.*

CHERCHELÍ, *cherchelesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A se îmbăta (uşor); a se ameţi. — Et. nec.

CHERCHELÍT, -Ă, *chercheliţi, -te,* adj. (Fam.) Care s-a îmbătat (uşor); ameţit. — V. **chercheli.**

CHERCI, *cherci,* s.m. (Înv.) Nume comercial al scrumbiei sărate şi conservate. — Din rus. **kercea.**

CHERÉM s.n. (Pop. şi fam.; în expr.) (*A fi* sau *a se afla*, *a sta* etc.) *la cheremul cuiva* = (a fi sau a se afla, a sta etc.) la discreţia, la bunul plac al cuiva. *A avea pe cineva la cheremul său* = a dispune de cineva după voie. — Din tc. **kerem** „favoare, bunăvoinţă".

CHERESTEÁ, *cherestele,* s.f. **1.** (Cu sens colectiv) Material lemnos, cu cel puţin două feţe plane şi paralele, rezultat din tăierea buştenilor la gater şi folosit de obicei în construcţie. **2.** Fig. (Fam.) Construcţie fizică solidă a unei persoane, structură osoasă. ✧ Expr. *N-are cherestea* sau *îi lipseşte cheresteaua*, se spune despre o persoană nesimţită, nepunctuală. — Din tc. **kereste.**

CHERESTEGERÍE, *cherestegerii,* s.f. (Rar) Depozit de cherestea; comerţ cu cherestea. [Var.: **cherestigiríe** s.f.] — **Cherestegiu** + suf. *-ărie.*

CHERESTEGÍU, *cherestegii,* s.m. Negustor de cherestea; persoană care se ocupă cu prelucrarea cherestelei. [Var.: **chiristigíu** s.m.] — Din tc. **keresteci.**

CHERESTIGIRÍE s.f. v. **cherestegerie.**

CHERHANÁ, *cherhanale,* s.f. Construcție (și mică întreprindere) situată în imediata apropiere a unei ape și destinată primirii, sortării, preparării și depozitării temporare a peștelui prins în zona respectivă. — Din tc. **kerhane.**

CHERMÉZĂ, *chermeze,* s.f. Petrecere (în aer liber), cu muzică și dans.[Scris și: *chermesă*] — Din fr. **kermesse.**

CHÉRNĂR, *chernăre,* s.n. **1.** (Tehn.) Punctator. **2.** Vârf de centrare la o mașină-unealtă. — Din germ. **Kerner.**

CHÉRRY, (**2**) *cherry-uri,* s.n. **1.** Cherry-brandy. **2.** Sortiment sau porție de cherry (**1**). [Pr.: *céri*] — Cuv. engl.

CHÉRRY-BRANDY, (**2**) *cherry-brandy-uri,* s.n. **1.** Băutură alcoolică preparată din cireșe. **2.** Sortiment sau porție de cherry-brandy (**1**). [Pr.: *céribréndi*] — Cuv. engl.

CHERSÍN, *chersine,* s.n. (Reg.) Albie adâncă, largă și scurtă, folosită de obicei pentru a frământa aluatul de pâine. — Et. nec.

CHERVÁN, *chervane,* s.n. (Înv.) **1.** Car mare pentru transportul mărfurilor și al persoanelor. **2.** Șir lung de trăsuri sau de care. — Din tc. **kervan.**

CHES interj. (Înv.) Exclamație care se rostea ca un ordin sau ca un semnal pentru tăierea capului unui condamnat la moarte. ✧ Expr. *A face ches* = a tăia (capul cuiva). — Din tc. **kes!** „taie!"

CHESÁT s.n. (Înv.) Lipsă de vânzare într-o întreprindere comercială; criză comercială. — Din tc. **kesad.**

CHESEÁ s.f. v. **chisea[1].**

CHESÓN, *chesoane,* s.n. **1.** Vehicul de artilerie, tras de cai, format dintr-o ladă de tablă închisă, împărțită în compartimente, folosit pentru transportul muniției. **2.** Fiecare dintre despărțiturile cu pereți metalici care se fac la o navă, cu scopul de a evita pătrunderea masivă a apei în caz de avarie. ✦ Dulap pentru păstrarea efectelor pe bordul unei nave. **3.** Construcție de beton, de oțel etc. de forma unei cutii, care servește la executarea fundațiilor sub apă sau în terenurile cu multă umiditate, precum și la repararea unei nave sub linia de plutire. — Din fr. **caisson.**

CHESONÍER, *chesonieri,* s.m. Muncitor specializat în executarea lucrărilor la cheson (**3**). [Pr.: *-ni-er*] — **Cheson** + suf. *-ier.*

CHÉSTIE s.f. v. **chestiune.**

CHESTIONÁ, *chestionez,* vb. I. Tranz. A pune cuiva întrebări în legătură cu o anumită problemă. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **questionner.**

CHESTIONÁR, *chestionare,* s.n. Listă de întrebări alcătuită cu scopul de a obține, pe baza răspunsurilor date, informații asupra unei persoane sau a unei probleme. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **questionnaire.**

CHESTIÚNE, *chestiuni,* s.f. **1.** Problemă, temă etc. care constituie obiectul unei discuții, preocupări etc. ✧ Expr. *(Lucrul, problema, persoana* etc.) *în chestiune* = (lucrul, problema etc.) despre care este vorba în discuția respectivă. ✦ Întrebare adresată unui elev, unui candidat etc. **2.** (Fam.) Întâmplare, fapt divers. [Pr.: *-ti-u-*. — Var.: (fam.) **chéstie** s.f.] — Din fr. **question,** lat. **quaestio, -onis.**

CHÉSTOR, *chestori,* s.m. **1.** Grad în Poliția și Jandarmeria română de azi. **2.** (În trecut) Șeful unei chesturi. **3.** (În Roma antică) Persoană oficială, ajutor al consului în chestiuni financiare și judecătorești. — Din lat. **quaestor,** fr. **questeur.**

CHESTÚRĂ, *chesturi,* s.f. (În trecut) Organ polițienesc, imediat superior unui comisariat. ✦ Local în care era instalat acest serviciu. — Din lat. **quaestura,** fr. **questure.**

CHEȘCHÉT, *cheșcheturi,* s.n. (Înv.) Supă de bulion cu griș. — Din tc. **keşkek.**

CHÉTĂ, *chete,* s.f. Acțiunea de a strânge prin contribuție voluntară o sumă de bani pentru un anumit scop. — Din fr. **quête.**

CHEU s.n. v. **chei.**

CHEUTOÁRE s.f. v. **cheotoare.**

CHEWING-GUM s.n. **1.** Gumă de mestecat. **2.** Lamă, pastilă de chewing-gum (**1**). [Pr.: *čúĭngam*]. — Cuv. engl.

CHEZÁȘ, -Ă, *chezași, -e,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. (Pop.) Persoană care garantează cu averea sa pentru cineva sau ceva; garant; *p. ext.* persoană care își asumă răspunderea morală pentru cineva sau ceva. **2.** S.m. (Rar) Fiecare dintre suporturile de lemn pe care se așază butoaiele cu vin în pivniță. — Din magh. **kezes.**

CHEZARO-CRĂIÉSC adj. v. **cezaro-crăiesc.**

CHEZĂȘÍE, *chezășii,* s.f. (Adesea fig.) Faptul de a garanta pentru cineva din punct de vedere material sau moral; ceea ce constituie o garanție pentru cineva sau ceva. — **Chezaș** + suf. *-ie.*

CHEZĂȘUÍ, *chezășuiesc,* vb. IV. Tranz. (Adesea fig.) A garanta pentru cineva sau ceva; a constitui o garanție pentru înfăptuirea unui lucru. — **Chezaș** + suf. *-ui.*

CHEZĂȘUÍRE, *chezășuiri,* s.f. Acțiunea de *a chezășui* și rezultatul ei; garantare. — V. **chezășui.**

CHIABÚR, -Ă, *chiaburi, -e*, s.m. și f., adj. (Țăran) înstărit, bogat. — Din tc. **kibār.**

CHIABURÁȘ, *chiaburași,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *chiabur.* — **Chiabur** + suf. *-aș.*

CHIABURÉSC, -EÁSCĂ, *chiaburești,* adj. Care aparține chiaburilor, privitor la chiaburi, caracteristic chiaburilor. — **Chiabur** + suf. *-esc.*

CHIABURÍ, *chiaburesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A deveni chiabur; *p. gener.* a se îmbogăți. — Din **chiabur.**

CHIABURÍME s.f. Totalitatea chiaburilor, mulțime de chiaburi. — **Chiabur** + suf. *-ime.*

CHIABUROÁICĂ, *chiaburoaice,* s.f. Nevastă de chiabur; țărancă chiabură. — **Chiabur** + suf. *-oaică.*

CHIABURÓI, *chiaburoi,* s.m. Augmentativ al lui *chiabur.* — **Chiabur** + suf. *-oi.*

CHIAR, -Ă, *chiari, -e,* adv., adj. **I.** Adv. **1.** Tocmai, întocmai, exact. *Pornește chiar acum.* ✦ Însuși, singur, nu altcineva sau altceva decât... *Era chiar copilul lui.* **2.** Până și, încă și. *Chiar prin somn tot simțea.* ✦ Încă; deja. *Chiar de la început.* ✦ (Precedat de „nici") Măcar. ✦ (Urmat de propoziție concesivă introdusă prin „dacă" sau „de") Și în cazul. *Mă așez chiar dacă nu mă poftește nimeni.* **3.** În realitate, cu adevărat, într-adevăr. *Iată că chiar vine.* **4.** (Înv.) În mod clar, lămurit. **II.** Adj. (Înv.) Clar, curat, pur, limpede. — Lat. **clarus.**

CHIÁSM, *chiasme,* s.n. Figură de stil care constă în reluarea, în ordine inversă, a două cuvinte sau expresii. — Din fr. **chiasme.**

CHIASMÁTIC, -Ă, *chiasmatici, -ce,* adj. De chiasm. — Din fr. **chiasmatique.**

CHIÁSMĂ, *chiasme,* s.f. Formațiune nervoasă din interiorul craniului, rezultată din încrucișarea parțială a fibrelor nervilor optici. [Pr.: *chi-as-*] — Din fr. **chiasma.**

CHIBÍTCĂ, *chibitce,* s.f. (Rar) Trăsură ușoară (acoperită). — Din rus. **kibitka.**

CHIBÍȚ, *chibiți,* s.m. Persoană care asistă la un joc de cărți, la o partidă de șah, de table etc. fără a participa (dar adesea sfătuind cum să joace pe unul dintre jucători). [Acc. și: *chíbiț*] — Din germ. **Kiebitz.**

CHIBIȚÁ, *chibițez,* vb. I. Intranz. A îndeplini rolul de chibiț pe lângă un jucător. — Din **chibiț.**

CHÍBLĂ, *chible,* s.f. **1.** Vas de oțel asemănător cu o găleată, cu care se ridică la suprafață materialul excavat dintr-un puț de mină. **2.** Cutie de fontă în care se transportă zgura sau alte deșeuri într-o întreprindere siderurgică. — Din germ. **Kübel,** engl. **kibble.**

CHIBRÍT, *chibrituri,* s.n. Bețișor de lemn având la un capăt o gămălie din material ușor inflamabil, care se aprinde prin frecare, folosit pentru a face focul, a aprinde țigara etc.; *p. ext.* cutie care conține asemenea bețișoare. — Din tc. **kībrīt.**

CHIBRITÉLNIȚĂ, *chibritelnițe,* s.f. (Rar) Suport de porțelan, de metal etc. în care se fixează o cutie de chibrituri. — **Chibrit** + suf. *-elniță.*

CHIBZ, *chibzuri,* s.n. (Înv.; în expr.) *A sta* (sau *a intra) în* (sau *la)* *chibz* (sau *chibzuri)* = a se gândi, a reflecta; a se frământa (cu gândul). — Din **chibzui** (derivat regresiv).

CHIBZUÍ, *chibzuiesc,* vb. IV. Tranz. și intranz. A reflecta asupra unei situații cumpănind toate eventualitățile; a se gândi, a medita. ✦ Refl. recipr. A se sfătui unul cu altul înainte de a lua o hotărâre. ✦ Tranz. A pune ceva la cale; a plănui. — Din magh. **képezni** „a forma". Cf. magh. k é p z e l n i „a-și imagina".

CHIBZUIÁLĂ, *chibzuieli,* s.f. Faptul de a (se) chibzui. ✧ Loc. adv. și adj. *Cu chibzuială* = (în mod) chibzuit, bine gândit. *Fără chibzuială* = (în mod) necugetat. ✧ Loc. vb. *A sta la chibzuială* = a chibzui. [Pr.: *-zu-ia-*] — **Chibzui** + suf. *-eală.*

CHIBZUÍNȚĂ s.f. Examinarea atentă a împrejurărilor, judecată cumpănită; însușire care caracterizează pe omul chibzuit. — **Chibzui** + suf. *-ință.*

CHIBZUÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) chibzui;* judecată cumpănită, deliberare. — V. **chibzui.**

CHIBZUÍT, -Ă, *chibzuiți, -te,* adj. Care judecă o situație cumpănind toate eventualitățile; socotit, cumpănit. — V. **chibzui.**

CHÍCĂ, *chici,* s.f. (Pop. și fam.) Părul de pe cap; *spec.* păr lăsat să crească lung pe ceafă sau pe spate; plete. ✧ Expr. *A face* (cuiva) *chica topor* (sau *măciucă)* sau *a face* (cuiva) *moriscă în chică* = a trage (pe cineva) de păr; *p. ext.* a bate zdravăn. ✧ Compus: *chica-voinicului* = plantă erbacee ornamentală, cu frunze despicate în lobi și cu flori albastre *(Nigella damascena).* — Din sl. **kyka.**

CHÍCHERIȚĂ, *chicherițe,* s.f. (Reg.) Insectă parazită care trăiește în blana oilor și le suge sângele *(Melophagus ovinus).* [Var.: **chécheriță** s.f.] — Cf. bg. k e k e r i c a.

CHICHINEÁȚĂ, *chichinețe,* s.f. (Fam.) Casă sau cameră mică, sărăcăcioasă. — Et. nec.

CHICHIÓN, *chichioane,* s.n. (Reg.) Întâmplare neplăcută; încurcătură, necaz, bucluc. [Pr.: *-chi-on*] — Din ngr. **kikeón.**

CHICHIRÉZ, *chichirezuri,* s.n. (Fam.) Haz; farmec. — Cf. t i t i r e z.

CHICHÍȚĂ, *chichițe,* s.f. **1.** (Fam.) Șiretlic, vicleșug (prin care cineva încearcă să scape dintr-o încurcătură); subterfugiu. ✧ Expr. *A căuta chichițe* = a încerca cu orice preț să găsească greșeli, cusururi. **2.** Lădiță de sub capra unei trăsuri. ✦ (Reg.) Despărțitură mică, în formă de cutie, în interiorul unei lăzi. — Din **chichie** (puțin folosit, „chichiță" <ngr.) + suf. *-iță.*

CHICINÉTĂ, *chicinete,* s.f. Încăpere anexă de dimensiuni reduse (în apartamentele mici din blocuri, care servește de obicei drept bucătărie). — Cf. engl. k i t c h e n „bucătărie".

CHÍCIURĂ, *chiciuri,* s.f. Cristale de gheață care se depun iarna pe crengi, pe sârme etc.; promoroacă. — Din bg. **kičur.**

CHICLÁZ, *chiclazuri,* s.n. (Reg.) Sulfat feros. — Cf. magh. k é k „vânăt".

CHÍCOT, *chicote,* s.n. Râs înfundat cu izbucniri zgomotoase. — Din bg., sb. **kikot.**

CHICOTEÁLĂ, *chicoteli,* s.f. Faptul de *a chicoti;* izbucnire (zgomotoasă) de râs; chicotit. — **Chicoti** + suf. *-eală.*

CHICOTÍ, *chicotesc,* vb. IV. Intranz. A râde pe ascuns sau cu izbucniri (zgomotoase). — Din **chicot.**

CHICOTÍT, *chicotituri,* s.n. Chicoteală. — V. **chicoti.**

CHICULÍȚĂ, *chiculițe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *chică;* chicuță. — **Chică** + suf. *-uliță.*

CHICÚȚĂ, *chicuțe,* s.f. (Reg.) Chiculiță. — **Chică** + suf. *-uță.*

CHIETÍSM s.n. Doctrină ce preconiza contemplația mistică și nega importanța practicilor rituale și a faptelor bune în vederea mântuirii; *p. ext.* orice doctrină care recomandă dobândirea liniștii sufletești prin adoptarea unei atitudini pasive și contemplative față de lume. [Pr.: *chi-e-*. — Var.: **cvietísm** s.n.] — Din fr. **quiétisme.**

CHIETÍST, -Ă, *chietiști, -ste,* s. m. și f. Adept al chietismului. [Pr.: *chi-e-*. — Var.: **cvietist, -ă** s.m. și f.]

CHÍFLĂ, *chifle,* s.f. Produs de panificație de formă rotundă sau ovală, preparat din făină de grâu. — Din germ. **Kipfel.**

CHIFTEÁ, *chiftele,* s.f. Preparat culinar de formă rotundă sau ovală făcut din carne tocată, ceapă, ouă, verdețuri și condimente, care se prăjește în grăsime. [Var.: **cheftea** s.f.] — Din tc. **köfte.**

CHIFTELÚȚĂ, *chiftelușe,* s.f. Diminutiv al lui *chiftea.* — **Chiftea** + suf. *-eluță.*

CHIFTÍ, pers. 3 *chiftește,* vb. IV. Intranz. (Despre lichide) A ieși la suprafață (din pământ) în urma unei apăsări (ușoare). ✦ (Despre obiecte îmbibate cu lichid) A elimina lichid în urma unei apăsări (ușoare); a musti. ✦ (Despre partea lichidă a unor alimente expuse la foc) A ieși la suprafață. — Formație onomatopeică.

CHIHÁIE s.f. v. **chehaia.**

CHIHĂÍ, *chihăiesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A plictisi pe cineva cu vorbe insistente. **2.** Intranz. A tuși sec. — Formație onomatopeică.

CHIHLIBÁR s.n. v. **chihlimbar.**

CHIHLIBARÍU, -ÍE adj. v. **chihlimbariu.**

CHIHLIMBÁR, (**2**) *chihlimbare,* s.n. **1.** Rășină fosilă divers colorată (mai ales în nuanțe de galben), provenită din mai multe specii de pini și folosită la fabricarea unor obiecte de podoabă; ambră. **2.** Obiect sau bucată de chihlimbar (**1**). [Var.: **chihlibár, chilimbár** s.n.]. — Din tc. **kehlibar.**

CHIHLIMBARÍU, -ÍE, *chihlimbarii,* adj.] De culoarea chihlimbarului; gălbui. [Var.: **chihlibaríu, -íe, chilimbaríu, -íe** adj. — **Chihlimbar**+ suf. *-iu.*

CHIL[1] s.n. (Fiziol.) Lichid lăptos, rezultat din digestia alimentelor în intestin, ce se absoarbe în mare parte prin vasele limfatice. — Din fr. **chyle,** lat. **chylus.**

CHIL[2], *chile,* s.n. (Fam.) Kilogram. [Var.: (reg.) **chílă** s.f.] — Din **kil**[ogram].

CHÍLĂ[1], *chile,* s.f. Veche măsură de capacitate pentru cereale, egală cu circa 680 de litri în Țara Românească și cu circa 430 de litri în Moldova. — Din tc. **kile.**

CHÍLĂ[2], *chile,* s.f. Element pricipal de rezistență al osaturii unei nave, dispus pe axa longitudinală a fundului navei. — Din fr. **quille.**

CHÍLĂ[3] s.f. v. **chil[2].**

CHILÉR, *chilere,* s.n. (Reg.) Încăpere mică la casele țărănești, folosită drept cămară. **2.** Încăpere mică și joasă aflată în dosul casei țărănești, folosită ca locuință. — Din tc. **kiler.**

CHILIÁN, -Ă, *chilieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația statului Chile sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține statului Chile sau chilienilor (**1**), privitor la statul Chile sau la chilieni. [Pr.: *ci-li-an.* — Var.: **cilián, -ă** s.m. și f., adj.] — **Chile** (n. pr.) + suf. *-ean.* Cf. fr. C h i l i e n.

CHILIÁSM s.n. (Fil.) Credință într-o împărăție de o mie de ani a lui Hristos pe pământ. [Pr.: *-li-asm*] — Din fr. **chiliasme.**

CHILÍE, *chilii,* s.f. Odăiță în interiorul unei mănăstiri, în care locuiește un călugăr sau o călugăriță; *p. ext.* (fam.) cameră mică de locuit; cămăruță. — Din sl. **kelija.**

CHILIFÉR, -Ă, *chiliferi, -e,* adj. Care aparține chilului[1], privitor la chil[1], prin care circulă chilul[1]. *Vas chilifer*. — Din fr. **chylifère.**

CHILÍM, *chilimuri,* s.n. (Pop.) **1.** Covor (turcesc) cu două fețe; scoarță înflorată. **2.** Un fel de broderie făcută cu fire de lână sau de mătase pe etamină sau pe canava. — Din tc. **kilim.**

CHILIMBÁR s.n. v. **chihlimbar.**

CHILIMBARÍU, -ÍE adj. v. **chihlimbariu.**

CHILIMOÁȚĂ, *chilimoațe,* s.f. (Reg.) Aluat care nu s-a copt bine. — Cf. g ă l m o z.

CHILIMÓȚ s.n. v. **chilimoață.**

CHILÍNĂ s.f. v. **chilnă.**

CHILIOÁRĂ, *chilioare,* s.f. Diminutiv al lui *chilie;* chiliuță. [Pr.: *-li-oa-*] — **Chilie** + suf. *-(i)oară.*

CHILIPÍR, *chilipiruri,* s.n. Afacere avantajoasă sau câștig neașteptat. ✦ (Concr.) Lucru foarte ieftin; marfă cumpărată la un preț foarte avantajos. — Din tc. **kelepir.**

CHILIPIRGIOÁICĂ, *chilipirgioaice,* s.f. (Peior.) Femeie care umblă după chilipiruri. — **Chilipirgiu** + suf. *-oaică.*

CHILIPIRGÍU, *chilipirgii,* s.m. (Peior.) Bărbat care umblă după chilipiruri. — Din tc. **kelepirci.**

CHILIÚȚĂ, *chiliuțe,* s.f. Chilioară. [Pr.: *-li-u-*] — **Chilie** + suf. *-uță.*

CHÍLNĂ, *chilne,* s.f. (Pop.) **1.** Lădița trăsurii sau a căruței, de sub capra vizitiului. **2.** Parte dinaintea sau dinapoia coșului căruței. [Var.: **chilínă, chélnă** s.f.] — Din pol. **kielnia** [wozowa].

CHILÓM, (**1**) *chiloame,* s.n., (**2**) *chilomi,* s.m. (Înv.) **1.** S.n. Măciucă. **2.** S.m. Lovitură dată cu pumnul; pumn. — Din tc. **külünk(gü).**

CHILOMÁN, *chilomane,* s.n. (Pop.) Gălăgie mare (făcută de oameni care țipă, râd, petrec etc.); larmă, zarvă. — Et. nec.

CHILOPÓD, *chilopode,* s.n. (La pl.) Ordin de artropode cu multe picioare; (și la sg.) animal din acest ordin. — Din engl. **chilopode.**

CHILÓT, *chiloți,* s.m. Obiect de lenjerie sau de sport, care acoperă corpul de la talie până mai sus de genunchi (pe sub pantaloni, rochie, fustă). — Din fr. **culotte.**

CHILOȚÁȘ, *chiloțași,* s.m. Chiloțel. — **Chilot** + suf. *-aș.*

CHILOȚÉL, *chiloței,* s.m. Diminutiv al lui *chilot;* chiloțaș. — **Chilot** + suf. *-el.*

CHILUG adv. (În expr.) *A tunde* (pe cineva) *chilug* = a tunde pe cineva până la piele. — Cf. p i l u g.

CHIM, *chimuri,* s.n. Masă semilichidă rezultată din digestia gastrică a alimentelor. — Din fr. **chyme.**

CHÍMEN s.m. (Bot.) Chimion (**1**); *p. restr.* semințele acestei plante. — Din ngr. **kíminon.** Cf. bg. k i m e n.

CHIMÉR s.n. v. **chimir.**

CHÍMIC, -Ă, *chimici, -ce,* adj. Care aparține chimiei, privitor la chimie. ✦ Care utilizează substanțe și metode din domeniul chimiei. *Curățătorie chimică.* ✧ *Creion chimic* = creion cu mină violetă, fabricată sintetic, a cărui urmă de pe hârtie se șterge greu. — Din fr. **chimique.**

CHIMICÁLE s.f. pl. (Pop.) Nume generic dat produselor chimice (folosite în gospodărie). — Din germ. **Chemikalien.**

CHIMÍE s.f. Știință care studiază compoziția, structura, proprietățile și transformările substanțelor. — Din fr. **chimie,** lat. **chimia.**

CHIMILUMINISCÉNȚĂ s.f. v. **chimioluminiscență.**

CHIMIO- Element de compunere însemnând „chimic”, care servește la formarea unor adjective și substantive. — Din fr. **chimio-.**

CHIMIOLUMINESCÉNȚĂ s.f. v. **chimioluminiscență.**

CHIMIOLUMINISCÉNȚĂ s.f. Luminescență produsă în timpul unei reacții chimice. [Var.: **chemoluminéscență, chimioluminescéntă, chimiluminiscénță, chemoluminiescénță** s.f.]. — Din fr. **chimiluminescence.**

CHIMIÓN s.m. **1.** Plantă erbacee umbeliferă cu frunze penate și cu flori mici, albe-liliachii, ale cărei semințe aromatice se folosesc în medicină, în bucătărie și la fabricarea lichiorurilor; chimen *(Carum carvi).* **2.** Compus: *chimion-de-apă* (sau *-de-baltă)* = mărăraș. [Pr.: *-mi-on*] — Din tc. **kimyon.**

CHIMIOPROFILAXÍE, *chimioprofilaxii,* s.f. Profilaxia bolilor infecțioase cu substanțe chimioterapice. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **chimioprophylaxie.**

CHIMIOREZISTÉNȚĂ, *chimiorezistențe,* s.f. (Biol.) Rezistență a germenilor microbieni sau a altor organisme parazitare la substanțe chimioterapice; chemorezistență. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **chimiorésistance.**

CHIMIOSINTÉZĂ, *chimiosinteze,* s.f. (Biol.) Chemosinteză. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **chimiosynthese.**

CHIMIOSTERILIZÁ, *chimiosterilizez,* vb. I. Tranz. A steriliza cu substanțe chimice. [Pr.: *-mi-o-*] — **Chimio-** + **steriliza.**

CHIMIOSTERILIZÁRE s.f. Acțiunea de *a chimiosteriliza* și rezultatul ei. — V. **chimiosteriliza.**

CHIMIOSTERILIZÁT, -Ă, *chimiosterilizați, -te,* adj. Care a fost sterilizat cu substanțe chimice. — V. **chimiosteriliza.**

CHIMIOTACTÍSM s.n. (Biol.) Chemotactism. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **chimiotactisme.**

CHIMIOTAXÍE s.f. (Biol.) Chemotactism. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **chimiotaxie.**

CHIMIOTERÁPIC, -Ă, *chimioterapici, -ce,* adj. (Med.; despre substanțe de sinteză chimică) Cu acțiune toxică față de organisme parazitare, fără să fie toxică pentru organismul tratat. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **chimiotérapique.**

CHIMIOTERAPÍE s.f. Tratament al unor boli cu ajutorul substanțelor chimice; chemoterapie. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **chimiothérapie.**

CHIMIOTROPÍSM s.n. (Bot.) Creșterea unei plante în direcția sau contrar direcției din care acționează un excitant chimic; chemotropism. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **chimiotropisme.**

CHIMÍR, *chimire,* s.n. Brâu lat de piele, adesea ornamentat și prevăzut cu buzunare, pe care îl poartă țăranii; șerpar. ✧ Expr. *A pune la chimir* = a strânge bani; a fi zgârcit. *A avea la chimir* = a fi bogat. [Var.: (reg.) **chimér** s.n.] — Din tc. **kemer.**

CHIMIRÁȘ, *chimirașe,* s.n. Diminutiv al lui *chimir.* — **Chimir** + suf. *-aș.*

CHIMÍSM s.n. Totalitatea reacțiilor chimice din organism. ✧ *Chimism gastric* = analiză a acidității sucului gastric din organism. — Din fr. **chimisme.**

CHIMÍST, -Ă, *chimiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu studiul chimiei, specialist în chimie. — Din fr. **chimiste.**

CHIMIZÁ, *chimizez,* vb. I. Tranz. A folosi procedee chimice de prelucrare a materialelor în industrie și în agricultură, a prelucra prin procedee chimice. — După rus. **himizirovat'.** Cf. c h i m i e.

CHIMIZÁRE s.f. Faptul de *a chimiza*. — După rus. **himizațiia.** Cf. c h i m i z a.

CHIMOGRÁF, *chimografe,* s.n. Aparat folosit în fiziologie pentru înregistrarea grafică a mișcărilor unor organe. — Din fr. **kimographe.**

CHIMOGRAFÍE, *chimografii,* s.f. Înregistrare grafică a unor fenomene fiziologice cu ajutorul chimografului. — Din fr. **kimographie.**

CHIMOGRÁMĂ, *chimograme,* s.f. Diagramă a oscilațiilor înregistrate la chimograf. — Din fr. **kymogramme.**

CHIMONÓ, *chimonouri,* s.n. **1.** Croială de haină femeiască, cu mâneca dintr-o singură bucată cu restul hainei. ✧ (Adjectival) *Bluză chimono.* **2.** Îmbrăcăminte japoneză în formă de halat, cu mâneci foarte largi sau, *p. ext.,* haină femeiască de casă croită în acest fel. [Var.: **chimonóu** s.n.] — Din fr. **kimono.**

CHIMONÓU s.n. v. **chimono.**

CHIMOZÍNĂ s.f. (Biochim.) Cheag. — Din fr. **chymosine.**

CHIMVÁL, *chimvale,* s.n. **1.** Vechi instrument muzical compus din două talere de aramă care erau lovite unul de altul; cimbal. **2.** (Rar) Clopot. — Din sl. **kimvalŭ.**

CHIN, *chinuri,* s.n. Suferință fizică sau morală intensă; tortură, supliciu, calvar. — Din magh. **kin.**

CHINCHÍNĂ, *chinchine,* s.f. Arbore exotic din a cărui scoarță se extrage chinina *(Cinchona).* — Din fr. **quinquina.**

CHINDÍE, *chindii,* s.f. **1.** (Pop.) Moment al zilei înainte de apusul soarelui. ✦ Loc de pe bolta cerească unde se află soarele pe înserat. **2.** (Art.) Numele unui dans popular asemănător cu sârba; melodie după care se execută acest dans. — Din tc. **ikindi.**

CHINESTÉZIC, -Ă, *chinestezici, -ce,* adj. Care aparține chinesteziei, care se referă la chinestezie. — Din fr. **kinesthésique.**

CHINESTEZÍE s.f. Capacitatea de a percepe mișcarea diferitelor părți ale corpului. — Din fr. **kinesthésie.**

CHINÉZ[1], *chinezi,* s.m. (Înv. și reg.) Primar. — Din sb. **knez,** magh. **kenéz.**

CHINÉZ[2], **-Ă,** *chinezi, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din populația Chinei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Chinei sau chinezilor[2] (**1**), privitor la China ori la chinezi[2]; chinezesc. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de chinezi[2] (**1**). [Pl. și: (m.) *chineji]* — **China** (n. pr.) + suf. *-ez.*

CHINEZĂRÍE, *chinezării,* s.f. (Fam.) Obiect (de artă) chinezesc sau migălos lucrat. — **Chinez** + suf. *-ărie.*

CHINEZÉSC, -EÁSCĂ, *chinezești,* adj. Chinez[2] (**2**). ✧ *Marele zid chinezesc* = **a)** uriaș zid de apărare ridicat la granițele Chinei începând din Antichitate; **b)** *fig.* stavilă, oprelişte (pusă în calea influențelor inovatoare din afară). *Umbre chinezești* = umbre (reprezentând diverse figuri) proiectate pe un perete, pe un ecran etc., prin combinarea poziției palmelor și a degetelor. — **Chinez**[2] + suf. *-esc.*

CHINEZÉȘTE adv. În felul chinezilor[2] (**1**); în limba chineză[2] (**2**). — **Chinez**[2] + suf. *-ește.*

CHINEZITERAPEÚT, *chineziterapeuți,* s.m. Specialist în chineziterapie. — Din fr. **kinésithérapeute.**

CHINEZITERAPÍE, *chineziterapii,* s.f. Terapeutică prin mișcare. — Din fr. **kinésithérapie.**

CHINEZOÁICĂ, *chinezoaice,* s.f. Femeie care face parte din populația Chinei sau este originară de acolo. — **Chinez**[2] + suf. *-oaică.*

CHÍNGĂ, *chingi,* s.f. **1.** Bandă lată de piele, de lână sau de cânepă, cu care se fixează șaua pe cal. ✧ Expr. *A strânge* (pe cineva) *în chingi* = a constrânge, a lua din scurt (pe cineva). *A slăbi* (pe cineva) *din chingi* = a lăsa (pe cineva) mai liber. *A-l ține* (pe cineva) *chingile* = a fi, a se simți în putere, a fi în stare. **2.** Cingătoare de piele sau de pânză. **3.** Bară de lemn sau de metal care leagă părțile componente ale unui obiect, solidarizându-le și mărind rezistența obiectului. — Lat. ***clinga** *(= cingula).*

CHINGULÍȚĂ, *chingulițe,* s.f. Diminutiv al lui *chingă;* chinguță. — **Chingă** + suf. *-uliță.*

CHINGÚȚĂ, *chinguțe,* s.f. Chinguliță. — **Chingă** + suf. *-uță.*

CHINIDÍNĂ, *chinidine,* s.f. Alcaloid extras din scoarța arborelui de chinină, folosit în unele afecțiuni cardiace. — Din fr. **quinidine.**

CHINÍNĂ, *chinine,* s.f. Alcaloid extras din scoarța arborelui de chinină, sub formă de substanță albă, cristalină, cu gust foarte amar, folosit ca medicament împotriva malariei și unor stări febrile; comprimat farmaceutic din această substanță. — Din fr. **quinine.**

CHINOLÍNĂ s.f. Substanță extrasă din gudronul de huilă, care stă la baza fabricării unor coloranți sintetici și a unor medicamente. — Din fr. **quinoline,** germ. **Chinolin.**

CHINÓLOGIC, -Ă, *chinologici, -ce,* adj. Care aparține chinologiei sau câinilor, privitor la chinologie sau la câini. — **Chinologie** + suf. *-ie.*

CHINOLOGÍE s.f. Ramură a zootehniei care se ocupă de creșterea, îngrijirea și dresajul câinilor, precum și ameliorarea raselor lor. — Din engl. **Kynology.**

CHINÓNĂ s.f. Substanță organică constituind componentul de bază în sinteza unor materii colorante. — Din fr. **quinone.**

CHINONÍC, *chinonice,* s.n. Cântare bisericească liturgică executată în timp ce se împărtășește preotul care oficiază slujba. — Din ngr. **kinonikón** [troparion] „[cântare] cântată în comun".

CHINORÓS s.n. v. **chinoroz.**

CHINORÓZ s.n. Funingine foarte fină, folosită la fabricarea unor vopsele, a cernelii de tipar etc. [Var.: **chinorós** s.n.] — Din germ. **Kienruss.**

CHINOVÁR s.n. Sulfură roșie de mercur, folosită ca medicament și colorant. — Din bg. **kinovar.**

CHINOVIÁL, -Ă, *chinoviali, -e,* adj. Care aparține unei chinovii, care se referă la chinovie, de chinovie. [Pr.: *-vi-al*] — **Chinovie** + suf. *-al.*

CHINÓVIE, *chinovii,* s.f. Mănăstire în care călugării își organizează viața în comun. [Acc. și: *chinovíe*] — Din sl. **kinovija.**

CHINTÁL, *chintale,* s.n. Unitate de măsură pentru greutăți, folosită mai ales pentru cereale, egală cu o sută de kilograme. — Din fr. **quintal.**

CHÍNTĂ s.f. v. **cvintă.**

CHINTESÉNȚĂ s.f. **1.** Esența cea mai pură și mai concentrată a unei substanțe, a unui lucru, a unei doctrine etc. **2.** (În filosofia antică) Al cincilea și cel mai subtil element material al lumii, neschimbător, care intră în componența corpurilor cerești. [Var.: (înv.) **cvintesénță** s.f.] — Din fr. **quintessence.**

CHINUÍ, *chinuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A produce sau a îndura suferințe fizice sau morale intense. ✦ Tranz. A necăji, a plictisi. **2.** Refl. A se strădui, a face eforturi pentru a realiza ceva. [Prez. ind. și: *chínui*] — **Chin** + suf. *-ui.*

CHINUIÁLĂ s.f. (Rar) Chinuire. [Pr.: *-nu-ia-*] — **Chinui** + suf. *-eală.*

CHINUÍRE s.f. Faptul de *a (se) chinui;* chinuială. — V. **chinui.**

CHINUÍT, -Ă, *chinuiți, -te,* adj. **1.** Plin de chinuri, de suferințe. *Viață chinuită.* **2.** (Despre o operă artistică, un text etc.) Care este făcut cu multă trudă (și nu prea reușit) — V. **chinui.**

CHINUITÓR, -OÁRE, *chinuitori, -oare,* adj. Care chinuiește. [Pr.: *-nu-i-*] — **Chinui** + suf. *-tor.*

CHIOCÉC, *chiocecuri,* s.n. (Înv.) Numele unui dans turcesc. — Din tc. **köcek.**

CHIOLHÁN, *chiolhanuri,* s.n. (Pop. și fam.) Petrecere, chef mare (și zgomotos). [Var.: **chiulhán** s.n.] — Din tc. **külhan.**

CHIOLHĂNÓS, -OÁSĂ, *chiolhănoși, -oase,* adj., s.m. și f. (Reg.) (Om) ticălos, mișel. — **Chiolhan** + suf. *-os.*

CHIOMB, CHIOÁMBĂ, *chiombi, chioambe,* adj. (Reg.; adesea substantivat) **1.** Prost, nesocotit. **2.** Care nu vede bine. [Var.: **chiomp, chioámpă** adj.] — Et. nec.

CHIOMP, CHIOÁMPĂ adj. v. **chiomb.**

CHIONDORÂȘ adv. (Pop. și fam.) Chiorâș, încruntat, posomorât. *Se uită chiondorâș.* [Var.: **chiondorúș** adv.] — [În]**chiondora** + suf. *-âș.*

CHIONDOREÁLĂ, *chiondoreli,* s.f. (Reg.) Privire încruntată, posomorâtă — [În]**chiondora** + suf. *-eală.*

CHIONDORÚȘ adv. v. **chiondorâș.**

CHIOR, CHIOÁRĂ, *chiori, chioare,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care vede numai cu un ochi; căruia îi lipsește un ochi. **2.** (Reg.; adesea substantivat) Orb. **3.** (Adesea substantivat) Care nu vede bine. **4.** (Adesea substantivat) Sașiu. **5.** Fig. (Despre surse de lumină) Care dă o lumină slabă, insuficientă; (despre lumină) slab. ✦ (Despre ferestre) Prin care lumina străbate cu greu, care este prea mic sau (în parte) acoperit. **6.** (În expr.) *Apă chioară* = **a)** (ir.) nume dat unor alimente lichide sau unor băuturi alcoolice prea diluate; **b)** vorbe lipsite de conținut. *A nu avea para chioară* sau (rar, substantivat) *a nu avea chioară în pungă* = a nu avea niciun ban. — Din tc. **kör.**

CHIORĂÍ, pers. 3 *chióráie,* vb. IV. Intranz. (Pop.; despre intestine) A produce un zgomot caracteristic, datorită gazelor din interior. [Var.: **ghiorăí** vb. IV] — Formație onomatopeică.

CHIORĂIÁLĂ, *chiorăieli,* s.f. (Pop.) Zgomot produs de mișcarea gazelor în intestine; chiorăit, chiorăitură. [Pr.: *-ră-ia-.* — Var.: **ghiorăiálă** s.f.] — **Chiorăi** + suf. *-eală.*

CHIORĂÍT, *chiorăituri,* s.n. (Pop.) Chiorăială. [Var.: **ghiorăít** s.n.] — V. **chiorăi.**

CHIORĂITÚRĂ, *chiorăituri,* s.f. (Pop.) Chiorăială. [Pr.: *-ră-i-.* — Var.: **ghiorăitúră** s.f.] — **Chiorăi** + suf. *-tură.*

CHIORÂȘ, -Ă, *chiorâși, -e,* adv., adj. (Înv. și pop.) **I.** Adv. (În expr.) *A privi* (sau *a se uita) chiorâș* = **a)** a privi sașiu; **b)** a se uita pe furiș, încruntat, cu dușmănie, cu dispreț. *A da chiorâș prin ceva* = a se repezi fără a ține seama peste ce calcă. (Înv.) *A da chiorâș la* (sau *în) ceva* = a ținti. **II.** Adj. **1.** Sașiu. **2.** Fig. Încruntat, supărat, îmbufnat. — **Chiorî** + suf. *-âș.*

CHIORÎ́, *chiorăsc,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A-și pierde sau a face pe cineva să-și piardă un ochi; *p. ext.* a-i slăbi sau a face să-i slăbească vederea cuiva sau să nu mai vadă (temporar). ✦ (Reg.) A orbi. ✦ Tranz. Fig. A încerca să înșele sau a înșela pe cineva (în legătură cu ceva care poate fi văzut). **2.** Refl. (Fam.) A se uita foarte atent, cu curiozitate, făcând ochii mari; a se holba. **3.** Intranz. Fig. (Despre surse de lumină) A da o lumină foarte slabă. — Din **chior.**

CHIOSTÉC[1], *chiostecuri,* s.n. (Înv.) **1.** Piedică pusă la picioarele cailor. **2.** Șiret la gulerul mantalei. [Pl. și: *chiostece*] — Din tc. **köstek.**

CHIOSTÉC[2] s.n. v. **chiștoc.**

CHIOȘC, *chioșcuri,* s.n. **1.** Construcție ușoară (și mobilă) pe străzi, în parcuri, în gări, unde se vând ziare, reviste, țigări, răcoritoare etc. **2.** Construcție ușoară (de lemn) așezată în grădini particulare sau publice (ca adăpost la umbră, pentru odihnă etc.). — Din tc. **köşk.**

CHIOȘCÁR, *chioșcari,* s.m. (Fam.) Vânzător într-un chioșc (**1**). — **Chioșc** + suf. *-ar.*

CHÍOT, *chiote,* s.n. Strigăt puternic, răsunător, prelung (care exprimă bucurie, reuşită etc., care serveşte ca chemare, îndemn etc.). — Din **chiu.**

CHIOTÍ, *chiotesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A scoate chiote; a chiui. ✦ (Rar) A răsuna. *Valea chioteşte.* [Pr.: *chi-o-*] — Din **chiot.**

CHIOTOÁRE s.f. v. **cheotoare.**

CHIP, *chipuri,* s.n., adv. **I.** S.n. **1.** Faţă, obraz, figură. *Un chip oval.* ✦ Expresie a feţei; fizionomie. *Un chip trist.* **2.** Înfăţişarea sau aspectul unei fiinţe. *Avea chip omenesc.* ✧ Loc. adv. *În chip de...* = cu înfăţişare de..., asemenea cu... ✦ Persoană; fiinţă. *A văzut acolo multe chipuri.* **3.** Imagine, înfăţişare a unei fiinţe sau a unui obiect, redată prin desen, pictură, sculptură etc. **4.** (Rel.) Proprietate ontologică, fixând structura arhetipală imprimată omului la creaţie; imaginea în care se reflectă fiinţa personală a lui Dumnezeu. ✧ *Chip cioplit* = idol. **II.** S.n. **1.** Fel, mod, gen. *Scrie într-un chip original.* ✧ Loc. adj. *Fel şi chip de...* = tot felul de... ✧ Loc. adv. *(În* sau *cu) fel şi chip* (sau *chipuri)* = în tot felul, în toate modalităţile posibile. **2.** (Rar) Modalitate, posibilitate. ✧ Loc. adv. *Cu orice chip* = oricum. *În* (sau *cu) niciun chip* = nicidecum. ✧ Expr. *Nu e chip să...* = nu se poate, imposibil să... *A nu avea (niciun) chip (să...)* = a nu avea posibilitatea, a nu putea (să...). (Pop.) *A afla chip (şi cale)* = a găsi un mijloc eficace, o soluţie. **3.** (Reg.) Încercare (de a găsi o soluţie) **4.** (În expr.) *Cu chip să...* = ca să..., pentru ca să..., având intenţia să... *Cu chip că...* = sub pretext că..., sub aparenţa că... **III.** Adv. (La pl. art.; fam.) Vorba vine, cică. ✦ La drept vorbind, nu-i vorbă; ba chiar. — Din magh. **kép.**

CHIPAROÁSĂ, *chiparoase,* s.f. Plantă decorativă cu tulpina înaltă, terminată cu un mănunchi de flori albe-verzui sau roz, plăcut mirositoare; tuberoză *(Polyanthes tuberosa).* [Var.: **tiparoásă** s.f.] — Din **chiparos** (după fr. *tubéreuse).*

CHIPARÓS, *chiparoşi,* s.m. Arbore răşinos conifer cu frunze persistente şi cu lemnul rezistent şi parfumat, folosit în industrie *(Cupressus sempervirens).* — Din ngr. **kiparíssi.**

CHIPCÉL s.n. v. **chepcel.**

CHÍPEŞ, -Ă, *chipeşi, -e,* adj. Frumos, arătos, chipos. — Din magh. **képes** „capabil”.

CHIPÍU, *chipie,* s.n. Şapcă (de uniformă) cu fundul rotund şi tare şi cu cozoroc. [Pl. şi: *chipiuri*] — Din fr. **képi.**

CHIPÓS, -OÁSĂ, *chipoşi, -oase,* adj. (Pop.) Chipeş. — **Chip** + suf. *-os.*

CHIPROVICÉNI s.m. pl. Nume dat unor meşteşugari bulgari stabiliţi în a doua jumătate a sec. XVII în Ţara Românească. — **Chiprovăţ** (n. pr.) + suf. *-ean.*

CHIPS, *chipsuri,* s.n. Felie subţire şi rotundă de cartof, prăjită în ulei şi consumată rece. [Pr.: *cips*] — Cuv. engl.

CHIPUŞÓR, *chipuşoare,* s.n. Diminutiv al lui *chip.* — **Chip** + suf. *-uşor.*

CHIR s.m. (Înv.; urmat de un n.pr. de persoană) Domn, jupân. [Scris şi: *kir*] — Din ngr. **kír**[ios].

CHIRALÉISA interj., s.f. (Pop.) **1.** Interj. Formulă liturgică grecească cu sensul „Doamne miluieşte” (rostită de cei care însoţesc pe preot când umblă cu botezul). **2.** S.f. Litanie liturgică ortodoxă; ectenie. **3.** S.f. (Reg.) Duh necurat.[Pr.: *-le-i-*] — Din ngr. **kírie eléison.**

CHIRĂÍ, *chírăi,* vb. IV. Intranz. (Pop. şi fam.) **1.** (Despre greieri; la pers. 3) A ţârâi. ✦ (Despre unele păsări) A scoate sunete specifice speciei. **2.** (Despre oameni) A striga, a ţipa; a geme; a plânge. — Formaţie onomatopeică.

CHIRĂÍT, *chirăituri,* s.n. (Pop. şi fam.) Faptul de *a chirăi*; zgomot, sunet, strigăt scos de cel care chirăie; chirăitură. — V. **chirăi.**

CHIRĂITÚRĂ, *chirăituri,* s.f. (Pop. şi fam.) Chirăit. — **Chirăi** + suf. *-tură.*

CHIRCÍ, *chircesc,* vb. IV. Refl. **1.** A se strânge grămadă, a se face mic. **2.** A nu se dezvolta suficient; a se pipernici. — Et. nec.

CHIRCÍT, -Ă, *chirciţi, -te,* adj. **1.** Cu trupul strâns. **2.** Care nu s-a dezvoltat suficient; pipernicit; sfrijit. — V. **chirci.**

CHIRCITÚRĂ, *chirciturі,* s.f. (Pop.) Fiinţă ori plantă insuficient dezvoltată, pipernicită, degenerată. — **Chirci** + suf. *-tură.*

CHIRFOSEÁLĂ, *chirfoseli,* s.f. (Reg.) Faptul de a chirfosi. ✦ Zăpăceală, hărmălaie. — **Chirfosi** + suf. *-eală.*

CHIRFOSÍ, *chirfosesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A murdări tăvălind prin ceva. — Et. nec.

CHIRIÁRH, *chiriarhi,* s.m. (Înv.) Arhiereu conducător al unei eparhii, mitropolii, patriarhii. [Pr.: *-ri-arh*] — Din ngr. **kiríarhos.**

CHIRIARHÍE, *chiriarhii,* s.f. (Înv.) Demnitatea de chiriarh; conducerea, autoritatea superioară a bisericii. [Pr.: *-ri-ar-*] — Din ngr. **kiriarhía.**

CHIRIÁŞ, -Ă, *chiriaşi, -e,* s.m. şi f. Persoană, instituţie, organizaţie etc. care foloseşte o locuinţă, un sediu etc. în temeiul unui act de închiriere. [Pr.: *-ri-aş*] — **Chirie** + suf. *-aş.*

CHIRÍE, *chirii,* s.f. Sumă plătită de beneficiarul unui contract de închiriere în schimbul folosirii temporare a locuinţei sau a unui lucru închiriat. ✧ Loc. adj. şi adv. *Cu chirie* = (care este dat cuiva) pentru folosire temporară în schimbul unei plăţi. — Din bg., sb. **kirija.**

CHIRIGHÍŢĂ, *chirighiţe,* s.f. Gen de păsări călătoare care trăiesc pe lângă râuri şi bălţi şi se hrănesc cu peşte *(Chlidonias).* — Cf. c a r a g a ţ ă.

CHIRIGÍU, *chirigii,* s.m. **1.** (Înv.) Persoană care transporta cu căruţa, în schimbul unei plăţi, oameni sau mărfuri; cărăuş. **2.** (Reg.) Chiriaş. — Din tc. **kiracı.**

CHIRÍLIC, -Ă, *chirilici, -ce,* adj. (În sintagmele) *Alfabet chirilic* = vechi alfabet slav, compus de Chiril în sec. IX şi utilizat la noi (oficial) până în 1860, care a servit drept bază pentru alfabetele folosite de popoarele slave ortodoxe. *Literă chirilică* = literă din alfabetul chirilic. (Substantivat) *Scrie cu chirilice.* ✦ (Despre texte, scrieri etc.) Care este scris cu litere chirilice. [Var.: **cirílic, -ă** adj.] — **Chiril** (n. pr.) + suf. *-ic.*

CHIRISTIGÍU s.m. v. **cherestegiu.**

CHIROGRAFÁR, -Ă, *chirografari, -e,* adj. (Jur.; şi substantivat) (Creditor) care nu are garanţii (ipotecă, privilegiu, gaj). — Din fr. **chirographaire.**

CHIROMÁNT, -Ă, *chiromanţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care practică chiromanţia. — Din it. **chiromante.**

CHIROMÁNTIC, -Ă, *chiromantici, -ce,* adj. De chiromanţie. — Din engl. **chiromantic.**

CHIROMANŢÍE s.f. Procedeu prin care se poate ghici caracterul sau destinul cuiva pe baza interpretării liniilor din palmă. — Din it. **chiromanzia,** fr. **chiromancie.**

CHIROMEGALÍE s.f. v. **cheiromegalie.**

CHIROPTÉR s.n. v. **cheiropter.**

CHIRPÍCI s.n. Material de construcţie în formă de cărămidă, făcut dintr-un amestec de lut, paie şi băligar uscat la soare. — Din tc. **kerpiç.**

CHIRÚRG, *chirurgi,* s.m. Medic specialist în chirurgie. [Var.: (înv.) **hirúrg** s.m.] — Din lat. **chirurgus,** germ. **Chirurg.**

CHIRURGICÁL, -Ă, *chirurgicali, -e,* adj. Care aparţine chirurgiei, care se referă la chirurgie, care se realizează cu ajutorul chirurgiei. [Var.: (înv.) **hirurgicál, -ă** adj.] — Din fr. **chirurgical,** lat. **chirurgicalis.**

CHIRURGÍE s.f. Ramură a medicinei care tratează bolile cu ajutorul operaţiilor. ✧ *Mică chirurgie* = parte a chirurgiei consacrată intervenţiilor chirurgicale mai uşoare, care nu impun spitalizare. *Chirurgie genetică* = transplant de gene. [Var.: (înv.) **hirurgíe** s.f.] — Din fr. **chirurgie,** lat. **chirurgia.**

CHISEÁ[1], *chisele,* s.f. Vas mic de sticlă, de cristal sau de porţelan în care se ţine dulceaţa. [Var.: **cheseá** s.f.] — Din tc. **kåse.**

CHISEÁ[2], *chisele,* s.f. (Pop.) Pungă (de piele) în care se ţin banii sau tutunul. — Din tc. **kese.**

CHÍSELIŢĂ, *chiseliţe,* s.f. Fiertură de fructe sau de anumite legume (ştir, lobodă etc.). ✦ Fig. Amestec din care nu se mai alege nimic; terci. ✧ Expr. *A face* (pe cineva) *chiseliţă* = a bate zdravăn. — Din bg., sb. **kiselica.**

CHISNOVÁT, -Ă, *chisnovaţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Reg.) (Om) poznaş, glumeţ, comic. — Et. nec.

CHIST, *chisturi,* s.n. **1.** Tumoare benignă de forma unei pungi închise, de obicei cu un conţinut lichid sau semilichid. **2.** Înveliş protector secretat de unele animale inferioare aflate în condiţii de mediu nefavorabile. — Din fr. **kyste.**

CHISTECTOMÍE, *chistectomii,* s.f. (Med.) Extirpare chirurgicală a unui chist. — Din fr. **kystectomie.**

CHÍSTIC, -Ă, *chistici, -ce,* adj. De natura chistului, cu aspect de chist. — Din fr. **kystique.**

CHIŞCÁR, *chişcari,* s.m. (Iht.; reg.) Ţipar. — Cf. rus. p i š k a r.

CHÍŞCĂ, *chişte,* s.f. (Reg.) Caltaboş făcut din stomacul sau din intestinele porcului, umplute cu carne tocată şi cu păsat. ✦ (Adverbial) Plin, îndesat până la refuz. — Din ucr. **kyška.**

CHÍŞIŢĂ, *chişiţe,* s.f. Încheietură a piciorului, deasupra copitei, la animalele cu copite; moţul de păr de deasupra copitei. — Din bg. **kitčice,** sb. **kičica.**

CHIŞLEÁG s.n. (Reg.) Lapte de vacă smântânit pus la prins (până se acreşte); lapte prins, lapte acru. — Din ucr. **kysljak.**

CHIŞTÓC, -OÁCĂ, *chiştoci, -oace,* s.n., s.m. şi f. **1.** S.n. Muc de ţigară. **2.** S.m. şi f. Fig. Copil mic de statură şi îndesat. [Pl. şi: (**1**) *chiştocuri*. — Var.: **chiostéc** s.n.] — Et. nec.

CHIT[1] adv. (Fam.; în expr.) *A fi chit* (cu cineva) = a nu mai datora nimic (cuiva); a nu mai avea de dat (cuiva) nicio socoteală. ✧ Loc. conj. *Chit că...* = chiar dacă..., indiferent dacă... — Din fr. **quitte.**

CHIT[2], (**2**) *chituri,* s.n. **1.** Pastă formată dintr-un praf mineral şi un lichid vâscos (ulei de in, glicerină etc.), care se întăreşte în contact cu aerul, folosită la fixarea geamurilor în cercevele, la astuparea găurilor în lemn sau în zid etc. **2.** Sortiment de chit (**1**). — Din germ. **Kitt.**

CHIT[3], *chiţi,* s.m. (Zool.; înv.) Balenă. — Din sl. **kitŭ.**

CHITÁNŢĂ, *chitanţe,* s.f. Act scris prin care se face dovada primirii unei sume de bani, a unor bunuri etc. — Din fr. **quittance.**

CHITANŢIÉR, *chitanţiere,* s.n. Carnet sau registru cu foi detaşabile pentru întocmirea chitanţelor. [Pr.: *-ţi-er*] — **Chitanţă** + suf. *-ier.*

CHITÁRĂ, *chitare,* s.f. Instrument muzical cu coarde, care emite sunete prin ciupire sau lovire cu degetele. ✧ *Chitară electrică* = chitară ale cărei sunete sunt captate şi amplificate. [Var.: **ghitáră** s.f.] — Din it. **chitarra.**

CHITARÍST, -Ă, *chitarişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care cântă la chitară. [Var.: **ghitaríst, -ă,** (înv.) **citaríst, -ă** s.m. şi f.] — **Chitară** + suf. *-ist.* Cf. it. c h i t a r r i s t a.

CHÍTĂ, *chite,* s.f. (Reg.) **1.** Mănunchi de flori, de frunze etc. **2.** Mănunchi format din douăsprezece fuioare de in sau de cânepă. — Din sb. **kita,** ucr. **kyta.**

CHITCĂÍT, -Ă, *chitcăiți, -te,* adj. (Reg.; despre oameni) Mocăit, ticăit. — Et. nec.
CHITEÁLĂ[1] s.f. (Pop.) Chibzuială, judecată (dreaptă, cumpănită). — **Chiti[1]** + suf. *-eală.*
CHITEÁLĂ[2] s.f. (Reg.) Ochire, țintire; nimerire. — **Chiti[2]** + suf. *-eală.*
CHITÍ[1], *chitesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz., intranz. și refl. A socoti, a chibzui; a crede, a gândi. ✦ Tranz. A pune la cale; a plănui. **2.** Tranz. A potrivi, a aranja, a rândui bine. — Din sb. **kititi.**
CHITÍ[2], *chitesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A ținti (cu arma, cu piatra), a ochi; *p. ext.* a trage (cu o armă); a lovi, a nimeri (ținta). **2.** A arunca o privire; a alege din ochi. — Din sb. **hititi** (prin apropiere de *chiti[1]*).
CHITÍC, *chitici,* s.m. (Reg.) Nume generic pentru diferite varietăți de pește mărunt; pește neajuns la maturitate; peștișor. ✧ Expr. (Adverbial) *A tăcea chitic* = a nu spune nicio vorbă, a păstra tăcere completă. — Cf. p i t i c.
CHITÍE s.f. v. **tichie.**
CHITÍNĂ s.f. Substanță organică asemănătoare cu celuloza, care formează partea scheletică din tegumentele insectelor. — Din fr. **chitine.**
CHITINIZÁT, -Ă, *chitinizați, -te,* adj. Din chitină; cu chitină. — Din **chitină.**
CHITINÓS, -OÁSĂ, *chitinoși, -oase,* adj. Care conține chitină, format din chitină. — Din fr. **chitineux.**
CHITÍT, -Ă, *chitiți, -te,* adj. (Pop.; despre oameni) Chibzuit, socotit. — V. **chiti[1].**
CHITÓN, *chitoane,* s.n. Tunică purtată în Antichitate de greci direct pe piele, prinsă pe umărul stâng cu o fibulă și strânsă în talie cu un cordon. — Din fr. **chiton.**
CHITONÁG[1] s.n. (Reg.) Pistil obținut din pastă de gutui. — Cf. fr. c o t i g n a c.
CHITONÁG[2], *chitonage,* s.n. (Rar) Unealtă cu vârf ascuțit, cu care se fac găuri în pământ pentru a înfige aracii la vie sau pentru semănatul porumbului. — Et. nec.
CHÍTRĂ, *chitre,* s.f. Fructul comestibil al chitrului, cu aspectul unei lămâi mari. — Din ngr. **kítra** (pl. lui *kitron).*
CHÍTRU, *chitri,* s.m. **1.** Arbore exotic cu flori mari, albe și cu fructe comestibile *(Citrus medica).* **2.** (Impr.) Chitră. — Din **chitră.**
CHITUÍ, *chituiesc,* vb. IV. Tranz. A lipi, a fixa, a astupa, a netezi ceva cu chit[2]. — **Chit[2]** + suf. *-ui.*
CHITUÍRE, *chituiri,* s.f. Acțiunea de *a chitui*. — V. **chitui.**
CHITUÍT, -Ă, *chituiți, -te,* adj. Care este lipit, fixat, astupat cu chit[2]. — V. **chitui.**
CHIȚ interj. Cuvânt care imită sunetele caracteristice ale șoarecilor. — Onomatopee.
CHIȚĂÍ, pers. 3 *chíțăie,* vb. IV. Intranz. (Despre șoareci) A scoate sunete ascuțite, caracteristice speciei. [Var.: **chițcăí** vb. IV] — **Chiț** + suf. *-ăi.*
CHIȚĂÍT s.n. Faptul de *a chițăi*; sunet ascuțit specific pe care îl scoate șoarecele. [Var.: **chițcăít** s.n.] — V. **chițăi.**
CHIȚCÁN, *chițcani,* s.m. **1.** Animal insectivor asemănător cu șoarecele, brun-castaniu pe spate și mai deschis pe burtă, cu botul alungit, cu ochii mici și cu urechile ascunse în blană, care trăiește prin păduri, dumbrăvi etc. în galerii superficiale *(Sorex araneus).* **2.** Nume dat mai multor specii de șoareci de diverse mărimi. — **Chițcăi** + suf. *-an.*
CHIȚCĂÍ vb. IV v. **chițăi.**
CHIȚCĂÍT s.n. v. **chițăit.**
CHIȚIBÚȘ, *chițibușuri,* s.n. (Fam.) Fapt, detaliu lipsit de importanță; mărunțiș, fleac. ✦ Tertip, șmecherie de care uzează cineva pentru a obține ceva. — Et. nec.
CHIȚIBUȘÁR, -Ă, *chițibușari, -e,* s.m. și f. (Fam.) **1.** Persoană căreia îi place să uzeze de chițibușuri, de mărunțișuri, care face mici șmecherii. **2.** Persoană care dă importanță fleacurilor; persoană care caută nod în papură. — **Chițibuș** + suf. *-ar.*
CHIȚIBUȘĂRÍE s.f. v. **chițibușerie.**
CHIȚIBUȘERÍE, *chițibușerii,* s.f. (Rar) Faptă sau apucătură de chițibușar; acțiune plină de chițibușuri. [Var.: **chițibușăríe** s.f.] — **Chițibușar** + suf. *-ie.*
CHIȚORÁN, *chițorani,* s.m. Șoarece mare de câmp, cu botul foarte ascuțit (*Sorex vulgaris*). — Cf. c h i ț c a n.
CHIU s.n. **1.** Strigăt de bucurie. **2.** (În expr.) *Chiu și vai* = suferință, durere; *fig.* sărăcie, mizerie. *Cu chiu, cu vai* sau *cu chiu și vai* = cu mare greutate, după multe eforturi. — Onomatopee.
CHIUÍ, *chíui,* vb. IV. Intranz. **1.** A scoate un strigăt ascuțit, puternic și prelung de bucurie, de veselie, de îndemn, de chemare etc.; a chioti, a hăuli. **2.** A spune strigături, a striga chiuituri (**2**). [Pr.: *chi-u-*] — **Chiu** + suf. *-ui.*
CHIUÍT, *chiuituri,* s.n. **1.** Strigăt ascuțit, puternic și prelung (de bucurie, de îndemn etc.); chiuitură (**1**), hăulire, hăulit. **2.** Chiuitură (**2**), strigătură. [Pr.: *chi-u-*] — V. **chiui.**
CHIUÍTĂ s.f. (Reg.; în loc. adv.) *Cu chiuita* = foarte mult, cu nemiluita, nenumărat. [Pr.: *chi-u-*] — V. **chiui.**
CHIUITÚRĂ, *chiuituri,* s.f. **1.** Faptul de a chiui; chiot, chiuit (**1**). **2.** Versuri cu aluzii satirice sau glumețe, strigate în timpul executării dansurilor populare; strigătură, chiuit (**2**). [Pr.: *chi-u-*] — **Chiui** + suf. *-tură.*
CHIUL, *chiuluri,* s.n. (Fam.) Sustragere nemotivată de la îndeplinirea unei obligații, a unei datorii; *p. ext.* înșelătorie. ✧ Loc. vb. *A trage chiulul* = **a)** a chiuli; **b)** a nu-și ține cuvântul dat. *A-i trage (*cuiva*) chiulul* = a păcăli, a înșela (pe cineva). — Din fr. [tirer au] **cul.**
CHIULÁF, *chiulafuri,* s.n. (Înv.) Un fel de căciulă turcească mare (în jurul căreia se înfășura turbanul). — Din tc. **külâh.**
CHIULANGÍU, -ÍE, *chiulangii,* s.m. și f., adj. (Fam.) (Persoană) care în mod sistematic trage chiulul, înșală, se sustrage de la datorie. — **Chiul** + suf. *-angiu.* Cf. tc. k ü l â h ç ı.
CHIULÁSĂ, *chiulase,* s.f. **1.** Piesă de metal care închide cilindrii unui motor cu ardere internă. **2.** Partea de dinapoi a țevii unei arme de foc (pe unde se încarcă arma). [Var.: **culasă** s.f.] — Din fr. **culasse.**
CHIULHÁN s.n. v. **chiolhan.**
CHIULÍ, *chiulesc,* vb. IV. Intranz. (Fam.) A se sustrage nemotivat de la îndeplinirea unei obligații, a unei datorii; a trage chiulul. — Din **chiul.**
CHIUP, *chiupuri,* s.n. (Reg.) Vas mare de lut ars, în formă de amforă, folosit pentru păstrarea untdelemnului, a murăturilor etc. — Din tc. **küp.**
CHIURASÁT s.n. v. **cuirasat.**
CHIURÁSĂ s.f. v. **cuirasă.**
CHIURASIÉR s.n. v. **cuirasier.**
CHIURETÁ, *chiuretez,* vb. I. Tranz. A curăța (și a îndepărta) cu chiureta supra - fața unei mucoase (bolnave). — Din fr. **cureter.**
CHIURETÁJ, *chiuretaje,* s.n. Faptul de a chiureta; chiuretare. — Din fr. **curetage.**
CHIURETÁRE, *chiuretări,* s.f. Chiuretaj. — V. **chiureta.**
CHIURÉTĂ, *chiurete,* s.f. Instrument chirurgical de forma unei linguri, cu margini tăioase, folosit la chiuretaj. — Din fr. **curette.**
CHIURLUÍT, -Ă, *chiurluiți, -te,* adj. (Reg.) Amețit (de băutură). — Et. nec.
CHIUVÉTĂ, *chiuvete,* s.f. Vas de porțelan, de faianță sau de metal smălțuit prevăzut cu o gură de scurgere, fixat în perete sub un robinet de apă și folosit la spălat. — Din fr. **cuvette.**
CHÍVĂRĂ, *chivere,* s.f. Chipiu înalt, folosit în trecut de militarii anumitor arme. ✦ Coif confecționat din hârtie, folosit pentru a feri capul de soare, în jocul copiilor de-a soldații. [Var.: **chíveră** s.f.] — Din rus. **kiver.**
CHÍVERĂ s.f. v. **chivără.**
CHIVERNISEÁLĂ, *chiverniseli,* s.f. (Pop. și fam.) Faptul de a (se) chivernisi; (concr.) ceea ce a chivernisit cineva. — **Chivernisi** + suf. *-eală.*
CHIVERNISÍ, *chivernisesc,* vb. IV. (Pop. și fam.) **1.** Tranz. A administra, a conduce. **2.** Tranz. și refl. A face economii; a agonisi. **3.** Refl. și tranz. A ajunge sau a face să ajungă la o situație materială bună; a (se) căpătui, a (se) pricopsi. **4.** Tranz. și refl. A (se) aproviziona; a (se) îndestula. — Din ngr. **kivérnisa** (aor. lui *kivernó).*
CHIVERNISÍRE s.f. (Pop. și fam.) Acțiunea de *a (se) chivernisi.* — V. **chivernisi.**
CHIVERNISÍT, -Ă, *chivernisiți, -te,* adj. (Pop. și fam.) Care are o situație materială bună; pricopsit, căpătuit; înstărit, îmbogățit. — V. **chivernisi.**
CHIVERNISITÓR, *chivernisitori,* s.m. (Înv.) Administrator; conducător, cârmuitor. — **Chivernisi** + suf. *-tor.*
CHÍVOT, *chivoturi,* s.n. Casetă de argint în formă de bisericuță așezată în altar, în care se păstrează sfânta împărtășanie. ✦ Ladă în care evreii mozaici țineau tablele legii. [Acc. și: *chivót.* — Pl. și: *chivote*] — Din sl. **kivotŭ.**
CHIVÚȚĂ, *chivuțe,* s.f. (Peior.) Femeie (de obicei romă) care se ocupă cu spoitul caselor cu bidineaua. — Din n.pr. **Chivuța.**
CHIX, *chixuri,* s.n. (Fam.) Nereușită, eșec (rușinos) într-o acțiune, într-o manifestare. ✧ Expr. *A da chix* = a nu reuși. — Din germ. **Kicks.**
CHÓRUS, *chorusuri,* s.n. (Jazz) Improvizație solistică legată de o temă principală. ✦ Improvizație colectivă, care urmează după improvizațiile soliștilor. [Pr.: *co-*] — Din fr., engl. **chorus.**
CHOU À LA CRÈME, *chou à la crème,* s.n. Prăjitură de formă rotundă, preparată din făină, unt și ouă, la care se adaugă lapte sau apă. — Loc. fr.
CHULO s.m. Toreador care luptă pe jos și are misiunea de a întărâta taurul cu ajutorul unei pelerine roșii. [Pr.: *čulo*] — Cuv. sp.
CI conj. **1.** (Adversativ; după o negație sau o propoziție negativă) (Ba) dimpotrivă. *Nu avea băieți, ci numai fete.* **2.** (Adversativ; înv. și pop.; după o propoziție afirmativă căreia i se opune o afirmație contrară sau restrictivă). Cu toate acestea; totuși. ✦ (După o propoziție ipotetică sau condițională) Dar, însă. **3.** (Adversativ; reg.; adesea împreună cu un imperativ; arată nerăbdarea) Dar... **4.** (Consecutiv; rar) Prin urmare, deci. — Din **ce.**
CIACÓNĂ, *ciacone,* s.f. Vechi dans de origine spaniolă, cu o mișcare lentă; melodie după care se execută acest dans. — Din it. **ciaccona.**
CIÁN s.n. Gaz incolor, otrăvitor, cu miros de migdale amare; cianogen. [Pr.: *ci-an*] — Din fr. **cyan.** Cf. germ. Z y a n.
CIANAMÍDĂ, *cianamide,* s.f. Substanță chimică cristalină, din care se obține melamina. [Pr.: *ci-a-*] — Din fr. **cyanamide.**
CIANÁT, *cianați,* s.m. (Chim.) Derivat al acidului cianhidric. [Pr.: *ci-a-*] — Din fr. **cyanate.**
CIANHÍDRIC adj. (În sintagma) *Acid cianhidric* = lichid incolor, volatil, foarte toxic, cu miros de migdale amare; acid prusic. [Pr.: *ci-an-*] — Din fr. **cyanhydrique.**

CIANHIDRÍNĂ, *cianhidrine,* s.f. Compus organic care conține în moleculă un hidroxil și un nitril, folosit la obținerea aminoacizilor și a unor materiale plastice. [Pr.: *ci-an-*] — Din fr. **cyanhydrine.**

CIANHIDRIZÁRE s.f. Tratare cu acid cianhidric a răsadurilor sau a puieților pentru a combate paraziții. [Pr.: *ci-an-*] — Din fr. **cyanhydrisation.**

CIANÍNĂ s.f. (Fot.) Colorant folosit ca sensibilizator fotografic pentru radiațiile infraroșii. [Pr.: *ci-a-*] — Din fr. **cyanine.**

CIANIZÁRE s.f. Tratament termochimic prin care se introduce carbon și azot la suprafața unei piese din oțel, pentru a se obține un strat superficial dur. [Pr.: *ci-a-*] — După fr. **cyanisation.**

CIANOFICÉE, *cianoficee,* s.f. (La pl.) Clasă de alge albastre, microscopice; (și la sg.) algă din această clasă. [Pr.: *ci-a-*] — Din fr. **cyanophycée.**

CIANOGÉN s.n. (Chim.) Cian. [Pr.: *ci-a-*] — Din fr. **cyanogène.**

CIANOPSÍE, *cianopsii,* s.f. (Med.) Perturbare a vederii manifestată prin perceperea obiectelor în culoarea albastră. [Pr.: *ci-a-*] — Din fr. **cyanopsie.**

CIANÓTIC, -Ă, *cianotici, -ce,* adj. (Despre mucoase, piele) De culoare albastră-vineție; *p. ext.* (Despre oameni) predispus la cianoză; care prezintă cianoză. [Pr.: *ci-a-*] — Din fr. **cyanotique.**

CIANOTIPÍE, *cianotipii,* s.f. Procedeu de reproducere prin copiere fotografică, utilizat în special pentru desenele tehnice al căror original a fost executat pe hârtie de calc, obținându-se o imagine negativă pe un fond albastru închis cu linii albe. [Pr.: *ci-a-*] — Din germ. **Zianotypie.**

CIANOZÁ, *cianozez,* vb. I. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină cianotic. [Pr.: *ci-a-*] — Din fr. **cyanoser.**

CIANOZÁT, -Ă, *cianozați, -te,* adj. Care a devenit de culoare albastră-vineție; *p. ext.* cianotic. [Pr.: *ci-a-*] — V. **cianoza.**

CIANÓZĂ s.f. (Med.) Colorație albastră-vineție a pielii și a mucoaselor din cauza unei insuficiente oxigenări a sângelui. [Pr.: *ci-a-*] — Din fr. **cyanose.**

CIANURÁ, *cianurez,* vb. I. Tranz. A supune minereurile operației de cianurare. [Pr.: *ci-a-*] — Din fr. **cyanurer.**

CIANURÁRE, *cianurări,* s.f. Operație industrială de extragere a metalelor nobile din minereuri sărace cu ajutorul unei soluții de cianură de sodiu. [Pr.: *ci-a-*] — După fr. **cyanuration.**

CIANÚRĂ, *cianuri,* s.f. Sare a acidului cianhidric. [Pr.: *ci-a-*] — Din fr. **cyanure.**

CIAO interj. (Fam.) Termen de salut. [Pr.: *čaŭ*] — Cuv. it.

CIÁȚIU, *ciații,* s.n. (Bot.) Inflorescență reprezentând o grupare de mai multe flori bărbătești fără înveliș, cu o singură floare femeiască. [Pr.: *ci-a-*] — Din lat. **ciatium.**

CIBERNÉTIC, -Ă, *cibernetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Știință care are ca obiect studiul matematic al legăturilor, comenzilor și controlului în sistemele tehnice și în organismele vii din punctul de vedere al analogiilor lor formale. **2.** Adj. Care aparține ciberneticii (**1**), privitor la cibernetică. — Din fr. **cybernétique.**

CIBERNETICIÁN, -Ă, *ciberneticieni, -e,* s.m. și f. Specialist în cibernetică. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **cybernéticien.**

CIBERNETIZÁ, *cibernetizez,* vb. I. Tranz. A dota cu echipament cibernetic. — Din fr. **cybernétiser.**

CIBERNETIZÁRE, *cibernetizări,* s.f. Acțiunea de *a cibernetiza* și rezultatul ei. — V. **cibernetiza.**

CIBERNETIZÁT, -Ă, *cibernetizați, -te,* adj. Care a fost dotat cu echipament cibernetic. — V. **cibernetiza.**

CICÁDĂ, *cicade,* s.f. Nume dat unor insecte cu corpul scurt și gros, cu capul mare terminat printr-o proeminență ascuțită. — Din lat. **Cicada,** denumirea științifică a insectei.

CICADÉE, *cicadee,* s.f. (La pl.) Familie de plante gimnosperme, cu tulpina fără nervuri și cu frunze foarte mari; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **cycadée.**

CICÁR, *cicari,* s.m. Animal vertebrat acvatic inferior, asemănător cu un pește care trăiește ca parazit pe pielea unor pești *(Eudontomyzon danfordi).* — Et. nec.

CICATRÍCE, *cicatrice,* s.f. Urmă (formată din țesut conjunctiv) lăsată de o rană, de o tăietură etc. după vindecare. [Pl. și: *cicatrici*] — Din lat. **cicatrix, -icis,** fr. **cicatrice.**

CICATRICIÁL, -Ă, *cicatriciali, -e,* adj. (Rar) De cicatrice. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **cicatriciel.**

CICATRIZÁ, pers. 3 *cicatrizează,* vb. I. Refl. (Despre plăgi) A se vindeca, a se închide lăsând o cicatrice. — Din fr. **cicatriser.**

CICATRIZÁNT, -Ă, *cicatrizanți, -te,* s.n., adj. (Medicament) care favorizează cicatrizarea unei răni. — Din fr. **cicatrisant.**

CICATRIZÁRE, *cicatrizări,* s.f. Faptul de *a se cicatriza.* — V. **cicatriza.**

CICATRIZÁT, -Ă, *cicatrizați, -te,* adj. (Despre răni) Vindecat, închis. — V. **cicatriza.**

CÍCĂ adv. (Pop. și fam.: cu valoare de verb unipersonal sau impersonal). **1.** (Precedă o afirmație pusă pe socoteala altora) (Se) spune că... (lumea) zice că..., după cum (se) crede. **2.** (Indică un sentiment de mirare sau de îndoială) Dacă poate fi cu putință! auzi! ✦ Nici mai mult, nici mai puțin. ✦ Mai mult decât atâta. **3.** (Povestitorul admite ce se spune, dar e convins că nu este așa) Chipurile, vorba vine! vorbă să fie! — Din [se zi]**ce că.**

CICĂLEÁLĂ, *cicăleli,* s.f. Faptul de a cicăli; reproș repetat făcut cuiva pentru fapte mărunte; cicălire. — **Cicăli** + suf. *-eală.*

CICĂLÍ, *cicălesc,* vb. IV. Tranz. A certa mereu, a face cuiva reproșuri repetate pentru fapte mărunte. — Et. nec.

CICĂLÍRE, *cicăliri,* s.f. Faptul de *a cicăli;* cicăleală. — V. **cicăli.**

CICĂLITÓR, -OÁRE, *cicălitori, -oare,* adj. Care cicălește. — **Cicăli** + suf. *-tor.*

CÍCERO[1] s.n. (Tipogr.) **1.** Corp de literă de 12 puncte tipografice. **2.** Albitură având baza un pătrat cu dimensiunile unui cicero[1] (**1**). — Din fr. **cicéro.**

CÍCERO[2] adj. invar., adv. (Care este) tuns scurt. — Din n. pr. **Cicero.**

CICERÓNE, *ciceroni,* s.m. Persoană special pregătită care conduce vizitatorii într-un muzeu, într-un oraș etc. — Din it. **cicerone,** fr. **cicérone.**

CICHIRGÍU, *cichirgii,* s.m. (Înv.) Cofetar; cel care ducea tăvile cu dulceață la curtea domnească. — Din tc. **şeker-ci.**

CICISBÉU, *cicisbei,* s.m. (În trecut, în unele țări) Curtezan al unei femei măritate, care o însoțea pretutindeni. — Din it. **cicisbeo.**

CICLÁMĂ, *ciclame,* s.f. Plantă decorativă cu frunze în formă de rinichi, verzi pe o parte și purpurii pe alta, cu flori roșii sau albe *(Cyclamen europaeum).* [Pr. și: *si-*] — Din it. **ciclamino.** Cf. fr. c y c l a m e n .

CICLAMÉN, adj. invar., s.n. **1.** Adj. De culoarea ciclamei. **2.** S.n. Culoarea ciclamen (**1**). [Pr.: *siclamen*] — Din fr. **cyclamen.**

CICLÁN, *ciclani,* s.m. Hidrocarbură ciclică saturată, prezentă în petrol. — Din fr. **cyclane.**

CICLÁRE, *ciclări,* s.f. (Rar) Integrare într-un ciclu de învățământ. — Din **ciclu.**

CÍCLIC, -Ă, *ciclici, -ce,* adj. **1.** Care se desfășoară în cicluri sau aparține unui ciclu; periodic. ✦ (Despre lucrări muzicale, artistice) Care este alcătuit din mai multe părți independente. ✦ (Despre compușii chimici) Care are catenele în formă de ciclu (**2**). **2.** (Bot.; despre flori) La care toate elementele sunt dispuse în verticil. — Din fr. **cyclique.**

CICLICITÁTE, *ciclicități,* s.f. Caracter ciclic. — **Ciclic** + suf. *-itate.*

CICLÍSM s.n. Sport practicat cu biciclete speciale pe velodrom sau pe șosea. — Din fr. **cyclisme.**

CICLÍST, -Ă, *cicliști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Sportiv care practică ciclismul; persoană care umblă cu bicicleta; biciclist. **2.** Adj. Care aparține ciclismului sau cicliștilor (**1**), privitor la ciclism sau la cicliști. — Din fr. **cycliste.**

CICLIZÁRE s.f. (În sintagma) *Reacție de ciclizare* = reacție chimică prin care lanțul de atomi din molecula unui compus organic se închide și formează un ciclu. — După fr. [réaction de] **cyclisation.**

CICLOALCÁN s.m. (Chim.) Ciclan. [Pr.: *-clo-al-*] — Din fr. **cycloalcane.**

CICLOALCHÉNĂ, *cicloalchene,* s.f. (Chim.) Hidrocarbură ciclică nesaturată cu o dublă legătură în moleculă. [Pr.: *-clo-al-*] — Din fr. **cicloalkène.**

CICLOCEFÁL, -Ă, *ciclocefali, -e,* adj., s.m. și f. (Med.) (Individ) care prezintă ciclocefalie. — Din fr. **cyclocéphale.**

CICLOCEFALÍE, *ciclocefalii,* s.f. (Med.) Monstruozitate constând în lipsa totală sau parțială a nasului și situarea ochilor, uniți, într-o singură orbită. — Din fr. **cyclocéphalie.**

CICLOCRÓS, *ciclocrosuri,* s.n. Probă ciclistă de fond în care concurenții străbat un traseu variat, prevăzut cu diferite obstacole. — Din fr. **cyclo-cross.**

CICLODRÓM, *ciclodromuri,* s.n. Velodrom. — **Ciclo-** + [velo]**drom.**

CICLOHEXÁN s.m. Hidrocarbură ciclică saturată cu șase atomi în moleculă, care se extrage din petrol și este folosită ca solvent și ca materie primă în industria fibrelor sintetice. — Din fr. **cyclohexane.**

CICLOIDÁL, -Ă, *cicloidali, -e,* adj. Care se referă la cicloidă, care aparține cicloidei. [Pr.: *-clo-i-*] — Din fr. **cycloïdal.**

CICLOÍDĂ, *cicloide,* s.f. Curbă plană descrisă de un punct dat al unui cerc care se rostogolește fără alunecare pe o dreaptă fixă. — Din fr. **cycloïde.**

CICLOMORFÓZĂ, *ciclomorfoze,* s.f. (Biol.) Totalitatea modificărilor pe care le suferă un organism în cursul dezvoltării ontogenetice. — Din engl. **cyclomorphosis.**

CICLÓN, *cicloane,* s.n. **1.** Furtună puternică, cu deplasarea aerului în vârtejuri, însoțită de ploi torențiale și de descărcări electrice, specifică regiunilor tropicale; uragan, taifun. ✦ Regiune a sistemului baric în care presiunea scade de la periferie spre centru, iar masele de aer au o mișcare convergentă pe orizontală și ascendentă pe verticală. **2.** Aparat pentru separarea particulelor materiale dintr-un gaz prin efectul forței centrifuge. — Din fr. **cyclone.**

CICLONÁL, -Ă, *ciclonali, -e,* adj. (Met.) Ciclonic. — Din fr. **cyclonal.**

CICLÓNIC, -Ă, *ciclonici, -ce,* adj. (Met.) Al ciclonului, de ciclon; ciclonal. — Din fr. **cyclonique.**

CICLÓP, *ciclopi,* s.m. **1.** Figură mitică de uriaș antropofag, cu un singur ochi mare în mijlocul frunții. **2.** Gen de animal crustaceu inferior de apă dulce, cu un singur ochi, situat pe cefalotorace *(Cyclops).* — Din fr. **cyclope,** lat. **cyclops, -opis.**

CICLOPARAFÍNĂ s.f. (Chim.) Ciclan. — Din fr. **cycloparafine.**

CICLOPENTÁN s.m. Hidrocarbură ciclică saturată cu cinci atomi de carbon în moleculă, folosită ca materie primă în industria chimică. — Din fr. **cyclopentane.**

CICLÓPIC, -Ă, *ciclopici, -ce,* adj. De ciclop (**1**), care se referă la ciclop; *p. ext.* uriaş, gigantic. — **Ciclop** + suf. *-ic.*

CICLOPÍE s.f. (Med.) Monstruozitate congenitală care constă în dezvoltarea unui singur glob ocular sau în fuzionarea celor două orbite. — Din fr. **cyclopie.**

CICLOPROPÁN s.n. Gaz incolor inflamabil şi exploziv, folosit ca anestezic general. — Din fr. **cyclopropane.**

CICLORÁMĂ, *ciclorame,* s.f. Fundal de scenă curbat, confecţionat în general din pânză; orizont (**3**). — Din engl., fr. **cyclorama.**

CICLOSTÓM, *ciclostomi,* s.m. (La pl.) Clasă de vertebrate acvatice inferioare, cu corpul asemănător cu al peştilor; (şi la sg.) animal din această clasă. — Din fr. **cyclostome.**

CICLOTÍMIC, -Ă, *ciclotimici, -ce,* s.m. şi f., adj. (Med.) (Bolnav) de ciclotimie. — Din fr. **cyclothymique.**

CICLOTIMÍE, *ciclotimii,* s.f. Stare psihică morbidă în care depresia alternează cu buna dispoziţie. — Din fr. **cyclothymie.**

CICLOTRÓN, *ciclotroane,* s.n. Accelerator folosit în fizica nucleară pentru a imprima energii foarte mari particulelor grele. — Din fr. **cyclotron.**

CICLOTURÍSM s.n. Ramură a turismului în care deplasarea se face cu bicicleta. — Din fr. **cyclotourisme.**

CICLOTURÍST, -Ă, *cicloturişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care practică cicloturismul. — Din fr. **cyclotouriste.**

CICLOTURÍSTIC, -Ă, *cicloturistici, -ce,* adj. Care aparţine cicloturismului, privitor la cicloturism. — **Cicloturist** + suf. *-ic.*

CICLÓZĂ, *cicloze,* s.f. (Biol.) Mişcare a protoplasmei în interiorul celulei. — Din fr. **cyclose.**

CÍCLU, *cicluri,* s.n. **1.** Succesiune de fenomene, stări, operaţii, manifestări etc. în evoluţia unui proces repetabil, începând de la o anumită situaţie până când se revine la o situaţie identică sau asemănătoare cu cea iniţială; totalitatea fenomenelor, faptelor, acţiunilor etc. legate între ele. ✧ *Ciclu anual* = perioadă de un an în care pământul face o rotaţie completă în jurul soarelui. *Ciclu solar* = perioadă de 28 de ani după expirarea căreia datele diferitelor zile ale anului cad în aceleaşi zile din săptămână. *Ciclu de conferinţe* (sau *de lecţii* etc.) = serie de conferinţe (sau de lecţii etc.) unite de o tematică generală comună. ✦ (Şi în sintagma *ciclu menstrual)* Menstruaţie. ✦ Durata unui ciclu (**1**). ✦ Diagramă care reprezintă un ciclu (**1**). ✦ Grup de producţii (literare, muzicale) care au o temă comună. **2.** Lanţ închis de atomi din molecula unei substanţe. **3.** Totalitatea valorilor succesive ale unei mărimi periodice în cursul unei perioade date. **4.** (Fiz.; ieşit din uz; în construcţia) *Cicli pe secundă* = hertzi. — Din fr. **cycle,** lat. **cyclus.**

CÍCO s.n. **1.** Băutură răcoritoare. **2.** (Eliptic) Sticlă, pahar etc. cu cico (**1**). — **Ci**[trice] + **co**[la].

CICOÁRE[1], *cicori,* s.f. **1.** Plantă erbacee cu flori albastre, trandafirii sau albe, cultivată pentru rădăcinile sale *(Cichorium intybus).* ✧ *Cicoare de grădină* = andivă. **2.** Surogat de cafea preparat din rădăcina plantei descrise mai sus. — Lat. ***cichoria** (= *cichorium).*

CICOÁRE[2], *cicori,* s.f. Insectă galbenă-castanie, cu spinarea neagră, cu aripile străvezii şi lungi, cu capul lat şi cu ochii mari *(Cicada orni).* — Lat. ***cicala** (= *cicada).*

CICONIÍDĂ, *ciconiide,* s.f. (Ornit.) Ciconiiformă. — Din fr. **ciconiidés.**

CICONIIFÓRMĂ, *ciconiiforme,* s.f. (La pl.) Ordin de păsări mari, cu gâtul şi picioarele lungi, cu ciocul conic; (şi la sg.) pasăre din acest ordin. [Pr.: *-ni-i-*] — Cf. fr. c i c o n i i d é.

CÍDRU s.n. Băutură alcoolică obţinută prin fermentarea sucului de mere (sau a altor fructe). — Din fr. **cidre.**

CIÉR s.n. v. **ceair.**

CIFLÍC, *ciflicuri,* s.n. (Înv.) Mică moşie sau fermă; conac (de moşie). — Din tc. **çiflik,** bg. **čiflik.**

CIFOSCOLIÓZĂ, *cifoscolioze,* s.f. (Med.) Curbare în sens anteroposterior şi lateral a coloanei vertebrale. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **cyphoscoliose.**

CIFÓTIC, -Ă, *cifotici, -ce,* s.m. şi f., adj. (Med.) (Bolnav) de cifoză. — După fr. **cypheux.**

CIFÓZĂ, *cifoze,* s.f. (Med.) Deformaţie a coloanei vertebrale care duce la o proeminenţă dorsală. — Din fr. **cyphose.**

CIFRÁ, *cifrez,* vb. I. **1.** Refl. A se evalua (în cifre) la..., a atinge suma de... **2.** Tranz. A transpune un text în cifru. — Din fr. **chiffrer** (refăcut după *cifră).*

CIFRÁJ s.n. Cifrare. — Din fr. **chiffrage.**

CIFRÁRE s.f. Faptul de *a cifra*; cifraj. — V. **cifra.**

CIFRÁT, -Ă, *cifraţi, -te,* adj. (Despre texte) Scris în cifru. — V. **cifra.**

CÍFRĂ, *cifre,* s.f. **1.** Simbol grafic (care reprezintă unul dintre numerele de la zero până la nouă) folosit pentru scrierea numerelor; (impr.) număr. **2.** Volum, sumă, cantitate reprezentată prin cifre (**1**). ✧ Compus: *cifră-record* = cea mai mare cifră la o anumită dată, într-un anumit moment. ✧ *Impozit pe cifra de afaceri* = impozit aplicat proporţional cu mărimea, cu valoarea afacerilor. *Cifră de afaceri* = veniturile rezultate din livrările de bunuri, executarea de lucrări, prestările de servicii şi alte venituri din exploatare. **3.** Număr care indică valoarea unei mărimi caracteristice a unei substanţe, a unui fenomen. *Cifră de saponificare*. — Din it. **cifra,** lat. **cifra.** Cf. fr. c h i f f r e.

CÍFRIC, -Ă, *cifrici, -ce,* adj. Exprimat în cifre; numeric. — **Cifră** + suf. *-ic.*

CÍFRU, *cifruri,* s.n. **1.** Sistem de semne convenţionale cu care se transmit comunicări secrete. **2.** Combinaţie de litere sau de cifre cu ajutorul căreia se pot deschide unele broaşte sau lacăte cu închizătoare secretă. — Din fr. **chiffre** (refăcut după *cifră).*

CÍGĂ, *cige,* s.f. **1.** (Min.) Scripete fix. **2.** (Zool.) Cochilie de gasteropod. — Din magh. **csiga.**

CIHĂÍ, *cihăiesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A insista foarte mult pe lângă cineva pentru a face ceva, a plictisi pe cineva cu stăruinţele. [Var.: **cehăí** vb. IV] — Cf. magh. c s a h o l n i.

CIL, *cili,* s.m. Prelungire protoplasmatică mobilă, în formă de fire subţiri, a unor bacterii, a unor infuzori, a unor alge şi a unor celule animale, care serveşte de obicei la locomoţie şi la deplasarea secreţiilor în organism. — Din fr. **cil.**

CILIÁN, -Ă s.m. şi f., adj. v. **chilian.**

CILIÁR, -Ă, *ciliari,* -e, adj. Care are formă de cili; privitor la cili. [Pr.: *-li-ar*] — Din fr. **ciliaire.**

CILIÁT, -Ă, *ciliaţi, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care are cili. **2.** S.n. (Zool.) Infuzor[1]. [Pr.: *-li-at*] — Din fr. **cilié.**

CILIBÍU, -ÍE, *cilibii,* adj. (Înv.) Fin, graţios, frumos; politicos, galant. — Din tc. **çelebi.**

CILINDRÁ, *cilindrez,* vb. I. Tranz. A îndesa şi a nivela un strat rutier cu ajutorul unui compresor. — Din fr. **cylindrer.**

CILINDRÁRE, *cilindrări,* s.f. Acţiunea de *a cilindra* şi rezultatul ei. — V. **cilindra.**

CILINDRÉE, *cilindree,* s.f. **1.** Volumul cilindrului unei maşini de forţă cu piston, cuprins între cele două poziţii opuse ale pistonului. **2.** Cantitate de gaze introdusă în cilindrul unui motor cu ardere internă în timpul cursei de admisie. — Din fr. **cylindrée.**

CILÍNDRIC, -Ă, *cilindrici, -ce,* adj. Care are forma unui cilindru. — Din fr. **cylindrique.**

CILINDRICITÁTE, *cilindricităţi,* s.f. (Tehn.) Proprietate a unei porţiuni din trunchiul unui arbore de a se apropia de forma cilindrică. — Din fr. **cylindricité.**

CILINDROÍD, -Ă, *cilindroizi, -de,* adj., s.n. (Corp) care are forma unui cilindru. — Din fr. **cylindroïde.**

CILINDRÓM, *cilindroame,* s.n. (Med.) Tumoare benignă a ţesuturilor epiteliale cu celule cilindroide. — Din fr. **cylindrom.**

CILÍNDRU, (1, 2, 3, 4) *cilindri,* s.m., **(5)** *cilindre,* s.n. **1.** S.m. Suprafaţă descrisă de o dreaptă care se deplasează paralel cu ea însăşi, sprijinindu-se pe o curbă închisă, imobilă. **2.** S.m. Corp geometric mărginit de un cilindru (**1**) şi de două plane paralele. **3.** S.m. Piesă cilindrică componentă a unor maşini, care se poate roti în jurul propriei sale axe; organ de maşină tubular în interiorul căruia se deplasează un piston (la motoare cu ardere internă, la maşini cu abur, la compresoare etc.). **4.** S.m. (În sintagma) *Cilindru central* = partea centrală a rădăcinilor şi tulpinilor plantelor vasculare. **5.** S.n. (Înv.) Joben. [Var.: (**5**) **ţilíndru** s.n.] — Din fr. **cylindre,** lat. **cylindrus.** — **Ţilindru** < germ. **Zilinder.**

CILINDRURÍE s.f. (Med.) Prezenţa în urină a unor elemente microscopice formate din albumină, hematii, celule epiteliale etc., care caracterizează afecţiunile renale. — Din fr. **cylindrurie.**

CIMÁZĂ, *cimaze,* s.f. (Arh.) Chenar ornamental de-a lungul unei faţade. — Din it. **cimasa.**

CÍMĂ, *cime,* s.f. Tip de inflorescenţă în care axul principal poartă în vârf o singură floare. — Din fr. **cyme.**

CIMBÁL, *cimbale,* s.n. Chimval. — Din lat. **cymbalum,** fr. **cymbale.**

CIMBALÍST, -Ă, *cimbalişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care acompaniază la cimbal. — Din fr. **cymbaliste.**

CIMBÍSTRĂ, *cimbistre,* s.f. (Rar) Pensetă (pentru smuls părul). — Din tc. **çimbistra.**

CIMBRIŞÓR s.m. Plantă erbacee cu flori roşii-purpurii sau albe şi cu frunze aromate, folosite în medicină pentru infuzie *(Thymus vulgaris).* — **Cimbru** + suf. *-işor.*

CÍMBRU[1] s.m. Plantă erbacee cu flori liliachii sau albe punctate cu roşu, cu frunze înguste şi ascuţite, aromate, folosite drept condiment (*Satureja hortensis*). — Cf. gr. t h y m b r a.

CÍMBRU[2], *cimbri* s.m. Persoană care aparţinea unui trib germanic stabilit în Antichitate la vărsarea Elbei şi înfrânt de romani. — Din fr. **Cimbres.**

CIMÉN s.n. Lichid cu miros aromatic, care se găseşte în uleiurile eterice izolate din diferite plante, din răşina coniferelor şi din unele petroluri. — Din fr. **cymène.**

CIMÉNT, (**2**) *cimenturi,* s.n. **1.** Material de construcţie în formă de pulbere fină, obţinut prin măcinarea clincherului şi care, în contact cu apa, face priză şi se întăreşte. **2.** Sortiment de ciment (**1**). [Acc. şi: *címent*] — Din it. **cimento,** fr. **ciment.**

CIMENTÁ[1], *cimentez,* vb. I. Tranz. A lega, a consolida cu ciment. ✦ Tranz. şi refl. Fig. A face să fie sau a deveni solid; a (se) consolida. — Din **ciment.** Cf. fr. c i m e n t e r.

CIMENTÁ[2] vb. I v. **cementa.**

CIMENTÁRE[1], *cimentări,* s.f. Acţiunea de *a (se) cimenta.* — V. **cimenta.**

CIMENTÁRE[2] s.f. v. **cementare.**

CIMENTÍST, -Ă, *cimentiști, -ste,* s.m. și f. Muncitor într-o fabrică de ciment. — **Ciment** + suf. *-ist.*

CIMENTOMÉTRU, *cimentometre,* s.n. Aparat pentru determinarea modului de distribuire a cimentului în spațiul dintre coloana unei sonde și teren. — **Ciment** + **metru** (după *apometru, gazometru* etc.).

CIMERIÁN, -Ă, *cimerieni, -e,* s.m. și f., adj. (Persoană) care aparținea unei populații de origine tracă, migrată în Antichitate din nordul Mării Negre în Asia Mică. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **cimmérien.**

CIMILÍ, *cimilesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A spune, a face sau a interpreta cimilituri. — Et. nec.

CIMILITÚRĂ, *cimilituri,* s.f. (Pop.) Ghicitoare. — **Cimili** + suf. *-tură.*

CIMIȘÍR, *cimișiri,* s.m. Arbust decorativ cu frunze ovale și persistente, cu flori galbene-verzui *(Buxus sempervirens).* — Din tc. **çimșir.**

CIMITÍR, *cimitire,* s.n. Loc (îngrădit) unde se îngroapă morții; țintirim. — Din ngr. **kimitírion,** it. **cimitero.**

CIMÓTIE, *cimotii,* s.f. (Reg.) Rudă, neam. — Din magh. **csemete, csimota.**

CIMPANZÉU, *cimpanzei,* s.m. Specie de maimuță mare, antropomorfă, cu membrele anterioare lungi, cu blana și pielea feței neagră *(Pan troglodytes).* — Din fr. **chimpanzé.**

CIMPÓI, *cimpoaie,* s.n. Instrument muzical popular, alcătuit dintr-un burduf de piele și din mai multe tuburi sonore prin care trece aerul din burduf. — Et. nec.

CIMPOIÁȘ, *cimpoiași,* s.m. Cimpoier. [Pr.: *-po-iaș*] — **Cimpoi** + suf. *-aș.*

CIMPOIÉR, *cimpoieri,* s.m. Persoană care cântă din cimpoi; cimpoiaș. [Pr.: *-po-ier*] — **Cimpoi** + suf. *-ar.*

CIN[1], *cinuri,* s.n. (Înv.) **1.** (În Evul Mediu) Poziție socială înaltă. ✦ Stare socială. **2.** Ordin preoțesc sau călugăresc; tagmă. — Din sl. **činŭ.**

CIN[2], *cinuri,* s.n. (Înv. și reg.) Luntre mică (pescărească). — Din sb. **čun.**

CINÁ, *cinez,* vb. I. Intranz. și tranz. A lua masa de seară. — Lat. **cenare.**

CINÁBRU s.n. Sulfură naturală de mercur, de culoare roșie, folosită mai ales la prepararea vopselelor. — Din fr. **cinabre.**

CÍNĂ, *cine,* s.f. Masă de seară; mâncare pregătită pentru această masă. ✧ *Cina cea de taină* = masă luată de Isus Hristos împreună cu apostolii Săi în seara de dinaintea răstignirii. — Lat. **cena.**

CINĂTUÍ, *cinătuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.; adesea fig.) A curăța păsări, pești etc. (de fulgi, de solzi etc.) și a-i tăia în bucăți, pentru a pregăti mâncarea. — Cf. magh. c s i n á l t „pregătit".

CINCANTÍN s.m. Varietate timpurie de porumb, cu tulpina scurtă și subțire și cu bobul mărunt de culoare portocalie. ✧ (Adjectival) *Porumb cincantin.* — Din it. **cinquantino.**

CINCÁR, *cincari,* s.m., adj. (Reg.) (Cal) care are cinci ani. — **Cinci** + suf. *-ar.*

CINCĂRÉL, *cincărei,* s.m., adj. (Reg.) Diminutiv al lui *cincar.* — **Cincar** + suf. *-el.*

CINCHÍ, *cinchesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se așeza la pământ sprijinindu-se pe unul sau pe amândoi genunchii, a sta pe vine, a se ghemui. — Et. nec.

CINCHÍT, -Ă, *cinchiți, -te,* adj. (Reg.) Ghemuit (pe vine). — V. **cinchi.**

CINCI num. card. Număr situat în numărătoare între patru și șase și care se indică prin cifra 5 (sau V). ✧ (Adjectival) *Are cinci ani.* ✧ Compus: *cinci-degete* s.m. = plantă erbacee târâtoare, cu frunzele formate din cinci foliole și cu flori galbene *(Potentilla reptans).* ✧ (Substantivat) *Au plecat trei și s-au întors cinci.* ✧ (În locul numeralului ordinal) *Etajul cinci.* ✧ (Intră în componența num. adverbial) *De cinci ori.* ✧ (Precedat de „câte", intră în componența num. distributiv) *Aduce câte cinci mere.* ✦ (Substantivat) Semn grafic cu care se notează acest număr. — Lat. **cinque** (= *quinque).*

CINCÍLA s.f. v. **șinșilă.**

CÍNCILEA, CÍNCEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a": de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al patrulea și al șaselea. ✧ Expr. *A fi a cincea roată la car* (sau *la căruță)* = a se afla pe un plan cu totul secundar, a fi de prisos. — **Cinci + le + a.**

CINCÍME, *cincimi,* s.f. A cincea parte dintr-un întreg împărțit în părți egale. — **Cinci** + suf. *-ime.*

CINCINÁL, -Ă, *cincinali, -e,* adj. Care se întinde pe o perioadă de cinci ani. ✦ (Substantivat, n.) Plan (economic) întocmit pe o perioadă de cinci ani. — Din fr. **quinquennal,** lat. **quinquennalis** (după *cinci).*

CÍNCISPRECE num. card. v. **cincisprezece.**

CÍNCISPRECELEA, CÍNCISPRECEA, num. ord. v. **cincisprezecelea.**

CÍNCISPREZECE num. card. Număr situat în numărătoare între paisprezece și șaisprezece. ✧ (Adjectival) *Cincisprezece zile.* ✧ (Substantivat) *Cincispreze au sosit.* ✧ (În locul numeralului ordinal) *Capitolul cincisprezece.* ✧ (Intră în componența num. adverbial) *De cincisprezece ori.* ✧ (Precedat de „câte", intră în componența num. distributiv) *Pleacă câte cincisprezece.* ✦ (Substantivat) Semn grafic cu care se notează acest număr. [Var.: (reg.) **cínsprezece, cíncisprece, cínsprece** num. card.] — **Cinci + spre + zece.**

CÍNCISPREZECELEA, CÍNCISPREZECEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al paisprezecelea și al șaisprezecelea. [Var.: **cínsprezecelea, cínsprezecea,** (reg.) **cíncisprecelea, cíncisprecea, cínsprecelea, cínsprecea** num. ord.] — **Cincisprezece + le + a.**

CINCISPREZECÍME, *cincisprezecimi,* s.f. A cincisprezecea parte dintr-un întreg împărțit în părți egale. — **Cincisprezece** + suf. *-ime.*

CINCISÚTELEA, CINCISÚTEA, num. ord. (Precedat de art „al", „a", de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al patru sute nouăzeci și nouălea și al cinci sute unulea. — **Cinci sute + le + a.**

CINCIZÉCI num. card. Număr situat în numărătoare între patruzeci și nouă și cincizeci și unu. ✧ (Adjectival) *Acum cincizeci de ani.* ✧ (Substantivat) *Au muncit cincizeci.* ✧ (În locul numeralului ordinal) *Pagina cincizeci.* ✧ (Intră în componența num. adverbial) *De cincizeci de ori.* ✧ (Precedat de „câte", intră în componența num. distributiv) *Vin câte cincizeci.* ✦ (Substantivat) Semn grafic cu care se notează acest număr. [Var.: **cinzéci** num. card.] — **Cinci + zeci.**

CINCIZÉCILEA, CINCIZÉCEA, num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al patruzeci și nouălea și al cincizeci și unulea. [Var.: **cinzécilea, cinzécea** num. ord.] — **Cincizeci + le + a.**

CINCIZECÍME, *cincizecimi,* s.f. **1.** A cincizecea parte dintr-un întreg împărțit în părți egale. **2.** Evenimentul și sărbătoarea Pogorârii Duhului Sfânt, la 50 de zile după Învierea lui Hristos, peste apostolii și cei dintâi ucenici creștini, marcând nașterea Bisericii. **3.** Una dintre cele trei mari sărbători la evrei, socotită drept ziua când Dumnezeu i-a dat lui Moise Legea. — **Cincizeci** + suf. *-ime.*

CÍNE pron. **1.** (Interogativ; ține locul unui substantiv care denumește o persoană sau un animal ori al unui pronume, așteptat ca răspuns la întrebare) *Cine a venit?* ✧ Expr. *Cine (mai) știe!* = nu știu, nu cunosc problema. ✦ Ce fel (de om). *Tu nu știi cine-i mama.* **2.** (Relativ) Cel ce, acela care. *Bine-a zis cine-a zis...* ✧ Expr. *Are* (sau *n-are) cine* ori *este* (sau *nu este) cine* = (nu) există om care, (nu) se găsește persoană care... **3.** (Nehotărât) Fiecare, oricine, oricare. *Zică cine ce va vrea.* [Gen.-dat.: *cui*] — Lat. ***quene** (= *quem).*

CINEAMATÓR, -OÁRE, *cineamatori, -oare,* s.m. și f. Cineast amator. [Pr.: *-ne-a-*] — **Cine**[ast] + **amator.**

CINEAMATORÍSM s.n. Activitate a cineamatorilor. [Pr.: *-ne-a-*] — **Cineamator** + suf. *-ism.*

CINEANIMÁȚIE s.f. Cinematografie de animație. [Pr.: *-ne-a-*] — **Cine**[matografie] + **animație.**

CINEÁST, -Ă, *cineaști, -ste,* s.m. și f. Specialist în tehnica sau în arta cinematografică, persoană care realizează filme. [Pr.: *-ne-ast*] — Din fr. **cinéaste.**

CINECENÁCLU, *cinecenacluri,* s.n. Atelier de creație al cineaștilor amatori. — **Cine**[ast] + **cenaclu.**

CINECLÚB, *cinecluburi,* s.n. Asociație a cineaștilor neprofesioniști, al cărei scop este formarea culturii cinematografice a membrilor ei. — Din fr. **ciné-club.**

CINECLUBÍST, -Ă, *cineclubiști, -ste,* s.m. și f. Membru al unui cineclub. — **Cineclub** + suf. *-ist.*

CINEFÍL, -Ă, *cinefili, -e,* s.m. și f. Persoană amatoare de filme care frecventează mult spectacolele cinematografice. ✧ (Adjectival) *Public cinefil.* — Din fr. **cinéphile.**

CINEFILÍE, *cinefilii,* s.f. Pasiune pentru filme de cinema. — Din fr. **cinéphilie.**

CINEGÈTIC, -Ă, *cinegetici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. De vânătoare, privitor la vânătoare; vânătoresc. **2.** S.f. Arta vânătorii. — Din fr. **cynégétique.**

CINÉL[1] interj. (Adesea repetat) Formulă cu care încep unele ghicitori. — Cf. c i m i l i.

CINÉL[2], *cinele,* s.n. (Muz.) Cimbal. — Din it. **cinelli.**

CINEMÁ s.n. Cinematograf. — Din fr. **cinéma.**

CINEMASCÓP, s.n. Procedeu de proiecție a filmelor cinematografice pe un ecran lat, care mărește în mod apreciabil câmpul vizual al spectatorului; film realizat prin acest procedeu. — Din fr. **cinémascope.**

CINEMATÉCĂ, *cinemateci,* s.f. **1.** Arhivă în care se păstrează filmele cinematografice. **2.** Cinematograf în care sunt proiectate filme reprezentative din istoria cinematografiei. — Din fr. **cinémathèque.**

CINEMÁTIC, -Ă, *cinematici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a mecanicii care se ocupă cu studiul mișcării corpurilor, independent de masele lor și de cauzele care produc mișcarea. **2.** Adj. Care aparține cinematicii (**1**), privitor la cinematică. — Din fr. **cinématique.**

CINEMATOGRÁF, *cinematografe,* s.n. **1.** Sală de spectacole destinat proiectării filmelor cinematografice în fața publicului spectator; cinema. **2.** Cinematografie. — Din fr. **cinématographe.**

CINEMATOGRAFIÁ, *cinematografiez,* vb. I. Tranz. A filma. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **cinématographier.**

CINEMATOGRÁFIC, -Ă, *cinematografici, -ce,* adj. Care ține de cinematograf, privitor la cinematograf sau la cinematografie. — Din fr. **cinématographique.**

CINEMATOGRAFÍE, *cinematografii,* s.f. Tehnica și arta înregistrării fotografice a unor scene, a unor peisaje etc. pe un film special și a reproducerii lor prin proiectare luminoasă pe un ecran, astfel încât să dea iluzia unui spectacol viu; industrie producătoare de filme; cinematograf. — Din fr. **cinématographie.**

CINEMATOGRAFIÉRE s.f. Acțiunea de *a cinematografia* și rezultatul ei; filmare. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **cinematografia.**

CINERADIOGRAFÍE, *cineradiografii,* s.f. Tehnică radiografică permițând efectuarea de imagini în mișcare. [Pr.: *-di-o-*] — **Cine**[matografie] + **radiografie.**

CINERÁMA s.f. Procedeu de filmare pe trei pelicule și de proiectare sincronizată a imaginilor astfel obținute cu ajutorul a trei aparate de proiecție pe un ecran semicircular. — Din fr. **cinérama.**

CINERÁRĂ, *cinerare,* adj. (În sintagma) *Urnă cinerară* = urnă în care se păstrează cenușa morților; cenușar. — Din fr. **cinéraire,** lat. **cinerarius.**

CINERÁRIA s.f. Plantă decorativă cu frunze mari și cu flori de diferite culori, grupate în buchete *(Cineraria hybrida).* [Pr.: *-ri-a*] — Din lat. **cineraria.** Cf. fr. c i n é r a i r e.

CINERÍT s.n. Cenușă vulcanică consolidată folosită în industria cimentului. — Din fr. **cinérite.**

CINEROMÁN, *cineromane,* s.n. Roman[1] scris în vederea transpunerii lui cinematografice. — Din fr. **cinéroman.**

CINESCÓP, *cinescoape,* s.n. Tub catodic folosit pentru redarea imaginilor de televiziune. — Din fr. **cinéscope.**

CINÉTIC, -Ă, *cinetici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care ține de mișcare, privitor la mișcare. ✧ *Energie cinetică* = energie dezvoltată de un corp în mișcare, egală cu jumătatea produsului dintre masa corpului și pătratul vitezei lui. **2.** S.f. Ramură a mecanicii care studiază legile fenomenelor fizice bazate pe mișcarea materiei. **3.** S.f. (În sintagma) *Cinetică chimică* = ramură a chimiei fizice care studiază evoluția reacțiilor chimice și influența factorilor fizico-chimici asupra desfășurării acestor reacții. — Din fr. **cinétique.**

CINEVÁ pron. nehot. Un om oarecare (dintre mai mulți), o persoană pe care n-o cunoaștem (sau care nu trebuie sau nu vrem să fie numită); oarecine, careva, cinevași. ✦ (Fam.; purtând accentul în frază) Un om de valoare, de seamă. [Gen.-dat.: *cuiva*] — **Cine + va.**

CINEVÁȘI pron. nehot. (Înv.) Cineva. [Var.: (pop.) **cinevășilea** pron. nehot.] — **Cineva + și.**

CINEVÁȘILEA pron. nehot. v. **cinevași.**

CINÉ-VERITÉ s.n. (Cin.) Gen de cinematografie care acordă mare importanță improvizației și își propune să surprindă realitatea în toată spontaneitatea ei. [Pr.: *sineverité*] — Cuv. fr.

CINGĂTOÁRE, *cingători,* s.f. Fâșie de pânză, de mătase, de piele etc. care servește cuiva la încins mijlocul. — [În]**cinge** + suf. *-ătoare.*

CÍNIC, -Ă, *cinici, -ce,* adj. **1.** (Despre oameni: adesea substantivat) Care manifestă o atitudine condamnabilă, sfidând regulile moralei, normele de conviețuire socială și de bună-cuviință; (despre manifestări ale oamenilor) care trădează, exprimă asemenea atitudini. **2.** (În sintagmele) *Filosofie cinică* = doctrină filosofică din Grecia antică, care nu recunoștea normele sociale existente și preconiza o viață simplă și reîntoarcerea la natură. *Filosof cinic* (și substantivat) = adept al filosofiei cinice. — Din fr. **cynique,** lat. **cynicus.**

CINÍSM, *cinisme,* s.n. Atitudinea omului cinic (**1**), faptă de om cinic. — Din fr. **cynisme,** lat. **cynismus.**

CINOCEFÁL, *cinocefali,* s.m. Specie de maimuță care trăiește în Africa și care se caracterizează prin botul prelung, ca al unui câine, și prin coada lungă. — Din fr. **cynocéphale,** lat. **cynocephalus.**

CINÓVNIC, *cinovnici,* s.m. (Înv.) Funcționar de stat (de rang inferior). — Din rus. **činovnik.**

CINQUECENTÍST, *cinquecentiști,* s.m. (Livr.) Scriitor sau creator de artă din cinquecento. [Pr.: *-cŭe-*] — Din it. **cinquecentista.**

CINQUECÉNTO s.n. Denumire dată artei și culturii italiene din sec. XVI. [Pr.: *-cue-*] — Cuv. it.

CÍNSPRECE num. card. v. **cincisprezece.**

CÍNSPRECELEA, CÍNSPRECEA num. ord. v. **cincisprezecelea.**

CÍNSPREZECE num. card. v. **cincisprezece.**

CÍNSPREZECELEA, CÍNSPREZECEA num. ord. v. **cincisprezecelea.**

CÍNSTE s.f. **I. 1.** Onestitate, probitate, corectitudine. ✧ Expr. *Pe cinstea mea!* spune cineva pentru a întări și garanta autenticitatea unei afirmații făcute. **2.** Virtute, fidelitate, castitate. **II. 1.** Respect, stimă, considerație, prețuire. ✧ Loc. adv. *Cu cinste* = în mod onorabil, după merit. ✧ Expr. *A da cinstea pe rușine* = a se face de rușine, a se compromite. **2.** Onoare, favoare. ✧ Loc. adv. *În cinstea* (cuiva sau a ceva) = pentru a onora (pe cineva sau ceva), spre lauda sau preamărirea (cuiva sau a ceva). ✧ Expr. *A-i face cinste* (cuiva) = a servi cuiva spre laudă, a-i face onoare. **3.** Ceremonial, paradă, fast. **III.** (Concr.; pop.) **1.** Dar, cadou, plocon. ✧ Loc. adj. *Pe cinste* = care este foarte bun, foarte frumos; grozav, strașnic. **2.** Ospăț, ospătare (în care predomină băutura). ✧ Expr. *A face cinste* = a oferi cuiva de băut (și de mâncat) într-un local, plătindu-i consumația; a trata, a cinsti. ✦ Băutură alcoolică. — Din sl. **čĭstĭ.**

CINSTÉȚ, *cinsteți,* s.m. Plantă erbacee cu tulpina înaltă și cleioasă și cu flori galbene punctate cu brun; brânca-porcului *(Salvia glutinosa).* — Din ucr. **čystec.**

CINSTÍ, *cinstesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A respecta, a onora, a prețui pe cineva sau ceva; a da cuiva cinstea cuvenită. **2.** (Pop.) A face cuiva un dar, un cadou; a da cuiva un bacșiș. **3.** (Fam.) A ospăta, a trata (cu băutură); a plăti consumația cuiva. ✦ A închina, a bea în onoarea cuiva sau a ceva. ✦ Refl. A bea o băutură alcoolică. *Ne-am cinstit cu o țuică.* — Din sl. **čĭstiti.**

CINSTÍRE, *cinstiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) cinsti* și rezultatul ei; considerație, respect. **2.** (Înv.) Demnitate înaltă ocupată de cineva. — V. **cinsti.**

CINSTÍT, -Ă, *cinstiți, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care este de bună-credință; onest, corect; care nu înșală. **2.** Virtuos, fidel, cast. **3.** (Înv.) Vrednic de respect; stimat, onorat. — V. **cinsti.**

CÍNTEZ, *cintezi,* s.m. Cintezoi. [Acc. și: *cintéz*] — Din **cinteză** (derivat regresiv).

CÍNTEZĂ, *cinteze,* s.f. Mică pasăre cântătoare cu ciocul conic, scurt și tare, cu penajul cenușiu-albăstrui sau brun-roșcat, având pe aripă o dungă albă *(Fringilla coelebs).* [Acc. și: *cinteză*. — Var.: (reg.) **cíntiță** s.f.] — Et. nec.

CINTEZÓI, *cintezoi,* s.m. Bărbătușul cintezei; cintez. [Var.: (reg.) **cintițói** s.m.] — **Cintez** + suf. *-oi.*

CINTIRÍM s.n. v. **țintirim.**

CÍNTIȚĂ s.f. v. **cinteză.**

CINTIȚÓI s.m. v. **cintezoi.**

CÍNTRU, *cintre,* s.n. Partea concavă a unei bolți sau a unui arc; cofraj sau construcție provizorie folosită ca tipar și element de susținere a unui arc sau a unei bolți. — Din fr. **cintre.**

CINZEÁCĂ, *cinzeci,* s.f. Unitate de măsură de capacitate (pentru băuturi) egală cu aproximativ 0,16 litri. ✦ Sticluță care are această capacitate și în care se servește o băutură alcoolică; conținutul unei astfel de sticluțe. — Din **cincizeci.**

CINZÉCI num. card. v. **cincizeci.**

CINZÉCILEA, CINZÉCEA num. ord. v. **cincizecilea.**

CIOÁCĂ, *cioace,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele două console orizontale ale războiului de țesut, fixate pe stâlpii din mijloc și pe care se sprijină vatalele. **2.** (Arg.) Balivernă. ✧ Expr. (Fam.) *A se ține de cioace* = a se ține de glume, de șmecherii. — Et. nec.

CIOÁCLĂ, *cioacle,* s.f. (Reg.) Sanie mică (folosită mai ales pentru căratul lemnelor din pădure); încărcătură care încape pe o astfel de sanie. — Din magh. **csáklya** „prăjină cu vârf încârligat".

CIOÁNCĂ, *cioance,* s.f. (Reg.) Lulea cu coadă scurtă. — Et. nec.

CIOÁNDĂ s.f. (Reg.) Ceartă ușoară; ciondăneală. — Din **ciondăni** (derivat regresiv).

CIOÁRĂ, *ciori,* s.f. **1.** Nume dat mai multor specii de păsări din familia corbului, cu penajul negru sau cenușiu, cu cioc conic și puternic *(Corvus).* ✧ *Cioară pucioasă* = dumbrăveancă *(Coracias garrulus).* ✧ Expr. *Cât (*sau *ca) cioara în par* = foarte puțin, sporadic. (Fam.) *Cum* (sau *ce) ciorile?* = (exprimă nemulțumire) cum (sau ce) naiba? cum (sau ce) dracul? **2.** Epitet dat unui om brunet, oacheș. — Cf. alb. s o r r ë.

CIOÁRECI s.m. pl. **1.** Pantaloni țărănești strânși pe picior, din pănură sau din dimie, adesea împodobiți cu găitane. **2.** (Reg.) Ciorapi de dimie. — Et. nec.

CIOÁRSĂ, *cioarse,* s.f. (Înv. și reg.) Unealtă cu tăișul uzat. ✦ Obiect de îmbrăcăminte uzat. [Var.: **gioársă** s.f.] — Cf. ucr. c e r s a t i „a zgâria".

CIOÁTĂ s.f. v. **ciot.**

CIOÁTCĂ s.f. v. **ciotcă.**

CIOB, *cioburi,* s.n. Bucată, fragment dintr-un obiect de sticlă, de faianță, de lut etc. spart; hârb. — Cf. tc. ç ö p.

CIOBÁCĂ, *ciobace,* s.f. (Reg.) Luntre pescărească rudimentară, de obicei scobită dintr-un trunchi de copac. — Din ucr. **čobak.**

CIOBÁN, *ciobani,* s.m. **1.** Persoană care paște, păzește și îngrijește oile; păstor, păcurar. ✦ Proprietar de oi; baci. **2.** Compus: *Ciobanul-cu-Oile* = numele unei constelații din emisfera boreală; lira. — Din tc. **çoban.**

CIOBĂNÁȘ, *ciobănași,* s.m. Diminutiv al lui *cioban;* ciobănel. — **Cioban** + suf. *-aș.*

CIOBĂNÉL, *ciobănei,* s.m. Ciobănaș. — **Cioban** + suf. *-el.*

CIOBĂNÉSC, -EÁSCĂ, *ciobănești,* adj. Care aparține ciobanului, privitor la cioban, specific ciobanului. ✧ *Câine ciobănesc* = nume dat unor rase de câini mari și puternici, folosiți de obicei pentru paza turmelor și a stânii. — **Cioban** + suf. *-esc.*

CIOBĂNÉȘTE adv. Ca ciobanii; *fig.* necioplit, grosolan. — **Cioban** + suf. *-ește.*

CIOBĂNÍ, *ciobănesc,* vb. IV. Intranz. A fi cioban, a sluji ca cioban. ✦ Refl. A se face cioban. — Din **cioban.**

CIOBĂNÍE s.f. Ocupația ciobanului; situația de cioban; ciobănit. — **Cioban** + suf. *-ie.*

CIOBĂNÍT s.n. Ciobănie. — V. **ciobăni.**

CIOBĂNÍȚĂ, *ciobănițe,* s.f. Femeie care paște, păzește și îngrijește oile; soție de cioban; păstoriță, păcurăriță. — **Cioban** + suf. *-iță.*

CIOBÍ, *ciobesc,* vb. IV. Tranz. A știrbi, a sparge în parte sau a crăpa un obiect casant. — Din **ciob.**

CIOBÍRE, *ciobiri,* s.f. Acțiunea de *a ciobi* și rezultatul ei. — V. **ciobi.**

CIOBÍT, -Ă, *ciobiți, -te,* adj. Știrbit, spart în parte, crăpat. — V. **ciobi.**

CIOBOÁTĂ s.f. v. **ciubotă.**

CIOBOTÁR s.m. v. **ciubotar.**

CIOBÓTĂ s.f. v. **ciubotă.**

CIOBOTĂRÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **ciubotăresc.**

CIOBOTĂRÍE[1] s.f. v. **ciubotărie[1].**

CIOBOTĂRÍE[2] s.f. v. **ciubotărie[2].**

CIOBOȚÍCĂ s.f. v. **ciuboțică.**

CIOBULÉȚ, *ciobulețe,* s.n. Diminutiv al lui *ciob.* — **Ciob** + suf. *-uleț.*

CIOC[1] interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de lovituri (repetate) într-un obiect sau într-un material dur. — Onomatopee.

CIOC[2], *ciocuri,* s.n. **1.** Partea anterioară, terminală, lunguiață și cornoasă a capului păsărilor, care înlocuiește sistemul dentar; plisc, clonț. ✦ Cantitatea de lichid sau de hrană care încape o dată în cioc (**1**). ✦ Fig. Gură a omului. **2.** Parte sau prelungire ascuțită a unor obiecte; capăt, vârf (ascuțit). **3.** Barbișon, țăcălie. ✧ Expr. (Arg.) *A pune ciocuri* = a minți sau a deforma realitatea. **4.** Compuse: *ciocul-berzei* = plantă erbacee cu frunzele păroase, adânc crestate și cu flori violete-purpurii *(Geranium pratense); ciocul-cucoarei* = mică plantă erbacee cu tulpina păroasă întinsă pe pământ, cu frunze compuse, flori roșii, roz sau albe și fructe lungi, asemănătoare cu un cioc *(Erodium cicutarium); cioc-întors* = pasăre călătoare cu penajul alb pătat cu negru, cu ciocul lung, subțire și ușor arcuit în sus, cu picioarele înalte *(Recurvirostra avosetta); cioc-de-papagal* = formație osoasă în zona marginală a vertebrelor. — Cf. alb. čok, rom. cioc[1].

CIOCÁN[1], *ciocane,* s.n. **1.** Unealtă manuală de lovire, de forme și dimensiuni variate, formată dintr-un corp de metal, de lemn, de cauciuc dur etc.. ✧ Expr. *A fi între ciocan și nicovală* = a fi într-o situație critică (din care nu există posibilitate de ieșire). *A sta ciocan pe* (sau *de) capul cuiva* = a insista pe lângă cineva; a-l plictisi cu insistențele. **2.** Nume dat unor obiecte sau instrumente asemănătoare ca formă cu ciocanul (**1**). ✦ Unealtă folosită la lipirea cu cositor a unor metale. ✦ Spec. (Sport) Bilă de metal prinsă de o coardă de sârmă terminată cu un mâner folosită în probele de aruncat; *p. ext.* probă sportivă de atletism practicată cu această bilă. ✦ Spec. Fiecare dintre cele două bețișoare ale țambalului, ale xilofonului etc. ✦ Spec. Fiecare dintre fusele vârtelniței. **3.** Unul dintre cele trei oscioare care alcătuiesc urechea medie. **4.** (În sintagma) *Ciocan de foc* = bombardament de artilerie intens și de scurtă durată. — Din sl. **čekanŭ.**

CIOCÁN[2], *ciocane,* s.n. Păhărel în formă de sticluță, cu gâtul strâmt și lung, din care se bea o băutură alcoolică. ✦ Conținutul unui asemenea păhărel. — Din bg. **čokan,** sb. **čokanj.**

CIOCÁN[3], *ciocani,* s.m. (Reg.) Știulete de porumb (curățat sau nu de boabe); ciocălău. — Din sb. **čokan.**

CIOCĂLẮU, *ciocălăi,* s.m. (Reg.) Ciocan[3]. — Din magh. **csukló.**

CIOCĂNÁR, *ciocănari,* s.m. **1.** Muncitor dintr-o echipă de nituit cu mâna; muncitor calificat care lucrează cu un ciocan[1]. **2.** (Depr.) Muncitor necalificat. — **Ciocan[1]** + suf. *-ar.*

CIOCĂNÁȘ[1], (**1**) *ciocănașe,* s.n., (**2**) *ciocănași,* s.m. **1.** S.n. Ciocănel. **2.** S.m. Muncitor care sparge cu ciocanul[1] sarea în ocne. — **Ciocan[1]** + suf. *-aș.*

CIOCĂNÁȘ[2], *ciocănașe,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *ciocan[2].* — **Ciocan[2]** + suf. *-aș.*

CIOCĂNÉL, *ciocănele,* s.n. Diminutiv al lui *ciocan[1]; spec.* ciocan[1] mic cu care se lovesc coardele țambalului, xilofonului, toba, toaca etc.; ciocănaș[1]. — **Ciocan[1]** + suf. *-el.*

CIOCĂNÍ, *ciocănesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A bate repetat (cu degetul sau cu un obiect) într-un corp tare; *spec.* a bate cu degetul (îndoit) în ușă, în fereastră (pentru a solicita intrarea, pentru a atrage atenția etc.). ✦ Tranz. A lovi ușor cu degetele în toracele sau în abdomenul unui pacient, pentru a cerceta starea unor organe interne. ✦ Tranz. și refl. recipr. (Fam.) A (se) bate (ușor). **2.** Intranz. A lucra ceva lovind cu ciocanul[1]; *p. ext.* a face, a lucra unele lucruri (mărunte). **3.** Tranz. Fig. A bate la cap; a cicăli, a pisa. [Prez. ind. și: *ciócăn*] — Din **ciocan[1].**

CIOCĂNÍRE, *ciocăniri,* s.f. Acțiunea de *a ciocăni.* — V. **ciocăni.**

CIOCĂNÍT, *ciocănituri,* s.n. Faptul de *a ciocăni;* zgomot produs de lovituri repetate într-un corp tare; ciocănitură. — V. **ciocăni.**

CIOCĂNITOÁRE, *ciocănitori,* s.f. Nume dat mai multor specii de păsări agățătoare de pădure cu aripile scurte, cu cioc conic, puternic, care ciocănesc coaja copacilor, distrugând insectele dăunătoare și larvele lor; ghionoaie. [Pl. și: *ciocănitoare*] — **Ciocăni** + suf. *-toare.*

CIOCĂNITÚRĂ, *ciocănituri,* s.f. Ciocănit. — **Ciocăni** + suf. *-tură.*

CIOCÂRLÁN, *ciocârlani,* s.m. **1.** Pasăre de culoare brună-cenușie, cu un moț în vârful capului *(Galerida cristata).* **2.** Bărbătușul ciocârliei. — Cf. cioc[2].

CIOCÂRLÍE, *ciocârlii,* s.f. **1.** Pasăre cântătoare mică, cu penele pestrițe, care zboară vertical la mare înălțime *(Alauda arvensis).* **2.** (Art.) Numele unui celebru cântec popular care imită trilul ciocârliei (**1**). — Cf. ciocârlan.

CIOCÂRTÍ, *ciocârtesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A ciopârți (**1**). **2.** A ciopli (**1**). — Cf. ciopârți.

CIOCHÍE, *ciochii,* s.f. Unealtă de dogărie care servește la fixarea cercurilor pe butoaie. [Acc. și: *ciócхie*] — Din magh. **csáklya.**

CIOCHINÁR, *ciochinare,* s.n. Mănunchi de curelușe scurte, având la capete ochiuri sau inele, de care vânătorii atârnă păsările vânate. — **Ciochină** + suf. *-ar.*

CIOCHÍNĂ, *ciochine,* s.f. Partea din spate a șeii, de care se poate lega traista, desagii etc. — Cf. tc. çıkın „raniță, traistă”.

CIOCLÉJ, *ciocleji,* s.m. (Reg.) Partea de jos a tulpinii porumbului, rămasă la nivelul pământului după ce restul tulpinii a fost tăiat la recoltare. — Et. nec.

CIOCLOVÍNĂ, *cioclovine,* s.f. (Pop.) Termen de dispreț dat unui om arogant, parvenit. — Cf. ciocoi[1].

CIÓCLU, *ciocli,* s.m. Persoană care transportă morții la groapă. — Cf. bg. čokla.

CIOCMĂNÍ, *ciocmănesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A bate la cap; a cicăli, a pisălogi. ✦ Refl. recipr. A se certa. — Cf. ciocni.

CIOCNEÁLĂ, *ciocneli,* s.f. Ciocnire; ciocnet. — **Ciocni** + suf. *-eală.*

CIÓCNET, *ciocnete,* s.n. Zgomot produs de lovirea a două obiecte tari. — **Ciocni** + suf. *-et.*

CIOCNÍ, *ciocnesc,* vb. IV. **1.** Refl. (recipr.) intranz. și tranz. A (se) lovi, a (se) izbi (unul) de altul (făcând zgomot). ✦ Tranz. A lovi ouăle roșii unul de altul cu unul dintre capete, conform tradiției legate de Paște. ✦ Tranz. (Despre pui) A sparge coaja oului în care s-a dezvoltat, pentru a ieși din el. ✦ Tranz. A lovi ușor unul de altul paharele de băutură, în semn de urare. **2.** Tranz. A lovi un obiect fragil, producându-i o crăpătură, o plesnitură; a face să crape, să plesnească. **3.** Refl. recipr. Fig. (Despre interese, idei etc.) A fi sau a veni în contradicție. **4.** Refl. recipr. Fig. (Despre armate adverse; rar, despre oameni) A se încăiera, a se bate. — Cf. bg. čukna, ucr. koknuti.

CIOCNÍRE, *ciocniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) ciocni.* **1.** Lovire (însoțită de zgomot) între două obiecte tari; ciocnitură. **2.** Fig. Luptă între interese sau idei diferite. **3.** Fig. Bătălie, luptă între două armate sau două grupuri adverse de oameni. — V. **ciocni.**

CIOCNÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) ciocni.* — V. **ciocni.**

CIOCNÍT[2], -Ă, *ciocniți, -te,* adj. **1.** Crăpat, plesnit. **2.** Fig. (Ir.) Țicnit. — V. **ciocni.**

CIOCNITÚRĂ, *ciocnituri,* s.f. **1.** Ciocnire (**1**). **2.** Crăpătură, fisură produsă într-un obiect (în urma lovirii lui cu altul). — **Ciocni** + suf. *-tură.*

CIOCOÁICĂ, *ciocoaice,* s.f. Termen de dispreț pentru o femeie parvenită (de la sate); soție de ciocoi[1]; *p. ext.* boieroaică. — **Ciocoi[1]** + suf. *-oaică.*

CIOCOFLEÁNDURĂ, *ciocoflenduri,* s.f. (Peior. și ir.) Ciocoi[1]. [Pl. și: *ciocoflendure*] — **Ciocoi[1] + fleandură.**

CIOCÓI[1], *ciocoi,* s.m. **1.** Termen de dispreț pentru un parvenit (mai ales la sate) din rândurile arendașilor, vătafilor etc.; ciocofleandură; *p. ext.* boier. **2.** (Înv.) Fecior în casă, servitor angajat la un boier. — Et. nec.

CIOCOÍ[2], *ciocoiesc,* vb. IV. Refl. **1.** A deveni ciocoi[1] (**1**), a-și însuși apucături de ciocoi[1]; *p. ext.* a se boieri. **2.** Fig. (Rar) A fi slugarnic, a se linguși. — Din **ciocoi[1].**

CIOCOIÁȘ, *ciocoiași,* s.m. Diminutiv al lui *ciocoi[1].* [Pr.: *-co-iaș*] — **Ciocoi[1]** + suf. *-aș.*

CIOCOIÉSC, -IÁSCĂ, *ciocoiești,* adj. Care ține de ciocoi[1], privitor la ciocoi[1], specific ciocoilor[1]. [Pr.: *-co-iesc*] — **Ciocoi[1]** + suf. *-esc.*

CIOCOÍME s.f. Mulțime de ciocoi[1]; totalitatea ciocoilor[1]. — **Ciocoi[1]** + suf. *-ime.*

CIOCOÍSM, *ciocoisme,* s.n. **1.** Situație de ciocoi[1]; purtare, apucătură de ciocoi[1]; *p. ext.* parvenitism. **2.** Fig. Slugărnicie, lipsă de demnitate. — **Ciocoi[1]** + suf. *-ism.*

CIOCOLÁDĂ s.f. v. **ciocolată.**

CIOCOLÁTĂ, *ciocolate,* s.f. **1.** Preparat comestibil făcut dintr-un amestec solidificat de pulbere de cacao și de zahăr (cu adaos de ingrediente). ✦ Baton, bucată din acest preparat. **2.** Băutură preparată din praf de ciocolată (**1**) sau de cacao dizolvat în lapte sau în apă. [Var.: **șocolátă, ciocoládă** s.f.] — Din it. **cioccolata.** Cf. fr. chocolat, germ. Schokolade.

CIOCOLATIÉR, *ciocolatieri,* s.m. Muncitor într-o fabrică de ciocolată. [Pr.: *-ti-er*] — După fr. **chocolatier.**

CIOCOLATÍU, -ÍE, *ciocolatii,* adj. (Fam.) De culoarea ciocolatei. — **Ciocolată** + suf. *-iu.*

CIOCULÉȚ, *cioculețe,* s.n. Diminutiv al lui *cioc[2].* — **Cioc[2]** + suf. *-uleț.*

CIOFLINGÁR, *cioflingari,* s.m. (Pop. și fam.) Om de nimic, secătură, vagabond. ✦ Epitet ironic pe care țăranii îl dădeau celor care umblau îmbrăcați în haine orășenești. — Cf. germ. Schuhflicker „cârpaci”.

CIOHODÁR, *ciohodari,* s.m. Slujbaș la curtea domnească din Țara Românească și Moldova având obligația să îngrijească de încălțămintea domnului sau îndeplinind funcția de lacheu al acestuia. — Din tc. **çuhadar.**

CIOLÁC, -Ă, *ciolaci, -ce,* adj. (Reg.; despre mâini, picioare; *p. ext.* despre oameni) Ciung; schilod; paralizat. — Din tc. **çolak.**

CIOLÁN, *ciolane,* s.n. **1.** Os (mare) de animal (tăiat, cu sau fără carne pe el) sau (fam.) os de om. ✦ Expr. *A da (cuiva) un ciolan de ros* = a da (cuiva) posibilitatea de a obține avantaje sau profituri materiale. *A umbla după ciolan* = a umbla după profituri materiale. *A scăpa ciolanul din mână* = a pierde o situație avantajoasă. **2.** (Fam.) Membru al corpului; (la pl.) schelet al corpului. ✧ Expr. *A i se muia* (cuiva) *ciolanele* = a-i slăbi puterile, a se moleși. *A-i trece* (cuiva) *ciolan prin ciolan* = a fi foarte obosit. *A-i rupe* (sau *a-i frânge, a-i muia* cuiva) *ciolanele* = a bate tare (pe cineva). *A-i putrezi* (cuiva) *ciolanele* = a fi mort (de mai multă vreme). *A-i rămâne ciolanele (pe) undeva* = a muri departe de casă, prin locuri străine. **3.** (Reg.) Obadă (a roții de car). — Din sl. **članŭ.**

CIOLĂNÁȘ, *ciolănașe,* s.n. Diminutiv al lui *ciolan;* ciolănel. — **Ciolan** + suf. *-aș.*

CIOLĂNÉL, *ciolănele,* s.n. Ciolănaș. — **Ciolan** + suf. *-el.*

CIOLĂNÓS, -OÁSĂ, *ciolănoși, -oase,* adj. (Fam.) Cu oase mari, ieșite în relief; osos. — **Ciolan** + suf. *-os.*

CIOLPÁN, *ciolpani,* s.m. (Pop.) Trunchi de arbore fără crengi (și uscat), rămas în pământ; arbore rupt de vânt; arbore bătrân. — Et. nec.

CIOLTÁR, *cioltare,* s.n. (Înv. și pop.) Pătură (de postav), de obicei înflorată sau împodobită cu diferite cusături, care se pune sub șa. — Din tc. **çultari.**

CIOMÁG, *ciomege,* s.n. Băț mare și gros, adesea cu măciulie sau întărit cu fier la unul din capete; bâtă. ✦ Lovitură, bătaie dată cuiva cu un astfel de băț. — Din tc. **çomak.**

CIOMĂGÁR, *ciomăgari,* s.m. (Fam.) Ciomăgaș. — **Ciomag** + suf. *-ar.*

CIOMĂGÁȘ, *ciomăgași,* s.m. (Rar) Om înclinat spre ceartă și bătaie; bătăuș, ciomăgar. — **Ciomag** + suf. *-aș.*

CIOMĂGEÁLĂ, *ciomăgeli,* s.f. (Fam.) Bătaie cu ciomagul; *p. gener.* bătaie zdravănă. — **Ciomăgi** + suf. *-eală.*

CIOMĂGÉL, *ciomăgele,* s.n. Diminutiv al lui *ciomag*. — **Ciomag** + suf. *-el.*

CIOMĂGÍ, *ciomăgesc,* vb. IV. Tranz. și refl. recipr. (Fam.) A (se) bate cu ciomagul; *p. gener.* a (se) bate zdravăn. — Din **ciomag.**

CIONDĂNEÁLĂ, *ciondăneli,* s.f. (Fam.) Ceartă ușoară; dispută trecătoare; cioandă, ciorovăială. — **Ciondăni** + suf. *-eală.*

CIONDĂNÍ, *ciondănesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Fam.) A se certa cu cineva pentru nimicuri fără a-și spune vorbe grele, a se împunge cu vorba; a se ciorovăi. ✦ Tranz. A certa pe cineva în mod repetat sau insistent. — Cf. săs. s c h ä n d e n.

CIONT, CIOÁNTĂ adj. v. **ciunt.**

CIONTÁ vb. I v. **ciunti.**

CIONTÍ vb. IV v. **ciunti.**

CIOPÁTĂ, *ciopăți,* s.f. (Reg.) Bucată de carne tăiată din trupul unui om sau al unui animal. — Din magh. **csapat** „grămadă, ceată”.

CIOPÂRTÍ vb. IV v. **ciopârți.**

CIOPÂRȚEÁLĂ, *ciopârțeli,* s.f. Ciopârțire. — **Ciopârți** + suf. *-eală.*

CIOPÂRȚÍ, *ciopârțesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A tăia în bucăți (și la întâmplare) o ființă sau o parte a trupului ei; a ciocârti. **2.** A tăia un obiect în mod neregulat sau la întâmplare; a ciopli neîndemânatic. [Var.: (înv. și pop.) **ciopârtí** vb. IV] — Din **ciopa(r)tă** (modificat după *parte).*

CIOPÂRȚÍRE, *ciopârțiri,* s.f. Acțiunea de *a ciopârți;* ciopârțeală. — V. **ciopârți.**

CIOPLEÁLĂ, *ciopleli,* s.f. (Rar) Cioplire. — **Ciopli** + suf. *-eală.*

CIOPLÍ, *cioplesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A desprinde, prin lovituri aplicate cu un instrument ascuțit, așchii dintr-o bucată de lemn, de piatră etc., pentru a da materialului o formă oarecare; a ciocârti. ✦ Spec. A sculpta. **2.** Tranz. Fig. A aduce îmbunătățiri (stilistice, de exprimare etc.) unei lucrări (literare, științifice etc.); a cizela. **3.** Refl. Fig. (Despre oameni) A căpăta deprinderi civilizate, a deveni politicos; a se cultiva, a se cizela. — Din bg. **čoplja,** sb. **čopljiti.**

CIOPLÍRE, *cioplíri,* s.f. Acțiunea de *a (se) ciopli;* cioplеală. — V. **ciopli.**

CIOPLÍT s.n. Faptul de *a (se) ciopli.* — V. **ciopli.**

CIOPLITÓR, -OÁRE, *cioplitori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care cioplește, care se ocupă cu cioplitul. **2.** S.n. Rindea cu talpa curbă; *p. ext.* cuțitoaie. **3.** S.n. Unealtă cu care potcovarul curăță copita calului. — **Ciopli** + suf. *-tor.*

CIOPLITÚRĂ, *ciopliturі,* s.f. **1.** Faptul de a ciopli. **2.** Lucru, obiect cioplit, rezultat prin cioplire. **3.** (De obicei cu sens colectiv) Surcea, așchie căzută prin cioplire. — **Ciopli** + suf. *-tură.*

CIOPÓR, *ciopoare,* s.n. **1.** Grup de animale de același fel (și de aceeași vârstă). **2.** Grup, ceată, mulțime de oameni. — Din magh. **csoport.**

CIORÁP, *ciorapi,* s.m. **1.** Obiect de îmbrăcăminte care acoperă piciorul, confecționat din fire de bumbac, de lână, de mătase sau din fire sintetice. ✧ Compus: *ciorap-chilot* sau *ciorap-pantalon* = ciorap lung, continuat cu chilot; dres[3] (**1**). ✧ Expr. *A strânge bani la ciorap* = a aduna bani, a face economii. **2.** Tub izolant cu care se îmbracă capetele bobinelor electrice. — Din tc. **çorab.**

CIORĂPĂRÍE, (**2**) *ciorăpării,* s.f. **1.** Grămadă, mulțime, sortimente de ciorapi. **2.** Magazin sau secție într-un magazin unde se vând ciorapi. — **Ciorap** + suf. *-ărie.*

CIORBAGÍU[1], *ciorbagii,* s.m. **1.** Ofițer de ieniceri; comandant al unui regiment de ieniceri. **2.** (Înv.) Primar rural (turc). — Din tc. **çorbacı.**

CIORBAGÍU[2], *ciorbagii,* s.m. Persoană căreia îi place mult ciorba. — **Ciorbă** + suf. *-agiu.*

CIÓRBĂ, *ciorbe,* s.f. Fel de mâncare care constă dintr-o zeamă (acrită) preparată cu legume, adesea și cu carne. ✧ Expr. *A se amesteca în ciorba cuiva* (sau *a altuia)* = a se amesteca (nedorit) în afacerile, în treburile altuia. *A pune* (sau *a băga* etc.) *pe toți într-o ciorbă* = a considera și a trata la fel mai mulți oameni, fără a ține seamă de valoarea, situația etc. lor deosebită. — Din tc. **çorba.**

CIORCHÍNĂ s.f. v. **ciorchine.**

CIORCHÍNE, *ciorchini,* s.m. Tip de inflorescență caracterizat prin dezvoltarea unui ax principal, de-a lungul căruia se înșiră numeroase ramificații cu flori; racem, grapă; grupare de fructe așezate în mod corespunzător cu inflorescența descrisă mai sus; *spec.* strugure. [Var.: **ciorchínă** s.f.] — Et. nec.

CIORDEÁLĂ, *ciordeli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a ciordi;* șterpeleală, ciordit. — **Ciordi** + suf. *-eală.*

CIORDÍ, *ciordesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A fura (lucruri mărunte); a șterpeli. — Din țig. **cior** (part. *ciordiom).*

CIORDÍT s.n. (Fam.) Faptul de *a ciordi;* ciordeală, șterpeleală. — V. **ciordi.**

CIORMOIÁG, *ciormoiagi,* s.m. Plantă erbacee cu flori albe-roșietice *(Melampyrum cristatum).* [Pr.: *-mo-iag*] — Cf. magh. c s o r m o l y a.

CIÓRNĂ, *ciorne,* s.f. Lucrare scrisă provizoriu, în primă redactare; concept, bruion. — Din rus. **ciornîi** „negru”.

CIOROÁICĂ, *cioroaice,* s.f. **1.** Cioară. **2.** Epitet dat unei femei brunete, oacheșe. — **Cioroi** + suf. *-oaică.*

CIORÓI, *cioroi,* s.m. **1.** Bărbătușul ciorii. **2.** Epitet dat unui om brunet, oacheș; cioară. **3.** Nume dat mai multor plante erbacee cu flori galbene dispuse în capitule și cu fructe achene *(Inula).* — **Cioară** + suf. *-oi.*

CIOROPÍNĂ, *cioropine,* s.f. (Peior.) Țigan. — Cf. c i o r o i.

CIOROVĂÍ, *ciorovăiesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Fam.) A se certa cu cineva pentru nimicuri și fără a-și spune cuvinte grele; a se ciondăni. — Et. nec.

CIOROVĂIÁLĂ, *ciorovăieli,* s.f. (Fam.) Ceartă ușoară (pentru nimicuri); ciorovăire, ciondăneală. [Pr.: *-vă-ia-*] — **Ciorovăi** + suf. *-eală.*

CIOROVĂÍRE, *ciorovăiri,* s.f. (Rar) Ciorovăială. — V. **ciorovăi.**

CIORPÁC, *ciorpace,* s.n. Unealtă de pescuit făcută dintr-un săculeț de plasă cu coadă și folosită de obicei la scoaterea din apă a peștelui prins cu alte unelte; minciog. — Din rus. **čerpak.**

CIORTÁN, *ciortani,* s.m. Crap de 1–2 kilograme. — Din tc. **çortan.**

CIORTĂNÁȘ, *ciortănași,* s.m. Diminutiv al lui *ciortan;* crap mai mic de un kilogram. — **Ciortan** + suf. *-aș.*

CIOȘMĂLÍ vb. IV v. **cioșmoli.**

CIOȘMOLÍ, *cioșmolesc,* vb. IV. Refl. (Reg.; despre oameni) A se frământa, a se zvârcoli (în așternut). ✦ A se codi, a ezita să facă ceva. [Var.: **cioșmălí** vb. IV] — Et. nec.

CIOT, *cioturi,* s.n. **1.** (În forma **cioată**) Parte rămasă dintr-un copac după ce restul a fost tăiat sau rupt. ✦ Nod proeminent într-un trunchi, într-o ramură, într-o scândură etc. **2.** Parte rămasă dintr-un picior, dintr-un braț sau (la animale) din coadă, după ce restul a fost tăiat, rupt. ✦ Parte mică rămasă dintr-un obiect (de formă lungă). *Un ciot de creion.* [Var.: (pop.) **cioátă** s.f., (rar) **ciótur** s.n.] — Et. nec.

CIÓTCĂ, *ciotci,* s.f. (Reg.) **1.** Grămadă, mulțime de ființe adunate laolaltă. **2.** Buturugă, ciot, rădăcină de copac. [Var.: **cioátcă** s.f.] — Cf. magh. c s u t k a.

CIOTORÓS, -OÁSĂ adj. v. **cioturos.**

CIÓTUR s.n. v. **ciot.**

CIOTURÓS, -OÁSĂ, *cioturoși, -oase,* adj. (Despre copaci, lemne, obiecte de lemn etc.) Cu multe cioturi sau noduri; noduros. ✦ Fig. (Despre mâini, picioare, degete etc.) Cu oasele proeminente (care fac impresia unor crengi sau rădăcini uscate). [Var.: **ciotorós, -oásă** adj.] — **Ciot** + suf. *-os.*

CIOVÉI, *cioveie,* s.n. (Reg.) Obiect casnic (vechi și fără valoare). — Et. nec.

CIOVÍCĂ, *ciovici,* s.f. **1.** Pasăre cu pene măslinii, albe sau gălbui pe gușă, cu coada ca de rândunică, care trăiește prin lagunele de lângă mare *(Glareola pratincola).* **2.** (Reg.) Nagâț. [Var.: **ciovlícă** s.f.] — Formație onomatopeică.

CIOVLÍCĂ s.f. v. **ciovică.**

CIOZVÁRTĂ, *ciozvârte,* s.f. Sfert dintr-un animal tăiat; *p. ext.* bucată mare de carne tăiată din trupul unui animal; halcă. — Din bg. **četvărt.**

CIP, *cipuri,* s.n. (Electron.) Bucată mică de material semiconductor care suportă unul sau mai multe circuite integrate. — Din engl. **chip.**

CIP-CIRÍP interj. Cuvânt care imită sunetele caracteristice ale păsărelelor. — Onomatopee.

CIPERACÉE, *ciperacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee cu rizom, cu tulpină în trei muchii, cu flori mici și fructe achene; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **cypéracée.**

CIPÍC, *cipici,* s.m. **1.** Papuc de lână împletită sau de stofă. **2.** (Înv.) Gheată (fină); pantof. [Var.: (reg.) **ciupíc** s.m.] — Din bg. **čepik.**

CIPILÍCĂ, *cipilici,* s.f. (Fam.) Căciuliță, basc mic care se poartă pe creștetul capului. — Et. nec.

CIPOLÍN s.n. **1.** Marmură albă care conține mică sau alte minerale colorate, în straturi ce traversează roca. **2.** Motiv decorativ oriental pentru porțelanuri, compus din frunze, fructe și flori. — Din it. **cipollino.**

CIPRINÍD, *ciprinide,* s.n. (La pl.) Familie de pești de apă dulce, având ca tip principal crapul; (și la sg.) pește din această familie. — După fr. **cyprinidé.**

CIPRINICULTÚRĂ s.f. Ramură a pisciculturii care se ocupă cu creșterea crapului; carpicultură. — Din fr. **cypriniculture.**

CIPRIÓT, -Ă, *ciprioți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Ciprului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Ciprului sau ciprioților (**1**), privitor la Cipru ori la ciprioți. [Pr.: *-pri-ot*] — Din fr. **Cypriote.**

CIR s.n. (Reg.) Zeamă (îngroșată) scoasă din mămăliga care fierbe, înainte de a fi mestecată (și care se mănâncă separat); terci. — Din ucr. **čyr.**

CIRÁC, *ciraci,* s.m. **1.** Elev, discipol, ucenic. **2.** (Depr.) Persoană care își însușește în mod mecanic vederile, părerile etc. cuiva. **3.** (Înv.) Om de încredere al cuiva. — Din tc. **çirak.**

CIRC, *circuri,* s.n. **1.** Spectacol care cuprinde numere de gimnastică, de acrobație, dresură de animale, momente comice bufe etc.; ansamblu artistic care organizează astfel de spectacole. **2.** Construcție de formă rotundă, cu locurile pentru spectatori așezate în amfiteatru și având la mijloc o arenă circulară, unde au loc spectacole de circ (**1**). ✦ Incintă neacoperită, în formă de amfiteatru, unde se celebrau jocurile publice la romani. **3.** Depresiune circulară (cu aspect de amfiteatru) formată prin acțiunea de eroziune a unui ghețar, de obicei în regiunile muntoase înalte; căldare. *Circ lunar* = crater lunar. — Din fr. **cirque,** lat. **circus.**

CÍRCA adv. Cam, aproximativ. — Din lat. **circa.**

CIRCADIÁN adj. (Med.; în sintagma) *Ritm circadian* = bioritm caracterizat printr-o alternanță de 24 de ore . [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **circadien.**

CIRCÁR, *circari,* s.m. Artist de circ. — **Circ** + suf. *-ar.*

CÍRCĂ, *circi,* s.f. (Fam.) Circumscripție (de poliție, financiară etc.). — Abr. din **circumscripție.**

CIRCOMFERÍNȚĂ s.f. v. **circumferință.**

CIRCONFLÉX adj. v. **circumflex.**

CIRCORÁMĂ s.f. Procedeu de filmare și de proiecție cinematografică pe un mare ecran circular și într-o sală rotundă. — După rus. **țirkorama.**

CIRCUÍT, *circuite,* s.n. **1.** Ansamblu de fire și dispozitive bune conducătoare de electricitate care, împreună cu sursa curentului, formează un traseu închis pentru trecerea unui curent. ✧ (Electron.; în sintagma) *Circuit imprimat* = circuit prefabricat în care conductoarele de legătură și unele componente sunt realizate sub formă de benzi înguste sau suprafețe conductoare pe un suport izolant; (impr.) cablaj imprimat. ✦ Sistem de conducte sau de medii prin care pot circula particule materiale. **2.** Totalitatea tranzacțiilor reale și monetare care au loc între agenții economici din cadrul unei economii naționale. ✦ Mișcare a mărfurilor. ✦ Proces de transformare și de prelucrare a materiei prime în produse finite. **3.** Distanță care trebuie parcursă pe un traseu mai mult sau mai puțin circular, stabilit dinainte, pentru o probă sportivă; drum, distanță parcursă de cineva sau de ceva (pe un itinerar prestabilit și cu întoarcerea la punctul de plecare). ✧ *Circuitul apei în natură* = proces complex prin care apa trece succesiv prin stadiile de evaporație, de nori, de precipitații, de formare a apelor de suprafață și subterane. — Din fr. **circuit,** lat. **circuitus.**

CIRCULÁ, *círcul,* vb. I. Intranz. **1.** A fi în mișcare, a se deplasa; a umbla. ✦ (Despre vehicule) A se deplasa regulat, organizat (pe un traseu anumit și la anumite ore). **2.** (Despre lichide, gaze) A fi în mișcare neîntreruptă (revenind mereu la punctul de plecare). **3.** (Despre idei, știri, zvonuri etc.) A se transmite de la unul la altul, a se răspândi. **4.** A folosi în mod curent; a avea valoare. *Moneda aceasta nu mai circulă.* — Din fr. **circuler,** lat. **circulari.**

CIRCULÁBIL, -Ă, *circulabili, -e* adj. **1.** (Despre căi de comunicație) Pe care se circulă sau se poate circula. **2.** (Despre vehicule) Care poate circula. — **Circula** + suf. *-bil.*

CIRCULÁNT, -Ă, *circulanți, -te,* adj. Care circulă; pus, aflat în circulație. ✧ *Capital circulant* = parte a capitalului productiv (materii prime și auxiliare, combustibil etc.) a cărei valoare se transmite în întregime asupra mărfurilor produse (în decursul fiecărui proces de producție). — Din fr. **circulant.**

CIRCULÁR, -Ă, *circulari, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. În formă de cerc; care descrie un cerc. ✧ *Fierăstrău circular* (și substantivat, n.) = fierăstrău mecanic cu pânza în forma unui disc dințat, care taie învârtindu-se în jurul propriului ax. ✦ (Adverbial) De jur-împrejur. **2.** Adj., s.f. (Dispoziție, directivă, ordin de serviciu) care a fost trimis în scris de un organ administrativ unei organizații sau unor angajați aflați în subordinea sa. — Din fr. **circulaire.**

CIRCULATÓR, -OÁRE, *circulatori, -oare,* adj. Care aparține circulației sângelui, privitor la circulația sângelui. ✧ *Aparat* (sau *sistem) circulator* = ansamblu anatomic format din inimă, vene, artere și capilare, care asigură circulația sângelui în organism. [Var.: **circulatóriu, -ie** adj.] — Din fr. **circulatoire,** lat. **circulatorius.**

CIRCULATÓRIU, -IE adj. v. **circulator.**

CIRCULÁȚIE, *circulații,* s.f. Faptul de a circula. **1.** Mișcare, deplasare, de obicei pe o cale de comunicație. ✦ Spec. Deplasare a sevei în plante sau a citoplasmei în interiorul celulelor. **2.** Mișcare, curgere a unui lichid, a unui gaz, a unui curent etc. în interiorul unui circuit sau al unei conducte. **3.** Transmitere, schimb de bunuri, de mărfuri (prin intermediul banilor), transformare a mărfurilor în bani și a banilor în mărfuri. ✧ Loc. adj. *De mare circulație* = foarte răspândit. ✧ Expr. *A fi în circulație* = a fi folosit, a avea valoare. *A pune* (sau *a introduce, a da) în circulație* = a face să intre în uz, să se răspândească, să funcționeze. (Fam.) *A scoate* (pe cineva) *din circulație* = a obosi peste măsură (pe cineva), a extenua. — Din fr. **circulation,** lat. **circulatio, -onis.**

CIRCUMCÍDE, *circumcid,* vb. III. Tranz. A face cuiva o circumcizie. — Din lat. **circumcidere.**

CIRCUMCÍZIE, *circumcizii,* s.f. Ritual religios la unele popoare orientale care constă în suprimarea prepuțului înainte de căsătorie, la pubertate sau imediat după naștere. [Var.: **circumciziúne** s.f.] — Din lat. **circumcisio.**

CIRCUMCIZIÚNE s.f. v. **circumcizie.**

CIRCUMDÚCȚIE, *circumducții,* s.f. (Med.) Mișcare circulară a membrelor sau a globilor oculari. — Din fr. **circumduction.**

CIRCUMFERÍNȚĂ, *circumferințe,* s.f. **1.** Curbă plană închisă, ale cărei puncte sunt egal depărtate de un punct fix, numit centru; cerc; lungimea unui cerc. **2.** Linie împrejmuitoare a unui corp, a unui loc în formă (relativ) rotundă; lungime a conturului unui corp. [Var.: **circomferínță** s.f.] — Din lat. **circumferentia,** fr. **circonférence.**

CIRCUMFLÉX, -Ă, *circumflecși, -xe,* adj. **1.** (În sintagma) *Accent circumflex* = semn ortografic în formă de unghi cu vârful în sus sau de tildă, care se pune deasupra unei vocale pentru a arăta că aceasta trebuie rostită lung sau, în ortografia română, pentru a nota sunetul *î(â).* **2.** (Anat.; despre artere, vene, nervi) Care are un traiect răsucit. **3.** (Bot.; despre plante) Cu ramurile curbate în jos. [Var.: **circonfléx, -ă** adj.] — Din lat. **circumflexus,** fr. **circonflexe.**

CIRCUMLOCÚȚIE, *circumlocuții,* s.f. (Rar) Perifrază. — Din lat. **circumlocutio,** fr. **circonlocution.**

CIRCUMLUNÁR, -Ă, *circumlunari, -e,* adj. Care se află sau se petrece în jurul Lunii; circumselenar. — Din fr. **circumlunaire,** engl. **circumlunar.**

CIRCUMORÁL, -Ă, *circumorali, -e,* adj. (Anat.) Care este situat în jurul gurii. — Din fr. **circumoral.**

CIRCUMORBITÁL, -Ă, *circumorbitali, -e,* adj. (Astron.) Care se află sau se petrece pe o orbită. — Din fr. **circumorbital.**

CIRCUMPOLÁR, -Ă, *circumpolari, -e,* adj. Care se află în jurul sau în vecinătatea polilor. — Din fr. **circumpolaire.**

CIRCUMSCRÍE, *circumscriu,* vb. III. Tranz. **1.** A delimita o problemă, un lucru etc., a restrânge la un anumit cadru. **2.** A trasa un cerc care să treacă prin toate vârfurile unui poligon; a construi un poligon cu toate laturile tangente la un cerc. — Din lat. **circumscribere** (după *scrie).*

CIRCUMSCRÍERE, *circumscrieri,* s.f. Acțiunea de *a circumscrie* și rezultatul ei. — V. **circumscrie.**

CIRCUMSCRÍPȚIE, *circumscripții,* s.f. Subdiviziune a unei unități administrativ-teritoriale, stabilită în vederea alegerilor pentru organele reprezentative ale statului sau în vederea desfășurării unei activități de stat; circă. — Din lat. **circumscriptio,** fr. **circonscription.**

CIRCUMSCRÍS, -Ă, *circumscriși, -se,* adj. (Despre poligoane) Cu toate laturile tangente la un cerc dat; (despre cercuri) a cărui circumferință trece prin toate vârfurile unui poligon. — V. **circumscrie.**

CIRCUMSELENÁR, -Ă, *circumselenari, -e,* adj. Circumlunar. — **Circum**[terestru] + **selenar.**

CIRCUMSOLÁR, -Ă, *circumsolari, -e,* adj. Care se află sau se petrece în jurul Soarelui. — **Circum**[terestru] + **solar.**

CIRCUMSPÉCT, -Ă, *circumspecți, -te,* adj. Care vorbește și acționează cu prudență, cu rezervă; care trădează, exprimă prudență; precaut, prudent, rezervat. — Din lat. **circumspectus,** fr. **circonspect.**

CIRCUMSPÉCȚIE s.f. Prudență, precauție, rezervă. — Din lat. **circumspectio,** fr. **circonspection.**

CIRCUMSTÁNȚĂ, *circumstanțe,* s.f. Împrejurare (particulară) care însoțește o întâmplare, un fapt, o acțiune sau un fenomen; (la pl.) totalitatea unor condiții date. ✧ Loc. adj. și adv. *De* (sau *pentru) circumstanță* = (care se face, are loc) într-o anumită împrejurare, fără a fi valabil în mod obiectiv și general. ✦ (Jur.; la pl.) Împrejurări privitoare la infracțiunea comisă sau la persoana infractorului, în măsură să determine mărirea sau micșorarea pedepsei. *Circumstanțe atenuante.* — Din lat. **circumstantia,** fr. **circonstance.**

CIRCUMSTANȚIÁL, -Ă, *circumstanțiale,* adj. (În sintagmele) *Complement circumstanțial* = complement care arată în ce împrejurări se petrece o acțiune sau cum se prezintă o însușire sau o acțiune. *Propoziție circumstanțială* = propoziție secundară care îndeplinește în frază rolul complementului circumstanțial din propoziție. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **circonstanciel.**

CIRCUMTERÉSTRU, -Ă, *circumterești, -stre,* adj. Care se află în jurul Pământului, care înconjoară Pământul. — Din fr. **circumterrestre.**

CIRCUMVOLÚT, -Ă, *circumvoluți, -te,* adj. Cu circumvoluții. — Din fr. **circumvolut.**

CIRCUMVOLÚȚIE s.f. v. **circumvoluțiune.**

CIRCUMVOLUȚIÚNE, *circumvoluțiuni,* s.f. **1.** Fiecare dintre cutele (alungite și sinuoase) de pe suprafața exterioară a creierului, mărginite de șanțuri. **2.** (Rar) Ocol circular sau în spirală în jurul unui punct sau al unui ax central. [Var.: **circumvoluție** s.f.] — Din fr. **circonvolution.**

CIREÁDĂ, *cirezi,* s.f. Grup numeros de animale cornute mari; ciurdă. — Din sl. **črěda.**

CIREÁȘĂ, *cireși,* s.f. Fructul cireșului, mic, sferic, cărnos, de culoare roșie sau galbenă, cu gust dulce sau amărui. [Pl. și: *cireșe*] — Lat. **ceresia** (= *cerasea).*

CIRENÁIC, -Ă, *cirenaici, -ce,* adj., s.m. **1.** Adj. (În sintagma) *Școala cirenaică* = curent filosofic din Grecia antică ce preconiza cultivarea plăcerilor drept scop al vieții. **2.** S.m. Adept al școlii cirenaice. [Pr.: *-na-ic*] — Din fr. **cyrénaïque.**

CIRÉȘ, *cireși,* s.m. Pom fructifer cu frunze ovale alungite, cu flori albe, cultivat pentru fructele sale *(Prunus avium).* — Lat. ***ceresius** *(= cerasus).*

CIREȘÁR, (**2**) *cireșari,* s.m. **1.** (Pop.) Luna iunie. **2.** (Ornit.) Botgros. — **Cireașă** + suf. *-ar.*

CIREȘÍU, -ÍE, *cireșii,* adj. (Rar) Care are culoarea cireșei. — **Cireașă** + suf. *-iu.*

CIREZÁR, *cirezari,* s.m. (Pop.) Negustor sau proprietar de cirezi de vite. — **Cireadă** + suf. *-ar.*
CIRÍLIC, -Ă adj. v. **chirilic.**
CIRÍP interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită sunetele caracteristice ale păsărelelor. ✧ *(De-a) cirip-cirip* = joc de copii la care jucătorii se apucă unii pe alţii de dosul palmei, ciupindu-se de piele şi repetând „cirip-cirip". — Onomatopee.
CIRIPEÁLĂ, *ciripeli,* s.f. Ciripire; sunete caracteristice scoase de unele păsărele. — **Ciripi** + suf. *-eală.*
CIRIPÍ, *ciripesc,* vb. IV. Intranz. (Despre unele păsărele; la pers. 3) A scoate sunete caracteristice. ✦ Fig. (Despre femei) A vorbi cu voce subţire şi melodioasă. ✦ Tranz. (Arg.) A vorbi, a spune ceva; a face destăinuiri, a divulga ceva. — Din **cirip.**
CIRIPÍE, *ciripii,* s.f. (Reg.) Sfoară muiată în vopsea (roşie), pe care o întinde dulgherul pentru a trage linii drepte pe scânduri, pe bârne etc. ✧ Expr. *(A merge* sau *a se duce, a trage) ca pe ciripie* = (a merge sau a se duce, a trage) drept, în linie dreaptă. — Din tc. **çirpi.**
CIRIPÍRE, *ciripiri,* s.f. Acţiunea de *a ciripi.* — V. **ciripi.**
CIRIPÍT s.n. Faptul de *a ciripi;* sunete caracteristice pe care le scot unele păsărele. — V. **ciripi.**
CIRIPITÓR, -OÁRE, *ciripitori, -oare,* adj. Care ciripeşte; ciripiu. — **Ciripi** + suf. *-tor.*
CIRIPÍU, -ÍE, *ciripii,* adj. (Rar) Ciripitor. — **Ciripi** + suf. *-iu.*
CIRÍŞ s.n. (Reg.) Cocă sau altă substanţă (subţire) de lipit. — Din tc. **çiriş.**
CIRITÉL, *ciritei,* s.m. (Reg.) Tufiş de copăcei; (la pl.) copăcei care formează un desiş (în pădure). — Et. nec.
CIRIVÍŞ s.n. v. **cerviş.**
CIROCUMULUS s.m. Tip de nori în forma unui strat alb, situaţi între 6 000 şi 7 500 de metri altitudine. — Din fr. **cirro-cumulus.**
CIROSTRÁTUS s.m. Tip de nori denşi cu aspect lăptos, alcătuiţi din cristale de gheaţă, situaţi între 6 000 şi 7 500 de metri altitudine. — Din fr. **cirro-stratus.**
CIRÓTIC, -Ă, *cirotici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine cirozei, privitor la ciroză. **2.** S.m. şi f., adj. (Om) care este bolnav de ciroză. — Din fr. **cirrhotique.**
CIRÓZĂ, *ciroze,* s.f. Inflamaţie cronică degenerativă manifestată prin atrofierea ţesutului parenchimatos al unui organ şi înlocuirea lui cu ţesut conjunctiv fibros, ducând la pierderea capacităţii funcţionale a organului respectiv. ✧ *Ciroză hepatică* = boală cronică a ficatului, caracterizată prin înmulţirea anormală a ţesutului conjunctiv şi prin distrugerea treptată a celulelor hepatice. — Din fr. **cirrhose.**
CÍRTĂ, *cirte,* s.f. (Pop.) Lucru foarte mic, neînsemnat. ✦ Interval de timp foarte scurt; clipă. — Din sl. **črŭta.**
CIRTOMETRÍE, *cirtometrii,* s.f. (Med.) Măsurare a perimetrului toracic. — Din fr. **cyrtométrie.**
CIRTOMÉTRU, *cirtometre,* s.n. (Med.) Instrument pentru măsurarea perimetrului toracic. — Din fr. **cyrtomètre.**
CÍRUS s.m. Tip de nori rarefiaţi şi izolaţi, de culoare albă strălucitoare, alcătuiţi din cristale de gheaţă, situaţi la circa 10 000 de metri altitudine. — Din fr. **cirrus.**
CIRVÍŞ s.n. v. **cerviş.**
CISALPÍN, -Ă, *cisalpini, -e,* adj. Care, din punctul de vedere al Romei, se află în nordul Italiei şi dincoace de Alpi. *Galia cisalpină.* — Din lat. **cisalpinus,** it. **cisalpino,** fr. **cisalpin.**
CÍSLĂ, *cisle,* s.f. (În Evul Mediu) **1.** Cotă-parte de bir care revenea unei persoane sau unei comunităţi dintr-o sumă plătită în comun; repartizare a dărilor fixată de obştea satului, proporţional cu averea fiecăruia. **2.** Întrunire, sfat (sătesc), adunat de obicei pentru stabilirea cislei (**1**). — Din sl. **čislo** „număr".
CÍSLUI, *cisluiesc,* vb. IV. (Înv. şi reg.) **1.** Intranz. A se sfătui, a discuta; a pune la cale. **2.** Tranz. A acuza, a învinovăţi. — **Cislă** + suf. *-ui.*
CISOÍDĂ, *cisoide,* s.f. (Geom.) Curbă plană cu un punct de întoarcere, a cărei ecuaţie este de gradul trei. [Pr.: *-so-i-*] — Din fr. **cissoïde.**
CISTALGÍE, *cistalgii,* s.f. (Med.) Tulburare funcţională dureroasă a vezicii urinare. — Din fr. **cystalgie.**
CISTECTOMÍE, *cistectomii,* s.f. (Med.) Extirpare totală sau parţială a vezicii urinare. — Din fr. **cystectomie.**
CISTERCÍAN, -Ă, *cistercieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Călugăr care aparţine unei congregaţii benedictine fundate în Franţa. **2.** Adj. Care aparţine cistercienilor (**1**), privitor la cistercieni. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **cistercien.**
CISTÉRNĂ, *cisterne,* s.f. **1.** Rezervor (cilindric, de metal) pus pe cadrul cu roţi al unui vehicul şi servind la transportarea unor lichide; vehicul prevăzut cu un astfel de rezervor; autocisternă. **2.** Rezervor (cilindric) în care sunt depozitate lichide, în scopul folosirii lor ulterioare. — Din lat. **cisterna,** it. **cisterna.**
CÍSTIC, -Ă, *cistici, -ce,* adj. Care aparţine vezicii urinare sau vezicii biliare, privitor la vezica urinară sau la vezica biliară. — Din fr. **cystique.**
CISTICÉRC, *cisticerci,* s.m. Larvă a teniei, având aspectul unei vezicule de mărimea bobului de mazăre, care se fixează în ţesuturile mamiferelor, producând cisticercoza. — Din fr. **cysticerque.**
CISTICERCÓZĂ s.f. Boală parazitară la animale şi la oameni, produsă de localizarea în organism a cisticercilor; măzăriche. — Din fr. **cysticercose.**
CISTICÍTĂ, *cisticite,* s.f. (Med.) Inflamaţie a canalului cistic. — Din fr. **cysticite.**
CISTÍTĂ, *cistite,* s.f. Boală caracterizată prin inflamarea vezicii urinare în urma unei infecţii. — Din fr. **cystite.**
CISTOCÉL, *cistocele,* s.n. (Med.) Hernie a vezicii urinare. — Din fr. **cystocèle.**
CISTOGRAFÍE, *cistografii,* s.f. Radiografie a vezicii urinare. — Din fr. **cystographie.**
CISTOPATÍE, *cistopatii,* s.f. (Med.) Denumirea generică pentru afecţiunile vezicii urinare. — Din fr. **cystopathie.**
CISTOPLEGÍE, *cistoplegii,* s.f. (Med.) Paralizie a vezicii urinare. — Din fr. **cystoplégie.**
CISTOSARCÓM, *cistosarcoame,* s.n. (Med.) Sarcom al vezicii urinare. — Din fr. **cystosarcome.**
CISTOSCÓP, *cistoscoape,* s.n. Instrument format dintr-un tub metalic prevăzut la unul dintre capete cu un bec electric, iar la celălalt cu un dispozitiv optic, folosit la cistoscopie. — Din fr. **cystoscope.**
CISTOSCÓPIC, -Ă, *cistoscopici, -ce,* adj. (Med.) De cistoscopie. — Din fr. **cystoscopique.**
CISTOSCOPÍE, *cistoscopii,* s.f. (Med.) Examinare a vezicii urinare cu ajutorul cistoscopului. — Din fr. **cystoscopie.**
CISTOTOMÍE s.f. (Med.) Deschidere operatorie de scurtă durată a vezicii urinare. — Din fr. **cystotomie.**
CIŞMEÁ, *cişmele,* s.f. Instalaţie (exterioară) prevăzută cu o pompă sau cu un robinet, prin care este adusă pe conductă apa necesară gospodăriei. ✧ Expr. *A curge ca dintr-o cişmea* = a curge mult şi continuu. — Din tc. **çeşme.**
CIŞMEGÍU, *cişmegii,* s.m. Slujbaş însărcinat în trecut cu supravegherea reţelei de cişmele în Bucureşti. — **Cişmea** + suf. *-giu.*
CIT, (**2**) *cituri,* s.n. (Înv. şi reg.) **1.** Material textil de calitate inferioară, înflorat şi apretat, fabricat din bumbac. **2.** Sortiment de cit (**1**). — Din tc. **čit.**
CITÁ, *citez,* vb. I. Tranz. **1.** A menţiona, a indica, a numi pe cineva sau ceva (pentru a face cunoscut, pentru a confirma etc. ceva); a reaminti o faptă, o întâmplare care trebuie să servească de exemplu. **2.** A reproduce întocmai ceea ce a spus sau a scris cineva; a da un citat. **3.** A chema pe cineva în faţa unui organ de jurisdicţie sau de urmărire penală, la un anumit termen, în calitate de parte într-un proces, de martor sau de informator. — Din fr. **citer,** lat. **citare.**
CITÁBIL, -Ă, *citabili, -e,* adj. Care poate fi citat, vrednic de menţionat. — Din fr. **citable.**
CITADÉLĂ, *citadele,* s.f. (Adesea fig.) **1.** Mică fortăreaţă situată în incinta unei cetăţi, a unui oraş, care servea ca rezistenţă şi ca ultim refugiu al celor asediaţi. ✦ P. gener. Oraş (întărit). **2.** Fortăreaţă, castel, cetate ridicată în afara zidurilor unui oraş, care servea ca post avansat pentru apărarea acestuia. — Din fr. **citadelle,** it. **cittadella.**
CITADÍN, -Ă, *citadini, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Orăşenesc. **2.** S.m. şi f. Orăşean. — Din fr. **citadin,** it. **cittadino.**
CITADINIZÁ, *citadinizez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) urbaniza. — **Citadin** + suf. *-iza.*
CITADINIZÁRE, *citadinizări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) citadiniza* şi rezultatul ei, urbanizare. — V. **citadiniza.**
CITADINIZÁT, -Ă, *citadinizaţi, -te,* adj. (Rar) Urbanizat. — V. **citadiniza.**
CITÁNIE, *citanii,* s.f. (Înv. şi pop.) Citit, lectură (din cărţile bisericeşti înaintea credincioşilor). — Din sl. **čitenije, četanije.**
CITÁRE, *citări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a cita* şi rezultatul ei. ✧ *Semnele citării* = ghilimele. **2.** Citaţie (**1**). — V. **cita.**
CITAREÁ s.f. (Înv.) Stofă fină cu dungi, din care se făceau anteriele. [Var.: **citaríe** s.f.] — Din tc. **çitāre.**
CITARÍE s.f. v. **citarea.**
CITARÍST, -Ă s.m. şi f. v. **chitarist.**
CITÁT[1]**,** *citate,* s.n. Fragment dintr-o lucrare scrisă, reprodus întocmai şi de obicei cu indicarea exactă a izvorului, în scopul de a întări şi a ilustra o idee sau o argumentare; citaţie. — Din germ. **Zitat** (refăcut după *cita).*
CITÁT[2]**, -Ă,** *citaţi, -e,* adj. **1.** Care a fost menţionat, indicat, numit (pentru a face cunoscut); (despre fapte, întâmplări etc.) reamintit pentru a servi drept exemplu. **2.** (Despre persoane) Chemat în faţa unui organ de jurisdicţie sau de urmărire penală, la un anumit termen, în calitate de martor într-un proces, de informator etc. — V. **cita.**
CITATOMANÍE s.f. Mania de a cita (**2**) cu orice prilej. — **Citat** + **manie.**
CITÁŢIE, *citaţii,* s.f. **1.** Invitaţie oficială scrisă, prin care o persoană este chemată să se înfăţişeze la o anumită dată înaintea unei instanţe judecătoreşti sau a unei autorităţi; citare; *p. ext.* (concr.) hârtie oficială care cuprinde această invitaţie. **2.** (Înv.) Citat. [Var.: (înv.) **citaţiúne** s.f.] — Din fr. **citation,** lat. **citatio, -onis.**
CITAŢIÚNE s.f. v. **citaţie.**
CITÉŢ, -EÁŢĂ, *citeţi, -e,* adj. (Despre scrisul de mână, texte manuscrise) Care se poate citi uşor; desluşit, lizibil. — **Citi** + suf. *-eţ.*
CITÍ, *citesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A parcurge un text (pronunţând cuvintele sau nu) pentru a lua cunoştinţă de cele scrise. ✦ A rosti un text cu voce tare pentru a comunica cuiva conţinutul lui. ✦ A descifra o partitură muzicală, urmărind cu ochii

sunetele reprezentate şi valorile lor (şi a le reproduce cu vocea sau cu un instrument). ✦ A interpreta indicaţiile topografice ale unei hărţi sau ale unui plan şi a reconstitui după ele conformaţia terenului. ✦ A înregistra, a desluşi indicaţiile date de un contor, de un barometru, de un indicator etc. **2.** Fig. A descoperi, a sesiza gândul, sentimentele ascunse etc. ale cuiva din atitudinea sau din expresia figurii sale. **3.** A învăţa, a studia (parcurgând scrieri, izvoare etc.). ✦ A se instrui, a se cultiva. **4.** (În expr.) *A citi în stele* = a prezice cuiva viitorul după poziţia stelelor. *A citi* (cuiva) *în palmă* = a prezice cuiva viitorul şi caracterul, examinându-i liniile din palmă. [Var.: (pop.) **cetí** vb. IV] — Din sl. **čitati, čisti.**

CITÍRE, *citiri,* s.f. Acţiunea de *a citi.* **1.** Lectură. ✧ *Carte de citire* = manual de limba română pentru clasele primare. **2.** Descifrare, interpretare. [Var.: (pop.) **cetíre** s.f.] — V. **citi.**

CITÍT[1] s.n. Citire. ✧ *Scris-citit* = noţiuni elementare de scriere şi citire (predate în primele clase elementare). [Var.: (pop.) **cetít** s.n.] — V. **citi.**

CITÍT[2], -Ă, *citiţi, -te,* adj. (Despre oameni) Instruit, învăţat; erudit. [Var.: (pop.) **cetít, -ă** adj.] — V. **citi.**

CITITÓR, -OÁRE, *cititori, -oare,* s.m. şi f. **1.** (Adesea adjectival) Persoană care citeşte. **2.** (În sintagma) *Cititor în stele* = astrolog. **3.** (Inform.; în sintagma) *Cititor de cartele* = periferic al unui calculator care permite operaţia de citire; lector. [Var.: (pop.) **cetitór, -oare** s.m. şi f.] — **Citi** + suf. *-tor.*

CITOBIOLÓGIC, -Ă, *citobiologici, -ce,* adj. De citobiologie. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **cytobiologique.**

CITOBIOLOGÍE s.f. Biologie celulară. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **cytobiologie.**

CITOBLÁST, *citoblaste,* s.n. (Biol.) Nucleul unei celule. — Din fr. **cytoblaste.**

CITOCHÍMIC, -Ă, *citochimici, -ce,* adj. De citochimie. — Din fr. **cytochimique.**

CITOCHIMÍE s.f. Studiul constituţiei chimice a celulelor şi al proceselor biochimice din ele. — Din fr. **cytochimie.**

CITOCHIMÍSM s.n. Totalitatea proceselor biochimice din celule. — Din fr. **cytochimisme.**

CITOCINÉZĂ, *citocineze,* s.f. (Biol.) Proces de separare a celor două celule provenite dintr-o celulă-mamă. — Din fr. **cytokinèse.**

CITOCRÓM, *citocromi,* s.m. (Biol.) Proteină complexă având un rol determinant în realizarea respiraţiei celulare. — Din fr. **cytochrome.**

CITOCROMÍE s.f. Procedeu rapid de tipar în patru culori suprapuse, la care forma parţială de negru serveşte la redarea efectelor de tonuri închise. — Din fr. **cytochromie.**

CITODIAGNÓSTIC, *citodiagnostice,* s.n. (Med.) Diagnosticare bazată pe examinarea microscopică a celulelor extrase din organism; citoscopie. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **cytodiagnostique.**

CITOFAGÍE s.f. (Biol.) Înglobare a unei celule sau porţiuni de celulă de către altă celulă. — Din engl. **cytophagy.**

CITOFIZIOLÓGIC, -Ă, *citofiziologici, -ce,* adj. De citofiziologie. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **cytophysiologie.**

CITOFIZIOLOGÍE, *citofiziologii,* s.f. Ramură a fiziologiei care studiază funcţiile celulei vii. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **cytophysiologie.**

CITOGAMÍE, *citogamii,* s.f. (Biol.) Fuzionare a gameţilor în cadrul fecundaţiei. — Din engl. **cytogamy.**

CITOGENÉTIC, -Ă, *citogenetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a geneticii care studiază raporturile existente între caracterele ereditare, structura şi comportamentul cromozomilor, precum şi consecinţele medicale şi evolutive ale anomaliilor cromozomiale. **2.** Adj. Al citogeneticii (**1**), de citogenetică. — Din fr. **cytogénétique.**

CITOGENETICIÁN, -Ă, *citogeneticieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în citogenetică (**1**). [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **cytogénéticien.**

CITOGENÉZĂ, *citogeneze,* s.f. (Biol.) Proces de formare a celulei. — Din fr. **cytogenèse.**

CITÓLĂ, *citole,* s.f. Instrument medieval cu coarde de forma migdalei şi cu gâtul scurt. — Din fr. **citole.**

CITOLÍTIC, -Ă, *citolitici, -ce,* adj., s.n. (Biol.) (Ser) care distruge celulele. — Din fr. **cytolitique.**

CITOLÍZĂ s.f. (Biol.) Proces de distrugere a integrităţii celulei. — Din fr. **cytolyse.**

CITOLÓG, -Ă, *citologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în citologie. — Din **citologie** (derivat regresiv).

CITOLÓGIC, -Ă, *citologici, -ce,* adj. De citologie; al citologiei. — Din fr. **cytologique.**

CITOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază structura, dezvoltarea şi funcţiile celulelor. — Din fr. **cytologie.**

CITOMORFÓZĂ, *citomorfoze,* s.f. (Biol.) Modificare a formei şi structurii celulelor în timpul vieţii lor; totalitatea acestor modificări. — Din engl. **cytomorphosis.**

CITOPATOLÓGIE s.f. Ramură a patologiei care studiază modificările din interiorul celulei. — Din fr. **cytopathologie.**

CITOPLASMÁTIC, -Ă, *citoplasmatici, -ce,* adj. Citoplasmic. — Din fr. **cytoplasmatique,** engl. **cytoplasmatic.**

CITOPLÁSMĂ s.f. Element constitutiv fundamental al unei celule animale sau vegetale, format îndeosebi din albumină asociată cu alte substanţe organice. — Din fr. **cytoplasme.**

CITOPLÁSMIC, -Ă, *citoplasmici, -ce,* adj. De natura citoplasmei, al citoplasmei; citoplasmatic. — Din fr. **cytoplasmique,** engl. **cytoplasmic.**

CITOPOIÉZĂ s.f. (Biol.) Proces de formare şi de dezvoltare a celulei. — Din fr. **cytopoïèse.**

CITOSCOPÍE, *citoscopii,* s.f. (Med.) Citodiagnostic. — Din fr. **cytoscopie.**

CITOSTÁTIC, *citostatice,* s.n. Medicament sau alt agent fizic care opreşte sau împiedică înmulţirea celulelor şi care este folosit în tratamentul cancerului. ✧ (Adjectival) *Substanţe citostatice*. — Din fr. **cytostatique.**

CITÓXIC, -Ă, *citoxici, -ce,* s.f. (Despre substanţe) Care are efect toxic asupra celulelor. — Din fr. **cytotoxique.**

CITOTOXÍNĂ, *citotoxine,* s.f. Substanţă citotoxică. — Din fr. **cytotoxine.**

CITRÁT, *citraţi,* s.m. Sare a acidului citric. — Din fr. **citrate.**

CÍTRIC, -Ă, *citrici, -ce,* adj. (În sintagmele) *Acid citric* = acid organic care se găseşte mai ales în sucul de lămâie. *Plante citrice* = familie de arbori şi de arbuşti fructiferi, având ca tip principal lămâiul. *Fructe citrice* (şi substantivat, f.) = nume generic pentru fructele plantelor citrice (lămâi, portocale, mandarine etc.). ✦ Care conţine acid citric. — Din fr. **citrique.**

CITRÍN s.n. Varietate de cuarţ de culoare galben. — Din fr. **citrine.**

CÍTRO s.n. **1.** Băutură răcoritoare pe bază de citrice. **2.** (Eliptic) Sticlă, pahar etc. cu citro (**1**). — Din **citrice.**

CITRONÁDĂ, *citronade,* s.f. Băutură răcoritoare preparată din suc (sau coajă) de lămâie, zahăr şi apă (sau sifon). — Din fr. **citronnade.**

CIUBẮR, *ciubere,* s.n. Vas mare făcut din doage de lemn şi prevăzut cu toarte, având diferite utilizări. [Acc. şi: *ciúbăr*] — Din bg. **čebăr.**

CIUBĂRÁŞ, *ciubăraşe,* s.n. Diminutiv al lui *ciubăr.* — **Ciubăr** + suf. *-aş.*

CIUBÉICĂ, *ciubeici,* s.f. (Reg.) Lulea (de calitate proastă). — **Ciub**[uc] + suf. *-eică.*

CIUBOTÁR, *ciubotari,* s.m. (Reg.) Cizmar. [Var.: **ciobotár** s.m.] — **Ciubotă** + suf. *-ar.*

CIUBÓTĂ, *ciubote,* s.f. **1.** (Reg.) Cizmă; gheată. ✧ Expr. *Prost ca o ciubotă* = foarte prost. ✦ Fig. Om prost. **2.** Taxă pentru uzura ciubotelor, percepută în trecut de slujitorii domneşti de la împricinaţi, când erau obligaţi să se deplaseze acasă la aceştia. [Var.: **ciobótă, cioboátă** s.f.] — Din ucr. **čoboty.**

CIUBOTĂRÉSC, -EÁSCĂ, *ciubotăreşti,* adj. (Reg.) Cizmăresc. [Var.: **ciobotărésc, -eáscă** adj.] — **Ciubotar** + suf. *-esc.*

CIUBOTĂRÍE[1] s.f. (Reg.) Meseria ciubotarului; cizmărie[1]. [Var.: **ciobotărie** s.f.] — **Ciubotar** + suf. *-ie.*

CIUBOTĂRÍE[2], *ciubotării,* s.f. (Reg.) Atelierul ciubotarului; cizmărie[2]. [Var.: **ciobotăríe** s.f.] — **Ciubotă** + suf. *-ărie.*

CIUBOŢÍCĂ, *ciuboţele,* s.f. **1.** (Reg.) Cizmuliţă sau gheată de damă. **2.** Compuse: *ciuboţica-cucului* = plantă erbacee cu frunze ovale dispuse în rozete şi păroase pe partea inferioară, cu flori galbene şi cu fructul o capsulă *(Primula officinalis); ciuboţica-ursului* = plantă erbacee cu frunze lobate şi cu flori purpurii *(Cortusa matthioli).* [Var.: **ciboţícă** s.f.] — **Ciubotă** + suf. *-ică.*

CIUBÚC, (**1, 2**) *ciubuce,* (**3**) *ciubucuri*, s.n. **1.** Pipă (orientală) cu ţeava lungă. ✦ Ţeavă de lulea. **2.** Ornament în relief care marchează marginile unui perete, ale tavanului, ferestrei etc. **3.** Fig. (Fam.) Avantaj sau câştig ilicit. — Din tc. **çubuk.**

CIUBUCÁR, (**1**) *ciubucare,* s.n., (**2**) *ciubucari,* s.m. **1.** S.n. (Pop.) Unealtă de zidărie cu care se fac ciubucele (**2**). **2.** S.m. Fig. (Fam.) Persoană care umblă după ciubucuri (**3**). — **Ciubuc** + suf. *-ar.*

CIUBUCĂRÍE, *ciubucării,* s.f. (Rar; cu sens colectiv) Totalitatea ciubucelor (**2**) care decorează o construcţie, un zid etc. — **Ciubuc** + suf. *-ărie.*

CIUBUCCÍU, *ciubuccii,* s.m. Slujitor care avea însărcinarea să umple şi să aprindă ciubucul (**1**) domnului sau al boierilor. — Din tc. **çubukçu.**

CIUCIULÉTE, (**1**) *ciuciuleţi,* s.m. **1.** Ciupercă comestibilă cu pălăria zbârcită, gălbuie sau brună-roşcată, cu piciorul cilindric, alb şi gol în interior *(Morchella esculenta).* **2.** (Adverbial, în expr.) *A (se) face* (sau *a fi ud) ciuciulete* = a (se) uda (sau a fi ud) până la piele. — Cf. c i u c i u l i.

CIUCIULÍ, *ciuciulesc,* vb. IV. Refl. A se strânge, a se ghemui (pentru a nu fi văzut); a se chirci. — Cf. magh. c s ü c s ü l n i „a şedea turceşte”.

CIUCIULÍT, -Ă, *ciuciuliţi, -te,* adj. Strâns, ghemuit, chircit (ca să nu fie văzut). — V. **ciuciuli.**

CIÚCIUR, *ciuciure,* s.n. (Rar) Uluc, jgheab pe care curge apa la un izvor, la o fântână. — Probabil formaţie onomatopeică.

CIÚCIURE, *ciuciuri,* s.m. Plantă erbacee acoperită cu peri moi, cu flori violete sau albastre *(Campanula glomerata).* — Et. nec.

CIÚCUR s.m. v. **ciucure.**

CIUCURÁŞ, *ciucuraşi,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *ciucure*; ciucurel. **2.** Plantă erbacee cu flori roz sau albe, dispuse în mici capitule *(Adenostyles alliariae).* — **Ciucure** + suf. *-aş.*

CIUCURÁT, -Ă, *ciucuraţi, -te,* adj. (Rar) Împodobit, încărcat cu ciucuri. — **Ciucure** + suf. *-at.*

CIÚCURE, *ciucuri,* s.m. **1.** Ornament făcut dintr-o împletitură sau dintr-un mănunchi de fire, cu care se împodobesc marginile unui covor, ale unei draperii, unui obiect de îmbrăcăminte etc. ✧ Loc. adj. şi adv. *(Plin) ciucure (de...* sau *cu...)* = (încărcat) până la refuz (de... sau cu ...). **2.** (Rar) Țurțur de gheață. ✦ (La pl.; urmat de determinări) Ornamente de cristal sau de sticlă care atârnă de marginile candelabrelor sau ale lămpilor. [Var.: **ciúcur** s.m.] — Cf. lat. c i c c u l u m (=*ciccum* „ciorchine").

CIUCURÉL, *ciucurei,* s.m. Ciucuraş (**1**). — **Ciucure** + suf. *-el.*

CIUCUŞOÁRĂ, *ciucuşoare,* s.f. Nume dat mai multor plante erbacee cu tulpina şi cu frunzele acoperite de peri, cu flori albe sau galbene *(Alyssum).* — Et. nec.

CIUDÁT, -Ă, *ciudați, -te,* adj. Care iese din comun, care şochează (prin aspect, manifestări, evoluție etc.); curios, straniu, bizar; ciudos (**2**). — Din bg. **čudat** „minunat".

CIÚDĂ, *ciude,* s.f. Sentiment de părere de rău, de invidie amestecată cu supărare sau de invidie amestecată cu duşmănie. ✧ Loc. adv. şi prep. *În ciuda cuiva* = cu intenția de a supăra pe cineva, în necazul, în pofida cuiva; înfruntând împotrivirea cuiva sau a ceva. ✧ Loc. conj. *În ciuda faptului că...* = cu toate că..., deşi. ✧ Expr. *A face* (cuiva) *în ciudă* = a necăji intenționat (pe cineva). — Din sl. **čudo** „minune".

CIUDĂȚÉNIE, *ciudățenii,* s.f. **1.** Aspect, caracter ciudat, bizar, curios al unui lucru, al unei atitudini, al unui fenomen etc. **2.** (Concr.) Lucru, ființă, întâmplare etc. ciudată. — **Ciudat** + suf. *-enie.*

CIUDÍ, *ciudesc,* vb. IV. Refl. **1.** (Reg.) A fi cuprins de ciudă; a se înciuda. **2.** (Înv.) A se mira, a se minuna. **3.** (Înv.) A se frământa (sufleteşte), a se zbuciuma; a fi neliniştit. — Din sl. **čuditi sen.**

CIUDÍT, -Ă, *ciudiți, -te,* adj. (Înv.) Neliniştit, frământat (sufleteşte). — V. **ciudi.**

CIUDÓS, -OÁSĂ, *ciudoşi, -oase,* adj. **1.** Plin de ciudă; înciudat. **2.** (Înv.) Ciudat. — **Ciudă** + suf. *-os.*

CIUF, (**1**) *ciufuri* s.n., (**2, 3**) *ciufi,* s.m. **1.** S.n. Smoc de păr zbârlit (căzut pe frunte). **2.** S.m. Nume dat în glumă oamenilor, mai rar animalelor, cu părul ciufulit sau, *p. ext.*, cu aspect neîngrijit. **3.** S.m. Numele mai multor păsări răpitoare de noapte din familia bufnițelor, cu două smocuri de pene deasupra ochilor; ciuhurez. — Et. nec.

CIUFULEÁLĂ, *ciufuleli,* s.f. Faptul de a ciufuli. — **Ciufuli** + suf. *-eală.*

CIUFULÍ, *ciufulesc,* vb. IV. Tranz. A zbârli părul sau barba cuiva. ✦ A trage de păr pe cineva; *p. ext.* a bate pe cineva (trăgându-l de păr.). — Din **ciuf.**

CIUFULÍRE, *ciufuliri,* s.f. Acțiunea de *a ciufuli.* — V. **ciufuli.**

CIUFULÍT, -Ă, *ciufuliți, -te,* adj. (Despre păr, pene etc.) Care este în dezordine, zbârlit. ✦ (Despre cap, *p. ext.* despre oameni sau animale) Care are părul în dezordine, zbârlit. — V. **ciufuli.**

CIUFÚT, -Ă, *ciufuți, -te,* adj., s.m. şi f. (Înv.) **1.** (Om) zgârcit, avar. **2.** (Om) cu toane, prost dispus. — Din tc. **çıfıt.**

CIUGULEÁLĂ, *ciuguleli,* s.f. Faptul de a ciuguli; (concr.) ceea ce se ciuguleşte. — **Ciuguli** + suf. *-eală.*

CIUGULÍ, *ciugulesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Despre păsări) A ciupi de ici şi de colo cu ciocul lucruri de mâncare; a mânca apucând hrana cu ciocul. **2.** (Fam.; despre oameni) A mânca dintr-un aliment, luând numai câte puțin, de ici şi de colo. — Et. nec.

CIUHURÉZ, *ciuhurezi,* s.m. Ciuf (**3**); hururez. — Contaminare între **ciuf** şi **huhurez.**

CIUÍN, *ciuini,* s.m. Plantă erbacee cu flori albe sau roz, a cărei rădăcină se foloseşte în industria textilă, farmaceutică şi alimentară: odagaci, săpunel, săpunăriță *(Saponaria officinalis).* — Din tc. **çöven.**

CIUL, -Ă, *ciuli, -e,* adj. (Reg.; despre animale) Care are urechile anormal de mici; care care urechile sfâşiate, rupte; căruia îi lipseşte o ureche sau ambele urechi, un corn sau ambele coarne. — Et. nec.

CIULAMÁ, *ciulamale,* s.f. Mâncare (de pasăre, ciuperci etc.) cu sos alb şi gros de făină. ✧ Expr. (Fam.) *A face* (pe cineva) *ciulama* = a bate, a zdrobi (pe cineva). — Din tc. **çullama.**

CIULEÁNDRA s.f. art. Numele unui dans popular din Muntenia, cu ritm progresiv accelerat; melodie după care se execută acest dans. — Et. nec.

CIULÉI, *ciulei,* s.m. Mică plantă erbacee cu frunze înguste şi țepoase, cu tulpina foarte ramificată şi acoperită cu peri *(Ceratocapus arenarius).* — Et. nec.

CIULÍ, *ciulesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Despre animale) A ridica urechile ținându-le drept în sus (pentru a-şi încorda auzul). **2.** Fig. (Despre oameni) A-şi încorda auzul pentru a desluşi un zgomot, a asculta cu atenția încordată. — Cf. sb. č u l j i t i.

CIULÍN, *ciulini,* s.m. Plantă erbacee cu tulpina şi frunzele spinoase, cu flori roşii, care creşte pe locuri necultivate; scaiete *(Carduus nutans).* — Cf. rus. č i l i m.

CIUMÁŞ, -Ă, *ciumaşi, -e,* adj. (Înv.) Contagios, molipsitor. — **Ciumă** + suf. *-aş.*

CIUMÁT, -Ă, *ciumați, -te,* adj., s.m. şi f. (Adesea fig.) (Om) contaminat sau bolnav de ciumă. — **Ciumă** + suf. *-at.*

CIÚMĂ, *ciume,* s.f. **1.** Boală infecțioasă şi epidemică foarte gravă, caracterizată prin febră mare, diaree, delir, tumefacții ale ganglionilor etc.; pestă. **2.** Fig. Persoană foarte urâtă (şi foarte rea). **3.** Fig. Mizerie, năpastă, nenorocire mare. ✧ *Ciumă brună* = nazism; fascism. **4.** Compus: *ciuma-apelor* = plantă erbacee acvatică cu tulpina lungă, subțire, ramificată, care se fixează prin rădăcini pe fundul apelor *(Elodea canadensis).* — Lat. **cyma** „umflătură".

CIUMĂFÁI s.n. v. **ciumăfaie.**

CIUMĂFÁIE, *ciumăfăi,* s.f. Plantă erbacee medicinală foarte toxică, cu flori albe şi cu semințe negre închise într-o capsulă cu țepi moi; laur *(Datura stramonium).* [Var.: **ciumăfái** s.n.] — Cf. magh. c s u d a f a.

CIUMĂREÁ, *ciumărele,* s.f. Plantă erbacee medicinală cu frunze alterne şi cu flori liliachii grupate în ciorchini *(Galega officinalis).* — Cf. c i u m ă.

CIUMÍZĂ, *ciumize,* s.f. Plantă graminee furajeră cu frunze late şi cu inflorescența un panicul *(Setaria italica-maxima).* — Et. nec.

CIUMÓS, -OÁSĂ, *ciumoşi, -oase,* adj. (Rar) Care aduce ciumă; *p. ext.* molipsitor, contagios. — **Ciumă** + suf. *-os.*

CIUMP, *ciumpi,* s.m. (Reg.) Bucată rămasă din ceva căruia i s-a tăiat, i s-a retezat vârful. — Et. nec.

CIUMPÉI, *ciumpeie,* s.n. Unealtă de dogărie cu care se prelucrează cercurile de lemn. — **Ciump** + suf. *-ei.*

CIUNG, -Ă, *ciungi, -ge,* adj. **1.** (Despre mâini) Care a fost retezat; (despre oameni; adesea substantivat) care are o mână retezată; ciunt. **2.** (Despre copaci) Cu crengile rupte sau tăiate. — Cf. it. c i o n c o.

CIUNGÍ, *ciungesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. şi pop.) **1.** A reteza cuiva mâinile. **2.** A curăța sau a dezgoli un copac de crengi. — Din **ciung.**

CIUNÍSM s.n. Curent latinist extremist în lingvistica şi filologia românească legat de numele lui Aron Pumnul, care preconiza supunerea neologismelor romanice aceloraşi transformări fonetice suferite de cuvintele moştenite din latină; pumnism. — Din terminația lexicalizată **-ciune** + suf. *-ism.*

CIUNÍST, -Ă, *ciunişti, -ste,* s.m. şi f. Adept al ciunismului; pumnist. ✧ (Adjectival) *Curent ciunist.* — De la **ciunism,** cu schimbarea sufixului.

CIUNT, -Ă, *ciunți, -te,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Ciung (**1**). ✦ (Rar; despre păr) Care a fost tuns scurt. **2.** (Reg.; despre animale) Care are o parte a corpului (urechile, coada, coarnele) retezată, ruptă. [Var.: **ciont, cioántă** adj.] — Contaminare între **ciot** şi **ciung.**

CIUNTÍ, *ciuntesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A tăia, a amputa o parte a corpului; a mutila. ✦ Fig. A tăia unul sau mai multe pasaje dintr-o lucrare, dintr-un articol etc. (făcându-le de neînțeles). **2.** A rupe părți, crengi, frunze etc. din arbori, din plante etc. [Var.: (reg.) **ciontá** vb. I, **ciontí** vb. IV] — Din **ciunt.**

CIUNTÍRE s.f. Acțiunea de *a ciunti;* ciuntitură. — V. **ciunti.**

CIUNTITÚRĂ, *ciuntituri,* s.f. Ciuntire; (concr.) partea rămasă dintr-un membru, dintr-un copac etc. ciuntit. — **Ciunti** + suf. *-tură.*

CIUPEÁLĂ, *ciupeli,* s.f. Faptul de a ciupi. ✦ Fig. (Fam.) Însuşire (repetată) a unor mici sume de bani, a unor obiecte mărunte etc.; furt mărunt, furtişag. — **Ciupi** + suf. *-eală.*

CIUPÉRCĂ, *ciuperci,* s.f. **1.** (La pl.) Încrengătură de plante inferioare, lipsite de clorofilă, care trăiesc ca parazite sau ca saprofite şi se răspândesc prin spori; (şi la sg.) plantă din această încrengătură, de obicei în formă de pălărie cărnoasă cu picior. ✧ Expr. *Doar n-am mâncat ciuperci!* = doar n-am înnebunit! *Pagubă-n ciuperci!* = nu e nimic, puțin îmi pasă! **2.** Obiect de lemn în formă de ciupercă (**1**), pe care se întinde ciorapul când se cârpeşte. ✦ (Ir.) Pălărie veche, adesea mototolită şi turtită. **3.** (În sintagma) *Ciuperca şinei* = partea superioară şi îngroşată a unei şine de cale ferată, pe care rulează roțile vehiculelor. — Din bg. **čepurka,** sb. **pečurka.**

CIUPERCĂRÍE, (**2**) *ciupercării,* s.f. **1.** Cultură de ciuperci. **2.** Încăpere amenajată pentru ciupercărie (**1**). — **Ciupercă** + suf. *-ărie.*

CIUPÍ, *ciupesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A apuca cu vârful degetelor sau cu unghiile pielea sau carnea cuiva, strângând-o şi producând durere; a pişca. ✧ Refl. *Se ciupeşte singur.* ✦ A apuca, a muşca ori a înțepa cu ciocul sau cu gura. ✦ Fig. A face aluzii înțepătoare; a necăji, a tachina. **2.** Tranz. A apuca câte puțin din ceva cu ciocul sau cu gura pentru a mânca, a ciuguli; (despre oameni) a rupe cu mâna bucățică cu bucățică din ceva (şi a mânca). **3.** Tranz. A rupe vârful lăstarilor viței-de-vie sau vârful tulpinii altor plante pentru a favoriza dezvoltarea fructelor. **4.** Tranz. Fig. (Fam.) A-şi însuşi (în mod repetat) mici sume de bani, obiecte mărunte etc. ✦ A smulge, a afla de la cineva mici informații, secrete mărunte (pentru a le furniza altcuiva). **5.** Refl. Fig. (Fam.) A se ameți de băutură; a se chercheli. — Cf. bg. č u p j a, sb. č u p a t i.

CIUPÍC s.m. v. **cipic.**

CIUPÍT[1] s.n. Acțiunea de *a ciupi.* — V. **ciupi.**

CIUPÍT[2]**, -Ă,** *ciupiți, -te,* adj. Care are ciupituri; pişcat. ✧ Expr. (Despre oameni) *Ciupit de vărsat* sau *cu obrazul ciupit* = cu urme vizibile de variolă pe obraz. — V. **ciupi.**

CIUPITÓR, *ciupitoare,* s.n. Utilaj pentru luat probe de pământ din fundul sau din pereții unei găuri de sondă. — **Ciupi** + suf. *-tor.*

CIUPITÚRĂ, *ciupituri,* s.f. **1.** Pişcătură, înțepătură; (concr.) semn, urmă rămasă pe piele în urma unei pişcături; *spec.* fiecare dintre micile cicatrice rămase după variolă. **2.** (Rar) Bucățică ruptă sau ciupită din ceva. — **Ciupi** + suf. *-tură.*

CIUR, *ciururi,* s.n. **1.** Unealtă de cernut materiale pulverulente sau granulare, confecționată dintr-o rețea deasă de sârmă sau dintr-o bucată de tablă ori de piele perforată, fixată pe o ramă. ✧ Expr. *A vedea ca prin ciur* = a vedea neclar. *A trece* (sau *a da, a cerne) prin ciur şi prin dârmon* = **a)** a cerceta, a examina în amănunt,

cu atenție; **b)** *a cleveti, a bârfi* pe cineva (scoțându-i la iveală cât mai multe defecte); **c)** (mai ales cu verbul la participiu) a trece prin multe încercări, experiențe, a căpăta multă experiență. *A căra* (sau *a duce*) *apă cu ciurul* = a face o muncă zadarnică, a lucra fără spor; a nu face nici o treabă. ✦ Cantitate de material câtă încape într-un ciur (**1**). ✦ Utilaj folosit la sortarea pe dimensiuni a unor materiale granulare, confecționat din bare metalice, sârmă împletită sau tablă perforată. **2.** Ramă în formă de cerc pe care se întinde materialul ce se brodează. **3.** Una dintre cele patru despărțituri ale stomacului animalelor rumegătoare. — Lat. **cibrum** *(= cribum).*

CIURÁR, *ciurari,* s.m. Persoană care face sau vinde ciururi (**1**). — **Ciur** + suf. *-ar.*

CIURDÁR, *ciurdari,* s.m. (Reg.) Văcar. — **Ciurdă** + suf. *-ar.*

CIÚRDĂ, *ciurde,* s.f. (Reg.) **1.** Cireadă. ✦ Turmă de animale necornute. **2.** (Fam.) Mulțime de oameni, de copii etc.; ceată, cârd. — Din magh. **csorda.**

CIURÉC, *ciurecuri,* s.n. (Înv.) Plăcintă cu brânză. [Pl. și: *ciurechi*]. — Din tc. **cörek.**

CIURECÁR, *ciurecari,* s.m. (Înv.) Plăcintar care făcea ciurecuri. — **Ciurec** + suf. *-ar.*

CIURÉL, *ciurele,* s.n. Diminutiv al lui *ciur.* — **Ciur** + suf. *-el.*

CIURLÁN, *ciurlani,* s.m. Plantă cu tulpina foarte ramificată, cu frunze alterne, lungi, subțiri și terminate cu un spin, specifică regiunilor de stepă *(Salsola ruthenica).* — Et. nec.

CIURÓI, *ciuroaie,* s.n. Izvor care curge pe un scoc ori jgheab îngust. — Probabil din **ciurui[2].**

CIURÚC, *ciurucuri,* s.n. Lucru fără valoare, rămășiță bună de aruncat, rest care nu mai e bun de nimic. ✦ Fig. (Depr.) Om care nu e bun de nimic, vrednic de dispreț. — Din tc. **čürük.**

CIURUÍ[1], *ciuruiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) găuri în mai multe locuri. **2.** Tranz. A trece prin ciur, a cerne sau a sorta cu ciurul. — **Ciur** + suf. *-ui.*

CIURUÍ[2], pers. 3 *ciúruie,* vb. IV. Intranz. (Despre apă sau alte lichide) A curge șiroind și producând un zgomot caracteristic. — Formație onomatopeică.

CIURUIÁLĂ, *ciuruieli,* s.f. Faptul de *a ciurui[1];* (concr.) corpuri străine care se separă de rest după ciuruire[1]. — **Ciurui[1]** + suf. *-eală.*

CIURUÍRE[1], *ciuruiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) ciurui[1]* și rezultatul ei. — V. **ciurui[1].**

CIURUÍRE[2], *ciuruiri,* s.f. Acțiunea de *a ciurui[2]* și rezultatul ei. — V. **ciurui[2].**

CIUȘ interj. Strigăt cu care cineva îndeamnă măgarul la drum sau cu care îl oprește din mers. — Onomatopee.

CIÚȘCĂ, *ciuște,* s.f. (Pop.) Ardei iute. — din bg. **čuška.**

CIUT, -Ă, *ciuți, -te,* adj. (Despre animale cornute) Care este fără coarne, cu coarnele tăiate sau căzute. [Var.: (reg.) **șuț, -ă** adj.] — Cf. alb. s h u t.

CIÚTĂ, *ciute,* s.f. Femela cerbului; cerboaică. ✦ Epitet dat unei fete sau femei tinere suple, cu mișcări vioaie și pline de eleganță. — Cf. alb. s h u t ë.

CIÚTURĂ, *ciuturi,* s.f. Găleată sau vas făcut din doage sau dintr-un trunchi scobit, care servește la scos apa din fântână. ✧ Expr. *(Plouă de) toarnă cu ciutura* = plouă foarte tare; plouă cu găleata. ✦ Cantitate (de apă) care încape în obiectul descris mai sus. — Lat. ***cytola.**

CIUTUREÁ, *ciuturele,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *ciutură.* — **Ciutură** + suf. *-ea.*

CIUVÁȘ, -Ă, *ciuvași, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Autonome Ciuvașia sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Republicii Autonome Ciuvașia sau ciuvașilor (**1**), privitor la Republica Autonomă Ciuvașia ori la ciuvași. ✦ (Substantivat, f.) Limbă altaică din ramura turcică, vorbită de ciuvași (**1**). — Din rus. **čuvaši.**

CÍVIC, -Ă, *civici, -ce,* adj. Care aparține cetățenilor, privitor la cetățeni; cetățenesc. — Din fr. **civique,** lat. **civicus.**

CIVÍL, -Ă, *civili, -e,* adj. Care se referă la cetățenii unui stat sau la raporturile juridice ale acestora între ei (cu excepția militarilor și a reprezentanților Bisericii), precum și la raporturile acestora cu organele și cu organizațiile statului. ✧ *Drepturi civile* = drepturi de care se bucură o persoană (fizică sau juridică), reglementate și recunoscute de stat. *Drept civil* = totalitatea normelor care reglementează relațiile sociale (convertite în raporturi juridice) existente între persoanele fizice sau juridice dintr-un stat. *Cod civil* = culegere unitară de norme juridice care reglementează raporturile de drept civil. *Stare civilă* = situația unei persoane așa cum rezultă din actele sale privitoare la naștere, căsătorie, deces. *Ofițer al stării civile* = salariat al unei primării însărcinat cu încheierea actelor de stare civilă. *Căsătorie civilă* = căsătorie oficiată de ofițerul stării civile în conformitate cu prevederile legale. *Parte civilă* = persoană care, într-un proces penal, formulează pretenții de despăgubiri pentru daunele suferite prin săvârșirea infracțiunii. *Război civil* = conflict armat între două grupuri adverse din aceeași țară, cu scopul de a prelua puterea. ✦ (Substantivat) Persoană îmbrăcată în haine obișnuite (și nu în haine militare sau preoțești); cetățean al unui stat, cu excepția militarilor și preoților. [Var.: (înv. și pop.) **țivíl, -ă** adj.] — Din fr. **civil,** lat. **civilis.**

CIVILÍE s.f. (Înv. și pop.) Viață, stare, condiție de om civil, de cetățean care nu este nici militar, nici preot. [Var.: **țivilíe** s.f.] — **Civil** + suf. *-ie.*

CIVILÍST, *civiliști,* s.m. (Rar) Specialist în studiul dreptului civil. — Din fr. **civiliste.**

CIVILIZÁ, *civilizez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni civilizat. — Din fr. **civiliser.**

CIVILIZÁRE s.f. Acțiunea de *a (se)civiliza* — V. **civiliza**.

CIVILIZÁT, -Ă, *civilizați, -te,* adj. **1.** Care are o cultură și o tehnică înaintată, care a ajuns la un nivel superior de civilizație, la un standard de viață ridicat. **2.** Care este manierat, politicos. — V. **civiliza.** Cf. fr. c i v i l i s é.

CIVILIZATÓR, -OÁRE, *civilizatori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care civilizează, care răspândește civilizația. — Din fr. **civilisateur.**

CIVILIZÁȚIE, *civilizații,* s.f. Nivel de dezvoltare materială și spirituală a societății dintr-o epocă dată, a unui popor, a unui stat etc.; cultură (materială sau spirituală); *p. ext.* nivel înalt de dezvoltare a unei societăți. — Din fr. **civilisation.**

CIVÍSM s.n. Atitudine, zel, devotament de care dă dovadă un bun cetățean. — Din fr. **civisme.**

CIVÍT, -Ă, *civiți, -te,* adj. (Pop.) Albastru-închis; vânăt. — Din tc. **čivit.**

CIZELÁ, *cizelez,* vb. I. **1.** Tranz. A prelucra, a finisa sau a ornamenta cu dalta, cu ciocanul etc. diferite obiecte (de metal) pentru a le da forma sau aspectul dorit. **2.** Tranz. Fig. A aduce îmbunătățiri (de stil, de exprimare) unei lucrări (literare, științifice); a ciopli. **3.** Tranz. și refl. Fig. A face să capete sau a căpăta deprinderi civilizate, cultură etc. — Din fr. **ciseler.**

CIZELÁRE, *cizelări,* s.f. Acțiunea de *a (se) cizela* și rezultatul ei. — V. **cizela.**

CIZELÁT, -Ă, *cizelați, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte metalice) Prelucrat, finisat, ornamentat cu dalta, cu ciocanul etc. **2.** Fig. (Despre opere literare, științifice) Care a fost îmbunătățit (din punct de vedere al stilului, al exprimării). **3.** Fig. Care și-a însușit deprinderi civilizate, cultură etc. — V. **cizela.**

CIZELÚRĂ, *cizeluri,* s.f. (Rar) Ornament, înfloritură migăloasă și artistică realizată prin cizelare. — Din fr. **ciselure.**

CIZMÁR, *cizmari,* s.m. Meseriaș care confecționează și repară încălțăminte; pantofar, ciubotar. — **Cizmă** + suf. *-ar.*

CÍZMĂ, *cizme,* s.f. Încălțăminte de piele, de cauciuc, de material plastic etc. cu carâmbul înalt până spre (sau peste) genunchi; ciubotă. ✧ Expr. *Prost ca o cizmă* = foarte prost. — Din magh. **csizma.**

CIZMĂREÁSĂ, *cizmărese,* s.f. (Rar) Soția cizmarului. — **Cizmar** + suf. *-easă.*

CIZMĂRÉSC, -EÁSCĂ, *cizmărești,* adj. Care servește sau aparține cizmarului; de cizmărie; ciubotăresc. — **Cizmar** + suf. *-esc.*

CIZMĂRÍE[1] s.f. Meseria, meșteșugul cizmarului; ciubotărie[1]. — **Cizmar** + suf. *-ie.*

CIZMĂRÍE[2], *cizmării,* s.f. Atelierul cizmarului; ciubotărie[2]. — **Cizmă** + suf. *-ărie.*

CIZMULÍȚĂ, *cizmulițe,* s.f. Diminutiv al lui *cizmă.* — **Cizmă** + suf. *uliță.*

CLÁC[1] interj. Cuvânt care imită un zgomot sec, scurt. — Onomatopee. Cf. fr. c l a c.

CLAC[2], *clacuri,* s.n. Pălărie cu calota înaltă, cilindrică, ce poate fi turtită și purtată sub braț. — Din fr. **claque.**

CLACÁ, *clachez,* vb. I. Intranz. (Despre sportivi) A suferi o întindere sau o ruptură de tendon ori de ligament la picioare, în urma unui efort. ✦ *P. ext.* A ceda din punct de vedere nervos. — Din fr. **claquer.**

CLACÁJ, *clacaje,* s.n. Faptul de a claca; întindere, ruptură sau leziune a tendoanelor ori a ligamentelor de la picioare, apărute în urma unui efort fizic. — Din fr. **claquage.**

CLACÁRE, *clacări,* s.f. Acțiunea de a *claca.* — V. **claca.**

CLÁCĂ, *clăci,* s.f. **1.** Muncă prestată de țăranii șerbi și liberi, fără pământ, în beneficiul stăpânilor de moșie. ✧ Expr. *Lucru de clacă* = lucru făcut fără tragere de inimă, de mântuială, prost. **2.** Muncă colectivă benevolă prestată de țărani pentru a se ajuta unii pe alții și care adesea este însoțită ori urmată de o mică petrecere, de glume, povestiri etc. ✧ Expr. *Vorbă de clacă* = vorbă inutilă sau neserioasă; flecăreală. — Din bg. **tlaka.**

CLACHÉTĂ, *clachete,* s.f. Dispozitiv de semnalare, cu un braț mobil, folosit în filmările sincrone, care indică locul ocupat de scena respectivă în ansamblul filmului. — Din fr. **claquette.**

CLÁDĂ, *clăzi,* s.f. (Reg.) Grămadă, morman. — Din bg., sb. **klada.**

CLADOCÉR, *cladocere,* s.n. (La pl.) Ordin de crustacee mici, cu corpul cuprins într-o carapace și cu antene ramificate, adaptate la înot; (și la sg.) animal din acest ordin. — Din fr. **cladocère.**

CLÁIE, *clăi,* s.f. Grămadă mare de fân, de snopi de cereale etc., de obicei în formă conică. ✦ Fig. Mulțime, îngrămădire dezordonată (de lucruri sau de ființe). ✧ Expr. *Claie peste grămadă* = unul peste altul, în dezordine, la întâmplare. — Din bg., sb. **kladnja.**

CLAMÁ, *clamez,* vb. I. Intranz. (Livr.) A se manifesta, a se exprima în termeni violenți sau cu strigăte; a chema cu voce tare. — Din fr. **clamer.**

CLAMÁRE, *clamări,* s.f. (Livr.) Faptul de *a clama.* — V. **clama.**

CLÁMĂ, *clame,* s.f. Piesă de metal de diferite forme și mărimi, care se folosește pentru prins două sau mai multe foi volante, buclele de păr la femei etc. — Din germ. **Klammer.**

CLAMOÁRE s.f. (Livr.) Strigăt de protest, de nemulțumire, de ajutor. — Din lat. **clamor, -is,** fr. **clameur.**

CLAMORÓS, -OÁSĂ, *clamoroși, -oase,* adj. (Livr.) Zgomotos; răsunător; deznădăjduit. — Din it. **clamoroso.**

CLAMP interj. Cuvânt care imită zgomotul rezultat prin lovirea a două obiecte, la închiderea violentă a unei uși, a unui capac etc. — Onomatopee.

CLÁMPĂ, *clampe,* s.f. (Reg.) Clanță. ✦ Limbă de metal care se reazămă pe clempuș pentru a închide ușa. [Var.: **cleámpă** s.f.] — Din **clămpăni** (derivat regresiv).

CLAN, *clanuri,* s.n. **1.** Comunitate gentilică caracteristică comunei primitive, formată din oameni legați prin relații de rudenie și de limbă. **2.** (Peior.) Clică. — Din fr. **clan.**

CLANARÉT s.n. v. **clarinet.**

CLANC interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de lovirea a două obiecte, mai ales de închiderea violentă a unei uși, a unui capac etc. — Onomatopee.

CLÁNCĂT, *clancăte,* s.n. (Rar) Clăncăit. — Din **clanc.**

CLANDESTÍN, -Ă, *clandestini, -e,* adj. Care are un caracter secret, care este făcut în ascuns (fiind oprit de lege). — Din fr. **clandestin,** lat. **clandestinus**.

CLANDESTINITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este clandestin. — Din fr. **clandestinité.**

CLANȚ, (1) interj., **(2)** *clanțuri,* s.n. **1.** Interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită sunetul produs de clanța ușii, de izbirea fălcilor sau a dinților, de țăcănitul foarfecelor, de închiderea cu zgomot a unui capac etc. **2.** S.n. Cioc; *p. ext.* (glumeț și peior.) gură. ✧ Expr. (Înv.) *A ține clanț* = a putea face față într-o dispută verbală, într-o controversă cu cineva. — Onomatopee.

CLÁNȚĂ, *clanțe,* s.f. **1.** Mâner metalic montat la broasca ușii sau a porții, care, prin apăsare, face să funcționeze mecanismul de închidere și de deschidere al acestora; clampă. **2.** Fig. (Peior. și fam.) Gură. ✧ Expr. *a(-i) da cu clanța* = a vorbi mult, întruna (și despre lucruri mărunte). *Rău* (sau *bun) de clanță,* se spune despre un om care vorbește mult (și inutil) sau despre un om certăreț. *A se lua* (cu cineva) *la clanță* = a se certa (cu cineva). *Ține-ți clanța!* sau *tacă-ți clanța!* = nu mai vorbi! taci! — Cf. c l a n ț.

CLAP interj. Cuvânt care imită zgomotul produs prin închiderea bruscă a unui capac, a unei curse de prins animale etc. [Var.: **clapc** interj.] — Onomatopee.

CLÁPĂ, *clape,* s.f. **1.** Fiecare dintre dispozitivele instrumentelor muzicale de suflat, care servesc la închiderea sau la deschiderea unor orificii prin care trece curentul de aer ce produce sunetele; fiecare dintre elementele mobile ale claviaturii unui pian, unei orgi etc. care, prin apăsarea cu degetele, declanșează mecanismul de producere a sunetelor. ✦ Mic fisc în mecanismul mașinilor de scris și al unor mașini de calculat, fixat la capătul unei pârghii articulate și care, prin apăsare, face să se imprime litera sau cifra însemnată pe el. ✦ Orice parte terminală a unui sistem tehnic de acționare care, prin manevre (cu mâna), efectuează o anumită operație. **2.** Placă articulată care servește la închiderea sau la deschiderea unui orificiu. **3.** Bucată de stofă care acoperă deschizătura buzunarului unei haine. ✦ Fiecare dintre cele două bucăți de stofă sau de blană mobile, atașate lateral la unele căciuli, pentru a proteja urechile contra frigului. **4.** (Rar) Capac. ✧ Expr. (Fam.) *A trage (cuiva) clapa* = a înșela, a păcăli (pe cineva). — Din germ. **Klappe.**

CLAPC interj. v. **clap.**

CLÁPCĂ, *clăpci,* s.f. (Pop.) Cursă, capcană. — Din bg. **klapka.**

CLAPÉTĂ, *clapete,* s.f. Clapă mică; *spec.* clapă care intră în construcția unui robinet. — Din fr. **clapet.**

CLAPÓN, *claponi,* s.m. Cocoș castrat. — Din pol. **kaplon.**

CLAPONÁȘ, *claponași,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *clapon.* — **Clapon** + suf. *-aș.*

CLAR, -Ă, *clari, -e,* adj. **1.** (Despre imagini vizuale) Care se distinge bine, deslușit; vizibil; (despre ape) limpede; (despre surse de lumină) care împrăștie o lumină strălucitoare. ✧ (Substantivat, n.) *Clar de lună* = lumină strălucitoare de lună. ✦ Care este lipsit de impurități. **2.** (Despre sunete sau voce) Care răsună distinct, precis. **3.** (Despre gânduri, idei, cuvinte etc.) Ușor de înțeles; evident, lămurit. ✦ (Despre facultăți intelectuale) Care pătrunde ușor, care înțelege bine lucrurile; (despre oameni) care se exprimă limpede. — Din lat. **clarus,** fr. **clair.**

CLARIFICÁ, *clarífic,* vb. I. Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni (mai) clar, (mai) ușor de înțeles; a (se) lămuri, a (se) desluși. — Din lat. **clarificare,** fr. **clarifier.**

CLARIFICÁRE, *clarificări,* s.f. Acțiunea de *a (se) clarifica*. — V. **clarifica.**

CLARIFICATÓR, -OÁRE, *clarificatori, -oare,* adj. Care clarifică, limpezește, lămurește. — **Clarifica** + suf. *-tor*

CLARINÉT, *clarinete,* s.n. Instrument muzical de suflat, făcut din lemn, în formă de tub lărgit la un capăt și prevăzut cu găuri laterale care se pot închide și deschide cu ajutorul unor clape. [Var.: (reg.) **clanarét** s.n., **clarinétă** s.f.] — Din fr. **clarinette,** germ. **Klarinette.**

CLARINÉTĂ s.f. v. **clarinet.**

CLARINETÍST, -Ă, *clarinetiști, -ste*, s.m. și f. Persoană care cântă la clarinet. — Din fr. **clarinettiste,** germ. **Klarinettist.**

CLARÍSIM, -Ă, *clarisimi, -e,* adj. (Livr.) Care este foarte clar. — Din lat. **clarissimus.**

CLARITÁTE s.f. **1.** Calitatea unor obiecte de a fi clare (**1**); limpezime, transparență. **2.** Calitate a sunetelor sau a vocii de a răsuna distinct, precis. **3.** Calitate a gândirii, a exprimării, a stilului de a fi clare, deslușite, lămurite. ✧ Loc. adv. *Cu claritate* = cu precizie; clar, limpede, lămurit. — Din lat. **claritas, -atis,** fr. **clarté.**

CLAROBSCÚR, (2) *clarobscururi*, s.n. **1.** Procedeu grafic și pictural de distribuire gradată a luminii și a umbrelor în vederea redării volumelor prin efecte de contrast puternice. **2.** Gravură în lemn realizată în mai multe nuanțe ale aceleiași culori. — După fr. **clair-obscur.**

CLARVĂZĂTÓR, -OÁRE, *clarvăzători, -oare,* adj. (Despre oameni) Care vede desfășurarea în viitor a unei situații mai clar, mai limpede decât alții; (despre acțiuni) care dovedește perspicacitate, clarviziune. — **Clar** + **văzător** (după fr. *clarvoyant*).

CLARVIZIÚNE s.f. Însușirea de a înțelege și de a prevedea desfășurarea unui fenomen; previziune. [Pr.: *-zi-u-*] — **Clar** + **viziune** (după fr. *clairvoyance).*

CLAS s.n. v. **clasă.**

CLASÁ, *clasez,* vb. I. Tranz. **1.** A aranja, a împărți, a rândui ceva (după caractere distinctive) pe clase sau pe categorii. ✦ A face o triere; a tria. ✦ Refl. A obține un anumit loc într-un clasament. **2.** A înceta un proces penal când se constată că există o cauză legală care împiedică pornirea sau continuarea lui. ✦ A scoate din uz (cu forme legale) un material care nu mai poate fi folosit din cauza degradării, a învechirii. — Din fr. **classer.**

CLASÁBIL, -Ă, *clasabili, -e,* adj. Care poate fi clasat. — Din fr. **classable.**

CLASAMÉNT, *clasamente,* s.n. Ordinea valorică în care sunt grupați, potrivit rezultatelor obținute, participanții la o competiție; tabel care conține această ordine. — Din fr. **classement.**

CLASÁRE, *clasări,* s.f. Acțiunea de *a (se) clasa.* — V. **clasa.**

CLÁSĂ, *clase,* s.f. **1.** Grup (mare) de obiecte, de elemente, de ființe, de fenomene cu însușiri comune care satisfac un criteriu. **2.** (De obicei cu determinarea „socială”) Ansamblu de persoane grupate după criterii economice, istorice și sociologice. ✧ Loc. adj. *De clasă* = care se referă la o clasă socială sau la raporturile reciproce dintre clase; propriu, caracteristic unei clase sociale. **3.** Fiecare dintre diviziunile fundamentale ale regnului animal sau vegetal, mai mică decât încrengătura și mai mare decât ordinul. **4.** Colectiv de elevi, de obicei de aceeași vârstă și cu aceeași pregătire, care învață împreună în cursul unui an școlar după aceeași programă de învățământ. ✦ Unitate organizatorică într-un institut de artă care cuprinde toți elevii unui profesor, indiferent în ce an de studii se află. ✦ Sală în care se țin cursurile pentru asemenea grupuri de elevi. ✦ (Franțuzism) Timpul în care se ține o lecție; oră de curs. **5.** Fiecare dintre grupele de câte trei cifre ale unui număr cu mai multe cifre. *Clasa miilor.* **6.** Categorie (după confort și tarif) a vagoanelor, compartimentelor, cabinelor etc. pentru călătoria cu trenul, cu tramvaiul, cu vaporul. **7.** Categorie, grad, rang, stabilite valoric. **8.** (În expr.) *De (mare) clasă* sau *(de) clasa întâi* = de calitate superioară, de prima calitate, de (mare) valoare. [Var.: (înv.) **clas** s.n.] — Din fr. **classe,** germ. **Klasse.**

CLASÉM, *claseme,* s.n. (Lingv.) Ansamblu al trăsăturilor semantice minimale ale unei unități lexicale. — Din fr. **classeme.**

CLÁSIC, -Ă, *clasici, -ce,* adj. **1.** (Despre opere literare, științifice, artistice) Care servește ca model de perfecțiune, care poate fi luat drept model; *p. ext.* care este scris după canoanele obișnuite, tradiționale. ✦ (Despre scriitori, artiști, oameni de știință etc.; adesea substantivat) De mare valoare, a cărui operă își păstrează importanța de-a lungul veacurilor, rămâne în patrimoniul cultural-științific al unui popor sau al lumii. **2.** Care concentrează caracteristicile (bune sau rele ale) unui lucru, ale unei acțiuni, ale unei situații etc.; tipic, caracteristic; care este folosit în mod curent. *Procedeu tehnic clasic.* **3.** Care aparține clasicismului, privitor la clasicism. — Din fr. **classique,** lat. **classicus.**

CLASICÍSM s.n. **1.** Ansamblu de trăsături proprii culturii antice greco-latine din cel mai înalt stadiu de dezvoltare a ei, caracterizată prin armonie, puritate, sobrietate etc. **2.** Curent în arta și literatura europeană, apărut în sec. XVII în Franța, caracterizat prin imitarea modelelor antice greco-latine, prin interesul pentru aspectul moral, prin urmărirea unui ideal, prin disciplinarea imaginației și a sensibilității, prin ordine, echilibru și claritate. **3.** Perioadă din istoria culturii universale sau naționale ale cărei creații reprezintă un maximum de realizare artistică pentru etapa respectivă. — Din fr. **classicisme.**

CLASICÍST, -Ă, *clasiciști, -te,* s.m. și f. Persoană care studiază limbile și cultura clasică (greco-latină). — **Clasic** + suf. *-ist.*

CLASICITÁTE s.f. (Livr.) Însușirea de a fi clasic; *p. ext.* clasicism. — Din germ. **Klassizität.**

CLASICIZÁ, *clasicizez,* vb. I. Tranz. și refl. A da sau a dobândi caracter clasic. — **Clasic** + suf. *-iza.*

CLASICIZÁNT, -Ă, *clasicizanți, -te,* adj. Cu caracter voit clasic; care tinde să imite formele clasice. — Din **clasic.**

CLASICIZÁRE, *clasicizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) clasiciza.* — V. **clasiciza.**

CLASICIZÁT, -Ă, *clasicizați, -te,* adj. Care a devenit clasic. — V. **clasiciza.**

CLASIFICÁ, *clasific,* vb. I. Tranz. A împărți sistematic, a repartiza pe clase sau într-o anumită ordine. ✦ Refl. și tranz. A ocupa sau a stabili cuiva un anumit loc la un examen, la un concurs etc. pe baza notelor, calificativelor, rezultatelor obținute. — După fr. **classifier.**

CLASIFICÁRE, *clasificări,* s.f. Acțiunea de *a (se) clasifica* și rezultatul ei; distribuire, repartizare sistematică pe clase sau într-o anumită ordine; clasificație. — V. **clasifica.**

CLASIFICATÓR, -OÁRE, *clasificatori, -oare,* s.m. și f., s.n., adj.**1.** S.m. și f. Persoană care clasifică. **2.** S.n. Carte, îndrumător, indicator în care se clasifică ceva. **3.** Adj. Care clasifică, care servește la clasificare. — Din fr. **classificateur.**

CLASIFICÁȚIE, *clasificații,* s.f. (Rar) Clasificare. — Din fr. **classification.**

CLASÓR, *clasoare,* s.n. Obiect (mapă, album, cutie, dulap etc.) special confecționat pentru păstrarea diferitelor lucruri clasate. — Din fr. **classeur.**

CLÁSTIC, -Ă, *clastici, -ce,* adj. (Despre roci, formațiuni sedimentare) Format din fragmente de minerale și de roci provenite în urma proceselor de dezagregare, de alterare și de acumulare a materialului unor roci preexistente sau din scheletele unor organisme; detritic. — Din fr. **clastique.**

CLASTOCÁRST, *clastocarsturi,* s.n. (Geol.) Forme de relief rezultate în urma unui complex de fenomene dezvoltate pe roci cu o solubilitate redusă. — Din rus. **klastokarst.**

CLASTOMANÍE, *clastomanii,* s.f. (Med.) Înclinație morbidă de a distruge sistematic toate obiectele întâlnite. — Din fr. **clastomanie.**

CLAUDICÁȚIE, *claudicații,* s.f. (Med.; rar) Șchiopătare. ✦ (Med.) Tulburare trecătoare a funcției unor organe. [Pr.: *cla-u-*] — Din lat. **claudicatio,** fr. **claudication.**

CLÁUN s.m. v. **clovn.**

CLAUSTRÁ, *claustrez,* vb. I. Refl. și tranz. (Livr.) A (se) închide într-o mănăstire sau a (se) izola într-un loc retras. [Pr.: *cla-us-*] — Din fr. **claustrer.**

CLAUSTRÁL, -Ă, *claustrali, -e,* adj. (Livr.) Mănăstiresc, monahal; ca de mănăstire. [Pr.: *cla-us-*] — Din fr. **claustral,** lat. **claustralis.**

CLAUSTRÁRE, *claustrări,* s.f. Faptul de *a (se) claustra.* [Pr.: *cla-us-*]. — V. **claustra.**

CLAUSTROFOBÍE, *claustrofobii,* s.f. (Med.) Teamă patologică de spații închise. [Pr.: *cla-us-*] — Din fr. **claustrophobie.**

CLÁUZĂ, *clauze,* s.f. Prevedere cuprinsă într-un act juridic (tratat, contract). [Pr.: *cla-u-*] — Din fr. **clause.**

CLAUZÚLĂ, *clauzule,* s.f. Fiecare dintre silabele accentuate de la sfârșitul unui vers care, prin dispunerea lor armonioasă împreună cu silabele neaccentuate, creează un ritm expresiv. ✦ Cuvintele finale ale unei fraze în proză, ale unei strofe sau ale unui vers, dispuse astfel încât să producă un efect expresiv. [Pr.: *cla-u-*] — Din lat. **clausula.**

CLAVECÍN, *clavecine,* s.n. Vechi instrument muzical cu una sau mai multe claviaturi și cu coarde, asemănător cu pianul, ale cărui sunete sunt produse prin ciupirea coardelor cu o pană; clavecimbal, cembalo. — Din fr. **clavecin.**

CLAVECINÍST, -Ă, *claveciniști, -ste,* s.m. și f. Persoană care cântă la clavecin. — Din fr. **claveciniste.**

CLAVIATÚRĂ, *claviaturi,* s.f. **1.** Totalitatea clapelor pianului, orgii, sintetizatorului, acordeonului, mașinii de scris etc. **2.** Totalitatea butoanelor de comandă care pun în funcțiune un mecanism, o mașină etc. [Pr.: *-vi-a-*] — Din germ. **Klaviatur.**

CLAVICEMBÁLO s.n. v. **clavicimbal.**

CLAVICIMBÁL, *clavicimbaluri,* s.n. (Înv.) Clavecin. [Var.: **clavicembálo** s.n.] — Din lat. **clavicymbalum,** it. **clavicembalo.**

CLAVICÓRD, *clavicorduri,* s.n. Instrument muzical cu claviatură și coarde, strămoș al pianului. — Din fr. **clavicorde,** lat. **clavicordium.**

CLAVICULÁR, -Ă, *claviculari, -e* adj. Care aparține claviculei, privitor la claviculă. — Din lat. **clavicularius,** fr. **claviculaire.**

CLAVÍCULĂ, *clavicule,* s.f. Fiecare dintre cele două oase anterioare ale centurii scapulare care (la mamifere) se articulează cu sternul și cu omoplatul. — Din lat. **clavicula,** fr. **clavicule.**

CLAVÍR, *clavire,* s.n. (Înv.) Pian. [Pl. și: *claviruri*] — Din germ. **Klavier.**

CLAVIRÁȘ, *clavirașe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *clavir.* — **Clavir** + suf. *-aș.*

CLÁVUS, *clavusuri,* s.n. (Med.) Bătătură. — Din fr., lat. **clavus.**

CLAXÓN, *claxoane,* s.n. Dispozitiv de semnalizare sonoră, cu membrană sau lamă vibratoare, acționat electric și folosit la autovehicule. — Din fr. **klaxon.**

CLAXONÁ, *claxonez,* vb. I. Intranz. A semnaliza cu claxonul. — Din fr. **klaxonner.**

CLAXONÁRE, *claxonări,* s.f. Acțiunea de *a claxona.* — V. **claxona.**

CLAXONÁT s.n. Claxonare. — V. **claxona.**

CLĂBÚC, *clăbuci,* s.m. **1.** Spumă făcută de săpunul amestecat cu apă. ✦ Spumă formată la suprafața unor lichide când sunt agitate, fierb sau fermentează. **2.** Salivă spumoasă, albicioasă (și cu bășici). ✧ Expr. *A face clăbuci la gură* = a vorbi mult și cu furie. **3.** Sudoare spumoasă pe care o fac animalele, mai ales caii, din pricina efortului și a căldurii. **4.** (Rar, la pl.) Rotocoale de fum sau de aburi. — Din bg. **klabuk,** sb. **klobuk.**

CLĂBUCÍ, *clăbucesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) acoperi cu clăbuci. ✦ Intranz. (Despre lichide) A face clăbuci. — Din **clăbuc.**

CLĂCÁȘ, *clăcași,* s.m. **1.** Țăran obligat să facă clacă (**1**) pe pământul stăpânului. ✧ (Adjectival) *Țăran clăcaș.* **2.** (Pop.) Persoană care ia parte la o clacă (**2**). — **Clacă** + suf. *-aș.*

CLĂCĂȘÉSC, -EÁSCĂ, *clăcășești,* adj. Care aparține clăcașilor (**1**), privitor la clăcași, de clăcași. — **Clăcaș** + suf. *-esc.*

CLĂCĂȘÍ, *clăcășesc,* vb. IV. Intranz. A presta clacă (**1**); a clăcui. — Din **clăcaș.**

CLĂCUÍ, *clăcuiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A clăcăși. — **Clacă** + suf. *-ui.*

CLĂCUȘOÁRĂ, *clăcușoare,* s.f. Diminutiv al lui *clacă* (**2**); (glumeț) faptă nepotrivită (a unui grup de oameni); poznă. — **Clacă** + suf. *-ușoară.*

CLĂDĂRÁIE, *clădărăi,* s.f. (Pop.) Clădărie. — **Cladă** + suf. *-ăraie.*

CLĂDĂRÍE, *clădării,* s.f. (Pop.) Grămadă mare de lucruri disparate, puse la întâmplare unele peste altele; clădăraie. — **Cladă** + suf. *-ărie.*

CLĂDÍ, *clădesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A face, a ridica o construcție, o clădire (**2**); a zidi, a construi. **2.** A așeza lucruri (de același fel) în mod sistematic, unul peste altul, alcătuind o grămadă. — Din sl. **kladon, klasti.**

CLĂDÍRE, *clădiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a clădi.* **2.** (Concr.) Construcție la suprafață, constituită din fundație, pereți, acoperiș etc., cu încăperi care servesc la adăpostirea oamenilor, animalelor, materialelor etc. — V. **clădi.**

CLĂDÍT s.n. Faptul de *a clădi.* — V. **clădi.**

CLĂDITÓR, -OÁRE, *clăditori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care clădește; *p. ext.* întemeietor. — **Clădi** + suf. *-tor.*

CLĂÍ, *clăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A face clăi. — Din **claie.**

CLĂÍT s.n. (Reg.) Acțiunea de *a clăi.* — V. **clăi.**

CLĂÍȚĂ, *clăițe,* s.f. Diminutiv al lui *claie.* — **Claie** + suf. *-iță.*

CLĂMPĂÍ, *clămpăiesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. A clămpăni. — **Clamp** + suf. *-ăi.*

CLĂMPĂNEÁLĂ, *clămpăneli,* s.f. Clămpănit. — **Clămpăni** + suf. *-eală.*

CLĂMPĂNÍ, *clămpănesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A produce un zgomot specific prin lovirea a două obiecte (dure), prin închiderea violentă a unei uși, a unui capac, de papuci în mers etc.; a clăpăi, a clămpăi. **2.** Intranz. Fig. A vorbi vrute și nevrute; a flecări. — **Clamp** + suf. *-ăni.*

CLĂMPĂNÍRE s.f. Acțiunea de *a clămpăni.* — V. **clămpăni.**

CLĂMPĂNÍT s.n. Faptul de *a clămpăni;* zgomot produs prin lovirea a două obiecte (dure), prin închiderea violentă a unei uși, a unui capac, de papucii în mers etc.; clămpănitură. — V. **clămpăni.**

CLĂMPĂNITÚRĂ, *clămpănituri,* s.f. Clămpănit. — **Clămpăni** + suf. *-tură.*

CLĂMPÚȘ s.n. v. **clempuș.**

CLĂNCĂÍ, pers. 3 *clắncăie,* vb. IV. Intranz. (Pop.; despre două obiecte) A produce un zgomot caracteristic în urma lovirii lor. — **Clanc** + suf. *-ăi.*

CLĂNCĂÍT s.n. (Pop.) Faptul de *a clăncăi;* zgomot produs de lovirea a două obiecte; clancăt. — V. **clăncăi.**

CLĂNȚĂÍ, *clănțăiesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A clănțăni. [Prez. ind. și: *clắnțăi*] — **Clanț** + suf. *-ăi.*

CLĂNȚĂNEÁLĂ, *clănțăneli,* s.f. Clănțănit. — **Clănțăni** + suf. *-eală.*

CLĂNȚĂNÍ, *clănțănesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre dinți) A se ciocni unul de altul cu zgomot și în mod ritmic (de frig, de frică etc.); (despre fălcile animalelor) a trosni (la vederea sau la devorarea prăzii). **2.** A produce un zgomot caracteristic prin lovirea ritmică a unor obiecte de metal sau de sticlă. ✦ A apăsa repetat, cu violență și cu zgomot de clanța unei uși. **3.** Fig. (Peior.) A vorbi mult; a flecări. ✦ Refl. recipr. A se certa (ușor), a se ciorovăi. [Prez. ind. și: *clắnțăn.* — Var.: (pop.) **clențăní, clențení** vb. IV] — **Clanț** + suf. *-ăni.*

CLĂNȚĂNÍRE, *clănțăniri,* s.f. Acțiunea de *a clănțăni* și rezultatul ei. — V. **clănțăni.**

CLĂNȚĂNÍT s.n. Faptul de *a clănțăni;* zgomot produs prin ciocnirea ritmică a dinților, a unor obiecte de metal etc.; clănțăneală, clănțănitură. — V. **clănțăni.**

CLĂNȚĂNITÚRĂ, *clănțănituri,* s.f. Clănțănit. — **Clănțăni** + suf. *-tură.*

CLĂNȚĂU, *clănțăi,* s.m. Om care vorbește mult (și adesea pe un ton impulsiv, agresiv). ✦ (Peior.) Avocat. — **Clanță** + suf. *-ăi.*

CLĂPÁR, *clăpari,* s.m. Încălțăminte pentru schi, înaltă până deasupra gleznei, închisă în față cu clape. — **Clapă** + suf. *-ar.*

CLĂPĂÍ, *clăpăiesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A clămpăni. ✦ Tranz. Fig. (Despre oameni) A vorbi repede (și neclar). — **Clap** + suf. *-ăi.*

CLĂPĂÚG, -Ă, *clăpăugi, -*ge, adj. **1.** (Despre urechile oamenilor și ale animalelor) Mare și atârnând în jos; pleoștit; (despre oameni și animale) care are asemenea urechi. **2.** Fig. (Despre oameni) Prostănac; bleg. — Din ucr. **klapo-uchyj.**

CLĂPĂUGÍ, *clăpăugesc,* vb. IV. Refl. (Despre urechile oamenilor și ale animalelor) A atârna în jos (din cauza mărimii lor); a se pleoști. [Pr.: *-pă-u-*]. — Din **clăpăug.**

CLĂTĂRÍ, *clătăresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A clăti (**1**). — Cf. sb. k l a t a r i t i s e.

CLĂTÍ, *clătesc,* vb. IV. **I.** Tranz. A curăța rufe, vase etc., spălându-le ușor cu apă, a limpezi într-o ultimă apă curată; a clătări. ✦ Refl. A se spăla ușor pe mâini, în gură etc. **II.** (Înv. și pop.) **1.** Tranz. A clătina (**1**). ✦ Refl. (Despre apă, valuri) A se pune în mișcare; a se izbi (de un obstacol). **2.** Tranz. și refl. A (se) zgudui, a (se) cutremura; a (se) zdruncina. **3.** Tranz. și refl. A (se) clătina. (**3**). ✧ Expr. (Înv. și pop.) *A nu (se) clăti un fir de păr din capul cuiva* = a nu (se) primejdui cu nimic viața cuiva. — Din sl. **klatiti.**

CLĂTINÁ, *clátin,* vb. I. **1.** Tranz., refl. și intranz. A (se) mișca (puțin, lin) într-o parte și într-alta; a (se) legăna; a (se) agita (ușor). ✧ Expr. (Tranz.) *A clătina capul* (sau, intranz., *din cap)* = a-și mișca capul într-o parte și în alta în semn de mirare, de îndoială, de descurajare etc. **2.** Refl. A șovăi în mers, în mișcare; a se împletici

(din cauza slăbiciunii, a beției etc.). ✦ Fig. A fi într-o situație critică, nesigură. **3.** Tranz. și refl. A (se) mișca din loc; a (se) urni, a (se) clinti, a (se) clăti. — Din **clăti.**

CLĂTINÁRE, *clătinări,* s.f. Acțiunea de *a (se) clătina;* clătinat. — V. **clătina.**

CLĂTINÁT s.n. Clătinare. — V. **clătina.**

CLĂTINĂTÚRĂ, *clătinături,* s.f. Mișcare (ușoară) într-o parte și într-alta. ✦ Mișcare, deplasare șovăitoare. — **Clătina** + suf. *-ătură.*

CLĂTÍRE, *clătiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) clăti;* limpezire; clătit[1]. — V. **clăti.**

CLĂTÍT[1], s.n. Clătire. — V. **clăti.**

CLĂTÍT[2], -Ă, *clătiți, -te,* adj., s.f. **I.** Adj. (Despre rufe, vase etc.) Care a fost spălat ușor sau limpezit cu apă. **II.** S.f. Foaie de aluat subțire prăjită în grăsime, unsă cu dulceață, marmeladă, brânză sau legume și apoi rulată. — V. **clăti.**

CLEÁMPĂ s.f. v. **clampă.**

CLEAN, *cleni,* s.m. Pește răpitor de apă dulce din familia ciprinidelor, cu botul rotunjit, cu corpul gros, aproape cilindric, acoperit cu solzi mari, tiviți cu negru *(Leuciscus cephalus).* — Din bg. **kljan.**

CLEARING s.n. Sistem de decontare (între state) prin intermediul băncilor, prin compensarea reciprocă a creanțelor și datoriilor, în scopul echilibrării schimburilor comerciale. [Pr.: *clíring*] — Din engl. **clearing.**

CLEFĂÍ, *cléfăi,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A mânca urât și cu zgomot; a plescăi, a clefeti. **2.** Intranz. A deschide și a închide gura plescăind. ✦ Fig. A vorbi repede, nedeslușit, articulând prost cuvintele. **3.** Intranz. A produce un zgomot caracteristic umblând prin noroi. — Formație onomatopeică.

CLEFĂÍT, *clefăituri,* s.n. Faptul de *a clefăi;* zgomot produs de cel care clefăie. — V. **clefăi.**

CLEFETÍ, *clefetesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A clefăi. — Cf. c l e f ă i.

CLEI, *cleiuri,* s.n. **1.** Substanță vâscoasă asemănătoare cu gelatina, extrasă din oase, din pește, din unele plante sau obținută pe cale sintetică, cu ajutorul căreia se pot lipi între ele diverse obiecte sau părți de obiecte. ✧ Expr. (Fam.) *A fi clei* = **a)** a nu ști absolut nimic (atunci când este ascultat la școală, la un examen etc.); **b)** a fi foarte beat. **2.** Suc gros care se scurge din scoarța unor arbori și care se solidifică în contact cu aerul. — Din sl. **klej.**

CLEIONÁJ s.n. Rețea de nuiele împletite între pari înfipți în pământ, cu care se consolidează o coastă de deal, o râpă, un taluz etc. [Pr.: *cle-io-*] — Din fr. **clayonnage.**

CLEIÓS, -OÁSĂ, *cleioși, -oase,* adj. **1.** Lipicios, vâscos (ca cleiul). ✦ (Despre ouă) Fiert puțin, astfel încât gălbenușul să rămână moale, iar albușul să se coaguleze. ✦ Fig. (Fam.) Care nu știe absolut nimic (când este ascultat la școală, la un examen etc.). **2.** (Despre pământ) Clisos. [Pr.: *cle-ios*] — **Clei** + suf. *-os.*

CLEISTOGÁM, -Ă, *cleistogami, -e,* adj. (Bot.; despre flori) Care prezintă cleistogamie. [Pr.: *cle-is-*] — Din fr. **cléistogamme.**

CLEISTOGAMÍE s.f. (Bot.) Autopolenizare. [Pr.: *cle-is-*] — Din fr. **cléistogamie.**

CLEMATÍTĂ, *clematite,* s.f. (Bot.) Clocoțel *(Clematis integrifolia).* — Din fr. **clématite.**

CLÉMĂ, *cleme,* s.f. Dispozitiv cu ajutorul căruia se asamblează laolaltă două sau mai multe piese sau elemente, astfel încât această îmbinare să reziste la solicitări mari. — Din germ. **Klemme.**

CLEMÉNT, -Ă, *clemenți, -te,* adj. Indulgent, iertător, îndurător; blând, bun. — Din fr. **clément,** lat. **clemens, -ntis.**

CLEMÉNȚĂ, *clemențe,* s.f. Indulgență, iertare, îndurare; bunătate (a unui superior față de inferiorii săi). — Din lat. **clementia,** fr. **clémence.**

CLEMPÚȘ, *clempușuri,* s.n. Piesă metalică în formă de cârlig, pe care se sprijină clanța când se închide ușa. [Var.: **clămpúș** s.n.] — **Cleampă**+ suf. *-uș.*

CLEMPUȘÓR, *clempușoare,* s.n. Diminutiv al lui *clempuș.* [Var.: **clămpușór** s.n.] — **Clempuș** + suf. *-or.*

CLENCI, *clenciuri,* s.n. (Pop. și fam.) **1.** Creangă ale cărei rămurele formează un fel de cârlig. ✦ Ramificație a coarnelor cerbului. **2.** Fig. Pricină, motiv (de ceartă). ✦ Sens ascuns; tâlc, dedesubt. — Din bg. **klinče.**

CLENȚĂNÍ vb. IV v. **clănțăni.**

CLENȚENÍ vb. IV v. **clănțăni.**

CLEPSÍDRĂ, *clepsidre,* s.f. Instrument pentru măsurarea timpului după cantitatea de apă sau de nisip scursă, printr-un orificiu. [Var.: (înv.) **clepsídru** s.n.] — Din fr. **clepsydre,** lat. **clepsydra.**

CLEPSÍDRU s.n. v. **clepsidră.**

CLEPTOFOBÍE, *cleptofobii,* s.f. (Med.) Teamă patologică de a nu fi victima unui furt sau de a nu comite un furt. — Din fr. **cleptophobie.**

CLEPTOMÁN, -Ă, *cleptomani, -e,* s.m. și f., adj. (Persoană) care suferă de cleptomanie. — Din fr. **cleptomane.**

CLEPTOMANÍE, s.f. Impuls patologic de a fura obiecte fără urmărirea vreunui profit. — Din fr. **cleptomanie.**

CLER s.n. Totalitatea preoților unei biserici, ai unei eparhii, ai unei țări etc.; preoțime. — Din lat. **clerus.**

CLÉRIC, *clerici,* s.m. Membru al clerului. — Din lat. **clericus.**

CLERICÁL, -Ă, *clericali, -e,* adj. Care aparține clericilor sau clericalismului, privitor la clerici sau la clericalism. — Din fr. **clérical,** lat. **clericalis.**

CLERICALÍSM s.n. Atitudine a celor care susțin intervenția clerului în viața politică, socială și culturală a unei țări. — Din fr. **cléricalisme.**

CLERICÍST, -Ă, *clericiști, -ste,* adj. (Rar) Clerical. — **Cleric** + suf. *-ist.*

CLEȘTÁR[1] s.n. (Poetic) Cristal. — Din magh. **kristály.**

CLEȘTÁR[2], *cleștare,* s.n. Unealtă folosită la tragerea cercurilor pe vasele de lemn făcute din doage. — **Cleşte** + suf. *-ar.*

CLÉȘTE, *clești,* s.m. **1.** Unealtă alcătuită din două pârghii articulate cu un bolț, care servește la apucarea, întoarcerea, tragerea etc. unei piese. ✧ Expr. *A-i scoate cuiva vorba (din gură) cu cleștele* = a depune mari insistențe pentru a face pe cineva să vorbească. ✦ Unealtă de forma unui cleşte (**1**), folosită în diverse operații. *Cleşte pentru cărbuni.* **2.** Fiecare dintre cele două apendice anterioare, în formă de cleşte (**1**), ale unor crustacee. [Pl. și: (n.) *cleşte*] — Din sl. **klěšta.**

CLEȘTIȘÓR, *cleștișori,* s.m. Diminutiv al lui *cleşte.* [Pl. și: (n.) *cleştişoare*] — **Cleşte** + suf. *-ișor.*

CLEȘTÍȚĂ, *cleștițe,* s.f. Unealtă de tipografie cu care se scot literele căzute între rânduri. — **Cleşte** + suf. *-iță.*

CLÉVETĂ, *clevete,* s.f. (Înv.) Clevetire, calomnie. — Din sl. **kleveta.**

CLEVETEÁLĂ, *cleveteli,* s.f. (Pop. și fam.) Bârfeală, calomnie. — **Cleveti** + suf. *-eală.*

CLEVETÍ, *clevetesc,* vb. IV. Tranz. (Pop. și fam.) A calomnia, a ponegri, a bârfi, a defăima. — Din sl. **klevetati.**

CLEVETÍRE, *clevetiri,* s.f. (Pop. și fam.) Acțiunea de *a cleveti* și rezultatul ei; defăimare, calomniere, ponegrire. — V. **cleveti.**

CLEVETITÓR, -OÁRE, *clevetitori, -oare,* s.m. și f., adj. (Persoană) care clevetește. — **Cleveti** + suf. *-tor.*

CLIC interj. Cuvânt care imită un zgomot sec, scurt. — Onomatopee. Cf. fr. c l i c.

CLICÁ, *clichez,* vb. I. Tranz. A selecta o opțiune pe ecranul calculatorului, apăsând pe mouse; a clicăi. — Din engl. **click,** fr. **cliquer.**

CLÍCĂ, *clici,* s.f. Grup de oameni întovărășiți în vederea unui scop reprobail; clan, bandă, șleahtă. — Din fr. **clique.**

CLICĂÍ, *clicăi,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A clica. — **Clica** + suf. *-ăi.*

CLICHÉT, *clicheți,* s.m. Organ de mașină în formă de bară scurtă articulată la un capăt, iar cu celălalt capăt astfel profilat încât să împiedice rotirea într-un anumit sens a unei roți dințate. [Pl. și (n.): *clichete*] — Din fr. **cliquet.**

CLIÉNT, -Ă, *clienți, -te,* subst. **1.** S.m. și f. Persoană care cumpără (regulat) de la un magazin, consumă ceva într-un local public etc., considerată în raport cu persoana sau întreprinderea de la care cumpără sau consumă; mușteriu. **2.** S.m. și f. Persoană care se adresează unui avocat pentru a-și apăra interesele, unui medic pentru a-și îngriji sănătatea etc., considerată în raport cu aceștia. **3.** S.m. (În Roma antică) Plebeu fără drepturi depline, dependent de un patrician și protejat de acesta. [Pr.: *cli-ent*] — Din fr. **client,** lat. **cliens, -ntis.**

CLIENTELÁR, -Ă, *clientelari, -e,* adj. **1.** Care este bazat pe clientelism, pe favoritism sau pe urmărirea intereselor personale. **2.** (În Antichitatea romană) Care aparținea clienților unui patrician roman. ✧ *Relații* (sau *raporturi* etc.) *clientelare* = relații existente între Imperiul Roman și populațiile străine, prin care acestea din urmă, fără a fi incluse în imperiu, recunoșteau autoritatea Romei în schimbul protecției de care se bucurau din partea ei. [Pr.: *cli-en-*] — Din **client.**

CLIENTÉLĂ, *clientele,* s.f. **1.** Totalitatea clienților, mulțime de clienți. **2.** (În Antichitatea romană) Totalitatea clienților unui patrician roman. [Pr.: *cli-en-*] — Din fr. **clientèle,** lat. **clientela.**

CLIENTELÍSM s.n. **1.** Complex de relații între persoane unite din interes sau care încearcă să obțină favoritisme. **2.** Politică bazată pe astfel de relații. [Pr.: *cli-en-*] — Din it. **clientelismo.**

CLIMACTÉRIU s.n. Perioadă a vieții corespunzătoare încetării fiziologice a funcției sexuale, în care au loc modificări hormonale, somatice și psihice. [Pr.: *-ri-u*] — Din germ. **Klimakterium.**

CLIMÁT, *climate,* s.n. **1.** Climă (**1**). **2.** Fig. Atmosferă socială, politică, morală; ambianță. — Din fr. **climat.**

CLIMATÉRIC, -Ă, *climaterici, -ce,* adj. Care aparține climei, privitor la climă; cu climă potrivită pentru odihnă sau pentru tratarea unor boli; climatic. *Condiții climaterice. Stațiune climaterică.* — Din fr. **climatérique.**

CLIMÁTIC, -Ă, *climatici, -ce,* adj. Climateric. — Din fr. **climatique.**

CLIMATÍSM s.n. Totalitatea condițiilor de igienă, terapeutice, urbanistice, sociale etc. pe care trebuie să le îndeplinească localitățile climaterice. — Din fr. **climatisme.**

CLIMATIZÁ, *climatizez,* vb. I. Tranz. A asigura climatizarea. — Din fr. **climatiser.**

CLIMATIZÁRE, *climatizări,* s.f. Operație prin care aerul dintr-o încăpere este menținut la o anumită temperatură, umiditate, puritate etc. — V. **climatiza.** Cf. fr. c l i m a t i s a t i o n.

CLIMATIZÁT, -Ă, *climatizați, -te,* adj. Care a suferit operația de climatizare. — V. **climatiza.**

CLIMATIZATÓR, *climatizatoare,* s.n. Climatizor. — **Climatiza** + suf. *-tor.*

CLIMATIZÓR, *climatizoare,* s.n. Aparat pentru efectuarea climatizării; climatizator. — Din fr. **climatiseur.**

CLIMATOGRÁFIC, -Ă, *climatografici, -ce,* adj. De climatografie. — Din fr. **climatographique.**

CLIMATOGRAFÍE, *climatografii,* s.f. Descriere a climatelor. — Din fr. **climatographie.**

CLIMATOGRÁMĂ, *climatograme,* s.f. Reprezentare grafică a principalelor date meteorologice pentru o regiune. — Din **climat.** Cf. fr. climogramme.

CLIMATOLÓG, -Ă, *climatologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în climatologie. — Din fr. **climatologue.**

CLIMATOLÓGIC, -Ă, *climatologici, -ce,* adj. Care aparține climatologiei, privitor la climatologie. — Din fr. **climatologique.**

CLIMATOLOGÍE s.f. Știința care studiază clima de pe glob și importanța ei pentru viața organică. — Din fr. **climatologie.**

CLIMATOPATOLOGÍE s.f. Studiul acțiunii patogene a climatului asupra organismului. — Din fr. **climatopathologie.**

CLIMATOTERÁPIC, -Ă, *climatoterapici, -ce,* adj. De climatoterapie. — Din fr. **climatothérapique.**

CLIMATOTERAPÍE s.f. Folosire în scop terapeutic a efectelor factorilor climatici asupra organismului. — Din fr. **climatothérapie.**

CLÍMAX, *climaxuri,* s.n. **1.** Fază finală a unei succesiuni ecologice, caracterizată prin o relativă stabilitate a biocenozei și corespondența acesteia cu clima și cu solul. **2.** Figură de stil care constă în desfășurarea ascendentă a ideilor, acțiunii etc. dintr-o operă. — Din fr. **climax.**

CLÍMĂ, *clime,* s.f. **1.** Totalitatea fenomenelor meteorologice (temperatură, vânturi, precipitații atmosferice) care caracterizează starea medie multianuală a unui loc; climat. **2.** Regiune considerată sub raportul climei (**1**) specifice. — Din lat. **clima, -atis,** germ. **Klima.**

CLIMOSTÁT, *climostate,* s.n. Instrument-sondă așezat în exteriorul unei clădiri și care măsoară efectul termic al factorilor climatici în vederea reglării automate a temperaturii din interiorul clădirii. — Din fr. **climostat.**

CLIN, *clini,* s.m. **1.** Bucată (triunghiulară, trapezoidală etc.) de pânză sau de stofă, folosită ca piesă componentă ori ca adaos pentru a lărgi unele confecții. ✧ Expr. *A nu avea nici în clin, nici în mânecă* (cu cineva) = a nu avea nimic comun, niciun amestec, nicio legătură (cu cineva). **2.** Petic de pământ sau de pădure în formă de triunghi sau de formă îngustă. [Pl. și: (n.) *clinuri*] — Din sl. **klinŭ.**

CLÍNĂ, *cline,* s.f. (Pop.) Suprafață sau coastă înclinată; pantă. — Din it. **china** (după *înclina).*

CLINC interj. v. **cling.**

CLÍNCHER s.n. Produs obținut la fabricarea cimentului prin încălzirea materiei prime până aproape de temperatura de vitrifiere și prin transformarea ei într-o masă compactă și dură. — Din germ. **Klinker,** fr. **clinker.**

CLÍNCHET, *clinchete,* s.n. Sunet produs de clopoței sau de zurgălăi. ✦ Zgomot produs de vibrarea sau de ciocnirea unor obiecte de metal sau de sticlă. — **Clinc** + suf. *-et.*

CLÍNCI, *clinciuri,* s.n. Încleștare reciprocă a partenerilor la box. [Var.: **clíncing** s.n.] — Din engl. **clinching.**

CLÍNCING s.n. v. **clinci.**

CLING interj. Cuvânt care imită sunetul clopoțeilor sau al zurgălăilor. ✦ Cuvânt care imită zgomotul produs de vibrarea sau de ciocnirea unor obiecte de metal sau de sticlă. [Var.: **clinc** interj.] — Onomatopee.

CLINGHERÍT s.n. Metal preparat dintr-un amestec de azbest, cauciuc și un liant mineral, folosit la fabricarea unor garnituri etanșe și rezistente la temperaturi și la presiuni înalte. — Din germ. **Klingerit.**

CLÍNIC, -Ă, *clinici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Așezământ spitalicesc sau secție într-un spital în care viitorii medici își fac practica la patul bolnavilor, sub îndrumarea profesorilor. **2.** S.f. Disciplină medicală al cărei studiu se bazează pe observarea directă a bolnavilor; totalitatea cunoștințelor teoretice și practice obținute prin observarea directă a bolnavilor. **3.** Adj. Care aparține unei clinici (**1**), care se face într-o clinică, specific unei clinici. — Din fr. **clinique.**

CLINICIÁN, -Ă, *clinicieni, -e,* s.m. și f. Medic care lucrează într-o clinică. ✧ (Adjectival) *Medic clinician.* [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **clinicien.**

CLINOGRÁF, *clinografe,* s.n. Instrument pentru măsurarea înclinării pe verticală sau pe orizontală a unui strat de teren. — Din fr. **clinographe.**

CLINOMÉTRU, *clinometre,* s.n. Instrument care măsoară unghiul de înclinare al stratelor geologice sau al suprafeței Pământului cu un plan orizontal. — Din fr. **clinomètre.**

CLINOTERÁPIC, -Ă, *clinoterapici, -ce,* adj. De clinoterapie. — Din fr. **clinothérapique.**

CLINOTERAPÍE s.f. (Med.) Tratament medical prin repaus la pat. — Din fr. **clinothérapie.**

CLINT, *clinturi,* s.n. (Rar) Clintire; mișcare. — Din **clinti** (derivat regresiv).

CLINTÍ, *clintesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) mișca puțin din loc; a (se) urni, a (se) deplasa. **2.** Tranz. Fig. (De obicei în construcții negative) A determina pe cineva să renunțe la (sau să se abată de la) convingerile sau hotărârile sale. — Et. nec.

CLIP, *clipuri,* s.n. Succesiune de secvențe video, realizată pentru a promova un cântec, un politician, un produs etc. — Din engl. **clip.**

CLÍPĂ, *clipe,* s.f. Interval de timp foarte scurt; clipită. ✧ Loc. adv. *Într-o* (sau, rar, *în) clipă* = numaidecât, îndată, imediat. *În câteva clipe* = foarte repede. *În clipa aceea* = chiar atunci, chiar în momentul de care este vorba. *Din clipă în clipă* sau *dintr-o clipă în alta* = dintr-un moment într-altul; îndată; foarte curând. (Cu valoare de interjecție) *O clipă!* exclamație prin care se cere cuiva să aibă puțină îngăduință, să aștepte, să se oprească puțin. — Din **clipi** (derivat regresiv).

CLIPEÁLĂ, *clipeli,* s.f. Clipire. ✧ Loc. adv. *Într-o clipeală (de ochi)* = imediat, numaidecât. *În aceeași clipeală* = chiar în acel moment. — **Clipi** + suf. *-eală.*

CLÍPER, *clipere,* s.n. Navă rapidă cu pânze, de mari dimensiuni, cu cel puțin trei catarge și cu puntea superioară mult ridicată la proră și la pupă. — Din fr., engl. **clipper,** germ. **Klipper.**

CLIPÍ, *clipesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A apropia și a depărta în mod ritmic (și reflex) pleoapele una de alta. ✧ Expr. *Cât ai clipi (din ochi)* = numaidecât, imediat. **2.** Fig. (De obicei despre surse de lumină) A sclipi, a licări, a scânteia. — Din sl. **klepati.**

CLIPÍRE, *clipiri,* s.f. Acțiunea de *a clipi;* clipeală. — V. **clipi.**

CLIPÍȘ adv. (Rar) Într-un moment, într-o clipă, repede. — **Clipi** + suf. *-iș.*

CLIPÍT s.n. Faptul de *a clipi.* — V. **clipi.**

CLIPÍTĂ, *clipite,* s.f. Clipă. ✧ Loc. adv. *Într-o clipită* = numaidecât, îndată, imediat. — V. **clipi.**

CLIPOCEÁLĂ[1], *clipoceli,* s.f. Faptul de *a clipoci[1]*; zgomot ușor făcut de o apă curgătoare; susur, murmur, clipocire[1], clipocit. — **Clipoci[1]** + suf. *-eală.*

CLIPOCEÁLĂ[2], *clipoceli,* s.f. (Reg.) Faptul de *a clipoci[2]*; moțăială, piroteală, ațipire, dormitare; somnolență, clipocire[2]. — **Clipoci[2]** + suf. *-eală.*

CLIPOCÍ[1], pers. 3 *clipocește,* vb. IV. Intranz. (Despre ape curgătoare) A face un zgomot ușor; a susura, a murmura. [Var.: (reg.) **clipotí** vb. IV] — Formație onomatopeică.

CLIPOCÍ[2], *clipocesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre oameni) A clipi des pentru a îndepărta somnul; *p. ext.* a moțăi de somn. ✦ P. gener. A clipi (**1**). — Cf. bg. klepač „pleoapă".

CLIPOCÍRE[1], *clipociri,* s.f. Clipoceală[1]. — V. **clipoci[1].**

CLIPOCÍRE[2], *clipociri,* s.f. (Reg.) Clipoceală[2]. — V. **clipoci[2].**

CLIPOCÍT s.n. Clipoceală[1]. [Var.: (reg.) **clipotít** s.n.] — V. **clipoci[1].**

CLIPOTÍ vb. IV v. **clipoci[1].**

CLIPOTÍT s.n. v. **clipocit.**

CLIPS, *clipsuri,* s.n. **1.** Obiect de podoabă (agrafă, broșă, cercel) care se prinde cu un fel de clapă sau cu un ac cu arc. **2.** Piesă formată din două elemente, care se asamblează și se desfac cu ușurință. — Din germ. **Klips.**

CLÍRING s.n. v. **clearing.**

CLIRONÓM, -OÁMĂ, *clironomi, -oame,* s.m. și f. (Înv.) Moștenitor (al unui bun, al unui drept). — Din ngr. **klironómos.**

CLIRONOMÍE, *clironomii,* s.f. (Înv.) (Drept de) moștenire (a unui bun). — Din ngr. **klironomía.**

CLIRONOMISÍ, *clironomisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A moșteni (un bun, un drept). — Din ngr. **klironomíso** (viit. lui *klironomó).*

CLÍSĂ, *clise,* s.f. **1.** Pământ argilos care în amestec cu apa formează o pastă cleioasă; *p. gener.* argilă. **2.** (Reg.) Pâine nedospită sau necoaptă bine; aliment cleios, fără gust. **3.** (Reg.) (Bucată de) slănină. — Din bg. **klisa.**

CLÍSMĂ, *clisme,* s.f. Introducere a unui lichid în intestinul gros, pe cale rectală, pentru evacuarea forțată a materiilor fecale, de obicei în cazurile de constipație; clistir. — Din ngr. **klísma,** germ. **Klysma.**

CLISÓS, -OÁSĂ, *clisoși, -oase,* adj. Vâscos, lipicios, cleios; *p. gener.* argilos. — **Clisă** + suf. *-os.*

CLISTÍR, *clistire,* s.n. (Pop.) **1.** Irigator. **2.** Clismă. — Din ngr. **klistír.**

CLIȘÁ, *clișez,* vb. I. Tranz. (Rar) A executa un clișeu (**1**) în vederea reproducerii lui tipografice. — Din fr. **clicher.**

CLIȘÁRE, *clișări,* s.f. (Rar) Faptul de *a clișa*. — V. **clișa.**

CLIȘEIZÁ, *clișeizez,* vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A (se) transforma în șablon. [Pr.: *-șe-i-*] — **Clișeu** + suf. *-iza.*

CLIȘEIZÁRE, *clișeizări,* s.f. (Rar) Șablonizare. [Pr.: *-șe-i-*] — V. **clișeiza.**

CLIȘEIZÁT, -Ă, *clișeizați, -te,* adj. (Rar) Șablonizat. [Pr.: *și-i-*] — V. **clișeiza.**

CLIȘÉU, *clișee,* s.n. **1.** Imagine fotografică negativă (pe peliculă de film sau pe sticlă) obținută în camera obscură și după care se face reproducerea fotografică; *p. ext.* placă sau film fotografic impresionat, developat și fixat. **2.** (Tipogr.) Planșă de metal, de lemn etc. pe care s-a reprodus sau s-a gravat o imagine, spre a fi imprimată. **3.** Fig. Formulă stilistică, expresie etc. banalizată din cauza repetării excesive; șablon. — Din fr. **cliché.**

CLÍTORIS, *clitorisuri,* s.n. Mic organ erectil prezent la femei, situat deasupra meatului urinar. — Din fr. **clitoris.**

CLIVÁ, pers. 3 *clivează,* vb. I. Intranz. (Despre minerale, roci, cristale) A se desface în plăci sau în lame cu suprafețe plane. — Din fr. **cliver.**

CLIVÁJ, *clivaje,* s.n. Proprietate a unor substanțe cristalizate de a se desface după fețe plane, în urma unei acțiuni mecanice. — Din fr. **clivage.**

CLIVÁRE, *clivări,* s.f. Acțiunea de *a cliva* și rezultatul ei; clivaj. — V. **cliva.**

CLOACÁL, -Ă, *cloacali, -e,* adj. (Zool.) De cloacă. *Orificiu cloacal.* — **Cloacă** + suf. *-al.*

CLOÁCĂ, *cloace,* s.f. **1.** Canal subteran în care se adună murdăriile dintr-un oraș. **2.** (Adesea fig.) Băltoacă murdară și rău mirositoare; loc infect, plin de murdării. **3.** Cavitate a corpului batracienilor, reptilelor și păsărilor, în care se

deschid tubul digestiv, conductele genitale și urinare. — Din lat. **cloaca,** fr. **cloaque.**

CLOÁMBĂ, *cloambe,* s.f. (Reg.) Creangă, ramură. — Et. nec.

CLOÁNȚĂ, *cloanțe,* s.f. **1.** (Pop.) Babă urâtă, fără dinți, rea. **2.** (Fam., peior.) Gură (considerată ca organ al vorbirii). — Cf. c l o n ț.

CLOÁSMĂ s.f. (Med.) Simptom caracterizat prin apariția pe față a unor pete galbene-maronii (în sarcină, anemii, hepatită etc.). [Pr.: *clo-as-*] — Din fr. **chloasme.**

CLOCEÁLĂ, *cloceli,* s.f. Acțiunea de *a (se) cloci.* — **Cloci** + suf. *-eală.*

CLOCÍ, *clocesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. (Despre păsări) A sta pe ouă pentru a scoate din ele pui. ✧ Expr. (Tranz.) *A cloci o boală* = a fi pe cale de a se îmbolnăvi. **2.** Tranz. Fig. A pune ceva la cale; a plănui, a urzi (de obicei ceva reprobabil). ✦ A se gândi în tăcere și insistent la ceva. **3.** Intranz. Fig. A sta inactiv; a lenevi, a trândăvi. **4.** Refl. (Despre lichide, alimente stătute) A căpăta un miros urât și un gust prost; *p. ext.* a se strica, a se altera. — Din bg. **kloči.**

CLOCÍRE s.f. Clocit[1]. — V. **cloci.**

CLOCÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) cloci.* — V. **cloci.**

CLOCÍT[2], -Ă, *clociți, -te,* adj. (Despre lichide, alimente) Care a căpătat un miros urât și un gust prost (în urma șederii îndelungate); stătut. — V. **cloci.**

CLOCITOÁRE, (**1**) *clocitoare,* adj., (**2**) *clocitori,* s.f. **1.** Adj. (Despre păsări) Care clocește, bună de clocit. **2.** S.f. Instalație pentru clocitul artificial al ouălor sau al icrelor. — **Cloci** + suf. *-toare.*

CLÓCOT, *clocote,* s.n. **1.** Mișcare zgomotoasă pe care o face un lichid când fierbe. ✦ P. gener. Mișcare zgomotoasă produsă de o masă de lichid. **2.** Fig. Zbucium, agitație (zgomotoasă), frământare (sufletească, socială). [Var.: (pop.) **cólcot** s.n.] — Din sl. **klokotŭ.**

CLOCOTÍ, *clocotesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre lichide) A fierbe cu clocote. ✦ (Despre ape, râuri, șuvoaie) A se agita puternic și zgomotos. **2.** Fig. (Despre oameni sau despre sentimentele, pasiunile, gândurile lor) A ajunge la un înalt grad de intensitate; a fi gata să se dezlănțuie. **3.** Fig. A răsuna cu putere; a vui. [Var.: (înv.) **colcotí** vb. IV] — Din sl. **klokotati.**

CLOCOTÍCI, *clocotici,* s.m. Nume dat mai multor specii de plante semiparazite, cu frunzele dințate și cu flori mici, de obicei galbene *(Rhinanthus).* — Cf. sb. k l o k o c i k a.

CLOCOTÍRE, *clocotiri,* s.f. Acțiunea de *a clocoti.* — V. **clocoti.**

CLOCOTÍȘ[1], *clocotiși,* s.m. Arbust înalt, cu numeroase ramificații, cu frunze compuse, cu flori albe, grupate în inflorescențe scurte *(Staphylea pinnata).* — **Clocot**[ici] + suf. *-iș.*

CLOCOTÍȘ[2], *clocotișuri,* s.n. (Rar) Clocot (**1**). ✦ Val de apă. — **Clocot** + suf. *-iș.*

CLOCOTÍT, -Ă, *clocotiți, -te,* adj. (Despre lichide sau materii lichefiate) Care fierbe sau a fiert în clocote (**1**); *p. ext.* foarte cald, fierbinte. — V. **clocoti.**

CLOCOTITÓR, -OÁRE, *clocotitori, -oare,* adj. **1.** (Despre lichide sau materii lichefiate) Care clocotește; fierbinte. ✦ (Despre mase de apă) Agitat și zgomotos. **2.** Fig. (Despre sentimente, pasiuni, gânduri) Aprins, gata să se dezlănțuie. **3.** Fig. Răsunător, zgomotos. — **Clocoti** + suf. *-tor.*

CLOCOȚÉL, *clocoței,* s.m. Plantă erbacee cu flori mari, albastre (*Clematis integrifolia).* — Cf. c l o c o t.

CLOISONNÉ s.n. **1.** Tehnică de lucrare a emailului, care constă în turnarea acestuia în mici despărțituri sau compartimente metalice, în funcție de motivul decorativ. **2.** Obiect astfel realizat. [Pr.: *cloazoné*] — Cuv. fr.

CLON s.n. v. **clonă.**

CLONÁ, *clonez,* vb. I. Tranz. (Biol.) A izola din clon indivizi care vor deveni cap de linie pentru noi generații. — Din engl. **clone.**

CLONÁJ, *clonaje,* s.n. Clonare. — Din fr., engl. **clonage.**

CLONÁRE, *clonări,* s.f. Acțiunea de *a clona* și rezultatul ei. — V. **clona.**

CLONÁT, -Ă, *clonați, -te,* adj. Care a fost selectat din clonă pentru a forma o nouă generație. — V. **clona.**

CLÓNĂ, *clone,* s.f. (Biol.) Totalitatea indivizilor rezultați pe cale asexuată dintr-un ascendent unic, având același patrimoniu genetic. [Var.: **clon** s.n.] — Din engl. **clone.**

CLONC, (**1**) interj., (**2**) *cloncuri,* s.n. **1.** Interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită strigătul cloștii, ciorii, corbului etc. **2.** S.n. Unealtă pescărească din lemn pentru lovit apa, cu ajutorul căreia se produc zgomote care gonesc peștii spre plase sau cârlige. [Var.: **clónca** interj.] — Onomatopee.

CLÓNCA interj. v. **clonc.**

CLONCÁN, *cloncani,* s.m. **1.** (Înv. și reg.) Nume dat mai multor păsări (corbi, ulii, vulturi) care scot strigăte specifice asemănătoare. **2.** Epitet depreciativ dat în trecut unor oameni de vază, unor funcționari superiori, unor fruntași politici. — **Clonc** + suf. *-an.*

CLONCĂÍ, pers. 3 *cloncăiește,* vb. IV. Intranz. A cloncăni. [Prez. ind. pers. 3 și: *clóncăie*] — **Clonc** + suf. *-ăi.*

CLONCĂNÍ, pers. 3 *cloncănește,* vb. IV. Intranz. (Despre unele păsări, mai ales despre cloști) A scoate strigăte caracteristice speciei; a cloncăi. [Prez. ind. pers. 3 și: *clóncăne*] — **Clonc** + suf. *-ăni.*

CLONCĂNÍRE, *cloncăniri,* s.f. Acțiunea de *a cloncăni;* strigăt caracteristic scos de unele păsări, mai ales de cloști. — V. **cloncăni.**

CLONCĂNÍT s.n. Faptul de *a cloncăni;* strigăt caracteristic scos de unele păsări, mai ales de cloști. — V. **cloncăni.**

CLONDÍR, *clondire,* s.n. Vas de sticlă cu gâtul scurt și strâmt, în care se păstrează băuturi. — Din bg. **krondir.**

CLONDIRÁȘ, *clondirașe,* s.n. Diminutiv al lui *clondir.* — **Clondir** + suf. *-aș.*

CLONȚ, *clonțuri,* s.n. (Pop.) Cioc; plisc. ✦ Fig. Bărbie. ✦ Fig. (Fam., peior.) Gură (considerată ca organ al vorbirii). — Cf. bg. k l j u n e c.

CLONȚÓS, -OÁSĂ, *clonțoși, -oase,* adj. (Pop.; despre păsări) Care are ciocul, pliscul mare. ✦ Fig. (Fam.; despre oameni) Certăreț, arțăgos. — **Clonț** + suf. *-os.*

CLOP, *clopuri,* s.n. (Reg.) Pălărie; *spec.* (sens curent) pălărie țărănească din fetru de culoare neagră, cu calota semisferică și borurile înguste. — Din magh. **kalap.**

CLÓPOT, *clopote,* s.n. **1.** Obiect metalic în formă de pară, deschis în partea de jos și prevăzut în interior cu o limbă mobilă, care, lovindu-se de pereții obiectului, produce sunete caracteristice. ✧ Expr. (Fam.) *A trage clopotele* = **a)** a curta o femeie; **b)** a divulga un secret. ✦ Sunet de clopot (**1**). **2.** Piesă în formă de clopot (**1**), cu diverse întrebuințări (în industrie). ✧ *Clopot scufundător* = cameră de lucru, construită din metal sau din beton armat, alimentată cu aer comprimat, care permite executarea unor lucrări sub apă. ✦ Capac de sticlă de forma unui clopot (**1**), care se folosește pentru a feri alimentele sau alte obiecte de praf, în laboratoare etc. — Din sl. **klopotŭ.**

CLOPOTÁR, *clopotari,* s.m. **1.** Persoană care trage clopotele (**1**) la biserică. **2.** Persoană specializată în fabricarea clopotelor (**1**). — **Clopot** + suf. *-ar.*

CLOPÓTNIȚĂ, *clopotnițe,* s.f. Turn de biserică sau construcție în formă de turn (situată lângă biserică), în care sunt instalate clopotele (**1**). — **Clopot** + suf. *-niță.*

CLOPOȚÉL, *clopoței,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *clopot; spec.* clopot mic (cu mâner) care se agită cu mâna (pentru a indica recreațiile la școală, pentru a chema pe cineva sau a anunța ceva etc.) sau care se agață de gâtul unor animale. **2.** (La pl.) Nume dat mai multor plante erbacee cu flori mari, albastre, albe sau roz, în formă de clopot (**1**) *(Campanula).* — **Clopot** + suf. *-el.*

CLOPOȚÍ, *clopoțesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A trage clopotul (**1**); a suna din clopoțel (**1**). — Din **clopot.**

CLOR s.n. Element chimic gazos de culoare galbenă-verzuie, cu miros înțepător, sufocant, toxic, cu proprietăți decolorante și dezinfectante, care se folosește în industrie. — Din fr. **chlore.**

CLORÁL s.n. Substanță chimică lichidă, uleioasă, iritantă, folosită în farmacie ca antiseptic, calmant și hipnotic. — Din fr. **chloral.**

CLORAMFENICÓL s.n. Antibiotic puternic, folosit în tratamentul bolilor infecțioase; cloromicetină. — Din fr. **chloramphénicol.**

CLORAMÍNĂ s.f. Compus organic cu puternice proprietăți oxidante și efect antiseptic. — Din fr. **chloramine.**

CLORÁT, *clorați,* s.m. Sare a acidului cloric, cu proprietăți oxidante și explozive. — Din fr. **chlorate,** germ. **Chlorat.**

CLORETÓNĂ s.f. Alcool folosit ca hipnotic și anestezic. — Din fr. **chlorétone,** germ. **Chloreton.**

CLORHIDRÁT, *clorhidrați,* s.m. Sare care conține în moleculă acid clorhidric. — Din fr. **chlorhydrate.**

CLORHÍDRIC adj. (În sintagma) *Acid clorhidric* = gaz incolor cu miros înțepător, rezultat din combinarea clorului cu hidrogenul sau prin acțiunea acidului sulfuric asupra sării de bucătărie, cu numeroase întrebuințări în industria chimică. — Din fr. **chlorhydrique.**

CLÓRIC adj. (În sintagma) *Acid cloric* = acid oxigenat al clorului, folosit ca oxidant. — Din fr. **chlorique.**

CLORINÁRE, *clorinări,* s.f. (Med.) Clorizare. — De la **clor.**

CLORÍT, *cloriți,* s.m. Mineral de culoare verde, constituit din silicat natural hidratat de magneziu și fier, aluminiu, nichel, crom. — Din fr. **chlorite.**

CLORITÓS, -OÁSĂ, *cloritoși, -oase,* adj. (Despre roci) Cu clorit. — **Clorit** + suf. *-os.*

CLORIZÁRE s.f. Procedeu de dezinfectare a apei prin tratarea ei cu clor. — După fr. **chlorisation.**

CLORMETÁN s.n. (Chim.) Gaz incolor, inflamabil, folosit ca agent frigorific, dizolvant, anestezic local etc. — Din fr. **chlorméthane.**

CLOROFICÉE, *cloroficee,* s.f. (La pl.) Clasă de alge verzi, de obicei acvatice, care conțin clorofilă; (și la sg.) algă din această clasă. — Din fr. **chlorophycée.**

CLOROFÍLĂ s.f. Pigment care se găsește în părțile verzi ale plantelor și care joacă un rol fundamental în fotosinteză. — Din fr. **chlorophylle.**

CLOROFILIÁN, -Ă, *clorofilieni, -ne,* adj. **1.** (Bot.) Care aparține clorofilei, care se referă la clorofilă, care se datorează clorofilei. **2.** (În sintagma) *Asimilație clorofiliană* = proces fiziologic de asimilație a substanțelor nutritive, care se produce în frunzele plantelor verzi, în prezența clorofilei și sub influența luminii solare, și care constă din combinarea apei, venită din pământ prin rădăcini, cu dioxidul de carbon din aer; fotosinteză. [Pr.: *-li-an*] — Din fr. **chlorophyllien.**

CLOROFÓRM s.n. Compus organic al clorului, lichid incolor, volatil, cu miros caracteristic, întrebuinţat în medicină ca narcotic, anestezic etc. — Din fr. **chloroforme.**

CLOROFORMÍSM s.n. (Med.) Intoxicaţie cu cloroform. — Din fr. **cloroformisme.**

CLOROFORMIZÁ, *cloroformizez,* vb. I. Tranz. A anestezia, a adormi un bolnav cu ajutorul cloroformului în vederea unei intervenţii chirurgicale. — **Cloroform** + suf. *-iza.*

CLOROFORMIZÁRE, *cloroformizări,* s.f. Acţiunea de *a cloroformiza* şi rezultatul ei. — V. **cloroformiza.**

CLOROMICETÍNĂ s.f. (Farm.) Cloramfenicol. — Din fr. **chloromycétine.**

CLOROPENÍE s.f. (Med.) Hipocloremie. — Din fr. **chloropénie.**

CLOROPICRÍNĂ s.f. **1.** Substanţă toxică de luptă cu efect sufocant şi lacrimogen. **2.** Lichid toxic cu miros înţepător folosit pentru deratizare. — Din fr. **chloropicrine.**

CLOROPLÁST, *cloroplaste,* s.n. Corpuscul de culoare verde, cu clorofilă, care se găseşte în citoplasma plantelor şi în care se produce asimilaţia clorofiliană. — Din fr. **chloroplaste.**

CLOROPRÉN s.n. (Chim.) Lichid incolor care prin polimerizare trece în cauciuc sintetic. — Din fr. **chloroprène,** germ. **Chloropren.**

CLOROSÓDIC, -Ă, *clorosodici, -ce,* adj. Cu clor şi sodiu; obţinut pe baza tratării chimice a sării. — **Clor**[os] + **sodic.**

CLORÓTIC, -Ă, *clorotici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Om) bolnav de cloroză; *p. ext.* (om) palid, anemic, bolnăvicios, fără vigoare, firav. — Din fr. **chlorotique.**

CLORÓZĂ, *cloroze,* s.f. **1.** Formă de anemie caracterizată prin micşorarea considerabilă a cantităţii de hemoglobină din sânge şi printr-o coloraţie galbenă-verzuie a pielii. **2.** Boală a plantelor care se manifestă prin îngălbenirea frunzelor şi a mugurilor, ca urmare a pierderii clorofilei. — Din fr. **chlorose.**

CLORURÁ, *clorurez,* vb. I. Tranz. A efectua o clorurare. — Din fr. **chlorurer.**

CLORURÁRE s.f. Reacţie chimică prin care se introduc unul sau mai mulţi atomi de clor în molecula unui compus organic. — V. **clorura.**

CLORURÁT, -Ă, *clorurați, -te,* adj. (Despre substanţe) Supus acţiunii de clorurare. — V. **clorura.**

CLORURÁȚIE, *clorurații,* s.f. Clorurare. — Din fr. **chloruration.**

CLORÚRĂ, *cloruri,* s.f. Sare a acidului clorhidric; combinaţie a clorului cu un element chimic sau cu o substanţă organică. ✧ *Clorură de sodiu* = sare de bucătărie. *Clorură mercurică* = sublimat corosiv. *Clorură mercuroasă* = calomel. *Clorură de var* = substanţă obţinută prin introducerea de clor în varul stins şi întrebuinţată ca decolorant şi dezinfectant. *Clorură de vinil* = compus organic gazos obţinut prin clorurarea etilenei. *Clorură de polivinil* = produs macromolecular obţinut prin polimerizarea clorurii de vinil, folosit ca material de construcţie, la fabricarea pieii artificiale etc.; policlorură de vinil. — Din fr. **chlorure.**

CLORURÍE, *clorurii,* s.f. (Fiziol.) Prezenţă a clorului în urină; cantitate de clor prezentă în urină. — Din fr. **chlorurie.**

CLOSÉT, *closete,* s.n. Instalaţie igienică servind la satisfacerea nevoilor fiziologice de evacuare a urinei şi a materiilor fecale; latrină, privată, umblătoare, budă. — Din engl., fr. [water]**closet**. Cf. germ. K l o s e t t.

CLOŞ, *cloşuri,* s.n. S.n. Croială largă, în formă de clopot, cu falduri ori evazată, cu firele ţesăturii aşezate oblic. ✧ (Adjectival) *Rochie cloş.* — Din fr. **cloche.**

CLOŞÁT, -Ă, *cloşaţi, -te,* adj. (Despre fuste) Croit cu falduri, evazat, cu firele ţesăturii aşezate oblic; cloş. — Cf. fr. c l o c h e r.

CLÓŞCĂ, *cloşti,* s.f. **1.** Găină (sau, *p. gener.,* pasăre) care clocește sau care a scos pui de curând. ✧ *Cloşcă artificială* = incubator. ✧ Expr. *Fură cloşca de pe ouă* sau *fură ouăle de sub cloşcă,* se zice despre un hoţ foarte abil. (Adverbial) *A şedea* (sau *a sta) cloşcă* = a sta nemişcat sau inactiv. **2.** Compus: *Cloşca-cu-Pui* = numele unei constelaţii din emisfera boreală; Pleiadele, Găinuşa, Păstorul-cu-Oile. — Din bg. **kločka.**

CLOŢ, *cloţuri,* s.n. Spărtură, fragment dintr-o cărămidă (mai ales de la demolări). — Cf. germ. K l o t z.

CLOŢÁN, *cloţane,* s.n. (Înv.) (Vârf, colţ de) stâncă. — Cf. c o l ţ.

CLOU, *clou-uri,* s.n. Punct de atracţie, de interes al unui spectacol, al unei acţiuni etc. [Pr.: *clu*] — Din fr. **clou.**

CLOVN, *clovni,* s.m. (Înv.) Artist comic de circ. [Var.: **cláun** s.m.] — Din fr., engl. **clown.**

CLOVNERÍE, *clovnerii,* s.f. Vorbe, glume, gesturi (ca) de clovn; comicărie, bufonerie. — Din fr. **clownerie.**

CLOVNÉSC, -EÁSCĂ, *clovneşti,* adj. De clovn. — **Clovn** + suf. *-esc.*

CLUB, *cluburi,* s.n. Asociaţie menită să creeze membrilor săi condiţii favorabile pentru desfăşurarea unei anumite activităţi (cultural-educative, sportive etc.) în timpul liber; local care serveşte acestei asociaţii. — Din fr., engl. **club.**

CLÚBMEN, *clubmeni,* s.m. (Rar) Membru al unui club. — Din fr., engl. **clubman.**

CLUCÉR, *cluceri,* s.m. (În Evul Mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Dregător care se ocupa cu aprovizionarea Curţii domneşti. — Din sl. **kliučari.**

CLUCEREÁSĂ, *clucerese,* s.f. (Înv.) Soţia clucerului. — **Clucer** + suf. *-easă.*

CLUJEÁN, -Ă, *clujeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Cluj-Napoca sau din judeţul Cluj. **2.** Adj. Care aparţine municipiului Cluj-Napoca sau judeţului Cluj ori clujenilor (**1**), privitor la municipiul Cluj-Napoca sau la judeţul Cluj ori la clujeni. — **Cluj** (n. pr.) + suf. *-ean.*

CLUJEÁNCĂ, *clujence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Cluj-Napoca sau judeţul Cluj. — **Clujean** + suf. *-că.*

CLUPÁ, *clupez,* vb. I. Tranz. A măsura diametrele arborilor cu clupa (**1**). — Cf. germ. K l u p p i e r e n.

CLUPÁRE, *clupări,* s.f. Acţiunea de *a clupa.* — V. **clupa.**

CLUPÁJ, *clupaje,* s.n. Clupare. — **Clupă** + suf. *-aj.*

CLÚPĂ, *clupe,* s.f. **1.** Instrument în formă de compas, care serveşte la măsurarea diametrului trunchiurilor de arbori; compas forestier. **2.** Unealtă manuală formată dintr-un cadru închis şi din braţe de acţionare, în interiorul căreia se prind bacurile de filetat. — Din germ. **Kluppe.**

CNEAGHÍNĂ, *cneaghine*, s.f. (Înv.) Soţie sau fiică de cneaz sau de ţar. — Din rus., ucr. **kneaghina.**

CNEAZ, *cneji,* s.m. Conducător al unui cnezat. ✦ Prinţ rus. [Pl. şi: *cnezi*] — Din rus. **kneaz,** ucr. **knjaz.**

CNEMÍDĂ, *cnemide,* s.f. Un fel de jambiere metalice folosite în Antichitate de soldaţii greci. — Din fr. **cnémide.**

CNEZÁT, *cnezate,* s.n. **1.** Formă de organizare politică de tip statal (la români şi la slavi) în Evul Mediu bazată pe autoritatea cneazului. **2.** Teritoriul de sub jurisdicţia unui cneaz. — **Cneaz** + suf. *-at.*

CNIDOBLÁST, *cnidoblaste,* s.n. (Zool.) Celulă urzicătoare în ectodermul unor celenterate. — Din fr. **cnidoblaste.**

CNUT, *cnuturi,* s.n. Bici făcut dintr-o curea de piele sau dintr-o funie, uneori cu multe sfârcuri prevăzute cu alice de plumb în vârf; nagaică. — Din rus. **knut.**

CO- v. **con[1]-.**

COABITÁ, *coabitez,* vb. I. Intranz. (Jur.) A locui, a trăi împreună (în aceeaşi casă) cu cineva; a convieţui. [Pr.: *co-a-*] — Din fr. **cohabiter,** lat. **cohabitare.**

COABITÁNT, -Ă, *coabitanţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Jur.) (Persoană) care locuieşte împreună cu alţii în aceeaşi casă. [Pr.: *co-a-*] — Din fr. **cohabitant.**

COABITÁRE, *coabitări,* s.f. (Jur.) Faptul de *a coabita;* convieţuire. [Pr.: *co-a-*] — V. **coabita.**

COABITÁŢIE s.f. (Jur.) Coabitare. [Pr.: *co-a-*] — Din fr. **cohabitation.**

COÁCĂZ, *coacăzi,* s.m. Arbust cu frunze formate din cinci lobi, cu flori galbene-verzui dispuse în ciorchini, cultivat pentru fructele sale comestibile (*Ribes rubrum*). — Din **coacăză** (derivat regresiv).

COÁCĂZĂ, *coacăze,* s.f. Fructul comestibil al coacăzului, în formă de bobiţe roşii, cu gust acrişor, dispuse în ciorchini; pomuşoară. — Cf. alb. k o k ë z ë.

COÁCE, *coc,* vb. III. **1.** Tranz. A supune un aliment la acţiunea căldurii în cuptor pentru a deveni bun de mâncat. ✧ Expr. *A-i coace (*cuiva) *turta* sau *a i-o coace* = a încerca să-i facă rău (cuiva); a-i întinde (cuiva) o cursă. ✦ Refl. (Despre alimente) A deveni bun de mâncat prin acţiunea căldurii din cuptor. **2.** Refl. (Despre fructe, seminţe) A ajunge la maturitate sub acţiunea căldurii soarelui; a deveni bun de mâncat; (despre plante) a ajunge să aibă sămânţa formată, maturizată. ✦ Tranz. (Despre soare sau căldură) A face ca fructele, plantele etc. să ajungă la maturitate, să fie bune de mâncat, să dea sământă. ✦ Fig. (Despre oameni) A ajunge la maturitate, a se forma (din punct de vedere intelectual, al felului de a fi etc.); a se maturiza. **3.** Refl. Fig. (Despre fiinţe) A se încinge, a se înăbuşi de căldură. **4.** Tranz. Fig. A pune ceva la cale cu intenţii răuvoitoare; a urzi. **5.** Intranz. (Despre bube şi inflamaţii, *p. ext.* despre părţi ale corpului) A face puroi. — Lat. pop. **cocere** (= *coquere*).

COÁCERE s.f. Acţiunea de *a (se) coace.* — V. **coace.**

COACERVÁT, *coacervate,* s.n. (La pl.) Forme de viaţă microscopice considerate ca făcând trecerea între substanţele organice şi primele organisme; (şi la sg.) individ din aceste forme microscopice. [Pr.: *co-a-*] — Din fr. **coacervat.**

COACERVÁŢIE s.f. (Chim.; Fiz.) Stare instabilă a unei soluţii coloidale între starea de dizolvare şi cea de precipitare. [Pr.: *co-a-*] — Din engl. **coacervation.**

COACŢIONÁR, -Ă, *coacţionari, -e,* s.m. şi f. Persoană care posedă acţiuni (**II**) împreună cu altcineva. [Pr.: *co-ac-ţi-o-*] — **Co- + acţionar.**

COACUZÁT, -Ă, *coacuzaţi, -te,* s.m. şi f. Persoană acuzată împreună cu alta (sau cu altele) în acelaşi proces, considerată în raport cu aceasta (sau cu acestea). [Pr.: *co-a-*] — După fr. **coaccusé.**

COÁDĂ, *cozi,* s.f. **1.** Apendice terminal al părţii posterioare a corpului animalelor vertebrate; smoc de păr sau de pene care acoperă acest apendice sau care creşte în prelungirea lui. ✧ Expr. *A da din coadă* = (despre oameni; fam.) a se linguşi pe lângă cineva; a se bucura. *A-şi vârî* (sau *băga) coada* (în ceva) = a se amesteca în chestiuni care nu-l privesc. *Îşi vâră* (sau *şi-a vârât, îşi bagă, şi-a băgat* etc.) *dracul coada* (în ceva), se spune când într-o situaţie se ivesc neînţelegeri sau complicaţii (neaşteptate). *A călca* (pe cineva) *pe coadă* = a jigni, a supăra (pe cineva). *A pune coada pe* (sau *la) spinare* = a pleca (pe furiş), a o şterge (lăsând lucrurile nerezolvate). *Cu coada între picioare* = (despre oameni) umilit, ruşinat; fără a fi reuşit. (Pop.) *A-şi face coada colac* = a se sustrage de la ceva. *A trage mâţa* (sau *pe dracul) de coadă* = a o duce greu din punct de vedere material, a face cu greu faţă nevoilor minime de trai. *(Get-beget) coada vacii* = neaoş; vechi, băştinaş;

de origine rurală. (Fam.) *A prinde prepelița* (sau *purceaua) de coadă* = a se îmbăta. ✦ Partea dindărăt, mai îngustă, a corpului unor animale (a peștelui, a șarpelui, a racului etc.). **2.** Păr (de pe capul femeilor) crescut lung și apoi împletit; cosiță. **3.** Parte a unei plante care leagă fructul, frunza sau floarea de tulpină sau de creangă. V. *peduncul.* **4.** Partea dinapoi (prelungită sau care se târăște pe jos) a unor obiecte de îmbrăcăminte (mai ales a celor purtate de femei); trenă. ✧ Expr. *A se ține de coada cuiva* sau *a se ține* (sau *a umbla) coadă după cineva* = a fi nedespărțit de cineva, a se ține cu insistență și pretutindeni de cineva. ✦ Prelungire luminoasă a cometelor. ✦ Fâșie foarte îngustă din cârpe (înnodate) sau din hârtie care se atârnă de partea de jos a unui zmeu spre a-i menține echilibrul în aer. **5.** Parte a unui instrument sau a unui obiect de care se apucă cu mâna; mâner. ✧ Expr. *A lua* (sau *a apuca* ceva*) de coadă* = a se apuca de treabă, a începe (ceva). *A-și vedea de coada măturii* (sau *tigăii)* = a se ocupa (numai) de treburile gospodărești. *Coadă de topor* = persoană care servește drept unealtă în mâna dușmanului. **6.** Partea terminală a unui lucru sau, *p. gener.,* a unui fenomen, a unei perioade de timp etc.; bucată de la capătul unui lucru; sfârșit, extremitate. ✧ Loc. adv. *La* (sau *în) coadă* = pe cel din urmă loc sau printre ultimii (într-o întrecere, la școală etc.). *De la coadă* = de la sfârșit spre început. ✧ Expr. *A nu avea nici cap, nici coadă* = a nu avea niciun plan, nicio ordine; a fi fără înțeles, confuz. ✦ *Coada ochiului* = marginea, unghiul extern al ochiului. ✦ Partea unde se îngustează un lac, un iaz etc.; loc pe unde se scurge apa dintr-un râu în heleșteu. **7.** Șir (lung) de oameni care își așteaptă rândul la ceva, undeva. ✧ Expr. *A face coadă* = a sta într-un șir (lung) de oameni, așteptând să-i vină rândul la ceva, undeva. **8.** Compuse: *coada-calului* = **a)** nume dat mai multor plante erbacee caracterizate prin două tipuri de tulpini: una fertilă și alta sterilă; barba-ursului (*Equisetum*); **b)** plantă erbacee acvatică cu frunze liniare și cu flori mici, verzui (*Hippuris vulgaris); coada-cocoșului* = nume dat mai multor specii de plante erbacee cu flori albe, întrebuințate în medicina populară *(Polygonatum); coada-mielului* = **a)** plantă erbacee cu frunze lucitoare și cu flori violete *(Verbascum phoeniceum);* **b)** mică plantă erbacee cu tulpina întinsă pe pământ, cu flori de culoare albastru-deschis cu vinișoare mai întunecate *(Veronica prostrata); coada-mâței* = plantă erbacee cu flori mici, roz *(Leonurus marrubiastrum); coada-mâței-de-baltă* = nume dat mai multor specii de mușchi de culoare albă-gălbuie, care cresc prin locurile umede și contribuie la formarea turbei *(Sphagnum); coada-racului* = plantă erbacee cu flori mari de culoare galbenă *(Potentilla anserina); coada-șoricelului* = plantă erbacee medicinală cu frunze penate, păroase, cu flori albe sau trandafirii *(Achillea millefolium); coada-vacii* = **a)** plantă erbacee țepoasă, înaltă, cu frunze lanceolate și cu flori albe, dispuse în spice *(Echium altissimum);* **b)** plantă erbacee cu flori violete sau roșietice *(Salvia silvestris); coada-vulpii* = plantă erbacee cu frunze lucioase pe partea inferioară, cu flori verzi dispuse în formă de spic, folosită ca furaj *(Alopecurus pratensis); coada-zmeului* = plantă veninoasă cu tulpina târâtoare și cu fructele în forma unor bobițe roșii, care crește prin mlaștini *(Calla palustris); coada-rândunicii* = numele a doi fluturi mari, frumos colorați, care au câte o prelungire în partea posterioară a aripilor *(Papilio machaon* și *podalirius).* [Pl. și: (**2**) *coade*] — Lat. **coda** (= *cauda).*

COAFÁ, *coafez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) pieptăna cu îngrijire, a(-și) aranja, a(-și) ondula părul (la coafor). — Din fr. **coiffer.**

COAFÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) coafa.* — V. **coafa.**

COAFÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) coafa*. — V. **coafa.**

COAFÁT[2], -Ă, *coafați, -te,* adj. (Despre oameni) Care are părul pieptănat cu grijă, ondulat; (despre păr) care este pieptănat cu grijă, ondulat. — V. **coafa.**

COAFÉZĂ, *coafeze,* s.f. Femeie care are meseria de a coafa. — Din fr. **coiffeuse.**

COAFÓR, *coafori,* s.m. Bărbat care are meseria de a coafa. — Din fr. **coiffeur.**

COAFÚRĂ, *coafuri,* s.f. Fel în care este aranjat sau ondulat părul de pe cap (mai ales la femei). — Din fr. **coiffure.**

COÁGUL, *coaguli,* s.m. Masă de substanță coloidală închegată; cheag. [Pr.: *co-a-*] — Din lat., fr. **coagulum.**

COAGULÁ, *coagulez,* vb. I. Refl. (Despre lichide și substanțe coloidale) A se închega. ✦ Tranz. A face să se închege. [Pr.: *co-a-*] — Din fr. **coaguler,** lat. **coagulare.**

COAGULÁBIL, -Ă, *coagulabili, -e,* adj. Care se poate coagula. [Pr.: *co-a-*] — Din fr. **coagulable.**

COAGULÁNT, -Ă, *coagulanți, -te,* adj., s.m. (Agent fizic sau chimic) care poate produce coagularea unui sistem coloidal. [Pr.: *co-a-*] — Din fr. **coagulant.**

COAGULÁRE, *coagulări,* s.f. Acțiunea de *a (se) coagula;* închegare. [Pr.: *co-a-*] — V. **coagula.**

COAGULÁT, -Ă, *coagulați, -te,* adj. (Despre lichide și substanțe coloidale) Închegat. [Pr.: *co-a-*] — V. **coagula.**

COAGULOGRÁMĂ, *coagulograme,* s.f. (Med.) Test care permite diagnosticarea unei coagulopatii; (concr.) buletin care cuprinde rezultatul unui astfel de test. [Pr.: *co-a-*] — Din fr. **coagulogramme.**

COAGULOPATÍE, *coagulopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru sindroamele hemoragice datorate tulburărilor de coagulare a sângelui. [Pr.: *co-a-*] — Din fr. **coagulopathie.**

COÁJĂ, *coji,* s.f. **1.** Țesut protector extern, format din celule mari, al rădăcinilor, tulpinilor și ramurilor unor plante (lemnoase); scoarță. ✦ Înveliș exterior al fructelor, al semințelor etc. **2.** Înveliș, tare și calcaros, al oului. **3.** (Înv.) Înveliș, tare și calcaros, al unor moluște sau al unor crustacee. **4.** Partea exterioară, mai tare, a unor alimente coapte, fripte, dospite etc. ✦ Bucățică uscată rămasă din pâine, mămăligă etc. **5.** Crusta unei răni care începe să se cicatrizeze. **6.** Stratul exterior, tare și răcit, al globului pământesc. **7.** Strat exterior, superficial, care acoperă un obiect, o piesă (metalică) etc. — Din sl. **koža.**

COÁLĂ, *coli,* s.f. Foaie dreptunghiulară de hârtie (albă sau colorată), de celofan, de carton etc. ✦ (Și în sintagma *coală de tipar)* Unitate de măsură pentru volumul unei cărți, unui articol etc., egală cu 16 pagini tipărite. ✦ (Și în sintagma *coală editorială*) Unitate de măsură a producției editoriale, care, pe lângă coala de autor, cuprinde și adaosurile editurii. *Coală de autor* = unitate de măsură editorială egală cu 40 000 de semne tipografice, inclusiv spațiile dintre ele, sau cu 3 000 cm^2 de desen. ✦ Totalitatea mărcilor sau timbrelor tipărite pe aceeași foaie dreptunghiulară de hârtie și nedesprinse unele de altele. [Pl. și: *coale*] — Din ngr. **kólla.**

COALESCÉNT, -Ă, *coalescenți, -te,* adj. (Chim.) Care prezintă coalescență. [Pr.: *co-a-*] — Din fr. **coalescent.**

COALESCÉNȚĂ s.f. (Chim.) Fenomen coloidal de reunire a picăturilor dintr-o emulsie sau a granulelor dintr-o suspensie. [Pr.: *co-a-*] — Din fr. **coalescence.**

COALÍȚIE, *coaliții,* s.f. Alianță între state, partide sau grupări politice, persoane etc., încheiată în vederea unei acțiuni comune. [Pr.: *co-a-*] — Din fr. **coalition.**

COALIZÁ, *coalizez,* vb. I. Refl. recipr. (Despre state, grupări politice, persoane etc.) A se uni, a se alia împotriva unui dușman comun sau în scopul unei acțiuni comune; a forma o coaliție. [Pr.: *co-a-*] — Din fr. **coaliser.**

COALIZÁRE, *coalizări,* s.f. Acțiunea de *a se coaliza* și rezultatul ei. [Pr.: *co-a-*] — V. **coaliza.**

COÁMĂ, *coame,* s.f. **1.** Păr lung (și stufos) care crește pe grumazul sau de-a lungul spinării unor animale. ✦ Păr lăsat să crească (excesiv de) lung pe capul unei persoane, mai ales al unui bărbat. ✦ Fig. Frunziș des din vârful coroanei arborilor. **2.** Culme prelungită de deal sau de munte; creastă. **3.** Partea de deasupra a unui zid. ✦ Linie de intersecție (orizontală sau oblică) a două versante de acoperiș. — Lat. **coma.**

COÁNĂ s.f. v. **cucoană.**

COÁPSĂ, *coapse,* s.f. (La oameni) Segment al piciorului cuprins între șold și genunchi. ✦ (La animale) Partea superioară a membrelor posterioare, cuprinsă între crupă și gambă. — Lat. **coxa.**

COAPTÁȚIE, *coaptații,* s.f. **1.** (Biol.) Stare de interacțiune a organelor unui corp viu. **2.** (Med.) Manevră chirurgicală sau ortopedică de a pune la loc fragmentele oaselor fracturate sau oasele luxate. [Pr.: *co-ap-*] — Din fr. **coaptation.**

COÁRBĂ, *coarbe,* s.f. Unealtă de găurit, formată dintr-o tijă cotită de metal prevăzută la un capăt cu un dispozitiv de prindere a burghiului, iar la celălalt cu un buton de apăsare. — Din ucr. **korba.**

COÁRDĂ[1], *coarde,* s.f. **1.** Fir elastic confecționat din metal, din intestine de animale etc., care întins pe anumite instrumente muzicale, produce, prin vibrare, sunete; strună. ✧ Expr. (Fam.) *A atinge* (pe cineva) *la coarda sensibilă* (sau *simțitoare)* = a se adresa cuiva punând accentul pe un fapt la care acesta este mai sensibil; a lăuda, a măguli pe cineva. *A întinde coarda până se rupe* (sau *plesnește)* sau *a întinde prea tare coarda* = a împinge până la extrem o situație, a depăși limitele îngăduite într-o situație dată. ✦ (La pl.) (Grup de) instrumente muzicale cu strune. ✧ *Coardă vocală* = fiecare dintre formațiunile ligamentoase simetrice care aparțin laringelui și prin vibrarea cărora se produc sunete. *Coardă dorsală* = schelet intern situat în partea dorsală la cefalocordate. **2.** Fir împletit de sfoară, păr etc. care ține întinse capetele unui arc. **3.** (Mat.) Segment de dreaptă care unește două puncte ale unei curbe sau extremitățile unui arc de cerc. **4.** Sfoară care leagă brațele fierăstrăului și care, prin răsucire cu o pană, întinde pânza metalică a uneltei. **5.** (La pl.) Cele trei rânduri de frânghii întinse pe laturile ringului de box pentru a împiedica pe boxeri să iasă sau să cadă de pe ring. **6.** Frânghie sau sfoară mai groasă de care se servesc gimnaștii pentru a executa diverse exerciții; frânghie cu care se joacă copiii, sărind ritmic peste ea; frânghie folosită de alpiniști în ascensiuni. **7.** Ramură (tânără și elastică) a butucului viței-de-vie. ✦ Fiecare dintre vițele sau nuielele unei împletituri. **8.** (Pop.) Vână, nerv, mușchi, tendon, ligament (care se încordează la anumite mișcări). **9.** Șuviță consistentă desprinsă dintr-o masă de sirop de zahăr care a fiert prea mult și este prea tare legat. **10.** (Pop.) Bârnă sau grindă mare și groasă care susține tavanul casei (și de care se atârnă diferite lucruri). [Pl. și: *corzi*] — Lat. **chorda** (cu unele sensuri după fr. *corde).*

COÁRDĂ[2], *coarde,* s.f. (Reg.) Spadă, sabie. [Var.: **coártă** s.f.] — Cf. magh. k a r d.

COÁRNĂ, *coarne,* s.f. **1.** Fructul comestibil, roșu și acrișor, al cornului. **2.** (La sg.) Varietate de struguri de masă, cu boaba mare, lunguiață, neagră sau galbenă-verzuie și cu coaja tare. — Lat. **corna** (pl., devenit sg. f., al lui *cornum).*

COÁRTĂ s.f. v. **coardă[2].**

COARTICULÁȚIE s.f. (Fon.) Articularea concomitentă a unor sunete succesive. [Pr.: *co-ar-*] — Din fr. **coarticulation.**

COÁSĂ, *coase,* s.f. **1.** Unealtă agricolă compusă dintr-o lamă metalică cu vârful curbat fixată pe o coadă lungă, folosită la cosit. **2.** Acțiunea de a cosi; perioada în care se cosește. ✦ Recoltă de plante erbacee cosite. — Din sl. **kosa.**

COÁSE, *cos,* vb. III. Tranz. **1.** A fixa, a prinde între ele părțile unei haine sau un petic, un nasture etc. la o haină, trecând prin ele un fir de ață cu ajutorul unui ac. ✧ Expr. *A coase petic de petic* = a fi zgârcit. **2.** A broda. **3.** (Med.) A uni (cu un fir de mătase, de intestin preparat anume etc. și cu un ac special) marginile unei plăgi. — Lat. pop. **cosere** (= *consuere).*

COASIGURÁRE, *coasigurări,* s.f. Asigurare simultană a mai multor persoane în limita sumei depuse în prealabil. [Pr.: *co-a-*] — După fr. **coassurance.**

COASOCIÁT, -Ă, *coasociați, -te,* s.m. și f. Fiecare dintre membrii unei asociații, în raport cu ceilalți asociați. [Pr.: *co-a-so-ci-at*] — După fr. **coassocié.**

COÁSTĂ, *coaste,* s.f. **1.** Fiecare dintre oasele-perechi lungi, înguste și arcuite, articulate în spate de coloana vertebrală, iar în fața de stern, care alcătuiesc toracele animalelor vertebrate. ✧ Expr. *(E) slab de-i poți număra coastele* sau *îi numeri coastele de slab ce e* = (e) foarte slab. *A i se lipi* (cuiva) *coastele de foame* sau *a i se lipi coastele de pântece, a avea costele lipite* = a fi foarte flămând, a fi mort de foame. **2.** Partea laterală a corpului omenesc, de la umeri până la coapse; partea analoagă a corpului animalelor. ✧ Expr. *A avea pe cineva în coaste* = a se simți stingherit în acțiuni de prezența permanentă (și indiscretă) a cuiva. *A pune* (cuiva) *sula în coastă* = a obliga (pe cineva) să facă (fără întârziere) un lucru neplăcut (și greu). ✦ Latură. ✧ Loc. adv. *Pe o coastă* = pe o parte, într-o dungă. ✦ Fiecare dintre grinzile care formează osatura transversală, de rezistență, a bordajului unei nave. **3.** Pantă abruptă. **4.** Mal, țărm (al unei mări). **5.** (Înv.) Flanc al unei armate. — Lat. **costa.**

COAUTÓR, -OÁRE, *coautori, -oare,* s.m. și f. **1.** Persoană care a scris o lucrare, a făcut o invenție etc. împreună cu alta sau cu altele, considerată în raport cu aceasta sau cu acestea. **2.** Persoană care a comis o infracțiune împreună cu alta sau cu altele, considerată în raport cu aceasta sau cu acestea. [Pr.: *co-a-u-*] — Din fr. **coauteur.**

COAXIÁL, -Ă, *coaxiali, -e,* adj. Care are aceeași axă cu un alt corp. [Pr.: *co-a-xi-al*] — Din fr. **coaxial.**

COBÁI, *cobai,* s.m. Mic mamifer rozător, folosit în medicină pentru experiențe de laborator *(Cavia porcellus).* ✦ P. gener. Orice animal care servește pentru experiențe de laborator; *fig.* subiect de experimentare. — Din fr. **cobaye.**

COBÁIE, *cobăi,* s.f. (Reg.) Găină; (la pl.) păsări de curte, orătănii. — **Cobe** + suf. *-aie.*

CÓBALT s.n. Element chimic metalic foarte dur, alb-argintiu, folosit la fabricarea unor oțeluri speciale, în radioterapie etc., iar sărurile sale la colorarea în albastru a obiectelor de sticlă, de porțelan etc. ✦ Vas, obiect de sticlă, de porțelan etc. colorat cu săruri de cobalt. [Acc. și: *cóbalt*] — Din fr. **cobalt,** germ. **Kobalt.**

COBALTÁ, *cobaltez,* vb. I. Tranz. A acoperi cu un strat de cobalt suprafața unui obiect metalic. — Din **cobalt.**

COBALTÁRE s.f. Acțiunea de *a cobalta* și rezultatul ei. — V. **cobalta.**

COBALTÁT, -Ă, *cobaltați, -te,* adj. Care a fost acoperit cu un strat de cobalt. — V. **cobalta.**

COBALTÍNĂ s.f. Minereu de cobalt și arsen, de culoare cenușie-roz, cu un pronunțat luciu metalic. — Din fr. **cobaltine.**

COBĂÍT, -Ă, *cobăiți, -te,* adj. (Reg.; despre oameni) Care nu este bun de nimic; mocăit, ticăit. — Cf. c o b e.

COBÁLĂ s.f. v. **cobilă.**

CÓBE, *cobe,* s.f. **1.** Boală a găinilor care se manifestă prin apariția unei excrescențe cartilaginoase sub limbă; țâfnă. ✦ Găină care suferă de această boală. **2.** (În superstiții) Pasăre care, prin strigătul sau prin cântul său, ar prevesti o nenorocire. ✦ P. gener. Ființă sau lucru care ar prevesti, ar aduce o nenorocire; piază rea; *p. ext.* ființă antipatică, nesuferită. — Din sl. **kobĭ** „geniu, augur”, bg. **koba** „semn rău”.

COBEÁLĂ, *cobeli,* s.f. Faptul de *a cobi.* — **Cobi** + suf. *-eală.*

COBELIGERÁNT, -Ă, *cobeligeranți, -te,* adj., s.m. și f. (Stat, armată etc.) care se află în război alături de un aliat contra unui inamic comun. — Din fr. **cobelligérant.**

COBÍ, *cobesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (În superstiții) A prevesti ceva rău. — Din bg. **kobja,** sb. **kobiti.**

CÓBILĂ, *cobile,* s.f. **1.** Suport alcătuit din două lemne împreunate, care servește la transportarea plugului pe drum. **2.** Scaun pe care rotarul așază roțile când montează spițele sau obezile. [Var.: **cobálă** s.f.] — Din sl. **kobyla.**

CÓBILIȚĂ, *cobilițe,* s.f. Piesă de lemn curbat, purtată pe umeri și care servește la transportarea gălеților, a cofelor, a coșurilor etc. ✧ Compus: *Cobilița-Ciobanului* = numele popular al constelației Lebedei. — Din bg., sb. **kobilica.**

COBITÓR, -OÁRE, *cobitori, -oare,* adj. (În superstiții) Care cobește. — **Cobi** + suf. *-tor.*

COBLIZÁN, *coblizani,* s.m. (Reg. și peior.) Băiat (sau om tânăr) înalt; solid; lungan, vlăjgan, găligan. [Var.: **goblizán** s.m.] — Et. nec.

COBÓL s.n. (Inform.) Limbaj simbolic folosit în programarea automată, orientat pe probleme de gestiune economică. — Din engl., fr. **cobol.**

COBORÁRE, *coborâri,* s.f. Acțiunea de *a (se) coborî;* coborâș. ✦ (Concr.) Loc pe unde se coboară. [Var.: **pogoráre** s.f.] — V. **coborî.**

COBORÁȘ, *coborâșuri,* s.n. Coborâre; (concr.) drum sau loc care coboară (în pantă); povârniș. [Var.: **pogorâș** s.n.] — **Coborî** + suf. *-âș.*

COBORÁT[1] s.n. Faptul de *a coborî.* — V. **coborî.**

COBORÁT[2]**, -Ă,** *coborâți, -te,* adj. **1.** Care a fost dat jos de pe o înălțime sau dintr-un vehicul. **2.** (Despre mercurul termometrului) Care nu s-a înălțat, indicând temperatură scăzută. ✦ (Despre temperatură) Scăzut. **3**. (Despre glas) Puțin intens; scăzut. — V. **coborî.**

COBORÂTÓR, -OÁRE, *coborâtori, -oare,* adj. **1.** Care coboară. ✦ Înclinat. **2.** (Adesea substantivat) Care se trage din...; descendent, urmaș (al lui...). — **Coborî** + suf. *-tor.*

COBORÎ́, *cobór,* vb. IV. **1.** Intranz., refl. și tranz. A (se) da jos dintr-un loc ridicat sau dintr-un vehicul. ✧ Expr. (Tranz.) *A coborî ochii* (sau *privirea)* = a privi în jos, în pământ (de rușine, de timiditate etc.). ✦ A (se) deplasa în jos, pe o pantă, pe un loc înclinat. ✦ Intranz. A zbura spre pământ, a veni în jos din înălțime. ✦ Intranz. (Despre Soare, Lună) A apune. ✦ Fig. (Pop.) A renunța la domnie, la tron; a abdica. **2.** Intranz. Fig. (Despre întuneric, noapte, ceață etc.) A se lăsa, a cădea; a sosi. **3.** Intranz. (Despre coloana de mercur a termometrului, *p. ext.* despre termometru, temperatură etc.) A scădea (indicând răcirea timpului, atenuarea sau dispariția febrei etc.). **4.** Tranz. A schimba înălțimea glasului, trecând la un registru mai profund; a vorbi, a cânta cu glas mai puțin intens, mai scăzut. **5.** Intranz. și refl. A-și avea originea, a se trage din... **6.** Refl. Fig. A se înjosi. [Var.: **pogorî́** vb. IV] — Cf. p o g o r î.

CÓBRĂ, *cobre,* s.f. Șarpe veninos care trăiește în Africa și în sudul Asiei, caracterizat printr-un gât foarte lățit, cu pete negre mărginite cu alb, semănând cu niște ochelari; șarpe-cu-ochelari (*Naja naja). —* Din fr. **cobra.**

COBÚR, *coburi,* s.m. (Pop.) Toc de piele atârnat de șa, pentru pistol și hrana călărețului. — Din tc. **kubur,** ucr., bg. **kobur.**

COBÚZ, *cobuze,* s.n. **1.** Specie de fluier sau de caval. **2.** Instrument muzical cu coarde asemănător cu lăuta. — Din tc. **kopuz,** (înv.) **kobuz.**

COBZÁR, *cobzari,* s.m. **1.** Lăutar care cântă din cobză. **2**. (Entom.; reg.) Scripcar (**2**). — **Cobză** + suf. *-ar.*

CÓBZĂ, *cobze,* s.f. Instrument muzical cu coarde, asemănător lăutei, având cutia de rezonanță foarte bombată, folosit mai ales la acompaniament (prin ciupirea coardelor). ✧ Expr. (Fam.; adverbial) *A lega (*pe cineva) *cobză* = a lega (pe cineva) strâns (de mâini și de picioare). — Din ucr., rus., pol. **kobza.**

COBZIȘOÁRĂ, *cobzișoare,* s.f. Diminutiv al lui *cobză.* — **Cobză** + suf. *-ișoară.*

COC[1]**,** *coci,* s.m. Bacterie sferică, izolată sau grupată împreună cu altele în formă de lanț, de ciorchine etc. — Din fr. **coccus.**

COC[2]**,** *cocuri,* s.n. Pieptănătură femeiască cu părul strâns sau împletit și răsucit la ceafă sau în creștetul capului; conci. — Din fr. **coque** [de cheveux].

CÓCA[1]**,** *coca,* s.m. Arbust exotic înalt de 2–3 m, din ale cărui frunze se extrage cocaina *(Erythroxylon coca).* — Din fr., engl. **coca.**

CÓCA®[2]**,** *coca,* s.f. Coca-cola. — Din fr., engl. **coca.**

CÓCA-CÓLA®**,** (**2**) *coca-cola,* s.f. **1.** Băutură răcoritoare carbogazoasă care conține zahăr caramel și substanțe vegetale obținute din frunzele de cola (din care s-a extras substanța toxică). **2.** Porție de coca-cola (**1**). — Din fr. **coca-cola.**

COCAÍNĂ s.f. (Farm.) Alcaloid extras din frunzele de coca, folosit ca anestezic local și ca stupefiant. — Din fr. **cocaïne.**

COCAINÍSM s.n. (Med.) Intoxicație acută cu cocaină. [Pr.: *-ca-i-*] — Din fr. **cocaïnisme.**

COCAINOMÁN, -Ă, *cocainomani, -e,* s.m. și f. Persoană care folosește sistematic cocaina ca stupefiant. [Pr.: *-ca-i-*] — Din fr. **cocaïnomane.**

COCAINOMANÍE s.f. Obișnuință morbidă de a folosi cocaina ca stupefiant; viciul cocainomanului. [Pr.: *-ca-i-*] — Din fr. **cocaïnomanie.**

COCÁRDĂ, *cocarde,* s.f. **1.** Semn distinctiv (de obicei în culorile naționale) purtat de către militari la chipiu sau de către civili la piept în anumite împrejurări solemne. ✦ Emblemă care reprezintă un partid, un curent etc. **2.** Floare artificială pe care o poartă la piept nuntașii. — Din fr. **cocarde.**

CÓCĂ[1] s.f. Aluat (pentru produse de panificație, de patiserie). ✧ Expr. (Fam.) *A se face cocă* = a se îmbăta foarte tare. ✦ Pastă cleioasă făcută din făină amestecată cu apă și întrebuințată la lipit (hârtie); pap. — Et. nec.

CÓCĂ[2] *coci,* s.f. **1.** Structură a fuzelajului unui avion, formată numai din pereți periferici. **2.** Ansamblu format din scheletul unei nave și din învelișul ei exterior. — Din fr. **coque.**

CÓCĂ[3] s.f. (În graiul copiilor sau ca termen dezmierdător cu care ne adresăm lor) Copil mic. — Creație infantilă. Cf. sb. k o k a, it. c u c c o.

COCĂTÓR, -OÁRE, *cocători, -oare,* s.m. și f. Persoană care prepară aluatul și supraveghează coptul într-o fabrică de pâine. — **Coace** + suf. *-ător.*

COCÂRJÁ, *cocârjez,* vb. I. Refl. A se îndoi (de spate); a se gârbovi. [Var.: **cocârjí** vb. IV] — Probabil din **cârjă** (sub influența lui *cocoșa, încovoia).*

COCÂRJÁT, -Ă, *cocârjați, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Îndoit, adus de spate; gârbovit. **2.** (Despre nas sau cioc) Coroiat, încovoiat. [Var.: **cocârjít, -ă** adj.] — V. **cocârja.**

COCÂRJÍ vb. IV v. **cocârja.**

COCÂRJÍT, -Ă adj. v. **cocârjat.**

COCÂRLĂ, *cocârle,* s.f. Mică ciupercă comestibilă, cu pălăria galbenă-roșcată, cu gust și cu miros de usturoi (*Marasmius scorodonius).* — Et. nec.

COCCÍDĂ, *coccide,* s.f. (Zool.; la pl.) Gen de protozoare parazite care trăiesc în celulele epiteliale ale unor animale; (și la sg.) protozoar aparținând acestui gen. — Din fr. **coccidie.**

COCCIGIÁN, -Ă, *coccigieni, -e,* adj. (Anat.) De coccis, al coccisului. *Regiune coccigiană.* [Pr.: *-gi-an*] — Din fr. **coccygien.**

CÓCCIS, *coccisuri,* s.n. Os mic, triunghiular, de la extremitatea inferioară a sacrumului; noadă. — Din fr. **coccyx.**

COCÉAN, *coceni,* s.m. **1.** Tulpina unor plante cultivate, mai ales a porumbului, folosită ca nutreț. **2.** Știulete de porumb desfăcut de boabe, folosit adesea drept combustibil. **3.** Mijlocul (tare al) unor fructe sau legume; cotor. — Din bg. **kočan,** sb. **kočanj.**

COCHÉT, -Ă, *cocheți, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care caută să placă (unei persoane de sex opus) mai ales printr-o îmbrăcăminte îngrijită, elegantă, printr-o comportare atrăgătoare; (despre manifestările oamenilor) care exprimă, trădează cochetărie. **2.** Care are un aspect plăcut, îngrijit. *Interior cochet.* — Din fr. **coquet.**

COCHETÁ, *cochetez,* vb. I. Intranz. A căuta să placă, să atragă atenția, interesul, simpatia unei persoane (de sex opus) printr-o comportare atrăgătoare; a schimba cu cineva vorbe curtenitoare. — Din fr. **coqueter.**

COCHETĂRÍE, *cochetării,* s.f. Purtare, atitudine, mod de a se îmbrăca (atrăgător) prin care o persoană caută să placă (altei persoane de sex opus). — Din fr. **coquetterie.**

COCHÍLĂ s.f. v. **cochilie.**

COCHÍLIE, *cochilii,* s.f. **1.** Înveliș calcaros sau silicios al unor moluște, foraminifere etc. **2.** Tipar metalic folosit la turnarea diferitelor piese de mașini, a lingourilor etc. [Var.: **cochílă** s.f.] — Din fr. **coquille.**

COCHINCHÍNA s.f. Rasă de găini originară din China, cu penaj bogat, crescută pentru producția mare de carne; găină din rasa Cochinchina (**1**). — Din engl. **Cochinchina.**

COCÍE, *cocii,* s.f. (Înv. și reg.) Trăsură (ușoară). ✦ Căruță. [Acc. și: *cócie*] — Din sb. **kočija,** magh. **kocsi.**

CÓCINĂ, *cocini,* s.f. Adăpost sau coteț pentru porci. ✦ Cameră, locuință foarte murdară și neîngrijită. — Din bg., sb. **kočina.**

COCIOÁBĂ, *cocioabe,* s.f. Casă mică, sărăcăcioasă, dărăpănată. — Et. nec.

COCIÓC, *cocioace,* s.n. **1.** Nămol vegetal amestecat cu bucăți de rădăcini de stuf și de papură (care formează mici insule plutitoare). **2.** Baltă mică, izolată, în regiunea inundabilă a unei ape curgătoare, care nu-și poate împrospăta apa. [Pl. și: *cociocuri*] — Et. nec.

COCIÓRBĂ s.f. v. **cociorvă.**

COCIÓRVĂ, *cociorve,* s.f. Lopată mică de lemn în formă de triunghi sau de semicerc, cu coadă lungă, pentru scos jarul sau cenușa din cuptorul țărănesc de copt pâine. [Var.: **cociórbă** s.f.] — Din rus. **kocerga,** ucr. **kocerha.**

CÓCKER, *cockeri,* s.m. Rasă de câini de vânătoare, de talie mijlocie, cu părul lung și cu urechile mari, lăsate în jos; câine care face parte din această rasă. [Pr.: *cócăr*] — Din engl. [wood]**cocker,** fr. **cocker.**

CÓCKTAIL, *cocktailuri,* s.n. **1.** Amestec de băuturi alcoolice cu ingrediente. **2.** Recepție de proporții mai modeste. [Pr.: *cócteĭl.* — Var.: *cocteil*] — Din engl., fr. **cocktail.**

COCLÁURI s.n. pl. Locuri neumblate sau puțin umblate, pustii, îndepărtate; locuri prăpăstioase. [Pr.: *-cla-uri*] — Et. nec.

COCLEÁLĂ, *cocleli,* s.f. **1.** Strat de carbonat de cupru, de culoare verde, toxic, care se formează pe suprafața obiectelor de aramă. **2.** Gust specific neplăcut al mâncărurilor ținute în vase de aramă nespoite. ✦ Senzație neplăcută în gură, ca de aramă coclită. — **Cocli** + suf. *-eală.*

COCLÉTE s.m. v. **cocleț.**

COCLÉȚ, *coclețe,* s.n. (Pop.) Element al războiului de țesut prin care se trec firele de urzeală. [Var.: **cocléte** (pl. *cocleți*) s.m.] — Et. nec.

COCLÍ, pers. 3 *coclește,* vb. IV. **1.** Refl. și intranz. (Despre obiecte de aramă) A se acoperi cu un strat de cocleală (**1**). ✦ (Despre alte obiecte metalice) A se oxida. **2.** Refl. (Despre mâncăruri) A căpăta sau a avea cocleală (**2**). — Cf. bg. k o t l j a s v a m.

COCLÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) cocli.* — V. **cocli.**

COCLÍT, -Ă, *cocliți, -te,* adj. (Despre obiecte de aramă) Acoperit cu cocleală (**1**). ✦ (Despre obiecte metalice) Oxidat. **2.** (Despre mâncăruri) Care a căpătat gust de cocleală (**2**). ✦ (Despre gură) Cu o senzație neplăcută, amară, ca de aramă coclită. ✦ (Despre gust) Specific coclelii; amar. — V. **cocli.**

COCOÁNĂ s.f. v. **cucoană.**

COCOÁRĂ s.f. v. **cocor.**

COCOÁȘĂ, *cocoașe,* s.f. **1.** Deformație patologică a trunchiului unui om, care constă într-o curbură (posterioară, anterioară sau laterală) a coloanei vertebrale, a coastelor sau a sternului; gheb[1]. **2.** Protuberanță naturală de pe spinarea unor animale (cămilă, zebu), formată din rezerve de grăsime. — Cf. g o g o a ș ă.

COCOLÍ, *cocolesc,* vb. IV. Tranz. (Pop. și fam.) **1.** A îmbrăca cu multe haine groase; a înfofoli. **2.** A îngriji pe cineva în mod exagerat. ✦ Refl. A se complăcea în alintări; a se alinta. — Et. nec.

COCOLÍT, -Ă, *cocoliți, -te,* adj. (Pop. și fam.) **1.** Îmbrăcat cu haine (prea) groase; înfofolit. **2.** Care se bucură de îngrijiri exagerate. — V. **cocoli.**

COCOLÓȘ, *cocoloașe,* s.n. Bucată dintr-o substanță căreia i s-a dat o formă aproape sferică; bulgăre, boț[1], ghemotoc. ✦ Bulgăre mic și compact de făină, de mălai etc. rămas întărit (și nefiert) într-o mâncare care nu a fost bine amestecată. [Pl. și: (m.) *cocoloși*] — Formație onomatopeică.

COCOLOȘEÁLĂ, *cocoloșeli,* s.f. Cocoloșire. — **Cocoloși** + suf. *-eală.*

COCOLOȘÍ, *cocoloșesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) face cocoloș, a (se) mototoli. **2.** Tranz. A trece cu vederea sau a ascunde lipsurile, greșelile, faptele reprobabile ale cuiva. **3.** Tranz. A răsfăța, a răzgâia. **4.** Refl. și tranz. A (se) înfofoli. — Din **cocoloș.**

COCOLOȘÍRE, *cocoloșiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) cocoloși;* cocoloșeală. — V. **cocoloși.**

COCÓN[1], *coconi,* s.m. **1.** (Pop.) Termen de politețe care denumește un bărbat; domn. **2.** (Înv. și pop.) Fiu, fecior (aparținând unor părinți din clasele sociale înalte). **3.** (Înv. și reg.) Copil mic, abia născut; prunc. [Var.: **cucón** s.m., **cónul** s.m. art.] — Et. nec.

COCÓN[2], *coconi,* s.m. Înveliș protector făcut din fire foarte subțiri, pe care le secretează larvele sau pupele unor insecte; *spec.* gogoașă. ✦ Înveliș protector făcut dintr-o substanță gelatinoasă care se solidifică și cu care își înfășoară ouăle unele animale nevertebrate. — Din fr. **cocon.**

COCONÁR, *coconari,* s.m. **1.** Arbore conifer ornamental cu coroana în formă de umbrelă, care crește în regiunea mediteraneană *(Pinus pinea).* **2.** (La pl.) Semințele comestibile, de formă ovală și cu gust de alune, ale coconarului (**1**). — Din ngr. **kukunári.**

COCONÁȘ, *coconași,* s.m. (Înv. și pop.) Diminutiv al lui *cocon*[1]. [Var.: **cuconáș, conáș** s.m.] — **Cocon**[1] + suf. *-aș.*

COCONÉT s.n. v. **cuconet.**

COCONÍ vb. IV v. **cuconi.**

COCONÍȚĂ s.f. v. **cuconiță.**

COCÓR, *cocori,* s.m. Pasăre migratoare cu ciocul ascuțit, cu gâtul și picioarele lungi, cu penele cenușii, cu o pată roșie pe cap (*Grus grus*). [Var.: **cucór** s.m., **cocoáră, cucoáră** s.f.] — Et. nec.

CÓCOS s.m. (În sintagmele) *Nucă de cocos* = fructul cocotierului, al cărui suc lăptos se întrebuințează ca hrană și a cărei coajă este folosită în industrie. *Lapte de cocos* = sucul lăptos al nucii de cocos. *Ulei de cocos* = substanță grasă obținută prin presarea miezului uscat al nucii de cocos. *Unt de cocos* = ulei de cocos supus rafinării și dezodorizării, folosit în alimentație. — Din germ. **Kokos.**

COCOSTÂRC, *cocostârci,* s.m. (Ornit.) Barză. — Contaminare între **cocor** și **stârc.**

COCÓȘ, (**I, III, IV**) *cocoși,* s.m., (**II**) *cocoașe,* s.n. **I.** S.m. Masculul găinii; pasăre domestică mai mare decât găina, cu o creastă roșie dezvoltată, cu cioc ascuțit și cu penele de diferite culori (*Gallus bankiva domestica).* ✧ Expr. *Cântă cocoșul* (într-o casă), se spune pentru a arăta că într-o familie dată bărbatul are cuvântul hotărâtor. *Basm* (sau *poveste) cu cocoșul roșu* = povestire, întâmplare fără sfârșit sau neadevărată. ✦ (Pop.) Nume dat masculilor unor păsări. ✧ Compuse: *cocoș-de-munte* sau *cocoș-sălbatic* = pasăre sălbatică de mărimea unui curcan, cu pene negre, pe piept verzi-albăstrui, cu ciocul puternic și puțin încovoiat *(Tetrao urogallus); cocoș-de-mesteacăn* = pasăre sălbatică având coada în formă de liră, cu penajul masculului negru cu luciu metalic, iar al femelei brun-ruginiu cu pete transversale *(Lyrurus tetrix).* **II.** S.n. **1.** Ciocănel percutor la armele de vânătoare. **2.** Pârghie de comandă a supapei la ciocanele acționate cu aer comprimat sau cu aburi. **III.** S.m. **1.** (Pop.) Partea centrală a miezului pepenului verde, mai dulce și lipsită de sâmburi. **2.** (Reg.; la pl.) Floricele (de mâncat). **IV.** S.m. Categorie în care sunt încadrați boxerii între 51 și 54 kg și luptătorii între 52 și 57 kg; boxer sau luptător care face parte din această categorie. [Var.: (reg.) **cucóș** s.m. și n.] — Din sl. **kokoši** „găină".

COCOȘÁ, *cocoșez,* vb. I. Refl. A se gheboșa; a se încovoia, a se gârbovi. ✦ Tranz. A face să capete cocoașă; a face să se încovoaie sub apăsarea unei greutăți. ✧ Expr. (Fam.) *A cocoșa* (pe cineva) *în bătaie* = a bate foarte tare (pe cineva). — Din **cocoașă.**

COCOȘÁR, *cocoșari,* s.m. Pasăre din genul sturzilor, cu pene sure pe spate și castanii pe restul corpului, care vine la noi toamna *(Turdus pilaris).* — Din bg. **kokošar.**

COCOȘÁT, -Ă, *cocoșați, -te,* s.m. și f. (Persoană) care are cocoașă; ghebos. — V. **cocoșa.**

COCOȘÉL, *cocoșei,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *cocoș* (**1**). ✧ Compus: *cocoșel-de-câmp* = plantă erbacee cu flori roșii-cărămizii; ruscuță *(Adonis aestivalis).* **2.** (Fam.) Monedă franceză de aur (în valoare de 20 de franci) pe care este gravat un cocoș (**I**); *p. gener.* monedă de aur. **3.** (Reg.; la pl.) Floricele (de mâncat). — **Cocoș** + suf. *-el.*

COCOȘÉSC, -EÁSCĂ, *cocoșești,* adj. De cocoș (**I**), al cocoșului. — **Cocoș** + suf. *-esc.*

COCOȘÉȘTE adv. În felul cocoșilor (**I**), ca cocoșii. [Var.: (reg.) **cucoșéște** adv.] — **Cocoș** + suf. *-ește.*

COCOȘNEÁȚĂ, *cocoșnețe,* s.f. (Ir.) Femeie cu pretenții, dar ridicolă prin purtări și îmbrăcăminte. — Contaminare între **cocoană** (sau **coconiță**) și **fâșneață.**

COCÓTĂ, *cocote,* s.f. Femeie de moravuri ușoare; prostituată. — Din fr. **cocotte.**

COCOTIÉR, *cocotieri,* s.m. Palmier, cu un buchet mare de frunze penate în vârful unei tulpini înalte, ale cărui fructe sunt nucile de cocos. *(Cocos nucifera*). [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **cocotier.**

COCOȚÁ, *cocót,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) urca pe ceva, a (se) așeza pe un loc mai ridicat. ✦ Fig. A promova într-un post sau la o situație nemeritată. [Prez. ind. și: *cocoțez*] — Et. nec.

COCS, *cocsuri,* s.n. Produs solid obținut din cărbunele de pământ, din reziduuri de petrol sau din gudroane prin încălzire la temperaturi înalte și întrebuințat ca materie primă sau combustibil în metalurgie, în industria chimică, în gospodărie etc. — Din germ. **Koks.**

COCSACÁZ s.m. v. **cocsagâz.**

COCSAGẤZ s.m. Plantă erbacee originară din Kazahstan, asemănătoare cu păpădia, cu rădăcina bogată în latex, din care se extrage cauciucul *(Taraxacum kok-saghyz)*. [Var.: **cocsacâz** s.m.] — Din rus. **kok-sagâz.**

COCSÁRE, *cocsări,* s.f. Cracare termică aplicată reziduurilor petroliere. — De la **cocs.**

COCSERÍE, *cocserii,* s.f. Ansamblul instalațiilor sau secție într-o întreprindere în care se fabrică cocsul. — **Cocs** + suf. *-erie* (după fr. *cokerie).*

COCSIFICÁ, *cocsífic*, vb. I. Tranz. A transforma cărbunele de pământ sau reziduurile de petrol în cocs. — Din **cocs** (după fr. *cokéfier).*

COCSIFICÁBIL, -Ă, *cocsificabili, -e*, adj. (Despre cărbuni) Care se poate cocsifica. — **Cocsifica** + suf. *-bil*.

COCSIFICÁRE, *cocsificări,* s.f. Acțiunea de *a cocsifica.* — V. **cocsifica.**

COCSOCHIMÍC, -Ă, *cocsochimici, -ce,* adj. Care aparține cocsochimiei, privitor la cocsochimie. — **Cocs** + **chimic.**

COCSOCHIMÍE s.f. **1.** Ramură a industriei care prelucrează cărbunele de pământ prin cocsificare. **2.** Studiul prelucrării și transformării produșilor chimici obținuți din cărbuni prin cocsificare. — **Cocs** + **chimie.**

CÓCTEIL, s.n. v. **cocktail.**

COCȚIÚNE s.f. (Fam.) Fierbere a frunzelor, florilor etc. ale unor plante medicinale în scopul extragerii principiilor active pe care le conțin; medicament astfel obținut. — Din fr. **coction.**

COCÚȚĂ, *cocuțe,* s.f. Diminutiv al lui *cocă*[3]*;* fetiță. — **Cocă**[3] + suf. *-uță.*

COD[1] s.m. Pește marin din nordul Oceanului Atlantic, lung până la 1,5 m, cu trei aripioare dorsale *(Gadus morrhua).* — Din engl. **cod.**

COD[2]**,** *coduri,* s.n. **1.** Act normativ care cuprinde o culegere sistematică de reguli juridice privitoare la o anumită ramură a dreptului. *Cod penal. Codul muncii.* ✦ Ansamblu de reguli privind comportarea cuiva. **2.** Sistem de semne sau de semnale convenționale care servește la transmiterea unui mesaj, a unei comunicări. ✧ *Cod poștal* = număr atribuit unei localități sau străzi. *Cod de culori* = sistem de notare prin culori a cifrelor care reprezintă parametrii principali ai rezistorilor și condensatoarelor. **3.** (Biol.; în sintagma) *Cod genetic* = mecanism biochimic prin care se înregistrează, se conservă și se transmite informația ereditară. — Din fr. **code.**

CÓDA[1] s.f. Parte finală a unei compoziții muzicale. ✦ Spec. Grup de note muzicale care încheie tema unei fugi. [Var.: **códă** s.f.] — Din it. **coda.**

CODÁ[2]**,** *codez,* vb. I. Tranz. A transforma un text scris în limbaj obișnuit în grupe de semne, de litere sau de cifre, potrivit echivalențelor stabilite într-un cod[2] (**2**). — Din fr. **coder.**

CODÁJ, *codaje,* s.n. Codare. — Din fr. **codage.**

CODÁLB, -Ă, *codalbi, -e,* adj., s.m. **I.** Adj. **1.** (Despre animale) Care are coada sau vârful cozii de culoare albă, iar restul de culoare mai închisă. **2.** (Despre oameni) Cu părul blond; bălai. **II.** S.m. Pasăre răpitoare de zi de talie mare, cu coada albă (*Haliaëtus albicilla*). [Var.: (reg.) **cudálb, -ă,** adj.] — **Coadă** + **alb.**

CODÁN, -Ă, *codani, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. (Pop.) Fată tânără (cu cozi). **2.** Adj. (Pop., rar; despre animale) Care are coadă (lungă și stufoasă). — **Coadă** + suf. *-an.*

CODÁRE, *codări,* s.f. Acțiunea de *a coda*[2]*;* codaj. — V. **coda**[2]**.**

CODÁȘ, -Ă, *codași, -e,* s.m. și f., adj. (Persoană, grup de persoane, instituție etc.) care a rămas în urmă, se află printre ultimii în muncă, la învățătură, într-o competiție sportivă etc. — **Coadă** + suf. *-aș.*

CODÁT, -Ă, *codați, -te,* adj. **1.** (Despre animale) Care are coadă (lungă și stufoasă). **2.** (Despre ochi) Prelung, migdalat. — **Coadă** + suf. *-at.*

CÓDĂ s.f. v. **coda**[1]**.**

CODĂLBÉL, -EÁ, *codălbei, -ele,* adj. (Reg.) Diminutiv al lui *codalb.* — **Codalb** + suf. *-el.*

CODĂLBÍ, *codălbesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și reg.; în expr.) *A o codălbi* = a nu izbuti, a nu reuși; a o păți. — Din **codalb.**

CODĂLBÍȚĂ, *codălbițe,* s.f. Pasăre cu penele multicolore, cu coada albă și neagră, care se hrănește cu insecte (*Lanius collurio*). — **Codalb** + suf. *-iță.*

CODĂNEÁ s.f. v. **codănică.**

CODĂNÉL, *codănei,* s.m. (Rar) Copil mic; băiețaș. — **Codan** + suf. *-el.*

CODĂNÍCĂ, *codănele,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *codană* (v. *codan*); codăniță. [Var.: **codăneá** s.f.] — **Codan** + suf. *-ică.*

CODĂNÍȚĂ, *codănițe,* s.f. (Reg.) Codănică. — **Codan** + suf. *-iță.*

CODÁRLĂ, *codârle,* s.f. **1.** (Pop.) Partea dinapoi, mobilă, a unui car sau a unei căruțe, în care se pune de obicei nutreț pentru animalele de tracțiune. **2.** Fig. (Fam.) Partea de la coadă a unei cete, a unui stol de păsări etc. [Var.: (reg.) **codírlă** s.f.] — **Coadă** + suf. *-ârlă.*

CODEÁLĂ, *codeli,* s.f. (Pop.) Codire. — **Codi** + suf. *-eală.*

CODEÍNĂ s.f. Alcaloid extras din opiu utilizat ca analgezic și calmant al tusei. — Din fr. **codéine.**

CÓDEX s.n. v. **codice.**

CODÍ, *codesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A sta la îndoială, a șovăi, a ezita să facă ceva. ✦ A se da înapoi de la ceva, a se feri de ceva. — Din **coadă.**

CÓDICE, *codice,* s.n. **1.** Reunire de table cerate, reprezentând cea mei veche formă de carte la romani. **2.** Culegere (manuscrisă) de legi, de documente din Evul Mediu sau, *p. ext.,* de orice texte vechi (medievale), de obicei cu conținut variat. [Var.: **códex**, *codexuri,* s.n.] — Din lat. **codex, -icis.**

CODICÍL, *codicile,* s.n. Act întocmit în formă testamentară prin care se modifică sau se completează conținutul inițial al unui testament. — Din fr. **codicille,** lat. **codicillus.**

CODICOLOGÍE s.f. Știință specială a istoriei care studiază manuscrisele din punctul de vedere al obiectului în sine și nu al textului. — Din fr. **codicologie.**

CODIFICÁ, *codífic,* vb. I. Tranz. A sistematiza și a reuni într-un cod[2] normele juridice care se referă la o anumită ramură a dreptului. — După fr. **codifier.**

CODIFICÁRE, *codificări,* s.f. Acțiunea de *a codifica.* — V. **codifica.**

CODIFICATÓR, -OÁRE, *codificatori, -oare,* adj. (Rar) Care codifică. — Din fr. **codificateur.**

CÓDINĂ, *codini,* s.f. (Pop.). **1.** Lână de calitate inferioară, tunsă de pe capul, picioarele și coada oilor. **2.** Grâu de calitate inferioară, amestecat cu multe corpuri străine. — **Coadă** + suf. *-ină.*

CODINÍT s.n. Tundere a lânii din jurul ugerului și de pe coada oii la fătare și în perioada alăptării. — De la **codină.**

CODÍRE s.f. (Fam.) Acțiunea de *a se codi;* ezitare, șovăială, codeală. — V. **codi.**

CODIRÉCTOR, *codirectori,* s.m. Persoană care conduce împreună cu alta (sau cu altele), în calitate de director, o întreprindere, o instituție, o publicație etc. — Din fr. **codirecteur.**

CODIRÍȘCĂ s.f. v. **codiriște.**

CODIRÍȘTE, *codiriști,* s.f. (Pop.) Coadă de bici. [Var.: **codiríșcă** s.f.] — Contaminare între **coadă** și **toporiște**.

CODÍRLĂ s.v. v. **codârlă.**

CODÍSM s.n. (În trecut) Curent ideologic care neagă rolul partidului comunist în instaurarea și exercitarea dictaturii proletariatului. — **Coadă** + suf. *-ism* (după rus. *hvostizm*).

CODÍST, -Ă, *codiști, -ste,* s.m. și f. (În trecut) Adept al codismului. — **Coadă** + suf. *-ist* (după rus. *hvostist).*

CODÍȚĂ, *codițe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *coadă.* ✦ Semn grafic care intră în alcătuirea unor litere. **2.** Fig. Om lipsit de caracter și de personalitate, care servește ca unealtă cuiva; codoș (**2**). **3.** (În legătură cu o știre, un zvon) Adaos, înfloritură, exagerare. — **Coadă** + suf. *-iță.*

CODOÁȘCĂ, *codoaște,* s.f. (Reg.) Femeie care mijlocește prostituția. — **Codoașă** + suf. *-că.*

CODOBÁTURĂ, *codobaturi,* s.f. Pasăre migratoare mică, cenușie, cu coada lungă, în veșnică mișcare, care trăiește pe lângă ape; prundar, prundaș *(Motacilla alba).* — Lat. ***codabattula.**

CODOBÉLC, *codobelci,* s.m. Nume dat melcului în unele jocuri de copii. — Contaminare între **codoberc** (puțin folosit, „fără coadă” <*coadă* + *berc)* și **melc.**

CODÓȘ, -OÁȘĂ, *codoși, -oașe,* s.m. și f. (Pop.) **1.** Persoană care mijlocește prostituția; proxenet. **2.** Codiță (**2**). — Din tc. **kodoș.**

CODOȘÉNIE, *codoșenii,* s.f. (Pop.) Faptul de *a codoși*; comportare de codoș. — **Codoș** + suf. *-enie*.

CODOȘÍ, *codoșesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A face pe codoșul; a practica ocupația de codoș. — Din **codoș.**

CODOȘÍE, (**2**) *codoșii,* s.f. (Pop.) **1.** Ocupația codoșului; proxenetism. **2.** Faptă de codoș. — **Codoș** + suf. *-ie*.

CODREÁN, -Ă, *codreni, -e,* adj., s.m. și f. (Rar) **1.** Adj. Care aparține codrului, privitor la codru; din codru; codresc. **2.** S.m. și f. Pădurean. — **Codru** + suf. *-ean.*

CODRÉSC, -EÁSCĂ, *codrești,* adj. (Rar) Codrean. — **Codru** + suf. *-esc.*

CODRÓȘ, *codroși,* s.m. Gen de păsări migratoare mici, cântătoare, cu penajul cenușiu-roșiatic și cu coada lungă, roșie *(Phoenicurus);* pasăre din acest gen. — **Coadă** + **roșu.**

CÓDRU, *codri,* s.m. **1.** Pădure (mare, deasă, bătrână). ✧ Loc. adv. *Ca în codru* = nestingherit, fără să-i pese de nimeni și de nimic; foarte tare. **2.** Bucată mare de pâine, de mămăligă etc. — Lat. ***quodrum** (= *quadrum).*

CODRULÉȚ, *codrulețe,* s.n. Diminutiv al lui codru; codruț. — **Codru** + suf. *-(u)leț.*

CODRÚȚ, *codruți,* s.m. Codruleț. — **Codru** + suf. *-uț.*

COECHIPIÉR, -Ă, *coechipieri, -e,* s.m. și f. Membru al unei echipe de muncă sau al unei echipe sportive, considerat în raport cu ceilalți membri ai echipei. [Pr.: *-pi-er*] — Din fr. **coéquipier.**

COEDUCÁȚIE s.f. Educație a băieților la un loc cu fetele în școli mixte. — Din fr. **coéducation.**

COEFICIÉNT, *coeficienți,* s.m. **1.** Element constant într-o expresie matematică, care multiplică o mărime variabilă. **2.** Mărime care indică sau caracterizează o anumită proprietate a unui corp sau a unei substanțe și care este constantă pentru acel corp sau pentru acea substanță în condiții determinate. **3.** Mărime relativă care exprimă raportul dintre doi indicatori, arătând câte unități din indicatorul raportat revin la o unitate din indicatorul luat ca bază de raportare. [Pr.: *-ci-ent*] — Din fr. **coefficient.**

COENZÍMĂ, *coenzime,* s.f. (Biochim.) Substanță produsă de celula vie, care contribuie la activarea enzimelor; coferment. — Din fr. **coenzyme.**

COERCÍBIL, -Ă, *coercibili, -e,* adj. (Despre gaze) Care poate fi comprimat și reținut într-un spațiu oarecare. — Din fr. **coercible.**

COERCITÍV, -Ă, *coercitivi, -e,* adj. Care are puterea, dreptul de a constrânge. — Din fr. **coercitif.**

COERCÍȚIE s.f. (Livr.) Constrângere. ✦ Măsură de constrângere folosită de organele statului pentru a determina o persoană să-și îndeplinească o obligație. — Din fr. **coercition.**

COERÉDE, *coerezi,* s.m. (Jur.) Persoană care moștenește împreună cu alții pe cineva, considerată în raport cu aceștia; comoștenitor. — Din lat. **coheres, -edis.**

COERÉNT, -Ă, *coerenți, -te,* adj. **1.** Care se compune din elemente strâns legate (și armonizate) între ele; închegat. **2.** Logic, ordonat, armonios. **3.** (Fiz.; despre unde) Care are aceeași lungime și diferențe de fază constante în timp. [Var.: **coherént, -ă,** adj.] — Din fr. **cohérent,** lat. **cohaerens, -ntis.**

COERÉNȚĂ, *coerențe,* s.f. **1.** Legătură strânsă (și armonioasă) între părțile sau elementele unui întreg. **2.** (Fiz.) Proprietatea mai multor unde de a avea aceeași lungime și diferențe de fază constante în timp. [Var.: **coherénță** s.f.] — Din lat. **coherentia,** fr. **cohérence.**

COEXISTÁ, *coexíst,* vb. I. Intranz. A exista în același timp sau împreună cu altcineva sau cu altceva. — Din fr. **coexister.**

COEXISTÉNT, -Ă, *coexistenți, -te,* adj. Care există în același timp sau împreună cu altcineva sau cu altceva. — Din fr. **coexistant.**

COEXISTÉNȚĂ, *coexistențe,* s.f. Existență simultană a mai multor lucruri, ființe, fenomene. ✧ *Coexistență pașnică* = principiu de politică externă, însemnând existența în pace, împreună, a statelor cu ideologii diferite. — Din fr. **coexistence.**

COEZIÚNE, *coeziuni,* s.f. **1.** Atracție care se exercită între moleculele corpurilor solide, lichide și gazoase. **2.** Fig. Legătură internă strânsă; unitate. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **cohésion.**

CÓFĂ, *cofe,* s.f. Vas de formă (relativ) cilindrică, confecționat din doage de brad, cu o toartă, în care se ține la țară apa de băut: doniță; *p. ext.* conținutul unui astfel de vas. ✧ Expr. (Fam.) *A pune* (sau *a băga* pe cineva) *în cofă* = a întrece pe cineva (prin pricepere, prin viclenie); a înfunda. (Pop.) *A ploua* (sau *a turna) cu cofa* (sau ca *din cofă)* = a ploua foarte tare, torențial. — Cf. bg., sb. k o f a.

COFĂIÉL, *cofăiele,* s.n. (Reg.) Cofiță. [Pr.: *-fă-iel*] — **Cofei** + suf. *-el.*

COFĂIÉȘ, *cofăieșe,* s.n. (Reg.) Cofiță. [Pr.: *-fă-ieș*] — **Cofei** + suf. *-aș.*

COFÉI, *cofeie,* s.n. (Reg.) Cofă mai puțin înaltă și mai largă. — **Cofă** + suf. *-ei.*

COFEÍNĂ s.f. Alcaloid extras din boabe de cafea, din frunze de ceai, nuci de cola etc., utilizat în medicină ca tonic al sistemului nervos central, cardiac, în industria alimentară etc. [Var.: **cafeínă** s.f.] — Din germ. **Koffein.**

COFERMÉNT, *cofermenți,* s.m. (Biochim.) Coenzimă — Din fr. **coferment.**

COFETÁR, *cofetari,* s.m. Persoană care face sau vinde produse de cofetărie. — **Cofet** (sg. înv. al lui *cofeturi)* + suf. *-ar.*

COFETĂREÁSĂ, *cofetărese,* s.f. Femeie care face sau vinde produse de cofetărie[1]. — **Cofetar** + suf. *-easă.*

COFETĂRÍE[1], *cofetării,* s.f. Local în care se fac, se consumă și se vând dulciuri (prăjituri, bomboane, înghețată etc.). — **Cofet** + (sg. înv. al lui *cofeturi)* + suf. *-ărie.*

COFETĂRÍE[2] s.f. Meseria cofetarului. — **Cofetar** + suf. *-ie.*

COFÉTURI s.n. pl. Diverse sortimente de bomboane, de zaharicale etc. — Din ngr. **ko[n]féta.**

CÓFFEE-BREAK, *coffee-breakuri,* s.n. Pauză pentru cafea în timpul serviciului, al unei reuniuni științifice, politice etc. [Pr.: *cófibrek*] — Din engl. **coffee-break.**

COFINANȚÁ, *cofinanțez,* vb. I. Tranz. A finanța proiecte de investiții, împreună cu alți deținători de capital. — **Co-** + **finanța.**

COFINANȚÁRE, *cofinanțări,* s.f. Acțiunea de *a cofinanța* și rezultatul ei. — V. **cofinanța.**

COFÍȚĂ, *cofițe,* s.f. Diminutiv al lui *cofă;* cofăiel, cofăieș. — **Cofă** + suf. *-iță.*

COFLEȘÍ, pers. 3. *cofleșește,* vb. IV. Refl. (Pop.; despre fructe) A se muia, a se fleșcăi. — Lat. ***conflexire** „a încovoia".

COFOCHIRURGÍE s.f. (Med.) Chirurgie pentru înlăturarea surdității. — Din fr. **cophochirurgie.**

COFÓZĂ, *cofoze,* s.f. (Med.) Surditate totală uni- sau bilaterală; anacuzie. — Din fr. **cophose.**

COFRÁ, *cofrez,* vb. I. Tranz. A turna un material de construcție fluid într-un cofraj. — Din fr. **coffrer.**

COFRÁJ, *cofraje,* s.n. Tipar (de lemn sau de metal) în care se toarnă un material de construcție în stare fluidă pentru a se întări după forma dorită. — Din fr. **coffrage.**

COFRÁRE s.f. Acțiunea de *a cofra.* — V. **cofra.**

COFRÁT, -Ă, *cofrați, -te,* adj. (Despre materiale de construcție fluide) Care a fost turnat într-un cofraj. — V. **cofra.**

COFRÉT, *cofrete,* s.n. Firidă închisă cu o ușă metalică, în care sunt grupate siguranțele unei instalații de curent electric de putere relativ mică. — Din fr. **coffret.**

COGEÁMITE adj. invar. (Pop.) Foarte mare, foarte înalt; coșcogea, coșcogeamite. [Var.: **cogémite, gogeámite** adj. invar.]. — Din sb. **kódžamiti,** bg. **kodjamiti.**

COGÉMITE adj. invar. v. **cogeamite.**

COGENERAȚIONÁL, -Ă, *cogeneraționali, -e,* adj. (Rar) Din aceeași generație. [Pr.: *-ți-o-*] — **Co** + **generație** + suf. *-onal.*

COGESTIÚNE, *cogestiuni,* s.f. Sistem de conducere a unei întreprinderi în care salariații iau parte la luarea deciziilor prin reprezentanții lor. [Pr.: *-ti-u-*] — **Co** + **gestiune** (după fr. *cogestion).*

COGNITÍV, -Ă, *cognitivi, -e,* adj. Referitor la capacitățile și mecanismele învățării și accederii la cunoștințe, la cunoaștere. — Din fr. **cognitif.**

COGNOSCÍBIL, -Ă, *cognoscibili, -e,* adj. (Fil.) Care poate fi cunoscut. — Din lat. **cognoscibilis.**

COGNOSCIBILITÁTE s.f. (Fil.) Însușirea de a putea fi cunoscut. — Din fr. **cognoscibilité.**

COHÁLM, *cohalmuri,* s.n. (Reg.) Câmp; ogor. — Cf. magh. k ö h a l o m „deal pietros, stâncă, grămadă de pietre".

COHERÉNT, -Ă adj. v. **coerent.**

COHERÉNȚĂ s.f. v. **coerență.**

COHÓRTĂ, *cohorte,* s.f. (La romani) Unitate de infanterie egală cu a zecea parte dintr-o legiune. ✦ Fig. Mulțime, ceată. — Din lat. **cohors, -tis.**

COI, *coaie,* s.n. (Pop.) Testicul. — Lat. **coleus.**

COIF, *coifuri,* s.n. Acoperământ de metal (rar, de piele) pentru protecția capului, purtat în trecut de unii ostași în timpul luptei. ✦ Caschetă de hârtie în formă de bicorn, cu care se joacă copiii, purtată (ocazional) pentru a proteja capul de soare. — Lat. **cofea.**

COINCÍDE, pers. 3 *coincíde,* vb. III. Intranz. **1.** (Despre evenimente, fenomene etc.) A se petrece simultan, a se produce în același loc. **2.** A fi identic, a se potrivi întocmai. ✦ (Despre linii, figuri, suprafețe) A se suprapune perfect. [Pr.: *co-in-*] — Din fr. **coïncider,** it. **coincidere.**

COINCIDÉNT, -Ă, *coincidenți, -te,* adj. (Rar) Care coincide. [Pr.: *co-in-*] — Din fr. **coïncident.**

COINCIDÉNȚĂ, *coincidențe,* s.f. Faptul de a coincide; potrivire (întâmplătoare) (a unor lucruri, evenimente, fapte etc.). [Pr.: *co-in-*] — Din fr. **coïncidence.**

COINCULPÁT, -Ă, *coinculpați, -te,* s.m. și f. Inculpat împreună cu alții în aceeași infracțiune penală. [Pr.: *co-in-*] — Din fr. **coinculpé.**

COINSTIGATÓR, -OÁRE, *coinstigatori, -oare,* s.m. și f. Instigator împreună cu alții la săvârșirea unei infracțiuni. [Pr.: *co-in-*] — **Co** + **instigator.**

COINTERESÁ, *cointeresez,* vb. I. Tranz. A face ca cineva să fie interesat într-o acțiune comună împreună cu altul (sau cu alții); a suscita interesul cuiva pentru ceva (prin recompense materiale sau morale). [Pr.: *co-in-*] — Din **cointeresat** (derivat regresiv). Cf. fr. c o ï n t é r e s s e r.

COINTERESÁRE, *cointeresări,* s.f. Acțiunea de *a cointeresa* și rezultatul ei. [Pr.: *co-in-*] — V. **cointeresa.**

COINTERESÁT, -Ă, *cointeresați,* -te, adj. Care este interesat împreună cu altul (sau cu alții) într-o acțiune comună (din care are ceva de câștigat). [Pr.: *co-in-*] — V. **cointeresa.**

COIÓT, *coioți,* s.m. Carnivor din America de Nord, asemănător cu lupul și cu șacalul *(Canis latrans).* [Pr.: *co-iot*] — Din fr. **coyote.**

COÍT, *coituri,* s.n. Împreunare sexuală. — Din lat. **coitus,** fr. **coït.**

COJEÁLĂ, *cojeli,* s.f. Cojire; (concr.) ceea ce se desprinde prin cojire. — **Coji** + suf. *-eală.*

COJÍ, *cojesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A curăța de coajă legume, fructe etc. **2.** Refl. (Despre răni cicatrizate, despre pielea arsă de soare) A se curăța de coji; a se descuama. **3.** Refl. (Despre pereți și despre tencuiala sau varul de pe ei) A se degrada (la suprafață) prin umflare, crăpare etc. din cauza condițiilor de mediu; a se coșcovi. — Din **coajă.**

COJÍRE, *cojiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) coji;* cojeală. — V. **coji.**

COJÍT, -Ă, *cojiți, -te,* adj. **1.** (Despre legume, fructe etc.) Care a fost curățat de coajă. **2.** (Despre piele) De pe care s-au luat sau au căzut coji; descuamat. **3.** (Despre pereți și despre varul sau tencuiala de pe pereți) Degradat (la suprafață) prin umflare, crăpare etc. din cauza condițiilor de mediu; coșcovit, scorojit. — V. **coji.**

COJITÓR, *cojitoare,* s.n. Instrument sau mașină cu care se execută descojirea trunchiurilor de arbori. — **Coji** + suf. *-tor.*

COJÍȚĂ, *cojițe,* s.f. Diminutiv al lui *coajă.* — **Coajă** + suf. *-iță.*

COJOÁCĂ s.f. v. **cojoc.**

COJOÁICĂ, *cojoaice,* s.f. (Ornit.; reg.) Scorțărel. — **Coajă** + suf. *-oaică.*

COJÓC, *cojoace,* s.n. **1.** Obiect de îmbrăcăminte confecționat din piele de oaie prelucrată cu mițe cu tot, care se poartă mai ales la țară ca palton (cu blana înăuntru). ✧ Expr. *Iarnă cu șapte cojoace* = iarnă foarte grea. *A scutura* (cuiva) *cojocul* sau *a i se face* (cuiva) *pielea cojoc* = a bate sau a fi bătut (zdravăn). *A nu mai întreba* (pe cineva) *de ce-i e cojocul* = a lua (pe cineva) repede, a nu-l mai lăsa să se gândească. *A-și teme* (sau *a-și păzi) cocojul* = a fi precaut, a evita cu prudență riscurile. **2.** Pătură de bumbac bine presată, obținută în filaturile de bumbac. [Var.: (reg.) **cojoácă** s.f.] — Din sl. **kožuhŭ.**

COJOCÁR, *cojocari,* s.m. Bărbat care lucrează sau vinde cojoace, căciuli etc. — **Cojoc** + suf. *-ar.*

COJOCĂREÁSĂ, *cojocărese,* s.f. **1.** Femeie care lucrează sau vinde cojoace, căciuli etc. **2.** Nevastă de cojocar. — **Cojocar** + suf. *-easă.*

COJOCĂRÉSC, -EÁSCĂ, *cojocărești,* adj. Care aparține cojocarului sau cojocăriei, privitor la cojocar sau la cojocărie. — **Cojocar** + suf. *-esc.*

COJOCĂRÍE¹ s.f. Meseria cojocarului. — **Cojocar** + suf. *-ie.*

COJOCĂRÍE², *cojocării,* s.f. Atelier în care se confecționează sau se vând cojoace, căciuli etc. — **Cojoc** + suf. *-ărie.*

COJOCÉL, *cojocele,* s.n. Diminutiv al lui *cojoc;* cojoc (**1**) scurt, fără mâneci; pieptar, bundiță. — **Cojoc** + suf. *-el.*

COL, *coluri,* s.n. (Anat.) Parte mai îngustă, mai strâmtă a unui organ sau a unui os. — Din fr. **col.**

CÓLA¹, *cola,* s.m. Arbore exotic, înalt de 10–15 m, cu fructe albe sau roșii de mărimea unei nuci, care conțin alcaloizi stimulanți *(Cola nitida).* — Din fr. **cola, kola.**

CÓLA², *cola,* s.f. Coca-cola. Din engl., fr. **cola.**

COLÁ³, *colez,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** Tranz. și refl. A (se) combina, a (se) asorta. **2.** Refl. A trăi în concubinaj. **3.** Refl. (Despre îmbrăcăminte) A se lipi de corp. — Din fr. **coller.**

COLABORÁ, *colaborez,* vb. I. Intranz. **1.** A participa alături de alții la realizarea unei acțiuni sau a unei opere care se efectuează în comun. **2.** A publica o lucrare într-un periodic sau într-o culegere. — Din fr. **collaborer.**

COLABORÁRE, *colaborări,* s.f. Acțiunea de *a colabora* și rezultatul ei. ✧ Loc. adv. *În colaborare (cu...)* = participând activ, printr-o contribuție efectivă, la o muncă în comun; împreună (cu...). — V. **colabora.**

COLABORATÓR, -OÁRE, *colaboratori, -oare,* s.m. și f. Persoană care colaborează (la o acțiune, la o lucrare, la o publicație). — Din fr. **collaborateur.**

COLABORAȚIONÍSM s.n. Atitudine sau politică de trădare a intereselor propriei țări, specifică celor care au colaborat cu ocupanții străini. [Pr.: *-ți-o-*] — Din **colaboraționist.**

COLABORAȚIONÍST, -Ă, *colaboraționiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Partizan) al colaboraționismului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **collaborationniste.**

COLÁC, *colaci,* s.m. **1.** Produs de panificație, de obicei în formă de inel, împletit din două sau din mai multe suluri de cocă. ✧ *Colaci domnești* = daruri obligatorii trimise domniei de orașele din Țara Românească și din Moldova. ✧ Expr. *A se face colac* = a se așeza, a se culca cu corpul încolăcit. *Colac peste pupăză* = se zice când la un necaz sau la o nenorocire se adaugă un alt necaz sau o altă nenorocire. *A umbla după* (sau *a aștepta) colaci calzi* = a umbla după (sau a aștepta) lucruri bune, plăcute și venite de-a gata. *A aștepta* (sau *a primi* pe cineva) *cu colaci calzi* = a face (cuiva) o primire bună. **2.** Obiect de metal, de lemn, de cauciuc etc. de formă inelară. ✧ *Colac de salvare* = inel de plută sau de cauciuc umflat cu aer, cu ajutorul căruia o persoană (naufragiată) se poate menține deasupra apei; centură de salvare. ✦ Împrejmuire de piatră sau de lemn în jurul unei fântâni; ghizd. **3.** Rotocol de fum (de țigară) — Din sl. **kolačĭ.**

COLAGÉN s.n. (Biol.) Proteină care se găsește în țesutul conjunctiv, osos și cartilaginos și care prin fierbere se transformă în gelatină. ✧ (Adjectival) *Țesut colagen*. — Din fr. **collagène.**

COLAGENÓZĂ s.f. Boală caracterizată prin degenerescența fibrelor colagene, secundară unor reacții alergice. — Din fr. **collagénose.**

COLAGÓG, -Ă, *colagogi, -ge,* adj., s.n. (Med.) (Substanță) care favorizează evacuarea bilei în duoden. — Din fr. **cholagogue.**

COLÁJ, *colaje,* s.n. Procedeu artistic care constă în compunerea unui tablou prin lipirea laolaltă a unor elemente eterogene; *p. ext.* tablou realizat prin acest procedeu. — Din fr. **collage.**

COLÁN, *colane,* s.n. **1.** Salbă, șirag purtat la gât ca podoabă. ✦ Colier cu decorații purtat la gât ca distincție. **2.** Cingătoare împodobită, purtată îndeosebi de femei. — Din tc. **kolan.**

COLÁNT, -Ă, *colanți, -te,* adj., s.m. pl. **1.** Adj. (Despre îmbrăcăminte) Strâns lipit de corp. **2.** S.m. pl. Dres³ (**1**). — Din fr. **collant.**

CÓLAPS, *colapsuri,* s.n. Insuficiență circulatorie periferică, caracterizată prin pierderea oricărei forțe, scăderea bruscă a tensiunii arteriale, puls rapid și foarte slab, răcirea tegumentelor și a extremităților etc. [Acc. și: *coláps*] — Din lat. **collapsus.**

COLAPSOTERAPÍE s.f. (Med.) Tratament al anumitor forme de tuberculoză, care constă în presarea unui plămân cu ajutorul pneumotoraxului terapeutic, cu scopul de a-l pune în repaus funcțional. — Din fr. **colapsothérapie.**

COLÁRE, *colări,* s.f. (Acțiunea) de *a (se) cola³.* — V. **cola³.**

COLARGÓL s.n. (Farm.) Antiseptic preparat dintr-o soluție apoasă de argint coloidal, oxid de argint și substanțe albuminoide. — Din fr. **collargol.**

COLÁSTRĂ s.f.v. **coraslă.**

COLÁSTRU s.m. v. **coraslă.**

COLÁT, -Ă, *colați, -te,* adj. **1.** Care este combinat sau asortat. **2.** Care trăiește în concubinaj. **3.** (Despre îmbrăcăminte) Care este lipit de corp. — V. **cola³.**

COLATERÁL, -Ă, *colaterali, -e,* adj. Lăturalnic; secundar. ✧ *Rudenie colaterală* = rudenie între frați și surori și între descendenții acestora. — Din fr. **collatéral,** lat. **collateralis.**

COLATITÚDINE, *colatitudini,* s.f. (Astron.) Complementul latitudinii unui punct de pe sfera terestră sau cerească. — **Co-** + **latitudine** (după fr. *collatitude).*

COLAȚIONÁ, *colaționez,* vb. I. Tranz. A confrunta un text original cu copia sau cu reproducerea lui pentru a stabili exactitatea acestora sau spre a constata asemănările și deosebirile existente. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **colationner.**

COLAȚIONÁRE, *colaționări,* s.f. Acțiunea de *a colaționa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **colaționa.**

COLĂCÁR, *colăcari,* s.m. (Pop.) Fiecare dintre flăcăii care însoțesc (călare) alaiul nunții și care rostesc la masă orația de nuntă. [Var.: **colăcér** s.m.]. — **Colac** + suf. *-ar.*

COLĂCĂRÍ, *colăcăresc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A rosti orația de nuntă (în calitate de colăcar). — Din **colăcar.**

COLĂCĂRÍE, *colăcării,* s.f. (Pop.) Orație de nuntă. — **Colăcar** + suf. *-ie.*

COLĂCÉL, *colăcei,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *colac;* colac mic care se împarte la nunți, la înmormântări etc. **2.** (Bot.; reg.) Pelargonie. — **Colac** + suf. *-el.*

COLĂCÉR s.m. v. **colăcar.**

COLĂCÍ, *colăcesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A recomanda cuiva pe cineva pentru căsătorie; a peți. **2.** A introduce undeva pe un străin (nepoftit) care se stabilește apoi acolo. **3.** A sfătui pe cineva (să facă ceva rău). — Din **colac.**

COLĂRÉZ, *colărezi,* s.m. (Pop.) Bucățele de cocă¹ care se fierb în lapte sau în anumite mâncăruri; *p. ext.* mâncare (pentru copii) făcută din făină fiartă în lapte. — Et. nec.

COLB, (rar) *colburi,* s.n. (Reg.) Praf. ✧ Expr. *A bate* (pe cineva) *să-i meargă* (sau *de-i merge) colbul* = a bate tare (pe cineva). — Et. nec.

COLBĂÍ, *colbăiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) prăfui. [Var.: **colbuí** vb. IV] — **Colb** + suf. *-ăi.*

COLBĂÍT, -Ă, *colbăiți, -te,* adj. (Reg.) Prăfuit. [Var.: **colbuít, -ă** adj.] — V. **colbăi.**

COLBĂRÁIE s.f. (Reg.) Prăfăraie. — **Colb** + suf. *-ăraie.*

COLBĂRÍE s.f. (Reg.) Prăfărie. — **Colb** + suf. *-ărie.*

COLBUÍ vb. IV v. **colbăi.**

COLBUÍT, -Ă adj. v. **colbăit.**

COLBURÓS, -OÁSĂ, *colburoși, -oase,* adj. (Reg.) Prăfuit. — **Colb** + suf. *-uros.*

COLCĂÍ, pers. 3 *cólcăie,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre oameni și animale) A umbla de colo până colo în număr mare; (despre locuri, obiecte) a fi plin de oameni sau de animale care umblă de colo până colo. **2.** (Reg.) A clocoti; a vui. — Formație onomatopeică.

COLCĂIÁLĂ s.f. Faptul de *a colcăi;* zgomot făcut de cineva sau de ceva care colcăie. [Pr.: *-că-ia-*] — **Colcăi** + suf. *-eală.*

COLCEÁC, *colceacuri,* s.n. (Înv.) Gheată care se încheia cu copci. — [Var.: **colceág,** *colcegi,* s.m.] — Din tc. **kolçak.**

COLCEÁG s.m. v. **colceac.**

CÓLCOT s.n. v. **clocot.**

COLCOTÍ vb. IV v. **clocoti.**

COLCOTÓS, -OÁSĂ, *colcotoși, -oase,* adj. (Rar) Clocotitor. — **Colcot** + suf. *-os.*

COLEÁ adv. (Pop.) **1.** (Cu sens local) (Pe) aici (pe) aproape, în apropiere, alături. *Stă colea.* ✧ Expr. *Ici (și) colea* sau *pe ici, (pe) colea* = pe alocuri. *De ici, (de) colea* = de aici (și) din altă parte, dintr-un loc în altul. *Colea și colea* = rar, puțin; pe ici pe colo. *Ba ici, ba colea* = în toate părțile, pretutindeni. *De colea până colea* = dintr-un loc într-altul, încoace și încolo. *Mai colea de...* = ceva mai departe de... **2.** (Cu sens temporal) Atunci, în timpul când..., în momentul când... ✧ Expr. *Când colea,* se spune pentru a pregăti pe ascultător că urmează ceva neașteptat. **3.** (Cu sens modal) Cu adevărat, într-adevăr. *Câștigă colea, nu glumă.* ✧ Expr. *Știi, colea* = zdravăn; de soi; așa cum trebuie; extraordinar. [Acc. și: *cólea*] — Din **acolea.**

COLEÁȘĂ, *colașe,* s.f. (Reg.) Mămăligă (moale). ✦ Un fel de terci făcut din făină de grâu fiartă sau prăjită în unt sau în untură. — Din sb. **kuliješ,** bg. **kulijaša.**

COLECÍST, *colecisturi,* s.n. (Anat.) Veziculă biliară. — Din fr. **cholécyste.**

COLECISTECTOMÍE, *colecistectomii,* s.f. (Med.) Extirpare chirurgicală a veziculei biliare. — Din fr. **cholécystectomie.**

COLECISTÍTĂ, *colecistite,* s.f. Inflamație acută sau cronică a vezicii biliare. — Din fr. **cholécystite.**

COLECISTOGRAFÍE, *colecistografii,* s.f. Radiografie a vezicii biliare după introducerea în organism a unei substanțe de contrast. — Din fr. **cholécystographie.**

COLECISTOPATÍE, *colecistopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru bolile căilor biliare. — Din fr. **cholécystopathie.**

COLECTÁ, *colectez,* vb. I. Tranz. **1.** A aduna, a strânge la un loc lucruri, diferite materiale, bani etc. pentru un anumit scop. **2.** (Înv.) A strânge în mod organizat de la producători diferite produse . **3.** (Despre abcese sau răni) A face puroi; a coace. — Din fr. **collecter.**

COLECTÁRE, *colectări,* s.f. Acțiunea de *a colecta.* — V. **colecta.**

COLECTAZÍE, *colectazii,* s.f. (Med.) Dilatare a colonului. — Din fr. **colectasie.**

COLÉCTĂ, *colecte,* s.f. Acțiunea de a aduna bani sau obiecte date prin contribuție benevolă (în scopul ajutorării cuiva sau pentru a realiza ceva). — Din fr. **collecte.**

COLECTÍV, -Ă, *colectivi, -e,* adj., s.n., s.f. **I.** Adj. **1.** Care rezultă din participarea, din activitatea mai multor persoane (sau lucruri). **2.** Care aparține tuturor; comun, obștesc, social. **3.** Care se referă la ideea de colectivitate. ✧ *Substantiv colectiv* = substantiv care denumește prin forma de singular o pluralitate de obiecte identice, considerate ca un întreg, ca o totalitate. *Sufix colectiv* = sufix care dă unui substantiv valoarea de substantiv colectiv. **II.** S.n. Echipă. *Colectiv de redacție. Colectiv de catedră.* ✦ P. gener. Grup (organizat) de persoane. **III.** S.f. (În trecut) Cooperativă Agricolă de Producție. — Din fr. **collectif,** lat. **collectivus.**

COLECTIVÍSM s.n. Doctrină și tip de organizare socială în care drepturile și interesele individului sunt subordonate celor ale unor colectivități sociale. — Din rus. **kollektivizm,** fr. **collectivisme.**

COLECTIVÍST, -Ă, *colectiviști, -ste,* s.m. și f. **1.** Partizan al colectivismului. **2.** (Înv.) Membru al unei Cooperative Agricole de Producție. ✧ (Adjectival) *Țăran colectivist.* — **Colectiv** + suf. *-ist.* Cf. fr. c o l l e c t i v i s t e.

COLECTIVITÁTE, *colectivități,* s.f. Grup de oameni care trăiesc și muncesc în comun, *p. ext.* societate. — Din fr. **collectivité.**

COLECTIVIZÁ, *colectivizez,* vb. I. Tranz. (În trecut). **1.** A trece mijloacele de producție în proprietate colectivă, prin naționalizare, expropriere etc. **2.** A uni principalele mijloace de producție ale țărănimii în cooperative; a cooperativiza. — Din fr. **collectiviser.**

COLECTIVIZÁRE, *colectivizări,* s.f. Acțiunea de *a colectiviza* și rezultatul ei. — V. **colectiviza.**

COLECTOMÍE, *colectomii,* s.f. (Med.) Extirpare operatorie (totală) a intestinului gros. — Din fr. **colectomie.**

COLECTÓR, -OÁRE, *colectori, -oare,* adj., s.n., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre vase, tuburi, bazine) În care se adună, se colectează gaze sau lichide. **2.** S.n. Încăpere, recipient sau conductă pentru adunarea și conducerea lichidelor sau a gazelor în diferite sisteme tehnice. **3.** S.n. Organ al rotorului unor mașini electrice, care schimbă legăturile dintre înfășurarea rotorului și circuitul exterior. **4.** S.m. și f. Persoană care strânge sau achiziționează de la producători mărfuri, produse etc. — Din fr. **collecteur.**

COLECTÚRĂ, *colecturi,* s.f. Nume dat unor oficii de colectare a cărților (pentru aprovizionarea bibliotecilor). ✦ Agenție de vânzare a biletelor de loterie. — Din germ. **Kollektur.**

COLÉCȚIE, *colecții,* s.f. **1.** Serie de obiecte de același fel sau de aceeași categorie, care, adunate și dispuse sistematic, reprezintă o valoare artistică, științifică, documentară etc. ✦ Culegere de opere literare sau științifice grupate după anumite criterii și apărute în cadrul unei edituri. **2.** Puroi adunat în interiorul unui țesut bolnav, într-un organ sau într-o cavitate a organismului. [Var.: (înv.) **colecțiúne** s.f.] — Din fr. **collection, lat. collectio, -onis.**

COLECȚIONÁ, *colecționez,* vb. I. Tranz. A aduna, a strânge obiecte de același fel pentru a face o colecție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **collectionner.**

COLECȚIONÁR, -Ă, *colecționari, -e,* s.m. și f. Persoană care colecționează obiecte sau care are o colecție (**1**). [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **collectionneur.**

COLECȚIONÁRE, *colecționări,* s.f. Acțiunea de *a colecționa.* [Pr.: *-ți-o-*] — V. **colecționa.**

COLECȚIONÁT, -Ă, *colecționați, -te,* adj. (Despre o serie de obiecte de același fel sau de aceeași categorie) Care face parte dintr-o colecție (**1**). [Pr.: *-ți-o-*] — V. **colecționa.**

COLECȚIÚNE s.f. v. **colecție.**

COLEDÓC, (**1**) *coledocuri,* s.n., adj. **1.** S.n. Canal musculos, lung de aproape 8 cm, prin care se varsă bila în duoden. **2.** Adj. Care se referă la coledoc (**1**). *Canal coledoc*. — Din fr. **cholédoque,** lat. **choledochus.**

COLEDOCÍTĂ, s.f. (Med.) Inflamație a canalului coledoc. — Din fr. **cholédocite.**

COLÉG, -Ă, *colegi, -ge,* s.m. și f. Persoană care învață, activează, muncește împreună cu altele într-un anumit loc, considerată în raport cu acestea. — Din fr. **collegue.**

COLEGATÁR, -Ă, *colegatari, -e,* s.m. și f. Fiecare dintre persoanele care moștenesc o avere lăsată prin testament, considerată în raport cu ceilalți moștenitori. — Din fr. **colégataire.**

COLEGIÁL, -Ă, *colegiali, -e,* adj. De coleg; camaraderesc, tovărășesc. [Pr.: *-gi-al*] — Din fr. **collégial.**

COLEGIALITÁTE s.f. **1.** Atitudine, sentimente de (bun) coleg; camaraderesc. **2.** Principiu potrivit căruia conducerea unor organe sau organizații este exercitată de mai multe persoane, care iau împreună hotărâri prin votul majorității. [Pr.: *-gi-a-*] — **Colegial** + suf. *-itate* (după germ. *Kollegialität).*

COLEGIÁN, *colegieni,* s.m. (Înv.) Elev al unui colegiu (**6**). [Pr.: *-gi-an*] — Din fr. **collégien.**

COLÉGIU, *colegii,* s.n. **1.** Colectiv de judecători în cadrul organizării interne a instanței supreme din România sau cu atribuții speciale pe lângă unele organe de jurisdicție. **2.** Organizație de liber-profesioniști alcătuită cu scopul de a apăra interesele profesionale ale membrilor ei. **3.** Reuniune de persoane egale în funcție. *Colegiu de cardinali.* ✧ *Colegiu de avocați* = colectiv al avocaților dintr-o unitate administrativ-teritorială. **4.** (În sintagmele) *Colegiu editorial* = organ consultativ pe lângă conducerea unei edituri, format din specialiști. *Colegiu de redacție* (sau *redacțional*) = organ consultativ de pe lângă redactorul-șef al unei publicații. **5.** (Înv.) Categorie electorală, în unele state, stabilită după avere sau ocupație. **6.** Instituție de învățământ mediu sau superior, cu internat, în unele state. **7.** (În Roma antică) Grup de persoane care aveau aceeași demnitate. — Din lat. **collegium,** fr. **collège.**

COLEÍRE s.f. Operație de îndepărtare a părului de pe pieile unor animale prin aplicarea unei substanțe depilatoare. — Et. nec.

COLEMBÓLĂ, *colembole,* s.f. (La pl.) Ordin de insecte primitive, fără aripi *(Collembola);* (și la sg.) insectă din acest ordin. — Din fr. **collembole.**

COLEMÍE s.f. Creștere a cantității de bilirubină sau a altor compuși ai bilei în sânge; trecere a bilei în sânge. — Din fr. **cholémie.**

COLENCHÍM s.n. Țesut de susținere din organele tinere, în curs de creștere, ale plantelor, format din celule vii, cu membranele celulozice puternic și inegal îngroșate. — Din fr. **collenchyme.**

COLEOPTÉR, *coleoptere,* s.n. (La pl.) Ordin de insecte cu patru aripi dintre care cele două superioare (elitre), întărite, au rol de protecție pentru celelalte două, care sunt subțiri, membranoase și servesc la zbor; (și la sg.) insectă care face parte din acest ordin. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **coléoptère.**

COLEOPTÍL, *coleoptile,* s.n. Prima frunză, în formă de teacă, care învelește mugurașul embrionului la graminee. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **coléoptile.**

COLEORÍZĂ, *coleorize,* s.f. Organ membranos, în formă de sac sau de degetar, care acoperă radicula embrionului la unele plante monocotiledonate. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **coléorise.**

COLERÉTĂ, *colerete,* s.f. Guleraș din țesătură fină sau din dantelă încrețit sau plisat. — Din fr. **collerette.**

COLERÉTIC, -Ă, *coleretici, -ce,* adj., s.n. (Substanță) care stimulează secreția biliară a ficatului. — Din fr. **coléretique.**

COLERÉZĂ s.f. Proces de elaborare a bilei de către celulele hepatice. — Din fr. **cholérese.**

COLÉRIC, -Ă, *colerici, -ce,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se înfurie ușor, care are izbucniri de mânie. — Din fr. **colérique.**

COLESTERÍNĂ s.f. Colesterol. — Din fr. **cholestérine.**

COLESTERÓL s.m. Substanță care se găsește, liberă sau combinată, în untura de pește, în bilă, sânge, țesut nervos, gălbenuș de ou și care reglementează permeabilitatea față de lichide a membranelor celulare; colesterină. — Din fr. **cholestérol.**

COLÉT[1], *colete,* s.n. Pachet relativ mic, expediat de obicei prin poștă. ✧ *Colet-capcană* = colet conținând o bombă. — Din fr. **colis** (după *pachet*).

COLÉT[2] s.n. (Bot.) Zonă de trecere între rădăcina și baza tulpinii. — Din fr. **collet.**

COLETĂRÍE, *coletării,* s.f. Mărfuri expediate în cantități mici și în forme ușor de mânuit; colete. ✦ Expediere de colete; *p. ext.* serviciu ori mijloc special de transport pentru colete. — **Colet**[1] + suf. *-ărie.*

COLHÓZ, *colhozuri,* s.n. Formă de cooperativă agricolă de producție în fosta URSS. — Din rus. **kolhoz.**

COLHÓZNIC, -Ă, *colhoznici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de colhoz, privitor la colhoz. **2.** S.m. și f. (În trecut) Membru al unui colhoz. — (**1**) **Colhoz** + suf. *-nic* (după rus. *kolhoznîi),* (**2**) din rus. **kolhoznik.**

COLIBACÍL, *colibacili,* s.m. Bacterie prezentă, în mod normal, în intestinul gros la om și la animale, putând invada, în stări patologice, și alte organe. — Din fr. **colibacille.**

COLIBACILÓZĂ, *colibaciloze,* s.f. Boală infecțioasă, provocată de tipuri patogene de colibacili, cu tendință de evoluție cronică. — Din fr. **colibacillose.**

COLIBÁȘ, *colibași,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească; la pl.) Categorie de țărani dependenți; (și la sg.) țăran din această categorie. **2.** (Rar) Om care locuiește într-o colibă. — **Colibă** + suf. *-aș.*

COLÍBĂ, *colibe,* s.f. Casă mică și sărăcăcioasă. ✦ Adăpost provizoriu pentru oameni și, uneori, pentru animale, făcut din bârne, din crengi etc. și acoperit cu paie, ramuri etc. — Din sl. **koliba.**

COLIBRÍ, *colibri,* s.m. Nume dat mai multor specii de păsări foarte mici, cu cioc foarte subțire, dur, cu picioare scurte, cu pene viu colorate, răspândite în cele

două Americi şi care zboară foarte repede; pasăre-muscă *(Trochilus).* — Din fr. **colibri.**

CÓLIC, -Ă, *colici, -ce,* adj. Care se referă la colon. *Arteră colică.* — Cf. fr. c ô l o n.

COLÍCĂ, *colici,* s.f. Durere abdominală intensă care survine în criză. *Colică nefritică. Colică biliară.* — Din fr. **colique,** lat. **colica.**

COLÍE s.f. v. **coliliu.**

COLÍER, *coliere,* s.n. **1.** Şirag, salbă, colan de mărgele, de pietre scumpe etc. care se poartă în jurul gâtului. ✦ Fig. Cerc, brâu. **2.** Element de legătură, de obicei metalic, de forma unui inel sau a unei brăţări, folosit pentru prinderea laolaltă a unor piese. [Pr.: *-li-er-*] — Din fr. **collier.**

COLIGÁRE, *coligări,* s.f. **1.** (Log.) Acţiunea de a sintetiza mai multe observaţii. **2.** (Chim.) Formarea unei legături covalente prin unirea a doi atomi sau radicali liberi. — Din it. **colligare** „a lega împreună".

COLIGATÍV, -Ă, *coligativi, -e,* adj. (Fiz.; despre proprietăţi ale substanţelor) Care depinde numai de numărul şi de natura moleculelor substanţei. — Din fr. **colligatif.**

COLILÍU, -ÍE, *colilii,* s.f., adj. **1.** S.f. Numele mai multor specii de plante erbacee din familia gramineelor, cu tulpini subţiri, înalte, cu frunze înguste, cu inflorescenţa un panicul cu prelungiri flexibile, prevăzute în vârful seminţelor cu perişori albi şi pufoşi; năgară *(Stipa).* ✧ Expr. *Alb-colilie* = (despre părul capului, *p. ext.,* despre oameni) (cu părul) complet alb. (Pop.) *A-i fi* (cuiva) *calea în colilie* = a avea un drum frumos, plăcut. **2.** Adj. Alb (ca colilia). [Var.: (pop.) **colíe** s.f.] — Cf. sb. k o v i l j e.

COLIMÁ, *colimez,* vb. I. Intranz. (Fiz.) A transforma un fascicul de raze divergent sau convergent într-unul paralel. ✦ A determina, a viza o anumită direcţie. — Din lat. **collimare.**

COLIMÁRE s.f. Acţiunea de *a colima* şi rezultatul ei. — V. **colima.**

COLIMATÓR, *colimatoare,* s.n. **1.** Dispozitiv optic folosit pentru colimarea fasciculelor de raze. **2.** Instrument optic pentru determinarea aproximativă a unei direcţii. **3.** (În expr.) *A lua* (pe cineva) *în colimator* = a urmări, a observa comportamentul cuiva; a persecuta (pe nedrept) pe cineva. [Pl. şi: *colimatori*] — Din fr. **collimateur.**

COLIMÁŢIE s.f. (Fiz.) Reglare a instrumentelor optice în scopul realizării unei coincidenţe între axa lor optică şi cea de vizare. — Din fr. **collimation,** germ. **Kollimation.**

COLÍN, *colini,* s.m. (Reg.) Cracă sau ramificaţie a tulpinii unui copac, crescută din rădăcină. — Et. nec.

COLINÁR, -Ă, *colinari, -e,* adj. Cu coline; caracteristic pentru coline, de coline. *Zonă colinară.* — **Colină** + suf. *-ar.*

COLÍNĂ[1], *coline,* s.f. Formă de relief mai mică decât dealul; colnic, deluşor. — Din fr. **colline.**

COLÍNĂ[2], *coline,* s.f. Amină care face parte din complexul vitaminei B, utilizată în tratamentul hepatitelor. — Din fr. **choline.**

COLÍND, *colinde,* s.n. **1.** Faptul de a colinda; obiceiul de a colinda. **2.** Vechi cântec popular românesc cântat de cete de copii, de flăcăi sau de adulţi cu prilejul sărbătorilor de Crăciun şi de Anul Nou; colindă. **3.** Perindare din loc în loc, întreruptă de popasuri. — Din **colinda** (derivat regresiv).

COLINDÁ, *colind,* vb. I. Intranz. **1.** A umbla în seara de Crăciun sau de Anul Nou, din casă în casă, cântând colinde. **2.** A umbla de colo până colo, dintr-un loc în altul. ✦ Tranz. A străbate, a cutreiera, a bate un drum. — Din **colindă.**

COLINDÁRE, *colindări,* s.f. Acţiunea de *a colinda.* — V. **colinda.**

COLINDÁT s.n. Faptul de *a colinda.* **1.** Mersul cu colindul (**2**). **2.** Colind (**3**). — V. **colinda.**

COLÍNDĂ, *colinde,* s.f. Colind (**2**). — Din sl. **kolenda.**

COLINDĂTÓR, -OÁRE, *colindători, -oare,* s.m. şi f. Persoană care colindă (**1**), care cântă colinde (**2**). — **Colinda** + suf. *-ător.*

COLINDÉŢ, *colindeţe,* s.n. (Pop.) Colăcel sau pâinişoară care se dă în dar colindătorilor; *p. gener.* (la pl.) orice dar care se dă colindătorilor.✧ Expr. *A umbla cu colindeţele* = a umbla cu colindul. — **Colind** + suf. *-eţ.*

COLINEÁR, -Ă adj. v. **coliniar.**

COLINÉRGIC, -Ă, *colinergici, -ce,* adj. Care se referă la o acţiune stimulantă, activată sau transmisă cu ajutorul colinei[2]. — Din fr. **cholinérgique.**

COLINIÁR, -Ă, *coliniari, -e,* adj. (Mat.: despre puncte) Situat pe aceeaşi dreaptă. [Pr.: *-ni-ar.* — Var.: **colineár, -ă** adj.] — **Co-** + **liniar.** Cf. fr. c o l l i n é a i r e, germ. K o l l i n e a r.

COLINIARITÁTE s.f. (Mat.) Calitatea mai multor puncte de a fi coliniare. [Pr.: *-ni-a-*] — Cf. it. c o l l i n e a r i t a.

COLÍR s.n. Medicament folosit în tratamentul unor afecţiuni ale ochilor. — Din fr. **collyre.**

COLÍTĂ, *colite,* s.f. Inflamaţie acută sau cronică a colonului[4], manifestată prin dureri abdominale, alternanţă de constipaţie şi diaree. — Din fr. **colite.**

COLÍŢĂ, *coliţe,* s.f. **1.** Coală de carte sau de revistă, tipărită şi fălţuită, înainte de a fi legată sau broşată; fasciculă. **2.** Mică coală de hârtie pe care sunt tipărite una sau mai multe mărci poştale şi pe care se găseşte o inscripţie indicând ocazia cu care s-a lansat emisiunea respectivă. — **Coală** + suf. *-iţă.*

COLIVÁR, *colivari,* s.m. **1.** Termen dispreţuitor pentru oamenii care aleargă pe la toate înmormântările şi parastasele ca să mănânce colivă sau alte pomeni; *fig.* persoană care vrea să aibă totul de-a gata, pomanagiu. **2.** Cel care poartă coliva la înmormântări. — **Colivă** + suf. *-ar.*

COLÍVĂ, *colive,* s.f. (În practicile religioase ortodoxe) Grâu fiert amestecat cu zahăr şi cu nuci pisate şi ornat cu bomboane şi zahăr pudră, care se împarte pentru pomenirea morţilor, la înmormântări şi la parastase. — Din sl. **kolivo.**

COLIVÍE, *colivii,* s.f. **1.** Cuşcă mică făcută din vergele de metal sau de lemn, în care sunt ţinute păsările cântătoare sau decorative. **2.** Construcţie de metal acţionată mecanic, care serveşte la transportarea persoanelor şi materialelor în puţurile unei mine. — Din sl. **kulĭvija.**

COLIVIOÁRĂ, *colivioare,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *colivă.* — **Colivă** + suf. *-ioară.*

COLÍZIE s.f. v. **coliziune.**

COLIZIÚNE, *coliziuni,* s.f. **1.** Ciocnire violentă între două corpuri care se mişcă unul spre altul; izbire, lovire. **2.** Ciocnire de forţe, tendinţe, interese contrare în domeniul relaţiilor omeneşti; conflict, ceartă, dispută. ✦ (Rar) Încăierare, bătaie, luptă. **3.** (În sintagma) *Coliziune omonimică* = fenomen lingvistic prin care două sau mai multe cuvinte diferite ajung omonime. [Pr.: *-zi-u-.* — Var.: (înv.) **colízie** s.f.] — Din fr. **collision,** lat. **collisio, -onis.**

COLLIGÁTUM s.n. Volum alcătuit din două sau mai multe lucrări diferite legate împreună. — Cuv. lat.

COLMATÁ, *colmatez,* vb. I. Tranz. A produce o colmatare. — Din fr. **colmater.**

COLMATÁJ, *colmataje,* s.n. Colmatare. — Din fr. **colmatage.**

COLMATÁRE, *colmatări,* s.f. **1.** (Tehn.) Astupare a porilor unui material poros prin introducerea unei substanţe coloidale în masa lui. **2.** Fenomen de depunere a materialului transportat de apele curgătoare, având ca rezultat ridicarea treptată a fundului unui bazin, a unei porţiuni dintr-o albie etc. **3.** Depunere a particulelor de oxid de pe banda magnetică pe suprafaţa frontală a capetelor magnetice. — Cf. fr. c o l m a t a g e.

CÓLNĂ, *colne,* s.f. (Reg.) Colibă sau casă (la vie). ✦ Construcţie (primitivă) servind, într-o gospodărie ţărănească, la păstrarea uneltelor sau la adăpostirea vitelor. — Din sb. **kolna.**

COLNÍC, *colnice,* s.n. **1.** Colină[1]. **2.** Drum îngust care trece peste un deal sau printr-o pădure. **3.** Loc mic, în pădure, lipsit de arbori; luminiş. — Din bg., sb. **kolnik.**

COLNICÉL, *colnicele,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *colnic.* — **Colnic** + suf. *-el.*

CÓLNIŢĂ[1] *colniţe,* s.f. (Reg.) Adăpost pentru oi sau pentru vite, construit din nuiele şi acoperit cu paie; şură, şopron. — Din sb. **kolnica.**

COLNÍŢĂ[2], *colniţe,* s.f. (Reg.) Deal mic, deluşor. — **Coliniţă** (rar, <*colină* + suf. *-iţă),* influenţat de *colnic.*

CÓLO adv. (Cu sens local) Acolo. ✧ Expr. *De colo (până) colo* = dintr-un loc într-altul, de la un capăt la altul, încoace şi încolo, peste tot. *(Pe) ici, (pe) colo* sau *colo şi colo* = din loc în loc, pe alocurea, foarte rar. *Pe colo..., pe dincolo* = într-o parte..., într-alta. *Cât colo* = la oarecare depărtare. *Când colo* = (exprimând o surprindere) de fapt, în realitate. *A se cunoaşte* (sau *a se vedea* etc.) *cât de colo* = a se cunoaşte (sau a se vedea etc.) de departe, a fi foarte evident. *Ia te uită colo!* = (exprimând mirarea) i-auzi! de unde şi până unde? [Acc. şi: (pop.) *coló*] — Din **acolo.**

COLOÁNĂ, *coloane,* s.f. **1.** Stâlp cilindric de marmură, piatră, lemn etc., destinat să susţină o parte dintr-un edificiu sau să-l ornamenteze, format din bază, fus şi capitel. ✦ (Anat.) *Coloană vertebrală* = totalitatea vertebrelor reunite cap la cap, formând axul de susţinere a scheletului la animalele vertebrate; şira spinării. **2.** (Fiz.) Masă de lichid conţinută într-un tub sau care ţâşneşte cu putere dintr-o conductă sau dintr-un rezervor. *Coloană de mercur.* **3.** Fiecare dintre secţiunile verticale în care se împarte o pagină tipărită de ziar, revistă etc. şi care este despărţită de celelalte printr-o linie neagră verticală sau printr-un spaţiu alb; *p. ext.* conţinutul unei astfel de despărţituri. ✧ Expr. *A pune* (pe cineva) *pe două coloane* = a demonstra că cineva a plagiat, expunând, în coloane alăturate, textul plagiatorului şi originalul folosit de acesta. ✦ Rubrică într-un formular, registru etc. **4.** Şir de cifre aşezate unele sub altele într-un tabel, într-o matrice etc. pentru a putea fi adunate. **5.** Nume dat mai multor aparate folosite în chimie şi în industria chimică, alcătuite dintr-o manta cilindrică verticală de metal, de sticlă etc. care conţine materiale adsorbante sau talere de formă specială, materiale filtrante etc. **6.** Formaţie realizată prin dispunerea în adâncime a unităţilor militare în vederea deplasării lor. ✦ (Şi în sintagma *coloană de marş)* Grup de oameni, de soldaţi, de vehicule etc. care se deplasează pe acelaşi itinerar în şiruri paralele. **7.** (Cin.; în sintagma) *Coloană sonoră* = ansamblu de sunete (cuvinte, muzică etc.) care însoţesc imaginile unui film; pistă sonoră. — Din fr. **colonne.**

COLOÁRE s.f. v. **culoare.**

COLOCATÁR, -Ă, *colocatari, -e,* s.m. şi f. Persoană care locuieşte în aceeaşi casă cu persoane străine de familia sa, în temeiul unui contract. — Din fr. **colocataire.**

COLOCÁZIE, *colocazii,* s.f. Plantă tropicală cu frunze foarte mari, cu rizomul bogat în feculă, cultivată la noi ca plantă ornamentală de interior *(Colocasia antiquorum)* — Din lat. **Colocasia** [antiquorum], denumirea ştiinţifică a plantei.

COLOCVIÁL, -Ă, *colocviali, -e,* adj. De conversație (familiară). [Pr.: *-vi-al*] — Din engl. **colloquial.**

COLÓCVIU, *colocvii,* s.n. **1.** Convorbire, discuție (pe o temă dată). ✦ Formă de control a cunoștințelor dobândite de studenți, care constă în discuții, lucrări de laborator, lucrări practice. **2.** Simpozion. — Din lat. **coloquium.**

COLÓDIU s.n. Soluție obținută prin dizolvarea nitrocelulozei într-un amestec de eter și alcool și care, prin evaporare, lasă o peliculă aderentă. — Din fr. **collodion.**

COLOFÓN, *colofoane,* s.n. (Livr.) Notă, însemnare finală a unei cărți, care reproduce sau completează cele spuse în titlu. — Din fr. **colophon.**

COLOFÓNIU s.n. Reziduu de culoare galbenă-roșcată obținut după îndepărtarea terebentinei din rășina de conifere, folosit în industria hârtiei, a lacurilor, a cauciucului etc.; sacâz. — Din ngr. **kolofónion,** germ. **Kolophonium.**

COLOGARÍTM, *cologaritmi,* s.m. Logaritmul inversului unui număr. — Din fr. **cologarithme.**

COLOGRAFÍE s.f. Procedeu de tipărire la care clișeul imprimabil este preparat pe o placă de sticlă. — Din fr. **colographie.**

COLOÍD, -Ă, *coloizi, -de,* adj., s.m. **1.** Adj. (Chim.; despre unele substanțe sau materii) Ale cărei particule se află în stare de dispersie și nu difuzează prin membrane. **2.** S.m. Substanță cu proprietăți coloide (**1**), aflată în stare coloidă. — Din fr. **colloïde.**

COLOIDÁL, -Ă, *coloidali, -e,* adj. (Chim.) Care are aspectul și proprietățile unui coloid (**2**). ✧ *Stare coloidală* = stare de diviziune a materiei, în care particulele constitutive au dimensiuni cuprinse între aceea a moleculelor și aceea a suspensiilor. [Pr.: *-lo-i-*] — Din fr. **colloïdal.**

COLOMBÍNĂ, *colombine,* s.f. Personaj feminin din comedia bufă italiană, care purta, ca și arlechinul, costum pestriț. — Din it. **colombina.**

COLÓN[1], *coloni,* s.m. **1.** (În Imperiul Roman și în Evul Mediu în Europa) Muncitor agricol care, inițial liber, muncea o bucată de pământ luată în arendă de la marii proprietari, mai târziu legat de pământ, era obligat să plătească dijmă și să presteze corvezi. **2.** (Înv.) Colonist. — Din fr. **colon,** lat. **colonus.**

COLÓN[2], *coloni,* s.m. Parte sau subdiviziune a unui vers, a unei strofe sau a unei perioade în metrica antică. — Din ngr. **kólon.**

COLÓN[3], *coloni,* s.m. Unitate monetară în Costa Rica și El Salvador. — Din sp. **colono.**

COLÓN[4], *colonuri,* s.n. Porțiune a intestinului gros cuprinsă între cec și rect. — Din fr. **côlon,** lat. **colon.**

COLONÁDĂ, *colonade,* s.f. Ansamblu de coloane dispuse într-unul sau mai multe șiruri, formând, în cadrul unui edificiu, un peron ori o galerie sau fiind constituit dintr-o unitate independentă cu rol decorativ. — Din fr. **colonnade.**

COLONÁT s.n. (În Imperiul Roman și în Evul Mediu în Europa) Sistem de relații sociale potrivit căruia marii proprietari acordau colonului[1] un lot de pământ în schimbul unei dijme. — Din lat. **colonatus,** fr. **colonat.**

COLONCÍFRĂ, *coloncifre,* s.f. Cifră plasată în partea de sus sau de jos a paginii unei cărți, reviste etc., care indică numărul de ordine al paginii respective în volum. — Din rus. **kolonțifra** (refăcut după *cifră).* Cf. germ. K o l u m n e n z i f f e r.

COLÓNEL[1], *colonei,* s.m. Cel mai mare grad de ofițer superior din armata României; pe scară ierarhică, urmează gradului de locotenent-colonel; persoană care poartă acest titlu. — Din fr. **colonel.**

COLONÉL[2] s.n. Corp de literă de șapte puncte tipografice. — Din germ. **Kolonel.**

COLONÉLĂ, *colonele,* s.f. (Înv.; rar) Coloneleasă. — Din fr. **colonelle.**

COLONELEÁSĂ, *colonelese,* s.f. (Fam.) Soție de colonel[1]; colonelă. — **Colonel[1]** + suf. *-ească.*

COLONÉTĂ, *colonete,* s.f. (Înv.) Diminutiv al lui *coloană* (**1**); coloană mică și zveltă, folosită mai ales în arhitectura romanică și în cea gotică (la galerii, porticuri. — Din fr. **colonnette.**

COLONIÁL, -Ă, *coloniali, -e,* adj. Care ține de colonii[1] și de colonialism, privitor la colonii; aflat în colonii, provenind din colonii; în stare de colonie. ✧ *Putere colonială* = stat cu una sau mai multe colonii. *Politică colonială* = colonialism. *Război colonial* = război dus de un stat pentru cucerirea de colonii[1] (**2**) sau menținerea coloniilor cucerite anterior. [Pr.: *-ni-al*] — Din fr. **colonial.**

COLONIÁLE s.f. pl. (Înv.) Articole alimentare de băcănie (ceai, cafea etc.) provenite din țări exotice (în trecut, adesea, din țări coloniale) sau, *p. ext.* produse în interiorul țării. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. [denrées] **coloniales,** germ. **Kolonial** [waren].

COLONIALÍSM s.n. Sistem de expansiune colonială. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **colonialisme.**

COLONIALÍST, -Ă, *colonialiști, -ste,* adj. Care ține de colonialism sau de colonii[1] (**2**), privitor la colonialism sau la colonii[1]. ✦ (Substantivat) Adept al colonialismului. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **colonialiste.**

COLONÍE[1], *colonii,* s.f. **1.** (În Antichitate) Cetate sau oraș întemeiat, în scopuri comerciale sau strategice, de fenicieni, de greci sau de alte popoare pe teritorii străine. ✦ Oraș întemeiat de romani în ținuturile cucerite, având rol economic, administrativ și militar. **2.** Teritoriu ocupat și administrat de o națiune străină și care este dependent de aceasta pe plan politic, economic, cultural etc. **3.** Grup compact de persoane (de aceeași origine) așezat într-o țară sau într-o regiune a unei țări și care provine din imigrare sau din strămutare. **4.** Grup de copii trimiși la odihnă în stațiuni climaterice sau balneare; *p. ext.* loc unde este găzduit acest grup. **5.** Grup de indivizi din aceeași specie, care trăiesc în comun. *Colonie de corali.* ✧ *Colonie microbiană* = grup de bacterii, rezultat din diviziunea sucesivă a unuia sau a câtorva germeni. — Din fr. **colonie,** lat. **colonia.**

COLÓNIE[2], *colonii,* s.f. (Și în sintagma *apă de colonie)* Lichid parfumat, fabricat din alcool și diverse uleiuri vegetale, folosit în cosmetică. — Din fr. [eau de] **Cologne.**

COLONÍST, -Ă, *coloniști, -ste,* s.m. și f. Persoană care și-a părăsit țara sau locul de origine și s-a stabilit într-o colonie[1]. — Din germ. **Kolonist.**

COLONIZÁ, *colonizez,* vb. I. Tranz. **1.** A transforma în colonie[1] un teritoriu sau o țară. **2.** A popula o țară sau o regiune cucerită cu oameni aduși de pe alte teritorii sau din alte țări. **3.** A popula regiuni (slab populate sau depopulate) din propria țară cu oameni aduși din alte regiuni. — Din fr. **coloniser.**

COLONIZÁBIL, -Ă, *colonizabili, -e,* adj. Care poate fi colonizat. — Din fr. **colonisable.**

COLONIZÁRE, *colonizări,* s.f. Acțiunea de *a coloniza.* — V. **coloniza.**

COLONIZATÓR, -OÁRE, *colonizatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Stat, populație etc.) care colonizează un teritoriu. — Din fr. **colonisateur.**

COLONLÍNIE, *colonlinii,* s.f. (Tipogr.) Linie care marchează începutul textului de sub colontitlu. — Din germ. **Kolumnelinie.**

COLONTÍTLU, *colontitluri,* s.n. Indicație auxiliară care se tipărește deasupra textului curent al fiecărei pagini de carte și care cuprinde titlul lucrării sau al capitolului, numele autorului etc. — Cf. fr. c o l o n n e - t i t r e.

COLOPATÍE, *colopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecțiunile colonului. — Din fr. **colopathie.**

COLÓR adj. invar. (Despre filme, fotografii etc.) Tehnicolor; colorat. — Din engl. **color.**

COLORÁ, *colorez,* vb. I. Tranz. **1.** A da unui obiect o anumită culoare cu ajutorul unei vopsele; a vopsi. **2.** Fig. A da o nuanță expresivă stilului, exprimării etc.; a nuanța, a reliefa. — Din fr. **colorer,** lat. **colorare.**

COLORÁBIL, -Ă, *colorabili, -e,* adj. Care poate fi colorat. — **Colora** + suf. *-bil.*

COLORÁNT, -Ă, *coloranți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. Care are proprietatea de a colora. **2.** S.m. Substanță, de obicei organică, cu care se colorează diverse produse (fibre textile, piele, materiale plastice etc.). *Industria coloranților.* — Din fr. **colorant.**

COLORÁRE, *colorări,* s.f. Acțiunea de *a colora;* vopsire. — V. **colora.**

COLORÁT, -Ă, *colorați, -te,* adj. **1.** Care are o anumită culoare (alta decât cea albă sau neagră); care are mai multe culori. **2.** Fig. (Despre stilul, felul de exprimare al cuiva etc.) Bogat în nuanțări sau în imagini; viu, expresiv. — V. **colora.**

COLORATÚRĂ, *coloraturi,* s.f. **1.** Ornamentație virtuoză a liniei melodice vocale (în operă). ✧ *Soprană de coloratură* = soprană cu un registru acut extins. **2.** (Rar) Bogăție de culori; colorit. — Din it. **coloratura.**

COLORÁȚIE, *colorații,* s.f. (Rar) Colorit. — Din fr. **coloration.**

COLORIMÉTRIC, -Ă, *colorimetrici, -ce,* adj. De colorimetrie. — Din fr. **colorimétrique.**

COLORIMETRÍE s.f. **1.** Determinare a concentrației unei soluții colorate. **2.** Metodă de determinare a caracteristicilor unei culori. — Din fr. **colorimétrie,** germ. **Kolorimetrie.**

COLORIMÉTRU, *colorimetre,* s.n. Aparat optic întrebuințat la determinarea concentrației soluțiilor colorate. — Din fr. **colorimètre.**

COLORÍSM s.n. Tendință în pictură de a da o importanță deosebită coloritului. — Din germ. **Kolorismus.**

COLORÍST, -Ă, *coloriști, -ste,* s.m. și f. Pictor care se distinge printr-un simț deosebit al culorii. — Din fr. **coloriste.**

COLORÍSTIC, -Ă, *coloristici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. De culori, al culorilor. **2.** S.f. Studiu al culorilor. — Din fr. **coloristique.**

COLORÍT, *colorituri,* s.n. **1.** Totalitatea culorilor unui obiect; bogăție de culori. ✦ Efect de ansamblu al culorilor unui tablou. **2.** Culoare. **3.** Fig. Expresivitate, strălucire a stilului; bogăție de imagini. — Din fr. **coloris,** it. **colorito.**

COLÓS, *coloși,* s.m. **1.** Statuie de o mărime extraordinară; *p. ext.* obiect de proporții foarte mari. **2.** Om, animal de mărime și putere neobișnuite. [Pl. și: (n.) *colosuri*] — Din fr. **colosse,** lat. **colossus.**

COLOSÁL, -Ă, *colosali, -e,* adj. Care depășește cu mult mărimea obișnuită; imens, gigantic, uriaș, enorm. ✦ Care depășește cu mult un anumit nivel (de intensitate, calitate etc.). *Succes colosal.* — Din fr. **colossal.**

COLPÍTĂ, *colpite,* s.f. Inflamație a colului uterin. — Din fr. **colpite.**

COLPORAFÍE, *colporafii,* s.f. (Med.) Sutură chirurgicală a vaginului. — Din fr. **colporaphie.**

COLPORTÁ, *colportez,* vb. I. Tranz. A răspândi știri, zvonuri etc. (false). — Din fr. **colporter.**

COLPORTÁJ, *colportaje,* s.n. **1.** Răspândire, distribuire (a cărților, a presei). ✧ *Carte de colportaj* = carte cu preț redus, ilustrată, tipărită în tiraje mari, tratând

sumar, la nivel de popularizare, teme foarte variate. **2.** (Înv.) Comerț ambulant. — Din fr. **colportage.**

COLPORTÓR, -OÁRE, *colportori, -oare,* subst. **1.** S.m. și f. Persoană care răspândește știri, zvonuri etc. (false). **2.** S.m. (Înv.) Negustor ambulant. — Din fr. **colporteur.**

COLPOSCÓP, *colposcoape,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se face colposcopia. — Din fr. **colposcope.**

COLPOSCOPÍE, *colposcopii,* s.f. Examen optic direct al vaginului și al colului uterin cu ajutorul colposcopului. — Din fr. **colposcopie.**

COL-ROULÉ, *col-roulé-uri,* s.n. Pulover cu guler înalt care se rulează. [Pr.: *col-rulé*] — Din fr. **col-roulé.**

COLT, *colturi,* s.n. Tip de revolver sau de pistolet. — Din engl. **Colt,** fr. **colt.**

COLTÚC, *coltuce,* s.n. **1.** Fiecare dintre cele două capete ale unei pâini lungi. **2.** (Reg.) Pernă mică servind drept căpătâi. ✦ Perniță (de ace). [Pl. și: *coltucuri*] — Din tc. **koltuk.**

COLTUCÉL, *coltucele,* s.n. Diminutiv al lui *coltuc.* — **Coltuc** + suf. *-el.*

COLȚ, (**I, II 4**) *colțuri,* s.n., (**II, III**) *colți,* s.m. **I.** S.n. **1.** Punct în care se întâlnesc muchiile unui obiect sau laturile unei figuri. ✧ *Colțul gurii* = fiecare dintre cele două extremități laterale ale gurii, unde se întâlnesc buzele. ✦ Fiecare dintre unghiurile formate de două străzi care se întâlnesc; locul format de fiecare dintre aceste unghiuri. ✧ Expr. *Colț cu...* = în unghiul format de străzile...✦ Margine, extremitate. ✧ *Colț de pâine* = coltuc (**1**); *p. gener.* orice bucată de pâine (tăiată de la o margine). **2.** Rubrică rezervată, într-o publicație, unei specialități. ✧ Expr. *A da din colț în colț* = a recurge la tot felul de subterfugii pentru a ieși dintr-o încurcătură. *A pune (un copil) la colț* = a pedepsi un copil, așezându-l într-un ungher al camerei cu fața la perete. **3.** Loc îndepărtat, retras, dosnic; refugiu, ascunziș. ✧ Expr. *În* (sau *din) toate colțurile* = în (sau din) toate părțile. **II.** S.m. **1.** Dinte al animalelor *(p. ext.* și al oamenilor), în special caninul. ✧ Expr. *A-și arăta colții* = a manifesta o atitudine agresivă, aprigă. *A (se) lua la colți* = a (se) certa, a fi gata de încăierare. *A avea colți* (sau *un colț)* = a fi dârz; a fi obraznic. ✦ Fragment dintr-un dinte sau dintr-o măsea ruptă. **2.** Fiecare dintre vârfurile lungi și ascuțite ale greblei, furcii sau ale altor unelte asemănătoare. **3.** Fiecare dintre cuiele de fier pe care le aplică cineva pe talpa încălțămintei de iarnă ca să nu alunece pe gheață; țintă. **4.** Vârf ascuțit și proeminent de stâncă, de gheață etc. **5.** Vârful plantelor, în special al ierbii, la începutul dezvoltării lor, când încolțesc. **6.** Compus: *colții-babei* = plantă erbacee târâtoare cu frunze penate, cu flori galbene și cu fructe țepoase *(Tribulus terrestris).* **III.** S.m. **1.** Fiecare dintre tăieturile de formă aproximativ triunghiulară făcute pe marginea unei stofe; dantelă împletită în această formă. **2.** Șuviță de păr ondulată trasă pe frunte sau pe tâmple. — Din bg. **kolec,** sb. **kolac.**

COLȚÁN, *colțani,* s.m. (Rar) Colț mare de stâncă; loc inaccesibil. — **Colț** + suf. *-an.*

COLȚÁR, (**1, 2, 3, 4, 5**) *colțare,* s.n., (**6**) *colțari,* s.m. **1.** S.n. Poliță așezată în colțul dintre doi pereți ai unei camere; dulăpior în formă de prismă triunghiulară, așezat într-un colț al camerei. **2.** S.n. (Reg.) Sobă de cărămidă, cu coloane, instalată în colțul unei camere. **3.** S.n. Piesă metalică sau din lemn, cu două aripi sau laturi așezate în unghi drept, utilizată la consolidarea și la protejarea unor îmbinări de colț. **4.** S.n. Echer. **5.** S.n. Calibru folosit la controlul înălțimii literelor tipografice. ✦ Element tipografic ornamental de alamă sau de plumb, folosit la formarea colțului unui chenar. **6.** S.m. Ramă metalică prevăzută cu cuie lungi și ascuțite, care se atașează la bocanci, cu ajutorul unor curele, pentru a împiedica alunecarea pe stânci, pe gheață, pe bușteni. — **Colț** + suf. *-ar.*

COLȚÁT, -Ă, *colțați, -te,* adj. Colțos. — **Colț** + suf. *-at.*

COLȚIȘÓR, (**1**) *colțișoare,* s.n., (**2**) *colțișori,* s.m. **1.** S.n. Diminutiv al lui *colț;* colțuleț. **2.** S.m. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze alterne, cu flori albe sau roșietice, răspândită prin păduri umbroase *(Dentaria bulbifera).* — **Colț** + suf. *-ișor.*

COLȚÓS, -OÁSĂ, *colțoși, -oase,* adj. Cu colții ieșiți în afară; cu dinți mari. ✦ Fig. Bun de gură, arțăgos; obraznic, recalcitrant. — **Colț** + suf. *-os.*

COLȚULÉȚ, *colțulețe,* s.n. Colțișor. — **Colț** + suf. *-uleț.*

COLȚÚN, *colțuni,* s.m. **1.** (Reg.) Ciorap. **2.** Compus: *colțunul-popii* sau *colțunii-popii* = plantă erbacee mică, cu tulpina întinsă pe pământ, cu flori inodore, albastre sau violete, cu un pinten scurt și cu fructul o capsulă ascuțită *(Viola silvestris).* [Var.: (**1**) **călțún** s.m.] — Din ngr. **kaltsúni.**

COLȚUNÁȘ, *colțunași,* s.m. Preparat culinar făcut din aluat tăiat în pătrate mici, care se umplu cu carne, cu brânză, cu marmeladă etc. și apoi se fierb în apă. [Var.: **călțunáș** s.m.] — **Colțun** + suf. *-aș.*

COLȚURÁT, -Ă, *colțurați, -te,* adj. Colțuros. — **Colț** + suf. *-at.*

COLȚURÓS, -OÁSĂ, *colțuroși, -oase,* adj. **1.** (Despre pietre, bolovani etc.) Care are unul sau mai multe colțuri; plin de colțuri. **2.** Fig. (Despre fața oamenilor) Cu trăsături proeminente; osos. — **Colțuri** (pl. lui *colț*) + suf. *-os.*

COLUMBÁCĂ, *columbace,* adj. (În sintagma) *Muscă columbacă* (și substantivat, f.) = insectă mică, dipteră, a cărei înțepătură veninoasă poate provoca moartea vitelor sau chiar a copiilor *(Simulum columbaczense).* — Din sb. **Kolumbaci** (localitate în Serbia).

COLUMBÁR, *columbare,* s.n. Cameră funerară, prevăzută cu firide destinate păstrării urnelor cu cenușa morților. — Din lat., fr. **columbarium.**

COLÚMBĂ, *columbe,* s.f. (Înv.) Porumbiță. — Din lat. **columba.**

COLUMBĂRÍE, *columbării,* s.f. Crescătorie de porumbei. — **Columbă** + suf. *-ărie.*

COLUMBIÁN, -Ă, *columbieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Columbiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Columbiei sau columbienilor (**1**), care se referă la Columbia ori la columbieni. [Pr.: *-bi-an*] — **Columbia** (n. pr.) + suf. *-an.*

COLUMBIFÓRM, -Ă, *columbiformi, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre păsări) Care se aseamănă cu porumbelul. **2.** S.f. (La pl.) Ordin de păsări bune zburătoare, care își hrănesc puii, în primele zile, cu un fel de lapte secretat de mucoasa gușii părinților; (și la sg.) pasăre din acest ordin. — Din fr. **colombiforme.**

COLUMBÍT s.n. Mineral care conține niobiu. — Din fr. **columbite.**

COLÚMBIU s.n. (Chim.; rar) Niobiu. — Din fr. **columbium.**

COLUMBOFÍL, -Ă, *columbofili, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține porumbeilor, privitor la porumbei. **2.** S.m. și f. Crescător de porumbei . — Din fr. **colombophile.**

COLUMBOFILÍE, *columbofilii,* s.f. Pasiune de a crește porumbei (voiajori). — Din fr. **colombophilie.**

COLUMBOGRÁMĂ, *columbograme,* s.f. Mesaj dus la destinație de porumbei (voiajori). — **Columb**[ă] + [aero]**gramă.**

COLUMÉLĂ, *columele,* s.f. **1.** Axă a cochiliei melcilor. **2.** (Rar) Coloană funerară mică. — Din fr. **columelle.**

COLÚMNĂ, *columne,* s.f. Monument în formă de coloană izolată, ridicat (în Antichitate) spre a comemora un eveniment important. — Din lat. **columna.**

COLÚN, *coluni,* s.m. (Înv.) Măgar sălbatic. — Din sl. **kolunŭ.**

COLURÍE, *colurii,* s.f. (Fiziol.) Prezență a pigmenților biliari în urină; cantitate de pigmenți biliari prezentă în urină. — Din fr. **cholurie.**

COLUVIÁL, -Ă, *coluviali, -e,* adj. (Geol.) Referitor la coluviu; care formează un coluviu. [Pr.: *-vi-al*] — Din fr. **colluvial.**

COLÚVIU s.n. Material detritic acumulat la baza pantelor și provenit din dezagregarea rocilor și din deplasarea fragmentelor lor pe versanții munților sub acțiunea gravitației. — Din fr. **colluvium.**

COLUZIÚNE, *coluziuni,* s.f. (Rar) Înțelegere secretă între două părți, două persoane etc. în defavoarea unei a treia. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **collusion,** lat. **collusio, -onis.**

CÓMA s.f. (Fiz.) **1.** Aberație a sistemelor optice, care constă în apariția unei imagini în formă de cometă. **2.** Aberație a lentilelor electronice, caracterizată prin apariția unei estompări spre periferia imaginii. — Din fr. **coma.**

COMANÁC s.n. v. **comănac**[1].

COMANDÁ, *cománd,* vb. I. Tranz. **1.** (Mil.) A da un ordin sau un semnal pentru executarea unei mișcări, a unei așezări etc.; a avea comanda unei unități armate sau a unei subdiviziuni a armatei. ✦ A porunci, a ordona. **2.** A da în lucru (un obiect, o lucrare etc.) la un meșteșugar. **3.** A solicita mâncare sau băutură într-un local public. — Din fr. **commander.**

COMANDAMÉNT, *comandamente,* s.n. **1.** Organ de conducere a unei (mari) unități sau a unei instituții militare. ✧ *Comandament suprem* = cel mai înalt organ de conducere a armatei unui stat sau a unui grup de state în timp de război. ✦ Loc unde este instalat acest organ de conducere. **2.** Fig. Precept, poruncă, regulă, normă. **3.** (Jur.) Act prin care începe executarea silită imobiliară a unui debitor. — Din fr. **commandement.**

COMANDÁNT, *comandanți,* s.m. Persoană care comandă o unitate militară, o navă, o garnizoană etc. ✧ *Comandant suprem* = **a)** funcție de comandant al forțelor armate ale unui stat, îndeplinită fie de ministrul forțelor armate, fie de către șeful statului; persoană care îndeplinește această funcție; **b)** funcție de comandant al forțelor armate ale unui grup de state aliate, mai ales în timp de război; persoană care îndeplinește această funcție. (Înv.) *Comandant al pieței* = ofițer care supraveghea desfășurarea activității într-o garnizoană. — Din fr. **commandant.**

COMANDÁRE s.f. Acțiunea de *a comanda* și rezultatul ei. — V. **comanda.**

COMANDÁT, -Ă, *comandați, -te,* adj. **1.** (Despre mișcări, acțiuni) Executat printr-o comandă (**3**). **2.** (Despre camerele unei locuințe) Care comunică între ele; (despre apartamente) cu camere care comunică între ele. — V. **comanda.**

COMANDATÚRĂ, *comandaturi,* s.f. Comandament al trupelor germane de ocupație. — Din germ. **Kommandantur.**

COMÁNDĂ, *comenzi,* s.f. **1.** Acțiunea de a comanda; ordin de executare a unei mișcări, a unui exercițiu; poruncă. ✧ *Metodă de comandă* = metodă folosită de un conducător care ia decizii personale și le impune colaboratorilor fără a-i consulta. *Ton de comandă* = ton poruncitor. ✧ Expr. *La comandă* = **a)** la porunca, la cererea cuiva; **b)** la momentul dorit sau potrivit; intenționat. *Plânge la comandă.* **2.** Funcție de conducere a unei unități militare. ✦ Exercitare a funcției de comandant. ✧ *Post de comandă* = loc unde stă comandantul trupelor și de unde transmite comanda operațiilor. **3.** Operație manuală, semiautomată sau automată, prin care se pune în funcțiune, se reglează sau se oprește un sistem tehnic. ✧ *Post de comandă* = loc unde sunt concentrate organele și aparatele de acționare a unui sistem tehnic. ✦ (Concr.) Ansamblu de aparate a căror acțiune conduce un sistem tehnic. **4.** Construcția cea mai înaltă de pe puntea superioară a unei nave, de unde se efectuează conducerea navei. ✦ Frânghie subțire folosită la înfășurarea capătului unei parâme. **5.** Cerere

prin care o persoană, o întreprindere etc. solicită livrarea unui anumit produs, executarea unei lucrări sau prestarea unui serviciu. ✧ Loc. adj. *De comandă* = care este sau a fost executat după indicațiile date de client. — Din fr. **commande.**

COMANDÍR, *comandiri,* s.m. (Înv.) Comandant. — Din rus. **komandir.**

COMANDITÁ, *comanditez,* vb. I. Tranz. A participa bănește la o societate comercială sau industrială, cu răspundere față de creditori pentru eventualele pierderi în limitele părții de capital social investit. — Din fr. **commanditer.**

COMANDITÁR, -Ă, *comanditari, -e,* s.m. și f. Persoană care comanditează sau, *p. ext.,* finanțează. — Din fr. **commanditaire.**

COMANDITÁRE, *comanditări,* s.f. Acțiunea de *a comandita.* — V. **comandita.**

COMANDITÁT, -Ă, *comanditați, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană sau întreprindere) care se asociază la câștig și la pierdere cu comanditarul și răspunde nelimitat față de creditori pentru capitalul societății. — V. **comandita.**

COMANDÍTĂ, *comandite,* s.f. Contract de asociație în care una dintre părți, comanditatul, răspunde solidar și cu întreaga sa avere pentru obligațiile societății față de creditori, pe când cealaltă parte, comanditarul, nu răspunde decât în limitele capitalului social investit de el. ✧ *Societate în comandită* = societate alcătuită pe baza unui asemenea contract. — Din fr. **commandite.**

COMÁNDO, *comandouri,* s.n. Corp de trupe organizat și antrenat în mod special pentru acțiuni deosebite, executate independent. — Din fr. **commando.**

COMANDÓR, *comandori,* s.m. **1.** Grad de ofițer superior din aviația și marina militară, corespunzător gradului de colonel din armata terestră; persoană care are acest grad. **2.** Rang în ierarhia unor decorații militare și civile. — Din fr. **commandeur.**

COMÁNȘ, -Ă, *comanși, -e,* s.m. și f. **1.** S.m. și f. (La pl.) Amerindieni din America de Nord, care populau sudul Podișului Preriilor. **2.** Adj. Care aparține comanșilor (**1**), care se referă la comanși. — Din fr. **commanci.**

COMÁRNIC, *comarnice,* s.n. **1.** Colibă mică în care locuiesc ciobanii la stână; umbrar pentru ciobani. **2.** Adăpost la stână care servește la păstrarea și la uscarea cașului. **3.** Poliță, scândură sau leasă de nuiele pe care se pune cașul la uscat. — Din bg. **komarnik.**

COMASÁ, *comasez,* vb. I. Tranz. A reuni, a strânge laolaltă loturi de teren, unități agricole, unități industriale, unități comerciale, instituții etc.; a concentra. — Din germ. **kommassieren,** lat. **comassare.**

COMASÁRE, *comasări,* s.f. Acțiunea de *a comasa.* — V. **comasa.**

COMÁT, -Ă, *comați, -te,* adj. (Rar) Care are coamă bogată, cu plete bogate; încomat. ✧ *Stea comată* = cometă. — Din **coamă.** Cf. lat. c o m a t u s.

COMÁTI s.m. pl. Nume dat (de romani) dacilor de rând (care purtau plete și capul descoperit). — Din lat. **comati.**

COMATOGÉN, -Ă, *comatogeni, -e,* adj. (Med.) Care produce o stare de comă[1]. *Factor comatogen.* — Din fr. **comatogène.**

COMATÓS, -OÁSĂ, *comatoși, -oase,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. De comă[1]. *Stare comatoasă.* **2.** Adj., s.m. și f. (Bolnav) care este în comă[1]. — Din fr. **comateux.**

COMĂ[1], *come,* s.f. Pierdere totală, prelungită a cunoștinței, a sensibilității și motricității, asemănătoare somnului profund, provocată de o ruptură a vaselor creierului, de diabet, de uremie sau de alte boli. ✦ (Impr.) Agonie. ✧ (Arg., loc adj. și adv.) *De comă* = extraordinar, nemaipomenit. — Din fr. **coma.**

CÓMĂ[2], *come,* s.f. **1.** Cel mai mic interval muzical, greu perceptibil pentru auz; semn folosit pentru a indica în muzica instrumentală frazarea, iar în muzica vocală locurile unde se respiră. **2.** (Reg.) Virgulă. — Din germ. **Komma,** fr. **comma.**

COMĂNÁC[1], *comănace,* s.n. **1.** Acoperământ al capului, de formă cilindrică, fără boruri, confecționat din lână sau din pâslă, purtat de călugări și de călugărițe. ✧ Expr. (Glumeț) *A-și pune capul sub comănac* = a se călugări. **2.** Acoperământ al capului asemănător cu comănacul[1] (**1**) purtat în trecut de bărbați. ✦ Căciuliță de mătase sau de stofă scumpă, purtată în trecut de femei. [Var.: **comanác** s.n.] — Et. nec.

COMĂNÁC[2], *comănaci,* s.m. (Reg.) Creangă, ramură. — Et. nec.

COMĂNDÁRE s.f. v. **comândare.**

COMÂND, *comânduri,* s.n. (Înv.) **1.** Masă de pomenire a unui mort; praznic; mâncare care se servește la o astfel de masă. **2.** Bani, lucruri, vite etc. pe care și le păstrau oamenii pentru înmormântare și pentru praznic. — Din **comânda** (derivat regresiv).

COMÂNDÁ, *comând,* vb. I. Tranz. (Înv.) A face comândul; a îngriji de cele necesare pentru comând. — Lat. **commandare** *(= commendare).*

COMÂNDÁRE, *comândări,* s.f. (Înv.) Praznic, ospăț la înmormântare, pomană. [Var.: **comăndáre** s.f.] — V. **comânda.**

COMBÁINĂ s.f. v. **combină.**

COMBAINÉR, -Ă s.m. și f. v. **combiner.**

COMBAINÍST, -Ă, *combainiști, -ste,* sm. și f. Combiner. — **Combaină** + suf. *-ist.*

COMBATÁNT, -Ă, *combatanți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care ia (sau este apt să ia) parte la lupte, care aparține unei unități militare de luptă. ✦ Fig. Care luptă activ, care militează pentru triumful unor idei. — Din fr. **combattant.**

COMBÁTE, *combát,* vb. III. **1.** Tranz. A lupta împotriva unor atitudini, unor idei și împotriva persoanelor care le susțin. **2.** Tranz. A lua măsuri de stârpire a unui flagel social, a unei boli etc. **3.** Intranz. (Înv.) A lua parte la o luptă, a lupta. — Din fr. **combattre** (după *bate).*

COMBÁTERE, *combateri,* s.f. Acțiunea de *a combate;* luptă. — V. **combate.**

COMBATÍV, -Ă, *combativi, -e,* adj. Care susține cu dârzenie și cu perseverență o idee, un punct de vedere, o concepție. — Din fr. **combatif.**

COMBATIVITÁTE s.f. Însușirea de a fi combativ. — Din fr. **combativité.**

CÓMBI s.n. Autoturism cu portbagajul plasat în interiorul mașinii, la spate. ✧ (Adjectival) *Trabant combi.* — Din germ. **Kombi**[wagen].

COMBINÁ, *combín,* vb. I. **1.** Tranz. A îmbina, a potrivi lucruri diferite. ✦ (Fam.) A plănui, a chibzui. **2.** Tranz. și refl. A (se) uni (atomi, molecule sau radicali ai unor substanțe) printr-o reacție chimică, dând naștere unei substanțe compuse. — Din fr. **combiner,** lat. **combinare.**

COMBINÁBIL, -Ă, *combinabili, -e,* adj. Care se poate combina. — **Combina** + suf. *-bil.*

COMBINAGÍU, *combinagii,* s.m. (Peior.) Persoană care face tot felul de combinații (necinstite). — **Combina** + suf. *-giu.*

COMBINÁRE, *combinări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) combina;* îmbinare, combinație. **2.** (Mat.; la pl.) Totalitatea grupurilor care se pot alcătui cu un număr dat de elemente (alese dintr-un număr mai mare), astfel încât fiecare grup să conțină sau numai elemente diferite între ele, sau numai elemente identice. **3.** Fenomen chimic de unire a doi sau a mai multor atomi, molecule sau radicali pentru a forma molecula unei noi substanțe, cu însușiri diferite de cele ale substanțelor de la care s-a pornit. — V. **combina.**

COMBINÁT[1], *combinate,* s.n. Mare complex productiv constituit din mai multe sectoare productive care se completează reciproc. ✦ *Combinat sportiv* = reunire a mai multor terenuri și săli de sport. — Din rus. **kombinat,** fr. **combinat.**

COMBINÁT[2], -Ă, *combinați, -te,* adj. Care este alcătuit din mai multe elemente diferite; care formează o combinație. ✦ Spec. (Chim.; despre substanțe) Compus. ✦ (Substantivat, f.) Probă sportivă complexă (de schi). — V. **combina.** Cf. fr. c o m b i n é.

COMBINATÍV, -Ă, *combinativi, -e,* adj. De combinare (**1**). — Din engl. **combinative.**

COMBINATÓR, -OÁRE, *combinatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care combină, care determină o combinație. **2.** S.n. Aparat care poate realiza combinații de asociație între mașini, aparate și instrumente electrice. — Din rus. **kombinator,** fr. **combinateur.**

COMBINATÓRIE, *combinatorii,* adj. (În sintagma) *Analiză combinatorie* = capitol din calculul probabilităților care studiază aranjamentele, permutările și combinările. — Din fr. **combinatoire.**

COMBINÁȚIE, *combinații,* s.f. **1.** Îmbinare, reunire, combinare. **2.** (Fam.) Aranjament, plan; calcul. ✧ Expr. *A intra în combinație cu cineva* = a se asocia cu cineva. **3.** Reacție chimică în cursul căreia doi atomi sau două molecule se unesc pentru a forma o nouă moleculă; (concr.) substanță obținută în urma unei astfel de reacții; (corp) compus. [Var.: **combinațiúne** s.f.] — Din lat. **combinatio, -onis.**

COMBINAȚIÚNE s.f. v. **combinație.**

COMBÍNĂ, *combine,* s.f. Mașină de lucru complexă care îndeplinește simultan mai multe operații. ✧ *Combină agricolă* = mașină (autopropulsată) care execută simultan mai multe lucrări agricole. *Combină minieră* = mașină care efectuează operațiile de tăiere și de desprindere a rocilor și a minereurilor, precum și de evacuare a materialului de pe locul unde se lucrează. *Combină muzicală* = set de aparate (tuner, pick-up, casetofon, amplificatoare audio) de înregistrare-redare a sunetului; sistem audio. [Var.: **combáină** s.f.] — Din engl. **combine.** Cf. rus. k o m b a i n.

COMBINÉR, -Ă, *combineri, -e,* s.m. și f. Muncitor calificat care manevrează o combină. [Var.: **combainér, -ă** s.m. și f.] — **Combină** + suf. *-ar.* Cf. rus. k o m b a i n e r.

COMBINEZÓN, *combinezoane,* s.n. **1.** Obiect de lenjerie pentru femei, confecționat din pânză, mătase, nailon etc., care acoperă corpul, sub rochie, de la umeri până deasupra genunchilor; furou. **2.** Îmbrăcăminte de protecție împotriva murdăririi în timpul lucrului, mai ales pentru muncitorii care execută lucrări de reparații. ✦ Salopetă. — Din fr. **combinaison.**

COMBINÓR, *combinoare,* s.n. Organ suplimentar al fiecărui selector dintr-o centrală telefonică automată, folosit pentru a produce schimbări succesive în constituția circuitelor. — **Combina** + suf. *-or.*

CÓMBO s.n. Formație orchestrală de jazz compusă din trei până la opt instrumentiști. — Cf. engl. c o m b i n a t y.

COMBURÁNT, -Ă, *comburanți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. Care produce combustie, care întreține arderea. **2.** S.m. Gaz sau substanță care asigură arderea carburantului (în motorul-rachetă). — Din fr. **comburant.**

COMBUSTÍBIL, -Ă, *combustibili, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre materiale) Care are însușirea de a arde. **2.** S.m. Materie, de obicei organică, care arde, dezvoltând căldură, și care este folosită ca izvor de energie în industrie și în economia casnică. ✧ *Combustibil convențional* = combustibil teoretic cu putere calorică de 7 000 kcal/kg, utilizat ca etalon pentru compararea diferiților combustibili reali. *Combustibil nuclear* = material fisionabil întrebuințat pentru a produce energie în reactoarele nucleare. — Din fr. **combustible.**

COMBUSTIBILITÁTE s.f. Proprietate a unor corpuri de a arde în contact cu aerul. — Din fr. **combustibilité.**

COMBÚSTIE, *combustii,* s.f. Ardere. — Din fr. **combustion,** lat. **combustio.**

COMEDIÁN, -Ă, *comedieni, -e,* s.m. şi f. (Rar) Actor sau actriţă de comedie; comediant. ✦ Fig. Persoană care ştie să se prefacă, care adoptă atitudini teatrale în viaţa de toate zilele. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **comédien.**

COMEDIÁNT, -Ă, *comedianţi, -te,* s.m. şi f. **1.** (Înv.) Comedian. ✦ Actor sau actriţă de circ, de bâlci; saltimbanc. ✦ Actor sau actriţă fără talent. **2.** Fig. Persoană prefăcută, făţarnică, ipocrită; şarlatan. [Pr.: *-di-ant*] — Din germ. **Komödiant,** it. **commediante.**

COMEDÍE[1], *comedii,* s.f. Operă dramatică al cărei subiect şi deznodământ provoacă râsul şi care ridiculizează relaţii sociale şi etice, tipuri umane, năravuri etc. ✦ Fig. Prefăcătorie, ipocrizie, falsitate. — Din fr. **comédie,** lat. **comoedia.**

COMÉDIE[2], *comedii,* s.f. **1.** (Pop. şi fam.) Întâmplare ciudată şi hazlie; poznă, bazaconie. ✦ Lucru neaşteptat, surprinzător; minune. **2.** (Rar) Spectacol public cu numere de circ, panoramă, căluşei etc. ✦ Mecanism, maşinărie. — Din tc. **komedya.**

COMEDIOÁRĂ, *comedioare,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *comedie*[1]. [Pr.: *-di-oa-*] — **Comedie[1]** + suf. *-ioară.*

COMEDIOGRÁF, *comediografi,* s.m. Autor de comedii[1]. [Pr.: *-di-o-*] — Din it. **commediografo,** lat. **comoediographus.**

COMEDÓN, *comedoane,* s.n. Mică formaţie cilindrică de substanţe sebacee cu extremitatea neagră, care astupă uneori glandele sebacee ale feţei. — Din fr. **comédon.**

COMEMORÁ, *comemorez,* vb. I. Tranz. A celebra solemn amintirea unei personalităţi sau a unui eveniment important. — Din fr. **commémorer,** lat. **commemorare.**

COMEMORÁBIL, -Ă, *comemorabili, -e,* adj. Care trebuie (sau poate) să fie comemorat; de comemorat. — Din fr. **commémorable,** lat. **commemorabilis.**

COMEMORÁRE, *comemorări,* s.f. Acţiunea de *a comemora;* ceremonie menită să evoce amintirea unei persoane sau a unui eveniment important; comemoraţie. — V. **comemora.**

COMEMORATÍV, -Ă, *comemorativi, -e,* adj. Care evocă amintirea unui eveniment important, a unei personalităţi etc. — Din fr. **commémoratif.**

COMEMORÁŢIE, *comemoraţii,* s.f. (Rar) Comemorare. — Din fr. **commémoration,** lat. **commemoratio.**

COMENDUÍRE, *comenduiri,* s.f. Organ militar care supraveghează îndeplinirea corectă a serviciului de gardă, păstrarea ordinii şi a disciplinei într-o localitate, într-o unitate militară, într-o staţie de cale ferată etc. ✦ Local în care îşi are sediul un asemenea organ militar. — Din **comendui** (ieşit din uz „a comanda" <*comendie* < pol. *komenda).*

COMENSALÍSM s.n. v. **comensualism.**

COMENSUALÍSM s.n. (Biol.) Formă specifică de relaţii între două plante sau două animale, în care unul foloseşte resturile de hrană ale celuilalt. [Pr.: *-su-a-.* — Var.: **comensalísm** s.n.] — După germ. **Kommensalismus,** fr. **commensalisme.**

COMENSURÁBIL, -Ă, *comensurabili, -e,* adj. (Mat.; despre două sau mai multe mărimi) Care pot fi măsurate cu aceeaşi unitate de măsură, valorile amândurora fiind multipli întregi ai unităţii folosite. — Din fr. **commensurable,** lat. **commensurabilis.**

COMENSURABILITÁTE s.f. Proprietatea a două mărimi de aceeaşi natură de a admite o a treia mărime ca măsură comună, care se cuprinde în primele de un număr întreg de ori. — Din fr. **commensurabilité.**

COMENTÁ, *comentez,* vb. I. Tranz. **1.** A face observaţii asupra unei întâmplări, a unui eveniment etc.; a interpreta, a lămuri. **2.** A analiza, a interpreta critic textul unei opere literare, istorice, un articol de lege etc. — Din fr. **commenter,** lat. **commentari.**

COMENTÁRE, *comentări,* s.f. Acţiunea de *a comenta.* — V. **comenta.**

COMENTÁRIU, *comentarii,* s.f. **1.** Apreciere, comentare (în spirit critic) a unei probleme, a unui eveniment etc.; material publicistic prezentând o asemenea apreciere. **2.** Explicare a unei opere literare, istorice etc., făcută adesea prin note marginale; interpretare. — Din fr. **commentaire,** lat. **commentarium.**

COMENTATÓR, -OÁRE, *comentatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care interpretează o operă literară, istorică etc.; autor de comentarii. ✦ Persoană care comentează desfăşurarea unui eveniment, a unei întreceri sportive etc. (la radio, televiziune). — Din fr. **commentateur,** lat. **commentator, -oris.**

COMERÁJ s.n. (Franţuzism) Flecăreală; bârfă. — Din fr. **commérage.**

COMERCIÁBIL, -Ă, *comerciabili, -e,* adj. Care îndeplineşte condiţiile pentru a fi comercializat (uşor); vandabil; de comercializat. [Pr.: *-ci-a-*] — Din it. **commerciabile.**

COMERCIÁL, -Ă, *comerciali, -e,* adj. Care aparţine comerţului, privitor la comerţ; din comerţ; negustoresc. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **commercial,** lat. **commercialis.**

COMERCIALÍSM s.n. Spirit comercial (exagerat). [Pr.: *-ci-a-*] — Din engl. **commercialism.**

COMERCIALIZÁ, *comercializez,* vb. I. Tranz. A pune o marfă, un bun etc. în comerţ, a face să devină obiect de comerţ. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **commercialiser.**

COMERCIALIZÁRE, *comercializări,* s.f. Acţiunea de *a comercializa* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ci-a-*] — V. **comercializa.**

COMERCIÁNT, -Ă, *comercianţi, -te,* s.m. şi f. Persoană fizică sau juridică specializată în efectuarea actelor de comerţ. [Pr.: *-ci-ant*] — Din it. **commerciante,** fr. **commerçant.**

COMÉRŢ s.n. Schimb de produse prin cumpărarea şi vânzarea lor; ramură a economiei în cadrul căreia se desfăşoară circulaţia mărfurilor. — Din fr. **commerce,** lat. **commercium.**

COMESEÁN, -Ă, *comeseni, -e,* s.m. şi f. Persoană care stă la masă împreună cu altcineva, care mănâncă la o masă comună; conviv. [Var.: **conmeseán, -ă** s.m. şi f.] — **Co-** + **mesean** (după fr. *commensal).*

COMESTÍBIL, -Ă, *comestibili, -e,* adj. Care poate servi ca hrană; bun de mâncat. — Din fr. **comestible,** lat. **comestibilis.**

COMÉT s.n. v. **cometă.**

COMÉTĂ, *comete,* s.f. Corp ceresc alcătuit dintr-un nucleu luminos înconjurat de gaze şi de pulberi, care, uneori, se prelungeşte sub forma unei cozi îndreptate în sens opus Soarelui din cauza presiunii luminii acestuia; stea cu coadă. [Var.: (înv.) **comét** s.n.] — Din fr. **comete,** lat. **cometa.**

CÓMIC, -Ă, *comici, -ce,* adj., s.m., s.n. **1.** Adj. Care aparţine comediei[1], de comedie, relativ la comedie. ✦ Care provoacă râsul; hazliu, ridicol. **2.** S.m. Actor care interpretează roluri de comedie[1]. **3.** S.n. Categorie estetică în a cărei sferă intră actele, situaţiile sau personajele din viaţă sau din artă care provoacă râsul; ceea ce constituie temeiul ridicolului; parte hazlie, element sau efect comic, notă ridicolă pe care o reprezintă ceva sau cineva. — Din fr. **comique,** lat. **comicus.**

COMICĂRÍE, *comicării,* s.f. (Fam.) Faptă, situaţie care provoacă râsul; caraghioslâc. — **Comic** + suf. *ărie.*

COMICITÁTE s.f. (Rar) Caracter comic. — **Comic** + suf. *-itate.*

CÓMICS, *comicsuri,* s.n. Nume dat unor povestiri prezentate sub formă de desene seriale (publicate în reviste, broşuri etc.), însoţite de texte scurte. — Din engl. **comics.**

COMINATÓRIU, -IE, *cominatorii,* adj. (Despre o măsură luată de un organ de jurisdicţie) Care constrânge o persoană la comiterea sau la abţinerea de la săvârşirea unui fapt. ✧ *Daune cominatorii* = sumă de bani ce urmează a se plăti periodic de către o persoană până la achitarea obligaţiei ce îi revine. — Din fr. **comminatoire.**

CÓMINĂ s.f. (Reg.) Ţescovină. — Din sb. **komina.**

COMINTÉRNIST, -Ă, *cominternişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al Cominternului. — **Comintern** (= Internaţionala a III-a Comunistă) + suf. *-ist.*

COMINUTÍV, -Ă, *cominutivi, -e,* adj. (Med.; despre fracturi) În fragmente mici. — Din fr. **comminutif.**

COMINÚŢIE, *cominuţii,* s.f. (Rar) Reducere, împărţire în bucăţi mici. — Cf. lat. c o m m i n u e r e.

CÓMIS, *comişi,* s.m. Mare dregător în Moldova şi în Ţara Românească, în Evul Mediu, care avea în grija sa caii şi grajdurile Curţii domneşti, precum şi aprovizionarea cu furaje. — Din ngr. **kómis.**

COMISÁR, *comisari,* s.m. **1.** Ofiţer de poliţie, şef al unui comisariat. **2.** (În sintagma) *Comisar militar* = comandant al unui comisariat militar. **3.** (În fosta URSS, până în anul 1946; în sintagma) *Comisar al poporului* = membru al guvernului sovietic. **4.** Persoană învestită de către o autoritate superioară cu împuterniciri speciale; mandatar. — Din fr. **commissaire,** (**3**) rus. **komissar.**

COMISARIÁT, *comisariate,* s.n. **1.** (În vechea organizare administrativă a ţării) Secţie a poliţiei orăşeneşti condusă de un comisar (**1**). ✦ Localul acestei secţii. **2.** (În sintagma) *Comisariat militar* = organ de conducere militară locală de pe lângă fiecare unitate administrativă, ale cărei funcţii de bază sunt recrutarea şi încorporarea celor supuşi serviciului militar, precum şi evidenţa situaţiei militare a cetăţenilor. ✦ Localul acestui organ. **3.** (În fosta URSS, până în anul 1946; în sintagma) *Comisariat al poporului* = minister. [Pr.: *-ri-at*] — Din fr. **commissariat,** (**3**) rus. **komissariat.**

COMISERATÍV, -Ă, *comiserativi, -e,* adj. (Rar) Compătimitor. [Pr. şi: *-ze-*] — Din it. **commiserativo.**

COMÍSIE, *comisii,* s.f. **1.** Colectiv având sarcina de a coordona sau de a sprijini o anumită activitate. **2.** Organizaţie internaţională sau organ al unei organizaţii internaţionale. **3.** (Înv.) Secţie de poliţie. [Var.: **comisiúne** s.f.] — Din rus. **komissiia,** fr. **commission.**

COMISIÓN, *comisioane,* s.n. **1.** Însărcinare dată unei persoane de a procura sau de a transmite ceva; serviciu făcut cuiva în urma unei astfel de însărcinări. **2.** (Jur.) Contract în baza căruia o persoană tratează afaceri comerciale în nume propriu, dar pe socoteala altei persoane, în schimbul unei remuneraţii (procentuale). ✦ Remuneraţie (procentuală) primită de o persoană, de o bancă etc. care a mijlocit o afacere comercială sau care a efectuat un serviciu. [Pr.: *-si-on*] — Din fr. **commission.**

COMISIONÁ, *comisionez,* vb. I. Tranz. A procura ceva prin mijlocirea unui comisionar. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **commissionner.**

COMISIONÁR, *comisionari,* s.m. **1.** Persoană care tratează afaceri comerciale în numele său, dar pe socoteala altei persoane, în schimbul unui beneficiu. **2.** Persoană care se ocupă cu transmiterea de scrisori, pachete etc. pe cale particulară. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **commissionnaire.**

COMISIÚNE s.f. v. **comisie.**

COMISOÁIE, *comisoaie,* s.f. (Înv.) Soție de comis. — **Comis** + suf. *-oaie.*

COMISÓRIU, -IE, *comisorii,* adj. (Jur.) Care duce la rezilierea, anularea, desființarea unui contract. — Din fr. **commissoire,** lat. **commissorius.**

COMISURÁL, -Ă, *comisurali, -e,* adj. (Anat.) Al comisurii, de comisură. — Din fr. **commissural.**

COMISÚRĂ, *comisuri,* s.f. **1.** Punct de unire a două formațiuni anatomice. *Comisura buzelor. Comisura pleoapelor.* **2.** Fascicul de fibre nervoase care unește două regiuni simetrice ale emisferelor cerebrale sau ale altor segmente din sistemul nervos central. — Din fr. **commissure,** lat. **commissura.**

COMÍS-VOIAJÓR, *comis-voiajori,* s.m. Persoană care se ocupă cu mijlocirea vânzărilor de mărfuri, deplasându-se în diverse locuri în căutarea unor beneficiari. [Pr.: *-vo-ia-*] — Din fr. **commis voyageur.**

COMIȘÉL, *comișei,* s.m. Ajutor de comis. — **Comis** + suf. *-el.*

COMITAGÍU, *comitagii,* s.m. Membru al unei organizații revoluționare bulgare care a luptat în trecut pentru eliberare. — Din tc. **komitacı.**

COMITÁT, *comitate,* s.n. Unitate administrativ-teritorială, în unele țări condusă de un comite[2] (sau conte); district. — Din germ. **Komitat.**

COMÍTE[1], *comít,* vb. III. Tranz. A face, a înfăptui, a săvârși (o greșeală, o faptă rea). — Din lat. **committere.**

CÓMITE[2], *comiți,* s.m. Conducător al unui comitat. — Din lat. **comes, -itis.**

COMITÉNT, -Ă, *comitenți, -te,* s.m. și f. Persoană care încredințează cuiva un mandat prin care îl împuternicește să săvârșească anumite acte sub controlul său și după directivele sale. — Din it. **committente,** lat. **commitens, -ntis.**

COMÍTERE, *comiteri,* s.f. Acțiunea de *a comite*[1]. — V. **comite[1].**

COMITÉT, *comitete,* s.n. Organ de conducere colectivă a unor organizații politice, obștești etc. — Din rus. **komitet,** fr. **comité.**

COMIȚIÁL, -Ă, *comițiali, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la epilepsie, care aparține epilepsiei. *Criză comițială.* **2.** S.m. și f. Bolnav de epilepsie. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **comitial.**

COMÍȚII s.f. pl. (În Roma antică, în perioada republicii) Adunări ale poporului cu atribuții politice, legislative, judecătorești și religioase. — Din lat. **comitia, -orum.**

COMIZERÁȚIE s.f. (Livr.) Milă, compătimire. — Din fr. **commisération.**

COMMÓDO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Într-un tempo liniștit, ușor. — Cuv. it.

COMOÁRĂ, *comori,* s.f. Mulțime de bani sau de obiecte de preț (păstrate sub lacăt, ascunse în pământ etc.). ✦ Avuție, avere, avut. ✦ Fig. Persoană extrem de iubită sau de prețuită. — Din sl. **komora.**

COMÓD, -Ă, *comozi, -de,* adj. **1.** De care te poți folosi ușor și cu plăcere; lesnicios, plăcut, confortabil. ✦ Tihnit, liniștit. **2.** (Peior.; despre oameni) Care nu vrea să facă eforturi; care nu înțelege să iasă din obiceiurile lui, din ritmul lui tihnit, obișnuit de viață; *p. ext.* leneș, indolent. — Din fr. **commode,** lat. **commodus.**

COMODÁT s.n. Împrumut făcut pentru o folosință curentă. — Din fr. **commodé,** lat. **commodatus.**

COMÓDĂ, *comode,* s.f. Mobilă cu sertare mari, suprapuse, în care se păstrează lenjeria; scrin. — Din fr. **commode.**

COMODITÁTE, *comodități,* s.f. **1.** Însușirea de a fi comod (**1**); confort. **2.** (Peior.) Atitudinea unei persoane comode (**2**). — Din fr. **commodité,** lat. **commoditas, -atis.**

COMODÓR, *comodori,* s.m. Grad de ofițer superior căpitanului de vas și inferior contraamiralului, în marina engleză și americană; persoană care are acest grad. — Din fr., engl. **commodore.**

COMÓR s.n. Varietate de rasă de oi caracul, cu lână de culoare maro-roșcată. — Et. nec.

COMÓRNIC, *comornice,* s.n. (Înv.) Celar la stână. — Din pol. **komornik.**

COMOȘTENITÓR, -OÁRE, *comoștenitori, -oare,* s.m. și f. (Jur.) Persoană care moștenește împreună cu alții pe cineva, considerată în raport cu aceștia. — **Co- + moștenitor** (după fr. *cohéritier).*

COMÓȚIE, *comoții,* s.f. **1.** Perturbare puternică, bruscă a stării unui organ determinată de o lovire sau de o cădere. ✧ *Comoție cerebrală* = tulburare consecutivă a unui traumatism cranio-cerebral închis. **2.** Fig. Emoție violentă. — Din fr. **commotion.**

COMPACITÁTE s.f. Raportul dintre greutatea specifică aparentă a unui material granular sau poros și greutatea lui specifică reală; *p. gener.* însușirea de a fi compact. — Din fr. **compacité.**

COMPÁCT, -Ă, *compacți, -te,* adj. **1.** Care se compune din particule strâns legate între ele; îndesat, dens. ✧ *Caractere compacte* = litere de tipar groase și negre; aldine. ✦ (Despre o mulțime, un grup de oameni etc.) Numeros și des. **2.** Fig. (Despre noapte, întuneric etc.) În care nu străbate nicio rază de lumină; întunecos. — Din fr. **compact,** lat. **compactus.**

COMPACTÁ, *compactez,* vb. I. Tranz. **1.** (Reg.) A lega cărți. **2.** A îndesa cu ajutorul compactorului. — Din **compactor.**

COMPACTÁBIL, -Ă adj. v. **compactibil.**

COMPACTÁRE, *compactări,* s.f. **1.** (Reg.) Faptul de *a compacta.* **2.** Operație de îndesare a pământului, a materialelor cu ajutorul compactorului. — V. **compacta.**

COMPÁCT-DÍSC, *compact-discuri,* s.n. **1.** Aparat de redare a înregistrărilor audio de pe discul numeric, cu diametrul de 12 cm. **2.** Discul de pe care se redau aceste înregistrări; CD. — Din engl. **Compact Disk.**

COMPACTÍBIL, -Ă, *compactibili, -e,* adj. Care poate fi compactat. [Var.: **compactábil, -ă** adj.] — **Compact** + suf. *-ibil.*

COMPACTIBILITÁTE s.f. Proprietatea de a putea fi compactat. — Din fr. **compactibilité.**

COMPACTITÁTE, *compactități,* s.f. Însușire de a fi compact; compacitate. — **Compact** + suf. *-itate* (după germ. *Kompaktheit).*

COMPACTIZÁRE, *compactizări,* s.f. Condesare. — Din **compact.**

COMPACTOMÉTRU, *compactometre,* s.n. Aparat pentru măsurarea gradului de afânare a solului. — Din fr. **compactomètre.**

COMPACTÓR, (**1**) *compactori,* s.m., (**2**) *compactoare,* s.n. **1.** S.m. (Reg.) Legător de cărți. **2.** S.n. Utilaj folosit la îndesarea umpluturilor de pământ, a stratului de la suprafața unui teren ori a unei șosele etc. — Din fr. **compacteur,** lat. **compactor.**

COMPANÍE[1], *companii,* s.f. **1.** Tovărășie, însoțire. ✧ *Damă* (sau *doamnă) de companie* = persoană angajată să îngrijească de o persoană bătrână sau bolnavă sau ca să-i țină de urât. **2.** Grup mic de persoane care-și petrec vremea împreună; societate. **3.** Asociere de persoane fizie și juridice, constituite în societăți comerciale, în vederea efectuării de acte de comerț. — Din fr. **compagnie.**

COMPÁNIE[2], *companii,* s.f. Subunitate militară mai mare decât plutonul și mai mică decât batalionul. ✧ *Companie de onoare* = denumire a unei companii[2] care îndeplinește rolul de gardă de onoare. — Din fr. **compagnie,** it. **compagnia.**

COMPANIÓN, -OÁNĂ, *companioni, -oane,* s.m. și f. (Livr.). **1.** Camarad, tovarăș. **2.** Persoană care făcea parte dintr-o societate comercială, artistică etc. — Din fr. **compagnon.**

COMPARÁ, *compár,* vb. I. Tranz. A examina pentru a stabili asemănările și deosebirile; a confrunta. — Din fr. **comparer,** lat. **comparare.**

COMPARÁBIL, -Ă, *comparabili, -e,* adj. Care poate fi comparat. — Din fr. **comparable,** lat. **comparabilis.**

COMPARÁRE, *comparări,* s.f. Acțiunea de *a compara.* — V. **compara.**

COMPARÁT, -Ă, *comparați, -te,* adj. (Despre discipline științifice) Care studiază prin comparație, care folosește metoda comparației. *Gramatică comparată.* — V. **compara.**

COMPARATÍSM s.n. Metodă de cercetare (în literatură, muzică etc.) bazată pe identificarea și compararea motivelor (**3**) comune din culturile diferitelor țări. ✦ (Lingv.) Cercetare bazată pe metoda comparativ-istorică; comparativism. — Din fr. **comparatisme.**

COMPARATÍST, -Ă, *comparatiști, -ste,* s.m. și f. Specialist în studiul unei discipline comparate. — Din fr. **comparatiste.**

COMPARATÍV, -Ă, *comparativi, -e,* adj. Care este bazat pe comparație, pe stabilirea de raporturi între diferite fenomene; care stabilește sau servește pentru comparație. ✧ *Grad comparativ* (și substantivat, n.) = unul dintre gradele de comparație ale adjectivelor și ale adverbelor, care exprimă superioritatea, inferioritatea sau egalitatea mai multor obiecte (sau acțiuni) cu aceeași însușire sau caracteristică ori a aceluiași obiect (sau a aceleiași acțiuni) în momente diferite. *Metodă comparativă* = metodă de cercetare în lingvistica istorică, care constă în reconstituirea faptelor de limbă din trecut, nescrise, prin compararea unor fapte corespunzătoare de mai târziu, din diferite limbi existente. — Din fr. **comparatif,** lat. **comparativus.**

COMPARATIVÍSM s.n. (Lingv.) Comparatism. — Din germ. **Komparativismus.**

COMPARATÓR, *comparatoare,* s.n. Instrument de măsură format dintr-un șurub micrometric și două microscoape, care servește la măsurarea distanței dintre două puncte sau dintre două repere. — Din fr. **comparateur.**

COMPARÁȚIE, *comparații,* s.f. **1.** Examinare a două sau a mai multor lucruri, ființe sau fenomene, făcută cu scopul de a se stabili asemănările și deosebirile dintre ele. ✧ *Grad de comparație* = formă pe care o ia adjectivul și unele categorii de adverbe pentru a arăta măsura mai mică sau mai mare în care un substantiv sau un verb posedă însușirea sau caracteristica exprimată de acel adjectiv sau adverb. *Termen de comparație* = cuvânt, expresie sau noțiune care servește pentru a compara ceva. ✧ Expr. *În comparație cu...* = comparativ, față de... *A nu suferi comparație* = a fi mai presus de orice alt obiect sau ființă cu care ar putea fi comparat. **2.** Procedeu stilistic de asociere a doi termeni (obiecte, personaje, acțiuni), pe baza însușirilor comune, în vederea reliefării însușirilor primului termen. [Var.: (înv.) **comparațiúne** s.f.] — Din lat. **comparatio, -onis.**

COMPARAȚIÚNE s.f. v. **comparație.**

COMPÁRS s.m. (Livr.) Personaj mut sau cu rol minor într-un spectacol; figurant. — Din fr. **comparse,** it. **comparsa.**

COMPARTIMÉNT, *compartimente,* s.n. **1.** Despărțitură într-un vagon de cale ferată, într-o încăpere mai mare, într-un dulap, într-o cutie etc. ✦ Diviziune obținută prin împărțirea unei suprafețe plane. **2.** Sferă, sector, domeniu (de activitate) într-o întreprindere, într-o instituție etc. — Din fr. **compartiment.**

COMPARTIMENTÁ, *compartimentez,* vb. I. Tranz. A împărți un spațiu în compartimente. — Din fr. **compartimenter.**

COMPARTIMENTÁJ, *compartimentaje,* s.n. (Rar) (Mod de) împărțire în compartimente. — Din fr. **compartimentage.**

COMPARTIMENTÁL, -Ă, *compartimentali, -e,* adj. Care ține de un compartiment, referitor la un compartiment. — Din fr. **compartimental.**

COMPARTIMENTÁRE, *compartimentări,* s.f. Faptul de *a compartimenta.* — V. **compartimenta.**

COMPARTIMENTÁT, -Ă, *compartimentați, -te,* adj. Împărțit în compartimente. — V. **compartimenta.**

COMPÁS, *compasuri,* s.n. **1.** Instrument de măsură și de trasare a cercurilor sau a arcelor de cerc, format din două brațe articulate, prevăzute la capete cu un vârf și cu un dispozitiv de desenat (creion, trăgător, cretă etc.). **2.** (Rar) Busolă. ✧ Expr. (Fam.) *A-și pierde compasul* = a se încurca, a se zăpăci. — Din fr. **compas.**

COMPASIÚNE s.f. Milă, compătimire. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **compassion.**

COMPATÍBIL, -Ă, *compatibili, -e,* adj. Care se poate împăca cu altceva, care poate sta împreună sau poate exista simultan cu altceva; corespunzător, potrivit. ✦ (Despre o funcție, o profesie) Care poate fi exercitat simultan cu altceva. ✦ (Despre un sistem de ecuații) Care admite (aceleași) soluții. — Din fr. **compatible.**

COMPATIBILITÁTE s.f. **1.** Faptul de a fi compatibil; însușirea a tot ce e compatibil; potrivire. **2.** (Log.) Raport între două enunțuri care nu se exclud reciproc. **3.** (Mat.) Proprietate a unui sistem de relații de a fi compatibil, părțile sale neexcluzându-se una pe cealaltă. **4.** (Tel.; în sintagma) *Compatibilitate inversă* = retrocompatibilitate. — Din fr. **compatibilité.**

COMPATRIÓT, -OÁTĂ, *compatrioți, -oate,* s.m. și f. Persoană considerată în raport cu altă persoană din aceeași țară. [Pr.: *-tri-ot*] — Din fr. **compatriote,** lat. **compatriota.**

COMPĂREÁ, *compár,* vb. II. Intranz. A apărea, a se prezenta sau a fi adus în fața unei instanțe judecătorești (ca inculpat sau ca martor). — Din fr. **comparaître** (după *părea).*

COMPĂTIMÍ, *compătimesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A avea sau a manifesta părere de rău față de suferințele cuiva. **2.** Intranz. (Înv.) A suferi împreună cu altcineva; a lua parte la suferința cuiva. — **Con**[1]**- + pătimi** (după fr. *compatir).*

COMPĂTIMÍRE, *compătimiri,* s.f. Acțiunea de *a compătimi* și rezultatul ei; părere de rău, milă față de starea, de suferințele cuiva. — V. **compătimi.**

COMPĂTIMITÓR, -OÁRE, *compătimitori, -oare,* adj. Care simte sau manifestă compătimire față de cineva. — **Compătimi** + suf. *-tor.*

COMPENDIATÓR, -OÁRE, *compendiatori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care face un compendiu (**1**). [Pr.: *-di-a-*] — După fr. **compendiaire.**

COMPÉNDIU, *compendii,* s.n. **1.** Expunere sintetică a unei lucrări, a unei discipline sau a unei concepții, conspect; publicație în care se face o asemenea expunere. **2.** (Tehn.; în forma *compendium)* Dispozitiv care se adaptează în fața obiectivului cinematografic, pentru a permite operatorului să execute diferite trucaje tehnice pe film. [Var.: **compéndium** s.n.] — Din lat., fr. **compendium.**

COMPÉNDIUM s.n. v. **compendiu.**

COMPENSÁ, *compensez,* vb. I. **1.** Tranz. A înlocui ceva consumat sau cheltuit prin altceva (egal în valoare); a completa, a înlocui ceva insuficient cu altceva; a echilibra. ✦ A îndrepta un rău printr-un bine; a răsplăti în mod corespunzător; a despăgubi. **2.** Tranz. (Fiz.) A micșora sau a anula efectul unei anumite acțiuni. **3.** Tranz. și refl. (Med.) A face să-și revină sau a-și reveni la o stare de funcționare normală, de echilibru. — Din fr. **compenser,** lat. **compensare.**

COMPENSÁBIL, -Ă, *compensabili, -e,* adj. Care poate fi compensat. — Din fr. **compensable.**

COMPENSÁRE, *compensări,* s.f. Acțiunea de *a (se) compensa* și rezultatul ei. — V. **compensa.**

COMPENSÁT, -Ă, *compensați, -te,* adj. În stare de compensare; echilibrat. ✦ (Med.) Care a revenit la o stare de funcționare normală. — V. **compensa.**

COMPENSATÍV, -Ă, *compensativi, -e,* adj. Care stabilește o compensație, care compensează. — Din fr. **compensativ.**

COMPENSATÓR, -OÁRE, *compensatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care compensează; compensatoriu. ✦ (Despre aparate, dispozitive sau mărimi) Care compensează un anumit efect în vederea menținerii unui anumit regim. **2.** S.n. Aparat, dispozitiv sau sistem cu care se efectuează o compensare sau se realizează o echilibrare. — Din fr. **compensateur.**

COMPENSATÓRIU, -IE, *compensatorii,* adj. Care compensează; compensator. ✦ (Jur.) Care duce la repararea unei pagube. ✧ *Daune compensatorii* = sumă de bani ce se plătește de către debitor creditorului pentru a-i acoperi pagubele rezultate din neexecutarea unei obligații. — Din fr. **compensatoire.**

COMPENSÁȚIE, *compensații,* s.f. Faptul de a compensa; *p. ext.* ceea ce servește pentru a compensa ceva. [Var.: **compensațiúne** s.f.] — Din fr. **compensation,** lat. **compensatio, -onis.**

COMPENSAȚIÚNE s.f. v. **compensație.**

COMPÉR, *comperi,* s.m. Prezentator al unui spectacol de estradă, de varietăți etc. — Din engl. **compeer.**

COMPERÁJ, *comperaje,* s.n. Prezentare a unui spectacol de estradă, de varietăți etc.; text care conține această prezentare. — Din fr. **compérage.**

COMPETÉNT, -Ă, *competenți, -te,* adj. **1.** Care este bine informat într-un anumit domeniu; care este capabil, care este în măsură să judece un anumit lucru. **2.** Care are atribuția, căderea, autoritatea legală să facă ceva; îndreptățit. [Var.: (înv.) **competínte** adj.] — Din fr. **compétent.**

COMPETÉNȚĂ, *competențe,* s.f. Capacitate a cuiva de a se pronunța asupra unui lucru, pe temeiul unei cunoașteri adânci a problemei în discuție; capacitate a unei autorități, a unui funcționar etc. de a exercita anumite atribuții. ✧ Expr. *A fi de competența cuiva* = a intra în atribuțiile cuiva. *A-și declina competența* = a se declara lipsit de autoritate (legală) sau fără pregătirea necesară pentru a judeca o chestiune sau pentru a se pronunța într-o problemă. [Var.: **competínță** s.f.] — Din fr. **compétence.**

COMPETÍNTE adj. v. **competent.**

COMPETÍNȚĂ s.f. v. **competență.**

COMPETITÍV, -Ă, *competitivi, -e,* adj. **1.** Susceptibil de a suporta concurența. **2.** În care concurența este posibilă, unde se poate concura. — Din fr. **compétitif.**

COMPETITIVITÁTE s.f. Însușirea de a fi competitiv. — **Competitiv** + suf. *-itate.*

COMPETITÓR, -OÁRE, *competitori, -oare,* s.m. și f. Concurent. [Var.: (înv.) **compețitór, -oáre** s.m. și f.] — Din fr. **compétiteur,** lat. **competitor.**

COMPETÍȚIE, *competiții,* s.f. Concurs, întrecere. — Din fr. **compétition.**

COMPETIȚIONÁL, -Ă, *competiționali, -e,* adj. De competiție. *Activitate competițională.* [Pr.: *-ți-o-*] — Din **competiție.**

COMPEȚITÓR, -OÁRE s.m. și f. v. **competitor.**

COMPILÁ, *compilez,* vb. I. Tranz. A aduna fapte sau păreri din operele diverșilor autori pentru a alcătui o lucrare nouă, fără o contribuție personală. — Din fr. **compiler,** lat. **compilare.**

COMPILÁRE, *compilări,* s.f. Acțiunea de *a compila* și rezultatul ei. — V. **compila.**

COMPILATÓR, -OÁRE, *compilatori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care compilează, autor de compilații. **2.** S.n. (Cib.) Program utilitar de transformare a unui limbaj algoritmic în alt limbaj de programare. — Din fr. **compilateur,** lat. **compilator.**

COMPILÁȚIE, *compilații,* s.f. Lucrare, operă care cuprinde idei și fragmente din diverși autori, neprelucrate în mod personal. — Din fr. **compilation,** lat. **compilatio.**

COMPLÁCE vb. III v. **complăcea.**

COMPLĂCEÁ, *compláс,* vb. II. Refl. A găsi o mulțumire completă în ceva; (peior.) a se mulțumi cu o anumită situație fără a încerca să o depășească. [Var.: **compláce** vb. III] — **Con**[1]**- + plăcea** (după fr. *complaire).*

COMPLĂCÉRE s.f. (Înv.) Amabilitate, complezență. — V. **complăcea.**

COMPLÉCT, -Ă adj. v. **complet**[2]**.**

COMPLECTÁ vb. I v. **completa.**

COMPLECTAMÉNTE adv. v. **completamente.**

COMPLECTÁRE s.f. v. **completare.**

COMPLEMÉNT, *complemente,* s.n. **1.** Ceea ce se adaugă la ceva spre a-l întregi; complinire. **2.** Parte secundară a propoziției care determină un verb, un adjectiv sau un adverb. **3.** Substanță de natură proteică prezentă în serul sangvin și care participă la procesul imunității. — Din fr. **complément,** lat. **complementum.**

COMPLEMENTÁR, -Ă, *complementari, -e,* adj. Care complinește, care completează. ✧ *Unghiuri complementare* = unghiuri care, prin însumare, formează un unghi de 90^0. *Culori complementare* = culori care, prin suprapunere, dau culoarea albă. [Var.: **complimentár, -ă** adj.] — Din fr. **complémentaire.**

COMPLEMENTARÍSM s.n. (Fil.) Teză fundamentală a empirismului logic constând în asocierea empirismului cu logicismul. — Din fr. **complémentarisme.**

COMPLEMENTARITÁTE s.f. Însușirea de a prezenta un caracter complementar, de a fi alcătuit din părți complementare. — Din fr. **complémentarité.**

COMPLEMENTARIZÁ, *complementarizez,* vb. I. Refl. (Rar) A deveni complementar la ceva. ✦ A se întregi. — **Complementar** + suf. *-iza.*

COMPLÉT[1]**,** *completuri,* s.n. (Franțuzism ieșit din uz) Bal popular; local de dans (în cartierele periferice ale unui oraș). — Probabil din **cuplet** (confundat, prin etimologie populară cu *complet*[2]).

COMPLÉT[2]**, -Ă** (**1**) *compleți, -te,* adj., (**2, 3**) *completuri,* s.n., (**4**) adv. **1.** Adj. Care conține toate elementele necesare; căruia nu-i lipsește niciuna dintre părțile constitutive; întreg, desăvârșit, deplin, împlinit. ✧ *Opere complete* = ediție cuprinzând toate operele unui scriitor. ✦ (Despre un vehicul de transport în comun) Care are toate locurile ocupate; plin. **2.** S.n. (În sintagma) *Complet de judecată* = colectiv alcătuit din numărul legal de judecători (și asesori) care iau parte la soluționarea unui litigiu. **3.** S.n. (Ieșit din uz) Compleu. **4.** Adv. În întregime, cu desăvârșire. [Var.: **compléct, -ă** adj.] — Din fr. **complet,** lat. **completus.**

COMPLETÁ, *completez,* vb. I. Tranz. A întregi, a adăuga pentru a fi complet[2]. [Var.: **complectá** vb. I] — Din fr. **compléter.**

COMPLETAMÉNTE adv. (Livr.) În mod complet[2], cu desăvârșire. [Var.: **complectaménte** adv.] — Din it. **completamente,** fr. **complètement.**

COMPLETÁRE, *completări,* s.f. Acțiunea de *a completa* și rezultatul ei. ✦ Ceea ce se adaugă pentru a completa. ✦ Film scurt, secundar, care completează un program cinematografic. [Var.: **complectáre** s.f.] — V. **completa.**

COMPLETÁȘ, *completași,* s.m. (Înv.) Soldat care, după terminarea serviciului militar, era ținut în evidența armatei o anumită perioadă de timp, înainte de a fi trecut în rezervă. — **Completa** + suf. *-aș.*

COMPLETÁT, -Ă, *completați, -te,* adj. Care a devenit complet; întregit. — V. **completa.**

COMPLETITÚDINE s.f. (Log.) Proprietate a unui sistem ipotetic-deductiv în care orice propoziție supusă regulilor de deducție poate fi demonstrată. — Cf. fr. c o m p l é t u d e.

COMPLETÍV, -Ă, *completivi, -e,* adj. (În sintagma) *Propoziție completivă* (și substantivat, f.) = propoziție subordonată care are rol de complement pe lângă verbul din altă propoziție. — Din fr. **complétive,** lat. **completivus.**

COMPLETIVITÁTE s.f. (Rar) Însușirea de a fi complet. — Din fr. **complétivité.**

COMPLÉU, *compleuri,* s.n. Costum de haine; obiect de îmbrăcăminte compus din două (sau mai multe) piese asortate; complet (**3**). — Din fr. **complet.**

COMPLÉX, -Ă, *complecși, -xe,* adj., s.n. **1.** Adj. Format din mai multe părți; care întrunește în sine mai multe laturi sau elemente diferite. ✦ (Mat.) *Număr complex* = număr alcătuit prin însumarea unui număr real cu un număr imaginar. **2.** S.n. Întreg, unitate formată din mai multe părți, din mai multe elemente diferite; sistem care întrunește în sine mai multe laturi, care îmbrățișează mai multe domenii; combinare, asociere într-un tot a mai multor fenomene, stări de lucruri etc. ✦ Ansamblu de construcții, de unități industriale, comerciale etc. cu funcții deosebite, grupate teritorial, care alcătuiesc un tot unitar servind aceluiași scop. ✧ *Complex sportiv* = bază sportivă special amenajată pentru practicarea mai multor ramuri de sport. **3.** S.n. Ansamblu de tendințe, amintiri etc. (inconștiente) formate în copilărie pe baza anumitor relații familiale și sociale, care determină comportarea ulterioară a persoanei. ✧ *Complex de inferioritate* = sentiment de neîncredere în forțele proprii, care se formează de obicei în copilărie, uneori în legătură cu o deficiență fizică sau psihică. (Psih.) *Complexul lui Oedip* = atașament erotic al copilului față de părintele de sex opus. — Din fr. **complexe,** lat. **complexus.**

COMPLEXÁT, -Ă, *complexați, -te,* adj. (Livr.) Stăpânit de complexe (**3**). — Din fr. **complexé.**

COMPLEXIFICÁ, *complexífic,* vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A face să devină sau a deveni (mai) complex. — **Complex** + suf. *-ifica.*

COMPLEXIFICÁRE, *complexificări,* s.f. Acțiunea de *a (se) complexifica.* — V. **complexifica.**

COMPLEXIFICÁT, -Ă, *complexificați, -te,* adj. Care a devenit (mai) complex. — V. **complexifica.**

COMPLEXITÁTE s.f. Faptul de a fi complex, însușirea a ceea ce este complex. — Din fr. **complexité.**

COMPLEXIÚNE, *complexiuni,* s.f. (Rar) Totalitatea trăsăturilor psihofizice care caracterizează o persoană. [Pr.: *-xi-u-*] — Din fr. **complexion.**

COMPLEXUÁL, -Ă, *complexuali, -e,* adj. (Psih.) Referitor la complex (**3**), la natura emoțională a acestuia. [Pr.: *-xu-al*] — Din fr. **complexuel.**

COMPLEZÉNT, -Ă, *complezenți, -te,* adj. Care este gata de a servi pe cineva, doritor de a face plăcere cuiva; serviabil, amabil. — Din fr. **complaisant.**

COMPLEZÉNȚĂ, *complezențe,* s.f. Faptul de a fi complezent; serviabilitate, amabilitate. — Din fr. **complaisance.**

COMPLIÁNȚĂ s.f. Mărime care indică gradul de elasticitate al unui sistem mecanic. [Pr.: *-pli-an-*] — Din engl. **compliance.**

COMPLICÁ, *complic,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) încurca; a (se) agrava, a (se) înrăutăți. — Din fr. **compliquer.**

COMPLICÁRE, *complicări,* s.f. Acțiunea de *a (se) complica.* — V. **complica.**

COMPLICÁT, -Ă, *complicați, -te,* adj. Alcătuit din (prea) multe elemente; greu de descurcat sau de înțeles; încurcat, încâlcit. — V. **complica.**

COMPLICÁȚIE, *complicații,* s.f. Faptul de a (se) complica; stare complicată, greu de descurcat; încurcătură, lucru care complică. ✦ Stare patologică nouă (agravantă) care apare în cursul evoluției unei boli. [Var.: (înv.) **complicațiúne** s.f.] — Din fr. **complication.**

COMPLICAȚIÚNE s.f. v. **complicație.**

COMPLÍCE, *complici, -ce,* s.m. și f. Persoană care participă în mod secundar la săvârșirea unei infracțiuni sau, *p. ext.,* care înlesnește, tolerează, ascunde săvârșirea unei fapte reprobabile. — Din fr. **complice.**

COMPLICITÁTE, (rar) *complicități,* s.f. Participare secundară la săvârșirea unei infracțiuni; *p. ext.* tolerarea sau ascunderea unei abateri de la normele de conduită. — Din fr. **complicité.**

COMPLIMÉNT, *complimente,* s.n. **1.** Cuvânt de laudă, de măgulire, care exprimă o atitudine prietenească, de stimă, de respect sau de considerație. ✧ Loc. adv. *Fără compliment* = fără exagerare, fără gândul de a măguli; pe față, sincer. **2.** (La pl.) Salutări trimise unei persoane prin intermediul cuiva ca expresie a politeții. **3.** Înclinare a capului sau a corpului în semn de salut respectuos; plecăciune, reverență. — Din fr. **compliment.**

COMPLIMENTÁ, *complimentez,* vb. I. Tranz. **1.** A exprima complimente (**1**). **2.** (Înv.) A saluta. — Din fr. **complimenter.**

COMPLIMENTÁR, -Ă adj. v. **complementar.**

COMPLIMENTÁRE, *complimentări,* s.f. Acțiunea de *a complimenta* și rezultatul ei. — V. **complimenta.**

COMPLINÍ, *complinesc,* vb. IV. Tranz. A completa, a împlini, a întregi. ✦ (Înv.) A determina. — **Con**[1]**-** + [îm]**plini** (după *completa).*

COMPLINÍRE, *compliniri,* s.f. Acțiunea de *a complini* și rezultatul ei; întregire, împlinire, completare; (concr.) ceea ce complinește. — V. **complini.**

COMPLINITÓR, -OÁRE, *complinitori, -oare,* adj. Care complinește. — **Complini** + suf. *-tor.*

COMPLÓT, *comploturi,* s.n. Înțelegere secretă a câtorva persoane care uneltesc o acțiune împotriva unei persoane, a unui stat etc.; conspirație, conjurație. — Din fr. **complot.**

COMPLOTÁ, *complotez,* vb. I. Intranz. A urzi un complot. — Din fr. **comploter.**

COMPLOTÁȘ, -Ă, *complotași, -e,* s.m. și f. (Înv.) Complotist. — **Complot** + suf. *-aș.*

COMPLOTÍSM s.n. (Rar) Tactică de complotist. — **Complot** + suf. *-ism.*

COMPLOTÍST, -Ă, *complotiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care participă la un complot; complotaș. — **Complot** + suf. *-ist.*

COMPONÉNT, -Ă, *componenți, -te,* adj., s.n., s.f., s.m. **1.** Adj. Care intră ca parte într-un întreg; alcătuitor. ✦ (Substantivat, f.) Element component (**1**). **2.** S.n. (Chim.) Fiecare dintre substanțele sau speciile moleculare ale unui sistem fizico-chimic. **3.** S.f. (Fiz.) Fiecare dintre vectorii în care se descompune un anumit vector și ale căror efecte însumate sunt echivalente cu efectul vectorului dat. **4.** S.n. pl. (Electron.; în sintagmele) *Componente active* = denumire generică pentru diode, tranzistoare, circuite integrate. *Componente pasive* = denumire generică pentru rezistoare, capacitoare etc. **5.** S.m. și f. Membru al unei echipe, al unei formații (sportive, coregrafice, muzicale etc.). — Din germ. **Komponente,** it. **componente.**

COMPONÉNȚĂ, *componențe,* s.f. Totalitatea elementelor care alcătuiesc o unitate; compoziție, alcătuire. — **Compon**[ent] + suf. *-ență* (după *absent-absență).*

COMPONÍST, -Ă, *componiști, -ste,* s.m. și f. (Înv.) Compozitor. — Din germ. **Komponist.**

COMPONÍSTIC, -Ă, *componistici, -ce,* adj. Al unei compoziții muzicale, privitor la o compoziție muzicală. — **Componist** + suf. *-ic.*

COMPORTÁ, *compórt,* vb. I. **1.** Refl. A avea o anumită conduită. **2.** Tranz. A aduce cu sine; a necesita, a cere. — Din fr. **comporter.**

COMPORTAMÉNT, *comportamente,* s.n. **1.** Modalitate de a acționa și de a reacționa în anumite împrejurări sau situații; conduită, purtare, comportare. **2.** Ansamblul reacțiilor unui organism sau al unei colectivități animale ori umane la factorii de mediu; conduită (**2**). — Din fr. **comportement.**

COMPORTAMENTÁL, -Ă, *comportamentali, -e,* adj. De comportament. — Din fr. **comportemental.**

COMPORTAMENTÍSM s.n. (Livr.) Behaviorism. — **Comportament** + suf. *-ism.*

COMPORTAMENTÍST, -Ă, *comportamentiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al comportamentismului. — De la **comportamentism,** cu schimbarea sufixului.

COMPORTÁRE, *comportări,* s.f. Fel de a se comporta; comportament. — V. **comporta.**

COMPÓST, *composturi,* s.n. Îngrășământ agricol natural, rezultat în urma fermentării lente a diferitelor resturi vegetale și animale, amestecate cu unele substanțe minerale. — Din fr. **compost.**

COMPOSTÁ, *compostez,*vb. I. Tranz. **1.** A marca data cu compostorul. **2.** A perfora cu compostorul biletul de călătorie. — Din fr. **composter.**

COMPOSTÁRE, *compostări,* s.f. Acțiunea de *a composta.* — V. **composta.**

COMPOSTÁT, -Ă, *compostați, -te,* adj. (Despre bilete de călătorie) Care a fost marcat cu compostorul. — V. **composta.**

COMPOSTÓR, *compostoare,* s.n. **1.** Aparat mecanic, cu litere și cifre mobile, folosit pentru a imprima data și uneori numărul trenului (sau al altui vehicul) pe un bilet de călătorie. **2.** Aparat pentru perforat biletele în vehiculele de transport în comun cu autotaxare. — Din fr. **composteur.**

COMPÓT, *compoturi,* s.n. Produs alimentar preparat din fructe, proaspete sau uscate, fierte în apă cu zahăr. — Din fr. **compote.**

COMPOTIÉRĂ, *compotiere,* s.f. Vas în care se toarnă compotul pentru a fi servit la masă. [Pr.: *-ti-e-*] — **Compot** + suf. *-ieră.* Cf. fr. c o m p o t i e r.

COMPOUND s.n. **1.** Mod de grupare a două mecanisme, mașini etc. pentru a asigura funcționarea lor asociată. **2.** Masă electroizolantă constituită dintr-un amestec de materiale electroizolante organice. [Pr.: *-páŭnd*] — Cuv. engl.

COMPOUNDÁ, *compoundez,* vb. I. Tranz. (Elt.) A face operația de compoundare. [Pr.: *-paŭn-*] — Din engl. **compound.**

COMPOUNDÁRE s.f. Metodă de reglare a tensiunii la generatoare sau a turației la motoarele de curent continuu, care constă în excitarea suplimentară a mașinii cu un curent egal sau proporțional cu curentul din indus. [Pr.: *-paŭn-*] — Cf. c o m p o u n d.

COMPOUNDÁT, -Ă, *compoundați, -te,* adj. (În sintagma) *Grăsimi compoundate* = substanțe grase formate dintr-un amestec omogenizat de mai multe sorturi de grăsimi, substitute ale unturii de porc. [Pr.: *-paŭn-*] — V. **compounda.**

COMPOZÉE, *compozee,* s.f. Compozită. — Din fr. **composée.**

COMPOZÍT, -Ă, *compoziți, -te,* adj., s.f., s.n. **1.** Adj. Alcătuit din elemente disparate, felurite, heteroclit. ✧ *Ordinul compozit* (și substantivat, n.) = ordin arhitectonic antic, caracterizat în special prin capitelul cu volute și cu frunze de acantă, rezultat din combinarea capitelului ionic cu cel corintic. **2.** S.f. (La pl.) Familie de plante superioare, dicotiledonate, erbacee, rar lemnoase, cu frunze de obicei alterne, cu flori mici, simple și numeroase, dispuse în inflorescențe în formă de capitule și adesea cu latex în organele vegetative; compozee; (și la sg.) plantă din această familie. ✧ (Adjectival) *Plantă compozită.* **3.** S.n. pl. (Tehn.) Materiale ce reunesc într-un singur produs unele elemente care, de obicei, nu se asociază în mod natural. — Din fr. **composite,** lat. **compositus.**

COMPOZITÓR, -OÁRE, *compozitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care compune lucrări muzicale. — Din fr. **compositeur.**

COMPOZÍȚIE, *compoziții,* s.f. **1.** Totalitatea elementelor care alcătuiesc o unitate; structură, compunere, alcătuire, componență. **2.** Operă, bucată, compunere artistică, în special muzicală. ✦ Studiul regulilor de compunere a unei bucăți muzicale; totalitatea cunoștințelor muzicale care permite compozitorului să se exprime într-o formă artistică. **3.** Felul în care sunt dispuse elementele imaginii într-un tablou, astfel încât se se echilibreze între ele. ✦ Gen de pictură, de sculptură, de desen reprezentând personaje în acțiune. **4.** Joc al unui actor care interpretează un rol bazându-se în primul rând pe trăsăturile distinctive ale personajului respectiv, cu calități fizice sau de vârstă deosebite de ale sale. **5.** Lucrare școlară pe o temă dată; compunere (**3**). **6.** Aliaj de cositor și plumb, folosit la căptușirea cuzineților lagărelor de alunecare. — Din fr. **composition,** lat. **compositio.**

COMPOZIȚIONÁL, -Ă, *compoziționali, -e,* adj. Privitor la compoziția unei opere de artă. [Pr.: *-ți-o-*] — Din **compoziție** (după *convențional, emoțional* etc.).

COMPREHENSÍBIL, -Ă, *comprehensibili, -e,* adj. Care se poate înțelege ușor; clar, inteligibil, limpede. — Din fr. **compréhensible,** lat. **comprehensibilis.**

COMPREHENSIBILITÁTE s.f. Însușirea de a fi comprehensibil. — Din fr. **compréhensibilité.**

COMPREHENSIÚNE s.f. **1.** Capacitate de a pătrunde, de a înțelege ceva; înțelegere, pătrundere. **2.** Conținut. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **compréhension,** lat. **comprehensio, -onis.**

COMPREHENSÍV, -Ă, *comprehensivi, -e,* adj. Care înțelege repede și corect; inteligent, pătrunzător. — Din fr. **compréhensif,** lat. **comprehensivus.**

COMPRÉS s.n. Text cules cât mai strâns, fără spații mari între rânduri. — Din germ. **Kompress.**

COMPRÉSĂ, *comprese,* s.f. Bucată împăturită de tifon sau de pânză, folosită pentru pansarea plăgilor sau pentru aplicarea unor substanțe pe o regiune bolnavă a corpului; prișniț. — Din fr. **compresse.**

COMPRESÍBIL, -Ă, *compresibili, -e,* adj. (Fiz.; despre corpuri) Care își poate micșora volumul, care se comprimă când crește presiunea exterioară la care este supus; comprimabil. — Din fr. **compressible.**

COMPRESIBILITÁTE s.f. (Fiz.) Proprietate a unui corp de a fi compresibil. — Din fr. **compressibilité.**

COMPRÉSIE s.f. v. **compresiune.**

COMPRESIÚNE, *compresiuni,* s.f. (Fiz.) **1.** Micșorare a volumului unui corp; comprimare. **2.** Fază de funcționare a unei mașini în timpul căreia fluidul din cilindrul unui motor este comprimat prin deplasarea unui piston în cilindru. **3.** Stare de solicitare a unei piese sub acțiunea a două forțe egale și de sens contrar. **4.** (Med.) Metodă de hemostază care constă într-o apăsare pe un vas cu leziuni. ✦ Apăsare exercitată asupra unui organ de către o tumoră, un cheag de sânge etc. [Pr.: *-si-u-.* — Var.: **comprésie** s.f.] — Din fr. **compression,** lat. **compressio, -onis.**

COMPRESÍV, -Ă, *compresivi, -e,* adj. (Livr.) Care servește pentru a lega strâns. ✦ Fig. Care restrânge, comprimă. — Din fr. **compressif,** engl. **compressive.**

COMPRESÓR, -OÁRE, *compresori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care comprimă. **2.** S.n. Mașină, cu piston și cu rotor, întrebuințată pentru ridicarea presiunii unui gaz. **3.** S.n. Cilindru metalic masiv, cu tracțiune animală sau mecanică, servind la tasarea terasamentelor, nivelarea șoselelor etc. **4.** S.n. (În sintagma) *Compresor de dinamică* = aparat electronic care realizează compresia dinamicii semnalelor electrice. **5.** S.n. (Med.) Instrument cu care se strânge un vas sanguin în timpul unei operații. — Din fr. **compresseur.**

COMPRIMÁ, *comprím,* vb. I. Tranz. **1.** A micșora volumul unui corp cu ajutorul unei presiuni exterioare; a presa. ✦ Fig. A împiedica să se manifeste; a înăbuși. **2.** A restrânge, a reduce personalul unei întreprinderi — Din fr. **comprimer.**

COMPRIMÁBIL, -Ă, *comprimabili, -e,* adj. **1.** Care poate fi comprimat. **2.** (Fiz.) Compresibil. — Din fr. **comprimable.**

COMPRIMÁRE, *comprimări,* s.f. Acțiunea de *a comprima.* — V. **comprima.**

COMPRIMÁT, -Ă, *comprimați, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Condensat, redus (ca volum) prin presiune, prin presare. ✧ *Aer comprimat* = aer supus unei presiuni mari și având diferite întrebuințări în industrie. **2.** S.n. Medicament de consistență solidă obținut prin reducerea acestuia în stare de pulbere și amestecarea cu un liant; pastilă, tabletă, bulin. — V. **comprima.**

COMPROMÍS[1], *compromisuri,* s.n. Înțelegere, acord bazat pe cedări reciproce; concesie. ✦ Înțelegere între două sau mai multe persoane ori state de a supune unui arbitru rezolvarea litigiului dintre ele. — Din fr. **compromis.**

COMPROMÍS[2], -Ă, *compromiși, -se,* adj. **1.** (Despre oameni) Cu reputația pătată; discreditat. **2.** Primejduit, stricat. — V. **compromite.**

COMPROMISÓRIU, -IE, *compromisorii,* adj. (Livr.) Care este în legătură cu un compromis. ✧ *Judecată compromisorie* = judecată pronunțată de arbitri. *Clauză compromisorie* = clauză a unui contract prin care se menționează că dificultățile survenite în executarea lui vor fi rezolvate de arbitri. — Din fr. **compromissoire.**

COMPROMÍTE, *compromít,* vb. III. **1.** Tranz. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde buna reputație; a (se) discredita. **2.** Tranz. A pricinui un rău, a primejdui; a strica, a distruge. [Perf. s. *compromisei,* part. *compromis*] — Din fr. **compromettre,** lat. **compromittere.**

COMPROMÍTERE, *compromiteri,* s.f. Acțiunea de *a (se) compromite.* — V. **compromite.**

COMPROMIȚĂTÓR, -OÁRE, *compromițători, -oare,* adj. Care (poate) compromite pe cineva. — **Compromite** + suf. *-ător.*

COMPTOÁR s.n. v. **contoar.**

COMPULSÁ, *compulsez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A cerceta acte, documente; a aduna date, a strânge informații. — Din fr. **compulser,** lat. **compulsare.**

COMPULSÁRE, *compulsări,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a compulsa.* — V. **compulsa.**

COMPÚNE, *compún,* vb. III. Tranz. **1.** (Despre elementele unui întreg) A forma, a alcătui un întreg. ✦ Refl. (Despre un întreg) A fi alcătuit, a consta din... **2.** A crea, a scrie, a redacta o operă literară, muzicală etc. [Perf. s. *compusei,* part. *compus*] — Din lat. **componere** (după *pune).*

COMPÚNERE, *compuneri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) compune* și rezultatul ei; alcătuire, îmbinare. **2.** (Concr.) Bucată literară sau muzicală; compoziție. **3.** (Concr.) Lucrare școlară pe o temă dată; compoziție (**5**). **4.** (Lingv.) Sistem de formare a cuvintelor prin alipirea mai multor cuvinte având drept rezultat un cuvânt nou. — V. **compune.**

COMPÚS, -Ă, *compuși, -se,* adj., s.m. **1.** Adj. Alcătuit din mai multe părți sau elemente; combinat. ✧ (Muz.) *Măsură compusă* = măsură formată din fracțiuni ale măsurii simple. (Gram.) *Timp compus* = timp format cu ajutorul unui verb auxiliar. (Bot.) *Frunză compusă* = frunză cu limbul constituit din mai multe foliole, dispuse pe un ax principal. *Inflorescență compusă* = inflorescență constituită din mai multe inflorescențe simple. *Fruct compus* = fruct constituit din mai multe fructe concrescute pe aceeași axă. **2.** S.m. (Chim.) Combinație (**4**); corp compus (**1**). — V. **compune.**

COMPÚT, *computuri,* s.n. Calcul al timpului, făcut pentru a fixa data Paștilor și pentru a socoti calendarul bisericesc. — Din fr. **comput.**

COMPUTÁ, *computez,* vb. I. Tranz. (Jur.) A scădea prevenția din durata unei condamnări. — Din fr. **computer.**

COMPUTÁRE, *computări,* s.f. (În sintagma) *Computarea prevenției* = scădere a perioadei de arest preventiv din timpul total al pedepsei privative de libertate la care e condamnată o persoană. — Din lat. **computare.**

COMPÚTER, *computere,* s.n. Calculator electronic; ordinator. [Pr.: *-pĭu-*] — Din engl. **computer.**

COMPUTERIZÁ, *computerizez,* vb. I. Tranz. **1.** A prelucra cu ajutorul computerului. **2.** A introduce folosirea computerului în diverse domenii de activitate. [Pr.: *-pĭu-*] — Din engl. **computerize.**

COMPUTERIZÁRE, *computerizări,* s.f. Acțiunea de *a computeriza* și rezultatul ei. [Pr.: *-pĭu-*] — V. **computeriza.**

COMPUTERIZÁT, -Ă, *computerizați, -te,* adj. Cu activitate aflată sub controlul computerului. [Pr.: *-pĭu-*] — V. **computeriza.**

COMÚN, -Ă, *comuni, -e,* adj. **1.** Care aparține mai multora sau tuturor; care privește sau interesează pe mai mulți sau pe toți; de care se folosesc mai mulți sau toți; obștesc. ✧ *Drept comun* = parte a dreptului care are aplicare generală (spre deosebire de dreptul care se aplică în domenii speciale). *Criminal de drept comun* = criminal care a comis o crimă obișnuită. *Substantiv comun* = substantiv care servește la indicarea obiectelor de același fel. *Factor comun* = număr cu care se înmulțesc toți termenii unei sume. *Divizor comun* = număr întreg care împarte exact mai multe numere întregi date. *Multiplu comun* = număr care e divizibil cu mai multe numere întregi date. *Cel mai mic multiplu comun* = cel mai mic număr întreg care se poate împărți exact prin mai multe numere întregi. *Numitor comun* = numitor care aparține mai multor fracții. *An comun* = an calendaristic. ✧ Expr. *A face cauză comună cu cineva* = a lua partea cuiva într-o chestiune sau într-o discuție. *A nu avea nimic comun cu cineva (*sau *ceva)* = a nu avea nicio legătură cu cineva, a fi străin de... *A duce viață comună cu cineva* = a trăi sub același acoperiș; a conviețui. ✦ (Substantivat, n.) Ceea ce aparține unei colectivități; ceea ce este alcătuit pe baze obștești. ✧ Loc. adv. *În comun* = laolaltă, împreună. **2.** Obișnuit, normal, firesc; frecvent. ✧ *Loc comun* = idee cunoscută de toată lumea, lucru știut; banalitate. ✧ Expr. (Substantivat) *A ieși din comun* = a se prezenta ca ceva aparte, neobișnuit, deosebit de ceilalți. **3.** Banal, de rând; de proastă calitate. — Din fr. **commun,** lat. **communis.**

COMUNÁL, -Ă, *comunali, -e,* adj. Al comunei, privitor la comună. — Din fr. **communal,** lat. **communalis.**

COMUNÁRD, -Ă, *comunarzi, -de,* s.m. și f. Partizan, adept, membru al Comunei din Paris din 1871. — Din fr. **communard.**

COMÚNĂ, *comune,* s.f. **1.** Unitate de bază administrativ-teritorială, alcătuită din unul sau mai multe sate și condusă de un primar. ✦ (În Evul Mediu) Așezare urbană în țările din Apusul Europei, dezvoltată în cadrul vechilor cetăți așezate pe marile drumuri comerciale și posedând o anumită autonomie. **2.** (În sintagma) *Comuna primitivă* = prima treaptă de dezvoltare a societății omenești, caracterizată prin munca în comun și prin împărțirea egală a bunurilor materiale. — Din fr. **commune.**

COMUNÉROS s.m. pl. **1.** Denumire a orașelor libere din Castilia, care s-au răsculat împotriva absolutismului regal în 1520. **2.** Denumire dată participanților la răscoala antispaniolă din 1871 din Noua Granadă (Columbia). **3.** Denumire dată curentului de stânga din revoluția spaniolă (1820–1823), care reprezenta interesele burgheziei mici și mijlocii. — Cuv. sp.

COMUNIÁNT, -Ă, *comunianți, -te,* s.m. și f. Persoană care primește comuniunea (**3**); persoană care face comuniunea. [Pr.: *-ni-ant*] — Din fr. **communiant.**

COMUNICÁ, *comúnic,* vb. I. **1.** Tranz. A face cunoscut, a da de știre; a informa, a înștiința, a spune. ✦ Intranz. (Despre oameni, comunități sociale etc.) A se pune în legătură, în contact cu...; a vorbi cu... **2.** Intranz. A fi în legătură cu..., a duce la... *Cămara comunică cu pivnița.* — Din fr. **communiquer.**

COMUNICÁBIL, -Ă, *comunicabili, -e,* adj. Care poate fi comunicat. — Din fr. **communicable,** lat. **communicabilis.**

COMUNICABILITÁTE s.f. Calitatea sau starea a ceea ce este comunicabil. — Din fr. **communicabilité.**

COMUNICÁNT[1], *comunicante,* adj. n. (Fiz.; în sintagma) *Vase comunicante* = sistem de tuburi sau de vase care comunică între ele, astfel încât un lichid turnat într-unul dintre tuburi trece și în celelalte, ridicându-se în toate la același nivel. — Din fr. **communicant.**

COMUNICÁNT[2], -Ă, *comunicanți, -te,* s.m. și f. Persoană care comunică ceva; *spec.* persoană care dă răspunsul la o anchetă lingvistică. — V. **comunica.**

COMUNICÁRE, *comunicări,* s.f. Acțiunea de *a comunica* și rezultatul ei. **1.** Înștiințare, știre, veste; raport, relație, legătură. **2.** Prezentare, într-un cerc de specialiști, a unei contribuții personale într-o problemă științifică. — V. **comunica.**

COMUNICÁT, *comunicate,* s.n. Înștiințare oficială specială, difuzată prin presă, radio etc., asupra unor evenimente importante de actualitate. ✦ Buletin prin care comandamentul suprem al unei armate informează publicul în timp de război asupra operațiilor militare. — Din fr. **communiqué.**

COMUNICATÍV, -Ă, *comunicativi, -e,* adj. **1.** (Despre oameni) Care intră ușor în legătură cu ceilalți; sociabil. **2.** (Despre unele manifestări ale oamenilor) Care se transmite ușor de la o persoană la alta. — Din fr. **communicatif,** lat. **communicativus.**

COMUNICATIVITÁTE s.f. Însușirea de a fi comunicativ. — **Comunicativ** + suf. *-itate.*

COMUNICÁȚIE, *comunicații,* s.f. **1.** Mijloc de comunicare între puncte diferite; legătură, contact. **2.** Sistem tehnic folosit pentru realizarea comunicației. **3.** (În sintagma) *Comunicații de masă* = totalitatea mijloacelor tehnice de comunicare a informațiilor (poștă, telegraf, telefon, radio, televiziune, cinema, publicații etc.). [Var.: (înv.) **comunicațiúne** s.f.] — Din fr. **communication,** lat. **communicatio, -onis.**

COMUNICAȚIÚNE s.f. v. **comunicație.**

COMUNÍSM s.n. **1.** Sistem social, politic și economic constituit pe principiul abolirii proprietății private și al instaurării proprietății colective asupra mijloacelor de producție și de schimb. **2.** Mișcare care dorește să implementeze acest sistem. **3.** Ideologie care promovează acest sistem. — Din fr. **communisme.**

COMUNÍST, -Ă, *comuniști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de comunism, care se bazează pe principiile comunismului sau este caracteristic comunismului; privitor la comunism. **2.** S.m. și f. Membru al unui partid comunist. ✦ Persoană cu convingeri comuniste. — Din fr. **communiste.**

COMUNITÁR, -Ă, *comunitari, -e,* adj. **1.** Care aparține comunității, care se referă la comunitate. **2.** Care se referă la Comunitatea Economică Europeană (devenită Uniunea Europeană), care aparține Comunității Economice Europene. — Din fr. **communitaire.**

COMUNITÁTE, (2) *comunități,* s.f. **1.** Faptul de a fi comun mai multor lucruri sau ființe; posesiune în comun. **2.** Grup de oameni cu interese, credințe sau norme de viață comune; totalitatea locuitorilor unei localități, ai unei țări etc. — **Comun** + suf. *-itate* (după fr. *communauté*). Cf. lat. c o m m u n i t a s, - a t i s, it. c o m u n i t á.

COMUNIÚNE, *comuniuni,* s.f. **1.** Legătură puternică, unire strânsă. **2.** Unitate a celor care au aceeași credință. **3.** (Bis.) Împărtășanie, euharistie. [Pr.: *-ni-u-*] — Din fr. **communion,** lat. **communio, -onis.**

COMUTÁ, *comút,* vb. I. Tranz. **1.** A schimba legăturile unei porțiuni de circuit electric prin altele sau a modifica succesiv conexiunile mai multor circuite electrice. ✦ A face racordarea unui circuit electric la rețea. **2.** (Jur.) A schimba o pedeapsă mai grea cu una mai ușoară. — Din lat. **commutare.**

COMUTÁBIL, -Ă, *comutabili, -e,* adj. Care poate fi comutat. — Din fr. **commutable.**

COMUTÁRE, *comutări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a comuta* și rezultatul ei. ✧ (Jur.) *Comutarea pedepsei* = înlocuirea unei pedepse mai grele cu una mai ușoară. **2.** Particularitate a atenției unei persoane de a trece cu ușurință de la o activitate la alta. — V. **comuta.**

COMUTATÍV, -Ă, *comutativi, -e,* adj. Care prezintă comutativitate. — Din fr. **commutatif.**

COMUTATIVITÁTE s.f. Proprietate a unei relații sau a unei operații matematice de a fi independentă de ordinea elementelor pe care le conține. — **Comutativ** + suf. *-itate.*

COMUTATOÁRE, *comutatori,* s.f. Mașină electrică folosită pentru transformarea curentului alternativ în curent continuu și invers. — **Comuta** + suf. *-toare.*

COMUTATÓR, *comutatoare,* s.n. Dispozitiv pentru închiderea sau deschiderea rețelei prin care trece un curent electric sau pentru schimbarea direcției lui; întrerupător, șaltăr. — Din fr. **commutateur.**

COMUTÁȚIE, *comutații,* s.f. **1.** Totalitatea operațiilor, manuale sau automate, de conectare și de deconectare a liniilor în vederea realizării unei legături telefonice. **2.** Proces de schimbare rapidă a sensului sau a valorii curentului dintr-o secțiune a înfășurării indusului unei mașini electrice cu colector când lamelele la care este legată trec pe sub perii. — Din fr. **commutation.**

CON-[1] Element de compunere însemnând „împreună cu”, care servește la formarea unor substantive *(conșcolar, coreferent),* a unor verbe (*conlocui, conviețui*) sau a unor adjective *(conațional).* [Var.: **co-**] — Din fr. **co(n)-.**

CON[2], *conuri,* s.n. **1.** Suprafață descrisă de o dreaptă care se deplasează sprijinindu-se pe o curbă închisă imobilă și pe un punct fix exterior. ✦ Corp geometric mărginit de o asemenea suprafață și de un plan. **2.** (Geogr.; în sintagmele) *Con vulcanic* = formă de relief conică de dimensiunea unui munte, constituită în urma erupțiilor vulcanice, din lavă, cenușă etc. *Con de dejecție* = formă de relief în evantai, rezultată din acumularea materialului transportat de torenți acolo unde se micșorează panta; agestru. ✦ (Fiz.) *Con de lumină* = fascicul de raze care pleacă dintr-un punct luminos și cade pe o suprafață. **3.** Fructul coniferelor, format dintr-un ax cu numeroși solzi lemnoși, care reprezintă florile mascule sau femele. — Din fr. **cône.**

CONABÍU, -ÍE, *conabii,* adj., s.n. **1.** Adj. (Înv.) Roșu-închis, de culoarea vișinei coapte; vișiniu. **2.** S.n. Culoare conabie (**1**). — Din tc. **kunebi.**

CONÁC, *conace,* s.n. **I. 1.** Casă boierească la țară, pe o moșie. **2.** Reședință a unui ispravnic sau a unui subprefect, a unui vizir sau a unui pașă; cartier oficial. **II.** (Înv.) **1.** Loc de popas; popas. **2.** Distanță de la un loc de popas la altul. **3.** Interval de timp egal cu o jumătate de zi. — Din tc. **konak.**

CONÁȘ s.m. v. **coconaș.**

CONAȚIONÁL, -Ă, *conaționali, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care, în raport cu altă persoană, face parte din aceeași națiune. [Pr.: *-ți-o-*] — **Co(n)[1]**- + **național.**

CONĂCÁR, *conăcari,* s.m. (Reg.) Fiecare dintre cei doi flăcăi călări care însoțesc pe mire, în ziua nunții, când pleacă după mireasă; tânăr călare în alaiul nunții; colăcar. — Cf. c o l ă c a r.

CONĂCĂRÍE, *conăcării,* s.f. (Reg.) Orație de nuntă; urare făcută mirilor. — **Conăcar** + suf. *-ie.*

CONĂCÍ, *conăcesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A face popas, a poposi; a se odihni. ✦ Tranz. A găzdui, a adăposti pe cineva. — Din **conac.**

CONĂCÍRE, *conăciri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a conăci*; popas. ✦ Găzduire, adăpostire. — V. **conăci.**

CON BRÍO loc. adv. (Muz.; indică modul de executare) Cu vervă, cu însuflețire. — Loc. it.

CONCASÁ, *concasez,* vb. I. Tranz. A sfărâma un material solid în bucăți mici cu ajutorul concasorului. — Din fr. **concasser.**

CONCASÁRE s.f. Acțiunea de *a concasa* și rezultatul ei. — V. **concasa.**

CONCASÓR, *concasoare,* s.n. Mașină de sfărâmat materiale dure, folosită în industriile extractive sau de prelucrare. — Din fr. **concasseur.**

CONCATENÁ, *concatenez,* vb. I. Tranz. A efectua o concatenare. — Din lat. **concatenare.**

CONCATENÁRE, *concatenări,* s.f. Acțiunea de *a concatena* și rezultatul ei. — V. **concatena.**

CONCATENÁȚIE, *concatenații,* s.f. **1.** (Lingv.) Înlănțuire a elementelor vecine, în plan sintagmatic. **2.** Înlănțuire retorică de anadiploze succesive; epiplocă. — Din fr. **concaténation.**

CONCÁV, -Ă, *concavi, -e,* adj. Care prezintă o scobitură; în formă de adâncitură. ✦ (Înv.; despre formații militare) Dispus în semicerc. — Din fr. **concave,** lat. **concavus.**

CONCAVITÁTE, *concavități,* s.f. Scobitură, adâncitură a unui corp concav. — Din fr. **concavité.**

CÓNCĂ s.f. (Arhit.) Acoperământ în forma unei jumătăți de cupolă deasupra absidei altarului. — Din fr. **conque.**

CONCÉDE, *concéd,* vb. III. Tranz. (Livr.) A îngădui, a încuviința; a ceda un drept, un privilegiu etc. — Din fr. **concéder.**

CONCEDIÁ, *concediez,* vb. I. Tranz. **1.** A elibera dintr-o funcție, a îndepărta din serviciu, a da afară. **2.** (Rar) A îngădui cuiva să se retragă; a pofti pe cineva să iasă; a îndepărta. [Pr.: *-di-a*] — Din fr. **congédier.**

CONCEDIÉRE, *concedieri,* s.f. Acțiunea de *a concedia* și rezultatul ei; eliberare sau îndepărtare din serviciu. [Pr.: *-di-e-*] — V. **concedia.**

CONCÉDIU, *concedii,* s.n. Interval de timp determinat în care salariații sunt scutiți, în mod legal, de a veni la locul de muncă și a presta munca, primind pentru tot acest interval remunerația bănească cuvenită. *Concediu de odihnă. Concediu medical.* [Var.: (înv.) **congédiu** s.n.] — Cf. fr. c o n g é.

CONCENTRÁ, *concentrez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) strânge, a (se) acumula într-un singur loc; a (se) îndrepta spre un singur punct. **2.** Tranz. A chema vremelnic rezervişti sub arme în timp de pace, pentru completarea pregătirii militare sau în alt scop. ✦ A strânge mai multe unităţi militare într-o anumită zonă. **3.** Refl. A-şi îndrepta întreaga atenţie sau preocupare într-o singură direcţie; a fi absorbit, preocupat de ceva. **4.** Tranz. (Chim.) A mări conţinutul procentual al unui component într-o soluţie sau într-un amestec. **5.** Tranz. A separa dintr-un minereu brut părţile bogate în minereuri utile de părţile sterile. — Din fr. **concentrer.**

CONCENTRÁRE, *concentrări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) concentra* şi rezultatul ei. **2.** Însuşire a atenţiei de a se fixa asupra unui obiect, a unei probleme sau a unei activităţi. **3.** Operaţie de separare a mineralelor utile de cele sterile, utilizând metoda flotaţiei, gravimetriei, magnetică etc. **4.** (Chim.) Operaţie de mărire a concentraţiei unui component dintr-un amestec sau dintr-o soluţie. **5.** (Ec. pol.; în sintagmele) *Concentrarea producţiei* = comasare şi organizare a producţiei în întreprinderi din ce în ce mai mari. *Concentrarea capitalului* = creşterea capitalului prin acumulare. **6.** (În sintagma) *Lagăr de concentrare* = loc izolat în care sunt închise anumite persoane pentru activitatea politică considerată indezirabilă sau din motive rasiale. — V. **concentra.**

CONCENTRÁT[1], *concentrate,* s.n. **1.** Produs bogat în minerale utile, obţinut prin concentrare (**3**). **2.** Produs alimentar caracterizat prin volum mic şi printr-un procent mare de substanţe hrănitoare, care poate fi consumat după ce a fost încălzit, fiert în apă etc. — Din fr. **concentré.**

CONCENTRÁT[2], -Ă, *concentraţi, -te,* adj. **1.** Care are o concentraţie mare. ✧ *Furaje concentrate* = nutreţuri de origine vegetală sau animală cu valoare nutritivă ridicată, bogate în proteine şi cu procent redus de apă. **2.** (Despre stil, limbaj) Concis. — V. **concentra.**

CONCENTRÁŢIE, *concentraţii,* s.f. (Chim.) Cantitate de substanţă dizolvată, conţinută într-o anumită cantitate de solvent sau de soluţie. — Din fr. **concentration.**

CONCENTRAŢIONÁR, -Ă, *concentraţionari, -e,* adj. Privitor la lagărele de concentrare. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **concentrationnaire.**

CONCÉNTRIC, -Ă, *concentrici, -ce,* adj. (Despre linii sau figuri geometrice) Care au acelaşi centru. — Din fr. **concentrique.**

CONCÉPE, *concép,* vb. III. **I.** Tranz. **1.** A imagina, a proiecta, a gândi ceva nou. **2.** A-şi face o idee despre ceva; a pricepe, a înţelege. ✧ Loc. adv. *De neconceput* = de neînţeles, de neimaginat; imposibil. **3.** A exprima în anumiţi termeni, a formula într-un anumit fel. **II.** Intranz. (Despre o femeie) A rămâne însărcinată; a zămisli, a procrea. — Din lat. **concipere.**

CONCÉPERE, *conceperi,* s.f. Acţiunea de *a concepe;* imaginare, proiectare; creare; zămislire. — V. **concepe.**

CONCÉPT, *concepte,* s.n. **1.** Idee generală care reflectă corect realitatea; noţiune. **2.** Ciornă, schiţă, bruion. — Din fr. **concept.**

CONCEPTÁCUL, *conceptacule,* s.n. Cavitate mică unde se formează gameţii la unele criptogame. — Din fr. **conceptacle,** lat. **conceptaculum.**

CONCEPTÍBIL, -Ă, *conceptibili, -e,* adj. (Rar) De conceput. — **Concept** + suf. *-ibil.*

CONCEPTÍSM s.n. Şcoală literară spaniolă care se caracterizează prin rafinamentul excesiv al gândirii, cultul pentru alegorie şi erudiţie scolastică. — Din fr. **conceptisme.**

CONCEPTUÁL, -Ă, *conceptuali, -e,* adj. Care ţine de concept (**1**); abstract. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **conceptuel.**

CONCEPTUALÍSM s.n. Concepţie filosofică scolastică, situată între nominalism şi realism, care recunoaşte existenţa mentală a generalului, a conceptelor. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **conceptualisme.**

CONCEPTUALÍST, -Ă, *conceptualişti, -ste,* s.m. şi f., adj. (Adept) al conceptualismului. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **conceptualiste.**

CONCEPTUALIZÁ, *conceptualizez,* vb. I. Tranz. A transpune o teorie în concepte (**1**). [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **conceptualiser.**

CONCEPTUALIZÁRE, *conceptualizări,* s.f. Transpunere a unei teorii în concepte (**1**). [Pr.: *-tu-a-*] — V. **conceptualiza.**

CONCEPTUALIZÁT, -Ă, *conceptualizaţi, -te,* adj. Care a fost transpus în concepte (**1**). [Pr.: *-tu-a-*] — V. **conceptualiza.**

CONCÉPŢIE, *concepţii,* s.f. **1.** Mod de a concepe, ansamblu de păreri, de idei cu privire la probleme filosofice, ştiinţifice, tehnice, literare etc. ✧ *Concepţie despre lume* = viziune de ansamblu asupra existenţei. **2.** Proces prin care ia fiinţă un nou individ animal, în urma fecundării ovulului de către un spermatozoid; procreare, zămislire. [Var.: **concepţiúne** s.f.] — Din fr. **conception,** lat. **conceptio, -onis.**

CONCEPŢIONÁL, -Ă, *concepţionali, -e,* adj. Al concepţiei, de concepţie. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din engl. **conceptional.**

CONCEPŢIÚNE s.f. v. **concepţie.**

CONCÉRN, *concerne,* s.n. Organizaţie complexă care reuneşte întreprinderi economice legate între ele prin activitatea lor, întreprinderile rămânând formal independente. — Din engl. **concern.**

CONCÉRT, *concerte,* s.n. **1.** Manifestare publică, spectacol în care sunt interpretate lucrări muzicale. ✦ Piesă muzicală amplă scrisă pentru unul sau mai multe instrumente solistice, cu acompaniament de orchestră. ✧ *Concert pentru orchestră* = lucrare orchestrală de virtuozitate. **2.** (Rar) Înţelegere, unire, acord între mai multe state sau persoane în vederea unui scop comun. — Din fr. **concert,** it. **concerto.**

CONCERTÁ, *concertez,* vb. I. Intranz. **1.** A da un concert (**1**). **2.** (Mai ales despre şefi de state, diplomaţi etc.) A se consulta, a schimba puncte de vedere pentru a cădea de acord asupra unui proiect comun, pentru a lua o atitudine, o măsură (politică) comună. — Din it. **concertare.**

CONCERTÁNT, -Ă, *concertanţi, -te,* adj. Cu caracter de concert (**1**). ✧ *Simfonie concertantă* = compoziţie muzicală rezultată din îmbinarea simfoniei şi a concertului instrumental. *Voce concertantă* = voce principală cu caracter solistic-virtuoz într-un ansamblu coral. — Din fr. **concertant.**

CONCERTÁT, -Ă, *concertaţi, -te,* adj. Care este stabilit, hotărât împreună cu alţii, care rezultă dintr-o înţelegere. — V. **concerta.**

CONCERTÍNĂ, *concertine,* s.f. Instrument muzical asemănător cu acordeonul, cu feţele laterale hexagonale. — Din fr. **concertina.**

CONCERTÍNO s.n. **1.** Compoziţie muzicală mai redusă decât concertul. **2.** Nume dat grupului de instrumente solistice în concerto-grosso. — Cuv. it.

CONCERTÍST, -Ă, *concertişti, -ste,* s.m. şi f. Interpret care susţine o activitate solistică de concert. — Din fr. **concertiste.**

CONCERTÍSTIC, -Ă, *concertistici, -ce,* adj. De concert, al concertului. — **Concert** + suf. *-istic.*

CONCERTMÁISTRU, *concertmaiştri,* s.m. Primul violonist (sau instrumentist) al unei orchestre simfonice, de cameră etc., care are şi rol de coordonare şi supraveghere. — **Concert** + **maistru** (după germ. *Konzertmeister).*

CONCÉRTO GRÓSSO, *concerti grossi,* s.n. Compoziţie muzicală veche, de virtuozitate, care stă la baza concertului şi în care un mic grup de instrumente solistice cântă alternativ cu restul orchestrei. — Cuv. it.

CONCÉSIE, *concesii,* s.f. Îngăduinţă, cedare, renunţare (la ceva) în folosul sau în interesul altuia. — Din fr. **concession,** lat. **concessio.**

CONCESIONÁ, *concesionez,* vb. I. Tranz. A da în concesiune. [Pr.: *-si-o-*] — Din **concesiune.**

CONCESIONÁL, -Ă, *concesionali, -e,* adj. (Jur.) De concesiune, al concesiunii. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **concessionale.**

CONCESIONÁR, *concesionari,* s.m. Persoană (fizică sau juridică) care a obţinut o concesiune. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **concessionnaire.**

CONCESIONÁRE, *concesionări,* s.f. Faptul de *a concesiona.* [Pr.: *-si-o-*] — V. **concesiona.**

CONCESIÚNE, *concesiuni,* s.f. Convenţie prin care o persoană (fizică sau juridică) dobândeşte dreptul de a exploata anumite servicii publice sau anumite bunuri ale statului, în schimbul unor beneficii care revin acestuia din urmă. ✦ Bunurile care formează obiectul acestei convenţii. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **concession,** lat. **concessio, -onis.**

CONCESÍV, -Ă, *concesivi, -e,* adj. Care face concesii; îngăduitor. ✧ *Propoziţie concesivă* = propoziţie subordonată care arată că, deşi există o piedică, acţiunea din propoziţia regentă se realizează sau se poate realiza. *Conjuncţie concesivă* = conjuncţie care introduce o propoziţie concesivă. — Din fr. **concessif,** lat. **concessivus.**

CONCETĂŢEÁN, -Ă, *concetăţeni, -e,* s.m. şi f. Persoană considerată în raport cu alta care face parte din acelaşi stat sau din acelaşi oraş cu ea. — **Con[1]** + **cetăţean** (după fr. *concitoyen*).

CONCHERÁNT, -Ă, *concheranţi, -te,* adj. (Înv.) Cuceritor. — Din fr. **conquérant.**

CONCHÉTĂ, *conchete,* s.f. (Înv.) Cucerire. — Din fr. **conquête.**

CONCHÍDE, *conchíd,* vb. III. Tranz. şi intranz. A trage o concluzie, a încheia o expunere, o cercetare etc. [Perf. s. *conchisei,* part. *conchis*] — Din lat. **concludere** (după *închide*).

CONCHILIOLOGÍE s.f. Parte a zoologiei care se ocupă cu studiul scoicilor. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **conchyliologie.**

CONCHISTADÓR, *conchistadori,* s.m. Aventurier spaniol plecat să cucerească teritorii în America, imediat după descoperirea acestui continent. — Din fr. **conquistador** (<sp.).

CONCHÍSTĂ, *conchiste,* s.f. (Rar) Cucerire (amoroasă). ✦ Femeie cucerită, sedusă. — Din it. **conquista.**

CONCI, *conciuri,* s.n. Coc[2]. ✦ (Reg.) Cerc de lemn, de lână împletită etc., învelit în pânză sau într-o împletitură de păr, pe care, în unele regiuni de la ţară, îl poartă femeile măritate pe creştetul capului, sub basma. — Din magh. **konty.**

CONCÍCLIC, -Ă, *conciclici, -ce,* adj. (Despre puncte) Care se află pe acelaşi cerc. — **Con[1] + ciclic.**

CONCILIÁ, *conciliez,* vb. I. Intranz. A pune de acord, a împăca, a înlătura divergenţele, contradicţiile dintre două sau mai multe păreri, idei, doctrine etc. ✦ (Jur.) A încerca aplanarea sau evitarea unui litigiu prin împăcarea părţilor. [Pr.: *-li-a*] — Din fr. **concilier,** lat. **conciliare.**

CONCILIÁBUL, *conciliabule,* s.n. Consfătuire (secretă) între persoane care plănuiesc ceva. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **conciliabule,** lat. **conciliabulum.**

CONCILIÁNT, -Ă, *concilianți, -te,* adj. Împăciuitor; care se lasă ușor înduplecat. [Pr.: *-li-ant*] — Din fr. **conciliant.**

CONCILIATÓR, -OÁRE, *conciliatori, -oare,* adj. Care tinde spre un acord, spre o împăcare a unor divergențe; care duce spre înțelegere între părți opuse. ✦ (În politică) Care, în fața unor divergențe de ordin principial, caută o soluție de compromis, o linie de mijloc. ✦ (Substantivat) Persoană care mijlocește o conciliere, împăciuitorist. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **conciliateur,** lat. **conciliator.**

CONCILIATÓRISM s.n. Atitudine, acțiune conciliatoare. ✦ Împăciuitorism. [Pr.: *-li-a-*] — **Conciliator** + suf. *-ism.*

CONCILIÁȚIE, *conciliații,* s.f. Conciliere, împăcare. ✦ Procedură de împăcare, în dreptul internațional, având ca scop înlăturarea conflictelor. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **conciliation,** lat. **conciliatio.**

CONCILIÉRE, *concilieri,* s.f. Împăcare, conciliație, unire, acord. ✧ *Conciliere internațională* = mijloc de rezolvare pașnică a diferendelor dintre state, conform propunerilor făcute de o comisie a cărei organizare, componență și al cărei mod de lucru sunt stabilite prin acordul părților. [Pr.: *-li-e-*] — V. **concilia.**

CONCÍLIU, *concilii,* s.n. Adunare a reprezentanților înaltului cler catolic dintr-o provincie, dintr-o țară sau din întreaga lume, în care se iau hotărâri cu privire la chestiuni de dogmă, de morală sau de disciplină bisericească; sobor, sinod. — Din lat. **concilium.**

CONCÍNĂ, *concine,* s.f. Numele unui joc de cărți. — Din ngr. **kontsina.**

CONCÍS, -Ă, *conciși, -se,* adj. (Despre stil, opere literare etc.) Expus pe scurt, în puține cuvinte, concentrat, succint, laconic. — Din fr. **concis,** lat. **concisus.**

CONCITADÍN, -Ă, *concitadini, -e,* s.m. și f. Persoană considerată în raport cu alta care locuiește în același oraș cu ea; (rar) conorășean. — Din it. **concitadino.**

CONCÍZIE s.f. Calitatea de a fi concis; exprimare, formulare scurtă; laconism. [Var.: **conciziúne** s.f.] — Din fr. **concision,** lat. **concisio, -onis.**

CONCIZIÚNE s.f. v. **concizie.**

CONCLÁV, *conclave,* s.n. **1.** Sală în care matroanele romane își primeau musafirii apropiați. **2.** Adunare a cardinalilor întruniți pentru alegerea unui nou papă. ✦ Fig. Adunare secretă. **3.** Sala în care se întrunește conclavul (**2**). — Din fr. **conclave.**

CONCLÚDE, *conclúd,* vb. III. Tranz. (Rar) A conchide, a încheia. — Din lat., it. **concludere.**

CONCLUDÉNT, -Ă, *concludenți -te,* adj. (Adesea adverbial) Care convinge; convingător. ✦ (Log.) Pe baza căruia se poate trage o concluzie. — Din lat. **concludens, -ntis.**

CONCLÚZIE, *concluzii,* s.f. **1.** Încheiere a unui șir de judecăți; gândire dedusă dintr-o serie de argumente sau constatări. ✦ Judecată nouă care rezultă din alte judecăți date și al cărei adevăr depinde de adevărul judecăților date. **2.** Ultima parte a unei expuneri sau a unei lucrări, care cuprinde rezultatele finale. ✧ Expr. *A trage concluziile* = a rezuma ideile emise de participanți în cadrul unei dezbateri și a arăta consecințele care se impun în legătură cu problemele dezbătute. **3.** (Mat.) Judecată care confirmă datele unei teoreme pe baza demonstrației. **4.** (Jur., la pl.) Expunerile părților și ale procurorului într-un proces. ✧ Expr. *A pune concluzii* = a formula pe scurt acuzarea (sau apărarea) într-un proces. [Var.: **concluziúne** s.f.] — Din fr. **conclusion,** lat. **conclusio, -onis.**

CONCLUZIONÁ, *concluzionez,* vb. I. Intranz. **1.** A trage concluzii. **2.** (Fam.) A încheia discuția. [Pr.: *zi-o-*] — Din **concluzie.**

CONCLUZIONÁRE, *concluzionări,* s.f. Faptul de *a concluziona.* — V. **concluziona.**

CONCLUZIÚNE s.f. v. **concluzie.**

CONCLUZÍV, -Ă, *concluzivi, -e,* adj. Care constituie o concluzie, care conchide. ✧ (Gram.) *Propoziție concluzivă* = propoziție care exprimă o concluzie. *Conjuncție conclusivă* = conjuncție care introduce o propoziție concluzivă. [Scris și: *conclusív, -ă*] — Din fr. **conclusif.**

CONCOIDÁL, -Ă, *concoidali, -e,* adj. (Mat.) De concoidă. [Pr.: *-co-i-dal*] — Din fr. **conchoïde.**

CONCOÍDĂ, *concoide,* s.f. Curbă plană obținută dintr-o curbă dată, cu ajutorul unui punct fix și al unei secante care se rotește, sprijinindu-se pe punctul fix. — Din fr. **conchoïde.**

CONCOMITÉNT, -Ă, *concomitenți, -te,* adj. Care se petrece în același timp (cu altceva); simultan. — Din fr. **concomitant.**

CONCOMITÉNȚĂ, *concomitențe,* s.f. Simultaneitate a două sau mai multe acțiuni, fenomene, evenimente etc.; coexistență. — Din fr. **concomitance.**

CONCORDÁ, pers. 3 *concórdă,* vb. I. Intranz. A fi în acord, a corespunde, a se potrivi. — Din fr. **concorder,** lat. **concordare.**

CONCORDÁNT, -Ă, *concordanți, -te,* adj. Care concordă (cu...), care coincide, care se suprapune cu... ✦ *Strate* (sau *formații*) *geologice concordante* = strate care s-au depus într-un proces continuu de sedimentare. — Din fr. **concordant.**

CONCORDÁNȚĂ, *concordanțe,* s.f. Acord, potrivire. ✧ (Gram.) *Concordanța timpurilor* = corespondența timpurilor. — Din fr. **concordance.**

CONCORDÁT, *concordate,* s.n. **1.** Tratat încheiat de papă cu diferite state, pentru stabilirea statutului și privilegiilor Bisericii catolice în respectivele state. **2.** Contract încheiat sub controlul justiției, între un comerciant insolvabil și creditorii lui, prin care se acordă comerciantului reducerea sau amânarea plăților, spre a-i îngădui continuarea comerțului. — Din fr. **concordat.**

CONCORDATÁR, -Ă, *concordatari, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Rar) De concordat. **2.** S.m. și f. Comerciant insolvabil care a obținut un concordat (**2**). — Din fr. **concordataire.**

CONCÓRDIE s.f. (Rar) Înțelegere; armonie. — Din lat. **concordia.**

CONCORDÍSM s.n. Concepție care caută să pună de acord învățătura biblică cu rezultatele științei. — Din fr. **concordisme.**

CONCORDÍST, -Ă, *concordiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Rar) (Persoană) care practică concordismul. — Din fr. **concordiste.**

CONCRESCÉNT, -Ă, *concrescenți, -te,* adj. **1.** (Bot.) Concrescut. *Petale concrescente.* **2.** (Med.; despre organe) Afectat de concrescență; cu concrescență. — Din fr. **concrescent.**

CONCRESCÉNȚĂ, *concrescențe,* s.f. Creștere împreună, unire patologică a două țesuturi, a două formații anatomice etc. — Din fr. **concrescence,** lat. **concrescentia.**

CONCRESCÚT, -Ă, *concrescuți, -te,* adj. (Despre fructe, semințe, țesuturi etc.) Care a crescut împreună, lipit unul de altul. — V. **concrește.**

CONCRÉȘTE, *concresc,* vb. III. A crește împreună. — Din lat. **concrescere.**

CONCRÉȘTERE, *concreșteri,* s.f. Acțiunea de *a concrește* și rezultatul ei. — V. **concrește.**

CONCRÉT, -Ă, *concreți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care poate fi perceput cu simțurile; real; care denumește obiecte perceptibile prin simțuri. ✧ *Muzică concretă* = muzică realizată pe baza sunetelor concrete (muzicale sau zgomote) prelucrate cu aparatură electronică. ✦ (Substantivat, n.) Categorie filosofică, opusă *abstractului*, care desemnează latura palpabilă, vizibilă a fenomenelor sau ansamblul desfășurării lor în timp și în spațiu. ✦ Precis, bine determinat. — Din fr. **concret.**

CONCRETÉȚE s.f. (Livr.) Caracterul a ceea ce este concret. — Din it. **concretezza.**

CONCRETITÚDINE s.f. (Rar) Concretețe. — De la **concret.**

CONCRETIZÁ, *concretizez,* vb. I. Tranz. A înfățișa în mod concret. ✦ Tranz. și refl. A (se) materializa, a (se) realiza în mod practic. — Din fr. **concrétiser.**

CONCRETIZÁRE, *concretizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) concretiza* și rezultatul ei; înfățișare, prezentare concretă; materializare. ✦ Operație mintală, opusă abstractizării, constând în legarea generalului de experiența senzorială. — V. **concretiza.**

CONCRETIZÁT, -Ă, *concretizați, -te,* adj. Care este realizat în mod practic; materializat. — V. **concretiza.**

CONCRETIZATÓR, -OÁRE, *concretizatori, -oare,* adj. (Rar) Care concretizează. — **Concretiza** + suf. *-tor.*

CONCREȚIONÁ, *concreționez,* vb. I. Refl. A suferi procesul de concreționare. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **concrétionner.**

CONCREȚIONÁR, -Ă, *concreționari, -e,* adj. Care prezintă concrețiuni. — [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **concrétionnaire.**

CONCREȚIONÁRE s.f. **1.** Operație de transformare, printr-un tratament termic, a unui conglomerat de pulberi de metale, metaloizi etc. într-un corp solid. **2.** Formare a concrețiunilor. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **concreționa.**

CONCREȚIÚNE, *concrețiuni,* s.f. Agregat mineral format prin depunerea materialului din soluții în jurul unui nucleu (roci, minerale etc.), în soluri sau în peșteri. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **concrétion,** lat. **concretio, -onis.**

CONCUBÍN, -Ă, *concubini, -e,* s.m. și f. Persoană care trăiește în concubinaj. — Din fr. **concubin,** lat. **concubinus.**

CONCUBINÁJ, *concubinaje,* s.n. Conviețuire a unui bărbat cu o femeie fără îndeplinirea formelor legale de căsătorie; căsătorie nelegitimă. — Din fr. **concubinage.**

CONCUPISCÉNT, -Ă, *concupiscenți, -te,* adj. (Livr.) Care are înclinare către plăceri senzuale, trupești; luxurios. — Din fr. **concupiscent,** it. **concupiscente.**

CONCUPISCÉNȚĂ s.f. (Livr.) Înclinare către plăceri senzuale, trupești; luxură. — Din fr. **concupiscence,** it. **concupiscenza.**

CONCURÁ, *concurez,* vb. I. **1.** Intranz. A participa la un concurs. **2.** Intranz. A tinde spre același rezultat, a duce spre același scop. **3.** Intranz., refl. și tranz. A (se) lupta pentru întâietate în comerț; a(-și) face concurență. — Din fr. **concourir,** lat. **concurrere.**

CONCURÉNT, -Ă, *concurenți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** (Persoană) care face concurență alteia, care urmărește același rezultat, același scop. ✧ *Drepte concurente* = drepte care se întâlnesc în același punct. **2.** (Persoană) care participă la un concurs sportiv. — Din fr. **concurrent.**

CONCURÉNȚĂ, *concurențe,* s.f. **1.** Trăsătură esențială a economiei de piață, care reflectă rivalitatea, disputa dintre agenții economici de a produce și vinde bunuri și servicii similare sau substituibile în condițiile cele mai avantajoase pentru ei. **2.** Întrecere, rivalitate într-un domeniu de activitate. ✧ Expr. *A face concurență cuiva* = a căuta să întreacă pe cineva, țintind spre același scop. **3.** (Geom.) Proprietate a dreptelor concurente. ✧ *Punct de concurență* = punct de intersecție a dreptelor concurente. — Din fr. **concurence.**

CONCURENȚIÁL, -Ă, *concurențiali, -e,* adj. În care intervine sau poate interveni concurența. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **concurentiel.**

CONCÚRGE, *concúrg,* vb. III. Intranz. (Înv.) **1.** A se întâlni într-un punct, venind din mai multe direcţii. **2.** A contribui la înfăptuirea unei opere; a colabora. **3.** A concura. — Din lat. **concurrere** (după *curge).*

CONCÚRS, *concursuri,* s.n. **1.** Întrecere (sportivă) finalizată cu întocmirea unui clasament şi cu acordarea unor premii celor mai buni dintre participanţi. **2.** Examen pentru dobândirea, în ordinea clasificării, a unui post, a unei catedre, a unei burse etc. sau pentru admiterea într-o instituţie de învăţământ. **3.** Ajutor, sprijin, colaborare. ✧ *Concurs de împrejurări* = totalitatea împrejurărilor care se întâlnesc într-un anumit moment; conjunctură. ✧ Loc. vb. *A da* (cuiva) *concursul* = a ajuta (pe cineva). *A-şi da concursul* (la ceva) = a contribui (la ceva), a colabora (la ceva). — Din fr. **concours,** lat. **concursus.**

CONCUSIÚNE, *concusiuni,* s.f. (Rar) Extorcare făcută de un agent al fiscului; oprimare fiscală. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **concussion,** lat. **concussio, -onis.**

CONDÁC[1], *condace,* s.n. Cântec bisericesc scurt prin care se aduc laude unui sfânt sau se arată însemnătatea unei sărbători. — Din sl. **kondakŭ.**

CONDÁC[2], *condace,* s.n. Braţ de fierăstrău cu ramă, folosit pentru tăierea lemnului. [Pl. şi: *condacuri*] — Et. nec.

CONDAMNÁ, *condámn,* vb. I. Tranz. **1.** A osândi printr-o sentinţă judecătorească, a pronunţa o condamnare. **2.** A-şi exprima dezaprobarea în legătură cu un fapt sau cu o persoană; a învinui, a blama, a ponegri, a veşteji. **3.** A considera un bolnav pierdut, fără nicio speranţă de salvare. **4.** A astupa, a închide definitiv o fereastră, o uşă etc.; a bloca. — Din fr. **condamner.**

CONDAMNÁBIL, -Ă, *condamnabili, -e,* adj. Care merită să fie condamnat, dezaprobat; reprobabil. — Din fr. **condamnable.**

CONDAMNÁRE, *condamnări,* s.f. Faptul de *a condamna.* **1.** Obligaţie impusă unei persoane, prin judecată, de a da, de a face sau de a nu face ceva. ✦ Aplicare, prin judecată, a unei sancţiuni penale; osândă la care este supus cineva. **2.** Dezaprobare severă; blam. — V. **condamna.**

CONDAMNÁT, -Ă, *condamnaţi, -te,* s.m. şi f. Persoană osândită printr-o sentinţă judecătorească. — V. **condamna.**

CONDÉI, *condeie,* s.n. **1.** Unealtă de scris în formă de beţişor, la care se adaptează o peniţă; toc. ✧ *Mânuitor de condei* = scriitor (talentat). ✧ Expr. *Ca din condei* = regulat, ordonat, frumos. *A trage condeiul* = a încărca la socoteală. *Dintr-un condei* sau *dintr-o trăsătură de condei* = dintr-odată. ✦ (Înv.) Nume dat unor instrumente cu care se scria. ✦ Creion pentru înnegrirea sprâncenelor. **2.** Fig. Mod de a scrie bine, îndemânare la scris, talent scriitoricesc. ✧ Expr. *A avea condei* = a scrie uşor (şi bine), a avea talent la scris. *A o aduce bine din condei* = a vorbi sau a scrie cu meşteşug; a ieşi din încurcătură printr-o întorsătură pricepută a frazei. **3.** Par lung care, împreună cu lopata, formează cârma plutei. — Din ngr. **kondíli.**

CONDEIÁŞ, *condeiaşe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *condei* (**1**). [Pr.: *-de-iaş*] — **Condei** + suf. *-aş.*

CONDEIÉR, *condeieri,* s.m. (Rar) Scriitor (mai puţin talentat). [Pr.: *-de-ier*] — **Condei** + suf. *-ar.*

CONDÉNS s.n. **1.** Rezultat al condensării vaporilor. **2.** Fenomen de infiltrare a condensului (**1**) de apă în combinaţie cu unele specii de ciuperci în pereţii locuinţelor. — Din **condensare** (derivat regresiv).

CONDENSÁ, *condensez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre vapori) A se transforma în lichid, prin (răcire şi) comprimare. ✦ A acumula electricitate. **2.** Tranz. şi refl. A (se) face mai dens. ✦ Tranz. Fig. A scurta exprimarea; a comprima, a prescurta. — Din fr. **condenser,** lat. **condensare.**

CONDENSÁBIL, -Ă, *condensabili, -e,* adj. Care poate fi condensat. — Din fr. **condensable.**

CONDENSÁRE, *condensări,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) condensa.* **2.** (Chim.; în sintagma) *Reacţie de condensare* = reacţie între doi compuşi chimici din care rezultă un produs cu greutate moleculară mai mare. — V. **condensa.**

CONDENSÁT, -Ă, *condensaţi, -te,* adj. Dens, comprimat. ✧ *Lapte condensat* = lapte conservat sub formă de pastă moale sau de praf. — V. **condensa.**

CONDENSATÓR, *condensatoare,* s.n. **1.** Aparat care serveşte la lichefierea unei mase de vapori în vederea recuperării lichidului din care au provenit sau a eliminării unor componenţi volatili. **2.** Sistem de două conductoare separate printr-un mediu izolant sau prin vid, servind la acumularea de electricitate statică. ✧ *Condensator variabil* = condensator a cărui capacitate poate fi variată prin deplasarea relativă a armăturilor lui. — Din fr. **condensateur.**

CONDENSÓR, *condensoare,* s.n. Dispozitiv al unui instrument optic care serveşte la concentrarea şi dirijarea luminii într-o direcţie determinată. — Din fr. **condenseur.**

CONDESCENDÉNT, -Ă, *condescendenţi, -te,* adj. Care are o atitudine plină de respect sau de bunăvoinţă faţă de cineva; respectuos, amabil. — Din fr. **condescendant.**

CONDESCENDÉNŢĂ, *condescendenţe,* s.f. Purtare plină de consideraţie şi de bunăvoinţă faţă de cineva; respect, amabilitate, deferenţă. ✦ (Peior.) Aer de superioritate, infatuare, aroganţă. — Din fr. **condescendance.**

CONDESCÍNDE, *condescínd,* vb. III. Intranz. (Rar) A consimţi de complezenţă; a ceda, a cădea de acord în mod formal; a catadixi. — Din fr. **condescendre.**

CONDICÁR, *condicari,* s.m. (Înv.) Persoană care scria sau avea în păstrare condicile; arhivar. — **Condică** + suf. *-ar.*

CÓNDICĂ, *condici,* s.f. **1.** Registru, catastif. ✧ Expr. *A trece la* (sau *în*) *condică* (pe cineva) = a ţine minte (pe cineva) pentru a se răzbuna. **2.** (Înv.) Colecţie de legi, decrete etc.; cod. — Cf. ngr. k ó d i k, acuz. k ó d i k a.

CONDICĂREÁSĂ, *condicărese,* s.f. (Înv.) Soţie de condicar. — **Condicar** + suf. *-easă.*

CONDICÚŢĂ, *condicuţe,* s.f. Diminutiv al lui *condică* (**1**). ✦ (În trecut) Carnet destinat personalului casnic, în care se nota identitatea purtătorului, locurile unde a fost angajat etc. ✦ (În trecut) Legitimaţie a prostituatelor profesioniste, unde erau înregistrate vizele medicale de control împotriva bolilor venerice. — **Condică** + suf. *-uţă.*

CONDÍL, *condili,* s.m. (Anat.; adesea cu determinări care indică locul de articulare) Proeminenţă rotundă la extremitatea unor oase. — Din fr. **condyle.**

CONDIMÉNT, *condimente,* s.n. Nume dat unor substanţe (picante) de origine minerală, vegetală, animală sau de sinteză care, adăugate unor produse alimentare, le conferă un gust sau o aromă specifică, plăcută; ingredient, mirodenie, băcănie. — Din fr. **condiment,** lat. **condimentum.**

CONDIMENTÁ, *condimentez,* vb. I. Tranz. A da gust mâncării prin adăugare de condimente, a pune condimente în mâncare. — Din **condiment.**

CONDIMENTÁR, -Ă, *condimentari, -e,* adj. (Rar) Folosit drept condiment. — Din fr. **condimentaire.**

CONDIMENTÁRE, *condimentări,* s.f. Acţiunea de *a condimenta.* — V. **condimenta.**

CONDIMENTÁT, -Ă, *condimentaţi, -te,* adj. (Despre mâncări, alimente) Care conţine (multe) condimente. — V. **condimenta.**

CONDISCÍPOL, *condiscipoli,* s.m. (Rar) Coleg de studiu, de învăţătură (la un anumit dascăl). — Din fr. **condisciple,** lat. **condiscipulus.**

CONDÍŢIE, *condiţii,* s.f. **1.** Fapt, împrejurare de care depinde apariţia unui fenomen sau care influenţează desfăşurarea unei acţiuni, putând-o frâna sau stimula. **2.** (La pl.) Împrejurările în care se petrece un fenomen. ✧ *Condiţii de mediu* = totalitatea factorilor de mediu biotici şi abiotici în care trăieşte o fiinţă. **3.** Clauză a unei înţelegeri, a unei convenţii, a unor negocieri etc. *Condiţiile tratatului de pace.* ✧ Loc. adj. şi adv. *Fără condiţii* = fără pretenţii. ✧ Loc. conj. *Cu condiţia (să)...* = numai în cazul că..., cu obligaţia (să...) **4.** (Jur.) Eveniment viitor şi nesigur de care depinde naşterea sau stingerea unui drept, a unei obligaţii. ✦ Situaţie juridică a unei persoane. **5.** Situaţie socială a cuiva. **6.** (Sport: în sintagma) *Condiţie fizică* = stare a unui sportiv din punct de vedere fizic şi al pregătirii sale. — Din fr. **condition.**

CONDIŢIONÁ, *condiţionez,* vb. I. Tranz. **1.** A constitui condiţia de care depinde ceva; a fi cauza unui lucru, a provoca ceva. **2.** A limita valabilitatea unui act printr-o condiţie, a face să depindă executarea lui de o condiţie, a-l supune uneia sau mai multor condiţii. ✦ A admite un lucru cu anumite condiţii, sub rezerva îndeplinirii unei anumite obligaţii. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **conditionner.**

CONDIŢIONÁL, -Ă, *condiţionali, -e,* adj. Care este supus unei condiţii; care cuprinde o condiţie. ✧ (Psih.) *Excitant condiţional* = excitant care, sincronizat în mai multe repetiţii cu un reflex înnăscut, sfârşeşte prin a da naştere singur unui efect (motor, secretor etc.) identic cu al acestui reflex, determinând astfel formarea unui reflex condiţionat. (Gram.) *Propoziţie condiţională* = propoziţie subordonată care exprimă o acţiune de a cărei îndeplinire depinde realizarea acţiunii din propoziţia regentă. *Mod condiţional* = mod personal care exprimă o acţiune a cărei realizare depinde de îndeplinirea unei condiţii. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **conditionnel.**

CONDIŢIONALÍSM s.n. (Fil.) Tendinţă de a identifica şi înlocui cauza cu condiţiile în care apar sau există fenomenele. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **conditionnalisme.**

CONDIŢIONÁRE, *condiţionări,* s.f. Acţiunea de *a condiţiona.* **1.** Stabilire a unui raport de dependenţă. **2.** Operaţie prin care un material, un produs etc. se aduc într-o anumită stare de umiditate, de temperatură, de puritate etc. ✧ *Condiţionarea aerului* = climatizare. [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **condiţiona.**

CONDIŢIONÁT, -Ă, *condiţionaţi, -te,* adj. Care îndeplineşte anumite condiţii; care este făcut (sau supus) unor anumite condiţii date. ✧ *Aer condiţionat* = aer menţinut prin instalaţii speciale în condiţii optime de temperatură, umiditate şi puritate. (Psih.) *Reflex condiţionat* = reflex dobândit în cursul vieţii, în urma asocierii repetate a unui excitant oarecare cu un excitant care provoacă un reflex înnăscut. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **conditionné.**

CONDOLEÁNŢE s.f. pl. Cuvinte de regret, de compasiune, pentru o persoană căreia i-a murit cineva apropiat. [Pr.: *-le-an-*] — Din fr. **condoléances.**

CONDOMÍNIU, *condominii,* s.n. Exercitare a suveranităţii asupra aceluiaşi teritoriu de către două sau mai multe state. ✦ *P. ext.* Teritoriu supus unui astfel de regim. [Pr.: *-niu*]. — Din fr. **condominium.**

CONDÓR, *condori,* s.m. Cel mai mare vultur, cu capul şi cu gâtul golaş, complet mut, care trăieşte în munţii Americii de Sud *(Sarcorhamphus gryphus).* [Acc. şi: *cóndor*] — Din fr. **condor.**

CONDOTIÉR, *condotieri,* s.m. (Înv.) Căpetenie de mercenari care se angajau în serviciul unui oraş, al unui principe sau al papii, în Italia. [Pr.: *-ti-er*] — Din it. **condottiere.**

CONDRÍNĂ, s.f. (Biol.) Substanţă fundamentală a ţesutului cartilaginos. — Din fr. **chondrine.**

CONDRÍTĂ, *condrite,* s.f. Inflamație acută sau cronică a unui cartilaj. — Din fr. **condrite.**
CONDROBLÁST, *condroblaste,* s.n. (Biol.) Celulă cartilaginoasă tânără. — Din fr. **chondroblaste,** engl. **chondroblast.**
CONDROCÍT, *condrocite,* s.n. (Biol.) Celulă cartilaginoasă matură. — Din engl. **chondrocyte.**
CONDROÍD s.n. v. **condroidă.**
CONDROÍDĂ, *condroide,* s.f. Substanță complexă, compusă din proteine în amestec cu polizaharide și care intră în structura cartilajelor. [Var.: **condroíd** s.n.] — Din fr. **condroïde.**
CONDRÓM, *condroame,* s.n. Tumoare benignă cartilaginoasă. — Din fr. **condrome.**
CONDRÓNIU s.m. Plantă erbacee cu tulpina și frunzele lanceolate rigide, cu flori purpurii sau galbene, care crește prin livezi și prin semănături (*Melampyrum arvense*). — Et. nec.
CONDROSARCÓM, *condrosarcoame,* s.n. (Med.) Tumoare malignă a țesutului cartilaginos. — Din fr. **chondrosarcome,** engl. **chondrosarcoma.**
CONDUCĂTÓR, -OÁRE, *conducători, -oare,* adj., s.m. și f. **I.** Adj. **1.** Care conduce; de conducere. **2.** (Despre corpuri, în sintagma) *Bun* (sau *rău) conducător de căldură* (sau *de electricitate)* = Care prezintă (sau nu) conductibilitate. **II.** S.m. și f. Persoană sau organ care conduce un stat, un partid, o organizație, o instituție, o întreprindere etc. — **Conduce** + suf. *-ător.*
CONDÚCE, *condúc,* vb. III. **1.** Tranz. A îndruma un grup de oameni, o instituție, o organizație etc., având întreaga răspundere a muncii în domeniul respectiv. ✦ Fig. A dirija o discuție, o dezbatere etc. **2.** Refl. A se orienta după..., a se comporta după... **3.** Tranz. A însoți pe cineva. **4.** Tranz. A dirija mersul unui vehicul, al unei mașini etc. **5.** Fiz. (Despre corpuri) A transmite un fluid, o cantitate de căldură, de electricitate etc. [Perf. s. *condusei,* part. *condus*] — Din lat. **conducere.**
CONDÚCERE, *conduceri,* s.f. Acțiunea de *a (se) conduce;* activitatea conducătorului. ✦ (Concr.) Persoană sau colectiv care conduce. — V. **conduce.**
CONDÚCT, *conducte,* s.n. Formație anatomică cu aspect de canal sau de tub. — Din germ. **Kondukt.**
CONDUCTÁNȚĂ, *conductanțe,* s.f. Mărime egală cu raportul dintre intensitatea curentului electric continuu care străbate un conductor și tensiunea continuă aflată la capetele sale. — Din fr. **conductance.**
CONDÚCTĂ, *conducte,* s.f. Țeavă, ansamblu de țevi din metal, beton, lemn etc. sau instalație destinate transportului fluidelor sau materialelor pulverulente. ✧ *Conductă electrică* = conductor sau ansamblu de conductoare electrice de metal și cu lungime mare, folosit pentru efectuarea legăturilor conductive în instalațiile electrice. — Din lat. **conductus.**
CONDUCTÍBIL, -Ă, *conductibili, -e,* adj. (Rar) Care prezintă conductibilitate. — Din fr. **conductible.**
CONDUCTIBILITÁTE s.f. Proprietate a corpurilor de a transmite căldura, electricitatea etc.; conducție. ✧ *Conductibilitate electrică* = proprietate a unor corpuri de a putea fi străbătute de curent electric sub acțiunea unei diferențe de potențial. *Conductibilitate termică* = proprietate a unor corpuri de a putea fi străbătute de un flux de căldură sub acțiunea unei diferențe de căldură. — Din fr. **conductibilité.**
CONDUCTÍV, -Ă, *conductivi, -e,* adj. Referitor la conductibilitatea electrică. ✧ *Legătură conductivă* = legătură între două elemente de circuit electric, realizată prin intermediul unui conductor electric, al unui aparat de conectare sau al unui conector; legătură galvanică. — Din fr. **conductive.**
CONDUCTIVITÁTE s.f. Valoarea rezistenței specifice electrice a unui conductor. — Din fr. **conductivité.**
CONDUCTOMETRÍE s.f. Metodă electrochimică de analiză bazată pe modificarea conductivității soluției analizate. — **Conductivitate** + **-metrie.**
CONDUCTOMÉTRU, *conductometre,* s.n. Dispozitiv folosit pentru determinarea conductivității soluțiilor. — Din fr. **conductomètre.**
CONDUCTÓR, -OÁRE, *conductori, -oare,* adj., s.n., s.m. și f. **1.** Adj., s.n. (Corp sau material) care prezintă conductibilitate electrică sau conductibilitate termică. ✧ *Conductor electric* = piesă cu conductanță mare, folosită pentru realizarea circuitelor electrice prin legături conductive. **2.** S.m. și f. Lucrător la calea ferată care controlează biletele călătorilor și supraveghează ordinea în vagoane. ✦ (Rar) Vatman; șofer. ✦ Supraveghetor și diriguitor al unei echipe de lucrători; șef de echipă. **3.** S.m. și f. (Înv.) Călăuză. — Din fr. **conducteur,** lat. **conductor.**
CONDÚCȚIE, *conducții,* s.f. Conductibilitate. — Din fr. **conduction.**
CONDUÍTĂ, *conduite,* s.f. **1.** Fel de a se purta, comportare; manieră. **2.** Comportament. — Din fr. **conduite.**
CONDUPLICÁT, -Ă, *conduplicați, -te,* adj. (Bot.; despre organe) Îndoit în lungime, în două jumătăți suprapuse. — Din fr. **condupliqué.**
CONDUPLICÁȚIE, *conduplicații,* s.f. **1.** (Bot.) Stare a unui organ conduplicat. **2.** Repetiție a unui cuvânt la sfârșitul sau la începutul unei fraze. — Din fr. **conduplication.**
CONDÚR, *conduri,* s.m. **1.** (Înv.) Pantof femeiesc cu toc înalt, împodobit adesea cu broderii. **2.** Compus: (Bot.) *condurul-doamnei* = plantă ornamentală agățătoare, cu flori mari, galbene-roșcate și cu un pinten drept; călțunaș, conduraș (**2**) *(Tropaeolum majus).* — Din tc. **kundura.**
CONDURÁȘ, *condurași,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *condur* (**1**). **2.** (Bot.) Condurul-doamnei. — **Condur** + suf. *-aș.*
CONECTÁ, *conectez,* vb. I. Tranz. A uni, a lega, a conexa două sau mai multe conducte electrice. — Din fr. **connecter,** lat. **connectere.**
CONECTÁBIL, -Ă, *conectabili, -e,* adj. Care se poate conecta. — Din fr. **conectable.**
CONECTÁRE, *conectări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a conecta;* conexiune. **2.** Operație de montaj prin care o mașină, un aparat sau un dispozitiv electric este legat într-un circuit sau la o rețea electrică. ✧ *Aparat de conectare* = aparat electric folosit pentru închiderea sau deschiderea unui circuit electric. — V. **conecta.**
CONECTÍV, -Ă, *conectivi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care poate fi conectat. **2.** S.n. (Bot.) Parte a anterei care suportă și reunește sacii polenici. **3.** S.n. (Mat.) Legătură prin intermediul căreia din variabile separate iau naștere expresii; operator, functor, conector (**3**). **4.** S.n. (Gram.) Cuvânt de relație în propoziție sau în frază; conector. — Din fr. **connectif,** lat. **connectivus.**
CONECTÓR, -OÁRE, *conectori, -oare,* adj., s.m., s.n. **1.** Adj. Care conectează, care leagă. **2.** S.n. Piesă cu ajutorul căreia se stabilește o legătură conectivă. **3.** S.n. Conectiv (**3**). **4.** S.m. Operator logic; functor. — Din fr. **connecteur.**
CONETÁBIL, *conetabili,* s.m. Comandant suprem al armatelor regale din Franța, în Evul Mediu. — Din fr. **connétable.**
CONÉȚ s.n. (Înv. și reg.) **1.** Sfârșit. ✧ Expr. *A face* (sau *a pune*) *cuiva conețul* = a pune cuiva capăt zilelor, a omorî. **2.** Șotie, boroboață. — Din sl. **konĭcĭ.**
CONÉX, -Ă, *conecși, -xe,* adj. Care se găsește în legătură cu ceva, care însoțește ceva, care merge împreună cu ceva. — Din fr. **connexe,** lat. **connexus.**
CONEXÁ, *conexez,* vb. I. Tranz. (Rar) A lega împreună, a alătura, a grupa lucruri sau chestiuni de aceeași natură; a reuni. — Din **conexiune.**
CONEXÁRE, *conexări,* s.f. Acțiunea de *a conexa* și rezultatul ei. ✦ (Jur.) A uni pentru a fi soluționate împreună, în același dosar, două sau mai multe pricini între care există conexitate. — V. **conexa.**
CONEXITÁTE, *conexități,* s.f. Conexiune. ✦ (Jur.) Raport între două sau mai multe pricini care au un obiect înrudit. — Din fr. **connexité.**
CONEXIÚNE, *conexiuni,* s.f. **1.** Legătură între două sau mai multe obiecte sau fenomene; relație, raport, conexitate. ✧ *Conexiune inversă* = feedback. **2.** Legătură prin conducte sau prin organe de mașină între două mașini, aparate, mecanisme etc. ✦ Legătură între două sau mai multe elemente de circuit ori conducte electrice. **3.** Conectare. [Pr.: *-xi-u-*] — Din fr. **connexion,** lat. **connexio, -onis.**
CONFABULÁȚIE, *confabulații,* s.f. Simptom în unele boli mintale, care constă în relatarea inconștientă a unor fapte imaginare; mitomanie. — Din fr. **confabulation.**
CONFAREÁȚIE, *confareații,* s.f. (Rar) Căsătorie religioasă rezervată patricienilor. [Pr.: *-re-a-*] — Din fr. **confarréation,** lat. **confarreatio.**
CONFÉCȚIE, *confecții,* s.f. **1.** Obiect de îmbrăcăminte fabricat și livrat în serie. **2.** Confecționare. [Var.: **confecțiúne** s.f.] — Din fr. **confection,** lat. **confectio, -onis.**
CONFECȚIONÁ, *confecționez,* vb. I. Tranz. **1.** A efectua prelucrarea unui material sau a unui semifabricat pentru a obține un obiect (unicat sau în serie). **2.** A produce, a lucra, a fabrica încălțăminte sau îmbrăcăminte. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **confectionner.**
CONFECȚIONÁRE, *confecționări,* s.f. Acțiunea de *a confecționa*; lucrare, întocmire, alcătuire, fabricare. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **confecționa.**
CONFECȚIONÉR, -Ă, *confecționeri, -e,* s.m. și f. Muncitor care lucrează confecții. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **confectionneur.**
CONFECȚIÚNE s.f. v. **confecție.**
CONFEDERÁ, *confederez,* vb. I. Refl. (Rar) A se uni într-o confederație. — Din fr. **confédérer.**
CONFEDERÁT, -Ă, *confederați, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care face parte dintr-o confederație. — Din fr. **confédéré.**
CONFEDERATÍV, -Ă, *confederativi, -e,* adj. Care aparține unei confederații; care are caracterul unei confederații. — Din fr. **confédératif.**
CONFEDERÁȚIE, *confederații,* s.f. **1.** Uniune de state sau de unități teritoriale autonome ori independente, având anumite organe centrale ale puterii de stat în comun (parlament, guvern, șef de stat etc.). **2.** Denumire dată unor asociații de organizații care au țeluri social-politice fundamentale comune sau apropiate. [Var.: **confederațiúne** s.f.] — Din fr. **confédération,** lat. **confederatio, -onis.**
CONFEDERAȚIÚNE s.f. v. **confederație.**
CÓNFER Termen prin care se face o referire, o trimitere comparativă de la un text la un izvor sau la o lucrare lămuritoare. [Abr.: *cf.*] — Cuv. lat.
CONFERÉNȚĂ s.f. v. **conferință.**
CONFERENȚIÁ, *conferențiez,* vb. I. Intranz. A ține o conferință. [Pr.: *-ți-a*] — Din **conferință.**
CONFERENȚIÁR, -Ă, *conferențiari, -e,* s.m. și f. **1.** Persoană care ține o conferință. **2.** Grad în învățământul superior, intermediar între lector și profesor; persoană care deține acest grad. [Pr.: *-ți-ar*] — Din fr. **conférencier.**

CONFERÍ, *confér,* vb. IV. **1.** Tranz. A acorda un titlu, un grad, o decorație etc. **2.** Intranz. A discuta cu cineva o chestiune importantă; a se întreține cu cineva. — Din fr. **conférer,** it. **conferire.**

CONFERÍNȚĂ, *conferințe,* s.f. **1.** Expunere făcută în public asupra unei teme din domeniul științei, artei, politicii etc., cu intenția de a informa, de a instrui, de a omagia etc. **2.** Reuniune a reprezentanților unor state, ai unor organizații politice, științifice etc., cu scopul de a dezbate și de a hotărî asupra unor probleme curente și de perspectivă ale activității lor. **3.** For superior al unei organizații de partid, care se întrunește pentru a dezbate probleme ale activității organizației, a alege organele sale de conducere etc. **4.** Consfătuire, convorbire. ✧ *Conferință de presă* = întâlnire în cadrul căreia o personalitate a vieții politice, sociale, culturale etc. face o expunere sau declarații și răspunde la întrebările reprezentanților presei. [Var.: (înv.) **conferénță** s.f.] — Din fr. **conférence,** lat. **conferentia.**

CONFERÍRE, *conferiri,* s.f. Faptul de *a conferi* (**1**). — V. **conferi.**

CONFESÁ, *confesez,* vb. I. Refl. A se destăinui, a se spovedi. — Din fr. **confesser.**

CONFESIONÁL[1], *confesionale,* s.n. Loc amenajat în bisericile catolice, unde preotul spovedește pe credincioși. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **confessional,** it. **confessionale.**

CONFESIONÁL[2], -Ă, *confesionali, -e,* adj. Care este în legătură cu o confesiune religioasă. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **confessionnel.**

CONFESIONALÍSM s.n. Concepție teologică care consideră obligatorie aparteneța la o anumită confesiune. [Pr.: *-si-o-*] — Din germ. **Konfessionalismus,** it. **confessionalismo.**

CONFESIÚNE, *confesiuni,* s.f. **1.** Mărturisire a unor fapte, a unor gânduri sau sentimente intime; *p. restr.* spovedanie. ✦ Scriere literară care conține mărturisirea unor gânduri și sentimente legate de viața intimă a autorului. ✦ Scriere care cuprinde mărturisirea de credință a unei ramuri a Bisericii creștine. **2.** Religie, cult. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **confession,** lat. **confessio, -onis.**

CONFESÍV, -Ă, *confesivi, -e,* adj. De confesiune. — Din **confesa.**

CONFESÓR, *confesori,* s.m. Preot care spovedește; duhovnic. — Din fr. **confesseur,** lat. **confessor.**

CONFÉTE s.f. pl. v. **confetti.**

CONFÉTTI s.f. pl. Bucățele rotunde de hârtie (de diferite culori), care se împrăștie la baluri și la petreceri deasupra participanților. [Scris și: *confeti.* — Var.: **conféte** s.f. pl] — Din it., fr. **confetti.**

CONFIÁ, *confiez,* vb. I. (Livr.) **1.** Tranz. A încredința cuiva ceva, a lăsa ceva în grija cuiva. **2.** Refl. A se încrede în cineva; a se destăinui. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **confier.**

CONFIÁNȚĂ s.f. v. **confiență.**

CONFIÁT, -Ă, *confiați, -te,* adj. (Despre fructe) Conservat prin fierbere în sirop de zahăr, apoi uscat; glasat. [Pr.: *-fi-at*] — Cf. fr. c o n f i t.

CONFIDÉNT, -Ă, *confidenți, -te,* s.m. și f. Persoană căreia i se fac confidențe; *p. ext.* prieten intim. — Din fr. **confident,** lat. **confidens, -ntis.**

CONFIDÉNȚĂ, *confidențe,* s.f. Încredințare, mărturisire a unor gânduri intime, a unei taine; destăinuire. — Din fr. **confidence,** lat. **confidentia.**

CONFIDENȚIÁL, -Ă, *confidențiali, -e,* adj. Care se comunică în taină; secret. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **confidentiel.**

CONFIDENȚIALITÁTE s.f. Caracter confidențial (al unei informații). [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **confidentialité.**

CONFIÉNT, -Ă, *confienți, -te,* adj. (Rar) Încrezător. [Pr.: *-fi-ent*] — Din fr. **confiant.**

CONFIÉNȚĂ, *confiențe,* s.f. (Rar) Încredere în cineva. [Pr.: *-fi-en-.* — Var.: **confiánță** s.f.] — Din fr. **confiance.**

CONFIGURÁ, *configurez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) structura într-un anumit fel, a lua sau a da o anumită formă. — Din fr. **configurer,** lat. **configurare.**

CONFIGURÁRE, *configurări,* s.f. Acțiunea de *a se configura* și rezultatul ei. — V. **configura.**

CONFIGURÁT, -Ă, *configurați, -te,* adj. Care a fost structurat într-un anumit fel; care a luat o anumită formă. — V. **configura.**

CONFIGURATÍV, -Ă, *configurativi, -e,* adj. De configurație; configurațional. — Din fr. **configuratif,** engl. **configurative.**

CONFIGURÁȚIE, *configurații,* s.f. Formă exterioară a unui lucru; înfățișare. ✦ Totalitatea relațiilor dintre părțile unui sistem sau dintre mai multe sisteme din aceeași categorie. — Din fr. **configuration,** lat. **configuratio.**

CONFIGURAȚIONÁL, -Ă, *configuraționali, -e,* adj. (Livr.) Configurativ. [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **configurational.**

CONFIGURAȚIONÍSM s.n. (Fil.) Gestaltism. [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **configurationism.**

CONFIGURAȚIONÍST, -Ă, *configuraționiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al configuraționismului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **configurationist.**

CONFINÁT, -Ă, *confinați, -te,* adj. (Rar; despre aer, atmosfera unei încăperi etc.) Închis; irespirabil, stricat, viciat. — După fr. [air] **confiné.**

CONFIRMÁ, *confirm,* vb. I. Tranz. **1.** A recunoaște și a întări exactitatea unei afirmații făcute de altcineva; a atesta, a mărturisi autenticitatea; a întări o ipoteză, o afirmație etc. **2.** (Jur.) A renunța la dreptul de a cere anularea unui act juridic, căruia îi recunoaște astfel efectele juridice. ✦ A întări hotărârea, sentința unei instanțe inferioare prin aprobare. **3.** A definitiva pe cineva într-o situație, într-un post. **4.** (În Biserica catolică) A oficia ritualul confirmării. — Din fr. **confirmer,** lat. **confirmare.**

CONFIRMÁRE, *confirmări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a confirma* și rezultatul ei; întărire, adeverire. ✦ Declarație prin care o persoană, îndreptățită să ceară anularea unui act, îl recunoaște valabil. ✦ Aprobare a unui act sau a unei măsuri procedurale de către organul competent. **2.** (În Biserica catolică) Act sacramental care desăvârșește botezul la copiii trecuți de șapte ani; confirmație. — V. **confirma.**

CONFIRMATÍV, -Ă, *confirmativi, -e,* adj. Care confirmă, întărește, adeverește. — Din fr. **confirmatif.**

CONFIRMÁȚIE, *confirmații,* s.f. (În Biserica catolică) Confirmare (**2**). — Din fr. **confirmation.**

CONFISCÁ, *confisc,* vb. I. Tranz. A lua de la cineva un bun, fără despăgubire și a-l trece în patrimoniul statului, pe temeiul unei hotărâri judecătorești sau în urma dispoziției unei autorități. — Din fr. **confisquer,** lat. **confiscare.**

CONFISCÁBIL, -Ă, *confiscabili, -e,* adj. Care poate fi confiscat. — **Confisca** + suf. *-bil.*

CONFISCÁRE, *confiscări,* s.f. Trecere gratuită (ca măsură de siguranță sau ca sancțiune) în patrimoniul statului, în temeiul unei hotărâri judecătorești, a unui bun sau a tuturor bunurilor aparținând unei persoane (fizice sau juridice). — V. **confisca.**

CONFLAGRÁNT, -Ă, *conflagranți, -te,* adj. (Despre state) Care participă la o conflagrație. — Din it. **conflagrante.**

CONFLAGRÁȚIE, *conflagrații,* s.f. Conflict armat de mari proporții, război în care sunt atrase numeroase state. [Var.: (înv.) **conflagrațiúne** s.f.] — Din fr. **conflagration,** lat. **conflagratio, -onis.**

CONFLAGRAȚIÚNE s.f. v. **conflagrație.**

CONFLÍCT, *conflicte,* s.n. **1.** Neînțelegere, ciocnire de interese, dezacord; antagonism; ceartă, diferend, discuție (violentă). ✧ Loc. vb. *A intra în conflict* (cu cineva) = a se certa (cu cineva). ✧ *Conflict de frontieră* = ciocnire între unități militare însărcinate cu paza frontierei între două state. ✦ Război. **2.** Contradicție între ideile, interesele sau sentimentele diferitelor personaje, care determină desfășurarea acțiunii dintr-o operă epică sau dramatică. — Din lat. **conflictus,** fr. **conflit.**

CONFLICTUÁL, -Ă, *conflictuali, -e,* adj. Referitor la conflict, al conflictului. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **conflictuel.**

CONFLUÉNT, -Ă, *confluenți, -te,* adj., s.m. (Curs de apă) care se unește cu un alt curs de apă, formând un râu mai mare. [Pr.: *-flu-ent*] — Din fr. **confluent,** lat. **confluens, -ntis.**

CONFLUÉNȚĂ, *confluențe,* s.f. **1.** Locul în care se unesc două sau mai multe cursuri de apă. **2.** Fig. Loc de întâlnire, contact. [Pr.:*-flu-en-*] — Din fr. **confluence.**

CONFÓRM, -Ă, *conformi, -e,* adj. **1.** (Despre acte, copii etc.) Care are același cuprins cu...; identic. **2.** Care este corespunzător; potrivit. ✦ (Adverbial) În conformitate cu..., la fel cu..., după. — Din fr. **conforme.**

CONFORMÁ, *conformez,* vb. I. Refl. A se pune de acord cu..., a se potrivi, a se adapta la... ✦ A se supune unui ordin, unei legi etc. — Din fr. **conformer,** lat. **conformare.**

CONFORMÁRE, *conformări,* s.f. Acțiunea de *a se conforma* și rezultatul ei. — V. **conforma.**

CONFORMÁT, -Ă, *conformați, -te,* adj. (Rar; despre corp sau părți ale corpului) Alcătuit, format, făcut într-un anumit fel. — V. **conforma.**

CONFORMATÓR, *conformatoare,* s.n. Instrument folosit de pălărier pentru a lua forma și dimensiunile exacte ale capului. — Din fr. **conformateur.**

CONFORMÁȚIE, *conformații,* s.f. Structură fizică generală a corpului sau a părților lui, a unei suprafețe de teren etc.; constituție. — Din fr. **conformation,** lat. **conformatio.**

CONFORMÍSM s.n. Atitudinea conformistului; acceptare mecanică, necritică și supunere formală, docilă, față de orice obiceiuri, idei, hotărâri etc. — Din fr. **conformisme.**

CONFORMÍST, -Ă, *conformiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se conformează din oportunism părerilor, convingerilor altora, chiar dacă acestea nu corespund convingerilor sale. — Din fr. **conformiste.**

CONFORMITÁTE s.f. Raportul dintre două lucruri conforme; potrivire, concordanță. ✧ Expr. *În conformitate cu...* = potrivit cu..., de acord cu... *Pentru conformitate,* formulă prin care se atestă exactitatea unei copii după un act sau după un document. — Din fr. **conformité.**

CONFÓRT s.n. Totalitatea condițiilor materiale care asigură o existență civilizată, plăcută, comodă și igienică. — Din fr. **confort.**

CONFORTÁBIL, -Ă, *confortabili, -e,* adj. Care oferă confort; comod. — Din fr. **confortable.**

CONFORTÁNT, -Ă, *confortanți, -te,* adj. Întăritor, reconfortant. — Din fr. **confortant.**

CONFRÁTE, *confrați,* s.m. Coleg de profesiune, de meserie. ✦ (Înv.) Tovarăș de conspirație. — **Con[1]-** + **frate** (după fr. *confrère*).

CONFRATERNITÁTE, *confraternități,* s.f. (Rar) Confrerie. — Din fr. **confraternité.**

CONFRĂȚÉSC, -EÁSCĂ, *confrățești,* adj. (Neobișnuit) De confrate. — **Confrate** + suf. *-esc.*

CONFRĂȚÍE, *confrății,* s.f. (Înv.) Confrerie. — **Con**[1]**-** + **frăție** (după fr. *confrérie*).

CONFRERÍE, *confrerii,* s.f. Asociație constituită în scopuri religioase sau caritabile; *p. ext.* grupare de oameni cu păreri comune; confrăție, confraternitate. — Din fr. **confrérie.**

CONFRUNTÁ, *confrúnt,* vb. I. **1.** Tranz. A pune în față două sau mai multe persoane pentru a verifica adevărul spuselor lor. **2.** Tranz. A pune față în față obiecte, opere, fenomene etc., pentru a le verifica sau a le compara. **3.** Refl. A putea face față unei situații, probleme etc. (deosebit de) dificile. — Din fr. **confronter.**

CONFRUNTÁRE, *confruntări,* s.f. Acțiunea de *a confrunta* și rezultatul ei; confruntație. — V. **confrunta.**

CONFRUNTÁȚIE, *confruntații,* s.f. (Rar) Confruntare. [Var.: **confruntațiúne** s.f.] — Din fr. **confrontation.**

CONFRUNTAȚIÚNE s.f. v. **confruntație.**

CONFUCIANÍSM s.n. Doctrina religioasă, morală și filosofică chineză, întemeiată de Confucius. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **confucianisme.**

CONFUCIANÍST, -Ă, *confucianiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al confucianismului. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **confucianiste.**

CONFUNDÁ, *confúnd,* vb. I. **1.** Tranz. A lua o persoană drept alta sau un lucru drept altul; a asemăna, a asemui. **2.** Refl. A forma un singur tot; a se contopi. — Din fr. **confondre,** lat. **confundere.**

CONFUNDÁBIL, -Ă, *confundabili, -e,* adj. Care poate fi confundat. — Cf. it. c o n f u n d i b i l e.

CONFUNDÁRE, *confundări,* s.f. Acțiunea de *a (se) confunda* și rezultatul ei; confuzie; contopire. — V. **confunda.**

CONFÚZ, -Ă, *confuzi, -e,* adj. **1.** Neclar, neprecis, nelămurit, nedeslușit. **2.** (Despre oameni și manifestările lor) Încurcat, tulburat, zăpăcit. — Din fr. **confus,** lat. **confusus.**

CONFÚZIE, *confuzii,* s.f. **1.** Faptul de a confunda; încurcătură; lipsă de orientare (în diverse probleme). ✧ *Confuzie mintală* = stare patologică ce se caracterizează prin tulburări de percepție, orientare, raționament, memorie etc. **2.** (Jur.; în forma *confuziune)* Stingere a unei obligații prin întrunirea, în aceeași persoană, a calităților de creditor și debitor. [Var.: **confuziúne** s.f.] — Din fr. **confusion,** lat. **confusio, -onis.**

CONFUZIONÁNT, -Ă, *confuzionanți, -te,* adj. (Rar) Care provoacă confuzie, derutant. [Pr.: *-zi-o-*] — De la **confuzie.**

CONFUZIONÍSM s.n. (Rar) Tendință de a crea confuzie, dezorientare. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **confusionnisme.**

CONFUZIONÍST, -Ă, *confuzioniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care creează confuzii. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **confusionniste.**

CONFUZIÚNE s.f. v. **confuzie.**

CÓNGA s.f. **1.** Dans executat în șir, cu ritm sincopat, inspirat din folclorul afro-cubanez; melodie după care se execută acest dans. **2.** Tobă înaltă, de formă alungită, subțiată la extremitatea inferioară, acționată cu degetele și cu podul palmei. — Din fr. **conga.**

CONGÉDIU s.n. v. **concediu.**

CONGELÁ, *congelez,* vb. I. Tranz. A face ca un lichid să se solidifice; a face să înghețe. ✦ A supune un aliment acțiunii frigului pentru a-l conserva. — Din fr. **congeler,** lat. **congelare.**

CONGELÁBIL, -Ă, *congelabili, -e,* adj. (Despre unele alimente, fructe, legume etc.) Care poate fi congelat. — Din fr. **congelable.**

CONGELÁNT, -Ă, *congelanți, -te,* adj., s.n. (Substanță) care congelează. — **Congela** + suf. *-ant.*

CONGELÁRE, *congelări,* s.f. Acțiunea de *a congela* și rezultatul ei. ✦ Înghețare a soluțiilor apoase și a soluțiilor albuminoase dintr-un corp prin coborârea artificială a temperaturii în vederea conservării mai îndelungate. — V. **congela.**

CONGELÁT, -Ă, *congelați, -te,* adj. (Despre unele alimente) Conservat prin congelare. ✦ Înghețat. — V. **congela.**

CONGELATÓR, *congelatoare,* s.n. Aparat care servește la congelarea lichidelor sau a alimentelor; instalație care servește la congelare. — Din fr. **congélateur.**

CONGEMINÁȚIE s.f. (Biol.) Formație dublă simultană. — Din lat. **congeminatio,** fr. **congemination.**

CONGENÉR, -Ă, *congeneri, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre animale și plante) Care aparține aceleiași specii sau aceluiași gen cu alt animal sau altă plantă. **2.** S.m. și f. Persoană care este de același neam cu cineva sau este din aceeași națiune cu altcineva. — Din fr. **congénère**, lat. **congener.**

CONGENITÁL, -Ă, *congenitali, -e,* adj. Care există în momentul nașterii; din naștere, înnăscut. — Din fr. **congénital.**

CONGÉSTIE, *congestii,* s.f. Aflux excesiv de sânge într-o anumită parte a corpului; boală provocată de acest aflux. ✧ *Congestie cerebrală* = accident vascular cerebral. — Din fr. **congestion,** lat. **congestio.**

CONGESTIONÁ, *congestionez,* vb. I. Refl. A avea o congestie. ✦ A se aprinde la față, a se înroși, a se îmbujora. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **congestionner.**

CONGESTIONÁRE, *congestionări,* s.f. Acțiunea de *a se congestiona* și rezultatul ei. [Pr.: *-ti-o-*] — V. **congestiona.**

CONGESTIONÁT, -Ă, *congestionați, -te,* adj. (Despre oameni) Căruia i s-a urcat sângele la cap; aprins la față, îmbujorat. ✦ (Despre părți ale corpului) Care are un aflux anormal de sânge. [Pr.: *-ti-o-*] — V. **congestiona.**

CONGESTÍV, -Ă, *congestivi, -e,* adj. Care se referă la o congestie; care provoacă o congestie. — Din fr. **congestif.**

CONGLĂSUÍ, *conglăsuiesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A fi de acord, a se potrivi cu..., a concorda. — **Con**[1]**-** + **glăsui** (probabil după germ. *übereinstimmen* sau rus. *soglasitsea*).

CONGLĂSUÍRE, *conglăsuiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a conglăsui* și rezultatul ei; aprobare, învoire, acord unanim. — V. **conglăsui.**

CONGLOMERÁ, *conglomerez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) uni, a (se) îngrămădi într-o masă unică. — Din fr. **conglomérer,** lat. **conglomerare.**

CONGLOMERÁRE, *conglomerări,* s.f. Acțiunea de *a (se) conglomera* și rezultatul ei. — V. **conglomera.**

CONGLOMERÁT, *conglomerate,* s.n. Rocă sedimentară consolidată, formată din fragmente rotunjite de roci mai vechi, cimentate cu argilă, calcar, silice etc.; conglomerație. ✦ Fig. Amestec, îmbinare de elemente eterogene. — Din fr. **conglomérat.**

CONGLOMERÁȚIE, *conglomerații,* s.f. (Rar) Conglomerat. [Var.: **conglomerațiúne** s.f.] — Din lat. **conglomeratio, -onis,** fr. **conglomération.**

CONGLOMERAȚIÚNE s.f. v. **conglomerație.**

CONGLUTINÁ, *conglutinez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face dens, vâscos; a coagula. — Din fr. **conglutiner,** lat. **conglutinare.**

CONGLUTINÁRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a conglutina* și rezultatul ei; conglutinație, coagulare. — V. **conglutina.**

CONGLUTINÁȚIE, *conglutinații,* s.f. Conglutinare. [Var.: **conglutinațiúne** s.f.] — Din fr. **conglutination,** lat. **conglutinatio, -onis.**

CONGLUTINAȚIÚNE s.f. v. **conglutinație.**

CONGOLÉZ, -Ă, *congolezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Congo sau este originară din Congo. **2.** Adj. Care aparține Republicii Congo sau congolezilor (**1**), referitor la Congo ori la congolezi. — Din n. pr. **Congo.** Cf. fr. c o n g o l a i s.

CONGRATULÁ, *congratulez,* vb. I. Tranz. și refl. (recipr.) A (se) felicita. — Din fr. **congratuler.**

CONGRATULÁRE, *congratulări,* s.f. Acțiunea de *a (se) congratula* și rezultatul ei; congratulație. — V. **congratula.**

CONGRATULÁȚIE, *congratulații,* s.f. (Rar) Felicitare. [Var.: **congratulațiúne** s.f.] — Din fr. **congratulation.**

CONGRATULAȚIÚNE s.f. v. **congratulație.**

CONGREGÁȚIE, *congregații,* s.f. (În Biserica catolică) **1.** Ordin monahal. ✦ Ramură a unui ordin monahal; mănăstire filială. **2.** Confrerie alcătuită din clerici și din laici. **3.** Departament în organizația centrală a Vaticanului, condus de un cardinal. **4.** Ședință de studiu a sinoadelor generale; *p. ext.* adunare religioasă. — Din fr. **congrégation,** lat. **congregatio.**

CONGREGAȚIONÁL, -Ă, *congregaționali, -e,* adj. De congregație, al congregației. [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **congregational.**

CONGREGAȚIONÍST, -Ă, *congregaționiști, -ste,* s.m. și f. Membru al unei congregații. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **congrégationniste.**

CONGRÉS, *congrese,* s.n. **1.** Reuniune națională sau internațională în care delegați sau invitați dezbat probleme majore de ordin politic, economic, organizatoric, științific, cultural etc. **2.** Organ suprem de conducere al unor partide politice și organizații obștești. **3.** Denumire a parlamentului în unele țări. **4.** (Urmat de determinări) Denumire a unor partide politice. *Congresul Național Indian.* **5.** Denumire dată unor conferințe internaționale ale statelor, convocate, de obicei, pentru încheierea de tratate de pace. — Din fr. **congrès,** lat. **congressus.**

CONGRESÍST, -Ă, *congresiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care ia parte la un congres. — Din fr. **congressiste.**

CONGRÉSMEN, *congresmeni,* s.m. Membru al Congresului Statelor Unite ale Americii. — Din engl. **congressman.**

CONGRUÉNT, -Ă, *congruenți, -te,* adj. **1.** Care concordă, care coincide; corespunzător, coincident, echivalent. **2.** (Despre numere întregi) Care dau același rest la împărțirea cu un divizor comun. **3.** (Despre figuri geometrice) Care sunt egale sau care pot fi făcute să coincidă una cu alta printr-o deplasare. [Pr.: *-gru-ent*] — Din fr. **congruent,** lat. **congruens, -ntis.**

CONGRUÉNȚĂ, *congruențe,* s.f. **1.** Acord, concordanță, coincidență. ✦ (Mat.) Relație care există între două numere întregi când diferența lor este multiplul unui număr întreg. **2.** Însușirea de a fi congruent. [Pr.: *-gru-en-*] — Din fr. **congruence,** lat. **congruentia.**

CONIÁC, (**2**) *coniacuri,* s.n. **1.** Băutură alcoolică tare, obținută prin distilarea anumitor sorturi de vin și păstrarea produsului în butoaie de stejar. **2.** Varietate, sort de coniac (**1**). — Din fr. **cognac.**

CÓNIC, -Ă, *conici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care are forma unui con[2], privitor la con[2]. **2.** S.f. Curbă rezultată din intersectarea unui con[2] circular cu un plan. — Din fr. **conique.**

CONICITÁTE, *conicități,* s.f. Mărime caracteristică a unui trunchi de con[2] drept, egală cu diferența dintre diametrul mare și diametrul mic raportată la lungimea acestuia; *p. ext.* formă conică. — Din fr. **conicité.**

CONIDIÁN, -Ă, *conidieni, -e,* adj. (Despre ciuperci) Care prezintă conidii. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **conidien.**

CONÍDIE, *conidii,* s.f. Spor imobil care asigură înmulțirea asexuată a ciupercilor evoluate. — Din fr. **conidie.**

CONIFÉR, *conifere,* s.n. (La pl.) Ordin de arbori cu canale secretoare de rășină, cu frunze în general persistente, în formă de ace sau de solzi, cu flori unisexuate, conice și cu semințe aripate; (și la sg.) arbore sau arbust care face parte din acest ordin. — Din fr. **conifère,** lat. **conifer.**

CONIMETRÍE s.f. Operație de determinare a cantității de praf din aer cu ajutorul conimetrului. — Din fr. **conimétrie.**

CONIMÉTRU, *conimetre,* s.n. Aparat care captează praful dintr-un anumit volum de aer și-l fixează pe plăci de sticlă spre a fi examinat la microscop. — Din fr. **conimètre.**

CONIÓZĂ, *conioze,* s.f. (Med.) Boală provocată de pătrunderea și fixarea pulberilor în organism. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **coniose.**

CONIRÓSTRĂ, *conirostre,* s.f. (La pl.) Familie de păsări cu ciocul gros, conic; (și la sg.) pasăre care face parte din această familie. — Din fr. **conirostre.**

CONÍȚĂ s.f. v. **cuconiță.**

CONIVÉNT, -Ă, *coniveni, -te,* adj. (Despre frunze) **1.** Îndoit înăuntru. **2.** Care tinde să se împreuneze. — Din fr. **connivent.**

CONIVÉNȚĂ, *conivențe,* s.f. (În expr.) *De conivență (cu)...* = în complicitate (cu...), de acord (cu...) — Din fr. **connivence,** lat. **conniventia.**

CONJECTURÁ, *conjecturez,* vb. I. Tranz. A judeca după aparențe; a face o conjectură. — Din fr. **conjecturer.**

CONJECTURÁL, -Ă, *conjecturali, -e,* adj. Întemeiat pe conjecturi, pe aparențe sau pe supoziții; neîntemeiat. — Din fr. **conjectural.**

CONJECTURÁRE, *conjecturări,* s.f. Acțiunea de *a conjectura* și rezultatul ei; judecată făcută după aparențe. — V. **conjectura.**

CONJECTÚRĂ, *conjecturi,* s.f. Părere bazată pe ipoteze sau pe presupuneri; prezumție, supoziție. — Din fr. **conjecture,** lat. **conjectura.**

CONJUGÁ, *conjúg,* vb. I. **1.** Tranz. A modifica formele unui verb după persoană, timp, mod și diateză. ✦ Refl. (Despre verbe) A fi flexibil. **2.** Refl. Fig. A se îmbina, a se împleti, a se uni. — Din fr. **conjuguer,** lat. **conjugare.**

CONJUGÁBIL, -Ă, *conjugabili, -e,* adj. Care se poate conjuga. — Din fr. **conjugable.**

CONJUGÁL, -Ă, *conjugali, -e,* adj. Care aparține celor doi soți; privitor la căsătorie. — Din fr. **conjugal,** lat. **conjugalis.**

CONJUGÁRE, *conjugări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) conjuga* și rezultatul ei. **2.** Flexiunea verbului. ✦ Categorie de verbe cu aceeași terminație la infinitiv, care se conjugă în mod asemănător. **3.** Fig. Îmbinare, împletire. **4.** (Biol.) Forma cea mai simplă de fecundație, care constă în unirea temporară a două microorganisme. — V. **conjuga.**

CONJUGÁT, -Ă, *conjugați, -te,* adj. Unit, legat împreună. ✧ (Biol.) *Nervi conjugați* = nervi care au aceeași funcție. (Fiz.) *Focare conjugate* = focare astfel așezate încât razele de lumină răsfrânte dintr-unul se unesc în celălalt și invers. *Puncte conjugate* = oricare dintre punctele unui obiect și punctul corespunzător de pe imaginea obiectului obținută cu ajutorul unui sistem optic. (Mat.) *Numere conjugate* = două numere complexe care au părțile reale egale, iar părțile imaginare egale și de semne contrare. *Regulă conjugată* = reunirea a două sau a mai multor reguli de trei simple. — Din fr. **conjugué.**

CONJÚNCT, -Ă, *conjuncți, -te,* adj. (În sintagma) *Forme conjuncte* = formele scurte ale prezentului indicativ pers. 1 sg. *(-s)* și pers. 3 sg. și pl. *(-i, -s)* al verbului „a fi" și formele neaccentuate ale pronumelui personal la dativ și acuzativ sg. și pl. (*-mi* sau *mi-*, *-ți* sau *ți-* etc.) — Din lat. **conjunctus.** Cf. fr. c o n j o i n t.

CONJUNCTÍV, -Ă, *conjunctivi, -e,* adj. **1.** Care leagă, care unește. ✧ *Țesut conjunctiv* = țesut de susținere al corpului omului și al animalelor, care leagă celelalte țesuturi între ele și care este format din fibre și din substanță intercelulară. **2.** (Gram.; în sintagma) *Modul conjunctiv* (și substantivat, n.) = mod personal care exprimă o acțiune posibilă sau realizabilă. **3.** (Înv.) Conjunct. — Din fr. **conjonctif,** lat. **conjunctivus.**

CONJUNCTIVÁL, -Ă, *conjunctivali, -e,* adj. (Anat.) De conjunctivă, al conjunctivei. — Din fr. **conjoctival.**

CONJUNCTÍVĂ, *conjunctive,* s.f. Membrană mucoasă vascularizată care acoperă suprafața internă a pleoapelor și suprafața anterioară a globului ochilor. — Din fr. **conjonctive.**

CONJUNCTIVÍTĂ, *conjunctivite,* s.f. Inflamație a conjunctivei, care se manifestă prin roșeață, senzația de corp străin în ochi și secreție abundentă. — Din fr. **conjonctivite.**

CONJUNCTÓR, *conjunctoare,* s.n. (În sintagma) *Conjuctor-disjunctor* = aparat electric care închide și deschide automat circuitul de încărcare a unei baterii de pe un autovehicul. — Din fr. **conjoncteur.**

CONJUNCTURÁL, -Ă, *conjucturali, -e,* adj. De conjunctură, al conjuncturii. — Din fr. **conjuncturel.**

CONJUNCTURALÍSM s.n. Tendință de a utiliza diverse împrejurări favorabile (pentru satisfacerea unor interese). — **Conjuctură** + suf. (al)*ism.*

CONJUNCTÚRĂ, *conjuncturi,* s.f. Totalitatea factorilor de ordin obiectiv și subiectiv, de condiții și de împrejurări care influențează un fenomen sau o situație la un moment dat; concurs de împrejurări. ✦ Totalitatea trăsăturilor care caracterizează un anumit moment al procesului dezvoltării economice. — Din fr. **conjoncture.**

CONJUNCTURÍST, -Ă, *conjuncturiști, -ste,* adj. (Rar) De conjunctură. — Din fr. **conjoncturiste.**

CONJÚNCȚIE, *conjuncții,* s.f. **1.** Parte de vorbire neflexibilă care leagă două propoziții într-o frază sau două cuvinte cu același rol sintactic într-o propoziție. **2.** Poziție a doi aștri care, la un moment dat, au aceeași longitudine cerească. [Var.: **conjuncțiúne** s.f.] — Din fr. **conjonction,** lat. **conjunctio, -onis.**

CONJUNCȚIONÁL, -Ă, *conjuncționali, -e,* adj. Cu rol de conjuncție. ✧ *Locuțiune conjuncțională* = locuțiune care poate îndeplini aproape toate funcțiile unei conjuncții. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **conjonctionnel.**

CONJUNCȚIÚNE s.f. v. **conjuncție.**

CONJURÁ, *conjúr,* vb. I. **1.** Tranz. A ruga stăruitor; a implora. **2.** Intranz. (Rar) A conspira, a unelti; a complota. — Din fr. **conjurer,** lat. **conjurare.**

CONJURÁT, -Ă, *conjurați, -te,* s.m. și f. (Livr.) Conspirator. — Din fr. **conjuré.**

CONJURÁȚIE, *conjurații,* s.f. Conspirație, complot. [Var.: **conjurațiúne** s.f.] — Din fr. **conjuration,** lat. **conjuratio, -onis.**

CONJURAȚIÚNE s.f. v. **conjurație.**

CONLOCUÍ, *conlocuiesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A locui împreună cu altcineva; a coabita. — **Con¹-** + **locui** (după fr. *cohabiter).*

CONLOCUÍRE, *conlocuiri,* s.f. (Înv.) Faptul de *a conlocui;* coabitare. — V. **conlocui.**

CONLOCUITÓR, -OÁRE, *conlocuitori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care locuiește împreună cu altcineva. [Pr.: *-cu-i-*] — **Conlocui** + suf. *-tor.*

CONLUCRÁ, *conlucrez,* vb. I. Intranz. A colabora (cu cineva), a contribui la o acțiune comună. — **Con¹-** + **lucra** (după fr. *collaborer).*

CONLUCRÁRE, *conlucrări,* s.f. Acțiunea de *a conlucra;* colaborare. — V. **conlucra.**

CONLUCRĂTÓR, -OÁRE, *conlucrători, -oare,* s.m. și f. (Înv.) Colaborator. — **Conlucra** + suf. *-ător.*

CONMESEÁN, -Ă s.m. și f. v. **comesean.**

CONOÍD, -Ă, *conoizi, -de,* adj., s.m. (Mat.) **1.** Adj. Conoidal. **2.** S.m. Suprafață generată de o dreaptă care se menține paralelă cu un plan dat și se sprijină pe o dreaptă fixă și pe o curbă fixă. [Pr.: *-no-id*] — Din fr. **conoïde.**

CONOIDÁL, -Ă *conoidali, -e,* adj. (Mat.) De formă conică; conoid (**1**). [Pr.: *-no-i-*] — Din fr. **conoïdal.**

CONOPÍDĂ, *conopide,* s.f. Plantă erbacee legumicolă din familia cruciferelor, cu o inflorescență cărnoasă comestibilă în formă de căpățână, de culoare alburie (*Brassica oleracea,* var. *botrytis*). ✦ Inflorescența acestei plante. — Din ngr. **kunupídi.**

CONORĂȘEÁN, -Ă, *conorășeni, -e,* s.m. și f. (Rar) Concitadin. — **Con¹-** + **orășean.**

CONOSAMÉNT, *conosamente,* s.n. Document care însoțește transportul mărfurilor pe apă. — Din rus. **konosament**, cf. fr. c o n n a i s s e m e n t, germ. k o n o s s e m e n t.

CONOTATÍV, -Ă, *conotativi, -e,* adj. (Despre sensul cuvintelor) Suplimentar față de denotația cuvântului; care este rezultat din experiența personală, din context; figurat. ✦ (Despre stil) Care este dominat de conotații. — Din fr. **connotatif.**

CONOTÁȚIE, *conotații*, s.f. (Lingv.) Sens suplimentar (față de denotație) al unui cuvânt adesea figurat, rezultat din experiența personală, din context. ✦ Semnificație. — Din fr. **connotation**.

CONOVÁȚ, *conovețe,* s.n. Funie fixată pe țăruși, care servește la priponirea cailor în bivuac. — Din rus., ucr. **konovjaz.**

CONRÚPE vb. III v. **corupe.**

CONSACRÁ, *consácru,* vb. I. Tranz. **1.** A pune la dispoziție, a dărui cu totul; a închina, a destina. ✦ Tranz. și refl. A (se) dedica, a (se) devota. **2.** A stabili; a consfinți. — Din fr. **consacrer,** lat. **consecrare.**

CONSACRÁNT, -Ă, *consacranți, -te,* adj. (Rar) Care face consacrarea, care consacră. — Din fr. **consacrant.**

CONSACRÁRE, *consacrări,* s.f. Acțiunea de *a (se) consacra;* dedicare, consfințire; *spec.* stabilire a capacității, a meritelor deosebite ale cuiva într-un anumit domeniu. — V. **consacra.**

CONSACRÁT, -Ă, *consacrați, -te,* adj. **1.** Stabilit, consfințit prin uz sau prin tradiție; destinat. **2.** (Despre oameni) Care este considerat ca o autoritate într-un anumit domeniu, care se bucură de recunoaștere unanimă. — V. **consacra.**

CONSACRÁȚIE, *consacrații,* s.f. (Rar) Consacrare; *spec.* sacrificiu, ofrandă adusă zeilor. — Cf. lat. c o n s e c r a t i o, - o n i s, fr. c o n s é c r a t i o n.

CONSANGUÍN, -Ă adj. v. **consangvin.**

CONSANGVÍN, -Ă, *consangvini, -e,* adj. Înrudit (din partea tatălui); (despre frați și surori) care au același tată; *p. ext.* rudă, rubedenie. [Var.: **consanguín, -ă** adj.] — Din fr. **consanguin,** lat. **consanguineus.**

CONSANGVINITÁTE s.f. Raport de rudenie între persoane care au același tată, dar nu și aceeași mamă. — Din fr. **consanguinité.**

CONSANGVINIZÁRE s.f. (Biol.) Metodă aplicată în lucrările de selecție și de ameliorare, care constă în fecundarea efectuată între organisme înrudite. — Din **consangvin.**

CONSĂTEÁN, -Ă, *consăteni, -e,* s.m. și f. Persoană care locuiește sau este originară din același sat cu altă persoană, considerată în raport cu aceasta. — **Con**[1]**-** + **sătean.**

CONSÂNGEÁN, -Ă, *consângeni, -e,* adj. Consangvin. — Din fr. **consanguin,** lat. **consanguineus** (după *sânge*).

CONSCRÍE, *conscriu,* vb. III. Tranz. (Înv.) **1.** A chema în armată, a recruta, a înrola. **2.** A consemna, a scrie într-un registru oficial. — **Con**[1]**-** + **scrie.**

CONSCRIPTÍBIL, -Ă, *conscriptibili, -e,* adj. (Înv.) Care poate fi recrutat. — Din fr. **conscriptible.**

CONSCRÍPȚIE, *conscripții,* s.f. (Înv.) Înscriere anuală în rândurile armatei; recrutare, înrolare. — Din fr. **conscription,** lat. **conscriptio.**

CONSECÍNȚĂ, *consecințe,* s.f. Rezultat al unei fapte, al unei acțiuni, al unui principiu; urmare. ✧ *În consecință* = **a)** (loc. conj.) prin urmare, deci; **b)** (loc. adv.) conform dispozițiilor, situației etc. — Din fr. **conséquence,** lat. **consequentia.**

CONSECUTÍV, -Ă, *consecutivi, -e,* adj. Care urmează fără întrerupere, în șir; succesiv. ✧ *Propoziție consecutivă* = propoziție circumstanțială care exprimă rezultatul unei acțiuni sau al unei stări din propoziția regentă. *Conjuncție consecutivă* = conjuncție care introduce o propoziție consecutivă. — Din fr. **consécutif.**

CONSECUTIVITÁTE s.f. (Rar) Urmare neîntreruptă; cursivitate, succesiune. — Din **consecutiv.**

CONSECÚȚIE, *consecuții,* s.f. Înlănțuire, legătură. ✧ (Gram.; rar) *Consecuția timpurilor* = concordanța timpurilor, v. concordanță. — Din lat. **consecutio.**

CONSECVÉNT, -Ă, *consecvenți, -te,* adj., adv., s.n. **1.** Adj., adv. (Care acționează) statornic, conform cu principiile sale, credincios ideilor sale. **2.** Adj. (Despre o vale) Orientat în direcția înclinării straturilor. **3.** Adj. (Fil.; despre fenomene) Care urmează unui alt fenomen. **4.** (Log.) S.n. Propoziție care decurge necesar dintr-o altă propoziție. — Din fr. **conséquent,** lat. **consequens, -ntis.**

CONSECVÉNȚĂ, *consecvențe,* s.f. Faptul de a fi consecvent. ✧ Loc. adv. *Cu consecvență* = în mod consecvent. — Din fr. **conséquence,** lat. **consequentia.**

CONSÉMN, *consemne,* s.n. **1.** Totalitatea îndatoririlor pe care le are un militar în serviciul de pază sau de securitate. ✦ Ordin, dispoziție. **2.** Măsură (disciplinară) prin care se interzice militarilor ieșirea din cazarmă pentru un timp anumit. — **Con**[1]**-** + **semn** (după fr. *consigne).*

CONSEMNÁ, *consemnez,* vb. I. Tranz. **1.** A trece anumite mențiuni în legătură cu un fapt juridic într-un proces-verbal, într-o minută etc.; *p. gener.* a înregistra, a însemna, a nota. **2.** A depune bani spre păstrare și fructificare la o instituție care are sarcina de conservare a sumelor de bani. **3.** A interzice prin consemn ieșirea militarilor din cazarmă, din locul de staționare sau părăsirea navei, pentru un anumit timp, din motive sanitare, disciplinare, de securitate etc. — **Con**[1]**-** + **semna** (după fr. *consigner).*

CONSEMNÁBIL, -Ă, *consemnabili, -e,* adj. De consemnat. — Cf. it. consegnabile.

CONSEMNÁRE, *consemnări,* s.f. Acțiunea de *a consemna* și rezultatul ei; însemnare, înregistrare, notare. ✦ Consemnațiune. — V. **consemna.**

CONSEMNAȚIÚNE, *consemnațiuni,* s.f. Operație prin care o persoană fizică sau juridică dispune păstrarea unei sume de bani pe numele și la dispoziția altei persoane la o instituție autorizată în acest scop; consemnare. ✧ *Casa de Economii și Consemnațiuni* = insituție centrală la care oamenii își pot depune economiile pentru păstrare și valorificare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **consignation** (refăcut după *semn).*

CONSÉNS, *consensuri,* s.n. Înțelegere, acord, identitate de păreri. — Din lat. **consensus.**

CONSENSUÁL, -Ă, *consensuali, -e,* adj. (În sintagma) *Contract consensual* = contract care se încheie prin simplul acord de voință al părților. [Pr.: *-su-al*] — Din fr. **consensuel.**

CONSERVÁ, *consérv,* vb. I. Tranz. **1.** A menține un aliment în stare nealterată, efectuând operația de conservare (**2**). **2.** A păstra, a păzi. ✦ Refl. A se menaja. — Din fr. **conserver,** lat. **conservare.**

CONSERVÁNT, -Ă, *conservanți,, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care conservă, care păstrează. **2.** S.n. Substanță folosită în scopul împiedicării fermentației unor produse alimentare sau de altă natură. — **Conserva** + suf. *-ant.*

CONSERVÁRE, *conservări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) conserva* și rezultatul ei. ✧ *Instinct de conservare* = instinct de apărare la om și animale în scopul menținerii ființei proprii. **2.** Tratament care constă în uscare, sterilizare, congelare, refrigerare etc. a unor produse perisabile (alimente, lemne, piei etc.) pentru a le feri de alterare. — V. **conserva.**

CONSERVATÍSM s.n.Conservatorism. — Din fr. **conservatisme.**

CONSERVATÍV, -Ă, *conservativi, -e,* adj. **1.** (Rar) Conservator[2] (**2**). **2.** (Fiz.; despre câmpuri de forță) În care se conservă energie. — Din fr. **conservatif.**

CONSERVATÓR[1]**,** *conservatoare,* s.n. Instituție de învățământ de grad superior, unde se studiază muzica, (în trecut) și arta dramatică, și unde se formează compozitori, interpreți vocali și instrumentali, dirijori, muzicologi. — Din fr. **conservatoire,** germ. **Konservatorium.**

CONSERVATÓR[2]**, -OÁRE,** *conservatori, -oare,* adj., s.m. și f., s.n. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care păstrează, conservă. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care este atașată de tradiție, în viața politică, economică și culturală. ✧ *Partid conservator* (și substantivat, m. pl.) = partid politic cu concepții conservatoare. **3.** S.m. și f. Persoană însărcinată cu conducerea unui muzeu, unei biblioteci, unei colecții etc. **4.** S.n. (Tehn.; în sintagma) *Conservator de ulei* = rezervor metalic montat deasupra capacului unor transformatoare electrice care folosesc ca izolant uleiul, având rolul de a menține cuva plină cu ulei, independent de oscilațiile temperaturii. — Din fr. **conservateur,** lat. **conservator.**

CONSERVATORÍSM s.n. Ideologie care acceptă cu prudență schimbarea instituțiilor tradiționale (religie, proprietate, familie) și preferă dezvoltarea treptată în locul shimbărilor bruște; conservatism. — **Conservator** + suf. *-ism.*

CONSERVAȚIÚNE, *conservațiuni,* s.f. (Înv.) Conservare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **conservation**, lat. **conservatio, -onis.**

CONSÉRVĂ, *conserve,* s.f. Produs alimentar supus unui procedeu de conservare, care, păstrat în ambalaje speciale sau în borcane ermetic închise, își menține multă vreme nealterate calitățile. — Din fr. **conserve.**

CONSFĂTUÍ, *consfătuiesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Despre două sau mai multe persoane) A se sfătui împreună, a se consulta. — **Con**[1]**-** + **sfătui.**

CONSFĂTUÍRE, *consfătuiri,* s.f. Acțiunea de *a se consfătui* și rezultatul ei. ✦ Ședință în care se discută probleme de interes comun, general. — V. **consfătui.**

CONSFINȚÍ, *consfințesc,* vb. IV. Tranz. A da un caracter durabil, solid; a stabili, a consacra. — **Con**[1]- + **sfinți** (după fr. *consacrer*).

CONSFINȚÍRE, *consfințiri,* s.f. Acțiunea de *a consfinți*; stabilire, consacrare. — V. **consfinți.**

CONSIDERÁ, *consíder,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) privi, a (se) socoti (ca...) ✧ Expr. (Tranz.) *Considerând că...* = având în vedere că... ✦ Tranz. A cinsti, a stima. **2.** Tranz. A analiza, a studia, a cerceta. — Din fr. **considérer,** lat. **considerare.**

CONSIDERÁBIL, -Ă, *considerabili, -e,* adj. Însemnat, remarcabil; (foarte) mare. — Din fr. **considérable.**

CONSIDERÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) considera* și rezultatul ei; studiu, examinare; considerație. ✧ Expr. *A avea* (sau *a lua*) *în considerare* = a ține seama de..., a avea în vedere. — V. **considera.**

CONSIDERÁȚIE, *considerații,* s.f. **1.** Stimă, respect. **2.** Motiv, considerent, rațiune. **3.** Părere, idee; reflecție. [Var.: **considerațiúne** s.f.] — Din fr. **considération,** lat. **consideratio, -onis.**

CONSIDERAȚIÚNE s.f. v. **considerație.**

CONSIDERÉNT, *considerente,* s.n. **1.** Punct de vedere; părere. ✦ Argument logic; motiv. **2.** (Jur.; la pl.) Partea dintr-o hotărâre a unui organ de jurisdicție cuprinzând motivarea hotărârii respective. — Din fr. **considérant.**

CONSIGNATÁR, -Ă, *consignatari, -e,* s.m. și f. Persoană care primește bunuri în consignație. — Din fr. **consignataire.**

CONSIGNATÓR, -OÁRE, *consignatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care depune spre păstrare sau spre vânzare obiecte la consignație; depunător. — Din fr. **consignateur.**

CONSIGNÁȚIE, *consignații,* s.f. Depunere spre păstrare, garanție sau vânzare a unor lucruri la un magazin specializat. ✦ (Concr.) Magazin în care se depun spre vânzare diferite obiecte aparținând unor persoane particulare. — Din fr. **consignation.**

CONSILIÁ, *consiliez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A sfătui. [Pr.: *-li-a*] — Din fr. **conseiller,** lat. **consiliari.**

CONSILIÉR, -Ă, *consilieri, -e,* s.m. **1.** Sfătuitor, sfetnic. **2.** Grad în ierarhia unor funcții; persoană care deține acest grad. **3.** (Înv.) Membru al unei înalte instanțe de judecată sau de verificare. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **conseiller** (refăcut după *consiliu* și *consilia).*

CONSILIÉRE, *consilieri,* s.f. Acțiunea de *a consilia* și rezultatul ei; sfătuire. [Pr.: *-li-e-*] — V. **consilia.**

CONSÍLIU, *consilii,* s.n. **1.** Colectiv organizat, cu sarcini de conducere, de administrare sau de avizare etc. a activității unei organizații, firme, societăți comerciale, instituții etc. ✧ *Consiliu de stat* = **a)** (în unele state) organ suprem al puterii de stat cu activitate permanentă; **b)** denumire dată organului consultativ al șefului statului, organului suprem al jurisdicției administrative, organului administrativ central. *Consiliu de miniștri* = totalitatea miniștrilor îndeplinind funcția de organ al puterii executive; guvern. *Consiliu de familie* = adunare a membrilor familiei, care se pronunță asupra actelor unui membru al familiei lipsit de capacitatea de administrare a bunurilor sale. *Consiliu științific* = colectiv însărcinat cu îndrumarea activității științifice într-o instituție de învățământ superior sau într-un institut de cercetare. *Consiliu redacțional* = organ consultativ de pe lângă

redacția unei edituri, format din specialiști aparținând domeniilor de activitate ale redacției respective. **2.** (Înv.) Sfat. — Din lat. **consilium,** fr. **conseil.**

CONSÍMIL, -Ă, *consimili, -e,* adj. (Rar) Asemănător (întru totul). — Din lat. **consimilis.**

CONSIMILITÚDINE, *consimilitudini,* s.f. (Rar) Asemănare totală, identitate. — ✦ Egalitate. — Din fr. **consimilitude.**

CONSIMȚĂMÂNT, *consimțăminte,* s.n. Încuviințare, aprobare, asentiment. ✦ Acord de voință a persoanelor care încheie un contract. [Var.: (rar) **consimțimânt** s.n.] — **Consimți** + suf. *-ământ* (după fr. *consentement).*

CONSIMȚÍ, *consimt,* vb. IV. Tranz. și intranz. A fi de acord cu ceva, a-și da consimțământul; a aproba, a încuviința. — **Con**[1]- + **simți** (după fr. *consentir).*

CONSIMȚIMÂNT s.n. v. **consimțământ.**

CONSIMȚÍRE, *consimțiri,* s.f. Faptul de *a consimți;* consimțământ, aprobare, încuviințare, acceptare; acord. — V. **consimți.**

CONSISTÁ, pers. 3 *consístă,* vb. I. Intranz. A fi compus, a se alcătui din...; a consta. — Din fr. **consister,** lat. **consistere.**

CONSISTÉNT, -Ă, *consistenți, -te,* adj. **1.** Vârtos, tare. **2.** (Despre hrană) Substanțial, sățios. — Din fr. **consistant.**

CONSISTÉNȚĂ, *consistențe,* s.f. Grad de densitate, de tărie, de soliditate a unui corp, a unei materii etc.; rezistența opusă de un corp sau de un material la deformare sau la sfărâmare. ✦ Tărie, soliditate, fermitate. — Din fr. **consistance.**

CONSISTOMÉTRU, *consistometre,* s.n. Aparat folosit pentru măsurarea consistenței unui material. — Din fr. **consistomètre.**

CONSISTORIÁL, -Ă, *consistoriali, -e,* adj. De consistoriu, al consistoriului. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **consistorial.**

CONSISTÓRIU, *consistorii,* s.n. **1.** Adunare de cardinali convocată de papă. **2.** Adunare de pastori sau de rabini. **3.** Organ administrativ și disciplinar în conducerea unor biserici. — Din lat. **consistorium,** fr. **consistoire.**

CONSOÁNĂ, *consoane,* s.f. Sunet al vorbirii produs în anumite puncte ale canalului fonator prin închiderea (urmată de deschidere bruscă) sau prin strâmtoarea acestuia; semn grafic, literă care reprezintă un asemenea sunet. — Din fr. **consonne,** lat. **consona.**

CONSOÁRTĂ, *consoarte,* s.f. (Fam.) Soție, nevastă. — Din lat. **consors, -tis,** (influențat de *soartă*).

CONSOLÁ, *consolez,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) alina, a(-și) ușura durerea, necazul, întristarea; a (se) mângâia (sufletește). — Din fr. **consoler,** lat. **consolare.**

CONSOLÁBIL, -Ă, *consolabili, -e,* adj. Care poate fi consolat (ușor). — Din fr. **consolable.**

CONSOLÁNT, -Ă, *consolanți, -te,* adj. (Rar) Care consolează; consolator. — Din fr. **consolant.**

CONSOLÁRE, *consolări,* s.f. Acțiunea de *a (se) consola* și rezultatul ei; mângâiere, împăcare, alinare (sufletească); consolație. — V. **consola.**

CONSOLATÓR, -OÁRE, *consolatori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care consolează; consolant. — Din fr. **consolateur.**

CONSOLÁȚIE, *consolații,* s.f. (Înv.) Consolare. [Var.: **consolațiúne** s.f.] — Din fr. **consolation,** lat. **consolatio, -onis.**

CONSOLAȚIÚNE s.f. v. **consolație.**

CONSÓLĂ, *console,* s.f. **1.** Mobilă în formă de policioară sau de măsuță rezemată de perete și pe care se așază vaze, statuete etc. **2.** Element arhitectural (ornamental) de lemn, de piatră etc., folosit la sprijinirea unei cornișe, a unui balcon etc. **3.** Element de construcție care iese cu unul dintre capete în afara punctului de reazem, având rolul de a suporta o sarcină pe latura orizontală superioară. — Din fr. **console.**

CONSOLIDÁ, *consolidez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) face sau a deveni tare, solid, durabil; a (se) întări, a se închega. **2.** Tranz. A mări (prin diferite operații, lucrări etc.) capacitatea de rezistență a unui sistem tehnic. — Din fr. **consolider,** lat. **consolidare.**

CONSOLIDÁBIL, -Ă, *consolidabili, -e,* adj. Care poate fi consolidat. — Din fr. **consolidable.**

CONSOLIDÁNT, -Ă, *consolidanți, -te,* adj. Consolidator. — Din fr. **consolidant.**

CONSOLIDÁRE, *consolidări,* s.f. Acțiunea de *a (se) consolida* și rezultatul ei; întărire, închegare. — V. **consolida.**

CONSOLIDATÓR, -OÁRE, *consolidatori, -oare,* adj. Care consolidează, întărește; întăritor, de sprijin; consolidant. — **Consolida** + suf. *-tor.*

CONSOLIDÁȚIE, *consolidații,* s.f. Consolidare. — Din fr. **consolidation.**

CONSOMMÉ, *consommé-uri,* s.n. Supă care se prepară prin fierbere înceată și îndelungată a cărnii de vită pentru a-i extrage toate sucurile. — Cuv. fr.

CONSONÁNT, -Ă, *consonanți, -te,* adj. (Muz.; despre acorduri) Care este format din consonanțe (**1**); armonios. ✦ (Lingv.; despre cuvinte) Care are o terminație asemănătoare cu a altui cuvânt. — Din lat. **consonans, -tis,** fr. **consonant.**

CONSONÁNTĂ, *consonante,* s.f. (Rar) Consoană. — Din lat. **consonans, -ntis.**

CONSONÁNTIC, -Ă, *consonantici, -ce,* adj. Care ține de consoane, privitor la consoane. — Din germ. **konsonantisch.**

CONSONANTÍSM s.n. Sistemul sau totalitatea consoanelor unei limbi. — Din fr. **consonantisme.**

CONSONÁNȚĂ, *consonanțe,* s.f. **1.** (Muz.) Raport între două sau mai multe sunete care generează o sonoritate armonioasă, plăcută, într-un context sociocultural dat. **2.** Fig. Potrivire de idei, de păreri; înțelegere, acord. — Din fr. **consonance.**

CONSÓRT, *consorți,* s.m. (În sintagma) *Prinț-consort* = soțul unei regine încoronate ca suverană. — Din fr. **consort,** lat. **consors, -tis.**

CONSORȚIÁL, -Ă, *consorțiali, -e,* adj. Care aparține unei societăți comerciale, unui consorțiu. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **consortial.**

CONSÓRȚIU, *consorții,* s.n. Înțelegere încheiată între mai multe bănci sau societăți comerciale mari pentru efectuarea în comun a unor operații avantajoase de mare amploare. — Din lat., fr. **consortium,** germ. **Konsortium.**

CONSPÉCT, *conspecte,* s.n. **1.** Notare sintetică, schematică și sistematică a datelor esențiale ale unei probleme pe baza unui material documentar. **2.** Privire generală, vedere de ansamblu asupra unor probleme (realizată într-o lucrare). — Din lat. **conspectus,** germ. **Konspekt.**

CONSPECTÁ, *conspectez,* vb. I. Tranz. A întocmi conspecte (**1**). — Din **conspect.** Cf. rus. k o n s p e k t i r o v a t.

CONSPECTÁRE, *conspectări,* s.f. Acțiunea de *a conspecta* și rezultatul ei. — V. **conspecta.**

CONSPIRÁ, *conspír,* vb. I. Intranz. A organiza, a urzi o conspirație; a complota; a unelti. ✦ Fig. A tinde, a lucra pentru un scop unic. — Din fr. **conspirer,** lat. **conspirare.**

CONSPIRATÍV, -Ă, *conspirativi, -e,* adj. Care aparține unei conspirații, privitor la o conspirație; ilegal, clandestin. — **Conspira** + suf. *-ativ.* Cf. germ. k o n s p i r a t i v, rus. k o n s p i r a t i v n î i.

CONSPIRATIVITÁTE s.f. Păstrare de către o persoană sau de către o organizație a secretului unei acțiuni politice, considerată ilegală de către autorități. ✦ Sistem de metode de muncă ilegală, subordonat promovării unui ideal politic, ideologic de către un grup social, o organizație, un partid, scoase în afara legii. — **Conspirativ** + suf. *-itate.*

CONSPIRATÓR, -OÁRE, *conspiratori, -oare,* s.m. și f. Persoană care ia parte la o conspirație. — Din fr. **conspirateur.**

CONSPIRÁȚIE, *conspirații,* s.f. Uneltire îndreptată împotriva (conducătorilor) statului sau a ordinii publice; complot; conjurație. [Var.: (înv.) **conspirațiúne** s.f.] — Din fr. **conspiration,** lat. **conspiratio, -onis.**

CONSPIRAȚIÚNE s.f. v. **conspirație.**

CONSTÁ, pers. 3 *cónstă,* vb. I. Intranz. A fi alcătuit, format din..., a se compune din...; a consista. — Din lat. **constare.**

CONSTÁNT, -Ă, *constanți, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. Care rămâne neschimbat; invariabil, statornic. ✧ *Capital constant* = parte a capitalului investită în mijloacele de producție care nu-și schimbă mărimea valorii în procesul de producție. **2.** S.f. (Mat.) Mărime a cărei valoare rămâne neschimbată. **3.** S.f. Mărime care caracterizează un fenomen, un aparat, o substanță etc. — Din fr. **constant,** lat. **constans, -ntis.**

CONSTANTÁN s.n. Aliaj de cupru și de nichel, cu coeficient de dilatare mic și rezistență specifică mare, folosit la confecționarea rezistențelor electrice, a reostatelor, a termoelementelor etc. — Din fr. **constantan.**

CONSTANTINÁT, *constantinați,* s.m. Monedă de aur cu efigia lui Constantin cel Mare sau a altui împărat bizantin. — Din ngr. **konstantináto.**

CONSTÁNȚĂ s.f. Însușirea de a fi constant; statornicie; perseverență. — Din fr. **constance,** lat. **constantia.**

CONSTATÁ, *constát,* vb. I. Tranz. A stabili situația sau starea unui lucru, existența unui fapt, a unui adevăr etc. — Din fr. **constater.**

CONSTATÁBIL, -Ă, *constatabili, -e,* adj. Ușor de constatat. — Din fr. **constatable.**

CONSTATÁRE, *constatări,* s.f. Acțiunea de *a constata* și rezultatul ei. — V. **constata.**

CONSTATATÍV, -Ă, *constatativi, -e,* adj. Care constată, care înregistrează ceva ca atare. — Din fr. **constatatif.**

CONSTĂNȚEÁN, -Ă, *constănțeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Constanța. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Constanța ori constănțenilor (**1**), referitor la municipiul sau județul Constanța ori la constănțeni. — **Constanța** (n.pr.) + suf. *-ean.*

CONSTĂNȚEÁNCĂ, *constănțence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Constanța. — **Constănțean** + suf. *-că.*

CONSTELÁT, -Ă, *constelați, -te,* adj. (Rar) Înstelat. — Din fr. **constellé,** lat. **constellatus.**

CONSTELÁȚIE, *constelații,* s.f. Grupare aparentă de stele în aceeași regiune a cerului, având o configurație specifică, stabilă pe o perioadă lungă de timp. — Din fr. **constellation,** lat. **constellatio.**

CONSTERNÁ, *consternez,* vb. I. Tranz. A provoca cuiva uimire, nedumerire amestecată cu mâhnire și cu indignare. — Din fr. **consterner,** lat. **consternare.**

CONSTERNÁNT, -Ă, *consternanți, -te,* adj. Care provoacă consternare. — Din fr. **consternant.**

CONSTERNÁRE, *consternări,* s.f. Faptul de *a consterna;* uimire, nedumerire amestecată cu mâhnire și cu indignare; surpriză neplăcută, stupoare, consternație. — V. **consterna.**

CONSTERNÁT, -Ă, *consternați, -te,* adj. Cuprins de consternare, stupefiat. — V. **consterna.**

CONSTERNÁȚIE, *consternații,* s.f. Consternare. [Var.: **consternațiúne** s.f.] — Din fr. **consternation,** lat. **consternatio, -onis.**

CONSTERNAȚIÚNE s.f. v. **consternație.**

CONSTIPÁ, *constip,* vb. I. **1.** Tranz. (Despre alimente) A produce constipație. **2.** Refl. (Despre oameni, animale) A suferi de constipație. — Din fr. **constiper.**

CONSTIPÁNT, -Ă, *constipanți, -te,* adj. (Despre alimente sau medicamente) Care constipă. — Din fr. **constipant.**

CONSTIPÁT, -Ă, *constipați, -te,* adj. (Despre oameni, animale) Care suferă de constipație. ✦ Fig. (Fam.; despre oameni) Cu vederi înguste, lipsit de orizont; necomunicativ. — V. **constipa.**

CONSTIPÁȚIE, *constipații,* s.f. Dificultate sau imposibilitate de eliminare a materiilor fecale. — Din fr. **constipation.**

CONSTITUÁNT, -Ă, *constituanți, -te,* adj. Privitor la constituție; constitutiv. ✧ *Adunare constituantă* v. *adunare*. [Pr.: *-tu-ant*] — Din fr. **constituant.**

CONSTITUÉNT, -Ă, *constituenți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. Care intră în structura, în alcătuirea unui întreg. **2.** S.m. Fiecare dintre substanțele care alcătuiesc un sistem fizico-chimic. [Pr.: *-tu-ent.* — Pl. și: (n.) *constituente*] — Din fr. **constituant.**

CONSTITUÍ, *constítui,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) alcătui, a (se) forma; a (se) înființa, a (se) întemeia, a (se) organiza. **2.** Tranz. A avea valoare de..., a fi considerat ca...; a reprezenta. **3.** Refl. (Jur.; în expr.) *A se constitui parte civilă* = a formula pretenții de despăgubire față de acuzat într-un proces penal. — Din fr. **constituer,** lat. **constituere.**

CONSTITUÍRE, *constituiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) constitui;* alcătuire, formare; întemeiere, înființare, organizare. — V. **constitui.**

CONSTITUÍT, -Ă, *constituiți, -te,* adj. Alcătuit, compus, format din... ✧ *Corp constituit* sau (mai rar) *autoritate constituită* = organizație sau instituție cu caracter oficial, alcătuită pe baza unui statut. — V. **constitui.**

CONSTITUTÍV, -Ă, *constitutivi, -e,* adj. Care intră (ca element esențial) în structura unui lucru; alcătuitor. — Din fr. **constitutif.**

CONSTITÚȚIE, *constituții,* s.f. **1.** Totalitatea particularităților morfologice, funcționale și psihologice ale unui individ. ✦ Conformație. **2.** Lege fundamentală a unui stat, care stabilește forma de guvernământ și de organizare statală, precum și drepturile și obligațiile fundamentale ale cetățenilor. [Var.: **constituțiúne** s.f.] — Din fr. **constitution,** lat. **constitutio, -onis.**

CONSTITUȚIONÁL, -Ă, *constituționali, -e,* adj. În conformitate cu constituția (**2**), prevăzut în constituție, bazat pe constituție. ✧ *Comisie constituțională* = comisie însărcinată cu elaborarea textului unei constituții și cu verificarea constituționalității legilor ce se elaborează. *Drept constituțional* = **a)** totalitatea normelor fundamentale care reglementează relațiile sociale consacrate de constituție; **b)** ramură a dreptului care studiază normele înscrise în constituție (**2**). *Monarhie constituțională* = monarhie ale cărei prerogative sunt limitate prin constituție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **constitutionnel.**

CONSTITUȚIONALÍSM s.n. Regim de guvernare bazat pe existența unei constituții. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **constitutionnalisme.**

CONSTITUȚIONALÍST, -Ă, *constituționaliști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al constituționalismului. **2.** Adj. Care aparține constituționalismului; privitor la constituționalism. [Pr.: *-ți-o-*] — **Constituțional** + suf. *-ist.*

CONSTITUȚIONALITÁTE s.f. Conformitate a unei legi sau a unui act juridic cu constituția. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **constitutionnalité.**

CONSTITUȚIÚNE s.f. v. **constituție.**

CONSTRÂNGĂTÓR, -OÁRE, *constrângători, -oare,* adj. Care constrânge. — **Constrânge** + suf. *-ător.*

CONSTRẤNGE, *constrấng,* vb. III. Tranz. A sili pe cineva să facă un lucru; a forța, a obliga; a soma. [Perf. s. *constrânsei,* part. *constrâns*] — **Con[1]- + strânge** (după fr. *contraindre).* Cf. lat. c o n s t r i n g e r e.

CONSTRẤNGERE, *constrângeri,* s.f. Acțiunea de *a constrânge* și rezultatul ei; silire, obligare, forțare, somare. ✦ Asprime, rigoare. — V. **constrânge.**

CONSTRẤNS, -Ă, *constrânși, -se,* adj. Care este obligat, forțat, silit să facă un lucru. — V. **constrânge**.

CONSTRICTÍV, -Ă, *constrictivi, -e,* adj., s.f. (Consoană) care se pronunță prin strâmtarea canalului fonator, în așa fel încât se produce un zgomot de fricțiune; (sunet) continuu, fricativ, spirant. — Din fr. **constrictif,** lat. **constrictivus.**

CONSTRICTÓR, -OÁRE, *constrictori, -oare,* adj. Care se restrânge, care se contractă. ✧ *Mușchi constrictor* = mușchi care produce constricția. — Din fr. **constricteur.**

CONSTRÍCȚIE, *constricții,* s.f. Reducere a diametrului unui organ cavitar, a unui vas sangvin, a unui sfincter prin acțiunea mușchilor constrictori. [Var.: **constricțiúne** s.f.] — Din fr. **constriction,** lat. **constrictio, -onis.**

CONSTRICȚIÚNE s.f. v. **constricție.**

CONSTRINGÉNȚĂ, *constringențe,* s.f. Mărime caracteristică sticlelor optice din punctul de vedere al dispersiei luminii. — Din fr. **constringence.**

CONSTRÚCT, *constructe,* s.n. Concept abstract realizat pe baza activității practice intuitive; sistem teoretic ipotetic. — Din engl. **construct.**

CONSTRUCTÍV, -Ă, *constructivi, -e,* adj. Care construiește sau care servește spre a construi ceva. ✦ Care ajută la îmbunătățirea unei activități, a unei inițiative etc. — Din fr. **constructif.**

CONSTRUCTIVÍSM s.n. Curent artistic apărut după Primul Război Mondial, care concepe realitatea într-o viziune de forme geometrice (uneori abstracționiste) și care impune puritatea și simplitatea liniilor. — Din fr. **constructivisme.**

CONSTRUCTIVÍST, -Ă, *constructiviști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al constructivismului. — Din fr. **constructiviste,** germ. **Konstruktivist.**

CONSTRÚCTOR, -OÁRE, *constructori, -oare,* s.m. și f. (Adesea adjectival) Persoană cu pregătirea tehnică necesară care participă la proiectarea sau la executarea unei lucrări de construcție. — Din fr. **constructeur,** lat. **constructor.**

CONSTRÚCȚIE, *construcții,* s.f. **1.** Clădire executată din zidărie, lemn, metal, beton etc., pe baza unui proiect, care servește la adăpostirea oamenilor, animalelor, obiectelor etc.; *spec.* casă, edificiu, clădire. **2.** Faptul de a construi. ✧ Loc. adj. și adv. *În construcție* = (aflat) în cursul procesului de construire. ✦ Alcătuire, compunere, structură. **3.** (La pl.) Ramură a economiei naționale care are ca obiect efectuarea de construcții (**1**); ramură a tehnicii care se ocupă cu studiul, proiectarea și executarea construcțiilor. ✧ *Construcții de mașini* = ramură a industriei care produce mașini, instalații, utilaje, mijloace de transport etc.; ramură a tehnicii care se ocupă cu studiul, proiectarea și construirea instalațiilor, mașinilor etc. **4.** (Lingv.) Grup de cuvinte între care există anumite raporturi sintactice; grup stabil de cuvinte. ✦ Mod de a grupa cuvintele în propoziții și propozițiile în fraze. — Din fr. **construction,** lat. **constructio.**

CONSTRUÍ, *construiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A realiza, pe baza unui proiect, printr-un ansamblu de operații de prelucrare și asamblare, un sistem tehnic complex. **2.** A desena o figură geometrică. **3.** (Lingv.) A așeza cuvintele în frază ținând seama de regulile gramaticale sau de efectul stilistic urmărit. ✦ Refl. (Despre părțile de vorbire) A se folosi în anumite construcții gramaticale. — Din fr. **construire,** lat. **construere.**

CONSTRUÍBIL, -Ă, *construibili, -e,* adj. (Despre terenuri, zone etc.) Pe care se poate construi. — **Construi** + suf. *-bil.*

CONSTRUÍRE, *construiri,* s.f. Acțiunea de *a construi* și rezultatul ei. — V. **construi.**

CONSUBSTANȚIÁL, -Ă, *consubstanțiali, -e,* adj. Care este constituit din aceeași substanță. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **consubstantiel.**

CONSUBSTANȚIALITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este consubstanțial; unitate și identitate de substanță. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **consubstantialité.**

CONSUETUDINÁR, -Ă, *consuetudinari, -e,* adj. (Livr.) Nescris, dar consacrat prin uz, prin datină; cutumiar. [Pr.: *-su-e-*] — Din **consuetudine.**

CONSUETÚDINE, *consuetudini,* s.f. (Livr.) Obișnuință, obicei, deprindere. [Pr.: *-su-e-*] — Din lat. **consuetudo, -inis.**

CÓNSUL, *consuli,* s.m. **1.** Reprezentant diplomatic numit de guvernul unei țări într-un alt stat pentru susținerea intereselor economice, administrative și juridice ale statului pe care îl reprezintă, precum și pe cele ale cetățenilor acestuia. **2.** (În republica romană) Titlul celor doi magistrați, aleși anual, care dețineau puterea supremă; persoană purtând acest titlu. — Din lat., fr. **consul.**

CONSULÁR, -Ă, *consulari, -e,* adj. Care ține de consul sau de consulat, privitor la consul sau la consulat. ✧ *Corp consular* = totalitatea consulilor (**2**) dintr-o țară. — Din fr. **consulaire,** lat. **consularis.**

CONSULÁT, *consulate,* s.n. **1.** Reprezentanță a unui stat în alt stat, condusă de un consul (**1**); (concr.) clădirea în care sunt instalate birourile acestui serviciu. **2.** (În republica romană) Perioadă de guvernare a unui consul (**2**). — Din fr. **consulat,** lat. **consulatus.**

CONSÚLT, *consulturi,* s.n. Examinare a unui bolnav (de către un medic sau de o comisie medicală) pentru stabilirea diagnosticului și indicarea tratamentului. — Din lat. **consultum.**

CONSULTÁ, *consúlt,* vb. I. Tranz. **1.** A întreba, a cere o părere, un sfat; a lua avizul unei persoane autorizate. ✦ Refl. A se sfătui cu cineva. **2.** A cerceta, a examina un text, un izvor etc. pentru a se informa sau a se documenta. **3.** A examina un pacient. — Din fr. **consulter,** lat. **consultare.**

CONSULTÁNT, -Ă, *consultanți, -te,* s.m. și f. Specialist care oferă opinii, concluzii în chestiuni care privesc specialitatea sa. — Din fr. **consultant.**

CONSULTÁNȚĂ s.f. Activitate depusă de un consultant. — **Consult** + suf. *-anță.*

CONSULTÁRE, *consultări,* s.f. Acțiunea de *a (se) consulta* și rezultatul ei; solicitare a unui aviz, ascultare a unei păreri; întrebare, cercetare. — V. **consulta.**

CONSULTATÍV, -Ă, *consultativi, -e,* adj. Cu caracter de consultație. ✧ *Organ consultativ* = organ care își dă părerea autorizată în anumite probleme. *Aviz consultativ* = părere cerută unui organ competent, dar peste care organul care a cerut-o poate trece. *Vot consultativ* = vot al cărui rezultat nu este obligatoriu, reprezentând un sprijin dat unui organ de stat sau unei organizații obștești. — Din fr. **consultatif.**

CONSULTÁȚIE, *consultații,* s.f. **1.** Aviz, indicație, lămurire dată asupra unor chestiuni de specialitate în discuție. **2.** Examinare a unui pacient de către medic

pentru stabilirea diagnosticului și indicarea tratamentului. **3.** Îndrumare individuală sau colectivă dată elevilor, studenților sau doctoranzilor de către un profesor. — Din fr. **consultation,** lat. **consultatio.**

CONSULTING s.n. Consultanță. [Pr.: *consálting*] — Cuv. engl.

CONSÚM, *consumuri,* s.n. **1.** Utilizarea de către populație și administrație a bunurilor materiale și a serviciilor în scopul satisfacerii nevoilor personale și colective. ✧ *Consum productiv* = folosire a mijloacelor de producție pentru crearea de noi bunuri materiale. *Consum neproductiv* = consum care nu are drept rezultat producerea de noi bunuri materiale. *Bunuri* (sau *mărfuri) de larg consum* = produse ale industriei ușoare sau alimentare destinate consumației individuale. **2.** Cantitate de materiale, materii prime, combustibil sau energie folosite pentru a realiza un produs tehnic, o lucrare etc. ✧ *Consum specific* = cantitate de combustibil, de material și de energie consumată într-o unitate de timp pentru executarea unui produs, a unei operații etc. — Din **consuma[1]** (derivat regresiv).

CONSUMÁ[1], *consúm,* vb. I. Tranz. A întrebuința, a folosi ceva pentru satisfacerea unor trebuințe proprii, pentru a obține alte produse etc. ✦ A întrebuința ca hrană; a mânca. — Din fr. **consommer.**

CONSUMÁ[2], *consúm,* vb. I. **1.** Tranz. A nimici, a mistui, a distruge un lucru. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) istovi, a (se) epuiza, a (se) slei (de puteri), a (se) uza. — Din fr. **consumer,** lat. **consumere.**

CONSUMÁBIL, -Ă, *consumabili, -e,* adj. Care se poate consuma[1]. ✦ (Substantivat, n., la pl.) Totalitatea materialelor necesare pentru birouri sau ca auxiliar al procesului de producție. — Din fr. **consumable.**

CONSUMÁRE[1], *consumări,* s.f. Acțiunea de *a consuma[1]* și rezultatul ei; consumație. — V. **consuma[1].**

CONSUMÁRE[2], *consumări,* s.f. Acțiunea de *a (se) consuma[2]* și rezultatul ei; sleire, epuizare; nimicire, distrugere. — V. **consuma[2].**

CONSUMÁT[1], -Ă, *consumați, -te,* adj. (Despre materiale, produse etc.) Care a fost folosit pentru satisfacerea unor trebuințe proprii sau pentru a obține alte produse. ✦ (Despre alimente) Care a fost întrebuințat ca hrană. — V. **consuma[1].**

CONSUMÁT[2], -Ă, *consumați, -te,* adj. (Despre oameni) Care este epuizat, sleit de puteri în urma unei vieți dezorganizate. ✦ (Despre fapte) Care s-au petrecut (de mult). — V. **consuma[2].**

CONSUMATÓR, -OÁRE, *consumatori, -oare,* s.m. și f. **1.** Persoană care consumă[1] bunuri, produse etc. ✦ Spec. Persoană care consumă mâncare (și băutură) într-un local public. **2.** Aparat care consumă energie electrică. [Var.: (înv.) **consumătór, oáre** s.m. și f.] — Din fr. **consommateur.**

CONSUMÁȚIE, *consumații,* s.f. **1.** Faptul de a consuma[1]. ✧ Expr. *A da* (un produs) *în consumație* = a pune (un produs) la dispoziția publicului. **2.** Totalitatea alimentelor consumate de cineva într-un local public. [Var.: (înv.) **consumațiúne** s.f.] — Din fr. **consommation,** lat. **consummatio, -onis.**

CONSUMAȚIÚNE s.f. v. **consumație.**

CONSUMĂTÓR, -OÁRE s.m. și f. v. **consumator.**

CONSUMPTÍBIL, -Ă, *consumptibili, -e,* adj. (Jur.; despre bunuri) Care este distrus sau înstrăinat de la prima întrebuințare. — Din fr. **consomptible.**

CONSUMPTÍV, -Ă, *consumptivi, -e,* adj. (Despre unele boli cronice) Care este însoțit de slăbire, de denutriție, de scăderea forței musculare, anemie etc. — Din fr. **consomptif.**

CONSÚMPȚIE, *consumpții,* s.f. Slăbire, epuizare progresivă datorată unei boli îndelungate. [Var.: **consumpțiúne** s.f.] — Din fr. **consomption,** lat. **consumptio, -onis.**

CONSUMPȚIÚNE s.f. v. **consumpție.**

CONSUNÁ, *consún,* vb. I. Intranz. A produce o consonanță. — Din fr. **consonner,** (după *suna).*

CONȘCOLÁR, *conșcolari,* s.m. (Rar) Elev considerat în raport cu alți elevi de la școala (și din clasa) unde învață el. — **Con[1]- + școlar.**

CONȘTIÉNT, -Ă, *conștienți, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care își dă seama de realitatea înconjurătoare, care are conștiință. **2.** Care își dă seama de posibilitățile sale, de rolul său în societate. ✦ (Despre activitatea umană) Care realizează scopuri dinainte stabilite. [Pr.: *-ști-ent*] — Din fr. **conscient** (după *ști).*

CONȘTIENTIZÁ, *conștientizez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni conștient. [Pr.: *-ști-en-*] — **Conștient** + suf. *-iza.*

CONȘTIENTIZÁBIL, -Ă, *conștientizabili, -e,* adj. Care poate fi conștientizat. [Pr.: *-ști-en-*] — **Conștientiza** + suf. *-bil.*

CONȘTIENTIZÁRE, *conștientizări,* s.f. Acțiunea de *a conștientiza* și rezultatul ei. [Pr.: *-ști-en-*] — V. **conștientiza.**

CONȘTIENTIZÁT, -Ă, *conștientizați, -te,* adj. Care a devenit conștient. [Pr.: *-ști-en-*] — V. **conștientiza.**

CONȘTIINCIÓS, -OÁSĂ, *conștiincioși, -oase,* adj. (Despre oameni) Care își face datoria; serios, corect, scrupulos. ✦ (Despre acțiuni ale oamenilor) Executat cu seriozitate, cu conștiinciozitate, făcut cu scrupulozitate. [Pr.: *-ști-in-*] — Din fr. **consciencieux** (după *ști).*

CONȘTIINCIOZITÁTE s.f. Însușirea de a fi conștiincios; corectitudine, seriozitate, scrupulozitate. [Pr.: *-ști-in-*] — **Conștiincios** + suf. *-itate.*

CONȘTIÍNȚĂ, *conștiințe,* s.f. **1.** (Fil.) Sentiment, intuiție pe care ființa umană o are despre propria existență; *p. ext.* cunoaștere intuitivă sau reflexivă pe care o are fiecare despre propria existență și despre lucrurile din jurul său. **2.** Faptul de a-și da seama; înțelegere. **3.** (În opoziție cu *existența, materia*) Gândire, spirit. **4.** Sentiment al responsabilității morale față de propria sa conduită. ✧ *Caz* (sau *proces) de conștiință* = dificultatea de a hotărî într-o problemă morală greu de rezolvat. *Mustrare de conștiință* = remușcare, regret. ✧ Expr. *A fi cu conștiința împăcată* sau *a nu avea nimic pe conștiință* = a fi convins că nu a săvârșit nimic împotriva legilor moralei sau juridice. *A fi fără conștiință* = a fi lipsit de scrupule. *Cu mâna pe conștiință* = cu toată sinceritatea. **5.** (În sintagma) *Libertate de conștiință* = dreptul recunoscut cetățenilor de a avea orice concepție religioasă, filosofică etc. [Pr.: *-ști-in-*] — Din fr. **conscience,** lat. **conscientia** (după *ști).*

CONT, *conturi,* s.n. **1.** Instrument fundamental de stocare a datelor contabile, care exprimă valoric, în ordine cronologică și sistematică, existența și mișcările unui anumit mijloc economic pe o perioadă de timp determinată. ✧ *Cont bancar* = cont deschis la o bancă pe numele unui client. ✦ Evidența acestor operații. **2.** (În expr.) *A trece la* (sau *în) cont* = a înscrie la rubrica datoriilor o notă. *A cere* (cuiva) *cont* = a trage (pe cineva) la răspundere pentru cele spuse sau făcute. *A da* (cuiva) *cont* = a da (cuiva) lămuriri asupra faptelor sau intențiilor sale; a se justifica. *A ține cont* (de ceva) = a avea în vedere, a lua în considerare. *Pe cont propriu* = pe propria răspundere, în mod independent. *În contul* (cuiva sau a ceva) = pentru (cineva sau ceva), pe seama (cuiva sau a ceva). — Din fr. **compte,** it. **conto.** Cf. germ. K o n t o.

CONTÁ, *contez,* vb. I. Intranz. **1.** A se încrede în cineva, a se bizui pe cineva sau pe ceva. **2.** A reprezenta o valoare, a avea însemnătate. — Din fr. **compter,** it. **contare.**

CONTÁBIL, -Ă, *contabili, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de contabilitate, privitor la contabilitate; contabilicesc. **2.** S.m. și f. Specialist în contabilitate. — Din fr. **comptable,** it. **contabile.**

CONTABILICÉSC, -EÁSCĂ, *contabilicești,* adj. Contabil (**1**). — **Contabil** + suf. *-icesc.*

CONTABILITÁTE, *contabilități,* s.f. **1.** Ansamblul operațiilor de înregistrare, pe baza unor norme și reguli speciale, a mișcării fondurilor și materialelor într-o unitate economică; evidență contabilă. ✦ Secție, birou într-o unitate economică unde se fac aceste lucrări de contabilitate (**1**). **2.** Știință care se ocupă cu teoria acestor operații. — Din fr. **comptabilité.**

CONTABILIZÁ, *contabilizez,* vb. I. Tranz. A înregistra o operație economică sau financiară în conturi (**1**). — Din fr. **comptabiliser.**

CONTABILIZÁRE s.f. Acțiunea de *a contabiliza* și rezultatul ei. — V. **contabiliza.**

CONTÁCT, *contacte,* s.n. **1.** Atingere directă, nemijlocită între două corpuri, două forțe, două energii etc. ✧ Expr. *În contact cu...* = în nemijlocită apropiere de..., în legătură strânsă cu... ✦ (Concr.) Piesă care servește la stabilirea unui contact (**1**). ✧ *Contact electric* = legătură electrică între două piese sau elemente conductoare, realizată prin atingere. **2.** Apropiere între oameni; relație, legătură, comunicare. ✦ Persoană de legătură. ✦ (Și în sintagma *contact sexual)* Raport sexual. ✧ Expr. *A lua contact* (cu cineva) = **a)** a stabili o legătură (cu cineva); **b)** (Mil.) a ajunge în imediata apropiere a inamicului și a începe ostilitățile. — Din fr. **contact,** lat. **contactus.**

CONTACTÓR, *contactoare,* s.n. Întrerupător care închide un circuit electric sub acțiunea unei comenzi de la distanță, menținându-l închis numai atâta timp cât se exercită această comandă. — Din fr. **contacteur.**

CONTADÍN, *contadini,* s.m. (Înv.) Țăran (italian). — Din it. **contadino.**

CONTAGIÁ, *contagiez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) contamina, a (se) molipsi. [Pr.: *-gi-a*] — Din fr. **contagier.**

CONTAGIÉRE, *contagieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) contagia* și rezultatul ei; contaminare, molipsire. [Pr.: *-gi-e-*] — V. **contagia.**

CONTAGIÓS, -OÁSĂ, *contagioși, -oase,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre boli) Care se transmite de la om la om; molipsitor. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care suferă de o boală molipsitoare. [Pr.: *-gi-os*] — Din fr. **contagieux,** lat. **contagiosus.**

CONTAGIOZITÁTE, *contagiozități,* s.f. Caracter molipsitor al unei boli. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **contagiosité.**

CONTAGIÚNE, *contagiuni,* s.f. Transmitere a unei boli de la un om la altul, direct sau indirect; molipsire, contaminare. ✦ (Înv.) Epidemie, molimă. [Pr.: *-gi-u-*] — Din fr. **contagion,** lat. **contagio, -onis.**

CONTÁINER, *containere,* s.n. **1.** Ambalaj în formă de rame, lăzi etc. care servește la transportul materialelor sau al produselor. **2.** Recipient destinat încărcăturii utile a unei rachete. — Din engl. **container.**

CONTAINERIZÁ, *containerizez,* vb. I. Tranz. A introduce în container. ✦ A introduce folosirea containerelor în transporturi. — **Container** + suf. *-iza* (după engl. *containerize).*

CONTAINERIZÁRE, *containerizări,* s.f. Acțiunea de *a containeriza* și rezultatul ei. — V. **containeriza.**

CONTAINERIZÁT, -Ă, *containerizați, -te,* adj. Care a fost introdus în container. — V. **containeriza.**

CONTAMINÁ, *contaminez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A transmite sau a căpăta o boală molipsitoare; a (se) infecta, a (se) molipsi. **2.** Refl. (Lingv.; despre două limbi) A se încrucișa. ✦ (Despre două cuvinte) A se influența reciproc (schimbându-și forma). **3.** Fig. A influența, a înrâuri. — Din fr. **contaminer,** lat. **contaminare.**

CONTAMINÁBIL, -Ă, *contaminabili, -e,* adj. Care poate fi contaminat, expus contaminării. — Din fr. **contaminable.**

CONTAMINÁNT, -Ă, *contaminanți, -te,* adj. (Rar) Care contaminează; contagios. — **Contamina** + suf. *-ant.*

CONTAMINÁRE, *contaminări,* s.f. Acțiunea de *a (se) contamina* și rezultatul ei. — V. **contamina.**

CONTAMINÁT, -Ă, *contaminați, -te,* adj. Care a suferit acțiunea de contaminare; molipsit. — V. **contamina.**

CONTAMINÁȚIE, *contaminații,* s.f. **1.** Încrucișare între două limbi. **2.** Modificare a unui cuvânt sau a unei construcții gramaticale prin încrucișarea lor cu alte cuvinte sau cu construcții asemănătoare ca sens. — Din fr. **contamination,** lat. **contaminatio.**

CONTÁNT, -Ă, *contanți, -te,* adj. (Franțuzism; despre bani) În numerar, peșin. — Cf. fr. c o m p t a n t.

CÓNTĂȘ, *contășe,* s.n. **1.** Haină lungă și îmblănită, purtată în trecut de boieri. **2.** (Reg.) Scurteică îmblănită pe care o poartă țăranii, prin Bucovina și prin Moldova. [Var.: **cóntoș, cóntuș** s.n.] — Din pol. **kontusz,** bg. **kontoș.**

CONTĂȘÉL, *contășele,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *contăș* (**2**). — **Contăș** + suf. *-el.*

CÓNTE[1]**,** *conți,* s.m. **1.** (În Evul Mediu) Mare senior, conducător al unei provincii, cu funcții administrative și militare. **2.** Titlu de noblețe ereditar, intermediar între viconte și marchiz (în Occident) sau între baron și prinț (în Rusia țaristă); persoană având acest titlu. — Din fr. **comte.**

CONTÉ[2] s.n. Creion gros, negru, cu mină din grafit, argilă și plombagină, folosit în grafică. — Cuv. fr.

CONTEMPERÁȚIE, *contemperații,* s.f. Impuls care provine din grația divină și care face să încline voința către un fapt, fără a-l determina însă. — Din fr. **contempération,** lat. **contemperatio.**

CONTEMPLÁ, *contémplu,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) privi îndelung, meditativ, cu admirație și cu emoție. — Din fr. **contempler,** lat. **contemplari.**

CONTEMPLÁRE, *contemplări,* s.f. Acțiunea de *a (se) contempla.* ✦ Atitudine de meditație sau de observare pasivă a fenomenelor, opusă atitudinii active. ✧ *Contemplare vie* = percepere nemijlocită, concretă a lucrurilor și a fenomenelor naturii, care apare în procesul interacțiunii dintre om și lumea înconjurătoare; intuire vie. — V. **contempla.**

CONTEMPLATÍV, -Ă, *contemplativi, -e,* adj. Care contemplă, care este înclinat spre contemplare; visător. ✦ Care se limitează la contemplare, neglijând latura practică, activă. ✧ *Viață contemplativă* = viață consacrată meditației și nu acțiunii. — Din fr. **contemplatif,** lat. **contemplativus.**

CONTEMPLATIVITÁTE s.f. **1.** Trăsătură caracteristică a filosofiei materialiste nemarxiste constând, în esență, în neînțelegerea rolului practicii atât sub raport antropologic, cât și gnoseologic. **2.** Caracter contemplativ. — **Contemplativ** + suf. *-itate.*

CONTEMPLATÓR, -OÁRE, *contemplatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care contemplă, care este cufundată în meditare, în visare. — Din fr. **contemplateur,** lat. **contemplator.**

CONTEMPLÁȚIE, *contemplații,* s.f. Atitudine, stare a celui care contemplă; faptul de a contempla; meditație. — Din fr. **contemplation,** lat. **contemplatio.**

CONTEMPORÁN, -Ă, *contemporani, -e,* adj. **1.** Care există, care se petrece în zilele noastre; actual. **2.** (Despre oameni; adesea substantivat) Din aceeași vreme cu... [Var.: **contimporán, -ă** adj.] — Din fr. **contemporain,** lat. **contemporaneus.**

CONTEMPORANEITÁTE s.f. Epoca contemporană; ceea ce are un caracter contemporan, actual; actualitate. [Pr.: *-ne-i-*] — Din fr. **contemporanéité.**

CONTENCIÓS, -OÁSĂ, *contencioși, -oase,* s.n., adj. **1.** S.n. (În unele state) Serviciu de avocați care apără drepturile și interesele juridice ale unor întreprinderi sau instituții la încheierea de acte juridice sau în fața organelor de jurisdicție. ✧ *Contencios administrativ* = **a)** organ de jurisdicție care se ocupă cu rezolvarea litigiilor dintre stat și persoanele fizice; **b)** ansamblu de norme după care se rezolvă litigiile de către acest organ. **2.** Adj. (În sintagma) *Procedură contencioasă* = procedură de rezolvare în contradictoriu de către un organ de jurisdicție a unui conflict de interese. — Din lat. **contentiosus** (după fr. *contentieux).*

CONTENÍ, *contenesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. A întrerupe sau a înceta o mișcare sau o acțiune începută; a (se) opri. — Lat. **continere.**

CONTENÍRE, *conteniri,* s.f. Acțiunea de *a conteni* și rezultatul ei; sfârșit, încetare. ✧ Loc. adv. *Fără contenire* = neîncetat, mereu. — V. **conteni.**

CONTÉNT, -Ă, *contenți, -te,* adj. (Livr.) Mulțumit, satisfăcut. — Din lat. **contentus.**

CONTENTÁȚIE, *contentații,* s.f. (Livr.) Mulțumire, satisfacție. — Din lat. **contentatio.**

CONTENTÍV, -Ă, *contentivi, -e,* adj. (Med.) Care menține poziția corectă a unui organ. — Din fr. **contentif.**

CONTENȚIÚNE, *contențiuni,* s.f. **1.** (Rar) Dezbatere, discuție (aprinsă). ✦ Ceartă, dispută. **2.** (Med.) Menținere a unui organ sau a unei articulații într-o anumită poziție. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **contention,** lat. **contentio, -onis.**

CONTÉSĂ, *contese,* s.f. Soție sau fiică de conte. — Din fr. **comtesse,** it. **contessa.**

CONTESTÁ, *contést,* vb. I. Tranz. A nu recunoaște dreptul sau valoarea cuiva sau a ceva; a tăgădui. ✦ (Jur.) A face o contestație. — Din fr. **contester,** lat. **contestari.**

CONTESTÁBIL, -Ă, *contestabili, -e,* adj. Care poate fi contestat, care provoacă neîncredere. — Din fr. **contestable.**

CONTESTÁRE, *contestări,* s.f. Acțiunea de *a contesta* și rezultatul ei; tăgăduire, nerecunoaștere. — V. **contesta.**

CONTESTATÁR, -Ă, *contestatari, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care contestă, care face obiecții sau protestează în fața unei situații, care are o atitudine de împotrivire și refuz — Din fr. **contestataire.**

CONTESTÁȚIE, *contestații,* s.f. Cale de atac prin opoziție la executarea unei hotărâri (judecătorești) sau prin care se cere anularea ei; (concr.) act întocmit în acest scop. ✦ Plângere adresată unui organ administrativ ierarhic superior împotriva actelor considerate ca ilegale ale organului inferior pentru revizuirea sau anularea unei hotărâri. — Din fr. **contestation,** lat. **contestatio.**

CONTÉXT, *contexte,* s.n. **1.** Fragment dintr-o scriere în cadrul căruia se găsește un cuvânt, o expresie, un pasaj etc. interesant. ✦ Text, cuprins. **2.** Fig. Conjunctură, circumstanță. — Din fr. **contexte.**

CONTEXTUÁL, -Ă, *contextuali, -e,* adj. De context, al contextului. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **contextuel.**

CONTEXTUALITÁTE s.f. (Rar) Ansamblu de împrejurări, de circumstanțe într-un anumit moment. [Pr.: *-tu-a-*] — **Contextual** + suf. *-itate.*

CONTEXTÚRĂ, *contexturi,* s.f. **1.** Ansamblu de caracteristici ale unei țesături care definesc structura ei. **2.** Mod în care sunt îmbinate elementele unui tot; înlănțuire, legătură. — Din fr. **contexture.**

CONTIGÉNT s.n. v. **contingent.**

CONTIGUITÁTE s.f. (Livr.) Însușirea de a fi contiguu; stare a două lucruri contigue. ✦ Vecinătate spațială și temporală. [Pr.: *-gu-i-*] — Din fr. **contiguïté.**

CONTÍGUU, -UĂ, *contigui, -ue,* adj. (Livr.) Înrudit sau unit cu ceva; apropiat de ceva. [Pr.: *-gu-u*] — Din fr. **contigu,** lat. **contiguus.**

CONTIMPORÁN, -Ă adj. v. **contemporan.**

CONTINÉNT[1]**,** *continente,* s.n. Diviziune geografică alcătuită dintr-o întindere vastă de uscat, mărginită, total sau parțial, de mări și de oceane, cuprinzând și unele insule sau arhipelaguri vecine. — Din fr. **continent,** lat. **continens, -ntis.**

CONTINÉNT[2]**, -Ă,** *continenți, -te,* adj. (Rar) Care trăiește în continență; abstinent, cast. — Din fr. **continent.**

CONTINENTÁL, -Ă, *continentali, -e,* adj. Care ține de continent[1], privitor la un continent; care se află pe un continent. ✧ *Climă continentală* = climă temperată, uscată, supusă la schimbări bruște și mari de temperatură. — Din fr. **continental.**

CONTINÉNȚĂ, *continențe,* s.f. Reținere, abstinență, înfrânare; cumpătare. — Din fr. **continence,** lat. **continentia.**

CONTINGÉNT, -Ă, *contingenți, -te,* s.n., adj. **I. 1.** S.n. Totalitatea cetățenilor născuți în același an și luați în evidența comisariatelor militare; *p. ext.* anul recrutării; leat. **2.** Grup de oameni având o compoziție omogenă. **3.** (Înv.) Contribuție. **4.** Plafon cantitativ până la nivelul căruia este limitat de către unele guverne importul sau exportul unor mărfuri din sau în alte țări. **II.** Adj. Care poate să fie sau să nu fie, să se întâmple sau să nu se întâmple; întâmplător, accidental. [Var.: **contigént** s.n.] — Din fr. **contingent,** lat. **contingens, -ntis.**

CONTINGÉNȚĂ, *contingențe,* s.f. Însușirea de a fi contingent (**II**); relație între fenomene, evenimente contingente; atingere, legătură exterioară, raport; întâmplare. — Din fr. **contingence,** lat. **contingentia.**

CONTINUÁ, *contínui,* vb. I. Intranz. A urma, a nu înceta; a merge înainte, a (se) prelungi. ✦ Tranz. A duce mai departe un lucru început. [Pr.: *-nu-a.* — Prez. ind. și: *continúu*] — Din fr. **continuer,** lat. **continuare.**

CONTINUÁRE, *continuări,* s.f. Acțiunea de *a continua* și rezultatul ei; urmare, prelungire. ✧ Loc. adv. *În continuare* = fără întrerupere, continuu; mai departe, mai încolo. [Pr.: *-nu-a-*] — V. **continua.**

CONTINUATÍV, -Ă, *continuativi, -e,* adj. (Adesea adverbial) (Care se petrece) în mod continuu. [Pr.: *-nu-a-*] — Din fr. **continuatif.**

CONTINUATÓR, -OÁRE, *continuatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care continuă un lucru, o acțiune etc. începută de altul. [Pr.: *-nu-a-*] — Din fr. **continuateur.**

CONTINUITÁTE, *continuități,* s.f. Faptul, însușirea de a fi continuu, starea a ceea ce este continuu. [Pr.: *-nu-i-*] — Din fr. **continuité,** lat. **continuitas, -atis.**

CONTÍNUU, -UĂ, *continui, -ue,* adj. (Adesea adverbial) Care are loc fără întrerupere, care se prelungește fără pauză; neîntrerupt, neîncetat, necurmat. ✧ *Curent continuu* = curent electric care are un singur sens. ✦ (Lingv.; despre consoane; și substantivat, f.) Constrictiv. [Pr.: *-nu-u*] — Din fr. **continu,** lat. **continuus.**

CONTÍNUUM, *continuumuri,* s.n. Șir neîntrerupt. [Pr.: *-nu-um*] — Din lat. **continuum.**

CONTIȘÓR, *contișoare,* s.n. (Fam.; rar) Socoteală mică, neînsemnată; sumă mică de plată. — **Cont** + suf. *-ișor.*

CONTOÁR, *contoare,* s.n. **1.** Birou de comerț (în special al unui bancher). **2.** Birou, masă pentru numărat banii, pentru etalat mărfuri (mici) etc. **3.** Agenție comercială într-un stat străin. [Var.: **comptoár** s.n.] — Din fr. **comptoir.**

CONTONDÉNT, -Ă, *contondenți, -te,* adj. (Despre obiecte, corpuri) Ale cărui lovituri provoacă contuzii fără a tăia sau a sângera; tare. — Din fr. **contondant.**

CONTOPÍ, *contopesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) amesteca cu ceva, formând un singur tot; a (se) uni strâns, a (se) împreuna. — **Con[1]- + topi** (după germ. *zusammenschmelzen*).

CONTOPÍRE, *contopiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) contopi* și rezultatul ei; fuziune. — V. **contopi.**

CONTÓR, *contoare,* s.n. Aparat de măsurat cantitatea consumată de apă, de energie electrică, de gaze etc. într-un anumit timp; ceas (**3**). — Din fr. **comptoir,** germ. **Kontor.**

CONTORIZÁ, *contorizez,* vb. I. Tranz. A număra prin intermediul unor aparate specializate; a înregistra prin contor. — **Contor** + suf. *-iza.*

CONTORIZÁRE, *contorizări,* s.f. Acțiunea de *a contoriza* și rezultatul ei. — V. **contoriza.**

CONTORIZÁT, -Ă, *contorizați, -te,* adj. Numărat, înregistrat prin contor. — V. **contoriza.**

CONTORSIONÁ, *contorsionez,* vb. I. Refl. și tranz. (Adesea fig.) A face sau a provoca una sau mai multe contorsiuni. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **contorsionner.**

CONTORSIONÁRE, *contorsionări,* s.f. Acțiunea de *a (se) contorsiona* și rezultatul ei; contorsiune. [Pr.: *-si-o-*] — V. **contorsiona.**

CONTORSIONÁT, -Ă, *contorsionați, -te,* adj. **1.** Sucit, răsucit; (despre oameni) cu trupul sau cu o parte a trupului strâmbată (din cauza unei infirmități sau a unei suferințe trecătoare). **2.** Fig. (Despre stil) Lipsit de armonie, necurgător; chinuit. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **contorsionné.**

CONTORSIONÍST, *contorsioniști,* s.m. Gimnast de circ cu foarte mare mobilitate. [Pr.: *-si-o-*] — **Contorsiona** + suf. *-ist.*

CONTORSIÚNE, *contorsiuni,* s.f. Răsucire a trupului sau a unei părți a lui datorată contracției musculare; contracție violentă și involuntară a mușchilor; crispație. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **contorsion,** lat. **contorsio, -onis.**

CÓNTOȘ s.n. v. **contăș.**

CONTRA[1]- Element de compunere cu sensul „împotriva", „opus", care servește la formarea unor substantive, a unor adjective sau a unor verbe. — Din fr. **contre-,** lat., it. **contra.**

CÓNTRA[2] prep., adv. **I.** Prep. **1.** Împotriva (cuiva sau a ceva). ✧ Loc. adv. *Din contra* (sau *contră)* = dimpotrivă. **2.** În schimbul altei valori. **II.** Adv. Împotrivă; cu totul altfel. — Din fr. **contre, lat.,** it. **contra.**

CONTRÁ[3], *contrez,* vb. I. Tranz. **1.** A contrazice. **2.** (La box, scrimă, lupte, judo) A da o contră. **3.** (La bridge) A se opune, a cere o amendă dublă. — Din fr. **contrer.**

CONTRAACUZÁȚIE, *contraacuzații,* s.f. Învinuire adusă de către acuzat acuzatorului. — Din fr. **contre-accusation.**

CONTRAALIZÉU, *contraalizee,* s.n. Vânt regulat care circulă deasupra alizeelor în sens contrar. — Din fr. **contre-alizé.**

CONTRAAMIRÁL, *contraamirali,* s.m. Grad de ofițer în marina militară, corespunzător gradului de general-maior din trupele de uscat; persoană care are acest grad. — Din fr. **contre-amiral.**

CONTRAANCHÉTĂ, *contraanchete,* s.f. (Jur.) Repetare a anchetei pentru verificarea ei. — Din fr. **contre-enquête.**

CONTRAARGUMÉNT, *contraargumente,* s.n. Argument care se opune altuia. — Din fr. **contre-argument.**

CONTRAARGUMENTÁ, *contraargumentez,* vb. I. Tranz. A respinge ceva prin contraargumente. — Din **contraargument.**

CONTRAARGUMENTÁRE, *contraargumentări,* s.f. Acțiunea de *a contraargumenta.* — V. **contraargumenta.**

CONTRAATÁC, *contraatacuri,* s.n. Ripostă ofensivă desfășurată de o unitate militară aflată în apărare, cu scopul de a respinge un atac al inamicului pătruns în dispozitivul ei și de a restabili pozițiile inițiale. ✦ (Sport) Ripostă promptă, ca răspuns la atacul adversarului. — Din fr. **contre-attaque.**

CONTRAATACÁ, *contraatác,* vb. I. Tranz. (Mil.) A executa un contraatac. ✦ (Sport) A da o ripostă. — Din fr. **contre-attaquer.**

CONTRABALANSÁ, *contrabalansez,* vb. I. Tranz. A aduce în stare de echilibru; a cumpăni. ✦ Fig. A anula sau a compensa efectul unei acțiuni prin altă acțiune. — Din fr. **contrebalancer.**

CONTRABALANSÁRE, *contrabalansări,* s.f. Acțiunea de *a contrabalansa;* egalare, cumpănire, echilibrare. — V. **contrabalansa.**

CONTRABÁNDĂ, *contrabande,* s.f. Trecere clandestină peste graniță a unor mărfuri interzise sau sustrase de la plata taxelor vamale; *p. ext.* marfă adusă sau sustrasă în acest mod. ✧ Loc. adj. *De contrabandă* = (despre mărfuri) trecut sau destinat a fi trecut peste graniță în mod clandestin; *fig.* rezultat prin înșelătorie, fără valoare, fals. ✧ Loc. adv. *Prin contrabandă* = în mod ilegal, clandestin, pe ascuns. — Din fr. **contrebande.**

CONTRABANDÍST, -Ă, *contrabandiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care face contrabandă. — **Contrabandă** + suf. *-ist.*

CONTRABARÁJ, *contrabaraje,* s.n. Baraj de înălțime mică din piatră, din beton sau din lemn, amplasat la o distanță mică în aval de un baraj principal, pentru a preîntâmpina eroziunea fundului albiei și surparea barajului principal. — **Contra[1]- + baraj.**

CONTRABÁS, (**1**) *contrabasuri,* s.n., (**2**) *contrabași,* s.m. **1.** S.n. Instrument muzical cu coarde și arcuș, de dimensiuni mari, având registrul cel mai grav din familia instrumentelor cu coarde și arcuș. **2.** S.m. Contrabasist. — Din fr. **contrebasse.**

CONTRABASÍST, -Ă, *contrabasiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care cântă la contrabas (**1**); contrabas (**2**). — Din fr. **contrebassiste.**

CONTRABATERÍE, *contrabaterii,* s.f. Acțiune de luptă dusă de artileria proprie împotriva bateriilor inamicului, aflate în poziție de tragere. — Din fr. **contrebatterie.**

COBTRABĂTĂTÓR, *contrabătătoare,* s.n. Piesă de lucru a batozei, care constituie, împreună cu bătătorul, mecanismul de batere pentru treierat. — **Contra[1]-** + **bătător.**

CONTRACALÍBRU, *contracalibre,* s.n. Piesă folosită la executarea și la controlul unui calibru. — Din fr. **contrecalibre.**

CONTRACANDIDÁT, -Ă, *contracandidați, -te,* s.m. și f. Persoană care candidează împotriva altui candidat pentru ocuparea unei funcții sau a unei demnități; rival. — **Contra[1]- + candidat.**

CONTRACARÁ, *contracarez,* vb. I. Tranz. A împiedica, a zădărnici planurile, intențiile etc. cuiva; a neutraliza. — Din fr. **contrecarrer.**

CONTRACÂMP, *contracâmpuri,* s.n. (Cin.) Filmare efectuată dintr-un unghi opus celui precedent și simetric cu acesta. — După fr. **contre-champ.**

CONTRACCÍU, -ÍE, *contraccii,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care încheie un contract de concesiune; concesionar. — **Contract** + suf. *-giu.*

CONTRACEPTÍV, -Ă, *contraceptivi, -e,* adj., s.n. (Metodă sau produs) care împiedică fecundația; anticoncepțional. — Din fr. **contraceptif.**

CONTRACÉPȚIE s.f. Măsură temporară și reversibilă de evitare a sarcinii, constând din utilizarea unei metode sau folosirea unui produs contraceptiv; anticoncepție. — Din fr. **contraception.**

CONTRACIVADIÉRĂ, *contracivadiere,* s.f. (Mar.) Pânză pătrată așezată sub bompres. [Pr.: *-di-e-*] — Din fr. **contre-civadière.**

CONTRÁCT, *contracte,* s.n. Acord încheiat între două sau mai multe persoane (fizice sau juridice), din care decurg anumite drepturi și obligații; act, înscris ce consemnează acest acord; convenție. ✧ *Contract de muncă* = contract încheiat de un salariat cu o întreprindere sau cu o instituție, prin care cel dintâi se obligă să presteze în favoarea celei din urmă o anumită muncă în schimbul unui salariu. ✧ (Fil.) *Contract social* = teorie care explică originea și natura statului pe baza unei convenții încheiate expres sau tacit între indivizii înșiși, între indivizi și suveran, între individ și comunitate. — Din fr. **contrat,** lat. **contractus.**

CONTRACTÁ, *contractez,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A încheia un contract. **2.** A lua asupra sa o obligație, a se îndatora la... ✧ Expr. *A contracta o datorie* = a face o datorie, a se împrumuta. **3.** A se molipsi de..., a se îmbolnăvi de..., a lua o boală... **II. 1.** Tranz. și refl. A (se) strânge, a (se) zgârci[2]. **2.** Refl. (Despre corpuri) A-și micșora dimensiunile în urma unui proces fizic sau tehnologic. — Din fr. **contracter,** lat. **contractare.**

CONTRACTÁBIL, -Ă, *contractabili, -e,* adj. Care se contractă, capabil de a se contracta; contractil. — Cf. fr. c o n t r a c t i l e.

CONTRACTÁNT, -Ă, *contractanți, -te,* s.m. și f., adj. (Persoană fizică sau juridică) care încheie un contract, care se angajează prin contract față de cineva. — Din fr. **contractant.**

CONTRACTÁRE, *contractări,* s.f. Acțiunea de *a (se) contracta* și rezultatul ei. — V. **contracta.**

CONTRACTÁT, -Ă, *contractați, -te,* adj. Strâns, zgârcit (**2**). — V. **contracta.**

CONTRACTIBILITÁTE s.f. Proprietate a unor țesuturi animale (mai ales musculare) de a se contracta la impulsul unor excitanți; contractilitate. — **Contractibil** + suf. *-itate* (după fr. *contractilité).*

CONTRACTÍL, -Ă, *contractili, -e,* adj. (Med.) Contractabil. — Din fr. **contractile.**

CONTRACTILITÁTE, *contractilități*, s.f. (Med.) Contractibilitate. — Din fr. **contractilité.**

CONTRACTÓR, -OÁRE, *contractori, -oare,* adj. Care contractează. — Din fr. **contracteur.**

CONTRACTUÁL, -Ă, *contractuali, -e,* adj. Privitor la un contract; prevăzut în contract; condiționat printr-un contract. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **contractuel.**

CONTRACTUALÍSM s.n. Doctrină socială, politică și juridică, apărută în sec. XVII, fondată pe principiul contractului social; teoria contractualistă. [Pr.: *-tu-a-*] — **Contractual** + suf. *-ism.*

CONTRACTUALÍST, -Ă, *contractualiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al contractualismului. ✧ *Teoria contractualistă* = contractualism. [Pr.: *-tu-a-*] — De la **contractualism** cu schimbarea sufixului.

CONTRACTÚRĂ, *contracturi,* s.f. Contracție musculară involuntară și persistentă; rigiditate musculară. — Din fr. **contracture.**

CONTRÁCȚIE, *contracții,* s.f. **1.** Încordare, zgârcire a mușchilor în urma excitării lor; contractare. **2.** Micșorare a volumului unui corp în urma unui proces fizic sau tehnologic (uscare, răcire, ardere, solidificare). — Din fr. **contraction,** lat. **contractio.**

CONTRACÚRBĂ, *contracurbe,* s.f. Curbă a unei șosele sau a unei linii de cale ferată, care urmează imediat după o altă curbă situată în același plan, dar cu concavitatea în sens contrar. — Din fr. **contre-courbe.**

CONTRACURÉNT, *contracurenți,* s.m. **1.** Curgere în sensuri opuse a două fluide în contact, pentru a se înlesni o interacțiune de natură fizică sau chimică între ele. **2.** Curent marin format prin înlocuirea maselor de ape deplasate de vânturile regulate cu ape din adâncime. — Din fr. **contre-courant.**

CONTRADÁNS, *contradansuri,* s.n. Vechi dans cu ritm binar și mișcare vioaie, asemănător cu cadrilul; melodie după care se execută acest dans. [Var.: (înv.) **contradánț** s.n.] — Din fr. **contredanse.**

CONTRADÁNȚ s.n. v. **contradans.**

CONTRADICTORIALITÁTE s.f. Principiu fundamental al dreptului procesual, în temeiul căruia fiecare parte dintr-un proces este îndreptățită să i se comunice toate actele părții adverse și să discute în contradictoriu problemele care interesează soluționarea pricinii. [Pr.: *-ri-a-*] — **Contradictoriu** + suf. *-alitate.*

CONTRADICTÓRIU, -IE, *contradictorii,* adj. (Despre fenomene, idei, tendințe) Care se contrazic între ele, care se exclud reciproc, care sunt incompatibile unul cu altul. ✧ Loc. adj. și adv. *În contradictoriu* = (care este) în opoziție de idei cu ceva sau cu cineva. — Din fr. **contradictoire.**

CONTRADÍCȚIE, *contradicții,* s.f. **1.** Situație a două lucruri care se opun. **2.** (Log.) Conjuncția unei propoziții și a negației sale. **3.** Nepotrivire între idei, fapte etc. ✧ *Spirit de contradicție* = tendință de a contrazice mereu pe ceilalți. ✧ Loc. adv. *În contradicție cu...* = în opoziție sau în dezacord cu... — Din fr. **contradiction,** lat. **contradictio.**

CONTRADÍG, *contradiguri,* s.n. Dig de consolidare a digului principal. — Din fr. **contre-digue.**

CONTRAEPOLÉT, *contraepoleți,* s.m. (Ieșit din uz) Epolet fără franjuri. [Pr.: *-tra-e-*] — Din fr. **contre-épaulette.**

CONTRAESCÁRPĂ, *contraescarpe,* s.f. Baraj antitanc săpat pe contrapanta unui teren înclinat, în scopul măririi înclinării acestuia pentru a provoca răsturnarea tancurilor inamice care ar încerca să treacă. [Pr.: *-tra-es-*] — Din fr. **contrescarpe.**

CONTRAEXPERTÍZĂ, *contraexpertize,* s.f. Expertiză cerută de partea nemulțumită și destinată să verifice o expertiză efectuată anterior. [Pr.: *-tra-ex-*] — Din fr. **contre-expertise.**

CONTRAEXTÉNSIE, *contraextensii,* s.f. (Med.) Aplicare a unei forțe egale, dar opuse forței extensiei asupra membrelor sau a unor părți ale corpului. [Pr.: *-tra-ex-*] — Din fr. **contre-extension.**

CONTRAFÁCE, *contrafác,* vb. III. Tranz. A reproduce un document, un obiect, un preparat original în scop fraudulos, dându-l drept autentic; a falsifica. — **Contra**[1]**- + face** (după fr. *contrefaire).*

CONTRAFÁCERE, *contrafaceri,* s.f. Acțiunea de *a contraface* și rezultatul ei; reproducere frauduloasă, falsificare. — V. **contraface.**

CONTRAFAGÓT, *contrafagoturi,* s.n. Instrument muzical de suflat, mai mare decât fagotul și care sună cu o octavă mai jos decât acesta, având registrul cel mai grav din orchestra simfonică. — Din it. **contrafagotto.**

CONTRAFĂCÚT, -Ă, *contrafăcuți, -te,* adj. Falsificat, reprodus fraudulos; artificial. — V. **contraface.**

CONTRAFÍȘĂ, *contrafișe,* s.f. Bară de lemn sau de metal folosită pentru transmiterea forțelor de la o piesă orizontală la una verticală. — Din fr. **contre-fiche.**

CONTRAFÓRT, (**1**) *contraforți,* s.m., (**2**) *contraforturi,* s.n. **1.** S.m. Întăritură masivă de beton sau de zidărie în formă de pilastru, care formează corp comun cu un zid și care servește la mărirea rezistenței lui. **2.** S.n. Fiecare dintre picioarele înclinate spre exterior ale unui turn de extracție. — Din fr. **contrefort.**

CONTRAGABIÉR, *contragabieri,* s.m. (Mar.) A treia velă pătrată începând de jos a unui gabier. [Pr.: *-bi-er*] — Din fr. **contre-gabier.**

CONTRÁGE, *contrág,* vb. III. Refl. (Despre două vocale alăturate) A se reduce la o singură emisiune vocalică (vocală sau diftong). — Din lat. **contrahere** (după *trage).*

CONTRÁGERE, *contrageri,* s.f. Acțiunea de *a se contrage* și rezultatul ei. — V. **contrage.**

CONTRAGREUTÁTE, *contragreutăți,* s.f. Greutate care servește într-un sistem tehnic la echilibrarea totală sau parțială a unei forțe fixe sau a unei greutăți în mișcare. [Pr.: *-gre-u-*] — **Contra**[1]**- + greutate** (după fr. *contrepoids).*

CONTRAGRÍFĂ, *contragrife,* s.f. Piesă metalică în formă de gheară, care, într-un aparat de luat vederi, imobilizează pelicula cinematografică în timpul expunerii. — Din fr. **contre-griffe.**

CONTRAINDICÁ, *contraindíc,* vb. I. Tranz. (Rar) A interzice ceva (mai ales unui bolnav); a da o indicație contrară. — Din fr. **contre-indiquer.**

CONTRAINDICÁT, -Ă, *contraindicați, -te,* adj. (Despre tratamente, medicamente, alimente) Nepotrivit, nerecomandabil, nociv, vătămător în anumite stări sau împrejurări. — V. **contraindica.**

CONTRAINDICÁȚIE, *contraindicații,* s.f. Împrejurare specială care interzice aplicarea unui tratament sau folosirea unui remediu, regim alimentar etc. — Din fr. **contre-indication.**

CONTRAINFORMÁȚII s.f. pl. Ansamblul activității desfășurate de serviciul de stat însărcinat cu urmărirea și combaterea spionajului; contraspionaj (**2**). — **Contra**[1]**- + informații.**

CONTRAINTEROGATÓRIU, *contrainterogatorii,* s.n. (Jur.) Interogatoriu luat pentru a verifica un interogatoriu anterior. — Din fr. **contre-interrogatoire.**

CONTRALOVITÚRĂ, *contralovituri,* s.f. Ripostă ofensivă executată de forțe militare importante, cu scopul nimicirii inamicului și al restabilirii apărării. — **Contra**[1]**- + lovitură** (după fr. *contrecoup).*

CONTRÁLTĂ, *contralte,* s.f. Cântăreață care are voce de contralto. — Din it. **contralta.**

CONTRÁLTO s.n. Voce feminină cu registrul cel mai grav și a cărei întindere cuprinde aproximativ două octave. — Din it. **contralto.**

CONTRAMÁISTRU, *contramaiștri,* s.m. **1.** Muncitor calificat care supraveghează și dirijează un sector dintr-o întreprindere industrială. **2.** (În vechea organizare a armatei) Grad în corpul subofițerilor de marină; persoană care avea acest grad. — **Contra**[1]**- + maistru** (după fr. *contremaître).*

CONTRAMANDÁ, *contramandez,* vb. I. Tranz. A revoca un ordin, o dispoziție sau o hotărâre; a anula. ✦ A renunța la un proiect, la un plan, la o vizită etc. stabilite dinainte. — Din fr. **contremander.**

CONTRAMANDÁRE, *contramandări,* s.f. Acțiunea de *a contramanda.* — V. **contramanda.**

CONTRAMÁRCĂ, *contramărci,* s.f. Parte a unui bilet de spectacol care rămâne la spectator după intrarea în sală, ca dovadă a dreptului său de a lua parte la spectacolul respectiv. — Din fr. **contremarque.**

CONTRAMÁRȘ, *contramarșuri,* s.n. Marșul pe care îl execută o trupă când își schimbă direcția; evoluția unei coloane care-și schimbă frontul. — Din fr. **contremarche.**

CONTRAMĂSÚRĂ, *contramăsuri,* s.f. Măsură luată pentru a contracara efectele altei măsuri. — **Contra**[1]**- + măsură.**

CONTRAMÍNĂ, *contramine,* s.f. Lucrare subterană făcută cu scopul de a descoperi și de a distruge minele puse de inamic. — Din fr. **contre-mine.**

CONTRAOCTÁVĂ, *contraoctave,* s.f. Cea mai gravă și mai profundă dintre octave. [Pr.: *-tra-oc-*] — Din fr. **contre-octave.**

CONTRAOFENSÍVĂ, *contraofensive,* s.f. Trecere de la apărare la ofensiva de mari proporții, cu forțele unuia sau ale mai multor fronturi, în scopul stăvilirii inamicului aflat în ofensivă. [Pr.: *-tra-o-*] — Din fr. **contre-offensive.**

CONTRAOFÉRTĂ, *contraoferte,* s.f. Ofertă (**1**) diferită sau opusă altei oferte. — **Contra**[1]**- + ofertă** (după fr. *contre-offre).*

CONTRAÓRDIN, *contraordine,* s.n. Ordin prin care se revocă un ordin dat anterior. [Pr.: *-tra-or-*] — **Contra**[1]**- + ordin** (după fr. *contre-ordre).*

CONTRAOTRÁVĂ, *contraotrăvuri,* s.f. Antidot. — **Contra**[1]**- + otravă.**

CONTRAPÁGINĂ, *contrapagini,* s.f. A doua față a unei foi scrise sau imprimate. — **Contra**[1]**- + pagină.**

CONTRAPÁNTĂ, *contrapante,* s.f. Pantă opusă altei pante în cadrul profilului unei văi fluviale sau glaciare, cu formații geologice de durități și vârste diferite. — Din fr. **contrepente.**

CONTRAPÁPĂ, *contrapapi,* s.m. Papă ales împotriva altui papă. — Din it. **contropapa.**

CONTRAPARTÍDĂ s.f. Dublură a unui cont, a unui registru, ținută pentru verificare. — Cf. fr. c o n t r e p a r t i e.

CONTRAPERFORMÁNȚĂ, *contraperformanțe,* s.f. **1.** (Sport) Rezultat slab. **2.** Incompetență. — Din fr. **contraperformance.**

CONTRAPIULÍȚĂ, *contrapiulițe,* s.f. Piuliță suplimentară care se strânge peste o altă piuliță în vederea asigurării împotriva desfacerii îmbinărilor. [Pr.: *-pi-u-*] — **Contra**[1]**- + piuliță.**

CONTRAPLACÁJ, *contraplacaje,* s.n. Placă formată din mai multe foi subțiri din lemn, suprapuse și lipite între ele, cu fibrele lemnului în sens contrar. ✦ Placaj. — Din fr. **contre-placage.**

CONTRAPLÁN, *contraplanuri,* s.n. Procedeu de montaj constând în alternarea cadrelor filmate cu aparatul așezat în unghiuri de filmare opuse. — Din fr. **contre-plan.**

CONTRAPLONJÉU, *contraplonjeuri,* s.n. (Cin.) Filmare dirijată de jos în sus, care dă impresia de forță, de înălțare. — Din fr. **contre-plongée.**

CONTRAPÓNDERE, *contraponderi,* s.f. Ceea ce echilibrează, contrabalansează sau neutralizează o forță, o acțiune etc. — **Contra**[1]**- + pondere** (după fr. *contrepoids).*

CONTRAPOZÍȚIE, *contrapoziții,* s.f. Poziție contrară celei prezentate; opoziție. — **Contra**[1]**- + poziție.**

CONTRAPREGĂTÍRE, *contrapregătiri,* s.f. Lovitură dată grupării principale a inamicului, cu ajutorul artileriei, aviației și al rachetelor, înainte de începerea ofensivei acestuia, în scopul zădărnicirii ei. — **Contra**[1]**- + pregătire.**

CONTRAPRESIÚNE, *contrapresiuni,* s.f. Presiune care se opune acțiunii normale a aburului asupra pistonului unei mașini. [Pr.: *-si-u-*] — **Contra**[1]**- + presiune.**

CONTRAPRÓBĂ, *contraprobe,* s.f. Probă suplimentară, efectuată atunci când o probă anterioară nu dă rezultate concludente. — **Contra**[1]**- + probă.**

CONTRAPRODUCTÍV, -Ă, *contraproductivi, -e,* adj. Care este neproductiv. ✦ Fig. Care este dăunător; primejdios. — **Contra**[1]**- + productiv.**

CONTRAPROIÉCT, *contraproiecte,* s.n. Proiect care verifică, îmbunătăţeşte sau înlocuieşte un proiect anterior. — După fr. **contreprojet.**

CONTRAPROPÚNERE, *contrapropuneri,* s.f. Propunere opusă altei propuneri. — **Contra[1]- + propunere** (după fr. *contreproposition).*

CONTRAPÚNCT s.n. **1.** Tehnică în compoziţia muzicală, constând în suprapunerea a două sau a mai multe linii melodice de sine stătătoare, având fiecare un înţeles propriu, dar formând laolaltă un tot organic; polifonie, contratemă. **2.** Ştiinţa care se ocupă cu studiul regulilor contrapunctului (**1**). — Din it. **contrappunto,** fr. **contrepoint.**

CONTRAPUNCTÁ, *contrapunctez,* vb. I. **1.** Intranz. (Muz.; rar) A folosi tehnica contrapunctului. **2.** Tranz. Fig. A construi pe mai multe planuri paralele individualizate situaţii, imagini corespondente etc. — Din **contrapunct.**

CONTRAPÚNCTIC, -Ă, *contrapunctici, -ce,* adj. Care este scris după regulile contrapunctului. — **Contrapunct** + suf. *-ic.*

CONTRAPÚNE, *contrapún,* vb. III. Tranz. (Rar) A opune. — **Contra[1]- + pune.**

CONTRÁR, -Ă, *contrari, -e,* adj., adv., s.n., prep. **1.** Adj. Opus, potrivnic. ✧ *Noţiuni contrare* = două noţiuni al căror obiect poate face parte cel mult din sfera uneia, dar poate lipsi din sfera ambelor. **2.** Adv. Împotrivă, în contra, neconform cu... **3.** S.n. (La pl.; în forma *contrarii)* Denumire dată noţiunii care desemnează laturi, însuşiri sau tendinţe ale obiectelor şi proceselor opuse unele altora, astfel încât se exclud reciproc, această opoziţie constituind forţa motrice şi conţinutul principal al dezvoltării acelui obiect sau proces; (şi la sg.) fiecare dintre termenii unei contradicţii (**1**). **4.** Prep. Contra, împotriva cuiva sau a ceva. [Var.: **contráriu, -ie** adj., s.n.] — Din fr. **contraire,** lat. **contrarius.**

CONTRARÁNDĂ, *contrarande,* s.f. Velă de formă triunghiulară sau trapezoidală plasată deasupra rondei pe goelete şi pe iahturi. — Din it. **contraranda.**

CONTRARECÉPŢIE, *contrarecepţii,* s.f. Operaţie de recepţie repetată în caz de litigiu, pentru a verifica recepţia făcută anterior. — **Contra[1]- + recepţie** (după fr. *contre-réception).*

CONTRAREFÓRMĂ s.f. Mişcare iniţiată împotriva Reformei în sec. XVI de Biserica catolică şi sprijinită de unele monarhii din Europa Occidentală şi Centrală. — Din fr. **contre-réforme.**

CONTRAREVOLÚŢIE, *contrarevoluţii,* s.f. Mişcare politică şi socială care vizează distrugerea, anularea rezultatelor unei revoluţii. — Din fr. **contre-révolution,** rus. **kontrrevoliuţiia.**

CONTRAREVOLUŢIONÁR, -Ă, *contrarevoluţionari, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Referitor la contrarevoluţie, care aparţine contrarevoluţiei. **2.** S.m. şi f. Adept al contrarevoluţiei, participant la contrarevoluţie. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **contre-révolutionnaire,** rus. **kontrerevoliuţioner.**

CONTRARIÁ, *contrariez,* vb. I. Tranz. A supăra sau a surprinde pe cineva în mod neplăcut, făcând sau spunându-i ceva care se opune convingerilor, intenţiilor sau aşteptărilor, dorinţelor sale. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **contrarier.**

CONTRARIÁNT, -Ă, *contrarianţi, -te,* adj. Care contrariază. [Pr.: *-ri-ant*] — **Contraria** + suf. *-ant.*

CONTRARIÁT, -Ă, *contrariaţi, -te,* adj. Surprins în mod neplăcut de o împotrivire sau de un fapt care îi contrazice părerile sau aşteptările. [Pr.: *-ri-at*] — V. **contraria.**

CONTRARIÉRE, *contrarieri,* s.f. Acţiunea de *a contraria* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ri-e-*] — V. **contraria.**

CONTRARIETÁTE, *contrarietăţi,* s.f. **1.** Stare de surprindere neplăcută, provocată de o împotrivire, de o contrazicere. **2.** Raport logic între două noţiuni sau propoziţii care se exclud reciproc, dar care pot fi înlăturate ambele în favoarea unei a treia noţiuni sau propoziţii. [Pr.: *-ri-e-*] — Din fr. **contrariété.**

CONTRÁRIU, -IE adj., s.n. v. **contrar.**

CONTRÁS, -Ă, *contraşi, -se,* adj. (Lingv.; despre două vocale alăturate) Redus la o singură emisiune vocalică (vocală sau diftong). — V. **contrage.**

CONTRASĂGEÁTĂ, *contrasăgeţi,* s.f. Deplasare pe verticală, opusă sensului de acţiune a forţelor, care se dă diferitelor porţiuni ale unui element de construcţie pentru a reduce sau a anula săgeata elastică ce apare din cauza încărcărilor. — **Contra[1]- + săgeată.**

CONTRASCÓTĂ, *contrascote,* s.f. Fiecare dintre frânghiile prinse la colţurile pânzelor unei corăbii, servind la strângerea acestor pânze. — Din it. **contrascotta.**

CONTRASEMNÁ, *contrasemnez,* vb. I. Tranz. A pune semnătura pe un act semnat în prealabil de un organ ierarhic superior. — **Contra[1]- + semna** (după fr. *contresigner).*

CONTRASEMNÁRE s.f. Acţiunea de *a contrasemna* şi rezultatul ei. — V. **contrasemna.**

CONTRASEMNATÁR, -Ă, *contrasemnatari, -e,* s.m. şi f. Persoană care contrasemnează. — **Contra[1]- + semnatar** (după fr. *contresignataire).*

CONTRASEMNĂTÚRĂ, *contrasemnături,* s.f. Semnătură pusă pe un act după semnătura organului ierarhic superior. — **Contra[1] + semnătură** (după fr. *contreseing).* Cf. germ. K o n t r a s i g n a t u r.

CONTRASÉNS s.n. **1.** Sens opus celui obişnuit (sau celui normal). **2.** Lucru lipsit de sens. — Din fr. **contresens.**

CONTRASERVÍ, *contraservesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A deservi[1]. — **Contra[1]- + servi.**

CONTRASERVÍCIU, *contraservicii,* s.n. **1.** Serviciu făcut în schimbul altui serviciu. **2.** (Rar) Deserviciu. — **Contra[1]- + serviciu.**

CONTRASPIONÁJ, *contraspionaje,* s.n. **1.** Activitate de urmărire şi de contracarare a actelor de spionaj şi de descoperire şi prindere a spionilor. **2.** Serviciu special care desfăşoară activitatea de contraspionaj (**1**). [Pr.: *-spi-o-*] — **Contra[1]- + spionaj** (după fr. *contre-espionnage*).

CONTRÁST, *contraste,* s.n. **1.** Opoziţie puternică între două sau mai multe lucruri, stări, acţiuni etc. **2.** Diferenţa dintre înnegrirea maximă şi cea minimă a unei imagini fotografice. ✧ *Contrastul imaginii* = mărime caracteristică pentru variaţia strălucirii locale în cuprinsul unei imagini de pe ecranul tubului cinescop, în televiziune. — Din fr. **contraste.**

CONTRASTÁ, *contrastez,* vb. I. Intranz. A fi în contrast cu ceva sau cu cineva. — Din fr. **contraster.**

CONTRASTÁNT, -Ă, *contrastanţi, -te,* adj. Care contrastează, care este (pus) în contrast; contrastiv, opus. — Din fr. **contrastant.**

CONTRASTÍV, -Ă, *contrastivi, -e,* adj. **1.** Care pune în evidenţă un contrast, care accentuează un contrast; contrastant, opus. **2.** (Lingv.; în sintagmele) *Analiză contrastivă* = metodă de cercetare a fenomenelor lingvistice pe baza analizei diferenţelor existente între sistemele a două limbi sau între două stadii evolutive ale aceleiaşi limbi. *Gramatică contrastivă* = gramatică bazată pe analiza contrastivă. **3.** De gramatică contrastivă (**1**). — Din engl. **contrastive.**

CONTRASUBIÉCT, *contrasubiecte,* s.n. Melodie care apare concomitent cu subiectul unei fugi sau al altor lucrări polifonice. — Cf. fr. c o n t r e - s u j e t.

CONTRAŞÍNĂ, *contraşine,* s.f. Şină de cale ferată aşezată paralel cu şinele de cale ferată obişnuită pentru a reduce uzura roţilor, a evita deraierile la curbele prea pronunţate sau pentru a ridica şoseaua (în dreptul trecerilor de nivel) la înălţimea şinelor. — **Contra[1]- + şină** (după fr. c o n t r e - r a i l).

CONTRATÉMĂ, *contrateme,* s.f. Melodie care se aude concomitent cu subiectul în timpul expunerii lui într-o lucrare polifonică; contrapunct (**1**), polifonie. — Din fr. **contre-thème.**

CONTRATÍMP, *contratimpi,* s.m. **1.** (Muz.) Deplasare, prin apariţia unei pauze, a accentului de pe un timp tare al măsurii pe un timp slab. **2.** Nepotrivire, inoportunitate. ✧ Expr. *În contratimp* = la timp nepotrivit; inoportun. — **Contra[1]- + timp** (după fr. *contretemps).*

CONTRATÍP, *contratipuri,* s.n. Copie negativă a unui film, obţinută după un pozitiv intermediar şi folosită pentru obţinerea unui număr mare de copii pozitive. — Din fr. **contretype.**

CONTRATIPÁR, *contratipare,* s.n. (Tipogr.) Text tipărit pe versoul unei pagini tipărite. — **Contra[1]- + tipar.**

CONTRATIPÁRE, *contratipări,* s.f. (Cin.) Obţinere de contratipuri. — De la **contratip.**

CONTRATIPÍE s.f. Retuşare fotografică făcută pe un negativ intermediar, când negativul principal este foarte preţios şi nu poate fi refăcut. — Din fr. **contretypie.**

CONTRATORPILÓR, *contratorpiloare,* s.n. (Ieşit din uz) Navă de război rapidă, care urmăreşte şi distruge torpiloarele; distrugător. — Din fr. **contre-torpilleur.**

CONTRATRÉAPTĂ, *contratrepte,* s.f. (Constr.) Suprafaţă verticală care formează partea din faţă a unei trepte (**1**). — **Contra[1]- + treaptă.**

CONTRATÚRĂ, *contrature,* s.f. Tură[1] inversă. — **Contra[1]- + tură.**

CONTRAVALOÁRE s.f. Echivalent (mai ales în bani) al unui lucru oarecare; valoare dată în schimbul altei valori. — Din fr. **contre-valeur.**

CONTRAVÂNTUÍRE, *contravântuiri,* s.f. Element de construcţie de forma unei grinzi cu zăbrele, având rolul de a prelua forţele orizontale (presiunea vântului, forţa de frânare) care acţionează asupra unei construcţii. — **Contra[1]- + vântuire** (rar, <*vântui).*

CONTRAVENÍ, *contravín,* vb. IV. Intranz. A săvârşi o abatere de la o lege, de la un regulament, de la regulile de convieţuire socială etc. — Din fr. **contrevenir.**

CONTRAVENIÉNT, -Ă, *contravenienţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care săvârşeşte o contravenţie. [Pr.: *-ni-ent*] — Din germ. **Kontravenient.** Cf. fr. c o n t r e v e n a n t.

CONTRAVÉNŢIE, *contravenţii,* s.f. Abatere de la o lege care, având un grad redus de pericol social, este pedepsită numai prin aplicarea de amenzi sau alte pedepse uşoare. [Var.: (înv.) **contravenţiúne** s.f.] — Din fr. **contravention.**

CONTRAVENŢIONÁL, -Ă, *contravenţionali, -e,* adj. De contravenţie, privitor la contravenţie. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **contraventionnel.**

CONTRAVENŢIÚNE s.f. v. **contravenţie.**

CONTRAVÍZITĂ, *contravizite,* s.f. **1.** A doua vizită făcută de medic bolnavilor dintr-un spital, în timpul după-amiezii. **2.** (Înv.) Vizită cu care se răspunde altei vizite. — Din fr. **contre-visite.**

CONTRAZÍCE, *contrazíc,* vb. III. **1.** Tranz. A susţine contrariul celor spuse de cineva; a nega. **2.** Tranz. A nu se potrivi, a fi în opoziţie, a fi incompatibil cu ceva; a dezminţi ceva. **3.** Refl. A spune ceva în opoziţie cu cele afirmate anterior de tine însuţi. **4.** Refl. recipr. (Despre susţinătorii unor opinii, unor afirmaţii etc.) A avea păreri deosebite, a nu fi de acord unii cu alţii. ✦ (Despre afirmaţii, depoziţii etc.) A nu se potrivi unele cu altele; a se ciocni. — **Contra[1]- + zice** (după fr. *contredire).*

CONTRAZÍCERE, *contraziceri,* s.f. Faptul de *a (se) contrazice;* contradicţie, dezacord, opoziţie. — V. **contrazice.**

CÓNTRĂ, *contre,* s.f. Lovitură promptă de răspuns a unui sportiv la un atac lansat de adversarul său (la box, scrimă, judo, lupte etc.). — Din fr. **contre.**

CONTRE-JOUR s.n. Efect optic datorat luminării unui obiect din partea opusă aceleia din care îl privim. [Pr.: *cõtröjúr*] — Cuv. fr.

CONTRIBUÁBIL, -Ă, *contribuabili, -e,* s.m. și f. Persoană fizică sau juridică obligată prin lege să plătească impozit; birnic. [Pr.: *-bu-a-*] — Din fr. **contribuable.**

CONTRIBUÍ, *contríbui,* vb. IV. Intranz. A-și aduce contribuția (morală sau materială), a participa la o acțiune comună; a înlesni apariția sau dezvoltarea unui lucru. — Din fr. **contribuer,** lat. **contribuere.**

CONTRIBUTÍV, -Ă, *contributivi, -e,* adj. (Rar) Care se referă la contribuție. ✦ Care contribuie; contributoriu. — Din fr. **contributif.**

CONTRIBUTÓRIU, -IE, *contributorii,* adj. (Rar) Contributiv. — Cf. fr. contributoire.

CONTRIBÚȚIE, *contribuții,* s.f. **1.** Parte cu care cineva participă la o acțiune sau la o cheltuială comună; aport. ✧ Expr. *A pune la contribuție* = a folosi, a solicita capacitatea cuiva sau a ceva la o acțiune. **2.** Impozit; bir. [Var.: (înv.) **contribuțiúne** s.f.] — Din fr. **contribution,** lat. **contributio, -onis.**

CONTRIBUȚIÚNE s.f. v. **contribuție.**

CONTRÓL, *controale,* s.n. **1.** Verificare permanentă sau periodică a unei activități, a unei situații etc., pentru a urmări mersul ei și pentru a lua măsuri de îmbunătățire. ✧ *Lucrare de control* = lucrare scrisă prin care se verifică periodic cunoștințele elevilor sau ale studenților. *Cifră de control* = exponent care indică limitele cantitative ale producției. *Punct de control* = loc fix (la marginea unui oraș, a țării etc.) unde organele autorității supraveghează îndeplinirea formalităților legale de către cei care trec. (Ieșit din uz) *Control obștesc* = formă de control social, specifică țărilor socialiste. ✦ Supraveghere continuă (morală sau materială); stăpânire, dominație. ✦ Verificare, dirijare a propriilor gesturi și mișcări. **2.** Instituție sau grup de persoane care supraveghează anumite activități. **3.** (Impr.) Comandă, reglaj. **4.** (La pl.) Registru de evidență a personalului (și animalelor) unei unități militare. — Din fr. **contrôle.**

CONTROLÁ, *controlez,* vb. I. Tranz. **1.** A supune controlului; a verifica. **2.** A ține sub control, a domina. ✦ Tranz. și refl. (Despre oameni) A-și dirija propriile gesturi și mișcări. — Din fr. **contrôler.**

CONTROLÁBIL, -Ă, *controlabili, -e,* adj. Care poate fi controlat; a cărui exactitate poate fi verificată. — Din fr. **contrôlable.**

CONTROLÁRE, *controlări,* s.f. Acțiunea de *a (se) controla.* — V. **controla.**

CONTROLÁT, -Ă, *controlați, -te,* adj. Care se află sub control. — V. **controla.**

CONTROLATERÁL, -Ă, *controlaterali, -e,* adj. (Med.) Care este în raport cu o jumătate simetrică corporală, care este localizat în jumătatea opusă. — Din fr. **contro-latéral.**

CONTRÓLER, *controlere,* s.n. (Inform.) Circuit complex și logica aferentă operării în condiții optime a unui echipament periferic. [Scris și: *controller*] — Din engl. **controller.**

CONTROLÓR, -OÁRE, *controlori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană însărcinată cu efectuarea unor operații de control. **2.** S.n. Aparat (automatizat) destinat să controleze buna funcționare a unei instalații. — Din fr. **contrôleur.**

CONTROVERSÁ, *controversez,* vb. I. Tranz. (Rar) A discuta în contradictoriu asupra unei probleme de principiu. — Din fr. **controverser,** lat. **controversare.**

CONTROVERSÁBIL, -Ă, *controversabili, -e,* adj. Care poate fi controversat. — Din fr. **controversable.**

CONTROVERSÁT, -Ă, *controversați, -te,* adj. Care formează obiectul unei controverse; în controversă, în privința căruia există o controversă. — V. **controversa.**

CONTROVÉRSĂ, *controverse,* s.f. Discuție în contradictoriu (asupra unei chestiuni principiale); (fam.) discuție aprinsă, ceartă, neînțelegere. — Din fr. **controverse.**

CONTUMACÍE s.f. Absență nejustificată de la judecată a inculpatului. ✧ Loc. adv. *În contumacie* = în lipsă, fără a fi fost prezent la proces. — Din fr. **contumace,** lat. **contumacia.**

CONTÚR, *contururi,* s.n. Linie închisă care mărginește o suprafață, *p. ext.,* un corp, un obiect. ✦ Reprezentare grafică a liniei care mărginește un obiect, un corp etc. [Pl. și: *conture*] — Din fr. **contour.**

CONTURÁ, *conturez,* vb. I. **1.** Tranz. A schița, a trasa conturul unui obiect. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) închega în forme precise; a (se) preciza. — Din **contur.**

CONTURÁNȚĂ s.f. (Tel.) Mărime ce caracterizează calitatea reproducerii contururilor într-o imagine de televiziune. — De la **contura.**

CONTURÁRE, *conturări,* s.f. Acțiunea de *a (se) contura.* — V. **contura.**

CONTURÁT, -Ă, *conturați, -te,* adj. Cu contururi precise; *fig.* clar, precis, evident. — V. **contura.**

CONTURBÁ, *contúrb,* vb. I. Tranz. A deranja, a tulbura. — Din lat. **conturbare.**

CONTURBÁRE, *conturbări,* s.f. Acțiunea de *a conturba* și rezultatul ei. — V. **conturba.**

CONTURNÁRE, *conturnări,* s.f. Descărcare electrică ce se produce în stratul gazos care înconjoară un izolator electric. — După fr. **contournement.**

CÓNTUȘ s.n. v. **contăș.**

CONTÚZIE, *contuzii,* s.f. Traumatism provocat prin lovire cu un obiect dur, care constă în strivirea țesuturilor profunde, fără ruperea tegumentului. [Var.: **contuziúne** s.f.] — Din fr. **contusion,** lat. **contusio, -onis.**

CONTUZIONÁ, *contuzionez,* vb. I. Tranz. A produce, a provoca o contuzie. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **contusionner.**

CONTUZIÚNE s.f. v. **contuzie.**

CONȚ, *conțuri,* s.n. (Înv.) Grup de 24 de coli de hârtie. — Din magh. **konc.**

CONȚÍNE, pers. 3 *conține,* vb. III. Tranz. **1.** (Despre un recipient) A fi umplut (total sau parțial) cu...; a cuprinde, a avea în interior... **2.** (Despre cărți, texte) A fi alcătuit din..., a avea în sine. — Din fr. **contenir,** lat. **continere** (după *ține).*

CONȚINÚT, *conținuturi,* s.n. **1.** Ceea ce se află într-un spațiu limitat, în special într-un recipient. **2.** Totalitatea notelor esențiale ale unei noțiuni, determinată în raport cu sfera acesteia; comprehensiune. **3.** Fondul de idei și afectiv al unei opere literare sau artistice; cuprins, temă, miez. **4.** Lista ordonată a materialului pe care îl cuprinde o revistă, o carte; tablă de materii, sumar. — V. **conține.**

CONȚINUTÍSM s.n. **1.** Teorie estetică ce acordă mare importanță conținutului operei de artă. **2.** Preponderență a conținutului într-o operă de artă față de mijloacele formale. — **Conținut** + suf. *-ism.*

CONȚINUTÍST, -Ă, *conținutiști, -ste,* adj. (Rar) De conținutism. — **Conținut** + suf. *-ist.*

CONȚINUTÍSTIC, -Ă, *conținutistici, -ce,* adj. (Rar) De conținut. — **Conținutist** + suf. *-ic.*

CONȚOPÍST, -Ă, *conțopiști, -ste,* s.m. și f. (Înv.; fam.) Persoană care execută lucrări mărunte de birou; copist. — Din germ. **Konzipist.**

CONURBÁȚIE s.f. Aglomerație urbană formată dintr-un oraș cu rol de centru, spre care gravitează, din punct de vedere economic, administrativ și cultural, o serie de orașe învecinate mai mici. — Din fr. **conurbation.**

CONVALESCÉNT, -Ă, *convalescenți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se află în convalescență, pe cale de însănătoșire. — Din fr. **convalescent,** lat. **convalescens, -ntis.**

CONVALESCÉNȚĂ s.f. Perioadă prin care trece un bolnav după vindecare până la însănătoșirea deplină; întremare. — Din fr. **convalescence,** lat. **convalescentia.**

CONVECTÍV, -Ă, *convectivi, -e,* adj. (Fiz.) De convecție, al convecției, produs prin convecție. — Din germ. **konvektiv.**

CONVECTÓR, *convectoare,* s.n. (În sintagma) *Convector de climatizare* = aparat folosit pentru condiționarea aerului în cameră prin circulație forțată, compus dintr-o baterie de încălzire, una de răcire, un filtru de aer și un ventilator. [Pr. și: *convéctor.* — Pl. și: (m.) *convectori*] — Din fr. **convecteur.**

CONVÉCȚIE, *convecții,* s.f. **1.** Mișcare ascendentă a aerului, de natură termică sau dinamică. **2.** Mișcare de ansamblu a particulelor unui fluid. ✧ *Convecția căldurii* = transmiterea căldurii cu ajutorul curenților de fluid naturali sau artificiali. *Curenți de convecție* = mișcare pe verticală a părților unui fluid, determinată de inegalitatea densităților acestor părți. *Convecție electrică* = deplasare macroscopică a unui mediu încărcat cu electricitate. — Din fr. **convection.**

CONVÉIER, *conveiere,* s.n. **1.** Transportor cu mișcare continuă, format din elemente flexibile de tracțiune (benzi, cabluri, lanțuri etc.) și folosit la deplasarea obiectelor în timpul prelucrării lor; bandă rulantă. **2.** (În sintagma) *Conveier verde* = sistem de organizare a producerii nutrețurilor verzi pentru a se asigura hrănirea continuă a animalelor din primăvară până toamna. [Pr.: *-ve-ier*] — Din engl. **conveyer,** rus. **konveier.**

CONVENÁBIL, -Ă, *convenabili, -e,* adj. Care convine sau poate conveni; potrivit, acceptabil; mulțumitor, satisfăcător; avantajos. ✦ (Despre prețuri sau mărfuri) Ieftin. — Din fr. **convenable.**

CONVENÍ, *convín,* vb. IV. Intranz. **1.** A corespunde dorințelor cuiva, a fi pe placul cuiva. **2.** A cădea de acord cu cineva; a se învoi, a se înțelege. ✦ Tranz. A accepta, a admite. ✦ A încheia o convenție. — Din fr. **convenir,** lat. **convenire.**

CONVENIÉNȚĂ, *conveniențe,* s.f. (Mai ales la pl.) Regulă de purtare impusă de o anumită societate; uzanță. ✧ Loc. adj. *De conveniență* = făcut numai pentru a respecta anumite forme sociale, anumite interese; de formă. ✦ *Căsătorie de conveniență* = căsătorie la care se ține seama numai de interese materiale și familiale. [Pr.: *-ni-en-*] — Din it. **convenienza.**

CONVÉNT, *conventuri,* s.n. **1.** Consiliul unei mănăstiri sau al unui ordin călugăresc la catolici. **2.** For suprem alcătuit din clerici și laici la protestanți. **3.** Adunare generală a francmasonilor. — Din lat. **conventus,** fr., engl. **convent.**

CONVENTÍCUL, *conventicule,* s.n. (Rar) Adunare secretă (adesea ilegală). — Din fr. **conventicule,** lat. **conventiculum.**

CONVÉNȚIE, *convenții,* s.f. **1.** Înțelegere, acord între două sau mai multe state, instituții sau persoane cu privire la anumite probleme sau la anumite obiective. ✦ (Jur.) Contract; denumire dată unor tratate internaționale. ✦ (În artă) Înțelegere tacită de a admite unele procedee sau ficțiuni. **2.** (La pl.) Deprinderi stabilite prin tradiție. [Var.: **convențiúne** s.f.] — Din fr. **convention,** lat. **conventio, -onis.**

CONVENȚIONÁL, -Ă, *convenționali, -e,* adj. **1.** Stabilit prin convenție, acceptat prin tradiție. **2.** Provenit dintr-o convenție învechită sau practicată mecanic (și rupt de realitate); artificial. ✦ (Despre caracter, fire etc.) Lipsit de naturalețe; factice, prefăcut. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **conventionnel,** lat. **conventionalis.**

CONVENȚIONALÍSM s.n. Caracterul a ceea ce este convențional; (în artă) tendință idealistă de a se conforma regulilor general acceptate, fără o percepere proprie, realistă a faptelor. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **conventionalisme.**

CONVENȚIONALÍST, -Ă, *convenționaliști, -ste,* adj. Referitor la convenționalism. [Pr.: *-ți-o-*] — **Convențional** + suf. *-ist.*

CONVENȚIONALITÁTE s.f. Convenționalism. [Pr.: *-ți-o-*] — **Convențional** + suf. *-itate.*

CONVENȚIONALIZÁT, -Ă, *convenționalizați, -te,* adj. (Rar) Care a devenit convențional. [Pr.: *-ți-o-*] — De la **convențional.**

CONVENȚIÚNE s.f. v. **convenție.**

CONVÉRGE, *convérg,* vb. III. Intranz. A se îndrepta spre același punct, *fig.* spre același scop. — Din fr. **converger,** lat. **convergere.**

CONVERGÉNT, -Ă, *convergenți, -te,* adj. Care converge. ✧ *Lentilă convergentă* = lentilă convexă care adună într-un singur focar razele care o străbat. ✦ (Mat.; despre un șir infinit de numere) Care tinde către un anumit număr finit, numit limită. — Din fr. **convergent,** lat. **convergens, -ntis.**

CONVERGÉNȚĂ, *convergențe,* s.f. **1.** Faptul de a converge; îndreptare spre același punct, *fig.* către același scop. ✦ Valoarea reciprocă a distanței focale a unei lentile, exprimată în dioptrii. **2.** Apariție a unor asemănări structurale sau funcționale la organisme îndepărtate filogenetic, ca rezultat al adaptării lor la condiții de mediu relativ identice. — Din fr. **convergence.**

CONVÉRS, -Ă, *converși, -se,* adj. (Despre judecăți, raționamente) Al cărui subiect poate fi transformat în atribut sau invers, fără a schimba sensul judecății sau a altera adevărul ei. — Din fr. **converse,** lat. **conversus.**

CONVERSÁ, *conversez,* vb. I. Intranz. A sta de vorbă cu cineva, a întreține o convorbire; a discuta. — Din fr. **converser,** lat. **conversari.**

CONVERSÁȚIE, *conversații,* s.f. Discuție, convorbire. ✦ (Rar) Fel de a vorbi, de a discuta. [Var.: (înv.) **conversațiúne** s.f.] — Din fr. **conversation,** lat. **conversatio, -onis.**

CONVERSAȚIONÁL, -Ă, *conversaționali, -e,* adj. De conversație. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **conversationnel.**

CONVERSAȚIÚNE s.f. v. **conversație.**

CONVÉRSIE s.f. v. **conversiune.**

CONVERSIÚNE, *conversiuni,* s.f. **1.** Schimbare a condițiilor unui împrumut (de stat) prin modificarea mărimii dobânzii, prelungirea termenului de plată etc. **2.** Preschimbare a unei valori de natură economică (mai ales monetare) în alta. **3.** (Log., în sintagma) *Conversiunea judecăților* = operație de inversare a funcțiilor subiectului și predicatului în judecată, păstrându-se calitatea judecății. **4.** (Chim.) Mărime care exprimă transformarea substanțelor inițiale dintr-o reacție chimică în unitatea de timp, exprimată de obicei în procente molare pe unitate de timp. **5.** (Lingv.) Procedeu de formare a cuvintelor prin schimbarea categoriei gramaticale. **6.** (În forma *conversie*) Recalificare. **7.** (Biol.; în forma *conversie*) Schimbare în ordine liniară a genelor; transmutație genetică. [Var.: **convérsie** s.f.] — Din fr. **conversion,** lat. **conversio, -onis.**

CONVERTÍ, *convertesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A adera sau a determina pe cineva să adere la o anumită convingere (religioasă). **2.** Tranz. A schimba o valută în altă valută. — Din fr. **convertir,** lat. **convertere.**

CONVERTÍBIL, -Ă, *convertibili, -e,* adj. Care poate fi convertit. — Din fr. **convertible,** lat. **convertibilis.**

CONVERTIBILITÁTE s.f. Abilitatea și ușurința unei valute de a se schimba în altă valută. — Din fr. **convertibilité.**

CONVERTÍRE, *convertiri,* s.f. Faptul de *a (se) converti.* — V. **converti.**

CONVERTIZÁRE, *convertizări,* s.f. Înlăturare a unor impurități din masa metalică de fontă, de plumb, de cupru etc., aflată în stare de fuziune în convertizor, pe baza unor reacții de oxidare, cu ajutorul unui curent de aer, de oxigen etc. — Din **convertizor.**

CONVERTIZÓR, *convertizoare,* s.n. **1.** Dispozitiv mecanic de transformare a mișcării sau a forțelor. **2.** Cuptor în care se realizează operația de convertizare. **3.** Mașină sau grup de mașini electrice care transformă un gen de curent în altul. **4.** Mașină pentru transformarea grișului în făină. — Din fr. **convertisseur.**

CONVERTOPLÁN, *convertoplane,* s.n. Avion cu aripa mobilă în jurul unui ax paralel cu anvergura și care poate realiza decolarea și aterizarea pe distanțe foarte scurte. — Et. nec.

CONVERTÓR, *convertoare,* s.n. Circuit electronic cu un singur tub electronic, care realizează transformarea frecvenței semnalelor incidente în radioreceptoare. — Din engl. **converter.**

CONVÉX, -Ă, *convecși, -xe,* adj. Care are suprafața rotunjită și bombată, care prezintă o proeminență. — Din fr. **convexe,** lat. **convexus.**

CONVEXITÁTE, *convexități,* s.f. Însușirea de a fi convex; suprafață, formă, parte convexă (a unui lucru); proeminență. — Din fr. **convexité,** lat. **convexitas, -atis.**

CONVÍCȚIE s.f. v. **convicțiune.**

CONVICȚIÚNE, *convicțiuni,* s.f. (Rar) Convingere. [Pr.: *-ți-u-.* — Var.: **convícție** s.f.] — Din fr. **conviction,** lat. **convictio, -onis.**

CONVIEȚUÍ, *conviețuiesc,* vb. IV. Intranz. A trăi împreună în același loc cu cineva; a coabita. — **Con**[1]**- + viețui** (după lat. *convivere*).

CONVIEȚUÍRE, *conviețuiri,* s.f. Faptul de *a conviețui;* coabitare. — V. **conviețui.**

CONVIEȚUITÓR, -OÁRE, *conviețuitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care trăiește în același loc cu altcineva. [Pr.: *-țu-i-*] — **Conviețui** + suf. *-tor.*

CONVINGĂTÓR, -OÁRE, *convingători, -oare,* adj. (Despre fapte, argumente etc.) Care convinge; concludent. — **Convinge** + suf. *-ător.*

CONVÍNGE, *convíng,* vb. III. Tranz. A face pe cineva să adopte o părere pe bază de dovezi și argumente, a-l face să recunoască ceva ca adevărat. ✦ Refl. A-și da seama, a recunoaște că ceva este într-un anumit fel, a se încredința de ceva. [Perf. s. *convinsei,* part. *convins*] — Din lat. **convincere** (după *învinge*).

CONVÍNGERE, *convingeri,* s.f. Acțiunea de *a (se) convinge;* convicțiune. ✦ Părere fermă asupra unui lucru. ✧ Loc. adv. *Cu convingere* = în mod ferm, hotărât, răspicat. *Fără convingere* = în chip vag, nehotărât; fără entuziasm, fără tragere de inimă, în silă. — V. **convinge.**

CONVÍNS, -Ă, *convinși, -se,* adj. Care a dobândit o convingere, care are convingerea că...; încredințat; ferm, hotărât. — V. **convinge.**

CONVÍV, -Ă, *convivi, -e,* s.m. și f. (Rar la f.; livr.) Comesean. — Din fr. **convive,** lat. **conviva.**

CONVIVIÁL, -Ă, *conviviali, -e,* adj. **1.** Care ține de conviv, referitor la conviv. **2.** Prietenesc, jovial. [Pr.: *-vi-al*] — Din fr. **convivial.**

CONVOCÁ, *convóc,* vb. I. Tranz. A chema, a face să vină într-un anumit loc o persoană, un grup de persoane etc., cu un anumit scop (oficial). — Din fr. **convoquer,** lat. **convocare.**

CONVOCÁBIL, -Ă, *convocabili, -e,* adj. Care poate fi convocat. — Din fr. **convocable.**

CONVOCÁRE, *convocări,* s.f. Acțiunea de *a convoca* și rezultatul ei. ✦ (Concr.) Înștiințare scrisă prin care este convocată o persoană, o adunare etc.; convocațiune. — V. **convoca.**

CONVOCATÓR, -OÁRE, *convocatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care convoacă. **2.** S.n. (Ieșit din uz) Listă cu persoane convocate la o acțiune și semnăturile lor. — **Convoca** + suf. *-tor.*

CONVOCAȚIÚNE, *convocațiuni,* s.f. (Înv.) Convocare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **convocation,** lat. **convocatio, -onis.**

CONVÓI, *convoaie,* s.n. Grup, șir de vehicule (care transportă materiale, trupe etc.). ✦ Mulțime (încolonată) care merge în aceeași direcție (și cu același scop); coloană; *spec.* cortegiu. [Pl. și: *convoiuri*] — Din fr. **convoi.** Cf. rus. k o n v o i, it. c o n v o g l i o.

CONVOLÚT[1]**,** *convoluturi,* s.n. Grup de scrieri care apar izolat în cataloagele unei biblioteci sau într-o arhivă. — Din germ. **Konvolut.**

CONVOLÚT[2]**, -Ă,** *convoluți, -te,* adj. (Despre organe) Răsucit în formă de cornet. ✦ Răsucit, întors asupra lui însuși. — Din fr. **convoluté,** lat. **convolutus.**

CONVOLÚȚIE, *convoluții,* s.f. Întoarcere, răsucire. [Var.: **convoluțiúne** s.f.] — Din fr. **convolution.**

CONVOLUȚIÚNE s.f. v. **convoluție.**

CONVORBÍ, *convorbesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A sta de vorbă; a discuta, a conversa. — **Con**[1]**- + vorbi** (după germ. *unterreden).*

CONVORBÍRE, *convorbiri,* s.f. Acțiunea de *a convorbi*; conversație, discuție. ✧ *Convorbire telefonică* = comunicație bilaterală realizată prin intermediul unei instalații telefonice. — V. **convorbi.**

CONVULSÁ, *convulsez,* vb. I. Refl. (Rar) A se convulsiona. — Din fr. **convulser.**

CONVÚLSIE, *convulsii,* s.f. **1.** Contracție bruscă, involuntară, prelungită a musculaturii unui segment corporal sau a întregului corp; spasm. **2.** Fig. Frământare, zvârcolire, încordare. [Var.: **convulsiúne** s.f.] — Din fr. **convulsion,** lat. **convulsio, -onis.**

CONVULSIONÁ, *convulsionez,* vb. I. Refl. A avea convulsii, spasme; a se zvârcoli, a se încorda, a se convulsa. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **convulsionner.**

CONVULSIONÁT, -Ă, *convulsionați, -te,* adj. Cuprins de convulsii. [Pr.: *-si-o-*] — V. **convulsiona.**

CONVULSIOTERAPÍE, *convulsioterapii,* s.f. (Med.) Metodă terapeutică de șoc constând în provocarea intenționată a convulsiilor. [Pr.: *-si-o-*] — **Convulsie + terapie.**

CONVULSIÚNE s.f. v. **convulsie.**

CONVULSÍV, -Ă, *convulsivi, -e,* adj. Care se referă la convulsii; care provoacă convulsii, caracterizat prin convulsii, însoțit de convulsii. ✧ *Tuse convulsivă* = boală infecto-contagioasă, frecventă la copii, caracterizată prin accese de tuse spasmodică, de o mare violență; tuse măgărească. — Din fr. **convulsif.**

COOCUPÁNT, -Ă, *coocupanți,* -te, s.m. și f. Persoană care ocupă un loc, împreună cu una sau mai multe persoane. — Din fr. **coocupant**.

COOL adj. invar., adv., s.n. **1.** Adj. invar., adv. (Fam.; adesea exclamativ) (În mod) grozav, (în mod) extraordinar. **2.** S.n. Manieră reținută, interiorizată de interpretare în jazzul modern. [Pr.: *cul*] — Cuv. engl.

COOPERÁ, *cooperez,* vb. I. Intranz. A lucra împreună cu cineva, a colabora, a-și da concursul, a conlucra. — Din fr. **coopérer,** lat. **cooperari.**

COOPERÁRE, *cooperări,* s.f. Faptul de *a coopera*; muncă în comun, cooperație (**1**); conlucrare. — V. **coopera.**

COOPERATÍSM s.n. Sistem economic care atribuie un rol important cooperației. ✦ Curent în economie care preconizează rezolvarea unor probleme prin generalizarea treptată a cooperației; (rar) cooperativism. — Din fr. **coopératisme.**

COOPERATÍST, -Ă, *cooperatiști, -ste,* adj. Care ține de cooperație, privitor la cooperație; care activează în cooperație; care are caracterele cooperației. — Din **cooperație.**

COOPERATÍV, -Ă, *cooperativi, -e,* adj. Care cooperează; binevoitor. — Din fr. **coopératif.**

COOPERATÍVĂ, *cooperative,* s.f. **1.** Organizație economică formată prin asocierea liber consimțită a unui grup de persoane (mici producători agricoli, meseriași, consumatori), pentru producerea, cumpărarea, desfacerea în comun a unor produse, pentru acordarea de credite sau pentru prestarea unor servicii. ✧ (În trecut) *Cooperativă agricolă de producție* = unitate economică socialistă autonomă, realizată prin asocierea țărănimii, bazată pe proprietatea cooperatistă asupra mijloacelor de producție și a producției. *Cooperativă meșteșugărească* = unitate economică autonomă, în care se unește de bunăvoie un grup de meseriași pentru a lucra în comun cu mijloace aduse de ei în proprietate comună sau cumpărate în comun. **2.** (În trecut; concr.) Magazin de desfacere al unei organizații cooperatiste de consum sau de producție. — Din fr. **coopérative.**

COOPERATIVÍSM s.n. (Rar) Cooperatism. — **Cooperativ** + suf. *-ism.*

COOPERATIVÍST, -Ă, *cooperativiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al cooperativismului. — De la **cooperativism** cu schimbarea sufixului.

COOPERATIVIZÁ, *cooperativizez,* vb. I. Tranz. A supune procesului de cooperativizare. — Din **cooperativizare** (derivat regresiv).

COOPERATIVIZÁRE, *cooperativizări,* s.f. Proces de unire treptată a micilor producători în cooperative. ✧ (În trecut) *Cooperativizarea agriculturii* = unire forțată a țărănimii în cooperative agricole de producție, în România, între 1949 și 1962. — Din **cooperativă.**

COOPERATÓR, -OÁRE, *cooperatori, -oare,* s.m. și f. (Adesea adjectival) Membru al unei cooperative, participant la o cooperativă. — Din fr. **coopérateur.**

COOPERÁȚIE, *cooperații,* s.f. **1.** Cooperare. **2.** Asociere, uniune de persoane, în întreprinderi cooperatiste (de producție, de consum, de desfacere, de credit, prestări de servicii etc.). — Din fr. **coopération,** rus. **kooperațiia.**

COOPERÍT s.n. Sulfură naturală de platină. — Din engl. **cooperite.**

COOPTÁ, *cooptez,* vb. I. Tranz. A primi pe cineva într-un colectiv cu consimțământul membrilor acestuia. — Din fr. **coopter,** lat. **cooptare.**

COOPTÁRE, *cooptări,* s.f. Acțiunea de *a coopta* și rezultatul ei; *spec.* mod de alegere a unei persoane într-un colectiv, într-un comitet etc. cu consimțământul membrilor lor. — V. **coopta.**

COORDONÁ, *coordonez,* vb. I. Tranz. A pune de acord părțile unui tot, a îndruma în sens unitar o serie de activități desfășurate în vederea aceluiași scop. — Din fr. **coordonner.**

COORDONÁRE, *coordonări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a coordona* și rezultatul ei. **2.** Relație stabilită, în cadrul unui enunț, între cuvinte, construcții și propoziții care stau pe același plan, fără ca unul dintre elemente să depindă din punct de vedere gramatical de celălalt. — V. **coordona.**

COORDONÁT, -Ă, *coordonați, -te,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Pus de acord (cu celelalte părți sau în toate părțile sale); armonizat. **2.** (Lingv.; în sintagma) *Propoziție coordonată* (și substantivat, f.) = propoziție care stă în raport de coordonare cu alta. **II.** S.f. **1.** (Mat.) Fiecare dintre elementele (numere, distanțe, unghiuri etc.) care caracterizează poziția unui punct în raport cu un sistem de referință. **2.** (Geogr.) Sistem de cercuri imaginare (meridiane și paralele) trasate pe suprafața globului pământesc, cu ajutorul cărora se determină poziția unui punct de pe glob. **3.** (Astron.) Sistem de numere care pot fi concretizate prin linii și care servesc la determinarea poziției unui astru. ✦ (La pl.; în sintagma) *Coordonate ecliptice* = latitudinea și longitudinea aștrilor pe sfera cerească, raportate la ecliptică. **4.** (Fig.) Dată (**II**). *Coordonatele planului de muncă.* — V. **coordona.**

COORDONATÓR, -OÁRE, *coordonatori, -oare,* adj., s.m. și f., s.n. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană, organ) care coordonează. **2.** Adj. (Lingv.; în sintagma) *Conjuncție coordonatoare* = conjuncție care leagă propoziții sau părți de propoziție de același fel. **3.** S.n. Aparat care indică în mod automat pilotului, în cursul zborului, poziția avionului și distanța parcursă de la locul de decolare. — Din fr. **coordonnateur.**

COP, *copuri,* s.n. (Reg.) Măsură de capacitate de aproape un litru. ✦ Cană, vas având această capacitate. ✦ Conținutul unei astfel de căni. — Din rus. **kop.**

COPÁC, *copaci,* s.m. Plantă cu trunchiul lemnos și înalt, ale cărei crengi se ramifică la o distanță oarecare de sol, formând o coroană; arbore, pom. [Var.: (reg.) **copáci** s.m.] — Cf. alb. k o p a č.

COPÁCI s.m. v. **copac.**

COPÁI s.n. Substanță extrasă din copaier, conținând terebentină, care se folosește, în medicină, împotriva unor tulburări ale căilor urinare. — Din fr. **copahu.**

COPÁIE, *copăi,* s.f. (Reg.) **1.** Albie (**1**). **2.** Ladă în care curge făina la moară. [Pr.: *-pa-ie*] — Din bg., sb. **kopanja.**

COPAIÉR, *copaieri,* s.m. Arbore înalt cu lemnul roșu, care crește în America de Sud (*Copaifera officinalis*). [Pr.: *-pa-ier*] — Din fr. **kopaïer, copayer.**

COPÁL s.n. Rășină naturală, foarte dură, asemănătoare cu chihlimbarul, extrasă din diverși arbori tropicali, folosită în special în prepararea lacurilor. — Din fr. **copal.**

COPÁN, *copane,* s.n. (Pop.) Șold, coapsă (de animal). — Din bg. **kopan.**

COPARTICIPÁ, *coparticip,* vb. I. Intranz. A participa la ceva împreună cu alții. — Din fr. **coparticiper.**

COPARTICIPÁRE, *coparticipări,* s.f. Acțiunea de *a coparticipa* și rezultatul ei; participare la ceva împreună cu alții; coparticipație. — V. **coparticipa.**

COPARTICIPÁȚIE, *coparticipații,* s.f. Coparticipare. — Din fr. **coparticipation.**

COPÁSTIE, *copastii,* s.f. Bordură de lemn sau de metal montată la partea superioară a parapetului sau a balustradei bordajelor unei nave. — Din ngr. **kupastí.**

COPĂCÉL, *copăcei,* s.m. Diminutiv al lui *copac.* ✧ Expr. (Adverbial) *A sta* (sau *a merge, a umbla* etc.) *copăcel* = a sta (sau a merge) pe picioare, drept (și încet, cu grijă). — **Copac** + suf. *-el.*

COPĂÍȚĂ, *copăițe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *copaie.* — **Copaie** + suf. *-iță.*

COPĂRTÁȘ, -Ă, *copărtași, -e,* s.m. și f. Persoană considerată în raport cu altele cu care participă la o afacere sau la o împărțeală. — **Co-** + **părtaș.**

COPÂRȘÉU, *copârșeie,* s.n. (Reg.) Sicriu. — Din magh. **koporsó.**

CÓPCĂ[1], *copci,* s.f. **1.** Sistem format din două piese metalice (un cârlig și un inel), folosit pentru prinderea a două părți ale unei confecții. **2.** Agrafă pentru învelitori în construcții. **3.** Proeminență în formă de limbă a unei piese plate, care intră în orificiul altei piese plate, realizând îmbinarea prin încopciere. [Var.: (reg.) **cópcie** s.f.] — Din bg. **kopce.**

CÓPCĂ[2], *copci,* (**4**) *copce,* s.f. **1.** Gaură, spărtură făcută în gheața unui râu, a unei bălți etc. pentru pescuit, sau pentru scos apă. ✧ Expr. (Fam.) *A se duce pe copcă* = (despre bunuri) a se pierde, a se irosi, a se distruge; (despre oameni) a intra într-o mare încurcătură, a o păți. **2.** Gaură făcută într-o șiră de paie, în care se ține uneori pleava. **3.** Scobitură, groapă făcută în pământ, în piatră etc. **4.** (Reg.) Săritură pe care o fac animalele când fug repede. — Din bg. **kopka.**

CÓPCIE s.f. v. **copcă[1].**

COPÉICĂ, *copeici,* s.f. Monedă divizionară cu valoarea unei sutimi dintr-o rublă. — Din rus. **kopeika.**

COPEPÓD, *copepode,* s.n. (La pl.) Subclasă de crustacee mici care formează planctonul din apele dulci sau marine; (și la sg.) crustaceu din această subclasă. — Din fr. **copépode.**

COPERÍȘ, *coperișuri,* s.n. (Înv. și pop.) Acoperiș. — **Coperi** (înv. „a acoperi”<lat.) + suf. *-iș.*

COPERTÁ, *copertez,* vb. I. Tranz. A efectua operația de copertare; a lega. — Din it. **copertare.**

COPERTÁRE, *copertări,* s.f. Acțiunea de *a coperta* și rezultatul ei; operație de îmbrăcare a unei cărți, a unui caiet etc. cu un înveliș protector de hârtie, carton, material plastic etc. — V. **coperta.**

COPÉRTĂ, *coperți,* s.f. Învelișul protector al unei cărți, al unei publicații, al unui caiet etc.; scoarță, învelitoare. [Pl. și: *coperte*] — Din it. **coperta.**

COPERTÍNĂ, *copertine,* s.f. Element de construcție cu suprafață plană, executat deasupra unei intrări sau a unor ferestre, în vederea protejării împotriva intemperiilor. — Din it. **copertina.**

COPIÁ, *copiez,* vb. I. Tranz. **1.** A transcrie un text, redând exact conținutul lui. ✦ A reproduce fără originalitate o operă de artă. ✦ Intranz. (În școală) A redacta o lucrare folosind în mod nepermis lucrarea altui elev sau alte surse de informație. ✦ A plagia. **2.** (Peior.) A reproduce ceva prin imitație servilă; a imita pe cineva. — Din fr. **copier.**

COPIÁT s.n. Copiere. — V. **copia.**

COPIATÍVĂ, *copiative,* adj. (În sintagma) *Hârtie copiativă* = plombagină. [Pr.: *-pi-a-*] — Din it. **copiativo.**

COPIATÓR, -OÁRE, *copiatori, -oare,* s.m. și f., s.n., adj. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care face copii, care transcrie. **2.** S.n. Aparat de copiat; xerox.

CÓPIE, *copii,* s.f. **1.** Reproducere exactă a unui text, a unei opere de artă, a unei imagini fotografice etc. **2.** (Peior.) Imitație servilă și fără valoare, făcută uneori prin mijloace nepermise. **3.** Înscris care reproduce întocmai cuprinsul unui alt înscris constatator al unui act juridic. ✧ *Copie legalizată* = copie pe care un organ de stat competent o atestă ca fiind conformă cu originalul. — Din fr. **copie,** lat. **copia.**

COPIÉR, *copiere,* s.n. Registru în care se copiază (unele operații contabile). [Pr.: *-pi-er*] — Din germ. **Kopier**[buch].

COPIÉRE, *copieri,* s.f. Acțiunea de *a copia* și rezultatul ei; copiat. [Pr.: *-pi-e-*] — V. **copia.**

COPÍL[1], *copii,* s.m. **1.** Băiat sau fată în primii ani ai vieții (până la adolescență). ✧ *Copil de școală* = copil care a depășit vârsta de 7 (sau 6) ani și merge la școală. *Copil mic* (sau, pop., *de țâță*) = sugar. ✧ Loc. adv. *De (mic) copil* = din copilărie. ✧ Expr. (Despre bătrâni) *A ajunge* (sau *a da*) *în mintea copiilor* = a-și pierde judecata, a se ramoli. **2.** Tânăr, adolescent. ✧ (În trecut) *Copil de casă* = paj la familia domnitoare sau la boierii mari. *Copil de trupă* = copil (orfan) crescut și educat de o unitate militară. **3.** Fiu, fiică. ✧ *Copil legitim* = copil născut în cadrul căsătoriei. *Copil nelegitim* = copil născut în afara căsătoriei; copil natural, bastard. *Copil din flori* = copil din afara căsătoriei; copil nelegitim, copil natural, bastard.

✧ Expr. *Unde (şi-)a înţărcat dracul copiii* = în locuri depărtate şi pustii. **4.** Fig. Om naiv, fără experienţă — Cf. alb. k o p i l.

CÓPIL[2], *copili,* s.m. **1.** Lăstar crescut de la baza tulpinii unei plante, din primul nod. **2.** Cui de lemn sau de metal care se înfige în ochiul ţâţânii, la stâlpul uşii sau al porţii. — Cf. c o p i l[1].

COPILÁNDRĂ, *copilandre,* s.f. Fată în perioada de trecere de la copilărie la adolescenţă; codană. — Din **copilandru.**

COPILÁNDRU, *copilandri,* s.m. Băiat în perioada de trecere de la copilărie la adolescenţă. — **Copil[1]** + suf. *-andru.*

COPILÁŞ, *copilaşi,* s.m. Diminutiv al lui *copil[1]*. — **Copil[1]** + suf. *-aş.*

COPÍLĂ, *copile,* s.f. **1.** Fiică. **2.** Fată mică, fetiţă. **3.** Fată tânără (după ce a trecut de vârsta copilăriei). **4.** Fig. Fată naivă, nevinovată. — Din **copil[1].**

COPILĂRÉSC, -EÁSCĂ, *copilăreşti,* adj. **1.** Al copilului[1], specific sau propriu copilului[1]; privitor la copil[1]. **2.** Fig. (Despre manifestări ale omului) Lipsit de maturitate, nechibzuit, naiv. — **Copil[1]** + suf. *-ăresc.*

COPILĂRÉŞTE adv. În felul copiilor[1], ca un copil[1]. — **Copil[1]** + suf. *-ăreşte.*

COPILĂRÍ, *copilăresc,* vb. IV. Intranz. A petrece (undeva sau cu cineva) anii copilăriei. — **Copil** + suf. *-ări.*

COPILĂRÍE, *copilării,* s.f. **1.** Perioadă a vieţii omeneşti de la naştere până la adolescenţă; timpul cât cineva este copil[1]. ✦ Fig. Început. **2.** Faptă, purtare, vorbă, apucături de copil[1]; naivitate. — **Copil[1]** + suf. *-ărie.*

COPILĂRÓS, -OÁSĂ, *copilăroşi, -oase,* adj. **1.** (Despre oameni) Ca un copil[1]; *p. ext.* zburdalnic, zvăpăiat, neastâmpărat. **2.** Copilăresc, ca pentru copii[1]. — **Copil[1]** + suf. *-ăros.*

COPILÉŢ, *copileţi,* s.m. Vlăstar care răsare pe lângă tulpina porumbului; *p. ext.* copil[2] (**1**). — **Copil[2]** + suf. *-eţ.*

COPILÍ, *copilesc,* vb. I. Tranz. A tăia lăstarii secundari, nepurtători de rod; a curăţa de copili[2]. — Din **copil[2].**

COPILÍT s.n. Faptul de *a copili.* — V. **copili.**

COPILÍŢĂ, *copiliţe,* s.f. Diminutiv al lui *copilă.* — **Copil[1]** + suf. *-iţă.*

COPILÓT, *copiloţi,* s.m. Pilot secund. — Din fr. **copilote.**

COPIÓS, -OÁSĂ, *copioşi, -oase,* adj. Îmbelşugat, bogat, abundent; îndestulat. [Pr.: *-pi-os*] — Din fr. **copieux,** lat. **copiosus.**

COPÍST, -Ă, *copişti, -ste,* s.m. şi f. (În trecut) **1.** Funcţionar inferior care (redacta şi) copia acte. **2.** Persoană care, înainte de apariţia tiparului, copia un manuscris. — Din fr. **copiste.**

COPITÁT, *copitate,* s.n. (La pl.) Grup de mamifere erbivore, având ultimele falange acoperite cu copite; (şi la sg.) animal care face parte din acest grup. — Din **copită.**

COPÍTĂ, *copite,* s.f. Formaţiune cornoasă, rezistentă, care acoperă terminaţiile degetelor la copitate şi protejează ţesuturile vii. — Din sl. **kopyto.**

COPLANÁR, -Ă, *coplanari, -e,* adj. (Despre figuri geometrice) Care se află în acelaşi plan. — Din fr. **coplanaire.**

COPLÁTĂ s.f. Plată în comun. — **Co-** + **plată.**

COPLEŞÍ, *copleşesc,* vb. IV. Tranz. A cuprinde din toate părţile, a năpădi; a doborî, a birui pe cineva. ✦ A emoţiona peste măsură, a impresiona puternic. ✧ (Despre fiinţe) A înconjura din toate părţile; a cuprinde. — Probabil din lat. **complexire.**

COPLEŞÍRE, *copleşiri,* s.f. Faptul de *a copleşi;* năpădire, împovărare. — V. **copleşi.**

COPLEŞITÓR, -OÁRE, *copleşitori, -oare,* adj. Care copleşeşte. — **Copleşi** + suf. *-tor.*

COPÓI, *copoi,* s.m. **1.** Câine de vânătoare de talie mare, care urmăreşte vânatul după miros; ogar, prepelicar, căpău. ✦ Câine poliţist folosit la urmărit. **2.** (Arg.) Nume dat agenţilor de poliţie. — Cf. magh. k o p ó.

COPOIÁŞ, *copoiaşi,* s.m. Diminutiv al lui *copoi* (**1**). — **Copoi** + suf. *-aş.*

COPOIÉSC, -IÁSCĂ, *copoieşti,* adj. (Rar) De copoi. — **Copoi** + suf. *-esc.*

COPOLIMÉR, *copolimeri,* s.m. (Chim.) Polimer mixt, rezultat din unirea moleculelor a doi compuşi diferiţi. — Din fr. **copolymère.**

COPOLIMERIZÁRE, *copolimerizări,* s.f. Reacţie de polimerizare a unui amestec de doi monomeri, din care rezultă un polimer mixt cu proprietăţi diferite de proprietăţile polimerilor obţinuţi din fiecare monomer în parte. — Cf. fr. c o p o l y m é r i s e r.

COPORÂIE, *coporâi,* s.f. (Reg.) Coada coasei. — Din magh. **kaparó.**

COPOSESIÚNE, *coposesiuni,* s.f. Posesie în comun a unui lucru. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **copossession.**

CÓPRĂ, *copre,* s.f. Miezul uscat al nucii de cocos, folosit ca materie primă pentru obţinerea untului de cocos; uleiul conţinut de acest miez. — Din fr. **copra.**

COPREŞEDÍNTE, -Ă, *copreşedinţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care îndeplineşte funcţia de preşedinte împreună cu altcineva. — **Co-** + **preşedinte** (după fr. *coprésident).*

COPRÍNĂ, *coprine,* s.f. (Reg.) Plantă erbacee cu tulpina terminată cu o singură floare, mare, de culoare galbenă (*Narcissus radiiflorus*) sau albă (*Narcissus poeticus).* — Cf. bg. k o p r i n a „mătase".

COPRÍNDE vb. III v. **cuprinde.**

COPRÍNDERE s.f. v. **cuprindere.**

COPRÍNS s.n. v. **cuprins[1].**

COPRINZĂTÓR, -OÁRE adj. v. **cuprinzător.**

COPROCULTÚRĂ, *coproculturi,* s.f. Cultivare şi identificare pe medii speciale de cultură a germenilor prezenţi în materiile fecale. — Din fr. **coproculture.**

COPRODÚCŢIE, *coproducţii,* s.f. Producţie cinematografică realizată prin colaborarea unor studiouri cinematografice din două sau mai multe ţări. — Din fr. **coproduction.**

COPROFÁG, -Ă, *coprofagi, -ge,* adj. (Despre animale) Care se hrăneşte cu excremente. — Din fr. **coprophage.**

COPROFAGÍE, *coprofagii,* s.f. **1.** (Med.) Tulburare de comportament manifestată prin ingerarea materiilor fecale de către bolnavii psihici în stadiu grav; scatofagie. **2.** Însuşire a insectelor de a fi coprofage. — Din fr. **coprophagie.**

COPROFÍL, -Ă, *coprofili, -e,* adj. (Despre insecte) Care trăieşte pe excremente. — Din fr. **coprophile.**

COPROFILÍE, *coprofilii,* s.f. (Med.) Stare morbidă în care bolnavul se complace în murdărie de excremente. — Din fr. **coprophilie.**

COPROLALÍE, *coprolalii,* s.f. (Med.) Scatologie. — Din fr. **coprolalie.**

COPROLÍT, *coprolite,* s.n. Fosfat natural (de calciu) provenit din petrificarea în masă a excrementelor animalelor fosile din era secundară, întrebuinţat în agricultură ca îngrăşământ. [Pl. şi: (m.) *coproliţi*] — Din fr. **coprolithe.**

COPROLÓGIC, -Ă, *coprologici, -ce,* adj. Referitor la coprologie, de coprologie. — Din fr. **coprologique.**

COPROLOGÍE s.f. Studiul materiilor fecale în scopul examinării digestiei, depistării viermilor intestinali şi determinării componenţilor chimici şi bacterieni. — Din fr. **coprologie.**

COPROPRIETÁR, -Ă, *coproprietari, -e,* s.m. şi f. Persoană care deţine o proprietate în comun cu altcineva. [Pr.: *-pri-e-*] — Din fr. **copropriétaire.**

COPROPRIETÁTE, (**2**) *coproprietăţi,* s.f. **1.** Stăpânire în comun de către mai multe persoane a unui bun neîmpărţit. **2.** (La pl.) Bunuri. [Pr.: *-pri-e-*] — Din fr. **copropriété.**

COPROSCLERÓZĂ s.f. Întărire excesivă a excrementelor în intestine. — Din fr. **coprosclérose.**

COPROSCOPÍE, *coproscopii,* s.f. (Med.) Examen (microscopic) al materiilor fecale. — Din fr. **coproscopie.**

COPROSTÁZĂ, s.f. (Med.) Coprostazie. — Din fr. **coprostase.**

COPROSTAZÍE s.f. Constipaţie provocată de neexpulzarea (timp îndelungat) a materiilor fecale din intestine; coprostază. — Din fr. **coprostasie.**

COPROSTERÓL, *coprosteroli,* s.m. Sterol care se găseşte în materiile fecale. — Din fr. **coprostérol.**

COPS, *copsuri,* s.n. Bobină sau ţeavă cu fir la maşinile de filat cu inele. — Din germ. **Kops.**

COPT[1], *copturi,* s.n. Faptul de *a (se) coace.* ✧ Expr. *A da în copt* = a începe să se coacă, a se pârgui. — V. **coace.**

COPT[2], COÁPTĂ, *copţi, coapte,* adj. **I. 1.** (Despre alimente) Care a fost supus (fără apă sau alt lichid) acţiunii indirecte a focului pentru a putea fi mâncat. ✧ Expr. (Fam.) *Mort-copt* = cu orice preţ, necondiţionat, neapărat. **2.** (Despre fructe şi plante) Ajuns la deplină dezvoltare sub acţiunea unor condiţii naturale; bun de mâncat. ✧ Expr. *Pică de coaptă!* = **a)** excesiv de copt, foarte copt; **b)** (fig.) întrece măsura obişnuită, formidabil, culmea! **II.** Fig. **1.** (Despre acţiuni, situaţii, condiţii etc.) Care e gata, bun (de)..., potrivit (să)..., pregătit (pentru)... **2.** (Despre oameni sau despre mintea, gândurile lor) Matur, deplin dezvoltat. **III.** (Despre abcese, bube etc.) Care a făcut puroi şi este gata să se spargă. — Lat. **coctus.**

COPT[3], -Ă, *copţi, -te,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Populaţia indigenă a Egiptului, după creştinare; (şi la sg.) persoană care face parte din această populaţie. ✦ Creştin care aparţine unei secte din Egipt şi din Etiopia. **2.** Adj. Care aparţine copţilor[3] (**1**), care se referă la copţi. ✦ (Substantivat, f.) Limbă derivată din vechea egipteană, folosită de copţi[3] (**1**) ca limbă de cult şi vorbită până în sec. XVII. — Din fr. **copte.**

COPTĂTÚRĂ, *coptături,* s.f. (Reg.) Pâine coaptă. — **Copt[2]** + suf. *-ătură.*

COPTORÂT, -Ă, *coptorâţi,-te,* adj. (Reg.) Găunos, ros; mâncat de boală sau de vicii; coptoroşit. — V. **coptorî.**

COPTORÎ, *coptorăsc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A săpa, a roade; a coptoroşi. — Din **coptă** (= *copcă[2]).*

COPTOROŞÍ, *coptoroşesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A coptorî. — Contaminare între **coptorî** şi **găunoşi.**

COPTOROŞÍT, -Ă, *coptoroşiţi, -te,* adj. (Reg.) Coptorât. — V. **coptoroşi.**

COPTÚRĂ, *copturi,* s.f. **1.** Produs alimentar făcut din aluat şi copt în cuptor sau în spuză; *p. ext.* prăjitură de casă. **2.** Puroi. ✦ Bubă coaptă; abces. **3.** Bucată de rocă incomplet desprinsă de tavanul sau de pereţii unei galerii de mină şi care ameninţă să cadă. — **Copt[2]** + suf. *-ură* sau lat. **coctura** (refăcut după *copt[2]).*

COPULATÍV, -Ă, *copulativi, -e,* adj. **1.** (Despre conjuncţii) Care leagă părţi de propoziţie sau propoziţii de acelaşi fel. ✧ *Verb copulativ* = verb care intră în alcătuirea predicatului nominal, făcând legătura dintre subiect şi numele predicativ. *Propoziţie copulativă* = propoziţie coordonată, legată de coordonata ei printr-un raport de asociere în interiorul unei fraze. **2.** (Log.; despre judecăţi afirmative) Care are mai multe subiecte legate de acelaşi predicat. — Din fr. **copulatif,** lat. **copulativus.**

COPULÁȚIE, *copulații,* s.f. **1.** Unire a două celule de sex opus. **2.** Actul împerecherii a doi indivizi de sex opus, prin care elementele sexuale masculine sunt depuse în organele genitale feminine; coit. — Din lat. **copulatio,** fr. **copulation.**

CÓPULĂ, *copule,* s.f. **1.** Cuvânt de legătură. **2.** Verb copulativ. **3.** (Log.) Cuvânt care leagă subiectul de predicat. — Din fr. **copule,** lat. **copula.**

COPYRIGHT s.n. Drept garantat prin lege, rezervat numai autorului (precum și moștenitorilor acestuia) sau editorului de a reproduce și de a vinde operele literare, artistice și științifice; drept de autor. [Pr.: *cópiraĭt*] — Cuv. engl.

COPYWRITER, *copywriteri,* s.m. Angajat al unei agenții de publicitate, responsabil de crearea textelor incluse în mesajele publicitare. [Pr.: *cópiraĭtăr*] — Cuv. engl.

COR[1], *coruri,* s.n. **1.** Grup de cântăreți care execută împreună o compoziție muzicală. ✧ Loc. adv. *În cor* = (toți) deodată, în același timp, împreună. ✧ Expr. *A face cor cu alții* = a face cauză comună cu alții, a se solidariza cu alții (în scopuri rele). ✦ Compoziție muzicală destinată să fie cântată de mai multe persoane; executarea unei astfel de compoziții. **2.** (În teatrul antic) Grup de actori care luau parte la desfășurarea acțiunii dramatice ca personaj colectiv, exprimând, prin cântec, recitare, mimică sau dans, opinia publică; *p. ext.* versurile cântate de acest grup. — Din lat. **chorus.** Cf. germ. C h o r.

COR[2] s.n. v. **cori.**

CORÁBIE, *corăbii,* s.f. Navă cu pânze, folosită (în trecut) pentru transport și pentru acțiuni militare. ✧ Expr. (Ir.) *A i se îneca* (cuiva) *corăbiile* = a fi trist, supărat, fără chef. — Din sl. **korablĭ.**

CORACOÍD, -Ă, *coracoizi, -de,* adj. (Și substantivat, f.) (Formațiune anatomică) care se aseamănă cu un cioc de corb. ✧ *Apofiză coracoidă* = apofiză a omoplatului. — Din fr. **coracoïde.**

CORÁI adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. De culoare roșie cu nuanțe de galben. **2.** S.n. Culoare corai (**1**). — Din fr. **corail.**

CORÁJ s.n. v. **curaj.**

CORÁL[1], *corali,* s.m. Animal din încrengătura celenteratelor, cu schelet calcaros roșu sau alb; mărgean (*Corallium rubrum*). ✦ Bijuterie confecționată din scheletul acestui animal. — Din germ. **Koralle,** lat. **corallus.**

CORÁL[2], -Ă, *corali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. De cor (**1**), pentru cor. ✦ (Substantivat, f.) Formație corală; cor (**1**). **2.** S.n. Cântec religios liturgic pe mai multe voci, cântat inițial în cor[1] de credincioșii cultului protestant. ✦ Compoziție pentru orgă pe tema unui cântec liturgic. — Din fr. **choral.**

CORALIÁN, -Ă, *coralieni, -e,* adj. Format din corali[1]. [Pr.: *-li-an*] — Din fr. **corallien.**

CORALIÉR, -Ă, *coralieri, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. (La pl.) Clasă de animale din încrengătura celenteratelor, care se caracterizează prin schelet calcaros; antozoare; (și la sg.) animal care face parte din această clasă și care trăiește izolat sau în colonii. **2.** Adj. De coralieri (**1**), care are caracterul coralierilor; format din coralieri. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **coralliaire.**

CORALIFÉR, -Ă, *coraliferi, -e,* adj. Care are corali[1]. — Din fr. **corallifère.**

CORALIGÉN, -Ă, *coraligeni, -e,* adj. Care rezultă din acumularea coloniilor de corali[1]. — Din fr. **coralligène.**

CORALÍU, -ÍE, *coralii,* adj. (Adesea substantivat, n.) Corai. — **Coral[1]** + suf. *-iu.*

CORÁN s.n. Carte sacră a religiei islamice cuprinzând cuvântul lui Alah transmis prin revelație, și numai în limba arabă, lui Mahomed, alcătuită din diviziuni care conțin precepte religioase, etice și juridice, legende și mituri. — Din fr. **coran,** germ. **Koran.**

CORAPÓRT, *corapoarte,* s.n. Raport de completare care însoțește raportul principal prezentat de o altă persoană. — **Co-** + **raport** (după rus. *sodoklad*).

CORAPORTÓR, -OÁRE, *coraportori, -oare,* s.m. și f. Persoană care prezintă un coraport. — **Co-** + **raportor.**

CORÁSLĂ s.f. Laptele unei femele de animal mamifer, în primele zile după ce a fătat, sau al unei mame, imediat după naștere (când nu este bun de consumat). [Var.: **colástră, culástră** s.f., **colástru** s.m.] — Lat. ***colastra** (= *colostra).*

CORAZIÚNE, *coraziuni,* s.f. Acțiunea de eroziune exercitată de vânt prin nisipul transportat în suspensie asupra rocilor și în urma căreia iau naștere forme de relief eoliene. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **corrasion.**

CORĂBIÁSCA s.f. art. Dans popular cu mișcare lentă, răspândit în Moldova; melodia după care se execută acest dans. — **Corabie** + suf. *-ească.*

CORĂBIÉLE s.f. pl. (Rar) Corăbioare (**2**). — Din tc. **kurābiye,** bg. **korabija** (apropiat prin etimol. pop. de *corabie).*

CORĂBIÉR, *corăbieri,* s.m. Navigator, marinar pe o corabie; proprietar al unei corăbii. [Pr.: *-bi-er*] — **Corabie** + suf. *-ar.*

CORĂBIERÍE s.f. (Înv.) **1.** Industria construcției de corăbii. **2.** Navigație. [Pr.: *-bi-e-*] — **Corăbier** + suf. *-ie-.*

CORĂBIOÁRĂ, *corăbioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *corabie.* **2.** Prăjitură preparată din aluat fraged. [Pr.: *-bi-oa-*] — **Corabie** + suf. *-ioară.*

CORĂSLÍ, pers. 3. *corăslește,* vb. IV. Refl. (Despre lapte) A se brânzi. — Din **coraslă.**

CORB, *corbi,* s.m. **1.** Pasăre semirăpitoare, omnivoră, din familia corvidelor, mai mare decât cioara, cu penele negre, cu ciocul și picioarele puternice și cu penajul negru cu luciu metalic; croncan *(Corvus corax)*. ✧ Expr. *Negru ca corbul* (sau *ca pana corbului)* = foarte negru. **2.** Compuse: (Ornit.) *corb-albastru* = dumbrăveancă; *corb-de-mare* = cormoran; *corb-de-noapte* = pasăre cu capul și ceafa negre, cu spinarea cenușie și cu pântecele alb-cenușiu *(Nycticorax nycticorax).* **3.** Pește de mare cu capul mare și botul gros, rotunjit, de culoare brună *(Corvina nigra).* **4.** (Art.) Numele unei constelații din emisfera australă. — Lat. **corvus.**

CORBIȘÓR, *corbișori,* s.m. (Rar) Corbuleț. — **Corb** + suf. *-ișor.*

CORBÍU, -ÍE, *corbii,* adj. (Rar) Negru ca pana corbului. — **Corb** + suf. *-iu.*

CORBULÉȚ, *corbuleți,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *corb* (**1**); corbișor, corbușor. — **Corb** + suf. *-uleț.*

CORBUȘÓR, *corbușori,* s.m. (Rar) Corbuleț. — **Corb** + suf. *-ușor.*

CORCHEZÍ, *corchezesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A schimonosi, a poci, a împestrița limba. — Cf. magh. k u r k á z n i.

CORCI[1], *corci,* s.m. (Reg.) Corcitură. — Din magh. **korcs.**

CORCÍ[2], *corcesc,* vb. IV. Refl. (Despre plante sau animale din specii ori rase diferite) A se încrucișa, a se amesteca (dând naștere la hibrizi nevaloroși). — Din **corci[1].**

CORCIOGÁR s.m. v. **cârciogar.**

CORCÍRE, *corciri,* s.f. Faptul de *a se corci[2]*. — V. **corci[2].**

CORCÍT, -Ă, *corciți, -te,* adj. Rezultat din corcire; amestecat, încrucișat. — V. **corci[2].**

CORCITÚRĂ, *corcituri,* s.f. Animal sau plantă provenită din corcire; bastard. — **Corci[2]** + suf. *-tură.*

CORCODÉL, *corcodei,* s.m. (Ornit.; reg.) Cufundar. — **Corcod** (onomatopee puțin folosită) + suf. *-el.*

CORCODÚȘ, *corcoduși,* s.m. Arbore sau arbust din familia rozaceelor, cu frunze eliptice, cu flori albe și cu fructe mici, de culoare galbenă, vânătă sau roșie (*Prunus cerasifera*). — Et. nec.

CORCODÚȘĂ, *corcodușe,* s.f. Fructul corcodușului, de formă sferică, dulce-acrișor, comestibil. — Din **corcoduș.**

CORCOLÍ, *corcolesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A îngriji pe cineva în mod exagerat; a alinta, a răsfăța, a cocoloși. **2.** Refl. A zăbovi mult cu un lucru, a-și pierde timpul; a tărăgăna. [Var.: **corconí** vb. IV] — Et. nec.

CORCONÍ vb. IV. v. **corcoli.**

CORD[1], *corduri,* s.n. (Anat.) Inimă. — Din lat. **cor, -dis.**

CORD[2] s.n. Țesătură specială cu urzeala din fire bine răsucite și foarte rezistente, iar cu firele din bătătură subțiri și rare. ✦ Țesătură folosită pentru fabricarea anvelopelor. — Din fr. **corde.**

CORD[3], *corduri,* s.n. Cuțit folosit în industria pielăriei pentru depilare. — Et. nec.

CORDÁJ, *cordaje,* s.n. **1.** Totalitatea frânghiilor, sforilor și parâmelor unei corăbii. **2.** Ansamblu de operații efectuate de o mașină de extracție în timpul unei curse a coliviilor în puțul de mină. — Din fr. **cordage.**

CORDÁR, *cordare,* s.n. **1.** Plăcuță de lemn (de abanos) de care sunt legate coardele la instrumentele cu arcuș. **2.** Pană de lemn cu care se răsucește coarda fierăstrăului cu ramă pentru a întinde pânza de tăiat; încordător, sucitor. — **Coardă** + suf. *-ar.*

CORDÁT[1], *cordate,* s.n. (La pl.) Încrengătură de animale cu corpul susținut de o coardă dorsală sau de coloana vertebrală; (și la sg.) animal din această încrengătură. — De la **coardă** (după fr. *cordé*).

CORDÁT[2], -Ă, *cordați, -te,* adj. În formă de inimă; cordiform. — Din fr. **cordé.**

CORDEÁ, *cordele,* s.f. **1.** Panglică îngustă care servește ca ornament (legată în păr, la gât, la pălărie etc.). **2.** (Zool.) Tenie. **3.** Pește marin în formă de panglică și cu aripioarele dorsală, codală și anală contopite (*Ophidion barbatum*). [Var.: (înv.) **cordélă** s.f.] — Din ngr. **kordélla.**

CORDÉLĂ s.f. v. **cordea.**

CORDELIÉR, *cordelieri,* s.m. **1.** Călugăr franciscan numit astfel pentru că purta drept centură o frânghie. **2.** (În timpul Revoluției Franceze) Membru al unui club revoluționar fondat de Danton, Marat și Desmoulins. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **cordelier.**

CORDELÚȚĂ, *cordelușe,* s.f. Diminutiv al lui *cordea.* — **Cordea** + suf. *-uță.*

CORDÉNCI, *cordenciuri,* s.n. (Pop.) **1.** Piesă componentă a războiului de țesut, constând dintr-o scândurică lungă cu crestături pe o margine, care oprește sulurile să dea înapoi; cripalcă, piedică. **2.** Limba meliței. — Cf. c o a r d ă.

CORDIÁL, -Ă, *cordiali, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care pornește din toată inima; afectuos. [Pr.: *-di-al*] — Din fr. **cordial.**

CORDIALITÁTE s.f. Însușirea de a fi cordial; afecțiune. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **cordialité.**

CORDIFÓRM, -Ă, *cordiformi, -e,* adj. (Rar) Cordat[2]. — Din fr. **cordiforme.**

CORDÍȘ adv. (Reg.) Pieziș. — **Coardă** + suf. *-iș.*

CORDÍTĂ[1] s.f. Exploziv preparat din nitroglicerină și nitroceluloză. — Din fr. **cordite.**

CORDÍTĂ², *cordite,* s.f. (Med.; în sintagma) *Cordită trofică* = afecțiune a coardelor vocale care determină o disfonie manifestată prin scăderea potențialului de efort vocal. — Din fr. **chordite.**

CORDÓN, *cordoane,* s.n. **I. 1.** Cingătoare (de material plastic, de panglică, de pânză, de piele etc.); centură, curea. ✦ Panglică lată de mătase purtată diagonal pe piept, de care sunt prinse anumite decorații înalte; gradul cel mai înalt al unei decorații. **2.** (Geogr.; în sintagma) *Cordon litoral* = fâșie de uscat care desparte o lagună sau un liman de mare; săgeată litorală, perisip. **3.** Ansamblu de fire electrice foarte flexibile, folosit în telefonie. **4.** (Anat.; în sintagma) *Cordon ombilical* = ombilic. **5.** Margine a unei monede cu grosimea mai mare decât partea centrală. **II. 1.** Șir de posturi militare însărcinate cu un serviciu de pază; linie compactă, formată de obicei din soldați care au ca sarcină să asigure ordinea în cazul unei afluențe de oameni. ✧ *Cordon sanitar* = ansamblul măsurilor de izolare la care este supusă o localitate sau o țară unde bântuie o boală molipsitoare; (concr.) patrulă sau grup de patrule care asigură această izolare. **2.** (Înv.) Frontieră, graniță. — Din fr. **cordon.**

CORDONÁȘ, (**1**), *cordonașe,* s.n., (**2**) *cordonași,* s.m. **1.** S.n. (Rar) Diminutiv al lui *cordon* (**I 1**). **2.** S.m. (Înv.) Grănicer. — **Cordon** + suf. *-aș.*

CORDOVÁN, *cordovane,* s.n. (Înv.) Piele fină de capră sau de oaie, tăbăcită vegetal și folosită pentru încălțăminte de lux și marochinărie; marochin. — Din it. **cordovano.**

COREALITÁTE s.f. Concept estetic și filosofic care implică, în general, ideea simultaneității a două moduri de existență. [Pr.: *-re-a-*] — **Co-** + **realitate.**

CORECLAMÁNT, -Ă, *coreclamanți, -te,* s.m. și f. Persoană care face o reclamație împreună cu altcineva. — **Co-** + **reclamant.**

CORECLÍZĂ, *coreclize,* s.f. Ocluziune, închidere patologică a pupilei. — Din fr. **coréclise.**

CORÉCT, -Ă, *corecți, -te,* adj. **1.** Care respectă regulile, normele dintr-un domeniu dat; așa cum trebuie. **2.** (Despre oameni) Care are o ținută, o purtare, o atitudine ireproșabilă; cinstit, leal. — Din fr. **correct,** lat. **correctus.**

CORECTÁ, *corectez,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) îndrepta greșelile, defectele etc.; a (se) corija. — Din **corect.**

CORECTÁRE, *corectări,* s.f. Acțiunea de *a (se) corecta* și rezultatul ei; îndreptare, corijare. — V. **corecta.**

CORECTAZÍE s.f. Dilatație a pupilei. — Din fr. **coréctasie.**

CORECTITÚDINE s.f. **1.** Calitatea de a fi corect; lipsă de greșeli. **2.** Ținută sau purtare corectă; cinste. **3.** (Log.) Însușire a gândirii care respectă legile logice. — **Corect** + suf. *-itudine* (după *promptitudine* etc.).

CORECTÍV, *corective,* s.n. Ceea ce îndreaptă ceva; îndreptare, rectificare. — Din fr. **correctif.**

CORECTOPÍE s.f. Anomalie a poziției pupilei, constând în faptul că ea nu este situată în centrul irisului. — Din fr. **corèctopie.**

CORÉCTOR, -OÁRE, *corectori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană însărcinată cu citirea și cu marcarea pe o corectură a greșelilor față de textul original, în vederea înlăturării lor în tipografie. **2.** S.n. (În forma accentuată *corectór*) Aparat, de obicei automat, folosit în diverse sisteme tehnice pentru corectarea funcționării acestora. [Acc. și: *corectór*] — Din fr. **correcteur,** lat. **corrector.**

CORECTÚRĂ, *corecturi,* s.f. **1.** Înlăturare a greșelilor tipografice dintr-un text sau dintr-o formă de tipar. **2.** (Concr.) Text tipărit pe care s-a făcut operația de corectură (**1**). **3.** Fiecare dintre modificările operate pe un text corectat. — Din germ. **Korrektur,** lat. **correctura.**

CORÉCȚIE, *corecții,* s.f. **1.** (În trecut) Pedeapsă corporală aplicată unui vinovat; bătaie. ✧ *Drept de corecție* = (în unele state) dreptul părintelui de a cere emiterea unui mandat de arestare, fără îndeplinirea unei alte formalități, împotriva copilului său minor. *Casă de corecție* = loc unde își execută pedeapsa infractorii minori. **2.** Cantitate care trebuie adăugată sau scăzută din indicațiile date de un instrument de măsurare pentru a compensa erorile sistematice care afectează măsurătoarea. *Corecție barometrică.* — Din fr. **correction,** lat. **correctio.**

CORECȚIONÁL, -Ă, *corecționali, -e,* adj. Care sancționează un delict, care privește o infracțiune. ✧ *Închisoare corecțională* = sancțiune privativă de libertate, aplicată pentru săvârșirea unui delict. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **correctionnel.**

COREDÁCTOR, -OÁRE, *coredactori, -oare,* s.m. și f. (Rar la f.) Persoană care este redactor împreună cu alții la aceeași lucrare. — **Co-** + **redactor.**

CORÉE s.f. Boală de nervi, frecventă mai ales la tineri, caracterizată prin mișcări musculare involuntare continue și neregulate ale diverselor segmente corporale. — Din fr. **chorée.**

COREEÁN, -Ă, *coreeni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Coreei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Coreei sau coreenilor (**1**), privitor la Coreea ori la coreeni. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de coreeni. — **Coreea** (n. pr.) + suf. *-ean.*

COREEÁNCĂ, *coreence,* s.f. Femeie care face parte din populația Coreei sau este originară de acolo. — **Coreean** + suf. *-că.*

COREFERÁT, *coreferate,* s.n. Referat care reia și dezvoltă (critic) unele probleme dezbătute într-un referat. — **Co-** + **referat** (după rus. *sodoklad*).

COREFERÉNT, -Ă, *coreferenți, -te,* s.m. și f. Persoană care face un coreferat. — **Co-** + **referent** (după rus. *sodokladcik*).

COREGÉNT, *coregenți,* s.m. Persoană care are parte legală la domnie împreună cu monarhul, domnind efectiv pe lângă acesta. — Din fr. **corégent.**

COREGÉNȚĂ, *coregențe,* s.f. Funcția, demnitatea de coregent; perioadă cât durează această funcție. — Din fr. **corégence.**

COREGÍZOR, -OÁRE, *coregizori, -oare,* s.m. și f. Persoană care ia parte la regizarea unui spectacol alături de regizor. [Acc. și: *coregizór*] — **Co-** + **regizor.**

COREGÓN, *coregoni,* s.m. Pește de apă dulce și marin, cu solzi argintii *(Coregonus).* — Din fr. **corégone.**

COREGRÁF, -Ă, *coregrafi, -e,* s.m. și f. Maestru sau maestră de dans și de balet; persoană care creează un dans sau un spectacol de balet. [Var.: **coreográf, -ă** s..m. și f.] — Din fr. **chorégraphe.**

COREGRAFIÁ, *coregrafiez,* vb. I. Tranz. (Rar) A crea, aranja și regiza dansuri, balete. ✦ A face coregrafia unui spectacol. [Pr.: *-fi-a*] — De la **coregraf.**

COREGRÁFIC, -Ă, *coregrafici, -ce,* adj. Care ține de coregrafie, privitor la coregrafie. [Var.: **coreográfic, ă** adj.] — Din fr. **chorégraphique.**

COREGRAFÍE s.f. **1.** Arta de a compune dansuri și spectacole de balet. **2.** Ansamblul pașilor și figurilor ce compun un dans sau un balet. [Var.: **coreografíe** s.f.] — Din fr. **choréographie.**

CORÉIC, -Ă, *coreici, -ce,* adj., s.m. și f. (Med.) **1.** Adj. Care se referă la coree, care ține de coree. **2.** S.m. și f. Bolnav de coree. — Din fr. **choréique.**

CORELÁ, *corelez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să fie sau a fi în corelație. — Din **corelație.**

CORELÁT, -Ă, *corelați, -te,* adj. Care se află sau este pus în corelație cu ceva. — V. **corela.**

CORELATÍV, -Ă, *corelativi, -e,* adj. (Despre idei, factori etc.) Care este în relație reciprocă cu ceva, care indică un raport reciproc. ✧ *Noțiuni corelative* = noțiuni care conțin note arătând existența unei anumite legături reciproce între două obiecte ale gândirii. *Conjuncții corelative* (și substantivat, f.) = conjuncții care apar la ambele membre ale unei fraze, fiind coordonatoare sau, mai rar, subordonatoare. (Gram.) *Element corelativ* (și substantivat, n.) = (cuvânt) care intră în corelație cu un alt cuvânt, care indică un raport de reciprocitate. — Din fr. **corrélatif.**

CORELATIVITÁTE s.f. Caracter corelativ. — Cf. it. c o r r e l a t i v i t á.

CORELÁȚIE, *corelații,* s.f. **1.** Relație, legătură reciprocă între două sau mai multe lucruri sau fenomene; relație în care unul dintre termeni nu poate exista fără celălalt. **2.** Dependență reciprocă, relație a două fenomene sau procese între variațiile cărora există o anumită legătură. — Din fr. **corrélation.**

CORELAȚIONÁL, -Ă, *corelaționali, -e,* adj. Care este bazat pe corelații. [Pr.: *-ți-o*] — Din **corelație.**

CORELIGIONÁR, -Ă, *coreligionari, -e,* s.m. și f. Persoană care are aceeași religie cu altă persoană. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **coreligionnaire.**

COREOGRÁF, -Ă s.m. și f. v. **coregraf.**

COREOGRÁFIC, -Ă adj. v. **coregrafic.**

COREOGRAFÍE s.f. v. **coregrafie.**

COREOMÉTRU, *coreometre,* s.n. Aparat care servește la măsurarea deschiderii pupilei. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **coréomètre.**

COREPETITÓR, -OÁRE, *corepetitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care acompaniază la pian, la repetiție sau în concerte, recitaluri și spectacole, un cântăreț, un instrumentist, un dansator etc.; repetitor. — **Co-** + **repetitor.**

COREPETÍȚIE, *corepetiții,* s.f. Repetiție făcută cu corepetitorul. — Din germ. **Korrepetition.**

CORESPONDÁ, *corespondez,* vb. I. Intranz. A comunica cu cineva prin scrisori, a fi în corespondență cu cineva. [Var.: (înv.) **corespundá** vb. I] — Cf. germ. k o r r e s p o n d i e r e n, fr. c o r r e s p o n d r e.

CORESPONDÉNT, -Ă, *corespondenți, -te,* s.m. și f., adj. **I.** S.m. și f. **1.** Colaborator al unui ziar, al unei reviste etc., care trimite spre publicare știri din locul unde se află. **2.** Persoană care, în lipsa părinților unui elev, are răspunderea acestuia față de autoritățile școlare. **3.** (Rar) Persoană cu care cineva este în corespondență. **II.** Adj. (În sintagmele) *Membru corespondent* = membru al unei academii sau al altei instituții științifice cu vot consultativ. *Unghiuri corespondente* = fiecare dintre cele patru perechi de unghiuri, congruente două câte două, formate de aceeași parte a unei secante care taie două drepte paralele. — Din fr. **correspondant.**

CORESPONDÉNȚĂ, *corespondențe,* s.f. **I. 1.** Schimb (regulat) de scrisori între două sau mai multe persoane. ✦ Totalitatea scrisorilor schimbate între două persoane. ✦ Conținutul unei scrisori. **2.** Relatare a faptelor petrecute într-o localitate, făcută de corespondentul unui ziar, al unei reviste, al unui post de radio, de televiziune etc. **II. 1.** Raport, legătură între lucruri, fenomene, organe, părți ale unui întreg care se potrivesc între ele; concordanță, armonie. **2.** (Lingv.) Raport constant existent între două unități lingvistice. ✧ *Corespondența timpurilor* = raportul de timp dintre predicatul unei propoziții subordonate și predicatul regentei. **3.** (Mat.) Relație între două mulțimi, conform căreia fiecare element al unei mulțimi este pus în legătură cu unul sau cu mai multe elemente din cealaltă mulțime. **4.** (În sintagma) *Corespondența conturilor* = legătura reciprocă dintre conturi care reflectă aceeași operație economică. [Var.: (înv.) **corespondínță** s.f.] — Din fr. **correspondance.**

CORESPONDÍNȚĂ s.f. v. **corespondență.**

CORESPUNDÁ vb. I v. **coresponda.**

CORESPÚNDE, *corespúnd,* vb. III. Intranz. **1.** A fi conform cu ceva, a se potrivi, a răspunde la așteptări, la dorințe sau la speranțe. **2.** A fi în legătură, a comunica cu ceva; a fi situat în același plan cu ceva, a se afla în dreptul altui obiect. [Part. *corespuns*] — Din fr. **correspondre.**

CORESPUNZĂTÓR, -OÁRE, *corespunzători, -oare,* adj. Care corespunde, care se potrivește, care este potrivit sau conform cu..., care se află în conformitate cu...; adecvat, potrivit, nimerit. — **Corespunde** + suf. *-ător.*

CORÉȚ, *corețe,* s.n. (Reg.) Unitate de măsură pentru capacitate, echivalentă cu aproape un hectolitru și un sfert, folosită mai ales pentru cereale. — Din ucr. **koreć,** pol. **korzec.**

CORÉU, *corei,* s.m. Troheu. — Din lat. **choreus.** Cf. fr. c h o r é e.

COREÚT, *coreuți,* s.m. Corist în teatrul antic. — Din fr. **choreute.**

CÓRFĂ, *corfe,* s.f. (Rar) **1.** Coș[1] (**1**). **2.** (În limbajul minerilor) Colivie (**2**). — Din germ. **Korf.**

CORFÍȚĂ, *corfițe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *corfă* (**1**). — **Corfă** + suf. *-iță.*

CORHÁN, *corhani,* s.m. Insectă mică, de culoare galbenă-roșiatică, ce trăiește în locuri întunecoase și se hrănește cu resturi alimentare *(Blatta germanica);* șvab. — Et. nec.

CORHÁNĂ, *corhane,* s.f. (Reg.) Coastă de deal stearpă, râpoasă, greu accesibilă. — Din ucr. **kurhan.**

CORHÁRT s.n. Material aluminos refractar, folosit la căptușirea cuptoarelor pentru fabricarea sticlei. — Din fr. **corharte.**

CORHĂNÍ, *corhănesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A deplasa buștenii cu țapina. — De la **corhană.**

CORHĂNÍT s.n. (Reg.) Transport al buștenilor de la locul de unde au fost fasonați până la o cale de comunicație, prin târâre și rostogolire, cu ajutorul țapinei sau cu alte mijloace. — V. **corhăni.**

CORI s.n. (Reg.) Pojar. ✧ *Cori de vânt* = vărsat de vânt. [Var.: **cor** s.n.] — Din rus. **kor.**

CORIACÉU, -ÉE, *coriacei, -ee,* adj. Care are constituția, aspectul pielii; tare ca o piele. ✦ Fig. Tenace, dur; zgârcit. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **coriacé,** lat. **coriaceus.**

CORIÁL, -Ă, *coriali, -e,* adj. (Biol.) Care ține de corion, al corionului. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **corial.**

CORIÁMB, *coriambi,* s.m. Picior de vers antic de patru silabe, format dintr-un troheu și un iamb. [Pr.: *-ri-amb*] — Din fr. **choriambe.**

CORIÁMBIC, -Ă, *coriambici, -ce,* adj. (Despre prozodie) Care este obținut din coriambi. [Pr.: *-ri-am-*] — **Coriamb** + suf. *-ic.*

CORIÁNDRU s.m. Plantă erbacee anuală din familia umbeliferelor, cu flori albe sau roz, cu miros pătrunzător și fructe în formă de globulețe, bogate în uleiuri eterice, fapt pentru care semințele uscate se folosesc în industria farmaceutică, a parfumurilor sau drept condiment *(Coriandrum sativum).* [Pr.: *-ri-an-*] — Din ngr. **koríandron.**

CORIBÁNT, *coribanți,* s.m. Preot al zeiței grecești Cibele, al cărei cult avea un caracter orgiac. — Din fr. **corybante.**

CORÍDĂ, *coride,* s.f. Luptă cu tauri, organizată în Spania, în țările Americii Latine și în sudul Franței. — Din sp., fr. **corrida.**

CORIDÓR, *coridoare,* s.n. Loc de trecere îngust (și lung), care leagă încăperile unei clădiri și din care se intră în camerele aceluiași apartament sau ale aceluiași etaj; culoar. ✦ Porțiune îngustă de spațiu de-a lungul compartimentelor unui vagon de cale ferată. ✦ Porțiune îngustă de teren care leagă două puncte. — Din fr. **corridor,** germ. **Korridor.**

CORIDORÁȘ, *coridorașe,* s.n. Diminutiv al lui *coridor.* — **Coridor** + suf. *-aș.*

CORIFÉU, -ÉE, *corifei, -ee,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană cu rol conducător într-un domeniu de activitate; fruntaș, căpetenie; *p. ext.* personalitate de frunte într-un anumit domeniu. **2.** S.m. Conducătorul corului[1] în tragedia și în comedia greacă antică. ✦ Cântăreț solist într-un cor[1]. ✦ Balerin care conduce un ansamblu. — Din fr. **coryphée.**

CORIGÉNT, -Ă, adj., s.m. și f. v. **corijent.**

CORIGÉNȚĂ s.f. v. **corijență.**

CORIGÍBIL, -Ă, *corigibili, -e,* adj. Care se poate corija. — Din fr. **corrigible.**

CORIJÁ, *corijez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) corecta, a (se) îndrepta. — Din fr. **corriger.**

CORIJÁRE, *corijări,* s.f. Faptul de *a (se) corija;* corectare, corecție, îndreptare. — V. **corija.**

CORIJÉNT, -Ă, *corijenți, -te,* adj., s.m. și f. (Elev sau student) care, la încheierea anului școlar, nu a obținut notă de trecere la una sau la două materii și care urmează să susțină toamna un nou examen la materia sau la materiile respective. [Var.: **corigént, -ă** adj., s.m. și f.] — Din lat. **corrigens, -ntis.**

CORIJÉNȚĂ, *corijențe,* s.f. Situația unui corijent; examen dat de un corijent. [Var.: **corigénță** s.f.] — Din **corijent** (după *absent-absență*).

CORÍMB, *corimbe,* s.n. Inflorescență în formă de umbrelă. — Din fr. **corymbe,** lat. **corymbus.**

CORINDÓN s.n. Oxid natural de aluminiu, foarte dur, divers colorat, de obicei în nuanțe de albastru și galben, ale cărui varietăți transparente sunt folosite ca pietre prețioase, iar altele, cu aspect de mase granuloase, sunt folosite ca abraziv pentru șlefuire. — Din fr. **corindon.**

CORINTÉU, *corintei,* s.m. (Reg.) Persoană care spune chiuiturile la o nuntă. — Din magh. **kurjantó.**

CORINTIÁN, -Ă, *corintieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Corint. **2.** Adj. Corintic. [Pr.: *-ti-an*] — Din fr. **corinthien.**

CORÍNTIC, -Ă, *corintici, -ce,* adj. **1.** (În sintagmele) *Stil* (sau *ordin*) *corintic* = stil arhitectonic folosit de eleni și de romani, caracterizat prin suplețea coloanei decorate cu caneluri și prin capitelul ornamentat cu sculpturi reprezentând frunze de acantă în volută. *Coloană corintică* = coloană care aparține acestui stil. **2.** Care aparține stilului corintic (**1**), privitor la Corint; din Corint. — **Corint** (n. pr.) + suf. *-ic.*

CORIOEPITELIÓM, *corioepitelioame,* s.n. Tumoare malignă dezvoltată în uter din resturile placentare rămase după o sarcină. [Pr.: *-ri-o-e-pi-te-li-om*] — Din fr. **chorio-épithéliome.**

CORIÓN, *corioane,* s.n. **1.** Înveliș extern al embrionului la vertebratele superioare. **2.** Strat profund al pielii, în care se găsesc vase sangvine și nervi. [Pr.: *-ri-on*] — Din fr. **chorion.**

CORÍST, -Ă, *coriști, -ste,* s.m. și f. Persoană care cântă într-un cor[1]. — Din fr. **choriste.**

CÓRIUM s.n. Strat de piele la animale cuprins între epidermă și stratul adipos subcutanat, format în cea mai mare parte dintr-un țesut conjunctiv și care, după o prelucrare corespunzătoare, se transformă în piele tăbăcită. [Pr.: *-ri-um*] — Cuv. lat.

CORÍZĂ, *corize,* s.f. Inflamare a mucoasei nazale; guturai. ✧ *Coriză spasmodică* = boală alergică ce apare la persoanele sensibilizate la diferite substanțe din aer. *Coriză contagioasă* = boală de natură virotică sau microbiană, întâlnită la unele păsări de curte (găini și curci) sau la bovine. — Din fr. **coryza.**

CORLÁTĂ, *corlate,* s.f. (Reg.) **1.** Iesle. **2.** Îngrăditură sau colibă pentru vite, pe câmp. **3.** Împletitură de formă bombată care se așază pe car când se transportă snopi sau fân. **4.** Poliță în jurul cuptorului pe care se țin vase de bucătărie și alte lucruri mărunte; prichici. [Pl. și: *corlăți*] — Din magh. **korlát.**

CÓRLĂ, *corle,* s.f. Pasăre acvatică migratoare, de mărimea unui porumbel, care trăiește în bălțile și în iazurile cu stuf; găinușă-de-baltă (*Gallinula chloropus*). — Et. nec.

CORLÍ, *corlesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) cufunda în apă, a (se) da la fund. — Din **corlă.**

CORM s.n. Organism al plantelor superioare, format din rădăcină, tulpină și frunze, având o structură anatomică evoluată. — Din fr. **corme.**

CORMÁN s.n. v. **cormană.**

CORMÁNĂ, *cormane,* s.f. Parte a plugului confecționată din tablă de oțel, care deplasează lateral, răstoarnă și mărunțește brazdele; răsturnătoare. [Var.: (reg.) **cormán** s.n.] — Din magh. **kormány.**

CORMOFÍTĂ, *cormofite,* s.f. (La pl.) Grup de plante evoluate care au corm; (și la sg.) plantă din acest grup. ✧ (Adjectival) *Plantă cormofită* — Din fr. **cormophyte.**

CORMORÁN, *cormorani,* s.m. (La pl.) Gen de păsări acvatice, bune înotătoare și scufundătoare, cu ciocul încovoiat și gâtul lung; (și la sg.) pasăre care face parte din acest gen. — Din fr. **cormoran.**

CORN[1], (**I 1, 6**) *coarne,* (**I 4, 5, II**) *cornuri,* s.n., (**I 3, III**) *corni,* s.m. **I. 1.** Formațiune dură, pereche sau nepereche, de pe craniul multor copitate. ✧ Loc. adj. (Despre cuvintele, relatările cuiva) *Cu coarne* = exagerat, de necrezut, gogonat, umflat. ✧ Expr. *A lua în coarne* = (despre vite) a împunge cu coarnele; *fig.* a se repezi cu vorba la cineva, a certa pe cineva. *A scoate coarne* = a deveni agresiv; a se obrăznici. *A fi mai cu coarne decât altul* = a fi mai grozav decât altul. *A pune* (cuiva) *funia în coarne* = a înșela, a amăgi (pe cineva), a-i impune (cuiva) voința. *A se lua în coarne cu cineva* = a se încăiera, a se lua la harță. *A-și arăta coarnele* = a-și manifesta răutatea, dușmănia. *A căuta* (cuiva) *în coarne* sau *a căuta* (ori *a se uita) în coarnele cuiva* = a îndeplini toate gusturile, capriciile cuiva; a răsfăța. *A pune coarne* = a călca credința conjugală; a înșela. (Pop.) *Cel cu coarne* = dracul. ✦ P. anal. Fiecare dintre cele patru organe tactile și vizuale ale melcului; fiecare dintre cele două excrescențe chitinoase de lângă ochii unor cărăbuși. **2.** (La sg.) Substanță chitinoasă din care sunt constituite coarnele[1] (**I 1**) animalelor (folosită pentru fabricarea unor obiecte). **3.** (Și în sintagma *corn de vânătoare)* Instrument de suflat, confecționat uneori din corn[1], folosit la vânătoare sau pentru chemări, semnalizări etc. ✦ Instrument muzical de suflat, format dintr-un tub conic de alamă sau din alt metal. ✧ *Corn englez* = instrument de suflat din familia oboiului, dar cu un sunet mai grav, cu ancie dublă. **4.** Recipient format dintr-un corn[1] (**I 1**) sau de forma acestuia, în care se păstrează praful de pușcă, sarea etc.; *p. ext.* conținutul acestui recipient. ✧ Expr. *Cornul abundenței* = (în mitologia greacă) simbol al belșugului, reprezentat printr-un vas în formă de corn[1] (**I 1**), umplut cu fructe și cu flori. **5.** Produs de panificație din făină albă, de mici dimensiuni și în formă de semilună. **6.** Parte a unor construcții, organe de mașini, unelte etc. în formă de corn[1] (**I 1**). ✦ Recipient din corn[1] (**I 1**) sau de lut prelungit cu o pană de gâscă prin care se scurge huma colorată, folosit în ceramica populară pentru decorarea vaselor. **7.** (La sg.) Denumire dată unor formații anatomice cu aspect de corn[1] (**I 1**).

Corn uterin. **8.** (În sintagma) *Cornul Lunii* = Luna în primul și în ultimul pătrar, când are formă de seceră. **9.** Compus: *cornul-secarei* sau *corn-de-secară* = ciupercă parazită care trăiește în ovarul diferitelor plante graminee; pintenul-secarei *(Claviceps purpurea);* boală provocată de această ciupercă și manifestată prin apariția în spic a unor formații tari, negricioase, întrebuințate în farmacie pentru extragerea ergotinei. **II. 1.** (Reg.) Colț, ungher, margine. **2.** (Înv.) Aripă de oaste, de tabără. **III**. (La pl.) Căpriorii casei. — Lat. **cornu.**

CORN[2], *corni,* s.m. Arbust sau arbore mic cu lemnul foarte tare, cu frunze opuse, cu flori galbene și cu fructe roșii comestibile, ale cărui frunze se folosesc la vopsit *(Cornus mas).* — Lat. **cornus.**

CORNÁC, *cornaci,* s.m. Persoană care îngrijește și conduce elefanți sau, *p. ext.*, alte animale. — Din fr. **cornac.**

CORNACÉE, *cornacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante lemnoase dicotiledonate, cu frunze opuse, întregi, flori gamopetale mici, galbene sau albe, grupate în umbele și fructe drupe sau bace roșii sau negre; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *ce-e*] — Din fr. **cornacée.**

CORNÁCI[1], *cornaci,* s.m. Plantă erbacee acvatică cu tulpini lungi, frunze romboidale, flori albe, fructe negre-cenușii, având două-patru coarne și semințe comestibile *(Trapa natans)*. — **Corn[1]** + suf. *-aci.*

CORNÁCI[2], -CE, *cornaci, -ce,* adj. (Despre animale) Cu coarne lungi. — **Corn[1]** + suf. *-aci.*

CORNÁJ s.n. **1.** Zgomot patologic produs de trecerea aerului prin căile respiratorii (laringe, bronhii, trahee), îngustate din cauza unor leziuni, a unor infecții etc. **2.** Sforăială care se aude la cai când sunt goniți la galop. — Din fr. **cornage.**

CORNALÍNĂ s.f. Varietate de agat semitransparentă, de culoare care variază de la roșu-închis la roșu-trandafiriu, folosită ca piatră semiprețioasă la bijuterii. — Din fr. **cornaline,** lat. **cornalina.**

CORNÁR, *cornari,* s.m. (Înv.) Slujbaș care strângea cornăritul; — **Corn[1]** + suf. *-ar.*

CORNÁT, -Ă, *cornați, -te,* adj. (Rar) Cornut. — **Corn[1]** + suf. *-at.*

CORNĂRÍ[1], *cornăresc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A conduce plugul ținându-l de coarne. — **Corn[1]** + suf. *-ări.*

CORNĂRÍ[2], *cornăresc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A strânge cornăritul; a impune cornăritul. — Din **cornărit** (derivat regresiv).

CORNĂRÍT s.n. (Înv.) Dare pe vitele cornute. — **Corn[1]** + suf. *-ărit.*

CORNĂȚÁR, *cornățari,* s.m. Insectă mică de apă, cu corpul scurt și lătăreț și cu picioarele dinainte în formă de cornițe. (*Naucoris cimicoides*). — **Cornat** + suf. *-ar.*

CORNEÁN, -Ă, *corneeni, -e,* adj. (Anat.) De cornee, al corneei. [Pr.: *-ne-an*] — Din fr. **cornéen.**

CORNÉCI, *cornece,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *corn[1]* (**I 1**). — **Corn[1]** + suf. *-eci.*

CORNÉE, *cornee,* s.f. Partea anterioară a membranei externe a ochiului, transparentă, de natură epitelială, nevascularizată, puternic inervată; (pop.) albul ochiului. [Pr.: *-ne-e*] — Din fr. **cornée.**

CÓRNER[1], *cornere,* s.n. Lovitură din colțul terenului, la fotbal, care se acordă echipei în atac, dacă un jucător din apărare trimite mingea în spatele liniei propriei porți. — Din engl., fr. **corner.**

CÓRNER[2], *cornere,* s.n. Formă simplă de organizare monopolistă, care constă într-o înțelegere între întreprinderi în vederea cumpărării de mărfuri și vânzării lor la prețuri ridicate. — Cuv. engl.

CORNÉT[1], *cornete,* s.n. **1.** Hârtie răsucită în formă de con, în care se împachetează diferite lucruri. ✦ Conținutul unui astfel de ambalaj. **2.** (În sintagma) *Cornet acustic* = instrument acustic în formă de pâlnie, care intensifică vibrațiile sonore, folosit de persoanele cu auzul slab; pavilion (**4**). **3.** Instrument muzical de suflat, din alamă, asemănător cu trompeta, dar de dimensiuni mai mici decât aceasta și cu un registru mai înalt. **4.** (În sintagma) *Cornet nazal* = fiecare dintre cele șase lame osoase în formă de cornet[1] **(1)**, situate pe pereții laterali ai celor două nări. **5.** Produs de patiserie asemănător cu vafela de napolitană sau de tort, în formă de con (retezat), în care se pune înghețată, frișcă, cremă etc. — Din fr. **cornet.**

CORNÉT[2], *corneți,* s.m. (Înv.) Ofițer inferior de cavalerie; stegar de cavalerie; portdrapel. — Din rus. **kornet.**

CORNÉT[3], *corneturi,* s.n. Loc unde cresc corni[2]. — **Corn[2] +** suf.*-et.*

CORNEȚÉL, *cornețele,* s.n. Diminutiv al lui *cornet*[1]. — **Cornet[1]** + suf. *-el.*

CÓRNFLAKES s.n. pl. Produs alimentar din porumb sub formă de fulgi. [Scris și: *corn-flakes.* — Pr.: *córnfleĭcs*] — Cuv. engl.

CORNÍCE s.f. v. **cornișă.**

CORNÍCUL, *cornicule,* s.n. Semn de onoare care se punea pe casca anumitor soldați sau ofițeri romani. — Din lat. **corniculum.**

CORNICULÁR, *corniculari,* s.m. Soldat roman atașat pe lângă un centurion sau un tribun. — Din lat. **cornicularius.**

CORNIÉR, *corniere,* s.n. Bară laminată de oțel, având profilul secțiunii transversale în forma literei „L". [Pr.: *-ni-er.* — Var.: **corniéră** s.f.] — Din fr. **cornière.**

CORNIÉRĂ s.f. v. **cornier.**

CORNIFICÁ, *cornífic,* vb. I. **1.** Tranz. A transforma celulele moi din stratul de bază al epidermei în celule cornoase. **2.** Refl. A se transforma în țesut cornos. — Din **corn[1].**

CORNÍST, -Ă, *corniști, -ste,* s.m. și f. **1.** Gornist, trompetist. **2.** Persoană care cântă la corn[1] (**I 3**). — Din fr. **corniste.**

CORNÍȘĂ, *cornișe,* s.f. **1.** Partea superioară, ieșită în afară și ornamentată, a zidului unei construcții, având rolul de a sprijini acoperișul și de a împiedica scurgerea apei de ploaie pe fața clădirilor. **2.** Mulură proeminentă, așezată sub plafon, deasupra unei uși, ferestre, la o mobilă etc., având rol decorativ. **3.** Drum paralel cu curbele de nivel pe marginea superioară a unei pante abrupte, a unei faleze etc. [Var.: **cornice** s.f.] — Din fr. **corniche.**

CORNIȘÓN, *cornișoni,* s.m. Varietate de castraveți mici și tari, folosiți mai ales pentru conservare în oțet. — Din fr. **cornichon.**

CORNIȘÓR, *cornișori,* s.m. (Bot.) **1.** Brăduț (**1**). **2.** Mică plantă erbacee de munte, cu tulpina târâtoare, cu frunze lanceolate, fin dințate și cu spice terminale *(Lycopodium annotinum).* [Pl. și: (n.) *cornișoare*] — **Corn[1]** + suf. *-ișor.*

CORNÍȚĂ[1] s.f. Soi de viță-de-vie pentru vin, cu struguri negri-roșietici, asemănători cu coarna (**2**). — **Coarnă** + suf. *-iță.*

CORNÍȚĂ[2], *cornițe,* s.f. **1.** Dispozitiv asemănător cu un scaun, având tăblia în formă de U, pe care se așază o roată de lemn când i se pun obezile. **2.** (La pl.) Coarne mici (încă nedezvoltate) pe care le au unele animale. — **Corn[1]** + suf. *-iță.*

CORNÍZĂ, *cornize,* s.f. Vergea de lemn sau de metal de care se atârnă draperiile sau perdelele. — Cf. it. c o r n i c e.

CORNÓS, -OÁSĂ, *cornoși, -oase,* adj. Care are consistența cornului[1]; dur, tare. ✧ *Celulă cornoasă* = celulă epitelială moartă. *Strat cornos* = strat de protecție al epidermei, relativ dur, format din celule cornoase. — **Corn[1]** + suf. *-os.*

CORNULÉȚ, *cornulețe,* s.n. Diminutiv al lui *corn*[1]. ✦ Fig. (Pop.) Adaos, înfloritură, exagerare. — **Corn[1]** + suf. *-uleț.*

CORNURÉLE s.n. pl. Colțișoare, unghiulețe. — **Cornuri** (pl. lui *corn*[1]) + suf. *-ele.*

CORNÚT, -Ă, *cornuți, -te,* adj. **1.** (Și substantivat, f.) (Animal) care are coarne. **2.** Cu coarne mari, bine dezvoltate. **3.** Compus: (Bot.) *secară-cornută* = cornul-secarei, v. *corn*[1] (**I 9**). — Lat. **cornutus.**

CORNÚȚ, *cornuți,* s.m. **1.** Plantă erbacee cu tulpina târâtoare și cu fructele în formă de capsule mari, cilindrice (*Cerastium alpinum*). **2.** Plantă erbacee cu flori albe *(Cerastium arvense).* — **Corn[1]** + suf. *-uț.*

CÓRNWALL s.m. (Zool.) Rasă de porci originară din Anglia, de talie mare și de culoare neagră; marele negru. [Pr.: *córnŭol*] — Cuv. engl.

COROÁNĂ, *coroane,* s.f. **1.** Podoabă pentru cap în formă de cerc, făcută din flori și frunze; cunună. ✦ Fig. Încununare. ✦ Cunună de flori sau de frunze (naturale sau artificiale) care se depune ca omagiu la mormântul cuiva. **2.** Diademă (de aur, de argint, de fier) ornamentată, purtată de monarhi la ocazii solemne ca semn al puterii lor; *p. anal.* tiară papală. ✦ Semn distinctiv imprimat, desenat sau brodat în formă de coroană (**1**) pe stemele și pe blazoanele familiilor imperiale, regale sau seniorale. **3.** Fig. Putere monarhică, suveranitate; *p. ext.* persoană care deține această putere. **4.** Unitate monetară în unele țări. **5.** Totalitatea ramurilor unui arbore, ale unui arbust etc. **6.** (Și în sintagma *coroană dentară*) Partea superioară, vizibilă, a dintelui omului, care iese din gingie și este acoperită cu smalț. ✦ Îmbrăcăminte de metal, de porțelan, de acrilat etc. cu care se acoperă un dinte sau o măsea cariată. **7.** Partea de deasupra copitei la piciorul calului. **8.** (Și în sintagma *coroană circulară*) Suprafață cuprinsă între două cercuri concentrice. **9.** (În sintagmele) *Coroană solară* = regiune luminoasă în jurul Soarelui, formată din stratul exterior și cel mai rarefiat al atmosferei solare, vizibilă cu ochiul liber în timpul unei eclipse totale de Soare. *Coroana boreală* = numele unei constelații (circulare) din emisfera boreală; Hora. **10.** Piesă sau parte dintr-o piesă mecanică, de lungime mică, având forma unui cilindru gol. **11.** (Muz.) Semn pus deasupra unei note sau a unei pauze pentru a le prelungi valoarea; fermata. — Din lat. **corona.**

COROBÁNĂ, *corobane,* s.f. (Reg.) Scorbură de copac. — Et. nec.

COROBEÁȚĂ, *corobețe,* s.f. (Reg.) Măr pădureț. — Et. nec.

COROBORÁ, *coroborez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A întări, a sprijini, a da putere, a consolida; a confirma. — Din fr. **corroborer,** lat. **corroborare.**

COROBORÁNT, -Ă, *coroboranți, -te,* adj. Care coroborează, întărește. — Din fr. **corroborant.**

COROBORÁRE, *coroborări,* s.f. Acțiunea de *a corobora* și rezultatul ei. — V. **corobora.**

CORODÁ, *corodez,* vb. I. Tranz. **1.** A roade, a degrada unele materiale, metale etc. în mod progresiv cu ajutorul agenților chimici. **2.** A pregăti o formă de tipar prin gravare chimică cu ajutorul unei soluții corosive. **3.** A decolora pe anumite porțiuni o țesătură vopsită în vederea obținerii unor desene. — Din fr. **corroder.**

CORODÁNT, -Ă, *corodanți, -te,* adj., s.m. (Substanță) care produce corodare; corosiv. — Din fr. **corrodant.**

CORODÁRE, *corodări,* s.f. Acțiunea de *a coroda* și rezultatul ei. — V. **coroda.**

CORÓI, *coroi,* s.m. Nume dat mai multor specii de păsări răpitoare mici, în special șoimului. — Din magh. **karvaly.**

COROIÁ, pers. 3 *coroiază,* vb. I. Refl. (Rar; despre nas) A se încovoia (ca ciocul coroiului); a deveni coroiat. — Din **coroiat** (derivat regresiv).

COROIÁJ, *coroiaje,* s.n. Raportul dintre aria secțiunii inițiale a unui lingou sau a unui semifabricat supus laminării sau forjării și aria secțiunii finale a semifabricatului sau a piesei obținute. — Din fr. **corroyage.**

COROIÁT, -Ă, *coroiați, -te,* adj. (Despre ciocul unor păsări, *p. ext.,* despre nasul oamenilor) Încovoiat; cu vârful adus în jos; acvilin, coroietic. ✦ (Despre oameni) Care are nasul încovoiat. — **Coroi** + suf. *-at.*

COROÍDĂ, *coroide,* s.f. Membrană subțire, vasculară și pigmentată a globului ocular, situată între sclerotică și retină. — Din fr. **choroïde.**

COROIDIÁN, -Ă, *coroidieni, -e,* adj. (Anat.) De coroidă, al coroidei. [Pr.: *-ro-i-di-an*] — Din fr. **choroïdien.**

COROIDÍTĂ s.f. Inflamație a coroidei, însoțită de tulburări de vedere. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **choroïdite.**

COROIÉTIC, -Ă, *coroietici, -ce,* adj. (Reg.) Coroiat. — **Coroiat** + suf. *-ic.*

COROLÁR[1]**,** *corolare,* s.n. (Mat., Log.) Concluzie care derivă nemijlocit dintr-o teoremă. ✦ Idee care decurge dintr-o teorie, dintr-o afirmație etc. — Din fr. **corollaire,** lat. **corollarium.**

COROLÁR[2]**, -Ă,** *corolari, -e,* adj. (Bot.) Al corolei. — Din fr. **corollaire.**

CORÓLĂ, *corole,* s.f. Totalitatea petalelor, de obicei frumos colorate, ale unei flori, constituind învelișul floral intern la majoritatea angiospermelor. — Din fr. **corolle.**

COROMÂSLĂ, *coromâsle,* s.f. (Reg.) Cobiliță. — Din ucr. **koromyslo.**

CORÓNA s.f. Tip de descărcare electrică de forma unei aureole (coroane), care apare în jurul părților mai ascuțite ale conductoarelor aflate la înaltă tensiune. — Din fr. **coronne,** germ. **Krone.**

CORONÁL, -Ă, *coronali, -e,* adj. (Anat.; în sintagma) *Os coronal* = os care formează partea anterioară a craniului; osul frunții. — Din fr. **coronal,** lat. **coronalis.**

CORONAMÉNT, *coronamente,* s.n. **1.** Ornament terminal situat la partea superioară a unei clădiri, a unei porți etc. **2.** Partea superioară a unui chei, a unui dig, a unui zid de sprijin, executată, de obicei, din piatră fățuită. **3.** Coroană (**5**). — Din fr. **couronnement** (după *coroană*).

CORONÁR, -Ă, *coronari, -e,* adj. (Și substantivat, f.) Vas sangvin, arteră sau venă în formă de coroană în jurul unui organ pe care îl irigă. — Din fr. **coronaire.**

CORONARIÁN, -Ă, *coronarieni, -e,* adj. Care se referă la arterele coronare. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **coronarien.**

CORONARÍTĂ s.f. Inflamație a arterelor coronare ale inimii, constituind uneori cauza anghinei pectorale sau a infarctului miocardic. — Din fr. **coronarite.**

CORONER, *coroneri,* s.m. Ofițer de poliție judiciară în Marea Britanie și în SUA. [Pr.: *cărănăr*] — Din engl. **coroner.**

CORONÍȘTE s.f. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori albe sau roșietice, folosită ca nutreț (*Coronilla varia*). — **Coroană** + suf. *-iște.*

CORONÍȚĂ, *coronițe,* s.f. Diminutiv al lui *coroană* (**1**). — **Coroană** + suf. *-iță.*

CORÓNIU s.n. Element chimic ipotetic aflat în coroana solară, căruia i-au fost atribuite unele linii spectrale produse în realitate de atomii puternic ionizați ai unor elemente cunoscute. — Din fr. **coronium.**

CORONOGRÁF, *coronografe,* s.n. Instrument astronomic pentru studiul coroanei solare. — Din fr. **coronographe.**

CORONOGRAFÍE, *coronografii,* s.f. Radiografie a arterelor coronare. — Din fr. **coronographie.**

CORONÚLĂ, *coronule,* s.f. Ansamblul apendicelor care se găsesc la petalele unor corole. — Din fr. **coronule.**

COROPCÁR, *coropcari,* s.m. (Reg.) Negustor ambulant. ✦ (Fam.) Hoinar, vagabond. — **Coropcă** (puțin folosit „ladă" < ucr.) + suf. *-ar.*

COROPÉȘNIȚĂ s.f. v. **coropișniță.**

COROPÍȘNIȚĂ, *coropișnițe,* s.f. Insectă dăunătoare plantelor, cu corpul greoi și cu picioarele anterioare ca niște lopeți, care trăiește în pământ și care atacă, în special, culturile de grădinărie (*Gryllotalpa vulgaris*). [Var.: **coropéșniță** s.f.] — Din bg. **konopištica.**

COROPLÁST, *coroplaști,* s.m. Modelor de figurine din pământ ars din Grecia antică. — Din fr. **coroplaste.**

COROTÍ, *corotesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se descotorosi. — Din ucr. **korotyty.**

COROZBÍNĂ, *corozbine,* s.f. Pește de mare mărunt, viu colorat, cu capul turtit în partea superioară, cu botul scurt, cu aripioara dorsală foarte lungă și alcătuită din numeroase raze spinoase; cățel-de-mare *(Blennius sanguinolentus).* — Et. nec.

COROZIÚNE, *coroziuni,* s.f. Proces chimic sau electrochimic de degradare, exercitat la suprafața corpurilor metalice de către oxigenul din aerul umed sau de diverse substanțe chimice. ✦ Proces de eroziune a suprafeței unor roci sub acțiunea apelor, a vântului etc. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **corrosion.**

COROZÍV, -Ă, *corozivi, -e,* adj. **1.** (Despre substanțe chimice) Care provoacă o coroziune. ✧ *Agent coroziv* = substanță care exercită o acțiune chimică sau electrochimică pe suprafața unui material cu care vine în contact, provocând coroziunea. *Sublimat coroziv* = clorură de mercur, folosită în soluție ca dezinfectant. **2.** Fig. Mușcător, usturător, pătrunzător. [Scris și: *corosiv*] — Din fr. **corrosif,** lat. **corrosivus.**

COROZIVITÁTE s.f. Însușirea de a fi coroziv. [Scris și: *corosivitate*] — Din fr. **corrosiveté.**

CORP, *corpuri,* s.n. **I. 1.** Totalitatea organelor unei ființe vii; organismul considerat ca un întreg anatomic și funcțional; trup. ✧ Loc. adj. și adv. *Corp la corp* = (despre modul de desfășurare a luptelor) față în față, piepțiș, deschis, în luptă dreaptă; *p. ext.* înverșunat, aprig. ✧ Expr. *A face corp cu cineva* = a se uni, a se asocia cu cineva. ✦ Trup fără cap; trunchi. ✧ Loc. adj. *De corp* = care se referă la trup; care se poartă direct pe piele. ✦ Cadavru. ✦ Denumire a unor structuri anatomice. *Corp galben.* **2.** Partea principală a unui obiect, a unei construcții, a unei mașini etc. ✧ *Corp de casă* (sau *de case)* = parte din ansamblul unei clădiri; aripă. *Corp de iluminat* = dispozitiv în care se pot monta una sau mai multe lămpi de iluminat, permițând, la nevoie, reorientarea fluxului luminos; luminar. ✦ Conținutul unei scrisori (fără formula de introducere și de încheiere și fără adresă); cuprinsul unei cărți. **3.** (Fiz.) Agregat de molecule, porțiune de materie cu masa diferită de zero. ✧ *Corp străin* = particulă care se găsește într-un tot de altă natură. ✦ (Chim.) Substanță definită (organică sau anorganică). ✧ *Corp simplu* = substanță chimică ale cărei molecule sunt formate din atomi de același fel; element. *Corp compus* = substanță chimică ale cărei molecule sunt formate din atomii mai multor elemente. ✦ *Corp ceresc* = astru. *Corp geometric* = corp mărginit de fețe (plane sau sferice) definite geometric. **4.** (Jur.; în sintagma) *Corp delict* = obiect care a servit sau era destinat să servească la săvârșirea unei infracțiuni; obiect care poartă urmele unei infracțiuni sau asupra căruia s-a săvârșit infracțiunea, adus în justiție ca probă materială contra acuzatului. **5.** (În sintagma) *Corp de literă* = lungimea paralelipipedului care formează piciorul literei, exprimată în puncte tipografice. **II. 1.** Totalitatea persoanelor care, prin funcție sau prin profesie, formează o unitate deosebită, legal constituită. ✧ *Corp constituit* = colectivitate de persoane organizată, de obicei, pe baza unei legi. *Corp legislativ* (sau *legiuitor)* = totalitatea deputaților dintr-o adunare legislativă. *Corp diplomatic* = totalitatea reprezentanților diplomatici din alte state, acreditați pe lângă un stat. *Corp de balet* = ansamblu de balet. **2.** (Cu determinări introduse prin prep. „de") Mare unitate militară, cuprinzând mai multe divizii, de obicei de aceeași categorie. *Corp de aviație.* ✧ *Corp de gardă* = clădire sau încăpere pe care o ocupă o gardă militară în timpul serviciului de pază. (În vechea organizare a armatei) *Corp de trupă* = unitate militată independentă. **3.** (În sintagma) *Corp de legi* = culegere de legi; corpus. [pl. și: (**I 3,** m.) *corpi*] — Din fr. **corps,** lat. **corpus.**

CORPOLÉNT, -Ă, *corpolenți, -te,* adj. (Despre oameni) Care are corpul mare și gras; voinic, trupeș. — Din fr. **corpulent,** lat. **corpulentus.**

CORPOLÉNȚĂ s.f. Însușirea de a fi corpolent. — Din fr. **corpulence.**

CORPORÁL, -Ă, *corporali, -e,* adj. Care ține de corp (**I 1**), privitor la corp; aplicat corpului; trupesc. ✧ *Percheziție corporală* = percheziție făcută unei persoane pentru a vedea dacă nu ascunde sub haine, în buzunarele hainelor etc. arme sau alte obiecte cu care ar putea ataca pe cineva sau distruge ceva. *Pedeapsă corporală* = sancțiune care constă în lovituri sau în torturi aplicate unui delincvent. — Din fr. **corporel,** lat. **corporalis.**

CORPORALITÁTE s.f. Însușirea de a fi corporal, de a avea un corp. — Din fr. **corporalité.**

CORPORATÍSM s.n. Sistem economic în care statul limitează, orientează și controlează unitățile constitutive (corporațiile), în scopul eliminării concurenței și asigurării reușitei economice. — Din fr. **corporatisme.**

CORPORATÍST, -Ă, *corporatiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de corporatism, privitor la corporatism. **2.** S.m. și f. Adept al corporatismului. **3.** Adj. Corporativ. — **Corporatism** + suf. *-ist.*

CORPORATÍV, -Ă, *corporativi, -e,* adj. Care ține de corporații, privitor la corporații; pe bază de corporații; corporatist (**3**). — Din fr. **corporatif.**

CORPORÁȚIE, *corporații,* s.f. **1.** (În Evul Mediu) Organizație de meseriași constituită în scopul apărării intereselor și drepturilor (profesionale); breaslă (**1**); isnaf, rufet. **2.** (În unele țări, mai ales în SUA) Întreprindere mare. ✦ Societate pe acțiuni. [Var.: **corporațiúne** s.f.] — Din fr. **corporation.**

CORPORAȚIÚNE s.f. v. **corporație.**

CÓRPUS, *corpusuri,* s.n. (Livr.) Culegere sau colecție de texte, documente, inscripții, legi etc. — Din lat. **corpus.**

CORPÚSCUL, *corpusculi,* s.m. Porțiune foarte mică de materie; corp de dimensiuni foarte mici; particulă. ✧ *Corpuscul tactil* = formațiune nervoasă microscopică, localizată în dermă, specializată în recepția excitațiilor tactile. *Corpuscul elementar* = unitate virotică, alcătuită dintr-un centru de acid nucleic înconjurat de o capsulă proteinică. [Pl. și: (n.) *corpuscule*] — Din fr. **corpuscule,** lat. **corpusculum.**

CORPUSCULÁR, -Ă, *corpusculari, -e,* adj. Care ține de corpusculi, privitor la corpusculi. ✧ *Teorie corpusculară* = teorie care avansează teza discontinuității materiei. — Din fr. **corpusculaire.**

CORRIGÉNDA s.n. pl. Erată. — Cuv. lat.

CORSÁJ, *corsaje,* s.n. Parte a unei rochii care acoperă bustul. — Din fr. **corsage.**

CORSÁR, *corsari,* s.m. (În trecut) Corabie înarmată aflată în proprietatea particulară a unei persoane, care, cu învoirea guvernului, ataca și jefuia vasele inamice. ✦ Comandant al unei astfel de corăbii; *p. ext.* pirat, hoț de mare. — Din it. **corsaro,** fr. **corsaire.**

CORSÉT, *corsete,* s.n. Centură elastică lată (şi întărită cu balene), care serveşte la strângerea taliei. ✧ *Corset gipsat* (sau *medical*) = aparat special făcut din ghips sau din alt material, care serveşte la imobilizarea coloanei vertebrale sau pentru a corecta unele deformaţii ale sistemului osos. — Din fr. **corset.**

CORSETIÉRĂ, *corsetiere,* s.f. Femeie care confecţionează corsete. [Pr. *-ti-e-*] — Din fr. **corsetière.**

CÓRSO s.n. Stradă din centrul unui oraş care serveşte ca loc de promenadă. — Cuv. it.

CORT, *corturi,* s.n. Adăpost portativ demontabil, făcut din pânză (tare şi) impermeabilă, material plastic etc., fixat pe ţăruşi; tabernacol. ✧ *Foaie de cort* = bucată de pânză impermeabilă sau de material plastic, croită astfel încât să se poată face din ea un cort. ✧ Expr. *A umbla cu cortul* = a nu avea locuinţă stabilă; a hoinări. ✦ *Ca la uşa cortului* = **a)** dans popular cu mişcări vioaie, răspândit mai ales în valea Dunării; melodia după care se execută acest dans; **b)** (indică modul de exprimare sau de comportare al cuiva) grosolan, necuviincios. — Din ngr. **kórti.**

CORTÉGIU, *cortegii,* s.n. Şir de persoane care însoţesc o ceremonie, o personalitate etc.; convoi. ✦ Fig. Şir, înşirare. — Din it. **corteggio,** fr. **cortège.**

CORTÉL[1], *corteluri,* s.n. (Reg.) Umbrelă. [Pl. şi: *cortele*] — **Cort** + suf. *-el.*

CORTÉL[2], *corteluri,* s.n. (Reg.) Haină bărbătească de lână, brodată, cu mâneci din postav alb. — Et. nec.

CORTÉL[3], *corteluri,* s.n. (Reg.) Gazdă, loc de rămas peste noapte. — Din magh. **kortély.**

CORTELÁŞ, *cortelaşi,* s.m. (Reg.) Persoană care ţine în gazdă elevi sau care încartiruieşte soldaţi; elev care stă în gazdă la cineva. — **Cortel[3]** + suf. *-aş.*

CÓRTES s.n. pl. **1.** (În Evul Mediu, în Spania şi Portugalia) Organe reprezentative pe stări. **2.** Denumire a parlamentului în Portugalia (până în 1911) şi în Spania. [Var.: **córtesuri** s.n. pl.] — Cuv. sp.

CÓRTESURI s.n. pl. v. **cortes.**

CÓRTEX, *cortexuri,* s.n. **1.** Scoarţă a unui copac. ✦ Coajă a unui fruct. **2.** (Anat.) Partea periferică a unui organ. ✦ Înveliş al părului, cuprins între măduva centrală şi cuticula exterioară. **3.** (În sintagmele) *Cortex cerebral* = scoarţă cerebrală. *Cortex suprarenal* = partea periferică a glandei suprarenale; glandă corticosuprarenală. — Din fr., lat. **cortex.**

CORTICÁL,- Ă, *corticali, -e,* adj. Care ţine de scoarţa sau de învelişul exterior al unui organ animal sau vegetal. ✦ Care ţine de scoarţa creierului . — Din fr. **cortical.**

CORTICOÍD, *corticoizi,* s.m. (Biol.) Hormon secretat de corticosuprarenală; corticosteroid. [Pr.: *-co-id*] — Din fr. **corticoïde.**

CORTICOPLEURÍTĂ, *corticopleurite,* s.f. Congestie pulmonară localizată în zona corticală a plămânilor şi care afectează şi pleura din regiunea respectivă. [Pr.: *-ple-u-*] — Din fr. **corticopleurite.**

CORTICOSTEROÍD, *corticosteroizi,* s.m. (Biol.) Corticoid. [Pr.: *-ro-id*] — Din fr. **corticostéroïd.**

CORTICOSTERÓN, *corticosteroni,* s.m. Hormon steroid prezent în cortexul suprarenal, constituind principiul activ al acestei glande, cu rol esenţial în metabolismul glucidelor. — Din fr. **corticostéron.**

CORTICOSUPRARENÁLĂ adj. (În sintagma) *Glandă corticosuprarenală* = glandă endocrină pereche, indispensabilă vieţii, reprezentată de porţiunea corticală a gladei suprarenale, care secretă un număr mare de hormoni sterolici. — Cf. fr. cortico-surrénale.

CORTICOTERAPÍE s.f. Tratament făcut asupra scoarţei cerebrale. — Din fr. **corticothérapie.**

CORTICOTRÓP, *corticotropi,* s.m. Hormon al lobului anterior al hipofizei, cu efect stimulator asupra funcţiei cortexului suprarenal. — Din fr. **corticotrope.**

CORTÍNĂ, *cortine,* s.f. Perdea de stofă, de catifea etc. care desparte scena de sala de spectacol şi care, prin ridicare sau prin lăsare în jos sau tragere în părţi, marchează începutul, respectiv încheierea unui spectacol sau a unui fragment din spectacol. ✦ Perdea de metal care desparte scena de sala de spectacol şi care este folosită, în caz de incendiu, pentru a împiedica extinderea focului. — Din it. **cortina.**

CORTIZÓN, *cortizoni,* s.m. Hormon secretat de glanda corticosuprarenală, care, preparat sintetic, este folosit în tratamentul insuficienţei suprarenale, al reumatismului, al astmului, al unor infecţii etc. — Din fr. **cortisone.**

CORTULÉŢ, *cortuleţe,* s.n. Diminutiv al lui *cort;* corturel. — **Cort** + suf. *-uleţ.*

CORTURÁR, -Ă, *corturari, -e,* s.m. şi f. (Rar la f.; peior.) Rom care locuieşte în mod obişnuit în cort; rom nomad. — **Cort** + suf. *-ar.*

CORTURÉL, *corturele,* s.n. (Rar) Cortuleţ. — **Cort** + suf. *-urel.*

CORÚMPE vb. III v. **corupe.**

CORÚNCĂ, *corunce,* s.f. Dispozitiv folosit în industria extractivă pentru a prinde şi a extrage prăjinile sau ţevile rămase în gaura de sondă în urma unei avarii. — Et. nec.

CORUPĂTÓR, -OÁRE, *corupători, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care corupe. — **Corupe** + suf. *-ător.*

CORÚPE, *corúp,* vb. III. **1.** Tranz. şi refl. A (se) abate de la moralitate, corectitudine, datorie,; a (se) perverti; a (se) deprava. **2.** A face ca o idee, un fenomen social, un sentiment etc. să-şi piardă integritatea, puritatea etc.; a (se) deforma; a (se) strica. [Perf. s. *corupsei,* part. *corupt.* — Var.: (înv.) **corúmpe,** (rar) **conrúpe** vb. III] — Din lat. **corrumpere** (după *rupe).*

CORÚPERE, *coruperi,* s.f. Acţiunea de *a (se) corupe* şi rezultatul ei. — V. **corupe.**

CORÚPT, -Ă, *corupţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care se abate de la morală; desfrânat, depravat, stricat. ✦ (Despre cuvinte, termeni, fraze etc.) Deformat, stricat, alterat. — V. **corupe.**

CORUPTÍBIL, -Ă, *coruptibili, -e,* adj. (Despre oameni) Care poate fi corupt; venal. — Din fr. **corruptible,** lat. **corruptibilis.**

CORUPTIBILITÁTE s.f. Însuşirea de a fi coruptibil; venalitate. — Din fr. **corruptibilité.**

CORÚPŢIE, *corupţii,* s.f. **1.** Abatere de la moralitate, de la cinste, de la datorie. **2.** Desfrânare, depravare. [Var.: (înv.) **corupţiúne** s.f.] — Din fr. **corruption,** lat. **corruptio, -onis.**

CORUPŢIÚNE s.f. v. **corupţie.**

CORVÁDĂ, *corvezi,* s.f. **1.** Muncă gratuită pe care ţăranii o prestau în folosul boierilor sau al statului. ✦ (În trecut) Muncă obligatorie pe care o făceau soldaţii, cu rândul, în cazarmă. **2.** Fig. Obligaţie neplăcută, muncă silită. [Var.: **corvoádă** s.f.] — Din lat. **corvada** sau fr. **corvée** (refăcut după *podv(o)adă).*

CORVÉTĂ, *corvete,* s.f. **1.** Navă de război de mic tonaj, uşor armată şi cu mare mobilitate în acţiune. **2.** (Ieşit din uz) Corabie de război cu trei catarge, mai mică decât fregata şi mai mare decât bricul. — Din fr. **corvette.**

CORVÍD, *corvide,* s.n. (La pl.) Familie de păsări terestre sau arboricole, omnivore, variate ca mărime şi colorit *(Corvidae);* (şi la sg.) pasăre care face parte din această familie. — După fr. **corvidés.**

CORVOÁDĂ s.f. v. **corvadă.**

COSÁC, *cosaci,* s.m. Peşte de apă dulce din familia crapului, cu corpul turtit lateral, cu solzi mici, negri-albăstrui pe spinare şi argintii pe laturi *(Abramis ballerus).* — Din bg. **kosak.**

COSÁR, *cosari,* s.m. (Ornit.) Lopătar. — Et. nec.

COSÁŞ, *cosaşi,* s.m. **1.** Persoană care coseşte. ✧ Compus: *cei-trei-cosaşi* = cele trei stele din constelaţia Orionului. **2.** Nume dat mai multor insecte din familia lăcustelor, care scot un ţârâit asemănător cu fâşâitul coasei. **3.** Peşte de apă dulce, semimigrator, cu corpul fusiform, gros şi cu solzi cenuşii-verzui şi albicioşi (*Ctenopharyngodon idella*). — **Coasă** + suf. *-aş.*

CÓSĂ, *cose,* s.f. Obiect protector din tablă care se introduce în interiorul unei bucle formate la capătul unui cablu. — Din fr. **cose.**

COSĂCÉL, *cosăcei,* s.m. Diminutiv al lui *cosac.* — **Cosac** + suf. *-el.*

COSCENARÍST, -Ă, *coscenarişti, -ste,* s.m. şi f. Coautor de scenariu. — **Co-** + **scenarist.**

COSCENÁRIU, *coscenarii,* s.n. Scenariu făcut de mai mulţi autori. — **Co-** + **scenariu.**

COSCIÚG s.n. v. **coşciug.**

COSECÁNTĂ, *cosecante,* s.f. (Mat.) Funcţie trigonometrică a unui unghi, egală cu secanta trigonometrică a unghiului complementar; (în triunghiul dreptunghic) raportul dintre ipotenuză şi cateta opusă unghiului. — Din fr. **cosécante.**

COSEMNÁ, *cosemnez,* vb. I. Tranz. A semna împreună cu altcineva un act, o lucrare etc. — **Co-** + **semna.**

COSEMNATÁR, -Ă, *cosemnatari, -e,* s.m. şi f. Persoană care cosemnează. — **Co-** + **semnatar** (după fr. *cosignataire*).

COSÍ, *cosesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A tăia (cu coasa sau cu o maşină agricolă) plante de nutreţ, cereale etc. ✦ Fig. A distruge, a nimici, a omorî. **2.** Refl. A lovi, în mers, un picior de celălalt. ✦ (Despre manşeta pantalonilor) A se roade. — Din sl. **kositi.**

COSICIOÁRĂ, *cosicioare,* s.f. Diminutiv al lui *cosiţă.* — **Cosiţă** + suf. *-ioară.*

CÓSINUS, *cosinusuri,* s.n. (Mat.) Funcţie trigonometrică a unui unghi, egală cu sinusul unghiului complementar; (într-un triunghi dreptunghic) raportul dintre cateta alăturată unghiului şi ipotenuză. — Din fr. **cosinus.**

COSINUSOÍDĂ, *cosinusoide,* s.f. Reprezentare grafică a funcţiei trigonometrice cosinus. — Din fr. **cosinusoïde.**

COSÍRE, *cosiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a cosi* şi rezultatul ei. — V. **cosi.**

COSÍRIŞTE, *cosirişti,* s.f. (Reg.) Loc care a fost cosit. — **Cosire** + suf. *-işte.*

COSÍT s.n. **1.** Faptul de *a cosi.* **2.** Timpul în care se coseşte, vremea coasei. — V. **cosi.**

COSITOÁRE, *cositori,* s.f. Maşină de cosit. — **Cosi** + suf. *-toare.*

COSITÓR[1] s.n. (Chim.) Staniu. — Din sl. **kositerŭ.**

COSITÓR[2], -OÁRE, *cositori, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care coseşte. **2.** S.m. şi f. Cosaş (**1**). — **Cosi** + suf. *-tor.*

COSITORÍ, *cositoresc,* vb. IV. Tranz. A acoperi suprafaţa unui vas, a unei piese etc. de metal cu un strat subţire de cositor pentru a împiedica oxidarea; a spoi. — Din **cositor[1].**

COSITORÍRE, *cositoriri,* s.f. Acţiunea de *a cositori* şi rezultatul ei. — V. **cositori.**

COSITORÍT[1], *cositorituri,* s.n. Faptul de *a cositori.* — V. **cositori.**

COSITORÍT[2], -Ă, *cositoriţi, -te,* adj. (Despre obiecte de metal) Acoperit cu un strat subţire de cositor[1]; spoit. — V. **cositori.**

COSITÚRĂ, *cosituri,* s.f. **1.** Câmp de pe care s-a cosit iarba. **2.** Cantitate de iarbă cosită; nutreț. ✦ Recoltă de nutreț. **3.** Rană pe care și-o fac la picioare animalele sau oamenii în timpul mersului, ca urmare a poziției sau a conformației defectuoase a membrelor. — **Cosi** + suf. *-tură.*

COSÍȚĂ, *cosițe,* s.f. **1.** Părul lung al femeilor, împletit în cozi; *p. gener.* păr. ✧ Expr. *A împleti cosiță albă* = a rămâne fată bătrână, nemăritată. ✦ Șuviță de păr. **2.** Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu frunze terminate cu un cârcel ramificat, cu flori mici, albe-albăstrui *(Vicia hirsuta).* — Din bg. **kosica.**

COSIȚÉL, *cosiței,* s.m. Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu rădăcina fibroasă, cu frunze mici, lunguiețe și dințate și cu flori albe *(Sium latifolium).* — **Cosiță** + suf. *-el.*

COSMÉTIC, -Ă, *cosmetici, -ce,* adj., s.n., s.f. **I. 1.** Adj. Care servește la îngrijirea pielii și a părului. **2.** S.n. Cremă sau loțiune care servește la îngrijirea pielii și a părului. **II. 1.** S.f. Arta de a îngriji în mod igienic tenul, folosind metode și preparate adecvate; meseria cosmeticianului. ✦ Ramură a industriei chimico-farmaceutice care se ocupă cu fabricarea cosmeticelor (**I 2**). **2.** Adj. Care ține de cosmetică (**II 1**), privitor la cosmetică. *Laborator cosmetic.* — Din fr. **cosmétique.**

COSMETICÁLE s.f. pl. (Fam.) Produse cosmetice (**I 1**). — **Cosmetic** + suf. *-ale.*

COSMETICIÁN, -Ă, *cosmeticieni, -e,* s.m. și f. Persoană care se îndeletnicește cu cosmetica (**II 1**). [Pr.: *-ci-an*] — **Cosmetică** + suf. *-ian.*

COSMETIZÁ, *cosmetizez,* vb. I. Tranz. A îngriji pielea, părul etc. cu produse cosmetice (**I 1**). ✦ Fig. (Peior.) A înfrumuseța superficial; a masca. — **Cosmet**[ic] + suf. *-iza.* Cf. engl. c o s m e t i z e.

COSMETIZÁRE, *cosmetizări,* s.f. Acțiunea de *a cosmetiza* și rezultatul ei. — V. **cosmetiza.**

COSMETOLÓG, -Ă, *cosmetologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în cosmetologie. — Din **cosmetologie** (derivat regresiv).

COSMETOLOGÍE s.f. Ramură a dermatologiei, care studiază probleme de estetică biologică. — Din fr. **cosmétologie.**

COSMIATRÍE s.f. Specialitate medicală care se ocupă cu înlăturarea defectelor fizice, cu menținerea frumuseții. [Pr.: *-mi-a-*] — Din fr. **cosmiatrie.**

CÓSMIC, -Ă, *cosmici, -ce,* adj. Care ține de cosmos, privitor la cosmos. ✧ *Raze cosmice* = radiații ionizate cu mare putere de pătrundere, care străbat atmosfera în direcție aproape verticală. *Spațiu cosmic* = spațiu infinit în care se află planetele, stelele, galaxiile etc.; spațiu interplanetar; *p. ext.* spațiul din afara planetei noastre. *Radiație cosmică* = radiație corpusculară sau electromagnetică provenită din spațiul cosmic. — Din fr. **cosmique.**

COSMOBIOLOGÍE s.f. Disciplină care cercetează problemele vieții în cosmos. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **cosmobiologie.**

COSMOCHIMÍE s.f. Ramură a chimiei care studiază elementele și combinațiile chimice din cosmos. — Di fr. **cosmochimie**.

COSMOCRAȚÍE s.f. (Rar) Monarhie universală, preconizată de antici. — Din fr. **cosmocratie.**

COSMODRÓM, *cosmodromuri,* s.n. Teren amenajat cu platforme, rampe și instalații pentru lansarea sateliților artificiali ai Pământului și a navelor cosmice. — Din fr. **cosmodrome,** rus. **kosmodrom.**

COSMOECONOMÍE s.f. Mondoeconomie. — **Cosmos** + **economie.**

COSMOFIZIOLOGÍE s.f. Studiu al acțiunii factorilor cosmici asupra fiziologiei organismelor vii. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **cosmophysiologie.**

COSMOFOTOGRAMMETRÍE s.f. Metodă a fotogrammetriei care măsoară și reprezintă grafic mari porțiuni din suprafața terestră sau din a celorlalte planete, întocmind hărți pe baza fotografiilor luate din sateliți artificiali. — Din fr. **cosmophotogrammétrie.**

COSMOGÓNIC, -Ă, *cosmogonici, -ce,* adj. Privitor la cosmogonie. — Din fr. **cosmogonique.**

COSMOGONÍE s.f. **1.** Teorie (religioasă, filosofică sau mitică) despre originea Universului. **2.** Ramură a astronomiei care se ocupă cu studiul originii și al evoluției corpurilor cerești și al sistemelor de corpuri cerești. — Din fr. **cosmogonie.**

COSMOGRÁF, -Ă, *cosmografi, -e,* s.m. și f. Om de știință care se ocupă cu cosmografia. — Din fr. **cosmographe.**

COSMOGRÁFIC, -Ă, *cosmografici, -ce,* adj. Care ține de cosmografie, privitor la cosmografie. — Din fr. **cosmographique.**

COSMOGRAFÍE s.f. Ramură a astronomiei, care se ocupă cu descrierea corpurilor și fenomenelor cerești așa cum sunt cunoscute din observații, fără interpretare sau explicare. — Din fr. **cosmographie.**

COSMOLÓG, -Ă, *cosmologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în cosmologie. — Din fr. **cosmologue.**

COSMOLÓGIC, -Ă, *cosmologici, -ce,* adj. Care ține de cosmologie. — Din fr. **cosmologique.**

COSMOLOGÍE s.f. Ramură a astronomiei care studiază structura și evoluția cosmosului și legile generale care îl conduc. — Din fr. **cosmologie.**

COSMONAÚT, -Ă, *cosmonauți, -te,* s.m. și f. Astronaut. — Din fr. **cosmonaute.** Cf. rus. k o s m o n a v t.

COSMONAÚTIC, -Ă, *cosmonautici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Referitor la cosmonautică, de cosmonautică. **2.** S.f. Astronautică. — Din fr. **cosmonautique.** Cf. rus. k o s m o n a v t i k a.

COSMONÁVĂ, *cosmonave,* s.f. (Rar) Navă cosmică; astronavă. — **Cosmo-** (izolat din *cosmologie* etc.) + **navă** (după fr. *cosmonef,* rus. *kosmokorabl'*).

COSMONOMÍE s.f. Totalitatea legilor care guvernează Universul. — Din fr. **cosmonomie.**

COSMOPATOLÓGIC, -Ă, *cosmopatologici, -ce,* adj. De cosmopatologie. — Din fr. **cosmopathologique.**

COSMOPATOLOGÍE s.f. Studiu al acțiunii nocive a factorilor cosmici asupra organismelor vii. — Din fr. **cosmopathologie.**

COSMOPOLÍT, -Ă, *cosmopoliți, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care aparține cosmopolitismului, privitor la cosmopolitism; care manifestă cosmopolitism. **2.** Care se consideră cetățean al lumii. ✦ Care nu trăiește într-o singură țară. ✦ (Peior.) Care este atras de tot ce este străin. ✦ Care ține de mai multe culturi, comun mai multor țări sau tuturor țărilor; universal. ✦ Pestriț, amestecat (prin prezența mai multor naționalități și limbi). *Oraș cosmopolit.* — Din fr. **cosmopolite.** Cf. (pt. sensul **1**) rus. k o s m o p o l i t.

COSMOPOLITÍSM s.n. **1.** Doctrină frecventă în sec. XVIII, care promova ideea cetățeniei universale. (Peior.) Concepție potrivit căreia patria e lumea întreagă, iar omul, cetățean al ei. **2.** Manieră cosmopolită (**2**) de a trăi. **3.** Admirație manifestată față de tot ce este străin. — Din fr. **cosmopolitisme.** Cf. (pt. sensul **3**) rus. k o s m o p o l i t i z m.

CÓSMOS s.n. **1.** Spațiu cosmic; Univers. **2.** (La grecii antici) Universul, considerat ca un tot armonios organizat, infinit în timp și în spațiu, în opoziție cu haosul. — Din fr. **cosmos.**

COSMOTRÓN, *cosmotroane,* s.n. (Fiz.) Sincrofazotron. — Din fr. **cosmotron.**

COSÓI, (**2**) *cosoaie,* s.n. **1.** Piele netăbăcită, transparentă din care se confecționează curelușe de cusut și de legat. **2.** Obiect dintr-o astfel de piele. — Et. nec.

COSÓR, *cosoare,* s.n. **1.** Cuțit scurt, cu vârful încovoiat, folosit în viticultură și în pomicultură. **2.** Plantă erbacee acvatică, adesea spinoasă, cu tulpină lungă și subțire, cu flori unisexuate, solitare și cu fructe ovale *(Ceratophyllum demersum).* — Din sl. **kosorĭ.**

COSORÎ, *cosorăsc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A tăia vița de vie cu cosorul (**1**). **2.** Fig. A ironiza pe cineva, a spune cuiva vorbe supărătoare, a jigni. — Din **cosor.**

COSOROÁBĂ, *cosoroabe,* s.f. (Reg.) Fiecare dintre bârnele așezate orizontal deasupra pereților casei în lungul acoperișului, pentru a susține căpriorii. [Var.: **costoroábă** s.f.] — Cf. magh. k o s z o r ú, k o s z o r ú f a.

COST[1], *costuri,* s.n. Sumă de bani cheltuită pentru producerea sau cumpărarea unui bun, efectuarea unei lucrări, prestarea unui serviciu etc.; preț. ✧ *Costul vieții* = totalitatea cheltuielilor pentru bunuri alimentare și nealimentare, pentru serviciile utilizate, necesare unei familii, într-o perioadă determinată. *Preț de cost* = (în producție) totalul cheltuielilor necesare pentru fabricarea unui bun oarecare; (în circulația mărfurilor) sumă de bani plătită pentru un bun cumpărat în scop de revânzare. ✧ Expr. *A vinde sub cost* = a vinde o marfă cu un preț mai mic decât prețul de cost[1]. *A vinde în cost* = a vinde o marfă cu un preț egal prețului de cost[1]. — Din **costa** (derivat regresiv).

COST[2] s.n. (Reg.) Hrană, mâncare. ✧ Expr. *A ține* (pe cineva) *în cost* = a ține (pe cineva) în pensiune. — Din germ. **Kost.**

COSTÁ, pers. 3 *cóstă,* vb. I. **1.** Intranz. A avea un preț, o valoare în bani; a prețui. ✦ A se putea obține numai cu contravaloarea în bani; a costisi. ✦ A fi scump. **2.** Intranz. și tranz. (Măsura valorii fiind altceva decât banii) A (se) plăti cu..., a (se) dobândi cu prețul a... ✧ Expr. (Tranz.) *Ce mă costă?* = nu am ce pierde. *Nu mă costă (nimic)* = mi-e ușor, nu-mi cere niciun efort. — Din it. **costare.**

COSTÁL, -Ă, *costali, -e,* adj. Al coastei, care ține de coastă. — Din fr. **costal.**

COSTALGÍE, *costalgii,* s.f. Nevralgie intercostală. — Din fr. **costalgie.**

COSTARICÁN, -Ă, *costaricani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația statului Costa Rica sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține statului Costa Rica sau costaricanilor (**1**), referitor la Costa Rica ori la costaricani. — **Costa Rica** (n. pr.) + suf. *-an.*

COSTĂTÓR, -OÁRE, *costători, -oare,* adj. (Înv.) Costisitor. — **Costa** + suf. *-ător.*

COSTELÍV, -Ă, *costelivi, -e,* adj. **1.** (Despre ființe) Slab, uscățiv (încât i se văd coastele). **2.** (Despre nuci) Care are miezul mic și coaja greu de desfăcut. **3.** Fig. (Rar) Arid, sec, sărac. — Din bg. **kosteliv.**

COSTÍE, *costii,* s.f. (Reg.) Coastă de deal. — **Coastă** + suf. *-ie.*

COSTIÉR, -Ă, *costieri, -e,* adj. În (sau din) regiunea coastei (**3**), în legătură cu țărmul marin. ✧ Navă costieră = navă care face curse de-a lungul coastelor. — Din fr. **costière.**

COSTISÍ, pers. 3 *costisește,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A costa (**1**). — **Costa** + suf. *-isi.*

COSTISITÓR, -OÁRE, *costisitori, -oare,* adj. Care costă mulți bani; scump. — **Costisi** + suf. *-tor.*

COSTÍȘ, -Ă, *costiși, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Înclinat, aplecat pe o coastă; pieziș, oblic, strâmb. **2.** S.f. Coastă de deal; povârniș, pantă. — **Coastă** + suf. *-iș.*

COSTIȘOÁRĂ, *costișoare,* s.f. (Rar) Costiță. — **Coastă** + suf. *-ișoară.*

COSTÍȚĂ, *costițe,* s.f. Diminutiv al lui *coastă* (**1**). ✦ Produs de mezelărie din carne de porc din regiunea mijlocie a coastelor, obținut prin sărare și afumare; costișoară. — **Coastă** + suf. *-iță.*

COSTOBÓC, *costoboci,* s.m. (La pl.) Populație traco-dacică din nord-estul Daciei, din bazinul superior și mijlociu al Prutului și Nistrului, menționată documentar în sec. I-II d.H.; (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație. — Din lat. **Costoboci.**

COSTOROÁBĂ s.f. v. **cosoroabă.**

COSTOTÓM, *costotomuri,* s.n. Instrument chirurgical pentru tăierea coastelor. [Pl. și: *costotome*] — Din fr. **costotome.**

CÓSTRĂȘ, *costrăși,* s.m. (Pop.) Biban. — Din sb. **kostreš.**

COSTRÉI, *costrei,* s.m. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu rizom târâtor și cu flori purpurii *(Echinochloa crus-gallii).* ✧ *Costrei mare* = plantă erbacee din familia gramineelor, cu rizom puternic și cu spiculețe roșcate, cea mai dăunătoare buruiană din culturile agricole *(Sorghum halepense).* — Cf. bg. k o š t r j a v a.

COSTÚM, *costume,* s.n. **1.** Ansamblu de piese vestimentare (sacou și pantaloni sau sacou și fustă) pentru bărbați sau pentru femei. **2.** (Cu determinări) Fel de îmbrăcăminte la anumite ocazii. **3.** (Cu determinări) Fel de îmbrăcăminte caracteristică unui popor, unei regiuni, unei epoci etc.; port[2]. — Din fr. **costume.**

COSTUMÁ, *costumez,* vb. I. Refl. A se îmbrăca cu un costum special pentru bal mascat, pentru ieșirea în scenă etc. — Din fr. **costumer.**

COSTUMÁRE, *costumări,* s.f. Acțiunea de *a se costuma* și rezultatul ei. — V. **costuma.**

COSTUMÁT, -Ă, *costumați, -te,* adj. Îmbrăcat cu un costum special (la bal, pe scenă etc.). ✧ *Bal costumat* = bal la care participanții poartă costume originale (fără să fie mascați). — V. **costuma.**

COSTUMÁȚIE, *costumații,* s.f. Îmbrăcăminte specială pentru o piesă de teatru, un bal mascat etc.; fel de a se îmbrăca într-o asemenea împrejurare. [Var.: **costumațiúne** s.f.] — **Costuma** + suf. *-ație.*

COSTUMAȚIÚNE s.f. v. **costumație.**

COSTUMIÉR, -Ă, *costumieri, -e,* s.m. și f. Persoană care are în păstrare costumele actorilor unui teatru sau ale unui studio cinematografic. [Pr.: *-mi-er*] — Din fr. **costumier.**

COȘ[1], *coșuri,* s.n. **1.** Obiect de diferite forme, făcut dintr-o împletitură de nuiele, de papură, de rafie etc., cu sau fără toarte, care servește la transportarea sau la depozitarea unor obiecte; coșarcă. ✧ Expr. *A arunca* (sau *a da*) *la coș* = a arunca un lucru nefolositor sau lipsit de valoare. ✦ Conținutul unui coș[1] (**1**). **2.** Unealtă de pescuit de formă ovală, cilindrică etc., făcută din împletitură de nuiele sau de mlajă și folosită la prinderea peștilor mici. **3.** (La jocul de baschet) Cerc metalic fixat perpendicular pe un panou de lemn și prevăzut cu o plasă fără fund prin care trebuie să fie trecută mingea pentru a se marca un punct; punct marcat în acest fel. **4.** Parte din instalația unei mori mici, în formă de ladă cu gura largă și fără fund, în care se toarnă grăunțele de măcinat. ✦ Pâlnie la mașina de treierat, în care se introduc snopii. ✦ Lada teascului în care se strivesc boabele, semințele etc. **5.** Împletitură de nuiele care se așază ca o ladă pe fundul carului, înlocuind loitrele și codârla când se transportă lucruri mărunte. **6.** Acoperământ de piele sau de pânză al unei trăsuri, care se poate ridica sau strânge. **7.** (Anat.; în sintagma) *Coșul pieptului* = cavitate toracică; torace. ✧ Expr. (Reg.) *A fi rupt* (sau *fript*) *în coș* = a fi foarte flămând. *A fi tare în coș* = a fi sănătos, zdravăn. **8.** Canal îngust, izolat sau făcut în zid și trecut prin acoperișul unei case, prin care iese fumul de la sobă, de la vatră etc.; horn, hogeac. ✦ Conductă verticală folosită la evacuarea gazelor de ardere dintr-o instalație de încălzire cu focar. — Din sl. **koši.**

COȘ[2], *coșuri,* s.n. Bubuliță purulentă care se formează pe față sau pe corp ca urmare a unei leziuni sau a unei inflamații a glandelor sebacee. — [Pl. și: (m.) *coși*] — Lat. **cossus.**

COȘÁR[1], *coșare,* s.n. Îngrăditură sau construcție de nuiele pentru adăpostirea vacilor, a oilor etc. ✦ Construcție din împletitură de nuiele pentru păstrarea porumbului și a altor produse agricole; pătul. — Din bg., sb. **košara.**

COȘÁR[2], *coșari,* s.m. **1.** Persoană care curăță coșurile[1] (**8**) și sobele de funingine; hornar. **2.** Persoană care face coșuri[1] (**1, 5**). — **Coș[1]** + suf. *-ar.*

COȘÁRCĂ, *coșărci,* s.f. (Reg.) Coș[1] — **Coșar[1]** + suf. *-că.*

COȘÁVA s.f. art. Vânt rece, cu viteză mare, asemănător cu bora, care bate primăvara dinspre Alpii Dinarici. — Et. nec.

COȘAVERÁJ, *coșaveraje,* s.n. Raportul dintre punctele marcate și cele primite la jocul de baschet. — Din **coș[1]** (după *golaveraj).*

COȘĂRCÚȚĂ, *coșărcuțe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *coșarcă.* — **Coșarcă** + suf. *-uță.*

COȘĂRÍT s.n. Impozit care se plătea pentru fiecare coș[1] (**8**), adică pentru fiecare locuință. — **Coș[1]** + suf. *-ărit.*

COȘCÁN s.m. v. **coșcană.**

COȘCÁNĂ, *coșcane,* s.f. (Reg.) Rădăcina și partea tulpinii rămasă la suprafață după ce s-a tăiat stuful. [Var.: **coșcán** s.m.] — Et. nec.

COȘCIÚG, *coșciuge,* s.n. **1.** Sicriu. **2.** (Reg.) Coșniță de papură în patru colțuri. [Var.: **cosciúg** s.n.] — Din sl. **kovŭčegŭ** (după c o ș[1]).

COȘCODÁN, *coșcodani,* s.m. Specie de maimuță cu coada foarte lungă (*Cercopithecus*). ✦ Fig. Om urât ca o maimuță. — Din ucr. **kočkodan.**

COȘCOGEÁ adj. invar. (Fam.) (Foarte) mare; coșcogeamite. — Din tc. **koskoca.** Cf. bg. k o s k o d ž a.

COȘCOGEÁMITE adj. invar. (Fam.) Coșcogea. [Var.: (reg.) **coșcogéme** adj. invar.] — Din bg. **koskodžamiti.**

COȘCOGÉME adj. invar. v. **coșcogeamite.**

CÓȘCOV, -Ă, *coșcovi, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre pereți) Coșcovit. **2.** S.f. (Reg.) Loc gol, mai ales în malurile apelor, pe sub rădăcini, unde se ascund și unde trăiesc peștii și racii. **3.** S.f. Nămol vegetal amestecat cu bucăți de rădăcini de stuf și papură, care formează uneori mici insule plutitoare la suprafața apelor; cocioc. — Cf. rus. k o č k o v a t y j „cu ridicături, deluros, bolovănos".

COȘCOVEÁLĂ, *coșcoveli,* s.f. Parte cojită (dintr-un perete); coșcovitură. — **Coșcovi** + suf. *-eală.*

COȘCOVÍ, pers. 3. *coșcovește,* vb. IV. Refl. (Despre tencuiala sau varul de pe pereți, despre furnirul de pe mobilă etc.) A se ridica, a se dezlipi și a se plesni din cauza căldurii, a umezelii etc.; a se coji, a se scoroji. — Din **coșcov.**

COȘCOVÍT, -Ă, *coșcoviți, -te,* adj. (Despre pereți, tencuieli, mobilă etc.) Cojit, scorojit. — V. **coșcovi.**

COȘCOVITÚRĂ, *coșcovituri,* s.f. (Rar) Coșcoveală. — **Coșcovi** + suf. *-tură.*

COȘENÍLĂ, *coșenile,* s.f. Insectă exotică din Mexic, care atacă o specie de smochin și cactuși și din care se extrage cârmâzul *(Coccus cacti);* cârmâz. — Din fr. **cochenille.**

COȘGHÉTER, *coșgheteri,* s.m. Jucător de baschet care înscrie cele mai multe coșuri (**3**) într-o etapă, într-un campionat. — Din **coș** (după *golgheter).*

COȘÍ, *coșesc,* vb. IV. Refl. (Reg.; despre piele) A se bășica, a se umfla în urma unei lovituri. ✧ Expr. (Tranz.) *A coși în bătaie* (pe cineva) = a bate zdravăn (pe cineva). — Din **coș[2].**

COȘMÁGĂ, *coșmăgi,* s.f. (Reg.) Colibă de scânduri; baracă. — Et. nec.

COȘMÁR, *coșmaruri,* s.n. Vis urât, cu senzații de apăsare și de înăbușire. ✦ Fig. Gând obsedant, apăsător. — Din fr. **cauchemar.**

COȘMARÉSC, -EÁSCĂ, *coșmarești,* adj. De coșmar. — După fr. **cauchemar-desque.**

COȘMELÍE, *coșmelii,* s.f. (Reg.) Casă veche, mică și dărăpănată. [Var.: **cuș-melíe** s.f.] — Et. nec.

CÓȘNIȚĂ, *coșnițe,* s.f. **1.** Coș[1] (**1**) mic de nuiele sau de papură, folosit la târguieli. ✧ Expr. *Bani de* (sau *pentru*) *coșniță* = sumă destinată cumpărăturilor (zilnice) pentru procurarea alimentelor. **2.** Stup făcut din papură, paie, nuiele etc. — Din sl. **košĭnica.**

COȘOLÍNĂ s.f. (Reg.; cu sens colectiv) Cereale cosite de verzi și date ca nutreț la vite. — Din ucr. **košelyna.**

COȘTEREÁȚĂ, *coșterețe,* s.f. (Reg.) Coteț. — Et. nec.

COȘTOROÁBĂ, *coștoroabe,* s.f. (Reg.) Cocioabă. — Contaminare între **coștereață** și **cocioabă.**

COȘULÉȚ, *coșulețe,* s.n. Diminutiv al lui *coș[1]* (**1**). — **Coș[1]** + suf. *-uleț.*

CÓT, (**I 1**) *coate,* (**I 2, 3, 4**) *coturi,* s.n., (**II**) *coți,* s.m. **I.** S.n. **1.** (Anat.; la om) Partea exterioară a articulației dintre humerus și cubitus, care unește brațul cu antebrațul. ✧ Loc. adv. *Cot la cot* = alături; împreună. ✧ Expr. *A da din coate* = **a)** a-și face loc împingând pe alții; **b)** a lupta (fără scrupule) pentru a ieși dintr-o încurcătură, pentru a obține o situație. *A lega cot la cot* = a lega (pe cineva) cu mâinile la spate (alături de altul). *A-și da coate* (sau *cu cotul)* = a-și face semne (cu cotul); a coti (**2**). *A băga mâinile până-n* (sau *până la) coate* = a fura mult și fără jenă. (Fam.) *A-i arăta* (sau *a-i întoarce) cuiva cotul* = a refuza pe cineva în mod batjocoritor; a nu lua în seamă, a trata cu indiferență. *Mă doare-n cot!* = puțin îmi pasă! ✧ Compus: s.m. și f. *coate-goale* = (depr.) om sărac. ✦ Parte a mânecii care acoperă cotul (**I 1**). ✦ (La cal) Parte ieșită în afara articulației de la mijlocul picioarelor de dinapoi. **2.** Loc, porțiune unde un drum, o vale etc. își schimbă brusc direcția; cotitură, întorsătură. ✦ Meandru (al unei ape curgătoare). **3.** Tub curbat în forma unui arc de cerc, folosit pentru a face legătura între două conducte cu direcții diferite. **4.** (Reg.) Colț, unghi, ungher. **II.** S.m. Veche unitate de măsură pentru lungimi egală cu 0,664 metri (în Muntenia) sau cu 0,637 metri (în Moldova), care reprezenta distanța de la cot (**I 1**) până la încheietura palmei; *p. ext.* măsură considerată, subiectiv, mare sau mică, după împrejurări. ✧ Expr. *A scoate* (sau *a-i ieși cuiva) limba de-un cot,* se zice când cineva face un efort (fizic) peste măsură de mare. ✦ Bucată de material textil măsurată cu această unitate de măsură. ✦ (Reg.) Vergea de lemn sau de metal pentru măsurarea lungimii. — Lat. **cubitus.**

COTÁ, *cotez,* vb. I. Tranz. **1.** A însemna, a marca, a numerota potrivit unei anumite ordini. **2.** A stabili cursul acțiunilor, titlurilor de creanță etc. (la bursă). ✦ A introduce valori mobiliare la bursă. ✦ Intranz. (Despre titluri, acțiuni, hârtii) A avea o anumită valoare, un anumit curs la bursă. **3.** Fig. A aprecia, a prețui, a evalua, a considera. **4.** A înscrie pe un desen tehnic, prin linii și cifre, dimensiunile obiectului reprezentat. — Din fr. **coter.**

COTANGÉNTĂ, *cotangente,* s.f. Funcție trigonometrică a unui unghi, egală cu tangenta unghiului complementar. — Din fr. **cotangente.**

COTÁR, *cotari,* s.m. **1.** Persoană care măsoară cu cotul (**II**) dimensiunile butoaielor pentru a le calcula capacitatea. **2.** (Înv.) Slujbaș însărcinat să supravegheze

măsurătorile cu cotul (**II**) ale mărfurilor vândute sau cu verificarea lungimii reglementare a cotului. **3.** Larvă a unor fluturi al cărei mers imită măsurarea cu cotul. — **Cot** + suf. *-ar.*

COTÁRE, *cotări,* s.f. Acțiunea de *a cota* și rezultatul ei; apreciere, prețuire, considerare. — V. **cota.**

COTÁRLĂ, *cotarle,* s.f. (Reg.) Câine prost și jigărit; javră, potaie. — Et. nec.

CÓTĂ, *cote,* s.f. **1.** Parte care îi revine cuiva dintr-o sumă de primit sau de dat; cotă-parte. ✧ (Ec.) *Cota bursei* = **a)** nivelul cursului valorilor mobiliare la închiderea ultimei ședințe a bursei; **b)** lista valorilor cotate la bursă. ✦ Parte dintr-un tot căreia i se dă o anumită destinație sau care este supusă unui anumit regim; *p. ext.* raport sau număr abstract care reprezintă această parte. ✧ *Cote adiționale* = **a)** cote adăugate; **b)** adaosuri în cote proporționale la impozitele directe datorate statului, perceput în valoarea bugetelor administrației locale, a unor instituții publice sau pentru constituirea unor fonduri speciale. *Cotă de întreținere* = sumă de bani cu care fiecare dintre colocatari contribuie la cheltuielile comune de întreținere a imobilului respectiv. **2.** (Top.) Înălțimea în metri a unui punct de pe teren față de o suprafață de referință (de obicei, nivelul mării). ✧ *Cota apelor* = nivelul unei ape curgătoare. **3.** Fiecare dintre valorile numerice ale dimensiunilor unui obiect reprezentat prin desen. **4.** Ansamblu de semne, simboluri, cifre, litere care indică locul unor cărți, al unor documente etc. într-o bibliotecă, într-un inventar etc. — Din fr. **cote.**

COTĂRÍ, *cotăresc,* vb. IV. Tranz. A măsura cu cotul (**II**) dimensiunile unui butoi pentru a-i calcula capacitatea. — **Cot** + suf. *-ări.*

COTĂRÍT[1], *cotărituri,* s.n. (Înv.) Faptul de *a cotări.* — V. **cotări.**

COTĂRÍT[2], *cotărituri,* s.n. (Înv.) Meseria cotarului. — **Cotar** + suf. *-it.*

COTĂRÍT[3], *cotărituri,* s.n. (Înv.) Dare impusă negustorilor care vindeau marfă cu cotul (**II**). — **Cot** + suf. *-ărit.*

COTĂRÍȚĂ, *cotărițe,* s.f. (Reg.) Coș[1] de nuiele de diferite forme. — Din sb. **kotarica.**

COTÂNGÁN, *cotângani,* s.m. (Reg.) Băiat între 14 și 17 ani; băiețandru. — Cf. magh. k a t á n g.

COTCODÁC interj. Cuvânt care imită strigătul scos de găini (după ce au ouat). — Onomatopee.

COTCODĂCEÁLĂ, *cotcodăceli,* s.f. Strigătul scos de găini (după ce au ouat sau când se sperie). — **Cotcodăci** + suf. *-eală.*

COTCODĂCÍ, *cotcodăcesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre găini; la pers. 3) A scoate sunetele caracteristice speciei (după ce au ouat); a cotcorozi. **2.** Intranz. și tranz. Fig. (Despre oameni) A vorbi fără rost; a trăncăni, a pălăvrăgi. — Din **cotcodac.**

COTCODĂCÍRE, *cotcodăciri,* s.f. Acțiunea de *a cotcodăci.* — V. **cotcodăci.**

COTCODĂCÍT, *cotcodăcituri,* s.n. Faptul de *a cotcodăci.* — V. **cotcodăci.**

COTCOROZÍ, pers. 3 *cotcorozește,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A cotcodăci (**1**). — Formație onomatopeică.

COTEÁȚĂ s.f. v. **coteț.**

COTECIÓR, *cotecioare,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *coteț.* — **Coteț** + suf. *-ior.*

COTÉI, *cotei,* s.m. Câine de talie mică, cu picioarele scurte. — Din sl. **kotelĭ.**

COTÉICĂ, *coteici,* s.f. (Rar) Cățea mică. — **Cotei** + suf. *-că.*

COTEICÚȚĂ, *coteicuțe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *coteică.* — **Coteică** + suf. *-uță.*

COTELÍ vb. IV v. **cotili.**

COTENEÁȚĂ, *cotenețe,* s.f. (Pop.) Coteț mic. [Var.: **cotineáță** s.f.] — Contaminare între **coteț** și **chichineață.**

COTERÍE, *coterii,* s.f. Grup restrâns de persoane care își apără reciproc interesele; gașcă, clică. — Din fr. **coterie.**

COTÉȚ, *cotețe,* s.n. Adăpost pentru păsări, porci sau câini, făcut din scânduri sau din zid. ✧ Expr. (Ir.) *A pune* (pe cineva) *la coteț* = a pune (pe cineva) la îngrășat, a îndopa. ✦ Fig. Închisoare. **2.** Capcană pentru prins pește în iazurile acoperite cu stuf, făcută din nuiele împletite cu papură și prevăzută cu o deschidere îngustă întoarsă înăuntru, astfel încât peștele, odată intrat în ea, să nu mai poată ieși. [Var.: **coteáță** s.f.] — Din sl. **kotĭcĭ.**

COTÍ, *cotesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre râuri, drumuri etc.) A-și schimba direcția, a face un cot (**I 2**); (despre ființe sau vehicule) a face o cotitură, a părăsi drumul drept; a cârmi. ✦ Tranz. (Neobișnuit) A îndrepta în altă direcție. ✦ Tranz. A conduce pe cineva pe un drum întortocheat. **2.** Tranz. (Rar) A atinge, a lovi cu cotul (**I 1**) pentru a-și face loc. ✦ Refl. recipr. A-și face semn (reciproc) cu cotul. — Din **cot.**

COTIDÁLĂ, *cotidale,* adj. (Geogr.; în sintagma) *Linie cotidală* = curbă care unește punctele de pe suprafața mărilor și oceanelor în care mareele au loc la aceeași oră. — Din engl. **cotidal.**

COTIDIÁN, -Ă, *cotidieni, -e,* adj., (**2**) *cotidiene,* s.n. **1.** Adj. De fiecare zi; zilnic. **2.** S.n. Gazetă care apare zilnic. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **quotidien,** lat. **quotidianus.**

COTIGÁR[1], *cotigare,* s.n. (Pop.) Căruță joasă și lungă cu care se transportă poveri. [Var.: **cotiugár** s.n.] — Contaminare între **cotigă** și **car.**

COTIGÁR[2], *cotigari,* s.m. (Pop.) Persoană care are o cotigă sau cară cu cotiga. [Var.: **cotiugár** s.m.] — **Cotigă** + suf. *-ar.*

COTÍGĂ, *cotigi,* s.f. **1.** (Pop.) Căruță mică folosită la transportarea încărcăturilor ușoare. ✦ Car mare cu pereții metalici, întregi, folosit la transportul gunoaielor. **2.** Fiecare dintre cele două roți, de mărime inegală, legate între ele printr-o osie, pe care se reazemă grindeiul plugului; teleagă, rotilă. [Var.: **cotiúgă** s.f.] — Din ucr. **kotyha.**

COTIGÍ, *cotigesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A schimba direcția; a coti. ✧ Expr. (Rar) *A nu mai avea încotro cotigi* = a se afla într-o situație fără ieșire. — Din **cotigă.**

COTÍL, *cotili,* s.m. Cavitate osoasă în care se articulează un alt os. — Din fr. **cotyle.**

COTILEDÓN, *cotiledoane,* s.n. **1.** Prima formațiune foliară a embrionului plantelor cu semințe, asemănătoare frunzelor, care servește la hrănirea plantei imediat după încolțire. **2.** (Anat.) Fiecare dintre cei doi lobi ai placentei. — Din fr. **cotylédone.**

COTILEDONÁT, -Ă, *cotiledonați, -te,* adj. (Despre plante) Care are unul, două sau mai multe cotiledoane (**1**). ✦ (Substantivat, f. pl.) Nume generic dat plantelor care au cotiledoane. — Din fr. **cotylédoné.**

COTILÍ, *cotilesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A umbla prin locuri întortocheate, cu multe cotituri. ✦ A căuta cu de-amănuntul; a cotrobăi, a scotoci. [Var.: **cotelí** vb. IV] — Din sb. **kotiljati (se).**

COTILIÓN, *cotilioane,* s.n. Dans de bal cu ritm de marș sau de cadril, cu figuri și cu scene mimice foarte variate; melodie după care se executa acest dans. [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **cotillon.**

COTILOSAURIÁN, *cotilosaurieni,* s.m. (La pl.) Ordin de reptile fosile înrudite cu stegocefalii; (și la sg.) animal din acest ordin. [Pr.: *-sa-u-ri-an*] — Din germ. **Kotilosaurier.**

COTINEÁȚĂ s.f. v. **coteneață.**

COTÍRE, *cotiri,* s.f. Acțiunea de *a coti.* — V. **coti.**

COTÍȘ, (**1**) adv., (**2**) *cotișe,* s.n. **1.** Adv. Întortocheat, în zigzag. **2.** S.n. (Rar) Loc cotit. — **Cot** + suf. *-iș.*

COTIȘÓR, *cotișoare,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *cot.* **— Cot** + suf. *-ișor.*

COTÍT, -Ă, *cotiți, -te,* adj. (Despre râuri, drumuri etc.) Care face ocoluri sau are cotituri; sinuos, întortocheat. — V. **coti.**

COTITÁTE s.f. (Rar) Valoare la care se ridică partea fiecăruia dintr-un întreg. — Din fr. **quotité.**

COTITÚRĂ, *cotituri,* s.f. **1.** Cot (**I 2**). **2.** Fig. Transformare calitativă esențială, salt produs în desfășurarea unei acțiuni, a unui eveniment etc. **3.** (Rar) Ascunziș. **4.** (Pop.) Golf[2]. — **Coti** + suf. *-tură.*

COTIUGÁR[1] s.m. v. **cotigar**[2]**.**

COTIUGÁR[2] s.n. v. **cotigar**[1]**.**

COTIÚGĂ s.f. v. **cotigă.**

COTIZÁ, *cotizez,* vb. I. **1.** Intranz. A plăti o cotizație. **2.** Refl. recipr. (Rar) A se uni pentru a participa la o cheltuială comună. — Din fr. **cotiser.**

COTIZÁNT, -Ă, *cotizanți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care cotizează (**1**). — Din fr. **cotisant.**

COTIZATÓR, -OÁRE, *cotizatori, -oare,* s.n., s.m. și f. **1.** S.n. Foaie, registru etc. în care se înscriu cotizațiile. **2.** S.m. și f. Cotizant. — **Cotiza** + suf. *-tor.*

COTIZÁȚIE, *cotizații,* s.f. Sumă fixă plătită periodic de membrii unei asociații, ai unei organizații etc.; *p. ext.* contribuție bănească la o cheltuială comună. [Var.: **cotizațiúne** s.f.] — Din fr. **cotisation.**

COTIZAȚIÚNE s.f. v. **cotizație.**

COTLÉT, *cotlete,* s.n. **1.** Sortiment de carne, împreună cu osul, tăiată din partea superioară a coastelor; antricot. **2.** (La pl.) Favoriți. — Din fr. **côtelette.**

COTLÓN, *cotloane,* s.n. **1.** Loc ferit, neumblat; ascunzătoare, ascunziș. ✦ (Reg.) Scobitură în malul unui râu, sub nivelul apei. **2.** Construcție de zid, suport solid de fier sau înjghebare rudimentară din pietre, în care se face foc și pe care se așază cazanul la fiert. **3.** Firidă făcută în zid, sub cuptorul vetrei țărănești. ✧ Expr. *A sta* (sau *a zăcea*) *pe cotlon* = a pierde vremea; a lenevi, a trândăvi. ✦ (Rar) Adâncitură făcută în zid; firidă, ocniță. — Din magh. **katlan.**

COTLONÁȘ, *cotlonașe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *cotlon*. — **Cotlon** + suf. *-aș.*

COTNÁRI s.n. Denumire dată vinului produs în podgoria Cotnari. — Din n. pr. **Cotnari.**

COTÓC, *cotoci,* s.m. (Pop.) Cotoi. — Cf. c o t o i.

COTÓI, *cotoi,* s.m. Masculul pisicii; motan, cotoc. — Probabil din ***cot** (<sl. *kotŭ* „pisică") + suf. *-oi.*

COTOLÁN, *cotolane,* s.n. (Reg.) Știulete de porumb. — Et. nec.

COTÓN s.n. (Fir de) bumbac. — Din fr. **coton.**

COTONIZÁRE s.f. Operație chimico-mecanică prin care se dizolvă substanțele de legătură din tulpinile de in sau de cânepă în vederea obținerii fibrelor textile. — După fr. **cotonisation.**

COTONÓG, -OÁGĂ, *cotonogi, -oage,* adj. (Adesea substantivat) Bolnav de picioare, șchiop; *p. ext.* lipsit de o mână sau de un picior. — Din ucr. **kuternoha.**

COTONOGEÁLĂ, *cotonogeli,* s.f. (Fam.) Bătaie zdravănă. — **Cotonogi** + suf. *-eală.*

COTONOGÍ, *cotonogesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Fam.) A bate zdravăn pe cineva; a-i rupe picioarele. **2.** Intranz. (Rar) A se îmbolnăvi de picioare; a șchiopăta. ✦ (Despre animale) A ologi. — Din **cotonog.**

COTÓR, (**1, 2**) *cotoare,* s.n., (**3**) *cotori,* s.m. **1.** S.n. Tulpină, lujer (la legume şi la plante erbacee) care susţine frunzele, fructul sau florile. ✦ Partea de jos a unei tulpini. *Cotorul viţei.* ✦ Cocean (**3**). ✦ Rest nefolositor dintr-un obiect uzat. ✦ (Fam.) Mătură foarte uzată. **2.** S.n. Parte, loc unde se leagă sau unde se cos foile unei cărţi, ale unui registru, ale unui caiet etc. ✦ Parte a unui chitanţier, a unui bonier etc. rămasă după ce s-au rupt jumătăţile detaşabile ale foilor; partea fiecărei foi care rămâne în chitanţier, bonier etc. după predarea chitanţei. **3.** S.m. (Rar) Partea dinspre rădăcină a unei pene, a unei cozi sau a unui fir de păr. — Et. nec.

COTOROÁNŢĂ, *cotoroanţe,* s.f. Femeie bătrână şi rea; babornişă. ✦ (Pop.) Vrăjitoare. — Et. nec.

COTOROSÍ, *cotorosesc,* vb. IV. Refl. (Înv. şi reg.) A se descotorosi. — Cf. bg. k u r t u l i s v a m.

COTOŞMÁN, *cotoşmani,* s.m. (Pop.) Cotoi, motan (mare). — Et. nec.

COTREÁNŢĂ, *cotrenţe,* s.f. (Reg.) Haină veche şi ruptă; zdreanţă. — Din magh. **kotrocz.**

COTRENŢÓS, -OÁSĂ, *cotrenţoşi, -oase,* adj. (Reg.) Zdrenţăros. — **Cotreanţă** + suf. *-os.*

COTROBĂÍ, *cotróbăi,* vb. IV. Intranz. A căuta cu de-amănuntul răvăşind lucrurile, a cerceta prin tot locul; a scotoci; a hojbăi. [Prez. ind. şi: *cotrobăiesc*] — Et. nec.

COTROBĂIÁLĂ, *cotrobăieli,* s.f. Faptul de *a cotrobăi;* scotocire. [Pr.: *-bă-ia-*] — **Cotrobăi** + suf. *-eală.*

COTROBĂÍT, *cotrobăituri,* s.n. Cotrobăială. [Pr.: *-bă-it*] — V. **cotrobăi.**

COTRÓG, *cotroage,* s.n. (Reg.) Culcuş, adăpost. — Et. nec.

COTROPÍ, *cotropesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A ocupa prin violenţă, a pune stăpânire pe un teritoriu străin în mod abuziv şi brutal; a încălca, a invada. ✦ Refl. (Rar) A se nărui, a se prăbuşi. **2.** Fig. A acoperi, a cuprinde din toate părţile; a copleşi. — Et. nec.

COTROPÍRE, *cotropiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) cotropi;* ocupare, încălcare, invadare prin violenţă. — V. **cotropi.**

COTROPITÓR, -OÁRE, *cotropitori, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană, putere, stat) care cotropeşte; invadator, năvălitor. **2.** Adj. Fig. Copleşitor; foarte mare, imens. — **Cotropi** + suf. *-tor.*

COTRÚŢĂ, *cotruţe,* s.f. (Reg.) Vatră mică; parte sau colţ din vatră; loc gol între cuptor şi perete; adâncitură sub vatră. — Din magh. **katrocz.**

COTÚRN, *coturni,* s.m. Încălţăminte cu talpă groasă de lemn, pe care o purtau în Antichitate actorii de tragedie ca să pară mai înalţi. ✦ Fig. Simbol al tragedianului. — Din fr. **cothurne,** lat. **cothurnus.**

COTUTÉLĂ, *cotutele,* s.f. Tutelă deţinută de două sau de mai multe persoane. — Din fr. **cotutelle.**

COTUTÓRE, -OÁRE, *cotutori, -oare,* s.m. şi f. Persoană însărcinată de o autoritate judiciară să exercite funcţia de tutore împreună cu altă persoană. — Din fr. **cotuteur.**

COŢCÁR, *coţcari,* s.m. (Fam.) Şarlatan, pungaş. — **Coţcă** + suf. *-ar.*

CÓŢCĂ, *coţci,* s.f. (Reg.) Coţcărie. ✧ Expr. *A juca cuiva o coţcă* = a înşela pe cineva. — Din sb. **kocka** „zar".

COŢCĂRÍE, *coţcării,* s.f. (Fam.) Şarlatanie, pungăşie. — **Coţcar** + suf. *-ie.*

COŢOFÁNĂ, *coţofene,* s.f. Pasăre din familia corvidelor, sedentară, de mărimea unui porumbel, cu coada lungă, cu penele de pe spate negre, lucioase, iar cu cele de pe piept şi de pe partea inferioară a aripilor albe (*Pica pica*). — Cf. ucr. k u c o h v o s t y p.

COULOMB, *coulombi,* s.m. Unitate de măsură pentru sarcina electrică, egală cu cantitatea de electricitate care traversează într-o secundă secţiunea unui conductor străbătut de curent electric constant de 1 amper. [Pr.: *culómb*] — Din fr. **coulomb.**

COULOMBMÉTRU, *coulombmetre,* s.n. Voltmetru pentru măsurarea cantităţii de electricitate care trece printr-un circuit electric de curent continuu. [Pr.: *culombmétru*] — Din fr. **coulombmètre.**

COUNTRY adj. (În sintagma) *Muzică country* = muzică din folclorul american, provenind din cultura emigranţilor englezi şi irlandezi. [Pr.: *cántri*] — Cuv. engl.

COVÁCI, *covaci,* s.m. (Reg.) Fierar. — Din sl. **kovačĭ.**

COVALÉNT, -Ă, *covalenţi, -te,* adj. (Despre elemente chimice) Care prezintă covalenţă. — Din germ. **kovalent.**

COVALÉNŢĂ, *covalenţe,* s.f. Legătură chimică realizată prin punerea în comun a unuia sau mai multor electroni de către fiecare dintre atomii participanţi. — Din germ. **Kovalenz,** fr. **covalence.**

COVÁLI, *covali,* s.m. (Reg.) Fierar. — Din ucr. **koval.**

COVARIÁNŢĂ, *covarianţe,* s.f. Covariaţie. [Pr.: *-ri-an-*] — Din engl. **covariance.**

COVÁTĂ, *coveţi,* s.f. (Reg.) **1.** Albie (**1**). **2.** Ladă de scânduri în care curge făina la moară în timpul măcinatului. **3.** Vas în care se încarcă materialul dezagregat în unele mine metalifere. — Din tc. **kovata, kuvata.**

COVARIÁŢIE, *covariaţii,* s.f. Variaţie simultană, reciproc condiţionată; covarianţă. [Pr.: *-ri-a-*] — Din engl. **co-variation.**

COVĂCÍE, (**2**) *covăcii,* s.f. (Reg.) **1.** Meseria covaciului; fierărie (**2**), covălie (**1**). **2.** Atelierul covaciului; fierărie[1] (**1**), covălie (**2**). — **Covaci** + suf. *-ie.*

COVĂLÍE, *covălii,* s.f. (Reg.) **1.** Covăcie (**1**). **2.** Covăcie (**2**). — **Covali** + suf. *-ie.*

COVĂSEÁLĂ, *covăseli,* s.f. (Pop.) Lapte prins sau covăsit, întrebuinţat drept cuib pentru fermentarea laptelui dulce. — **Covăsi** + suf. *-eală.*

COVĂSÍ, *covăsesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A acri laptele dulce cu ajutorul unui cuib de smântână sau de covăseală. — Din bg. **kvasja,** sb. **kvasiti.**

COVĂSÍT adj. (În sintagma) *Lapte covăsit* = lapte închegat şi acrit. — V. **covăsi.**

COVĂSNEÁN, -Ă, *covăsneni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau judeţul Covasna. **2.** Adj. Care aparţine municipiului sau judeţului Covasna ori covăsnenilor (**1**), referitor la Covasna ori la covăsneni. — **Covasna** (n. pr.) + suf. *-ean.*

COVĂSNEÁNCĂ, *covăsnence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau judeţul Covasna. — **Covăsnean** + suf. *-că.*

COVĂŢÍCĂ, *covăţele,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *covată.* — **Covată** + suf. *-ică.*

COVÂRŞÍ, *covârşesc,* vb. IV. Tranz. A depăşi, a întrece (cu mult) în măsură, în număr, în forţă etc.; *p. ext.* a copleşi, a învinge. — Et. nec.

COVÂRŞITÓR, -OÁRE, *covârşitori, -oare,* adj. Care covârşeşte; copleşitor; *p. ext.* foarte mare, dominant, extraordinar. — **Covârşi** + suf. *-tor.*

COVELÍNĂ s.f. Sulfură naturală de cupru, metalică, moale, de culoare albastră-violet, frecventă în zonele de alterare a zăcămintelor cuprifere. — Din fr. **covelline,** it. **covellina.**

COVÉRCĂ s.f. v. **covergă.**

CÓVERCOT, (**2**) *covercoturi,* s.n. **1.** Stofă fină de lână, cu ţesătura deasă, folosită la confecţionarea pardesielor, hainelor, taioarelor etc. **2.** Sortiment dintr-o astfel de stofă. — Din engl. **cover-coat.**

COVÉRGĂ, *covergi,* s.f. (Reg.) **1.** Coviltir. ✦ Acoperământ de frunze, de crengi, de rogojini etc. care serveşte ca adăpost împotriva soarelui, a ploii etc. **2.** Nuia încovoiată. ✦ Fiecare dintre sârmele care alcătuiesc scheletul umbrelei. [Var.: **covércă** s.f.] — Din bg. **kuverki.**

COVER-GIRL, *cover-girl,* s.f. Fată tânără, frumoasă, care apare pe coperţile revistelor. [Pr.: *cóvărgărl*] — Cuv. engl.

COVÉRTĂ, *coverte,* s.f. Puntea superioară a unei nave; punte de manevră. — Din it. **coverta.** Cf. nrg. k u v é r t a.

COVILTÍR, *coviltire,* s.n. Acoperiş la căruţă făcut dintr-un schelet de nuiele curbate peste care se întind rogojini sau pânză groasă. — Et. nec.

COVÍŢ interj. (Reg.) Guiţ. — Onomatopee.

COVIŢÁ, pers. 3 *covíţă,* vb. I. Intranz. (Reg.) A guiţa. — Din **coviţ.**

COVÓR, *covoare,* s.n. Ţesătură groasă de lână, de bumbac etc. (cu figuri şi desene de diferite culori), folosită pentru ornamentarea şi confortul încăperilor. — Din rus. **kovior,** ucr. **kover.**

COVORÁŞ, *covoraşe,* s.n. Diminutiv al lui *covor.* — **Covor** + suf. *-aş.*

COVRÍG, *covrigi,* s.m. Produs alimentar în formă de inel, de opt etc., preparat din făină de grâu (şi presărat cu sare, susan, mac etc.). ✧ Expr. *A se face covrig* = a se încovriga, a se încolăci. *A scoate (*sau *a ajunge, a ieşi) la covrigi* = a face să devină (sau a deveni) foarte sărac. — Din bg. **kovrig.**

COVRIGÁR, *covrigari,* s.m. Persoană care face sau vinde covrigi. — **Covrig** + suf. *-ar.*

COVRIGĂRÍE, *covrigării,* s.f. Loc unde se fac şi se vând covrigi. — **Covrig** + suf. *-ărie.*

COVRIGÉL, *covrigei,* s.m. Diminutiv al lui *covrig.* — **Covrig** + suf. *-el.*

COVRIGÍ, *covrigesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A se încovriga. — Din **covrig.**

CÓVRU, *covruri,* s.n. (Reg.) Vizuină, bârlog, cotlon. — Cf. rus. k r o v.

COWBOY, *cowboy,* s.m. Păzitor de vite în fermele americane (din Vestul Statelor Unite ale Americii), devenit erou de literatură şi de film. [Pr.: *cáŭboi*] — Cuv. engl.

COXÁL, -Ă, *coxali, -e,* adj. Care aparţine coapsei, referitor la coapsă. ✧ *Os coxal* = fiecare dintre cele două oase de formă plată care formează scheletul şoldului; os iliac. — Din fr. **coxal.**

COXALGÍE s.f. **1.** Tuberculoză a articulaţiei şoldului. **2.** Durere localizată în articulaţia şoldului. — Din fr. **coxalgie.**

COXARTRÓZĂ, *coxartroze,* s.f. (Med.) Artroză coxofemurală (degenerativă). — Din fr. **coxarthrose.**

CÓXĂ, *coxe,* s.f. **1.** (Anat.) Coapsă. **2.** (Zool.) Unul dintre segmentele picioarelor la artropode. — Din lat. **coxa.**

COXÍTĂ, *coxite,* s.f. (Med.) Infecţie a osului coxal; *spec.* coxalgie (**1**). — Din fr. **coxite.**

COXOFEMURÁL, -Ă, *coxofemurali, -e,* adj. (Anat.; despre articulaţii) Care face legătura între femur şi şold. — Din fr. **coxo-fémoral.**

COXOPATÍE, *coxopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru bolile şoldului. — Din fr. **coxopathie.**

COZ adj. invar. (Reg.; despre femei frumoase) Din cale-afară, extrem de..., foarte. ✧ (Adverbial) *Frumoasă coz.* — Din tc. **koz.**

COZERÍE, *cozerii,* s.f. (Livr.) Convorbire familiară, intimă, uşoară şi plăcută. ✦ Expunere simplă, fără pretenţie. — Din fr. **causerie.**

COZEUR, *cozeuri,* s.m. Persoană care vorbeşte cu uşurinţă, ştiind să întreţină o conversaţie plăcută. [Pr.: *cozör*] — Din fr. **causeur.**

COZONÁC, *cozonaci,* s.m. Prăjitură făcută din aluat dospit, frământat cu ouă, lapte, unt, zahăr şi ingrediente. — Cf. bg. k u z u n a k.

COZONDRÁCI s.m. pl. (Fam.) Bretele pentru susţinut pantalonii; pocheşti. — Din germ. **Hosenträger.**

COZORÓC, *cozoroace,* s.n. Partea dinainte a chipiului sau şepcii, în formă de semicerc, care umbreşte şi protejează faţa. [Pl. şi: *cozorocuri*] — Din rus. **kozyriok.**

CRAB, *crabi,* s.m. Nume dat mai multor specii de animale crustacee marine, cu zece picioare, cu abdomenul scurt şi îndoit sub cefalotoracele mare şi turtit; mai cunoscută este o specie din Marea Neagră, cu carnea foarte gustoasă *(Carcinus moenas).* — Din fr. **crabe.**

CRABÓT, *craboţi,* s.m. (Tehn.) Fiecare dintre proeminenţele frontale ale unui manşon sau ale unui disc, prin intermediul cărora se poate realiza antrenarea în mişcarea de rotaţie a doi arbori. — Din fr. **crabot.**

CRAC[1] interj. Cuvânt care imită un zgomot sec (în urma unei rupturi, spărturi). — Cf. fr. c r a c.

CRAC[2]**,** *craci,* s.m. (Pop.) **1.** Piciorul omului de la coapsă până la călcâi. ✦ Fiecare dintre cele două părţi ale pantalonilor, ale iţarilor, ale salopetei, ale treningului etc. **2.** Crăcană (**I 1**). **3.** Creangă, ramură, cracă. **4.** Ramificaţie a unui deal; picior de deal sau de munte. **5.** Ramificaţie a unei ape curgătoare. — Din bg. **krak.**

CRACÁ, *crachez,* vb. I. Tranz. A descompune prin cracare o substanţă organică. — Din fr. **craquer.**

CRACÁJ, *cracaje,* s.n. Cracare. — Din fr. **craquage.**

CRACÁRE, *cracări,* s.f. Procedeu industrial de descompunere, la temperaturi şi presiuni înalte, a unui compus organic în molecule mai simple, folosit mai ales în industria petrolieră; cracaj. — V. **craca.**

CRACÁUER s.n. Varietate de salam semiafumat, preparat din carne de bovine, de porc şi din slănină. [Pr.: *-ca-uer*] — Din germ. **Krakauer.**

CRÁCĂ, *crăci,* s.f. Ramură (mai groasă) a unui copac; creangă. ✧ Expr. *A-şi tăia craca de sub picioare* = a-şi pune în primejdie situaţia printr-o acţiune necugetată. — Din **crac**[2]**.**

CRACOVIÁC, *cracoviace,* s.n. Dans popular polonez, cu ritm vioi; melodie după care se execută acest dans; cracoviană. [Pr.: *-vi-ac*] — Din pol. **krakowiak.**

CRACOVIÁN, -Ă, *cracovieni, -e,* subst., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană originară sau locuitor din oraşul Cracovia. **2.** Adj. Care aparţine Cracoviei sau cracovienilor (**1**), referitor la Cracovia ori la cracovieni. **3.** S.f. Cracoviac. [Pr.: *-vi-an*] — Din fr. **cracovienne.**

CRAH, *crahuri,* s.n. Criză acută a vieţii economice, manifestată îndeosebi prin scăderea foarte mare a cursului acţiunilor la bursă. ✦ Eşecul unei politici; prăbuşirea, destrămarea unor rânduieli. — Din germ. **Krach,** fr. **krach.**

CRAI, *crai,* s.m. **1.** (În basme) Împărat, rege, domnitor. ✧ *Trei Crai de la Răsărit* = magi din Răsărit, care au vestit naşterea lui Isus. ✧ Compus: *Crai-nou* = Luna în prima ei fază, când are forma unei seceri subţiri; lună-nouă. **2.** Bărbat uşuratic, care se ţine de chefuri, de aventuri amoroase etc.; craidon. ✧ *Crai de Curtea veche* = haimana, pungaş, derbedeu, desfrânat. — Din sl. **kralĭ.**

CRAIDÓN, *craidoni,* s.m. (Înv.) Crai (**2**). — **Crai** + **don** [Juan].

CRAILÂC, *crailâcuri,* s.n. Atitudine, comportare, faptă, viaţă de crai (**2**). — **Crai** + suf. *-lâc.*

CRÁINIC, -Ă, *crainici, -ce,* s.m, s.f. **1.** S.m. şi f. Persoană care transmite informaţiile, comunicările, ştirile oficiale etc. şi anunţă programul la o staţie de radio, de televiziune sau la o manifestaţie; spicher. **2.** S.m. (Înv.) Persoană care anunţa mulţimii poruncile suveranului sau ale autorităţilor; vestitor. **3.** S.m. (Reg.) Hăitaş, gonaci (la vânătoare). — Din ucr. **krajnik.**

CRAIOVEÁN, -Ă, *craioveni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Craiova. **2.** Adj. Care aparţine municipiului Craiova sau craiovenilor (**1**), referitor la Craiova ori la craioveni. — **Craiova** (n. pr.) + suf. *-ean.*

CRAIOVEÁNCĂ, *craiovence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Craiova. — **Craiovean** + suf. *-că.*

CRÁMĂ, *crame,* s.f. Clădire la o vie, unde se tescuiesc strugurii, se prepară vinul şi se depozitează uneltele de lucru. ✦ Local în care se consumă băuturi alcoolice, preparate culinare etc. într-un cadru rustic. — Cf. sb. k r a m a.

CRÁMPĂ, *crampe,* s.f. **1.** Contracţie involuntară, prelungită şi dureroasă a unui muşchi sau a unui grup muscular; colică. ✧ *Crampa scriitorului* = crampă a musculaturii antebraţului şi a mâinii care intervine în timpul scrierii; grafospasm. ✦ (La pl.) Dureri acute în stomac. **2.** Unealtă de oţel cu un cioc ascuţit, fixată într-o coadă de lemn, cu ajutorul căreia se taie rocile de duritate mică şi mijlocie din abataj. — Din fr. **crampe.**

CRAMPÓN, *crampoane,* s.n. **1.** Piron de oţel cu secţiune pătrată, cu care se fixează pe traverse şinele de cale ferată. **2.** Bucată mică de talpă groasă, de cauciuc sau de material plastic care se aplică pe talpa unor bocanci de sport, pentru a asigura stabilitatea jucătorilor pe teren. **3.** Rădăcină adventivă a unei plante agăţătoare, prin care aceasta se prinde de copaci, de ziduri etc. — Din fr. **crampon.**

CRAMPONÁ, *cramponez,* vb. I. Refl. A se agăţa cu disperare de ceva sau de cineva; *fig.* a se ţine morţiş, scai de ceva sau de cineva, a nu voi să renunţe, a se strădui din toate puterile să păstreze ceva. — Din fr. **cramponner.**

CRAMPONÁJ, *cramponaje,* s.n. Utilizare a crampoanelor (**2**); fixare cu crampoanele (**2**). — Din fr. **cramponnage.**

CRAMPONÁRE s.f. Faptul de *a se crampona.* — V. **crampona.**

CRANIÁL, -Ă, *craniali, -e,* adj. Care se referă la poziţia unui organ comparativ cu craniul. *Segmentul cranial al intestinului.* [*Pr.: -ni-al*] — Din germ. **kranial.**

CRANIÁN, -Ă, *cranieni, -e,* adj. Care ţine de craniu, privitor la craniu. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **crânien.**

CRANIÁT, *craniate,* s.n. (La pl.) Subîncrengătură de animale vertebrate care au craniu; (şi la sg.) animal din această subîncrengătură. [Pr.: *-ni-at]* — Din engl. **craniata.**

CRANIOLÓG, -Ă, *craniologi, -ge,* s.m. şi f. (Med.) Specialist în craniologie. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **crâniologue.**

CRANIOLÓGIC, -Ă, *craniologici, -ce,* adj. (Med.) De craniologie, al craniologiei. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **crâniologique.**

CRANILOGÍE s.f. v. **craniologie.**

CRANIOLOGÍE s.f. Parte a antropologiei şi a osteologiei care se ocupă cu studiul formei şi al dimensiunilor craniului. [Pr.: *-ni-o-.* — Var.: **cranilogíe, cranologíe** s.f.] — Din fr. **crâniologie.**

CRANIOMÉTRIC, -Ă, *craniometrici, -ce,* adj. (Med.) De craniometrie, al craniometriei. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **crâniométrique.**

CRANIOMETRÍE s.f. Parte a antropometriei care se ocupă cu măsurarea dimensiunilor craniului şi cu determinarea indicilor cranieni. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **crâniométrie.**

CRANIOMÉTRU, *craniometre,* s.n. Instrument asemănător unui compas, cu care se măsoară dimensiunile craniului. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **crâniomètre.**

CRANIOTÓM, *craniotomuri,* s.n. Instrument chirurgical pentru deschiderea craniului la făt atunci când acesta nu poate fi expulzat. [Pr.: *-ni-o-.* — Pl. şi: *craniotome*] — Din fr. **crâniotome.**

CRANIOTOMÍE, *craniotomii,* s.f. Tăietură chirurgicală a craniului făcută cu craniotomul. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **crâniotomie.**

CRÁNIU, *cranii,* s.n. Ansamblul oaselor scheletului capului care adăposteşte creierul la vertebrate; ţeastă. ✦ Cap descărnat de om mort; hârcă. — Din lat. **cranium.** Cf. fr. c r â n e.

CRANOLOGÍE s.f. v. **craniologie.**

CRANŢ interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de un ronţăit. — Onomatopee.

CRAP, *crapi,* s.m. Peşte de apă dulce din familia ciprinidelor, cu solzii mari, argintii-ruginii, cu buza groasă şi cu două perechi de mustăţi pe falca superioară *(Cyprinus carpio)*. — Din bg., sb. **krap.**

CRAPÁN, *crapane,* s.n. Dispozitiv pentru prinderea şi ridicarea butoaielor sau baloturilor, format din patru lanţuri sau cabluri prinse cu câte un capăt de un inel, iar la capătul liber având cârlige. — Et. nec.

CRAPULÓS, -OÁSĂ, *crapuloşi, -oase,* adj. (Rar) Care este în decădere, în stare de mizerie morală; vicios, viciat. ✦ Hoţesc, tâlhăresc. — Din fr. **crapuleux.**

CRAS, -Ă, *craşi, -se,* adj. Care nu corespunde nici celor mai modeste exigenţe; ale cărui caractere negative sunt sub orice limită; extrem (în sens rău); grosolan, neruşinat. — Din fr. **crasse.**

CRÁTER, *cratere,* s.n. **1.** Partea superioară a unui vulcan, în formă de pâlnie, prin care, în timpul erupţiilor, ţâşnesc vapori, gaze, cenuşă etc. şi se revarsă lava. **2.** Gaură în formă de pâlnie făcută de un meteorit pe suprafaţa Pământului. ✧ *Crater lunar* = adâncitură rotundă de pe suprafaţa Lunii, a cărei formare poate fi pusă pe seama unei activităţi vulcanice sau a unui bombardament meteoritic; circ lunar. **3.** Vas antic mare, cu gura largă şi cu două mânere, care servea la masă pentru amestecarea vinului cu apa. [Acc. şi: *cratér*] — Din fr. **cratère.**

CRATERIFÓRM, -Ă, *crateriformi, -e,* adj. (Livr.) Care are forma craterului unui vulcan. — Din fr. **cratériforme.**

CRÁTIMĂ, *cratime,* s.f. Semn grafic (-) folosit pentru a lega două sau mai multe cuvinte care se pronunţă împreună, pentru a despărţi cuvintele în silabe etc.; liniuţă de unire. — Din ngr. **krátima.**

CRÁTIŢĂ, *cratiţe,* s.f. Vas de bucătărie din tablă smălţuită, din aluminiu, din pământ etc., de formă rotundă, de obicei cu marginea de sus răsfrântă, cu două toarte, care serveşte pentru fiert sau prăjit mâncarea. ✦ Conţinutul acestui vas. — Et. nec.

CRATOGÉN, *cratogene,* s.n. **1.** Regiune întinsă din scoarţa Pământului care într-o anumită perioadă nu a suferit mişcări de cutare, ci numai mişcări lente de ridicare sau de coborâre. **2.** Platformă. — Din fr. **cratogène.**

CRAUL s.n. Stil de înot în care înotătorul stă cu faţa în jos, în poziţie orizontală, mişcând alternativ braţele, concomitent cu o forfecare în plan vertical a picioarelor, iar capul iese din apă în mod ritmic, la dreapta sau la stânga, atât cât să poată respira. — Din engl., fr. **crawl.**

CRAULÍST, -Ă, *craulişti, -ste,* s.m. şi f. Sportiv care înoată în stil craul. — **Craul** + suf. *-ist.*

CRÁUN adv. (Reg.; în expr.) *A umbla craun* = a umbla fără rost, haimana. — Et. nec.

CRAVAȘÁ, *cravașez,* vb. I. Tranz. A lovi, a biciui cu cravașa. — Din fr. **cravacher.**

CRAVAȘÁRE, *cravașări,* s.f. Acțiunea de *a cravașa;* biciuire. — V. **cravașa.**

CRAVÁȘĂ, *cravașe,* s.f. Vargă elastică din piele sau îmbrăcată în piele, folosită la călărie pentru îndemnarea calului la mers, alergat etc.; biciușcă (**1**). — Din fr. **cravache.**

CRAVÁTĂ, *cravate,* s.f. Accesoriu al îmbrăcămintei (bărbătești), constând dintr-o fâșie îngustă de stofă, de mătase etc. care se înnoadă la gât și ale cărei capete sunt de obicei lăsate să atârne pe piept. ✧ (Ieșit din uz) *Cravată roșie* (sau *de pionier)* = bucată de țesătură de culoare roșie, de formă triunghiulară pe care o purtau la gât pionierii. — Din fr. **cravate.**

CRAVATIÉR, *cravatieri,* s.m. (Rar) Meseriaș care confecționează cravate; vânzător de cravate. [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **cravatier.**

CRÁZĂ, *craze,* s.f. Fuziune a vocalei (sau silabei) inițiale a unui cuvânt cu vocala (sau silaba) finală a cuvântului precedent. — Din fr. **crase.**

CRĂCÁN s.n. v. **crăcană.**

CRĂCÁNĂ, *crăcane,* s.f. **I. 1.** Ramură de copac bifurcată la capăt; lemn sau alt obiect desfăcut la un capăt în două sau în mai multe brațe; fiecare ramificație a unui obiect bifurcat; crac². **2.** Prăjină bifurcată la un capăt, folosită pentru a sprijini crengile prea încărcate de fructe, cumpăna fântânii etc. **3.** Pirostrie. ✦ Unealtă făcută din trei prăjini împreunate la capătul de sus și așezate în formă de piramidă, de care se atârnă căldarea deasupra focului. **II.** Varietate de struguri cu boabe mari, albe sau negre; varietate de vin din astfel de struguri. [Var.: **crăcán** s.n.] — **Cracă** + suf. *-ană.*

CRĂCĂNÁ, *crăcănez,* vb. I. Refl. și tranz. A(-și) desface picioarele în lături. ✦ Refl. (Despre picioare) A se întinde în lături; a se rășchira, a se crăci. — Din **crăcană.**

CRĂCĂNÁT, -Ă, *crăcănați, -te,* adj. (La pl.; despre picioare) Depărtat unul de altul, întins în lături (și curbat în afară); desfăcut, rășchirat; (despre oameni și animale) cu picioarele depărtate și curbate în afară; crăcit. — V. **crăcăna.**

CRĂCĂNÚȚĂ, *crăcănuțe,* s.f. Diminutiv al lui *crăcană.* — **Crăcană** + suf. *-uță.*

CRĂCÍ, *crăcesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) crăcăna. — Din **crac².**

CRĂCIMÁR s.m. v. **cârciumar.**

CRĂCÍT, -Ă, *crăciți, -te,* adj. (Despre oameni) Crăcănat; (despre obiecte) bifurcat. — V. **crăci.**

CRĂCIÚN, *crăciunuri,* n.pr. n. Sărbătoare creștină care celebrează, la 25 decembrie, nașterea lui Isus Hristos. ✧ *Moș Crăciun* = personaj legendar, cu barbă mare albă, cu o mantie lungă roșie, care vine să împartă copiilor, în noaptea de Crăciun, jucării și dulciuri. — Probabil lat. **creatio, -onis** „naștere”.

CRĂCULÍȚĂ, *crăculițe,* s.f. Crăcuță. — **Cracă** + suf. *-uliță.*

CRĂCUȘÓR, *crăcușori,* s.m. Diminutiv al lui *crac².* — **Crac²** + suf. *-ușor.*

CRĂCÚȚĂ, *crăcuțe,* s.f. Diminutiv al lui *cracă;* crăculiță. — **Cracă** + suf. *-uță.*

CRĂIÁSĂ, *crăiese,* s.f. (În basme) Împărăteasă, regină, zână. [Pr.: *cră-ia-*] — **Crai** + suf. *-easă.*

CRĂÍE, *crăii,* s.f. (În basme) Țară peste care domnește un crai (**1**); regat, împărăție, crăime (**2**). — **Crai** + suf. *-ie.*

CRĂIELÍCI, *crăielici,* s.m. (Bot.; reg.) Verigel (*Orobanche caryophyllacea*). — Din sb. **krajlic** „crăișor”.

CRĂIÉSC, -IÁSCĂ, *crăiești,* adj. (În basme) Care ține de crai (**1**), privitor la crai; regesc, împărătesc. — **Crai** + suf. *-esc.*

CRĂIÉȘTE adv. (În basme) Ca un crai (**1**); regește, împărătește. — **Crai** + suf. *-ește.*

CRĂÍME, (rar) *crăimi,* s.f. (În basme) **1.** Mulțime de crai (**1**). **2.** Crăie. — **Crai** + suf. *-ime.*

CRĂIȘÓR, *crăișori,* s.m. Diminutiv al lui *crai* (**1**); fiu de crai, de prinț. [Pr.: *cră-i-*] — **Crai** + suf. *-ișor.*

CRĂIȚÁR s.m. v. **creițar.**

CRĂÍȚĂ, *crăițe,* s.f. **I. 1.** Nume dat la două specii de plante erbacee din familia compozitelor, cu tulpina puternică și ramificată, cu frunze opuse, penat-divizate și cu flori galbene-portocalii, cu miros pătrunzător; vâzdoagă, ochešele *(Tagetes erecta și patula).* **2.** Varietate de ciupercă comestibilă, a cărei pălărie este purpurie pe deasupra, iar pe dedesubt galbenă-aurie. **II.** (La pl.; art.) Dans popular românesc cu mișcare vioaie, răspândit în Oltenia; melodie după care se execută acest dans. **III.** (Rar; la jocul de cărți) Damă. [Var.: **creíță** s.f.] — **Crai** + suf. *-iță.*

CRĂNȚĂNÍ, *crănțănesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A face zgomot, rozând cu dinții ceva uscat sau tare; a ronțăi. **2.** (Despre foarfece) A produce un zgomot caracteristic atunci când cele două lame se izbesc între ele. [Prez. ind. și: *crắnțăn*] — **Cranț** + suf. *-ăni.*

CRĂPÁ, *crăp,* vb. I. **1.** Intranz. și refl. (Despre obiecte) A se desface (brusc) în mai multe bucăți; a plesni din cauza gerului, a unei lovituri etc.; a se sparge. ✧ Expr. *Unde dai și unde crapă,* se spune atunci când se obțin cu totul alte rezultate decât cele scontate. *Crapă lemnele* (sau *pietrele) de ger* sau (*e un) ger de crapă lemnele* (sau *pietrele)* = e un ger strașnic, e foarte frig. **2.** Tranz. A sparge, a desface, a despica. ✧ Expr. *A crăpa capul cuiva* = a omorî pe cineva printr-o lovitură (în cap). *A-i crăpa (*sau *a-i plesni) cuiva capul (de durere)* = a-l durea pe cineva foarte tare capul. **3.** Intranz. și refl. (Despre lucruri elastice) A se rupe (fiind prea tare întins), a plesni; (despre piele) a deveni aspru, cu crăpături. ✧ Expr. *A-i crăpa* (sau *plesni) cuiva obrazul de rușine* = a-i fi foarte rușine, a nu mai putea de rușine. *A-i crăpa buza* (sau *măseaua) după ceva* = a avea mare nevoie de ceva. **4.** Tranz. A întredeschide. ✧ Expr. (Refl.) *A se crăpa de ziuă* sau *a se crăpa zorii* = a se face ziuă, a se lumina. **5.** Intranz. (Ir.; despre animale și oameni) A muri. ✦ Expr. *A crăpa de frig* (sau *de sete, de necaz* etc.) = a-i fi cuiva foarte frig (sau foarte sete, necaz etc.). **6.** Intranz. (Peior.) A mânca foarte mult, cu lăcomie (ca un animal). — Lat. **crepare.**

CRĂPÁT¹ s.n. Faptul de *a (se) crăpa.* ✧ Expr. *Crăpatul zilei* (sau *de ziuă)* = ivirea zorilor, zorii zilei. ✦ Spargerea unei membrane din stomacul vitelor, urmată uneori de moartea animalului. — V. **crăpa.**

CRĂPÁT², -Ă, *crăpați, -te,* adj. **1.** Cu crăpături; plesnit. **2.** Întredeschis. **3.** (Ir.) Mort. — V. **crăpa.**

CRĂPĂCIÓS, -OÁSĂ, *crăpăcioși, -oase,* adj. (Pop.) Plin de crăpături. — **Crăpa** + suf. *-ăcios.*

CRẮPĂT s.n. (Reg.) Arșiță, dogoare. — **Crăpa** + suf. *-ăt.*

CRĂPĂTÚRĂ, *crăpături,* s.f. **1.** Deschizătură; plesnitură; spărtură, fisură. **2.** Spațiu îngust, între o ușă, o fereastră etc. (întredeschisă) și tocul respectiv; întredeschise. — Lat. **crepatura.**

CRĂPĂTURÍCĂ, *crăpăturici,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *crăpătură.* — **Crăpătură** + suf. *-ică.*

CRĂPCEÁN, *crăpceni,* s.m. Diminutiv al lui *crap;* crap mic, crăpuștean. — Din **crap.**

CRĂPÉLNIȚĂ s.f. (Fam.; depr.) Mâncare. — **Crăpa** + suf. *-elniță.*

CRĂPUȘTEÁN, *crăpușteni,* s.m. Crăpcean. — Din **crap.**

CRĂTICIOÁRĂ, *crăticioare,* s.f. Diminutiv al lui *cratiță.* — **Cratiță** + suf. *-ioară.*

CRÂCNEÁLĂ, *crâcneli,* s.f. Crâcnire. — **Crâcni** + suf. *-eală.*

CRÂCNÍ, *crâcnesc,* vb. IV. Intranz. (Mai ales în construcții negative) A protesta prin vorbe, fără prea multă vehemență, a murmura cuvinte de protest, a se împotrivi cu vorba. [Var.: **cârcní** vb. IV] — **Cârc** + suf. *-ni.*

CRÂCNÍRE, *crâcniri,* s.f. Acțiunea de *a crâcni* și rezultatul ei; crâcneală. — V. **crâcni.**

CRÂMPÉI, *crâmpeie,* s.n. Parte ruptă, desprinsă sau rămasă din ceva; bucată, porțiune, fărâmă. ✦ Fragment, frântură (de fraze, de gânduri etc.). — Cf. sl. k r o n p u „mic”.

CRÂMPEIÁȘ, *crâmpeiașe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *crâmpei*. [Pr.: *-pe-iaș*] — **Crâmpei** + suf. *-aș.*

CRÂMPEIÁT, -Ă, *crâmpeiați, -te,* adj. (Rar) Făcut crâmpeie; fragmentat, fărâmițat. [Pr.: *-pe-iat*] — **Crâmpei** + suf. *-at.*

CRÂMPIȚĂ, *crâmpițe,* s.f. (Reg.) Încurcătură a firelor din urzeală; *fig.* piedică, obstacol. — Cf. c r â m p e i.

CRÂMPOȘÍE s.f. (Reg.) Soi de viță-de-vie autohton, cu struguri albi-verzui sau ruginii cu boaba rotundă; vin făcut din acești struguri. — Et. nec.

CRÂMPOȚÍ, *crâmpoțesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A tăia, a rupe, a sfâșia în bucăți inegale; a ciopârți. ✦ A mânca fără rânduială, de ici de colo, câte puțin. — Din **crâmpot** (puțin folosit, „bucată”).

CRÂNCEN, -Ă, *crânceni, -e,* adj. Cumplit, îngrozitor, înverșunat, aprig, crud, violent, nemilos; crâncenit. — Et. nec.

CRÂNCENÁ, *crâncenez,* vb. I. Refl. (Reg.) A se încrâncena. — Din **crâncen.**

CRÂNCENÍE, *crâncenii,* s.f. (Înv.) Cruzime, asprime. — **Crâncen** + suf. *-ie.*

CRÂNCENÍT, -Ă, *crânceniți, -te,* adj. (Rar) Crâncen. — **Crâncen** + suf. *-it.*

CRÂNG, *crânguri,* s.n. **1.** Pădurice de arbori tineri și de lăstari. ✦ Loc acoperit cu arbuști sau cu tufe; tufăriș, desiș. **2.** (Rar; în sintagma) *Crângul cerului* = bolta cerească, firmament. — Din sl. **krongu.**

CRÂNGULÉȚ, *crângulețe,* s.n. Diminutiv al lui *crâng;* crângușor. — **Crâng** + suf. *-uleț.*

CRÂNGUȘÓR, *crângușoare,* s.n. Crânguleț. — **Crâng** + suf. *-ușor.*

CRÂSNIC¹, *crâsnice,* s.n. Unealtă de pescuit alcătuită dintr-o plasă (în formă de sac), legată la colțuri de capetele curbate și încrucișate a două nuiele și fixată de o prăjină lungă; halău¹. — Cf. bg. k r ă s t n i k.

CRÂSNIC², *crâsnici,* s.m. (Reg.) Paracliser, țârcovnic. — Cf. bg. k r ă s t n i k.

CRÂSTÉL s.m. v. **cristei.**

CRÂȘCÁ, *crâșc,* vb. I. Intranz. **1.** (Reg.) A scrâșni din dinți de ciudă, de mânie etc. **2.** (Despre zăpada înghețată) A scârțâi, a trosni (sub picioare). — Formație onomatopeică.

CRÂȘCÁRE, *crâșcări,* s.f. Acțiunea de *a crâșca* și rezultatul ei. ✦ Fig. Nemulțumire, durere; nenorocire. — V. **crâșca.**

CRÂȘMÁR s.m. v. **cârciumar.**

CRẤȘMĂ s.f. v. **cârciumă.**

CRÂȘMĂREÁSĂ s.f. v. **cârciumăreasă.**

CRÂȘMĂRÍȚĂ s.f. v. **cârciumăriță.**

CRÂȘMULÍȚĂ, *crâșmulițe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *crâșmă;* crâșmușoară, crâșmuță. — **Crâșmă** + suf. *-uliță.*

CRÂȘMUȘOÁRĂ, *crâșmușoare,* s.f. (Pop.) Crâșmuliță. — **Crâșmă** + suf. *-ușoară.*

CRÂȘMÚȚĂ, *crâșmuțe,* s.f. (Pop.) Crâșmuliță. — **Crâșmă** + suf. *-uță.*

CRÂȘNI vb. IV v. **scrâșni.**

CREÁ, *creez,* vb. I. Tranz. **1.** A face ceva ce nu exista înainte; a întemeia, a produce, a înființa; a organiza. ✦ A inventa, a născoci; a concepe, a compune o operă literară, o bucată muzicală etc. **2.** A pregăti, a instrui pe cineva, a forma pentru o carieră sau pentru o misiune. **3.** (Teatru, în expr.) *A crea un rol* = a da viață unui personaj, a interpreta cu pricepere și originalitate un rol dintr-o piesă de teatru, dintr-un film etc. [Prez. ind. pers. 1 pl. *creăm,* ger. *creând*] — Din fr. **créer,** lat. **creare.**

CREÁNGĂ, *crengi,* s.f. **1.** Ramură a unui copac; cracă. ✧ Expr. (Adverbial) *A umbla creangă* (sau *creanga)* = a umbla fără rost, ca o haimana. **2.** Fig. (Înv.) Ramificație a unei familii umane. — Din bg. **granka.**

CREÁNȚĂ, *creanțe,* s.f. Dreptul creditorului de a pretinde de la debitor să dea, să facă sau să nu facă ceva; (concr.) act care stabilește acest drept. [Pr.: *cre-an-*] — Din fr. **créance.**

CREANȚIÉR[1], *creanțiere,* s.n. Registru în care se ține evidența creanțelor. [Pr.: *cre-an-ți-er*] — **Creanță** + suf. *-ier.*

CREANȚIÉR[2], -Ă, *creanțieri, -e,* s.m. și f. (Rar) Creditor. [Pr.: *cre-an-ți-er*] — Din fr. **créancier.**

CREÁRE, *creări,* s.f. Acțiunea de *a crea;* întemeiere, înființare; inventare. [Pr.: *cre-a-*] — V. **crea.**

CREÁSTĂ, *creste,* s.f. **1.** Excrescență cărnoasă, de obicei roșie și dințată, sau moț de pene pe care le au pe cap unele păsări. ✧ Compus: *creasta-cocoșului* = **a)** plantă erbacee cu frunze ovale, cu flori roșii sau galbene, reunite la vârful tulpinii în formă de creastă ondulată *(Celosia cristala);* **b)** numele a două specii de ferigi cu sporii dispuși pe fața interioară a frunzelor *(Polystichum braunii și lobatum);* **c)** numele unei ciuperci mari, comestibile, cu tulpina cărnoasă, groasă, foarte ramificată *(Clavaria flava).* ✦ (Anat.) Proeminență osoasă alungită și cu marginea ascuțită. **2.** Partea cea mai de sus a unui munte, a unei case, a unui copac, a unui val de apă etc. **3.** Coamă de acoperiș. **4.** (În sintagma) *Creastă de taluz* = linia de intersecție dintre fața unui taluz și suprafața terenului natural sau a platformei unui rambleu. — Lat. **crista.**

CREATÍNĂ s.f. Substanță proteică cu rol important în mecanismul contracției musculare. [Pr.: *cre-a-*] — Din fr. **créatine.**

CREATINEMÍE, *creatinemii,* s.f. (Fiziol.) Prezență a creatinei în sânge; cantitate de creatină prezentă în sânge. [Pr.: *cre-a-*] — Din fr. **créatinémie.**

CREATINÍNĂ s.f. Derivat al creatinei, care se găsește în sânge și în urină. [Pr.: *cre-a-*] — Din fr. **créatinine.**

CREATINURÍE, *creatinurii,* s.f. (Fiziol.) Prezență a creatinei în urină; cantitate de creatină prezentă în urină. [Pr.: *cre-a-*] — Din fr. **créatinurie.**

CREATÍV, -Ă, *creativi, -e,* adj. Creator (**1**). [Pr.: *cre-a-*] — Din fr. **créatif.**

CREATIVITÁTE s.f. Însușirea de a fi creator; putere creatoare. [Pr.: *cre-a-*] — Din fr. **créativité.**

CREATÓR, -OÁRE, *creatori, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care creează, care fundează ceva. **2.** S.m.art. (Bis.) Dumnezeu. [Pr.: *cre-a-*] — Din fr. **créateur,** lat. **creator.**

CREATÚRĂ, *creaturi,* s.f. (Adesea peior.) Ființă vie, făptură; om, individ. [Pr.: *cre-a-*] — Din fr. **créature,** lat. **creatura.**

CREÁȚIE, *creații,* s.f. Acțiunea de a crea opere artistice, științifice etc.; (concr.) produs (valoros) al muncii creatoare, operă creată. ✦ Interpretare (cu măiestrie) a unui rol într-o piesă de teatru, într-un film. ✦ (În religiile monoteiste) **a)** Actul prin care Dumnezeu a creat Universul, în mod absolut, din nimic, prin cuvântul și voința Lui; **b)** Substanța materială a Universului, opera lui Dumnezeu. [Pr.: *cre-a-.* — Var.: (înv.) **creațiúne** s.f.] — Din fr. **création,** lat. **creatio, -onis.**

CREAȚIONÍSM s.n. Teorie teologică potrivit căreia sufletul fiecărui individ provine, prin creație nemijlocită, de la Dumnezeu, afirmându-se astfel că sufletul este un principiu deosebit de trup. [Pr.: *cre-a-ți-o-*] — Din fr. **créationisme.**

CREAȚIONÍST, -Ă, *creaționiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al creaționismului. [Pr.: *cre-a-ți-o*] — Din fr. **créationiste.**

CREAȚIÚNE s.f. v. **creație.**

CRÉDE, *cred,* vb. III. **1.** Tranz. A fi încredințat sau convins de un fapt, de existența sau de adevărul unui lucru. ✧ Expr. *Cred și eu!* = se înțelege de la sine, nu e de mirare. *Ce* (sau *cum) crezi?* se zice pentru a exprima o amenințare sau o afirmare sigură. **2.** Intranz. A recunoaște dreptatea cuiva, a fi înțelegător față de durerea sau de suferința cuiva. ✧ Expr. *A nu-i veni* (cuiva) *să creadă* sau *a nu-și crede ochilor* (sau *urechilor),* exprimă mirarea față de un lucru de necrezut. **3.** Tranz. A socoti, a fi de părere, a-și închipui, a i se părea. ✦ A considera pe cineva altfel decât este în realitate. ✦ Refl. A avea despre sine o părere exagerat de bună; a fi îngâmfat. **4.** Intranz. A avea încredere deplină în cineva sau în ceva; a-și pune toată nădejdea în cineva sau în ceva. **5.** Intranz. A admite existența lui Dumnezeu și a accepta dogmele bisericii; *p. ext.* a avea o anumită credință religioasă. — Lat. **credere.**

CREDÉNȚ, *credențuri,* s.n. (Reg.) Bufet. — Din germ. **Kredenz.**

CREDÍBIL, -Ă, *credibili, -e,* adj. Care poate fi crezut; verosimil. — Din lat. **credibilis.**

CREDIBILITÁTE s.f. Însușire a unui lucru de a putea fi crezut. — Din fr. **crédibilité.**

CREDINCÉR, *credinceri,* s.m. (Înv.) Om de încredere (la Curtea domnească); slujbaș cu rang de boiernaș. — **Credință** + suf. *-ar.*

CREDINCIÓS, -OÁSĂ, *credincioși, -oase,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Care este demn de încredere, pe care te poți bizui; devotat, fidel unei persoane; nestrămutat, statornic față de un angajament, de o idee, de o cauză. **2.** Care crede în existența lui Dumnezeu și se conformează practicilor religioase. — **Credință** + suf. *-ios.*

CREDÍNȚĂ, *credințe,* s.f. **1.** Faptul de a crede în adevărul unui lucru; convingere, siguranță, certitudine. ✧ *Profesiune de credință* = declarație publică pe care o face cineva asupra principiilor sau convingerilor sale. **2.** (Înv.) Încredere (pe care o inspiră cineva). ✧ Loc. adv. *În credință* = într-adevăr. ✧ Expr. *A-și mânca credința* = a se comporta astfel încât nu mai inspiră încredere. (Înv.) *A bea* (sau *a lua, a sorbi) credință* (sau *credința)* = a gusta din mâncărurile servite domnitorului pentru a-l încredința că nu sunt otrăvite. **3.** Fidelitate, devotament, statornicie față de cineva sau de ceva. ✦ (Reg.) Logodnă. **4.** Speranță, nădejde. **5.** Convingere despre existența lui Dumnezeu; mărturisire a acestei convingeri prin respectarea prescripțiilor bisericești; religie, cult. — Lat. ***credentia.**

CREDINȚÍ, *credințesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) logodi. — Din **credință.**

CRÉDIT, *credite,* s.n. **1.** Relație (economică) bănească ce se stabilește între o persoană fizică sau juridică (creditor), care acordă un împrumut de bani sau care vinde mărfuri sau servicii pe datorie, și o altă persoană fizică sau juridică (debitor), care primește împrumutul sau cumpără pe datorie; împrumut acordat (cu titlu rambursabil și condiționat de obicei de plata unei dobânzi); creanța creditorului; obligația (bănească), datoria celui creditat; (concr.) valoarea, suma de bani pe care creditorul o cedează cu titlu rambursabil debitorului său. ✧ *Credit ipotecar* = formă de credit pe termen lung, acordat de o bancă[2] unor persoane (fizice sau juridice), în scopul construirii, achiziționării, reparării sau modernizării de proprietăți imobiliare, în care creditul este garantat cu proprietățile imobiliare respective. *Scrisoare de credit* = înscris care autorizează pe purtătorul său să primească un anumit credit. ✧ Expr. *A da pe credit* = a vinde fără a primi banii imediat (cu plata temporar amânată). *A deschide* (cuiva) *un credit* = a pune la dispoziția cuiva, cu respectarea formelor legale, un credit în limitele și în condițiile stabilite de mai înainte. *A face* (cuiva) *un credit* = **a)** a vinde (cuiva) marfă pe datorie; **b)** a acorda încredere cuiva, a aștepta cu încredere comportarea bună a cuiva. **2.** Sector, sferă a circulației care cuprinde relațiile de credit (**1**). **3.** Coloana din dreapta a unui cont, în care se înscriu reducerile (scăderile) de activ sau sporurile (creșterile) de pasiv. **4.** Fig. Considerație, încredere, stimă, autoritate, influență, trecere de care se bucură cineva. — Din fr. **crédit.**

CREDITÁ, *creditez,* vb. I. Tranz. **1.** A acorda sau a deschide cuiva un credit (**1**); a împrumuta pe cineva cu o sumă de bani; a vinde cuiva pe credit. **2.** A face o înregistrare în creditul unui cont. — Din fr. **créditer.**

CREDITÁRE, *creditări,* s.f. Acțiunea de *a credita* și rezultatul ei. ✧ *Creditarea taxelor vamale* = amânarea efectuării plății taxelor vamale cu condiția prezentării de garanții și a plății unor dobânzi aferente. — V. **credita.**

CREDITÓR, -OÁRE, *creditori, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre persoane fizice sau juridice) Care a creditat; (despre sume) care se înscrie în creditul unui cont. **2.** S.m. și f. Titular al unui drept de creanță; persoană sau instituție care a acordat cuiva un credit (**1**). — Din fr. **créditeur.**

CRÉDO s.n. (Bis.) **1.** Crez (**2**). **2.** A treia parte a liturghiei catolice. — Din lat. **credo.**

CREDÚL, -Ă, *creduli, -e,* adj. Care crede prea ușor, fără a cerceta mai de aproape, care se încrede lesne în cineva sau în ceva. — Din fr. **crédule,** lat. **credulus.**

CREDULITÁTE s.f. Însușirea de a fi credul, tendința de a crede orice cu ușurință, fără a cerceta mai de aproape. — Din fr. **crédulité,** lat. **credulitas, -atis.**

CREEK, *creekuri,* s.n. Curs de apă temporar în deșerturile sărate din Australia și din America de Sud. [Pr.: *cric*] — Cuv. engl.

CRÉIER, (**1, 3**) *creieri,* s.m., (**2**) *creiere* s.n. **1.** Partea cea mai importantă a sistemului nervos central la vertebrate, organ al gândirii și al conștiinței umane, care este situată în cutia craniană și compusă din trunchiul cerebral, creierul mic și emisferele cerebrale. ✧ *Creierul mic* = parte a creierului situată în regiunea posterioară și inferioară a craniului; cerebel. *Creierul mare* = parte a creierului situată în regiunea anterioară și superioară a craniului. **2.** Fig. Minte, inteligență, judecată. ✦ Element (persoană) care organizează și conduce o acțiune. **3.** (În expr.) *Creierii* (sau *creierul) munților* = locurile cele mai înalte și mai greu accesibile ale munților. [Var.: (înv.) **críer** s.m.] — Lat. **c(e)rebellum.**

CREIERÁȘ, *creierași,* s.m. Creierul mic; cerebel. — **Creier** + suf. *-aș.*

CREIÓN, *creioane,* s.n. **1.** Ustensilă pentru scris sau desenat, constituită dintr-o mină neagră sau colorată, protejată de un înveliș de obicei din lemn; bețișor făcut din argilă combinată cu diferite substanțe, cu care se poate desena în diferite culori. **2.** Desen realizat în creion (**1**). **3.** Fig. Mod de a scrie, de a compune; ușurința de a scrie, de a compune ceva (valoros). **4.** Obiect în formă de creion (**1**) preparat din substanțe cosmetice, folosit ca fard. **5.** (În sintagma) *Creion luminos* = dispozitiv

electronic folosit pentru introducerea datelor și informațiilor în minicalculatoare. — Din fr. **crayon.**

CREIONÁ, *creionez,* vb. I. Tranz. A executa cu creionul un desen indicând numai trăsăturile generale ale modelului; a schița. ✦ Fig. (În literatură) A schița un portret, un caracter etc. — Din fr. **crayonner.**

CREIONÁJ, *creionaje,* s.n. Desen făcut cu creionul (**1**). — Din fr. **crayonnage.**

CREIONÁRE, *creionări,* s.f. Acțiunea de *a creiona.* — V. **creiona.**

CREIONÁȘ, *creionașe,* s.n. Diminutiv al lui *creion.* — **Creion** + suf. *-aș.*

CREIONÍST, -Ă, *creioniști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Desenator în creion (**1**). — Din fr. **crayonniste.**

CREIȚÁR, *creițari,* s.m. Monedă mică de argint, mai târziu de aramă, care a circulat în sudul Germaniei, în Austro-Ungaria, în Transilvania și în Bucovina până la sfârșitul sec. XIX, valorând a suta parte dintr-un fiorin; *p. gener.* ban, gologan (de valoare neînsemnată). [Var.: **crăițár, crițár** s.m.] — Din magh. **krajczár.**

CREÍȚĂ s.f. v. **crăiță.**

CREM adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. De culoarea untului; alb-gălbui. **2.** S.n. Culoare crem (**1**). — Din fr. **crème.**

CREMALIÉRĂ, *cremaliere,* s.f. Organ de mașină având forma unei bare dințate, care angrenează o roată cilindrică dințată, servind la transformarea mișcării de rotație în mișcare de translație și invers. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **crémaillère.**

CREMATÓRIU, -IE, *crematorii,* adj., s.n. **1.** Adj. Care servește la ardere, la incinerare. **2.** S.n. Clădire amenajată cu instalații speciale, destinată incinerării cadavrelor. ✦ Cuptor pentru arderea gunoaielor. — Din fr. **crématoire.**

CREMAȚIÚNE, *cremațiuni,* s.f. Ardere, prefacere în cenușă; incinerare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **crémation,** lat. **crematio, -onis.**

CRÉMĂ, *creme,* s.f. **1.** Preparat culinar de consistența unei paste, obținut din lapte, ouă și zahăr, cu adaos de cafea, ciocolată, vanilie etc., care se servește ca desert sau se adaugă ca ingredient la unele prăjituri. ✦ (Cu determinări) Lichior fin. **2.** Produs obținut prin emulsionarea unor grăsimi, ceruri, gume etc. cu apă, uleiuri eterice și ingrediente, în vederea utilizării în tehnică, cosmetică sau medicină; alifie. ✧ *Cremă de ghete* = preparat asemănător cu o alifie, pentru uns și lustruit încălțămintea din piele. **3.** Fig. Ceea ce este bun, de frunte, de calitate superioară. — Din fr. **crème.**

CRÉMENE s.f. **1.** Varietate de rocă sedimentară silicioasă, alcătuită din calcedonie, opal și cuarț, care are proprietatea să producă scântei atunci când este lovită cu obiecte de oțel. **2.** Bucățică de cremene (**1**) folosită la scăpărat cu amnarul sau, la armele vechi, pentru aprinderea prafului de pușcă. ✧ Expr. *Cât ai da în cremene* = într-o clipă. — Din bg. **kremeni.**

CREMOMÉTRU, *cremometre,* s.n. Instrument cu ajutorul căruia se măsoară cantitatea de smântână sau de alte grăsimi care se găsesc în lapte. — Din fr. **crémomètre.**

CREMÓNĂ, *cremone,* s.f. Dispozitiv metalic folosit pentru închiderea unei ferestre sau a unei uși, construit din două vergele dispuse în prelungire și acționate cu ajutorul unui mâner. — Din fr. **crémone.**

CREMÓS, -OÁSĂ, *cremoși, -oase,* adj. Cu aspect de cremă, ca o cremă. — **Cremă** + suf. *-os.*

CRÉMȘNIT, *cremșnituri,* s.n. Prăjitură preparată din foi de aluat coapte între care se pune cremă de vanilie. — Din germ. **Kremschnitte.**

CRENÁT, -Ă, *crenați, -te,* adj. (Despre frunze) Cu marginile dințate. — Din fr. **créné.**

CRENÉL, *creneluri,* s.n. **1.** Fiecare dintre deschizăturile înguste, făcute din loc în loc, în partea superioară a parapetului unui turn de apărare, a unui castel sau a unei cetăți medievale, prin care se aruncau proiectilele asupra inamicului. **2.** Deschizătură îngustă în pereții unei cazemate, ai unui adăpost sau în parapetul unei tranșee, prin care se pot observa mișcările inamicului și se pot executa trageri cu armament automat portativ. — Din engl. **crenel.** Cf. fr. c r é n e a u.

CRENELÁ, *crenelez,* vb. I. Tranz. A face, a construi creneluri într-un zid. — Din fr. **créneler.**

CRENELÁRE, *crenelări,* s.f. Acțiunea de *a crenela.* — V. **crenela.**

CRENELÁT, -Ă, *crenelați, -te,* adj. (Despre ziduri, clădiri etc.) Cu creneluri. — Din fr. **crénelé.**

CRENGĂRÁIE s.f. Crengărie. [Pr.: *-ra-ie*] — **Creangă** + suf. *-ăraie.*

CRENGĂRÍE s.f. (Rar) Desiș sau mulțime de crengi; crengăraie. — **Creangă** + suf. *-ărie.*

CRENGÓS, -OÁSĂ, *crengoși, -oase,* adj. Cu multe crengi; rămuros; crenguros. — **Creangă** + suf. *-os.*

CRENGULÍȚĂ, *crengulițe,* s.f. (Pop.) Crenguță. — **Creangă** + suf. *-uliță.*

CRENGUREÁ, *crengurele,* s.f. (Pop.) Crenguță. — **Creangă** + suf. *-urea.*

CRENGURÓS, -OÁSĂ, *crenguroși, -oase,* adj. (Rar) Crengos. — **Creangă** + suf. *-uros.*

CRENGÚȚĂ, *crenguțe,* s.f. Diminutiv al lui *creangă;* crenguliță, crengurea. — **Creangă** + suf. *-uță.*

CRENOBIOLOGÍE s.f. Ramură a limnologiei care studiază organismele vii din izvoare (minerale). [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **crénobiologie.**

CRENOLOGÍE s.f. Studiu al apelor minerale terapeutice. — Din fr. **crénologie.**

CRENOTERAPEÚT, *crenoterapeuți,* s.m. Medic specialist în crenoterapie. [Pr.: *-pe-ut*] — Din fr. **crénothérapeute.**

CRENOTERAPÍE s.f. Folosire a apelor minerale în scop terapeutic. — Din fr. **crénothérapie.**

CRÉNVURST, *crenvurști,* s.m. Produs alimentar în formă de cârnăcior, obținut din carne de vită și slănină tocate fin, introduse în intestine de oaie sau în material plastic și adesea prinse în pereche. [Var.: **crénvurșt** s.m.] — Din germ. **Krenwürstchen.**

CRÉNVURȘT s.m. v. **crenvurst.**

CREODÓNTĂ, *creodonte,* s.f. (La pl.) Subordin fosil de mamifere primitive carnivore, cu dentiția puțin specializată, cu membrele masive, prevăzute cu gheare; (și la sg.) mamifer din acest subordin. [Pr.: *cre-o-*] — Din fr. **créodonte.**

CREOFÁG, -Ă, *creofagi, -ge,* adj. Care se hrănește cu carne. [Pr.: *cre-o-*] — Din fr. **créophage.**

CREOFAGÍE s.f. Deprindere de a se hrăni cu carne. [Pr.: *cre-o-*] — Din fr. **créophagie.**

CREÓL, -Ă, *creoli, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană născută în America Latină sau în colonii, urmașă a coloniștilor spanioli, portughezi sau francezi. **2.** Adj. Care aparține creolilor (**1**), privitor la creoli. ✦ (Substantivat, f.) Varietate lingvistică formată în diferite părți ale lumii, în urma contactului dintre vorbitori ai unor limbi europene (engleza, franceza, portugheza, spaniola) cu diverse alte limbi (africane, australiene etc.). [Pr.: *cre-ol*] — Din fr. **créole.**

CREOLÍNĂ s.f. Soluție obținută dintr-un amestec de crezoli și hidrocarburi aromatice, hidroxid de sodiu și apă, folosită ca dezinfectant. [Pr.: *cre-o-*] — Din fr. **créoline.**

CREOZÓT s.n. (Chim.) Amestec de fenoli, în principal gualacol și crezoli, obținut din gudroanele de lemn sau de cărbune; lichid uleios, incolor sau galben-deschis, caustic, cu miros caracteristic. [Pr.: *cre-o-.* — Var.: **creuzót** s.n.] — Din fr. **créosote.**

CREOZOTÁ, *creozotez,* vb. I. Tranz. A impregna lemnul cu creozot pentru a-i mări rezistența. [Pr.: *cre-o-*] — Din fr. **créosoter.**

CREOZOTÁRE, *creozotări,* s.f. Acțiunea de *a creozota.* [Pr.: *cre-o-*] — V. **creozota.**

CREOZOTÁT, -Ă, *creozotați, -te,* adj. Care a fost impregnat cu creozot. [Pr.: *cre-o-*] — V. **creozota.**

CREP, (**3**) *crepuri,* s.n. **1.** Cauciuc natural, de culoare albă-gălbuie, din care se fac tălpi pentru încălțăminte. **2.** Țesătură subțire, încrețită, din fire de mătase sau de lână suprarăsucite. ✧ *Crep satin* = țesătură cu una dintre fețe mată și cu cealaltă lucioasă. ✦ Bucată dintr-o asemenea țesătură, de culoare neagră, care se poartă la braț, la rever sau la pălărie în semn de doliu. **3.** (La pl.) Sorturi de crep (**2**). — Din fr. **crêpe.**

CREPDEȘÍN s.n. (Text.) Crep (**2**). [Var.: **crepdeșínă** s.f.] — Din fr. **crêpe de Chine.**

CREPDEȘÍNĂ s.f. v. **crepdeșin.**

CREPÍDĂ, *crepide,* s.f. Încălțăminte în formă de sandale, purtată în Antichitate de greci și de romani. — Din fr. **crépide,** lat. **crepida.**

CREPITÁNT, -Ă, *crepitanți, -te,* adj. (Livr.) Care produce zgomote scurte și repetate; care pârâie, care trosnește. — Din fr. **crépitant.**

CREPITÁȚIE, *crepitații,* s.f. (Med.) Zgomot patologic repetat, produs de ciocnirea a două oase fracturate, de frecarea aerului când pătrunde în plămânii bolnavi etc. — Din fr. **crépitation.**

CREPÓN, (**2**) *crepoane,* s.n. **1.** Țesătură din fire răsucite în așa fel încât să se obțină încrețituri neregulate și bobițe în relief. **2.** (La pl.) Sorturi de crepon (**1**). — Din fr. **crépon.**

CREPONÁT, -Ă, *creponați, -te,* adj. (Despre țesături, hârtie etc.) Asemănător cu creponul; încrețit. — **Crepon** + suf. *-at.*

CREPS, *crepsuri,* s.n. (Înv.) Joc cu zaruri (originar din Marea Britanie). — Din fr. **creps.**

CREPÚSCUL, *crepuscule,* s.n. **1.** Perioadă de timp cu lumină slabă după asfințitul Soarelui; înserare, amurg. ✦ Fig. Declin, sfârșit. **2.** Perioadă de timp înainte de răsăritul soarelui; auroră. **3.** Lumină slabă, semiîntuneric. — Din fr. **crépuscule,** lat. **crepusculum.**

CREPUSCULÁR, -Ă, *crepusculari, -e,* adj. Care ține de crepuscul, privitor la crepuscul. ✦ Slab luminat, abia vizibil. — Din fr. **crépusculaire.**

CRESCĂTÓR, -OÁRE, *crescători, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care crește. **2.** S.m. și f. Persoană, întreprindere sau gospodărie care se ocupă cu creșterea animalelor. ✦ (Rar) Părinte adoptiv. — **Crește** + suf. *-ător.*

CRESCĂTORÍE, *crescătorii,* s.f. Loc special amenajat unde se cresc animale. — **Crescător** + suf. *-ie.*

CRESCÂND, -Ă, *crescânzi, -de,* adj. Care este în creștere. — V. **crește.**

CRESCÉNDO adv., (**2**) *crescendouri,* s.n. **1.** Adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Crescând, sporind progresiv în intensitate. **2.** S.n. Creștere progresivă a intensității sunetelor produse de voce sau de instrumente muzicale. — Cuv. it.

CRESCÚT, -Ă, *crescuți, -te,* adj. **1.** (Despre aluat) Care și-a mărit volumul prin dospire. **2.** (Despre ființe, plante) Ajuns la un oarecare stadiu de maturizare.

3. (Despre unele legume) Care a dat, în timpul conservării, lujeri, muguri. *Ceapă crescută*. — V. **crește.**

CRESÓN s.n. Plantă erbacee legumicolă anuală din familia brasicacee, cu flori albe mici, cultivată pentru frunzele ei folosite ca salată sau condiment; hreniță *(Lepidium sativum).* — Din fr. **cresson.**

CRESTÁ, *crestez,* vb. I. **1.** Tranz. A face tăieturi pe o suprafață sau pe marginea unui obiect; a efectua crestături prin așchiere, deformare plastică etc.; a tăia în ceva făcând colți, dinți. ✧ Expr. *A cresta pe răboj* = a face o tăietură pe răboj spre a ține o socoteală; *fig.* a-și nota, a-și memora ceva. **2.** Refl. A se tăia, a se răni ușor. — Din **creastă.**

CRESTÁRE, *crestări,* s.f. Acțiunea de *a (se) cresta.* — V. **cresta.**

CRESTÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) cresta.* — V. **cresta.**

CRESTÁT[2]**,** *crestați,* s.m. (Zool.; fam.) Cocoș. — Din **creastă.**

CRESTÁT[3]**, -Ă,** *crestați, -te,* adj. Cu crestături; însemnat cu tăieturi. *Frunze cu marginea crestată.* ✦ (Despre țărmuri) Cu părți care înaintează în apă, neregulat. — V. **cresta.**

CRESTĂTÚRĂ, *crestături,* s.f. **1.** Semn făcut prin tăiere, prin crestare; tăietură. **2.** (La pl.) Procedeu al artei populare de ornamentare a lemnului prin cioplire, scrijelare sau crestare, folosit la elementele arhitectonice, la piesele de mobilier, la unelte și obiecte de uz casnic etc. — **Cresta** + suf. *-ătură.*

CRESTĂȚEÁ, *crestățele,* s.f. (Bot.) **1.** Tâlhărea *(Lactuca sagittata)*. **2.** Salata-iepurelui *(Prenanthes purpurea*). — **Crestat** + suf. *-ea.*

CRESTOMATÍE s.f. v. **crestomație.**

CRESTOMAȚÍE, *crestomații,* s.f. Culegere de texte din diferiți autori, reprezentative pentru valoarea lor filologică, istorică, documentară etc.; analecte. [Var.: **crestomatíe** s.f.] — Din fr. **chrestomathie.**

CRESTÓS, -OÁSĂ, *crestoși, -oase,* adj. (Rar; despre păsări) Cu creastă (mare). — **Creastă** + suf. *-os.*

CRÉȘĂ, *creșe,* s.f. Instituție care asigură îngrijirea copiilor până la vârsta de trei ani, un număr de ore sau de zile, pe săptămână. — Din fr. **crèche.**

CRÉȘTE, *cresc,* vb. III. **1.** Intranz. (Despre oameni, animale și plante sau despre părți ale lor) A se mări treptat, a deveni mai mare ca rezultat al proceselor vitale din organism; a se dezvolta. ✧ Expr. *Să crești mare!* formulă de salut sau de mulțumire, adresată de obicei unui copil. *A crește văzând cu ochii* = a crește neobișnuit de repede. ✦ (Despre anumite părți ale corpului) A se reface, a se regenera. ✦ Fig. (Despre oameni) A-și ridica nivelul profesional, cultural, etc.; a evolua. **2.** Intranz. A-și petrece copilăria, a trăi primii ani din viață (într-un loc). **3.** Tranz. A îngriji, a educa (un copil). ✦ A prăsi, a înmulți, a îngriji animale sau păsări. ✦ (Rar) A cultiva plante. **4.** Intranz. A se mări, a spori (ca număr, volum, intensitate, durată etc.). ✧ Expr. *A crește inima (în piept)* sau *a-i crește* (cuiva) *inima* (sau *sufletul),* se spune când cineva simte o bucurie, o mulțumire deosebită. ✦ Fig. (Despre corpuri în mișcare) A se vedea din ce în ce mai mare (pe măsură ce se apropie). **5.** Intranz. (Despre aluat) A se umfla, a se ridica prin dospire. **6.** Intranz. (Despre ape) A-și mări volumul, a se umfla. [Perf. s. *crescui*, part. *crescut*] — Lat. **crescere.**

CRÉȘTERE, *creșteri,* s.f. Acțiunea de *a crește.***1.** Dezvoltare, mărire treptată. **2.** Sporire, mărire a numărului, volumului, intensității, duratei etc. unui lucru, unui fenomen etc. **3.** Prăsire, înmulțire. ✧ *Creșterea animalelor* = ramură a agriculturii care are ca obiect înmulțirea și creșterea animalelor și păsărilor, a viermilor de mătase, a peștilor și stupăritul. **4.** Educare, educație. ✧ Loc. adj. *Fără creștere* = prost-crescut, needucat. ✧ Expr. *Bună-creștere* = educație aleasă. — V. **crește.**

CRÉȘTET, *creștete,* s.n. **1.** Vârful capului; sinciput. ✧ Expr. *Din* (sau *de la creștet*) *până în tălpi* sau *din tălpi până în creștet* = de sus până jos, în întregime, peste tot trupul. ✦ Părul (din vârful) capului. ✦ (Rar) Căpătâi. **2.** Vârf, culme, pisc, înălțime. — **Crește** + suf. *-et.*

CREȘTÍN, -Ă, *creștini, -e,* adj., s.m. și f. **I.** Adj. Care aparține creștinismului, privitor la creștinism. **II.** S.m. și f. **1.** Persoană care a primit botezul și crede în Isus Hristos. **2.** (Pop.) Persoană, om, individ. — Lat. **christianus.**

CREȘTINÁ, *creștinez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) face creștin (**II 1**), a (se) boteza în religia creștină. — Din **creștin.**

CREȘTINÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) creștina* și rezultatul ei. — V. **creștina.**

CREȘTINĂTÁTE s.f. **1.** Ansamblul țărilor sau popoarelor creștine (**I**). **2.** Comunitate de creștini. — **Creștin** + suf. *-ătate.*

CREȘTINÉSC, -EÁSCĂ, *creștinești,* adj. De creștin (**II 1**), privitor la creștinism. — **Creștin** + suf. *-esc.*

CREȘTINÉȘTE adv. Ca un creștin (**II 1**), în felul creștinilor. — **Creștin** + suf. *-ește.*

CREȘTINÍSM s.n. Totalitatea formelor de credință în persoana și scrierile care conțin cuvintele și învățăturile lui Isus Hristos. — **Creștin** + suf. *-ism* (după fr. *christianisme).*

CRETACÉU, -ÉE, *cretacei, -ee,* s.n., adj. **1.** S.n. Cretacic. **2.** Adj. (Despre roci) De natura cretei, format din cretă. ✦ (Înv.) Care se referă la perioada cretacică. — Din fr. **crétacé.**

CRETÁCIC, -Ă, *cretacici, -ce,* s.n., adj. **1.** S.n. A treia și ultima perioadă a erei mezozoice, caracterizată prin depuneri de masive calcaroase, prin fauna dominată de reptile, iar flora prin gimnosperme; cretaceu. **2.** Adj. Care se referă la cretacic (**1**), care aparține cretacicului. — Din germ. **Kretazisch.**

CRETÁN, -Ă, *cretani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din insula Creta. **2.** Adj. Care aparține Cretei sau cretanilor (**1**), privitor la Creta sau la cretani.

CRÉTĂ, *crete,* s.f. **1.** Calcar fin granular, de culoare albă-gălbuie, format din resturi microscopice de foraminifere, moluște, corali sau ca produs al unor reacții chimice între sărurile din apa mării. **2.** Bucată din cretă, în formă de creion, folosită la scris pe tablă sau pe orice suprafață de culoare (mai) închisă. — Din lat. **creta.**

CRETÍN, -Ă, *cretini, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de cretinism; imbecil, idiot. ✦ (Om) stupid, absurd. — Din fr. **crétin.**

CRETINÍSM s.n. Boală determinată de insuficiență tiroidiană, manifestată prin înapoiere mintală și prin tulburări de dezvoltare fizică. ✦ Tâmpenie, idioție, prostie. — Din fr. **crétinisme.**

CRETINIZÁ, *cretinizez,* vb. I. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină cretin; *p. ext.* a (se) prosti. — Din fr. **crétiniser.**

CRETINIZÁRE s.f. Faptul se *a (se) cretiniza*. — V. **cretiniza.**

CRETÓN, (**2**) *cretoane,* s.n. **1.** Țesătură imprimată, plină, rezistentă și deasă, fabricată mai ales din in sau din cânepă și folosită pentru huse de mobilă, draperii etc. **2.** (La pl.) Sorturi de creton (**1**). — Din fr. **cretonne.**

CRETÓS, -OÁSĂ, *cretoși, -oase,* adj. (Rar) Care conține cretă (**2**), care are aspect de cretă. — **Cretă** + suf. *-os.*

CREȚ, CREÁȚĂ, (**I**) *creți, -e,* adj., (**II 1**) *creți,* s.m., (**II 4**) *crețe,* s.f., (**II 2, 3**) *crețuri,* s.n. **I. 1.** Adj. (Despre păr, blană, lână etc.) Răsucit în inele; cârlionț, buclat. **2.** Adj. Cu ridicături și adâncituri; cutat, încrețit; zbârcit, ridat. **II. 1.** S.m. (Rar) Păr creț (**1**) sau încrețit; buclă, cârlionț. **2.** S.n. Încrețitură la o țesătură sau la un obiect confecționat; cută, fald. **3.** S.n. Încrețitură a pielii; zbârcitură, rid, cută. **4.** S.f. Soi de viță-de-vie cu struguri verzi-gălbui, din care se obțin vinuri de masă. — Et. nec.

CREȚÉSC, *crețești,* adj. (În sintagma) *Măr crețesc* = varietate de mere autohtone, mari, turtite, cu coaja verzuie sau gălbuie acoperită parțial cu dungi roșii, cu gust acrișor și cu aromă specifică. — **Creț** + suf. *-esc.*

CREȚIȘOÁRĂ, *crețișoare,* s.f. Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu flori mici verzi-gălbui (*Alchemilla vulgaris*). — **Creț** + suf. *-ișoară.*

CREȚÚȘCĂ, *crețuște,* s.f. Plantă erbacee meliferă și medicinală din familia rozaceelor, cu flori dispuse în corimb, folosită la prepararea unui ceai diuretic *(Filipendula ulmaria).* — **Creț** + suf. *-ușcă.*

CREUZÉT, *creuzete,* s.n. Vas fabricat dintr-un material rezistent la căldură (porțelan, șamotă, grafit etc.), folosit pentru reacții chimice la temperaturi înalte. ✦ Recipient în formă de oală, făcut dintr-un material refractar, în care se adună produsele de topire obținute în procesul metalurgic. [Pr.: *cre-u-*] — Din fr. **creuset.**

CREUZÓT s.n. v. **creozot.**

CREVÁSĂ, *crevase,* s.f. Mare despicătură într-un ghețar montan. — Din fr. **crevasse.**

CREVÁT s.n. v. **crivat.**

CREVÉTE, *creveți,* s.f. Nume dat mai multor crustacee marine comestibile; caridă. — Din fr. **crevette.**

CREZ, *crezuri,* s.n. **1.** Totalitatea principiilor sau convingerilor cuiva, concepția despre viață a cuiva. **2.** Mărturisirea credinței față de Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, la creștini, folosit ca simbol al credinței comune sau ca formulă de botez. — Din **crede** (derivat regresiv).

CREZÁRE, *crezări,* s.f. **1.** Încredere. ✧ Expr. *A da crezare* (cuiva sau la ceva) = a crede pe cineva pe cuvânt. **2.** (Înv.) Credință. — **Crede** + suf. *-are.*

CREZĂMÂNT, *crezăminte,* s.n. (Înv.) **1.** Crezare, încredere. ✧ Loc. adv. *Cu crezământ* = cu adevărat, într-adevăr. ✧ Expr. *A da* (sau *a pune*) *crezământ* = a da crezare. *A afla* (sau *a avea*) *crezământ* = a se bucura de încredere, a fi crezut. **2.** Înțelegere, față de cineva sau de ceva; considerație, milă. — **Crede** + suf. *-ământ.*

CREZÓL, *crezoli,* s.m. Substanță chimică lichidă (metilfenol) obținută din gudroanele de lemn și de cărbune, folosită la prepararea bachelitei, ca antiseptic etc. — Din fr. **crésol.**

CRI interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită cântecul greierului. — Onomatopee.

CRIÁNT, -Ă, *crianți, -te,* adj. (Livr.) Țipător (**1**). *Culoare criantă.* [Pr.: *cri-ant*] — Din fr. **criant.**

CRIB, *criburi,* s.n. Construcție din lemn, metal etc. care se așază în albia unui râu pentru a proteja sorbul unei pompe care se alimentează din apa respectivă. — Din germ. **Kribbe.**

CRIBLÚRĂ, *cribluri,* s.f. Piatră dură, spartă mărunt, folosită la lucrări de asfaltare. — Din fr. **criblure.**

CRIC, *cricuri,* s.n. Aparat portativ, acționat manual, mecanic etc. folosit pentru ridicarea unor greutăți mari la mică înălțime prin împingere de jos în sus. — Din fr. **cric.**

CRICHÉT s.n. Joc sportiv între două echipe a câte 11 oameni care lovesc cu niște bastoane speciale mingea, încercând s-o introducă în poarta adversarului. — Din engl., fr. **cricket.**

CRICOÍD, -Ă, *cricoizi, -de,* adj. În formă de inel. — Din fr. **cricoïde.**

CRÍDĂ, *cride,* s.f. (Reg.) Cretă. — Din ucr. **krijda.**

CRÍER s.m. v. **creier.**

CRIERGÍE s.f. (Geol.) Acțiune a înghețului asupra solului și rocilor de suprafață. [Pr.: *cri-er-*] — Din fr. **cryergie.**

CRÍGHEL, *crighele,* s.n. (Reg.) Halbă. — Din germ. **Krügel.**

CRIJÁC, *crijaci,* s.m. (Înv.) Cruciat. — Din ucr. **kryzak.**

CRÍJMĂ, *crijme,* s.f. (Reg.) Bucată de pânză nouă în care naşa înfăşoară copilul la botez, după ce este scos din cristelniţă. — Din ucr. **krijmo.**

CRÍLĂ, *crile,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele două părţi laterale ale unui năvod. **2.** (Reg.) Cârd, droaie de copii sau de oameni. — Din sl. **krilo** „aripă".

CRÍMĂ, *crime,* s.f. Infracţiune care prezintă un grad ridicat de pericol social şi pe care legea o sancţionează cu pedepsele cele mai mari; *spec.* omor. ✧ *Crimă internaţională* = infracţiune deosebit de gravă împotriva legilor şi uzanţelor războiului, precum şi împotriva păcii internaţionale şi a umanităţii. — Din fr. **crime.**

CRIMINÁL[1], *criminaluri,* s.n. (Înv.) Judecătorie, tribunal care judecă crimele; *p. ext.* puşcărie, închisoare. — Din germ. **Kriminal**[gericht].

CRIMINÁL[2], -Ă, *criminali, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care conţine o intenţie nelegiuită, care constituie o crimă, referitor la crimă; rău, dăunător. **2.** S.m. şi f. Persoană care a săvârşit o crimă; criminalist[2]. ✧ *Criminal de război* = persoană care, în timpul unui război, se face vinovată de crime împotriva legilor şi uzanţelor războiului, precum şi împotriva păcii internaţionale şi a umanităţii. — Din fr. **criminel,** lat. **criminalis.**

CRIMINALÍST[1], -Ă, *criminalişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în criminalistică. — Din fr. **criminaliste.**

CRIMINALÍST[2], -Ă, *criminalişti, -ste,* s.m. şi f. (Înv.) Criminal[2] (**2**). — **Criminal[2]**+ suf. *-ist.*

CRIMINALÍSTICĂ s.f. Ştiinţă care se ocupă cu cercetarea mijloacelor şi cu elaborarea metodelor pentru prevenirea infracţiunilor, pentru examinarea probelor judiciare în vederea descoperirii infracţiunilor săvârşite şi a infractorilor. — Din germ. **Kriminalistik.**

CRIMINALITÁTE s.f. Săvârşire de omoruri; totalitatea infracţiunilor săvârşite pe un anumit teritoriu într-o anumită perioadă. — Din fr. **criminalité.**

CRIMINOGÉN, -Ă, *criminogeni, -e,* adj. (Rar) Care generează o crimă sau favorizează producerea ei. — Din fr. **criminogène.**

CRIMINOLÓG, -Ă, *criminologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în criminologie. — Din fr. **criminologue.**

CRIMINOLÓGIC, -Ă, *criminologici, -ce,* adj. De criminologie, al criminologiei. — Din **criminologie.**

CRIMINOLOGÍE s.f. Ştiinţă care studiază criminalitatea, cauzele ei şi găsirea metodelor pentru prevenirea şi combaterea ei. — Din fr. **criminologie.**

CRIN, *crini,* s.m. **1.** Plantă erbacee ornamentală din familia liliaceelor, cu flori albe strălucitoare, în formă de pâlnie şi cu miros foarte puternic *(Lilium candidum).* ✧ Compuse: *crin-de-pădure* = plantă din familia liliaceelor, cu florile aplecate în jos, de culoare roşie-violetă cu pete purpurii *(Lilium martagon); crin-de-toamnă* = gen de plante decorative originare din Japonia, cu flori albe, liliachii sau albastre, care atârnă în mănunchi la vârful tulpinii *(Hosta); crin-galben* = **a)** plantă erbacee decorativă cu florile galbene-deschis *(Hemerocallis flava);* **b)** plantă erbacee cu flori mari de culoare roşie-gălbuie, cultivată ca plantă ornamentală *(Hemerocallis fulva).* **2.** Compus: *crin-de-mare* = (la pl.) clasă de echinoderme cu aspect de floare, care trăiesc fixate în zone abisale; (şi la sg.) animal din această clasă; crinoide. — Din sl. **krinŭ.**

CRINIÉRĂ, *criniere,* s.f. Creastă a unui coif din care ieşeau penajul sau alte ornamente.

CRINOÍD, *crinoide,* s.n. (Zool.) Crin-de-mare. — Din fr. **crinoïde.**

CRINOLÍNĂ, *crinoline,* s.f. Fustă lungă şi foarte largă, în formă de clopot, susţinută în interior de arcuri subţiri de oţel, la modă pe la mijlocul sec. XIX; malacof. — Din fr. **crinoline.**

CRINOVÍL s.n. Fibră sintetică obţinută prin filare din policlorură de vinil, care, ţesută sub formă de tricot şi purtată direct pe corp, se încarcă cu sarcini electrice, producând un efect terapeutic. — Denumire comercială.

CRÍNTĂ, *crinte,* s.f. Vas de lemn (în formă de albie) de care se servesc ciobanii când storc zerul din caş. — Cf. bg. k r i n i c a.

CRIOBIOLOGÍE s.f. Disciplină care studiază efectele temperaturilor joase asupra organismelor vii. [Pr.: *cri-o-bi-o-*] — Din engl. **cryobiology.**

CRIOCAUTÉR, *criocautere,* s.n. Instrument pentru distrugerea unor ţesuturi patologice cutanate, prin congelare cu ajutorul zăpezii carbonice. [Pr.: *cri-o-ca-u-*] — Din fr. **cryocautère.**

CRIOFÍL, -Ă, *criofili, -e,* adj., s.m. şi f. (Animal sau plantă) care trăieşte la temperaturi scăzute. [Pr.: *cri-o-*] — Din fr. **cryophil.**

CRIOFÍTĂ, *criofite,* s.f. (La pl.) Grup de plante format din alge, muşchi, ciuperci şi bacterii adaptate la temperaturi joase; (şi la sg.) plantă din acest grup. [Pr.: *cri-o-*] — Din fr. **cryophite.**

CRIOGÉNIC, -Ă, *criogenici, -ce,* adj. **1.** De criogenie, al criogeniei. **2.** (Despre substanţe) Care produce scăderea temperaturii. [Pr.: *cri-o-*] — Din fr. **cryogénique.**

CRIOGENÍE s.f. Producere artificială a frigului; realizare a temperaturilor joase. [Pr.: *cri-o-*] — Din fr. **cryogénie.**

CRIOLÍT s.n. Fluorură naturală de sodiu şi aluminiu, incoloră, albă sau uşor colorată, sticloasă, folosită în metalurgie şi în industria sticlei. [Pr.: *cri-o-*] — Din fr. **cryolithe.**

CRIOLOGÍE s.f. Capitol al fizicii care studiază procedeele de obţinere a temperaturilor joase, proprietăţile corpurilor şi fenomenelor specifice care se manifestă în apropiere de zero absolut. [Pr.: *cri-o-*] — Din fr. **cryologie.**

CRIÓNICĂ s.f. (Fiz.) Criologie. [Pr.: *cri-o-*] — Din engl. **cryonics.**

CRIOSCÓP, *crioscoape,* s.n. Aparat pentru determinarea greutăţii moleculare a unei substanţe. [Pr.: *cri-o-*] — Din fr. **cryoscope.**

CRIOSCOPÍE s.f. Metodă de determinare a greutăţii moleculare a unei substanţe prin măsurarea coborârii temperaturii de solidificare a acelei substanţe într-un solvent. [Pr.: *cri-o-*] — Din fr. **cryoscopie.**

CRIOSTÁT, *criostate,* s.n. Instalaţie pentru producerea sau menţinerea unei temperaturi scăzute constante. [Pr.: *cri-o-*] — Din fr. **cryostat.**

CRIOŞÓC, *crioşocuri,* s.n. (Med.) Şoc (**2**) la frig. [Pr.: *cri-o-*] — **Crio**[terapie] + **şoc.**

CRIOTERAPÍE s.f. Metodă de tratament care foloseşte congelarea cu ajutorul zăpezii carbonice în afecţiuni dermice. [Pr.: *cri-o-*] — Din fr. **cryothérapie.**

CRIOTRÓN, *criotroane,* s.n. Dispozitiv cu funcţie de releu, alcătuit dintr-un fir supraconductor dispus în interiorul unei înfăşurări electrice, folosit în construcţia unor calculatoare electronice. [Pr.: *cri-o-*] — Din fr. **cryotrone.**

CRIPÁLCĂ, *cripălci,* s.f. (Reg.) Cordenci la războiul de ţesut. — Din bg. **krepalka.**

CRÍPTĂ, *cripte,* s.f. **1.** Construcţie subterană într-un templu antic în care se păstrau obiectele de cult, arhiva, tezaurul etc. **2.** Cavou subteran, construit sub o biserică sau sub un monument. **3.** Capelă subterană folosită ca loc de înmormântare sau de păstrare a relicvelor. **4.** (Med.) Adâncitură mică în formă de tub, situată pe suprafaţa unei mucoase. — Din fr. **crypte,** lat. **crypta.**

CRÍPTIC, -Ă, *criptici, -ce,* adj. Ascuns, secret. ✧ *Limbaj criptic* = limbaj obscur, sibilinic, greu accesibil. ✦ Care prezintă ascunzători, focare de microbi. — Din fr. **cryptique.**

CRIPTOCOMUNÍST, -Ă, *criptocomunişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Partizan ocult) al unui partid comunist. — Din fr. **cryptocommuniste.**

CRIPTOCRISTALÍN, -Ă, *criptocristalini, -e,* adj. (Despre minerale şi roci) Care este foarte fin cristalizat. — Din fr. **cryptocristallin.**

CRIPTOFÍTĂ, *criptofite,* s.f. (La pl.) Grup de plante erbacee perene care continuă să trăiască în timpul iernii datorită rădăcinilor adânc înfipte în pământ; (şi la sg.) plantă din acest grup. — Din fr. **cryptophyte.**

CRIPTOGÁMĂ, *criptogame,* s.f., adj. **1.** S.f. (La pl.) Grup mare de plante inferioare, lipsite de flori, care au drept caracteristică înmulţirea prin spori; (şi la sg.) plantă care face parte din acest grup. **2.** Adj. Care aparţine criptogamelor (**1**), privitor la criptogame. — Din fr. **cryptogame.**

CRIPTOGÁMIC, -Ă, *criptogamici, -ce,* adj. (Bot.) De criptogamă. — Din fr. **cryptogamique.**

CRIPTOGENÉTIC, -Ă, *criptogenetici, -ce,* adj. Care are o cauză ce nu poate fi determinată cu mijloacele actuale ale medicinei; idiopatic. — Din fr. **cryptogénétique.**

CRIPTOGRAFIÁ, *criptografiez,* vb. I. Tranz. A transpune texte, mesaje după regulile criptografiei.

CRIPTOGRÁFIC, -Ă, *criptografici, -ce,* adj. Care ţine de criptografie, privitor la criptografie. — Din fr. **cryptographique.**

CRIPTOGRAFÍE, *criptografii,* s.f. **1.** Scriere secretă cu ajutorul unui cod de semne convenţionale. **2.** Disciplină care se ocupă cu studiul criptogramelor. **3.** Joc distractiv constând din dezlegarea unei fraze scrise cu ajutorul unor semne, numere, desene etc. — Din fr. **cryptographie.**

CRIPTOGRÁMĂ, *criptograme,* s.f. **1.** Document, text scris cu caractere secrete, cărora li se atribuie, pe baza unui cod, valori speciale, cunoscute doar de cei iniţiaţi. **2.** Joc distractiv constând din împărţirea cuvintelor unei fraze într-un număr exact de fragmente, care se înscriu într-o formă geometrică regulată, urmând să fie aflat modul şi locul în care ele se succed. — Din fr. **cryptogramme.**

CRIPTONÍM, -Ă, *criptonimi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Cu nume ascuns. **2.** S.n. Nume împrumutat, imaginar sau reprezentat prin iniţiale, cu care un autor îşi semnează o lucrare, o operă de artă etc.; pseudonim. **3.** S.n. Lucrare semnată cu un criptonim (**2**). — Din fr. **cryptonyme.**

CRIPTORHIDÍE s.f. Anomalie congenitală caracterizată prin coborârea incompletă a unui testicul (sau a ambelor), oprindu-se în cavitatea abdominală sau în canalul inghinal. — Din fr. **cryptorchidie.**

CRISALÍDĂ, *crisalide,* s.f. Nimfa lepidopterelor, al cărei tegument are reflexe metalice. — Din fr. **chrysalide,** lat. **chrysallis, -idis.**

CRISELEFANTÍN, -Ă, *criselefantini, -e,* adj. (Despre statui) Executat din aur şi din fildeş. — Din fr. **chryséléphantin.**

CRISOBERÍL s.n. Mineral transparent, de culoare verde, foarte rar, întâlnit la contactul intruziunilor granitice cu şisturile cristaline, folosit ca piatră semipreţioasă. — Din fr. **chrysobéryl.**

CRISOFENÍNĂ, *crisofenine,*s.f. Colorant galben pentru bumbac, lână şi mătase. — Din fr. **chrysophénine.**

CRISOGRÁF, *crisografi,* s.m. Copist care scria manuscrise cu litere de aur. — Din fr. **chrysographe.**

CRISOGRAFÍE s.f. Arta de a scrie cu litere de aur. — Din fr. **chrysographie.**

CRISOIDÍNĂ, *crisoidine,* s.f. Colorant galben obținut din anilină și întrebuințat pentru piele, hârtie, iută, tapete, lacuri etc. [Pr.: *-so-i-*] — Din fr. **chrysoïdine.**

CRISOPRÁZ s.n. Varietate de calcedonie de culoare verde. — Din fr. **chrysoprase.**

CRISOTERAPÍE s.f. Tratament cu săruri de aur, folosit în unele afecțiuni ale articulațiilor. — Din fr. **chrysothérapie.**

CRISPÁ, *crispez,* vb. I. Refl. (Despre față, degete etc.) A se contracta în mod involuntar, a se încleșta (din cauza unei tensiuni nervoase). — Din fr. **crisper,** lat. **crispare.**

CRISPÁRE, *crispări,* s.f. Acțiunea de *a se crispa;* încleștare, contractare, crispație. — V. **crispa.**

CRISPÁT, -Ă, *crispați, -te,* adj. (Despre față, degete etc.) Contractat, încleștat; (despre oameni) cu fața, degetele etc. contractate, încleștate (din cauza unei tensiuni nervoase). — V. **crispa.**

CRISPÁȚIE, *crispații,* s.f. (Rar) Crispare. — Din fr. **crispation.**

CRISTÁL, (**1**) *cristaluri*, (**2**) *cristale* s.n. **1.** Sticlă de o fabricație specială, transparentă și perfect incoloră, cu însușirea de a refracta puternic lumina, întrebuințată pentru fabricarea lentilelor optice și a unor obiecte de lux. ✦ Obiect fabricat din cristal (**1**). **2.** Substanță minerală solidă, omogenă, cu o structură internă regulată, care se prezintă sub forma unor poliedre. ✧ Compus: *cristal-de-stâncă* = varietate transparentă, incoloră, de cuarț, care se prezintă în cristale mari și care este folosită în industria optică, în radiotehnică, ca piatră semiprețioasă etc. **3.** (În sintagma) *Cristal lichid* = fluid care prezintă anizotropia proprietăților, mai ales a celor optice, datorită orientării ordonate a moleculelor sale, folosit în sisteme de afișaj, la traductoare optice etc. — Din fr. **cristal,** lat. **crystallus.**

CRISTALÍN, -Ă, *cristalini, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Limpede, curat, transparent, caracteristic cristalului (**2**); *fig.* ca de cristal. **2.** (Despre roci, munți etc.) Care este format din șisturi cristaline. **3.** Adj. Care se prezintă sub formă de cristale (**2**). **4.** S.n Parte a ochiului care are aspectul unei lentile transparente biconvexe, așezată îndărătul irisului și care are un rol important în acomodarea vederii la diferite distanțe. **5.** S.n. Ansamblu sau formație de șisturi cristaline dintr-o regiune. [Pl.: și: (n.) *cristalinuri*] — Din fr. **cristallin.**

CRISTALINITÁTE s.f. (Geol.) Grad de cristalizare a unei roci eruptive. — **Cristalin** + suf. *-itate.*

CRISTALÍT, *cristalite,* s.n. Monocristal de dimensiuni mici, care intră în alcătuirea unui corp policristalin. — Din germ. **Kristallite.**

CRISTALIZÁ, *cristalizez,* vb. I. **1.** Intranz. și refl. (Despre substanțe) A se transforma dintr-o stare gazoasă, lichidă sau solidă-amorfă în stare solidă-cristalină. **2.** Refl. și tranz. Fig. A lua sau a da o formă precisă, potrivită; a (se) închega, a (se) limpezi, a (se) clarifica. — Din fr. **cristalliser.**

CRISTALIZÁBIL, -Ă, *cristalizabili, -e,* adj. Care se poate cristaliza. — Din fr. **cristallisable.**

CRISTALIZÁRE, *cristalizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) cristaliza* și rezultatul ei; cristalizație. — V. **cristaliza.**

CRISTALIZÁT, -Ă, *cristalizați, -te,* adj. Care se prezintă sub formă de cristale (**2**). — V. **cristaliza.**

CRISTALIZATÓR, *cristalizatoare,* s.n. Vas de laborator sau aparat industrial folosit pentru cristalizarea substanțelor dintr-o soluție în vederea separării sau purificării substanțelor; cristalizor. — **Cristaliza** + suf. *-tor.*

CRISTALIZÁȚIE, *cristalizații,* s.f. (Rar) Cristalizare. [Var.: **cristalizațiúne** s.f.] — Din fr. **cristallisation.**

CRISTALIZAȚIÚNE s.f. v. **cristalizație.**

CRISTALIZÓR, *cristalizoare,* s.n. Cristalizator. — Din fr. **cristallisoir.**

CRISTALOGENÉZĂ s.f. **1.** Studiul condițiilor de formare a cristalelor (**2**). **2.** Formare a cristalelor în natură; cristalizare. — Cf. fr. c r i s t a l l o g é n i e.

CRISTALOGRÁF, -Ă, *cristalografi, -e,* s.m. și f. Specialist în cristalografie. — Din fr. **cristallographe.**

CRISTALOGRÁFIC, -Ă, *cristalografici, -ce,* adj. Care se referă la cristalografie, de cristalografie. — Din fr. **cristallographique.**

CRISTALOGRAFÍE s.f. Știință auxiliară a mineralografiei care se ocupă cu studiul cristalelor (**2**). — Din fr. **cristallographie.**

CRISTALOÍD, -Ă, *cristaloizi, -de,* adj., s.m. **1.** Adj. Care are înfățișarea unui cristal (**2**), care seamănă cu un cristal. **2.** S.m. (Înv.) Substanță care cristalizează ușor și care, în stare de soluție, poate trece prin membrane vegetale sau animale; substanță cristalizată. [Pl. și: (n.) *cristaloide*] — Din fr. **cristalloïde.**

CRISTALOMETRÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul formelor geometrice ale cristalelor (**2**) . — Din fr. **cristallométrie.**

CRISTÉI, *cristei,* s.m. Pasăre călătoare mai mare decât mierla, cu penajul brun-măsliniu și cu aripile roșcate, care trăiește pe câmp și în stufărișul din apropierea bălților *(Crex crex).* ✧ Compus: *cristei-de-baltă* = pasăre călătoare acvatică, cu aripi scurte, cu ciocul lung și ascuțit, cu penajul brun-măsliniu *(Rallus aquaticus).* [Var.: **crâstél, cârstél** s.m.] — Din sl. **krastělĭ.**

CRISTÉLNIȚĂ, *cristelnițe,* s.f. (În ritualul bisericesc ortodox) Vas mare, de obicei din metal, de forma unei cupe, umplut până la jumătate cu apă, în care preotul afundă copilul la botez. — Din sl. **krŭstilĭnica.**

CRISTIÁNĂ, *cristiane,* s.f. Oprire la schi printr-o întoarcere bruscă, cu schiurile apropiate. — Din fr. **christiania.**

CRISTIANÍSM s.n. (Livr.) Creștinism. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **christianisme.**

CRIȘEÁN, -Ă, *crișeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din regiunea Crișana. **2.** Care aparține Crișanei sau crișenilor (**1**), referitor la Crișana ori la crișeni. — **Crișana** (n.pr.) + suf. *-an.*

CRIȘEÁNCĂ, *crișence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din regiunea Crișana. — **Crișean** + suf. *-că.*

CRITÉRIU, *criterii,* s.n. **1.** Punct de vedere, principiu, normă pe baza cărora se face o clasificare, o definire, o apreciere. **2.** Probă sportivă, concurs servind de obicei la selectarea celor mai buni sportivi, dintr-o anumită ramură. — Din fr. **critérium.**

CRÍTIC, -Ă, *critici, -ce,* adj., s.m., s.f. **I.** Adj. **1.** Care apreciază, evaluează calitățile și defectele unor oameni, stări, fapte, opere etc. ✧ *Aparat critic* = totalitatea notelor lămuritoare, a comentariilor etc., introduse la editarea unui text, cu scopul de a permite controlul felului în care a fost alcătuită ediția respectivă. *Ediție critică* = ediție a unui text sau a unei lucrări însoțită de un aparat critic. **2.** Care se referă la un punct sau la un moment de criză, care premerge o schimbare bruscă (în rău); care poate determina o schimbare decisivă (în rău). ✧ *Temperatură critică* = temperatura maximă la care un gaz mai poate fi lichefiat. *Stare critică* = stare a unui fluid aflat la temperatura critică, în care lichidul și vaporii acelui fluid au aceeași densitate, astfel încât nu se poate spune dacă este lichid sau gaz. **II.** S.m. Specialist în problemele de artă, care analizează, interpretează și apreciază operele artistice. **III.** S.f. Analiză, apreciere a unor opere artistice, literare, a activității unor persoane sau a unor colective. ✧ *Critică literară (și artistică)* = ramură a științei literaturii care analizează, interpretează, apreciază și orientează fenomenul literar, artistic contemporan în lumina unei concepții estetice. *Critică de texte* = comentarii și discuții asupra formei și conținutului unui text. ✧ Expr. *(A fi) sub orice critică* = (a fi) de o calitate extrem de scăzută. *(A fi) mai presus de orice critică* = (a fi) la un nivel extrem de ridicat. ✦ Articol, studiu, ansamblu de studii în care se face critică (**III**). — Din fr. **critique,** lat. **criticus.**

CRITICÁ, *crític,* vb. I. Tranz. A dezvălui lipsurile, greșelile, defectele unor persoane, ale unei opere, ale unor stări de lucruri (arătând cauzele și indicând mijloacele de îndreptare). ✦ A aprecia valoarea etică, artistică etc. a unei opere. ✦ A arăta cu răutate (sau cu exagerare) părțile slabe ale unui lucru sau ale unei persoane; a comenta în chip răutăcios, născocind lipsuri și greșeli; a bârfi. — Din fr. **critiquer.**

CRITICÁBIL, -Ă, *criticabili, -e,* adj. Care dă prilej de critică (**III**); care poate fi criticat, care merită critica. — Din fr. **critiquable.**

CRITICÁNT, -Ă, *criticanți, -te,* adj., s.m. și f. (Rar) (Persoană) care este gata oricând să facă o critică. ✦ (Persoană) care bârfește; bârfitor, intrigant. — Din fr. **critiquant.**

CRITICÁSTRU, *criticaștri,* s.m. (Livr.) Critic neînsemnat (și lipsit de onestitate). — Cf. germ. K r i t i k a s t e r.

CRITICÍSM s.n. **1.** Denumire dată de Kant și de adepții săi propriei lor doctrine filosofice, care considera analiza riguroasă a valorii și a limitelor capacității de cunoaștere drept condiție prealabilă a oricărei cercetări filosofice. **2.** Tendință exagerată de a critica. — Din fr. **criticisme.**

CRITICÍST, -Ă, *criticiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al criticismului. **2.** Adj. Care se referă la criticist (**1**), privitor la criticist. *Idei criticiste.* — Din germ. **Kritizist** (după *criticism*).

CRIȚÁR s.m. v. **creițar.**

CRÍȚĂ s.f. (Reg.) Oțel. ✧ (Adverbial; în sintagma) *Beat criță* = din cale afară de beat, foarte beat. — Din ucr. **kryc'a.**

CRIVÁC, *crivace,* s.n. **1.** Instalație rudimentară folosită în trecut pentru ridicat bolovanii de sare la suprafață. **2.** Troliu rudimentar de lemn, acționat manual, folosit la spălarea puțurilor de mină de mică adâncime. **3.** Piesă din scheletul unei ambarcațiuni de care se fixează scândurile ce formează învelișul ambarcațiunii. — Et. nec.

CRIVÁT, *crivaturi,* s.n. (Reg.) Pat. [Var.: **crevát** s.n.] — Din ngr. **krev(v)áti.**

CRÍVĂȚ, s.n. Vânt puternic și rece care suflă iarna în Moldova și în Câmpia Dunării dinspre Nord-Est, aducând scăderi mari de temperatură; acvilon. ✦ (Înv. și reg.) Nord. — Din bg. **krivec.**

CRIZANTÉMĂ, *crizanteme,* s.f. Plantă decorativă din familia compozeelor, cu frunze penat-divizate și cu flori de culori variate, cu o inflorescență mare și bogată (*Chrysanthemum indicum*). — Din fr. **chrysanthème.**

CRÍZĂ, *crize,* s.f. **1.** Fază în evoluția unei societăți marcată de mari dificultăți (economice, politice, sociale etc.); perioadă de tensiune, de tulburare, de încercări (adesea decisive) care se manifestă în societate. ✦ Lipsă acută (de mărfuri, de timp, de forță de muncă). **2.** Moment critic, culminant, în evoluția care precedă vindecarea sau agravarea unei boli; declanșare bruscă a unei boli sau apariția unui acces brusc în cursul unei boli cronice. *Criză de apendicită.* ✦ Tensiune, moment de mare depresiune sufletească, zbucium. — Din fr. **crise.**

CROASÁNT, *croasanți,* s.m. Produs de patiserie, din aluat fraged, în formă de semilună, cu diverse umpluturi.

CROÁT, -Ă, *croați, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Croației sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Croației sau

croaților (**1**), privitor la Croația ori la croați. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită în Croația. [Pr.: *cro-at*] — Din fr. **Croate,** germ. **Kroate.**

CROÁZĂ s.f. v. **croazea.**

CROAZEÁ s.f. (Înv.) Stofă țesută în patru ițe. [Var.: **croázǎ** s.f.] — După fr. **croisée.**

CROAZIÉRĂ, *croaziere,* s.f. **1.** Călătorie (de plăcere) pe mare. **2.** Regim de zbor al unei aeronave care evoluează la o viteză mai mică față de viteza maximă. [Pr.: *-zi-e-*] — Din fr. **croisière.**

CROBÍZI s.m. pl. Populație de neam tracic stabilită în sudul Dunării, în apropierea Mării Negre, în sec. V î.H. – II d.H. — Din lat. **crobyzi,** gr. **krovizi.**

CROCÁNT, -Ă, *crocanți, -te,* adj. (Despre unele alimente) Care crănțăne când este mestecat; tare și bine prăjit sau copt. — Din fr. **croquant.**

CROCHÉT s.n. Joc sportiv în aer liber cu bile de lemn, care, lovite cu niște ciocănașe cu coadă lungă, trebuie să treacă, după anumite reguli, printr-o serie de portițe instalate pe terenul de joc. — Din fr. **croquet.**

CROCHÉTĂ, *crochete,* s.f. (Mai ales la pl.) Preparat culinar din aluat, griș, brânză, zarzavaturi etc. cu diferite ingrediente (chimion, cașcaval, mac etc.), în formă de bastonașe sau de turtițe prăjite în grăsime sau coapte. — Din fr. **croquette.**

CROCHÍU, *crochiuri,* s.n. Desen rapid care redă în câteva linii trăsăturile principale ale unei figuri, ale unui obiect, ale unui peisaj etc.; schiță. — Din fr. **croquis.**

CROCODÍL, *crocodili,* s.m. **1.** Reptilă uriașă din ordinul crocodilienilor, care trăiește în fluviile din țările tropicale, cu corpul turtit dorso-ventral, acoperit de plăci osoase, cu coadă lungă și cap alungit, cu fălci lungi și dinți puternici *(Crocodilus niloticus).* ✧ Expr. (Fam.) *Lacrimi de crocodil* = plâns prefăcut, ipocrit. **2.** Dispozitiv metalic fixat pe șinele de cale ferată și folosit pentru a transmite comenzile de semnalizare, acționând fluierul locomotivei în mers. **3.** Cleşte cu care, în laborator, se dă dopurilor de plută elasticitatea necesară folosirii lor. **4.** Clemă de forma unui cleștișor cu fălci dințate, folosit pentru realizarea unor legături electrice temporare și demontabile. — Din fr. **crocodile,** lat. **crocodilus.**

CROCODILIAN, *crocodilieni,* s.m. (La pl.) Ordin de reptile mari cu o anatomie evoluată; (și la sg.) reptilă din acest ordin. [Pr.: *-li-eni*] — Din fr. **crocodilien.**

CROHMÁL s.n. v. **crohmală.**

CROHMÁLĂ s.f. (Reg.) Scrobeală albă. [Var.: **crohmál** s.n.] — Din ucr. **krochmal.**

CROHMĂLÍ, *crohmălesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A scrobi. — Din **crohmală.**

CROHMĂLÍT, -Ă, *crohmăliți, -te,* adj. (Reg.) Scrobit. ✦ Fig. Rigid, bățos, țeapăn. [Var.: **crohmolít, -ă** adj.]. — V. **crohmăli.**

CROHMOLÍT, -Ă, adj. v. **crohmălit.**

CROI[1], *croiuri,* s.n. Croială (**1**). — Din **croială** (derivat regresiv).

CROÍ[2], *croiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A tăia un material după forma și măsura indicată sau după un contur desenat în prealabil, pentru a obține piese care urmează a fi asamblate în vederea confecționării unui obiect. **2.** Tranz. A plănui, a pune la cale o lucrare care are nevoie de indicații, de planuri etc.; a începe un lucru sau o lucrare. ✦ Fig. A ticlui o minciună. **3.** Tranz. A desfunda, a deschide un drum, o șosea etc., înlăturând obstacolele. **4.** Tranz. Fig. (Fam.) A lovi, a bate un animal sau un om cu bățul, cu biciul (făcându-i dungi sau vânătăi pe piele). **5.** Intranz. Fig. (Fam.; în expr.) *A o croi la fugă* = a fugi în cea mai mare grabă (spre a scăpa de o primejdie). — Din sl. **krojiti.**

CROIÁLĂ, *croieli,* s.f. **1.** Felul cum este croită o haină; tăietură, croi[1]. **2.** Fig. Fel de a fi; caracter. **3.** (Înv.) Plan, arhitectură. [Pr.: *cro-ia-*] — **Croi[2]** + suf. *-eală.*

CROÍT s.n. Faptul de *a croi*[2]. — V. **croi[2].**

CROITÓR, *croitori,* s.m. **1.** Bărbat care se îndeletnicește cu croitul și cusutul hainelor. **2.** Insectă mare, de culoare neagră, cu antene lungi, care trăiește mai ales pe stejar, degradând lemnul (*Cerambyx cerdo*). **3.** Mușchi lung al coapsei, situat între osul iliac și fața internă a tibiei (prin a cărui contracție se produce încrucișarea picioarelor). [Pr.: *cro-i-*] — **Croi[2]** + suf. *-tor.*

CROITOREÁSĂ, *croitorese,* s.f. Femeie care se îndeletnicește cu croitul și cusutul hainelor, al rochiilor etc. [Pr.: *cro-i-*] — **Croitor** + suf. *-easă.*

CROITORÍE, (**2**) *croitorii,* s.f. **1.** Meșteșugul, meseria croitorului (**1**). **2.** Atelier unde se lucrează haine, rochii etc. [Pr.: *cro-i-*] — **Croitor** + suf. *-ie.*

CROM s.n. Element chimic, metal alb, dur, casant, foarte rezistent față de agenții chimici, folosit la cromaj, la fabricarea unor oțeluri speciale, a unor compuși utilizați în vopsitorie, în tăbăcărie etc. — Din fr. **chrome.**

CROMÁ, *cromez,* vb. I. Tranz. A acoperi un obiect de metal cu un strat subțire de crom. — Din **crom**. Cf. fr. c h r o m e r.

CROMAFÍN, -Ă, *cromafini, -e,* adj. Care se colorează ușor, care prinde ușor coloranți. — Din fr. **chromaffine.**

CROMÁJ s.n. Operație industrială constând din acoperirea metalelor cu un strat de crom, pentru a le face rezistente la coroziune și la uzură sau pentru a le da un aspect frumos; cromare. — Din fr. **chromage.**

CROMÁRE, *cromări,* s.f. Acțiunea de *a croma* și rezultatul ei; cromaj. — V. **croma.**

CROMÁT[1], *cromați,* s.m. Sare a acidului cromic. — Din fr. **chromate.**

CROMÁT[2], -Ă, *cromați, -te,* adj. Care conține crom; acoperit cu un strat de crom. *Oțel cromat.* — V. **croma.**

CROMATÁRE s.f. Operație de acoperire a unor obiecte metalice cu o peliculă subțire, rezistentă la coroziune, compusă din cromați[1]. — Din **cromat[1].**

CROMÁTIC, -Ă, *cromatici, -ce,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Care se referă la culori sau la colorit. ✧ (Fiz.) *Aberație cromatică* = defect al imaginilor obținute prin lentile, constând în formarea de irizații pe marginea imaginilor. **2.** (Muz.; în sintagmele) *Gamă cromatică* = gamă formată dintr-o serie succesivă de semitonuri. *Interval cromatic* = interval alcătuit din două sunete cu aceeași denumire (unul dintre ele fiind alterat). **II.** S.f. **1.** Arta preparării și folosirii culorilor. **2.** Ansamblu de culori într-o pictură, într-un mozaic etc.; colorit. — Din fr. **chromatique.**

CROMATÍDĂ, *cromatide,* s.f. (Biol.) Fiecare dintre cele două segmente rezultate prin diviziunea longitudinală a unui cromozom, în cursul mitozei sau meiozei și care, ulterior, se separă total pentru a da naștere cromozomilor-fii. — Din engl. **chromatid.**

CROMATÍNĂ s.f. Substanță care reprezintă componenta chimică de bază a nucleului celular la animale și la plante, având o mare afinitate pentru coloranții bazici. — Din fr. **chromatine.**

CROMATÍSM s.n. **1.** Proprietate a razelor albe de a se descompune în raze de culori diferite. ✦ Aberație cromatică. **2.** Succesiune de mai multe sunete aflate la distanță de un semiton; structură melodică în care predomină intervale de semiton. — Din fr. **chromatisme.**

CROMATOFÓR, *cromatofori,* s.m. **1.** (Zool.) Celulă care conține pigment colorant. **2.** Corpuscul din celulele plantelor superioare și ale unor alge care conțin clorofilă sau alți pigmenți. — Din fr. **chromatophore.**

CROMATOGÉN, -Ă, *cromatogeni, -e,* adj. Care colorează, care produce materii colorante. — Din fr. **chromatogène.**

CROMATOGRÁFIC, -Ă, *cromatografici, -ce,* adj. Care aparține cromatografiei, privitor la cromatografie. — Din fr. **chromatographique.**

CROMATOGRAFÍE s.f. Procedeu fizico-chimic de separare a substanțelor dintr-o soluție, de obicei cu ajutorul trecerii soluției prin materiale poroase. — Din fr. **chromatographie.**

CROMATOPLÁST, *cromatoplaste,* s.n. Corpuscul de culoare galbenă, roșie sau portocalie care dă culoarea caracteristică rădăcinilor de morcovi sau fructelor coapte, având același rol ca și cloroplastele; cromoplast. — Din fr. **chromatoplaste.**

CROMATOPSÍE s.f. Capacitatea de a percepe distinct culorile. — Din fr. **chromatopsie.**

CRÓMIC adj. (În sintagma) *Acid cromic* = acid obținut din combinarea cromului cu oxigen și hidrogen. — Din fr. **chromique.**

CROMÍSM s.n. (Med.) Intoxicație cu crom. **— Crom** + suf. *-ism.*

CROMÍT, *cromiți,* s.m. Oxid natural dublu de fier și crom, cubic, metalic, negru, întâlnit în rocile eruptive. — Din fr. **chromite.**

CROMIZÁ, *cromizez,* vb. I. Tranz. A supune operației de cromizare. — Din fr. **chromiser.**

CROMIZÁRE, *cromizări,* s.f. Tratament termochimic de îmbogățire cu crom, prin difuzie, a stratului superficial al unei piese de oțel sau de fontă, în vederea sporirii rezistenței la coroziune și la uzură a acesteia. — Din **cromiza.**

CROMIZÁT, -Ă, *cromizați, -te,* adj. Care a fost supus operației de cromizare. — V. **cromiza.**

CRÓMLEH, *cromlehuri,* s.n. Monument megalitic cu caracter sacru din epoca bronzului, alcătuit din mai multe pietre verticale dispuse în cerc, la distanțe egale, în jurul unei pietre mai mari. — Din fr. **cromlech.**

CROMNÍCHEL s.n. Aliaj care conține 10-20% crom, 60-70% nichel, restul fier, folosit la construcția rezistențelor bobinate care lucrează la temperaturi înalte. — Din germ. **Chromnickel.**

CROMO- Element de compunere cu sensul de „culoare, colorat", care servește la formarea unor substantive sau a unor adjective. — Din fr. **chromo-.**

CROMOALGRAFÍE s.f. Procedeu de pregătire a unei forme de tipar multicolor prin executarea manuală a marginilor din plăci de aluminiu. [Pr.: *-mo-al-*] — Din fr. **chromoalgraphie.**

CROMOBLÁST, *cromoblaste,* s.n. Celulă a pielii care are pigmenți colorați. — Din fr. **chromoblaste.**

CROMOCISTOSCOPÍE s.f. Examinare cu citoscopul a funcțiunii renale și a permeabilității ureterelor cu ajutorul injectării intravenoase a unei substanțe colorante care se elimină prin urină. — Din fr. **chromocystoscopie.**

CROMOFÓR, *cromofori,* s.m. Grup de atomi care, introduși în molecula unei substanțe organice, colorează acea substanță. — Din fr. **chromophore.**

CROMOFOTOGRAFÍE, (**2**) *cromofotografii,* s.f. **1.** Procedeu pentru obținerea fotografiilor în culori. **2.** (Concr.) Fotografie astfel obținută. — Din fr. **chromophotographie.**

CROMOGÉN, *cromogeni,* s.m. Combinație care conține în moleculă cromofori. — Din fr. **chromogène,** germ. **Chromogen.**

CROMOLITOGRÁFIC, -Ă, *cromolitografici, -ce,* adj. De cromolitografie, obținut prin cromolitografie. — Din fr. **chromolithographique.**

CROMOLITOGRAFÍE, (**2**) *cromolitografii,* s.f. **1.** Procedeu litografic de imprimat în mai multe culori. **2.** (Concr.) Reproducere obținută prin acest procedeu. — Din fr. **chromolithographie.**

CROMOPLÁST, *cromoplaste,* s.n. (Biol.) Cromatoplast. — Din fr. **chromoplaste.**

CROMOPROTEÍDĂ, *cromoproteide,* s.f. Proteidă colorată, în componența căreia intră un metal (fier, magneziu) cu rol esențial în funcțiile respiratorii tisulare. — Din fr. **chromoprotéide.**

CROMOPSÍE, *cromopsii,* s.f. Boală a ochiului datorită căreia obiectele necolorate sunt percepute în culori. — Din fr. **chromopsie.**

CROMOSCÓP, *cromoscoape,* s.n. **1.** Aparat optic folosit pentru reproducerea în culori a clișeelor. **2.** Cinescop folosit pentru transmisiile de televiziune în culori. — Din fr. **chromoscope.**

CROMOSFÉRĂ s.f. Strat de culoare roz, compus din gaze și din aburi incandescenți, care înconjoară Soarele și este vizibil în timpul eclipselor totale. — Din fr. **chromosphère.**

CROMOSFÉRIC, -Ă, *cromosferici, -ce,* adj. Referitor la cromosferă, al cromosferei. — Din fr. **chromosphérique.**

CROMOTERAPÍE s.f. Tratare a unor maladii prin utilizarea luminii colorate. — Din fr. **chromothérapie.**

CROMOTIPÍE, *cromotipii,* s.f. **1.** Metodă de tipărire în culori. **2.** (Concr.) Imagine colorată obținută prin acest procedeu. — Din fr. **chromotypie.**

CROMOTIPOGRAFÍE, *cromotipografii,* s.f. Procedeu de tipărire în culori cu elementele de imprimare în relief. — Din fr. **chromotypographie.**

CROMOZÓM, *cromozomi,* s.m. (Biol.) Unitate genetică, structurală, constantă, a nucleului, cu organizare și funcții proprii, cu însușire de autoreproducere și care deține informația ereditară specifică. — Din fr. **chromosome.**

CROMOZOMIÁL, -Ă, *cromozomiali, -e,* adj. (Biol.) De cromozom, al cromozomului. [Pr.: *-mi-al*] — După engl. **chromosomal.**

CRONAXÍE s.f. Timpul fiziologic minim în care are loc o excitație; timpul în care un curent electric trebuie să parcurgă un nerv, un mușchi etc., pentru a-l excita. — Din fr. **chronaxie.**

CRONC interj. Cuvânt care imită sunetele scoase de corb, de cioară etc. — Onomatopee.

CRONCÁN, *croncani,* s.m. (Reg.) Corb. — **Cronc** + suf. *-an.*

CRONCĂÍ vb. IV v. **croncăni.**

CRONCĂÍRE s.f. v. **croncănire.**

CRONCĂNÍ, *croncănesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre ciori, corbi etc., la pers. 3) A scoate sunete caracteristice speciei. **2.** (Despre oameni) A scoate strigăte nearmonioase, a vorbi articulând cuvintele în mod dezagreabil, gutural și nedeslușit. [Var.: **croncăí** vb. IV] — **Cronc** + suf. *-ăni.*

CRONCĂNÍRE, *croncăniri,* s.f. Acțiunea de *a croncăni* și rezultatul ei; croncănit. [Var.: **croncăíre** s.f.] — V. **croncăni.**

CRONCĂNÍT s.n. Faptul de *a croncăni;* croncănire, croncănitură; sunet strident scos de cioară, de corb etc. — V. **croncăni.**

CRONCĂNITÓR, -OÁRE, *croncănitori, -oare,* adj. Care croncănește. — **Croncăni** + suf. *-tor.*

CRONCĂNITÚRĂ, *croncănituri,* s.f. Croncănit. — **Croncăni** + suf. *-tură.*

CRÓNIC, -Ă, *cronici, -ce,* adj. (Despre boli) Care are o evoluție lentă, care are un caracter de durată. ✦ Fig. Care se prelungește multă vreme și nu mai poate fi ușor înlăturat. — Din fr. **chronique,** lat. **chronicus.**

CRONICÁR, *cronicari,* s.m. **1.** Autor de cronici sau de letopisețe. **2.** Colaborator al unui ziar sau al unei reviste, însărcinat cu redactarea de cronici (**2**). — **Cronică** + suf. *-ar,* (**2**) și din fr. **chroniqueur.**

CRÓNICĂ, *cronici,* s.f. **1.** Lucrare cu caracter istoric, obișnuită mai ales în Evul Mediu, care cuprinde o înregistrare cronologică a evenimentelor sociale, politice și familiale; letopiseț, hronic. **2.** Articol de ziar sau de revistă care comentează evenimente politice, sociale și culturale de actualitate. ✦ Scurtă comunicare oficială privind schimbări în componența guvernului, mișcări în corpul diplomatic etc. — Din lat. **chronica,** fr. **chronique.**

CRONICHÉTĂ, *cronichete,* s.f. (Rar) Minicronică. — Din fr. **chroniquette.**

CRONICITÁTE s.f. Stare cronică a unei boli, a unui bolnav. — Din fr. **chronicité.**

CRONICIZÁ, pers. 3 *cronicizează,* vb. I. Refl. (Despre boli) A deveni cronic. — **Cronic** + suf. *-iza.*

CRONICIZÁRE, *cronicizări,* s.f. Acțiunea de *a se croniciza.* — V. **croniciza.**

CRONICIZÁT, -Ă, *cronicizați, -te,* adj. (Despre boli) Care a devenit cronic. — V. **croniciza.**

CRONOFÁG, -Ă, *cronofagi, -ge,* adj. (Fam.) Consumator de timp. — **Crono- + fag.**

CRONOFOTOGRÁFIC, -Ă, *cronofotografici, -ce,* adj. Referitor la cronofotografie, care aparține cronofotografiei. — Din fr. **chronophotographique.**

CRONOFOTOGRAFÍE, *cronofotografii,* s.f. Analiză, studiu al mișcării prin fotografieri repetate la intervale scurte de timp. — Din fr. **chronophotographie.**

CRONOGRÁF[1], *cronografe,* s.n. Scriere cu caracter popular care reprezintă o sinteză a istoriei generale, alcătuită pe baza izvoarelor istorice combinate cu legende biblice și populare. *Cronograful lui Moxa.* [Var.: **hronográf** s.n.] — Din ngr. **hronográfos.**

CRONOGRÁF[2], *cronografe,* s.n. Aparat automat de precizie, prevăzut cu un mecanism de ceasornic, care înregistrează începutul și sfârșitul unei acțiuni sau al unui fenomen în desfășurare, folosit în fizică, în aviație, în sport etc. — Din fr. **chronographe.**

CRONOGRAFÍE, *cronografii,* s.f. Scriere de cronici, de cronografe[1]. — Din ngr. **hronográfia.**

CRONOGRÁM s.n. v. **cronogramă.**

CRONOGRÁMĂ, *cronograme,* s.f. **1.** Inscripție în care literele, corespunzătoare cifrelor romane, formează data. **2.** Informație dată de literele unei fraze, ale unui vers, ale unei inscripții etc. care au și o semnificație numerală, reprezentând cifre romane. **3.** Reprezentare grafică a variațiilor unui parametru în funcție de timp; historiogramă. [Var.: **cronográm** s.n.] — Din fr. **chronogramme.**

CRONOLÓGIC, -Ă, *cronologici, -ce,* adj. Care se referă la cronologie; dispus în ordinea succesiunii în timp. — Din fr. **chronologique.**

CRONOLOGÍE, *cronologii,* s.f. Disciplină auxiliară a istoriei, care se ocupă cu stabilirea epocilor și a datelor; succesiune în timp a evenimentelor (istorice); sistem adoptat pentru socotirea anilor. ✦ Listă care cuprinde o succesiune cronologică. — Din fr. **chronologie.**

CRONOMETRÁ, *cronometrez,* vb. I. Tranz. A măsura durata unei acțiuni cu ajutorul unui cronometru. — Din fr. **chronométrer.**

CRONOMETRÁJ, *cronometraje,* s.n. Cronometrare. — Din fr. **chronométrage.**

CRONOMETRÁRE, *cronometrări,* s.f. Acțiunea de *a cronometra*; cronometraj. — V. **cronometra.**

CRONOMÉTRIC, -Ă, *cronometrici, -ce,* adj. (Ca) de cronometru. — Din fr. **chronométrique.**

CRONOMETRÍE s.f. Parte a metrologiei care se ocupă cu studiul procedeelor și instrumentelor pentru măsurarea timpului; tehnica construirii de aparate pentru măsurat timpul. — Din fr. **chronométrie.**

CRONOMETRÓR, -OÁRE, *cronometrori, -oare,* s.m. și f. Persoană care măsoară timpul cu cronometrul pentru a norma procesele de muncă, pentru a determina rezultatele întrecerilor sportive etc. — Din fr. **chronométreur.**

CRONOMÉTRU, *cronometre,* s.n. Instrument de precizie care funcționează pe principiul ceasornicului, permițând măsurarea timpului până la fracțiuni de secundă (folosit la normarea proceselor de muncă, la determinarea rezultatelor în întreceri sportive etc.). — Din fr. **chronomètre.**

CRONOSCÓP, *cronoscoape,* s.n. Instrument pentru măsurarea unui scurt interval de timp, folosit în laboratoarele de fizică, de fiziologie etc. — Din fr. **chronoscope.**

CROP s.n. (Reg.; despre lichide, în expr.) *A da în crop* = a începe să se încălzească, a se încropi; a da în fiert. — Din **uncrop.**

CROS, *crosuri,* s.n. Probă sportivă de alergare pe teren variat și cu obstacole (naturale și artificiale), în care participanții trebuie să parcurgă o anumită distanță, pe un traseu dinainte stabilit, cu respectarea anumitor norme tehnice. — Din fr. **cross**[-country].

CRÓSĂ[1], *crose,* s.f. Baston curbat la un capăt, cu care este condus pucul sau mingea la hochei, polo și golf. — Din fr. **crosse.**

CRÓSĂ[2], *crose,* s.f. Smoc de pene folosit în trecut ca ornament la pălăriile femeilor sau la chipiele militarilor. — Et. nec.

CRÓSING, *crosinguri,* s.n. Construcție subterană care asigură încrucișarea a doi curenți de aer, prin trecerea unuia pe deasupra celuilalt, în galeria unei mine. — Din engl. **crossing.**

CROSÍST, -Ă, *crosiști, -ste,* s.m. și f. Atlet specializat în crosuri. — **Cros** + suf. *-ist.*

CRÓSNĂ, *crosne,* s.f. Sarcină (de lemne sau vreascuri) pe care o poartă cineva în spinare. ✦ Mulțime de obiecte așezate în ordine. [Var.: **cróșnă** s.f.] — Din bg. **krošnja.**

CRÓSSBAR s.n. Sistem de comutare prin bare comandate de relee, utilizat în telefonia automată. — Cuv. engl.

CROȘÉT s.n. v. **croșetă.**

CROȘETÁ, *croșetez,* vb. I. Tranz. A împleti manual dantele, tricoturi etc. cu croșeta. — Din fr. **crocheter.**

CROȘETÁRE, *croșetări,* s.f. Acțiunea de *a croșeta.* — V. **croșeta.**

CROȘETÁT s.n. Faptul de *a croșeta.* — V. **croșeta.**

CROȘÉTĂ, *croșete,* s.f. **1.** Ac lung de metal, de lemn, de material plastic etc. cu vârful îndoit ca un cârlig, utilizat la mașinile de tricotat sau pentru croșetat, împletit etc. **2.** Unealtă alcătuită dintr-o tijă prevăzută cu o lamă, cu ajutorul căreia se îndepărtează pământul rămas într-o formă de turnătorie. **3.** Piesă de oțel de forma unui cui, cu un cap lățit prevăzut cu găuri, utilizat la solidarizarea îmbinărilor din lemn. **4.** Paranteză dreaptă. **5.** (În arhitectura gotică, în forma *croșet*) Ornament sculptat în formă de frunză cu vârful curbat. [Var.: **croșét** s.n.] — Din fr. **crochet.**

CROȘÉU, *croșee,* s.n. Lovitură laterală scurtă, la box, dată adversarului la cap sau la corp. — Din fr. **crochet.**

CRÓȘNĂ s.f. v. **crosnă.**

CROTÁL[1], *crotali,* s.m. (Zool.) Șarpe-cu-clopoței. — Din fr. **crotale.**

CROTÁL[2], *crotale,* s.n. Castanietă. — Din ngr. **krotalon.**

CROTÁLIE, *crotalii,* s.f. Marcă metalică aplicată pe urechea animalelor ca semn de recunoaștere. — Din ngr. **krótalon** „zurgălău”.

CROV, *crovuri,* s.n. Formă mică de relief cu aspect de depresiune circulară sau alungită, dezvoltată pe loess prin tasare; găvan, padină. — Din sb. **krov.**

CRÚCE, *cruci,* s.f. **I. 1.** Obiect format din două bucăți de lemn, de piatră, de metale prețioase etc. așezate perpendicular și simetric una peste alta și care constituie principalul simbol al religiei creștine, reprezentând jertfa de răscumpărare pentru oameni a lui Isus Hristos. ✧ Expr. *A pune cruce cuiva* (sau *la ceva)* = a considera ca mort, definitiv lichidat, pierdut. *A fi cu crucea-n sân* = a fi (sau a se preface) evlavios. *Cruce de aur,* spun oamenii superstițioși când aud numele diavolului. **2.** Figură sau desen în formă de cruce (**I 1**), având diferite semnificații: într-o listă de nume de persoane arată că posesorul celui însemnat cu cruce a decedat; înaintea unui cuvânt atestă vechimea mare a cuvântului respectiv; în calendar marchează o zi de sărbătoare creștină; peste un text indică semnul anulării etc. ✧ *Cruce roșie* = semn distinctiv al spitalelor, ambulanțelor, centrelor de asistență medicală, de prim ajutor etc. **3.** Simbol al ritualului creștin, care constă dintr-un gest (semnul crucii) făcut cu degetele la frunte, la piept și, succesiv, la cei doi umeri. ✧ Expr. *A-și face cruce* = **a)** a executa simbolul crucii (**I 1**); **b)** a se minuna, a se mira tare. **4.** Religia, confesiunea creștină; creștinism. **5.** Termen care intră în componența numelui unor decorații, insigne etc. în formă de cruce (**I 1**). *Crucea „Sfântul Gheorghe”.* **6.** Nume dat la diverse obiecte sau părți ale unor obiecte, dispuse în formă de cruce (**I 1**). ✧ (Tehn.) *Cruce cardanică* = dispozitiv mecanic de asamblare prin articulare, permițând transmiterea mișcării circulare între doi arbori care pot forma între ei un unghi oarecare. ✧ *Crucea căruței* = bucată de lemn pusă de-a curmezișul peste proțap. **7.** Piesă de oțel, fontă, beton etc. pentru legarea a două conducte în prelungire, din care se despart două orificii laterale perpendiculare. ✦ Fiting cu patru intrări. **8.** (În sintagmele) *Crucea amiezii* = **a)** punct pe bolta cerească unde se află Soarele la amiază; **b)** ora 12 ziua. *Crucea nopții* = miezul nopții. ✧ Loc. adj. și adv. *În cruce* = (așezat) cruciș, încrucișat. ✧ Expr. *(Soarele) e cruce amiazăzi* sau *în crucea amiezii* sau *Soarele e (în) cruci* sau *(în) cruce amiazăzi* = (e) la amiază, (ne aflăm) la ora 12 din zi. ✦ (Adverbial) Cruciș. ✧ Expr. *A se pune cruce* = a se împotrivi unei acțiuni, a se pune de-a curmezișul spre a o zădărnici. **9.** Instrument de tortură în Antichitate, pe care osânditul îl purta adesea în spinare până la locul de execuție și pe care era apoi pironit cu cuie. ✧ *Drumul crucii* = suită de 14 popasuri, marcate prin picturi sau sculpturi, reprezentând patimile lui Hristos de la judecata lui Pilat până la răstignire; calvar, drumul Golgotei. ✧ Expr. *A-și purta crucea* = a îndura o suferință mare. **10.** (Pop.; art.) Constelația lebedei, formată din cinci stele așezate în formă de cruce (**I 1**). **11.** (Adesea la pl.) Loc unde se întretaie două sau mai multe drumuri; răscruce, răspântie. ✧ Expr. *A face cruce* = (despre vehicule cu orar fix) a se întâlni într-o stație, venind din direcții diferite. (Reg.) *A i se face* (cuiva) *calea cruce cu cineva* = a-i ieși cuiva cineva în cale, a se încrucișa drumurile mai multor persoane. *A da cu crucea peste cineva* = a întâlni pe cineva din întâmplare, pe neașteptate. *A i se face cuiva calea cruce* = a se deschide înaintea cuiva o răspântie; *fig.* a avea de ales între mai multe soluții; a se ivi piedici înaintea cuiva. ✦ (Înv.) Echipă compusă din doi până la patru soldați, care erau obligați să plătească căpeteniilor, în mod solidar, o anumită cotă de impozite. **12.** (În sintagma) *Cruce de voinic* (sau *de om)* = bărbat în toată puterea; bărbat bine făcut; voinic. **II.** (Bot.) Compuse: *crucea-pământului* = plantă erbacee meliferă din familia umbeliferelor, cu tulpina și frunzele păroase, cu flori albe sau roz *(Heracleum sphondylium);* brânca-ursului; *crucea-voinicului* = plantă erbacee din familia ranunculaceelor, cu flori mari, albastre *(Hepatica transilvanica).* — Lat. **crux, -cis.**

CRUCÉR, *cruceri,* s.m. (Înv.) Creițar. — Din germ. **Kreuzer** (după *cruce*).

CRUCÉTĂ, *crucete,* s.f. Platformă mică, semicirculară, din lemn sau din metal, fixată deasupra arborelui gabier al unei nave, pentru ancorarea arboretului. — Din it. **crocetta** (după *cruce*).

CRUCÍ, *crucesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se mira foarte tare de un lucru neobișnuit; a se minuna (și a-și face semnul crucii); a se încruci. **2.** Tranz. (Rar) A așeza în formă de cruce; a încrucișa. — Din **cruce.**

CRUCIÁDĂ, *cruciade,* s.f. Fiecare dintre cele opt expediții cu caracter militar, întreprinse la îndemnul Bisericii catolice de către cruciații din Europa Apuseană și Centrală în Orientul Apropiat în perioada dintre 1096 și 1270, sub motivul eliberării mormântului lui Hristos din Ierusalim de sub ocupația musulmanilor; *p. gener.* (în Evul Mediu) orice expediție militară împotriva unor eretici sau a adepților altor religii. [Pr.: *-ci-a-*. — Var.: **cruciátă** s.f.] — Din fr. **croissade,** it. **crociata** (refăcut după *cruce*).

CRUCIÁL, -Ă, *cruciali, -e,* adj. De o importanță capitală; hotărâtor. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **crucial.**

CRUCIÁT, *cruciați,* s.m. Participant la o cruciadă. [Pr.: *-ci-at*] — Din fr. **croisé** (refăcut după *cruce*).

CRUCIÁTĂ s.f. v. **cruciadă.**

CRUCIÉRĂ, *cruciere,* s.f. Acțiune de luptă dusă de una sau de mai multe nave de luptă pe căi îndepărtate de comunicație maritimă ale inamicului, sistematic și pe timp mai îndelungat, în scopul dezorganizării transporturilor acestuia. [Pr.: *-ci-e-*] — Din it. **crociera.**

CRUCIFÉRĂ, *crucifere,* s.f., adj. **1.** S.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate, cu flori alcătuite din patru sepale și patru petale dispuse în formă de cruce (**I 1**); (și la sg.) plantă care face parte din această familie. **2.** Adj. Care ține de crucifere (**1**), privitor la crucifere. *Plante crucifere.* — Din fr. **crucifère.**

CRUCIFICÁ, *crucífic,* vb. I. Tranz. (În Antichitate; azi fig.) A răstigni pe cruce. — Din fr. **crucifier.**

CRUCIFICÁRE, *crucificări,* s.f. Acțiunea de *a crucifica* și rezultatul ei; răstignire pe cruce. — V. **crucifica.**

CRUCIFÍX, *crucifixe,* s.n. Reprezentare sculptată a lui Isus Hristos răstignit pe cruce. [Pl. și: *crucifixuri*] — Din fr. **crucifix,** lat. **crucifixus.**

CRUCIFÓRM, -Ă, *cruciformi, -e,* adj. Care are formă de cruce (**I 1**). — Din fr. **cruciforme.**

CRUCÍȘ, -Ă, *cruciși, -e,* adj., adv. **I.** Adj. **1.** (Despre ochi, *p. ext.*, despre oameni) Sașiu; *fig.* dușmănos. **2.** Care se întretaie, se încrucișează. ✧ Loc. adv. *În cruciș* = în cruce. **II.** Adv. **1.** Întretăindu-se în formă de cruce (**I 1**). **2.** În direcție piezișă; oblic. ✧ Expr. *Și (în) cruciș, și (în) curmeziș* = în lung și în lat, în toate părțile. *A se pune (în) cruciș și (în) curmeziș* = a încerca prin toate mijloacele să se opună, să zădărnicească o acțiune. — **Cruce** + suf. *-iș.*

CRUCIȘĂTÓR, *crucișătoare,* s.n. Navă de luptă de 5 000–30 000 t, prevăzută cu cuirasă, dotată cu artilerie de calibru mijlociu și mare și cu rachete. — [În]**crucișa** + suf. *-ător.* (după fr. *croiseur*).

CRUCIȘĂTÚRĂ, *crucișături,* s.f. (Reg.) Încrucișare. — Din [în]**crucișa** + suf. *-ătură.*

CRUCÍT, -Ă, *cruciți, -te,* adj. Mirat, uimit, înmărmurit. — V. **cruci.**

CRUCÍȚĂ, *crucițe,* s.f. (Rar) Cruciuliță (**1**). — **Cruce** + suf. *-iță.*

CRUCIULÍȚĂ, *cruciulițe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *cruce* (**I 1**); cruciță. **2.** Cusătură artistică de mână, foarte folosită în portul național și în broderia populară românească. **3.** Nume dat mai multor plante erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene *(Senecio).* — **Cruce** + suf. *-uliță.*

CRÚCNĂ, *crucne,* s.f. Bară de oțel, cu mâner în formă de ochi, cu care se scutură zgura de pe vatra cuptorului ori cu care se amestecă baia de metal topit la fabricarea oțelului. — După germ. **Krücke.**

CRUD, -Ă, *cruzi, -de,* adj. **I. 1.** (Despre alimente) Care n-a fost (suficient) supus acțiunii focului; nefiert, nefript, necopt (suficient). **2.** (Despre fructe) Neajuns la maturitate; verde. ✦ (Despre plante sau părți ale lor) Care este încă în dezvoltare; fraged. ✦ (Despre ființe) În vârstă fragedă, tânăr; plăpând. **3.** (Despre unele materiale) Brut, neprelucrat. **II.** Fig. **1.** (Despre ființe și manifestările lor) Care simte plăcere când vede pe altul suferind; neomenos, nemilos. ✦ Neîndurător, implacabil. **2.** Violent, sângeros, intens. *Luptă crudă.* — Lat. **crudus.**

CRUDICIÚNE, *crudiciuni,* s.f. (Reg.) Aliment care se mănâncă crud. — **Crud** + suf. *-iciune.*

CRUDITÁTE, (**2**) *crudități,* s.f. **1.** Însușirea de a fi crud. **2.** (Concr.; la pl.) Fructe, legume proaspete, verdețuri. — Din fr. **crudité.**

CRUDÚȚ, -Ă, *cruduți, -e,* adj. (Reg.) Diminutiv al lui *crud* (**I**). — **Crud** + suf. *-uț.*

CRUG, *cruguri,* s.n. (Înv.) **1.** Orbită a Lunii sau a unei planete. ✧ *Crugul cerului* (sau *ceresc)* = bolta cerească. **2.** Ciclu solar (sau lunar). — Din rus., sb. **krug.**

CRÚMPENĂ, *crumpene,* s.f. (Reg.) Cartof. — Din sb. **krumpir.**

CRUNT, -Ă, *crunți, -te,* adj. **1.** (Despre oameni și manifestările lor) Care comite fapte crude; violent, inuman. ✦ Încruntat. **2.** Care inspiră groază; înfiorător. ✦ (Și adv.) Fig. Foarte mult, foarte tare; strașnic, extraordinar, grozav. **3.** (Despre războaie, lovituri etc.) Sângeros, crâncen, teribil. **4.** (Înv. și reg.) Plin de sânge; însângerat. — Lat. **cruentus.**

CRUNTÁ, *crunt,* vb. I. Refl. (Înv. și reg.) A se încrunta. [Prez. ind. și: *cruntez*] — Lat. **cruentare.**

CRUNTÁT, -Ă, *cruntați, -te,* adj. (Înv. și reg.) Încruntat. — V. **crunta.**

CRUP s.n. Obstrucție a laringelui manifestată clinic prin respirație sufocantă și printr-o tuse răgușită, uneori cu formare de false membrane; gușter. — Din fr. **croup.**

CRUPÁDĂ, *crupade,* s.f. Săritură a calului cu picioarele dinainte sub burtă. — Din fr. **croupade.**

CRÚPĂ, *crupe,* s.f. **1.** Regiune a corpului unor mamifere, aflată în partea superioară a trunchiului, cuprinsă între șale și baza cozii. **2.** Regiunea dinspre coadă a cruponului (**1**). **3.** Formă de relief alcătuită din două versante care se unesc după o linie; prelungire a unui mamelon. — Din fr. **croupe.**

CRÚPE s.f. pl. (Reg.) Boabe de porumb, de orez etc. măcinate mare, folosite la prepararea unor mâncăruri. — Din ucr. **krupy.**

CRUPIÉR, *crupieri,* s.m. Angajat al unei case de jocuri de noroc, care, la masa de joc, distribuie sau adună jetoanele sau banii pierduți și plătește câștigurile jucătorilor. [Pr.: *-pi-er*] — Din fr. **croupier.**

CRUPÓN, *crupoane,* s.n. **1.** Partea din mijloc a unei piei de tăbăcărie, mai groasă și mai rezistentă, cuprinsă între coadă și gât. **2.** Placă de cauciuc din care se fac tălpi pentru încălțăminte. — Din fr. **croupon.**

CRUPONÁRE, *cruponări,* s.f. Operația de despărțire a cruponului (**1**) de restul pieii. — Din **crupon.**

CRURÁL, -Ă, *crurali, -e,* adj. Care ține de regiunea superioară a coapsei. *Mușchi crural.* — Din fr. **crural.**

CRUSTACÉU, *crustacee,* s.n., adj. **1.** S.n. (La pl.) Clasă de animale artropode, în general acvatice, cu corpul alcătuit din segmente acoperite cu o carapace chitinoasă; (și la sg.) animal care face parte din această clasă. **2.** Adj. Care ține de crustacee (**1**), privitor la crustacee. *Animale crustacee.* [Pl. și: (m.) *crustacei*] — Din fr. **crustacé.**

CRÚSTĂ, *cruste,* s.f. **1.** Strat exterior care se formează, prin solidificare, uscare etc., la suprafața unor corpuri moi; coajă, scoarță. ✦ Spec. Strat anatomic protector format la suprafața unei plăgi care începe să se cicatrizeze. **2.** Strat îndesat, uscat și întărit care se formează uneori la suprafața terenului arabil în urma ploilor, bătătoririi excesive etc. **3.** Strat solid de săruri depuse pe pereții unui vas sau ai unei țevi în care se află sau prin care curge un lichid conținând săruri dizolvate. **4.** (Zool.) Înveliș impregnat cu săruri de calciu la unele nevertebrate. — Din lat. **crusta.**

CRUȘĂȚEÁ, *crușățele,* s.f. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu flori galbene-aurii și cu frunze amărui, comestibile *(Barbarea vulgaris).* — **Crușit** + suf. *-ea.*

CRUȘEÁLĂ s.f. (Reg.) Argăseală. — **Cruși** + suf. *-eală.*

CRUȘÍ, *crușesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A argăsi, a tăbăci. — Din ucr. **krušyty.**

CRUȘÍN, *crușini,* s.m. Arbust melifer cu flori albe-verzui, cu fructe la început roșii, apoi negre, din a cărui scoarță se prepară o băutură laxativă, iar din lemn se obține cel mai bun cărbune pentru prepararea prafului de pușcă *(Rhamnus frangula).* — Din ucr. **krušyna.**

CRUȘÍT, -Ă, *crușiți, -te,* adj. (Reg.) **1.** (Despre pielea unui animal) Argăsit. **2.** Înroșit; *p. ext.* pătat (cu sânge). — V. **cruși.**

CRUȘÓN, *crușoane,* s.n. Băutură alcoolică preparată din vin și alte băuturi, sirop de zahăr și fructe. — Din fr. **cruchon,** rus. **kriuson.**

CRUTÓN, *crutoane,* s.n. Bucată mică de pâine prăjită (în grăsime) care se servește în supă. — Din fr. **croûton.**

CRUȚÁ, *cruț,* vb. I. Tranz. **1.** A ierta, a scuti (de pedeapsă); a se îndura de..., a avea milă. ✧ Expr. *A cruța viața cuiva* = a lăsa pe cineva în viață (după ce-i fusese hotărâtă moartea). **2.** A trata (pe cineva) cu înțelegere; a menaja. ✦ A păzi, a feri. **3.** A folosi, a consuma un obiect cu prevedere; a economisi. **4.** (Înv.) A se codi, a ezita. — Et. nec.

CRUȚÁRE s.f. Faptul de *a cruța;* iertare, milă, îndurare. — V. **cruța.**

CRUȚĂTÓR, -OÁRE, *cruțători, -oare,* adj. (Rar) **1.** Milostiv, îndurător. **2.** Econom. — **Cruța** + suf. *-ător.*

CRUZÉIRO s.m. Unitate monetară în Brazilia. [Pr.: *cru-zei-*] — Din port. **cruzeiro.**

CRUZÍE, *cruzii,* s.f. (Înv.) Cruzime. — **Crud** + suf. *-ie.*

CRUZÍME, *cruzimi,* s.f. Atitudine, faptă crudă; ferocitate, bestialitate, barbarie, cruzie. — **Crud** + suf. *-ime.*

CTÍTOR, -Ă, *ctitori, -e,* s.m. și f. Persoană care ctitorește o biserică sau o mănăstire; *p. ext.* fondator al unei instituții, asociații etc. — Din sl. **ktitorŭ.**

CTITOREÁSĂ, *ctitorese,* s.f. Ctitoră. — **Ctitor** + suf. *-easă.*

CTITORÍ, *ctitoresc,* vb. IV. Tranz. A întemeia, a fonda o biserică, o mănăstire; *p. ext.* a pune bazele unei instituții, unei asociații etc. — Din **ctitor.**

CTITORICÉSC, -EÁSCĂ, *ctitoricești,* adj. (Rar) Care ține de ctitor sau de ctitorie, privitor la ctitor ori la ctitorie. — **Ctitor** + suf. *-icesc.*

CTITORÍE, *ctitorii,* s.f. Biserică, mănăstire, instituție întemeiată de un ctitor. — **Ctitor** + suf. *-ie.*

CU prep. **I.** Introduce un atribut sau un nume predicativ: **a)** indică asocierea: *casă cu livadă;* **b)** indică conținutul: *pahar cu bere;* **c)** indică o posesiune sau posesori: *mașinuță cu motor;* **d)** indică o dependență, o legătură: *rudă cu mine;* **e)** indică o însușire: *copil cu talent;* **f)** indică instrumentul: *călătorie cu avionul.* **II.** Introduce complemente indirecte: *ține cu echipa studențească.* **III.** Introduce complemente circumstanțiale: **a)** de mod: *câștiga cu acul;* **b)** formează locuțiuni modale: *cu duioșie, cu blândețe, cu ciudă, cu grijă, cu drag, cu fuga, cu binișorul;* **c)** instrumental: *desenăm cu cărbune;* **d)** sociativ: *merg cu Irina;* **e)** de cauză: *nu mai auzea nimic cu atâta gălăgie;* **f)** de timp: *nu venea cu săptămânile.* (Expr.) *Cu anul* (sau *cu ziua* etc.) = pe timp de un an (sau pe o zi etc.); **g)** cu substantivul repetat exprimă ideea de succesiune: *zi cu zi;* **h)** de relație: *e artist numai cu numele.* **IV.** Formează loc. conj. și prep.: *cu toate acestea, cu toate că, alături cu, la fel cu.* **V.** Cu valoare de conj.: *șoarecele cu pisica.* — Lat. **cum.**

CUADRÁNT s.n. v. **cvadrant.**

CUADRATÚRĂ s.f. v. **cvadratură.**

CUADRIMOTÓR s.n. v. **cvadrimotor.**

CUADROFÓNIC, -Ă, *cuadrofonici, -ce,* adj. De cuadrofonie. [Scris și: *quadrofonic*] — Din fr. **quadrophonique.**

CUADROFONÍE s.f. Tehnică de captare și redare a sunetului pe patru canale, care oferă posibilitatea unei percepții în relief; tetrafonie. [Scris și: *quadrofonie*] — Din fr. **quadrophonie.**

CUADRUPLÉX s.n. v. **cvadruplex.**

CUÁNTĂ, *cuante,* s.f. (Fiz.) Cea mai mică valoare discretă pe care o poate lua o anumită mărime fizică, toate celelalte valori ale sale fiind multipli întregi ai acestora. ✧ *Cuantă de energie*= cantitate determinată și finită de energie care poate fi emisă sau absorbită de un sistem atomic, molecular etc. [Var.: **cvántă** s.f.] — Din fr. **quanta.**

CUÁNTIC, -Ă, *cuantici, -ce,* adj. Referitor la cuantă sau la cuantificare. ✧ *Număr cuantic* = fiecare dintre numerele care caracterizează stările staționare ale unui atom, ale unei molecule etc. *Mecanică cuantică* = ramură a fizicii care studiază fenomenele care se petrec la scara atomilor. *Electrodinamică cuantică* = ramură a fizicii care studiază procesele elementare discontinue din câmpul electromagnetic și interacțiunea dintre câmpul electromagnetic și substanțe sau corpuri. [Var.: **cvántic, -ă** adj.] — Din fr. **quantique.**

CUANTIFICÁ, *cuantífic,*vb. I. Tranz. A stabili valorile discrete (discontinue) pe care le poate lua o anumită mărime fizică; a impune astfel de condiții unei mărimi fizice încât valorile sale să varieze în salturi (discontinuu). — După fr. **quantifier.**

CUANTIFICÁRE, *cuantificări,* s.f. Faptul de *a cuantifica.* — V. **cuantifica.**

CUÁNTUM, *cuantumuri,* s.n. Cantitate, sumă (neprecizată) la care se urcă o cheltuială, un credit etc. [Var.: **cvántum** s.n.]. — Din fr., lat. **quantum.**

CUARTÁL s.n. v. **cvartal.**

CUÁRTĂ s.f. v. **cvartă.**

CUARTÉT s.n. v. **cvartet.**

CUARȚ, (**2**) *cuarțuri,* s.n. **1.** Bioxid natural de siliciu, care se găsește în roci în stare neconsolidată (ca nisip) sau în formă de cristale hexagonale, transparente și incolore (în stare pură) sau diferit colorate (când conțin și substanțe străine), utilizat în tehnică, în industria optică, în industria materialelor refractare, la bijuterii etc. **2.** Varietate de cuarț (**1**). [Var.: **cvarț** s.n.] — Din germ. **Quarz,** fr. **quartz.**

CUARȚÍT, *cuarțite,* s.n. Rocă metamorfică alcătuită prin recristalizarea rocilor cu cuarț (nisipuri, gresii etc.), utilizată în construcții, ceramică, industria metalurgică etc. — Din fr. **quartzite,** germ. **Quartzit.**

CUARȚÓS, -OÁSĂ, *cuarțoși, -oase,* adj. Care conține cuarț. — Din fr. **quartzeux.**

CUATERNÁR, -Ă, *cuaternari, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Perioadă a erei neozoice, corespunzătoare ultimelor două milioane de ani, al cărei început este marcat de accentuarea răcirii climei, culminând cu formarea unor imense calote glaciare. **2.** Adj. Care se referă la perioada cuaternarului (**1**). — Din fr. **quaternaire,** it. **quaternario,** lat. **quaternarius.**

CUB, (**1, 2**) *cuburi,* s.n., (**3**) *cubi,* adj. **1.** S.n. Corp geometric cu șase fețe pătrate, egale între ele. ✦ (Mat.) Puterea a treia a unui număr sau a unei mărimi. **2.** Produs al înmulțirii unui număr cu sine însuși de două ori. **3.** Adj. (În sintagma) *Metru* (sau *decimetru, centimetru* etc.) *cub* = unitate de măsură pentru volume, egală cu volumul unui corp de formă cubică, având latura egală cu un metru (sau cu un decimetru etc.). — Din fr. **cube,** lat. **cubus.**

CUBÁJ, *cubaje,* s.n. Determinare a volumului unui corp, al unei încăperi etc.; volumul sau capacitatea unui corp, a unei încăperi etc. exprimate în metri cubi. — Din fr. **cubage.**

CUBANÉZ, -Ă, *cubanezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Cubei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Cubei sau cubanezilor (**1**), referitor la Cuba ori la cubanezi. — **Cuba** (n. pr.) + suf. *-ez.*

CUBATÚRĂ s.f. **1.** Aflare a laturii unui cub al cărui volum este egal cu volumul unui corp dat. **2.** Determinare prin calcul a volumului mărginit de una sau de mai multe suprafețe. — Din fr. **cubature.**

CUBÉB, *cubebi,* s.m. Arbust exotic asemănător cu piperul, din ale cărui fructe se extrag substanțe folosite în cosmetică și în farmacologie *(Piper cubeta).* — Din fr. **cubèbe.**

CUBÉLC s.m. v. **culbec.**

CÚBIC, -Ă, *cubici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. De forma unui cub (**1**), privitor la cub. ✧ *Zahăr cubic* = zahăr în formă de mici paralelipipede regulate, cu baza pătratică. ✦ Care conține puterea a treia a unei mărimi. **2.** S.f. (Mat.) Curbă care reprezintă, într-un sistem de coordonate carteziene, o ecuație de gradul trei. — Din fr. **cubique,** lat. **cubicus.**

CUBICULÁR, *cubiculari,* s.m. Sclav care avea grijă de camera de culcare a stăpânului. ✦ Demnitar roman care se ocupa de camera de culcare a împăraților. — Din lat. **cubicularius,** fr. **cubiculaire.**

CUBÍCULUM, *cubiculumuri,* s.n. Cameră de dormit în locuințele romane; *p. ext.* cameră sepulcrală într-o catacombă. — Din lat. **cubiculum.**

CUBILÓU, *cubilouri,* s.n. Cuptor vertical cilindric, format dintr-o manta de tablă căptușită cu cărămidă refractară, utilizat în turnătorii. — Din fr. **cubilot.**

CUBÍSM s.n. Mișcare artistică apărută la începutul sec. XX, care prezintă obiectele din realitate descompuse în cele mai simple figuri geometrice, care analizează și recompune formele în volume și planuri, încercând să exprime simultan existența obiectului ca o totalitate, cu toate fețele, punctele și liniile și să creeze un obiect estetic foarte structurat, ignorându-se perspectiva și clarobscurul. — Din fr. **cubisme.**

CUBÍST, -Ă, *cubiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține cubismului, privitor la cubism; care se conformează regulilor și formelor cubismului. **2.** S.m. și f. Adept al cubismului. — Din fr. **cubiste.**

CUBITÁL, -Ă, *cubitali, -e,* adj. Care ține de cubitus. — Din fr. **cubital.**

CÚBITUS s.n. Os lung care, împreună cu radiusul, formează scheletul antebrațului. — Din fr., lat. **cubitus.**

CUC, *cuci,* s.m. **1.** Pasăre migratoare cu pene cenușii, cu coada lungă cu pete albe, care își depune ouăle în cuiburi străine pentru a fi clocite de alte păsări și care este cunoscută prin sunetele caracteristice pe care le scoate *(Cuculus canorus).* ✧ *Ceas cu cuc* = ceasornic de perete care, la fiecare oră, sfert, jumătate sau trei sferturi de oră, marchează timpul prin sunete care întâi imită cântecul cucului (**1**); *fig.* lucru extravagant. ✧ Compus: (Ir.) *cuc-armenesc* = pupăză. ✧ Expr. *Lapte de cuc* = ceva imposibil. *(A umbla) de flori de cuc* = (a umbla) fără rost. ✦ (Adverbial) Izolat, singur, străin. ✧ Expr. *Singur cuc* = absolut singur. **2.** Intră în compunerea unor nume de plante: *ciuboțica-cucului*, *limba-cucului* etc. **3.** (La unele jocuri de copii) Lovitură cu mingea în înălțime. — Lat. **cucus.**

CÚCĂ[1], *cuci,* s.f. Căciulă înaltă, uneori împodobită cu pene (de struț), pe care o purtau căpeteniile turcești și domnii români în timpul ceremoniilor. — Din tc. **kuka.**

CÚCĂ[2], *cuci,* s.f. (Rar) Femela cucului (**1**). — De la **cuc.**

CÚCĂ[3], *cuci,* s.f. (Reg.) Deal înalt și izolat; vârf de deal. — Et. nec.

CUCĂÍ vb. IV. Intranz. (Reg.) A moțăi. — Cf magh. k u k k a d o z.

CUCERÍ, *cuceresc,* vb. IV. **I.** Tranz. **1.** A cuprinde, a ocupa, a supune un teritoriu cu puterea armelor. ✦ A dobândi ceva prin luptă susținută; a câștiga. **2.** Fig. A-și atrage simpatia, a câștiga dragostea sau bunăvoința cuiva. **II.** Tranz. și refl. (Înv.) A (se) supune, a (se) închina; a (se) ruga umilindu-se. — Lat. ***conquerire** *(= conquirere).*

CUCERÍE s.f. (Înv.) Cucernicie. — **Cuceri** + suf. *-ie.*

CUCERÍRE, *cuceriri,* s.f. Acțiunea de *a (se) cuceri* și rezultatul ei; câștig, progres, izbândă. ✧ Expr. (Fam.) *A face o cucerire* = a-și atrage simpatia sau dragostea cuiva. — V. **cuceri.**

CUCERÍT, -Ă, *cuceriți, -te,* adj. **1.** (Despre teritorii) Care a fost ocupat cu forța armelor. **2.** (Despre trofee, titluri etc.) Câștigat. **3.** (Despre oameni) Care este atras foarte puternic de cineva sau de ceva. — V. **cuceri.**

CUCERITÓR, -OÁRE, *cuceritori, -oare,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană, popor, țară etc. care face sau a făcut cuceriri. **2.** S.m. și f. Bărbat sau femeie care reușește să atragă simpatia sau dragostea unei persoane de sex opus. **3.** Adj. Care cucerește (**I 2**). *Zâmbet cuceritor*. — **Cuceri** + suf. *-tor.*

CUCÉRNIC, -Ă, *cucernici, -ce,* adj. Evlavios, cuvios, religios, pios, smerit. ✦ (Adesea substantivat) Titlu care se dă preoților. — **Cuceri** + suf. *-nic.*

CUCERNICÍE s.f. Evlavie, religiozitate, pietate, smerenie, cucerie. ✦ (Însoțit de un pronume posesiv) Titlu care se dă preoților. — **Cucernic** + suf. *-ie.*

CUCOÁNĂ, *cucoane,* s.f. **1.** Termen de politețe dat unei femei (măritate); doamnă. **2.** (Înv.) Fată tânără dintr-o familie domnitoare. [Var.: **cocoánă, coánă** s.f.] — Cf. ngr. k o k k ó n a.

CUCOÁRĂ s.f. v. **cocor.**

CUCÓN s.m. v. **cocon[1].**

CUCONÁȘ s.m. v. **coconaș.**

CUCONÉT, *cuconeturi,* s.n. (Fam.) (Mulțime de) cucoane (**1**), grup de doamne. [Var.: **coconét** s.n.] — **Cucoană** + suf. *-et.*

CUCONÍ, *cuconesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A se adresa cuiva cu termenul de „cucoană, cucoane". **2.** Refl. (Depr.) A-și da aere de cucoană (sau de boier); a se îngâmfa. [Var.: **coconí** vb. IV] — Din **cucon,** (**2**) și din **cucoană.**

CUCONÍȚĂ, *cuconițe,* s.f. Diminutiv al lui *cucoană* (**1**). [Var.: **coconíță, coníță** s.f.] — **Cucoană** + suf. *-iță.*

CUCÓR s.m. v. **cocor.**

CUCÓȘ s.m. și n. v. **cocoș.**

CUCOȘÉȘTE adv. v. **cocoșește.**

CÚCOVĂ, *cucove,* s.f. (Reg.) Specie de lebădă caracterizată printr-o mică umflătură neagră la rădăcina ciocului; lebădă de vară *(Cygnus olor).* — Et. nec.

CÚCU interj. Cuvânt care imită cântecul cucului. ✦ Strigătul copiilor când se joacă de-a v-ați ascunselea. — Onomatopee.

CUCÚI, *cucuie,* s.n. **1.** Umflătură la cap provocată de lovirea cu un corp tare. **2.** (Reg.) Moț de pene pe cap la unele păsări. — Lat. ***cucullius** (= *cucullus).*

CUCUIÁT, -Ă, *cucuiați, -te,* adj. (Reg.) **1.** (Despre păsări) Moțat; (despre pui de animale cornute) căruia încep să-i crească coarnele. **2.** (Despre oameni) Cocoțat pe ceva. [Pr.: *-cu-iat*] — **Cucui** + suf. *-at.*

CUCULÁT, -Ă, *cuculați, -te,* adj. (Despre flori) În formă de glugă sau de capișon. — Din lat. **cucullatus.**

CUCÚLĂ, *cucule,* s.f. Veșmânt cu glugă purtat de călugării catolici, confecționat din stofă groasă și aspră. — Din fr. **cuculle,** lat. **cucullus.**

CÚCULEȚ, *cuculeți,* s.m. Diminutiv al lui *cuc;* cucuț, cucușor. — **Cuc** + suf. *-uleț.*

CÚCURĂ[1], *cucure,* s.f. (Înv.) Tolbă de săgeți. — Din ngr. **kúkuron.**

CÚCURĂ[2], *cucure,* s.f. (Reg.) Parte a plugului care leagă între ele brăzdarul, cormana și plazul. — Din magh. **kukora.**

CUCURBITACÉE, *cucurbitacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, cu tulpini târâtoare sau agățătoare, cu frunze mari, cu fructul cărnos având coaja tare; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. ✧ (Adjectival) *Plantă cucurbitacee*. — Din fr. **cucurbitacée.**

CUCURIGÁ, pers. 3 *cucurígă,* vb. I. Intranz. (Rar; despre cocoși) A scoate sunete caracteristice speciei. [Var.: **cucurigí** vb. IV] — Din **cucurigu.**

CUCURIGÁT s.n. (Rar) Faptul de *a cucuriga;* sunete caracteristice scoase de cocoș. — V. **cucuriga.**

CUCURIGÍ vb. IV v. **cucuriga.**

CUCURÍGU interj., s.n. **1.** Interj. Cuvânt care imită cântecul cocoșului. ✦ (Substantivat, n.) Cântecul cocoșului; *p. ext.* (m.) cocoș. **2.** S.n. (Glumeț; precedat de prepoziția „la") Etajul cel mai înalt al unei case; mansardă; *p.ext.* galerie (la teatru). — Onomatopee.

CUCURÚZ, (**1, 3, 4**) *cucuruzi,* s.m., (**2**) *cucuruze,* s.n. (Reg.) **1.** S.m. Porumb. **2.** S.n. Porumbiște. **3.** S.m. Fructul coniferelor; con. **4.** S.m. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori albe-gălbui dispuse în mici capitule *(Petasites albus).* — Cf. bg., sb. k u k u r u z, k u k u r u d z a.

CUCURUZÁȘTINĂ s.f. (Reg.) Porumbiște. — **Cucuruz** + suf. *-aștină.*

CUCUȘÓR, *cucușori,* s.m. Cuculeț. — **Cuc** + suf. *-ușor.*

CUCÚTĂ, *cucute,* s.f. Plantă erbacee otrăvitoare din familia umbeliferelor, cu miros caracteristic, cu frunze mari, flori albe și fructe brune-verzui, întrebuințată ca medicament; dudău, buciniș *(Conium maculatum).* ✧ Expr. (Fam.) *Doar n-am băut cucută (ca să...)* = doar n-am înnebunit (ca să...). ✧ Compuse: *cucută-de-apă* = plantă erbacee de apă, cu flori albe dispuse în formă de umbrelă *(Cicuta virosa); cucută-de-pădure* = plantă erbacee cu frunze ascuțite și flori albe *(Galium schultesii).* — Lat. ***cucuta** (= *cicuta).*

CUCÚȚ, *cucuți,* s.m. (Reg.) Cuculeț. — **Cuc** + suf. *-uț.*

CUCUVÁIE s.f. v. **cucuvea.**

CUCUVEÁ, *cucuvele,* s.f. Pasăre răpitoare de noapte, cu penaj brun-cenușiu și cu ochii galbeni înconjurați de rozete de pene, care trăiește pe lângă casele părăsite, prin scorburi etc.; cucuveică *(Athene noctua).* [Var.: **cucuváie** s.f.] — Din ngr. **kuk(k)uvághia.**

CUCUVÉICĂ, *cucuveici,* s.f. (Reg.) Cucuvea. — Din bg. **kukuveja.**

CUDÁLB, -Ă adj. v. **codalb.**

CÚFĂR, *cufere,* s.n. Ladă cu capac (și cu încuietoare) care se folosește la păstrarea și la transportarea diverselor obiecte. ✦ (Pop.) Geamantan (de lemn). — Din pol., ucr. **kufer.**

CUFĂRÁȘ, *cufărașe,* s.n. Diminutiv al lui *cufăr.* — **Cufăr** + suf. *-aș.*

CUFÚND s.n. (Reg.; în loc. adv.) *De-a cufundul* = cufundându-se. — Din **cufunda** (derivat regresiv).

CUFUNDÁ, *cufúnd,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A intra sau a face să intre într-un lichid sau într-o materie moale; a (se) afunda, a (se) adânci, a (se) scufunda. **2.** Refl. A intra în adânc; a dispărea (undeva). ✦ A prezenta o adâncitură. ✦ (Despre ochi) A fi înfundat în orbite. ✦ (Poetic) A se pierde (în umbră, în întuneric etc.). ✦ Fig. (Despre aștri) A trece dincolo de orizont; a apune (după linia orizontului). ✦ (Despre pământ) A se prăbuși. **3.** Refl. Fig. A se lăsa absorbit de o activitate, de somn etc. **4.** Tranz. Fig. (Rar) A compromite, a distruge. [Var.: (înv.) **acufundá** vb. I] — Lat. **confundare.**

CUFUNDÁC, *cufundaci,* s.m. (Ornit.) Cufundar. — **Cufunda** + suf. *-ac.*

CUFUNDÁR, *cufundari,* s.m. Numele a două păsări palmipede, înotătoare: **a)** pasăre mai mare decât rața, cu pene negre strălucitoare, cu puncte albe pe spate, cu ciocul ascuțit și cu aripile înguste; cufundac *(Gavia arctica);* **b)** pasăre de mărimea raței, cu penele castanii închise pe spate și albe pe burtă, cu un smoc de pene în formă de guleraș; bodârlău, corcodel *(Podiceps cristatus).* — **Cufunda** + suf. *-ar.*

CUFUNDÁRE, *cufundări,* s.f. Acțiunea de *a (se) cufunda* și rezultatul ei; afundare, scufundare, adâncire. — V. **cufunda.**

CUFUNDĂTÚRĂ, *cufundături,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) cufunda*. **2.** (Concr.) Loc cufundat; adâncitură, scufundătură. — **Cufunda** + suf. *-ătură.*

CÚGET, *cugete,* s.n. **1.** Capacitate de a gândi; gândire. **2.** Gând, idee, părere. ✦ Imaginație, fantezie. **3.** Minte, intelect. **4.** (Înv.) Intenție, plan, proiect. **5.** Conștiință. ✧ Expr. *A-l mustra* (pe cineva) *cugetul* sau *a avea mustrări de cuget* = a fi chinuit de remușcări, a-l chinui (pe cineva) remușcarea, regretul. — Din **cugeta** (derivat regresiv).

CUGETÁ, *cúget,* vb. I. Intranz. A urmări o idee, a medita; a se gândi. ✦ Refl. (Rar) A sta pe gânduri; a chibzui, a cumpăni. ✦ A-și da seama, a ține seamă de..., a lua în considerare. — Lat. **cogitare.**

CUGETÁRE, *cugetări,* s.f. Acțiunea de *a cugeta* și rezultatul ei; gândire, gând, idee. ✦ Judecată, raționament. ✦ Meditație, reflecție. — V. **cugeta.**

CUGETĂTÓR, -OÁRE, *cugetători, -oare,* s.m. și f. Gânditor. — **Cugeta** + suf. *-ător.*

CUGUÁR, *cuguari,* s.m. Pumă *(Felis concolor).* [Pr.: *-gu-ar*] — Din fr. **couguar.**

CÚHNE s.f. v. **cuhnie.**

CÚHNIE, *cuhnii,* s.f. (Reg.) **1.** Bucătărie. ✦ Bucătăria principală a mănăstirilor și cea de vară a gospodăriilor țărănești. **2.** Clădire modestă; cameră sărăcăcioasă. [Var.: **cúhne, cúină, cúine, cuiníe** s.f.] — Din ucr. **kuhnja.**

CUI, *cuie,* s.n. **1.** Piesă de metal sau de lemn, formată dintr-o tijă cu vârf ascuțit și cu un capăt numit floare, cu care se fixează între ele diferite piese, care se bate în zid sau în lemn pentru a servi ca suport etc. ✧ (Tehn.) *Cui spintecat* = piesă de

siguranță formată dintr-o bucată de sârmă îndoită, cu un ochi la un capăt, care împiedică desfacerea piulițelor. ✧ Expr. *Cui pe* (sau *cu) cui se scoate* = un rău face să uiți răul anterior. (Fam.) *A face* (sau *a tăia) cuie* = a simți frigul, a dârdâi de frig. *A-i intra cuiva un cui în inimă* = a se strecura în sufletul cuiva o teamă, o bănuială, o îndoială, o grijă etc. *Cuiul lui Pepelea* = drept abuziv pe care și-l ia cineva, legându-se de un pretext, pentru a stingheri pe altul. ✦ Cuier simplu de perete. ✧ Expr. *A-și pune pofta în cui* = a renunța la o dorință, la un lucru râvnit. **2.** Nume dat mai multor piese de metal sau de lemn asemănătoare ca formă cu un cui (**1**). — Lat. **cuneus.**

CUIB, *cuiburi,* s.n. **1.** Construcție făcută de păsări, de unele mamifere etc. pentru a depune ouăle, a cloci și a scoate pui. **2.** Fig. Locuință, sălaș; reședință. **3.** Fig. (Peior.; urmat de determinări) Loc (ascuns) unde se plănuiește și de unde se propagă o acțiune potrivnică, dușmănoasă intereselor unei colectivități. ✦ Focar. **4.** (În sintagma) *Cuibul albinelor* = fagurii ocupați cu puiet și cu hrană, în care trăiește și se dezvoltă familia de albine. **5.** Groapă mică făcută în pământ, în care se seamănă legume sau cereale. ✦ Mușuroi de pământ făcut, prin prășit, în jurul firelor de porumb, de cartofi etc. ✦ Spațiu restrâns în care se dezvoltă o îngrămădire de plante de același fel. *Cuib de lăcrimioare.* **6.** Mulțime de fermenți de același fel care provoacă înăcrirea vinului, a borșului, a laptelui etc. **7.** Loc adăpostit care asigură unei arme automate condiții bune de tragere. ✧ *Cuibul corbului* = post de observație situat în vârful catargului la anumite nave (de pescuit, de război etc.), în care stă marinarul de veghe. — Lat. ***cubium.**

CUIBÁ, pers. 3 *cuibează,* vb. I. Intranz. A-și avea, a-și așeza cuibul. — Din **cuib.**

CUIBÁR, *cuibare,* s.n. **1.** Loc pregătit în paie, în fân sau pe pământ unde păsările de curte își depun ouăle. ✦ Instalație specială în crescătoriile de păsări de unde se strâng ouăle. ✦ Ou care se lasă în cuibar (**1**) pentru ca păsările ouătoare să-și găsească locul. ✦ Cuib (**1**). ✦ Fig. Culcuș. **2.** Fig. Sălaș, locuință; cuib (**2**). — **Cuib** + suf. *-ar.*

CUIBĂRÍ, *cuibăresc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre păsări) A-și face cuibul (**1**) undeva; a-și face loc în cuibar. ✦ Fig. (Despre oameni și despre animale) A se așeza cât mai bine într-un loc; a se ghemui. ✦ Fig. A se adăposti. ✦ Fig. A se aciua, a se pripăși. **2.** Tranz. (Rar) A așeza găinile în cuibar. **3.** Tranz. A mușuroi porumbul, cartofii etc. — Din **cuibar.**

CUIBĂRÍRE, *cuibăriri,* s.f. Acțiunea de *a (se) cuibări* și rezultatul ei. — V. **cuibări.**

CUIBĂRÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) cuibări;* perioadă când (se) cuibăresc păsările. — V. **cuibări.**

CUIBĂRÍT[2], *cuibăriți, -te,* adj. (Despre păsări) Care și-a făcuit cuib (**1**) undeva; care și-a făcut loc în cuibar. ✦ Fig. (Despre oameni și animale) Care s-a așezat cât mai bine într-un loc; care s-a ghemuit într-un loc. ✦ Fig. Care s-a aciuit, s-a pripășit undeva, pe lângă cineva. — V. **cuibări.**

CUIBULÉȚ, *cuibulețe,* s.n. Cuibușor. — **Cuib** + suf. *-uleț.*

CUIBUȘÓR, *cuibușoare,* s.n. Diminutiv al lui *cuib;* cuibuleț. — **Cuib** + suf. *-ușor.*

CUIÉR, *cuiere,* s.n. Suport de lemn sau de metal, mobil sau fixat în perete, prevăzut cu mai multe cârlige sau brațe, de care se atârnă diverse obiecte și accesorii de îmbrăcăminte. [Pr.: *cu-ier*] — **Cui** + suf. *-ar.*

CÚINĂ s.f. v. **cuhnie.**

CÚINE s. f. v. **cuhnie.**

CUINÍE s.f. v. **cuhnie.**

CUIRASÁ, *cuirasez,* vb. I. Tranz. **1.** A prevedea cu o cuirasă; a îmbrăca, a proteja cu o cuirasă. **2.** Fig. A întări, a fortifica, a oțeli, a înarma. [Pr.: *cu-i-*] — Din fr. **cuirasser.**

CUIRASÁRE, *cuirasări,* s.f. Acțiunea de *a cuirasa.* [Pr.: *cu-i-*] — V. **cuirasa.**

CUIRASÁT, -Ă, *cuirasați, -te,* s.n., adj. **1.** S.n. Navă de război de mare tonaj, protejată de o cuirasă și înarmată cu artilerie grea. **2.** Adj. (Despre nave de război) Protejat de o cuirasă și înarmat cu artilerie grea. [Pr.: *cu-i-*. — Var.: **chiurasát** s.n.] — Din fr. **cuirassé.**

CUIRÁSĂ, *cuirase,* s.f. **1.** (În trecut) Armătură formată din plăci de oțel special, cu care se blindau cuirasatele pentru a le face să reziste împotriva mijloacelor moderne de luptă. **2.** Îmbrăcăminte de piele, din zale de fier sau plăci de metal care proteja pieptul și spatele războinicilor din Antichitate și din Evul Mediu și păstrată până în sec. XIX; platoșă. [Pr.: *cu-i-*. — Var.: **chiurásă** s.f.] — Din fr. **cuirasse.**

CUIRASIÉR, *cuirasieri,* s.m. Soldat din cavalerie îmbrăcat în platoșă. [Pr.: *cu-i-ra-si-er*. — Var.: **chiurasiér** s.m.] — Din fr. **cuirassier.**

CUIȘÓR, *cuișoare,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *cui;* cuiuț. **2.** (La pl.) Condiment alimentar obținut prin uscare din mugurii aromatici florali ai unui arbust exotic. [Pr.: *cu-i-*] — **Cui** + suf. *-ișor.*

CUIȘORÍȚĂ, *cuișorițe,* s.f. Plantă erbacee cu flori alburii sau roșcate și cu fructe capsule *(Holosteum umbellatum).* [Acc. și: *cuișóriță*. — Pr.: *cu-i-*] — **Cuișor** + suf. *-iță.*

CUIÚȚ, *cuiuțe,* s.n. (Reg.) Cuișor (**1**). [Pr.: *cu-iuț*] — **Cui** + suf. *-uț.*

CÚJBĂ, *cujbe,* s.f. **1.** Bucată de lemn bifurcată la capăt, care se fixează în pământ sau într-un zid și de care se leagă sau se atârnă, cu un lanț, ceaunul deasupra focului. **2.** (Reg.) Nuia bine răsucită și pârlită în foc, întrebuințată în loc de frânghie. — Din sb. **gužba.**

CULÁC, *culaci,* s.m. Chiabur. — Din rus. **kulak.**

CULÁNT, -Ă, *culanți, -te,* adj. Cu care te poți înțelege ușor, care dovedește amabilitate, dărnicie; amabil, generos, mărinimos, darnic. ✦ (Înv.; despre stil) Curgător. — Din fr. **coulant.**

CULÁNȚĂ s.f. Însușirea de a fi culant; atitudine, comportare culantă. — Cf. germ. K u l a n z.

CULÁSĂ s.f. v. **chiulasă.**

CULÁSTRĂ s.f. v. **coraslă.**

CULÁTĂ, *culate,* s.f. Partea dinapoi a țevii unei arme de foc, în care se află locașul închizătorului. — Din it. **culatta.**

CÚLĂ, *cule,* s.f. **1.** (În arhitectura medievală) Turn de apărare. **2.** Locuință boierească fortificată, cu mai multe caturi, răspândită în sec. XVIII în Oltenia. ✦ Turn boltit în palatul domnesc, în care se păstra vistieria; *p. ext.* vistierie, tezaur. **3.** (Înv.) Beci boltit; subterană. — Din tc. **kula.** Cf. bg., sb. k u l a.

CULĂCÍME s.f. (Rar) Chiaburime. — **Culac** + suf. *-ime.*

CULBÉC, *culbeci,* s.m. (Reg.) Melc. [Var.: **cubélc** s.m.] — Et. nec.

CULBUTÁ, *culbutez,* vb. I. Tranz. A descărca vagonetul prin răsturnare cu ajutorul culbutorului. — Din fr. **culbuter.**

CULBUTÁRE s.f. Acțiunea de *a culbuta* și rezultatul ei. — V. **culbuta.**

CULBUTÁT, -Ă, *culbutați, -te,* adj. (Despre vagonete) Care a fost descărcat cu culbutorul. — V. **culbuta.**

CULBUTÓR, *culbutoare,* s.n. **1.** Basculator. **2.** Element al mecanismului de distribuție, format dintr-o pârghie articulată care transmite mișcarea de la arborele cu came la supapele unui motor cu ardere internă. — Din fr. **culbuteur.**

CULCÁ, *culc,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) întinde, a (se) așeza în poziție orizontală (spre a dormi, a se odihni sau a face să adoarmă sau să se odihnească). ✧ Expr. (Refl.) *A se culca pe-o ureche* (sau *pe urechea aceea*) = **a)** a se lăsa în nădejdea cuiva; **b)** a aștepta zadarnic să se realizeze o promisiune; **c)** a nu se sinchisi de nimic, a fi nepăsător. *Culcă-te* sau *poți să te culci pe o* (sau *pe acea*) *ureche* = ia-ți nădejdea; e în zadar să mai ai vreo speranță. ✦ Refl. recipr. (Fam.) A avea raporturi sexuale cu cineva. ✦ Tranz. A adăposti peste noapte; a găzdui. ✦ A pune pe cineva să se întindă sau a se întinde la pământ cu fața în jos (în cadrul unor exerciții militare). **2.** Tranz. A pune, a așeza un obiect, o parte a corpului etc. pe ceva sau pe cineva. **3.** Tranz. (În expr.) *A culca la pământ* = a doborî; a ucide. ✦ Refl. (Despre plante) A se pleca, a se îndoi spre pământ. — Lat. **collocare.**

CULCÁRE, *culcări,* s.f. Acțiunea de *a (se) culca*; culcat. **1.** Așezare în poziție orizontală. ✦ Momentul când cineva se duce (sau este dus) să se culce. **2.** (Adesea art., cu valoare de interjecție) Întindere la pământ a soldaților, la un ordin dat. — V. **culca.**

CULCÁT[1] s.n. Culcare. — V. **culca.**

CULCÁT[2], **-Ă,** *culcați, -te,* adj. Așezat în poziție orizontală. — V. **culca.**

CULCÚȘ, *culcușuri,* s.n. **1.** Locul de culcare sau de adăpost al animalelor și al păsărilor. **2.** Loc (improvizat) de odihnă sau de dormit pentru oameni. ✦ Adăpost, sălaș pentru oameni; locuință. ✦ Ascunzătoare. **3.** (Rar) Strat moale de paie, de frunze etc. pe care se așază lucruri fragile sau alterabile. **4.** Strat din baza unei formațiuni geologice. — **Culca** + suf. *-uș.*

CULÉE, *culee,* s.f. **1.** Canal prin care curge metalul din pâlnia de turnare în cavitatea formei. **2.** Materialul solidificat în piciorul și în pâlnia de turnare. **3.** Infrastructura care se execută la capătul unui pod pentru a prelua sarcinile transmise de suprastructura acestuia și a susține calea de acces pe pod. — Din fr. **culée.**

CULEGÁR, *culegare,* s.n. Instrument de metal de forma unei cutii alungite, cu trei pereți, dintre care unul mobil, care servește tipografului să așeze una câte una literele în rânduri egale, formând textul de imprimat; vingalac. — **Culege** + suf. *-ar.*

CULEGĂTÓR, -OÁRE, *culegători, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană care adună recolta. **2.** S.m și f. (Cu determinări) Colecționar. *Culegător de folclor.* **3.** S.m. Zețar. **4.** S.f. Mașină de cules. — **Culege** + suf. *-ător.*

CULEGĂTORÍE, *culegătorii,* s.f. Atelier într-o întreprindere poligrafică în care se efectuează operațiile de culegere a textelor; zețărie. — **Culegător** + suf. *-ie.*

CULÉGE, *culég,* vb. III. Tranz. **1.** A aduna, a strânge cereale, fructe, flori etc. ✧ Expr. *A culege* (pe cineva) *de pe drumuri* = a ajuta pe cineva căzut în mizerie, oferindu-i mijloace de trai și adăpost. ✦ Fig. A dobândi, a obține, a căpăta. *A culege aplauze.* **2.** A ridica, a strânge ceva de pe jos. **3.** A aduna laolaltă; a colecționa. ✧ Expr. *Alege până culege,* se spune despre cineva foarte pretențios, care, tot alegând, rămâne cu partea cea mai proastă. **4.** A aduna din casete literele necesare și a le așeza în culegar; a zețui. ✧ *Mașină de cules* = mașină cu ajutorul căreia se execută operațiile de culegere și de turnat litere (monotip) sau rânduri (linotip). [Perf. s. *culesei*, part. *cules*] — Lat. **colligere.**

CULÉGERE, *culegeri,* s.f. Acțiunea de *a culege* și rezultatul ei; strângere, adunare; colecție. — V. **culege.**

CULÉS[1], *culesuri,* s.n. **1.** Strângere a cerealelor, a fructelor etc.; recoltare. ✧ Timpul când se strânge recolta. **2.** Operație de pregătire a unei forme de tipar înalt în vederea imprimării. — V. **culege.**

CULÉS[2], -EÁSĂ, *culeși, -se,* adj. (Despre plante, fructe, flori etc.) Care este luat, desprins din locul unde crește; recoltat. — V. **culege.**

CULEVRÍNĂ, *culevrine,* s.f. (Înv.) Tun de tip vechi, cu țeava foarte lungă. — Din fr. **couleuvrine.**

CÚLI, *culi,* s.m. (Rar) Muncitor asiatic sau african necalificat, care lucrează (cu ziua) pentru o remunerație mică. — Din engl., fr. **coolie.**

CULÍC, *culici,* s.m. (La pl.) Gen de păsări de mlaștină cu ciocul lung și îndoit în jos, cu penajul brun-închis sau brun-ruginiu *(Numenius);* (și la sg.) pasăre din acest gen. — Et. nec.

CULINÁR, -Ă, *culinari, -e,* adj. Care ține de bucătărie, privitor la prepararea mâncării. ✧ *Artă culinară* = pricepere deosebită, meșteșug în pregătirea și aranjarea mâncărurilor. — Din fr. **culinaire,** lat. **culinarius.**

CULIÓN, *culioane,* s.n. (Înv.) Potcap mic, rotund, de catifea, fără boruri. [Pr.: *-li-on*] — Din ngr. **kukúl(l)i.**

CULISÁ, *culisez,* vb. I. Tranz. A pune în mișcare, de obicei alternativă, o piesă mobilă de-a lungul unui canal făcut într-o bară dreaptă sau curbă. ✧ Intranz. *Ușa culisează.* — Din fr. **coulisser.**

CULISÁRE, s.f. Acțiunea de *a culisa* și rezultatul ei; alunecare pe culise (**3**). — V. **culisa.**

CULÍSĂ, *culise,* s.f. **1.** Spațiu scenic situat în spatele decorurilor, de unde intră actorii în scenă folosit și pentru a sugera cadrul unde se petrec sau se hotărăsc unele acțiuni dramatice la care publicul nu asistă. **2.** Fig. (La pl.; peior.) Dedesupturile unor acțiuni sau ale unei stări de fapt; mașinație, înscenare, intrigă. ✧ Loc. adv. *În culise* = în ascuns, în secret. **3.** Scobitură rectilinie de-a lungul căreia alunecă o piesă mobilă; *p. ext.* piesa care alunecă de-a lungul acestei scobituri. — Din fr. **coulisse.**

CULISÓR, *culisoare,* s.n. Piesă mobilă a mecanismului cu culisă, care efectuează o mișcare rectilinie alternativă în raport cu culisa (**3**), de-a lungul canalului interior al acesteia. — Din **culisă.** Cf. fr. c o u l i s s e a u.

CULM, -Ă, *culmi, -e,* s.n., adj. (Geol.) **1.** S.n. Carboniferul inferior din vestul Europei, caracterizat prin depozite de argilă și de gresie. **2.** Adj. Care se referă la culm (**1**). — Din fr. **Culm,** germ. **Kulm.**

CÚLME, *culmi,* s.f. **1.** Partea cea mai de sus, prelungită orizontal și ușor înclinată, a unui munte sau a unui deal; vârf, culmiș. ✦ Punctul cel mai înalt în drumul parcurs de un corp ceresc. **2.** Fig. Gradul cel mai înalt la care se poate ajunge; apogeu. ✧ Expr. *Culmea culmilor!* sau *asta-i culmea!* = asta întrece orice margini, e nemaipomenit. **3.** (Pop.) Prăjină lungă în casele țărănești, fixată orizontal de grinzi, de care se atârnă haine, obiecte casnice etc. — Lat. **culmen.**

CULMINÁ, pers. 3 *culminează,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre aștri) A atinge punctul de culminație. **2.** Fig. A atinge stadiul cel mai înalt al unei situații, a ajunge la apogeu. — Din fr. **culminer,** lat. **culminare.**

CULMINÁNT, -Ă, *culminanți, -te,* adj. Care culminează. ✧ *Punct culminant* = momentul cel mai important în desfășurarea unei acțiuni, a unui fenomen etc. — Din fr. **culimant.**

CULMINÁRE s.f. Acțiunea de *a culmina* și rezultatul ei. — V. **culmina.**

CULMINÁȚIE, *culminații,* s.f. Trecere a unui astru la meridianul unui loc. ✧ *Punct de culminație* = punctul cel mai înalt deasupra orizontului atins de un astru pe bolta cerească. — Din fr. **culmination.**

CULMINĂRÍȚĂ s.f. (Reg.) Pânză lungă și lată țesută în diferite culori, cu care se împodobesc pereții caselor țărănești pe lângă tavan. — Cf. c u l m e.

CULMÍȘ, *culmișuri,* s.n. (Pop.) Culme (**1**). — **Culme** + suf. *-iș.*

CULMÍȚĂ, *culmițe,* s.f. Diminutiv al lui *culme* (**1**). — **Culme** + suf. *-iță.*

CULOÁR, *culoare,* s.n. **1.** Încăpere îngustă și lungă în interiorul unei clădiri, care servește ca loc de trecere între încăperile situate pe același plan. **2.** Spațiu îngust și liber de-a lungul unui vagon de cale ferată, prin care se circulă și din care se intră în compartimente. **3.** (Sport) Fiecare dintre spațiile înguste și delimitate de-a lungul unei piste de atletism sau al unui bazin de natație, pe care aleargă sau înoată un singur concurent sau o singură echipă. **4.** Spațiu delimitat pe o șosea pentru un anumit tip de circulație. **5.** (Geogr.; în sintagma) *Culoar depresionar* = depresiune alungită și îngustă, semiînchisă, care separă masive sau culmi de dealuri și munți. — Din fr. **couloir.**

CULOÁRE, *culori,* s.f. **1.** Însușire a luminii determinată de compoziția sa spectrală, care permite ochiului să perceapă în mod diferit radiațiile vizibile incidente pe retină, având aceeași intensitate, dar lungimi de undă diferite. ✦ Proprietate a corpurilor de a absorbi inegal diferitele componente monocromatice ale luminii, modificând astfel compoziția luminii împrăștiate sau transmise de ele; aspectul colorat al corpurilor. ✧ *Culoare caldă* = culoare aflată în prima jumătate a domeniului radiațiilor luminoase (spre infraroșu). *Culoare rece* = culoare aflată în cea de a doua jumătate a domeniului radiațiilor luminoase (spre ultraviolet). *Culoare fundamentală* = fiecare dintre culorile (roșu, galben și albastru) care nu pot fi obținute prin amestecul altor culori, dar care amestecate între ele dau toate celelalte nuanțe și culori. ✧ Loc. adj. (Despre oameni) *De culoare* = care are pigmentație neagră, galbenă etc. ✧ Expr. *A avea culoare* = a avea obrajii rumeni, a arăta bine. *A-și pierde culoarea* = **a)** (despre fața omului) a deveni palid; **b)** (despre țesuturi) a se decolora. **2.** Fig. Fel de a descrie sau de a prezenta pe cineva sau ceva. ✧ *Culoare locală* = trăsăturile caracteristice ale unei țări, ale unei epoci etc., redate într-o operă literară, artistică. *Culoare istorică* = evocare a unei epoci istorice prin ceea ce are ea mai caracteristic. *Culoare politică* = apartenență la un partid politic. **3.** Substanță întrebuințată pentru a vopsi, a picta etc.; materie colorantă. **4.** Fiecare dintre cele patru categorii în care se împart cărțile de joc după culoare (**1**) și forma punctelor. [Var.: **coloáre** s.f.] — Din lat. **color, -oris,** fr. **couleur.**

CULÓGLU, *culogli,* s.m. (Înv.) Soldat pedestru (la turci). — Din tc. **kuloğlu.**

CULÓT, *culote,* s.n. Piesă izolantă montată la partea inferioară a unui tub electronic, în care sunt prinse rigid piciorușele conectate ca electrozi. — Din fr. **culot.**

CULPÁBIL, -Ă, *culpabili, -e,* adj. (Despre o persoană) Care a săvârșit un delict, care se află în culpă; vinovat. — Din fr. **coupable,** lat. **culpabilis.**

CULPABILITÁTE s.f. Situația unei persoane care a comis un delict; vinovăție. — Din fr. **culpabilité.**

CULPABILIZÁ, *culpabilizez,* vb. I. Tranz. A face pe cineva să se simtă vinovat. — Din fr. **culpabiliser.**

CULPABILIZÁRE s.f. Acțiunea de *a culpabiliza*. — V. **culpabiliza.**

CULPABILIZÁT, -Ă, *culpabilizați, -te,* adj. Care a fost considerat vinovat. — V. **culpabiliza.**

CULPÁȘ, -Ă, *culpași, -e,* s.m. și f., adj. (Înv.) **1.** S.m. și f. Persoană vinovată de o infracțiune; vinovat. **2.** Adj. Care este vinovat (de o infracțiune). *Persoană culpașă.* — **Culpă** + suf. *-aș.*

CÚLPĂ, *culpe,* s.f. (Jur.) Greșeală care constă în îndeplinirea neconformă a unei obligații sau în neîndeplinirea ei; greșeală care constă în săvârșirea unui fapt păgubitor sau pedepsit de lege. ✦ Greșeală, vină, vinovăție. — Din lat. **culpa.**

CÚLPEȘ, -Ă, *culpeși, -e,* adj. (Înv.) Care a săvârșit o faptă condamnabilă; vinovat. — **Culpă** + suf. *eș.*

CULT[1], *culte,* s.n. **1.** Omagiu care se aduce divinității prin acte religioase; manifestare a sentimentului religios prin rugăciuni și prin acte rituale; totalitatea ritualurilor unei religii. **2.** Sentiment exagerat de admirație, de respect, de venerație, de adorație față de cineva sau de ceva. ✧ *Cultul personalității* = atitudine sistematică de admirație (exagerată) provocată și controlată cu privire la un conducător (sau la o personalitate), considerat ca înzestrat cu calități deosebite de ordin intelectual, afectiv, organizatoric etc. **3.** Religie, confesiune. — Din fr. **culte,** lat. **cultus.**

CULT[2], -Ă, *culți, -te,* adj. **1.** Care are un nivel înalt de cultură și de cunoștințe; instruit. **2.** (Despre manifestări ale oamenilor) De care dă dovadă omul cult (**1**); care are caracter savant, cărturăresc. **3.** (În opoziție cu popular; despre muzică, poezie, literatură etc.) Creat de un autor instruit. — Din lat. **cultus.**

CÚLTIC, -Ă, *cultici, -ce,* adj. (Rar) De cult[1]. — **Cult[1]** + suf. *-ic.*

CULTÍSM, *cultisme,* s.n. Afectare, bogăție căutată, artificială a stilului. ✦ Greșeală de limbă a cărei origine o constituie dorința de a se exprima mai literar, mai puțin banal. — Din fr. **cultisme.**

CULTÍST, -Ă, *cultiști, -ste,* adj. Care adoptă cultismul; de cultism. — Din fr. **cultiste.**

CULTIVÁ, *cultív,*vb. I. **1.** Tranz. A lucra pământul spre a-l face să dea roade. ✦ A semăna plante; a îngriji și a recolta plante agricole. **2.** Tranz. Fig. A se ocupa cu râvnă de ceva; a face să crească, să se dezvolte. ✦ A căuta să câștige sau să mențină prietenia, bunăvoința, încrederea cuiva. **3.** Refl. și tranz. A (se) instrui. — Din fr. **cultiver,** lat. **cultivare.**

CULTIVÁBIL, -Ă, *cultivabili, -e,* adj. (Despre pământ și despre plante) Care poate fi cultivat. — Din fr. **cultivable.**

CULTIVÁRE, *cultivări,* s.f. Acțiunea de *a (se) cultiva.* **1.** Lucrarea pământului. **2.** Fig. Educare, instruire, dezvoltare. — V. **cultiva.**

CULTIVÁT, -Ă, *cultivați, -te,* adj. **1.** (Despre plante) Care se cultivă. **2.** (Despre oameni) Educat, instruit, cult. — V. **cultiva.** Cf. fr. c u l t i v é.

CULTIVATÓR, -OÁRE, *cultivatori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care se ocupă cu cultivarea pământului, care seamănă și îngrijește plante de cultură. **2.** S.n. Mașină agricolă care servește la mărunțirea și afânarea pământului, la distrugerea buruienilor din culturile de plante prășitoare etc. — Din fr. **cultivateur.**

CULTURÁL, -Ă, *culturali, -e,* adj. Care aparține culturii (**1**), privitor la cultură, care ajută la răspândirea culturii. ✧ *Cămin cultural* = instituție de culturalizare, la sate, care organizează conferințe și spectacole artistice, popularizează cărți și reviste etc. — Din fr. **culturel.**

CULTURALICÉȘTE adv. (Rar) Din punct de vedere cultural. — **Cultural** + suf. *-icește.*

CULTURALIZÁ, *culturalizez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) ridica din punct de vedere cultural; a (se) instrui. — **Cultural** + suf. *-iza.*

CULTURALIZÁRE, *culturalizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) culturaliza* și rezultatul ei; răspândire a culturii; instruire. — V. **culturaliza.**

CULTÚRĂ, *culturi,* s.f. **1.** Totalitatea valorilor materiale și spirituale create de omenire și a instituțiilor necesare pentru comunicarea acestor valori. ✦ Faptul de a poseda cunoștințe variate în diverse domenii; totalitatea acestor cunoștințe; nivel (ridicat) de dezvoltare intelectuală la care ajunge cineva. ✧ *Om de cultură* = persoană cu un nivel intelectual ridicat, care posedă cunoștințe universale temeinice. ✦ (Arheol.) Totalitatea vestigiilor vieții materiale și spirituale prin intermediul

cărora se reconstituie imaginea unei comunități omenești din trecut. ✦ Ansamblu de activități și modele de comportament proprii unui grup social dat, transmisibile prin educație. *Cultura islamică în Spania.* **2.** Totalitatea lucrărilor agrotehnice necesare plantelor agricole pentru a se realiza producții mari și constante; știința, priceperea de a lucra pământul, de a îngriji plantele. ✧ *Cultura plantelor* = ramură a agriculturii care are ca obiect cultivarea plantelor în vederea obținerii de alimente, furaje sau materii prime. *Plante de cultură* = plante cultivate de om pentru folosul pe care îl aduc. ✦ Teren cultivat cu un anumit fel de plante. ✦ Creștere, prăsire a unor animale, a unor insecte etc. *Cultura viermilor de mătase*. **3.** Creștere, în laborator, a bacteriilor pentru diverse utilizări; colonie de bacterii obținută pe această cale. **4.** (În sintagma) *Cultură fizică* = dezvoltare armonioasă a corpului prin sport și gimnastică, atât pentru întărirea și menținerea sănătății, cât și pentru formarea calităților fizice necesare în muncă, sport etc., la care se adaugă baza materială, cercetarea științifică, procesul de formare a specialiștilor; disciplină care se ocupă cu această dezvoltare; educație fizică. — Din fr. **culture,** lat. **cultura.**

CULTURÍSM s.n. Disciplină sportivă bazată pe exerciții complexe, care urmărește dezvoltarea armonioasă și viguroasă a corpului, dezvoltarea musculaturii etc. — **Cultură** + suf. *-ism.*

CULTURÍST, -Ă, *culturiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care practică culturismul. — Din fr. **culturiste,** engl. **culturist.**

CULTUROLÓG, -Ă, *culturologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în culturologie. — Din **culturologie** (derivat regresiv).

CULTUROLOGÍE s.f. Știință generală despre cultură și civilizație, cu aplicare în sfera științelor sociale. — Din engl. **culturology.**

CULUCCÍU, *culuccii,* s.m. (Înv.) Paznic de noapte. — Din tc. **kullukçu.**

CUM adv., conj. **A.** Adv. **I.** *(Interogativ).* **1.** În ce mod? *Cum ai făcut de ai venit?* ✧ Expr. *Cum și în ce chip* sau *cum și ce fel* = în ce fel. *A nu avea* (sau *a nu ști*) *cum* = a nu avea posibilitate de a... ✦ (Repetat, în propoziții enunțiative) Într-un fel oarecare. ✦ De ce? *Cum nu m-ai înștiințat?* ✧ Expr. *Cum de...* = cum se face că..., cum e posibil ca... *(Da) cum (să* sau *de) nu!* = **a)** desigur! firește!; **b)** (ir.) vorbă să fie! d'a de unde! nici gând! *Apoi* (sau, pop., *păi*) *cum!* = desigur! firește! se înțelege! **2.** (Exprimă părerea de rău, contrarietatea, surpriza, mirarea, indignarea etc.). Se poate? adevărat să fie? **3.** Ce? poftim?. **4.** Cu cât? cu ce preț? *Cum dai merele?* **II.** (Explicativ) Cât de (mare, mult, bine, tare etc.). *Cum îți plac florile!* **B.** Conj. (Stabilește raporturi de subordonare) **1.** (Introduce o completivă directă sau indirectă) *Privind în urma lor cum se duceau, rămase* gânditor. ✧ Loc. adj. și adv. *Nu știu cum* = într-un fel oarecare; (în mod) ciudat, bizar. **2.** (Introduce o propoziție modală) *M-au văzut cum dormeam.* ✦ (Introduce o propoziție comparativă) Precum. *Va râde cum a râs și altă dată.* ✧ Expr. *Cum nu este* (sau *nu se mai află*), se spune, despre cineva sau ceva care posedă în cel mai înalt grad anumite calități. *Cum s-ar zice* = adică, vasăzică. **3.** (Introduce o propoziție cauzală) Deoarece, întrucât; fiindcă. *Băiatul, cum e muncitor, va obține nota maximă.* **4.** (Introduce o propoziție concesivă) Cu toate că, deși. **5.** În așa fel, încât. *Să se facă un palat cum seamăn pe lume să nu aibă.* **6.** În măsura în care, pe cât. *Nu mă vreți voi, cum înțeleg?* **7.** Îndată ce. ✦ (Arată că două acțiuni se petrec aproape simultan) *Cum vor vedea că vii cu daruri, îndată vor alerga.* **8.** (Introduce o propoziție atributivă) În care. *Din ceasul cum te-am văzut, te-am recunoscut.* **9.** (Înv.; introduce o propoziție finală) Pentru că. *Își va pune toate puterile cum să-și sfârșească slujba.* **10.** (Introduce o propoziție subiectivă) *Cum te porți nu e bine.* — Lat. **quomo**[do].

CUMÁN, -Ă, *cumani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Popor de neam turcic care, migrând dinspre est, la sfârșitul sec. XI s-a așezat pe teritoriul Țărilor Române, unde, în parte a fost asimilat de populația românească; persoană care face parte din acest popor. **2.** Adj. Care aparține cumanilor (**1**), privitor la cumani. ✦ (Substantivat, f.) Limbă vorbită de cumani (**1**). — Din fr. **coumanes.**

CUMARÍNĂ, *cumarine,* s.f. Produs cristalin cu miros de fân proaspăt, extras din fructele unor plante sau preparat sintetic și folosit pentru esențe, parfumuri și aromatizarea tutunurilor. — Din fr. **cumarine.**

CUMÁȘ[1]**,** (**2**) *cumașuri,* s.n. **1.** (Înv. și reg.) Stofă (de mătase) pentru rochii. **2.** Sort, bucată de cumaș[1]. — Cf. tc. k u m a ș.

CUMÁȘ[2]**, -Ă,** *cumași, -e,* s.m. și f. (Înv. și reg.) Om de nimic, rău; poamă, pramatie. — Din tc. **kumaș.**

CUMẮTRU, -Ă, *cumetri, -e,* s.m. și f. **1.** Nașul sau nașa în raport cu părinții copilului botezat ori cu alte rude. **2.** Termen de adresare la țară între bărbați și femei de aceeași vârstă (sau mai în vârstă). ✦ (În basme, în fabule) Termen de adresare în lumea animalelor. ✦ P. ext. (Fam.) Bărbat sau femeie. — Din sl. **kŭmotra.**

CUMĂTRÍE s.f. v. **cumetrie.**

CUMĂTRÍȚĂ s.f. v. **cumetriță.**

CUMẤS s.n. Băutură preparată din lapte de iapă fermentat, foarte răspândit în unele regiuni din Asia Centrală. [Var.: **cumís** s.n.] — Din rus. **kumîs.**

CUMBARÁ, *cumbarale,* s.f. (Înv.) Obuz. [Var.: **bumbará** s.f.] — Din tc. **kumbara.**

CÚMEN s.n. Amestec de hidrocarburi benzenice care se găsește în uleiul gudroanelor cărbunilor de pământ și în anumite fracțiuni de petrol. — Din fr. **cumène.**

CUMETRÉL, *cumetrei,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *cumătru.* — **Cumătru** + suf. *-el.*

CUMETRÍ, *cumetresc,* vb. IV. Refl. recipr. (Pop.) A se înrudi cu cineva printr-o relație de cumetrie, a deveni cumătru (**1**) cu cineva. — Din **cumătru.**

CUMETRÍE, *cumetrii,* s.f. (Pop.) **1.** Relație de înrudire între cumetri sau cumetre; calitatea de cumătru sau de cumătră. **2.** Petrecerea, ospățul de la botez. [Var.: (reg.) **cumătríe** s.f.] — **Cumătru** + suf. *-ie.*

CUMETRÍȚĂ, *cumetrițe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *cumătră.* [Var.: (reg.) **cumătríță** s.f.] — **Cumătră** + suf. *-iță.*

CUMINCIÓR, -OÁRĂ, *cuminciori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *cuminte.* — **Cuminte** + suf. *-ior.*

CUMINECÁ, *cumínec,* vb. I. Refl. și tranz. (În practicile religiei creștine) A primi sau a da cuminecătura; a (se) împărtăși, a (se) griji. ✦ Tranz. A anula, a face să fie iertate prin cuminecătură un păcat, o greșeală. [Var.: **cuminicá** vb. I] — Lat. ***comminicare** *(= communicare).*

CUMINECÁRE, *cuminecări,* s.f. Acțiunea de *a (se) cumineca.* — V. **cumineca.**

CUMINECĂTÚRĂ, *cuminecături,* s.f. (În religia creștină) Ritual care constituie una dintre cele șapte taine și care constă în gustarea de către credincioși a vinului și a pâinii sfințite de preot, simbol al sângelui și al trupului lui Hristos; euharistie, împărtășanie, grijanie. ✦ (Concr.) Vinul și pâinea care servesc în acest scop. — **Cumineca** + suf. *-ătură.*

CUMINICÁ vb. I. v. **cumineca.**

CUMÍNTE, *cuminți,* adj. **1.** Cu purtări bune; așezat, liniștit. **2.** Cu judecată; deștept, înțelept. ✧ (Substantivat, m.) *Un nebun arunc-o piatră-n baltă și zece cuminți n-o pot scoate.* ✦ Prevăzător, prudent. — **Cu + minte.**

CUMINȚÉNIE s.f. **1.** Calitatea de a fi cuminte, purtare bună; seriozitate, cuminție. **2.** Înțelepciune, deșteptăciune. ✦ Prevedere, prudență. — **Cuminte** + suf. *-enie.*

CUMINȚÍ, *cumințesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) liniști, a (se) potoli; a deveni sau a face să devină mai serios, mai înțelept. — Din **cuminte.**

CUMINȚÍE s.f. (Rar) Cumințenie (**1**). — **Cuminte** + suf. *-ie.*

CUMINȚÍT, -Ă, *cumințiți, -te,* adj. Care a devenit mai așezat, mai serios; care s-a făcut mai înțelept, mai cu judecată. — V. **cuminți.**

CUMÍS s.n. v. **cumâs.**

CUMNÁT, -Ă, *cumnați, -te,* s.m. și f. Fratele sau sora unuia dintre soți în raport cu celălalt soț. ✦ (La pl.) Persoane (femei sau bărbați) înrudite în acest fel. — Lat. **cognatus.**

CUMNĂȚÉL, *cumnăței,* s.m. (Fam.) Diminutiv al lui *cumnat.* — **Cumnat** + suf. *-el.*

CUMNĂȚÍCĂ, *cumnățele,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *cumnată.* — **Cumnată** + suf. *-ică.*

CUMNĂȚÍE s.f. (Rar) Calitatea de cumnat sau de cumnată; înrudire între cumnați și cumnate. — **Cumnat** + suf. *-ie.*

CÚMPĂNĂ, *cumpene,* s.f. **1.** Dispozitiv format dintr-o bârnă mobilă de lemn așezată pe un stâlp înalt, având legată la un capăt o greutate pentru echilibru și la celălalt o găleată, cu ajutorul căruia se scoate apa din fântână. **2.** Cântar format dintr-o pârghie cu brațe egale și o limbă care oscilează la cea mai mică aplecare a talerelor. ✧ Expr. *A arunca (ceva) în cumpănă* = a aduce (ceva) ca argument decisiv în rezolvarea unei probleme. *A trage (greu) în cumpănă* = a avea importanță (mare). *Ai fi (*sau *a sta) în cumpănă* = a șovăi în luarea unei hotărâri. (Înv.) *A pune (*pe cineva) *în cumpănă* = a pune (pe cineva) în încurcătură. ✦ Echilibru. ✧ Loc. adj. și adv. (Despre arme) *În cumpănă* = în cumpănire. ✧ Expr. *A ține (*ceva) *în cumpănă* = a ține ceva în poziție suspendată, făcând să balanseze. ✦ Fig. Limită, măsură; moderație. *Trebuie să aibă omul, în ființa lui, buna cumpănă a înțelepciunii.* **3.** Simbol al justiției, reprezentat printr-o balanță. ✦ Una dintre constelațiile zodiacului, reprezentată printr-o balanță. **4.** (În sintagmele) *Cumpăna apelor* sau *cumpănă de ape* = punct înalt de teren de unde apele își trag izvorul și de unde se separă, pornind la vale pe unul dintre cele două versante. *Cumpăna nopții* = miezul nopții. **5.** Nume dat unor instrumente folosite la verificarea direcției orizontale sau verticale a unui obiect; nivelă cu bulă de aer. **6.** Fig. Soartă (rea); primejdie, nenorocire; încercare la care este supus cineva. ✦ Ploaie mare, rupere de nori. — Din sl. **konpona.**

CUMPĂNEÁLĂ, *cumpăneli,* s.f. Cumpănire, chibzuială, socotință, cumpătare. — **Cumpăni** + suf. *-eală.*

CUMPĂNÍ, *cumpănesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A cântări (cu cumpăna). ✦ A aprecia greutatea sau alte calități ale unui obiect. **2.** Tranz. A pune în stare de echilibru; a echilibra. **3.** Refl. și tranz. A (se) clătina, a (se) legăna. **4.** Tranz. și intranz. Fig. A cântări cu mintea, a chibzui, a socoti. ✦ Refl. A sta la îndoială înainte de a lua o hotărâre; a șovăi. **5.** Refl. Fig. A lua o hotărâre; a se decide. **6.** Tranz. Fig. (Reg.) A îndemna, a sfătui. **7.** Tranz. Fig. A fi mai presus de...; a întrece; a precumpăni. — Din **cumpănă.**

CUMPĂNÍRE, *cumpăniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) cumpăni* și rezultatul ei. **1.** Echilibru. ✧ Expr. (*A ține arma) în cumpănire* = (a ține arma) de mijloc (sprijinindu-și mâna de șold). **2.** Fig. Măsură justă; chibzuială (în vorbe sau în fapte). — V. **cumpăni.**

CUMPĂNÍT, -Ă, *cumpăniți, -te,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Chibzuit, echilibrat, măsurat. — V. **cumpăni.**

CUMPĂRÁ, *cúmpăr,* vb. I. Tranz. **1.** A intra în posesiunea unui lucru, plătind contravaloarea lui cu bani. ✧ Expr. *Cum am cumpărat-o, aşa o vând* = cum mi s-a povestit mie, aşa povestesc şi eu altora. **2.** Fig. A câştiga pe cineva de partea sa, plătindu-l; a mitui. — Lat. **comparare.**

CUMPĂRÁRE s.f. Acţiunea de *a cumpăra* şi rezultatul ei. ✧ (Ec. pol.) *Putere de cumpărare* = capacitate de plată a unităţii băneşti sau a populaţiei; cantitate de mărfuri şi de servicii care poate fi obţinută în schimbul unei unităţi băneşti *(putere de cumpărare a banilor)* sau care poate fi plătită de populaţie *(putere de cumpărare a populaţiei)* într-o anumită perioadă. *Vânzare-cumpărare* = strămutarea proprietăţii unui lucru de la vânzător la cumpărător, în schimbul unui preţ. — V. **cumpăra.**

CUMPĂRĂTÓR, -OÁRE, *cumpărători, -oare,* s.m. şi f. **1.** Persoană care cumpără (mărfuri). **2.** Persoană care, în virtutea unui contract de vânzare-cumpărare, dobândeşte, contra unei plăţi, dreptul de proprietate asupra unui bun. — **Cumpăra** + suf. *-ător.*

CUMPĂRĂTÚRĂ, *cumpărături,* s.f. Faptul de a cumpăra; (concr.) obiect cumpărat; târguială. — **Cumpăra** + suf. *-ătură.*

CÚMPĂT s.n. **1.** Echilibru sufletesc, judecată dreaptă, stăpânire de sine; cumpătare. **2.** (Rar) Încercare grea la care este supus cineva. **3.** (Înv.; în expr.) *Pe sub cumpăt* = pe ascuns; cu vicleşug. — Lat. **compitus** (= *computus* „socoteală”).

CUMPĂTÁ, *cumpătez,* vb. I. Tranz. şi refl. **1.** (Rar) A (se) restrânge, a (se) modera, a (se) tempera. ✦ Tranz. (Reg.) A cruţa, a economisi; a menaja. **2.** (Înv. şi reg.) A (se) îndruma; a (se) decide. — Lat. ***compitare** *(= computare).*

CUMPĂTÁRE, *cumpătări,* s.f. Măsură, moderaţie (la mâncare şi la băutură); sobrietate. — V. **cumpăta.**

CUMPĂTÁT, -Ă, *cumpătaţi, -te,* adj. (Despre oameni şi despre manifestările lor) Cu măsură, stăpânit, sobru, aşezat. — V. **cumpăta.**

CUMPLÍT, -Ă, *cumpliţi, -te,* adj. **1.** Groaznic, teribil; crud, nemilos, feroce. ✦ (Fam.; despre mâncăruri şi băuturi) Foarte bun, gustos. ✦ (Adverbial; cu valoare de superlativ) Tare, mult, extraordinar, straşnic. **2.** (Înv.) Zgârcit. — Din **cumpli** (înv. „a ucide” <lat.).

CUMSECÁDE adj. invar., adv. **1.** Adj. invar. (Despre oameni) Cu purtări bune; de treabă, onest, cinstit. **2.** Adj., adv. (Care este) aşa cum se cuvine, cum se cere, cum trebuie; potrivit, bun. — **Cum + se + cade.**

CUMSECĂDÉNIE s.f. Calitatea unui om de a fi cumsecade. — **Cumsecade** + suf. *-enie.*

CÚMUL, *cumuluri,* s.n. Deţinere de către o persoană a mai multor funcţii sau atribuţii (remunerate) în acelaşi timp. [Acc. şi: *cumúl*] — Din fr. **cumul.**

CUMULÁ, *cumulez,* vb. I. Tranz. **1.** A deţine în acelaşi timp două sau mai multe funcţii. **2.** A realiza un singur tot din mai multe lucruri, fapte, situaţii, venituri etc. — Din fr. **cumuler.**

CUMULÁRD, -Ă, *cumularzi, -de,* s.m. şi f. Persoană care cumulează. — Din fr. **cumulard.**

CUMULÁRE, *cumulări,* s.f. Acţiunea de *a cumula* şi rezultatul ei; cumulaţie. — V. **cumula.**

CUMULATÍV, -Ă, *cumulativi, -e,* adj. Care cumulează. ✦ (Adverbial) Concomitent, în acelaşi timp, simultan. — Din fr. **cumulatif.**

CUMULÁŢIE, *cumulaţii,* s.f. (Rar) Cumulare. — Din lat. **cumulatio,** fr. **cumulation.**

CUMULONÍMBUS s.m. Formaţiune de nori denşi de culoare cenuşie-plumburie, de mari dimensiuni, care se dezvoltă pe verticală de la suprafaţa pământului până la altitudinea de 10 000 m şi care aduce furtună cu ploaie, zăpadă şi grindină. — Din fr. **cumulo-nimbus.**

CUMULOSTRÁTUS s.m. Formaţiune de nori compusă din cumulus şi stratus. — Din fr. **cumulo-stratus.**

CÚMULUS s.m. Formaţiune de nori groşi, albicioşi, cu aspect de grămezi izolate, al căror contur se modifică neîncetat şi care apar la înălţimi de peste 1 000 m, frecvenţi în anotimpul cald. — Din fr., lat. **cumulus.**

CUMVÁ adv. **1.** Într-un fel oarecare; oarecum. **2.** Din întâmplare, eventual, poate. — **Cum + va** (= *vrea).*

CUNEIFÓRM, -Ă, *cuneiformi, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Care este în formă de cui. ✧ *Scriere cuneiformă* = sistem de scriere cu litere în formă de cuie săpate în piatră sau imprimate pe tăbliţe de argilă, folosit de unele popoare orientale antice. **2.** S.f. Literă folosită în acest sistem de scriere. [Pr.: *-ne-i-*] — Din fr. **cunéiforme.**

CUNÉTĂ, *cunete,* s.f. **1.** Rigolă cu secţiune semicirculară, amenajată în lungul unui canal. **2** Secţiunea de curgere a unui canal navigabil. — Din fr. **cunette.**

CUNICULICULTÚRĂ s.f. Ramură a zootehniei care se ocupă cu creşterea iepurilor de casă. — Din fr. **cuniculiculture.**

CUNOÁŞTE, *cunósc,* vb. III. **1.** Tranz. A lua cunoştinţă în chip veridic de obiectele şi de fenomenele înconjurătoare; a stabili în chip obiectiv natura, proprietăţile unui lucru, relaţiile dintre fenomene, a le da o interpretare conformă cu adevărul. **2.** Tranz. A avea sau a dobândi cunoştinţe pe baza studiului, experienţei; a fi luat cunoştinţă de ceva. **3.** Tranz. A şti, a afla cine este cineva, a identifica ceva; a fi făcut (personal) cunoştinţă cu cineva, a fi luat cunoştinţă de ceva. ✧ Expr. *A nu cunoaşte moarte* = (despre obiecte) a fi trainic, durabil. *A-şi cunoaşte* (sau *a nu-şi cunoaşte) lungul nasului* = a-şi da (sau a nu-şi da) seama de ce i se cuvine sau i se poate permite. *A face cunoscut* (cuiva ceva) = a da de ştire, a preveni, a avertiza. ✦ A şti felul de a fi al cuiva. ✧ Expr. *A cunoaşte lumea* = a avea experienţa vieţii. ✦ A recunoaşte, a identifica. ✦ A distinge, a deosebi pe cineva sau ceva. ✦ A avea de-a face cu ceva, a fi în deplină cunoştinţă de cauză. *Cunosc eu bunătatea ta.* **4.** Refl. (impers.) A se băga de seamă, a se remarca, a se descoperi. ✦ A avea efect, a nu se întâmpla în zadar. *Pe unde a trecut, se cunoaşte.* ✧ Expr. (Tranz.) *A cunoaşte ceva* = a se alege cu un profit, cu un beneficiu. **5.** Tranz. A admite ca adevărat; a nu tăgădui. **6.** Intranz. (Rar) A-şi arăta recunoştinţa pentru ceva; a răsplăti. **7.** Tranz. A admite calitatea sau titlul cuiva. **8.** Tranz. A-şi da seama de ceva; a înţelege, a şti. — Lat. pop. **connoscere** *(= cognoscere).*

CUNOÁŞTERE, *cunoaşteri,* s.f. Acţiunea de *a cunoaşte* şi rezultatul ei. **1.** Reflectare în conştiinţă a realităţii existente independent de subiectul cunoscător. ✧ *Teoria cunoaşterii* = studiul critic al problemelor pe care le ridică determinarea originii şi valorii cunoaşterii. **2.** Faptul de a poseda cunoştinţe, informaţii date asupra unui subiect, asupra unei probleme; cunoştinţă (**1**). — V. **cunoaşte.**

CUNOSCĂTÓR, -OÁRE, *cunoscători, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care posedă cunoştinţe speciale, temeinice într-un domeniu; expert. ✦ (Persoană) care are un gust rafinat. — **Cunoaşte** + suf. *-ător.*

CUNOSCÚT, -Ă, *cunoscuţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** (Persoană) care se cunoaşte, care se ştie. ✦ (Persoană) care poate fi uşor de recunoscut. **2.** (Persoană) care a făcut cunoştinţă cu cineva. ✦ (Persoană) care se bucură de o anumită reputaţie, de notorietate. — V. **cunoaşte.**

CUNOŞTÍNŢĂ, *cunoştinţe,* s.f. **1.** Cunoaştere (**2**). ✧ Expr. *A avea (*sau *a lua) cunoştinţă de ceva* = a şti, a fi informat. *A aduce (*ceva*) la cunoştinţa cuiva* = a informa pe cineva (despre ceva). *A aduce la cunoştinţa publică* = a da de ştire tuturor. *În cunoştinţă de cauză* = cunoscând bine ceva. ✦ Facultatea de a simţi, de a primi impresii din afară. ✧ Expr. *A-şi pierde cunoştinţa* = a nu mai şti de sine, a leşina. (Rar) *A-şi veni în cunoştinţă* = a se trezi din leşin. ✦ (Rar) Minte, raţiune. **2.** (La pl.) Totalitatea noţiunilor, ideilor, informaţiilor pe care le are cineva într-un domeniu oarecare. **3.** Persoană pe care vorbitorul o cunoaşte. ✧ Expr. *A face cunoştinţă cu cineva* = a lega relaţii sociale cu o persoană. (Fam.) *A face cuiva cunoştinţă cu cineva* = a prezenta pe cineva cuiva. **4.** (Înv.) Mulţumire, recunoştinţă. — **Cunoaşte** + suf. *-inţă* (**3** după fr. *connaissance).*

CUNUNÁ, *cunún,* vb. I. **1.** Refl. recipr. A se căsători religios. **2.** Tranz. (Despre preoţi) A oficia slujba cununiei. ✦ A fi naş la cununie. ✦ (Despre părinţi) A-şi căsători după ritualul religios fiul sau fiica. — Lat. **coronare.**

CUNUNÁT, -Ă, *cununaţi, -te,* adj. Căsătorit după ritualul religios. — V. **cununa.**

CUNÚNĂ, *cununi,* s.f. **1.** Împletitură în formă circulară, făcută din flori, frunze sau ramuri (care se pune pe cap). ✧ Expr. *A sta cunună împrejurul cuiva* = (despre un grup de persoane) a sta împrejurul cuiva, formând un cerc închis. *Cunună de raze* (sau *de lumină)* = aureolă. *Cunună de munţi* (sau *de dealuri, de păduri)* = lanţ, şir de munţi sau de dealuri, de păduri, dispuse în cerc. **2.** Coroană care se acorda în Antichitate învingătorilor (în război şi la concursurile sportive sau literare). ✦ Fig. Glorie, faimă, renume. **3.** Coroană care se aşază pe capul celor care se căsătoresc după ritualul religios. **4.** Funie, împletitură de ceapă, de usturoi etc. **5.** Grindă principală cu care se închide în partea de sus un perete de lemn şi pe care se reazemă celelalte grinzi ale tavanului şi ale acoperişului. — Lat. **corona.**

CUNUNÍE, *cununii,* s.f. **1.** Căsătorie (religioasă). ✧ Loc. adj. *Cu cununie* = (despre soţ sau soţie) căsătorit religios. ✧ Expr. *A lua* (pe cineva) *cu cununie* = a se căsători cu cineva religios). **2.** (Concr.) Cunună (**3**). ✧ Expr. *A(-şi) pune cununiile (pe cap)* = a (se) cununa. — **Cununa** + suf. *-ie.*

CUNUNÍŢĂ, *cununiţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *cunună.* **2.** (Bot.) Ciritel. — **Cunună** + suf. *-iţă.*

CUPÁJ, *cupaje,* s.n. Operaţie de amestecare a mai multor varietăţi de vin, după anumite metode, în vederea obţinerii unui anumit tip de vin; cupajare. — Din fr. **coupage.**

CUPAJÁRE, *cupajări,* s.f. Cupaj. — Din **cupaj.**

CUPÁR, *cupari,* s.m. Dregător domnesc, în Evul Mediu, în Moldova, care avea funcţia de ajutor al paharnicului; titlul purtat de acest dregător. — **Cupă**[1] + suf. *-ar.*

CÚPĂ[1], *cupe,* s.f. **1.** Vas de băut mai mult larg decât adânc (cu picior); pahar cu picior, în formă de potir cu gura largă, din care se beau băuturi alcoolice. ✦ Conţinutul unui astfel de vas sau de pahar. ✦ Fig. Caliciu. **2.** (Pop.) Unitate de măsură pentru lichide (mai mare de un litru). ✦ Cană, vas având această capacitate. **3.** Trofeu în formă de cupă[1] (**1**), care se atribuie câştigătorului unei competiţii sportive; *p. ext.* competiţie sportivă desfăşurată în vederea câştigării unui astfel de premiu. ✦ Sistem de organizare şi de desfăşurare a unor competiţii sportive, în care câştigătorul final este desemnat prin eliminarea succesivă a adversarilor, primind drept trofeu o cupă[1] (**3**). **4.** Piesă metalică în formă de vas deschis, montată la elevatoare şi la alte maşini şi în care se pot încărca materiale lichide, pulverulente, pământ sau piatră. **5.** Plantă cu tulpina foarte scurtă, care face o singură floare albastră-azurie (*Gentiana acantis*). ✧ Compus: *cupa-vacii* = plantă agăţătoare cu frunze în formă de săgeată şi cu flori mari, albe, asemănătoare cu ale zorelelor (*Calystegia sepium*). — Lat. **cuppa** (cu sensuri după fr. *coupe),* (**2**) magh. **kupa.**

CÚPĂ[2], *cupe,* s.f. Una dintre culorile cărţilor de joc (în formă de inimă de culoare roşie). — Din ngr. **kúpa.**

CÚPĂ[3], *cupe,* s.f. Tăietură în croitorie; croială. — Din fr. **coupe.**

CUPEÁ s.f. v. **cupeu.**

CUPELÁȚIE s.f. Procedeu industrial de extragere a aurului și argintului din minereurile bogate în plumb, constând în topirea minereului într-un curent puternic de aer și în separarea plumbului sub formă de zgură. — Din fr. **coupellation.**

CUPÉLĂ, *cupele,* s.f. Vas confecționat dintr-un material refractar poros, folosit la extragerea metalelor prin cupelație. — Din fr. **coupelle.**

CUPERÓS, -OÁSĂ, *cuperoși, -oase,* s.m. și f., adj. (Persoană) care suferă de cuperoză. — După fr. **couperosé.**

CUPERÓZĂ, *cuperoze,* s.f. Inflamație cronică a glandelor cutanate ale feței. ✦ Nume dat vinișoarelor roșii sau vinete care apar la oamenii în vârstă în jurul nasului și pe umerii obrajilor. — Din fr. **couperose.**

CUPÉȚ, *cupeți,* s.m. (Reg.) Negustor. — Din sl. **kupĭcĭ.**

CUPÉU, *cupeuri,* s.n. **1.** Trăsură (sau, în trecut, automobil) de lux, închisă, în general cu două locuri, în care vizitiul stă în exteriorul caroseriei. **2.** Compartiment de călători într-un vagon de cale ferată. [Var.: (rar) **cupeá** s.f.] — Din fr. **coupé.**

CUPÍD, -Ă, *cupizi, -de,* adj. Apucător, avid de câștig; lacom, hrăpăreț. — Din fr. **cupide,** lat. **cupidus.**

CUPIDITÁTE s.f. Lăcomie mare de bani, sete de câștig. — Din fr. **cupidité,** lat. **cupiditas, -atis.**

CUPÍT, -Ă, *cupiți, -te,* adj. (Reg.) Zgârcit. — Din **cupi** (puțin folosit, „a strânge" < sb.).

CUPÍU, *cupiuri,* s.n. Bilet de hârtie cu imprimare specială (emis ca monedă sau ca ban cu anumită valoare nominală). — Et. nec.

CUPLÁ, *cuplez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A lega, a reuni două sau mai multe elemente într-un sistem pentru a face posibil un transfer de energie între acestea; a acupla. ✦ Refl. recipr. Fig. (Despre oameni) A forma un cuplu, o pereche. — Din fr. **coupler.**

CUPLÁJ, *cuplaje,* s.n. **1.** Faptul de a cupla; legătură realizată între două sau mai multe circuite electrice prin rezistoare, bobine, condensatoare etc. sau prin intermediul câmpului electromagnetic variabil. **2.** Organ de mașină care face legătura între doi arbori coaxiali pentru a transmite rotația și puterea de la arborele conducător la arborele condus. **3.** Manifestație sportivă alcătuită din două sau mai multe meciuri (de același fel) care se desfășoară în continuare pe același teren. — Din fr. **couplage.**

CUPLÁRE, *cuplări,* s.f. Acțiunea de *a (se) cupla* și rezultatul ei. — V. **cupla.**

CUPLÁT, -Ă, *cuplați, -te,* adj. (Tehn.) Legat, reunit într-un sistem. — V. **cupla.**

CÚPLĂ, *cuple,* s.f. Legătură între două elemente în contact, care au și posibilitatea de micșorare relativă. ✦ Dispozitiv care leagă între ele două vehicule de cale ferată. — Din fr. **couple.**

CUPLĂTÓR, *cuplători,* s.m. Lucrător miner însărcinat cu cuplarea vagonetelor. — **Cupla** + suf. *-tor.*

CUPLÉT, *cuplete,* s.n. **1.** Scurtă piesă muzicală vocală, cu conținut vesel sau satiric, inspirat din actualitățile zilei, în care toate strofele textului se cântă cu același refren. ✦ Cântec intercalat între scenele unui vodevil. ✦ Secțiune intercalată între refrenele unui rondo. **2.** Poezie satirică alcătuită din mai multe strofe și un refren. **3.** Strofă a unui cântec sau a unei poezii terminată printr-un refren. — Din fr. **couplet.**

CUPLETÍST, -Ă, *cupletiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care cântă, recită sau compune cuplete. — **Cuplet** + suf. *-ist.*

CUPLÓR, *cuploare,* s.n. (Elt.) Dispozitiv utilizat pentru conectarea a două sisteme de același fel (mașini, circuite electrice). ✧ *Cuplor acustic* = dispozitiv care conectează terminalele unor sisteme de calcul prin intermediul rețelei telefonice. — Din engl. **coupler.**

CÚPLU, *cupluri,* s.n. **1.** Pereche formată din persoane (de sex opus). **2.** (Fiz.) Sistem compus din două forțe antiparalele. — Din fr. **couple.**

CUPÓLĂ, *cupole,* s.f. Partea de formă semisferică, poligonală sau eliptică care alcătuiește acoperământul unui dom, unei turle sau unui mare edificiu; boltă. — Din fr. **coupole.**

CUPÓN, *cupoane,* s.n. **1.** Parte a unui titlu de rentă sau a unei acțiuni bancare care se decupează la scadență pentru a-i servi titularului la încasarea dobânzii sau a dividendelor. **2.** Parte detașabilă dintr-un bilet, de pe un cotor etc. care conferă deținătorului anumite drepturi. **3.** Bucată mică de metraj, rămasă dintr-un val de material textil. — Din fr. **coupon.**

CUPRÁ, *cuprez,* vb. I. Tranz. A acoperi suprafața unor obiecte metalice cu un strat de cupru; a arămi. — Din **cupru.**

CUPRÁRE, *cuprări,* s.f. Acțiunea de *a cupra* și rezultatul ei; arămire. — V. **cupra.**

CUPRÁT, -Ă, *cuprați, -te,* adj. Acoperit cu un strat (subțire) de cupru. — V. **cupra.**

CUPRESACÉE, *cupresacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante rășinoase, cu frunze persistente, aciculare sau în formă de solzi și cu flori unisexuate mici; (și la sg.) plantă (arbore sau arbust) care face parte din această familie. — Din fr. **cupressacée.**

CÚPRIC, -Ă, *cuprici, -ce,* adj. Care conține cupru, privitor la cupru. — Din fr. **cuprique.**

CUPRIFÉR, -Ă, *cupriferi, -e,* adj. Care conține cupru. — Din fr. **cuprifère.**

CUPRÍNDE, *cuprínd,* vb. III. **I.** Tranz. **1.** A prinde, a apuca ceva de jur-împrejur cu mâinile sau cu brațele. ✦ Tranz. și refl. recipr. A (se) îmbrățișa. ✦ (Înv.) A lua prizonier; a captura. **2.** Fig. A îmbrățișa cu privirea; a vedea; a înțelege, a cunoaște. ✦ A închide în sine; a îngloba. **3.** (Despre o haină) A fi potrivită pentru corpul cuiva. **4.** (Reg.) A bara, a bloca, a închide un drum. *I-a cuprins calea.* **II. 1.** Tranz. A acoperi din toate părțile; a învălui. **2.** Tranz. A pune stăpânire; a cuceri. ✦ Fig. (Despre idei, mișcări sociale) A pătrunde în...; a atrage. ✦ Fig. (Despre stări fizice sau sufletești) A apuca, a stăpâni. **3.** Refl. (Pop.) A-și mări averea; a se îmbogăți. **III.** Tranz. **1.** (Despre corpuri) A umple un spațiu cu volumul sau cu dimensiunile sale; a ocupa. **2.** (Despre numere) A include, a conține în valoarea, în mărimea pe care o reprezintă. *Numărul patru cuprinde de două ori numărul doi.* ✦ Refl. A intra de un anumit număr de ori în alt număr. *Numărul doi se cuprinde de două ori în numărul patru.* ✦ (Despre texte) A fi alcătuit din..., a îngloba în structura sa...; a avea în compoziția sa... ✦ (Refl.) (Despre epoci istorice sau geologice) A se întinde pe o perioadă de... [Perf. s. *cuprinsei,* part. *cuprins.* — Var.: **coprínde** vb. III] — Lat. **comprendere** (= *comprehendere).*

CUPRÍNDERE, *cuprinderi,* s.f. Acțiunea de *a (se) cuprinde* și rezultatul ei. ✦ Încadrare, atragere într-un domeniu de activitate. ✦ (Înv.) Conținut (al unei opere). ✦ (Rar) Interior. [Var.: **copríndere** s.f.] — V. **cuprinde.**

CUPRÍNS[1], *cuprinsuri,* s.n. **I. 1.** Conținut. *Cuprinsul cărții.* ✦ Sumar (**II 2**). **2.** Întindere, suprafață. ✦ Spațiu înconjurător. ✦ (Înv.) Loc, ținut. **II.** (Înv.) **1.** Stăpânire. ✦ (Concr.) Proprietate. **2.** Curte întărită a unui castel. [Var.: **coprins** s.n.] — V. **cuprinde.**

CUPRÍNS[2], -Ă, *cuprinși, -se,* adj. **1.** (Rar) Îmbrățișat (unul cu altul). **2.** (Pop.) Înstărit, bogat. — V. **cuprinde.**

CUPRINZĂTÓR, -OÁRE, *cuprinzători, -oare,* adj. Care cuprinde mult; care are un conținut bogat; care conține esențialul. ✧ Expr. *Scurt și cuprinzător* = **a)** formulă prin care se arată că o expunere este redusă la esențial; **b)** fără nicio discuție, categoric, e în zadar să mai lungim vorba. [Var.: **coprinzătór, -oáre** adj.] — **Cuprinde** + suf. *-ător.*

CUPRÍSM s.n. Otrăvire provocată de consumarea unor alimente fierte sau prăjite în vase de aramă. — Din fr. **cuprisme.**

CUPRÍT s.m. Oxid natural de cupru. — Din fr. **cuprite.**

CUPRONÍCHEL s.n. Denumire dată aliajelor de cupru și nichel. — Din germ. **Kupronickel,** fr. **cupro-nickel.**

CUPRÓS, -OÁSĂ, *cuproși, -oase,* adj. (Chim.) Care conține cupru (monovalent). — **Cupru** + suf. *-os.*

CUPROXÍD, *cuproxizi,* s.m. Oxid de cupru. ✦ Redresor folosit în radio, compus din mai multe discuri de cupru acoperite cu un strat de oxid de cupru. — Din fr. **cuproxyde.**

CÚPRU s.n. Element chimic, metal de culoare roșiatică, foarte maleabil, ductil și bun conducător de căldură și de electricitate, cu numeroase întrebuințări în industria tehnică, în fotogravură, galvanoplastie, la obținerea de aliaje etc.; aramă. — Din lat. **cuprum.**

CUPTÓR, *cuptoare,* s.n. **1.** Construcție de cărămidă, de piatră, de metal sau de lut, pentru copt pâinea și alte produse de panificație. ✦ Cantitate de pâine, de plăcinte etc. care se poate coace o dată. ✦ Platformă zidită în prelungirea vetrei și pe care se doarme la țară. ✧ Expr. *A sta* (sau *a zăcea) pe cuptor* sau *a se muta de pe vatră pe cuptor* = a trândăvi. *A aduce (părinților) noră pe cuptor* = a se însura. ✦ Despărțitură la mașina de gătit, la aragaz, în care se coc prăjituri, pâine sau se rumenesc mâncărurile. **2.** Construcție specială de încălzire, constituită dintr-o cameră cu pereți metalici căptușiți cu material refractar în vederea supunerii unui material la tratamente termice, de topire sau la alte operații tehnologice. ✧ *Cuptor de cărămizi* = cantitate de cărămizi brute (din argilă) așezate în așa fel încât să poată fi încălzite până la incandescență de un foc central înăbușit. *Cuptor de var* = varniță. **3.** Fig. Căldură mare; arșiță. ✧ (Pop.; în sintagma) *Luna lui cuptor* = (luna) iulie. — Lat. ***coctorium.**

CUPTORÁR, *cuptorari,* s.m. **1.** Lucrător la un cuptor (**2**). **2.** Meseriaș care face cuptoare (**1**). — **Cuptor** + suf. *-ar.*

CUPTORÁȘ, *cuptorașe,* s.n. Diminutiv al lui *cuptor* (**1**). — **Cuptor** + suf. *-aș.*

CÚPULĂ, *cupule,* s.f. Organ în formă de cupă[1] mică, aflat la baza ghindei și a altor fructe. — Din fr. **cupule,** lat. **cupula.**

CUPULIFÉRĂ, *cupulifere,* s.f. (La pl.) Familie de plante al căror fruct are cupulă; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **cupulifère.**

CUPÚRĂ, *cupuri,* s.f. Tăietură; *spec.* articol, parte dintr-un articol, anunț etc. decupate dintr-o publicație [Pr.: *cupü̃ră*] — Din fr. **coupure.**

CUR, *cururi,* s.n. (Pop.) Șezut, popou. — Lat. **culus.**

CURÁ[1], *curez,* vb. I. Tranz. (Rar) A îngriji, a trata un bolnav sau o boală. ✦ Refl. A se supune unui tratament medical, unei cure. — Din germ. **kurieren.**

CURÁ[2], *curez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A desface frunzele sau boabele de pe științeții porumbului. — Lat. **curare** „a îngriji, a curăța".

CURÁBIL, -Ă, *curabili, -e,* adj. Care se poate vindeca. — Din fr. **curable,** lat. **curabilis.**

CURAÇAO s.n. Băutură făcută din coji de portocale amare, din zahăr și alcool. [Pr.: *curasáo*] — Din fr. **curaçao.**

CURAGIÓS, -OÁSĂ adj. v. **curajos.**

CURÁJ s.n. Forța morală de a înfrunta cu îndrăzneală primejdiile și neajunsurile de orice fel; îndrăzneală, fermitate în acțiuni sau în manifestarea convingerilor; tărie de caracter, temeritate, bărbăție. ✦ (Cu valoare de interjecție) Fii îndrăzneț, tare! nu te lăsa! [Var.: (pop.) **coráj** s.n.] — Din fr. **courage.**

CURAJÓS, -OÁSĂ, *curajoși, -oase,* adj. Plin de curaj; îndrăzneț, ferm. [Var.: **curagiós, -oásă** adj.] — Din fr. **courageux.**

CURAMÁ s.f. (Înv.) Colectă. — Din ngr. **kuramás.**

CURÁNT, -Ă, *curanți, -te,* adj. (În sintagma) *Medic* (sau *doctor) curant* = medicul sub a cărui directă îngrijire se află un bolnav. — Din **cura**[1]**.**

CURÁNTĂ, *curante,* s.f. Vechi dans francez cu mișcări vioaie; melodie după care se execută acest dans. ✦ Parte dintr-o suită instrumentală. — Din fr. **courante.**

CURÁRA s.f. Substanță de origine vegetală sau animală, ori obținută prin sinteză, cu acțiune paralizantă, utilizată ca anestezic și la reanimare. — Din fr. **curare.**

CURARISÍ, *curarisesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Înv. și fam.) A (se) supune unui tratament medical; *p. ext.* a (se) vindeca. — Din ngr. **kuráro.**

CURARISÍRE, *curarisiri,* s.f. (Înv. și fam.) Acțiunea de *a (se) curarisi* și rezultatul ei. — V. **curarisi.**

CURARIZÁRE s.f. Administrare de curara. — Din **curara.**

CURÁT, -Ă, *curați, -te,* adj., adv. **I.** Adj. **1.** De pe care s-a scos murdăria, lipsit de murdărie, de praf, de pete etc. ✧ Expr. (Substantivat) *A trece* (sau *a scrie* etc.) *pe curat* = a transcrie ceva, fără greșeală sau corectură, pe altă foaie sau pe alt caiet. ✦ (Despre aer) Lipsit de impurități; proaspăt. ✦ (Despre o încăpere, o casă) Bine întreținut; îngrijit. ✦ (Despre vase) Din care se poate mânca sau bea. ✦ (Despre ființe) Care iubește curățenia. **2.** Fig. Fără vină, decent, ireproșabil (ca ținută, comportare). **3.** Fig. Cinstit, sincer, leal. ✦ Pur, nevinovat, cast. **4.** (Despre cer, văzduh) Fără nori; senin, clar. ✦ (Despre apă, lacrimi, pietre prețioase etc.) Transparent, cristanlin, limpede. **5.** Pur, neamestecat. *Grâu curat.* **6.** Fig. (Despre voce, glas etc.) Sonor, clar, cristalin. **7.** Fig. Lămurit, deslușit, clar, deschis. ✧ Expr. (Fam.) *Vorbă curată* = vorbă spusă fără înconjur, în mod categoric. **8.** Veritabil, autentic, adevărat. **9.** (În superstiții) Asupra căruia nu apasă un blestem sau o vrajă; care nu este sub influența diavolului. ✧ Expr. *Nu-i lucru curat* = este ceva la mijloc, a intervenit ceva anormal, nefiresc. **II.** Adv. Clar, precis, întocmai, exact. — V. **cura**[2]**.**

CURATÉLĂ, *curatele,* s.f. Instituție legală pentru ocrotirea unei persoane care are capacitatea civilă, dar care, din cauza bătrâneții, a unei boli ori infirmități fizice sau a lipsei îndelungate de la domiciliu, nu-și poate administra singură bunurile și apăra interesele și nici nu a putut să-și desemneze un reprezentant. — Din fr. **curatelle,** lat. **curatela.**

CURATÍV, -Ă, *curativi, -e,* adj. Care lecuiește, vindecă. ✧ *Medicină curativă* = parte a medicinii care se ocupă cu tratarea și cu vindecarea bolilor. — Din fr. **curatif.**

CURATÓR, *curatori,* s.m. Persoană care exercită drepturile și execută obligațiile decurgând din curatelă. — Din fr. **curateur,** lat. **curator.**

CÚRĂ, *cure,* s.f. Tratament medical pe o anumită durată; aplicare metodică a unor mijloace terapeutice (băi, regim, consum de fructe, legume etc.). ✧ *Cură balneoclimatică* = folosire în scop terapeutic a apelor minerale, a nămolurilor, a factorilor climatici etc. — Din fr. **cure,** lat. **cura.**

CURĂTÚRĂ, *curături,* s.f. **1.** Loc într-o pădure curățat de arbori, de mărăcini etc. pentru a putea fi cultivat; runc. **2.** Deal sau povârniș acoperit cu vii. — **Cura**[2] + suf. *-ătură.*

CURĂȚÁ, *cúrăț,* vb. I. **I. 1.** Tranz. și refl. A face să dispară murdăria, a înlătura impuritățile de pe ceva sau de pe sine. ✦ Tranz. A îndepărta coaja, pielița de pe fructe, legume sau de pe ouă. **2.** Tranz. și refl. A (se) vindeca de o boală (de piele). **3.** Tranz. A îndepărta asperitățile, depunerile, materialele nefolositoare de pe o piesă, de pe un obiect, de pe un teren etc., în vederea recondiționării, îmbunătățirii aspectului său pentru unele operații tehnologice ulterioare. **II.** Fig. **1.** Tranz. și refl. A (se) debarasa, a (se) salva, a (se) descotorisi (de ceva rău). **2.** Refl. (În limbajul bisericesc) A se mântui, a se purifica. **3.** Tranz. (Fam.) A omorî. ✦ Refl. A muri. **4.** Tranz. și refl. A face să rămână sau a rămâne fără nici un ban. [Var.: (pop.) **curăți** vb. IV] — Din **curat.**

CURĂȚÁRE, *curățări,* s.f. Acțiunea de *a (se) curăța* și rezultatul ei. [Var.: **curățíre** s.f.] — V. **curăța.**

CURĂȚÁT s.n. Faptul de *a (se) curăța.* [Var.: **curățít** s.n.] — V. **curăța.**

CURĂȚĂTORÍE, *curățătorii,* s.f. **1.** Atelier în care se curăță (chimic) obiecte de îmbrăcăminte sau de uz casnic confecționate din țesături; spălătorie chimică. **2.** Atelier în care se efectuează curățarea pieselor turnate. [Var.: **curățitoríe** s.f.] — **Curățat** + suf. *-orie.*

CURĂȚÉL, -ÍCĂ, *curăței, -ele,* adj. Diminutiv al lui *curat;* destul de curat, îngrijit; *p. ext.* (despre oameni) frumușel, drăguț, simpatic. ✦ Lucrat îngrijit; bunicel. — **Curat** + suf. *-el, -ică.*

CURĂȚÉNIE, *curățenii* s.f. **1.** Calitatea de a fi curat; starea, înfățișarea unei ființe curate sau a unui lucru curat. **2.** Înlăturare a murdăriei, a prafului, a gunoiului și punerea lucrurilor în ordine într-o locuință; dereticare. **3.** Purgativ, laxativ. — **Curat** + suf. *-enie.*

CURĂȚÍ vb. IV v. **curăța.**

CURĂȚÍE s.f. (Înv.) Cinste; nevinovăție, castitate. — **Curat** + suf. *-ie.*

CURĂȚÍRE s.f. v. **curățare.**

CURĂȚÍT s.n. v. **curățat.**

CURĂȚITÓR, -OÁRE, *curățitori, -oare,* adj., s.f., s.n. **1.** Adj. Care curăță. **2.** S.f. Mașină sau instalație folosită la separarea corpurilor străine dintr-un material pulverulent, granular etc. **3.** S.n. Unealtă, aparat sau dispozitiv utilizat la desprinderea depunerilor, impurităților etc. de pe suprafața pieselor. **4.** S.n. Aparat pentru separarea dintr-un fluid a unei faze formate din particule de lichid sau de solid. — **Curăți** + suf. *-tor.*

CURĂȚITORÍE s.f. v. **curățătorie.**

CURẤND adv. **1.** (Temporal) Peste puțin timp; îndată, imediat, numaidecât. ✧ *În curând* = în scurt timp, nu peste mult timp. *Pe curând* = în scurtă vreme, la scurt interval de timp (în raport cu prezentul). *De curând* = cu puțin timp înainte, nu demult. ✧ (Adjectival; înv.) *În curândă vreme.* **2.** (Modal) Degrabă, repede. *Zilele treceau curând.* ✧ *Mai curând* = **a)** mai repede, mai degrabă; **b)** mai ușor, mai bucuros. — Lat. **currendo.**

CURB, -Ă, *curbi, -e,* adj., s.f. **I.** Adj. (Despre linii) În formă de arc; arcuit, încovoiat; (despre un plan) boltit. **II.** S.f. **1.** Figură geometrică având o singură dimensiune; linie care nu este dreaptă. **2.** Linie care reprezintă grafic o relație între două mărimi variabile, trecute una în abscise și cealaltă în ordonate. **3.** Porțiune din traseul unei căi de comunicație terestră cu axa curbă (**I**), care racordează două aliniamente continuative ale căii respective. ✧ Expr. *A lua curba* = (despre vehicule) a vira, a coti. **4.** Linie care descrie grafic fazele succesive ale variațiilor unui fenomen. *Curbă de temperatură.* **5.** (În sintagmele) *Curbă de nivel* = linie de pe o hartă care unește punctele de egală altitudine, căpătând valoare în raport cu un anumit plan de referință (de obicei nivelul mării). *Curbă batimetrică* = linie de pe o hartă care unește punctele de egală adâncime ale reliefului fundului apelor (oceane, mări, lacuri). **6.** (Ec. pol.; în sintagma) *Curbă de sacrificiu* = denumire dată în 1931–1933, în România, reducerii salariilor și pensiilor muncitorilor și funcționarilor publici. — Din fr. **courbe.**

CURBÁ, *curbez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) face curb (**I**), a (se) încovoia, a (se) îndoi, a (se) arcui. — Din fr. **courber.**

CURBÁRE, *curbări,* s.f. Acțiunea de *a (se) curba;* arcuire, încovoiere. — V. **curba.**

CURBÁT, -Ă, *curbați, -te,* adj. Încovoiat, arcuit, îndoit. — V. **curba.**

CURBATÚRĂ, *curbaturi,* s.f. Durere musculară, însoțită de o stare de epuizare, provocată de o boală sau după o solicitare fizică mare. — Din fr. **courbature.**

CURBÉTĂ, *curbete,* s.f. Săritură a calului cu picioarele din față ridicate. — Din fr. **courbette.**

CURBILÍNIU, -IE, *curbilinii,* adj. Care urmează o linie curbă; alcătuit din (sau închis între) linii curbe. — **Curb(ă)** + **linie** (după fr. *curviligne).*

CURBIMÉTRU, *curbimetre,* s.n. Instrument cartografic pentru măsurarea distanțelor curbe pe planuri și hărți topografice. — **Curbă + metru** (după fr. *curvimètre).*

CURBÚRĂ, *curburi,* s.f. Îndoitură în formă de arc; loc unde se găsește o astfel de îndoitură. — Din fr. **courbure.**

CURCÁN, *curcani,* s.m. **1.** Pasăre domestică mare, originară din America, cu coada lată care se desfășoară în formă de evantai *(Meleagris gallopavo); p. rest.* masculul curcii. ✧ Expr. *A se umfla în pene ca un curcan* = a se îngâmfa, a-și da aere. ✦ (Depr.; în trecut) Sergent de stradă; vardist. **2.** Fig. Poreclă dată dorobanților români din războiul de la 1877–1878. — **Curcă** + suf. *-an.*

CÚRCĂ, *curci,* s.f. Femela curcanului; *p. ext.* curcan. ✧ *Curcă bronzată* = rasă de curci crescută și în țara noastră, cu greutate corporală mare. ✧ Expr. *A fi* (sau *a sta, a umbla) ca o curcă plouată* (sau *beată)* = a fi (sau a sta, a umbla) abătut, dezorientat, zăpăcit. *Nici curcă, nici curcan,* se spune despre cel care nu are o situație precisă. *Râd și curcile* = e din cale-afară de caraghios. — Din bg. **kurka.**

CURCĂNÁȘ, *curcănași,* s.m. Diminutiv al lui *curcan.* — **Curcan** + suf. *-aș.*

CURCĂNÍE, *curcănii,* s.f. (Fam.) Furtișag, potlogărie. — **Curcan** + suf. *-ie.*

CURCUBẤTĂ s.f. v. **curcubetă.**

CURCUBÉTĂ, *curcubete,* s.f. (Reg.) **1.** Dovleac *(Cucurbita pepo maxima).* **2.** Tigvă. [Var.: **curcubắtă** s.f.] — Lat. **cucurbita.**

CURCUBÉU, *curcubeie,* s.n. **1.** Fenomen optic datorat refracției, reflexiei totale și dispersiei luminii solare în picăturile de apă din atmosferă și care are aspectul unui imens arc multicolor desfășurat pe cer. ✦ Fascicul de raze luminoase care apar uneori noaptea pe bolta cerească. **2.** Plantă erbacee cu frunzele și cu tulpina păroase, cu flori mari, roșii-purpurii și cu fructele capsule *(Lychnis coronaria).* — Cf. lat. c u r v u s „îndoit”, „curb”, c o n c u r v a r e „a îndoi”.

CÚRE vb. III v. **curge.**

CUREÁ, *curele,* s.f. **1.** Fâșie lungă din piele, cânepă, material plastic etc. cu numeroase întrebuințări; *spec.* o astfel de fâșie folosită pentru a lega, a strânge, a fixa ceva (în jurul mijlocului); cingătoare. ✧ Expr. *A-l ține* (pe cineva) *cureaua* (sau *curelele)* = a avea curaj; a cuteza; a fi în stare (să...). **2.** (În sintagma) *Curea de transmisie* = **a)** bandă de piele sau de pânză continuă, flexibilă și rezistentă, cu ajutorul căreia se poate transmite mișcarea de rotație și puterea corespunzătoare de la un scripete (sau un arbore) de mașină la altul; **b)** *fig.* ceea ce servește ca intermediar pentru a transmite ceva. **3.** (Înv. și pop.) Măsură de lungime egală cu circa 16 picioare; *p. ext.* fâșie lungă și îngustă de pământ. — Lat. **corrigia.**

CURÉCHI, *curechi,* s.m. **1.** (Reg.) Varză. **2.** (În sintagma) *Curechi-de-munte* = plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene-aurii și cu fructe achene prevăzute cu peri *(Ligularia glauca).* — Lat. **colic(u)lus** (= *cauliculus).*

CURELÁR, *curelari,* s.m. Persoană specializată în confecționarea curelelor sau a hamurilor etc. și la întreținerea lor. — **Curea** + suf. *-ar.*

CURELĂRÍE[1] s.f. Meșteșugul sau meseria curelarului. — **Curelar** + suf. *-ie.*

CURELĂRÍE[2]**,** *curelării,* s.f. **1.** Atelierul curelarului sau secție dintr-o întreprindere unde se lucrează și se repară curele și alte articole de piele; magazin unde se vând astfel de articole. **2.** Obiecte fabricate din piele; *p. ext.* mulțime de curele. — **Curea** + suf. *-ărie.*

CURELÚȘĂ, *curelușe,* s.f. Diminutiv al lui *curea* (**1**). — **Curea** + suf. *-ușă.*

CURÉNT, -Ă, *curenți, -te,* adj., s.m., s.n. **I.** Adj. **1.** (Despre vorbire) Curgător, ușor, fluent. **2.** (Despre an, lună) Care este în curs; prezent. ✦ De fiecare zi, zilnic; actual. *Lucrări curente.* ✧ *Cont curent* = cont deschis de o unitate bancară unui client pentru păstrarea mijloacelor bănești ale acestuia și efectuarea unor operații curente (plăți și încasări). **3.** (Despre prețuri) Existent într-un moment dat; în curs. ✧ *Monedă curentă* = monedă cu valoare circulatorie. ✦ Care circulă; obișnuit, uzual. *Expresii curente.* **4.** (În sintagma) *Apă curentă* = instalație de apă potabilă care poate fi folosită în permanență în locuințe. **II.** S.m. **1.** (Și în sintagma *curent de aer*) Deplasare, mișcare a unei mase de aer dintr-un loc într-altul, cauzată de o diferență de presiune; flux. **2.** Mișcare a apei în direcția pantei; curs. ✧ *Curent marin* (sau *oceanic*) = formă de mișcare a apelor oceanice sau maritime, cauzată de vânturile regulate sau periodice, de diferențele de temperatură și salinitate etc. **3.** (Și în sintagma *curent electric)* Deplasare ordonată, într-o anumită direcție, a purtătorilor de sarcină electrică. ✧ *Curent electric continuu* = curent electric al cărui sens și a cărui intensitate nu variază periodic în timp. *Curent electric alternativ* = curent electric al cărui sens și a cărui intensitate variază periodic în timp. ✦ Intensitate a curentului electric. **III.** S.n. Ansamblu de idei, opinii (politice, științifice, artistice) care sunt adoptate la un moment dat de un număr mai mare de oameni. ✧ *Curent literar* (sau *artistic)* = mișcare artistică sau literară care reunește un număr de scriitori sau de artiști în baza unui program estetic și a unor înclinații (relativ) comune. ✧ Expr. *A pune* (sau *a ține pe cineva)* în (sau *la) curent* = a informa (pe cineva) despre mersul unui lucru. *A se pune* (sau *a se ține, a fi) în* (sau *la) curent* = a se informa despre mersul unui lucru. *A se pune* (sau *a se ține, a fi) în* (sau *la) curent* (cu ceva) = a se informa cu privire la un lucru. — Din fr. **courant.**

CURENTÁ, pers. 3 *curentează,* vb. I. Tranz. (Despre un conductor de electricitate) A provoca cuiva un șoc (mai ușor) prin atingere. ✦ Refl. (Despre ființe) A atinge un conductor electric suportând un șoc (mai ușor). — Din **curent.**

CURENTÁRE, *curentări,* s.f. Acțiunea de *a (se) curenta* și efectul ei. — V. **curenta.**

CURENTÁT, -Ă, *curentați, -te,* adj. (Despre ființe) Care a suferit un șoc (ușor) atingând un conductor electric. — V. **curenta.**

CURENTMÉTRU s.n. v. **curentometru.**

CURENTOMÉTRU, *curentometre,* s.n. Aparat pentru măsurarea intensității curenților apei. [Var.: **curentmétru** s.n.] — Din fr. **courantomètre.**

CURGĂTÓR, -OÁRE, *curgători, -oare,* adj. **1.** (Despre ape) Care curge necontenit. **2.** Fig. (Despre vorbire, frază, stil) Cu debit bogat, ușor și plăcut; fluent; cursiv. **3.** (Înv.; despre an, lună) Curent (**I 2**). — **Curge** + suf. *-ător.*

CÚRGE, pers. 3 *cúrge,* vb. III. Intranz. **I. 1.** (Despre ape) A se mișca necontenit în direcția pantei. ✧ Expr. *A curge gârlă* = a veni din belșug. *Va curge multă apă pe gârlă* (sau *pe Dunăre)* = va trece mult timp. *Dacă* (sau *de) nu curge, pică* = chiar dacă câștigul nu este mare, tot te alegi cu ceva. ✦ (Despre ploaie) A cădea din abundență, întruna. **2.** A pluti. *Curgeau pe râu scânduri rupte.* **3.** (Despre sânge) A circula. **4.** (Despre lacrimi, sudoare; *p. ext.* despre sânge) A se scurge, a picura. ✦ A supura. ✦ (Despre unele materii trecute în stare lichidă) A se prelinge. *A curs lumânarea.* ✦ A lăsa să se scurgă lichidul dinăuntru. *Curge butoiul.* **5.** A se desprinde din ceva, căzând succesiv, bucată după bucată. **6.** A cădea, a atârna. *Părul lung curgea în vițe până pe spate.* ✧ Expr. *A-i curge* (cuiva) *peticele* = a fi îmbrăcat în haine zdrențăroase. **7.** (Despre grupuri de ființe sau de vehicule) A se succeda necontenit, a veni mereu; a năpădi. **II.** Fig. **1.** (Despre vorbe, discursuri, stil etc.) A se înșira cu ușurință. **2.** (Despre timp, viață, zile etc.) A trece, a se desfășura. **3.** (Despre termene, dobânzi) A se socoti, a începe de la... **4.** (Înv.; despre apariția unui fenomen) A rezulta, a proveni, a decurge. [Perf. s. *curse,* part. *curs*. — Var.: (înv. și reg.) **cúre** vb. III] — Lat. **currere** (după *merge).*

CÚRGERE, *curgeri,* s.f. **I.** Acțiunea de *a curge.* **II.** Fig. **1.** Desfășurare, trecere de timp; răstimp. **2.** Evoluție istorică, înlănțuire a evenimentelor. ✦ Schimbare continuă; devenire. — V. **curge.**

CURIÁL, -Ă, *curiali, -e,* adj. Care aparține aceleiași curii[1]; referitor la o curie[1]; de curie[1]. [Pr.: *-ri-al*] — Din lat. **curialis,** fr. **curial.**

CURIÁT, -Ă, *curiați, -te,* adj. Care este compus din curii[1]; format pe curii[1], pe adunări. [Pr.: *-ri-at*] — Din lat. **curiatus.**

CÚRIE[1]**,** *curii,* s.f. **1.** Diviziune a tribului la romani. **2.** Administrație pontificală a Bisericii romano-catolice. — Din lat. **curia.**

CURIE[2]**,** *curie,* s.m. Unitate de măsură pentru radioactivitate. [Pr.: *cü-ri*] — Din fr. **curie.**

CURIEPUNCTÚRĂ, *curiepuncturi,* s.f. Tratament aplicat în cancer, care constă în introducerea în țesuturi a unor ace cu radiu. [Pr.: *-ri-e-*] — Din fr. **curiepuncture.**

CURIÉR, -Ă, (**1**) *curieri, -e,* s.m. și f., (**2, 3**) *curiere,* s.n. **1.** S.m. și f. Factor poștal. ✦ Persoană (în serviciul unei instituții) însărcinată să ducă la destinație corespondență, mesaje etc. ✦ Ștafetă. **2.** S.n. (Înv.) Corespondență care se trimite sau se primește deodată; poștă. **3.** S.n. (Înv.) Nume dat unor publicații periodice (cu caracter informativ) sau unor rubrici din aceste publicații. [Pr.: *-ri-er*] — Din fr. **courrier.**

CURIERÁT, *curierate,* s.n. Activitate a curierului. [Pr.: *-ri-e-*] — **Curier** + suf. *-at.*

CURIETERAPÍE s.f. Radioterapie. [Pr.: *-ri-e-*] — Din fr. **curiethérapie.**

CURIÓN, *curioni,* s.m. Șeful unei curii[1] romane. ✦ Preot care oficia sacrificiile unei curii[1] romane. [Pr.: *-ri-on*] — Din fr. **curion,** lat. **curio.**

CURIÓS, -OÁSĂ, *curioși, -oase,* adj. **1.** Care manifestă curiozitate. ✦ Indiscret. **2.** Care stârnește curiozitate; ciudat, straniu; surprinzător, neobișnuit; original. [Pr.: *-ri-os*] — Din fr. **curieux,** lat. **curiosus,** it. **curioso.**

CURIOZITÁTE, (**2**) *curiozități,* s.f. **1.** Dorință de a cunoaște (amănunțit) ceva nou sau neobișnuit; manifestare a interesului pentru un lucru deosebit. ✦ Indiscreție. **2.** Caracterul ciudat al unui lucru sau al unei ființe; (concr.) lucru interesant care se întâlnește rar; ciudățenie, raritate. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **curiosité,** lat. **curiositas, -atis.**

CÚRIU s.n. Element chimic radioactiv sintetic, metal de culoare argintie. [Pr.: *cüriu* — Var.: **cúrium** s.n.] — Din fr. **curium.**

CÚRIUM s.n. v. **curiu.**

CURLING s.n. Joc sportiv de origine scoțiană, între două echipe a câte patru jucători, care constă în lansarea pe gheață a unor obiecte (un fel de discuri) spre o țintă cu scopul de a o doborî sau a le plasa cât mai aproape de aceasta. [Pr.: *cărling*] — Din engl., fr. **curling.**

CURM, *curmuri,* s.n. (Reg.) Curmei. — Cf. alb. k u r m.

CURMÁ, *curm,* vb. I. **I. 1.** Tranz. (Despre sfori, frânghii, legături) A strânge tare, a pătrunde în carne; a strangula. **2.** Tranz. A tăia un lemn de-a curmezișul. ✦ Tranz. și refl. A (se) frânge, a (se) rupe. **3.** Refl. (Despre oameni) A se apleca de mijloc. **II.** Fig. **1.** Tranz. și refl. A (se) întrerupe brusc; a (se) termina. ✦ A(-și) pune capăt vieții, zilelor; a (se) omorî. **2.** Tranz. A încheia sau a întrerupe o conversație. — Cf. alb. k u r m u e.

CURMÁL, *curmali,* s.m. Arbore exotic din familia palmierilor, cu trunchiul înalt până la 25 m, cu frunze mari de 2–3 m și cu fructe comestibile (*Phoenix dactylifera*). — Din **curmală** (derivat regresiv).

CURMÁLĂ, *curmale,* s.f. Fructul curmalului, comestibil, brun-roșcat, oval, bogat în zahăr, cu gust dulce și plăcut. — Cf. ngr. k u r m á s.

CURMÁRE, *curmări,* s.f. Acțiunea de *a (se) curma;* încetare, contenire. — V. **curma.**

CURMÁT, -Ă, *curmați, -te,* adj. **1.** (Despre o parte a corpului încinsă cu o legătură) Strâns prea tare. ✦ (Despre membrele copiilor grași) Cu îndoituri, cu cute la încheieturi. ✦ (Despre corpul unor insecte) Sugrumat la mijloc. **2.** (Despre un drum sau o cărare) Întrerupt. **3.** (Despre un munte, un plai etc.) Care prezintă o adâncitură. — V. **curma.**

CURMĂTÚRĂ, *curmături,* s.f. Depresiune, adâncitură pe culmea unui deal sau a unui munte; prăpastie între doi munți sau două dealuri; șa (**4**). — **Curma** + suf. *-ătură.*

CURMÉI, *curmeie,* s.n. **1.** Bucată, capăt de funie sau de frânghie, întrebuințate pentru a lega ceva sau pentru a priponi vitele; curm; funie de calitate proastă (făcută din coajă de tei sau de răchită). **2.** (Reg.) Mlădiță care crește din tulpina viței-de-vie. — **Curm** + suf. *-ei.*

CURMEZÍȘ adv. De-a latul, transversal; pieziș. ✧ *În lungiș și (în) curmeziș* sau *și (în) curmeziș și (în) curmeziș* = în lung și (în) lat, peste tot, pretutindeni. ✧ Loc. prep. *În* (sau *de-a) curmezișul* = în lat, în diagonală. ✧ Expr. *A se pune în curmeziș și în curmeziș* (sau *în curmeziș, de-a curmezișul)* = a încerca prin orice mijloace să zădărnicească ceva, a împiedica pe cineva în acțiunile sale; a se opune. [Formă gramaticală; (substantivat) *curmezișul*] — **Curma** + suf. *-iș,* sub influența sinonimului *pieziș.*

CUROPALÁT, *curopalați,* s.m. Înalt demnitar bizantin care administra palatul imperial. — Din fr. **curopalate.**

CÚRPEN, *curpeni,* s.m. **1.** Mlădiță lungă și subțire a viței-de-vie sau a altei plante agățătoare, care se încolăcește sau se agață de alte plante, de araci etc.; tulpina unor plante târâtoare ca dovleacul, pepenele etc.; *p. ext.* ramură tânără și flexibilă. **2.** Arbust cu tulpina subțire, agățătoare și ramificată, cu frunze compuse, cu flori mari, violete sau albe, în panicule *(Clematis vitalba).* — Cf. alb. k u r p e n.

CURRÍCULUM VÍTAE loc. Scurtă autobiografie (scrisă) care cuprinde date referitoare la studii, pregătirea profesională, carieră și situația familială; CV. [Pr.: *víte*] — Loc. lat.

CURRY s.n. Substanță aromatică din India, compusă din piper, curcuma etc. care se pune în mâncăruri drept condiment. [Pr.: *cári*] — Din fr. **curry.**

CURS[1]**,** *cursuri,* s.n. **I. 1.** Mișcare a unei ape curgătoare în direcția pantei; *p. ext.* albia, întinderea sau direcția unei ape curgătoare. **2.** (Înv.) Mers (repede). **II.** Fig. **1.** Trecere, durată, interval (de timp). ✧ Loc. prep. *În cursul...* = în timpul cât durează ceva. *În curs de...* = în timp de... **2.** Desfășurare, mers, direcție a unor

evenimente. ✧ Expr. *A da curs unei cereri* = a lua în considerare, a rezolva o cerere. **III.** Preț la care valorile mobiliare se tranzacționează, la un moment dat, la bursa de valori, în funcție de raportul dintre cerere și ofertă. ✧ *Curs de schimb valutar* = raport de schimb dintre două monede. ✧ *Cursul acțiunilor* = prețul la care se vând și se cumpără acțiunile la un moment dat. *Cursul bursei* = prețul la care este cotată la un moment dat, la bursă, o hârtie de valoare, o valută străină etc. ✦ Putere de circulație a unei monede. — Lat. **cursus** (cu unele sensuri după fr. *cours*).

CURS[2]**,** *cursuri,* s.n. **1.** Expunere, predare a unei materii de studiu sub forma unui ciclu de lecții sau de prelegeri; *p. ext.* oră sau totalitatea orelor de program destinate acestei expuneri. **2.** Ciclu de lecții tipărite în volum (și servind ca manual). — Din fr. **cours.**

CURSÁNT, -Ă, *cursanți, -te,* s.m. și f. Persoană care urmează un curs[2] special (de scurtă durată); cursist. — Din rus. **kursant.**

CÚRSĂ[1]**,** *curse,* s.f. **1.** Distanță parcursă regulat de un vehicul pe același itinerar și conform unui orar stabilit. ✦ (Concr.) Vehicul care parcurge o astfel de distanță. **2.** Distanță parcursă de o piesă între punctele extreme într-o mișcare rectilinie alternativă. **3.** (Fam.) Drum, alergătură. **4.** (Sport) Întrecere care constă în parcurgerea rapidă a unei anumite distanțe, pe un traseu dinainte stabilit, alergând pe jos, călare, cu bicicleta, cu automobilul etc. ✦ Întrecere în cadrul căreia sunt programate mai multe alergări de cai. **5.** (În sintagma) *Cursa înarmărilor* = efort intens de militarizare a industriei unui stat în vederea unui război. — Din fr. **course.**

CÚRSĂ[2]**,** *curse,* s.f. **1.** Dispozitiv de diferite forme pentru prinderea animalelor sălbatice; teren anume pregătit pentru ca animalul care pășește în limitele lui să fie prins; capcană. **2.** Fig. Mijloc viclean pentru a prinde pe cineva spre a-l demasca sau pentru a-i face rău; uneltire, manevră. ✧ Expr. *A întinde* (sau *a pune*) *cuiva o cursă* (sau *cursa*) = a căuta să ademenească pe cineva pentru a-l prinde sau pentru a-l da de gol. *A atrage* (pe cineva) *în cursă* = a momi, a ademeni, a ispiti. *A cădea* (sau *a se prinde*) *în cursă* = a intra într-o mare încurcătură. — Cf. alb. k u r t h ë.

CÚRSĂ[3]**,** *curse,* s.f. (Înv.) Un fel de pastilă aromatică, importată din Orient, întrebuințată pentru a parfuma încăperile. — Din ngr. **kúrsi.**

CURSIÉR, *cursieri,* s.m. Armăsar, cal de curse. [Pr.: *-si-er*] — Din fr. **coursier.**

CURSÍST, -Ă, *cursiști, -ste,* s.m. și f. Cursant. — **Curs**[2] + suf. *-ist.*

CURSÍV, -Ă, *cursivi, -e,* adj. **1.** (Despre scriere sau vorbire; adesea adverbial) Curgător, ușor, fluent. **2.** (Despre caractere de tipar) Care imită scrisul de mână, aplecat spre dreapta; italic. ✦ (Substantivat, f.) Text tipărit cu caractere de tipar cursive. — Din fr. **cursif,** lat. **cursivus.**

CURSIVITÁTE s.f. Caracterul curgător, fluent al vorbirii, al scrierii, al formării ideilor. — **Cursiv** + suf. *-itate.*

CURSOÁRE, *cursori,* s.f. (Înv.) Curent, flux; forță. — Lat. **cursoria.**

CURSÓR, *cursoare,* s.n. Dispozitiv mic (de metal) care alunecă de-a lungul unei rigle sau al unei tije gradate sau care se învârtește în jurul unei piese circulare gradate, permițând citirea gradațiilor. — Din fr. **curseur,** lat. **cursor.**

CURTÁ, *curtez,* vb. I. Tranz. A face curte (**III**) unei femei, a căuta să-i câștigi favoarea, simpatia, dragostea; a curteni. — Din **curte** (după fr. *courtiser*).

CURTÁJ, *curtaje,* s.n. Ocupația curtierului. ✦ Remunerație acordată curtierului la încheierea unei tranzacții. — Din fr. **courtage.**

CÚRTE, *curți,* s.f. **I. 1.** Spațiu (împrejmuit) în jurul unei clădiri, al unei gospodării etc. care ține de această clădire, gospodărie etc.; ogradă. ✧ Loc. adj. *De curte* = care trăiește pe lângă casa omului. *Păsări de curte.* **2.** (În trecut) Locuința de la țară a moșierului; conac; totalitatea acareturilor împreună cu această locuință. **3.** Palatul de reședință al unui suveran; (înv.) reședința fortificată a domnului și a boierilor, unde se refugia și populația în timpul războaielor. ✦ Totalitatea persoanelor cu funcții înalte la palatul unui suveran; suita unui suveran sau a membrilor familiei sale. **II.** (Cu determinări) Numele unor instanțe (superioare) judecătorești și administrative. *Curtea de casație. Curtea de apel. Curtea cu juri.* ✦ Totalitatea membrilor unor astfel de instanțe. **III.** Omagiu măgulitor adresat unei femei în semn de afecțiune, spre a-i câștiga favoarea, simpatia, dragostea. — Lat. ***curtis** *(= cohors, -tis),* cu unele sensuri (**II, III**) după fr. *cour.*

CURTEÁN, -Ă, *curteni, -e,* s.m. și f. Persoană care îndeplinea o anumită slujbă la curtea unui monarh sau care făcea parte din suita unui suveran. ✦ (Înv.; la m.) Oștean care depindea de o curte domnească, prestând unele slujbe și bucurându-se de anumite privilegii. — **Curte** + suf. *-ean.*

CURTEÁNCĂ, *curtence,* s.f. Curteană. — **Curtean** + suf. *-că.*

CURTENÉSC, -EÁSCĂ, *curtenești,* adj. De (la) curte (**I 3**), ca de la curte, de curtean. — **Curtean** + suf. *-esc.*

CURTENÍ, *curtenesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A curta. — Din **curtean.**

CURTENÍE s.f. (Rar) Amabilitate, politețe; curtoazie. — **Curtean** + suf. *-ie.*

CURTENITÓR, -OÁRE, *curtenitori, -oare,* adj. Politicos, amabil (față de femei). — **Curteni** + suf. *-tor.*

CURTEZÁN, *curtezani,* s.m. **1.** (Astăzi ir.) Persoană care face curte (**III**) unei femei; *p. ext.* bărbat neserios, ușuratic. **2.** (Înv.) Curtean (lingușitor, intrigant). — Din fr. **courtisan** (după *curte).*

CURTEZÁNĂ, *curtezane,* s.f. Femeie de moravuri ușoare, care trăia la curtea unui suveran sau a unui nobil; *p. gener.* femeie cu conduită imorală; prostituată. — Din fr. **courtisane** (după *curte).*

CURTICÍCĂ, *curticele,* s.f. Diminutiv al lui *curte* (**I 1**). — **Curte** + suf. *-icică.*

CURTIÉR, *curtieri,* s.m. Persoană care are ca ocupație mijlocirea tranzacțiilor de bursă. [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **courtier.**

CURTÍNĂ, *curtine,* s.f. Zid de apărare al castelelor, cetăților sau orașelor, având de obicei turnuri sau bastioane la anumite intervale. ✦ Fiecare dintre părțile pavilionului care înconjoară un blazon regal. — Din fr. **courtine.**

CURTOAZÍE, *curtoazii,* s.f. Politețe (rafinată); amabilitate, complezență, curtenie; etichetă. — Din fr. **courtoisie.**

CURÚL, -Ă, *curuli, -e,* adj. (În sintagmele) *Scaun curul* = scaun de onoare, incrustat cu fildeș, pe care stăteau consulul și înalții magistrați romani. *Magistratură curulă* = magistratură care dădea dreptul la un scaun curul. *Edil curul* = magistrat din vechea Romă, care se ocupa cu construcțiile. — Din lat. **curulus,** fr. **curule.**

CURÚT, *curuți.* s.m. **1.** Nume dat țăranilor români și maghiari participanți la războiul țărănesc din 1514. **2.** Nume dat în Ungaria și în Transilvania participanților la lupta antihabsburgică. — Din magh. **kuruc.**

CURVÁR, *curvari,* s.m. (Pop.) Afemeiat. — **Curvă** + suf. *-ar.* Cf. v. sl. k u r ŭ v a r i.

CÚRVĂ, *curve,* s.f. **1.** (Pop.) Femeie care duce o viață desfrânată. ✦ Prostituată. **2.** Fig. Om ipocrit, josnic; cutră. — Din v. sl. **kurŭva.**

CURVĂSĂRÍ, *curvăsăresc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A duce o viață desfrânată; a curvi. — De la **curvăsărie.**

CURVĂSĂRÍE, *curvăsării,* s.f. (Pop.) Curvie. — De la **curvă.**

CURVĂSĂRÍT s.n. (Pop.) Faptul de *a curvăsări.* — V. **curvăsări.**

CURVÍ, *curvesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A avea relații sexuale numeroase cu diferite persoane, a duce o viață desfrânată; (pop.) a curvăsări. — De la **curvă.**

CURVÍE, *curvii,* s.f. (Înv. și pop.) Viață desfrânată, desfrâu, prostituție; (pop.) curvăsărie. — **Curvă** + suf. *-ie.*

CURVÍT s.n. (Pop.) Faptul de *a curvi.* — V. **curvi.**

CUSĂTOREÁSĂ, *cusătorese,* s.f. (Rar) Croitoreasă; lenjereasă. — **Cusător** (puțin folosit „croitor” < *coase*) + suf. *-easă.*

CUSĂTORÍE[1] s.f. (Rar) Meșteșugul de a coase; meseria cusătoresei. — **Cusător** (puțin folosit „croitor” < *coase)* + suf. *-ie.*

CUSĂTORÍE[2]**,** *cusătorii,* s.f. Atelier unde se cos rufe, haine etc. — **Cusători** (puțin folosit „a croi” < *coase*) + suf. *-ie.*

CUSĂTÚRĂ, *cusături,* s.f. **1.** Cusut. ✦ (Med.) Faptul de a coase între ele marginile unei plăgi, după o intervenție chirurgicală. **2.** Locul unde se îmbină, prin cusut, două bucăți de stofă, de pânză etc.; ața cu care s-a cusut. ✦ Linie de asamblare, prin nituire sau prin sudare, a două plăci sau piese metalice. ✦ Loc unde s-a efectuat o cusătură (**1**), după o intervenție chirurgicală. **3.** Felul cum este cusut ceva, modelul, punctul cu care se coase; *p. ext.* ornamentele cusute pe o pânză, pe o stofă etc. **4.** Lucru la care coase cineva. [Var.: (reg.) **cusutúră** s.f.] — **Cusut** + suf. *-ură.*

CÚSCRĂ, *cuscre,* s.f. Mama unuia dintre soți în raport cu părinții celuilalt soț. — Din **cuscru.**

CUSCRÉNIE, *cuscrenii,* s.f. Cuscrie. ✦ (Fam.) Legătură îndepărtată (sau îndoielnică) de rudenie. — **Cuscru** + suf. *-enie.*

CUSCRÍE, *cuscrii,* s.f. Înrudire prin alianță între părinții a doi soți; cuscrenie. — **Cuscru** + suf. *-ie.*

CUSCRIȘÓR, *cuscrișori,* s.m. (Bot.) Plămânărică. — **Cuscru** + suf. *-ișor.*

CÚSCRU, *cuscri,* s.m. Tatăl unuia dintre soți în raport cu părinții celuilalt soț; (la pl.) părinții unuia dintre soți în raport cu părinții celuilalt soț. — Lat. **consoc(e)rum.**

CUSCÚTĂ, *cuscute,* s.f. Nume dat mai multor specii de plante parazite care se răsucesc pe tulpinile plantelor-gazdă, din care își extrag hrana; torțel. — Din fr. **cuscute.**

CUSTÓDE, *custozi,* s.m. **1.** Persoană însărcinată cu paza și cu păstrarea unor bunuri (mobile). *Custode de bibliotecă.* ✦ (Jur.) Persoană însărcinată cu paza unui obiect pus sub sechestru. **2.** Cuvânt sau silabă însemnată pe ultima pagină a fiecărei coli sau pe fiecare pagină, în partea dreaptă sub ultimul rând, și repetată la începutul paginii următoare, pentru a arăta ordinea colilor și a paginilor manuscriselor. — Din fr. **custode,** lat. **custos, -odis.**

CUSTODÍE, *custodii,* s.f. Pază, păstrare (și administrare) a unui obiect (pus sub sechestru). — Din lat. **custodia.** Cf. sl. k u s t o d i j a.

CUSTÚRĂ, *custuri,* s.f. **1.** (Pop.) Lamă, tăiș de cuțit; cuțit rudimentar (fără plăsele); *p. gener.* cuțit. **2.** (Reg.) Creastă de munte stâncoasă, ascuțită, zimțată, specifică epocii glaciare. — Et. nec.

CUSÚR, *cusururi,* s.n. **1.** Imperfecțiune, defect, meteahnă, hibă; *p. ext.* viciu. **2.** (Înv.) Rest, lipsă dintr-o sumă de bani (datorată). **3.** (Înv.) Aluzie. — Din tc. **kusur.**

CUSURGIOÁICĂ, *cusurgioaice,* s.f. (Fam.) Femeie înclinată să găsească cusururi (**1**) la orice, femeie care are chef de ceartă; cusurgie. — **Cusurgiu** + suf. *-oaică.*

CUSURGÍU, *cusurgii,* s.m. Bărbat înclinat să găsească cusururi (**1**) la orice; bărbat care are chef de ceartă. — **Cusur** + suf. *-giu.*

CUSÚT s.n. Acțiunea de *a coase;* operație de prindere prin coasere a unor țesături sau bucăți de piele. ✦ (Reg.; concr.) Cusătură (**2**). ✦ Asamblare prin sudare sau prin nituire a materialelor metalice. ✧ *Mașină de cusut* = mașină folosită pentru coaserea confecțiilor, încălțămintei etc. — V. **coase.**

CUSUTÚRĂ s.f. v. **cusătură.**

CUȘÁC, *cușacuri,* s.n. Piesă de lemn cu secțiune pătrată sau dreptunghiulară folosită în construcții; riglă. [Pl. și: (m.) *cușaci*] — Din sb. **kušak.**

CUȘCÁIE, *cușcăi,* s.f. Jgheab de scânduri, așezat de obicei direct pe pământ, care servește la transportul lemnului de foc din pădurile de munte. — Et. nec. Cf. c u ș c ă.

CÚȘCĂ, *cuști,* s.f. **1.** Adăpost în formă de căsuță sau de cutie, cu sau fără gratii, pentru unele animale (domestice sau sălbatice). ✦ Fig. Încăpere strâmtă. **2.** Încăpere mică, sub nivelul scenei, rezervată sufleorului în timpul spectacolului. — Din ucr. **kučka.**

CUȘCHEBÁP, *cușchebapuri,* s.n. (Înv.) Chebap. — Din tc. **kușkebab.**

CUȘCÚȘ s.n. Pastă făinoasă în formă de bobițe (pusă în supă sau garnitură la carne etc.) — Din tc. **kuskus.** Cf. fr. c o u s c o u s.

CÚȘER adj. invar. (Despre mâncăruri și băuturi, în practica religiei mozaice) Pregătit după ritual. ✦ Fig. (Fam.) Foarte bun, excelent. — Cf. ebr. k â s c h e r „curat, ritual”.

CUȘÉTĂ, *cușete,* s.f. Pat pentru o persoană amenajat special în cabinele vagoanelor de dormit sau în cabinele de vapor; *p. ext.* cabină în care se află unul sau mai multe paturi. — Din fr. **couchette.**

CÚȘMĂ, *cușme,* s.f. (Reg.) **1.** Căciulă. **2.** Pătură groasă de lână. — Din ucr. **kučma.**

CUȘMELÍE s.f. v. **coșmelie.**

CÚȘNIȚĂ, *cușnițe,* s.f. (Reg.) Vatră (de piatră) pe care lucrează fierarul sau potcovarul și pe care își așază uneltele de lucru; *p. ext.* fierărie. — Din bg. **kužnica.**

CUTÁ, *cutez,* vb. I. **1.** Tranz. A încreți, a îndoi (adânc) un material textil, a-i face falduri, cute, crețuri; a plia, a drapa. ✦ Refl. (Despre scoarța Pământului) A suferi o cutare[2]. **2.** Refl. (Despre piele, mai ales despre cea de pe obraz) A se zbârci; a se rida; *p. ext.* (despre oameni) a îmbătrâni. — Din **cută.**

CUTANÁT, -Ă, *cutanați, -te,* adj. Care ține de piele, privitor la piele; (despre tratamente medicale) care se aplică pe piele; cutaneic, cutaneu. — Din fr. **cutané.**

CUTANÉIC, -Ă, *cutaneici, -ce,* adj. Cutanat. [Pr.: *-ne-ic*] — **Cutaneu** + suf. *-ic.*

CUTANÉU, -ÉE, *cutanei, -ee,* adj. Cutanat. — Din it. **cutaneo.**

CUTÁRE[1] pron. nehot. (Înlocuiește numele unei persoane sau al unui lucru atunci când nu vrem, nu putem sau nu e necesar să le numim) *Sunt cutare, îi răspund eu.* ✧ (Adjectival) *Cutare persoană.* ✦ (Repetat) Unul... altul, acesta... acela. ✦ (Substantivat) Nume de persoană imaginar. — Lat. **eccutalis.**

CUTÁRE[2], *cutări,* s.f. Acțiunea de *a (se) cuta* și rezultatul ei. ✦ (Geol.) Ansamblul proceselor de deformare plastică a stratelor din scoarța Pământului sub acțiunea mișcărilor tectonice verticale sau orizontale, având ca rezultat formarea cutelor. — V. **cuta.**

CUTÁT, -Ă, *cutați, -te,* adj. Cu cute. — V. **cuta.**

CÚTĂ, *cute,* s.f. **1.** Îndoitură (adâncă) într-un obiect de îmbrăcăminte; încrețitură, fald, creț, pliu. ✦ Urmă, dungă rămasă pe o țesătură sau pe o hârtie în locul unde au fost îndoite. ✦ (Geol.) Deformare plastică a stratelor din scoarța Pământului, rezultată în urma procesului de cutare[2]. **2.** Zbârcitură (a obrazului); rid, creț. — Din bg. **kuta.**

CUTĂRÍCĂ pron. nehot. (Fam.) Diminutiv al lui *cutare[1];* cutăriță. — **Cutare[1]** + suf. *-ică.*

CUTĂRÍȚĂ s.m. (Fam.) Cutărică. — **Cutare[1]** + suf. *-iță.*

CÚTE, *cute,* s.f. Piatră de gresie pentru ascuțit uneltele tăioase (mai ales coasa); acer. — Lat. **cos, cotis.**

CÚTER, *cutere,* s.n. **1.** Ambarcațiune sportivă, construită din lemn, cu vele, cu un singur catarg și cu bompres. **2.** Vas de pescuit, construit din lemn, acționat mecanic sau cu vele, având o formă alungită pentru a putea înainta cu viteză mare. **3.** (În forma *cutter*) Unealtă pentru tăiat; cuțit foarte ascuțit. [Var.: **cutter** (pr.: *cátăr*) s.n.] — Din engl., fr. **cutter.**

CUTERIZÁRE s.f. Sistem de clasare și de depozitare a cărților într-o bibliotecă. — După n. pr. **Cutter.**

CUTEZÁ, *cutez,* vb. I. Tranz. A îndrăzni, a se încumeta. — Lat. pop. **cottizare.**

CUTEZÁNȚĂ, *cutezanțe,* s.f. Îndrăzneală, curaj, temeritate. — **Cuteza** + suf. *-anță.*

CUTEZÁRE, *cutezări,* s.f. (Rar) Faptul de *a cuteza;* cutezanță, temeritate. — V. **cuteza.**

CUTEZĂTÓR, -OÁRE, *cutezători, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care cutează; (om) îndrăzneț, curajos, temerar. — **Cuteza** + suf. *-ător.*

CUTÍCULĂ, *cuticule,* s.f. **1.** Strat subțire și rezistent care acoperă și protejează suprafața unei celule epiteliale. *Cuticulă dentară.* **2.** Partea superficială, chitinoasă a tegumentului la artropode, servind drept schelet extern. **3.** Strat ceros la suprafața fructelor, a frunzelor și a tulpinilor tinere. — Din fr. **cuticule,** lat. **cuticula.**

CUTÍE, *cutii,* s.f. **1.** Obiect de lemn, de metal, de carton etc. în formă de cub, de paralelipiped etc., gol în interior, în care se păstrează sau care protejează diverse lucruri. ✧ *Cutie de scrisori* = cutie specială, plasată pe stradă de către organele poștale, în care expeditorii introduc scrisorile; cutie particulară în care factorii poștali depun corespondența adusă la domiciliu. ✧ Expr. *(Scos) ca din cutie* = foarte îngrijit îmbrăcat sau prezentat. (Fam.) *(Bagă) capul la cutie!* = (la jocul „de-a capra”) ferește-ți capul, proptește-l în piept! *fig.* fii prudent, păzește-te! **2.** Aparat, dispozitiv, organ special etc. având forma unei cutii (**1**). *Cutie de viteze. Cutie de rezonanță.* **3.** (În sintagma) *Cutie craniană* = cavitate osoasă în care se află creierul; țeasta capului, craniu. **4.** Sertar. **5.** (Înv.) Casă de bani; casetă. — Din tc. **kutu,** ngr. **kutí,** bg., sb. **kutija.**

CUTIOÁRĂ, *cutioare,* s.f. Cutiuță. [Pr.: *-ti-oa-*] — **Cutie** + suf. *-ioară.*

CUTIREÁCȚIE, *cutireacții,* s.f. Test care constă în provocarea unei reacții cutanate inflamatorii, utilizat pentru diagnosticarea diferitelor boli. [Pr.: *-re-ac-*] — Din fr. **cuti-réaction.**

CUTIÚȚĂ, *cutiuțe,* s.f. Diminutiv al lui *cutie* (**1**). [Pr.: *-ti-u-*] — **Cutie** + suf. *-uță.*

CÚTNIE, *cutnii,* s.f. Țesătură din mătase și bumbac. — Din tc. **kutni.**

CÚTRĂ, *cutre,* s.f. Persoană prefăcută, fățarnică, intrigantă; lichea, secătură. — Din bg. **kutra.**

CUTRÉIER s.n. (Rar) Cutreierat. [Pr.: *-tre-ier.* — Var.: (reg.) **cutríer** s.n.] — Din **cutreiera** (derivat regresiv).

CUTREIERÁ, *cutréier,* vb. I. **1.** Tranz. A străbate, a colinda (în lung și în lat), a umbla (din loc în loc); *p. ext.* a hoinări, a vagabonda. ✦ A umbla adesea prin...; a frecventa. *Cutreiera parcurile.* **2.** Refl. (Neobișnuit) A se perinda. [Pr.: *-tre-ie-.* — Var.: (reg.) **cutrierá** vb. I] — Lat. **contribulare.**

CUTREIERÁT s.n. Faptul de *a cutreiera* (**1**). [Pr.: *-tre-ie-.* — Var.: (reg.) **cutrierát** s.n.] — V. **cutreiera.**

CUTRÉMUR, *cutremure,* s.n. **1.** Mișcare puternică și bruscă, verticală, orizontală sau de torsiune a scoarței Pământului, provocată fie de dislocări subterane, de erupții vulcanice etc., fie de forțele mareice, ciocnirea unor meteoriți cu Pământul; seism. **2.** Fig. Înfiorare, cutremurare, fior; *p. ext.* teamă, frică, groază; panică. — Din **cutremura** (derivat regresiv).

CUTREMURÁ, *cutrémur,* vb. I. **1.** Refl. (Despre pământ) A se zgudui din cauza unui cutremur (**1**). ✦ Refl. și tranz. A (se) clătina, a (se) scutura. **2.** Refl. și tranz. Fig. A (se) înfiora, a tresări sau a face să tresară; *p. ext.* a (se) îngrozi, a (se) înspăimânta. — Lat. ***contremulare.**

CUTREMURÁRE, *cutremurări,* s.f. Acțiunea de *a (se) cutremura* și rezultatul ei; cutremur. — V. **cutremura.**

CUTREMURĂTÓR, -OÁRE, *cutremurători, -oare,* adj. Care zguduie, înfioară, impresionează profund; îngrozitor, groaznic. — **Cutremura** + suf. *-ător.*

CUTRÍER s.n. v. **cutreier.**

CUTRIERÁ vb. I v. **cutreiera.**

CUTRIERÁT s.n. v. **cutreierat.**

CUTTER s.n. v. **cuter.**

CUTÚMĂ, *cutume,* s.f. Normă de drept consfințită printr-o practică îndelungată; consuetudine, obicei. ✦ (În vechiul drept) Obiceiul pământului. — Din fr. **coutume.**

CUTUMIÁR, -Ă, *cutumiari, -e,* adj. Care ține de cutumă, privitor la cutumă; tradițional. [Pr.: *-mi-ar*] — Din fr. **coutumier.**

CUȚÍT, *cuțite,* s.n. **1.** Instrument de tăiat, format dintr-o lamă metalică și dintr-un mâner, având numeroase și variate întrebuințări în gospodărie, în atelier etc. ✧ Expr. *A avea pâinea și cuțitul (în mână)* = a avea la îndemână toată puterea, toate mijloacele. *A fi (certat) la cuțite* sau *a se avea la cuțite* (cu cineva) = a fi sau a ajunge dușman neîmpăcat (cu cineva), a se urî (cu cineva). *A pune* (cuiva) *cuțitul în gât* = a sili (pe cineva) să facă ceva. *A-i ajunge* (cuiva) *cuțitul la os* = a ajunge la capătul puterilor; a fi într-o situație dificilă, precară. *(A fi) pe (o) muchie de cuțit* = (a se afla) într-o situație gravă, dificilă, la un pas de nenorocire. *A-i da* (cuiva) *un cuțit prin inimă* = a simți o durere adâncă. ✦ Instrument de os, de metal etc. asemănător cu un cuțit (**1**), cu care se taie hârtie sau foile unei cărți. ✦ Bisturiu; *p. ext.* operație, intervenție chirurgicală. **2.** Sculă așchietoare pentru mașinile-unelte, având o parte activă cu un tăiș principal, confecționată din material rezistent la uzură. ✧ *Cuțit de plug* = parte a plugului, care taie brazda în plan vertical, fiind situată înaintea trupiței. **3.** Piesă principală a cântarului, sensibilă la cea mai ușoară atingere, care indică greutatea unui corp. **4.** Piesă componentă a unor aparate de conectare, care realizează o legătură electrică. **5.** (Zool.; în sintagma) *Cuțit-de-mare* = lamelibranhiat cu valvele de forma plăselelor de briceag, care trăiește în Marea Neagră *(Solen marginatus).* — Probabil lat. ***acutitus** (< *acutire* < *acutitus).*

CUȚITÁR, *cuțitari,* s.m. **1.** Persoană care face sau vinde cuțite sau alte instrumente de tăiat. **2.** (Fam.) Scandalagiu gata să scoată cuțitul în timpul unei certe sau al unei încăierări; bătăuș. — **Cuțit** + suf. *-ar.*

CUȚITÁȘ, *cuțitașe,* s.n. Diminutiv al lui *cuțit.* ✦ Cuțit cu lamă de dimensiuni mici, folosit la desprinderea de așchii sau în lucrări de gravare, retușare etc. ✦ (Pop.) Briceag. — **Cuțit** + suf. *-aș.*

CUȚITĂRÍE, *cuțitării,* s.f. **1.** Atelier sau prăvălie unde se ascut sau se vând cuțite sau alte instrumente de tăiat. **2.** Diferite feluri de cuțite. — **Cuțit** + suf. *-ărie.*

CUȚITOÁIE, *cuțitoaie,* s.f. **1.** Unealtă așchietoare formată dintr-o lamă ascuțită de oțel (cu două mânere la capete), folosită în tâmplărie, dogărie, tăbăcărie etc.

pentru cioplit, curățat, îndreptat, răzuit. **2.** Unealtă tăietoare de oțel având o lamă plană sau curbă, prevăzută cu un mâner, folosită de potcovar pentru îndreptarea și curățarea copitelor. [Pr.: *-toa-ie*] — **Cuțit** + suf. *-oaie.*

CUȚOVLÁH, -Ă, *cuțovlahi, -e,* s.m. și f. (La pl.) Nume dat aromânilor din Macedonia de către populația greacă localnică; (și la sg.) aromân din Macedonia. — Din ngr. **kutsóvlahos.**

CÚȚU interj., s.m. **1.** Interj. (Adesea repetat) Strigăt cu care se cheamă câinii (mici). **2.** S.m. Cățel. ✧ Expr. (Fam.) *Să-mi zici (mie) cuțu dacă...* = să mă tratezi ca pe un câine dacă... — Cf. bg., sb. k u č e, magh. k u s z i.

CUȚULÁCHE s.m. (Fam.) Cățeluș. — **Cuțu** + suf. *-ulache.*

CUȚULÁN, *cuțulani,* s.m. (Rar) Câine (tânăr); cățelandru. — **Cuțu** + suf. *-ulan.*

CÚVĂ, *cuve,* s.f. **1.** Recipient special din metal, lemn, beton, material plastic, sticlă etc., de diferite forme și mărimi, folosit în operații tehnice. ✧ *Cuvă de ulei* = rezervor de metal umplut cu ulei, în care se cufundă transformatoarele, reostatele etc. **2.** Porțiunea superioară a cuptorului metalurgic vertical. — Din fr. **cuve.**

CUVÂNT, *cuvinte,* s.n. **1.** Unitate de bază a vocabularului, care reprezintă asocierea unui sens (sau a unui complex de sensuri) și a unui complex sonor; vorbă. ✧ *Cuvânt simplu* = cuvânt care conține un singur morfem radical. *Cuvânt primitiv* = cuvânt care servește ca element de bază pentru formarea altor cuvinte. *Cuvânt compus* = cuvânt format prin compunere. *Cuvânt derivat* = cuvânt format prin derivare. *Cuvânt-matcă* = cuvânt care se află în fruntea unui articol de dicționar, sub care se grupează și se glosează toate variantele și expresiile, uneori și derivatele și compusele. ✧ (Lingv.: în compusul) *Cuvânt-titlu* = cuvântul definit în articolul de dicționar respectiv. ✧ Expr. *A nu găsi* (sau *a nu avea) cuvinte* = a nu fi în stare (sub impulsul unor stări afective puternice) să exprimi ceea ce gândești. *Cu alte cuvinte* = **a)** exprimând același lucru altfel; **b)** deci, prin urmare, așadar. *Într-un* (sau *cu un) cuvânt* = pe scurt, în concluzie, deci, așadar. *În puține cuvinte* = pe scurt, în rezumat. *Cuvânt cu* (sau *de) cuvânt* = fără nici o modificare, exact, fidel. *Dintr-un cuvânt* = imediat, numaidecât. ✦ *Joc de cuvinte* = glumă bazată pe asemănarea cuvintelor; calambur. *Cuvinte încrucișate* = joc distractiv-educativ în care trebuie găsite, pe baza unor indicații date, o serie de cuvinte astfel aranjate într-o figură geometrică împărțită în pătrățele, încât cuvintele citite orizontal să aibă o literă comună cu cele citite vertical. **2.** Gând, idee exprimată prin vorbe; spusă. ✧ *Cuvânt greu* = vorbă hotărâtoare; (la pl.) vorbe de dojană, de ocară. *Cuvânt introductiv* sau *cuvânt înainte* = prefață, introducere (la o lucrare). *Purtător de cuvânt* = persoană autorizată să exprime în mod public păreri care arată punctul de vedere al forului pe care îl reprezintă. ✧ Expr. *A pune un cuvânt (bun)* = a interveni (favorabil) pentru cineva. *În (toată) puterea cuvântului* = în înțelesul adevărat, de deplin, cu desăvârșire. *A tăia* (sau *a curma) cuiva cuvântul* = a întrerupe pe cineva din vorbă. (Reg.) *A începe cuvânt* = a începe vorba, a spune. ✦ Subiect de vorbă, de povestire, istorisire. **3.** Cuvântare, discurs, conferință. ✧ Expr. *A cere* (sau *a da, a avea) cuvântul* (într-o ședință, într-o adunare) = a cere (sau a da cuiva etc.) dreptul de a vorbi. *A lua cuvântul* = a vorbi (într-o adunare). *A-i lua cuiva cuvântul* = a interzice cuiva să-și mai continue afirmațiile (într-o adunare). **4.** Învățătură, îndrumare, sfat; *p. ext.* dispoziție, ordin. ✧ Expr. *A înțelege* (sau *a ști) de cuvânt* = a asculta de spusele, de sfaturile cuiva. *Cuvânt de ordine* = dispoziție dată de un superior. **5.** Promisiune, făgăduială; angajament. ✧ Expr. *Om de cuvânt* = om care își ține făgăduielile. *Cuvânt de onoare* (sau *de cinste, de om)* = promisiune sau asigurare care angajează cinstea cuiva. *A(-și) da cuvântul (de onoare)* = a se angaja în mod hotărât că va face cu orice preț ceva. *(A crede) pe cuvânt* = (a crede) fără a mai controla exactitatea spuselor. *A-și ține cuvântul* sau *a se ține de cuvânt* = a-și îndeplini o promisiune făcută. **6.** Părere, opinie exprimată; punct de vedere. ✦ Libertate, drept de a revendica ceva. **7.** (Mai ales la pl.) Discuție; ceartă, ciorovăială. ✧ Expr. *Schimb de cuvinte* = discuție aprinsă, ceartă, sfadă. (Reg.) *Nu-i cuvânt* = e indiscutabil. **8.** Motiv, rațiune, cauză. ✧ Expr. *Cu drept cuvânt* = pe bună dreptate, la drept vorbind. **9.** (Înv.) Știre, veste, informație; zvon. **10.** (Înv.) Înțelegere, pact, acord, convenție. **11.** (Rar) Facultatea de a vorbi; voce, grai. **12.** (În sintagmele) *Cuvânt-cheie* = **a)** termen folosit pentru a marca o diviziune într-un catalog (de bibliotecă); **b)** termen al unei unități frazeologice pe care cade accentul semantic. *Cuvânt-vedetă* = termen ales din titlul unei lucrări sau al unei publicații, care folosește la orânduirea alfabetică a lucrării în catalogul general sau în catalogul pe materii. **13.** (Inform.) Ansamblu de cifre binare care poate fi tratat ca o unitate de informație la un moment dat. — Lat. **conventus** „adunare, întrunire”, **conventum** „înțelegere”.

CUVÂNTÁ, *cuvântez,* vb. I. **1.** Tranz. A vorbi, a grăi, a zice; a declara. **2.** Tranz. A ține un discurs. ✦ A recita. **3.** Intranz. A avea facultatea de a articula cuvinte. [Prez. ind. și: *cuvintez*] — Lat. **conventare** „a se întruni mereu”.

CUVÂNTÁRE, *cuvântări,* s.f. Acțiunea de *a cuvânta* și rezultatul ei; vorbire în public desfășurată cu oarecare solemnitate; discurs. — V. **cuvânta.**

CUVÂNTĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *cuvântăreți, -ețe,* adj. (Rar) Cuvântător (**1**); care vorbește frumos, meșteșugit. — **Cuvânta** + suf. *-ăreț.*

CUVÂNTĂTÓR, -OÁRE, *cuvântători, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care cuvântă (**1**), cuvântăreț; care are însușirea de a vorbi. **2.** (Rar) S.m. și f. Orator, vorbitor. — **Cuvânta** + suf. *-ător.*

CUVELÁJ s.n. Tip de susținere sau de căptușire etanșă a puțurilor de mină cu secțiune circulară care străbat roci acvifere cu debite mari de apă. — Din fr. **cuvelage.**

CUVENÍ, pers. 3 *cuvíne,* vb. IV. Refl. unipers. **1.** A-i reveni cuiva ceva, a avea drept la ceva; a merita. **2.** A fi conform cu cerințele morale; a se cădea. — Lat. **convenire.**

CUVENÍT, -Ă, *cuveniți, -te,* adj. Care se cuvine, meritat; corespunzător, potrivit. — V. **cuveni.**

CUVÉRTĂ, *cuverte,* s.f. Email transparent cu care se acoperă obiectele de faianță și de ceramică; glazură. — Din fr. **couverte.**

CUVERTÚRĂ, *cuverturi,* s.f. Învelitoare cu care se acoperă o masă, un pat sau cu care se învelește cineva (când doarme). — Din fr. **couverture.**

CUVÉTĂ, *cuvete,* s.f. Sinclinal în formă de căldare, cu lungimea și lățimea aproape egale și cu secțiunea orizontală aproximativ rotundă. ✦ Depresiune închisă, ca un bazin, acoperită permanent sau temporar de apă. — Din fr. **cuvette.**

CUVIINCIÓS, -OÁSĂ, *cuviincioși, -oase,* adj. **1.** Care respectă regulile bunei-cuviințe, care corespunde acestor reguli; decent, politicos; cuvios (**2**). **2.** (Înv.) Potrivit, corespunzător; convenabil. [Pr.: *-vi-in-*] — **Cuviință** + suf. *-ios.*

CUVIÍNȚĂ, *cuviințe,* s.f. Regulă de bună conduită, atitudine sau purtare cuviincioasă; politețe, decență. ✧ Loc. adv. *După cuviință* = așa cum trebuie. ✧ Expr. *A găsi* (sau *a crede, a socoti) de cuviință* = a găsi, a crede etc. că e bine, potrivit. *Cele de cuviință* = cele trebuincioase, cele ce se cuvin. [Pr.: *-vi-in-*] — Lat. **convenientia.**

CUVINȚÉL, *cuvințele,* s.n. Diminutiv al lui *cuvânt.* — **Cuvânt** + suf. *-el.*

CUVIÓS, -OÁSĂ, *cuvioși, -oase,* adj. **1.** Cucernic, evlavios, pios. ✦ (Adesea substantivat) Titlu care se dă călugărilor și călugărițelor. ✦ (Substantivat; în religia creștină) Nume dat sfinților proveniți din călugări care nu au fost martiri. **2.** (Înv.) Cuviincios (**1**). [Pr.: *-vi-os*] — **Cuveni** + suf. *-os.*

CUVIOȘÍE, *cuvioșii,* s.f. Bună-cuviință; omenie; cucernicie, evlavie. ✦ (Urmat de un pronume posesiv) Titlu dat călugărilor și altor slujitori ai bisericii. [Pr.: *-vi-o-*] — **Cuvios** + suf. *-ie.*

CUZINÉT, *cuzineți,* s.m. **1.** Piesă inelară sau din două bucăți semiinelare din metal moale, care îmbracă în interior lagărul și vine în contact direct cu fusul sau axul unei mașini. **2.** Element de construcție confecționat din beton armat, piatră dură etc. așezat între un bloc de fundație și un stâlp și având ca scop transmiterea greutății la blocul de fundație respectiv. — Din fr. **coussinet.**

CUZÍSM s.n. Curent ideologic și politic interbelic, al cărui promotor a fost A.C. Cuza. — **Cuza** (n. pr.) + suf. *-ism.*

CV, *CV-uri,* s.n. Curriculum vitae. [Pr.: *sivi*] — Abreviere din **C**[urriculum] **V**[itae].

CVADRAGENÁR, -Ă, *cvadragenari, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care a împlinit patruzeci de ani, care are între patruzeci și cincizeci de ani. — Din fr. **quadragénaire,** lat. **quadragenarius.**

CVADRÁNT, *cvadranți,* s.m. **1.** Instrument alcătuit dintr-un sfert de cerc gradat și o lunetă, folosit în trecut pentru determinarea înălțimii aștrilor. ✦ Instrument de precizie format dintr-un sfert de cerc gradat, întrebuințat pentru măsurarea unghiurilor. **2.** Organ metalic al unui aparat, instrument de măsură etc. în formă de sector de cerc apropiat de un sfert de cerc. [Pl. și (n.): *cvadrante.* — Var.: **cuadránt** s.n.] — Din fr. **quadrant,** lat. **quadrans, -ntis.**

CVADRÁT[1], *cvadrate,* s.n. (Înv.) Pătrat. — Din lat. **quadratus.**

CVADRÁT[2], *cvadrați,* s.m. Unitate de măsură pentru lungime, egală cu 18,04 milimetri, folosită în tipografie. ✦ Unitate de măsură tipografică egală cu 48 de puncte tipografice. — Din germ. **Quadrat,** fr. **quadrat.**

CVADRATÚRĂ s.f. **1.** Construire exclusiv cu rigla și cu compasul a unui pătrat care să aibă aria egală cu aria unei figuri date. ✧ *Cvadratura cercului* = problemă (nesoluționabilă) care constă în găsirea unui pătrat care să aibă aceeași suprafață cu un cerc dat și a cărui latură să aibă un raport rațional cu raza cercului; *fig.* problemă imposibil de rezolvat. **2.** Poziție aparentă în care doi aștri priviți de pe Pământ au o diferență de longitudine de 90°. [Var.: **cuadratúră** s.f.] — Din fr. **quadrature.**

CVADRICOLÓR, -Ă, *cvadricolori, -e,* adj. Care are patru culori. — Din fr. **quadricolore.**

CVADRIDIMENSIONÁL, -Ă, *cvadridimensionali, -e,* adj. Cu patru dimensiuni. [Pr.: *-si-o-*] — Din it. **quadridimensionale.**

CVADRIENÁL, -Ă, *cvadrienali, -e,* adj. Care durează patru ani. [Pr.: *-dri-e-*] — Din fr. **quadriennal.**

CVADRÍGĂ, *cvadrige,* s.f. Car antic pe două roți, tras de patru cai înhămați unul lângă altul, folosit de romani la cursele de circ și la triumfuri. — Din lat. **quadriga.**

CVADRIGÉMENI, -E, adj., s.m. și f. pl. (În sintagma) *Tuberculi cvadrigemeni* = cele patru părți ridicate ale bulbului rahidian. — Din lat. **quadrigeminus.**

CVADRILATERÁL, -Ă, *cvadrilaterali, -e,* adj., s.f. (Poligon) care are patru laturi. — Din fr. **quadrilatéral.**

CVADRILIÓN, *cvadrilioane,* s.n. O mie de trilioane. [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **quadrillion.**

CVADRIMOTÓR, -OÁRE, *cvadrimotori, -oare,* adj., s.n. (Avion) echipat cu patru motoare cu ardere internă. [Var.: **cuadrimotór** s.n.] — Din fr. **quadrimoteur.**

CVADRIPARTÍT, -Ă, *cvadripartiți, -te,* adj. Cu patru părți; făcut, construit, format din patru părți. ✦ La care participă reprezentanții a patru țări. *Conferință cvadripartită.* — Din fr. **quadripartite.**

CVADRIPETÁL, -Ă, *cvadripetali, -e,* adj. Cu patru petale. — Din fr. **quadripétale.**

CVADRIPÓL, *cvadripoluri,* s.n. Rețea electrică cu două borne de intrare și cu două borne de ieșire. — Din fr. **quadripôle.**

CVADRIRÉMĂ, *cvadrireme,* s.f. Navă folosită în Antichitate, care avea patru rânduri de vâsle sau patru vâslași la o vâslă. — Din lat. **quadriremis,** fr. **quadrirème.**

CVADRUMÁN, -Ă, *cvadrumani, -e,* adj. (Despre maimuțe) Care se servește de cele patru membre ca de mâini. ✦ (Substantivat, f. pl.) Maimuțe. — Din fr. **quadrumane,** lat. **quadrumanus.**

CVADRUPLÁ, *cvadruplez,* vb. I. Tranz. A împătri. — Din fr. **quadrupler,** lat. **quadruplare.**

CVADRUPLÉT, *cvadrupleți,* s.m. Unul din patru gemeni. — Din fr. **quadruplets.**

CVADRUPLÉX s.n. Sistem de transmisie telegrafică care asigură transmiterea simultană a patru mesaje diferite. [Var.: **cuadrupléx** s.n.] — Din fr., lat. **quadruplex.**

CVADRÚPLU, -Ă, *cvadrupli, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. Împătrit. **2.** S.m. pl. Grup de patru gemeni. — Din fr. **quadruple,** lat. **quadruplus.**

CVÁNTĂ s.f. v. **cuantă.**

CVÁNTIC, -Ă adj. v. **cuantic.**

CVÁNTUM s.n. v. **cuantum.**

CVARTÁL, *cvartale,* s.n. **I. 1.** (Înv.) A patra parte dintr-un oraș. ✦ Cartier, mahala. **2.** Porțiune unitară dintr-o localitate, reprezentând o suprafață de teren străbătută de străzi pe care sunt construite locuințe, magazine sau alte clădiri, grădini etc. cu caracter social-cultural; microraion. **3.** Parte administrativă a unui oraș; sector. **II.** Trimestru. [Var.: **cuartál** s.n.] — Din rus. **kvartal,** germ. **Quartal.**

CVÁRTĂ, *cvarte,* s.f. **1.** (Muz.) Intervalul dintre două sunete aflate la distanță de patru trepte. **2.** Grup de patru conducte electrice, izolate între ele și răsucite, utilizat la cablurile electrice de telecomunicații. **3.** (La scrimă) A patra dintre cele opt poziții principale de apărare. [Var.: **cuártă** s.f.] — Din it. **quarto,** fr. **quarte.**

CVARTÉT, *cvartete,* s.n. Formație muzicală alcătuită din patru voci sau din patru instrumentiști care execută împreună o compoziție muzicală; compoziție scrisă pentru o asemenea formație. ✧ *Cvartet de coarde* = formație fundamentală a muzicii de cameră (două viori, violă și violoncel). [Var.: **cuartét** s.n.] — Din it. **quartetto,** fr. **quartette.**

CVARTÍR, *cvartiruri,* s.n. Locuință temporară a unui grup de oameni în trecere pe undeva; *p. ext.* locul unde cineva își așază locuința. ✦ (Reg.) Locuință cu caracter provizoriu (într-o familie străină); gazdă. — Din rus. **kvartira.**

CVARȚ s.n. v. **cuarț.**

CVAS, *cvasuri,* s.n. Băutură răcoritoare, cu gust acrișor, preparată prin fermentare din fructe sau din apă, pâine și malț. — Din rus. **kvas.**

CVÁSI adj. invar., adv. (Livr.; precedă adjective și substantive) Pe jumătate; aproximativ, cam; aproape. — Din lat., fr. **quasi.**

CVASISTELÁR, -Ă, *cvasistelari, -e,* adj. (Astron.; despre corpuri cerești) A cărui structură este asemănătoare stelelor. — **Cvasi + stelar.**

CVASIUMÁN, -Ă, *cvasiumani, -e,* adj. Aproape omenesc. [Pr.: *-si-u-*] — **Cvasi + uman.**

CVASIUNANÍM, -Ă, *cvasiunanimi, -e,* adj. Care este aproape unanim. [Pr.: *-si-u-*] — **Cvasi + unanim.**

CVASIUNANIMITÁTE s.f. Ceea ce constituie marea majoritate. [Pr.: *-si-u-*] — **Cvasi + unanimitate.**

CVER s.n. Ansamblu de linii orizontale dintr-o tabelă sau dintr-un formular. — Din germ. **Quer**[stellung]**.**

CVIETÍSM s.n. v. **chietism.**

CVIETÍST, -Ă s.m. și f. v. **chietist.**

CVÍNTĂ[1], *cvinte,* s.f. **1.** (La scrimă) A cincea dintre cele opt poziții principale de apărare. **2.** Formație de cinci cărți consecutive, de aceeași culoare, la jocul de cărți. **3.** Acces prelungit de tuse violentă. [Var.: **chíntă** s.f.]. — Din fr. **quinte.**

CVÍNTĂ[2], *cvinte,* s.f. (Muz.) Intervalul de cinci trepte într-o gamă diatonică. — Din it. **quinta.**

CVINTESÉNȚĂ s.f. v. **chintesență.**

CVINTÉT, *cvintete,* s.n. **1.** Formație muzicală alcătuită din cinci voci sau din cinci instrumentiști care execută împreună o compoziție muzicală; compoziție scrisă pentru o asemenea formație. ✧ *Cvintet cu pian* = cvintet de coarde și pian. *Cvintet de suflători* = ansamblu alcătuit din flaut, oboi, clarinet, corn și fagot. **2.** Strofă alcătuită din cinci versuri. **3.** Linie de înaintare, formată din cinci jucători, a unei echipe sportive (mai ales la fotbal). — Din it. **quintetto,** fr. **quintette.**

CVINTILIÓN, *cvintilioane,* s.n. O mie de cvadrilioane. [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **quintillion.**

CVINTÚPLU, -Ă, *cvintupli, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. Încincit. **2.** S.m. pl. Grup de cinci gemeni. — Din fr. **quintuple.**

CVÓRUM, *cvorumuri,* s.n. Număr minim de membri necesar, potrivit legii, pentru ca o adunare să fie valabil constituită sau să poată lua o hotărâre valabilă. — Cuv. lat.

CYBERCAFÉ, *cybercafeuri,* s.n. Cafenea în care sunt puse la dispoziția clienților calculatoare pentru a utiliza internetul. [Pr.: *sibercafe*] — Din engl. **cybercafe.**

CYBERSPÁȚIU, *cyberspații,* s.n. Spațiul imaginar prin care e-mailurile sau alte informații trec, atunci când sunt trimise, de la un calculator la altul. [Pr.: *si-*]. — După engl. **cyberspace.**

CYBORG s.m. Personaj din literatura de anticipație sub forma unui hibrid creier-mașină-microprocesor; robot**[1]**. [Pr.: *sai-*] — Cuv. engl.

D

D, *d,* s.m. **1.** A șasea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană ocluzivă dentală sonoră). [Pl. și (**1,** n.) *d-uri*].

DA[1] adv. Cuvânt care se folosește pentru a răspunde afirmativ la o întrebare sau pentru a exprima o afirmație, un consimțământ. ✧ Loc. adv. *Ba da*, exprimă răspunsul afirmativ la o întrebare negativă. — Din bg., rus., sb. **da.**

DA[2]**,** *dau,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A întinde, a înmâna cuiva ceva; a oferi. ✧ Expr. *A da o masă, o petrecere* etc. = a oferi o masă, a organiza o petrecere etc. *A(-și) da bună ziua* (sau *bună seara*, *bineţe* etc.) = a (se) saluta. ✦ A pune cuiva ceva la dispoziție, la îndemână, a preda cuiva ceva; a-i face rost de ceva. ✧ Loc. vb. *A da cu chirie* = a închiria. *A da cu* (sau *în) arendă* = a arenda. *A da (cu) împrumut* = a împrumuta. *A da înapoi* = a înapoia, a restitui. *A da în primire* = **a)** a preda; **b)** (fam.) a muri. **2.** A distribui ceea ce revine cuiva ca parte. ✧ Expr. *A da ceva în* (sau *pe din) două* = a împărți în două părți egale; a înjumătăți. *A(-i) da* (cuiva) *un număr (oarecare) de ani* = a(-i) atribui (cuiva) o anumită vârstă; a aprecia (cu aproximație) câți ani mai are cineva de trăit. ✦ A atribui, a repartiza cuiva ceva ca sarcină spre executare. *A da cuiva o problemă de rezolvat.* ✧ Expr. *A da cuiva de lucru* = **a)** a însărcina pe cineva cu o muncă; **b)** a cere cuiva un mare efort. **3.** A încredința pe cineva în seama, în paza, în grija, pe mâna cuiva. ✧ Expr. *A da în judecată* = a chema o persoană în fața unei instanțe judecătorești în calitate de pârât. **4.** A pune pe cineva în posesia unui lucru, a preda ceva cuiva; a-i dărui. **5.** A pune pe cineva la dispoziția cuiva. ✧ Expr. (Pop.) *A da o fată după cineva* (sau *cuiva)* sau *a(-i) da cuiva de bărbat* (respectiv *de soție) pe cineva* = a căsători cu... **6.** A renunța la ceva sau la cineva în schimbul a..., a oferi în locul..., a schimba cu... ✧ Expr. (Fam.) *A nu da pe cineva pe* (sau *pentru) altul,* se spune pentru a arăta că prețuim mai mult pe unul decât pe celălalt. (Refl.) *A nu se da pe cineva* = a se considera superior cuiva. (Refl.; rar) *A nu se da pentru mult* = a se declara mulțumit cu... ✦ A oferi, a plăti. **7.** A vinde. *Cum dai merele?* **8.** A jertfi, a sacrifica. ✧ Expr. *A-și da viața* = a-și jertfi viața din devotament (pentru cineva sau pentru ceva). *Îmi dau capul,* se spune pentru a arăta certitudinea asupra unui lucru. **9.** A arunca, a azvârli. *Să dai sticlele astea sparte la gunoi.* ✧ Expr. *A da* (pe cineva sau ceva) *dracului* (sau *la dracu, naibii, în plata Domnului* etc.) *ori a-l da încolo* = a nu voi să știe (de cineva sau de ceva), a renunța la... *A da pe gât* (sau *peste cap)* = a bea (cu lăcomie, dintr-odată, în cantități mari). ✦ A trimite sau a așeza pe cineva într-un loc pentru o anumită îndeletnicire. *L-a dat la școală.* ✦ A mâna, a duce un animal la păscut. **10.** A așeza, a orienta ceva într-un anumit mod, poziție sau direcție. *Își dăduse pe ochi pălăria rotundă.* ✧ Expr. *A da la* (sau *într-) o parte* = a îndepărta. *A da ușa* (sau *poarta* etc.) *de perete* = a împinge în lături, a deschide larg ușa (sau poarta etc.). *A da* (ceva) *peste cap* = **a)** a lucra superficial; **b)** a nimici, a distruge, a desființa. **11.** (În expr. și loc.) *A da pe piatră* = a ascuți. *A da la rindea* = a netezi cu ajutorul rindelei. *A da găuri* = a găuri. (Reg.; despre țesături) *A da în undă* = a spăla, a clăti. *A da lecții* (sau *meditații)* = a preda lecții în afara orelor de școală. *A da o telegramă* = a expedia o telegramă. *A da la ziar* = a publica sau a face să se publice în ziar. *A da la lumină* (sau *la iveală*, *în vileag* etc.) = a descoperi, a arăta; a publica o scriere. *A da viață* = a naște; a făuri; *fig.* a anima, a însufleți. *A da însemnătate* = a acorda atenție. *A-și da (cu) părerea* = a-și expune punctul de vedere. *A da foc* = a aprinde. *A da bici* = a lovi cu biciul; *fig.* a grăbi, a zori. *A da la mână* = a pune la dispoziția cuiva, a înmâna cuiva ceva. *A da o luptă, o bătălie* = a purta o luptă, o bătălie; (refl.; despre lupte) a se desfășura. *A da un spectacol* = a reprezenta un spectacol. *A da* (pe cineva) *dezertor* = a face cunoscut în mod oficial că cineva este dezertor. *A da gata* = a termina, a lichida; a impresiona puternic, a cuceri (pe cineva). **12.** (Despre sol, plante, animale etc.) A produce, a face. ✦ (Despre oameni) A produce, a crea. ✧ Expr. *A da un chiot, un strigăt* etc. = a scoate, a emite un chiot, un strigăt etc. **13.** A provoca, a prilejui, a cauza. **14.** (Urmat de verb ca: „a cunoaște”, „a înțelege” etc. la conjunctiv sau la moduri nepredicative) A îngădui, a permite, a lăsa. ✧ Expr. *A-i da* (cuiva) *mâna să...* = a dispune de mijloace materiale pentru a..., a avea posibilitatea să...; a-i veni (cuiva) bine la socoteală, a-i conveni (cuiva). **15.** (Despre Dumnezeu, soartă, noroc etc.) A rândui, a destina, a sorti. ✧ Expr. *Ș-apoi dă, Doamne, bine!* = apoi a fost strașnic! *Ce-o* (sau *cum a) da târgul și norocul* = cum se va nimeri. *(Bine că) a dat Dumnezeu!* = în sfârșit, în cele din urmă. ✦ Intranz. (În expr.) *A da în cărți* (sau *cu cărțile)* = a prezice viitorul. **16.** (Împreună cu obiectul formează locuțiuni verbale) *A da sfaturi* = a sfătui. *A da răspuns* = a răspunde. *A-și da sfârșitul* (sau *sufletul, duhul* ori *obștescul sfârșit)* = a muri. *A da raportul* = a raporta. ✧ Expr. *A da (un) examen* = a susține un examen în fața unui examinator; *fig.* a trece cu succes printr-o încercare. *A da seamă* (sau *socoteală)* = a răspunde de ceva. *A-și da seama* = a se lămuri, a pricepe. **II.** Intranz. **1.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „din” sau „cu”) A face o mișcare (repetată), conștientă sau reflexă. *Dă din mâini.* ✧ Expr. *A da din umeri* = a înălța din umeri în semn de nedumerire, de neștiință, de nepăsare. *A da din gură* = a vorbi mult. ✦ Intranz. și tranz. A o ține întruna, a nu se mai opri (din mers, din vorbă etc.). ✧ Expr. (Intranz.; fam.) *Dă-i cu...,* se spune pentru a arăta o succesiune de acțiuni. **2.** A spăla, a unge, a vopsi, cu... **3.** A lovi, a izbi, a bate. ✧ Expr. *A-și da cu cotul* sau (tranz.) *a-și da coate* = a (se) atinge cu cotul pentru a(-și) atrage atenția, a(-și) face semne. *A-i da* (cuiva) *peste nas* = a pune pe cineva la locul lui printr-o vorbă usturătoare. *A da* (cuiva sau la ceva) *cu piciorul* = a respinge (pe cineva sau ceva); a scăpa un prilej favorabil. ✧ Tranz. *I-a dat o palmă.* ✦ A trage cu o armă de foc. *Am învățat să dau cu pușca.* ✦ A se lovi, a se atinge (de ceva), a ajunge până la... *Calul fugea de da cu burta de pământ.* **4.** (Urmat de determinări locale sau modale) A se duce către..., a o lua, a porni spre..., a apuca. ✧ Expr. *A da încolo, încoace* (sau *pe ici, pe colo, la deal, la vale)* = a merge de colo până colo; *fig.* a se frământa, a încerca în toate chipurile. *A nu ști încotro să* (sau, tranz., *s-o) deie* (sau *dea)* = a nu ști ce să mai facă, cum să mai procedeze. (Tranz.) *A o da pe...* = a nu o aduce altfel, a o întoarce, a o schimba. ✦ A se abate, a trece (pe la...). ✧ Expr. *A-i da cuiva ceva în* (sau *prin) gând* (sau *cap, minte)* = a-i veni sau a-i trece cuiva ceva prin gând (sau prin cap, minte). **5.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „de” sau „peste”) A ajunge la..., a găsi, a afla, a întâlni. ✧ Expr. *A da de fund* = a ajunge până la fund; *p. ext.* a ajunge la capăt, la sfârșit. *A-i da* (cuiva) *de urmă* = a găsi pe cel căutat. *A da de dracu* = a o păți. *A da de rușine* (sau *de necaz, de primejdie* etc.) = a întâmpina o rușine (sau un necaz etc.) ✦ Tranz. (Reg.) A prinde de veste, a băga de seamă, a observa. **6.** (Despre nenorociri, necazuri etc.) A veni peste cineva pe nepregătite; a-l surprinde. **7.** (Despre oameni) A ajunge într-un anumit punct, a nimeri într-un loc; (despre drumuri) a se uni cu alt drum, a ajunge la... ✦ (Despre terenuri, locuri) A se întinde până la... ✦ (Despre ferestre, uși, încăperi etc.) A avea vederea spre..., a se deschide spre... **8.** A nimeri în..., a intra, a cădea în... ✧ Expr. *A da în gropi (de prost ce e)* = a fi foarte prost. ✦ (Despre păr) A intra, a ajunge în... *Îi dă părul în ochi.* ✦ (Despre lumină) A cădea într-o direcție oarecare. **9.** (În expr.) *A da în clocot* (sau *în undă)* = a începe să fiarbă, să clocotească. *A da în copt* (sau *în pârg)* = a începe să se coacă, să se pârguiască. ✦ (Despre frunze, muguri etc.) A ieși, a se ivi, a apărea. ✧ Expr. *A-i da* (cuiva) *lacrimile* = a i se umezi ochii, a începe să plângă. *A(-i) da* (cuiva) *sângele* = a începe să sângereze. *A da inima* (sau *duhul din cineva),* se spune despre acela care a ajuns la capătul puterilor din cauza unui efort prea mare. ✦ (Despre lichide; determinat prin „afară” sau „pe din afară”) A se revărsa afară din vas din cauza cantității prea mari. ✧ Expr. (Despre lichide în fierbere) *A da în foc* = a se umfla, a curge afară din vas. **10.** (Despre anotimpuri, fenomene atmosferice etc.) A veni, a se lăsa, a se face. **11.** A începe să..., a se apuca de...; a fi pe punctul de a..., a se pregăti să... *Dă să plece.* **III. 1.** Refl. și intranz. (Urmat de determinări locale) A se duce, a merge, a veni. ✧ Expr. *A (se) da îndărăt* (sau *înapoi)* = a se retrage; *fig.* a se codi, a se sustrage de la ceva, a ezita. (Refl. și tranz.) *A (se) da jos* = a (se) coborî. ✦ Refl. A se așeza undeva. **2.** Refl. și intranz. (Urmat de determinări introduse prin prep „la”) A se năpusti, a se arunca asupra cuiva. **3.** Intranz. A se deda la..., a fi înclinat spre... **4.** Refl. (Urmat de determinări ca: „pe gheață”, „de-a rostogolul”, „în leagăn” etc.) A se deplasa într-o anumită direcție, a aluneca, a se rostogoli, a se legăna. ✧ Expr. *A se da în vânt după...* = a-și da toată osteneala să obțină ceva; *fig.* a ține foarte mult la cineva sau la ceva. **5.** Refl. A se lua cu binele pe lângă cineva, a încerca să intre

sub pielea cuiva. **6.** Refl. A trece de partea sau în partea..., a se alătura cuiva, a adera la ceva. ✦ A se acomoda cu cineva, a se lua după cineva sau după ceva. **7.** Refl. A se lăsa în voia cuiva; a se lăsa stăpânit, copleşit de... **8.** Refl. A nu opune rezistenţă; a ceda. ✧ Expr. *A se da bătut* = a se lăsa convins; a ceda. ✦ (Înv. şi fam.; despre armate, cetăţi, comandanţi) A se preda, a se supune. **9.** Refl. (Reg.; urmat de determinări introduse prin prep. „la" sau, rar „spre") A se apuca de..., a se pune... *S-a dat la muncă.* ✧ Expr. *A se da în vorbă cu cineva* = a intra în vorbă cu cineva. **10.** Refl. (În expr.) *A se da drept cineva* = a voi să treacă drept altcineva. [Forme gramaticale: prez. ind. *dau, dai, dă, dăm, daţi, dau;* imperf. *dădeam* şi *dam;* perf. s. *dădui* (reg. *dedei* şi *detei);* m.m. ca perf. *dădusem* şi *dasem* (reg. *dedesem* şi *detesem);* prez. conjunctiv pers. 3 *să dea* (reg. *să deie).* — Lat. **dare.**

DA[3] conj. v. **dar**[1].

DÁBILĂ, *dabile,* s.f. (Înv.) Impozit, dare, bir. — Et. nec.

DAC, -Ă, *daci, -ce,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia Daciei. **2.** Adj. Care aparţine Daciei sau dacilor (**1**), privitor la Dacia ori la daci; dacic. ✦ (Substantivat, f.) Limbă vorbită de daci (**1**). — Din lat. **Dacus.**

DA CÁPO loc. adv. (Indică repetarea unei lucrări muzicale sau, *p. ext.,* a unei acţiuni, operaţii din alte domenii) De la început, din nou, încă o dată. ✧ *Da capo al fine,* indică repetarea unei lucrări muzicale, *p. ext.* şi a altor acţiuni, de la început la sfârşit. — Din it. **da capo.**

DÁCĂ conj. **1.** (Introduce o propoziţie condiţională) În cazul că..., presupunând că..., de... *Doar dacă. Numai dacă.* **2.** (Introduce o propoziţie optativă) Numai de... *Dacă nu m-ar vedea cineva.* **3.** (Introduce o propoziţie temporală, având uneori şi o nuanţă condiţională sau cauzală) Când, în (sau din) momentul când, de îndată ce, după ce. **4.** (Introduce o propoziţie cauzală) Fiindcă, pentru că, deoarece. *Dacă nu ştia să scrie, umbla de la unul la altul.* ✦ De vreme ce. **5.** (Introduce o propoziţie concesivă) Cu toate că, deşi. **6.** (Introduce o propoziţie interogativă indirectă) Că, de... **7.** (Cu valoare adverbială) Cu greu, abia. **8.** (În expr.) *Las' dacă* = **a)** desigur că nu; **b)** (în construcţii negative) nu mai încape îndoială că... — **De**[4] + **că.**

DACIÁDĂ, *daciade,* s.f. (Ieşit din uz) Competiţie sportivă românească, cu caracter de masă, organizat din doi în doi ani înainte de 1989. — **Dac** + suf. *-iadă.*

DACIÁN, -Ă, *dacieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Al treilea etaj al pliocenului din sud-estul Europei, caracterizat prin anumite specii de lamelibranhiate, gasteropode şi mamifere, precum şi prin nisipuri cu intercalaţii de gresii, marne şi pietrişuri, conţinând zăcăminte bogate de petrol şi de lignit. **2.** Adj. Care aparţine dacianului **(1),** privitor la dacian. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **dacien.**

DÁCIC, - Ă, *dacici, -ce,* adj. Dac (**1**). — Din lat. **dacicus.**

DACÍSM, (**2**) *dacisme,* s.n. **1.** (Livr.) Caracter specific dacilor. **2.** Element lexical din limba dacilor. — **Dac** + suf. *-ism.*

DACÍT s.n. Rocă vulcanică alcătuită din cuarţ, andezin, biotit, hornblendă, feldspat etc., de obicei cenuşie, folosită ca piatră de construcţie. — Din fr. **dacite.**

DACÍTĂ s.f. Exploziv din grupul dinamitelor, folosit în minele de cărbuni negrizutoase sau în cariere. — Din fr. **dacite.**

DACNOMANÍE s.f. Tendinţă patologică de a muşca. — Din fr. **dacnomanie.**

DACOROMẤN -Ă, *dacoromâni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. (De obicei la pl.) Român din nordul Dunării. **2.** Adj. (Despre dialecte, graiuri, cuvinte) Care aparţine românilor sau privitor la românii din nordul Dunării. ✦ (Substantivat, f.) Dialect vorbit de dacoromâni (**1**), devenit limbă naţională şi literară. — **Dac** + **român.**

DACRIOCISTÍTĂ, *dacriocistite,* s.f. Inflamaţie a sacului lacrimal. [Pr.: *-cri-o-*] — Din fr. **dacryocystite.**

DACRIORÉE s.f. Lăcrimare abundentă. [Pr.: *-cri-o-re-e*] — Din fr. **dacryorrhée.**

DACRÓN s.n. Fibră sintetică de provenienţă americană. — Cuv. engl.

DACTÍL, *dactili,* s.m. (În metrică modernă) Picior de vers format dintr-o silabă accentuată urmată de două silabe neaccentuate; (în metrica greco-latină) picior compus din trei silabe, prima lungă şi celelalte două scurte. [Pl. şi: (n.) *dactile*] — Din fr. **dactyle,** lat. **dactylus.**

DACTÍLIC, -Ă, *dactilici, -ce,* adj. (Despre versuri) Alcătuit din dactili. — Din fr. **dactylique.**

DACTILIOTÉCĂ, *dactilioteci* s.f. (Rar) Colecţie de inele sau de pietre preţioase. ✦ Casetă, sipet pentru păstrarea inelelor sau a pietrelor preţioase. [Pr.: *-li-o-*] — Din germ. **Daktyliothek.**

DACTILOFAZÍE s.f. (Psih.) Dactilologie. — Din fr. **dactylophasie.**

DACTILOGRÁF, -Ă, *dactilografi, -e,* s.m. şi f. Persoană care are ca ocupaţie de bază dactilografia. — Din fr. **dactylographe.**

DACTILOGRAFIÁ, *dactilografiez,* vb. I. Tranz. A scrie la maşina de scris. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **dactylographier.**

DACTILOGRAFIAT[1] s.n. Faptul de *a dactilografia;* dactilografiere. [Pr.: *-fi-at*] — V. **dactilografia.**

DACTILOGRAFIÁT[2] **-Ă,** *dactilografiaţi, -te,* adj. Scris la maşina de scris. [Pr.: *-fi-at*] — V. **dactilografia.**

DACTILOGRÁFIC, -Ă, *dactilografici, -ce,* adj. Care se referă la dactilografie; care se obţine prin dactilografiere. — Din fr. **dactylographique.**

DACTILOGRAFÍE s.f. Tehnica sau meseria de a scrie la maşina de scris. — Din fr. **dactylographie.**

DACTILOGRAFIÉRE, *dactilografieri,* s.f. Acţiunea de *a dactilografia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **dactilografia.**

DACTILOGRÁMĂ, *dactilograme,* s.f. Urmă lăsată de deget, folosită ca mijloc de identificare în antropometrie. — Din fr. **dactylogramme.**

DACTILOLÓGIC, -Ă, *dactilologici, -ce,* adj. Referitor la dactilologie. — De la **dactilologie.**

DACTILOLOGÍE s.f. Mijloc de comunicare între surdomuţi cu ajutorul semnelor convenţionale făcute cu degetele; dactilofazie. — Din fr. **dactylologie.**

DACTILOMEGALÍE, *dactilomegalii,* s.f. (Med.) Hipertrofie a degetelor. — Din fr. **dactylomégalie.**

DACTILOSCÓPIC, -Ă, *dactiloscopici, -ce,* adj. Privitor la dactiloscopie. — Din fr. **dactiloscopique.**

DACTILOSCOPÍE s.f. Procedeu de identificare a persoanelor pe baza amprentelor digitale, folosit în antropologie şi în medicina judiciară. — Din fr. **dactiloscopie.**

DADÁ s.n. (Livr.) Dadaism. — Din fr. [l'école] **dada.**

DADAÍSM s.n. Curent literar şi artistic apărută în 1916 în Europa, caracterizat prin negarea oricărui raport între gândire şi expresia artistică, prin ridicarea hazardului la rangul de principiu de creaţie; dada. — Din fr. **dadaïsme.**

DADAÍST, -Ă, *dadaişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Alcătuit după principiile dadaismului; privitor la dadaism. **2.** S.m. şi f. Adept al dadaismului. — Din fr. **dadaïste.**

DÁDĂ, *dade,* s.f. (Reg.) Termen de respect folosit de oamenii de la ţară pentru a se adresa unei femei mai în vârstă sau unei surori mai mari; leliţă, daică. — Din bg., sb. **dada.**

DADOFÓR, *dadofori,* s.m. Purtător de faclă în trecut. — Din ngr. **dadophóros.**

DÁFIE, *dafii,* s.f. (Reg.) Snoavă. — Din sb. **davija.**

DÁFIN, *dafini,* s.m. Mic arbore din sudul Europei, cu frunze persistente lucioase şi aromatice şi cu fructe ovale; laur *(Laurus nobilis).* ✧ *Foi de dafin* = frunzele uscate ale acestui arbore, folosite drept condiment. ✦ (La pl. sau, rar, în sintagma *foi de dafin)* Frunzele acestui arbore, cu care se împodobeau în Antichitate învingătorii; *fig.* glorie, succes. — Din sb. **dafina.**

DÁFNIE, *dafnii,* s.f. Gen de crustaceu de apă dulce; purice-de-apă *(Daphnia).* — Din fr. **daphnie.**

DÁGĂ, *dăgi,* s.f. (Înv.) Pumnal cu lama scurtă şi groasă, în trei muchii şi cu vârf ascuţit. — Din fr. **dague.**

DAGHEREOTÍP s.n. v. **dagherotip.**

DAGHEREOTIPÍE s.f. v. **dagherotipie.**

DAGHEROTÍP, *dagherotipuri,* s.n. (Înv.) **1.** Aparat de dagherotipie. **2.** Imagine obţinută prin dagherotipie. [Var.: **daghereotíp** s.n.] — Din fr. **daguerréotype.**

DAGHEROTIPÍE s.f. Vechi procedeu de fotografiere, care fixa imaginile cu ajutorul unei camere obscure pe o placă de cupru argintată, sensibilizată cu vapori de iod şi de brom. [Var.: **daghereotipíe** s.f.] — Din fr. **daguerréotypie.**

DAIBÓJ s.n. (Fam.; în expr.) *Pe daiboj* = pe nimica toată, pe gratis, degeaba. *A umbla cu daibojul* = a cere de pomană, a umbla cu cerşitul. — Din bg. **daj bože.**

DÁICĂ, *daici,* s.f. (Reg.) Dadă. — Din sb. **dajka.**

DAIRÁ s.f. v. **dairea.**

DAIREÁ, *dairele,* s.f. Instrument muzical popular oriental de percuţie, asemănător cu tamburina, format dintr-o piele de tobă întinsă pe un cerc de lemn, prevăzut în interior cu discuri metalice, şi folosit la marcarea ritmului. [Var.: **dairá** s.f.] — Din tc. **daire.**

DÁJDIE, *dăjdii,* s.f. (Înv.) Impozit, dare, bir. [Pl. şi: *dajdii*] — Din sl. **dažda.**

DÁJNIC, -Ă, *dajnici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Înv.) (Persoană) care plătea dajdie; birnic, contribuabil. — **Dajdie** + suf. *-nic.*

DAKÓTA, *dakota,* s.m. şi f. (La pl.) Populaţie amerindiană din America de Nord, care locuia în bazinul fluviului Missouri şi în prerii până aproape de Munţii Stâncoşi; (şi la sg.) persoană care făcea parte din această populaţie. ✦ (Substantivat, f.) Limbă vorbită de dakota (**1**). [Var.: **dakótas** subst.] — Cuv. fr.

DAKÓTAS subst. v. **dakota.**

DALÁC, (**1**) *dalacuri,* s.n., (**2**) *dalaci* s.m. **1.** S.n. (Med.) Antrax. **2.** S.m. Plantă erbacee otrăvitoare din familia liliaceelor, cu tulpina dreaptă, terminată cu o unică floare verzuie şi cu fructul o boabă neagră-albăstrie de mărimea unui bob de mazăre; frunzele acestei plante se folosesc pentru vindecarea dalacului (**1**) *(Paris quadrifolia).* — Din tc. **dalak** „splină".

DÁLAI-LÁMA, *dalai-lama,* s.m. Titlu conferit conducătorului spiritual al ordinului monahal budist tibetan, care este şi şeful politic al statului tibetan; marele-lama. — Din fr. **dalaï-lama.**

DALÁJ, *dalaje,* s.n. Ansamblu de dale care alcătuiesc o pardoseală sau un pavaj. — Din fr. **dalage.**

DÁLĂ, *dale,* s.f. Placă poligonală subţire de piatră, marmură, beton, material plastic etc., folosită la executarea unor pardoseli, pavaje sau placaje de zidărie. ✦ Placă de beton armat a unui planşeu, a unei bolţi etc. — Din fr. **dalle.**

DALB, -Ă, *dalbi, -e,* adj. (Rar) **1.** Alb, curat, imaculat. ✦ Fig. Neprihănit; gingaş, graţios. **2.** Luminos, limpede; strălucitor. **3.** Atrăgător, minunat. — **De**[4] + **alb.**

DALCAÚC s.m. v. **dălcăuc.**

DÁLIE, *dalii,* s.f. Plantă decorativă din familia compozeelor, cu florile în capitule mari albe, galbene, roşii sau violete; gherghină (*Dahlia cultorum*). — Din fr. **dahlia.**

DALMÁT, -Ă, *dalmați, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Dalmația. **2.** Adj. Care aparține Dalmației sau dalmaților (**1**), privitor la Dalmația ori la dalmați. ✦ (Substantivat, f.) Limbă romanică ce s-a vorbit în Dalmația. — Din fr. **dalmate.**

DALMÁTIC, -Ă, *dalmatici, -ce,* adj. Care aparține Dalmației, privitor la această regiune. ✧ *Țărm dalmatic* = țărm format din pătrunderea apelor mării printre culmile paralele cu linia litorală a unor regiuni muntoase; țărm de canale. — Din fr. **dalmatique.**

DALMÁTICĂ, *dalmatici,* s.f. **1.** Tunică romană albă cu margini de purpură. **2.** Mantie de ceremonie purtată de regii Franței. **3.** Veșmânt liturgic catolic, cu mâneci scurte, purtat de diaconi. — Din lat. **dalmatica,** fr. **dalmatique.**

DALMAȚIÁN, -Ă, *dalmațieni, -e,* s.m. și f. Rasă de câini de talie mijlocie cu părul scurt de culoare albă cu numeroase pete mici negre sau maro-închis. ✧ (Adjectival) *Câine dalmațian.* [Pr.: *-ți-an*] — Din fr. **dalmatien.**

DAL SÉGNO loc. adv. De la semnul indicat. [Pr.: *-nĭo*] — Loc. it.

DÁLTĂ, *dălți,* s.f. Unealtă de oțel în formă de pană tăioasă, cu sau fără mâner, folosită de fierari, dulgheri, sculptori etc. la crestat, cioplit, scobit sau tăiat. — Din sl. **dlato.**

DALTONÍSM s.n. Defect al vederii care constă în incapacitatea de a distinge culorile, în special roșul de verde. — Din fr. **daltonisme.**

DALTONÍST, -Ă, *daltoniști, -ste,* s.m. și f. Persoană care suferă de daltonism. — Din fr. **daltoniste.**

DAM[1], *dami,* s.m. (Rar) Specie de cerb cu coarnele în formă de lopeți; cerb-lopătar. — Din lat. **dama.**

DAM[2], *damuri,* s.n. (Reg.) Bordei pentru vite. ✦ *Dam de case* = ansamblu de clădiri mărețe, palate. — Din tc. **dam.**

DAMÁSC s.n. Țesătură de in, bumbac, mătase, cu desene mari în relief, folosită la confecționarea fețelor de masă, a lenjeriei de pat etc. — Din it. **damasco,** lat. **(a)damascus.**

DAMASCHINÁ, *damaschinez,* vb. I. Tranz. **1.** A îmbrăca în damasc. **2.** A incrusta, într-un obiect de metal sau de fildeș, firicele de aur sau de argint. — Din fr. **damasquiner.**

DAMASCHINÁJ s.n. (Rar) Procedeu oriental de incrustare a unor fire de aur sau de argint într-un alt metal sau în fildeș. — Din fr. **damasquinage.**

DAMASCHINÁRE, *damaschinări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a damaschina* și rezultatul ei. — V. **damaschina.**

DAMASCHINÁT, -Ă, *damaschinați, -te,* adj. **1.** (Rar; despre mobile) Îmbrăcat în damasc. **2.** (Despre cuțite, casete etc.) Incrustat cu firicele de aur sau de argint. ✦ (Despre oțeluri sudate) Care prezintă la suprafață desene în formă de vine șerpuitoare sau ramificate, asemănătoare cu cele făcute în trecut la săbiile din Damasc. — V. **damaschina.**

DÁMĂ, *dame,* s.f. **I. 1.** (Înv.) Doamnă, cucoană. ✧ Loc. adj. *De damă* = femeiesc. **2.** (Depr.) Femeie de moravuri ușoare; prostituată. **II. 1.** (La jocul de cărți) Fiecare dintre cele patru cărți pe care este înfățișată figura unei femei. **2.** (La jocul de șah) Regină. **3.** (La pl.) Joc alcătuit din puluri albe și negre, care se mută după anumite reguli pe o tablă asemănătoare cu cea de șah. **III.** Scobitură în bordura unei ambarcațiuni, care sprijină manșonul vâslei. — Din fr. **dame,** it. **dama.**

DAMBLÁ, *damblale,* s.f. **1.** (Pop.) Apoplexie, paralizie. ✦ Acces de furie cu năbădăi. **2.** Fig. (Fam.) Chef, poftă, pasiune. — Din tc. **dambla.**

DAMBLAGÍ, *damblagesc,* vb. IV. Intranz. și refl. (Pop.) A paraliza. ✦ Refl. A se afla într-o situație sanitară precară. — Din **damblagiu** (derivat regresiv).

DAMBLAGÍRE, *damblagiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) damblagi* și rezultatul ei; paralizare. — V. **damblagi.**

DAMBLAGÍT, -Ă, *damblagiți, -te,* adj. (Pop.) Paralizat. ✦ Bolnav, cu sănătatea șubredă. — V. **damblagi.**

DAMBLAGÍU -ÍE, *damblagii,* s.m. și f. **1.** (Pop.) Paralitic. **2.** Fig. (Fam.) Ahtiat (după ceva) — **Dambla** + suf. *-giu.*

DAMF, *damfuri,* s.n. (Fam.) Miros dezagreabil, caracteristic (de alcool) pe care îl exaltă cineva sau ceva. — Din germ. **Dampf.**

DAMIGEÁNĂ, *damigene,* s.f. Vas mare de sticlă cu gâtul scurt, îmbrăcat, de obicei, într-o împletitură de nuiele, de răchită, de papură, de material plastic etc. și folosit la transportul sau la păstrarea unor lichide. — Din it. **damigiana.**

DAMNÁ, *damnez,* vb. I. Tranz. (Livr.; în mitologia greco-romană și în religia creștină) A condamna la chinurile iadului. ✦ A blestema. — Din fr. **damner,** lat. **damnare.**

DAMNÁBIL, -Ă, *damnabili, -e,* adj. (Livr.) Demn de condamnat, demn de blestemat. — Din fr. **damnable,** lat. **damnabilis.**

DAMNÁRE, *damnări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a damna.* — V. **damna.**

DAMNÁT, -Ă, *damnați, -te,* adj., s.m. și f. (Livr.) (Om) osândit la chinurile iadului. ✦ (Om) blestemat, care și-a atras oprobriul opiniei publice, al societății. — V. **damna.**

DAMNÁȚIE s.f. v. **damnațiune.**

DAMNAȚIÚNE, *damnațiuni,* s.f. (Livr.; în mitologia greco-romană și în religia creștină) Osândire la chinurile iadului. [Pr.: *-ți-u-.* — Var.: **damnáție** s.f.] — Din fr. **damnation,** lat. **damnatio, -onis.**

DAN, *dani,* s.m. (În artele marțiale) Grad acordat maeștrilor. — Din fr. **dan.**

DANAÍDĂ, *danaide,* s.f. Deschizătură a unei conducte, profilată astfel încât să asigure o anumită formă vânei de lichid. — Din fr. **danaïdes.**

DÁNĂ, *dane,* s.f. **1.** Zonă a unui port situată de-a lungul unui chei pentru acostarea navelor, încărcarea și descărcarea mărfurilor. **2.** Șlep sau grup de șlepuri acostate bord la bord la aceeași dană (**1**). — Din ngr. **dána.**

DANCE, s.n. Gen de muzică electronică, compusă special pentru dans. [Pr.: *dens*] — Din engl. **dance.**

DANCI, *danci,* s.m. (Pop.) Copil de țigan. — Din țig. **den ci** „dă-mi ceva".

DÁNCING, *dancinguri,* s.n. Local de petrecere unde se dansează. [Pr.: *dénsing*] — Din engl. **dancing.**

DANDANÁ, *dandanale,* s.f. (Fam.) **1.** Întâmplare neplăcută; belea, bucluc, încurcătură. **2.** Zgomot mare, tărăboi; petrecere gălăgioasă. ✧ (Înv.) *Clopot de dandana* = clopot de alarmă. — Din tc. **tantana.**

DANDANÁIE s.f. v. **dăndănaie.**

DANDÍSM s.n. Comportare de dandy, ținută de dandy. [Pr.: *dendism*] — Din fr. **dandysme.**

DÁNDY, *dandy,* s.m. Tânăr elegant, îmbrăcat după ultima modă; om de o eleganță exagerată și ușor ridicolă. [Scris și: *dandi.* — Pr.: *déndi*] — Din engl. **dandy.**

DANÉZ, -Ă, *danezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Danemarcei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Danemarcii sau danezilor (**1**), privitor la Danemarca ori la danezi. ✦ (Substantivat, f.) Limbă germanică vorbită de danezi. — Din it. **danese.**

DANG interj. (Rar; adesea repetat) Cuvânt care imită sunetul unui clopot sau alt sunet metalic; bang. — Onomatopee.

DANGÁ, *dangale,* s.f. Semn (literă, cifră) făcut cu fierul roșu sau cu substanțe corozive pe pielea cailor sau a vitelor, pentru a le identifica. — Din tc. **danga.**

DÁNGĂT, *dangăte,* s.n. Sunetul prelung al clopotului; bangăt. — **Dang** + suf. *-ăt.*

DANIÁN, -Ă, *danieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Ultimul etaj al cretacicului, caracterizat prin anumite specii de lamelibranhiate, reptile etc. **2.** Adj. Care se referă la vârsta și la etajul danianului (**1**). [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **danien.**

DÁNIE, *danii,* s.f. (Înv.) Faptul de a dărui (avere, bani etc.); (concr.) dar[2], donație. ✧ *Hrisov* (sau *act*) *de danie* = act prin care se întărea în scris o donație. ✧ Expr. *A face danie* (cuiva) = a dărui averea (cuiva). — Din sl. **danije.**

DANS, *dansuri,* s.n. **1.** Ansamblu de mișcări ritmate, variate ale corpului omenesc, executate în ritmul unei melodii, de diferite tipuri. *Dans ritual. Dans popular. Dans de caracter. Dans de salon. Dans modern. Dans clasic* (sau *academic)* = formă de dans occidental care constituie baza tehnică a coregrafiei, a spectacolelor de balet etc. **2.** Acțiunea de a dansa. *Îi place muzica și dansul.* **3.** (În sintagma) *Dans macabru* = temă alegorică simbolizând egalitatea în fața morții prin reprezentarea unui schelet cu coasa în mână care dansează atrăgând oameni de diferite vârste și condiții sociale pe care îi omoară. **4.** (În sintagma) *Dansul albinelor* = mijloc de semnalizare prin care albinele, făcând anumite mișcări, își comunică găsirea unei surse de hrană, direcția și distanța acestei surse. [Var.: (pop.) **danț** s.n.] — Din fr. **danse.** Cf. it. d a n z a, germ. T a n z.

DANSÁ, *dansez,* vb. I. Intranz. A executa, după muzică, un dans (**1**). ✧ Tranz. *A dansa un vals.* ✦ Fig. A sălta în mișcări ușoare ca de dans (**1**), a se mișca necontenit, a nu avea astâmpăr. ✦ Tranz. A executa un dans cu cineva, a lua, a invita la dans pe cineva. *A dansat toate fetele.* [Var.: (pop.) **danțá** vb. I] — Din fr. **danser.**

DANSÁNT, -Ă, *dansanți, -te,* adj. Care se dansează. ✦ (Despre serate, petreceri etc.) Cu dans (**1**), unde se dansează. — Din fr. **dansant.**

DANSATÓR, -OÁRE, *dansatori, -oare,* s.m. și f. **1.** Persoană care dansează. **2.** Persoană a cărei profesie este dansul (**1**). — **Dansa** + suf. *-tor.*

DANTELÁ, *dantelez,* vb. I. Tranz. A tăia, a cresta marginea unui lucru, dându-i aspectul unei dantele. — Din fr. **denteler.**

DANTELARE, *dantelări,* s.f. Acțiunea de *a dantela* și rezultatul ei. — V. **dantela.**

DANTELÁT, -Ă, *dantelați, -te,* adj. Împodobit cu dantelă. ✦ Cu marginile dințate (sau perforate, ajustate) ca o dantelă. — V. **dantela.**

DANTÉLĂ, *dantele,* s.f. Țesătură fină și ușoară cu găurele, reprezentând modele variate, executată (manual sau mecanic) din fire subțiri de ață, de mătase sau de fibre sintetice și folosită ca garnitură la lenjerie, rochii, perdele etc.; horbotă. — Din fr. **dentelle.**

DANTELĂRIE, *dantelării,* s.f. Cantitate mare de dantele; diversitate de dantele. ✦ Fig. Contur sinuos care seamănă cu o dantelă. — **Dantelă** + suf. *-ărie.*

DANTELÚRĂ, *danteluri,* s.f. **1.** Ornamentație arhitectonică constând din crestături, colțișori, zimți etc. ✦ *P. gener.* Margine dințată. **2.** Totalitatea crestăturilor de pe marginea frunzelor. — Din fr. **dentelure.**

DANTELÚȚĂ, *danteluțe,* s.f. Diminutiv al lui *dantelă.* — **Dantelă** + suf. *-uță.*

DANTÉSC, -Ă, *dantești,* adj. Care aparține lui Dante, caracteristic operei sau concepției lui Dante, în genul operei lui Dante. — Din it. **dantesco,** fr. **dantesque.**

DANTOLÓG, -Ă, *dantologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în dantologie. — Din it. **dantologo.**

DANTOLOGÍE s.f. Studiul vieții și operei lui Dante. — Din fr. **dantologie,** it. **dantologia.**

DANTURÁ, *danturez,* vb. I. Tranz. A tăia dinții unei roți cu ajutorul unei freze speciale. — Din **dantură.**

DANTURÁRE, *danturări,* s.f. Acțiunea de *a dantura* și rezultatul ei; tăiere la freză a dinților unei roți. — V. **dantura.**

DANTÚRĂ, *danturi,* s.f. **1.** Totalitatea dinților unei persoane; *p. ext.* felul în care sunt așezați și alcătuiți dinții; dentiție. ✧ *Dantură falsă* = proteză dentară. **2.** Ansamblu format din dinții unor organe de mașini sau scule (roți dințate, freze, broșe etc.). — Din fr. **denture.**

DANȚ s.n. v. **dans.**

DANȚÁ vb. I v. **dansa.**

DANUBIÁN, -Ă, *danubieni, -e,* adj. Din regiunea Dunării; dunărean. [Pr.: *-bi-an*] — Din fr. **danubien.**

DAOÍSM s.n. v. **taoism.**

DAR[1] conj., adv. **A.** Conj. **I.** (Leagă propoziții sau părți de propoziție adversative) **1.** (Arată o opoziție) Cu toate acestea, totuși. ✧ Expr. *D-apoi (bine)* sau *dar cum să nu*, se spune ca răspuns negativ la o propunere. ✦ Ci. *Nu că zic, dar așa este.* **2.** (Arată o piedică) Însă. *Ascult, dar nu înțeleg.* ✧ Expr. *Dar aș!* = însă, nici vorbă, nici gând! **3.** (Adaugă o idee nouă la cele spuse mai înainte) Mai mult decât atât, cu atât mai mult, darămite. *Munte cu munte se întâlnește, dar om cu om.* ✧ Expr. *D-apoi* = darămite. ✦ (După o propoziție optativă urmată de o construcție negativă) Nicidecum, nici gând. ✧ Expr. *Nici..., dar nici...* = nici..., cu atât mai puțin... ✦ Altfel, altminteri. *Sunt om bun, dar ți-aș arăta eu!* **II.** (În propoziții concluzive) Prin urmare, așadar, deci. *Revin dar la primele idei.* ✦ (În legătură cu un imperativ, exprimă nerăbdarea, încurajarea, dojana etc.) Ci. *Dar deschide odată!* **III.** (Introduce o propoziție interogativă) Oare? *Dar ce vreți voi de la mine?* **IV.** (Înaintea unui cuvânt care de obicei se repetă, întărește înțelesul acestuia) *Mă voi apuca serios de lucru, dar serios!* ✦ (Exprimă surprinderea, uimirea, mirarea) *Dar frumos mai cânți!* **B.** Adv. (Înv. și reg.) Da, așa, astfel. ✧ Expr. (Pop.) *Păi dar* = cum altfel? ✦ Firește, desigur; negreșit. [Var.: **da, dáră** conj.] — Et. nec.

DAR[2], *daruri,* s.n. **I. 1.** Ceea ce se primește sau se oferă, în semn de prietenie, ca ajutor etc.; cadou. ✧ Loc. adj. *De dar* = primit gratis, dăruit. ✧ Loc. adv. *În dar* = fără plată, gratis; degeaba. ✦ Plocon. ✦ Donație. **2.** (Bis.) Prinos, ofrandă. ✧ *Sfintele daruri* = pâinea și vinul sfințite pentru euharistie. **II. 1.** Însușire (cu care se naște cineva); aptitudine, vocație, talent. ✧ Expr. *A avea darul să...* (sau *de a...)* = a avea puterea, posibilitatea să..., a fi în stare să..., a fi de natură să... *A avea darul vorbirii* = a vorbi frumos, a fi bun orator. (Ir.) *A avea* (sau *a lua) darul beției* = a fi (sau a deveni) bețiv. **2.** Avantaj, binefacere. **3.** (În concepția creștină) Ajutor pe care îl acordă Dumnezeu omului; milă, har divin. ✧ *Darul preoției* = dreptul de a exercita funcțiile preoțești. — Din sl. **darú.**

DARÁ, *darale,* s.f. Greutatea ambalajului, a recipientului, a vehiculului etc. în care se păstrează, se transportă sau se cântărește o marfă. ✧ Expr. *Mai mare daraua decât ocaua* sau *nu face daraua cât ocaua* = prea multă osteneală pentru obținerea unui lucru neînsemnat. — Din tc. **dara.**

DARABÁN s.m. v. **dorobanț.**

DARABÁNĂ, *darabane,* s.f. (Înv.) **1.** Tobă (mică). ✧ Expr. *A bate darabana* = a divulga, a da în vileag un secret; a bate toba. *A bate darabana în* (sau *pe) ceva* = a bate ritmic în ceva. *A vinde* (sau *a cumpăra) la darabană* = a vinde (sau a cumpăra) la mezat. *A face* (cuiva) *spatele darabană* = a bate zdravăn (pe cineva). **2.** Roată de transmisie făcută din lemn, folosită în anumite instalații de săpare a sondelor. — Din ucr., pol. **taraban.**

DARABÁNT s.n. v. **dorobanț.**

DARÁC, *darace,* s.n. **1.** Unealtă de pieptănat și de scărmănat lâna, cânepa sau inul, formată dintr-un sistem de piepteni cu dinți mari de oțel, fixați pe un suport. **2.** Mașină alcătuită din două piese cu suprafețe cilindrice concentrice și cu dinți în formă de cuie, folosită pentru scărmănatul lânii și al altor materiale textile. [Var.: **dărác** s.n.] — Din tc. **tarak,** bg. **darak.**

DARAVÉLĂ, *daraveli,* s.f. **1.** Pățanie; încurcătură; bucluc, belea. **2.** (La pl.) Treburi, interese; afaceri (comerciale), negustorie. [Var.: **daravéră** s.f.] — Din tc. **dalavera.**

DARAVÉRĂ s.f. v. **daravelă.**

DÁRĂ conj. v. **dar[1].**

DÁRĂMITE conj. (Adaugă o idee nouă la cele spuse mai înainte) Mai mult decât atâta, cu atât mai mult; dar[1], dar încă. [Var.: **dármite** conj.] — **Dar (ă)** + **mi** + **te.**

DÁRDĂ, *darde,* s.f. (Înv.) Suliță scurtă, armată cu un vârf de oțel, pentru împuns sau pentru aruncat, folosită în Evul Mediu. ✦ (Rar) Săgeată. — Din pol. **darda.**

DÁRE, *dări,* s.f. Acțiunea de *a da[2]*. ✧ Loc. adj. (Despre oameni) *Cu dare de mână* = înstărit, bogat. ✦ *Dare de seamă* = raport, referat asupra unei activități, unei gestiuni etc. într-o anumită perioadă; prezentare critică a unei scrieri literare sau științifice, recenzie; relatare (în ziare) a unor fapte, întâmplări etc. *Dare la semn* = tragere la țintă. *Dare în judecată* = chemare a unei persoane în fața unei instanțe judecătorești în calitate de pârât. *Dare la lumină* = publicare, tipărire. *Dare pe față* (sau *în vileag)* = divulgare, demascare. ✦ (În Evul Mediu, la români) Nume generic pentru obligațiile în bani sau în natură; impozit. — V. **da[2].**

DÁRIE, *darii,* s.f. Plantă erbacee cu tulpină simplă, cu flori galbene dispuse în spic lung și cu fructe capsule *(Pedicularis campestris).* — Et. nec.

DÁRMITE conj. v. **darămite.**

DARN adv. (Înv.; în loc. adv.) *În darn* = în zadar, degeaba. — Din it. **indarnó.**

DÁRNIC, -Ă, *darnici, -ce,* adj. **1.** Căruia îi place să dea, să facă daruri; generos, mărinimos. **2.** Fig. Bogat, roditor, mănos. — **Dar[2]** + suf. *-nic.*

DARWINIÁN, -Ă, *darwinieni, -e,* adj. (Rar) Darwinist. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **darwinien.**

DARWINÍSM s.n. Concepție evoluționistă, formulată de naturalistul englez Darwin, care explică originea și evoluția speciilor de animale și de plante prin transformarea treptată a speciilor care au trăit în trecut pe pământ, ca urmare a interacțiunii dintre variabilitate, ereditate, suprapopulație, lupta pentru existență și selecția naturală. — Din fr. **darwinisme.**

DARWINÍST, -Ă, *darwiniști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține darwinismului (**1**); (rar) darwinism. **2.** S.m. și f. Adept al darwinismului. — Din fr. **darwiniste.**

DASCALÉCI s.m.v. **dăscălici.**

DÁSCĂL, *dascăli,* s.m. **1.** (Înv.) Învățător (la țară); *p. ext.* profesor. ✦ (Rar) Om de știință; învățat, savant. **2.** Fig. Inițiator sau propagator al unei doctrine; îndrumător într-un anumit domeniu. **3.** Cântăreț de biserică; diac, psalt, cantor. — Din bg., sb. **daskal.** Cf ngr. d i d á s k a l o s.

DASÚPRA adv. v. **deasupra.**

DAT[1], (II 2) *daturi,* s.n. **I.** Faptul de *a da[2];* (urmat de determinări introduse prin prep. „la”) efectuare a anumitor operații de prelucrare. *Datul la rindea.* **II. 1.** Punct de plecare (condiții efective sau ipotetice) al unei operații reale ori mentale. **2.** (În superstiții) Boală care s-ar datora vrăjilor, farmecelor. **3.** (În expr.) *Așa e datul* (cuiva) = așa e soarta (cuiva). — V. **da[2].**

DAT[2], -Ă, (I) *dați, -te,* adj., **(II)** *dăți,* s.f. **I.** Adj. Pus la dispoziție, oferit: înmânat, transmis, prezentat, dăruit. ✧ Expr. *La un moment dat* = într-un anumit moment; în clipa aceea. *În cazul dat* = în acest caz, în cazul de față. *Dat fiind (că...)* = ținând seama de... (sau că...), având în vedere (că...); deoarece. *Dat dracului* (sau *naibii)* = deștept, isteț; șmecher, șiret. *Dat uitării* = uitat, părăsit. **II.** S.f. Momentul, împrejurarea (repetabilă) când se produce un fapt; oară, rând. ✧ Loc. adv. *Data trecută* = cu prilejul anterior. *Data viitoare* = într-o împrejurare ulterioară. *De data aceasta* (sau *asta)* ori *de astă dată* = de rândul acesta, acum. *Pe dată ce...* (sau *cum...)* = îndată; pe loc, numaidecât. *O dată* = într-un singur caz. *Nu o dată* = de multe ori. *Încă o dată* = din nou. **III.** S.f. (Pop.) Soartă, destin. ✧ *Cum* (sau *precum) e data* = după cum e obiceiul, datina. — V. **da[2].**

DATÁ, *datez,* vb. I. **1.** Tranz. A stabili data exactă a unui eveniment sau a unui fapt din trecut. ✦ A pune data pe o scrisoare, pe un act etc. **2.** Intranz. (Cu determinări introduse prin prep. „de la”, „de” sau „din”) A se fi produs, a se fi făcut, a fi început să existe. — Din fr. **dater.**

DATÁBIL, -Ă, *databili, -e,* adj. Care poate fi datat. *Un document databil.* — Din fr. **datable.**

DATÁRE, *datări,* s.f. Acțiunea de *a data.* — V. **data.**

DATÁT, -Ă, *datați, -te,* adj. (Despre fapte, evenimente etc.). Căruia i s-a stabilit data. ✦ (Despre acte, scrisori etc.) Care poartă dată. — V. **data.**

DÁTĂ, *date,* s.f. **I.** Timpul precis (exprimat în termeni calendaristici) când s-a produs sau urmează să se producă un eveniment. ✦ Indicația acestui timp pe un act, pe o scrisoare etc. **II. 1.** (La pl.) Fapte stabilite (de știință), elemente care constituie punctul de plecare în cercetarea unei probleme, în luarea unei hotărâri etc. **2.** (Mat.) Fiecare dintre mărimile, relațiile etc. care servesc pentru rezolvarea unei probleme sau care sunt obținute în urma unei cercetări și urmează să fie supuse unei prelucrări. — Din fr. **date.**

DÁTINĂ, *datini,* s.f. **1.** Obicei păstrat din vechime, consacrat prin tradiție, caracteristic pentru o colectivitate; tradiție, uzanță. **2.** (Rar) Regulă, tipic. — Din sl. **dědina** „moștenire”.

DATÍV, *dative,* s.n. Caz al declinării care exprimă destinația acțiunii unui verb, având mai ales valoare de complement indirect și răspunzând la întrebarea „cui?” ✧ *Dativ etic* = dativul unui pronume care indică pe cel interesat în acțiune. — Din fr. **datif,** lat. **dativus.**

DATÓR, -OÁRE, *datori, -oare,* adj. **1.** Care are de plătit cuiva o datorie (bănească). ✧ Expr. *Dator vândut* = plin de datorii. *A scoate pe cineva dator* = a-i pretinde cuiva achitarea unei sume pe care nu o datorează. ✦ Îndatorat față de cineva pentru un serviciu, un sprijin etc. **2.** Obligat (moralicește sau prin lege, printr-o învoială) să facă ceva. — Lat. **debitorius** (după *da[2]).*

DATORÁ, *datorez,* vb. I. **1.** Tranz. A avea de plătit cuiva o sumă de bani sau, *p. ext.*, un bun; a fi dator cuiva ceva. **2.** Tranz. A avea o datorie morală sau legală față de cineva, a-i fi îndatorat pentru ceva; a fi obligat la ceva față de cineva. **3.** Refl. A avea drept cauză. [Prez. ind. și: *datoresc,* Var.: (înv.) **datorí** vb. IV] — Din **dator.**

DATORÁT, -Ă, *datorați, -te,* adj. **1.** (Despre o sumă de bani sau un bun) Care trebuie plătit, restituit cuiva. ✦ Cuvenit. **2.** Provenit din sau de la..., cauzat, pricinuit de... ✦ (Cu valoare de prepoziție, în forma *datorită)* Mulțumită, grație. ✦ (Ieșit din uz) Din cauza, din pricina. [Var.: **datorit, -ă** adj.] — V. **datori.**

DATORÍ vb. IV v. **datora.**

DATORÍE, *datorii,* s.f. **1.** Sumă de bani sau orice alt bun datorat cuiva. ✧ Loc. adv. *Pe datorie* = pe credit. ✧ Expr. *A se băga în datorii* = a face datorii, a se îndatora. *A se îngloda* (sau *a se îneca) în datorii* = a se împrumuta cu sume mari, care nu mai pot fi restituite. **2.** Obligație legală sau morală; îndatorire. ✧ Loc. adv. *De* (sau *din) datorie* = din obligație, pentru că trebuie. *La datorie* = acolo unde te cheamă obligațiile (de serviciu). ✧ Expr. *A fi de datoria cuiva să...* = a fi obligația cuiva să... *A crede de datoria sa să...* = a se crede obligat să... — **Dator** + suf. *-ie.*

DATORÍNȚĂ, *datorințe,* s.f. (Înv.) Obligație (morală); îndatorire. — **Datori** + suf. *-ință.*

DATORÍT, -Ă adj. v. **datorat.**

DATÓRNIC, -Ă *datornici, -ce,* s.m. și f. **1.** Persoană care are de plătit o datorie; debitor. **2.** (Rar) Persoană care are de primit o datorie: creditor. — **Dator** + suf. *-nic.*

DÁUNĂ, *daune,* s.f. **1.** Pagubă, vătămare, prejudiciu (material sau moral). ✧ Loc. prep. *În dauna* (cuiva sau a ceva) = în paguba, în detrimentul (cuiva sau a ceva). **2.** Despăgubire. [Pr.: *da-u-*] — Din lat. **damnum.**

DAYÁC, *dayaci,* s.m. (La pl.) Populație a insulei Kalimantan din arhipelagul Malaez; (și la sg.) persoană care face parte din această populație. [Scris și: *daiac*] — Din fr. **dayak.**

DĂ interj. v. **de**[2].

DĂBĂLÁT, -Ă adj. v. **dăbălăzat.**

DĂBĂLĂZÁ, *dăbălăzez,* vb. I. (Reg.) **1.** Tranz. (Despre animale) A lăsa să atârne în jos capul, gura sau urechile; a pleoști. **2.** Refl. (Despre oameni) A slăbi, a se moleși. — Pref. *de-* + **zăbală** (prin metateză).

DĂBĂLĂZÁT, -Ă, *dăbălăzați, -te,* adj. (Reg.; despre buze, urechi etc.) Lăsat în jos, pleoștit. [Var.: **dăbălát, -ă** adj.] — V. **dăbălaza.**

DĂBILÁR, *dăbilari,* s.m. (Înv.) Persoană care strângea biruri. — **Dabilă** + suf. *-ar.*

DĂDÁCĂ, *dădace,* s.f. Femeie angajată pentru creșterea și îngrijirea copiilor mici. ✧ Expr. *A face pe dădaca* = a-și asuma rolul de a asista, de a îndruma și de a îngriji pe cineva, în special pe un copil. — Din ngr. **dadá,** tc. **dadı** (influențat de *neneacă, babacă, dudućă* etc.).

DĂDĂCEÁLĂ, *dădăceli,* s.f. (Fam.) Faptul de a dădăci (**2**). — **Dădăci** + suf. *-eală.*

DĂDĂCÍ, *dădăcesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A fi dădaca unui copil, a-l îngriji în calitate de dădacă. **2.** (Fam.) A servi, a îngriji pe cineva ca pe un copil, a-l asista în orice acțiune. — Din **dădacă.**

DĂHULÁ vb. I v. **dăula.**

DĂHULÁT, -Ă, adj. v. **dăulat.**

DĂINUÍ, *dăinui,* vb. IV. Intranz. **1.** (La pers. 3) A continua să existe, să se mențină; a ține, a dura, a persista. **2.** (Rar; despre ființe) A trăi, a exista. [Pr.: *dăi-.* — Prez. ind. și: *dăinuiesc*] — Din sb. **danovati.**

DĂINUÍRE s.f. Faptul de *a dăinui*; persistență; menținere. — V. **dăinui.**

DĂINUITÓR, -OÁRE, *dăinuitori, -oare,* adj. Care dăinuiește; durabil, trainic, persistent. [Pr.: *-nu-i-*] — **Dăinui** + suf. *-tor.*

DĂLBIÓR, -OÁRĂ, *dălbiori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *dalb.* [Pr.: *-bi-or*] — **Dalb** + suf. *-ior.*

DĂLCĂÚC, *dălcăuci,* s.m. (Pop.) Bătăuș, scandalagiu; om de nimic, haimana. ✦ Poreclă dată agenților electorali din trecut. [Var.: **dalcaúc** s.m.] — Din tc. **dalkavuk.**

DĂLCĂÚȚ, *dălcăuți,* s.m. (Fam.) Prieten; ortac. — Et. nec.

DĂLTÍȚĂ, *dăltițe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *daltă;* dăltuță. ✦ Daltă mică folosită la cizelare și în lucrările de gravare în lemn, linoleum, piatră, celuloid, material plastic etc. — **Daltă** + suf. *-iță.*

DĂLTUÍ, *dăltuiesc,* vb. IV. Tranz. A lucra (tăind, cioplind, scobind etc.) un obiect, un material etc. cu dalta. — **Daltă** + suf. *-ui.*

DĂLTUÍRE, *dăltuiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a dăltui* și rezultatul ei; săpare cu dalta în piatră, în lemn etc. — V. **dăltui.**

DĂLTUÍT, -Ă, *dăltuiți, -te,* adj. Lucrat, cioplit, sculptat cu dalta. — V. **dăltui.**

DĂLTUITÓR, -OÁRE, *dăltuitori, -oare,* s.m. și f. (Rar la f.) Persoană care dăltuiește. [Pr.: *-tu-i-*] — **Dăltui** + suf. *-tor.*

DĂLTUITÚRĂ, *dăltuituri,* s.f. (Rar) Scobitură, crestătură făcută cu dalta. [Pr.: *-tu-i-*] — **Dăltui** + suf. *-tură.*

DĂLTÚȚĂ, *dăltuțe,* s.f. (Rar) Dăltiță. — **Daltă** + suf. *-uță.*

DĂNĂNÁIE, *dănănăi,* s.f. (Reg.) **1.** Ciudățenie, năzdrăvănie; bazaconie. **2.** Belea, pacoste, năpastă. **3.** Gălăgie, zarvă. — Din **dandanaie.**

DĂNCIÚC, *dănciuci,* s.m. Diminutiv al lui *danci.* — **Danci** + suf. *-uc.*

DĂNDĂNÁIE, *dăndănăi,* s.f. (Reg.) **1.** Tărăboi, tămbălău. **2.** Poznă, boroboață; dănănaie (**1**). [Var.: **dandanáie** s.f.] — **Dandana** + suf. *-aie.*

DĂNGĂNÍ, pers. 3 *dắngăne,* vb. IV. Intranz. (Despre clopote) A suna. [Prez. ind. și: *dăngănește*] — **Dang** + suf. *-ăni.*

DĂNGĂNÍRE, *dăngăniri,* s.f. Acțiunea de *a dăngăni* și rezultatul ei. — V. **dăngăni.**

DĂNGĂNÍT s.n. Faptul de *a dăngăni*. — V. **dăngăni.**

DĂNȚUÍ, *dănțuiesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A dansa. ✧ *Isaia dănțuiește* = numele unei cântări bisericești de la sfârșitul cununiei; *fig.* căsătorie. ✦ Fig. A sălta. — **Danț** + suf. *-ui.*

DĂNȚUÍRE, *dănțuiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a dănțui* și rezultatul ei; dănțuit. — V. **dănțui.**

DĂNȚUÍT s.n. (Pop.) Dănțuire. — V. **dănțui.**

DĂNȚUITÓR, -OÁRE, *dănțuitori, -oare,* s.m. și f. (Pop.) Dansator. [Pr.: *-țu-i-*] — **Dănțui** + suf. *-tor.*

DĂOLÍ vb. IV v. **dăuli.**

DĂPĂRÁ, vb. I. v. **depăra.**

DĂRÁB, *dăraburi,* s.n. (Reg.) Bucată (**1, 2**). [Pl. și: *dărabe.* — Var.: **dărắb** s.n., **dărábă** s.f.] — Din magh. **darab.**

DĂRÁBĂ s.f. v. **dărab.**

DĂRÁC s.n. v. **darac.**

DĂRẮB s.n. v. **dărab.**

DĂRĂBÁN s.m. v. **dorobanț.**

DĂRĂBÚȚ, *dărăbuțe,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *dărab.* — **Dărab** + suf. *-uț.*

DĂRĂCÍ, *dărăcesc,* vb. IV. Tranz. A scărmăna, a destrăma, a pieptăna lâna, cânepa etc. cu daracul; a da la darac, a trece prin darac. — Din **darac.**

DĂRĂCÍRE, *dărăciri,* s.f. Acțiunea de *a dărăci* și rezultatul ei; dărăcit. — V. **dărăci.**

DĂRĂCÍT[1] s.n. Dărăcire. — V. **dărăci.**

DĂRĂCÍT[2]**, -Ă,** *dărăciți, -te,* adj. (Despre lână, cânepă) Care a fost scărmănat cu daracul. — V. **dărăci.**

DĂRĂCITÓR, -OÁRE, *dărăcitori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Muncitor specializat în dărăcit, care lucrează la dărăcit. **2.** S.n. Perie cu dinți rari de oțel, folosită pentru dărăcit; darac. — **Dărăci** + suf. *-tor.*

DĂRĂCITÚRĂ s.f. Material textil dărăcit. — **Dărăci** + suf. *-tură.*

DĂRĂPĂNÁ, *dărápăn,* vb. I. **1.** Refl. (La pers. 3) A se ruina, a se distruge; *p. ext.* a se nărui, a se surpa. **2.** Tranz. (Reg.) A-și smulge părul (de jale, de desperare).[Prez. ind. și: *dărắpăn*] — Din bg. **drapam** „a pieptăna”, „a zgâria”.

DĂRĂPĂNÁRE s.f. Acțiunea de *a se dărăpăna;* ruinare, năruire, surpare. — V. **dărăpăna.**

DĂRĂPĂNÁT, -Ă, *dărăpănați, -te,* adj. (Despre construcții) Gata să se dărâme, deteriorat; *p. ext.* năruit, surpat. — V. **dărăpăna.**

DĂRĂPĂNĂTÓR, -OÁRE, *dărăpănători, -oare,* adj. (Rar) Care ruinează, distruge. — **Dărăpăna** + suf. *-ător.*

DĂRĂPĂNĂTÚRĂ, *dărăpănături,* s.f. Construcție dărăpănată, în ruină. — **Dărăpăna** + suf. *-ătură.*

DĂRÂMÁ, *dărấm,* vb. I. Tranz. **1.** A doborî, a culca la pământ, *fig.* a distruge, a nimici, a risipi. ✦ Refl. A se prăbuși, a se surpa; a se ruina, a se dărăpăna (**1**). ✦ A demola o clădire (veche). **2.** (Rar) A rupe, a da jos ramuri, frunze dintr-un copac. ✦ (Reg.) A cosi iarbă, cereale etc. [Var.: (reg.) **dărmá** vb. I] — Lat. ***deramare.**

DĂRÂMÁRE, *dărâmări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dărâma* și rezultatul ei; doborâre; distrugere, nimicire, surpare, ruinare. [Var.: (reg.) **dărmáre** s.f.] — V. **dărâma.**

DĂRÂMÁT, -Ă, *dărâmați, -te,* adj. **1.** Prăbușit, surpat; ruinat; *fig.* nimicit, distrus. **2.** (Despre copaci) Cu ramurile, cu frunzele rupte. [Var.: (reg.) **dărmát, -ă** adj.] — V. **dărâma.**

DĂRÂMĂTÓR, -OÁRE, *dărâmători, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care dărâmă. — **Dărâma** + suf. *-ător.*

DĂRÂMĂTÚRĂ, *dărâmături,* s.f. **1.** Zid, clădire dărâmată; ruină. ✦ Material căzut, surpat dintr-o clădire în ruină. **2.** (La pl.) Crengi de copaci rupte și doborâte la pământ; vreascuri. **3.** (Fam.) Epitet depreciativ dat unui animal sau unui om slăbănog. [Var.: **dărmătúră** s.f.] — **Dărâma** + suf. *-ătură.*

DĂRMÁ vb. I v. **dărâma.**

DĂRMÁRE s.f. v. **dărâmare.**

DĂRMÁT, -Ă adj. v. **dărâmat.**

DĂRMĂTÚRĂ s.f. v. **dărâmătură.**

DĂRNICÍE, *dărnicii,* s.f. **1.** Însușirea de a fi darnic; generozitate, mărinimie. **2.** Fig. Abundență, belșug; rodnicie, fertilitate. *Dărnicia solului.* — **Darnic** + suf. *-ie.*

DĂRUÍ, *dăruiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A da în dar[2] ceva cuiva; a face cuiva un dar[2]; a cinsti pe cineva cu ceva. ✦ A înzestra pe cineva cu ceva; a dota. **2.** Tranz. A da, a acorda. **3.** Tranz. și refl. A (se) consacra, a (se) dedica (unei idei, unui scop). [Prez. ind. și: *dắrui*] — Din sl. **darovati.**

DĂRUIÁLĂ, *dăruieli,* s.f. (Rar) Dăruire. ✧ Loc. adj. *De dăruială* = dat în dar[2], dăruit. [Pr.: *-ru-ia-*] — V. **dărui.**

DĂRUÍNȚĂ, *dăruințe,* s.f. (Rar) Dar[2], donație. — **Dărui** + suf. *-ință.*

DĂRUÍRE, *dăruiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) dărui* și rezultatul ei; dăruială; (concr.) dar[2]. ✦ Fig. Devotament, abnegație, sacrificiu. — V. **dărui.**

DĂRUITÓR, -OÁRE, *dăruitori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care face un dar[2]; *p. ext.* persoană generoasă. [Pr.: *-ru-i-*] — **Dărui** + suf. *-tor.*

DĂSCĂLÁȘ, *dăscălași,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *dascăl;* dăscălici. — **Dascăl** + suf. *-aș.*

DĂSCĂLEÁLĂ, *dăscăleli,* s.f. Faptul de a dăscăli (**2**); cicăleală, dăscălitură. — **Dăscăli** + suf. *-eală.*

DĂSCĂLÉSC, -EÁSCĂ, *dăscălești,* adj. (Rar) De dascăl, al dascălului, caracteristic pentru dascăl; dăscălicesc. — **Dascăl** + suf. *-esc.*

DĂSCĂLÉȘTE adv. (Rar) Ca dascălii. — **Dascăl** + suf. *-ește.*

DĂSCĂLÍ, *dăscălesc,* vb. IV. (Fam.) **1.** Tranz. A învăța, a povățui, a sfătui; *p. ext.* a mustra, a dojeni. **2.** Tranz. A bate capul (cuiva); a cicăli. **3.** Intranz. (Rar) A exercita profesia de dascăl, a funcționa ca dascăl. — Din **dascăl.**

DĂSCĂLICÉSC, -EÁSCĂ, *dăscălicești,* adj. (Rar) Dăscălesc. — **Dascăl** + suf. *-icesc.*

DĂSCĂLÍCI, *dăscălici,* s.m. (Rar) Dăscălaș. [Var.: **dascaléci** s.m.] — **Dascăl** + suf.*-ici.*

DĂSCĂLÍE, (**2, 3**) *dăscălii,* s.f. (Rar) **1.** Profesiunea de dascăl. **2.** Povață; *p. ext.* dojană, mustrare. **3.** (Înv.) Iscusință, pricepere. — **Dascăl** + suf. *-ie.*

DĂSCĂLÍME s.f. (Pop.) Mulțime de dascăli (**1**), totalitatea dascălilor. ✦ (Înv.) Elevi care urmau o școală de preoți. — **Dascăl** + suf. *-ime.*

DĂSCĂLÍRE, *dăscăliri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a dăscăli* și rezultatul ei. — V. **dăscăli.**

DĂSCĂLÍT, -Ă, *dăscăliți, -te,* adj. (Pop.) Învățat, povățuit, sfătuit; (despre animale) dresat. — V. **dăscăli.**

DĂSCĂLITÚRĂ, *dăscălituri,* s.f. (Rar) Dăscăleală. — **Dăscăli** + suf. *-tură.*

DĂSCĂLÍȚĂ, *dăscălițe,* s.f. (Pop.) Învățătoare (la țară); *p. ext.* (fam.) profesoară. ✦ Soție de dascăl (**1**). — **Dascăl** + suf. *-iță.*

DĂTĂTÓR, -OÁRE, *dătători, -oare,* adj. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") Care dă (ceva). — **Dat**[2] + suf. *-ător.*

DĂULÁ, *dăulez,* vb. I. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) slei de puteri; a (se) istovi, a (se) speti, a (se) prăpădi. [Pr.: *dă-u-.* — Var.: **dăhulá, dehulá** vb. I] — Et. nec.

DĂULÁRE, *dăulări,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) dăula* și rezultatul ei. [Pr.: *dă-u-*] — V. **dăula.**

DĂULÁT, -Ă, *dăulați, -te,* adj. (Reg.) Sleit de puteri, istovit, spetit, prăpădit. ✦ (Despre lucruri) Stricat, ruinat. [Pr.: *dă-u-.* — Var.: **dăhulát, -ă, dehulát, -ă** adj.] — V. **dăula.**

DĂULÍ, *dăulesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A jeli, a plânge, a boci pe cineva. [Pr.: *dă-u-.* — Var.: **dăolí** vb. IV] — Et. nec.

DĂUNÁ, *dăunez,* vb. I. Intranz. A pricinui (cuiva) o pagubă, o stricăciune; a prejudicia. [Pr.: *dă-u-*] — Din **daună.**

DĂUNÁȘ, -Ă, *dăunași, -e,* s.m. și f. (Reg.) Persoană care a suferit o pierdere; păgubaș. [Pr.: *dă-u-*] — **Daună** + suf. *-aș.*

DĂUNĂTÓR, -OÁRE, *dăunători, -oare,* adj. Care dăunează; păgubitor, dăunos. ✦ (Substantivat, m.) Organism animal sau vegetal care atacă plante, culturi agricole sau animale, provocând pagube. [Pr.: *dă-u-*] — **Dăuna** + suf. *-ător.*

DĂÚNĂZI adv. v. **deunăzi.**

DĂUNÓS, -OÁSĂ, *dăunoși, -oase,* adj. (Rar) Dăunător; *p. ext.* lacom. [Pr.: *dă-u-*] — **Daună** + suf. *-os.*

DÂLDORĂ s.f. v. **dârdoră.**

DÂLMĂ, *dâlme,* s.f. (Reg.) Formă de relief cu aspect de deal scund, izolat și cu vârful rotunjit. — Contaminare între **dâmb** și **gâlmă.**

DÂMB, *dâmburi,* s.n. Formă de relief mai mică decât dealul; colină. ✦ Ridicătură mică de pământ înălțată la marginea unui șanț, a unei gropi etc. — Din magh. **domb.**

DÂMBOVIȚEÁN, -Ă, *dâmbovițeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din județul Dâmbovița. **2.** Adj. Care aparține județului Dâmbovița sau dâmbovițenilor (**1**), referitor la județul Dâmbovița ori la dâmbovițeni. — **Dâmbovița** (n. pr.) + suf. *-ean.*

DÂMBOVIȚEÁNCĂ, *dâmbovițence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din județul Dâmbovița. — **Dâmbovițean** + suf. *-că.*

DÂMBULÉȚ, *dâmbulețe,* s.n. Diminutiv al lui *dâmb;* dâmbușor. — **Dâmb** + suf. *-uleț.*

DÂMBUȘÓR, *dâmbușoare,* s.n. Dâmbuleț. — **Dâmb** + suf. *-ușor.*

DÂNSUL, DÂNSA, *dânșii, dânsele,* pron. pers., s.m., s.f. **1.** Pron. pers. (Ca pronume de politețe) El, ea. ✧ Loc. adv. (Pop.) *Ca pe dânsul* (sau ca *pe dânsa*) = strașnic, grozav. **2.** S.m. și f. (Pop.) Soț, soție. **3.** S.f. pl. art. (Pop.; în superstiții) Ielele. [Gen. -dat.: *dânsului, dânsei, dânșilor, dânselor*] — **De**[4] + **însul.**

DÂRĂ, *dâre,* s.f. **1.** Urmă îngustă și continuă lăsată pe pământ, pe nisip, pe zăpadă, pe iarbă etc. de un obiect târât sau de o cantitate mică de lichid, de grăunțe etc. vărsate; *p. gener.* urmă. ✧ Expr. (Fam.) *A face dâră prin barbă* = a face începutul, a stabili un obicei (rău), a crea un precedent. **2.** Dungă, linie; *spec.* dungă, rază de lumină. — Din sl. **dira.**

DÂRDÁLĂ, *dârdale,* s.f. (Reg.) **1.** Om flecar; *p. ext.* om de nimic. **2.** Mârțoagă, gloabă, dârloagă. ✧ Expr. *A ajunge slugă la dârdală* = a ajunge slugă la dârloagă, v. *dârloagă.* — **Dârd**[âi] + suf. *-eală.*

DÂRDĂÍ vb. IV v. **dârdâi.**

DÂRDÂÍ, *dârdâi,* vb. IV Intranz. **1.** (Despre ființe) A tremura de frig, de frică etc. ✦ (Despre dinți) A clănțăni de frig, de frică. **2.** (Despre pământ, ferestre etc.) A se cutremura, a se clătina, a dudui. **3.** Fig. (Rar; despre oameni) A trăncăni, a flecări. [Var.: (reg.) **dârdăí** vb. IV] — Onomatopee.

DÂRDÂIÁLĂ, *dârdâieli,* s.f. Faptul de *a dârdâi;* dârdâit. [Pr.: *-dâ-ia-*] — **Dârdâi** + suf. *-eală.*

DÂRDÂÍT s.n. Dârdâială. — V. **dârdâi.**

DÂRDORĂ, *dârdori,* s.f. (Pop.) **1.** Toi (în desfășurarea unei acțiuni, a unui proces); zor. ✧ Expr. *A fi în dârdora însurătorii* = **a)** a ține cu orice preț să se însoare; **b)** a fi în plină desfășurare a căsătoriei. **2.** Belea, bucluc, necaz. ✦ Spaimă. [Var.: **dâldoră** s.f.] — Din bg. **dărdorja.**

DÂRJÉNIE s.f. v. **dârzenie.**

DÂRLOÁGĂ, *dârloage,* s.f. (Pop.) Cal slab, prăpădit și bătrân; mârțoagă, gloabă, dârdală. ✧ Expr. *A fi* (sau *a se băga, a ajunge*) *slugă la dârloagă* = a fi (sau a ajunge) sub conducerea unui om neînsemnat, nevrednic, nepriceput, a ajunge slugă la dârdală. [Var.: (rar) **dârlóg** s.m.] — Et. nec.

DÂRLÓG[1], *dârlogi,* s.m. Cureaua frâului la calul de călărie, cu care se conduce animalul; ștreang legat de căpăstru, pe care îl ține de mână cel care duce calul de aproape, mergând alături de el. — Et. nec.

DÂRLÓG[2] s.m. v. **dârloagă.**

DÂRLOGÉL, *dârlogei,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *dârlog*[1]. — **Dârlog**[1] + suf. *-el.*

DÂRMÓN, *dârmoane,* s.n. (Pop.) Ciur cu găuri mari pentru cernut semințele (de cereale). ✦ Conținutul unui astfel de ciur. — Din ngr. **dromóni,** bg. **dărmon.**

DÂRMÓZ, *dârmoji,* s.m. Arbust cu frunze late, cu flori albe și cu fructe în formă de boabe roșii-negricioase *(Viburnum lantana).* [Var.: **dârmóx** s.m.] — Et. nec.

DÂRMÓX s.m. v. **dârmoz.**

DÂRSTĂ, *dârste,* s.f. (Pop.) Piuă rudimentară acționată de o apă curgătoare, în care se bat dimia, postavul etc. cu ajutorul unor ciocane de lemn. — Cf. bg. d r ă s t j a.

DÂRVÁLĂ, *dârvale,* s.f. (Pop.) Muncă grea și istovitoare; corvadă. ✧ Loc. adj. *De dârvală* = **a)** (despre oameni) care îndeplinește muncile fizice cele mai grele, mai neplăcute; **b)** (despre haine, îmbrăcăminte) care se poartă la lucru, care poate fi rupt, murdărit; **c)** (despre cai) prost. ✧ Expr. *A rămâne de dârvală* = a rămâne pe drumuri, a nu mai avea posibilități de trai. *A face* (pe cineva) *de dârvală* = a ocărî, a batjocori, a face de două parale. — Et. nec.

DÂRZ, -Ă, *dârji, -ze,* adj. (Despre ființe sau manifestările lor) **1.** Îndrăzneț, curajos, cutezător. ✦ Aprig, înverșunat. *Luptă dârză.* **2.** Neînduplecat, neclintit; *p. ext.* îndărătnic, încăpățânat. **3.** Mândru, semeț, țanțoș. [Pl. și: (m.) *dârzi*] — Din sl. **drúzú.**

DÂRZÉNIE s.f. Faptul de a fi *dârz;* fire sau manifestare dârză. **1.** Îndrăzneală, curaj, hotărâre, cutezanță. ✦ Înverșunare. **2.** Neînduplecare, perseverență; *p. ext.* îndărătnicie, încăpățânare. **3.** Mândrie, semeție. [Var.: (reg.) **dârjénie** s.f.] — **Dârz** + suf. *-enie.*

DÂRZÍE s.f. (Pop.) Dârzenie. — **Dârz** + suf. *-ie.*

DDT s.n. Compus chimic polihalogenat folosit ca insecticid, interzis în majoritatea țărilor din cauza persistenței și a toxicității. [Pr.: *dedeté*] — Abr. din **diclordifeniltricloroetan.**

DE[1] conj. **I.** (Exprimă raporturi de subordonare) **1.** (Introduce o propoziție condițională) În cazul că, dacă. **2.** (Precedat de „și", introduce o propoziție concesivă) Cu toate că, deși, și dacă. *Obraznicul, și de-i cu obraz, tot fără obraz se poartă.* ✦ Chiar dacă. **3.** (Introduce o propoziție finală) Ca (să), pentru ca (să). **4.** (Introduce o propoziție consecutivă) Încât, că. **5.** (În legătură cu „ce", introduce o propoziție cauzală) Fiindcă, pentru că. **6.** (Introduce o propoziție subiectivă) Dacă. ✦ Că. **7.** (Introduce o propoziție interogativă indirectă) Dacă. **8.** (Introduce o propoziție completivă directă sau indirectă) Să. **9.** (Introduce o propoziție atributivă) *Are obicei de aruncă scrisorile.* **10.** (Introduce o propoziție predicativă) În așa fel încât, în situația să... **II.** (Exprimă raporturi de coordonare) **1.** (Pop.; leagă două propoziții copulative) Și. **2.** (În corelație cu sine însuși, introduce propoziții disjunctive) Sau... sau, ori... ori. **III.** (Introduce propoziții optative) O, dacă... ! **IV.** (În expr.) *De ce.... de ce* sau *de ce... de aceea..., de ce... tot...* = cu cât... cu atât... — Cf. alb. d e.

DE[2] interj. **1.** Introduce afirmații și replici, exprimând: **a)** nedumerire, șovăială, nesiguranță; **b)** resemnare; **c)** nepăsare față de cineva. *Apoi de! ce să-ți fac!*; **d)** supărare; **e)** ironie. **2.** (Introduce replici care exprimă o atitudine de negare sau de dezaprobare) Ia te uită, asta-i acum. [Var.: (reg., **1**) **dă,** (pop., **2**) **dec** interj.] — Onomatopee.

DE[3] interj. Exclamație cu care se îndeamnă caii la mers. — Onomatopee.

DE[4] prep. **I.** (Introduce un atribut) **1.** (Atributul exprimă natura obiectului determinat) *Spirit de inițiativă. Vinde țesături de cele mai noi.* ✦ (În titlurile de noblețe) *Ducele de Burgundia.* **2.** (Atributul exprimă materia) **a)** (Materia propriu-zisă din care este confecționat un lucru) Făcut din... *Căsuța lui de paiantă.* **b)** (Determinând un substantiv cu înțeles colectiv, atributul arată elementele constitutive) Compus din... *Roiuri de albine.* **3.** (Atributul arată conținutul) Care conține, cu. *Un pahar de apă.* **4.** (Atributul exprimă un raport de filiație) *Un pui de căprioară.* **5.** (Atributul arată apartenența) *Crengi de copac.* **6.** (Atributul arată autorul) *Un tablou de Țuculescu.* **7.** (Atributul determinând substantive de origine verbală sau cu sens verbal arată) **a)** (Subiectul acțiunii) *Începutul de toamnă;* **b)** (Obiectul acțiunii) *Constructor de vagoane.* **8.** (Atributul exprimă relația) În ce privește. *Prieten de joacă.* **9.** (Atributul arată locul) **a)** (locul existenței) Care se găsește (în, la), din partea... ✧ (În nume topice) *Filipeștii de Pădure*; **b)** (punctul de plecare în spațiu) *Plecarea de acasă;* **c)** (atributul exprimă concomitent și natura obiectului determinat) *Aer de munte.* **10.** (Atributul arată timpul) Care trăiește sau se petrece în timpul..., care datează din... *Plănuiau amândoi viața lor de mâine.* ✧ Loc. adj. *De zi cu zi* = zilnic. **11.** (Atributul arată proveniența) *Cizme de împrumut.* **12.** (Atributul arată destinația obiectului determinat) *Sală de dans.* **13.** (Atributul reprezintă termenul care în realitate este determinat de calificativul precedent) *Primi o frumusețe de cupă.* ✧ Loc. adj. *Fel de fel de...* = felurite. **II.** (Introduce un nume predicativ) **1.** (Numele predicativ exprimă natura obiectului determinat) *Cine e de vină?* ✧ Expr. *A fi de...* = a avea... *Suntem de aceeași vârstă.* ✦ (Numele predicativ arată materia) Făcut din... *Haina e de tergal.* ✦ (Numele predicativ exprimă apartenența) *Era de-ai noștri.* **2.** (Predicatul nominal, alcătuit din verbul

„a fi" și un supin, exprimă necesitatea) *E de preferat să vii.* **III.** (Introduce un complement circumstanțial de loc) **1.** (Complementul arată locul de plecare al acțiunii) Din locul... (sau dintr-un loc). *Se ridică de jos.* **2.** (Complementul arată locul unde se petrece acțiunea) În, la. **IV.** (Introduce un complement circumstanțial de timp) **1.** (Complementul arată momentul inițial al acțiunii) Începând cu... *De mâine.* **2.** (Complementul arată timpul în care se petrece acțiunea) La, cu ocazia.... *De Anul Nou merg la mama.* **3.** (Leagă elemente de același fel care se succedă în timp) După, cu: **a)** (în construcții cu funcție de complement circumstanțial de timp) *Zi de zi. An de an;* **b)** (în construcții cu funcție de complement circumstanțial de mod) *Fir de fir;* **c)** (în construcții cu funcție de complement circumstanțial de loc) *Casă de casă* (= în toate casele, pretutindeni); **d)** (în construcții cu funcție de complement direct) *Om de om* (= pe toți oamenii); **e)** (în construcții cu funcție de subiect) *Trece spre miazănoapte nor de nor.* **4.** (Complementul are sens iterativ) *A văzut filmul de trei ori.* **V.** (Introduce un complement circumstanțial de cauză) Din cauza... ✦ (Complementul este exprimat prin adjective) Din cauză că sunt (ești etc.) sau eram (am fost etc.)... *Și plângeam de supărată.* **VI.** (Introduce un complement circumstanțial de scop) Pentru. *Roșii de salată.* ✦ (Complementul este exprimat printr-un verb la supin) Ca să..., pentru a... **VII.** (Introduce un complement circumstanțial de mod) **1.** (În loc. adv.) *De fapt. De bună seamă.* **2.** (Complementul arată cantitatea, măsura) *Ușă înaltă de trei metri.* ✦ (Complementul arată mijlocul de schimbare, de cumpărare sau de vânzare) În schimbul a..., cu..., pentru... **3.** (Complementul are și sens consecutiv; în loc. adj. și adv.) *De moarte* = îngrozitor, teribil. *De minune* = admirabil. *De mama focului* = cu mare intensitate, în gradul cel mai înalt. **4.** (Complementul determină un adjectiv sau un adverb la gradul pozitiv) *Aud cât se poate de bine.* ✦ (Determinând un adverb la gradul comparativ, complementul exprimă termenul de comparație) *Mai presus de toate îmi place muzica.* **VIII.** (Introduce un complement circumstanțial de relație) În ce privește, cât despre, privitor la...: **a)** (complementul determină un adjectiv) *Bun de gură;* **b)** (complementul determină o construcție folosită ca termen de comparație) *De iute, e iute ca focul;* **c)** (complementul determină un verb) *De foame aș răbda, dar mi-e somn.* **IX.** (Introduce un complement de agent) *Aceste adunări se convocau de direcție.* **X.** (Introduce un complement indirect). **1.** (După verbe) *S-a apropiat de mine.* **2.** (După expresii verbale ca „e bine" și după interjecții ca „vai") Pentru. ✧ Expr. *A fi ceva* (sau *a nu fi nimic) de cineva* (sau *de capul cuiva)* = a avea o oarecare valoare (sau a nu avea niciuna). **3.** (După verbe ca „a lua", „a lăsa" etc.) Ca, drept. *M-a luat de nebun.* **4.** (În legătură cu construcții distributive) Pentru. *S-au împărțit câte trei cărți de om.* **5.** (După adjective ca „vrednic", „demn", „bucuros" etc.) *Bucuros de oaspeți.* ✦ (Complementul este exprimat printr-un verb la infinit) *Capabil de a învăța.* **XI.** (În construcții cu funcție de complement direct) **1.** (Complementul are sens partitiv) Ceva din, o parte din... *Învățam de toate.* **2.** (Complementul este exprimat printr-un supin) În ce privește, cu. *Am terminat de scris.* ✧ Expr. *A avea de* (+ supin) = a trebui să..., a voi.... **3.** (Pop.; înaintea unui verb la infinitiv) *A încetat de a plânge.* **4.** (În imprecații) *Bat-o Dumnezeu de babă.* **XII.** (În construcții cu funcție de subiect) **1.** (Pop.; construcția prepozițională are sens partitiv) *Scrie cu argințel, Că de-acela-i puțintel.* **2.** (Subiectul este exprimat printr-un verb, la supin) *E ușor de văzut.* **XIII.** **1.** (Face legătura dintre numeralele cardinale și substantivele determinate) **a)** (după majoritatea numerelor cardinale de la 20 în sus) *O mie de lei;* **b)** (după numerale cu valoare nehotărâtă, ca „zeci", „sute" etc.) *Mii de fluturi mici albaștri*; **c)** (în structura numeralelor cardinale de la 20 000 în sus, înaintea plurarului „mii") *O sută de mii.* **2.** (Face legătura dintre articolul adjectival „cel, cea" și numeralul ordinal, începând de la „al doilea", „a doua") *Celui de-al treilea lan.* **XIV.** Element de compunere formând cuvinte care se scriu împreună, locuțiuni care se scriu în două sau mai multe cuvinte. **1.** În adverbe sau locuțiuni adverbiale, ca: *deasupra, dedesupt, de aceea, de cu seară* etc. **2.** În propoziții sau locuțiuni prepoziționale, ca: *despre, dintre, dinaintea, de dindărătul* etc. **3.** În conjuncții sau locuțiuni conjuncționale, ca: *de cum, de când, de vreme ce, deoarece* etc. **4.** (Rar) Formează substantive, adjective și verbe, ca: *decurge, dedulci, demâncare, deplin.* — Lat. **de.**

DE[5] pron. rel. invar. (Pop.) Care, ce. *Omul de-l văzuși.* — Et. nec.

DEADWEIGHT s.n. Capacitatea maximă de încărcare a unei nave comerciale, reprezentând rezervele de combustibil, de ulei și de apă, proviziile și încărcătura utilă (inclusiv echipajul și pasagerii cu bagajele lor). [Pr.: *dédŭeĭt*] — Cuv. engl.

DEAL, *dealuri,* s.n. **1.** Formă de relief pozitivă cu înălțime nu prea mare (sub 1000 m). ✧ Loc. adv. *La deal* = în sensul urcușului, în sus. ✧ Loc. prep. *(De) la deal de...* = mai sus de..., în sus de... ✧ Expr. (Fam.) *Dă la deal, dă la vale* = se silește în toate chipurile, încearcă toate posibilitățile. *Greu la deal și greu la vale* = oricum faci, e tot greu. *Ce mai la deal, la vale* = **a)** ce să mai lungim vorba de pomană, ce mai încoace și încolo, e inutil să mai discutăm; **b)** să spunem lucrurilor pe nume. *Deal cu deal se întâlnește, dar (încă) om cu om,* se spune cu ocazia unei întâlniri neașteptate sau în nădejdea unei revederi posibile. **2.** (Reg.) Regiune de vii; vie, podgorie. ✧ Zonă a ogoarelor. — Din sl. **dĕlŭ.**

DEALER, *dealeri,* s.m. **1.** Persoană juridică (firmă) autorizată să execute tranzacții cu valori mobiliare, cu titlu profesional, ca fapt de comerț și pe cont propriu. **2.** Agent de bursă. ✦ Vânzător intermediar. **3.** (La jocul de cărți) Persoană care împarte cărțile. [Pr.: *dílăr*] — Din engl. **dealer.**

DEAMBULATÓRIU, -IE, *deambulatorii,* adj., s.n. **1.** Adj. (Rar) De plimbare, care este în legătură cu plimbarea. **2.** S.n. Loc de circulație în formă semicirculară, aflat în spatele altarului unei biserici romano-catolice sau gotice. [Pr.: *de-am-*] — Din fr. **déambulatoire.**

DEAMBULÁȚIE s.f. (Rar) Mers; plimbare. [Pr.: *de-am-*. — Var.: **deambulațiúne** s.f.] — Din fr. **déambulation.**

DEAMBULAȚIÚNE s.f. v. **deambulație.**

DEASÚPRA adv. În partea de sus, în partea imediat superioară; sus, peste (ceva). ✧ *Pe deasupra* = **a)** peste ceva; **b)** în plus, în afară de...; **c)** fără a adânci lucrurile, superficial. ✧ (Cu valoare de prepoziție, cu determinări în genitiv) *Deasupra casei.* ✧ Expr. *A fi deasupra nevoii* = a fi scăpat de o nevoie, a fi ieșit (cu bine) dintr-un moment sau dintr-o situație (materială) grea, a se afla în afară de pericol. [Var.: (reg.) **dasúpra** adv.] — **De[4]** + **asupra.**

DEBÁCLU, *debacluri,* s.n. (Rar) Rupere și pornire a gheții prinse între malurile unui curs de apă; zăpor. — Din fr. **débâcle.**

DEBALASTÁ, *debalastez,* vb. I. Tranz. A descărca o navă de balast. — Pref. *de-* + **balast.**

DEBANDÁDĂ s.f. Neorânduială, dezordine; dezorientare, zăpăceală. — Din fr. **débandade.**

DEBARÁ, *debarale,* s.f. Încăpere mică, anexă într-o locuință, întrebuințată pentru depozitarea obiectelor care se folosesc mai rar, a vechiturilor etc. — Din fr. **débarras.**

DEBARASÁ, *debarasez,* vb. I. Refl. A se degaja, a se descotorosi de ceva sau de cineva (care incomodează, care supără). — Din fr. **débarrasser.**

DEBARASÁRE, *debarasări,* s.f. Acțiunea de *a debarasa.* — V. **debarasa.**

DEBARASÁT, -Ă, *debarasați, -te,* adj. (Despre suprafețe) Degajat. — V. **debarasa.**

DEBARASÓR, -OÁRE, *debarasori, -oare,* s.m. și f. Persoană care degajează și curăță mesele într-un local de consum de tacâmurile folosite, de resturile alimentare etc. — Din fr. **débarrasseur.**

DEBARCÁ, *debárc,* vb. I. **1.** Intranz și tranz. A (se) da jos, a coborî pe mal de pe o navă; *p. ext.* a coborî din tren sau din alt vehicul. ✦ Intranz. A ataca țărmul inamic cu trupe aduse pe nave (speciale). ✦ (Rar; glumeț) A descinde (într-o localitate sau într-un loc). **2.** Tranz. (Fam.) A înlătura (pe cineva) dintr-un post de conducere, de răspundere; a da afară, a concedia. — Din fr. **débarquer.**

DEBARCADÉR, *debarcadere,* s.n. Loc pe malul unei ape sau pe un chei, într-un port, amenajat special și prevăzut cu utilaj adecvat pentru acostarea navelor, pentru îmbarcarea și debarcarea călătorilor, a animalelor sau a unor materiale. — Din fr. **débarcadère.**

DEBARCÁRE, *debarcări,* s.f. Acțiunea de *a debarca* și rezultatul ei. ✧ *Stație de debarcare* = punct final al unei călătorii. *Navă de debarcare* = navă special construită, cu prora plată și dreaptă, pentru a permite apropierea maximă de uscat în vederea debarcării de trupe și de materiale. — V. **debarca.**

DEBAVURÁ, *debavurez,* vb. I. Tranz. A îndepărta prin ștanțare, dăltuire, polizare etc. bavura de pe piesele matrițe, turnate, laminate etc. — Pref. *de-* + **bavură.**

DEBAVURÁRE, *debavurări,* s.f. Acțiunea de *a debavura* și rezultatul ei. — V. **debavura.**

DEBÍL, -Ă, *debili, -e,* adj. (Despre ființe) Lipsit de rezistență la eforturi fizice și la boli; firav, plăpând, slăbuț. ✧ (Substantivat) *Debil mintal* = persoană care suferă de debilitate mintală. — Din fr. **débile,** lat. **debilis.**

DEBILITÁ, *debilitez,* vb. I. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină debil. — Din fr. **débiliter,** lat. **debilitare.**

DEBILITÁNT, -Ă, *debilitanți, -te,* adj. Care debilitează, care slăbește. — Din fr. **débilitant.**

DEBILITÁRE, *debilitări,* s.f. Faptul de *a (se) debilita*; debilitate. — V. **debilita.**

DEBILITÁT, -Ă, *debilitați -te,* adj. Slăbit, anemiat; firav. — V. **debilita.**

DEBILITÁTE, *debilități,* s.f. Faptul de a fi debil; stare de slăbiciune a organismului, însoțită de scăderea rezistenței la eforturi și la boli, din cauza subnutriției, a unor boli cronice etc. ✧ *Debilitate mintală* = dezvoltare insuficientă a inteligenței, caracterizată prin tulburări de judecată, de perspicacitate, dificultăți de adaptare. — Din fr. **débilité,** lat. **debilitas, -atis.**

DÉBIT[1], *debite,* s.n. **1.** Tutungerie. ✦ (Înv.) *Debit de băuturi spirtoase* = cârciumă. **2.** (Înv.) Vânzare, desfacere continuă de mărfuri cu amănuntul. **3.** Cantitatea de fluid sau de pulbere fină care trece, într-o unitate de timp, printr-o secțiune a unei albii, a unei conducte sau a unui canal. ✧ *Debit instalat* = valoare maximă a debitului de apă care poate fi utilizat în scopuri energetice de turbinele unei centrale hidroelectrice. ✦ Cantitatea de material sau de obiecte produse de o mașină sau de o instalație într-o unitate de timp. *Debit de energie* = energie debitată de o instalație într-o unitate de timp. ✦ (Med.) *Debit cardiac* = cantitatea de sânge expulzată de ventriculul stâng în aortă la fiecare contracție a inimii sau în cursul unui minut. ✦ (Mil.) *Debit de foc* = numărul de lovituri care poate fi tras de o gură de foc într-o anumită unitate de timp. ✦ Fig. Flux verbal (abundent). — Din fr. **débit.**

DÉBIT[2], *debite,* s.n. **1.** Datorie pe care o are o persoană creditată. **2.** Coloană într-un registru de contabilitate sau într-un extras dintr-un asemenea registru, în care se înscriu sporurile de activ sau, respectiv, reducerile de pasiv; (concr.) sumă înscrisă în această coloană. — Din fr. **débit,** lat. **debitum.**

DEBITÁ[1], *debitez,* vb. I. Tranz. **1.** A vinde marfă cu amănuntul. **2.** A furniza o cantitate de fluid, de material pulverulent, de energie etc. ✦ Fig. A spune, a rosti

ceva (neînsemnat, plictisitor); a recita, a declama. ✦ (Depr.) A spune minciuni. **3.** A tăia un material în bucăți cu formele și dimensiunile adecvate pentru folosirea sau prelucrarea lui ulterioară. — Din fr. **débiter.**

DEBITÁ², *debitez,* vb. I. Tranz. A înscrie o sumă în debitul² unui cont. — Din fr. **débiter.**

DEBITÁNT, -Ă, *debitanți, -te,* s.m. și f. Persoană care vinde într-un debit¹ (**1**). ✦ (Înv.) Persoană care desface marfă cu amănuntul. — Din fr. **débitant.**

DEBITÁRE¹, *debitări,* s.f. Acțiunea de *a debita¹* și rezultatul ei. — V. **debita¹.**

DEBITÁRE², *debitări,* s.f. Faptul de *a debita²;* înscriere a unei sume în coloana de debit² a unui cont. — V. **debita².**

DEBITÉZĂ, *debiteze,* s.f. Piesă din material refractar prevăzută cu o deschidere prin care se trage sticla topită la fabricarea geamurilor. — Din fr. **débitèse.**

DEBITMÉTRU, *debitmetre,* s.n. Instalație sau instrument pentru măsurarea debitului¹ (**3**) unui fluid. — Din fr. **débitmètre.**

DEBITÓR, -OÁRE, *debitori, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre sume de bani) Care se găsește la debitul² unui cont; datorat. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană fizică sau juridică) care datorează creditorului mărfuri sau sume de bani; datornic. — Din fr. **débiteur,** lat. **debitor.**

DEBLEIÁ, *debleiez,* vb. I. Tranz. A degaja un teren pentru realizarea unui debleu. — Din fr. **déblayer.**

DEBLEIÉRE, *debleieri,* s.f. Acțiunea de *a debleia* și rezultatul ei; ansamblu de operații efectuate pentru realizarea unui debleu. [Pr.: *-ble-ie-*] — Din **debleu** (după fr. *déblayage*).

DEBLÉU, *debleuri,* s.n. Săpătură făcută sub nivelul terenului natural pentru executarea platformei unui drum ori a unei căi ferate sau pentru construirea unui canal deschis. — Din fr. **déblai.**

DEBLOCÁ, *deblochez,* vb. I. Tranz. **1.** A degaja un drum de obstacole, de oameni, de vehicule etc. spre a-l reda circulației. ✦ A repune în funcțiune un mecanism blocat. **2.** A scoate de sub blocare bani, produse etc. **3.** A scoate un ofițer din cadrul activ al armatei. — Din fr. **débloquer.**

DEBLOCÁRE, *deblocări,* s.f. Acțiunea de *a debloca* și rezultatul ei. — V. **debloca.**

DEBORDÁ, *debordez,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre ape curgătoare, la pers. 3) A ieși din albie; a se revărsa; (despre lichidul dintr-un vas) a da pe din afară; (despre vase) a nu mai cuprinde conținutul, a lăsa să curgă pe din afară; a fi prea plin. **2.** Intranz. și tranz. A vomita. — Din fr. **déborder.**

DEBORDÁNT, -Ă, *debordanți, -te,* adj. (Adesea fig.) Care se revarsă. — Din fr. **débordant.**

DEBORDÁRE, *debordări,* s.f. Acțiunea *de a deborda.* — V. **deborda.**

DEBRANȘÁ, *debranșez,* vb. I. Tranz. A întrerupe definitiv o legătură, o comunicație stabilită între două conducte, circuite etc.; a suprima. — Din fr. **débrancher.**

DEBRANȘÁRE, *debrașări,* s.f. Acțiunea de *a debranșa* și rezultatul ei. — V. **debranșa.**

DEBREIÁ, *debreiez,* vb. I. Tranz. A desface legătura dintre două mecanisme cuplate printr-un ambreiaj. — Din fr. **débrayer.**

DEBREIÁJ, *debreiaje,* s.n. Debreiere. — Din fr. **débrayage.**

DEBREIÉRE, *debreieri,* s.f. Acțiunea de *a debreia* și rezultatul ei; debreiaj. — V. **debreia.**

DEBREȚÍN, *debreținі,* s.m. Cârnat preparat dintr-un amestec de carne tocată de vită și de porc, introdus în intestine subțiri de porc și segmentat prin răsucirea unor bucăți de câte circa 10 cm. — Din germ. **Debreziner.**

DEBURÁJ s.n. **1.** Deburare. **2.** Deșeurile obținute în urma deburajului (**1**). — Din fr. **débourrage.**

DEBURÁRE s.f. Operația de curățare a cardelor de impuritățile și de fibrele scurte rămase în urma cardării; deburaj (**1**). — Cf. fr. d é b o u r r e r.

DEBURBÁJ s.n. **1.** Deburbare. **2.** Spălare a minereului. — Din fr. **débourbage.**

DEBURBÁRE, *deburbări,* s.f. Operația de limpezire a mustului de struguri și de separare a lui de resturile solide; deburbaj (**1**). — Cf. fr. d é b o u r b e r.

DEBURSÁ, *debursez,* vb. I. Tranz. A cheltui, a plăti (din buzunar). — Din fr. **débourser.**

DEBUSOLÁ, *debusolez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) dezorienta. — Din fr. **déboussoler.**

DEBUSOLÁRE, *debusolări,* s.f. Acțiunea de *a (se) debusola* și rezultatul ei. — V. **debusola.**

DEBUSOLÁT, -Ă, *debusolați, -te,* adj. Dezorientat. — V. **debusola.**

DEBUȘÁ, *debușez,* vb. I. Intranz. A ieși dintr-un loc îngust, dintr-un loc acoperit. — Din fr. **déboucher.**

DEBUȘÁRE s.f. Acțiunea de *a debușa.* — V. **debușa.**

DEBUȘÉU *debușee,* s.n. **1.** Piață pe care se pot comercializa cu ușurință cantități mari de mărfuri și servicii. **2.** (În sintagma) *Debușeul podului* = debitul maxim de apă care poate curge pe sub un pod, astfel încât, de la nivelul apei până la partea de jos a podului, să mai rămână un anumit spațiu liber de siguranță. [Pl. și: *debușeuri*] — Din fr. **débouché.**

DEBÚT, *debuturi,* s.n. Început, intrare într-o profesie, într-o activitate (artistică, literară etc.); operă, lucrare care constituie acest început. — Din fr. **début.**

DEBUTÁ, *debutez,* vb. I. Intranz. A-și face debutul într-o carieră, pe scenă etc.; (despre un autor) a publica prima lucrare. — Din fr. **débuter.**

DEBUTÁNT, -Ă, *debutanți, -te,* s.m. și f. Persoană aflată la începutul unei cariere (artistice); *p. ext.* persoană fără experiență; începător, novice. — Din fr. **débutant.**

DEBYE s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a momentului electric. [Pr.: *debái.* — Abr.: *D*] — Din engl., fr. **debye.**

DEC interj. v. **de².**

DECA- Element de compunere însemnând „zece”, care servește la formarea unor substantive și adjective. — Din ngr. **déka.**

DECABRÍST, -Ă, *decabriști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Decembrist. — Din rus. **dekabrist.**

DECACÓRD, *decacorduri,* s.n. Vechi instrument muzical, asemănător cu harpa, având zece coarde. — Din fr. **décachorde.**

DECADÁL, -Ă, *decadali, -e,* adj. Care se referă la o perioadă de zece zile. — **Decadă** + suf. *-al.*

DECÁDĂ, *decade,* s.f. **1.** Perioadă de zece zile consecutive. ✦ (Urmat de determinări în genitiv) Perioadă de zece zile consecutive dedicată unui eveniment sau unei activități de seamă. *Decada cărții.* **2.** Deceniu. — Din fr. **décade.**

DECADÉNT, -Ă, *decadenți, -te,* adj. **1.** Care se găsește în decadență, în declin. **2.** Care prezintă caracterele decadentismului; propriu decadentismului. — Din fr. **décadent.**

DECADENTÍSM s.n. **1.** Mișcare litrerară din a doua jumătate a sec. XIX, caracterizată prin cultivarea artificialului, a rafinamentului estet și a morbidului excesiv. **2.** Termen aplicat uneori epocilor care precedă declinul unor culturi și civilizații. — Din fr. **décadentisme.**

DECADÉNȚĂ, *decadențe,* s.f. **1.** Declin, regres. **2.** Decădere, degradare morală. **3.** Calitate inferioară a literaturii, artei etc. sau pierdere a normelor morale din creațiile unei epoci față de o perioadă anterioară. — Din fr. **décadence,** lat. **decadentia.**

DECADRÁJ, *decadraje,* s.n. Defect survenit la proiecția unui film, care constă în apariția pe ecran a două imagini vecine despărțite printr-o dungă neagră. — Din fr. **décadrage.**

DECAÉDRU, *decaedre,* s.n. Poliedru cu zece fețe. [Pr.: *-ca-e-*] — Din fr. **décaèdre.**

DECAFEINIZÁ vb. I. v. **decofeiniza.**

DECAFEINIZÁRE s.f. v. **decofeinizare.**

DECAFEINIZÁT, -Ă adj. v. **decofeinizat.**

DECAGÓN, *decagoane,* s.n. Poligon cu zece laturi. — Din fr. **décagone.**

DECAGONÁL, -Ă, *decagonali, -e,* adj. (Despre suprafețe) În formă de decagon; (despre corpuri geometrice) care are ca bază un decagon. — Din fr. **décagonal.**

DECAGRÁM, *decagrame,* s.n. Unitate de măsură pentru masă, egală cu zece grame. — Din fr. **décagramme.**

DECALÁ, *decalez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) distanța în spațiu sau în timp în raport cu ceva, de obicei în raport cu ceva stabilit inițial; a (se) produce un decalaj. ✦ Tranz. A distanța două sau mai multe sisteme tehnice ori organe ale aceluiași sistem tehnic în vederea asigurării condițiilor optime de funcționare. — Din fr. **décaler.**

DECALÁJ, *decalaje,* s.n. Distanțare în spațiu a două obiecte în raport cu poziția inițială a unuia față de celălalt; distanțare în timp a două sau a mai multe fapte sau evenimente. ✦ Fig. Dezacord, nepotrivire între situații, concepții, evenimente sau fapte. — Din fr. **décalage.**

DECALÁRE, *decalări,* s.f. Acțiunea de *a (se) decala* și rezultatul ei; distanțare în spațiu sau în timp; rămânere în urmă; *fig.* nepotrivire, dezacord între situații, evenimente, concepții etc. — V. **decala.**

DECÁLC, *decalcuri,* s.n. **1.** Procedeu care permite decalcarea. ✦ Hârtie obținută prin decalcare. **2.** (Lingv.) Calc (**2**). — Din fr. **décalque.**

DECALCÁ, *decalchez,* vb. I. Tranz. **1.** A copia, a transpune un desen copiat pe o hârtie transparentă, pe o altă hârtie, pe o placă, pe o stofă etc. **2.** (Lingv.) A calchia. [Prez. ind. și: *decálc*] — Din fr. **décalquer.**

DECALCÁRE, *decalcări,* s.f. Acțiunea de *a decalca* și rezultatul ei. — V. **decalca.**

DECALCIFIÁ, *decalcifiez,* vb. I. Refl. și tranz. A pierde sau a face ca organismul să piardă calciul din țesutul osos sau din dinți. ✦ Refl. (Despre țesuturi) A-și pierde o cantitate de săruri de calciu. [Pr.: *-fi-a.* — Var.: **decalcificá** vb. I] — Din fr. **décalcifier.**

DECALCIFIÁNT, *decalcifianți,* s.m. **1.** Substanță alcătuită din acizi organici, acizi anorganici, săruri, zaharuri etc. folosită în industria pielăriei. **2.** Substanță folosită pentru micșorarea durității apelor calcaroase. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **décalcifiant.**

DECALCIFIÁT, -Ă, *decalcifiați, -te,* adj. Care a pierdut calciul, care are o cantitate insuficientă de calciu. [Pr.: *-fi-at.* — Var.: **decalcificát, -ă** adj.] — V. **decalcifia.**

DECALCIFICÁ vb. I v. **decalcifia.**

DECALCIFICÁRE s.f. v. **decalcifiere.**

DECALCIFICÁT, -Ă, adj. v. **decalcifiat.**

DECALCIFIÉRE, *decalcifieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) decalcifia* și rezultatul ei. **1.** Demineralizare a țesutului osos și a dinților, urmată de scăderea rezistenței oaselor și de deformări ale acestora. **2.** Operație de eliminare a sărurilor de calciu din pieile aflate în procesul de tăbăcire. [Pr.: *-fi-e-*. — Var.: **decalcificáre** s.f.] — V. **decalcifia.**

DECALCOMANÍE s.f. Procedeu de decorare a unor obiecte de sticlă, porțelan etc. prin transpunerea pe suprafața lor a imaginilor de pe o hârtie specială, folosită ca suport provizoriu. — Din fr. **décalcomanie.**

DECALIBRÁ, pers. 3 *decalibrează,* vb. I. Refl. (Despre țeava armelor de foc) A se lărgi în urma uzurii sau a unui accident de tragere, a-și deforma calibrul. — Pref. *de-* + **calibru.**

DECALIBRÁRE, *decalibrări,* s.f. Acțiunea de *a se decalibra* și rezultatul ei. — V. **decalibra.**

DECALIBRÁT, -Ă, *decalibrați, -te,* adj. (Despre țeava armelor de foc) Lărgit în urma uzurii sau a unui accident de tragere. — V. **decalibra.**

DECALÍTRU, *decalitri,* s.m. Unitate de măsură pentru volum egală cu zece litri. — Din fr. **décalitre.**

DECALÓG, *decaloguri,* s.n. Cele zece porunci religioase și morale din Vechiul Testament, revelate de Dumnezeu lui Moise, pe muntele Sinai. — Din fr. **décalogue.**

DECALVÁNT, -Ă, *decalvanți, -te,* adj. Care provoacă căderea părului. — Din fr. **décalvant.**

DECALVÁȚIE, *decalvații,* s.f. **1.** (Rar) Calviție. **2.** Pedeapsă, în vechiul drept, care consta în raderea părului de pe capul condamnaților. — Din fr. **décalvation,** lat. **decalvatio.**

DECAMERÓN, *decameroane,* s.n. Operă literară epică conținând povestiri narate pe parcursul a zece zile. *„Decameronul" lui Boccaccio.* — Din fr. **décaméron,** it. **decamerone.**

DECAMÉTRU, *decametri,* s.m. Unitate de măsură pentru lungime egală cu zece metri. ✦ Instrument de măsură pentru lungime, format dintr-o panglică sau un lanț de zece metri, care servește la măsurători de teren. — Din fr. **décamètre.**

DECÁN, -Ă, *decani, -e,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Membru al corpului profesoral universitar având sarcina de a conduce o facultate; grad deținut de această persoană. **2.** S.m. Persoană (aleasă dintre avocați) care conduce baroul avocaților. **3.** S.m. Persoana cea mai în vârstă sau cu vechimea cea mai mare în anumite corpuri constituite. **4.** S.m. (În Biserica catolică) Conducătorul unui decanat, care este echivalentul protopopului în Biserica ortodoxă. ✦ (În Biserica anglicană) Conducător al unui colegiu de preoți, al unei instituții religioase sau al unui lăcaș de cult. *Decanul de Canterbury.* **5.** Decurion. — Din lat. **decanus,** germ. **Dekan.**

DECANÁL, -Ă, *decanali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. De decanat; de decan. **2.** S.f. Lucrare scrisă la facultățile tehnice, echivalând cu un examen parțial. — Din fr. **décanal.**

DECANÁT, *decanate,* s.n. **1.** Demnitatea de decan; birourile unde lucrează decanul (și personalul ajutător). **2.** Organul de conducere al unei facultăți. ✦ (În Biserica catolică) Protopopiat. — Din fr. **decanat,** lat. **decanatus.** Cf. germ. D e k a n a t.

DECANTÁ, *decantez,* vb. I. Tranz. A limpezi un lichid tulbure, în care se află particule solide în suspensie, scurgând lichidul limpezit după sedimentarea particulelor pe fundul vasului. ✦ A curăța de impurități, a înlătura murdăria. ✦ Fig. A limpezi, a clarifica, a lămuri. — Din fr. **décanter.**

DECANTÁRE, *decantări,* s.f. Faptul de *a decanta;* limpezirea unui lichid care conține particule solide în suspensie; decantație. — V. **decanta.**

DECANTÁȚIE, *decantații,* s.f. Decantare. — Din fr. **décantation.**

DECANTÓR, *decantoare,* s.n. Instalație hidrotehnică folosită pentru decantare în alimentarea cu apă, în procesele chimice sau hidrometalurgice. — Din fr. **décanteur.**

DECAPÁ, *decapez,* vb. I. Tranz. **1.** A curăța de acizi sau de grăsimi o suprafață metalică în vederea operațiilor ulterioare. **2.** A nivela un teren sau un pavaj de asfalt prin înlăturarea unui strat subțire de la suprafață. **3.** A trata pieile sau blănurile cu soluții ale unor acizi sau săruri în vederea conservării lor temporare sau pentru prelucrarea ulterioară. — Din fr. **décaper.**

DECAPÁJ, *decapaje,* s.n. Decapare. — Din fr. **décapage.**

DECAPÁNT, *decapante,* s.n. Amestec de substanțe chimice cu acțiune dizolvantă asupra oxizilor, grăsimilor etc., folosit în operația de decapare. — Din fr. **décapant.**

DECAPÁRE, *decapări,* s.f. Acțiunea de *a decapa* și rezultatul ei; curățare, nivelare, decapaj. — V. **decapa.**

DECAPATÓR, *decapatori,* s.m. (Chim.) Decapant. — **Decapa** + suf. *-tor.*

DECAPITÁ, *decapitez,* vb. I. Tranz. A executa un condamnat prin tăierea capului; a tăia capul cuiva. ✦ A separa capul bovinelor de corpul lor la abator. — Din fr. **décapiter,** lat. **decapitare.**

DECAPITALIZÁ, *decapitalizez,* vb. I. Tranz. A diminua sau a retrage capitalul. — **Des**[1] + **capitaliza.**

DECAPITALIZÁRE, *decapitalizări,* s.f. Acțiunea de *a decapitaliza* și rezultatul ei. — V. **decapitaliza.**

DECAPITÁRE, *decapitări,* s.f. Acțiunea de *a decapita* și rezultatul ei; decapitație. — V. **decapita.**

DECAPITÁT, -Ă, *decapitați, -te,* adj. Ucis, executat prin tăierea capului; căruia i s-a tăiat capul. — V. **decapita.**

DECAPITÁȚIE, *decapitații,* s.f. (Rar) Decapitare. — Din fr. **décapitation.**

DECAPÓD, *decapode,* s.n. **1.** (La pl.) Ordin de crustacee cu zece picioare; (și la sg.) crustaceu care face parte din acest ordin. **2.** (La pl.) Ordin de cefalopode care au zece tentacule și un rudiment de cochilie; (și la sg.) moluscă din acest ordin. **3.** (Tehn.; înv.) Locomotivă cu aburi cu cinci osii motoare cuplate, folosită la trenurile de marfă. — Din fr. **décapode.**

DECAPOTÁ, *decapotez,* vb. I. Tranz. A strânge sau a ridica capota unui automobil. — Din fr. **décapoter.**

DECAPOTÁBIL, -Ă, *decapotabili, -e,* adj. (Despre automobile) A cărui capotă se poate strânge sau ridica după necesitate. — Din fr. **décapotable.**

DECAPOTÁRE, *decapotări,* s.f. Acțiunea de *a decapota.* — V. **decapota.**

DECAPSULÁ, *decapsulez,* vb. I. Tranz. **1.** A separa capsulele de pe tulpinile de in recoltate și uscate, în vederea obținerii semințelor de in și a fibrelor textile; a decortica. **2.** A îndepărta, pe cale chirurgicală, membrana care învelește un organ. — Din fr. **décapsuler.**

DECAPSULÁRE, *decapsulări,* s.f. Acțiunea de *a decapsula* și rezultatul ei. — V. **decapsula.**

DECAPSULATÓR, *decapsulatoare,* s.n. Mașină cu care se efectuează decapsularea inului. — **Decapsula** + suf. *-tor.*

DECAPSULÁȚIE, *decapsulații,* s.f. Operație chirurgicală prin care se separă un organ de capsula sa. — Din fr. **décapsulation.**

DECÁR[1]**,** *decari,* s.m. Unitate de măsură pentru terenuri, egală cu zece ari. — **Deca-** + suf. *-ar.*

DECÁR[2]**,** *decari,* s.m. Carte de joc marcată cu numărul zece. — Din ngr. **dekári.**

DECARBURÁ, *decarburez,* vb. I. Tranz. A micșora procentul de carbon dintr-un aliaj al fierului; a realiza o decarburare. — Din fr. **décarburer.**

DECARBURÁRE, *decarburări,* s.f. **1.** Operație de reducere prin oxidare a conținutului de carbon din topitura metalică la elaborarea oțelului; decarburație. **2.** Micșorare a conținutului de carbon din stratul superficial al pieselor de oțel încălzite în cuptoare pentru tratamente termice. — V. **decarbura.**

DECARBURÁȚIE, *decarburații,* s.f. Decarburare. — Din fr. **décarburation.**

DECARTÁ, *decartez,* vb. I. Tranz. (La unele jocuri) A elimina din mână una sau mai multe cărți de care jucătorul nu are nevoie, pentru a primi altele mai potrivite și a face o formație câștigătoare. — De la **carte.**

DECASILÁB, -Ă, *decasilabi, -e,* adj., s.m. (Vers) care are zece silabe, despărțite de cezură în două grupe după silaba a patra sau a cincea. — Din fr. **décasyllabe.**

DECASILÁBIC, -Ă, *decasilabici, -ce,* adj. (Despre versuri) Alcătuit din zece silabe. — Din fr. **décassyllabique.**

DECASTÉR, *decasteri,* s.m. Unitate de măsură egală cu zece steri, folosită pentru volumul lemnelor. — Din fr. **décastère.**

DECASTÍL, *decastiluri,* s.n. Templu grecesc a cărui fațadă este compusă din zece coloane. — Din fr. **décastyle.**

DECATÁ, *decatez,* vb. I. Tranz. A aplica țesăturilor de lână un tratament prin supunerea lor la acțiunea aburului sau a apei fierbinți, în vederea îmbunătățirii calității și a măririi stabilității dimensionale. — Din fr. **décatir.**

DECATÁRE, *decatări,* s.f. Acțiunea de *a decata* și rezultatul ei. — V. **decata.**

DECATLÓN s.n. Probă sportivă pentru bărbați combinată din zece probe atletice, selecționate din alergări, aruncări și sărituri care se dispută în cursul a două zile consecutive și la care trebuie să participe fiecare concurent. — Din fr. **décathlon.**

DECATLONÍST, -Ă, *decatloniști, -ste,* s.m. și f. Sportiv care participă la probele din cadrul decatlonului. — **Decatlon** + suf. *-ist.*

DECATRÓN, *decatroane,* s.n. Tub cu descărcare electrică în gaze, cu catod rece, utilizat în tehnica calculatoarelor electronice, în tehnica nucleară, a dispozitivelor de comunicație și de comandă etc. — Din fr. **décatron.**

DECAVÁ, *decavez,* vb. I. Refl. și tranz. (Fam.) A pierde sau a face să piardă toți banii, a da sau a lua (cuiva) toți banii, a rămâne sau a lăsa pe cineva fără un ban, a (se) ruina (la jocul de cărți sau la alte jocuri de noroc). — Din fr. **décaver.**

DECAVÁRE, *decavări,* s.f. (Fam.) Acțiunea de *a (se) decava* și rezultatul ei. — V. **decava.**

DECAVÁT, -Ă, *decavați, -te,* adj. (Fam.) Care a pierdut toți banii (la joc). — V. **decava.** Cf. fr. d é c a v é.

DECĂDEÁ, *decád,* vb. II. Intranz. **1.** A ajunge într-o stare mai rea, a fi în declin; a regresa. ✦ A ajunge într-o stare morală degradantă, a se degrada moralicește; a se declasa, a se deprava. **2.** (În expr.) *A decădea din drepturi* = a pierde un drept prin neîndeplinirea în termenul prevăzut de lege a unor condiții sau formalități. — Pref. *de-* + **cădea** (după fr. *déchoir).* Cf. it. d e c a d e r e.

DECĂDÉRE, *decăderi,* s.f. Faptul de *a decădea;* declin, regres. ✦ Degradare morală; declasare, depravare. ✦ *Decădere din drepturi* = lipsire a unei persoane de unele dintre drepturile sale civile sau politice ca urmare a săvârșirii anumitor infracțiuni. — V. **decădea.**

DECĂLÍ, *decălesc,* vb. IV. Tranz. A micșora duritatea unui metal sau a unui aliaj metalic cu ajutorul unui tratament metalurgic special. — Pref. *de-* + **căli.**

DECĂLÍRE, *decăliri,* s.f. Acțiunea de *a decăli* și rezultatul ei. — V. **decăli.**

DECĂZÚT, -Ă, *decăzuți, -te,* adj. **1.** Ajuns în stare de decădere, în declin. ✦ Depravat, declasat, stricat. **2.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „din”) Care a pierdut un drept prin neîndeplinirea în termenul prevăzut de lege a unor condiții sau formalități. — V. **decădea.**

DECÂT adv., conj. **I.** Adv. **1.** (Comparativ de inegalitate) *Era mai mare decât mine.* **2.** (Restrictiv, în construcții negative) Numai. ✦ Expr. *N-am* (sau *n-ai* etc.) *decât să...* = **a)** singurul lucru care îmi (sau îți etc.) rămâne de făcut...; **b)** sunt (sau ești etc.) liber să..., dacă vreau (sau vrei etc.) să... *N-ai* (sau *n-are) decât!* = poți (sau poate) s-o faci (sau s-o facă), puțin îmi pasă! **II.** Conj. **1.** (Introduce o propoziție circumstanțială comparativă de inegalitate) *Mai mult bănuia decât știa.* **2.** (Introduce o propoziție circumstanțială de excepție) *Nu făcea altceva decât să citească.* **3.** (Introduce o propoziție circumstanțială opozițională cu nuanță comparativă) În loc să... **4.** (Pop.; adversativ) Însă, dar, numai că. — **De**[4] + **cât.**

DECEDÁ, *decedez,* vb. I. Intranz. (Despre oameni) A înceta din viață; a muri, a răposa. — Din fr. **décéder,** lat. **decedere.**

DECEDÁT, -Ă, *decedați, -te,* adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Mort, răposat. — V. **deceda.**

DECELÁ, *decelez,* vb. I. Tranz. A distinge, a pune în evidență existența unei substanțe aflate în cantitate foarte mică sau a unui fenomen sau proces foarte puțin intens. — Din fr. **déceler.**

DECELÁBIL, -Ă, *decelabili, -e,* adj. Care poate fi decelat. — Din fr. **décélable.**

DECELÁRE, *decelări,* s.f. Acțiunea de *a decela* și rezultatul ei. — V. **decela.**

DECELERÁȚIE, *decelerații,* s.f. Reducere a vitezei unui mobil, raportată la unitatea de timp; accelerație negativă. — Din fr. **décélération.**

DECÉMBRIE s.m. A douăsprezecea lună a anului; îndrea. [Var.: **decémvrie,** (înv.) **dechémbrie, dechémvrie** s.m.] — Din lat. **december, -bris,** fr. **décembre.**

DECEMBRÍST, -Ă, *decembriști, -ste,* s.m. și f. Nume dat revoluționarilor ruși de origine nobiliară care au organizat, la Sankt Petersburg, răscoala armată din decembrie 1825 împotriva absolutismului țarist; decabrist. ✧ (Adjectival) *Tinerii decembriști* — **Decembrie** + sif. *-ist.* (după rus. *dekabrist).*

DECEMVÍR, *decemviri,* s.m. Fiecare dintre cei zece magistrați romani ce au alcătuit comisia care a dat Romei (în anii 451 și 450 î.H.) un cod de legi (Cele 12 Table). — Din lat. **decemvir,** fr. **décemvir.**

DECEMVIRÁL, -Ă, *decemvirali, -e,* adj. În legătură cu decemvirii, care emană de la decemviri. — Din lat. **decemviralis,** fr. **décemviral.**

DECEMVIRÁT, *decemvirate,* s.n. Formă de guvernământ politic prin care conducerea statului era exercitată de o comisie alcătuită din zece persoane (decemviri) — Din lat. **decemviratus,** fr. **décemvirat.**

DECÉMVRIE s.m. v. **decembrie.**

DECENÁL, -Ă, *decenali, -e, adj.* Care durează zece ani. ✦ Care are loc din zece în zece ani. — Din fr. **décennal,** lat. **decenalis.**

DECÉNIU, *decenii,* s.n. Perioadă de zece ani. — Din lat. **decennium,** it. **decennio.**

DECÉNT, -Ă, *decenți, -te,* adj. Cuviincios, pudic. — Din fr. **décent,** lat. **decens, -ntis.**

DECÉNȚĂ s.f. Respect pentru bunele moravuri, bună-cuviință; pudoare. — Din fr. **décence,** lat. **decentis.**

DECÉPȚIE, *decepții,* s.f. Înșelare a speranțelor cuiva, dezamăgire, deziluzie; amărăciune. [Var.: (înv.) **decepțiúne** s.f.] — Din fr. **déception,** lat. **deceptio, -onis.**

DECEPȚIONÁ, *decepționez,* vb. I. Tranz. A înșela speranțele sau încrederea cuiva, a cauza cuiva o decepție; a dezamăgi, a deziluziona. [Pr.: *-ți-o-*] — Din **decepție.**

DECEPȚIONÁNT, -Ă, *decepționanți, -te,* adj. Care decepționează; dezamăgitor. [Pr.: *-ți-o-*] — **Decepționa** + suf. *-ant.*

DECEPȚIONÁT, -Ă, *decepționați, -te,* adj. Care a suferit o decepție; dezamăgire, deziluzionat. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **decepționa.**

DECEPȚIONÍSM s.n. Atitudine pesimistă manifestată (în sec. XIX) în artă și în literatură, prin expresia unei dezamăgiri permanente și a unui sentiment de neîncredere față de progres. [Pr.: *-ți-o-*] — **Decepțiune** + suf. *-ism.*

DECEPȚIONÍST, -Ă, *decepționiști, -ste,* adj. (Despre literatură) Care are caracterele decepționismului; (despre oameni, în special despre scriitori; adesea substantivat) care se lasă stăpânit de decepționism, care a adoptat decepționismul ca atitudine în viață, în literatură. [Pr.: *-ți-o-*] — **Decepțiune** + suf. *-ist.*

DECEPȚIÚNE s.f. v. **decepție.**

DECEREBRÁRE s.f. Îndepărtare a emisferelor cerebrale efectuată experimental pe animale, în scopul studierii funcțiilor diferitelor părți ale creierului. — Cf. fr. d é c é r é b r a t i o n.

DECERNÁ, *decernez,* vb. I. Tranz. A acorda, a da, a conferi (un premiu, o decorație, o răsplată). [Prez. ind. și: *decérn.* Var.: (înv.) **decérne** vb. III] — Din fr. **décerner,** lat. **decernere.**

DECERNÁRE, *decernări,* s.f. Acțiunea de *a decerna* și rezultatul ei. — V. **decerna.**

DECÉRNE vb. III v. **decerna.**

DECÉS, *decese,* s.n. Încetare din viață, moarte a unei persoane. [Pl. și: (rar) *decesuri*] — Din fr. **décès,** lat. **decessus.**

DECHÉMBRIE s.m. v. **decembrie.**

DECHÉMVRIE s.m. v. **decembrie.**

DECI[1]**-** Element de compunere savantă care intră în denumirea submultiplilor unităților de măsură pentru a exprima a zecea parte din întreg. — Din fr. **déci-.**

DECI[2] conj. Prin urmare, în consecință, drept care, așa fiind. — **De**[4] + **aci.**

DECIBÉL, *decibeli,* s.m. Unitate de măsură a intensității (sau presiunii) acustice, egală cu o zecime dintr-un bel. — Din fr. **décibel.**

DECIBELMÉTRU, *decibelmetre,* s.n. Voltmetru de curent alternativ gradat în decibeli în raport cu un nivel de referință, utilizat ca aparat de măsură în instalațiile electroacustice. — Din fr. **décibelmètre.**

DECÍDE, *decíd,* vb. III. **1.** Intranz. și refl. A lua o hotărâre; a alege (între mai multe posibilități), a se fixa (în urma unei decizii). ✦ Tranz. A hotărî, a soluționa în mod definitiv. **2.** Tranz. A determina, a convinge, a îndupleca pe cineva să facă ceva. — Din fr. **décider,** lat. **decidere.**

DECIGRÁD, *decigrade,* s.n. Unitate subdivizionară de măsură, egală cu a zecea parte dintr-un grad (**1**). — Din fr. **décigrade.**

DECIGRÁM, *decigrame,* s.n. Unitate subdivizionară de măsură pentru masă, egală cu a zecea parte dintr-un gram. — Din fr. **décigramme.**

DECILÍTRU, *decilitri,* s.m. Unitate subdivizionară de măsură pentru volum, egală cu a zecea parte dintr-un litru. — Din fr. **décilitre.**

DÉCIMA[1] s.f. (În Evul Mediu, în Transilvania) Dijmă plătită Bisericii catolice de către țăranii liberi, iobagi, târgoveți și micii nobili. — Cuv. lat.

DECIMÁ[2]**,** *decimez,* vb. I. Tranz. **1.** (În Roma antică și Evul Mediu) A pedepsi o unitate militară, executând pe fiecare al zecelea soldat. **2.** (Despre războaie, epidemii etc.) A omorî oameni în număr mare. — Din fr. **décimer,** lat. **decimare.**

DECIMÁL, -Ă, *decimali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Rar) Zecimal. **2.** S.n. Basculă în care echilibrarea greutății corpurilor se realizează cu greutăți-etalon de zece ori mai mici. — Din fr. **décimal.**

DECIMÁN, -Ă, *decimani, -e,* adj. (Despre febră) Care revine în mod intermitent la zece zile. — Din fr. **décimane.**

DECIMÁRE, *decimări,* s.f. Acțiunea de *a decima* și rezultatul ei; ucidere în masă; decimație. — V. **decima.**

DECIMÁȚIE, *decimații,* s.f. Decimare. — Din lat. **decimatio,** fr. **décimation.**

DÉCIMĂ, *decime,* s.f. (Muz.) Interval care cuprinde zece trepte, format dintr-o octavă și o terță. ✦ Treapta a zecea de la o treaptă dată. — Din it. **decima.**

DECIMÉTRIC, -Ă, *decimetrici, -ce,* adj. De ordinul decimetrului. — Din fr. **décimétrique.**

DECIMÉTRU, (**1**) *decimetri,* s.m., (**2**) *decimetre,* s.n. **1.** S.m. Unitate de măsură pentru lungime, egală cu a zecea parte dintr-un metru. **2.** S.n. Riglă gradată cu lungimea de zece centimetri. — Din fr. **décimètre.**

DECÍS, -Ă, *deciși, -se,* adj. Ferm în principiile sau în convingerile sale; hotărât. — V. **decide.**

DECISÍV, -Ă, *decisivi, -e,* adj. Care hotărăște, care este de natură a determina o concluzie definitivă, care face să înceteze orice îndoială; hotărâtor. — Din fr. **décisif,** lat. **decisivus.**

DECISTÉR, *decisteri,* s.m. Unitate subdivizionară de măsură pentru volumul lemnelor, egală cu a zecea parte dintr-un ster. — Din fr. **décistère.**

DECÍZIE, *decizii,* s.f. **1.** Hotărâre luată în urma examinării unei probleme, a unei situații etc., soluție adoptată (dintre mai multe posibile); rezoluție. ✦ Hotărâre luată de un organ al administrației de stat sau de un organ de jurisdicție. **2.** (Rar) Calitatea de a fi ferm, hotărât; fermitate. [Var.: **deciziúne** s.f.] — Din fr. **décision,** lat. **decisio, -onis.**

DECIZIONÁL, -Ă, *decizionali, -e,* adj. Care ia decizii; de decizie. [Pr.: *-zi-o-*] — Din engl. **decisional.**

DECIZIÚNE s.f. v. **decizie.**

DECK, *deckuri,* s.n. Magnetofon, casetofon etc. fără amplificator de putere. — Din engl. **deck.**

DECLAMÁ, *declám,* vb. I. Tranz. A rosti cu voce tare, cu ton și cu gesturi adecvate, un text literar (în versuri). ✦ (Peior.) A vorbi cu ton declamator, emfatic, retoric. — Din fr. **déclamer,** lat. **declamare.**

DECLAMÁRE, *declamări,* s.f. Faptul de *a declama;* declamație. — V. **declama.**

DECLAMATÍV, -Ă, *declamativi, -e,* adj. Declamator; emfatic. — Din fr. **déclamatif.**

DECLAMATIVÍSM s.n. (Rar) Caracter declamativ. — **Declamativ** + suf. *-ism.*

DECLAMATÓR, -OÁRE, *declamatori, -oare,* adj. (Despre cuvinte, expresii, stil) Pompos, bombastic, emfatic. [Var.: **declamatóriu, -ie** adj.] — Din fr. **déclamatoire.**

DECLAMATÓRIU, -IE adj. v. **declamator.**

DECLAMÁȚIE, *declamații,* s.f. **1.** Arta de a declama. **2.** Vorbire cu ton și cu gesturi exagerate, teatrale, emfatice. [Var.: **declamațiúne** s.f.] — Din fr. **déclamation,** lat. **declamatio, -onis.**

DECLAMAȚIÚNE s.f. v. **declamație.**

DECLANȘÁ, *declanșez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) dezlănțui, a (se) stârni, a (se) porni. **2.** Tranz. A provoca, prin comandă, intrarea rapidă în funcție a unui mecanism sau a unui dispozitiv (înlăturând o piedică). ✧ Refl. *Aparat care se declanșează automat.* — Din fr. **déclencher.**

DECLANȘÁRE, *declanșări,* s.f. Faptul de *a (se) declanșa*; dezlănțuire. — V. **declanșa.**

DECLANȘATÓR, -OÁRE, *declanșatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care declanșează. **2.** S.n. Dispozitiv, acționat manual sau automat, care provoacă suprimarea unei piedici și declanșarea mecanismelor; declanșor. [Pl. și: (m.) *declanșatori*] — **Declanșa** + suf. *-tor.*

DECLANȘÓR, *declanșoare,* s.n. Declanșator. — Din fr. **déclencheur.**

DECLARÁ, *declár,* vb. I. **1.** Tranz. A anunța ceva prin grai sau în scris; a spune, a afirma deschis, a face cunoscut. ✦ A face o comunicare cu caracter oficial în fața unei autorități. ✦ A da pe față, a mărturisi cuiva un sentiment intim. **2.** Tranz. A considera, a califica drept...; *spec.* a pronunța asupra cuiva o sentință judecătorească. *A declara pe cineva repetent.* ✦ Refl. A mărturisi despre sine că..., a se recunoaște ca... *Mă declar învins.* **3.** Tranz. (În expr.) *A declara război* = (despre state) a anunța în mod oficial începerea stării de război; *fig.* a lua o atitudine ostilă, combativă față de cineva sau de ceva. *A declara grevă* = a anunța în mod oficial începerea unei greve. (Jur.) *A declara apel* = a face apel. **4.** Refl. (Despre procese, fenomene) A lua naștere, a apărea, a se ivi, a începe. **5.** Refl. A lua atitudine, a se pronunța pentru sau contra cuiva sau a ceva. — Din fr. **déclarer,** lat. **declarare.**

DECLARÁBIL, -Ă, *declarabili, -e,* adj. Care trebuie sau poate să fie declarat. — Din fr. **déclarable.**

DECLARÁNT, -Ă, *declaranți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care face o declarație (la ofițerul stării civile). — Din fr. **déclarant.**

DECLARÁRE, *declarări,* s.f. Faptul de *a (se) declara;* declarație. — V. **declara.**

DECLARÁT, -Ă, *declarați, -te,* adj. Mărturisit, vădit. *Un dușman declarat.* — V. **declara.**

DECLARATÍV, -Ă, *declarativi, -e,* adj. Care conține o declarație. ✧ *Ton declarativ* = ton ferm, sentențios, categoric. — Din fr. **déclaratif.**

DECLARATIVÍST, -Ă, *declarativiști, -ste,* adj. (Rar) Declarativ (exagerat). — **Declarativ** + suf. *-ist.*

DECLARÁȚIE, *declarații,* s.f. **1.** Mărturisire, afirmare deschisă a unor convingeri, opinii sau sentimente; ceea ce afirmă cineva cu un anumit prilej. ✧ *Verb de declarație* = verb care denumește acțiunea de a vorbi sau de a gândi. ✦ Act oficial prin care se aduce la cunoștință, se întărește o măsură luată; notificare. ✦ Mărturie, depoziție a unui martor. ✦ Relatare făcută în scris de către o persoană către un organ al administrației de stat, prin completarea unui formular; (concr.) formularul pe care se face această relatare. ✦ Formă de tratat internațional. **2.** (În sintagma) *Declarație de război* = încunoștințare prealabilă și oficială făcută de un stat către alt stat cu privire la începerea războiului împotriva acestuia. [Var.: **declarațiúne** s.f.] — Din fr. **déclaration,** lat. **declaratio, -onis.**

DECLARAȚIÚNE s.f. v. **declarație.**

DECLASÁ, *declasez,* vb. I. Refl. A decădea din punct de vedere moral sau social; a se degrada. — Din fr. **déclasser.**

DECLASÁRE, *declasări,* s.f. Acțiunea de *a se declasa* și rezultatul ei. — V. **declasa.**

DECLASÁT, -Ă, *declasați, -te,* adj., s.m. și f. (Om) decăzut sub raport moral sau social. — V. **declasa.** Cf. fr. d e c l a s s é.

DECLÍC, *declicuri,* s.n. Dispozitiv format dintr-o pârghie cu un cârlig la un capăt, care permite eliberarea unei piese imobilizate în raport cu o alta. — Din fr. **déclic.**

DECLIMATÁ, *declimatez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A scoate o plantă, un animal din clima obișnuită, din condițiile climatice normale. — Din fr. **déclimater.**

DECLIMATÁRE, *declimatări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a declimata.* — V. **declimata.**

DECLÍN, *declinuri,* s.n. **1.** Coborâre a unui astru pe bolta cerului înspre apus; asfințire, scăpătare. ✦ Fig. Sfârșitul unei glorii, al unei puteri aparținând unei persoane, unui popor, unei civilizații etc.; decădere. **2.** (Med.) Perioadă a unei boli în care simptomele clinice scad gradat în intensitate. ✦ Perioadă a vieții caracterizată de regresiunea funcțiilor organismului, care marchează începutul senescenței. — Din fr. **déclin.**

DECLINÁ, *declín,* vb. I. **1.** Tranz. A trece un substantiv, un adjectiv, un pronume, un numeral sau un articol prin toate cazurile gramaticale. **2.** Tranz. (Rar; în expr.) *A-și declina numele, calitatea* etc. = a-și spune numele, calitatea etc.; a se prezenta. **3.** Tranz. A refuza să-și asume o sarcină, o răspundere, o funcție, a nu vrea să soluționeze un litigiu etc. **4.** Tranz. A pune la îndoială, a nu admite, a nu recunoaște competența cuiva sau a ceva. **5.** Intranz. (Rar; despre aștri) A coborî spre asfințit; a apune, a scăpăta. — Din fr. **décliner,** lat. **declinare.**

DECLINÁBIL, -Ă, *declinabili, -e,* adj. Care se poate declina (**1**). — Din fr. **déclinable,** lat. **declinabilis.**

DECLINÁRE, *declinări,* s.f. Acțiunea de *a declina* și rezultatul ei. **1.** Totalitatea modificărilor suferite de forma unui substantiv, adjectiv, pronume, numeral sau articol pentru exprimarea cazurilor la singular și la plural. ✦ Clasă sau categorie de substantive sau de adjective care folosesc aceleași mijloace în realizarea flexiunii. **2.** (În sintagma) *Declinare de competență* = trimitere a unei pricini spre soluționare la organul de jurisdicție competent de către organul sesizat cu soluționarea ei, care constată incompetența sa. — V. **declina.**

DECLINÁT, -Ă, *declinați, -te,* adj. (Gram.; despre părți de vorbire flexibile) Trecut prin toate cazurile. — V. **declina.**

DECLINATÓR, *declinatoare,* s.n. Busolă dreptunghiulară pentru măsurarea unghiului de declinație magnetică. [Pl. și: (m.) *declinatori*] — Din fr. **déclinateur.**

DECLINATÓRIU, -ÓRIE, *declinatorii,* adj. Care respinge competența unei instanțe sau contestă o jurisdicție. ✦ (Substantivat, n.; în sintagma) *Declinatoriu de competență* = hotărâre prin care o instanță constată necompetența ei și trimite cauza la o instanță competentă. — Din fr. **déclinatoire.**

DECLINÁȚIE, *declinații,* s.f. **1.** (Gram.; înv.) Declinare. **2.** Unghiul dintre direcția către un astru și planul ecuatorial. ✧ *Declinație magnetică* = unghiul format într-un anumit loc de pe Pământ de meridianul magnetic cu meridianul geografic. [Var.: **declinațiúne** s.f.] — Din fr. **déclinaison,** lat. **declinatio, -onis.**

DECLINAȚIÚNE s.f. v. **declinație.**

DECLINOGRÁF, *declinografe,* s.n. Instrument care înregistrează variația declinației magnetice. — Din fr. **déclinographe.**

DECLINOMÉTRU, *declinometre,* s.n. Instrument pentru determinarea declinației magnetice. — Din fr. **déclinomètre.**

DECLIVITÁTE, *declivități,* s.f. **1.** Unghi format de o dreaptă înclinată cu planul orizontal. **2.** Înclinare a unui teren, a unei șosele sau a unei căi ferate față de planul orizontal. — Din fr. **déclivité,** lat. **declivitas, -atis.**

DECLIVOMÉTRU, *declivometre,* s.n. Instrument pentru măsurarea declivității. — Din fr. **déclivomètre.**

DECLORIZÁ, *declorizez,* vb. I. Tranz. A curăța apa de clorul rămas după dezinfecția ei. — Din fr. **déchloriser.**

DECLORIZÁRE, *declorizări,* s.f. Acțiunea de *a decloriza* și rezultatul ei. — V. **decloriza.**

DECOAFÁ, *decoafez,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) strica coafura, a (se) ciufuli. — Din fr. **décoiffer.**

DECÓCT, *decocturi,* s.n. Soluție apoasă obținută prin fierberea anumitor plante alimentare sau medicinale, în vederea extragerii principiilor active din acestea. [Var.: (reg.) **dicóct** s.n.] — Din germ. **Dekokt,** lat. **decoctum.**

DECÓCȚIE, *decocții,* s.f. Fierbere a unor plante alimentare sau medicinale în apă, procedeu prin care se obține un decoct; (concr.) decoct. — Din fr. **décoction,** lat. **decoctio.**

DECODÁ, *decodez,* vb. I. Tranz. A descifra un cod; a descifra un mesaj pe baza unui cod. — Din fr. **décoder.**

DECODÁJ, *decodaje,* s.n. Transformare a semnalelor de telecomunicație, inversă codajului, prin care se urmărește reproducerea semnalelor inițiale; decodare. — Din fr. **décodage.**

DECODÁRE, *decodări,* s.f. Acțiunea de *a decoda* și rezultatul ei; decodaj. — V. **decoda.**

DECODIFICÁ, *decodífic,* vb. I. Tranz. A decoda. — Pref. *de-* + **codifica.**

DECODIFICÁRE, *decodificări,* s.f. Decodare. — V. **decodifica.**

DECODIFICÁT, -Ă, *decodificați, -te,* adj. Decodat. — V. **decodifica.**

DECODÓR, *decodoare,* s.n. Circuit sau dispozitiv care efectuează decodarea. — Din fr. **décodeur,** engl. **decoder.**

DECOFEINIZÁ, *decofeinizez,* vb. I. Tranz. A extrage cofeina din boabele verzi de cafea sau din reziduurile de ceai în vederea obținerii cofeinei sau a cafelei dietetice fără cofeină. [Pr.: *-fe-i-.* — Var.: **decafeinizá** vb. I] — De la **cofeină.** Cf. fr. d é c o f é i n e r.

DECOFEINIZÁRE, *decofeinizări,* s.f. Acțiunea de *a decofeiniza* și rezultatul ei. [Pr.: *-fe-i-.* — Var.: **decafeinizáre** s.f.] — V. **decofeiniza.**

DECOFEINIZÁT, -Ă, *decofeinizați, -te,* adj. Care nu mai conține cofeină, căruia i s-a extras cofeina. [Pr.: *-fe-i-.* — Var.: **decafeinizát, -ă** adj.] — V. **decofeiniza.**

DECOFRÁ, *decofrez,* vb. I. Tranz. A demonta cofrajul în care s-a turnat o piesă, o construcție de beton etc. — Din fr. **décoffrer.**

DECOFRÁJ, *decofraje,* s.n. Decofrare. — Din fr. **décoffrage.**

DECOFRÁRE, *decofrări,* s.f. Acțiunea de *a decofra* și rezultatul ei. — V. **decofra.**

DECOLÁ, *decolez,* vb. I. Intranz. (Despre aeronave) A se desprinde de pământ sau de pe suprafața unei ape și a-și lua zborul. — Din fr. **décoller.**

DECOLÁRE, *decolări,* s.f. Acțiunea de *a decola* și rezultatul ei. — V. **decola.**

DECOLETÁ, *decoletez,* vb. I. Tranz. **1.** A prelucra (la strung) un material de forma unei bare în piese, care, atunci când sunt gata, sunt tăiate succesiv din aceasta. **2.** A executa operația de decoletare. — Din fr. **décolleter.**

DECOLETÁRE, *decoletări,* s.f. Acțiunea de *a decoleta* și rezultatul ei. ✦ Operație de îndepărtare a frunzelor de sfeclă la recoltarea rădăcinilor destinate fabricării zahărului. — V. **decoleta.**

DECOLMATÁ, *decolmatez,* vb. I. Tranz. A curăța canale, bazine etc. de materialul aluvionar depus de apele curgătoare. — Din fr. **décolmater.**

DECOLMATÁJ, *decolmataje,* s.n. (Franțuzism) Decolmatare. — Din fr. **décolmatage.**

DECOLMATÁRE, *decolmatări,* s.f. Acțiunea de *a decolmata* și rezultatul ei. — V. **decolmata.**

DECOLMATÁT, -Ă, *decolmatați, -te,* adj. (Despre canale, bazine etc.) Care a fost curățat de aluviuni. — V. **decolmata.**

DECOLONIZÁ, *decolonizez,* vb. I. Tranz. A înlătura regimul colonial; a acorda independență popoarelor din colonii. — Din fr. **décoloniser.**

DECOLONIZÁRE, *decolonizări,* s.f. Acțiunea de *a decoloniza* și rezultatul ei; proces social-economic de înlăturare a regimului colonial și de obținere a independenței statale a popoarelor din colonii. — V. **decoloniza.**

DECOLONIZÁT, -Ă, *decolonizați, -te,* adj. (Despre fostele colonii) Căruia i s-a acordat independența. — V. **decoloniza.**

DECOLORÁ, *decolorez,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A-și pierde sau a face să-și piardă culoarea în urma expunerii la soare, la spălat etc. ✦ A căpăta sau a face să capete o culoare mai ștearsă, mai deschisă; *fig.* a deveni sau a face să devină insignifiant; a păli. **2.** Tranz. A înlătura total sau parțial culoarea de pe o țesătură, de pe un tablou etc. — Din fr. **décolorer,** lat. **decolorare.**

DECOLORÁNT, -Ă, *decoloranți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. Care decolorează (**2**). **2.** S.m. Material, substanță sau agent fizic care are proprietatea de a decolora (**2**). — Din fr. **décolorant.**

DECOLORÁRE, *decolorări,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) decolora;* pierderea culorii intense. **2.** Operație care are ca scop îndepărtarea unei substanțe colorante sau colorate cu ajutorul decoloranților. — V. **decolora.**

DECOLORÁT, -Ă, *decolorați, -te,* adj. Care și-a pierdut total sau parțial culoarea; care are o culoare ștearsă, deschisă; *fig.* (despre abstracte) insignifiant, palid, șters. — V. **decolora.**

DECOLTÁ, *decoltez,* vb. I. Tranz. A răscroi mult un obiect de îmbrăcăminte (feminină) în jurul gâtului, adâncind uneori tăietura în față, în spate sau peste umeri. — Din fr. **décolleter.**

DECOLTÁT, -Ă, *decoltați, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte de îmbrăcăminte) Cu decolteu (mare); (despre persoane) care poartă rochii, haine etc. cu decolteu. **2.** (Fam.) Indecent, necuviincios. — V. **decolta.**

DECOLTÉU, *decolteuri,* s.n. Partea răscroită în jurul gâtului, la o rochie, la o bluză etc. ✦ Parte a gâtului și a umerilor la femei care rămâne descoperită prin decolteu. — Din fr. **décolleté.**

DECOMANDÁ, *decománd,* vb. I. Tranz. A anula o comandă, o invitație, un ordin; a contramanda. — Din fr. **décommander.**

DECOMANDÁRE, *decomandări,* s.f. Acțiunea de *a decomanda.* — V. **decomanda.**

DECOMANDÁT, -Ă, *decomandați, -te,* adj. **1.** (Despre comenzi, invitații, ordine) La care s-a renunțat; contramandat. **2.** (În sintagma) *Cameră decomandată* = cameră cu intrare separată. — V. **decomanda.**

DECOMPENSÁ, *decompensez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să-și modifice sau a-și modifica starea de echilibru funcțional. — Din fr. **décompenser.**

DECOMPENSÁRE, *decompensări,* s.f. Stare de epuizare sau de depășire a resurselor funcționale ale unui organ bolnav; decompensație. — V. **decompensa.**

DECOMPENSÁȚIE, *decompensații,* s.f. Decompensare. — Din fr. **décompensation.**

DECOMPOZÍȚIE, *decompoziții,* s.f. Determinare, prin analiză sau prin calcul, a caracteristicilor tehnice ale materiei prime folosite la confecționarea unui obiect dintr-o țesătură sau dintr-un tricot. [Var.: **decompozițiúne** s.f.] — Din fr. **décomposition.**

DECOMPOZIȚIÚNE s.f. v. **decompoziție.**

DECOMPRESIÚNE, *decompresiuni,* s.f. **1.** Decomprimare. **2.** Reducere a presiunii din cilindrul unei mașini, al unui recipient etc. prin stabilirea unei comunicații cu mediul înconjurător. **3.** Micșorare treptată, în timp, a presiunii exercitate asupra unui scafandrier sau asupra unui echipaj submarin scufundat, la ieșirea acestuia la suprafață, pentru a evita embolia gazoasă. — Din fr. **décompression.**

DECOMPRIMÁ, *decomprím,* vb. I. Tranz. A reduce (lent) o suprapresiune; a micșora sau a anula o comprimare. — Din fr. **décomprimer.**

DECOMPRIMÁRE, *decomprimări,* s.f. Acțiunea de *a decomprima* și rezultatul ei; decompresiune. — V. **decomprima.**

DECOMUNIZÁ, *decomunizez,* vb. I. Tranz. A desființa proprietatea comună; a privatiza. — Pref. *de-* + **comuniza.**

DECONCERTÁ, *deconcertez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A face pe cineva să-și piardă cumpătul, siguranța de sine; a tulbura, a zăpăci. — Din fr. **déconcerter.**

DECONCERTÁNT, -Ă, *deconcertanți, -te,* adj. (Livr.) Care deconcertează; tulburător. — Din fr. **déconcertant.**

DECONCERTÁT, -Ă, *deconcertați, -te,* adj. (Livr.) Tulburat, dezorientat, năucit. — V. **deconcerta.**

DECONECTÁ, *deconectez,* vb. I. **1.** Tranz. A suprima o conexiune a două conducte electrice. **2.** Tranz. A desface o legătură dintre o mașină sau un aparat electric și un circuit sau o rețea electrică; a decupla. **3.** Refl. Fig. A se relaxa, a se destinde, a se calma. — Din fr. **déconnecter.**

DECONECTÁNT, -Ă, *deconectanți, -te,* adj., s.n. (Medicament) care are acțiune calmantă asupra sistemului nervos central. — Din fr. **déconnectant.**

DECONECTÁRE, *deconectări,* s.f. Acțiunea de *a (se) deconecta* și rezultatul ei. — V. **deconecta.**

DECONGELÁ, *decongelez,* vb. I. Tranz. **1.** A topi un corp sub temperatura ambiantă. **2.** A aduce un corp congelat la starea pe care a avut-o înainte de congelare. — Din fr. **décongeler.**

DECONGELÁRE, *decongelări,* s.f. Acțiunea de *a decongela* și rezultatul ei. ✦ Operație sau proces prin care se restabilesc proprietățile inițiale ale produselor alimentare congelate, pentru a putea fi consumate; decongelație. — V. **decongela.**

DECONGELÁȚIE, *decongelații,* s.f. Decongelare. [Var.: **decongelațiúne** s.f.] — Din fr. **décongélation.**

DECONGELAȚIÚNE s.f. v. **decongelație.**

DECONGESTÍV, -Ă, *decongestivi, -e,* adj., s.n. (Medicament) care decongestionează. — Din fr. **décongestif.**

DECONSILIÁ, *deconsiliez,* vb. I. Tranz. A sfătui pe cineva să nu facă un anumit lucru. [Pr.: *-li-a*] — Din fr. **déconseiller** (prin apropiere de *consiliu*).

DECONSILIÉRE, *deconsilieri,* s.f. Acțiunea de *a deconsilia* și rezultatul ei. [Pr.: *-li-e-*] — V. **deconsilia.**

DECONSOLIDÁ, *deconsolidez,* vb. I. Tranz. A face ca ceva să-și piardă soliditatea, rezistența. — Din fr. **déconsolider.**

DECONSOLIDÁRE, *deconsolidări,* s.f. Acțiunea de *a deconsolida* și rezultatul ei. ✦ Spec. Pierdere a legăturilor solide de coeziune dintre particulele unei roci. — V. **deconsolida.**

DECONSPIRÁ, *deconspír,* vb. I. Tranz. A demasca o conspirație; a divulga un secret. ✦ Refl. și tranz. A (se) trăda. — Din fr. **déconspirer.**

DECONSPIRÁRE, *deconspirări,* s.f. Faptul de *a (se) deconspira.* — V. **deconspira.**

DECONSPIRÁT, -Ă, *deconspirați, -te,* adj. **1.** (Despre secrete, conspirații etc.) Care a devenit cunoscut. **2.** Care a fost trădat. — V. **deconspira.**

DECÓNT, *deconturi,* s.n. Justificare amănunțită, pe bază de acte, a folosirii unei sume (primite); (concr.) document, formular cu ajutorul căruia se face justificarea unor cheltuieli. — Din fr. **décompte.**

DECONTÁ, *decontez,* vb. I. Tranz. A justifica în mod detaliat, pe bază de acte, întrebuințarea unei sume (primite). — Din fr. **décompter.**

DECONTAMINÁ, *decontaminez,* vb. I. Tranz. A elimina radioactivitatea nocivă prin îndepărtarea (spălarea, filtrarea etc.) materialelor radioactive (pulberi, picături etc.) aflate în încăperi, pe obiecte etc. — Din fr. **décontaminer.**

DECONTAMINÁRE, *decontaminări,* s.f. Acțiunea de *a decontamina* și rezultatul ei. — V. **decontamina.**

DECONTÁRE, *decontări,* s.f. Faptul de *a deconta;* operație contabilă prin care se justifică întrebuințarea unei sume primite; decont. — V. **deconta.**

DECONTRACTÁ, *decontractez,* vb. I. Refl. (Despre mușchi) A-și reveni în poziție relaxată după o contracție. ✦ Fig. (Despre oameni) A se destinde. — Din fr. **décontracter.**

DECONTRACTÁRE, *decontractări,* s.f. Faptul de *a se decontracta.* — V. **decontracta.**

DECONTRACTÁT, -Ă, *decontractați, -te,* adj. **1.** (Despre mușchi) Care a revenit din contracție. **2.** (Despre oameni) Destins. — V. **decontracta.**

DECOPERTÁ, *decopertez,* vb. I. Tranz. A desface acoperișul unei construcții. ✦ Spec. A dezveli un zăcământ (care se exploatează la suprafață). [Var.: **descopertá** vb. I] — Pref. *de-* + **coperta.**

DECOPERTÁRE, *decopertări,* s.f. Acțiunea de *a decoperta.* [Var.: **descopertáre** s.f.] — V. **decoperta.**

DECOPERTÁT, -Ă, *decopertați, -te,* adj. **1.** (Despre construcții) Care are acoperișul scos. **2.** (Despre zăcăminte) Care a rămas descoperit. [Var.: **descopertát, -ă** adj.] — V. **decoperta.**

DECOPÉRTĂ, *decoperte,* s.f. Decopertare. [Var.: **descopértă** s.f.] — Pref. *de-* + **copertă.**

DECÓR, *decoruri,* s.n. **1.** Ansamblu de obiecte care servesc la crearea cadrului în care se desfășoară un spectacol de teatru, balet, film. ✦ Fig. Cadru, ambianță în care se petrece o acțiune; peisaj, tablou. **2.** Ceea ce servește pentru a decora ceva; ornament, podoabă; ornamentația interioară sau exterioară a unei clădiri, a unei săli, a unui obiect etc. — Din fr. **décor.**

DECORÁ, *decorez,* vb. I. Tranz. **1.** A împodobi o clădire, o cameră etc. cu diverse obiecte, ornamente, zugrăveli etc. **2.** A acorda, a conferi cuiva o decorație. — Din fr. **décorer,** lat. **decorare.**

DECORÁRE, *decorări,* s.f. Acțiunea de *a decora* și rezultatul ei. — V. **decora.**

DECORÁT, -Ă, *decorați, -te,* adj. **1.** Împodobit, ornat. **2.** Care a fost distins cu o decorație. — V. **decora.**

DECORATÍV, -Ă, *decorativi, -e,* adj. Care decorează; care servește la decorare; ornant, ornamental. ✦ Care produce efecte de suprafață, exterioare, superficiale. ✦ *Artă decorativă* = arta de a decora (**1**), cu mijloacele artelor plastice, exteriorul și interiorul unei case, al obiectelor de uz curent, al mobilierului, costumelor etc. — Din fr. **décoratif.**

DECORATIVÍSM s.n. Tendință picturală spre elemente pur decorative; exces de ornamentare. — Din fr. **décorativisme.**

DECORATIVITÁTE s.f. Caracter decorativ al unui obiect sau al unor lucrări arhitectonice. — **Decorativ** + suf. *-itate.*

DECORATÓR, -OÁRE, *decoratori, -oare,* s.m. și f. Persoană care are profesia de a decora clădiri, interioare, vitrine etc. ✦ Persoană care face decoruri pentru teatru, film etc. — Din fr. **décorateur.**

DECORÁȚIE, *decorații,* s.f. **1.** Distincție (ordin, medalie) ce se acordă cuiva pentru merite deosebite într-un anumit domeniu de activitate, pentru o faptă eroică sau pentru servicii excepționale aduse țării. **2.** (Rar) Acțiunea, arta de a decora, de a orna; (concr.) totalitatea obiectelor care servesc la împodobire, la ornamentație. [Var.: (înv.) **decorațiúne** s.f.] — Din fr. **décoration,** lat. **decoratio, -onis.**

DECORAȚIÚNE s.f. v. **decorație.**

DECOROMANÍE s.f. (Rar) Manie pentru decoruri sau pentru decorații excesive. — Din fr. **décoromanie.**

DECORTICÁ, *decortichez,* vb. I. Tranz. **1.** A desprinde și a înlătura cojile de pe unele semințe în vederea consumului. ✦ A curăța de coajă arborii, cu scopul de a stârpi insectele dăunătoare și ouăle lor. **2.** A îndepărta chirurgical, total sau parțial, o membrană îngroșată care învelește un organ (creier, rinichi etc.). — Din fr. **décortiquer,** lat. **decorticare.**

DECORTICÁRE, *decorticări,* s.f. **1.** Operație de desprindere și de înlăturare a cojilor de pe unele semințe în vederea consumului sau prelucrării ulterioare a acestora. ✦ Curățare de scoarță a arborilor pentru distrugerea insectelor dăunătoare și a ouălor lor. **2.** Îndepărtare chirurgicală, totală sau parțială, a unui organ de învelișul său fibros, normal sau patologic. — V. **decortica.**

DECORTICÁT, -Ă, *decorticați, -te,* adj. (Despre semințe, fructe) Descojit[2]. — V. **decortica.**

DECORTICATÓR, *decorticatoare,* s.n. Mașină cu ajutorul căreia se realizează decorticarea (**1**). — **Decortica** + suf. *-tor.*

DECORTICÁȚIE, *decorticații,* s.f. (Rar) Decorticare. — Din fr. **décortication,** lat. **decorticatio.**

DECOVÍL, *decovile,* s.n. Cale ferată îngustă, provizorie, alcătuită din panouri de șine care se așază direct pe teren și care pot fi ușor montate sau demontate, folosită pentru exploatări locale și temporare. ✦ (Impr.) Tren care circulă pe o asemenea linie. ✦ (Impr.) Cale ferată îngustă stabilă. [Pl. și: *decoviluri*] — Din fr. **décauville.**

DECOZÍNĂ, *decozine,* s.f. Alcaloid extras din planta nemțișor, care ajută la scăderea tensiunii arteriale și la rărirea ritmului cardiac. — Din fr. **décozine.**

DECREMÉNT, *decremente,* s.n. (Mat.) Diminuare a valorii unei mărimi variabile. — Din fr. **décrément.**

DECREPÍT, -Ă, *decrepiți, -te,* adj. Atins de decrepitudine; ramolit. — Din fr. **décrépit,** lat. **decrepitus.**

DECREPITÁ, *decrepitez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) produce o decrepitare. — Din fr. **décrépiter.**

DECREPITÁRE, *decrepitări,* s.f. Acțiunea de *a (se) decrepita* și rezultatul ei; rupere a cristalelor prin ridicarea bruscă a temperaturii lor, datorită dilatării inegale pe diferite direcții. — V. **decrepita.**

DECREPITÚDINE s.f. Stare de bătrânețe înaintată, caracterizată prin slăbire excesivă și prin pierderea aproape totală a forțelor vitale; ramolire, ramolisment. ✦ Fig. Decădere extremă, ruină. — Din fr. **décrépitude.**

DECRESCÉNDO adv., s.n. **1.** Adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Descrescând, scăzând treptat în intensitate; diminuendo. **2.** S.n. Scădere progresivă a intensității sunetelor produse cu vocea sau de un instrument muzical; parte dintr-o compoziție muzicală cântată în acest fel. — Cuv. it.

DECRÉT, *decrete,* s.n. Act prin care se stabilesc dispoziții generale obligatorii sau prin care se reglementează anumite situații juridice. — Din fr. **décret,** lat. **decretum.**

DECRETÁ, *decretez,* vb. I. Tranz. A da un decret, a hotărî, a ordona prin decret. ✦ Fig. A declara ceva în mod sentențios; a emite o părere categorică. — Din fr. **décréter.**

DECRETÁRE s.f. Acțiunea de *a decreta* și rezultatul ei. — V. **decreta.**

DECRIPTÁ, *decriptez,* vb. I. Tranz. A descifra, a traduce o corespondență cifrată. — Din fr. **décrypter.**

DECRIPTÁRE, *decriptări,* s.f. Acțiunea de *a decripta.* — V. **decripta.**

DECRIPTÁT, -Ă, *decriptați, -te,* adj. (Despre texte cifrate) Al cărui înțeles este deslușit. — V. **decripta.**

DECRISPÁRE, *decrispări,* s.f. (Rar) Deconectare (psihică). — După fr. **décrispation.**

DECROMÁ, *decromez,* vb. I. Tranz. A înlătura stratul de crom depus pe o formă de tipar. — Pref. *de-* + **croma.**

DECROMÁRE, *decromări,* s.f. Acțiunea de *a decroma.* — V. **decroma.**

DECROMÁT, -Ă, *decromați, -te,* adj. (Despre forme de tipar) De pe care a fost înlăturat stratul de crom depus. — V. **decroma.**

DECROȘÁ, *decroșez,* vb. I. **1.** Tranz. A desprinde ceva care a fost agățat. **2.** Refl. (Despre mașini electrice) A se desprinde. **3.** Refl. (Despre strate geologice) A se deplasa în plan orizontal de-a lungul unei spărturi. — Din fr. **décrocher.**

DECROȘÁJ s.n. Decroșare. — Din fr. **décrochage.**

DECROȘÁRE, *decroșări,* s.f. Acțiunea de *a (se) decroșa* și rezultatul ei. ✦ (Geol.) Fractură în scoarța terestră de-a lungul căreia se decroșează (**3**) stratele. — V. **decroșa.**

DECUBÍT s.n. Poziție a corpului când este întins la orizontală. ✦ Rană cangrenată care apare uneori la bolnavii siliți să stea mult timp culcați. — Din fr. **décubitus,** lat. **decubitus.**

DECUPÁ, *decupez,* vb. I. Tranz. A tăia bucăți dintr-o hârtie, dintr-o stofă etc. urmând linia unui desen sau conturul unui model; a tăia o parte dintr-un întreg. — Din fr. **découper.**

DECUPÁJ, *decupaje,* s.n. **1.** Decupare. **2.** Operație care constă în împărțirea unui scenariu cinematografic într-un anumit număr de scene, prevăzute cu indicațiile tehnice respective. **3.** Scenariu regizoral. — Din fr. **découpage.**

DECUPÁRE, *decupări,* s.f. Acțiunea de *a decupa* și rezultatul ei. ✦ (Tehn.) Tăiere a unei piese în două bucăți; tăiere a unui obiect după o formă dată. — V. **decupa.**

DECUPÁT[1] s.n. Decupare. — V. **decupa.**

DECUPÁT[2], -Ă, *decupați, -te,* adj. Tăiat dintr-un tot, dintr-un întreg; din care s-a tăiat o parte. ✧ *Pantofi decupați* = pantofi care au călcâiul descoperit, fără ștaif. — V. **decupa**. Cf. fr. d é c o u p é.

DECUPATÓR, *decupatoare,* s.n. Mașină pentru decupat. — **Decupa** + suf. *-tor.*

DECUPLÁ, *decuplez,* vb. I. Tranz. A dezlega, a desface elementele unui cuplu, ale unui sistem tehnic. ✦ A deconecta (**2**). — Din fr. **découpler.**

DECUPLÁRE, *decuplări,* s.f. Acțiunea de *a decupla* și rezultatul ei; dezlegare, desfacere. — V. **decupla.**

DECUPRÁ, *decuprez,* vb. I. Tranz. A înlătura stratul de cupru depus pe stereotipe. — Pref. *de-* + **cupru.**

DECURÉNT, -Ă, *decurenți, -te,* adj. (Despre frunze) Cu limbul continuat și pe tulpină. — Din fr. **décurrent.**

DECÚRGE, pers. 3 *decúrge,* vb. III. Intranz. **1.** A urma, a rezulta din..., a-și avea izvorul în... **2.** A se petrece, a se desfășura. — Pref. *de-* + **curge** (după fr. *découler).*

DECÚRIE, *decurii,* s.f. **1.** Subunitate de cavalerie în armata romană, formată din zece soldați. **2.** Colegiu de mici funcționari la Roma și în municipiile romane. — Din lat. **decuria.**

DECURIÓN, *decurioni,* s.m. Ofițer roman de cavalerie care comanda o decurie (**1**). [Pr.: *-ri-on*] — Din lat. **decurio, -onis.**

DECÚRS s.n. (Cu referire la o perioadă de timp, în loc. prep.) *În decurs de...* sau *în decursul...* = în curgerea..., pe durata..., în desfășurarea... — V. **decurge.**

DECUSÁȚIE, *decusații,* s.f. Încrucișare în formă de X a două fascicule simetrice de fibre nervoase. — Din fr. **décussation.**

DECUSCUTÁ, *decuscutez,* vb. I. Tranz. A separa semințele de cuscută aflate în amestec cu semințe de lucernă, trifoi, in, cânepă etc. [Prez. ind. și: *decuscút*] — Din fr. **décuscuter.**

DECUSCUTÁRE, *decuscutări,* s.f. Acțiunea de *a decuscuta* și rezultatul ei. — V. **decuscuta.**

DECUSCUTATÓR, *decuscutatoare,* s.n. Mașină electromagnetică folosită pentru separarea semințelor de cuscută de semințele altor plante. — **Decuscuta** + suf. *-tor.*

DECUVÁ, *decuvez,* vb. I. Tranz. A trage vinul din cada de fermentație în butoaie. — Din fr. **décuver.**

DECUVÁJ, *decuvaje,* s.n. Tragere a vinului, după fermentare, din tocitoare în vasele în care trebuie păstrat. — Din fr. **décuvage.**

DEDÁ, *dedáu,* vb. I. Refl. **1.** A se deprinde, a se obișnui, a se familiariza (cu ceva), a se acomoda. **2.** A se consacra, a se dedica la ceva. ✦ A se obișnui cu fapte rele; a se nărăvi. — Din lat. **dedere** (după *da*[2]*).*

DEDÁL, *dedaluri,* s.n. Labirint. ✦ Fig. Încurcătură, învălmășeală. — Din fr. **dédale.**

DEDÁT, -Ă, *dedați, -te,* adj. **1.** (Construit cu prep. „cu", „la", sau cu un verb la conjunctiv sau la infinitiv) Deprins, obișnuit. **2.** (Construit cu prep. „la" sau cu dativul) Care se ocupă cu...., înclinat la...; consacrat... — V. **deda.**

DEDENTÍȚIE, *dedentiții,* s.f. (Med.) Pierdere a dinților (la bătrânețe). — Din fr. **dédentition.**

DEDESÚBT, (**1**) *dedesubturi,* s.n., (**2**) adv. **1.** S.n. Partea cea mai de jos, cea mai adâncă; *fig.* partea ascunsă, tăinuită. **2.** Adv. În partea de jos, din jos, jos, sub (ceva). ✦ (Adjectival) De jos, inferior. *Etajul de dedesubt*. — **De**[4] + **de**[4] + **subt.**

DEDESÚBTUL prep. (Urmat de un genitiv) Sub, din jos. — **De**[4] + **de**[4] + **subt.**

DEDEȚÉL s.m. v. **dedițel.**

DEDICÁ, *dedic,* vb. I. **1.** Tranz. A închina (cuiva) o operă proprie, în semn de omagiu sau de afecțiune; a hărăzi. **2.** Tranz. și refl. A (se) consacra unei idei, unei activități sau unei îndeletniciri. — Din lat. **dedicare,** fr. **dédier.**

DEDICÁRE, *dedicări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dedica.* — V. **dedica.**

DEDICÁT, -Ă, *dedicați, -te,* adj. (Despre oameni) Care se consacră unei îndeletniciri. — V. **dedica.**

DEDICATÓRIU, -IE, *dedicatorii,* adj. (Livr.) Care conține o dedicație. — Din fr. **dédicatoire,** lat. **dedicatorius.**

DEDICÁȚIE, *dedicații,* s.f. Text scris pentru cineva pe o carte, pe un album etc. în semn de omagiu sau de afecțiune. [Var.: (înv.) **dedicațiúne** s.f.] — Din lat. **dedicatio, -onis,** it. **dedicazione.**

DEDICAȚIÚNE s.f. v. **dedicație.**

DEDÍNĂ, *dedine,* s.f. **1.** Avere moștenită de la înaintași. **2.** Stăpânire feudală ereditară. — Din sl. **dedina.**

DEDÍȚĂ, *dedițe,* s.f. (Bot.) Dedițel. — Din sl. **dedica.**

DEDIȚÉL, *dediței,* s.m. **1.** Plantă erbacee otrăvitoare, cu frunze păroase și cu flori mari, albastre-violete, cu proprietăți colorante și farmaceutice; adormițele, dediță (*Pulsatilla pratensis).* **2.** (Zool.; în sintagma) *Dedițel-de-mare* = actiniei. [Var.: **dedețél** s.m.] — **Dediță** + suf. *-el.*

DEDÓI subst. Dans popular românesc, răspândit în Banat, cu mișcare rapidă; melodie după care se execută acest dans. — **De**[4] + **doi.**

DEDUBLÁ, *dedublez,* vb. I. Refl. A se împărți în două; a căpăta (simultan sau succesiv) două stări, două aspecte sau două forme deosebite. — Din fr. **dédoubler.**

DEDUBLÁRE, *dedublări,* s.f. Acţiunea de *a se dedubla* şi rezultatul ei; împărţire în două. ✧ *Dedublarea personalităţii* = tulburare psihică constând în disocierea personalităţii, la acelaşi individ, una normală şi alta morbidă, fiecare dominând alternativ şi determinând caracterul comportamentului. — V. **dedubla.**

DEDUBLÁT, -Ă, *dedublaţi, -te,* adj. Dublu; (despre persoane şi manifestările lor) cu două aspecte, cu două înfăţişări diferite. — V. **dedubla.**

DEDÚCE, *dedúc,* vb. III. Tranz. **1.** A deriva, a desprinde o judecată particulară din alta generală sau un fapt din altul; a trage o concluzie, pe calea deducţiei, din două sau mai multe premise. **2.** (Fin.) A scădea din veniturile unei persoane fizice sau juridice o anumită sumă, din diferite motive. — Din lat. **deducere.** Cf. fr. d é d u i r e.

DEDÚCERE, *deduceri,* s.f. Faptul de *a deduce.* — V. **deduce.**

DEDUCTÍBIL, -Ă, *deductibili, -e,* adj. Care se poate deduce. — Din fr. **déductible.**

DEDUCTÍV, -Ă, *deductivi, -e,* adj. Care procedează prin deducţie, care foloseşte deducţia. — Din fr. **déductif,** lat. **deductivus.**

DEDÚCŢIE, *deducţii,* s.f. Formă de raţionament în care concluzia rezultă din premise; consecinţă, concluzie a unui raţionament. ✧ *Prin deducţie* = procedeu prin care se ajunge la o concluzie. [Var.: **deducţiúne** s.f.] — Din fr. **déduction,** lat. **deductio, -onis.**

DEDUCŢIÚNE s.f. v. **deducţie.**

DEDULCÍ, *dedulcesc,* vb. IV. Refl. A se deprinde cu ceva (bun, plăcut); a prinde gust de ceva. — Pref. *de-* + **dulce.**

DEDURIZÁ, *dedurizez,* vb. I. Tranz. A efectua dedurizarea apei. — Pref. *de-* + **dur** + suf. *-iza.*

DEDURIZÁRE, *dedurizări,* s.f. (În sintagma) *Dedurizarea apei* = eliminarea din apă a sărurilor de calciu şi de magneziu, care dau apei duritate. — V. **deduriza.**

DEDÚS, -Ă, *deduşi, -se,* adj. (Despre idei, principii) Stabilit prin deducţie. — V. **deduce.**

DE FACTO loc. adv. Formulă folosită pentru a recunoaşte un fapt prin însăşi existenţa acestuia; în fapt. — Loc. lat.

DEFALCÁ, *defalc,* vb. I. Tranz. **1.** A desprinde sau a scoate una sau mai multe părţi; a împărţi un teren în loturi. **2.** A repartiza o lucrare, un proiect etc. pe etape, pe oameni etc. [Prez. ind. şi: *defalchez*] — Din fr. **défalquer,** lat. **defalcare.**

DEFALCÁRE, *defalcări,* s.f. Acţiunea de *a defalca* şi rezultatul ei. — V. **defalca.**

DEFAVOÁRE s.f. (În sintagma) *În defavoarea (*cuiva) = împotriva interesului (cuiva), în dezavantajul (cuiva). — Din fr. **défaveur.**

DEFAVORÁBIL, -Ă, *defavorabili, -e,* adj. Contrar intereselor cuiva, în dezavantajul cuiva; nefavorabil, neprielnic. — Din fr. **défavorable.**

DEFAVORIZÁ, *defavorizez,* vb. I. Tranz. A dezavantaja. — Din fr. **défavoriser.**

DEFAVORIZÁRE, *defavorizări,* s.f. Acţiunea de *a defavoriza.* — V. **defavoriza.**

DEFAVORIZÁT, -Ă, *defavorizaţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Om) dezavantajat. — V. **defavoriza.**

DEFAZÁ, *defazez,* vb. I. Tranz. (Elt.) A realiza un defazaj. — Din **defazaj.**

DEFAZÁJ, *defazaje,* s.n. (Elt.) Diferenţa dintre fazele a două mărimi sinusoidale de aceeaşi frecvenţă. — Din fr. **déphasage.**

DEFAZÁRE, *defazări,* s.f. (Elt.) Acţiunea de *a defaza.* — V. **defaza.**

DEFAZÓR, *defazoare,* s.n. (Elt.) Cvadripol care introduce un defazaj anumit între semnalul de la ieşire şi cel de la intrare. — Din fr. **déphaseur.**

DEFĂIMÁ, *defăimez,* vb. I. Tranz. **1.** A vorbi de rău pe cineva sau a vorbi rău despre ceva; a ponegri, a calomnia. ✦ Refl. (Rar) A se face de râs, a se compromite. **2.** (Înv.) A dispreţui, a subaprecia; a umili, a înjosi. — Din lat. ***diffamiare.**

DEFĂIMÁRE, *defăimări,* s.f. Acţiunea de *a defăima* şi rezultatul ei; bârfire, ponegrire, calomniere. ✦ (Înv.) Dispreţ, desconsiderare; umilire, batjocură. — V. **defăima.**

DEFĂIMÁT, -Ă, *defăimaţi, -te,* adj. **1.** Bârfit, ponegrit, calomniat, blamat (**2**). **2.** (Rar) Cu reputaţie proastă, cu nume rău. ✦ (Înv.; despre fapte) Care strică reputaţia; infamant. — V. **defăima.**

DEFĂIMĂTÓR, -OÁRE, *defăimători, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care defăimează. — **Defăima** + suf. *-tor.*

DEFECÁ, *defechez,* vb. I. Tranz. **1.** A limpezi un lichid, provocând depunerea substanţelor care se află în suspensie. ✦ A precipita albuminele dintr-o soluţie cu ajutorul unui reactiv chimic pentru a purifica soluţia. ✦ A purifica zemurile din industria zahărului prin tratare cu lapte de var. **2.** A evacua materiile fecale din intestin. — Din fr. **déféquer,** lat. **defaecare.**

DEFECÁNT, *defecanţi,* s.m. Reactiv chimic de precipitare a substanţelor proteice din soluţii. — Din fr. **déféquant.**

DEFECÁRE, *defecări,* s.f. Acţiunea de *a defeca* şi rezultatul ei. — V. **defeca.**

DEFECATÓR, *defecatoare,* s.n. Aparat pentru limpezirea lichidelor. — Din fr. **défécateur.**

DEFECÁŢIE, *defecaţii,* s.f. Evacuare a materiilor fecale din intestin. — Din fr. **défécation,** lat. **defaecatio.**

DEFÉCT, -Ă, *defecţi, -te,* s.n., adj. **1.** S.n. Lipsă, scădere, imperfecţiune materială, fizică sau morală; cusur, hibă. ✦ Deranjament, stricăciune care împiedică funcţionarea normală a unei maşini, a unui aparat. ✦ Ceea ce nu este conform regulilor stabilite într-un anumit domeniu. ✦ Dezavantaj, inconvenient. **2.** Adj. Care s-a defectat, s-a stricat; care are un defect (**1**). — Din lat. **defectus,** germ. **Defekt.**

DEFECTÁ, *defectez,* vb. I. Refl. (Despre mecanisme, aparate, maşini etc.) A avea o defecţiune, a nu mai funcţiona normal; a se strica. ✦ Tranz. A produce o defecţiune la o maşină, la un aparat, la un mecanism etc. — Din **defect.**

DEFECTÁRE, *defectări,* s.f. Acţiunea de *a (se) defecta* şi rezultatul ei. — V. **defecta.**

DEFECTÁT, -Ă, *defectaţi, -te,* adj. Care nu mai funcţionează normal; stricat. — V. **defecta.**

DEFECTÍV, -Ă, *defectivi, -e,* adj. (Despre cuvintele flexibile) Care are flexiunea incompletă, lipsit de unele forme gramaticale, care nu se întrebuinţează la toate formele gramaticale. — Din fr. **défectif,** lat. **defectivus.**

DEFECTOLÓG, -Ă, *defectologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în defectologie. — Din **defectologie** (derivat regresiv).

DEFECTOLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul psihologic şi pedagogic al persoanelor cu deficienţe senzoriale, intelectuale etc. — Din rus. **defektologhiia.**

DEFECTOSCÓP, *defectoscoape,* s.n. Aparat folosit în defectoscopie, cu ajutorul căruia se examinează piesele metalice pentru a descoperi defectele din material. — Din fr. **défectoscope.**

DEFECTOSCOPÍE, *defectoscopii,* s.f. Ansamblu de procedee folosite pentru examinarea materialelor şi a pieselor în vederea descoperirii defectelor acestora. — Din fr. **défectoscopie.**

DEFECTUÓS, -OÁSĂ, *defectuoşi, -oase,* adj. Cu defecte (**1**), cu lipsuri. [Pr.: *-tu-os*] — Din fr. **défectueux,** lat. **defectuosus.**

DEFECTUOZITÁTE, *defectuozităţi,* s.f. (Rar) Stare a ceea ce este defectuos, stare de defecţiune; defect. [Pr.: *-tu-o-*] — Din fr. **défectuosité,** lat. **defectuositas, -atis.**

DEFECŢIÚNE, *defecţiuni,* s.f. Deranjament, defect care împiedică buna funcţionare a unei maşini, a unui aparat, a unui mecanism, desfăşurarea normală a unei acţiuni etc. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din **defect.** Cf. fr. d é f e c t i o n, lat. d e f e c t i o, -o n i s.

DEFÉL adv. Deloc, nicidecum. — **De**[4] + **fel.**

DEFEMINIZÁ, *defeminizez,* vb. I. Tranz. A face să-şi piardă natura, aptitudinile, însuşirile de femeie. — Din fr. **déféminiser.**

DEFEMINIZÁRE, *defeminizări,* s.f. Acţiunea de *a defeminiza.* — V. **defeminiza.**

DEFEMINIZÁTĂ, *defeminizate,* adj. Care şi-a pierdut feminitatea. — V. **defeminiza.**

DEFENDÓR, *defendori,* s.m. (Rar) Pârât, acuzat. — Din fr. **défendeur.**

DEFENSÍV, -Ă, *defensivi, -e,* adj. Făcut pentru apărare, de apărare, care apără. — Din fr. **défensif.**

DEFENSÍVĂ, *defensive,* s.f. Stare sau poziţie de apărare. — Din fr. **défensive.**

DEFENSÓR, *defensori,* s.m. (Rar) Apărător. — Din fr. **défenseur,** lat. **defensor.**

DEFERÉNT, -Ă, *deferenţi, -te,* adj. Plin de deferenţă; care arată deferenţă; respectuos; condescendent. — Din fr. **déférent,** lat. **deferens, -ntis.**

DEFERÉNŢĂ s.f. Respect, stimă, consideraţie deosebită; condescendenţă. — Din fr. **déférence.**

DEFERÍ, *defér,* vb. IV. Tranz. **1.** (Determinat prin „justiţiei", „tribunalului" etc.) A trimite (pe cineva) înaintea unui organ de judecată sau de urmărire penală; a supune o cauză unui for judecătoresc. **2.** (Rar) A acorda, a conferi (o cinste, o demnitate, o distincţie). — Din fr. **déférer,** lat. **deferre.**

DEFERÍRE, *deferiri,* s.f. Acţiunea de *a deferi* şi rezultatul ei. — V. **deferi.**

DEFERIZÁ, *deferizez,* vb. I. Tranz. A îndepărta excesul de fier din apele feruginoase spre a le face proprii consumului. — Din fr. **déferriser.**

DEFERIZÁRE, *deferizări,* s.f. Acţiunea de *a deferiza* şi rezultatul ei. — V. **deferiza.**

DEFERTILIZÁ, *defertilizez,* vb. I. Tranz. A face ca un teren să devină neproductiv, a provoca pierderea fertilităţii unui teren. — Din fr. **défertiliser.**

DEFERTILIZÁRE, *defertilizări,* s.f. Acţiunea de *a defertiliza* şi rezultatul ei. — V. **defertiliza.**

DEFERTILIZÁT, -Ă, *defertilizaţi, -te,* adj. (Despre terenuri) Făcut neproductiv, nefertil. — V. **defertiliza.**

DEFERVESCÉNŢĂ s.f. Perioadă de scădere a temperaturii în cursul unei boli febrile. — Din fr. **défervescence.**

DEFETÍSM s.n. **1.** Opinie, atitudine a celui care nu are încredere în reuşita unei acţiuni; lipsă de încredere. **2.** Infracţiune care constă în lansarea, răspândirea sau publicarea, în timp de război, de zvonuri sau de informaţii false, exagerate sau tendenţioase, relative la situaţia economică, politică şi socială a ţării. — Din fr. **défaitisme.**

DEFETÍST, -Ă, *defetişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de defetism, referitor la defetism. **2.** S.m. şi f. Partizan al defetismului. — Din fr. **défaitiste.**

DEFETIŞIZÁ, *defetişizez,* vb. I. Tranz. A face ca un obiect, o idee etc. să-şi piardă caracterul de fetiş. — Pref. *de-* + **fetişiza.**

DEFETIŞIZÁNT, -Ă, *defetişizanţi, -te,* adj. Care defetişizează. — **Defetişiza** + suf. *-ant.*

DEFETIȘIZÁRE, *defetișizări,* s.f. Acțiunea de *a defetișiza* și rezultatul ei. — V. **defetișiza.**

DEFETIȘIZÁT, -Ă, *defetișizați, -te,* adj. (Despre obiecte, idei etc.) Care și-a pierdut caracterul de fetiș. — V. **defetișiza.**

DEFIBRÁ, *defibrez,* vb. I. Tranz. A efectua operație de mărunțire și de desfacere în fibre a foilor de alcaliceluloză în procesul de obținere a viscozei; a desface un material în fibre. ✦ A transforma lemnele în fibre pentru a obține pasta de lemn din care se fabrică hârtia sau pasta pentru plăci fibrolemnoase. — Din fr. **défibrer.**

DEFIBRÁRE, *defibrări,* s.f. Acțiunea de *a defibra* și rezultatul ei. — V. **defibra.**

DEFIBRATÓR, *defibratoare,* s.n. Mașină, agregat care folosește pentru operația de defibrare. — **Defibra** + suf. *-tor* (după fr. *défibreur).*

DEFIBRILATÓR, *defibrilatoare,* s.n. (Med.; și în sintagma *defibrilator cardiac)* Aparat electronic folosit în tratamentul fibrilației atriale sau ventriculare. — Din fr. **défibrillateur.**

DEFICIÉNT, -Ă, *deficienți, -te,* adj. Care are o insuficiență organică sau mintală. ✦ Care produce mai puțin decât trebuie, decât e planificat. ✦ (Substantivat) Persoană lipsită de anumite facultăți fizice sau psihice. *Un deficient mintal.* [Pr.: *-ci-ent*] —Din fr. **déficient.**

DEFICIÉNȚĂ, *deficiențe,* s.f. Scădere, lipsă, greșeală; rămânere în urmă. ✦ Lipsă în integritatea anatomică și funcțională a unui organ; absență a anumitor facultăți fizice sau psihice. [Pr.: *-ci-en-*] — Din fr. **déficience,** lat. **deficientia.**

DEFICÍT, *deficite,* s.n. Diferență cu care cheltuielile întrec veniturile; *p. ext.* pierdere (bănească); lipsă. ✧ Expr. *A fi în deficit* = a fi în pierdere, a avea cheltuieli mai mari decât veniturile. — Din fr. **déficit.**

DEFICITÁR, -Ă, *deficitari, -e,* adj. Care este în deficit. — Din fr. **déficitaire.**

DEFILÁ, *defilez,* vb. I. Intranz. (Despre trupe sau despre o mulțime) A trece în pas cadențat în coloană (de marș) prin fața comandanților sau reprezentanților autorităților, pentru a da onorul, cu ocazia unei parade, a unei serbări sau a unei inspecții; (despre persoane, cortegii) a trece în șir (prin fața cuiva). ✦ Fig. A se succeda. — Din fr. **défiler.**

DEFILÁRE, *defilări,* s.f. Acțiunea de *a defila* și rezultatul ei. — V. **defila.**

DEFILÉU, *defileuri,* s.n. Vale transversală îngustă, adâncă și lungă, cu versanți abrupți, săpată de o apă curgătoare în regiunile muntoase. — Din fr. **défilé.**

DEFINÍ, *definesc,* vb. IV. Tranz. A da o definiție. ✦ A determina, a delimita, a stabili cu precizie, a preciza; a contura, a caracteriza pe cineva. ✦ Refl. A se autocaracteriza. — Din fr. **définir,** lat. **definire.**

DEFINÍBIL, -Ă, *definibili, -e,* adj. Care poate fi definit. — **Defini** + suf. *-bil.*

DEFINÍRE, *definiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) defini* și rezultatul ei; definiție; determinare, precizare; caracterizare (a cuiva). — V. **defini.**

DEFINÍT, -Ă, *definiți, -te,* adj. **1.** (Despre cuvinte, noțiuni) Cuprins într-o definiție; explicat. **2.** Hotărât, precizat; determinat. ✧ (Gram.) *Articol definit* = articol hotărât. — V. **defini.**

DEFINITÍV, -Ă, *definitivi, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu mai e supus modificărilor, stabilit pentru totdeauna; irevocabil, absolut, categoric. ✧ *Hotărâre definitivă* = hotărâre a unui organ de jurisdicție împotriva căreia nu mai există nicio cale ordinară de atac (apel, recurs). *Profesor* (sau *învățător) definitiv* = profesor (sau învățător) care a obținut definitivatul. ✧ Loc. adv. *În definitiv* = în cele din urmă, la urma urmelor. — Din fr. **définitif,** lat. **definitivus.**

DEFINITIVÁ, *definitivez,* vb. I. Tranz. A da o formă definitivă; a încheia ceva. ✦ A face ca cineva să fie sau să rămână definitiv într-un post. — Din **definitiv.**

DEFINITIVÁRE, *definitivări,* s.f. Acțiunea de *a definitiva* și rezultatul ei; definitivat. — V. **definitiva.**

DEFINITIVÁT s.n. Definitivare. ✦ Examen dat în scopul obținerii numirii definitive în învățământul elementar sau mediu. — V. **definitiva.**

DEFINITÓRIU, -IE, *definitorii,* adj. Care definește, care caracterizează, de definiție; *p. ext.* caracteristic. — Din fr. **définitoire.**

DEFINÍȚIE, *definiții,* s.f. Operație de determinare a însușirilor proprii unui lucru, unei noțiuni etc.; enunțul prin care se exprimă această operație. ✧ Expr. *Prin definiție* = prin însăși natura lucrului, decurgând în mod necesar din totalitatea notelor sale caracteristice. — Din fr. **définition,** lat. **definitio.**

DEFLAGRÁNT, -Ă, *deflagranți, -te,* adj. (Despre un combustibil sau un exploziv) Care arde prin deflagrație. — Din fr. **déflagrant.**

DEFLAGRÁȚIE, *deflagrații,* s.f. Ardere explozivă a unui corp (cu flacără sau cu scântei), care se propagă cu viteză relativ mică. ✦ Fig. (Rar) *Deflagrație mondială* = război (mondial). — Din fr. **déflagration,** lat. **deflagratio.**

DEFLÁȚIE, *deflații,* s.f. **1.** Retragere din circulație a unei cantități de bancnote în timpul unei inflații, pentru a face să crească puterea de cumpărare a banului. **2.** Proces de răspândire prin intermediul vântului a materialului rezultat în urma eroziunii. — Din fr. **déflation.**

DEFLAȚIONÍST, -Ă, *deflaționiști, -ste,* adj. Care aparține deflației, care se referă la deflație. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **déflationniste.**

DEFLECTÓR, *deflectoare,* s.n., adj. **I.** S.n. **1.** Dispozitiv utilizat pentru modificarea direcției unui curent de fluid. **2.** Dispozitiv pentru ventilația naturală din încăperi, montat în exteriorul clădirilor, care folosește energia cinetică a vântului. **II.** Adj. Care servește în producerea deflexiunii. — Din fr. **déflecteur.**

DEFLEGMÁ, *deflegmez,* vb. I. Tranz. A efectua o deflegmare. — Din fr. **déflegmer.**

DEFLEGMÁRE, *deflegmări,* s.f. Operație de condensare parțială a vaporilor rezultați dintr-o distilare, pentru a îndepărta o parte din componenții grei din vapori. — V. **deflegma.**

DEFLEGMATÓR, *deflegmatoare,* s.n. Aparat cu care se realizează deflegmarea. — **Deflegma** + suf. *-tor.*

DEFLEXIÚNE, *deflexiuni,* s.f. **1.** Abatere a unui curent de fluid din direcția lui de curgere, cu ajutorul unui deflector. **2.** Schimbare a traiectoriei unui fascicul de particule încărcate electric, care se mișcă în vid sau într-un gaz rarefiat, cu ajutorul unui câmp electric sau magnetic exterior; deviere. [Pr.: *-xi-u-*] — Din fr. **déflexion.**

DEFLOCULÁ, *defloculez,* vb. I. Tranz. A efectua operația de defloculare. — Din fr. **défloculer.**

DEFLOCULÁRE, s.f. Transformare a unui sistem coloidal din starea de gel în starea de soluție. — V. **deflocula.**

DEFLORÁ, *deflorez,* vb. I. Tranz. A rupe membrana himenului în urma unui act sexual, a unui examen ginecologic sau a unei intervenții chirurgicale, a face să-și piardă virginitatea; a dezvirgina. — Din fr. **déflorer.**

DEFLORÁRE, *deflorări,* s.f. Acțiunea de *a deflora.* — V. **deflora.**

DEFLUÍ, pers. 3 *defluiește,* vb. IV. Intranz. (Despre mase de oameni) A ieși dintr-un loc, dintr-un spațiu cu o mișcare sugerând ideea de scurgere. — Din it. **defluire.**

DEFLUÍRE, *defluiri,* s.f. Răspândire în direcții divergente a unor trupe grupate într-un spațiu restrâns sau a unor mase de oameni. — V. **deflui.**

DEFOLIÁ, *defoliez,* vb. I. Tranz. A provoca uscarea și căderea frunzelor cu ajutorul substanțelor chimice în vederea grăbirii coacerii și mecanizării lucrărilor de recoltare; a desfrunzi. [Pr.: *-li-a*] — Din lat. **defoliare.**

DEFOLIÁȚIE, *defoliații,* s.f. Cădere înainte de vreme a frunzelor arborilor sau ale altor plante; defoliere. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **défoliation.**

DEFOLIÉRE, *defolieri,* s.f. Faptul de *a defolia;* defoliație. [Pr.: *-li-e-*] — V. **defolia.**

DEFORMÁ, *deformez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A(-și) modifica, a(-și) strica forma; a (se) sluți, a (se) urâți, a (se) poci. ✦ Tranz. Fig. A prezenta altfel decât este de fapt, a reproduce inexact, a denatura, a falsifica, a altera. **2.** Tranz. A modifica forma sau dimensiunile unui corp solid, fără a desprinde material din el, ci numai prin influența unor mișcări interioare sau exterioare. [Var.: **diformá** vb. I] — Din fr. **déformer,** lat. **deformare.**

DEFORMÁBIL, -Ă, *deformabili, -e,* adj. (Despre un corp) Care se poate deforma. — Din fr. **déformable.**

DEFORMÁNT, -Ă, *deformanți, -te,* adj. (Adesea fig.) Care deformează. — Din fr. **déformant.**

DEFORMÁRE, *deformări,* s.f. Acțiunea de *a (se) deforma* și rezultatul ei; deformație. ✧ *Deformare plastică* = procedeu de prelucrare a unui material, bazat pe producerea unor modificări plastice în scopul obținerii de forme și dimensiuni dorite. *Deformare profesională* = folosire mecanică în viața de toate zilele a cunoștințelor și a deprinderilor căpătate prin exercitarea profesiunii sale. [Var.: **diformáre** s.f.] — V. **deforma.**

DEFORMÁT, -Ă, *deformați, -te,* adj. Cu forma originară, naturală schimbată; urâțit, pocit. [Var.: **diformát, -ă** adj.] — V. **deforma.**

DEFORMÁȚIE, *deformații,* s.f. Deformare. [Var.: **deformațiúne** s.f.] — Din fr. **déformation,** lat. **deformatio, -onis.**

DEFORMAȚIÚNE s.f. v. **deformație.**

DEFOSFORÁ, *defosforez,* vb. I. Tranz. A elimina fosforul din topitura metalică în procesul de elaborare a oțelului în cuptoarele cu căptușeală bazică. — Din fr. **déphosphorer.**

DEFOSFORÁRE, *defosforări,* s.f. Acțiunea de *a defosfora* și rezultatul ei. — V. **defosfora.**

DEFRAUDÁ, *defraudez,* vb. I. Tranz. A-și însuși prin fraudă banii unei instituții publice; a delapida, a frauda. [Pr.: *-fra-u-*] — Din lat. **defraudare.** Cf. it. d e f r a u d a r e.

DEFRAUDÁRE, *defraudări,* s.f. Acțiunea de *a defrauda* și rezultatul ei; delapidare, fraudă, fraudare. [Pr.: *-fra-u-*] — V. **defrauda.**

DEFRAUDÁT, -Ă, *defraudați, -te,* adj. (Despre bani) Însușit prin fraudă; sustras, delapidat; (despre instituții sau oameni) păgubit. [Pr.: *-fra-u-*] — V. **defrauda.**

DEFRAUDATÓR, -OÁRE, *defraudatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care defraudează; delapidator. [Pr.: *-fra-u-*] — **Defrauda** + suf. *-tor.*

DEFRIȘÁ, *defrișez,* vb. I. Tranz. A înlătura (prin tăiere sau prin ardere) arborii și alte plante lemnoase spre a face un teren propriu pentru agricultură, pășunat, construcții etc. sau pentru a-l împăduri din nou; a despăduri. — Din fr. **défricher.**

DEFRIȘÁBIL, -Ă, *defrișabili, -e,* adj. Care poate fi defrișat. — **Defrișa** + suf. *-bil.*

DEFRIȘÁRE, *defrișări,* s.f. Acțiunea de *a defrișa* și rezultatul ei. — V. **defrișa.**

DEFRIȘÁT, -Ă, *defrișați, -te,* adj. (Despre terenuri) Redat agriculturii, pășunatului etc., prin tăierea și înlăturarea arborilor și a plantelor lemnoase. — V. **defrișa.**

DEFRIȘATÓR, *defrișatoare,* s.n. Mașină de defrișat. — **Defrișa** + suf. *-tor.*

DEFRIȘÓR, -OÁRE, *defrișori, -oare,* s.m. și f. Persoană care efectuează sau lucrează la defrișări. — Din fr. **défricheur.**

DEFULÁ, *defulez,* vb. I. Tranz. (Psih.) A da curs liber ideilor sau tendințelor refulate în subconștient. ✦ (Fam.) A-și descărca sufletul. — Din fr. **défouler.**

DEFULÁRE, *defulări,* s.f. Acțiunea de *a defula* și rezultatul ei. — V. **defula.**

DEFULÁT, -Ă, *defulați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care a dat curs liber ideilor sau tendințelor sale refulate înainte. — V. **defula.**

DEFÚNCT, -Ă, *defuncți, -te,* adj., s.m. și f. (Om) mort, răposat, decedat. — Din lat. **defunctus,** fr. **défunt.**

DEGAJÁ, (**1**) pers. 3 *degája,* (**2, 3, 4**) *degajez,* vb. I. Tranz. **1.** A răspândi, a împrăștia, a emana căldură, miros etc.; a exala. ✦ Refl. (Despre mirosuri, căldură etc.) A se desprinde. ✦ A elimina, a scoate un gaz dintr-o combinație chimică. **2.** A elibera, a scăpa pe cineva de o sarcină, de o îndatorire; a elibera ceva de un obstacol. **3.** A îndepărta surplusul de material de pe o piesă pentru a înlesni o operație ulterioară sau pentru a obține o suprafață curată; a elibera un teren de diverse lucruri care stânjenesc utilizarea lui. **4.** (La fotbal, hochei etc.) A trimite mingea departe de propria poartă pentru a evita o acțiune periculoasă a adversarului. ✦ (La scrimă) A-și desprinde floreta de floreta adversarului. — Din fr. **dégager.**

DEGAJAMÉNT, *degajamente,* s.n. **1.** Încăpere care servește ca spațiu de comunicație între încăperile unui apartament ori ale unei clădiri publice sau între interiorul unei clădiri și exteriorul ei. **2.** Porțiune situată în fundul și pe marginile scenei, care servește pentru depozitarea decorurilor, recuzitei etc. — Din fr. **dégagement.**

DEGAJÁRE, *degajări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) degaja* și rezultatul ei; răspândire, exalare; eliberare de o sarcină, de un obstacol. ✦ Libertate în mișcări, în comportare; nonșalanță. **2.** Operație de îndepărtare a unei porțiuni de material de pe o piesă, de pe un teren etc. în vederea unei operații ulterioare. ✧ *Unghi de degajare* = unghi pe care îl formează fața de așchiere a unei unelte de tăiat cu planul perpendicular pe suprafața pe care o prelucrează. **3.** (Concr.) Canelură circulară realizată prin așchiere la exteriorul sau în interiorul unei piese cilindrice. — V. **degaja.**

DEGAJÁT, -Ă, *degajați, -te,* adj. **1.** Eliberat de o îndatorire, de un obstacol; (despre oameni și gesturile lor) cu mare libertate în mișcări; nestânjenit, nonșalant. **2.** (Despre o coloană sau un pilastru) Situat în apropierea unui zid. — V. **degaja.**

DEGAZÁ, *degazez,* vb. I. Tranz. **1.** A îndepărta gazele dintr-un spațiu închis sau de pe o suprafață solidă. **2.** A îndepărta substanțele toxice de luptă din adăposturi, din încăperi, de pe îmbrăcăminte etc. prin ventilație sau cu ajutorul substanțelor neutralizante. — Din. fr. **dégazer.**

DEGAZÁRE, *degazări,* s.f. Acțiunea de *a degaza* și rezultatul ei. — V. **degaza.**

DEGAZATÓR, *degazatori,* s.m. Substanță cu ajutorul căreia se degazează. — **Degaza** + suf. *-tor* (după fr. *dégazeur).*

DEGAZIFICÁ, *degazific,* vb. I. Tranz. **1.** A îndepărta substanțele volatile din cărbuni prin distilare, la temperaturi înalte, în absența aerului. **2.** A îndepărta gazele dintr-un lichid prin agitare, împroșcare etc. **3.** A îndepărta gazele din noroiul de foraj pentru a putea fi refolosit. — Pref. *de-* + **gazifica.**

DEGAZIFICÁRE, *degazificări,* s.f. Acțiunea de *a degazifica* și rezultatul ei. — V. **degazifica.**

DEGAZOLINÁ, *degazolinez,* vb. I. Tranz. A separa, printr-un procedeu special, gazolina din gazele obținute în exploatările petroliere. — Din fr. **dégasoliner.**

DEGAZOLINÁRE, *degazolinări,* s.f. Acțiunea de *a degazolina* și rezultatul ei; operație la care sunt supuse gazele după extragerea lor din sondele de țiței și de gaze, pentru a separa și a recupera gazolina; dezbenzinare. — V. **degazolina.**

DEGAZÓR, *degazoare,* s.n. Aparat folosit pentru eliminarea gazelor din apa de alimentare a cazanelor de abur, a rețelelor termice. — Din fr. **dégazeur.**

DEGEÁBA adv. **1.** În zadar, fără niciun folos, zadarnic. **2.** Fără plată, gratis. — **De**[4] + **geaba.**

DEGENERÁ, *degenerez,* vb. I. Intranz. **1.** A pierde total sau parțial unele însușiri morfologice sau funcționale (caracteristice genului sau speciei), în urma acțiunii unor factori de mediu sau ereditari. **2.** Fig. A se schimba, a se preface în ceva (mai) rău, (mai) grav, pierzând aspectul sau caracterul inițial; a decădea. — Din fr. **dégénérer,** lat. **degenerare.**

DEGENERÁRE, *degenerări,* s.f. Faptul de *a degenera;* decădere, stricare, degenerescență, degenerație. — V. **degenera.**

DEGENERÁT, -Ă, *degenerați, -te,* adj. Care și-a pierdut însușirile morfologice sau funcționale (caracteristice genului sau speciei). — V. **degenera.**

DEGENERATÍV, -Ă, *degenerativi, -e,* adj. Care degenerează; cu caracter de degenerescență. — Din fr. **dégénératif.**

DEGENERÁȚIE, *degenerații,* s.f. (Rar) Degenerare. — Din fr. **dégénération.**

DEGENERESCÉNT, -Ă, *degenerescenți, -te,* adj. Care este pe cale de a degenera, cu tendință spre degenerare. — Din fr. **dégénérescent.**

DEGENERESCÉNȚĂ, *degenerescențe,* s.f. Modificare patologică regresivă, anatomică și funcțională, a unui țesut sau a unui organ, ca urmare a suprimării legăturii lor cu sistemul nervos sau cu circulația sangvină, a unei intoxicații grave a organismului sau a unui deficit de metabolism; degenerare. — Din fr. **dégénérescence.**

DEGERÁ, *déger,* vb. I. Intranz. **1.** A suferi o degerătură; a amorți de frig. **2.** (Prin exagerare) A-i fi cuiva foarte frig, a tremura de frig. **3.** (Despre plante, fructe, legume) A se strica prin înghețare; a îngheța. — Lat. **degelare.**

DEGERÁRE, *degerări,* s.f. Acțiunea de *a degera* și rezultatul ei. — V. **degera.**

DEGERÁT, -Ă, *degerați, -te,* adj. **1.** (Despre oameni și animale sau despre părți ale corpului lor) Cu degerături; înghețat. **2.** (Despre plante, fructe, legume) Atins, stricat de ger. — V. **degera.**

DEGERĂTÚRĂ, *degerături,* s.f. Inflamație, iritație, rană, leziune provocată de acțiunea frigului asupra țesuturilor. — **Degera** + suf. *-ătură.*

DEGERMINÁ, *degerminez,* vb. I. Tranz. A separa embrionii boabelor de cereale în procesul de obținere a mălaiului, a crupelor și a făinurilor. — Pref. *de-* + **germina** (după fr. *dégermer).*

DEGERMINÁRE, *degerminări,* s.f. Acțiunea de *a degermina* și rezultatul ei. — V. **degermina.**

DÉGET, *degete,* s.n. **1.** Fiecare dintre prelungirile mobile, alcătuite din falange, cu care se sfârșește mâna sau talpa piciorului la om ori laba la unele animale. *Îi dai un deget și-ți ia mâna toată. Sunt cinci degete la o mână și nu seamănă unul cu altul.* ✧ Expr. *A se ascunde* (sau *a se da) după deget* = a căuta în zadar să-și ascundă o vină evidentă, a fugi de răspundere. *A ști* sau *a cunoaște* (ceva) *(ca) pe degete* = a ști sau a cunoaște ceva foarte bine. *Îi numeri* (sau *îi poți număra) pe degete* = sunt foarte puțini. *A purta* sau *a învârti, a juca* (pe cineva) *pe degete* = a face ce vrei din cineva, a duce pe cineva de nas. *A-și da cu degetul în ochi (din cauza întunericului)* = a nu vedea nimic. *A aluneca* sau *a scăpa, a (se) strecura printre degete* = a scăpa, a (se) strecura pe neobservate, pe nesimțite. *A sta cu degetul în gură* = a pierde vremea. *A pune degetul* = a aplica amprenta digitală în loc de iscălitură. *A pune degetul pe rană* = a găsi punctul sensibil al unei chestiuni. *A umbla* (sau *a păși, a merge) în vârful degetelor* = a umbla pe furiș, tiptil, fără zgomot. *A încerca marea cu degetul* = a încerca imposibilul. *A-și linge degetele* = a-i plăcea foarte mult (ceva de mâncare). *A avea* (sau *a fi) în degetul cel mic* (al cuiva) = a cunoaște foarte bine. *A nu-i putea ajunge* (cuiva) *nici la degetul cel mic* = a nu se putea compara cu cineva în privința capacității, comportării etc. **2.** Compus: *cinci-degete* = plantă erbacee târâtoare, ale cărei frunze au cinci foliole *(Potentilla reptans).* **3.** Piesă componentă a aparatelor de tăiere la cositori, secerători, combine de cereale etc., care separă și sprijină plantele în momentul tăierii. **4.** Veche unitate de măsură pentru lungimi, având aproximativ lățimea unui deget (**1**). [Var.: (pop.) **deșt** s.n.] — Lat. **digitus.**

DEGETÁR, *degetare,* s.n. **1.** Căpăcel din metal sau din material plastic, care se poartă, la cusut, pe degetul cu care se împinge acul pentru a-l feri de înțepături. **2.** Plantă erbacee veninoasă, cu frunze acoperite cu peri moi, cu flori mari, galbene sau roșii-purpurii; degetariță, degețel (**II 1**) *(Digitalis ambigua).* — **Deget** + suf. *-ar.*

DEGETÁRIȚĂ, *degetarițe,* s.f. (Bot.) **1.** Degetar (**2**). **2.** Degețel-roșu. — **Degetar** + suf. *-iță.*

DEGETĂRÚȚ, *degetăruți,* s.m. Plantă erbacee din familia primulaceelor, cu flori albastre-violete, în formă de clopot, dispuse câte 1–8 în vârful tulpinii, care crește în regiunile muntoase *(Soldanella montana).* — **Degetar** + suf. *-uț.*

DEGETÚȚ, *degetuțe,* s.n. (Rar) Degețel (**I**). — **Deget** + suf. *-uț.*

DEGEȚÉL, *degețele,* s.n. **I.** Diminutiv al lui *deget.* **II.** (Bot.) **1.** Degetar (**2**). **2.** Compus: *degețel-roșu* = plantă erbacee foarte veninoasă, cu flori roșii-purpurii în formă de tub, din care se extrage digitalina, un puternic tonic cardiovascular (*Digitalis purpurea).* — **Deget** + suf. *-el.*

DEGHIZÁ, *deghizez,* vb. I Tranz. și refl. A (se) îmbrăca în așa fel, încât să nu poată fi recunoscut; a (se) travesti. ✦ Tranz. Fig. A prezenta ceva sub altă formă decât cea adevărată; a ascunde, a masca, a disimula, a camufla. — Din fr. **déguiser.**

DEGHIZÁRE, *deghizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) deghiza* și rezultatul ei; travestire. — V. **deghiza.**

DEGHIZÁT, -Ă, *deghizați, -te,* adj. **1.** Travestit. **2.** Fig. Mascat, camuflat. — V. **deghiza.**

DEGIVRÁ vb. I v. **dejivra.**

DEGIVRÁRE s.f. v. **dejivrare.**

DEGIVRÓR s.n. v. **dejivror.**

DEGLUTÍȚIE, *deglutiții,* s.f. Act fiziologic reflex prin care bolul alimentar trece din gură, prin esofag, în stomac; înghițire. [Var.: **deglutițiúne** s.f.] — Din fr. **déglutition.**

DEGLUTIȚIÚNE s.f. v. **deglutiție.**

DEGOMÁ, *degomez,* vb. I. Tranz. A îndepărta, total sau parțial, sericina de pe firele sau țesăturile de mătase naturală, pentru ca acestea să capete caracteristici superioare de prelucrare. — Din fr. **dégommer.**

DEGOMÁRE, *degomări,* s.f. Acțiunea de *a degoma* și rezultatul ei. — V. **degoma.**

DEGONFLÁ, *degonflez,* vb. I. Tranz. și refl. (Mai ales fig.) A (se) dezumfla. — Din fr. **dégonfler.**

DEGRÁBĂ adv. **1.** La repezeală, repede, iute. **2.** De timpuriu, curând, devreme. ✧ Expr. *Mai degrabă* = mai ușor, mai curând. — **De**[4] + **grabă.**

DEGRADÁ, *degradez,* vb. I. **1.** Tranz. A înjosi. **2.** Tranz. (Mil.) A pedepsi prin luarea gradului, a lua gradele. **3.** Refl. A ajunge într-o stare de decădere. **4.** Refl. (Despre sisteme tehnice, obiecte, materiale) A se strica, a se deteriora, a se ruina. **5.** Tranz. și refl. (Despre terenuri) A deveni sau a face să devină neproductiv. — Din fr. **dégrader,** lat. **degradare.**

DEGRADÁBIL, -Ă, *degradabili, -e,* adj. Care se poate degrada. — **Degrada** + suf. *-bil.*

DEGRADÁNT, -Ă, *degradanți, -te,* adj. Care degradează; înjositor, umilitor, degradator. — Din fr. **dégradant.**

DEGRADÁRE, *degradări,* s.f. **1.** Înjosire. **2.** (Și în sintagma *degradare militară)* Pedeapsă militară care constă în luarea gradului, excluderea din armată etc. ✦ (În sintagma) *Degradare civică* = pierdere juridică a unor drepturi cetățenești. **3.** Proces de schimbare în rău; stricare, deteriorare, ruinare. ✦ Micșorare a valorii agricole a unui sol, a unui teren, a unui zăcământ etc. ✧ *Degradarea solului* = totalitatea schimbărilor produse în solurile spălate intens prin apa de infiltrație, care determină schimbarea fertilității acestora. — V. **degrada.**

DEGRADÁT, -Ă, *degradați, -te,* adj. (Despre persoane) Care a pierdut gradul pe care l-a avut. ✦ Decăzut sub raport moral sau social; înjosit; stricat, corupt, vicios. ✦ (Despre obiecte, materiale etc.) Care și-a pierdut calitățile; stricat, deteriorat. ✦ (Despre terenuri) Care și-a pierdut calitățile, devenit neproductiv. — V. **degrada.**

DEGRADATÓR, -OÁRE, *degradatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Degradant. **2.** S.n. Hârtie neagră decupată astfel încât să permită obținerea unei imagini cu anumite contururi la copierea filmului. — Din fr. **dégradateur.**

DEGRADÁȚIE, *degradații,* s.f. (Înv.) Degradare. — Din fr. **degradation.**

DEGRADÉ, *degradeuri,* s.n. Descreștere treptată a intensității unei culori. ✦ (Adjectival) *Ață degrade.* [Var.: **degradéu** s.n.] — Din fr. **dégradé.**

DEGRADÉU s.n. v. **degrade.**

DEGRÁS, *degrasuri,* s.n. Amestec de grăsimi emulsionabile, folosit în industria pielăriei la ungerea pieilor pentru a le face mai suple, pliabile, cu un tușeu moale etc. — Din fr. **dégras.**

DEGRESÁ, *degresez,* vb. I. Tranz. **1.** A îndepărta petele de grăsime de pe suprafața unor obiecte (metalice) prin diverse procedee chimice. **2.** A extrage grăsimea dintr-un aliment în scopuri dietetice sau tehnologice. — Din fr. **dégraisser.**

DEGRESÁJ, *degresaje,* s.n. Degresare. — Din fr. **dégraissage.**

DEGRESÁNT, -Ă, *degresanți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. Care degresează. **2.** S.m. Substanță întrebuințată pentru degresare. — Din fr. **dégraissant.**

DEGRESÁRE, *degresări,* s.f. Acțiunea de *a degresa* și rezultatul ei; degresaj. — V. **degresa.**

DEGRESÁT, -Ă, *degresați, -te,* adj. (Despre alimente) Căruia i s-a extras grăsimea. — V. **degresa.**

DEGRESIÚNE, *degresiuni,* s.f. Micșorare treptată, graduală. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **dégression,** lat. **degressio, -onis.**

DEGRESÍV, -Ă, *degresivi, -e,* adj. Care scade, care se reduce, care descrește treptat; descrescător. — Din fr. **dégressif.**

DEGRESÓR, -OÁRE, *degresori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care degresează. **2.** S.n. Aparat cu care se face degresarea anumitor materiale. — Din fr. **dégraisseur.**

DEGREVÁ, *degrevez,* vb. I. Tranz. A scădea, a reduce sarcinile sau obligațiile impuse unei persoane fizice sau unei instituții. — Din fr. **dégrever.**

DEGREVÁNT, -Ă, *degrevanți, -te,* adj. Care degrevează. — Din fr. **dégrevant.**

DEGREVÁRE, *degrevări,* s.f. Acțiunea de *a degreva* și rezultatul ei. — V. **degreva.**

DEGREVÁT, -Ă, *degrevați, -te,* adj. Scutit, descărcat de o parte din sarcini. — V. **degreva.**

DEGRINGOLÁDĂ, *degringolade,* s.f. Prăbușire, rostogolire rapidă, cădere. ✦ Fig. Decădere treptată, degradare progresivă, ruinare. — Din fr. **dégringolade.**

DEGROSISÓR, *degrosisoare,* s.n. Sistem de filtre alcătuit din pietriș mărunt, folosit într-o instalație de limpezire parțială, preliminară a apei, pentru reținerea impurităților de dimensiuni mari. — Din fr. **dégrossisseur.**

DEGROȘÁ, *degroșez,* vb. I. Tranz. A efectua operația de prelucrare prin așchiere a unei piese brute, spre a o aduce la dimensiunile apropiate de cele finale. — Din fr. **dégrossir** (prin apropiere de *îngroșa).*

DEGROȘÁRE, *degroșări,* s.f. Acțiunea de *a degroșa* și rezultatul ei. — V. **degroșa.**

DEGUDRONÁ, *degudronez,* vb. I. Tranz. A separa gudroanele de gazele produse la distilarea cărbunilor fosili. — Din fr. **dégoudronner.**

DEGUDRONÁRE, *degudronări,* s.f. Acțiunea de *a degudrona* și rezultatul ei. — V. **degudrona.**

DEGUDRONATÓR, *degudronatoare,* s.n. Aparat sau utilaj folosit la degudronare. — **Degudrona** + suf. *-tor.* Cf. fr. d é g o u d r o n n e u r.

DEGUSTÁ, *degúst,* vb. I. Tranz. A aprecia cu ajutorul gustului, mirosului, văzului calitățile unui produs alimentar (mai ales vin); *p. ext.* a savura. — Din fr. **déguster,** lat. **degustare.**

DEGUSTÁRE, *degustări,* s.f. Acțiunea de *a degusta* și rezultatul ei; degustație. — V. **degusta.**

DEGUSTÁȚIE, *degustații,* s.f. Faptul de a degusta; degustare. — Din fr. **dégustation.**

DEGUSTĂTÓR, -OÁRE, *degustători, -oare,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu degustarea vinurilor, lichiorurilor, fructelor și a altor produse alimentare. — **Degusta** + suf. *-ător.*

DEHIDROGENÁ, *dehidrogenez,* vb. I. Tranz. A elimina hidrogenul din molecula compușilor organici. [Var.: **deshidrogená** vb. I] — Din fr. **déshydrogéner.**

DEHIDROGENÁRE, *dehidrogenări,* s.f. Acțiunea de *a dehidrogena* și rezultatul ei. [Var.: **deshidrogenáre** vb. I] — V. **dehidrogena.**

DEHISCÉNT, -Ă, *dehiscenți, -te,* adj. (Despre fructe, antere etc.) Care se deschide spontan când ajunge la maturitate, punând în libertate semințele. — Din fr. **déhiscent,** lat. **dehiscens, -ntis.**

DEHISCÉNȚĂ s.f. (Bot.) Deschidere de la sine a unui fruct, a unei antere sau a unui sporange când ajung la maturitate. — Din fr. **déhiscence.**

DEHULÁ vb. I v. **dăula.**

DEHULÁT, -Ă adj. v. **dăulat.**

DEÍCTIC, -Ă, *deictici, -ce,* adj. Care arată, care demonstrează, care întărește un sens. — Din fr. **déictique.**

DEIFICÁ, *deífic,* vb. I. Tranz. A atribui putere divină unei ființe sau unui lucru; a zeifica. [Pr.: *-de-i-*] — Din lat. **deificare,** fr. **déifier.**

DEIFICÁRE, *deificări,* s.f. Faptul de *a deifica.* [Pr.: *-de-i-*] — V. **deifica.**

DEÍSM s.n. Credință în existența unei ființe supreme, principiul și sursa oricărei realități, dar care nu intervine în ordinea naturii — Din fr. **déisme.**

DEÍST, -Ă, *deiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care susține deismul, privitor la deism. **2.** S.m. și f. Adept al deismului. — Din fr. **déiste.**

DEÎMPĂRȚÍT s.n. (Mat.) Primul termen al unei împărțiri, număr care urmează să fie împărțit la cel de-al doilea termen. — **De**[4] + **împărțit.**

DEÎNMULȚÍT s.n. (Mat.) Primul factor al unei înmulțiri, număr care urmează să fie înmulțit cu cel de-al doilea termen. — **De**[4] + **înmulțit.**

DEJÁ adv. În acest (sau acel) moment, de pe acum (sau de pe atunci), încă de pe acum (sau de pe atunci). — Din fr. **déjà.**

DEJALÉN, (**2**) *dejalenuri,* s.n. Țesătură de bumbac mercerizat, de calitate superioară, din care se confecționează cămăși bărbătești, bluze etc. **2.** Varietate din această țesătură. [Pl. și: *dejalene.* — Var.: **dejalénă** s.f.] — Cf. engl. d e l a i n e.

DEJALÉNĂ s.f. v. **dejalen.**

DÉJÀ-VU s.n. (Franțuzism) Impresie intensă, în fața unei situații prezente, de a fi fost trăită în trecut. [Pr.: *vü*] — Cuv. fr.

DEJECTÁ, *dejectez,* vb. I. Tranz. (Rar) A evacua dejecții. — Din **dejecție.**

DEJECTÁRE s.f. Acțiunea de *a dejecta.* — V. **dejecta.**

DEJÉCȚIE, *dejecții,* s.f. **1.** Evacuare a excrețiilor din organism, în special a materiilor fecale; (concr.) materia fecală evacuată. ✦ Apă murdară provenită din fabrici sau din gospodării, care degradează apele naturale în care se scurge. **2.** (În sintagma) *Con de dejecție* = formă de relief cu aspect de evantai, alcătuită din bolovănișuri, pietrișuri, nisip și argilă depozitate de torenți și râuri acolo unde se produce o schimbare de pantă. [Var.: **dejecțiúne** s.f.] — Din fr. **déjection,** lat. **dejectio, -onis.**

DEJECȚIÚNE s.f. v. **dejecție.**

DEJIVRÁ, *dejivrez,* vb. I. Tranz. A înlătura stratul de gheață sau de chiciură format pe suprafețele care vin în contact cu aerul umed și subrăcit. [Var.: **degivrá** vb. I] — Din fr. **dégivrer.**

DEJIVRÁRE, *dejivrări,* s.f. Acțiunea de *a dejivra* și rezultatul ei. [Var.: **degivráre** s.f.] — V. **dejivra.**

DEJIVRÓR, *dejivroare,* s.n. Instalație de protecție a unui avion contra formării straturilor de gheață pe aripi, ampenaje, elice etc. în cursul zborului prin mase de aer umed și subrăcit. [Var.: **degivrór** s.n.] — Din fr. **dégivreur.**

DEJOJÁRE s.f. Desprindere de apă a unui hidroavion în cursul decolării. — După fr. **déjaugeage.**

DEJUCÁ, *dejóc,* vb. I. Tranz. A zădărnici planurile sau uneltirile cuiva. [Var.: (înv.) **desjucá** vb. I] — Pref. *de-* + **juca.**

DEJUCÁRE, *dejucări,* s.f. Acțiunea de *a dejuca* și rezultatul ei; zădărnicire. — V. **dejuca.**

DEJUGÁ, *dejúg,* vb. I. **1.** Tranz. A scoate boii din jug. **2.** Intranz. Fig. (Rar) A ajunge sau a se opri undeva; a poposi, a se așeza. — Lat. ***disjugare.**

DEJUGÁRE, *dejugări,* s.f. Acțiunea de *a dejuga;* scoaterea boilor din jug; dejugat. — V. **dejuga.**

DEJUGÁT s.n. Dejugare. — V. **dejuga.**

DEJUGĂTOÁRE, *dejugători,* s.f. (Pop.) Loc de popas unde se dejugă boii pentru a-i lăsa să se odihnească. — **Dejuga** + suf. *-ătoare.*

DEJÚN, *dejunuri,* s.n. Masa de amiază; (și în sintagma *micul dejun)* mâncare de dimineață; timp al zilei când se servesc acestea. — Din **dejuna.**

DEJUNÁ, *dejunez,* vb. I. Tranz. A lua masa de prânz; a prânzi. — Din fr. **déjeuner.**

DE JURE loc. adv. De drept. [Pr.: *ĭu-*] — Loc lat.

DEJÚRNĂ adj. invar. (Despre elevi și, înv., despre militari) De serviciu (pe timp de o zi). — Din rus. **dejurnîi.**

DEJÚRSTVĂ, *dejurstve,* s.f. (Înv.) Corp de gardă; comandament militar. [Var.: **djúrstvă** s.f.] — Din rus. **dĕzurstvo.**

DELABORÁ, *delaborez,* vb. I. Tranz. A demonta dintr-un loc instalațiile, mașinile și munițiile devenite inutilizabile sau periculoase. — Din lat. **delaborare.**

DELABORÁRE, *delaborări,* s.f. Acțiunea de *a delabora.* — V. **delabora.**

DELABRÁ, *delabrez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A deteriora, a strica, a ruina. — Din fr. **délabrer.**

DELAOLÁLTĂ adv. (Rar) Împreună. [Pr.: *-la-o-*] — **De**[4] + **laolaltă.**

DELAPIDÁ, *delapidez,* vb. I. Tranz. A sustrage, a fura, bani sau alte bunuri din avutul statului. — Din fr. **dilapider,** lat. **dilapidare.**

DELAPIDÁRE, *delapidări,* s.f. Acțiunea de *a delapida* și rezultatul ei; infracțiune care constă în însușirea, folosirea sau traficarea de către un angajat, în interesul său sau al altei persoane, a unor sume de bani sau a altor bunuri aflate în gestiunea sau în administrarea sa; sustragere de bani sau de bunuri din avutul statului. — V. **delapida.**

DELAPIDATÓR, -OÁRE, *delapidatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care delapidează. — Din fr. **dilapidateur.**

DELATÓR, -OÁRE, *delatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care face o delațiune; denunțător, pârâtor. — Din fr. **délateur,** lat. **delator.**

DELAȚIÚNE, *delațiuni,* s.f. Denunțare, denunț; pâră. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **délation,** lat. **delatio, -onis.**

DELĂSÁ, *delás,* vb. I. Refl. (Folosit mai ales la perf. c.) A dovedi nepăsare, neglijență față de o muncă începută, a abandona o treabă începută. — Din fr. **délaisser.**

DELĂSÁRE, *delăsări,* s.f. Faptul de *a se delăsa;* nepăsare, neglijență față de o muncă începută. — V. **delăsa.**

DELĂSĂTÓR, -OÁRE, *delăsători, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se delasă; neglijent, indolent. — **Delăsa** + suf. *-tor.*

DELĂTURÁ, *delătur,* vb. I. Tranz. (Reg.) A înlătura. — **De**[4] + **latură.**

DÉLCO, *delcouri,* s.n. Cap distribuitor la motoarele cu aprindere electrică. [Var.: **delcóu** s.n.] — Din fr. **delco.**

DELCÓU s.n. v. **delco.**

DELEÁTUR s.n. Nume dat semnului de corectură tipografică prin care se indică suprimarea unei litere, a unui grup de litere etc. [Pr.: *-le-a-*] — Cuv. lat.

DELÉBIL, -Ă, *delebili, -e,* adj. (Livr.) Care poate fi șters. — Din fr. **délébile.**

DELECTÁ, *delectez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) desfăta, a (se) încânta, a (se) bucura. — Din fr. **délecter,** lat. **delectare.**

DELECTÁBIL, -Ă, *delectabili, -e,* adj. Plăcut, agreabil, încântător. — Din fr. **délectable,** lat. **delectabilis.**

DELECTÁRE, *delectări,* s.f. Faptul de *a (se) delecta;* desfătare, încântare; distracție. — V. **delecta.**

DELEGÁ, *delég,* vb. I. Tranz. A transmite cuiva dreptul de a acționa ca reprezentant al unei persoane sau al unei instituții. ✦ A însărcina pe cineva, pe timp limitat, cu executarea, supravegherea sau organizarea unei lucrări. — Din fr. **déléguer,** lat. **delegare.**

DELEGÁT, -Ă, *delegați, -te,* s.m. și f. **1.** Persoană care a primit o delegație. **2.** Reprezentant sau trimis al unui stat ori al unui guvern la o conferință, la un congres sau la o organizație națională sau internațională. — Din fr. **délégué,** lat. **delegatus.**

DELEGATÁR, -Ă, *delegatari, -e,* adj., s.m. și f. (Livr.) (Persoană) care deleagă, (persoană) care dă o delegație. — Din fr. **délégataire.**

DELEGÁȚIE, *delegații,* s.f. **1.** Misiune sau însărcinare de a se prezenta sau de a acționa în numele cuiva ✦ (Concr.) Act prin care cineva este desemnat ca delegat. **2.** Grup de persoane împuternicit cu o misiune specială. — Din fr. **délégation,** lat. **delegatio.**

DELESTÁ, *delestez,* vb. I. Tranz. A arunca lestul din corăbii, din baloane pentru a le ușura. — Din fr. **délester.**

DELESTÁRE, *delestări,* s.f. Acțiunea de *a delesta.* — V. **delesta.**

DELETÉR, -Ă, *deleteri, -e,* adj. (Livr.) Vătămător. — Din fr. **délétère.**

DELEXICALIZÁ, pers. 3 *delexicalizează,* vb. I. Tranz. și refl. (Lingv.) A face să piardă sau a pierde conținutul semantic. — Pref. *de-* + **lexical** + suf. *-iza.*

DELEXICALIZÁRE, *delexicalizări,* s.f. Faptul de *a (se) delexicaliza.* — V. **delexicaliza.**

DELEXICALIZÁT, -Ă, *delexicalizați, -te,* adj. Care nu mai are conținut semantic. — V. **delexicaliza.**

DELFÍN[1]**,** *delfini,* s.m. **1.** Mamifer marin cu corpul în formă de fus, care atinge mărimea de trei metri, cu botul alungit, prevăzut cu numeroși dinți conici, și care trăiește în grupuri compacte în toate mările; porc-de-mare *(Delphinus delphis).* **2.** (Art.) Constelație din emisfera boreală, în vecinătatea Căii-Laptelui. **3.** Procedeu tehnic de înot în care sportivul, culcat cu fața în jos, înaintează la suprafața apei prin mișcarea simultană și simetrică a brațelor, dinainte spre înapoi, coordonată cu bătaia simultană în plan vertical a picioarelor. — Din lat. **delphinus,** it. **delfino.**

DELFÍN[2]**,** *delfini,* s.m. **1.** Titlu feudal purtat de unii conți din Franța. **2.** Titlu purtat de fiul cel mai mare al regilor Franței, moștenitorul prezumtiv al tronului (și suzeran al provinciei Dauphiné). — Din **delfin**[1] (după fr. *dauphin).*

DELFINÁRIU, *delfinarii,* s.n. **1.** Bazin amenajat pentru delfini[1] (**1**). **2.** Sală sau clădire care adăpostește un delfinariu (**1**) și în care au loc reprezentații cu delfini[1] (**1**). — **Delfin**[1] + suf. *-ariu.*

DELFINÍST, -Ă, *delfiniști, -ste,* s.m. și f. Înotător în stilul delfin[1] (**3**). — Din it. **delfinista.**

DELIBÁȘĂ, *delibași,* s.m. (În epoca fanariotă) Șeful gărzii domnești, căpetenia deliilor. — Din tc. **delibașa.**

DELIBERÁ, *deliberez,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre membrii unei instanțe judecătorești, ai unei adunări legiuitoare) A chibzui în comun și a discuta (în secret) asupra luării unei hotărâri. **2.** Tranz. A decide, a rezolva. — Din fr. **délibérer,** lat. **deliberare.**

DELIBERÁNT, -Ă, *deliberanți, -te,* adj. Care deliberează. — Din fr. **délibérant.**

DELIBERÁRE, *deliberări,* s.f. Acțiunea de *a delibera* și rezultatul ei; consfătuire, chibzuire; dezbatere, deliberație. — V. **delibera.**

DELIBERÁT, -Ă, *deliberați, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care a fost făcut în mod intenționat, din proprie voință. — V. **delibera.** Cf. fr. d é l i b é r é.

DELIBERATÍV, -Ă, *deliberativi, -e,* adj. Care deliberează având dreptul de a lua o hotărâre. ✧ *Vot deliberativ* = vot al cărui rezultat este obligatoriu. — Din fr. **délibératif,** lat. **deliberativus.**

DELIBERÁȚIE, *deliberații,* s.f. (Înv.) Deliberare. — Din fr. **délibération,** lat. **deliberatio.**

DELICÁT, -Ă, *delicați, -te,* adj. **1.** (Despre aspectul unor ființe sau lucruri) Fin, gingaș, grațios; *p. ext.* fragil; (despre ființe) plăpând, șubred, slăbuț. ✦ (Despre culori) Discret, atenuat, pal, estompat. **2.** (Despre lucruri) De bun-gust, delicat, fin. ✦ (Despre mâncăruri, băuturi, parfumuri) Care este de calitate, de mare rafinament, ales. **3.** (Despre oameni și despre manifestările lor; adesea adverbial) Plin de atenție, de grijă; lipsit de asprime, de brutalitate. **4.** (Despre probleme, situații etc.) Care cere mare băgare de seamă, prudență, rezervă în rezolvare. — Din fr. **délicat,** lat. **delicatus.**

DELICATÉSĂ, *delicatese,* s.f. (Mai ales la pl.) Aliment fin, ales (îndeosebi prăjituri și specialități culinare). — Din germ. **Delikatesse.**

DELICATÉȚĂ s.f. v. **delicatețe.**

DELICATÉȚE, (**2**) *delicateți,* s.f. **1.** Însușirea a ceea ce este delicat; finețe, gingășie; discreție, subtilitate. **2.** Lucru, manifestare etc. delicate. [Var.: **delicatéță** s.f.] — Din fr. **délicatesse.**

DELICIÓS, -OÁSĂ, *delicioși, -oase,* adj. (Despre mâncăruri și băuturi) Foarte gustos, savuros. ✦ Fig. Extrem de plăcut, încântător, fermecător. — Din fr. **délicieux,** lat. **deliciosus.**

DELÍCIU, *delicii,* s.n. Plăcere deosebit de mare; desfătare. ✦ Fig. (Fam.) Lucru, ființă încântătoare. — Din lat. **delicium,** fr. **délice.**

DELÍCT, *delicte,* s.n. Fapt nepermis de legea penală; infracțiune de mai mică gravitate, care se sancționează cu amendă penală sau cu închisoare corecțională. — Din lat. **delictum.** Cf. fr. d é l i t.

DELICTUÁL, -Ă, *delictuali, -e,* adj. Delictuos. [Pr.: *-tu-al*] — Cf. d e l i c t.

DELICTUÓS, -OÁSĂ, *delictuoși, -oase,* adj. (Despre fapte) Care prezintă caracterele unui delict, care ține de delict; delictual. [Pr.: *-tu-os*] — Din fr. **délictueux.**

DELICVÉNT, -Ă s.m. și f. v. **delincvent.**

DELICVÉNȚĂ s.f. v. **delincvență.**

DELICVESCÉNT, -Ă, *delicvescenți, -te,* adj. (Despre substanțe chimice) Care absoarbe vaporii de apă din atmosferă până la solubilizare. — Din fr. **déliquescent,** lat. **deliquescens.**

DELICVESCÉNȚĂ s.f. (Chim.) Proprietate a unor substanțe solide de a fi delicvescente. ✦ Fig. Decadență, degenerare. — Din fr. **déliquescence.**

DELIGÁȚIE s.f. Aplicație a unui bandaj, a unui aparat sau a unui medicament extern. — Din fr. **déligation.**

DELIMITÁ, *delimitez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) stabili, a (se) fixa limitele unui lucru; a (se) mărgini, a (se) limita. ✦ A (se) contura. ✦ Refl. A-și preciza poziția într-un anumit context. — Din fr. **délimiter,** lat. **delimitare.**

DELIMITÁBIL, -Ă, *delimitabili, -e,* adj. Care poate fi delimitat. — Din fr. **délimitable.**

DELIMITÁRE, *delimitări,* s.f. Acțiunea de *a (se) delimita* și rezultatul ei; fixare a limitelor unui lucru. — V. **delimita.**

DELIMITATÍV, -Ă, *delimitativi, -e,* adj. (Rar) Care delimitează, care servește pentru a delimita; delimitator. — **Delimita** + suf. *-ativ.*

DELIMITATÓR, -OÁRE, *delimitatori, -oare,* adj. Delimitativ. — **Delimita** + suf. *-tor.*

DELINCVÉNT, -Ă, *delincvenți, -te,* s.m. și f. Persoană care a săvârșit un delict. [Var.: **delicvént, -ă** s.m. și f.] — Din lat. **delinquens, -ntis.** Cf. fr. d é l i n q u a n t.

DELINCVÉNȚĂ, *delincvențe,* s.f. **1.** Fenomen social care constă în săvârșirea de delicte. **2.** Totalitatea delictelor săvârșite, la un moment dat, într-un anumit mediu sau de către persoane de o anumită vârstă. [Var.: **delicvénță** s.f.] — Din fr. **délinquance.**

DELINEÁVIT s.n. Cuvânt care însoțește, într-unul din colțurile de jos ale unei gravuri, numele autorului. [Pr.: *-ne-a-*] — Cuv. lat.

DELINTERSÁ, *delintersez,* vb. I. Tranz. A îndepărta, pe cale chimică sau mecanică, firele scurte de pe semințele de bumbac egrenate, înainte de decorticarea lor. — Pref. *de-* + **linters.**

DELINTERSÁRE, *delintersări,* s.f. Acțiunea de *a delintersa* și rezultatul ei. — V. **delintersa.**

DELÍR, *deliruri,* s.n. **1.** Tulburare a conștiinței, manifestată prin halucinații, aiurări, iluzii etc., întâlnită în unele boli mintale, în stări febrile etc. **2.** Fig. Stare de exaltare, de extaz, de frenezie; entuziasm excesiv. — Din fr. **délire.**

DELIRÁ, *delirez,* vb. I. Intranz. A fi în stare de delir; a aiura. — Din fr. **délirer,** lat. **delirare.**

DELIRÁNT, -Ă, *deliranți, -te,* adj. Care este în stare de delir (**1**), ca de delir. ✦ Fig. Care se manifestă într-o formă asemănătoare delirului (**1**); excesiv, exaltat, frenetic. — Din fr. **délirant.**

DELIRÁRE, *delirări,* s.f. Acțiunea de *a delira* și rezultatul ei. — V. **delira.**

DELIRICIZÁRE, *deliricizări,* s.f. Pierdere sau înlăturare a lirismului. — Pref. *de-* + **liricizare.**

DELÍRIUM TRÉMENS loc. s.n. Criză caracterizată prin delir (**1**), halucinații vizuale sau auditive și tremurături ale feței și ale membrelor, care apare la alcoolicii cronici. [Pr.: *-ri-um*] — Loc. lat.

DELITESCÉNȚĂ, *delitescențe,* s.f. Dispariție subită a unei tumori sau a unei inflamații. — Din fr. **délitescence.**

DELÍU, -ÍE, *delii,* s.m., adj. **1.** S.m. Soldat din călărimea ușoară turcă. ✦ (În Țara Românească și în Moldova) Soldat din corpul de călăreți înființat de Mihai Viteazul odată cu corpul beșliilor; (în perioada fanariotă) soldat din garda domnească. **2.** Adj., s.m. (Om) voinic, viteaz, îndrăzneț. **3.** Adj. Furios, vehement, nebun. — Din tc. **deli.**

DÉLNIȚĂ, *delnițe,* s.f. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească) Parte din hotarul moșiei satului care se afla în stăpânirea ereditară a unei familii de țărani ce locuiau în satul respectiv; jirebie. **2.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Parte dintr-o anumită subîmpărțire structurală a pământului satului. *Patru delnițe de fânaț.* **3.** (Înv. și pop.) Fâșie îngustă și lungă de teren situată într-o luncă sau pe un delușor; *p. ext.* moșie, proprietate. — Cf. ucr. d i l' n y c' a.

DELÓC adv. Nicidecum. — **De**[4] + **loc.**

DÉLTA, *delta,* s.m. A patra literă a aflabetului grecesc (în formă de triunghi). ✦ Fig. Simbol al adevărului; *p. ext.* adevăr. — Din gr. **délta.**

DELTÁIC, -Ă, *deltaici, -ce,* adj. Care ține de deltă, privitor la deltă. [Pr.: *-ta-ic*] — Din fr. **deltaïque.**

DELTAPLÁN, *deltaplane,* s.n. **1.** Aparat de zbor foarte ușor (de forma literei grecești delta) care poate plana în curentul dinamic de pantă sau pluti în curentul termic ascensional. **2.** Deltaplanism. — Din fr. **deltaplan.**

DELTAPLANÍSM s.n. Sport aviatic practicat cu deltaplanul (**1**); deltaplan (**2**). — Din fr. **deltaplanisme.**

DELTAPLANÍST, *deltaplaniști,* s.m. Pilot sportiv al deltaplanului. — Din fr. **deltaplaniste.**

DÉLTĂ, *delte,* s.f. Formă de relief rezultată din depunerea de mâl și de nisip la vărsarea unei ape curgătoare într-un lac, în mare sau în ocean, pe un teren cu panta lină, în condițiile lipsei mareelor și a acțiunii curenților litorali. — Din fr. **delta.**

DELTOÍD, -Ă, *deltoizi, -de,* adj., s.m. **1.** Adj. În formă de triunghi. **2.** S.m. Mușchi al articulației umărului, în forma literei delta, fixat pe omoplat, claviculă și capătul humerusului, care determină rotația internă și externă a brațului. — Din fr. **deltoïde.**

DELULÉȚ, *delulețe,* s.n. (Rar) Delușor. — **Deal** + suf. *-uleț.*

DELURÓS, -OÁSĂ, *deluroși, -oase,* adj. Cu multe dealuri (**1**); accidentat. — **Deal** + suf. *-os.*

DELUȘÓR, *delușoare,* s.n. Diminutiv al lui *deal;* deluț, deluleț. — **Deal** + suf. *-ușor.*

DELÚȚ, *deluțe,* s.n. (Rar) Delușor. — **Deal** + suf. *-uț.*

DELUVIÁL, -Ă, *deluviali, -e,* adj. (Despre soluri) Care este format din deluvii. [Pr.: *-vi-al*] — Din it. **deluvial.**

DELÚVIU, *deluvii,* s.n. Material sedimentar provenit din alterarea și dezagregarea rocilor, aflat în curs de scurgere sub influența apelor de șiroire pe pantele diferiților versanți. — Din lat. **diluvium.**

DELUZÓRIU, -IE, *deluzorii,* adj. (Livr.) Înșelător, iluzoriu. — Din fr. **délusoire,** lat. **delusorius.**

DEMACHIÁ, *demachiez,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) șterge machiajul sau fardul. [Pr.: *-chi-a*] — Din fr. **démaquiller.**

DEMACHIÁNT, -Ă, *demachianți, -te,* adj., s.n. (Produs cosmetic) care demachiază. [Pr.: *-chi-ant.* — Pl. și: (m.) *demachianți*] — Din fr. **démaquillant.**

DEMACHÍAT[1] s.n. Demachiere. [Pr.: *-chi-at*] — V. **demachia.**

DEMACHÍAT[2]**, -Ă,** *demachiați, -te,* adj. Cu machiajul sau fardul șters de pe obraz, ochi etc. [Pr.: *-chi-at*] — V. **demachia.**

DEMACHIÉRE, *demachieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) demachia* și rezultatul ei. [Pr.: *-chi-e-*] — V. **demachia.**

DEMAGNETIZÁ, *demagnetizez,* vb. I. Tranz. și refl. A pierde sau a face ca un corp să-și piardă proprietățile magnetice. — Din fr. **démagnétiser.**

DEMAGNETIZÁNT, -Ă, *demagnetizanți, -te,* adj. Care produce demagnetizare. — Din fr. **démagnétisant.**

DEMAGNETIZÁRE, *demagnetizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) demagnetiza* și rezultatul ei. — V. **demagnetiza.**

DEMAGNETIZÁT, -Ă, *demagnetizați, -te,* adj. Care și-a pierdut proprietățile magnetice. — V. **demagnetiza.**

DEMAGNETIZÓR, *demagnetizoare,* s.n. Dispozitiv electromagnetic folosit pentru demagnetizare. — Din fr. **démagnétiseur.**

DEMAGÓG, -Ă, *demagogi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Persoană care caută să-și creeze o popularitate prin discursuri bombastice, prin promisiuni mincinoase etc. — Din fr. **démagogue.**

DEMAGÓGIC, -Ă, *demagogici, -ce,* adj. Propriu demagogilor sau demagogiei, privitor la demagogi sau la demagogie; în spiritul demagogiei. — Din fr. **démagogique.**

DEMAGOGÍE, *demagogii,* s.f. Înșelare a opiniei publice prin promisiuni mincinoase, discursuri bombastice etc., practicată de cineva pentru a-și crea popularitate; purtare de demagog. — Din fr. **démagogie.**

DEMANTELÁ, *demantelez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A demola; *fig.* a dezorganiza. — Din fr. **démanteler.**

DEMARÁ, *demarez,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre autovehicule, motoare etc.) A se pune în mișcare, a porni. **2.** Tranz. A dezlega odgoanele unei corăbii (în vederea plecării). **3.** Intranz. Fig. A-și lua avânt, a porni în viteză — Din fr. **démarrer.**

DEMARÁJ, *demaraje,* s.n. **1.** Demarare. **2.** Dezlegare a odgoanelor unei corăbii (în vederea plecării). **3.** Început al unei activități. **4.** Fig. (Sport) Avânt, forță, viteză cu care se pornește într-o cursă, într-o întrecere etc. — Din fr. **démarrage.**

DEMARÁRE, *demarări,* s.f. Acțiunea de *a demara* și rezultatul ei; demaraj. — V. **demara.**

DEMARCÁ, *demarchez,* vb. I. **1.** Tranz. A însemna printr-o linie de demarcație; a delimita, a despărți, a hotărnici. **2.** Refl. (Sport) A scăpa de sub supravegherea adversarului. [Prez. ind. și: *demárc*] — Din fr. **démarquer.**

DEMARCÁJ, *demarcaje,* s.n. Demarcare. ✦ Luare a unor pasaje dintr-o carte spre a le transpune în alta. — Din fr. **démarquage.**

DEMARCÁRE, *demarcări,* s.f. Acțiunea de *a (se) demarca* și rezultatul ei. — V. **demarca.**

DEMARCÁT, -Ă, *demarcați, -te,* adj. **1.** (Despre suprafețe, spații etc.) Care este delimitat printr-o linie de demarcație. **2.** (Despre sportivi angajați într-un meci, într-o întrecere) Care a scăpat de sub urmărirea adversarului. — V. **demarca.**

DEMARCATÍV, -Ă, *demarcativi, -e,* adj. De demarcație. — Din fr. **démarcatif.**

DEMARCÁȚIE, *demarcații,* s.f. Delimitare, despărțire, separare. ✦ Operație prin care se stabilește frontiera dintre două state sau linia despărțitoare dintre două suprafețe de teren. ✧ *Linie de demarcație* = linie care desparte două țări sau două suprafețe de teren. [Var.: **demarcațiúne** s.f.] — Din fr. **démarcation.**

DEMARCAȚIÚNE s.f. v. **demarcație.**

DEMARÓR, *demaroare,* s.n. Mecanism, motor sau instalație cu ajutorul cărora se pornesc motoarele cu ardere internă. — Din fr. **démarreur.**

DEMASCÁ, *demásc,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** A(-și) scoate masca. **2.** Fig. A (se) arăta în adevărata lumină, a(-și) da pe față planurile, acțiunile, gândurile ascunse. **3.** A descoperi inamicului, prin nerespectarea regulilor de mascare, un obiectiv sau o acțiune ascunsă. — Din fr. **démasquer.**

DEMASCÁBIL, -Ă, *demascabili, -e,* adj. (Rar) Care poate fi demascat. — **Demasca** + suf. *-bil.*

DEMASCÁRE, *demascări,* s.f. Acțiunea de *a (se) demasca* și rezultatul ei; dezvăluire, dare în vileag. — V. **demasca.**

DEMASCULINIZÁ, *demasculinizez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde caracterele de bărbat. — Din fr. **démasculiniser.**

DEMASCULINIZÁRE, *demasculinizări,* s.f. Faptul de *a (se) demasculiniza.* — V. **demasculiniza.**

DEMASCULINIZÁT, -Ă, *demasculinizați, -te,* adj. Care și-a pierdut trăsăturile bărbătești. — V. **demasculiniza.**

DEMATERIALIZÁ, *dematerializez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să piardă sau a pierde caracteristicile materiei sau chiar materia. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **dématérialiser.**

DEMATERIALIZÁRE, *dematerializări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dematerializa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ri-a-*] — V. **dematerializa.**

DEMATERIALIZÁT, -Ă, *dematerializați, -te,* adj. Care a pierdut caracterele evidente ale materiei. [Pr.: *-ri-a-*] — V. **dematerializa.**

DÉMĂ, *deme,* s.f. Unitate administrativ-teritorială în Grecia antică și în Imperiul Bizantin. — Din fr. **dème.**

DEMÂNCÁRE s.f. (Pop.) Mâncare, hrană, bucate; demâncat. — **De**[4] + **mâncare.**

DEMÂNCÁT s.n. (Pop.) Demâncare. — **De**[4] + **mâncat.**

DEMÉNT, -Ă, *demenți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. Alienat mintal, nebun. **2.** Adj. De om nebun; nebunesc. — Din fr. **dément,** lat. **demens, -ntis.**

DEMÉNȚĂ, *demențe,* s.f. Alienație mintală; nebunie. ✧ *Demență precoce* = formă de schizofrenie care apare la tineri. *Demență senilă* = demență care progresează odată cu vârsta. ✦ Fig. Surescitare intensă. — Din fr. **démence,** lat. **dementia.**

DEMENȚIÁL, -Ă, *demențiali, -e,* adj. Caracteristic unui nebun, care denotă nebunie. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **démentiel.**

DEMÉRS, *demersuri,* s.n. Acțiune întreprinsă (pe lângă cineva) în susținerea unei cauze; intervenție în scopul obținerii unui anumit rezultat. — **De**[4] + **mers** (după fr. *démarche).*

DEMI- Element de compunere însemnând „(pe) jumătate", „(relativ) puțin", „parțial", care servește la formarea unor substantive și adjective ca: *demipensiune*

DEMILITARIZÁ, *demilitarizez,* vb. I. Tranz. A desființa total sau parțial, în urma unei convenții internaționale, forțele armate, armamentul, instalațiile și orice activitate cu caracter militar, într-o regiune, o țară etc. ✦ A reda caracterul civil unor instituții, întreprinderi etc. militarizate. — Din fr. **démilitariser.**

DEMILITARIZÁRE, *demilitarizări,* s.f. Acțiunea de *a demilitariza* și rezultatul ei. — V. **demilitariza.**

DEMILITARIZÁT, -Ă, *demilitarizați, -te,* adj. (Despre țări, teritorii etc.) Care a fost lipsit de armată, de fortificații sau de industrie militară. ✧ *Zonă demilitarizată* = fâșie de teritoriu (de-a lungul graniței dintre două state) în care se interzice, prin convenții internaționale, să se construiască fortificații, instalații militare etc. sau să se țină forțe armate. — V. **demilitariza.**

DEMIMÓNDĂ, *demimonde,* s.f. (Franțuzism) Demimondenă. — Din fr. **demi-monde.**

DEMIMONDÉN, -Ă, *demimondeni, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. (Înv.) Femeie cu purtări ușuratice; cochetă. **2.** Adj. Care se referă la o demimondenă (**1**) sau la apucăturile ei. — Din fr. **démi-mondaine.**

DEMINÁ, *deminez,* vb. I. Tranz. A înlătura, a curăța un loc de mine explozive. — Din fr. **déminer.**

DEMINÁRE, *deminări,* s.f. Acțiunea de *a demina* și rezultatul ei. — V. **demina.**

DEMINERALIZÁ, *demineralizez,* vb. I. Tranz. A elimina componenții minerali dintr-o substanță de natură organică. ✦ Refl. (Despre substanțe organice) A-și pierde componenții minerali. — Din fr. **déminéraliser.**

DEMINERALIZÁRE, *demineralizări,* s.f. Eliminare a componenților minerali dintr-o substanță de natură organică. ✦ Sărăcire a organismului, mai ales a articulațiilor, de sărurile anorganice proprii. — V. **demineraliza.**

DEMIPENSIÚNE, *demipensiuni,* s.f. Pensiune în care se asigură o singură masă pe zi. — **Demi-** + **pensiune.**

DEMISÉC, *demiseci,* adj. invar. (Despre vinuri) Care are un gust intermediar între dulce și sec. — Din fr. **demi-sec.**

DEMÍSIE, *demisii,* s.f. Act, cerere (scrisă) prin care un salariat, un demnitar se retrage dintr-o funcție, dintr-o slujbă etc. [Var.: (înv.) **dimísie** s.f.] — Din fr. **démission.**

DEMISIONÁ, *demisionez,* vb. I. Intranz. A-și prezenta demisia. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **démissionner.**

DEMISIONÁR, -Ă, *demisionari, -e,* adj. Care demisionează sau a demisionat (recent). [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **démissionnaire.**

DEMISIONÁRE, *demisionări,* s.f. Acțiunea de *a demisiona.* [Pr.: *-si-o-*] — V. **demisiona.**

DEMISIONÁT, -Ă, *demisionați, -te,* adj. (Despre oameni) Care s-a retras prin cerere dintr-o funcție, o activitate etc.; care și-a prezentat demisia. [Pr.: *-si-o-*] — V. **demisiona.**

DEMISÓL, *demisoluri,* s.n. Parte a unei clădiri situată pe jumătate sub nivelul solului, sub parter. — **Demi-** + **sol.**

DEMISTIFICÁ, *demistific,* vb. I. Tranz. A face ca un lucru, o idee să-și piardă caracterul mistificator. ✦ A demitiza. — După fr. **démystifier.**

DEMISTIFICÁRE, *demistificări,* s.f. Acțiunea de *a demistifica* și rezultatul ei. — V. **demistifica.**

DEMISTIFICÁT, -Ă, *demistificați, -te,* adj. Care a fost readus la ipostaza reală, după ce fusese denaturat. — V. **demistifica.**

DEMISTIFICATÓR, -OÁRE, *demistificatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care demistifică. — **Demistifica** + suf. *-tor.*

DEMÍTE, *demít,* vb. III. Tranz. A scoate pe cineva dintr-o demnitate, dintr-o funcție etc.; a destitui, a concedia. — Din fr. **démettre,** lat. **demittere.**

DEMITÉNTĂ s.f. Tentă între luminos și întunecat într-o pictură sau gravură. — Din fr. **demi-teinte.**

DEMÍTERE, *demiteri,* s.f. Acțiunea de *a demite* și rezultatul ei; destituire, concediere. — V. **demite.**

DEMITIZÁ, *demitizez,* vb. I. Tranz. A face ca un lucru, o idee să-și piardă caracterul mitic. ✦ P. gener. A face să dispară o afirmație falsă; a demistifica. — Cf. it. d e m i t i z z a r e.

DEMITIZÁNT, -Ă, *demitizanți, -te,* adj. Care demitizează; demitizator. — **Demitiza** + suf. *-ant.*

DEMITIZÁRE, *demitizări,* s.f. Acțiunea de *a demitiza.* — V. **demitiza.**

DEMITIZÁT, -Ă, *demitizați, -te,* adj. Care și-a pierdut caracterul mitic. — V. **demitiza.**

DEMITIZATÓR, -OÁRE, *demitizatori, -oare,* adj. Demitizant. — **Demitiza** + suf. *-tor.*

DEMÍU, *demiuri,* s.f. Pardesiu gros, mai puțin călduros decât paltonul. — Din fr. [paletot de] **demi** [-saison].

DEMIÚRG, *demiurgi,* s.m. Nume dat, în filosofia lui Platon, Creatorului divin care a făurit lumea; Creatorul Universului; *p. ext.* principiu activ și creator. [Pr.: *-mi-urg*] — Din lat. **demiurgus,** fr. **demiurge.**

DEMIÚRGIC, -Ă, *demiurgici, -ce,* adj. De demiurg. [Pr.: *-mi-ur-*] — Din fr. **démiurgique.**

DEMIVOLÉU, *demivoleuri,* s.n. Lovitură (la tenis) prin care mingea este expediată imediat după contactul ei cu solul. — Din fr. **demi-volée.**

DEMIXTÁ, *demixtez,* vb. I. Tranz. A despărți în școli sau clase diferite fetele de băieți. — Pref. *de-* + **mixt.**

DEMIXTÁRE, *demixtări,* s.f. Acțiunea de *a demixta.* — V. **demixta.**

DEMIXTÁT, -Ă, *demixtați, -te,* adj. (Despre clase, școli etc.) Care grupează separat fetele și băieții. — V. **demixta.**

DEMN, -Ă, *demni, -e,* adj. **1.** Vrednic (de...). ✦ Capabil, destoinic. **2.** Care impune respect; respectabil; rezervat, sobru. — Din lat. **dignus** (după *lemn* < *lignum, semn* < *signum* etc.).

DEMNITÁR, *demnitari,* s.m. Înalt funcționar al statului. — Din fr. **dignitaire** (după *demn).*

DEMNITÁTE, (**2**) *demnități,* s.f. **1.** Calitatea de a fi demn, atitudine demnă (**2**); autoritate morală, prestigiu. ✦ Gravitate, măreție. **2.** Funcție sau însărcinare înaltă în stat; rang. — Din lat. **dignitas, -atis** (după *demn).*

DEMOAZÉLĂ, *demoazele,* s.f. (Înv.) Domnișoară. — Din fr. **demoiselle.**

DEMOBILIZÁ, *demobilizez,* vb. I. Tranz. **1.** A lăsa la vatră trupele mobilizate, a trece armata la starea de pace. **2.** Fig. A face să slăbească forța combativă, vigoarea, tenacitatea cuiva; a descuraja. — Din fr. **démobiliser.**

DEMOBILIZÁRE, *demobilizări,* s.f. Acțiunea de *a demobiliza* și rezultatul ei. — V. **demobiliza.**

DEMOBILIZÁT, -Ă, *demobilizați, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Lăsat la vatră. **2.** Fig. Cu puterea de luptă slăbită, lipsit de energie. — V. **demobiliza.**

DEMOBILIZATÓR, -OÁRE, *demobilizatori, -oare,* adj. Care demobilizează (**2**); descurajant. — **Demobiliza** + suf. *-tor.*

DEMOCRÁT, -Ă, *democrați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Adept) al democrației. **2.** Adj. Democratic. ✧ *Democrat-creștin* = (despre partide) care adoptă principiul democrației creștine; (despre persoane) care face parte dintr-un astfel de partid. — Din fr. **démocrate.**

DEMOCRÁTIC, -Ă, *democratici, -ce,* adj. Care aparține democrației, caracteristic, propriu democrației; bazat, organizat pe principiile democrației; democrat (**2**). — Din fr. **démocratique.**

DEMOCRATÍSM s.n. Totalitatea principiilor care exprimă, garantează și asigură realizarea libertăților democratice. — Din fr. **démocratisme.** Cf. rus. d e m o k r a t i z m.

DEMOCRATIZÁ, *democratizez,* vb. I. Tranz. A reorganiza un stat, o instituție etc. pe baze democratice; a introduce un regim democratic. — Din fr. **démocratiser.**

DEMOCRATIZÁBIL, -Ă, *democratizabili, -e,* adj. Care poate fi democratizat. — **Democratiza** + suf. *-bil.*

DEMOCRATIZÁRE, *democratizări,* s.f. Acțiunea de *a democratiza* și rezultatul ei. — V. **democratiza.**

DEMOCRATÚRĂ, *democraturi,* s.f. (Livr.) Falsă democrație. — Din fr. **démocrature.**

DEMOCRAȚÍE, *democrații,* s.f. Formă de guvernare în care supremația aparține poporului — Din fr. **démocratie.**

DEMODÁ, *demodez,* vb. I. Refl. A înceta să mai fie la modă. — Din fr. **démoder.**

DEMODÁRE, *demodări,* s.f. Faptul de *a se demoda;* învechire, perimare. — V. **demoda.**

DEMODÁT, -Ă, *demodați, -te,* adj. Care nu mai este la modă; învechit, perimat. — V. **demoda.** Cf. fr. d é m o d é.

DEMODULATÓR, *demodulatoare,* s.n. Parte a unui aparat de radio în care are loc demodulația. — Din germ. **Demodulator,** fr. **démodulateur.**

DEMODULÁȚIE, *demodulații,* s.f. Separare a oscilației de frecvență joasă de unda purtătoare de înaltă frecvență. — Din germ. **Demodulation,** fr. **démodulation.**

DEMOFOBÍE s.f. Teamă patologică de mulțime. — Din fr. **démophobie.**

DEMOGRÁF, *demografi,* s.m. Specialist în demografie. — Din fr. **démographe.**

DEMOGRÁFIC, -Ă, *demografici, -ce,* adj. Care aparține demografiei, privitor la demografie. ✧ *Factor demografic* = element constitutiv al societății, exprimat de densitatea populației, ritmul de creștere, structura și mobilitatea ei. *Explozie demografică* = accelerare a ritmului de creștere a populației. — Din fr. **démographique.**

DEMOGRAFÍE s.f. Știință care, prin metode cantitative, studiază fenomene și procese privitoare la numărul, repartiția geografică, structura, densitatea, mișcarea populației umane și compoziția ei pe grupe de vârstă, de sexe etc. — Din fr. **démographie.**

DEMOLÁ, *demolez,* vb. I. Tranz. A dărâma o construcție sau un element de construcție (desfăcând piesă cu piesă). — Din fr. **démolir.**

DEMOLÁRE, *demolări,* s.f. Acțiunea de *a demola* și rezultatul ei; dărâmare, demolițiune. — V. **demola.**

DEMOLÍȚIE s.f. v. **demolițiune.**

DEMOLIȚIÚNE, *demolițiuni,* s.f. (Rar) Demolare, dărâmare. [Pr.: *-ți-u-.* — Var.: **demolíție** s.f.] — Din fr. **démolition.**

DÉMON, *demoni,* s.m. **1.** Diavol, drac. ✦ Fig. Om rău. ✦ Ființă imaginară considerată ca spirit al răului. **2.** (În scrierile romanticilor) Personificare a eroismului, a curajului, a răzvrătirii și uneori a frumuseții fizice. ✦ (În gândirea mitică și în

poezie) Geniu al neliniştii, care stârneşte dorinţe, pasiuni etc. [Var.: (reg.) **dímon** s.m.] — Din ngr. **démonas.** Cf. fr. d é m o n.

DEMONETIZÁ, *demonetizez,* vb. I. **1.** Tranz. A scoate, a retrage din circulaţie anumite monede. **2.** Refl. (Despre monede) A se devaloriza. ✦ Fig. A-şi pierde, a-şi reduce valoare; a se deprecia, a se banaliza. — Din fr. **démonétiser.**

DEMONETIZÁRE, *demonetizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) demonetiza* şi rezultatul ei. — V. **demonetiza.**

DEMONIÁC, -Ă, *demoniaci, -ce,* adj. Demonic. [Pr.: *-ni-ac*] — Din fr. **démoniaque.**

DEMÓNIC, -Ă, *demonici, -ce,* adj. De demon; drăcesc, diabolic, demoniac, satanic. — Din lat. **daemonicus.**

DEMONÍE, *demonii,* s.f. (Rar) Demonism. — **Demon** + suf. *-ie.*

DEMONÍSM s.n. Credinţă în demoni; demonie. ✦ Atitudine diabolică. — Din fr. **démonisme.**

DEMONIZÁ, *demonizez,* vb. I. Tranz. A da caracter demonic; a atrage de partea diavolului, a răului. — **Demon** + suf. *-iza.*

DEMONOLATRÍE s.f. Adoraţie a demonilor. — Din fr. **démonolâtrie.**

DEMONOLÁTRU, -Ă, *demonolatri, -e,* adj., s.m. (Persoană) care adoră demonii. — Din fr. **démonolâtre.**

DEMONOLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul credinţelor populare despre demoni. — Din fr. **démonologie.**

DEMONOMANÍE s.f. Formă de nebunie care constă în credinţa de a fi stăpânit de demon. — Din fr. **démonomanie.**

DEMONSTRÁ, *demonstrez,* vb. I. **1.** Tranz. A arăta în mod convingător, prin argumente, prin raţionamente logice sau prin exemple concrete, adevărul sau neadevărul unei afirmaţii, al unui fapt etc.; a proba, a dovedi. ✦ A face dovada, prin calcule şi prin raţionamente, a adevărului exprimat într-o teoremă, într-o formulă etc. **2.** Intranz. (Despre mulţimi de oameni) A manifesta. — Din fr. **démontrer,** lat. **demonstrare.**

DEMONSTRÁBIL, -Ă, *demonstrabili, -e,* adj. Care poate fi demonstrat. — Din fr. **démontrable,** lat. **demonstrabilis.**

DEMONSTRABILITÁTE s.f. (Rar) Însuşirea de a fi demonstrabil. — Din fr. **démonstrabilité.**

DEMONSTRÁNT, -Ă, *demonstranţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care participă la o demonstraţie (**3**); manifestant. — Din rus. **demonstrant.**

DEMONSTRÁRE, *demonstrări,* s.f. Acţiunea de *a demonstra* şi rezultatul ei; dovedire, argumentare. — V. **demonstra.**

DEMONSTRATÍV, -Ă, *demonstrativi, -e,* adj. **1.** Care demonstrează sau serveşte la o demonstraţie; ilustrativ. **2.** (Despre gesturi, manifestări etc.) Care exprimă, în mod ostentativ, un sentiment, o părere etc. **3.** (În sintagmele) *Pronume demonstrativ* = pronume care arată locul în timp sau în spaţiu al unui obiect faţă de vorbitor. *Adjectiv demonstrativ* = adjectiv care arată depărtarea sau apropierea unui obiect. — Din fr. **démonstratif,** lat. **demonstrativus.**

DEMONSTRÁŢIE, *demonstraţii,* s.f. **1.** Dovedire, pe bază de argumente şi de exemple concrete, a realităţii unui fapt; demonstrare, argumentare. ✦ Şir de calcule, de raţionamente etc. prin care se dovedeşte adevărul unei teoreme sau conţinutul unei formule. **2.** Procedeu de adâncire deductivă a adevărului unui enunţ. **3.** Manifestaţie publică cu caracter politic-social. **4.** Exteriorizare a unui sentiment. ✦ *Demonstraţie de forţă* = concentrare şi desfăşurare a unor forţe militare cu scopul de a intimida. — Din fr. **démonstration,** lat. **demonstratio,** (**3**) rus. **demonstraţiia.**

DEMONTÁ, *demontez,* vb. I. Tranz. A desface un aparat, un mecanism, un instrument etc. în părţile lui componente. ✦ Fig. A descuraja, a deprima, a dezorienta pe cineva; a obosi, a extenua pe cineva. — Din fr. **démonter.**

DEMONTÁBIL, -Ă, *demontabili, -e,* adj. Care poate fi demontat. — Din fr. **démontable.**

DEMONTÁRE, *demontări,* s.f. Acţiunea de *a demonta* şi rezultatul ei. — V. **demonta.**

DEMONTÁT s.n. Faptul de *a demonta*. — V. **demonta.**

DEMORALIZÁ, *demoralizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face pe cineva să-şi piardă sau a-şi pierde încrederea în sine; a (se) descuraja, a (se) deprima. — Din fr. **démoraliser.**

DEMORALIZÁNT, -Ă, *demoralizanţi, -te,* adj. Care demoralizează; descurajant, deprimant. — Din fr. **démoralisant.**

DEMORALIZÁRE s.f. **1.** Faptul de *a (se) demoraliza;* descurajare, deprimare; demoralizaţie. **2.** (Înv.) Imoralitate, desfrâu, corupţie. — V. **demoraliza.**

DEMORALIZÁT, -Ă, *demoralizaţi, -te,* adj. **1.** Descurajat, deprimat. **2.** (Înv.) Imoral. — V. **demoraliza.**

DEMORALIZATÓR, -OÁRE, *demoralizatori, -oare,* adj. Care demoralizează; demoralizant. — Din fr. **démoralisateur.**

DEMORALIZÁŢIE s.f. (Înv.) Demoralizare. — Din fr. **démoralisation.**

DÉMOS s.n. (În Grecia antică) Denumire dată păturilor de oameni liberi dintr-un oraş, cu drepturi politice depline. — Cuv. gr.

DEMORFÍSM s.n. Proces de descompunere şi de distrugere a rocilor solide. — Din fr. **démorphisme.**

DEMÓTIC, -Ă, *demotici, -e,* adj. (În sintagma) *Scriere demotică* = scriere cursivă vulgară, folosită în vechiul Egipt, simplificată din scrierea hieratică. — Din fr. **démotique.**

DEMULÁ, *demulez,* vb. I. Tranz. A scoate dintr-un tipar în care a fost modelat. — Din fr. **démouler.**

DEMULÁRE, *demulări,* s.f. Acţiunea de *a demula* şi rezultatul ei. — V. **demula.**

DEMÚLT adv. Cu mult timp înainte, de multă vreme. ✧ *Mai demult* = odinioară. *De demult* = din trecut, de altădată. — **De**[4] + **mult.**

DEMULTIPLICÁ, *demultíplic,* vb. I. Tranz. A transforma cu ajutorul unui angrenaj o mişcare de rotaţie în altă mişcare de rotaţie mai înceată. — Din fr. **démultiplier** (prin apropiere de *multiplica).*

DEMULTIPLICÁRE, *demultiplicări,* s.f. Acţiunea de *a demultiplica* şi rezultatul ei. — V. **demultiplica.**

DEMULTIPLICATÓR, *demultiplicatoare,* s.n. Sistem de transmisie care asigură reducerea vitezei. — Din fr. **démultiplicateur.**

DEMULTIŞÓR adv. (Pop.) Diminutiv al lui *demult*. — **Demult** + suf. *-işor.*

DEMUTIZÁ, *demutizez,* vb. I. Tranz. A educa pe surdomuţi spre a înţelege limbajul oral. — Din fr. **démutiser.**

DEMUTIZÁRE, *demutizări,* s.f. Acţiunea de *a demutiza* şi rezultatul ei. — V. **demutiza.**

DEMUTIZÁT, -Ă, *demutizaţi, -te,* adj. (Despre surdomuţi) Care a fost educat pentru a înţelege limbajul oral. — V. **demutiza.**

DENÁR, *denari,* s.m. Monedă romană, de obicei de argint, în greutate de circa patru grame. — Din lat. **denarius,** it. **denaro.**

DENATALITÁTE s.f. (Rar) Scădere a natalităţii. — Din fr. **dénatalité.**

DENATURÁ, *denaturez,* vb. I. Tranz. **1.** A schimba (intenţionat) înţelesul, natura sau caracterul unor cuvinte, al unor idei etc.; a deforma, a altera, a falsifica. **2.** A adăuga unui produs o substanţă străină, spre a-l face impropriu scopurilor pentru care a fost destinat iniţial. — Din fr. **dénaturer.**

DENATURÁNT, -Ă, *denaturanţi, -te,* adj., s.n. (Substanţă) folosită pentru denaturarea unui produs. — Din fr. **dénaturant.**

DENATURÁRE, *denaturări,* s.f. Acţiunea de *a denatura* şi rezultatul ei. — V. **denatura.**

DENATURÁT, -Ă, *denaturaţi, -te,* adj. **1.** Lipsit de sentimente fireşti. ✦ *Părinte* (sau *copil) denaturat* = părinte (sau copil) care dovedeşte sentimente contrare celor care caracterizează în mod normal raporturile dintre părinţi şi copii. **2.** Prezentat altfel decât este în realitate; falsificat, alterat. **3.** (În sintagma) *Spirt denaturat* = alcool destinat întrebuinţării industriale şi făcut impropriu pentru consumaţie, prin adăugarea unor substanţe dăunătoare sănătăţii. — V. **denatura.** Cf. fr. d é n a t u r é.

DENAŢIONALIZÁRE, *denaţionalizări,* s.f. Trecere a unei întreprinderi sau a unei ramuri economice naţionalizate în proprietate privată. [Pr.: *-ţi-o-*] — După fr. **dénationaliser.**

DENAZALIZÁ, *denazalizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A pierde sau a face să-şi piardă timbrul, caracterul nazal. — Din fr. **dénasaliser.**

DENAZALIZÁRE, *denazalizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) denazaliza* şi rezultatul ei. — V. **denazaliza.**

DENAZIFICÁ, *denazífic,* vb. I. Tranz. A supune acţiunii de denazificare. — După fr. **dénazifier.**

DENAZIFICÁRE s.f. Acţiune de desfiinţare a nazismului (fascismului) şi a urmărilor lui din viaţa socială, politică şi economică a Germaniei. — Cf. fr. d é n a z i f i c a t i o n.

DENDRÁRIU, *dendrarii,* s.n. Parc în care sunt prezentate colecţii de plante vii, în condiţii naturale sau în seră. — Din rus. **dendrarii.**

DENDRÍTĂ, *dendrite,* s.f. **1.** Prelungire ramificată a protoplasmei celulei nervoase, prin care influxul nervos se propagă în regiunea opusă cilindrului ax. **2.** (La pl.) Pojghiţă arborescentă, de substanţă minerală, pe fisurile şi planurile de stratificare ale rocilor. — Din fr. **dendrite.**

DENDRÍTIC, -Ă, *dendritici, -ce,* adj. Care aparţine dendritei (**1**), cu dendrită, de dendrită. — Din fr. **dendritique.**

DENDROGRÁFIC, -Ă, *dendrografici, -ce,* adj. Care ţine de dendrografie, privitor la dendrografie. — Din fr. **dendrographique.**

DENDROGRAFÍE s.f. Parte a botanicii care se ocupă cu studiul arborilor; dendrologie. — Din fr. **dendrographie.**

DENDROLÓG, -Ă, *dendrologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în dendrologie. — Din **dendrologie** (derivat regresiv).

DENDROLÓGIC, -Ă, *dendrologici, -ce,* adj. Referitor la dendrologie, care aparţine dendrologiei. — Din fr. **dendrologique.**

DENDROLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studierea arborilor. — Din fr. **dendrologie.**

DENDROMÉTRIC, -Ă, *dendrometrici, -ce,* adj. De dendrometrie. — Din fr. **dendrométrique.**

DENDROMETRÍST, -Ă, *dendrometriști, -ste,* s.m. și f. Specialist în dendrometrie. — Din fr. **dendrométriste.**

DENDROMETRÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studierea metodelor de măsurare a volumului arborilor; taxație forestieră. — Din fr. **dendrométrie.**

DENDROMÉTRU, *dendrometre,* s.n. Instrument special pentru determinarea dimensiunilor la arborii netăiați. — Din fr. **dendromètre.**

DENEGÁ, *denég,* vb. I. Tranz. (Înv.) **1.** A nega, a tăgădui. **2.** A refuza. — Din lat., it. **denegare.** Cf. fr. d é n i e r.

DENEGÁRE, *denegări,* s.f. Acțiunea de *a denega* și rezultatul ei. ✧ *Denegare de dreptate* = refuzul justificat al unui organ de jurisdicție de a soluționa o pricină cu care a fost sesizat; denegație, tăgăduială. — V. **denega.**

DENEGÁȚIE, *denegații,* s.f. (Înv.) Denegare. — Din fr. **dénégation.**

DENICHELÁ, *denichelez,* vb. I. Tranz. A înlătura stratul de nichel depus pe plăcile de stereotipie. — Pref. *de-* + **nichela.**

DENICHELÁRE, *denichelări,* s.f. Acțiunea de *a denichela* și rezultatul ei. — V. **denichela.**

DENICOTINIZÁ, *denicotinizez,* vb. I. Tranz. A reduce conținutul de nicotină din tutun prin trecerea ei în combinații mai puțin nocive. — Din fr. **dénicotiniser.**

DENICOTINIZÁRE, *denicotinizări,* s.f. Acțiunea de *a denicotiniza* și rezultatul ei. — V. **denicotiniza.**

DENICOTINIZÁT, -Ă, *denicotinizați, -te,* adj. (Despre tutun) Din care s-a redus conținutul de nicotină. — V. **denicotiniza.**

DÉNIE, *denii,* s.f. (În ritualul creștin ortodox) **1.** Serviciu divin compus din vecernie, utrenie și ceasul întâi, în perioada Postului Mare, mai ales în Săptămâna Patimilor. **2** Priveghere. — Din sl. [bŭ]**dĕnije,** sb. **denije.**

DENIÉR, *denieri,* s.m. Unitate de măsură pentru greutatea liniară a firelor și a fibrelor de mătase naturală și vegetală sau a celor sintetice, cu ajutorul căreia se apreciază finețea acestora. — Din fr. **denier.**

DENIGRÁ, *denigrez,* vb. I. Tranz. A ponegri, a defăima, a calomnia, a discredita. — Din fr. **dénigrer,** lat. **denigrare.**

DENIGRÁNT, -Ă, *denigranți, -te,* adj. Denigrator. — Din fr. **dénigrant.**

DENIGRÁRE, *denigrări,* s.f. Acțiunea de *a denigra* și rezultatul ei; ponegrire, defăimare, discreditare. — V. **denigra.**

DENIGRATÓR, -OÁRE, *denigratori, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care denigrează, prin care se denigrează. **2.** S.m. și f. Persoană care denigrează. — Din lat. **denigrator,** it. **denigratore.**

DENISIPÁ, *denisipez,* vb. I. Tranz. A curăța obiectele aflate în apă de nisipul depus prin decantare; a decolmata. [Var.: **deznisipá** vb. I] — Pref. *de-* + **nisip.**

DENISIPÁRE, *denisipări,* s.f. Acțiunea de *a denisipa.* [Var.: **deznisipáre** s.f.] — V. **denisipa.**

DENISIPÁT, -Ă, *denisipați, -te,* adj. Care a fost curățat de nisipul depus prin decantare. [Var.: **deznisipát, -ă** adj] — V. **denisipa.**

DENISIPATÓR, *denisipatoare,* s.n. Bazin pentru curățarea apei, în care se rețin aluviuni de dimensiuni mijlocii. — **Denisipa** + suf. *-tor.*

DENITRIFICÁRE, *denitrificări,* s.f. Reducere a azotaților și a azotiților din sol până la azot liber sau oxizi de azot datorită activității microorganismelor anaerobe, proces care duce la scăderea fertilității solurilor. — Cf. fr. d é n i t r i f i c a t i o n.

DENIVELÁ, *denivelez,* vb. I. Refl. (Despre un teren, un pavaj, un drum etc.) A-și pierde netezimea, nivelarea, prin formarea de gropi și de ridicături. — Din fr. **déniveler.**

DENIVELÁRE, *denivelări,* s.f. Acțiunea de *a denivela* și rezultatul ei. ✦ Diferență de nivel între două unități morfologice limitrofe. ✦ Accident de teren ridicat sau coborât pe o suprafață relativ plană. — V. **denivela.**

DENIVELÁT, -Ă, *denivelați, -te,* adj. (Despre terenuri, drumuri etc.) Care prezintă gropi sau ridicături. — V. **denivela.**

DENOMINÁL, -Ă, *denominali, -e,* adj., s.n. (Cuvânt) care este derivat de la un nume. — **Denominal** + suf. *-al.*

DENOMINALIZÁ, pers. 3 *denominalizează,* vb. I. Refl. (Despre semnele bănești) A se reduce valoarea nominală. — Pref. *de-* + **nominaliza.**

DENOMINALIZÁRE, *denominalizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) denominaliza* și rezultatul ei; reducere a valorii nominale a semnelor bănești. — V. **denominaliza.**

DENOMINATÍV, -Ă, *denominativi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care denumește. ✧ *Verb denominativ* = verb derivat de la un substantiv sau de la un adjectiv. **2.** S.n. Cuvânt derivat de la un substantiv sau de la un adjectiv. — Din fr. **dénominatif,** lat. **denominativus.**

DENOMINÁȚIE, *denominații,* s.f. Denumire, numire. — Din fr. **dénomination.**

DENOTÁ, pers. 3 *denótă,* vb. I. Tranz. **1.** A dovedi (**2**), a arăta, a indica. **2.** A exprima un anumit sens. — Din fr. **dénoter,** lat. **denotare.**

DENOTÁT, *denotate,* s.n. Obiect denumit de un nume; semnificat. — Din fr. **dénoté.**

DENOTATÍV, -Ă, *denotativi, -e,* adj. (Despre sensul cuvintelor) Corespunzător denotației; precis; comun, obișnuit. ✦ (Despre stil) Neutru, obiectiv, lipsit de conotații. — Din fr. **dénotatif.**

DENOTÁȚIE, *denotații,* s.f. **1.** (Log.) Totalitatea indivizilor la care se aplică un cuvânt; sferă. **2.** (Lingv.) Sensul stabil și analizabil în afara contextului unui cuvânt. — Din fr. **dénotation.**

DENS, -Ă, *denși, -se,* adj. (Despre corpuri, substanțe, soluții) Cu densitate mare; cu părțile componente strâns unite; compact, des. — Din fr. **dense,** lat. **densus.**

DENSIFICÁ, *densífic,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) condensa. — Din fr. **densifier.**

DENSIFICÁRE, *densificări,* s.f. Acțiunea de *a (se) densifica* și rezultatul ei. — V. **densifica.**

DENSIFICÁT, -Ă, *densificați, -te,* adj. Condensat. — V. **densifica.**

DENSIGRÁMĂ, *densigrame,* s.f. Scară gradată care servește la corelarea valorilor densităților exprimate în diferite unități de măsură. — Din fr. **densigramme.**

DENSIMÉTRIC, -Ă, *densimetrici, -ce,* adj. Referitor la densimetrie. — Din fr. **densimétrique.**

DENSIMETRÍE s.f. Ansamblul metodelor de măsurare a densității substanțelor, mai ales a lichidelor. — Din fr. **densimétrie.**

DENSIMÉTRU, *densimetre,* s.n. Areometru cu greutate constantă, care indică direct densitatea lichidului în care a fost cufundat. — Din fr. **densimètre.**

DENSITÁTE, *densități,* s.f. **1.** Mărime fizică definită prin raportul dintre masa și volumul unui corp; masă specifică. ✧ *Densitate relativă* = raportul dintre densitatea unui corp și densitatea altui corp de referință. ✦ Numărul de obiecte sau de ființe de pe o unitate de arie sau de lungime. ✧ *Densitate de curent electric* = raportul dintre intensitatea curentului electric care trece printr-un conductor și secțiunea transversală a acestuia. *Densitatea (medie) a populației* = numărul de locuitori care revin (în medie) pe o unitate de suprafață a unui anumit teritoriu. *Densitatea rețelei hidrografice* = raportul dintre lungimea rețelei de râuri și canale și suprafața dată. **2.** Faptul de a fi dens; desime. — Din fr. **densité,** lat. **densitas, -atis.**

DENTÁL, -Ă, *dentali, -e,* adj., s.f. (În sintagma) *Consoană dentală* (și substantivat, f.) = care se articulează prin apropierea vârfului limbii de dinții incisivi superiori sau inferiori. — Din fr. **dental.**

DENTÁR, -Ă, *dentari, -e,* adj. **1.** De dinte, al dinților, privitor la dinți. **2.** De dentist, care aparține dentistului, privitor la dentist. — Din fr. **dentaire,** lat. **dentarius.**

DENTÂI num. v. **dintâi.**

DENTÍCUL, *denticule,* s.n. Element decorativ în relief de forma unui dinte, folosit la ornamentarea cornișelor. — Din fr. **denticule.**

DENTIFÓRM, -Ă, *dentiformi, -e,* adj. Care are forma unui dinte. — Din fr. **dentiforme.**

DENTÍNĂ s.f. Țesut osos sensibil care formează coroana și rădăcina dintelui; ivoriu. — Din fr. **dentine.**

DENTÍST, -Ă, *dentiști, -ste,* s.m. și f. Medic specializat în dentistică; stomatolog. — Din fr. **dentiste,** germ. **Dentist.**

DENTÍSTICĂ s.f. Specialitate a medicinii care se ocupă cu bolile și cu îngrijirea dinților; stomatologie. — **Dentist** + suf. *-ică.*

DENTÍȚĂ, *dentițe,* s.f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene și cu fructe achene cu câte doi dinți, care crește în locuri umede *(Bidens tripartitus).* — Cf. d i n t e.

DENTÍȚIE, *dentiții,* s.f. Totalitatea dinților mamiferelor, caracteristică, după structură și număr, unui tip de regim alimentar. *Dentiție de carnivor.* ✦ Proces de formare și de apariție a dinților la copii și la puii animalelor mamifere. *Dentiție întârziată.* ✧ *Dentiție de lapte* = dentiție formată din 20 de dinți, care apare, la copii, între 6 luni și 3 ani. *Dentiție definitivă* = dentiție formată din 8 incisivi, 4 canini, 4 premolari și 16 molari, care apare începând de la 6–7 ani. ✦ Modul în care sunt așezați dinții în gură. [Var.: **dentițiúne** s.f.] — Din fr. **dentition,** lat. **dentitio, -onis.**

DENTIȚIÚNE s.f. v. **dentiție.**

DENUCLEARIZÁ, *denuclearizez,* vb. I. Tranz. A interzice, pe baza unui tratat internațional, producerea, stocarea, instalarea, experimentarea și folosirea armelor nucleare într-un spațiu, teritoriu, într-o zonă, țară sau într-un grup de țări. [Pr.: *-cle-a-*] — Din fr. **dénucléariser.**

DENUCLEARIZÁRE, *denuclearizări,* s.f. Acțiunea de *a denucleariza* și rezultatul ei. [Pr.: *-cle-a-*] — V. **denucleariza.**

DENUCLEARIZÁT, -Ă, *denuclearizați, -te,* adj. Scos de sub acțiunea armelor nucleare. [Pr.: *-cle-a-*] — V. **denucleariza.**

DENUDÁRE, *denudări,* s.f. Denudație. — Cf. fr. d é n u d a t i o n.

DENUDÁȚIE, *denudații,* s.f. **1.** Proces complex de nivelare a scoarței terestre, sub acțiunea agenților geografici externi, prin dezagregarea, alterarea și erodarea rocilor, îndepărtarea materialelor rezultate și acumularea lor ulterioară în regiuni mai joase; denudare. **2.** Stare a unui dinte sau a unui os dezvelit, descoperit. — Din fr. **dénudation,** lat. **denudatio.**

DENUMÍ, *denumesc,* vb. IV. Tranz. A da nume unei ființe sau unui lucru; a numi. ✦ (Înv.) A desemna. — Din fr. **dénommer** (după *nume*).

DENUMÍRE, *denumiri,* s.f. Faptul de *a denumi;* numire. ✦ Nume dat unei ființe sau unui lucru; cuvânt cu care numim ceva. ✦ Element obligatoriu (alături de sediu) de identificare a unei persoane juridice (firme). — V. **denumi.**

DENÚNȚ, *denunțuri,* s.n. Informare adresată unei instanțe penale cu privire la săvârșirea unei infracțiuni de către o persoană; denunțare (**2**). — Din **denunța** (derivat regresiv).

DENUNȚÁ, *denúnț,* vb. I. Tranz. **1.** A aduce la cunoștința unei autorități săvârșirea unei infracțiuni; a face un denunț. ✦ A pârî. **2.** A comunica oficial că un contract, un act încetează de a mai fi în vigoare; a rezilia unilateral un contract. — Din fr. **dénoncer,** lat. **denuntiare.**

DENUNȚÁRE, *denunțări,* s.f. Acțiunea de *a denunța* și rezultatul ei. **1.** Desfacere a unui contract sau a unui tratat prin voința unilaterală a uneia dintre părți. **2.** Denunț (**2**). — V. **denunța.**

DENUNȚĂTÓR, -OÁRE, *denunțători, -oare,* s.m. și f. Persoană care denunță. — **Denunța** + suf. *-ător* (după fr. *dénonciateur).*

DENUTRÍȚIE, *denutriții,* s.f. Stare a unui organism viu în care, datorită faptului că asimilația este întrecută de dezasimilație, se produce o scădere mare în greutate. — Din fr. **dénutrition.**

DEOARECÉ conj. (Indică un raport de cauză între o propoziție regentă și una subordonată) Fiindcă, pentru că, de vreme ce. [Pr.: *de-oa-*] — **De**[4] + **oare** + **ce.**

DEOCAMDÁTĂ adv. Pentru moment, în mod provizoriu. — **De**[4] + **o** + **cam** + **dată.**

DEOCHEÁ, *deóchi,* vb. I. **1.** Tranz. (În superstiții) A dăuna sănătății, succesului sau bunăstării cuiva printr-o privire rea sau invidioasă. **2.** Refl. A se îmbolnăvi de deochi (**2**). ✦ Fig. (Despre vreme) A se strica. [Pr.: *de-o-*. — Var.: **diocheá** vb. I] — Din **deochi.**

DEOCHEÁT, -Ă, *deocheați, -te,* adj. **1.** (În superstiții) Bolnav din cauza deochiului (**1**). **2.** Fig. Indecent, necuviincios. ✦ Cu reputație proastă; compromis. ✦ Exagerat. [Pr.: *de-o-*. — Var.: (reg.) **diocheát, -ă** adj.] — V. **deochea.**

DEOCHETÚRĂ, *deocheturi,* s.f. (Rar) Deochi (**2**). [Pr.: *de-o-*. — Var.: **diochetúră** s.f.] — **Deochea** + suf. *-ătură.*

DEÓCHI, *deochiuri,* s.n. **1.** Putere atribuită unor oameni, de a îmbolnăvi pe cei asupra cărora își fixează privirea (cu răutate, invidie etc.). **2.** Efectul privirii care deoache; boală pricinuită de această privire; deochetură. ✧ Expr. *De-a deochiul* = cu admirație. (Astăzi, mai ales în glumă) *Să nu(-i) fie (*cuiva) *de deochi!* formulă de admirație pentru calitățile fizice ori pentru inteligența cuiva (care nu trebuie deocheat). [Var.: (reg.) **dióchi** s.n.] — **De**[4] + **ochi**[1].

DEODÁTĂ adv. **1.** Pe neașteptate, brusc, subit. **2.** În același timp, simultan, concomitent. ✧ Expr. (Reg.) *A fi deodată cu cineva* = a fi de aceeași vârstă cu cineva. **3.** (Reg.) Deocamdată. — **De**[4] + **o** + **dată.**

DEODORÁNT, -Ă, *deodoranți, -te,* adj., s.n. (Produs cosmetic) care reduce sau elimină mirosul de transpirație. [Pr.: *de-o-*] — Din fr. **déodorant.**

DEONTOLÓGIC, -Ă, *deontologici, -ce,* adj. Referitor la deontologie. [Pr.: *de-on-*] — Din fr. **déontologique.**

DEONTOLOGÍE s.f. **1.** Totalitatea normelor de conduită și obligațiilor etice ale unei profesiuni (mai ales a celei medicale). **2.** Teorie a datoriei, a obligațiilor morale. [Pr.: *de-on-*] — Din fr. **déontologie.**

DEOPÁRTE adv. La o oarecare depărtare de vorbitor sau de alt punct fix: într-o parte, izolat. — **De**[4] + **o** + **parte.**

DEOPOTRÍVĂ adv. În mod egal, la fel, fără deosebire. [Var.: (reg.) **dopotrívă** adv.] — **De**[4] + **o** + **potrivă.**

DEOSEBÍ, *deosebesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se diferenția (de cineva sau de ceva), a nu (mai) fi la fel. ✦ Tranz. A da unei ființe sau unui lucru o notă aparte, specifică, a face să se deosebească de alții. **2.** Refl. A se ridica deasupra (celorlalți); a se distinge, a se remarca, a se evidenția. **3.** Tranz. A recunoaște un lucru sau o ființă dintre altele asemenea; a desluși, a discerne, a distinge. [Pr.: *de-o-*] — **De**[4] + **osebi.**

DEOSEBÍRE, *deosebiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) deosebi* și rezultatul ei; lipsă de asemănare, diferență. ✧ Loc. adv. *Cu deosebire* = **a)** în mod deosebit, special; **b)** mai ales. *Cu deosebire de...* = cât se poate de..., foarte... *Cu deosebire(a) că...* = cu diferența că... *Fără deosebire* = fără excepție. *Spre deosebire de...* = în opoziție, în contrast cu... [Pr.: *de-o-*] — V. **deosebi.**

DEOSEBÍT, -Ă, *deosebiți, -te,* adj., adv. **I.** Adj. **1.** Care este altfel, care nu este asemenea (cu altul); diferit. **2.** (La pl., precedând substantivul) Felurite, diverse. **3.** Care iese din comun; neobișnuit, special. ✦ Distins, remarcabil. **4.** Separat, despărțit. **II.** Adv. **1.** Cât se poate de..., foarte. **2.** În afară de..., pe lângă. — V. **deosebi.**

DEPALATALIZÁ, pers. 3 *depalatalizează,* vb. I. Refl. (Fon.; despre consoane) A-și pierde caracterul palatal. — Din fr. **dépalataliser.**

DEPALATALIZÁRE, *depalatalizări,* s.f. Faptul de *a se depalatiza.* — V. **depalatiza.**

DEPALATALIZÁT, -Ă, *depalatalizați, -te,* adj. (Fon.; despre consoane) Care și-a pierdut caracterul palatal. — V. **depalataliza.**

DEPANÁ, *depanez,* vb. I. Tranz. A repune în stare de funcționare un autovehicul, o mașină, în urma unei pene[2]; a repara. — Din fr. **dépanner.**

DEPANÁRE, *depanări,* s.f. Acțiunea de *a depana* și rezultatul ei. — V. **depana.**

DEPANATÓR, -OÁRE, *depanatori -oare,* s.m. și f. Muncitor calificat care repară autovehicule, mașini, aparate etc. aflate în pană[2]. — **Depana** + suf. *-tor.*

DEPANÓR, *depanoare,* s.n. Aparat pentru descoperirea penelor[2] la anumite sisteme tehnice, mașini etc. — Din fr. **dépanneur.**

DEPARAFINÁ, *deparafinez,* vb. I. Tranz. A înlătura hidrocarburile parafinoase solide din uleiurile minerale. — Din fr. **déparaffiner.**

DEPARAFINÁRE, *deparafinări,* s.f. Acțiunea de *a deparafina* și rezultatul ei. — V. **deparafina.**

DEPARAFINÁT, -Ă, *deparafinați, -te,* adj. Care nu mai conține parafină; curățat de parafină. — V. **deparafina.**

DEPARAIÁ vb. I v. **depareia.**

DEPARAZITÁ, *deparazitez,* vb. I. Tranz. A distruge sau a înlătura paraziții de pe plante sau de pe animale, prin metode chimice, fizice sau biologice. — **De**[4] + **parazit.**

DEPARAZITÁRE, *deparazitări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a deparazita* și rezultatul ei; distrugere a paraziților; despăduchere. **2.** (Tehn.; în sintagma) *Deparazitare radioelectrică* = înlăturare sau reducere a perturbațiilor provocate de mașini, aparate electrice în recepția cu un aparat de radiofonie sau de televiziune. — V. **deparazita.**

DEPAREIÁ, *depareiez,* vb. I. Tranz. (Filatelie) A descompleta o serie de mărci poștale. [Var.: **deparaiá** vb. I] — Din fr. **dépareiller.**

DEPAREIÉRE, *depareieri,* s.f. Acțiunea de *a depareia.* — V. **depareia.**

DEPAREIÁT, -Ă, *depareiați, -te,* adj. (Filatelie; despre serii de mărci poștale) Care a fost descompletat. — V. **depareia.**

DEPARTAJÁ, *departajez,* vb. I. Tranz. A pune capăt unui balotaj, a arbitra între două opinii. ✦ Refl. (Despre doi adversari) A se distanța în punctaj. — Din fr. **départager.**

DEPARTAJÁRE, *departajări,* s.f. Acțiunea de *a (se) departaja* și rezultatul ei. — V. **departaja.**

DEPARTAMÉNT, *departamente,* s.n. **1.** Subdiviziune a unui minister sau a unui organism, întreprindere etc. **2.** (În SUA) Minister. **3.** (În Franța) Unitate administrativ-teritorială. — Din fr. **département.**

DEPARTAMENTÁL, -Ă, *departamentali, -e,* adj. Care ține de un departament, privitor la un departament. — Din fr. **départemental.**

DEPÁRTE adv. **1.** (Cu sens local) La mare distanță. ✧ Loc. prep. *Departe de...* = la mare distanță de... ✧ Expr. *Departe de mine gândul* = nici nu mă gândesc... *Până departe* = pe o distanță mare. *Pe departe* = pe ocolite, nu de-a dreptul; indirect. *Nici pe departe* = nici măcar puțin; deloc. ✦ Într-un loc îndepărtat; în depărtare. *A plecat departe.* ✧ Expr. *Mai departe* = dincolo de...; în continuare, înainte. *De departe* = de la mare distanță, din depărtare. *Rudă de departe* = persoană aparținând unei ramuri îndepărtate a familiei cuiva. **2.** (Cu sens temporal) Într-un moment depărtat de timpul prezent (în trecut sau în viitor). ✧ Expr. *Mai departe,* exprimă continuarea unei acțiuni sau menținerea în timp a unei situații. *Nu mai departe* = **a)** (în legătură cu un adverb de timp) nu a trecut sau nu va trece mai mult timp decât..., nu mai târziu decât... *Nu mai departe de ieri;* **b)** (rar, întărind un pronume personal) nu altul, chiar eu (tu, el etc.). *Eu, nu mai departe, te-am văzut.* — **De**[4] + **parte.**

DEPAVÁ, *depavez,* vb. I. Tranz. A scoate pavajul. ✦ A deteriora caldarâmul. — Din fr. **dépaver.**

DEPAVÁRE, *depavări,* s.f. Acțiunea de *a depava.* — V. **depava.**

DEPĂNÁ, *dépăn,* vb. I. Tranz. **1.** A înfășura firele textile dintr-un scul pe un mosor, pe o țeavă etc. sau de pe un fus într-un scul ori a face firele scul. ✧ Expr. *A lua* (pe cineva) *la depănat* = a mustra, a lua din scurt (pe cineva). ✦ Fig. A desfășura, a înșira amintiri, gânduri etc. ✧ Refl. *Toată întâmplarea i se depăna pe dinaintea ochilor.* **2.** Fig. A parcurge (un drum, o distanță). ✧ Expr. (Intranz.) *A depăna din picioare* = a umbla mișcând repede picioarele. [Prez. ind. și: *deápăn*] — Lat. ***depanare.**

DEPĂNÁRE, *depănări,* s.f. Acțiunea de *a depăna.* — V. **depăna.**

DEPĂNÁT[1], *depănaturi,* s.n. Faptul de *a depăna;* depănare. — V. **depăna.**

DEPĂNÁT[2], **-Ă,** *depănați, -te,* adj. (Despre fire) Strâns în scul, în ghem sau pe mosor. — V. **depăna.**

DEPĂNĂTÓR, -OÁRE, *depănători, -oare,* s.m., s.f., s.n. **1.** S.m. și f. Muncitor specializat în depănat. **2.** S.n. Organ al mașinii de cusut care servește la depănarea aței pe mosorelul suveicii. **3.** S.f. Dispozitiv pe care sunt așezate sculurile la mașinile de depănat; (în industria casnică) vârtelniță. — **Depăna** + suf. *-ător.*

DEPĂNĂTÚRĂ, *depănături,* s.f. Ceea ce este depănat. — **Depăna** + suf. *-tură.*

DEPĂNUȘÁ, *depănușez,* vb. I. Tranz. A desface, manual sau mecanic, pănușile de pe știuleții de porumb. — Pref. *de-* + **pănușă.**

DEPĂNUȘĂTÓR, *depănușătoare,* s.n. Mașină pentru desfacerea pănușilor de pe știuleții de porumb. — **Depănușa** + suf. *-tor.*

DEPĂRÁ, *dépăr,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. (Reg.) A(-și) smulge părul de pe cap (de jale, de disperare etc.); *fig.* a (se) necăji. **2.** (Fam.) A (se) părui. [Var.: **dăpărá** vb. I] — Lat. **depilare.**

DEPĂRCIÓR adv. (Reg.) Depărtișor. — **Departe** + suf. *-ior.*

DEPĂRTÁ, *depărtez,* vb. I. **1.** Refl. A mări distanța față de locul unde se află cineva sau ceva, a se retrage din preajma cuiva sau a ceva, a se așeza sau a pleca (mai) departe. ✦ Fig. A se înstrăina de cineva sau de ceva. **2.** Tranz. A duce, a muta ceva mai departe, a distanța de ceva; a trimite sau a ține pe cineva departe. ✦ Fig. A înlătura pe cineva de undeva, a izgoni, a alunga. **3.** Refl. A se abate, a devia (de la subiect). — Din **departe.**

DEPĂRTÁRE, *depărtări,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) depărta.* ✦ (Concr.) Loc situat la mare distanță de vorbitor. **2.** Distanță. ✧ Loc. adj. și adv. *Din depărtare* (sau *depărtări)* = de departe, de la mare distanță. — V. **depărta.**

DEPĂRTÁT, -Ă, *depărtați, -te,* adj. **1.** Care este departe în spațiu, care se află la (mare) distanță. **2.** Care este departe în timp de momentul actual. — V. **depărta.**

DEPĂRTĂTÓR, *depărtătoare,* s.n. Instrument chirurgical utilizat pentru îndepărtarea țesuturilor dintr-o plagă operatorie. — **Depărta** + suf. *-ător.*

DEPĂRTIȘÓR adv. Diminutiv al lui *departe;* depărcior. — **Departe** + suf. *-ișor.*

DEPĂȘÍ, *depășesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A întrece pe cineva sau ceva care merge în același sens; a lăsa în urmă. **2.** A trece peste o anumită limită, a întrece o anumită măsură, un anumit nivel. ✦ A întrece puterile sau competența cuiva. *Această problemă mă depășește.* — Din fr. **dépasser** (după *păși).*

DEPĂȘÍRE, *depășiri,* s.f. Acțiunea de *a depăși* și rezultatul ei; trecere peste o anumită limită. ✦ (Inform.) Obținerea, prin operație aritmetică, a unui rezultat ce nu poate fi reprezentat în memoria unui calculator. — V. **depăși.**

DEPĂȘÍT, -Ă, *depășiți, -te,* adj. **1.** Întrecut. **2.** Învechit, perimat. — V. **depăși.**

DEPENDÉNT, -Ă, *dependenți, -te,* adj. Care depinde (de cineva sau de ceva); care nu este autonom. — Din fr. **dépendant.**

DEPENDÉNȚĂ, *dependențe,* s.f. **1.** Situația de a fi dependent; stare de subordonare, de supunere. ✦ (Jur.) Subordonare economică, politică etc. a unei țări, a unui teritoriu față de o putere străină, prin limitarea libertății naționale, a dreptului suveran de a hotărî asupra dezvoltării sale. **2.** (Mat.) Relația dintre diferitele valori ale unei variabile cărora le corespund valori ale altei variabile. **3.** Tulburare psihică manifestată prin lipsă de inițiativă, prin atașament total față de unele persoane. **4.** Stare patologică datorată obișnuinței de a consuma alcool, stupefiante, medicamente. — Din fr. **dépendance.**

DEPENDÍNȚĂ, *dependințe,* s.f. Încăpere accesorie a unei case de locuit (bucătărie, baie etc.); (la pl.) ansamblul acestor încăperi. — Din fr. **dépendances.**

DEPERSONALIZÁ, *depersonalizez,* vb. I. Tranz. A face să-și piardă personalitatea. [Var.: **despersonalizá** vb. I] — Din fr. **dépersonnaliser.**

DEPERSONALIZÁRE, *depersonalizări,* s.f. Acțiunea de *a depersonaliza* și rezultatul ei. ✦ Simptom caracterizat prin dispariția conștiinței propriei persoane, care apare mai ales în unele boli psihice. [Var.: **despersonalizáre** s.f.] — V. **depersonaliza.**

DEPERSONALIZÁT, -Ă, *depersonalizați, -te,* adj. Care și-a pierdut personalitatea; fără personalitate. [Var.: **despersonalizát, -ă** adj.] — V. **depersonaliza.**

DEPEȘÁ, *depeșez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A expedia o depeșă; a telegrafia. — Din fr. **dépêcher.**

DEPÉȘĂ, *depeșe,* s.f. (Înv.) Înștiințare transmisă prin mijloacele cele mai rapide; (în special) telegramă. — Din fr. **dépêche.**

DEPIGMENTÁ, *depigmentez,* vb. I. Refl. A se decolora din cauza scăderii sau dispariției pigmentului melanic. — Din fr. **dépigmenter.**

DEPIGMENTÁRE, *depigmentări,* s.f. Acțiunea de *a se depigmenta* și rezultatul ei. — V. **depigmenta.**

DEPILÁ, *depilez,* vb. I. **1.** Tranz. A îndepărta părul de pe pielea pregătită pentru tăbăcit. **2.** Tranz. și refl. A(-și) îndepărta părul de pe corp sau de pe față (smulgându-l sau distrugându-l cu ajutorul razelor Roentgen, al unor pensete speciale sau al substanțelor depilatoare), în scop igienic sau estetic; a epila. — Din fr. **dépiler,** lat. **depilare.**

DEPILÁNT, -Ă, *depilanți, -te,* adj., s.n. (Substanță) care servește la depilare. — Din fr. **dépilant.**

DEPILÁRE, *depilări,* s.f. Acțiunea de *a depila* și rezultatul ei; îndepărtare a părului de pe piele. — V. **depila.**

DEPILÁT, -Ă, *depilați, -te,* adj. (Despre suprafețe ale corpului) De pe care a fost îndepărtat părul. — V. **depila.**

DEPILATÓR, -OÁRE, *depilatori, -oare,* s.n., adj. (Substanță) cu ajutorul căreia se înlătură părul de pe pielea omului; epilator. — Din fr. **dépilatoire.**

DEPILÁȚIE, *depilații,* s.f. (Rar) Depilare. [Var.: **depilațiúne** s.f.] — Din fr. **dépilation.**

DEPILAȚIÚNE s.f. v. **depilație.**

DEPÍNDE, *depínd,* vb. III. Intranz. **1.** (Despre lucruri, fapte, atitudini) A fi legat de..., a fi în funcție de..., a atârna de... ✧ (Ca răspuns imprecis la o întrebare) *Când se termină lucrarea? — Depinde!* **2.** (Despre persoane, instituții, ținuturi etc.) A fi sub autoritatea sau sub conducerea cuiva, a fi subordonat cuiva. [Perf. s. *depinsei,* part. *depins*] — Din fr. **dépendre,** lat. **dependere.**

DEPISTÁ, *depistez,* vb. I. Tranz. A da de urma unui lucru ascuns, tăinuit, necunoscut. ✦ (Med.) A descoperi și a cerceta cazuri de boală inaparentă. — Din fr. **dépister.**

DEPISTÁRE, *depistări,* s.f. Acțiunea de *a depista* și rezultatul ei. — V. **depista.**

DEPLANÁRE, *deplanări,* s.f. Curbare a unei secțiuni plane a unui corp elastic sub acțiunea sarcinilor exterioare. — Pref. *de-* + **plan.**

DE PLÁNO loc. adv. (Jur.) Cu drepturi depline. — Loc. lat.

DEPLANTÁ, *deplantez,* vb. I. Tranz. **1.** A scoate un copac dintr-un loc pentru a-l planta în altă parte. **2.** A dezgropa, a ridica minele explozive de pe un teren minat. — Din fr. **déplanter.**

DEPLANTÁRE, *deplantări,* s.f. Acțiunea de *a deplanta* și rezultatul ei. ✧ *Deplantarea minelor* = operația de dezgropare și de ridicare a minelor explozive. — V. **deplanta.**

DEPLASÁ, *deplasez,* vb. I. **1.** Tranz. A lua ceva sau pe cineva dintr-un loc și a-l pune în altul, a-i schimba locul; a muta. ✦ Refl. A se mișca din poziția inițială; a aluneca; a se disloca. **2.** Refl. A se duce undeva (în interes de serviciu). — Din fr. **déplacer.**

DEPLASÁBIL, -Ă, *deplasabili, -e,* adj. Care poate fi (ușor) deplasat. — Din fr. **déplaçable.**

DEPLASAMÉNT, *deplasamente,* s.n. Greutatea volumului de apă dezlocuit de o navă care plutește; greutatea totală a unei nave. — Din fr. **déplacement.**

DEPLASÁRE, *deplasări,* s.f. Acțiunea de *a (se) deplasa* și rezultatul ei. ✧ Loc. adv. *În deplasare* = în călătorie pentru interes de serviciu. — V. **deplasa.**

DEPLASÁT, -Ă, *deplasați, -te,* adj. Care nu se află la locul lui. ✦ (Despre oameni și manifestările lor) Care nu este așa cum se cuvine în raport cu situația, cu momentul dat; nepotrivit, nelalocul lui; necuviincios. — V. **deplasa.** Cf. fr. d é p l a c é.

DEPLASTIFIÁNT, *deplastifianți,* s.m. Material care, adăugat unei materii prime plastice, îi micșorează plasticitatea; deplastificator. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **déplastifiant.**

DEPLASTIFICATÓR, *deplastificatori,* s.m. Deplastifiant. — Cf. d e p l a s t i f i a n t.

DEPLÁNGE, *deplâng,* vb. III. Tranz. A simți milă, părere de rău față de cineva sau de ceva; a găsi, a considera pe cineva vrednic de compătimire; a deplora. [Perf. s. *deplânsei,* part. *deplâns*] — Pref. *de-* + **plânge** (după fr. *déplorer).*

DEPLEȚIÚNE, *deplețiuni,* s.f. **1.** (Med.) Diminuare sau dispariție a unui lichid acumulat în mod patologic într-o cavitate anatomică. ✦ Suprimare sau micșorare a unei obstrucții, a unei piedici în circulația fluidelor. **2.** Epuizare cauzată de pierderea unui lichid organic, în special a sângelui. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **déplétion,** lat. **depletio.**

DEPLIÁ, *depliez,* vb. I. Tranz. A desface ceva pliat, împăturit. [Pr.: *-pli-a*] — Din fr. **déplier.**

DEPLIÉRE, *deplieri,* s.f. Acțiunea de *a deplia* și rezultatul ei. [Pr.: *-pli-e-*] — V. **deplia.**

DEPLÍN, -Ă, *deplini, -e,* adj., adv. **1.** Adj. Întreg, complet[2] (**1**); desăvârșit, perfect. **2.** Adv. De tot, în întregime, pe de-a-ntregul, complet. ✦ (Pop.) Așa cum trebuie, cum se cuvine. *Face slujba deplin.* — **De**[4] + **plin.**

DEPLINĂTÁTE s.f. Faptul de a fi deplin, desăvârșit; perfecțiune, plenitudine. — **Deplin** + suf. *-ătate.*

DEPLORÁ, *deplór,* vb. I. Tranz. A deplânge. — Din fr. **déplorer.**

DEPLORÁBIL, -Ă, *deplorabili, -e,* adj. Vrednic de plâns, de compătimit; care produce o impresie penibilă; jalnic, lamentabil. — Din fr. **déplorable.**

DEPLORÁȚIE, *deplorații,* s.f. (Rar) Plângere, lamentare, lamentație. ✦ Cântec popular medieval cu subiect tragic sau religios. — Din fr. **déploration,** lat. **deploratio.**

DEPOLARIZÁ, *depolarizez,* vb. I. Tranz. **1.** A împiedica sau a face să dispară polarizarea chimică a electrozilor. **2.** A face să dispară polarizarea unui fascicul de lumină. — Din fr. **dépolariser.**

DEPOLARIZÁNT, -Ă, *depolarizanți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. Care depolarizează (**1**). **2.** S.m. Depolarizator. — Din fr. **dépolarisant.**

DEPOLARIZÁRE, *depolarizări,* s.f. Acțiunea de *a depolariza* și rezultatul ei. — V. **depolariza.**

DEPOLARIZATÓR, *depolarizatori,* s.m. Substanță care se introduce într-un element galvanic pentru a împiedica polarizarea; depolarizant (**2**). — **Depolariza** + suf. *-tor.*

DEPOLIMERIZÁ, *depolimerizez,* vb. I. Tranz. (Chim.) A supune depolimerizării. — Din fr. **dépolymériser.**

DEPOLIMERIZÁRE, *depolimerizări,* s.f. Reacție prin care un polimer trece în polimeri cu mase moleculare mai mici, sub acțiunea căldurii, a luminii, a radiațiilor, a catalizatorilor, a oxigenului. — Cf. fr. d é p o l y m é r i s a t i o n.

DEPOLITIZÁ, *depolitizez,* vb. I. Tranz. A face să-și piardă caracterul politic. — Din fr. **dépolitiser.**

DEPOLITIZÁRE, *depolitizări,* s.f. Acțiunea de *a depolitiza* și rezultatul ei. — V. **depolitiza.**

DEPOLITIZÁT, -Ă, *depolitizați, -te,* adj. Care nu mai are caracter politic. — V. **depolitiza.**

DEPOLUÁ, *depoluez,* vb. I. Tranz. A reduce sau a înlătura poluarea ori sursele care o provoacă. [Pr.: *-lu-a*] — Din fr. **dépolluer.**

DEPOLUÁNT, -Ă, *depoluanți, -te,* adj., s.m. (Produs, procedeu) care servește la depoluare. [Pr.: *-lu-ant*] — Din fr. **dépolluant.**

DEPOLUÁRE, *depoluări,* s.f. Acțiunea de *a depolua* și rezultatul ei; purificare. [Pr.: *-lu-a-*] — V. **depolua.**

DEPOLUÁT, -Ă, *depoluați, -te,* adj. (Despre atmosferă, medii etc.) Din care a fost înlăturată poluarea, care a fost purificat. [Pr.: *-lu-at*] — V. **depolua.**

DEPONÉNT[1]**, -Ă,** *deponenți, -te,* adj. (În gramatica latină, despre verbe și forme verbale) Cu formă pasivă și înțeles activ. — Din fr. **déponent,** lat. **deponens, -ntis.**

DEPONÉNT[2]**, -Ă,** *deponenți, -te,* s.m. și f. Persoană care încredințează unei alte persoane un lucru în temeiul unui contract de depozit; depunător. — Din lat. **deponens, -ntis,** it. **deponente.**

DEPONTÁ, *depontez,* vb. I. Tranz. A demonta un pod militar. — Din fr. **dépointer.**

DEPOPULÁ, *depopulez,* vb. I. Tranz. (Despre calamități) A reduce numeric sau a distruge în mare parte populația unei țări, a unei regiuni. ✦ Refl. A se reduce

drastic populația unei regiuni sau a unei țări din cauza sporului migratoriu sau natural negativ. — Din lat. **depopulare.** Cf. fr. d é p e u p l e r, it. d e p o p o l a r e.

DEPOPULÁRE, *depopulări,* s.f. Acțiunea de *a depopula* și rezultatul ei; reducere a populației unei țări, a unei regiuni etc. — V. **depopula.**

DEPORTÁ, *deportez,* vb. I. Tranz. A trimite forțat pe cineva într-o regiune îndepărtată, într-un lagăr de concentrare, ca măsură represivă, a condamna pe cineva la exil politic. — Din fr. **déporter,** lat. **deportare.**

DEPORTÁRE, *deportări,* s.f. Acțiunea de *a deporta* și rezultatul ei. — V. **deporta.**

DEPORTÁT, -Ă, *deportați, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se află în deportare. — V. **deporta.** Cf. fr. d é p o r t é.

DEPOSEDÁ, *deposedez,* vb. I. Tranz. A lipsi pe cineva de posesiunea unui lucru sau a unui drept. — Din fr. **déposséder.**

DEPOSEDÁRE, *deposedări,* s.f. Acțiunea de *a deposeda* și rezultatul ei. — V. **deposeda.**

DEPÓU, *depouri,* s.n. Clădire în care se adăpostesc, se întrețin și se repară locomotive, vagoane de tren sau de tramvai etc. — Din fr. **dépôt.**

DEPOZÁNT, -Ă, *depozanți, -te,* s.m. și f. (Rar) **1.** (Jur.) Martor care depune mărturie în fața judecătorului. **2.** Depunător. — Din fr. **déposant.**

DEPÓZIT, *depozite,* s.n. **1.** Loc, clădire în care se păstrează materiale de construcție, mărfuri etc.; magazie. ✦ Formație militară care aprovizionează unitățile armatei cu materiale, muniții etc. **2.** Ceea ce se depune spre păstrare; (în special) bani sau hârtii de valoare depuse în păstrare la o instituție bancară. ✧ Loc. adv. *În depozit* = în păstrare. ✦ *Depozit legal* = fond de cărți constituit prin predarea obligatorie de către tipografii și edituri a unui număr de exemplare din fiecare volum tipărit marilor biblioteci publice din țară. **3.** Acumulare sedimentară de materiale provenite din dezagregarea rocilor sau de resturi ale organismelor pe fundul unui bazin acvatic ori pe uscat; sediment. — Din lat. **depositum** (cu unele sensuri după fr. *dépôt).*

DEPOZITÁ, *depozitez,* vb. I. **1.** Tranz. A pune ceva în depozit (**1**). **2.** Tranz. A pune ceva la loc sigur; a lăsa, a încredința cuiva un lucru spre păstrare. **3.** Refl. A se depune, a se sedimenta. — Din **depozit.**

DEPOZITÁR, -Ă, *depozitari, -e,* s.m. și f. **1.** Persoană căreia i se lasă ceva în păstrare. **2.** Intermediar căruia i se încredințează o marfă pentru vânzare în contul proprietarului. — Din fr. **dépositaire.**

DEPOZITÁRE, *depozitări,* s.f. Acțiunea de *a depozita* și rezultatul ei; înmagazinare, păstrare. — V. **depozita.**

DEPOZÍȚIE, *depoziții,* s.f. Declarație a unui martor în fața unui organ de jurisdicție sau de urmărire penală cu privire la fapte ce-i sunt cunoscute personal și care aduc lămuriri în pricina respectivă; mărturie. [Var.: **depozițiúne** s.f.] — Din fr. **déposition,** lat. **depositio, -onis.**

DEPOZIȚIÚNE s.f. v. **depoziție.**

DEPRAVÁ, *depravez,* vb. I. Refl. (Despre oameni) A ajunge, a deveni depravat; a se corupe. — Din fr. **dépraver,** lat. **depravare.**

DEPRAVÁRE, *depravări,* s.f. Faptul de *a se deprava;* corupție (**2**), blestemăție, desfrâu, depravațiune. — V. **deprava.**

DEPRAVÁT, -Ă, *depravați, -te,* adj. Decăzut din punct de vedere moral; corupt, desfrânat. — V. **deprava.**

DEPRAVAȚIÚNE, *depravațiuni,* s.f. (Rar) Depravare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **dépravation,** lat. **depravatio, -onis.**

DEPRECATÓRIU, -IE, *deprecatorii,* adj. (Livr.; despre formule, părți dintr-un discurs) Care are forma unei deprecații. — Din fr. **déprécatoire,** lat. **deprecatorius.**

DEPRECÁȚIE, *deprecații,* s.f. (Livr.) Figură retorică prin care este implorat cel pe care vrem să-l înduplecăm; implorare. [Var.: **deprecațiúne** s.f.] — Din fr. **déprécation.**

DEPRECAȚIÚNE s.f. v. **deprecație.**

DEPRECIÁ, *depreciez,* vb. I. **1.** Tranz. A aprecia ceva sub valoarea sa reală; *p. ext.* a nesocoti, a minimaliza valoarea unui lucru. **2.** Tranz. și refl. A(-și) micșora, a(-și) pierde valoarea sau calitatea; a (se) devaloriza; a (se) degrada. [Pr.: *-ci-a*] — Din fr. **déprécier.**

DEPRECIÁT, -Ă, *depreciați, -te,* adj. Care nu este apreciat la justa valoare; desconsiderat, devalorizat. ✦ Cu valoare scăzută. [Pr.: *-ci-at*] — V. **deprecia.**

DEPRECIATÍV, -Ă, *depreciativi, -e,* adj. Care arată lipsă de considerație sau dispreț, care conține o notă de batjocură. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **dépréciatif.**

DEPRECIATÓR, -OÁRE, *depreciatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care depreciază. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **dépréciateur.**

DEPRECIÉRE, *deprecieri,* s.f. Faptul de *a (se) deprecia;* nesocotire a valorii; devalorizare. ✧ *Depreciere monetară* = scădere a puterii de cumpărare a unei monede, cauzată de inflație sau de reducerea volumului de bunuri oferite spre vânzare. [Pr.: *-ci-e-*] — V. **deprecia.**

DEPRESÁ, *depresez,* vb. I. Tranz. **1.** A desface cu presa un ansamblu de două piese care au contact forțat. **2.** A rări puieții crescuți prea des, pentru a permite dezvoltarea normală a celorlalți. **3.** A modifica proprietățile superficiale ale minereurilor cu ajutorul depresantelor. — Din fr. **dépresser.**

DEPRESÁJ, *depresaje,* s.n. **1.** Desfacere cu ajutorul presei a unui ansamblu de două piese care au contact forțat. **2.** Acțiune de rărire a puieților dintr-o pepinieră. **3.** Modificare a proprietăților superficiale ale minereurilor cu ajutorul depresantelor. — Din fr. **dépressage.**

DEPRESÁNT, *depresante,* s.n. Reactiv folosit pentru a împiedica flotația unui anumit mineral dintr-un minereu. — Din fr. **dépressant,** engl. **depressant.**

DEPRÉSIE s.f. v. **depresiune.**

DEPRESIOMÉTRU, *depresiometre,* s.n. Manometru cu care se măsoară depresiunea din lucrările miniere subterane. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **dépressiomètre.**

DEPRESIONÁR, -Ă, *depresionari, -e,* adj. (În sintagma) *Zonă depresionară* = zonă din atmosferă cu presiune atmosferică scăzută, proprie formării ciclonilor. [Pr.: *-si-o-*] — **Depresiune** + suf. *-ar.*

DEPRESIÚNE, *depresiuni,* s.f. **I. 1.** Formă de relief situată la un nivel mai jos decât regiunile înconjurătoare. **2.** Vârtej de aer în care presiunea aerului este mai mică decât în regiunile vecine și care aduce timp nefavorabil în locurile pe unde trece. **II.** Fig. (În forma *depresie*) Stare sufletească (patologică) de tristețe (asociată cu neliniște); descurajare, deprimare. **III.** (Ec. pol.) Fază a ciclului economic, ulterioară crizei economice, în care producția se menține la un nivel scăzut, iar puterea de cumpărare a populației rămâne redusă. [Pr.: *-si-u-.* — Var.: **deprésie** s.f.] — Din fr. **dépression,** lat. **depressio, -onis.**

DEPRESÍV, -Ă, *depresivi, -e,* adj. **1.** Care provoacă starea de depresie neuropsihică sau scăderea tensiunii arteriale. **2.** De depresie (**II**). **3.** (Despre persoane) Înclinat spre tristețe, descurajare. — Din fr. **dépressif.**

DEPRESÓR, -OÁRE, *depresori,* adj., s.n. **1.** Adj. (În sintagma) *Nerv depresor* = nerv senzitiv prin intermediul căruia excitațiile de la receptorii nervoși din pereții sinusului carotidei se transmit la centrii nervoși și determină, pe cale reflexă, scăderea tensiunii arteriale. **2.** S.n. Substanță capabilă să deblocheze o genă sau un grup de gene inactive dintr-un genom.— Din fr. **dépresseur.**

DEPRESURIZÁ, pers. 3 *depresurizează,* vb. I. Refl. (Despre presiunea atmosferică) A scădea, a slăbi. — Din fr. **dépressuriser.**

DEPRESURIZÁRE, *depresurizări,* s.f. Acțiunea de *a se depresuriza* și rezultatul ei. — V. **depresuriza.** Cf. fr. d é p r e s s u r i s a t i o n.

DEPRESURIZÁT, -Ă, *depresurizați, -te,* adj. (Despre presiunea atmosferică) Care a slăbit, a scăzut. — V. **depresuriza.**

DEPREÚNĂ adv. Împreună. — **De**[4] + **pre** + **una.**

DEPRIMÁ, *deprím,* vb. I. Tranz. A provoca (cuiva) o stare de depresie sau de descurajare; a mâhni, a întrista, a descuraja (pe cineva). — Din fr. **déprimer.**

DEPRIMÁNT, -Ă, *deprimanți, -te,* adj. Care deprimă; descurajant, întristător. — Din fr. **déprimant.**

DEPRIMÁRE, *deprimări,* s.f. Starea unei persoane descurajate; depresie (**II**), descurajare, mâhnire. — V. **deprima.**

DEPRIMÁT, -Ă, *deprimați, -te,* adj. Descurajat, abătut, demoralizat. — V. **deprima.** Cf. fr. d é p r i m é.

DEPRÍNDE, *depríńd,* vb. III. **1.** Refl. și tranz. A (se) obișnui, a (se) învăța. ✦ Refl. A se familiariza cu cineva. **2.** Tranz. A-și însuși cunoștințe (temeinice) într-un domeniu prin învățătură sau prin practică organizată, sistematică. ✦ A dresa. [Perf. s. *deprinsei,* part. *deprins*] — Lat. **depre**(**he**)**ndere.**

DEPRÍNDERE, *deprinderi,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) deprinde.* **2.** Obișnuință, obicei. **3.** Ușurință căpătată de-a lungul timpului într-o îndeletnicire, profesie oarecare; pricepere, destoinicie, dexteritate. **4.** (Rar) Practică obișnuită într-o îndeletnicire, ocupație oarecare; exercițiu. — V. **deprinde.**

DEPRÍNS, -Ă, *deprinși, -se,* adj. Experimentat, învățat, obișnuit. — V. **deprinde.**

DEPROFESIONALIZÁ, *deprofesionalizez,* vb. I. Refl. (Despre oameni sau realizări ale acestora) A-și pierde profesionalismul. [Pr.: *-si-o*] — Pref. *de-* + **profesionaliza.**

DEPROTEINIZÁ, *deproteinizez,* vb. I. Tranz. A îndepărta proteinele din produse biologice, alimente etc. [Pr.: *-te-i-*] — Cf. engl. d e p r o t e i n i z e.

DEPROTEINIZÁT, -Ă, *deproteinizați, -te,* adj. (Despre alimente) Fără proteine. [Pr.: *-te-i-*] — De la **proteină.**

DEPUNĂTÓR, -OÁRE, *depunători, -oare,* s.m. și f. Persoană care depune pentru păstrare o sumă de bani, hârtii de valoare etc. — **Depune** + suf. *-ător.*

DEPUNCTÁ, *depunctez,* vb. I. Tranz. A reduce în funcție de erori punctajul unui candidat sau concurent la o competiție, la un examen. — Pref. *de-* + **puncta.**

DEPUNCTÁRE, *depunctări,* s.f. Acțiunea de *a depuncta* și rezultatul ei. — V. **depuncta.**

DEPUNCTÁT, -Ă, *depunctați, -te,* adj. Căruia i s-a redus punctajul la o competiție sau la un examen. — V. **depuncta.**

DEPÚNE[1], *depún,* vb. III. **1.** Tranz. A lăsa un obiect din mână, punându-l undeva. ✧ Expr. *A depune bani* (la o instituție bancară) = a lăsa o sumă de bani (în păstrare la o instituție bancară). *A depune mandatul* = a renunța la o însărcinare încredințată, invocând drept motivare imposibilitatea de a continua îndeplinirea ei. *A depune un act* (sau *o cerere, un memoriu* etc.) = a înainta, a preda forului competent un act (sau o cerere, un memoriu etc.) *A depune muncă* (sau *efort, osteneală* etc.) = a munci, a se strădui. (Rar) *A depune un examen* = a da un examen. *A depune jurământ(ul)* = **a)** (despre o parte în litigiu sau despre un martor) a se angaja să spună tot adevărul în legătură cu faptele unui proces; **b)** (despre demnitari, magistrați, militari) a se angaja solemn să-și îndeplinească îndatoririle cu respectarea legilor țării. *A depune mărturie* = (despre un martor) a face declarații

în fața unui organ de jurisdicție sau de urmărire penală în legătură cu faptele unui proces. **2.** Tranz. (Despre animale care se înmulțesc prin ouă) A elimina ouăle (la loc potrivit). **3.** Refl. (Despre substanțe solide aflate în stare de suspensie sau dizolvate într-un lichid) A se așeza la fund, formând sedimente; a se sedimenta. [Perf. s. *depusei,* part. *depus*] — Din lat. **deponere** (cu sensurile fr. *déposer*).

DEPÚNE[2] pers. 3 *depúne*, vb. III. Intranz. (Reg.; despre vaci, bivolițe etc.) A-și mări ugerul (ca urmare a secreției abundente de lapte), a fi aproape să fete. [Perf. s. *depuse,* part. *depus*] — Lat. **deponere.**

DEPÚNERE, *depuneri,* s.f. Acțiunea de *a (se) depune*[1] și rezultatul ei. **1.** Sumă de bani depusă la o instituție bancară. **2.** Sediment, depozit pe o suprafață sau pe fundul unui vas. — V. **depune[1].**

DEPURATÍV, -Ă, *depurativi, -e,* s.n., adj. (Substanță) care favorizează eliminarea toxinelor și a produșilor de dezasimilație[2]. — Din fr. **dépuratif.**

DEPURATÓR[1], *depuratoare,* s.n. Substanță care favorizează eliminarea toxinelor din organism. — Din fr. **dépuratoire.**

DEPURATÓR[2], -OÁRE, *depuratori, -oare,* adj. Depurativ. ✧ *Aparat depurator* = totalitatea organelor de excreție prin care se face curățarea sângelui de toxinele rezultate din activitatea organismului. — Din fr. **dépurateur.**

DEPURÁȚIE, *depurații,* s.f. Curățare, purificare (mai ales a sângelui). — Din fr. **dépuration.**

DEPUTÁT, -Ă, *deputați, -te,* s.m. și f. **1.** Persoană aleasă pentru a face parte, pe o anumită perioadă, dintr-un organ reprezentativ al statului. ✦ (În România) Parlamentar, membru al Camerei Deputaților. **2.** (Înv.) Persoană aleasă și trimisă într-o misiune importantă; delegat, sol. — Din fr. **député,** it. **deputato.**

DEPUTĂȚÍE, *deputății,* s.f. **1.** Demnitate, sarcină, funcție de deputat (**1**). **2.** Delegație de deputați (**2**); solie. — **Deputat** + suf. *-ie.*

DERAIÁ, *deraiez,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre mijloace de transport care circulă pe șine) A sări de pe șine. **2.** Fig. A vorbi aiurea, a bate câmpii, a divaga; a se abate, a devia de la subiect. [Pr.: *-ra-ia*] — Din fr. **dérailler.**

DERAIÉRE, *deraieri,* s.f. Acțiunea de *a deraia* și rezultatul ei. [Pr.: *-ra-ie-*] — V. **deraia.**

DERÁNJ, *deranjuri,* s.n. **1.** Dezordine, neorânduială. **2.** Fig. Tulburare a liniștii (cuiva), stânjenire, incomodare. — Din **deranja** (derivat regresiv).

DERANJÁ, *deranjez,* vb. I. Tranz. **1.** A strica rânduiala, ordinea unor obiecte; a răvăși, a răscoli. ✧ Expr. *A-și deranja stomacul* = a avea o indigestie. **2.** Fig. A tulbura liniștea sau activitatea cuiva, a stânjeni, a stingheri, a incomoda pe cineva. ✦ Refl. (În formule de politețe sau ir.) A nu se obosi să facă ceva. *Nu vă deranjați.* — Din fr. **déranger.**

DERANJAMÉNT, *deranjamente,* s.n. **1.** Perturbare în funcționarea normală a unei mașini, a unei instalații etc.; defectare. **2.** Indigestie; diaree. — Din fr. **dérangement.**

DERANJÁRE, *deranjări,* s.f. Acțiunea de *a (se) deranja* și rezultatul ei. — V. **deranja.**

DERANJÁT, -Ă, *deranjați, -te,* adj. Care este în dezordine, în neorânduială; răvășit, răscolit; mutat de la loc. — V. **deranja.**

DERAPÁ, pers. 3 *derapează,* vb. I. Intranz. (Despre roți de cauciuc și despre vehicule cu asemenea roți) A aluneca într-o direcție înclinată față de direcția normală de mers. — Din fr. **déraper.**

DERAPÁJ, *derapaje,* s.n. Faptul de a derapa; derapare. — Din fr. **dérapage.**

DERAPÁRE, *derapări,* s.f. **1.** Faptul de *a derapa.* **2.** Deplasare a ancorei pe fundul apei datorită vântului, valurilor etc. care acționează asupra navei. **3.** Deplasare laterală a unui avion în timpul aterizării sau al unui viraj cu înclinare laterală prea mică. — V. **derapa.**

DERATIZÁ, *deratizez,* vb. I. Tranz. A stârpi șoarecii sau șobolanii prin otrăvire cu substanțe chimice sau prin culturi microbiene. — Din fr. **dératiser.**

DERATIZÁNT, -Ă, *deratizanți, -te,* adj., s.n. (Substanță) cu ajutorul căreia se deratizează. — **Deratiza** + suf. *-ant.*

DERATIZÁRE, *deratizări,* s.f. Acțiunea de *a deratiza* și rezultatul ei. — V. **deratiza.**

DERĂTECÁ vb. I v. **deretica.**

DERÂDERE s.f. Bătaie de joc, luare în râs; zeflemisire. — Pref. *de-* + **râdere** (după fr. *dérision*).

DERBEDÉU, *derbedei,* s.m. Om fără căpătâi, om de nimic; pierde-vară, vagabond, haimana. — Din tc. **derbeder.**

DÉRBY, *derby-uri,* s.n. **1.** Cursă specială de trap sau de galop a celor mai buni cai de trei ani, care are loc o dată pe an. **2.** Întrecere sportivă de mare importanță între două echipe, pentru stabilirea clasamentului. [Scris și: *derbi* (pl. *derbiuri*)] — Din engl., fr. **derby.**

DERDELÚȘ, *derdelușuri,* s.n. Loc în pantă unde se dau copiii cu săniuța; săniuș. — Et. nec.

DERDICÁ vb. I v. **deretica.**

DERÉGE vb. III v. **drege.**

DEREGLÁ, *dereglez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să iasă sau a ieși din regimul normal, din funcționarea normală; a (se) defecta, a (se) deranja, a (se) strica. — Din fr. **dérégler.**

DEREGLÁJ, *dereglaje,* s.n. Dereglare. — Din fr. **déréglage.**

DEREGLÁRE, *dereglări,* s.f. Acțiunea de *a (se) deregla* și rezultatul ei; stricare, deranjare. — V. **deregla.**

DÉREȘ, -Ă, *dereși, -e,* adj. (Reg.; despre cai; și substantivat) Cu părul roșu amestecat cu alb și negru. — Din magh. **deres.**

DERETECÁ vb. I v. **deretica.**

DERETICÁ, *derétic,* vb. I. Intranz. A face ordine și curățenie prin casă. ✦ Tranz. A pune ceva în ordine; a aranja. [Var.: **derătecá, derdicá, deretecá** vb. I] — Lat. **de-radicare.**

DERETICÁRE, *deretică*ri, s.f. Acțiunea de *a deretica* și rezultatul ei. — V. **deretica.**

DERETICÁT s.n. Faptul de *a deretica.* — V. **deretica.**

DERIVÁ, *derív,* vb. I. **1.** Intranz. (Mai ales la pers. 3) A se trage, a proveni, a rezulta din... ✦ (Lingv.) **a)** (Despre limbă, cuvinte și sensul lor) A-și trage originea din...; (tranz.) a arăta proveniența unui cuvânt din altul. **b)** (Despre cuvinte, de obicei cu determinări introduse prin prep. „de la") A se forma cu ajutorul unui sufix sau al unui prefix. **2.** Tranz. A abate o apă curgătoare din albia ei naturală în altă albie sau într-un canal. ✦ A îndrepta vehiculele de pe o cale de comunicație pe altă cale. ✦ A ramifica o cale de comunicație sau un canal de la traseul principal pentru a forma un traseu secundar. **3.** Tranz. (Mat.) A calcula derivata unei funcții. **4.** Intranz. (Despre un vas plutitor) A se abate, a se depărta din drumul său normal sub acțiunea vântului sau a unui curent; a devia. — Din fr. **dériver,** lat. **derivare.**

DERIVÁRE, *derivări,* s.f. Acțiunea de *a deriva* și rezultatul ei. **1.** Provenire a unui lucru din... ✦ (Lingv.) **a)** Provenire a unui cuvânt din altul, arătare a provenienței unui cuvânt din altul. **b)** Procedeu prin care se formează un cuvânt din altul cu ajutorul sufixelor sau al prefixelor; derivație (**3**) . ✦ (Lingv.: în sintagmele) *Derivare regresivă* (sau *inversă*) = derivare prin suprimarea unor afixe de la cuvinte deja existente. **2.** Operație folosită în calculul diferențial pentru obținerea unei derivate. — V. **deriva.**

DERIVÁT, -Ă, (**I**) *derivați, -te,* adj., (**II 1**) *derivați,* s.m., (**II 2, 3, 4**) *derivate,* s.n. **I. 1.** Adj. Care derivă (**1**) din ceva. ✦ Format prin derivare (**1b**). **2.** (Despre cursul unei ape) Abătut din albia sa naturală. ✦ (Despre vehicule) Abătut de pe o cale de comunicație pe alta. ✦ (Despre căi de comunicație, canale) Abătut, ramificat din traseul principal. **II. 1.** S.m. (Chim.) Substanță preparată din alta și care de obicei păstrează structura de bază a substanței din care provine. **2.** S.n. Produs industrial obținut prin prelucrarea unei materii prime de bază. **3.** S.n. Cuvânt care derivă din alt cuvânt. **4.** S.n. Lucru care rezultă, derivă (**1**) din altul. — V. **deriva.**

DERIVÁTĂ, *derivate,* s.f. (Mat.) Limita raportului dintre creșterea funcției și creșterea variabilei, când creșterea variabilei tinde către zero. — Din fr. **dérivée.**

DERIVATÍV, -Ă, *derivativi, -e,* adj. Care trage sau abate ceva în altă parte. ✦ Med.; adesea substantivat, n.) Care se referă la evacuarea surplusului de sânge dintr-un organ bolnav, în scopul favorizării unei funcționări normale a inimii, și la evacuarea substanțelor toxice din organism. — Din fr. **dérivatif,** lat. **derivativus.**

DERIVATOGRÁF, *derivatografe,* s.n. Aparat pentru înregistrarea variației greutății unui corp supus încălzirii treptate în anumite medii ambiante. — Din fr. **dérivatographe.**

DERIVÁȚIE, *derivații,* s.f. **1.** Ramificație secundară, temporară sau permanentă, a unui curs de apă, a unei canalizări, a unui circuit electric, a unei conducte de fluid sau a unei căi de comunicație. **2.** Abatere a unui proiectil din planul de tragere, cauzată de rotația în jurul axei sale. **3.** Derivare (**1**). **4.** Operație în cadrul analizei matematice, folosită pentru a găsi derivata unei funcții. [Var.: (înv.) **derivațiúne** s.f.] — Din fr. **dérivation,** lat. **derivatio, -onis.**

DERIVAȚIÚNE s.f. v. **derivație.**

DERÍVĂ, *derive,* s.f. **1.** Unghiul dintre direcția de deplasare dorită a unui avion sau a unei nave și direcția reală de deplasare determinată de vânt (la avioane) sau de curenții maritimi (la nave). ✧ Expr. *A merge* (sau *a fi) în derivă* = a pluti în voia vântului și a valurilor. (Rar) *A fi la deriva unei puteri* = a fi dependent de..., a fi la cheremul... **2.** (Tehn.) Abatere într-un singur sens a valorii unei mărimi față de valoarea inițială. **3.** Unghi format de direcția de tragere a unei arme cu planul de ochire, servind la tragerile indirecte. **4.** Partea fixă a ampenajului vertical al unui avion, al unui planor etc. — Din fr. **dérive.**

DERIVOMÉTRU, *derivometre,* s.n. Aparat de bord pentru măsurarea derivei (**1**) unui avion în zbor normal. — Din fr. **dérivomètre.**

DERIVÓR, *derivoare,* s.n. (Mar.) **1.** Placă de lemn sau de metal prinsă de chila unei ambarcațiuni cu pânze cu scopul de a împiedica deplasarea laterală a ambarcațiuni. **2.** Pânză pentru vreme rea, pentru furtună. — Din fr. **dériveur.**

DERIZIÚNE, *deriziuni,* s.f. (Livr.) Luare în râs, derâdere. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **dérision,** lat. **derisio, -onis.**

DERIZÓRIU, -IE, *derizorii,* adj. (Despre valori) Neînsemnat, de nimic, ridicol. — Din fr. **dérisoire,** lat. **derisorius.**

DERMATALGÍE, *dermatalgii,* s.f. Nevralgie a pielii, care apare în diferite forme de reumatism, de gută etc. — Din fr. **dermatalgie.**

DERMATÍNĂ s.f. Înlocuitor sintetic al pielii, obținut prin aglomerarea cu ajutorul unui liant a fibrelor de piele naturală rezultate din măcinarea deșeurilor și folosit în industria încălțămintei și în marochinărie. — Din fr. **dermatine.**

DERMATÍTĂ, *dermatite,* s.f. **1.** Inflamație a pielii; (la pl.) nume generic dat unei grupe de maladii inflamatorii ale pielii; dermită. **2.** Boală de piele periodică,

la cabaline, ce se manifestă sub formă de răni care apar vara, se închid iarna și reapar, în același loc, la revenirea căldurii. — Din fr. **dermatite.**

DERMATOFIȚÍE, *dermatofiții,* s.f. Boală de piele provocată de ciuperci microscopice parazite, localizate în pielea capului, în țesutul subcutanat și la rădăcina părului. — Din fr. **dermatophitie.**

DERMATOGRÁF *dermatografe,* s.n., adj. (Creion colorat) care are o compoziție specială și servește la machiaj. — Din fr. **dermatographe.**

DERMATOLÓG, -Ă, *dermatologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Medic specialist în boli de piele. — Din fr. **dermatologue.**

DERMATOLÓGIC, -Ă, *dermatologici, -ce,* adj. Care aparține dermatologiei, privitor la dermatologie. — Din fr. **dermatologique.**

DERMATOLOGÍE s.f. Ramură a medicinii care se ocupă cu studiul bolilor de piele. — Din fr. **dermatologie.**

DERMATÓM, *dermatomuri,* s.n. Instrument chirurgical cu care se taie fâșii subțiri de piele pentru transplantarea lor. — Din fr. **dermatome.**

DERMATOMICÓZĂ, *dermatomicoze,* s.f. Infecție provocată de ciuperci microscopice, la nivelul pielii, la unghii, păr etc. — Din fr. **dermatomycose.**

DEMATONEVRÓZĂ, *dermatonevroze,* s.f. Boală de piele provocată de anumite tulburări ale sistemului nervos. — Din fr. **dermatonévrose.**

DERMATORÉE s.f. Transpirație abundentă care apare în anumite boli febrile. — Din fr. **dermatorrhée.**

DERMATOVENEROLOGÍE s.f. Parte a medicinii care studiază bolile de piele și bolile venerice. — Din fr. **dermatovénérologie.**

DERMATÓZĂ, *dermatoze,* s.f. Nume generic dat bolilor de piele. ✧ *Dermatoze profesionale* = boli de piele cauzate de contactul cu substanțe toxice în timpul procesului de muncă. — Din fr. **dermatose.**

DERMATOZOONÓZĂ, *dermatozoonoze,* s.f. Boală de piele foarte contagioasă, provocată de localizarea unor artropode parazitare de dimensiuni foarte reduse. — Din fr. **dermatozoonose.**

DERMĂ, *derme,* s.f. Stratul mijlociu al pielii vertebratelor, sub epidermă, conținând vase sangvine și limfatice, terminații nervoase, glande sebacee etc. — Din fr. **derme.**

DERMÍC, -Ă, *dermici, -ce,* adj. Care ține de dermă, privitor la dermă; *p. ext.* de piele, al pielii. — Din fr. **dermique.**

DERMÍTĂ, *dermite,* s.f. Inflamație a pielii provocată de diferite cauze mecanice, fizice, infecții etc.; dermatită (**1**). — Din fr. **dermite.**

DERMOGRAFÍSM s.n. Reacție particulară a pielii care, la o atingere ușoară, se umflă. — Din fr. **dermographisme.**

DERMOPUNCTÚRĂ s.f. (Med.) Metodă de acupunctură simplificată. — Din engl. **dermopuncture.**

DERMOTRÓP, -Ă, *dermotropi, -e,* adj. (Despre bacterii sau virusuri) Care se fixează pe piele. — Din fr. **dermotrope.**

DEROBÁ, *derobez,* vb. I. Refl. (Despre cai) A părăsi brusc direcția impusă de călăreț în momentul când nu poate trece de un obstacol; a se întoarce în loc. ✦ Fig. A se sustrage, a se eschiva de la ceva. — Din fr. **dérober.**

DEROBÁRE s.f. Acțiunea de *a se deroba.* — V. **deroba.**

DEROCA, *derochez,* vb. I. Tranz. A curăța albia unui râu de mâl, de nisip etc. — Din fr. **dérocher.**

DEROCÁRE, *derocări,* s.f. Acțiunea de *a deroca* și rezultatul ei. — V. **deroca.**

DEROCÁT, -Ă, *derocați, -te,* adj. (Despre albia râurilor) Care a fost curățată de mâl, de nisip etc. — V. **deroca.**

DEROGÁ, *deróg,* vb. I. Intranz. A face o excepție de la prevederile unui act normativ sau ale unei convenții, în temeiul unui alt act. — Din fr. **déroger,** lat. **derogare.**

DEROGÁRE, *derogări,* s.f. Acțiunea de *a deroga* și rezultatul ei; excepție de la prevederile unui act normativ sau ale unei convenții, în temeiul unui alt act. — V. **deroga.**

DEROGATÓRIU, -IE, *derogatorii,* adj. Care conține o derogare, cu caracter de derogare. — Din fr. **dérogatoire,** lat. **derogatorius.**

DEROGAȚIÚNE, *derogațiuni,* s.f. (Înv.) Derogare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **dérogation.**

DERULÁ, *derulez,* vb. I. **1.** Tranz. A desface, a desfășura, a întinde ceva care a fost rulat. **2.** Tranz. A tăia furnir dintr-un buștean căruia i se dă o mișcare lentă de învârtire în fața fierăstrăului. **3.** Refl. (Despre fapte) A se desfășura.— Din fr. **dérouler.**

DERULÁRE, *derulări,* s.f. Acțiunea de *a (se) derula* și rezultatul ei. — V. **derula.**

DERULATÓR, *derulatoare,* s.n. Dispozitiv folosit pentru rebobinarea peliculei cinematografice. — **Derula** + suf. *-tor.*

DERULÓR, *deruloare,* s.n. Mașină de derulat furnire. — Cf fr. d é r o u l e u s e.

DERUSIFICÁ, *derusífic,* vb. I. Tranz. **1.** A înlătura caracterul rusesc. **2.** A înlătura influența limbii ruse din structura cuvintelor, expresiilor etc. — Pref. *de-* + **rusifica.**

DERUTÁ, *derutez,* vb. I. Tranz. A face pe cineva să se încurce, să se zăpăcească, astfel încât să nu mai știe ce să facă sau încotro s-o apuce; a dezorienta, a zăpăci. — Din fr. **dérouter.**

DERUTÁNT, -Ă, *derutanți, -te,* adj. Care derutează. — Din fr. **déroutant.**

DERUTÁRE, *derutări,* s.f. Acțiunea de *a deruta* și rezultatul ei. — V. **deruta.**

DERUTÁT, -Ă, *derutați, -te,* adj. Încurcat, zăpăcit, dezorientat. — V. **deruta.**

DERÚTĂ, *derute,* s.f. Stare de zăpăceală, de dezorientare. — Din fr. **déroute.**

DERVÍȘ, *derviși,* s.m. Călugăr musulman. — Din tc. **derviș.**

DERVIȘÉSC, -EÁSCĂ, *dervișești,* adj. (Rar) De derviș. — **Derviș** + suf. *-esc.*

DES, DEÁSĂ, *deși, -se,* adj. **I. 1.** (Despre colectivități sau corpuri compuse din unități identice) Cu elementele, cu părțile componente apropiate, cu intervale foarte mici sau cu foarte puține goluri între părți. ✦ (Despre țesături) Țesut strâns; bătut. **2.** (Despre părțile componente ale unei colectivități sau ale unei unități) Așezat unul lângă altul sau foarte aproape unul de altul; strâns. **3.** (Despre ploaie, ceață, umbră etc.) Compact, dens; de nepătruns. **II. 1.** (Despre întâmplări, fenomene sau acțiuni; adesea adverbial) Care se repetă de (mai) multe ori la intervale mici de timp, urmând mereu unul după altul; repetat, frecvent. ✦ (Despre mișcări care se repetă; adesea adverbial) Repede, iute, grăbit. — Lat. **densus.**

DESACRALIZÁ, *desacralizez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde caracterul sacru. — Din fr. **désacraliser.**

DESACRALIZÁRE, *desacralizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) desacraliza*. — V. **desacraliza.**

DESACRALIZÁT, -Ă, *desacralizați, -te,* adj. Care și-a pierdut caracterul sacru. — V. **desacraliza.**

DESÁG s. m. v. **desagă.**

DESÁGĂ, *desagi,* s.f. Traistă formată din două părți, care se poartă pe umăr sau pe șa. ✦ Fiecare dintre cele două părți ale acestui obiect; *p. ext.* traistă. [Var.: **deság** s.m.] — Din ngr. **disákki(on)**, bg. **disagi.**

DESALINIZÁ, *desalinizez,* vb. I. Tranz. A desăra; a face mai puțin sărat. — Cf. fr. d e s s a l e r.

DESALINIZÁRE, *desalinizări,* s.f. Acțiunea de *a desaliniza* și rezultatul ei; desărare. — V. **desaliniza.**

DESALINIZÁT, -Ă, *desalinizați, -te,* adj. Care a fost supus procesului de desalinizare, care este mai puțin sărat; desărat. — V. **desaliniza.**

DESÁNT, *desanturi,* s.n. **1.** Trupe special pregătite pentru a fi parașutate sau debarcate pe teritoriul inamic. **2.** Trupe de infanterie transportate, în timpul luptei, pe tancuri. — Din fr. **descente,** rus. **desant.**

DESANTÁ, *desantez,* vb. I. Tranz. A lansa un desant. — Din **desant.**

DESANTÁRE, *desantări,* s.f. Acțiunea de *a desanta.* — V. **desanta.**

DESĂGĂRÍȚĂ, *desăgărițe,* s.f. (Rar) Călugăriță care umblă cu desaga pentru a strânge daruri. — **Desagă** + suf. *-ăriță.*

DESĂGÉL, *desăgei,* s.m. (Pop.) Desăguță. — **Desag** + suf. *-el.*

DESĂGÍ, *desăgesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A îndesa. — Din **desagă.**

DESĂGIÓR, *desăgiori,* (Pop.) Desăguță. — **Desag** + suf. *-ior.*

DESĂGÚȚĂ, *desăguțe,* s.f. Diminutiv al lui *desagă;* desăgel, desăgior. — **Desag** + suf. *-uță.*

DESĂRÁ, *desărez,* vb. I. Tranz. A îndepărta, total sau parțial, sarea (dintr-un aliment); a face mai puțin sărat; a desaliniza. — Pref. *de-* + **săra.**

DESĂRÁRE, *desărări,* s.f. Acțiunea de a *desăra* și rezultatul ei; desalinizare. — V. **desăra.**

DESĂRÁT, -Ă, *desărați, -te,* adj. Din care s-a eliminat, total sau parțial, sarea; desalinizat. — V. **desăra.**

DESĂRCINÁ, *desărcinez,* vb. I. Tranz. A elibera pe cineva de o îndatorire, de o misiune, dintr-o funcție. — Pref. *de-* + [în]**sărcina** (după fr. *déchanger).*

DESĂRCINÁRE, *desărcinări,* s.f. Acțiunea de *a desărcina* și rezultatul ei. — V. **desărcina.**

DESĂVÂRȘÍ, *desăvârșesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A deveni sau a face să devină desăvârșit, perfect; a (se) perfecționa. **2.** Tranz. A face ca o acțiune să capete formă definitivă. ✦ (Rar) A duce la îndeplinire; a realiza, a săvârși, a termina. — De la **desăvârșit.**

DESĂVÂRȘÍRE, *desăvârșiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) desăvârși* și rezultatul ei. ✧ Loc. adv. *Cu desăvârșire* = cu totul, în întregime, pe deplin; absolut. — V. **desăvârși.**

DESĂVÂRȘÍT, -Ă, *desăvârșiți, -te,* adj. (Adesea adverbial) **1.** Perfect. **2.** (Despre fapte, stări, procese etc.) Deplin, complet, absolut. — **De**[4] + **săvârșit.**

DESCALIFICÁ, *descalífic,* vb. I. Tranz. **1.** A declara pe cineva nedemn de stima, de respectul altora (din cauza unei fapte reprobabile pe care a săvârșit-o); a dezonora. **2.** A elimina o persoană sau o echipă dintr-o competiție sportivă din cauza săvârșirii unor abateri. **3.** Refl. A-și pierde calificarea (profesională). — Pref. *de-* + **califica.**

DESCALIFICÁRE, *descalificări,* s.f. Acțiunea de *a (se) descalifica* și rezultatul ei. — V. **descalifica.**

DESCALIFICÁT, -Ă, *descalificați, -te,* adj. Care a suferit o descalificare; dezonorat. — V. **descalifica.**

DESCARCERÁ, *descarcerez,* vb. I. Tranz. A elibera pe cineva dintr-un blocaj cauzat de un accident rutier, cutremur etc. — Pref. *des-* + [în]**carcera.**

DESCARCERÁRE, *descarcerări,* s.f. Acțiunea de *a descarcera* și rezultatul ei. — V. **descarcera.**

DESCĂLCÁ, *descálc,* vb. I. Tranz. A înlătura cu fierul de călcat o cută sau o îndoitură a unei țesături. — Pref. *des-* + **călca.**

DESCĂLCÁRE, *descălcări,* s.f. Acțiunea de *a descălca* și rezultatul ei. — V. **descălca.**

DESCĂLECÁ, *descálec,* vb. I. Intranz. **1.** A coborî, a se da jos de pe cal. **2.** (Termen folosit mai ales de cronicari în legătură cu întemeierea Țărilor Române) A se așeza într-un loc, întemeind o țară. [Var.: **descălicá** vb. I] — Lat. ***discaballicare.**

DESCĂLECÁRE, *descălecări,* s.f. Acțiunea de *a descăleca* și rezultatul ei; coborâre de pe cal. ✦ (Termen folosit mai ales de cronicari) Așezare, statornicire într-un loc pentru a întemeia o țară; descălecat, descălecătoare. [Var.: **descălicáre** s.f.] — V. **descăleca.**

DESCĂLECÁT, *descălecaturi,* s.n. Descălecare. [Var.: **descălicát** s.n.] — V. **descăleca.**

DESCĂLECĂTOÁRE s.f. (Termen folosit mai ales de cronicari) Descălecare. [Var.: **descălicătoáre** s.f.] — **Descăleca** + suf. *-ătoare.*

DESCĂLECĂTÓR, *descălecători,* s.m. (Înv.) Întemeietor de țară. [Var.: **descălicătór** s.m.] — **Descăleca** + suf. *-ător.*

DESCĂLICÁ vb. I v. **descăleca.**

DESCĂLICÁRE s.f. v. **descălecare.**

DESCĂLICÁT s.n. v. **descălecat.**

DESCĂLICĂTOÁRE s.f. v. **descălecătoare.**

DESCĂLICĂTÓR s.m. v. **descălecător.**

DESCĂLȚÁ, *descálț,* vb. I. Refl. și tranz. A(-și) scoate încălțămintea din picioare. — Lat. **discalciare.**

DESCĂLȚÁRE, *descălțări,* s.f. Acțiunea de *a (se) descălța* și rezultatul ei; descălțat[1]. — V. **descălța.**

DESCĂLȚÁT[1], *descălțaturi,* s.n. Descălțare. — V. **descălța.**

DESCĂLȚÁT[2], -Ă, *descălțați, -te,* adj. Care și-a scos sau căruia i s-a scos încălțămintea din picioare; desculț. — V. **descălța.**

DESCĂPĂȚÂNÁ, *descăpățânez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A decapita. — Pref. *des-* + **căpățână.**

DESCĂRCÁ, *descárc,* vb. I. Tranz. **1.** A goli, parțial sau în întregime, un vehicul de transport; a da jos încărcătura. **2.** A suprima sau a micșora forțele care acționează asupra unui corp solid, unui sistem tehnic etc. și care ar putea produce deformarea acestora. **3.** A scoate încărcătura dintr-o armă de foc. ✦ A face să ia foc, a declanșa o armă; a trage un foc de armă. ✦ A consuma energia înmagazinată de un acumulator electric. ✦ Tranz. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde încărcătura electrică. ✦ Refl. (Despre trăsnet sau furtună) A se dezlănțui. **4.** Fig. A da curs liber unor stări sufletești, a se elibera sufletește (împărtășind ceva cuiva). ✦ Refl. A se ușura de o vină, de un păcat etc. ✧ Expr. (Tranz.) *A-și descărca conștiința* (sau *inima)* = a-și ușura conștiința, făcând confidențe cuiva. **5.** A declara în mod oficial că o gestiune a fost corectă și că nu e nimic de imputat gestionarului. — Lat. **discarricare.**

DESCĂRCÁRE, *descărcări,* s.f. Acțiunea de *a (se) descărca* și rezultatul ei; descărcat. — V. **descărca.**

DESCĂRCÁT s.n. Descărcare. — V. **descărca.**

DESCĂRCĂTÓR, -OÁRE, *descărcători, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care descarcă, care provoacă descărcarea; (despre acte) care eliberează de răspundere; justificativ. **2.** S.n. Dispozitiv pentru descărcarea benzii de cauciuc a unui transport în diferite puncte de pe traseul său. ✦ Dispozitiv de descărcare prin răsturnare a vagoanelor de mină, a vagoanelor de marfă etc. **3.** S.n. (În sintagma) *Descărcător electric* = aparat de protecție a instalațiilor electrice împotriva supratensiunilor, destinat limitării valorilor acestora. — **Descărca** + suf. *-ător.*

DESCĂRCĂTÚRĂ, *descărcături,* s.f. **1.** Ceea ce se descarcă dintr-un vehicul de transport. **2.** Declanșare a unei arme de foc; zgomotul produs de aceasta. — **Descărca** + suf. *-ătură.*

DESCĂRNÁ, *descărnez,* vb. I. **1.** Refl. A slăbi, a fi foarte slab. **2.** Tranz. (În industria pielăriei) A îndepărta țesutul conjunctiv subcutanat, aderent la dermă). — Pref. *des-* + **carne** (după fr. *décharner).*

DESCĂRNÁRE, *descărnări,* s.f. Acțiunea de *a (se) descărna* și rezultatul ei. — V. **descărna.**

DESCĂRNÁT, -Ă, *descărnați, -te,* adj. Foarte slab, numai piele și oase. — V. **descărna.**

DESCĂTĂRĂMÁ, *descătărămez,* vb. I. Tranz. A desprinde din catarame. ✦ Refl. (Rar) A-și scoate hainele (încheiate cu catarame). — Pref. *des-* + [în]**catarama.**

DESCĂTĂRĂMÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) descătărăma* și rezultatul ei. — V. **descătărăma.**

DESCĂTUȘÁ, *descătușez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) elibera din lanțuri sau din cătușe; *fig.* a (se) elibera dintr-o constrângere, dintr-o apăsare, din robie. — Pref. *des-* + [în]**cătușa.**

DESCĂTUȘÁRE, *descătușări,* s.f. Acțiunea de *a (se) descătușa* și rezultatul ei. — V. **descătușa.**

DESCĂTUȘÁT, -Ă, *descătușați, -te,* adj. Care a fost eliberat din lanțuri, din constrângere, din apăsare etc.; dezrobit, liber. — V. **descătușa.**

DESCĂZÚT s.n. Primul termen al unei scăderi, numărul din care se scade alt număr. — **De[4]** + **scăzut.**

DESCÂLCÍ, *descâlcesc,* vb. IV. Tranz. A descurca fire de ață, de păr etc. încâlcite, încurcate. ✦ Fig. A descurca, a lămuri, a limpezi. — Pref. *des-* + [în]**câlci.**

DESCÂLCÍRE, *descâlciri,* s.f. Acțiunea de *a descâlci* și rezultatul ei. — V. **descâlci.**

DESCÂLCÍT[1], *descâlcituri,* s.n. Faptul de *a descâlci*. — V. **descâlci.**

DESCÂLCÍT[2], -Ă, *descâlciți, -te,* adj. (Despre fire de păr, de ață etc.). Care a fost descurcat. — V. **descâlci.**

DESCÂNTÁ, *descấnt,* vb. I. **1.** Intranz. A rosti descântece însoțite de anumite gesturi magice pentru a îndepărta un farmec, a vindeca de o boală etc. ✦ Tranz. A fermeca, a vrăji (rostind descântece). **2.** Tranz. A certa, a mustra, a bate la cap. — Lat. ***discantare.**

DESCÂNTÁT, *descântaturi,* s.n. Faptul de *a descânta.* — V. **descânta.**

DESCÂNTĂTÓR, -OÁRE, *descântători, -oare,* s.m. și f., adj. (Persoană) care descântă, care face vrăji. — **Descânta** + suf. *-ător.*

DESCÂNTĂTÚRĂ, *descântături,* s.f. (Rar) Descântec. — **Descânta** + suf. *-ătură.*

DESCẤNTEC, *descântece,* s.n. Faptul de a descânta. ✦ Formulă magică (în versuri) însoțită de gesturi, cu care se descântă; vrajă, descântătură. — De la **descânta.**

DESCENDÉNT, -Ă, *descendenți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care coboară; coborâtor. **2.** S.m. și f. Persoană care coboară din..., care se trage din...; urmaș. — Din fr. **descendant,** lat. **descendens, -ntis.**

DESCENDÉNȚĂ, *descendențe,* s.f. **1.** Înrudire în linie directă coborâtoare; filiație. **2.** (Cu sens colectiv) Posteritate, urmași. — Din fr. **descendance.**

DESCENSIÚNE, *descensiuni,* s.f. (Livr.) Coborâre, scădere. — Din lat. **descensio, -onis.**

DESCENSÍV, -Ă, *descensivi, -e,* adj. (Livr.) Descendent. — Din **descensiune.**

DESCENTRÁ, *descentrez,* vb. I. Tranz. (Despre piesele unui aparat) A face să-și piardă poziția simetrică față de centru, a deplasa astfel încât axa piesei să nu mai coincidă cu axa dată. ✧ Refl. *Roata s-a descentrat*. — Pref. *des-* + **centra** (după fr. *décentrer).*

DESCENTRALIZÁ, *descentralizez,* vb. I. Tranz. A acorda autonomie unor instituții. — Din fr. **décentraliser.**

DESCENTRALIZÁRE, *descentralizări,* s.f. Acțiunea de *a descentraliza* și rezultatul ei. **1.** Sistem de organizare și de conducere întemeiat pe autonomie, puterea de decizie aparținând autorităților locale. **2.** Transferare în afara centrelor urbane supraaglomerate a unor unități industriale, comerciale sau a unor servicii. — V. **descentraliza.**

DESCENTRALIZÁT, -Ă, *descentralizați, -te,* adj. (Despre organele locale ale administrației de stat, ale unor instituții, organizații) Căruia i s-a acordat autonomie (administrativă). — V. **descentraliza.**

DESCENTRALIZATÓR, -OÁRE, *descentralizatori, -oare,* adj. Care descentralizează. — **Descentraliza** + suf. *-tor.*

DESCENTRÁRE, *descentrări,* s.f. Acțiunea de *a (se) descentra.* — V. **descentra.**

DESCENTRÁT, -Ă, *descentrați, -te,* adj. (Tehn.; despre piesele unui aparat) Care și-a pierdut poziția simetrică față de centru, care s-a deplasat în așa fel încât axa piesei nu mai coincide cu axa dată. — V. **descentra.**

DESCHEIÁ, *deschéi,* vb. I. **1.** Tranz. A scoate un nasture din butonieră, a face să nu mai fie încheiat. **2.** Refl. (Despre obiecte compuse din bucăți; *p. ext.* despre bucățile care alcătuiesc un întreg) A se desface din încheieturi. [Pr.: *-che-ia.* — Var.: **deschiá** vb. I] — Lat. **disclavare.**

DESCHEIÁT, -Ă, *descheiați, -te,* adj. (Despre haine) Cu nasturii scoși din butonieră; neîncheiat; (despre persoane) cu haina neîncheiată. [Pr.: *-che-iat.* — Var.: **deschiát, -ă** adj.] — V. **descheia.**

DESCHIÁ vb. I v. **descheia.**

DESCHIABURÍ, *deschiaburesc,* vb. IV. Tranz. (În trecut) A scoate pe cineva din rândul chiaburilor. — Pref. *des-* + [în]**chiaburi.**

DESCHIABURÍRE, *deschiaburiri,* s.f. Acțiunea de *a deschiaburi* și rezultatul ei. — V. **deschiaburi.**

DESCHIÁT, -Ă adj. v. **descheiat.**

DESCHÍDE, *deschíd,* vb. III. **1.** Tranz. A da la o parte, a împinge în lături o ușă, o fereastră, un capac etc. care închide ceva. ✧ Expr. *A(-i) deschide (cuiva) porțile* = a(-i) da (cuiva) acces (la ceva), a-i acorda (cuiva) liberă trecere. ✦ A descoperi deschizătura de acces într-o încăpere sau într-un spațiu, dând la o parte ușa sau capacul care o închide. ✧ Expr. *A-și deschide sufletul* (sau *inima*) = a face destăinuiri, a spune tot ce are pe suflet; a se confesa. *A deschide* (sau, refl., *a i se deschide) cuiva pofta de mâncare* = a provoca cuiva (sau a căpăta) poftă de mâncare. ✦ A descuia. ✦ Refl. (Despre ferestre și uși) A lăsa liber accesul sau vederea în... sau spre..., a da spre... ✦ A îndepărta terenurile sterile situate deasupra unui zăcământ, în vederea exploatării lui. **2.** Tranz. A desface, a face să nu mai fie împreunat sau strâns. ✧ Expr. *A deschide gura* = **a)** a îndepărta buzele și fălcile una de alta pentru a sorbi, a mânca sau a vorbi; **b)** a vorbi. *A deschide cuiva gura* = a face, a obliga pe cineva să vorbească. *A deschide ochii* = **a)** a ridica pleoapele, descoperind ochii; *p. ext.* a se deștepta din somn; **b)** a se naște. *A deschide* (sau, refl., *a i se deschide) cuiva ochii* = a face pe cineva (sau a ajunge) să-și dea seama de ceva. *A(-și) deschide ochii (bine)* = a fi foarte atent la ceva; a înțelege bine ceva. *A deschide ochii mari* = a se mira tare de ceva. *A deschide mâna* = a desface degetele strânse în pumn; *fig.* a fi darnic. *A deschide brațele* = a întinde brațele în

lături pentru a îmbrățișa pe cineva; *fig.* a primi pe cineva cu bucurie. **3.** Tranz. A desface, a dezlipi un plic, a scoate din plic, a despături o scrisoare (pentru a lua cunoștință de conținut). ✦ A întoarce coperta (împreună cu una sau mai multe file ale) unei cărți, a unui caiet, a desface o carte sau un caiet la o anumită pagină. ✦ A face o incizie sau o intervenție chirurgicală într-o rană, într-un organ al corpului. **4.** Refl. (Despre pământ sau formații ale lui; *p. anal.* despre valuri) A se despica, a se crăpa. ✦ (Despre găuri sau crăpături) A se forma. ✦ (Despre răni) A începe să sângereze sau să supureze; a înceta să mai fie închis. ✦ (Despre flori) A-și desface petalele. ✦ (Despre peisaje, priveliști) A se înfățișa vederii, a se desfășura. **5.** Tranz. (Adesea fig.) A săpa, a tăia, a croi un drum, o șosea, o cărare. ✧ Expr. *A deschide cuiva carieră* = a face cuiva posibilă o carieră bună. **6.** Tranz. A porni o acțiune (juridică); a începe. ✧ Expr. *A deschide vorba despre ceva* = a începe, a aborda un subiect. ✦ A face prima mișcare într-o partidă de șah. ✦ A pasa mingea unui coechipier pentru ca acesta să întreprindă o acțiune ofensivă. **7.** Tranz. A face să ia naștere, să funcționeze, a înființa, a organiza o școală, o instituție etc. **8.** Tranz. (În expr.) *A deschide o paranteză* = a pune primul dintre cele două semne care formează o paranteză; *fig.* a face o digresiune în cursul unei expuneri. **9.** Refl. (Despre culori sau obiecte colorate) A căpăta o nuanță mai apropiată de alb. ✦ Tranz. și refl. Fig. A da sau a căpăta o înfățișare luminoasă, prietenoasă. **10.** Refl. (Despre vocale) A trece din seria vocalelor închise în seria vocalelor deschise. [Prez. ind. și: (reg.) *deschiz;* perf. s. *deschisei,* part. *deschis.* — Var.: (pop.) **deșchíde** vb. III] — Lat. **discludere.**

DESCHÍDERE, *deschideri,* s.f. **I.** Acțiunea de *a (se) deschide* și rezultatul ei. ✦ (La șah) Mutare sau serie de mutări cu care începe o partidă. ✦ (Sport) Pasare a mingii de către un jucător unui coechipier, pentru a întreprinde o acțiune ofensivă. ✧ Expr. *În deschidere* = în primul meci dintr-o competiție. **II. 1.** Distanța, depărtarea dintre fălcile unei menghine, ale unui clește etc. ✦ Distanța orizontală dintre marginile spațiului unui gol. **2.** Spațiu liber într-un zid, într-un perete etc., pentru iluminare și aerisire sau pentru circulație. ✦ Locul unde apare sau unde se formează o deschizătură, o gaură, o intrare. **3.** Loc unde apar la suprafață rocile de adâncime în urma eroziunii scoarței pământului. ✧ *Deschidere geologică* = loc unde apar, la suprafața pământului, rocile sau mineralele; afloriment. **4.** (Lingv.) Lărgimea canalului fonator în timpul articulării unui sunet. [Var.: (pop.) **deșchídere** s.f.] — V. **deschide.**

DESCHINGÁ, *deschíng,* vb. I. Tranz. A scoate sau a slăbi chinga. — Pref. *des-* + [în]**chinga.**

DESCHÍS, -Ă, *deschiși, -se,* adj. **1.** (Despre uși, porți, capace etc.) Dat la o parte spre a lăsa descoperită o deschizătură. **2.** (Despre încăperi, lăzi etc.) Cu ușa sau capacul neînchise sau neîncuiate. ✧ Expr. *Aplauze la scenă deschisă* = aplauze în timpul desfășurării unui spectacol. *A avea* (sau *a ține) casă deschisă* = a avea mereu musafiri; a fi primitor. ✦ (Despre vehicule) Neacoperit. *Camion deschis.* ✦ (În sintagmele) *Scrisoare deschisă* = scrisoare cu conținut polemic, destinată publicității. *Vot deschis* sau *alegere deschisă* = vot sau alegere pe față, prin ridicarea mâinii. *Ședință* (sau *adunare) deschisă* = ședință (sau adunare) la care sunt invitate și persoane din afara organizației respective. **3.** Fig. (Adesea adverbial) Lipsit de ascunzișuri, de fățărnicie; franc, sincer. ✧ Expr. *Deschis la vorbă* sau *cu sufletul deschis, cu inima deschisă* = sincer, fără ascunzișuri. *Deschis la minte* (sau *la cap)* = deștept, receptiv. *Cu pieptul deschis* = fără teamă, plin de curaj. ✦ (Despre războaie, certuri etc.) Declarat, manifest. **4.** (Despre obiecte care se pot închide) Cu marginile (sau cu părțile componente) desfăcute, îndepărtate; care nu mai e îmbinat sau strâns. *A lăsa foarfecele deschis.* ✦ (Despre ochi) Cu pleoapele ridicate, cu vederea liberă; *fig.* care nu doarme, care e treaz, vigilent. ✧ Expr. *A avea ochii deschiși* = a privi cu multă atenție; a fi vigilent. ✦ (Despre mână) Cu degetele întinse, răsfirate; *fig.* darnic. ✦ (Despre brațe) Desfăcut în lături pentru a cuprinde ceva sau pentru a îmbrățișa pe cineva. ✦ (Despre aripi) Desfăcut, întins pentru zbor. ✦ (Despre răni) Care sângerează sau supurează, care nu este vindecat. **5.** (Despre terenuri) Neîngrădit, neîmprejmuit; *p. ext.* care se întinde pe o mare distanță; (despre drumuri) pe care se poate circula nestingherit, fără obstacole. ✧ *Oraș deschis* = oraș nefortificat sau neapărat, care, potrivit dreptului internațional, nu poate fi bombardat sau atacat în timp de război. *Port deschis* = port în care au acces navele de orice naționalitate. **6.** (În sintagmele) *Vocală deschisă* = vocală pronunțată cu maxilarele mai îndepărtate decât în cazul vocalelor închise. *Silabă deschisă* = silabă terminată în vocală. **7.** (Despre circuite electrice) Care este întrerupt; (despre aparate electrice de conectare) cu contactele separate. **8.** (Despre culori) Cu nuanță mai apropiată de alb decât de negru; pal, luminos, clar. [Var.: (pop.) **deșchís, -ă** adj.] — V. **deschide.**

DESCHIZĂTÓR, -OÁRE, *deschizători, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care deschide uși, ferestre, lăzi etc. ✧ *Deschizător de drumuri* = inițiator, inovator. **2.** S.n. Ustensilă folosită pentru desfacerea capsulelor, căpăcelelor etc. la sticlele închise ermetic; destupător. — **Deschide** + suf. *-ător.*

DESCHIZĂTÚRĂ, *deschizături,* s.f. Loc liber prin care se poate pătrunde în interiorul unui lucru sau prin care se poate vedea. — **Deschide** + suf. *-ătură.*

DESCIFRÁ, *descifrez,* vb. I. Tranz. **1.** A citi (și a înțelege) un text necitеț sau scris într-o limbă străină, cu caractere complicate ori cu semne convenționale. ✦ A interpreta un plan, o hartă etc. ✦ A citi și a interpreta, la prima vedere, o partitură muzicală. **2.** Fig. A înțelege ceva obscur, a-i prinde sensul; a ghici, a desluși. — Pref. *des-* + **cifră** (după fr. *déchiffrer*).

DESCIFRÁBIL, -Ă, *descifrabili, -e,* adj. Care poate fi (ușor) descifrat. — **Descifra** + suf. *-bil* (după fr. *déchiffrable).*

DESCIFRÁRE, *descifrări,* s.f. Acțiunea de *a descifra* și rezultatul ei. — V. **descifra.**

DESCÍNDE, *descínd,* vb. III. Intranz. **1.** A-și avea originea, a se trage din cineva. **2.** A se da jos, a coborî. **3.** A ajunge (și a se opri) într-un loc; a fi cazat (la un hotel, la o gazdă). **4.** (Despre organele forței publice) A se deplasa, a sosi la fața locului în vederea unei investigații sau a unei percheziții. [Perf. s. *descinsei,* part. *descins*] — Din lat. **descendere,** fr. **descendre.**

DESCÍNDERE, *descinderi,* s.f. Acțiunea de *a descinde* și rezultatul ei. ✦ Deplasare a unui organ de urmărire penală la locul săvârșirii infracțiunii, pentru a face constatări și a strânge probe. — V. **descinde.**

DESCÍNGE, *descíng,* vb. III. Tranz. și refl. A(-și) dezlega, a(-și) desface, a(-și) scoate cureaua, brâul, cingătoarea. ✧ Refl. *I s-a descins centura.* [Perf. s. *descinsei,* part. *descins*] — Lat. **discingere.**

DESCÍNS, -Ă, *descinși, -se,* adj. Cu brâul, cingătoarea sau cureaua dezlegată. — V. **descinge.**

DESCINTRÁ, *descintrez,* vb. I. Tranz. A îndepărta cintrele care au servit la construirea unei bolți sau a unui arc. — După fr. **décintrer.**

DESCINTRÁRE, *descintrări,* s.f. Acțiunea de *a descintra* și rezultatul ei. — V. **descintra.**

DESCLEIÁ, *descleiez,* vb. I. Tranz. **1.** A dezlipi ceea ce este lipit (cu clei). ✧ Refl. *S-au descleiat scaunele.* **2.** A spăla și a curăța de substanțe cleioase firele de mătase naturală sau țesăturile de bumbac. — Pref. *des-* + [în]**cleia.**

DESCLEIÉRE, *descleieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) descleia* și rezultatul ei. ✦ Operație de finisare a țesăturilor prin eliminarea apretului de încleiere aplicat pe firele de urzeală înainte de țesere. — V. **descleia.**

DESCLEȘTÁ, *descleștez,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** A (se) desface, a (se) degaja dintr-o strânsoare, dintr-o încleștare. ✧ Expr. (Tranz.) *A-i descleșta cuiva fălcile* = a face pe cineva să vorbească. (Refl.) *A i se descleșta cuiva fălcile* = a începe, în sfârșit, să vorbească. **2.** A (se) desprinde, a (se) smulge cu greu din locul unde se află fixat. — Pref. *des-* + [în]**clește.**

DESCLEȘTÁRE, *descleștări,* s.f. Acțiunea de *a (se) descleșta* și rezultatul ei. — V. **descleșta.**

DESCLEȘTÁT, -Ă, *descleștați, -te,* adj. Desfăcut dintr-o încleștare; degajat. — V. **descleșta.**

DESCLOCÍ, *desclocesc,* vb. IV. Tranz. A face ca o cloșcă să înceteze să mai clocească. — Pref. *des-* + **cloci.**

DESCOÁSE, *descós,* vb. III. **1.** Tranz. și refl. A (se) desface cusăturile. **2.** Tranz. Fig. A pune cuiva întrebări multe și insistente pentru a afla anumite lucruri; a iscodi. ✦ A analiza amănunțit o problemă sau o situație pentru a o înțelege. [Perf. s. *descusui,* part. *descusut*] — Pref. *des-* + **coase.**

DESCOÁSERE, *descoaseri,* s.f. Acțiunea de *a (se) descoase* și rezultatul ei. — V. **descoase.**

DESCOJÍ, *descojesc,* vb. IV. Tranz. A curăța de coajă. — Pref. *des-* + **coji.**

DESCOJÍRE, *descojiri,* s.f. Acțiunea de *a descoji* și rezultatul ei. — V. **descoji.**

DESCOJÍT[1]**,** *descojituri,* s.n. Faptul de *a descoji.* — V. **descoji.**

DESCOJÍT[2]**, -Ă,** *descojiți, -te,* adj. Care este curățat de coajă, fără coajă. — V. **descoji.**

DESCOJITÓR, *descojitoare,* s.n. Mașină pentru decorticat boabele de cereale înainte de măcinare. — **Descoji** + suf. *-tor.*

DESCOLĂCÍ, *descolăcesc,* vb. IV. Refl. A se desface din încolăcire. — Pref. *des-* + [în]**colăci.**

DESCOLĂCÍRE, *descolăciri,* s.f. Acțiunea de *a se descolăci* și rezultatul ei. — V. **descolăci.**

DESCOLĂCÍT, -Ă, *descolăciți, -te,* adj. Care nu mai este încolăcit. — V. **descolăci.**

DESCOMPLECTÁ vb. I v. **descompleta.**

DESCOMPLECTÁRE s.f. v. **descompletare.**

DESCOMPLETÁ, *descompletez,* vb. I. Tranz. A lua ceva dintr-un tot, lăsându-l incomplet. ✦ Refl. A nu mai fi complet. [Var.: **descomplectá** vb. I] — Pref. *des-* + **completa** (după fr. *décompléter*).

DESCOMPLETÁRE, *descompletări,* s.f. Acțiunea de *a (se) descompleta* și rezultatul ei. [Var.: **descomplectáre** s.f.] — V. **descompleta.**

DESCOMPÚNE, *descompún,* vb. III. **1.** Tranz. A desface în părțile componente. ✦ Refl. Fig. A se destrăma, a se dezmembra. **2.** Refl. (Despre materii și corpuri organice) A se altera, a se strica; a putrezi. **3.** Refl. Fig. (Despre oameni) A se schimba în rău, fizic sau moral; (despre față, trăsături etc.) a se crispa. **4.** Tranz. (Mat.) A scrie un număr natural sub formă de produs de numere prime. [Perf. s. *descompusei,* part. *descompus*] — Pref. *des-* + **compune** (după fr. *décomposer).*

DESCOMPÚNERE, *descompuneri,* s.f. Faptul de *a (se) descompune.* ✦ Reacție chimică în urma căreia o substanță constituită din molecule cu structură mai complicată trece în mai multe substanțe constituite din molecule cu structură mai simplă. — V. **descompune.**

DESCOMPÚS, -Ă, *descompuși, -se,* adj. **1.** Desfăcut în părțile componente. **2.** (Despre materii organice) Alterat, stricat, putrezit. **3.** Fig. Care s-a schimbat în rău, moral sau fizic; (despre fața omului) crispat. — V. **descompune.**

DESCONCENTRÁ, *desconcentrez,* vb. I. Tranz. A lăsa la vatră un ostaş concentrat. — Pref. *des-* + **concentra.**

DESCONCENTRÁRE, *desconcentrări,* s.f. Acţiunea de *a se desconcentra* şi rezultatul ei. — V. **desconcentra.**

DESCONCENTRÁT, -Ă, *desconcentraţi, -te,* adj. (Despre militari concentraţi) Lăsat la vatră. — V. **desconcentra.**

DESCONGESTIONÁ, *descongestionez,* vb. I. Tranz. A elibera un organ de un aflux de sânge; a face să dispară congestia. ✦ Fig. A elibera o regiune sau o localitate de un surplus de populaţie; a face ca o cale de comunicaţie să nu mai fie aglomerată. [Pr.: *-ti-o-*] — Pref. *des-* + **congestiona** (după fr. *décongestionner).*

DESCONGESTIONÁRE, *descongestionări,* s.f. Acţiunea de *a descongestiona* şi rezultatul ei; dezaglomerare. [Pr.: *-ti-o-*] — V. **descongestiona.**

DESCONGESTIONÁT, -Ă, *descongestionaţi, -te,* adj. Care nu mai este congestionat. [Pr.: *-ti-o-*] — V. **descongestiona.**

DESCONSIDERÁ, *desconsíder,* vb. I. Tranz. A nu da cuiva consideraţia, stima, atenţia cuvenită; a dispreţui. — Pref. *des-* + **considera** (după fr. *déconsidérer).*

DESCONSIDERÁRE, *desconsiderări,* s.f. Faptul de *a desconsidera;* lipsă de consideraţie, de stimă faţă de cineva; dispreţ, discreditare. — V. **desconsidera.**

DESCONSIDERÁT, -Ă, *desconsideraţi, -te,* adj. Dispreţuit, discreditat. — V. **desconsidera.**

DESCONSIDERÁŢIE, *desconsideraţii,* s.f. (Rar) Desconsiderare. [Var.: **desconsideraţiúne** s.f.] — După fr. **déconsidération.**

DESCONSIDERAŢIÚNE s.f. v. **desconsideraţie.**

DESCOPERÍ, *descópăr,* vb. IV. Tranz. **1.** A lua, a ridica de pe un obiect sau de pe o persoană ceea ce le acoperă. ✦ Refl. A-şi scoate pălăria, căciula etc. ✦ Fig. A lăsa fără acoperire flancul unei unităţi militare pe front. ✦ A face să nu aibă acoperire legală. ✦ Tranz. şi refl. Fig. A (se) da pe faţă, a (se) dezvălui, a (se) da de gol, a (se) trăda. **2.** A găsi un lucru căutat, necunoscut sau ascuns; a afla. ✧ Expr. *A descoperi America,* se spune în bătaie de joc cuiva care face caz de un lucru ştiut, cunoscut de toată lumea. ✦ A pătrunde o taină, un mister. — Lat. **disco(o)perire.**

DESCOPERÍRE, *descoperiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) descoperi* şi rezultatul ei; (concr.) ceea ce a fost descoperit, aflat. ✦ Revelaţie. — V. **descoperi.**

DESCOPERÍT, -Ă, *descoperiţi, -te,* adj. **1.** Dezvelit, neacoperit; expus vederii. ✦ (Despre cap, *p. ext.* despre oameni) Fără pălărie, căciulă etc., cu capul gol. ✦ (Despre plafoane) Parţial neacoperit (pentru aerisire şi răcoare). ✦ Fig. Fără apărare. *Aripa descoperită a armatei.* **2.** Fără acoperire legală; *p. ext.* (fam.) cu lipsuri financiare, fără bani. **3.** Aflat pentru prima dată. — V. **descoperi.**

DESCOPERITÓR, -OÁRE, *descoperitori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care face o descoperire. — **Descoperi** + suf. *-tor.*

DESCOPERTÁ vb I v. **decoperta.**

DESCOPÉRTĂ s.f. v. **decopertă.**

DESCOTOROSÍ, *descotorosesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) degaja, a (se) elibera, a scăpa de cineva sau de ceva care supără, care incomodează; a (se) dezbăra. — Pref. *des-* + **cotorosi.**

DESCOTOROSÍRE, *descotorosiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) descotorosi* şi rezultatul ei. — V. **descotorosi.**

DESCOTOŞMĂNÁ, *descotoşmănez,* vb. I. (Pop.) Tranz. şi refl. A(-şi) scoate hainele (prea groase şi prea multe); a (se) dezbrăca de lucruri care incomodează. [Prez. ind. şi: *descotoşmănesc.* — Var.: **descotoşmăní** vb. IV] — Pref. *des-* + [în]**cotoşmăna.**

DESCOTOŞMĂNÍ vb. IV v. **descotoşmăna.**

DESCOVOIÁ, *descovói,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) îndrepta un obiect încovoiat, arcuit sau curbat; a (se) dezdoi. [Pr.: *-vo-ia*] — Pref. *des-* + [în]**covoia.**

DESCOVOIÉRE, *descovoieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) descovoia* şi rezultatul ei. — V. **descovoia.**

DESCREIERÁT, -Ă, *descreieraţi, -te,* adj. (Despre oameni şi manifestările lor; adesea substantivat) Lipsit de raţiune, fără minte; smintit, nebun, nesăbuit. — Pref. *des-* + **creier** + suf. *-at* (după fr. *écervelé).*

DESCRESCĂTÓR, -OÁRE, *descrescători, -oare,* adj. Care descreşte; degresiv. — **Descreşte** + suf. *-ător.*

DESCRESCÂND, -Ă, *descrescânzi, -de,* adj. Care descreşte. — V. **descreşte.**

DESCRÉŞTE, *descrésc,* vb. III. Intranz. A scădea, a se reduce, a se micşora, a se împuţina. — Pref. *des-* + **creşte** (după fr. *décroître).*

DESCRÉŞTERE, *descreşteri,* s.f. Faptul de *a descreşte;* scădere, reducere, micşorare, împuţinare. — V. **descreşte.**

DESCREŢÍ, *descreţesc,* vb. IV. Tranz. A netezi o ţesătură, o haină încreţită; a desface creţurile. ✦ Tranz. şi refl. A face să nu mai fie sau a nu mai fi încruntat; *fig.* a (se) destinde, a (se) însenina. ✦ (Rar) A deschide un obiect legat cu şnur. — Pref. *des-* + [în]**creţi.**

DESCREŢÍRE, *descreţiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) descreţi* şi rezultatul ei. — V. **descreţi.**

DESCREŢÍT, -Ă, *descreţiţi, -te,* adj. Cu creţurile desfăcute, netezite. — V. **descreţi.**

DESCRÍE, *descríu,* vb. III. Tranz. **1.** A prezenta, a înfăţişa, a zugrăvi (prin cuvinte) pe cineva sau ceva. **2.** A trasa o linie curbă, un arc sau un arc de cerc. **3.** A parcurge o traiectorie. — Din fr. **décrire** (după *scrie).*

DESCRÍERE, *descrieri,* s.f. Acţiunea de *a descrie* şi rezultatul ei. ✦ (Concr.) Scriere sau pasaj dintr-o scriere în care este înfăţişat prin enumerarea detaliilor, un aspect, un cadru, o situaţie etc. — V. **descrie.**

DESCRIPTÍBIL, -Ă, *descriptibili, -e,* adj. Care poate fi descris. — Din fr. **descriptible.**

DESCRIPTÍV, -Ă, *descriptivi, -e,* adj. **1.** Care descrie; care conţine o descriere. **2.** (În sintagma) *Geometrie descriptivă* = ramură a geometriei care foloseşte metode de cercetare bazate pe reprezentarea unui punct din spaţiu cu ajutorul proiecţiilor pe două planuri. — Din fr. **descriptif,** lat. **descriptivus.**

DESCRIPTIVÍSM s.n. Curent lingvistic care foloseşte metode mecaniciste de descriere a limbilor din punct de vedere formal şi fiziologic, fără cercetarea dezvoltării lor istorice. — **Descriptiv** + suf. *-ism.*

DESCRIPTIVÍST, -Ă, *descriptivişti, -ste,* s.m. şi f., adj. (Adept) al descriptivismului. — Din fr. **descriptiviste.**

DESCRÍPŢIE, *descripţii,* s.f. (Rar) Descriere. ✦ (Log.) Procedeu de descriere a unui obiect ca fiind singurul deţinător al unei proprietăţi. [Var.: (înv.) **descripţiúne** s.f.] — Din fr. **description,** lat. **descriptio, -onis.**

DESCRIPŢIÚNE s.f. v. **descripţie.**

DESCRUCIŞÁ, *descrucişez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face să nu mai fie aşezat cruciş. — Pref. *des-* + [în]**crucişa.**

DESCRUCIŞÁRE, *descrucişări,* s.f. Acţiunea de *a descrucişa* şi rezultatul ei. — V. **descrucişa.**

DESCRUNTÁ, *descrúnt,* vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A(-şi) descreţi fruntea; a(-şi) îmblânzi privirea, expresia aspră, încruntată a feţei. — Pref. *des-* + [în]**crunta.**

DESCUAMÁ, pers. 3 *descuamează,* vb. I. Refl. (Despre epidermă) A se coji în urma unei boli contagioase eruptive sau de piele. — Din fr. **desquamer,** lat. **desquamare.**

DESCUAMÁRE, *descuamări,* s.f. Faptul de *a se descuama;* fenomen patologic de cojire a epidermei. — V. **descuama.**

DESCUAMÁT, -Ă, *descuamaţi, -te,* adj. (Despre piele) Care s-a cojit în urma unei boli contagioase eruptive sau de piele. — V. **descuama.**

DESCUAMÁŢIE, *descuamaţii,* s.f. (Rar) Descuamare. ✦ Scuamă. — Din fr. **desquamation.**

DESCUIÁ, *descúi,* vb. I. Tranz. A deschide cu cheia. [Pr. *-cu-ia*] — Lat. **discuneare.**

DESCUIÁT, -Ă, *descuiaţi, -te,* adj. (Despre uşi, încăperi etc.) Care nu (mai) este încuiat; care a fost deschis cu cheia. ✦ Fig. (Despre oameni, despre caracterul lor etc.) Care se adaptează uşor la împrejurări, la situaţii noi; receptiv, deschis; deştept, ager. — V. **descuia.**

DESCÚLŢ, -Ă, *desculţi, -e,* adj. Cu picioarele goale; descălţat. ✦ Fig. (Substantivat) Om sărac. — Lat. ***disculceus** (= *disculceatus).*

DESCULŢÁ, *descúlţ,* vb. I. Refl. şi tranz. (Reg.) A (se) descălţa. — Lat. ***disculciare** sau din rom. **desculţ.**

DESCULŢÁT, -Ă, *desculţaţi, -te,* adj. (Reg.) Descălţat, desculţ. — V. **desculţa.**

DESCUMPĂNÍ, *descumpănesc,* vb. IV. Tranz. A face pe cineva să-şi piardă echilibrul sufletesc; a dezorienta, a dezechilibra; a zăpăci. — Pref. *des-* + **cumpăni.**

DESCUMPĂNÍRE, *descumpăniri,* s.f. Faptul de *a descumpăni;* dezorientare, dezechilibrare. — V. **descumpăni.**

DESCUMPĂNÍT, -Ă, *descumpăniţi, -te,* adj. Care şi-a pierdut, şi-a zdruncinat echilibrul sufletesc; dezorientat, dezechilibrat. — V. **descumpăni.**

DESCURAJÁ, *descurajez,* vb. I. Refl. şi tranz. A-şi pierde sau a face pe cineva să-şi piardă curajul, entuziasmul, speranţa; a (se) demoraliza. — După fr. **décourager.**

DESCURAJÁNT, -Ă, *descurajanţi, -te,* Descurajator. — **Descuraja** + suf. *-ant.*

DESCURAJÁRE, *descurajări,* s.f. Faptul de *a (se) descuraja; p. ext.* starea unei persoane care şi-a pierdut curajul; deprimare, demoralizare. — V. **descuraja.**

DESCURAJÁT, -Ă, *descurajaţi, -te,* adj. Care şi-a pierdut curajul, entuziasmul, speranţa; deprimat, demoralizat. — V. **descuraja.**

DESCURAJATÓR, -OÁRE, *descurajatori, -oare,* adj. Care te face să-ţi pierzi curajul; demoralizant, deprimant. — **Descuraja** + suf. *-tor.*

DESCURCÁ, *descúrc,* vb. I. **1.** Tranz. A face să nu mai fie încurcat; a descâlci. **2.** Refl. şi tranz. A ieşi sau a scoate pe cineva dintr-o situaţie încurcată, dificilă, neobişnuită. **3.** Tranz. A lămuri, a limpezi, a clarifica o problemă, o situaţie confuză, încurcată. — Pref. *des-* + [în]**curca.**

DESCURCĂRÉŢ, -EÁŢĂ, *descurcăreţi, -ţe,* adj. Care ştie să se descurce (**2**) (cu abilitate). — **Descurca** + suf. *-ăreţ.*

DESCUSÚT, -Ă, *descusuţi, -te,* adj. (Despre o cusătură; *p. ext.* despre un lucru cusut) Cu aţa ruptă, destrămat în locul unde a fost cusut; a cărui cusătură este desfăcută. — V. **descoase.**

DES-DE-DIMINEÁŢĂ adv. v. **dis-de-dimineaţă.**

DES-DIMINEÁŢĂ adv. v. **dis-de-dimineaţă.**

DESEÁRĂ v. **diseară.**

DESEÁTINĂ s.f. v. **desetină.**

DESECÁ, *deséc* vb. I. Tranz. **1.** A elimina excesul de apă de la suprafaţa terenurilor joase în vederea cultivării lor sau din motive sanitare profilactice. **2.** A elimina apa din diferite materiale. — Pref. *de-* + **seca** (după fr. *dessécher).*

DESECÁRE, *desecări,* s.f. Acțiunea de *a deseca* și rezultatul ei. ✦ Eliminare a surplusului de apă dintr-un teren umed pentru a-l face cultivabil sau apt pentru construcții. ✦ Operație de eliminare mecanică a apei din cărbune. — V. **deseca.**

DESECÁT, -Ă, *desecați, -te,* adj. (Despre terenuri) Din care s-a eliminat surplusul de apă. — V. **deseca.**

DESEGREGÁȚIE, *desegregații,* s.f. Înlăturare a segregației rasiale. — Din fr. **déségrégation.**

DESÉMN s.n. v. **desen.**

DESEMNÁ^1, *desemnez,* vb. I. Tranz. A indica, a numi o persoană considerând-o cea mai potrivită pentru desfășurarea unei activități, pentru ocuparea unei demnități sau a unei funcții. ✦ (Rar) A indica unei persoane un anumit lucru. ✦ A numi într-o funcție. — Din fr. **désigner,** lat. **designare** (după *semn).*

DESEMNÁ^2 vb. I v. **desena.**

DESEMNÁRE, *desemnări,* s.f. Faptul de *a desemna*^{1}. — V. **desemna.**

DESÉN, *desene,* s.n. **1.** Reprezentare grafică a unui obiect, a unei figuri, a unui peisaj pe o suprafață plană sau curbă, prin linii, puncte, pete, simboluri etc. **2.** Arta sau tehnica de a desena. ✦ *Desen tehnic* (sau *liniar)* = reprezentare a obiectelor tehnice (piese, organe de mașini etc.) folosind proiecțiile orizontale și verticale la o anumită scară și indicând dimensiunile obiectului. **3.** Planul unei construcții. **4.** Ornamentația unei țesături. [Pl. și: *desenuri.* — Var.: **desémn** s.n.] — Din fr. **dessin.**

DESENÁ, *desenez,* vb. I. **1.** Tranz. A executa un desen (**1**). **2.** Refl. A apărea, a ieși în evidență; a se profila, a se contura. **3.** Tranz. Fig. (Rar) A schița, a contura o problemă, o chestiune. [Var.: **desemná,** (înv.) **desiná** vb. I] — Din fr. **dessiner.**

DESENÁRE, *desenări,* s.f. Acțiunea de *a desena* (**1**) și rezultatul ei; desenat. — V. **desena.**

DESENÁT s.n. Desenare. — V. **desena.**

DESENATÓR, -OÁRE, *desenatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care desenează; artist care practică arta desenului, în special a desenului decorativ sau tehnic. — Din fr. **dessinateur.**

DESENATÚRĂ, *desenaturi,* s.f. Proiectare și creare de mostre și desene noi pentru țesătorie. — **Desena** + suf. *-tură.*

DESENSIBILIZÁ, *desensibilizez,* vb. I. Tranz. **1.** A preveni sau a înlătura sensibilitatea unei persoane față de anumite medicamente, vaccinuri, seruri etc. **2.** A micșora sensibilitatea unei emulsii fotografice. — Din fr. **désensibiliser.**

DESENSIBILIZÁNT, -Ă, *desensibilizanți, -te,* adj. Care desensibilizează. — **Desensibiliza** + suf. *-ant.*

DESENSIBILIZÁRE, *desensibilizări,* s.f. Acțiunea de *a desensibiliza* și rezultatul ei. ✦ Metodă terapeutică prin care se previne sau se înlătură sensibilitatea unui organism față de un agent patogen sau față de medicamente, seruri, vaccinuri. — V. **desensibiliza.**

DESENSIBILIZÁT, -Ă, *desensibilizați, -te,* adj. Lipsit de sensibilitate. — V. **desensibiliza.**

DESENSIBILIZATÓR, *desensibilizatoare,* s.n. Substanță care se adaugă în soluțiile developatoare pentru a micșora sensibilitatea la lumină a emulsiilor fotografice. — Din fr. **désensibilisateur.**

DESEORI adv. Adeseori. [Pr.:*-se-ori*] — **Des** + **oară.**

DESÉRT, *deserturi,* s.n. Fel de mâncare, de obicei dulciuri, fructe, brânzeturi etc., care se servește la sfârșitul mesei; timpul când se servește această mâncare. — Din fr. **dessert.**

DESERTIZÁ, *desertizez,* vb. I. Tranz. **1.** A scoate din montură o piatră prețioasă. **2.** A efectua o desertizare. — Cf. fr. d e s s e r t i r.

DESERTIZÁRE, *desertizări,* s.f. Acțiunea de *a desertiza* și rezultatul ei. ✦ Operație de desfacere a elementelor unui mecanism îmbinate prin sertizare. — V. **desertiza.**

DESERVÉNT, *deservenți,* s.m. (Rar) Persoană care deservește^2. — Din fr. **desservant.**

DESERVÍ^1, *deservesc,* vb. IV. Tranz. A provoca cuiva un prejudiciu, a acționa în dauna cuiva, a nu servi cum trebuie. — Din fr. **desservir.**

DESERVÍ^2, *deservesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A presta un serviciu în folos public, a servi o colectivitate. **2.** A avea în grijă supravegherea și dirijarea funcționării unei mașini. — Din fr. **desservir,** lat. **deservire.**

DESERVÍCIU, *deservicii,* s.n. Prejudiciere (neintenționată) adusă unei persoane; contraserviciu (**2**). — Pref. *de-* + **serviciu.**

DESERVÍRE^1, *deserviri,* s.f. Acțiunea de *a deservi*^{1} și rezultatul ei. — V. **deservi^1.**

DESERVÍRE^2, *deserviri,* s.f. Acțiunea de *a deservi*^{2} și rezultatul ei. — V. **deservi^2.**

DESESIZÁ, *desesizez,* vb. I. Refl. (Despre autorități) A se declara incompatibil pentru cercetarea și soluționarea unui litigiu. ✦ Tranz. A face să înceteze învestirea unui organ de jurisdicție pentru soluționarea unui litigiu, prin hotărârea unui organ jurdic superior. — Din fr. **dessaisir.**

DESESIZÁRE, *desesizări,* s.f. Faptul de *a (se) desesiza.* — V. **desesiza.**

DÉSET s.n. (Rar) **1.** Desiș de tufe sau de copăcei. **2.** Îngrămădire de oameni sau de lucruri; înghesuială, aglomerație. — **Des** + suf. *-et.*

DESETÍNĂ, *desetine,* s.f. **1.** (În sec. XV-XVIII, în Moldova) Impozit de zece la sută din produse, mai ales din recolta de la stupii de albine; zeciuială, dijmă. **2.** Măsură agrară rusească, folosită în trecut și la noi, egală cu 1,09 ha. [Acc. și: *desétină.* — Var.: (**2**) **deseátină** s.f.] — Din bg., sb. **desetina.**

DESFÁCE, *desfác,* vb. III. **1.** Tranz. și refl. A (se) descompune în părțile componente. ✦ Tranz. A face ca ceva efectuat să revină la starea anterioară. ✦ Tranz. A anula o învoială, un contract etc. **2.** Tranz. și refl. A (se) desprinde din locul sau din legătura în care este prins, fixat. **3.** Refl. și tranz. A (se) despărți, a (se) separa de cineva sau de ceva. **4.** Tranz. A deschide un obiect, dezlegându-l, tăindu-l, ridicându-i capacul etc. ✦ A desfășura, deschizând, întinzând, răsfirând; a despături. ✧ Expr. *A desface patul* = a pregăti patul pentru dormit. ✦ Refl. (Despre flori) A-și deschide petalele. **5.** Tranz. A vinde produse; a lichida prin vânzare. **6.** Intranz. (În superstiții; construit cu dativul persoanei) A înlătura vraja sau farmecul făcute asupra cuiva. — Pref. *des-* + **face.**

DESFÁCERE, *desfaceri,* s.f. Acțiunea de *a (se) desface* și rezultatul ei; desfăcut^1, descompunere, despărțire, dezorganizare; anulare; vânzare. ✦ Lichidare. — V. **desface.**

DESFĂCÚT^1 s.n. Desfacere. — V. **desface.**

DESFĂCUT^2, -Ă, *desfăcuți, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte formând un tot) Descompus, desprins (în bucăți); răsfirat, împrăștiat, demontat. **2.** (Jur.) Anulat. **3.** (Despre haine) Descheiat, dezlegat. ✦ (Despre scrisori, pachete etc.) Deschis. — V. **desface.**

DESFĂȘÁ, *desfắș,* vb. I. Tranz. A desface un copil de fașă sau, *p. ext.,* de scutecele cu care este înfășat. [Prez. ind.: *desfeși, desfașă, desfășăm* etc.] — Lat. **disfasciare.**

DESFĂȘÁRE, *desfășări,* s.f. Acțiunea de *a desfășa* și rezultatul ei. — V. **desfășa.**

DESFĂȘÁT, -Ă, *desfășați, -te,* adj. Cu fașa sau cu scutecele desfăcute. — V. **desfășa.**

DESFĂȘURÁ, *desfășór,* vb. I. **1.** Tranz. A face ca un obiect să nu mai fie înfășurat sau ghemuit, a desface, a întinde în toată lungimea sau suprafața. ✧ Refl. *Un sul de hârtie se desfășoară.* ✦ Refl. (Despre unități militare) A trece de la o formație de marș la dispozitivul de luptă. **2.** Refl. și tranz. Fig. (Despre locuri și priveliști din natură) A (se) înfățișa, a (se) arăta treptat (în toată amploarea); a (se) întinde, a (se) așterne până departe. ✦ Refl. (Despre fapte, evenimente etc.) A se petrece, a decurge; a evolua în fazele sale succesive. **3.** Tranz. A înfăptui o acțiune de durată, pe etape succesive și pe un plan larg. ✧ Refl. *Ce viață trepidantă trebuie să se desfășoare acolo!* [Prez. ind. și: *desfắșur*] — Pref. *des-* + [în]**fășura.**

DESFĂȘURÁRE, *desfășurări,* s.f. Acțiunea de *a (se) desfășura* și rezultatul ei. ✦ Așezare a unei suprafețe geometrice pe un plan fără deformări, rupturi, îndoiri. ✦ (În literatură și în reprezentări scenice, în sintagma) *Desfășurarea acțiunii* = evoluția acțiunii, succesiunea diferitelor momente ale acesteia în vederea deznodământului. — V. **desfășura.**

DESFĂȘURÁT, -Ă, *desfășurați, -te,* adj. (Despre obiecte înfășurate) Întins, desfăcut. ✦ (Despre un grup compact) Răsfirat într-o anumită ordine. ✦ (În sintagma) *Plan desfășurat* = plan (de muncă, de activitate) defalcat pe perioade de timp. — V. **desfășura.**

DESFĂȘURĂTÓR, *desfășurătoare,* s.n. Planificare amănunțită a unei acțiuni, a unei ceremonii etc. — **Desfășura** + suf. *-tor.*

DESFÁT s.n. (Rar) Desfătare. — Din **desfăta** (derivat regresiv).

DESFĂTÁ, *desfắt,* vb. I. Refl. A-și petrece timpul într-o stare de mulțumire, de bucurie, de încântare; a petrece, a se distra; a simți o mare plăcere, a se delecta. ✦ Tranz. A încânta, a fermeca. [Prez. ind. și: *desfătez*] — Et. nec.

DESFĂTÁRE, *desfătări,* s.f. Faptul de *a (se) desfăta;* plăcere mare; încântare, delectare; petrecere, veselie. ✦ Desfrâu. — V. **desfăta.**

DESFĂTÁT, -Ă, *desfătați, -te,* adj. (Înv.) **1.** Desfătător. ✦ (Despre locuri) Plăcut la vedere; deschis, larg, frumos. **2.** (Despre oameni) Bucuros, vesel; înclinat spre plăceri senzuale. — V. **desfăta.**

DESFĂTĂTÓR, -OÁRE, *desfătători, -oare,* adj. Care-ți desfată ochii sau simțurile; încântător, plăcut. — **Desfăta** + suf. *-tor.*

DESFĂTUÍ, *desfătuiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A sfătui pe cineva să nu facă ceea ce avea de gând; a abate, a opri de la... — Pref. *de-* + **sfătui** (după fr. *déconseiller).*

DESFĂTUÍRE, *desfătuiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a desfătui* și rezultatul ei. — V. **desfătui.**

DESFĂȚÁ, *desfắț,* vb. I. Tranz. **1.** A scoate fețele sau învelitorile de pânză de pe perne sau de pe plăpumi. **2.** (Reg.) A deschide, a întinde la vedere; a expune. — Pref. *des-* + [în]**făța.**

DESFĂȚÁT, -Ă, *desfățați, -te,* adj. **1.** (Despre perne sau plăpumi) Fără față. **2.** (Reg.) Larg deschis, expus vederii. — V. **desfăța.**

DESFERECÁ, *desférec,* vb. I. **1.** Refl. (Despre roți, *p. ext.* despre car; la pers. 3) A pierde șinele de fier. **2.** Tranz. și refl. A (se) desface din fiare, din cătușe, din lanțuri. **3.** Refl. (Despre pietrele de moară, la pers. 3) A-și toci zimții de pe fețele interioare, între care sunt zdrobite boabele. — Pref. *des-* + **fereca.**

DESFERECÁRE, *desferecări,* s.f. Acțiunea de *a (se) desfereca* și rezultatul ei. — V. **desfereca.**

DESFERECÁT, -Ă, *desferecați, -te,* adj. **1.** (Despre roți, *p. ext.* despre car) Care și-a pierdut șinele de fier. **2.** Desfăcut din fiare, din cătușe, din lanțuri. **3.** (Despre pietrele de moară) Cu zimții tociți. — V. **desfereca.**

DESFIÁ, *desfiez,* vb. I. Tranz. A anula o înfiere. [Pr.: *-fi-a*] — Pref. *des-* + [în]**fia.**

DESFIÁT, -Ă, *desfiați, -te,* adj. (Despre minori) Căruia i-a fost anulată înfierea. [Pr.: *-fi-at*] — V. **desfia.**

DESFÍD s.n. (Înv.; rar) Sfidare, înfruntare. — Din **desfide** (derivat regresiv).

DESFÍDE, *desfid,* vb. III. Tranz. **1.** A chema, a provoca pe cineva să dovedească un lucru, ştiut fiind că nu va reuşi. ✦ A spune cuiva să nu este crezut sau că este considerat incapabil. **2.** A înfrunta, a nesocoti un pericol; a sfida, a brava. [Nu se foloseşte la timpuri trecute, la gerunziu şi participiu] — Din fr. **défier,** lat. **diffidere** (după *sfida).*

DESFÍDERE, *desfideri,* s.f. (Rar) Faptul de *a desfide;* provocare, sfidare. — V. **desfide.**

DESFIÉRE, *desfieri,* s.f. Acţiunea de *a desfia.* [Pr.:-*fi-e-*] — V. **desfia.**

DESFIGURÁ, *desfigurez,* vb. I. Tranz. A strica, a urâţi faţa, forma, înfăţişarea firească a cuiva, urâţind-o; a poci, a sluţi. — După fr. **défigurer.**

DESFIGURÁRE, *desfigurări,* s.f. Faptul de *a desfigura;* urâţire, pocire, sluţire. — V. **desfigura.**

DESFIGURÁT, -Ă, *desfiguraţi, -te,* adj. Urâţit, pocit, sluţit, deformat. — V. **desfigura.**

DESFIINŢÁ, *desfiinţez,* vb. I. Tranz. A face ca ceva să nu mai existe; a suprima; a distruge, a nimici. ✦ A abroga, a anula un contract, o convenţie etc. — Pref. *des-* + [în]**fiinţa.**

DESFIINŢÁRE, *desfiinţări,* s.f. Acţiunea de *a desfiinţa* şi rezultatul ei; suprimare, distrugere, nimicire, înlăturare; abrogare, anulare. — V. **desfiinţa.**

DESFIINŢÁT, -Ă, *desfiinţaţi, -te,* adj. Suprimat, înlăturat; distrus, nimicit. ✦ (Jur.) Abrogat, anulat. — V. **desfiinţa.**

DESFIRÁ, *desfír,* vb. I. Refl. (Rar; despre fire înfăşurate, *p. ext.* despre obiectul pe care sunt înfăşurate aceste fire) A se desfăşura (**1**). — Lat. **disfilare.**

DESFOIÁ, *desfói,* vb. I. **1.** Tranz. A desprinde, a smulge petalele unei flori. **2.** Refl. (Despre flori sau boboci) A înflori, a se deschide. — Pref. *des-* + [în]**foia.**

DESFOIÁT, -Ă, *desfoiaţi, -te,* adj. (Despre flori) Cu petalele desprinse, căzute. — V. **desfoia.**

DESFOIÉRE, *desfoieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) desfoia* şi rezultatul ei. — V. **desfoia.**

DESFRÂNÁ, *desfrânez,* vb. I. Refl. (Rar) A se deda destrăbălării, a duce o viaţă necumpătată, de plăceri uşoare. — Pref. *des-* + [în]**frâna.**

DESFRÂNÁRE, *desfrânări,* s.f. Faptul de *a se desfrâna,* de a fi desfrânat; destrăbălare, stricăciune, depravare. — V. **desfrâna.**

DESFRÂNÁT, -Ă, *desfrânaţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Destrăbălat, corupt, depravat, imoral. — V. **desfrâna.**

DESFRÂU, *desfrâuri,* s.n. Purtare, atitudine desfrânată; corupţie, depravare; imoralitate. — Pref. *des-* + **frâu.**

DESFRUNZÍ, *desfrunzesc,* vb. IV. Refl. (Despre copaci sau despre pădure) A-şi pierde frunzele. ✦ Tranz. A despuia de frunze. — Pref. *des-* + [în]**frunzi.**

DESFRUNZÍRE, *desfrunziri,* s.f. Acţiunea de *a (se) desfrunzi* şi rezultatul ei. — V. **desfrunzi.**

DESFRUNZÍT, -Ă, *desfrunziţi, -te,* adj. Care şi-a pierdut frunzele, fără frunze. — V. **desfrunzi.**

DESFUNDÁ, *desfúnd,* vb. I. Tranz. **1.** A deschide un butoi scoţându-i fundul sau dându-i cep; *p. ext.* a deschide o sticlă astupată, scoţându-i dopul; a destupa. ✦ Refl. (Rar; despre torenţi de apă) A se revărsa. **2.** A curăţa sau a goli un canal; o conductă, un şanţ înfundat etc. **3.** A face ca un drum, un teren să devină impracticabile din cauza ploii, a apei revărsate, a noroiului etc. **4.** A ara adânc, a desţeleni un teren, de obicei pentru pregătirea unei plantaţii viticole sau pomicole. — Pref. *des-* + [în]**funda.**

DESFUNDÁRE, *desfundări,* s.f. Faptul de *a (se) desfunda.* — V. **desfunda.**

DESFUNDÁT, -Ă, *desfundaţi, -te,* adj. **1.** (Despre butoaie, sticle sau alte recipiente închise) Cu fundul (sau capacul, dopul) scos; deschis, destupat. **2.** (Despre canale, ţevi etc.) Curăţat, golit de impurităţile care îl obturau. **3.** (Despre artere de circulaţie sau terenuri) Impracticabil (din cauza ploilor). — V. **desfunda.**

DESHĂMÁ, *deshám,* vb. I. Tranz. A scoate hamul de pe cal; a desprinde calul de la un vehicul. — Pref. *des-* + [în]**hăma.**

DESHĂMÁRE, *deshămări,* s.f. Acţiunea de *a deshăma* şi rezultatul ei. — V. **deshăma.**

DESHIDRATÁ, *deshidratez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Despre corpuri) A pierde sau a face să-şi piardă, total sau parţial, apa pe care o conţine. — Din fr. **déshydrater.**

DESHIDRATÁNT, -Ă, *deshidratanţi, -te,* s.m., adj. (Substanţă) care deshidratează. — Din fr. **déshydratant.**

DESHIDRATÁRE, *deshidratări,* s.f. Acţiunea de *a (se) deshidrata* şi rezultatul ei; eliminare totală sau parţială a apei pe care o conţine un corp în mod normal. ✦ (Med.) Pierdere anormală a apei din ţesuturile organice prin transpiraţie, vomă repetată sau diaree. — V. **deshidrata.**

DESHIDRATATÓR, *deshidratatoare,* s.n. Ventilator pentru uscarea fructelor şi a legumelor. — **Deshidrata** + suf. *-tor.* Cf. fr. d é s h y d r a t e u r.

DESHIDROGENÁ v. **dehidrogena.**

DESHIDROGENÁRE v. **dehidrogenare.**

DESHUMÁ, *deshumez,* vb. I. Tranz. A dezgropa osemintele unui mort; a exhuma. — Pref. *des-* + [în]**huma.**

DESHUMÁRE, *deshumări,* s.f. Acţiunea de *a deshuma* şi rezultatul ei; exhumare. — V. **deshuma.**

DESIGILÁ, *desigilez,* vb. I. Tranz. A deschide o încăpere sau un obiect sigilat prin scoaterea sigiliului; a despecetlui. — Pref. *de-* + **sigila.**

DESIGILÁRE, *desigilări,* s.f. Acţiunea de *a desigila* şi rezultatul ei; desfacere a unui sigiliu; despecetluire. — V. **desigila.**

DESIGN s.n. **1.** Domeniu multidisciplinar interesat de ansamblul factorilor (social-economici, funcţionali, tehnici, ergonomici, estetici etc.) care contribuie la aspectul şi calitatea produsului de mare serie. **2.** Aspect exterior, fel în care se prezintă un lucru (din punct de vedere estetic). [Pr.: *dizáin*] — Din engl., **design.**

DESIGNÁ, *designez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A desemna[1], a indica. — Din fr. **désigner.**

DESIGNÁRE, *designări,* s.f. (Livr.) Acţiunea de *a designa.* — V. **designa.**

DESIGNER, *designeri,* s.m. Specialist în design. [Pr.: *dizáinăr*] — Din engl. **designer.**

DESÍGUR adv. **1.** Da. **2.** Fără îndoială, cu siguranţă, negreşit, bineînţeles. — **De**[4] + **sigur.**

DESÍME, *desimi,* s.f. Însuşirea de a fi des, compact sau îndesat; (concr.) desiş (**2**). — **Des** + suf. *-ime.*

DESINÁ vb. I v. **desena.**

DESINCRONIZÁ, *desincronizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face să-şi piardă sau a-şi pierde sincronismul. — Pref. *de-* + **sincroniza.**

DESINÉNŢĂ, *desinenţe,* s.f. Element morfologic care, adăugat la tema unui cuvânt, exprimă în flexiunea nominală cazul, numărul (la adjectiv şi genul), iar în flexiunea verbală persoana, numărul (şi diateza). — Din fr. **désinence.**

DESINENŢIÁL, -Ă, *desinenţiali, -e,* adj. (Lingv.) Care se referă la desinenţă, specific desinenţelor. [Pr.: *-ţi-al*] — Din fr. **désinentiel.**

DÉSINIT s.n. Termen folosit la descrierea lucrărilor sau a manuscriselor, pentru a indica cuvintele care încheie un text. — Cuv. lat.

DESISTÁ, *desistez,* vb. I. Tranz. (Jur.) A renunţa la o acţiune sau la un drept care urma să fie valorificat pe cale de acţiune. — Din fr. **désister.**

DESISTÁRE, *desistări,* s.f. Acţiunea de *a desista* şi rezultatul ei. — V. **desista.**

DESÍŞ, *desişuri,* s.n. **1.** Grup de arbuşti, de tufe, de buruieni etc.; *p. ext.* pădure tânără foarte deasă. **2.** Fig. (Rar) Mulţime mare, îngrămădeală, îmbulzeală (de oameni). — **Des**[2] + suf. *-iş.*

DESJUCÁ vb. I v. **dejuca.**

DÉSKTOP, *desktopuri,* s.n. Imagine care apare la deschiderea calculatorului şi pe care se pot vedea simbolurile programelor ce pot fi activate. — Din engl. **desktop.**

DESLUŞÍ, *desluşesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A distinge, a deosebi un sunet sau un zgomot (dintr-o larmă de zgomote); a auzi. **2.** Tranz. A distinge, a recunoaşte, a observa, a vedea (în semiîntuneric sau într-un spaţiu slab luminat). ✦ (Despre lumină) A face să apară clar conturul lucrurilor. **3.** Tranz. A desprinde dintr-un complex de idei, a limpezi, a lămuri, a clarifica o problemă, o idee etc. ✦ Refl. (Despre idei, probleme) A deveni limpede, explicit; a se clarifica. ✦ Tranz. A explica, a da lămuriri, a face pe cineva să priceapă ceva. ✦ Refl. A se lămuri, a se edifica (asupra unui lucru); a înţelege. — Din bg. **doslušam.**

DESLUŞÍRE, *desluşiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) desluşi* şi rezultatul ei; lămurire, explicaţie. — V. **desluşi.**

DESLUŞÍT, -Ă, *desluşiţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) **1.** Care se aude limpede. **2.** Care se vede precis. **3.** Pe înţeles, lămurit, răspicat. — V. **desluşi.**

DESLUŞITÓR, -OÁRE, *desluşitori, -oare,* adj. (Înv.) Care lămureşte, care explică. — **Desluşi** + suf. *-tor.*

DESMÁN, *desmani,* s.m. Mamifer insectivor acvatic, de circa 20 cm lungime, cu blană preţioasă; şobolan-moscat *(Desmana moschata).* — Din fr. **desman.**

DESMÍN s.n. Alumosilicat hidratat de sodiu şi de calciu, alb, gălbui sau roşiatic, sticlos, cu cristale grupate în formă de snopi, întâlnit la unele roci bazice şi în filoane termale. — Din fr. **desmine.**

DESMODRÓM, -Ă, *desmodromi, -e,* adj. (Despre mecanisme) La care legăturile dintre elemente asigură o mişcare univocă şi complet determinată a oricărui element condus. — Din fr. **desmodrome.**

DESOFISTICÁRE, *desofisticări,* s.f. Eliminare a sofisticării. — Pref. *de-* + **sofisticare.**

DESOLIDARIZÁ, *desolidarizez,* vb. I. Refl. A se despărţi de ideile, de acţiunile, de atitudinile unor persoane sau ale unui grup de persoane; a nu mai simţi, a nu mai activa solidar cu cineva; a rupe legăturile de solidaritate cu cineva. — Din fr. **désolidariser.**

DESOLIDARIZÁRE, *desolidarizări*, s.f. Faptul de *a se desolidariza*. — V. **desolidariza.**

DESOLVATÁ, *desolvatez,* vb. I. Tranz. A elimina lichidul reţinut de anumite substanţe prin îmbinare. — Din fr. **désolvater.**

DESOLVATÁRE, *desolvatări,* s.f. Acţiunea de *a desolvata* şi rezultatul ei. — V. **desolvata.**

DESONORIZÁNT, -Ă, *desonorizanţi, -te,* adj. Care atenuează sau înlătură zgomotul. — **Desonoriza** + suf. *-ant.*

DESÓRBŢIE, *desorbţii,* s.f. Îndepărtare a unei substanţe adsorbite de pe suprafaţa unui adsorbant. — Din germ. **Desorption,** fr. **désorption.**

DESOVIETIZÁ, *desovietizez,* vb. I. Tranz. A scoate de sub influenţa puterii şi a ideologiei sovietice. — Pref. *de-* + **sovietiza.**

DESPACHETÁ, *despachetez,* vb. I. Tranz. A desface, a scoate un obiect din ambalajul în care se află împachetat. ✦ A deschide, a desface un pachet, o ladă etc.

pentru a scoate obiectele din interior. — Pref. *des-* + [îm]**pacheta.** Cf. fr. *dépaqueter*.

DESPACHETÁRE, *despachetări,* s.f. Acțiunea de *a despacheta* și rezultatul ei. — V. **despacheta.**

DESPĂDUCHEÁ, *despăduchez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) curăța de păduchi. — Pref. *des-* + **păduche.**

DESPĂDUCHÉRE, *despăducheri,* s.f. Acțiunea de *a (se) despăduchea* și rezultatul ei. — V. **despăduchea.**

DESPĂDURÍ, *despăduresc,* vb. IV. Tranz. A tăia (în mod nerațional) pădurea de pe un anumit teren. ✦ A defrișa. — Pref. *des-* + [îm]**păduri** (după fr. *déboiser*).

DESPĂDURÍRE, *despăduriri,* s.f. Acțiunea de *a despăduri* și rezultatul ei. ✦ Defrișare. — V. **despăduri.**

DESPĂDURÍT, -Ă, *despăduriți, -te,* adj. (Despre un teren, o regiune etc.) De pe care s-au tăiat pădurile. — V. **despăduri.**

DESPĂGUBÍ, *despăgubesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A plăti cuiva sau a lua de undeva echivalentul unei pierderi (materiale, morale) suferite. — Pref. *des-* + **păgubi.**

DESPĂGUBÍRE, *despăgubiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) despăgubi* și rezultatul ei; compensare a unei pagube. ✦ (Concr.) Sumă ce urmează a fi plătită unei persoane pentru repararea prejudiciului ce i-a fost cauzat printr-o infracțiune; dezdăunare, daună, compensație. ✧ *Despăgubire de război* = sumă pe care un stat răspunzător de dezlănțuirea unui război de agresiune este obligat s-o plătească statului victimă a agresiunii, pentru repararea prejudiciilor cauzate. — V. **despăgubi.**

DESPĂGUBÍT, -Ă, *despăgubiți, -te,* adj. Care a primit despăgubire; dezdăunat. — V. **despăgubi.**

DESPĂIENJENÍ, *despăienjenesc,* vb. IV. Refl. (Despre ochi sau privire) A începe să zărească, să vadă bine; a se limpezi. [Pr.: *-pă-ien-*] — Pref. *des-* + [îm]**păienjeni.**

DESPĂRȚĂMÂNT, *despărțăminte,* s.n. (Înv.) Despărțitură; secție. — **Despărți** + suf. *-ământ* (după fr. *département).*

DESPĂRȚÉNIE, *despărțenii,* s.f. (Înv.) Despărțire (**2**), divorț. — **Despărți** + suf. *-enie.*

DESPĂRȚÍ, *despárt,* vb. IV. **1.** Refl. A se îndepărta de cineva sau de ceva plecând în altă parte, a părăsi, vremelnic sau definitiv, pe cineva sau ceva; (despre mai multe persoane) a se separa, plecând în direcții diferite. ✦ Refl. Fig. A se înstrăina, a se detașa sufletește de cineva sau de ceva; a rupe legăturile cu cineva. ✦ Refl. A se lipsi de ceva de care e legat sufletește; a renunța la... **2.** Refl. A divorța. **3.** Tranz. (Despre bariere, obstacole etc.; adesea *fig.)* A separa, a izola, a pune între... ✦ Tranz. și refl. A (se) împărți (în două sau mai multe părți); a (se) separa, a (se) segmenta. — Lat. ***dispartire.**

DESPĂRȚÍRE, *despărțiri,* s.f. Faptul de *a (se) despărți.* **1.** Separare; momentul când cineva se desparte de altcineva sau de ceva; timpul cât cineva stă despărțit; despărțit[1]. **2.** Divorț. **3.** Diviziune, împărțire, segmentare. ✦ (Concr.) Despărțitură. ✦ (Înv.) Circumscripție (polițienească sau administrativă); *p. ext.* localul unde erau instalate birourile unei circumscripții. — V. **despărți.**

DESPĂRȚÍT[1] s.n. Despărțire (**1**). ✧ *Despărțitul oilor* = desfacerea tovărășiei de stână, toamna, când se împart proprietarilor oile și produsele lor. — V. **despărți.**

DESPĂRȚÍT[2], -Ă, *despărțiți, -te,* adj. **1.** Separat (unul de altul). **2.** Divorțat. **3.** Fără legătură, izolat (de ceilalți). **4.** (Înv.) Deosebit, diferit. — V. **despărți.**

DESPĂRȚITÓR, -OÁRE, *despărțitori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care desparte. **2.** S.n. (În sintagma) *Despărțitor de lan* = organ al mașinilor agricole de recoltat destinat separării de restul lanului a plantelor care urmează să fie tăiate. — **Despărți** + suf. *-tor.*

DESPĂRȚITÚRĂ, *despărțituri,* s.f. **1.** Parte despărțită dintr-un vas, dintr-o încăpere, dintr-o ladă etc.; încăpere mică despărțită din una mai mare; compartiment. **2.** Construcție făcută cu scopul de a separa, de a delimita ceva. **3.** (Înv.) Grup, ceată izolată. — **Despărți** + suf. *-tură.*

DESPĂTURÁ vb. I v. **despături.**

DESPĂTURÁRE s.f. v. **despăturire.**

DESPĂTURÍ, *despăturesc,* vb. IV. Tranz. A desface ceva care fusese îndoit, strâns sau împăturit. [Var.: **despăturá** vb. I] — Pref. *des-* + [îm]**pături.**

DESPĂTURÍRE, *despăturiri,* s.f. Acțiunea de *a despături* și rezultatul ei. [Var.: **despăturáre** s.f.] — V. **despături.**

DESPECETLUÍ, *despecetluiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A rupe, a scoate pecețile de pe o învelitoare, o scrisoare, un pachet (pentru a desface, a deschide); a desigila. — Pref. *des-* + **pecetlui.**

DESPECETLUÍRE, *despecetluiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a despecetlui* și rezultatul ei; despecetluit. — V. **despecetlui.**

DESPECETLUÍT s.n. (Înv.) Despecetluire. — V. **despecetlui.**

DESPECIALIZÁRE, *despecializări,* s.f. Pierdere a specializării. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **déspécialisation.**

DESPERÁ vb. I v. **dispera.**

DESPERÁNT, -Ă adj. v. **disperant.**

DESPERÁRE s.f. v. **disperare.**

DESPERÁT, -Ă adj. v. **disperat.**

DESPERÁȚIE, *desperații,* s.f. (Înv.) Desperare. — Din lat. **desperatio.**

DESPERECHEÁ, *desperechez,* vb. I. Tranz. **1.** A despărți, a desface două elemente, lucruri, ființe etc. care formează o pereche. **2.** A scoate o parte dintr-o serie de lucruri care alcătuiesc o totalitate; a descompleta. — Pref. *des-* + [îm]**perechea.**

DESPERECHEÁT, -Ă, *desperecheați, -te,* adj. **1.** Despărțit, separat (de perechea lui). **2.** Care nu (mai) face parte dintr-un tot sau dintr-o serie; izolat, stingher. — V. **desperechea.**

DESPERECHÉRE, *desperecheri,* s.f. Acțiunea de *a desperechea* și rezultatul ei. — V. **desperechea.**

DESPERSONALIZÁ vb. I v. **depersonaliza.**

DESPERSONALIZÁRE s.f. v. **depersonalizare.**

DESPERSONALIZÁT, -Ă adj. v. **depersonalizat.**

DESPICÁ, *despic,* vb. I. **1.** Tranz. A tăia, a sparge de-a lungul, desfăcând în două sau în mai multe bucăți. ✧ Expr. *A despica părul* (sau *firul) în patru* = a cerceta prea cu de-amănuntul, cu minuțiozitate exagerată. ✦ Tranz. și refl. Fig. A (se) frânge, a (se) sfâșia. **2.** Tranz. și refl. A (se) crăpa, a (se) spinteca (pe o anumită porțiune). ✦ Refl. (Despre muguri) A plesni, a se deschide. ✦ Tranz. (Rar) A despărți, a separa. **3.** Tranz. A străbate de-a curmezișul (văzduhul, o mulțime compactă etc.). **4.** Tranz. Fig. A pătrunde cu perspicacitate un lucru complex; a analiza, a interpreta, a explica, a dezlega; *p. ext.* a expune amănunțit. — Lat. ***despicare.**

DESPICÁRE, *despicări,* s.f. Acțiunea de *a (se) despica.* — V. **despica.**

DESPICÁT, -Ă, *despicați, -te,* adj. Tăiat, desfăcut de-a lungul; crăpat. — V. **despica.**

DESPICĂTÚRĂ, *despicături,* s.f. **1.** Tăietură, crăpătură făcută în lungime. **2.** Bucată despicată, mai ales dintr-un lemn. — **Despica** + suf. *-ătură.*

DESPIEDECÁ vb. I v. **despiedica.**

DESPIEDICÁ, *despiédic,* vb. I. Tranz. **1.** A scoate piedica de la picioarele unui animal sau de la roata unui vehicul. **2.** A ridica piedica de la o armă de foc. [Var.: **despiedecá** vb. I] — Pref. *des-* + [îm]**piedica.**

DESPIEDICÁRE, *despiedicări,* s.f. Acțiunea de *a despiedica* și rezultatul ei. — V. **despiedica.**

DESPIEPTĂNÁT, -Ă, *despieptănați, -te,* adj. Cu pieptănătura desfăcută, cu părul deranjat. — Pref. *des-* + **pieptănat.**

DESPINTECÁ, *despíntec,* vb. I. Tranz. (Rar) A spinteca. — Pref. *des-* + **spinteca.**

DESPIRONÍ, *despironesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Rar) A (se) desprinde din piroane. — Pref. *des-* + **pironi.**

DESPLETÍ, *despletesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) desface din împletitură; a (se) deșira. ✦ Refl. și tranz. A(-și) desface cosițele. ✦ Refl. Fig. (Despre râuri, pâraie) A se răsfira. — Pref. *des-* + [îm]**pleti.**

DESPLETÍRE, *despletiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) despleti* și rezultatul ei. — V. **despleti.**

DESPLETÍT, -Ă, *despletiți, -te,* adj. **1.** Desfăcut din împletitură, neîmpletit, deșirat. **2.** (Despre femei) Cu părul neîmpletit sau desfăcut din împletitură; *p. ext.* nepieptănat, zbârlit, neîngrijit. — V. **despleti.**

DESPODOBÍ, *despodobesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A(-și) scoate podoabele. — Pref. *des-* + [îm]**podobi.**

DESPOIÁ vb. I v. **despuia.**

DESPOIÁT, -Ă adj. v. **despuiat.**

DESPOIÉRE s.f. v. **despuiere.**

DÉSPOT, *despoți,* s.m. **1.** (În Antichitate și în Evul Mediu) Conducător cu puteri discreționare; tiran. ✦ Fig. Om excesiv de autoritar, care, în acțiunile sale, nu ține seama de alții, care vrea să-și impună cu orice preț voința. **2.** (În Imperiul Bizantin) Guvernator autonom al unei provincii, al unui ținut. [Acc. și: *despót*] — Din ngr. **despótis,** fr. **despote.**

DESPOTÁT, *despotate,* s.n. (Rar) **1.** Demnitatea de despot. **2.** Teritoriu guvernat de un despot. — Din fr. **despotat.**

DESPOTCOVÍ, *despotcovesc,* vb. IV. Refl. (Despre cai) A-și pierde potcoavele. ✦ Tranz. A scoate unui animal potcoavele. — Pref. *des-* + **potcovi.**

DESPOTCOVÍT, -Ă, *despotcoviți, -te,* adj. Căruia i-au căzut sau i-au fost scoase potcoavele; fără potcoave. — V. **despotcovi.**

DESPÓTIC, -Ă, *despotici, -ce,* adj. (Despre o faptă, un regim, o lege) De despot, caracteristic despoților; tiranic, dictatorial, samavolnic; (despre oameni) care se comportă ca un despot; absolut, arbitrar (**2**). — Din fr. **despotique.**

DESPOTÍSM s.n. Regim politic caracterizat prin puterea nelimitată și guvernarea arbitrară, neîngrădită de nicio lege, a despotului; absolutism, tiranie, autocrație; despoție (**1**). ✦ Fig. Comportare sau atitudine arbitrară; samavolnicie. — Din fr. **despotisme.**

DESPOTMOLÍ, *despotmolesc,* vb. IV. Tranz. A scoate un vehicul, o navă etc. din nămol; a scoate pe cineva din împotmolire. ✦ A curăța un șanț, un bazin etc. de nămolul depus la fund. — Pref. *des-* + [îm]**potmoli.**

DESPOTMOLÍRE, *despotmoliri,* s.f. Acțiunea de *a despotmoli.* — V. **despotmoli.**

DESPOȚÍE, *despoții,* s.f. (Rar) **1.** Formă de guvernământ autocratică; despotism. **2.** Țară condusă de un despot. — **Despot** + suf. *-ie.*

DESPOVĂRÁ, *despovărez,* vb. I. Tranz. A lua sau a ușura cuiva povara. — Pref. *des-* + [îm]**povăra.**

DESPRĂFUÍ, *desprăfuiesc,* vb. IV. Tranz. A executa operația de desprăfuire. — Pref. *des-* + **prăfui.**

DESPRĂFUÍRE, *desprăfuiri,* s.f. Operație de separare și de eliminare a prafului dintr-un curent de aer sau de gaz în scopul curățirii acestora sau al recuperării solide valoroase. — V. **desprăfui.**

DESPRĂFUITÓR, *desprăfuitoare,* s.n. Aparat sau instalație folosite la desprăfuire. [Pr.: *-fu-i-*] — **Desprăfui** + suf. *-tor.*

DÉSPRE prep. **1.** (Introduce un complement indirect, un complement circumstanțial de relație sau un atribut) În legătură cu..., privitor la..., referitor la..., de... *Înțelegea că este vorba despre ei.* ✦ (Înv.) Împotriva..., asupra... ✦ (Pop.) După, dinspre. *Văr despre tată.* **2.** (Introduce un complement circumstanțial de loc) Din partea, din regiunea, de la. ✦ (Pop.) Spre, înspre, către. **3.** (Introduce un complement circumstanțial de timp) Aproape de..., către..., înspre... *Era despre ziuă.* **4.** (Introduce un atribut) Din partea de..., dinspre... *Peretele despre curte.* **5.** (Înv.; introduce un complement de agent, indicând autorul unei acțiuni) De, de către, din partea. — **De**[4] + **spre.**

DESPREJMUÍ, *desprejmuiesc,* vb. IV. Tranz. A scoate, a desființa împrejmuirea unei curți, a unui loc etc. — Pref. *des-* + [îm]**prejmui.**

DESPREJMUÍRE, *desprejmuiri,* s.f. Acțiunea de *a desprejmui* și rezultatul ei. — V. **desprejmui.**

DESPRESURÁ, *despresór,* vb. I. Tranz. A elibera o unitate militară împresurată sau o cetate asediată, îndepărtând armata asediatoare. [Prez. ind. și: *desprésur*] — **Des**[1]**-** + [îm]**presura.**

DESPRESURÁRE, *despresurări,* s.f. Acțiunea de *a despresura* și rezultatul ei. — V. **despresura.**

DESPRÉȚ s.n. v. **dispreț.**

DESPREȚUÍ vb. IV v. **disprețui.**

DESPREȚUÍRE s.f. v. **disprețuire.**

DESPREUNÁ, *despreunez,* vb. I. Tranz. (Pop.) A despărți ființe sau lucruri care sunt împreună sau unite. [Pr.: *-pre-u-*] — Pref. *des-* + [îm]**preuna.**

DESPREUNÁRE, *despreunări,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a despreuna* și rezultatul ei. [Pr.: *-pre-u-*] — V. **despreuna.**

DESPRIMĂVĂRÁ, pers. 3 *desprimăvărează,* vb. I. Refl. **1.** A veni primăvara, a se face primăvară. **2.** (Rar; despre elemente din natură) A lua aspect de primăvară. — Cf. p r i m ă v a r ă.

DESPRIMĂVĂRÁRE s.f. Faptul de *a se desprimăvăra.* ✦ Trecere de la iarnă la primăvară; început de primăvară. — V. **desprimăvăra.**

DESPRIMĂVĂRÁT, -Ă, *desprimăvărați, -te,* adj. (Rar; despre elemente din natură) Care are aspect de primăvară (timpurie). — V. **desprimăvăra.**

DESPRÍNDE, *despríd,* vb. III. **I.** Tranz. **1.** A desface un lucru de altul cu care este unit, prins; a separa. **2.** A rupe, a dezlipi și a scoate sau a lua ceva din locul în care a fost prins, așezat, pus. ✦ A desface un obiect din balamalele, nasturii, copcile, șireturile etc. care îl susțin. ✦ A lua din cui sau din cuier. **3.** A scoate din jug sau din hamuri un animal de tracțiune; a dejuga, a deshăma. **II.** Refl. **1.** A se desface și a cădea sau a se îndepărta de la locul unde era prins, fixat; a se detașa. **2.** A se desface dintr-un tot, a se separa; *p. ext.* a se contura, a se desluși. ✦ (Despre oameni) A ieși dintr-un grup sau dintr-o mulțime, a se detașa. ✦ (Rar) A se despărți, a se separa de cineva. **3.** Fig. A rezulta, a reieși. ✦ A se distinge, a se înțelege, a se auzi. [Perf. s. *desprinsei,* part. *desprins*] — Pref. *des-* + **prinde.**

DESPRÍNDERE, *desprinderi,* s.f. Acțiunea de *a (se) desprinde* și rezultatul ei; desfacere, dezlipire, detașare. — V. **desprinde.**

DESPRÍNS, -Ă, *desprinși, -se,* adj. **1.** Care a fost desfăcut, separat, rupt, dezlipit de altceva. **2.** (Despre nasturi, capse) Descheiat. — V. **desprinde.**

DESPRIPONÍ, *despriponesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A dezlega un animal de la priponul de care fusese legat. — Pref. *des-* + **priponi.**

DESPRIPONÍRE, *despriponiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a despriponi* și rezultatul ei. — V. **despriponi.**

DESPROPRIETĂRÍ, *deproprietăresc,* vb. IV. Tranz. A lua cuiva dreptul de proprietate. [Pr.: *-pri-e-*] — Pref. *des-* + [îm]**proprietări.**

DESPROPRIETĂRÍRE, *desproprietăriri,* s.f. Acțiunea de *a desproprietări* și rezultatul ei. [Pr.: *-pri-e-*] — V. **desproprietări.**

DESPUIÁ, *despói,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) dezbrăca în pielea goală. ✦ A (se) desfrunzi; a lăsa sau a rămâne fără verdeață. **2.** Tranz. A-i lua cuiva tot ce are; a jefui, a prăda. **3.** Tranz. A jupui de piele. ✦ (Rar) A curăța de coajă; a coji. **4.** Tranz. A scoate dintr-o scriere, dintr-un dosar, dintr-o publicație etc. tot ce prezintă interes, dintr-un anumit punct de vedere; a excerpta. ✧ Expr. *A despuia scrutinul* = a scoate din urnă și a număra voturile obținute într-o alegere. [Pr.: *-pu-ia.* — Var.: **despoiá** vb. I] — Lat. **dispoliare.**

DESPUIÁT, -Ă, *despuiați, -te,* adj. **1.** Dezbrăcat, în pielea goală; *p. ext.* îmbrăcat foarte sumar sau decoltat. ✦ (Despre copaci sau plante) Lipsit de frunze, de verdeață. **2.** Jefuit, prădat. **3.** (Despre o carte, un dosar, o publicație etc.) Din care s-a extras tot ce interesează dintr-un anumit punct de vedere, care a fost excerptat. [Pr.: *-pu-iat.* — Var.: **despoiát, -ă** adj.] — V. **despuia.**

DESPUIÉRE, *despuieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) despuia* și rezultatul ei. ✧ *Despuierea scrutinului* = scoaterea din urnă a buletinelor de vot și numărarea lor. [Pr.: *-pu-ie-.* — Var.: **despoiére** s.f.] — V. **despuia.**

DESTABILIZÁ, *destabilizez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde stabilitatea. — Pref. *de-* + **stabiliza.** Cf. fr. d é s t a b i l i s e r.

DESTABILIZÁRE, *destabilizări,* s.f. Acțiunea de *a destabiliza* și rezultatul ei. — V. **destabiliza.**

DESTABILIZAT, -Ă, *destabilizați, -te,* adj. Care și-a pierdut stabilitatea. — V. **destabiliza.**

DESTABILIZATÓR, -OÁRE, *destabilizatori, -oare,* adj. Care destabilizează. — **Destabiliza** + suf. *-tor.*

DESTALINIZÁ, *destalinizez,* vb. I. A înlătura aspectele autoritare și cultul personalității, proprii regimurilor staliniste din fosta URSS și fostele țări satelite. — Din fr. **déstaliniser.**

DESTĂINUÍ, *destăinui,* vb. IV. **1.** Tranz. A spune cuiva, a da la iveală o taină, un gând ascuns; a mărturisi, a divulga. **2.** Refl. A-și da pe față gândurile sau sentimentele. ✦ Fig. A se da pe față, a ieși la iveală; a se trăda. [Prez. ind. și: *destắinuiesc*] — Pref. *des-* + **tăinui.**

DESTĂINUÍRE, *destăinuiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) destăinui* și rezultatul ei; divulgare, mărturisire. — V. **destăinui.**

DESTĂRNIȚÁ, *destărnițez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A scoate tarnița de pe un animal de călărie; a deșeua. — Pref. *des-* + [în]**tărnița.**

DESTÍN, *destine,* s.n. **1.** Soartă, viitor. **2.** Forță sau voință supranaturală despre care se crede că hotărăște în mod fatal și irevocabil tot ce se petrece în viața omului; fatalitate. — Din fr. **destin.**

DESTINÁ, *destinez,* vb. I. Tranz. **1.** A stabili, a hotărî (ceva) dinainte, în vederea unui scop; a hărăzi. **2.** A hotărî dinainte soarta unei ființe sau a unui lucru; a ursi, a meni, a sorti, a predestina. — Din fr. **destiner,** lat. **destinare.**

DESTINÁRE, *destinări,* s.f. Acțiunea de *a destina* și rezultatul ei. — V. **destina.**

DESTINÁT, -Ă, *destinați, -te,* adj. **1.** Stabilit, hotărât dinainte; hărăzit. **2.** Ursit, menit, sortit, predestinat. — V. **destina.**

DESTINATÁR, -Ă, *destinatari, -e,* s.m. și f. Persoană căreia i se încredințează sau i se trimite ceva; adresant. — Din fr. **destinataire.**

DESTINATÓRIU, -IE, *destinatorii,* adj. (Livr.) Care fixează o destinație. — Din fr. **destinatoire.**

DESTINÁȚIE, *destinații,* s.f. **1.** Întrebuințare (hotărâtă dinainte). **2.** Loc, persoană către care se îndreaptă cineva sau unde se trimite ceva. — Din fr. **destination,** lat. **destinatio.**

DESTÍNDE, *destínd,* vb. III. Refl. **1.** A se desface din încordare; a se relaxa, a slăbi. ✦ Fig. (Despre nervi sau stări de surescitare) A se liniști, a se calma, a se descărca, a se deconecta. **2.** (Despre ființe, corpul sau părți ale corpului lor) A se întinde, a se îndrepta (din închircire, din ghemuire). [Perf. s. *destinsei,* part. *destins*] — Pref. *des-* + [în]**tinde** (după fr. *détendre).*

DESTÍNDERE, *destinderi,* s.f. **1.** Faptul de *a se destinde;* slăbire, încetare a unei încordări; relaxare; *fig.* încetare a unei tensiuni nervoase, a unei stări de surescitare; de încordare; liniștire. **2.** Creștere a volumului unui gaz; expansiune, detentă. — V. **destinde.**

DESTÍNS, -Ă, *destinși, -se,* adj. Care a pierdut din încordare, care nu este întins; (despre nervi) relaxat, calmat, liniștit. — V. **destinde.**

DESTINZĂTÓR, -OÁRE, *destinzători, -oare,* adj. (Rar) Care destinde. — **Destinde** + suf. *-tor.*

DESTITUÍ, *destitúi,* vb. IV. Tranz. A scoate, a îndepărta pe cineva, dintr-un post, dintr-o funcție; a revoca. — Din fr. **destituer,** lat. **destituere.**

DESTITUÍRE, *destituiri,* s.f. Acțiunea de *a destitui* și rezultatul ei; scoatere din funcție. — V. **destitui.**

DESTOIÁ, *destói,* vb. I. Tranz. (Reg.) A-și ușura inima, a-și descărca necazul; a se răzbuna. ✧ Expr. *A-și destoia foamea* = a-și potoli foamea. — Cf. o s t o i.

DESTÓINIC, -Ă, *destoinici, -ce,* adj. (Despre oameni și acțiunile lor). **1.** Vrednic, merituos. ✦ Isteț, îndemânatic. **2.** (Urmat de un verb la infinitiv sau la conjunctiv) Capabil; *p. ext.* în măsură (să facă ceva); competent. — Cf. sl. d o s t o i n ŭ.

DESTOINICÍE s.f. Însușirea de a fi destoinic; aptitudine, capacitate, pricepere, iscusință. — **Destoinic** + suf. *-ie.*

DESTRĂBĂLÁ, *destrăbălez,* vb. I. Refl. A duce o viață imorală, de desfrâu; a avea purtări dezmățate. — Probabil din **destrăbălat.**

DESTRĂBĂLÁRE, *destrăbălări,* s.f. Faptul de *a se destrăbăla,* de a fi destrăbălat; desfrâu, dezmăț. — V. **destrăbăla.**

DESTRĂBĂLÁT, -Ă, *destrăbălați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care duce o viață imorală; desfrânat. ✦ (Despre purtarea, ținuta oamenilor) Care denotă imoralitate, plin de imoralitate; dezmățat. **2.** S.m. și f. Persoană desfrânată. — Et. nec.

DESTRĂMÁ, *destrám,* vb. I. **1.** Refl. (Despre țesături sau obiecte țesute) A se zdrenți prin desfacerea neregulată și ruperea firelor din cauza uzurii sau a folosirii necorespunzătoare; a se rupe. ✧ Tranz. *A destrăma o țesătură.* ✦ Fig. A se răsfira, a se risipi. *Niște nourași albi se destramă în aer.* **2.** Tranz. (Adesea fig.) A desface, a deșira un ghem, o împletitură etc. ✦ Tranz. A desfoia, a desface, a afâna un material textil fibros pentru a separa impuritățile și a-l pregăti pentru cardare. **3.** Tranz. A mărunți semifabricatele fibroase (celuloza, maculatura etc.) în vederea transformării lor în pastă de hârtie. **4.** Tranz. și refl. (Adesea fig.) A (se) descompune, a (se) desface în elementele componente; a (se) dizolva, a (se) dezmembra, a (se) nimici; *p. ext.* a slăbi. — Pref. *des-* + **tramă.**

DESTRĂMÁRE, *destrămări,* s.f. Acțiunea de *a (se) destrăma* și rezultatul ei. — V. **destrăma.**

DESTRĂMÁT, -Ă, *destrămați, -te,* adj. **1.** Cu fire desfăcute; rărit, zdrențuit. **2.** Fig. Răsfirat, împrăștiat. **3.** (Rar) Distrus, nimicit. **4.** (Înv.) Dezordonat, dezmățat, destrăbălat. — V. **destrăma.**

DESTRĂMĂTÓR, *destrămătoare,* s.n. Mașină folosită pentru destrămarea zdrențelor, în filatură, în industria hârtiei și a celulozei. — **Destrăma** + suf. *-ător.*

DESTRĂMĂTÚRĂ s.f. (Rar) Fire sau smocuri rupte, destrămate dintr-o țesătură; zdrențe. ✦ Ruptură, răritură. — **Destrăma** + suf. *-tură.*

DESTROIENÍ, *destroienesc,* vb. IV. Tranz. A deszăpezi. — Pref. *des-* + [în]**troieni.**

DESTROIENÍRE, *destroieniri,* s.f. Acțiunea de *a destroieni* și rezultatul ei; deszăpezire. — V. **destroieni.**

DESTROIENÍT, -Ă, *destroieniți, -te,* adj. Deszăpezit. — V. **destroieni.**

DESTRUCTÍBIL, -Ă, *destructibili, -e,* adj. Care poate fi distrus. — Din fr. **destructible.**

DESTRUCTÍV, -Ă adj. v. **distructiv.**

DESTRUCTÓR, -OÁRE, *destructori, -oare,* s.m. și f., adj. (Rar) (Persoană) care distruge. — Din fr. **destructeur.**

DESTRUCTURÁ, *destructurez,* vb. I. Tranz. A desființa structura a ceva. — Pref. *de-* + **structura.**

DESTRUCTURÁRE, *destructurări,* s.f. Acțiunea de *a destructura* și rezultatul ei. — V. **destructura.**

DESTRUCTURÁT, -Ă, *destructurați, -te,* adj. Care are structura desființată. — V. **destructura.**

DESTRUNÁ, *destrunez,* vb. I. Tranz. (Rar) A slăbi, a destinde o strună încordată (la arc, la un instrument muzical etc.) — Pref. *de-* + [în]**struna.**

DESTRUNÁRE, *destrunări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a destruna* și rezultatul ei. — V. **destruna.**

DESTÚL, -Ă, *destui, -le,* adj., adv. **1.** Adj., adv. (Care este) în cantitate suficientă, atât cât trebuie. **2.** Adj., adv. (Care este) în cantitate sau în număr mare; mult. ✧ (Substantivat, n. pl.) *A suferit destule.* **3.** Adj., adv. (Care este) mai mult decât trebuie, prea mult. ✦ (Cu valoare de interjecție) Ajunge! încetează!. **4.** Adv. (Urmat de un adjectiv sau de un adverb de care se leagă prin prep. „de") **a)** (Exprimă ideea de diminuare a calității pozitive indicate de adjectivul sau adverbul pe care-l însoțește) Aproape..., suficient de..., relativ... *S-au înțeles destul de bine.* **b)** (Exprimă ideea de sporire a calității negative indicate de adjectivul sau adverbul pe care-l însoțește). *Destul de puțin. Destul de rău.* — **De**[4] + **sătul.**

DESTUPÁ, *destúp,* vb. I. Tranz. **1.** A scoate dopul unei sticle sau capacul unui vas înfundat. **2.** A da la o parte, a înlătura ceea ce acoperă un obiect, o gaură, o deschizătură; a descoperi, a dezveli; a deschide. ✧ Expr. (Fam.) *A-și destupa urechile* = a asculta cu atenție, a încerca să înțeleagă exact ceea ce aude. — Pref. *de-* + [a]**stupa.**

DESTUPÁRE, *destupări,* s.f. Acțiunea de *a destupa* și rezultatul ei. — V. **destupa.**

DESTUPĂTÓR, *destupătoare,* s.n. Deschizător (**2**). — **Destupa** + suf. *-ător.*

DESȚELENÍ, *desțelenesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A ara adânc un teren (multă vreme) necultivat sau cultivat cu plante perene, pentru a-l însămânța. **2.** Refl. (Rar; despre copaci) A ieși din rădăcini (în urma unei lovituri, a unei furtuni etc.). — Pref. *des-* + [în]**țeleni.**

DESȚELENÍRE, *desțeleniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) desțeleni* și rezultatul ei. — V. **desțeleni.**

DESȚELENÍT, -Ă, *desțeleniți, -te,* adj. (Despre terenuri necultivate) Arat adânc în vederea însămânțării. — V. **desțeleni.**

DESUBLIMÁ, *desublimez,* vb. I. Intranz. și tranz. (Fiz.; despre substanțe) A trece sau a face să treacă direct din stare gazoasă în stare solidă. — Din fr. **désublimer.**

DESUBLIMÁRE, *desublimări,* s.f. Acțiunea de *a desublima* și rezultatul ei. — V. **desublima.**

DESUBLIMÁT, -Ă, *desublimați, -te,* adj. Care a trecut din stare gazoasă direct în stare solidă. — V. **desublima.**

DESUÉT, -Ă, *desueți, -te,* adj. Ieșit din uz, din modă, necorespunzător spiritului vremii; perimat. [Pr.: *-su-et*] — Din fr. **désuet,** lat. **desuetus.**

DESUETÚDINE s.f. (În expr.) *A cădea în desuetudine* = a ieși din uz, a nu se mai folosi, a nu mai fi obișnuit; a se perima. [Pr.: *-su-e-*] — Din fr. **désuétude,** lat. **desuetudo, -inis.**

DESULFITÁ, *desulfitez,* vb. I. Tranz. A îndepărta dioxidul de sulf din must sau din unele vinuri. — Din fr. **désulfiter.**

DESULFITÁRE, *desulfitări,* s.f. Acțiunea de *a desulfita* și rezultatul ei. — V. **desulfita.**

DESULFITÁT, -Ă, *desulfitați, -te,* adj. (Despre must, vin) Căruia i s-a îndepărtat dioxidul de sulf. — V. **desulfita.**

DESULFURÁ, *desulfurez,* vb. I. Tranz. A elimina sulful sau compușii sulfului din unele substanțe. — Din fr. **désulfurer.**

DESULFURÁRE, *desulfurări,* s.f. Acțiunea de *a desulfura* și rezultatul ei. — V. **desulfura.**

DESULFURÁT, -Ă, *desulfurați, -te,* adj. Din care a fost eliminat sulful sau compușii lui. — V. **desulfura.**

DESZĂPEZÍ, *deszăpezesc,* vb. IV. Tranz. A curăța de zăpadă (redând circulației) un drum, un loc etc.; a destroieni. — Pref. *des-* + [în]**zăpezi.**

DESZĂPEZÍRE, *deszăpeziri,* s.f. Acțiunea de *a deszăpezi;* destroienire. — V. **deszăpezi.**

DESZĂPEZÍT, -Ă, *deszăpeziți, -te,* adj. Care a fost curățat de zăpadă (și redat circulației); destroienit. — V. **deszăpezi.**

DESZĂVORÁRE, *deszăvorâri,* s.f. Acțiunea de *a deszăvorî.* — V. **deszăvorî.**

DESZĂVORÎ́, *deszăvorăsc,* vb. IV. Tranz. A da într-o parte zăvorul pentru a deschide o ușă, o poartă, o cameră etc. încuiată. — Pref. *des-* + **zăvorî.**

DESZÍCE vb. III v. **dezice.**

DESZÍCERE s.f. v. **deziceri.**

DEȘABLONIZÁ, *deșablonizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A elibera de șabloane (**2**); a desființa șabloanele (**2**). — Pref. *de-* + **șabloniza.**

DEȘÁNȚ adv. (Reg.) În mod ciudat. — Et. nec.

DEȘĂNȚÁ, *deșănțez,* vb. I. Refl. (Rar) A se destrăbăla. — Din **deșănțat** (derivat regresiv).

DEȘĂNȚÁRE, *deșănțări,* s.f. (Adesea fig.) Destrăbălare, dezmăț. — V. **deșănța.**

DEȘĂNȚÁT, -Ă, *deșănțați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Om) dezmățat, care încalcă limitele bunei-cuviințe. **2.** Adj., s.m. și f. (Om) dezordonat, neglijent. **3.** Adj. (Reg.; despre lucruri) Ciudat, curios, straniu. — Et. nec.

DÉȘCĂ, *dești,* s.f. (Pop.) Termen familiar cu care un soldat se adresa altui soldat mai vechi în serviciu sau, *p. gener.,* care denumea un ostaș în vârstă, cu experiență. [Pl. și: *deșce*] — Din sb. **dečko** „băiat".

DEȘCHÍDE vb. III v. **deschide.**

DEȘCHÍDERE s.f. v. **deschidere.**

DEȘCHÍS, -Ă adj. v. **deschis.**

DEȘELÁ[1]**,** *deșél,* vb. I. Tranz. A îndoi, a vătăma, a frânge spinarea unui animal sau, *p. ext.,* a unui om cu poveri ori eforturi prea mari sau cu lovituri puternice; a speti. ✧ Refl. *S-a deșelat de atâta cărătură.* — Pref. *de-* + **șale.**

DEȘELÁ[2] vb. I v. **deșeua.**

DEȘELÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) deșela*[1]. ✧ Loc. adv. *Pe deșelate* = fără șa, fără frâu. — V. **deșela**[1].

DEȘELÁT[2]**, -Ă** *deșelați, -te,* adj. (Despre animale, *p. ext.,* despre oameni) Care are spinarea îndoită, vătămată, frântă de poveri, de eforturi prea mari sau de lovituri; spetit; *p. ext.,* foarte obosit. — V. **deșela**[1].

DEȘELÁT[3]**, -Ă** adj. v. **deșeuat.**

DEȘÉRT, -ÁRTĂ, (**1**) *deșerți, -arte,* adj., (**II**) *deșerturi,* s.n. **I.** Adj. **1.** Care nu conține nimic în interior; gol. **2.** (Despre terenuri, țări, regiuni) Lipsit de viețăți și de vegetație; pustiu. ✦ Nelocuit, nepopulat. **3.** Fig. Lipsit de temei; amăgitor. **4.** Fig. Fără rezultat; nefolositor, zadarnic. **II.** S.n. **1.** Spațiu gol; pustietate. ✧ Loc. adv. *În deșert* = **a)** (în legătură cu privirea) în gol, fără țintă; **b)** în van, zadarnic. **2.** Regiune cu climă aridă, cu ploi extrem de puține, în care viața vegetală și animală este foarte redusă, iar populația foarte rară; pustiu; **3.** (În limbajul bisericesc; în expr.) *A lua în deșert* = a batjocori; a nesocoti. **4.** (Pop.) Partea scobită a corpului la animale cuprinsă între ultima coastă și osul șoldului. — Lat. (**I**) **desertus,** (**II**) din lat. **desertum,** fr. **désert.**

DEȘERTÁ, *deșért,* vb. I. (Pop.) **1.** Tranz. A scoate întregul conținut dintr-un recipient. ✧ Expr. *A deșerta sacul (până la fund)* = a spune tot ce știi (noutăți, glume, necazuri etc.). ✦ A bea până la fund băutura dintr-un vas: a da pe gât o băutură. **2.** Refl. (Despre locuri populate de oameni) A deveni gol, pustiu. — Din **deșert.**

DEȘERTÁRE, *deșertări,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) deșerta;* golire, deșertat[1]. — V. **deșerta.**

DEȘERTÁT[1] s.n. (Pop.) Deșertare. — V. **deșerta.**

DEȘERTÁT[2]**, -Ă,** *deșertați, -te,* adj. (Pop.; despre recipiente) Care este gol, care nu mai conține nimic în interior. — V. **deșerta.**

DEȘERTĂCIÚNE, *deșertăciuni,* s.f. **1.** Lipsă de valoare, de folos, de importanță; zădărnicie; *p. ext.,* lucru lipsit de valoare. **2.** Preocupare pentru lucruri nefolositoare; ușurință, vanitate. — **Deșert** + suf. *-ciune.*

DEȘÉRTIC, -Ă, *deșertici, -ce,* adj. Referitor la deșerturi. — **Deșert** + suf. *-ic* (după fr. *désertique).*

DEȘERTIFICÁ, pers. 3 *deșertífică,* vb. I. Refl. A se transforma în deșert, a deveni deșert. — Din **deșertificare.**

DEȘERTIFICÁRE, *deșertificări,* s.f. Transformare a unei regiuni în deșert. — De la **deșert** (după fr. *désertification).*

DEȘÉU, *deșeuri,* s.n. Rest dintr-un material rezultat dintr-un proces tehnologic de realizare a unui anumit produs, care nu mai poate fi valorificat direct pentru realizarea produsului respectiv. — Din fr. **déchet.**

DEȘEUÁ, *deșeuez,* vb. I. Tranz. A scoate șaua de pe spinarea unui animal de călărie. [Pr.: *-șe-ua.* — Var.: **deșelá** vb. I] — Pref. *de-* + [în]**șeua.**

DEȘEUÁT, -Ă, *deșeuați, -te,* adj. (Despre animalele de călărie) Care nu are șa, căruia i s-a scos șaua. [Pr.: *-șe-uat.* — Var.: **deșelát, -ă** adj.] — V. **deșeua.**

DEȘÍ conj. (Introduce o propoziție concesivă) Cu toate că, măcar că. ✧ (În construcții eliptice, cu valoare de complement circumstanțial concesiv) *Deși tânăr, e înțelept.* — **De**[4] + **și.**

DEȘIRÁ, *deșír,* vb. I. Refl. **1.** (Despre obiecte înșirate pe ață, în special despre mărgele) A ieși de pe ața pe care au fost înșirate (adesea căzând și împrăștiindu-se). ✧ Tranz. *Deșiră mărgele.* **2.** (Despre ața înfășurată pe ghem sau despre gheme) A se desfășura într-un fir lung continuu. ✧ Tranz. *Deșiră ața de pe ghem.* **3.** (Despre împletituri sau obiecte împletite) A se desface, a se destrăma. ✧ Tranz. *A deșirat dantela.* **4.** Fig. (Despre oameni sau corpul omenesc) A se destinde (**2**) în toată lungimea lui. **5.** Fig. (Rar; despre locuri și peisaje din natură) A se desfășura în fața privitorului. — Lat. **diserrare.** Cf. ș i r.

DEȘIRÁBIL, -Ă, *deșirabili, -e,* adj. Care se poate deșira. — **Deșira** + suf. *-bil.*

DEȘIRÁRE, *deșirări,* s.f. Acțiunea de *a (se) deșira* și rezultatul ei. — V. **deșira.**

DEȘIRÁT, -Ă, *deșirați, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte înșirate pe ață) Care a ieșit de pe ața pe care au fost înșirate. **2.** (Despre ața înfășurată pe ghem sau despre gheme) Care s-a desfășurat într-un fir lung continuu. **3.** (Despre împletituri, țesături) Destrămat, desfăcut. **4.** Fig. (Despre manifestări ale gândirii) Fără șir; dezordonat, dezlânat. **5.** Fig. (Despre oameni; adesea substantivat) Excesiv de înalt și de slab. ✦ (Despre părți ale corpului omenesc) Prea lung și slab. — V. **deșira.**

DEȘOCÁ, *deșochez,* vb. I. Tranz. (Med.) A scoate pe cineva din starea de șoc (**2**). **—** Pref. *des-* + **șoca.**

DEȘOCÁNT, -Ă, *deșocanți, -te,* adj. (Rar) Care deșochează. — **Deșoca** + suf. *-ant.*

DEȘOCÁRE, *deșocări,* s.f. Acțiunea de a deșoca și rezultatul ei. — V. **deșoca.**

DEȘOCÁT, -Ă, *deșocați, -te,* adj. Care a fost scos din starea de șoc. — V. **deșoca.**

DEȘOSÁ, pers. 3 *deșosează,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** (Despre dinți) A(-și) dezveli partea inferioară prin retragerea gingiei. **2.** (Despre plante) A(-și) dezveli rădăcina. — Din fr. **déchausser.**

DEȘOSÁRE, *deșosări,* s.f. Acțiunea de *a (se) deșosa.* — V. **deșosa.**

DEȘOSÁT, -Ă, *deșosați, -te,* adj. **1.** (Despre dinți) Care are dezvelită partea inferioară, prin retragerea gingiei. **2.** (Despre plante) Care are rădăcina ieșită din pământ. — V. **deșosa.**

DEȘT s.n. v. **deget.**

DEȘTÉPT, -EÁPTĂ, *deștepți, -te,* adj. **1.** Care nu doarme; treaz. ✦ Trezit din letargie, dintr-o stare de amorțeală. **2.** (Adesea substantivat) Care înțelege cu ușurință și exact ceea ce citește, aude, vede; ager la minte, inteligent. ✦ (Fam.) Șiret, viclean, șmecher. — De la **deștepta.**

DEȘTEPTÁ, *deștépt,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) trezi din somn. ✦ A (se) trezi din letargie, dintr-o stare de amorțeală, de visare etc.; *p. ext.* a reveni sau a face să revină la viață. **2.** Refl. (Despre sentimente, dorințe, idei etc.) A se ivi, a apărea; a se stârni, a se dezlănțui. **3.** Refl. A deveni conștient, a ajunge să înțeleagă, să-și dea seama de realități. ✦ A deveni (mai) inteligent. — Lat. **dispectare.**

DEȘTEPTÁRE, *deșteptări,* s.f. Faptul de *a (se) deștepta;* deșteptat. ✦ Momentul când se trezește cineva din somn. ✦ Semnal care anunță sculalarea de dimineață în internate, cazărmi etc. — V. **deștepta.**

DEȘTEPTÁT s.n. Deșteptare. — V. **deștepta.**

DEȘTEPTĂCIÚNE s.f. Însușirea de a fi deștept (**2**); inteligență. ✦ (Adesea ir.) Faptă sau vorbă de om deștept (**2**). — **Deștept**+ suf. *-ăciune.*

DEȘTEPTĂTÓR, -OÁRE, *deșteptători, -oare,* adj. Care deșteaptă din somn. ✧ *Ceas deșteptător* (și substantivat, n.) = ceasornic care sună automat la o oră spre a deștepta pe cineva din somn. — **Deștepta** + suf. *-ător.*

DEȘTÉRNE, *deștérn,* vb. III. (Rar) **1.** Tranz. A strânge așternutul de pe pat sau fața de pe masă (cu obiectele rânduite pe ea). **2.** Refl. A se întinde, a se desfășura, a se succeda (pe dinaintea ochilor). [Var.: **diștérne** vb. III] — Pref. *des-* + [a]**șterne.**

DEȘUCHEÁT, -Ă, *deșucheați, -te,* adj. (Pop.; despre oameni, despre sentimentele și acțiunile lor; adesea substantivat) **1.** Nebun, smintit. **2.** Dezmățat, destrăbălat, imoral. — Pref. *de-* + **șucheat.**

DEȘUCHETÚRĂ, *deșucheturi,* s.f. (Rar) Faptă deșucheată. — **Deșucheat** + suf. *-ură.*

DEȘURUBÁ, *deșurubez,* vb. I. Tranz. A desface (prin învârtire) un șurub din locul în care se afla înșurubat. ✦ A desprinde, a desface un obiect din șuruburi. — Pref. *de-* + [în]**șuruba.**

DEȘURUBÁRE, *deșurubări,* s.f. Acțiunea de *a deșuruba.* — V. **deșuruba.**

DEȘURUBÁT, -Ă, *deșurubați, -te,* adj. (Despre șuruburi) Desfăcut (total sau parțial) prin învârtire din locul în care se afla înșurubat. ✦ (Despre obiecte prinse în șuruburi) Cu șuruburile (total sau parțial) scoase. — V. **deșuruba.**

DETAILÁ vb. I v. **detalia.**

DETAILÁT, -Ă adj. v. **detaliat.**

DETAILÍST, -Ă, *detailiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care vinde în detaliu, cu amănuntul, cu bucata. ✧ (Adjectival) *Negustor detailist.* — Din fr. **détailliste.**

DETALIÁ, *detaliez,* vb. I. Tranz. A arăta, a expune, a analiza, a demonstra ceva în mod amănunțit. ✦ Refl. (Rar) A ieși în evidență, a se contura în toate amănuntele. [Pr.: *-li-a.* — Var.: **detailá** vb. I] — Din it. **dettagliare,** fr. **détailler.**

DETALIÁT, -Ă, *detaliați, -te,* adv., adj. (În mod) amănunțit. [Pr.: *-li-at.* — Var.: **detailát, -ă** adj.] — V. **detalia.**

DETALIÉRE, *detalieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) detalia* și rezultatul ei. [Pr.: *-li-e-*] — V. **detalia.**

DETÁLIU, *detalii,* s.n. Amănunt. ✧ Loc. adv. *În detaliu* = **a)** în fiecare amănunt luat aparte; **b)** cu de-amănuntul, în mod detaliat. ✧ Expr. *(A vinde) în detaliu* = (a vinde) în cantități mici, cu bucata, cu amănuntul. ✦ Circumstanță de amănunt în care se petrece ceva. ✦ Lucru mărunt, lipsit de importanță, secundar (în ansamblul celorlalte). — Din it. **dettaglio,** fr. **détail.**

DETARTRÁ, *detartrez,* vb. I. Tranz. A curăța de tartru. — Din fr. **détartrer.**

DETARTRÁJ, *detartraje,* s.n. Detartrare. — Din fr. **détartrage.**

DETARTRÁNT, -Ă, *detartranți, -te,* s.n., adj. (Substanță) care detartrează. — Din fr. **détartrant.**

DETARTRÁRE, *detartrări,* s.f. Acțiunea de *a detartra*. — V. **detartra.**

DETAȘÁ, *detașez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) desprinde, a (se) desface, a (se) separa (dintr-un ansamblu unitar). ✦ Refl. (Sport) A se desprinde de ceilalți concurenți în timpul concursului, luând-o cu mult înainte. **2.** Tranz. A deplasa un angajat în mod temporar și în interes de serviciu de la o unitate la alta sau dintr-o localitate în alta. **3.** Refl. A ieși în evidență, a se evidenția. — Din fr. **détacher.**

DETAȘÁBIL, -Ă, *detașabili, -e,* adj. Care poate fi detașat. — Din fr. **détachable.**

DETAȘAMÉNT, *detașamente,* s.n. **1.** Grup de subunități sau de unități militare reunite temporar sub o comandă unică pentru a îndeplini o misiune cu caracter independent. **2.** Echipă, grup. — Din fr. **détachement.**

DETAȘÁRE, *detașări,* s.f. Acțiunea de *a (se) detașa.* — V. **detașa.**

DETAȘÁT, -Ă, *detașați, -te,* adj. Desprins, separat, izolat (de cineva sau de ceva). ✦ (Sport; adverbial) În mod evident, categoric. *A câștigat detașat cursa.* — V. **detașa.** Cf. fr. d é t a c h é.

DETECTÁ, *detectez,* vb. I. Tranz. A identifica, a descoperi, a determina existența unui element care este ascuns (vederii). — Din fr. **détecter.**

DETECTÁBIL, -Ă, *detectabili, -e,* adj. Care poate fi detectat. — Din fr. **détectable.**

DETECTÁRE, *detectări,* s.f. Faptul de *a detecta.* — V. **detecta.**

DETECTÍV, *detectivi,* s.m. Agent aflat în serviciul poliției sau al unei persoane particulare, care culege date ori inverstighează în cazul unei persoane. — Din fr. **détective.**

DETECTIVÍSM s.n. Aptitudine sau atitudine, manieră de detectiv. — **Detectiv** + suf. *-ism.*

DETECTIVÍST, -Ă, *detectiviști, -ste,* adj. Caracteristic detectivului, referitor la detectivi; detectivistic. — **Detectiv** + suf. *-ist.*

DETECTIVÍSTIC, -Ă, *detectivistici, -ce,* adj. Detectivist. — Din germ. **detektivistisch.**

DETECTÓR, *detectoare,* s.n. Aparat sau dispozitiv folosit pentru a detecta ceva. ✧ (În sintagmele) *Detector colorimetric* = aparat pentru determinarea concentrației gazelor toxice în aer. *Detector de metale* = aparat electronic pentru detectarea obiectelor metalice ascunse vederii. *Detector de proximitate* = aparat electronic care detectează apropierea unei persoane sau a unui obiect de o zonă controlată. — Din fr. **détecteur.**

DETÉCȚIE, *detecții,* s.f. Operație de identificare a prezenței unui semnal util într-o recepție de unde electromagnetice. — Din fr. **détection.**

DETENSIONÁ, *detensionez,* vb. I. Tranz. A elimina sau a reduce tensiunea. [Pr.: *-si-o-*] — Pref. *de-* + **tensiona.**

DETENSIONÁRE, *detensionări,* s.f. Acțiunea de *a detensiona* și rezultatul ei. [Pr.: *-si-o-*] — V. **detensiona.**

DETENSIONÁT, -Ă, *detensionați, -te,* adj. Căruia i s-a eliminat sau i s-a redus tensiunea. [Pr.: *-si-o-*] — V. **detensiona.**

DETÉNTĂ, *detente,* s.f. **1.** (Fiz.) Expansiune. **2.** Calitate a unui sportiv prin care reușește să se desprindă de la sol în înălțime sau în lungime (prin combinarea forței și a vitezei). — Din fr. **détente.**

DETENTÓR, *detentori,* s.m. (Jur.) Deținător. — Din fr. **détenteur.**

DETÉNȚIE, *detenții,* s.f. (Jur.) **1.** Reținere a cuiva în stare de arest, pentru cercetări. **2.** Pedeapsă penală care privează pe cineva de libertate pentru o perioadă dată. **3.** (Rar) Posedare, păstrare a unui bun, fără intenția de a deveni proprietarul lui. [Var.: **detențiúne** s.f.] — Din fr. **détention,** lat. **detentio, -onis.**

DETENȚIÚNE s.f. v. **detenție.**

DETERGÉNT, -Ă, *detergenți, -te,* s.m., adj. (Produs) care (dizolvat în apă) are proprietatea de a spăla, de a curăța, de a degresa. — Din fr. **détergent.**

DETERIORÁ, *deteriorez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) uza, a (se) strica (prin întrebuințare îndelungată, în urma unui accident etc.). [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **détériorer,** lat. **deteriorare.**

DETERIORÁRE, *deteriorări,* s.f. Acțiunea de *a (se) deteriora* și rezultatul ei; stricare, uzare. [Pr.: *-ri-o-*] — V. **deteriora.**

DETERIORÁT, -Ă, *deteriorați, -te,* adj. Uzat, stricat. [Pr.: *-ri-o-*] — V. **deteriora.**

DETERMINÁ, *detérmin,* vb. I. Tranz. **1.** A condiționa în mod necesar, a servi drept cauză pentru apariția sau dezvoltarea unui fapt, a unui fenomen; a cauza, a pricinui. **2.** A fixa (cu precizie); a stabili, a hotărî (o dată, un termen etc.). ✦ Spec. A preciza însușirile unui corp, ale unei plante, ale unui fenomen (în vederea repartizării acestora în categorii). ✦ Spec. A calcula, a deduce pe baza unor date. **3.** A face ca cineva să ia o anumită hotărâre. **4.** (Despre cuvinte sau propoziții) A preciza sensul altui cuvânt sau altei propoziții. *Adverbele determină verbele pe care le însoțesc.* — Din fr. **déterminer,** lat. **determinare.**

DETERMINÁBIL, -Ă, *determinabili, -e,* adj. Care poate fi determinat. — Din fr. **déterminable.**

DETERMINÁNT, -Ă, *determinanți, -te,* adj., s.m. **I.** Adj. **1.** Care determină sau este de natură să determine ceva; hotărâtor. **2.** (Despre cuvinte sau propoziții; adesea substantivat) Care precizează sensul altui cuvânt sau al altei propoziții cu care este în legătură, fiind subordonat acestora. **II.** S.m. Expresie matematică ale cărei elemente sunt așezate sub forma unui tabel și care servește la rezolvarea sistemelor de ecuații. — Din fr. **déterminant.**

DETERMINÁRE, *determinări,* s.f. Faptul de *a determina.* ✦ (Concr.) Cuvânt sau propoziție care precizează sensul altui cuvânt sau al altei propoziții cu care este în legătură, fiind subordonată acestora. — V. **determina.**

DETERMINÁT, -Ă, *determinați, -te,* adj. **1.** Care a fost precizat, care a fost stabilit. **2.** (Despre cuvinte sau propoziții) Al cărui sens este precizat de alt cuvânt sau de altă propoziție. — V. **determina.** Cf. fr. d é t e r m i n é.

DETERMINATÍV, -Ă, *determinativi, -e,* adj. (Adesea substantivat, n.) Determinant. — Din fr. **déterminatif.**

DETERMINATÓR, *determinatoare,* s.n. Lucrare pe baza căreia se identifică diverse specii, genuri etc. de plante și de animale. — **Determina** + suf. *-tor.*

DETERMINÍSM s.n. Teorie, concepție potrivit căreia fenomenele sunt generate de înlănțuiri de cauze și efecte, prin condiționări și legități, prin interacțiuni necesare și repetitive. — Din fr. **déterminisme.**

DETERMINÍST, -Ă, *deterministi, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține determinismului, privitor la determinism. **2.** S.m. și f. Adept al determinismului. — Din fr. **déterministe.**

DETESTÁ, *detést,* vb. I. Tranz. și refl. recipr. A nu (se) putea suferi, a (se) disprețui profund.– Din fr. **détester,** lat. **detestari.**

DETESTÁBIL, -Ă, *detestabili, -e,* adj. Vrednic de ură, de dispreț. ✦ Care este foarte rău, care este cu mult sub nivelul așteptat sau cerut. — Din fr. **détestable,** lat. **detestabilis.**

DETESTÁRE, *detestări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) detesta.* — V. **detesta.**

DETONÁ, *detonez,* vb. I. Tranz. A declanșa o explozie. ✦ Intranz. A exploda. — Din fr. **détoner.**

DETONÁBIL, -Ă, *detonabili, -e,* adj. Detonant. — Din it. **detonabile.**

DETONÁNT, -Ă, *detonanți, -te,* adj. Care (poate) produce o detonație; detonabil. — Din fr. **détoner.**

DETONATÓR, *detonatoare,* s.n. Element, dispozitiv etc. care (poate) produce detonația unei substanțe explozive. — Din fr. **détonateur.**

DETONÁȚIE, *detonații,* s.f. Explozie; zgomot produs de o explozie. — Din fr. **détonation.**

DETORSIONÁ, *detorsionez,* vb. I. Tranz. A înlătura o torsiune (**1**). [Pr.: *-si-o-*] — Pref. *de-* + **torsiona.**

DETORSIONÁRE, *detorsionări,* s.f. Acțiunea de *a detorsiona.* [Pr.: *-si-o-*] — V. **detorsiona.**

DETORSIONÁT, -Ă, *detorsionați, -te,* adj. Care nu mai este răsucit. [Pr.: *-si-o-*] — V. **detorsiona.**

DETORSIÚNE, *detorsiuni,* s.f. Detorsionare. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **détorsion.**

DETOXIFICÁ, *detoxífic,* vb. I. Tranz. A neutraliza acțiunea produselor toxice din organism, din spațiu etc. — Din fr. **détoxifier.**

DETOXIFICÁRE, *detoxificări,* s.f. Acțiunea de *a detoxifica* și rezultatul ei. — V. **detoxifica.**

DETOXIFICÁT, -Ă, *detoxificați, -te,* adj. Care a fost supus detoxificării. — V. **detoxifica.**

DETRACÁ vb. I. Refl. (Livr.; folosit numai la timpurile compuse) A se sminti, a se țicni; a decădea din punct de vedere moral. — Din fr. **détraquer.**

DETRACÁRE, *detracări,* s.f. (Livr.) Faptul de *a se detraca.* — V. **detraca.**

DETRACÁT, -Ă, *detracați, -te,* adj. (Livr.; adesea substantivat) Smintit, țicnit, dezechilibrat; decăzut din punct de vedere moral. — V. **detraca.** Cf. fr. d é t r a q u é.

DETRACTÁ, *detractez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A ponegri, a defăima pe cineva. — Din fr. **détracter.**

DETRACTÁRE, *detractări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a detracta.* — V. **detracta.**

DETRACTÓR, -OÁRE, *detractori, -oare,* s.m. și f. (Livr.) Calomniator. — Din fr. **détracteur,** lat. **detractor.**

DETRIMÉNT s.n. (În loc. prep.) *În detrimentul* (cuiva sau a ceva) = în dauna, în paguba (cuiva sau a ceva). — Din fr. **détriment,** lat. **detrimentum.**

DETRÍTIC, -Ă, *detritici, -ce,* adj. (Geol.) Clastic. — Din fr. **détritique.**

DETRÍTUS s.n. **1.** Material rezultat din fărâmițarea rocilor prin acțiunea agenților externi. **2.** Material granular mărunt rezultat în urma uzurii unui drum pietruit din cauza circulației. **3.** (Rar) Tartru dentar. — Din fr. **détritus,** lat. **detritus.**

DETRONÁ, *detronez,* vb. I. Tranz. A înlătura de la domnie, a alunga de pe tron. ✦ (Ir.) A înlătura pe cineva dintr-o demnitate, dintr-o funcție. ✦ A deposeda pe cineva de titlul de campion. — Din fr. **détrôner.**

DETRONÁRE, *detronări,* s.f. Acțiunea de *a detrona.* — V. **detrona.**

DETRONÁT, -Ă, *detronați, -te,* adj. Înlăturat de la domnie, alungat de pe tron. — V. **detrona.**

DETUNÁ, *detún,* vb. I. **1.** Intranz. (La pers. 3) A face un zgomot ca al tunetului; a bubui; *p. ext.* a răsuna. ✦ Tranz. (Rar) A face să răsune. **2.** Intranz. Fig. (Despre oameni) A-și manifesta mânia în mod zgomotos. **3.** Intranz. și tranz. (La pers. 3) A trăsni. **4.** Tranz. (Adesea fig.) A zdrobi, a nimici; a nărui. — Lat. **detonare.**

DETUNÁRE, *detunări,* s.f. Acțiunea de *a detuna* (**1**) și rezultatul ei; bubuit, detunătură. — V. **detuna.**

DETUNÁT, -Ă, *detunați, -te,* adj. (Rar) Lovit de trăsnet; trăsnit. — V. **detuna.**

DETUNĂTÓR, -OÁRE, *detunători, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care răsună puternic; bubuitor. **2.** S.n. Partea dindărăt a țevii unei arme de foc de infanterie, în care intră tubul cartușului. — **Detuna** + suf. *-tor.*

DETUNĂTÚRĂ, *detunături,* s.f. Zgomot puternic (ca al tunetului) produs de o explozie, de o armă de foc etc.; bubuit, detunare, detunet. — **Detuna** + suf. *-ătură.*

DETÚNET, *detunete,* s.n. (Rar) Detunătură. — **Detuna** + suf. *-et.* Cf. t u n e t.

DETURNÁ, *deturnez,* vb. I. Tranz. A întrebuința fonduri bănești (sau alte bunuri) pentru altă destinație decât cea legal prevăzută. ✦ (Impr.) A delapida. ✧ A sili pe cineva să schimbe sau a schimba în mod ilegal ruta, direcția de zbor a unui avion. — Din fr. **détourner.**

DETURNÁRE, *deturnări,* s.f. Faptul de *a deturna.* — V. **deturna.**

DEȚINĂTÓR, -OÁRE, *deținători, -oare,* s.m. și f. Persoană care are în păstrare bunuri materiale; persoană care posedă un lucru, un titlu, un premiu, o recompensă etc. — **Deține** + suf. *-ător.*

DEȚÍNE, *dețín,* vb. III. Tranz. **1.** A avea în stăpânire sau în păstrare un bun material. **2.** A dispune de..., a poseda, a avea; *spec.* a poseda un titlu, un premiu etc.; a avea o funcție, un grad etc. **3.** A ține pe cineva închis (pentru cercetări sau după ce a fost condamnat). — Din fr. **détenir** (după *ține).*

DEȚÍNERE, *dețineri,* s.f. Acțiunea de *a deține* și rezultatul ei. — V. **deține.**

DEȚINÚT, -Ă, *deținuți, -te,* s.m. și f. Persoană ținută sub stare de arest (după ce a fost condamnată sau pentru cercetări); arestat. — V. **deține.**

DEÚNĂZI adv. (Pop.) Zilele trecute, nu de mult, acum câteva zile. [Acc. și: *deunăzi* — Var.: **dăúnăzi** adv.] — **De**[4] + **ună** (= *una)* + **zi.**

DÉUS EX MÁCHINA loc. s.n. Întâmplare sau persoană apărută la momentul potrivit. — Loc. lat.

DEUTÉRIU s.n. Izotop al hidrogenului, folosit drept combustibil termonuclear în reactoarele nucleare. [Pr.: *deu-*] — Din fr. **deutérium,** germ. **Deuterium,** engl. **deuterium.**

DEUTERÓN, *deuteroni,* s.n. Nucleu al atomului de deuteriu, format dintr-un proton și un neutron. [Pr.: *deu-*] — Din fr. **deutéron.**

DEUX-PIÈCES, *deux-pièces-uri,* s.n. Îmbrăcăminte feminină compusă din fustă și jachetă. [Pr.: *döpiés*] — Cuv. fr.

DEVÁLE adv. (Pop.) În jos, mai la vale; mai încolo. — **De**[4] + **vale.**

DEVALIZÁ, *devalizez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A prăda, a jefui pe cineva de bunuri. — Din fr. **dévaliser.**

DEVALIZÁRE, *devalizări,* s.f. Faptul de *a devaliza*. — V. **devaliza.**

DEVALORIZÁ, *devalorizez,* vb. I. Tranz. (Adesea fig.) A reduce, a face să scadă valoarea monedei sau a altor valori (în raport cu aurul); a deprecia. ✧ Refl. *Banii se devalorizează.* — Din fr. **dévaloriser.**

DEVALORIZÁRE, *devalorizări,* s.f. (Adesea fig.) Acțiunea de *a (se) devaloriza* și rezultatul ei; scădere a valorii; (în special) reducere de către stat a valorii monedei în raport cu aurul, argintul sau cu valutele străine. — V. **devaloriza.**

DEVALORIZÁT, -Ă, *devalorizați, -te,* adj. (Despre monede și alte valori; adesea fig.) Care și-a micșorat valoarea; depreciat. — V. **devaloriza.**

DEVÁNS, *devansuri,* s.n. Devansare. — Din **devansa** (derivat regresiv).

DEVANSÁ, *devansez,* vb. I. Tranz. **1.** A întrece pe cineva, a o lua cuiva înainte; a depăși. **2.** A săvârși sau a face să se petreacă ceva mai devreme decât era normal sau prevăzut; a grăbi (o acțiune, un fapt). — Din fr. **devancer.**

DEVANSÁRE, *devansări,* s.f. Faptul de *a devansa.* — V. **devansa.**

DEVASTÁ, *devastez,* vb. I. Tranz. A distruge, a ruina, a pustii o țară, o regiune, o casă. ✦ A jefui, a prăda. — Din fr. **dévaster,** lat. **devastare.**

DEVASTÁRE, *devastări,* s.f. Acțiunea de *a devasta.* — V. **devasta.**

DEVASTÁT, -Ă, *devastați, -te,* adj. Distrus, ruinat, pustiit. ✦ Jefuit, prădat. — V. **devasta.**

DEVASTATÓR, -OÁRE, *devastatori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care devastează; distrugător, pustiitor. — Din fr. **dévastateur,** lat. **devastator.**

DEVĂLMÁȘ, *devălmași,* s.m. Persoană care stăpânea în devălmășie cu altele o suprafață de teren; *p. ext.* părtaș la o afacere. ✧ (Adjectival) *Țăran devălmaș.* — **De-a valma** + suf. *-aș.*

DEVĂLMĂȘÍE, *devălmășii,* s.f. (În Evul Mediu, în Țara Românească) Formă de stăpânire sau de folosire în comun a pământurilor din hotarul satului, specifică obștii sătești. ✦ Activitate desfășurată în comun. ✧ Loc. adv. *În devălmășie* = în comun, de-a valma. — **Devălmaș** + suf. *-ie.*

DEVELOPÁ, *developez,* vb. I. Tranz. A trata cu un reactiv chimic un film, o placă sau hârtie fotografică care au fost expuse, pentru a face să apară imaginea. ✦ A face să apară (prin diverse procedee) semnele scrise cu cerneală simpatică. — Din fr. **développer.**

DEVELOPÁNT, -Ă *developanți, -te,* s.n. adj. (Fot.) (Substanță) cu ajutorul căreia se developează. — Din fr. **développante.**

DEVELOPÁRE, *developări,* s.f. Acțiunea de *a developa.* — V. **developa.**

DEVELOPÁT, -Ă, *developați, -te,* adj. (Despre filme, plăci sau hârtie fotografică) Tratat cu un reactiv chimic, după expunere, pentru a face să apară imaginea. — V. **developa.**

DEVELOPATÓR, *developatoare,* s.n. Substanță chimică cu ajutorul căreia se developează. ✦ Substanță chimică folosită pentru sintetizarea coloranților fixați pe fibrele textile. — Din fr. **développateur.**

DEVENÍ, *devín,* vb. IV. Intranz. **1.** A se transforma, a se preface în...; a lua, a primi aspectul sau forma de... **2.** A începe sau a ajunge să fie; a se face. *A deveni profesor.* **3.** (Fam.; în expr.) *Cum devine cazul* (sau *chestia)* = cum stau lucrurile, ce s-a întâmplat. — Din fr. **devenir.**

DEVENÍRE, *deveniri,* s.f. Acțiunea de *a deveni.* ✧ Loc. adv. *În devenire* = în curs de transformare, de evoluție. — V. **deveni.**

DÉVER s.n. Volumul vânzărilor de mărfuri pe o perioadă dată (exprimat în bani). ✧ (Fam.) *Cu dever (mare)* = (despre magazine) cu vânzare intensă, cu afluență mare de cumpărători; cu vad. — Din tc. **devir.**

DEVERBÁL, *deverbale,* adj., s.n. (Lingv.) (Cuvânt) derivat de la verb. — Din fr. **déverbal.**

DEVERSÁ, *deversez,* vb. I. Tranz. A scurge surplusul de apă dintr-un râu sau dintr-un lac (de acumulare). ✦ (Tehn.) A face să se scurgă un lichid (rezidual) într-o apă naturală. — Din fr. **déverser.**

DEVERSÁRE, *deversări,* s.f. Acțiunea de *a deversa.* — V. **deversa.**

DEVERSÓR, *deversoare,* s.n. Parte a unei construcții hidrotehnice care asigură scurgerea dirijată a surplusului de apă dintr-o amenajare hidrotehnică. — Din fr. **déversoire.**

DEVIÁ, *deviez,* vb. I. Intranz. **1.** A se abate de la o direcție dată. **2.** Fig. A se îndepărta de la subiectul în discuție; a se abate de la calea bună (comițând erori, fapte reprobabile). [Pr.: *-vi-a*] — Din fr. **dévier,** lat. **deviare.**

DEVIATÓR, -OÁRE, *deviatori, -oare,* s.m. și f. Membru al unui partid politic, care se abate de la linia politică a partidului; deviaționist. [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **déviateur.**

DEVIÁȚIE, *deviații,* s.f. Abatere de la direcția dată sau normală. ✧ (Med.) *Deviație de sept* = deformare a peretelui despărțitor al cavității nazale. [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **déviation.**

DEVIAȚIONÍSM s.n. Atitudine de deviaționist. [Pr.: *-vi-a-ți-o-*] — Din fr. **déviationnisme.**

DEVIAȚIONÍST, -Ă, *deviaționiști, -ste,* s.m. și f. Deviator. [Pr.: *-vi-a-ți-o-*] — Din fr. **déviationniste.**

DEVIÉRE, *devieri,* s.f. Faptul de *a devia.* [Pr.: *-vi-e-*] — V. **devia.**

DEVINÁȚIE s.f. v. **divinație.**

DEVIRUSÁ, *devirusez,* vb. I. Tranz. A elimina din programele de operare informații, introduse intenționat sau nu, care le afectează funcționarea. — Pref. *de-* + **virusa.**

DEVIRUSÁRE, *devirusări,* s.f. Acțiunea de *a devirusa* și rezultatul ei. — V. **devirusa.**

DEVITALIZÁ, *devitalizez,* vb. I. Tranz. (Med.) A face să înceteze funcțiile vitale ale unui țesut, organ etc. *A devitaliza un dinte.* — Din fr. **dévitaliser.**

DEVITALIZÁRE, *devitalizări,* s.f. Faptul de *a devitaliza*. — V. **devitaliza.**

DEVITALIZÁT, -Ă, *devitalizați, -te,* adj. (Despre țesuturi, organe) Care nu mai are funcții vitale. — V. **devitaliza.**

DEVITAMINIZÁ, *devitaminizez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde vitaminele. — Din fr. **dévitaminiser.**

DEVITRIFICÁRE s.f. Pierdere a transparenței unui obiect de sticlă din cauza acțiunii prelungite a căldurii în timpul procesului de fabricație. — După fr. **dévitrification.**

DEVÍZ, *devize,* s.n. Evaluare anticipată și amănunțită a cheltuielilor necesare pentru executarea unei lucrări proiectate. — Din fr. **devis.**

DEVÍZĂ, *devize,* s.f. Formulă care exprimă concis o idee călăuzitoare în comportarea sau în activitatea cuiva. — Din fr. **devise.**

DEVÍZE s.n. pl. Documente de credit și de plată (cambii, cecuri etc.) emise în valută străină și pe baza cărora beneficiarul obține o anumită cantitate de valută dintr-o altă țară; mijloc de plată în valută străină. — Din fr. **devises.**

DÉVLĂ, *devle,* s.f. (Fam.) Țeasta capului; căpățână; *p. ext.* cap (considerat de obicei ca sediu al inteligenței). — Cf. bg., sb. d e b e l.

DEVOLTÓR, *devoltoare,* s.n. Mașină sau transformator electric folosit pentru reducerea tensiunii electrice alternative într-o rețea, prin producerea unei tensiuni în opoziție de fază cu tensiunea rețelei. — Din fr. **dévolteur.**

DEVOLUȚIÚNE, *devoluțiuni,* s.f. (În sintagma) *Devoluțiune succesorală* = transmitere a unei averi la moștenitori. — Din fr. **dévolution.**

DEVÓN, *devoni,* s.m. Peștișor artificial de metal prevăzut cu cârlige, care servește ca momeală la prinderea peștilor răpitori. — Din fr. **devon.**

DEVONIÁN, -Ă, *devonieni, -e,* adj. **1.** (În sintagma) *Perioada* (sau *era) devoniană* (și substantivat, n.) = a treia (sau a patra) perioadă a erei paleozoice, caracterizată prin existența plantelor cu organizare simplă, a tuturor claselor de nevertebrate etc. **2.** Care aparține perioadei devoniene, privitor la această perioadă. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **dévonien.**

DEVORÁ, *devorez,* vb. I. Tranz. (Despre animale și, ir., despre oameni) A mânca cu lăcomie, a înghiți pe nemestecate. ✦ Fig. A consuma, a mistui, a înghiți. *Focul a devorat casa.* ✧ Expr. *A devora o carte* = a citi o carte de la un capăt la altul cu mare interes și fără a-și întrerupe o clipă lectura. — Din fr. **dévorer,** lat. **devorare.**

DEVORÁNT, -Ă, *devoranți, -te,* adj. (Livr.) Care devorează; *fig.* arzător, mistuitor; care nu poate fi potolit, stăpânit; devorator. — Din fr. **dévorant.**

DEVORATÓR, -OÁRE, *devoratori, -oare,* adj. Devorant. — Din fr. **dévorateur.** Cf. d e v o r a.

DEVOTÁ, *devotez,* vb. I. Refl. A se pune fără rezerve în serviciul cuiva sau a ceva; a se dedica, a se consacra în întregime. — Din lat. **devotare,** fr. **dévouer.**

DEVOTAMÉNT s.n. Atașament sincer față de o persoană sau față de o cauză și hotărârea de a o servi în orice împrejurare și fără rezerve; abnegație. — Din fr. **dévouement** (după *devota).*

DEVOTÁT, -Ă, *devotați, -te,* adj. Plin de devotament, de abnegație față de cineva sau de ceva; credincios. — V. **devota.**

DEVOȚIÚNE s.f. (Livr.) Evlavie, cucernicie. ✦ (Rar) Devotament. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **dévotion.**

DEVRÉME adv. De timpuriu, din timp. — **De**[4] + **vreme.**

DÉXTER, -Ă, *dexteri, -e,* adj. (Latinism) Abil, îndemânatic. — Din lat. **dexter.**

DEXTERITÁTE, (**2**) *dexterități,* s.f. **1.** Abilitate, dibăcie, îndemânare (fizică). **2.** (Ieșit din uz) Obiect de învățământ (desen, muzică, caligrafie, gimnastică, gospodărie, lucru de mână) având drept scop să dezvolte însușirile artistice și îndemânarea practică a elevilor. — Din fr. **dextérité,** lat. **dexteritas, -atis.**

DEXTRÍNĂ, *dextrine,* s.f. Pulbere albă sau albă-gălbuie, amorfă, solubilă în apă, obținută prin degradarea amidonului și folosită ca material de apretare, la fabricarea unor cleiuri etc. — Din fr. **dextrine.**

DEXTRINIZÁRE, *dextrinizări,* s.f. Transformare a amidonului în dextrină. — Cf. engl. d e x t r i n i z a t i o n.

DEXTROCARDÍE s.f. Anomalie care constă în situarea inimii în (sau spre) partea dreaptă a toracelui. — Din fr. **dextrocardie.**

DEXTROGÍR, -Ă, *dextrogiri, -e,* adj. (Fiz.; despre substanțe) Care rotește planul de polarizare al luminii spre dreapta. *Glucoza este dextrogiră.* — Din fr. **dextrogyre.**

DEXTRÓZĂ, *dextroze,* s.f. Tip de glucoză solubilă în apă, folosită în alimentația dietetică. — Din fr. **dextrose.**

DEZABIÉ, *dezabieuri,* s.n. Îmbrăcăminte ușoară (elegantă), purtată de femei în casă. — Din fr. **deshabillé.**

DEZABONÁ, *dezabonez,* vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A(-și) anula un abonament. — Din fr. **désabonner.**

DEZABURÍ, *dezaburesc,* vb. IV. Tranz. A înlătura aburul de pe geamuri. — Pref. *des-* + **aburi.**

DEZABURITÓR, *dezaburitoare,* s.n. Instalație împotriva aburirii geamurilor la autoturisme. — **Dezaburi** + suf. *-tor.*

DEZABUZÁ, *dezabuzez,* vb. I. Tranz. și refl. (Livr.) A face să devină sau a deveni blazat, dezamăgit. — Din fr. **désabuser.**

DEZABUZÁT, -Ă, *dezabuzați, -te,* adj. (Livr.) Persoană care și-a pierdut speranțele, entuziasmul; dezamăgit. — V. **dezabuza.**

DEZACÓRD, *dezacorduri,* s.n. Lipsă de acord, de armonie (între sunete sau, *p. ext.*, între opinii, sentimente, fenomene). — Din fr. **désaccord.**

DEZACORDÁ, *dezacordez,* vb. I. Refl. (Despre instrumente muzicale cu coarde) A-și pierde consonanța tonurilor (prin slăbirea coardelor); a se discorda. — Din fr. **désaccorder.**

DEZACORDÁRE, *dezacordări,* s.f. Faptul de *a se dezacorda.* — V. **dezacorda.**

DEZACORDÁT, -Ă, *dezacordați, -te,* adj. (Despre instrumente muzicale cu coarde) Care nu mai este acordat; discordat. — V. **dezacorda.**

DEZACTIVÁ, *dezactivez,* vb. I. Tranz. A face inactive particulele unei substanțe; a îndepărta substanțele radioactive de undeva. — Din fr. **désactiver.**

DEZACTIVÁRE, *dezactivări,* s.f. Acțiunea de *a dezactiva.* — V. **dezactiva.**

DEZACTUALIZÁ, *dezactualizez,* vb. I. Refl. A-și pierde actualitatea. [Pr.: *-tu-a-*] — Pref. *des-* + **actualiza.**

DEZACTUALIZÁRE, *dezactualizări,* s.f. Acțiunea de *a se dezactualiza* și rezultatul ei. [Pr.: *-tu-a-*] — V. **dezactualiza.**

DEZACTUALIZÁT, -Ă, *dezactualizați, -te,* adj. Care și-a pierdut actualitatea. [Pr.: *-tu-a-*] — V. **dezactualiza.**

DEZAFECTÁ, *dezafectez,* vb. I. Tranz. A schimba destinația unui imobil. — Din fr. **désaffecter.**

DEZAGLOMERÁ, *dezaglomerez,* vb. I. Tranz. și refl. (Despre un loc, un spațiu) A (se) elibera de (o parte din) mulțimea înghesuită de oameni, de vehicule etc. — Pref. *des-* + **aglomera.**

DEZAGLOMERÁRE, *dezaglomerări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezaglomera.* — V. **dezaglomera.**

DEZAGREABÍL, -Ă, *dezagreabili, -e,* adj. Neplăcut, supărător; penibil. [Pr.: *-gre-a-*] — Din fr. **désagréable.**

DEZAGREGÁ, pers. 3 *dezagrégă,* vb. I. Refl. (Despre corpuri) A se desface în părțile constitutive. ✦ (Despre nucleul atomic al unui element; impr.) A se dezintegra. ✦ Fig. (Despre o comunitate) A-și pierde cu totul coeziunea. — După fr. **désagréger.**

DEZAGREGÁBIL, -Ă, *dezagregabili, -e,* adj. Care se poate dezagrega. — **Dezagrega** + suf. *-bil.*

DEZAGREGÁRE, *dezagregări,* s.f. Acțiunea de *a se dezagrega* și rezultatul ei. — V. **dezagrega.**

DEZAGREGÁT, -Ă, *dezagregați, -te,* adj. (Despre corpuri) Desfăcut în părțile componente. ✦ (Despre nuclee atomice; impr.) Dezintegrat. ✦ Fig. (Despre o comunitate) Care și-a pierdut cu totul coeziunea. — V. **dezagrega.**

DEZAGREMÉNT, *dezagremente,* s.n. (Livr.) Neplăcere, neajuns. — Din fr. **désagrément.**

DEZALCOOLIZÁ, *dezalcoolizez,* vb. I. Tranz. A supune un alcoolic unui tratament pentru a-l scoate de sub dependența de alcool. — Pref. *des-* + **alcooliza.**

DEZALCOOLIZÁRE, *dezalcoolizări,* s.f. Acțiunea de *a dezalcooliza* și rezultatul ei. — V. **dezalcooliza.**

DEZAMĂGÍ, *dezamăgesc,* vb. IV. Tranz. A face pe cineva să-și piardă speranțele, iluziile; a deziluziona, a decepționa. — Pref. *des-* + **amăgi.**

DEZAMĂGÍRE, *dezamăgiri,* s.f. Faptul de *a dezamăgi* sau de a fi dezamăgit; deziluzie, decepție. — V. **dezamăgi.**

DEZAMĂGÍT, -Ă, *dezamăgiți, -te,* adj. Înșelat în așteptările sale; deziluzionat, decepționat. — V. **dezamăgi.**

DEZAMĂGITÓR, -OÁRE, *dezamăgitori, -oare,* adj. Care dezamăgește. — **Dezamăgi** + suf. *-tor.*

DEZAMBALÁ, *dezambalez,* vb. I. Tranz. **1.** A scoate ambalajul. **2.** A face ca un motor ambalat să revină la viteza nominală. ✦ Refl. Fig. A se elibera de griji; a se retrage dintr-o acțiune, a renunța la ceva. — Din fr. **déseballer.**

DEZAMBALÁRE, *dezambalări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezambala*. — V. **dezambala.**

DEZAMBALÁT, -Ă, *dezambalați, -te,* adj. Care a fost scos din ambalaj. — V. **dezambala.**

DEZAMBIGUIZÁ, *dezambiguizez,* vb. I. Tranz. și refl. A elimina sau a face să se elimine ambiguitatea unui enunț. — Din fr. **désambiguïser.**

DEZAMBIGUIZÁRE, *dezambiguizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezambiguiza* și rezultatul ei. Cf. fr. d é s a m b i g u ï s a t i o n.

DEZAMBREIÁ, *dezambreiez,* vb. I. Tranz. A scoate din ambreiaj. [Pr.: *-bre-ia*] — Pref. *des-* + **ambreia.**

DEZAMBREIÉRE, *dezambreieri,* s.f. Acțiunea de *a dezambreia.* [Pr.: *-bre-ie-*] — V. **dezambreia.**

DEZAMBREIÁT, -Ă, *dezambreiați, -te,* adj. Care a fost scos din ambreiaj. [Pr.: *-bre-iat*] — V. **dezambreia.**

DEZAMORSÁ, *dezamorsez,* vb. I. Tranz. A scoate amorsa unui proiectil (pentru a-l împiedica să explodeze). — Din fr. **désamorcer.**

DEZAMORSÁRE, *dezamorsări,* s.f. Faptul de *a dezamorsa.* — V. **dezamorsa.**

DEZANAMORFÓZĂ s.f. (Cin.) Operație prin care se restabilesc proporțiile normale ale imaginilor proiectate pe ecran. — Din fr. **désanamorphose.**

DEZANEXÁ, *dezanexez,* vb. I. Tranz. A retroceda un teritoriu. — Din fr. **désannexer.**

DEZANEXÁRE, *dezanexări,* s.f. Acțiunea de *a dezanexa.* — V. **dezanexa.**

DEZANEXÁT, -Ă, *dezanexați, -te,* adj. (Despre teritorii) Retrocedat. — V. **dezanexa.**

DEZANGAJÁ, *dezangajez,* vb. I. **1.** Tranz. A face să înceteze un angajament. **2.** Refl. A se retrage dintr-un angajament, dintr-un conflict, dintr-o confruntare etc. — Din fr. **désengager.**

DEZANGAJÁRE s.f. **1.** Încetare a unui angajament. **2.** Acțiune, măsură menită să separe forțele armate opuse angrenate în incidente sau în ciocniri; situație care rezultă din această acțiune. — V. **dezangaja.**

DEZANGAJÁT, -Ă, *dezangajați, -te,* adj. Care s-a retras dintr-un angajament, o confruntare etc. — V. **dezangaja.**

DEZANGRENÁ, *dezangrenez,* vb. I. Tranz. A scoate din angrenaj. — Din fr. **désengrener.**

DEZANGRENÁT, -Ă, *dezangrenați, -te,* adj. Care a fost scos din angrenaj. — V. **dezangrena.**

DEZANGRENÁRE, *dezangrenări,* s.f. Acțiunea de *a dezangrena.* — V. **dezangrena.**

DEZAPROBÁ, *dezapró́b,* vb. I. Tranz. A se declara împotriva unui lucru (spus sau făcut de cineva), a găsi rău, reprobabil (ceva spus sau făcut de cineva). — Din fr. **désapprouver** (după *aproba).*

DEZAPROBÁRE, *dezaprobări,* s.f. Acțiunea de *a dezaproba;* (concr.) cuvânt, act scris etc. prin care se dezaprobă ceva. — V. **dezaproba.**

DEZAPROBATÓR, -OÁRE, *dezaprobatori, -oare,* adj. Care dezaprobă, care exprimă dezaprobare. — Din fr. **désapprobateur.**

DEZARBORÁ, *dezarborez,* vb. I. Tranz. A demonta arborada unei nave. — Din fr. **désarborer.**

DEZARIMÁ, *dezarimez,* vb. I. Tranz. (Mar.) A goli magazia unei nave de mărfuri. — Din fr. **désarimer.**

DEZARMÁ, *dezarmez,* vb. I. **1.** Tranz. A lua cuiva armele, a sili pe cineva să predea armele. **2.** Intranz. și tranz. (Despre sau cu privire la state) A(-și) lichida sau a(-și) limita forțele armate și armamentul. **3.** Tranz. Fig. A face pe cineva să renunțe la o acțiune, a pune pe cineva în imposibilitate de a riposta. — Din fr. **désarmer.**

DEZARMÁNT, -Ă, *dezarmanți, -te,* adj. Care anihilează puterea de a reacționa sau de a riposta a cuiva; care face pe cineva să renunțe la luptă, să capituleze. — Din fr. **désarmant.**

DEZARMÁRE, *dezarmări,* s.f. Acțiunea de *a dezarma;* ansamblu de măsuri privind lichidarea sau limitarea armamentelor și a forțelor armate, în primul rând a armelor de distrugere în masă. — V. **dezarma.**

DEZARMÁT, -Ă, *dezarmați, -te,* adj. **1.** Căruia i s-au luat armele, care nu mai este înarmat. **2.** Fig. Lipsit de puterea de a riposta, de a reacționa; lipsit de apărare; care nu știe să se descurce în viață, care este învins de împrejurări. — V. **dezarma.**

DEZARTICULÁ, *dezarticulez,* vb. I. **1.** Tranz. A amputa un membru sau o parte a lui la nivelul unei articulații. **2.** Refl. (Despre oase) A ieși din articulații; a se disloca. **3.** Refl. Fig. A-și pierde coeziunea, unitatea. — Din fr. **désarticuler.**

DEZARTICULÁRE, *dezarticulări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezarticula;* dezarticulație. — V. **dezarticula.**

DEZARTICULÁT, -Ă, *dezarticulați, -te,* adj. **1.** (Despre oase) Ieșit, sărit din articulații; dislocat. **2.** Fig. Incapabil de mișcări coordonate; (despre mișcări) care arată, trădează lipsă de coordonare; dezordonat. **3.** (Despre membre sau părți ale lor) Amputat la nivelul unei articulații. **4.** (Rar; despre cuvinte și despre sunetele vorbirii) Rău articulat, pronunțat neclar. — V. **dezarticula.**

DEZARTICULÁȚIE, *dezarticulații,* s.f. (Rar) Dezarticulare. — Din fr. **désarticulation.**

DEZASAMBLÁ, *dezasamblez,* vb. I. Tranz. A desface un asamblaj de piese. — Din fr. **désassembler.**

DEZASAMBLÁRE, *dezasamblări,* s.f. Acțiunea de *a dezasambla.* — V. **dezasambla.**

DEZASAMBLÁT, -Ă, *dezasamblați, -te,* adj. Care a fost desfăcut în mai multe piese. — V. **dezasambla.**

DEZASIMILÁ, pers. 3 *dezasimilează,* vb. I. Refl. A suporta un proces de dezasimilație. — Din fr. **désassimiler.**

DEZASIMILÁRE, *dezasimilări,* s.f. Dezasimilație. — V. **dezasimila.**

DEZASIMILATÓR, -OÁRE, *dezasimilatori, -oare,* adj. Care contribuie la dezasimilație. — Din fr. **désasimilateur.**

DEZASIMILÁȚIE, *dezasimilații,* s.f. Proces biologic de transformare a unor substanțe complexe, specifice organismului, în alte substanțe mai simple și nespecifice, pe care organismul le elimină; catabolism, dezasimilare. — Din fr. **désassimilation.**

DEZASORTÁ, *dezasortez,* vb. I. Tranz. **1.** A face ca magazinele să rămână lipsite de sortimente variate de mărfuri. **2.** A desperechea (**2**). — După fr. **désassortir.**

DEZASORTÁRE, *dezasortări,* s.f. Acțiunea de *a dezasorta* și rezultatul ei. — V. **dezasorta.**

DEZASORTÁT, -Ă, *dezasortați, -te,* adj. **1.** (Despre magazine) Lipsit de sortimente variate de mărfuri. **2.** Desperecheat. — V. **dezasorta.**

DEZASTRÓS, -OÁSĂ adj. v. **dezastruos.**

DEZÁSTRU, *dezastre,* s.n. Nenorocire mare; catastrofă. — Din fr. **désastre.**

DEZASTRUÓS, -OÁSĂ, *dezastruoși, -oase,* adj. Cu caracter de dezastru, de proporțiile unui dezastru; catastrofal. [Pr.: *-tru-os.* — Var.: **dezastrós, -oásă** adj.] — Din fr. **désastreux.**

DEZAVANTÁJ, *dezavantaje,* s.n. Împrejurare neprielnică, nefavorabilă pentru cineva (în raport cu altcineva), aspect sau condiție care creează cuiva o situație de inferioritate; inconvenient. ✦ Prejudiciu, pagubă. — Din fr. **désavantage.**

DEZAVANTAJÁ, *dezavantajez,* vb. I. Tranz. A crea cuiva un dezavantaj, a pune pe cineva pe nedrept într-o situație defavorabilă, de inferioritate (în raport cu altcineva). — Din fr. **désavantager.**

DEZAVANTAJÓS, -OÁSĂ, *dezavantajoși, -oase,* adj. Care dezavantajează, care pricinuiește un dezavantaj; defavorabil, nefavorabil, neprielnic, păgubitor. — Din fr. **désavantageux.**

DEZAVUÁ, *dezavuez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A dezaproba, a condamna spusele sau faptele cuiva. ✦ A refuza să recunoască ceva. — Din fr. **désavouer.**

DEZAVUÁBIL, -Ă, *dezavuabili, -e,* adj. (Livr.) Care poate sau trebuie să fie dezavuat. [Pr.: *-vu-a-*] — Din fr. **désavouable.**

DEZAVUÁRE, *dezavuări,* s.f. (Livr.) Faptul de *a dezavua.* [Pr.: *-vu-a-*] — V. **dezavua.**

DEZAXÁ, *dezaxez,* vb. I. **1.** Tranz. A deplasa o axă din poziția ei normală. ✧ Refl. *Osia s-a dezaxat.* **2.** Refl. Fig. (Despre oameni) A se abate de la linia normală de conduită; a-și pierde echilibrul moral (și mintal). — Din fr. **désaxer.**

DEZAXÁRE, *dezaxări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezaxa* și rezultatul ei. ✦ Fig. Dezechilibru moral (și mintal). — V. **dezaxa.**

DEZAXÁT, -Ă, *dezaxați, -te,* adj. **1.** (Despre axe) Care s-a deplasat din poziția normală. **2.** Fig. (Despre oameni; adesea substantivat) Dezechilibrat moral (și mintal). — V. **dezaxa.**

DEZBALOTÁRE, *dezbalotări,* s.f. Desfacere a baloturilor de paie. — Pref. *dez-* + **balotare.**

DEZBÁTE[1], *dezbát,* vb. III. Tranz. A discuta pe larg și adesea în contradictoriu o chestiune, o problemă etc. cu una sau mai multe persoane; a supune ceva discuției. ✦ A examina o cauză, un proces (cu participarea ambelor părți). — Din fr. **débattre.**

DEZBÁTE[2], *dezbát,* vb. III. Tranz. (Pop.) **1.** A desface ceva care fusese bătut, fixat, prins în cuie; a desprinde ceva de unde fusese bătut, înțepenit (în cuie). **2.** A afâna un pământ bătut, uscat, întărit. — Pref. *dez-* + **bate.**

DEZBÁTERE, *dezbateri,* s.f. Faptul de *a dezbate*[1]*;* analiză amănunțită, discutare, deliberare; discuție largă asupra unei probleme de interes general. — V. **dezbate**[1]**.**

DEZBĂIERÁ, *dezbáier,* vb. I. Tranz. şi refl. (Pop.) A(-şi) dezlega, a(-şi) desface, a(-şi) deznoda băierile. [Pr.: *-bă-ie-*] — Pref. *dez-* + [îm]**băiera.**

DEZBĂRÁ, *dezbár,* vb. I. Refl. **1.** A renunța la o deprindere rea, a se lăsa, a se dezobişnui de un nărav; a se dezvăța. **2.** A reuşi să scape de cineva sau de ceva care supără, incomodează; a se descotorosi. [Prez. ind. şi: *dezbắr*] — Et. nec.

DEZBĂRÁRE s.f. Acțiunea de *a se dezbăra;* dezvăț. — V. **dezbăra.**

DEZBĂTÁ, *dezbát,* vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) trezi din beție. ✦ Tranz. Fig. A face pe cineva să vadă adevărata realitate. — Pref. *dez-* + [îm]**băta.**

DEZBINÁ, *dezbín,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. recipr. A face să nu se mai înțeleagă, să se duşmănească sau a nu se mai înțelege între ei, a se duşmăni; a (se) învrăjbi. **2.** Refl. (Rar) A se desface, a se separa, a se rupe (de undeva). — Lat. **disglut(i)nare** (după *îmbina).*

DEZBINÁRE, *dezbinări,* s.f. Faptul de *a (se) dezbina;* învrăjbire, neînțelegere, discordie; conflict, ceartă. — V. **dezbina.**

DEZBINĂTÓR, -OÁRE, *dezbinători, -oare,* adj. (Rar) Care dezbină; învrăjbitor. — **Dezbina** + suf. *-ător.*

DEZBOBINÁ, *dezbobinez,* vb. I. Tranz. A desfăşura, a scoate un fir, o sârmă de pe o bobină. — Pref. *dez-* + **bobina.**

DEZBOBINÁRE, *dezbobinări,* s.f. Acțiunea de *a dezbobina.* — V. **dezbobina.**

DEZBRĂCÁ, *dezbrác,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A-şi scoate sau a scoate cuiva îmbrăcămintea cu care se află îmbrăcat; a (se) despuia. **2.** Tranz. Fig. A jefui, a prăda pe cineva (de tot ce are). — Lat. ***disbracare.**

DEZBRĂCÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) dezbrăca.* — V. **dezbrăca.**

DEZBRĂCÁT, -Ă, *dezbrăcați, -te,* adj. Cu hainele scoase de pe el, fără haine; gol. ✦ (Adesea substantivat) Sărac, lipsit de mijloace materiale. — V. **dezbrăca.**

DEZBROBODÍ, *dezbrobodesc,* vb. IV. Refl. A-şi scoate, a-şi lua de pe cap broboada, basmaua, năframa etc. — Pref. *dez-* + [îm]**brobodi.**

DEZBROBODÍRE s.f. Acțiunea de *a se dezbrobodi.* — V. **dezbrobodi.**

DEZBROBODÍT, -Ă, *dezbrobodiți, -te,* adj. Cu broboada scoasă de pe cap, cu capul fără broboadă. — V. **dezbrobodi.**

DEZBUMBÁ, *dezbúmb,* vb. I. Tranz. şi refl. (Reg.) A(-şi) descheia o haină încheiată cu nasturi; a(-şi) descheia nasturii de la o haină. — Pref. *dez-* + [îm]**bumba.**

DEZDĂUNÁ, *dezdăunez,* vb. I. Tranz. A despăgubi. [Scris şi *des-*. — Pr.: *-dă-u-*] — Pref. *dez-* + **dăuna.**

DEZDĂUNÁRE, *dezdăunări,* s.f. Acțiunea de *a dezdăuna* şi rezultatul ei; despăgubire. [Scris şi *des-*. — Pr.: *-dă-u-*] — V. **dezdăuna.**

DEZDĂUNÁT, -Ă, *dezdăunați, -te,* adj. Despăgubit. [Scris şi *desdăunat.* — Pr.: *-dă-u-*] — V. **dezdăuna.**

DEZDOÍ, *dezdói,* vb. IV. **1.** Tranz. A desface, a întinde, a despături un lucru îndoit. **2.** Refl. A reveni în poziție dreaptă, întinsă (după ce a fost îndoit); a se îndrepta, a se destinde. [Prez. ind. şi: *dezdoiesc*] — Pref. *dez-* + [în]**doi.**

DEZDOÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) dezdoi.* — V. **dezdoi.**

DEZECHILIBRÁ, *dezechilibrez,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A-şi pierde sau a face să-şi piardă echilibrul. ✦ Fig. A-şi pierde sau a face să-şi piardă judecata clară. **2.** Tranz. şi refl. A face să nu existe sau a nu exista echilibru (între cheltuieli şi venituri, între diverse ramuri economice etc.). — Din fr. **déséquilibrer.**

DEZECHILIBRÁRE, *dezechilibrări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezechilibra* şi rezultatul ei. — V. **dezechilibra.**

DEZECHILIBRÁT, -Ă, *dezechilibrați, -te,* adj. **1.** Care şi-a pierdut echilibrul, care nu mai are echilibru. ✦ Fig. (Despre oameni) Care şi-a pierdut judecata clară; tulburat (mintal). **2.** Care este lipsit de proporție justă între diversele elemente componente. — V. **dezechilibra.** Cf. fr. d é s é q u i l i b r é.

DEZECHILÍBRU s.n. Lipsă de echilibru. ✦ Fig. Tulburare mintală; lipsă de judecată clară. — Din fr. **déséquilibre.**

DEZECHIPÁ, *dezechipez,* vb. I. Tranz. A lua înapoi unui soldat (care a terminat stagiul militar) sau unei unități militare echipamentul; a scoate echipamentul de pe un vas de război. ✦ Refl. A-şi scoate echipamentul; *p. gener.* a se dezbrăca. — Pref. *dez-* + **echipa.** Cf. fr. d é s é q u i p e r.

DEZECHIPÁRE, *dezechipări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezechipa.* — V. **dezechipa.**

DEZECHIPÁT, -Ă, *dezechipați, -te,* adj. Care nu mai are echipament sau care are echipamentul descompletat; care nu şi-a pus (încă) echipamentul. — V. **dezechipa.**

DEZEMULSIONÁ, *dezemulsionez,* vb. I. Tranz. A separa lichidele dintr-o emulsie. [Pr.: *-si-o-*] — Pref. *dez-* + **emulsiona.**

DEZEMULSIONÁNT, *dezemulsionante,* s.n. Substanță care dezemulsionează. [Pr.: *-si-o-*] — **Dezemulsiona** + suf. *-ant.*

DEZEROIZÁ, *dezeroizez,* vb. I. Tranz. A înlătura idealizarea unor fapte, personaje etc. [Pr.: *-ro-i-*] — Pref. *dez-* + **erou** + suf. *-iza.*

DEZEROIZÁRE, *dezeroizări,* s.f. Acțiunea de *a dezeroiza.* [Pr.: *-ro-i-*] — V. **dezeroiza.**

DEZEROIZÁT, -Ă, *dezeroizați, -te,* adj. Care a pierdut calitatea de erou. [Pr.: *-ro-i-*] — V. **dezeroiza.**

DEZERTÁ, *dezertez,* vb. I. Intranz. (Despre militari) A părăsi în mod nejustificat unitatea din care face parte, locul în care prestează serviciul sau câmpul de luptă (trecând uneori la inamic). ✦ Fig. A-şi părăsi îndatoririle, obligațiile, a se sustrage de la îndeplinirea lor. — Din fr. **déserter.**

DEZERTÁRE, *dezertări,* s.f. Faptul de *a dezerta.* — V. **dezerta.**

DEZERTÓR, -OÁRE, *dezertori, -oare,* s.m. şi f. Militar care dezertează. — Din fr. **déserteur.**

DEZESPERÁNT, -Ă, *dezesperanți, -te,* adj. Care te duce la disperare, care te face să disperi. — Din fr. **désespérant.**

DEZEŞUÁ, *dezeşuez,* vb. I. Tranz. A repune în stare de plutire o navă eşuată. [Pr.: *-şu-a*] — Din fr. **déséschouer.**

DEZEŞUÁRE, *dezeşuări,* s.f. Acțiunea de *a dezeşua*. [Pr.: *-şu-a-*] — V. **dezeşua.**

DEZEŞUÁT, -Ă, *dezeşuați, -te,* adj. (Despre nave) Care a fost pus în stare de plutire după o eşuare. [Pr.: *-şu-at*] — V. **dezeşua.**

DEZETATIZÁ, *dezetatizez,* vb. I. Tranz. A reduce sau a suprima controlul statului în sectoare economice; a reda proprietățile persoanelor de la care au fost confiscate de către stat sau moştenitorilor acestora. — Pref. *dez-* + **etatiza.**

DEZGĂRDINÁ, *dezgărdinez,* vb. I. Tranz. A desprinde din gardină fundul unui butoi; *p. gener.* a desprinde, a scoate un lucru de la locul unde este fixat. — Pref. *dez-* + **gardină.**

DEZGHÉȚ, *dezghețuri,* s.n. Topire naturală a gheții sau a zăpezii (din cauza căldurii). — Din **dezgheța** (derivat regresiv).

DEZGHEȚÁ, *dezghéț,* vb. I. Refl. **1.** (Despre lichide înghețate; la pers. 3) A redeveni lichid, a înceta de a mai fi înghețat; (despre corpuri îmbibate cu apă înghețată) a se muia la căldură (prin topirea lichidului pe care îl conțin). ✧ Tranz. *Căldura a dezghețat râul.* ✦ (Despre ființe înghețate) A se dezmorți; a se încălzi. **2.** Fig. (Despre oameni) A-şi pierde sfiala, stângăcia, neîndemânarea; a deveni vioi, îndrăzneț, priceput. — Lat. **disglaciare.**

DEZGHEȚÁRE, *dezghețări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezgheța.* — V. **dezgheța.**

DEZGHEȚÁT, -Ă, *dezghețați, -te,* adj. **1.** (Despre lichide înghețate) Care a redevenit lichid; (despre corpuri îmbibate cu apă înghețată) care s-a muiat la căldură (prin topirea lichidului). ✦ (Despre ființe înghețate) Dezmorțit; încălzit. **2.** Fig. (Despre oameni; adesea adverbial) Isteț, vioi, priceput. — V. **dezgheța.**

DEZGHIOCÁ, *dezghióc,* vb. I. Tranz. A deschide, a desface şi a îndepărta învelişul anumitor fructe sau legume; a scoate un fruct din coajă sau boabele dintr-o păstaie. ✦ A desface pănuşile sau boabele de pe ştiuletele de porumb. — Cf. g h i o a c ă.

DEZGHIOCÁRE, *dezghiocări,* s.f. Acțiunea de *a dezghioca;* dezghiocat[1]. — V. **dezghioca.**

DEZGHIOCÁT[1] s.n. Dezghiocare. — V. **dezghioca.**

DEZGHIOCÁT[2]**, -Ă,** *dezghiocați, -te,* adj. (Despre unele fructe sau legume) Desfăcut din coajă sau din păstăi; (despre boabele de porumb) desfăcut de pe ştiuleți; (despre ştiuleți) scos din pănuşi. — V. **dezghioca.**

DEZGHIOCĂTÓR, *dezghiocătoare,* s.n. Maşină pentru scoaterea semințelor de plante leguminoase din păstăi. — **Dezghioca** + suf. *-ător.*

DEZGOLÍ, *dezgolesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A lăsa sau a rămâne gol, a(-şi) descoperi trupul sau o parte a lui; a (se) dezbrăca, a (se) despuia. — Pref. *dez-* + **goli.**

DEZGOLÍRE, *dezgoliri,* s.f. Faptul de *a (se) dezgoli.* — V. **dezgoli.**

DEZGOLÍT, -Ă, *dezgoliți, -te,* adj. Dezbrăcat, gol. — V. **dezgoli.**

DEZGOVEÁLĂ, *dezgoveli,* s.f. (Pop.) Faptul de *a dezgovi.* — **Dezgovi** + suf. *-eală.*

DEZGOVÍ, *dezgovesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A scoate găteala de pe capul miresei şi a-i îmbrobodi capul cu maramă. — Pref. *dez-* + **govi** (reg. „a ține de urât miresei" < sl.).

DEZGRĂDÍ, *dezgrădesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A scoate gardul care împrejmuia un loc, a lăsa (un loc) fără îngrăditură. — Pref. *dez-* + [în]**grădi.**

DEZGRĂDÍRE, *dezgrădiri,* s.f. (Rar) Faptul de *a dezgrădi.* — V. **dezgrădi.**

DEZGRĂDÍT, -Ă, *dezgrădiți, -te,* adj. (Rar) **1.** (Despre un loc) Cu gardul scos sau stricat. **2.** Desfăcut dintr-o împletitură. — V. **dezgrădi.**

DEZGROPÁ, *dezgróp,* vb. I. Tranz. **1.** A scoate un cadavru sau osemintele cuiva din mormânt; a exhuma, a deshuma. ✦ Fig. A scoate la iveală (lucruri uitate). **2.** A scoate din pământ, a aduce la suprafață, prin săpături, un obiect îngropat. — Pref. *dez-* + [în]**gropa.**

DEZGROPÁRE, *dezgropări,* s.f. Acțiunea de *a dezgropa;* dezgropat. — V. **dezgropa.**

DEZGROPÁT s.n. Dezgropare. — V. **dezgropa.**

DEZGÚST s.n. Aversiune pentru mâncare sau, *p. ext.*, pentru un lucru, o persoană etc.; scârbă, silă. — Pref. *dez-* + **gust** (după fr. *dégoût*).

DEZGUSTÁ, *dezgúst,* vb. I. Tranz. şi refl. A face pe cineva să-şi piardă sau a-şi pierde gustul, dorința pentru ceva. ✦ Tranz. A provoca, a inspira cuiva dezgust, scârbă, aversiune. — Pref. *dez-* + **gusta** (după fr. *dégoûter*).

DEZGUSTÁT, -Ă, *dezgustați, -te,* adj. Cuprins de dezgust (pentru cineva sau ceva); scârbit. — V. **dezgusta.**

DEZGUSTĂTÓR, -OÁRE, *dezgustători, -oare,* adj. Care trezește dezgust; respingător, scârbos. — **Dezgusta** + suf. *-ător.*

DEZÍCE, *dezíc,* vb. III. Tranz. A contrazice, a nega, a tăgădui (o afirmație); a retracta. ✦ Refl. A nu mai recunoaște un lucru spus, a-și retrage cuvântul. [Var.: **deszíce** vb. III] — Din fr. **dédire** (după *zice*).

DEZÍCERE s.f. Acțiunea de *a (se) dezice;* afirmație prin care se dezice ceva. [Var.: **deszícere** s.f.] — V. **dezice.**

DEZIDEOLOGIZÁ, *dezideologizez,* vb. I. Tranz. A scoate administrația, poliția, justiția, cultura etc. de sub influența unei ideologii. [Pr.: *-de-o-*] — Pref. *dez-* + **ideologie** + suf. *-iza.*

DEZIDERÁT, *deziderate,* s.n. Ceea ce ar fi de dorit să se întâmple, să se realizeze; cerință, dorință. — Din lat. **desideratum.**

DEZILÚZIE, *deziluzii,* s.f. Decepție, dezamăgire. — V. **désillusion.**

DEZILUZIONÁ, *deziluzionez,* vb. I. Tranz. A pricinui cuiva o deziluzie, a face (pe cineva) să-și piardă speranțele, încrederea, iluziile; a decepționa, a dezamăgi. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **désillusionner.**

DEZILUZIONÁT, -Ă, *deziluzionați, -te,* adj. Înșelat în așteptări; dezamăgit, decepționat. [Pr.: *-zi-o-*] — V. **deziluziona.**

DEZINCRIMINÁ, *dezincriminez,* vb. I. Tranz. (Jur.) A scoate de sub incriminare; a disculpa. — Pref. *dez-* + **incrimina.**

DEZINCRIMINÁRE, *dezincriminări,* s.f. (Jur.) Acțiunea de *a dezincrimina.* — V. **dezincrimina.**

DEZINCRIMINÁT, -Ă, *dezincriminați, -te,* adj. Care a fost scos de sub incriminare. — V. **dezincrimina.**

DEZINCRUSTÁ, *dezincrustez,* vb. I. Tranz. A curăța de depunerile de piatră un cazan de aburi, o instalație termică etc. — Din fr. **désincruster.**

DEZINCRUSTÁNT, *dezincrustante,* s.n. Substanță folosită pentru a împiedica depunerile de piatră în cazanele de abur, în instalațiile termice etc., sau pentru a dezincrusta un astfel de cazan, o instalație etc. — Din fr. **désinscrustant.**

DEZINCRUSTÁRE, *dezincrustări,* s.f. Faptul de *a dezincrusta*. — V. **dezincrusta.**

DEZINDIVIDUALIZÁ, *dezindividualizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face să-și piardă individualitatea; a depersonaliza. [Pr.: *-du-a-*] — Pref. *dez-* + **individualiza.**

DEZINDIVIDUALIZÁRE, *dezindividualizări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a dezindividualiza.* [Pr.: *-du-a-*] — V. **dezindividualiza.**

DEZINDIVIDUALIZÁT, -Ă, *dezindividualizați, -te,* adj. Care și-a pierdut individualitatea, care s-a depersonalizat. [Pr.: *-du-a-*] — V. **dezindividualiza.**

DEZINFECTÁ, *dezinfectez,* vb. I. Tranz. A distruge germenii patogeni din afara organismului, pentru a împiedica orice contaminare. — Din fr. **désinfecter.**

DEZINFECTÁNT, -Ă, *dezinfectanți, -te,* adj., s.m. (Substanță sau agent fizic) care are proprietatea de a dezinfecta. [Pl. și: (n.) *dezinfectante*] — Din fr. **désinfectant.**

DEZINFECTÁRE, *dezinfectări,* s.f. Acțiunea de *a dezinfecta* și rezultatul ei; dezinfecție. — V. **dezinfecta.**

DEZINFÉCȚIE, *dezinfecții,* s.f. Dezinfectare. — Din fr. **désinfection.**

DEZINFESTÁ, *dezinfestez,* vb. I. Tranz. A curăța de paraziți o cultură, o casă etc. — Din fr. **désinfester.**

DEZINFESTÁNT, *dezinfestanți,* s.m. (Rar) Pesticid. [Pl. și: (n.) *dezinfestante*] — Din fr. **désinfestant.**

DEZINFESTÁRE, *dezinfestări,* s.f. Acțiunea de *a dezinfesta.* — V. **dezinfesta.**

DEZINFESTÁT, -Ă, *dezinfestați, -te,* adj. Care a fost curățat de paraziți. — V. **dezinfesta.**

DEZINFLAMÁ, *dezinflamez,* vb. I. Tranz. și refl. (Med.) A (se) dezumfla (**1**). — Pref. *dez-* + **inflama.**

DEZINFLAMÁRE, *dezinflamări,* s.f. Acțiunea de *a dezinflama.* — V. **dezinflama.**

DEZINFLAMÁT, -Ă, *dezinflamați, - te,* adj. Dezumflat**2**. — V. **dezinflama.**

DEZINFORMÁ, *dezinformez,* vb. I. Tranz. A informa (în mod intenționat) greșit. — Pref. *dez-* + **informa.**

DEZINFORMÁRE, *dezinformări,* s.f. Faptul de *a dezinforma.* — V. **dezinforma.**

DEZINFORMÁT, -Ă, *dezinformați, -te,* adj. Care este greșit informat (de cei din jur). — V. **dezinforma.**

DEZINHIBÁ, *dezinhíb,* vb. I. Tranz. și refl. A face să iasă sau a ieși din starea de inhibiție. — Pref. *dez-* + **inhiba.**

DEZINHIBÁRE, *dezinhibări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezinhiba.* — V. **dezinhiba.**

DEZINHIBÁT, -Ă, *dezinhibați, -te,* adj. Care a ieșit din starea de inhibiție. — V. **dezinhiba.**

DEZINHIBÍȚIE s.f. Ieșirea din starea de inhibiție, înlăturare a inhibiției; dezinhibare. — Din fr. **desinhibition.**

DEZINSECTIZÁ, *dezinsectizez,* vb. I. Tranz. A curăța de insecte dăunătoare o locuință, un spital etc. — Din fr. **désinsectiser.**

DEZINSECTIZÁRE, *dezinsectizări,* s.f. Acțiunea de *a dezinsectiza.* — V. **dezinsectiza.**

DEZINSECTIZÁT, -Ă, *dezinsectizați, -te,* adj. Care a fost curățat de insecte dăunătoare. — V. **dezinsectiza.**

DEZINSÉCȚIE, *dezinsecții,* s.f. Distrugere a insectelor parazite (transmițătoare de boli) aflate în mediul uman. — Din fr. **désinsection.**

DEZINTEGRÁ, *dezintegrez,* vb. I. Refl. (Despre nucleele atomice) A se transforma spontan în alte nuclee atomice; (impr.) a se dezagrega. ✧ Tranz. *A dezintegra un nucleu atomic.* — Din fr. **désintégrer.**

DEZINTEGRÁRE, *dezintegrări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezintegra* și rezultatul ei. — V. **dezintegra.**

DEZINTEGRÁT, -Ă, *dezintegrați, -te,* adj. (Despre nucleele atomice) Care a suferit o dezintegrare; (impr.) dezagregat. — V. **dezintegra.**

DEZINTERÉS s.n. Lipsă de interes (față de cineva sau de ceva); indiferență, nepăsare. — Din **dezinteresa** (derivat regresiv).

DEZINTERESÁ, *dezinteresez,* vb. I. Refl. A nu manifesta niciun interes pentru cineva sau ceva, a nu-i păsa, a nu se (mai) îngriji de cineva sau de ceva. — Din fr. **désintéresser.**

DEZINTERESÁRE, *dezinteresări,* s.f. Faptul de *a se dezinteresa;* nepăsare. — V. **dezinteresa.**

DEZINTERESÁT, -Ă, *dezinterersați, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care nu are în vedere interesul, folosul personal, care nu caută un câștig pentru sine. — V. **dezinteresa.** Cf. fr. d é s i n t é r e s s é.

DEZINTOXICÁ, *dezintóxic,* vb. I. Tranz. și refl. A scăpa, a (se) vindeca de o intoxicație. — Din fr. **désintoxiquer.**

DEZINTOXICÁRE, *dezintoxicări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezintoxica.* — V. **dezintoxica.**

DEZINTOXICÁT, -Ă, *dezintoxicați, -te,* adj. Care s-a vindecat de o intoxicație. — V. **dezintoxica.**

DEZINTOXICÁȚIE, *dezintoxicații,* s.f. Dezintoxicare. — Din fr. **désintoxication.**

DEZINVÓLT, -Ă, *dezinvolți, -te,* adj. (Despre oameni) Care se mișcă, se manifestă liber, degajat; (despre manifestări ale oamenilor) care arată degajare. — Din fr. **désinvolte.**

DEZINVOLTÚRĂ s.f. Atitudine sau comportare firească, degajată, plină de îndrăzneală. — Din fr. **désinvolture.**

DEZIOTACIZÁRE, *deziotacizări,* s.f. (Rar.) Eliminare a iotacizării. — Pref. *dez-* + **iotacizare.**

DEZIRÁBIL, -Ă, *dezirabili, -e,* adj. Care corespunde dorinței, care stârnește dorință. — Din fr. **désirable.**

DEZLĂNȚUÍ, *dezlắnțui,* vb. IV. Refl. și tranz. A porni sau a face să pornească cu violență, a(-și) da curs liber; a izbucni sau a face să izbucnească; a (se) declanșa. ✦ Refl. A năvăli cu furie, a se năpusti. — Pref. *dez-* + **lanț** + suf. *-ui* (după fr. *déchaîner).*

DEZLĂNȚUÍRE, *dezlănțuiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezlănțui* și rezultatul ei. — V. **dezlănțui.**

DEZLĂNȚUÍT, -Ă, *dezlănțuiți, -te,* adj. Care se manifestă cu o putere ce nu poate fi stăvilită. — V. **dezlănțui.**

DEZLÂNÁ, pers. 3 *dezlânează,* vb. I. Refl. (Rar; despre fire textile răsucite) A-și pierde aspectul răsucit; a se scămoșa. ✦ Fig. (Despre stări sau manifestări ale oamenilor) A deveni fără șir, lipsit de logică. — Pref. *dez-* + **lână.**

DEZLÂNÁRE, *dezlânări,* s.f. Faptul de *a se dezlâna.* — V. **dezlâna.**

DEZLÂNÁT, -Ă, *dezlânați, -te,* adj. **1.** (Rar) Destrămat, rărit. **2.** Fig. Care este fără șir, fără logică; prolix. — V. **dezlâna.**

DEZLEGÁ, *dezlég,* vb. I. Tranz. **1.** A deschide ceva desfăcând legătura cu care este închis; a desface. ✧ Expr. *A dezlega sacul* = a spune tot ce îl frământă, toate veștile pe care le știe. *A dezlega punga* = a da bani, a cheltui. ✦ A face să nu mai fie înnodat, legat. ✦ Tranz. și refl. A (se) desface din legături, a (se) elibera din strânsoare. ✧ Expr. (Tranz.) *A(-i) dezlega* (sau, refl., *a i se dezlega cuiva) limba* = a face pe cineva (sau a începe singur) să vorbească, să se destăinuiască. **2.** (Mai ales în practicile religioase, în basme) A scuti de obligațiile avute sau asumate, de jurăminte etc., a da voie să nu facă un lucru. ✦ (În religia creștină) A rosti o formulă de iertarea păcatelor. **3.** A găsi soluția unei probleme, a unei ghicitori, a unei enigme etc.; a rezolva. ✦ A citi, a descifra (un scris neciteț). — Lat. **disligare.**

DEZLEGÁRE, *dezlegări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezlega* și rezultatul ei. ✦ Permisiune, voie (de a face ceva). — V. **dezlega.**

DEZLEGÁT, -Ă, *dezlegați, -te,* adj. **1.** Care nu este legat, care a fost desfăcut din legături. ✧ Expr. *A avea limba dezlegată* = a fi extrem de vorbăreț, a spune tot ce știe. **2.** Care a fost absolvit de un blestem, de păcate etc. **3.** (Despre probleme) Rezolvat. — V. **dezlega.**

DEZLEGĂTÓR, -OÁRE, *dezlegători, -oare,* s.m. și f. Persoană care dezleagă (în mod sistematic) probleme, jocuri, enigme etc. — **Dezlega** + suf. *-ător.*

DEZLIPÍ, *dezlipesc,* vb. IV. Tranz. și refl. **1.** A (se) desprinde din locul unde este lipit, prins sau fixat. **2.** A se depărta sau a face să se depărteze de un loc sau de un obiect (de care se află adesea proptit). ✦ Refl. (Adesea fig.) A se depărta de o persoană; a se despărți. — Pref. *dez-* + **lipi.**

DEZLIPÍRE, *dezlipiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezlipi.* — V. **dezlipi.**

DEZLIPÍT, -Ă, *dezlipiți, -te,* adj. (Despre obiecte lipite, prinse, fixate strâns de altele) Desfăcut, desprins, cu lipitura stricată. — V. **dezlipi.**

DEZLOCUÍ, pers. 3 *dezlocuiesc,* vb. IV. Tranz. (Fiz.; despre corpuri) A scoate o parte egală cu volumul său din fluidul în care a fost introdus; a disloca. — Pref. *dez-* + [în]**locui.**

DEZLOCUÍT, -Ă, *dezlocuiți, -te,* adj. (Despre lichide) Scos de la locul pe care-l ocupa, dat la o parte și înlocuit de un corp solid. — V. **dezlocui.**

DEZMĂȚ, *dezmățuri,* s.n. **1.** Purtare nerușinată, dezmățată, imorală; destrăbălare, deșănțare, dezmățare. **2.** Fig. Debandadă, haos (**2**), anarhie. — Din **dezmăța** (derivat regresiv).

DEZMĂȚÁ, *dezmắț,* vb. I. Refl. (Rar) A se destrăbăla. — Din **dezmățat** (derivat regresiv).

DEZMĂȚÁRE s.f. Dezmăț. — V. **dezmăța.**

DEZMĂȚÁT, -Ă, *dezmățați, -te,* adj. Lipsit de rușine, de bună-cuviință; destrăbălat, desfrânat, deșănțat, imoral. ✦ Cu înfățișare dezordonată, neglijentă. — Pref. *dez-* + **maț** + suf. *-at* (propriu: „căruia îi atârnă zdrențele ca mațele unei vite spintecate").

DEZMÂNIÁ, *dezmắnii,* vb. I. Refl. și tranz. (Rar) A-și potoli sau a face să-și potolească mânia; a (se) îmblânzi, a (se) îmbuna. [Pr.: *-ni-a.* — Prez. ind. și: *dezmâniez*] — Pref. *dez-* + **mânia.**

DEZMEMBRÁ, *dezmembrez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) descompune, a (se) împărți, a (se) desface în mai multe părți; *p. ext.* a (se) desființa în urma unei împărțiri. — Din fr. **démembrer.**

DEZMEMBRÁBIL, -Ă, *dezmembrabili, -e,* adj. Care poate fi desfăcut în părțile componente. — **Dezmembra** + suf. *-bil.*

DEZMEMBRÁRE, *dezmembrări,* s.f. Faptul de *a (se) dezmembra.* — V. **dezmembra.**

DEZMETECÍ vb. IV v. **dezmetici.**

DEZMETECÍRE s.f. v. **dezmeticire.**

DEZMETECÍT, -Ă adj. v. **dezmeticit.**

DEZMÉTIC, -Ă, *dezmetici, -ce,* adj. (Rar; adesea substantivat) Bezmetic. — Cf. b e z m e t i c.

DEZMETICÍ, *dezmeticesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Adesea fig.) A-și reveni sau a face să-și revină dintr-o stare de amețeală, de spaimă etc.; a (se) dezmeți. [Var.: **dezmetecí** vb. IV] — Din **dezmetic.**

DEZMETICÍRE, *dezmeticiri,* s.f. (Adesea fig.) Faptul de *a (se) dezmetici.* [Var.: **dezmetecíre** s.f.] — V. **dezmetici.**

DEZMETICÍT, -Ă, *dezmeticiți, -te,* adj. (Adesea fig.) Care și-a revenit după o amețeală, o spaimă etc. [Var.: **dezmetecít, -ă** adj.] — V. **dezmetici.**

DEZMEȚÍ, *dezmețesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Reg.) A (se) dezmetici. — Pref. *dez-* + [a]**meți.**

DEZMIERDÁ, *dezmiérd,* vb. I. **1.** Tranz. A mângâia pe cineva atingându-l ușor cu palma ori spunându-i vorbe drăgăstoase; a alinta. **2.** Refl. (Rar) A se bucura de ceva; a se desfăta. ✦ A se răsfăța. [Var.: (reg.) **dizmierdá** vb. I] — Lat. ***dismerdare.**

DEZMIERDÁRE, *dezmierdări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezmierda* și rezultatul ei; alintare; gest sau vorbă care dezmiardă. ✦ Răsfăț. [Var.: (reg.) **dizmierdáre** s.f.] — V. **dezmierda.**

DEZMIERDÁT, -Ă, *dezmierdați, -te,* adj. **1.** Căruia i se fac toate plăcerile, gusturile; alintat, răsfățat. **2.** (Pop.) Plin de farmec; desfătător. [Var.: (reg.) **dizmierdát, -ă** adj.] — V. **dezmierda.**

DEZMIERDĂTÓR, -OÁRE, *dezmierdători, -oare,* adj. Care dezmiardă; mângâietor, alintător. ✦ Care încântă, care desfată; desfătător. — **Dezmierda** + suf. *-ător.*

DEZMINȚÍ, *dezmínt,* vb. IV. **1.** Tranz. A declara că un fapt, o afirmație etc. nu corespunde adevărului; a nega, a contesta. ✦ A arăta că ceva este altfel decât pare; a fi în dezacord cu... ✦ A contrazice pe cineva. **2.** Refl. A se arăta altfel decât se credea că este, a dovedi nestatornicie în fapte sau în idei; a înșela așteptările. ✦ A reveni asupra celor spuse înainte; a retracta. — Pref. *dez-* + **minți** (după fr. *démentir).*

DEZMINȚÍRE, *dezmințiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezminți* și rezultatul ei; afirmație, declarație prin care se dezminte ceva. — V. **dezminți.**

DEZMIRIȘTÍ, *dezmiriștesc,* vb. IV. Tranz. A ara stratul superficial de la suprafața pământului, după recoltare. — Pref. *dez-* + **miriște.**

DEZMIRIȘTÍRE, *dezmiriștiri,* s.f. Acțiunea de *a dezmiriști;* dezmiriștit. — V. **dezmiriști.**

DEZMIRIȘTÍT s.n. Dezmiriștire. — V. **dezmiriști.**

DEZMIRIȘTITÓR, *dezmiriștitoare,* s.n. Mașină agricolă folosită la dezmiriștire. — **Dezmiriști** + suf. *-tor.*

DEZMORȚEÁLĂ, *dezmorțeli,* s.f. Faptul de *a (se) dezmorți;* revenire, trezire din amorțeală; dezmorțire. ✦ Starea celui dezmorțit. — **Dezmorți** + suf. *-eală.*

DEZMORȚÍ, *dezmorțesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A ieși sau a scoate din amorțeală; *fig.* a (se) trezi din inerție, a (se) anima, a (se) însufleți. ✧ Expr. (Refl.) *A i se dezmorți* (cuiva) *limba* = a i se dezlega (cuiva) limba, v. *dezlega.* **2.** Refl. (Despre lichide foarte reci) A deveni mai puțin rece. ✦ (Despre pământ) A se dezgheța. — Pref. *dez-* + [a]**morți.**

DEZMORȚÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) dezmorți;* dezmorțeală; dezghețare; *fig.* reînviere. — V. **dezmorți.**

DEZMORȚÍT, -Ă, *dezmorțiți, -te,* adj. **1.** (Despre ființe) Ieșit din amorțeală, trezit din toropeală; *fig.* trezit din starea de pasivitate; reînviat. **2.** (Despre pământ) Dezghețat. — V. **dezmorți.**

DEZMOȘTENÍ, *dezmoștenesc,* vb. IV. Tranz. A lipsi pe cineva de dreptul de moștenire, a înlătura pe cineva de la o moștenire. ✦ Fig. A priva pe cineva de un drept al său; a frustra. — Pref. *dez-* + **moșteni** (după fr. *déshériter).*

DEZMOȘTENÍRE, *dezmoșteniri,* s.f. Acțiunea de *a dezmoșteni* și rezultatul ei. — V. **dezmoșteni.**

DEZMOȘTENÍT, -Ă, *dezmoșteniți, -te,* adj. **1.** Care a fost înlăturat de la o moștenire. **2.** Fig. (Adesea substantivat) Lipsit de bunurile vieții; privat de drepturi. — V. **dezmoșteni.**

DEZNAȚIONALIZÁ, *deznaționalizez,* vb. I. Refl. (Despre grupuri etnice) A-și pierde particularitățile naționale. ✦ Tranz. A face ca un grup etnic să-și piardă particularitățile naționale. [Pr.: *-ți-o-*] — După fr. **dénationaliser.**

DEZNAȚIONALIZÁRE, *deznaționalizări,* s.f. Acțiunea de *a se deznaționaliza* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **deznaționaliza.**

DEZNAȚIONALIZÁT, -Ă, *deznaționalizați, -te,* adj. (Despre grupuri etnice) Care și-a pierdut particularitățile naționale. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **deznaționaliza.**

DEZNĂDĂJDUÍ, *deznădăjduiesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. A-și pierde sau a face să-și piardă orice nădejde (în rezolvarea sau îndreptarea unei situații); a despera. — Pref. *dez-* + **nădăjdui.**

DEZNĂDĂJDUÍRE s.f. Faptul de *a deznădăjdui; p. ext.* deznădejde. ✧ Loc. vb. (Înv.) *A aduce* (pe cineva) *la* (sau *în) deznădăjduire* = a deznădăjdui; a exaspera. — V. **deznădăjdui.**

DEZNĂDĂJDUÍT, -Ă, *deznădăjduiți, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care și-a pierdut orice nădejde (în rezolvarea sau îndreptarea unei situații); desperat. **2.** (Despre sentimente, manifestări ale omului etc.) Care trădează, exprimă deznădejde; provocat de deznădejde. — V. **deznădăjdui.**

DEZNĂDÉJDE, *deznădejdi,* s.f. Stare sufletească a omului care nu mai are nicio nădejde (în rezolvarea sau îndreptarea unei situații); desperare. — Pref. *dez-* + **nădejde.**

DEZNISIPÁ vb. I. v. **denisipa.**

DEZNISIPÁRE s.f. v. **denisipare.**

DEZNISIPÁT, -Ă adj. v. **denisipat.**

DEZNODÁ, *deznód,* vb. I. Tranz. **1.** A desface un nod ori o ață, o sfoară etc. fixate printr-un nod sau, *p. ext.* a desface obiectul legat în acest fel. ✧ Expr. *A deznoda punga* (sau *băierile pungii)* = a scoate banii, a da banii; a face o cheltuială. ✦ Fig. A clarifica, a soluționa o situație încurcată, un conflict. **2.** Fig. A deșela, a speti pe cineva cu bătaia sau din cauza unor poveri prea grele. — Pref. *dez-* + [în]**noda.**

DEZNODÁRE, *deznodări,* s.f. Acțiunea de *a deznoda* și rezultatul ei. — V. **deznoda.**

DEZNODÁT, -Ă, *deznodați, -te,* adj. **1.** (Despre noduri, ațe, sfori etc.) Dezlegat, desfăcut. **2.** Fig. (Fam.; despre corpul omului sau despre oameni) Înalt și slab; deșirat. **3.** Fig. (Despre gânduri, imagini, stil etc.) Lipsit de concizie, fără șir; dezlânat. — V. **deznoda.**

DEZNODĂMÂNT, *deznodăminte,* s.n. Felul cum ia sfârșit, cum se rezolvă o situație, o încurcătură, un conflict etc. ✦ Spec. Parte finală a unei compoziții epice sau dramatice, care aduce soluția intrigii. — **Deznoda** + suf. *-ământ* (după fr. *dénouement*).

DEZOBIȘNUÍ, *dezobișnuiesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A-și pierde sau a face să-și piardă un obicei, un viciu; a (se) dezvăța. — Pref. *dez-* + **obișnui** (după fr. *déshabituer).*

DEZOBIȘNUÍRE s.f. Faptul de *a (se) dezobișnui.* — V. **dezobișnui.**

DEZOCUPÁ, *dezocúp,* vb. I. **1.** Tranz. A elibera un loc ocupat. **2.** Refl. A face liber. — Pref. *dez-* + **ocupa.**

DEZODORIZÁ, *dezodorizez,* vb. I. Tranz. A îndepărta mirosul neplăcut sau nedorit al unui corp sau de pe un corp, din aer, apă etc. — Din fr. **désodoriser.**

DEZODORIZÁNT, -Ă *dezodorizanți, -te,* adj., s.n. (Substanță) care are proprietatea de a dezodoriza; deodorant. — Din fr. **désodorisant.**

DEZODORIZÁRE, *dezodorizări,* s.f. Acțiunea de *a dezodoriza* și rezultatul ei. — V. **dezodoriza.**

DEZODORIZATÓR, *dezodorizatoare,* s.n. Dispozitiv care conține o substanță dezodorizantă și care servește la dezodorizare. — **Dezodoriza** + suf. *-tor.*

DEZOLÁ, *dezolez,* vb. I. Tranz. A întrista, a mâhni profund; a deprima. — Din fr. **désoler.**

DEZOLÁNT, -Ă, *dezolanți, -te,* adj. Care întristează, care mâhnește profund; jalnic, deprimant, dezolator. — Din fr. **désolant.**

DEZOLÁRE, *dezolări,* s.f. Mâhnire adâncă; deprimare. ✦ Fig. Singurătate tristă și apăsătoare; pustiu, pustietate. — V. **dezola.**

DEZOLÁT, -Ă, *dezolați, -te,* adj. Cu o stare sufletească apăsătoare, dureroasă; adânc întristat, foarte mâhnit. — V. **dezola.** Cf. fr. d é s o l é.

DEZOLATÓR, -OÁRE, *dezolatori, -oare,* adj. (Rar) Dezolant. — **Dezola** + suf. *-tor.*

DEZONGULÁRE s.f. (Med. vet.) Desprindere și cădere a cornului copitei la animale. — Din fr. **désongler.**

DEZONOÁRE s.f. Lipsă de onoare; necinste; *p. ext.* ocară, rușine. — Din fr. **déshonneur.**

DEZONORÁ, *dezonorez,* vb. I. Tranz. și refl. A face pe cineva să-și piardă sau a-și pierde onoarea, a (se) face de rușine. — Din fr. **déshonorer.**

DEZONORÁNT, -Ă, *dezonoranți, -te,* adj. Care dezonorează; rușinos. — Din fr. **déshonorant.**

DEZONORÁT, -Ă, *dezonorați, -te,* adj. Care și-a pierdut onoarea; care s-a făcut de rușine. — V. **dezonora.**

DEZÓRDINE, *dezordini,* s.f. **1.** Lipsă de ordine; neorânduială. **2.** Lipsă de organizare, de disciplină; debandadă. ✦ Tulburare (socială); revoltă, răscoală. — Pref. *dez-* + **ordine** (după fr. *désordre).*

DEZORDONÁT, -Ă, *dezordonați, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care nu este deprins cu ordinea; neglijent (în îmbrăcăminte, în muncă, în felul de viață etc.). ✦ (Despre manifestările omului) Care arată lipsă de ordine. **2.** (Despre lucruri, încăperi, locuri) Lipsit de ordine; care se află în neorânduială. — Din fr. **désordonné.**

DEZORGANIZÁ, *dezorganizez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde organizarea, funcționarea normală, bunul mers. — Din fr. **désorganiser.**

DEZORGANIZÁRE, *dezorganizări,* s.f. Faptul de *a (se) dezorganiza;* lipsă de organizare. — V. **dezorganiza.**

DEZORGANIZÁT, -Ă, *dezorganizați, -te,* adj. Care nu (mai) este organizat; care și-a pierdut organizarea, funcționarea normală. — V. **dezorganiza.**

DEZORGANIZATÓR, -OÁRE, *dezorganizatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care dezorganizează. — Din fr. **désorganisateur.**

DEZORIENTÁ, *dezorientez,* vb. I. Tranz. și refl. A face pe cineva să piardă sau a-și pierde simțul orientării, siguranța direcției etc. ✦ Fig. A face pe cineva să piardă sau a-și pierde cumpătul, siguranța de sine, judecata rece și clară; a (se) zăpăci. [Pr.: *-ri-en-*] — Din fr. **désorienter.**

DEZORIENTÁRE, *dezorientări,* s.f. Faptul de a fi dezorientat, starea celui dezorientat; nesiguranță, șovăială; descumpănire. [Pr.: *-ri-en-*] — V. **dezorienta.**

DEZORIENTÁT, -Ă, *dezorientați, -te,* adj. Care nu se poate orienta în spațiu, care nu știe exact unde se află, încotro trebuie să se îndrepte. ✦ Fig. Care nu știe ce atitudine să ia într-o anumită situație; descumpănit. [Pr.: *-ri-en-*] — V. **dezorienta.** Cf. fr. d é s o r i e n t é.

DEZOSÁ, *dezosez,* vb. I. Tranz. A desprinde carnea de pe oase. — Din fr. **désosser.**

DEZOSÁRE, *dezosări,* s.f. Acțiunea de *a dezosa.* — V. **dezosa.**

DEZOSÁT, -Ă, *dezosați, -te,* adj. (Despre carne) Care a fost desprinsă de pe oase. — V. **dezosa.**

DEZOXIDÁ, *dezoxidez,* vb. I. Tranz. A îndepărta (prin diferite procedee chimice) oxigenul dintr-o substanță. — Din fr. **désoxyder.**

DEZOXIDÁNT, -Ă, *dezoxidanți, -te,* adj., s.m. (Substanță) care provoacă dezoxidarea, care dezoxidează. — Din fr. **désoxydant.**

DEZOXIDÁRE, *dezoxidări,* s.f. Acțiunea de *a dezoxida.* — V. **dezoxida.**

DEZOXIRIBONUCLÉIC adj. (În sintagma) *Acid dezoxiribonucleic* = acid nucleic cu rol esențial în mecanismul ereditar al celulelor vii. [Pr.: *-cle-ic*]. — Din fr. **désoxyribonucléique.**

DEZRĂDĂCINÁ, *dezrădăcinez,* vb. I. Tranz. **1.** A scoate o plantă din pământ cu rădăcină cu tot. **2.** Fig. A determina dispariția unei idei, a unei deprinderi etc.; a stârpi. — Pref. *dez-* + [în]**rădăcina.**

DEZRĂDĂCINÁRE, *dezrădăcinări,* s.f. Acțiunea de *a dezrădăcina.* — V. **dezrădăcina.**

DEZRĂDĂCINÁT, -Ă, *dezrădăcinați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre plante) Care a fost scos din pământ cu rădăcină cu tot. **2.** Adj., s.m. și f. P. anal. (Persoană) care și-a părăsit locul de naștere și se simte străină. ✦ (Persoană) care nu se poate adapta (la noile condiții de mediu, de viață). — V. **dezrădăcina.**

DEZRĂSUCÍ, *dezrăsucesc,* vb. IV. Tranz. A face ca un fir sau, *p. ext.*, un obiect să nu mai fie răsucit; a desface. ✦ Tranz. și refl. A (se) desface din depănătură. — Pref. *dez-* + **răsuci.**

DEZRĂSUCÍRE, *dezrăsuciri,* s.f. Faptul de *a (se) dezrăsuci.* — V. **dezrăsuci.**

DEZRĂSUCÍT, -Ă, *dezrăsuciți, -te,* adj. Care nu mai este răsucit; care s-a desfăcut din depănătură. — V. **dezrăsuci.**

DEZROBÍ, *dezrobesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) elibera din starea de robie; *p. gener.* a (se) elibera de sub o asuprire politică sau socială. ✦ Tranz. A elibera un stat, un popor de sub o ocupație; a asigura independența unui stat. **2.** Tranz. A elibera pe cineva din prizonierat sau dintr-o detenție nedreaptă. **3.** Tranz. Fig. A scăpa pe cineva dintr-o situație umilitoare, apăsătoare. — Pref. *dez-* + **robi.**

DEZROBÍRE, *dezrobiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezrobi* și rezultatul ei. — V. **dezrobi.**

DEZROBÍT, -Ă, *dezrobiți, -te,* adj. Care a fost eliberat din robie, *p. gener.* de sub asuprire politică sau socială, de sub o ocupație, din prizonierat etc. — V. **dezrobi.**

DEZROBITÓR, -OÁRE, *dezrobitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care dezrobește. — **Dezrobi** + suf. *-tor.*

DEZUMANIZÁ, *dezumanizez,* vb. I. Tranz. și refl. A face pe cineva să-și piardă sau a-și pierde sentimentele, a se abrutiza. — Din fr. **déshumaniser.**

DEZUMANIZÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) dezumaniza* și rezultatul ei. — V. **dezumaniza.**

DEZUMANIZÁT, -Ă, *dezumanizați, -te,* adj. Care și-a pierdut sentimentele. — V. **dezumaniza.**

DEZUMFLÁ, *dezúmflu,* vb. I. **1.** Tranz. A face ca un obiect umflat sau un organ inflamat să-și recapete volumul normal sau să-și scadă volumul. ✧ Refl. *Cauciucul s-a dezumflat.* ✧ Expr. (Refl.) *A i se dezumfla buzunarele* = a rămâne fără bani, cu buzunarele goale. **2.** Refl. Fig. (Despre oameni) A-și reveni dintr-o stare de exaltare; (despre manifestări ale omului) a se potoli, a se tempera. — Pref. *dez-* + **umfla.**

DEZUMFLÁRE, *dezumflări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezumfla* și rezultatul ei; dezumflat[1]. — V. **dezumfla.**

DEZUMFLÁT[1] s.n. Dezumflare. — V. **dezumfla.**

DEZUMFLÁT[2], -Ă, *dezumflați, -te,* adj. Care nu mai e umflat, care și-a revenit la volumul normal sau care și-a micșorat volumul. ✦ Fig. (Despre oameni sau manifestările lor) Temperat, resemnat, potolit; dezamăgit. — V. **dezumfla.**

DEZUNÍ, *dezunesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Rar) **1.** A (se) desface, a (se) dezlipi, a (se) separa. **2.** A (se) dezbina, a (se) învrăjbi. — Din fr. **désunir.**

DEZUNÍRE, *dezuniri,* s.f. (Rar) **1.** Desfacere, dezlipire, separare. **2.** Dezbinare, neînțelegere, vrajbă. — V. **dezuni.**

DEZVĂLUÍ, *dezvălui,* vb. IV. **1.** Tranz. A face cunoscut; a arăta, a releva. ✦ A destăinui, a divulga. **2.** Refl. A ieși în evidență, a se arăta; a se desfășura. [Prez. ind. și: *dezvăluiesc*] — Pref. *dez-* + [în]**vălui** (după fr. *dévoiler).*

DEZVĂLUÍRE, *dezvăluiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezvălui* și rezultatul ei; ceea ce (se) dezvăluie; destăinuire. — V. **dezvălui.**

DEZVĂȚ s.n. Faptul de a (se) dezvăța; dezobișnuire. — Din **dezvăța** (derivat regresiv).

DEZVĂȚÁ, *dezvắț,* vb. I. Tranz. și refl. A face pe cineva să-și piardă sau a-și pierde o deprindere, un obicei etc.; a (se) dezobișnui; a (se) dezbăra. — Pref. *dez-* + [în]**văța.**

DEZVELÍ, *dezvelesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A îndepărta o învelitoare de pe sine sau de pe altcineva ori ceva; a (se) descoperi. ✦ Tranz. Spec. A despacheta. ✦ Tranz. A da jos acoperișul de pe o casă. ✦ Tranz. A inaugura un monument, o statuie etc. (îndepărtând învelitoarea care le acoperă). **2.** Tranz. Fig. A face să apară, a lăsa să se vadă; a arăta. ✦ Refl. (Rar) A apărea în fața cuiva; a se înfățișa. **3.** Tranz. și refl. Fig. A (se) da în vileag; a (se) trăda. **4.** Refl. (Despre mugurii și bobocii plantelor; *p. ext.* despre plante) A se deschide. — Pref. *dez-* + [în]**veli.**

DEZVELÍRE, *dezveliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezveli.* ✦ Operație de îndepărtare a straturilor sterile care acoperă un zăcământ, în vederea exploatării acestuia. — V. **dezveli.**

DEZVELÍT, -Ă, *dezveliți, -te,* adj. **1.** Care a fost scos din sau de sub învelitoare. **2.** (Despre monumente) Care a fost inaugurat. **3.** (Despre construcții) Care are acoperișul scos. — V. **dezveli.**

DEZVERGÁ, *dezvérg,* vb. I. Tranz. (Mar.) **1.** A desprinde o velă de pe vergă sau de pe strai[2]. **2.** A coborî vergile. — De la **vergă.**

DEZVERGÁRE, *dezvergări,* s.f. Acțiunea de *a dezverga.* — V. **dezverga.**

DEZVINOVĂȚÍ, *dezvinovățesc,* vb. IV. Refl. A-și dovedi sau a căuta să-și dovedească nevinovăția; a se dezvinui, a se disculpa. ✦ Tranz. (Rar) A declara pe cineva nevinovat, a demonstra nevinovăția cuiva. — Pref. *dez-* + [în]**vinovăți.**

DEZVINOVĂȚÍRE, *dezvinovățiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezvinovăți;* cuvinte, argumente, probe prin care cineva (se) dezvinovățește; dezvinuire, disculpare. — V. **dezvinovăți.**

DEZVINUÍ, *dezvinuiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Rar) A (se) dezvinovăți. — Pref. *dez-* + [în]**vinui.**

DEZVINUÍRE, *dezvinuiri,* s.f. (Rar) Dezvinovățire. — V. **dezvinui.**

DEZVIRGINÁ, *dezvirginez,* vb. I. Tranz. A face ca o fată să-și piardă virginitatea; a deflora. — Pref. *dez-* + **virgin.**

DEZVIRGINÁRE s.f. Faptul de *a dezvirgina;* deflorare. — V. **dezvirgina.**

DEZVOLTÁ, *dezvólt,* vb. I. **1.** Refl. (Despre materie, fenomene) A trece prin diferite faze progresive, spre o treaptă superioară; a evolua, a se transforma. ✦ A se extinde dobândind proporții, însemnătate, forță; a crește, a se mări. ✦ (Despre ființe) A evolua crescând treptat (în sens fizic); a crește; (despre oameni) a evolua treptat (în ceea ce privește intelectul). **2.** Tranz. A amplifica în mod creator (o doctrină, o teorie, o idee), a completa cu idei, cu informații noi. **3.** Tranz. A expune amănunțit; a desfășura. *Oratorul dezvoltă subiectul.* **4.** Tranz. A produce, a degaja. *Unele fermentații dezvoltă căldură.* — Et. nec.

DEZVOLTÁRE, *dezvoltări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dezvolta* și rezultatul ei. — V. **dezvolta.**

DEZVOLTÁT, -Ă, *dezvoltați, -te,* adj. **1.** (Despre ființe și însușirile lor) Care a ajuns la gradul normal de dezvoltare, evoluat. ✦ Proeminent. ✦ Ajuns într-un stadiu înaintat, superior. *Cultură dezvoltată.* **2.** Expus în mod amănunțit; amplu. *Plan dezvoltat.* — V. **dezvolta.**

DI interj. (Adesea cu „i” prelungit) Cuvânt cu care se îndeamnă la mers animalele de tracțiune, mai ales caii. [Var.: **díe** interj.] — Onomatopee.

DIABÉT, *diabeturi,* s.n. Nume dat mai multor boli metabolice și endocrine caracterizate prin poliurie sau glicozurie; boală de zahăr. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diabète.**

DIABÉTIC, -Ă, *diabetici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Caracteristic diabetului; de natura diabetului. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care suferă de diabet. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diabétique.**

DIABETOGÉN, -Ă, *diabetogeni, -e,* adj. (Med.) Care produce diabet. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diabétogène.**

DIABÓLIC, -Ă, *diabolici, -ce,* adj. **1.** De diavol; care vine de la diavol; drăcesc. **2.** Care denotă cruzime, rău, crud; perfid, viclean; primejdios, funest. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diabolique,** lat. **diabolicus.**

DIÁBOLO, *diabolouri,* s.n. Jucărie formată dintr-un mosoraş subţiat la mijloc, care se aruncă în sus şi se prinde pe o sforicică întinsă între două beţişoare. — Din fr. **diabolo.**

DIÁC[1], *dieci,* s.m. **1.** (În Evul Mediu) Scriitor de cancelaria domnească şi slujbaş al vistieriei din Ţările Române; grămătic, uricar; *p. ext.* copist. ✦ Cărturar, învăţat. **2.** (Reg.) Cântăreţ bisericesc. — Din sl. **dijakŭ.**

DIÁC[2], *diace,* s.n. Diodă semiconductoare care permite trecerea curentului electric în ambele sensuri de conducţie, sub acţiunea unei tensiuni de comandă aplicate la bornele ei. [Pr.: *di-ac*] — Din fr. **diac.**

DIACHÉNĂ, *diachene,* s.f. Fruct format din două achene lipite. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diakène.**

DIACLÁZĂ, *diaclaze,* s.f. Crăpătură formată de-a lungul unui depozit de roci prin presiune sau prin răcire. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diaclase.**

DIÁCON, *diaconi,* s.m. Membru al clerului hirotonit în prima treaptă a ierarhiei bisericeşti. [Pr.: *di-a-*] — Din sl. **dijakonŭ.**

DIACÓNIC, *diaconice,* s.n. Loc în altar unde se păstrează veşmintele liturgice. [Pr.: *di-a-*] — Din sl. **dijakonĭnikŭ.**

DIACONÍE s.f. Calitatea, funcţia de diacon; timpul cât cineva exercită această funcţie. [Pr.: *di-a-*] — **Diacon** + suf. *-ie.*

DIACRÍTIC, *diacritice,* adj. (În sintagma) *Semn diacritic* (şi substantivat n.) = semn grafic care dă unei litere a alfabetului o valoare specială. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diacritique.**

DIACRÓNIC, -Ă, *diacronici, -ce,* adj. (Despre metode de studiu, puncte de vedere etc.) Care priveşte, expune, interpretează fenomenele evolutiv, istoric. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diachronique.**

DIACRONÍE s.f. Evoluţie, desfăşurare istorică a unui fenomen; metodă care studiază evoluţia în timp a unui fenomen. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diachronie.**

DIADÉM s.n. v. **diademă.**

DIADÉMĂ, *diademe,* s.f. Cunună din metale şi pietre preţioase, purtată pe cap de suverani, de unii reprezentanţi ai bisericii şi, în reprezentările plastice, de anumite divinităţi; podoabă din diverse materiale purtată de femei pe frunte, la anumite ocazii. [Pr.: *di-a-*. — Var.: (înv.) **diadém** s.n.] — Din fr. **diadème,** lat. **diadema.**

DIADÓH, *diadohi,* s.m. **1.** Titlu purtat de generalii lui Alexandru Macedon care şi-au împărţit imperiul după moartea acestuia; persoană care avea acest titlu. **2.** Titlu purtat de prinţul moştenitor al Greciei moderne; persoană având acest titlu. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diadoque,** germ. **Diadoche.**

DIAFÁN, -Ă, *diafani, -e,* adj. Care lasă să străbată lumina fără să se poată distinge clar contururile; străveziu. ✦ (Despre oameni) Cu pielea străvezie, delicată, fină. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diaphane.**

DIAFANIZÁ, *diafanizez,* vb. I. Refl. şi tranz. (Rar) A deveni sau a face să devină diafan, străveziu; a (se) subţia. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diaphaniser.**

DIAFÍLM, *diafilme,* s.n. Film fotografic care cuprinde o succesiune de diapozitive pe o temă dată şi care poate fi proiectat pe un ecran. [Pr.: *di-a-*] — Din rus. **diafilm.**

DIAFÍZĂ, *diafize,* s.f. (Anat.) Porţiunea din mijloc a unui os lung. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diaphyse.**

DIAFONÍE s.f. Trecere nedorită a semnalelor de pe un canal pe altul la sisteme audio cu două sau mai multe canale. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diaphonie.**

DIAFÓRĂ, *diafore,* s.f. Figură de stil care constă în repetarea unui cuvânt, dar cu o altă semnificaţie. [Pr.: *di-a-*] — Din germ. **Diaphora,** fr. **diaphore.**

DIAFORÉTIC, -Ă, *diaforetici, -ce,* adj., s.n. (Medicament, substanţă) care provoacă transpiraţia. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diaphorétique.**

DIAFORÉZĂ, *diaforeze,* s.f. Transpiraţie abundentă (fiziologică sau patologică). [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diaphorèse.**

DIAFOTÍE s.f. (Tel.) Influenţă perturbatoare între semnalele de imagine corespunzătoare unor canale diferite de transmisie. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diaphotie.**

DIAFRAGMÁ, *diafragmez,* vb. I. Tranz. A limita deschiderea unui obiectiv fotografic cu ajutorul unei diafragme. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diaphragmer.**

DIAFRAGMÁRE, *diafragmări,* s.f. Acţiunea de *a diafragma.* [Pr.: *di-a-*] — V. **diafragma.**

DIAFRAGMÁT, -Ă, *diafragmaţi, -te,* adj. (Despre obiective fotografice) Care are deschiderea limitată cu ajutorul unei diafragme. [Pr.: *di-a-*] — V. **diafragma.**

DIAFRAGMÁTIC, -Ă, *diafragmatici, -ce,* adj. (Fot.) Referitor la diafragmă (**3**). [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diaphragmatique.**

DIAFRÁGMĂ, *diafragme,* s.f. **1.** Organ muscular-tendinos care separă toracele de abdomen şi care participă la respiraţie. ✦ Cartilaj care separă cele două nări. **2.** Membrană elastică (la microfon, telefon, gramofon etc.) care, prin vibraţiile ei, reproduce sunetele. **3.** Dispozitiv la obiectivele aparatelor fotografice, format din mai multe plăcuţe opace mobile, care limitează trecerea luminii. **4.** Dispozitiv alcătuit dintr-o membrană cu un orificiu, care, introdus într-o conductă, măsoară debitul şi viteza fluidului. **5.** (Constr.) Element de rigidizare a construcţiei alcătuit dintr-o placă plană sau dintr-un planşeu. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diaphragme,** lat. **diaphragma.**

DIAGENÉTIC, -Ă, *diagenetici, -ce,* adj. (Geol.) Cu caracter de diageneză. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diagénétique.**

DIAGENÉZĂ s.f. Totalitatea transformărilor chimice, mineralogice, de structură etc. pe care le suferă sedimentele în cursul consolidării lor. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diagenèse.**

DIAGNÓSTIC, *diagnostice,* s.n. Identificarea unei afecţiuni, pe baza datelor clinice şi a examenelor de laborator; diagnoză. [Pr.: *di-ag-*] — Din fr. **diagnostic.**

DIAGNOSTICÁ, *diagnostichez,* vb. I. Tranz. A stabili diagnosticul unui bolnav. [Pr.: *di-ag-*] — Din fr. **diagnostiquer.**

DIAGNOSTICÁRE s.f. Faptul de *a diagnostica.* [Pr.: *di-ag-*] — V. **diagnostica.**

DIAGNOSTICIÁN, -Ă, *diagnosticieni, -e,* s.m. şi f. Medic specialist în stabilirea diagnosticului. [Pr.: *di-ag-nos-ti-ci-an*] — Din fr. **diagnosticien.**

DIAGNÓZĂ, *diagnoze,* s.f. (Rar) Diagnostic. [Pr.: *di-ag-*] — Din fr. **diagnose.**

DIAGONÁL, -Ă, *diagonali, -e,* s.f., adj. **I.** S.f. **1.** Segment de dreaptă care uneşte două unghiuri (sau vârfuri) nealăturate ale unui poligon sau două vârfuri ale unui poliedru aflate pe feţe diferite. ✧ Loc. adv. *În diagonală* = pe direcţia unei drepte înclinate faţă de un punct de referinţă; de-a curmezişul. ✦ Curea purtată de-a curmezişul pieptului la unele uniforme (militare). **2.** Porţiune de linie de cale ferată sau de tramvai care întretaie oblic mai multe linii paralele dintr-o staţie, pentru a permite trecerea vagoanelor de pe o linie pe alta. **3.** Bară înclinată, pusă în curmeziş, cu rol de sprijin al unor elemente de construcţie. **II.** Adj. Ca o diagonală (**I 1**); curmeziş; cruciş. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diagonal.**

DIAGRÁMĂ, *diagrame,* s.f. **1.** Reprezentare grafică schematică a unui fenomen, a unui obiect, a unei corelaţii între mărimi. **2.** Schemă a amplasării locurilor dintr-o sală de spectacole, din vagoane etc. **3.** Linie lăsată pe o hârtie de un aparat înregistrator, care reprezintă modul de desfăşurare a unor fenomene. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diagramme.**

DIALÉCT, *dialecte,* s.n. **1.** Variantă teritorială a unei limbi, cuprinzând adesea mai multe graiuri. **2.** (Impr.) Grai. **3.** (Impr.) Limbă. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **dialecte,** lat. **dialectus.**

DIALECTÁL, -Ă, *dialectali, -e,* adj. (Despre cuvinte, expresii, termeni, vorbire) Caracteristic unui dialect; care aparţine unui dialect; privitor la un dialect. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **dialectal.**

DIALECTALÍSM, *dialectalisme,* s.n. Particularitate dialectală. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **dialectalisme.**

DIALÉCTIC, -Ă, *dialectici, -ce,* s.f., adj. **I.** S.f. **1.** Proces de gândire care rezidă în analiza şi discutarea argumentelor contradictorii, în scopul descoperirii adevărului; arta de a ajunge la adevăr prin dialog. **II.** Adj. Care este conform cu dialectica (**I**) sau care o confirmă; care se bazează pe dialectică; care priveşte fenomenele de pe poziţiile dialecticii. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **dialectique,** lat. **dialecticus.**

DIALECTICIÁN, -Ă, *dialecticieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** (Persoană) care gândeşte conform cu principiile dialecticii (**II 1**). **2.** (În filosofia antică) (Persoană) care foloseşte arta discuţiei în contradictoriu. [Pr.: *di-a-lec-ti-ci-an*] — Din fr. **dialecticien.**

DIALECTOLÓG, -Ă, *dialectologi, -e,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în dialectologie. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **dialectologue.**

DIALECTOLÓGIC, -Ă, *dialectologici, -ce,* adj. Privitor la dialecte sau la dialectologie, care aparţine dialectelor sau dialectologiei. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **dialectologique.**

DIALECTOLOGÍE s.f. Disciplină a lingvisticii care studiază dialectele şi graiurile unei limbi. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **dialectologie.**

DIALÉLĂ, *dialele,* s.f. (Log.) Definire a unei noţiuni în cerc vicios printr-o altă noţiune. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diallèle.**

DIALINGVÍSTICĂ s.f. Ramură a lingvisticii care studiază elementele lingvistice care, aparent, nu pot fi sistematizate după principii formale. [Pr.: *di-a-*] — Din engl. **dialinguistics.**

DIALIPETÁL, -Ă, *dialipetali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre plante cu flori) A cărei corolă are petalele separate, libere. **2.** S.f. (La pl.) Subclasă de plante dicotiledonate cu corolă dialipetală (**1**); (şi la sg.) plantă care aparţine acestei subclase. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **dialypétale.**

DIALISEPÁL, -Ă, *dialisepali, -e,* adj. (Despre plante cu flori) Al cărei caliciu are sepalele separate, libere. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **dialysépale.**

DIALÍZĂ, *dialize,* s.f. **1.** Proces de separare a unei substanţe cu dispersie coloidală de particulele cu dispersie moleculară, bazat pe proprietatea unor membrane de a reţine numai particulele coloidale. **2.** (Med.) Tehnică de epurare a anumitor substanţe conţinute în lichidele biologice. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **dialyse.**

DIALIZÓR, *dializoare,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se efectuează dializa. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **dialyseur.**

DIALÓG, *dialoguri,* s.n. **1.** Convorbire între două sau mai multe persoane. ✦ Spec. Convorbire (cu caracter oficial) care are loc între reprezentanţii a două părţi, a două ţări etc. ✦ Spec. Procedeu literar specific genului epic sau dramatic, constând în alternarea replicilor personajelor. ✧ *Linie de dialog* = semn ortografic de punctuaţie care indică începutul vorbirii fiecărui participant la o convorbire. **2.** Operă literară scrisă sub formă de dialog (**1**). [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **dialogue,** lat. **dialogus.**

DIALOGÁ, *dialoghez,* vb. I. Intranz. A întreține o conversație, a vorbi cu cineva. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **dialoguer.**

DIALOGÁRE, *dialogări,* s.f. Acțiunea de *a dialoga* și rezultatul ei. [Pr.: *di-a-*] — V. **dialoga.**

DIALOGÁT, -Ă, *dialogați, -te,* adj. (Despre opere literare) Compus în formă de dialog. [Pr.: *di-a-*] — V. **dialoga.**

DIAMAGNÉTIC, -Ă, *diamagnetici, -ce,* adj. (Fiz.; despre corpuri) Caracterizat prin diamagnetism. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diamagnétique.**

DIAMAGNETÍSM s.n. (Fiz.) Proprietate a unui corp de a avea o magnetizare de sens contrar intensității câmpului magnetic care i se aplică. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diamagnétisme.**

DIAMÁNT, *diamante,* s.n. **1.** Varietate cristalină de carbon, de obicei transparentă și cu luciu puternic, având cea mai mare duritate dintre toate mineralele și folosită ca piatră prețioasă sau la diverse unelte de șlefuit, de tăiat etc.; adamant. **2.** Unealtă pentru tăiatul sticlei, alcătuită dintr-un diamant (**1**) comun fixat într-un suport metalic cu mâner. **3.** Cel mai mic corp de literă de tipar. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diamant.**

DIAMANTÁT, -Ă, *diamantați, -te,* adj. **1.** (Rar) Împodobit cu diamante. **2.** (În sintagma) *Piatră diamantată* = instrument abraziv fabricat din granule de diamant încorporate într-un liant, folosit pentru șlefuirea dinților și a lucrărilor protetice dentare. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diamanté.**

DIAMÁNTIC, -Ă, *diamantici, -ce,* adj. (Rar) Diamantin. [Pr.: *di-a-*] — **Diamant** + suf. *-ic.*

DIAMANTICÁLE s.f. pl. (Înv.) Bijuterii împodobite cu diamante; *p. gener.* bijuterii, pietre prețioase. [Pr.: *di-a-*] — Din ngr. **diamandiká.**

DIAMANTIFÉR, -Ă, *diamantiferi, -e,* adj. (Despre zăcăminte minerale, terenuri etc.) Care conține diamante, bogat în diamante. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diamantifère.**

DIAMANTÍN, -Ă, *diamantini, -e,* adj. Strălucitor ca diamantul (**1**), asemănător cu diamantul; adamantin, diamantic. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diamantin.**

DIAMETRÁL, -Ă, *diametrali, -e,* adj. Care aparține diametrului, privitor la diametru; care trece prin centrul unui cerc. ✧ *Plan diametral* = plan care trece prin centrul unei sfere, al unui elipsoid etc. ✦ (Adverbial) *Diametral opus* = cu desăvârșire opus, în opoziție directă cu...; de neîmpăcat. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diamétral.**

DIAMÉTRU, *diametre,* s.n. **1.** Segment de dreaptă care unește două puncte ale unui cerc sau ale unei sfere, trecând prin centrul lor; lungimea acestui segment. **2.** (În sintagma) *Diametru aparent* = unghi sub care un observator vede diametrul (**1**) unui obiect depărtat, în special al unui astru. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diamètre,** lat. **diametrus.**

DIAPAZÓN, *diapazoane,* s.n. **1.** Mic instrument acustic format dintr-o bară de oțel în formă de U, care vibrează la lovire, emițând de obicei nota muzicală „la" și servind la acordarea instrumentelor muzicale sau la indicarea tonului pentru un ansamblu coral. ✧ Expr. *A fi* (sau *a se pune) la același diapazon cu cineva* = a se afla în aceeași dispoziție, în aceeași stare sufletească cu cineva; a fi (sau a se pune) de acord cu cineva. **2.** (Adesea fig.) Totalitatea sunetelor pe care le poate produce vocea omenească sau un instrument muzical, de la sunetul cel mai jos până la cel mai înalt; întindere, registru. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diapason.**

DIAPEDÉZĂ s.f. (Fiziol.) Trecere a globulelor albe prin pereții vaselor capilare, determinată de digestie sau de o infecție. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diapédèse.**

DIAPOZITÍV, *diapozitive,* s.n. Imagine fotografică pozitivă realizată pe un film sau pe o placă transparentă, care se utilizează în proiecții. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diapositive.**

DIAPROIECTÓR, *diaproiectoare,* s.n. Proiector pentru diapozitive sau diafilme. [Pr.: *di-a-pro-iec-*] — **Dia**[pozitiv] + **proiector.**

DIARÉE, *diarei,* s.f. Stare patologică manifestată prin eliminarea frecventă de materii fecale moi sau lichide. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diarrhée,** lat. **diarrhoea.**

DIARÉIC, -Ă, *diareici, -ce,* adj. Privitor la diaree, care aparține diareii, de diaree. [Pr.: *di-a-re-ic*] — Din fr. **diarrhéique.**

DIARTRÓZĂ, *diartroze,* s.f. (Anat.) Articulație mobilă dintre oase. [Pr.: *di-ar-*] — Din fr. **diarthrose.**

DIASCÓP, *diascoape,* s.n. Aparat care servește la proiecția diapozitivelor. [Pr.: *di-a-.* — Pl. și: *diascopuri*] — Din fr. **diascope.** Cf. germ. D i a s k o p, rus. d i a s k o p.

DIASCÓPIC, -Ă, *diascopici, -ce,* adj. Referitor la diascop și la proiecțiile făcute cu acest aparat. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diascopique.**

DIASISTÉM, *diasisteme,* s.n. (Lingv.) Sistem lingvistic desprins din analiza a două sisteme (graiuri, dialecte) cu similitudini parțiale; supersistem. [Pr.: *di-a-*] — Din engl. **diasystem,** fr. **diasystème.**

DIÁSPORĂ s.f. **1.** Totalitatea comunităților evreiești dispersate ca urmare a distrugerii Ierusalimului și alungării populației de către Nabucodonosor II, regele Babilonului. **2.** P. ext. Grup etnic aflat în afara granițelor țării de origine. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diaspora.**

DIASTÁZĂ, *diastaze,* s.f. **1.** (Biol.) Enzimă. **2.** (Med.) Despărțire accidentală a două oase articulate, în urma unui șoc, a unui efort etc. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diastase.**

DIASTÁZIC, -Ă, *diastazici, -ce,* adj. **1.** (Biol.) Enzimatic. **2.** (Med.) De diastază; care se datorește diastazei. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diastasique.**

DIASTÍL, *diastiluri,* s.n. (Arh.) Intercolonament larg de dimensiunea a trei diametre de coloană; *p. ext.* edificiu cu astfel de intercolonament. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diastyle.**

DIÁSTOLĂ, *diastole,* s.f. (Fiziol.) Relaxare fiziologică a cavităților cardiace în timpul umplerii lor cu sângele adus de vene. [Pr.: *di-as-*] — Din fr. **diastole.**

DIASTÓLIC, -Ă, *diastolici, -ce,* adj. Care se referă la diastolă, care aparține diastolei; care are loc în timpul diastolei. [Pr.: *di-as-*] — Din fr. **diastolique.**

DIÁTĂ, *diate,* s.f. (Înv.) Testament; prevedere testamentară. [Pr.: *di-a-.* — Var.: **adiátă** s.f.] — Din ngr. **díeta.**

DIATÉCĂ, *diateci,* s.f. Colecție de diapozitive și de diafilme. [Pr.: *di-a-*] — **Dia**[film] + suf. *-tecă.*

DIATERMÁN, -Ă, *diatermani, -e,* adj. (Despre corpuri, medii) Care posedă o bună conductibilitate termică. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diathermane.**

DIATERMÍE s.f. Terapie constând în ridicarea temperaturii unor organe interne cu ajutorul curenților de înaltă frecvență. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diathermie.**

DIATÉZĂ[1], *diateze,* s.f. Categorie gramaticală verbală care exprimă raportul dintre subiect și acțiunea verbului. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diathèse.**

DIATÉZĂ[2], *diateze,* s.f. Predispoziția unei persoane de a contracta anumite boli. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diathèse.**

DIATOMÉE, *diatomee,* s.f. (La pl.) Clasă de alge microscopice monocelulare brune-gălbui, cu corpul închis între două valve silicioase, de forma unui capac de cutie; (și la sg.) algă care face parte din această clasă. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diatomée.**

DIATOMÍT s.n. Rocă sedimentară silicioasă formată mai ales din resturile cochiliilor de diatomee. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diatomite.**

DIATÓNIC, -Ă, *diatonice,* adj., s.f. **1.** Adj. (În sintagma) *Gamă diatonică* = gamă formată din seria succesivă a treptelor sale naturale. **2.** S.f. Structură melodică formată din tonuri și semitonuri. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diatonique,** lat. **diatonicus.**

DIATRÍBĂ, *diatribe,* s.f. **1.** Critică violentă; *p. ext.* cuvântare polemică vehementă. **2.** Text care conține o diatribă (**1**); lucrare care conține o asemenea critică; pamflet. [Pr.: *di-a-*] — Din fr. **diatribe,** lat. **diatriba.**

DIÁVOL, *diavoli,* s.m. **1.** (Bis.) Spiritul suprem al răului care ispitește, dezbină; drac, satana, demon, necuratul, aghiuță. **2.** Fig. Nume dat unui copil sau, *p. ext.* unui om vioi, zglobiu, isteț sau obraznic, rău. — Din sl. **dijavolŭ.**

DIAVOLÉSC, -EÁSCĂ, *diavolești,* adj. De diavol (**1**), ca de diavol, al diavolului. ✦ Fig. Greu de suportat; cumplit. — **Diavol** + suf. *-esc.*

DIAVOLÉȘTE adv. **1.** Drăcește. **2.** Cu multă răutate. — **Diavol** + suf. *-ește.*

DIÁVOLIȚĂ, *diavolițe,* s.f. (Adesea fig.) Drăcoaică (**2**). [Acc. și: *diavolíță*] — **Diavol** + suf. *-iță.*

DIBÁCI, -CE, *dibaci, -ce,* adj. Îndemânatic, abil, priceput, iscusit. — Cf. sb. g i b a k.

DIBĂCÍ, *dibăcesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A potrivi lucrurile cu îndemânare, cu iscusință; a nimeri. **2.** A căuta cu stăruință. **3.** A descoperi (după multă căutare); a găsi, a dibui. — Din **dibaci.**

DIBĂCÍE, *dibăcii,* s.f. Îndemânare, abilitate, pricepere, iscusință. ✦ Șiretenie, abilitate, viclenie; rafinament. — **Dibaci** + suf. *-ie.*

DIBLÁR, *diblari,* s.m. (Pop.) Lăutar care cântă din diblă; scripcar. — **Diblă** + suf. *-ar.*

DÍBLĂ, *dible,* s.f. (Pop. sau peior.) Vioară. — Cf. sb. d i p l e „cimpoi".

DÍBLU, *dibluri,* s.n. Piesă de lemn, de plastic sau de metal introdusă în zidărie, în care se fixează un cui sau un șurub. — Din germ. **Dübel.**

DIBÓL s.n. (Inform.) Limbaj formalizat specializat în prelucrarea datelor din domeniul economic cu ajutorul calculatorului electronic. — Din engl. **dibol.**

DIBUÍ, *dibui,* vb. IV. **1.** Intranz. A merge cu nesiguranță, șovăielnic, căutând un drum. ✦ Tranz. și intranz. A căuta cu nesiguranță; a căuta pipăind prin întuneric. ✧ Loc. adv. *Pe dibuite* = pipăind, căutând cu mâinile, fără să vadă; la întâmplare, la nimereală. **2.** Intranz. A nimeri. **3.** Tranz. A da de urma cuiva care se ascunde; a găsi, a descoperi, a afla, a dibăci. [Prez. ind. și: *dibuiesc*] — Et. nec.

DIBUIÁLĂ, *dibuieli,* s.f. Dibuire. ✦ Fig. Lucrare făcută de cineva fără experiență. — **Dibui** + suf. *-eală.*

DIBUÍRE, *dibuiri,* s.f. Acțiunea de *a dibui* și rezultatul ei; dibuială. — V. **dibui.**

DIBUÍT s.n. Faptul de *a dibui.* — V. **dibui.**

DICARBOXÍLIC, *dicarboxilici,* adj. (Chim.; în sintagma) *Acid dicarboxilic* = combinație chimică în a cărei moleculă există două grupări carboxil. — Din engl. **dicarboxylic.**

DICASTÉRIE, *dicasterii,* s.f. (Înv.) Tribunal bisericesc care judeca procesele de divorț. — Din ngr. **dikastírion.**

DÍCĂ adv. v. **adică.**

DICHÍCI, *dichiciuri,* s.n. (Reg.) Cuțit de cizmărie cu care se fac desene pe talpa sau pe căputa încălțămintei. — Din magh. **dikics.**

DICHÍS, *dichisuri,* s.n. (Pop. și fam.) **1.** (La pl.; adesea fig.) Obiecte mărunte, piese, accesorii (de mică importanță) care completează un sistem și ajută la buna lui funcționare. ✧ Loc. adv. *Cu dichis* (sau *cu tot dichisul)* = cu toate cele necesare, fără să lipsească nimic; cu grijă, ordonat. **2.** Podoabă, găteală, ornament. — Din **dichisi** (derivat regresiv).

DICHISEÁLĂ, *dichiseli,* s.f. (Pop. și fam.) Dichisire. — **Dichisi** + suf. *-eală.*

DICHISÍ, *dichisesc,* vb. IV. Refl. (Pop. şi fam.) A se îmbrăca îngrijit; a se găti, a se ferchezui; (peior.) a se găti excesiv. ✦ Tranz. A potrivi ceva cu migală; a aranja (cu toate dichisurile). — Din ngr. **diíkisa** (aor. lui *diikó).*

DICHISÍRE, *dichisiri,* s.f. (Pop. şi fam.) Acţiunea de *a (se) dichisi* şi rezultatul ei; dichiseală. — V. **dichisi.**

DICHISÍT, -Ă, *dichisiţi, -te,* adj. (Pop. şi fam.) Gătit frumos, aranjat cu gust; împodobit. — V. **dichisi.**

DICHÍU, *dichii,* s.m. (Înv.) Administrator al bunurilor unei mănăstiri; econom. — Din ngr. **díkios** (lit. *díkeos* „drept legitim").

DICÓCT s.n. v. **decoct.**

DICOTILEDÓN, -Ă adj., s.f. v. **dicotiledonat.**

DICOTILEDONÁT, -Ă, *dicotiledonaţi, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre plante) Al cărei embrion are două cotiledoane. **2.** S.f. (La pl.) Clasă de plante cu flori al căror embrion are două cotiledoane; (şi la sg.) plantă din această clasă. [Var.: (rar) **dicotiledón, -ă** adj., s.f.] — După fr. **dicotylédone.**

DICOTÓMIC, -Ă, *dicotomici, -ce,* adj. Care se bifurcă, se împarte în două sau din două în două. [Var.: **dihotomic, -ă** adj.] — Din fr. **dichotomique.**

DICOTOMÍE, *dicotomii,* s.f. **1.** (Log.) Diviziune în două părţi a unui concept, fără ca acesta să-şi piardă înţelesul iniţial. **2.** Mod de ramificaţie a talului şi a tulpinilor unor plante în două părţi egale, care se împart la rândul lor în alte două părţi egale etc. [Var.: **dihotomíe** s.f.] — Din fr. **dichotomie.**

DICROÍSM s.n. Proprietate a unei substanţe birefringente de a absorbi selectiv şi inegal cele două raze rezultate prin refracţie. — Din fr. **dichroïsme.**

DICROMÁTIC, -Ă, *dicromatici, -ce,* adj. Cu două culori. — Din fr. **dichromatique.**

DICTÁ, *dictez,* vb. I. Tranz. **1.** A pronunţa rar şi desluşit cuvintele unei fraze, ale unui text, pentru a fi scrise sau înregistrate întocmai. **2.** A impune ceva în mod categoric, a obliga pe cineva să accepte ceva fără condiţii; a ordona. ✦ (Despre abstracte) A îndemna, a determina la o acţiune. — Din fr. **dicter,** lat. **dictare.**

DICTAFÓN, *dictafoane,* s.n. Aparat pentru înregistrarea vorbirii, în scopul dactilografierii ulterioare a textului. — Din fr. **dictaphone.**

DICTÁNDO adj. invar., s.n. Scriere obişnuită cursivă (după dictare) pe caiete liniate cu linii paralele orizontale. ✧ *Caiet de dictando* = caiet cu linii paralele orizontale. — Din germ. **diktando** „(scriind) după dictare".

DICTÁRE, *dictări,* s.f. Acţiunea de *a dicta* (**1**) şi rezultatul ei. ✦ Lucrare şcolară de control, care constă în reproducerea în scris a unui text dictat. — V. **dicta.**

DICTÁT, *dictate,* s.n. Act prin care un stat impune altui stat condiţii împotriva voinţei acestuia. — Din germ. **Diktat.**

DICTATÓR, -OÁRE, *dictatori, -oare,* s.m. şi f. **1.** S.m. (În Roma antică) Magistrat superior, ales de senat, în vreme de război, de răscoale etc., pe o perioadă de şase luni, cu puteri nelimitate. **2.** S.m. şi f. Conducător de stat care dispune de puteri politice nelimitate. ✦ Fig. Persoană autoritară, care îşi impune punctul de vedere, voinţa; tiran, despot. — Din fr. **dictateur,** lat. **dictator.**

DICTATORIÁL, -Ă, *dictatoriali, -e,* adj. De dictator; autoritar; impus cu forţa. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **dictatorial.**

DICTATÚRĂ, *dictaturi,* s.f. **1.** (În Roma antică) Demnitatea, puterea, autoritatea exercitată de un dictator. **2.** Regim politic în care întreaga putere este deţinută de o persoană sau un grup de persoane, într-o manieră autoritară, arbitrară, recurgând la forţă şi coerciţie. — Din fr. **dictature,** lat. **dictatura.**

DICTÉU, *dicteuri,* s.n. (Rar) Dictare. ✧ *Dicteu muzical* = notare a unei linii melodice după auz. — Din fr. **dictée.**

DICTÓN, *dictoane,* s.n. Expresie, sentinţă (formulată de o personalitate celebră) devenită proverb. — Din fr. **dicton.**

DÍCŢIE, *dicţii,* s.f. Modul de a pronunţa cuvintele, silabele şi sunetele. ✦ (În teatru, cinematograf etc.) Arta de a pronunţa corect şi clar un text. [Pr.: *-ţi-u-.* — Var.: **dicţiúne** s.f.] — Din fr. **diction,** lat. **dictio, -onis.**

DICŢIONÁR, *dicţionare,* s.n. Operă lexicografică cuprinzând cuvintele unei limbi, ale unui dialect, ale unui domeniu de activitate, ale unui scriitor etc., organizate într-o anumită ordine (de obicei alfabetică) şi explicate în aceeaşi limbă sau traduse într-o limbă străină. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **dictionnaire,** lat. **dictionarium.**

DICŢIONĂRÁŞ, *dicţionăraşe,* s.n. Diminutiv al lui *dicţionar;* (depr.) dicţionar lipsit de valoare. [Pr.: *-ţi-o-*] — **Dicţionar** + suf. *-aş.*

DICŢIÚNE s.f. v. **dicţie.**

DIDÁCTIC, -Ă, *didactici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Privitor la învăţământ. ✦ Care este menit să instruiască. *Literatură didactică.* ✦ (Peior.) Arid, sec. **2.** S.f. Parte a pedagogiei care se ocupă cu principiile, metodele şi formele de organizare a procesului de învăţământ. — Din fr. **didactique.**

DIDACTICÍSM s.n. Folosire dogmatică a principiilor şi metodelor didactice; tendinţă de a instrui cu orice preţ. — **Didactic** + suf. *-ism.*

DIDACTICÍST, -Ă, *didacticişti, -ste,* adj. Caracterizat prin didacticism; specific didacticismului. — **Didactic** + suf. *-ist.*

DIDAHÍE, *didahii,* s.f. (Bis.) Predică moralizatoare, cazanie. ✦ P. gener. Învăţătură, morală. [Acc. şi: *didáhie*] — Din ngr. **didahí.**

DÍE interj. v. **di.**

DIECÉL, *diecei,* s.m. (Reg.) Diminutiv al lui *diac.* [Pr.: *di-e-*] — **Diac** + suf. *-el.*

DIECEZÁN, -Ă, *diecezani, -e,* adj. (Bis.) Eparhial. [Pr.: *di-e-.* — Var.: **diocezán, -ă** adj.] — Din fr. **diocésain.**

DIECÉZĂ, *dieceze,* s.f. (Bis.) Eparhie. [Pr.: *di-e-.* — Var.: **diocéză** s.f.] — Din fr. **diocèse,** lat. **dioecesis.**

DIECÍŢĂ, *dieciţe,* s.f. (Reg.) Soţie de diac. [Pr.: *di-e-*] — **Diac** + suf. *-iţă.*

DIÉDRU, *diedre,* s.n. Figură geometrică formată din două semiplane mărginite de dreapta lor de intersecţie; porţiune de spaţiu cuprinsă între aceste semiplane. ✧ (Adjectival) *Unghi diedru.* [Pr.: *di-e-*] — Din fr. **dièdre.**

DIELÉCTRIC, -Ă, *dielectrici, -ce,* adj., s.m. **1.** Adj. Care izolează din punct de vedere electric; izolator. ✧ *Constantă dielectrică* = permitivitate. **2.** S.m. Material izolant din punct de vedere electric şi care se polarizează temporar când este introdus într-un câmp electric. [Pr.: *di-e-*] — Din fr. **diélectrique.**

DIENCEFÁL, *diencefale,* s.n. Segment al creierului situat între trunchiul cerebral şi substanţa albă a encefalului. [Pr.: *di-en-*] — Din fr. **diencéphale.**

DIERÉZĂ, *diereze,* s.f. Disocierea în pronunţare a unui diftong în elementele lui componente. [Pr.: *di-e-*] — Din fr. **diérèse,** lat. **diaeresis.**

DÍESEL, *diesele,* s.n. (În sintagma) *Motor diesel* (şi eliptic) = motor cu ardere internă la care combustibilul, pulverizat prin injectare în aerul din cilindru, se aprinde datorită temperaturii înalte a aerului comprimat. [Pr.: *dízăl*] — Din fr. **diesel,** germ. **Diesel.**

DIÉTĂ[1], *diete,* s.f. Regim alimentar care elimină sau limitează consumul unor alimente sau băuturi în scop profilactic sau terapeutic. [Pr.: *di-e-*] — Din fr. **diète.**

DIÉTĂ[2], *diete,* s.f. (În Evul Mediu) Adunare politică, organ reprezentativ al claselor privilegiate. ✦ (În unele state contemporane) Adunare legislativă. [Pr.: *di-e-*] — Din fr. **diète,** lat. **dieta.**

DIETÉTIC, -Ă, *dietetici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparţine dietei[1], privitor la dietă[1]; pe bază de dietă[1]. **2.** S.f. Ramură a medicinii care studiază problema dietei[1]. [Pr.: *di-e-*] — Din fr. **diététique.**

DIETETICIÁN, -Ă, *dieteticieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în dietetică. [Pr.: *di-e-te-ti-ci-an*] — Din fr. **diététicien.**

DIÉZ, *diezi,* s.m. Semn muzical convenţional pus înaintea unei note sau la începutul portativului, care arată că nota respectivă trebuie executată cu un semiton mai sus; *p. ext.* interval de un semiton cu care se ridică o notă sau un şir de note. ✦ (Adjectival; despre note) Ridicat cu un semiton. [Pr.: *di-ez*] — Din fr. **dièse.**

DIFAMÁNT, -Ă, *difamanţi, -te,* adj. (Livr.) Care defăimează, defăimător; compromiţător pentru reputaţia cuiva. — Din fr. **diffamant.**

DIFAZÁT, -Ă, *difazaţi, -te,* adj. (Despre circuite, maşini etc. electrice) Care are două faze. — Din fr. **diphasé.**

DIFERÉND, *diferende,* s.n. Deosebire de păreri între două sau mai multe persoane, state etc.; neînţelegere, dezacord. — Din fr. **différend.**

DIFERÉNŢĂ, *diferenţe,* s.f. **1.** Ceea ce deosebeşte o fiinţă de alta, un lucru de altul. ✧ *Diferenţă specifică* = trăsătură caracteristică a unei noţiuni, care o deosebeşte de celelalte noţiuni cuprinse în genul ei proxim. **2.** Rezultatul unei scăderi matematice. **3.** (Geogr.; în sintagma) *Diferenţă de nivel* = deosebire de altitudine între două puncte terestre. [Var.: (înv.) **diferínţă** s.f.] — Din fr. **différence,** lat. **differentia.**

DIFERENŢIÁ, *diferenţiez,* vb. I. **1.** Tranz. A stabili deosebirea între obiecte sau fiinţe. **2.** Refl. A se deosebi de altcineva sau de altceva; a diferi. **3.** Tranz. (Mat.) A calcula o diferenţială. [Pr.: *-ţi-a*] — Din fr. **différencier.**

DIFERENŢIÁL, -Ă, *diferenţiali, -e,* adj., s.n., s.f. **I.** Adj. Care face să se deosebească; care diferenţiază. ✧ *Tarif diferenţial* = tarif care face diferenţa de preţ. ✦ (Mat.) Referitor la diferenţe care tind către zero, care operează cu diferenţe extrem de mici. ✧ *Ecuaţie diferenţială* = ecuaţie care conţine funcţiile căutate, derivatele lor şi variabilele independente. *Calcul diferenţial* = capitol al analizei matematice care are ca obiect studiul derivatelor şi al diferenţialelor (**II 2**). *Geometrie diferenţială* = ramură a geometriei care studiază figurile geometrice cu metodele analizei matematice. **II. 1.** S.n. Complex de roţi dinţate care, angrenându-se, permit ca două roţi care au o axă comună şi care nu sunt solidarizate să se învârtească cu viteze diferite. **2.** S.f. (Mat.) Produsul dintre derivata unei funcţii şi creşterea variabilei ei independente; suma produselor dintre derivatele parţiale ale unei funcţii şi creşterile variabilelor ei independente. [Pr.: *-ţi-al*] — Din fr. **différentiel.**

DIFERENŢIÁT, -Ă, *diferenţiaţi, -te,* adj. Care se deosebeşte, se distinge între două sau mai multe fiinţe sau lucruri; deosebit prin caracterele sale specifice. [Pr.: *-ţi-at*] — V. **diferenţia.**

DIFERENŢIÉRE, *diferenţieri,* s.f. Faptul de *a (se) diferenţia.* [Pr.: *-ţi-e-*] — V. **diferenţia.**

DIFERÍ, *difér,* vb. IV. Intranz. A se diferenţia (de altcineva sau de altceva); a se deosebi. — Din fr. **différer,** lat. **differre.**

DIFERÍNŢĂ s.f. v. **diferenţă.**

DIFERÍT, -Ă, *diferiţi, -te,* adj. **1.** (Urmează după substantivul pe care îl determină) Care diferă, care se deosebeşte (de cineva sau de ceva), care nu este asemănător (cu cineva sau cu ceva); deosebit. **2.** (La pl.; precedă substantivul pe care îl determină) Fel de fel de..., tot felul de...; variaţi, diverşi, feluriţi. — V. **diferi.**

DIFICÍL, -Ă, *dificili, -e,* adj. **1.** Care prezintă dificultăţi; greu (de făcut), anevoios, complicat, greu de rezolvat. **2.** (Despre persoane şi despre caracterul lor) Care se împacă greu cu alţii, greu de mulţumit; exigent, mofturos, capricios; susceptibil. — Din fr. **difficile,** lat. **difficilis.**

DIFICULTÁTE, *dificultăți,* s.f. Greutate de a face ceva; anevoință. ✦ Piedică, obstacol. ✧ Expr. *A face (*sau *a crea) dificultăți* = a pune (cuiva) piedici; a opune rezistență, a se împotrivi (într-o problemă). — Din fr. **difficulté,** lat. **difficultas, -atis.**

DIFICULTÓS, -OÁSĂ, *dificultoși, -oase,* adj. (Livr.) Care este plin de dificultăți. — Din fr. **difficultueux.**

DIFLUÉNȚĂ, *difluențe,* s.f. Împărțire a cursului unei ape curgătoare în două brațe, la vărsarea ei în altă apă curgătoare. [Pr.: *-flu-en-*] — Din fr. **diffluence.**

DIFÓRM, -Ă, *diformi, -e,* adj. (Despre ființe sau despre părți ale corpului lor) Cu anomalii; urât, pocit, slut. ✦ (Rar; despre materii) Inform. — Din fr. **difforme,** lat. **difformis.**

DIFORMÁ vb. I v. **deforma.**

DIFORMÁRE s.f. v. **deformare.**

DIFORMÁT, -Ă adj. v. **deformat.**

DIFORMITÁTE, *diformități,* s.f. Deviere, abatere de la forma normală; *p. ext.* urâțenie, sluțenie. — Din fr. **difformité,** lat. **difformitas, -atis.**

DIFRACTÁ, pers. 3 *difráctă,* vb. I. Refl. și tranz. A suferi sau a produce o difracție. — Din fr. **diffracter.**

DIFRACTÁT, -Ă, *difractați, -te,* adj. Care a suferit o difracție. — V. **difracta.**

DIFRÁCȚIE, *difracții,* s.f. Mod de propagare a undelor de lumină, radio, acustice etc. în spatele unui obstacol, prin ocolirea marginilor lui și prin abaterea aparentă de la traiectoria rectilinie. — Din fr. **diffraction.**

DIFTÉRIC, -Ă, *difterici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. De natura difteriei, care aparține difteriei, privitor la difterie. ✧ *Anghină difterică* = difterie. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) bolnavă de difterie. — Din fr. **diphtérique.**

DIFTERÍE, *difterii,* s.f. Boală contagioasă acută produsă de bacili, caracterizată prin formarea unor membrane false pe amigdale, pe faringe sau pe laringe, prin greutate în respirație și la înghițirea alimentelor, prin febră etc.; anghină difterică. — Din fr. **diphtérie.**

DIFTÍNĂ, (**2**) *diftine,* s.f. **1.** Țesătură de bumbac, deasă și rezistentă, cu una dintre fețe pufoasă. **2.** Sortiment de diftină (**1**). — Din fr. **duvetine.**

DIFTÓNG, *diftongi,* s.m. Pronunțare în aceeași silabă a unei vocale cu o semivocală; grup de două sunete format dintr-o vocală și o semivocală care se pronunță în aceeași silabă. — Din fr. **diphtongue,** lat. **diphtongus.**

DIFTONGÁ, *diftonghez,* vb. I. Refl. (Despre vocale) A se transforma în diftong. ✦ Tranz. A articula o vocală transformând-o în diftong. — Din fr. **diphtonguer.**

DIFTONGÁRE, *diftongări,* s.f. Acțiunea de *a (se) diftonga* și rezultatul ei. — V. **diftonga.**

DIFTONGÁT, -Ă, *diftongați, -te,* adj. (Despre vocale) Care a devenit diftong, rostit ca diftong. — V. **diftonga.**

DIFÚZ, -Ă, *difuzi, -e,* adj. Răspândit în toate părțile; împrăștiat, risipit. ✦ Care este neclar, lipsit de organizare. *Stil difuz.* — Din fr. **diffus,** lat. **diffusus.**

DIFUZÁ, *difuzez,* vb. I. **1.** Tranz. A răspândi, a propaga o știre, o idee etc. (prin viu grai, prin presă, prin radio etc.). ✦ A distribui, a pune în vânzare o carte, o publicație etc. **2.** Tranz. A propaga, a răspândi, a împrăștia în toate direcțiile sunete, lumină, căldură etc. ✧ Refl. *Razele luminoase se difuzează când trec printr-un corp translucid.* **3.** Intranz. (Despre moleculele unui corp) A pătrunde în masa altui corp cu care se află în contact. — Din fr. **diffuser.**

DIFUZÁBIL, -Ă, *difuzabili, -e,* adj. Care (se) poate difuza. — **Difuza** + suf. *-bil.*

DIFUZÁRE, *difuzări,* s.f. Acțiunea de *a (se) difuza* și rezultatul ei; răspândire, propagare. — V. **difuza.**

DIFUZÍBIL, -Ă, *difuzibili, -e,* adj. (Despre fluide) Care difuzează (**3**) cu ușurință. — Din fr. **diffusible.**

DIFUZIBILITÁTE s.f. Proprietatea pe care o au unele corpuri de a difuza (**3**). — Din fr. **diffusibilité.**

DIFÚZIE s.f. v. **difuziune.**

DIFUZIÚNE, *difuziuni,* s.f. **1.** Împrăștierea în toate direcțiile a razelor unui fascicul de lumină, a undelor de radio etc. care trec printr-un mediu translucid sau care se reflectă când întâlnesc o suprafață cu asperități. **2.** Pătrunderea moleculelor unui corp în masa altui corp cu care vin în contact. [Pr.: *-zi-u-.* — Var.: **difúzie** s.f.] — Din fr. **diffusion,** lat. **diffusio, -onis.**

DIFUZÓR, (**I**) *difuzoare,* s.n., (**II**) *difuzori,* s.m. **I.** S.n. **1.** Dispozitiv (în formă de pâlnie) pentru redarea sunetelor transmise pe cale electrică și răspândirea lor în mediul înconjurător. **2.** Dispozitiv translucid din sticlă, porțelan etc., care împrăștie uniform lumina unei lămpi. **3.** Aparat întrebuințat la extragerea prin difuziune (**2**) a unei substanțe. **4.** Piesă a carburatorului unui motor, care pulverizează combustibilul printr-un curent de aer. **II.** S.m. Persoană care difuzează (presa). — Din fr. **diffuseur.**

DIG, *diguri,* s.n. Construcție de piatră, de pământ sau de beton, executată în lungul malului unei ape ori îndreptată spre larg, servind la dirijarea cursului de apă sau la apărarea malurilor de acțiunea apei și a curenților. — Din fr. **digue.**

DIGÁMA s.m. Semivocală cu valoare de *u* consonantic, componentă a unor diftongi, triftongi etc. [Scris și: *digamma.* — Acc. și: *dígama*] — Din fr. **digamma.**

DIGERÁ, *digér,* vb. I. Tranz. (Adesea fig.) A mistui alimentele. [Prez. ind. și: *digerez*] — Din fr. **digérer,** lat. **digerere.**

DIGERÁBIL, -Ă, *digerabili, -e,* adj. (Adesea fig.) Care se poate digera (cu ușurință); digestibil. — Din fr. **digérable.**

DIGERÁRE s.f. Acțiunea de *a digera;* digestie. — V. **digera.**

DIGEST, *digesturi,* s.n. Rezumat. ✦ Publicație periodică ce conține rezumate. [Pr.: *dáigest*] — Cuv. engl.

DIGÉSTE s.f. pl. Culegere care cuprinde păreri ale juriștilor antici romani asupra problemelor de drept; pandecte. — Din fr. **digeste.**

DIGESTÍBIL, -Ă, *digestibili, -e,* adj. (Rar) Digerabil. — Din fr. **digestible.**

DIGÉSTIE, *digestii,* s.f. Proces fiziologic complex prin care alimentele introduse în organism sunt transformate treptat în substanțe asimilabile; mistuire, digerare. — Din fr. **digestion,** lat. **digestio.**

DIGESTÍV, -Ă, *digestivi, -e,* adj. Referitor la digestie, care aparține digestiei. ✧ *Aparat* (sau *tub) digestiv* = totalitatea organelor cu ajutorul cărora se face digestia. — Din fr. **digestif.**

DÍGIT, *digiți,* s.m. (Inform., Electron.) Cifră. — Din engl. **digit.**

DIGITÁL, -Ă, *digitali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține degetelor, care se referă la degete. ✧ *Amprentă digitală* v. *amprentă.* **2.** Adj. (Cib.) Care este sau poate fi reprezentat prin cifre ori prin numere. **3.** Adj. (Electron.; despre aparate, dispozitive, instrumente, sisteme) Care generează, măsoară, prelucrează sau stochează semnale digitale (**2**). **4.** S.f. (Bot.) Degețel-roșu. **5.** S.f. Substanță extrasă din frunzele de degețel-roșu, folosită ca tonic al aparatului circulator. — Din fr. **digital.**

DIGITALÍNĂ s.f. Substanță extrasă din frunzele digitalei și întrebuințată ca întăritor cardiovascular, ca diuretic etc. — Din fr. **digitaline.**

DIGITALIZÁ, *digitalizez,* vb. I. Tranz. (Inform., Electron.) A transforma semnalele analogice în semnale digitale. — **Digital** + suf. *-iza.*

DIGITALIZÁRE, *digitalizări,* s.f. (Inform., Electron.) Acțiunea de *a digitaliza.* — V. **digitaliza.**

DIGITALIZÁT, -Ă, *digitalizați, -te,* adj. (Inform., Electron.; despre semnale analogice) Care a fost transformat în semnal digital. — V. **digitaliza.**

DIGITÁT, -Ă, *digitați, -te,* adj. (Despre frunze) Care are foliolele dispuse ca degetele unei mâini deschise. — Din fr. **digité.**

DIGITÁȚIE s.f. Tehnica repartizării degetelor pe clapele sau pe coardele instrumentelor muzicale, pe clapele mașinii de scris etc. — Din fr. **digitation.**

DIGITIGRÁD, *digitigrade,* s.n. (La pl.) Nume dat unui grup de mamifere care se sprijină în mers numai pe degete; (și la sg.) animal care face parte din acest grup. ✧ (Adjectival) *Animal digitigrad.* — Din fr. **digitigrade.**

DIGITRÓN s.n. (Electron.) Tub cu descărcare luminescentă, cu mai mulți catozi, folosit pentru indicații alfanumerice în aparatura digitală de măsurare. — Din fr. **digitron.**

DIGLOSÍE s.f. **1.** (Med.) Malformație constând într-o limbă bifidă. **2.** Coexistența în aceeași țară a două limbi (una savantă și alta populară) sau a două stadii ale aceleiași limbi; bilingvism. — Din fr. **diglossie.**

DIGRÁF, *digrafe,* s.n. (Mat.) Graf direcțional. — Din fr. **digraphe.**

DIGRÉSIE s.f. v. **digresiune.**

DIGRESIÚNE, *digresiuni,* s.f. Abatere de la subiect, în vorbire sau în scris; excurs; parte a unei lucrări care conține o asemenea abatere. [Pr.: *-si-u-.* — Var.: (înv.) **digrésie** s.f.] — Din fr. **digression,** lat. **digressio, -onis.**

DIHÁI adv. (Pop. și fam.; în sintagma) *Mai dihai* = mai mult, mai grozav, mai ceva, și mai și. — Et. nec.

DIHÁNIE, *dihănii,* s.f. **1.** Animal sălbatic; fiară, jivină. **2.** Ființă ciudată, monstruoasă; namilă. **3.** Ființă, vietate. [Pl. și: *dihanii*] — Din sl. **dyhanije** „răsuflare”.

DIHÓNIE, *dihonii,* s.f. (Reg.) Neînțelegere care degenerează în dușmănie. — Din ngr. **dihónia.**

DIHÓR, *dihori,* s.m. Mamifer carnivor de mărimea unei pisici, cu corpul lung, cu picioarele scurte și cu blană cafenie, care se apără de dușmani răspândind un miros urât (*Putorius putorius).* [Acc. și: *díhor*] — Probabil din sl. ***dyhorŭ.**

DIHOTÓMIC, -Ă adj. v. **dicotomic.**

DIHOTOMÍE s.f. v. **dicotomie.**

DIJMÁR, *dijmari,* s.m. Persoană care strângea dijmele; dijmuitor. — **Dijmă** + suf. *-ar.*

DIJMÁȘ, *dijmași,* s.m. Țăran iobag obligat să plătească dijmă. — **Dijmă** + suf. *-aș.*

DÍJMĂ, *dijme,* s.f. (În Evul Mediu, în Țările Române) Dare care reprezenta a zecea parte din produsele principale, percepută de stăpânii feudali de la producătorii direcți; formă de rentă funciară feudală, care consta în cedarea de către țăran proprietarului funciar a unei părți din producția obținută de pe bucata de pământ primită de la acesta spre a fi lucrată în parte. — Din sl. **dižma.**

DIJMĂRÍT s.n. Dare în bani care se plătea în Țara Românească pentru stupi și pentru porci. — **Dijmă** + suf. *-ărit.*

DIJMUÍ, *dijmuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A aduna dijma. **2.** (Fam.) A-și face în mod abuziv parte din ceva. — **Dijmă** + suf. *-ui.*

DIJMUIÁLĂ, *dijmuieli,* s.f. (Rar) Dijmuire. [Pr.: *-mu-ia-*] — **Dijmui** + suf. *-eală.*

DIJMUÍRE, *dijmuiri,* s.f. Acțiunea de *a dijmui* și rezultatul ei; dijmuială, dijmuit. — V. **dijmui.**

DIJMUÍT s.n. Dijmuire. — V. **dijmui.**

DIJMUITÓR, *dijmuitori,* s.m. Dijmar. [Pr.: *-mu-i-*] — **Dijmui** + suf. *-tor.*

DILATÁ, *dilát,* vb. I. Refl. **1.** (Despre unele corpuri) A-și mări dimensiunile sub influența căldurii. ✧ Tranz. *Căldura dilată corpurile.* **2.** (Despre unele părți de

organe, orificii etc.) A se mări, a se lărgi. ✧ Tranz. *Atropina dilată pupila.* [Prez. ind. şi: *dilatez*] — Din fr. **dilater,** lat. **dilatare.**

DILATÁBIL, -Ă, *dilatabili, -e,* adj. Care se poate dilata, care poate fi dilatat. — Din fr. **dilatable.**

DILATÁNT, -Ă, *dilatanţi, -te,* adj. Dilatator. ✦ (Substantivat) Ceea ce serveşte pentru a dilata. — Din fr. **dilatant.**

DILATÁRE, *dilatări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dilata* şi rezultatul ei. — V. **dilata.**

DILATÁT, -Ă, *dilataţi, -te,* adj. **1.** (Despre unele corpuri) Cu dimensiunile mărite sub influenţa căldurii. **2.** (Despre organe, părţi de organe, orificii etc.) Mărit, lărgit. — V. **dilata.**

DILATATÓR, -OÁRE, *dilatatori, -oare,* adj. Care dilată; dilatant. ✧ (Anat.) *Muşchi dilatatori* = muşchi care au funcţia de a dilata deschiderile pe care se inserează. ✦ (Substantivat, n.) Instrument chirurgical care serveşte la dilatarea unei cavităţi, a unui orificiu etc. — Din fr. **dilatateur,** lat. **dilatator.**

DILATÁŢIE, *dilataţii,* s.f. Creştere a dimensiunilor unui corp sub acţiunea căldurii; dilatare. ✧ *Coeficient de dilataţie* = creşterea unităţii de lungime, de suprafaţă sau de volum a unui corp, raportată la 1°C de creştere a temperaturii. ✦ (Med.) Mărire patologică sau terapeutică a diametrului unui orificiu, al unei cavităţi, a unui vas etc. — Din fr. **dilatation,** lat. **dilatatio.**

DILATOMETRÍE s.f. Procedeele de măsurare a dilataţiei corpurilor şi metodele prin care se studiază, pe baza dilataţiei, transformările fizico-chimice suferite de corpuri sub influenţa căldurii. — Din fr. **dilatométrie.**

DILATOMÉTRU, *dilatometre,* s.n. Aparat care măsoară dilataţia corpurilor. — Din fr. **dilatomètre.**

DILATÓRIU, -IE, *dilatorii,* adj. (Livr.) Care tinde la amânarea soluţionării unui litigiu. — Din fr. **dilatoire,** lat. **dilatorius.**

DILAUDÉN s.n. (Farm.) Derivat puternic al morfinei, folosit ca analgezic. [Pr.: *-la-u-*] — Denumire comercială.

DILEMÁTIC, -Ă, *dilematici, -ce,* adj. Cu caracter de dilemă; care prezintă o dilemă. — Din fr. **dilémmatique.**

DILÉMĂ, *dileme,* s.f. Raţionament cu două soluţii, dintre care trebuie aleasă una, deşi ambele duc la aceeaşi concluzie. ✦ Alternativă care pune în dificultate. — Din fr. **dilemme,** lat. **dilemma.**

DILETÁNT, -Ă, *diletanţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care manifestă preocupări într-un domeniu al artei, al ştiinţei sau al tehnicii fără a avea pregătirea profesională corespunzătoare; persoană care se ocupă de ceva din afara profesiunii sale, numai din plăcere; amator; (peior.) persoană care nu adânceşte problemele profesiunii sale. — Din fr. **dilettante.**

DILETANTÍSM s.n. Faptul de a se ocupa ca diletant de o ramură a artei, a ştiinţei sau a tehnicii. ✦ (Peior.) Lipsă de pregătire temeinică, de seriozitate sau de aptitudini, dovedită de cineva în propriul domeniu de activitate. — Din fr. **dilettantisme.**

DILÍ, *dilesc,* vb. IV. refl. (Fam.) A înnebuni. — Din ţig. **da-** (part. *dilo*).

DILIGÉNT, -Ă, *diligenţi, -te,* adj. (Livr.) Harnic, sârguincios, zelos. — Din lat. **diligens, -ntis,** fr. **diligent.**

DILIGÉNŢĂ[1], *diligenţe,* s.f. Trăsură mare, acoperită, cu care se făcea în trecut transportul regulat de poştă şi de călători pe distanţe mai lungi; poştalion. — Din fr. **diligence.**

DILIGÉNŢĂ[2], *diligenţe,* s.f. (Livr.) Sârguinţă, osteneală; zel, promptitudine. — Din lat. **diligentia,** fr. **diligence.**

DILÍU, -ÍE, *dilii,* s.m. şi f., adj. (Fam.) (Om) aiurit, nebun. — De la **dili.**

DILUÁ, *diluez,* vb. I. **1.** Tranz. A micşora concentraţia unei soluţii. **2.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) atenua, a (se) micşora, a slăbi. [Pr.: *-lu-a*] — Din fr. **diluer.**

DILUÁNT, *diluanţi,* s.m. Substanţă care diluează (**1**). [Pr.: *-lu-ant*] — Din fr. **diluant.**

DILUÁRE, *diluări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dilua.* — [Pr.: *-lu-a-*] — V. **dilua.**

DILUÁT, -Ă, *diluaţi, -te,* adj. **1.** (Despre soluţii) Care e mai puţin concentrat; slab. ✦ (Substantivat, n.) Soluţie căreia i s-a micşorat concentraţia. **2.** Fig. (Despre texte, idei, stil) Dezlânat, prolix. [Pr.: *-lu-at*] — V. **dilua.**

DILÚŢIE, *diluţii,* s.f. Raportul dintre o cantitate de soluţie şi cantitatea de substanţă dizolvată în aceasta. — Din fr. **dilution.**

DILUVIÁN, -Ă, *diluvieni, -e,* adj. Care ţine de diluviu, provenit din diluviu, de diluviu. ✦ (Geol.; substantivat, n.) Pleistocen. [Pr.: *-vi-an*] — Din fr. **diluvien.**

DILÚVIU, *diluvii,* s.n. **1.** Potopul biblic; *p. gener.* potop. **2.** (Geol.) Pleistocen. — Din fr., lat. **diluvium.**

DIMENSIONÁ, *dimensionez,* vb. I. Tranz. A stabili, pe bază de calcul, dimensiunile unei construcţii, ale unei maşini, ale unui aparat, ale unei piese etc. [Pr.: *-si-o-*] — Din germ. **dimensionieren.**

DIMENSIONÁL, -Ă, *dimensionali, -e,* adj. Care arată dimensiunea, privitor la dimensiune. [Pr.: *-si-o-*] — Din germ. **dimensional,** fr. **dimensionnel.**

DIMENSIONÁRE, *dimensionări,* s.f. Acţiunea de *a dimensiona.* [Pr.: *-si-o-*] — V. **dimensiona.**

DIMENSIÚNE, *dimensiuni,* s.f. **1.** Mărime (lungime, lăţime sau înălţime) necesară la determinarea întinderii figurilor şi a corpurilor (geometrice). ✧ Expr. (Fam.) *A patra dimensiune* = ceva imposibil, ceva neconceput încă de mintea omenească. ✦ Spec. Mărime fizică considerată din punctul de vedere al legăturii dintre unitatea sa de măsură şi unităţile mărimilor fundamentale ale unui sistem de unităţi de măsură. **2.** Mărime, măsură, proporţie. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **dimension,** lat. **dimensio, -onis.**

DIMÉR, *dimeri,* s.m. Compus chimic rezultat din combinarea a două molecule identice. — Din fr. **dimère.**

DIMERLÍE, *dimerlii,* s.f. (Reg.) Baniţă (pentru cereale). [Var.: **dimirlíe** s.f.] — Cf. tc. d e m i r l i „de fier".

DIMÍE s.f. Ţesătură groasă de lână (albă), folosită la confecţionarea hainelor ţărăneşti; aba, pănură. — Din tc. **dimi.**

DIMINEÁŢĂ, *dimineţi,* s.f., adv. **1.** S.f. Partea de la început a zilei (din zori până la prânz). ✧ Loc. adj. şi adv. *De dimineaţă* = **a)** (care are loc) în partea de la început a zilei, în zori, (foarte) devreme; **b)** (care are loc) din momentul când începe ziua, de când se face ziuă. *Ziua bună se cunoaşte de dimineaţă.* ✧ Loc. adv. (Pop.) *În faptul dimineţii* = în zori de zi. ✧ Expr. *Bună dimineaţa!* sau (pop.) *dimineaţa bună!* formulă de salut, la întâlnire, în timpul dimineţii. *A umbla cu bună dimineaţa* = **a)** a umbla cu colindul în dimineaţa (sau în ajunul) Crăciunului; **b)** (glumeţ şi ir.) a umbla fără treabă (pe la vecini). **2.** Adv. (În forma *dimineaţa*) În timpul dimineţii (**1**). ✧ (În forma *dimineaţă,* după adverbele de timp „azi", „mâine", „poimâine", „ieri", „alaltăieri") *Plouă de ieri-dimineaţă.* ✦ În fiecare dimineaţă (**1**). ✦ (În forma *dimineaţă* precedat de adverbele „mai", „foarte", „tare" şi uneori de prep. „de") Mai (sau foarte) devreme. — Lat. ***demanitia**.

DIMINUÁ, *diminuez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face să devină sau a deveni mai mic (din punct de vedere cantitativ, calitativ, intensiv etc.); a (se) micşora, a scădea. [Pr.: *-nu-a*] — Din fr. **diminuer,** lat. **diminuere.**

DIMINUÁRE, *diminuări,* s.f. Acţiunea de *a (se) diminua* şi rezultatul ei; micşorare, scădere. [Pr.: *-nu-a-*] — V. **diminua.**

DIMINUÉNDO adv. (Muz.) Decrescendo. [Pr.: *-nu-en-*] — Cuv. it.

DIMINUTÍV, -Ă, *diminutivi, -e,* adj., s.n. (Cuvânt) derivat cu ajutorul unui sufix prin care se denumesc fiinţe, obiecte etc. considerate (în mod real sau afectiv) mai mici decât cele exprimate de cuvântul de bază. — Din fr. **diminutif.**

DIMINUTIVÁ, *diminutivez,* vb. I. Tranz. (Lingv.) A face să devină diminutiv, a forma diminutive. — Din fr. **diminutiver.**

DIMINUTIVÁL, -Ă, *diminutivali, -e,* adj. (Despre sufixe, particule) Care formează diminutive; (despre cuvinte, formaţii lexicale) format prin derivare cu sufixe, cu particule diminutivale. — **Diminutiv** + suf. *-al.*

DIMINUTIVÁRE, *diminutivări,* s.f. (Lingv.) Acţiunea de *a diminutiva* şi rezultatul ei. — V. **diminutiva.**

DIMINUTIVÁT, -Ă, *diminutivaţi, -te,* adj. Care a devenit diminutiv. — V. **diminutiva.**

DIMIRLÍE s.f. v. **dimerlie.**

DIMÍSIE s.f. v. **demisie.**

DÍMON s.m. v. **demon.**

DIMÓRF, -Ă, *dimorfi, -e,* adj. Care prezintă dimorfism, caracterizat prin dimorfism. — Din fr. **dimorphe.**

DIMORFÍSM s.n. **1.** Proprietate a unei substanţe de a cristaliza în două forme deosebite. **2.** Existenţa a două forme distincte la una şi aceeaşi specie de animale sau de vegetale (în funcţie de sex, de sezon etc.). — Din fr. **dimorphisme.**

DIMPOTRÍVĂ adj. invar., adv. **1.** Adj. invar. Din faţă, din partea cealaltă, de dincolo; opus. ✦ Fig. Potrivnic, neprielnic, nefavorabil. **2.** Adv. Din contra; cu totul altfel; invers. **3.** Adv. (Rar) Faţă în faţă. — **De[4]** + **împotrivă.**

DIMPREJÚR adv., adj. invar. Din jur, din vecinătate. — **De[4]** + **împrejur.**

DIMPREJÚRUL prep. Din jurul, din apropierea (unei fiinţe sau unui lucru). — **De[4]** + **împrejurul.**

DIMPREÚNĂ adv. Împreună (**1**). — **De[4]** + **împreună.**

DIN prep. **I.** (Cu sens local) **1.** (Introduce un atribut care arată locul unde se află cineva sau ceva, unde se întâmplă ceva) *Oglinda din perete.* **2.** (Introduce un complement care arată punctul de plecare) *A ieşit din casă.* ✦ (În corelaţie cu prep. „în", arată succesiunea în spaţiu de la un loc la altul de acelaşi fel) *Sărea din piatră în piatră.* **3.** (Introduce un complement sau un atribut care arată originea, provenienţa) *Medicament extras din plante.* ✧ *Din jos de...* = mai jos de...; dincolo de... *Din sus de...* = mai sus de... **II.** (Cu sens temporal) **1.** (Introduce un complement care arată momentul existenţei, timpul când se petrece o acţiune) *Îl striga din mers.* **2.** (Introduce un complement care indică punctul de plecare în timp) *Din tinereţe.* **III.** (Cu sens partitiv) Dintre. *Într-una din zile.* **IV.** (Introduce un complement de cauză) *A greşit din neglijenţă.* **V.** (Introduce un complement de mod) *Povesteşte din amintire.* **VI.** (Introduce un complement instrumental) *Bate din palme.* **VII.** (Construcţia prepoziţională indică materia din care este făcut un lucru) *Mămăligă din făină necernută.* **VIII.** (Introduce un complement indirect care arată obiectul unei prefaceri, al unei schimbări) *Ei fac din noapte zi.* **IX.** (Pop.; introduce un complement de relaţie) În ce priveşte, în privinţa. *Din glume îi întrece pe toţi.* — **De[4]** + **în.**

DINADÍNS adv. Cu un anumit scop, în mod conştient; intenţionat, înadins. ✧ *Cu dinadins(ul)* = în mod expres, în special. *Cu tot dinadinsul* = **a)** cu toată stăruinţa, cu orice preţ; **b)** cu adevărat, în adevăr. — **De[4]** + **înadins.**

DINAFÁRĂ adv. (În loc. adv.) *Pe dinafară* = pe de rost, reproducând (întocmai) din memorie. — **De[4]** + **în afară.**

DINAÍNTE adv. **1.** (Local) În faţă, înainte. ✧ Loc. adj. *De dinainte* = aflat în faţă. ✧ Expr. *A (sau a-l) lua (*pe cineva) *gura pe dinainte* = v. *gură. A nu-i trece cuiva pe dinainte* = a acorda cuiva respect sau (prea multă) consideraţie.

✦ (Adjectival) Din față, anterior. *Rândul dinainte.* ✦ (Substantivat; în forma *dinaintea*) Jumătatea din față a corpului unui animal sau al unui om. **2.** (Temporal) De mai înainte, de mai de mult. ✧ Loc. adj. *De dinainte* = de adineauri; de mai înainte. ✦ Din timp, de cu vreme. — **De**[4] + **înainte.**

DINAÍNTEA prep. **1.** Din sau în locul aflat înaintea cuiva sau a ceva, din sau în fața cuiva sau a ceva. ✦ (Precedat de prep. „pe") Prin fața cuiva sau a ceva. **2.** Din timpul care precedă, înainte de... *Anii dinaintea erei noastre.* — **De**[4] + **înaintea.**

DINÁM, *dinamuri,* s.n. Generator electric de curent continuu. — Din fr. **dynamo.**

DINÁMIC, -Ă, *dinamici, -ce,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** (Mec.) De mișcare, de forță; privitor la mișcare, la forță. **2.** Plin de mișcare, de acțiune, activ; care este în continuă (și intensă) mișcare, evoluție; care se desfășoară rapid. ✧ *Verb reflexiv dinamic* = verb reflexiv a cărui acțiune se face cu participarea intensă sau cu un interes special din partea subiectului. *El se gândește. Ea își amintește.* ✦ (Despre oameni) Care dovedește forță vitală, putere de a se afirma și de a acționa; energic. **II.** S.f. **1.** Parte a mecanicii care studiază mișcarea corpurilor sub acțiunea diferitelor forțe. **2.** (Tehn.) Raport între valorile maxime și minime ale unui semnal. **3.** Dezvoltare intensă, schimbare continuă, bogăție de mișcare. ✧ *Dinamica populației* = totalitatea schimbărilor (cantitative) care au loc în cadrul unei unități de populație. — Din fr. **dynamique.**

DINAMÍSM s.n. **1.** Putere vitală, forță de acțiune, de mișcare. **2.** Concepție filosofică, contrară mecanicismului, care explică lumea prin existența unei forțe sau a anumitor forțe care interacționează, ireductibile la materie. — Din fr. **dynamisme.**

DINAMITÁ, *dinamitez,* vb. I. Tranz. A pune dinamită (sau un alt exploziv) pentru a arunca în aer obstacole naturale, construcții dezafectate, obiective militare în timp de război etc. — Din fr. **dynamiter.**

DINAMITÁRD, -Ă, *dinamitarzi, -de,* adj. (Livr.) Anarhic, distrugător. — Din fr. **dynamitard.**

DINAMITÁRE, *dinamitări,* s.f. Acțiunea de *a dinamita.* — V. **dinamita.**

DINAMÍTĂ s.f. Exploziv detonant care are la bază nitroglicerina. — Din fr. **dynamite.**

DINAMIZÁ, *dinamizez,* vb. I. Tranz. A face să devină (mai) dinamic; a stimula. — Din fr. **dynamiser.**

DINAMIZÁRE, *dinamizări,* s.f. Acțiunea de *a dinamiza.* — V. **dinamiza.**

DINAMO-ELÉCTRIC, -Ă, *dinamo-electrici, -ce,* adj. Care transformă energia mecanică în energie electrică, privitor la această transformare. — Din fr. **dynamo-électrique.**

DINAMOGRÁF, *dinamografe,* s.n. Dinamometru înregistrator. — Din fr. **dynamographe.**

DINAMOMETRÍE s.f. Măsurare a forței (contracției musculare) cu ajutorul dinamometrului. — Din fr. **dynamométrie.**

DINAMOMÉTRU, *dinamometre,* s.n. Instrument pentru măsurarea forțelor. — Din fr. **dynamomètre.**

DINAPÓI adv. **1.** În partea din urmă; în spate, înapoi, dindărăt. ✦ (Adjectival) Care se află în spate; posterior. ✦ (Substantivat; în forma *dinapoia)* Jumătatea din spate a corpului unui animal sau al unui om. **2.** De la spate, din urmă, dindărăt. — **De**[4] + **înapoi.**

DINAPÓIA prep. Înapoia, în spatele (cuiva sau a ceva), în partea din urmă (a ceva sau a cuiva), după (cineva sau ceva); dindărătul. [Pr.: *-po-ia*] — **De**[4] + **înapoia.**

DINÁR, *dinari,* s.m. **1.** Monedă de aur sau de argint de origine arabă, care a circulat în trecut și în Europa. **2.** Unitate monetară curentă în Algeria, Bahrein, Iordania, Iraq, Serbia, Kuweit, Libia, Tunisia, Yemen. — Din ngr. **dinárion,** fr. **dinar.**

DINÁSTIC, -Ă, *dinastici, -ce,* adj. Privitor la dinastie, care aparține dinastiei. ✦ (Despre oameni, curente etc.) Partizan al dinastiei. — Din fr. **dynastique.**

DINASTÍE, *dinastii,* s.f. Succesiune de suverani din aceeași familie; familie domnitoare. ✦ Succesiune de oameni celebri din aceeași familie. — Din fr. **dynastie.**

DINATRÓN s.n. (Electron.) (În sintagma) *Efect dinatron* = scădere a curentului între doi electrozi ai unui tub electronic la creșterea tensiunii dintre ei. — Din engl., fr. **dynatron.**

DÍNĂ, *dine,* s.f. (Fiz.) Unitate de măsură a forței, egală cu forța care imprimă unui corp cu masa de un gram accelerația de un centimetru pe secundă la pătrat. — Din fr. **dyne.**

DINĂÚNTRU adv. Din interior. ✦ (Adjectival) Care se află înăuntru, în interior. [Var.: **dinlăúntru** adv.] — **De**[4] + **înăuntru.**

DÍNCOACE adv. În partea aceasta, în partea dinspre vorbitor. ✦ (Adjectival) Care se află în partea dinspre vorbitor. ✧ Loc. adj. *De dincoace* = care se află în partea aceasta (dinspre vorbitor). ✧ Loc. prep. *Dincoace de...* = în partea aceasta (dinspre vorbitor). *De dincoace de...* = din partea aceasta. [Acc. și: *dincoáce*] — **De**[4] + **încoace.**

DÍNCOLO adv. **1.** În partea cealaltă, în partea opusă vorbitorului. ✧ Loc. adj. *De dincolo* = care se află în cealaltă parte; care se află peste hotare. ✧ Loc. prep. *Dincolo de...* = **a)** în partea cealaltă a...; **b)** în afară de... *Pe dincolo* = în partea cealaltă (trecând de-a curmezișul sau pe ocolite), prin cealaltă parte. ✦ (Bis.) În lumea cealaltă, în lumea de apoi. **2.** (În corelație cu „ici", „colo", „aici" etc.) În altă parte. *Aici înflorește o floare, dincolo un copac.* ✧ Expr. *Așa și pe dincolo* = așa cum s-a spus mai sus, în felul în care se cunoaște sau într-un fel pe care vorbitorul nu vrea să-l spună [Acc. și: *dincólo*] — **De**[4] + **încolo.**

DINCOTRÓ adv. (Adesea în propoziții interogative) Din care direcție, de unde, din ce parte. — **De**[4] + **încotro.**

DINDĂRẮT adv. Dinapoi. ✦ (Adjectival) Care se află dinapoi, în spate. — **De**[4] + **îndărăt.**

DINDĂRẮTUL prep. Dinapoia. — **De**[4] + **îndărătul.**

DINÉU, *dineuri,* s.n. Masă de seară (de gală). [Pl. și: *dinee*] — Din fr. **dîner.**

DÍNGO, *dingo,* s.m. Specie de câine sălbatic din Australia (*Canis dingo)*. — Din fr. **dingo.**

DINIOÁRE adv. (Reg.) Adineauri. [Pr.: *-ni-oa-*] — Lat. **de una hora.**

DINLĂÚNTRU adv. v. **dinăuntru.**

DINOCÉRAS, *dinocerași,* s.m. Mamifer fosil asemănător cu rinocerul, cu caninii foarte dezvoltați. — Din fr. **dinocéras.**

DINOTÉRIU s.m. Mamifer fosil proboscidian mai mare decât elefantul, cu doi fildeși curbați în jos și fixați pe maxilarul inferior. — Din fr. **dinothérium.**

DINOZÁUR, *dinozauri,* s.m. Reptilă fosilă uriașă din ordinul dinozaurienilor. [Pr.: *-za-ur*] — Din fr. **dinosaure,** it. **dinosauro.**

DINOZAURIÁN, *dinozaurieni,* s.m. (La pl.) Ordin de reptile fosile de dimensiuni gigantice, având unele caractere intermediare între reptile, păsări și mamifere; (și la sg.) animal din acest ordin. ✧ (Adjectival) *Reptilă dinozauriană.* [Pr.: *-za-u-ri-an*] — Din fr. **dinosaurien.**

DÍNSPRE prep. **1.** (Introduce un complement care arată punctul de plecare al acțiunii) Din direcția... **2.** (Introduce un complement circumstanțial de timp) Cam spre..., aproximativ în momentul... *Dinspre seară.* **3.** (Introduce un complement indirect care arată originea, descendența) Din partea, după. *Văr dinspre tată.* — **De**[4] + **înspre.**

DINTẤI num. (De obicei precedat de „cel") Primul dintr-o serie de obiecte, ființe, fenomene de același fel. ✦ (Adverbial) În primul moment, (mai) întâi. ✦ (Adjectival) Primul ca importanță, ca valoare, ca rang etc. dintre mai mulți. [Var.: (reg.) **dentâi** num.] — **De**[4] + **întâi.**

DÍNTE, *dinți,* s.m. **1.** Fiecare dintre organele osoase mici, acoperite cu un strat de smalț, situate în cavitatea bucală a majorității vertebratelor și servind de obicei pentru a rupe, a mesteca și a fărâmița alimentele; *p. restr.* fiecare dintre organele osoase mici așezate în partea din față a maxilarelor. ✧ *Dinte de lapte* = fiecare dintre dinții care le cresc copiilor în primii ani ai vieții și care cad mai târziu, fiind înlocuiți cu dinții definitivi. ✧ Expr. *Soare cu dinți* = soare pe timp geros, răcoros sau ploios. *A se ține de ceva cu dinții* = a nu ceda cu niciun preț, a nu renunța nicidecum la ceva. *Înarmat până în dinți* = v. *înarmat. A-i scoate* (cuiva) *și dinții din gură* = a-i lua (cuiva) tot ce are, a sărăci (pe cineva). *A-și arăta dinții* = a amenința; a se manifesta în mod nefavorabil. *Printre dinți* = (în legătură cu verbe de declarație) neclar, nedeslușit (și cu nemulțumire). *A avea un dinte împotriva* (sau *contra) cuiva* = a avea un motiv de nemulțumire, de supărare sau de dușmănie împotriva cuiva. ✦ Compuse: *dintele-dracului* = plantă erbacee cu flori albe, roșii-purpurii sau verzui așezate în spice *(Polygonum hydropiper); (porumb) dinte-de-cal* (sau *dintele-calului)* = varietate de porumb cu boabe mari, late și albicioase, cu un șănțuleț la vârf. **2.** Fiecare dintre crestăturile, zimții, proeminențele (ascuțite și regulate) de pe marginea unor unelte sau piese de mașină; fiecare dintre colții pieptenelui, ai greblei, ai grapei etc. **3.** Înălțime stâncoasă, izolată, cu pereții abrupți; colț. — Lat. **dens, -ntis.**

DÍNTRE prep. **1.** (Introduce un atribut care arată locul ocupat de cineva sau de ceva între două sau mai multe obiecte) Care se află între..., în mijlocul... *Spațiul dintre pat și masă.* ✦ (Introduce un complement care arată punctul de plecare) Din mijlocul... *Iese luna dintre nori.* **2.** (Introduce un atribut care arată detașarea unui obiect din mijlocul mai multora de același fel) Printre, între, din. *Dintre sute de elevi.* **3.** (Introduce un atribut exprimând o corelație sau o alternanță) Între. *Raportul dintre parte și întreg.* **4.** (Introduce un atribut care indică răstimpul dintre două momente cunoscute) Situat între... *Momentul dintre noapte și zi.* **5.** (Introduce un atribut care exprimă un raport de reciprocitate) Care există între... *S-au întărit legăturile dintre ei.* — **De**[4] + **între.**

DÍNTRU prep. (Mai ales înaintea lui „un", „al", „însul", „acest", „o dată", cu elidarea vocalei finale proprii) **1.** (Cu sens local) Din, dinspre. *Privește dintr-un colț al sălii.* ✧ *Dintr-acolo* = din partea aceea. **2.** (Partitiv) Din. *Vorbește cu unii dintre noi.* ✦ (Indicând apartenența) *Facem parte dintr-o lume nouă.* **3.** (Cu sens temporal; introduce un complement circumstanțial care indică momentul plecării) De la. *Pleacă dintr-o clipă într-alta.* ✦ (Introduce un atribut care indică timpul desfășurării unei acțiuni) Din, petrecut în... *Mi-a povestit o întâmplare dintr-o dimineață de vară.* **4.** (Introduce un complement care indică originea, proveniența) Din. *Planta se dezvoltă dintr-o sămânță.* **5.** (Introduce un complement indirect care arată obiectul unei prefaceri) Din. *Și-a făcut o scurtă dintr-un palton.* ✦ (Introduce un complement indirect care arată starea de la care se trece) *Se trezește dintr-un somn greu.* **6.** (Introduce un complement circumstanțial de mod) Cu. *A nimerit dintr-un foc (de pușcă).* ✧ Loc. adv. *Dintr-odată* = cu o singură mișcare; pe neașteptate; brusc, deodată. **7.** (Introduce un complement instrumental) Cu. *Are pensie și trăiește dintr-însa.* **8.** (Introduce un atribut care indică materia) Din. *Mănăstirea*

dintr-un Lemn. **9.** (Introduce un complement circumstanțial de cauză) Din cauza. *S-a supărat dintr-o nimica toată.* — **De**[4] + **întru.**

DINȚÁ, *dințez,* vb. I. Tranz. A face dinți (**2**) pe marginea unui obiect. — Din **dințat** (derivat regresiv) sau din **dinte.**

DINȚÁR, *dințare,* s.n. **1.** Unealtă cu care se înclină dinții fierăstrăului de o parte și de alta a pânzei lui. **2.** Grătar în dreptul scocului morii. — **Dinte** + suf. *-ar.*

DINȚÁRE, *dințări,* s.f. Acțiunea de *a dința* și rezultatul ei. ✦ (Concr.) Totalitatea dinților unui obiect. — **dința.**

DINȚÁT, -Ă, *dințați, -te,* adj. Cu dinți; crestat sau tăiat în formă de dinți; zimțat. — **Dinte** + suf. *-at.*

DINȚĂRÍT s.n. (Glumeț) Plată care urma să fie dată de creștini unui turc, fiindcă și-a obosit dinții mâncând în casa lor. — **Dinte** + suf. *-ărit* (după tc. *diș-parasi* „bani de dinți").

DINȚĂTÚRĂ s.f. Parte dințată a unui obiect. ✦ Spec. Totalitatea zimților de pe marginea unei mărci poștale. — **Dința** + suf. *-ătură.*

DINȚIȘÓR, *dințișori,* s.m. Diminutiv al lui *dinte.* — **Dinte** + suf. *-ișor.*

DÍNȚURĂ, *dințuri,* s.f. Plantă erbacee cu flori roșii sau albe dispuse în spice, care crește prin semănături sau ierburi. (*Odontites rubra).* — **Dinte** + suf. *-ură.*

DIOCEZÁN, -Ă adj. v. **diecezan.**

DIOCÉZĂ s.f. v. **dieceză.**

DIOCHEÁ vb. I v. **deochea.**

DIOCHEÁT, -Ă adj. v. **deocheat.**

DIOCHETÚRĂ s.f. v. **deochetură.**

DIÓCHI s.n. v. **deochi.**

DIÓDĂ, *diode,* s.f. Element al unui circuit electric cu doi electrozi, care are o rezistență mică față de un sens de trecere a curentului electric și foarte mare față de sensul opus; tub electronic care are doi electrozi (dintre care unul emite electroni). ✧ *Diodă tunel* = diodă de construcție specială folosită ca amplificator și generator de oscilații. *Diodă stabilizatoare de tensiune* = diodă folosită ca element de referință în stabilizatoarele de tensiune și de curent. *Diodă (electro)luminescentă* = diodă cu emisie luminoasă la trecerea curentului electric prin ea; led. [Pr.: *di-o-*] — Din fr. **diode.**

DIÓIC, -Ă, *dioici, -ce,* adj. (Despre plante unisexuate) Care are florile mascule și femele pe indivizi deosebiți ai aceleiași specii. [Pr.: *di-o-ic*] — Din fr. **dioïque.**

DIONÍNĂ s.f. (Fam.) Medicament pe bază de morfină, folosit ca analgezic al tusei. [Pr.: *di-o-*] — Din fr. **dionine.**

DIONISIÁC, -Ă, *dionisiaci, -ce,* adj. **1.** (În sintagma) *Sărbătorile* (sau *serbările) dionisiace (*și substantivat, f. pl.) = serbări organizate în Grecia antică în cinstea zeului Dionysos. **2.** (În opoziție cu *apolinic*) Care are o atitudine afectivă cu impulsuri pasionale, exaltate sau iraționale. [Pr.: *di-o-ni-si-ac*] — Din fr. **dionysiaque.**

DIÓPTRIC, -Ă, *dioptrici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care este în legătură cu refracția luminii, care aparține acestei refracții. **2.** S.f. Parte a opticii care studiază fenomenele de refracție a luminii. [Pr.: *di-op-*] — Din fr. **dioptrique.**

DIOPTRÍE, *dioptrii,* s.f. Unitate de măsură a puterii unei lentile, având la bază puterea lentilei cu distanța focală de un metru. [Pr.: *di-op-*] — Din fr. **dioptrie.**

DIÓPTRU, *dioptre,* s.n. (Fiz.) **1.** Suprafață care separă două medii transparente cu indici de refracție diferiți. **2.** Dispozitiv sau instrument optic care determină linia de vizare spre un punct dat. [Pr.: *di-op-*] — Din fr. **dioptre.**

DIORÁM s.n. v. **dioramă.**

DIORÁMĂ, *diorame,* s.f. Tablou de mari dimensiuni (alcătuit din mai multe planuri), așezat într-o sală obscură și care, sub efectul unui joc de lumini, dă spectatorului impresia realității. ✦ Reprezentare spațială a unei porțiuni de ecosistem, în care se expun, în muzee, animale împăiate, manechine etc. [Pr.: *di-o-*. — Var.: (înv.) **diorám** s.n.] — Din fr. **diorama.**

DIORÁMIC, -Ă, *dioramici, -ce,* adj. Care aparține unei diorame, privitor la o dioramă. [Pr.: *di-o-*] — Din fr. **dioramique.**

DIORÍE, *diorii,* s.f. (Înv.) Termen de plată; scadență, soroc. [Pr.: *di-o-*] — Din ngr. **dioría.**

DIORÍT, *diorite,* s.n. Rocă eruptivă grăunțoasă, cenușie-verzuie, folosită ca piatră de construcție și ca ornament. [Pr.: *di-o-*] — Din fr. **diorite.**

DIOXÍD, *dioxizi,* s.m. (Chim.) Bioxid. [Pr.: *di-o-*] — Din fr. **dioxyde,** engl. **dioxide.**

DIOXÍNĂ s.n. Grup de substanțe foarte toxice, care pot să apară în sinteza unor ierbicide, dezinfectanți etc. [Pr.: *di-o-*] — Din fr. **dioxine.**

DIPETÁL, -Ă, *dipetali, -e,* adj. (Despre corole) Care are două petale; (despre flori, plante) care are corola formată din două petale. — Din fr. **dipétale.**

DIPLEGÍE, *diplegii,* s.f. Paralizie bilaterală. — Din fr. **diplégie.**

DIPLOCEFÁL, -Ă, *diplocefali, -e,* adj., s.m. și f. (Med.) (Făt monstruos) care prezintă diplocefalie. — Din fr. **diplocéphal.**

DIPLOCEFALÍE, *diplocefalii,* s.f. (Med.) Monstruozitate caracterizată prin existența a două capete pe un trunchi. — Din fr. **diplocéphalie.**

DIPLOCÓC, *diplococi,* s.m. Fiecare dintre germenii patogeni care produc pneumonia, meningita etc. — Din fr. **diplocoque.**

DIPLODÓC, *diplodoci,* s.m. Reptilă dinozauriană fosilă, amfibie, erbivoră, cu gâtul și coada foarte lungi. — Din fr., lat. **diplodocus.**

DIPLOGRÁF, *diplografe,* s.n. Mașină de scris care funcționează simultan cu două feluri de caractere. — Din fr. **diplographe.**

DIPLOÍD, -Ă, *diploide,* adj. (Biol.; despre celule organice sau organisme) Cu număr dublu de cromozomi. ✧ *Fază diploidă* = perioadă în dezvoltarea unor organisme în care numărul de cromozomi ai celulelor obișnuite este dublu în raport cu acela al celulelor sexuale. [Pr.: *-plo-id*] — Din fr. **diploïde.**

DIPLOIDÍE s.f. (Biol.) Caracter al celulelor sau organismelor diploide. [Pr.: *-plo-i-*] — Din fr. **diploïde.**

DIPLOMÁT[1]**, -Ă,** *diplomați, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care a obținut o diplomă. — Din fr. **diplômé.**

DIPLOMÁT[2]**, -Ă,** *diplomați, -te,* s.m. și f., s.n., adj. **I. 1.** S.m. și f. Reprezentant oficial al unui stat bucurându-se de privilegii și imunități în țara unde își îndeplinește misiunea. **2.** S.m. și f. Persoană care știe cum să trateze o afacere, cum să se comporte într-o situație (pentru a-și atinge scopurile). **3.** Adj. Care denotă calcul, abilitate (în comportare); diplomatic[2]. **II.** S.n. Prăjitură preparată dintr-o cremă aromată cu adaos de frișcă și fructe zaharisite. — Din fr. **diplomate.**

DIPLOMÁTIC[1]**, -Ă,** *diplomatici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină auxiliară a istoriei care cercetează diplomele și documentele oficiale vechi și le stabilește autenticitatea. **2.** Adj. (Rar) Care aparține diplomelor și documentelor oficiale vechi, privitor la aceste diplome și documente. — Din fr. **diplomatique,** lat. **diplomaticus.**

DIPLOMÁTIC[2]**, -Ă,** *diplomatici, -ce,* adj. Referitor la diplomație sau la diplomați[2], care aparține diplomației sau diplomaților[2]. ✦ Diplomat[2]. — Din fr. **diplomatique.**

DIPLOMAȚÍE, (**2**) *diplomații,* s.f. **1.** Activitate desfășurată de un stat prin reprezentanții săi diplomatici, în scopul realizării politicii sale externe. **2.** Comportare abilă, subtilă, șireată. **3.** Carieră, profesie de diplomat[2]. **4.** Totalitatea reprezentanților constituiți în corp diplomatic. — Din fr. **diplomatie.**

DÍPLOMĂ, *diplome,* s.f. **1.** Act oficial care certifică pregătirea profesională a unei persoane, un anumit titlu etc. **2.** Act eliberat unui premiant, unui participant la o expoziție sau la un concurs, prin care se recunoaște valoarea acestuia. **3.** (În Evul Mediu) Act prin care se acorda cuiva un titlu de noblețe, anumite privilegii etc. — Din fr. **diplôme,** lat. **diploma.**

DIPLOPÍE, *diplopii,* s.f. Tulburare a vederii care constă în perceperea dublă a imaginii unui obiect. — Din fr. **diplopie.**

DIPNÓI, *dipnoi,* s.m. (La pl.) Grup de pești care respiră atât prin branhii cât și prin plămâni; (și la sg.) pește din acest grup. ✧ (Adjectival) *Pești dipnoi.* — Cf. fr. d i p n o é, d i p n o ï q u e .

DIPÓD, -Ă, *dipozi, -de,* adj. (Despre versuri) Care este format din două picioare metrice. — Din fr. **dipode.**

DIPODÍE s.f. Vers format din două picioare metrice. — Din fr. **dipodie.**

DIPÓL, *dipoli,* s.m. **1.** Circuit electric cu două borne de acces pentru conectarea la o rețea exterioară. **2.** (În sintagma) *Dipol electric* = **a)** sistem de două sarcini electrice apropiate, egale și de semn contrar; **b)** antenă de telecomunicații formată din două conductoare dispuse și alimentate simetric. — Din germ. **Dipol,** fr. **dipôle.**

DIPOLÁR, -Ă, *dipolari, -e,* adj. Care aparține dipolilor, privitor la dipoli. — Din fr. **dipolaire.**

DIPSOMÁN, -Ă, *dipsomani, -e,* s.m. și f. (Med.) Bolnav de dipsomanie; alcoolic. — Din fr. **dipsomane.**

DIPSOMANÍE s.f. (Med.) Nevoie patologică irezistibilă de a bea alcool; alcoolism cronic. — Din fr. **dipsomanie.**

DIPTÉR, *diptere,* s.n. **I.** (La pl.) Ordin de insecte cu o singură pereche de aripi și cu aparatul bucal adaptat pentru supt sau pentru înțepat și supt; (și la sg.) insectă din acest ordin. ✦ (Adjectival; despre insecte) Cu două aripi. **II.** Edificiu antic înconjurat cu două șiruri de coloane. ✧ (Adjectival) *Templu dipter.* [Var.: **diptéră** s.f.] — Din fr. **diptère.**

DIPTÉRĂ s.f. v. **dipter.**

DIPTÍC, *diptice,* s.n. Icoană sau tablou alcătuit din două piese legate între ele încât să se poată deschide și închide ca o carte. ✦ P. gener. Operă literară sau muzicală alcătuită din două părți. [Acc. și: *díptic*] — Din fr. **diptyque.**

DIRECLÍE, *direclii,* s.f. Monedă de argint bătută în Spania, care a circulat în Țările Române în vremea lui Caragea. — Din tc. **direkli** „cu stâlpi".

DIRÉCT, -Ă, *direcți, -te,* adj., s.f., adv. **1.** Adj. Care duce la țintă, de-a dreptul, fără ocol; drept. ✧ *În linie directă* = din tată în fiu. **2.** S.f. Lovitură dată de un boxer cu mâna întinsă drept înainte. **3.** Adv. De-a dreptul, fără ocol. **4.** Adj. Care se face, are loc fără intermediar sau fără ascunzișuri, fățiș; nemijlocit. ✧ *Vot direct* = vot exprimat prin participarea la urnă a fiecărui cetățean. *Impozit direct* = impozit asupra venitului sau proprietății, perceput pe baza unor roluri nominale. *Complement direct* = complement care determină un verb tranzitiv. *Vorbire directă* sau *stil direct* = procedeu sintactic și stilistic de redare fidelă a spuselor sau gândurilor cuiva. **5.** Adv. Fără intermediar, în mod nemijlocit; fără ascunzișuri, fățiș. ✧ Expr. *A fi* (sau *a face) direct răspunzător (de ceva)* = a răspunde (sau a face să răspundă) personal și integral (de faptele sale). **6.** Adv. (În sintagma) *Mărimi direct proporționale* = mărimi al căror raport este de asemenea natură încât

creșterea sau scăderea uneia de un număr de ori provoacă creșterea sau scăderea celeilalte de același număr de ori. — Din fr. **direct,** lat. **directus.**

DIRECTÍV, -Ă, *directivi, -e,* adj. **1.** (Rar) Care indică direcția, privitor la direcție. **2.** (Tehn.) Care are direcție fixă. — Din fr. **directif.**

DIRECTÍVĂ, *directive,* s.f. Instrucțiune generală dată de un organ superior celor din subordinea sa. — Din fr. **directive.**

DIRECTIVITÁTE s.f. Proprietate a unui emițător sau receptor de a radia, respectiv de a capta unde (acustice sau electromagnetice) preferențial în sau din anumite direcții. — Din fr. **directivité.**

DIRECTÓR[1], -OÁRE, *directori, -oare,* adj., s.f., s.n. **1.** Adj. Care dirijează sau conduce ceva, care indică direcția. ✧ *Roți directoare* = roțile din față ale unui vehicul, cu ajutorul cărora se stabilește direcția de mers. *Plan director* = hartă sau plan al unei regiuni la scara de 1/20 000. *Linie directoare* = linie fixă pe care alunecă altă linie care, prin mișcarea ei în spațiu, descrie o suprafață. ✦ Fig. Care indică linia de conduită, care îndrumează (activitatea). **2.** S.f. (Mat.) Curbă pe care se sprijină generatoarele rectilinii ale unei suprafețe riglate. **3.** S.n. (Elt.) Element care mărește directivitatea unei antene. — Din fr. **directeur,** lat. **director.**

DIRÉCTOR[2], -OÁRE, *directori, -oare,* s.m. și f. Persoană care conduce o întreprindere, o instituție, o publicație etc. sau un sector al acestora; funcție deținută de această persoană. — Din fr. **directeur,** lat. **director.**

DIRECTORÁȘ, *directorași,* s.m. (Depr.) Diminutiv al lui *director*[2]. — **Director[2]** + suf. *-aș.*

DIRECTORÁT, *directorate,* s.n. Funcția de director[2]; perioadă cât cineva este director[2]. ✦ (Concr.) Local unde este instalată o direcție. — Din fr. **directorat.**

DIRECTORIÁL, -Ă, *directoriali, -e,* adj. Al directorului[2], privitor la director[2]. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **directorial.**

DIRÉCȚIE, *direcții,* s.f. **I. 1.** Orientare în spațiu a unei ființe, a unui obiect, a unei acțiuni etc.; sens de desfășurare a unei acțiuni. ✧ Loc. adv. *În toate direcțiile* = peste tot, pretutindeni. **2.** (Mat.) Proprietate comună a tuturor dreptelor paralele cu o dreaptă fixă dată. **II. 1.** Acțiunea de a conduce, de a dirija (o instituție, o întreprindere etc.); conducere. **2.** Post, funcție de director[2]; *p. ext.* durata acestei funcții. **3.** Organ de conducere a unei întreprinderi, instituții, organizații etc. ✧ *Direcție de scenă* = regie. ✦ Subdiviziune în sistemul de organizare a unui minister, a unui organ central etc., care conduce o anumită ramură de activitate a instituției respective. **4.** Biroul directorului[2]. **III.** Ansamblul organelor folosite pentru conducerea unui autovehicul. ✦ (Și în sintagma *bară de direcție)* Bară de oțel articulată la ambele capete de roțile unui vehicul și care servește la orientarea roților într-o anumită direcție. [Var.: **direcțiúne** s.f.] — Din fr. **direction,** lat. **directio, -onis.**

DIRECȚIONÁ, *direcționez,* vb. I. Tranz. A orienta, a îndruma într-un anumit sens. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **directionner.**

DIRECȚIONÁL, -Ă, *direcționali, -e,* adj. Care arată direcția; care emite într-o singură direcție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **directionnel.**

DIRECȚIONÁRE, *direcționări,* s.f. Acțiunea de *a direcționa*. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **direcționa.**

DIRECȚIONÁT, -Ă, *direcționați, -te,* adj. Care a fost orientat într-un anumit sens. — V. **direcționa.**

DIRECȚIÚNE s.f. v. **direcție.**

DIREGĂTÓR s.m. v. **dregător.**

DIREGĂTORÍE s.f. v. **dregătorie.**

DIRÉGE vb. III v. **drege.**

DIRÉPT, -EÁPTĂ adj. v. **drept.**

DIRÉS[1] s.n. v. **dres[1].**

DIRÉS[2], -EÁSĂ adj. v. **dres[2].**

DIRHÁM, *dirhami,* s.m. Unitate monetară principală în Maroc. — Din fr. **dirham.**

DIRIGENȚÍE, *dirigenții,* s.f. Îndrumare și supraveghere a unei clase de elevi de către un diriginte; oră de clasă la care are loc în mod special această îndrumare. — **Diriginte** + suf. *-ie.*

DIRIGÍNTE, -Ă, *diriginți, -te,* s.m. și f. **1.** Profesor însărcinat cu dirigenția unei clase de elevi. **2.** (În trecut) Director al unei școli primare rurale. **3.** Șef al unui oficiu poștal sau vamal. **4.** P. restr. Responsabil al unei farmacii. — După fr. **dirigeant.**

DIRIGUÍ, *diriguiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A conduce, a dirija. — Din lat. **dirigere** (după *cârmui).*

DIRIGUITÓR, -OÁRE, *diriguitori, -oare,* adj. (Rar; și substantivat) Care conduce, călăuzește, dirijează; conducător. [Pr.: *-gu-i-*] — **Dirigui** + suf. *-tor.*

DIRIJÁ, *dirijez,* vb. I. Tranz. A conduce, a îndruma o instituție, o organizație, o activitate etc. ✦ Spec. A conduce o orchestră, un cor (în calitate de dirijor). — Din fr. **diriger.**

DIRIJÁBIL, -Ă, *dirijabili, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Aerostat de formă cilindrică, cu secțiune circulară sau ovală și cu extremitățile alungite, prevăzut cu o nacelă pentru călători și cu mijloace proprii de propulsie și de mișcare în orice direcție. **2.** Adj. Care poate fi dirijat. — Din fr. **dirigeable** (după *dirija).*

DIRIJÁRE, *dirijări,* s.f. Acțiunea de *a dirija;* conducere, îndrumare. — V. **dirija.**

DIRIJÁT, -Ă, *dirijați, -te,* adj. Care este supus unei acțiuni de îndrumare, conducere și control. — V. **dirija.**

DIRIJÍSM s.n. Concepție economică care susține intervenția statului în economia de piață. — Din fr. **dirigisme.**

DIRIJÓR, -OÁRE, *dirijori, -oare,* s.m. și f. Persoană care conduce o orchestră sau un cor. — **Dirija** + suf. *-or.*

DIRIJORÁL, -Ă, *dirijorali, -e,* adj. Care aparține dirijorului, specific sau necesar dirijorului. — **Dirijor** + suf. *-al.*

DIRT-TRACK s.n. Cursă motociclistă cu circuit închis, care are loc pe o pistă cu zgură (și adesea cu obstacole). [Pr.: *dắrt-trec*] — Cuv. engl.

DISAMÁRĂ, *disamare,* s.f. Fruct uscat format din două samare. — Din fr. **disamare.**

DISARTRÍE s.f. (Med.) Tulburare constând în articularea defectuoasă a cuvintelor. — Din fr. **dysarthrie.**

DISC[1], *discuri,* s.n. **1.** Placă circulară și plată de o anumită greutate, pe care o aruncă atleții discoboli la distanță. ✦ Probă de atletism care se practică cu acest obiect. **2.** Orice obiect de formă circulară și plată. ✧ *Plug cu disc* = plug cu tracțiune mecanică, a cărui parte tăietoare este constituită din una sau mai multe plăci circulare și plate, care taie și răstoarnă brazda. (Fiz.) *Discul lui Newton* = placă circulară împărțită în șapte sectoare colorate, reproducând culorile spectrului solar și care, prin rotire rapidă, apare albă sau gri, demonstrând sinteza luminii albe. **3.** Semnal mobil de formă circulară care indică unui tren reducerea vitezei. **4.** Placă circulară din material plastic, care servește la înregistrarea și reproducerea vocii, a sunetelor etc. cu ajutorul unui aparat special. ✧ *Disc de frecvență* = disc[1] (**4**) cu înregistrări speciale, folosit la verificarea și măsurarea caracteristicilor de redare ale pick-up-urilor. ✦ Muzică înregistrată pe un disc[1] (**4**). **5.** (În sintagmele) *Disc intervertebral* = cartilaj fibros și elastic așezat între două vertebre alăturate și contribuind la solidarizarea lor. *Hernie de disc* = hernie a unui disc intervertebral. — Din fr. **disque,** lat. **discus.**

DISC[2], *discuri,* s.n. Taler (circular) de metal (prețios) pe care se strâng în biserică, de la credincioși, bani pentru nevoile cultului sau pe care se pune agnețul (la oficierea căsătoriilor). [Var.: **díscos** s.n.] — Din sl. **disk(os)ŭ.**

DISCERNĂMÁNT s.n. Facultatea de a discerne. — Din fr. **discernement.**

DISCÉRNE, *discérn,* vb. III. Tranz. A deosebi, a distinge lucrurile unele de altele; a judeca limpede, cu pătrundere și cu precizie. — Din fr. **discerner,** lat. **discernere.**

DISCÉRNERE s.f. Acțiunea de *a discerne.* — V. **discerne.**

DISCHETĂ, *dischete,* s.f. Disc constituind suportul magnetic al informației cu care se operează în informatică. — Din fr. **disquette,** engl. **diskete.**

DISCHINEZÍE, *dischinezii,* s.f. Proces patologic caracterizat prin alterarea mecanismului de reglare a activității motorii a organelor contractile. ✧ *Dischinezie biliară* = încetinire a secreției biliare. — Din fr. **dyscinésie.**

DISCIPLINÁ, *disciplinez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) obișnui cu spiritul de disciplină, de ordine. — Din fr. **discipliner.**

DISCIPLINÁBIL, -Ă, *disciplinabili, -e,* adj. Care poate fi disciplinat. — **Disciplina** + suf. *-bil.*

DISCIPLINÁR, -Ă, *disciplinari, -e,* adj. (Adesea adverbial) Conform cu disciplina, privitor la disciplină, urmărind disciplina sau disciplinarea. ✧ *Pedeapsă* (sau *sancțiune) disciplinară* = sancțiune care se aplică unei persoane pentru încălcarea regulilor de disciplină a muncii din instituția sau organizația în care activează. *Pe cale disciplinară* = prin pedeapsă disciplinară. — Din fr. **disciplinaire.**

DISCIPLINÁRE, *disciplinări,* s.f. Acțiunea de *a (se) disciplina.* — V. **disciplina.**

DISCIPLINÁT, -Ă, *disciplinați, -te,* adj. Care se supune din proprie inițiativă disciplinei și ordinii, care manifestă spirit de disciplină. — V. **disciplina.** Cf. fr. d i s c i p l i n é.

DISCIPLÍNĂ, (**2**) *discipline,* s.f. **1.** Totalitatea regulilor de comportare și de ordine obligatorii pentru membrii unei colectivități. ✦ Ordine; spirit de ordine, deprindere cu o ordine strictă. **2.** Ramură a unei științe; *p. gener.* știință. — Din fr. **discipline,** lat. **disciplina.**

DISCÍPOL, *discipoli,* s.m. Persoană care primește învățătura de la un maestru; învățăcel, elev, ucenic. ✦ Persoană care adoptă, urmează și continuă doctrina, învățătura, principiile cuiva. [Var.: **discípul** s.m.] — Din lat. **discipulus.** Cf. fr. d i s c i p l e.

DISCÍPUL s.m. v. **discipol.**

DISC-JOCKEY, *disc-jockey,* s.m. Prezentator într-o discotecă, la radio etc. de muzică ușoară și de dans înregistrată. [Pr.: *-gióchei*] — Cuv. engl.

DÍSCO adj. invar., s.m. (Muzică) de factură modernă; după care se dansează în discoteci. — Din engl., fr. **disco.**

DISCOBÓL, -Ă, *discoboli, -e,* s.m. și f. Atlet aruncător de disc[1]. — Din fr. **discobole,** lat. **discobolus.**

DISCOFÍL, -Ă, *discofili, -e,* s.m. și f. Amator de muzică înregistrată pe discuri; colecționar de discuri. — Din fr. **discophile.**

DISCOFILÍE s.f. Pasiune de a colecționa discuri[1] (**4**). — Din fr. **discophilie.**

DISCOGRÁFIC, -Ă, *discografici, -ce,* adj. **1.** De disc[1] (**4**). **2.** De discografie (**1**). — Din fr. **discographique.**

DISCOGRAFÍE, *discografii,* s.f. **1.** Totalitatea discurilor[1] (**4**) înregistrate de un cântăreț, de o formație etc. **2.** (Med.) Radiografie a unui disc intervertebral. — Din fr. **discographie,** engl. **discography.**

DISCOIDÁL, -Ă, *discoidali, -e,* adj. Care este în formă de disc[1], cu aspect de disc[1]. [Pr.: *-co-i-*] — Din fr. **discoïdal.**

DISCONFÓRT s.n. Lipsă de confort. ✦ Stare neplăcută de nesiguranță, de insatisfacție. — Din engl. **discomfort.**

DISCONTINUITÁTE, *discontinuități,* s.f. Lipsă de continuitate; intermitență. ✦ (Mat., Fiz.) Variație bruscă și în salturi a valorii unei mărimi; trecere de la o valoare la alta fără parcurgerea mărimilor intermediare. [Pr.: *-nu-i-*] — Din fr. **discontinuité.**

DISCONTÍNUU, -UĂ, *discontinui, -ue,* adj. Care este lipsit de continuitate; intermitent. [Pr.: *-nu-u*] — Din fr. **discontinu,** lat. **discontinuus.**

DISCOPATÍE, *discopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecțiunile discurilor intervertebrale. — Din fr. **discopathie.**

DISCORDÁ, pers. 3 *discordează,* vb. I. **1.** Intranz. A fi în discordanță, a nu concorda, a nu se potrivi. **2.** Refl. (Despre instrumente muzicale cu coarde) A se dezacorda. — Din fr. **discorder,** lat. **discordare.**

DISCORDÁNT, -Ă, *discordanți, -te,* adj. Nepotrivit, distonant, nearmonios, strident. ✧ *Strate discordante* = strate ale scoarței Pământului ale căror suprafețe de stratificație nu sunt paralele între ele. — Din fr. **discordant.**

DISCORDÁNȚĂ, *discordanțe,* s.f. Nepotrivire flagrantă între două sau mai multe elemente, fenomene etc.; distonanță, dezacord. ✦ (Geol.) Poziția unor strate discordante. — Din fr. **discordance.**

DISCORDÁRE, *discordări,* s.f. Acțiunea de *a (se) discorda* și rezultatul ei. — V. **discorda.**

DISCORDÁT, -Ă, *discordați, -te,* adj. **1.** (Despre instrumente muzicale cu coarde) Dezacordat. ✦ (Despre arcuri) Care nu este întins sau încordat suficient. **2.** Fig. (Rar; despre oameni) Indispus, posomorât. — V. **discorda.**

DISCÓRDIE, *discordii,* s.f. Neînțelegere, dezbinare între oameni, colectivități etc.; disensiune, dezacord; *p. ext.* ceartă, vrajbă; dușmănie. — Din lat., it. **discordia.** Cf. fr. d i s c o r d e.

DÍSCOS s.n. v. **disc**[2].

DISCOTÉCĂ, *discoteci,* s.f. **1.** Colecție de discuri[1] (**4**); *p. ext.* mobilă cu rafturi în care se păstrează astfel de colecții; încăpere special dotată pentru păstrarea și audierea discurilor[1]. **2.** Local în care se ascultă muzică modernă înregistrată și se dansează. — Din fr. **discothèque.**

DISCOUNT, *discounturi,* s.n. Rabat comercial. [Pr.: *discáunt*] — Cuv. engl.

DISCRÁZIC, -Ă, *discrazici, -ce,* adj. (Med.) Cu caracter de discrazie. — Din fr. **dyscrasique.**

DISCRAZÍE, *discrazii,* s.f. Stare generală morbidă caracterizată prin tulburări ale umorilor organismului. — Din fr. **dyscrasie.**

DISCRÉDIT s.n. (Rar) Pierdere sau micșorare a prestigiului, a considerației, a influenței, a încrederii de care se bucură cineva sau ceva. — Din fr. **discrédit.**

DISCREDITÁ, *discreditez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde creditul, considerația, încrederea altora; a (se) compromite. — Din fr. **discréditer.**

DISCREDITÁRE s.f. Faptul de *a (se) discredita;* compromitere. — V. **discredita.**

DISCREDITÁT, -Ă, *discreditați, -te,* adj. Care și-a pierdut creditul, considerația, bunul renume; compromis. — V. **discredita.**

DISCREPÁNT, -Ă, *discrepanți, -te,* adj. Care arată o nepotrivire flagrantă, un dezacord evident, o mare deosebire. — Din it. **discrepante.**

DISCREPÁNȚĂ, *discrepanțe,* s.f. Nepotrivire sau deosebire flagrantă între lucruri, aspecte, fenomene etc. — Din it. **discrepanza,** lat. **discrepantia.**

DISCRÉT, -Ă, *discreți, -te,* adj. **I. 1.** (Despre oameni) Care știe să păstreze un secret ce i s-a încredințat; care este rezervat, reținut în vorbe și în acțiuni. ✦ (Despre acțiuni, manifestări ale oamenilor) Caracteristic omului discret (**1**). ✦ (Adverbial) Fără a atrage atenția. **2.** Fig. (Despre obiecte) Care nu atrage atenția, nu șochează. **II. 1.** (Mat.) *Mulțime discretă* = mulțime care conține numai puncte izolate. **2.** (Fiz.) Alcătuit din semnale distincte. — Din fr. **discret.**

DISCRÉȚIE s.f. **1.** Însușirea de a fi discret. ✧ Expr. *A păstra discreția* = a nu răspândi o știre, a nu divulga un secret încredințat. ✦ Rezervă în atitudine, reținere în vorbe și în fapte. **2.** Fig. Calitatea de a nu atrage atenția, de a nu șoca (prin aspect). **3.** (Fam.; în loc. adv. și expr.) *La discreție* = fără nicio restricție, din belșug. *La discreția cuiva* = la dispoziția cuiva. [Var.: (înv.) **discrețiúne** s.f.] — Din fr. **discrétion,** lat. **discretio, -onis.**

DISCREȚIONÁR, -Ă, *discreționari, -e,* adj. **1.** Care e lăsat la bunul-plac al cuiva; arbitrar. **2.** (Jur.) *Putere discreționară* = prerogativă recunoscută de lege în unele state unor organe de stat de a lua măsuri, fără a fi îngrădite în inițiativa lor. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **discrétionnaire.**

DISCREȚIÚNE s.f. v. **discreție.**

DISCRIMINÁ, *discriminez,* vb. I. Tranz. A separa, a face deosebire, a face distincție, a distinge. — Din lat., it. **discriminare,** fr. **discriminer.**

DISCRIMINÁNT, -Ă, *discriminanți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. (Rar) Discriminatoriu. **2.** S.m. Expresie matematică formată din coeficienții unei ecuații de gradul doi. — Din fr. **discriminant.**

DISCRIMINÁRE, *discriminări,* s.f. Acțiunea de *a discrimina* și rezultatul ei. **1.** Deosebire, distincție netă făcută între mai multe obiecte, idei etc. **2.** Politică prin care un stat sau o categorie de cetățeni ai unui stat sunt lipsiți de anumite drepturi pe baza unor considerente nelegitime. ✧ *Discriminare rasială* = segregație. — După fr. **discrimination,** lat. **discriminatio, -onis.**

DISCRIMINATÓRIU, -IE, *discriminatorii,* adj. Care face sau creează o discriminare; discriminant. — Din lat. **discriminator, -oris,** fr. **discriminatoire.**

DISCROMATÓP, -Ă, *discromatopi, -e,* s.m. și f. (Med.) Discromatopsie. — Din fr. **dyschromatope.**

DISCROMATÓPSIC, -Ă, *discromatopsici, -ce,* adj., s.m. și f. (Med.) **1.** Adj. De discromatopsie. **2.** S.m. și f. Persoană care suferă de discromatopsie. — Din fr. **dyschromatopsique.**

DISCROMATOPSÍE s.f. (Med.) Incapacitate de a distinge culorile. — Din fr. **dyschromatopsie.**

DISCROMÍE, *discromii,* s.f. (Med.) Tulburare de durată în pigmentarea pielii. — Din fr. **dyschromie.**

DISCUÍ, *discuiesc,* vb. IV. Tranz. A lucra pământul (pentru mărunțirea bulgărilor, afânare, distrugerea buruienilor etc.) cu ajutorul discuitorului, al plugului cu disc[1] etc. — **Disc**[1] + suf. *-ui.*

DISCUÍRE, *discuiri,* s.f. Acțiunea de *a discui.* — V. **discui.**

DISCUITÓR, *discuitoare,* s.n. Unealtă agricolă formată dintr-o grapă cu discuri[1], folosită la discuire. [Pr.: *-cu-i-*] — **Discui** + suf. *-tor.*

DISCULPÁ, *discúlp,* vb. I. Tranz. și refl. (Livr.) A (se) dezvinovăți. ✦ Tranz. A recunoaște că un acuzat nu este vinovat (și a-l scoate din cauză). — Din fr. **disculper.**

DISCULPÁRE, *disculpări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a (se) disculpa;* dezvinovățire. — V. **disculpa.**

DISCÚRS, *discursuri,* s.n. Specie a genului oratoric, constând dintr-o expunere făcută în fața unui auditoriu pe o temă politică, morală etc.; cuvântare. ✦ (Înv.) Tratare în scris a unui subiect de natură științifică sau literară. — Din fr. **discours,** lat. **discursus.**

DISCURSÍV, -Ă, *discursivi, -e,* adj. **1.** Care se realizează prin trecere logică de la premise la concluzie prin mai multe etape intermediare. **2.** (Despre memorie) Care se dispersează, se împrăștie. **3.** Care nu se supune unei continuități riguroase. — Din fr. **discursif,** lat. **discursivus.**

DISCURSIVITÁTE s.f. Caracterul discursiv (**1**) al unei idei, fraze, expuneri etc.; însușirea unei expuneri de a fi clară, explicită, de a se întemeia pe raționament. — **Discursiv** + suf. *-itate.*

DISCUTÁ, *discút,* vb. I. **1.** Intranz. A vorbi, a sta de vorbă cu cineva despre ceva; a conversa. **2.** Tranz. A analiza, a examina o lucrare, un proiect, o lege etc. în cadrul unui grup sau al unui colectiv. — Din fr. **discuter.**

DISCUTÁBIL, -Ă, *discutabili, -e,* adj. Care poate fi discutat; neconvingător, îndoielnic. — Din fr. **discutable.**

DISCUTÁRE s.f. Faptul de *a discuta.* — V. **discuta.**

DISCÚȚIE, *discuții,* s.f. **1.** Schimb de păreri, de vederi; convorbire, conversație. ✦ Conversație animată în contradictoriu; controversă, dispută; ceartă. ✧ Loc. adv. *Fără discuție* = fără îndoială; neîndoios, indiscutabil. ✧ Expr. *Nu (mai) încape discuție* = desigur. **2.** Analiză, examinare, dezbatere minuțioasă a unei probleme, făcută de obicei în cadrul unui colectiv organizat. [Var.: **discuțiúne** s.f.] — Din fr. **discussion.**

DISCUȚIÚNE s.f. v. **discuție.**

DIS-DE-DIMINEÁȚĂ adv. Foarte de dimineață; în zorii zilei. [Var.: (pop.) **des-de-dimineáță, des-dimineáță** adv.] — **Dis-** + **de**[4] + **dimineață.**

DISEÁRĂ adv. În seara zilei curente; astă-seară. ✧ *În diseară* = spre seară, pe înserat; (fiind vorba de poziția Soarelui) aproape de asfințit. [Pr.: (reg.) *desáră.* — Var.: **deseáră** adv.] — **De**[4] + **seară.**

DISECÁ, *diséc,* vb. I. Tranz. A efectua o disecție. ✦ Fig. A analiza ceva în mod minuțios pentru a scoate în evidență caracteristici sau aspecte ascunse, necunoscute. — Din fr. **disséquer,** lat. **dissecare.**

DISECÁRE, *disecări,* s.f. Acțiunea de *a diseca* și rezultatul ei; disecție. — V. **diseca.**

DISÉCȚIE, *disecții,* s.f. Deschidere a unui organism, urmată de separarea și analizarea metodică a componentelor lui, prin mijloace chirurgicale, în scopul studierii anatomice sau al realizării unei operații; disecare. — Din fr. **dissection,** lat. **dissectio.**

DISEMINÁ, *diseminez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) împrăștia (în toate părțile), a (se) risipi. — Din **diseminare** (derivat regresiv).

DISEMINÁRE, *diseminări,* s.f. Împrăștiere, răspândire (în toate părțile). ✦ Spec. Răspândire pe cale naturală a semințelor, fructelor, polenului etc. în momentul maturizării lor. ✦ Răspândire în organismul unei ființe a agenților unei boli. — După fr. **dissémination.**

DISEMINÁT, -Ă, *diseminați, -te,* adj. Răspândit; împrăștiat (în toate părțile), risipit. — V. **disemina.**

DISENSIÚNE, *disensiuni,* s.f. Neînțelegere sau ceartă cauzată de nepotrivirea de interese, de păreri etc. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **dissension,** lat. **dissensio, -onis.**

DISEPÁL, -Ă, *disepali, -e,* adj. (Despre caliciu) Care are două sepale; (despre flori, plante) care are caliciul format din două sepale. — Din fr. **disépale.**

DISERTÁ, *disertez,* vb. I. Intranz. (Rar) A ține o disertație. — Din fr. **disserter.**

DISERTÁȚIE, *disertații,* s.f. Expunere științifică asupra unei probleme. ✦ Spec. Lucrare științifică susținută în public de autor, pentru dobândirea unui grad științific. [Var.: **dizertáție** s.f.] — Din fr. **dissertation,** lat. **dissertatio.** Cf. rus. d i s e r t a ț i i a.

DISFAGÍE s.f. (Med.) Dificultate în înghițirea alimentelor în afecțiuni ale gurii, faringelui și esofagului. — Din fr. **dysphagie.**

DISFAZÍE s.f. (Med.) Afazie. — Din fr. **dysphasie.**

DISFONÍE s.f. (Med.) Modificare temporară sau permanentă a timbrului și intensității vocii datorită unor leziuni ale coardelor vocale, ale nervilor laringieni sau ale unor centri nervoși superiori. — Din fr. **dysphonie.**

DISFORÍE s.f. (Med.) Tulburare a dispoziției (**3**) manifestată printr-o stare (penibilă) de tristețe și frică, însoțită uneori de iritabilitate extremă și de agresivitate. — Din fr. **dysphorie.**

DISFÚNCȚIE, *disfuncții,* s.f. **1.** (Med.) Tulburare a funcției unui organ, aparat sau sistem. **2.** (Tehn.) Reducere a adaptării sau integrării unui subsistem la sistemul din care face parte. — Din germ. **Disfunktion,** it. **disfunzione.**

DISFUNCȚIONÁL, -Ă, *disfuncționali, -e,* adj. Care se referă la disfuncție. — **Disfuncție** + suf. *-onal.*

DISFUNCȚIONALITÁTE, *disfuncționalități,* s.f. Lipsă de funcționalitate. — **Disfuncțional** + suf. *-itate.*

DISGRAFÍE s.f. (Med.) Perturbare patologică a scrisului, care se deformează devenind necitet. — Din fr. **dysgraphie.**

DISGRAVIDÍE s.f. Tulburare patologică ce apare în cursul gravidității; gestoză. — Pref. *dis-* + **gravidă** + suf. *-ie.*

DISIDÉNT, -Ă, *disidenți, -te,* s.m. și f. Persoană care are păreri sau opinii deosebite față de colectivitatea, organizația etc. din care face parte. ✧ (Adjectival) *Grup disident.* [Var.: **dizidént, -ă** s.m. și f.] — Din fr. **dissident,** lat. **dissidens, -ntis.**

DISIDÉNȚĂ, *disidențe,* s.f. Atitudine, manifestare de disident. ✦ (Concr.) Grup de persoane cu opinii diferite de acelea ale majorității; sciziune formată prin acțiunea unui astfel de grup. [Var.: **dizidénță** s.f.] — Din fr. **dissidence,** lat. **dissidentia.**

DISIMETRÍE, *disimetrii,* s.f. Lipsă de simetrie; asimetrie. — Din fr. **dissymétrie.**

DISIMILÁ, pers. 3 *disimilează,* vb. I. Refl. (Despre sunetele vorbirii) A suferi o disimilație. — Din fr. **dissimiler.**

DISIMILÁRE, *disimilări,* s.f. (Fon.) Faptul de *a se disimila;* disimilație. — V. **disimila.**

DISIMILÁȚIE, *disimilații,* s.f. (Fon.) Modificare sau dispariție a unui sunet dintr-un cuvânt sub influența altui sunet, identic sau asemănător (din acel cuvânt); disimilare. — Din fr. **dissimilation.**

DISIMILITÚDINE s.f. (Rar) Lipsă de asemănare; deosebire. — Din fr. **dissimilitude,** lat. **dissimilitudo, -inis.**

DISIMULÁ, *disimulez,* vb. I. Tranz. A ascunde adevărata față a unui lucru, a unei situații etc. (dându-i o aparență înșelătoare); a camufla, a masca. ✦ Fig. A deghiza. — Din fr. **dissimuler,** lat. **dissimulare.**

DISIMULÁRE, *disimulări,* s.f. Acțiunea de *a disimula* și rezultatul ei; camuflare, mascare. — V. **disimula.**

DISIMULÁT, -Ă, *disimulați, -te,* adj. Care ascunde (sub un aspect înșelător) adevărata înfățișare a lucrurilor, a situațiilor etc. ✦ (Despre oameni și firea lor) Închis, ascuns; fals, ipocrit. — V. **disimula.**

DISIMULATÓR, -OÁRE, *disimulatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care disimulează. — Din fr. **dissimulateur.**

DISIMULÁȚIE, *disimulații,* s.f. (Rar) Disimulare. — Din fr. **dissimulation.**

DISIPÁ, pers. 3 *disipează,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** (Tehn.) A risipi, a pierde energia sau a o elimina sub formă de căldură. **2.** A face să dispară (sau a dispărea) prin împrăștiere (norii, ceața etc.). — Din fr. **dissiper.**

DISIPÁRE, *disipări,* s.f. Acțiunea de *a disipa* și rezultatul ei. — V. **disipa.**

DISIPATÍV, -Ă, *disipativi, -e,* adj. (Tehn.; despre corpuri, sisteme tehnice, instalații) Care disipează energie sau căldură. — Din fr. **dissipatif.**

DISIPATÓR, *disipatoare,* s.n. (Tehn.) Corp, sistem tehnic sau instalație care disipează energie sau căldură. — Din fr. **dissipateur.**

DISJÚNCT, -Ă, *disjuncți, -te,* adj. Disjunctiv. ✧ (Mat.) *Mulțimi disjuncte* = mulțimi care nu au elemente comune. — Din lat. **disjunctus.** Cf. fr. d i s j o i n t.

DISJUNCTÍV, -Ă, *disjunctivi, -e,* adj. Care separă, care deosebește, care exclude; disjunct. ✧ *Propoziție disjunctivă* = propoziție coordonată care se află într-un raport de excludere cu coordonata ei. *Conjuncție disjunctivă* = conjuncție care leagă propoziții sau părți de propoziție disjunctive. *Judecată disjunctivă* = judecată care enunță incompatibilitatea între diverse predicate ce pot fi atribuite unuia și aceluiași subiect. — Din fr. **disjonctif,** lat. **disjunctivus.**

DISJUNCTÓR, *disjunctoare,* s.n. Întrerupător acționat automat sau prin comandă voită, care servește la protejarea circuitului de variațiile anormale ale intensității sau tensiunii electrice. — Din fr. **disjoncteur.**

DISJÚNCȚIE, *disjuncții,* s.f. **1.** Relație logică între două enunțuri care se exclud reciproc; operator logic exprimat prin termenii disjunctivi „sau", „ori" și „fie". **2.** (Med.) Desfacere, îndepărtare sau decelare a unor elemente articulate. — Din fr. **disjonction.**

DISJÚNGE, *disjúng,* vb. III. Tranz. (Jur.) A despărți două litigii care fuseseră unite, spre a le cerceta și soluționa în mod separat. ✦ P. gener. A separa o chestiune de alta (aparținând aceluiași ansamblu). — Din lat. **disjungere.**

DISJÚNGERE, *disjungeri,* s.f. Acțiunea de *a disjunge.* — V. **disjunge.**

DISLALÍE s.f. (Med.) Greutate în pronunțarea cuvintelor. — Din fr. **dyslalie.**

DISLÉXIC, -Ă, *dislexici, -ce,* adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de dislexie. — Din fr. **dyslexique.**

DISLEXÍE, *dislexii,* s.f. (Med.) Tulburare la citit manifestată prin modificarea cuvintelor, prin greșeli de lectură etc. — Din fr. **dyslexie.**

DISLOCÁ, *dislóc,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) mișca din locul unde se afla, a (se) deplasa, a (se) desprinde (din întregul din care face parte). ✦ Refl. (Despre strate geologice) A-și modifica poziția inițială (orizontală). ✦ Tranz. și refl. (Med.) A (se) deplasa (un os sau un membru) din articulații. ✦ Tranz. A deplasa trupele dintr-un loc în altul, a le schimba dintr-o garnizoană în alta. ✦ Tranz. A separa doi termeni ai unui grup sintactic prin introducerea între ei a unui cuvânt sau mai multor cuvinte. — Din fr. **disloquer,** lat. **dislocare.**

DISLOCÁRE, *dislocări,* s.f. Acțiunea de *a (se) disloca* și rezultatul ei; dislocație. — V. **disloca.**

DISLOCÁT, -Ă, *dislocați, -te,* adj. Care a fost mișcat, deplasat, desprins din locul în care se afla. — V. **disloca.**

DISLOCÁȚIE, *dislocații,* s.f. (Rar) Dislocare. — Din fr. **dislocation.**

DISMENORÉE, *dismenoree,* s.f. Sindrom dureros care precedă sau însoțește menstruația. — Din fr. **dysménorrhée.**

DISMENORÉIC, -Ă, *dismenoreici, -ce,* adj. (Med.) Cu caracter de dismenoree. [Pr.: *-re-ic*] — Din fr. **dysménorrhéique.**

DISMNEZÍE s.f. (Med.) Slăbire a memoriei. — Din fr. **dysmnésie.**

DISOCIÁ, *disociez,* vb. I. Tranz. **1.** (Chim.) A scinda în mod reversibil o moleculă în molecule mai simple sau în ioni; a descompune temporar și reversibil o combinație. ✧ Refl. *Atomii se disociază.* **2.** A despărți, a separa, a delimita între ele noțiuni, probleme, idei care formează de obicei un ansamblu unic. [Pr.: *-ci-a*] — Din fr. **dissocier,** lat. **dissociare.**

DISOCIÁBIL, -Ă, *disociabili, -e,* adj. Care poate fi disociat. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **dissociable.**

DISOCIABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi disociabil. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **dissociabilité.**

DISOCIATÍV, -Ă, *disociativi, -e,* adj. Care disociază. [Pr.: *-ci-a-*] — **Disocia(t)** + suf. *-iv.*

DISOCIÁȚIE, *disociații,* s.f. Disociere. ✦ Rezultatul unei disocieri. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **dissociation,** lat. **dissociatio.**

DISOCIÉRE, *disocieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) disocia* și rezultatul ei; disociație. [Pr.: *-ci-e-*] — V. **disocia.**

DISOLÚT, -Ă, *disoluți, -te,* adj. (Livr.) Corupt, decăzut. — Din fr. **dissolu,** lat. **dissolutus.**

DISOLUTÍV, -Ă, *disolutivi, -e,* adj. (Livr.) Care descompune, dezagregă sau degradează. — Din fr. **dissolutif.**

DISOLÚȚIE, *disoluții,* s.f. Descompunere, dezagregare; decădere, degradare. — Din fr. **dissolution.**

DISONÁNT, -Ă, *disonanți, -te,* adj. (Adesea fig.) Care sună neplăcut, care produce o disonanță. — Din fr. **dissonant.**

DISONÁNȚĂ, *disonanțe,* s.f. (Muz.) Lipsă de consonanță, de armonie între sunete; asociere de sunete de înălțimi diferite. ✦ Asociere nearmonioasă de silabe sau de cuvinte; cacofonie. ✦ P. gener. Lipsă de armonie. — Din fr. **dissonance,** lat. **dissonantia.**

DISPARÁT, -Ă, *disparați, -te,* adj. Fără legătură cu alte lucruri de același fel; desperecheat. — Din fr. **disparate,** lat. **disparatus.**

DISPÁRE vb. III v. **dispărea.**

DISPARÉNT, -Ă, *disparenți, -te,* adj. (Rar) Care este pe cale să dispară. — **Dispărea** + suf. *-ent* (după *apărea — aparent).*

DISPARITÁTE s.f. (Livr.) Lipsă de legătură, de armonie, de potrivire între elemente. — Din fr. **disparité.**

DISPARÍȚIE, *dispariții,* s.f. Faptul de a nu mai (putea) fi văzut sau găsit; faptul de a înceta să mai existe, să mai trăiască. ✧ Loc. vb. *A fi pe cale (*sau *în curs) de dispariție* = a fi pe punctul de a dispărea. — Din fr. **disparition.**

DISPĂREÁ, *dispár,* vb. II. Intranz. **1.** A se face nevăzut, a ieși din câmpul vizual, a nu mai putea fi văzut (deși continuă să existe), a pieri (dinaintea ochilor). ✦ A se pierde fără urmă, a nu mai putea fi găsit. **2.** A înceta să mai existe; a se stinge, a pieri. ✦ (Despre ființe) A muri. [Var.: **dispáre** vb. III] — Din fr. **disparaître** (după *părea).*

DISPĂRÚT, -Ă, *dispăruți, -te,* adj. **1.** De a cărui soartă nu se mai știe nimic. ✧ Expr. *A fi dat dispărut* = (în timp de război) a fi considerat ca pierdut fără urmă. **2.** Care a încetat să mai existe, care a pierit, care s-a stins. ✦ (Despre ființe; adesea substantivat) Mort. — V. **dispărea.** Cf. fr. d i s p a r u.

DISPÉCER, *dispeceri,* s.m. Tehnician sau sistem automat care urmărește, coordonează și reglementează operativ mersul producției dintr-o întreprindere sau, la căile ferate, supraveghează mersul trenurilor pe o anumită porțiune a liniei etc. — Din engl., fr. **dispatcher.**

DISPECERÁT, *dispecerate,* s.n. Serviciu în care își desfășoară activitatea dispecerul. — Din **dispecer.**

DISPENSÁ, *dispensez,* vb. I. **1.** Refl. A se lipsi de cineva sau de ceva; a renunța la... **2.** Tranz. A scuti pe cineva de o obligație, de o îndatorire etc. — Din fr. **dispenser,** lat. **dispensare.**

DISPENSÁBIL, -Ă, *dispensabili, -e,* adj. De care cineva se poate dispensa; pentru care se poate acorda o dispensă. — Din fr. **dispensable.**

DISPENSÁR, *dispensare,* s.n. Unitate medico-sanitară care asigură asistența populației dintr-o anumită zonă teritorială, de obicei fără spitalizare. — Din fr. **dispensaire.**

DISPENSÁRE, *dispensări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dispensa.* — V. **dispensa.**

DISPENSARIZÁ, *dispensarizez,* vb. I. Tranz. (A interna și) a îngriji pe cineva într-un dispensar. — **Dispensar** + suf. *-iza.*

DISPENSARIZÁRE s.f. Faptul de *a dispensariza.* — V. **dispensariza.**

DISPENSATÓR, -OÁRE, *dispensatori, -oare,* adj. (Rar) Care distribuie, care dă fiecăruia partea sa. — Din fr. **dispensateur,** lat. **dispensator, -oris.**

DISPÉNSĂ, *dispense,* s.f. Scutire a unei persoane de obligația îndeplinirii unor condiții legale; (concr.) act, document care atestă această scutire. — Din fr. **dispense.**

DISPEPSÍE, *dispepsii,* s.f. Tulburare a procesului de digestie (manifestată prin dureri, balonări etc.). — Din fr. **dyspepsie,** lat. **dyspepsia.**

DISPÉPTIC, -Ă, *dispeptici, -ce,* adj. Al dispepsiei, privitor la dispepsie. ✦ (Adesea substantivat) Care suferă de dispepsie. — Din fr. **dyspeptique.**

DISPERÁ, *dispér,* vb. I. **1.** Intranz. A-și pierde orice speranță, a deznădăjdui. **2.** Tranz. (Rar) A face pe cineva să-și piardă răbdarea; a exaspera. [Prez.: ind. și: *disperez.* — Var.: **desperá** vb. I] — Din lat. **desperare.**

DISPERÁNT, -Ă, *disperanți, -te,* adj. Care provoacă disperare. [Var.: **desperánt, -ă,** adj.] — **Dispera** + suf. *-ant.*

DISPERÁRE, *disperări,* s.f. Faptul de *a dispera;* desperație. ✧ Loc. adv. *Cu disperare* = (în mod) disperat, deznădăjduit; *fig.* (în legătură cu modul de a munci, de a se strădui etc. pentru ceva) din toate puterile, aprig. ✧ Expr. *A duce* (sau *a împinge* pe cineva) *la disperare* = a face (pe cineva) să-și piardă nădejdea; a exaspera. [Var.: **desperáre** s.f.] — V. **dispera.**

DISPERÁT, -Ă, *disperați, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Ajuns la disperare; deznădăjduit. **2.** (Despre manifestări sau atitudini) Care exprimă, care dovedesc disperare. **3.** Care provoacă disperare; care prezintă puține posibilități de scăpare; periculos, grav. [Var.: **desperát, -ă** adj.] — V. **dispera.**

DISPÉRS, *disperse,* adj. (Chim.; în sintagma) *Sistem dispers* = amestec eterogen a două sau mai multor substanțe, dintre care cel puțin una este divizată în particule foarte mici. — Din lat. **dispersus.**

DISPERSÁ, *dispersez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) împrăștia, a (se) răspândi, a (se) risipi în toate părțile. ✦ (Chim.) A realiza o dispersie sau a fi în stare de dispersie. ✦ Refl. (Fiz.; despre unde) A se descompune într-un spectru de unde cu frecvențe diferite. ✦ Tranz. și refl. (În timp de război) A (se) deplasa în chip organizat (populația, instituțiile etc.) din centrele aglomerate, în regiuni mai ferite. — Din fr. **disperser.**

DISPERSÁRE, *dispersări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dispersa* și rezultatul ei; împrăștiere, răspândire. — V. **dispersa.**

DISPERSÁT, -Ă, *dispersați, -te,* adj. Împrăștiat. ✧ *Atenție dispersată* = atenție distributivă, v. *distributiv*. — V. **dispersa.**

DISPÉRSIE, *dispersii,* s.f. **1.** Împrăștiere, răspândire, risipire. ✦ Spec. (Chim.) Stare de împrăștiere, într-un mediu oarecare, a unei substanțe aflate în particule foarte mici. ✦ Spec. (Fiz.) Separare a unei radiații sau a unei unde sonore în urma refracției, difracției etc. **2.** (Mat.) Repartizare a unei mulțimi de valori în jurul unei anumite valori tipice. [Var.: **dispersiúne** s.f.] — Din fr. **dispersion,** lat. **dispersio, -onis.**

DISPERSIONÁL, -Ă, *dispersionali, -e,* adj. (Rar) De dispersie. [Pr.: *-si-o-*] — Din engl. **dispersional.**

DISPERSIÚNE s.f. v. **dispersie.**

DISPERSÍV, -Ă, *dispersivi, -e,* adj. Care permite dispersia. — Din fr. **dispersif.**

DISPERSÓR, *dispersoare,* s.n. Dispozitiv care reglează amestecul combustibil într-un carburator. — **Dispersa** + suf. *-or.*

DISPLÁCE vb. III v. **displăcea.**

DISPLAY, *display-uri,* s.n. (Inform., Electron.) **1.** Dispozitiv de vizualizare folosit ca periferic la calculatoare. **2.** Afișaj optoelectronic care conține un grup de cifre, folosit la instrumentele de măsură. **3.** Caracter tipografic sau literă tipografică aldină cursivă. [Pr.: *-pléi*] — Din engl. **display.**

DISPLĂCEÁ, *displác,* vb. II. Intranz. A nu-i plăcea, a nu agrea. [Var.: **displáce** vb. III] — Din it. **dispiacere** (după *plăcea).*

DISPLĂCÚT, -Ă, *displăcuți, -te,* adj. Neplăcut, dezagreabil. — V. **displăcea.**

DISPNÉE s.f. Greutate în respirație în boli cardiace sau respiratorii; năduf. — Din fr. **dyspnée,** lat. **dyspnoea.**

DISPNÉIC, -Ă, *dispneici, -ce,* adj., s.m. și f. (Med.) (Suferind) de dispnee. [Pr.:*-ne-ic*] — Din fr. **dyspnéique.**

DISPONÍBIL, -Ă, *disponibili, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. De care se poate dispune, care nu are (momentan) o destinație precisă, care stă la dispoziție pentru a fi utilizat. ✦ (Despre oameni) Care nu este ocupat; liber; care a fost scos (temporar) dintr-un post. **2.** S.n. Bani sau alte bunuri de care o instituție, o întreprindere, o persoană etc. poate dispune, la un moment dat, fără a afecta restul cheltuielilor sau nevoilor. — Din fr. **disponible,** lat. **disponibilis.**

DISPONIBILITÁTE, *disponibilități,* s.f. **1.** Însușirea de a fi disponibil; starea a ceea ce este disponibil. **2.** (În loc. adv.) *În disponibilitate* = scos (temporar) dintr-un post. **3.** (Cont.; la pl.) Activele lichide și cele cu grad ridicat de lichiditate ale unei întreprinderi, formate din numerar și din echivalente de numerar. **4.** Lucru, bun de care se poate dispune; rezervă. **5.** (Mai ales la pl.) Stare sufletească în care sentimentele și rațiunea se manifestă libere și în plenitudinea lor. — Din fr. **disponibilité.**

DISPONIBILIZÁ, *disponibilizez,* vb. I. Tranz. **1.** A face să fie disponibil. **2.** A concedia. — **Disponibil** + suf. *-iza.*

DISPONIBILIZAT, -Ă, *disponibilizați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** (Om) care a devenit disponibil. **2.** (Om) care a fost concediat.

DISPOZITÍV, *dispozitive,* s.n. **1.** Ansamblu de piese legate între ele într-un anumit fel (de obicei imobil), care îndeplinește o funcție bine determinată într-un sistem tehnic. ✧ (Electron.) *Dispozitiv optoelectronic* = dispozitiv care are proprietatea de a transforma un semnal luminos într-unul electric sau invers. **2.** Dispunerea pe teren a trupelor în vederea unei acțiuni de luptă sau a unei deplasări; *p. ext.* (concr.) trupele astfel dispuse pe teren (și zona în care se află). **3.** Parte finală a unei hotărâri judecătorești, în care se arată soluția dată litigiului (și unele dispoziții accesorii). — Din fr. **dispositif.**

DISPOZÍȚIE, *dispoziții,* s.f. **1.** Prevedere obligatorie cuprinsă într-un act normativ; măsură sau hotărâre luată de un organ ierarhic superior și obligatorie pentru organul în subordine. ✧ Loc. adv. *La dispoziție* = la îndemână. ✧ Expr. *A fi* (sau *a sta, a se afla* etc.) *la dispoziția cuiva* = a fi gata să satisfacă dorințele, ordinele cuiva. **2.** Așezare a unor elemente într-un anumit loc, într-un anumit fel, într-o anumită ordine; alcătuire, construcție după un anumit plan. **3.** Stare sufletească (bună sau rea); *p. ext.* dorință (momentană) de a face un anumit lucru. **4.** (La pl.) Aptitudini. [Var.: **dispozițiúne** s.f.] — Din fr. **disposition,** lat. **dispositio, -onis.**

DISPOZIȚIONÁL, -Ă, *dispoziționali, -e,* adj. (Cu caracter) de dispoziție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **dispositionnel.**

DISPOZIȚIÚNE s.f. v. **dispoziție.**

DISPRÉȚ s.n. Sentiment de desconsiderare a cuiva sau a ceva; lipsă de considerație sau de stimă față de cineva sau de ceva. ✧ Loc. adv. *Cu dispreț* = în mod disprețuitor. [Var.: (înv.) **despréț** s.n.] — Din it. **disprezzo.**

DISPREȚUÍ, *disprețuiesc,* vb. IV. Tranz. A avea sau a manifesta dispreț față de cineva sau de ceva; a trata cu dispreț pe cineva sau ceva, a nu lua în seamă. [Var.: (înv.) **desprețuí** vb. IV] — **Dispreț** + suf. *-ui.*

DISPREȚUÍRE, *disprețuiri,* s.f. Acțiunea de *a disprețui* [Var.: (înv.) **desprețuíre** s.f.] — V. **disprețui.**

DISPREȚUÍT, -Ă, *disprețuiți, -te,* adj. Care este tratat cu dispreț; desconsiderat. — V. **disprețui.**

DISPREȚUITÓR, -OÁRE, *disprețuitori, -oare,* adj. (Adesea adverbial) Care disprețuiește, care exprimă sau dovedește dispreț. [Pr.: *-țu-i-*] — **Disprețui** + suf. *-tor.*

DISPROPÓRȚIE, *disproporții,* s.f. Lipsă de proporție între mai multe elemente comparabile; deosebire, nepotrivire flagrantă. — Din fr. **disproportion.**

DISPROPORȚIONÁL, -Ă, *disproporționali, -e,* adj. Disproporționat. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **disproportionnel.**

DISPROPORȚIONALITÁTE, *disproporționalități,* s.f. Însușirea de a fi disproporțional. [Pr.: *-ți-o-*] — Din germ. **Disproportionalität.**

DISPROPORȚIONÁT, -Ă, *disproporționați, -te,* adj. (Despre mai multe elemente comparabile) Lipsit de proporție; nepotrivit (de mare sau de mic). [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **disproportionné.**

DISPRÓSIU s.n. Element chimic din grupul lantanidelor care se găsește în compoziția unor aliaje magnetice speciale. — Din fr. **dysprosium.**

DISPROTEINEMÍE, *disproteinemii,* s.f. (Med.) Dereglare a echilibrului proteinic. [Pr.: *-te-i-*] — Din fr. **dysprotéinémie.**

DISPÚNE, *dispún,* vb. III. **1.** Tranz. A hotărî, a decide; a ordona. **2.** Intranz. A avea la dispoziție, a avea posibilitatea de a utiliza ceva sau pe cineva după propria dorință. **3.** Intranz. A ieși învingător într-o competiție sportivă, într-un meci; a învinge. **4.** Tranz. A așeza într-o anumită ordine; a aranja. **5.** Refl. A căpăta o bună dispoziție, a deveni vesel; a se înveseli. — Din fr. **disposer,** lat. **disponere** (după *pune).*

DISPÚNERE, *dispuneri,* s.f. Acțiunea de *a (se) dispune* și rezultatul ei. — V. **dispune.**

DISPÚS, -Ă, *dispuși, -se,* adj. Aflat într-o situație sau într-o stare sufletească potrivită pentru a face un lucru; înclinat să..., gata să... ✧ Expr. *A fi (bine) dispus* = **a)** a avea bună dispoziție, a fi vesel, mulțumit; **b)** a fi ușor amețit de băutură. *A fi rău (*sau *prost) dispus* = a fi într-o stare sufletească rea. — V. **dispune.**

DISPUTÁ, *dispút,* vb. I. **1.** Tranz. (Despre persoane, grupări sau colectivități; construit cu dativul pronumelui) A lupta pentru dobândirea unui lucru, pentru întâietate, a fi în concurență, în rivalitate pentru...; a rivaliza. **2.** Refl. (Despre întreceri, competiții sportive) A avea loc; a se desfășura. — Din fr. **disputer,** lat. **disputare.**

DISPUTÁBIL, -Ă, *disputabili, -e,* adj. Care poate fi disputat. — Din fr. **disputable.**

DISPUTÁRE, *disputări,* s.f. Faptul de *a (se) disputa* (**2**). — V. **disputa.**

DISPUTÁT, -Ă, *disputați, -te,* adj. Care dă naștere la discuții vii, controversate. *Problemă disputată.* ✦ (Despre întreceri, competiții) Care dă naștere la o luptă vie pentru obținerea victoriei. — V. **disputa.**

DISPÚTĂ, *dispute,* s.f. **1.** Discuție în contradictoriu între două sau mai multe persoane ori grupuri de persoane; controversă; *p. ext.* ceartă. **2.** Luptă pentru întâietate, pentru tranșarea în favoarea sa a unei rivalități; *spec.* întrecere sportivă; desfășurare a unei întreceri sportive. — Din fr. **dispute.**

DISRITMICITÁTE s.f. (Rar) Lipsă de ritmicitate. — Pref. *dis-* + **ritmicitate.**

DISTÁNT, -Ă, *distanți, -te,* adj. (Despre oameni) Care este de o politețe rece și puțin comunicativă în relațiile cu ceilalți, care este rezervat; (despre atitudinea, manifestările oamenilor) care exprimă, trădează pe omul distant. — Din fr. **distant.**

DISTANȚÁ, *distanțez,* vb. I. **1.** Tranz. A lăsa o anumită distanță între două sau mai multe ființe sau lucruri; a rări. **2.** Refl. A se depărta (de un punct fix, de cineva sau de ceva); a lăsa în urmă, la o distanță (tot mai) apreciabilă (pe cineva sau ceva). ✦ Fig. A se deosebi (în mod sensibil) de cineva în idei, în concepții etc.; a întrece, a depăși pe cineva ca valoare. — Din fr. **distancer.**

DISTANȚÁRE, *distanțări,* s.f. Faptul de *a (se) distanța.* — V. **distanța.**

DISTANȚÁT, -Ă, *distanțați, -te,* adj. Care este separat unul de altul; care se află la distanță unul de altul. — V. **distanța.**

DISTÁNȚĂ, *distanțe,* s.f. **1.** Interval care desparte două puncte în spațiu; depărtare. ✧ Loc. adv. *La distanță* = la o oarecare depărtare. *De la distanță* = de la un punct depărtat. *Din distanță în distanță* = din loc în loc, la anumite intervale (egale). ✧ Expr. *A ține pe cineva la distanță* = a se arăta distant față de cineva. ✦ Interval de timp care desparte două momente, două evenimente. **2.** Fig. (Rar) Deosebire, diferență. *Distanța de la roșu la roz.* — Din fr. **distance,** lat. **distantia.**

DISTANȚIÉR, *distanțiere,* s.n. **1.** Piesă care are funcția de a menține distanța reglementară dintre două piese, două elemente etc. **2.** Instrument care servește la măsurarea distanțelor mici dintre nave. [Pr.: *-ți-er*] — **Distanță** + suf. *-ier.*

DISTÉN s.n. Silicat natural de aluminiu, de culoare albăstruie sau gălbuie și cu luciu sidefiu, utilizat ca piatră semiprețioasă. — Din fr. **disthène.**

DISTÍH, *distihuri,* s.n. Unitate strofică alcătuită din două versuri cu structură metrică de obicei deosebită și cu înțeles de sine stătător. — Din fr. **distique,** lat. **distichon.**

DISTILÁ, *distilez,* vb. I. Tranz. A trece un lichid în stare de vapori prin fierbere și a condensa vaporii astfel obținuți (pentru a separa un component lichid). — Din fr. **distiller,** lat. **distillare.**

DISTILÁBIL, -Ă, *distilabili, -e,* adj. Care poate fi distilat. — Din fr. **distilable.**

DISTILÁRE, *distilări,* s.f. Acțiunea de *a distila.* — V. **distila.**

DISTILÁT, -Ă, *distilați, -te,* adj. Care a fost supus distilării; obținut prin distilare. ✦ (Substantivat, n.) Produs obținut prin distilare. — V. **distila.**

DISTILATÓR, -OÁRE, *distilatori, -oare,* s.m. și f., s.n.. **1.** S.m. și f. Persoană calificată în operația de distilare. **2.** S.n. Aparat cu care se face distilarea. — Din fr. **distillateur.**

DISTILÁȚIE, *distilații,* s.f. Distilare. — Din fr. **distillation.**

DISTILERÍE, *distilerii,* s.f. Instalație industrială pentru distilare; întreprindere care posedă asemenea instalații. — Din fr. **distillerie.**

DISTÍNCT, -Ă, *distincți, -te,* adj. **1.** Care se deosebește prin anumite trăsături proprii de alte lucruri de același fel sau asemănătoare; deosebit, diferit. **2.** (Adesea adverbial) Clar, evident, lămurit, deslușit. — Din fr. **distinct,** lat. **distinctus.**

DISTINCTÍV, -Ă, *distinctivi, -e,* adj. Care caracterizează un lucru în mod exclusiv; prin care un lucru se distinge, diferă de altul; care servește pentru recunoaștere; caracteristic. — Din fr. **distinctif.**

DISTÍNCȚIE, *distincții,* s.f. **1.** Deosebire, diferență. *A face distincție. Fără distincție.* **2.** Finețe, eleganță în înfățișare și comportări. **3.** Decorație sau titlu care se acordă unei persoane pentru merite deosebite. [Var.: **distincțiúne** s.f.] — Din fr. **distinction,** lat. **distinctio, -onis.**

DISTINCȚIÚNE s.f. v. **distincție.**

DISTÍNGE, *disting,* vb. III. **1.** Tranz. și refl. A (se) deosebi de altcineva sau de altceva prin trăsături specifice. **2.** Refl. A se remarca, a ieși în evidență prin meritele, rezultatele, realizările sale. ✦ Tranz. A acorda cuiva o distincție, un premiu pentru meritele sale. **3.** Tranz. A vedea limpede, lămurit; a observa. — Din fr. **distinguer,** lat. **distinguere.**

DISTÍNGERE, *distingeri,* s.f. Faptul de *a (se) distinge.* — V. **distinge.**

DISTÍNS, -Ă, *distinși, -se,* adj. **1.** Care se remarcă prin însușirile sale, care iese din comun; deosebit, remarcabil; (despre oameni) ilustru, eminent. **2.** (Despre oameni și manifestările lor) Plin de distincție (**2**). ✧ (În formule de adresare) *Distinsă doamnă!* ✧ (În formule de încheiere sau, rar, de introducere a scrisorilor) *Primiți, vă rog, distinse salutări.* — V. **distinge.**

DISTÓM, *distomi,* s.m. (Biol.) Denumire veche a unui gen de viermi paraziți de tipul gălbezei (**1**); *p. restr.* gălbează (**1**). — Din fr. **distome.**

DISTOMATÓZĂ s.f. (Med.) Boală determinată de infestarea omului cu diferiți distomi; *p. restr.* gălbează (**2**). — Din fr. **distomatose.**

DISTONÁ, pers. 3 *distonează,* vb. I. Intranz. A fi în dezacord, a nu se potrivi cu ansamblul sau cu restul. ✦ Spec. (Despre sunete muzicale) A suna fals. — Din it. **distonare.**

DISTONÁNT, -Ă, *distonanți, -te,* adj. Care distonează; strident; fals. — **Distona** + suf. *-ant.*

DISTONÁNȚĂ, *distonanțe,* s.f. Faptul de *a distona;* caracterul a ceea ce distonează. — **Distona** + suf. *-anță.*

DISTONÁRE, *distonări,* s.f. Acțiunea de *a distona* și rezultatul ei. — V. **distona.**

DISTONÍE, *distonii,* s.f. Dereglare funcțională a sistemului nervos vegetativ. — Din fr. **dystonie.**

DISTORSIOMÉTRU, *distorsiometre,* s.n. (Electron.) Aparat pentru măsurarea distorsiunilor armonice. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **distorsiomètre.**

DISTORSIONÁ, *distorsionez,* vb. I. Intranz. (Despre aparate) A produce distorsiune (**1**). [Pr.: *-si-o-*] — De la **distorsiune.**

DISTORSIONÁRE, *distorsionări,* s.f. Acțiunea de *a distorsiona.* [Pr.: *-si-o-*] — V. **distorsiona.**

DISTORSIONÁT, -Ă, *distorsionați, -te,* adj. Care prezintă distorsiuni. [Pr.: *-si-o-*] — Din **distorsiune.**

DISTORSIÚNE, *distorsiuni,* s.f. **1.** Abatere (supărătoare) a unei oscilații, a unei imagini etc. de la forma inițială. **2.** Răsucire, torsiune convulsivă a unor părți ale corpului. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **distorsion,** lat. **distorsio, -onis.**

DISTRÁ, *distrez,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A petrece sau a face pe cineva să-și petreacă timpul în mod agreabil; a (se) înveseli, a (se) amuza. **2.** Tranz. (Rar) A distrage. — Din fr. **distraire.**

DISTRACTÍV, -Ă, *distractivi, -e,* adj. Care distrează (**1**); plăcut, amuzant. — Din **distracție** (după *atracție — atractiv).*

DISTRÁCȚIE, *distracții,* s.f. **1.** Ceea ce distrează, ceea ce produce destindere sufletească; amuzament, petrecere; agrement. **2.** Lipsă de atenție, de concentrare. — Din fr. **distraction,** lat. **distractio.**

DISTRÁGE, *distrág,* vb. III. Tranz. A abate atenția cuiva de la un lucru, de la o preocupare, de la o grijă etc.; a distra. [Part. *distras*] — Din fr. **distraire** (după *trage*).

DISTRÁGERE s.f. (Rar) Acțiunea de *a distrage.* — V. **distrage.**

DISTRÁT, -Ă, *distrați, -te,* adj. Care este absent la ceea ce se petrece în jurul lui, care se gândește în altă parte, la altceva. — V. **distra.**

DISTRIBUÍ, *distríbui,* vb. IV. Tranz. A împărți ceva în mai multe locuri sau la mai multe persoane, dând fiecăreia una sau mai multe părți; a repartiza. — Din fr. **distribuer,** lat. **distribuere.**

DISTRIBUÍRE, *distribuiri,* s.f. Faptul de *a distribui;* împărțire, repartizare. — V. **distribui.**

DISTRIBUÍT, -Ă, *distribuiți, -te,* adj. Împărțit, repartizat. — V. **distribui.**

DISTRIBUITÓR, -OÁRE, *distribuitori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care distribuie ceva. ✦ Persoană (fizică sau juridică) care asigură distribuirea unor produse sau a unor servicii contra cost. **2.** S.n. Aparat, piesă, dispozitiv sau mașină care asigură distribuirea rațională a unui material, a combustibilului etc. [Pr.: *-bu-i-*] — **Distribui** + suf. *-tor.* Cf. fr. d i s t r i b u t e u r.

DISTRIBUTÍV, -Ă, *distributivi, -e,* adj. **1.** (În sintagmele) *Numeral distributiv* = numeral care arată repartizarea obiectelor în grupuri exprimate numeric. *Atenție distributivă* = atenție care poate fi îndreptată în mai multe direcții în același timp; atenție dispersată; *p. ext.* lipsă de concentrare; neatenție. **2.** Caracterizat prin distributivitate. — Din fr. **distributif,** lat. **distributivus.**

DISTRIBUTIVITÁTE s.f. Proprietate a unei operații matematice sau logice de a putea fi efectuată separat asupra diferiților termeni dintr-o expresie, rezultatul astfel obținut fiind același ca și în cazul când operația ar fi fost aplicată întregii expresii. — Din fr. **distributivité.**

DISTRIBÚȚIE, *distribuții,* s.f. **1.** Distribuire, repartizare; mod de distribuire, de repartizare. ✦ Spec. Repartizarea rolurilor dintr-o piesă, dintr-o operă etc. la actori, la cântăreți; *p. ext.* ansamblul actorilor, cântăreților care joacă într-o piesă, într-o operă etc. ✦ (Lingv.) Proprietate a unui element de a apărea sau nu în diferite contexte; totalitate a vecinătăților unui element. **2.** Ansamblul organelor unei mașini care comandă automat efectuarea diferitelor faze de funcționare a mașinii. — Din fr. **distribution,** lat. **distributio.**

DISTRIBUȚIONÁL, -Ă, *distribuționali, -e,* adj. De distribuție. ✧ *Analiză distribuțională* = metodă de analiză specifică lingvisticii structurale bazată pe principiul descrierii distribuției elementelor lingvistice. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **distributionnel.**

DISTRÍCT, *districte,* s.n. Unitate administrativ-teritorială din unele țări, care cuprinde fie capitala țării și împrejurimile ei, fie un teritoriu care are o populație cu compoziție națională omogenă. — Din fr. **district,** lat. **districtus.**

DISTRICTUÁL, -Ă, *districtuali, -e,* adj. Care aparține districtului, privitor la district. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **districtuel.**

DISTRÓFIC, -Ă, *distrofici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține distrofiei, privitor la distrofie. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de distrofie. — Din fr. **dystrophique.**

DISTROFÍE, *distrofii,* s.f. Stare patologică constând în alterarea structurii unui țesut, a unui organ, a unui sistem sau a organismului, în urma tulburărilor de nutriție. — Din fr. **dystrophie.**

DISTRUCTÍV, -Ă, *distructivi, -e,* adj. Care distruge; distrugător, nimicitor. [Var.: **destructív, -ă** adj.] — Din fr. **destructif** (după *distruge).*

DISTRUGĂTÓR, -OÁRE, *distrugători, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care distruge; nimicitor, distructiv. **2.** S.n. Navă de luptă de tonaj mediu și cu viteză mare, fără

cuirasă, care dispune de armament de artilerie, rachete şi torpile; contratorpilor. — **Distruge** + suf. *-ător* (după fr. *destructeur).*

DISTRÚGE, *distrúg,* vb. III. Tranz. A face să nu mai existe (stricând, spărgând, dărâmând etc.); a nimici, a ruina. ✦ Tranz. şi refl. Fig. A face să-şi piardă sau a-şi pierde întreaga avere, întreaga sănătate, întreaga linişte sufletească etc. [Perf. s. *distrusei,* part. *distrus*] — Din it. **distruggere.**

DISTRÚGERE, *distrugeri,* s.f. Acţiunea de *a (se) distruge* şi rezultatul ei; nimicire, ruinare. — V. **distruge.**

DISTRÚS, -Ă, *distruşi, -se,* adj. Nimicit, dărâmat, ruinat. ✦ Fig. (Despre oameni) Ruinat din punct de vedere material, fizic sau moral. — V. **distruge.**

DISURÍE, *disurii,* s.f. (Med.) Eliminare dificilă a urinei, care apare la hipertrofie a prostatei, cistită etc. — Din fr. **dysurie.**

DIŞTÉRNE vb. III v. **deşterne.**

DÍTAI adj. invar. (Fam.) Care este (foarte) mare; coşcogea, ditamai. — Cf. ţig. d i t a „iată".

DÍTAMAI adj. invar. (Fam.) Care este (foarte) mare; coşcogea, ditai. — **Ditai** + **mai**[1].

DITIRÁMB, *ditirambi,* s.m. **1.** (La vechii greci şi la romani) Imn în onoarea lui Dionysos (Bachus); *p. ext.* poem liric plin de entuziasm. **2.** Fig. Elogiu exagerat, în termeni bombastici, adus cuiva. — Din fr. **dithyrambe,** lat. **dithyrambus.**

DITIRÁMBIC, -Ă, *ditirambici, -ce,* adj. **1.** Care aparţine ditirambilor (**1**), privitor la ditirambi. **2.** Fig. (Despre stil, vorbire, cuvinte etc.) Plin de elogii exagerate; emfatic, retoric. — Din fr. **dithyrambique,** lat. **dithyrambicus.**

DIURÉTIC, -Ă, *diuretici, -ce,* adj., s.n. (Medicament, ceai etc.) care produce sau măreşte diureza. [Pr.: *di-u-*] — Din fr. **diurétique,** lat. **diureticus.**

DIURÉZĂ, *diureze,* s.f. Producere şi eliminare a urinei; creştere a cantităţii de urină. [Pr.: *di-u-*] — Din fr. **diurèse,** lat. **diuresis.**

DIÚRN, -Ă, *diurni, -e,* adj. De zi, din timpul zilei; care are loc în timpul zilei; care durează o zi. ✧ *Mişcare* (sau *rotaţie) diurnă* = mişcare aparentă de rotaţie a sferei cereşti (împreună cu aştrii care par fixaţi pe ea) în jurul axei polilor, care durează o zi siderală. [Pr.: *di-urn*] — Din fr. **diurne,** lat. **diurnus.**

DIÚRNĂ, *diurne,* s.f. **1.** Indemnizaţie plătită unui angajat pentru acoperirea cheltuielilor de deplasare în altă localitate în interes de serviciu. **2.** Sumă zilnică plătită unui ziler. [Pr.: *di-ur-*] — Din lat. **diurna.**

DIURNÍST, -Ă, *diurnişti, -ste,* s.m. şi f. (Rar) Persoană angajată şi plătită cu ziua; ziler. [Pr.: *di-ur-*] — **Diurnă** + suf. *-ist.*

DIVAGÁ, *divaghez,* vb. I. Intranz. A se abate de la subiectul în discuţie; *p. ext.* a vorbi aiurea, a bate câmpii. — Din fr. **divaguer,** lat. **divagari.**

DIVAGÁRE, *divagări,* s.f. Faptul de *a divaga;* divagaţie; digresiune. — V. **divaga.**

DIVAGÁŢIE, *divagaţii,* s.f. Divagare; digresiune. — Din fr. **divagation.**

DIVÁN, *divane,* s.n. **I.** Canapea fără spătar, pe care se poate şedea sau dormi. **II. 1.** (În Imperiul Otoman) Consiliu cu atribuţii politice, administrative şi juridice, alcătuit din cei mai înalţi demnitari; (în Ţările Române) Sfat Domnesc. ✧ *Divan ad-hoc* v. *ad-hoc.* ✦ Adunare, şedinţă a divanului (**II 1**). ✦ Sală, clădire în care se adunau membrii divanului (**II 1**); sediul divanului; *p. gener.* loc de adunare şi de consfătuire. **2.** (Înv.) Judecată, proces. ✧ Expr. (Glumeţ) *A face* (cuiva) *divan pe spinare* = a bate (pe cineva). **III.** Culegere postumă de versuri aparţinând unui poet oriental. [Pl. şi: *divanuri*] — Din tc. **divan.**

DIVANÍST, *divanişti,* adj. (În sintagma) *Boier divanist* = boier divanit, v. *divanit.* — **Divan** + suf. *-ist.*

DIVANÍT, *divaniţi,* adj. (În sintagma) *Boier divanit* = (şi substantivat) boier care era membru al divanului (**II 1**); boier divanist; *p. ext.* persoană cu trecere pe lângă domnitor, făcând parte din protipendadă. — Din ngr. **ntivanítis.**

DÍVĂ, *dive,* s.f. (Adesea glumeţ sau ir.) Cântăreaţă sau artistă celebră de teatru ori de cinema. — Din it., fr. **diva.**

DIVÉRGE, pers. 3 *divérge,* vb. III. Intranz. (Despre linii geometrice, razele unui fascicul etc.) A se îndepărta, a se răsfira dintr-un punct comun în direcţii diferite. — Din fr. **diverger,** lat. **divergere.**

DIVERGÉNT, -Ă, *divergenţi, -te,* adj. **1.** (Despre linii geometrice, raze luminoase dintr-un fascicul etc.) Care se depărtează dintr-un punct comun în direcţii diferite; (despre fascicule de raze luminoase) a cărui secţiune creşte pe măsura depărtării de un punct de referinţă; (despre sisteme optice) care produce un fascicul de raze de lumină ce se depărtează unele de altele. ✦ (Mat.; despre şiruri de numere) Care nu are o limită finită, care tinde spre infinit. **2.** Fig. (Despre păreri, concepţii, atitudini) Care se deosebesc, se contrazic între ele; care urmăresc scopuri diferite. — Din fr. **divergent,** lat. **divergens, -ntis.**

DIVERGÉNŢĂ, *divergenţe,* s.f. **1.** Deosebire, dezacord de păreri, de concepţii, de atitudini; *p. ext.* neînţelegere. ✧ Expr. *A face (*sau *a fi în) divergenţă* = (despre o parte a unui complet de judecată) a-şi exprima sau a avea păreri deosebite de ale majorităţii asupra unei pricini judecate. **2.** Proprietatea unor linii geometrice, unor raze şi fascicule luminoase, unor sisteme optice etc. de a fi divergente. ✦ (Mat.) Mărime a unui câmp vectorial egală cu suma derivatelor parţiale ale componentelor vectorului într-un punct dat. — Din fr. **divergence,** lat. **divergentia.**

DIVÉRS, -Ă, *diverşi, -se,* adj. **1.** Care prezintă aspecte, trăsături variate, diferite; diferit, variat, felurit. ✧ *Fapt divers* = **a)** întâmplare banală, de toate zilele; **b)** rubrică de ziar care comentează succint evenimentele cotidiene. ✦ (Substantivat, f. pl.) Probleme mărunte şi auxiliare care se discută într-o adunare. **2.** (La pl., precedând substantivul) Tot felul de..., diferiţi. — Din fr. **divers,** lat. **diversus.**

DIVERSIFICÁ, *diversífic,* vb. I. Tranz. A face ca un lucru, un proces, o acţiune etc. să prezinte aspecte (mai) numeroase şi (mai) variate. — Din fr. **diversifier,** lat. **diversificare.**

DIVERSIFICÁRE, *diversificări,* s.f. Faptul de *a diversifica.* — V. **diversifica.**

DIVERSIONÍSM s.n. Atitudine, manifestare cu caracter de diversiune. [Pr.: *-si-o-*] — **Diversiune** + suf. *-ism.*

DIVERSIONÍST, -Ă, *diversionişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. De diversiune, cu caracter de diversiune, cu scopul de a provoca o diversiune. **2.** S.m. şi f. Persoană care provoacă sau încearcă să provoace o diversiune. [Pr.: *-si-o-*] — **Diversiune** + suf. *-ist.*

DIVERSITÁTE s.f. Caracterul sau însuşirea a ceea ce este divers; varietate, felurime. — Din fr. **diversité,** lat. **diversitas, -atis.**

DIVERSIÚNE, *diversiuni,* s.f. **1.** Încercare de a schimba cursul unei acţiuni, de a abate (prin crearea unor false probleme) intenţiile, gândurile, acţiunile sau planurile cuiva. ✦ Spec. Acţiune de luptă astfel dusă încât să-l inducă în eroare pe inamic asupra intenţiilor reale de luptă. **2.** Acţiune politică întreprinsă cu scopul de a distrage atenţia de la problemele reale ale vieţii publice. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **diversion,** lat. **diversio, -onis.**

DIVERTÍCUL, *diverticule,* s.n. (Anat.) Cavitate saciformă ce comunică cu un canal natural. — Din fr. **diverticule.**

DIVERTISMÉNT, *divertismente,* s.n. **1.** Petrecere uşoară, agreabilă şi de scurtă durată; distracţie, amuzament. **2.** Compoziţie muzicală instrumentală cu caracter distractiv. ✦ Suită pentru un instrument sau pentru orchestră, alcătuită dintr-o serie de piese cu caracter diferit. ✦ Interludiu de dans, de muzică, de cântece vocale. — Din fr. **divertissement.**

DIVÍDE, *divíd,* vb. III. Tranz. şi refl. (Numai la prez.) A (se) împărţi, a (se) diviza. — Din lat. **dividere.**

DIVIDÉND, *dividende,* s.n. Parte din profitul unei societăţi pe acţiuni care revine fiecărui acţionar la sfârşitul fiecărui exerciţiu financiar, în raport cu acţiunile pe care le posedă. — Din fr. **dividende,** lat. **dividendus.**

DIVÍN, -Ă, *divini, -e,* adj. **1.** Provenit de la Dumnezeu sau de la zei, în felul lui Dumnezeu sau al zeilor; dumnezeiesc, ceresc. ✦ Făcut de oameni în slujba sau pentru preamărirea lui Dumnezeu; bisericesc, religios. **2.** Fig. Înzestrat cu însuşiri cu totul excepţionale; minunat. *Voce divină.* — Din fr. **divin,** lat. **divinus.**

DIVINATÓRIU, -IE, *divinatorii,* adj. (Livr.) Care aparţine divinaţiei, privitor la divinaţie, bazat pe divinaţie. — Din fr. **divinatoire.**

DIVINÁŢIE, *divinaţii,* s.f. (Livr.) Ghicire a viitorului prin metode tradiţionale (preziceri, oracole, chiromanţie, astrologie). [Var.: (înv.) **devináţie** s.f.] — Din fr. **divination,** lat. **divinatio, -onis.**

DIVINITÁTE, *divinităţi,* s.f. **1.** Dumnezeu, zeu. **2.** Esenţă divină; dumnezeire. — Din fr. **divinité,** lat. **divinitas, -atis.**

DIVINIZÁ, *divinizez,* vb. I. Tranz. **1.** A iubi nespus de mult pe cineva; a adora, a idolatriza. **2.** A trece pe cineva în rândul divinităţilor, a atribui cuiva putere divină; a deifica. — Din fr. **diviniser.**

DIVINIZÁRE, *divinizări,* s.f. Faptul de *a diviniza.* — V. **diviniza.**

DIVIZÁ, *divizez,* vb. I. Tranz. şi refl. **1.** A (se) împărţi în mai multe părţi, grupuri etc. ✦ Tranz. Spec. A efectua o împărţire aritmetică. ✦ Tranz. Spec. A trasa diviziuni pe un instrument de măsură. **2.** A face să nu se mai înţeleagă sau a nu se mai înţelege între ei; a (se) despărţi, a (se) izola; a (se) dezbina. — Din fr. **diviser.**

DIVIZÁRE, *divizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) diviza* şi rezultatul ei. — V. **diviza.**

DIVIZÍBIL, -Ă, *divizibili, -e,* adj. Care se poate diviza. ✦ Spec. (Despre numere întregi, polinoame etc.) Care se împarte exact (fără rest) cu alt număr, polinom etc. — Din fr. **divisible,** lat. **divisibilis.**

DIVIZIBILITÁTE s.f. Însuşirea de a putea fi divizat. ✦ Spec. Proprietatea a două numere întregi, a două polinoame etc. de a se împărţi exact (fără rest) între ele. — Din fr. **divisibilité.**

DIVÍZIE, *divizii,* s.f. **1.** Mare unitate militară, constituită din mai multe regimente de arme diferite sau mai multe nave de război. ✦ Comandamentul unei divizii (**1**). **2.** Fiecare dintre categoriile de calificare a echipelor sportive. — Din rus. **diviziia.** Cf. fr. d i v i s i o n.

DIVIZIÓN, *divizioane,* s.n. Subunitate de artilerie sau de cavalerie care corespunde unui batalion de infanterie. [Pr.: *-zi-on*] — Din rus. **divizion,** fr. **division.**

DIVIZIONÁR, -Ă, *divizionari, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (În sintagma) *Monedă divizionară* = monedă reprezentând o fracţiune a unităţii monetare legale; *p. gener.* monedă de valoare mică; bani mărunţi, mărunţiş. **2.** Adj. Care ţine de o divizie (**1**), privitor la o divizie. **3.** Adj. Care are loc în cadrul unei divizii (**2**), care aparţine unei divizii. **4.** S.f. Echipă care activează una dintre divizii (**2**). [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **divisionnaire.**

DIVIZIÚNE, *diviziuni,* s.f. **1.** Împărţire, fragmentare, separare; (concr.) fragment sau unitate care se obţine printr-o împărţire. ✧ *Diviziunea muncii* = împărţire a activităţii în ramuri sau operaţii specializate de sine stătăttoare. **2.** Spec. Operaţie logică de împărţire a genului în specii. **3.** Linioară care indică o anumită valoare pe

scara sau pe cadranul unui instrument de măsură; valoare care corespunde acestei linioare. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **division,** lat. **divisio, -onis.**

DIVIZÓR, *divizori,* s.m. Număr întreg prin care se împarte exact alt număr întreg. ✧ *Divizor comun* v. *comun.* ✦ Împărțitor. — Din fr. **diviseur,** lat. **divisor.**

DIVÓRȚ, *divorțuri,* s.n. **1.** Desfacere pe cale legală a unei căsătorii. ✧ Loc. vb. *A da divorț* = a intenta acțiune de divorț; a divorța. **2.** Fig. Nepotrivire, dezacord între două lucruri, acțiuni, idei etc. — Din fr. **divorce,** lat. **divortium.**

DIVORȚÁ, *divorțez,* vb. I. Intranz. (Despre soți) A se despărți prin divorț. ✦ Tranz. A determina pe cineva să se despartă prin divorț. — Din fr. **divorcer** (după *divorț).*

DIVORȚÁT, -Ă, *divorțați, -te,* adj. Care a fost căsătorit și s-a despărțit legal de soție (sau de soț). — V. **divorța.**

DIVULGÁ, *divúlg,* vb. I. Tranz. A dezvălui o taină; a da în vileag ceva ascuns. ✦ Spec. A transmite secrete de stat, economice, profesionale unei persoane neîndreptățite să le cunoască, constituind o infracțiune. — Din fr. **divulguer,** lat. **divulgare.**

DIVULGÁRE, *divulgări,* s.f. Faptul de *a divulga.* — V. **divulga.**

DIVULGATÓR, -OÁRE, *divulgatori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care divulgă. — Din fr. **divulgateur,** lat. **divulgator, -oris.**

DÍXIE s.n. (Muz.) Dixieland. [Pr.: *díxi*] — Din engl. **Dixie,** fr. **dixie.**

DÍXIELAND, *dixielanduri,* s.n. Stil ritmat, bazat pe alămuri, în jazzul american; manieră de interpretare în acest stil. [Pr.: *díxilend*] — Din engl. **dixieland.**

DIXTUÓR, *dixtuoruri,* s.n. Lucrare muzicală compusă pentru zece voci sau zece instrumente; ansamblu vocal sau instrumental care execută o asemenea lucrare. [Pr.: *-tu-or.* — Pl. și: *dixtuoare.*] — Din fr. **dixtuor.**

DIZABILITÁTE, *dizabilități,* s.f. Stare fizică, psihică sau mintală, care limitează o persoană în deplasare, activitate, receptare; handicap. — Din engl. **disability.**

DIZAHARÍDĂ, *dizaharide,* s.f. Compus organic format din două molecule de monozaharide prin eliminarea dintre ele a unei molecule de apă. — Din fr. **disaccharide.**

DIZARMONÍE, *dizarmonii,* s.f. **1.** Lipsă a armoniei; discordanță. **2.** (Psih.) Tip de personalitate caracterizat printr-un dezechilibru net, cu dificultăți de adaptare. — Din fr. **disharmonie.**

DIZENTÉRIC, -Ă, *dizenterici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. De dizenterie, privitor la dizenterie. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care este bolnavă de dizenterie. — Din fr. **dysentérique,** lat. **dysentericus.**

DIZENTERÍE, *dizenterii,* s.f. Boală infecțioasă contagioasă care se manifestă prin ulcerații intestinale, dureri abdominale violente și diaree cu sânge. — Din fr. **dysenterie,** lat. **dysenteria.**

DIZERTÁȚIE s.f. v. **disertație.**

DIZEUR, *dizeuri,* s.m. (Înv.) Cântăreț de muzică ușoară. [Pr.: *dizőr]* — Din fr. **diseur.**

DIZEUZĂ, *dizeuze,* s.f. (Înv.) Cântăreață de muzică ușoară. [Pr.: *dizőză*] — Din fr. **diseuse.**

DIZGRAȚIÁ, *dizgrațiez,* vb. I. Tranz. A lipsi pe cineva de bunăvoința, de favoarea de care s-a bucurat până atunci, a-i retrage favoarea. [Pr.: *-ți-a*] — Din fr. **disgracier** (după *dizgrație).*

DIZGRÁȚIE, *dizgrații,* s.f. Pierdere a favorii, a bunăvoinței, a grației unui monarh, a unei persoane influente, a unui superior. — Din it. **disgrazia.** Cf. fr. d i s g r â c e.

DIZGRAȚIÉRE, *dizgrațieri,* s.f. Acțiunea de *a dizgrația.* [Pr.: *-ți-e-*] — V. **dizgrația.**

DIZGRAȚIÓS, -OÁSĂ, *dizgrațioși, -oase,* adj. Lipsit de grație, de farmec, de drăgălășenie. ✦ Dezagreabil. [Pr.: *-ți-os*] — Din it. **disgrazioso.** Cf. fr. d i s g r a c i e u x.

DIZIDÉNT, -Ă s.m. și f. v. **disident.**

DIZIDÉNȚĂ s.f. v. **disidență.**

DIZMIERDÁ vb. I v. **dezmierda.**

DIZMIERDÁRE s.f. v. **dezmierdare.**

DIZMIERDÁT, -Ă adj. v. **dezmierdat.**

DIZOLVÁ, *dizólv,* vb. I. Tranz. **1.** A face ca o substanță solidă, lichidă sau gazoasă să se disperseze în altă substanță (lichidă), spre a forma împreună o soluție. ✧ Refl. *Zahărul se dizolvă în apă.* **2.** A desființa ca persoană juridică o organizație, o asociație, o societate, o adunare etc. — Din lat. **dissolvere.** Cf. it. d i s s o l v e r e.

DIZOLVÁNT, -Ă, *dizolvanți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. Care are însușirea de a dizolva. ✦ Fig. Care dezagregă, descompune, nimicește. **2.** S.m. Substanță (lichidă) care are însușirea de a dizolva în masa ei alte substanțe; solvent. — Din fr. **dissolvant.**

DIZOLVÁRE, *dizolvări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dizolva* și rezultatul ei. — V. **dizolva.**

DIZOLVÁT, -Ă, *dizolvați, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre substanțe) Care se află dispersat în altă substanță, cu care formează o soluție. **2.** S.m. Substanță care se dizolvă în masa altei substanțe; solvat. — V. **dizolva.**

DJ, *DJ,* s.m. Realizator, prezentator și comentator al unor programe muzicale la radio, cluburi sau discoteci. [Pr.: *digéi*] — Cuv. engl.

DJIBOUTIÁN, -Ă, *djiboutieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Republica Djibouti. **2.** Adj. Care aparține Republicii Djibouti sau djiboutienilor (**1**); privitor la Djibouti ori la djiboutieni. [Pr.: *gi-bu-*] — **Djibouti** (n.pr.) + suf. *-an.* Cf. fr. d j i b o u t i e n.

DJÚRSTVĂ s.f. v. **dejurstvă.**

DO, *do,* s.m. Unul dintre cele șapte sunete ale gamei muzicale, situat pe treapta întâi din gama majoră-tip. ✦ Denumire a uneia dintre gamele muzicale (care începe cu sunetul „do"). [Pl.: *do*] — Din it. **do.**

DOÁGĂ, *doage,* s.f. **1.** Fiecare dintre bucățile de lemn (puțin încovoiate) care formează corpul unor vase strânse în cercuri. ✧ Expr. *A-i lipsi cuiva o doagă* sau *a fi (cam) într-o doagă* = a fi trăsnit, nebun; a avea comportări anormale. **2.** Fig. Fire, mentalitate (ciudată, sucită). ✧ Expr. *A ajunge* (sau *a veni, a cădea) în doaga cuiva* = a ajunge să se identifice (în sens rău) cu cineva în felul de a fi, de a gândi. — Lat. **doga.**

DOÁMNĂ, *doamne,* s.f. **1.** Termen de politețe pentru o femeie (căsătorită). ✧ *Doamnă de onoare* = femeie (din aristocrație) aflată în serviciul unei prințese, al unei regine etc. ✦ Soție. ✦ Spec. (Înv.) Soție a unui domnitor sau a unui boier. ✦ Stăpână a unei case, a unei gospodării. **2.** Compus: (Bot.; pop.) *doamnă-mare* sau *doamna-codrului* = mătrăgună. — Lat. **dom(i)na.**

DOAR adv. **1.** (Exprimă ideea unei delimitări sau restricții) Numai. *Stai doar o clipă!* ✧ Expr. *Doar că nu...* = aproape că..., puțin a lipsit să nu... **2.** Vezi bine, cum se știe; desigur. *Doar nu m-ai căutat!* **3.** Poate; probabil. *Va reuși doar până la urmă!* ✧ Expr. *Fără doar și poate* = fără nicio îndoială; neapărat. ✦ În speranța că... *L-a întrebat, doar va afla ce să facă.* ✧ Expr. *Într-o doară* = la noroc, la întâmplare, pe nimerite. **4.** (Reg.; la începutul unei propoziții interogative) Oare? [Var.: **doáră** adv.] — Lat. **de-hora.**

DOÁRĂ adv. v. **doar.**

DOBÁȘ s.m. v. **tobaș.**

DÓBĂ s.f. v. **tobă.**

DOBẤNDĂ, *dobânzi,* s.f. **1.** Sumă de bani care trebuie plătită sau primită pentru utilizarea banilor, în cadrul unei datorii, în legătură cu un depozit etc. ✧ Expr. *A plăti* (cuiva) *cu dobândă* = a se răzbuna cu prisosință și violență (pe cineva) pentru o pagubă sau o suferință. **2.** Câștig, folos, profit. *Mai bine cu un om vrednic la pagubă decât cu un mișel la dobândă.* ✦ Cantitate dintr-un produs oferită (cumpărătorului) în plus. **3.** (Înv.) Pradă de război. — Din **dobândi** (derivat regresiv).

DOBÂNDÍ, *dobândesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A obține ceva prin muncă, eforturi, perseverență; a câștiga, a realiza; a face rost de ceva, a găsi, a procura ceva. ✦ A primi, a căpăta. ✧ Expr. *A dobândi un copil* = a i se naște cuiva un copil. **2.** (Înv.) A cuceri un oraș, o cetate etc. — Din sl. **dobyti** (**dobondon**).

DOBÂNDÍRE, *dobândiri,* s.f. Faptul de *a dobândi.* — V. **dobândi.**

DÓBERMAN, *dobermani,* s.m. Rasă de câini de talie mijlocie, cu părul scurt și lucios, de culoare neagră, maro sau gri. — Din germ. **Dobermann.**

DOBITÓC, -OÁCĂ, *dobitoci, -oace,* s.n., s.m. și f., adj. **1.** S.n. Animal patruped (domestic). **2.** S.m. și f., adj. (Peior.) (Om) care este lipsit de inteligență sau de bun-simț. — Din sl. **dobytŭkŭ.**

DOBITOCÉSC, -EÁSCĂ, *dobitocești,* adj. **1.** Care aparține dobitoacelor, privitor la dobitoace. **2.** De dobitoc (**2**), specific unui dobitoc. — **Dobitoc** + suf. *-esc.*

DOBITOCÉȘTE adv. Ca dobitoacele; prostește; fără bun-simț. — **Dobitoc** + suf. *-ește.*

DOBITOCÍE, *dobitocii,* s.f. Atitudine, comportare, faptă, vorbă de om prost sau lipsit de bun-simț. — **Dobitoc** + suf. *-ie.*

DOBORÁRE, *doborâri,* s.f. Acțiunea de a *doborî* și rezultatul ei. — V. **doborî.**

DOBORẤT, -Ă, *doborâți, -te,* adj. (Despre oameni) Învins, zdrobit, distrus (sufletește). — V. **doborî.**

DOBORÂTÓR, -OÁRE, *doborâtori, -oare,* adj. Care doboară. — **Doborî** + suf. *-tor.*

DOBORÎ́, *dobór,* vb. IV. Tranz. **1.** A da jos, a culca, a răsturna, a dărâma (la pământ). **2.** A face să se desprindă și să cadă din locul unde este fixat, atârnat, agățat. ✦ A face să cadă o ființă sau un obiect care zboară sau plutește în aer. **3.** A înfrânge, a supune, a distruge, a răpune pe cineva. ✦ Fig. A nimici, a desființa, a stârpi, a lichida o stare de lucruri, o situație etc. ✦ Fig. A birui, a copleși. *L-a doborât suferința.* **4.** (Sport) A depăși cel mai bun rezultat anterior, a bate recordul existent. — Cf. o b o r î.

DÓBOȘ, *doboșuri,* s.n. Tort făcut din foi de aluat suprapuse, cu cremă de ciocolată între ele, foaia de deasupra având o glazură de zahăr ars. — Et. nec.

DOBOȘÁR s.m. v. **toboșar.**

DOBROGEÁN, -Ă, *dobrogeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din Dobrogea. **2.** Adj. Care aparține Dobrogei sau dobrogenilor (**1**), privitor la Dobrogea ori la dobrogeni. — **Dobrogea** (n. pr.) + suf. *-ean.*

DOBROGEÁNCĂ, *dobrogence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din Dobrogea. — **Dobrogean** + suf. *-că.*

DOBZĂLÁ, *dobzălez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A bate tare pe cineva. — Cf. magh. d o b z a n i.

DOC[1], (**2**) *docuri,* s.n. **1.** Țesătură de bumbac mai groasă, din care se fac haine de vară, salopete, prelate etc. **2.** Sortiment de doc (**1**). — Din engl. **duck.**

DOC[2], *docuri,* s.n. Bazin portuar (împreună cu construcțiile și instalațiile aferente), în care vapoarele sunt încărcate, descărcate sau reparate; ansamblu de construcții, de instalații, de servicii tehnice și administrative care servesc un port; magazie

într-un port, în care se depozitează cerealele și alte mărfuri. ✧ *Doc plutitor* = instalație plutitoare servind la repararea navelor. — Din fr., engl. **dock.**

DOCÁR, *docare,* s.n. Trăsurică ușoară cu două sau cu patru roți. — Din engl., fr. **dog-cart.**

DOCĂRÁȘ, *docărașe,* s.n. Diminutiv al lui *docar.* — **Docar** + suf. *-aș.*

DOCÉNT, *docenți,* s.m. **1.** (În unele țări) Grad didactic onorific în învățământul superior, corespunzând de obicei aceluia de conferențiar; persoană care are acest grad. **2.** (În sintagma *doctor docent*) Titlu științific acordat doctorilor în științe care s-au distins printr-o activitate valoroasă; persoană care are acest titlu. — Din germ. **Dozent.**

DOCÉNȚĂ, *docențe,* s.f. Titlul, gradul sau funcția de docent; examen pentru obținerea acestui titlu sau grad. — **Docent** + suf. *-ență.*

DOCHÉR, *docheri,* s.m. Muncitor care lucrează în docuri[2], la încărcatul și descărcatul vapoarelor. — Din fr., engl. **docker.**

DOCÍL, -Ă, *docili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care se supune la orice cu ușurință, fără să protesteze; supus, ascultător. — Din fr. **docile,** lat. **docilis.**

DOCILITÁTE s.f. Însușirea de a fi docil; supunere. — Din fr. **docilité,** lat. **docilitas, -atis.**

DOCIMAZÍE, *docimazii,* s.f. Examen de laborator prin care se stabilește (în medicina judiciară) starea unui organ în momentul morții. — Din fr. **docimasie.**

DOCT, -Ă, *docți, -te,* adj. Învățat, erudit, savant. — Din fr. **docte,** lat. **doctus.**

DÓCTOR, *doctori,* s.m. **1.** Persoană cu studii superioare care se ocupă cu vindecarea, tratarea sau prevenirea bolilor umane și animale; medic. **2.** Titlu științific înalt acordat de o instituție academică sau de învățământ superior; persoană care are acest titlu. **3.** (Fam.) Persoană foarte pricepută într-un domeniu. **4.** (Bot., reg.; în forma *doftor)* Arbust mediteraneean și tropical din care se extrage saburul *(Aloë vera).* [Var.: (**1**, pop.) **dóftor** s.m.] — Din lat. **doctor,** fr. **docteur.** Cf. germ. D o k t o r.

DOCTORÁL, -Ă, *doctorali, -e,* adj. (Despre manifestările omului) Grav, solemn; pedant, afectat; încrezut, îngâmfat. — Din fr. **doctoral.**

DOCTORÁND, -Ă, *doctoranzi, -de,* s.m. și f. Persoană care își pregătește lucrarea de doctorat. — Din germ. **Doktorand.**

DOCTORANTÚRĂ s.f. (Rar) Perioada cât o persoană este doctorand; *p. ext.* doctorat. — Din **doctorand.**

DOCTORÁȘ, *doctorași,* s.m. Diminutiv al lui *doctor* (**1**); medic tânăr; (peior.) medic lipsit de valoare. [Var.: (pop.) **doftoráș** s.m.] — **Doctor** + suf. *-aș.*

DOCTORÁT, *doctorate,* s.n. Stagiu de calificare științifică superioară, efectuat după terminarea studiilor universitare, în vederea obținerii titlului de doctor (**2**); examen final, de susținere a unei lucrări, dat pentru obținerea acestui titlu; titlu de doctor (**2**) obținut în urma acestui examen. — Din fr. **doctorat.**

DOCTOREÁSĂ, *doctorese,* s.f. (Pop. și fam.) Soție de doctor (**1**); femeie care practică medicina; doctoriță. ✦ Femeie care vindecă bolile cu mijloace empirice. [Var.: **doftoreásă** s.f.] — **Doctor** + suf. *-easă.* Cf. fr. d o c t o r e s s e.

DOCTORICÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **doftoricesc.**

DOCTORICÍ vb. IV v. **doftorici.**

DOCTORÍE, *doctorii,* s.f. Preparat, substanță care se folosește pentru vindecarea, ameliorarea sau prevenirea unei boli; medicament, leac. [Var.: (pop.) **doftoríe** s.f.] — **Doctor** + suf. *-ie.*

DÓCTORIȚĂ, *doctorițe,* s.f. Femeie medic. [Acc. și: *doctoríță.* — Var.: (pop.) **dóftoriță** s.f.] — **Doctor** + suf. *-iță.*

DOCTRINÁR, -Ă, *doctrinari, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține unei doctrine, privitor la o doctrină. **2.** S.m. și f. Persoană care formulează și susține o doctrină. **3.** S.m. și f. Persoană care aderă la unele păreri preconcepute, dogmatice. — Din fr. **doctrinaire.**

DOCTRÍNĂ, *doctrine,* s.f. Totalitatea principiilor unui sistem politic, științific, religios etc. ✦ Ansamblul principiilor dintr-o ramură a cunoașterii. — Din fr. **doctrine,** lat. **doctrina.**

DOCUMÉNT, *documente,* s.n. **1.** Act prin care se adeverește, se constată sau se preconizează un fapt, se conferă un drept, se recunoaște o obligație. **2.** Text scris sau tipărit, inscripție sau altă mărturie servind la cunoașterea unui fapt real actual sau din trecut. — Din fr. **document,** lat. **documentum.**

DOCUMENTÁ, *documentez,* vb. I. Refl. A se informa amănunțit și temeinic (pe bază de documente). ✦ Tranz. A dovedi, a susține ceva pe bază de documente. — Din fr. **documenter.**

DOCUMENTÁR, -Ă, *documentari, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Cu caracter sau valoare de document. **2.** Adj., s.n. (Film sau scriere) care prezintă fapte absolut autentice. — Din fr. **documentaire.**

DOCUMENTÁRE, *documentări,* s.f. Acțiunea de *a (se) documenta.* ✦ Documentație. — V. **documenta.**

DOCUMENTARÍST, -Ă, *documentariști, -ste,* s.m. și f. **1.** Persoană care are funcția de a face documentarea științifică într-o problemă dată; funcție ocupată de această persoană. **2.** Autor de filme documentare. — Din fr. **documentariste.**

DOCUMENTARÍSTIC, -Ă, *documentaristici, -ce,* adj. De documentarist; de documentare. — **Documentar** + suf. *-istic.*

DOCUMENTÁT, -Ă, *documentați, -te,* adj. **1.** Întemeiat pe documente, elaborat pe baza unei largi documentații; *p. ext.* bine informat. **2.** Dovedit, susținut pe bază de documente. — V. **documenta.**

DOCUMENTÁȚIE, *documentații,* s.f. Totalitatea mijloacelor de informare referitoare la o problemă sau la un domeniu de activitate; documentare. — Din fr. **documentation.** Cf. rus. d o k u m e n t a ț i i a.

DODECAÉDRIC, -Ă, *dodecaedrici, -ce,* adj. De dodecaedru, privitor la dodecaedru, care formează un dodecaedru. — Din fr. **dodécaédrique.**

DODECAÉDRU, *dodecaedre,* s.n. Poliedru cu douăsprezece fețe. ✦ Cristal care are aspectul unui astfel de poliedru. — Din fr. **dodécaèdre.**

DODECAFÓNIC, -Ă, *dodecafonici, -ce,* adj. Care aparține dodecafonismului, privitor la dodecafonism; dodecafonist. — Din fr. **dodécaphonique.**

DODECAFONÍSM s.n. (Muz.) Tehnică de compoziție bazată pe folosirea tuturor celor douăsprezece sunete ale gamei cromatice, considerate ca având aceeași importanță și ducând la desființarea legăturilor tonale normale. — Din fr. **dodécaphonisme.**

DODECAFONÍST, -Ă, *dodecafoniști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține dodecafonismului, privitor la dodecafonism; dodecafonic. **2.** S.m. și f. Compozitor care folosește dodecafonismul. — Din fr. **dodécaphoniste.**

DODECAGÓN, *dodecagoane,* s.n. Poligon cu douăsprezece laturi și douăsprezece unghiuri. — Din fr. **dodécagone.**

DODECAGONÁL, -Ă, *dodecagonali, -e,* adj. De dodecagon, privitor la dodecagon, care formează un dodecagon. — Din fr. **dodécagonal.**

DODECÁR, *dodecari,* s.m. Veche monedă turcească de aur, care a circulat și în Țările Române în sec. XIX. — Din ngr. **dodekária** „duzină”.

DODECASILÁB, -Ă, *dodecasilabi, -e,* s.m., adj. (Vers) care are douăsprezece silabe. — Din fr. **dodécasyllabe,** lat. **duodecasyllabus.**

DODECASILÁBIC, -Ă, *dodecasilabici, -ce,* adj. (Despre versuri) Care are douăsprezece silabe. — Din fr. **dodécasyllabique.**

DÓDII s.f. pl. (Pop. și fam.; în expr.) *A vorbi* sau *a grăi (cam) în dodii* = a vorbi fără șir; a aiuri. *A lăsa (*pe cineva) *în dodiile lui* = a lăsa (pe cineva) să-și facă nestingherit toanele, capriciile. *A umbla* sau *a merge (ca) în dodii* = a umbla sau a merge în neștire, năuc. — Et. nec.

DÓFTOR s.m. v. **doctor.**

DOFTORÁȘ s.m. v. **doctoraș.**

DOFTOREÁSĂ s.f. v. **doctoreasă.**

DOFTORÍ, *doftoresc,* vb. IV. (Pop. și fam.) **1.** Tranz. A îngriji un bolnav (cu mijloace empirice); a doftorici. **2.** Refl. (Despre bolnavi) A se trata; a se vindeca (în urma unui tratament). — Din **doftor.**

DOFTORICÉSC, -EÁSCĂ, *doftoricești,* adj. (Pop.) De doctor; medical. [Var.: (fam.) **doctoricésc, -eáscă** adj.] — **Doftor** + suf. *-icesc.*

DOFTORICÍ, *doftoricesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A îngriji un bolnav (folosind mijloace empirice); a doftori. **2.** Refl. (Despre bolnavi) A se trata; a se vindeca (în urma unui tratament). [Var.: (fam.) **doctoricí** vb. IV] — Din **doftor.**

DOFTORÍE s.f. v. **doctorie.**

DÓFTORIȚĂ s.f. v. **doctoriță.**

DOFTOROÁIE, *doftoroaie,* s.f. (Pop.) **1.** Femeie (bătrână) care vindecă bolile cu mijloace empirice. **2.** Soție de doctor (**1**); femeie care practică medicina. — **Doftor** + suf. *-oaie.*

DOG, *dogi,* s.m. Rasă de câini de talie foarte mare, cu botul lat și turtit, cu părul scurt, des și lins. — Din fr. **dogue,** engl. **dog.**

DOGÁR, (**1**) *dogari,* s.m., (**2**) *dogare,* s.n. **1.** S.m. Meșteșugar care confecționează doage sau vase din doage; butnar. **2.** S.n. Unealtă cu lama în formă de seceră, folosită pentru făcut doage. — **Doagă** + suf. *-ar.*

DOGĂRÍE[1] s.f. Meseria dogarului; butnărie. — **Dogar** + suf. *-ie.*

DOGĂRÍE[2], (**1**) *dogării,* s.f. **1.** Atelier în care se lucrează obiecte din doage. **2.** Cantitate de obiecte lucrate din doage. — **Doagă** + suf. *-ărie.*

DÓGE, *dogi,* s.m. Titlu purtat de conducătorii politici ai unora dintre vechile republici aristocratice italiene; persoană care avea acest titlu. — Din it. **doge.**

DÓGGER s.n. (Geol.) Epoca mijlocie a jurasicului. [Pr.: *dógăr*] — Din fr., engl. **dogger.**

DOGÍ, *dogesc,* vb. IV. Refl. **1.** (Despre butoaie, putini etc.) A avea doagele desfăcute, depărtate una de alta, rupte. ✧ Tranz. *Uscăciunea dogește butoaiele.* **2.** Fig. (Despre voce) A suna răgușit. — Din **doagă.**

DOGÍT, -Ă, *dogiți, -te,* adj. **1.** (Despre vase făcute din doage) Cu doagele desfăcute, depărtate una de alta, desprinse din cercuri. ✧ Expr. *Sună a dogit* = produce, la cea mai ușoară atingere, un sunet caracteristic de vas cu doagele desfăcute, plesnite. **2.** Fig. (Despre voce) Răgușit, hodorogit. — V. **dogi.**

DOGMÁTIC, -Ă, *dogmatici, -ce,* adj., s.f., s.n. **1.** Adj. Care ține de dogme, privitor la dogme; care se sprijină pe dogme. **2.** S.f. Parte a teologiei care cuprinde expunerea sistematică a adevărurilor revelate ce se referă la Dumnezeu și la acțiunea sa; tratat asupra dogmelor religioase. **3.** S.m. și f. Adept al dogmatismului; dogmatist. — Din fr. **dogmatique,** lat. **dogmaticus.**

DOGMATICÍAN, *dogmaticieni,* s.m. Specialist în dogmatică. [Pr.: *-ci-an*] — De la **dogmatică.** Cf. engl. d o g m a t i c i a n.

DOGMATÍSM s.n. **1.** Atitudine bazată pe o dogmă, respingând îndoiala și critica. **2.** Comportament al unei persoane dogmatice. — Din fr. **dogmatisme.** Cf. rus. d o g m a t i z m.

DOGMATÍST, -Ă, *dogmatiști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Dogmatic (**3**). — Din fr. **dogmatiste.**

DOGMATIZÁ, *dogmatizez,* vb. I. Intranz. A vorbi, a expune pe un ton dogmatic, sentențios. — Din fr. **dogmatiser.**

DOGMATIZÁRE, *dogmatizări,* s.f. Acțiunea de *a dogmatiza.* — V. **dogmatiza.**

DÓGMĂ, *dogme,* s.f. **1.** Învățătură, teză etc. fundamentală a unei religii, care nu poate fi supusă criticii. **2.** Teză, doctrină politică, științifică etc. considerată imuabilă și impusă ca adevăr incontestabil. — Din fr. **dogme,** lat. **dogma.**

DOGOÁRE s.f. Căldură arzătoare produsă de soare, de foc sau de un obiect foarte fierbinte; dogoreală. — Din **dogori.**

DOGORÁT, -Ă adj. v. **dogorit.**

DOGORÂTÓR, -OÁRE adj. v. **dogoritor.**

DOGOREÁLĂ s.f. Faptul de *a dogori;* dogoare. — **Dogori** + suf. *-eală.*

DOGORÍ, *dogoresc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre soare, foc etc.; la pers. 3) A răspândi căldură puternică, arzătoare. ✦ Tranz. A da cuiva o senzație de căldură arzătoare; a încinge, a înfierbânta ceva. **2.** (Despre oameni și despre părți ale corpului lor) A fi aprins, încins, înfierbântat de o emoție, de boală etc. [Var.: **dogorî** vb. IV] — Din bg. **dogorja,** sb. **dogoreti.**

DOGORÍT, -Ă, *dogoriți, -te,* adj. Înfierbântat, ars; pârlit. [Var.: **dogorát, -ă** adj.] — V. **dogori.**

DOGORITÓR, -OÁRE, *dogoritori, -oare,* adj. Care dogorește; fierbinte, arzător. [Var.: **dogorâtór, -oáre** adj.] — **Dogori** + suf. *-tor.*

DOGORÎ vb. IV v. **dogori.**

DÓHOT, (**2**) *dohoturi,* s.n. (Reg.) **1.** Lichid uleios obținut prin distilarea unor materiale vegetale și folosit la ungerea osiilor carului și căruței; păcură pentru uns osiile. **2.** Sortiment de dohot (**1**). — Din ucr. **dehotĭ.**

DOHÓTNIȚĂ, *dohotnițe,* s.f. (Reg.) Vas în care se păstrează dohotul. — **Dohot** + suf. *-niță.*

DOI, DÓUĂ num. card. Număr având în numărătoare locul între unu și trei și indicat matematic prin cifrele 2 și II. ✧ (Adjectival) *Vine cu doi prieteni.* ✧ Loc. adv. *În* (sau *din) două vorbe* (sau *cuvinte)* = pe scurt, fără multă vorbă. *La doi pași* = aproape. ✧ Expr. (Fam.) *(A spune) două vorbe și-un cuvânt* = (a spune) pe scurt, în puține cuvinte. (Fam.) *În doi timpi și trei mișcări* = foarte repede, imediat. ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Tomul doi.* ✧ (Intră în componența num. adverbial) *A venit de două ori.* ✧ (Intră în componența num. distributiv) *Plecau câte doi.* ✧ (Substantivat) *Trei de doi.* ✧ Loc. adv. *În* (sau *pe din) două* = în două bucăți, în două părți (egale). *În* (sau *pe din) două cu...* = amestecat (în părți egale) cu altceva. *Una-două* = întruna, mereu, continuu. *Cu una, cu două* = (în construcții negative) cu ușurință, repede. *Nici una, nici două* = pe neașteptate; imediat. *Din două una* sau *una din două* = ori una, ori alta; ori..., ori... ✧ Expr. *Una și cu una fac două* = fără vorbă multă; scurt, limpede. *A nu vorbi* sau *a nu zice (nici) două* = a nu scoate o vorbă; a tăcea. ✦ (Adjectival) *Vreo doi* = câțiva. ✦ (Substantivat) Cifră care indică numărul definit mai sus. *A scris un doi pe tablă.* — Lat. ***dui, duae.**

DÓICĂ, *doici,* s.f. Femeie care alăptează (și îngrijește) copilul altei femei. ✦ Dădacă. — Din bg. **dojka.**

DÓILEA, DÓUA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între întâiul și al treilea. ✧ Loc. adj. *De-al doilea* = (despre veri) care sunt copiii verilor primari. ✧ Loc. adv. *A doua zi* = în ziua următoare. *A doua oară* = data următoare; cu altă ocazie. *Al doilea* = după primul, pe urmă. (Pop.) *De-al doilea* = a doua oară. ✧ Expr. *A pune* (sau *a lăsa, a trece* etc.) *ceva pe planul al doilea* = a considera ceva ca fiind de importanță secundară. [Pr.: *do-i-/doi-*] — **Doi** + **le** + **a.**

DOÍME, *doimi,* s.f. **1.** Jumătate dintr-un întreg (împărțit în părți egale). **2.** Spec. (Muz.) Jumătate dintr-o notă întreagă. — **Doi** + suf. *-ime.*

DOINÁR, *doinari,* s.m. (Pop.) Doinaș. — **Doină** + suf. *-ar.*

DOINÁȘ, *doinași,* s.m. (Pop.) Cântăreț de doine; doinar. — **Doină** + suf. *-aș.*

DÓINĂ, *doine,* s.f. Specie a liricii populare și a folclorului muzical românesc, care exprimă un sentiment de dor, de jale, de revoltă, de dragoste etc., preluată și de poezia cultă. — Et. nec.

DOINÍ, *doinesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. A cânta doine (din gură, din fluier, din frunză etc.). — Din **doină.**

DOINÍRE, *doiniri,* s.f. Faptul de *a doini;* (concr.) doină. — V. **doini.**

DOINIȘOÁRĂ, *doinișoare,* s.f. Doiniță. — **Doină** + suf. *-ișoară.*

DOINITÓR, -OÁRE, *doinitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care doinește. — **Doini** + suf. *-tor.*

DOINÍȚĂ, *doinițe,* s.f. Diminutiv al lui *doină;* doinișoară. — **Doină** + suf. *-iță.*

DÓISPRECE, DÓUĂSPRECE num. card. v. **doisprezece.**

DÓISPRECELEA, DÓUĂSPRECEA num. ord. v. **doisprezecelea.**

DÓISPREZECE, DÓUĂSPREZECE num. card. Număr având în numărătoare locul între unsprezece și treisprezece. ✧ (Adjectival) *Are doisprezece copii.* ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Secolul doisprezece.* ✧ (Intră în componența num. adverbial) *De douăsprezece ori.* ✧ (Intră în componența num. distributiv) *Câte doisprezece oameni.* ✧ (Substantivat) *Trei de doisprezece.* [Var.: (reg.) **dóisprece, dóuăsprece; dóișpe, dóuășpe** num. card.] — **Doi** + **spre** + **zece.**

DÓISPREZECELEA, DÓUĂSPREZECEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al unsprezecelea și al treisprezecelea. ✧ Expr. *În ceasul al doisprezecelea* = în ultimul moment. [Var.: (reg.) **dóisprecelea, dóuăsprecea; dóișpelea, dóuășpea** num. ord.] — **Doisprezece** + **le** + **a.**

DOISPREZECÍME, *doisprezecimi,* s.f. A douăsprezecea parte dintr-un întreg, împărțit în părți egale. — **Doisprezece** + suf. *-ime.*

DÓIȘPE, DÓUĂȘPE num. card. v. **doisprezece.**

DÓIȘPELEA, DÓUĂȘPEA num. ord. v. **doisprezecelea.**

DOJÁNĂ, *dojeni,* s.f. Observație cu caracter moralizator, făcută cuiva care a comis o greșeală (ușoară); mustrare, ceartă. — Din **dojeni** (derivat regresiv).

DOJENÍ, *dojenesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (recipr.) A(-și) face observații moralizatoare; a (se) mustra, a (se) certa. — Din sl. **dognati, doženon.**

DOJENÍRE, *dojeniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) dojeni* și rezultatul ei; mustrare. — V. **dojeni.**

DOJENITÓR, -OÁRE, *dojenitori, -oare,* adj. Care dojenește; care exprimă un reproș, o imputare, o nemulțumire. — **Dojeni** + suf. *-tor.*

DOL, *doluri,* s.n. (Jur.) Acțiune făcută cu rea-credință, cu viclenie, pentru a determina pe cineva să încheie un contract nefavorabil sau să admită o clauză defavorabilă într-un contract. — Din fr. **dol,** lat. **dolus.**

DOLÁR, *dolari,* s.m. Unitate monetară în Statele Unite ale Americii, în Canada, Australia, Liberia etc. — Din engl., fr. **dollar.**

DÓLBY® s.n. Denumire comercială a unui sistem electronic de reducere a zgomotului de fond de pe benzile magnetice. — Din engl. **Dolby** [system].

DÓLCE adv. (Muz.; indică modul de executare) Delicat, cu blândețe. — Cuv. it.

DOLCÍSSIMO adv. (Muz.; indică modul de executare) Cu multă duioșie. — Cuv. it.

DÓLDORA adj. invar., adv. (Umplut, plin, îndesat etc.) peste măsură, până la refuz. — Din tc. **doldur.**

DOLEÁNȚĂ, *doleanțe,* s.f. Dorință, cerere, plângere (expusă în scris sau oral). [Pr.: *-le-an-*] — Din fr. **doléance.**

DOLICOCEFÁL, -Ă, *dolicocefali, -e,* adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care are craniul alungit din față către spate; (despre craniu) alungit din față către spate. [Var.: **dolihocefál, -ă** adj.] — Din fr. **dolichocéphale.**

DOLICOCEFALÍE s.f. Însușirea de a fi dolicocefal, faptul de a aparține tipului dolicocefal. [Var.: **dolihocefalíe** s.f.] — Din fr. **dolichocéphalie.**

DÓLIE, *dolii,* s.f. **1.** Șanț sau unghi format la intersecția a două versante de acoperiș. **2.** (Reg.) Loc în care un râu curge încet, lin. — Din sl. **dolě.**

DOLIHOCEFÁL, -Ă adj. v. **dolicocefal.**

DOLIHOCEFALÍE s.f. v. **dolicocefalie.**

DOLÍNĂ, *doline,* s.f. Formă negativă de relief carstic cu aspect de pâlnie, formată prin dizolvarea la suprafață a unor roci solubile. — Din sb. **dolina.** Cf. fr. d o l i n e.

DÓLIU, *doliuri,* s.n. **1.** Durere profundă pricinuită de moartea cuiva sau de o mare nenorocire colectivă; atitudine plină de tristețe a celui căruia i-a murit cineva. ✧ *Zi de doliu* = zi care amintește un eveniment dureros. **2.** Semn exterior (îmbrăcăminte neagră, panglică neagră etc.) prin care cineva își exprimă doliul (**1**); perioadă cât cineva poartă asemenea semne. ✧ Loc. adj. *De doliu* = (despre haine, culori etc.) care se folosește pentru a exprima durerea la moartea și după moartea unei rude. ✧ Loc. adv. *În doliu* = în haine de culoare neagră (în semn de doliu **1**). — Din lat. **dolium.** Cf. fr. d e u i l.

DOLJÉAN, -Ă, *doljeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din județul Dolj. **2.** Adj. Care aparține județului Dolj sau doljenilor (**1**); referitor la județul Dolj ori la doljeni. — **Dolj** (n. pr.) + suf. *-ean.*

DOLJÉANCĂ, *doljence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din județul Dolj. — **Doljean** + suf. *-că.*

DÓLLY s.n. (Cin.) Dispozitiv pe care se instalează aparatul de filmat pentru a executa vederi panoramice. — Din fr., engl. **dolly.**

DOLMÁN, *dolmane,* s.n. Haină ofițerească scurtă, îmblănită și împodobită cu brandenburguri. ✦ Haină bărbătească groasă, căptușită cu blană. — Din fr. **dolman,** germ. **Dolman.**

DOLMÉN, *dolmene,* s.n. Monument funerar megalitic, format dintr-o lespede mare de piatră așezată orizontal pe altele dispuse vertical. — Din fr. **dolmen.**

DOLOFÁN, -Ă, *dolofani, -e,* adj. (Despre ființe și părți ale lor) Gras, durduliu, rotofei. — Et. nec.

DOLOMÍT s.n. v. **dolomită.**

DOLOMÍTĂ s.f. **1.** Mineral format din carbonat de calciu și carbonat de magneziu, cristalizat în sistemul romboedric. **2.** Rocă cu aspect grăunțos formată din dolomită (**1**). [Var.: **dolomít** s.n.] — Din fr. **dolomite.**

DOLOMÍTIC, -Ă, *dolomitici, -ce,* adj. De dolomită, care conține dolomită, care este format din dolomită. — Din fr. **dolomitique.**

DOLOMITIZÁRE s.f. Transformare a rocilor calcaroase în dolomită prin îmbogățirea în magneziu. — După fr. **dolomitisation.**

DOLOSÍV, -Ă, *dolosivi, -e,* adj. (Jur.; despre acțiuni, contracte etc.) Făcut prin înșelăciune, cu rea-credință. — Din fr. **dolosif.**

DOM, *domuri,* s.n. **1.** Catedrală impunătoare, biserică principală în unele orașe italiene, germane etc.; *p. ext.* clădire monumentală; *p. restr.* acoperiș care îmbracă la exterior o cupolă a unei clădiri monumentale. **2.** Recipient de oțel montat la partea superioară a cazanelor orizontale de aburi. **3.** Structură geologică în formă de boltă largă, circulară sau eliptică. [Var.: (înv., **1**) **dómă** s.f.] — Din fr. **dôme.** Cf. it. d u o m o, germ. D o m.

DÓMĂ s.f. v. **dom.**

DÓMBRĂ s.f. v. **domră.**

DOMENIÁL, -Ă, *domeniali, -e,* adj. (Rar) Care aparține unui domeniu (**1**), privitor la un domeniu. [Pr.: *-ni-al*] — Din fr. **domanial** (după *domeniu).*

DOMÉNIU, *domenii,* s.n. **1.** (În Evul Mediu) Proprietate funciară formată din rezerva seniorială, din pământurile țăranilor dependenți etc., care a constituit celula economică de bază în Europa Apuseană. **2.** Sector al unei științe, al unei arte; sferă de activitate. **3.** (Mat.) Mulțime de puncte situate pe o dreaptă, pe o suprafață, în spațiu, caracterizată prin aceea că pentru fiecare punct există o vecinătate a lui cuprinsă în mulțime și prin faptul că oricare două puncte din mulțime se pot uni printr-o linie poligonală cuprinsă în acea mulțime. **4.** (Fiz.) Interval de valori pentru care poate fi folosit un instrument dat de măsură. — Din fr. **domaine.** Cf. lat. dominium.

DOMÉSTIC, -Ă, *domestici, -ce,* adj. **1.** (Despre animale) Care trăiește pe lângă casă, fiind folosit în anumite scopuri. **2.** Care este legat de casă, de gospodărie, de familie, specific vieții gospodărești; *p. ext.* intim, privat. — Din fr. **domestique,** lat. **domesticus.**

DOMESTICÍ, *domesticesc,* vb. IV. Tranz. A obișnui un animal sălbatic să trăiască alături de oameni (spre a le aduce anumite foloase); a îmblânzi. ✧ Refl. *Cerbul s-a domesticit.* ✦ Tranz. și refl. Fig. A face să devină sau a deveni mai potolit, mai sociabil. — Din **domestic.**

DOMESTICÍRE, *domesticiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) domestici* și rezultatul ei; îmblânzire. — V. **domestici.**

DOMESTICÍT, -Ă, *domesticiți, -te,* adj. Îmblânzit. — V. **domestici.**

DOMESTICITÁTE s.f. (Rar) Starea, condiția de animal domestic. — Din fr. **domesticité.**

DOMICILIÁ, *domiciliez,* vb. I. Intranz. A-și avea domiciliul undeva; a locui. [Pr.: *-li-a*] — Din fr. **domicilier.**

DOMICILIÁR, -Ă, *domiciliari, -e,* adj. Privitor la domiciliu; făcut la domiciliu. [Pr.: *-li-ar*] — Din fr. **domiciliaire.**

DOMICILIÉRE s.f. Faptul de *a domicilia.* [Pr.: *-li-e-*] — V. **domicilia.**

DOMICÍLIU, *domicilii,* s.n. Casa sau locul unde locuiește cineva în mod statornic; locuință. — Din lat. **domicilium,** fr. **domicile.**

DOMINÁ, *domín,* vb. I. **1.** Tranz. A ține pe cineva sau ceva sub influența sau stăpânirea sa; a stăpâni. ✦ Refl. A nu-și da pe față sentimentele, gândurile etc.; a se reține, a se stăpâni. **2.** Tranz. și intranz. A întrece (cu mult) prin înălțime lucrurile sau ființele înconjurătoare, a se înălța deasupra tuturor. **3.** Intranz. și tranz. A se impune prin număr sau prin intensitate; a predomina, a prevala. ✦ Tranz. A se dovedi net superior adversarului (într-o întrecere sportivă). — Din fr. **dominer,** lat. **dominari.**

DOMINÁNT, -Ă, *dominanți, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. Care domină. ✦ (Despre însușiri, factori, trăsături etc.) Predominant, specific, caracteristic. **2.** S.f. Trăsătură caracteristică a unei lucrări, a unui proces etc. **3.** S.f. (Muz.) Treapta a cincea a modului major și a modului minor; acord compus pe această treaptă. — Din fr. **dominant.**

DOMINÁNȚĂ, *dominanțe,* s.f. Însușirea de a fi dominant; preponderență. — Din fr. **dominance.**

DOMINÁRE, *dominări,* s.f. Acțiunea de *a (se) domina.* — V. **domina.**

DOMINATÓR, -OÁRE, *dominatori, -oare,* adj. (Rar) Dominant; căruia îi place să domine, să se impună. — Din fr. **dominateur,** lat. **dominator.**

DOMINÁȚIE, *dominații,* s.f. Faptul de a domina, de a-și exercita influența sau stăpânirea; putere, stăpânire, influență exercitată asupra cuiva sau a ceva. — Din fr. **domination,** lat. **dominatio.**

DOMINICÁN[1], -Ă, *dominicani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Călugăr dintr-un ordin catolic întemeiat în Franța la începutul sec. XIII. **2.** Adj. Care aparține dominicanilor[1] (**1**), privitor la dominicani[1]. — Din fr. **dominicain.**

DOMINICÁN[2], -Ă, *dominicani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Dominicane sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține dominicanilor[2] (**1**), privitor la dominicani[2]. — Din fr. **dominicain.**

DOMINIÓN, *dominioane,* s.n. Denumire dată începând din a doua jumătate a sec. XIX, unor posesiuni engleze care se bucurau de o anumită independență (Canada, Australia, Noua Zeelandă). [Pr.: *-ni-on*] — Din fr. **dominion.**

DOMINÓ, (**1**) *dominouri,* s.n. **1.** Îmbrăcăminte de bal mascat, în formă de mantie lungă cu glugă. ✦ Persoană care poartă la bal o asemenea îmbrăcăminte. **2.** Numele unui joc de societate care se joacă cu 28 de piese plate, dreptunghiulare, însemnate cu un număr de puncte (de la zero la șase) și pe care jucătorii le combină între ele după anumite reguli. [Acc. și: (**2**) *dómino*] — Din fr. **domino.**

DOMIRÍ vb. IV v. **dumeri.**

DOMN, *domni,* s.m. **1.** Termen de politețe pentru un bărbat. ✦ (Fam.; la voc.) Termen impersonal de adresare care însoțește de obicei o frază exclamativă, interogativă etc. ✦ Soț. ✦ (Pop.) Orășean. **2.** Persoană care are autoritatea, posibilitatea de a face ceva; stăpân. **3.** Titlu purtat de suveranii Țării Românești și ai Moldovei; voievod, domnitor; persoană care purta acest titlu. **4.** Dumnezeu. ✦ Isus Hristos. ✧ Expr. *A da* (sau *a lăsa* pe cineva) *în plata* (sau *mila) Domnului* = a lăsa (pe cineva) în pace, a(-l) lăsa să facă ce vrea; a ignora. ✦ (La voc.) Exclamație, invocație impersonală exprimând mirare, amărăciune, surpriză. *Doamne, ce vorbă ți-a ieșit din gură!* ✧ Expr. *Vezi, Doamne* = chipurile, vorba vine. [Voc. (**1-3**) *domnule, dom'le,* (**4**) *doamne;* nom., voc. și (**1**) *domnu, don', dom'*] — Lat. **dom(i)nus.**

DOMNÉSC, -EÁSCĂ, *domnești,* adj. **1.** Care aparține domnului (**3**), privitor la domn; care emană de la domn; care aparține curții domnului. ✦ Bogat, îmbelșugat; elegant. **2.** (În sintagmele) *Mere domnești* = varietate de mere mari, de culoare gălbuie-portocalie dungată cu roșu. *Măr domnesc* = soi de măr care produce asemenea mere. — **Domn** + suf. *-esc.*

DOMNÉȘTE adv. Ca un domn (**3**), ca un boier, boierește; *p. ext.* foarte bine. — **Domn** + suf. *-ește.*

DOMNÍ, *domnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A conduce un principat, o țară, o împărăție în calitate de domn (**3**). ✦ Fig. A fi stăpânitor; a stăpâni. *Între noi va domni pacea.* **2.** Fig. A o duce foarte bine, a nu avea nicio grijă. **3.** Fig. (Despre o înălțime, o clădire etc.) A domina (**2**). — Din **domn.**

DOMNIALÚI pron. pers. m. v. **dumnealui.**

DOMNÍE, *domnii,* s.f. **1.** Autoritatea politică și juridică a domnului (**3**); demnitatea de domn. ✦ Timpul cât un domn (**3**) se află la conducerea țării. ✦ Regiune sau populație stăpânită de un domn (**3**). **2.** Dominație, stăpânire, putere. **3.** (Înv.; formează locuțiuni pronominale cu valoare de pronume de reverență) *Vom face cum vei hotărî Domnia Ta.* ✦ (Cu valoare de pronume al maiestății) Măria Ta. — **Domn** + suf. *-ie.*

DOMNIȘOÁRĂ, *domnișoare,* s.f. Termen de politețe pentru o fată (sau o femeie nemăritată); duduie. ✧ *Domnișoară de onoare* = **a)** fată tânără care însoțește mireasa la cununie; **b)** fată (din aristocrație) aflată în serviciul unei prințese, al unei regine etc. ✦ (Fam.) Fiică. — **Doamnă** + suf. *-ișoară.*

DOMNIȘÓR, *domnișori,* s.m. Diminutiv al lui *domn;* (pop.) termen de politețe pentru un bărbat tânăr (necăsătorit). ✦ Fiu (neînsurat) al stăpânului (în raport cu angajații acestuia). — **Domn** + suf. *-ișor.*

DOMNIȘORÍCĂ, *domnișorele,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *domnișoară.* [Pl. și: *domnișorici*] — **Domnișoară** + suf. *-ică.*

DOMNITÓR, -OÁRE, *domnitori, -oare,* s.m., adj. **I.** S.m. Domn (**3**); *spec.* titlu purtat de suveranii României între 1859 și 1881; persoană care avea acest titlu. **II.** Adj. **1.** (În sintagma) *Familie* (sau *casă) domnitoare* = dinastie. **2.** Fig. (Rar) Care domnește, stăpânește, domină. — **Domni** + suf. *-tor.*

DOMNÍȚĂ, *domnițe,* s.f. Fiică (sau soție) de domn (**3**); prințesă. ✦ (Poetic și fam.) Termen cu care un bărbat se adresează unei femei tinere. — **Doamnă** + suf. *-iță.*

DOMÓL, -OÁLĂ, *domoli, -oale,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care se mișcă sau se face fără grabă; încet, potolit. ✧ Expr. (Adverbial) *A o lăsa* (sau *a o lua) mai domol* = a proceda cu calm, a nu se pripi. **2.** (Despre sunete, glas) Care este cu tonul scăzut, cu intensitate redusă; lin, înfundat. ✦ (Despre vorbe) Liniștit, blând, calm. **3.** (Despre oameni și animale) Blajin, blând, pașnic. **4.** (Despre atmosferă, climă, vânt, temperatură etc.) Temperat, moale, dulce. **5.** (Despre senzații, sentimente etc.) Care are intensitate scăzută; moderat, slab. **6.** (Despre terenuri înclinate) Care are pantă lină. — Din **domoli** (derivat regresiv).

DOMOLÍ, *domolesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A face să se miște sau a se mișca mai încet. ✦ Tranz. A înfrâna, a struni un animal. **2.** Refl. (Despre elemente sau fenomene ale naturii) A se liniști, a se potoli, a scădea în intensitate. **3.** Tranz. și refl. A (se) calma, a (se) îmblânzi, a (se) tempera. **4.** Refl. (Despre pante, dealuri etc.) A deveni mai puțin înclinat, mai lin, mai ușor de urcat. — Cf. sl. domolitise „a obține prin rugăciuni", ucr. domolyty „a obține".

DOMOLÍRE, *domoliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) domoli.* — V. **domoli.**

DÓMRĂ, *domre,* s.f. Instrument muzical cu coarde, cu cutia de rezonanță circulară și cu gâtul lung, de origine rusească. [Var.: **dómbră** s.f.] — Din rus. **domra.**

DONÁ, *donez,* vb. I. Tranz. A face o donație, a dărui un bun. — Din fr. **donner,** lat. **donare.**

DONÁRE s.f. Faptul de *a dona;* donație. — V. **dona.**

DONATÁR, -Ă, *donatari, -e,* s.m. și f. Persoană căreia i se face o donație. — Din fr. **donataire,** lat. **donatarius.**

DONATÓR, -OÁRE, *donatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care face o donație. ✧ *Donator de sânge* = persoană sănătoasă care oferă o cantitate din sângele propriu pentru transfuzii. — Din fr. **donateur,** lat. **donator.**

DONÁȚIE, *donații,* s.f. Contract prin care una dintre părți transmite celeilalte proprietatea unui bun material fără să primească ceva în schimb; donare. ✦ (Concr.) Bun material transmis printr-un astfel de contract. [Var.: (înv.) **donațiúne** s.f.] — Din fr. **donation,** lat. **donatio, -onis.**

DONAȚIÚNE s.f. v. **donație.**

DONCHIHOTÉSC, -Ă adj. v. **donquijotesc.**

DONCHIHOTÍSM s.n. v. **donquijotism.**

DONCHIJOTÉSC, -Ă adj. v. **donquijotesc.**

DONCHIJOTÍSM s.n. v. **donquijotism.**

DONCHIȘOTÉSC, -Ă adj. v. **donquijotesc.**

DONCHIȘOTÍSM s.n. v. **donquijotism.**

DONDĂÍ vb. IV v. **dondăni.**

DONDĂNÍ, *dondănesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Intranz. și tranz. A bombăni, a mormăi, a bodogăni. ✦ A spune vorbe fără legătură. ✦ Tranz. (Rar) A bate pe cineva la cap, a-l pisa. **2.** Tranz. A flecări, a îndruga. [Var.: **dondăí** vb. IV] — Formație onomatopeică.

DONICIOÁRĂ, *donicioare,* s.f. Diminutiv al lui *doniță.* — **Doniță** + suf. *-ioară.*

DÓNIȚĂ, *donițe,* s.f. **1.** Vas făcut din doage de lemn, cu toartă (și capac), cu care se cară și în care se ține apa; cofă, botă. **2.** Găleată de lemn (largă în partea de sus) în care se mulg vacile sau oile; șiștar. **3.** Conținutul unei donițe (**1, 2**). [Pl. și: *doniți*] — Din sb. **dojnica.**

DONJÓN, *donjoane,* s.n. Turnul principal, cel mai bine fortificat al unui castel medieval. — Din fr. **donjon.**

DONJUÁN, *donjuani,* s.m. Bărbat care umblă întruna după aventuri amoroase; om seducător, crai. [Pr.: *-ju-an, j* pron. și sp. *h*] — Din fr. **don Juan.**

DONJUANÉSC, -Ă, *donjuanești,* adj. (Livr.) De donjuan. [Pr.: *-ju-a-, j* pron. și sp. *h*] — **Don Juan** (n. pr.) + suf. *-esc.*

DONJUANÍSM s.n. Atitudine, caracter, faptă de donjuan. [Pr.: *-ju-a-, j* pron. și sp. *h*] — **Don Juan** (n. pr.) + suf. *-ism.*

DONÓR, -OÁRE, *donori, -oare,* s.m., adj. **1.** S.m. (Fiz.) Atom tri- sau pentavalent care, introdus într-un semiconductor, cedează electroni acceptorului. **2.** S.m. (Biol.) Individ care cedează celule, cromozomi etc. **3.** Adj. (Despre atomi) Care poate ceda electroni. — Din fr. **donneur,** engl. **donor.**

DONQUIJOTÉSC, -Ă, *donquijotești,* adj. Caracterizat prin donquijotism. [Pr. *donchiho-.* — Var.: **donchihotésc, -éscă, donchijotésc, -ă, donchișotésc, -ă** adj.] — **Don Quijote** (n.pr.) + suf. *-esc.*

DONQUIJOTÍSM s.n. (Livr.) Atitudine sau purtare caracteristică omului lipsit de simțul realității, care urmărește scopuri fantastice și irealizabile, manifestând eroism în lupta cu obstacole imaginare. [Var.: **donchihotism, donchijotísm, donchișotísm** s.n.] — Din fr. **donquichottisme.**

DOP, *dopuri,* s.n. **1.** Bucată de plută, de cauciuc, de sticlă etc. cu care se astupă deschizătura unei sticle, a unui vas îngust etc.; astupuș. ✧ Expr. *(Mare) cât un dop* sau *dop de saca* = (despre oameni; glumeț) mic și îndesat; bondoc. **2.** Bucată de lemn care astupă deschizătura de sus a fluierului, a cavalului etc., lăsând o gaură mică prin care se suflă. **3.** Piesă de metal cu care se închide o conductă. **4.** Cerumen adunat în canalul auditiv extern al urechii, care împiedică auzul. — Cf. săs. d o p.

DOPÁ, *dopez,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) administra (în mod nepermis) substanțe chimice stimulatoare spre a obține temporar mărirea randamentului fiziologic dincolo de limitele normale, într-o întrecere sportivă. — Din fr. **doper.**

DOPÁJ, *dopaje,* s.n. Dopare. — Din fr. **dopage.**

DOPÁNT, -Ă, *dopanți, -te,* adj., s.n. (Substanță stimulatoare) care sporește calitățile motrice (ale unui sportiv) — Din fr. **dopant.**

DOPÁRE, *dopări,* s.f. Acțiunea de *a (se) dopa* și rezultatul ei; dopaj. — V. **dopa.**

DÓPING s.n. Substanță chimică stimulatoare folosită la dopare. ✦ Dopaj, dopare. — Din engl., fr. **doping.**

DOPOTRÍVĂ adv. v. **deopotrivă.**

DOPUȘÓR, *dopușoare,* s.n. Diminutiv al lui *dop.* — **Dop** + suf. *-ușor.*

DOR, *doruri,* s.n. **1.** Dorință puternică de a vedea sau de a revedea pe cineva sau ceva drag, de a reveni la o îndeletnicire preferată; nostalgie. ✧ Loc. adv. *Cu dor* = duios; pătimaș. **2.** Stare sufletească a celui care tinde, râvnește, aspiră la ceva; năzuință, dorință. **3.** Suferință pricinuită de dragostea pentru cineva (care se află departe). **4.** (Pop.) Durere fizică. *Dor de dinți.* **5.** Poftă, gust (de a mânca sau de a bea ceva). *De dorul fragilor* (sau *căpșunilor) mănânci și frunzele.* **6.** Atracție erotică. **7.** (Pop.; în loc. adv.) *În dorul lelii* = fără țintă hotărâtă, fără rost, la întâmplare. — Lat. pop. **dolus** (< *dolere* „a durea”).

DORÍ, *doresc,* vb. IV. Tranz. **1.** A fi stăpânit de tendința lăuntrică de a face, de a avea sau de a dobândi ceva; a tinde, a râvni, a năzui la ceva. ✧ Expr. *A fi de dorit* = a fi necesar, recomandabil, a se cuveni. *A lăsa de dorit* = a avea lipsuri, a nu satisface. ✦ A avea intenția; a vrea. ✧ Expr. *Cum dorești* (sau *doriți* etc.), formulă prin care se lasă la aprecierea interlocutorului luarea unei hotărâri. **2.** A ține mult să vadă sau să revadă pe cineva sau ceva drag, a aștepta pe cineva sau ceva cu dor, cu nerăbdare. **3.** A simți o atracție erotică. **4.** A ura cuiva ceva. — Din **dor**.

DORIÁN, -Ă, *dorieni, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Populație stabilită în Antichitate în Pelopones, în Grecia insulară și pe coastele Asiei Mici; (și la sg.) persoană care aparține acestei populații. **2.** Adj. Care aparține dorienilor (**1**), privitor la dorieni; doric. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **dorien**.

DÓRIC, -Ă, *dorici, -ce*, adj. Dorian (**2**). ✧ *Stil* (sau *ordin) doric* = una dintre cele trei forme arhitectonice vechi grecești, caracterizată prin coloane fără bază și prin capiteluri fără ornamente. ✦ (Despre clădiri sau elemente arhitectonice) Construit în stil doric. — Din fr. **dorique,** it. **doricus.**

DORÍNȚĂ, *dorințe*, s.f. **1.** Stare sufletească a celui care tinde, râvnește, aspiră la ceva; năzuință, dor, aspirație. ✦ Ceea ce constituie năzuința, aspirația cuiva. **2.** Poftă, gust (de a mânca, de a bea ceva etc.); voie. **3.** Atracție erotică. [Pl. și: *dorinți*] — **Dori** + suf. *-ință.*

DORITÓR, -OÁRE, *doritori, -oare*, adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care dorește să facă, să obțină ceva; dornic de ceva. **2.** S.f. Plantă erbacee târâtoare cu flori mici, albastre sau liliachii *(Veronica hederifolia)*. — **Dori** + suf. *-tor.*

DORMÉZĂ, *dormeze*, s.f. Canapea îngustă fără spătar, de obicei cu căpătâi, pe care se poate dormi. — Din fr. **dormeuse.**

DORMÍ, *dorm*, vb. IV. Intranz. **1.** A se afla în stare de somn, a fi adormit. ✧ Expr. *A dormi de-a-n picioarele* (sau *pe picioare)* = **a)** a fi foarte obosit, a pica de somn; **b)** a fi încet la treabă, a se mișca cu greutate. ✦ Fig. A fi absent la ceea ce se petrece în jur. ✦ Fig. A fi mort. **2.** A rămâne peste noapte undeva; a mânea. **3**. Fig. A zăcea ascuns; a mocni. [Var.: (reg.) **durmí** vb. IV] — Lat. **dormire.**

DORMÍT s.n. Faptul de *a dormi*; somn. — V. **dormi.**

DORMITÁ, *dormitez*, vb. I. Intranz. A dormi ușor și intermitent, a ațipi din când în când; a moțăi, a picoti. — Din lat. **dormitare.**

DORMITÓR, *dormitoare*, s.n. Cameră de dormit (într-o locuință particulară, într-o școală, într-o cazarmă etc.). ✦ Mobilă adecvată pentru camera de dormit a unei locuințe particulare. — Din lat. **dormitorium.**

DORN, *dornuri*, s.n. (Tehn.) **1.** Priboi (**1**). **2.** Unealtă de forma unei tije cilindrice sau conice, având rolul de a prinde, de a degaja, de a deplasa etc. o piesă. — Din germ. **Dorn.**

DÓRNIC, -Ă, *dornici, -ce*, adj., s.m. **1.** Adj. Plin de dor; doritor, nerăbdător să facă, să obțină ceva. **2.** S.m. Plantă erbacee cu frunzele lungi și înguste și cu flori mici, albe *(Falcaria sioides)*. — **Dor** + suf. *-nic*.

DOROBÁNȚ, *dorobanți*, s.m. (Înv.) **1.** Soldat din infanterie (cu plată). **2.** Jandarm (cu atribuții speciale). [Var.: **darabán, darabánt, dărăbán** s.m.] — Din magh. **drabant.**

DOROBĂNȚÉSC, -EÁSCĂ, *dorobănțești*, adj. (Înv.) Al dorobanților, privitor la dorobanți. — **Dorobanț** + suf. *-esc*.

DOROBĂNȚÍME s.f. (Înv.) Mulțime de dorobanți (**1**); totalitatea dorobanților. — **Dorobanț** + suf. *-ime*.

DORSÁL, -Ă, *dorsali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Care se află în regiunea posterioară (a unei ființe sau a unui organ al ei), privitor la această regiune. **2.** S.f. (Geogr.) Formă complexă de relief care se întinde pe distanță foarte mare pe fundul oceanelor, separând două bazine. — Din fr. **dorsal.**

DORSALGÍE, *dorsalgii*, s.f. (Med.) Durere în regiunea dorsală. — Din fr. **dorsalgie.**

DORSOVENTRÁL, -Ă, *dorsoventrali, -e*, adj. (Anat.; adesea adverbial) În partea dorsală și ventrală. — **Dors**[al] + **ventral.**

DORÚȚ s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *dor*. — **Dor** + suf. *-uț*.

DOS, *dosuri*, s.n. **1.** Partea de dindărăt a unui obiect, a unei construcții, a unei curți, a unei ființe etc. ✧ Loc. adv. *De-a-ndoasele(a)* sau *pe de-a-ndoasele(a)* = altfel de cum trebuie, de cum e firesc, anapoda; întors invers; cu spatele înainte, de-a-ndăratele(a); *Cu dosul în sus* = invers de cum e normal, de cum trebuie; în mare dezordine. *În dos* = în lipsă, în absență, fără să fie de față. ✧ Expr. *A scăpa pe* (sau *prin) ușa din dos* = a scăpa cu mare greutate (și pe căi necinstite) dintr-o încurcătură. *A intra pe* (sau *prin) ușa din dos* = a obține o favoare (pe căi necinstite, prin protecție). *A da dos (la față)* sau *a da dosul* = a se retrage; a fugi, a o șterge. *A întoarce* (cuiva) *dosul* = a se întoarce cu spatele la cineva în semn de supărare; a rupe relațiile de prietenie (cu cineva). *În dosul lucrurilor* = dincolo de aparențe. ✦ Șezut, fund, fese. ✧ Expr. *A se scula* (sau *a fi* etc.) *cu dosul în sus* = a se trezi (sau a fi) indispus (fără motiv). **2.** (În sintagmele) *Dosul mâinii* (sau *palmei, labei)* = partea din afară a mâinii (sau a palmei, a labei). *Dosul limbii* = partea de dedesubt a limbii. **3.** Partea mai puțin arătoasă (neîmpodobită și neexpusă vederii) a unui obiect. ✦ Spec. Partea de dinăuntru a unei haine. ✧ *Pe dos* = **a)** loc. adv. (în legătură cu obiecte de îmbrăcăminte) cu partea de dinăuntru în afară; **b)** loc. adv. altfel de cum trebuie, de cum e firesc; **c)** loc. adj. (*fig.*, despre oameni) sucit, ciudat, bizar. **4.** (Pop.) Loc unde nu bate soarele; loc ferit, ascuns, adăpostit. — Lat. pop. **dossum** (= *dorsum)*.

DOSÁR, *dosare,* s.n. Totalitatea actelor referitoare la o afacere, la o problemă, la o persoană; *p. ext.* învelitoare (de carton) în care se păstrează aceste acte. ✧ Expr. *A închide dosarul* = a pune definitiv capăt unei acțiuni judiciare, unor cercetări, unei anchete fără să fi ajuns la soluționarea lor în fond; a clasa. *A pune la dosar* = **a)** a pune la o parte, a nu da curs (unei cereri sau unui act); **b)** a nu-i păsa (de ceva), a nu se sinchisi. — După fr. **dossier.**

DOSÍ, *dosesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și refl. (Pop. și fam.) A (se) sustrage vederii altora; a (se) ascunde. **2.** Tranz. (Pop. și fam.) A fura ceva (ascunzând). **3.** Tranz. și intranz. (Înv.) A o lua la fugă; a fugi. — Din **dos.**

DOSÍRE, *dosiri,* s.f. (Pop. și fam.) Acțiunea de *a (se) dosi* — V. **dosi.**

DOSÍT, -Ă, *dosiți, -te,* adj. (Pop. și fam.) Ascuns, pitit. ✦ Retras, ferit. — V. **dosi.**

DÓSNIC, -Ă, *dosnici, -ce*, adj., s.f. **1.** Adj. (Despre locuri, străzi, clădiri etc.) Care se află mai la o parte, mai ascuns vederii; retras, lăturalnic, lăturaș, izolat. **2.** S.f. Compus: *dosnică-galbenă* = plantă erbacee cu flori galbene, dispuse în capitule *(Carpesium cernuum)*. — **Dos** + suf. *-nic.*

DOSPEÁLĂ, *dospeli*, s.f. Faptul de *a dospi*; (concr.) substanță folosită pentru a face să dospească un aluat; plămădeală. — **Dospi** + suf. *-eală*.

DOSPÍ, pers. 3 *dospește*, vb. IV. Intranz. **1.** (Despre aluat) A se transforma într-o masă afânată, crescută sub acțiunea unui ferment sau a unei substanțe chimice specifice introduse intenționat. **2.** (Despre alimente) A suferi un proces (natural) de fermentație, modificându-și (în bine sau în rău) gustul sau aspectul. **3.** (Despre unele materii organice) A fermenta sub acțiunea unor fermenți naturali, în condiții specifice de căldură, umezeală etc. — Din sb. **dospeti.**

DOSPÍRE, *dospiri,* s.f. Acțiunea de *a dospi*; creștere; fermentare. — V. **dospi.**

DOSPÍT, -Ă, *dospiți, -te,* adj. (Despre aluat) Care a crescut, s-a afânat sub acțiunea unui ferment sau a unei substanțe chimice introduse intenționat. ✦ (Despre alimente și despre unele materii organice) Fermentat. — V. **dospi.**

DOSPITÓR, -OÁRE, *dospitori, -oare,* s.n., s.f. **1.** S.n. Cameră special amenajată într-o fabrică de pâine, în care este pus la dospit aluatul. **2.** S.f. Poliță pe care se așază cașul ca să dospească. — **Dospi** + suf. *-tor*.

DOSTOIEVSKIÁN, -Ă, *dostoievskieni, -e,* adj. De Dostoievski, al lui Dostoievski; în maniera lui Dostoievski. [Pr.: *dos-to-iev-ski-an*] — **Dostoievski** (n. pr.) + suf *-ean*.

DOTÁ, *dotez,* vb. I. Tranz. **1.** A utila o instituție, o întreprindere etc. cu cele necesare desfășurării activității; a înzestra. **2.** A pune la dispoziția unei instituții sau unei întreprinderi fondurile bănești necesare desfășurării activității. **3.** A da dotă unei fete. **4.** Fig. A înzestra cu calități intelectuale, sufletești. — Din fr. **doter,** lat. **dotare.**

DOTÁL, -Ă, *dotali, -e,* adj. Care ține de dotă, privitor la dotă. — Din fr. **dotal,** lat. **dotalis.**

DOTÁRE, *dotări,* s.f. Acțiunea de *a dota*; dotație. — V. **dota.**

DOTÁT, -Ă, *dotați, -te,* adj. Înzestrat cu calități (intelectuale sau artistice) deosebite. — V. **dota.**

DOTÁȚIE, *dotații,* s.f. Dotare. ✦ (Concr.) Mijloace materiale puse la dispoziția cuiva prin dotare. [Var.: (înv.) **dotațiúne** s.f.] — Din fr. **dotation,** lat. **dotatio, -onis.**

DOTAȚIÚNE s.f. v. **dotație.**

DÓTĂ, *dote,* s.f. Totalitatea bunurilor materiale date (cu forme legale) unei fete când se mărită; zestre. — Din fr. **dot,** lat. **dos, dotis.**

DOUĂZÉCI num. card. Număr având în numărătoare locul între nouăsprezece și douăzeci și unu. ✧ (Adjectival) *Douăzeci de cărți*. ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Secolul douăzeci*. ✧ (Intră în componența num. adverbial) *De douăzeci de ori*. ✧ (Intră în componența num. distributiv) *Câte douăzeci de mașini*. ✧ (Substantivat) *Cinci de douăzeci*. [Pr.: *do-uă-*] — **Două** + **zeci**.

DOUĂZÉCILEA, -ZÉCEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al nouăsprezecelea și al douăzeci și unulea. [Pr.: *do-uă-*] — **Douăzeci** + **le** + **a**.

DOVÁDĂ, *dovezi,* s.f. **1.** Fapt sau lucru care arată, demonstrează ceva; probă convingătoare, mărturie. ✧ Loc. adv. *Ca* (sau *drept) dovadă* = ca semn că..., pentru a dovedi că... ✧ Loc. vb. *A da dovadă de...* = a dovedi, a vădi, a arăta, a manifesta. ✦ Spec. Probă juridică. **2.** Act, document prin care se adeverește ceva; adeverință. — Din **dovedi** (derivat regresiv).

DOVEDÍ, *dovedesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A arăta cu probe, cu argumente, cu mărturii existența sau inexistența unui fapt, a unei situații etc.; a demonstra, a proba. **2**. Tranz. și refl. A (se) arăta, a (se) manifesta, a (se) vădi într-un anumit fel. **3.** Tranz. (Pop.) A învinge, a birui. ✦ A întrece, a lăsa pe cineva în urmă. **4.** Tranz. și intranz. (Pop.) A prididi, a răzbi; a termina, a isprăvi. — Din sl. **dovesti** (**dovedon**).

DOVEDÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) dovedi* și rezultatul ei; probare, adeverire, confirmare. — V. **dovedi.**

DOVEDITÓR, -OÁRE, *doveditori, -oare*, adj. Care dovedește, atestă, confirmă; prin care se dovedește. — **Dovedi** + suf. *-tor*.

DOVLEÁC, *dovleci,* s.m. **1.** Nume dat mai multor plante din familia cucurbitaceelor cu tulpina întinsă pe pământ, cu fructe mari, sferice sau ovale, folosite în alimentația omului sau a animalelor; bostan *(Cucurbita)*; *p. restr.* fructul acestor plante. **2.** Fig. Cap de om (prost). — Din tc. **devlek,** (dial.) **dövlek.**

DOVLECÉL, *dovlecei,* s.m. Varietate de dovleac cu fructele comestibile, lunguiețe, aproape cilindrice; bostănel *(Cucurbita pepo oblonga); p. restr.* fructul acestei plante. — **Dovleac** + suf. *-el*.

DÓXĂ s.f. (Fam.) Minte, pricepere, deșteptăciune. — Din ngr. **dóxa.**

DOXOLOGÍE, *doxologii,* s.f. Cântare liturgică de preamărire a lui Dumnezeu sau a lui Isus Hristos. — Din ngr. **doxologhía.**

DOZÁ, *dozez,* vb. I. Tranz. **1.** A pune împreună, în proporții determinate, substanțele sau materialele care formează un amestec; *p. ext.* a distribui după o anumită măsură elementele care formează un tot. ✦ A determina proporția în care un element, o substanță sau un material intră, împreună cu altele, în compoziția unui tot. ✦ A determina cantitatea de substanță sau de material care produce un anumit efect într-un amestec. **2.** Fig. A folosi ceva în proporții judicioase, bine echilibrate. — Din fr. **doser.**

DOZÁBIL, -Ă, *dozabili, -e,* adj. Care se poate doza, a cărei alcătuire poate fi dozată. — Din fr. **dosable.**

DOZÁJ, *dozaje,* s.n. **1.** Dozare. **2.** Proporția dintre diferitele substanțe sau materiale care intră în compoziția unui amestec. — Din fr. **dosage.**

DOZÁRE, *dozări,* s.f. Acțiunea de *a doza* și rezultatul ei; dozaj. — V. **doza.**

DOZATÓR, *dozatoare,* s.n. Aparat sau dispozitiv care dozează. — **Doza** + suf. *-tor* (după fr. *doseur).*

DÓZĂ[1], *doze,* s.f. (Adesea fig.) Cantitate determinată dintr-o substanță, dintr-un material etc. care produce un anumit efect sau care formează împreună cu altele un amestec, un tot. — Din fr. **dose.**

DÓZĂ[2], *doze,* s.f. **1.** Cutie (metalică) izolată în interior, care servește la protecția unor elemente din instalațiile electrice. **2.** Dispozitiv care servește la redarea prin mijloace electroacustice a sunetelor înregistrate pe un disc. — Din germ. **Dose.**

DOZIMETRÍE s.f. Capitol al fizicii care studiază tehnica măsurării dozelor[1] de radiație. — Din fr. **dosimétrie.**

DOZIMÉTRU, *dozimetre,* s.n. (Fiz.) Instrument pentru măsurarea dozelor[1] de radiație. — Din fr. **dosimètre.**

DRAC, *draci,* s.m. **1.** Ființă imaginară, de sex masculin, întruchipare a spiritului rău; diavol, demon, satana, necuratul, aghiuță. ✧ Expr. *A fi dracul gol* (sau *împielițat*) sau *a fi drac împielițat* = **a)** a fi rău, afurisit; **b)** a fi isteț, poznaș. *Omul* (sau *salba, poama) dracului* sau *om al dracului* = **a)** om rău, ticălos; **b)** om întreprinzător, descurcăreț. *A se teme de ceva ca de dracul* (sau *ca dracul de tămâie*) = a se teme foarte tare de ceva. *A se uita la cineva ca la dracul* = a se uita la cineva cu dușmănie sau cu frică. *E tot un drac* = e totuna, e același lucru. *A avea* (sau *a fi cu) draci* sau *a avea pe dracul în el* = **a)** a fi rău dispus, enervat; **b)** a fi energic, plin de viață, neastâmpărat. *Parcă a intrat dracul în el*, se zice despre cineva mânios, agitat sau cu o energie inepuizabilă. *A băga* (pe cineva) *în draci* (sau *în toți dracii)* = a intimida, a înfricoșa (pe cineva); a face (pe cineva) să depună toate eforturile (de frică). *Trebuie să fie un drac la mijloc*, se spune când nu poate fi găsită o explicație logică a unei situații încurcate sau când se bănuiește o cauză ascunsă, greu de găsit. *Și-a băgat* (sau *și-a amestecat*) *dracul coada*, se zice când o situație care părea clară se complică dintr-odată, capătă o evoluție neașteptată. *A trage pe dracul de coadă* = a fi foarte sărac, a o duce greu. *A căuta pe dracul* = a intra singur într-o încurcătură, a-și provoca singur neplăceri. *A da de* (sau *peste*) *dracul* ori *a vedea* (sau *a-și găsi*) *pe dracul* = a o păți. *A căuta pe dracul și a găsi pe tată-său* = a ajunge într-o situație și mai rea decât aceea anterioară. *A trimite* (pe cineva) *la dracul* sau *a da dracului* = a înjura, a blestema (pe cineva), pomenind de diavol. *A trimite* (pe cineva) *de la dracul la tată-său* = a purta (pe cineva) de colo până colo. *A cere pe dracul și pe tată-său* (sau *cât dracul pe tată-său*) = a cere (pe ceva) un preț exorbitant. *A face pe dracu-n patru* sau *a face și pe dracul* = a face tot posibilul, a încerca toate mijloacele. *A da* (sau *a lăsa*) *dracului* (pe cineva *sau* ceva) = a abandona, a părăsi (pe cineva sau ceva), a renunța definitiv (la cineva sau la ceva). *A se duce dracului* = (despre persoane dezagreabile; adesea în imprecații) a se duce fără să se mai întoarcă (și într-un loc neștiut); (despre bunuri materiale) a se pierde, a se irosi. *A se duce la dracul* = a pleca unde vrea (fără să-i mai știe nimeni de urmă și fără să-i mai dorească revederea). *A-l lua dracul* (sau *dracii, mama dracului)* = a muri; a o păți. *La dracul!* formulă exclamativă de dispreț prin care se exprimă dorința de a renunța la ceva, de a se lepăda de ceva. *Pe dracul!* = (formulă exclamativă de negație) nimic! *Al dracului!* sau *ptiu, drace!* exclamații exprimând uimire, enervare, admirație. *A nu avea nici pe dracul* = a fi perfect sănătos. *Lucrul dracului* = lucru dificil, dubios, care creează neplăceri. (Glumeț și ir.) *Buruiana* (sau *iarba, tămâia) dracului* = tutun. ✦ (În formule de generalizare extremă, cu sensul de „orice", „oriunde", „fie cine-o fi") *Face și pe dracul*. ✧ Expr. *La dracu-n praznic* sau *la mama dracului, unde și-a înțărcat dracul copiii, unde și-a spart dracul opincile* = într-un loc (neprecizat) foarte îndepărtat. ✦ (În expr.) *Al dracului (de...)* = **a)** foarte rău, păcătos; **b)** incomod, dificil; **c)** foarte, peste măsură de..., grozav; **d)** energic, descurcăreț, răzbătător. *(Așa) de-al dracului!* = fără niciun motiv, fiindcă așa vreau! **2**. Fig. Om plin de păcate, rău, crud; om poznaș, isteț, vioi. **3.** Compus: *drac-de-mare* = pește marin de culoare cenușie-roșiatică, cu corpul și capul comprimate lateral, a cărui primă aripioară dorsală este formată din țepi veninoși *(Trachinus draco)*. — Lat. **draco,** „șarpe, balaur".

DRÁCILĂ, *dracile,* s.f. Arbust spinos cu flori galbene și cu fructe în formă de boabe roșii, cultivat adesea ca gard viu. *(Berberis vulgaris)*. [Var.: (reg.) **drácină** s.f.] — Din sl. **dračĭ, dracije** „mărăcine".

DRÁCINĂ s.f. v. **dracilă.**

DRACÓNIC, -Ă, *draconici, -ce,* adj. (Despre legi, dispoziții etc.) Care este foarte aspru, de o severitate excesivă. — Din germ. **drakonisch.**

DRAG, -Ă, *dragi, -e,* adj., s.m. și f., s.n. **I**. Adj. **1.** Care este iubit, scump, neprețuit pentru cineva, pe care cineva îl iubește, îl prețuiește. ✧ Loc. vb. *A prinde drag* (de cineva) = a se îndrăgosti (de cineva). ✧ Expr. *A-i fi cuiva drag să...* = a-i plăcea cuiva mult să facă ceva, a se simți atras spre ceva. *Când ți-e lumea* (sau *viața) mai dragă*, se spune când se ivește o întâmplare neprevăzută și neplăcută într-un moment când erai liniștit, fericit. *Dragă doamne* = vorba vine, ca să zic așa; chipurile. ✦ (Substantivat, fam.) Termen cu care te adresezi unei persoane iubite sau folosit când vorbești despre o asemenea persoană. **2**. Care exprimă iubirea, prețuirea; care este plin de afecțiune; plăcut (ochiului). *Cuvinte dragi*. ✧ Expr. *Cu dragă inimă* = cu multă plăcere, foarte bucuros. **II**. S.m. și f. Persoană care iubește pe alta de sex opus, care se află în relații de dragoste cu aceasta; iubit(ă). **III.** S.n. (Pop.) Iubire, dragoste. ✧ Loc. adj. *Mai mare dragul* = plăcut, frumos. ✧ Loc. adv. *Cu (mare, mult, atâta* etc.) *drag* sau *cu tot dragul* = (foarte) bucuros, fericit. *De drag* = din (sau cu) plăcere. ✧ Loc. prep. *De dragul...* = pentru..., din dragoste sau din prietenie pentru... ✧ Expr. *(Ți-e) mai mare dragul* = e o mare plăcere, desfătare (să...). — Din sl. **dragŭ.**

DRAGÁ, *draghez,* vb. I. Tranz. **1.** A săpa cu draga fundul unei ape și a scoate materialul săpat. **2.** A curăța de mine marine o cale navigabilă. — Din fr. **draguer.**

DRAGÁJ s.n. Dragare. — Din fr. **dragage.**

DRAGÁRE, *dragări,* s.f. Acțiunea de *a draga*; dragaj. — V. **draga.**

DRAGAVÉI, *dragavei,* s.m. Plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu flori mici verzui, cu frunze dințate, lungi și înguste, comestibile *(Rumex crispus)*. — Et. nec.

DRÁGĂ, *drage,* s.f. **1.** Navă special amenajată sau aparatură cu care se draghează. **2.** Instrument în formă de sac sau de plasă cu care se colectează organismele vegetale sau animale de pe fundul apelor. — Din fr. **drague.**

DRÁGHINĂ, *draghini,* s.f. (Pop.) Loitră (la căruță). ✦ Fiecare dintre lemnele lungi (de sus și de jos) ale loitrei, în care sunt fixate spetezele. [Pl. și: *draghine*] — Din ucr. **drabyna**.

DRAGLÍNĂ, *dragline,* s.f. Dispozitiv, montat pe un excavator, format dintr-un braț metalic mobil la capătul căruia atârnă o cupă manevrată cu cabluri și care servește la săpatul și încărcatul pământului. — Din fr. **dragline.**

DRAGLINÍST, -Ă, *draglinişti, -ste,* s.m. și f. Muncitor care lucrează cu draglina. — **Draglină** + suf. *-ist*.

DRAGOMÁN, *dragomani,* s.m. Interpret, tălmaci oficial folosit în trecut în țările din Orient. ✧ *Mare dragoman* = dregător în Imperiul Otoman care se ocupa de relațiile diplomatice cu statele europene. — Din ngr. **dragomános, dragumános.**

DRAGOMANLÂC s.n. Funcția îndeplinită de dragoman în trecut, în Țările Române. — **Dragoman** + suf. *-lâc.*

DRAGÓN[1], *dragoane,* s.n. Piesă anexă a armelor albe (săbii, pumnale etc.), din bumbac, mătase, piele, fixată de mânerul armei. — Din fr. **dragonne.**

DRAGÓN[2], *dragoni,* s.m. **I. 1.** Monstru fabulos, cu cap de câine sau de pisică, cu multe limbi (pe care scoate foc), cu gheare de leu, aripi de vultur și coadă lungă de șarpe. **2.** Specie de șopârlă care trăiește pe copaci în unele regiuni tropicale, având de-a lungul corpului două excrescențe ale pielii în formă de aripi *(Draco volans)*. **3.** Reprezentare heraldică având profilul unui chip omenesc cu barba formată din șerpi încolăciți. **4.** (Astron.) Numele unei constelații din emisfera boreală, dispusă într-un șir lung de stele terminat cu un fel de cap; (pop.) Balaurul. **II.** Soldat din cavalerie care lupta atât călare, cât și pedestru. — Din fr. **dragon.**

DRAGÓR, (**1**) *dragori,* s.m., (**2**) *dragoare*, s.n. **1.** S.m. Muncitor care manevrează comenzile unei drage (**1**). **2.** S.n. Navă de luptă special amenajată pentru îndepărtarea minelor marine. — Din fr. **dragueur.**

DRÁGOSTE, *dragoste,* s.f. **I.** Sentiment de afecțiune pentru cineva sau ceva; *spec.* sentiment de afecțiune față de o persoană; iubire, amor. ✧ Loc. adv. *Cu (multă) dragoste* sau *cu toată dragostea* = cu (multă) plăcere, (foarte) bucuros. ✧ Loc. vb. *A prinde dragoste de* (sau *pentru, față de) cineva* (sau *de ceva)* = a se îndrăgosti de cineva (sau de ceva). ✧ Expr. *A avea dragoste* = a-i plăcea să... *A se topi* (sau *a se sfârși, a muri) de dragoste pentru cineva* = a iubi pe cineva cu patimă. ✦ (Concr.) Ființă iubită; *p. gener.* ceea ce constituie obiectul iubirii cuiva. ✦ Legătură sexuală; relație amoroasă. **II.** Plantă erbacee cu frunze în formă de lance, dințate și cu flori roz-purpurii *(Sedum fabaria)*. — Din sl. **dragostĭ.**

DRÁHMĂ, *drahme*, s.f. **1.** Unitate monetară în Grecia modernă (înaintea introducerii monedei euro). ✦ Monedă de argint în Grecia antică. **2.** Veche unitate de măsură pentru greutăți (cu valori variabile). — Din ngr. **drahmí**, fr. **drachme**.

DRÁIBĂR, *draibăre*, s.n. Burghiu de oțel pentru găurit lemnul. — Din germ. **Treibbohrer.**

DRÁIFUS, *draifuse*, s.n. Unealtă din fontă alcătuită din trei brațe, care servește ca suport interior în reparațiile de încălțăminte. — Din germ. **Dreifuss.**

DRAJEFIÁT, -Ă, *drajefiați, -te*, adj. (Rar) Care este prezentat sub formă de drajeu. [Pr.: *-fi-at*] — Cf. fr. d r a g é i f i e r.

DRAJÉU, *drajeuri*, s.n. **1.** Bomboană făcută dintr-o migdală, o alună, o cremă etc. acoperită cu o glazură de ciocolată sau de zahăr. **2.** Medicament în formă de pilulă, cu învelișul făcut din zahăr sau din ciocolată. — Din fr. **dragée.**

DRAJÓN, *drajoni*, s.m. Lăstar al unei plante crescut din rădăcină și din care (prin separare) se poate dezvolta o nouă plantă. — Din fr. **drageon.**

DRAJONÁ vb. I. Intranz. (Bot.; despre plante) A produce drajoni. — Din fr. **drageonner**.

DRAJONÁJ, *drajonaje*, s.n. (Bot.) Drajonare. — Din fr. **drageonnage.**

DRAJONÁRE s.f. Faptul de *a drajona;* drajonaj. — V. **drajona.**

DRAM, *dramuri*, s.n. **1.** Veche unitate de măsură pentru greutate și capacitate, în Țara Românească (3,18 g, respectiv 3,22 cm) și în Moldova (3,23 g, respectiv 3,80 cm). ✦ (Pop.) Gram. **2.** (Adesea fig.) Bucățică, fărâmă, crâmpei, strop, pic. — Din ngr. **drámi.**

DRAMÁTIC, -Ă, *dramatici, -ce,* adj. **1.** Care ține de dramă sau de teatru, privitor la dramă sau la teatru. ✧ *Artă dramatică* = ansamblu de principii privitoare la interpretarea și la punerea în scenă a unui spectacol, a unei piese. *Artist dramatic* = actor. *Gen dramatic* = gen literar care cuprinde opere scrise sub formă de dialog pentru a fi reprezentate pe scenă, cu conflict gradat din ciocnirea intereselor și sentimentelor personajelor. *Cronică dramatică* = prezentare critică, analitică a unei reprezentații teatrale. ✦ (Despre vocea cântăreților) Care are o sonoritate amplă, intensă, capabilă să exprime situații zbuciumate, de tensiune. **2.** Fig. (Despre întâmplări, împrejurări, situații, momente etc.) Bogat în contraste și în conflicte; zguduitor, impresionant. ✧ (Substantivat, n.) *Dramaticul unei situații*. — Din fr. **dramatique**, lat. **dramaticus.**

DRAMATÍSM s.n. **1.** Încordarea acțiunii, a situației, intensitatea conflictului, profunzimea și ciocnirea sentimentelor care caracterizează o operă (dramatică), un spectacol etc. **2.** Fig. Situație, împrejurare care creează o luptă între sentimente și interese, conflicte zguduitoare etc.; tensiune. — Din fr. **dramatisme.**

DRAMATIZÁ, *dramatizez,* vb. I. Tranz. **1.** A prelucra o operă literară (cu caracter epic) pentru a putea fi reprezentată. **2.** Fig. A face ca ceva să devină dramatic (**2**). ✦ (Ir.) A exagera gravitatea unui eveniment, a unei situații; a lua în tragic. — Din fr. **dramatiser.**

DRAMATIZÁRE, *dramatizări,* s.f. Acțiunea de *a dramatiza* și rezultatul ei. ✦ (Concr.) Piesă de teatru creată prin prelucrarea unei opere literare (cu caracter epic). — V. **dramatiza.**

DRAMATÚRG, *dramaturgi,* s.m. Autor de piese de teatru. — După fr. **dramaturge.**

DRAMATURGÍE s.f. **1.** Totalitatea operelor dramatice care aparțin unui popor, unei epoci, unei școli literare, unui scriitor etc. **2.** Arta de a scrie piese de teatru, de a le pune în scenă și de a le interpreta. **3.** Teoria, metoda și tehnica artei teatrale. — Din fr. **dramaturgie.**

DRÁMĂ, *drame,* s.f. **1.** Specie a genului dramatic caracteristică literaturii moderne, cu caracter grav, în care se redă imaginea vieții reale în datele ei contradictorii, în conflicte puternice și complexe, adesea într-un amestec de elemente tragice și comice. ✧ *Dramă lirică* (sau *muzicală)* = (spectacol de) operă; (sens curent) creație de operă cu un puternic caracter dramatic. **2.** Artă dramatică. **3.** Fig. Întâmplare, situație nefericită, zguduitoare; nenorocire. ✧ *Dramă pasională* = crimă sau sinucidere determinate de gelozie sau de o dragoste nefericită. ✧ Expr. *A face dramă din ceva* = a exagera gravitatea unei situații. ✦ Conflict sufletesc puternic, care produce cuiva mari suferințe morale. — Din fr. **drame,** lat. **drama.**

DRAMOLÉTĂ, *dramolete,* s.f. Dramă scurtă, de valoare neînsemnată; melodramă siropoasă. — Din germ. **Dramolett.**

DRÁNIȚĂ, *dranițe,* s.f. Fiecare dintre scândurelele subțiri de lemn de brad, mai mari decât șindrila, cu care se acoperă unele case țărănești. — Din rus. **dranița,** ucr. **dranyc´a.**

DRAPÁ, *drapez,* vb. I. **1.** Tranz. A împodobi sau a acoperi o fereastră, o ușă etc. cu o draperie; a acoperi un perete, o mobilă etc. cu stofă aranjată în cute. ✦ A aranja un obiect de îmbrăcăminte în cute dispuse artistic. **2.** Tranz. și refl. A (se) îmbrăca cu un veșmânt larg care cade în falduri. — Din fr. **draper.**

DRAPÁJ, *drapaje,* s.n. (Rar) Drapare. — Din fr. **drapage.**

DRAPÁRE, *drapări,* s.f. Acțiunea de *a (se) drapa* și rezultatul ei. — V. **drapa.**

DRAPÁT, -Ă, *drapați, -te,* adj. **1.** Care este împodobit sau acoperit cu o draperie. **2.** Care este dispus în cute; care cade în falduri. — V. **drapa.**

DRAPÉL, *drapele,* s.n. Semn distinctiv al unui stat, al unei unități militare, al unei organizații, asociații etc. reprezentat printr-o bucată de pânză sau de mătase (într-una sau în mai multe culori, adesea cu o emblemă sau cu o stemă) prinsă de o lance de lemn; steag. ✧ Expr. *A fi sub drapel* = a servi în armată. *A lupta sub drapelul cuiva* = a lupta sau a milita pentru cineva sau pentru ceva. *A ține sus drapelul* = **a)** a milita cu tărie pentru o idee, o cauză etc.; a rămâne fidel unei cauze; **b)** a se comporta exemplar într-o acțiune, într-o împrejurare. *A ridica drapelul luptei pentru...* = a începe lupta sau acțiunea pentru... — Din it. **drappello.** Cf. fr. d r a p e a u.

DRAPERÍE, *draperii*, s.f. **1.** Perdea grea de stofă, de catifea etc., cu falduri. **2.** Veșmânt larg cu falduri care îmbracă o statuie, un personaj antic etc. — Din fr. **draperie.**

DRÁSTIC, -Ă, *drastici, -ce,* adj. Foarte aspru, foarte energic; brutal, violent, vehement. ✦ (Despre remedii medicale) Cu efect puternic și rapid. — Din fr. **drastique.**

DRAVIDIÁN, -Ă, *dravidieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte dintr-o populație cu caractere intermediare între negroizi și albi și care locuiește în unele regiuni din India, Sri Lanka și Pakistan sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține dravidienilor (**1**), privitor la dravidieni. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de dravidieni (**1**). [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **dravidien.**

DRĂCĂRÍE, *drăcării*, s.f. (Pop. și fam.) Drăcie. — **Drac** + suf. *-ărie.*

DRĂCÉSC, -EÁSCĂ, *drăcești,* adj. Care ține de draci, privitor la draci; diavolesc, diabolic. ✦ Fig. Greu de suportat; cumplit, infernal. — **Drac** + suf. *-esc.*

DRĂCÉȘTE adv. Ca dracii; diavolește. — **Drac** + suf. *-ește.*

DRĂCÍE, *drăcii,* s.f. **1.** Ștrengărie, poznă, năzbâtie; drăcovenie, drăcărie. **2.** Faptă rea; blestemăție. ✧ Expr. *Ei, drăcie!* sau *ei, drăcia dracului!* exclamație de surpriză și de nemulțumire. **3**. Minunăție, ciudățenie. **4.** Vrăjitorie, farmec. — **Drac** + suf. *-ie.*

DRĂCÍME s.f. (Rar) Mulțime de draci; totalitatea dracilor. — **Drac** + suf. *-ime.*

DRĂCOÁICĂ, *drăcoaice,* s.f. **1.** Ființă imaginară de sex feminin, considerată (ca și dracul) drept întruchipare a spiritului rău. **2.** Fig. Femeie sau fată rea, plină de păcate, crudă; *spec.* fată sau femeie tânără, vioaie, isteață, ispititoare, care se ține de pozne; diavoliță. — **Drac** + suf. *-oaică.*

DRĂCÓS, -OÁSĂ, *drăcoși, -oase,* adj. Care se ține de drăcii; poznaș, ștrengar; plin de viață, de vioiciune, isteț. — **Drac** + suf. *-os.*

DRĂCOVÉNIE, *drăcovenii,* s.f. (Fam.) Drăcie. — **Drac** + suf. *-ovenie.*

DRĂCUÍ, *drăcui,* vb. IV. Tranz. și refl. recipr. A (se) ocărî, a (se) înjura, a (se) blestema (pomenind de dracul) [Prez. ind. și: *drăcuiesc*] — **Drac** + suf. *-ui.*

DRĂCUÍRE, *drăcuiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) drăcui*. — V. **drăcui**.

DRĂCULÉȚ, *drăculeți,* s.m. Drăcușor. — **Drac** + suf. *-uleț.*

DRĂCUȘÓR, *drăcușori,* s.m. Diminutiv al lui *drac;* drăculeț. ✦ Fig. Copil vioi, zglobiu, neastâmpărat. — **Drac** + suf. *-ușor.*

DRĂGÁICĂ, (**I 3, 4, 5, II**) *drăgaice,* s.f. **I. 1.** Sărbătoare populară închinată coacerii holdelor (la 24 iunie); Sânziene. **2.** (Art.) Dans popular jucat mai ales la Drăgaică (**I 1**); melodie după care se execută acest dans. ✧ Expr. *A sări* (sau *a juca) drăgaica* = a sări ca un nebun, a fi neastâmpărat. **3.** Fiecare dintre fetele care (îmbrăcate bărbăteşte) execută drăgaica (**2**). **4.** Târg care se ţine la 24 iunie; *p. gener.* târg. **5.** (La pl.) Zâne rele despre care se crede că i-ar sluţi pe oameni; iele. **II.** Plantă erbacee cu frunze lungi şi înguste şi cu flori galbene-aurii, plăcut mirositoare; sânziană *(Galium verum)*. — Din bg. **dragaika.**

DRĂGĂLÁŞ, -Ă, *drăgălaşi, -e,* adj. Drăguţ, graţios, gingaş (ca înfăţişare sau comportare). — **Drag** + suf. *-ălaş*.

DRĂGĂLĂŞÉNIE, (**2**) *drăgălăşenii,* s.f. **1.** Gingăşie, graţie, drăgălăşie (în înfăţişare sau comportare). **2.** Atitudine plină de atenţie, de tandreţe faţă de cineva; gest tandru, dezmierdare. — **Drăgălaş** + suf. *-enie*.

DRĂGĂLĂŞÍE, *drăgălăşii,* s.f. (Rar) Drăgălăşenie. — **Drăgălaş** + suf. *-ie*.

DRĂGĂNÉLE s.f. pl. **I.** (Pop.) Graţii, nuri, farmec. **II.** Varietate de cireşe pietroase. — Din sb. **draganela, draganlija.**

DRĂGĂSTÓS, -OÁSĂ, *drăgăstoşi, -oase,* adj. Plin de dragoste, de tandreţe; iubitor, afectuos. — **Dragoste** + suf. *-os*.

DRĂGOSTEÁLĂ, *drăgosteli,* s.f. (Pop.) Faptul de *a (se) drăgosti;* mângâiere, dezmierdare (între două fiinţe de sex opus care se iubesc); relaţii de dragoste. — **Drăgosti** + suf. *-eală*.

DRĂGOSTÍ, *drăgostesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. recipr. (Pop.) A(-şi) spune cuvinte de dragoste; a (se) mângâia, a (se) dezmierda. ✦ Refl. recipr. A întreţine, a avea relaţii de dragoste. — Din **dragoste.**

DRĂGOSTÍRE s.f. (Pop.) Faptul de *a (se) drăgosti; p. ext.* dragoste. — V. **drăgosti.**

DRĂGULÉŢ, *drăguleţi,* adj. (Pop.; numai la voc. sg.) Diminutiv al lui *drag; p. ext.* drăgălaş. — **Drag** + suf. *-uleţ*.

DRĂGULÍCĂ, *drăgulice,* adj. (Pop.; numai la voc. sg.) Diminutiv al lui *drag*; *p. ext.* drăgălaş. — **Drag** + suf. *-ulică.*

DRĂGULÍŢĂ, *drăguliţe,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *drag; p. ext.* drăgălaş. — **Drag** + suf. *-uliţă*.

DRĂGÚŢ, -Ă, *drăguţi, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Drăgălaş, frumuşel, graţios (ca înfăţişare sau comportare); iubit, drag. ✧ Expr. *A fi* sau *a se arăta,* (adverbial) *a se purta drăguţ* (cu sau faţă de cineva) = a fi amabil, binevoitor (cu cineva). ✦ (Substantivat, fam.). Termen alintător cu care te adresezi unei persoane iubite sau folosit când vorbeşti despre o asemenea persoană. **2.** S.m. şi f. (Pop.) Iubit, ibovnic, amant. — **Drag** + suf. *-uţ*.

DRĂMĂLUÍ, *drămăluiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A drămui. — **Dram** + suf. *-ălui*.

DRĂMĂLUÍRE s.f. (Rar) Acţiunea de *a drămălui* şi rezultatul ei; drămuire. — V. **drămălui.**

DRĂMUÍ, *drămuiesc,* vb. IV. Tranz. A măsura, a cântări, a socoti sau a împărţi cu precizie, minuţios, un material, o substanţă etc.; a drămălui. ✦ Fig. A împărţi, a alege după o matură chibzuinţă şi în amănunt. — **Dram** + suf. *-ui*.

DRĂMUÍRE s.f. Acţiunea de *a drămui* şi rezultatul ei; drămăluire. — V. **drămui.**

DRĂNGĂLĂU s.m. v. **drângălău.**

DRĂNGĂNÍ vb. IV v. **drângăni.**

DRĂNICER, *drăniceri,* s.m. Meşteşugar care face draniţe sau acoperă casele cu draniţă. — **Draniţă** + suf. *-ar*.

DRÂMBĂ, *drâmbe,* s.f. Mic instrument muzical popular, alcătuit dintr-un arc de fier prevăzut cu o lamă mobilă elastică de oţel şi care, fiind proptit de dinţi şi făcând să vibreze lama cu degetul, produce un sunet monoton, modulat prin mişcarea buzelor; drâng. ✦ (Ir.) Vioară. — Din ucr. **drymba.**

DRÂMBÓI[1], *drâmboaie,* s.n. Drâmbă (mai mare). — **Drâmbă** + suf. *-oi*.

DRÂMBOÍ[2], *drâmboiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A-şi manifesta supărarea, mânia; a boci în gura mare. [Var.: **drâmboiá** vb. I] — Din **drâmbă.**

DRÂMBOIÁ vb. I v. **drâmboi**[2]**.**

DRÂNG[1], *drânguri,* s.n. (Reg.) Drâmbă. — Et. nec.

DRÂNG[2] interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită sunetul drâmbei sau (ir.) al viorii. [Var.: **drânga** interj.] — Din **drâng.**

DRÂNGA interj. v. **drâng.**

DRÂNGĂLĂU, *drângălăi,* s.m. (Rar) Om care îşi pierde vremea degeaba; pierde-vară. [Var.: **drăngălău** s.m.] — Cf. d r â n g.

DRÂNGĂNÍ, *drângănesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A produce sunete discordante la un instrument (cu coarde). [Var.: **drăngăní** vb. IV] — **Drâng** + suf. *-ăni*. Cf. z d r ă n g ă n i.

DREÁVĂ, *dreve,* s.f. **1.** Fiecare dintre vergelele care trec prin mosoarele alergătorii pentru urzeală. **2.** Instrument în formă de arc cu care plăpumarul bate lâna. **3.** Chingă de şipci dispuse transversal, care întăreşte aripa unei mori de vânt. — Din sl. **drěvo.**

DREGĂTÓR, *dregători,* s.m. (În Ţara Românească şi în Moldova) Demnitar la Curtea domnească cu atribuţii în Sfatul domnesc, în administraţie, justiţie, armată; *p. gener.* conducător; înalt funcţionar. [Var.: (înv. şi reg.) **diregătór** s.m.] — **Drege** + suf. *-ător*.

DREGĂTORÉSC, -EÁSCĂ, *dregătoreşti* adj. (Înv.) Care aparţine dregătorului sau dregătoriei, privitor la dregători sau la dregătorie. — **Dregător** + suf. *-esc*.

DREGĂTORÍE, *dregătorii*, s.f. Demnitatea, funcţia de dregător. [Var.: (înv. şi reg.) **diregătoríe** s.f.] — **Dregător** + suf. *-ie*.

DRÉGE, *dreg*, vb. III. (Pop. şi fam.) **1.** Tranz. A repara (un obiect, un mecanism etc.), aducând în starea de funcţionare. ✦ Tranz. şi refl. Fig. A (se) întrema, a (se) îndrepta (de bine, de rău) după un accident, după o boală. ✧ Expr. *A-şi drege glasul* (sau *vocea)* = a tuşi uşor înainte de a vorbi sau de a cânta, pentru a-şi limpezi vocea. *A-şi drege gustul* = a mânca sau a bea ceva plăcut, pentru a îndepărta gustul neplăcut lăsat de alimentele sau băuturile consumate anterior. ✦ Fig. A îndrepta o greşeală, o nedreptate. ✦ A face ca focul să ardă mai bine. **2.** Tranz. A pune ceva la cale; a aranja, a plănui. ✧ Expr. *Face şi drege* = **a)** se străduieşte să rezolve, să realizeze ceva; **b)** se laudă, face caz că se străduieşte să realizeze, să întreprindă ceva. **3.** Tranz. A potrivi, a îmbunătăţi gustul unei mâncări. ✦ A falsifica, a contraface o băutură. **4.** Tranz. şi refl. A (se) farda, a (se) sulimeni. [Perf. s. *dresei*, part. *dres*. — Var.: (înv. şi reg.) **dirége**, (înv.) **derége** vb. III] — Lat. **dirigere.**

DRÉLĂ, *drele,* s.f. Ciupercă comestibilă de forma unui cornet sau a unei urechi, care creşte pe trunchiul unor arbori *(Auricularia mesenterica)*. — Cf. ucr. d r e h l i.

DREN, *drenuri,* s.n. **1.** Conductă sau canal care colectează şi evacuează apa de pe un teren apos, coboară nivelul unei pânze de apă din sol etc. ✦ Strat de piatră spartă sau de pietriş aşezat în spatele unui zid de sprijin sau deasupra unei bolţi de pod sau de tunel, care colectează apa de infiltraţie. **2.** (În forma *drenă*) Tub sau meşă de bumbac care înlesneşte scurgerea secreţiilor dintr-o plagă. [Var.: **drénă** s.f.] — Din fr. **drain.**

DRENÁ, *drenez,* vb. I. Tranz. **1.** A colecta şi a evacua apa de infiltraţie de pe un teren, un loc etc. cu ajutorul drenurilor (**1**). ✦ (Despre o apă curgătoare) A colecta apele provenite din ploi de pe suprafaţa unui teren, dintr-o reţea hidrografică etc. **2.** A face să se scurgă secreţiile dintr-o plagă cu ajutorul drenului (**2**). — Din fr. **drainer.**

DRENÁJ, *drenaje,* s.n. Drenare. ✦ Construcţie hidrotehnică destinată drenării unui teren. — Din fr. **drainage.**

DRENÁRE, *drenări,* s.f. Acţiunea de *a drena*; drenaj. ✦ Deplasare a ţiţeiului dintr-un zăcământ spre gaura de sondă săpată în acea regiune. ✦ (Med.) Tratament pentru îndepărtarea secreţiilor dintr-o plagă, cu ajutorul drenului (**2**). — V. **drena.**

DRÉNĂ s.f. v. **dren.**

DREPNEÁ, *drepnele,* s.f. Pasăre asemănătoare cu rândunica, cu penele de culoare cafenie-închisă şi cu gâtul alb *(Cypselus apus)*. — Lat. ***drepanella** diminutiv al lui *drepanis*.

DREPT, DREÁPTĂ, (**A, B**) *drepţi, -te,* adj., (**C**) adv., (**D**) *drepturi*, s.n. (**E**) prep. **A**. Adj. **I. 1.** Care merge de la un punct la altul direct, fără abatere. ✧ *Linie dreaptă* (şi substantivat, f.) = linie care uneşte două puncte din spaţiu pe drumul cel mai scurt. *Unghi drept* = unghi format de două drepte perpendiculare una pe alta. *Prismă dreaptă* = prismă cu muchiile laterale perpendiculare pe baze. ✦ Fig. (Despre privire) Care este fără ascunzişuri; deschis, direct. ✦ (Despre haine) Care are o croială simplă, fără cute, clini etc. **2.** (Despre lucruri, fiinţe, părţi ale lor etc.) Care are o poziţie verticală (faţă de un punct de reper). *Zid, perete drept. Om drept ca lumânarea.* ✧ Expr. *A se ţine drept* = a avea o poziţie perfect verticală. (Mil.) *A lua* (sau *a sta, a se ţine în) poziţia de drepţi* = a lua (sau a sta, a se ţine în) poziţie perfect verticală, stând nemişcat. (Cu valoare de interjecţie) *Drepţi!* formulă de comandă militară pentru luarea poziţiei de drepţi. (Adverbial) *A călca drept* = a avea o purtare bună, cinstită. *A sta drept* = a avea o atitudine de neclintit, a fi dârz, curajos. ✦ (Despre terenuri înclinate, forme de relief sau părţi ale lor) Aproape vertical; abrupt, povârnit. ✦ (Despre litere; adesea substantivat, f.) Care are tăietura verticală. **3.** Care are o poziţie orizontală (faţă de un punct de reper); orizontal; plan, neted. *Câmpie dreaptă*. **4.** (În sintagma) *Complement drept* = complement direct, v. *direct*. **II.** Fig. **1.** (Despre acţiuni ale omului sau despre noţiuni abstracte) Care este, se face etc. potrivit dreptăţii şi adevărului; întemeiat, just, cinstit, bun. ✧ *Parte dreaptă* = parte care se cuvine în mod legal fiecăruia la o împărţeală. *Luptă dreaptă* = luptă corp la corp, fără arme, fără înşelătorii şi fără ajutor străin. ✦ (Adverbial) În conformitate cu dreptatea, just; în conformitate cu adevărul, adevărat; corect. ✧ Expr. *Ce-i drept* = într-adevăr, cu adevărat. *Ce-i drept e drept*, se spune pentru a recunoaşte un adevăr incontestabil. *Drept că...* = adevărat că... *A spune drept* = a spune adevărul; a vorbi deschis, sincer. (Substantivat) *La drept* (sau *la dreptul) vorbind* = în realitate, de fapt. **2.** (Despre oameni) Care trăieşte şi lucrează conform dreptăţii, adevărului, omeniei, binelui; cinstit, integru, cumsecade. ✦ (În limbajul bisericesc) Cuvios, cucernic. ✧ Expr. (Substantivat) *A se odihni cu drepţii* = a fi mort. ✧ Compus: (adesea substantivat) *drept-credincios* = care face parte din Biserica creştină ortodoxă; bun creştin. **3.** (Reg.; despre bunuri materiale) Care aparţine sau se cuvine cuiva pe temeiul unei legi sau al unei recunoaşteri oarecare. **4.** (Pop.; despre rude) Care este legat de cineva prin legături directe, de sânge; adevărat, bun. **B.** Adj. (În opoziţie cu *stâng)*. **1.** (Despre organe ale corpului). Aşezat în partea opusă părţii corpului omenesc în care se află inima. ✧ Expr. *A fi mâna dreaptă a cuiva* sau *braţul drept al cuiva* = a fi cel mai intim, cel mai apropiat colaborator al cuiva; a-i fi cuiva de mare ajutor. ✦ (Substantivat, f. sg. art.) Mâna dreaptă. ✦ (Substantivat, m. sg. art.) Piciorul drept. **2.** Care se află de partea sau în direcţia mâinii drepte (când cineva stă cu faţa în direcţia în care este orientat un lucru). *Aripa dreaptă a clădirii.* ✧ (Substantivat; în locuţiuni) *Din dreapta. În dreapta. La* (sau *spre) dreapta.* ✧ Expr. (Substantivat) *În dreapta şi în stânga* sau *de-a dreapta şi de-a stânga* = în ambele părţi; în toate părţile, pretutindeni. *A ţine dreapta* = a merge pe partea dreaptă a unui drum. **3.** Fig. (Substantivat, f. art.) Orientare politică prin care se susţine libertatea individuală în materie de

economie şi care protejează proprietatea şi diviziunile de clasă. ✧ Loc. adj. *De dreapta* = conservator. **C.** Adv. **1.** (Urmat de determinări locale, indică direcţia) În linie dreaptă, fără ocol; direct. *Merge drept la birou*. ✧ *De-a dreptul* = fără a se abate din drum, fără înconjur; în mod direct, nemijlocit; chiar. ✧ Loc. prep. (Substantivat) *În dreptul...* = în faţa..., faţă în faţă cu... *Prin dreptul* = prin faţa..., pe dinaintea... *Din dreptul...* = din faţa..., de dinaintea. **2.** (Urmat de determinări locale, modale sau temporale) Tocmai, exact. *A ajuns drept la timp.* **D.** S.n. **1.** Totalitatea regulilor şi normelor juridice care reglementează conduita oamenilor în relaţiile sociale, într-o colectivitate politic determinată, susceptibile de a fi impuse prin forţa coercitivă a statului. *Drept penal*. **2.** Ştiinţă sau disciplină care studiază dreptul (**D 1**). **3.** Putere, prerogativă legal recunoscută unei persoane de a avea o anumită conduită, de a se bucura de anumite privilegii etc.; drit. ✧ Loc. adv. *De drept* = conform legii, în mod legitim, firesc. **4.** Răsplată, retribuţie care i se cuvine cuiva pentru prestarea unei munci. **E.** Prep. **1.** (Introduce un complement indirect) În loc de..., în calitate de..., ca. *Drept cine mă iei?* ✧ *Drept care...* = prin urmare, în concluzie, deci, aşadar. **2.** (Reg.; introduce un complement circumstanţial de loc) Alături de..., lângă; în dreptul... ✧ Expr. *A i se pune soarele drept în inimă* = a i se face foame. **3.** (Introduce un complement circumstanţial de scop) Pentru, ca. *Drept încercare s-a folosit de un cleşte*. [Var.: (înv. şi reg.) **drépt, -eáptă** adj.] — Lat. **directus** (cu unele sensuri după fr. *droit).*

DREPTÁCI, -CE, *dreptaci, -ce,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care are predispoziţia să scrie, să lucreze etc. numai cu mâna dreaptă. — **Drept** + suf. *-aci*.

DREPTÁR, *dreptare,* s.n. Riglă, echer sau orice alt instrument folosit (în construcţii, în dulgherie etc.) pentru verificarea suprafeţelor plane ori pentru trasarea drumurilor. — **Drept** + suf. *-ar*.

DREPTÁTE, *dreptăţi,* s.f. Principiu moral şi juridic care cere să se dea fiecăruia ceea ce i se cuvine şi să i se respecte drepturile; echitate; faptul de a recunoaşte drepturile fiecăruia şi de a acorda fiecăruia ceea ce i se cuvine. ✧ Loc. adv. *Cu* (sau *după) dreptate* = după lege, cum se cuvine, în mod just, pe drept, echitabil. *Pe bună dreptate* = pe drept cuvânt, în mod întemeiat. ✧ Expr. *A face cuiva dreptate* = a repara o nedreptate săvârşită cuiva; a recunoaşte dreptul cuiva într-o chestiune oarecare. *A avea dreptate* = a fi întemeiat în ceea ce spune sau în ceea ce face. *A da* (cuiva) *dreptate* = a recunoaşte că ceea ce spune sau face (cineva) este întemeiat, îndreptăţit, just. ✦ (Pop.) Judecată. — **Drept** + suf. *-ătate.*

DREPTÚNGHI, *dreptunghiuri,* s.n. Patrulater care are toate unghiurile drepte şi laturile opuse egale. ✦ Porţiune delimitată de teren (în forma patrulaterului definit mai sus) la unele jocuri sportive. — **Drept** + **unghi** (după fr. *rectangle).*

DREPTÚNGHIC, -Ă, *dreptunghici, -ce,* adj. (Despre figuri geometrice) Care are unul sau mai multe unghiuri drepte. ✧ (Adjectival) *Triunghi dreptunghic* = triunghi care are un unghi drept. — **Dreptunghi** + suf. *-ic*.

DREPTUNGHIULÁR, -Ă, *dreptunghiulari, -e,* adj. Care are forma unui dreptunghi. — Din **dreptunghi** (după fr. *rectangulaire).*

DRES[1], (II) *dresuri,* s.n. (Pop.). **I.** Acţiunea de *a drege* şi rezultatul ei. **II.** (Concr.) **1.** Fard, cosmetic, suliman. **2.** (La pl.) Mirodenii, condimente. **III.** (Concr.; la pl.; în forma *direse*) Denumire dată actelor de cancelarie domnească emise în Ţările Române. [Var.: **dirés** s.n.] — V. **drege.**

DRES[2], DREÁSĂ, *dreşi, -se*, adj. (Pop.) **1.** Reparat. **2.** Sulimenit; dichisit. **3.** (Despre mâncăruri) Căruia i s-au adăugat mirodenii, condimente etc. — V. **drege.**

DRES[3], *dresuri*, s.n. **1.** Ciorap-pantalon. **2.** (Sport, balet). Echipament. — Din engl. **dress.**

DRESÁ, *dresez*, vb. I. Tranz. **I.** A învăţa, a obişnui, a deprinde un animal să facă, la poruncă, anumite mişcări sau să îndeplinească anumite acţiuni. ✦ Fig. (Peior.) A învăţa, a deprinde o persoană să se comporte într-un anumit fel, stabilit de mai înainte de alţii. **II.** (Despre organe de stat sau reprezentanţi ai acestor organe) A redacta, a încheia un act (oficial). — Din fr. **dresser.**

DRESÁJ, *dresaje,* s.n. Dresare a unui animal. — Din fr. **dressage.**

DRESÁRE, *dresări,* s.f. Acţiunea de *a dresa*. — V. **dresa.**

DRESÁT, -Ă, *dresaţi, -te,* adj. (Despre animale) Deprins, învăţat să facă, la poruncă, anumite mişcări sau să îndeplinească anumite acţiuni. ✦ Fig. (Peior.; despre oameni) Deprins să se comporte într-un anumit fel, stabilit de mai înainte de alţii. — V. **dresa.**

DRESÓR, -OÁRE, *dresori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă (într-un circ) cu dresarea animalelor. — Din fr. **dresseur.**

DRÉSSING, *dressinguri,* s.n. Încăpere mică pentru haine; vestiar. — Cuv. engl.

DRESÚRĂ, *dresuri,* s.f. **1.** Dresare a unui animal. **2.** Număr într-un spectacol de circ realizat cu animale dresate. — Din germ. **Dressur.**

DRÉŢE, *dreţe,* s.f. **1.** Plantă acvatică subtropicală cu frunze mari, dinţate şi violacee pe partea inferioară, cu flori mari *(Nymphaea lotus thermalis)*. **2.** Plantă erbacee târâtoare din familia primulaceelor, cu flori galbene solitare, folosită în medicina populară *(Lysimachia nummularia).* — Et. nec.

DREZÍNĂ, *drezine,* s.f. Vehicul uşor, asemănător cu un vagonet, acţionat cu mâna, cu pedale sau cu un motor, care serveşte la transporturi uşoare pe o linie ferată. — Din fr. **draisine.**

DRIÁDĂ, *driade,* s.f. Nimfă a pădurilor în mitologia greacă. [Pr.: *dri-a-*]. — Din fr. **dryade**, lat. **dryas, -adis.**

DRIBLÁ, *driblez,* vb. I. Intranz. (Sport) A conduce mingea sau pucul (cu piciorul, mâna, crosa etc.) în aşa fel încât să-şi înşele adversarul direct şi să poată trece de el. ✦ Tranz. A-şi înşela şi a-şi depăşi adversarul direct printr-o conducere înşelătoare a mingii sau a pucului. ✦ P. gener. (Fam.) A păcăli, a înşela. — Din fr. **dribler.**

DRIBLÁJ, *driblaje,* s.n. Faptul de a dribla. — **Dribla** + suf. *-aj*.

DRIBLÁRE, *driblări,* s.f. Acţiunea de *a dribla* şi rezultatul ei; dribling. — V. **dribla.**

DRIBLÉR, -Ă, *dribleri, -e,* s.m. şi f. Jucător într-o echipă sportivă care driblează cu succes ori căruia îi place să dribleze. — Din fr. **dribbleur.**

DRÍBLING, *driblinguri,* s.n. Driblare. ✦ Procedeu sau ansamblu de procedee tehnice folosite de un sportiv spre a-şi dribla adversarul. — Din engl. **dribbling.**

DRIC, *dricuri,* s.n. **1.** Scheletul de sus al unui car (fără roţi şi loitre). ✦ Cantitate de obiecte, de materiale etc. care se poate încărca pe un asemenea schelet. **2.** Vehicul special, tras de cai, care poartă mortul la groapă; car mortuar. ✧ Expr. (Fam.) *A fi pe dric* = a fi pe sfârşite; a fi într-o situaţie grea; a fi gata să eşueze. **3.** Fig. (Pop.) Punct culminant al zilei, al nopţii, al unui anotimp; punct culminant al unei acţiuni care se desfăşoară în timp; miez, toi. — Din magh. **dërék.**

DRICÁR, *dricari,* s.m. **1.** Fabricant sau negustor de dricuri (**1**). **2.** Proprietar sau vizitiu de dricuri (**2**); antreprenor de pompe funebre. **3**. Persoană care transportă mortul la groapă; cioclu. — **Dric** + suf. *-ar*.

DRIL, (**2**) *driluri,* s.n. **1.** Ţesătură deasă şi groasă din fire de bumbac sau de cânepă bine răsucite, care se foloseşte la confecţionarea îmbrăcămintei de vară, a pânzei de cort etc. **2.** Sort de dril (**1**)— Din germ. **Drill.**

DRINK, *drinkuri,* s.n. Băutură alcoolizată. — Din engl. **drink.**

DRIOPITÉC, *driopiteci,* s.m. Maimuţă fosilă antropomorfă, considerată deopotrivă strămoş al maimuţelor antropoide şi al hominizilor. [Pr.: *dri-o-*] — Din lat. **Dryopithecus,** denumirea ştiinţifică a maimuţei.

DRÍŞCĂ, *drişte,* s.f. Unealtă a zidarului cu care se netezeşte tencuiala, mortarul, betonul. — Din bg. **drăžka.**

DRIŞCUÍ, *drişcuiesc,* vb. IV. Tranz. A netezi tencuiala, betonul sau asfaltul cu drişca. — **Drişcă** + suf *-ui*.

DRIŞCUÍRE, *drişcuiri,* s.f. Acţiunea de *a drişcui* şi rezultatul ei; drişcuit. — V. **drişcui.**

DRIŞCUÍT s.n. Drişcuire. — V. **drişcui.**

DRIT, *drituri,* s.n. (Înv.) Drept (**D 3**). — Din it. **dritto.**

DRIVE, *drive-uri,* s.n. Lovitură puternică la tenis, golf şi base-ball, care imprimă mingii o viteză şi o traiectorie razantă. [Pr.: *dráiv*] — Din engl. **drive.**

DRIVE-IN, *drive-in,* adj. invar., s.n. (Cinematograf, bar etc.) în aer liber unde se poate intra cu maşina. [Pr.: *dráĭvin*] — Cuv. engl.

DRIVÉR, *driveri,* s.m., *drivere,* s.n. **I.** S.m. Conducător de atelaj într-o cursă de trap. **II.** S.n. Crosă din lemn cu care se execută drive-uri. [Pr.: *dráĭvăr*] — Din engl., fr. **driver.**

DROÁGĂ, *droage,* s.f. (Reg.) Căruţă mare, greoaie şi hodorogită. ✦ Roabă. — Din rus. **droga.**

DROÁIE s.f. (Fam.) Mulţime, ceată mare de oameni sau de animale. ✧ Loc. adv. *Cu droaia* = în număr mare, cu grămada. ✦ P. gener. Mulţime, grămadă, număr mare (din ceva). ✦ (Adverbial) În mare număr. [Pr.: *droa-ie*] — Cf. alb. d r o e, d r o j e.

DROB[1], (**1**) *drobi,* s.m., (**2, 3**) *droburi,* s.n. **1.** S.m. Bucată, bulgăre mai mare de sare; *p. gener.* bucată mare şi compactă din ceva. **2.** S.n. Măruntaie de miel. ✦ Mâncare preparată din măruntaie de miel tocate, învelite în prapur şi puse la cuptor. **3.** S.n. (Reg.) Cutia teascului de vin. — Din bg., sb. **drob.**

DROB[2], *drobi,* s.m. **1.** Arbust din familia leguminoaselor, cu frunze trifoliate, cu flori galbene şi cu fructele păstăi turtite *(Sarothamnus scoparius)*. **2.** Nume dat mai multor arbuşti din familia leguminoaselor, cu frunze trifoliate, flori albe, galbene sau roşietice şi fructe păstăi *(Cytisus)*. ✧ *Drob-de-munte* = mic arbust cu ramuri lungi şi subţiri acoperite cu peri aspri, cu frunze păroase pe partea inferioară şi cu flori galbene *(Cytisus hirsutus)*. **3.** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina dreaptă, cu frunze acoperite de peri şi cu flori mici, galbene-aurii *(Neslia paniculata).* — Din rus., ucr. **drok** (confundat cu *drob*[1]*).*

DROBÍŢĂ, *drobiţe,* s.f. Mic arbust din familia leguminoaselor, cu frunze lanceolate şi cu flori galbene, ale cărui ramuri, fierte în apă, dau o culoare galbenă, folosită la vopsit *(Genista tinctoria)*. — **Drob[2]** + suf. *-iţă*.

DROBUŞÓR[1], *drobuşori,* s.m. Diminutiv al lui *drob*[1] (**1**). — **Drob[1]** + suf. *-uşor*.

DROBUŞÓR[2], *drobuşori,* s.m. Plantă erbacee cu frunze albăstrui şi cu flori galbene, ale cărei frunze fermentate dau o culoare albastră, folosită la vopsit *(Isatis tinctoria)*. — **Drob[2]** + suf. *-uşor*.

DROG[1], *droguri,* s.n. **1.** Substanţă de origine vegetală, animală sau minerală care se întrebuinţează la prepararea unor medicamente şi ca stupefiant. **2.** (Fam.) Medicament. — Din fr. **drogue.**

DROG[2] subst. Numele a două plante: **a)** arbust cu flori gălbui solitare, care creşte prin locuri pietroase şi aride *(Genista albida)*; **b)** plantă târâtoare din familia leguminoaselor, care creşte prin păşuni montane *(Genista oligosperma)*. — Et. nec.

DROGÁ, *droghez,* vb. I. Tranz. şi refl. A administra sau a lua stupefiante; a administra sau a lua medicamente în cantităţi excesive. — Din fr. **droguer.**

DROGÁRE, *drogări,* s.f. Acţiunea de *a (se) droga* şi rezultatul ei. — V. **droga.**

DROGHERÍE, *drogherii,* s.f. Magazin în care se vând articole de parfumerie și de toaletă, precum și unele preparate farmaceutice. — Din fr. **droguerie.**

DROGHÍST, -Ă, *droghiști, -ste,* s.m. și f. (Înv.) Persoană calificată care servește într-o drogherie; proprietar al unei drogherii. — Din fr. **droguiste.**

DRÓJDIE, *drojdii,* s.f. **1.** Substanță dintr-un lichid care se depune pe fundul unui vas. ✧ Expr. *A fi* (sau *a sta, a se afla* etc.) *pe drojdie* (sau *pe drojdii)* = a fi la capătul resurselor materiale, a nu mai avea aproape niciun ban. ✦ Zaț de cafea. **2.** (Și în sintagma *rachiu de drojdie*) Rachiu făcut din drojdie (**1**) de vin. **3.** Fig. Rămășiță, reminiscență, urmă. **4.** Fig. (La sg., cu sens colectiv; peior.) Elemente declasate, corupte ale unei societăți; pleavă, gunoi. **5.** Nume dat unor ciuperci microscopice unicelulare care trăiesc în colonii și de obicei produc fermentația alcoolică în materii zaharoase. ✦ Preparat industrial făcut din una dintre aceste ciuperci (a berii), întrebuințat ca ferment pentru dospirea aluatului. — Din sl. **droždiia**.

DROJDIOÁRĂ, *drojdioare,* s.f. Diminutiv al lui *drojdie* (**2**); drojdiuță. [Pr.: *-di-oa-*] — **Drojdie** + suf. *-ioară*.

DROJDIÚȚĂ, *drojdiuțe,* s.f. Drojdioară. [Pr.: *-di-u-*] — **Drojdie** + suf. *-uță*.

DROMADÉR, *dromaderi,* s.m. Cămilă cu o singură cocoașă *(Camelus dromedarius)*. [Var.: (înv.) **dromadéră** s.f.] — Din fr. **dromadaire.**

DROMADÉRĂ s.f. v. **dromader.**

DROMOFOBÍE s.f. (Med.) Teamă patologică de călătorie. — Din fr. **dromophobie.**

DROMOMANÍE, *dromomanii,* s.f. (Med.) Simptom întâlnit la unii bolnavi psihici constând din îndelungi și repetate deplasări fără scop, din cauza unui impuls patologic de a merge; manie ambulatorie. — Din fr. **dromomanie.**

DRÓPGOL, *dropgoluri,* s.n. (La rugbi) Lovitură de picior dată în minge în momentul când aceasta atinge pământul și care face ca mingea să treacă peste bara de sus a porții adverse, consemnând înscrierea a trei puncte. — Din engl., fr. **dropgoal.**

DRÓPICĂ s.f. (Med.; pop.) Hidropizie. — Din ngr. **drópikas** *(= idrópikus)*.

DROPICÓS, -OÁSĂ, *dropicoși, -oase,* s.m. și f. (Pop.) Hidropic. — **Dropică** + suf. *-os*.

DRÓPIE, *dropii,* s.f. Pasăre mare de stepă cu penajul spatelui galben-ruginiu, pieptul și vârful aripilor albe, capul și gâtul sur, a cărei carne este comestibilă *(Otis tarda)*. — Din bg. **droplja.**

DROPIÓI, *dropioi,* s.m. Bărbătușul dropiei. [Pr.: *-pi-oi*] — **Dropie** + suf. *-oi*.

DROPS, *dropsuri,* s.n. Bomboană cu aspect sticlos, de diferite forme și culori, fabricată din caramel și acoperită cu un strat de zahăr cristalizat. — Din germ. **Drop(s).**

DROSOFÍLĂ, *drosofile,* s.f. (La pl.) Gen de musculițe ale căror larve trăiesc în materii aflate în stare de fermentație sau de putrefacție *(Drosophila)*; (și la sg.) musculiță din acest gen. — Din fr. **drosophile.**

DROȘCÁR, *droșcari,* s.m. (Înv. și pop.) **1.** Birjar. **2.** Meseriaș care lucrează droște. — **Droșcă** + suf. *-ar*.

DRÓȘCĂ, *droște,* s.f. (Înv. și pop.) Birjă. — Din ucr. **drožka.**

DROȘCÚȚĂ, *droșcuțe,* s.f. (Înv. și pop.) Birjă mică. — **Droșcă** + suf. *-uță*.

DROT, *droturi,* s.n. **1.** Arc de sârmă folosit la scaunele capitonate, la somiere etc. ✦ Sârmă. **2.** Instrument metalic de forma unui clește lung, care, încălzit, servește la ondulatul părului. — Din magh. **drót.**

DRUG, (**1, 2**) *drugi,* s.m., (**3**) *druguri,* s.n. **1.** S.m. Bară de fier sau de lemn având diverse întrebuințări (în lucrări de construcții). ✦ (Înv.) Lingou. **2.** S.m. Fiecare dintre cele două lemne groase, sprijinite pe câte două picioare, care alcătuiesc patul sau corpul războiului de țesut manual. **3.** S.n. Punct de broderie asemănător cu festonul, prin care se obțin pe cusătură linii (dese și) pline. — Din sb. **drug.**

DRÚGĂ, *drugi,* s.f. **1.** Fus (mare și gros) pe care se pune fuiorul de tors urzeală pentru lăicere, saci etc. ✦ Cantitate de fuior pusă pe acest fus. **2.** (Înv.) Drug scurt. **3**. (Reg.) Știulete de porumb. — Din sb. **druga.**

DRUGHINEÁȚĂ, *drughinețe,* s.f. (Reg.) Drug (de lemn) scurt și gros. — Cf. d r u g.

DRUGSTORE, *drugstore-uri,* s.n. Magazin în care se vând produse cosmetice, farmaceutice, cărți etc. [Pr.: *drágstor*] — Cuv. engl.

DRUGULÉȚ, *druguleți,* s.m. Diminutiv al lui *drug.* — **Drug** + suf. *-uleț*.

DRUÍD, *druizi,* s.m. Preot al vechilor celți din Galia și din insulele britanice. — Din fr. **druide,** lat. **druidae.**

DRUÍDIC, -Ă, *druidici, -ce,* adj. (Rar) Care aparține druizilor, privitor la druizi. — Din fr. **druidique.**

DRÚJBĂ, *drujbe,* s.f. Fierăstrău mecanic manual — Din ms. **družba** (denumire comercială).

DRUM, *drumuri,* s.n. **1.** Cale de comunicație terestră, alcătuită dintr-o bandă îngustă și continuă de teren bătătorit, pietruit, pavat sau asfaltat. ✧ *Drumul mare* = șosea de mare circulație, care leagă localități principale. *Hoț* (sau *tâlhar) de drumul mare* = hoț care atacă oamenii în drum spre a-i jefui. *Drum-de-fier* = cale ferată. ✧ Loc. adv. *Peste drum* = în față, vizavi. *În drum* = în mijlocul circulației; în calea tuturor; în văzul tuturor. *Pe toate drumurile* = peste tot, pretutindeni. ✧ Expr. *A pune pe cineva pe drumuri* = a face pe cineva să meargă mai mult decât ar fi necesar pentru rezolvarea unei probleme. *A bate* (sau *a ține, a păzi) drumul* (sau *drumurile)* sau *a umbla* (sau *a fi, a sta) pe drumuri* = a umbla de colo-colo, fără rost, a umbla haimana. *A fi de pe drumuri* = a fi fără familie, fără locuință stabilă, fără rost în viață. *A rămâne* (sau *a ajunge* etc.) *pe drumuri* = a rămâne fără adăpost, fără slujbă, fără mijloace de trai; a sărăci, a scăpăta. *A lăsa* (sau *a arunca, a azvârli* etc.) (pe cineva) *pe drum* (sau *pe drumuri)* = a da (pe cineva) afară din casă sau din serviciu; a lipsi (pe cineva) de cele necesare traiului; a sărăci (pe cineva). *A aduna pe cineva de pe drumuri* = a adăposti, a ocroti pe cineva. *Pe drum* = gata să vină, să sosească, să apară, să se nască. *A sta* (sau *a se pune* etc.) *în drumul cuiva* sau *a-i sta cuiva în drum* = a se afla (sau a ieși) înaintea cuiva, împiedicându-l (să înainteze, să facă o treabă etc.); a împiedica pe cineva într-o acțiune, a i se împotrivi. *A se da din drumul cuiva* = a se da la o parte, a face cuiva loc să treacă; a înceta să mai împiedice pe cineva în acțiunile sale. *A-și face* (sau *a-și găsi, a-și croi) (un) drum (nou) în viață* = a începe o (nouă) carieră, un nou fel de viață, a-și găsi un rost; a reuși. *A-și face drum* = **a)** a înainta (prin eforturi) într-o mulțime; **b)** a se abate din cale spre a se duce undeva sau la cineva. *A apuca* (sau *a lua) alt drum* = a se ocupa de altceva, a se iniția în alt domeniu. *A ieși cuiva în drum* = a întâmpina pe cineva. *A da drumul* (cuiva sau la ceva) = **a)** a lăsa din mână; **b)** a lăsa sau a reda libertatea cuiva; a permite cuiva să intre sau să iasă; **c)** a desface o cusătură, un tiv (pentru a lărgi sau a lungi o haină). *A-și da drumul* = **a)** a se lăsa în jos, a coborî; a se avânta; **b)** a începe să povestească, să facă destăinuiri; **c)** a izbucni (într-o avalanșă de vorbe, în țipete, plâns etc.). ✦ Parcurs; rută, itinerar; traseu, cursă (parcurse de cineva sau de ceva). *Drumul Oltului. Drum maritim*. **2.** Călătorie. ✧ *Ultimul drum* = drumul pe care este condus un mort la groapă. ✧ Expr. *A-și căuta* (sau *a-și vedea) de drum* = **a)** a-și continua călătoria, a merge mai departe; **b)** a nu se amesteca în treburile altuia. *Drum bun!* urare adresată cuiva care pleacă într-o călătorie. **3.** Traiectorie. — Din sl. **drumŭ.** Cf. bg., sb. d r u m.

DRUMÁR, *drumari,* s.m. **1.** (Reg.) Drumeț. **2.** Lucrător la amenajarea drumurilor. — **Drum** + suf. *-ar*.

DRUMÁȘ, *drumași,* s.m. (Înv.) Drumeț, călător. — **Drum** + suf. *-aș*.

DRUMEÁG, *drumeaguri,* s.n. Drum îngust. — **Drum** + suf. *-eag*.

DRUMÉȚ, -EÁȚĂ, *drumeți, -e,* s.m. și f. Persoană care călătorește (pe jos); călător. — **Drum** + suf. *-eț*.

DRUMEȚÍE, *drumeții,* s.f. Călătorie (făcută pe jos); excursie, turism. — **Drumeț** + suf. *-ie*.

DRÚMLIN, *drumline,* s.n. Formă de relief de origine glaciară, având un contur eliptic. [Acc. și: *drumlín*] — Din fr. **drumlin**.

DRUMMER s.m. (Muz.) Baterist. [Pr.: *drámăr*] — Cuv. engl.

DRUMUÍ, *drumuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Top.) A lega detaliile unei suprafețe de teren cu triangulația geodezică respectivă. **2.** Intranz. (Rar) A merge, a umbla pe drum. — **Drum** + suf. *-ui*.

DRUMULÉȚ, *drumulețe,* s.n. Diminutiv al lui *drum*; drumușor. — **Drum** + suf. *-uleț*.

DRUMUȘÓR, *drumușoare,* s.n. Drumuleț. — **Drum** + suf. *-ușor*.

DRUPACÉE, *drupacee,* s.f. (La pl.) Grup de pomi fructiferi cu fructele drupe; (și la sg.) pom fructifer din acest grup. — Din fr. **drupacé.**

DRÚPĂ, *drupe,* s.f. Tip de fruct cu mezocarpul cărnos (și zemos) și cu endocarpul format dintr-un singur sâmbure. — Din fr. **drupe,** lat. **drupa.**

DRÚȘCĂ, *druște,* s.f. (Reg.) Fată care însoțește mireasa la cununie și care are anumite atribuții la ceremonia nunții. — Din ucr. **družka.**

DRÚZĂ, *druze,* s.f. **1.** Agregat mineral format din cristale de minerale în formele lor proprii de cristalizare, care se formează pe pereții cavităților unor roci și filoane. **2.** Cristale din oxalat de calciu, în formă de stea care apar în unele țesuturi vegetale. — Din fr. **druse**.

DRY adj. invar. (Despre băuturi) Fără zahăr. [Pr.: *drai*] — Cuv. engl.

DUÁL, *duale,* s.n. Număr gramatical care indică în unele limbi două obiecte ori ființe alcătuind de obicei o pereche. [Pr.: *du-al*] — Din fr. **duel,** lat. **dualis.**

DUALÍSM s.n. **1.** (Fil.) Folosire a două principii ireductibile, eterogene (fie în conflict, fie complementare) în analiza procesului cunoașterii sau în explicarea realității. ✦ Credință în două zeități supreme (sau două puteri supranaturale) în opoziție, care determină existența lumii. **2.** (Impr.) Dualitate. **3**. Formă de conducere statală realizată, în 1867, printr-o uniune personală între Austria și Ungaria. [Pr.: *du-a-*] — Din fr. **dualisme.**

DUALÍST, -Ă, *dualiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Al dualismului, privitor la dualism; propriu, caracteristic dualismului. **2.** S.m. și f. Adept al dualismului (**1**). [Pr.: *du-a-*] — Din fr. **dualiste.**

DUALITÁTE, *dualități,* s.f. Calitatea, caracterul a ceea ce este dublu sau prezintă o natură dublă; coexistență a două principii sau a două elemente diferite, opuse. ✦ Ansamblu format din două elemente diferite, opuse. [Pr.: *du-a-*] — Din fr. **dualité,** lat. **dualitas.**

DUBÁLĂ s.f. v. **dubeală.**

DUBÁS, *dubasuri*, s.n. Luntre mare care servește la pescuit și la trecerea de pe un țărm al unei ape pe celălalt. — Din rus. **dubas.**

DÚBĂ[1], *dube,* s.f. Autodubă. ✦ Vehicul închis, prevăzut cu ferestruici și gratii, cu care se transportă deținuții. ✦ Fig. Pușcărie, temniță. — Cf. sb. d u b a k.

DÚBĂ[2], *dube*, s.f. **1.** Luntre mică de pescuit (în lacuri), construită dintr-un trunchi de copac scobit. **2.** Putină îngropată în pământ sau groapă căptușită cu lemn, în care se pun pieile la tăbăcit împreună cu tananții. — Cf. ucr. d u b „stejar, luntre”, rus. d u b k a „șalupă de stejar”.

DUBĂLÁR, *dubălari*, s.m. (Reg.) Tăbăcar. — **Dubală** + suf. *-ar*.

DUBEÁLĂ, *dubeli*, s.f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) dubi;* (concr.) argășeală. [Var.: **dubálă** s.f.] — **Dubi** + suf. *-eală*.

DUBÍ, *dubesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A tăbăci, a argăsi. ✧ Expr. *A pune* (pe cineva) *la dubit* = a băga (pe cineva) la închisoare. **2.** Refl. (Despre in, cânepă etc.) A se muia, a se topi, a se destrăma. — Din ucr. **dubyty.**

DUBIÓS, -OÁSĂ, *dubioşi, -oase,* adj. Nesigur, îndoielnic; suspect. [Pr.: *-bi-os*] — Din lat. **dubiosus.**

DUBÍRE s.f. (Reg.) Acţiunea de *a (se) dubi*. — V. **dubi.**

DUBÍT, -Ă, *dubiţi, -te,* adj. (Reg.) **1.** (Despre piei) Argăsit, tăbăcit. **2.** (Despre in, cânepă etc.) Muiat, topit, destrămat. — V. **dubi.**

DUBITATÍV, -Ă, *dubitativi, -e,* adj. (Despre propoziţii) Care exprimă o îndoială, o nehotărâre, o nesiguranţă, o posibilitate sau o bănuială. — Din fr. **dubitatif,** lat. **dubitativus.**

DÚBIU, *dubii,* s.n. Îndoială, nesiguranţă, lipsă de încredere. — Din lat. **dubium.**

DUBLÁ, *dublez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A face să devină sau a deveni de două ori mai mare; a (se) îndoi. **2**. Tranz. A reuni două materiale, punându-le unul peste altul. ✦ A căptuşi, a acoperi cu un alt material. **3.** Tranz. A face o lucrare similară cu alta existentă sau care serveşte aceluiaşi scop ca şi prima. **4.** Tranz. (În teatru, la operă etc.) A înlocui pe titularul unui rol; a juca, a interpreta un rol, alternativ cu titularul lui. ✦ (În film) A înlocui pe titularul rolului în scenele primejdioase, care cer calităţi fizice deosebite; a realiza dublajul unui actor. ✦ (Sport) A se plasa înapoia coechipierilor din apărare, pentru a putea preveni contraatacurile jucătorilor din echipa adversă. **5.** Tranz. (Despre nave) A înconjura, a ocoli un cap. — Din fr. **doubler.**

DUBLÁJ, *dublaje,* s.n. Faptul de a dubla; *spec.* înregistrare a dialogului sau a cântecului vocal dintr-un film de către o altă persoană decât titularul rolului respectiv şi cu maximum de sincronizare; înlocuire a dialogului din coloana sonoră originală a unui film cu traducerea orală. — Din fr. **doublage.**

DUBLÁRE, *dublări,* s.f. Acţiunea de *a (se) dubla* şi rezultatul ei. — V. **dubla.**

DUBLÁT, -Ă, *dublaţi, -te,* adj. **1.** (Aproximativ) de două ori mai mare sau mai mult; îndoit (**II**). **2.** (Despre obiecte de îmbrăcăminte, de încălţăminte) Căptuşit cu alt material. **3.** (Despre actori) Înlocuit în unele scene de alt actor. ✦ (Despre filme) Cu dialogul din coloana sonoră originală înlocuit cu traducere orală. — V. **dubla.**

DÚBLĂ, *duble,* s.f. (Pop.) **1.** Măsură de capacitate pentru cereale egală cu un dublu-decalitru; baniţă. **2.** Pâine de două ori mai mare decât cea obişnuită. [Var.: **dúblu** s.n.] — Refăcut din **dublu**[-decalitru].

DUBLÉ s.n. (Obiect de) metal placat cu un strat subţire de aur sau de platină. — Din fr. **doublé.**

DUBLÉT, *dublete,* s.n. **1.** Al doilea exemplar al unui obiect (carte, medalie, marcă etc.), păstrat într-o colecţie. **2.** Fiecare dintre cuvintele cu acelaşi etimon, dar cu aspect fonetic şi uneori cu sens diferit, care au intrat într-o limbă dată în momente sau pe căi diferite. **3.** (Fiz.) Dipol. **4.** (Fiz.) Pereche de linii spectrale cu lungimi de undă apropiate. — Din fr. **doublet.**

DUBLÓN[1], *dubloni,* s.m. Veche monedă spaniolă de aur. — Din fr. **doublon.**

DUBLON[2] s.n. (Tipogr.) Repetare din greşeală a unei litere, a unui cuvânt, a unei linii etc. — Din fr. **doublon.**

DÚBLU[1] s.n. v. **dublă.**

DÚBLU[2], -Ă, *dubli, -e,* adj., s.m., s.f., s.n. **1.** Adj., s.m. şi f. (Cantitate) care este de două ori mai mare sau cuprinde de două ori mai mult în raport cu o cantitate dată; îndoit. ✧ *Cuvânt* (sau *vorbă, afirmaţie* etc.) *cu dublu sens* (sau *înţeles)* = cuvânt (sau afirmaţie etc.) cu două înţelesuri, echivocă. ✧ Compuse: *dublu-decalitru*, s.m. = unitate de măsură de capacitate pentru cereale, egală cu 20 de litri; vas având această capacitate; *dublu-decimetru* s.m. = riglă cu lungimea de 20 de centimetri; *dublu-ster* s.m. = unitate de măsură pentru volumul lemnelor, egală cu doi metri cubi. **2.** Adj. Alcătuit din două elemente sau părţi egale, identice ori asemănătoare; care are loc între două elemente; care se face în două locuri. ✧ Expr. (Substantivat) *A da o dublă* = (la unele jocuri cu zaruri) a cădea acelaşi număr de puncte la ambele zaruri. (Adverbial) *A vedea dublu* = **a)** a vedea două imagini ale aceluiaşi obiect; a vedea tulbure; **b)** a fi ameţit de băutură. ✦ (Substantivat, m.) *Dublu băieţi* (sau *fete, mixt)* (şi eliptic) = partidă de tenis de câmp sau de masă la care participă câte doi jucători de fiecare parte. **3.** (În sintagma) *Minge dublă* (şi substantivat, f.) = mişcare nereglementară constând (la volei şi la handbal) în atingerea mingii de către jucător de două sau de mai multe ori consecutiv în momentul primirii sau (la tenis şi la tenis de masă) în lăsarea mingii să atingă de două ori la rând aceeaşi parte a terenului sau a mesei de joc. **4.** S.n. Motiv folosit în comedie, care constă în aducerea pe scenă a două personaje identice sau asemănătoare. — Din fr. **double.**

DUBLÚRĂ, *dubluri,* s.f. **1.** Actor, cântăreţ etc. care înlocuieşte într-un spectacol pe titularul rolului. ✦ Figurant care înlocuieşte un actor de film în scenele periculoase, la unele repetiţii, când se reglează lumina pentru filmare etc. **2.** Ţesătură (subţire), vatelină, vată, blană etc. care serveşte la căptuşirea unui obiect de îmbrăcăminte. — Din fr. **doublure.**

DUCÁL, -Ă, *ducali, -e,* adj. Care aparţine ducelui[2], privitor la duce[2]. — Din fr. **ducal.**

DUCÁT, (**1**) *ducate,* s.n., (**2**) *ducaţi*, s.m. **1.** S.n. Provincie, teritoriu, stat de sub stăpânirea unui duce[2] sau unei ducese. **2.** S.m. Monedă de aur sau de argint (la origine italiană) care a circulat în mai multe ţări din Europa, printre care şi Ţările Române. — Din it. **ducato.**

DÚCĂ[1] s.f. (De obicei precedat de prep. „de", „la", „pe") Plecare, drum, călătorie. ✧ Expr. *A fi pe ducă* = a fi pe sfârşite; a fi pe moarte. — Din **duce[1].**

DÚCĂ[2], *duci*, s.m. (Înv.) Duce[2]. — Din ngr. **dúkas.**

DUCĂRÉŢ, -EÁŢĂ, *ducăreţi, -e*, adj. (Fam.) Umblăreţ. — **Duce[1]** + suf. *-ăreţ.*

DÚCE[1], *duc*, vb. III. **I.** Tranz. **1.** A transporta ceva sau pe cineva într-un anumit loc, a lua ceva sau pe cineva dintr-un loc şi a-l pune într-altul. ✧ Expr. *A duce* (pe cineva) *la groapă* = a conduce un mort la locul de înmormântare. **2.** A lua pe cineva cu sine spre a-l conduce, a-l îndruma, a-l introduce undeva; a conduce. ✧ Expr. *A duce* (pe cineva) *cu vorba* (sau *cu minciuna)* = a-i promite (cuiva) mereu ceva, amânând îndeplinirea promisiunii; a înşela (pe cineva) făcându-i promisiuni mincinoase. (Fam.) *A duce* (pe cineva) *cu zăhărelul* (sau *de nas, cu cobza, cu preşul)* = a înşela, a amăgi (cu promisiuni mincinoase). *A se lăsa dus de gânduri* (*de visare* etc.) = a se lăsa cuprins, copleşit de gânduri. *A-l duce pe cineva gândul* (sau *mintea, capul*) la ceva = a-i veni cuiva ceva în minte; a se pricepe (să facă ceva); a face ceva. ✦ Intranz. (Despre un drum) A conduce sau a ajunge într-un anumit loc, a da în... ✦ Intranz. Fig. A avea drept rezultat. **3.** A deplasa pentru a apropia de cineva sau ceva; *p. ext.* a apropia de cineva sau ceva. *Duce lingura la gură*. **4.** A transmite veşti, vorbe, răspunsuri, salutări etc. **5.** A-şi petrece viaţa, zilele etc. într-un anumit fel; a trăi. ✧ Expr. *A o duce în...* = a nu mai înceta cu..., a o ţine în... *A nu o (mai) duce (mult)* = a nu mai avea mult de trăit, a fi pe moarte. **6.** A îndura, a suporta, a răbda, a suferi. ✧ Expr. *A duce grija* (cuiva sau a ceva) = **a)** a fi îngrijorat să nu (i) se întâmple ceva rău; **b)** a se interesa, a se ocupa îndeaproape (de cineva sau de ceva). *A(-i) duce dorul* = **a)** a-i fi dor de cineva; **b)** a fi dornic de ceva, a simţi lipsa unui lucru. **7.** A purta războaie, lupte, tratative etc. **8.** A depune, a presta o muncă. ✧ Expr. *A (o) duce la capăt* (sau *la îndeplinire, la bun sfârşit)* = a îndeplini (în bune condiţii) ceva. **9.** A trage, a trasa linii. **II.** Refl. **1.** A merge, a se deplasa, a se mişca, a pleca undeva sau către cineva. ✧ Expr. *A se duce drept* (sau *într-un suflet, glonţ, puşcă, întins)* = a merge undeva repede, fără ocol. (Pop.) *A se duce după cineva* = a se mărita. *A se tot duce* = a merge fără încetare. *A se duce cu Dumnezeu* (sau *în plata, în ştirea lui Dumnezeu, în plata Domnului)* = a merge unde vrea, unde poate, oriunde. *A se duce de râpă* = a se prăpădi, a se distruge; a se cheltui; a decădea. *Du-te-ncolo!* = exclamaţie prin care se exprimă neîncrederea faţă de ceea ce spune cineva. (În imprecaţii) *Du-te* (sau *ducă-se) dracului!* (Substantivat) *Du-te-vino* = mişcare continuă (şi intensă) încoace şi încolo. (Pop.) *Ducă-se pe pustii* = **a)** dracul; **b)** epilepsie. ✦ A colinda, a cutreiera (fără ţintă). ✦ A pluti pe apă sau a zbura în aer. **2.** (Despre veşti, zvonuri etc.) A se răspândi, a se împrăştia. **3.** Fig. A trece; a dispărea. **4.** A muri; a se sfârşi. **III.** Intranz. A rezista la... — Lat. **ducere.**

DÚCE[2], *duci,* s.m. **1.** Titlul purtat de conducătorul unui ducat; persoană având acest titlu. **2.** Titlu nobiliar superior marchizului şi inferior prinţului; persoană având acest titlu. ✦ Mare senior feudal. **3.** Conducător militar la triburile germanice. — Din fr. **duc,** lat. **dux, -cis.**

DÚCERE, *duceri,* s.f. Faptul de *a (se) duce[1]*; plecare; mers. — V. **duce[1].**

DUCÉSĂ, *ducese,* s.f. Soţia unui duce[2]; stăpână a unui ducat. — **Duce[2]** + suf. *-esă* (după fr. *duchesse)*. Cf. it. d u c h e s s a.

DÚCIPAL, *ducipali,* s.m. Cal sprinten, voinic, frumos. — Din sl. **dučipalŭ.**

DÚCO s.n. **1.** Lac fabricat pe bază de nitroceluloză. **2.** Plastifiant, solvent sau colorant folosit la fabricarea lacurilor de tip duco (**1**). — Denumire comercială < engl. **Du**[pont] + **co**[lour].

DUCT s.n. (Anat.) Canal, tub. — Din lat. **ductus.**

DUCTÍL, -Ă, *ductili, -e,* adj. (Despre metale) Care se poate prelucra în fire sau în foi foarte subţiri. — Din fr. **ductile,** lat. **ductilis.**

DUCTILITÁTE s.f. Proprietate a unui metal de a putea fi prelucrat în fire sau în foi foarte subţiri. — Din fr. **ductilité.**

DUD, *duzi,* s.m. Numele a două specii de arbori cu frunzele lobate asimetric, cu fructe mici, cărnoase, albe *(Morus alba)* sau negre-roşietice *(Morus nigra)*, cu un gust dulce fad, ale căror frunze constituie hrana viermilor de mătase; agud. — Din tc. **dut.**

DÚDĂ, *dude,* s.f. Fructul dudului; agudă. — Din **dud.**

DUDĂU, *dudaie,* s.n. (Bot.; pop.) Cucută; *p. ext.* (cu sens colectiv) buruieni, bălării. — Cf. magh. d u d v a.

DUDÚCĂ, *duduci,* s.f. (Înv.) Termen de politeţe care se dădea fetelor şi femeilor tinere de la oraş sau din înalta societate. — Cf. tc. d u d u „doamnă armeancă sau grecoaică".

DUDUCÚŢĂ, *duducuţe,* s.f. (Înv.) Diminutiv al lui *duducă*. — **Duducă** + suf. *-uţă.*

DUDUÍ, *dúdui,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre pământ, clădiri, ferestre etc.; la pers. 3) A se zgudui, a se cutremura, a bubui (din cauza unor lovituri, explozii etc. repetate). **2.** Intranz. (Despre motoare, maşini etc.; *p. ext.* despre ateliere, fabrici etc.; la pers. 3) A produce un zgomot sacadat. ✦ (Despre foc) A arde puternic şi cu zgomot. **3.** Tranz. (Înv. şi reg.) A îmboldi, a îndemna (la mers); a alunga, a goni. — Formaţie onomatopeică.

DUDÚIE, *dudui,* s.f. Domnişoară. [Pr.: *-du-ie*] — Cf. tc. d u d u.

DUDUÍT s.n. Faptul de *a dudui*; zgomot sacadat; duduitură, durduit. — V. **dudui.**

DUDUITÚRĂ, *duduituri,* s.f. Duduit. [Pr.: *-du-i-*] — **Dudui** + suf. *-tură.*

DUDUÍŢĂ, *duduiţe,* s.f. Diminutiv al lui *duduie*. — **Duduie** + suf. *-iţă.*

DUECÉNTO s.n. Cuvânt care indică arta, literatura şi în general cultura italiană din sec. XIII. [Pr.: *du-e-*] — Cuv. it.

DUÉL, *dueluri,* s.n. Luptă care se desfăşoară (după un anumit cod) între două persoane înarmate, în prezenţa unor martori şi care are drept scop tranşarea unui diferend personal. ✦ Luptă în care artileriile celor două armate inamice trag simultan una asupra celeilalte. ✦ Fig. Polemică vie care are loc între două persoane, două publicaţii etc. — Din fr. **duel**, lat. **duellum.**

DUELÁ, *duelez,* vb. I. Intranz. şi refl. recipr. A se lupta în duel. [Pr.: *du-e-*] — Din **duel.** Cf. it. d u e l l a r e.

DUELGÍ, *duelgesc,* vb. IV. Refl. (recipr.) (Înv.) A avea mania de a se duela. [Pr.: *du-el-*] — Din **duelgiu** (derivat regresiv).

DUELGÍU, *duelgii,* s.m. (Înv.) Persoană care are mania de a se duela, care se duelează cu orice prilej. [Pr.: *du-el-*] — **Duel** + suf. *-giu*.

DUELÍST, *duelişti,* s.m. (Rar) Persoană care se bate în duel. [Pr.: *du-e-*] — Din fr. **duelliste.**

DUÉT, *duete,* s.n. Ansamblu de două voci care cântă împreună o compoziţie muzicală, fiecare executând o partidă separată; lucrare muzicală scrisă pentru acest ansamblu. — Din it. **duetto.**

DUGHEÁNĂ, *dughene,* s.f. Prăvălie mică, sărăcăcioasă. [Pl. şi: *dugheni*] — Din tc. **dükkân.**

DUGHÍE, *dughii,* s.f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunze alungite şi ascuţite la vârf, cu flori dispuse în spice, cultivată ca plantă de nutreţ; nărâng *(Setaria italica)*. — Et. nec.

DÚGLAS, *duglaşi,* s.m. Arbore din familia pinului, cu tulpina foarte înaltă şi cu coroana piramidală *(Pseudotsuga menziesii)*. ✦ P. restr. Lemnul acestui arbore. — Din engl. **douglas.**

DÚGLIŞ, -Ă, *duglişi, -e,* adj., s.m. şi f. (Reg.) (Om) leneş, trândav, puturos. — Cf. magh. d ö g .

DUH, *duhuri,* s.n. **1.** (În superstiţii) Fiinţă supranaturală, imaterială; arătare, strigoi, stafie. ✧ *Sfântul Duh* = una dintre cele trei ipostaze sub care este înfăţişată Trinitatea divină în creştinism. ✦ Spirit rău; drac, diavol. **2.** Suflet, spirit (al unei fiinţe). ✦ (Înv.) Respiraţie, suflare, răsuflare. ✧ Loc. adv. *Într-un duh* = foarte repede. ✧ Expr. *A-şi da duhul* = a muri. ✦ (Înv.) Duhoare. **3.** Capacitate intelectuală; minte, inteligenţă; umor, spirit. ✧ Loc. adj. *De duh* = spiritual, inteligent. *Cu* (sau *plin de) duh* = cu spirit, inteligent, subtil, spiritual. ✧ Expr. *Sărac cu duhul* = prost; naiv; simplu. ✦ Fig. Idee, aspiraţie. **4.** (Înv.) Caracter, fire, natură; temperament. ✧ Loc. adv. *Cu duhul blândeţii* = blând, binevoitor. ✦ Notă caracteristică; specific. ✦ Sens adevărat al unui text, esenţă; intenţie. — Din sl. **duhŭ**.

DUHÁN, (**2**) *duhanuri,* s.n. (Reg.) **1.** Tutun. **2.** Sort de duhan (**1**). — Din sb. **duhan.**

DUHĂNÍ, *duhănesc,* vb. IV. Tranz. şi intranz. (Reg.) A fuma. — Din **duhan**.

DUHLÍU, -ÍE, *duhlii,* adj. (Rar) Glumeţ, hazliu, spiritual. — **Duh** + suf. *-liu.*

DUHNÍ, *duhnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A răspândi un miros urât şi greu; a mirosi urât, a duhori. **2.** (Rar; despre vânt) A sufla (cu putere), a răbufni, a bufni. ✦ Tranz. Fig. A şopti, a sufla cuiva la ureche în mod neplăcut. — Din sl. **duhnonti.**

DUHOÁRE, *duhori,* s.f. Miros urât şi greu; putoare. ✦ Atmosferă viciată, aer greu (dintr-un spaţiu închis). — Contaminare între **duh** şi [put]**oare.**

DUHORÍ, *duhoresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A duhni (**1**), a puţi. — Din **duhoare.**

DUHÓVNIC, *duhovnici,* s.m. (La ortodocşi) Preot care spovedeşte pe credincioşi; confesor. ✦ Fig. Persoană căreia cineva îi încredinţează toate tainele, gândurile, intenţiile sale intime. — Din sl. **duhovĭnikŭ.**

DUHOVNICÉSC, -EÁSCĂ, *duhovniceşti,* adj. Al duhovnicului, privitor la duhovnic; *p. gener.* preoţesc. — **Duhovnic** + suf. *-esc*.

DUIÓS, -OÁSĂ, *duioşi, -oase,* adj. **1.** Mişcător, emoţionant. ✦ Mângâietor, blând, dulce. ✦ Sentimental, afectiv. ✦ Iubitor. **2.** Jalnic, trist. [Pr.: *du-ios*] — Lat. ***doliosus.**

DUIOŞÍE, *duioşii,* s.f. **1.** Simţire gingaşă, delicată, pornită din inimă; gingăşie. **2.** Melancolie, tristeţe, jale. [Pr.: *du-io-*] — **Duios** + suf. *-ie*.

DUIÚM s.n. Mulţime, grămadă, gloată, droaie (de fiinţe, obiecte, întâmplări etc.). ✧ Loc. adv. *Cu duiumul* = în mare număr sau cantitate; unul după celălalt. [Pr.: *du-ium*] — Din tc. **doyum.**

DULÁMĂ, *dulame,* s.f. **1.** Haină ţărănească lungă (şi îmblănită), făcută din postav gros. ✦ Haină lungă purtată în trecut de negustori, preoţi etc. **2.** Haină de ceremonie purtată de domni şi de boieri, făcută din stofă scumpă, adesea împodobită cu blană şi cu paftale. — Din tc. **dolama.**

DULÁP, (**1, 3**) *dulapuri,* s.n., (**2**) *dulapi*, s.m. **1.** S.n. Mobilă de lemn sau de metal prevăzută cu rafturi, în care se păstrează rufe, haine, vase, cărţi etc. **2.** S.m. Scândură lată şi groasă. **3.** S.n. (Pop.) Scrânciob. — Din tc. **dolap.**

DULĂPÁŞ, *dulăpaşe,* s.n. Dulăpior. — **Dulap** + suf. *-aş*.

DULĂPIÓR, *dulăpioare,* s.n. Diminutiv al lui *dulap*; dulăpaş. — **Dulap** + suf. *-ior*.

DULẮU, *dulăi,* s.m. Câine mare (şi lăţos); zăvod. — Din pol. **dolow.**

DULBÍNĂ s.f. v. **dălbină.**

DÚLCE, (**A**) *dulci,* adj., (**B 2**) *dulciuri,* s.n., (**B 1**) s.n. **A**. Adj. **I. 1.** Care are gustul caracteristic mierii sau zahărului. ✦ Care a fost îndulcit (cu miere, cu zahăr etc.). **2.** (Despre lapte) Proaspăt; nefermentat. ✦ (Despre brânzeturi) Care nu a fost sărat sau care a fost puţin sărat. **3.** (Despre fructe) Care este produs de un pom fructifer altoit, având gustul dulce (**A I 1**). **4.** (Despre apă) De râu, de izvor, de fântână. **II.** Fig. **1.** Frumos, drăguţ, gingaş. *Zâmbet dulce*. ✧ Expr. *A face* (cuiva) *ochi dulci* = a privi (pe cineva) cu dragoste; a curta. ✦ (Despre miros) Aromatic, parfumat. ✦ (Despre glas, sunete etc.) Plăcut la auz; melodios. ✦ (Despre lumină) Puţin intens, blând, potolit. ✦ (Despre culori) Estompat, pal. **2.** (Despre somn) Liniştit, calm, odihnitor. **3.** (Despre gesturi, acţiuni) Uşor, delicat, gingaş. **4.** (Despre terenuri) Puţin înclinat, cu pantă redusă, uşor de urcat. **5.** (Despre climă şi agenţi fizici) Moderat, temperat. **6.** (Despre fiinţe) Simpatic, plăcut la înfăţişare sau în comportări. ✦ Iubit, drag. **7.** (Despre oameni) Blând, omenos, înţelegător. ✦ Care procură mulţumire; agreabil. ✦ (Despre vorbe) Care place, desfată, mângâie. ✦ (Despre gânduri exprimate, versuri etc.) De dragoste; *p. ext.* searbăd, fad. **B.** S.n. **1.** Ceea ce e plăcut, bun; ceea ce produce plăcere, bucurie. ✧ Loc. adj. *De dulce* = (în ritualul Bisericii creştine; despre mâncăruri) care este permis numai în perioadele dintre posturi; (despre zile sau perioade) în care este îngăduit să se mănânce orice fel de aliment. ✧ Expr. (Fam.) *A spune* (cuiva ceva) *de dulce* = a spune (cuiva) lucruri dezagreabile, a reproşa (cuiva ceva), a certa pe cineva. ✦ Perioadă de timp cât este îngăduit credincioşilor creştini să mănânce carne. **2.** (Mai ales la pl.) Preparat dulce (**A I 1**), comestibil; desert. — Lat. **dulcis.**

DULCEÁG, -Ă, *dulcegi, -ge,* adj. **1.** (Despre mâncăruri şi băuturi) Cam dulce, uşor îndulcit. ✦ Fără gust; searbăd, fad. ✧ Fig. *Versuri dulcege*. **2.** Fig. (Despre manifestările oamenilor) Care vrea să pară prietenos; mieros. — **Dulce** + suf. *-eag.*

DULCEÁŢĂ, (**2**) *dulceţuri,* s.f. **1.** Însuşirea de a fi dulce; gustul mâncărurilor sau băuturilor dulci sau îndulcite; *p. ext.* gust plăcut al unei mâncări sau băuturi. **2.** Preparat alimentar făcut din fructe sau petale de flori fierte în sirop de zahăr. **3.** Aliment extrem de gustos; bunătate. **4.** Fig. Calitatea de a fi plăcut; ceea ce desfată pe cineva sau procură cuiva o senzaţie plăcută. ✧ Loc. adv. *Cu dulceaţă* = cu drag; din toată inima. ✦ Plăcere, desfătare; mulţumire sufletească, bucurie, fericire. **5.** Fig. Blândeţe, bunătate, duioşie. [Pl. şi: *dulceţi*] — **Dulce** + suf. *-eaţă*.

DULCEGĂRÍE, *dulcegării,* s.f. Vorbă, purtare, atitudine dulceagă. — **Dulceag** + suf. *-ărie*.

DULCÍCOL, -Ă, *dulcicoli, -e,* adj. (Despre animale şi plante) Care trăieşte în apele dulci, specific apelor dulci. — Din **dulce.**

DULCINÉE s.f. (Fam.) Femeie iubită; femeie care constituie obiectul unei iubiri ridicole. — Din fr. **dulcinée.**

DULCIŞÓR, -OÁRĂ, *dulcişori, -oare,* adj., s.m. **1.** Adj. Diminutiv al lui *dulce*; destul de dulce, relativ dulce. **2.** S.m. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori purpurii, care creşte în regiunile alpine *(Hedysarum obscurum)*. — **Dulce** + suf. *-işor*.

DULGHÉR, *dulgheri,* s.m. Meseriaş care execută lemnăria unei case, a unei clădiri sau diverse alte construcţii şi elemente de construcţie din lemn. — Din tc. **dülger.**

DULGHERÍE, (**3**) *dulgherii,* s.f. **1.** Meseria dulgherului; dulgherit. **2.** Totalitatea lucrărilor executate de dulgher. **3.** Atelierul dulgherului. — **Dulgher** + suf. *-ie*.

DULGHERÍT s.n. Dulgherie (**1**). — **Dulgher** + suf. *-it*.

DULÍE, *dulii,* s.f. Piesă metalică în care se fixează becul electric şi care asigură contactul becului cu reţeaua electrică; fasung. — După fr. **douille.**

DULÚŢĂ s.f. (Reg.; în expr.) *A se duce duluţă* = a fugi; a se face nevăzut. — Et. nec.

DÚMĂ s.f. (În Rusia) **1.** Denumire a adunărilor sau consiliilor boierilor (sec. X – începutul sec. XVIII). **2.** Denumire a instituţiei reprezentative alese, cu funcţie legislativă sau consultativă, creată cu scopul asigurării tranziţiei de la monarhia autocrată la cea constituţională. **3.** Denumire a Camerei Inferioare a Parlamentului din Federaţia Rusă. — Din rus. **duma.**

DUMBẮŢ s.m. v. **dumbeţ.**

DUMBÉŢ, *dumbeţi,* s.m. Plantă erbacee cu frunze mici şi dinţate, cu flori purpurii sau albe, dispuse în formă de ciorchine la vârful tulpinii; sclipeţ *(Teucrium chamaedrys)*. [Var.: **dumbắţ** s.m.] — Din sl. **donbĭcĭ.**

DUMBRÁVĂ, *dumbrăvi,* s.f. Pădure tânără şi nu prea deasă. ✦ Pădure de stejar. — Din sl. **donbrava.**

DUMBRÁVNIC, *dumbravnici,* s.m. Plantă erbacee cu miros caracteristic, cu frunze late, cu flori purpurii, trandafirii, roz sau albe, folosită şi ca plantă medicinală şi meliferă *(Melittis melissophyllum*). — Din sl. **donbravĭnŭ.**

DUMBRĂVEÁN, -Ă, *dumbrăveni, -e,* adj. Al dumbrăvii, privitor la dumbravă. — **Dumbravă** + suf. *-ean*.

DUMBRĂVEÁNCĂ, *dumbrăvence,* s.f. Pasăre migratoare cu pene albastre-verzui *(Coracias garrulus)*. [Pl. şi: *dumbrăvenci*] — Cf. d u m b r a v ă, d u m b r ă v e a n.

DUMBRĂVIOÁRĂ, *dumbrăvioare,* s.f. Diminutiv al lui *dumbravă*. — **Dumbravă** + suf. *-ioară.*

DUM-DÚM s.n. (În sintagma) *Glonţ* (sau *proiectil) dum-dum* = proiectil de puşcă astfel fabricat încât să explodeze în momentul atingerii ţintei, provocând răni grave. — Din fr. **dum-dum.**

DUMERÍ vb. IV v. **dumiri.**

DUMERÍRE s.f. v. **dumirire.**

DUMÉSNIC, -Ă, *dumesnici, -ce,* adj. (Înv.; despre animale) Domestic (**1**). — Lat. **domesticus** (sub influenţa sl. *domaštĭnŭ)*.

DUMESNICÍ, *dumesnicesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Înv.) A (se) domestici. — Din **dumesnic.**

DUMICÁ, *dumíc,* vb. I. Tranz. (Pop.) **1.** A sfărâma, a rupe, a tăia în bucăţele, a fărâmiţa un aliment; (în special) a mesteca în gură un aliment. **2.** A tăia pe cineva

în bucăți; a ciopârți; *p. ext.* a distruge, a nimici. [Prez. ind. acc. și: *dúmic*]. — Probabil lat. ***demicare** (<*mica* „bucățică, fărâmitură").

DUMICÁT, *dumicați,* s.m. (Pop.) Bucată mică ruptă dintr-un aliment, atât cât se bagă o dată în gură; îmbucătură. — V. **dumica.**

DUMÍNECĂ s.f. v. **duminică.**

DUMINECEÁ, *duminecele,* s.f. Plantă erbacee târâtoare cu flori galbene *(Lysimachia nummularia)*. — **Duminecă** + suf. *-ea*.

DUMINICÁL, -Ă, *duminicali, -e,* adj. Care are loc duminică, de duminică. — **Duminică** + suf. *-al* (după fr. *dominical)*.

DUMÍNICĂ, (**1**) *duminici,* s.f., adv. **1.** S.f. Ultima (sau prima) zi a săptămânii, considerată zi de sărbătoare și de odihnă în civilizațiile creștine. ✧ Loc. adj. *De duminică* = (despre haine) care se poartă în zilele de sărbătoare; care este de calitate (mai) bună. **2.** Adv. În cursul zilei de duminică (**1**); (art.) în fiecare duminică. [Var.: **dumínecă** s.f.] — Lat. [dies]**dominica.**

DUMIRÍ, *dumiresc,* vb. IV. Refl. și tranz. A pricepe sau a face să priceapă clar (după ce fusese nedumerit), a-și da sau a face să-și dea bine seama; a(-și) explica. [Var.: **dumerí, domirí** vb. IV] — Din bg. **domerja.**

DUMIRÍRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) dumiri* și rezultatul ei; lămurire, înțelegere, clarificare. [Var.: **dumeríre** s.f.] — V. **dumiri.**

DUMITRÍȚĂ, *dumitrițe,* s.f. (Bot.; pop.) Tufănică; crizantemă. — Din [Sfântul] **Dumitru** (n.pr.) + suf. *-iță*.

DUMNEALÚI, DUMNEAÉI, *dumnealor,* pron. pers. m. și f. Pronume de politețe pentru persoana a 3-a. ✦ (Fam.) Soț, soție. [Var.: (reg.) **domnialúi** pron. pers. m., **dumneéi** pron. pers. f.] — **Domnia** + **lui (ei, lor).**

DUMNEASÁ pron. pers. m. și f. (Pop.) Pronume de politețe pentru persoana a 3-a singular. [Gen.-dat. *dumisale*] — **Domnia** + **sa.**

DUMNEATÁ pron. pers. Pronume de politețe pentru persoana a 2-a singular. [Gen.-dat. *dumitale* (abr. *d-tale*). — Var.: (înv. și reg.) **dumnetá, dumneatále** pron. pers.] — **Domnia** + **ta.**

DUMNEATÁLE pron. pers. v. **dumneata.**

DUMNEAVOÁSTRĂ pron. pers. Pronume de politețe pentru persoana a 2-a (singular și plural). [Var.: (pop.) **dumnevoástră** pron.] — **Domnia** + **voastră.**

DUMNEÉI pron. pers. f. v. **dumnealui.**

DUMNETÁ pron. pers. v. **dumneata.**

DUMNEVOÁSTRĂ pron. pers. v. **dumneavoastră.**

DUMNEZÉIE s.f. (Rar) Zeiță. — De la **Dumnezeu.**

DUMNEZEIÉSC, -IÁSCĂ, *dumnezeiești,* adj. **1.** Al lui Dumnezeu, privitor la Dumnezeu; divin. **2.** Fig. Minunat, superb, splendid. [Pr.: *-ze-iesc*] — **Dumnezeu** + suf. *-esc*.

DUMNEZEIÉȘTE adv. Minunat, superb, splendid. [Pr.: *-ze-ieș-*] — **Dumnezeu** + suf. *-ește*.

DUMNEZEÍRE s.f. Divinitate; Dumnezeu. [Pr.: *-ze-i-*] — De la **Dumnezeu.**

DUMNEZÉU, (**2**) *dumnezei,* s.m. **1.** N. pr. (În religiile monoteiste) Ființă supremă personală, cauză transcendentă primordială, principiu fundamental al existenței și ordinii universale, creator și judecător al lumii, binele absolut și principiu al mântuirii care acționează în istorie. ✦ (În religia creștină) Dumnezeu (**1**) care este unic, dar în același timp întreit în: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt. ✧ Loc. adj. *Bătut de Dumnezeu* = năpăstuit, nenorocit. ✧ Expr. *Încotro* (sau *unde, cum*) *te-a îndrepta Dumnezeu* = la voia întâmplării, oriunde. *(Va fi) cum va da* (sau *va vrea*) *Dumnezeu* = (va fi) cum s-o întâmpla, la întâmplare, potrivit destinului. *Cum dă Dumnezeu* = cum se întâmplă; *p. ext.* prost, rău. *A porni* (sau *a merge* etc.) *cu Dumnezeu* = a porni (sau a merge etc.) în pace, cu bine, sănătos. *Cu Dumnezeu înainte!* = noroc! succes! (la drum, într-o acțiune întreprinsă etc.). *A nu avea* (sau *a fi fără*) *niciun Dumnezeu* = a nu crede în nimic; a nu avea (sau a fi fără) niciun sens, nicio valoare, niciun gust. *A lăsa* (pe cineva) *în plata* (sau *în știrea*) *lui Dumnezeu* = a lăsa (pe cineva) în pace sau la voia întâmplării. *A (se) ruga (ca) de toți Dumnezeii* = a se ruga cu insistență; a implora. *Parcă* (sau *i se pare că*) *a apucat* (sau *a prins*) *pe Dumnezeu de (un) picior,* se spune despre cineva care are un mare și neașteptat noroc. (Purtând accentul în frază) *Dumnezeu știe!* = nu se știe! *Dumnezeule!* exclamație de spaimă, durere, deznădejde, entuziasm, mirare. *Pentru (numele lui) Dumnezeu!* exclamație de implorare, deznădejde sau dezaprobare. *Ce Dumnezeu!* exclamație de necaz, de nemulțumire. *Să dea Dumnezeu!* = (formulă de urare) să se împlinească ceea ce doresc (sau dorești etc.)! **2.** Divinitate, zeu. — Lat. **dom(i)ne deus.**

DÚMPER, *dumpere,* s.n. Basculantă la care scaunul se rotește permițând conducerea înainte și înapoi. — Din fr. **dumper.**

DUMPING, *dumpinguri,* s.n. Vânzare a mărfurilor pe piața externă la prețuri mai scăzute decât acelea de pe piața internă și mondială, practicată de unele țări în scopul înlăturării concurenților și al acaparării piețelor externe. [Pr.: *dámping*] — Din engl. **dumping.**

DÚNĂ, *dune,* s.f. Formă de relief cu aspectul unor coame paralele, apărute sub acțiunea vântului, situate pe țărmurile joase ale mărilor, pe cursul inferior al râurilor și în regiunile nisipoase. — Din fr. **dune.**

DÚNĂRE s.f. (Pop.) Apă mare; cantitate mare de apă. ✧ Expr. *A crește dunăre* = a crește peste măsură. *Dunăre de mânios* sau *mânios dunăre* = foarte mânios sau supărat. *A se face dunăre (turbată)* = a se mânia foarte tare. — Din n. pr. **Dunăre.**

DUNĂREÁN, -Ă, *dunăreni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Al Dunării, privitor la Dunăre, din părțile Dunării. **2.** S.m. și f. Locuitor din părțile Dunării. — **Dunăre** (n. pr.) + suf. *-ean*.

DUNĂREÁNCĂ, *dunărence,* s.f. Femeie din părțile Dunării. — **Dunărean** + suf. *-că*.

DUNÉTĂ, *dunete,* s.f. Parte mai înaltă de la pupa unei nave (unde se află cabinele căpitanului și ale ofițerilor sau ale întregului echipaj). — Din fr. **dunette.**

DUNGÁ, *dunghez,* vb. I. Tranz. și refl. A face ca un obiect să aibă dungi sau a căpăta dungi. ✦ A însemna cu dungi. — Din **dungă.**

DUNGÁT, -Ă, *dungați, -te,* adj. Cu dungi; vărgat. — **Dungă** + suf. *-at*.

DÚNGĂ, *dungi,* s.f. **1.** Linie vizibilă pe un fond de altă culoare. ✦ Fâșie, dâră. ✦ Cută, încrețitură, zbârcitură a pielii (de pe obraz). **2.** Muchie a unui lemn cioplit. ✦ *Dunga pantalonului* = muchie făcută cu fierul de călcat în lungul pantalonului, în față și în spate. **3.** Margine a unor obiecte sau a unor construcții. ✦ Spec. Marginea neascuțită a unor instrumente tăioase. **4.** Parte laterală a unui lucru; latură, coastă. ✧ Loc. adv. *În dungă* = dintr-o parte, într-o parte. ✧ Expr. (Fam.) *A fi într-o dungă* = a fi nebun, țicnit. *A trage clopotul într-o dungă* = a trage clopotul izbind limba de o singură parte a lui (pentru a anunța un deces, o alarmă etc.). — Din sl. **donga.**

DUNGĂȚEÁ, *dungățele,* s.f. Plantă erbacee cu frunzele formate din cinci foliole, cu flori purpurii, originară din Europa meridională *(Lotus tetragonolobus)*. — **Dungat** + suf. *-ea*.

DUNGULÍȚĂ, *dungulițe,* s.f. Diminutiv al lui *dungă* (**1**); dunguță. — **Dungă** + suf. *-uliță*.

DUNGÚȚĂ, *dungușe,* s.f. (Rar) Dunguliță. — **Dungă** + suf. *-uță*.

DÚO, *duouri,* s.n. (Muz.) Ansamblu de două instrumente care execută împreună o compoziție muzicală, fiecare având o partitură separată; lucrare pentru acest ansamblu. — Din fr. **duo.**

DUODECIMÁL, -Ă, *duodecimali, -e,* adj. Care are la bază diviziunea în 12 unități; al cărui număr de bază este 12. [Pr.: *du-o-*] — Din fr. **duodécimal.**

DUODÉN, *duodenuri,* s.n. Segmentul inițial al intestinului subțire. [Pr.: *du-o-*] — Din fr. **duodénum**, lat. **duodenum** [digitorum].

DUODENÁL, -Ă, *duodenali, -e,* adj. Al duodenului, privitor la duoden; care se formează în duoden. [Pr.: *du-o-*] — Din fr. **duodénal.**

DUODENÍTĂ, *duodenite,* s.f. Inflamație a mucoasei care căptușește duodenul. [Pr.: *du-o-*] — Din fr. **duodénite.**

DUOTRIÓDĂ, *duotriode,* s.f. Tub electronic care conține două triode. [Pr.: *du-o-tri-o-*] — Din fr. **duotriode.**

DUP interj. **1.** Cuvânt care imită mersul apăsat, tropăitul încălțămintei etc. **2.** Cuvânt care imită zgomotul înfundat produs de o izbitură, o căzătură etc. — Onomatopee.

DÚPĂ prep. **I.** (Introduce un complement circumstanțial de loc) **1.** Îndărătul..., în dosul..., înapoia... *După casă se află livada*. **2.** Mai departe de..., dincolo de... *După grădina publică s-a oprit*. **3.** (Exprimă un raport de succesiune) În urma..., pe urma... *Se ridică val după val*. ✧ Loc. adv. *Unul după altul* = pe rând, în șir, succesiv. ✧ Expr. (În formule de politețe) *După dumneavoastră!* = (vin și eu) în urma dumneavoastră! (Pop.) *A da (o fată) după cineva* = a mărita (o fată) cu cineva. **4.** (Cu nuanță finală, după verbe de mișcare) În urma sau pe urma cuiva sau a ceva (spre a da de el, spre a-l ajunge, a-l prinde, a-l păzi, a-l îngriji etc.). *Fuge după vânat*. ✧ Expr. *A se lua* (sau *a se ține* etc.) *după cineva* (sau *ceva)* = **a)** a urmări pe cineva (sau ceva); **b)** a nu lăsa în pace pe cineva. **5.** (Impr.) De pe. *Ia un obiect după masă.* **II.** (Introduce un complement circumstanțial de timp) În urma..., trecând de… *Venea acasă după apusul soarelui*. ✧ Loc. adv. (Și substantivat) *După-amiază* sau *după-prânz, după-masă* = în partea zilei care începe în jurul orei 12. *După-amiaza* sau *după-masa* = (aproape) în fiecare zi în cursul după-amiezii. *După aceea* (sau *aceasta, asta*) = apoi, pe urmă. *După toate...* = pe lângă toate (neajunsurile) câte s-au întâmplat. ✦ La capătul..., la sfârșitul... odată cu împlinirea... *S-a dus după o săptămână*. ✦ Ca rezultat al... *După multă muncă a reușit*. ✧ Expr. *A nu avea (nici) după ce bea apă* = a fi foarte sărac. ✦ (În loc. conj.) *După ce*, introduce o propoziție circumstanțială de timp, arătând că acțiunea din propoziția subordonată se petrece înaintea acțiunii din propoziția regentă. **III.** (Introduce un complement circumstanțial de mod) **1.** Potrivit cu..., în conformitate cu...; la fel cu... *A plecat după propria lui dorință*. ✧ Loc. conj. *După cum* (sau *cât)* = așa cum, precum. ✧ Expr. *După cum se întâmplă* = ca de obicei. *A se da după cineva* = a căuta să fie la fel cu cineva; a se acomoda cu cineva. *A se lua după capul cuiva* (sau *după capul său)* = a urma sfatul cuiva (sau propriul său îndemn). *Dacă ar fi după mine* = dacă ar depinde de mine. *A se lua după ceva* (sau *cineva)* = a imita, a copia ceva (sau pe cineva). **2.** Ținând seama de..., având în vedere..., luând în considerație... *Justețea propunerii se judecă după rezultate.* ✧ Expr. *După toate probabilitățile* = probabil. **3.** În raport cu..., pe măsura..., în proporția în care... *După faptă și răsplată*. **4.** Având ca model sau ca exemplu... *Face pictură după natură*. **IV.** (Introduce un complement circumstanțial de scop) Pentru a găsi, a afla, a prinde, a obține etc. *Fuge după glorie*. **V.** (Introduce un complement indirect) **1.** (Arată ființa sau lucrul pe care cineva le iubește, le dorește cu pasiune) *Tremura după bani*. **2.** (Arată motivul, cauza care produce acțiunea) *A-i părea rău după ceva*. **VI.** (Introduce un complement circumstanțial instrumental) Cu ajutorul..., prin. *A preda o limbă după o anumită metodă*. **VII.** (Introduce un atribut) **1.** (Arată

originea, descendența) Din partea... *Văr după mamă*. **2.** (După un substantiv verbal sau cu sens verbal, indică obiectul acțiunii) *Adaptare după o nuvelă*. **VIII.** (În loc. conj.) *După ce (că)...* = (leagă două propoziții copulative, arătând adăugarea unui fapt la alt fapt) în afară de faptul că..., pe lângă că..., nu-i destul că... [Var.: (înv. și reg.) **dúpre** prep.] — Lat. **de post.**

DUPĂÍ, *dupăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A călca îndesat, apăsat, cu zgomot; a tropăi. [Prez. ind. și: *dúpăi*] — **Dup** + suf. *-ăi*.

DUPĂÍT s.n. (Reg.) Faptul de *a dupăi*; zgomot produs de cineva care merge cu pași apăsați; tropăit, dupăitură. — V. **dupăi.**

DUPĂITÚRĂ, *dupăituri,* s.f. (Reg.) Dupăit, tropăit. [Pr.: *-pă-i-*] — **Dupăi** + suf. *-tură*.

DUPĂOLÁLTĂ adv. (Pop.) Unul după altul, unul în urma altuia. [Pr.: *-pă-o-*. — Var.: **dupoláltă** adv.] — **După** + **altă.**

DÚPCĂ s.f. v. **dutcă.**

DÚPLEX, *duplexuri,* s.n. **1.** (Și în sintagma *sistem duplex*) Sistem de telecomunicații care asigură comunicația simultană bilaterală între două posturi. **2.** Procedeu de reproducere în două culori a unor ilustrații monocrome (prin contrast). **3.** Hârtie sau carton fabricate prin lipirea a două straturi. **4.** Apartament construit pe două nivele. — Din fr. **duplex.**

DUPLICÁ, *dúplic,* vb. I. Tranz. (Rar) A face un duplicat. [Prez. ind. și: *duplichez*] — Din fr. **dupliquer.**

DUPLICÁT, *duplicate,* s.n. Al doilea exemplar al unui înscris emanat de la o persoană fizică sau juridică; copie. — Din germ. **Duplikat.**

DUPLICITÁR, -Ă, *duplicitari, -e*, adj. Fățarnic, ipocrit. — Din **duplicitate.**

DUPLICITÁTE s.f. Fățărnicie, ipocrizie, falsitate. — Din fr. **duplicité**, lat. **duplicitas, -atis.**

DUPOLÁLTĂ adv. v. **dupăolaltă.**

DÚPRE prep. v. **după.**

DUPURÓS, -OÁSĂ, *dupuroși, -oase,* adj. (Rar) Ciufulit, zbârlit. — **Dup** (reg. „smoc de păr, de lână") + suf. *-uros.*

DUR[1], -Ă, *duri, -e,* adj. **1.** (Despre corpuri solide) Greu de zgâriat sau de străpuns; tare. **2.** (Despre ape) Care conține săruri (de calciu și magneziu) peste limita admisă pentru apele potabile sau industriale. **3.** (În sintagma) *Consoană dură* = consoană a cărei articulație nu conține niciun element palatal. **4.** Fig. Aspru; sever; violent, brutal, crud. — Din fr. **dur,** lat. **durus.**

DUR[2] interj. v. **dura[1].**

DÚRA[1] interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de un lucru care se rostogolește sau se învârte repede. ✧ Loc. adv. *De-a dura* = peste cap, de-a rostogolul, de-a berbeleacul. ✧ Expr. *Dur în jos, dur în sus* sau *dur la deal, dur la vale* sau *dur în car, dur în căruță* sau *dur încoace, dur încolo*, exprimă o mișcare continuă sau un schimb de vorbe prelungit, o ezitare, o chibzuire îndelungată. [Var.: **dur** interj.] — Onomatopee.

DURÁ[2], *durez,* vb. I.Tranz. **1.** A construi, a zidi, a clădi. ✦ A așeza un stog, o claie etc. **2.** A face, a confecționa, a alcătui (un obiect). **3.** A aprinde focul. — Lat. **dolare.**

DURÁ[3], pers. 3 *durează,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre acțiuni în desfășurare) A ține un anumit timp, a se desfășura într-o anumită perioadă de timp. ✦ A persista, a dăinui, a se menține. **2.** (Despre lucruri) A se menține (multă vreme) în stare bună; a fi trainic. — Din fr. **durer,** lat. **durare.**

DURÁBIL, -Ă, *durabili, -e,* adj. Care durează (de) mult timp; trainic, rezistent; viabil. — Din fr. **durable,** lat. **durabilis.**

DURABILITÁTE s.f. **1.** Calitatea a ceea ce este durabil; trăinicie, rezistență; viabilitate. **2.** Perioadă cât un bun poate fi utilizat. — Din fr. **durabilité,** lat. **durabilitas, -atis.**

DURACÍD s.m. Aliaj de fier și siliciu, rezistent la acțiunea acizilor și la oxidare. — **Dur[1]** + **acid.**

DURACRÝL s.n. (Med.) Material acrilic dur, alb sau roz, folosit în stomatologie. — Din fr. **duracryl.**

DURALUMÍNIU® s.n. Aliaj al aluminiului cu cuprul și cu mici cantități de magneziu, ușor și rezistent, folosit în special la construcția avioanelor. — **Dur[1]** + **aluminiu** (după fr. *duralumin)*.

DÚRA MÁTER s.f. (Anat.) Membrana externă a meningelui. — Din lat. **dura mater.**

DURAMÉN, *duramenuri,* s.n. Partea centrală a lemnului din trunchiul și ramurile unui arbore. — Din fr. **duramen.**

DURÁRE s.f. Durat. — V. **dura[2].**

DURÁT s.n. Acțiunea de *a dura*[2]; construire, zidire, durare. — V. **dura[2].**

DURÁTĂ, *durate,* s.f. Interval de timp în care se petrece, se desfășoară o acțiune; timpul cât durează ceva. ✦ Spec.Timpul cât ține intonarea sau executarea unei note muzicale; valoarea unei note. ✦ Spec. Interval de timp situat între două evenimente succesive și de aceeași natură. *Durata recreației*. — După fr. **durée**. Cf. it. d u r a t a .

DURATÍV, -Ă, *durativi, -e,* adj. (Despre verbe) Care arată că o acțiune durează, nu este momentană; (despre timpurile verbelor) care arată că o acțiune este în curs de desfășurare, nu este terminată. — Din fr. **duratif.**

DÚRĂ, *dure,* s.f. (Pop.) Roată, rotiță (metalică masivă); *spec.* rotița scripetelui de la ițele războiului de țesut. — Cf. d u r a[1].

DURĂÍ, pers. 3 *dúrăie,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A se da peste cap, de-a dura, a se rostogoli (cu zgomot); *p. ext.* a hurui. — **Dura[1]** + suf. *-ăi*.

DURĂÍT s.n. (Pop.) Faptul de *a durăi;* zgomot produs de un obiect care durăie; huruitură, duruitură. — V. **durăi.**

DURĂITÚRĂ, *durăituri,* s.f. (Pop.) Durăit. [Pr.: *-ră-i-*] — **Durăi** + suf. *-tură*.

DURBÁCĂ, *durbace,* s.f. **1.** Cada teascului de struguri. **2.** Vas cu apă rece în care se află serpentina alambicului de țuică. — Cf. tc. d i b e k.

DURD, -Ă, *durzi, -de,* adj. (Reg.) Durduliu. — Et. nec.

DÚRDĂ, *durde,* s.f. (Înv. și reg.) Pușcă; flintă. — Et. nec.

DURDUÍ, pers. 3 *dúrduie,* vb. IV. (Reg.) **1.** Intranz. A dudui (**2**), a hurui. **2.** Tranz. fact. A zgudui, a cutremura. — Cf. d u d u i.

DURDUÍT s.n. (Reg.) Faptul de *a durdui*; duduitură, duduit. — V. **durdui.**

DURDULÍU, -ÍE, *durdulii,* adj. (Despre ființe și părți ale lor) Gras (**1**), rotofei, dolofan; bucălat; durd. — **Durd** + suf. *-uliu*.

DUREÁ, pers. 3 *doáre,* vb. II.Tranz. **1.** A face să simtă o suferință fizică. ✧ Expr. *A atinge pe cineva unde-l doare* = a spune cuiva în mod intenționat ceva neplăcut, supărător, dureros; a aduce în discuție un subiect neplăcut pentru interlocutor. ✦ (Despre părți ale corpului, răni, lovituri) A produce cuiva o suferință fizică. ✧ Expr. *A-l durea* (pe cineva) *inima* (sau *sufletul)* = a-i părea (cuiva) rău, a fi mâhnit. *Nu-l doare (nici) capul* sau *nici capul nu-l doare* = nu se sinchisește, nu-i pasă, puțin îi pasă. **2.** Fig. A produce cuiva o suferință morală; a mâhni, a întrista. — Lat. **dolere.**

DURÉRE, *dureri,* s.f. **1.** Suferință fizică suportată de cineva. **2.** Fig. Suferință morală; mâhnire, întristare. ✧ Loc. adv. *Cu durere* = îndurerat, trist. — V. **durea.**

DURERÓS, -OÁSĂ, *dureroși, -oase,* adj. Care provoacă sau exprimă durere (fizică ori morală). ✦ (Adverbial) Cu (sau de) durere; îndurerat. — **Durere** + suf. *-os*.

DURIFICÁ, *durífic,* vb. I.Tranz. și refl. A (se) face (mai) dur[1] (**1**), mai tare. — Din **dur[1].**

DURIFICÁRE, *durificări,* s.f. Acțiunea de *a (se) durifica* — V. **durifica.**

DURILÓN, *duriloane,* s.n. (Rar) Bătătură (**2**). — Din fr. **durillon.**

DURÍT s.n. Mineral organic amorf, de culoare neagră-cenușie, dur și mat, component al cărbunilor de pământ. — Din fr. **durit.**

DURITÁTE, (**3**) *durități,* s.f. **1.** Calitatea, însușirea de a fi dur[1] (**1**), proprietate a unui material prin care se exprimă gradul de rezistență la zgâriere, străpungere, deformare. **2.** Proprietatea unei ape de a conține săruri (de calciu și magneziu) peste limita admisă pentru o apă potabilă sau industrială. **3.** Atitudine, gest, vorbă plină de asprime, sau violență. — Din fr. **dureté,** lat. **duritas, -atis.**

DURÍȚĂ, *durițe,* s.f. Diminutiv al lui *dură*. — **Dură** + suf. *-iță*.

DURLÍGI s.m. pl. (Reg.) Papuci de casă (din lână sau postav); târlici. — Cf. t â r l i c i.

DURMÍ vb. IV v. **dormi.**

DÚRO s.m. Veche monedă de argint spaniolă. — Din sp. **duro.**

DUROFLÉX s.n. Material flexibil și dur folosit în industria încălțămintei. — **Dur[1]** + **flex**[ibil].

DUROSCÓP, *duroscoape,* s.n. Aparat care servește la măsurarea durității unui metal. — Din fr. **duroscope.**

DURUÍ, *dúrui,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre vehicule, roțile unui vehicul etc.; la pers. 3) A face zgomot mare în timpul mersului; a hurui. **2.** Intranz. și tranz. Fig. A vorbi repede, fără întrerupere (și cu glas ridicat); a turui. — **Dur[2]** + suf. *-ui*.

DURUÍRE, *duruiri,* s.f. Acțiunea de *a durui* și rezultatul ei. — V. **durui.**

DURUÍT, *duruituri,* s.n. Faptul de *a durui*; zgomot produs de ceva care duruie; huruit, huruitură, duruitură. — V. **durui.**

DURUITÚRĂ, *duruituri,* s.f. Duruit. [Pr.: *-ru-i-*] — **Durui** + suf. *-tură*.

DURÚT s.n. (Pop.) Faptul de *a durea*. — V. **durea.**

DUS[1] s.n. Faptul de *a (se) duce*; plecare. — V. **duce[1].**

DUS[2], -Ă, *duși, -se,* adj. **1.** Plecat (fără a se mai întoarce); *p. ext.* mort. ✧ Expr. *A dormi dus* = a dormi foarte adânc. ✦ (Despre unități de timp și despre acțiuni) Trecut, dispărut (pentru totdeauna). ✦ (Despre ochi) Care este adâncit în orbite (de oboseală, boală, supărare etc.). **2.** Fig. Desprins de realitate; absent, îngândurat. ✧ Loc. adv. și adj. *Dus pe gânduri* = îngândurat. — V. **duce[1].**

DUȘ, *dușuri,* s.n. **1.** Instalație sanitară sau tehnică prin care se asigură țâșnirea reglabilă și concomitentă a mai multor jeturi mici de apă. **2.** Ansamblu de jeturi de apă realizate cu ajutorul dușului (**1**); *p. ext.* spălare etc. făcută prin acest mijloc. ✦ Fig.Vorbă, veste, întâmplare neașteptată și neplăcută. — Din fr. **douche.**

DÚȘCĂ, *duști,* s.f. Cantitate de băutură (alcoolică) care se poate bea dintr-o singură înghițitură. ✧ Expr. *A da (de) dușcă* = a bea dintr-o singură înghițitură sau fără să se oprească. — Din sb. **dušak** (gen. *duška)*.

DUȘEGUBÍNĂ, *dușegubine,* s.f. Răscumpărare (în bani sau vite) percepută în Moldova și Țara Românească pentru comiterea unui omor, a unui adulter, pentru răpirea unei fete etc. — **De[4]** + **șugubină.**

DUȘMÁN, -Ă, *dușmani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** (Persoană) care are o atitudine ostilă, răuvoitoare față de ceva sau de cineva, care urăște ceva sau pe cineva; vrăjmaș. **2.** Inamic (**1**) (în război). [Acc. și: (reg.) *dúșman*] — Din tc. **düșman.**

DUȘMÁNCĂ, *dușmance,* s.f. Dușmană. — **Dușman** + suf. *-că*.

DUȘMĂNÉSC, -EÁSCĂ, *dușmănești,* adj. (Înv.) Al dușmanilor, privitor la dușmani. ✦ Dușmănos. — **Dușman** + suf. *-esc*.

DUŞMĂNÉŞTE adv. În mod ostil, cu duşmănie, ca un duşman. — **Duşman** + suf. *-eşte*.

DUŞMĂNÍ, *duşmănesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. recipr. A avea sentimente de ură faţă de cineva (sau de ceva); a (se) urî. — Din **duşman.**

DUŞMĂNÍE s.f. Sentiment de ură faţă de cineva sau de ceva; relaţii pline de ură între persoane; vrăjmăşie. — **Duşman** + suf. *-ie*.

DUŞMĂNÓS, -OÁSĂ, *duşmănoşi, -oase,* adj. Plin de duşmănie, de ură; ostil, răuvoitor, duşmănesc. — **Duşman** + suf. *-os*.

DUŞUMEÁ, *duşumele,* s.f. Pardoseală de scânduri (a unei încăperi). — Din tc. **döşeme.**

DÚTCĂ, *dutce,* s.f. Monedă rusească sau poloneză de mică valoare, care a circulat şi în Ţările Române; veche monedă românească de argint. [Var.: **dúpcă** s.f.] — Din ucr. **dudok.**

DUTY-FREE, *duty-free-uri,* s.n. Magazin (aflat mai ales în aeroporturi) din care pot fi cumpărate mărfuri scutite de taxe. [Pr.: *diutifri*] — Cuv. engl.

DUUMVÍR, *duumviri,* s.m. Magistrat din Roma antică însărcinat împreună cu altul să exercite o anumită funcţie. [Pr.: *du-um-*] — Din lat. **duumvir.**

DUUMVIRÁT s.n. Funcţia, autoritatea duumvirilor; perioadă cât era exercitată această funcţie. [Pr.: *du-um-*] — Din lat. **duumviratus.**

DÚZĂ, *duze,* s.f. (Tehn.) **1.** Ajutaj**. 2.** Filieră (pentru mătase). — Din germ. **Düse.**

DUZÍNĂ, *duzini,* s.f. Grup de douăsprezece obiecte de acelaşi fel care formează un tot. ✧ Loc. adj. *De duzină* = care are o calitate inferioară; prost, mediocru. [Pl. şi: *duzine*] — Din ngr. **duzina.** Cf. it. d o z z i n a, fr. d o u z a i n e**.**

DVORÍ, *dvoresc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A servi, a sluji la curtea unui domnitor sau a unui boier. — Din sl. **dvoriti.**

E

E[1], *e,* s.m. **1.** A șaptea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (vocală prepalatală mijlocie nerotunjită). [Pl. și: (**1,** n.) *e-uri*].

E[2] interj. Exclamație care exprimă diferite stări sufletești: **a)** reproș, enervare; **b)** plictiseală, indiferență; **c)** (repetat sau prelungit) mirare, satisfacție surpriză, admirație. — Onotamopee.

EASTMANCOLOR s.n. Procedeu de realizare a filmului color constând în suprapunerea a trei emulsii, sensibile la trei culori, pe suportul de celuloid. ✦ Film realizat cu acest procedeu. [Pr.: *istmăncolór*] — Cuv. engl.

EBDOMADÁR, -Ă adj. v. **hebdomadar.**

EBÉN s.n. Varietate de lemn dur, greu și de culoare închisă, obținută din arbori exotici, în special din abanos, și întrebuințată la confecționarea mobilei de lux și a unor obiecte decorative. — Din fr. **ébène,** lat. **ebenus.**

EBENÍN, -Ă, *ebenini, -e,* adj. Negru ca ebeninul. — Din fr. **ébénin.**

EBENÍST, -Ă, *ebeniști, -ste,* s.m. și f. **1.** Tâmplar specializat în placarea mobilei; *p. ext.* tâmplar care execută lucrări de tâmplărie fină; artizan de mobilier. **2.** Persoană care confecționează sau vinde obiecte din lemn de abanos. — Din fr. **ébéniste.**

EBENISTERÍE s.f. **1.** Meșteșugul ebenistului. **2.** Atelierul ebenistului. — Din fr. **ébénisterie.**

EBENÍSTICĂ s.f. Tâmplărie de mare finețe. — Din **ebenist.** Cf. fr. ébénisterie.

EBONÍT s.n. v. **ebonită.**

EBONÍTĂ s.f. Material plastic obținut prin vulcanizarea cauciucului cu sulf și având, pentru proprietățile sale electroizolante și anticorozive, numeroase utilizări în industrie. [Var.: **ebonít** s.n.] — Din fr. **ébonite.**

EBOȘÁ, *eboșez,* vb. I. Tranz. A lamina un lingou în scopul suprimării, prin comprimare, a golurilor interioare sau uniformizării materialului respectiv. — Din fr. **ébaucher.**

EBOȘÁRE, *eboșări*, s.f. Acțiunea de *a eboșa* și rezultatul ei. — V. **eboșa.**

EBÓȘĂ, *eboșe,* s.f. **1.** Semifabricat obținut prin deformare plastică din lingouri. **2.** Prima formă (imperfectă) a unei opere în arta plastică. ✦ Schiță, crochiu. — Din fr. **ébauche.**

EBOȘOÁR, *eboșoare,* s.n. **1.** Spatulă din lemn, fier sau os, cu care sculptorii modelează argila, ceara etc. **2.** Daltă folosită de olari, dulgheri etc. — Din fr. **ébauchoir.**

EBRÁIC, -Ă, *ebraici, -ce,* adj. Care aparține vechilor evrei, privitor la vechii evrei. ✦ (Substantivat, f.) Limbă semitică vorbită de vechii evrei și folosită astăzi ca limbă oficială în Israel. [Pr.: *-bra-ic*] — Din fr. **hébraïque,** lat. **hebraicus.**

EBRAÍST, -Ă, *ebraiști, -ste,* s.m. și f. Specialist în limba și cultura ebraică. — Din fr. **hébraïste.**

EBRIETÁTE s.f. Stare de beție în urma consumului (excesiv) de băuturi alcoolice; alcoolism acut. [Pr.: *-bri-e-*] — Din fr. **ébrieté,** lat. **ebrietas, -atis.**

EBULIOMÉTRU, *ebuliometre,* s.n. Aparat care servește la determinarea concentrației alcoolice a unui lichid, prin stabilirea punctului de fierbere al acestuia în comparație cu cel al apei. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **ébulliomètre.**

EBULIOSCÓP, *ebulioscoape,* s.n. (Tehn.) Ebuliometru. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **ébullioscope.**

EBULIOSCOPÍE s.f. Metodă fizico-chimică de determinare a maselor moleculare ale componentelor dizolvate dintr-o soluție, pe baza proprietății soluțiilor de a fierbe la temperaturi mai ridicate decât dizolvantul pur. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **éboullioscopie.**

EBULÍȚIE, *ebuliții,* s.f. (Livr.) Fierbere. — Din fr. **ébullition.**

ECARISÁ, *ecarisez,* vb. I. Tranz. **1.** A tăia bușteni pentru a-i transforma în scânduri groase, prismatice. **2.** A jupui pielea de pe animalele moarte. — Cf. fr. équarrir.

ECARISÁJ s.n. **1.** Operație de tratare și de prelucrare a cadavrelor de animale și a deșeurilor de la abatoare în vederea transformării lor în produse furajere sau industriale (făină de oase, clei etc.) ✦ Întreprindere care execută această operație. ✦ Operație de strângere a cadavrelor de animale. **2.** Acțiune de stârpire a câinilor vagabonzi. — Din fr. **équarrissage.**

ECARISÁRE s.f. Acțiunea de *a ecarisa* (**1**) și rezultatul ei; operație manuală de tăiere și de fasonare a buștenilor pentru a se obține diferite piese de lemn prismatice (grinzi, traverse etc.). — V. **ecarisa.**

ECARISÁT, -Ă, *ecarisați, -te,* adj. (Despre lemne, bușteni etc.) Tăiat în formă prismatică. — V. **ecarisa.**

ECARLÁT adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Roșu-stacojiu, vișiniu. **2.** S.n. Colorant sintetic roșu-vișiniu, folosit în industria textilă. — Din fr. **écarlate.**

ECARTAMÉNT, *ecartamente,* s.n. Distanța dintre urmele lăsate pe calea de rulare de roțile de pe aceeași osie ale unui vehicul; distanța dintre fețele interioare ale celor două șine de cale ferată. — Din fr. **écartement.**

ECARTÉ s.n. (Rar) Numele unui joc de cărți la care participă două persoane. — Din fr. **écarté.**

ECATÓMBĂ s.f. v. **hecatombă.**

ECG s.n. v. **EKG.**

ÉCHE, *eche,* s.f. Bară fixată pe axul sau pe pana cârmei unei ambarcațiuni sau a unei nave mici, servind la manevrarea acestora. — Din germ. **Ecke** „colț”.

ECHÉR, *echere,* s.n. **1.** Instrument în formă de triunghi dreptunghic, folosit pentru trasarea unghiurilor drepte sau a dreptelor perpendiculare în plan ori pentru verificarea unghiurilor drepte; colțar. **2.** Instrument topografic pentru fixarea pe teren a aliniamentelor perpendiculare. — Din fr. **équerre.**

ECHI- Element de compunere însemnând „egal”, cu ajutorul căruia se formează substantive sau adjective. — Din fr. **équi-,** lat. **aequi-.**

ECHICURÉNT, -Ă, *echicurenți, -te,* adj. (Despre fluide) Care curge în același sens cu altul. — **Echi-** + **curent.**

ECHIDISTÁNT, -Ă, *echidistanți, -te,* adj. **1.** (Despre puncte, drepte, planuri etc.) Care se află la distanțe egale față de un punct, de o dreaptă, de un plan sau care sunt egal distanțate între ele. **2.** Fig. Egal plasat față de părți aflate în conflict, față de tendințe, forțe, orientări politice, persoane etc. — Din fr. **équidistant,** lat. **aequidistans, -ntis.**

ECHIDISTÁNȚĂ, *echidistanțe,* s.f. (Top.) Diferența constantă de înălțime dintre cotele a două puncte situate pe două curbe de nivel. — Din fr. **équidistance.**

ECHÍDNĂ, *echidne,* s.f. Animal insectivor lung de circa 50 cm, cu corpul acoperit cu țepi și cu ciocul cornos foarte ascuțit *(Tachyglossus aculeatus)*. — Din fr. **échidné.**

ECHIGRANULÁR, -Ă, *echigranulari, -e,* adj. (Despre roci, materiale etc.) Ale cărui cristale, granule au dimensiuni asproape egale. — **Echi-** + **granular.**

ECHILATERÁL, -Ă, *echilaterali, -e,* adj. (Despre triunghiuri) Care are toate laturile congruente. — Din fr. **équilatéral,** lat. **aequilateralis.**

ECHILIBRÁ, *echilibrez,* vb. I. Tranz. și refl. A aduce sau a fi în stare de echilibru; a (se) cumpăni. ✦ Tranz. A face ca două valori, prețuri, bugete etc. să fie în proporție justă una față de cealaltă. — Din fr. **équilibrer.**

ECHILIBRÁRE, *echilibrări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) echilibra* și rezultatul ei; cumpănire. **2.** (Tehn.) Eliminare sau reducere a forțelor dinamice asimetrice care se exercită asupra pieselor unui sistem tehnic, din cauza mișcării accelerate a acestora; contrabalansare. **3.** Atenuare a cuplajelor nedorite dintre circuitele unei linii de telecomunicații. — V. **echilibra.**

ECHILIBRÁT, -Ă, *echilibrați, -te,* adj. **1.** Care se află în stare de echilibru. ✦ (Despre două valori, prețuri, bugete) Just proporționat unul față de altul. **2.** Fig. (Despre oameni) Cumpănit, ponderat, chibzuit. — V. **echilibra.** Cf. fr. équilibré.

ECHILIBRÍST, -Ă, *echilibriști, -ste,* s.m. și f. **1.** Persoană care s-a specializat în echilibristică. **2.** Fig. Persoană care se strecoară cu îndemânare printre dificultăți. — Din fr. **équilibriste.**

ECHILIBRÍSTICĂ s.f. **1.** Gen al artei circului care presupune păstrarea echilibrului în diferite poziții sau mișcări dificile ale corpului; număr de circ al

echilibristului. **2.** Fig. Capacitatea de a se strecura cu îndemânare printre situații dificile; totalitatea eforturilor și mijloacelor utilizate pentru a ieși dintr-o situație dificilă. — Din **echilibrist.** Cf. germ. E q u i l i b r i s t i k.

ECHILIBRÓR, *echilibroare,* s.n. Dispozitiv cu ajutorul căruia se echilibrează țevile tunurilor. — Din fr. **équilibreur.**

ECHILÍBRU, *echilibre,* s.n. **1.** Stare de repaus a unui corp; stare staționară a unui fenomen. ✧ *Echilibru dinamic* = echilibru determinat de două procese opuse care se desfășoară cu aceeași intensitate. ✧ Expr. *A-și pierde echilibrul* = a fi pe punctul de a cădea, de a se prăbuși. **2.** Proprietate a unui sistem de forțe sau de alte acțiuni care au ca efect rezultant nul și, în consecință, nu modifică starea corpului ori a fenomenului asupra căruia se exercită. ✦ Fig. Stare de liniște, de armonie, de stabilitate lăuntrică. **3.** Stare a unei balanțe economice în care părțile comparate sau raportate sunt egale. ✧ *Echilibru bugetar* = stare a unui buget în care veniturile acoperă cheltuielile. *Echilibru economic* = stare de concordanță între elementele interdependente și toate variabilele necesare a fi corelate ale activității economice și sociale. **4.** Fig. Proporție, raport just între două lucruri opuse; stare de armonie care rezultă din aceasta. — Din fr. **équilibre,** lat. **aequilibrium.**

ECHIMÓZĂ, *echimoze,* s.f. Pată de culoare roșie-vineție, evoluând până la galben, apărută pe piele prin ieșirea sângelui la suprafață în urma unui traumatism; vânătaie, vinețeală. — Din fr. **ecchymose.**

ECHÍNĂ, *echine,* s.f. **1.** Urnă de pământ ars sau de metal în care grecii păstrau actele. **2.** Mulură convexă, specifică ordinului doric, situată imediat sub abacă. — Din fr. **échine,** it. **echino.**

ECHINGÍU s.m. v. **achingiu.**

ECHINÍD s.m. v. **echinidă.**

ECHINÍDĂ, *echinide,* s.f. (Zool.) Arici-de-mare. [Var.: **echiníd** s.m.] — Din fr. **échinide.**

ECHINÍSM s.n. Poziție anormală a labei piciorului în raport cu gamba, călcătura făcându-se numai pe vârful degetelor. — Din fr. **équinisme.**

ECHINOCÓC, *echinococi,* s.m. **1.** Vierme parazit din clasa cestodelor, care se dezvoltă ca larvă în unele organe ale rumegătoarelor, porcilor sau omului, iar ca adult în intestinul carnivorelor *(Echinococcus granulosus)*. **2.** Chist hidatic provocat de echinococ (**1**). — Din fr. **échinocoque.**

ECHINOCOCÓZĂ, *echinococoze,* s.f. Boală parazitară, frecventă la om și la animale, provocată de echinococ și manifestată prin apariția unor chisturi pline cu lichid transparent în plămâni, ficat etc.; hidatioză. — Din fr. **échinococcose.**

ECHINOCȚIÁL, -Ă, *echinocțiali, -e,* adj. Referitor la echinocțiu, care aparține echinocțiului ✧ *Punct echinocțial* = fiecare dintre cele două puncte de intersecție ale eclipticii cu ecuatorul ceresc, în care se află Soarele la echinocțiu. [Pr.: *-ți-al*. — Var.: **echinoxiál, -ă** adj.] — Din fr. **équinoxial.**

ECHINÓCȚIU, *echinocții,* s.n. Fiecare dintre cele două momente ale anului (20 sau 21 martie și 22 sau 23 septembrie), când durata zilei este egală cu a nopții. [Var.: **echinóx,** *echinoxuri* s.n.] — Din lat. **aequinoctium,** fr. **équinoxe.**

ECHINODÉRM, *echinoderme,* s.n. (La pl.) Încrengătură de animale marine nevertebrate, cu schelet extern calcaros format din plăci, și care se deplasează cu ajutorul ambulacrelor; (și la sg.) animal care face parte din această încrengătură. — Din fr. **échinoderme.**

ECHINÓX s.n. v. **echinocțiu.**

ECHINOXIÁL, -Ă adj. v. **echinocțial.**

ECHIPÁ, *echipez,* vb. I. Tranz. **1.** A înzestra o navă, un avion, o armată, un soldat etc. cu cele necesare în vederea unei acțiuni, unei expediții etc. ✦ Refl. A-și pune echipamentul; *p. gener*. a se îmbrăca. **2.** A dota cu echipament o întreprindere, o instalație etc. — Din fr. **équiper.**

ECHIPÁJ, *echipaje,* s.n. **1.** Totalitatea personalului de conducere și de deservire a unei nave, a unui avion, a unui tanc etc. **2.** Totalitatea sportivilor care se găsesc pe o ambarcațiune, un avion, un bob, o motocicletă etc. și care participă la conducerea acestora. **3.** Partea fixă sau partea mobilă a unui instrument. **4.** (Ieșit din uz) Trăsură de lux (împreună cu caii înhămați la ea). — Din fr. **équipage.**

ECHIPAMÉNT, *echipamente,* s.n. **1.** Totalitatea obiectelor de îmbrăcăminte, de încălțăminte și de accesorii cu care este dotat un militar, un sportiv, un excursionist, un scafandru etc. **2.** Ansamblul pieselor, dispozitivelor, aparatelor și mașinilor care deservesc un sistem tehnic. ✧ *Echipament de bord* = ansamblu de aparate, mecanisme și instalații folosite la controlul zborului și conducerii unui avion, precum și pentru asigurarea condițiilor de confort în interiorul acestuia. *Echipament de campanie* = echipament pe care îl poartă soldații pe front sau la instrucție. — Din fr. **équipement.**

ECHIPÁRE, *echipări*, s.f. Acțiunea de *a (se) echipa* și rezultatul ei; îmbarcare; pregătire; înzestrare. — V. **echipa.**

ECHIPARTÍȚIE, *echipartiții*, s.f. Repartizare egală a unei substanțe, a unei forțe etc. între diversele componente ale unui ansamblu. — Din fr. **équipartition.**

ECHIPÁT, -Ă, *echipați, -te*, adj. Prevăzut, înzestrat cu echipamentul sau cu instrumentele necesare. — V. **echipa.**

ECHÍPĂ, *echipe*, s.f. Grup de oameni care, sub conducerea unui șef, îndeplinesc în același timp o muncă sau o acțiune comună. ✧ *Spirit de echipă* = legătură spirituală între membrii unei echipe, care stă la baza conlucrării lor. ✦ Grup de sportivi constituit într-o formație, în cadrul căreia se antrenează, sub conducerea unui specialist, și participă la competiții. ✦ Fiecare dintre cele două formații care își dispută un meci (de fotbal, baschet, hochei, polo etc.). — Din fr. **équipe.**

ECHIPIÉR, -Ă, *echipieri, -e*, s.m. și f. Membru al unei echipe sportive. [Pr.: *-pi-er*] — Din fr. **équipier.**

ECHIPOLÉNT, -Ă, *echipolenți, -te*, adj. (Rar) Care este de forțe, de valori egale. ✦ (Despre noțiuni sau judecăți) Care exprimă în forme diferite același conținut. — Din fr. **équipollent.**

ECHIPOLÉNȚĂ s.f. (Rar) Egalitate de forțe, de puteri. ✦ (Log.) Echivalență. — Din fr. **équipollence.**

ECHIPOTENȚIÁL, -Ă, *echipotențiali, -e*, adj. (Fiz.; despre o linie sau o suprafață) Pe care potențialul are aceeași valoare. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **équipotentiel.**

ECHISCALÁR, -Ă, *echiscalari, -e*, adj. (Mat.) Calitate a unei linii, a unei suprafețe sau a unei porțiuni din spațiu de a fi locul geometric al punctelor în care un scalar de câmp are aceeași valoare. — Din fr. **équiscalaire.**

ECHÍSTICĂ s.f. Disciplină care studiază sistematizarea și arhitectura așezărilor rurale și urbane din perspectivă istorică. — Din engl. **ekistics.**

ECHITÁBIL, -Ă, *echitabili, -e,* adj. (Despre acțiuni, idei etc.) Întemeiat pe dreptate, pe adevăr; just, drept, nepărtinitor. — Din fr. **équitable.**

ECHITÁTE s.f. **1.** Dreptate, nepărtinire. ✦ Cinste; omenie. **2.** Principiu etic și juridic care stă la baza reglementării tuturor relațiilor sociale în spiritul dreptății, egalității și justiției, al colaborării și respectului reciproc. — Din fr. **équité,** lat. **aequitas, -atis.**

ECHITÁȚIE s.f. (Sport) Călărie. — Din fr. **équitation,** lat. **equitatio.**

ECHIUNGHIULÁR, -Ă, *echiunghiulari, -e,* adj. (Mat.) Calitate a unui fascicul de direcții sau de planuri concurente de a forma unghiuri egale între oricare două direcții sau planuri vecine. [Pr.: *-chi-un-*] — Din engl. **equiangular.**

ECHIUNITÁR, -Ă, *echiunitari, -e*, adj. (Mat.) Egal cu unitatea. [Pr.: *-chi-u-*] — Din fr. **équiunitaire.**

ECHIVALÁ, *echivalez*, vb. I. Intranz. și tranz. A avea sau a face să aibă aceeași valoare cu altceva sau cu altcineva; a fi sau a face să fie egal. ✦ A face o echivalare (**2**). — Din fr. **équivaloir,** lat. **aequivalere.**

ECHIVALÁRE, *echivalări*, s.f. **1.** Acțiunea *de a echivala*. **2.** Recunoaștere a valabilității unor studii, examene sau diplome obținute în cadrul unei școli de alt tip sau în străinătate. — V. **echivala.**

ECHIVALÉNT, -Ă, *echivalenți, -te*, adj., s.n. **I.** Adj. (Adesea substantivat) Care are aceeași valoare, același efect, aceeași semnificație sau același sens cu altceva. ✦ (Despre figuri geometrice) Care are aceeași arie cu altă figură, fără a fi identică cu aceasta. **II.** S.n. Mărime, număr etc. care caracterizează egalitatea sau echivalența, dintr-un anumit punct de vedere, a două efecte sau a două acțiuni. [Pl. și: (**II,** m.) *echivalenți*] — Din fr. **équivalent,** lat. **aequivalens, -ntis.**

ECHIVALÉNȚĂ, *echivalențe,* s.f. **1.** Egalitate de valoare, de semnificație, de sens; calitatea a ceea ce este echivalent. ✧ *Examen de echivalență* = examen pentru recunoașterea, cu drepturi egale, a unei diplome (nerecunoscute de stat) sau pentru transferul de la un tip de școală la altul. ✦ (Log.) Relație între două enunțuri care au aceeași valoare de adevăr. **2.** (Med.) Denumire dată unei crize de natură epileptică, care se manifestă sub altă formă decât cea convulsivă. **3.** (Mat.) Relație simetrică, reflexivă și tranzitivă între elementele unei mulțimi. — Din fr. **équivalence.**

ECHIVÓC, -Ă, *echivoci, -ce,* adj., *echivocuri*, s.n. **1.** Adj. Care se poate interpreta în mai multe feluri, cu două înțelesuri; neclar, confuz, ambiguu. ✦ Suspect, îndoielnic. ✦ (Substantivat, n.) Expresie, atitudine, situație ambiguă. **2.** S.n. Măsură a efectului perturbațiilor asupra comunicațiilor din canale, exprimând cantitatea de informație care rămâne netransmisă din cauza perturbațiilor. — Din fr. **équivoque,** lat. **aequivocus.**

ECHIVOCITÁTE s.f. (Rar) Caracter, stare echivocă. — Din it. **equivocità.**

ECLAMPSÍE, *eclampsii,* s.f. Sindrom întâlnit la femeile gravide la sfârșitul sarcinii sau imediat după expulzia fătului și manifestat prin pierderea cunoștinței, crampe, convulsii, comă. ✧ *Eclampsie puerilă* = boală de copii datorată tulburărilor de funcționare a glandei tiroide. — Din fr. **éclampsie.**

ECLÁMPTIC, -Ă, *eclamptici, -ce,* adj. (Med.) Cu caracter de eclampsie, de eclampsie. — Din fr. **éclamptique.**

ECLATÁ, *eclatez,* vb. I. Intranz. (Livr.) A străluci, a impresiona puternic prin strălucire. ✦ Fig. A izbucni, a se manifesta violent, brusc. — Din fr. **éclater.**

ECLATÁNT, -Ă, *eclatanți, -te,* adj. (Livr.) Care impresionează puternic, care produce vâlvă; răsunător. — Din fr. **éclatant.**

ECLATÓR, *eclatoare,* s.n. Aparat electric folosit pentru măsurarea tensiunilor înalte, format din doi electrozi între care se produce o descărcare electrică dacă tensiunea dintre ei depășește o anumită valoare. — Din fr. **éclateur.**

ECLÉCTIC, -Ă, *eclectici, -ce,* adj. (Adesea substantivat) Care adoptă sau susține eclectismul; caracterizat prin eclectism. — Din fr. **éclectique.**

ECLECTÍSM s.n. **1.** Îmbinare mecanică, hibridă a unor puncte de vedere ori concepții eterogene sau chiar opuse; lipsă de consecvență în convingeri, în teorii. **2.** Sistem de gândire neunitar, care, fără a se întemeia pe idei originale, alege din diverse sisteme de gândire, stiluri artistice etc. ceea ce i se pare mai bun. — Din fr. **éclectisme.**

ECLÉR, *ecleruri,* s.n. Prăjitură în formă alungită, umplută cu cremă și acoperită cu glazură de șerbet, ciocolată etc. [Pl. și: **eclere**] — Din fr. **éclair.**

ECLERÁJ, *ecleraje,* s.n. (Livr.) Iluminare artificială puternică. — Din fr. **éclairage.**

ECLERÓR, *eclerori,* s.m. (Înv.) Soldat trimis în recunoaștere pentru a cerceta poziția și mișcările inamicului; iscoadă. — Din fr. **éclaireur.**

ECLEZIÁRH, *ecleziarhi,* s.m. Cleric care are în grijă rânduiala serviciului religios într-o biserică sau într-o mănăstire. [Pr.: *-zi-arh*] — Din fr. **ecclésiarque.**

ECLEZIÁSTUL s.n. pr. art. Una dintre cărțile Vechiului Testament, care cuprinde teme disparate referitoare la înțelepciune. [Scris și: *Ecclesiastul.* — Pr.: *-zi-astul*] — Din fr. **ecclésiaste.**

ECLEZIÁSTIC, -Ă, *ecleziastici, -ce,* adj. Privitor la biserică sau la cler; bisericesc. [Pr.: *-zi-as-*] — Din fr. **ecclésiastique,** lat. **ecclesiasticus.**

ECLIMÉTRU, *eclimetre,* s.n. Instrument topografic care servește la determinarea distanței zenitale a unui punct sau a diferenței de nivel dintre două cote date. — Din fr. **éclimètre.**

ECLIPSÁ, *eclipsez,* vb. I. Tranz. **1.** (La pers. 3; despre astre) A suferi fenomenul de eclipsă (**1**). **2.** Fig. A pune, a lăsa în umbră, a întuneca, a umbri; a întrece, a depăși pe cineva (în merite, în strălucire). ✦ Refl. (Fam.) A se face nevăzut, a pleca pe furiș; a dispărea. — Din fr. **éclipser.**

ECLIPSÁRE, *eclipsări,* s.f. Faptul de *a (se) eclipsa*. — V. **eclipsa.**

ECLÍPSĂ, *eclipse,* s.f. **1.** Dispariție totală sau parțială, de scurtă durată, a imaginii unui astru, ca urmare a interpunerii unui corp ceresc între el și observator sau a intrării lui în conul de umbră al altui corp ceresc fără lumină proprie. **2.** Intermitență a luminii unui far sau a unei geamanduri. ✦ Instalație de semnalizare prin semnale Morse, constituită din becuri electrice așezate pe catargul unei nave. **3.** Fig. Dispariție, absență (temporară) a cuiva sau a ceva. ✦ Întunecare temporară a cunoștinței; absență. ✦ Scădere a forței creatoare a unei persoane. — Din fr. **éclipse,** lat. **eclipsis.**

ECLÍPTIC, -Ă, *ecliptici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Cerc imaginar rezultat prin intersecția planului orbitei Pământului cu sfera cerească și care constituie traiectoria descrisă de Soare în mișcarea sa aparentă. **2.** Adj. privitor la ecliptică (**1**), raportat la ecliptică. *Coordonate ecliptice*. — Din fr. **écliptique.**

ECLÍSĂ, *eclise,* s.f. **1.** Piesă plată de metal, de lemn etc. cu care se acoperă rostul dintre două piese. **2.** (La pl.) Pereții laterali ai unui instrument cu coarde. — Din fr. **éclisse**.

ECLOZIONATÓR, *eclozionatoare,* s.n. Compartiment al incubatorului în care are loc ecloziunea (**1**). [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **éclosionnateur.**

ECLOZIÚNE, *ecloziuni,* s.f. **1.** Ieșire a puiului din ou în urma incubației. **2.** Fig. Ieșire la iveală; înflorire. **3.** (Med.; în forma *ecluziune*) Intervenție chirurgicală prin care o porțiune dintr-un organ, fără a fi extirpată, este scoasă din circuitul fiziologic. [Pr.: *-zi-u-* . — Var.: **ecluziúne** s.f.] — Din fr. **éclosion.**

ECLUZÁ, *ecluzez,* vb. I. **1.** Tranz. A închide cu o ecluză. **2.** Intranz. (Despre nave) A trece printr-o ecluză. — Din fr. **écluser.**

ECLÚZĂ, *ecluze,* s.f. Construcție hidrotehnică specială executată pe traseul unei căi navigabile, pentru a face legătura între două porțiuni cu niveluri diferite. ✧ *Ecluză de salvare* = cameră metalică, de formă tronconică, montată pe corpul unui submarin, care permite ieșirea echipajului, în caz de naufragiu, fără inundarea submarinului. — Din fr. **écluse.**

ECLUZÁRE s.f. Acțiunea de *a ecluza* și rezultatul ei. — V. **ecluza.**

ECLUZÍST, -Ă, *ecluziști, -ste,* s.m. și f. Lucrător la ecluză. — **Ecluză** + suf. *-ist.*

ECLUZIÚNE s.f. v. **ecloziune.**

ECOENCEFALOGRAFÍE, *ecoencefalografii,* s.f. (Med.) Metodă de investigare a integrității sistemului nervos central prin folosirea ultrasunetelor. [Pr.: *-co-en-*] — Din fr. **écho-encéphalographie.**

ECOFEEDBACK s.n. (Biol.) Retroacțiune ecologică de natură să mențină stabilitatea ecosistemelor naturale față de diversele influențe din mediul ambiant. [Pr.: *-fidbec*] — Cuv. engl.

ECOGRÁF, *ecografe,* s.n. Aparat pentru stabilirea diagnosticului cu ajutorul ultrasunetelor. — Din fr. **échographe.**

ECOGRÁFIC, -Ă, *ecografici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la ecografie, de ecografie. **—** Din fr. **échographique.**

ECOGRAFÍE, *ecografii,* s.f. (Med.) Metodă de explorare a structurilor vii ale organismelor cu ajutorul reflexiei ultrasunetelor; ultrasonografie. — Din fr. **échographie.**

ECOGRÁMĂ, *ecograme,* s.f. (Med.) Diagramă obținută la ecograf. — Din fr. **échogramme,** engl. **echogram.**

ECOLALÍE s.f. Simptom al unor boli nervoase care se manifestă prin repetarea ca un ecou a cuvintelor interlocutorului. ✦ Repetarea automată a vorbelor altuia. — Din fr. **écholalie.**

ECOLOCÁȚIE s.f. Modalitate de orientare a unor organisme în mediu cu ajutorul ultrasunetelor reflectate de anumite obstacole. — Din fr. **écholocation.**

ECOLÓG, -Ă, *ecologi, -e,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în ecologie. — Din fr. **écologue.**

ECOLÓGIC, -Ă, *ecologici, -ce*, adj. Care aparține ecologiei, privitor la ecologie. — Din fr. **écologique.**

ECOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu studiul relațiilor dintre organisme și ambianța lor, la nivel de individ, populație sau comunitate. [Var.: **oecologíe** s.f.] — Din fr. **écologique.**

ECOLOGÍST, -Ă, *ecologiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al ecologiei; (persoană) care apără mediul ambiant. — Din fr. **écologiste.**

ECOLÓT, *ecoloturi*, s.n. Ecosondă. — Din germ. **Echolot.**

ECOMÉTRIC, -Ă, *ecometrici, -ce,* adj. Referitor la econometrie, de ecometrie. — Din fr. **échométrique.**

ECOMETRÍE s.f. Operație de măsurare a nivelului unui lichid în sonde. — Din fr. **échométrie.**

ECOMÉTRU, *ecometre,* s.n. Aparat folosit pentru aprecierea adâncimii nivelului stratului de lichid în gurile de sondă, pe baza reflexiei undelor sonore. — Din fr. **échomètre.**

ECOMIMÍE s.f. Simptom al unor boli nervoase care se manifestă prin repetarea mimicii interlocutorului. — Din fr. **échomimie.**

ECONÓM, -OÁMĂ, *economi, -oame,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care face economii, care cheltuiește cu cumpătare; strângător, adunător, cumpătat. ✦ (Peior.) Zgârcit. **2.** S.m. și f. (În trecut) Persoană însărcinată cu administrarea unei instituții, a averii cuiva etc.; administrator. ✦ Persoană care administrează veniturile unei mănăstiri, episcopii sau mitropolii. — Din fr. **économe.**

ECONOMÁT, *economate,* s.n. Magazin în care se vând salariaților unor întreprinderi, firme, pensionari etc. produse de primă necesitate (la un preț mai scăzut). — Din fr. **économat**.

ECONOMÉTRIC, -Ă, *econometrici, -ce,* adj. (Tehn.) De econometrie. — Din fr. **économétrique.**

ECONOMETRÍE s.f. Ansamblul metodelor matematice și statistice folosite ca instrument de studiere a corelațiilor cantitative ale fenomenelor și proceselor economice. — Din fr. **économétrie.**

ECONÓMIC, -Ă, *economici, -ce,* adj. **1.** Care aparține economiei, privitor la economie; economicesc. **2.** (Și adverbial) Care cere puține cheltuieli, care permite economii; ieftin, convenabil, economicos. — Din fr. **économique**.

ECONOMICÉSC, -EÁSCĂ, *economicești,* adj. (Înv.) Economic (**1**). — **Economic** + suf. *-esc.*

ECONOMICÉȘTE adv. Din punct de vedere economic. — **Economic** + suf. *-ește.*

ECONOMICITÁTE s.f. Grad de economie. — **Economic** + suf. *-itate.*

ECONOMICÓS, -OÁSĂ, *economicoși, -oase,* adj. Economic (**2**). — Din ngr. **ikonómikos** (după *econom* și *economie).*

ECONOMÍE, (2, 3) *economii,* s.f. **1.** Ansamblul activităților umane desfășurate în sfera producției, distribuției și consumului bunurilor materiale și serviciilor. ✦ *Economie națională* = totalitatea activităților și interdependențelor economice la nivel macro- și micronomic, coordonat în plan național prin mecanisme proprii de funcționare. *Economie politică* = știința administrării unor resurse și mijloace limitate, pentru satisfacerea unor necesități numeroase și nelimitate. *Economie de schimb* = economie în cadrul căreia produsele muncii iau cu precădere forma de mărfuri. *Economie naturală* = economie în care produsul activității umane este destinat consumului producătorilor. *Economie de piață* = formă de organizare și funcționare a economiei în care prețul și volumul producției depind, în principiu, de confruntarea dintre cerere și ofertă. *Economie socială de piață* = tip de economie care îmbină principiile economiei de piață cu cele ale echității și armoniei sociale. *Economie subterană* = tip de activități economice nedeclarate și neînregistrate în contabilitatea celor care le practică, pentru a se sustrage de la plata impozitelor și taxelor legale. ✦ Ramură, sector de activitate (productivă). **2.** Folosire chibzuită a mijloacelor materiale sau bănești, limitată la strictul necesar în cheltuieli; cumpătare, măsură. **3.** (Concr.; la pl.) Bani agonisiți și păstrați pentru satisfacerea anumitor necesități. **4.** Mod de întocmire a planului sau a părților unei lucrări, ale unei scrieri, ale unei legi etc.; alcătuire, compoziție. [Var.: (înv.) **iconomíe** s.f.] — Din fr. **économie.**

ECONOMISÍ, *economisesc,* vb. IV. Tranz. A folosi cu chibzuială banii sau alte mijloace materiale; a agonisi. — Din ngr. **ekonómisa** (aor. lui *ikonomó).*

ECONOMISÍRE, *economisiri,* s.f. Faptul de *a economisi*. — V. **economisi.**

ECONOMÍST, -Ă, *economiști, -ste,* s.m. și f. **1.** Persoană care se ocupă cu studierea și analiza proceselor și fenomenelor economice; specialist în științele economice. **2.** Adept al economismului. — Din fr. **économiste,** (**2**) din rus. **ekonomist**.

ECONOMIZATÓR, *economizatoare,* s.n. Economizor. — Din **economizor,** cu schimbare de suf.

ECONOMIZÓR, *economizoare,* s.n. **1.** Instalație pentru încălzirea apei înainte de a o introduce în sistemul de fierbere al cazanului cu abur. **2.** Dispozitiv adaptat la carburatorul unui motor cu explozie pentru reducerea consumului de combustibil. — Din fr. **économiseur.**

ECOPRAXÍE s.f. (Med.) Reacție patologică de imitare automată a gesturilor și acțiunilor cuiva. — Din fr. **échopraxie.**

ECORȘÉU, *ecorșee,* s.n. Reprezentare a corpului omenesc sau a unui animal fără piele, servind sculptorilor și pictorilor pentru studiul anatomic al musculaturii. — Din fr**. écorché.**

ECOSCÓP, *ecoscoape,* s.n. (Med.) Aparat care, utilizând ultrasunetele, vizualizează pe un ecran capul copilului înainte de naștere. — Din fr. **échoscope.**

ECOSCOPÍE, *ecoscopii,* s.f. (Med.) Imagine obținută cu ecoscopul. — Din fr. **échoscopie.**

ECOSÉZ adj. invar. (Despre țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.) Cu carouri, de obicei în culori vii și variate. — Din fr. **écossais.**

ECOSÉZĂ, *ecoseze,* s.f. Vechi dans popular scoțian cu mișcare vie; melodie după care se execută acest dans. — Din fr. **écossaise.**

ECOSISTÉM, *ecosisteme,* s.n. Ansamblu format din biotop și biocenoză, în care se stabilesc relații strânse atât între organisme, cât și între acestea și factorii abiotici. — Din fr. **écosystème.**

ECOSÓNDĂ, *ecosonde,* s.f. Aparat alcătuit dintr-un emițător, un calculator de timp și un receptor, folosit pentru măsurarea marilor adâncimi oceanice. — Din fr. **écosonde.**

ECOSPÉCIE, *ecospecii,* s.f. (Biol.) Grup de plante sau animale format din unul sau mai multe ecotipuri, ai căror membri se pot reproduce între ei fără ca descendenții să degenereze. — Din engl. **ecospecies.**

ECOSTABILITÁTE s.f. (Biol.) Stabilitate a genotipului specifică soiurilor sau hibrizilor ameliorați. — Din fr. **échostabilité.**

ECOTÍP, *ecotipuri,* s.n. Grup de plante din aceeași specie, cu anumite însușiri ereditare proprii, formate în urma influenței unor condiții de mediu. — Din fr. **écotype.**

ECÓU, *ecouri,* s.n. **1.** Undă reflectată de un obstacol și receptată de un observator. ✦ Undă reflectată care poate fi percepută distinct în raport cu undele directe. **2.** Fig. Răsunet, vâlvă produsă de un eveniment, de o problemă etc. ✧ Expr. *A se face ecoul cuiva* = a repeta, a răspândi cuvintele sau ideile cuiva. — Din fr. **écho,** lat. **echo.**

ECPAIÁ, *ecpaiele,* s.f. (Înv.) Personalul din serviciul unui mare demnitar. [Pr.: *-pa-ia*] — Cf. tc. e t b a.

ECRÁN, *ecrane,* s.n. **1.** Suprafață mată, de obicei albă, de pânză, de hârtie etc., dispusă vertical, pe care se proiectează imagini reale produse de aparate de proiecție, folosită în cinematografie, în laboratoare etc.; *p. ext.* cinematograf. ✧ *Ecran cinematografic* = ansamblu format din carcasă, ramă și ecranul propriu-zis, confecționat din pânză acoperită cu o soluție specială. *Micul ecran* = televizor; *p. ext.* televiziune. *Ecran luminescent* = perete de sticlă, plan sau ușor curbat, acoperit cu un strat care devine luminescent în punctele de incidență cu fasciculele de radiații electromagnetice, folosit în tuburile catodice, în instalații de raxe X etc. **2.** (Tehn.) Perete sau înveliș de protecție împotriva anumitor acțiuni fizice exterioare. — Din fr. **écran.**

ECRANÁ, *ecranez,* vb. I. Tranz. A proteja o anumită regiune din spațiu, un sistem tehnic etc. contra unei acțiuni fizice cu ajutorul unui ecran (**2**). — Din **ecran.**

ECRANÁRE, *ecranări,* s.f. Acțiunea de *a ecrana* și rezultatul ei. — V. **ecrana.**

ECRANIZÁ, *ecranizez,* vb. I. Tranz. A turna un film pe baza unui scenariu adaptat după o operă literară sau muzicală. — **Ecran** + suf. *-iza.*

ECRANIZÁRE, *ecranizări,* s.f. Acțiunea de *a ecraniza* și rezultatul ei; (concr.) film realizat prin adaptarea unei opere literare. — V. **ecraniza.**

ECRAZÍTĂ s.f. Exploziv pe bază de acid picric. — Din fr. **écrasite.**

ECRÚ adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. De culoarea mătăsii naturale nealbite; bej-deschis. ✦ (Despre mătăsuri) Care nu a fost trecut prin apă clocotită. **2.** S.n. Culoare ecru (**1**). **3.** S.n. Țesătură din fire de mătase care au suferit un proces de degomare parțială. [Pr.: *e-crü*] — Din fr. **écru.**

ECRUISÁ, *ecruisez,* vb. I. Intranz. A modifica proprietățile unui metal sau unui aliaj în urma unui proces de deformare plastică la rece sau la o temperatură inferioară celei la care începe recristalizarea. [Pr.: *-cru-i-*] — Din **ecruisaj** (derivat regresiv). Cf. fr. é c r o u i r.

ECRUISÁJ, *ecruisaje,* s.n. Faptul de a ecruisa. ✦ Defecțiune a unui metal sau a unui aliaj care constă în întărirea lor în urma deformării plastice la rece. [Pr.: *-cru-i-*] — Din fr. **écrouissage.**

ECTAZÍE, *ectazii,* s.f. **1.** Dilatația temporară sau permanentă a unui organ cavitar sau tubular. **2.** Licență care constă în folosirea unei silabe scurte cu valoare de silabă lungă. — Din fr. **ectasie.**

ECTÉNIE, *ectenii,* s.f. (În Biserica ortodoxă) Rugăciune de cerere sau de mulțumire rostită de către preot sau diacon, la care se răspunde prin: „Doamne miluiește" ori „Dă, Doamne". — Din ngr. **ektenís.**

ECTÍMĂ, *ectime,* s.f. Boală infecțioasă de piele provocată de streptococi, manifestată prin pustule și ulcerații care se acoperă cu cruste și lasă cicatrice. — Din fr. **ecthyma.**

ECTODÉRM, *ectoderme,* s.n. Învelișul extern al embrionului, din care se formează epiderma, sistemul nervos, organele de simț, porțiunile anterioare și posterioare ale tractului digestiv. ✦ Tegumentul extern al celenteratelor. — Din fr. **ectoderme.**

ECTODÉRMIC, -Ă, *ectodermici, -ce,* adj. Care aparține ectodermului, privitor la ectoderm. — Din fr. **ectodermique.**

ECTOENDOPARAZÍTĂ, *ectoendoparazite,* s.f. Ciupercă parazită al cărei miceliu se dezvoltă atât la suprafața, cât și în interiorul plantei-gazdă. — Din fr. **ectoendoparasite.**

ECTOGENÉZĂ s.f. Teorie în biologie care absolutizează acțiunea mediului exterior asupra organismelor, negând rolul structurii interne a acestora. — Din fr. **ectogénèse.**

ECTOPARAZÍT, -Ă, *ectoparaziți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** (Purice, ploșniță, păduche etc.) care trăiește ca parazit pe suprafața corpului omului și al animalelor. **2.** (Ciupercă parazită) al cărei miceliu se dezvoltă la suprafața organelor atacate. — Din fr. **ectoparasite.**

ECTÓPIC, -Ă, *ectopici, -ce,* adj. (Med.; despre organe) Care are o poziție anormală. — Din fr. **ectopique.**

ECTOPÍE s.f. (Med.) Anomalie de poziție a unui organ; heterotopie. — Din fr. **ectopie.**

ECTOPLÁSMĂ, *ectoplasme,* s.f. **1.** Zonă periferică a citoplasmei celulare; hialoplasmă. **2.** Substanță spirituală pe care spiritiștii susțin că o emană mediile în timpul transei; teleplasmă. — Din fr. **ectoplasme.**

ECTROPIÓN s.n. Afecțiune oftalmologică manifestată prin întoarcerea pleoapelor în afară din cauza unei conjunctivite granuloase. [Pr.: *-pi-on*] — Din fr. **ectropion.**

ECUADORIÁN, -Ă, *ecuadorieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Ecuador. **2.** Adj. Care aparține Ecuadorului sau ecuadorienilor (**1**), privitor la Ecuador ori la ecuadorieni. [Pr.: *-cu-a-do-ri-an*] — Din fr. **équadorien.**

ECUATÓR s.n. **1.** (Geogr.) Linie imaginară rezultată din intersecția suprafeței Pământului cu planul care trece prin centrul lui, perpendicular pe axa polilor, împărțind globul terestru în două emisfere. **2.** Cercul mare al unei sfere, obținut prin intersecția acesteia cu un plan perpendicular pe o axă a sferei. ✧ *Ecuator ceresc* = cerc de pe sfera cerească, obținut prin intersecția acesteia cu planul ecuatorial terestru. [Pr.: *-cu-a-*] — Din fr. **équateur,** lat. **aequator.**

ECUATORIÁL, -Ă, *ecuatoriali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care aparține ecuatorului, privitor la ecuator; specific, caracteristic ecuatorului. ✧ *Zonă ecuatorială* = zonă de circa zece grade care se întinde de o parte și de alta a ecuatorului. *Coordonate ecuatoriale* = sistem de coordonate pentru determinarea locului unui astru pe sfera cerească. **2.** S.n. Lunetă astronomică cu un mecanism care îi permite să se rotească în jurul unei axe perpendiculare pe planul ecuatorului ceresc. [Pr.: *-cu-a-to-ri-al*] — Din fr. **équatorial.**

ECUÁȚIE, *ecuații,* s.f. Relație matematică între mai multe mărimi cunoscute și necunoscute, valabilă numai pentru anumite valori ale mărimilor necunoscute. ✧ *Ecuație chimică* = reprezentare simbolică a reacțiilor chimice cu ajutorul formulelor și simbolurilor chimice. ✦ Fig. Problemă dificilă, greu de rezolvat. ✦ (Astron.) *Ecuația timpului* = diferența dintre timpul solar mijlociu și timpul solar adevărat, care apare datorită faptului că mișcarea Soarelui pe bolta cerească nu este uniformă. [Pr.: *-cu-a-*] — Din fr. **équation,** lat. **aequatio, -onis.**

ECUMÉNIC, -Ă, *ecumenici, -ce,* adj. Învestit cu autoritate extinsă asupra întregii Biserici creștine. — Din fr. **œcuménique.**

ECUMENÍSM s.n. Mișcare de refacere a unității universale a Bisericilor creștine, cu respectarea autonomiei lor, pe calea acordurilor și a dialogului teologic.

ECUSÓN, *ecusoane,* s.n. **1.** Ornament sculptat, pictat etc., de obicei în formă de scut, pe care sunt înfățișate inscripții, elemente heraldice etc. **2.** Plăcuță de metal, de plastic etc., având imprimate unele date despre persoana care o poartă, ca legitimație, la locul de muncă, la conferințe, congrese etc. — Din fr. **écusson.**

ECVÉSTRU, -Ă, *ecveștri, -stre,* adj. De călăreț, călare; (despre opere plastice) care reprezintă o persoană călare. — Din fr. **équestre,** lat. **equestris.**

ECVIDÉU, *ecvidee,* s.n. (La pl.) Grup de mamifere imparicopitate erbivore, cu o singură copită și fără veziculă biliară; (și la sg.) animal care face parte din acest grup. — Din fr. **équidés.**

ECVISETACÉE, *ecvisetacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee criptogame vasculare cu un singur gen în flora actuală (coada-calului), cu frunze mici, solzoase, concrescute într-o teacă în jurul nodurilor, și care se înmulțesc prin spori *(Equisetum);* (și la sg.) plantă care face parte din această familie. — Din fr. **équisétacée.**

ECZEMATÓS, -OÁSĂ, *eczematoși, -oase,* adj., s.m. și f. (Bolnav) de eczemă. — Din fr. **eczémateux.**

ECZÉMĂ, *eczeme,* s.f. Boală de piele, acută sau cronică, de natură infecțioasă sau alergică, caracterizată prin erupții, abcese, leziuni umede sau uscate (însoțite de mâncărimi intense). — Din fr. **eczéma.**

EDÁFIC, -Ă, *edafici, -ce,* adj. Care se referă la sol. — Din fr. **édaphique.**

EDAFÓN s.n. Totalitatea organismelor vegetale și animale care trăiesc în sol, legate de anumite condiții specifice de viață. — Din germ. **Edaphon.**

EDÁM s.n. Sortiment de brânză olandeză. — Cuv. fr.

EDÉC, *edecuri,* s.n. **1.** Odgon lung cu care se leagă de catarg sau de babalele din proră o ambarcațiune sau o navă pentru a fi remorcată de pe mal împotriva curentului unui curs de apă. ✧ Expr. *A trage la edec* = a remorca o ambarcațiune sau o navă de pe mal cu un odgon împotriva cursului apei. *A fi la edecul cuiva* = a depinde cu totul de cineva, a fi la remorca cuiva. **2.** Lucru care se găsește de multă vreme într-o gospodărie; lucru necesar, *p. ext.*, persoană (indispensabilă) care se găsește de multă vreme undeva. — Din tc. **yedek.**

EDECÁR, *edecari,* s.m. Persoană care trage la edec (**1**). — **Edec** + suf. *-ar.*

EDECLÍU, *edeclii,* s.m. (Înv.) Slujitor (cu rang inferior) la Curtea domnească. — Din tc. **yedecli.**

EDELSCHWEIN s.n. Rasă de porci crescută mai ales pentru carne. [Pr.: *édelșvain*] — Cuv. germ.

ÉDELVAIS s.m. (Bot.; rar) Floare-de-colț. [Scris și: *edelweiss*] — Din germ. **Edelweiss.**

EDÉM, *edeme,* s.n. (Med.) Acumulare excesivă de lichid seros în spațiile intercelulare ale organelor și țesuturilor. ✧ *Edem pulmonar* = afecțiune cauzată de trecerea plasmei sangvine în alveolele pulmonare. — Din fr. **oedème.**

EDÉN s.n. (În Biblie) Rai, paradis. ✦ Fig. Loc foarte frumos, foarte plăcut, încântător. — Din fr. **éden.**

EDÉNIC, -Ă, *edenici, -ce,* adj. De rai. ✦ Fig. Frumos, plăcut, încântător. — Din fr. **édénique.**

EDENTÁ, *edentez,* vb. I. Tranz. A rupe, a smulge dinții unei roți dințate, ai unei perii de sârmă etc. — Din fr. **édenter.**

EDENTÁT, -Ă, *edentați, -te,* adj., s.n. (Mamifer primitiv) fără dinți sau cu dinții slab diferențiați.

EDENTÁȚIE s.f. Lipsa unuia sau a mai multor dinți de pe arcadele dentare. — Cf. fr. édenter.

EDÍCT, *edicte,* s.n. **1.** (În Roma antică) Act prin care un magistrat făcea cunoscute normele de drept și formele juridice aplicate în timpul magistraturii sale. **2.** (În Antichitate și în Evul Mediu) Decret imperativ cu caracter normativ promulgat de un monarh sau de o autoritate laică sau bisericească superioară cu privire la o anumită problemă. — Din lat. **edictum,** germ. **Edikt.**

EDICTÁL, -Ă, *edictali, -e,* adj. (Rar) Privitor la un edict. — Din fr. **édictal,** lat. **edictalis.**

EDÍCUL, *edicule,* s.n. **1.** Construcție mică ridicată într-un loc public. ✦ Construcție sau învelitoare de protecție care ferește de intemperii o lucrare de artă. **2.** Tabernacul într-un templu roman. ✦ Nișă într-o încăpere funerară, pentru portretele morților sau pentru urne. — Din fr. **édicule,** lat. **aediculum.**

EDIFICÁ, *edífic,* vb. I. **1.** Tranz. (Adesea fig.) A zidi, a ridica, a clădi (construcții monumentale). **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) lămuri, a (se) clarifica. — Din fr. **édifier,** lat. **aedificare.**

EDIFICÁRE, *edificări,* s.f. Acțiunea de *a (se) edifica* și rezultatul ei. — V. **edifica.**

EDIFICATÓR, -OÁRE, *edificatori, -oare,* adj. Care edifică (**2**), care lămurește în mod convingător. — Din fr. **édificateur,** lat. **aedificator.**

EDIFÍCIU, *edificii,* s.n. Clădire publică mare, construcție impunătoare (adăpostind o instituție). — Din fr. **édifice,** lat. **aedificium.**

EDÍL, *edili,* s.m. **1.** (În Antichitatea romană) Magistrat care supraveghea edificiile și instalațiile publice, care se ocupa de aprovizionare, de organizarea jocurilor etc. **2.** (Adesea fig.) Persoană care face parte din conducerea administrativă a unui oraș; consilier municipal. — Din fr. **édile,** lat. **aedilis.**

EDILITÁR, -Ă, *edilitari, -e,* adj. Privitor la administrația sau la lucrările de interes public ale unui oraș. — Din fr. **édilitaire.**

EDILITÁTE s.f. **1.** Îngrijire a edificiilor și a lucrărilor de interes public ale unui oraș; înzestrare a unui oraș cu astfel de edificii și de lucrări. **2.** Disciplină care se ocupă cu studiul, executarea și exploatarea lucrărilor de interes public, destinate să asigure un mediu salubru și un anumit grad de confort într-o localitate. — Din fr. **édilité,** lat. **aedilitas, -atis.**

EDITÁ, *editez,* vb. I. Tranz. **1.** A efectua operațiile de tipărire și de difuzare a unei cărți sau a unei publicații. **2.** A stabili, pe baza unei cercetări amănunțite, un text în vederea publicării lui (cu adnotații critice și explicative); a îngriji apariția unei opere. — Din fr. **éditer.**

EDITÁRE, *editări,* s.f. Faptul *de a edita*. — V. **edita.**

EDITÓR, -OÁRE, *editori, -oare,* s.m. și f. Persoană (fizică sau juridică) având sarcina de a edita o carte, o revistă etc. — Din fr. **éditeur,** lat. **editor.**

EDITORIÁL, -Ă, *editoriali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care aparține editurii sau editării, privitor la edituri sau la editare. **2.** S.n., adj. (Articol de ziar, de revistă etc., de obicei nesemnat) care exprimă părerea conducerii redacției într-o problemă actuală importantă. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **éditorial.**

EDITORIALÍST, -Ă, *editorialiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care scrie editoriale (într-un ziar, într-o revistă etc.) — Din fr. **éditorialiste.**

EDITÚRĂ, *edituri,* s.f. Instituție cu personalitate juridică, specializată în valorificarea dreptului de autor, care editează cărți, publicații periodice etc. — **Edita** + suf. *-ură.*

EDÍȚIE, *ediții,* s.f. **1.** Totalitatea exemplarelor unei opere tipărite, dintr-unul sau mai multe tiraje, pentru care s-a folosit același zaț tipografic. ✧ *Ediție specială* = tiraj suplimentar al unui ziar publicat în afara periodicității obișnuite, cu prilejul unui eveniment important, al unei sărbători etc. *Ediție critică* = ediție a unui text (vechi, clasic etc.) stabilit prin compararea variantelor și însoțit de comentarii și de aparatul critic necesar. *Ediție definitivă* = ediție al cărei text a fost văzut de autor și considerat ca definitiv. **2.** Versiune. **3.** Competiție sportivă care are loc periodic. [Var.: **edițiúne** s.f.] — Din fr. **édition,** lat. **editio, -onis.**

EDIȚIÚNE s.f. v. **ediție.**

EDUCÁ, *edúc,* vb. I. Tranz. A forma pe cineva prin educație; a influența în mod intenționat, sistematic și organizat dezvoltarea intelectuală, morală și fizică a copiilor și tineretului sau, *p. ext.*, a oamenilor, a societății etc. — Din fr. **éduquer,** lat. **educare.**

EDUCÁBIL, -Ă, *educabili, -e,* adj. Care poate fi educat, receptiv la educație. — Din fr. **éducable.**

EDUCABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi educabil. — **Educabil** + suf. *-itate*.

EDUCÁRE s.f. Acțiunea *de a educa* și rezultatul ei; cultivare, instruire. — V. **educa.**

EDUCÁT, -Ă, *educați, -te,* adj. Care a primit educație; manierat, politicos, civilizat. — V. **educa.**

EDUCATÍV, -Ă, *educativi, -e,* adj. Care aparține educației, privitor la educație, care contribuie la educația cuiva. — Din fr. **éducatif.**

EDUCATÓR, -OÁRE, *educatori, -oare,* adj., s.m., s.f. **1**. Adj., s.m. și f. (Persoană) care educă copiii, tineretul (în școli); profesor, învățător. **2.** S.f. Persoană cu o pregătire specială care se ocupă de educația copiilor preșcolari (în cămine și în grădinițe). — Din fr. **éducateur,** lat. **educator.**

EDUCÁȚIE s.f. **1.** Fenomen social fundamental de transmitere a experienței de viață a generațiilor adulte și a culturii către generațiile de copii și tineri, abilitării pentru integrarea lor în societate. **2.** Cunoașterea bunelor maniere și comportarea în societate conform acestora. ✧ Loc. vb. *A face educație cuiva* = a educa pe cineva. ✧ *Educație fizică* = ansamblu de exerciții corporale, practicate în școli și universități, destinat întreținerii calităților fizice ale organismului. [Var.: (înv.) **educațiúne** s.f.] — Din fr. **éducation,** lat. **educatio, -onis.**

EDUCAȚIONÁL, -Ă, *educaționali, -e,* adj. Care aparține educației, învățământului, care contribuie la educația cuiva; educativ. [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **educational,** fr. **éducationnel.**

EDUCAȚIÚNE s.f. v. **educație.**

EDULCORÁ, *edulcorez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A atenua; a îndulci. — Din fr. **édulcorer.**

EDULCORÁNT, -Ă, *edulcoranți, -te,* adj., s.n. (Livr.) **1.** Adj. Care atenuează, care îndulcește. **2.** S.n. Substanță care se adaugă unui medicament pentru a-l îndulci. — Din fr. **édulcorant.**

EDULCORÁT, -Ă, *edulcorați, -te,* adj. (Livr.) Atenuat, îndulcit. — V. **edulcora.**

EEG, *EEG-uri,* s.n. **1.** Electroencefalograf. **2.** Electroencefalogramă. [Pr.: *eeghé*] — Din engl. **EEG.**

EFÉB, *efebi,* s.m. (În Grecia antică) Adolescent care își făcea educația într-o efebie. ✦ Tânăr ajuns la pubertate; adolescent. ✦ (Azi) Tânăr de o deosebită frumusețe. — Din fr. **éphèbe,** lat. **ephebus.**

EFEBÍE, *efebii,* s.f. (În Grecia antică) Școala în care se făcea educația militară și cetățenească a tineretului. — Din fr. **éphébie.**

EFÉCT, *efecte,* s.n. **1.** Fenomen care rezultă în mod necesar dintr-o anumită cauză, fiind într-o legătură indestructibilă cu aceasta; rezultat, urmare, consecință. ✧ Expr. *A-și face efectul* = a da un anumit rezultat, a avea consecința scontată. **2.** Impresie produsă de cineva sau de ceva asupra cuiva. ✧ Loc. adj. *De efect* = care atrage atenția, care produce o impresie puternică. ✧ Loc. vb. *A face efect* = a impresiona. ✧ (În sintagma) *Efect sonor* = efect produs prin mijloace electroacustice sau electronice sugerând ascultătorului senzația unui sunet real sau oferindu-i sonorități inedite. **3.** (Concr.; la pl.) Bunuri mobile. ✦ Îmbrăcăminte militară, echipament. **4.** (La pl.) Valori negociabile (emise de stat), hârtii de valoare. *Efecte de comerț. Efecte publice*. — Din lat. **effectus** (cu unele sensuri după fr. *effet).*

EFECTÍV, -Ă, *efectivi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Real², adevărat. **2.** S.n. Numărul de persoane care fac parte dintr-o colectivitate, mai ales dintr-o unitate sau formație militară. — Din fr. **effectif,** lat. **effectivus.**

EFECTÓR, *efectori,* s.m. (Biol; adesea adjectival) **1.** Organ care acționează sub comanda sistemului nervos central la stimuli externi sau interni primiți de organele receptoare. **2.** Substanță care modifică activitatea unor enzime. — Din fr. **effecteur**, lat. **effector.**

EFECTUÁ, *efectuez,* vb. I. Tranz. A face, a realiza, a înfăptui; a îndeplini, a executa. [Pr.: *-tu-a*] — Din fr. **effectuer,** lat. **effetuare.**

EFECTUÁRE, *efectuări,* s.f. Acțiunea de *a efectua* și rezultatul ei. [Pr.: *-tu-a-*] — V. **efectua.**

EFECTUÁT, -Ă, *efectuați, -te,* adj. Care este realizat, înfăptuit, îndeplinit, executat. [Pr.: *-tu-at*] — V. **efectua.**

EFEDRÍNĂ s.f. Alcaloid solubil în alcool, în eter și în cloroform, ai cărui derivați, solubili în apă, se folosesc în special în tratamentul bolilor căilor respiratorii. — Din fr. **éphédrine.**

EFEMÉR, -Ă, *efemeri, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. De scurtă durată; trecător, vremelnic. **2.** S.f. (La pl.) Ordin de insecte cu corpul subțire și moale, terminat cu trei filamente lungi, cu două perechi de aripi transparente, care trăiesc ca adult câteva zile sau ore, iar ca larvă (acvatică) 2-3 ani; efemeride *(Ephemera);* (și la sg.) insectă din acest ordin. — Din fr. **éphémère.**

EFEMERÍDĂ, *efemeride,* s.f. **1.** Efemeră (**2**). **2.** (La pl.) Note (de ziar sau de calendar) care arată evenimentele petrecute la aceeași dată în ani diferiți. **3.** (La pl.) Lucrare, sub formă de tabele, alcătuită de un observator astronomic care anticipează fenomenele cerești ce se vor desfășura în anul următor. **4.** Fig. (La pl.) Lucruri, gânduri etc. trecătoare; știri cotidiene de mică importanță. — Din fr. **éphéméride,** lat. **ephemeris, -idis.**

EFEMERIZÁ, *efemerizez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Livr.) A face să devină sau a deveni efemer. — **Efemer** + suf. *-iza.*

EFEMERIZÁRE, *efemerizări,* s.f. (Livr.) Faptul de *a (se) efemeriza*. — V. **efemeriza.**

EFEMINÁ, *efeminez,* vb. I. Tranz. şi refl. **1.** (Rar) A (se) moleşi, a (se) înmuia. **2.** A face să capete sau a căpăta aspect sau caracter feminin. — Din fr. **efféminer.**

EFEMINÁT, -Ă, *efeminaţi, -te,* adj. Cu aspect sau caracter feminin, delicat; *p. ext.* molatic, moleşit. ✦ Iubitor de plăceri. — Din fr. **efféminé,** lat. **effeminatus.**

EFEMINÁŢIE s.f. (Rar) Caracterul celui efeminat; moliciune, slăbiciune. — Din fr. **effémination,** lat. **effeminatio.**

EFÉNDI s.m. (Înv.) Titlu onorific dat în Turcia învăţaţilor, funcţionarilor; persoană care avea acest titlu. — Din tc. **efendi.**

EFERÉNT, -Ă, *eferenţi, -te,* adj. Care duce (în afară). ✧ *Fibre nervoase eferente* = fibre nervoase prin care excitaţia trece de la centrii nervoşi spre zonele periferice ale corpului. — Din fr. **efférent.**

EFERVESCÉNT, -Ă, *efervescenţi, -te,* adj. (Despre lichide) Care dezvoltă cu putere gaze în cursul unei reacţii chimice. ✦ Fig. Agitat, frământat; clocotitor. — Din fr. **effervescent,** lat. **effervscens, -ntis.**

EFERVESCÉNŢĂ, *efervescenţe,* s.f. Degajare activă şi zgomotoasă a unui gaz într-o masă lichidă, datorită unei reacţii chimice sau fizice. ✦ Fig. Agitaţie, frământare, fierbere. — Din fr. **effervescence.**

EFÉT, *efeţi,* s.m. (De obicei la pl.) Judecător care făcea parte dintr-un tribunal penal din Atena antică. — Din fr. **éphète.**

EFETONÍNĂ s.f. Efedrină sintetică, cu aceleaşi utilizări ca şi cea naturală. — Din fr. **éphétonine.**

EFICÁCE adj. invar. Care produce efectul scontat, care dă un rezultat pozitiv; eficient. — Din fr. **efficace,** lat. **efficax, -acis.**

EFICACITÁTE s.f. Calitatea de a produce efectul (pozitiv) aşteptat; eficienţă. — Din fr. **efficacité.**

EFICIÉNT, -Ă, *eficienţi, -te,* adj. Eficace. [Pr.: *-ci-ent*] — Din fr. **efficient,** lat. **efficiens, -ntis.**

EFICIENTIZÁ, *eficientizez,* vb. I. Tranz. A face să fie eficient. [Pr.: *-ci-en-*] — **Eficient** + suf. *-iza.*

EFICIENTIZÁRE, *eficientizări,* s.f. Acţiunea de *a eficientiza* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ci-en-*] — V. **eficientiza.**

EFICIÉNŢĂ, *eficienţe,* s.f. Eficacitate. [Pr.: *-ci-en-*] — Din fr. **efficience.**

EFIGIÁL, -Ă, *efigiali, -e,* adj. Care aparţine unei efigii; de efigie. [Pr.: *-gi-al*] — Din fr. **effigial.**

EFÍGIE, *efigii,* s.f. Reprezentare în relief pe monede, medalii etc. a chipului unui personaj important. ✦ Imaginea, portretul pictat, desenat, incizat etc. al unei persoane. — Din fr. **effigie,** lat. **effigies.**

EFILÁ, *efilez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Tehn.) A (se) subţia. — Din fr. **effiler.**

EFLORÁ, *eflorez,* vb. I. Tranz. A studia superficial; a frunzări o carte. — Din fr. **effleurer.**

EFLORESCÉNT, -Ă, *eflorescenţi, -te,* adj. **1.** (Bot.) Care înfloreşte, care se află în eflorescenţă (**1**); *fig.* înfloritor, bogat în aspecte sau detalii. **2.** (Chim.; despre săruri) Care prezintă eflorescenţă (**2**). — Din fr. **efflorescent,** lat. **efflorescens, -ntis.**

EFLORESCÉNŢĂ, *eflorescenţe,* s.f. **1.** Începutul înfloririi unei plante; *fig.* înflorire, dezvoltare sub aspecte bogate. **2.** Proprietate a unor săruri cristaline de a se transforma în pulbere, prin pierderea apei de cristalizare; (concr.) sare cu aspect de pulbere rezultată în acest fel. ✦ Depozit de săruri care apare la suprafaţa unor roci. ✦ Pată sau depozit cristalin de săruri alcalino-pământoase care apare pe suprafaţa exterioară a construcţiilor de beton sau de zidărie. **3.** (Med.) Erupţie uşoară pe piele; (pop.) spuzeală. — Din fr. **efflorescence.**

EFLUÉNT, -Ă, *efluenţi, -te,* adj. (Tehn.; despre lichide) Care iese dintr-o instalaţie. [Pr.: *-flu-ent*] — Din fr. **effluent.**

EFLÚVIU, *efluvii,* s.n. **1.** Emanaţie a unor corpuri, perceptibilă cu ajutorul mirosului. ✦ Fig. Curent, flux, fluid. **2.** Descărcare electrică autonomă, de slabă luminozitate, neînsoţită de zgomot sau căldură, între electrozii aflaţi la o tensiune înaltă. **3.** Defect sub forma unor linii subţiri în evantai care apare la developare pe o peliculă cinematografică. — Din fr. **effluve,** lat. **effluvium.**

EFLÚX, *efluxuri,* s.n. Scurgere dintr-o masă de fluid care se găseşte în stare de repaus sau în mişcare. — După it. **efflusso.**

ÉFOR, *efori,* s.m. **1.** Membru în consiliul de conducere al unei eforii; epitrop. **2.** Nume dat în Sparta antică fiecăruia dintre cei cinci magistraţi cu largi şi importante atribuţii în politica internă şi externă a statului. — Din ngr. **éforos.**

EFORÁT s.n. Colegiu din Sparta antică alcătuit din cinci efori (**2**); funcţie sau instituţie reprezentată de acest colegiu. — Din f**r. éphorat.**

EFORÍE, *eforii,* s.f. Nume dat unor instituţii administrative de utilitate publică sau social-culturală din trecut; consiliul de conducere al acestor instituţii; sediul acestor consilii; epitropie. — Din ngr. **eforía.**

EFÓRT, *eforturi,* s.n. **1.** Mobilizare a forţelor fizice sau psihice ale organismului în vederea realizării unui randament superior celui obişnuit sau pentru a învinge o dificultate; strădanie, străduinţă. **2.** (Fiz.) Rezultantă a forţelor interioare dintr-o secţiune a unui corp deformabil, cauzată de solicitări exterioare, de căldură etc. — Din fr. **effort.**

EFRACTÓR, -OÁRE, *efractori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care a comis o efracţie. — Din fr. **effracteur.**

EFRÁCŢIE, *efracţii,* s.f. Spargere a zidurilor, forţare a încuietorilor sau a oricărui dispozitiv de închidere, pentru săvârşirea unei infracţiuni. [Var.: **efracţiúne** s.f.] — Din fr. **effraction.**

EFRACŢIÚNE s.f. v. **efracţie.**

EFUZIOMÉTRU, *efuziometre,* s.n. Dispozitiv pentru determinarea densităţii gazelor, bazat pe fenomenul efuziunii (**2**). [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **effusiomètre.**

EFUZIÚNE, *efuziuni,* s.f. **1.** Manifestare, exteriorizare puternică a unor sentimente pozitive. **2.** Difuziune a unui gaz printr-un înveliş poros. **3.** Proces vulcanic de revărsare a magmei sub formă de lavă la suprafaţa pământului şi de formare a unor produse vulcanice. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **effusion,** lat. **effusio, -onis.**

EFUZÍV, -Ă, *efuzivi, -e,* adj. Vulcanic. — Din fr. **effusif.**

EFUZÓR, *efuzoare,* s.n.Tub cu secţiune crescătoare, utilizat pentru accelerarea scurgerii unui gaz. — Din **efuziune.**

EGÁL, -Ă, *egali, -e,* adj. **1.** (Adesea adverbial şi substantivat) Care este la fel cu altul într-o anumită privinţă; (despre cetăţeni, naţiuni etc.) care au aceleaşi drepturi şi aceleaşi îndatoriri. ✧ *Fără egal* = excepţional, neasemuit, neîntrecut. ✧ Expr. *A trata* (pe cineva sau ceva) *de la egal la egal* = a se comporta într-o împrejurare dată ca fiind în aceeaşi situaţie, pe aceeaşi treaptă cu partenerul său; a duce tratative cu cineva în condiţii de egalitate (**2**). (Sport) *A fi egal* = a avea acelaşi număr de puncte. **2.** (Mat.) Care are aceeaşi valoare în aceeaşi unitate de măsură. ✧ *Semn egal* (şi substantivat, n.) = semn grafic format din două liniuţe paralele aşezate orizontal între două expresii, care exprimă o egalitate. ✦ (Despre figuri geometrice) Care coincide, prin suprapunere, cu o altă figură. **3.** (Despre obiecte, fenomene sau fiinţe, comparate cu ele însele sub diverse aspecte, stări) Neschimbat, statornic; uniform, invariabil; monoton. ✧ Expr. (Adverbial) *A-i fi* (cuiva) *egal* = a-i conveni în aceeaşi măsură şi o alternativă şi cealaltă; a-i fi indiferent. — Din fr. **égal.**

EGALÁ, *egalez,* vb. I.Tranz., intranz. şi refl. A face să fie sau a fi la fel cu altul într-o anumită privinţă; a face să devină sau a deveni egal. ✦ Tranz. (Sport) A obţine acelaşi număr de puncte cu altcineva. — Din fr. **égaler.**

EGALÁBIL, -Ă, *egalabili, -e,* adj. Care poate fi egalat. — Din fr. **égalable.**

EGALÁRE, *egalări,* s.f. Acţiunea de *a* (*se*) *egala*. — V. **egala.**

EGALÁT, -Ă, *egalaţi, -te,* adj. Făcut sau devenit egal; nivelat; uniformizat. — V. **egala.**

EGALITÁR, -Ă, *egalitari, -e,* adj. Care are ca scop egalitatea civilă, politică şi socială; privitor la egalitatea civilă, politică şi socială; bazat pe egalitate civilă, politică şi socială. — Din fr. **égalitaire.**

EGALITARÍSM s.n. Concepţie socială care preconizează nivelarea, egalizarea consumului individual şi a modului de trai al membrilor societăţii. — Din fr. **égalitarisme,** rus. **egalitarizm.**

EGALITARÍST, -Ă, *egalitarişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine egalitarismului, privitor la egalitarism, care susţine egalitarismul. **2.** S.m. şi f. Adept al egalitarismului. — Din fr. **égalitariste.**

EGALITÁTE, *egalităţi,* s.f. **1.** Faptul de a fi egal; stare a două sau a mai multor lucruri egale între ele. ✦ Uniformitate, uniformizare. ✦ (Sport) Situaţie în care mai mulţi participanţi realizează acelaşi număr de puncte în cadrul aceluiaşi concurs. **2.** Principiu potrivit căruia tuturor oamenilor şi tuturor statelor sau naţiunilor li se recunosc aceleaşi drepturi şi li se impun aceleaşi îndatoriri, prevăzute de regula de drept; situaţie în care oamenii se bucură de aceleaşi drepturi şi au aceleaşi îndatoriri. **3.** (Mat.) Relaţie între două sau mai multe cantităţi, elemente, termeni etc. egali; expresie a acestei relaţii, scrisă cu ajutorul semnului egal. — Din fr. **égalité**.

EGALIZÁ, *egalizez,* vb. I. Tranz. A face ca două sau mai multe lucruri, situaţii etc. să fie egale între ele în anumite privinţe. ✦ Fig. A pune pe acelaşi plan, a face să dispară diferenţele; a nivela. — Din fr. **égaliser.**

EGALIZÁRE, *egalizări,* s.f. Acţiunea de *a egaliza* şi rezultatul ei. — V. **egaliza.**

EGALIZATÓR, -OÁRE, *egalizatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care egalizează, care produce sau determină egalizarea. **2.** S.n. Produs chimic care se adaugă în băile de vopsire pentru dispersarea, mărirea vitezei de pătrundere şi fixarea colorantului. **3.** S.n. Dispozitiv care reglează presiunea într-o conductă. — Din fr. **égalisateur.**

EGALIZÓR, *egalizoare,* s.n. (Tehn.) Corector al caracteristicii de frecvenţă a unui sistem electroacustic. — Din fr. **égaliseur,** engl. **equalizer.**

EGEEÁN, -Ă, *egeeni, -e,* adj. Care se referă la popoarele din zona Mării Egee. [Pr.: *-ge-ean*] — Din fr. **égéen.**

EGHILÉT, *eghileţi,* s.m. Şnur cu capetele îmbrăcate în metal, care împodobeşte uniforma unor militari. — Din fr. **aiguillette.**

EGÍDĂ, *egide,* s.f. Ocrotire, sprijin, protecţie; îndrumare, îngrijire. ✧ (În loc prep.) *Sub egida*... = sub auspiciile… — Din fr. **égide,** lat. **aegis, -idis.**

EGIPTEÁN, -Ă, *egipteni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din naţiunea formată pe teritoriul Republicii Arabe Egipt. **2.** Adj. Care aparţine

Egiptului sau egiptenilor (**1**), privitor la Egipt ori la egipteni. ✦ (Substantivat, f.) Limba egipteană. **3.** S.m. şi f. (La pl.) Vechii locuitori ai văii şi deltei Nilului, care au creat în Antichitate unul dintre principalele state ale Orientului; (şi la sg.) persoană care aparţinea acestor vechi populaţii. — **Egip**t (n. pr.) + suf. *-ean.*

EGIPTEÁNCĂ, *egiptence,* s.f. Femeie care aparţine populaţiei Republicii Arabe Egipt. — **Egiptean** + suf. *-că*.

EGIPTOLÓG, *egiptologi,* s.m. Specialist în egiptologie. — Din fr. **égyptologue.**

EGIPTOLOGÍE s.f. Ramură a orientalisticii care se ocupă cu studiul limbii, istoriei şi culturii Egiptului antic. — Din fr. **égyptologie.**

EGIPŢIÁNĂ, *egipţiene,* s.f. (Mai ales la pl.) Caracter de literă tipografică caracterizată prin grosimea uniformă a tuturor trăsăturilor, prin construcţie aproape geometrică şi tălpile picioarelor dreptunghiulare. [Pr.: *-ţi-a-*] — Din fr. **égyptienne,** germ. **Egyptienne.**

EGLINDISÍ, *eglindisesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se distra, a petrece, a se amuza. — Din ngr. **eglendízo.**

EGLÓGĂ, *egloge,* s.f. Mic poem pastoral asemănător idilei; bucolică. — Din fr. **églogue,** lat. **ecloga.**

EGOCÉNTRIC, -Ă, *egocentrici, -ce,* adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care priveşte totul prin prisma intereselor şi a sentimentelor personale, care se consideră centrul universului; (despre manifestări ale oamenilor) care trădează o asemenea atitudine. — Din fr. **égocentrique.**

EGOCENTRÍSM s.n. Atitudine a celui care priveşte totul prin prisma intereselor şi a sentimentelor personale; tendinţă de a face din sine „centrul universului"; egotism. — Din fr. **égocentrisme.**

EGOÍSM s.n. Atitudine de exagerată preocupare pentru interesele personale şi de nesocotire a intereselor altora. — Din fr. **égoïsme.**

EGOÍST, -Ă, *egoişti, -ste,* adj. (Adesea substantivat) Stăpânit de egoism; determinat de egoism, care denotă egoism. — Din fr. **égoïste.**

EGOLATRÍE s.f. Manie de a se preocupa exagerat de propria persoană; supraestimare a valorii personale; egotism. — Cf. lat. e g o (după *idolatrie*).

EGOLÁTRU, -Ă, *egolatri, -e,* adj. Stăpânit de egolatrie. — Cf. lat. e g o (după *idolatru*).

EGOTÍSM s.n. Atitudine individualistă care provine din acordarea unei importanţe exagerate propriei persoane. — Din fr. **égotisme.**

EGOTÍST, -Ă, *egotişti, -ste,* adj. (Adesea substantivat) Stăpânit de egotism; determinat de egotism. — Din fr. **égotiste.**

EGRENÁ, *egrenez,* vb. I. Tranz. A separa cu ajutorul unor maşini speciale seminţele de fibrele de bumbac pentru a obţine puful de bumbac. — Din fr. **égrener.**

EGRENÁRE, *egrenări,* s.f. Acţiunea de *a egrena* şi rezultatul ei. — V. **egrena.**

EGRENÁT s.n. Faptul de *a egrena.* — V. **egrena.**

EGRÉTĂ, *egrete,* s.f. **1.** Gen de păsări migratoare de baltă, de culoare albă, cu spatele împodobit cu un mănunchi de pene ornamentale lungi; erodiu, stârc alb *(Egretta);* pasăre care face parte din acest gen. **2.** Mănunchi de pene de egretă (**1**) sau de fire albe, folosit ca podoabă la pălării, la chipie militare, la turbane etc. **3.** Aglomerare de perişori la extremitatea superioară a fructelor. **4.** (Fiz.; în sintagma) *Descărcare în egretă* = descărcare electrică produsă sub forma unei succesiuni rapide de scântei luminoase între electrozi aflaţi la o tensiune înaltă. — Din fr. **aigrette.**

EGÚMEN, -Ă, *egumeni, -e,* s.m. şi f. Stareţ. — Din ngr. **igúmenos.**

EGUMENÍ, *egumenesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A conduce o mănăstire; a stăreţi. — Din **egumen.**

EGUMENÍE s.f. Funcţia de egumen; timpul cât cineva îndeplineşte această funcţie; stăreţie. — **Egumen** + suf. *-ie.*

EGUTÁRE s.f. Îndepărtare a apei din cărbuni şi din minereuri, în silozuri sau în grămezi expuse la aer. — După fr. **égouttage.**

EGUTÓR, *egutoare,* s.n. Cilindru gol în interior, cu o manta de sită de metal, care presează banda de material pe sita plană a cutiilor aspiratoare la maşinile de fabricat hârtie, pentru a o stoarce de apă şi pentru a o netezi. — Din fr. **égouttoir.**

EH interj. Exclamaţie care exprimă diverse sentimente: dispreţ, resemnare, dezamăgire, necaz etc. — Onomatopee**.**

EHÉ interj. v. **ehei.**

EHEHÉI interj. v. **ehei.**

EHÉI interj. Exclamaţie care exprimă diverse sentimente: admiraţie, bucurie, regret, nostalgie; exclamaţie care însoţeşte evocarea unor amintiri, constatarea unor fapte etc. [Var.: **ehé, ehehéi, hehéi** interj.] — Onomatopee**.**

EI interj. Exclamaţie care: **a)** introduce, însoţeşte, întăreşte sau exprimă o întrebare; **b)** exprimă sau însoţeşte şi întăreşte un îndemn, o mustrare, o poruncă; **c)** exprimă mirarea; **d)** arată trecerea de la o idee la alta. — Onomatopee.

EIDÉTIC, -Ă, *eidetici, -ce,* adj **1.** Care ţine de eidetism. **2.** (Psih.) Care provine din imaginaţie. [Pr.: *e-i-*] — Din fr. **eidétique.**

EIDETÍSM s.n. Anomalie întâlnită în special la copii, care constă în reprezentarea foarte vie a obiectelor văzute anterior, ca şi cum acestea ar fi prezente. [Pr.: *e-i-*] — Din fr. **eidétisme.**

EIDOFÓR, *eidofoare,* s.n. Instalaţie pentru proiecţia imaginilor de televiziune pe ecran cinematografic. [Pr.: *e-i-*] — Din fr. **eidophore,** engl. **eidofor.**

EINSTEINIU s.n. Element chimic transuranic, obţinut pe cale artificială. [Pr.: *aĭnştáiniŭ*] — Din fr. **einsteinium.**

EJACULÁ, *ejaculez,* vb. I. Tranz. A elimina sperma prin canalul uretral. — Din fr. **éjaculer.**

EJACULÁRE, *ejaculări,* s.f. Acţiunea de *a ejacula* şi rezultatul ei; ejaculaţie. — V. **ejacula.**

EJACULÁŢIE, *ejaculaţii,* s.f. Ejaculare; (concr.) lichid spermatic ejaculat. ✦ Zvârlirea afară a sporilor din sporange, frecventă la unele plante. — Din fr. **éjaculation.**

EJECTÁ, *ejectez,* vb. I. Tranz. A da afară, a evacua cu putere (un fluid, un obiect etc.). — Din fr. **éjecter.**

EJECTÁBIL, -Ă, *ejectabili, -e,* adj. Care poate fi catapultat. — Cf fr. é j e c t a b l e.

EJECTÓR, *ejectoare,* s.n. **1.** Aparat care serveşte la evacuarea unui fluid dintr-un rezervor. **2.** Dispozitiv la armele de vânătoare basculante, care, la deschiderea acestora, extrage şi aruncă din ţeavă tubul cartuşului. **3.** Dispozitiv folosit la casetofoane pentru scoaterea casetei din locaşul ei. — Din fr. **éjecteur.**

EJÉCŢIE, *ejecţii,* s.f. Evacuare cu mare viteză, printr-un ajutaj, a unui curent de fluid folosit pentru propulsie. — Din fr. **éjection.**

EKG, *EKG-uri,* s.n. **1.** Electrocardiograf. **2.** Electrocardiogramă. [Pr.: *ecaghé.* — Var. **ECG** s.n.] — Din engl. **EKG.**

EL, EA, *ei, ele,* pron. pers. 3. **1.** (Ţine locul persoanei despre care se vorbeşte) *El merge.* ✦ (Fam.; la sg.) Soţ, bărbat; soţie, nevastă. **2.** (La genitiv, în formele *lui, ei, lor,* adesea precedat de „al, a, ai, ale", cu valoare posesivă) *Casa lui*. ✧ Expr. *Ai lui* sau *ai ei* = persoane legate prin rudenie, interese comune, prietenie etc. de o anumită persoană. *Ale lui* sau *ale ei* = **a)** lucrurile personale ale cuiva; **b)** capriciile, toanele cuiva. *Lasă-l în ale lui!* **3.** (La dativ, în formele *lui, ei, îi, i, lor, le li*, cu funcţie de complement indirect sau de atribut) *Prietenul îi iese înainte*. ✧ (În forma *i*, cu valoare neutră) *Dă-i cu bere, dă-i cu vin*. **4.** (În acuzativ, în formele *îl, l, o, îi, i, le*, cu funcţie de complement direct) *Cartea pe care o citesc*. ✧ (Precedat de prepoziţii, în formele *el, ea, ei, ele*) *Pe el îl caut.* ✧ (Precedat de prepoziţii, în forma *o*, cu valoare neutră) *Au mai păţit-o şi alţii*. [Pr.: *iel, ia, iei, iele*] — Lat. **illum, illa.**

ELABORÁ, *elaborez,* vb. I. Tranz. **1.** A realiza, a da o formă definitivă unei idei, unei doctrine, unui text de lege etc.; a alcătui[1], a întocmi; *p. ext.* a redacta. **2.** A efectua operaţiile necesare pentru extragerea de metale din minereuri sau pentru obţinerea unor aliaje în stare topită în vederea turnării lor. — Din fr. **élaborer,** lat. **elaborare.**

ELABORÁRE, *elaborări,* s.f. Acţiunea de *a elabora* şi rezultatul ei; lucrare. — V. **elabora.**

ELAGÁJ, *elagaje,* s.n. Operaţie de îndepărtare a crăcilor din partea inferioară a tulpinii arborilor, aplicată în exploatările forestiere; elagare. — Din fr. **élagage.**

ELAGÁRE, *elagări,* s.f. Elagaj. — Cf. fr. é l a g a g e.

ELAMÍT, -Ă, *elamiţi, -te,* s.m. şi f. Persoană aparţinând unei populaţii care a trăit în milen. III–I î.H. în Elam (provincie din sud-estul Iranului). ✦ (Substantivat, f.) Limbă vorbită de elamiţi (**1**). — Din engl. **Elamite.**

ELÁN[1], *elani,* s.m. Animal rumegător nordic din familia cerbicelor, cu coarne mari, ramificate şi lăţite în formă de lopeţi *(Alces alces).* — Din fr. **élan.**

ELÁN[2], *elanuri,* s.n. **1.** Însufleţire creatoare; avânt, entuziasm. **2.** (Sport) Complex de mişcări şi de procedee executate, în vederea efectuării unei sărituri sau a unei aruncări. — Din fr. **élan.**

ELANSÁ, *elansez,* vb. I. Refl. (Livr.) A se avânta, a se repezi. — Din fr. **élancer.**

ELANSÁRE, *elansări,* s.f. (Livr.) Acţiunea de *a se elansa* şi rezultatul ei; avântare, repezire; *fig.* avânt, năzuire către ceva. — V. **elansa.**

ELANSÁT, -Ă, *elansaţi, -te,* adj. (Livr.) Zvelt; avântat. — V. **elansa.**

ELÁSTIC, -Ă, *elastici, -ce,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** (Despre unele obiecte) Care are proprietatea de a-şi modifica forma şi dimensiunile sub acţiunea unei forţe exterioare şi de a reveni de la sine la forma şi dimensiunile iniţiale după încetarea acţiunii forţelor exterioare care l-au deformat. **2.** (Despre fiinţe, mişcări ale lor etc.) Mlădios, suplu; *fig.* (despre oameni) care se poate adapta uşor împrejurărilor. **II.** S.n. Produs textil executat din fire de cauciuc îmbrăcate în fire textile şi folosit la confecţionarea unor obiecte de îmbrăcăminte; gumă, gumilastic. — Din fr. **élastique.**

ELASTICITÁTE s.f. Proprietatea de a fi elastic. — Din fr. **élasticité.**

ELASTÍNĂ s.f. Substanţă organică albuminoasă care intră în compoziţia fibrelor elastice ale tendoanelor, ale vaselor de sânge, ale pielii etc. — Din fr. **élastine.**

ELASTOMECÁNICĂ s.f. Parte a mecanicii corpurilor solide, deformabile, care se ocupă cu studiul eforturilor şi deformaţiilor în corpurile elastice sub acţiunea forţelor exterioare. — Din fr. **élastomécanique.**

ELASTOMÉR, *elastomeri,* s.m. Polimer sintetic cu proprietăţi plastice şi elastice asemănătoare cu ale cauciucului natural. — Din fr. **élastomère.**

ELATERÍD, *elateride,* s.n. (La pl.) Familie de coleoptere cu corp alungit şi scorţos; (şi la sg.) insectă care face parte din această familie. — Din fr. **élatéride.**

ELDORÁDO s.n. Ţară plină de bogăţii, încântătoare. — Din fr. **Eldorado.**

ELEAGNACÉE, *eleagnacee,* s.f. (La pl.) Familie de arbori și de arbuști răspândiți în Europa și în Asia, cu solzișori bruni sau argintii pe părțile aeriene; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *-le-ag-*] — Din fr. **éléagnacée.**

ELEÁT, -Ă, *eleați, -te,* s.m., adj. **1.** S.m. Reprezentant al școlii filosofice grecești din Elea, întemeiată la începutul sec. V î.H. **2.** Adj. Care se referă la reprezentanții școlii din Eleea sau la concepțiile lor. [Pr.: *-le-at*] — Din fr. **éléate.**

ELEÁTIC, -Ă, *eleatici, -ce,* adj. Referitor la eleați, al eleaților. [Pr.: *-le-a-*] — Din fr. **éléatique.**

ELEBÓR, *elebori,* s.m. Plantă erbacee cu rizomul gros și ramificat, cu flori roșii aplecate în jos; spânz (*Helleborus purpurescens*). — Din fr**. ellébore.**

ELECTÍV, -Ă, *electivi, -e,* adj. Bazat pe alegeri; care are scopul sau dreptul de a alege. — Din fr. **électif,** lat. **electivus.**

ELECTIVITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este electiv. — Din fr. **électivité.**

ELECTÓR, -OÁRE, *electori, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană care are mandat din partea unui grup de oameni să aleagă prin vot pe cineva. ✦ (Înv.) Persoană care reușea să obțină un mare număr de voturi pentru partidul său. **2.** S.m. (În Imperiul Romano-German) Principe sau arhiepiscop făcând parte din colegiul care alegea pe împărat. — Din fr. **électeur,** lat. **elector.**

ELECTORÁL, -Ă, *electorali, -e,* adj. Privitor la alegeri, în vederea alegerilor. — Din fr. **électoral.**

ELECTORÁT, *electorate,* s.n. **1.** Demnitate de elector (**2**); teritoriu supus autorității unui elector. **3.** Totalitatea alegătorilor în cadrul unor alegeri. — Din fr. **électorat,** germ. **Elektorat.**

ELECTRÉT, *electreți,* s.m. Material care prezintă polarizație electrică permanentă la temperatura ambiantă, fără a fi deformat. — Din fr. **électret.**

ELÉCTRIC, -Ă, *electrici, -ce,* adj. Care aparține electricității, privitor la electricitate, care produce sau are energie legată de prezența electricității. ✧ (Adverbial) *Aparat care funcționează electric*. ✧ *Energie electrică* = energie proprie câmpurilor electrice, cantitate de electricitate; (impr.) electricitate (**1**). *Lumină electrică* (și substantivat, f.) = sistem de iluminație în care sursele de lumină sunt alimentate cu energie electrică. — Din fr. **électrique.**

ELECTRICIÁN, -Ă, *electricieni, -e,* s.m. și f. (Adesea adjectival) Persoană calificată care lucrează sau repară instalații, mașini, aparate etc. electrice. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **électricien.**

ELECTRICITÁTE s.f. **1.** Una dintre proprietățile fizice fundamentale ale materiei, care se manifestă prin ansamblul fenomenelor legate de apariția, de mișcarea și de interacțiunea corpurilor purtătoare de sarcină electrică. ✦ Totalitatea fenomenelor electrice. ✧ *Electricitate atmosferică* = ansamblul fenomenelor electrice din atmosferă (fulgere, trăsnete etc.). *Electricitate animală* = energie electrică produsă de țesuturile vii. ✦ Lumină electrică. **2.** Ramură a fizicii care se ocupă cu studiul fenomenelor electrice. — Din fr. **électricité.**

ELECTRIFICÁ, *electrífic,* vb. I. Tranz. A introduce folosirea energiei electrice, lumina electrică; a efectua lucrări de electrificare. — Din fr. **électrifier.**

ELECTRIFICÁRE, *electrificări,* s.f. Acțiunea de *a electrifica* și rezultatul ei; ansamblu de lucrări efectuate pentru introducerea și extinderea folosirii energiei electrice în diferite scopuri în toate ramurile economiei naționale, în activitatea social-culturală și în consumul casnic, pe calea sporirii producției de energie electrică. — V. **electrifica**. Cf. fr. é l e c t r i f i c a t i o n.

ELECTRIFICÁT, -Ă, *electrificați, -te,* adj. Care a fost dotat cu energie electrică, în care s-a făcut electrificarea. — V. **electrifica.** Cf. fr. é l e c t r i f i é.

ELECTRIZÁ, *electrizez,* vb. I. Tranz. **1.** A dezvolta, prin diverse procedee, electricitate în unele corpuri. **2.** Fig. A produce asupra cuiva o impresie puternică și bruscă; a entuziasma, a înflăcăra, a anima. — Din fr. **électriser.**

ELECTRIZÁBIL, -Ă, *electrizabili, -e,* adj. Care poate fi electrizat. — Din fr. **électrisable.**

ELECTRIZÁNT, -Ă, *electrizanți, -te,* adj. Care electrizează. — Din fr. **électrisant.**

ELECTRIZÁRE s.f. Acțiunea de *a electriza* și rezultatul ei; înflăcărare, animare. — V. **electriza.**

ELECTRIZÁT, -Ă, *electrizați, -te,* adj. **1.** (Despre unele corpuri) Care a fost supus electrizării. **2.** Fig. Asupra căruia a fost produsă o impresie puternică și bruscă. — V. **electriza.**

ELECTRO- Element de compunere însemnând „electric”, „bazat pe electricitate”, care servește la formarea unor substantive sau adjective. — Din fr. **électr(o)-,** germ. **elektr(o)-.**

ELECTROACUPUNCTÚRĂ s.f. Metodă de acupunctură în care acul primește impulsuri electrice; electropunctură. [Pr.: *-tro-a-*] — **Electro-** + **acupunctură.**

ELECTROACÚSTIC, -Ă, *electroacustici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a acusticii care studiază transformarea oscilațiilor acustice în oscilații electromagnetice și invers, precum și metodele de măsurare corespunzătoare și aplicațiile tehnice ale acestei transformări. **2.** Adj. Referitor la electroacustică (**1**), de electroacustică. [Pr.: *-tro-a-*] — Din fr. **électro-acoustique,** germ. **Elektroakustik.**

ELECTROANALÍZĂ, *electroanalize,* s.f. Totalitatea metodelor electrochimice folosite în analiza chimică cantitativă; analiză electrochimică. [Pr.: *-tro-a-*] — Din germ. **Elektroanalyse,** fr. **électro-analyse.**

ELECTROANESTEZÍE, *electroanestezii,* s.f. Anestezie bazată pe folosirea curenților electrici. [Pr.: *-tro-a-*] — Din fr. **électro-anesthésie.**

ELECTROAPRÍNDERE, *electroaprinderi,* s.f. Aprindere printr-o scânteie electrică. [Pr.: *-tro-a-*] — **Electro-** + **aprindere.**

ELECTROBIOLÓGIC, -Ă, *electrobiologici, -ce,* adj. Referitor la electrobiologie, de electrobiologie. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **électrobiologique.**

ELECTROBIOLOGÍE s.f. Studiu al apariției și al efectelor fenomenelor electrice în organismele vii, în special asupra sistemului nervos și a contracțiilor musculare. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **électrobiologie.**

ELECTROBÚZ, *electrobuze,* s.n. Autovehicul de transport în comun, acționat de un motor electric alimentat de la un acumulator propriu (mecanic sau electric) de energie. — Din germ. **Elektrobus,** fr. **électrobus.**

ELECTROCALÓRIC, -Ă, *electrocalorici, -ce,* adj. Referitor la căldura dezvoltată sau absorbită în conductoare prin trecerea curentului electric, care aparține acestei călduri. — Din germ. **Electrokalorik.**

ELECTROCAPILARITÁTE s.f. Modificare a tensiunii dintre două fluide prin aplicarea unei diferențe de potențial între acestea. — Din fr. **électrocapillarité.**

ELECTROCÁR, *electrocare,* s.n. Cărucior autopropulsat, acționat de un motor electric alimentat de la o baterie de acumulatoare proprie, folosit pentru transportul de materiale pe distanțe scurte în ateliere, depozite, gări etc. — **Electro-** + **car.** Cf. engl. e l e c t r o c a r, germ. E l e k t r o k a r r e n.

ELECTROCARDIOGRÁF, *electrocardiografe,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se execută electrocardiogramele, înregistrându-le pe hârtie fotografică sau pe film. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **électrocardiographe,** germ. **Elektrokardiograph.**

ELECTROCARDIOGRÁFIC, -Ă, *electrocardiografici, -ce,* adj. De electrocardiografie, referitor la electrocardiografie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **électrocardiographique,** engl. **electrocardiographic.**

ELECTROCARDIOGRAFÍE s.f. Metodă de investigație a funcțiunilor inimii prin înregistrarea grafică a tensiunii și a curenților electrici care însoțesc activitatea mușchiului cardiac. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **électrocardiographie,** germ. **Electrokardiographie.**

ELECTROCARDIOGRÁMĂ, *electrocardiograme,* s.f. Înregistrare grafică a tensiunii și a curenților electrici care însoțesc activitatea musculară a inimii. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **électrocardiogramme,** germ. **Elektrokardiogramm.**

ELECTROCARDIOSCÓP, *electrocardioscoape,* s.n. (Med.) Aparat care permite proiectarea electrocardiogramei pe un ecran. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **électrocardioscope.**

ELECTROCARDIOSCOPÍE, *electrocardioscopii,* s.f. (Med.) Examinare cu electrocardioscopul. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **électrocardioscopie.**

ELECTROCARÍST, *electrocariști,* s.m. Lucrător pe electrocar. — **Electrocar** + suf. *-ist*.

ELECTROCÁSNIC, -Ă, *electrocasnici, -ce,* adj. (Despre aparate) Care este folosit în gospodărie și este acționat electric; electromenajer. — **Electro-** + **casnic.**

ELECTROCAÚSTICĂ s.f. Metodă de tratament prin cauterizare electrică. — Din germ. **Elektrokaustik,** fr. **électrocaustique.**

ELECTROCAUTÉR, *electrocautere,* s.n. Cauter alcătuit dintr-o tijă metalică prevăzută la extremitate cu un fir de platină, adus la incandescență cu ajutorul curentului electric. [Pr.: *-ca-u-*] — Din fr. **électrocautère.**

ELECTROCAUTERIZÁ, *electrocauterizez,* vb. I. Tranz. A cauteriza cu ajutorul electrocauterului. [Pr.: *-ca-u-*] — Din fr. **électrocautériser.**

ELECTROCAUTERIZÁRE, *electrocauterizări,* s.f. Acțiunea de *a electrocauteriza* și rezultatul ei. [Pr.: *-ca-u-*] — V. **electrocauteriza.**

ELECTROCĂLDÚRĂ s.f. Electrotermie. — **Electro-** + **căldură.**

ELECTROCERÁMICĂ s.f. Ramură a ceramicii care se ocupă cu fabricarea, utilizarea și cercetarea proprietăților materialelor ceramice folosite în electrotehnică. — Din fr. **électrocéramique.**

ELECTROCHÍMIC, -Ă, *electrochimici, -ce,* adj. Care aparține electrochimiei, privitor la electrochimie. ✧ *Analiză electrochimică* = electroanaliză. — Din fr. **électrochimique.**

ELECTROCHIMÍE s.f. Ramură a chimiei fizice care studiază fenomenele de transformare a energiei chimice în energie electrică și invers, precum și legile acestor fenomene. — Din fr. **électrochimie.**

ELECTROCHIMOGRÁF, *electrochimografe,* s.n. (Med.) Aparat pentru înregistrarea curenților electrici emiși de contracția organelor, vaselor de sânge etc. — Din engl. **electrokymograph.**

ELECTROCHIMOGRÁMĂ, *electrochimograme,* s.f. (Med.) Înregistrare grafică a conturului unui organ în activitate (inimă, vase mari etc.). [Scris și: *electrokimogramă*] — Din engl. **electrokymogram.**

ELECTROCHIRURGÍE s.f. Chirurgie bazată pe folosirea curenților electrici. — Din fr. **électrochirurgie.**

ELECTROCINÉTIC, -Ă, *electrocinetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a electromagnetismului care studiază stările și fenomenele staționare din conductoarele electrice parcurse de curenți electrici de conducție. **2.** Adj. Care se referă la electrocinetică (**1**), care aparține electrocineticii. — Din fr. **électrocinétique.**

ELECTROCOAGULÁ, *electrocoagulez,* vb. I. Tranz. (Med.) A distruge prin coagulare cu ajutorul curentului electric alternativ de înaltă frecvență țesuturile patologice. [Pr.: *-co-a-*] — Din fr. **électrocoaguler.**

ELECTROCOAGULÁRE, *electrocoagulări,* s.f. Acțiunea de *a electrocoagula* și rezultatul ei. [Pr.: *-co-a-*] — V. **electrocoagula.**

ELECTROCOMUNICÁȚIE, *electrocomunicații,* s.f. Procedeu de comunicare la distanță prin mijloace electromagnetice. — Din fr. **électrocommunication.**

ELECTROCONCENTRÁRE, *electroconcentrări,* s.f. (Fiz.) Concentrare a unei soluții coloidale prin deplasarea particulelor în suspensie către anod sau catod, sub acțiunea curentului continuu. — După fr. **électroconcentration.**

ELECTROCONDUCTÓR, -OÁRE, *electroconductori, -oare,* adj. (Despre corpuri sau materiale) Care prezintă conductibilitate electrică. — **Electro-** + **conductor.**

ELECTROCORTICOGRAFÍE s.f. Tehnică de studiere a activității electrice a scoarței cerebrale, care constă în aplicarea unor electrozi pe suprafața creierului. — Din fr. **électrocorticographie.**

ELECTROCULTÚRĂ s.f. Utilizare a curentului electric pentru dezvoltarea vegetalelor. — Din fr. **électroculture.**

ELECTROCUTÁ, *electrocutez,* vb. I. Tranz. și refl. A omorî sau a muri prin electrocutare. — Din fr. **électrocuter.**

ELECTROCUTÁRE, *electrocutări,* s.f. Faptul de *a (se) electrocuta;* străbatere a unui organism viu de către un curent electric de intensitate capabilă să-i provoace o vătămare sau chiar moartea. — V. **electrocuta.**

ELECTRÓD, *electrozi,* s.m. Conductor electric prin care intră sau iese curentul dintr-un mediu conductor sau din vid. — Din fr. **électrode.**

ELECTRODIAGNÓSTIC, *electrodiagnostice,* s.n. Metodă de diagnostic bazată pe excitabilitatea organismului la curenți electrici. [Pr.: *-di-ag-*] — Din fr. **électrodiagnostic.**

ELECTRODIAGNÓZĂ, *electrodiagnoze,* s.f. (Rar) Electrodiagnostic. [Pr.: *-di-ag-*] — Din fr. **électrodiagnose.**

ELECTRODIALÍZĂ, *electrodialize,* s.f. Proces de dializă produs sub acțiunea unei diferențe de potențial electric, electrozii fiind așezați de o parte și de alta a unei membrane, folosit la purificarea apei, la impregnarea stofelor, la tăbăcirea pieilor etc. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **électrodyalise.**

ELECTRODINÁM, *electrodinamuri,* s.n. Mașină care produce curent electric. — **Electro-** + **dinam** (după *electrodinamică).*

ELECTRODINÁMIC, -Ă, *electrodinamici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Referitor la stările și la fenomenele legate de prezența câmpului electromagnetic variabil în timp; referitor la acțiunile care se exercită între conductoarele parcurse de curenții electrici; care aparține acestor stări, fenomene și acțiuni. ✦ (Despre instrumente de măsură) Bazat pe interacțiunea dintre două bobine parcurse de curent electric. **2.** S.f. Ramură a fizicii care se ocupă cu studiul proprietăților electrice și magnetice ale materiei. — Din fr. **électrodynamique.**

ELECTRODINAMÍSM s.n. Totalitatea fenomenelor produse de un curent electric. — Din fr. **électrodynamisme.**

ELECTROENCEFALOGRÁF, *electroencefalografe,* s.n. Aparat folosit în electroencefalografie. [Pr.: *-tro-en-*] — Din fr. **électro-encéphalographe.**

ELECTROENCEFALOGRAFÍE s.f. Procedeu de studiere a activității electrice a creierului, bazat pe aplicarea unor electrozi pe pielea capului și pe înregistrarea grafică, sub formă de unde, a curenților corespunzători acestei activități. [Pr.: *-tro-en-*] — Din fr. **électro-encéphalographie.**

ELECTROENCEFALOGRÁMĂ, *electroencefalograme,* s.f. Diagrama activității electrice a creierului obținută cu ajutorul electroencefalografului. [Pr.: *-tro-en-*] — Din fr. **électro-encéphalogramme.**

ELECTROENERGÉTIC, -Ă, *electroenergetici, -ce,* adj. De energie electrică, referitor la energia electrică. [Pr.: *-tro-e-*] — Din fr. **électro-énergétique.**

ELECTROFÍLTRU, *electrofiltre,* s.n. Filtru electric. — Din fr. **électrofiltre.**

ELECTROFIZIOLOGÍE s.f. Ramură a fiziologiei care se ocupă cu studiul manifestărilor electrice ale organelor și țesuturilor (mușchi, inimă etc.). [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **électrophysiologie.**

ELECTROFIZIOTERAPÍE s.f. Tratament medical prin procedee fizice acționate electric. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **électrophysiothérapie.**

ELECTROFÓN, -Ă, *electrofoni, -oane,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre instrumente muzicale) Care se caracterizează prin transformarea oscilațiilor electrice în sunete. **2.** S.n. (Rar) Pick-up. — Din fr. **électrophone.**

ELECTROFÓR, *electrofoare,* s.n. Dispozitiv pentru experiențe de laborator, alcătuit dintr-un disc electrizat prin frecare și un disc metalic care poate fi electrizat prin influență de primul disc. — Din fr. **électrophore.**

ELECTROFOREGRÁMĂ, *electroforegrame,* s.f. Diagramă electroforetică a conținutului proteic din plasma sângelui. — Din fr. **électrophorégramme.**

ELECTROFORÉTIC, -Ă, *electroforetici, -ce,* adj. (Fiz.) Referitor la transmisia particulelor în medii lichide sub influența unui câmp electric. — Din fr. **électrophorétique,** engl. **electrophoretic.**

ELECTROFORÉZĂ, *electroforeze,* s.f. **1.** Deplasare spre electrozi a particulelor dintr-o soluție coloidală sub acțiunea câmpului electric. **2.** (Med.) Analiză a diferitelor fracțiuni proteice din lichidele biologice pe baza electroforezei (**1**). — Din fr. **électrophorèse.**

ELECTROFOTOGRAFÍE, *electrofotografii,* s.f. **1.** Procedeu de obținere a fotografiilor bazat pe efectul fotoelectric al luminii. **2.** Tehnică de copiere (directă sau indirectă) a materialelor tipărite, în scopul multiplicării rapide. — **Electro-** + **fotografie.**

ELECTROGÉN, -Ă, *electrogeni, -e,* adj. Care produce energie electrică prin transformarea altor forme de energie. ✧ *Grup electrogen* = ansamblu format dintr-un motor și unul sau mai multe generatoare electrice acționate de acesta. — Din fr. **électrogène.**

ELECTROGEOTÉRMIC, -Ă, *electrogeotermici, -ce,* adj. Care produce electricitate pe baza energiei calorice a apelor termale. [Pr.: *-ge-o-*] — **Electro-** + **geotermic.**

ELECTROGLOTOGRÁF, *electroglotografe,* s.n. Aparat electronic care permite vizualizarea și înregistrarea vibrațiilor glotale. — Din fr. **électroglottographe.**

ELECTROGLOTOGRÁMĂ, *electroglotograme,* s.f. Diagramă a curbelor ce reprezintă forma de undă a impulsurilor glotale înregistrate de electroglotograf. — Din fr. **électroglottogramme.**

ELECTROGLOTOSPECTROGRAFÍE s.f. Metodă de stabilire a compoziției armonice a semnalelor vorbirii prin analiza impulsurilor obținute cu electroglotograful. — Din fr. **électroglottospectrographie.**

ELECTROGRÁF, *electrografe,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se face analiza calitativă a metalelor, a aliajelor și a minereurilor. — Din fr. **électrographe.**

ELECTROGRAFÍE, *electrografii,* s.f. Metodă modernă de investigare a organismelor vii cu ajutorul curentului electric. — Din engl. **electrography.**

ELECTROGRAVIMETRÍE s.f. Metodă electrochimică de analiză cantitativă, care se bazează pe depunerea prin electroliză a metalului la catod și pe cântărirea catodului înainte și după electroliză. — Din fr. **électrogravimétrie.**

ELECTROGRAVÚRĂ s.f. Gravură pe cale electrolitică. — Din fr. **électrogravure.**

ELECTROIZOLÁNT, -Ă, *electroizolanți, -te,* adj., s.m. (Material) care are calitatea de a izola din punct de vedere electric. [Pr.: *-tro-i-*] — Din fr. **électro-isolant.**

ELECTROLÍT, *electroliți,* s.m. Compus chimic care, prin dizolvare sau prin topire, se disociază, scindându-se în ioni, și care conduce curentul electric prin transportul acestor ioni. — Din fr. **électrolyte.**

ELECTROLÍTIC, -Ă, *electrolitici, -ce,* adj. Privitor la electroliză; produs prin electroliză; folosit la electroliză. — Din fr. **électrolytique.**

ELECTROLÍZĂ, *electrolize,* s.f. Descompunere a unui electrolit cu ajutorul curentului electric. — Din fr. **électrolyse.**

ELECTROLIZÓR, *electrolizoare,* s.n. Aparat cu care se obțin produse chimice pe cale electrolitică. — Din fr. **électrolyseur.**

ELECTROLUMINESCÉNȚĂ s.f. Lumină produsă de unele substanțe sub acțiunea câmpului electric. [Var.: **electroluminiscență** s.f.] — Din fr. **électroluminescence,** germ. **Elektrolumineszenz.**

ELECTROLUMINISCÉNȚĂ s.f. v. **electroluminescență.**

ELECTROMAGNÉT, *electromagneți,* s.m. Bucată de oțel care capătă proprietăți magnetice când, printr-un fir metalic care o înfășoară, trece un curent electric. ✦ Corp feromagnetic magnetizat temporar. — Din germ. **Elektromagnet.**

ELECTROMAGNÉTIC, -Ă, *electromagnetici, -ce,* adj. Privitor la electromagnetism, bazat pe electromagnetism. ✧ *Câmp electromagnetic* = regiune din spațiu în care se pot exercita acțiuni asupra purtătorilor de sarcină electrică sau asupra magneților, având două componente interdependente, și anume câmpul electric și câmpul magnetic. — Din fr. **électromagnétique.**

ELECTROMAGNETÍSM s.n. Ramură a electricității care studiază câmpul magnetic produs de sarcinile electrice în mișcare, acțiunea câmpului magnetic asupra curentului electric, undele electrice și cele magnetice, fenomenul inducției electromagnetice etc. — Din fr. **électromagnétisme,** germ. **Elektromagnetismus.**

ELECTROMECÁNIC, -Ă, *electromecanici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care se referă la un dispozitiv mecanic comandat electric. ✦ Care se referă la aplicațiile combinate ale mecanicii și electrotehnicii. **2.** S.f. Ramură a ingineriei care se ocupă cu aplicațiile tehnice ale electricității, ale termodinamicii și ale mecanicii. — Din fr. **électromécanique.**

ELECTROMECANOTERAPÍE s.f. Aplicare combinată în tratamentul bolnavilor a electricității și a aparatelor mecanice. — Din fr. **électromécanothérapie.**

ELECTROMENAJÉR, -Ă, *electromenajeri, -e,* adj. (Despre aparate) Care este folosit în gospodărie și este acționat electric; electrocasnic. — Din fr. **électroménager.**

ELECTROMETALURGÍE s.f. Ramură a metalurgiei care folosește pentru elaborarea și rafinarea metalelor și aliajelor procedee electrolitice sau electrotermice. — Din fr. **électrométallurgie.**

ELECTROMETRÍE s.f. Metodă de analiză chimică cantitativă care folosește ca indicator pentru observarea sfârșitului reacției variația potențialului electric al unui electrod cufundat în soluția de analizat. — Din fr. **électrométrie.**

ELECTROMÉTRU, *electrometre,* s.n. Instrument electrostatic pentru măsurarea diferențelor de potențial electric. — Din fr. **électromètre.**

ELECTROMIOGRÁF, *electromiografe,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se face electromiografia. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **électromyographe.**

ELECTROMIOGRAFÍE s.f. Înregistrare a contracțiilor mușchilor scheletici cu ajutorul electromiografului. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **électromyographie.**

ELECTROMIOGRÁMĂ, *electromiograme,* s.f. (Med.) Diagramă care reprezintă curenții electrici generați de activitatea musculară. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **électromyogramme.**

ELECTROMOBÍL, *electromobile,* s.n. Automobil cu motor electric. — Din germ. **Elektromobil,** fr. **électromobile.**

ELECTROMOTÓR, -OÁRE, *electromotori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care poate produce curent electric. ✧ *Tensiune* (sau *forță) electromotoare* = tensiune electrică la bornele unui generator când circuitul exterior este deschis. **2.** S.n. Motor electric. — Din fr. **électromoteur.**

ELECTRÓN, *electroni,* s.m. Particulă elementară cu cea mai mică sarcină electrică cunoscută în natură și care intră în alcătuirea atomilor tuturor substanțelor. — Din fr. **électron.**

ELECTRONARCÓZĂ, *electronarcoze,* s.f. Narcoză produsă prin acțiunea curentului electric asupra creierului; galvanonarcoză. — Din fr. **électronarcose.**

ELECTRONAVIGÁȚIE, *electronavigații,* s.f. Metodă de navigație de coastă cu ajutorul aparatelor electrice de navigație. — Din fr. **électronavigation.**

ELECTRONEGATÍV, -Ă, *electronegativi, -e,* adj. (Despre unele elemente chimice) Ai cărui atomi captează cu ușurință electroni, transformându-se în ioni negativi. — Din fr. **électronégatif.**

ELECTRONEGATIVITÁTE s.f. Proprietate a elementelor chimice de a fi electronegative. — Din fr. **électronégativité,** engl. **electronegativity.**

ELECTRÓNIC, -Ă, *electronici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține electronilor sau electronicii, privitor la electroni sau la electronică. **2.** S.f. Știință care studiază fenomenele legate de mișcarea în diferite medii a particulelor încărcate electric, interacțiunea dintre aceste particule, producerea lor etc., precum și construcția și studiul dispozitivelor și aparatelor care funcționează pe baza acestor fenomene. ✦ Ramură a tehnicii care se ocupă cu producerea dispozitivelor, aparatelor etc. electronice (**1**). — Din fr. **électronique.**

ELECTRONÍST, -Ă, *electroniști, -ste,* s.m. și f. Specialist în electronică. — **Electron**[ică] + suf. *-ist.*

ELECTRONIZÁ, *electronizez,* vb. I. Tranz. A dota cu mijloace electronice. — De la **electronică.**

ELECTRONIZÁRE, *electronizări,* s.f. Acțiunea de *a electroniza* și rezultatul ei. — V. **electroniza.**

ELECTRONIZÁT, -Ă, *electronizați, -te,* adj. Care a fost dotat cu mijloace electronice. — V. **electroniza.**

ELECTRONOGRÁF, *electronografe,* s.n. (Med.) Aparat pentru electronografii. — Din fr. **électronographe.**

ELECTRONOGRÁFIC, -Ă, *electronografici, -ce,* adj. (Med.) De electronografie, referitor la electronografie. — Din engl. **electronographic.**

ELECTRONOGRAFÍE, *electronografii,* s.f. (Med.) **1.** Metodă de investigare a câmpurilor electrice din corpul uman, precum și a modificărilor acestora, în condiții de boală. **2.** (Concr.) Imagine a câmpurilor electrice din corpul uman; clișeu cu această imagine. — Din engl. **electrography.**

ELECTRONOMICROSCOPÍE, *electronomicroscopii,* s.f. Metodă de studiere a preparatelor histologice cu ajutorul microscopului electronic. — Cf. fr. é l e c t r o n - m i c r o s c o p i e.

ELECTRONOPUNCTÚRĂ s.f. Metodă terapeutică de stimulare a punctelor active ale corpului prin atingere cu un electrod care primește impulsuri electrice. — **Electron**[ică] + [acu]**punctură.**

ELECTRONVÓLT, *electronvolți,* s.m. Unitate de măsură a energiei, egală cu energia dobândită de un electron accelerat la o diferență de potențial de un volt. — Din fr. **électron-volt.**

ELECTROÓPTIC, -Ă, *electrooptici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre dispozitive) Care cuprinde o parte electrică și una optică. **2.** S.f. Teoria electromagnetică a luminii. [Pr.: *-tro-op-*] — Din fr. **électro-optique.**

ELECTROOSMÓTIC, -Ă, *electroosmotici, -ce,* adj. Privitor la electroosmoză. [Pr.: *-tro-os-*] — Din fr. **électro-osmotique.**

ELECTROOSMÓZĂ s.f. Trecere a unui lichid printr-o membrană poroasă sub acțiunea unei diferențe de potențial electric dintre cele două fețe ale membranei. [Pr.: *-tro-os-*] — Din fr. **électro-osmose.**

ELECTROPATOLOGÍE s.f. (Med.) Studiu al leziunilor și bolilor provocate de electricitatea industrială și de cea atmosferică. — Din fr. **électropathologie.**

ELECTROPORȚELÁN s.n. Varietate de porțelan folosit la confecționarea izolatoarelor pentru liniile de distribuție a curentului electric și de telecomunicații. — **Electro-** + **porțelan.**

ELECTROPOZITÍV, -Ă, *electropozitivi, -e,* adj. (Despre unele elemente chimice) Ai cărui atomi cedează cu ușurință electroni, transformându-se în ioni pozitivi. — Din fr. **électropositif.**

ELECTROPOZITIVITÁTE s.f. (Fiz.) Proprietate a elementelor chimice de a fi electropozitive. — Din fr. **électropositivité.**

ELECTROPRELUCRÁRE s.f. Prelucrare a metalelor prin folosirea directă a energiei electrice. — **Electro-** + **prelucrare.**

ELECTROPUNCTÚRĂ s.f. Metodă de acupunctură în care acul primește impulsuri electrice; electroacupunctură. — Din fr. **électroponcture.**

ELECTROSCÓP, *electroscoape,* s.n. Aparat care servește la punerea în evidență a stării de electrizare a unui corp și a felului sarcinii electrice a unui corp. — Din fr. **électroscope.**

ELECTROSCÓPIC, -Ă, *electroscopici, -ce,* adj. Care este în legătură cu electroscopia, care aparține electroscopiei. — Din fr. **électroscopique.**

ELECTROSCOPÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul electroscoapelor și al aplicațiilor lor. — Din fr. **électroscopie.**

ELECTROSECURITÁTE s.f. Protecție împotriva electrocutării. — **Electro-** + **securitate.**

ELECTROSÓMN s.n. (Med.) Somn artificial provocat cu ajutorul curentului electric, utilizat în tratamentul unor boli psihice și nervoase. — **Electro-** + **somn.**

ELECTROSTÁTIC, -Ă, *electrostatici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Referitor la sarcinile electrice aflate în stare de repaus. ✧ *Mașină electrostatică* = generator electric care funcționează pe baza fenomenului de electrizare. **2.** S.f. Ramură a fizicii care studiază fenomenele ce însoțesc sarcinile electrice aflate în repaus. — Din fr. **électrostatique.**

ELECTROSTIMULÁRE s.f. Stimulare a țesuturilor vii prin impulsuri electrice. — **Electro-** + **stimulare**. Cf. fr. é l e c t r o s t i m u l a t i o n.

ELECTROSTRICȚIÚNE s.f. Deformare a unui dielectric sub acțiunea câmpului electric. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **électrostriction.**

ELECTROȘÓC, *electroșocuri,* s.n. (Med.) Metodă de tratament care constă în trecerea curentului electric prin creier. — Din fr. **électrochoque.**

ELECTROTÉHNIC, -Ă, *electrotehnici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a științei care studiază fenomenele electrice și magnetice din punctul de vedere al aplicării lor în tehnică. ✦ Ramură a tehnicii care se ocupă cu aplicațiile fenomenelor electrice și magnetice, precum și cu proiectarea, construcția și exploatarea utilajului respectiv. **2.** Adj. Care aparține electrotehnicii (**1**), privitor la aplicarea tehnică a fenomenelor electrice și magnetice. — Din fr. **électrotechnique.**

ELECTROTERÁPIC, -Ă, *electroterapici, -ce,* adj. De electroterapie, referitor la electroterapie. — Din fr. **électrothérapique.**

ELECTROTERAPÍE s.f. Tratament medical bazat pe acțiunea curenților electrici ca agenți terapeutici ai anumitor boli. — Din fr. **électrothérapie.**

ELECTROTÉRMIC, -Ă, *electrotermici, -ce,* adj. Care aparține electrotermiei, care se referă la electrotermie. — Din fr. **électrothermique.**

ELECTROTERMÍE s.f. Parte a electrotehnicii care se ocupă cu utilizarea energiei electromagnetice pentru obținerea căldurii necesare unor operații tehnologice sau pentru încălzit; electrocăldură. — Din fr. **électrothermie.**

ELECTROTÍPIC, -Ă, *electrotipici, -ce,* adj. Referitor la electrotipie; executat prin electrotipie. — Din fr. **électrotypique.**

ELECTROTIPÍE s.f. Reproducere de gravuri cu ajutorul electrolizei. — Din fr. **électrotypie.**

ELECTROTOMÍE s.f. Secționare a țesuturilor cu ajutorul curenților electrici. — Din fr. **électrotomie.**

ELECTROTÓNUS s.n. Modificare a excitabilității unui țesut viu (nerv sau mușchi) în cursul trecerii prin țesutul respectiv a unui curent electric continuu. — Din fr. **électrotonus.**

ELECTROTROPÍSM s.n. Orientare a organismelor în anumite direcții sub influența curentului electric; galvanotropism. — Din fr. **électrotropisme.**

ELECTROTRAUMATÍSM, *electrotraumatisme,* s.n. (Med.) Electrocutare. — **Electro-** + **traumatism.**

ELECTROVALÉNȚĂ, *electrovalențe,* s.f. Legătură chimică stabilită între ioni cu sarcini electrice de semn contrar, datorită forțelor de atracție dintre aceștia. — Din fr. **électrovalence.**

ELÉCTRUM s.n. Aur nativ care conține o mare cantitate de argint, de culoare galbenă-deschis până la albă-argintie, maleabil și ductil. — Din fr. **électrum.**

ELECȚIÚNE, *elecțiuni,* s.f. (Rar) Alegere. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **élection,** lat. **electio, -onis.**

ELEFÁNT, *elefanți,* s.m. Numele a două animale mamifere din ordinul proboscidienilor, cele mai mari animale terestre de azi, cu pielea groasă și aspră, cu nasul modificat într-o trompă mobilă și cu colți foarte lungi de fildeș *(Elephas maximus* și *Loxodonta africana)*. — Din fr. **éléphant,** lat. **elephantus.**

ELEFANTIÁZIS s.n. Boală caracterizată prin dezvoltarea exagerată a membrelor inferioare sau a organelor genitale, care sunt deformate printr-un edem enorm. [Pr.: *-ti-a-*. — Var.: **elefantiáză** s.f.] — Din fr. **éléphantiasis.**

ELEFÁNTIC, -Ă, *elefantici, -ce,* adj. (Rar) Care este în legătură cu elefanții; de elefant. — Din fr. **éléphantique.**

ELEFANTÍN, -Ă, *elefantini, -e,* adj. (Rar) Care se aseamănă cu un elefant. ✦ Care este propriu elefantului. — Din fr. **éléphantin.**

ELEGÁNT, -Ă, *eleganți, -te,* adj. **1.** (Despre îmbrăcăminte) Făcut cu gust, frumos; (despre oameni) care se distinge prin armonia și bunul gust al îmbrăcămintei. **2.** (Adesea adverbial) Care se deosebește prin armonia formei, prin îmbinarea

plăcută a elementelor, printr-o sobrietate plină de gust. ✦ Fig. Plin de tact, lipsit de brutalitate. — Din fr. **élégant,** lat. **elegans, -ntis.**

ELEGÁNȚĂ s.f. Calitatea de a fi elegant, de a avea sau de a fi făcut cu gust, cu rafinament, cu grație. ✦ Distincție în limbaj, în stil etc. — Din fr. **élégance,** lat. **elegantia.**

ELEGIÁC, -Ă, *elegiaci, -ce,* adj. Care are caracterele elegiei; *p. ext.* melancolic, nostalgic, trist, jalnic. ✦ (Despre poeți) Care scrie elegii sau lucrări cu caracter de elegie. [Pr.: *-gi-ac*] — Din fr. **élégiaque,** lat. **elegiacus.**

ELEGÍE, *elegii,* s.f. **1.** Specie a poeziei lirice în care sunt exprimate sentimente de melancolie, de tristețe, de jale; *p. ext.* plângere, jeluire. **2.** Compoziție muzicală cu caracter melancolic, trist. — Din fr. **élégie,** lat. **elegia.**

ELÉI interj. (Pop.) Exclamație prin care se interpelează ascultătorul. — Formație onomatopeică.

ELEKTRÓN s.n. Aliaj dur și ușor de aluminiu și magneziu. — Probabil din germ.

ELEMÉNT, *elemente,* s.n., (**2**) *elemenți*, s.m. **1.** Parte componentă a unui întreg; parte care contribuie la formarea unui întreg. ✦ Piesă sau ansamblu de piese care formează o construcție. **2.** S.m. *Spec.* Fiecare dintre piesele componente ale unui radiator de calorifer. **3.** Persoană care face parte dintr-o colectivitate. **4.** (În filozofia antică) Fiecare dintre cele patru aspecte fundamentale ale materiei (foc, apă, aer, pământ) despre care se credea că stau la baza tuturor corpurilor și fenomenelor naturii. ✦ Fenomen al naturii care se manifestă ca o forță puternică. **5.** Mediu în care trăiește o ființă. ✦ Mediu în care cineva se simte bine. **6.** (Chim.) Substanță care nu poate fi descompusă în alte substanțe mai simple prin mijloace fizice sau chimice obișnuite și care poate forma, prin combinare chimică, diverse substanțe compuse. **7.** Pilă electrică; fiecare celulă a unei pile electrice. **8.** Principiu de bază, noțiune fundamentală a unei discipline. — Din fr. **élément,** lat. **elementum.**

ELEMENTÁR, -Ă, *elementari, -e,* adj. **1.** De bază, esențial, fundamental. ✦ (Despre cărți, manuale etc.) Care cuprinde elementele de bază ale unei științe. ✧ *Învățământ elementar* = prima treaptă a învățământului public, cu caracter obligatoriu, unde se predau elementele de bază ale principalelor discipline. **2.** Puțin complicat; simplu, ușor; rudimentar. ✦ Primitiv. **3.** Care ține de natură și de fenomenele ei. — Din fr. **élémentaire,** lat. **elementarius.**

ELEMENTARITÁTE s.f. (Livr.) Caracter elementar. — **Elementar** + suf. *-itate*.

ELÉN, -Ă, *eleni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține Greciei antice sau populației ei, privitor la Grecia antică sau la populația ei; elinesc. ✦ (Substantivat, f.; în forma *elină)* Limba greacă veche. **2.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din populația Greciei antice. [Var.: **elín, -ă** adj.] — Din ngr. **Éllin,** lat. **Hellenes.**

ELENÍSM s.n. **1.** Perioadă din istoria popoarelor din bazinul Mării Mediterane, cuprinsă între moartea lui Alexandru Macedon și sfârșitul sec. I î.H. **2.** Termen care denumește cultura Greciei antice și influențele exercitate de ea. — Din fr. **hellénisme,** germ. **Hellenismus.**

ELENÍST, -Ă, *eleniști, -ste,* s.m. și f. Specialist în studiul limbii și culturii Greciei antice și epocii elenistice; *p. gener.* specialist în studiul limbii și culturii grecești. — Din fr. **helléniste,** germ. **Hellenist.**

ELENÍSTIC, -Ă, *elenistici, -ce,* adj. Care aparține elenismului, privitor la elenism. — Din fr. **hellénistique.**

ELERÓN, *eleroane,* s.n. Fiecare dintre aripioarele de comandă ale cârmei transversale a unui avion, prin manevrarea căreia se realizează mișcările în zbor ale avionului. — Din fr. **aileron.**

ELEȘTÉU s.n. v. **heleșteu.**

ELEUTERÍE, (**2**) *eleuterii,* s.f. **1.** Guvernare liberă a unui stat din Grecia antică. **2.** (La pl.) Serbări care se celebrau în cinstea unei victorii. [Pr.: *-le-u-*] — Din fr. **éleuthérie.**

ELÉV, -Ă, *elevi, -e,* s.m. și f. **1.** Persoană care învață într-o școală sau care este instruită de cineva; școlar. **2.** Persoană care urmează în concepții și în acțiuni pe maestrul său; discipol, învățăcel, adept. — Din fr. **élève.**

ELEVÁT, -Ă, *elevați, -te,* adj. (Despre stil, limbaj etc.; *p. ext.* despre oameni și manifestările lor) Nobil, superior, rafinat. — Din fr. **élevé.**

ELEVATÓR[1], *elevatoare,* s.n. **1.** Instalație care servește la transportarea materialelor (grele) pe direcție verticală sau aproape verticală și pe distanțe relativ mici. **2.** Unealtă cu care se prind și se manevrează prăjinile de foraj, burlanele etc. în exploatările petroliere sau în lucrările de explorare. **3.** (Med.) Instrument folosit pentru îndepărtarea unor elemente dure din țesuturi. — Din fr. **élévateur,** germ. **Elevator.**

ELEVATÓR[2], -OÁRE, *elevatori, -oare,* adj. Care ridică; care servește la ridicat. — Din fr. **élévatoire.**

ELEVATORÍST, *elevatoriști,* s.m. Muncitor care lucrează la elevator[1] (**1**). **Elevator[1]** + suf. *-ist*.

ELEVÁȚIE, *elevații,* s.f. **1.** Reprezentare grafică, la o scară dată, a fețelor exterioare ale unei construcții, mașini etc. **2.** Parte a unui zid, a unei pile sau a unei culee de pod situată deasupra terenului. **3.** Fig. Însușirea de a fi elevat. — Din fr. **élévation,** lat. **elevatio.**

ELEVÉZĂ, *eleveze,* s.f. Aparat metalic folosit pentru creșterea artificială a puilor și a bobocilor. — Din fr. **éleveuse.**

ELF, *elfi,* s.m. (În mitologia popoarelor germanice) Ființă supranaturală imaginată ca un pitic, binevoitor sau răuvoitor, care simbolizează forțele naturii (apa, focul, pământul etc.). — Din fr. **elfe,** germ. **Elf.**

ELIBERÁ, *eliberez,* vb. I. Tranz. **1.** A da libertate, a pune în stare de libertate; a înlătura oprimarea (națională, politică, socială); a dezrobi, a descătușa, a emancipa. ✧ Refl. *Popoarele coloniale s-au eliberat*. ✦ Refl. (Despre militari) A fi lăsat la vatră. ✦ Refl. (Despre atomi) A se desprinde dintr-o moleculă, rămânând în stare liberă. **2.** A scoate dintr-o funcție. **3.** A da cuiva (la cerere) un act, un document oficial etc. ✦ A preda o marfă. **4.** A face liberă o încăpere, un teren etc.; a goli, a evacua. — Din lat. **eliberare.**

ELIBERÁRE, *eliberări,* s.f. Acțiunea de *a (se) elibera* și rezultatul ei; liberare. — V. **elibera.**

ELIBERATÓR, -OÁRE, *eliberatori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care eliberează; dezrobitor, liberator. — **Elibera** + suf. *-tor.*

ELÍCE, *elice,* s.f. **1.** Organ de mașină (având forma unor aripi sau a unor lopeți fixate pe un ax rotativ) care servește la punerea în mișcare a unui avion, a unei nave etc. **2.** Linie curbă care taie sub un unghi constant generatoarele unui cilindru sau ale unui con. — Din fr. **hélice,** lat. **helix, -icis.**

ELICOÍD, *elicoide,* s.n. (Mat.) **1.** Suprafață obținută prin deplasarea pe o elice a unei drepte, a unui triunghi etc. **2.** Curbă generată de rotirea unei parabole obișnuite în jurul unui cerc. — Din fr. **hélicoïde.**

ELICOIDÁL, -Ă, *elicoidali, -e,* adj. În formă de elice. [Pr.: *-co-i-*] — Din fr. **hélicoïdal.**

ELICOPTÉR, *elicoptere,* s.n. Aparat de zburat cu motor, a cărui susținere și mișcare sunt asigurate de una sau mai multe elice care se rotesc în jurul unor axe aproape verticale, și care poate ateriza pe un spațiu extrem de redus ori se poate menține în aer într-un punct fix. [Var.: **helicoptér** s.n.] — Din fr. **hélicoptère.**

ELICOPTERÍST, *elicopteriști,* s.m. (Rar) Pilot de elicopter. — **Elicopter** + suf. *-ist.*

ELICOSTÁT, *elicostate,* s.n. Aparat de zburat prevăzut cu o elice de susținere și completat printr-un mic balon. — Din fr. **hélicostat.**

ELIDÁ, *elidez,* vb. I.Tranz. A înlătura, în scris sau în vorbire, vocala finală a unui cuvânt înaintea vocalei inițiale a cuvântului următor. — Din fr. **élider,** lat. **elidere.**

ELIDÁRE, *elidări,* s.f. Acțiunea de *a elida* și rezultatul ei. — V. **elida.**

ELIDÁTĂ, *elidate,* adj. (Lingv.; despre vocala finală a unui cuvânt) Care a dispărut înaintea vocalei inițiale a cuvântului următor. — V. **elida.**

ELIGIBÍL, -Ă, *eligibili, -e,* adj. Care întrunește condițiile spre a fi ales într-o funcție sau într-un organ reprezentativ. — Din fr. **éligibile,** lat. **eligibilis.**

ELIGIBILITÁTE s.f. Calitatea de a fi eligibil. — Din fr. **éligibilité.**

ELIMINÁ, *elímin,* vb. I. Tranz. A îndepărta, a înlătura, a exclude (dintr-o colectivitate, dintr-un ansamblu); *spec.* a da pe un elev afară din școală. ✦ A îndepărta din plămâni aerul (în procesul respirației); a expira. — Din fr. **éliminer,** lat. **eliminare.**

ELIMINÁRE, *eliminări,* s.f. Acțiunea de *a elimina* și rezultatul ei; înlăturare, îndepărtare. ✧ Expr. *A proceda prin eliminare* = a căuta să descopere ceva înlăturând, pe rând, elementele nerelevante în scopul obținerii esențialului. — V. **elimina.**

ELIMINATÓR, -OÁRE, *eliminatori, -oare,* adj. (Rar) Eliminatoriu. — Din fr. **éliminateur.**

ELIMINATÓRIU, -IE, *eliminatorii,* adj. Care elimină, care atrage eliminarea; eliminator. ✦ (Despre probele unui concurs) Care aduce excluderea din examen a concurenților mai slabi. — Din fr. **éliminatoire.**

ELÍN, -Ă adj. v. **elen.**

ELÍNDĂ, *elinde,* s.f. Grindă metalică la excavatoarele cu cupe sau la drage, care susține lanțul fără sfârșit. — Din fr. **élinde.**

ELINÉSC, -EÁSCĂ, *elinești,* adj. Elen. — **Elin** + suf. *-esc.*

ELINÉȘTE adv. În limba elină. — **Elin** + suf. *-ește.*

ELÍNICĂ s.f. (Înv.) Limba elină. — Din ngr. **elliniki.**

ELINVÁR s.n. Aliaj de oțel, crom și nichel, cu elasticitate constantă la temperatura de lucru, folosit în construcția unor instrumente de măsură de precizie. — Din **el**[asticitate] + **invar**[iabilă].

ELIOFÓB, -Ă adj., s.m. și f. v. **heliofob.**

ELIPÓRT s.n. v. **heliport.**

ELÍPSĂ, *elipse,* s.f. **1.** Locul geometric al punctelor dintr-un plan pentru care suma distanțelor la două puncte fixe, numite focare, este constantă. **2.** (Figură de stil care constă în) omiterea din vorbire sau din scris a unor elemente care se subînțeleg sau care nu sunt absolut necesare pentru înțelesul comunicării. — Din fr. **ellipse,** lat. **ellipsis.**

ELIPSOGRÁF, *elipsografe,* s.n. Instrument care servește la desenarea elipselor.— Din fr. **ellipsographe.**

ELIPSOÍD, *elipsoide,* s.n. Suprafață închisă ale cărei secțiuni plane sunt elipse și care are trei planuri de simetrie, perpendiculare două câte două, care se intersectează după trei axe de simetrie. [Pl. și: (m.) *elipsoizi*] — Din fr. **ellipsoïde.**

ELIPSOIDÁL, -Ă, *elipsoidali, -e,* adj. Care are forma unui elipsoid. [Pr.: *-so-i-*] Din fr. **ellipsoïdal.**

ELÍPTIC, -Ă, *eliptici, -ce,* adj. **1.** În formă de elipsă (**1**). **2.** Care conține o elipsă (**2**). — Din fr. **elliptique.**

ELIPTICITÁTE s.f. (Livr.) Caracterul a ceea ce este eliptic. — Din fr. **ellipticité.**

ELISABETÁN, -Ă, *elisabetani, -e,* adj. Care aparține domniei reginei Elisabeta I a Angliei, privitor la această epocă, specific acestei epoci. *Teatrul elisabetan. Stil elisabetan*. — Din fr. **élisabéthain.**

ELITÁR, -Ă, *elitari, -e,* adj. (Livr.) **1.** Care aparține elitei (sociale), referitor la elită (socială), de elită (socială). **2.** (Despre unele teorii, doctrine) Care atribuie elitei rolul conducător în viața socială. — Din fr. **élitaire.**

ELÍTĂ, *elite,* s.f. Grup de persoane care reprezintă ceea ce este mai bun, mai valoros, mai ales într-o comunitate, o societate etc. ✦ Ceea ce este mai bun, mai demn de a fi ales. ✧ Loc. adj. *De elită* = ales, deosebit, distins. — Din fr. **élite.**

ELITÍSM s.n. Concepție, doctrină care susține rolul determinant al elitei în societate. — Din fr. **élitisme,** engl. **elitism.**

ELITÍST, -Ă, *elitiști, -ste,* adj. De elită; care favorizează elita. — Din fr. **élitiste,** engl. **elitist.**

ELÍTRĂ, *elitre,* s.f. Fiecare dintre cele două aripi externe sau anterioare, tari și impregnate cu chitină, ale insectelor coleoptere. — Din fr. **élytre.**

ELITROTOMÍE, *elitrotomii,* s.f. (Med.) Incizie a peretelui vaginal. — Din fr. **élytrotomie.**

ELIXÍR, *elixire,* s.n. **1.** Băutură cu proprietăți miraculoase pe care o căutau, în Evul Mediu, alchimiștii pentru a obține viață veșnică; *p. ext.* (azi) băutură scumpă, aleasă. **2.** (Fam.) Soluție alcoolică cu conținut variabil de zahăr și cu diverse esențe sau extracte de plante medicinale (servind ca medicament). [Pr.: *-gzir*] — Din fr. **élixir.**

ELIZÉU s.n. Loc unde cei vechi credeau că se duc sufletele oamenilor virtuoși. ✧ (Adjectival) *Câmpiile elizee*. — Din fr. **Élysée,** lat. **Elysium.**

ELIZIÚNE, *eliziuni,* s.f. Suprimare a vocalei finale a unui cuvânt când cuvântul următor începe tot cu o vocală. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **élision,** lat. **elisio, -onis.**

ELOCÍNȚĂ s.f. v. **elocvență.**

ELOCUȚIÚNE, *elocuțiuni,* s.f. **1.** Mod de a exprima gândirea prin cuvinte. ✦ Alegerea și așezarea cuvintelor într-un discurs. **2.** Parte a retoricii care tratează despre stilul unui discurs. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **élocution,** lat. **elocutio, -onis.**

ECLOCVÉNT, -Ă, *elocvenți, -te,* adj. Care are darul de a expune frumos și convingător. ✦ (Adesea adverbial) Plin de înțeles; grăitor, demonstrativ, expresiv, semnificativ. — Din fr. **éloquent,** lat. **eloquens, -ntis.**

ELOCVÉNȚĂ s.f. Însușirea de a fi elocvent; arta de a vorbi frumos, emoționant, convingător. ✦ Expresivitate. [Var.: (înv.) **elocínță** s.f.] — Din fr. **éloquence,** lat. **eloquentia.**

ELODIÓN, *elodioane,* s.n. Instrument muzical asemănător cu armoniul. [Pr.: *-di-on*] — Din fr. **élodion.**

ELOGIÁ, *elogiez,* vb. I. Tranz. A aduce elogii, a lăuda (în cuvinte entuziaste), a preamări. [Pr.: *-gi-a*] — Din fr. **élogier.**

ELOGIÉRE, *elogieri,* s.f. Acțiunea de *a elogia* și rezultatul ei. [Pr.: *-gi-e-*] — V. **elogia.**

ELOGIÓS, -OÁSĂ, *elogioși, -oase,* adj. Care elogiază, laudativ. [Pr.: *-gi-os*] — Din fr. **élogieux.**

ELÓGIU, *elogii,* s.n. Discurs prin care este preamărit cineva; laudă deosebită adusă cuiva, apreciere foarte favorabilă. — Din fr. **éloge,** it. **elogio.**

ELONGÁT, -Ă, *elongați, -te,* adj. (Bot.; despre unele organe) Care crește în lungime, care se alungește față de forma primară. — Din fr. **élongé,** lat. **elongatus.**

ELONGÁȚIE, *elongații,* s.f. **1.** Valoare momentană a unei mărimi oscilatorii. **2.** Distanța unghiulară dintre doi aștri în raport cu pământul. **3.** Extensie accidentală sau terapeutică a unui ligament ori nerv; leziune produsă de această extensie. — Din fr. **élongation,** lat. **elongatio.**

ELOXÁRE, *eloxări,* s.f. Procedeu electrochimic de obținere a unui strat de oxid pe suprafața pieselor de aluminiu în vederea protecției împotriva coroziunii. — După fr. **éloxage.**

ELOXÁT, -Ă, *eloxați, -te,* adj. (Despre aluminiu, piese din aluminiu) Tratat împotriva oxidării. — Din fr. **éloxé.**

ELUÁNT, *eluanți,* s.m. Solvent care servește la eluare; developant. [Pr.: *-lu-ant*] — Din fr. **éluant.**

ELUÁRE, *eluări,* s.f. Proces de dizolvare și de separare a substanțelor dintr-o coloană cromatografică fixate pe un mediu absorbant, prin spălarea ei cu eluanți; eluțiune. [Pr.: *-lu-a-*] — Cf. fr. é l u e r.

ELUCIDÁ, *elucidez,* vb. I.Tranz. A clarifica, a desluși, a limpezi, a lămuri o problemă până atunci confuză. — Din fr. **élucider,** lat. **elucidare.**

ELUCIDÁRE, *elucidări,* s.f. Acțiunea de *a elucida* și rezultatul ei; lămurire, deslușire, explicare. — V. **elucida.**

ELUCUBRÁNT, -Ă, *elucubranți, -te,* adj. Aberant, absurd. — Din fr. **élucubrant.**

ELUCUBRÁȚIE, *elucubrații,* s.f. Combinație haotică de elemente absurde; aberație. ✦ Divagație. [Var.: **elucubrațiúne** s.f.] — Din fr. **élucubration.**

ELUCUBRAȚIÚNE s.f. v. **elucubrație.**

ELUDÁ, *eludez,* vb. I. Tranz. A ocoli, a evita, a ignora intenționat. — Din fr. **éluder,** lat. **eludere.**

ELUDÁRE, *eludări,* s.f. Acțiunea de *a eluda* și rezultatul ei. — V. **eluda.**

ELUȚIÚNE, *eluțiuni,* s.f. Eluare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **élution.**

ELUVIÁL, -Ă, *eluviali, -e,* adj. (Despre soluri) Care s-a diferențiat prin eluvionare. [Pr.: *-vi-al*] — Din fr. **éluvial.**

ELUVIONÁRE, *eluvionări,* s.f. **1.** Acțiunea de formare a eluviilor. **2.** Spălare spre adâncime a unor elemente componente din straturile superioare ale solului sub acțiunea apei de precipitații infiltrate în sol. [Pr.: *-vi-o-*] — După fr. **éluvionnement.**

ELÚVIU, *eluvii,* s.n. Produse ale alterării exogene a rocilor, acumulate pe loc și caracterizate prin lipsa stratificației și prin nesortarea materialului. — Din fr. **éluvium.**

ELUVIÚNE, *eluviuni,* s.f. Proces de formare a eluviilor; produse ale acestui proces. [Pr.: *-vi-u-*] — Din fr. **éluvion.**

ELVÉTIC, -Ă, *elvetici, -ce,* adj. (Rar) Elvețian. — Din fr. **helvétique.**

ELVEȚIÁN, -Ă, *elvețieni, -e,* s.m. și f., adj., **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Elveției sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Elveției sau elvețienilor (**1**), privitor la Elveția ori la elvețieni; elvetic. [Pr.: *-ți-an*] — **Elveția** (n. pr.) + suf. *-ean.*

ELVEȚIÁNCĂ, *elvețience,* s.f. Femeie care face parte din populația Elveției sau este originară de acolo. [Pr.: *-ți-an-*] — **Elvețian** + suf. *-că.*

ELZEVÍR, *elzevire,* s.n. Tip de literă subțire cu talpa triunghiulară. ✦ Ediție imprimată sau publicată de unii dintre membrii vestitei familii de tipografi olandezi Elzévir. — Din fr. **elzevir.**

EMACIÁȚIE, *emaciații,* s.f. Emaciere. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **émaciation.**

EMACIÉRE, *emacieri,* s.f. Slăbire pronunțată care apare în faza finală a bolilor cronice; cașexie, emaciație. [Pr.: *-ci-e-*] — Cf. fr. é m a c i e r.

EMÁIL, (**2**) *emailuri,* s.n. **1.** Masă sticloasă obținută prin topire sau prin sinterizare, constituită în special din siliciu și din bariu, care se aplică pe suprafața unor obiecte metalice sau ceramice, pentru a le proteja împotriva coroziunii, a le îmbunătăți rezistența mecanică, a realiza izolarea lor electrică, în scop decorativ etc.; smalț, glazură. **2.** Obiect emailat sau sort de email (**1**). **3.** Peliculă obținută pe bază de rășini, care au în conținutul lor pigmenți. — Din fr. **émail.**

E-MAIL, (**2**) *e-mailuri,* s.n. **1.** Poștă electronică. **2.** Mesaj transmis prin poșta electronică. [Pr.: *iméĭl/ímeĭl*] — Cuv. engl.

EMAILÁ, *emailez,* vb. I. Tranz. A acoperi suprafața unui obiect cu email (**1**); a smălțui. — Din fr. **émailler.**

EMAILÁJ s.n. Emailare. — Din fr. **émaillage.**

EMAILÁRE, *emailări,* s.f. Acțiunea de *a emaila* și rezultatul ei; smălțuire. — V. **emaila.**

EMAILÁT, -Ă, *emailați, -te,* adj. Acoperit cu email (**1**); smălțuit. — V. **emaila.**

EMAILÓR, -OÁRE, *emailori, -oare,* s.m. și f. Persoană specializată în lucrări de emailare; smălțuitor. — Din fr. **émailleur.**

EMANÁ, *emán,* vb. I. **1.** Tranz. A emite, a degaja, a răspândi un gaz, vapori, un miros etc.; a exala. **2.** Intranz. A proveni, a veni de la...; a izvorî, a-și avea originea. — Din fr. **émaner,** lat. **emanare.**

EMANÁRE, *emanări,* s.f. Acțiunea de *a emana* și rezultatul ei. — V. **emana.**

EMANATÍSM s.n. Teorie a neoplatonismului care explică sursa și structura realității prin emanații dintr-un principiu suprem transcendent; emanaționism. — Din germ. **Emanatismus,** fr. **émanatisme.**

EMANÁȚIE, *emanații,* s.f. **1.** Emitere, degajare (de gaze, de vapori, de mirosuri etc.); (concr.) ceea ce se degajează, ceea ce se emană. ✧ (Geol.) *Emanație vulcanică* = **a)** emitere de produse gazoase legate de activitatea vulcanică; **b)** produs al acestei activități, reprezentat prin bioxid de carbon, hidrogen, amoniac, hidrogen sulfurat, clor, azot, oxigen etc. **2.** Gaz radioactiv obținut prin dezintegrarea radiului, toriului sau actiniului. [Var.: (înv.) **emanațiúne** s.f.] — Din fr. **émanation,** lat. **emanatio, -onis.**

EMANAȚIONÍSM s.n. Emanatism. [Pr.: *-ți-o-*] — Din **emanație.**

EMANAȚIÚNE s.f. v. **emanație.**

EMANCIPÁ, *emancipez,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A(-și) câștiga sau a face să-și câștige independența; a (se) elibera (**1**). ✦ Refl. (Despre copii și adolescenți) A se elibera de prejudecăți, constrângeri, convenții sociale etc. **2.** Tranz. (În unele state) A scoate un minor de sub tutela părintească sau a tutorelui și a-i acorda, înainte de a ajunge la majorat, o parte din drepturile unui major. — Din fr. **émanciper,** lat. **emancipare.**

EMANCIPÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) emancipa* și rezultatul ei, emancipație. — V. **emancipa.**

EMANCIPÁT, -Ă, *emancipați, -te,* adj. **1.** Care nu mai depinde de cineva sau de ceva, care a devenit liber, independent. ✦ (Despre copii și adolescenți) Care și-a luat unele libertăți nepotrivite cu vârsta lui; cu purtări libertine. **2.** (În unele state) Scos înainte de majorat de sub autoritatea părintească sau a tutorelui. — V. **emancipa.**

EMANCIPÁȚIE s.f. (Înv.) Emancipare. — Din fr. **émancipation,** lat. **emancipatio.**

EMARGINÁT, -Ă, *emarginați, -te,* adj. (Despre frunze, petale etc.) Care este puțin crestat la vârf. — Din fr. **émarginé.**

EMASCULÁ, *emasculez,* vb. I. Tranz. (Rar) A castra. ✦ Tranz. și refl. A face sau a deveni impotent. — Din fr. **émasculer.**

EMASCULÁȚIE, *emasculații,* s.f. (Rar) Castrare. ✦ Impotență. — Din fr. **émasculation.**

EMBARGÓ, *embargouri,* s.n. **1.** Interzicere de către un stat a exportului sau importului de mărfuri ori a capitalurilor într-o sau dintr-o țară, ca sancțiune pentru încălcarea unor reguli sau principii de drept internațional sau ca mijloc de presiune politică. **2.** Reținere de către un stat a navelor comerciale sau de mărfuri altui stat aflate pe teritoriul său (în condițiile în care a survenit un conflict între statele respective). — Din fr. **embargo.**

EMBATÍC, *embaticuri,* s.n. (Înv.) Formă de arendare a unei proprietăți pe termen foarte lung, în intervalul căruia arendașul beneficia de toate drepturile de proprietate. — Din ngr. **embatíkion.**

EMBATICÁR, -Ă, *embaticari, -e,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care arenda o proprietate cu embatic; titularul dreptului de embatic. — **Embatic** + suf. *-ar.*

EMBLEMÁTIC, -Ă, *emblematici, -ce,* adj. De emblemă, care ține de emblemă. — Din fr. **emblématique.**

EMBLÉMĂ, *embleme,* s.f. Obiect, imagine (însoțită de o deviză) care poartă în mod convențional un anumit înțeles, care simbolizează o anumită idee. ✦ Simbol; figură alegorică. — Din fr. **emblème,** lat. **emblema.**

EMBÓL s.n. v. **embolus.**

EMBOLÍE, *embolii,* s.f. Obstruare bruscă a unui vas sangvin sau limfatic. — Din fr. **embolie.**

EMBOLÍT s.n. Minereu bogat în argint. — Din germ. **Embolit.**

EMBÓLUS, *embolusuri,* s.n. Cheag de sânge, celulă grasă sau corp străin care obstruează un vas sangvin, provocând o embolie. [Var.: **emból** s.n.] — Din fr. **embolus.**

EMBRIOCARDÍE s.f. Ritm cardiac patologic apărut în miocarditele grave, caracterizat prin accelerarea bătăilor inimii și prin egalizarea pauzelor și a tonalităților celor două zgomote ale ei; ritm fetal. [Pr.: *-bri-o-*] — Din fr. **embryocardie.**

EMBRIOGENÉZĂ s.f. Proces de transformare succesivă a ovulului fecundat și a embrionului până la ecloziune sau naștere; dezvoltare embrionară. [Pr.: *-bri-o-*] — Din fr. **embryogenèse.**

EMBRIOLÓG, -Ă, *embriologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în embriologie. [Pr.: *-bri-o-*] — Din fr. **embryologue.**

EMBRIOLÓGIC, -Ă, *embriologici, -ce,* adj. Care aparține embriologiei, referitor la embriologie. [Pr.: *-bri-o-*] — Din fr. **embryologique.**

EMBRIOLOGÍE s.f. Parte a biologiei care se ocupă cu studiul embrionului în toate fazele dezvoltării lui, de la formarea celulei-ou până la ecloziune sau naștere. [Pr.: *-bri-o-*] — Din fr. **embryologie.**

EMBRIÓN, *embrioni,* s.m. **1.** Produsul concepției în primele trei luni de viață la om. ✦ (Bot.) Corp multicelular situat în interiorul seminței, din care se formează plantula. **2.** Fig. Început al unui lucru, al unei acțiuni etc.; prima fază a dezvoltării unui proces. [Pr.: *-bri-on*] — Din fr. **embryon.**

EMBRIONÁR, -Ă, *embrionari, -e,* adj. **1.** De embrion, privitor la embrion, ca un embrion. ✧ *Dezvoltare embrionară* = embriogeneză. **2.** Fig. Abia născut, abia ivit, în germene; la începutul existenței, dezvoltării. [Pr.: *-bri-o-*] — Din fr. **embryonnaire.**

EMBRIONÁT, -Ă, *embrionați, -te,* adj. Cu embrion. [Pr.: *-bri-o*] — Din **embrion.**

EMBRIOTOMÍE, *embriotomii,* s.f. Tăiere a fetusului mort în interiorul uterului matern, când nu este posibilă o naștere normală. [Pr.: *-bri-o-*] — Din fr. **embryotomie.**

ÉMDEN s.n. Rasă de gâște de culoare albă, de 7–10 kg. — Cuv. germ.

EMENAGÓG, *emenagoge,* s.n. Medicament care provoacă, care favorizează menstruația. — Din fr. **emménagogue.**

EMENDÁ, *emendez,* vb. I. Tranz. A corecta, a îndrepta, a îmbunătăți (un text); a amenda^2. — Din lat. **emendare,** fr. **émender.**

EMENDÁNDA s.n. pl. Corecturi (tipografice) la un text. — Cuv. lat.

EMENDÁȚIE, *emendații,* s.f. Faptul de *a emenda.* — Din lat. **emendatio,** fr. **émendation.**

EMÉRGE, pers. 3 *emérge,* vb. III. Intranz. (Fiz.; despre corpuri, radiații etc.) A părăsi un sistem de medii. — Din fr. **émerger.**

EMERGÉNT, -Ă, *emergenți, -te,* adj. (Despre un corp, o radiație etc.) Care părăsește un sistem de medii. — Din fr. **émergent,** lat. **emergens, -ntis.**

EMERGÉNȚĂ, *emergențe,* s.f. Însușire a unui fascicul de radiații de a părăsi un sistem de medii. — Din fr. **émergence.**

EMERÍ s.n. (Rar) Șmirghel. — Din fr. **émeri.**

EMERÍT, -Ă, *emeriți, -te,* adj. **1.** (Ieșit din uz) Calificativ cuprins în titlul de onoare acordat unui artist, unui profesor, unui medic etc. care s-a distins în mod deosebit în activitatea sa. **2.** Experimentat, versat, priceput. — Din fr. **émérite,** lat. **emeritus.**

EMERSIÚNE, *emersiuni,* s.f. **1.** Ieșire a unui corp la suprafața unui lichid. **2.** Ieșire parțială a unui corp ceresc din conul de umbră al altui corp ceresc sau din spațiul aflat în dreptul altui corp ceresc. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **émersion,** lat. **emersio, -onis.**

EMETÍC s.n. Tartrat de antimoniu și potasiu, folosit în industria textilă ca mordant, la prepararea lacurilor și în medicină (ca vomitiv); *p. ext.* orice substanță care provoacă vărsături; vomitiv. — Din fr. **émétique,** lat. **emeticus.**

EMETRÓP, -Ă, *emetropi, -e,* adj., s.m. și f. Persoană care are vederea normală. — Din fr. **emmétrope.**

EMETROPÍE s.f. Vedere normală, proprietate a ochiului de a vedea normal. — Din fr. **emmétropie.**

EMFÁTIC, -Ă, *emfatici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) Plin de emfază; nenatural, pretențios, bombastic, umflat. — Din fr. **emphatique.**

EMFÁZĂ s.f. Atitudine nenaturală, pretențioasă; afectare în scris, în vorbire, în comportare. ✦ (Med.) Atitudine lipsită de naturalețe, în dezacord cu realitatea, prezentă la psihopați, paranoici, schizofrenici etc. — Din fr. **emphase,** lat. **emphasis.**

EMFITEÓZĂ, *emfiteoze,* s.f. Contract pe termen lung cu drept de ipotecă pe proprietatea închiriată sau arendată. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **emphytéose.**

EMFIZÉM, *emfizeme,* s.n. Sindrom care se datorează infiltrării de aer în interstițiile țesutului conjunctiv al unui organ. ✧ *Emfizem pulmonar* = dilatare excesivă și permanentă a plămânilor datorită atrofiei și ruperii septurilor dintre alveole, precum și pierderii elasticității. — Din fr. **emphysème.**

EMFRAXÍE, *emfraxii,* s.f. Obstrucție a unui organ canalicular. — Din fr. **emphraxis.**

EMICÍCLU s.n. v. **hemiciclu.**

EMIGRÁ, *emigrez,* vb. I. Intranz. A-și părăsi patria pentru a se stabili (definitiv sau temporar) în altă țară; a se expatria. — Din fr. **émigrer,** lat. **emigrare.**

EMIGRÁNT, -Ă, *emigranți, -te,* s.m. și f., adj. (Persoană) care emigrează; emigrat. — Din fr. **émigrant.**

EMIGRÁRE, *emigrări,* s.f. Acțiunea de *a emigra* și rezultatul ei; expatriere, emigrație. — V. **emigra.**

EMIGRÁT, -Ă, *emigrați, -te,* s.m. și f., adj. Emigrant. — V. **emigra.** Cf. fr. é m i g r é.

EMIGRÁȚIE, *emigrații,* s.f. **1.** Situația în care se găsește o persoană emigrată. **2.** Timpul cât cineva este emigrat. **3.** Totalitatea persoanelor emigrate din aceeași țară, în același loc, într-o anumită perioadă. **4.** (Rar) Emigrare. [Var.: **emigrațiúne** s.f.] — Din fr. **émigration,** lat. **emigratio, -onis.**

EMIGRAȚIÚNE s.f. v. **emigrație.**

EMINAMÉNTE adv. În gradul cel mai înalt, prin excelență, cu deosebire. — Din fr. **éminemment.**

EMINÉNT, -Ă, *eminenți, -te,* adj. Care se distinge prin calități (intelectuale) deosebite; excepțional, superior, remarcabil, excelent. — Din fr. **éminent,** lat. **eminens, -ntis.**

EMINÉNȚĂ, *eminențe,* s.f. (Urmat de un pronume posesiv) Titlu onorific conferit cardinalilor și (în trecut) episcopilor catolici. ✧ *Eminență cenușie* = colaborator apropiat al unui conducător de stat, demnitar etc. care acționează din umbră, fără a se face observat. — Din fr. **éminence,** lat. **eminentia.**

EMINESCIÁN, -Ă, *eminescieni, -e,* adj. Care aparține lui Eminescu, privitor la Eminescu, în genul operei lui Eminescu. [Pr.: *-ci-an*] — **Eminescu** (n. pr.) + suf. *-ian.*

EMINESCIANÍSM s.n. Ceea ce este specific gândirii și operei eminesciene. ✦ Tendință de a prelua și cultiva teme, motive etc. eminesciene. [Pr.: *-ci-a-*] — **Eminescian** + suf. *-ism.*

EMINESCOLÓG, *eminescologi,* s.m. Specialist în eminescologie. — Din **eminescologie** (derivat regresiv).

EMINESCOLOGÍE s.f. Studiul vieții și operei lui Eminescu. — De la **Eminescu** (după *dantologie).*

EMÍR, *emiri,* s.m. **1.** Titlu dat descendenților lui Mahomed; persoană având acest titlu. **2.** Titlu dat unui guvernator, unui șef de stat sau unui comandant de oști în unele țări musulmane; persoană având acest titlu. — Din fr. **émir.**

EMIRÁT, *emirate,* s.n. **1.** Stat condus de un emir (**2**). **2.** Funcția, demnitatea de emir (**2**). — Din fr. **émirat.**

EMIRIÁN, -Ă, *emirieni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din populația Emiratelor Arabe Unite sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Emiratelor Arabe Unite sau emirienilor (**1**), privitor la Emiratele Arabe Unite ori la emirieni. [Pr.: *-ri-an*] — Din engl. **Emirian.**

EMISÁR, (**I**) *emisari,* s.m., (**II**) *emisare,* s.n. **I.** S.m. Trimis al unei organizații politice sau al unui stat, cu o misiune (secretă); *p. gener.* persoană trimisă undeva cu o misiune oarecare. **II.** S.n. **1.** Apă care colectează apele murdare provenite de la întreprinderi, așezări umane etc., vărsându-le apoi într-o apă mai mare. **2.** Curs de apă permanent care se scurge dintr-un lac. — Din fr. **émissaire.**

EMISFÉRĂ, *emisfere,* s.f. **1.** (Geom.) Jumătate dintr-o sferă. **2.** Fiecare dintre cele două jumătăți ale sferei cerești sau terestre, mărginite de ecuatorul ceresc, respectiv de ecuatorul terestru, și de meridianul de referință. **3.** (Anat.; în sintagma) *Emisfere cerebrale* = cele două jumătăți simetrice ale creierului mare. — Din fr. **hémisphère,** lat. **hemisphaerium.**

EMISFÉRIC, -Ă, *emisferici, -ce,* adj. În formă de emisferă. — Din fr. **hémisphérique.**

EMÍSIE s.f. v. **emisiune.**

EMISIÚNE, *emisiuni,* s.f. **1.** (În forma *emisie*) Creare şi punere în circulaţie a semnelor băneşti de către banca centrală a unui stat; emitere. ✦ Punere în circulaţie a unei noi serii de mărci poştale sau retipărirea la o anumită dată a unei serii mai vechi. **2.** (În forma *emisie*) Producere, de către un corp sau un dispozitiv, a unor gaze, a unor unde etc. care se pot propaga în mediul înconjurător. **3.** Program transmis prin radio sau prin televiziune într-o ordine dinainte stabilită. [Pr.: *-si-u-*. — Var.: **emísie** s.f.] — Din fr. **émission,** lat. **emissio, -onis.**

EMISÍV, -Ă, *emisivi, -e,* adj. Referitor la emisie; care are proprietatea de a emite (radiaţii, lumină); emiţător (**1**). — Din fr. **émissif.**

EMISTÍH, *emistihuri,* s.n. Fiecare dintre cele două jumătăţi ale unui vers (despărţite prin cezură). — Din fr. **hémistiche,** lat. **hemistichium.**

EMITÁNŢĂ, *emitanţe,* s.f. (Fiz.) Radianţă. — Din fr. **émittance.**

EMÍTE, *emít,* vb. III. Tranz. **1.** A enunţa, a exprima, a lansa o părere, o teorie etc. ✦ A transmite, a anunţa. **2.** A elabora un act normativ. ✦ A pune în circulaţie o bancnotă, o hârtie de valoare etc. **3.** A produce gaze, radiaţii etc. care se pot propaga în mediul înconjurător. — Din lat. **emittere.** Cf. fr. é m e t t r e.

EMITÉNT, -Ă, *emitenţi, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. Care emite hârtii de valoare, bancnote etc. **2.** S.m. (Lingv.) Emiţător. **3.** S.m. Organism (stat, companie publică sau privată, organism internaţional) care lansează un împrumut. — Din lat. **emittens, -ntis,** it. **emittente.**

EMÍTERE, *emiteri,* s.f. Faptul de *a emite*. — V. **emite.**

EMITÓR, *emitori,* s.m. (Electron.) Electrod al unui tranzistor. — Din engl. **emitter.**

EMIŢĂTÓR, -OÁRE, *emiţători, -oare,* adj., s.n., s.m. **1.** Adj. Care emite; emisiv. ✧ *Post emiţător* = post de radioemisie. **2.** S.n. Dispozitiv, aparat sau instalaţie care emite unde sonore ori electromagnetice sau impulsii de curent. ✧ *Emiţător radio* = radioemiţător. **3.** S.m. (Lingv.) Persoană care emite un enunţ lingvistic. — **Emite** + suf. *-ător* (după fr. *émetteur).*

EMOLIÉNT, -Ă, *emolienţi, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care are proprietatea de a muia ţesuturile congestionate sau înăsprite. **2.** S.n. Medicament care înmoaie pielea şi mucoasele. *Lanolina este un emolient.* ✦ Substanţă grasă folosită la finisarea produselor textile pentru a le da moliciune, supleţe şi luciu. [Pr.: *-li-ent*] — Din fr. **émollient,** lat. **emolliens, -ntis.**

EMOLUMÉNT, *emolumente,* s.n. Profit, avantaj. — Din lat. **emolumentum,** fr. **émolument.**

EMONCTÓRIU, *emonctorii,* s.n. Organ sau deschizătură naturală a corpului prin care se elimină secreţiile sau umorile. — Din fr. **émonctoire.**

EMONCŢIÚNE, *emoncţiuni,* s.f. Eliminare a umorilor superflue. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **émonction.**

EMONDÁ, *emondez,* vb. I. Tranz. A tăia ramurile de pe trunchiurile arborilor în perioada de creştere pentru a stimula dezvoltarea lor în înălţime. — Din fr. **émonder.**

EMONDÁJ, *emondaje,* s.n. **1.** Operaţie de tăiere a ramurilor de pe trunchiurile arborilor în perioada de creştere pentru a stimula dezvoltarea lor în înălţime; emondare, emondaţie. **2.** (Med.) Intervenţie chirurgicală constând în înlăturarea exostozelor şi osteofitelor epifizelor. — Din fr. **émondage.**

EMONDÁRE, *emondări,* s.f. Emondaj. — V. **emonda.**

EMONDÁŢIE, *emondaţii,* s.f. Emondaj. — Din fr. **émondation.**

EMONDÓR, *emondoare,* s.n. Unealtă folosită la emondaj. — Din fr. **émondoir.**

EMOTÍV, -Ă, *emotivi, -e,* adj. **1.** Care se referă la emoţie sau la afectivitate; afectiv, emoţional. **2.** Care se emoţionează uşor; sensibil, impresionabil. — Din fr. **émotif.**

EMOTIVÍSM s.n. Teorie conform căreia propoziţiile moralei nu descriu stări de fapt, ci exprimă sau provoacă sentimente şi atitudini ce au legătură cu istoria folosirii cuvintelor. — Din fr. **émotivisme.**

EMOTIVITÁTE s.f. Faptul de a se emoţiona uşor; stare emotivă; însuşirea de a fi emotiv; impresionabilitate. — Din fr. **émotivité.**

EMÓŢIE, *emoţii,* s.f. Reacţie afectivă de intensitate mijlocie şi de durată relativ scurtă, însoţită adesea de modificări în activităţile organismului, oglindind atitudinea individului faţă de realitate; *p. gener.* orice reacţie afectivă. [Var.: (înv.) **emoţiúne** s.f.] — Din fr. **émotion,** it. **emozione.**

EMOŢIONÁ, *emoţionez,* vb. I. Tranz. A produce, a cauza, a provoca o emoţie; a impresiona. ✦ Refl. A fi cuprins de o emoţie. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **émotionner.**

EMOŢIONÁL, -Ă, *emoţionali, -e,* adj. Care este propriu emoţiilor; provocat de o emoţie; care produce o emoţie; emotiv. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **émotionnel.**

EMOŢIONÁNT, -Ă, *emoţionanţi, -te,* adj. Care emoţionează; mişcător, tulburător. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **émotionnant.**

EMOŢIONÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) emoţiona* şi rezultatul ei; tulburare. [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **emoţiona.**

EMOŢIONÁT, -Ă, *emoţionaţi, -te,* adj. Cuprins de emoţie. [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **emoţiona.**

EMOŢIÚNE s.f. v. **emoţie.**

EMPATÍE s.f. **1.** (Fil.) Formă de intuire a realităţii prin identificare afectivă. **2.** Tendinţă a receptorului de a trăi afectiv, prin transpunere simpatetică, viaţa eroilor din opere literare, filme etc. — Din fr. **empathie,** engl. **empathy.**

EMPIRÉU s.n. **1.** (În mitologia greco-romană) Partea cea mai de sus a bolţii cereşti, unde îşi aveau lăcaşul zeii; reşedinţa zeilor. **2.** (În Evul Mediu; în teologia creştină) Al şaptelea cer, lăcaşul lui Dumnezeu şi al sufletelor celor mântuiţi. — Din fr. **empyrée,** it. **empireo.**

EMPÍRIC, -Ă, *empirici, -ce,* adj. Bazat (numai) pe experienţă; care priveşte empirismul, care are la bază empirismul. ✧ *Formulă empirică* = formulă obţinută din încercările de a interpreta datele experimentale, fără suport teoretic. *Medicină empirică* = tratament al bolilor numai pe bază de experienţă şi de cazuri antecedente. — Din fr. **empirique,** lat. **empiricus.**

EMPIRIOCRÍTIC, -Ă, *empiriocritic, -ce,* adj. Care ţine de empiriocriticism, propriu empiriocriticismului. [Pr.: *-ri-o-*] — Din rus. **empiriokritik.**

EMPIRIOCRITICÍSM s.n. Formă pozitivistă a empirismului orientată spre eliminarea elementelor apriorice şi dualiste; machism. [Pr.: *-ri-o-*] — Din rus. **empiriokritiţizm.**

EMPIRIOMONÍSM s.n. Variantă a empiriocriticismului potrivit căreia realitatea fizică nu ar fi decât „experienţa socialmente organizată a omenirii". [Pr.: *-ri-o-*] — Din rus. **empirimonizm.**

EMPIRIOSIMBOLÍSM s.n. (Fil.) Variantă a empiriocriticismului care consideră reprezentările şi noţiunile ca simboluri ale senzaţiilor noastre. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **empiriosymbolisme.**

EMPIRÍSM s.n. Teorie epistemiologică potrivit căreia informaţia autentică despre lume trebuie obţinută prin mijloace a posteriori, astfel încât nimic nu poate fi gândit fără să fi fost mai întâi simţit. ✧ *Empirism logic* = variantă a neopozitivismului care admite numai enunţurile logice verificabile în mod nemijlocit prin percepţiile fiecărui subiect în parte. — Din fr. **empirisme.**

EMPIRÍST, -Ă, *empirişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de empirism. **2.** S.m. şi f. Adept al empirismului. — Din fr. **empiriste.**

EMPLÁSTRU, *emplastre,* s.n. Preparat farmaceutic solid, plastic, care are în compoziţia sa săruri de plumb, răşini, cauciuc, medicamente şi care se aplică pe piele pentru izolarea rănilor sau fixarea pansamentelor; plasture. — Din lat. **emplastrum.**

EMPÓRIU, *emporii,* s.n. Târg, port, agenţie comercială în ţară străină. — Din fr. **emporium,** ngr. **emparion.**

ÉMU, *emu,* s.m. Pasăre terestră de talie mare, originară din Australia, asemănătoare cu struţul, dar lipsită de creastă *(Dromiceius novaehollandiae)*. [Acc. şi: *emú*] — Din fr. **emu,** germ. **Emu.**

EMÚL, *emuli,* s.m. Persoană care se străduieşte să egaleze sau să întreacă pe cineva într-un domeniu de activitate. — Din fr. **émule,** lat. **aemulus.**

EMULÁŢIE, *emulaţii,* s.f. Sentiment, dorinţă, strădanie de a egala sau de a întrece pe cineva într-un domeniu de activitate; întrecere. [Var.: **emulaţiúne** s.f.] — Din fr. **émulation,** lat. **aemulatio, -onis.**

EMULAŢIÚNE s.f. v. **emulaţie.**

EMULGATÓR, *emulgatori,* s.m. Substanţă chimică folosită la obţinerea emulsiilor; emulsiv (**2**), emulsionant. ✦ Substanţă chimică folosită pentru îndepărtarea grăsimilor din produsele textile. — Din germ. **Emulgator.**

EMÚLSIE, *emulsii,* s.f. Amestec dispers format din două lichide insolubile unul în celălalt. ✦ Strat sensibil la acţiunea luminii, depus pe plăcile şi pe filmele fotografice. — Din fr. **émulsion.**

EMULSIONÁ, *emulsionez,* vb. I. Intranz. şi tranz. A forma sau a prepara o emulsie. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **émulsionner.**

EMULSIONÁBIL, -Ă, *emulsionabili, -e,* adj. (Chim.) Care poate fi transformat în emulsie. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **émulsionnable.**

EMULSIONÁNT, *emulsionante,* s.n. Emulgator. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **émulsionnant.**

EMULSIONÁRE, *emulsionări,* s.f. Acţiunea de *a emulsiona* şi rezultatul ei. [Pr.: *-si-o-*] — V. **emulsiona.**

EMULSÍV, -Ă, *emulsivi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre seminţe) Din care se extrage uleiul. **2.** S.n. Emulgator. — Din fr. **émulsif.**

EMULSÓR, *emulsoare,* s.n. Aparat care serveşte la obţinerea emulsiilor. — Din fr. **émulseur.**

ENANTÉM, *enanteme,* s.n. Erupţie care apare pe mucoase în unele boli contagioase. — Din fr. **énanthème.**

ENANTIOMORFÍE s.f. (Fiz.) Proprietate a unor substanţe de a cristaliza în două forme, dintre care una este imaginea simetrică a celeilalte în raport cu un plan; enantiomorfism. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **énantiomorphie.**

ENANTIOMORFÍSM s.n. (Fiz.) Enantiomorfie. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **énantiomorphisme,** engl. **enantiomorphism.**

ENANTIOTROPÍE s.f. (Chim.) Proprietate a unor substanţe de a prezenta diferite structuri cristaline în aceeaşi stare de agregare, fiecare dintre acestea fiind stabilă în anumite intervale de temperatură şi presiune. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **énantiotropie,** engl. **enantiotropy.**

ENARGÍT s.n. Mineral întâlnit în zăcăminte hidrotermale de cupru. — Din germ. **Enargit.**

ENARMÓNIC, -Ă, *enarmonici, -ce,* adj. (Despre sunete) De aceeaşi înălţime, dar cu denumiri, notaţii diferite. — Din fr. **enharmonique.**

ENARMONÍE, *enarmonii,* s.f. Raportul dintre sunete cu aceeași înălțime, dar cu notații diferite. — Din fr. **enharmonie.**

ENCÁRPĂ, *encarpe,* s.f. Ghirlandă de flori, de fructe în relief, folosită ca ornamentație la construcțiile antice. — Din fr. **encarpe.**

ENCAÚSTIC, -Ă, *encaustici, -ce,* s.f., s.m. **1.** S.f. (La vechii greci) Procedeu de pictură în care culorile se foloseau diluate cu ceară. **2.** S.m. Preparat pe bază de ceară folosit la impregnarea statuilor de marmură sau de ipsos pentru a le da un aspect catifelat sau pentru a le feri de umezeală. — Din fr. **encaustique.**

ENCEFÁL, *encefale,* s.n. Parte a sistemului nervos central care cuprinde creierul mare, pedunculii cerebrali și bulbul rahidian. — Din fr. **encéphale.**

ENCEFÁLIC, -Ă, *encefalici, -ce,* adj. Care aparține encefalului, privitor la encefal. — Din fr. **encéphalique.**

ENCEFALÍNĂ s.f. (Biol.) Proteină din creier cu acțiune calmantă asupra durerilor. — Din fr. **encéphaline.**

ENCEFALÍTĂ, *encefalite,* s.f. Boală cauzată de inflamarea acută sau cronică a encefalului. ✧ *Encefalită letargică* = boală contagioasă gravă, provocată de un virus transmis prin musca țețe și manifestată prin somnolență persistentă și progresivă; boala somnului. — Din fr. **encéphalite.**

ENCEFALOGRAFÍE s.f. Metodă de examinare radiografică a encefalului, folosită în diagnosticul unor boli nervoase; (concr.) radiografie a encefalului. — Din fr. **encéphalographie.**

ENCEFALOÍD, -Ă, *encefaloizi, -de,* adj. Care are sinuozități și o consistență asemănătoare cu a encefalului. — Din fr. **encéphaloïde.**

ENCEFALOMIELÍTĂ, *encefalomielite,* s.f. Inflamație a creierului și a măduvei spinării, care prezintă simptome atât de encefalită, cât și de mielită. [Pr.: *-mi-e-*] — Din fr. **encéphalomyélite.**

ENCEFALOPATÍE, *encefalopatii,* s.f. Denumire generică pentru afecțiunile organice ale creierului; boală a creierului. — Din fr. **encéphalopathie.**

ENCEFALÓZĂ, *encefaloze,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru o afecțiune cerebrală degenerativă. — Din fr. **encéphalose.**

ENCHIMÓZĂ, *enchimoze,* s.f. Răspândire de sânge în vasele de la suprafața pielii, fără să fi fost provocată de o lovitură exterioară. — Din fr. **enchymose.**

ENCÍCLICĂ, *enciclice,* s.f. **1.** (În Biserica catolică) Scrisoare a Papei către bisericile, clerul și credincioșii din toate țările sau dintr-o anumită țară, conținând o problemă de doctrină sau de actualitate. **2.** Scrisoare adresată bisericilor dintr-un teritoriu dat. **3.** Scrisoare a oricărui episcop către bisericile și credincioșii săi. — Din fr. **encyclique.**

ENCICLOPÉDIC, -Ă, *enciclopedici, -ce,* adj. Care are caracter de enciclopedie; *p. ext.* vast, cuprinzător. — Din fr. **encyclopédique.**

ENCICLOPEDÍE, *enciclopedii,* s.f. **1.** Tip de lucrare lexicografică de proporții diferite care tratează sistematic termeni de bază (nume comune și proprii), noțiuni din toate domeniile sau dintr-un singur domeniu, fie în ordine alfabetică, fie pe probleme sau pe ramuri. **2.** Ansamblu multilateral de cunoștințe omenești. ✧ (Fam.) *Enciclopedie ambulantă* = persoană care are cunoștințe multe, diverse și exacte. — Din fr. **encyclopédie.**

ENCICLOPEDÍSM s.n. **1.** Sistemul și principiile enciclopediștilor (mai ales ale celor francezi din sec. XVIII). **2.** Erudiție vastă, multilaterală. — Din fr. **encyclopédisme.**

ENCICLOPEDÍST, -Ă, *enciclopediști, -ste,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. pl. Nume dat gânditorilor, savanților și scriitorilor francezi precursori ai Revoluției Franceze de la sfârșitul sec. XVIII, care au colaborat la editarea unei enciclopedii. **2.** Adj., s.m. și f. (Rar) (Persoană) care are cunoștințe enciclopedice. — Din fr. **encyclopédiste.**

ENCLÁVĂ, *enclave,* s.f. **1.** Fragmente de roci de altă natură înglobate în masa rocilor eruptive. **2.** Teritoriu de mici dimensiuni având o populație puțin numeroasă, aflat în apropierea graniței dintre două state, în interiorul unuia, dar aparținând celuilalt. **3.** Situare geografică a unui stat sau teritoriu înconjurat total de spațiul altui stat. — Din fr. **enclave.**

ENCLÍTIC, -Ă, *enclitici, -ce,* adj. (Despre cuvinte) Care este legat de un cuvânt precedent, cu care alcătuiește o unitate, fiind lipsit de accent propriu. ✧ *Articol enclitic* = articol hotărât care se atașează la sfârșitul unui cuvânt. — Din fr. **enclitique,** lat. **encliticus.**

ENCLÍZĂ, *enclize,* s.f. Atașare a unui cuvânt, a unei silabe sau a altui element neaccentuat la cuvântul precedent; postpunere. — Din fr. **enclise,** germ. **Enklise.**

ENCOMIÁSTIC, -Ă, *encomiastici, -ce,* adj. Cu caracter laudativ, elogios. [Pr.: *-mi-as-*] — Din **encomion.**

ENCOMIÓN, *encomioane,* s.n. (Livr.) Cuvântare de laudă, elogiu în onoarea cuiva. [Pr.: *-mi-on*] — Din ngr. **enkómion.**

ENCONDRÓM, *encondroame,* s.n. Tumoare, excrescență cartilaginoasă care se dezvoltă pe un os. — Din fr. **enchondrome.**

ENDARTERÍTĂ, *endarterite,* s.f. Inflamație a arterei care poate produce obstruarea acesteia. — Din fr. **endartérite.**

ENDECAGÓN, *endecagoane,* s.n. Poligon cu unsprezece laturi (și tot atâtea unghiuri). — Din fr. **(h)endécagone.**

ENDECASILÁB, *endecasilabi,* s.m. Vers care are unsprezece silabe. — Din fr. **(h)endécasyllabe,** lat. **hendecasillabus.**

ENDECASILÁBIC, *endecasilabice,* adj. (Despre versuri) Care are unsprezece silabe. — Din fr. **(h)endécasyllabique.**

ENDÉMIC, -Ă, *endemici, -ce,* adj. (Despre plante sau animale) Care trăiește numai pe un anumit teritoriu; (despre unele boli) care are cauze locale, specifice unei anumite regiuni); care are caracter permanent în anumite regiuni. — Din fr. **endémique.**

ENDEMICITÁTE s.f. (Biol.) Caracter endemic; endemism. — Din fr. **endémicité,** engl. **endemicity.**

ENDEMÍE, *endemii,* s.f. Prezență într-o comunitate a unei boli infecțioase sau de nutriție sub formă de cazuri sporadice semnalate o perioadă îndelungată de timp. — Din fr. **endémie.**

ENDEMÍSM s.n. (Biol.) Fenomen constând în existența unor specii, genuri, familii exclusiv pe un teritoriu determinat, relativ limitat. ✦ Caracter endemic; endemicitate. — Din fr. **endémisme,** engl. **endemism.**

ENDEMOEPIDÉMIC, -Ă, *endemoepidemici, -ce,* adj. Care se referă la boli infecțioase prezente în mod endemic într-o populație, dar care pot provoca uneori izbucniri epidemice. [Pr.: *-mo-e-*] — **Endemie** + **epidemic.**

EN DETÁIL loc. adj., loc. adv. (Care este) în cantități mici, cu bucata, cu amănuntul. [Pr.: *ãdetái*] — Loc. fr.

ENDOBLÁST s.n. (Biol.) Endoderm. — Din fr. **endoblaste,** engl. **endoblast.**

ENDOCÁRD, *endocarduri,* s.n. Membrană subțire care căptușește cavitățile și valvulele inimii. — Din fr. **endocarde.**

ENDOCÁRDIC, -Ă, *endocardici, -ce,* adj. (Med.) De endocard. — Cf. fr. e n d o c a r d i t i q u e**.**

ENDOCARDÍTĂ, *endocardite,* s.f. Boală care constă în inflamarea endocardului cauzată de unii agenți patogeni. — Din fr. **endocardite.**

ENDOCÁRP, *endocarpuri,* s.n. Stratul intern al pericarpului care protejează sământa unor fructe. — Din fr. **endocarpe.**

ENDOCRÁNIU, *endocranii,* s.n. Fața internă a cutiei craniene. — Din fr. **endocrâne** (după *craniu).*

ENDOCRÍN, -Ă, *endocrini, -e,* adj. **1.** (În sintagma) *Glandă endocrină* = glandă care își varsă direct în sânge secrețiile ce conțin hormoni; glandă cu secreție internă. **2.** Care aparține glandelor endocrine, privitor la glandele endocrine. — Din fr. **endocrine.**

ENDOCRINOLÓG, -Ă, *endocrinologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în endocrinologie. — Din **endocrinologie** (după *bacteriologie – bacteriolog).*

ENDOCRINOLOGÍE, s.f. Ramură a biologiei și a medicinii care studiază hormonii, glandele și țesuturile cu secreție internă și funcțiile lor, aflate în condiții normale sau patologice. — Din fr. **endocrinologie.**

ENDOCRINOTERAPÍE s.f. Tratament medical făcut cu substanțe extrase din glandele endocrine. — Din fr. **endocrinothérapie.**

ENDODÉRM, *endoderme,* s.n. **1.** Foița interioară a embrionului animalelor superioare, din care provin tubul digestiv și glandele anexe. **2.** Strat unicelular interior al peretului corpului la celenterate. **3.** (Biol.) Strat celular intern al scoarței tulpinii și rădăcinii, lipsit de spații intercelulare. — Din fr. **endoderme.**

ENDODÉRMIC, -Ă, *endodermici, -ce,* adj. Care ține de endoderm, referitor la endoderm. — Din fr. **endodermique.**

ENDOENZÍMĂ, *endoenzime,* s.f. Enzimă intracelulară a cărei eliberare nu are loc decât după distrugerea mecanică a celulelor. [Pr.: *-do-en-*] — Din fr. **endoenzyme.**

ENDOESTEZÍE s.f. Sentiment, sensibilitate interioară. [Pr.: *-do-es-*] — Din fr. **endoesthésie.**

ENDOFAZÍE s.f. (Psih.) Trăire interioară a actului vorbirii; limbaj interior. — Din fr. **endophasie.**

ENDOGAMÍE s.f. **1.** Contractare obligatorie a căsătoriilor în interiorul unei comunități sau al unui grup social, practicată la unele populații primitive. **2.** (Biol.) Unire a doi gameți formați în același organism. — Din fr. **endogamie.**

ENDOGÉN, -Ă, *endogeni, -e,* adj. **1.** (Despre fenomenele geologice) Provocat de forțe care provin din interiorul Pământului și care conduc la apariția denivelărilor scoarței. **2.** (Med.) Care ia naștere, care se datorează unor cauze din interiorul organismului. — Din fr. **endogène.**

ENDOGENÉZĂ s.f. Producere a celulelor în interiorul altor celule. — Din fr. **endogenèse.**

ENDOLÍMFĂ s.f. Lichid care se află în labirintul urechii interne. — Din fr. **endolymphe.**

ENDOMETRÍTĂ, *endometrite,* s.f. (Med.) Inflamație a mucoasei uterine. — Din fr. **endométrite.**

ENDOMÉTRU, *endometre,* s.n. (Anat.) Mucoasă uterină. — Din fr. **endomètre,** engl. **endometrium.**

ENDOMITÓZĂ, *endomitoze,* s.f. (Biol.) Formă a mitozei în care multiplicarea cromozomilor nu este însoțită de diviziunea nucleului. — Din engl. **endomitosis.**

ENDOMORFÍSM s.n. Totalitatea schimbărilor suferite de rocile eruptive la contactul cu alte roci și prin asimilarea acestora. — Din fr. **endomorphisme.**

ENDONAZÁL, -Ă, *endonazali, -e,* adj. (Anat.) Al mucoasei nazale; referitor la interiorul nasului. — Din fr. **endonasal.**

ENDOPARAZÍT, -Ă, *endoparaziţi, -te,* s.f., s.m., adj. **1.** S.f. Ciupercă parazită al cărei miceliu se dezvoltă în interiorul ţesuturilor plantei-gazdă, provocând boli grave. **2.** S.m. şi f., adj. (Animal) care trăieşte ca parazit în organele interne ale corpului omenesc şi al animalelor. — Din fr. **endoparasite.**

ENDOPLASMÁTIC, -Ă, *endoplasmatici, -ce,* adj. (Biol.) De endoplasmă, referitor la endoplasmă. — Din fr. **endoplasmatique.**

ENDOPLÁSMĂ s.f. Partea internă sau centrală a celulei la organismele monocelulare, înconjurată de ectoplasmă. — Din fr. **endoplasme.**

ENDOPLÁSTĂ s.f. Masă protoplasmatică care formează nucleul celulei infuzorilor. — Din fr. **endoplaste.**

ENDOREÍC, -Ă, *endoreici, -ce,* adj. (Geogr.) Lipsit de scurgere. *Regiune endoreică.* [Pr.: *-re-ic*] — Din fr. **endoréique.**

ENDOSCHELÉT s.n. (Biol.) Schelet osos intern caracteristic vertebratelor. — Cf. engl. e n d o s k e l e t o n**.**

ENDOSCÓP, *endoscoape,* s.n. Aparat prevăzut cu sisteme optice şi de iluminat cu care se face endoscopia. — Din fr**. endoscope.**

ENDOSCÓPIC, -Ă, *endoscopici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la endoscopie. — Din fr. **endoscopique,** engl. **endoscopic.**

ENDOSCOPÍE s.f. Metodă de examinare pe viu a unui organ cavitar sau tubular cu ajutorul endoscopului. — Din fr. **endoscopie.**

ENDOSMÓZĂ s.f. Pătrundere a unui fluid prin osmoză, în spaţiul mărginit de o membrană semipermeabilă. — Din fr. **endosmose.**

ENDOSPÉRM, *endosperme,* s.n. Ţesut vegetal situat în vecinătatea embrionului, în care se înmagazinează substanţele de rezervă necesare creşterii embrionului. — Din fr. **endosperme,** germ. **Endesperm.**

ENDOTÉLIU, *endotelii,* s.n. Epiteliu care căptuşeşte o cavitate închisă a corpului. — Din fr. **endothélium.**

ENDOTÉRM, -Ă, *endotermi, -e,* adj. Endotermic. — Din germ. **endoterm.**

ENDOTÉRMIC, -Ă, *endotermici, -ce,* adj. (Despre unele fenomene fizice sau chimice) Care se produce cu absorbţie de căldură din mediul înconjurător; endoterm. — Din fr. **endothérmique.**

ENDOTERMÍE s.f. (Chim.) Reacţie care se efectuează prin absorbţie de căldură. — Din fr. **endothermie.**

ENDOTOXÍNĂ, *endotoxine,* s.f. Substanţă toxică a cărei eliberare nu are loc decât odată cu dezintegrarea celulei în care se află. — Din fr. **endotoxine.**

ENEACÓRD s.n. Liră cu nouă coarde, folosită de vechii greci. [Pr.: *-ne-a-*] — Din fr. **ennéacorde.**

ENEÁDĂ s.f. (Rar) Reunire de nouă lucruri asemănătoare sau de nouă persoane. [Pr.: *-ne-a-*] — Din fr. **ennéade.**

ENEAGÓN, *eneagoane,* s.n. Poligon cu nouă laturi (şi tot atâtea unghiuri); [Pr.: *-ne-a-*] — Din fr. **ennéagone.**

ENEASILÁB, *eneasilabi,* s.m., adj. (Vers) compus din nouă silabe. [Pr.: *-ne-a-*] — Din fr. **ennéasyllabe.**

ENEÓDĂ, *eneode,* s.f. Tub electronic cu nouă electrozi, utilizat în radioreceptoarele cu modulaţie de frecvenţă. [Pr.: *-ne-o-*] — Din fr. **ennéode.**

ENEOLÍTIC s.n. Ultima fază a neoloticului, caracterizată prin folosirea uneltelor de piatră, de os etc. şi a uneltelor şi podoabelor de aramă. [Pr.: *-ne-o-*] — Din fr. **énéolithique.**

ENERGÉTIC, -Ă, *energetici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Privitor la producerea şi la folosirea diferitelor forme de energie. ✧ *Sistem energetic* = ansamblu de instalaţii organizat unitar în scopul producerii transportului şi distribuţiei energiei electrice pe un anumit teritoriu. **2.** S.f. Ramură a fizicii care studiază fenomenele produse în sistemele fizice din punctul de vedere al transformărilor de energie dintr-o formă în alta; ramură a tehnicii care se ocupă cu studiul surselor şi al posibilităţilor tehnico-economice de exploatare şi de utilizare a diferitelor forme de energie. — Din fr. **énergétique.**

ENERGETÍSM s.n. Curent filosofic idealist iniţiat la sfârşitul sec. XIX, care a încercat să înlăture noţiunea de materie, înlocuind-o cu aceea de energie, considerată ca substanţă unică a lumii, rupând astfel mişcarea de materie. — Din fr. **énergétisme,** rus. **energhetizm.**

ENERGETÍST, -Ă, *energetişti, -ste,* adj., s.m. (Adept) al energetismului. — Din fr. **énergétiste.**

ENÉRGIC, -Ă, *energici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) Plin de vigoare, de energie (**2**); hotărât, viguros; care oglindeşte, exprimă energie (**2**). ✦ (Despre medicamente) Cu acţiune promptă, puternică şi imediată; eficace. — Din fr. **énergique.**

ENERGÍE, *energii,* s.f. **1.** Capacitate a unui sistem (fizic) de a efectua lucru mecanic la trecerea dintr-o stare dată în altă stare. **2.** Forţă, putere, tărie, vigoare, capacitate de a acţiona. ✦ Fermitate, hotărâre în atitudini, în acţiuni. — Din fr. **énergie,** lat. **energia.**

ENERGIZÁNT, -Ă, *energizanţi, -te,* adj., s.n. (Produs, factor) care dă energie, care stimulează un proces metabolic. — Din fr. **énergisant.**

ENERGOFÁG, -Ă, *energofagi, -ge,* adj. Care este mare consumator de energie. — **Energo-** + *-fag.*

ENERGOINTENSÍV, -Ă, *energointensivi, -e,* adj. (Despre procese tehnologice) Mare consumator de energie. — **Energ**[ie] + **intensiv**.

ENERGOMÉTRU, *energometre,* s.n. (Med.) Aparat pentru analiza pulsului arterial. — Din fr. **énergomètre.**

ENERGUMÉN, *energumeni,* s.m. (În superstiţii) Om posedat de diavol. ✦ Fig. Om agitat, exaltat. — Din fr. **énergumène.**

ENERVÁ, *enervez,* vb. I. Tranz. şi refl. A face să-şi piardă sau a-şi pierde calmul, a-şi ieşi sau a scoate pe cineva din fire; a (se) înfuria, a (se) irita; a (se) indispune. — Din fr. **énerver.**

ENERVÁNT, -Ă, *enervanţi, -te,* adj. Care enervează; agasant, supărător, iritant. — Din fr. **énervant.**

ENERVÁRE, *enervări,* s.f. Acţiunea de *a (se) enerva* şi rezultatul ei; tensiune nervoasă caracterizată prin nelinişte, nerăbdare, agitaţie, iritare, înfuriere. — V. **enerva.**

ENERVÁT, -Ă, *enervaţi, -te,* adj. În stare de iritare; scos din fire; nervos, iritat. — V. **enerva.**

ENESCIÁN, -Ă, *enescieni, -e,* adj. De Enescu, al lui Enescu; în maniera lui Enescu. [Pr.: *-ci-an*] — **Enescu** (n. pr.) + suf. *-ian.*

ENGLÉZ, -Ă, *englezi, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din populaţia Marii Britanii sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Marii Britanii sau englezilor (**1**), privitor la Marea Britanie ori la englezi; englezesc; *p. ext.* britanic. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de englezi. — Din ngr. **englézos,** it. **inglese.**

ENGLEZÉSC, -EÁSCĂ, *englezeşti,* adj. Care aparţine englezilor sau Marii Britanii, privitor la englezi sau la Marea Britanie; englez. — **Englez** + suf. *-esc.*

ENGLEZÉŞTE adv. Ca englezii, în limba engleză. ✧ Expr. *A o şterge* (sau *a pleca) englezeşte* = a pleca repede şi pe neobservate. — **Englez** + suf. *-eşte*.

ENGLEZOÁICĂ, *englezoaice,* s.f. Femeie care face parte din populaţia Marii Britanii sau este originară de acolo. — **Englez** + suf. *-oaică*.

ENGÓBĂ, *engobe,* s.f. Pastă servind la acoperirea pieselor de ceramică cu un strat care ascunde culoarea naturală a lutului. [Var.: **angóbă** s.f.] — Din fr. **engobe,** germ. **Engobe.**

ENGOLPIÓN, *engolpioane,* s.n. Iconiţă rotundă sau ovală lucrată dintr-un metal preţios, cu chipul Mântuitorului sau al Sfintei Fecioare, pe care o poartă arhiereii la gât. [Pr.: *-pi-on*] — Din ngr. **enkólpion.**

ENGRÁMĂ, *engrame,* s.f. (Psih.) Urmă lăsată de un excitant asupra sistemului nervos. — Din fr. **engramme,** germ. **Engramme.**

ENIGMÁTIC, -Ă, *enigmatici, -ce,* adj. Care constituie sau ascunde o enigmă; greu de înţeles; tainic, misterios. — Din fr. **énigmatique,** lat. **aenigmaticus.**

ENÍGMĂ, *enigme,* s.f. Lucru greu de înţeles, nelămurit, ascuns; taină, mister[1]. ✦ Ghicitoare, şaradă. — Din fr. **énigme,** lat. **aenigma.**

ENIGMÍSTIC, -Ă, *enigmistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Totalitatea jocurilor distractive bazate pe încifrarea şi descifrarea cuvintelor (rebus, monoverbe, criptograme etc.) **2.** Adj. Cu caracter de enigmă; de enigmistică (**1**). — Din **enigmă.**

ENOLÁZĂ s.f. (Chim.) Enzimă cu rol catalizator în fermentaţia alcoolică. — Din fr. **énolase.**

ENOLÓG, *enologi,* s.m. Specialist în enologie. [Var.: **oenológ** s.m.] — Din fr. **oenologue.**

ENOLOGÍE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu vinificaţia şi cu studiul produselor derivate ale viei şi ale vinului. [Var.: **oenologíe** s.f.] — Din fr. **oenologie.**

ENORIÁŞ, -Ă, *enoriaşi, -e,* s.m. şi f. Membru al unei parohii. [Pr.: *-ri-aş*] — **Enorie** + suf. *-aş.*

ENORÍE, *enorii,* s.f. Parohie. — Din ngr. **enoría.**

ENÓRM, -Ă, *enormi, -e,* adj. Foarte mare, imens, uriaş, colosal. ✦ (Adverbial) **a)** Foarte mult; **b)** (urmat de determinări adjectivale introduse prin prep. „de”, formează superlativul acestora) extrem de..., extraordinar de... — Din fr. **énorme,** lat. **enormis.**

ENORMITÁTE, *enormităţi,* s.f. Caracterul a ceea ce este enorm. ✦ Lucru de necrezut, exagerare. ✦ Absurditate, prostie; extravaganţă. — Din fr. **énormité,** lat. **enormitas, -atis.**

ENÓT, *enoţi,* s.m. Animal cu blană preţioasă, asemănător cu un câine *(Nyctereutes prociyonoides)*. — Et. nec.

ENOTÉHNICĂ s.f. Ramură a enologiei care studiază metodele de preparare şi de conservare a vinurilor. — Din fr. **oenotechnique.**

ENTALPÍE s.f. (Fiz.) Mărime termodinamică de stare a unui sistem fizic egală cu diferenţa dintre energia internă şi lucrul mecanic efectuat de un sistem. — Din fr. **enthalpie,** engl. **enthalpy.**

ENTELEHÍE s.f. Noţiune filosofică indicând perfecţiunea ca scop lăuntric al dezvoltării tuturor lucrurilor. — Din fr. **entéléchie.**

ENTERALGÍE, *enteralgii,* s.f. Durere acută de intestine. — Din fr. **entéralgie.**

ENTERECTAZÍE, *enterectazii,* s.f. Dilatare a intestinului. — Din fr. **entérectasie.**

ENTERECTOMÍE, *enterectomii,* s.f. Rezecţie a unei părţi din intestin. — Din fr. **entérectomie.**

ENTÉRIC, -Ă, *enterici, -ce,* adj. Intestinal. — Din fr. **entérique.**

ENTERÍTĂ, *enterite,* s.f. Boală care constă în inflamarea acută sau cronică a intestinului subţire, cauzată de infecţii, intoxicaţii sau alergii. — Din fr. **entérite.**

ENTEROANASTOMÓZĂ, *enteroanastomoze,* s.f. Operație chirurgicală prin care se stabilește o legătură între două anse intestinale, pentru a ocoli o tumoare sau altă piedică din tranzitul intestinal. [Pr.: *-ro-a-*] — Din fr. **entéro-anastomose.**

ENTEROBACTÉRIE, *enterobacterii,* s.f. Nume generic dat germenilor saprofiți care constituie flora intestinală normală a organismului, precum și germenilor patogeni care intră prin intestinul subțire, înmulțindu-se și provocând diferite afecțiuni. — Din fr. **entérobactérie.**

ENTEROCHINÁZĂ, *enterochinaze,* s.f. Enzimă prezentă în sucul intestinal, care activează acțiunea secreției pancreatice. — Din fr. **entérokinase.**

ENTEROCÓC, *enterococi,* s.m. (Biol.) Microb prezent în intestin. — Din fr. **entérocoque.**

ENTEROCOLÍTĂ, *enterocolite,* s.f. Boală care constă în inflamația acută sau cronică a intestinului subțire și a celui gros, provocată de germeni patogeni. — Din fr. **entérocolite.**

ENTEROGASTRÍTĂ, *enterogastrite,* s.f. Gastroenterită. — Din fr. **entérogastrite.**

ENTEROGASTRÓN s.n. v. **enterogastronă.**

ENTEROGASTRÓNĂ, *enterogastrone,* s.f. Hormon duodenal cu acțiune inhibitoare asupra secreției și motilității gastrice. [Var.: **enterogastrón** s.n.] — Din fr. **entérogastrone.**

ENTEROHEMORAGÍE, *enterohemoragii,* s.f. Hemoragie intestinală. — Din fr. **entéro-hémorragie.**

ENTEROLOGÍE s.f. Ramură a medicinii care se ocupă cu studiul tractului intestinal. — Din fr. **entérologie.**

ENTEROMÓRF, -Ă, *enteromorfi, -e,* adj. (Anat.) Care are formă de intestin. — Din fr. **entéromorphe.**

ENTEROPATÍE, *enteropatii,* s.f. Boală a intestinelor. — Din fr. **entéropathie.**

ENTEROTOMÍE, *enterotomii,* s.f. Operație chirurgicală executată pe intestin. — Din fr. **entérotomie.**

ENTIMÉMĂ, *entimeme,* s.f. Formă prescurtată de silogism, în care una dintre premise sau concluzia nu este exprimată, ci subînțeleasă. — Din fr. **enthymème,** lat. **enthymema.**

ENTITÁTE, *entități,* s.f. **1.** (Fil.) Existență sau realitate determinată. **2.** (În filosofia scolastică) Esență a unui lucru, existentă distinct, independent de acesta. **3.** (Inform.) Totalitatea caracteristicilor unui obiect reprezentate sub formă de informații. — Din fr. **entité,** lat. **entitas, -atis.**

ENTOMOFÁG, -Ă, *entomofagi, -ge,* adj., s.m. și f. (Animal) care se hrănește cu insecte. — Din fr. **entomophage.**

ENTOMOFÍL, -Ă, *entomofili, -e,* adj. (Despre plante) La care polenizarea se face prin intermediul insectelor. — Din fr. **entomophile.**

ENTOMOLÓG, -Ă, *entomologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în entomologie; entomologist. — Din **entomologie** (derivat regresiv). Cf. germ. E n t o m o l o g, it. e n t o m o l o g o.

ENTOMOLÓGIC, -Ă, *entomologici, -ce,* adj. Care aparține entomologiei, privitor la entomologie. — Din fr. **entomologique.**

ENTOMOLOGÍE s.f. Ramură a zoologiei care se ocupă cu studiul insectelor. — Din fr. **entomologie,** germ. **Entomologie.**

ENTOMOLOGÍST, -Ă, *entomologiști, -ste,* s.m. și f. Entomolog. — Din fr. **entomologiste.**

ENTOMOSTRACÉU, *entomostracee,* s.n. (La pl.) Grup de crustacee inferioare mici, fără apendice abdominal și cu branhii; (și la sg.) crustaceu care face parte din acest grup. — Din fr. **entomostracé.**

ENTÓRSĂ, *entorse,* s.f. Leziune traumatică a unei articulații provocată de executarea bruscă a unei mișcări dincolo de limitele fiziologice, fără a fi urmată de o deplasare permanentă a oaselor sau a ligamentelor. — Din fr. **entorse.**

ENTOZOÁR, *entozoare,* s.n. (La pl.) Nume generic dat animalelor care trăiesc ca parazite în interiorul unei viețăți; (și la sg.) animal din această categorie. [Pr.: *-zo-ar*] — Din fr. **entozoaire.**

ENTRÁTĂ, *entrate,* s.f. (Muz.) Introducere. — Din it. **entrata.**

ENTRÓPIC, -Ă, *entropici, -ce,* adj. (Fiz.) Referitor la entropie. — Din fr. **entropique.**

ENTROPÍE, *entropii,* s.f. **1.** Mărime de stare termică a sistemelor fizice, care crește în cursul unei transformări ireversibile a lor și rămâne constantă în cursul unei transformări reversibile. **2.** Mărime fundamentală în teoria informației, care indică cantitatea de informație raportată la un element al mesajului transmis. **3.** P. gener. Măsură care indică gradul de organizare a unui sistem. — Din fr. **entropie.**

ENTROPIÓN s.n. Inversiune a pleoapei, însoțită de iritația conjunctivei și a corneii. [Pr.: *-pi-on*] — Din fr. **entropion.**

ENTUZIÁSM, *entuziasme,* s.n. Stare de însuflețire puternică însoțită de exteriorizarea bucuriei; avânt, înflăcărare; pasiune (în vorbire), exaltare. [Pr.: *-zi-asm*] — Din fr. **enthousiasme.**

ENTUZIASMÁ, *entuziasmez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) însufleți, a (se) înflăcăra. [Pr.: *-zi-as-*] — Din fr. **enthousiasmer.**

ENTUZIASMÁT, -Ă, *entuziasmați, -te,* adj. Cuprins de entuziasm. [Pr.: *-zi-as-*] — V. **entuziasma.**

ENTUZIÁST, -Ă, *entuziaști, -ste,* adj. (Adesea substantivat) Stăpânit de entuziasm, gata să se devoteze unei idei, unei cauze; care dovedește entuziasm, care se entuziasmează ușor. [Pr.: *-zi-ast*] — Din fr. **enthousiaste.**

ENUCLEÁRE, *enucleări,* s.f. Extirpare a unei formații organice circumscrise sau a unei tumori prin separare de țesuturile înconjurătoare; enucleație. [Pr.: *-cle-a-*] — Cf. fr. é n u c l é e r.

ENUCLEÁȚIE, *enucleații,* s.f. Enucleare. [Pr.: *-cle-a-*] — Din fr. **énucléation.**

ENUMERÁ, *enúmăr,* vb. I. Tranz. A număra succesiv, unul câte unul, a numi rând pe rând elementele unui tot; a înșira. [Pz. ind. și: *enúmer*] — Din fr. **énumérer,** lat. **enumerare.**

ENUMERÁRE, *enumerări,* s.f. Acțiunea de *a enumera* și rezultatul ei; înșirare, enumerație. — V. **enumera.**

ENUMERATÍV, -Ă, *enumerativi, -e,* adj. Care conține o enumerare, privitor la o enumerare. — Din fr. **énumératif.**

ENUMERÁȚIE, *enumerații,* s.f. **1.** Enumerare. **2.** Figură de stil care constă în înșiruirea unor argumente, fapte etc. privitoare la aceeași împrejurare sau temă. ✦ (Înv.) Parte a unui discurs care precedă perorația și în care se recapitulează argumentele expuse anterior. — Din fr. **énumération,** lat. **enumeratio.**

ENÚNȚ, *enunțuri,* s.n. **1.** Formulare a datelor unei probleme, a unei judecăți; formulă prin care se exprimă ceva. **2.** (Log.) Ceea ce poate fi calificat drept adevărat sau fals. — Din **enunța** (derivat regresiv).

ENUNȚÁ, *enúnț,* vb. I. Tranz. A formula, a exprima, a expune o idee, o teorie etc. — Din fr. **énoncer.**

ENUNȚÁRE, *enunțări,* s.f. Acțiunea de *a enunța* și rezultatul ei — V. **enunța.**

ENUNȚIATÍV, -Ă, *enunțiativi, -e,* adj. Care conține o enunțare. ✧ *Propoziție enunțiativă* = propoziție care exprimă o constatare, prezentând o acțiune sau o stare ca reală. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **énonciatif,** lat. **enuntiativus.**

ENURÉZIS s.n. Boală care se manifestă prin pierderea necontrolată a urinei, în general în timpul somnului; incontinență urinară. — După fr. **énurèse.**

ENZIMÁTIC, -Ă, *enzimatici, -ce,* adj. (Chim.) Referitor la enzime; care se face cu ajutorul unei enzime. — Din fr. **enzymatique,** engl. **enzymatic.**

ENZÍMĂ, *enzime,* s.f. Compus organic de natură proteică, prezent în celule vii, care catalizează procesele de sinteză și de degradare din organismele animalelor, plantelor și microorganismelor, producând și păstrând energie; ferment. — Din fr. **enzyme.**

ENZIMOLOGÍE s.f. Ramură a biochimiei care se ocupă cu studiul enzimelor și al modului lor de acțiune. — Din germ. **Enzymologie,** fr. **enzymologie.**

ENZOÓTIC, -Ă, *enzootici, -ce,* adj. (Med. vet.) Care are caracter de enzootie. [Pr.: *-zo-o-*] — Din fr. **enzootique,** engl. **enzootic.**

ENZOOTÍE s.f. Răspândire a unei boli infectocontagioase la animale pe un anumit teritoriu sau în cadrul unui grup limitat. [Pr.: *-zo-o-*] — Din fr. **enzootie.**

EOANTRÓP, *eoantropi,* s.m. Gen de maimuțe antropoide fosile, foarte asemănătoare cu omul. [Pr.: *e-o-*] — Din fr. **eoanthropus.**

EOCÉN, -Ă, *eoceni, -e,* s.n. **1.** S.n. Epocă geologică cuprinsă în prima parte a perioadei paleogene, caracterizată mai ales prin existența numuliților, lamelibranhiatelor, gasteropodelor, echinidelor și mamiferelor. **2.** Adj. Care se referă la epoca eocenului (**1**). [Pr.: *e-o-*] — Din fr. **éocène.**

EOLIÁN, -Ă, *eolieni, -e,* adj. Care este acționat sau produs de vânt. ✦ *Formație eoliană* = formație geologică a cărei origine se datorează acțiunii de transport, de sedimentare sau de eroziune a vântului. *Energie eoliană* = energia cinetică a maselor de aer atmosferic aflate în mișcare relativă față de suprafața terestră. [Pr.: *e-o-li-an*] — Din fr. **éolien.**

EOLÍT, *eolite,* s.n. Piatră din epoca preistorică, grosolan cioplită și folosită ca primă unealtă. [Pr.: *e-o-*] — Din fr. **éolithe.**

EOLÍTIC, -Ă, *eolitici, -ce,* adj. Care aparține epocii pietrei cioplite, privitor la epoca pietrei cioplite. ✦ (Substantivat, n.) Epoca pietrei cioplite. [Pr.: *e-o-*] — Din fr. **éolithique.**

EOLOTRÓP, -Ă, *eolotropi, -e,* adj. (Despre unele corpuri, substanțe etc.) Care nu prezintă proprietăți fizice identice în toate direcțiile. [Pr.: *e-o-*] — Din fr. **éolotrope.**

EOLOTROPÍE, *eolotropii,* s.f. Proprietate a unui corp de a fi eolotrop. [Pr.: *e-o-*] — Din fr. **éolotropie.**

EÓN, *eoni,* s.m. **1.** (Fil.; la gnostici) Fiecare dintre multiplele emanații, ipostaze, forme de manifestare ale divinității supreme unice. **2.** (Geol.) Diviziune a timpului geologic de cel mai înalt grad. [Pr.: *e-on*] — Din fr. **éon.**

EOZÍNĂ, *eozine,* s.f. Colorant roșu strălucitor, folosit la fabricarea cernelii roșii, în bacteriologie ca substanță de contrast, la sensibilizarea plăcilor fotografice, în cosmetică, în industria alimentară etc. [Pr.: *e-o-*] — Din fr. **éosine.**

EOZINOFÍL, -Ă, *eozinofili, -e,* adj. Care fixează eozina. ✦ (Despre leucocite) Care are o granulație de tipul eozinei. [Pr.: *e-o-*] — Din fr. **éosinophile.**

EOZINOFILÍE s.f. Creștere excesivă a numărului de granulații eozinofile din sânge, întâlnită în unele alergii sau boli parazitare. [Pr.: *e-o-*] — Din fr. **éosinophilie.**

EOZINOPENÍE s.f. Scădere sub valorile normale a granulațiilor eozinofile din sânge, întâlnită în unele boli infecțioase. [Pr.: *e-o-*] — Din fr. **éosionopénie.**

EPÁCTĂ, *epacte,* s.f. Număr de zile care trebuie adăugat unui an lunar pentru a-l face să concorde cu anul solar. — Din fr. **épacte.**
EPAGÓG, *epagogi,* s.m. Arbitru care reglementa anumite chestiuni maritime la vechii greci. — Din fr. **épagogue.**
EPAGÓGIC, -Ă, *epagogici, -ce,* adj. (În filosofia lui Aristotel; despre silogisme) Inductiv. — Din fr. **épagogique.**
EPANALÉPSĂ, *epanalepse,* s.f. Figură retorică constând în repetarea unuia sau mai multor cuvinte sau în reluarea cuvântului inițial la sfârșitul versului sau al frazei. — Din fr. **épanalepse.**
EPANDÁJ s.n. Operație de răspândire a apelor murdare pe un teren cultivabil după decantarea lor, în scopul epurării biologice naturale a acestor ape. — Din fr. **épandage.**
EPANÓDĂ, *epanode,* s.f. Procedeu retoric constând în reluarea detaliată a fiecărui cuvânt sau grup de cuvinte dintr-un vers. — Din fr. **épanode.**
EPANȘÁMENT, *epanșamente,* s.n. Acumulare de lichide în anumite țesuturi sau zone ale organismului. — Din fr. **épanchement.**
EPARHIÁL, -Ă, *eparhiali, -e,* adj. Care aparține unei eparhii, privitor la o eparhie; diecezan. [Pr.: *-hi-al*] — **Eparhie** + suf. *-al.*
EPARHÍE, *eparhii,* s.f. Unitate teritorială bisericească, condusă de un episcop; episcopie, dieceză. — Din ngr. **eparhía.**
EPARVÉN, *eparvene,* s.n.Tumoare osoasă care se formează uneori pe partea interioară a gleznei la cai sau, mai rar, la boi; os mort. — Din fr. **éparvin.**
EPATÁ, *epatez,* vb. I. Tranz. A uimi, a impresiona prin purtare, atitudine sau ținută neobișnuită, extravagantă. — Din fr. **épater.**
EPATÁNT, -Ă, *epatanți, -te,* adj. Care epatează; uluitor, uimitor. — Din fr. **épatant.**
EPATÁRE, *epatări,* s.f. Acțiunea de *a epata* și rezultatul ei; uluire, uimire. — V. **epata.**
EPÁVĂ, *epave,* s.f. Navă scufundată sau eșuată. ✦ Fig. Persoană ajunsă într-o stare fizică sau morală mizerabilă, om distrus, ruinat (fizic sau moral). — Din fr. **épave.**
EPECÍE, *epecii,* s.f. Folosire a indivizilor unei specii ca substrat de către indivizii altei specii. — Din fr. **épecie.**
EPENDÍM, *ependime,* s.n. Epiteliu care căptușește canalul rahidian, trunchiul cerebral și ventriculii cerebrali. — Din fr. **épendyme.**
EPÉNGLU, *epengluri,* s.n. Exercițiu de zbor aviatic compus dintr-un număr de viraje executate la un unghi de 180° pe panta de urcare și de coborâre, urmate de coborâre în zbor și aterizare. — Din fr. **épingle.**
EPENTÉTIC, -Ă, *epentetici, -ce,* adj. (Despre sunete, forme lexicale) Apărut prin epenteză. — Din fr. **épenthétique.**
EPENTÉZĂ, *epenteze,* s.f. Fenomen fonetic constând din apariția în interiorul unui cuvânt a unui sunet nou. — Din fr. **épenthèse,** lat. **epenthesis.**
EPIBÁT, *epibați,* s.m. Soldat care făcea parte din marina grecească. — Din fr. **épibate,** ngr. **epibátis.**
ÉPIC, -Ă, *epici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care exprimă, în formă de narațiune, idei, sentimente, acțiuni etc. ale eroilor unei întâmplări reale sau imaginare. ✧ *Gen epic* = unul dintre cele trei genuri literare, care cuprinde diverse specii de narațiuni în versuri și în proză, dezvăluind cu o relativă obiectivitate portretul fizic și moral al personajelor, faptele lor, relațiile lor cu mediul înconjurător. ✦ Fig. Demn de o epopee; de proporții vaste; grandios. **2.** S.f. Totalitatea operelor literare aparținând genului epic. — Din fr. **épique,** lat. **epicus.**
EPICÁRD, *epicarduri,* s.n. Învelișul extern al inimii. — Din fr. **épicarde.**
EPICÁRP, *epicarpuri,* s.n. Membrană externă, subțire, constituită dintr-unul sau din două straturi de celule, care acoperă fructul unei plante; exocarp, pieliță. — Din fr. **épicarpe.**
EPICÉN, *epicene,* adj. (Despre substantive nume de ființe) Care are aceeași formă pentru indicarea ambelor sexe. — Din fr. **épicène,** lat. **epicoenus.**
EPICÉNTRU, *epicentre,* s.n. Proiecția pe suprafața scoarței terestre a focarului unui cutremur unde intensitatea undei seismice este maximă. — Din fr. **épicentre.**
EPICHERÉMĂ, *epichereme,* s.f. Silogism prescurtat, având una dintre premise sau ambele entimeme. — Din fr. **épichérème,** lat. **epicherema.**
EPICICLOÍDĂ, *epicicloide,* s.f. Curbă plană descrisă de un punct al unui cerc care se rostogolește fără alunecare pe un alt cerc fix. — Din fr. **épicycloïde.**
EPICÍCLU, *epicicluri,* s.n. Cerc care se rostogolește fără să alunece în exteriorul și în planul unui cerc de bază fix. — Din fr. **épicycle.**
EPICITÁTE s.f. (Rar) Caracter epic. — **Epic** + suf. *-itate.*
EPICONTINENTÁL, -Ă, *epicontinentali, -e,* adj. (Despre mări, regiuni etc.) Situat la marginea sau în interiorul unui continent. ✧ (Geol.) *Depozit epicontinental* = depozit constituit din roci depuse pe platforma continentală sau pe fundul mărilor. — Din it. **épicontinentale.**
EPICOTÍL, *epicotile,* s.n. Parte a tulpinii cuprinsă între cotiledoane și primele frunze. — Din fr. **épicotyle.**
EPICURÉIC, -Ă, *epicureici, -ce,* adj. Care ține de epicurism; epicurian (**1**). ✧ *Școala epicureică* = școală filosofică inițiată de Epicur, a cărei activitate s-a desfășurat mai multe secole. [Pr.: *-re-ic*] — Din germ. **epikureisch.**
EPICUREÍSM s.n. v. **epicurism.**
EPICURÉU, -ÉE, *epicurei, -ee,* adj., s.m. și f. Epicurian. — Din lat. **epicureus.**
EPICURIÁN, -Ă, *epicurieni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de epicurism, care aderă la epicurism; epicureic, epicureu. **2.** S.m.și f. Adept al epicurismului; epicureu. ✦ (Fam.) Persoană care caută plăcerile alese, rafinate, spirituale; (depr.) persoană înclinată spre plăceri. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **épicurien.**
EPICURÍSM s.n. **1.** Concepție etică a lui Epicur și a discipolilor săi bazată pe teoria fericirii raționale a individului. **2.** Curent de reconsiderare a ideilor lui Epicur în Renaștere și în filosofia iluministă și materialistă din sec. XVII–XVIII. [Var.: **epicureísm** s.n.] — Din fr. **épicurisme.**
EPIDÉMIC, -Ă, *epidemici, -ce,* adj. (Despre unele boli) Cu caracter de epidemie; contagios, molipsitor. — Din fr. **épidémique.**
EPIDEMÍE, *epidemii,* s.f. Extindere a unei boli contagioase într-un timp scurt, prin contaminare, la un număr mare de persoane dintr-o localitate, regiune etc.; molimă. — Din fr. **épidémie,** lat. **epidemia.**
EPIDEMIOLÓG, -Ă, *epidemiologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Medic specialist în epidemiologie. [Pr.: *-mi-o-*] — Din **epidemiologie** (derivat regresiv).
EPIDEMIOLÓGIC, -Ă, *epidemiologici, -ce,* adj. Referitor la epidemiologie, de epidemiologie. ✧ *Aviz epidemiologic* = aviz care atestă absența sau prezența contaminării cu o boală contagioasă. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **épidémiologique.**
EPIDEMIOLOGÍE s.f. Ramură a medicinii și a igienei care studiază cauzele și natura epidemiilor, precum și mijloacele de prevenire și combatere a acestora. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **épidémiologie.**
EPIDÉRMĂ, *epiderme,* s.f. **1.** Epiteliu care acoperă corpul omului și al animalelor superioare, având la animalele nevertebrate un singur strat de celule, iar la vertrebrate mai multe straturi. **2.** Țesut vegetal exterior de protecție al plantelor, format de obicei dintr-un singur strat de celule. — Din fr. **épiderme,** lat. **epidermis.**
EPIDÉRMIC, -Ă, *epidermici, -ce,* adj. Care aparține epidermei, privitor la epidermă, de natura epidermei. — Din fr. **épidermique.**
EPIDERMIZÁRE, *epidermizări,* s.f. Acoperire a unei plăgi cicatrizate cu epidermă (**1**). — Din **epidermă.**
EPIDERMOFIȚÍE, *epidermofiții,* s.f. Boală de piele provocată de localizarea în epidermă a unor ciuperci microscopice. — Din fr. **épidermophytie.**
EPIDERMOLÍZĂ s.f. Sensibilitate puternică a epidermei, caracterizată prin formarea de bule cu conținut seros. — Din fr. **épidermolyse.**
EPIDIASCÓP, *epidiascoape,* s.n. Aparat de proiecție a imaginilor fixe de pe obiecte opace sau transparente. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **épidiascope.**
EPIDÍCTIC, -Ă, *epidictici, -ce,* adj. Care servește la o demonstrație. — Din fr. **épidictique.**
EPIDÓT s.n. Silicat natural de calciu, aluminiu și fier, monoclinic, verde, foarte sticlos, folosit ca piatră semiprețioasă. — Din fr. **épidote.**
EPIFENOMÉN, *epifenomene,* s.n. Fenomen secundar care însoțește un alt fenomen esențial, fără să-l influențeze. — Din fr. **épiphénomène.**
EPIFENOMENALÍSM s.n. Concepție filosofică după care conștiința este un simplu epifenomen al proceselor neurofiziologice. — Din fr. **épiphénoménalisme.**
EPIFÍT, -Ă, *epifiți, -te,* adj. (Despre plante; și substantivat) Care trăiește fixat pe altă plantă fără a fi parazit, aceasta servindu-i numai ca sprijin. — Din fr. **éphiphyte.**
EPIFÍZĂ, *epifize,* s.f. **1.** Capătul oaselor lungi, format din țesut spongios. **2.** (Și în sintagma, *glandă epifiză)* Glandă pineală. — Din fr. **épiphyse.**
EPIFONÉM, *epifoneme,* s.n. Exclamație sentențioasă prin care se termină un discurs, o povestire. — Din fr. **épiphonème.**
EPIFÓRĂ, *epifore,* s.f. Figură de stil care constă în repetarea unui cuvânt sau a unor cuvinte la sfârșitul propozițiilor, frazelor sau al unor strofe; epistrofă. — Din fr. **épiphora.**
EPIFRÁZĂ, *epifraze,* s.f. Figură de stil prin care se adaugă unei fraze ce pare terminată una sau mai multe părți în care se dezvoltă o idee accesorie. — Din fr. **épiphrase.**
EPIGASTRALGÍE s.f. Durere în regiunea epigastrului. — Din fr. **épigastralgie.**
EPIGÁSTRIC, -Ă, *epigastrici, -ce,* adj. Care ține de epigastru, privitor la epigastru. — Din fr. **épigastrique.**
EPIGÁSTRU, *epigastre,* s.n. Partea superioară a abdomenului, cuprinsă între coaste și ombilic. — Din fr. **épigastre.**
EPIGENÉTIC, -Ă, *epigenetici, -ce,* adj. (Despre un depozit de minerale) Care este mai recent decât rocile în care se găsește. — Din fr. **épigénétique.**
EPIGENÉZĂ s.f. **1.** Concepție biologică după care embrionul se formează treptat, prin diferențieri succesive de părți noi, pe baza informației genetice. **2.** Proces de depunere a unor minerale după formarea rocilor în care se găsesc. — Din fr. **épigénèse.**
EPIGLÓTĂ, *epiglote,* s.f. Membrană fibrocartilaginoasă așezată în partea superioară a laringelui, care astupă glota în momentul înghițirii, pentru a împiedica pătrunderea alimentelor pe căile respiratorii. — Din fr. **épiglotte.**
EPIGÓN, *epigoni,* s.m. Scriitor (de valoare minoră) care imită mijloacele de expresie specifice unui mare scriitor, unui curent sau unei școli literare de prestigiu. ✦ Urmaș, succesor (lipsit de valoare). — Din germ. **Epigone,** fr. **épigone.**

EPIGÓNIC, -Ă, *epigonici, -ce,* adj. Al epigonilor, caracteristic epigonismului. — **Epigon** + suf. *-ic.*

EPIGONÍSM s.n. Atitudine, manifestare a epigonilor. — Din fr. **épigonisme.**

EPIGRÁF, *epigrafe,* s.n. Scurt fragment, de obicei dintr-o operă celebră, în versuri sau în proză, pus la începutul unei cărți sau al unui capitol pentru a indica în mod concis ideea artistică a lucrării sau a capitolului respectiv; moto[2]. ✦ Scurtă inscripție pe fațada unei construcții, a unui monument, a unui edificiu antic etc. — Din fr. **épigraphe.**

EPIGRAFÍE s.f. Disciplină auxiliară a istoriei care se ocupă cu descifrarea și cu interpretarea inscripțiilor vechi, făcute de obicei pe piatră, metal, lemn etc. — Din fr. **épigraphie.**

EPIGRAFÍST, -Ă, *epigrafiști, -ste,* s.m. și f. Specialist în epigrafie. — Din fr. **épigraphiste.**

EPIGRAMÁTIC, -Ă, *epigramatici, -ce,* adj. Care are caracter de epigramă; satiric, caustic, înțepător. — Din fr. **épigrammatique,** lat. **epigrammaticus.**

EPIGRÁMĂ, *epigrame,* s.f. Specie a poeziei lirice, de proporții reduse, care satirizează elementele negative ale unui caracter omenesc, ale unei situații etc. și se termină printr-o poantă ironică. — Din fr. **épigramme, lat. epigramma.**

EPIGRAMÍST, -Ă, *epigramiști, -ste,* s.m. și f. Autor de epigrame. — **Epigramă** + suf. *-ist.*

EPILÁ, *epilez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) depila. — Din fr. **épiler.**

EPILÁRE, *epilări,* s.f. Acțiunea de *a (se) epila* și rezultatul ei; depilare. — V. **epila.**

EPILATÓR, -OÁRE, *epilatori, -oare,* adj., s.n. Depilator. — Din fr. **épilatoire.**

EPILÁȚIE, *epilații,* s.f. Operație de smulgere a firelor de păr (cu ajutorul unei pensete etc.). — Din fr. **épilation.**

EPILEPSÍE, *epilepsii,* s.f. Boală a sistemului nervos, caracterizată prin crize convulsive intermitente, însoțite de pierderea cunoștinței, de halucinații senzoriale și de alte tulburări psihice; pedepsie, boala copiilor, ducă-se-pe-pustii. — Din fr. **épilepsie,** lat. **epilepsia.**

EPILÉPTIC, -Ă, *epileptici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Cu caracter de epilepsie; asemănător cu manifestările epilepsiei; năbădăios. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) bolnavă de epilepsie. — Din fr. **épileptique,** lat. **epilepticus.**

EPILÓG, *epiloguri,* s.n. Parte finală a unor lucrări literare în care autorul rezumă concluziile, subliniază anumite idei din operă și face cunoscută pe scurt evoluția viitoare a personajelor sale; încheiere. ✦ Fig. Sfârșit al unei situații, al unei acțiuni, al unei întâmplări etc. — Din fr. **épilogue,** lat. **epilogus.**

EPILOGÁ, *epiloghez,* vb. I. Tranz. (Rar) A încheia, a termina. ✦ A găsi de spus ceva în plus la orice. — Din fr. **épiloguer.**

EPILOGÁL, -Ă, *epilogali, -e,* adj. (Rar) Cu caracter de epilog. — **Epilog** + suf. *-al.*

EPIMÓNĂ, *epimone,* s.f. Comorație (**2**). — Din fr. **épimone.**

EPINEFRÍNĂ s.f. (Farm.) Adrenalină. — Din fr. **épinéphrine.**

EPINGEÁ s.f. v. **ipingea.**

EPIPLÓCĂ, *epiploce,* s.f. Concatenație. — Din fr. **épiploque.**

EPIPLÓN, *epiploane,* s.n. Ligament peritoneal care unește viscerele, permițându-le o mișcare limitată. — Din fr. **épiploon.**

EPIROGENÉTIC, -Ă, *epirogenetici, -ce,* adj. (Despre mișcări tectonice) Care are caracter oscilatoriu și care determină, de obicei, ridicarea unor blocuri continentale; epirogenic. — Din germ. **epirogenetisch.**

EPIROGENÉZĂ s.f. Proces de ridicare a unor porțiuni mari din scoarța terestră deasupra nivelului mării, datorată mișcărilor tectonice oscilatorii și care are drept rezultat formarea unor suprafețe continentale. — Din fr. **épirogenèse.**

EPIROGÉNIC, -Ă, *epirogenici, -ce,* adj. Epirogenetic. — Din fr. **épirogénique.**

EPISCÉNIU, *episcenii,* s.n. Construcție asemănătoare unui etaj, situată deasupra scenei în teatrul antic. — Din fr. **épiscénium.**

EPÍSCOP[1], *episcopi,* s.m. Grad înalt în ierarhia bisericească creștină, imediat inferior mitropolitului sau arhiepiscopului; persoană care are acest grad (și conduce o eparhie). [Acc. și: *episcóp*] — Din ngr. **epískopos,** lat. **episcopus.**

EPISCÓP[2], *episcoape,* s.n. Aparat care servește la proiecția figurilor de pe cărți, de pe fotografii sau de pe alte obiecte netransparente. ✦ Dispozitiv optic folosit la tancuri, care permite cercetarea câmpului prin ferestrele de observare. — Din germ. **Episkop.**

EPISCOPÁL, -Ă, *episcopali, -e,* adj. Care aparține episcopului[1] sau episcopiei, privitor la episcop[1] sau la episcopie. — Din fr. **épiscopal,** lat. **episcopalis.**

EPISCOPÁT, *episcopate,* s.n. Rangul, demnitatea, funcția de episcop[1]; timpul cât este în funcție un episcop[1]; episcopie. — Din fr**. épiscopat,** lat. **episcopatus.**

EPISCOPÍE, *episcopii,* s.f. Teritoriu asupra căruia se extinde autoritatea unui episcop[1]; eparhie. ✦ Reședința episcopului; episcopat. — Din ngr. **episkopía.**

EPISILOGÍSM, *episilogisme,* s.n. Silogism dintr-o serie de silogisme, care are ca premisă concluzia silogismului anterior. — Din fr. **épisyllogisme.**

EPISÓD, *episoade,* s.n. **1.** Acțiune secundară într-o operă narativă, având un rol relativ independent; parte relativ independentă a unei narațiuni. ✦ Parte a acțiunii în teatrul antic, delimitată prin intervențiile corului și corespunzând actului din dramaturgia modernă. **2.** Frază muzicală de importanță secundară, intercalată între principalele părți ale unei compoziții pentru a aduce o variație. **3.** Întâmplare în viața cuiva. [Var.: **epizód** s.n.] — Din fr. **épisode.**

EPISÓDIC, -Ă, *episodici, -ce,* adj. Care ține de un episod; secundar, întâmplător, incidental. — Din fr. **épisodique.**

EPISTÁT, *epistați,* s.m. (Înv.) **1.** Cel mai mic grad de ofițer de poliție; persoană care avea acest grad. **2.** Administrator, intendent, logofăt, vechil. [Var.: **ipistát** s.m.] — Din ngr. **epistátis.**

EPISTÁXIS s.n. Hemoragie nazală. — Din fr. **épistaxis.**

EPISTEMOLÓGIC, -Ă, *epistemologici, -ce,* adj. Referitor la epistemologie, care aparține epistemologiei. — Din fr. **épistémologique.**

EPISTEMOLOGÍE s.f. **1.** Parte a filosofiei care studiază procesul cunoașterii așa cum se desfășoară în cadrul științelor; teorie a cunoașterii științifice. **2.** (Impr.) Gnoseologie. — Din fr. **épistémologie.**

EPISTÍL, *epistiluri,* s.n. (Arhit.) Arhitravă. — Din fr. **épistyle.**

EPISTOLÁR, -Ă, *epistolari, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Privitor la modul, la arta de a scrie scrisori; scris, compus în stil de scrisoare. **2.** S.n. Colecție de scrisori (publicate). — Din fr. **épistolaire,** lat. **epistolaris.**

EPÍSTOLĂ, *epistole,* s.f. **1.** (Rar) Scrisoare. **2.** Specie literară în versuri aparținând poeziei didactice, în care se tratează un subiect filosofic, moral, artistic etc. sub formă de scrisoare. — Din lat. **epistola.**

EPISTOLÍE, *epistolii,* s.f. (Înv.) Scrisoare. — Din ngr. **epistolí.**

EPISTRÓFĂ, *epistrofe,* s.f. Repetiție a unui cuvânt la sfârșitul unei fraze; epiforă. — Din fr. **épistrophe.**

EPITÁF, *epitafuri,* s.n. **1.** Inscripție funerară, în versuri sau în proză, cuprinzând elogiul defunctului sau o sentință morală; *p. ext.* placă cu o inscripție funerară. ✦ Poezie epigramatică având ca pretext moartea (imaginară) a unei persoane. **2.** Obiect de cult care constă dintr-o bucată de stofă pe care este brodată o scenă reprezentând punerea în mormânt a lui Isus Hristos; aer[2] (**2**). — Din ngr. **epitáfion,** fr. **épitaphe.**

EPITALÁM, *epitalamuri,* s.n. Cântec de nuntă sau mic poem compus în cinstea mirilor cu prilejul oficierii căsătoriei. — Din fr. **épithalame,** lat. **epithalamium.**

EPITELIÁL, -Ă, *epiteliali, -e,* adj. Care aparține epiteliului, privitor la epiteliu. [Pr.: *-li-al*] — Din fr. **épithélial.**

EPITELIÓM, *epitelioame,* s.n. (Med.) Tumoare malignă a epiteliului, carcinom. [Pr.: *-li-om.* — Pl. și: *epiteliomuri*] — Din fr. **épithéliome, épithélioma.**

EPITÉLIU, *epitelii,* s.n. Țesut format dintr-unul sau din mai multe straturi de celule de diverse forme, care alcătuiește învelișul pielii, al mucoaselor, al canalelor excretoare ale glandelor etc. — Din fr. **épithélium.**

EPITELIZÁRE, *epitelizări,* s.f. Acoperire cu epiteliu a unei plăgi traumatice sau operatorii. — Din **epiteliu.**

EPITERMÁL, -Ă, *epitermali, -e,* adj. Care reprezintă stadiul final al procesului hidrotermal de depunere a mineralelor din soluții magmatice fierbinți, când se formează minereuri de aur, argint, stibiu, mercur etc. — Din fr. **épithermal.**

EPITÉT, *epitete,* s.n. Determinant expresiv pus pe lângă un substantiv sau pe lângă un verb pentru a scoate în evidență mai nuanțat o trăsătură a obiectului sau a acțiunii și pentru a da mai multă expresivitate artistică creației respective. ✦ Calificativ elogios sau injurios dat cuiva. — Din fr. **épithète,** lat. **epitheton.**

EPITÉTIC, -Ă, *epitetici, -ce,* adj. (Despre stil) Care are multe epitete, încărcat cu epitete. — Din fr. **épithétique.**

EPITRAHÍL s.n. v. **patrafir.**

EPÍTROP, *epitropi,* s.m. **1.** Tutore. **2**. (Reg.) Administrator al unui bun, în special al averii unei biserici; efor. [Acc. și: *epitróp*] — Din ngr. **epítropos.**

EPITROPÍE, *epitropii,* s.f. **1.** Tutelă. ✦ Îngrijire. **2.** (Reg.) Consiliu de epitropi (**2**); instituție condusă de un consiliu de epitropi; eforie. **3.** Funcția de epitrop. — **Epitrop** + suf. *-ie.*

EPÍU, *epiuri,* s.n. Dig de piatră sau de nuiele, construit transversal, cu un capăt încastrat în mal, pentru a regulariza cursul apei, a-i micșora lățimea sau a apăra malurile de eroziuni. — Din fr. **épi.**

EPIZEÚXIS s.n. Reluare a unui cuvânt, fără o topică specifică. [Pr.: *-zeu-u-*] — Din fr. **épizeuxis.**

EPIZOÁR, *epizoare,* s.n. (La pl.) Nume generic dat animalelor care trăiesc, ca parazite, pe pielea altor animale; (și la sg.) animal care face parte din această categorie. [Pr. *-zo-ar*] — Din fr. **épizoaire.**

EPIZÓD s.n. v. **episod.**

EPIZÓNĂ, *epizone,* s.f. Ansamblul șisturilor cristaline formate în condițiile unui metamorfism regional slab. — Din fr. **épizone.**

EPIZOÓTIC, -Ă, *epizootici, -ce,* adj. Referitor la epizootie. [Pr. *-zo-o-*] — Din fr. **épizootique.**

EPIZOOTÍE, *epizootii,* s.f. Extinderea unei boli contagioase într-un timp scurt, prin contaminare, la un număr mare de animale dintr-o localitate, regiune etc.; boleaznă, epidemie, molimă. [Pr.: *-zo-o-*] — Din fr. **épizootie.**

EPOCÁL, -Ă, *epocali, -e,* adj. Menit să marcheze o epocă; de mare răsunet, de o valoare covârșitoare; memorabil. — **Epocă** + suf. *-al*. Cf. germ. e p o c h a l.

ÉPOCĂ, *epoci,* s.f. **1.** Perioadă în dezvoltarea istoriei sau a unui domeniu de activitate, care se deosebește de celelalte prin anumite evenimente caracteristice, însemnate; eră (**2**). ✧ Expr. *A face epocă* = a atrage atenția, a face vâlvă, a se

impune la un moment dat; a marca o modă. **2.** Timp în care se repetă, periodic, același lucru în aceleași condiții. *Epoca topirii zăpezilor*. **3.** Subdiviziune a unei perioade geologice. [Acc. și: *epócă*. — Var.: (înv.) **épohă** s.f.] — Din fr. **époque.**

EPÓDĂ, *epode,* s.f. **1.** (În teatrul antic grec) Partea a treia și ultima a cântecului unui cor, după strofă și antistrofă. **2.** Poezie lirică compusă din distihuri. — Din fr. **épode,** lat. **epodos.**

ÉPOHĂ s.f. v. **epocă.**

EPOLÉT, *epoleți,* s.m. Bandă de stofă care se prinde pe umerii uniformelor și pe care se aplică de obicei însemnele gradului, ale specialității etc. — Din fr. **épaulette.**

EPONÍM, -Ă, *eponimi, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Magistrat care, în Antichitate, dădea numele său anului. **2.** Adj. Care dă numele său unui oraș, unei regiuni etc. — Din fr. **éponyme.**

EPONIMÍE s.f. Funcția de eponim. — Din fr. **éponymie.**

EPÓNJ s.n. Țesătură moale cu fire buclate pe una dintre fețe sau pe amândouă fețele, din care se fac prosoape, halate de baie etc. — Din fr. **éponge** „burete”.

EPOPÉE, *epopei,* s.f. Poem epic de mari dimensiuni în versuri, în care se povestesc fapte eroice, legendare sau istorice, dominate adesea de personaje extraordinare sau supranaturale; epos; *p. ext.* producție epică de mare amploare. ✦ Șir de fapte eroice și glorioase. — Din fr. **épopée.**

EPOPÉIC, -Ă, *epopeici, -ce,* adj. Referitor la epopee, care are caracter de epopee. [Pr.: *-pe-ic*] — Din it. **epopeico.**

ÉPOS, *eposuri*, s.n. Epopee. ✦ Povestire. — Din germ. **Epos.**

EPRUBÉTĂ, *eprubete,* s.f. Tub mic de sticlă cu pereții subțiri și rezistenți, închis la un capăt, folosit în laborator. — Din fr. **éprouvette** (după *probă).*

EPRUVÉTĂ, *epruvete,* s.f. Piesă de probă confecționată dintr-un anumit material, pentru a fi supusă unor încercări în vederea determinării materialului respectiv. — Din fr. **épruvette.**

EPUIZÁ, *epuizez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) termina, a (se) sfârși, a (se) isprăvi, un bun material (consumând, vânzând etc.). **2.** Tranz. A lămuri complet, a discuta în toate amănuntele, a isprăvi de studiat o problemă. **3.** Tranz. și refl. A (se) istovi, a (se) slei, a (se) extenua. [Pr.: *-pu-i-*] — Din fr. **épuiser.**

EPUIZÁBIL, -Ă, *epuizabili, -e,* adj. Care se poate epuiza. [Pr.: *-pu-i-*] — Din fr. **épuisable.**

EPUIZÁNT, -Ă, *epuizanți, -te,* adj. Care epuizează, obosește pe cineva; extenuant, istovitor. [Pr.: *-pu-i-*] — Din fr. **épuisant.**

EPUIZÁRE, *epuizări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) epuiza*; terminare, isprăvire. **2.** Operație de îndepărtare cu ajutorul pompelor a apelor din interiorul unei săpături sau al unui batardou în vederea executării unor lucrări de construcții. **3.** Pierdere a capacității funcționale a unui organ, a unui sistem sau a întregului organism în urma unei solicitări excesive; extenuare, oboseală, uzură. [Pr.: *-pu-i-*] — V. **epuiza.**

EPUIZÁT, -Ă, *epuizați, -te,* adj. **1.** Terminat, sfârșit, isprăvit. **2.** Istovit, sleit, slăbit, extenuat. [Pr.: *-pu-i-*] — V. **epuiza.**

EPURÁ, *epurez,* vb. I. Tranz. **1.** A curăța un amestec, o soluție etc. de substanțele sau de corpurile nefolositoare sau dăunătoare. **2.** Fig. A îndepărta elementele necorespunzătoare dintr-o instituție, întreprindere, organizație etc. — Din fr. **épurer.**

EPURÁRE, *epurări,* s.f. Acțiunea de *a epura*; epurație, curățire, purificare. ✧ *Epurarea apei* = operație de îndepărtare din apele potabile, industriale, de canal etc. a substanțelor care le fac improprii anumitor întrebuințări. — V. **epura.**

EPURATÍV, -Ă, *epurativi, -e,* adj. Capabil să curețe; purificator. — Din fr. **épuratif.**

EPURATÓR, *epuratoare,* s.n. Aparat sau instalație care servește la epurarea materialelor solide sau gazoase. — Din fr. **épurateur.**

EPURÁȚIE, *epurații,* s.f. Epurare. — Din fr. **épuration.**

EPÚRĂ, *epure,* s.f. Desen liniar care reprezintă în proiecții diferitele părți ale unei mașini, ale unei case etc. ✦ Reprezentare grafică precisă în scopul rezolvării unei probleme cu ajutorul construcțiilor geometrice. ✦ Diagramă. — Din fr. **épure.**

EQUUS s.m. Gen de mamifere imparicopitate, având ca reprezentanți actuali calul, măgarul, zebra etc., caracterizate prin talie mare, dinți lungi, existența unui singur deget. [Pr.: *écvus*] — Cuv. lat.

ERADICÁ, *eradíchez,* vb. I. Tranz. A smulge din rădăcini, a dezrădăcina; *p. ext.* a stârpi, a desființa. [Prez. ind. și: *eradíc*] — Din lat., it. **eradicare.**

ERADICÁRE, *eradicări,* s.f. Acțiunea de *a eradica* și rezultatul ei. — V. **eradica.**

ERÁTĂ, *erate,* s.f. Listă la sfârșitul unei cărți în care sunt semnalate și îndreptate greșelile de tipar sau de fond. — Din fr., lat. **errata.**

ERÁTIC, -Ă, *eratici, -ce,* adj. Care nu este fix. ✧ *Bloc eratic* sau *stâncă eratică* = bloc de piatră adus mai ales de ghețari și așezat în regiuni cu care nu are nimic comun din punct de vedere geologic. — Din fr. **erratique,** lat. **erraticus.**

ÉRĂ, *ere,* s.f. **1.** Perioadă istorică ce începe cu data unui anumit eveniment sau fapt, real sau legendar, de la care se pornește numărătoarea anilor. **2.** Epocă (**1**). **3.** Cea mai mare subdiviziune a timpului geologic. — Din fr. **ère,** lat. **aera.**

ERBACÉE, *erbacee,* adj., s.f. (Plantă) care are tulpina subțire, fragedă, moale și apoasă, de obicei verde. — Din fr. **herbacé,** lat. **herbaceus.**

ERBICÍD, *erbicide,* s.n. Substanță chimică folosită pentru distrugerea buruienilor dăunătoare agriculturii. — Din fr. **herbicide.**

ERBICIDÁ, *erbicidez,* vb. I. Tranz. A trata un teren agricol cu erbicide. — Din **erbicid.**

ERBICIDÁRE, *erbicidări,* s.f. Acțiunea de *a erbicida.* — V. **erbicida.**

ERBICIDÁT, -Ă, *erbicidați, -te,* adj. Care a fost tratat cu erbicide. — V. **erbicida.**

ÉRBIU s.n. Element chimic din familia pământurilor rare, metal alb-argintiu. — Din fr. **erbium,** germ. **Erbium.**

ERBIVÓR, -Ă, *erbivori, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care se hrănește numai cu plante. **2.** S.n. (La pl.) Ordin de mamifere care se hrănesc numai cu plante; (și la sg.) animal din acest ordin. — Din fr. **herbivore.**

ERBORIZÁ, *erborizez,* vb. I. Tranz. A culege plante (pentru studiu). [Scris și: *herboriza*] — Din fr. **herboriser.**

ERBORIZÁRE, *erborizări,* s.f. Acțiunea de *a erboriza*. — V. **erboriza.**

ERCULEÁN, -Ă adj. v. **herculean.**

ERÉCT, -Ă, *erecți, -te,* adj. (Despre plante sau despre tulpina lor) Ridicat drept în sus; vertical. — Din lat. **erectus.**

ERECTÍL, -Ă, *erectili, -e,* adj. Referitor la erecție, capabil de erecție. — Din fr. **érectile.**

ERECTÓR, -OÁRE, *erectori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. (Anat.; despre mușchi) Care servește la ridicarea anumitor organe. **2.** S.n. Mașină de lucru folosită la ridicarea și la așezarea în poziție definitivă a pieselor prefabricate grele. — Din fr. **érecteur.**

ERÉCȚIE, *erecții,* s.f. Umflare a anumitor țesuturi organice, îndeosebi a corpurilor cavernoase ale organelor genitale. — Din fr. **érection.**

ERÉDE, *erezi,* s.m. (Livr.) Moștenitor. — Din lat. **heres, -dis,** it. **erede.**

EREDITÁR, -Ă, *ereditari, -e,* adj. **1.** (Despre particularități fizice sau psihice) Care se transmite prin ereditate (**1**). **2.** (Despre un bun, un privilegiu etc.) Care se transmite prin moștenire, care se moștenește; moștenit. — Din fr. **héréditaire,** lat. **hereditarius.**

EREDITÁTE, *eredități,* s.f. **1.** Însușire a viețuitoarelor de a transmite urmașilor caracterele genetice specifice fiecărei specii. **2.** (Jur.) Moștenire, succesiune. **3.** Proprietate a unui lucru sau a unui fenomen de a depinde de acțiunile momentane, precum și de stările succesive anterioare. — Din fr. **hérédité,** lat. **hereditas, -atis.**

EREDOBIOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază problemele eredității. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **hérédobiologie.**

EREDOPATÍE, *eredopatii,* s.f. Afecțiune moștenită sau transmisibilă ereditar. — Din fr. **hérédopathie.**

EREDOSÍFILIS s.n. (Med.) Denumire improprie pentru sifilisul congenital. — Din fr. **hérédosyphilis.**

EREMÍT, *eremiți,* s.m Pustnic, sihastru, schimnic. [Var.: **eremít** s.m.] — Din fr. **érémite.**

EREMÍTIC, -Ă, *eremitici, -ce,* adj. Referitor la eremit, al eremitului. — Din fr. **érémitique.**

EREPSÍNĂ, *erepsine,* s.f. Ferment al sucului intestinal care ajută la descompunerea protidelor. — Din fr. **érepsine.**

ERÉS, *eresuri,* s.n. Credință în forțe miraculoase, supranaturale; concepție falsă (transformată în deprindere); prejudecată; superstiție; eroare. ✦ Fig. Ceea ce se abate de la concepțiile comune (ale unei societăți); *p. ext.* rătăcire, păcat. — Din sl. **eresĭ.**

ERÉTE, *ereți,* s.m. Gen de păsări răpitoare de zi, asemănătoare cu ulii, cu corpul zvelt, ciocul scurt și foarte încovoiat și cu câte un disc de pene pe părțile laterale ale capului *(Circus);* pasăre din acest gen. — Et. nec.

ERÉTIC, -Ă, *eretici, -ce,* s.m. și f. (Adesea adjectival) Adept, susținător, propovăduitor al unei erezii. — Din sl. **eretikŭ.**

ERETÍSM s.n. **1.** (Med.; în sintagma) *Eretism cardiac* = stare de hiperexcitabilitate cardiacă, întâlnită mai ales la tineri, care se manifestă prin puls rapid și neregulat. **2.** Fig. Exaltare, pasiune puternică. — Din fr. **éréthisme.**

EREUTOFOBÍE, *ereutofobii,* s.f. Fenomen patologic care se manifestă prin roșirea feței; eritrofobie. [Pr.: *-re-u-*] — Din fr. **éreuthophobie.**

EREZÍE, *erezii,* s.f. **1.** Doctrină sau credință religioasă care ia naștere în sânul unei biserici, abătându-se de la dogmele consacrate, și care este condamnată de biserica respectivă. **2.** Fig. Greșeală, eroare, rătăcire. — Din fr. **hérésie,** lat. **haeresis.**

ERG[1]**,** *ergi,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură tolerată pentru energie, lucru mecanic și căldură, egală cu lucrul mecanic efectuat de o forță de o dină când acesta își deplasează punctul de aplicație cu un cm. — Din fr. **erg.**

ERG[2]**,** *erguri,* s.n. Deșert de nisip cu dune, caracteristic Saharei, format de obicei în porțiunile mai coborâte ale scoarței Pământului. — Din fr. **erg.**

ERGÁN s.n. Material ceramic folosit la confecționarea pieselor izolatoare pentru curenții de înaltă frecvență. — Din fr. **ergan.**

ERGASTERÍE, *ergasterii,* s.f. Atelier meșteșugăresc (cu mulți sclavi) la Atena. — Din fr. **ergasterie.**

ERGASTOPLÁSMĂ s.f. (Biol.) Formațiune citoplasmatică în care circulă substanțele metabolice. — Din fr. **ergastoplasme.**
ERGOCALCIFERÓL s.m. Vitamina D_2. — Denumire comercială.
ERGOGRÁF, *ergografe,* s.n. Aparat care înregistrează grafic activitatea musculară. — Din fr. **ergographe.**
ERGOMETRÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu determinarea eforturilor fizice (musculare) prin măsurarea lucrului mecanic efectuat. — Din fr. **ergométrie.**
ERGOMÉTRU, *ergometre,* s.n. Aparat pentru măsurarea lucrului mecanic. — Din fr. **ergomètre.**
ERGÓNĂ, *ergone,* s.f. Nume generic dat unor substanțe organice (enzime, hormoni, vitamine) din constituția celulelor vii, a căror acțiune constă în stimularea funcțiilor celulare. — Din fr. **ergones.**
ERGONÓMIC, -Ă, *ergonomici, -ce,* adj. Referitor la ergonomie. — Din fr. **ergonomique.**
ERGONOMÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul condițiilor de muncă în vederea realizării unei adaptări optime a omului la acestea. — Din fr. **ergonomie.**
ERGONOMÍST, -Ă, *ergonomiști, -ste,* s.m. și f. Specialist în ergonomie. — Din fr. **ergonomiste,** engl. **ergonomist.**
ERGOSTERÍNĂ s.f. (Farm.) Ergosterol. — Din fr. **ergostérine.**
ERGOSTERÓL, *ergosteroli,* s.m. Substanță prezentă în diverse țesuturi animale și vegetale, a cărei activare, prin iradiere cu raze ultraviolete, produce vitamina D_2; ergosterină. — Din fr. **ergostérol.**
ERGOTAMÍNĂ s.f. (Farm.) Alcaloid extras din secara-cornută. — Din fr., engl. **ergotamine.**
ERGOTERAPÍE s.f. Metodă de tratament a unor boli psihice în care munca manuală depusă de bolnav constituie factorul activ al vindecării. — Din fr. **ergothérapie.**
ERGOTÍNĂ, *ergotine,* s.f. Substanță otrăvitoare extrasă din cornul-secarei, care provoacă tulburări nervoase, digestive, cardiace etc. și se folosește în medicină ca hemostatic, mai ales în hemoragiile uterine; ergotoxină. — Din fr. **ergotine.**
ERGOTÍSM[1] s.n. Manie de a șicana, de a sâcâi, de a agasa. — Din fr. **ergotisme.**
ERGOTÍSM[2] s.n. Boală provocată de consumarea cerealelor atacate de cornul-secarei; intoxicație cu ergotină. — Din fr. **ergotisme.**
ERGOTOXÍNĂ, *ergotoxine,* s.f. (Farm.) Ergotină. — Din fr. **ergotoxine.**
ÉRHĂ s.f. (Reg.) Piele de vițel foarte subțire, bine tăbăcită, care se aplică pe bundițe și pe care se brodează flori. — Din pol. **jercha,** magh. **irha.**
ERIJÁ, *erijez,* vb. I. Refl. (Urmat de determinări introduse prin prep. „în") A-și atribui fără nici un drept o situație, un rol care conferă autoritate, a se da drept..., a voi să treacă drept... — Din fr. **ériger.**
ERIJÁRE s.f. Acțiunea de *a se erija* și rezultatul ei. — V. **erija.**
ERIJÁT, -Ă, *erijați, -te,* adj. (Despre oameni; urmat de determinări introduse prin prep. „în") Care își atribuie fără nici un drept o situație, un rol care conferă autoritate, care se dă drept..., care vrea să treacă drept... — V. **erija.**
ERINACEÍD, *erinaceide,* s.n. (La pl.) Familie de mamifere insectivore, cu corpul acoperit cu țepi *(Erinaceidae);* (și la sg.) animal care face parte din această familie. — Din fr. **érinacéidé.**
ERÍNII n. pr. f. pl. Divinități ale infernului, la greci, reprezentate ca niște femei cu părul răvășit, împletit cu șerpi, și corespunzând, la romani, furiilor. — Din fr. **érinnyes.**
ERISIFACÉE, *erisifacee,* s.f. (La pl.) Familie de ciuperci parazite care provoacă la unele plante diverse boli; (și la sg.) ciupercă din această familie. — Din fr. **érisifacées.**
ERÍSTIC, -Ă, *eristici, -ce,* adj., s.f., s.m. **1.** Adj. Care aparține eristicii, referitor la eristică. ✧ *Școala eristică* = nume dat școlii filosofice din Megara, datorată înclinării ei spre controverse. **2.** S.f. Artă a disputei, a controversei, care folosește argumente subtile sau recurge la artificii sofisticate. **3.** S.m. și f. Adept al eristicii. — Din fr. **éristique.**
ERITÉM, *eriteme,* s.n. Roșeață în formă de pete, care apare pe pielea corpului în diferite boli. — Din fr. **érythème.**
ERITEMATÓS, -OÁSĂ, *eritematoși, -oase,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de eritem. — Din fr. **érithémateux.**
ERITREMÍE, *eritremii,* s.f. (Med.) Poliglobulie. — Din fr. **érythrémie.**
ERITRÍNĂ, *eritrine,* s.f. Antibiotic izolat din eritrocitele mamiferelor, cu efect, mai ales, asupra bacteriilor difterice. — Din fr. **érythrine.**
ERITROBLÁST, *eritroblaști,* s.m. Globulă roșie primitivă, cu nucleu, care dă naștere hematiei. — Din fr. **érythroblaste.**
ERITROBLASTÓZĂ, *eritroblastoze,* s.f. Boală caracterizată prin apariția în sânge a eritroblaștilor. — Din fr. **érythroblastose.**
ERITROCÍT, *eritrocite,* s.n. (Anat.) Hematie. — Din fr. **érythrocyte.**
ERITROCITÓZĂ s.f. (Med.) Poliglobulie. — Din fr. **érythrocytose.**
ERITRODERMÍE, *eritrodermii,* s.f. Boală manifestată prin roșeața generalizată a pielii, vezicule, edeme etc. — Din fr. **érythrodermie.**
ERITROFOBÍE, *eritrofobii,* s.f. (Med.) Ereutofobie. — Din fr. érythrophobie**.**
ERITROMICÍNĂ s.f. (Farm.) Antibiotic activ mai ales în infecțiile stafilococice puternice. — Din fr. **érythromycine.**
ERITROPOIÉZĂ s.f. Proces de formare a globulelor roșii (eritrocite); hematopoieză. — Din fr. **érythropoïèse.**
ERITROPSÍNĂ, *eritropsine,* s.f. Proteină de culoare roșie, legată de vitamina A, prezentă în unele celule ale retinei și care, sub acțiunea luminii, își schimbă culoarea spre galben-palid. — Din fr. **érythropsine.**
ERIZIPÉL, *erizipele,* s.n. Boală infecțioasă și contagioasă datorată unui streptococ, care se manifestă prin inflamarea și înroșirea unei porțiuni delimitate a pielii, localizată cel mai adesea la față și la membre; brâncă, orbalț. — Din fr. **érysipèle,** lat. **erysipelas.**
ERMENÉUTIC, -Ă s.f., adj. v. **hermeneutic.**
ERMÉTIC, -Ă, *ermetici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) **1.** Care închide perfect sau care este perfect închis; care nu lasă să pătrundă sau să iasă nimic. **2.** Fig. Greu de înțeles ✧ *Poezie ermetică* = poezie caracterizată prin ermetism. — Din fr. **hermétique.**
ERMETÍSM s.n. Tendință în literatură, mai ales în poezie, de a folosi, uneori cu ostentație, un limbaj obscur, dificil, criptic. — Din fr. **hermétisme.**
ERMETIZÁ, *ermetizez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A face ermetic, de neînțeles. — Din fr. **hermétiser.**
ÉRMIT s.m. v. **eremit.**
ERMITÁJ, *ermitaje,* s.n. **1.** Locuința unui eremit; *p. ext.* loc retras. **2.** Mic palat izolat sau casă singuratică la țară. **3.** Pavilion izolat în parcul unui castel. — Din fr. **ermitage.**
EROÁRE, *erori,* s.f. **1.** Cunoștință, idee, părere, opinie greșită; ceea ce e greșit; greșeală. ✧ Expr. *A induce* (pe cineva) *în eroare* = a înșela, a amăgi. **2.** Falsă reprezentare asupra unei situații de fapt ori asupra existenței unui act normativ. ✧ *Eroare judiciară* = stabilire greșită a faptelor dintr-un proces penal, care duce la pronunțarea unei condamnări nedrepte. **3.** Diferența dintre valoarea reală a unei mărimi și valoarea calculată a acestei mărimi. — Din fr. **erreur,** lat. **error, -oris.**
ERODÁ, pers. 3 *erodează,* vb. I. Tranz. și refl. A produce sau a suferi o eroziune; a (se) roade. — Din fr. **éroder.**
ERODÁRE, *erodări,* s.f. Acțiunea de *a (se) eroda* și rezultatul ei; eroziune. — V. **eroda.**
ERÓDIU, *erodii,* s.m. (Ornit.) Egretă. — Din sl. **erodii.**
ERÓIC, -Ă, *eroici, -ce,* adj. Care ține de erou, caracteristic eroilor, cu calități de erou; *p. ext.* măreț, grandios. ✦ (Despre opere literare, artistice) Care are drept subiect faptele unor eroi. [Pr.: *-ro-ic*] — Din fr. **héroïque,** lat. **heroicus.**
EROICÉȘTE adv. (Înv.) Ca un erou. [Pr.: *-ro-i-*] — **Eroic** + suf. *-ește.*
EROICÓMIC, -Ă, *eroicomici, -ce,* adj. Care este în același timp eroic și comic. ✧ *Poem eroicomic* = gen de poem epic care tratează un subiect comic în forma unei epopei. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **héroï-comique.**
EROÍNĂ, *eroine,* s.f. **1.** Femeie care se distinge prin curaj, vitejie și abnegație în diverse împrejurări. **2.** Femeie care reprezintă personajul principal dintr-o operă literară. ✦ Femeie care este personajul principal al unei întâmplări, care atrage, într-o anumită împrejurare atenția asupra ei. — Din fr. **héroïne,** lat. **heroine.**
EROÍSM s.n. Capacitatea de a săvârși fapte mari; vitejie; fel de a acționa specific unui erou; spirit eroic, bravură. — Din fr. **héroïsme.**
ERONÁT, -Ă, *eronați, -te,* adj. Greșit, inexact, neadevărat, incorect (**1**). — Din fr. **erroné.**
ÉROS s.n. (Livr.) Ansamblul dorințelor sexuale, considerate din punct de vedere psihanalitic; libido. — Din fr. **éros.**
ERÓTIC, -Ă, *erotici, -ce,* adj. Privitor la dragoste, de dragoste, propriu dragostei. ✦ (Despre opere literare) Care conține sentimente de dragoste; care cântă, care exprimă dragostea. ✦ (Substantivat, f.) Totalitatea compozițiilor literare închinate dragostei. ✦ Predispus, înclinat spre senzualism; senzual. — Din fr. **érotique.**
EROTÍSM s.n. Atitudine erotică; exagerare a sentimentului erotic; senzualitate. — Din fr. **érotisme.**
EROTOMÁN, -Ă, *erotomani, -e,* adj., s.m. și f. Obsedat sexual. — Din fr. **érotomane.**
EROTOMANÍE s.f. Stare patologică care se caracterizează prin predominarea obsesiilor sexuale; obsesie sexuală. — Din fr. **érotomanie.**
ERÓU, *eroi,* s.m. **1.** Persoană care se distinge prin vitejie și prin curaj excepțional în războaie, prin abnegație deosebită în alte împrejurări grele ori în muncă. ✦ Ostaș căzut pe câmpul de luptă. **2.** Personaj principal al unei opere literare. ✦ Personaj principal al unei întâmplări; persoană care, într-o anumită împrejurare, atrage atenția asupra sa. **3.** (În mitologia greco-romană) Semizeu, persoană născută dintr-o zeitate și o ființă pământeană, înzestrată cu puteri supraomenești sau care a devenit celebră prin faptele sale deosebite. — Din fr. **héros,** lat. **heros.**
EROZIÚNE, *eroziuni,* s.f. **1.** Proces complex de roadere și de săpare a scoarței terestre prin acțiunea unor agenți externi; rezultatul acestui proces, erodare. ✦ Proces de roadere a corpurilor pe (sau prin) care curge un fluid. **2.** Ulcerație ușoară, superficială a pielii sau a mucoaselor, cauzată de agenți fizici, chimici, mecanici sau apărută în urma unei inflamații; excoriație. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **érosion,** lat. **erosio, -onis.**

EROZÍV, -Ă, *erozivi, -e,* adj. Care roade, care are proprietatea de a provoca o eroziune. — Din fr. **érosif.**

ERPETOLÓG, -Ă, *erpetologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist naturalist care se ocupă cu studiul reptilelor. — Cf. fr. e r p é t o l o g i s t e.

ERPETOLÓGIC, -Ă, *erpetologici, -ce,* adj. Care aparţine erpetologiei, referitor la erpetologie. — Din fr. **erpétologique.**

ERPETOLOGÍE s.f. Parte a ştiinţelor naturii care se ocupă cu studierea reptilelor. — Din fr. **erpétologie.**

ERUCTÁ, *eructez,* vb. I. Intranz. (Med.) A râgâi. — Din fr. **éructer.**

ERUCTÁŢIE, *eructaţii,* s.f. Acţiunea de *a eructa* şi rezultatul ei; eliminare pe cale bucală a gazelor din stomac; râgâială, râgâit. — Din fr. **éructation.**

ERUDÍT, -Ă, *erudiţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care posedă cunoştinţe temeinice şi vaste în urma unor studii îndelungate; savant, învăţat. ✦ (Despre opere ştiinţifice) Care conţine cunoştinţe vaste şi aprofundate. — Din fr. **érudit,** lat. **eruditus.**

ERUDÍŢIE, *erudiţii,* s.f. Cunoaştere temeinică a uneia sau a mai multor ştiinţe; cultură vastă. [Var.: (înv.) **erudiţiúne** s.f.] — Din fr. **erudition,** lat. **eruditio.**

ERUDIŢIÚNE s.f. v. **erudiţie.**

ERÚPE, pers. 3 *erúpe,* vb. III. Intranz. (Despre lavă, magmă, petrol) A face erupţie, a ieşi afară, a se revărsa cu putere; a ţâşni; a izbucni. ✦ (Despre vulcani) A azvârli cu putere afară lava; (despre sonde) a azvârli cu putere afară ţiţeiul. **2.** (Despre pete, băşicuţe etc. caracteristice unor boli) A apărea, a se forma. — Din lat. **erumpere** (după *rupe*).

ERÚPERE, *eruperi,* s.f. Acţiunea de *a erupe* şi rezultatul ei. — V. **erupe.**

ERUPTÍV, -Ă, *eruptivi, -e,* adj. **1.** Cu privire la o erupţie (**1**), care provine dintr-o erupţie; de origine vulcanică. ✦ Fig. (Despre oameni şi manifestările lor) Nestăpânit, impetuos; violent. **2.** (Despre o boală) Însoţit de apariţia unei erupţii (**2**), care se manifestă printr-o erupţie. — Din fr. **éruptif.**

ERUPTIVÍSM s.n. Ansamblu de fenomene care conduc la producerea erupţiei magmei în scoarţa terestră. — Din fr. **éruptivisme.**

ERÚPŢIE, *erupţii,* s.f. **1.** Ieşire bruscă şi violentă din pământ a unui gaz, a ţiţeiului, a lavei etc.; *p. gener.* ţâşnire, izbucnire. **2.** Apariţia unor pete, a unor băşicuţe, plăci, pustule etc. pe piele sau pe mucoase, constituind simptomul unor boli (contagioase); (concr.) totalitatea acestor pete, plăci, pustule etc. apărute. [Var.: **erupţiúne** sf.] — Din fr. **éruption,** lat. **eruptio, -onis.**

ERUPŢIÚNE s.f. v. **erupţie.**

ERZÁŢ, *erzaţuri,* s.n. Surogat, înlocuitor (mai ales de cafea). — Din germ. **Ersatz.**

ESAVERÁJ, *esaveraje,* s.n. Diferenţa dintre punctele înscrise şi cele primite la jocul de rugbi. — Din **eseu** (după *golaveraj*).

ESCÁDRĂ, *escadre,* s.f. Mare unitate de nave de luptă a forţelor maritime militare. ✦ Mare unitate militară de aviaţie. — Din fr. **escadre.**

ESCADRÍLĂ, *escadrile,* s.f. Subunitate a forţelor aeriene militare, formată din câteva patrule. — Din fr. **escadrille.**

ESCADRÓN, *escadroane,* s.n. Subunitate a unui regiment de cavalerie, corespunzând unei companii de infanterie sau unei baterii de artilerie. [Var.: **scadrón** s.n.] — Din rus. **eskadron,** fr. **escadron.**

ESCALADÁ, *escaladez,* vb. I. Tranz. A se căţăra pe un zid sau pe un alt obstacol înalt, pentru a trece de partea cealaltă; *p. ext.* a sări peste un obstacol. — Din fr. **escalader.**

ESCALADÁRE, *escaladări,* s.f. Acţiunea de *a escalada* şi rezultatul ei; escaladă. ✦ Fig. Extindere treptată a unei acţiuni, a unui conflict etc.; escaladă. — V. **escalada.**

ESCALÁDĂ, *escalade,* s.f. Escladare; suire, căţărare; ascensiune. ✦ Fig. Extindere treptată a unei acţiuni, a unei conflict etc., escaladare. — Din fr. **escalade.**

ESCALATÓR, *escalatoare,* s.n. Scară rulantă folosită pentru circulaţia oamenilor (în metrouri, în magazine etc.). — Din fr., engl. **escalator.**

ESCÁLĂ, *escale,* s.f. Oprire prevăzută în itinerarul unui vapor sau al unui avion pentru aprovizionare, pentru debarcarea sau îmbarcarea pasagerilor etc. ✦ Localitate de oprire în cursul unei călătorii cu vaporul sau cu avionul. — Din fr. **escale.**

ESCALÓP, *escalopuri,* s.n. Preparat culinar făcut din bucăţi subţiri de muşchi de viţel sau din peşte. — Din fr. **escalope.**

ESCAMOTÁ, *escamotez,* vb. I. Tranz. **1.** A face să dispară ceva fără să se bage de seamă, a ascunde ceva cu iscusinţă. ✦ Fig. A denatura, a falsifica. **2.** A introduce trenul de aterizare al unei aeronave în locurile anume construite în corpul ei, pentru a micşora rezistenţa la înaintare a avionului în timpul zborului. [Var.: **scamotá** vb. I] — Din fr. **escamoter.**

ESCAMOTÁBIL, -Ă, *escamotabili, -e,* adj. **1.** Care poate fi escamotat, care se poate escamota (**1**). **2.** (Despre trenul de aterizare al unui avion) Care poate fi tras în aripă sau în fuzelaj. — Din fr. **escamotable.**

ESCAMOTÁRE, *escamotări,* s.f. Acţiunea de *a escamota* şi rezultatul ei. — V. **escamota.**

ESCAPÁDĂ, *escapade,* s.f. Ieşire, uneori nepermisă şi ascunsă, de scurtă durată, cu scopul de a petrece; aventură; petrecere organizată cu acest prilej. — Din fr. **escapade.**

ESCÁRĂ, *escare,* s.f. Crustă negricioasă care se formează în urma mortificării unor ţesuturi superficiale ale organismului. — Din fr. **escarre.**

ESCÁRPĂ, *escarpe,* s.f. Baraj antitanc realizat prin săparea de taluzuri în versanţii îndreptaţi spre inamic, pentru a mări panta şi a împiedica trecerea tancurilor. — Din fr. **escarpe.**

ESCARPÉN, *escarpeni,* s.m. Pantof de damă cu toc înalt, nedecupat, foarte decoltat. — Din fr. **escarpin.**

ESCATOLÓGIC, -Ă, *escatologici, -ce,* adj. Referitor la escatologie; de escatologie. — Din fr. **eschatologoque.**

ESCATOLOGÍE s.f. Totalitatea concepţiilor religioase referitoare la soarta finală a lumii şi a omului. — Din fr. **eschatologie.**

ESCAVATÓR s.n. v. **excavator.**

ESCHÍLĂ, *eschile,* s.f. Bucată mică, aşchie desprinsă dintr-un os fracturat. — Din fr. **esquille.**

ESCHIMÓS, -Ă, *eschimoşi, -se,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Populaţie indigenă, de tip mongoloid, care trăieşte în regiunile arctice din America, Europa şi Asia; (şi la sg.) persoană care aparţine acestei populaţii. **2.** Adj. Care aparţine eschimoşilor (**1**), privitor la eschimoşi. ✦ (Substantivat, f.) Limbă amerindiană vorbită de eschimoşi — Din fr. **esquimau.**

ESCHIVÁ, *eschivez,* vb. I. Refl. A se sustrage de la îndeplinirea unei obligaţii; a se da în lături, a se feri. ✦ A se retrage pe furiş. — Din fr. **esquiver.**

ESCHIVÁRE, *eschivări,* s.f. Acţiunea de *a se eschiva* şi rezultatul ei. — V. **eschiva.**

ESCHÍVĂ, *eschive,* s.f. Procedeu tehnic de apărare folosit în box, care constă în aplecarea laterală a capului sau îndoirea picioarelor, pentru a lăsa lovitura adversarului să treacă pe alături sau pe deasupra. — Din fr. **esquive.**

ESCORTÁ, *escortez,* vb. I. Tranz. **1.** A însoţi un deţinut pentru a-l împiedica să fugă. **2.** A însoţi o persoană care deţine un post înalt pentru a o păzi sau pentru a-i fi de folos. **3.** (Despre nave sau avioane) A însoţi (în timp de război) vapoare, avioane etc. de transport sau de comerţ (pentru a le apăra contra atacurilor inamice). — Din fr. **escorter.**

ESCORTÁRE, *escortări,* s.f. Acţiunea de *a escorta* şi rezultatul ei; însoţire, păzire. — V. **escorta.**

ESCÓRTĂ, *escorte,* s.f. **1.** Pază alcătuită din oameni înarmaţi care însoţesc pe deţinuţi pentru a-i împiedica să fugă; oamenii care alcătuiesc această pază. **2.** Grup de oameni care însoţesc pe înalţii demnitari pentru a-i păzi sau pentru a le fi de folos. **3.** Grup de nave sau de avioane militare care însoţesc (în timp de pace) o navă sau un avion în care călătoresc persoane oficiale importante sau (în timp de război) vapoarele, avioanele etc. de transport sau de comerţ (pentru a le apăra contra atacurilor inamice). — Din fr. **escorte.**

ESCORTÓR, *escortoare,* s.n. Navă sau avion cu misiune de escortare. — Din fr. **escorteur.**

ESCRÓC, -OÁCĂ, *escroci, -oace,* s.m. şi f. Persoană care înşală pe alţii şi îşi însuşeşte, prin mijloace frauduloase bunuri străine; pungaş, şarlatan. — Din fr. **escroc.**

ESCROCÁ, *escrochez,* vb. I.Tranz. A obţine, a dobândi prin mijloace frauduloase bunuri străine, a înşela; a săvârşi o escrocherie. — Din fr. **escroquer.**

ESCROCÁRE, *escrocări,* s.f. Acţiunea de *a escroca* şi rezultatul ei. — V. **escroca.**

ESCROCHERÍE, *escrocherii,* s.f. Infracţiune care constă în înşelarea unei persoane prin mijloace frauduloase în scopul obţinerii unor profituri; faptă de escroc; înşelăciune, pungăşie, şarlatanie. — Din fr. **escroquerie.**

ESCÚDO, *escudo,* s.m. Denumire a unităţii băneşti din Portugalia. — Cuv. port.

ESCULÁP, *esculapi,* s.m. (Rar) Medic[1]. — Din fr. **esculape.**

ESCULÍNĂ s.f. Substanţă extrasă din scoarţa unui castan exotic şi folosită ca febrifug şi antinevralgic. — Din fr. **esculine.**

ESEÍST, -Ă, *eseişti, -te,* s.m. şi f. Autor de eseuri. — Din fr. **essayiste.**

ESEÍSTIC, -Ă, *eseistici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparţine eseului, privitor la eseu, specific eseului. **2**. S.f. Arta de a scrie eseuri; literatura eseurilor. — Din fr. **essayistique.**

ESÉNŢĂ, *esenţe,* s.f. **1.** Ceea ce exprimă principalul şi stabilul din obiecte şi din fenomene, natura lor internă, ascunsă, latura lor care nu este dată sau perceptibilă nemijlocit; ceea ce poate fi cunoscut numai trecând de forma exterioară a lucrurilor, pătrunzând în adâncul lor cu ajutorul gândirii. ✧ Loc. adv. *În esenţă* = în ceea ce este fundamental; în ultimă analiză. **2**. Lichid volatil cu miros aromatic puternic, extras din plante sau preparat sintetic şi folosit în farmacie, în parfumerie sau pentru uzul casnic, mai ales în alimentaţie. ✦ Substanţă concentrată care, diluată (cu apă), dă un produs alimentar. **3.** Varietate de arbori care alcătuiesc o pădure. ✦ Varietate de lemn. — Din fr. **essence,** lat. **essentia.**

ESENŢIÁL, -Ă, *esenţiali, -e,* adj. Care constituie partea cea mai importantă a unei probleme sau a unui lucru; care ţine de esenţă (**1**), privitor la esenţă; de prim ordin, fundamental, principal. [Pr.: *-ţi-al*] — Din fr. **essentiel,** lat. **essentialis.**

ESENŢIALITÁTE s.f. (Livr.) Parte esenţială; caracter esenţial. [Pr.: *-ţi-a-*] — Din fr. **essentialité.**

ESÉU, *eseuri,* s.n. **1.** Studiu de proporţii restrânse asupra unor teme filosofice, literare sau ştiinţifice, compus cu mijloace originale, fără pretenţia de a epuiza

problema. **2.** (Sport; la rugbi) Încercare. **3.** Probă preliminară de mărci poștale pe hârtie și în culori diferite în vederea alegerii prototipului definitiv al întregului tiraj. — Din fr. **essai.**

ESOFÁG, *esofage,* s.n. Segment al tubului digestiv cuprins între faringe și stomac, prin care trec alimentele înghițite. [Pl. și: *esofaguri*] — Din fr. **oesophage.**

ESOFAGIÁN, -Ă, *esofagieni, -e,* adj. De esofag, referitor la esofag. [Pr.: *-gi-an*] — Din fr. **oesophagien.**

ESOFAGÍSM s.n. Spasm al esofagului care apare la bolnavii de tetanos, în isterie, turbare etc. — Din fr. **oesophagisme.**

ESÓPIC, -Ă, *esopici, -ce,* adj. Referitor la Esop, care aparține lui Esop; *p. ext.* neclar, mai puțin clar, ambiguu, sibilinic. — Din fr. **ésopique.**

ESPADÓN, *espadoane,* s.n. Sabie mare cu două tăișuri, care se mânuia cu ambele mâini, folosită mai ales în sec. XV-XVI. — Din fr. **espadon.**

ESPADRÍLĂ, *espadrile,* s.f. Încălțăminte cu fețele de pânză și cu talpă de sfoară sau dintr-un material ușor. — Din fr. **espadrille.**

ESPERANTÍSM s.n. Doctrină a partizanilor limbii esperanto. — Din fr. **espérantisme.**

ESPERANTÍST, -Ă, *esperantiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se ocupă de studiul limbii esperanto; specialist în esperanto. — Din fr. **espérantiste.**

ESPERÁNTO s.n. Limbă artificială, formată din elemente de vocabular și de gramatică împrumutate din cele mai răspândite limbi europene, creată cu scopul de a deveni limbă internațională. — Din fr. **espéranto.**

ESPINGÓLĂ, *espingole,* s.f. Armă de foc primitivă din bronz, montată pe un pivot. — Din fr. **espingole.**

ESPLANÁDĂ, *esplanade,* s.f. **1.** Suprafață (plantată cu arbori, iarbă și flori) aflată, de obicei, în fața unei clădiri importante sau a unui ansamblu arhitectural. **2.** Stradă largă având în mijlocul ei alei bogat plantate cu arbori, iarbă și flori. — Din fr. **esplanade.**

ESPRÉSSO, *espresso,* s.n. Cafea concentrată, preparată într-un aparat special. — Din it. **espresso.**

EST s.n. Unul dintre cele patru puncte cardinale, aflat în partea unde răsare Soarele, opus vestului; loc pe orizont unde răsare Soarele; *p. ext.* regiune situată în locul unde răsare Soarele; răsărit[1], orient. — Din fr. **Est.**

ESTACÁDĂ, *estacade,* s.f. **1.** Punte fixă construită la țărmul unei ape mari, către larg, pentru a realiza legătura cu vapoarele care nu pot acosta la chei. ✦ Platformă așezată pe picioare înalte pentru a realiza comunicația între două puncte situate deasupra solului sau între un punct de pe sol și altul situat la înălțime. ✦ Construcție din bare de lemn, de metal sau de beton armat, la intrarea într-un port sau la gura unui fluviu, pentru a micșora lățimea apei în acel loc. **2.** Baraj construit de-a curmezișul unui curs de apă sau la intrarea într-un port maritim pentru protejarea contra minelor, corpurilor plutitoare etc. — Din fr. **estacade.**

ESTÉR, *esteri,* s.m. Combinație organică rezultată prin eliminarea unei molecule de apă între un alcool și un acid organic sau un acid anorganic oxigenat. — Din fr. **ester.**

ESTERIFICÁ, *esterífic,* vb. I. Tranz. A produce o esterificare. — Cf. engl. e s t e r i f y.

ESTERIFICÁRE, *esterificări,* s.f. Reacție reversibilă dintre un acid și un alcool, cu formare de ester și eliminare de apă. — După fr. **estérification.**

ESTÉT, -Ă, *esteți, -te,* s.m. și f. Persoană care aderă la concepțiile estetismului, adept al estetismului; estetizant. — Din fr. **esthète.**

ESTÉTIC, -Ă, *estetici, -ce,* s.f., s.n., adj. **1.** S.f. Știință care studiază legile și categoriile artei, considerată ca forma cea mai înaltă de creare și de receptare a frumosului; ansamblu de probleme privitoare la esența artei, la raporturile ei cu realitatea, la metoda creației artistice, la criteriile și genurile artei. **2.** S.n. art. Ansamblul însușirilor și al fenomenelor studiate de estetică (**1**). **3.** Adj. Care aparține esteticii (**1**), privitor la estetică; care privește frumosul, care corespunde cerințelor esteticii; frumos. — Din fr. **esthétique.**

ESTETICIÁN, -Ă, *esteticieni, -e,* s.m. și f. Specialist în estetică. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **esthéticien.**

ESTETÍSM s.n. Concepție asupra artei și literaturii, care subordonează esteticii toate valorile, exagerând rolul contemplației și al formei de realizare. — Din fr. **esthétisme.**

ESTETIZÁNT, -Ă, *estetizanți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de estetism, privitor la estetism. **2.** S.m. și f. Estet. — Din (**1**) **estetism,** (**2**) **estetică.**

ESTEZIOLOGÍE s.f. (Psih.) Studiu al fenomenelor senzoriale. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **esthésiologie.**

ESTEZIOMETRÍE, *esteziometrii,* s.f. (Metodă de) măsurare a sensibilității tactile prin stabilirea distanței minime la care vârfurile esteziometrului, aplicate pe piele, determină două senzații distincte. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **esthésiométrie.**

ESTEZIOMÉTRU, *esteziometre,* s.n. Aparat în formă de compas cu care se efectuează esteziometriile. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **esthésiomètre.**

ÉSTIC, -Ă, *estici, -ce,* adj. Care este (de) la est; răsăritean. — Din **est.**

ESTIMÁ, *estimez,* vb. I. Tranz. A evalua (cu aproximație), a aprecia mărimea, valoarea etc. pe baza unor date incomplete. — Din fr. **estimer,** lat. **aestimare.**

ESTIMÁBIL, -Ă, *estimabili, -e,* adj. Care poate fi estimat; evaluabil. ✦ Care poate fi luat în seamă; apreciabil. — Din fr. **estimable.**

ESTIMÁRE, *estimări,* s.f. Acțiunea de *a estima* și rezultatul ei; evaluare (aproximativă), estimație. — V. **estima.**

ESTIMÁT, *estimate,* s.n. Valoare aproximativă cu care se înlocuiește valoarea exactă a unei mărimi atunci când măsurarea experimentală a acesteia este afectată de erori. — V. **estima.**

ESTIMATÍV, -Ă, *estimativi, -e,* adj. Care conține evaluarea unui lucru, care se referă la o evaluare, care a fost sau este determinat prin estimare; estimatoriu. — Din fr. **estimatif.**

ESTIMATÓRIU, -IE, *estimatorii,* adj. (Rar) Estimativ. — Din fr. **estimatoire.**

ESTIMÁȚIE, *estimații,* s.f. Estimare. [Var.: **estimațiúne** s.f.] — Din fr. **estimation,** lat. **aestimatio, -onis.**

ESTIMAȚIÚNE s.f. v. **estimație.**

ESTÍMĂ, *estime,* s.f. Determinare a punctului în care se află o navă pe glob, ținând seama numai de drumul și de viteza acesteia. — Din fr. **estime.**

ESTÍMP adv. (Pop.) În acest an. [Acc. și: *éstimp*] — Lat. **istum tempus.**

ESTÍV, -Ă, *estivi, -e,* adj. Estival. — Din fr. **estive.**

ESTIVÁL, -Ă, *estivali, -e,* adj. De vară, din timpul verii; estiv. — Din fr. **estival.**

ESTIVÁȚIE, *estivații,* s.f. Stare de viață latentă prin care trec vara unele animale din regiuni calde și secetoase. — Din fr. **estivation.**

ESTOMPÁ, *estompez,* vb. I. Tranz. A trece cu estompa peste un desen pentru a potrivi intensitatea umbrelor și trecerea gradată la lumină; *p. ext.* a atenua, a umbri, a slăbi intensitatea unei culori sau a unor contururi. ✦ Tranz. și refl. Fig. A (se) face vag, imprecis, a (se) învălui, a (se) diminua. — Din fr. **estomper.**

ESTOMPÁRE, *estompări,* s.f. Acțiunea de *a (se) estompa* și rezultatul ei. — V. **estompa.**

ESTOMPÁT, -Ă, *estompați, -te,* adj. Cu conturul șters, ale cărui umbre sunt atenuate; *fig.* pierdut în umbră, vag, imprecis. — V. **estompa.**

ESTÓMPĂ, *estompe,* s.f. Sul mic de hârtie, de piele sau de alt material moale, cu care se atenuează, se șterge conturul unui desen executat în creion, în cărbune sau în pastel, pentru a potrivi umbrele. — Din fr. **estompe.**

ESTÓN, -Ă, *estoni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Estoniei sau este originară de acolo; estonian. **2.** Adj. Care aparține Estoniei sau estonienilor (**1**), privitor la Estonia ori la estonieni. ✦ (Substantivat, f.) Limba estonă. — Din (n. pr.) **Estonia** (derivat regresiv).

ESTONIÁN, -Ă, *estonieni, -e,* adj., s.m. și f. Eston. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **estonien.**

ESTORCÁ vb. I v. **extorca.**

ESTORCÁRE s.f. v. **extorcare.**

ESTRÁDĂ, *estrade,* s.f. **1.** Platformă (demontabilă) de dimensiuni mici, adesea improvizată, într-o sală sau în aer liber, pe care se desfășoară reprezentații artistice. ✧ Loc. adj. *De estradă* = (despre muzică, concerte, spectacole) distractiv, ușor și variat; (despre teatre) care dă spectacole cu program distractiv, ușor și variat. ✦ Platformă ridicată față de nivelul unei săli, pe care este așezată masa prezidiului, catedra etc. **2.** Gen muzical ușor, distractiv, cuprinzând mici piese vocale și instrumentale cu caracter dansant. — Din fr. **estrade.**

ESTRADIÓL, *estradioli,* s.m. Hormon secretat de ovar, folosit în cancerul de prostată. [Pr.: *-di-ol*] — Din fr. **oestradiol.**

ESTRADÍSTIC, -Ă, *estradistici, -ce,* adj. Care aparține estradei (**2**), referitor la estradă, de estradă. — **Estradă** + suf. *-istic.*

ESTRÁL, -Ă, *estrali, -e,* adj. De estru, privitor la estru. ✧ *Ciclu estral* = ansamblul modificărilor periodice ale uterului și ale vaginului. — Din fr. **oestral.**

ESTRIÓL, *estrioli,* s.m. Hormon secretat de placentă, care se extrage din urina gravidelor. [Pr.: *-tri-ol*] — Din fr. **oestriole.**

ESTROGÉN, -Ă, *estrogeni, -e,* adj., s.m. (Hormon) care provoacă fenomene caracteristice estrului. [Pl. și: (n.) *estrogene*] — Din fr. **oestrogène.**

ESTRÓNĂ, *estrone,* s.f. Hormon derivat din estriol, care se extrage din urina animalelor femele gravide. — Din fr. **oestrone.**

ESTROPIÁ, *estropiez,* vb. I. Tranz. A schilodi, a mutila. [Pr.: *-pi-a*] — Din fr. **estropier.**

ESTROPIÁT, -Ă, *estropiați, -te,* adj. Schilodit, schilod, mutilat; *p. ext.* neputincios, slab, infirm. [Pr.: *-pi-at*] — V. **estropia.**

ESTROPIÁȚIE, *estropiații,* s.f. Estropiere. [Pr.: *-pi-a-*] — Din fr. **estropiation.**

ESTROPIÉRE, *estropieri,* s.f. Acțiunea de *a estropia* și rezultatul ei; estropiație. [Pr.: *-pi-e-*] — V. **estropia.**

ÉSTRU, *estre,* s.n. Fază a ciclului sexual la femelele mamifere, în care mucoasa uterului permite fixarea oului fecundat. — Din fr. **oestre.**

ESTUÁR, *estuare,* s.n. Gură largă, în formă de pâlnie, în zona de vărsare a unor fluvii mari, pe țărmurile afectate de maree puternice. [Pr.: *-tu-ar*] — Din fr. **estuaire,** lat. **aestuarium.**

EȘAFÓD, *eșafoduri,* s.n. Platformă construită în Evul Mediu în piețe publice, pe care erau executați condamnații la moarte; *p. ext.* condamnare la moarte, mai ales prin tăierea capului. [Pl. și: *eșafoade*] — Din fr. **échafaud.**

EȘAFODÁJ, *eșafodaje,* s.n. **1.** Construcție provizorie alcătuită din bare de lemn sau de metal legate între ele, pentru a susține o platformă cu materiale, instalații, muncitori etc. în timpul executării unei construcții. **2.** Fig. Ansamblu de date, de

argumente, de exemple etc. pe care se bazează o operă, o concepție, o ipoteză, o teorie. — Din fr. **échafaudage.**

EȘALÓN, *eșaloane,* s.n. **1.** Fiecare dintre elementele componente ale dispozitivului unei unități militare, destinate să îndeplinească o misiune de luptă; parte a unei coloane militare aflate în marș. **2.** Unitate de transport (tren, coloană de mașini etc.). — Din fr. **échelon.**

EȘALONÁ, *eșalonez,* vb. I. Tranz. **1.** A dispune, a repartiza un întreg în mai multe părți la intervale succesive dinainte stabilite. ✦ (Fin.) A repartiza o sumă de bani în așa fel, încât plata să se efectueze pe rând și la date succesive, dinainte fixate. **2.** (Mil.) A dispune trupele pe eșaloane. — Din fr. **échelonner.**

EȘALONÁRE, *eșalonări,* s.f. Acțiunea de *a eșalona* și rezultatul ei. — V. **eșalona.**

EȘANTIÓN, *eșantioane,* s.n. **1.** Cantitate mică luată dintr-un produs, pentru a examina felul, calitatea sau valoarea produsului; probă, mostră. **2.** (Rad.) Impuls foarte scurt care definește semnalul din care provine la un moment dat. [Pr.: *-ti-on*] — Din fr. **échantillon.**

EȘANTIONÁ, *eșantionez,* vb. I. Tranz. **1.** (Rad.) A lua mostre la intervale prestabilite dintr-un semnal, în vederea unor procesări ulterioare. **2**. A alege persoanele reprezentative (statistic) care urmează a fi anchetate într-o investigație (sociologică). [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **échantillonner.**

EȘANTIONÁJ, *eșantionaje,* s.n. (Rar) Eșantionare. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **échantillonnage.**

EȘANTIONÁRE, *eșantionări,* s.f. Acțiunea de *a eșantiona*. [Pr.: *-ti-o-*] — V. **eșantiona.**

EȘANTIONÁT, -Ă, *eșantionați, -te,* adj. Care a fost ales ca eșantion. [Pr.: *-ti-o-*] — V. **eșantiona.**

EȘAPAMÉNT, *eșapamente,* s.n. Ansamblul organelor care asigură evacuarea gazelor arse dintr-un motor cu ardere internă sau a gazelor și a aerului din unele pompe pentru servicii auxiliare, precum și reducerea zgomotului. — Din fr. **échappement.**

EȘÁRFĂ, *eșarfe,* s.f. **1.** Fâșie de lână, de mătase etc. care se înfășoară în jurul gâtului (mai ales de femei) ca podoabă. **2.** Fâșie de stofă sau de mătase purtată în diagonală pe piept sau ca un brâu, semn al unei funcții (înalte) sau al unei demnități. **3.** Bandă de stofă, de pânză etc. care se poartă pe după gât ca să susțină o mână bandajată sau fracturată. [Var.: **eșárpă** s.f.] — Din fr. **écharpe.**

EȘÁRPĂ s.f. v. **eșarfă.**

EȘÉC, *eșecuri,* s.n. Înfrângere, insucces, neizbândă, nereușită într-o acțiune. — Din fr. **échec.**

EȘICHIÉR, *eșichiere.* s.n. **1.** Dispunere a unor obiecte pe două sau mai multe rânduri, cu intervale uniforme între ele. **2.** Dispozitiv în care trupele unei unități, așezate masat în careuri, sunt despărțite prin intervale egale. [Pr.: *-chi-er*] — Din fr. **échiquier.**

EȘUÁ, *eșuez,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre vapoare; la pers. 3) A se așeza voit sau a se împotmoli în nisip sau într-un loc unde apa are o adâncime redusă. **2.** Fig. A suferi un eșec, a da greș, a nu reuși, a nu izbuti. [Pr.: *-șu-a*] — Din fr. **échouer.**

EȘUÁRE, *eșuări,* s.f. Acțiunea de *a eșua* și rezultatul ei. [Pr.: *-șu-a-*] — V. **eșua.**

ETÁJ, *etaje,* s.n. **1.** Fiecare dintre părțile unei clădiri de deasupra parterului, cuprinzând încăperile situate pe același plan orizontal; cat, nivel. **2.** Parte dintr-o mașină de forță în care se produce o variație a vitezei sau a presiunii fluidului. **3.** Parte a unui amplificator electric în care se produce una dintre amplificări. **4.** Complex de strate bine individualizate petrografic și faunistic, corespunzând celei mai mici diviziuni a timpului geologic. **5.** (Bot.; în sintagma) *Etaj de vegetație* = zonă de vegetație cu anumite condiții proprii, determinate de modificările regimului termic și hidric pe verticală. — Din fr. **étage.**

ETAJÁ, *etajez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) așeza în rânduri suprapuse, în etaje. — Din fr. **étager.**

ETAJÁRE, *etajări,* s.f. Acțiunea de *a (se) etaja* și rezultatul ei. — V. **etaja.**

ETAJÁT, -Ă, *etajați, -te,* adj. (Despre clădiri) Cu etaje. — V. **etaja.**

ETAJÉRĂ, *etajere,* s.f. Mobilă formată dintr-unul sau din mai multe rafturi suprapuse, pe care se așază cărți sau diferite obiecte. — Din fr. **étagère.**

ETALÁ, *etalez,* vb. I. Tranz. A expune (cu ostentație) ceva pentru a fi privit sau admirat. — Din fr. **étaler.**

ETALÁJ, *etalaje,* s.n. **1.** Etalare. **2.** Partea inferioară, în formă de trunchi de con, a cuvei unui furnal. — Din fr. **étalage.**

ETALÁRE, *etalări*, s.f. Acțiunea de *a etala* și rezultatul ei; etalaj (**1**). — V. **etala.**

ETALÓN, *etaloane,* s.n. Mărime, greutate etc. acceptată oficial în știință, în tehnică sau în relațiile economice și care servește ca unitate de bază într-un sistem de măsurare. ✧ *Etalon de aur* (sau *de argint)* = unitate-tip a valorilor monetare. *Etalon al prețurilor* = prețuri impuse de lege printr-un etalon monetar. ✦ Model perfect al unei măsuri-tip, confecționat cu mare precizie și acceptat oficial spre a servi ca bază de comparație. ✦ Fig. Ceea ce poate servi drept model (de urmat). — Din fr. **étalon.**

ETALONÁ, *etalonez,* vb. I. Tranz. **1.** A grada scara unui instrument de măsură; a verifica gradarea unui instrument de măsură. ✦ A marca, a fixa valoarea reală a mărimii de măsurat; a compara direct o măsură-model cu un etalon, a stabili un etalon. **2.** A uniformiza planurile și secvențele dintr-un film din punctul de vedere al densității optice și al culorii. — Din fr. **étalonner.**

ETALONÁRE, *etalonări,* s.f. Acțiunea de *a etalona* și rezultatul ei. — V. **etalona.**

ETALONÁT, -Ă, *etalonați, -te,* adj. **1.** (Despre instrumente de măsură) Care a fost prevăzut cu o scară gradată; a cărui scară gradată a fost verificată. **2.** (Despre măsuri și instrumente de măsură) Care a fost comparat cu un etalon. — V. **etalona.**

ETALONÓR, *etalonori,* s.m. Tehnician specialist în operații de etalonare. — Din fr. **etalonneur.**

ETAMBÓU, *etambouri,* s.n. **1.** Element de rezistență al scheletului unei nave, amplasat la pupă și care susține cârma. ✧ *Tub etambou* = tub montat la pupa navei, prin care trece axul elicei. **2.** Element de rezistență din scheletul unui avion, situat la extremitatea din spate a fuzelajului. — Din fr. **étambot.**

ETAMBRÉU, *etambreuri,* s.n. Deschidere făcută în puntea unei nave pentru trecerea unui catarg sau în bordaj, la pupă, pentru trecerea axului cârmei. — [Pl. și: *etambreie*] — Din fr. **étambrai.**

ETAMÍNĂ, (**2**) *etamine,* s.f. **1.** Țesătură de bumbac sau de mătase cu împletitură rară. **2.** Sortiment dintr-o astfel de țesătură. — Din fr. **étamine.**

ETÁN s.m. Hidrocarbură aciclică saturată, incoloră și fără miros, care se găsește în gazele de sondă și de rafinărie, folosită la prepararea etenei, drept combustibil și ca agent frigorigen. — Din fr. **éthane.**

ETANÓL, *etanoli,* s.m. Alcool etilic. — Din fr. **éthanol.**

ETÁNȘ, -Ă, *etanși, -e,* adj. (Despre aparate, recipiente etc.) Care este perfect închis, nepermițând să pătrundă sau să iasă un fluid. — Din fr. **étanche.**

ETANȘÁ, *etanșez,* vb. I. Tranz. A face operațiile necesare pentru a obține etanșeitatea unui aparat, a unui recipient etc. — Din fr. **étancher.**

ETANȘÁRE, *etanșări,* s.f. Acțiunea de *a etanșa* și rezultatul ei. — V. **etanșa.**

ETANȘEITÁTE, *etanșeități,* s.f. Proprietate a unui aparat, a unui recipient etc. de a fi etanș. [Pr.: *-șe-i-*] — Din fr. **étanchéité.**

ETANȘÓR, *etanșoare,* s.n. Ansamblul organelor și părților unui sistem tehnic, care asigură etanșeitatea într-o zonă de asamblare. — Din **etanșa.**

ETÁPĂ, *etape,* s.f. **1.** Interval de timp, stadiu în dezvoltarea unui proces, caracterizat, de obicei, prin evenimente importante; fază. **2.** Distanță străbătută de o unitate în marș într-un anumit timp. **3.** Porțiune determinată dintr-o competiție sportivă de mare fond, care trebuie parcursă fără oprire. ✦ Interval de timp în ciclul anual de antrenament. ✦ Fiecare dintre părțile unei competiții sportive care se dispută pe o durată mai mare de timp. — Din fr**. étape.**

ETAPIZÁ, *etapizez,* vb. I. Tranz. A împărți în mai multe etape. — **Etapă** + suf. *-iza*.

ETAPIZÁRE, *etapizări,* s.f. Acțiunea de *a etapiza*. — V. **etapiza.**

ETAPIZÁT, -Ă, *etapizați, -te,* adj. Care a fost împărțit în etape. — V. **etapiza.**

ETÁTE s.f. Vârstă. ✧ Loc. adj. *În etate* = bătrân. — Din lat. **aetas, -atis.**

ETATÍSM s.n. Teorie conform căreia rolul statului este primordial în organizarea și administrarea vieții economice și sociale. — Din fr. **étatisme.**

ETATIZÁ, *etatizez,* vb. I. Tranz. A trece un bun, o întreprindere sau o proprietate particulară în proprietatea ori în administrarea statului. — Din fr. **étatiser.**

ETATIZÁRE, *etatizări,* s.f. Acțiunea de *a etatiza* și rezultatul ei. — V. **etatiza.**

ETATIZÁT, -Ă, *etatizați, -te,* adj. Care a trecut în administrarea statului. — V. **etatiza.**

ET CÉTERA loc. adv. (Arată că enumerarea ar putea fi continuată) Și alții, și altele, și ceilalți, și așa mai departe. [Scris și: *et caetera.* — Abr.: *etc.* — Var.: **ețétera** adv.] — Din lat. **et caetera.**

ETÉNĂ, *etene,* s.f. Hidrocarbură nesaturată cu o dublă legătură în moleculă, gazoasă, inflamabilă, obținută din gazele de cocserie, gazele de cracare și prin descompunerea termică a etanului și a propanului, constituind o materie primă importantă pentru producerea polietilenei, a alcoolului etilic, a cauciucului sintetic etc.; etilenă. — Din fr. **éthène.**

ETÉR, (**1, 2**) *eteri,* s.m., (**3**) *eteruri,* s.n. **1.** S.m. Combinație organică lichidă, incoloră, foarte volatilă și inflamabilă, cu miros aromatic specific, obținută din alcooli sau din fenoli, cu numeroase folosiri în industrie. **2.** S.m. Substanță ipotetică (a cărei existență nu este admisă de fizica modernă) având proprietăți fizice contradictorii, care ar umple întregul spațiu și ale cărei oscilații ar constitui undele electromagnetice. **3.** S.n. Fig. Aer, atmosferă, cer, văzduh. **4.** S.n. (În concepția unor filosofi antici) Al cincilea element al Universului (alături de foc, apă, pământ și aer), din care sunt alcătuite corpurile cerești. — Din fr. **éther,** lat. **aether.**

ETERÁT, -Ă, *eterați, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. Care are mirosul eterului (**1**). ✦ Fig. Subtil, diafan, fin. **2.** S.m. Combinație rezultată prin evaporarea soluțiilor eterice ale unor compuși organici micști. — Din fr. **éthéré.**

ETÉRIC, -Ă, *eterici, -ce,* adj. **1.** Care are proprietăți asemănătoare eterului (**1**). ✧ *Ulei eteric* = substanță uleioasă, volatilă, cu miros puternic, care se extrage din florile, fructele sau frunzele plantelor parfumate și care se folosește în industria parfumurilor și în cea alimentară. **2.** Fig. Subtil, fin; inconsistent. — Din germ. **ätherisch.**

ETERÍA n. pr. f. Nume dat unei organizații politice secrete, cu ramificații și în Țările Române, înființată la începutul sec. XIX de patrioții greci pentru eliberarea Greciei

de sub stăpânirea otomană. ✦ Mişcarea revoluţionară a grecilor din 1821 împotriva turcilor. — Din ngr. **etería** „societate".

ETERÍST, *eterişti,* s.m. Participant la mişcarea revoluţionară a grecilor din 1821; membru sau partizan al eteriei. — **Eterie** + suf. *-ist.*

ETERIZÁ, *eterizez,* vb. I. Tranz. A anestezia cu eter (**1**). — Din fr. **éthériser.**

ETÉRN, -Ă, *eterni, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care există dintotdeauna, care nu va înceta niciodată să existe; nepieritor, veşnic. — Din lat. **aeternus.**

ETERNÍT s.n. (Constr.) Azbociment. — Din germ. **Eternit,** fr. **éternit.**

ETERNITÁTE s.f. Faptul de a fi etern (**1**); existenţă infinită în timp; durată nelimitată, veşnicie. ✦ (Prin exagerare) Perioadă foarte lungă. — Din fr. **éternité,** lat. **aeternitas, -atis.**

ETERNIZÁ, *eternizez,* vb. I. Tranz. A face să dureze fără sfârşit, să dăinuiască veşnic, să rămână în amintirea posterităţii. — Din fr. **éterniser.**

ETERNIZÁRE s.f. Acţiunea de *a eterniza* şi rezultatul ei. — V. **eterniza.**

ETERNIZÁT, -Ă, *eternizaţi, -te,* adj. Care a devenit etern. — V. **eterniza.**

ETEROCLÍT, -Ă, *eterocliţi, -te,* adj. **1.** Alcătuit din elemente disparate, eterogene. **2.** Neobişnuit, anormal; ciudat, bizar. [Var.: **heteroclít, -ă** adj.] — Din fr. **hétéroclite,** lat. **heteroclitus.**

ETERODÍNĂ s.f. v. **heterodină.**

ETERODÓX, -Ă adj. v. **heterodox.**

ETERODOXÍE s.f. v. **heterodoxie.**

ETEROFÓN, -Ă adj. v. **heterofon.**

ETEROFONÍE s.f. v. **heterofonie.**

ETEROGÉN, -Ă, *eterogeni, -e,* adj. **1.** (Despre elementele unui întreg) Diferit, felurit, deosebit; (despre un întreg) compus din elemente diferite. ✦ Cu origine sau provenienţă deosebită. **2.** (Înv.; în sintagma) *Substantiv eterogen* = substantiv neutru. — Din fr. **hétérogène.**

ETEROGENITÁTE s.f. Însuşirea de a fi eterogen. — **Eterogen** + suf. *-itate.* — Cf. fr. h é t é r o g é n é i t é.

ETEROGRÉFĂ s.f. v. **heterogrefă.**

ETEROMÁN, -Ă, *eteromani, -e,* s.m. şi f. Persoană care suferă de eteromanie. — Din fr. **éthéromane.**

ETEROMANÍE, *eteromanii,* s.f. Formă de toxicomanie care constă în consumarea repetată de cantităţi crescânde de eter etilic în scopul obţinerii unei stări de excitaţie psihică. — Din fr. **éthéromanie.**

ETEROMÓRF, -Ă adj. v. **heteromorf.**

ETERONÍM, -Ă adj. v. **heteronim.**

ETERONÓM, -Ă adj. v. **heteronom.**

ETERONOMÍE s.f. v. **heteronomie.**

ETEROPROTEÍDĂ s.f. v. **herteroproteidă.**

ETEROSFÉRĂ s.f. v. **heterosferă.**

ETEROSUGÉSTIE s.f. v. **heterosugestie.**

ETIÁJ, *etiaje,* s.n. Nivel de referinţă al unui curs de apă, stabilit pe baza nivelurilor minime anuale pe o perioadă îndelungată de observaţie şi în raport cu care se măsoară cotele apelor. [Pr.: *-ti-aj*] — Din fr. **étiage.**

ÉTIC, -Ă, *etici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Studiul teoretic al principiilor şi concepţiilor de bază din orice domeniu al gândirii şi activităţii practice. **2.** S.f. Ansamblu de norme în raport cu care un grup uman îşi reglează comportamentul pentru a deosebi ce este legitim şi acceptabil în realizarea scopurilor; morală. **3.** Adj. Privitor la etică (**1**), de etică, bazat pe etică, conform cu etica; moral. — Din fr. **éthique,** lat. **ethicus.**

ETICHETÁ, *etichetez,* vb. I. Tranz. **1**. A aplica o etichetă pe un obiect. **2.** Fig. A califica pe cineva sau ceva aşa cum se cuvine sau cum crede că se cuvine. — Din fr. **étiqueter.**

ETICHETÁRE, *etichetări,* s.f. Acţiunea de *a eticheta* şi rezultatul ei. — V. **eticheta.**

ETICHETÁT, -Ă, *etichetaţi, -te,* adj. Prevăzut cu o etichetă. — V. **eticheta.**

ETICHÉTĂ, *etichete,* s.f. **1.** Bucată de hârtie, de carton etc. care se aplică sau se leagă de pachete, sticle etc. şi pe care se indică conţinutul, preţul, posesorul, destinaţia etc. **2.** Fig. Titlu, nume, calificativ sub care se prezintă sau figurează cineva sau ceva, ascunzând natura adevărată. **3.** Fig. Norme de comportare riguros stabilite la curţile monarhilor, în relaţiile diplomatice; *p. ext.* reguli convenţionale de comportare (politicoasă), folosite în viaţa de toate zilele. — Din fr. **étiquette.**

ETICIÁN, -Ă, *eticieni, -e,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu etica, specialist în etică. [Pr. *-ci-an*] — **Etică** + suf. *-ian.*

ETÍL, *etili,* s.m. Radical organic monovalent obţinut din etan, prin îndepărtarea unui atom de hidrogen. — Din fr. **éthyle.**

ETILÁ, *etilez,* vb. I. Tranz. A efectua o etilare. — Din **etil.**

ETILÁRE, *etilări,* s.f. **1.** Introducere a unui radical etil într-o moleculă organică. **2.** Tratare a benzinei cu etil fluid în vederea obţinerii benzinei antidetonante. — V. **etila.**

ETILÉNĂ, *etilene,* s.f. (Chim.) Etenă. — Din fr. **éthylène.**

ETILENGLICÓL, *etilenglicoli,* s.m. (Chim.) Glicol. — Din fr. **éthylène-glycol.**

ETILENOXÍD, *etilenoxizi,* s.m. Oxid de etilenă. — **Etilenă** + **oxid.**

ETÍLIC, -Ă, *etilici, -ce,* adj. Care conţine etil; pe bază de etil. ✧ *Alcool etilic* = alcool. *Eter etilic* = eter (**1**). — Din fr. **éthylique.**

ETILÍSM s.n. Alcoolism. — Din fr. **éthylisme.**

ETIMOLÓG, -Ă, *etimologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în etimologie; etimologist (**1**). — Din **etimologie** (derivat regresiv).

ETIMOLÓGIC, -Ă, *etimologici, -ce,* adj. Care aparţine etimologiei, privitor la etimologie; bazat pe etimologie. ✧ *Ortografie etimologică* = ortografie în care principiile scrierii cuvintelor se bazează pe etimologia lor. — Din fr. **éthymologique,** lat. **etymologicus.**

ETIMOLOGÍE, *etimologii,* s.f. **1.** Stabilire a originii unui cuvânt prin explicarea evoluţiei lui fonetice şi semantice. **2.** Ramură a lingvisticii care studiază originea cuvintelor unei limbi. ✦ (Gram.; înv.) Morfologie. **3.** Etimon. ✧ *Etimologie multiplă* = provenienţă a unui cuvânt din două sau din mai multe surse diferite. *Etimologie populară* = modificare a formei sau a sensului unui cuvânt (recent intrat în limbă) sub influenţa unui cuvânt mai cunoscut cu care prezintă asemănări de formă şi uneori de sens. — Din fr. **étymologie,** lat. **etymologia**.

ETIMOLOGÍSM s.n. Tendinţă de a reforma limba literară, apropiind forma actuală a cuvintelor de o formă mai veche a ei, pretinsă a fi mai corectă. — Din fr. **étymologisme.**

ETIMOLOGÍST, -Ă, *etimologişti, -ste,* s.m. şi f. **1.** Etimolog. **2.** Partizan al ortografiei etimologice. — Din fr. **étymologiste.**

ETIMÓN, *etimoane,* s.n. Cuvânt (de obicei dintr-o limbă străină) din care provine un anumit cuvânt al unei limbi; etimologie (**3**). — Din fr. **étymon.**

ETIOLÁ, *etiolez,* vb. I. Tranz. A da naştere unei etiolări. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **étioler.**

ETIOLÁRE, *etiolări,* s.f. Fenomen care apare la plantele crescute în întuneric, manifestat prin alungirea tulpinilor, micşorarea şi albirea frunzelor etc., din cauza lipsei de clorofilă. [Pr.: *-ti-o-*] — V. **etiola.**

ETIOLÓGIC, -Ă, *etiologici, -ce,* adj. Care aparţine etiologiei, privitor la etiologie. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **étiologique.**

ETIOLOGÍE s.f. Ramură a medicinii care studiază cauzele şi factorii care determină apariţia diverselor boli. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **étiologie.**

ETIOPIÁN, -Ă, *etiopieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Etiopiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Etiopiei sau etiopienilor (**1**), privitor la Etiopia ori la etiopieni. ✦ (Substantivat, f.) Limbă vorbită de etiopieni. [Pr.: *-ti-o-pi-an*] — Din fr. **éthiopien.**

ETIRÁ, *etirez,* vb. I.Tranz. A efectua o etirare; a alungi, a întinde, a trage. — Din fr. **étirer.**

ETIRÁRE, *etirări,* s.f. (Tehn.) **1.** Operaţie de tragere a metalelor în fire; trefilare. **2**. Operaţie de întindere a fibrelor sintetice în scopul orientării macromoleculelor şi al creşterii rezistenţei lor. — V. **etira.**

ETIRÁT, -Ă, *etiraţi, -te,* adj. Care este alungit, întins. — V. **etira.**

ETMOÍD, *etmoide,* s.n. Os mic nepereche al craniului, străbătut de numeroase orificii traversate de nervii olfactivi şi situat în scobitura osului frontal, formând o parte din scheletul nasului. — Din fr. **ethmoïde.**

ETNÁRH, *etnarhi,* s.m. Comandant al unei etnarhii. — Din fr. **ethnarque.**

ETNARHÍE, *etnarhii,* s.f. Provincie a Imperiului Roman, Bizantin sau Otoman. — Din fr. **ethnarchie.**

ÉTNIC, -Ă, *etnici, -ce,* adj. Referitor la apartenenţa la un popor; privitor la formele de cultură şi de civilizaţie specifice unui popor. ✧ *Nume etnic* = nume de popor. *Grup etnic* = parte a populaţiei dintr-o societate vorbind aceeaşi limbă, împărtăşind aceleaşi atitudini, comportamente, trăsături mentale etc. ca produs al originii şi tradiţiei culturale comune. — Din fr. **ethnique,** lat. **ethnicus.**

ETNICÍSM s.n. Tendinţă a unor grupări literare româneşti de la începutul sec. XX de a subordona aspectele etice şi estetice celor etnice. — **Etnic** + suf. *-ism.*

ETNICITÁTE s.f. Ansamblul particularităţilor etnice specifice unui popor, unei culturi. — Din engl. **ethnicity.**

ETNÍE, *etnii,* s.f. Comunitate etnică. — Din fr. **ethnie.**

ETNOBOTÁNIC, -Ă, *etnobotanici, -ce,* s.f. adj. **1.** S.f. Studiu al denumirilor populare ale plantelor. **2.** Adj. De etnobotanică (**1**), referitor la etnobotanică (**1**). — Din fr. **ethnobotanique.**

ETNOCENTRÍSM s.n. Tendinţă de a considera valorile şi modelele culturale ale propriului grup ca fiind superioare celor ale altor grupuri. — Din fr. **ethnocentrisme,** engl. **ethnocentrism.**

ETNOCULTURÁL, -Ă, *etnoculturali, -e,* adj. De etnocultură. — **Etnocultură** + suf. *-al.*

ETNOCULTÚRĂ, *etnoculturi,* s.f. Cultură populară tradiţională. — Din fr. **ethnoculture.**

ETNOFOLCLÓRIC, -Ă, *etnofolclorici, -ce,* adj. Privitor la folclorul unui popor. — **Etno**[grafic] + **folcloric.**

ETNOGENÉZĂ s.f. Etnogenie. — Din fr. **ethnogenèse.**

ETNOGENÍE s.f. Ramură a antropologiei care studiază originea şi filiaţia raselor şi a popoarelor, formarea etnolingvistică a unui popor; etnogeneză. — Din fr. **ethnogénie.**

ETNOGRÁF, -Ă, *etnografi, -e,* s.m. şi f. Specialist în etnografie. — Din fr. **ethnographe.**

ETNOGRÁFIC, -Ă, *etnografici, -ce,* adj. Care aparține etnografiei, privitor la etnografie. — Din fr. **ethnographique**.

ETNOGRAFÍE s.f. Știință care clasifică popoarele lumii, studiază compoziția, originea și răspândirea lor, urmărește evoluția culturii lor materiale și spirituale, moravurile și particularitățile felului lor de viață, legăturile cultural-istorice reciproce. — Din fr. **ethnographie.**

ETNOLINGVÍSTICĂ s.f. Disciplină a lingvisticii care studiază limbajul ca o funcție a culturii. — Din fr. **ethnolinguistique.**

ETNOLÓG, -Ă, *etnologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în etnologie. — Din fr. **ethnologue.**

ETNOLÓGIC, -Ă, *etnologici, -ce,* adj. Care aparține etnologiei, privitor la etnologie. — Din fr. **ethnologique.**

ETNOLOGÍE s.f. Știință care studiază caracteristicile fiecărei etnii în scopul determinării liniilor directoare ale structurii și evoluției popoarelor. — Din fr. **ethnologie.**

ETNOMUZICOLÓG, -Ă, *etnomuzicologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în etnomuzicologie. — Din fr. **ethnomusicologue.**

ETNOMUZICOLOGÍE s.f. Ramură a muzicologiei care cercetează culturile muzicale ale popoarelor sau culturile muzicale de tip arhaic. — Din engl. **ethnomusicology,** fr. **ethnomusicologie.**

ETNONÍM, *etnonime,* s.n. Nume de popor. — Din fr. **ethnonyme.**

ETNOPEDAGÓGIC, -Ă, *etnopedagogici, -ce,* adj. De etnopedagogie. — Din **etnopedagogie.**

ETNOPEDAGOGÍE s.f. Orientare în pedagogia de la începutul sec. XX care are în vedere educația întregului popor. — **Etno**[logie] + **pedagogie.**

ETNOPSIHOLOGÍE s.f. Ramură a antropologiei care studiază viața unui popor și producțiile sale în raport cu însușirile lui psihologice specifice. — Din fr. **ethnopsychologie.**

ETNOSOCIOLOGÍE s.f. Disciplină a sociologiei care interpretează fenomenele sociale mai ales cu ajutorul datelor etnologiei. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **ethnosociologie.**

ETOCRAȚÍE s.f. Guvernare fundată numai pe principiile moralei. — Din fr. **ethocratie.**

ETÓLĂ, *etole,* s.f. **1.** Podoabă alcătuită dintr-o fâșie de lână sau de mătase ornamentată cu o cruce, purtată de preoții catolici în timpul serviciului religios. **2.** Fâșie lată de blană, purtată de femei în jurul gâtului sau al umerilor. — Din fr. **étole.**

ETOLÓG, *etologi,* s.m. Specialist în etologie. — Din fr. **éthologue.**

ETOLOGÍE s.f. **1.** Disciplină care are ca obiect studiul moravurilor, al obiceiurilor popoarelor. **2.** Ramură a biologiei moderne care studiază comportamentul, modul de viață al animalelor și plantelor din punctul de vedere al dinamicii lor, urmărind interacțiunile dintre indivizi în cadrul aceleiași specii sau populații. — Din fr. **éthologie.**

ÉTOS s.n. **1.** Ansamblu de trăsături specifice unui grup social sau unei epoci; fizionomie morală, moralitate. **2.** Specific cultural al unei colectivități. [Scris și: *ethos*] — Din lat. **ethos,** gr. **éthos.**

ETRÁVĂ, *etrave,* s.f. Element de rezistență care închide corpul unei nave la proră și cu care nava își deschide drumul la înaintarea prin apă. — Din fr. **étrave.**

ETRIÉR, *etriere,* s.n. **1.** Piesă în formă de U utilizată pentru asamblarea barelor de tracțiune ale vehiculelor, ca mâner pentru pârghiile de acționare ale întrerupătoarelor electrice etc. **2.** Element de armătură transversală care înconjoară armătura longitudinală la construcțiile de beton armat. [Pr.: *-tri-er*] — Din fr. **étrier.**

ETRÚSC, -Ă, *etrusci, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Persoană aparținând unei populații care a trăit în milen. I î.H. în unele regiuni ale Peninsulei Italice și care, după ce a exercitat o puternică influență asupra Romei până în sec. I î.H., a fost complet romanizată; (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație. **2.** Adj. Care se referă la etrusci (**1**), care aparține etruscilor. ✦ (Substantivat, f.) Limba etruscă. — Din fr. **étrusque.**

ETRUSCOLÓG, *etruscologi,* s.m. Specialist în etruscologie. — Din fr. **étruscologue.**

ETRUSCOLOGÍE s.f. Studiul culturii și civilizației etrusce. — Din fr. **étruscologie.**

ETUFÁ, *etufez,* vb. I. Tranz. A efectua o etufare. — Din fr. **étouffer.**

ETUFÁRE, *etufări,* s.f. Acțiunea de *a etufa* și rezultatul ei; operație care constă în distrugerea nimfei fluturelui de mătase prin introducerea gogoșilor destinate filării într-un cuptor special, la o temperatură de circa 80°. — V. **etufa.**

ETUÍ, *etui-uri,* s.n. Cutiuță sau toc din piele, stofă, carton, material plastic etc., în care se păstrează unele obiecte (mici și fragile) pentru a le proteja și care are forma adaptată acestor obiecte. [Pr.: *e-tüi*] — Din fr. **étui.**

ETÚVĂ, *etuve,* s.f. Aparat metalic format dintr-o incintă etanșă, folosit pentru sterilizare și deparazitare prin mijloace chimice și fizice, pentru menținerea la o temperatură ridicată a unor substanțe sau piese. — Din fr. **étuve.**

EȚÉTERA adv. v. **et cetera.**

EU, pron. pers. 1, s.n. **I.** Pron. pers. 1 sg. **1.** (La nominativ, ține locul numelui persoanei care vorbește, cu funcțiune de subiect) *Eu merg.* ✧ (În formule de introducere din actele oficiale) *Eu, X, declar...* **2.** (La dativ, în formele *mie, îmi, mi*) *Poveștile isprăvilor lui încă nu mi le-a spus*. ✧ (Indică posesiunea) *Îmi recitesc pagina din urmă*. ✧ (Intră în compunerea verbelor construite cu dativul pronumelui personal) *Sărut mâna mătușii, luându-mi ziua bună*. ✧ (Cu valoare de dativ etic) *Aici mi-ai fost?* **3.** (La acuzativ, în formele *mine, mă, m-) Oamenii mă laudă*. ✧ (Intră în compunerea verbelor reflexive construite cu acuzativul pronumelui personal) *M-am trezit târziu*. **4.** (Urmat de *unul, una* la diferite cazuri, exprimă ideea de izolare) *Mie unuia nu-mi trebuie*. **II.** S.n. (Fil.; Psih.) Nucleu al personalității; (la Freud) instanța conștientă a psihicului care echilibrează forțele cărora le este supus individul; totalitatea impulsurilor instinctive și a relațiilor cu lumea exterioară. [Pr.: (**I**) *ieu*. — (**I**) Dat. *mie, îmi, mi;* acuz. *mine, mă, m-*. — Var.: (pop., **I**) **io** pron. pers. 1 sg.] — (**I**) Lat. **ego, mihi, me,** (**II**) calc după fr. [le] *moi,* germ. [das] *Ich.*

EUCALÍPT, *eucalipți,* s.m. Gen de arbori giganți, tropicali și subtropicali, cu flori mici verzi și frunze persistente, din frunzele și scoarța cărora se extrag uleiuri eterice folosite în farmacie și în parfumerie, iar lemnul, rezistent și dur, se folosește în construcții *(Eucalyptus);* arbore din acest gen. [Pr.: *e-u-*] — Din fr., lat. **eucalyptus.**

EUCALIPTÓL s.m. Substanță uleioasă obținută din frunzele de eucalipt, utilizată ca antiseptic al căilor respiratorii. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eucalyptol.**

EUCARIÓTĂ, *eucariote,* s.f. (Biol.) Plantă sau animal evoluat care are nucleu tipic, separat prin membrană. [Pr.: *e-u-ca-ri-o-*] — Din engl. **eucaryote.**

EUCLÁZ s.n. Mineral rar, din familia silicaților, cu o compoziție foarte apropiată de cea a berilului. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **euclase.**

EUCLIDIÁN, -Ă, *euclidieni, -e,* adj. Referitor la geometria lui Euclid sau la principiile acesteia. [Pr.: *e-u-cli-di-an*] — Din fr. **euclidien.**

EUDEMONÍSM s.n. Doctrină morală care consideră că scopul conduitei umane este fericirea. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eudémonisme.**

EUDEMONÍST, -Ă, *eudemoniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al eudemonismului. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eudémoniste.**

EUDIOMÉTRU, *eudiometre,* s.n. Aparat electric alcătuit dintr-un tub de sticlă gradat, cu doi electrozi de platină, folosit la analiza volumetrică a gazelor sau la sinteza anumitor substanțe gazoase cu ajutorul descărcărilor electrice. [Pr.: *e-u-di-o-*] — Din fr. **eudiomètre.**

EUDÍST, -Ă, *eudiști, -ste,* s.m. și f. Membru al unei congregații catolice instituite în sec. XVII. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eudiste.**

EUFEMÍSM, *eufemisme,* s.n. Cuvânt sau expresie care, în vorbire sau în scris, înlocuiește un cuvânt sau o expresie neplăcută, jignitoare, necuviincioasă sau obscenă, respectând paralelismul de sens. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **euphémisme.**

EUFEMÍSTIC, -Ă, *eufemistici, -ce,* adj. Privitor la eufemism, propriu, caracteristic eufemismului; care constituie un eufemism. [Pr.: *e-u-*] — Din **eufemism** (după *aforism – aforistic*). Cf. germ. e u p h e m i s t i s c h.

EUFÓNIC, -Ă, *eufonici, -ce,* adj. Care produce eufonie; privitor la eufonie. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **euphonique.**

EUFONÍE, *eufonii,* s.f. Succesiune armonioasă de vocale și de consoane, care are drept efect o impresie acustică plăcută. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **euphonie,** lat. **euphonia.**

EUFÓNIU, *eufonii,* s.n. Instrument muzical de alamă, folosit de obicei la acompaniament. [Pr.: *e-u-*] — Din it. **eufonio.**

EUFORBIACÉE, *euforbiacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate, lemnoase și erbacee, ale căror fructe (capsule, bace sau drupe), cu numeroase semințe, conțin uleiuri grase; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *e-u-for-bi-a-*] — Din fr. **euphorbiacée.**

EUFÓRIC, -Ă, *euforici, -ce,* adj. De euforie, care se referă la euforie, care provoacă euforia. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **euphorique.**

EUFORÍE, *euforii,* s.f. Stare care se manifestă printr-o senzațaie de bună dispoziție exagerată, de optimism nemotivat și care apare în unele boli nervoase sau este provocată de unele substanțe narcotice; *p. ext.* beatitudine. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **euphorie.**

EUFORIZÁNT, -Ă, *euforizanți, -te,* adj. Care produce euforie. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **euphorisant.**

EUFUÍSM s.n. (Livr.) Manieră stilistică similară gongorismului spaniol sau manierismului italian folosită în proza elisabetană și barocă. [Pr.: *e-u-fu-ism*] — Din engl. **euphuism.**

EUFUÍSTIC, -Ă, *eufuistici, -ce,* adj. (Livr.; despre stil) Prețios, pompos, bombastic. [Pr.: *e-u-fu-is-*] — Din engl. **euphuistic.**

EUGENÉTICĂ s.f. Eugenie. [Pr.: *e-u-*] — Din germ. **Eugenetik.**

EUGENÉZIC, -Ă, *eugenezici, -ce,* adj. Care aparține eugeneticii, referitor la eugenetică. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eugénésique.**

EUGÉNIC, -Ă, *eugenici, -ce,* adj. (Livr.) Referitor la eugenie. [Pr.: *e-u-*] — Din engl. **eugenic.**

EUGENÍE s.f. Disciplină care studiază aplicarea practică a biologiei eredității în ameliorarea genetică a individului; ansamblul metodelor care stau la baza acestei discipline. [Pr.: *e-u-*] — Din lat. **eugenia**. Cf. fr. e u g é n i s m e.

EUGLÉNĂ, *euglene,* s.f. Protozoar flagelat oval-alungit, de apă dulce, care posedă cromatofori cu clorofilă *(Euglena viridis).* [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **euglène.**

EUHARÍSTIC, -Ă, *euharistici, -ce,* adj. De euharistie, privitor la euharistie. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eucharistique.**

EUHARISTÍE, *euharistii,* s.f. (Bis.) Taină şi act de venerație în cele mai multe Biserici creştine, constând în împărtăşirea cu pâine şi vin a credincioşilor; cuminecătură, împărtăşanie, grijanie. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eucharistie,** lat. **eucharistia.**

EUHEMERÍSM s.n. Doctrina lui Euhemeros (sec. IV-III î.H.), potrivit căreia zeii nu sunt decât oameni de seamă divinizați. [Pr.: *e-u-*. — Var.: **evhemerísm** s.n.] — Din fr. **évhémérisme.**

EUMENÍDE s.f. pl. Nume eufemistic dat eriniilor, furiilor. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **euménides.**

EUNÚC, *eunuci,* s.m. (La turci) Bărbat castrat care făcea serviciul de paznic (al haremului) la curtea sultanului; hadâmb, famen. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eunuque,** lat. **eunuchus.**

EUPATRÍD, *eupatrizi,* s.m. Membru al aristocrației gentilice în Atica. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eupatrides.**

EUPEPSÍE, *eupepsii,* s.f. Digestie uşoară. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eupepsie.**

EUPÉPTIC, -Ă, *eupeptici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care uşurează digestia. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eupeptique.**

EUPLOÍD, *euploide,* s.n. (Biol.) Organism ale cărui celule somatice conțin un număr de cromozomi egal cu numărul de bază al celulei sau cu un multiplu al acestuia. [Pr.: *e-u-plo-id*] — Din fr. **éuploide,** engl. **euploid.**

EUPNÉE s.f. Respirație bună, normală. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eupnée.**

EURIBÁR, -Ă, *euribari, -e,* adj., s.m. şi f. (Animal) care suportă variații mari ale presiunii hidrostatice din mediul acvatic. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eurybare.**

EURIBIÓNT, -Ă, *euribionți, -te,* adj. (Despre organisme) Care suportă variații mari ale condițiilor de mediu. [Pr.: *e-u-ri-bi-ont*] — Din fr. **eurybionte.**

EURIHALÍN, -Ă, *eurihalini, -e,* adj. (Despre organisme acvatice) Care suportă variații mari ale salinității. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **euryhalin.**

EURÍP, *euripe,* s.n. Canal artificial care separa, la romani, arena şi animalele sălbatice de spectatori, în circuri. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **euripe,** lat. **euripus.**

EURÍSTIC, -Ă, *euristici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre procedee metodologice) Care serveşte la descoperirea unor cunoştințe noi. **2.** S.f. Metodă de studiu şi de cercetare bazată pe descoperirea de fapte noi; arta de a duce o dispută cu scopul de a descoperi adevărul. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **euristique.**

EURITÉRM, -Ă, *euritermi, -e,* adj. (Despre organisme) Care suportă variații mari ale temperaturii din mediul extern. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eurytherme.**

EURÍTMIC, -Ă, *euritmici, -ce,* adj. Privitor la euritmie, care are un ritm armonios. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eurythmique.**

EURITMÍE, *euritmii,* s.f. **1.** Armonie de sunete, de linii, de mişcări etc. (în muzică, în dans, în vorbire etc.). **2.** Funcționare regulată a unei activități organice ritmice. **3**. (Med.) Ritm regulat al pulsului. [Pr. *-e-u-*] — Din fr. **eurythmie,** it. **euritmia.**

ÉURO[1]- Element de compunere cu semnificația „în sau din Europa”, „specific Europei”. [Pr. *-e-u-*] — Din fr. **euro-.**

ÉURO[2], *euro,* s.m. Monedă unică europeană începând cu anul 2002, care a înlocuit monedele naționale din 12 țări ale Uniunii Europene. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **euro.**

EUROATLÁNTIC, -Ă, *euroatlantici, -ce,* adj. Care aparține țărilor membre ale Alianței Atlanticului de Nord, referitor la această alianță şi la aceste țări. [Pr.: *e-u-ro-a-*] — **Euro-** + **atlantic.**

EUROCÉNT, *eurocenți,* s.m. Monedă divizionară reprezentând a suta parte dintr-un euro. [Pr.: *e-u-*] — **Euro-** + **cent.**

EURODOLÁR, *eurodolari,* s.m. Dolar american depus în bănci situate în afara teritoriului sau legislației SUA şi utilizat pentru tranzacții în Europa. [Pr.: *e-u-*] — Din engl., fr. **eurodollar.**

EUROOBLIGAȚIÚNE, *euroobligațiuni,* s.f. (Ec.) Obligațiune emisă şi comercializată pe piețele europene. [Pr.: *e-u-ro-o-*] — **Euro-** + **obligațiune.**

EUROPARLAMENTÁR, *europarlamentari,* s.n. Membru în Parlamentul european. [Pr.: *e-u-*] — **Euro[1]-** + **parlamentar.** Cf. it. europarlamentare.

EUROPEÁN, -Ă, *europeni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populația Europei. **2.** Adj. Care aparține Europei sau europenilor (**1**), privitor la Europa ori la europeni; europenesc. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **européen.**

EUROPEÁNCĂ, *europence,* s.f. Femeie care face parte din populația Europei. [Pr.: *e-u-*] — **European** + suf. *-că.*

EUROPENÉSC, -EÁSCĂ, *europeneşti,* adj. (Înv.) European. [Pr.: *e-u-*] — **European** + suf. *-esc*.

EUROPENÉŞTE adv. Ca europenii (**1**). [Pr.: *e-u-*] — **European** + suf. *-eşte.*

EUROPENIZÁ, *europenizez,* vb. I. Refl. şi tranz. A adopta sau a face să adopte îmbrăcămintea, obiceiurile, purtările caracteristice europenilor. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **européaniser.**

EUROPENIZÁRE s.f. Acțiunea de *a europeniza* şi rezultatul ei. [Pr.: *e-u-*] — V. **europeniza.**

EURÓPIU s.n. Element chimic din familia pământurilor rare. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **europium.**

EUROSCÉPTIC, *eurosceptici,* s.m. Persoană, în special politician britanic, care se opune Uniunii Europene sau numai sporirii puterilor ei. [Pr.: *e-u-*] — Din engl. **Euro-sceptic.**

EUSEMÍE, *eusemii,* s.f. Totalitatea simptomelor favorabile în evoluția unei boli. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eusémie.**

EUSTÍL, *eustiluri,* s.n. Colonadă în care coloanele sunt distanțate între ele prin spații proporționate după diametrele lor. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eustyle.**

EUTANASIÁ, *eutanasiez,* vb. I. Tranz. A provoca o eutanasie. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **euthanasier.**

EUTANASÍE s.f. **1.** Moarte fără dureri. **2.** Metodă de provocare (de către medic) a unei morți precoce nedureroase unui bolnav incurabil, pentru a-i curma o suferință îndelungată şi grea. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **euthanasie.**

EUTANASIÉRE s.f. Faptul de *a eutanasia.* [Pr.: *e-u-*] — V. **eutanasia.**

EUTÉCTIC, -Ă, *eutectici, -ce,* adj. (Despre amestecuri chimice) Care se topeşte sau se solidifică la o temperatură constantă, inferioară punctului de topire a fiecăruia dintre constituenți. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eutectique.**

EUTECTOÍD, *eutectoide,* s.n. Aliaj sub formă de amestec mecanic a două sau a mai multor faze solide rezultate prin cristalizarea lor simultană, la temperatură constantă. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eutectoïde.**

EUTEXÍE, *eutexii,* s.f. Fenomen prezentat de un amestec a cărui temperatură de fuziune constantă este mai joasă decât aceea a altui amestec făcut în alte proporții. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eutexie.**

EUTOCÍE, *eutocii,* s.f. Naştere normală, fără complicații. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eutocie.**

EUTRÓFIC, -Ă, *eutrofici, -ce,* adj. (Despre copii) Care este hrănit bine; care este dezvoltat normal. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eutrophique.**

EUTROFÍE, *eutrofii,* s.f. Dezvoltare armonioasă a organismului, ca urmare a unei bune nutriții a țesuturilor. [Pr.: *e-u-*] — Din fr. **eutrophie.**

EV, *evuri,* s.n. (Livr.) Perioadă din istoria omenirii cu anumite trăsături specifice. ✧ *Evul Mediu* = perioadă din istoria omenirii cuprinsă între Antichitate şi epoca modernă. [Pl. şi: (m.) *evi*] — Din lat **aevum.**

EVACUÁ, *evacuez,* vb. I. Tranz. **1.** A lăsa liber, a goli, a părăsi în masă un imobil, o localitate, o regiune etc.; a elibera (**4**). **2.** A lua măsuri de îndepărtare, a scoate, în chip organizat, dintr-un loc şi a duce în altul oameni, bunuri etc. ✦ A scoate dintr-o zonă periculoasă populația, animalele, bunurile spre a preveni distrugerea lor. **3.** A elimina gazele nefolositoare din cilindrul unui motor cu ardere internă. ✦ A elimina reziduurile rezultate dintr-un proces tehnologic. **4.** A elimina fecalele din intestine. [Pr.: *-cu-a*] — Din fr. **évacuer,** lat. **evacuare.**

EVACUÁBIL, -Ă, *evacuabili, -e,* adj. Care poate fi evacuat. [Pr.: *-cu-a-*] — **Evacua** + suf. *-bil.*

EVACUÁRE, *evacuări,* s.f. Acțiunea de *a evacua* şi rezultatul ei. ✦ Fază din ciclul motoarelor cu ardere internă sau al turbinelor cu gaze, în care gazele de ardere sunt evacuate din maşină după ce au efectuat lucrul mecanic. [Pr.: *-cu-a-*] — V. **evacua**.

EVADÁ, *evadez,* vb. I. Intranz. (Despre deținuți) A fugi din închisoare sau de sub pază; *p. ext.* (fam.) a fugi, a scăpa. — Din fr. **évader,** lat. **evadere.**

EVADÁRE, *evadări,* s.f. Acțiunea de *a evada* şi rezultatul ei. — V. **evada.**

EVADÁT, -Ă, *evadați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care a fugit din închisoare sau de sub pază. — V. **evada.**

EVALUÁ, *evaluez,* vb. I. Tranz. A determina, a stabili prețul, valoarea, numărul, cantitatea etc.; a calcula, a socoti. ✦ A prețui, a estima. [Pr.: *-lu-a*] — Din fr. **évaluer.**

EVALUÁBIL, -Ă, *evaluabili, -e,* adj. Care poate fi evaluat; estimabil. [Pr.: *-lu-a-*] — Din fr. **évaluable.**

EVALUÁRE, *evaluări,* s.f. Acțiunea de *a evalua* şi rezultatul ei; socoteală, calcul; apreciere, prețuire. [Pr.: *-lu-a-*] — V. **evalua.**

EVALUÁT, -Ă, *evaluați, -te,* adj. A cărui valoare, cantitate etc. a fost stabilită. [Pr.: *-lu-at*] — V. **evalua.**

EVANESCÉNT, -Ă, *evanescenți, -te,* adj. (Rar) Care se pierde, care dispare treptat. — Din fr. **évanescent.**

EVANESCÉNȚĂ, *evanescențe,* s.f. (Rar) Dispariție lentă; estompare treptată. — Din fr. **évanescence.**

EVANGHELIÁR, *evangheliare,* s.n. **1.** Carte care cuprinde cele patru Evanghelii; tetraevanghel. **2.** Carte de slujbă care conține pericope din cele patru Evanghelii, citite în cadrul liturghiei sau cu alte ocazii şi aranjate în funcție de sărbătoarea Sfintelor Paşti. [Pr.: *-li-ar*] — Din fr. **évangéliaire,** lat. **evangeliarium.**

EVANGHÉLIC, -Ă, *evanghelici, -ce,* adj. **1.** Privitor la Evanghelie, caracteristic pentru Evanghelie; din Evanghelie. **2.** (Adesea substantivat) Care ține de cultul luteran. — Din fr. **évangélique,** lat. **evangelicus.**

EVANGHÉLIE, *evanghelii,* s.f. **1.** Vestea cea bună despre împărăția lui Dumnezeu şi despre mântuire, mesajul sau conținutul acesteia cuprins în predica şi învățătura lui Isus Hristos. **2.** Tradiția orală a predicii lui Isus; istoria vieții pământene a Fiului lui Dumnezeu întrupat; predica şi învățătura lui Isus spuse în primele patru cărți ale Noului Testament, atribuite celor patru evanghelişti, fiecare cuprinzând Evanghelia (**1**) în întregime, dar prezentată într-un mod propriu autorului. ✦ Evangheliar. ✧ Expr. *Literă* (sau *cuvânt*) *de evanghelie* = lucru absolut sigur, mai presus de îndoială. *A-şi băga* (sau *vârî*) *capul* (*sănătos* sau *teafăr, zdravăn* etc.) *sub evanghelie* = a-şi cauza singur neplăceri, încurcături. ✦ Fiecare

dintre capitolele din această carte, care se citesc în timpul serviciului divin. [Var.: (pop.) **vanghélie** s.f.] — Din sl. **evangelije.**

EVANGHELÍST, *evangheliști,* s.m. **1.** (În Noul Testament) Propovăduitor al Evangheliei, activitatea sa fiind asociată funcției sacerdotale. **2.** Fiecare dintre cei patru autori care au consemnat Evanghelia lui Hristos: Matei, Marcu, Luca și Ioan. [Var.: (pop.) **vanghelíst** s.m.] — Din sl. **evangelistŭ.**

EVANGHELIZÁ, *evanghelizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A converti la creștinism. — Din fr. **évangéliser,** lat. **evangelizare.**

EVANTÁI, *evantaie,* s.n. Obiect pliabil, în formă de semicerc, executat din hârtie, mătase, pene etc., folosit mai ales de femei pentru a-și face vânt și a se apăra de căldură. ✧ Loc. adj. și adv. *În evantai* = în formă de raze care pornesc dintr-un punct și formează un semicerc. [Var.: **evantáliu** s.n.] — Din fr. **éventail.**

EVANTÁLIU s.n. v. **evantai.**

EVAPORÁ, *evápor,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) transforma (un lichid) în vapori; a (se) vaporiza. ✦ A (se) transforma în vapori numai la suprafață, la temperaturi inferioare temperaturii sale de fierbere. **2.** Refl. Fig. (Fam.) A se face nevăzut; a dispărea. [Prez. ind. și: *evaporez*] — Din fr. **évaporer,** lat. **evaporare.**

EVAPORÁBIL, -Ă, *evaporabili, -e,* adj. (Despre lichide) Care se poate evapora (ușor). — Din fr. **évaporable.**

EVAPORÁRE, *evaporări,* s.f. Acțiunea de *a (se) evapora* și rezultatul ei. — V. **evapora.**

EVAPORATÓR[1], *evaporatoare,* s.n. **1.** Aparat care servește la concentrarea soluțiilor prin evaporare. **2.** Parte componentă a unei instalații frigorifice în care se evaporă lichidul de răcire, producând frigul. — Din fr. **évaporateur,** germ. **Evaporator.**

EVAPORATÓR[2], -OÁRE, *evaporatori, -oare,* s.m. și f. Muncitor care lucrează la evaporator[1] (**1**). — **Evapora** + suf. *-tor*.

EVAPORÁȚIE s.f. (Fiz.) Evaporare. — Din fr. **évaporation.**

EVAPORIMÉTRU, *evaporimetre,* s.n. Instrument pentru măsurarea vitezei de evaporare a apei. — Din fr. **évaporimètre.**

EVAZÁ, *evazez,* vb. I. Tranz. A lărgi progresiv, spre extremitatea deschisă, cavitatea unui obiect sau anumite articole de îmbrăcăminte. — Din fr. **évaser.**

EVAZÁRE, *evazări,* s.f. Acțiunea de *a evaza* și rezultatul ei; lărgire progresivă efectuată la extremitatea unui obiect sau la anumite articole de îmbrăcăminte. — V. **evaza.**

EVAZÁT, -Ă, *evazați, -te,* adj. (Mai ales despre fuste) Care are jumătatea inferioară mai largă decât jumătatea superioară; în formă de trapez. — V. **evaza.** Cf. fr. é v a s é.

EVAZIONÍST, -Ă, *evazioniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se sustrage de la obligațiile fiscale. [Pr.: *-zi-o-*] — **Evaziune** + suf. *-ist*.

EVAZIÚNE, *evaziuni,* s.f. **1.** (În sintagma) *Evaziune fiscală* = sustragere prin orice mijloace de la plata impozitelor, taxelor și a altor sume datorate bugetelor de stat de către persoanele fizice și juridice, care realizează venituri impozabile, conform reglementărilor fiscale. **2.** (Rar) Evadare. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **évasion,** lat. **evasio, -onis.**

EVAZÍV, -Ă, *evazivi, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care exprimă o atitudine vagă, neprecisă; ocolit. — Din fr. **évasif.**

EVECȚIÚNE, *evecțiuni,* s.f. Inegalitate periodică în mișcarea Lunii, produsă de acțiunea Soarelui. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **évection,** lat. **evectio, -onis.**

EVENIMÉNT, *evenimente,* s.n. **1.** Întâmplare importantă, fapt de mare însemnătate. **2.** (În teoria informației) Orice fenomen local și instantaneu sau stare locală și instantanee. **3.** (Mat.) Noțiune de bază din domeniul teoriei probabilităților, care exprimă producerea sau neproducerea unui fenomen în cadrul unui experiment. — Din fr. **événement.**

EVENIMENȚIÁL, -Ă, *evenimențiali, -e,* adj. **1.** Care se mărginește la descrierea evenimentelor (**1**). **2.** Care se referă la descrierea evenimentelor (**1**). [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **événementiel.**

EVENTÍV, -Ă, *eventivi, -e,* adj. (Gram.; în sintagma) *Verb reflexiv eventiv* (și substantivat, n.) = verb reflexiv care arată că în starea subiectului se produce o schimbare, că subiectul se transpune în altă stare decât aceea în care se găsea. — Din fr. **éventif.**

EVENTRÁȚIE, *eventrații,* s.f. Ieșire sub piele a viscerelor învelite în sacul peritoneal, care apare în urma unui traumatism sau a unei operații. — Din fr. **éventration.**

EVENTUÁL, -Ă, *eventuali, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care poate să se întâmple; posibil, probabil. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **éventuel.**

EVENTUALITÁTE, *eventualități,* s.f. Situație care s-ar putea ivi, caz posibil; împrejurare viitoare posibilă. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **éventualité.**

EVERSIÚNE, *eversiuni,* s.f. **1.** (Livr.) Răsturnare; ruinare. **2.** (Med.) Ieșire a unei membrane din cavitatea ei naturală. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **éversion,** lat. **eversio, -onis.**

EVGHENICÓS, -OÁSĂ, *evghenicoși, -oase,* adj. (Înv.) Nobil. — Din ngr. **evghenikós.**

EVGHENÍE, *evghenii,* s.f. (Înv.) Boierie, noblețe. ✦ (În epoca fanariotă, urmat de un adjectiv posesiv) Formulă politicoasă de adresare către un boier. — Din ngr. **evghenía.**

EVHEMERÍSM s.n. v. **euhemerism.**

EVICȚIÚNE, *evicțiuni,* s.f. (Jur.) Pierdere totală sau parțială, a posesiei ori a dreptului de proprietate asupra unui lucru dobândit prin cumpărare, partaj etc., în favoarea unei terțe persoane, căreia îi este recunoscut legal un drept real asupra unui lucru. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **éviction,** lat. **evictio, -onis.**

EVIDÉNT, -Ă, *evidenți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care este atât de clar încât nu mai trebuie dovedit; vădit, neîndoielnic. — Din fr. **évident,** lat. **evidens, -ntis.**

EVIDÉNȚĂ, (**2**) *evidențe,* s.f. **1.** Faptul de a fi evident, caracterul a ceea ce este evident; certitudine. ✧ Expr. *A scoate* (sau *a pune*) *în evidență* = a scoate la iveală, a sublinia. **2.** Activitate care asigură informarea permanentă și precisă despre situația dintr-un anumit domeniu prin înregistrarea și controlul proceselor, fenomenelor, lucrurilor, bunurilor, persoanelor etc. din punct de vedere cantitativ și calitativ. — Din fr. **évidence,** lat. **evidentia,** it. **evidenza.**

EVIDENȚIÁ, *evidențiez,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A ieși sau a scoate în evidență; a (se) deosebi, a (se) distinge, a (se) remarca. **2.** Tranz. A recunoaște oficial meritele sau succesele obținute în muncă de cineva. [Pr.: *-ți-a*] — Din **evidență.**

EVIDENȚIÁT, -Ă, *evidențiați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care s-a distins, s-a remarcat; căruia i s-au recunoscut oficial meritele sau succesele în muncă. [Pr.: *-ți-at*] — V. **evidenția.**

EVIDENȚIÉRE, *evidențieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) evidenția* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-e-*] — V. **evidenția.**

EVÍNGE, *evíng,* vb. III. Tranz. A face pe cineva să sufere o evicțiune. — Din lat. **evincere** (după *învinge).*

EVIRÁȚIE, *evirații,* s.f. (Rar) Castrare. — Din fr. **éviration.**

EVISCERÁ, *eviscerez,* vb. I. Tranz. A scoate organele din cavitatea abdominală și toracică la animalele tăiate pentru consum. — Din fr. **éviscérer.**

EVISCERÁRE, *eviscerări,* s.f. Acțiunea de *a eviscera.* — V. **eviscera.**

EVITÁ, *evít,* vb. I. Tranz. A căuta să scape de...; a se feri de...; a ocoli. ✦ A împiedica; a îndepărta, a înlătura. *O reparație mică poate evita pagube mari*. — Din fr. **éviter,** lat. **evitare.**

EVITÁBIL, -Ă, *evitabili, -e,* adj. Care poate fi evitat. — Din fr. **évitable,** lat. **evitabilis.**

EVITABILITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este evitabil. — **Evitabil** + suf. *-itate*.

EVITÁRE, *evitări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a evita*. **2.** Poziție (determinată de direcția prorei) pe care o ia o navă sub acțiunea vântului și a curenților. **3.** Manevră efectuată de o navă pentru întoarcere sau pentru a ocoli o altă navă sau un obstacol. — V. **evita.**

EVLÁVIE, *evlavii,* s.f. Religiozitate profundă, exteriorizată printr-o scrupuloasă îndeplinire a practicilor bisericești; cucernicie. ✦ Fig. Comportare respectuoasă și admirativă față de cineva sau de ceva. — Din ngr. **evlávia.**

EVLAVIÓS, -OÁSĂ, *evlavioși, -oase,* adj. (Adesea substantivat) Stăpânit de evlavie; cucernic. [Pr.: *-vi-os*] — **Evlavie** + suf. *-os.*

EVOCÁ, *evóc,* vb. I. Tranz. A aduce în conștiință fapte, evenimente, împrejurări etc. trecute; a zugrăvi prin cuvinte imaginea unui lucru cunoscut, dar petrecut demult. — Din fr. **évoquer,** lat. **evocare.**

EVOCÁBIL, -Ă, *evocabili, -e,* adj. Care merită să fie evocat. — Din fr. **évocable.**

EVOCÁRE, *evocări,* s.f. Faptul de *a evoca*; amintire, aducere-aminte, evocație. ✦ (Concr.) Compoziție literară în care se evocă ceva. — V. **evoca.**

EVOCATÍV, -Ă, *evocativi, -e,* adj. Evocator. — Din lat. **evocativus.**

EVOCATÓR, -OÁRE, *evocatori, -oare,* adj. Care are darul de *a evoca*, de a da viață, de a rechema în amintire; evocativ. — Din fr. **évocateur,** lat. **evocatorius.**

EVOCÁȚIE, *evocații,* s.f. (Rar) Evocare. ✦ Trimitere a unei cauze spre judecare la altă instanță. — Din lat. **evocatio,** fr. **évocation.**

EVOLUÁ, *evoluez,* vb. I. Intranz. **1.** A trece printr-o serie de transformări, prin diferite faze progresive, spre o treaptă superioară; a se dezvolta; a se transforma. ✦ A-și urma cursul; a se desfășura. *Boala evoluează normal.* ✦ (Sport) A susține un meci; a juca. **2.** A se deplasa cu mișcări largi (circulare). [Pr.: *-lu-a*] — Din fr. **évoluer.**

EVOLUÁRE, *evoluări,* s.f. Acțiunea de *a evolua* și rezultatul ei; evoluție. [Pr.: *-lu-a-*] — V. **evolua.**

EVOLUÁT, -Ă, *evoluați, -te,* adj. Care a ajuns, prin faze succesive, la un stadiu superior de dezvoltare. ✦ Dezvoltat din punct de vedere intelectual. [Pr.: *-lu-at*] — V. **evolua.**

EVOLÚTĂ, *evolute,* s.f. (Mat.) Curbă, loc geometric al centrelor de curbură ale unei curbe date; desfășurată. — Din germ. **Evolute.**

EVOLUTÍV, -Ă, *evolutivi, -e,* adj. **1.** Care se dezvoltă treptat și neîntrerupt. **2.** Care ține de evoluție (**1, 2**). — Din fr. **évolutif.**

EVOLÚȚIE, *evoluții,* s.f. **1.** Dezvoltare. **2.** Desfășurare, curs. **3.** Deplasare prin mișcări largi (circulare). **4.** (Biol.) Proces prin care, pornind de la cele mai primitive organisme, s-a ajuns la diversitatea de astăzi a lumii vii. — Din fr. **évolution,** lat. **evolutio.**

EVOLUȚIONÍSM s.n. **1.** Teorie conform căreia speciile sunt rezultatul unui proces continuu de evoluție, care a început odată cu formarea primei celule. **2.** (În sens restrâns) Teoria lui Lamarck, Darwin etc. despre evoluția speciilor de plante

şi de animale, despre transformarea lor unele într-altele; transformism. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **évolutionnisme.**

EVOLUȚIONÍST, -Ă, *evoluționiști, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Privitor la evoluționism (**1**), care are la bază evoluționismul. **2.** S.m. şi f. Adept al evoluționismului (**1**). [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **évolutionniste.**

EVRÉICĂ, *evreice,* s.f. Femeie care face parte din neamul evreilor. — Din rus. **evreika.**

EVREIÉSC, -IÁSCĂ, *evreieşti,* adj. Care aparține evreilor, privitor la evrei; izraelit. [Pr.: *-vre-iesc*] — **Evreu** + suf. *-esc*.

EVREIÉŞTE adv. În felul evreilor, ca evreii; în limba ebraică. [Pr.: *-vre-ieş-*] — **Evreu** + suf. *-eşte*.

EVRÉU, *evrei,* s.m. (La pl.) Populație de etnie şi religie iudaică (mozaică), descendentă din vechii locuitori ai Palestinei şi din alte populații care au adoptat iudaismul; (şi la sg.) persoană care face parte din această populație şi îşi asumă identitatea; israelit. ✦ Populația majoritară a statului Israel; (şi la sg.) persoană care face parte din această populație. — Din sl. **evreinŭ.**

ÉVRICA interj. (Livr.) Exclamație de bucurie folosită mai ales la rezolvarea unei probleme dificile. — Din ngr. **évrika.**

EVÚLSIE s.f. v. **evulsiune.**

EVULSIÚNE, *evulsiuni,* s.f. (Livr.) Smulgere; scoatere, extracție. [Pr.: *-si-u-*. — Var.: **evúlsie** s.f.] — Din fr. **évulsion,** lat. **evulsio, -onis.**

EX- Element de compunere cu sensul de „afară de" sau „fost", care serveşte la formarea unor substantive, adjective şi verbe. — Din lat. **ex.**

EXA- v. **hexa-.**

EX ABRUPTO loc. adv. Dintr-o dată, brusc, pe nepregătite. [Pr.: *ecsabrúpto*] — Loc. lat.

EXACERBÁ, *exacerbez,* vb. I. Tranz. A intensifica, a accentua, a exagera sentimente, dureri etc. — Din fr. **exacerber,** lat. **exacerbare.**

EXACERBÁRE, *exacerbări,* s.f. Acțiunea de *a exacerba* şi rezultatul ei; exacerbație. — V. **exacerba.**

EXACERBÁT, -Ă, *exacerbați, -te,* adj. Intensificat, accentuat, exagerat. — V. **exacerba.**

EXACERBÁȚIE, *exacerbații,* s.f. (Rar) Intensificare a unei dureri, a unei pasiuni etc.; exacerbare. — Din fr. **exacerbation.**

EXÁCT, -Ă, *exacți, -te,* adj., adv. **I.** Adj. **1.** Care este conform cu realitatea, care este în deplină concordanță cu adevărul. ✧ *Ştiințe exacte* = ştiințe în care formulările se pot prezenta în formă matematică. ✦ Care reproduce întocmai un model, care redă întocmai originalul. **2.** Punctual. **II.** Adv. **1.** În concordanță cu realitatea. *Spune exact ce s-a întâmplat*. ✦ Tocmai, chiar. *Avem exact nouă sute*. **2.** În conformitate cu un program, fără abatere, cu punctualitate. [Pr.: *eg-zact*] — Din fr. **exact,** lat. **exactus.**

EXACTITÁTE, *exactități,* s.f. Calitatea de a fi exact; exactitudine. ✧ Loc. adv. *Cu exactitate* = precis. [Pr.: *eg-zac-*] — **Exact** + suf. *-itate*.

EXACTITÚDINE, *exactitudini,* s.f. Exactitate. [Pr.: *eg-zac-*] — După fr. **exactitude.**

EXAÉDRU s.n. v. **hexaedru.**

EX AEQUO loc. adv. La egalitate. [Pr.: *ecsécvo*] — Loc. lat.

EXAGERÁ, *exagerez,* vb. I. Tranz. A prezenta un fapt în dimensiuni mărite față de realitate, a da proporții, a amplifica peste măsură; a deforma realitatea prin mărirea proporțiilor unui fapt. — Din fr. **exagérer,** lat. **exaggerare.**

EXAGERÁRE, *exagerări,* s.f. Acțiunea de *a exagera* şi rezultatul ei; exagerație; exces (**1**). — V. **exagera.**

EXAGERÁT, -Ă, *exagerați, -te,* adj. Care nu se potriveşte cu realitatea, depăşind proporțiile ei. ✦ (Despre oameni) Care exagerează importanța reală a unor fapte. ✦ Care depăşeşte limita normală; excesiv, abuziv. ✦ (Adverbial; legat de un adjectiv sau de un adverb prin prep. „de", formează superlativul) Prea, din cale afară de... — V. **exagera.**

EXAGERÁȚIE, *exagerații,* s.f. (Rar) Exagerare. — Din fr. **exagération,** lat. **exaggeratio.**

EXAGÓN s.n. v. **hexagon.**

EXALÁ, *exál,* vb. I. Tranz. **1.** A emite, a împrăştia, a degaja vapori, mirosuri etc.; a emana (**1**). **2.** Fig. A exterioriza, a manifesta, a exprima. [Pr.: *eg-za-*] — Din fr. **exhaler,** lat. **exhalare.**

EXALÁRE, *exalări,* s.f. Acțiunea de *a exala*; exalație. [Pr.: *eg-za-*] — V. **exala.**

EXALÁȚIE, *exalații,* s.f. Exalare; miasmă, duhoare; abureală. [Pr.: *eg-za-*] — Din fr. **exchalation,** lat. **exhalatio.**

EXALTÁ, *exált,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) înflăcăra peste măsură; a (se) entuziasma. **2.** Tranz. (Rar) A slăvi, a proslăvi, a glorifica. [Pr.: *eg-zal-*] — Din fr. **exalter,** lat. **exaltare.**

EXALTÁRE, *exaltări,* s.f. **1.** Entuziasm, încântare, înflăcărare, duse la paroxism. **2.** (Rar) Slăvire, proslăvire, glorificare. [Pr.: *eg-zal-*] — V. **exalta.**

EXALTÁT, -Ă, *exaltați, -te,* adj. **1.** Entuziasmat, înflăcărat, aprins peste măsură, până la paroxism; exagerat. **2.** (Fam.) Ieşit din minți, surescitat. [Pr.: *eg-zal-*] — V. **exalta.**

EXÁMEN, *examene,* s.n. **1.** Mijloc de verificare şi de apreciere a cunoştințelor dobândite de elevi, de studenți, de candidați pentru ocuparea unui loc, a unui post etc. ✧ *Examen de diplomă* = examen susținut în fața unei comisii speciale, după absolvirea unei instituții de învățământ superior, în vederea obținerii diplomei. ✦ Probă, încercare prin care se verifică trăinicia, temeinicia unui lucru, a unei situații etc. **2.** Cercetare amănunțită a unui lucru sau a unei ființe, în vederea ajungerii la o justă cunoaştere a lor. ✧ *Examen medical* = cercetare de către medic a unui bolnav pentru a pune diagnosticul şi pentru a stabili tratamentul. [Pr.: *eg-za-*] — Din fr., lat. **examen.**

EXAMÉTRU s.m. v. **hexametru.**

EXAMINÁ, *examinez,* vb. I. Tranz. **1.** A cerceta, a studia amănunțit ceva sau pe cineva. ✦ A cerceta un bolnav pentru a pune diagnosticul şi pentru a stabili tratamentul. **2.** A supune un elev, un student, un candidat la un post etc. la o probă de verificare şi de apreciere a cunoştințelor; a asculta; a chestiona, a întreba. [Pr.: *eg-za-*] — Din fr. **examiner,** lat. **examinare.**

EXAMINÁRE, *examinări,* s.f. Acțiunea de *a examina* şi rezultatul ei. [Pr.: *eg-za-*] — V. **examina.**

EXAMINATÓR, -OÁRE, *examinatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care examinează. [Pr.: *eg-za-*] — Din fr. **examinateur,** lat. **examinator.**

EXANTÉM, *exanteme,* s.n. Erupție care apare pe piele în unele boli contagioase, ca rujeola, scarlatina etc. [Pr.: *eg-zan-*] — Din fr. **exanthème.**

EXANTEMÁTIC, *exantematice,* adj. (În sintagma) *Tifos exantematic* = boală infecțioasă şi epidemică gravă, care se manifestă prin temperatură foarte ridicată, convulsii şi erupții pe piele. [Pr.: *eg-zan-*] — Din fr. **exanthématique.**

EXARÁȚIE, *exarații,* s.f. Eroziune glaciară. — Din germ. **Exaration.**

EXÁRH, *exarhi,* s.m. **1.** Comandant al unei unități de cavalerie în armata romană. ✦ Guvernator bizantin din Italia şi din Africa de Nord. **2.** (În Biserica ortodoxă) Mitropolit delegat de patriarhul din Constantinopol să conducă sau să îndrume treburile bisericeşti dintr-o provincie ori dintr-o țară; persoană care deținea această demnitate. **3.** Arhiereu însărcinat cu inspecția şi controlul mănăstirilor dintr-o eparhie. — Din ngr. **íxarhos.**

EXARHÁT, *exarhate,* s.n. Teritoriu asupra căruia se întinde autoritatea unui exarh (**2**). ✦ Funcția, demnitatea de exarh (**2**). — Din fr. **exarchat** (după *exarh*).

EXASPERÁ, *exasperez,* vb. I. Tranz. A irita, a enerva peste măsură; a scoate din sărite, a agasa. [Pr.: *eg-zas-*] — Din fr. **exaspérer,** lat. **exasperare.**

EXASPERÁNT, -Ă, *exasperanți, -te,* adj. Care exasperează; înnebunitor. [Pr.: *eg-zas-*] — Din fr. **exaspérant.**

EXASPERÁRE, *exasperări,* s.f. Acțiunea de *a exaspera* şi rezultatul ei. ✧ Loc. adv. *Până la exasperare* = până la ultima limită. [Pr.: *eg-zas-*] — V. **exaspera.**

EXASPERÁT, -Ă, *exasperați, -te,* adj. Iritat, enervat peste măsură. [Pr.: *eg-zas-*] — V. **exaspera.**

EX-CAMPIÓN, -OÁNĂ, *ex-campioni, -oane,* s.m. şi f. Fost campion. [Pr.: *-pi-on*] — **Ex-** + **campion.**

EX CÁTHEDRA loc. adj., loc. adv. De la înălțimea catedrei; pe un ton doctoral, dogmatic. [Pr.: *ec catedra*] — Loc. lat.

EXCAVÁ, *excavez,* vb. I. Tranz. A săpa făcând o cavitate în pământ (cu ajutorul unui excavator). — Din fr. **excaver.**

EXCAVÁRE, *excavări,* s.f. Acțiunea de *a excava* şi rezultatul ei; excavație. — V. **excava.**

EXCAVATÓR, *excavatoare,* s.n. Maşină de lucru autopropulsată, de mare capacitate, întrebuințată pentru săpat şi încărcat pământul, la diferite lucrări de terasament, în exploatările miniere etc. [Var.: **escavatór** s.n.] — Din fr. **excavateur,** cf. rus. e k s k a v a t o r.

EXCAVATORÍST, -Ă, *excavatorişti, -ste,* s.m. şi f. Muncitor calificat care lucrează cu excavatorul. — **Excavator** + suf. *-ist.*

EXCAVÁȚIE, *excavații,* s.f. 1. Groapă, cavitate în suprafața Pământului sau în adâncime, creată în urma unui fenomen natural sau executată artificial în scopul realizării unor construcții (fundații, terasamente, canale, tuneluri etc.) ✦ Săpătură. **2.** (Med.) Cavitate patologică formată într-un organ. [Var.: **excavațiúne** s.f.] — Din fr. **excavation.**

EXCAVAȚIÚNE s.f. v. **excavație.**

EXCEDÁ, *excedez,* vb. I. Intranz. (Livr.) A întrece măsura, nivelul obişnuit, a depăşi valoarea; *p. ext.* a copleşi, a covârşi. — Din fr. **excéder,** lat **excedere.**

EXCEDÉNT, *excedente,* s.n. Cantitate care depăşeşte o anumită limită, care rămâne după satisfacerea tuturor necesităților; surplus, prisos. ✦ (Ec.) Diferență pozitivă dintre un venit, pe de o parte, şi o plată sau cheltuială, pe de altă parte, înscrise într-o balanță ori într-un buget. — Din fr. **excédent,** lat. **excedens, -ntis.**

EXCEDENTÁR, -Ă, *excedentari, -e,* adj. Care este în plus, care întrece un anumit nivel sau un anumit plafon dinainte stabilit. ✦ (Fin.; despre buget, balanță etc.) Care are un excedent. — Din fr. **excédentaire.**

EXCELÁ, *excelez,* vb. I. Intranz. A se deosebi, a se remarca, a se distinge în mod deosebit (într-un domeniu). — Din fr. **exceller,** lat. **excellere.**

EXCELÉNT, -Ă, *excelenți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care excelează; deosebit, admirabil, minunat, excepțional. — Din fr. **excelent,** lat. **excellens, -ntis.**

EXCELÉNȚĂ s.f. **1.** Titlu acordat ambasadorilor sau (în unele țări) marilor demnitari de stat. **2.** (În loc.) *Prin excelență* = în cel mai înalt grad; mai ales, cu deosebire; eminamente. — Din fr. **excellence,** lat. **excellentia.**

EXCÉNTRIC, -Ă, *excentrici, -ce,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care iese din limitele obişnuitului; original; neobişnuit, ciudat, bizar, extravagant. **2.** (Mat.; despre un

punct) Care se află în afara centrului unei figuri; (la pl.; despre figuri geometrice, piese etc.) care nu au un centru comun. **II.** S.n. Organ de mașină în formă de disc, fixat pe un arbore rotativ și servind la transformarea mișcării circulare în mișcare rectilinie și invers. — Din fr. **excentrique.**

EXCENTRICITÁTE, *excentricități,* s.f. **1.** Originalitate; ciudățenie, bizarerie, extravaganță. **2.** (Mat.) Calitatea unui punct de a se găsi în afara centrului unei figuri. ✦ Distanța dintre centrele sau axele de rotație a două piese excentrice. ✦ Defect de asamblare a două piese care în mod normal trebuie să fie concentrice sau trebuie să aibă o axă comună. — Din fr. **excentricité.**

EXCEPTÁ, *exceptez,* vb. I. Tranz. A lăsa deoparte, a nu cuprinde, a nu socoti; a exclude. — Din fr. **excepter.**

EXCEPTÁRE s.f. Acțiunea de *a excepta* și rezultatul ei. — V. **excepta.**

EXCÉPȚIE, *excepții,* s.f. **1.** Abatere de la regula generală; ceea ce nu se supune normei generale. ✧ Expr. *Cu excepția...* = afară de... *Fără excepție* = fără deosebire. **2.** Abatere îngăduită de lege de la aplicarea anumitor norme juridice. **3.** Mijloc de apărare într-un litigiu, tinzând fie la amânarea soluționării acestuia, fie la înlăturarea pretențiilor reclamantului, fără a se intra în examinarea litigiului. — Din fr. **exception,** lat. **exceptio.**

EXCEPȚIONÁL, -Ă, *excepționali, -e,* adj. **1.** Care face, care constituie o excepție, care iese din comun; deosebit. **2.** Foarte bun, excelent, extraordinar, remarcabil, grozav (**3**). ✦ (Adverbial; cu determinări introduse prin prep. „de”, formează superlativul) Foarte, extraordinar. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **exceptionnel.**

EXCERPTÁ, *excerptez,* vb. I. Tranz. A extrage un anumit material dintr-un text, dintr-o lucrare etc. în vederea studierii lui, a întocmirii unei lucrări științifice etc. — Din fr. **excerpte.**

EXCERPTÁRE, *excerptări,* s.f. Acțiunea de *a excerpta* și rezultatul ei. — V. **excerpta.**

EXCÉRPTE s.n. pl. Pasaje sau termeni scoși dintr-o lucrare; *p. ext.* lucrare care conține asemenea pasaje. — Din lat. **excerpta.**

EXCÉS, *excese,* s.n. **1.** Exagerare, abuz; *p. ext.* lipsă de cumpătare, de măsură. ✧ Expr. *Exces de zel* = zel exagerat. **2.** (În unele state) Act de violență, săvârșit de unul dintre soți față de celălalt, de natură a constitui motiv de divorț. — Din fr. **excès,** lat. **excessus.**

EXCESÍV, -Ă, *excesivi, -e,* adj. Care depășește limita normală; exagerat; abuziv. ✦ (Adverbial; cu determinări introduse prin prep. „de”, formează superlativul) Din cale afară de..., nespus de..., foarte, prea. — Din fr. **excessif.**

EXCIPIÉNT, -Ă, *excipienți, -te,* adj., s.n. (Substanță sau amestec de substanțe) care este inactiv față de organism și în care se încorporează diferite medicamente. [Pr.: *-pi-ent*] — Din fr. **excipient.**

EXCITÁ, *excít,* vb. I. Tranz. **1**. A provoca (prin mijloace fizice, chimice sau biologice) intrarea în acțiune a unei celule, a unui țesut sau a unui organ. **2.** A ațâța, a întărâta. ✦ A provoca, a stârni o senzație, un sentiment. **3.** A produce un câmp magnetic util într-o mașină electrică sau într-un aparat electric; a produce un surplus de energie. — Din fr. **exciter,** lat. **excitare.**

EXCITÁBIL, -Ă, *excitabili, -e,* adj. Care poate fi (ușor) excitat. — Din fr. **excitable,** lat. **excitabilis.**

EXCITABILITÁTE s.f. (Biol.) Capacitate a substanței vii de a reacționa în mod specific la acțiunea mediului extern și intern. — Din fr. **excitabilité.**

EXCITÁNT, -Ă, *excitanți, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care excită; excitator (**1**). **2.** S.n. Substanță care stimulează capacitatea funcțională a organismului; ceea ce provoacă o excitație. — Din fr. **excitant.**

EXCITÁRE, *excitări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a excita* și rezultatul ei; excitație. **2.** Aplicare a unei mărimi de comandă (tensiune electrică, curent electric etc.) la intrarea unui aparat sau a unui dispozitiv comandat. — V. **excita.**

EXCITÁT, -Ă, *excitați, -te,* adj. Asupra căruia s-a exercitat o excitație. — V. **excita.**

EXCITATÓR, -OÁRE, *excitatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. (Rar) Excitant (**1**). **2.** S.n. Generator auxiliar de curent continuu folosit pentru alimentarea înfășurării de excitație a altor mașini electrice. [Var.: (**2**) **excitatoáre** s.f.] — Din fr. **excitateur**, lat. **excitator.**

EXCITÁȚIE, *excitații,* s.f. **1.** Excitare. **2.** Proces fiziologic care se manifestă prin activitatea funcțională (contracție, secreție sau generare de impulsuri) a unei celule, a unui țesut sau a unui organ, ca răspuns la un factor stimulativ intern sau extern. **3.** Solenația sau curentul electric al înfășurării de excitație a unei mașini electrice sau a unui aparat electric. **4.** Producere a câmpului magnetic inductor util în mașinile electrice, în unele aparate electrice și instrumente electrice. — Din fr. **excitation,** lat. **excitatio.**

EXCITRÓN, *excitroane,* s.n. (Fiz.) Ignitron. — Din fr., engl. **excitron.**

EXCIZÁ, *excizez,* vb. I. Tranz. A extirpa. ✦ A scobi (în lemn sau în alt material). — Din fr. **exciser.**

EXCIZÁRE s.f. Acțiunea de *a exciza* și rezultatul ei. — V. **exciza.**

EXCÍZIE, *excizii,* s.f. Extirpare a unei porțiuni de țesut sau de organ. ✦ Tăiere, scoatere a unui fragment dintr-un material sau dintr-o piesă. [Acc. și: *excizíe*] — Din fr. **excision.**

EXCLAMÁ, *exclám,* vb. I. Tranz. A rosti ceva cu ton ridicat (și prelungit), ca urmare a unei stări afective puternice; a striga. — Din fr. **exclamer,** lat. **exclamare.**

EXCLAMÁRE, *exclamări,* s.f. Acțiunea de *a exclama* și rezultatul ei; exclamație. ✧ *Semnul exclamării* = semn de punctuație, întrebuințat după o interjecție, după un vocativ sau după o propoziție exclamativă sau imperativă. — V. **exclama.**

EXCLAMATÍV, -Ă, *exclamativi, -e,* adj. Care exprimă o exclamație. *Ton exclamativ.* ✧ *Propoziție exclamativă* (și substantivat, f.) = propoziție care exprimă o stare afectivă. — Din fr. **exclamatif.**

EXCLAMÁȚIE, *exclamații,* s.f. Cuvânt, propoziție sau frază rostite cu un ton ridicat (și prelungit), pentru a exprima o stare afectivă puternică; strigăt, exclamare. — Din fr. **exclamation,** lat. **exclamatio.**

EXCLÚDE, *exclúd,* vb. III. Tranz. A înlătura, a da afară, a elimina, a îndepărta, a excepta. ✦ Refl. recipr. (Despre două elemente) A se respinge ca fiind incompatibile, contrare. — Din lat. **excludere.**

EXCLÚDERE, *excluderi,* s.f. Acțiunea de *a exclude* și rezultatul ei; dare afară, înlăturare, excluziune (**1**). ✦ Prevedere a unei polițe de asigurare sau a unui titlu aplicabilă în caz de neacoperire. — V. **exclude.**

EXCLÚS, -Ă, *excluși, -se,* adj., adv. **1.** Adj. (Despre persoane) Îndepărtat, eliminat, dat afară, scos dintr-o organizație, dintr-o instituție. **2.** Adv. Imposibil, inadmisibil, de neadmis. — V. **exclude.**

EXCLUSÍV, -Ă, *exclusivi, -e,* adj., adv. **1.** Adj. (Despre noțiuni abstracte) Care se exclude unul pe altul, care este incompatibil cu altceva. ✦ Care se referă, se limitează la un singur lucru. *Pasiune exclusivă pentru șah.* **2.** Adv. Cu excluderea oricăror altor posibilități, exceptând. ✦ Numai (și numai). ✦ În afară de... *Până la 1 aprilie exclusiv.* — Din fr. **exclusif,** lat. **exclusivus.**

EXCLUSIVÍSM s.n. **1.** Atitudinea celui care refuză să ia în considerație părerile sau ideile altora. **2.** Caracterul a ceea ce este exclusiv. — Din fr. **exclusivisme.**

EXCLUSIVÍST, -Ă, *exclusiviști, -ste,* adj. (Adesea substantivat) Care are o atitudine de exclusivism, care manifestă exclusivism. — Din fr. **exclusiviste.**

EXCLUSIVITÁTE, *exclusivități,* s.f. Stare a două lucruri care se exclud între ele; situația, calitatea a ceea ce este exclusiv. ✦ Drept exclusiv la o acțiune. ✧ Loc. adv. *În exclusivitate* = cu excluderea tuturor celorlalți sau celorlalte; exclusiv.— Din fr. **exclusivité.**

EXCLUZIÚNE, *excluziuni,* s.f. **1.** Excludere, interdicție. **2**. (Log.) Relație care există între două propoziții care nu pot fi simultan adevărate. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **exclusion.**

EXCOGITÁȚIE, *excogitații,* s.f. (Livr.) Efort de gândire. — Din fr. **excogitation,** lat. **excogitatio.**

EXCOMUNICÁ, *excomúnic,* vb. I.Tranz. A exclude pe cineva dintr-o comunitate religioasă. — Din lat. **excommunicare,** fr. **excommunier.**

EXCOMUNICÁRE, *excomunicări,* s.f. Acțiunea de *a excomunica* și rezultatul ei; excludere temporară sau definitivă dintr-o comunitate religioasă (creștină, mozaică etc.) pentru abateri de la canoane sau dogme. — V. **excomunica.**

EXCORIÁ, pers. 3 *excoriază,* vb. I.Tranz. și refl. (Despre piele) A (se) jupui ușor. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **excorier,** lat. **excoriare.**

EXCORIÁȚIE, *excoriații,* s.f. (Med.) Julitură, eroziune, excoriere. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **excoriation.**

EXCORIÉRE, *excorieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) excoria* și rezultatul ei; excoriație. [Pr.: *-ri-e-*] — V. **excoria.**

EXCORPORÁȚIE, *excorporații,* s.f. Act prin care un episcop declară că un preot nu face parte din dieceza sa. — Din fr. **excorporation.**

EXCREMÉNT, *excremente,* s.n. Materie rezultată din digestie, care se elimină din corpul oamenilor sau al animalelor prin anus; (materii) fecale; murdărie (**1**). — Din fr. **excrément,** lat. **excrementum.**

EXCRESCÉNȚĂ, *excrescențe,* s.f. Formațiune rezultată în urma unei creșteri tisulare în exces, realizând denivelări pe anumite suprafețe (polip, vegetații, neg. etc.). — Din lat. **excrescentia.** Cf. fr. e x c r o i s s a n c e.

EXCRETÁ, *excretez,* vb. I.Tranz. A elimina prin excreție, a evacua din organism, în urma proceselor biochimice, substanțe devenite inutile sau vătămătoare. — Din fr. **excréter.**

EXCRETÓR, -OÁRE, *excretori, -oare,* adj. Care se referă la excreție. *Canal excretor. Glandă excretoare. Aparat excretor*. — Din fr. **excréteur.**

EXCRÉȚIE, *excreții,* s.f. Faptul de *a excreta;* proces de eliminare a produșilor rezultați din procesele de dezasimilație ale organismului animal. ✦ Substanță eliminată de organism ca rezultat al proceselor biochimice. — Din fr. **excrétion,** lat. **excretio.**

EXCÚRS, *excursuri,* s.n. (Livr.) **1.** Abatere, deviere de la subiect pentru a lămuri o problemă secundară; digresiune. **2.** Disertație sub formă de digresiune, făcută cu ocazia comentării unui pasaj dintr-un autor (antic). — Din lat. **excursus.**

EXCÚRSIE, *excursii,* s.f. Plimbare sau călătorie făcută, de obicei în grup, pe jos sau cu un mijloc de transport, în scop educativ, recreativ etc. [Var.: **excursiúne** s.f.] — Din fr. **excursion,** lat. **excursio.**

EXCURSIONÍST, -Ă, *excursioniști, -ste,* s.m. și f. Persoană care face o excursie. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **excursionniste.**

EXCURSIÚNE s.f. v. **excursie.**

EXECRÁ, *execrez,* vb. I. Tranz. (Franțuzism) A detesta, a urî, a disprețui; a avea oroare, repulsie, scârbă de... — Din fr. **exécrer,** lat. **execrari.**

EXECRÁBIL, -Ă, *execrabili, -e,* adj. Respingător, detestabil, dezgustător, oribil. — Din fr. **exécrable,** lat. **execrabilis.**

EXECRÁȚIE, *execrații,* s.f. (Rar) Oroare, repulsie. ✦ Persoană sau lucru care provoacă această reacție. — Din fr. **exécration.**

EXECUTÁ, *execút,* vb. I. **1.** Tranz. A face, a confecționa, a fabrica, a prelucra, a efectua. **2.** Refl. A face ceea ce i s-a spus. **3.** Tranz. A face exerciții de gimnastică sau figuri de balet. ✦ A cânta o bucată muzicală la un instrument. **4.** Tranz. A sili pe debitor să-și îndeplinească obligațiile. ✦ A aduce la îndeplinire o hotărâre judecătorească, un act al autorității, o măsură etc. ✦ Refl. A se supune, a da ascultare.✦ A supune un condamnat la pedeapsa cu moartea; a aduce la îndeplinire o hotărâre judecătorească de condamnare la moarte. [Pr.: *eg-ze-*] — Din fr. **exécuter.**

EXECUTÁBIL, -Ă, *executabili, -e,* adj. Care poate fi executat. [Pr.: *eg-ze-*] — Din fr. **exécutable.**

EXECUTÁNT, -Ă, *executanți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care execută, care îndeplinește ceva; executor. [Pr.: *eg-ze-*] —Din fr. **exécutant.**

EXECUTÁRE, *executări,* s.f. Acțiunea de *a (se) executa* și rezultatul ei; îndeplinire, execuție. ✧ *Executarea bugetului* = adunarea veniturilor unui buget și folosirea acestora pentru acoperirea cheltuielilor aprobate în buget. ✦ Îndeplinire a unei obligații (prevăzută de lege, de un contract, de o hotărâre etc.) a unui organ de jurisdicție. ✧ *Executarea pedepsei* = aducere la îndeplinire a hotărârii prin care cel trimis în judecată penală a suferit o condamnare. [Pr.: *eg-ze-*] — V. **executa.**

EXECUTÍV, -Ă, *executivi, -e,* adj. Care are sarcina de a executa dispozițiile organelor superioare. ✧ (În organizarea unor state) *Putere executivă* = sistem de organe compus din guvern și din întreg aparatul administrativ, în frunte cu șeful statului, reprezentând una dintre celei trei puteri fundamentale ale statului prevăzute de principiul separației puterilor. *Organ executiv* (și substantivat, n.) = organ care exercită puterea executivă într-un stat. [Pr.: *eg-ze-*] — Din fr. **exécutif.**

EXECUTÓR, -OÁRE, *executori, -oare,* adj. Executant. ✧ (Substantivat) *Executor testamentar* = persoană însărcinată printr-un testament cu aducerea la îndeplinire a dispozițiilor acestuia. *Executor judecătoresc* = funcționar de stat însărcinat cu îndeplinirea unor acte de procedură și cu executarea unor hotărâri judecătorești. [Pr.: *eg-ze-*] — Din fr. **exécuteur,** lat. **executor, -oris.**

EXECUTÓRIU, -IE, *executorii,* adj. (Jur.) Care trebuie executat, care trebuie pus în aplicare. ✧ *Hotărâre executorie* = hotărâre care poate fi executată de îndată. [Pr.: *eg-ze-*] — Din fr. **exécutoire,** lat. **executorius.**

EXECÚȚIE, *execuții,* s.f. **1.** Faptul de a executa; executare. **2.** Încasare forțată a unei datorii pe cale judecătorească sau prin mijloace fiscale. **3.** Aducere la îndeplinire a unei hotărâri judecătorești de condamnare la moarte. **4.** Ducere la îndeplinire a unei hotărâri judecătorești referitoare la evacuarea unei locuințe, la atribuirea copiilor în caz de divorț etc. [Pr.: *eg-ze-*] — Din fr. **exécution.**

EXÉDRĂ, *exedre,* s.f. **1.** Sală de primire în casele romane. **2.** Anexă în formă de semicerc a unei construcții, care are în interior scaune, de-a lungul zidului. ✦ Construcție în semicerc într-un parc. — Din lat. **exedra,** fr. **exèdre.**

EXEGÉT, *exegeți,* s.m. Persoană care practică exegeza; specialist în exegeză. — Din fr. **exégète.**

EXEGÉTIC, -Ă, *exegetici, -ce,* adj. Care explică, interpretează; care ține de exegeză, privitor la exegeză, care se bazează pe exegeză. — Din fr. **exégétique.**

EXEGÉZĂ, *exegeze,* s.f. Interpretare, comentare, explicare istorică și filologică a unui text literar, religios, juridic. — Din fr. **exégèse.**

EXEMPLÁR[1], *exemplare,* s.n. Fiecare obiect dintr-o serie de obiecte identice reproduse după un model comun. ✦ Reprezentant al unei categorii de ființe sau de obiecte asemănătoare, luat izolat. [Pr.: *eg-zem-*] — Din fr. **exemplaire,** lat. **exemplarium.**

EXEMPLÁR[2], -Ă, *exemplari, -e,* adj. Care poate servi drept exemplu prin calitățile sale deosebite; pilduitor. ✦ Care are un caracter drastic, servind ca avertisment. *Pedeapsă exemplară.* [Pr.: *eg-zem-*] — Din fr. **exemplaire,** lat. **exemplaris.**

EXEMPLARITÁTE, s.f. Caracterul unui lucru corect, exemplar[2]. [Pr.: *eg-zem-*] — Din fr. **exemplarité.**

EXEMPLIFICÁ, *exemplífic,* vb. I. Tranz. A lămuri, a demonstra, a ilustra prin exemple. [Pr.: *eg-zem-*] — Din it. **esemplificare** (după *exemplu*).

EXEMPLIFICÁRE, *exemplificări,* s.f. Acțiunea de *a exemplifica* și rezultatul ei. [Pr.: *eg-zem-*] — V. **exemplifica.**

EXÉMPLU, *exemple,* s.n. **1.** Ceea ce servește drept model, ceea ce servește pentru a ilustra ceva; persoană care, prin calitățile sale, poate servi drept model; pildă. ✧ Expr. *A da* (sau *a fi*) *exemplu* = a se purta astfel încât să trezească și în alții dorința de a-l imita, a constitui un model demn de urmat. *A da de* (sau *ca*) *exemplu* = a atrage atenția asupra unor persoane, a unor lucruri etc., pentru a îndemna pe alții să le imite. *A urma exemplul* (cuiva) sau *a lua* (pe cineva sau ceva) *de* (sau *drept*) *exemplu* = a imita (pe cineva sau ceva). **2.** Caz sau fapt tipic care întrunește caracteristicile unei categorii întregi, citat pentru a lămuri, a sprijini o idee, o demonstrație. ✧ Loc. adv. *De exemplu* = de pildă, bunăoară. [Pr.: *eg-zem-*] — Din fr. **exemple,** lat. **exemplum.**

EXERCITÁ, *exércit,* vb. I. Tranz. **1.** A practica, a îndeplini o profesie, o funcție etc. **2.** A face să fie simțit, a valorifica un drept, un privilegiu, o influență etc. [Pr.: *eg-zer-*] — Din lat. **exercitare.**

EXERCITÁRE, *exercitări,* s.f. Acțiunea de *a exercita* și rezultatul ei. [Pr.: *eg-zer-*] — V. **exercita.**

EXERCÍȚIU, *exerciții,* s.n. **1.** Acțiune fizică sau intelectuală, făcută sistematic și repetat, în scopul dobândirii sau perfecționării unor deprinderi sau abilități. ✦ Instruire a militarilor pentru mânuirea armelor și executarea acțiunilor de luptă. ✦ Temă servind ca mijloc pentru însușirea de cunoștințe într-un anumit domeniu. **2.** (Despre un funcționar, o persoană oficială; în sintagma) *În exercițiul funcțiunii* = în timpul îndeplinirii sarcinilor de serviciu. **3.** (Ec.; în sintagma) *Exercițiu bugetar* = perioadă egală cu anul bugetar pentru care se elaborează, se aprobă, se execută și se raportează bugetul. [Pr.: *eg-zer-*] — Din fr. **exercice,** lat. **exercitium.**

EXERÉZĂ, *exereze,* s.f. (Med.) Ablațiune. — Din fr. **exérèse.**

EXÉRGĂ, *exerge,* s.f. Mic spațiu gol pe o medalie, destinat să fie acoperit cu o inscripție. ✦ Inscripție, nume, dată etc. gravate pe o medalie. — Din fr. **exergue.**

EXERSÁ, *exersez,* vb. I. Intranz. și tranz. A face exerciții. [Pr.: *eg-zer-*] — Din fr. **exercer.**

EXERSÁRE, *exersări,* s.f. Acțiunea de *a exersa* și rezultatul ei. [Pr.: *eg-zer-*] — V. **exersa.**

EXFOLÍA, *exfoliez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) coji. ✦ A (se) scutura, a (se) desfrunzi. **2.** Tranz. A lamina în foi subțiri. [Pr.: *-li-a*] — Din lat. **exfoliare,** fr. **exfolier.**

EXFOLIÁȚIE, *exfoliații,* s.f. **1.** (Med.) Desprindere sub formă de lamele subțiri a straturilor superficiale ale pielii, ale unui os, cartilaj sau tendon necrozat. **2.** Cădere treptată a scoarței copacilor în mici bucățele. ✦ Desprindere de foi subțiri de la suprafața unui metal. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **exfoliation.**

EXFOLIÉRE, *exfolieri,* s.f. **1.** (Tehn.) Fenomen de fisurare și de desprindere a unor straturi subțiri de la suprafața unui material, a unei piese etc. **2.** (În sintagma) *Exfolierea scoarței ramurilor* = boală a pomilor fructiferi și a arborilor de pădure, care se manifestă prin înnegrirea scoarței și prin apariția crăpăturilor neregulate; cojire; desfrunzire. [Pr.: *-li-e-*] — V. **exfolia.**

EXHAUSTÍV, -Ă, *exhaustivi, -e,* adj. (Livr.) Care epuizează un subiect; complet, în întregime. [Pr.: *-ha-us-*] — Din fr. **exhaustif.**

EXHAUSTIVITÁTE s.f. (Livr.) Însușirea de a fi exhaustiv; metodă exhaustivă. [Pr.: *-ha-us-*] — **Exhaustiv** + suf. *-itate.*

EXHAUSTÓR, *exhaustoare,* s.n. **1.** Ventilator folosit la evacuarea forțată a gazelor, a suspensiilor de particule solide din aer etc. dintr-o încăpere, dintr-o nișă, dintr-o exploatare minieră subterană etc. **2.** Dispozitiv pentru alimentarea carburatorului. [Acc. și: *exhaústor*. — Pr.: *-ha-us-*] — Din fr. **exhausteur.**

EXHIBÁ, *exhíb,* vb. I. Tranz. (Livr.) A arăta ceva în public (în mod ostentativ), a etala, a se făli cu ceva. [Prez. ind. și: *exhibez*] — Din fr. **exhiber,** lat. **exhibere.**

EXHIBITÓRIU, -IE, *exhibitorii,* adj. (Livr.) De exhibiție. — Din fr. **exhibitoire.**

EXHIBÍȚIE, *exhibiții,* s.f. Faptul de a arăta ceva în public (în mod ostentativ), etalare, expunere ostentativă. ✦ (La pl.) Jonglerii, scamatorii (la circ). [Var.: **exhibițiúne** s.f.] — Din fr. **exhibition,** lat. **exhibitio, -onis.**

EXHIBIȚIONÍSM s.n. **1.** Mania, înclinarea de a face exhibiții. **2.** (Med.) Deviație a comportamentului sexual, îndeosebi la bărbați, care constă în expunerea în public a organelor genitale. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **exhibitionnisme.**

EXHIBIȚIONÍST, -Ă, *exhibiționiști, -ste,* s.m. și f. (Adesea adjectival) Persoană care practică exhibiționismul. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **exhibitionniste.**

EXHIBIȚIÚNE s.f. v. **exhibiție.**

EXHUMÁ, *exhumez,* vb. I.Tranz. A dezgropa osemintele unui mort, a deshuma un cadavru. — Din fr. **exhumer,** lat. **exhumare.**

EXHUMÁRE, *exhumări,* s.f. Acțiunea de *a exhuma* și rezultatul ei; dezgropare. — V. **exhuma.**

EXÍGE, *exíg,* vb. III. Tranz. (Livr.) A cere imperios, a necesita. — Din lat. **exigere,** fr. **exiger.**

EXIGÉNT, -Ă, *exigenți, -te,* adj. Care pretinde multă grijă, strictețe, corectitudine de la alții (și de la sine însuși) în privința îndeplinirii unei datorii; pretențios. — Din fr. **exigeant,** lat. **exigens, -ntis.**

EXIGÉNȚĂ, *exigențe,* s.f. Faptul de a fi exigent; ceea ce pretinde cineva de la altul (și de la sine însuși); pretenție, cerință, exiguitate. ✦ Nevoie, trebuință, necesitate. — Din fr. **exigence,** lat. **exigentia.**

EXIGÍBIL, -Ă, *exigibili, -e,* adj. (Despre obligații bănești) A cărei executare poate fi cerută de îndată de către creditor. — Din fr. **exigible.**

EXIGIBILITÁTE s.f. Însușirea de a fi exigibil. — Din fr. **exigibilité.**

EXIGUITÁTE, *exiguități,* s.f. (Livr.) Exigență. [Pr.: *-gu-i-*] — Din fr. **exiguïté,** lat. **exiguitas, -atis.**

EXÍGUU, -UĂ, *exigui, -ue,* adj. (Livr.) **1.** Exigent. **2.** Foarte mic, nesemnificativ; insuficient. [Pr.: *-gu-u*] — Din fr. **exigu,** lat. **exigŭus.**

EXÍL, *exiluri,* s.n. **1.** (În unele state) Pedeapsă, îndeosebi cu caracter politic, constând în obligarea unei persoane de a părăsi țara al cărei cetățean este; surghiun. ✦ Părăsire voluntară sau impusă, a țării de baștină din motive politice, religioase

sau economice. **2.** Situație în care se găsește o persoană exilată. [Pr.: *eg-zil*] — Din fr. **exil,** lat. **exsilium.**

EXILÁ, *exilez,* vb. I. Tranz. A condamna la exil, a pedepsi cu trimiterea în exil; a surghiuni. ✦ Refl. A se retrage, a se izola, a pleca de bunăvoie (din localitatea de baștină sau din țară). [Pr.: *eg-zi-*] — Din fr. **exiler.**

EXILÁRE, *exilări,* s.f. Acțiunea de *a (se) exila*. [Pr.: *eg-zi-*] — V. **exila.**

EXILÁRH, *exilarhi,* s.m. Șeful politic al evreilor aflați în captivitatea babilonică. — Din fr. **exilarque.**

EXILÁT, -Ă, *exilați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Pedepsit cu exilul, izgonit sau plecat din țara sa, aflat în exil; surghiunit. ✦ Fig. Retras, izolat. [Pr.: *eg-zi-*] — V. **exila.**

EXÍNĂ, *exine,* s.f. (Bot.) Membrană protectoare externă a grăuntelui de polen. — Din fr. **exine.**

EXISTÁ, *exist,* vb. I. Intranz. A fi, a se afla, a se găsi în realitate; a trăi, a se manifesta. [Pr.: *eg-zis-*] — Din fr. **exister,** lat. **existere.**

EXISTÉNT, -Ă, *existenți, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care există, se află, trăiește; care se manifestă. **2.** S.n. (Fil.) Manifestare concretă a existenței; ceea ce există. **3.** S.n. (Jur.) Orice categorie de bunuri aparținând cuiva la o anumită dată. [Pr.: *eg-zis-*] — Din fr. **existant** (după *existență).*

EXISTÉNȚĂ, *existențe,* s.f. **1.** Faptul de a exista, de a fi real; categorie filozofică care se referă la natură, materie, la tot ceea ce există independent de conștiință, de gândire. ✦ Viață considerată în durata și conținutul ei. ✦ Durată (a unei situații, a unei instituții). **2**. Condițiile, mijloacele materiale necesare vieții. ✦ Viață; mod de viață, fel de trai. [Pr.: *eg-zis-*] — Din fr. **existence,** lat. **existentia.**

EXISTENȚIÁL, -Ă, *existențiali, -e,* adj. Privitor la existență, care ține de existență. [Pr.: *eg-zis-ten-ți-al*] — Din fr. **existentiel.**

EXISTENȚIALÍSM s.n. Titulatură aplicată unor filosofii care evidențiază și justifică importanța existenței individuale și caracterul ei ireductibil. [Pr.: *eg-zis-ten-ți-a-*] — Din fr. **existentialisme,** germ. **Existentialismus.**

EXISTENȚIALÍST, -Ă, *existențialiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține existențialismului, privitor la existențialism. **2.** S.m. și f. Adept al existențialismului. [Pr.: *eg-zis-ten-ți-a-*] — Din fr. **existentialiste.**

ÉXIT-POLL, *exit-polluri,* s.n. Sondaj electoral efectuat la ieșirea de la vot a alegătorilor. — Cuv. engl.

EXITUS s.n. (Livr.) Moarte, sfârșit. — Cuv. lat.

EXÎNSCRÍE, *exînscriu,* vb. III. Tranz. A construi o figură geometrică în afara alteia astfel încât unele puncte ale celei dintâi să fie tangente la a doua. — **Ex-** + **înscrie.**

EX-LÍBRIS, *ex-librisuri,* s.n. Vinietă aplicată pe o carte, purtând numele unei biblioteci, a bibliofilului sau o deviză. — Din fr. **ex-libris,** lat. **ex libris** [meis].

EXMATRICULÁ, *exmatriculez,* vb. I.Tranz. A exclude un elev, un student dintr-o școală sau dintr-o facultate. — Din germ. **exmatrikulieren.**

EXMATRICULÁRE, *exmatriculări,* s.f. Acțiunea de *a exmatricula* și rezultatul ei; ștergere din matricolă; eliminare definitivă. — V. **exmatricula.**

EX-MINÍSTRU, *ex-miniștri,* s.m. Fost ministru. — **Ex-** + **ministru.**

EXOBIOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază prezența și particularitățile formelor de viață în cosmos. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **exobiologie.**

EXOCÁRP, *exocarpuri,* s.n. (Bot.) Epicarp. — Din fr. **exocarpe.**

EXOCRÍN, -Ă, *exocrini, -e,* adj. Care are secreție externă. ✧ *Glandă exocrină* = glandă al cărei conținut se elimnină printr-un canal excretor. — Din fr. **exocrine.**

EXÓD, *exoduri,* s.n. **1.** Emigrare în masă a unei populații, evacuare, refugiere (în timp de război, cataclisme etc.); plecare în număr mare (dintr-o regiune în alta, de la sat la oraș etc.). **2.** Parte finală a unei tragedii grecești, cuprinzând deznodământul și ieșirea din scenă în cortegiu a actorilor. — Din fr. **exode.**

EXODÉRM, *exoderme,* s.n. Țesut vegetal de protecție, format din celule mari poliedrice, situate sub epiderma rădăcinii. — Din fr. **exoderme.**

EXOELECTRÓN, *exoelectroni,* s.m. Electron produs prin exoemisie. [Pr.: *-so-e-*] — Din fr. **exo-electron.**

EXOEMÍSIE, *exoemisii,* s.f. Emisie de electroni de către suprafețele corpurilor supuse în prealabil unei acțiuni (prelucrare mecanică, iradiere etc.). [Pr.: *-so-e-*] — Din fr. **exoémission.**

EXOFTÁLMIC, -Ă, *exoftalmici, -ce,* adj. (Med.; despre ochi) Bulbucat; (despre oameni) suferind de exoftalmie. — Din fr. **exophtalmique.**

EXOFTALMÍE, *exoftalmii,* s.f. Proeminență accentuată a globilor oculari în afara orbitelor, constituind un simptom al anumitor boli. — Din fr. **exophtalmie.**

EXOGÁM, -Ă, *exogami, -e,* adj. (Despre oameni) Care practică exogamia; (despre organisme) care prezintă exogamie. — Din fr. **exogame,** engl. **exogamy.**

EXOGAMÍE, *exogamii,* s.f. **1.** Lege fundamentală a ginții matriarhale, conform căreia căsătoriile între membrii aceleiași ginți erau interzise. **2.** Căsătorie între parteneri care nu aparțin aceluiași grup social. **3.** (Biol.) Fuzionare a gameților în afara organismului. — Din fr. **exogamie.**

EXOGÉN, -Ă, *exogeni, -e,* adj. **1.** (Med.) Care se formează, se dezvoltă la exterior; care se datorează unor cauze din afara organismului. **2.** (Despre procese geologice) Care rezultă, care se datorează unor cauze din afara Pământului și în special energiei solare captate de planetă. — Din fr. **exogène.**

EXOGÍRĂ, *exogire,* s.f. Gen fosil de lamelibranhiate cu valvele inegale și umboanele răsucite în spirală, existent în jurasicul superior. — Din fr. **exogyre.**

EXOMORFÍSM s.n. Totalitatea transformărilor pe care le suferă rocile din vecinătatea unui punct eruptiv sub influența temperaturii și soluțiilor fierbinți. — Din fr. **exomorphisme.**

EXONDÁ, *exondez,* vb. I. Refl. (Despre formații geologice) A fi supus procesului de exondare. — Din fr. **exonder.**

EXONDÁRE, *exondări,* s.f. Proces de ridicare deasupra nivelului mării a unor suprafețe din scoarța Pământului, din cauza mișcărilor tectonice. — V. **exonda.**

EXONERÁ, *exonerez,* vb. I. Tranz. și refl. (Livr.) A (se) elibera (total sau parțial), de o datorie, de o obligație, de o sarcină. — Din fr. **exonérer,** lat. **exonerare.**

EXONERÁRE, *exonerări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a (se) exonera* și rezultatul ei; eliberare de răspundere a unei persoane care nu-și execută obligația (prevăzută de lege sau de un contract) din cauze străine de voința sa. — V**. exonera.**

EXORBITÁNT, -Ă, *exorbitanți, -te,* adj. Care întrece cu mult limita normală (în privința prețului, a pretențiilor cuiva etc.); excesiv. — Din fr. **exorbitant,** lat. **exorbitans, -ntis.**

EXORBITÁNȚĂ, *exorbitanțe,* s.f. Caracterul a ceea ce este exorbitant; scumpire sau scumpete excesivă. — Din fr. **exorbitance.**

EXORCÍSM s.n. Ceremonie rituală însoțită de rugăciuni, descântece etc. pentru alungarea demonilor din trupul unui posedat. — Din fr. **exorcisme.**

EXORCÍST, -Ă, *exorciști, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care săvârșește actul de exorcism. — Din lat. **exorcista,** fr. **exorciste.**

EXORCIZÁ, *exorcizez,* vb. I. Tranz. A rosti rugăciuni, descântece pentru a alunga demonii din trupul unui posedat. — Din fr. **exorciser,** lat. **exorcisare.**

EXORCIZÁRE, *exorcizări,* s.f. Acțiunea de *a exorciza* și rezultatul ei; eliberare de diavol prin rugăciuni, descântece etc. — V. **exorciza.**

EXÓRDIU, *exordii,* s.n. Prima parte a unui discurs care, enunțând sumar conținutul acestuia, urmărește câștigarea atenției și bunăvoinței auditoriului; *p. ext.* introducere, prefață la o carte, la un articol etc. — Din lat. **exordium.**

EXORTÁ, *exortez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A înflăcăra, a îndemna o persoană sau o colectivitate (prin cuvinte). — Din fr. **exhorter,** lat. **exhortari.**

EXORTÁRE, *exortări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a exorta* și rezultatul ei; înflăcărare. — V. **exorta.**

EXORTATÍV, -Ă, *exortativi, -e,* adj. (Livr.) Care înflăcărează, îndeamnă (prin cuvinte) o persoană sau o colectivitate. — Din fr. **exhortatif.**

EXORTÁȚIE, *exortații,* s.f. (Livr.) Cuvântare, discurs prin care se urmărește dezlănțuirea unor sentimente, acțiuni etc.; încurajare, îndemn, imbold, înflăcărare, exortare. — Din lat. **exhortatio,** fr. **exortation.**

EXOSCHELÉT, *exoschelete,* s.n. (Biol.; la nevertebrate) Schelet (osos) extern. — Din fr. **exosquelette,** engl. **exoskeleton.**

EXOSFÉRĂ, *exosfere,* s.f. Strat atmosferic situat la o altitudine de peste 500 km deasupra Pământului, în care gazele ce compun aerul sunt disociate și rarefiate. — Din fr. **exosphère.**

EXOSFÉRIC, -Ă, *exosferici, -ce,* adj. (Geogr.) De exosferă, al exosferei. — Din fr. **exosphérique.**

EXOSMÓZĂ, *exosmoze,* s.f. Fenomen de trecere a unui fluid, prin osmoză, din spațiul mărginit de o membrană semipermeabilă în cel din afara ei. — Din fr. **exosmose.**

EXOSTÓZĂ, *exostoze,* s.f. Excrescență osoasă traumatică sau inflamatorie care provoacă șchiopătarea și anchilozarea articulațiilor la om și la cal. — Din fr. **exostose.**

EXOSTÓZICĂ, *exostozice,* adj. (În sintagma) *Boală exostozică* = dezvoltare patologică a oaselor în punctele de osificare activă, apărută în timpul creșterii acestora. — Din **exostoză.**

EXOTÉRIC, -Ă, *exoterici, -ce,* adj. (Despre doctrine filosofice sau ritualuri religioase) Destinat direct publicului. — Din fr. **exotérique.**

EXOTÉRM, -Ă, *exotermi, -e,* adj. (Fiz.) Exotermic. — Din fr. **exotherme.**

EXOTÉRMIC, -Ă, *exotermici, -ce,* adj. (Despre procese fizice sau chimice) Care se produce cu degajare de căldură; exoterm. — Din fr. **exothermique.**

EXÓTIC, -Ă, *exotici, -ce,* adj. Care se află în zone foarte îndepărtate și care impresionează prin aspectele neobișnuite, ciudate; care provine dintr-o asemenea regiune, care aparține, care este propriu acestor țări. [Pr.: *eg-zo-*] — Din fr. **exotique,** lat. **exoticus.**

EXOTÍSM s.n. Însușirea de a fi exotic. ✦ Tendință în arta și în literatura europeană, mai ales în cea romantică, de a descrie priveliști și obiceiuri din țări exotice. [Pr.: *eg-zo-*] — Din fr. **exotisme.**

EXOTOXÍNĂ, *exotoxine,* s.f. Substanță toxică, de natură proteică, secretată de unele specii microbiene în mediile în care se dezvoltă și care produce stări toxicoinfecțioase la om și la animale. — Din fr. **exotoxine.**

EXPANDÁT, -Ă, *expandați, -te*, adj. (Despre unele alimente, materiale etc.) Cu structură spongioasă. — Cf. engl. e x p a n d e d.

EXPANSÍBIL, -Ă, *expansibili, -e,* adj. Care tinde să ocupe un spațiu sau o suprafață din ce în ce mai mare; *spec.* (despre gaze) care se poate dilata. — Din fr. **expansible.**

EXPANSIBILITÁTE s.f. Însuşirea de a fi expansibil. — Din fr. **expansibilité.**

EXPANSIONÍSM s.n. Atitudine prin care se urmăreşte extinderea politică şi economică asupra unui teritoriu străin; politică de expansiune. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **expansionisme**. Cf. rus. e k s p a n s i o n i z m, germ. E x p a n s i o n i s m.

EXPANSIONÍST, -Ă, *expansionişti, -ste,* adj. Care aparţine expansionismului, privitor la expansionism. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **expansioniste.** Cf. rus. e k s p a n s i o n i s t, germ. E x p a n s i o n i s t.

EXPANSIÚNE, *expansiuni,* s.f. **1.** Creştere a volumului unui sistem fizico-chimic; creştere a volumului unui gaz; extindere pe un spaţiu a unui gaz; detentă (**1**). **2.** Extindere a influenţei şi dominaţiei economice şi politice a unei puteri asupra unor ţări şi popoare străine; acaparare de teritorii, de sfere de influenţă (adesea cu ajutorul forţei). ✦ (Impr.) Dezvoltare economică impetuoasă. **3.** Fig. Expansivitate, comunicativitate, exuberanţă, vioiciune. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **expansion,** lat. **expansio, -onis.**

EXPANSÍV, -Ă, *expansivi, -e,* adj. Care are tendinţa de a-şi împărtăşi deschis şi spontan impresiile şi sentimentele; vioi, exuberant, comunicativ, deschis. — Din fr. **expansif.**

EXPANSIVITÁTE s.f. Însuşirea de a fi expansiv; manifestare a acestei însuşiri, exuberanţă. — Din fr. **expansivité.**

EXPATRIÁ, *expatriez,* vb. I. Refl. A emigra. [Pr.: *-tri-a*] — Din fr. **expatrier.**

EXPATRIÁT, -Ă, *expatriaţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care se expatriază. [Pr.: *-tri-at*] — V. **expatria.**

EXPATRIÉRE, *expatrieri,* s.f. Acţiunea de *a se expatria* şi rezultatul ei; emigrare, emigraţie. [Pr.: *-tri-e-*] — V. **expatria.**

EXPECTATÍVĂ, *expectative,* s.f. Aşteptare bazată pe anumite drepturi, promisiuni, probabilităţi sau calcule; neintervenţie în anumite chestiuni sau situaţii şi aşteptarea unui moment potrivit; expectaţie. — Din fr. **expectative.**

EXPECTÁŢIE, *expectaţii,* s.f. (Livr.) Aşteptare; expectativă. — Din fr. **expectation**, lat. **exspectatio.**

EXPECTORÁ, *expectorez,* vb. I. Tranz. A elimina prin tuse, a da afară pe gură mucozităţile, flegma care se formează pe căile respiratorii. — Din fr. **expectorer,** lat. **expectorare.**

EXPECTORÁNT, -Ă, *expectoranţi, -te,* adj., s.n. (Medicament, substanţă) care uşurează expectoraţia (**2**). — Din fr. **expectorant.**

EXPECTORÁRE, *expectorări,* s.f. Acţiunea de *a expectora* şi rezultatul ei; expectoraţie. — V. **expectora.**

EXPECTORÁŢIE, *expectoraţii,* s.f. **1.** Secreţie patologică a căilor respiratorii, eliminată prin tuse; spută, flegmă. **2.** Eliminare prin tuse a produselor patologice din plămâni sau din căile respiratorii superioare; expectorare. — Din fr. **expectoration.**

EXPEDIÁ, *expediez,* vb. I. Tranz. **1.** A trimite prin poştă, prin mesagerii etc. scrisori, bani, pachete etc. la o anumită adresă. **2.** (Fam.) A îndepărta pe cineva, a se debarasa, a se descotorosi de cineva. **3.** A executa repede şi superficial o lucrare. [Pr.: *-di-a*] — Din fr. **expédier.**

EXPEDIÉNT, *expediente,* s.n. Mijloc ingenios cu ajutorul căruia se poate face faţă unei situaţii grele; *p. ext.* mijloc improvizat, adesea ilicit, prin care se procură bani. [Pr.: *-di-ent*] — Din fr. **expédient.**

EXPEDIÉRE, *expedieri,* s.f. Acţiunea de *a expedia* şi rezultatul ei; expediţie, trimitere. [Pr.: *-di-e-*] — V. **expedia.**

EXPEDITÍV, -Ă, *expeditivi, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care rezolvă cu uşurinţă lucrurile; prompt, iute. — Din fr. **expéditif.**

EXPEDITÓR, -OÁRE, *expeditori, -oare,* s.m. şi f., adj. (Persoană fizică sau juridică) având sarcina de a expedia scrisori, pachete, bani etc.; trimiţător. — Din fr. **expéditeur.**

EXPEDÍŢIE, *expediţii,* s.f. **1.** Călătorie de explorare lungă (şi anevoioasă) făcută de un grup organizat în regiuni îndepărtate, cu scopuri ştiinţifice, comerciale etc. **2.** Campanie militară agresivă pentru cucerirea unui teritoriu străin, îndepărtat de propria ţară. **3.** Expediere. ✧ *Condică de expediţie* = registru în care se înregistrează zilnic lista corespondenţei expediate de o instituţie sau de o întreprindere. — Din fr. **expédition,** lat. **expeditio.**

EXPEDIŢIONÁR, -Ă, *expediţionari, -e,* adj. Care efectuează o expediţie (**1**), care se află într-o expediţie. ✧ *Corp* (sau *armată*) *expediţionar(ă)* = totalitatea trupelor care participă la o expediţie (**2**). [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **expéditionnaire.**

EXPERIÉNŢĂ, *experienţe,* s.f. **1.** Totalitatea cunoştinţelor pe care oamenii le dobândesc în mod nemijlocit despre realitatea înconjurătoare în procesul practicii social-istorice, al interacţiunii materiale dintre om şi lumea exterioară. **2.** Verificare a cunoştinţelor pe cale practică, prin cercetarea fenomenelor din realitatea înconjurătoare. ✦ Experiment. ✧ Expr. *A face o experienţă* = a face o încercare. [Pr.: *-ri-en-*] — Din fr. **expérience,** lat. **experientia.**

EXPERIMÉNT, *experimente,* s.n. Procedeu de cercetare în ştiinţă, care constă în provocarea intenţionată a unor fenomene în condiţiile cele mai propice pentru studierea lor şi a legilor care le guvernează; observaţie provocată, experienţă (**2**). — Din lat. **experimentum.**

EXPERIMENTÁ, *experimentez,* vb. I. Tranz. A încerca, a verifica prin experienţă. — Din fr. **expérimenter,** lat. **experimentare.**

EXPERIMENTÁL, -Ă, *experimentali, -e,* adj. (Adesea adverbial) De experienţă, bazat pe experienţă, rezultat din experienţă; cu titlu de încercare. — Din fr. **expérimental,** lat. **experimentalis.**

EXPERIMENTALÍSM s.n. Folosire a experimentului, a documentului ca principal mijloc de cunoaştere, de creaţie. — Din engl. **experimentalism.**

EXPERIMENTÁRE, *experimentări,* s.f. Acţiunea de *a experimenta* şi rezultatul ei. — V. **experimenta.**

EXPERIMENTÁT, -Ă, *experimentaţi, -te,* adj. Care posedă multă experienţă într-un domeniu, priceput; *p. ext.* care a trecut prin multe încercări; încercat. — V. **experimenta.**

EXPERIMENTATÓR, -OÁRE, *experimentatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care face experienţe ştiinţifice. — Din fr. **expérimentateur.**

EXPÉRT, -Ă, *experţi, -te,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (Adesea adjectival) Persoană care posedă cunoştinţe temeinice şi experienţă într-un anumit domeniu; specialist de mare clasă. ✦ Spec. Persoană competentă într-un anumit domeniu, numită de un organ de stat sau de părţile interesate pentru a face o expertiză. **2.** Adj. (Inform.; în sintagma) *Sistem expert* = program de exploatare inteligentă a unei baze de date caracteristice unui domeniu particular de aplicaţie. — Din fr. **expert,** lat. **expertus.**

EXPERTIZÁ, *expertizez,* vb. I. Tranz. A supune expertizei. — Din **expertiză** + suf. *-iza*.

EXPERTIZÁRE, *expertizări,* s.f. Acţiunea de *a expertiza*. — V. **expertiza.**

EXPERTIZÁT, -Ă, *expertizaţi, -te,* adj. Care a fost supus expertizei. — V. **expertiza.**

EXPERTÍZĂ, *expertize,* s.f. **1.** Cercetare cu caracter tehnic făcută de un expert, la cererea unui organ de jurisdicţie sau de urmărire penală ori a părţilor, asupra unei situaţii, probleme etc. a cărei lămurire interesează soluţionarea cauzei. ✦ (Concr.) Raport întocmit de un expert asupra cercetărilor făcute. **2.** (Med.; în sintagma) *Expertiză medicală* = **a)** stabilire, în urma unui examen medical, a capacităţii de muncă în condiţiile solicitărilor fizice şi psihice din diferite profesii; **b)** consultaţie sau autopsie efectuată de medicul legist în cazuri de rănire, accident, viol, otrăvire, omor etc. — Din fr. **expertise.**

EXPIÁ, *expiez,* vb. I. Tranz. (Livr.) **1.** A ispăşi o greşeală, o vină etc. **2.** A înceta de a mai trăi, de a mai fi în viaţă; a sucomba, a deceda, a muri. [Pr.: *-pi-a*]— Din fr. **expier,** lat. **expiare.**

EXPIÁBIL, -Ă, *expiabili, -e,* adj. (Livr.) Care poate fi ispăşit. [Pr.: *-pi-a-*] — Din fr. **expiable.**

EXPIATÓR, -OÁRE, *expiatori, -oare,* adj. (Livr.) Care poate şterge, ispăşi, răscumpăra o greşeală; ispăşitor. [Pr.: *-pi-a-*] — Din fr. **expiatoire,** lat. **expiatorius.**

EXPIÁŢIE, *expiaţii,* s.f. (Livr.) Faptul de a expia; ispăşire. [Pr.: *-pi-a-*. — Var.: **expiaţiúne** s.f.] — Din fr. **expiation,** lat. **expiatio, -onis.**

EXPIAŢIÚNE s.f. v. **expiaţie.**

EXPIÉRE, *expieri,* s.f. (Livr.) Acţiunea de *a expia* şi rezultatul ei; expiaţie, ispăşire. [Pr.: *-pi-e-*] — V. **expia.**

EXPIRÁ, *expír,* vb. I. **1.** Tranz. A elimina din plămâni aerul (în procesul respiraţiei). **2.** Intranz. (Despre un contract, o convenţie etc.; la pers. 3) A înceta să mai fie valabil. **3.** Intranz. (Despre un termen, o perioadă de timp etc.; la pers. 3) A se împlini, a se termina. **4.** Intranz. Fig. A muri, a pieri. — Din fr. **expirer,** lat. **expirare.**

EXPIRÁRE, *expirări,* s.f. Faptul de *a expira;* expiraţie, săvârşire; împlinire. ✦ Scadenţă a unui termen. — V. **expira.**

EXPIRATÓR, -OÁRE, *expiratori, -oare,* adj. Care ajută, care serveşte la expirare. ✧ (Lingv.) *Accent expirator* = accent bazat pe intensificarea expirării la pronunţarea silabei accentuate. — Din fr. **expirateur.**

EXPIRÁŢIE, *expiraţii,* s.f. Act fiziologic prin care se elimină din plămâni aerul inspirat; expirare. — Din fr. **expiration,** lat. **expiratio.**

EXPLETÍV, -Ă, *expletivi, -e,* adj. (Despre cuvinte) Care este de prisos din punctul de vedere al înţelegerii conţinutului unui enunţ. — Din fr. **explétif,** lat. **expletivus.**

EXPLICÁ, *explíc,* vb. I. Tranz. A face să fie mai uşor de înţeles; a lămuri. ✦ A expune, a preda o lecţie, o temă etc. **2.** Intranz. şi tranz. (Despre axiome, principii, legi ştiinţifice) A servi drept lămurire, a constitui o justificare, a reprezenta o motivare a unui fenomen, a unei proprietăţi etc. **3.** Refl. A-şi motiva acţiunile, vorbele etc.; a se justifica. ✦ Refl. şi tranz. A înţelege, a pricepe, a găsi sau a constitui o explicaţie. ✦ Tranz. şi refl. recipr. (Despre două sau mai multe persoane) A (se) lămuri asupra unei chestiuni (în litigiu), a limpezi o situaţie cu scopul de a înlătura un conflict. — Din fr. **expliquer,** lat. **explicare.**

EXPLICÁBIL, -Ă, *explicabili, -e,* adj. Care poate fi explicat. — Din fr. **explicable.**

EXPLICÁRE, *explicări,* s.f. Acţiunea de *a (se) explica* şi rezultatul ei; lămurire. — V. **explica.**

EXPLICÁT, -Ă, *explicaţi, -te,* adj. Care a fost prezentat astfel încât să poată fi (uşor) înţeles. — V. **explica.**

EXPLICATÍV, -Ă, *explicativi, -e,* adj. Care explică; explicator. ✧ *Notă explicativă* = explicaţie, de obicei în josul paginii, în care se dau relaţii în legătură cu textul sau cu un cuvânt din text. *Dicţionar explicativ* = dicţionar în care sunt explicate sensurile şi întrebuinţarea cuvintelor. — Din fr. **explicatif.**

EXPLICATÓR, -OÁRE, *explicatori, -oare,* adj. (Înv.) Explicativ. — Din fr. **explicateur**, lat. **explicator.**

EXPLICÁȚIE, *explicații,* s.f. **1.** Lămurire, clarificare a unei probleme (dificile), a unui fenomen etc. ✧ Expr. *A cere cuiva explicații* = a cere cuiva socoteală. A *avea o explicație cu cineva* = a discuta cu cineva cu scopul de a se lămuri asupra unui lucru, pentru a înlătura un conflict etc. ✦ Predare a unei lecții, expunere a unei teme. **2.** Cauză. — Din fr. **explication,** lat. **explicatio.**

EXPLICÍT, -Ă, *expliciți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care este exprimat limpede; desluşit, lămurit, clar. ✦ (Despre o funcție matematică) Care este egal cu o anumită expresie ce conține numai variabilele independente. — Din fr. **explicite,** lat. **explicitus.**

EXPLICITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este explicit; limpezime, claritate. — Din fr. **explicité.**

EXPLOATÁ, *exploatez,* vb. I.Tranz. **1.** A folosi, a pune în valoare o resursă; a extrage o substanță utilă, un material folositor etc. în vederea realizării unor obiective economice. **2.** A-şi însuşi fără plată din rezultatele muncii altuia. ✦ A aservi pe plan economic şi politic alt stat. **3.** A asupri, a prigoni, a oprima, a împila. **4.** Fig. A trage folos (în mod abuziv) din ceva, a profita de ceva. *A exploata slăbiciunile cuiva*. — Din fr. **exploiter.**

EXPLOATÁBIL, -Ă, *exploatabili, -e,* adj. (Despre bunuri naturale) Care poate fi exploatat. — Din fr. **exploitable.**

EXPLOATABILITÁTE s.f. (Rar) Însuşirea unui bun de a putea fi exploatat. — Din fr. **exploitabilité.**

EXPLOATÁRE, (**4**) *exploatări,* s.f. Acțiunea de *a exploata* şi rezultatul ei. **1.** Însuşirea fără echivalent a unei părți din munca producătorilor nemijlociți de către cei ce dispun de mijloace de producție. **2.** Exploatație. **3.** Totalitatea lucrărilor de punere în valoare a unui bun natural sau a unui sistem tehnic. ✦ Totalitatea operațiilor care constituie procesul tehnologic de extragere a substanțelor minerale utile, a rocilor, a țițeiului sau a gazelor. ✧ *Exploatare la zi* = metodă de extragere a substanțelor minerale utile în care procesul tehnologic se efectuează sub cerul liber; carieră. **4.** Loc de unde se exploatează o substanță utilă, un material folositor. **5.** Fig. Faptul de a profita, de a trage folos în mod abuziv. — V. **exploata.**

EXPLOATÁT, -Ă, *exploatați, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care suportă o exploatare (**1**), care îşi vinde forța de muncă. **2.** Adj. Care este asuprit, oprimat, prigonit, împilat. **3.** Adj. (Despre terenuri, mine, păduri etc.) De unde se exploatează o substanță utilă, un material folositor; care se află în exploatare. — V. **exploata.**

EXPLOATATÓR, -OÁRE, *exploatatori, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** (Persoană) care exploatează munca altuia, însuşindu-şi fără echivalent o parte din produsul acestei munci. **2.** (Persoană) care exploatează o mină, o pădure, o moşie etc. — **Exploata** + suf. *-tor* (după fr. *exploiteur).*

EXPLOATÁȚIE, *exploatații,* s.f. **1.** Unitate economică, întreprindere care exploatează terenuri, păduri, mine etc.; exploatare. **2.** Terenul, pădurea, mina etc. care se află în exploatarea unității de mai sus. — Din fr. **exploitation.**

EXPLODÁ, *explodez,* vb. I.Tranz. **1.** (Despre explozive, proiectile, reactoare nucleare, vase etc.; la pers. 3) A se descompune violent sub acțiunea căldurii sau a unui factor mecanic, dezvoltând brusc căldură şi gaze sub presiune, care produc zguduituri, bubuituri puternice şi efectuare rapidă de lucru mecanic; a face explozie. ✦ Tranz. A provoca o explozie. ✦ (Despre aparate care funcționează cu gaze sub presiune) A se sfărâma din cauza presiunii interioare. **2.** (Despre vulcani) A erupe brusc, a expulza lavă, bombe vulcanice, gaze etc. **3.** Fig. A interveni brusc şi violent în discuție; a izbucni. — Din it. **esplodere,** lat. **explodere**. Cf. fr. e x p l o s e r.

EXPLODÁRE, *explodări,* s.f. Acțiunea de *a exploda* şi rezultatul ei; explozie. — V. **exploda.**

EXPLODÓR, *explodoare,* s.n. Explozor. — Din engl. **exploder.**

EXPLORÁ, *explorez,* vb. I. Tranz. A cerceta o țară sau o regiune necunoscută sau puțin cunoscută, cu scopul de a face descoperiri sau studii ştiințifice. ✦ A cerceta posibilitățile de exploatare a unui zăcământ. ✦ (Fam.) A cerceta, a căuta în... — Din fr. **explorer,** lat. **explorare.**

EXPLORÁBIL, -Ă, *explorabili, -e,* adj. Care poate fi explorat. — Din fr. **explorable.**

EXPLORÁRE, *explorări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a explora* şi rezultatul ei; explorație. **2.** Complex de cercetări geologice care, în funcție de obiectul studiat şi obiectivul urmărit, are drept scop stabilirea limitelor, a condițiilor de zăcământ, precizarea structurii, a calității unui corp de substanță minerală utilă etc. **3.** Examen clinic sau de laborator efectuat pentru stabilirea diagnosticului unei boli. — V. **explora.**

EXPLORÁT, -Ă, *explorați, -te,* adj. (Despre țări sau regiuni necunoscute sau mai puțin cunoscute) Care este cercetat cu scopul de a cunoaşte. ✦ (Despre zăcăminte) Căruia i se cercetează posibilitățile de exploatare. — V. **explora.**

EXPLORATÓR, -OÁRE, *exploratori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care explorează. — Din fr. **explorateur,** lat. **explorator.**

EXPLORÁȚIE, *explorații,* s.f. (Rar) Explorare. — Din fr. **exploration,** lat. **exploratio.**

EXPLOZIBÍL, -Ă, *explozibili, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care poate exploda; exploziv (**1**). **2.** S.n. Exploziv (**2**). — Din fr. **explosible.**

EXPLÓZIE, *explozii,* s.f. **1.** Reacție chimică sau fizică foarte rapidă, violentă, însoțită de efecte mecanice, sonore, termice, luminoase etc., provocate de descompunerea substanțelor explozive pe care le conține un dispozitiv de distrugere; explodare, detonație, fulminație. ✦ Proces de descompunere a substanțelor explozive şi de transformare a lor în alți compuşi, mai simpli, însoțit de dezvoltare mare de căldură, lumină, zgomot şi de efectuare de lucru mecanic într-un timp foarte scurt. ✦ (Impr.) Ardere a amestecului de combustibil şi aer din cilindrul unui motor cu ardere internă. ✧ *Motor cu explozie* = motor la care arderea combustibilului se face într-un timp foarte scurt şi este provocată de o scânteie. **2.** (În sintagma) *Explozie vulcanică* = ieşire bruscă a lavei, a bombelor vulcanice şi a gazelor unui vulcan. **3.** Trecere bruscă a unui fenomen de la vechea lui calitate la una nouă, prin distrugerea calității vechi. **4.** Fig. Manifestare bruscă, izbucnire neaşteptată şi puternică, dar de scurtă durată, a unei acțiuni, a unui sentiment etc. **5.** (Fon.) Ieşire bruscă a aerului, în momentul rostirii unor sunete, după ce acesta a fost oprit de un obstacol (limbă, dinți, buze etc.). — Din fr. **explosion,** lat. **explosio.**

EXPLOZIMÉTRU, *explozimetre,* s.n. Aparat electronic pentru semnalizarea pericolului de explozie în medii cu gaze şi vapori inflamabili. — Din engl. **explosimeter.**

EXPLOZITIVITÁTE s.f. Însuşirea de a fi exploziv. — **Exploziv** + suf. *-itate.*

EXPLOZÍV, -Ă, *explozivi, -e,* adj, s.n. **1.** Adj. Care poate exploda, care provoacă explozie; explozibil (**1**), fulminant. ✧ *Sunet* (sau *consoană*) *exploziv(ă)* (şi substantivat, f.) = consoană care produce, la deschiderea bruscă a canalului bucal, o explozie (**5**); sunet sau consoană ocluzivă. ✦ (Despre aparate, maşini etc.) Care acționează prin explozia unor substanțe speciale cu care este încărcat. ✦ Fig. Susceptibil de a declanşa consecințe grave. **2.** S.n. Substanță sau amestec de substanțe care, sub acțiunea căldurii sau a unui factor mecanic, are proprietatea de a se descompune brusc şi violent, cu dezvoltare de căldură, lumină şi gaze, provocând o creştere mare a presiunii la locul exploziei; explozibil (**2**). — Din fr. **explosif.**

EXPLOZÓR, *explozoare,* s.n. Aparat special pentru aprinderea capselor electrice detonante. — Din fr. **exploseur.**

EXPONÁT, *exponate,* s.n. Obiect expus în cadrul unei expoziții, unui muzeu etc. — Din rus. **eksponat.**

EXPONÉNT, -Ă, *exponenți, -te,* s.m., s.f. **1.** S.m. şi f. Persoană sau grup social care reprezintă şi apără o idee, un curent etc.; reprezentant. **2.** S.m. (Mat.) Semn în cifre sau în litere scris sus, cu caractere mai mici, la dreapta unui număr sau a unei mărimi matematice, pentru a arăta puterea la care se ridică acestea. — Din germ. **Exponent,** lat. **exponens, -ntis.**

EXPONENȚIÁL, -Ă, *exponențiali, -e,* adj. (Mat.) Care are un exponent (**2**) variabil, nedeterminat sau necunoscut. ✦ (Despre funcții) A cărei variabilă independentă apare într-un exponent. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **exponentiel.**

EXPONOMETRÍE s.f. **1.** Capitol al opticii fotografice care se ocupă cu studiul duratei de expunere a materialelor fotografice. **2.** Tehnică a construirii şi folosirii exponometrelor. — Din **exponometru.** Cf. fr. e x p o s o m é t r i e.

EXPONOMÉTRU, *exponometre,* s.n. Instrument folosit pentru stabilirea duratei corecte de expunere la lumină a unui film sau a unei plăci fotografice. — Din rus. **eksponometr,** germ. **Exponometer.** Cf. fr. e x p o s e m è t r e.

EXPÓRT, *exporturi,* s.n. Faptul de a exporta; vânzare de bunuri materiale şi servicii către persoanele fizice şi juridice dintr-o altă țară; exportare. ✦ (Concr.) Totalitatea mărfurilor exportate. ✧ *Export invizibil* = vânzare de servicii în (sau la) alte țări. *Export de capital* = plasare de capitaluri în alte țări. — Din germ. **Export.**

EXPORTÁ, *expórt,* vb. I.Tranz. A vinde în afara țării mărfuri care au fost produse, preparate, completate sau reparate în țară; *p. ext.* a vinde servicii cumpărătorilor din alte țări. — Din fr. **exporter,** lat. **exportare.**

EXPORTÁBIL, -Ă, *exportabili, -e,* adj. (Despre mărfuri) Care se poate exporta. — Din fr. **exportable.**

EXPORTÁRE, *exportări,* s.f. Acțiunea de *a exporta* şi rezultatul ei; export. — V. **exporta.**

EXPORTATÓR, -OÁRE, *exportatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană, firmă, țară etc.) care exportă. — Din fr. **exportateur.**

EXPOZÁNT, -Ă, *expozanți, -te,* adj., s.m. şi f. (Persoană, țară etc.) care prezintă, expune ceva (la o expoziție). — Din fr. **exposant.**

EXPOZÉU, *expozeuri,* s.n. Prezentare dezvoltată, amănunțită şi sistematică, expusă oral sau scris, a unor fapte, a unei situații, a unor idei etc.; dare de seamă, expunere. — Din fr. **exposé.**

EXPOZITÍV, -Ă, *expozitivi, -e,* adj. În care se spune; care explică. ✦ (Despre o lecție, un text etc.) Prezentat în forma unei expuneri, a unei narațiuni. ✧ *Metodă expozitivă* = metodă de predare în învățământ, care constă în prezentarea conținutului lecției în forma unei expuneri. ✦ (Despre ton) Rece, sec. — Din engl. **expositive.**

EXPOZÍȚIE, *expoziții*, s.f. **1.** Prezentare organizată, publică, a unor obiecte selecționate, pentru a pune în lumină specificul unei activități, realizările unui artist etc. sau în scop instructiv. **2.** Loc sau clădire special amenajate unde sunt expuse aceste obiecte. **3.** Parte a unei opere literare, în special dramatice, situată la

începutul acesteia, în care se schițează datele fundamentale ale acțiunii, personajele etc. [Var.: **expozițiúne** s.f.] — Din fr. **exposition,** lat. **expositio, -onis.**

EXPOZIȚIONÁL, -Ă, *expoziționali, -e,* adj. Al expoziției (**1**); cu caracter de expoziție (**1**). [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **expositional.**

EXPOZIȚIÚNE s.f. v. **expoziție.**

EXPRÉ adj. v. **expres[2].**

EXPRÉS[1], -Ă, *expreși, -se,* adj. (În sintagmele) *Tren expres* (și substantivat, n.) = tren care merge cu viteză mare, oprindu-se numai în stațiile importante. *Scrisoare (recomandată) expresă* sau *colet expres* = scrisoare sau colet care ajunge la destinație mai repede, în schimbul unei supratax. *Bufet expres* (și substantivat, n.) = bufet în care se servesc, foarte repede și la prețuri populare, micul dejun, cina sau numai aperitive, gustări, minuturi. [Pl. și: (substantivat, n.) *expresuri*] — Din fr. **express.**

EXPRÉS[2], -Ă, *expreși, -se,* adj. Care este exprimat clar, care nu lasă niciun fel de îndoială. ✦ (Adverbial) Special pentru...; precis, anume. [Var.: **expré** adj.] — Din fr. **exprès,** lat. **expressus.**

EXPRÉSIE, *expresii,* s.f. **1.** Exprimare. ✦ Construcție concisă care exprimă, de obicei în mod figurat, o idee. ✦ Cuvânt. **2.** Fig. Manifestare, redare a ideilor, a sentimentelor etc. prin fizionomie, gesturi. ✦ Înfățișare care reflectă starea sufletească a omului; reflectarea stării interioare a cuiva (în privire, pe figură). **3.** Grup de numere, litere etc. legate între ele prin simboluri de operații matematice (adunare, înmulțire etc.). [Var.: **expresiúne** s.f.] — Din fr. **expression,** lat. **expressio, -onis.**

EXPRESIONÍSM s.n. Curent artistic și literar apărut în Germania la începutul sec. XX, care pune accent pe intensitatea expresiei. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **expressionnisme.**

EXPRESIONÍST, -Ă, *expresioniști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de expresionism, care reprezintă expresionismul. **2.** S.m. și f. Adept al expresionismului. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **expresionniste.**

EXPRESIÚNE s.f. v. **expresie.**

EXPRESÍV, -Ă, *expresivi, -e,* adj. (Despre cuvinte, gesturi etc.) Care exprimă plastic, sugestiv, elocvent gândirea, sentimentele. ✦ (Despre opere de artă) Care evocă în imagini vii. ✦ (Despre ochi, față etc.) Care reflectă în mod pregnant, cu putere stări interioare. — Din fr. **expressif.**

EXPRESIVITÁTE s.f. Calitatea, capacitatea de a fi expresiv; exprimare vie, clară, plastică. — Din fr. **expressivité.**

EXPRIMÁ, *exprím,* vb. I.Tranz. A expune, a formula, a manifesta, prin cuvinte sau prin gesturi, păreri, idei, sentimente, impresii etc. ✦ Refl. A reda în cuvinte. — Din fr. **exprimer,** lat. **exprimere.**

EXPRIMÁBIL, -Ă, *exprimabili, -e,* adj. Care poate fi exprimat. — Din fr. **exprimable.**

EXPRIMÁRE, *exprimări,* s.f. Acțiunea de *a (se) exprima* și rezultatul ei; formulare a unor idei sau sentimente; expresie. ✦ Comunicare prin cuvinte; vorbire; pronunțare a unor cuvinte. — V. **exprima.**

EXPROPRIÁ, *expropriez,* vb. I.Tranz. A trece o proprietate (teren, construcție) a unei persoane fizice sau juridice în proprietatea statului pentru nevoi de interes public (prin acordarea unei despăgubiri). [Pr.: *-pri-a*] — Din fr. **exproprier.**

EXPROPRIÁT, -Ă, *expropriați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre bunuri) Care a fost luat prin expropriere. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care a fost supusă exproprierii. [Pr.: *-pri-at*] — V. **expropria.**

EXPROPRIATÓR, -OÁRE, *expropriatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care expropriază (**2**). [Pr.: *-pri-a-*] — Din fr. **expropriateur.**

EXPROPRIÉRE, *exproprieri,* s.f. Acțiunea de *a expropria* și rezultatul ei. [Pr.: *-pri-e-*] — V. **expropria.**

EXPÚLSIE, *expulsii,* s.f. **1.** Împingere în afară a unui gaz, a unui lichid etc. **2.** Eliminare din organism a unui produs fiziologic, patologic, a unui corp străin etc. — Din fr. **expulsion,** lat. **expulsio.**

EXPULZÁ, *expulzez,* vb. I. Tranz. A obliga pe cineva (printr-un act al puterii de stat) să părăsească teritoriul unei țări. ✦ A da, a împinge afară, a sili să iasă. — Din fr. **expulser,** lat. **expulsare.**

EXPULZÁRE, *expulzări,* s.f. Acțiunea de *a expulza* și rezultatul ei. — V. **expulza.**

EXPUNCȚIÚNE, *expuncțiuni,* s.f. Terminare, încheiere. ✦ Marcare a unei anulări printr-un punct (pus deasupra sau dedesubtul unei litere, unui cuvânt etc.); scoatere a unor cuvinte, litere etc. dintr-un text. [Pr.: *-ți-u-*] — Din lat. **expunctio, -onis,** fr. **exponction.**

EXPÚNE, *expún,* vb. III. **1.** Tranz. A prezenta, a reda prin cuvinte, a face cunoscut; a relata; a explica. **2.** Tranz. A așeza la vedere; a arăta. ✦ (Urmat de determinări introduse prin prep. „la”) A așeza un obiect, un material etc. în așa fel încât să se poată exercita asupra lui o acțiune, o influență etc. **3.** Tranz. și refl. A pune sau a se afla într-o situație periculoasă. **4.** Tranz. A supune acțiunii luminii un film, o placă fotografică etc. pentru a obține un clișeu, o fotografie etc. — Din lat. **exponere** (după *pune*).

EXPÚNERE, *expuneri,* s.f. Acțiunea de *a (se) expune* și rezultatul ei. ✦ Relatare; (concr.) ceea ce se expune, se relatează, se explică; narațiune, povestire. ✧ *Expunere de motive* = explicare, prezentare a unui proiect de act normativ, cu sublinierea soluțiilor noi, mai importante, și a motivării acestora. — V. **expune.**

EXPURGÁ, *expúrg,* vb. I.Tranz. A elimina dintr-o carte pasajele care sunt sau par a fi incompatibile cu anumite principii morale. — Din fr. **expurger,** lat. **expurgare.**

EXPURGÁRE, *expurgări,* s.f. Acțiunea de *a expurga* și rezultatul ei; expurgație. — V. **expurga.**

EXPURGÁȚIE, *expurgații,* s.f. Expurgare. — Din fr. **expurgation.**

EXSANGUINOTRANSFÚZIE s.f. v. **exsangvinotransfuzie.**

EXSÁNGUU, -UĂ, *exsangui, -ue,* adj. (Livr.; despre țesuturi) Care este lipsit de sânge; (despre obraji, față) palid, cadaveric. [Pr.: *-gu-u*] — Din fr. **exsangue,** lat. **exsanguis.**

EXSANGVINOTRANSFÚZIE, *exsangvinotransfuzii,* s.f. (Med.) Înlocuire (totală) a sângelui prin transfuzie. [Var.: **exganguinotransfúzie** s.f.] — Din fr. **exsanguino-transfusion.**

EXSICATÓR, *exsicatoare,* s.n. Aparat de sticlă folosit în laborator pentru uscarea sau păstrarea în stare uscată a substanțelor cu ajutorul compușilor higroscopici. — Din fr. **exsiccateur.**

EXSUDÁNT, -Ă, *exsudanți, -te,* adj., s.m. (Substanță) care provoacă transpirație. — Din fr. **exsudant.**

EXSUDÁT, *exsudate,* s.n. Lichid bogat în albumină, fibrinos, hemoragic sau seros, ieșit din vasele sangvine, limfatice sau din țesuturi, în urma unui proces patologic, microbian, bacterian sau a intervenției unui factor chimic, fizic sau traumatic. — Din fr. **exsudat.**

EXSUDÁȚIE, *exsudații,* s.f. **1.** Transpirație, asudare. **2.** Apariție la suprafața unui strat de asfalt a excesului de bitum sau de gudron. — Din fr. **exsudation.**

EXTÁTIC, -Ă, *extatici, -ce,* adj. (Rar) Care este în extaz; care ține de extaz, caracteristic extazului; fermecat, încântat, extaziat. — Din fr. **extatique.**

EXTÁZ, *extaze,* s.n. **1.** Expresie a cunoașterii nemijlocite a realităților divine; act de trăire supremă a comuniunii de iubire cu Dumnezeul personal. ✦ (Med.) Stare nervoasă în care bolnavul, urmărit de idei fixe și de exaltare mintală, este lipsit de senzații și incapabil de mișcări voluntare. **2.** Stare excesivă de însuflețire, admirație profundă; adorație, venerație. — Din fr. **extase.**

EXTAZIÁ, *extaziez,* vb. I. Tranz. și refl. A cuprinde sau a fi cuprins, stăpânit de extaz (**2**). [Pr.: *-zi-a*] — Din fr. **(s')extasier.**

EXTAZIÁT, -Ă, *extaziați, -te,* adj. Căzut în extaz, plin de admirație, cuprins de extaz; *p. ext.* încântat, fermecat. [Pr.: *-zi-at*] — V. **extazia.**

EXTAZIÉRE, *extazieri,* s.f. Faptul de *a (se) extazia*. [Pr.: *-zi-e-*] — V. **extazia.**

EXTEMPORÁL, *extemporale,* s.n. Probă scrisă, neanunțată, de obicei din lecția curentă, dată elevilor pentru verificarea periodică a cunoștințelor; lucrare de control. — Din germ. **Extemporale,** lat. **extemporalis.**

EXTEMPORANÉU, -ÉE, *extemporanei, -ee,* adj. (Livr.) **1.** Care se produce imediat, pe loc. **2.** (Med.; despre medicamente) Care este preparat sau administrat fără întârziere. — Din lat. **extemporaneus,** fr. **extemporané.**

EXTENSÍBIL, -Ă, *extensibili, -e,* adj. Care se poate extinde, care poate fi alungit fără a se rupe. — Din fr. **extensible.**

EXTENSIBILITÁTE s.f. Însușirea de a fi extensibil; posibilitate de extindere, de mărire. — Din fr. **extensibilité.**

EXTÉNSIE s.f. v. **extensiune.**

EXTENSIÚNE, *extensiuni,* s.f. **1.** Dezvoltare, creștere; amplificare, extindere. ✦ Proces prin care un cuvânt își lărgește înțelesul. ✦ (Log.) Sferă. **2.** (În forma *extensie*) Alungire sau întindere a unui membru sau a trunchiului anatomic în caz de luxații sau de fracturi. [Pr.: *-si-u-*. — Var.: **exténsie** s.f.] — Din fr. **extension,** lat. **extensio, -onis.**

EXTENSÍV, -Ă, *extensivi, -e,* adj. **1.** Referitor la extindere, bazat pe cantitate, pe spațiu. ✧ *Agricultură* (sau *cultură*) *extensivă* = agricultură (sau cultură) care își bazează sporirea producției pe mărirea suprafețelor cultivate. **2.** Care are proprietatea de a (se) extinde. — Din fr. **extensif.**

EXTENSOGRÁF, *extensografe,* s.n. Aparat care înregistrează variația viscozității unui aluat de o anumită consistență. — Din fr. **extensographe.**

EXTENSÓR, -OÁRE, *extensori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care are rolul de a întinde. ✧ (Anat.) *Mușchi extensor* (și substantivat, m.) = mușchi de suprafață care ajută la întinderea diferitelor părți ale corpului, în special a membrelor. **2.** S.n. Aparat de gimnastică pentru dezvoltarea mușchilor, format dintr-unul sau din mai multe arcuri de oțel sau din benzi de cauciuc cu capetele prinse în două mânere, care trebuie întinse cu mâinile. — Din fr. **extenseur.**

EXTENUÁ, *extenuez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) obosi peste măsură; a (se) istovi, a (se) epuiza. [Pr.: *-nu-a*] — Din fr. **exténuer,** lat. **extenuare.**

EXTENUÁNT, -Ă, *extenuanți, -te,* adj. Care extenuează; istovitor, epuizant, sleit[2], sfârșit[2]. [Pr.: *-nu-ant*] — Din fr. **exténuant.**

EXTENUÁRE, *extenuări,* s.f. Acțiunea de *a (se) extenua* și rezultatul ei; stare de slăbiciune extremă a corpului; istovire, epuizare. [Pr.: *-nu-a-*] — V. **extenua.**

EXTENUÁT, -Ă, *extenuați, -te,* adj. Extrem de obosit; istovit, epuizat, sleit[2], sfârșit[2]. [Pr.: *-nu-at*] — V. **extenua.**

EXTERIÓR, -OÁRĂ, *exteriori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care este în afară, care este din afară, aflat dincolo de o limită; extern. ✧ *Comerț exterior* = totalitatea

importurilor și exporturilor unei țări. **2.** S.n. Partea din afară a unui lucru; fațadă. ✦ Mod de a se prezenta al unei persoane ca fizionomie, îmbrăcăminte, comportare etc.; ținută, înfățișare, aspect, alură. [Pr.: *-ri-or*] — Din fr. **extérieur,** lat. **exterior.**

EXTERIORITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este exterior. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **extériorité.**

EXTERIORIZÁ, *exteriorizez,* vb. I. Tranz. și refl. A comunica, a exprima, a manifesta gânduri, sentimente etc. prin cuvinte, gesturi, fizionomie. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **extérioriser.**

EXTERIORIZÁRE, *exteriorizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) exterioriza* și rezultatul ei; exprimare, manifestare exterioară. [Pr.: *-ri-o-*] — V. **exterioriza.**

EXTERITORIÁL, -Ă, *exteritoriali, -e,* adj. Care se bucură de dreptul de exteritorialitate, supus principiului exteritorialității. [Pr.: *-ri-al*] — Din **exteritorialitate** (după *punctualitate — punctual).* Cf. germ. e x t e r r i t o r i a l, rus. e k s t e r r i t o r i a l ' n â i.

EXTERITORIALITÁTE s.f. Regim special de care se bucură anumite persoane, precum și sediile oficiilor diplomatice aflate într-un stat străin, prin prezumția că ele se află pe teritoriul statului lor național. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **exterritorialité**. Cf. germ. E x t e r r i t o r i a l i t ä t.

EXTERMINÁ, *extérmin,* vb. I. Tranz. A face să piară în întregime, a distruge complet, a nimici; a ucide, a masacra, a stârpi în masă. — Din fr. **exterminer,** lat. **exterminare.**

EXTERMINÁNT, -Ă, *exterminanți, -te,* adj. Care extermină. — Din fr. **exterminant.**

EXTERMINÁRE, *exterminări,* s.f. Acțiunea de *a extermina* și rezultatul ei; stârpire, masacrare; exterminațiune. — V. **extermina.**

EXTERMINÁT, -Ă, *exterminați, -te,* adj. Distrus, nimicit, stârpit în masă. — V. **extermina.**

EXTERMINATÓR, -OÁRE, *exterminatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care extermină; nimicitor, distrugător. — Din fr. **exterminateur,** lat. **exterminator.**

EXTERMINAȚIÚNE, *exterminațiuni,* s.f. (Rar) Exterminare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **extermination,** lat. **exterminatio, -onis.**

EXTÉRN, -Ă, *externi, -e,* adj., s.m. și f. **I.** Adj. **1.** Care se află așezat în afară; din afară, exterior; străin. ✧ *Politică externă* = totalitatea metodelor și mijloacelor pe care le folosește un stat în vederea atingerii anumitor obiective pe plan internațional. (Mat.) *Unghi extern* = unghi format de o latură a unui triunghi cu prelungirea altei laturi; unghi format de două drepte tăiate de o secantă și aflat în afara dreptelor. **2.** (Despre medicamente) Care se aplică numai pe suprafața corpului. **II.** S.m. și f. **1.** Elev, ucenic care locuiește și ia masa în afara școlii sau a locului unde învață (meseria). **2.** Student în medicină care, în urma unui examen, este admis să facă practică în spital. — Din fr. **externe,** lat. **externus.**

EXTERNÁ, *externez,* vb. I. Tranz. A elibera din spital un bolnav (însănătoșit). — Din **extern.**

EXTERNÁRE, *externări,* s.f. Acțiunea de *a externa*. — V. **externa.**

EXTERNÁT, -Ă, *externați, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care a ieșit din spital. **2.** S.n. Școală ai cărei elevi locuiesc și iau masa în afara acestei unități de învățământ. **3.** S.n. Stagiu de practică în spital la care sunt admiși studenții în medicină după trecerea unui examen; denumirea acestui examen. — V. **externa.**

EXTEROCEPTÍV, -Ă, *exteroceptivi, -ve,* adj. (Anat.; despre căile sensibilității) Care transmite centrilor nervoși stimuli din mediul extern. — Din fr. **extéroceptif.**

EXTEROCEPTÓR, *exteroceptori,* s.m. (Anat.) Organ din sistemul nervos central care recepteazǎ stimuli din mediul extern. — Din fr. **extérocepteur.**

EXTINCTÍV, -Ă, *extinctivi, -e,* adj. Care duce la înlăturarea efectelor unui act juridic. — Din fr. **extinctif.**

EXTINCTÓR, -OÁRE, *extinctori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care are proprietatea de a stinge. **2.** S.n. Aparat care servește la stingerea incendiilor; stingător. — Din fr. **extincteur,** lat. **extinctor.**

EXTÍNCȚIE, *extincții,* s.f. Stingere, slăbire (a unei acțiuni, a unei oscilații etc.). ✦ Micșorare sau anulare a intensității unui fascicul de lumină. [Var.: **extincțiúne** s.f.] — Din fr. **extinction.**

EXTINCȚIÚNE s.f. v. **extincție.**

EXTÍNDE, *extínd,* vb. III. Tranz. și refl. A face să ocupe sau a ocupa un spațiu mai mare decât cel inițial; a (se) lărgi (ca sferă de acțiune); a (se) întinde, a (se) mări. — Din lat. **extendere** (după *întinde*).

EXTÍNDERE, *extinderi,* s.f. Acțiunea de *a (se) extinde* și rezultatul ei; întindere, mărire, lărgire. — V. **extinde.**

EXTINGÍBIL, -Ă, *extingibili, -e,* adj. Care poate fi stins; *spec.* (despre acțiuni judiciare) care trebuie stins. — Din fr. **extinguible,** lat. **exstinguibilis** (după *stinge*).

EXTIRPÁ, *extírp,* vb. I. Tranz. **1.** A scoate, a înlătura pe cale chirurgicală un organ sau o porțiune dintr-un organ (bolnav); a exciza. **2.** Fig. A distruge complet; a nimici, a stârpi. [Prez. ind. și: *extirpez*] — Din fr. **extirper,** lat. **exstirpare.**

EXTIRPÁBIL, -Ă, *extirpabili, -e,* adj. (Med.) Care poate fi extirpat. — Din fr. **extirpable.**

EXTIRPÁRE, *extirpări,* s.f. Acțiunea de *a extirpa* și rezultatul ei; extirpație, excizie. — V. **extirpa.**

EXTIRPATÓR, -OÁRE, *extirpatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care extirpă. **2.** S.n. Mașină agricolă care servește la distrugerea rădăcinilor buruienilor și la afânarea stratului superficial al solului. — Din fr. **extirpateur,** lat. **extirpator.**

EXTIRPÁȚIE, *extirpații,* s.f. Extirpare. — Din fr. **extirpation.**

EXTISPÍCIU, *extispicii,* s.n. Cercetare a măruntaielor păsărilor pentru prezicerea viitorului. — Din lat. **extispicium.**

EXTORCÁ, *extorchez,* vb. I. Tranz. A obține ceva cu forța, prin amenințări, violență, șantaj etc. [Var.: **estorcá** vb. I] — Din fr. **extorquer,** lat. **extorquere.**

EXTORCÁRE, *extorcări,* s.f. Acțiunea de *a extorca* și rezultatul ei; extorsiune. [Var.: **estorcáre** s.f.] — V. **extorca.**

EXTORSIÚNE, *extorsiuni,* s.f. (Rar) Extorcare. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **extorsion,** lat. **extorsio, -onis.**

EXTRA- Element de compunere însemnând: **a)** „afară (de)", „(în) afară", „deosebit (de)", care servește la formarea unor adjective; **b)** „superior", „ultra-", „foarte" și care servește la formarea unor adjective. — Din fr. **extra-,** lat. **extra.**

ÉXTRA adj. invar. Care este de calitate superioară. *Vin extra. Mazăre extra.* — Din fr. **extra-,** lat. **extra.**

EXTRAATMOSFÉRIC, -Ă, *extraatmosferici, -ce,* adj. De dincolo de atmosfera terestră. [Pr.: *-tra-at-*] — Din fr. **extra-atmosphérique.**

EXTRABUGETÁR, -Ă, *extrabugetari, -e,* adj. Care nu este înscris în buget, care se face în afara bugetului. — Din fr. **extra-budgétaire.**

EXTRACELULÁR, -Ă, *extracelulari, -e,* adj. Care se află în afara celulelor, care nu ține de celule. — Din fr. **extracellulaire.**

EXTRACONJUGÁL, -Ă, *extraconjugali, -e,* adj. Referitor la relațiile din afara căsătoriei; adulterin; extramarital. — Din fr. **extraconjugal.**

EXTRACONSTITUȚIONÁL, -Ă, *extraconstituționali, -e,* adj. În afara prevederilor constituției. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **extraconstitutionnel.**

EXTRACONTÁBIL, -Ă, *extracontabili, -e,* adj. (Despre calcule, situații, lucrări etc.) Care se efectuează pe baza unor date procurate pe alte căi decât cea contabilă. — **Extra-** + **contabil.**

EXTRACORPORÁL, -Ă, *extracorporali, -e,* adj. Care se află în afara corpului. — **Extra-** + **corporal.**

EXTRÁCT, *extracte,* s.n. **1.** (Ieșit din uz) Copie a unui act, scoasă dintr-un registru (de stare civilă). **2.** Substanță sau amestec de substanțe chimice preparat prin concentrarea până la un anumit grad a produselor extrase din diferite materii vegetale sau animale, proaspete sau uscate. — Din lat. **extractus,** germ. **Extrakt.**

EXTRACTÍV, -Ă, *extractivi, -e,* adj. Care servește la extragerea unor substanțe utile. ✧ *Industrie extractivă* = totalitatea ramurilor industriale în cadrul cărora se extrag din natură minereuri, cărbuni, țiței etc. — Din fr. **extractif.**

EXTRACTÓR, -OÁRE, *extractori, -oare,* adj., s.n. **I.** Adj. Care extrage sau ajută la extragerea anumitor substanțe sau corpuri. **II.** S.n. **1.** Aparat cu ajutorul căruia se efectuează o extracție (**2**). ✦ Aparat cu care se extrage mierea din faguri. **2.** Utilaj de construcții folosit pentru extragerea din pământ a piloților, în vederea reutilizării lor la alte lucrări. **3.** Dispozitiv al închizătorului unei arme de foc, care extrage din țeavă tubul-cartuș sau tubul proiectilului. — Din fr. **extracteur.**

EXTRÁCȚIE, *extracții,* s.f. **1.** Extragere. **2.** Operație de aducere la suprafață a minereului, a materialelor și a personalului, prin puțuri verticale sau înclinate care fac legătura cu diferite planuri ale minei. **3.** Îndepărtare a unui corp străin introdus în organism; *spec.* extragerea unei măsele sau a unui dinte. **4.** (Livr.) Origine, proveniență. — Din fr. **extraction,** lat. **extractio.**

EXTRACURÉNT s.n. (Fiz.) Curent electric datorat autoinducției. — Din fr. **extra-courant.**

EXTRADÓS, *extradosuri,* s.n. **1.** Suprafața exterioară convexă a unui arc sau a unei bolți. **2.** Fața convexă a unei palete de turbină sau fața superioară a unei aripi de avion. — Din fr. **extrados.**

EXTRADOTÁL, -Ă, *extradotali, -e,* adj. (Despre averea soției) Care este în afară de zestre. — Din fr. **extra-dotal.**

EXTRADÚR, -Ă, *extraduri, -e,* adj. Foarte dur. — **Extra-** + **dur.**

EXTRAESTÉTIC, -Ă, *extraestetici, -ce,* adj. Aflat sau considerat în afara esteticului. [Pr.: *-tra-e-*] — **Extra-** + **estetic.**

EXTRAFÍN, -Ă, *extrafini, -e,* adj. De o calitate superioară; foarte fin, extraordinar de bun. — Din fr. **extrafin.**

EXTRAFÓR s.n. Panglică (foarte) rezistentă folosită în croitorie. — Din fr. **extra-fort**.

EXTRAGALÁCTIC, -Ă, *extragalactici, -ce,* adj. Care se află în afara galaxiei noastre. — Din fr. **extragalactique,** engl. **extragalactic.**

EXTRÁGE, *extrág,* vb. III. Tranz. **1**. A scoate o substanță dintr-un material, a separa o substanță de alta prin diferite procedee. ✦ A scoate un corp din locul în care s-a format sau în care a fost introdus. **2.** (Mat.; în expr.) *A extrage rădăcina pătrată* (sau *cubică* etc.) = a calcula rădăcina pătrată (sau cubică etc.) a unui număr dat. — Din lat. **extrahere** (după *trage).*

EXTRÁGERE, *extrageri,* s.f. Acțiunea de *a extrage* și rezultatul ei; extracție. — V. **extrage.**

EXTRAGRAMATICÁL, -Ă, *extragramaticali, -e,* adj. Situat în afara gramaticii. — Din fr. **extragrammatical.**

EXTRAJUDICIÁR, -Ă, *extrajudiciari, -e,* adj. (Despre o probă sau despre o procedură) Care se desfăşoară sau se administrează în afara unui organ de jurisdicţie. [Pr.: *-ci-ar*] — Din fr. **extrajudiciaire.**

EXTRALEGÁL, -Ă, *extralegali, -e,* adj. În afara legalităţii. — Din fr. **extralégal.**

EXTRALINGVÍSTIC, -Ă, *extralingvistici, -ce,* adj. Situat în afara limbii. — Din fr. **extralinguistique.**

EXTRAMARITÁL, -Ă, *extramaritali, -e,* adj. (Livr.) Extraconjugal. — Din engl. **extramarital.**

EXTRANEITÁTE s.f. **1.** Caracter străin al unui element cuprins într-un raport juridic, necesitând aplicarea unei legi nenaţionale. **2.** Situaţia juridică a unei persoane care se află într-o ţară străină. [Pr.: *-ne-i-*] — Din fr. **extranéité.**

EXTRANÉU, -ÉE, *extranei, -ee,* adj. (Livr.) Din afară, străin. — Din lat. **extraneus.**

EXTRANUCLEÁR, -Ă, *extranucleari, -e,* adj. (Biol.) Care este localizat în afara nucleului, în citoplasmă. [Pr.: *-cle-ar*] — Din fr. **extranucléaire,** engl. **extranuclear.**

EXTRAORDINÁR, -Ă, *extraordinari, -e,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care este cu totul deosebit, care iese din comun; neobişnuit, nemaipomenit, formidabil, excepţional; (despre oameni) dotat cu calităţi deosebite, excepţionale; (despre lucruri, situaţii etc.) foarte bun. **2.** (Despre legi, măsuri, funcţii etc.) Care depăşeşte cadrul unei reguli, unei măsuri obişnuite. — Din fr. **extraordinaire,** lat. **extraordinarius.**

EXTRAPARLAMENTÁR, -Ă, *extraparlamentari, -e,* adj. Care nu face parte din parlament; din afara parlamentului. — Din fr. **extraparlementaire.**

EXTRAPERITONEÁL, -Ă, *extraperitoneali, -e,* adj. Situat în afara peritoneului. [Pr.: *-ne-al*] — Din fr. **extrapéritonéal.**

EXTRAPLÁT, -Ă, *extraplaţi, -te,* adj. (Despre obiecte) Foarte plat. — Din fr. **extra-plat.**

EXTRAPLEURÁL, -Ă, *extrapleurali, -e,* adj. Situat în afara pleurei. [Pr.: *-ple-u-*] — Din fr. **extrapleural.**

EXTRAPOLÁ, *extrapolez,* vb. I. Tranz. A face o extrapolare. —Din fr. **extrapoler.**

EXTRAPOLÁRE, *extrapolări,* s.f. **1.** (Mat.) Metodă de determinare aproximativă a unei funcţii continue pentru valori situate în afara unui interval de valori cunoscute; extrapolaţie. **2.** (Fil.) Extindere ipotetică a unei noţiuni, legi, teorii etc. de la un domeniu la altul; trecere de la o idee la alta, mai complexă, cu o sferă mai largă etc. — V. **extrapola.**

EXTRAPOLÁŢIE, *extrapolaţii,* s.f. Extrapolare. — Din fr. **extrapolation.**

EXTRAPROFESIONÁL, -Ă, *extraprofesionali, -e,* adj. Care nu aparţine domeniului profesiunii unei persoane. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **extraprofessionnel,** engl. **extraprofessional.**

EXTRAREGLEMENTÁR, -Ă, *extrareglementari, -e,* adj. Care este în afara regulamentului. — Din fr. **extraréglementaire.**

EXTRARETINIÁN, -Ă, *extraretinieni, -e,* adj. (Anat.) Din afara retinei. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **extrarétinien.**

EXTRÁS, *extrase,* s.n. **1.** Fragment, pasaj scos dintr-o scriere. ✧ Loc. adv. *În extras* = reprodus fragmentar, parţial. **2.** Articol sau studiu scos dintr-o revistă, dintr-un volum omagial sau din altă publicaţie colectivă şi machetat separat sub formă de broşură. **3.** (Cont.; în sintagma) *Extras de cont* = document care conţine copia operaţiilor efectuate, într-o anumită perioadă, într-un cont. **4.** Reproducere a unei părţi dintr-un înscris sau dintr-un registru. — V. **extrage.**

EXTRASENSÍBIL, -Ă, *extrasensibili, -e,* adj. (Despre oameni) Extrem de sensibil (**1**). ✦ (Despre organism) Care reacţionează instantaneu la cea mai uşoară excitaţie exterioară. — Din fr. **extrasensible.**

EXTRASENZORIÁL, -Ă, *extrasenzoriali, -e,* adj. Care este perceput pe alte căi decât cele senzoriale normale. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **extrasensoriel.**

EXTRASEZÓN s.n. Timpul din afara sezonului (de referinţă). —**Extra-** + **sezon.**

EXTRASÍSTOLĂ, *extrasistole,* s.f. Contracţie prematură a inimii care alterează ritmul normal al bătăilor cardiace. — Din fr. **extrasystole.**

EXTRASTATUTÁR, -Ă, *extrastatutari, -e,* adj. Care este în afară de statut. — Din fr. **extrastatutaire.**

EXTRAŞCOLÁR, -Ă, *extraşcolari, -e,* adj. În afara programului şi activităţii şcolare. — **Extra-** + **şcolar.**

EXTRATERÉSTRU, -Ă, *extratereştri, -stre,* adj., s.m. şi f. (Fiinţă) care se află în afara globului terestru. — Din fr. **extraterrestre.**

EXTRATERITORIÁL, -Ă, *extrateritoriali, -e,* adj. Care este în afara teritoriului unui stat. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **extraterritorial.**

EXTRATERITORIALITÁTE s.f. Regim special aplicat în relaţiile reciproce dintre state, referitor la privilegiile sau imunităţile acordate unor persoane ori instituţii străine, care sunt tratate ca şi când s-ar afla pe teritoriul naţional. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **extraterritorialité.**

EXTRAURBÁN, -Ă, *extraurbani, -e,* adj. Care se află în afara oraşului. [Pr.: *-tra-ur-*] — **Extra-** + **urban.**

EXTRAUTERÍN, -Ă, *extrauterini, -e,* adj. Situat în afara cavităţii uterine. ✧ *Sarcină extrauterină* = sarcină anormală în care oul fecundat se dezvoltă în afara cavităţii uterine. [Pr.: *-tra-u-*] Din fr. **extra-utérin.**

EXTRAVAGÁNT, -Ă, *extravaganţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care caută cu orice preţ să iasă din comun; excentric. ✦ Neobişnuit, ciudat, bizar. — Din fr. **extravagant.**

EXTRAVAGÁNŢĂ, *extravaganţe,* s.f. Purtare, ţinută, atitudine ieşite din comun; faptă lipsită de judecată; excentricitate, ciudăţenie, bizarerie. — Din fr. **extravagance.**

EXTRAVAZÁ, pers. 3 *extravazează,* vb. I. Refl. (Despre sânge, umori etc.) A se vărsa afară din canalele sale. — Din fr. **extravaser.**

EXTRAVAZÁRE, *extravazări,* s.f. Faptul de *a se extravaza*; *spec.* trecere a plasmei sangvine din vase în spaţiile interstiţiale, determinând apariţia edemelor. — V. **extravaza.**

EXTRAVERSIÚNE, *extraversiuni,* s.f. Înclinaţie psihologică specială către lucrurile exterioare, din afara eului propriu şi adaptarea la ambianţa socială. [Pr.: *-si-u-*. Var.: **extroversiúne** s.f.] — Din fr. **extraversion.**

EXTRAVERTÍT, -Ă, *extravertiţi, -te,* adj. (În sintagma) *Tip extravertit* = tip psihologic caracterizat prin proiectarea tendinţelor psihice interioare asupra lumii înconjurătoare, prin exteriorizarea sentimentelor; sociabilitate. ✦ (Despre oameni) Care este de tip extrovertit. [Var.: **extrovertít, -ă** adj.] — Din fr. **extraverti.**

EXTRAVILÁN, -Ă, *extravilani, -e,* adj., s.n. (Teritoriu) aflat în afara spaţiului construit sau pe cale de construire al unei localităţi. — Cf. fr. e x t r a - v i l l e.

EXTRĂDÁ, *extrădez,* vb. I. Tranz. A preda pe cineva urmărit sau condamnat altui stat, la cerere, în condiţiile prevăzute de convenţiile internaţionale; a săvârşi o extrădare. — Din fr. **extrader.**

EXTRĂDÁRE, *extrădări,* s.f. Acţiunea de *a extrăda* şi rezultatul ei; predare de către un stat altui stat a unui infractor care se găseşte pe teritoriul său, spre a fi judecat sau spre a-şi executa pedeapsa. — V. **extrăda.**

EXTRÉM, -Ă, *extremi, -e,* adj., s.f., s.m., s.n. **I.** Adj. **1.** Foarte mare, exagerat. ✧ Loc. adv. *La extrem* = până la ultima limită, peste măsură. ✦ (Adverbial; urmat de determinări introduse prin prep. „de”, formează superlativul) Foarte, prea, extraordinar de... **2.** Foarte grav. ✦ (Despre mijloace terapeutice, soluţii, remedii etc.) Foarte energic, întrebuinţat numai în împrejurări deosebit de grave; radical, drastic. **3.** Aşezat în punctul cel mai îndepărtat, la capăt, la vârf, la margine. **4.** (Mat.) Care are cea mai mare sau cea mai mică dintre valorile pe care le poate avea o mărime. **II.** S.f. **1.** Margine, limită, capăt (foarte îndepărtat). ✧ Expr. *A trece de la* (sau *a cădea dintr-)o extremă la* (sau *într-)alta* = a trece de la o atitudine (exagerată) la alta opusă (dar tot exagerată). ✦ *Extremă dreaptă* (sau *stângă*) = partid sau fracţiune politică dintr-un partid, dintr-o adunare etc., care se situează pe poziţii extremiste de dreapta (sau de stânga); parte ultraradicală, exagerată de dreapta (sau de stânga) a spectrului politic. **2.** Valoarea cea mai mare sau cea mai mică a unei mărimi. **3.** Jucător care ocupă locul lateral cel mai înaintat din stânga sau din dreapta într-o echipă de fotbal, de handbal sau de hochei. **III.** (Mat.) **1.** S.m. Primul şi ultimul termen al unei proporţii. **2.** S.n. Maximul sau minimul unei funcţii. — Din fr. **extrême,** lat. **extremus.**

EXTREMÁLĂ, *extremale,* s.f. (Mat.) Funcţie care realizează extremul unei funcţionale. — Din fr. **extrémale.**

EXTREMÍSM s.n. Atitudine, a unor curente, mişcări, persoane politice care, pe baza unor opinii, idei, păreri exagerate, unilaterale, extreme, urmăresc prin măsuri violente sau radicale să impună programul lor. — Din fr. **extrémisme.**

EXTREMÍST, -Ă, *extremişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de extremism, care depăşeşte limitele normale, moderate; privitor la teoriile, ideile, opiniile, metodele, măsurile etc. împinse la extrem. **2.** S.m. şi f. Adept al extremismului. — Din fr. **extrémiste.**

EXTREMITÁTE, *extremităţi,* s.f. Limită, parte extremă, punct final. ✦ Parte terminală, periferică a unui organ sau a corpului. — Din fr. **extrémité.**

EXTRINSÉC, -Ă, *extrinseci, -ce,* adj. **1.** Care vine din afară, care nu provine din esenţa lucrurilor. **2.** (Anat.; despre organe) Situat în afara locului normal. — Din fr. **extrinsèque.**

EXTROFÍE, *extrofii,* s.f. Defect de conformaţie al unui organ care este astfel întors, încât faţa sa internă devine externă. — Din fr. **extrophie.**

EXTROSPECTÍV, -Ă, *extrospectivi, -e,* adj. (Psih.; despre oameni) Care observă trăirile psihice ale altora. — Din engl. **extrospective.**

EXTROSPÉCŢIE, *extrospecţii,* s.f. (Psih.) Observare a fenomenelor din afara eului, a trăirilor psihice ale altuia. — Din fr., engl. **extrospection.**

EXTROVERSIÚNE s.f. v. **extraversiune.**

EXTROVERTÍT, -Ă adj. v. **extravertit.**

EXTRUDÁRE, *extrudări,* s.f. Procedeu de prelucrare a materialelor (metale, mase plastice) prin deformare plastică, constând în trecerea forţată a materialului, supus unei forţe de compresiune, printr-o matriţă de formă adecvată; extruziune. — Cf. fr. e x t r u s i o n.

EXTRUZIÚNE, *extruziuni,* s.f. Extrudare. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **extrusion.**

EXUBERÁNT, -Ă, *exuberanţi, -te,* adj. **1.** Care îşi manifestă sentimentele prin numeroase demonstraţii exterioare; foarte vioi; expansiv. **2.** (Rar) Abundent, îmbelşugat. — Din fr. **exubérant,** lat. **exuberans, -ntis.**

EXUBERÁNȚĂ, *exuberanțe,* s.f. **1.** Însușirea de a fi exuberant; manifestare a acestei însușiri; expansivitate. **2.** (Rar) Bogăție, belșug, abundență; varietate. — Din fr. **exubérance,** lat. **exuberantia.**

EXULCERÁȚIE, *exulcerații,* s.f. (Med.) Ulcerație superficială, ușoară. — Din fr. **exulcération.**

EXULTÁ, *exúlt,* vb. I. Intranz. A simți o mare bucurie, a fi foarte fericit. [Pr.: *eg-zul-*] — Din fr. **exulter,** lat. **exsultare.**

EXULTÁNT, -Ă, *exultanți, -te,* adj. Care exultă, foarte vesel. [Pr.: *eg-zul-*] — Din fr. **exultant.**

EXULTÁRE, *exultări,* s.f. Acțiunea de *a exulta* și rezultatul ei; exultație. [Pr.: *eg-zul-*] — V. **exulta.**

EXULTÁȚIE, *exultații,* s.f. Exultare. [Pr.: *eg-zul-*] — Din fr. **exultation.**

EXUVIÁBIL, -Ă, *exuviabili, -e,* adj. (Despre animale) Care își schimbă pielea. [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **exuviable.**

EZERÍNĂ, *ezerine,* s.f. Alcaloid extras din semințele unei plante leguminoase, utilizat în tratamentul glaucomului, parezelor intestinale etc. — Din fr. **ésérine.**

EZITÁ, *ezít,* vb. I. Intranz. și tranz. A sta la îndoială în luarea unei hotărâri; a șovăi, a se codi, a pregeta. — Din fr. **hésiter,** lat. **haesitare.**

EZITÁNT, -Ă, *ezitanți, -te,* adj. Care ezită; șovăitor, nehotărât. — Din fr. **hésitant.**

EZITÁRE, *ezitări*, s.f. Faptul de *a ezita*; șovăială, nehotărâre, codeală, codire. — V. **ezita.**

EZOTÉRIC, -Ă, *ezoterici, -ce,* adj. (Despre doctrine, ritualuri etc.) Care poate fi înțeles numai de cei inițiați; ascuns, secret. — Din fr. **ésotérique.**

EZOTERÍSM s.n. Transmitere a unei doctrine, a unui ritual etc. numai unui număr restrâns de inițiați. — Din fr. **ésotérisme.**

F

F, *f,* s.m. **1.** A opta literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană fricativă labiodentală surdă). [Pr.: *ef, fe, fî.* — Pl. și: (**1,** n.) *f-uri*].

FA[1], *fa,* s.m. (Muz.) Treapta a patra din gama majoră tip; sunetul și notația corespunzătoare acestei trepte. ✦ Una dintre cheile muzicale. — Din it. **fa.**

FA[2] interj. Termen cu care cineva se adresează la țară unei persoane de sex feminin. [Var.: **fă** interj.] — Scurtat din **fa**[tă] și influențat de **mă.**

FABIÁN, -Ă, *fabieni, -e,* adj., s.m. și f. (Adept) al fabianismului. [Pr.: *-bi-an*] — Din engl. **Fabian** [Society].

FABIANÍSM s.n. Doctrină care preconiza trecerea treptată, pe calea reformelor, de la capitalism la socialism. [Pr.: *-bi-a-*] — Din engl. **fabianism,** fr. **fabianisme.**

FABRICÁ, *fábric*, vb. I. Tranz. A produce diferite bunuri în serie și în cantități mari, prelucrând materia primă într-o fabrică, într-o uzină etc. ✦ P. gener. (Fam.) A face, a confecționa, a realiza. ✦ Fig. A născoci, a plăsmui, a inventa. — Din fr. **fabriquer,** lat. **fabricare.**

FABRICÁNT, -Ă, *fabricanți, -te*, s.m. și f. Proprietar și conducător al unei fabrici; industriaș. ✦ Persoană care fabrică ceva. — Din fr. **fabricant.**

FABRICÁRE s.f. Acțiunea de *a fabrica*. — V. **fabrica.**

FABRICÁT, *fabricate*, s.n. Marfă produsă într-o fabrică, într-o uzină etc. — Din germ. **Fabrikat.**

FABRICÁȚIE, *fabricații*, s.f. Proces tehnologic de producere a mărfurilor într-o fabrică, într-o uzină etc.; producția unei asemenea unități industriale. — Din fr. **fabrication,** lat. **fabricatio.**

FÁBRICĂ, *fabrici*, s.f. Întreprindere industrială care folosește un sistem de mașini și de instalații tehnice în vederea executării operațiilor de transformare a materiei prime în produse finite, în serie și în cantități mari. ✧ Expr. (Fam.) *A lua* (pe cineva) *în fabrică* = a certa, a reproșa, a cere socoteală (cuiva); a bate (pe cineva). *A intra în fabrica cuiva* = a fi certat de cineva, a i se reproșa, a i se cere socoteală; a fi bătut de cineva. [Pl. și: (pop.) *făbrici*] — Din fr. **fabrique,** rus. **fabrika,** germ. **Fabrik.**

FABRICITÁTE s.f. (Livr.) Capacitate a omului de a crea, de a produce bunuri. — **Fabrica** + suf. *-itate*.

FABULÁ, *fabulez*, vb. I. Tranz. A imagina fapte, întâmplări etc. prezentându-le drept reale sau posibile; *p. ext.* a minți. — Din fr. **fabuler.**

FABULÁRE, *fabulări*, s.f. Faptul de *a fabula*. — V. **fabula.**

FABULÁȚIE, *fabulații*, s.f. **1.** Poveste alegorică; *p. ext.* povestire cuprinsă într-o operă literară, afabulație. **2.** Figură retorică prin care se redă ca real ceva imaginar. **3.** Prezentare a unor fapte, întâmplări imaginare ca reale; *p. ext.* minciună. — Din fr. **fabulation,** lat. **fabulatio.**

FÁBULĂ, *fabule*, s.f. Scurtă povestire alegorică, de obicei în versuri, în care autorul, folosind procedeul personificării animalelor, plantelor și lucrurilor, satirizează anumite moravuri, deprinderi, mentalități cu scopul de a le îndrepta. ✦ Istorisire, prezentare a unei fapte imaginare ca reală; *p. ext.* minciună. ✦ (Rar) Subiect al unei opere literare. — Din lat. **fabula.**

FABULÍST, -Ă, *fabuliști, -ste*, s.m. și f. Autor de fabule. — Din fr. **fabuliste.**

FABULÍSTIC, -Ă, *fabulistici, -ce*, adj. De fabulă; de fabulist. — **Fabulist** + suf. *-ic*.

FABULÓS, -OÁSĂ, *fabuloși, -oase*, adj. **1.** (Despre sume de bani, prețuri, averi) Care depășește orice închipuire; enorm, extraordinar. **2.** Care aparține lumii fabulelor, a legendelor, a mitologiei; fantastic, minunat. **3.** (Adesea substantivat, n.) Imaginar, ireal. — Din fr. **fabuleux,** lat. **fabulosus.**

FÁCE, *fac*, vb. III. **A.** Tranz. **I. 1.** A întocmi, a alcătui, a făuri, a realiza, a fabrica un obiect. *Face un gard.* ✦ A procura un obiect, dispunând confecționarea lui de către altcineva. *Își face pantofi.* **2.** A construi, a clădi; a ridica, a așeza. *Face o casă. Face fânul stoguri*. **3.** A găti, a prepara, a pregăti un aliment, o mâncare. **4.** A compune, a scrie, a crea o operă literară; a executa, a realiza o operă artistică. **5.** A stabili o lege, o convenție, o înțelegere. **6.** A câștiga, a agonisi, a strânge bani, avere. **7.** A pregăti ceva într-un anumit scop. *Își face bagajele*. ✧ Expr. *A face focul* = a ațâța, a aprinde focul. ✦ A aranja (părul, sprâncenele, buzele, unghiile etc.). **II. 1.** (Despre femei) A naște. ✧ Expr. (Pop. și fam.) *De când l-a făcut mă-sa* sau *de când mă-sa l-a făcut* = de când s-a născut, dintotdeauna. ✦ (Despre soți) A procrea. ✦ (Despre mamifere) A făta. ✦ (Despre păsări) A oua. **2.** (Despre pomi) A produce, a da roade; (despre plante) a scoate, a da muguri, frunze, flori etc. **3.** (Despre ființe și plante) A căpăta, a dobândi; a-i apărea. *A făcut o bătătură.* ✦ A se îmbolnăvi de... *A făcut scarlatină.* **4.** (În expr.) *A face ochi* = **a)** (despre puii unor animale) a putea deschide ochii (la câteva zile după naștere); **b)** (fam., despre oameni) a se trezi, a se scula din somn. *A face burtă* (sau) *pântece* = a se îngrășa. *A face genunchi* = (despre pantaloni) a se deforma (de multă purtare) în dreptul genunchilor. **III. 1.** A întocmi, a potrivi lucrurile astfel ca să...; a da cuiva posibilitatea de a... *Ce-a făcut, ce-a dres, că a reușit*... **2.** A determina, a convinge. *Nu l-au putut face să se însoare*. **3.** A obliga, a sili, a constrânge, a pune pe cineva să... *Nu mă face să plec*. **4.** A predispune la ceva; a îndemna. *Timpul urât îl face trist.* **IV. 1.** A determina sau a ajuta pe cineva sau ceva să-și schimbe starea inițială, să ajungă într-o anumită situație. *L-a făcut om.* ✧ Expr. *A face* (sau, refl., *a se face) bine* (sau *sănătos)* = a (se) însănătoși, a (se) vindeca. **2.** A preface, a schimba, a transforma în... *Faceți din piatră aur*. ✧ Expr. *A face din țânțar armăsar* = a exagera mult. *A face* (cuiva) *coastele pântece* (sau *spinarea cobză)* = a bate (pe cineva) tare. *A face noaptea* (sau *din noapte) zi* = a nu dormi, a rămâne treaz toată noaptea. *A face* (sau, refl., *a se face) praf* = a (se) distruge, a (se) nimici. **3.** A zice, a spune (despre cineva sau cuiva) că este..., a califica; a învinui, a acuza pe cineva de... *L-a făcut măgar*. ✧ Expr. *A face* (pe cineva) *cum îi vine la gură* = a ocărî sau a certa (pe cineva) rău, fără a-și alege cuvintele, a batjocori (pe cineva). *A face* (pe cineva) *cu ou și cu oțet* v. *oțet*. **V. 1.** A săvârși, a făptui, a comite. *A făcut o eroare.* ✧ Expr. *Face ce face și...* = încearcă prin toate mijloacele și izbutește să...; nu știu cum procedează că...; vorba e că... *A nu avea ce face* (sau *ce să facă)* = **a)** a nu avea o ocupație; **b)** a nu-i rămâne cuiva nimic de schimbat într-o situație, a nu avea posibilitatea să se împotrivească, să obiecteze, să ajute cu ceva; a nu avea încotro; **c)** se spune despre cineva (sau cuiva) care comite sau este pe punctul să comită o imprudență, o prostie, o gafă. *A nu avea ce face cu...* = a nu avea (nicio) nevoie de..., a nu-i trebui; a nu-i folosi, a nu-i servi la nimic. *Ce (mai) faci?* = cum îți merge? cum o (mai) duci? *A face totul* sau *a face tot posibilul* (sau *în toate chipurile, posibilul și imposibilul) să* (sau *ca să)*... = a depune toate eforturile (pentru a realiza ceva). (Exprimând surpriza neplăcută și purtând accentul în frază) *Ce face!?* = cum?! cum se poate (una ca asta)?! *Ce (tot) faci* (sau *ce ai făcut) de...?* = ce ți s-a întâmplat că...? care e cauza că...? *Ce-i de făcut* (cu cineva sau cu ceva)? = cum să se procedeze (cu cineva sau cu ceva)? *N-am făcut nimic* = **a)** nu am realizat nimic, nu m-am ales cu nimic; **b)** nu sunt vinovat, nu am comis ceea ce mi se impută. *Văzând și făcând* = procedând conform situației, împrejurărilor, fără un plan dinainte stabilit. *A avea a* (sau *de-a) face cu cineva* (sau *cu ceva)* = **a)** a avea ceva comun cu cineva (sau cu ceva), a exista anumite relații între...; **b)** a o păți, a suporta consecințele faptelor sale. *Ce are a face?* = ce legătură este (între un lucru și altul)? ce interesează? și ce-i cu asta? *N-are a face!* = nu interesează! n-are importanță! (Refl.) *S-a făcut!* = ne-am înțeles! s-a aranjat! fii fără grijă! **2.** A provoca, a da naștere la..., a cauza, a pricinui. *A făcut o încurcătură*. ✧ Expr. *Nu face nimic!* = (formulă de politețe cu care se răspunde celui ce-și cere scuze pentru un neajuns sau o supărare pricinuită fără voie) nu are nicio importanță! *A i-o face (bună* sau *lată* sau *cu vârf)* sau *a-i face* (cuiva) *una (și bună)* = a pricinui cuiva un rău, un neajuns. *A(-și) face inimă rea* (sau *sânge rău)* = a (se) supăra, a (se) consuma. *A-și face gânduri* (sau *griji)* = a se îngrijora. ✦ A arăta, a manifesta, a acorda. *I-a făcut toate onorurile.* **3.** A aduce la îndeplinire; a realiza, a îndeplini, a împlini. *Și-a făcut datoria*. ✧ Expr. *A face (un) târg* (sau *târgul)* = a cădea de acord, a încheia o tranzacție (comercială). ✦ A juca (un meci). **4.** A exercita, a practica o meserie. *Face avocatură*. ✦ A studia, a urma un curs sau o formă de învățământ. *Face medicina*. **5.** (Cu complementul „semn") A atrage cuiva atenția printr-un gest;

a da cuiva să înțeleagă ceva printr-un semn. (Cu elipsa complementului) *Face din cap că a înțeles*. ✧ Expr. *A face* (cuiva) *cu degetul* = a amenința (pe cineva) cu degetul arătător. *A face* (cuiva) *cu ochiul* = **a)** a face (cuiva) un semn simbolic (închizând și deschizând un ochi); **b)** a atrage, a îmbia. **6.** A parcurge, a străbate un drum sau o distanță. *A făcut 2 kilometri.* **7.** A petrece, a parcurge un interval de timp. *Cu el și-a făcut veacul.* **B.** Intranz. **I. 1.** A proceda; a acționa; a se comporta. *Fă cum știi.* ✦ Refl. (În construcții interogative) A se descurca într-un anumit fel. *Ce se face acum?* **2.** A-i merge cuiva bine (sau rău), a o duce bine (sau rău). **3.** (În superstiții, determinat prin „a bine", „a rău", „a ploaie" etc.) A prevesti, a cobi. *Porcul face a ploaie*. **4.** (Pop.; în superstiții) A vrăji, a fermeca; a descânta. *I-a făcut de boală.* **II. 1.** A valora, a prețui; a costa. *Cât fac pantofii?* **2.** (La pers. 3; cu valoare impersonală) A fi vrednic (de a...), a merita (să...). *Scump, dar face!* **3.** (Fam.; în expr.) *Nu face pentru...* = **a)** nu e potrivit, nu corespunde pentru...; **b)** nu e de prestigiul cuiva, nu cadrează cu... **III. 1.** A se îndrepta, a merge, a porni (către sau spre...); a o coti (spre...). *Am făcut la dreapta.* ✦ Refl. (Fam.) A se abate, a se duce (sau a veni), a se apropia. *Fă-te încoace!* **2.** A zice, a spune. *Am să te cert, făcea el.* **C.** Refl. **I. 1.** (Despre zi, noapte, întuneric etc.) A se produce, a se ivi, a se lăsa. ✧ Expr. *A i se face* (cuiva) *negru* (sau *roșu* etc.) *înaintea ochilor* = a nu mai vedea, a i se face rău (din cauza supărării, a mâniei); a se supăra, a se mânia foarte tare. ✦ Impers. (Pop.) A i se părea cuiva că vede sau că aude ceva sau pe cineva (în vis sau în imaginație). *Se făcea că vede un palat.* **2.** (Despre drumuri, văi etc.) A se desfășura, a se deschide (înaintea ochilor). *Se făcea o vale lungă.* **3.** (Despre senzații sau sentimente; construit cu dativul pronumelui) A se naște, a se produce (în cineva) deodată, a fi cuprins de... *I s-a făcut frică.* ✦ A fi cuprins de o dorință nestăpânită pentru ceva, a simți dorul de... *I s-a făcut de ducă.* **4.** (Pop.) A se întâmpla. *Ce s-a făcut cu el?* ✧ Expr. *Ce s-a făcut* (cineva)? = ce a devenit? cum s-a descurcat? *Cum se face că...* (sau *de...)?* = cum e posibil ca...? **II. 1.** A ajunge, a deveni. *Copilul s-a făcut mare*. ✧ Loc. vb. *A se face galben* = a se îngălbeni. *A se face vânăt* = a se învineți. *A se face roșu* = a se înroși, a se îmbujora. ✧ Expr. *A se face stăpân pe ceva* = a lua un lucru în stăpânire cu forța sau fără a-i aparține. *A se face în două* = (despre drumuri, rețele etc.) a se bifurca, a se despărți, a se ramifica. ✦ A ajunge la numărul de..., la un total de... *Ceata se face de două sute de oșteni*. ✦ A îmbrățișa cariera de..., a deveni. *Se face muncitor metalurgist.* ✦ Intranz. A îndeplini o treabă sau o funcție ocazională. ✦ (Determinat prin „la loc", „din nou", „iarăși" etc.) A redeveni. *S-a făcut din nou om*. **2.** A se preface, a simula. *Se face că pleacă.* ✦ Intranz. A-și lua înfățișarea de…, a se arăta, a-și da aere de... *Face pe nevinovata*. — Lat. **facere.**

FÁCERE, *faceri*, s.f. Acțiunea de *a (se) face* și rezultatul ei. ✧ *Facere de bine* = binefacere. ✦ (În concepțiile religioase) Crearea lumii de către Dumnezeu. ✧ *Facerea* sau *Cartea facerii* = prima carte din Vechiul Testament și prima dintre cele cinci cărți ale lui Moise care alcătuiesc Biblia ebraică; geneza. ✦ Construire, zidire. ✦ Naștere. — V. **face.**

FACEȚÍE, *faceții*, s.f. (Rar) Snoavă. — Din fr. **facétie.**

FACEȚIÓS, -OÁSĂ, *facețioși, -oase*, adj. (Rar) Glumeț, poznaș. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **facétieux.**

FÁCHIE, *fachii*, s.f. (Rar) Făclie alcătuită dintr-un mănunchi de stuf uscat sau de fâșii de lemn, unse cu un material inflamabil. — Lat. **fac(u)la.**

FACHÍR, *fachiri*, s.m. **1.** Ascet musulman ori hindus care trăiește din mila semenilor și se supune, public, unor privațiuni sau suferințe fizice. **2.** Prestidigitator, hipnotizator, îmblânzitor etc. de animale (originar din India). — Din fr. **fakir.**

FACHIRÍSM s.n. Ansamblu de fapte aparent extraordinare săvârșite de fachiri; arta de a săvârși asemenea fapte; *p. ext.* scamatorie. — Din fr. **fakirisme.**

FACIÁL, -Ă, *faciali, -e,* adj. (Anat.) Care aparține feței, privitor la față; care afectează fața. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **facial.**

FÁCIES, *faciesuri*, s.n. **1.** Aspect caracteristic al feței în cursul unei boli, al unei stări emotive etc.; *p. gener.* fizionomie. **2.** Aspect al unei culturi arheologice în ce are ea mai caracteristic. **3.** Totalitatea particularităților mineralogice și paleontologice ale unui depozit sedimentar, care caracterizează condițiile de formare a acestuia. [Pr.: *-ci-es*] — Din lat. **facies,** fr. **faciès.**

FACÍL, -Ă, *facili, -e,* adj. Care se face, se produce fără greutate, cu puține eforturi. *Muncă facilă*. ✦ Care pare făcut, realizat cu puține eforturi, cu ușurință; *p. ext.* superficial, ușor. *Versuri facile*. ✦ Care se acomodează ușor, care este ușor de mulțumit. *Caracter facil*. — Din fr. **facile,** lat. **facilis.**

FACILITÁ, *facilitez*, vb. I. Tranz. A înlesni, a ușura îndeplinirea unei acțiuni, producerea unui fenomen etc. — Din fr. **faciliter.**

FACILITÁRE, *facilitări*, s.f. Acțiunea de *a facilita* și rezultatul ei; înlesnire, ușurare. — V. **facilita.**

FACILITÁTE, *facilități*, s.f. Însușire a ceea ce este facil; însușirea de a realiza, de a face ceva fără mari eforturi, cu ușurință. ✦ (La pl.) Înlesniri făcute cuiva. *Facilități de plată*. — Din fr. **facilité,** lat. **facilitas, -atis.**

FÁCLĂ, *facle*, s.f. Băț (la un capăt cu câlți îmbibați cu o substanță inflamabilă) care servește la luminat, mai ales la procesiuni sau la cortegii; torță. ✦ (Rar) Făclie. — Din bg. **fakla.**

FACÓNDĂ s.f. (Franțuzism) Ușurință de a vorbi; elocință. — Din fr. **faconde.** Cf. lat. f a c u n d i a.

FACSÍMIL, *facsimile*, s.n. Reproducere exactă a unui text, a unei semnături, a unui desen sau a unei picturi cu ajutorul fotografiei, al fototipiei, prin copiere manuală etc. [Acc. și: *facsimíl*] — Din fr. **fac-similé,** lat. **fac simile.**

FACTÁJ, *factaje,* s.n. Distribuire a scrisorilor, banilor, coletelor etc. la domiciliul destinatarilor. — Din fr. **factage**.

FACTÍCE adj. invar. (Livr.) Artificial, nefiresc, prefăcut. *Râs factice*. — Din fr. **factice.**

FACTITÍV, -Ă, *factitive*, adj. (În sintagma) *Verb (tranzitiv) factitiv* (și substantivat, n.) = verb tranzitiv care arată că subiectul determină pe cineva să îndeplinească o acțiune; verb cauzativ. — Din fr. **factitif.**

FACTOLÓGIC, -Ă, *factologici, -ce,* adj. Care se caracterizează prin factologie. — Din **factologie.**

FACTOLOGÍE s.f. Aglomerare de date și fapte într-o operă științifică ori literară, adesea fără interpretarea semnificației lor. — Cf. rus. f a k t o l o g i i a.

FÁCTOR, *factori*, s.m. **I. 1.** Element, condiție, împrejurare care determină apariția unui proces, a unei acțiuni, a unui fenomen. **2.** (Mat.) Fiecare dintre elementele unui produs. ✧ *Factor prim* = fiecare dintre numerele prime prin care se împarte exact un număr dat. *Factor comun* = număr prin care se divide oricare dintre termenii unei sume de numere. **3.** Mărime a cărei valoare intră prin multiplicare într-o relație care caracterizează un sistem fizico-chimic sau tehnic. **4.** Mărime caracteristică pentru un sistem tehnic, un material etc., stabilită prin raportul a două mărimi diferite. **II.** Funcționar al poștei care duce corespondența la destinație; poștaș. [Acc. și: **(II)** *factór*] — Din fr. **facteur,** lat. **factor.**

FACTORIÁL, *factoriale*, adj. (Mat.; în sintagma) *Produs factorial* (și substantivat, n.) = produs obținut prin înmulțirea numerelor întregi și succesive începând de la 1 și până la numărul respectiv. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **factorielle.**

FACTORÍE, *factorii*, s.f. Punct de schimb (comercial) pe un teritoriu nou descoperit în Africa, Asia și America; *spec.* punct unde se cumpără vânatul și se aprovizionează vânătorii din regiunile nordice izolate. — Din rus. **faktoria.**

FÁCTORIȚĂ, *factorițe*, s.f. Poștăriță. [Acc. și: *factoríță*] — **Factor** + suf. *-iță*.

FACTORIZÁ, *factorizez*, vb. I. Tranz. (Mat.) A descompune în factori un număr sau o expresie algebrică. — Din fr. **factoriser.**

FACTORIZÁRE, *factorizări*, s.f. Acțiunea de *a factoriza*. — V. **factoriza.**

FACTORIZÁT, -Ă, *factorizați, -te*, adj. (Mat.; despre numere sau expresii algebrice) Care a fost descompus în factori. — V. **factoriza.**

FACTÓTUM, *factotum*, s.m. (Livr.) Persoană care (într-o instituție, într-o organizație etc.) inițiază, hotărăște și rezolvă (aproape) toate problemele care se ivesc. — Din fr. **factotum,** lat. **fac totum.**

FACTURÁ, *facturez*, vb. I. Tranz. A întocmi factura[2] pentru o marfă. — Din fr. **facturer.**

FACTURÁRE s.f. Acțiunea de *a factura* și rezultatul ei. — V. **factura.**

FACTÚRĂ[1], *facturi*, s.f. Structură, constituție (intelectuală, psihică, morală etc.). ✦ Caracter, aspect exterior, specific al unei opere de artă plastică. ✦ Ansamblul mijloacelor de expresie care determină specificul unei opere literare sau muzicale. — Din fr. **facture,** lat. **factura.**

FACTÚRĂ[2], *facturi,* s.f. Act justificativ privind vânzările și cumpărările de mărfuri, lucrările executate și serviciile prestate, precum și mărfurile lăsate în păstrare; formular tipărit pe care se întocmește un astfel de act. — Din fr. **facture.**

FACTURIÉR, *facturiere*, s.n. Carnet care cuprinde formulare pentru facturi[2]. [Pr.: *-ri-er*] — Din fr. **facturier.**

FACȚIONÁR, -Ă, *facționari, -e*, adj. De facțiune. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **factionnaire.**

FACȚIÓS, -OÁSĂ, *facțioși, -oase*, adj. (Livr.) Care face parte dintr-o facțiune; *p. ext.* care urmărește să provoace tulburări și manifestări împotriva puterii existente. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **factieux,** lat. **factiosus.**

FACȚIÚNE, *facțiuni,* s.f. Grup de persoane unite pe baza unor interese politice comune (și care de obicei se manifestă prin violență); partidă. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **faction,** lat. **factio, -onis.**

FÁCULĂ, *facule*, s.f. Parte mai strălucitoare de pe discul solar. — Din fr. **facule.**

FACULTÁTE, *facultăți*, s.f. **1.** Capacitate, posibilitate, însușire morală sau intelectuală a cuiva; aptitudine. ✦ Însușire, capacitate pe care o are un fenomen, un obiect, un sistem etc. de a acționa, a se dezvolta, a realiza ceva. **2.** Unitate didactică și administrativă în cadrul unei instituții de învățământ superior, condusă de un decan și cuprinzând mai multe catedre pentru pregătirea studenților și a doctoranzilor într-un anumit domeniu de specialitate. — Din fr. **faculté,** lat. **facultas, -atis.**

FACULTATÍV, -Ă, *facultativi, -e*, adj. Care este lăsat la alegerea, la voia cuiva, care nu este obligatoriu; benevol. — Din fr. **facultatif.**

FAD, -Ă, *fazi, -de*, adj. **1.** (Despre mâncăruri) Fără gust; searbăd, insipid. **2.** Fig. Lipsit de expresie, plat, searbăd, insipid, anost. *Stil fad.* — Din fr. **fade.**

FADING, *fadinguri*, s.m. **1.** Variație (slăbire sau accentuare) în timp a sunetelor unui aparat de radiorecepție, provocată de schimbările condițiilor de propagare a undelor prin atmosferă și stratosferă. **2.** Modificare a culorii unei țesături sub acțiunea apei, a luminii etc. [Pr.: *fêding*] — Din engl., fr. **fading.**

FÁDO, *fadouri*, s.n. Nume dat unui gen de cântece populare portugheze. [Acc. și: *fadó.* — Pr.: *fádu*] — Din port., fr. **fado.**

FAETÓN, *faetoane*, s.n. **1.** Trăsură înaltă, uşoară, cu patru roţi şi cu capotă pentru scaunul din faţă, putând transporta 6–8 persoane. **2.** Vehicul uşor, cu două roţi, pe arcuri, cu o singură banchetă pentru persoane, tras de un cal; şaretă. [Pr.: *-fa-e-*] — Din fr. **phaéton.**

FAG, *fagi*, s.m. Arbore înalt cu coaja netedă, alburie sau cenuşie şi cu lemnul tare, cu frunze ovale, netede, lucioase, cu perişori fini pe margini *(Fagus silvatica).* — Lat. **fagus.**

FAGACÉE, *fagacee,* s.f. (La pl.) Familie de arbori şi arbuşti cu frunze alterne, cu flori mici, unisexuate, dispuse în amenţi, şi cu fructele achene; (şi la sg.) arbore sau arbust din această familie. — Din fr. **fagacées.**

FAGOCÍT, *fagocite*, s.n. Celulă sangvină a organismelor animale care apără organismul de infecţie, digerând elementele străine pătrunse în el. [Pl. şi: (m.) *fagociţi*] — Din fr. **phagocyte.**

FAGOCITÓZĂ, *fagocitoze*, s.f. (Biol.) Proces de înglobare şi de digerare a bacteriilor şi a altor corpuri străine din organism de către fagocite. — Din fr. **phagocytose.**

FAGÓT, *fagoturi*, s.n. Instrument muzical de suflat din lemn, cu registru grav, având forma unui tub lung prevăzut cu un tub suplimentar, îndoit la capăt (prin care se suflă), şi cu un sistem de clape. [Pl. şi: (m.) *fagoţi*] — Din it. **fagotto,** germ. **Fagott.**

FAGOTÍST, -Ă, *fagotişti, -ste*, s.m. şi f. Persoană care cântă la fagot. — Din it. **fagottista.**

FÁGUR s.m. v. **fagure.**

FÁGURE, *faguri*, s.m. Strat de ceară format din celule mici hexagonale, produs de albinele lucrătoare, în stup, pentru a-şi depune mierea şi ouăle. [Var.: **fágur** s.m.] — Lat. ***favulus.**

FAIANŢÁ, *faianţez*, vb. I. Tranz. A acoperi ceva cu plăci de faianţă. [Pr.: *fa-ian-*] — Din **faianţă.**

FAIANŢÁR, *faianţari*, s.m. Muncitor specializat în faianţare; faianţator. [Pr.: *fa-ian-*] — **Faianţă** + suf. *-ar*.

FAIANŢÁRE, *faianţări*, s.f. Acţiunea de *a faianţa*. [Pr.: *fa-ian-*] — V. **faianţa.**

FAIANŢATÓR, -OÁRE, *faianţatori, -oare*, s.m. şi f. Muncitor calificat în operaţia de faianţare; faianţar. [Pr.: *fa-ian-*] — **Faianţa** + suf. *-tor*.

FAIÁNŢĂ, *faianţe*, s.f. Produs ceramic (sub formă de plăci) cu masa albă, poroasă, acoperită cu smalţ, asemănător cu porţelanul, fabricat prin ardere dintr-un amestec de caolin, feldspat, cuarţ etc.. ✦ Obiect de olărie făcut din acest produs ceramic (adesea colorat). — Din fr. **faïence,** it. **faenza.**

FÁIMĂ s.f. Renume, reputaţie (bună sau rea) de care se bucură cineva ori ceva. ✦ (Rar) Veste neaşteptată, surprinzătoare; zvon. — Din lat. **fama** (după *defăima).*

FAIMÓS, -OÁSĂ, *faimoşi, -oase*, adj. Care a devenit extrem de cunoscut (prin însuşirile sau defectele sale, prin faptele sale etc.); vestit, celebru, renumit. — Din fr. **fameux,** lat. **famosus** (după *faimă).*

FAIN, -Ă, *faini, -e,* adj. (Reg. şi fam.) Care este de foarte bună calitate. ✦ Frumos, minunat. — Din germ. **fein.**

FAIR adj. invar., adv. (Care este) corect, onest. [Pr.: *fer*] — Cuv. engl.

FAIRPLAY s.n. Acceptare loială a regulilor (într-un joc, într-un sport, în afaceri). ✧ (Adjectival) *Nu a avut o comportare fairplay*. [Pr.: *férplei*] — Cuv. engl.

FALACIÓS, -OÁSĂ, *falacioşi, -oase,* adj. (Livr.) Înşelător, amăgitor. — Din lat. **fallaciosus,** fr. **fallacieux.**

FALAITÁR, *falaitari*, s.m. Călăreţ pe unul dintre caii înaintaşi înhămaţi la o trăsură domnească sau boierească de ceremonie şi care ţinea caii de dârlogi. — Din rus. **foreitor,** germ. **Vorreiter.**

FALÁNGĂ[1], *falange*, s.f. **1.** Fiecare dintre oasele mici, alungite, care alcătuiesc scheletul degetelor. **2.** (În Grecia antică) Formaţiune de infanterişti înarmaţi cu lănci, dispuşi în rânduri compacte şi având centrul şi aripa dreaptă mai puternice. ✦ Fig. Grup compact şi omogen de oameni care luptă împreună pentru acelaşi scop. **3.** Grupare politică paramilitară de tip fascist . **4.** (În concepţia lui Fourier) Celulă social-economică primară formată din 1 500–2 000 de oameni care trebuia să funcţioneze ca o asociaţie bazată pe îndeletniciri agricole. — Din fr. **phalange.**

FALÁNGĂ[2], *falange*, s.f. Sul de lemn de care se legau, în Evul Mediu, picioarele celor condamnaţi să fie bătuţi la tălpi; *p. ext.* bătaie la tălpi aplicată acestor condamnaţi. — Din ngr. **fálangas.**

FALANGÍST, *falangişti*, s.m. Membru al falangei[1] (**3**). — Din fr. **phalangiste.**

FALANSTÉR, *falanstere*, s.n. (În concepţia lui Ch. Fourier) Mare edificiu cu corpuri de clădiri ce comunică între ele, în care urma să trăiască o falangă[1] (**4**). — Din fr. **phalanstère.**

FALANSTERIÁN, -Ă, *falansterieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al falansterianismului. **2.** Adj. Care aparţine falansterului sau falansterianismului, privitor la falanster sau la falansterianism. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **phalanstérien.**

FALANSTERIANÍSM s.n. Doctrină socială utopică (aparţinând lui Ch. Fourier). [Pr.: *-ri-a-*] — **Falansterian** + suf. *-ism.*

FÁLĂ s.f. **1.** Trufie, îngâmfare; orgoliu. **2.** Motiv de a se mândri cu ceva sau cu cineva; mândrie. ✧ Loc. vb. (Pop.) *A-i fi cuiva fală* (cu cineva sau cu ceva) = a se mândri (cu cineva sau cu ceva). **3.** Strălucire, măreţie; pompă[2]. **4.** Glorie, faimă, renume. — Din sl. **hvala.**

FALBALÁ, *falbalale*, s.f. (Înv.) Fâşie mai lată (de stofă, dantelă etc.) care împodobea de jur împrejur partea de jos a unei rochii. — Din fr. **falbala.**

FÁLCĂ, *fălci*, s.f. **1.** Fiecare dintre cele două oase ale feţei în care sunt fixaţi dinţii; (la oameni) maxilar; (la animale) mandibulă. ✧ Expr. *Cu o falcă în cer şi (cu) alta* (sau *una) în pământ* = **a)** (în basme) cu gura enormă, larg deschisă pentru a înghiţi tot ce-i iese în cale; **b)** foarte furios, gata să se certe cu violenţă. ✦ Partea inferioară a obrazului. ✦ (La insecte şi crustacee) Maxilă. **2.** (Tehn.) Element al unui dispozitiv sau al unei maşini, care serveşte la prinderea unui obiect, a unui material etc., la sfărâmarea ori deformarea unui material etc. — Refăcut din **fălci** (pl. înv. al lui *falce* < lat. **falx, -cis**).

FÁLCE, *fălci*, s.f. Veche unitate de măsură pentru suprafeţe agricole, folosită în Moldova, echivalentă cu circa un hectar şi jumătate. — Lat. **falx, -cis.**

FALCONÉT, *falconete*, s.n. (Înv.) Tun de calibru redus. — Din it. **falconetto.**

FALCONIFÓRM s.n. v. **falconiformă.**

FALCONIFÓRMĂ, *falconiforme*, s.f. (La pl.) Ordin de păsări răpitoare de zi, cu corpul puternic, aripi lungi, cu ciocul gros şi încovoiat, care se hrănesc cu pradă vie; (şi la sg.) pasăre care face parte din acest ordin. [Var.: **falconifórm** s.n.] — Din fr. **falconiforme.**

FALD, *falduri*, s.n. Cută formată de o haină largă, o stofă, o pânză etc. care atârnă. [Var.: **fáldur** s.m.] — Din ucr. **fald.**

FÁLDUR s.m. v. **fald.**

FALÉRN s.n. Vin de calitate superioară produs în trecut în Campania. — Din fr. **falerne.**

FALÉT, *faleturi*, s.n. (Înv.) Atelaj compus din patru cai înhămaţi la o trăsură, cei doi cai dinainte fiind încălecaţi de câte un vizitiu. — Cf. f a l a i t a r.

FALÉZĂ, *faleze,* s.f. **1.** Mal înalt şi abrupt al unei mări sau al unui lac. **2.** Fâşie de teren special amenajată pentru plimbare de-a lungul unei faleze (**1**). — Din fr. **falaise.**

FALIÁ, *faliez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) dizloca în falie. — Din fr. **failler.**

FÁLIE, *falii*, s.f. (Geol.) Dislocaţie apărută în scoarţa Pământului, ca urmare a mişcărilor tectonice verticale, care desparte două grupuri de strate; fractură. — Din fr. **faille.**

FALIÉRE, *falieri,* s.f. (Geol.) Formare de falii în scoarţa Pământului. [Pr.: *-li-e-*] — De la **falie.**

FALIMÉNT, *falimente*, s.n. Stare de insolvabilitate a unei persoane fizice sau juridice, stabilită prin hotărâre judecătorească; *fig.* ruină, eşec total. ✧ Expr. *A da faliment* = **a)** a nu-şi mai putea face plăţile (în calitate de comerciant, industriaş etc.); **b)** a da greş, a nu reuşi într-o acţiune; a se prăbuşi. — Din germ. **Falliment,** it. **fallimento.**

FALIMENTÁR, -Ă, *falimentari, -e,* adj. (Despre întreprinderi comerciale, industriale etc.) Care se află în stare de faliment; insolvabil. ✦ Fig. Care se află într-o situaţie dezastruoasă, care a suferit un eşec total. — **Faliment** + suf. *-ar*.

FALÍT, -Ă, *falíţi, -te*, adj., s.m. şi f. (Persoană) care se află în stare de faliment; (om) insolvabil. ✦ Fig. (Persoană) care a suferit un eşec total, care s-a compromis din punct de vedere politic sau moral. — Din it. **fallito.**

FÁLNIC, -Ă, *falnici, -ce*, adj. Care impune prin proporţii, grandoare; măreţ, impunător, grandios; care impune prin aspect, frumuseţe, ţinută; semeţ, mândru. ✦ Vestit, renumit. — **Fală** + suf. *-nic*.

FALS, -Ă, (**I**) *falşi, -se*, adj., (**II**) *falsuri*, s.n. **I.** Adj. **1.** Care este contrar adevărului; mincinos, neîntemeiat; care are numai aparenţa adevărului, autenticităţii; imitat, artificial. ✧ (Anat.) *Coastă falsă* = fiecare dintre cartilajele situate dedesubtul sternului, prin intermediul căruia se articulează coastele pe stern. *Uşă* (sau *fereastră) falsă* = uşă (sau fereastră) aparentă, care nu poate fi folosită, făcută numai pentru simetria cu ansamblul. **2.** (Despre oameni şi manifestările lor) Prefăcut, făţarnic, ipocrit. **3.** (Muz.; despre sunete, voce etc.) Incorect ca intonaţie; distonant. ✧ (Adverbial) *Cântă fals*. **II.** S.n. (Jur.) Infracţiune săvârşită prin alterarea adevărului într-un act scris, prin adaosuri sau ştersături făcute cu rea-credinţă, prin imitarea semnăturii, denaturarea conţinutului, substituire de persoane etc. ✧ Expr. *A se înscrie în fals* = a ataca un act în faţa justiţiei ca neautentic, contrafăcut; a contesta formal valabilitatea unei declaraţii. [Var.: (**I**) **falş, -ă** adj.] — Din lat. **falsus,** it. **falso.**

FALSÉT, *falsete*, s.n. Registrul cel mai înalt al vocii masculine. ✦ Executare falsă a unei compoziţii muzicale (sau a unui fragment al acesteia). — Din it. **falsetto.**

FALSIFICÁ, *falsífic*, vb. I. Tranz. **1.** A alcătui, a confecţiona un lucru asemănător cu altul, cu scopul de a înşela; a plăsmui; a contraface. ✦ Spec. (Jur.) A comite un fals (**II**). **2.** A prezenta ceva altfel decât este în realitate; a denatura, a deforma, a altera. [Var.: (pop.) **falşificá** vb. I] — Din fr. **falsifier,** lat. **falsificare.**

FALSIFICÁRE, *falsificări*, s.f. Acţiunea de *a falsifica* şi rezultatul ei; contrafacere. [Var.: (pop.) **falşificáre** s.f.] — V. **falsifica.**

FALSIFICÁT, -Ă, *falsificaţi, -te,* adj. Imitat, schimbat, transformat etc. astfel încât să pară autentic, cu scopul de a înşela. [Var.: (pop.) **falşificát, -ă** adj.] — V. **falsifica.**

FALSIFICATÓR, -OÁRE, *falsificatori, -oare*, s.m. şi f. Persoană care comite un fals (**II**). [Var.: **falşificatór, -oáre** s.m. şi f.] — Din fr. **falsificateur.**

FALSITÁTE s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este fals, mincinos, neautentic; lipsă de adevăr. **2.** Atitudine, comportare fățarnică; ipocrizie, fățărnicie, prefăcătorie. [Var.: (pop.) **falșitáte** s.f.] — Din it. **falsità,** lat. **falsitas, -atis.**

FALȘ, -Ă adj. v. **fals.**

FALȘIFICÁ vb. I v. **falsifica.**

FALȘIFICÁRE s.f. v. **falsificare.**

FALȘIFICÁT, -Ă adj. v. **falsificat.**

FALȘIFICATÓR, -OÁRE s.m. și f. v. **falsificator.**

FALȘITÁTE s.f. v. **falsitate.**

FALȚ, *falțuri*, s.n. **1.** Clește de formă specială, folosit la tragerea pe calapod a fețelor încălțămintei. **2.** Fiecare dintre bucățile mici de piele care cad în urma prelucrării pieilor la mașina de fălțuit. **3.** Tăietură, scobitură făcută pe marginea unei scânduri, a unei țigle etc., pentru a permite îmbinarea cu altă scândură, țiglă etc. cu o tăietură corespunzătoare. ✦ Îndoitură făcută de-a lungul marginii unei foi de tablă subțire, pentru a permite îmbinarea cu altă foaie; *p. ext.* îmbinare astfel realizată. **4.** (Poligr.) Bentiță de pânză sau de hârtie rezistentă de care se lipesc planșele intercalate într-un volum. — Din germ. **Falz**[eisen].

FALÚN, *falune,* s.n. (Geol.) Depozit necimentat format (în zona litorală a mărilor) din cochiliile de moluște. — Din fr. **falun.**

FAMÁT, -Ă, *famați, -te,* adj. (În sintagma) *Rău famat* = care are o reputație proastă; deocheat. — Din fr. [mal] **famé.**

FAMÉLIC, -Ă, *famelici, -ce,* adj. (Livr.) Înfometat, flămând. — Din fr. **famélique,** lat. **famelicus.**

FÁMEN, *fameni*, s.m. (Înv.) Bărbat castrat; *spec.* eunuc. ✦ Fig. Bărbat decăzut din punct de vedere moral. — Refăcut din **fameni** (pl. lui *famăn* înv. „bărbat castrat" < lat. ***feminus** < *femina).*

FAMILIÁL, -Ă, *familiali, -e,* adj. Care aparține familiei (**1**), privitor la familie; destinat familiei. [Pr.: *-li-al*] — Din fr. **familial.**

FAMILIÁR, -Ă, *familiari, -e,* adj. **1.** (Despre exprimare, limbaj, stil) Care este folosit în (sau apropiat de) vorbirea obișnuită; simplu, fără pretenții. ✦ (Despre atitudini, comportări etc.; *p. ext.* despre oameni) Simplu, prietenos, apropiat; *p. ext.* care este fără respectul cuvenit, irevențios. **2.** Care este bine cunoscut, obișnuit cuiva. [Pr.: *-li-ar*] — Din fr. **familier,** lat. **familiaris.**

FAMILIARÍSM, *familiarisme*, s.n. Atitudine de intimitate exagerată între membrii unui colectiv; familiaritate (**2**). [Pr.: *-li-a-*] — **Familiar** + suf. *-ism*.

FAMILIARITÁTE, *familiarități*, s.f. **1.** Comportare, atitudine simplă, prietenoasă, cordială. **2.** Familiarism; (la pl.) gesturi, cuvinte etc. care sunt îngăduite numai între prieteni foarte apropiați. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **familiarité,** lat. **familiaritas, -atis.**

FAMILIARIZÁ, *familiarizez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) obișnui, a (se) deprinde cu ceva sau cu cineva prin contact mai îndelungat, prin practică, prin adaptare etc. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **familiariser.**

FAMILIARIZÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) familiariza*. [Pr.: *-li-a-*] — V. **familiariza.**

FAMÍLIE, *familii,* s.f. **1.** Formă socială de bază, realizată prin căsătorie, care unește pe soți (părinți) și pe descendenții acestora (copiii necăsătoriți). ✧ *Aer de familie* = fizionomie caracteristică, ansamblu de trăsături comune unui grup de persoane înrudite prin sânge. *Nume de familie* v. *nume*. **2.** Totalitatea persoanelor care se trag dintr-un strămoș comun; neam, descendență. ✦ *Familie de albine* = totalitatea albinelor dintr-un stup, alcătuită din matcă, albine lucrătoare și trântori. **3.** Fig. Grup larg de oameni, de popoare etc. cu interese și idealuri comune. **4.** Categorie sistematică în botanică și în zoologie, inferioară ordinului, care cuprinde mai multe genuri de organisme cu caractere comune. **5.** Grup de cuvinte, derivate și compuse, formate de la același cuvânt de bază. ✦ Grup de limbi care provin dintr-o limbă comună inițială. — Din lat. **familia,** it. **famiglia** (cu unele sensuri după fr. *famille).*

FAMILÍST, -Ă, *familiști, -ste*, s.m. și f. (Fam.) Persoană căsătorită, persoană care și-a întemeiat o familie (**1**). — **Familie** + suf. *-ist*.

FAN, *fani*, s.m. Admirator entuziast, pasionat, al unei vedete, al unei mișcări artistice etc.; simpatizant. — Din engl., fr. **fan.**

FANÁ, *fanez,* vb. I. Refl. (Despre flori și legume; *p. ext.* despre oameni) A-și pierde prospețimea; a se trece, a se ofili, a se veșteji. — Din fr. **faner.**

FANÁL, *fanale*, s.n. (Înv.) Felinar mare. — Din fr. **fanal.**

FANÁR, *fanare*, s.n. (Înv.) Felinar. [Var.: **fânár** s.n.] — Din ngr. **fanári.**

FANARAGÍU, *fanaragii*, s.m. (Înv.) Persoană care aprindea și stingea felinarele de pe străzi; lampagiu. — Din tc. **fenarğı.**

FANARIÓT, -Ă, *fanarioți, -te*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Grec din păturile înstărite care locuia în cartierul Fanar din Constantinopol; *spec.* demnitar al Porții Otomane ori dregător sau domn în Țările Române care provenea din această pătură greacă înstărită. ✧ *Epoca fanarioților* = perioadă din istoria României cuprinsă între anii 1711 (în Moldova) și 1716 (în Țara Românească) și 1821. **2.** Adj. Care aparține fanarioților (**1**), privitor la fanarioți; caracteristic fanarioților; fanariotic. [Pr.: *-ri-ot*] — Din ngr. **fanariótis.**

FANARIÓTIC, -Ă, *fanariotici, -ce,* adj. (Rar) Fanariot. [Pr.: *-ri-o-*] — **Fanariot** + suf. *-ic*.

FANARIOTÍSM s.n. (Rar) Dominație, stăpânire a domnilor fanarioți. ✦ Fig. Ipocrizie, fățărnicie. [Pr.: *-ri-o-*] — **Fanariot** + suf. *-ism.*

FANARIOTIZÁ, *fanariotizez*, vb. I. Refl. A adopta, a-și însuși obiceiurile, limba, cultura grecească (din epoca fanarioților). [Pr.: *-ri-o-*] — **Fanariot** + suf. *-iza*.

FANÁT, -Ă, *fanați, -te*, adj. (Despre flori și legume; *p. ext.* despre oameni) Care și-a pierdut prospețimea; trecut², ofilit, veștejit. — V. **fana.**

FANÁTIC, -Ă, *fanatici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Om) dominat de fanatism. **2.** Adj. (Despre manifestările oamenilor) Care exprimă, trădează fanatism. — Din fr. **fanatique,** lat. **fanaticus.**

FANATÍSM, *fanatisme,* s.n. Zel excesiv pentru o religie. ✦ Atașament exagerat, pentru o convingere, o idee etc., dublat de o totală intoleranță față de adversari. — Din fr. **fanatisme.**

FANDÁ, *fandez*, vb. I. Intranz. (Sport) A face un pas mare înainte, lateral, oblic sau înapoi, îndoind unul dintre picioare de la genunchi și ținând celălalt picior perfect întins, cu toată talpa pe pământ, astfel încât centrul de greutate al corpului să se afle pe direcția deplasării efectuate. — Din fr. **fendre.**

FANDÁNGO, *fandango,* s.n. Vechi dans spaniol cu acompaniament de chitară și de castaniete; melodie după care se execută acest dans. — Din fr., sp. **fandango.**

FANDÁRE, *fandări*, s.f. Acțiunea de *a fanda* și rezultatul ei. — V. **fanda.**

FANDOSEÁLĂ, *fandoseli*, s.f. (Fam.) Atitudine afectată, plină de pretenții; moft, fason, sclifoseală, fasoleală, fandosire. — **Fandosi** + suf. *-eală*.

FANDOSÍ, *fandosesc*, vb. IV. Refl. (Fam.) A avea o comportare afectată, plină de mofturi, de pretenții; a se fasoli, a se izmeni. — Din ngr. **fandásu, fandázome** (aor. lui *fandázone*).

FANDOSÍRE, *fandosiri*, s.f. (Fam.) Faptul de *a se fandosi;* fandoseală. — V. **fandosi.**

FANDOSÍT, -Ă, *fandosiți, -te,* adj., s.m. și f. (Fam.) (Persoană) care are o comportare afectată, plină de mofturi, de pretenții; fasolit, izmenit. — V. **fandosi.**

FANERÍT s.n. Material constituit din foi de placaj de lemn impregnate cu rășină de bachelită și presate, folosit pentru confecționarea carcaselor de aparate electrotehnice, de radio și de televizoare; lignofoliu. — Din engl. **phanerite.**

FANEROGÁMĂ, *fanerogame,* s.f. (La pl.) Grup de plante cu flori care se înmulțesc prin semințe; (și la sg.) plantă care face parte din acest grup. ✧ (Adjectival) *Plantă fanerogamă*. — Din fr. **phanérogame.**

FANFÁRĂ, *fanfare*, s.f. **1.** Ansamblu muzical (militar) format din persoane care cântă la instrumente de suflat (din alamă) și de percuție. **2.** (Rar) Instrument muzical de suflat din alamă (cu sunete naturale). **3.** (Înv.) Compoziție muzicală executată de o fanfară (**1**) sau la un instrument de suflat. — Din fr. **fanfare.**

FANFARÓN, -OÁNĂ, *fanfaroni, -oane*, s.m. și f., adj. (Persoană) care face caz de calități închipuite, care se laudă cu meritele sale; lăudăros. — Din fr. **fanfaron.**

FANFARONÁDĂ, *fanfaronade*, s.f. Laudă de sine zgomotoasă și exagerată pentru calități închipuite; lăudăroșenie. — Din fr. **fanfaronnade.**

FANIÓN, *fanioane*, s.n. Steguleț care servește de obicei pentru semnalizări (în armată, la căile ferate etc.). [Pr.: *-ni-on*] — Din fr. **fanion.**

FANÓN, *fanoane*, s.n. **1.** Fiecare dintre lamele cornoase fixate de maxilarul superior al balenelor. **2.** Îndoitură a pielii de pe marginea inferioară a gâtului, la bovine și la unele rase de ovine; salbă. — Din fr. **fanon.**

FANTÁSC, -Ă, *fantaști, -ste*, adj. (Livr.) Ciudat, bizar. *Spirit fantasc*. — Din fr. **fantasque.**

FANTASÍE s.f. v. **fantezie.**

FANTASMAGÓRIC, -Ă, *fantasmagorici, -ce,* adj. Care are aspectul unei fantasmagorii, care aparține fantasmagoriei; ireal, fantastic. — Din fr. **fantasmagorique.**

FANTASMAGORÍE, *fantasmagorii,* s.f. Imagine fantastică, ireală, vedenie produsă de o minte tulburată. ✦ Idee bizară; aberație, elucubrație. — Din fr. **fantasmagorie.**

FANTÁSMĂ, *fantasme*, s.f. **1.** Stafie, nălucă, arătare, fantomă. **2.** Fig. Imagine, priveliște neclară, ireală. ✦ Închipuire fără o bază reală, produs al imaginației; iluzie, himeră. — Din ngr. **fándasma.**

FANTÁST, -Ă, *fantaști, -ste*, s.m. și f. (Livr.) Persoană dominată de idei fantastice, ireale sau nerealizabile. — Din germ. **Phantast.**

FANTÁSTIC, -Ă, *fantastici, -ce*, adj. **1.** Care nu există în realitate; creat, plăsmuit de imaginație; ireal, fantasmagoric, fabulos. ✦ *Literatură fantastică* = gen de literatură bazată pe convenția agresiunii iraționalului și supranaturalului în lumea reală. **2.** Care pare o plăsmuire a imaginației; *p. ext.* extraordinar, grozav, de necrezut. ✧ (Adverbial) *Produs fantastic de scump*. **3.** (Despre oameni) Ale cărui idei sau fapte au un caracter fantezist, bizar. — Din fr. **fantastique,** lat. **phantasticus.**

FANTAZÁ, *fantazez*, vb. I. Intranz. (Livr.) A plăsmui fantasme (**2**). **2.** A spune lucruri imaginate. — De la **fantezie.**

FANTAZÁRE, *fantazări*, s.f. Acțiunea de *a fantaza.* — V. **fantaza.**

FANTAZÍE s.f. v. **fantezie.**

FÁNTĂ, *fante*, s.f. **1.** (Tehn.) Deschidere sau crăpătură îngustă (într-un perete). **2.** (În forma *fentă)* Tăietură făcută perpendicular într-o țesătură. *Fentă la o fustă.* [Var.: **féntă** s.f.] — Din fr. **fente.**

FÁNTE, *fanți,* s.m. **1**. (Fam. și peior.) Bărbat (tânăr) afemeiat. **2.** Carte de joc reprezentând figura unui tânăr; valet. — Din it. **fante.**

FANTEZÍE, *fantezii*, s.f. **1.** Capacitate omenească de a crea noi reprezentări sau idei pe baza percepțiilor, a reprezentărilor sau ideilor acumulate anterior; *p. ext.* imagine produsă de această facultate; imaginație; reverie. ✦ Spec. Imaginație specifică unui creator (în artă, literatură, știință etc.). ✦ Produs al imaginației; plăsmuire, născocire. **2.** Gust, înclinare, dorință ieșită din comun, ciudată (a cuiva). **3.** Compoziție muzicală instrumentală de formă liberă, având un caracter de improvizație și de virtuozitate. [Var.: (rar) **fantasíe, fantazíe** s.f.] — Din fr. **fantaisie.**

FANTEZÍST, -Ă, *fanteziști, -ste*, adj. **1.** Care nu are nimic comun cu realitatea, care este un produs al imaginației. **2.** (Despre oameni) Care este (sau se lasă) dominat de idei fantastice, ireale ori nerealizabile. **3.** (Despre manifestări, creații etc. ale oamenilor) Care este lipsit de orice bază reală, care trădează pe omul fantezist (**2**). — Din fr. **fantaisiste.**

FANTOMÁTIC, -Ă, *fantomatici, -ce*, adj. Cu aspect de fantomă, ca o fantomă. ✦ Fig. Care are o existență incertă, care nu există în realitate. — Din fr. **fantomatique.**

FANTÓMĂ, *fantome*, s.f. Arătare, nălucă, stafie, strigoi, fantasmă,. ✦ Fig. Ceea ce are o existență fictivă. ✧ (Adjectival) *Guvern fantomă*. — Din fr. **fantôme.**

FANTÓȘĂ, *fantoșe*, s.f. (Livr.; adesea fig.) Marionetă. — Din fr. **fantoche.**

FAPT, (**1, 2**) *fapte*, (**4**) *fapturi*, s.n. **1.** Întâmplare sau împrejurare reală, lucru petrecut în realitate. *Fapt istoric.* ✧ Loc. adv. și adj. *De* (sau *în) fapt* = (care este) în realitate, efectiv. ✧ Expr. *Fapt e că...* = nu e mai puțin adevărat că..., adevărul e că..., în orice caz. ✦ Fenomen. *Fapte de limbă*. **2.** Acțiune săvârșită de cineva; faptă. ✧ Expr. *Fapt împlinit* = acțiune care s-a încheiat, care nu mai poate fi schimbată; situație definitivă. **3.** (Pop.; în legătură cu unele momente ale zilei; urmat de determinări în genitiv sau introduse prin prep. „de") Început. *Faptul zilei. În fapt de seară*. **4**. (Pop.; în superstiții) Farmec, vrajă. — Lat. **factum.**

FÁPTĂ, *fapte,* s.f. Acțiune săvârșită, act îndeplinit de cineva; fapt; ispravă. ✧ *Fapte de arme* = acte de eroism militar. ✧ Loc. adv. (Înv.) *În faptă* = în realitate, de fapt. — Lat. **facta** (pl. lui *factum)* devenit sg. f.

FÁPTIC adj. Care se referă la fapte, la întâmplări sau la împrejurări, care înregistrează faptele (fără a le comenta). *Material faptic.* — **Fapt** + suf. *-ic*. Cf. germ. f a k t i s c h, rus. f a k t i c e s k i i.

FAR, *faruri*, s.n. **1**. Construcție înaltă prevăzută cu o sursă de lumină puternică, pentru semnalarea la distanță a punctelor importante situate de-a lungul liniilor de navigație maritimă. **2.** Corp de iluminat (la automobile, locomotive etc.) care proiectează lumina într-o anumită direcție sub forma unui fascicul divergent. — Din fr. **phare,** lat. **pharus,** it. **faro.**

FARÁD, *farazi*, s.m. Unitate de măsură a capacității electrice (în sistemul de unități de măsură metru-kilogram-secundă-amper), egală cu capacitatea unui conductor care acumulează o sarcină de un coulomb sub o tensiune de un volt. — Din fr**. farad.**

FARÁDIC, -Ă, *faradici, -ce,* adj. (Ieșit din uz; în sintagma) *Curent faradic* = curent electric alternativ produs prin inducție electromagnetică. — Din fr. **faradique,** germ. **faradisch.**

FARADIZÁRE, *faradizări*, s.f. (Med.) Tratament prin curenți de inducție. — După fr. **faradisation.**

FARADMÉTRU, *faradmetre*, s.n. Instrument pentru măsurarea capacității electrice, în limite restrânse. — Din fr. **faradmètre,** engl. **faradmeter.**

FARAFASTÁC, *farafastâcuri*, s.n. (Fam. și peior.; de obicei la pl.) **1.** Podoabă sau ornament fără valoare, inutil. **2.** Moft, capriciu, fason. — Cf. ngr. f a r a f á s „fanfaron".

FARANDÓLĂ, *farandole*, s.f. Numele unui dans popular provensal, vechi, cu mișcare rapidă, în care dansatorii, ținându-se de mână în lanț, descriu spirale și cercuri; melodie după care se execută acest dans. — Din fr. **farandole.**

FARAÓN, *faraoni*, s.m. **1.** Titlu pe care îl purtau vechii regi ai Egiptului; persoană care avea acest titlu. ✦ (Fam., ir. sau glumeț) Rom. **2.** (Înv.) Numele unui joc de cărți. — Din fr. **pharaon.**

FARAÓNIC, -Ă, *faraonici, -ce*, adj. (Rar) Care aparține faraonilor, privitor la faraoni. — Din fr. **pharaonique.**

FÁRBĂ, *fărburi*, s.f. (Reg.) Vopsea; culoare. — Din germ. **Farbe.**

FARD, *farduri*, s.n. Produs cosmetic alb, roșu, verde, albastru etc. pentru colorat tenul, ochii și buzele; dres[1], suliman, boia, boială. — Din fr. **fard.**

FARDÁ, *fardez*, vb. I.Tranz. și refl. A(-și) da cu fard; a (se) sulimeni, a (se) boi[1]. — Din fr. **farder.**

FARDÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) farda* și rezultatul ei; boire, sulimenire. — V. **farda.**

FARDÁT[1], *fardaturi*, s.n. Faptul de *a (se) farda*. — V. **farda.**

FARDÁT[2], -Ă, *fardați, -te*, adj. (Despre ten, buze, ochi; *p. ext.* despre oameni) Dat cu fard; sulimenit. — V. **farda.**

FARÉTRĂ, *faretre*, s.f. (Rar) Tolbă de săgeți. — Din lat. **pharetra.**

FARFARÁ, *farfarale,* s.f. (Fam. și peior.) Flecar, palavragiu; persoană care duce vorba de colo-colo, care deformează conținutul spuselor cuiva și le transmite astfel altora. — Din tc. **farfara.**

FARFASÍT, -Ă, *farfasiți, -te*, adj., s.m. și f. (Reg.) (Om) mofturos, năzuros. — Et. nec.

FARFURĂRÍE s.f. (Rar) Mulțime de farfurii; totalitatea farfuriilor (cuiva); *p. ext.* diverse obiecte de menaj din porțelan, faianță etc. — **Farfurie** + suf. *-ărie*.

FARFURÍE, *farfurii*, s.f. **1.** Obiect de faianță, de porțelan etc., de obicei de formă rotundă, cu marginile puțin ridicate și cu fundul plat sau adâncit, în care se servește mâncarea. **2.** (Înv.) Porțelan. ✧ (Fam.; în sintagma) *Farfurie zburătoare* = obiect zburător neidentificat. — Din tc. **farfuri** (lit. *fağfuri),* ngr. **farfuri.**

FARFURIOÁRĂ, *farfurioare*, s.f. Diminutiv al lui *farfurie* (**1**); farfuriuță. [Pr.: *-ri-oa-*] — **Farfurie** + suf. *-ioară*.

FARFURIÚȚĂ, *farfuriuțe*, s.f. Farfurioară. [Pr.: *-ri-u-*] — **Farfurie** + suf. *-uță*.

FARÍN adj. invar. (Despre zahăr sau alte produse alimentare) Care se prezintă sub formă de pudră. — Din fr. **farine** „făină".

FARINACÉU, -CÉE, *farinacei, -cee*, adj. (Rar) Ca făina. — Din fr. **farinacé,** lat. **farinaceus.**

FARINGÁL, -Ă, *faringali, -e*, adj. Care aparține faringelui, privitor la faringe. ✦ (Despre sunete; și substantivat, f.) Care se articulează în faringe. — Din fr. **pharyngal.**

FARÍNGE, *faringe*, s.n. (Anat.) Canal membranos și musculos de forma unei pâlnii cu vârful în jos, care urmează cavității bucale și prin care aerul trece în trahee, iar alimentele, în esofag. — Din it. **faringe.** Cf. fr. p h a r y n x.

FARINGIÁN, -Ă, *faringieni, -e*, adj. Care aparține faringelui, privitor la faringe; localizat în faringe. [Pr.: *-gi-an*] — Din fr. **pharyngien.**

FARINGÍSM s.n. (Med.) Iritație a faringelui. — Din fr. **pharyngisme.**

FARINGÍTĂ, *faringite,* s.f. Boală care constă în inflamația acută sau cronică a mucoasei faringelui. — Din fr. **pharyngite**.

FARINGOLARINGÍTĂ, *faringolaringite*, s.f. Boală care constă în inflamarea concomitentă a faringelui și a laringelui. — Din fr. **pharyngo-laryngite.**

FARINGOSCÓP, *faringoscoape*, s.n. Instrument cu ajutorul căruia se examinează faringele. — Din fr. **pharyngoscope.**

FARINGOSCOPÍE, *faringoscopii,* s.f. Examinare a faringelui cu ajutorul faringoscopului. — Din fr. **pharyngoscopie.**

FARISÉIC, -Ă, *fariseici, -ce*, adj. Ipocrit, fățarnic, prefăcut. [Pr.: *-se-ic*] — Din fr. **pharisaïque** (după *fariseu).*

FARISEÍSM s.n. Ipocrizie, fățărnicie, duplicitate. — Din fr. **pharisaïsme** (după *fariseu).*

FARISÉU, *farisei*, s.m. **1.** Membru al unei grupări minoritare active în cadrul iudaismului palestinian până la căderea Ierusalimului, a cărui trăsătură distinctivă era respectarea strictă a Legii scrise și a vechilor tradiții orale iudaice. **2.** Fig. Om ipocrit, fățarnic, prefăcut. — Din sl. **fariseĭ.**

FARMACEÚTIC, -Ă, *farmaceutici, -ce*, adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține farmaciei, privitor la farmacie. **2.** S.f. Ramură a medicinei care studiază prepararea, clasificarea, acțiunea etc. substanțelor medicamentoase; farmacologie. — Din fr. **pharmaceutique,** lat. **pharmaceuticus.**

FARMACÍE, *farmacii*, s.f. **1.** Știință care se ocupă cu prepararea, păstrarea, controlul și distribuirea medicamentelor. **2.** Unitate specializată în care se păstrează, se distribuie, se vând și uneori se prepară medicamente; potică[1], spițerie. — Din fr. **pharmacie,** lat. **pharmacia.**

FARMACÍST, -Ă, *farmaciști, -ste*, s.m. și f. Persoană calificată care se ocupă cu prepararea, controlul, distribuirea sau vinderea medicamentelor. — **Farmacie** + suf. *-ist*. Cf. it. f a r m a c i s t a.

FARMACODINAMÍE s.f. Ramură a farmacologiei care studiază efectul medicamentelor asupra organismului. — Din fr. **pharmacodynamie.**

FARMACOLÓG, -Ă, *farmacologi, -ge*, s.m. și f. (Rar la f.) Persoană care se ocupă cu studiul farmacologiei, specialist în farmacologie. — Din fr. **pharmacologue.**

FARMACOLÓGIC, -Ă, *farmacologici, -ce*, adj. Care aparține farmacologiei, care se referă la farmacologie. — Din fr. **pharmacologique.**

FARMACOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu studiul originii, proprietăților fizice și chimice, compoziției, clasificării și acțiunii terapeutice a medicamentelor asupra organismului. — Din fr. **pharmacologie.**

FARMACOPÉE, *farmacopei*, s.f. Tratat care cuprinde datele oficiale privind descrierea și formulele de preparare a medicamentelor, precum și modul lor de conservare și de utilizare. — Din fr. **pharmacopée.**

FARMACOTERAPÍE s.f. Terapie bazată pe medicamente. — Din fr. **pharmacothérapie.**

FARMACOVIGILÉNȚĂ s.f. Vigilență față de efectele nocive ale medicamentelor (luate în exces) asupra organismului. — Din fr. **pharmacovigilance.**

FARMAZÓN, -OÁNĂ, *farmazoni, -oane*, s.m. și f. (Pop.) Vrăjitor. ✦ Fig. Om șiret, viclean. — Din rus. **farmazon.**

FARMAZONÍE, *farmazonii*, s.f. (Pop.) Vrajă, farmec (vrăjitoresc). — **Farmazon** + suf. *-ie.*

FÁRMEC, *farmece*, s.n. **1.** (În basme și în superstiții) Acțiunea de a vrăji și rezultatul ei; transformare miraculoasă a lucrurilor (în urma unor vrăji); mijloc magic folosit pentru o asemenea transformare; vrajă, vrăjitorie. ✧ Loc. adv. *Ca prin farmec* = într-un mod miraculos, pe neașteptate, dintr-odată. **2.** Ansamblu de

calități (frumusețe, grație etc.) care încântă, atrage pe cineva. *Farmecul pădurii.* ✦ Desfătare, plăcere, încântare pe care o simte cineva în fața unui lucru fermecător. — Lat. **pharmacum.**

FARNIÉNTE s.n. (Livr.) Inactivitate, lenevie, trândăvie (totală). [Pr.: *-ni-en-*] — Cuv. it.

FÁRSĂ, *farse*, s.f. **1.** Comedie în care sunt cultivate îndeosebi comicul ușor, de situație, bufoneria, intriga amuzantă și replica spirituală. **2.** Faptul de a păcăli pe cineva cu scopul de a se amuza; mijloc folosit în acest scop; păcăleală, festă. — Din fr. **farce.**

FARSÓR, -OÁRE, *farsori, -oare*, s.m. și f. Persoană lipsită de seriozitate, care se ține de păcăleli. ✦ Persoană care caută să treacă drept alta decât este în realitate (prin minciuni, înșelătorie); impostor. — Din fr. **farceur.**

FASCÍCOL s.n. v. **fascicul.**

FASCÍCOLĂ s.f. v. **fasciculă.**

FASCÍCUL, *fascicule*, s.n. Grup format din mai multe elemente de același fel, așezate în formă de mănunchi. ✧ (Mat.) *Fascicul de drepte* = totalitatea dreptelor care trec printr-un punct fix. ✦ (Fiz.) Mănunchi de raze luminoase sau vizuale cu secțiune bine delimitată; ansamblu de particule aflate în mișcare ordonată. ✦ (Anat.) Grup de fibre care au același traiect și aceeași distribuție. ✦ (Bot.) Țesut vegetal conducător format din fibre lemnoase și liberiene. [Var.: **fascícol** s.n.] — Din fr. **fascicule,** lat. **fasciculus.**

FASCICULÁT, -Ă, *fasciculați, -te*, adj. Dispus în formă de fascicul, de mănunchi, de tufă. *Rădăcină fasciculată*. — Din fr. **fasciculé.**

FASCÍCULĂ, *fascicule*, s.f. Fiecare dintre părțile unei opere unice care se publică în etape succesive (urmând a fi reunite într-un tot după apariția integrală a lucrării). ✦ Broșură conținând o parte, un capitol dintr-un roman publicat în fragmente succesive; *p. gener.* broșură. ✦ Coală de tipografie fălțuită. [Var.: **fascícolă** s.f.] — Din fr. **fascicule.**

FÁSCIE[1], *fascii*, s.f. **1.** (La pl.) Mănunchi de nuiele de mesteacăn, legat cu o curea în jurul unei securi și purtat de lictorii care însoțeau pe unii magistrați romani. **2.** Fascină. — Din lat. **fascis.**

FÁSCIE[2], *fascii*, s.f. (Anat.) Foiță care acoperă mușchii sau alte structuri anatomice. — Din lat. **fascia.**

FASCINÁ, *fascinez*, vb. I. Tranz. **1.** A atrage pe cineva în mod irezistibil cu privirea. **2.** A produce cuiva o impresie deosebită prin însușiri (atrăgătoare) ieșite din comun; a captiva. — Din fr. **fasciner,** lat. **fascinare.**

FASCINÁNT, -Ă, *fascinanți, -te*, adj. Care fascinează, care captivează; captivant, seducător, fascinator. — Din fr. **fascinant.**

FASCINÁRE, *fascinări*, s.f. Acțiunea de *a fascina* și rezultatul ei. — V. **fascina.**

FASCINÁT, -Ă, *fascinați, -te,* adj. Încântat, captivat, sedus. — V. **fascina.**

FASCINATÓR, -OÁRE, *fascinatori, -oare*, adj. Fascinant. — Din fr. **fascinateur,** lat. **fascinator, -oris.**

FASCINÁȚIE, *fascinații*, s.f. Atracție irezistibilă pe care o provoacă cineva sau ceva prin însușiri ieșite din comun. [Var.: **fascinațiúne** s.f.] — Din fr. **fascination,** lat. **fascinatio.**

FASCINAȚIÚNE s.f. v. **fascinație.**

FASCÍNĂ, *fascine*, s.f. Legătură de nuiele sau de ramuri subțiri, legat din loc în loc cu sârmă, uneori umplut cu piatră, moloz sau pământ, folosit la întărirea terasamentelor, la construirea digurilor sau a drumurilor în regiunile mlăștinoase și la alte lucrări făcute în terenurile desfundate; fascie[1]. [Var.: **fașínă** s.f.] — Din it. **fascina,** fr. **fascine.**

FASCÍSM s.n. Ideologie apărută în Europa după Primul Război Mondial, caracterizându-se prin naționalism extremist, misticism, violență, cultul forței, intoleranță față de alte partide, promovarea rasismului etc.; regim politic instaurat pe baza acestui curent. — Din it. **fascismo,** fr. **fascisme.**

FASCÍST, -Ă, *fasciști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține fascismului, privitor la fascism. **2.** S.m. și f. Partizan, adept al fascismului. — Din it. **fascista,** fr. **fasciste.**

FASCIZÁ, *fascizez*, vb. I. Tranz. A introduce, a propaga fascismul; a educa în spiritul ideologiei fasciste; a instaura un regim politic de tip fascist. — Din it. **fascizzare.**

FASCIZÁRE s.f. Acțiunea de *a fasciza* și rezultatul ei. — V. **fasciza.**

FASÓLE s.f. **1.** Plantă erbacee anuală din familia leguminoaselor, cu frunzele compuse din trei foliole mari, păroase, cu flori albe, alb-verzui, roz sau roșii, cultivată pentru păstăile și pentru semințele sale folosite în alimentație *(Phaseolus vulgaris)*. **2.** Păstaia fasolei (**1**), de culoare verde sau galbenă; fiecare dintre boabele care se află în interiorul acestei păstăi. **3.** Mâncare preparată din păstăile (cu boabe) sau din boabele de fasole (**1**). [Var.: (reg.) **făsúle, fasúle** s.f.] — Din ngr. **fasóli.**

FASOLEÁLĂ, *fasoleli*, s.f. (Fam.) Fandosire. — **Fasoli** + suf. *-eală*.

FASOLÍ, *fasolesc*, vb. IV. Refl. (Fam.) A se fandosi. — Probabil din [a face] **fasoane** (și apropiat prin etimologie pop. de *fasole*).

FASOLÍCĂ s.f. Diminutiv al lui *fasole*. — **Fasole** + suf. *-ică*.

FASOLÍRE, *fasoliri*, s.f. (Fam.) Acțiunea de *a se fasoli* și rezultatul ei. — V. **fasoli.**

FASOLÍT, -Ă, *fasoliți, -te,* adj. (Fam.) Fandosit, sclifosit, răsfățat. — V. **fasoli.**

FASÓN, *fasoane*, s.n. **1.** Modul cum este făcut un lucru; formă (a unei haine, a unei pălării); croială, model. ✦ Modul cum arată o persoană (din punctul de vedere al îmbrăcămintei). **2.** Fig. (Fam.; la pl.) Nazuri, mofturi, fandoseli. — Din fr. **façon.**

FASONÁ, *fasonez*, vb. I. Tranz. A da unui obiect o anumită formă (în urma unui proces de prelucrare). ✦ Fig. (Rar) A forma, a modela caracterul, personalitatea etc. cuiva. — Din fr. **façonner.**

FASONÁJ s.n. (Rar) Fasonare. — Din fr. **façonnage.**

FASONÁRE, *fasonări*, s.f. Acțiunea de *a fasona;* fasonat[1], fasonaj. — V. **fasona.**

FASONÁT[1] s.n. Fasonare. — V. **fasona.**

FASONÁT[2], -Ă, *fasonați, -te*, adj. (Despre obiecte) Căruia i s-a dat, care a căpătat o anumită formă (în urma unui proces de prelucrare). ✦ Fig. (Fam.) Care face nazuri, fasoane. — V. **fasona.**

FASONATÓR, -OÁRE, *fasonatori, -oare*, s.m. și f. Lucrător care fasonează. — **Fasona** + suf. *-tor*.

FAST[1] s.n. Splendoare, măreție, pompă[2], lux, strălucire. — Din fr. **faste.**

FAST[2], -Ă, *fasți, -ste*, adj. (Despre zile, împrejurări, evenimente) Favorabil, fericit (pentru cineva). — Din fr. **faste,** lat. **fastus.**

FAST-FOOD, *fast-fooduri*, s.n. Restaurant cu un număr limitat de produse care nu necesită o preparare laborioasă și care pot fi consumate pe loc sau luate la pachet. [Pr.: *fastfúd*] — Cuv. engl.

FASTIDIÓS, -OÁSĂ, *fastidioși, -oase*, adj. (Livr.) Plicticos, plictisitor, anost, searbăd. [Pr.: *-di-os*]. — Din fr. **fastidieux,** lat. **fastidiosus.**

FASTUÓS, -OÁSĂ, *fastuoși, -oase*, adj. (Livr.) Plin de fast[1]; măreț, splendid, bogat. [Pr.: *-tu-os*] — Din fr. **fastueux,** lat. **fastuosus.**

FASÚLE s.f. v. **fasole**.

FÁSUNG, *fasunguri*, s.n. (Tehn.) Dulie. — Din germ. **Fassung.**

FÁȘĂ, *feșe*, s.f. **1.** Bucată lungă și îngustă de pânză cu care se înfășoară strâns copiii mici, peste scutece. ✧ Expr. *Din* (sau *în) fașă* = (de) pe vremea când era copil mic; *p. ext.* de când se știe, de la început. *Abia ieșit din fașă* = foarte tânăr. **2.** Fâșie lungă și îngustă de tifon cu care se bandajează rănile. [Pl. și: *feși*] — Lat. **fascia.**

FAȘÍNĂ s.f. v. **fascină.**

FAȘIONÁBIL, -Ă, *fașionabili, -e,* adj. (Rar) Care aparține modei lumii elegante, privitor la această modă. [Pr.: *-și-o-*] — Din fr. **fashionable.**

FATÁL, -Ă, *fatali, -e,* adj. **1.** Care are urmări nenorocite pentru cineva sau ceva; care pricinuiește moartea; funest. *Greșeală fatală. Lovitură fatală*. ✦ Nefericit, nenorocit, trist. *Deznodământ fatal*. **2.** Care se consideră că este fixat de destin; care nu poate fi înlăturat; inevitabil. **3.** Care provoacă o atracție irezistibilă (și nefericită). *Femeie fatală.* — Din fr. **fatal,** lat. **fatalis.**

FATALÍSM s.n. Doctrină care consideră că toate evenimentele din viața oamenilor sunt dinainte determinate și că totul se desfășoară sub forța implacabilă a destinului sau a providenței divine. ✦ Atitudinea omului fatalist. — Din fr. **fatalisme.**

FATALÍST, -Ă, *fataliști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține fatalismului, care se referă la fatalism, care se întemeiază pe fatalism. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care crede în fatalitate, în puterea absolută a destinului. — Din fr. **fataliste.**

FATALITÁTE, *fatalități*, s.f. **1.** Forță supranaturală, voință divină care determină în mod prestabilit și implacabil mersul lucrurilor și viața oamenilor; soartă, destin, fatum. ✦ Ceea ce este de neînlăturat, inevitabil. **2.** Concurs de împrejurări nefericite (care nu poate fi evitat). — Din fr. **fatalité,** lat. **fatalitas, -atis.**

FATALMÉNTE adv. În mod fatal, inevitabil. — Din it. **fatalmente,** fr. **fatalement.**

FÁTA MORGÁNA loc. s.f. Fenomen optic frecvent în regiunile calde, datorită căruia imaginile obiectelor aflate la (sau dincolo de) orizont apar ca și cum s-ar reflecta într-o apă. ✦ Fig. Apariție înșelătoare, iluzie trecătoare. — Cuv. it.

FÁTĂ, *fete*, s.f. **1.** Persoană de sex feminin, nemăritată. ✧ *Fată în casă* = fată (tânără) angajată ca femeie de serviciu într-o gospodărie. *Fată bătrână* = fată trecută de vârsta de măritat și care a rămas necăsătorită. ✦ Fecioară, virgină. **2.** (În raport cu părinții) Fiică. — Lat. **feta.**

FATÍDIC, -Ă, *fatidici, -ce,* adj. (Livr.) Hotărât de soartă; profetic; *p. ext.* aducător de nenorocire. — Din fr. **fatidique,** lat. **fatidicus.**

FATIGABILITÁTE s.f. (Rar) (Tendință spre) oboseală; coeficient de oboseală. — Din fr. **fatigabilité.**

FATUITÁTE s.f. (Livr.) Îngâmfare, înfumurare (care ascunde prostia). [Pr.: *-tu-i-*] — Din fr. **fatuité,** lat. **fatuitas, -atis.**

FÁTUM s.n. (Livr.) Destin irevocabil, fatalitate, soartă. — Cuv. lat.

FAȚÁDĂ, *fațade*, s.f. Fiecare dintre părțile exterioare verticale ale unei clădiri, ale unui monument; *spec.* partea dinspre stradă sau partea unde se găsește intrarea principală a unei clădiri. ✧ Loc. adj. *De fațadă* = de formă, pentru a salva aparențele. — Din fr. **façade** (refăcut după *față).*

FÁȚĂ, *fețe*, s.f. **I. 1.** Partea anterioară a capului omului și a unor animale, formată din oasele faciale, maxilarul superior și inferior, acoperite de mușchii faciali; chip, figură. ✧ Loc. adj. *Din față* = care se află înainte. *De față* = care se află prezent; care aparține prezentului. ✧ Loc. adv. *În față* = **a)** înainte; **b)** direct, fără înconjur, fără menajamente. *Din față* = dinainte. *De față* = în prezența cuiva.

Pe față = direct, fără înconjur, fără menajamente; fără să se ferească. *Față în față* = unul înaintea (sau împotriva) celuilalt. ✧ Loc. prep. *În fața* (cuiva sau a ceva) = înaintea (cuiva sau a ceva). *Din fața* = dinaintea (cuiva sau a ceva). *De față cu...* = în prezența... *Față cu...* (sau *de...*) = **a)** în raport cu..., în ceea ce privește; **b)** pentru; **c)** având în vedere. ✧ Expr. *A(-i) cânta* (cuiva) *cucul în* (sau *din...*) *față* = (în superstiții) a-i merge (cuiva) bine. *A fi de față* = a fi prezent, a asista. *A scăpa cu fața curată* = a scăpa cu bine dintr-o situație dificilă. *A face față* (cuiva sau la ceva) = a rezista; a corespunde unei probe, unei sarcini. *A pune (de) față* (sau *față în față*) = a confrunta; a compara. *A (se) da pe față* = a (se) descoperi, a (se) demasca. *A-și întoarce fața (de la...)* = a nu mai vrea să știe de... *A privi* (sau *a vedea, a zări* pe cineva) *din față* = a privi (sau a vedea, a zări) în întregime figura cuiva. *Om* (sau *taler) cu două fețe* = om ipocrit, fățarnic. *A-l prinde* (pe cineva) *la față* = (despre haine, culori) a-i sta bine, a i se potrivi. ✦ Expresie a feței (**I 1**); mină, fizionomie. ✧ Expr. *A schimba* (sau *a face*) *fețe(-fețe)* = **a)** a-și schimba subit fizionomia, culoarea obrazului (de jenă, rușine etc.); **b)** a se simți foarte încurcat la auzul sau la vederea unor lucruri sau situații neplăcute; a se tulbura, a se zăpăci; **c)** (despre mătăsuri) a-și schimba reflexele, culorile. *A prinde față* = a se îndrepta după o boală. ✦ Obraz. **2.** Partea anterioară a corpului omenesc și a unor animale. *Au căzut cu fața la pământ.* **3.** (Pop.; determinat prin „de om" sau „pământeană") Om. **4**. Persoană, personaj. *Fețe simandicoase*. ✧ *Față bisericească* = reprezentant al bisericii. **II. 1.** (Mat.) Fiecare dintre suprafețele plane care mărginesc un poliedru; fiecare dintre planele care formează un diedru. **2.** Suprafață (în special a Pământului, a apei). ✧ Expr. *La fața locului* = acolo unde s-a întâmplat (sau se va întâmpla) ceva. **3.** Înfățișare, aspect. ✦ Partea de deasupra, expusă vederii și mai aleasă, a unor articole alimentare de vânzare. **4.** Culoare. ✧ Expr. *A-i ieși* (unei pânze, unei stofe) *fața* (la soare, la spălat etc.) = a se decolora. **5.** Partea lustruită, poleită, finisată atent etc. a unui obiect. ✧ Expr. *A da față* (unui lucru) = a lustrui, a polei, a netezi, a face să arate frumos (un lucru). ✦ Partea finită, expusă vederii, a unei țesături (în opoziție cu dosul ei). **6**. (În sintagmele) *Față de masă* = material textil, plastic etc. folosit spre a acoperi o masă (când se mănâncă sau ca ornament). *Față de pernă* (sau *de plapumă*) = învelitoare de pânză în care se îmbracă perna (sau plapuma). **7.** Prima pagină a fiecărei file. ✦ (Înv. și pop.) Pagină. **8.** Fațadă. **9**. (În sintagma) *Fața dealului* (sau *a muntelui* etc.) = partea dealului (sau a muntelui etc.) orientată spre soare sau spre miazăzi. — Lat. pop. **facia** *(< facies).*

FAȚETÁ, *fațetez,* vb. I. Tranz. A șlefui, a tăia în fațete. — Din fr. **facetter.**

FAȚETÁRE, *fațetări*, s.f. Acțiunea de *a fațeta;* fațetat. — V. **fațeta.**

FAȚETÁT[1] s.n. Fațetare. — V. **fațeta.**

FAȚETÁT[2], -Ă, *fațetați, -te*, adj. Care a fost tăiat, șlefuit în fațete. — V. **fațeta.**

FAȚÉTĂ, *fațete*, s.f. **1.** Fiecare dintre fețele (șlefuite ale) unei pietre prețioase, ale unei sticle, ale unui metal etc. ✦ Fig. Fiecare dintre aspectele unei probleme, ale unei lucrări, care împreună alcătuiesc un ansamblu. **2.** (În sintagma) *Fațetă de cuțit* = teșitură a muchiei tăietoare la cuțitele de prelucrare prin așchiere. **3.** (Tipogr.) Placă de fontă care servește ca fundament pentru un clișeu sau pentru o placă de stereotipie. — Din fr. **facette** (refăcut după *față*).

FÁULT, *faulturi*, s.n. (La unele jocuri sportive) Act nesportiv (lovire intenționată, trântire, împingere etc.) comis de un jucător asupra adversarului și sancționat de arbitru. [Pr.: *fa-ult*] — Din engl. **fault.**

FAULTÁ, *faultez*, vb. I. Tranz. (Sport) A comite un fault. [Pr.: *fa-ul-*] — V. **fault.**

FAULTÁRE, *faultări*, s.f. Acțiunea de *a faulta* și rezultatul ei. [Pr.: *fa-ul-*] — V. **faulta.**

FÁUN, *fauni*, s.m. Zeu al fecundității din mitologia romană; (sens curent) divinitate romană campestră, protectoare a câmpiilor, pădurilor și turmelor, înfățișată ca un bărbat cu coarne și cu picioare de țap. — Din lat. **faunus.**

FÁUNĂ s.f. Totalitatea speciilor de animale de pe glob, dintr-o regiune, dintr-o epocă geologică etc. [Pr.: *fa-u-*] — Din fr. **faune.**

FAUNÍSTIC, -Ă, *faunistici, -ce,* adj. De faună. [Pr.: *fa-u-*] — **Faună** + suf. *-istic.*

FÁUR[1] s.m. (Pop.) Februarie. — Din **făurar[1]** (derivat regresiv).

FÁUR[2], *fauri*, s.m. **1.** (Înv.) Fierar. **2.** Denumire dată insectelor din familia *elateridelor,* cu corpul lunguieț și subțire, păros, de culoare castanie. — Lat. **faber, -bri.**

FAURMÁUR s.m. (Pop.) Meștergrindă. [Pr.: *fa-ur-ma-ur*] — Et. nec.

FAVÉLĂ, *favele,* s.f. Cartier de case sărăcăcioase din America Latină. — Din sp. **favela.**

FAVOÁRE, *favoruri*, s.f. Avantaj acordat cuiva, cu preferință față de alții; dovadă deosebită de bunăvoință față de cineva; hatâr. ✧ *Bilet de favoare* = bilet pe baza căruia se poate intra, gratuit sau cu reducere, la un spectacol. ✧ Expr. *În favoarea* (cuiva) = în avantajul, în folosul (cuiva). [Var.: (înv.) **favór** s.n.] — Din fr. **faveur.**

FAVÓR s.n. v. **favoare.**

FAVORÁBIL, -Ă, *favorabili, -e,* adj. **1.** (Despre acțiuni, fenomene, împrejurări etc.) Care este în favoarea cuiva sau a ceva, care avantajează pe cineva sau ceva. **2.** (Despre oameni) Binevoitor față de cineva sau de ceva. — Din fr. **favorable,** lat. **favorabilis.**

FAVORÍT, -Ă, *favoriți, -te,* adj., s.m., s.f. **I.** Adj. Care este preferat de cineva, pe care cineva îl place mai mult. *Mâncare favorită*. **II.** S.m. și f. **1**. Persoană iubită sau prețuită cu predilecție de cineva. ✦ Spec. Persoană care se bucură de protecția unui suveran sau a unui om influent (și care trage profituri de pe urma acestei situații). ✦ Spec. (La f.) Amantă a unui monarh, a unui nobil etc. **2.** Participant la o competiție, la un concurs, considerat cu cele mai mari șanse de reușită. **III.** S.m. (Mai ales la pl.) Păr lăsat să crească de o parte și de alta a obrazului unui bărbat. [Pl. și: (**III**, n.) *favorite*] — Din fr. **favori, -ite,** it. **favorito, (III)** și rus. **favorit.**

FAVORITÍSM, *favoritisme*, s.n. Acordare abuzivă și nemeritată de favoruri; (la pl.) favoruri acordate cuiva în mod abuziv și nemeritat. — Din fr. **favoritisme.**

FAVORIZÁ, *favorizez*, vb. I. Tranz. **1.** A fi favorabil, prielnic, a înlesni ivirea unui eveniment, desfășurarea sau realizarea unei acțiuni etc.; a avantaja. **2.** A acorda cuiva un avantaj; a acorda favoruri în mod abuziv și nemeritat. — Din fr. **favoriser.**

FAVORIZÁNT, -Ă, *favorizanți, -te*, adj. Care favorizează. — Din fr. **favorisant.**

FAVORIZÁRE s.f. Acțiunea de *a favoriza* și rezultatul ei. — V. **favoriza.**

FÁVUS, *favusuri*, s.n. (Med.) Dermatoză localizată la pielea capului, produsă de o ciupercă microscopică. — Din fr. **favus.**

FAX, *faxuri,* s.n. Metodă de transmitere a materialelor grafice (texte, fotografii etc.) pe liniile de comunicație telefonice. — Cuv. engl.

FAZÁN, *fazani,* s.m. **1.** Pasăre de mărimea unei găini, cu coada lungă și ascuțită, al cărei bărbătuș se distinge printr-un penaj frumos și viu colorat, vânată pentru carnea ei gustoasă *(Phasianus colchicus)*. **2.** (Arg.) Naiv, fraier. ✧ Expr. (Fam.) *A pica de fazan* = a fi păcălit (din naivitate). — Din rus. **fazan.** Cf. fr. f a i s a n.

FAZANERÍE, *fazanerii*, s.f. Crescătorie de fazani. — **Fazan** + suf. *-erie.*

FÁZĂ, *faze*, s.f. Fiecare dintre etapele distincte din evoluția unui proces din natură sau din societate; fiecare dintre stările succesive ale unei transformări. ✦ Fiecare dintre aspectele succesive pe care le iau Luna și unele planete, determinate de orientarea pe care o au față de Pământ părțile din suprafața lor iluminate de Soare. ✦ Fiecare dintre circuitele componente ale unui sistem de circuite electrice. ✦ (Fiz.) Argument al unei mărimi care variază sinusoidal în timp și care caracterizează mărimea în orice moment. ✧ Expr (Fam.) *A fi pe fază* = (a fi atent și) a acționa prompt, la momentul potrivit. — Din fr. **phase.**

FAZITRÓN, *fazitroane*, s.n. Tub electronic care realizează modulații ale oscilațiilor de înaltă frecvență. — Din fr. **phasitron.**

FAZMÉTRU, *fazmetre*, s.n. Instrument care servește la măsurarea diferenței de fază între mărimi electrice de aceeași frecvență. — Din fr. **phasemètre.**

FAZOTRÓN, *fazotroane*, s.n. (Fiz.) Sincrociclotron. — Din fr., engl. **phasotron,** germ. **Phasotron,** rus. **fazotron.**

FĂ interj. v. **fa.**

FĂCĂLÉȚ, *făcălețe*, s.n. Băț gros și neted, întrebuințat la mestecatul mămăligii, la întinderea foii de aluat etc.; melesteu, vergea. — Cf. magh. f a k a l á n.

FĂCĂLUÍ, *făcăluiesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A amesteca frecând și zdrobind (cu o lingură de lemn) unele legume fierte, îndeosebi fasolea (pentru a le face piure). — Cf. f ă c ă l e ț.

FĂCĂLUÍRE, *făcăluiri*, s.f. (Reg.) Acțiunea de *a făcălui* și rezultatul ei. — V. **făcălui.**

FĂCĂLUÍT[1] s.n. (Reg.) Faptul de *a făcălui.* — V. **făcălui.**

FĂCĂLUÍT[2], -Ă, *făcăluiți, -te,* adj. (Reg.; despre unele legume fierte) Zdrobit, frecat, făcut piure. — V. **făcălui.**

FĂCĂTÓR, -OÁRE, *făcători, -oare*, adj., s.m. și f. (Rar) (Persoană) care face, creează, realizează ceva. ✧ Compuse: *făcător-de-bine* = binefăcător. *Făcător-de-rele* = răufăcător. — **Face** + suf. *-ător*.

FĂCĂTÚRĂ, *făcături*, s.f. (Pop.; în superstiții) Farmec, vrajă (făcută cuiva); mijloc întrebuințat de vrăjitoare în farmecele sale. — **Face** + suf. *-ătură*.

FĂCĂU, *făcaie*, s.n. Roată de moară cu fus vertical; *p. ext.* moară mică având o astfel de roată, folosită pe apele de munte. — Et. nec.

FĂCLÍE, *făclii*, s.f. Lumânare mare (de ceară); faclă. ✦ Fig. Flacără, văpaie; căldură. *Făclia culturii*. — Din sb. **faklja,** bg. **faklija.**

FĂCLIÉR, *făclieri*, s.m. (Rar) **1.** Persoană care fabrică sau vinde făclii. **2.** (Adesea fig.) Purtător de făclii. [Pr.: *-cli-er*] — **Făclie** + suf. *-ar*.

FĂCLIOÁRĂ, *făclioare*, s.f. Diminutiv al lui *făclie;* făcliuță. [Pr.: *-cli-oa-*] — **Făclie** + suf. *-ioară*.

FĂCLIÚȚĂ, *făcliuțe*, s.f. Făclioară. [Pr.: *-cli-u-*] — **Făclie** + suf. *-uță*.

FĂCÚT[1] s.n. **1.** Acțiunea de *a face* și rezultatul ei. **2.** (Pop.; în superstiții) Farmec, vrajă (făcută cuiva). **3.** (Pop.) Destin, soartă. — V. **face.**

FĂCÚT[2], -Ă, *făcuți, -te*, adj. **1.** (Despre băuturi) Falsificat, dres. **2.** (În expr.) *Parcă-i (un) lucru făcut* (sau substantivat, *un făcut),* se spune pentru a exprima surprinderea că un lucru se întâmplă contrar așteptărilor. **3.** (Fam.) Beat. — V. **face.**

FĂGĂȘ, *făgașe*, s.n. Urmă adâncă (și îngustă) săpată în pământ de șuvoaiele apelor de ploaie sau lăsată de roțile unui vehicul. ✦ Scobitură săpată pe întreaga lungime a frontului minier de abataj, pentru a ușura desprinderea ulterioară a rocii. ✦ Fig. Direcție, drum. *Și-a orientat cercetările pe un nou făgaș*. [Pl. și: *făgașuri.* — Var.: (reg.) **hăugáș, hogáș, văgáș** s.n.] — Din magh. **vágás.**

FĂGĂDÁU, *făgădaie*, s.n. (Reg.) Han; ospătărie, cârciumă. — Din magh. **fogadó.**

FĂGĂDUÍ, *făgăduiesc*, vb. IV. Tranz. A promite cuiva că va face un anumit lucru. — Din magh. **fogadni.**

FĂGĂDUIÁLĂ, *făgăduieli*, s.f. Faptul de *a făgădui;* promisiune, făgăduință. [Pr.: *-du-ia-*] — **Făgădui** + suf. *-eală*.

FĂGĂDUÍNȚĂ, *făgăduințe*, s.f. Făgăduială. ✧ *Pământul* (sau *Țara*) *făgăduinței* = nume dat, în Biblie, Palestinei; *p. gener.* ținut bogat, mănos, fericit. — **Făgădui** + suf. *-ință*.

FĂGĂRĂȘEÁN, -Ă, *făgărășeni, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Făgăraș. **2.** Adj. Care aparține municipiului Făgăraș sau făgărășenilor (**1**), referitor la municipiul Făgăraș ori la făgărășeni. — **Făgăraș** (n.pr.) + suf. *-ean.*

FĂGĂRĂȘEÁNCĂ, *făgărășence*, s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Făgăraș. — **Făgărășean** + suf. *-că*.

FĂGÉT, *făgete*, s.n. Pădure de fag. — **Fag** + suf. *-et.*

FĂGEȚÉL s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *făget*. — **Făget** + suf. *-el.*

FĂINÁRE s.f. Boală a plantelor provocată de unele ciuperci parazite și caracterizată prin apariția la suprafața organelor atacate a unui strat făinos, alb-cenușiu. [Pr.: *fă-i-*] — Din **făină.**

FĂÍNĂ, (**2**) *făinuri,* s.f. **1.** (De obicei urmat de determinări care arată felul) Pulbere obținută prin măcinarea boabelor de cereale sau a altor semințe de plante și folosită în alimentație. ✧ Expr. *Altă făină se macină acum la moară* = s-a schimbat situația, lucrurile nu mai sunt cum au fost. **2.** Pulbere obținută prin măcinarea anumitor materiale. ✧ *Făină animală* = produs obținut din cadavre de animale, resturi de la fabricile de conserve, sânge etc., sterilizat, folosit mai ales pentru hrana puilor, a păsărilor ouătoare și a porcilor. *Făină de pește* = produs sub formă de pulbere obținut din pești inferiori și necomestibili sau din diferite resturi de la fabricile de conserve de pește, folosit pentru hrana porcilor, a păsărilor etc. *Făină de oase* = pulbere fină obținută prin măcinarea oaselor și folosită ca supliment valoros în hrana animalelor și ca îngrășământ în agricultură. — Lat. **farina.**

FĂINÓS, -OÁSĂ, *făinoși, -oase*, adj. **1.** Care are aspectul sau consistența făinii (**1**). ✦ (Despre fructe) Fără zeamă, uscăcios; mălăieț. **2.** Preparat din făină. ✧ *Paste făinoase* (și substantivat, f. pl.) = produse alimentare preparate din făină, apă, uneori și ouă. [Pr.: *fă-i-*]. — Lat. **farinosus.** Cf. f ă i n ă.

FĂLĂLĂÍ, pers. 3 *fălălăiește,* vb. IV. Intranz. (Rar; despre frunze, mătăsuri, obiecte de îmbrăcăminte) A foșni. — Formație onomatopeică.

FĂLCÁRIȚĂ s.f. (Med.; pop.) Tetanos (la copii). — **Falcă** + suf. *-ariță*.

FĂLCEÁ, *fălcele*, s.f. Fiecare dintre: **a)** cele două tălpi ale saniei; **b)** cele două brațe ale vatalelor de la războiul de țesut; **c)** cele două scândurele între care intră limba meliței; **d)** stinghiile de lemn care leagă între ele scândurile care formează fundul carului; **e)** cele două stinghii laterale ale cărceiei carului prin care se leagă tânjala de proțap (când se înjugă patru boi); **f)** cele două brațe de lemn ale piscului (la car); **g)** cele două sau patru brațe laterale care constituie corpul afetului unui tun sau al unui obuzier. — **Falcă** + suf. *-ea*.

FĂLCÓS, -OÁSĂ, *fălcoși, -oase*, adj. (Adesea substantivat) Care are fălci mari. ✦ (Reg.) Mâncăcios. — **Falcă** + suf. *-os.*

FĂLÍ, *fălesc*, vb. IV. **1.** Refl. A se arăta mândru de cineva sau de ceva; a se mândri, a se lăuda. ✦ (Peior.) A se arăta plin de sine, îngâmfat; a se îngâmfa. **2.** Tranz. (Înv.) A preamări, a slăvi. — Din sl. **hvaliti.**

FĂLITÓR, -OÁRE, *fălitori, -oare*, adj., s.m. și f. (Înv.) (Persoană) care lingușește, (om) lingușitor. — **Făli** + suf. *-tor.*

FĂLNICÍE s.f. (Rar) Însușirea de a fi falnic. — **Falnic** + suf. *-ie*.

FĂLÓS, -OÁSĂ, *făloși, -oase*, adj. (Pop.) **1.** Mândru (de cineva sau de ceva). **2.** (Peior.) Semeț, îngâmfat. **2.** Impunător, măreț, impozant. ✦ (Înv.) Glorios; slăvit. — **Falã** + suf. *-os.*

FĂLOȘÍ, *făloșesc*, vb. IV. Refl. (Reg.) A se făli, a se îngâmfa. — Din **fălos.**

FĂLOȘÍE, *făloșii*, s.f. (Reg.) Îngâmfare. — **Fălos** + suf. *-ie*.

FĂLTICENEÁN, -Ă, *fălticeneni, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Fălticeni. **2.** Adj. Care aparține municipiului Fălticeni sau fălticenenilor (**1**), privitor la Fălticeni ori la fălticeneni. — **Fălticeni** (n.pr.) + suf. *-ean.*

FĂLTICENEÁNCĂ, *fălticenence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Fălticeni. — **Fălticenean** + suf. *-că*.

FĂLȚUÍ, *fălțuiesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A prelucra cu falțul pieile tăbăcite pentru a le reduce și a le uniformiza grosimea. **2.** A face unor scânduri, țigle etc. un falț (care să permită îmbinarea lor). ✦ A executa îmbinarea unor piese de tablă cu ajutorul falțului. **3.** A îndoi și a împături o coală de hârtie sau o tipăritură (în vederea manipulării, păstrării sau a broșării ori a legării). — Din germ. **falzen.**

FĂLȚUÍRE s.f. Acțiunea de *a fălțui;* fălțuit[1]. — V. **fălțui.**

FĂLȚUÍT[1] s.n. Fălțuire. — V. **fălțui.**

FĂLȚUÍT[2], -Ă, *fălțuiți, -te*, adj. **1.** (Despre piei tăbăcite) Care și-a redus și și-a uniformizat grosimea în urma prelucrării cu falțul. **2.** (Despre unele materiale de construcție) Care are falț, prevăzut cu falț. **3.** (Despre colile unei tipărituri) Îndoit și împăturit (în vederea broșării sau a legării). — V. **fălțui.**

FĂLȚUITÓR, -OÁRE, *fălțuitori, -oare*, s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană calificată în operațiile de fălțuire. **2.** S.n. Unealtă cu care se fălțuiește. [Pr.: *-țu-i-*] — **Fălțui** + suf. *-tor.*

FĂPTÁȘ, -Ă, *făptași, -e,* s.m. și f. Persoană care a comis o faptă condamnabilă, de obicei un delict, o infracțiune; făptuitor. — **Faptă** + suf. *-aș.*

FĂPTUÍ, *făptuiesc*, vb. IV. Tranz. A face, a săvârși ceva; *spec.* a comite un delict, o infracțiune. — **Fapt** + suf. *-ui.*

FĂPTUÍRE, *făptuiri*, s.f. Acțiunea de *a făptui* și rezultatul ei. — V. **făptui.**

FĂPTUITÓR, -OÁRE, *făptuitori, -oare*, s.m. și f. **1.** Făptaș. **2.** Persoană care făptuiește, realizează ceva. [Pr.: *-tu-i-*] — **Făptui** + suf. *-tor*.

FĂPTÚRĂ, *făpturi*, s.f. **1.** Ființă, vietate, creatură. ✦ Trup; *p. ext.* înfățișare fizică, aspect exterior, statură. **2.** Natură, fire; lume, univers. — Lat. **factura.**

FĂRÁȘ, *fărașe*, s.n. Obiect casnic în formă de lopată cu coadă scurtă, în care se adună cu mătura gunoiul, se strânge jarul etc. [Var.: **foráș** s.n.] — Din tc. **faraș.**

FĂRĂ prep., conj. **I.** Prep. **1.** (Introduce complemente circumstanțiale de mod și atribute, conținând ideea de excludere) Lipsit de... *Om fără necazuri*. ✦ (În legătură cu cuvinte care arată cantitatea sau măsura, indicând cât lipsește până la o măsură deplină) *Este ora zece fără cinci minute*. ✦ (În operații aritmetice de scădere) Minus, mai puțin. *Patru fără doi*. **2.** (Introduce complemente circumstanțiale sociative negative) *Pot eu să trăiesc și fără tine*. ✦ (Introduce complemente circumstanțiale instrumentale negative) *A scos cuiele fără clește*. **II.** (Urmat de o propoziție circumstanțială de mod sau de un infinitiv care îi ține locul, are valoarea unei negații) *A ascultat fără să răspundă nimic.* ✦ (Urmat de o propoziție concesivă sau de un infinitiv care îi ține locul) Deși nu..., cu toate că nu... *Fără să fie desăvârșit, e mulțumitor*. **2.** (Reg.; după negație, cu sens adversativ) Ci, dar. ✦ (Înv.; adverbial) Decât, (în) afară de...; exceptând pe... — Lat. **foras** „afară".

FĂRĂDELÉGE, *fărădelegi*, s.f. (Înv. și pop.) Faptă rea; nelegiuire, ticăloșie, mișelie. [Var.: **fărdelége** s.f.] — **Fără** + **de[4]** + **lege** (după sl. *bezakonije).*

FĂRÂMÁ, *fărâm*, vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) sfărâma, a (se) sparge, a (se) zdrobi, a (se) frânge. ✧ Expr. (Tranz.) *A-și fărâma capul* = a se chinui să rezolve o problemă dificilă, a-și bate capul. ✦ A (se) distruge, a (se) nimici. [Var.: **fărmá** vb. I] — Din **fărâmă.**

FĂRÂMÁRE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) fărâma* și rezultatul ei. [Var.: **fărmáre** s.f.] — V. **fărâma.**

FĂRÂMÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) fărâma*. — V. **fărâma.**

FĂRÂMÁT[2], -Ă, *fărâmați, -te*, adj. (Pop.) Sfărâmat, spart, zdrobit, frânt. ✦ Nimicit, distrus. [Var.: **fărmát, -ă** adj.] — V. **fărâma.**

FĂRÂMĂ, *fărâme*, s.f. Bucată mică rămasă din ceva (după ce s-a sfărâmat, s-a spart, s-a rupt etc.); fiecare dintre bucățelele în care s-a împărțit un obiect (în urma sfărâmării, spargerii, ruperii). ✧ Expr. *A (se) face (mici* sau *mii de) fărâme* = a (se) sfărâma. — Cf. alb. t h ë r r i m e.

FĂRÂMĂTÓR, *fărâmătoare,* s.n. Dispozitiv sau mașină pentru sfărâmarea unor materiale. — **Fărâma** + suf. *-ător.*

FĂRÂMĂTÚRĂ, *fărâmături*, s.f. (Reg.) Sfărâmătură; fărâmă (de pâine). [Var.: **fărâmitúră, fărmătúră** s.f.] — **Fărâmă** + suf. *-tură.*

FĂRÂMÉLE s.f. pl. (Rar; în expr.) *A tăia fărâmele* = a tăia în bucăți mici. — **Fărâmă** + suf. *-ele*.

FĂRÂMÍCĂ, *fărâmici*, s.f. (Pop.) Fărâmiță. — **Fărâmă** + suf. *-ică.*

FĂRÂMICIÓS, -OÁSĂ, *fărâmicioși, -oase*, adj. Care se sfărâmă sau se poate sfărâma ușor; sfărâmicios. — **Fărâma** + suf. *-icios.*

FĂRÂMITÚRĂ s.f. v. **fărâmătură.**

FĂRÂMIȚÁ, *fărâmițez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) preface în fărâmițe, a (se) sfărâma în componente foarte mici. — Din **fărâmiță.**

FĂRÂMIȚÁRE, *fărâmițări*, s.f. Acțiunea de *a (se) fărâmița* și rezultatul ei. — V. **fărâmița.**

FĂRÂMIȚÁT[1] s.n. Fărâmițare. — V. **fărâmița.**

FĂRÂMIȚÁT[2], -Ă, *fărâmițați, -te,* adj. Care s-a prefăcut în fărâmițe, care s-a sfărâmat în componente foarte mici. — V. **fărâmița.**

FĂRÂMÍȚĂ, *fărâmițe*, s.f. Diminutiv al lui *fărâmă;* fărâmică. — **Fărâmă** + suf. *-iță*.

FĂRDELÉGE s.f. v. **fărădelege.**

FĂRMÁ vb. I v. **fărâma.**

FĂRMÁRE s.f. v. **fărâmare.**

FĂRMÁT, -Ă adj. v. **fărâmat.**

FĂRMĂCÁ vb. I v. **fermeca.**

FĂRMĂCÁT, -Ă adj. v. **fermecat.**

FĂRMĂCĂTÓR, -OÁRE adj. v. **fermecător.**

FĂRMĂTÚRĂ s.f. v. **fărâmătură.**

FĂRȘERÓT, -Ă, *fărșeroți, -te,* s.m. și f. Nume dat aromânilor din Albania. — Din **Frashëri** (nume de localitate în Albania).

FĂRTÁT s.m. v. **fârtat.**

FĂSÚLE s.f. v. **fasole.**

FĂȘÍE s.f. v. **fâșie.**

FĂT, *feți*, s.m. **1.** Produs de concepție din uterul mamiferelor, din momentul când începe a avea mișcări proprii și formele caracteristice speciei și până când se naște; fetus. **2.** (Pop.) Fecior, fiu; băiat, copil. ✧ (Pop.) *Fătul meu*, formulă cu care un bătrân se adresează cu afecțiune, bunăvoință etc. unui tânăr. ✦ Compuse: *Făt-Frumos* = băiat, tânăr sau bărbat deosebit de frumos. (Pop.) *Făt-logofăt* = copil cu însușiri (fizice) deosebite. — Lat. **fetus.**

FĂTÁ, pers. 3 *fátă*, vb. I. Tranz. (Despre animale mamifere) A naște, a face pui. — Lat. **fetare.**

FĂTÁRE, *fătări,* s.f. Acțiunea de *a făta;* fătat. — V. **făta.**

FĂTÁT s.n. Fătare. — V. **făta.**

FĂTĂLẮU, *fătălăi*, s.m. (Pop.) Hermafrodit. ✦ (Peior. și glumeț) Băiat căruia îi place mai mult compania fetelor, care este timid sau are apucături de fată. — **Fată** + suf. *-ălău*.

FĂTĂTOÁRE, (**1**) *fătătoare*, adj., (**2**) *fătători*, s.f. **1.** Adj. (Despre femelele animalelor mamifere) Care este aptă să fete. ✦ (Pop.; substantivat, f.) Organ genital al unor femele. **2.** S.f. (Pop.) Loc unde fată animalele. — **Făta** + suf. *-ătoare*.

FĂTÓI, *fătoaie*, s.n. (Fam.) Augmentativ al lui *fată;* fată robustă, voinică, care seamănă mai mult a bărbat. — **Fată** + suf. *-oi*.

FĂTÚCĂ, *fătuci*, s.f. (Pop.) Fetiță. — **Fată** + suf. *-ucă*.

FĂTÚȚĂ, *fătuțe*, s.f. (Pop.) Fetiță. — **Fată** + suf. *-uță*.

FĂȚÁRNIC, -Ă, *fățarnici, -ce,* adj. (Despre oameni și manifestările lor; adesea substantivat) Lipsit de sinceritate; prefăcut, ipocrit, fals. — **Fățare** (înv. „fățărnicie" < *față)* + suf. *-nic*.

FĂȚĂRÍ, *fățăresc*, vb. IV. Refl. (Înv.) A se preface, a se fățărnici. — Din **fățare** (înv. „fățărnicie" < *față).*

FĂȚĂRÍE, *fățării*, s.f. (Înv.) Fățărnicie. — **Fățări** + suf. *-ie*.

FĂȚĂRNICÉȘTE adv. (Înv.) În mod fățarnic, prefăcut; ca un om fățarnic. — **Fățarnic** + suf. *-ește*.

FĂȚĂRNICÍ, *fățărnicesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se preface, a se fățări. — Din **fățarnic.**

FĂȚĂRNICÍE, *fățărnicii*, s.f. Lipsă de sinceritate (în purtare, atitudini etc.); purtare, atitudine prefăcută, ipocrită; prefăcătorie, ipocrizie, falsitate, fățărie. — **Fățarnic** + suf. *-ie*.

FĂȚÍȘ, -Ă, *fățiși, -e*, adj. (Adesea adverbial) Care se face, se manifestă, se spune etc. pe față, deschis, direct. — **Față** + suf. *-iș*.

FĂȚUÍ, *fățuiesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A netezi, a lustrui suprafața unui obiect (prin cioplire, prin frecare etc.); *p. gener.* a da aspect frumos (suprafeței) unui lucru. ✦ Spec. A netezi tencuiala aplicată pe un element de construcție. **2.** (În industria tăbăcăriei) A curăța pielea de ultimele impurități rămase după cenușărit. **3.** Fig. (Pop.) A pălmui pe cineva. — **Față** + suf. *-ui.*

FĂȚUIÁLĂ, *fățuieli*, s.f. **1.** Fățuire. **2.** Fig. (Pop.) Pălmuire; bătaie dată cuiva (peste față). **3.** (Concr.) Strat subțire de mortar, bine netezit, care formează fața unei tencuieli. [Pr.: *-țu-ia-*] — **Fățui** + suf. *-eală*.

FĂȚUÍRE, *fățuiri*, s.f. Acțiunea de *a fățui* și rezultatul ei; fățuială, fățuit[1]. — V. **fățui.**

FĂȚUÍT[1] s.n. Fățuire. — V. **fățui.**

FĂȚUÍT[2]**, -Ă,** *fățuiți, -te,* adj. (Despre obiecte) Cu suprafața netezită, lustruită, cu aspect frumos; (despre suprafața unei construcții) cu tencuiala netezită. — V. **fățui.**

FĂȚUITÓR, -OÁRE, *fățuitori, -oare*, s.m., s.f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care fățuiește. **2.** S.n. Rindea specială folosită pentru fățuirea sau pentru îndreptarea feței scândurilor sau a pieselor de lemn. **3.** S.f. Unealtă cu care se întinde și se netezește tencuiala aruncată cu mistria pe zid; drișcă. **4.** S.n. Cuțit puțin curbat, cu două mânere, care servește, în tăbăcărie, la fățuirea manuală a pieilor. [Pr.: *-țu-i-*] — **Fățui** + suf. *-tor.*

FĂURÁR[1] s.m. (Pop.) Februarie. [Pr.: *fă-u-*] — Lat. **febr(u)arius.**

FĂURÁR[2]**,** *făurari*, s.m. (Înv.) Fierar. ✦ (Fig.) Făuritor, creator. *Făurar de frumusețe.* [Pr.: *fă-u-*] — **Faur** + suf. *-ar*.

FĂURĂRÍE[1]**,** *făurării*, s.f. (Înv.) **1.** Atelierul fierarului; fierărie[1]. **2.** Meșteșugul fierarului; fierărie[1]. [Pr.: *fă-u-*] — **Făurar**[2] + suf. *-ie*.

FĂURĂRÍE[2] s.f. (Înv.) Mulțime de obiecte, de piese din fier; fierărie[2]. [Pr.: *fă-u-*] — **Faur**[2] + suf. *-ărie*.

FĂURÍ, *făuresc*, vb. IV. Tranz. **1.** A crea, a face, a realiza. **2.** Spec. (Înv.) A prelucra (prin forjare cu ciocanul) un metal; *p. ext.* a fabrica. [Pr.: *fă-u-*] — Din **faur**[2]**.**

FĂURÍRE s.f. Acțiunea de *a făuri* și rezultatul ei; creare, înfăptuire, construire. [Pr.: *fă-u-*] — V. **făuri.**

FĂURÍȘTE, *făuriști*, s.f. (Reg.) Atelierul fierarului; fierărie[1]. [Pr.: *fă-u-*] — **Faur**[2] + suf. *-iște*.

FĂURITÓR, -OÁRE, *făuritori, -oare*, s.m. și f. Persoană care făurește, creează, înfăptuiește, construiește ceva; creator. [Pr.: *fă-u-*] — **Făuri** + suf. *-tor*.

FĂZĂNÍȚĂ, *făzănițe*, s.f. Femela fazanului. — **Fazan** + suf. *-iță*.

FÂL interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de fâlfâitul aripilor unei păsări. — Onomatopee.

FÂLFĂÍ vb. IV v. **fâlfâi.**

FÂLFÂÍ, pers. 3 *fâlfâie*, vb. IV. **1.** Intranz. (Despre păsări) A da din aripi, producând zgomotul caracteristic care însoțește zborul. **2.** Intranz. și tranz. A (se) legăna, a flutura o pânză, un steag, o batistă etc. în bătaia vântului sau prin mișcarea mâinii. **3.** Intranz. (Despre flăcări) A pâlpâi. [Var.: **fâlfăí** vb. IV] — **Fâl** + **f**[âl] + suf. *-âi*.

FÂLFÂÍRE, *fâlfâiri*, s.f. Acțiunea de *a fâlfâi* și rezultatul ei; zgomot caracteristic zborului unei păsări; fluturare, fâlfâit, fâlfâitură. — V. **fâlfâi.**

FÂLFÂÍT s.n. Fâlfâire. — V. **fâlfâi.**

FÂLFÂITÓR, -OÁRE, *fâlfâitori, -oare*, adj. Care fâlfâie. [Pr.: *-fâ-i-*] — **Fâlfâi** + suf. *-tor.*

FÂLFÂITÚRĂ, *fâlfâituri*, s.f. (Rar) Fâlfâire. [Pr.: *-fâ-i-*] — **Fâlfâi** + suf. *-tură.*

FÂN s.n. Iarbă cosită și uscată, servind ca nutreț pentru vite; fânaț. — Lat. **fenum.**

FÂNÁR s.n. v. **fanar.**

FÂNÁȚ, *fânațe*, s.n. (Pop.) **1**. Fâneață. **2**. Fân. [Pl. și: *fânațuri*] — Lat ***fenacium.**

FÂNĂRÍE, *fânării*, s.f. (Pop.) **1.** Fâneață. **2.** Loc unde se fac clăile sau căpițele de fân. **3.** Șură, magazie unde se păstrează fânul. — **Fân** + suf. *-ărie*.

FÂNEÁȚĂ, *fânețe*, s.f. Teren pe care crește (în mod natural sau prin cultivare) iarba pentru fân; fânărie, fânaț. — **Fân** + suf. *-eață*.

FÂNIȘÓR s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *fân*. — **Fân** + suf. *-ișor.*

FÂNOÁSĂ, *fânoase*, s.f. (Înv.) Unealtă agricolă cu tracțiune animală, servind la întoarcerea fânului. — **Fân** + suf. *-oasă* (după fr. *faneuse)*.

FÂNTÂIOÁRĂ s.f. v. **fântânioară.**

FÂNTÂNÁR, *fântânari*, s.m. Persoană care face, repară sau întreține fântâni. — **Fântână** + suf. *-ar*.

FÂNTÁNĂ, *fântâni*, s.f. **1.** Construcție alcătuită dintr-o groapă cilindrică sau prismatică (cu pereții pietruiți) cu ghizduri împrejur, săpată în pământ până la nivelul unui strat de apă și care servește la alimentarea curentă cu apă în mediul rural; puț. ✧ Expr. *A căra apă la fântână* = a întreprinde o acțiune zadarnică, a depune o muncă inutilă. ✦ Construcție de zid, de piatră etc. care adăpostește o sursă de apă (venită prin conductă), servind la distribuirea apei sau ca element arhitectonic decorativ (în parcuri, pe străzi etc.). **2.** (Reg.) Izvor. [Pl. și: (rar) *fântâne*] — Lat. **fontana.**

FÂNTÂNEÁ, *fântânele*, s.f. (Rar) Fântâniță. — **Fântână** + suf. *-ea.*

FÂNTÂNÉL, *fântânei*, s.m. Specie de păstrăv cu un colorit frumos, care trăiește în apele limpezi și reci de munte *(Salvelinus fontinalis)*. — **Fântână** + suf. *-el.*

FÂNTÂNIOÁRĂ, *fântânioare*, s.f. (Rar) Fântâniță. [Var.: **fântâioáră** s.f.] — **Fântână** + suf. *-ioară*.

FÂNTÂNÍȚĂ, *fântânițe*, s.f. (Rar) Diminutiv al lui *fântână;* fântânea, fântânioară. — **Fântână** + suf. *-iță.*

FÂRNÂÍ, *fârnâi*, vb. IV. Intranz. (Reg.) A vorbi pe nas; a fonfăi, a fornăi. ✦ A produce un zgomot caracteristic când respiră, din cauza nasului înfundat. — Formație onomatopeică.

FÂRNÂÍRE, *fârnâiri*, s.f. (Reg.) Acțiunea de *a fârnâi* și rezultatul ei; fârnâit[1]. — V. **fârnâi.**

FÂRNÂÍT[1]**,** *fârnâituri*, s.n. (Reg.) Faptul de *a fârnâi.* — V. **fârnâi.**

FÂRNÂÍT[2]**, -Ă,** *fârnâiți, -te*, adj. (Reg.) (Adesea substantivat) Care vorbește pe nas; fonf, fonfăit, fornăit[2]. ✦ Care produce un zgomot caracteristic când respiră, din cauza nasului înfundat. — V. **fârnâi.**

FÂRȘÍT s.n. v. **sfârșit**[1]**.**

FÂRTÁI, *fârtaie*, s.n. (Reg.) Sfert. — Din magh. **fertály.**

FÂRTÁT, *fârtați*, s.m. (Pop.) Prieten nedespărțit al cuiva, legat de el prin jurământ până la moarte; frate de cruce. ✦ Tovarăș, ortac. ✦ Termen cu care se adresează cineva unui prieten sau cuiva căruia ține să-i arate prietenie. [Var.: **fărtát** s.m.] — Din ***frătat** (< *frate* + suf. *-at*, după sl. *pobratim* < *bratŭ* „frate").

FÂS interj., s.n. **1.** Interj. Cuvânt care imită zgomotul șuierător produs de un gaz care iese cu presiune printr-un orificiu strâmt. **2.** S.n. Sunet produs astfel. — Onomatopee.

FÂSĂ, *fâse*, s.f. Nume dat mai multor specii de păsări migratoare mici (asemănătoare cu ciocârlia), de culoare cafenie-cenușie, cu pântecele albicios, care aleargă mișcându-și în permanență coada *(Anthus)*. — Et. nec.

FÂSĂÍ vb. IV v. **fâsâi.**

FÂSĂIÁLĂ s.f. v. **fâsâială.**

FÂSĂÍRE s.f. v. **fâsâire.**

FÂSĂÍT s.n. v. **fâsâit.**

FÂSĂITÚRĂ s.f. v. **fâsâitură.**

FÂSÂÍ, *fâsâi*, vb. IV. Intranz. **1.** (Despre gaze) A produce un zgomot șuierător și surd la ieșirea cu presiune printr-un orificiu strâmt. **2.** (Despre unele ființe) A sufla (pe nas) cu putere, a scoate (pe nas) sunete șuierătoare. *Gâscanul fâsâie.* [Var.: **fâsăí** vb. IV] — **Fâs** + suf. *-âi*.

FÂSÂIÁLĂ, *fâsâieli*, s.f. Faptul de *a fâsâi;* zgomot șuierător produs de ieșirea unui gaz printr-un orificiu strâmt; fâsâit, fâsâitură. [Pr.: *-sâ-ia-*. — Var.: **fâsăiálă** s.f.] — **Fâsâi** + suf. *-eală.*

FÂSÂÍRE, *fâsâiri*, s.f. (Rar) Acțiunea de *a fâsâi* și rezultatul ei. [Var.: **fâsăíre** s.f.] — V. **fâsâi.**

FÂSÂÍT, *fâsâituri*, s.n. Fâsâială. [Var.: **fâsăít** s.n.] — V. **fâsâi.**

FÂSÂITÚRĂ, *fâsâituri,* s.f. Fâsâială. [Pr.: *-sâ-i-*. — Var.: **fâsăitúră** s.f.] — **Fâsâi** + suf. *-tură*.

FÂSTÂC s.m. v. **fistic.**

FÂSTÂCEÁLĂ s.f. (Fam.) Faptul de *a (se) fâstâci;* zăpăceală. — **Fâstâci** + suf. *-eală.*

FÂSTÂCÍ, *fâstâcesc*, vb. IV. Refl. și tranz. (Fam.) A-și pierde sau a face să-și piardă cumpătul în fața unei situații neașteptate; a (se) intimida, a (se) zăpăci. — Probabil din **fâstâc.**

FÂSTÂCÍRE, *fâstâciri*, s.f. Acțiunea de *a (se) fâstâci* și rezultatul ei. — V. **fâstâci.**

FÂSTÂCÍT, -Ă, *fâstâciți, -te*, adj. Tulburat, zăpăcit; intimidat. — V. **fâstâci.**

FÂȘ[1] interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de mișcarea frunzelor, a hârtiei etc. — Onomatopee.

FÂȘ[2], *fâșuri*, s.n. **1.** Material impermeabil subțire, folosit pentru confecționarea hainelor de ploaie. **2.** Haină de ploaie confecționată din acest material. — Din **fâș**[1].

FÂȘĂÍ vb. IV v. **fâșâi.**

FÂȘĂIÁLĂ s.f. v. **fâșâială.**

FÂȘÂÍ, *fâșâi*, vb. IV. Intranz. A produce zgomotul caracteristic frunzelor mișcate de vânt, al hârtiei răsfoite, al mișcării unei țesături de mătase etc. [Var.: **fâșăí, fâșií** vb. IV] — **Fâș**[1] + suf. *-âi.*

FÂȘÂIÁLĂ, *fâșâieli*, s.f. Fâșâire; fâșâit. [Pr.: *-șâ-ia-*. — Var.: **fâșăiálă** s.f.] — **Fâșâi** + suf. *-eală.*

FÂȘÂÍRE, *fâșâiri*, s.f. Acțiunea de *a fâșâi;* fâșâială; fâșâit. — V. **fâșâi.**

FÂȘÂÍT s.n. Faptul de *a fâșâi;* zgomot produs de frunzele mișcate de vânt, de iarba tăiată de coasă, de hârtia răsfoită, de mișcarea unei țesături de mătase; fâșâitură. [Var.: **fâșiít** s.n.] — V. **fâșâi.**

FÂȘÂITÓR, -OÁRE, *fâșâitori, -oare*, adj. (Rar) Care fâșâie. [Pr.: *-șâ-i-*] — **Fâșâi** + suf. *-tor.*

FÂȘÂITÚRĂ, *fâșâituri*, s.f. Fâșâit. [Pr.: *-șâ-i-*. — Var.: **fâșiitúră** s.f.] — **Fâșâi** + suf. *-tură.*

FÂȘÍE, *fâșii*, s.f. **1.** Bucată lungă și îngustă (de material textil, de piele etc.), tăiată sau ruptă dintr-o bucată mai mare. **2.** Suprafață lungă și îngustă de teren. [Var.: **fășíe** s.f.] — **Fașă** + suf. *-ie.*

FÂȘIÍ vb. IV v. **fâșâi.**

FÂȘIÍT s.n. v. **fâșâit.**

FÂȘIITÚRĂ s.f. v. **fâșâitură.**

FÂȘIOÁRĂ, *fâșioare*, s.f. Diminutiv al lui *fâșie*. [Pr.: *-și-oa-*] — **Fâșie** + suf. *-ioară.*

FÂȘNEÁȚĂ, *fâșnețe*, adj., s.f. (Fam.) (Fată, femeie) iute, sprintenă, neastâmpărată, vioaie. — **Fâș**[1] + suf. *-neață.*

FÂȚ interj. Cuvânt care imită o mișcare (continuă). [Var.: *fâța* interj.] — Onomatopee.

FÂȚA interj. v. **fâț.**

FÂȚĂ, *fâțe*, s.f. **1.** (Reg.) Nume dat speciilor de pește mic (care înoată repede). **2.** (Fam.) Femeie care se fâțâie. — Din **fâțâi** (derivat regresiv).

FÂȚÂÍ, *fâțâi,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. (Pop. și fam.; despre animale, păsări) A mișca repede coada (într-o parte și în alta). **2.** Refl. A se mișca încoace și încolo, fără astâmpăr sau fără rost; a se foi[2]. — **Fâț** + suf. *-âi.*

FÂȚÂIÁLĂ, *fâțâieli*, s.f. (Pop. și fam.) Faptul de *a (se) fâțâi;* umblet fără rost, agitat, dintr-un loc într-altul; fâțâit. [Pr.: *-țâ-ia-*] — **Fâțâi** + suf. *-eală.*

FÂȚÂÍT s.n. Fâțâială. — V. **fâțâi.**

FÂȚIȘOÁRĂ, *fâțișoare*, s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *fâță*. — **Fâță** + suf. *-ișoară.*

FEBLÉȚE s.f. (Fam.) Înclinație, slăbiciune, atracție pe care o simte cineva pentru o persoană, o activitate etc. ✦ Ceea ce constituie obiectul înclinației, slăbiciunii, atracției cuiva. — Din fr. **faiblesse.**

FÉBRĂ s.f. **1.** Temperatură ridicată a corpului, care constituie reacția organismului la un agent infecțios, toxic etc.; temperatură, căldură, arșiță, fierbințeală. ✦ (Urmat de determinări arătând felul bolii) Nume dat mai multor boli care se manifestă prin temperatură ridicată. ✧ *Febră aftoasă* v. *aftoasă. Febră recurentă* v. *recurent. Febră musculară* = stare de oboseală generală care apare în urma unor eforturi fizice deosebite. **2.** Fig. Emoție, neliniște, încordare (înaintea sau la timpul producerii unui eveniment). — Din lat. **febris,** it. **febbre.**

FEBRICITÁ, *febricitez*, vb. I. Intranz. A avea febră (**1**). — Din fr. **fébriciter.**

FEBRICITÁTE s.f. Tendință de a face febră. — Din fr. **fébricité.**

FEBRIFÚG, -Ă, *febrifugi, -ge*, adj., s.n. (Substanță, medicament) care înlătură sau reduce febra; antipiretic, antifebril. — Din fr. **fébrifuge,** lat. **febrifugia.**

FEBRÍL, -Ă, *febrili, -e,* adj. **1.** (Med.) Care se manifestă prin febră (**1**), cu febră. *Stare febrilă*. **2.** Fig. (Adesea adverbial) Încordat, înfrigurat, agitat; intens, viu. *Așteptare febrilă. Muncă febrilă*. — Din fr. **fébrile,** lat. **febrilis.**

FEBRILITÁTE s.f. Încordare, înfrigurare; activitate intensă, vie. — Din fr. **fébrilité.**

FEBRUÁR s.m. v. **februarie.**

FEBRUÁRIE s.m. A doua lună a anului; faur[1], făurar[1]. [Pr.: *-bru-a-*. — Var.: (înv.) **február** s.m.] — Din lat. **februarius.**

FECÁL, -Ă, *fecale*, adj. (În sintagma) *Materie* (sau *substanță* ori *produs*) *fecală* (ori *fecal*) (și substantivat, f. pl.) = rest din alimentele incomplet sau deloc digerate eliminate prin anus; excrement. — Din fr. **fécal.**

FECALOÍD, -Ă, *fecaloizi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj. Care are aspect de fecale. **2.** S.n. Vomisment având mirosul și aspectul de fecale. — Din fr. **fécaloïde.**

FECALÓM, *fecaloame*, s.n. (Med.) Aglomerare patologică de fecale condensate în colon sau rect. — Din fr. **fécalome.**

FECIOÁRĂ, *fecioare*, s.f. **1.** Fată (tânără) care nu a avut niciodată relații sexuale cu un bărbat; virgină. ✧ (Adjectival; pop.) *Fată fecioară* = fată mare, de măritat. ✦ Fig. (Adjectival) Pur, curat. **2.** N. pr. art. (Bis.) Maica Domnului. **3.** N. pr. Constelație zodiacală din regiunea ecuatorială a cerului, în care se află Soarele la echinocțiul de toamnă. ✦ Unul dintre cele douăsprezece semne ale zodiacului. — Lat. ***fetiola** sau din **fată** + suf. *-ioară.*

FECIÓR, *feciori*, s.m. **1.** Fiu; băiat (în raport cu părinții săi). **2.** Bărbat tânăr, neînsurat; flăcău. **3.** Servitor la casele boierești; valet, camerier, lacheu. ✧ *Fecior boieresc* = slujbaș pe moșia unui boier, care supraveghea munca la câmp; vătaf, isprăvnicel, logofăt. [Var.: (reg.) **ficiór** s.m.] — Lat. ***fetiolus** sau din **făt** + suf. *-ior.*

FECIORÁȘ, *feciorași*, s.m. Diminutiv al lui *fecior*. — **Fecior** + suf. *-aș.*

FECIORÉLNIC, -Ă, *feciorelnici, -ce*, adj. (Ca) de fecioară (**1**), specific fecioarei; *fig.* neprihănit, nepătat, nevinovat, cast, fecioresc[1]. — **Fecioară** + suf. *-elnic.*

FECIORÉNIE s.f. (Rar) Caracter feciorelnic. — **Fecioară** + suf. *-enie.*

FECIORÉSC[1]**, -EÁSCĂ,** *feciorești*, adj. Care aparține fecioarei (**1**), privitor la fecioară; *p. ext.* feciorelnic. — **Fecioară** + suf. *-esc.*

FECIORÉSC[2]**, -EÁSCĂ,** *feciorești*, adj. Care aparține feciorilor (**2**), privitor la feciori, specific feciorilor. *Dans fecioresc*. ✦ (Substantivat, f., art.) Nume dat mai multor dansuri populare în care băieții execută unele figuri de virtuozitate; melodie după care se execută aceste dansuri. — **Fecior** + suf. *-esc.*

FECIORÉȘTE[1] adv. Ca fecioarele (**1**); *p. ext.* în mod feciorelnic. — **Fecioară** + suf. *-ește.*

FECIORÉȘTE[2] adv. Ca feciorii (**2**), în felul feciorilor. — **Fecior** + suf. *-ește.*

FECIORÍ, *fecioresc*, vb. IV. Intranz. (Pop.) A-și trăi perioada de flăcău sau de fată. — De la **fecior.**

FECIORÍCĂ, *feciorele*, s.f. Mică plantă erbacee târâtoare, cu flori galbene-verzui *(Herniaria glabra)*. — **Fecioară** + suf. *-ică.*

FECIORÍE[1] s.f. Calitatea de a fi fecioară (**1**); castitate, virginitate, fetie; *p. ext.* curățenie morală (proprie unei fecioare). — **Fecioară** + suf. *-ie.*

FECIORÍE[2] s.f. Timpul cât cineva este fecior (**2**); epoca din viață petrecută ca fecior. — **Fecior** + suf. *-ie.*

FECÚLĂ, (**2**) *fecule,* s.f. **1.** Amidon extras din turberculii de cartofi, din rădăcinile de manioc etc., folosit în alimentație. **2.** Sortiment de feculă (**1**). [Acc. și: *féculă*] — Din fr. **fécule,** lat. **faecula.**

FECULÉNT, -Ă, *feculenți, -te*, adj. Care conține feculă; *p. ext.* hrănitor. — Din fr. **féculent.**

FECULÉNȚĂ s.f. Calitatea unei substanțe feculente. — Din fr. **féculence.**

FECÚND, -Ă, *fecunzi, -de*, adj. **1.** (Biol.) Care este apt să se reproducă; (sens curent) care se înmulțește ușor și repede; prolific. ✦ (Despre pământ, terenuri) Care dă multe roade, care produce mult; roditor, productiv, fertil, mănos. **2.** Fig. (Despre idei, imaginație etc.) Bogat. **3.** Fig. (Despre oameni) Care scrie, compune, produce, publică mult, care are capacitatea de a da, ușor și repede, opere de creație, producții artistice sau științifice. — Din fr. **fécond,** lat. **fecundus.**

FECUNDÁ, *fecundez*, vb. I. Tranz. A provoca o fecundație, a face să procreeze. — Din fr. **féconder,** lat. **fecundare.**

FECUNDÁRE, *fecundări,* s.f. Acțiunea de *a fecunda* și rezultatul ei; fecundație, fecundat[1]. — V. **fecunda.**

FECUNDÁT[1] s.n. Faptul de *a fecunda*. — V. **fecunda.**

FECUNDÁT[2]**, -Ă,** *fecundați, -te*, adj. În care crește o nouă ființă. — V. **fecunda.**

FECUNDÁȚIE, *fecundații*, s.f. (Biol.) Fenomen de unire a două celule sexuale de sex diferit, din care rezultă o singură celulă-ou, ce asigură un nou reprezentant al speciei; fecundare, fecundat[1]. — Din fr. **fécondation** (după *fecunda).*

FECUNDITÁTE s.f. Capacitate a animalelor și a plantelor de a se reproduce și de a da descendenți normal dezvoltați. ✦ Capacitatea unui teren de a produce (multe) roade; rodnicie, fertilitate. ✦ Fig. Capacitatea cuiva de a scrie, de a compune, de a publica mult, de a activa intens și pe planuri diverse. — Din fr. **fécondité,** lat. **fecunditas, -atis.**

FEDELÉȘ, *fedeleșuri*, s.n. Butoiaș mic, de forme diferite, în care țăranii își țin apa când lucrează la câmp. ✧ Expr. (Adverbial) *A lega fedeleș* = a lega strâns și bine ca să nu poată scăpa; a lega cobză. [Acc. și: *fédeleș.* — Pl. și: *fedeleșe*] — Din magh. **fedeles.**

FÉDER, *federe*, s.n. Mică proeminență prevăzută în lungul muchiei unei piese de lemn sau de metal, care intră în nutul corespunzător al altei piese pentru a asigura o îmbinare perfectă; lambă. — Din germ. **Feder.**

FEDERÁL, -Ă, *federali, -e*, adj. Care aparține unei federații (de state), privitor la o federație (de state); care se prezintă sub forma unei federații; federativ. — Din fr. **fédéral.**

FEDERALÍSM s.n. Concepție și acțiune politică și juridică în vederea grupării mai multor state într-o federație. — Din fr. **fédéralisme.**

FEDERALÍST, -Ă, *federaliști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține federalismului, privitor la federalism. **2.** S.m. și f. Adept al federalismului. — Din fr. **fédéraliste.**

FEDERALIZÁ, pers. 3 *federalizează*, vb. I. Refl. (Despre state) A se constitui într-o federație. — Din fr. **fédéraliser.**

FEDERALIZÁRE, *federalizări*, s.f. Acțiunea de *a se federaliza* și rezultatul ei. — V. **federaliza.**

FEDERÁT, *federați*, s.m. (Mai ales la pl.). **1.** Persoană care făcea parte din populațiile așezate la granițele Imperiului Roman și care se angaja să apere aceste

granițe în schimbul unor avantaje. **2.** Membru al gărzii naționale în timpul Comunei din Paris. — Din lat. **foederatus,** fr. **fédéré.**

FEDERATÍV, -Ă, *federativi, -e*, adj. Privitor la o federație, constituit într-o federație, care se întemeiază pe sistemul de organizare în federație; federal. — Din fr. **fédératif.**

FEDERÁȚIE, *federații*, s.f. **1.** Uniune a mai multor state autonome (care își păstrează propria organizare) în cadrul unui stat unitar, cu un guvern central și cu organe de stat comune. **2.** Uniune formată din mai multe organizații care urmăresc scopuri comune. **3.** Organ care îndrumă și controlează activitatea dintr-o anumită ramură sportivă. — Din fr. **fédération.**

FÉDERVAIS s.n. Pulbere de steatit care se pune în mănuși și în pantofi sau ghete pentru ca acestea să fie îmbrăcate ori încălțate mai ușor. — Din germ. **Federweiss.**

FÉE, *fee*, s.f. (Livr.) Zână. — Din fr. **fée.**

FEEDBACK, *feedbackuri,* s.n. (Cib., Psih.) Retroacțiune (**1**) care se manifestă la nivelul a diferite sisteme (biologice, tehnice etc.) în scopul menținerii stabilității și echilibrului lor față de influențe exterioare; retroacțiune inversă, conexiune inversă, cauzalitate inelară, lanț cauzal închis. [Pr.: *fídbec*] — Cuv. engl.

FEÉRIC, -Ă, *feerici, -ce*, adj. Cu aspect sau caracter de feerie, minunat, încântător. — Din fr. **féerique.**

FEERÍE, *feerii*, s.f. **1.** Priveliște nespus de frumoasă, încântătoare, ca în basme. **2.** Reprezentație teatrală, de circ etc., cu personaje și tematică mitică, cu montare și costumație pline de culoare și de strălucire și cu numeroase trucaje și efecte scenice. [Pr.: *fe-e-*] — Din fr. **féerie.**

FEL, *feluri*, s.n. **1**. Posibilitate de a fi, de a acționa etc. **2.** Soi, varietate, gen, mod, sort (dintr-un produs). ✧ Loc. adj. *Fel de fel* sau *de tot felul* = diferit, variat, felurit. ✧ Loc. adv. *Nici un fel de...* = deloc. *La fel* = deopotrivă, asemenea, egal, întocmai, aidoma. ✧ Expr. *De felul meu* (sau *tău, său* etc.) = **a)** din fire, ca temperament; **b)** din punctul de vedere al originii, al provenienței; **c)** de profesiune, de meserie. *De fel din...* = de neam, de origine, de loc, originar din... *În felul cuiva* = într-un mod propriu cuiva. *Un fel de...* = un lucru asemănător cu..., ceva care vrea să fie sau să pară... *A face felul* (cuiva) = **a)** a omorî, a distruge (pe cineva); **b)** a cauza (cuiva) un rău; **c)** (pop. și fam.) a dezvirgina. ✦ (Reg.) Chef, poftă. **3.** Obicei, datină, tradiție. **4.** Sortiment de mâncare sau de băutură. — Din magh. **féle.**

FELÁH, *felahi*, s.m. Țăran stabil din țările arabe ale Orientului Apropiat și din nordul Africii. — Din fr. **fellah.**

FÉLCER, -Ă, *felceri, -e*, s.m. și f. (Înv. și pop.) Persoană cu o pregătire medicală medie, care asistă pe medic; agent sanitar. — Din germ. **Feldscher,** rus. **fel'dšer,** magh. **felcser.**

FÉLCERIȚĂ, *felcerițe*, s.f. (Înv. și pop.) Femeie cu o pregătire medicală medie, care asistă pe medic; felceră. [Acc. și: *felceríță*] — **Felcer** + suf. *-iță.*

FÉLDERĂ s.f. v. **ferdelă.**

FELDMAREȘÁL, *feldmareșali*, s.m. Cel mai înalt grad militar în armatele (de uscat ale) unor țări (Germania, Rusia, Anglia etc.); persoană care deține acest grad. [Acc. și: *féldmareșal*] — Din germ. **Feldmarschall,** fr. **feld-maréchal,** rus. **fel'dmaršal.**

FÉLDSPAT, *feldspați,* s.m. Nume generic dat unor minerale cu compoziție și aspect divers (silicați de potasiu, de sodiu și de calciu), alcătuind numeroase roci eruptive și metamorfice. — Din germ. **Feldspat,** fr. **feldspath.**

FELDSPÁTIC, -Ă, *feldspatici, -ce*, adj. Care conține feldspat, de natura feldspatului. — Din fr. **feldspathïque.**

FELDSPATOÍD, *feldspatoizi*, s.m. Mineral cu compoziție asemănătoare feldspatului. — Din fr. **feldspathoide.**

FÉLDWEBEL, *feldwebeli*, s.m. Plutonier în armata germană. [Pr.: *-băl.* — Acc. și: *feldwébel.* — Scris și: *feldwabăl*] — Din germ. **Feldwebel.**

FÉLE, *fele*, s.f. (Reg.) Măsură de capacitate pentru lichide, egală cu circa trei sferturi de litru; *p. ext.* conținutul acestei măsuri. — Din magh. **felé.**

FELEGEÁN, *felegene*, s.n. (Înv.) Ceașcă (turcească) de cafea neagră, fără toartă (fixată într-un suport); *p. ext.* conținutul acestei cești. [Var.: **filigeán** s.n.] — Din tc. **filcān.**

FELÉNDREȘ s.n. (Înv.) Sortiment de postav fin (de Flandra). [Acc. și: *felendréș*] — Cf. pol. f e l e n d y s h, germ. f l a n d r i s c h.

FELEȘÁG, *feleșaguri*, s.n. (Reg.) Fel de a fi, de a se manifesta; fire, caracter, obicei. [Var.: **feliușág** s.n.] — Din magh. **feleség.** Cf. f e l.

FELEȘTIÓC, *feleștiocuri*, s.n. (Reg.) Pămătuf cu care se unge osia căruței sau bocancii. — Et. nec.

FELIÁ, *feliez,* vb. I. Tranz. A tăia în felii. — Din felie.

FELÍBRU, *felibri*, s.m. Membru al unei grupări literare din sudul Franței, care lupta pentru dezvoltarea limbii și literaturii provensale. — Din fr. **félibre.**

FELICITÁ, *felícit*, vb. I. Tranz. A adresa cuiva cuvinte de laudă pentru un succes obținut; a exprima cuiva urări de fericire cu prilejul unui eveniment important, al unei aniversări etc., a gratula. ✦ Refl. (Fam.) A se socoti mulțumit, satisfăcut, fericit (pentru rezultatul obținut, pentru atitudinea avută etc.). [Var.: (înv.) **fericitá** vb. I] — Din fr. **féliciter.**

FELICITÁRE, *felicitări*, s.f. Acțiunea de *a felicita* și rezultatul ei. ✦ (Concr.) Ilustrată (special imprimată) prin care cineva este felicitat. — V. **felicita.**

FELÍDĂ, *felide*, s.f. (La pl.) Familie de mamifere carnivore cu corpul mlădios, cu coada lungă și cu gheare de obicei retractile; (și la sg.) animal din această familie; felină. — Din fr. **félidés.**

FELÍE, *felii*, s.f. Bucată (cu suprafața plană) tăiată dintr-un întreg (de obicei dintr-un aliment). — Din ngr. **feli.**

FELIÉRE, *felieri,* s.f. Acțiunea de *a felia.* — V. **felia.**

FELÍN, -Ă, *felini, -e*, s.f., adj. **1**. S.f. (La pl.) Familie de animale mamifere carnivore, cu corpul zvelt, mlădios, gâtul scurt, capul rotund, coadă lungă, cu gheare, din care fac parte pisica, leul etc.; (și la sg.) animal care face parte din această familie. **2.** Adj. Care aparține felinelor (**1**), privitor la feline. **3.** Adj. Fig. Suplu, grațios. *Mers felin*. — Din fr. **félin,** lat. **felinus.**

FELINÁR, *felinare*, s.n. Dispozitiv pentru luminat, portativ sau fix, alimentat cu petrol și prevăzut cu un glob de sticlă ce adăpostește flacăra produsă de un fitil aprins; fanar. — Cf. tc. f e n e r.

FELINITÁTE s.f. Suplețe, agerime, grație (în mișcări). — Din fr. **félinité.**

FELIOÁRĂ, *felioare*, s.f. Diminutiv al lui *felie;* feliuță. [Pr.: *-li-oa-*] — **Felie** + suf. *-ioară*.

FELIURÍME s.f. v. **felurime.**

FELIURÍT, -Ă adj. v. **felurit.**

FELIUȘÁG s.n. v. **feleșag.**

FELIÚȚĂ, *feliuțe*, s.f. Felioară. [Pr.: *-li-u-*] — **Felie** + suf. *-uță.*

FELÓN, *feloane*, s.n. Pelerină scurtă pe care preotul o îmbracă (pe cap) peste celelalte veșminte, când oficiază slujba. — Din sl. **felonŭ.**

FELONÍE s.f. (Livr.) Act de trădare, lipsă de loialitate de care se făcea vinovat vasalul față de seniorul său. ✦ P. gener. Trădare, infidelitate. — Din fr. **félonie.**

FELÚCĂ, *feluci*, s.f. Corabie mică și îngustă, prevăzută cu pânze și cu lopeți, folosită în Marea Mediterană. — Din fr. **félouque,** it. **feluca.**

FELURÍ, *felurésc*, vb. IV. Refl. (Înv.) A se diferenția, a varia. — Din **fel.**

FELURÍME, *felurimi*, s.f. Diversitate, varietate (de obiecte, ființe, fenomene etc.). ✧ Loc. adv. (Înv.) *În felurimi* sau (neobișnuit) *pe felurime* = în diferite feluri. [Var.: (înv. și reg.) **feliuríme** s.f.] — **Fel** + suf. *-ime.*

FELURÍT, -Ă, *feluriți, -te*, adj. Variat, divers; diferit, deosebit (de altceva). [Var.: (reg.) **feliurít, -ă** adj.] — V. **feluri.**

FEMÉIE, *femei*, s.f. **1.** Persoană adultă de sex feminin; muiere. **2.** Persoană de sex feminin căsătorită. ✦ (Pop.; urmat de determinări în genitiv sau de un adjectiv posesiv) Soție, nevastă. [Pr.: *-me-ie*] — Lat. **familia** „familie".

FEMEIÉSC, -IÁSCĂ, *femeiești*, adj. Feminin. [Pr.: *-me-iesc*] — **Femeie** + suf. *-esc.*

FEMEIÉȘTE adv. Ca femeile, în felul femeilor; muierește. [Pr.: *-me-ieș-*] — **Femeie** + suf. *-ește*.

FEMEIÚȘCĂ, *femeiuști*, s.f. **1.** Diminutiv al lui *femeie.* **2.** Femeie drăguță, vioaie, plină de temperament. ✦ Femeie ușoară, neserioasă. **3.** Femelă. [Pr.: *-me-iuș-*] — **Femeie** + suf. *-ușcă.*

FEMÉLĂ, *femele*, s.f. Animal de sex femeiesc; femeiușcă (**3**). ✦ (Adjectival; despre organe ale plantelor) Care produce fructul. — Din fr. **femelle,** lat. **femella.**

FEMINÍN, -Ă, *feminini, -e*, adj. De femeie (**1**), care aparține sau este specific femeilor, privitor la femei; femeiesc, muieresc. ✧ *Gen feminin* (și substantivat, n.) = gen gramatical care cuprinde numele cu forma atribuită numelor de ființe de sex femeiesc. — Din fr. **féminin,** lat. **femininus.**

FEMINÍSM s.n. Mișcare socială care susține egalitatea în drepturi a femeii cu bărbatul în toate sferele de activitate. — Din fr. **féminisme,** rus. **feminizm.**

FEMINÍST, -Ă, *feminiști, -ste*, adj., s.m. și f. (Persoană) care susține drepturile femeii, care apără drepturile ei, care aderă la feminism. — Din fr. **féministe.**

FEMINITÁTE s.f. Ansamblu de trăsături care constituie specificul caracterului feminin. — Din fr. **féminité.**

FEMINIZÁ, *feminizez*, vb. I. Tranz. și refl. A da sau a căpăta însușiri specific feminine, a (se) accentua feminitatea cuiva. — Din fr. **féminiser.**

FEMINIZÁRE, *feminizări*, s.f. Acțiunea de *a (se) feminiza* și rezultatul ei. — V. **feminiza.**

FEMÚR, *femururi*, s.n. Os lung care formează scheletul coapsei, de la genunchi până la șold. [Pl. și: *femure*] — Din fr. **fémur.**

FEMURÁL, -Ă, *femurali, -e*, adj. Care aparține femurului, privitor la femur. — Din fr. **fémoral** (după *femur).*

FENAZÓNĂ, *fenazone*, s.f. (Farm.) Antipirină. — Din fr. **phénazone.**

FENÉC, *feneci*, s.m. Animal carnivor din Sahara asemănător cu vulpea *(Fennecus zerda)*. — Din fr. **fennec.**

FÉNIC adj. (În sintagma) *Acid fenic* = fenol (**1**). — Din fr. **phénique.**

FENÍCE s.m. v. **Phoenix.**

FENICIÁN, -Ă, *fenicieni, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană (de origine semitică) care aparținea populației Feniciei. **2.** Adj. Care aparține Feniciei sau fenicienilor (**1**), privitor la Fenicia ori la fenicieni. ✦ (Substantivat, f.) Limbă vorbită de fenicieni (**1**). [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **phénicien.**

FENÍCUL, *feniculi*, s.m. Plantă erbacee înaltă, cu frunze penate, cu flori mici, galbene, ale cărei semințe conțin un ulei eteric folosit în alimentație și farmacie *(Foeniculum vulgare)*. — Din lat. **Foeniculum** [vulgare], denumirea științifică a plantei.

FENÍL, *fenili*, s.m. (Chim.) Radical organic monovalent, rezultat din benzen prin înlăturarea unui atom de hidrogen. — Din fr. **phényle.**

FENILAMÍNĂ s.f. (Chim.) Anilină. — Din fr. **phénylamine.**

FENILÉN, *fenileni*, s.m. (Chim.) Radical organic bivalent, rezultat din benzen prin înlăturarea a doi atomi de hidrogen. [Pl. și (n.): *fenilene*] — Din fr. **phénylène.**

FÉNIX s.m. v. **Phoenix.**

FENOBARBITÁL s.n. (Farm.) Luminal. — Din fr. **phénobarbital.**

FENÓL, (2) *fenoli*, s.m. (Chim.) **1.** Compus organic derivat din benzen prin înlocuirea unui atom de hidrogen cu un hidroxil, folosit în farmacie și în industrie; acid fenic. **2.** Nume generic dat derivaților obținuți din hidrocarburile aromatice prin înlocuirea unuia sau a mai multor atomi de hidrogen din nucleu prin grupa hidroxil. — Din fr. **phénol.**

FENOLÁT, *fenolați*, s.m. Sare a unui fenol obținută prin înlocuirea hidrogenului din grupa hidroxil cu un metal. — Din fr. **phénolate.**

FENÓLIC, -Ă, *fenolici, -ce*, adj. (Chim.) De fenoli; care conține fenoli. — Din fr. **phénolique.**

FENOLÓGIC, -Ă, *fenologici, -ce*, adj. De fenologie. — Din fr. **phénologique.**

FENOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază influența factorilor meteorologici asupra dezvoltării plantelor, a vieții păsărilor etc. — Din fr. **phénologie.**

FENOMÉN, *fenomene*, s.n. **1.** Manifestare exterioară a esenței unui lucru, unui proces etc., care este accesibilă, perceptibilă în mod nemijlocit. **2.** Proces, transformare, evoluție, efect etc. din natură și din societate. ✦ Fapt. **3.** Aspect, întâmplare, ființă, obiect care surprinde (prin calități, noutate etc.). — Din fr. **phénomène.**

FENOMENÁL, -Ă, *fenomenali, -e*, adj. **1.** Care aparține fenomenelor, privitor la fenomene, de natura fenomenelor. **2.** (Adesea adverbial) Care posedă o însușire într-un grad atât de mare, încât provoacă uimire, uluiește; extraordinar. — Din fr. **phénoménal.**

FENOMENALÍSM s.n. Concepție filosofică după care omul poate cunoaște numai latura exterioară a fenomenelor, nu esența lucrurilor, a proceselor etc. — Din rus. **fenomenalizm,** fr. **phénoménalisme.**

FENOMENALÍST, -Ă, *fenomenaliști, -ste*, adj., s.m. și f. **1**. Adj. (Despre concepții, doctrine) Care este bazat pe fenomenalism. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care aderă la fenomenalism, care susține fenomenalismul. — **Fenomenal** [ism] + suf. *-ist*.

FENOMENALITÁTE s.f. Faptul de a fi fenomenal. — Din fr. **phénoménalité.**

FENOMENOLÓG, *fenomenologi*, s.m. Filosof adept al fenomenologiei. — Din fr. **phénoménologue.**

FENOMENOLÓGIC, -Ă, *fenomenologici, -ce*, adj. **1.** Care aparține fenomenologiei, privitor la fenomenologie, care are la bază fenomenologia. **2.** Care se limitează la descrierea fenomenelor, care privește fenomenele. *Studiu fenomenologic.* — Din fr. **phénoménologique.**

FENOMENOLOGÍE s.f. **1.** Curent în filosofie care își propune să studieze fenomenele conștiinței prin prisma orientării și a conținutului lor, făcând abstracție de omul real, de activitatea lui psihică concretă și de mediul social. **2.** (La Hegel) Teorie filosofică în care se afirmă primatul conștiinței asupra existenței și se încearcă în mod rațional descrierea procesului dezvoltării conștiinței. **3.** Studiu descriptiv al unui ansamblu de fenomene, așa cum se manifestă ele în timp și spațiu. — Din fr. **phénoménologie.**

FENOPLÁST, *fenoplaste,* s.n. (Chim.) Masă plastică produsă pe bază de fenol. [Var.și: **fenoplástă** s.f.] — Din fr. **phénoplaste.**

FENOPLÁSTĂ s.f. v. **fenoplast.**

FENOTÍP s.n. (Biol.) Ansamblu de însușiri și caractere care se manifestă în mod vizibil la un individ și care este determinat de baza ereditară și de condițiile de mediu. — Din fr. **phénotype.**

FENOTÍPIC, -Ă, *fenotipici, -ce*, adj. (Biol.) De fenotip. — Din fr. **phénotypique.**

FENTÁ, *fentez*, vb. I. Tranz. (Sport) A deruta pe adversar prin fente[1]; *p. ext.* a păcăli, a minți, a înșela. — Din fr. **feinter.**

FÉNTĂ[1], *fente*, s.f. (Sport) Procedeu tehnic care cuprinde un complex de mișcări, executat rapid, în scopul inducerii în eroare a adversarului și al obținerii unui avantaj asupra acestuia. — Din fr. **feinte.**

FÉNTĂ[2] s.f. v. **fantă.**

FER s.n. v. **fier.**

FERALUMÍNIU s.n. v. **feroaluminiu.**

FERÁTĂ, *ferate*, adj. (În sintagma) *Cale* (sau *linie) ferată* = drum special amenajat prevăzut cu șine, pe care circulă trenurile; drum-de-fier. — Din fr. [voie] **ferrée.**

FERĂSTRẮU s.n. v. **fierăstrău.**

FERĂSTRUÍ vb. IV v. **fierăstrui.**

FERĂSTRÚIE s.f. v. **ferestruie.**

FERĂSTRUÍRE s.f. v. **fierăstruire.**

FERĂSTRUÍT, -Ă adj. v. **fierăstruit.**

FÉRBER, *ferbere*, s.n. (Înv.) Numele unui joc de cărți. — Din germ. **Färbel.**

FÉRCHEȘ, -Ă, *fercheși, -e*, adj. (Pop. și fam.; despre oameni) Care are un aspect îngrijit; care se îmbracă cu grijă, elegant; gătit, dichisit. — Et. nec.

FERCHEZUÍ, *ferchezuiesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Pop. și fam.) A da sau a căpăta un aspect îngrijit; a (se) îmbrăca cu grijă, elegant; a (se) găti, a (se) dichisi. — Cf. f e r c h e ș.

FERCHEZUIÁLĂ, *ferchezuieli*, s.f. (Pop. și fam.) Faptul de *a (se) ferchezui*. [Pr.: *-zu-ia-*] — V. **ferchezui.**

FERCHEZUÍT, -Ă, *ferchezuiți, -te*, adj. (Pop. și fam.; despre oameni) Care are un aspect îngrijit; care se îmbracă cu grijă, elegant; gătit, dichisit. — V. **ferchezui.**

FÉRDELĂ, *ferdele*, s.f. (Reg.) Măsură de capacitate pentru cereale, egală cu circa 20 de litri; *p. ext.* conținutul acestei măsuri. [Var.: **félderă** s.f.] — Din săs. **fyrdel.**

FEREÁLĂ s.f. **1.** Faptul de *a (se) feri;* ferire. ✦ Pază, precauție, băgare de seamă, circumspecție. **2.** Loc unde cineva este ferit de primejdie; adăpost. — **Feri** + suf. *-eală*.

FEREÁSTRĂ, *ferestre*, s.f. **1.** Deschizătură de formă regulată lăsată în peretele unei clădiri, al unui vehicul etc. pentru a permite să intre aerul și lumina; ansamblu format dintr-un cadru fix și din cercevele în care se fixează geamuri, montat în deschizătura amintită; ansamblu format de această deschizătură, împreună cu cercevelele care o încadrează și cu geamul fixat în cercevele. ✧ *Fereastră oarbă* v. *orb.* ✧ Expr. *A arunca banii pe fereastră* = a cheltui în mod exagerat, a fi risipitor. **2.** Loc în care se întâlnește un puț de mină cu o rampă subterană. **3.** Fig. (Fam.) Oră liberă intercalată între două ore de curs în programul zilnic al unui profesor sau al unui student. — Lat. **fenestra.**

FERECÁ, *férec*, vb. I. Tranz. **1.** A acoperi, total sau parțial, cu metal un obiect de lemn, spre a-i da rezistență și durabilitate; a întări un obiect (de lemn) prin legături metalice. ✦ A îmbrăca un obiect cu plăci din metal prețios, a împodobi ceva cu aur, argint sau pietre scumpe. **2.** A lega cu fiare, cu lanțuri, în obezi etc. un om arestat sau condamnat; a încătușa. **3.** A încuia, a zăvorî o ușă, o încăpere. ✦ Refl. (Despre oameni) A se închide sau a se izola în casă, fără să (mai) vadă pe nimeni. **4.** A bate cu ciocanul pietrele de moară spre a le face crestături, șanțuri, zimți. ✦ A face zimți pe muchea unei monede; a zimțui. — Lat. **fabricare** (apropiat de *fier).*

FERECÁRE, *ferecări*, s.f. Acțiunea de *a fereca* și rezultatul ei; ferecat[1]. — V. **fereca.**

FERECÁT[1] s.n. Ferecare. — V. **fereca.**

FERECÁT[2], -Ă, *ferecați, -te*, adj. **1.** (Despre obiecte de lemn) Acoperit total sau parțial) cu metal; întărit prin legături metalice. ✦ Îmbrăcat sau împodobit cu plăci din metal prețios sau cu pietre scumpe. **2.** (Despre oameni) Legat cu fiare, cu lanțuri, în obezi (după ce a fost arestat sau condamnat). **3.** (Despre uși, încăperi) Încuiat, zăvorât. **4.** Prevăzut cu crestături, șanțuri, zimți. — V. **fereca.**

FERECĂTÚRĂ, *ferecături*, s.f. (Rar) Acțiunea de *a fereca;* (concr.) legătură sau îmbrăcăminte de metal aplicată unui obiect pentru a-l fereca. — **Fereca** + suf. *-ătură*.

FEREDÉU, *feredeie*, s.n. (Reg.) Cadă pentru îmbăiat; local public pentru făcut baie. ✦ Stațiune balneară. — Din magh. dial. **feredö** (lit. *fürdö).*

FEREDUÍ, *fereduiesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A îmbăia. — Din magh. dial. **feredni** (lit. *fürdeni)*.

FEREDUÍRE, *fereduiri*, s.f. (Reg.) Acțiunea de *a feredui* și rezultatul ei. — V. **feredui.**

FÉREGĂ s.f. v. **ferigă.**

FEREGEÁ, *feregele*, s.f. **1.** Manta ori pelerină din stofă fină și subțire sau din mătase, purtată odinioară de boieri sau de soțiile lor peste îmbrăcămintea obișnuită. **2.** Văl cu care femeile musulmane își acoperă fața. — Din tc. **ferâce.**

FERENTÁR, *ferentari*, s.m. Soldat din vechea pedestrime ușoară. — Din lat. **ferentarius.**

FERESTÍCĂ s.f. v. **ferestrică.**

FERĂSTRẮU s.n. v. **fierăstrău.**

FERESTRÍCĂ, *ferestrici*, s.f. (Înv.) Ferestruică. [Var.: **ferestícă** s.f.] — **Fereastră** + suf. *-ică*.

FERESTRUÍ vb. IV v. **fierăstrui.**

FERESTRÚICĂ, *ferestruici*, s.f. Diminutiv al lui *fereastră* (**1**); ferestruie, ferestrică. ✦ Gaură mică asemănătoare cu o fereastră; spărtură, deschizătură. [Var.: (reg.) **ferestúică** s.f.] — **Fereastră** + suf. *-uică*.

FERESTRÚIE, *ferestrui*, s.f. Ferestruică. [Var.: **ferestúie, ferăstrúie** s.f.] — **Fereastră** + suf. *-uie.*

FERESTRUÍRE s.f. v. **fierăstruire.**

FERESTRUÍT adj. v. **fierăstrui.**

FERESTUÍ vb. IV v. **ferestrui.**

FERESTÚICĂ s.f. v. **ferestruică.**

FERESTÚIE s.f. v. **ferestruie.**

FERESTUÍRE s.f. v. **fierăstruire.**

FERESTUÍT, -Ă adj. v. **fierăstruit.**

FÉRFELIȚĂ s.f. v. **ferfeniță.**

FERFENIȚÁ vb. I v. **ferfeniți.**

FÉRFENIȚĂ s.f. (Pop. și fam.) Zdreanță. ✧ Loc. vb. *A (se) face* sau *a (se) rupe ferfeniță* = a (se) rupe tare, a (se) distruge; a (se) ferfeniți. ✦ (Adverbial) În zdrențe,

numai zdrențe. *S-a întors ferfeniță*. [Var.: (reg.) **férfeliță** s.f.] — Cf. ucr. f e r f é l c a.

FERFENIȚÍ, *ferfenițesc*, vb. IV. Refl. și tranz. (Pop. și fam.) A (se) zdrențui, a (se) sfâșia. [Var.: **ferfenițá** vb. I] — Din **ferfeniță.**

FERFENIȚÍRE, *ferfenițiri*, s.f. (Pop. și fam.) Acțiunea de *a (se) ferfeniți* și rezultatul ei. — V. **ferfeniți.**

FERFENIȚÍT[1] s.n. (Pop. și fam.) Faptul de *a (se) ferfeniți*. — V. **ferfeniți.**

FERFENIȚÍT[2]**, -Ă,** *ferfenițiți, -te,* adj. (Pop. și fam.) Sfâșiat în bucăți, zdrențuit; ferfenițos. — V. **ferfeniți.**

FERFENIȚÓS, -OÁSĂ, *ferfenițoși, -oase*, adj. (Pop. și fam.) Ferfenițit[2]; îmbrăcat cu astfel de haine; zdrențăros. — **Ferfeniță** + suf. *-os.*

FERÍ, *feresc*, vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) păzi de o primejdie, de o greșeală, de un risc; a (se) apăra. ✧ Absol. (În construcții exclamative) *Doamne ferește! Ferească Dumnezeu!* ✦ Refl. A evita să întâlnească pe cineva, să fie văzut de cineva; a se ascunde; a fugi. **2.** Refl. și tranz. A (se) da deoparte, a (se) trage înapoi (pentru a evita ceva). — Et. nec.

FERIBÓT, *feriboturi*, s.n. Navă special amenajată pentru a transporta oameni, vehicule etc. de pe un mal pe celălalt al unei ape. — Din fr., engl. **ferry-boat.**

FÉRIC, -Ă, *ferici, -ce,* adj. (Despre substanțe) Care are în compoziția sa fier trivalent. *Acid feric. Oxid feric*. — Din fr. **ferrique.**

FERÍCE adj. invar., s.f. **1.** Adj. invar. Fericit. ✧ Expr. *Ferice de mine* (sau *de tine* etc.)! = ce fericit sunt (sau ești etc.)! **2.** S.f. (Înv.) Fericire. ✧ Expr. *A-l bate* (pe cineva) *fericea,* se spune despre un om sau unui om norocos. — Lat. **felix, -icis.**

FERICÍ, *fericesc*, vb. IV. **1**. Tranz. A considera pe cineva fericit. ✦ Refl. (Fam.) A se socoti mulțumit, satisfăcut (pentru cele făcute); a se felicita. ✦ (Rar) A felicita. ✦ (Înv.) A slăvi, a glorifica. **2.** Tranz. și refl. A face sau a deveni fericit. — Din **ferice.**

FERICIANÚRĂ, *fericianuri*, s.f. Compus chimic rezultat din combinarea fierului, a cianogenului și a unui metal. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **ferricyanure.**

FERICÍRE, *feriсiri*, s.f. Stare de mulțumire sufletească intensă și deplină. ✧ Loc. adv. *Din fericire* = printr-un concurs de împrejurări favorabile. — V. **ferici.**

FERICÍT, -Ă, *fericiți, -te*, adj., s.m. **1.** Adj. (Adesea substantivat) Care se află într-o stare de deplină mulțumire sufletească. **2.** Adj. Care aduce fericire, provoacă mulțumire; care este bun, favorabil. **3.** S.m. Primul grad de sfințenie acordat cuiva de sinod sau de papă. — V. **ferici.**

FERICITÁ vb. I v. **felicita.**

FERICITÓR, -OÁRE, *fericitori, -oare*, adj. Care produce fericire. — **Ferici** + suf. *-tor.*

FERÍGĂ, *ferigi*, s.f. Nume dat mai multor specii de criptogame vasculare cu frunze mari și dințate, pe dosul cărora se găsesc sporangi cu spori. [Acc. și: *férigă*. — Var.: (reg.) **féregă** s.f.] — Lat. **filix, -icis.**

FERIMAGNÉTIC, -Ă, *ferimagnetici, -ce,* adj. De ferimagnetism. — Din germ. **ferrimagnetisch,** engl. **ferrimagnetic.**

FERIMAGNETÍSM s.n. (Fiz.) Magnetism al feritelor. — Din engl. **ferrimagnetism.**

FERÍRE, *feriri*, s.f. Faptul de *a (se) feri;* fereală. — V. **feri.**

FERÍT, -Ă, *feriți, -te*, adj. Pus, aflat la adăpost; *p. ext.* (despre locuri, regiuni etc.) puțin cunoscut, izolat, ascuns. ✦ (Despre ochi, privire) Care ezită să privească pe interlocutor în față. — V. **feri.**

FERÍTĂ, *ferite*, s.f. Compus al unor metale bivalente cu oxizi de fier, având proprietăți magnetice superioare și conductibilitate electrică redusă. — Din fr. **ferrite.**

FERM, -Ă, *fermi, -e*, adj. **1.** (Despre oameni) Plin de siguranță și de hotărâre; intransigent; (despre manifestări ale oamenilor) care denotă siguranță, hotărâre, tranșant, nešovăitor. **2.** (Despre tranzacții comerciale, comenzi etc.) Stabilit în mod hotărât, la un preț determinat și la un anume termen, asupra cărora nu se mai poate reveni. — Din fr. **ferme.**

FERMÁTA s.f. (Muz.) Coroană. — Cuv. it.

FÉRMĂ[1]**,** *ferme*, s.f. **1.** Exploatație agricolă cu profil vegetal, zootehnic sau mixt, compusă din terenuri, efective de animale, amenajări și dotări speciale care servesc producției. **2.** Subunitate agricolă administrativă în gestiune proprie. — Din fr. **ferme.**

FÉRMĂ[2]**,** *ferme,* s.f. Ansamblu format din bare de lemn, de metal sau de beton armat, destinat să susțină acoperișul unei construcții. — Din fr. **ferme.**

FERMECÁ, *fármec,* vb. I. Tranz. **1**. A încânta, a desfăta; a atrage, a ademeni (prin însușiri, aspect, manifestări etc.). **2**. (În basme și în superstiții) A face cuiva vrăji, a lega, a transforma etc. pe cineva prin vrăji. [Var.: (pop.) **fărmăcá** vb. I] — Din **farmec.**

FERMECÁRE, *fermecări,* s.f. Faptul de *a fermeca*. — V. **fermeca.**

FERMECÁT, -Ă, *fermecați, -te,* adj. **1**. Plin de încântare, cuprins de admirație. **2**. (În basme și în superstiții) Aflat sub puterea unei vrăji; vrăjit. [Var.: (pop.) **fărmăcát, -ă** adj.] — V. **fermeca.**

FERMECĂTÓR, -OÁRE, *fermecători, -oare,* adj. **1**. Care place, farmecă, încântă; încântător, desfătător. **2**. (În basme și în superstiții; adesea substantivat) Care face farmece, care vrăjește. [Var.: (pop.) **fărmăcătór, -oáre** adj.] — **Fermeca** + suf. *-ător.*

FERMECĂTORÍE, *fermecătorii,* s.f. (Pop.) Faptul de a face farmece sau vrăji; îndeletnicirea celui care face vrăji; vrăjitorie, vrajă. — **Fermecător** + suf. *-ie.*

FERMENEÁ, *fermenele,* s.f. Haină scurtă făcută din stofă brodată cu fir sau cu mătase, uneori căptușită cu blană, pe care o purtau în trecut boierii peste anteriu; scurteică îmblănită cu blană de oaie, purtată de țărani. — Din tc. **fermene.**

FERMÉNT, *fermenți,* s.m. (Biol.) Substanță proteică produsă de celule vii sau de microorganisme, care dirijează prin cataliză reacțiile de sinteză și de degradare din organismele animalelor, plantelor și microorganismelor, având un rol fundamental în reglarea proceselor metabolice; enzimă. — Din fr. **ferment,** lat. **fermentum.**

FERMENTÁ, pers. 3 *fermentează,* vb. I. Intranz. A se afla în stare de fermentație, transformându-se în alte substanțe sau descompunându-se, alterându-se. — Din fr. **fermenter,** lat. **fermentare.**

FERMENTÁBIL, -Ă, *fermentabili, -e,* adj. Care poate fermenta (ușor). — Din fr. **fermentable.**

FERMENTÁRE, *fermentări,* s.f. Acțiunea de *a fermenta* și rezultatul ei; fermentație. — V. **fermenta.**

FERMENTÁT[1] s.n. Faptul de *a fermenta*. — V. **fermenta.**

FERMENTÁT[2]**, -Ă,** *fermentați, -te,* adj. Care a suferit un proces de fermentație. — V. **fermenta.**

FERMENTATÍV, -Ă, *fermentativi, -e,* adj. Care poate fermenta sau produce o fermentație. — Din fr. **fermentatif.**

FERMENTÁȚIE, *fermentații,* s.f. Proces de transformare, de descompunere, de alterare a substanțelor organice sub acțiunea fermenților produși de microorganisme; fermentare. ✦ Substanță fermentată. — Din fr. **fermentation,** lat. **fermentatio.**

FERMIÉR, -Ă, *fermieri, -e,* s.m. și f. Proprietar sau arendaș al unei ferme[1]. [Pr.: *-mi-er*] — Din fr. **fermier.**

FERMITÁTE s.f. Însușirea de a fi ferm, starea a ceea ce este ferm; stabilitate; hotărâre neclintită, tărie morală, statornicie. — **Ferm** + suf. *-itate* (după fr. *fermeté).*

FÉRMIU s.n. Element chimic transuranic, produs pe cale artificială. — Din fr. **fermium.**

FERMOÁR, *fermoare,* s.n. Dispozitiv pentru încheiat obiecte de îmbrăcăminte, genți, serviete etc., format din două șiruri de lame (fixate pe o șuviță de pânză, de piele etc.) așezate față în față, care se îmbucă reciproc cu ajutorul unei mici piese făcute să alunece între ele. ✦ Închizător de os, de metal etc. la un colier, la un album etc. — Din fr. **fermoir.**

FEROALIÁJ, *feroaliaje,* s.n. Aliaj de fier cu unul sau mai multe elemente (metale sau metaloizi). [Pr.: *-ro-a-li-aj*] — Din fr. **ferro-alliage.**

FEROALUMÍNIU s.n. Aliaj de fier și aluminiu. [Var.: **feralumíniu** s.n.] — Din fr. **ferro-aluminium.**

FERÓCE adj. invar. Crud, nemilos, sălbatic, violent, sângeros. ✦ Care exprimă sau trădează cruzime, sălbăticie, violență. *Privire feroce*. — Din fr. **féroce,** lat. **ferox, -cis.**

FEROCIANÚRĂ, *ferocianuri,* s.f. Compus chimic rezultat prin combinarea (în alte proporții decât la fericianură a) fierului, a cianogenului și a unui metal. — Din fr. **ferrocyanure.**

FEROCITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este feroce; cruzime, sălbăticie, violență. ✦ Faptă crudă, sălbatică, violentă. — Din fr. **férocité,** lat. **ferocitas, -atis.**

FEROCRÓM s.n. Aliaj de fier și crom. — Din germ **Ferrochrom,** engl. **ferrochrome.**

FERODÓ s.n. v. **ferodou.**

FERODÓU, (**2**) *ferodouri,* s.n. (Tehn.) **1.** Metalazbest. **2.** Piesă fabricată din ferodou (**1**).[Var.: **ferodó** s.n.] — Din fr., engl. **ferrodo.**

FEROMAGNÉTIC, -Ă, *feromagnetici, -ce,* adj. (Despre metale) Care prezintă feromagnetism (**1**). — Din fr. **ferromagnétique.**

FEROMAGNETÍSM s.n. **1**. Proprietate a unor metale de a fi atrase puternic de câmpul magnetic și de a căpăta astfel o magnetizare permanentă, intensă și de același sens cu câmpul magnetic. **2**. Ansamblul fenomenelor feromagnetice. — Din fr. **ferromagnétisme.**

FEROMÓN, *feromoni,* s.m. (Biol.) Hormon eliminat mai ales de insecte, ca mijloc de semnalizare. — Din engl. **pheromone,** fr. **phéromone.**

FERONERÍE, *feronerii,* s.f. Lucrare artistică executată din fier prin ciocănire sau prin deformare la cald, din care rezultă grilaje ornamentale, balustrade etc. — Din fr. **ferronnerie.**

FERÓS, -OÁSĂ, *feroși, -oase,* adj. (Despre substanțe) Care are în compoziția sa fier bivalent. *Oxid feros.* ✦ (Despre materiale) Care conține fier. — Din fr. **ferreux.**

FEROTIPÍE s.f. Procedeu de reproducere fotografică în care materialul sensibil este format dintr-o emulsie de colodiu aplicată pe o tablă smălțuită. — Din fr. **ferrotypie.**

FEROVIÁR, -Ă, *feroviari, -e,* adj., s.m. și f. **1**. Adj. (Despre întreprinderi, instalații, transporturi) De cale ferată, în legătură cu calea ferată, care se face pe calea ferată. **2**. S.m. și f., adj. (Muncitor, funcționar, salariat) de la căile ferate. [Pr.: *-vi-ar*] — Din fr. **ferroviaire,** it. **ferroviario.**

FERPÁR, *ferpare,* s.n. Anunț sau scrisoare de tip special prin care se anunță nașterea, logodna, căsătoria sau (mai ales) decesul cuiva. — Din fr. **faire-part.**

FERTÍL, -Ă, *fertili, -e*, adj. (Despre terenuri, pământ) Care dă (multe) roade, care produce mult; roditor, productiv, fecund, mănos. — Din fr. **fertile,** lat. **fertilis.**

FERTILITÁTE s.f. **1.** Însuşire a pământului de a produce multe roade, de a asigura din belşug plantelor cultivate apa şi substanţele nutritive de care au nevoie; rodnicie, fecunditate. **2.** Capacitate de a procrea. — Din fr. **fertilité,** lat. **fertilitas, -atis.**

FERTILIZÁ, *fertilizez*, vb. I. Tranz. A mări fertilitatea unui teren (prin îngrăşăminte, irigaţii etc.). — Din fr. **fertiliser.**

FERTILIZÁBIL, -Ă, *fertilizabili, -e,* adj. (Despre terenuri, pământ) A cărui fertilitate poate fi mărită. — Din fr. **fertilisable.**

FERTILIZÁRE s.f. Acţiunea de *a fertiliza* şi rezultatul ei. — V. **fertiliza.**

FERTILIZÁT, -Ă, *fertilizaţi, -te*, adj. A cărui fertilitate a fost mărită. — V. **fertiliza.**

FERUGINÓS, -OÁSĂ, *feruginoşi, -oase,* adj. Care conţine oxizi de fier. *Apă feruginoasă.* — Din fr. **ferrugineux.**

FERVÉNT, -Ă, *fervenţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care pune pasiune în ceea ce face, care lucrează cu ardoare; înflăcărat, pasionat, zelos. ✦ Care exprimă, trădează înfocare, pasiune, zel. *Dragoste fervent*ă. — Din fr. **fervent,** lat. **fervens, -ntis.**

FERVÍD, -Ă, *fervizi, -de*, adj. (Livr.) Arzător; strălucitor. — Din lat. **fervidus.**

FERVOÁRE s.f. Ardoare, înfocare, pasiune. — Din fr. **ferveur,** lat. **fervor, -oris.**

FES, *fesuri*, s.n. Acoperământ al capului pentru bărbaţi, de forma unui trunchi de con, făcut din pâslă sau postav (roşu) şi adesea împodobit cu un ciucure, purtat mai ales de musulmani. ✧ Expr. (Fam.) *Interesul poartă fesul*, se spune la adresa celui care face anumite acţiuni numai pentru a dobândi avantaje. *A-i turti* (cuiva) *fesul* = **a)** a face o mare prostie; **b)** a face de râs pe cineva. ✦ Căciuliţă croşetată sau calotă de fetru purtată (de femei şi de copii) pe vârful capului. — Din tc. **fes.**

FÉSĂ, *fese*, s.f. Fiecare dintre cele două părţi posterioare, cărnoase, ale corpului omenesc ori al unor animale; bucă. — Din fr. **fesse.**

FESFESÉLE s.f. pl. (Reg.) Zorzoane, podoabe (mărunte). — Din tc. **fesfese** (lit. *vesvese*).

FESIÉR, -Ă, *fesieri, -e*, adj. Care aparţine feselor, din regiunea feselor. [Pr.: *-si-er*] — Din fr. **fessier.**

FÉSTĂ, *feste*, s.f. Păcăleală, farsă. ✧ Expr. *A face* (sau *a juca* etc.) *o festă* sau *festa* (cuiva) = a păcăli (pe cineva). — Din it. **festa.**

FESTÍN, *festinuri*, s.n. (Livr.) Banchet bogat, somptuos. — Din fr. **festin.**

FESTÍV, -Ă, *festivi, -e,* adj. De sărbătoare, pentru sărbătoare; sărbătoresc; măreţ, somptuos, maiestuos. — Din lat. **festivus,** it. **festivo.**

FESTIVÁL, *festivaluri*, s.n. Manifestare artistică (muzicală, teatrală etc.) cu program variat şi caracter festiv. — Din fr. **festival.**

FESTIVALIÉR, -Ă, *festivalieri, -e*, adj. De festival. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **festivalier.**

FESTIVALÍST, -Ă, *festivalişti, -ste*, s.m. şi f. (Rar) Participant la un festival. — **Festival** + suf. *-ist.*

FESTIVÍSM s.n. Caracter exagerat festiv. — **Festiv** + suf. *-ism*.

FESTIVÍST, -Ă, *festivişti, -ste*, adj. Care denotă festivism. — **Festiv** + suf. *-ist.*

FESTIVITÁTE, *festivităţi*, s.f. Serbare cu caracter solemn, de obicei pentru celebrarea unui eveniment important. — Din fr. **festivité,** lat. **festivitas, -atis.**

FESTÓN, *festoane*, s.n. Broderie (în formă de mici semicercuri) cu care se tiveşte marginea unui obiect de pânză. ✦ Ornament arhitectonic care imită o astfel de broderie. — Din fr. **feston.**

FESTONÁ, *festonez*, vb. I. Tranz. A tivi, a împodobi cu feston. — Din fr. **festonner.**

FESTONÁRE, *festonări*, s.f. Acţiunea de *a festona* şi rezultatul ei. — V. **festona.**

FESTONÁT, -Ă, *festonaţi, -te*, adj. Tivit, împodobit cu feston. — V. **festona.**

FÉŞNIC s.n. v. **sfeşnic.**

FEŞTÁNIE s.f. v. **sfeştanie.**

FEŞTELÍ, *feştelesc*, vb. IV. **1**. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) murdări, a (se) mânji. **2.** Tranz. (Fam.; în expr.) *A o feşteli* = a o păţi, a intra într-o încurcătură; a se face de râs. — Cf. magh. f e s t e n i „a vopsi, a zugrăvi".

FEŞTELÍRE, *feşteliri*, s.f. (Reg.) Acţiunea de *a (se) feşteli* şi rezultatul ei. — V. **feşteli.**

FEŞTELÍT, -Ă, *feşteliţi, -te*, adj. (Reg.) Murdărit, mânjit, pătat. — V. **feşteli.**

FEŞTELITÓR, -OÁRE, *feştelitori, -oare*, adj., s.m. şi f. (Reg.) (Persoană) care scrie urât sau prost, care mâzgăleşte. — **Feşteli** + suf. *-tor*.

FEŞTÍLĂ, *feştile*, s.f. Fitil (de lumânare, de lampă, de opaiţ); *p. ext.* lumânare. — Din sl. **svěštilo.**

FETÁL, -Ă, *fetali, -e*, adj. (Anat.) Referitor la fetus; de făt (**1**). — Din fr. **fœtal.**

FETÉSC, -EÁSCĂ, *feteşti*, adj., s.f. **1.** Adj. (Rar) Care aparţine fetei, privitor la fată. **2.** S.f. Numele a două soiuri autohtone de viţă-de-vie, care produc vinuri de calitate superioară; *p. ext.* vin produs din strugurii acestor două soiuri de viţă-de-vie. *Fetească albă. Fetească neagră*. — **Fată** + suf. *-esc.*

FETÍ, *fetesc*, vb. IV. Intranz. (Pop.) A petrece ca fată timpul de când iese la horă până când se mărită. — Din **fată.**

FETÍCĂ, *fetici*, s.f. **1.** (Pop. şi fam.) Fetiţă. **2.** Plantă erbacee cu flori mici, albe-albăstrui, ale cărei frunze, de formă ovală, sunt consumate ca salată *(Valerianella olitoria)*. — **Fată** + suf. *-ică.*

FETÍD, -Ă, *fetizi, -de*, adj. Care exală un miros puternic şi respingător. — Din fr. **fétide,** lat. **foetidus.**

FETIDITÁTE s.f. Starea a ceea ce este fetid, miros puternic şi respingător exalat de cineva sau de ceva. — Din fr. **fétidité.**

FETÍE s.f. (Pop.) **1.** Timpul pe care cineva îl petrece ca fată. **2.** Feciorie[1], virginitate. — **Fată** + suf. *-ie.*

FETÍŞ, *fetişuri*, s.n. Obiect considerat purtător de forţă magică sau formă materială a unui spirit, fiind venerat ca atare. ✦ Fig. Idee, principiu etc. care constituie obiectul unei adoraţii oarbe, iraţionale. [Pl. şi: *fetişe*] — Din fr. **fétiche.**

FETIŞCÁNĂ, *fetişcane*, s.f. Fată între vârsta copilăriei şi a adolescenţei; fată tânără. — **Fată** + suf. *-işcană.*

FETIŞÍSM s.n. Formă rudimentară de religie, bazată pe cultul fetişurilor. ✦ Fig. Veneraţie exagerată, lipsită de discernământ, faţă de o idee, de un principiu etc. — Din fr. **fétichisme.**

FETIŞÍST, -Ă, *fetişişti, -ste*, adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine fetişismului, privitor la fetişism. **2.** S.m. şi f. Adept al fetişismului. — Din fr. **féticiste.**

FETIŞIZÁ, *fetişizez*, vb. I. Tranz. A transforma în fetiş, a venera ca pe un fetiş. — **Fetiş** + suf. *-iza*. Cf. germ. f e t i s c h i s i e r e n, rus. f e t i ş i z i r o v a t'.

FETIŞIZÁNT, -Ă, *fetişizanţi, -te*, adj. Care fetişizează. — **Fetişiza** + suf. *-ant.*

FETIŞIZÁRE, *fetişizări*, s.f. Acţiunea de *a fetişiza* şi rezultatul ei. — V. **fetişiza.**

FETIŞOÁRĂ, *fetişoare*, s.f. (Pop. şi fam.) Fetiţă. — **Fată** + suf. *-işoară.*

FETÍŢĂ, *fetiţe*, s.f. Diminutiv al lui *fată;* fată mică, fată tânără; fetişoară, fetică. ✦ Fiică tânără (în raport cu părinţii ei). — **Fată** + suf. *-iţă.*

FETOMATÉRN, -Ă, *fetomaterni, -e*, adj. (Med.) Privitor la fetus şi la mamă. — **Fet**[us] + **matern.**

FÉTRU s.n. Pâslă fină şi deasă, din lână sau din păr de animal, folosită la confecţionarea pălăriilor. — Din fr. **feutre.**

FÉTUS, *fetuşi*, s.m. (Anat.) Făt (**1**). — Din lat., fr**. foetus.**

FEŢIŞOÁRĂ, *feţişoare*, s.f. Diminutiv al lui *faţă.* — **Faţă** + suf. *-işoară.*

FEÚD s.n. v. **feudă.**

FEUDÁL, -Ă, *feudali, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Membru al clasei stăpânitoare în feudalism; mare proprietar de pământ. **2.** Adj. Care aparţine feudalului (**1**) sau feudalismului, privitor la feudal sau la feudalism, specific feudalismului. ✧ *Orânduire feudală* = feudalism. [Pr.: *fe-u-*] — Din it. **feudale,** fr. **féodal.**

FEUDALÍSM s.n. **1.** Ansamblul raporturilor, întemeiate pe fidelitatea personală, dintre suzeran şi vasal, cel dintâi asigurându-i celui din urmă protecţie şi o sursă de venit, iar vasalul fiind obligat faţă de suzeran cu sprijin militar şi participare la adunările de judecată. **2.** Organizare social-economică în cadrul căreia baza relaţiilor o constituie feudalismul (**1**). [Pr.: *fe-u-*] — Din it. **feudalismo,** fr. **féodalisme.**

FEUDALITÁTE s.f. Feudalism. [Pr.: *fe-u-*] — Din it. **feudalità,** fr. **féodalité.**

FEUDALIZÁ, *feudalizez*, vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A face să devină sau a deveni feudal. [Pr.: *fe-u-*] — **Feudal** + suf. *-iza*.

FEUDALIZÁRE, *feudalizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) feudaliza* şi rezultatul ei. — V. **feudaliza.**

FEUDALIZÁT, -Ă, *feudalizaţi, -te*, adj. Care a devenit feudal. — V. **feudaliza.**

FEÚDĂ, *feude*, s.f. (În Evul Mediu, în Apusul Europei) Moşie, domeniu pe care vasalul le primea în stăpânire de la seniorul său, în schimbul anumitor obligaţii; fief. [Acc. şi: *féudă.* — Var.: (înv.) **feúd** s.n.] — Din it. **feudo.**

FEZÁBIL, -Ă, *fezabili, -e*, adj. Care se poate face; realizabil, posibil. — Din fr. **faisable.**

FEZABILITÁTE s.f. Însuşirea de a fi fezabil; caracter realizabil al unui lucru. ✧ *Studiu de fezabilitate* = studiu al unui proiect sau al unei investiţii din punctul de vedere al posibilităţilor tehnice de realizare şi al rentabilităţii— Din fr. **faisabilité.**

FEZANDÁ, *fezandez*, vb. I. Tranz. A supune carnea vânată procesului de fezandare. ✦ Refl. (Despre carnea vânată) A căpăta frăgezime şi un anumit gust în urma fezandării. — Din fr. **faisender.**

FEZANDÁRE s.f. Proces de frăgezire a cărnii de vânat prin menţinerea la o temperatură scăzută sau prin expunere la vânt timp de câteva zile; fezandat[1]. — V. **fezanda.**

FEZANDÁT[1] s.n. Faptul de *a fezanda*; fezandare. — V. **fezanda.**

FEZANDÁT[2], -Ă, *fezandaţi, -te*, adj. (Despre carnea de vânat) Care a căpătat, prin fezandare, o anumită frăgezime şi aromă. — V. **fezanda.**

FI, *sunt*, vb. IV. Intranz. **A.** (Verb predicativ) **1.** A exista, a avea fiinţă. *A fi sau a nu fi.* ✧ Expr. *De când sunt* (sau *eşti* etc.) = (în legătură cu o negaţie) de când mă aflu (sau te afli etc.) pe lume, dintotdeauna; niciodată. *E ce* (sau *cum) e* sau *a fost ce* (sau *cum) a fost, dar...* = să zicem că se poate! treacă-meargă!. **2.** A se afla, a se găsi într-un anumit loc, la o anumită persoană. *Cine-i acolo?* ✦ A-şi avea originea, a se trage din..., a proveni. *De unde eşti?* **3.** A trăi, a vieţui, a o duce; (despre lucruri, situaţii, acţiuni etc.) a dura, a dăinui, a ţine. *Vechi obiceiuri care sunt şi astăzi.* ✧ Expr. *Cât e lumea şi pământul* = totdeauna; (în construcţii negative) niciodată. ✧ (Impers.; urmat de determinări temporale, fixează momentul unei acţiuni, sugerează trecerea timpului etc.) *Era într-o seară. E mult de atunci.* **4.** A se îndeplini,

a se întâmpla, a se petrece, a avea loc. *Mi-a spus cum a fost.* ✧ Expr. *Ce-o fi, o fi!* exprimă indiferența, neputința sau resemnarea cuiva în fața unei situații. *Fie!* = **a)** accept să se facă așa cum spui; **b)** merită, nu e păcat! *O fi!* = se poate, posibil (dar eu n-aș crede)! *Așa a fost să fie* = așa a trebuit să se întâmple, era inevitabil ca lucrurile să se petreacă în alt fel. (Fam.) *Este?* = nu-i așa (că am dreptate, că se confirmă ce spun)? **5.** A avea prețul...; a costa, a valora. *Cât sunt vinetele?* **6.** (În superstiții, ghicitori etc.) A însemna, a prevesti, a fi semn că... *Ce e când ți se bate tâmpla*? ✧ Expr. *A nu fi bine* (sau *a bună*) = a prevesti ceva rău. **B.** (Cu funcție copulativă) **1.** (Formează, împreună cu numele predicativ, predicatul) *El este vesel*. ✧ Expr. *A fi bine de cineva* sau *a-i fi cuiva bine* = a se găsi într-o situație favorabilă, a avea parte de liniște, de mulțumire. *A fi cu cineva* = a fi de partea cuiva, a sprijini pe cineva (într-o dispută). **2.** (Construit cu dativul; împreună cu un nume predicativ, exprimă o stare sau o acțiune arătate de numele predicativ respectiv) *Mi-e prieten*. ✧ Expr. *Ce mi-e* (sau *ți-e* etc.)… = ce importanță are, ce folos decurge din... (Fam.) *Ți-o* (sau *i-o* etc.) *fi* = ajunge! destul! **3.** (În construcții impersonale, cu subiectul logic în dativ; în legătură cu noțiuni exprimând un sentiment, o senzație, o stare sufletească) A simți. *Mi-a fost greu*. ✧ Loc. vb. *A-i fi cuiva drag* (cineva sau ceva) = a-i plăcea, a îndrăgi, a iubi. ✧ Expr. *Mi-e* (sau *ți-e* etc.) = (urmat de un infinitiv, un supin sau o propoziție secundară cu verbul la conjunctiv) îmi pasă, îmi vine (greu sau ușor); port grija, sunt interesat. *Mi-e* (sau *ți-e* etc.) *că...* (sau *să nu...)* = mă tem (sau te temi etc.) că... (sau să nu...). **4.** (Impers.; urmat de un verb la infinitiv sau la conjunctiv sau urmat ori precedat de o noțiune temporală) A urma (să se facă), a trebui (să se facă). *Când a fost să plece*. **5.** (De obicei impers.; la imperfect și urmat de un verb la conjunctiv) A avea posibilitatea, ocazia să...; a se afla pe punctul de a..., a nu mai lipsi mult până să... *Era să moară*. **6.** (Impers.; urmat de un supin) A putea, a trebui, a considera că este cazul să..., a se cuveni. *E ceva de făcut.* **C.** (Verb auxiliar) **I.** (Construit cu un participiu, servește la formarea diatezei pasive) *Faptele sunt cunoscute*. **II.** (Construit cu un participiu invariabil, formează timpuri compuse ale diatezei active). **1.** (Cu viitorul I formează viitorul anterior) *Voi fi terminat*. **2.** (Cu condiționalul prezent formează perfectul condițional-optativului) *N-ar mai fi plecat*. **3.** (Cu conjunctivul prezent formează perfectul conjunctivului) *Să fi spus*. **4.** (Cu infinitivul formează perfectul infinitivului) *Se poate lăuda a fi învățat totul*. **5.** (Cu viitorul I sau cu perfectul conjunctivului formează prezumtivul prezent și perfect) *Să se fi aflând mulți în lume?* **III.** (Construit cu un participiu invariabil sau cu un gerunziu, servește la alcătuirea unor forme perifrastice de perfect compus, mai mult ca perfect sau imperfect) *Te-ai fost dus*. [Forme gramaticale: prez. ind. *sunt* (fam. și pop. *îs,* prescurtat *-s)*, *ești* (pr. *iești), este* (pr. *ieste*, prescurtat *e, îi, i*), *suntem* (acc. și: *suntém*); imperf. *eram* (pr. *ieram*); perf. s. *fui* (reg. *fusei*); m.m. ca perf. *fusesem;* conjunctiv *să fiu;* imper. pers. 2 sg. *fii* (negativ *nu fi*); part. *fost*] — Lat. **sum,** ***fui,** ***fire** *(= fieri)*.

FIÁBIL, -Ă, *fiabili, -e*, adj. (Despre componente, aparate, instalații, echipamente) Care prezintă siguranță în funcționare (în condiții date și într-un timp dat). [Pr.: *fi-a-*] — Din fr. **fiable.**

FIABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi fiabil; siguranță în exploatare. [Pr.: *fi-a-*] — Din fr. **fiabilité.**

FIÁCRU, *fiacre*, s.n. (Înv.) Trăsură de piață; birjă. [Pr.: *fi-a-*] — Din fr. **fiacre.**

FIÁRĂ, *fiare*, s.f. Animal sălbatic mare; bestie. ✦ Fig. Om extrem de rău, de crud, de violent. — Lat. **fera.**

FIÁSCO s.n. Eșec total într-o acțiune întreprinsă; insucces, nereușită. — Din it. [far] **fiasco.**

FÍBRĂ, *fibre*, s.f. **1.** Fir subțire, netors, de proveniență vegetală, animală sau minerală ori produs pe cale sintetică, folosit de obicei ca materie primă la fabricarea țesăturilor. ✧ *Fibră sintetică* = fibră obținută prin filare din soluții sau din topituri ale polimerilor sintetici. **2.** Celulă vegetală alungită situată în țesutul lemnos. **3.** Formație anatomică alungită, care reprezintă celule modificate sau prelungiri celulare și care alcătuiește țesuturile animale. **4.** (Tehn.; în sintagma) *Fibră optică* = fibră de sticlă cu compoziție specială, folosită pentru transmiterea informațiilor. — Din fr. **fibre,** lat. **fibra.**

FIBRILÁ, pers. 3 *fibrilează*, vb. I. Intranz. (Med.) A prezenta fibrilație. — Din fr. **fibriller.**

FIBRILÁR, -Ă, *fibrilari, -e*, adj. Care aparține unei fibre (**3**), cu aspect de fibră (fină). — Din fr. **fibrillaire.**

FIBRILÁRE, *fibrilări*, s.f. Faptul de *a fibrila*. — V. **fibrila.**

FIBRILÁȚIE, *fibrilații,* s.f. (Med., Fiziol.) Fiecare dintre contracțiile (neregulate ale) unei fibre sau ale unui grup de fibre musculare. — Din fr. **fibrillation.**

FIBRÍLĂ, *fibrile*, s.f. **1.** (Anat.) Element constitutiv al unei fibre; element constitutiv al țesutului conjunctiv, care dă fibrei musculare un aspect striat. **2.** Parte constitutivă a unor fibre textile. — Din fr. **fibrille.**

FIBRÍNĂ s.f. Proteină de culoare albă-cenușie, care se găsește în sânge și în limfă și care provine din fibrinogen, în timpul coagulării sângelui. — Din fr. **fibrine.**

FIBRINOGÉN s.n. Substanță organică proteică dizolvată în plasmă, care se transformă în fibrină în timpul coagulării sângelui. — Din fr. **fibrinogène.**

FIBROADENÓM, *fibroadenoame*, s.n. Tumoare de natură benignă, localizată de obicei la sân sau la uter. [Pr.: *-bro-a-*] — **Fibrom** + **adenom** (după fr. *adénofibrome).*

FIBROCARTILAGINÓS, -OÁSĂ, *fibrocartilaginoși, -oase* adj. (Anat.) Cu structură de fibrocartilaj. — Din fr. **fibrocartilagineux.**

FIBROCARTILÁJ, *fibrocartilaje*, s.n. (Anat.) Țesut cartilaginos de tip fibrilar. — Din fr. **fibrocartilage.**

FIBROCÍT, *fibrocite*, s.n. Celulă fundamentală a țesutului conjunctiv. — Din fr. **fibrocyte.**

FIBROLEMNÓS, -OÁSĂ, *fibrolemnoși, -oase*, adj. Care este constituit din fibre de lemn. — **Fibro**[s] + **lemnos.**

FIBRÓM, *fibroame*, s.n. Tumoare benignă formată mai ales în țesutul conjunctiv fibros și localizată de obicei la sân, la uter și la intestin. — Din fr. **fibrome.**

FIBROMATÓS, -OÁSĂ, *fibromatoși, -oase*, adj. (Med.; despre țesuturi) Care prezintă fibre (**3**) dure. — Din **fibromatoză.**

FIBROMATÓZĂ s.f. (Med.) Dezvoltare de fibroame în diverse țesuturi sau organe. — Din fr. **fibromatose.**

FIBRÓS, -OÁSĂ, *fibroși, -oase*, adj. Alcătuit (în mare parte) din fibre, cu aspect de fibre. ✧ *Țesut fibros* = țesut conjunctiv elastic, care are rolul de a susține elementele mobile ale organelor. — Din fr. **fibreux.**

FIBROSCÓP, *fibroscoape*, s.n. (Med.) Instrument pentru studierea cavităților interne. — Din fr. **fibroscope.**

FÍBULĂ, *fibule*, s.f. **1**. Agrafă (ornamentală) de metal, folosită în Antichitate pentru a încheia un veșmânt. **2**. (Anat.) Peroneu. [Acc. și: *fibúlă*] — Din lat. **fibula.**

FICÁT, *ficați*, s.m. Glandă-anexă a tubului digestiv, situată în partea dreaptă a abdomenului, sub diafragmă, formată din patru lobi și din vezicula biliară, care îndeplinește diferite funcții fiziologice importante în organism. ✧ Expr. (Fam.) *A-l roade* (sau *a-l seca* etc. pe cineva) *la ficați* = **a)** a simți o durere fizică puternică; **b)** (despre griji, necazuri) a necăji, a frământa, a chinui (pe cineva). *A-l ustura* (pe cineva) *la ficați* = **a)** a simți o durere fizică puternică; **b)** a produce (cuiva) un sentiment puternic de mânie, de regret, de ciudă etc. *A-i îngheța* (cuiva) *ficații* = a se înspăimânta. — Lat. **ficatum** (izolat din sintagma *jecur ficatum* „ficat de gâscă îngrășată cu smochine").

FICĂȚÉL, *ficăței*, s.m. Diminutiv al lui *ficat*. — **Ficat** + suf. *-el.*

FICIÓR s.m. v. **fecior.**

FICOMICÉTĂ, *ficomicete,* s.f. (La pl.) Clasă de ciuperci saprofite sau parazite inferioare, având miceliul format din filamente continue; (și la sg.) ciupercă din această clasă. — Din fr. **phycomycètes.**

FICTÍV, -Ă, *fictivi, -e*, adj. Care nu există în realitate, care nu aparține realității, care este plăsmuit sau există doar în mod convențional; imaginar; fals. — Din fr. **fictif.**

FICȚIONALÍSM s.n. (Fil.) Concepție filosofică potrivit căreia oamenii folosesc categoriile ca și cum ar fi adevărate, deoarece ele se dovedesc utile în practică. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **fictionalisme.**

FICȚIÚNE, *ficțiuni*, s.f. Reprezentare produsă de imaginația cuiva și care nu corespunde realității sau nu are corespondent în realitate; plăsmuire a imaginației; născocire. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **fiction,** lat. **fictio, -onis.**

FÍCUS, *ficuși*, s.m. Plantă exotică lemnoasă cu frunzele mari, groase, totdeauna verzi și strălucitoare, cultivată la noi ca plantă ornamentală de interior *(Ficus elastica)*. — Din lat. **ficus.**

FIDEÁ s.f. Pastă făinoasă (industrială), în formă de fire lungi și subțiri (prezentate mai ales sub formă de gheme). — Din ngr. **fidés.**

FIDEICOMÍS, *fideicomisuri,* s.n. (Jur.) Dispoziție testamentară prin care testatorul dispune ca moștenitorul sau legatarul său să remită unei terțe persoane averea pe care o lasă. [Pr.: *fi-dei-*] — Din fr. **fidéicomis.**

FIDEÍSM s.n. Concepție potrivit căreia cunoașterea celor divine nu se poate realiza decât prin credință. — Din fr. **fidéisme.**

FIDEÍST, -Ă, *fideiști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de fideism, privitor la fideism; caracteristic fideismului. **2.** S.m. și f. Adept al fideismului. — Din fr. **fidéiste.**

FIDEIUSIÚNE s.f. Contract prin care o persoană se angajează în fața creditorului să execute obligația debitorului în cazul când acesta nu ar executa-o el însuși în termen. [Pr.: *-iu-si-u-*] — Din fr. **fidéjussion,** lat. **fidejussio, -onis.**

FIDÉL, -Ă, *fideli, -e*, adj. **1.** Statornic în sentimente, în convingeri etc.; foarte devotat, credincios. **2.** Care reproduce, urmează cu exactitate un model, o normă, un obicei; care păstrează (ceva) întocmai. *Traducere fidelă*. ✦ (Adverbial) În mod exact, cu exactitate. — Din fr. **fidèle,** lat. **fidelis.**

FIDELITÁTE s.f. **1.** Statornicie în convingeri, în sentimente, în atitudine etc.; devotament, credință. **2.** Precizie, exactitate în prezentarea sau în reproducerea realității, a unui text, a unui model etc. **3.** (Tehn.; în sintagma) *Înaltă fidelitate* = calitate a unor aparate electroacustice de a reda cât mai fidel semnale sonore (înregistrate); hi-fi. — Din fr. **fidélité,** lat. **fidelitas, -atis.**

FÍDER, *fidere*, s.n. **1.** Linie de transmisie a semnalului de înaltă frecvență de la emițător la antenă sau de la antenă al receptor. **2.** Element al rețelelor electrice de distribuție constituit din una sau din mai multe linii aeriene sau din cabrluri subterane. [Scris și: *feeder*] — Din engl., fr. **feeder.**

FIDUCIÁR, -Ă, *fiduciari, -e*, adj. Care are o valoare fictivă, convențională. ✧ *Monedă fiduciară* = hârtie-monedă având o valoare convențională și putere de circulație numai în interiorul unei țări. *Circulație fiduciară* = circulație a monedei fiduciare. [Pr.: *-ci-ar*] — Din fr. **fiduciaire,** lat. **fiduciarius.**

FÍE[1] conj. **1.** (În corelație cu sine însuși sau cu „or" și „sau", introduce o propoziție disjunctivă, exprimând nu numai alternanța sau opoziția, ci și o nuanță de condiție) Ori... ori... **2.** (Urmat de „și" introduce o propoziție concesivă) Chiar (și), măcar. — Lat. **fiat.**

FÍE[2] s.f. (Înv.; azi pop., urmat de un adj. pos. sg.) Fiică. *A fost fie-sa pe la noi*. — Lat. **filia.**

FIECÁRE pron. nehot. (Indică ființele sau lucrurile luate în parte dintr-un grup sau dintr-o categorie) Și unul, și altul; oricare. ✧ (Adjectival) *Fiecare om.* [Pr.: *fi-e-*. — Gen.-dat. *fiecăruia, fiecăreia*. — Var.: (înv. și pop.) **fieșcáre, fieștecáre, fiștecáre** pron. nehot.] — **Fie[1]** + **care.**

FIECÉ adj. pron. nehot. (Înv.) Care este, se socotește, se întâmplă, se ia etc. fiecare în parte, în fiecare zi etc.; fitece. *Fiece om. Fiece zi*. [Pr.: *fi-e-*. — Var.: **fieșcé, fieștecé** adj. pron. nehot.] — **Fie[1]** + **ce.**

FIECÍNE pron. nehot. (Înv.) Fiecare, oricare ființă; fitecine. [Pr.: *fi-e-*. — Var.: **fieșcíne, fieștecíne** pron. nehot.] — **Fie[1]** + **cine.**

FIECÚM adv. (Înv.) Într-un fel sau altul, în oricare fel; oricum. [Pr.: *fi-e-*] — **Fie[1]** + **cum.**

FIÉF, *fiefuri*, s.n. (În Evul Mediu) Feudă; drept de proprietate asupra unei feude. ✦ Fig. Zonă de influență absolută sau preponderentă. *Fief electoral*. — Din fr. **fief.**

FIER, (**2, 3**) *fiare*, s.n. **1.** Element chimic, metal greu, de culoare cenușie, maleabil, ductil, cu proprietăți feromagnetice, care, aliat cu carbonul sau cu alte elemente, se folosește pe scară largă în industrie; (impr.) oțel (moale). ✧ *Epoca fierului* (sau *de fier*) = perioadă caracterizată prin introducerea și generalizarea folosirii fierului, în milen. II î.H., cu efecte revoluționare în domeniul confecționării uneltelor și a armelor și în producția de mărfuri, în comerț și în dezvoltarea structurilor sociale și politice. ✧ Loc. adj. *De fier* = tare, puternic, rezistent; neînduplecat; riguros, sever. ✧ Expr. *A-i trece* (sau *a-i da* cuiva) *un fier (ars* sau *roșu) prin inimă* = a avea o senzație intensă și bruscă de durere, de spaimă etc. **2.** Numele mai multor unelte, instrumente etc. sau părți ale lor făcute din oțel ori din fontă; **a)** (adesea determinat prin „de călcat") aparat electric folosit la călcatul rufelor sau al hainelor; **b)** (adesea determinat prin „de frizat") instrument de forma unui clește care servește la ondulatul părului; **c)** (adesea determinat prin „de plug") fiecare dintre cuțitele plugului; **d)** clește cu care se scot cărbunii din foc; **e)** (adesea determinat prin „roșu") unealtă, vergea sau bucată de fier înroșită în foc, pentru arderea unor răni sau însemnarea vitelor cu marca proprietarului; **f)** lamă sau ascuțiș de armă tăioasă; *p. ext.* sabie. ✧ Expr. *A trece prin ascuțișul fierului* = a tăia, a omorî, a pustii, a trece pe sub ascuțișul sabiei. ✦ Bucată de oțel (în formă de drug). ✦ *Fier vechi* = obiecte de metal uzate, care nu mai pot fi utilizate și care se adună spre a fi retopite. ✧ Expr. *A arunca* (ceva) *la fier vechi* = a scoate din uz, a nu mai acorda nicio importanță unui lucru. **3.** (La pl.) Lanțuri, cătușe cu care sunt legați prizonierii, deținuții. ✦ Piedică de cai făcută dintr-un lanț. [Var.: **fer** s.n.] — Lat. **ferrum.**

FIERÁR, *fierari*, s.m. **1.** Muncitor care efectuează operații de prelucrare la cald a fierului sau a altor metale; faur[2], făurar[2], covaci, covali. **2.** (Adesea determinat prin „betonist") Muncitor specializat în fasonarea și în montarea armăturilor de beton armat. — Lat. **ferrarius.**

FIERĂRÍE[1], (**1**) *fierării*, s.f. **1.** Atelier în care fierarul prelucrează la cald fierul sau alt metal; făurărie[1], făuriște. **2.** Meșteșugul fierarului; făurărie[1]. — **Fierar** + suf. *-ie*.

FIERĂRÍE[2], *fierării*, s.f. **1.** Magazin unde se vând obiecte fabricate din fier sau din alt metal. **2.** (Cu sens colectiv) Obiecte și semifabricate din oțel sau din fontă; făurărie[2], fierărit. — **Fier** + suf. *-ărie*.

FIERĂRÍT s.n. Meșteșugul fierarului; fierărie[2] (**2**). — **Fierar** + suf. *-it*.

FIERĂSTRĂU, *fierăstraie*, s.n. **1.** Unealtă sau mașină-unealtă prevăzută cu o lamă, o bandă sau un disc de oțel (cu dinți ascuțiți), pusă în mișcare manual sau pe cale mecanică și folosită pentru tăiatul unor materiale (lemne, metale etc.). **2.** Instrument muzical alcătuit dintr-o lamă de metal care se freacă cu un arcuș pentru a emite sunete. [Var.: (**1**) **ferăstrău, ferestrău, herăstrău** s.n.] — **Firiz** + suf. *-ău* (prin apropiere de *fier*).

FIERĂSTRUÍ, *fierăstruiesc*, vb. IV. Tranz. A tăia ceva cu fierăstrăul. [Var.: **ferestruí, ferestuí, ferăstruí** vb. IV] — Din magh. **fűrészelni** (prin apropiere de *fierăstrău*).

FIERĂSTRUÍRE, *fierăstruiri*, s.f. Acțiunea de *a fierăstrui* și rezultatul ei. [Var.: **ferestuíre, ferăstruíre** s.f.] — V. **fierăstrui.**

FIERĂSTRUÍT, -Ă, *fierăstruiți, -te*, adj. Crestat, tăiat, retezat cu fierăstrăul. [Var.: **ferestuít, -ă, ferăstruít, -ă** adj.] — V. **fierăstrui.**

FIERBĂTÓR, (**1**) *fierbători*, s.m., (**2**) *fierbătoare*, s.n. **1.** S.m. Muncitor industrial care execută operațiile de fierbere în cadrul extragerii sau prelucrării unor materii prime. **2.** S.n. (Tehn.) Aparat sau instalație care servește la fierberea unor lichide; plonjor. — **Fierbe** + suf. *-ător.*

FIÉRBE, *fierb*, vb. III. **1.** Intranz. și tranz. A trece sau a face să treacă (un lichid) în stare de vapori, prin formarea, sub acțiunea căldurii, în întreaga masă a lichidului, a unor bule de vapori care se ridică la suprafață. ✧ Intranz. (Subiectul e vasul în care clocotește un lichid) *Ceainicul fierbe.* ✧ Expr. (Intranz.) *A se amesteca* (sau *a umbla, a-și băga nasul*) *unde nu-i fierbe oala* = a interveni acolo unde nu are ce căuta, în probleme care nu-l privesc. ✦ Intranz. (Despre unele lichide și amestecuri) A fi în stare de efervescență (din cauza fermentării). ✦ Intranz. Fig. (Despre apa unui râu, a unei mări etc.) A se agita puternic, a face valuri mari și zgomotoase. **2.** Intranz. (Despre alimente) A fi introdus într-un lichid care fierbe (**1**), pentru a deveni bun de mâncat. ✦ Tranz. A supune un corp acțiunii fierberii apei. *Fierb rufele*. **3.** Intranz. Fig. (Despre oameni) A fi cuprins de o mare frământare, a fi în tensiune, a fi agitat. ✦ Tranz. A necăji, a chinui pe cineva, a ține pe cineva într-o stare de agitație, de tensiune. ✦ Tranz. (Rar) A pune la cale, a pregăti în mod febril (și în ascuns) o acțiune (reprobabilă); a coace. **4.** Intranz. Fig. (Despre spații din natură) A vui, a răsuna, a clocoti de zgomot. [Perf. s. *fiersei*, part. *fiert*] — Lat. **fervere.**

FIÉRBERE, *fierberi*, s.f. Acțiunea de *a fierbe* și rezultatul ei. ✦ Fig. Stare de agitație, de neliniște puternică, de așteptare încordată. — V. **fierbe.**

FIERBINCIÓR, -OÁRĂ, *fierbinciori, -oare*, adj. Diminutiv al lui *fierbinte;* aproape fierbinte. — **Fierbinte** + suf. *-ior.*

FIERBÍNTE, *fierbinți*, adj. **1.** Care are o temperatură ridicată, care răspândește o căldură puternică; foarte cald, arzător. **2.** Fig. (Despre sentimente și manifestări ale oamenilor; adesea adverbial) Foarte puternic, adânc, aprins, înfocat. ✦ (Rar; despre culori) Aprins, viu. — Lat. **fervens, -ntis.**

FIERBINȚEÁLĂ, *fierbințeli*, s.f. **1.** Temperatură ridicată (a aerului), căldură dogoritoare (răspândită de razele soarelui, de aerul înfierbântat etc.); arșiță. ✦ Fig. Stare de trăire intensă, de însuflețire, de tensiune. **2.** (Pop.) Febră, temperatură. — **Fierbinte** + suf. *-eală.*

FIÉRE s.f. **1.** Lichid amar, de culoare galbenă-verzuie, secretat de ficat; bilă[1]. ✧ Expr. *A vărsa fiere*, se zice despre o persoană plină de necaz, de ciudă, de mânie (care se manifestă cu violență). ✦ Fig. Amărăciune, supărare, necaz. **2.** (Și în sintagma *bășica fierii)* Vezicula biliară. ✧ Expr. *A-i crăpa* (sau *plesni) cuiva fierea (de necaz)* = a fi necăjit, mânios, invidios etc. la culme. **3.** Compus: *fierea-pământului* = **a)** plantă erbacee medicinală cu flori roșietice, rar albe, cu gust amar *(Erythraea centaurium);* **b)** plantă erbacee inferioară, cu talul târâtor, având pe partea inferioară rudimente de frunză *(Marchantia polymorpha); fiere-de-urs* = numele a doi arbuști tropicali și mediteraneeni din care se extrage saburul: **a)** arbust înalt de 3-4 m, cu frunze mari și flori violacee dispuse într-un spic *(Aloë ferox);* **b)** arbust înalt de 1 m, ramificat, cu frunze dispuse în rozetă *(Aloë succotrina)*. — Lat. ***fele** *(= fel).*

FIERT[1] s.n. Faptul de *a fierbe.* — V. **fierbe.**

FIERT[2], FIÁRTĂ, *fierți, -te*, adj. **1.** (Despre lichide sau despre solide aflate într-un lichid) Care a fost supus fierberii. ✦ (Despre alimente) Preparat prin fierbere. ✧ Expr. (Fam.) *A o face fiartă* = a comite o eroare; a nu izbuti; a se face de râs. **2.** Fig. Necăjit, supărat, amărât. — V. **fierbe.**

FIERTÚRĂ, *fierturi*, s.f. **1.** Mâncare sau băutură preparată prin fierbere. **2.** Fierbere, clocot. — **Fiert** + suf. *-ură*.

FIERTURÍCĂ, *fierturici,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *fiertură*. — **Fiertură** + suf. *-ică*.

FIÉSC, FIÁSCĂ, *fiești*, adj. (Rar) Filial. — **Fiu** + suf. *-esc.*

FIÉSTĂ, *fieste*, s.f. Serbare, sărbătoare (populară) în țările de limbă spaniolă. [Pr.: *fi-es-*] — Din sp. **fiesta.**

FIEȘCÁRE pron. nehot. v. **fiecare.**

FIEȘCÉ adj. pron. nehot. v. **fiece.**

FIEȘCÍNE pron. nehot. v. **fiecine.**

FIEȘTECÁRE pron. nehot. v. **fiecare.**

FIEȘTECÉ adj. pron. nehot. v. **fiece.**

FIEȘTECÍNE pron. nehot. v. **fiecine.**

FIEÚNDE adv. (Înv.) Oriunde; pretutindeni. [Pr.: *fi-e-*] — **Fie[1]** + **unde.**

FÍFTY-FÍFTY adv. Pe jumătate, pe din două, în două părți egale. — Cuv. engl.

FIGURÁ, *figurez*, vb. I. **1.** Intranz. A fi prezent undeva, a lua parte la ceva. ✦ A se afla înregistrat, înscris pe o listă etc. **2.** Tranz. (Rar) A înfățișa ceva (în artele plastice). **3.** Tranz. (înv.; construit cu dativul) A-și închipui, a-și imagina. — Din fr. **figurer.**

FIGURÁNT, -Ă, *figuranți, -te*, s.m. și f. **1.** Persoană care joacă într-o piesă de teatru sau într-un film, destinat să întregească ambianța scenică. ✦ Persoană care deține un rol neînsemnat într-o anumită împrejurare sau situație. — Din fr. **figurant.**

FIGURÁRE s.f. Acțiunea de *a figura* și rezultatul ei. — V. **figura.**

FIGURÁT, -Ă, *figurați, -te*, adj. (Despre cuvinte, expresii sau despre sensul lor) Folosit cu alt înțeles decât cel obișnuit, propriu, de obicei pentru obținerea unor efecte stilistice. ✧ (Substantivat, n.) *La figurat* = într-un sens deosebit de cel propriu. ✦ (Despre stil, limbă etc.) Care conține (multe) figuri poetice; figurativ. — Din fr. **figuré,** lat. **figuratus.**

FIGURATÍV, -Ă, *figurativi, -e*, adj. **1.** Care conține (multe) figuri de stil; figurat. **2.** (Despre unele arte) Care se bazează pe reprezentarea plastică și ușor identificabilă a ființelor și obiectelor din realitate. ✦ P. gener. Care constituie reprezentarea unui lucru. *Plan figurativ.* — Din fr. **figuratif.**

FIGURÁȚIE, *figurații*, s.f. Ansamblul figuranților (într-o reprezentație, într-un film etc.). ✧ Expr. *A face figurație* = a avea rol de figurant. — Din fr. **figuration,** lat. **figuratio.**

FIGÚRĂ, *figuri*, s.f. **1.** Înfățișare a feței, a obrazului cuiva; chip, față, obraz. ✧ Expr. *A face figură bună* (sau *rea)* = a face o impresie bună (sau rea) celor din jur. (Fam.) *A face* (cuiva) *figura* = a face (cuiva) o farsă sau o surpriză neplăcută. *A face figură de...* = a avea aerul de..., a fi considerat (sau a ține să fie considerat) drept... **2.** Imagine plastică a unei ființe sau a unui obiect, redată prin desen, pictură, sculptură etc. ✧ *Figură geometrică* = reprezentare plană ori în spațiu a unor suprafețe, corpuri, drepte, segmente, unghiuri sau a altor elemente geometrice. ✦ (La jocul de cărți) Carte care reprezintă diverse personaje (valet, damă etc.). ✦ (La șah) Fiecare dintre piesele de joc, având forme caracteristice. ✦ Grămadă de nisip, de pietriș etc., care a fost clădită în formă de corp geometric regulat, pentru a i se putea calcula mai ușor volumul. **3.** Persoană; (în special) persoană purtătoare a unor caractere individuale sau sociale proprii; tip, personalitate. **4.** (În sintagmele) *Figură de stil* (sau *poetică)* = procedeu stilistic prin care se modifică înțelesul propriu al unui cuvânt sau se asociază cuvintele în așa fel încât sensurile vechi să se îmbogățească, pentru a da mai multă forță imaginii sau expunerii prezentate. *Figură etimologică* = construcție sintactică în care se alătură două cuvinte înrudite etimologic (de obicei un verb și un substantiv) sau apropiate din punct de vedere semantic. *„Și-a trăit traiul" reprezintă o figură etimologică.* (Log.) *Figură silogistică* = formă de silogism specificată de poziția termenului mediu în premise. **5.** Poziție sau ansamblu de poziții și de mișcări la dans, la balet, la scrimă, la patinaj etc. — Din fr. **figure,** lat. **figura.**

FIGURÍNĂ, *figurine*, s.f. Statuetă de marmură, de bronz, de porțelan etc.; bibelou. — Din fr. **figurine.**

FÍICĂ, *fiice*, s.f. Persoană de sex feminin, considerată în raport cu părinții săi; fată. — **Fie**^{2} + suf. *-ică*.

FIÍNDCĂ conj. (Arată legătura cauzală dintre afirmația din propoziția regentă și cea din propoziția subordonată) Pentru că, deoarece; de vreme ce. — **Fiind** *(< fi)* + **că.**

FIINȚÁ, *ființez*, vb. I. Intranz. A exista; a-și desfășura activitatea. [Pr.: *fi-in-*] — Din **ființă.**

FIINȚÁRE, *ființări*, s.f. Existență, viață, ființă (**2**). [Pr.: *fi-in-*]. — V. **ființa.**

FIÍNȚĂ, *ființe,* s.f. **1.** Tot ceea ce are viață (și se mișcă); viețuitoare, vietate. ✦ Spec. Om; persoană. **2.** Existență; viață. ✧ *În ființă* = **a)** (loc. adj.) existent; **b)** (loc. adv.) în realitate, aievea. ✧ Expr. *A da ființă* = **a)** a da viață, a naște; **b)** a realiza, a făuri, a concretiza. **3.** (Fil.) Temei necesar, autosuficient, perfect, etern, identificat cu Binele și Dumnezeu; cea mai generală proprietate a oricărei realități, formând obiectul cercetării metafizice. — **Fi** + suf. *-ință.*

FILÁ, *filez*, vb. I. **1.** Tranz. A răsuci fibrele dintr-un material textil (bumbac, cânepă etc.) pentru a-l transforma în fire; a toarce. **2.** Tranz. A răsfira în mână, încet și una câte una, cărțile de joc (astfel încât să se vadă numai inițialele din colțul din stânga de sus). **3.** Tranz. A tăia într-un anumit fel șuvițe dintr-un păr prea des. **4.** Tranz. A desfășura lent lanțul ancorei, o parâmă etc. (în momentul acostării sau plecării navei). **5.** Intranz. (Despre lămpi cu fitil) A arde rău, pâlpâind și scoțând fum. **6.** Tranz. A urmări în mod discret pe cineva (fără ca cel urmărit să observe). — Din fr. **filer,** lat. **filare.**

FILACTÉRĂ, *filactere*, s.f. **1.** Talisman purtat de vechii evrei, constând dintr-un pergament pe care erau scrise versetele din „Tora". **2.** Banderolă conținând scurte texte caracteristice personajelor interpretate de către actorii medievali. [Var.: **filactériu** s.n.] — Din fr. **phylactère.**

FILACTÉRIU s.n. v. **filacteră.**

FILÁDĂ, *filade*, s.f. Broșură, carte de proporții reduse. — Din ngr. **filláda.**

FILALÍU s.n. (Înv.) Pânză foarte fină și subțire din care se făceau șervete, cămăși etc. — Et. nec.

FILAMÉNT, *filamente*, s.n. **1.** Formație în formă de fir lung și subțire a unor celule din țesuturile animale sau vegetale. ✦ Spec. Piciorușul sau codița staminei. **2.** Fir metalic foarte subțire din interiorul becurilor electrice sau al tuburilor electronice, care devine incandescent la trecerea curentului electric. — Din fr. **filament,** lat. **filamentum.**

FILAMENTÓS, -OÁSĂ, *filamentoși, -oase*, adj. Care are filamente (**1**), format din filamente; cu aspect de filamente. — Din fr. **filamenteux.**

FILANTRÓP, -OÁPĂ, *filantropi, -oape*, s.m. și f. Persoană care face acte de filantropie; om darnic, generos (cu cei săraci). — Din fr. **philanthrope.**

FILANTRÓPIC, -Ă, *filantropici, -ce*, adj. Care ține de filantropie sau de filantrop, privitor la filantropie sau la filantrop. — Din fr. **philanthropique.**

FILANTROPÍE s.f. Acțiune de binefacere întreprinsă în folosul oamenilor săraci. — Din fr. **philanthropie.**

FILANTROPÍSM s.n. **1.** (Rar) Filantropie. **2.** Curent pedagogic întemeiat în a doua jumătate a sec. XVIII pe baza principiilor lui Rousseau. — **Filantropie** + suf. *-ism.*

FILÁRE, *filări*, s.f. Acțiunea de *a fila* și rezultatul ei. — V. **fila.**

FILÁRIA s.f. v. **filarie.**

FILÁRIE, *filarii,* s.f. Nume dat mai multor viermi lungi și subțiri ca o ață, care trăiesc paraziți la oameni și animale *(Filaria)*. [Pr.: *-ri-e.* — Var.: *filária* s.f.] — Din lat. **Filaria** [bancrofti], denumirea științifică a viermelui.

FILARIÓZĂ s.f. Boală provocată prin localizarea în organism a filariei și care se manifestă prin abcese, umflarea membrelor inferioare etc. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **filariose.**

FILARMÓNIC, -Ă, *filarmonici, -ce*, adj., s.f. **1.** Adj. Care se referă la activitatea de răspândire a culturii muzicale prin concerte, recitaluri, spectacole muzicale. ✧ *Societate filarmonică* = (în trecut) asociație de muzicieni, profesioniști sau amatori. **2.** S.f. Instituție al cărei scop este cultivarea și răspândirea muzicii prin concerte, recitaluri, spectacole muzicale etc. ✦ Orchestră simfonică aparținând unei astfel de instituții. — Din fr. **philharmonique.**

FILARMONÍST, -Ă, *filarmoniști, -ste*, s.m. și f. (Rar) Membru al unei orchestre filarmonice. — **Filarmon**[ică] + suf. *-ist.*

FILÁT^{1} s.n. Faptul de *a fila.* — V **fila.**

FILÁT^{2}**, -Ă,** *filați, -te*, adj. (Despre fibrele textile) Care a fost răsucit și transformat în fire; tors^{3}. — V. **fila.**

FILATÉLIC, -Ă, *filatelici, -ce*, adj. Care aparține filateliei, privitor la filatelie; de filatelist. — Din fr. **philatélique.**

FILATELÍE s.f. Colecționare (și studiere) a mărcilor poștale. — Din fr. **philatélie.**

FILATELÍST, -Ă, *filateliști, -ste*, s.m. și f. Persoană care se ocupă cu filatelia, colecționar de mărci poștale. — Din fr. **philatéliste.**

FILATÓR, -OÁRE, *filatori, -oare*, s.m. și f. Muncitor specializat în filarea fibrelor textile. — Din fr. **filateur.**

FILATÚRĂ, *filaturi*, s.f. Unitate industrială care se ocupă cu transformarea fibrelor textile în fire; torcătorie; întreprindere în care se desfășoară această transformare. — Din fr. **filature.**

FÍLĂ, *file*, s.f. Fiecare dintre foile care alcătuiesc un caiet, o carte etc. formată din două pagini; *p. ext.* pagină. ✧ Expr. *A cerceta* (o lucrare) *filă cu filă* = (a cerceta, a verifica o lucrare) amănunțit, de la un capăt la altul, cu mare atenție. — Din ngr. **fílon.**

FÍLDEȘ, (**1**) *fildeși*, s.m., (**2**) *fildeșuri*, s.n. **1.** S.m. Fiecare dintre colții unui elefant. ✦ (Înv.) Elefant. **2.** S.n. Substanță osoasă de culoare albă din care sunt alcătuiți colții de elefant și din care se fac diferite obiecte ornamentale, de toaletă etc.; ivoriu; *p. restr.* obiect confecționat dintr-o astfel de substanță. ✧ *Fildeș animal* (sau *artificial)* = substanță asemănătoare cu fildeșul (**2**), obținută prin macerarea oaselor de animale în clorură de var. *Fildeș vegetal* = material foarte dur, extras din semințele unor palmieri, servind la fabricarea nasturilor. — Din tc. **fildiși.**

FILDEȘÍU, -ÍE, *fildeșii*, adj. (Rar) Alb ca fildeșul (**2**). — **Fildeș** + suf. *-iu*.

FILÉ, *fileuri*, s.n. Carne de calitate superioară din lungul șirei spinării unei vite, unui porc sau unui pește; preparat alimentar pregătit din astfel de carne. ✧ (Adjectival) *Mușchi file*. — Din fr. **filet.**

FÍLER^{1}**,** *fileri*, s.m. Monedă divizionară în Ungaria, valorând a suta parte dintr-un forint. — Din magh. **filer.**

FILÉR^{2} s.m. Material pulverulent (praf de calcar, de var stins, negru de fum etc.) folosit pentru a mări consistența, adezivitatea și stabilitatea termică a unor materiale. — Din fr., engl. **filler.**

FILÉT, *filete,* s.n. **1.** Șanț elicoidal prelucrat pe suprafața exterioară sau interioară a unei piese cilindrice ori conice, servind la asamblarea prin înșurubare a piesei; ghivent. **2.** Termen generic pentru formațiuni filiforme. [Pl. și: (**1**) *fileturi*] — Din fr. **filet.**

FILETÁ, *filetez*, vb. I. Tranz. A realiza filete la o piesă. — Din fr. **fileter.**

FILETÁRE, *filetări*, s.f. Acțiunea de *a fileta*. — V. **fileta.**

FILETÁT, -Ă, *filetați, -te*, adj. (Despre piese tehnice) Care are filet, prevăzut cu filet. — V. **fileta.**

FILÉU, *fileuri*, s.n. Produs textil cu ochiuri în formă de pătrate, de romburi etc., care servește la confecționarea unor perdele, a unor plase de pescuit, a unor sacoșe etc.; plasă^{1}. ✦ Săculeț făcut dintr-o astfel de rețea, care servește la transportarea cu mâna a unor cumpărături; sacoșă. ✦ Plasă la tenis, volei etc. ✦ Rețea de ață subțire folosită pentru strângerea și menținerea într-un anumit fel a părului pieptănat. [Pl. și: *filee*] — Din fr. **filet.**

FILFIZÓN, *filfizoni*, s.m. (Fam.) Tânăr cu pretenții de eleganță și cu preocupări neserioase. — Probabil alterare din fr. **vive le son** [du canon], refrenul unui cântec revoluționar francez.

FILIÁL, -Ă, *filiali, -e,* adj. (Despre sentimente) De fiu, specific unui fiu; fiesc. [Pr.: *-li-al*] — Din fr. **filial.**

FILIÁLĂ, *filiale*, s.f. **1.** Instituție, întreprindere, asociație, organizație condusă și controlată de o unitate centrală. **2.** Întreprindere controlată de altă întreprindere, cunoscută ca societate-mamă. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **filiale.**

FILIÁȚIE, *filiații,* s.f. **1.** Legătură de rudenie între copii și părinți, descendență; *p. gener.* legătură de rudenie în linie dreaptă. ✦ Fig. Legătură între lucruri, întâmplări, fenomene etc. care derivă unele din celelalte. [Pr.: *-li-a-*. — Var.: **filiațiúne** s.f.] — Din fr. **filiation.**

FILIAȚIÚNE s.f. v. **filiație.**

FILIÉRĂ, *filiere*, s.f. **1.** Placă de oțel perforată prin care se trage în fire (sau în bare) un material (metalic) ductil. ✦ Piesă de metal cilindrică, având fundul prevăzut cu orificii, prin care se trage în fire soluția de mătase artificială sau de fibre textile obținută pe cale chimică. **2.** Dispozitiv folosit pentru tăierea unui filet (**1**). **3.** Fig. Succesiune de mijloace, de trepte, de etape etc. care intervin până la un anumit rezultat. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **filière.**

FILIFÓRM, -Ă, *filiformi, -e*, adj. Care are forma unui fir. — Din fr. **filiforme.**

FILIGEÁN s.n. v. **felegean.**

FILIGRÁN, *filigrane*, s.n. **1.** Lucrătură artistică de orfevrărie, asemănătoare ca aspect cu o dantelă, realizată din fire subțiri de aur, de argint etc. sudate între ele. **2.** Marcă transparentă imprimată în timpul procesului de fabricație în structura unei hârtii. [Var.: **filigránă** s.f.] — Din fr. **filigrane.**

FILIGRANÁ, *filigranez*, vb. I. Tranz. **1.** A prelucra un metal prețios sub formă de filigran (**1**). **2.** A aplica un filigran (**2**) în timpul fabricării hârtiei. — Din fr. **filigraner.**

FILIGRANÁRE, *filigranări,* s.f. Acțiunea de *a filigrana* și rezultatul ei. — V. **filigrana.**

FILIGRANÁT, -Ă, *filigranați, -te*, adj. **1.** (Despre obiecte de orfevrărie) Lucrat în filigran (**1**). **2.** (Despre hârtie) Cu filigran (**2**). — V. **filigrana.**

FILIGRÁNĂ s.f. v. **filigran.**

FILIGRANÍST, *filigraniști,* s.m. Specialist în filigrane (**1**). — **Filigran** + suf. *-ist.*

FILIGRANOLÓG, -Ă, *filigranologi, -ge*, s.m. și f. Specialist în filigranologie. — Din **filigranologie** (derivat regresiv).

FILIGRANOLOGÍE s.f. Cercetare a filigranelor (**2**). — Din it. **filigranologia.**

FILIGRANOSCÓP, *filigranoscoape*, s.n. Baie mică de sticlă în care se umezesc timbrele pentru a le studia filigranul. — Din fr. **filigranoscope.**

FILIMÍCĂ, *filimele,* s.f. Plantă erbacee decorativă și medicinală, cu miros plăcut și puternic, cu flori galbene-aurii sau galbene-roșietice *(Calendula officinalis).* [Pl. și: *filimici*] — Et. nec.

FILIÓQUE s.n. Formulă dogmatică exprimând dubla purcedere a Duhului Sfânt de la Tatăl și de la Fiul. [Pr.: *fi-li-ó-cve*] — Cuv. lat.

FILÍPICĂ, *filipice*, s.f. (Livr.) Discurs violent și cu caracter acuzator, rostit împotriva unei persoane. — Din fr. **philippique.**

FILIPINÉZ, -Ă, *filipinezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația statului Filipine sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține statului Filipine ori filipinezilor (**1**), referitor la Filipine ori la filipinezi. — **Filipine** (n. pr.) + suf. *-ez.*

FILISTEÁN, *filisteni*, s.m. Persoană care făcea parte dintr-o populație antică stabilită în sec. XIII-XII î.H. în sudul Palestinei, pe țărmul Mării Mediterane. — Din fr. **Philistins.**

FILISTÍN, *filistini*, s.m. (Livr.) Om mulțumit de sine, fățarnic, laș, mărginit. — Din fr. **philistin.**

FILISTINÍSM s.n. (Livr.) Concepție sau atitudine de filistin. — Din fr. **philistinisme.**

FILM, *filme*, s.n. **1.** Bandă flexibilă de celuloid, transparentă și subțire, acoperită cu un strat de material sensibil la acțiunea luminii, pe care se formează o imagine fotografică și care se folosește în fotografie, în radiografie etc. ✦ (Cin.) Peliculă lungă pe care sunt înregistrate pe cale fotografică și în momente succesive imagini statice sau în mișcare, precum și sunete, pentru a fi apoi proiectate pe un ecran. **2.** Gen de artă constând din realizarea și proiectarea pe un ecran cinematografic a unui film (**1**); creație cinematografică. **3.** Strat subțire dintr-un material lichid, solid sau gazos, întins pe suprafața unui obiect solid sau lichid; peliculă. **4.** (Fig.) Desfășurare, prezentare. — Din fr. **film.**

FILMÁ, *filmez*, vb. I. Tranz. A înregistra imagini succesive pe o peliculă cinematografică sau pe un suport magnetic; a cinematografia. — Din fr. **filmer.**

FILMÁRE, *filmări*, s.f. **1.** Acțiunea de *a filma* și rezultatul ei. **2.** (În sintagmele) *Filmări combinate* = procedee cinematografice bazate pe folosirea unor aparate de filmat și pe procese de prelucrare speciale, în scopul obținerii celor mai diverse efecte. *Filmare inversă* = procedeu de filmare combinată constând în inversarea ordinii cronologice a tuturor evenimentelor din secvență. — V. **filma.**

FILMFONOGRÁF, *filmfonografe*, s.n. Aparat folosit în studiourile cinematografice pentru redarea înregistrărilor de pe diferite benzi în faza finală a realizării unui film. — Din engl. **film phonographe.**

FÍLMIC, -Ă, *filmici, -ce*, adj. De film; cinematografic. — Din fr. **filmique,** engl. **filmic.**

FILMOGRAFÍE, *filmografii,* s.f. Totalitatea filmelor realizate de un producător, interpret, regizor etc. — Din fr. **filmographie.**

FILMOLÓGIC, -Ă, *filmologici, -ce*, adj. De filmologie. — Din fr. **filmologique.**

FILMOLOGÍE s.f. Disciplină care studiază arta cinematografică și legăturile ei cu societatea. — Din fr. **filmologie.**

FILMOTÉCĂ, *filmoteci*, s.f. **1.** Colecție de filme cinematografice clasate într-o ordine sistematică. **2.** Loc special amenajat pentru păstrarea filmelor cinematografice. — Din fr. **filmothèque.**

FILO- Element de compunere însemnând „prieten”, „iubitor”, care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din fr. **philo-.**

FILODÉNDRON, *filodendroni*, s.m. Plantă decorativă originară din regiunile ecuatoriale, cu rădăcini aeriene și cu frunze mari, late și adânc crestate *(Monstera deliciosa).* [Acc. și: *filodendrón*] — Din fr. **philodendron.**

FILODÓRMĂ, *filodorme*, s.f. Sumă de bani pretinsă în mod ilegal de cineva în schimbul unui avantaj; filotim (**2**). — Din ngr. **filodórima.**

FILOGENÉTIC, -Ă, *filogenetici, -ce*, adj. (Biol.) Care aparține filogeniei, privitor la filogenie. — Din fr. **phylogénétique.**

FILOGENÉZĂ s.f. (Biol.) Filogenie. — Din fr. **phylogenèse.**

FILOGENÍE s.f. **1.** Procesul evoluției formelor organice ori a unui grup de animale sau de plante în cursul dezvoltării istorice a lumii vii; filogeneză. **2.** Ramură a biologiei care cercetează filogenia (**1**). — Din fr. **phylogénie.**

FILOGENÍST, -Ă, *filogeniști, -ste*, s.m. și f. Specialist în filogenie (**2**). — Din fr. **phylogéniste.**

FILOLÓG, -Ă, *filologi, -ge*, s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în filologie. — Din fr. **philologue.**

FILOLÓGIC, -Ă, *filologici, -ce,* adj. Care aparține filologiei sau filologului, privitor la filologie sau la filolog. ✧ (Adverbial) *Studiază filologic un text*. — Din fr. **philologique.**

FILOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu studiul culturii scrise a popoarelor, în special cu studiul textelor vechi și al operelor literare din punctul de vedere al limbii, al influențelor suferite, al modului în care s-au transmis și al autenticității, precum și cu editarea lor. — Din fr. **philologie.**

FILOMÉLĂ, *filomele*, s.f. (Înv.) Privighetoare. — Din fr. **philomèle.**

FILÓN, *filoane*, s.n. Corp geologic tabular format în crăpăturile scoarței Pământului prin injecția și consolidarea magmei sau prin depunerea unor minerale din soluții hidrotermale; vână. — Din fr. **filon.**

FILONICHÍE, *filonichii*, s.f. (Înv.) Discuție aprinsă; ceartă, dispută. — Din ngr. **filonikía.**

FILOSÓF, -OÁFĂ, *filosofi, -oafe,* s.m. și f. **1.** Persoană care se ocupă sistematic cu studiul filosofiei, care are ca profesie filosofia; persoană care are o concepție filosofică proprie; gânditor. **2.** (Pop.) Om învățat, priceput în toate; *spec.* astrolog. **3.** Persoană care are o atitudine înțeleaptă față de viață. [Var.: **filozóf, -oáfă** s.m. și f.] — Din ngr. **philósophos,** fr. **philosophe.**

FILOSOFÁ, *filosofez*, vb. I. Intranz. (Fam.) A face reflecții asupra vieții și problemelor ei. [Var.: **filozofá** vb. I] — Din fr. **philosopher,** lat. **philosophari.**

FILOSOFÁLĂ, *filosofale*, adj. (În sintagma) *Piatră filosofală* = **a)** substanță imaginară despre care alchimiștii credeau că are forța miraculoasă de a transforma metalele în aur; **b)** *fig.* lucru imposibil de aflat; lucru, descoperire de o importanță capitală. [Var.: **filozofálă** adj.] — Din fr. **philosophale.**

FILOSOFÁRE, *filosofări*, s.f. Faptul de *a filosofa*. [Var.: **filozofáre** s.f.] — V. **filosofa.**

FILOSÓFIC, -Ă, *filosofici, -ce*, adj. Care aparține filosofiei, privitor la filosofie, caracteristic filosofului; care dovedește, exprimă înțelepciune. [Var.: **filozófic, -ă** adj.] — Din fr. **philosophique.**

FILOSOFICÉȘTE adv. (Rar) Din punct de vedere filosofic; în mod filosofic; ca un filosof. [Var.: **filozoficéște** adv.] — **Filosofic** + suf. *-ește.*

FILOSOFÍE, *filosofii*, s.f. **1.** Știință constituită dintr-un ansamblu închegat de noțiuni și idei, care interpretează și reflectă realitatea sub aspectele ei cele mai generale; concepție generală despre lume și viață. **2.** Totalitatea concepțiilor și a principiilor metodologice care stau la baza unei discipline sau a unei științe. **3.** (Rar) Atitudine (înțeleaptă) față de întâmplările vieții; mod specific de a privi problemele vieții. **4.** (Fam.) Lucru greu de făcut, problemă greu de rezolvat. [Var.: **filozofie** s.f.] — Din ngr. **philosophia, fr. philosophie.**

FILÓTIM, -Ă, *filotimi, -e,* adj., s.n. (Înv.) **1.** Adj. (Despre oameni) Generos, darnic, galanton. **2.** S.n. Filodormă. [Acc. și: *filotím*] — Din ngr. **filótimos.**

FILOTIMÍE s.f. (Înv.) **1**. Dărnicie, generozitate. **2**. Ambiția de a dobândi stima și prețuirea oamenilor. — Din ngr. **filotimia.**

FILOXÉRĂ, *filoxere*, s.f. **1.** Insectă parazită care distruge rădăcina și frunzele viței-de-vie *(Phylloxera vastatrix)*. **2.** Boală a viței-de-vie provocată de filoxeră (**1**). — Din fr. **phylloxéra.**

FILOZÓF s.m. și f. v. **filosof.**

FILOZOFÁ vb. I. v. **filosofa.**

FILOZOFÁLĂ adj. v. **filosofală.**

FILOZOFÁRE s.f. v. **filosofare.**

FILOZÓFIC, -Ă adj. v. **filosofic.**

FILOZOFICÉȘTE adv. v. **filosoficește.**

FILOZOFÍE s.f. v. **filosofie.**

FILTRÁ, *filtrez*, vb. I. Tranz. **1.** (Tehn.) A separa părțile omogene dintr-un amestec eterogen cu ajutorul unui filtru^1; a trece un fluid printr-un filtru^1 sau prin alt mediu permeabil pentru a-l curăța de impurități, de microbi etc. **2.** (Fiz.) A împiedica trecerea printr-un mediu a unora dintre componentele monocromatice ale luminii incidente. ✦ Refl. (În limbaj curent; despre lumină) A pătrunde, a se strecura (printr-o fereastră, o crăpătură etc.). ✦ A selecta dintr-un complex de

oscilații cu frecvențe diferite oscilațiile care au frecvențe cuprinse între anumite limite. — Din fr. **filtrer.**

FILTRÁBIL, -Ă, *filtrabili, -e*, adj. Care poate fi filtrat. ✧ *Virus filtrabil* = virus foarte mic, care trece prin filtrele[1] cele mai fine și care nu se poate vedea la microscopul obișnuit. — **Filtra** + suf. *-bil.*

FILTRÁJ, *filtraje*, s.n. Filtrare. ✦ Operație prin care se selectează o parte din informația înregistrată într-un computer. — Din fr. **filtrage.**

FILTRÁNT, -Ă, *filtranți, -te,* adj. Care filtrează, care servește la filtrare. — Din fr. **filtrant.**

FILTRÁRE, *filtrări*, s.f. Acțiunea de *a (se) filtra;* filtraj. — V. **filtra.**

FILTRÁT, -Ă, *filtrați, -te*, adj., s.n. **1.** Adj. Care a (fost) trecut prin filtru[1] sau prin alt mediu permeabil. **2.** S.n. Lichid sau soluție care a fost filtrată și nu mai conține materii eterogene sau în suspensie. — V. **filtra.**

FILTRÁȚIE, *filtrații,* s.f. Filtrare. — Din fr. **filtration.**

FÍLTRU[1], *filtre,* s.n. **1.** (Tehn.) Dispozitiv, aparat sau instalație care separă, cu ajutorul unui material filtrant, un fluid de particulele solide aflate în suspensie în masa lui. ✧ *Hârtie (de) filtru* = hârtie poroasă, specială, fabricată din bumbac pur, care servește ca material filtrant. **2.** (Fiz.) Placă de sticlă colorată folosită la unele instrumente optice pentru filtrare. ✦ Sistem de circuite electrice, sonore etc. cu care se selectează, dintr-un complex de oscilații cu frecvențe diferite, oscilațiile cu frecvențele cuprinse între anumite limite. **3.** Aparat electric cu ajutorul căruia se filtrează cafeaua; *p. ext.* cafea obținută în acest fel. **4.** (În sintagma) *Filtru total* = control efectuat de organele de poliție pe o arteră de circulație, la toate vehiculele. [Pl. și: *filtruri*] — Din fr. **filtre.** Cf. it. f i l t r o.

FÍLTRU[2], *filtre*, s.n. (Livr.) Băutură căreia i se atribuie puteri miraculoase, printre care și aceea de a inspira iubire. — Din fr. **philtre.**

FILȚ, (**3**) *filțuri*, s.n. **1.** Pâslă fină făcută din păr de iepure, care servește la confecționarea pălăriilor. **2.** Țesătură specială făcută din lână împâslită și folosită la fabricarea filtrelor[1], ca izolator fonic etc. **3.** Obiect confecționat din filț (**1**). — Din germ. **Filz.**

FIN[1], -Ă, *fini, -e*, adj. **1.** Care este foarte mic; (mic și) delicat, plăcut la aspect, gingaș. ✦ (Despre țesături) Foarte subțire (și străveziu). **2.** De (cea mai) bună calitate (în ceea ce privește materialul și execuția). ✦ (Rar; despre metale) Curat, pur, neamestecat. **3.** Fig. (Despre gânduri, idei) Subtil, ingenios; (despre organe de simț sau simțuri) care percepe cele mai mici nuanțe; ager, sensibil. ✦ (Despre zâmbet) Abia perceptibil. ✦ (Despre oameni) Cu purtări alese. — Din fr. **fin.**

FIN[2], -Ă, *fini, -e*, s.m. și f. Persoană considerată în raport cu nașii săi (de botez sau de cununie). — Lat. ***filianus.**

FINÁL, -Ă, *finali, -e*, adj., s.n., s.f. **1.** Adj. Care reprezintă sfârșitul, încheierea, care marchează ultima fază (a unei lucrări, a unui proces, a unei acțiuni, a unui eveniment etc.); care se află în urmă, la sfârșit. ✦ (Substantivat, f.) Ornament tipografic care se plasează la sfârșitul unei cărți, al unui capitol etc. ✦ (Substantivat, f.) Sunet de la sfârșitul unui cuvânt, al unei propoziții etc. **2.** S.n. Încheiere, sfârșit al unei acțiuni, al unei întâmplări, al unei lucrări etc. **3.** S.f. Ultima fază a unei competiții sportive, a unui concurs artistic, științific etc. cu caracter eliminatoriu, în care învingătorul devine câștigătorul oficial. **4.** Adj. (Lingv.; despre propoziții, complemente, conjuncții) Care indică scopul, finalitatea. — Din fr. **final,** lat. **finalis.**

FINALÍSM s.n. (Fil.) Doctrină care explică evenimentele din diferite domenii și din întregul univers prin cauze finale. — Din fr. **finalisme.**

FINALÍST, -Ă, *finaliști, -ste*, s.m. și f., adj. **1**. S.m. și f. Sportiv sau echipă care participă la disputarea unei finale (**3**). **2.** S.m. și f. Adept al finalismului. **3.** Adj. Care aparține finalismului, privitor la finalism. — Din fr. **finaliste.**

FINALITÁTE s.f. Scop pentru realizarea căruia se desfășoară o acțiune sau o activitate. ✦ Tendință sau orientare a cuiva sau a ceva spre un anumit scop. — Din fr. **finalité.**

FINALIZÁ, *finalizez*, vb. I. Tranz. A duce, a realiza ceva până la sfârșit; a încheia ceva prin atingerea scopului. — **Final** + suf. *-iza.*

FINALIZÁRE, *finalizări*, s.f. Acțiunea de *a finaliza* și rezultatul ei. — V. **finaliza.**

FINALIZÁT, -Ă, *finalizați, -te*, adj. (Despre lucrări) Terminat, dus până la capăt. — V. **finaliza.**

FINALMÉNTE adv. În cele din urmă. — Din fr. **finalement,** it. **finalmente.**

FINANCIÁR, -Ă, *financiari, -e*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de organizarea finanțelor, privitor la finanțe, la circulația banilor, a creditului etc.; *p. ext.* bănesc. ✧ *Operație financiară* = activitate întreprinsă pe piața financiară în scopul furnizării de capitaluri proprii sau de împrumut pe termen lung. *Sistem financiar* = ansamblul instituțiilor bancare și de credit la nivel macroeconomic. *Administrație financiară* = instituție guvernamentală însărcinată cu gestionarea resurselor financiare ale serviciilor publice centrale și locale. **2.** S.m. și f. Specialist în operații financiare (**1**). **3.** S.m. și f. Persoană care deține capital financiar. [Pr.: *-ci-ar*] – Din fr. **financier.** Cf. it. f i n a n z i a r i o.

FINANȚÁ, *finanțez*, vb. I. Tranz. A întreține sau a susține cu bani o persoană, o instituție, o întreprindere etc. ✦ (Fam.) A împrumuta pe cineva cu bani. — Din fr. **financer.**

FINANȚÁRE, *finanțări*, s.f. Acțiunea de *a finanța* și rezultatul ei. ✦ Alocare de fonduri din surse particulare, ale bugetului de stat sau de la organisme și instituții internaționale, în scopul creării și funcționării unei întreprinderi, unui organism sau pentru aplicarea unei politici economice. ✧ *Finanțare internă* = alocare de fonduri din sursele proprii ale unei întreprinderi. *Finanțare externă* = alocare de fonduri pentru finanțarea întreprinderii prin aporturile unor persoane sau instituții străine de aceasta, prin majorări de capital și prin împrumuturi. — V. **finanța.**

FINANȚATÓR, -OÁRE, *finanțatori, -oare*, s.m. și f., adj. (Persoană) care finanțează pe cineva, o instituție, o întreprindere etc. — **Finanța** + suf. *-tor.*

FINÁNȚĂ s.f. v. **finanțe.**

FINÁNȚE s.f. pl. **1.** Totalitatea mijloacelor bănești care se găsesc la dispoziția unui stat, a unei persoane fizice sau juridice. ✧ *Om de finanțe* = **a)** specialist în probleme financiare; **b)** deținător de capitaluri. (La sg.) *Marea finanță* = deținătorii marilor capitaluri financiare. ✦ Totalitatea mijloacelor bănești ale unei întreprinderi. ✦ (Fam.) Averea în bani a unei persoane particulare. **2.** Știință care studiază modul de constituire și de repartizare a fondurilor exprimate în formă bănească, precum și fluxurile bănești și relațiile de natură economică implicate în acest proces. (**1**). [Var.: **finánță** s.f.] — Din fr. **finance,** it. **finanza.**

FINANȚÍST, *finanțiști,* s.m. Specialist în domeniul finanțelor. — Din fr. **financiste.**

FÍNE s.n. Sfârșit. ✧ Loc. adv. *În fine* = **a)** în sfârșit; **b)** în concluzie. — Din it. **fine,** fr. **fin, enfin.**

FINÉT, (**2**) *fineturi*, s.n. **1.** Țesătură pufoasă de bumbac din care se confecționează mai ales obiecte de lenjerie. **2.** Obiect de îmbrăcăminte confecționat din finet (**2**). — Din fr. **finette.**

FINÉȚE, (**2**) *finețuri*, s.f. **1.** Însușire a ceea ce este fin[1], delicat, plăcut la aspect, foarte subțire sau de foarte bună calitate. ✦ Raportul dintre lungimea unui fir textil și greutatea lui, care indică finețea (**1**) firului respectiv. ✦ Cantitatea de metal prețios dintr-un aliaj, care exprimă finețea (**1**) aliajului. **2.** Mărime ce caracterizează calitatea reproducerii detaliilor într-o imagine. **3.** Fig. Subtilitate, ingeniozitate. ✦ (La pl.) Rafinament. — Din fr. **finesse.**

FINÍ, *finesc*, vb. IV. Tranz. (Înv.) A sfârși, a isprăvi, a termina. — Din fr. **finir,** lat. **finire.**

FINISÁ, *finisez*, vb. I. Tranz. A executa ultimele operații asupra unui produs sau a unei lucrări, pentru a le da forma sau aspectul definitiv. — Din fr. **finir** (după *finisaj).*

FINISÁJ, *finisaje*, s.n. Finisare. — Din fr. **finissage.**

FINISÁRE, *finisări*, s.f. Acțiunea de *a finisa* și rezultatul ei; finisaj. — V. **finisa.**

FINISÁT, -Ă, *finisați, -te*, adj. (Despre produse, lucrări etc.) Care a căpătat formă definitivă datorită finisării. — V. **finisa.**

FINISÓR, -OÁRE, *finosori, -oare*, s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Muncitor specializat în operațiile de finisare. **2.** S.n. Mașină care se folosește pentru executarea îmbrăcămintei de asflat sau de beton a șoselelor. — Din fr. **finisseur.**

FÍNIȘ, *finișuri*, s.n. Parte finală a unei curse sportive, parcursă cu efort maxim în vederea obținerii unei performanțe cât mai bune. — Din engl., fr. **finish.**

FINÍT, -Ă, *finiți, -te*, adj. **1.** Care are o existență limitată. ✦ (Substantivat, n.) Categorie filosofică ce se referă la stările relative ale materiei, care au o existență limitată și se pot transforma unele într-altele. **2.** (Despre produse, mărfuri etc.) Care a trecut prin toate fazele de prelucrare. — V. **fini.** Cf. fr. f i n i, it. f i n i t o.

FINITÍSM s.n. Concepție metafizică care susține că universul este mărginit. — Din fr. **finitisme.**

FINLANDÉZ, -Ă, *finlandezi, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Finlandei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Finlandei sau finlandezilor (**1**), privitor la Finlanda ori la finlandezi. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de finlandezi (**1**). — Din fr. **finlandais,** it. **finlandese.**

FÍNO-ÚGRIC, -Ă, *fino-ugrici, -ce*, adj. **1.** (În sintagma) *Limbă fino-ugrică* = (la pl.) familie de limbi din nordul și din centrul Europei și din nordul Asiei, din care fac parte finlandeza, maghiara etc.; (și la sg.) limbă aparținând acestei familii. **2.** Care aparține limbilor fino-ugrice, privitor la aceste limbi. *Studii fino-ugrice*. — După fr. **finno-ougrien,** germ. **finnisch-ugrisch.**

FIÓLĂ, *fiole*, s.f. Flacon (mic) de sticlă, cu gâtul strâmt, închis ermetic, în care se păstrează de obicei medicamente (în special lichide sau pulberi sterile injectabile); ampulă. [Pr.: *fi-o-*] — Din fr. **fiole.**

FIÓNC s.n. v. **fiong.**

FIÓNG, *fionguri*, s.n. (Înv. și reg.) Fundă (făcută din panglici cu ciucuri) purtată de femei ca podoabă (pe cap). [Var.: **fiónc** s.n.] — Din ngr. **fiónkos,** tc. **fiyonga.**

FIÓR, *fiori*, s.m. Senzație (ușoară) de frig (însoțită de tremur); *p. ext.* emoție vie provocată de un sentiment puternic (mai ales de frică); zguduire nervoasă. [Pr.: *fi-or.* — Pl. și: *fioruri*] — Lat. **febris.**

FIÓRD, *fiorduri*, s.n. Golf marin îngust, sinuos și intrat adânc în uscat, cu maluri abrupte și înalte. [Pr.: *fi-ord*] — Din fr. **fjord.**

FIORÍN s.m. v. **florin.**

FIORÍNT s.m. v. **florin.**

FIORITÚRĂ, *fiorituri*, s.f. Ornament muzical constând dintr-o notă sau dintr-un grup de note, indicate de obicei cu semne muzicale mai mici decât cele obișnuite, care se adaugă la fraza muzicală principală pentru a o înfrumuseța. [Pr.: *fi-o-*] — Din it. **fioritura.**

FIORÓS, -OÁSĂ, *fioroși, -oase*, adj. Care inspiră spaimă, frică, groază; înspăimântător, groaznic, îngrozitor. ✧ (Legat de un adjectiv sau de un adverb prin prep. „de”, formează superlativul absolut) *Fioros de urât*. ✦ (Adverbial) În mod înspăimântător, îngrozitor. [Pr.: *fi-o-*] — **Fior** + suf. *-os*.

FIR, *fire*, s.n. **1.** Produs de formă lungă și subțire, obținut prin toarcerea manuală sau mecanizată a unor fibre textile; *p. restr.* fibră textilă. ✧ *Fir cu plumb* = dispozitiv pentru determinarea sau verificarea direcției verticale, format dintr-o sfoară subțire având atârnată la un capăt o greutate metalică. *Firul apei* = linie imaginară de la suprafața unui curs de apă, care unește punctele de viteză maximă ale acestuia. ✧ Expr. *A se ține* (sau *a sta, a atârna) (numai) într-un fir de ață* (sau *de păr)* = **a)** a fi pe punctul de a se rupe; **b)** a fi în mare primejdie sau aproape de moarte. *Fir conducător* (sau *călăuzitor)* = direcție de urmat; linie (de conduită). ✦ Fig. Idee, tendință care apare cu consecvență de-a lungul unei acțiuni, al unei opere etc.; mod de desfășurare (neîntreruptă) a unei acțiuni, a unui proces etc. **2.** Sârmă de telefon, de telegraf etc., alcătuită din două, uneori din trei conductoare subțiri, izolate și de obicei răsucite; *p. gener.* orice corp solid în care lungimea este cu mult mai mare în raport cu dimensiunea secțiunii transversale. **3.** Șuviță subțire de aur, de argint etc., de forma unui fir (**1**), folosită la cusături artistice. **4.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „de”) Fiecare dintre elementele, de forma unui fir (**1**) lung și subțire, care alcătuiesc părul, iarba etc.; *p. ext.* exemplar dintr-o specie de plante erbacee de același fel; (în special) floare dintr-o specie de flori de același fel. ✧ Loc. adv. *Fir cu* (sau *de) fir* = bucată cu bucată. *De-a fir a păr* sau *de-a firu-n păr, din fir până-n ață* = cu de-amănuntul, cu minuțiozitate. ✦ Bob, grăunte (de nisip, de mac etc.). ✧ Loc. adv. *Fir cu fir* = fiecare bob în parte, bob cu bob. ✦ Fig. (Rar) Fărâmă, pic. — Lat. **filum.**

FIRÁV, -Ă, *firavi, -e*, adj. Care are o constituție delicată; slăbuț, plăpând, gingaș. ✦ Fig. (Cam) slab din punctul de vedere al calității, al temeiniciei. *Argumentație firavă*. [Acc. și: *firav*] — Din *sl. **chyravŭ** „bolnăvicios” *(< chyra* „boală”), apropiat de *fir*.

FÍRE, *firi*, s.f. **1.** Natura înconjurătoare; lumea. ✧ Loc. adv. *Peste fire* = extraordinar; în cel mai înalt grad. **2.** Structură psihică și morală a unei ființe; caracter, temperament. **3.** Minte, cuget; cumpăt. ✧ Loc. adj. *În toată firea* = ajuns la dezvoltare deplină, matur; în deplinătatea facultăților mintale, serios. ✧ Expr. *A-și veni în fire* = a-și reveni (după un șoc, o emoție puternică, un leșin). *A scoate* (pe cineva) *din fire* = a enerva (pe cineva), a înfuria, a scoate din sărite, din răbdări. *A-și ține* (sau *a-și păstra) firea* = a se stăpâni, a-și păstra cumpătul. *A-și pierde firea* sau *a se pierde cu firea* = a nu se mai putea stăpâni, a-și pierde cumpătul. *A se prăpădi cu firea* = a face tot posibilul; a se strădui; a se consuma foarte mult sufletește. — V. **fi.**

FIRÉSC, -EÁSCĂ, *firești,* adj. **1.** Care este conform legilor naturii; al naturii, din natură. **2.** Care este conform așteptărilor, cum era normal să fie; obișnuit, normal; natural. ✦ (Substantivat, n.) (Situație, împrejurare, comportare plină de) naturalețe. — **Fire** + suf. *-esc*.

FIRÉȘTE adv. Natural, bineînțeles; negreșit, desigur. — **Fire** + suf. *-ește*.

FIRÉT, (**3**) *fireturi*, s.n. **1.** Broderie cusută cu fir de aur sau de argint. **2.** (Rar) Fir de aur sau de argint folosit la cusături și la broderii. **3.** (La pl.) Haine împodobite cu firet (**1**). — **Fir** + suf. *-et.*

FIRÉZ s.n. v. **firiz.**

FIREZÁR, *firezari*, s.m. (Entom.) Prunar[1] *(Rhynchites cupreus)*. — **Firez** + suf. *-ar*.

FIRFIRÍC, *firfirici,* s.m. Monedă mică de argint, a cărei valoare a variat în timp și în spațiu; băncuță. [Var.: **firfiríg** s.m., **firfirícă** s.f.] — Et. nec.

FIRFIRÍCĂ s.f. v. **firfiric.**

FIRFIRÍG s.m. v. **firfiric.**

FIRICÉL, *firicele*, s.n. Diminutiv al lui *fir;* firișor, firuț. — **Fir** + suf. *-icel.*

FIRICÍCĂ, *firicele*, s.f. Plantă erbacee cu peri lânoși, frunze lanceolate și flori strânse mănunchi la vârful tulpinii *(Filago germanica)*. — **Fir** + suf. *-icică*.

FIRÍDĂ, *firide*, s.f. Adâncitură de forma unei ferestre oarbe prevăzută într-un zid, în peretele unei sobe etc., cu scop utilitar sau decorativ; *p. ext.* deschizătură îngustă într-un zid. — Din bg. **firida.**

FIRIMITÚRĂ, *firimituri*, s.f. Bucățică de pâine, de obicei rămasă după ce se taie sau se rupe pâinea; *p. gener.* bucată foarte mică dintr-un aliment. [Var.: **firmitúră** s.f.] — **Fărâmă** + suf. *-ătură* (după *fir).*

FIRÍȘCĂ s.f. v. **firușcă.**

FIRIȘÓR, *firișoare*, s.n. Firicel. — **Fir** + suf. *-ișor.*

FIRITISEÁLĂ, *firitiseli,* s.f. (Fam.) Felicitare adresată cuiva; *p. ext.* petrecere la care se aduc cuiva felicitări. [Var.: (înv.) **hiritiseálă** s.f.] — **Firitisi** + suf. *-eală.*

FIRITISÍ, *firitisesc,* vb. IV (Fam.) A felicita. [Var.: (înv.) **heretisí, hiritisí** vb. IV] — Din ngr. **hiritizó.**

FIRITISÍRE, *firitisiri,* s.f. (Fam.) Faptul de *a firitisi;* felicitare. [Var.: (înv.) **hiritisíre** s.f.] — V. **firitisi.**

FIRÍZ, *firize*, s.n. (Reg.) Fierăstrău de mână. [Pl. și: *firizuri*. — Var.: **firéz** s.n.] — Din magh. **fürész.**

FIRMAMÉNT, *firmamente,* s.n. Boltă cerească; cer[2]. — Din fr. **firmament,** lat. **irmamentum.**

FIRMÁN, *firmane*, s.n. (Înv.) Ordin emis de sultan (prin care erau numiți sau maziliți guvernatorii și domnii depinzând de Imperiul Otoman). — Din tc. **fermān.**

FÍRMĂ, *firme*, s.f. **1.** Inscripție executată pe un zid, pe o placă etc., așezată la intrarea unui magazin, a unei întreprinderi etc. și pe care este indicată denumirea, destinația, caracterul acestora; *p. ext.* placă, panou cuprinzând această inscripție (adesea însoțită sau încadrată de motive și desene ornamentale, lumini etc.). **2.** Numele sau denumirea sub care un comerciant este înmatriculat în registrul comerțului și sub care semnează; *p. gener.* termen generic pentru unități de afaceri, indiferent de forma juridică a acestora. — Din germ. **Firma.**

FIRMITÚRĂ s.f. v. **firimitură.**

FIRMULÍȚĂ, *firmulițe*, s.f. Diminutiv al lui *firmă*. — **Firmă** + suf. *-uliță.*

FÍRNIS, *firnisuri,* s.n. Soluție făcută din ulei vegetal sau din rășini și oxizi metalici, folosită la prepararea vopselelor și a chitului sau drept grund pentru lemnărie. — Din germ. **Firnis.**

FIRÓS, -OÁSĂ, *firoși, -oase*, adj. Care conține (multe) fire, cu aspect de fire. — **Fir** + suf. *-os.*

FIROSCÓS, -OÁSĂ, *firoscoși, -oase,* adj., s.m. și f. (Fam. și pop.; adesea ir.) (Om) priceput la toate, învățat și deștept. — **Filosof** + [din] **fire scos.**

FIRÚȘCĂ s.f. (Bot.; reg.; în compusul) *Firușca-șopârlelor* = mică plantă erbacee, cu flori brune-violete dispuse în spice, care crește în pășuni alpine *(Poa alpina)*. [Var.: **firíșcă** s.f.] — **Fir** + suf. *-ușcă.*

FIRÚȚ, -Ă, *firuțe*, s.n., s.f. **1.** S.n. (Reg.) Firicel. **2.** S.f. Numele mai multor plante erbacee din familia gramineelor, foarte răspândite în vegetația pajiștilor naturale *(Poa)*. — **Fir** + suf. *-uț.*

FÍSĂ, *fise*, s.f. Mică placă de metal, de os, de material plastic etc., care, în baza unei convenții, poate înlocui monede sau poate servi ca marcă de plată în localurile de consumație, la jocurile de cărți etc.; jeton. ✦ (Piesă metalică în formă de) monedă care, introdusă în mecanismul unui automat, declanșează funcționarea acestuia. *Fisă de telefon*. ✧ (Fam.; în expr.) *A-i pica* (sau *cădea) cuiva fisa* = a înțelege repede despre ce este vorba. — Din ngr. **físa.**

FÍSC s.n. **1.** Instrument administrativ al statului, reglementat prin norme juridice, care stabilește și administrează impozitele și taxele ce se cuvin statului de la contribuabili. **2.** Instituție a administrației de stat care se ocupă cu stabilirea, încasarea, urmărirea silită și administrarea impozitelor și taxelor cuvenite statului. — Din fr. **fisc,** it**. fisco.**

FISCÁL, -Ă, *fiscali, -e*, adj. Care aparține fiscului, privitor la fisc, de fisc. ✧ *Agent fiscal* = **a)** funcționar al administrației financiare locale sau centrale; **b)** bancă sau companie care acționează printr-o înțelegere cu alte corporații. *Cod fiscal* = lege care reglementează impozitele și taxele, precizând persoanele care trebuie să le plătească, precum și modul de calcul și de plată al acestora. — Din fr. **fiscal.**

FISCALÍSM s.n. Politică financiară constând în perceperea de la populație, prin diverse sisteme fiscale, a unor impozite și taxe exagerate. — **Fiscal** + suf. *-ism.*

FISCALITÁTE s.f. Ansamblul legilor, reglementărilor și modalităților de impozitare. — Din fr. **fiscalité.**

FISIBILITÁTE s.f. Proprietate a lemnului de a crăpa sau a se despica de-a lungul unei suprafețe paralele cu fibrele, la lovirea în această direcție cu ajutorul unei pene. — Din fr. **fissibilité.**

FISIONÁ, *fisionez*, vb. I. Tranz. A diviza, a scinda un nucleu atomic în mai multe fragmente (cu mase de valori comparabile). [Pr.: *-si-o-*] — Din **fisiune.**

FISIONÁBIL, -Ă, *fisionabili, -e*, adj. (Despre nuclee atomice) Care poate fi fisionat, care se poate fisiona. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **fissionable.**

FISIONÁRE, *fisionări*, s.f. Acțiunea de *a fisiona* și rezultatul ei. [Pr.: *-si-o-*] — V. **fisiona.**

FISIÚNE, *fisiuni*, s.f. Fenomen spontan sau indus de scindare a unui nucleu atomic greu în mai multe produse cu mase cinetice foarte mari. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **fission.**

FISTÍC, (**1**) *fistici*, s.m., (**2**) s.n. **1.** Arbore din țările calde cu flori mici de culoare verde și cu fructe conținând sâmburi comestibili *(Pistacia vera)*. **2.** Fruct al fisticului (**1**), cu sâmburele verde, uleios și plăcut la gust. [Var.: (**2**) **fâstâc** s.m.] — Din tc. **fıstıc,** ngr. **fistíki.**

FISTICHÍU, -ÍE, *fistichii*, adj. **1.** (Înv.) De culoarea fisticului (**2**); verde-gălbui. **2.** (Pop. și fam.) Fig. Curios, ciudat; extravagant. — Din tc. **fıstıkî.**

FÍSTULĂ, *fistule*, s.f. (Med.) Canal format accidental sau în urma unei operații, care comunică spre interior cu o glandă sau cu o cavitate naturală ori patologică și care drenează în afară secrețiile acestora; ulcerație adâncă într-un țesut al organismului. — Din fr. **fistule.**

FISTULÓS, -OÁSĂ, *fistuloși, -oase*, adj. Care are fistule, care formează o fistulă, cu aspect de fistulă. — Din fr. **fistuleux.**

FISURÁ, *fisurez*, vb. I. Tranz. și refl. A produce sau a căpăta fisuri. — Din fr. **fissurer.**

FISURÁRE, *fisurări*, s.f. Acțiunea de *a (se) fisura* și rezultatul ei. — V. **fisura.**

FISURÁT, -Ă, *fisurați, -te,* adj. (Despre corpuri solide) Care are fisuri. — V. **fisura.**

FISÚRĂ, *fisuri*, s.f. **1.** Discontinuitate de forma unei crăpături mici, la suprafața sau în interiorul unei piese, a unui material etc. provenită în urma unei solicitări sau în cursul elaborării. **2.** (Geol.) Crăpătură sau deschizătură tabulară într-o rocă, nedepășind câtiva metri lățime și cu lungimea uneori de ordinul kilometrilor.

3. (Med.) Șanț ori crăpătură normală sau patologică pe suprafața unui organ. — Din fr. **fissure,** lat. **fissura.**

FIȘÁ, *fișez,* vb. I. Tranz. A extrage pe fișe însemnări dintr-o lucrare (științifică) scrisă, în vederea documentării, a elaborării unei opere etc. ✦ A extrage pe fișe datele bibliografice fundamentale privitoare la o carte sau la un periodic, pentru a le așeza în catalogul bibliotecii, a întocmi o bibliografie etc. — Din **fișă.**

FÍȘĂ, *fișe*, s.f. **1.** Foaie (mică) de hârtie sau de carton folosită pentru a face însemnări în cursul unei documentări sau în vederea elaborării unei lucrări; conținutul unei fișe. ✦ (În biblioteci) Foaie de carton de format unitar pe care se trec datele bibliografice fundamentale privitoare la o carte sau la o publicație periodică. ✦ *Fișă personală* = act în care se trec datele personale ale unui salariat. *Fișă de sănătate* = document în care se trec date în legătură cu sănătatea cuiva. *Fișă de evidență* = foaie volantă folosită în lucrările de evidență contabilă pentru urmărirea sistematică a fiecărui mijloc economic, proces sau sursă sub aspectul creșterii, al diminuării și al existenței soldului la o anumită dată. *Fișă tehnologică* = (formular care conține) totalitatea indicațiilor privitoare la fazele unui anumit proces de producție. **2.** (Tehn.) Piesă de la capătul unui cordon de rețea, care se introduce într-o priză, într-un cuplu etc. spre a stabili legătura cu o linie electrică, telefonică etc. — Din fr. **fiche.**

FÍȘCĂ, *fiști*, s.f. (Reg.) Biciușcă; *p. ext.* lovitură dată cu biciușca. — Formație onomatopeică.

FIȘÉT, *fișete,* s.n. Dulap metalic folosit pentru păstrarea în siguranță a unor acte, dosare, documente etc. — Din fr. **fichet.**

FIȘÍC, *fișicuri*, s.n. **1.** Teanc de monede metalice așezate una peste alta și înfășurate în hârtie sub forma unui cilindru. **2.** (Rar) Cornet de hârtie pentru bomboane, alune etc. — Din tc. **fișek.**

FIȘIÉR, *fișiere,* s.n. **1.** Colecție de fișe organizate într-un anumit fel. ✦ (În biblioteci) Catalog. **2.** Dulap sau cutie în care se păstrează fișe. **3.** (Inform.) Colecție de date de același tip grupate sub un nume și reprezentate pe un suport (discuri, benzi magnetice etc.). [Pr.: *-și-er*] — Din fr. **fichier.**

FIȘÍU, *fișiuri*, s.n. (Înv.) Batic subțire de mătase. — Din fr. **fichu.**

FIȘTECÁRE pron. nehot. v. **fiecare.**

FIȘTÉICĂ, *fișteici*, s.f. (Reg.) Bucată de pământ lungă și îngustă; fâșie de pământ (arabil). — Et. nec.

FIT s.n. (Fam.; în expr.) *A trage la fit* = a lipsi de la datorie, în special de la orele de școală; a chiuli. — Cf. rus. k v i t, germ. q u i t t.

FITECÉ adj. pron. nehot. (Pop.) Fiecare, fiece. — **Fie**[1] + **te** + **ce.**

FITECÍNE pron. nehot. (Pop.) Fiecine. — **Fie**[1] + **te** + **cine.**

FITÍL, *fitiluri*, s.n. **1.** Fir de bumbac răsucit sau țesut, în formă de sfoară, șiret, panglică sau tub, care se introduce, spre a fi aprins, în mijlocul lumânărilor, într-un lichid inflamabil din aparatele de iluminat etc. ✦ Fir de bumbac răsucit sau țesut care servește, împreună cu cremenea și amnarul, la aprins. **2.** Șnur muiat într-o substanță inflamabilă, servind în trecut la transmiterea focului pentru aprinderea încărcăturilor la armele de foc, iar azi pentru aprinderea încărcăturilor de exploziv în mine, în cariere etc.; tub făcut din metal sau dintr-un material textil și umplut cu material inflamabil, servind în același scop. ✧ Expr. (Fam.) *A băga* (sau a vârî*) un fitil* (sau *fitiluri)* = a provoca intrigi, discordie. — Din tc. **fitil.**

FITILÍ, *fitilesc*, vb. IV. Tranz. (Fam.) A instiga pe cineva. — De la **fitil.**

FITILÍST, -Ă, *fitiliști, -ste*, adj., s.m. și f. (Fam.) (Om) intrigant. — **Fitili** + suf. *-ist.*

FÍTING, *fitinguri*, s.n. Piesă de legătură de formă tubulară folosită la îmbinarea țevilor, a armăturilor etc. — Din germ. **Fitting**.

FÍTNESS s.n. Ansamblu de exerciții de educație fizică desfășurate în general în săli prevăzute cu aparate speciale, practicate pentru a obține o bună formă fizică. — Cuv. engl.

FITOBIOLÓGIC, -Ă, *fitobiologici, -ce*, adj. De fitobiologie. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **phytobiologique.**

FITOBIOLOGÍE s.f. Biologie vegetală. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **phytobiologie.**

FITOCENÓTIC, -Ă, *fitocenotici, -ce*, adj. De fitocenoză. — Din fr. **phytocénose.**

FITOCENÓZĂ, *fitocenoze*, s.f. Comunitate de plante care trăiesc într-un anumit mediu și sunt condiționate de anumiți factori fizici, geografici și biologici. — Din fr. **phytocénose.**

FITOCHIMÍE s.f. Studiul proceselor chimice care au loc în plante. — Din fr. **phytochimie.**

FITOCÍD, -Ă, *fitocizi, -de,* adj., s.n. (Substanță) care produce moartea plantelor sau a organelor lor. — Din fr. **phytocide.**

FITOFÁG, -Ă, *fitofagi, -ge,* adj., s.m. (Animal) care se hrănește cu plante (producând pagube). — Din fr. **phytophage.**

FITOFARMACEÚTIC, -Ă, *fitofarmaceutici, -ce*, adj. Care aparține fitofarmaciei, privitor la fitofarmacie. [Pr.: *-ce-u-*] — Din fr. **phytopharmaceutique.**

FITOFARMACÍE s.f. **1.** Domeniu al farmaciei care se ocupă cu prepararea produselor destinate protejării plantelor împotriva paraziților. **2.** Știința preparării medicamentelor pe baza plantelor medicinale. — Din fr. **phytopharmacie.**

FITOFIZIOLOGÍE s.f. Fiziologie a plantelor. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **phytophysiologie.**

FITOGÉN, -Ă, *fitogeni, -e*, adj. (Geol.; despre roci) De origine vegetală. — Din fr. **phytogène.**

FITOGEOGRÁFIC, -Ă, *fitogeografici, -ce*, adj. De fitogeografie. [Pr.: *-ge-o-*] — Din fr. **phytogéographique.**

FITOGEOGRAFÍE s.f. Ramură a biogeografiei care studiază distribuția speciilor de plante și a comunităților pe care acestea le alcătuiesc; geografia plantelor. [Pr.: *-ge-o-*] — Din fr. **phytogéographie.**

FITOHORMÓN, *fitohormoni*, s.m. Substanță prezentă în plante care stimulează înflorirea, creșterea și dezvoltarea acestora. — Din fr. **phytohormone.**

FITOPARAZÍT, *fitoparaziți*, s.m. Parazit al unei plante. — Din fr. **phytoparasite.**

FITOPATOGÉN, -Ă, *fitopatogeni, -e,* adj., s.m. (Agent fizic, chimic etc.) care provoacă îmbolnăvirea plantelor. — Din fr. **phytopathogène.**

FITOPATOLÓG, -Ă, *fitopatologi, -ge*, s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în fitopatologie. — Din **fitopatologie** (derivat regresiv).

FITOPATOLÓGIC, -Ă, *fitopatologici, -ce*, adj. De fitopatologie. — Din fr. **phytopathologique.**

FITOPATOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază bolile plantelor, agenții care le produc și metodele de combatere și de prevenire a îmbolnăvirilor. — Din fr. **phytopathologie.**

FITOPLANCTÓN s.n. Totalitatea organismelor vegetale din plancton, servind ca hrană pentru diferite animale acvatice. — Din fr. **phytoplancton.**

FITOSANITÁR, -Ă, *fitosanitari, -e*, adj. Care se referă la măsuri de protecție a plantelor împotriva dăunătorilor și a bolilor. — Din fr. **phytosanitaire.**

FITOTÉHNIC, -Ă, *fitotehnici, -ce*, adj. Care aparține fitotehniei, privitor la fitotehnie. — Din fr. **phytotechnique.**

FITOTEHNÍE s.f. Știință care se ocupă cu tehnica culturii plantelor agricole, în scopul obținerii unei producții cât mai bogate și de calitate superioară. — Din fr. **phytotechnie.**

FITOTERAPEÚT, -Ă, *fitoterapeuți, -te*, s.m. și f. Specialist în fitoterapie. [Pr.: *-pe-ut*] — Din fr. **phytothérapeute.**

FITOTERÁPIC, -Ă, *fitoterapici, -ce,* adj. (Med.) Care este folosit în fitoterapie; de fitoterapie. — Din fr. **phytothérapique.**

FITOTERAPÍE s.f. **1.** Ramură a fitopatologiei care se ocupă cu mijloacele de prevenire și de combatere a bolilor, a paraziților și a dăunătorilor plantelor cultivate. **2.** (Med.) Prevenirea și combaterea bolilor cu ajutorul plantelor (sub formă de ceaiuri, extracte etc.). — Din germ. **Phytotherapie,** fr. **phytothérapie.**

FITOTÓXIC, -Ă, *fitotoxici, -ce*, adj., s.n. (Substanță) care are o acțiune toxică asupra plantelor. [Pl. și: (m.) *fitotoxici*] — Din fr. **phytotoxique.**

FITOTOXÍNĂ, *fitotoxine,* s.f. (Bot.) Toxină vegetală. — Din germ. **Phytotoxin,** engl. **phitotoxin.**

FITOTRÓN, *fitotroane,* s.n. Instalație specială de mari dimensiuni în care se cultivă plante sub lumină, temperatură, umiditate etc. dirijate, în scopuri experimentale. — Din fr. **phytotron.**

FITUÍ, *fituiesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Rar) A (se) consuma[1], a (se) termina. — **Fit** + suf. *-ui.*

FÍȚE s.f. pl. (În expr.) *A face fițe* = a se arăta mofturos; a se lăsa rugat. — Et. nec.

FIȚÚICĂ, *fițuici,* s.f. Bucată mică de hârtie pe care se fac diferite însemnări. ✦ Nume disprețuitor dat unei gazete fără însemnătate. — Cf. germ. F i t s c h e n „fleac, mărunțiș”.

FIU, *fii*, s.m. **1.** Persoană de sex bărbătesc, considerată în raport cu părinții săi; copil[1], fecior, băiat. ✦ (La voc.) Termen afectuos cu care se adresează cineva mai în vârstă unei persoane mai tinere de sex bărbătesc. **2.** Fig. Cetățean, membru al unei colectivități (de care acesta se simte foarte atașat). — Lat. **filius.**

FIULÉȚ, *fiuleți*, s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *fiu;* fiuț. [Pr.: *fi-u-*] — **Fiu** + suf. *-(u)leț.*

FIUT interj. (Rar) Exclamație prin care se sugerează plecarea sau dispariția rapidă a cuiva sau a ceva. — Onomatopee.

FIÚȚ, *fiuți*, s.m. (Pop.) Fiuleț. — **Fiu** + suf. *-uț.*

FIVE O'CLÓCK, *five o'clockuri,* s.n. Ceai servit la ora cinci după-amiază, însoțit de o gustare. ✦ Reuniune amicală făcută după-amiaza (în jurul orei cinci). [Pr.: *faĭvoclóc*] — Expr. engl.

FIX, -Ă, *ficși, -xe*, adj. **1.** (Adesea adverbial) Care nu-și schimbă locul sau poziția; nemișcat, neclintit. ✦ Care este solidar cu un element la care se află atașat. *Șurub fix*. ✦ Care rămâne oprit asupra unui anumit punct. *Privire fixă*. ✦ Care nu se schimbă, nu variază; stabil. *Preț fix.* ✧ *Idee fixă* = idee care preocupă permanent pe cineva, care îl împiedică să se gândească la altceva; obsesie. **2.** (Despre ore) Precis, exact. — Din fr. **fixe,** lat**. fixus.**

FIXÁ, *fixez*, vb. I. Tranz. **1.** A așeza ceva (rar pe cineva) într-un loc determinat, astfel încât să nu mai poată fi mișcat, clintit. ✦ A se uita țintă la cineva sau la ceva; a pironi cu privirea. ✦ Refl. A se stabili, a se statornici undeva. **2.** A stabili un termen, o oră, un preț etc. anumit; a determina. ✦ Refl. A se hotărî, a se decide. **3.** (Chim.) A aduce un corp într-o stare din care să nu se mai schimbe, a împiedica să se volatilizeze. **4.** A trata cu un reactiv chimic materialele fotografice developate, pentru a le face insensibile la acțiunea luminii. **5.** A face ca un colorant să pătrundă

în structura fibrei textile sau a pieii, astfel încât fibra sau pielea să nu se mai decoloreze (ușor). ✦ A acoperi un desen cu un fixativ. — Din fr. **fixer.**

FIXÁBIL, -Ă, *fixabili, -e*, adj. Care se poate fixa. — Din fr. **fixable.**

FIXÁJ s.n. Fixare (a unui material fotografic). — Din fr. **fixage.**

FIXÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) fixa* și rezultatul ei. — V. **fixa.**

FIXÁT, -Ă, *fixați, -te,* adj. Imobil, nemișcat, neclintit. ✦ Hotărât, decis. — V. **fixa.**

FIXATÍV, -Ă, *fixativi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre substanțe, soluții) Care fixează. **2.** S.n. Soluție incoloră de rășină cu eter, alcool sau benzină, cu care se acoperă desenele executate cu cărbune, creion sau pastel pentru a le feri de ștergere. ✦ Fixator. ✦ Soluție care contribuie la menținerea coafurii. — Din fr. **fixatif.**

FIXATÓR, *fixatori*, s.m. Substanță sau amestec de substanțe chimice cu care se face insensibil la lumină materialul fotografic expus și developat; fixativ. ✦ Substanță care fixează vopseaua în structura fibrei textile sau a pieii. ✦ Substanță care asigură conservarea unor structuri celulare în vederea studierii lor la microscop. — Din fr. **fixateur.**

FÍXING s.n. Operație de stabilire a cursurilor valutare sau a prețului aurului la bursă. — Din engl. **fixing.**

FIXÍSM s.n. Concepție biologică care neagă procesul evoluției lumii vii și care consideră că speciile de animale și de plante sunt invariabile în decursul întregii istorii a Pământului. — Din fr. **fixisme.**

FIXÍST, -Ă, *fixiști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține fixismului, privitor la fixism. **2.** S.m. și f. Adept al fixismului. — Din fr. **fixiste.**

FIXITÁTE s.f. Starea, caracterul, însușirea a ceea ce este fix; nemișcare, neclintire; imobilitate; stabilitate. — Din fr. **fixité.**

FÍZIC, -Ă, *fizici, -ce*, adj., s.n., s.f. **1**. Adj. Care se referă la corpul ființelor vii, în special la activitatea mușchilor, care aparține corpului ființelor vii, în special activității musculare. ✦ Care aparține simțurilor. *Plăceri fizice*. **2.** S.n. Aspectul exterior al unei persoane; constituție naturală a unei persoane. **3.** Adj. Care aparține materiei, privitor la materie; material; concret. ✧ *Geografie fizică* = ramură a geografiei având ca obiect studiul naturii suprafeței terestre și a mediului geografic. **4.** S.f. Știință fundamentală din ciclul științelor naturii care studiază proprietățile și structura materiei, formele mișcării ei și legile generale ale fenomenelor naturii anorganice, precum și transformările reciproce ale acestor forme de mișcare. ✦ Manual care cuprinde elementele acestei științe. **5.** Adj. Care aparține fizicii (**4**), privitor la fizică. — Din fr. **physique.**

FIZICALÍSM s.n. Concepție neopozitivistă potrivit căreia limbajul fizicii trebuie să fie limbajul tuturor științelor. — Din fr. **physicalisme.**

FIZICALÍST, -Ă, *fizicaliști, -ste*, adj., s.m. și f. (Adept) al fizicalismului. — Din fr. **physicaliste.**

FIZICÉȘTE adv. Sub raportul fizic (**1**); în ce privește fizicul (**2**). — **Fizic** + suf. *-ește.*

FIZICIÁN, -Ă, *fizicieni, -e*, s.m. și f. Persoană care se ocupă cu studiul fizicii (**4**), specialist în fizică. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **physicien.**

FIZIOCRÁT, *fiziocrați,* s.m. Adept al fiziocrației. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **physiocrate.**

FIZIOCRÁTIC, -Ă, *fiziocratici, -ce,* adj. Care aparține fiziocrației, privitor la fiziocrație. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **physiocratique.**

FIZIOCRATÍSM s.n. Fiziocrație. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **physiocratisme.**

FIZIOCRAȚÍE s.f. Doctrină economică din sec. XVIII care susține că agricultura constituie unica sursă de bogăție. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **physiocratie.**

FIZIOGNOMÓNIC, -Ă, *fiziognomonici, -ce*, adj. Referitor la fiziognomonie. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **physiognomonique.**

FIZIOGNOMONÍE s.f. Tendință de a determina caracterul omului după înfățișarea lui fizică, îndeosebi după fizionomia lui. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **physiognomonie.**

FIZIOLÓG, -Ă, *fiziologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Persoană care se ocupă cu fiziologia, specialist în fiziologie; fiziologist. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **physiologue.**

FIZIOLÓGIC, -Ă, *fiziologici, -ce*, adj. Care aparține fiziologiei, privitor la fiziologie. ✧ *Ser fiziologic* = lichid preparat steril din apă și sare care imită compoziția serului sangvin și care se injectează în organism sub formă de perfuzii sau ca dizolvant al unor medicamente. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **physiologique.**

FIZIOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază funcțiile organismului viu (animal sau vegetal). ✦ Manual care cuprinde elementele acestei științe. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **physiologie.**

FIZIOLOGÍST, -Ă, *fiziologiști, -ste*, s.m. și f. (Rar) Fiziolog. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **physiologiste.**

FIZIONÓMIC, -Ă, *fizionomici, -ce*, adj. (Livr.) Referitor la fizionomie. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr**. physionomique.**

FIZIONOMÍE, *fizionomii*, s.f. **1.** Totalitatea trăsăturilor feței cuiva care determină expresia ei particulară; chip. ✧ *Joc de fizionomie* = mimică. **2.** Fig. Caracter distinctiv, înfățișare particulară (a unei epoci, a unei colectivități umane etc.). [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **physionomie.**

FIZIONOMÍST, -Ă, *fizionomiști, -ste*, s.m. și f. Persoană care are (sau pretinde că are) însușirea de a cunoaște caracterul oamenilor după trăsăturile feței lor. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **physionomiste.**

FIZIOPATOLÓG, *fiziopatologi,* s.m. Specialist în fiziopatologie. [Pr.: *-zi-o-*] — Din **fiziopatologie** (derivat regresiv).

FIZIOPATOLÓGIC, -Ă, *fiziopatologici, -ce*, adj. Care aparține fiziopatologiei, privitor la fiziopatologie. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **physiopathologique.**

FIZIOPATOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care studiază modul de producere a bolilor. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **physiopathologie.**

FIZIOTERAPEÚT, -Ă, *fizioterapeuți, -te,* s.m. și f. Specialist în fizioterapie. [Pr.: *-zi-o-te-ra-pe-ut*] — Din **fizioterapeutică** (derivat regresiv).

FIZIOTERÁPIC, -Ă, *fizioterapici, -ce*, adj. Referitor la fizioterapie. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **physiothérapique.**

FIZIOTERAPÍE s.f. Metodă de tratament medical cu ajutorul agenților fizici (aer, lumină, apă, electricitate etc.). [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **physiothérapie.**

FLÁCĂRĂ, *flăcări*, s.f. **1.** Masă liberă de gaze care iese dintr-un corp solid sau dintr-un lichid aprins și care arde cu dezvoltare de căldură și de lumină; parte luminoasă mobilă care se înalță ca o limbă de foc dintr-un corp aprins; pară[1], văpaie; flamă. ✧ Expr. *A fi în flăcări* = a arde puternic, a fi cuprins de flăcări. **2.** Fig. Înflăcărare, pasiune; căldură; strălucire. [Pl. și: *flacări, flacăre*] — Lat. ***flaccula** *(= facula).*

FLACÍD, -Ă, *flacizi, -de*, adj. (Rar) Flasc. ✦ (Despre tulpini) Crescut drept, dar care cu timpul se îndoaie dintr-o cauză oarecare. — Din lat. **flaccidus.**

FLACÓN, *flacoane*, s.n. Sticluță (închisă ermetic) în care se țin medicamente, parfumuri etc.; conținutul unei asemenea sticluțe. — Din fr. **flacon.**

FLACONÁȘ, *flaconașe*, s.n. Diminutiv al lui *flacon.* — **Flacon** + suf. *-aș.*

FLAGÉL, (**1, 2**) *flageluri*, s.n., (**3, 4**) *flageli*, s.m. **1.** S.n. (Rar) Bici; mănunchi de nuiele folosit pentru flagelări. **2.** S.n. Fig. Calamitate, dezastru; *spec.* boală, epidemie, molimă. **3.** S.m. Filament mobil protoplasmatic la unele protozoare și la spermatozoizi care servește ca organ de locomoție. **4.** S.m. Excrescență care ia naștere din tulpină și se extinde la suprafața pământului, dând frunze și rădăcini și înflorind abia în al doilea an. [Pl. și: (n.) *flagele*] — Din lat. **flagellum.**

FLAGELÁ, *flagelez*, vb. I. Tranz. A bate tare cu biciul, cu vergelele etc.; a biciui. ✦ Fig. A critica, a satiriza cu asprime cu vorba sau în scris. — Din fr. **flageller,** lat. **flagellare.**

FLAGELÁRE, *flagelări*, s.f. Acțiunea de *a flagela* și rezultatul ei; biciuire. ✦ Pedeapsă aplicată în Antichitate și în Evul Mediu; practică rituală ascetică în diverse religii; flagelație. — V. **flagela.**

FLAGELÁT, *flagelate*, s.n. (La pl.) Clasă de protozoare, cu organizare relativ simplă, caracterizate prin prezența unuia sau a mai multor flageli și, la unele specii, cu cromatofori cu clorofilă; (și la sg.) protozoar din această clasă. — Din fr. **flagellate.**

FLAGELATÓR, -OÁRE, *flagelatori, -oare*, adj. (Rar) Care flagelează. — Din fr. **flagellateur.**

FLAGELÁȚIE, *flagelații,* s.f. Flagelare. — Din lat. **flagellatio,** fr. **flagellation.**

FLAGRÁNT, -Ă, *flagranți, -te*, adj. Care sare în ochi; izbitor, evident. ✧ *Flagrant delict* = infracțiune descoperită în momentul săvârșirii ei sau înainte ca efectele ei să se fi consumat. — Din fr. **flagrant.**

FLAGRÁNȚĂ s.f. (Livr.) Caracterul a ceea ce este flagrant; evidență, fapt incontestabil. — Din fr. **flagrance.**

FLÁIER, *flaiere*, s.n. Mașină special construită pentru a toarce fire groase, transformând benzile de fibre textile în semitorturi înfășurate pe mosoare. [Pr.: *fla-ier*] — Din germ. **Flyer.**

FLAIMÓC, *flaimoci,* s.m. (Pop.) Prostănac, neghiob, nătărău. — Et. nec.

FLAJEOLÉT s.n. v. **flajolet.**

FLAJOLÉT, *flajolete*, s.n. **1.** Mic instrument de suflat, de lemn sau de metal, asemănător cu flautul, folosit în orchestre și în fanfare. **2.** Sunet armonic produs de instrumentele cu coarde, prin atingere foarte ușoară a coardei cu degetul în anumite puncte precise (la jumătate, la o treime, la un sfert etc.). [Pl. și: (m.) *flajoleți*. — Var.: **flajeolét** s.n.] — Din fr. **flageolet.**

FLAMÁND, -Ă, *flamanzi, -de*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Flandrei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Flandrei sau flamanzilor (**1**), privitor la Flandra ori la flamanzi. ✦ (Substantivat, f.) Limbă germanică vorbită de flamanzi (**1**). — Din fr. **flamand.**

FLÁMĂ, *flame*, s.f. Flacără. — Din fr. **flamme,** lat. **flamma.**

FLAMBÁ, *flambez*, vb. I. Tranz. **1**. A trece un obiect neinflamabil prin flacără în scopul sterilizării. **2.** A încovoia un corp solid (în formă de bară, tub, placă), supunându-l acțiunii unor sarcini exterioare. — Din fr. **flamber.**

FLAMBÁJ, *flambaje*, s.n. **1.** Flambare. **2.** Încovoiere a unui corp în formă de bară supus acțiunii unor sarcini exterioare, când efortul atinge o anumită valoare critică. — Din fr. **flambage.**

FLAMBÁRE, *flambări*, s.f. Acțiunea de *a flamba* și rezultatul ei; flambaj. — V. **flamba.**

FLAMBOAIÁNT, -Ă, *flamboaianți, -te*, adj. (Despre stilul gotic) Caracterizat prin complicarea, îmbogățirea și delicatețea decorului, ale cărui contururi sugerează forma flăcării. [Pr.: *-boa-iant*] — Din fr. **flamboyant.**

FLAMÉNCO s.n. Dans popular andaluz. — Din sp. **flamenco.**

FLAMÍN, *flamini*, s.m. Preot cu atribuții speciale în vechea Romă, care slujea fie trei zeități principale, fie alte 12 divinități mai mici. — Din fr. **flamine,** lat. **flamen, -inis.**

FLAMÍNGO, *flamingi*, s.m. Pasăre migratoare de apă, de mărimea unei berze, cu gâtul și cu picioarele foarte lungi și cu pene de culoare albă cu nuanțe roz *(Phoenicopterus ruber).* — Din germ. **Flamingo.**

FLÁMURĂ, *flamuri,* s.f. **1.** Steag, drapel. ✦ Pavilion triunghiular purtând culorile naționale sau emblema marinei unei țări, folosit pe navele de război. **2.** Pavilion triunghiular folosit în codul internațional de semnale pentru semnalizarea cifrelor. — Din ngr. **flámmuron.**

FLAN, *flanuri,* s.n. Fel de prăjitură cu cremă și fructe. [Pl. și: *flane*] — Din fr. **flan.**

FLANÁ, *flanez*, vb. I. Intranz. (Livr.) A hoinări. — Din fr. **flâner.**

FLANC, *flancuri*, s.n. **1.** Extremitatea din stânga sau din dreapta a unei formațiuni sau a unui dispozitiv de luptă. ✧ Loc. adj. (Mil.) *De flanc* = dintr-o parte. ✧ Loc. adv. *În flanc (câte unul)* = unul în spatele altuia. **2.** Fiecare dintre cele două părți laterale ale peretelui abdominal, cuprinse între ultima coastă și șold. ✦ Fiecare dintre cele două porțiuni laterale ale peretelui abdominal la animale. **3.** Fiecare dintre cele două porțiuni laterale ale unui filet, ale unui dinte de angrenaj etc. **4.** Foaie de carton special, folosită în poligrafie pentru prepararea, prin presare, a matrițelor de stereotipie. **5.** Nume dat panourilor care servesc la alcătuirea decorurilor. — Din fr. **flanc.**

FLANCÁ, *flanchez*, vb. I. Tranz. **1.** A apăra, a sprijini, a proteja flancul unei unități militare; a ataca dintr-o parte. ✦ Fig. A însoți pe cineva (pentru a-l păzi). **2.** (Despre un grup de clădiri) A mărgini de o parte și de alta. — Din fr. **flanquer.**

FLANCÁRE, *flancări*, s.f. Acțiunea de *a flanca* și rezultatul ei; încadrare pe flancuri. — V. **flanca.**

FLANCGÁRDĂ, *flancgărzi,* s.f. Unitate sau subunitate militară care se deplasează de o parte sau de alta a forțelor principale, servind ca element de siguranță. — Din fr. **flanc-garde.**

FLANEÁ s.f. v. **flanelă.**

FLANÉL s.n. v. **flanelă.**

FLANÉLĂ, *flanele*, s.f. **1.** Țesătură ușoară de lână sau de bumbac, moale și pufoasă. **2.** Îmbrăcăminte de lână (mai rar de bumbac), tricotată în formă de pieptar sau de cămașă scurtă. **3.** Pulover. [Var.: (pop.) **flaneá** s.f., **flanél** s.n.] — Din fr. **flanelle.**

FLANELÚȚĂ, *flaneluțe*, s.f. Diminutiv al lui *flanelă*. — **Flanelă** + suf. *-uță.*

FLÁNGER, *flangere,* s.n. Aparat electronic realizat cu linii de întârziere, folosit pentru obținerea unor efecte sonore speciale în muzica modernă. [Pr.: *-jer*] — Din engl. **flanger.**

FLÁNȘĂ, *flanșe,* s.f. **1.** Bordură la capătul unei piese, făcând sau nu corp comun cu piesa, care constituie organul de legătură, de obicei prin șuruburi, cu o altă piesă. **2.** Piesă plată care servește la îmbinarea etanșă în prelungire sau de ramificație a unor piese, conducte etc. — Din germ. **Flansche.**

FLASC, -Ă, *flasci, -ce,* adj. Moale, fleșcăit[2]. ✦ Fig. Fără vigoare, fără forță, lipsit de energie. ✦ (Tehn.; despre corpuri solide) Fără rezistență la turtire, la răsucire sau la încovoiere. — Din fr. **flasque.**

FLASH, *flash-uri,* s.n. Tub electric care produce o luminație puternică de scurtă durată, folosit în arta fotografică, în construcția laserelor etc. ✦ Informație importantă transmisă cu prioritate. ✦ (Cin.) Plan foarte scurt. [Pr.: *fleș*] — Din engl. **flash.**

FLASHBACK, *flashbackuri*, s.n. (Cin.) Inserție care înfățișează o scurtă acțiune secundară plasată în trecut. ✦ Secvență retrospectivă intercalată într-o operă literară. [Pr.: *fléșbec*] — Din engl. **flash-back.**

FLAȘNETÁR, *flașnetari*, s.m. Muzicant ambulant care cântă din flașnetă. — **Flașnetă** + suf. *-ar.*

FLAȘNÉTĂ, *flașnete*, s.f. Mică orgă mecanică portativă, acționată prin învârtirea unei manivele; caterincă, minavet. — Din germ. **Flaschnett.**

FLATÁ, *flatez*, vb. I. Tranz. A măguli. — Din fr. **flatter.**

FLATÁRE, *flatări*, s.f. Acțiunea de *a flata* și rezultatul ei; flaterie. — V. **flata.**

FLATERÍE, *flaterii*, s.f. Flatare. — Din fr. **flatterie.**

FLATULÉNȚĂ s.f. Acumulare excesivă de gaze în stomac și în intestine. ✦ Evacuare frecventă, abundentă și necontenită, a gazelor din intestine. — Din fr. **flatulence.**

FLAUȘÁT, -Ă, *flaușați, -te,* adj. (Despre țesături, obiecte de îmbrăcăminte etc.) Care are aspect pufos, care este scămoșat. — Cf. germ. F l a u s c h.

FLÁUT, *flaute*, s.n. Instrument muzical de suflat alcătuit dintr-un cilindru îngust de lemn sau de metal, prevăzut cu găuri și cu clape. ✧ *Flaut piccolo* = flaut de dimeniuni mai mici, care emite sunete foarte înalte; piculină. [Pr.: *fla-ut*. — Pl. și: (m.) *flauți*] — Din it. **flauto.**

FLAUTÍST, -Ă, *flautiști, -ste*, s.m. și f. Persoană care cântă la flaut. [Pr.: *fla-u-*] — **Flaut** + suf. *-ist.* Cf. it. f l a u t i s t a.

FLAVÓNĂ, *flavone*, s.f. Substanță cristalină, incoloră, extrasă din florile unor plante și folosită în industria coloranților și a medicamentelor. — Din fr. **flavone.**

FLAX s.n. Țesut conjunctiv elastic format din tendoane, cartilaje, cordoane neurovasculare etc., care se elimină din carne la prepararea conservelor de carne și a mezelurilor. — Din germ. **Flechse.**

FLĂCĂÍ, *flăcăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A trăi ca flăcău (neînsurat); a-și petrece tinerețea ca flăcău. — Din **flăcău.**

FLĂCĂIÁNDRU, *flăcăiandri*, s.m. Flăcău mai tânăr; adolescent, flăcăuan. [Pr.: *-că-ian-*. — Var.: **flăcăuándru** s.m] — **Flăcău** + suf. *-andru.*

FLĂCĂIÁȘ, *flăcăiași*, s.m. Diminutiv al lui *flăcău;* flăcăuș. [Pr.: *-că-iaș*. — Var.: **flăcăuáș** s.m] — **Flăcău** + suf. *-aș*.

FLĂCĂÍME s.f. (Rar) Mulțime de flăcăi. — **Flăcău** + suf. *-ime*.

FLĂCĂRÁIE s.f. (Rar) **1.** Flacără mare; vâlvătaie, pălălaie, flăcărie. **2.** Flăcări produse de arderea hidrogenului degajat din corpuri în descompunere și care apar uneori pe pământ, mai ales deasupra locurilor mocirloase. — **Flacără** + suf. *-aie.*

FLĂCĂRÍE s.f. (Rar) Flăcăraie. — **Flacără** + suf. *-ie.*

FLĂCĂRÚIE, *flăcărui*, s.f. Flacără mică. — **Flacără** + suf. *-uie.*

FLĂCĂU, *flăcăi*, s.m. Tânăr neînsurat; fecior, june. ✧ *Flăcău tomantic* (sau *stătut)* = bărbat care a trecut de prima tinerețe și nu s-a însurat. — Cf. sl. c h l a k ŭ „holtei”.

FLĂCĂUÁN, *flăcăuani*, s.m. (Reg.) Flăcăiandru. [Pr.: *-că-uan*] — **Flăcău** + suf. *-an.*

FLĂCĂUÁNDRU s.m. v. **flăcăiandru.**

FLĂCĂUÁȘ s.m. **flăcăiaș.**

FLĂCĂÚȘ, *flăcăuși*, s.m. (Rar) Flăcăiaș. — **Flăcău** + suf. *-uș.*

FLĂMÂND, -Ă, *flămânzi, -de*, adj. (Adesea substantivat) Care simte senzația de foame, căruia îi este foame; înfometat, famelic. — Et. nec.

FLĂMÂNZÁRE, *flămânzări*, s.f. (Reg.; la unele animale) Partea scobită a corpului cuprinsă între ultima coastă și osul șoldului; deșert. — **Flămânzi** (pl. lui *flămând)* + suf. *-are.*

FLĂMÂNZÍ, *flămânzesc,* vb. IV. Intranz. A fi flămând, a sta multă vreme nemâncat, a răbda, a suferi de foame. ✦ Tranz. A ține pe cineva nemâncat. — Din **flămând.**

FLĂMÂNZÍCĂ, *flămânzele*, s.f. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina și frunzele păroase și cu florile galbene *(Draba nemorosa)*. — **Flămând** + suf. *-ică.*

FLĂMÂNZÍLĂ s.m. și f. (Pop. și fam.) Om veșnic flămând. — **Flămând** + suf. *-ilă.*

FLĂMÂNZÍRE, *flămânziri*, s.f. Acțiunea de *a flămânzi* și rezultatul ei. — V. **flămânzi.**

FLĂMÂNZÍT, -Ă, *flămânziți, -te*, adj. Care nu a mâncat de multă vreme; înfometat, hămesit (de foame). — V. **flămânzi.**

FLEAC[1], *fleacuri*, s.n. **1.** Lucru de mică importanță, neînsemnat; bagatelă. ✦ Om de nimic, secătură. **2.** (La pl.) Vorbe de clacă; nimicuri, palavre. — Et. nec. Cf. f l e c.

FLEAC[2] s.n. v. **flec.**

FLEÁNCĂ s.f. (Fam.) Gură (ca organ al vorbirii). ✧ Expr. *Ține-ți* (sau *închide-ți, tacă-ți) fleanca!* = taci! nu mai vorbi fără socoteală! [Var.: **fleoáncă, fleoárcă** s.f.] — Et. nec.

FLEÁNDRĂ s.f. v. **fleandură.**

FLEÁNDURĂ, *flenduri*, s.f. Obiect de îmbrăcăminte rupt, stricat; zdreanță, buleandră. [Var.: **fleándră** s.f.] — Cf. săs. f l a n d e r.

FLEAȘC interj. Cuvânt care redă sunetul produs la lovirea unui corp moale (și elastic). [Var.: **fleoșc** interj.] — Onomatopee.

FLEÁȘCĂ s.f. **1.** Materie moale, fără consistență; fleșcăială. ✦ Fig. Om moale, lipsit de energie, molâu. **2.** (Pop.) Palmă, lovitură dată cu palma. — Cf. f l e a ș c.

FLEBÍTĂ, *flebite*, s.f. Boală care constă în inflamarea peretelui venelor, urmată de obicei de astuparea venei respective. — Din fr. **phlébite.**

FLEBOLOGÍE s.f. (Med.) Studiul bolilor sistemului venos și al tratamentului lor. — Din fr. **phlébologie.**

FLEBOTOMÍE, *flebotomii*, s.f. Secționare a unei vene pentru a extrage sânge, a introduce o sondă etc.; venesecție. — Din fr. **phlébotomie.**

FLEC, *flecuri*, s.n. Petic aplicat pe tocul încălțămintei. [Var.: **fleac** s.n.] — Din germ. **Fleck.**

FLECÁR, -Ă, *flecari, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care vorbește multe, care spune fleacuri[1]; limbut, guraliv, palavragiu. — **Fleac[1]** + suf. *-ar.*

FLECĂREÁLĂ, *flecăreli*, s.f. Vorbărie fără rost, vorbă de clacă; flecărie, pălăvrăgeală. — **Flecări** + suf. *-eală.*

FLECĂRÍ, *flecăresc*, vb. IV. Intranz. și tranz. A spune fleacuri[1]; a trăncăni. — Din **flecar.**

FLECĂRÍE, *flecării*, s.f. (Rar) Flecăreală. — **Flecări** + suf. *-ie.*

FLECUÍ[1], *flecuiesc*, vb. IV. Refl. (Reg.) A se muia, a se fleșcăi, a se sfărâma; a se moleși. — Et. nec.

FLECUÍ[2], *flecuiesc*, vb. IV. Tranz. A pune flecuri la încălțăminte. — **Flec** + suf. *-ui.*

FLECUÍT, -Ă, *flecuiți, -te*, adj. Muiat, fleșcăit; moleșit. — V. **flecui[1]**.

FLECULÉȚ, *fleculețe*, s.n. Flecușteț. — **Fleac[1]** + suf. *-uleț.*

FLECUȘTÉȚ, *flecuștețe*, s.n. Diminutiv al lui *fleac[1];* fleculeț. — Din **fleac[1].**

FLEGMÁTIC, -Ă, *flegmatici, -ce*, adj. Cu caracter nepăsător, cu sânge rece; imperturbabil, calm, liniștit, placid. ✧ *Tip flegmatic* = unul dintre cele patru tipuri de temperament din clasificarea lui Hipocrat, caracterizat prin echilibru, stăpânire de sine și lipsă de mobilitate; persoană cu sistem nervos puternic, echilibrat, lucid, rece. — Din fr. **flegmatique.**

FLEGMATÍSM s.n. Caracter flegmatic; atitudinea omului flegmatic. — **Flegmat**[ic] + suf *-ism.*

FLEGMAZÍE, *flegmazii*, s.f. Inflamație internă. — Din fr. **phlegmasie.**

FLÉGMĂ, *flegme*, s.f. **1.** Mucozitate vâscoasă, purulentă, provenind din diferite părți ale aparatului respirator și eliminată prin tuse sau vomă; expectorație. **2.** Fire a omului nepăsător, cu sânge rece; nepăsare, calm, indiferență, răceală. — Din fr. **flegme.**

FLEGMÓN, *flegmoane*, s.n. Inflamație purulentă acută a țesutului conjunctiv subcutanat, cauzată de o infecție cu stafilococi sau cu streptococi. — Din fr. **phlegmon.**

FLÉICĂ, *fleici*, s.f. Bucată de carne de pe pântecele bovinelor, care se consumă de obicei friptă la grătar. — Din germ. **Flecken.**

FLENCĂNÍ, *flencănesc*, vb. IV. Intranz. (Pop.) A vorbi multe și fără rost; a trăncăni. — **Fleancă** + suf. *-ăni.*

FLÉNDERIȚĂ, *flenderițe,* s.f. (Reg.) Îmbrăcăminte subțire, ușoară (și uzată). — **Fleandură** + suf. *-iță.*

FLENDURÍT, -Ă, *flenduriți, -te*, adj. (Fam.; despre îmbrăcăminte) Zdrențuit. — **Fleandură** + suf. *-it.*

FLENDURÓS, -OÁSĂ, *flenduroși, -oase*, adj. Îmbrăcat în haine rupte; zdrențăros. — **Fleandură** + suf. *-os.*

FLEOÁNCĂ s.f. v. **fleancă.**

FLEOÁRCĂ s.f. v. **fleancă.**

FLEOȘ, FLEOÁȘĂ, *fleoși, fleoașe*, adj. (Rar) Moleșit, fleșcăit. — Formație onomatopeică.

FLEOȘC interj. v. **fleașc.**

FLER s.n. Simț de orientare rapidă într-o împrejurare sau într-o situație dificilă; perspicacitate. — Din fr. **flair.**

FLÉȘĂ, *fleșe*, s.f. **1.** Acoperiș foarte înalt, în formă de piramidă sau de con, folosit, mai ales în Evul Mediu, la construcțiile monumentale ale bisericilor. **2.** Partea din spate a afetului unui tun. **3**. Procedeu ofensiv la scrimă, constând din deplasarea energică și rapidă a corpului înainte. — Din fr. **flèche.**

FLEȘCĂÍ, *fleșcăiesc*, vb. IV. **1.** Intranz. A produce un zgomot caracteristic umblând prin noroi, prin apă etc. **2.** Refl. (Despre fructe) A se muia; *fig.* (despre oameni) a se moleși. — **Fleașc** + suf. *-ăi.*

FLEȘCĂIÁLĂ, *fleșcăieli,* s.f. Fleașcă. [Pr.: *-că-ia-*] — **Fleșcăi** + suf. *-eală.*

FLEȘCĂÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) fleșcăi.* — V. **fleșcăi.**

FLEȘCĂÍT[2]**, -Ă,** *fleșcăiți, -te,* adj. Moale, fără consistență; *fig.* (despre oameni) moleșit. — V. **fleșcăi.**

FLEȘCĂRÁIE s.f. Noroi mult amestecat cu apă și cu zăpadă. — **Fleașcă** + suf. *-ăraie*.

FLEȚ, -EÁȚĂ, *fleți, -e,* adj., s.m. și f. (Fam.) (Om) naiv, bleg, nedescurcăreț. — Et. nec.

FLEURÓN, *fleuroni*, s.m. Ornament sculptat, în formă de floare sau de frunză stilizată, folosit mai ales în arhitectura gotică. [Pr.: *fle-u-*] — Din fr. **fleuron.**

FLEXÍBIL, -Ă, *flexibili, -e*, adj., s.n. **1.** Adj. Care are proprietatea de a se îndoi, de a se încovoia ușor (și de a-și reveni la forma inițială); elastic, mlădios. **2.** Adj. (Gram.) Care are flexiune (**2**); flexionar. **3.** S.n. Grup de lamele flexibile (**1**) din cupru, folosit în legăturile electrice. — Din fr. **flexible,** lat. **flexibilis.**

FLEXIBILITÁTE s.f. Calitate, însușire a ceea ce este flexibil. — Din fr. **flexibilité.**

FLEXIBILIZÁ, *flexibilizez*, vb. I. Tranz. A face flexibil. — **Flexibil** + suf. *-iza.*

FLEXIBILIZÁRE, *flexibilizări*, s.f. Acțiunea de *a flexibiliza*. — V. **flexibiliza.**

FLEXIBILIZÁT, -Ă, *flexibilizați, -te*, adj. Care a devenit flexibil. — V. **flexibiliza.**

FLEXIONÁ, *flexionez*, vb. I. **1.** Refl. A se încovoia, a se îndoi. **2.** Tranz. A schimba terminațiile cuvintelor după gen, număr, caz și persoană. [Pr.: *-xi-o-*] — Din **flexiune.**

FLEXIONÁR, -Ă, *flexionari, -e*, adj. **1.** Care se îndoaie, care se încovoaie. **2.** Care are flexiune (**2**); flexibil. [Pr.: *-xi-o-*] — După fr. **flexionnel.**

FLEXIÚNE, *flexiuni*, s.f. **1.** Încovoiere, îndoire; mlădiere. ✦ Mișcare de îndoire a unui segment al corpului pe un alt segment situat deasupra sa. **2**. Totalitatea schimbărilor pe care le suferă forma unui cuvânt pentru a exprima diferite raporturi gramaticale. [Pr.: *-xi-u-*] — Din fr. **flexion,** lat. **flexio, -onis.**

FLEXÓR, *flexori*, adj. (În sintagma) *Mușchi flexor* = mușchi care determină îndoirea unor membre. — Din it. **flessore** (după *flexiune)*.

FLEXÚRĂ, *flexuri*, s.f. **1**. (Geol.) Deformare a stratelor scoarței Pământului, rezultată prin îndoire și denivelare, cu păstrarea continuității lor. **2.** Formațiune anatomică curbată. — Din fr. **flexure.**

FLIC-FLÁC s.n. (Gimnastică) Răsturnare prin săritură înainte sau înapoi. — Din fr., engl. **flic-flac.**

FLICTÉNĂ, *flictene*, s.f. Bășicuță plină cu lichid care se formează la suprafața pielii în arsurile ușoare. — Din fr. **phlyctène.**

FLIGÓRN, *fligornuri*, s.n. Instrument muzical de suflat, cu clape, făcut din alamă și folosit mai ales în fanfare. — Din germ. **Flügelhorn.**

FLINT s.n. Varietate de silice. ✧ *Sticlă flint* = sticlă optică cu indice de refracție relativ mare, fabricată dintr-un amestec de silicați de plumb și de potasiu. — Din germ. **Flint,** engl. **flint.**

FLÍNTĂ, *flinte*, s.f. Pușcă cu fitil, cu țeavă lungă, cocoș și cremene, folosită în trecut; sâneață. — Din magh. **flinta.** Cf. germ. F l i n t e .

FLINTULÍȚĂ, *flintulițe*, s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *flintă*. — **Flintă** + suf. *-uliță.*

FLÍPPER, *flippere,* s.n. Mic levier la jocuri mecanice, care aruncă bila în joc. ✦ Jocul propriu-zis. [Pr.: *flipăr*] — Din engl., fr. **flipper.**

FLIRT, *flirturi*, s.n. Conversație ușoară, cu aluzii de dragoste, între un bărbat și o femeie. ✦ Legătură de dragoste lipsită de profunzime, nestatornică; aventură sentimentală. ✦ Persoană cu care cineva întreține o astfel de legătură. — Din fr. **flirt.**

FLIRTÁ, *flirtez,* vb. I. Intranz. A fi în flirt cu cineva. — Din fr. **flirter.**

FLIȘ, *flișuri*, s.n. (Geol.) Ansamblu de terenuri constituite din conglomerate, gresii, argilă și marnă, sedimentate într-o mare în timpul când fundul acesteia se găsea într-o continuă ridicare spre a deveni un lanț muntos. — Din fr. **flysch.**

FLIT[1]**,** *flituri*, s.n. (Reg.) Bot; *spec.* râtul porcului. — Et. nec.

FLIT[2] s.n. Insecticid folosit împotriva muștelor, țânțarilor, puricilor etc. — Denumire comercială.

FLOÁRE, *flori*, s.f. **I. 1**. Parte a plantei care cuprinde organele de reproducere sexuată și care are de obicei o corolă frumoasă și variat colorată. ✧ (La sg. cu înțeles colectiv) *Salcâmi plini de floare*. ✧ Loc. adj. *În floare* = (despre plante) înflorit, în perioada înfloririi; *fig.* (despre oameni) în toată strălucirea, în plină putere, frumos, zdravăn. *În floarea vârstei* = tânăr. ✧ Expr. *Floare la ureche* = lucru de puțină importanță sau gravitate, foarte ușor de rezolvat. *De florile mărului* sau de *flori de cuc* = în zadar, degeaba, gratuit. *Copil din flori* = copil nelegitim, bastard. *A strânge degetele floare* = a strânge degetele cap la cap. **2.** Orice plantă (erbacee) care face flori (**I 1**) colorate. **3.** Compuse: *floarea-soarelui* = plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu floare mare, galbenă, îndreptată spre soare, cultivată pentru semințele ei oleaginoase; sora-soarelui *(Helianthus annuus);* (reg.) *floarea-brumei* = brândușă; (reg.) *floare-domnească* = **a)** garoafă; **b)** garofiță-de-munte; *floare-de-colț* sau *floarea-reginei, floarea-doamnei* = mică plantă erbacee, cu frunzele albicioase, pufoase și ascuțite, dispuse în jurul inflorescenței, care crește pe crestele stâncoase ale munților; albumeală, albumiță, edelvais *(Leontopodium alpinum); floare-de-leac* = plantă cu flori galbene-aurii, cultivată ca plantă decorativă *(Ranunculus repens); floarea-Paștelui* = mică plantă erbacee a cărei tulpină face o singură floare, de culoare albă sau roz *(Anemone nemorosa); flori-de-paie* = plantă originară din Australia, cu flori dispuse în capitule de diferite culori, care par uscate ca paiele; imortele *(Helichrysum bracteatum)*. **II.** P. anal. **1.** Desen, broderie, cusătură în formă de floare (**I 1**). **2**. Strat de mucegai care se formează la suprafața vinului, a laptelui acru etc. **3.** (Chim.; în sintagma) *Floare de pucioasă* (sau *de sulf)* = pulbere de pucioasă, produsă prin sublimarea sulfului. **4.** Extremitatea caracterelor tipografice care poartă semnul grafic ce urmează a fi imprimat. ✦ Extremitatea lățită a cuiului (care se lovește cu ciocanul). ✦ (În sintagma) *Floarea cheii* = partea cheii care intră în broască sau în lacăt. **III.** Fig. Partea cea mai aleasă, cea mai de seamă; frunte, elită, spumă, cremă. ✧ (Cu sens superlativ, prin repetarea cuvântului ca atribut) *Era floarea florilor*. **IV.** (Înv.) Culoare. — Lat. **flos, -ris.**

FLOC, *floci*, s.m. (Pop.; de obicei la pl.) Smoc mic de păr, de lână sau de mătase. ✦ (Spec.; de obicei la pl.) Fir de păr din regiunea pubisului. [Pl. și: (n.) *floace*] — Lat. **floccus.**

FLOCĂÍ, *flocăiesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) A smulge părul de pe animale vii; a jumuli penele, fulgii păsărilor vii; *fig.* a bate zdravăn, a părui. — **Floc** + suf. *-ăi.*

FLOCÓS, -OÁSĂ, *flocoși, -oase*, adj. (Despre animale sau despre obiecte de îmbrăcăminte făcute din blană) Cu păr des, lung și moale, cu smocuri de păr dese și moi; mițos. — **Floc** + suf. *-os.*

FLOCOȘÉL, *flocoșei*, s.m. Ciupercă comestibilă cu pălăria cărnoasă de culoare ruginie, gălbuie sau alburie, prevăzută cu numeroși ghimpi pe partea inferioară *(Hydnum repandum*). — **Flocos** + suf. *-el.*

FLOCOȘÍ, *flocoșesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Fam.) A (se) scămoșa. — Din **flocos.**

FLOCOȘÍCĂ, *flocoșele*, s.f. **1.** Plantă erbacee din familia gramineelor, acoperită cu peri moi, cu frunze lungi, cu flori alburii sau roșietice *(Holcus lanatus)*. **2.** (La pl.) Plantă erbacee din familia compozeelor, cu frunze lanceolate și flori albe-gălbui *(Filago arvensis)*. **3.** (La pl.) Plantă erbacee cu frunzele și tulpina păroase și flori mari roșii-purpurii *(Lychius coronaria)*. — **Flocoasă** + suf. *-ică.*

FLOCOȘÍRE, *flocoșiri*, s.f. (Fam.) Scămoșare. — V. **flocoși.**

FLOCOȘÍT, -Ă, *flocoșiți, -te*, adj. (Fam.) Scămoșat[2]. — V. **flocoși.**

FLOCÚL, *floculi*, s.m. Nor alcătuit din vapori de calciu sau de hidrogen, situat în cromosferă, în apropiere de petele solare. — Din fr. **flocculi.**

FLOCUȘÓR, *flocușori,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *floc.* — **Floc** + suf. *-ușor.*

FLOGÍSTIC, -Ă, *flogistici, -ce*, adj., s.n. **1.** Adj. Referitor la ardere, provenind din ardere. **2.** S.n. Substanță inexistentă, imaginată de alchimiști pentru a explica arderea. — Din fr. **phlogistique.**

FLOGOPÍT s.n. Mică magneziană asemănătoare cu biotitul, variat colorată, cu luciu sticlos și sidefiu, utilizată ca izolant termic și electric. — Din fr. **phlogopite.**

FLORÁL, -Ă, *florali, -e*, adj. Care ține de floare, privitor la floare. ✦ Care înfățișează o floare; în formă de floare. — Din fr. **floral.**

FLORÁR, (**1**) *florari*, s.m., (**2**) s.m., (**3**) *florare*, s.n. **1.** S.m. Persoană care cultivă sau vinde flori. **2.** S.m. Numele popular al lunii mai[4]. **3.** S.n. Instrument confecționat din lemn, tablă sau celuloid, care prezintă curbe variate, folosit de desenatori pentru trasarea curbelor plane. [Var.: (**2**) **florér** s.m.] — **Floare** + suf. *-ar.*

FLÓRĂ s.f. Totalitatea plantelor care trăiesc într-o anumită regiune a globului, într-o anumită perioadă geologică sau într-un anumit mediu. ✧ *Floră microbiană* = totalitatea microorganismelor vegetale dintr-un mediu natural, din cavitatea bucală, din intestin etc. — Din fr. **flore.**

FLORĂREÁSĂ, *florărese*, s.f. Cultivatoare sau vânzătoare de flori; buchetieră. — **Florar** + suf. *-easă.*

FLORĂRÍE, *florării*, s.f. **1.** Magazin de desfacere a florilor. **2.** Grădină sau seră unde se cultivă flori (în scopuri comerciale). — **Floare** + suf. *-ărie.*

FLOREÁL s.n. A opta lună a calendarului republican francez (20 aprilie – 20 mai). [Pr.: *-re-al*] — Din fr. **floréal.**

FLOREÁN, -Ă, *floreni, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. (Ornit.) Florinte. **2.** Adj. (Rar; despre vite) Bălțat; cu pete. — **Floare** + suf. *-ean.*

FLORENTÍN, -Ă, *florentini, -e*, adj. (În sintagmele) *Stil florentin* = stil arhitectonic rezultat din combinarea stilului antic cu stilurile bizantin și roman. *Pălărie florentină* (și substantivat, f.) = pălărie de damă (din împletitură de pai) cu boruri largi, împodobită cu flori. — Din fr. **florentin.**

FLORÉR s.m. v. **florar**.

FLORÉTĂ, *florete*, s.f. **1.** Armă albă sportivă, cu lamă lungă și flexibilă, în patru muchii, cu gardă și mâner, folosită la exercițiile de scrimă. **2.** Probă de scrimă cu floreta (**1**). — Din fr. **fleuret** (după *floare).*

FLORETÍST, -Ă, *floretiști, -ste*, s.m. și f. Sportiv care practică sportul cu floreta. — **Floretă** + suf. *-ist.* Cf. fr. f l e u r e t t i s t e.

FLORIBÚND, -Ă, *floribunzi, -de*, adj. Care are multe flori, care înflorește abundent. — Din lat. **floribundus.**

FLORICEÁ, -ÍCĂ, *floricele*, s.f. **1.** Diminutiv al lui *floare* (**I 1**); florișoară. **2.** (La pl.; și în sintagmele *floricele boabe* sau *floricele de porumb)* Boabe de porumb prăjite, umflate și crăpate, care seamănă cu niște flori mici albe; cocoșei, cocoși. — **Floare** + suf. *-icea, -icică.*

FLORÍCOL, -Ă, *floricoli, -e*, adj. Referitor la floricultură. ✦ (Despre plante ornamentale) Care are flori. ✦ (Despre insecte) Care trăiește pe flori. — Din fr. **floricole.**

FLORICULTÓR, -OÁRE, *floricultori, -oare*, s.m. și f. Specialist în floricultură. — De la **floare** (după *agricultor, horticultor)*.

FLORICULTÚRĂ s.f. Ramură a horticulturii care cuprinde cultura plantelor ornamentale. — Din fr. **floriculture.**

FLORÍD, -Ă, *florizi, -de*, adj. (Despre boli) Care este în plină evoluție. — Din lat. **floridus.**

FLORIFÉR, -Ă, *floriferi, -e*, adj. Care produce flori. — Din fr. **florifère.**

FLORÍI n. pr. f. pl. Sărbătoare creștină, care evocă intrarea lui Hristos în Ierusalim, sărbătorită în duminica dinaintea Paștelui; Duminica Floriilor. — Lat. ***florilia** *(= Floralia).*

FLORILÉGIU, *florilegii,* s.n. Culegere antologică de fragmente literare; crestomație. — Din it. **florilegio,** fr. **florilège.**

FLORÍN, *florini*, s.m. **1.** Denumire a unor monede de aur și de argint care au circulat și în Țările Române până în sec. XIX; fiorin. **2.** Unitate bănească în Olanda, până la introducerea monedei unice europene; gulden. [Var.: (înv., **1**) **fiorín, fiorínt** s.m.] — Din germ. **Florin,** fr. **florin,** it. **fiorino.**

FLORÍNTE, *florinți*, s.m. Pasăre mică cu ciocul gros și roșiatic, cu penele măslinii și cu bărbia și gușa gălbui; florean, brotăcel *(Carduelis chloris chloris)*. — Et. nec.

FLORÍST, -Ă, *floriști, -ste*, s.m. și f. (Rar) Persoană care confecționează și vinde flori artificiale sau care vinde flori naturale. — Din fr. **fleuriste** (după *floare)*.

FLORÍSTIC, -Ă, *floristici, -ce*, adj. Referitor la floră. — Din germ. **floristisch,** fr. **floristique.**

FLORIȘOÁRĂ, *florișoare*, s.f. (Rar) Floricea (**1**). — **Floare** + suf *-ișoară*.

FLORÍU, -ÍE, *florii*, adj. **1.** (Rar) Plin de flori; înflorit. **2.** (Pop.; despre animale) Cu pete albe. — **Floare** + suf. *-iu.*

FLOROGLUCÍNĂ s.f. Substanță chimică cristalină, solubilă în alcool și în eter, folosită ca developator în fotografie și ca intermediar în sinteza unor rășini, coloranți etc. — Din fr. **phloroglucine.**

FLOTÁ, *flotez*, vb. I. Tranz. A îndepărta prin decantare substanțele care plutesc la suprafața unui lichid. — Din fr. **flotter.**

FLOTÁBIL, -Ă, *flotabili, -e*, adj. **1.** (Despre corpuri) Care poate pluti la suprafața unui lichid; plutitor (**1**). **2.** (Despre ape curgătoare) Care permite deplasarea plutelor. — Din fr. **flottable.**

FLOTABILITÁTE s.f. **1.** Însușire a unui corp de a pluti la suprafața unui lichid sau la o anumită adâncime. **2.** Raportul dintre volumul părții nescufundate și volumul total al unui corp plutitor. **3.** Proprietate a minereurilor de a putea fi separate prin flotație. — Din fr. **flottabilité.**

FLOTÁNT, -Ă, *flotanți, -te*, adj. **1.** Care plutește, plutitor. ✦ (Substantivat, m.pl.) Corpuri plutitoare transportate pe apele râurilor sau ale canalelor. **2.** (Despre oameni) Care este stabilit temporar în mod legal într-o localitate. — Din fr. **flottant.**

FLOTÁRE, *flotări*, s.f. **1.** Acțiunea de *a flota* și rezultatul ei; flotație. ✦ Trecere a unui fir dintr-un sistem textil (urzeală sau bătătură) peste două sau mai multe fire din celălalt sistem, la fabricarea țesăturilor ornamentale. **2.** Fiecare dintre mișcările ritmice de gimnastică în care corpul, întins aproape de pământ, este ridicat și coborât prin extensiunea și îndoirea brațelor aflate cu palmele pe sol; flotație (**2**). — V. **flota.**

FLOTÁȚIE, *flotații*, s.f. **1.** Procedeu de separare a mineralelor utile din minereuri sau a cărbunilor din steril. **2.** Flotare (**2**). — Din fr. **flottation.**

FLÓTĂ, *flote*, s.f. **1.** Totalitatea navelor fluviale, maritime sau aeriene ale unui stat. ✦ Totalitatea marilor unități navale ori aeriene afectate unei regiuni sau unui anumit scop sub o conducere unică. **2.** Soluție sau suspensie de coloranți sau de alte substanțe chimice, folosită în operațiile de finisare a materialelor textile (albire, vopsire etc.). **3.** Bazin de tăbăcire cu zemuri concentrate, în care pieile se țin nemișcate un timp îndelungat, după ce au parcurs șirurile de bazine de pretăbăcire. — Din fr. **flotte.**

FLOTÍLĂ, *flotile*, s.f. **1**. Unitate de nave militare care acționează pe fluvii și pe lacuri, uneori și pe mări, în vecinătatea litoralului; mare unitate militară navală. **2.** (Înv.; adesea determinat prin „de aviație") Unitate în aviația militară, corespunzând regimentului din armata de uscat. — Din fr. **flottille.**

FLOTÓR, *flotoare*, s.n. Nume dat unor obiecte care plutesc la suprafața apei, destinate să efectueze măsurători sau reglaje ori să susțină la suprafață corpuri submersibile; plutitor. ✧ *Flotor de hidroavion* = fiecare dintre cele două dispozitive etanșe și umplute cu aer, fixate de aripi și de fuzelaj, care asigură plutirea unui hidroavion. — Din fr. **flotteur.**

FLU adj. invar., s.n. **1**. Adj. invar. (Despre îmbrăcăminte) Vaporos. **2.** Adj. invar. (Despre imagini)) Cu contururi imprecise, estompate. **3.** S.n. Efect fotografic care dă evanescență contururilor. [Scris și: *flou*] — Din fr. **flou.**

FLUÁJ, *fluaje*, s.n. Variație continuă și lentă a eforturilor unitare și a deformațiilor materiale supuse la solicitări continue de durată lungă. [Pr.: *flu-aj*] — Din fr. **fluage.**

FLUCTUÁ, pers. 3 *fluctuează*, vb. I. Intranz. A fi schimbător; a oscila, a varia[2]. [Pr.: *-tu-a*] — Din fr. **fluctuer,** lat. **fluctuare.**

FLUCTUÁNT, -Ă, *fluctuanți, -te*, adj. Care are fluctuații; schimbător, nestatornic, nesigur; nehotărât, ezitant. [Pr.: *-tu-ant*] — Din fr. **fluctuant,** lat. **fluctuans, -ntis.**

FLUCTUÁRE, *fluctuări*, s.f. Acțiunea de *a fluctua* și rezultatul ei; fluctuație. [Pr.: *-tu-a-*] — V. **fluctua.**

FLUCTUÁȚIE, *fluctuații*, s.f. Abatere foarte mică, întâmplătoare și temporară față de o anumită stare; fluctuare. ✦ Schimbare neîntreruptă, oscilație, mutare dintr-un loc în altul. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **fluctuation,** lat. **fluctuatio.**

FLÚDĂ, *flude*, s.f. (Înv.) Țesătură fină și transparentă, întrebuințată ca văl. — Din ngr. **flúda.**

FLÚDOR s.n. Material de lipit în formă de tub subțire de aliaj de staniu. — Et. nec.

FLUÉNT, -Ă, *fluenți, -te*, adj. (Despre vorbire, frază etc.) Curgător, cursiv; limpede. [Pr.: *flu-ent*] — Din fr. **fluent.**

FLUÉNȚĂ, *fluențe*, s.f. Însușirea de a fi fluent. [Pr.: *flu-en-*] — Din fr. **fluence.**

FLUÍD, -Ă, *fluizi, -de*, adj., s.n. **1**. Adj. (Despre corpuri) Cu coeziune slabă între molecule. **2.** S.n. Corp sau lichid gazos care își schimbă forma sub acțiunea unei forțe foarte mici. **3.** S.n. Fig. Suflu, impuls, curent; emanație. — Din fr. **fluide,** lat. **fluidus.**

FLUIDÁL, -Ă, *fluidali, -e*, adj. (Geol.; despre roci) Cu aspect de fluid. [Pr.: *flu-i-*] — Din germ. **fluidal.**

FLUÍDIC, -Ă, *fluidici, -ce*, adj. (Rar) Caracteristic unui fluid sau unei mișcări fluide. [Pr.: *flu-i-*] — Din fr. **fluidique.**

FLUIDIFIÁNT, *fluidifiante*, s.n. Substanță care micșorează viscozitatea unui fluid cu care se amestecă; fluidizant. [Pr.: *flu-i-di-fi-ant*] — După fr. **fluidifiant.**

FLUIDIFICÁ, *fluidific,* vb. I. Tranz. A mări fluiditatea unui corp; a face ca un corp să devină fluid. [Pr.: *flu-i-*] — După fr. **fluidifier.**

FLUIDIFICÁRE, *fluidificări*, s.f. Faptul de *a fluidifica*. [Pr.: *flu-i-*] — V. **fluidifica.**

FLUIDITÁTE s.f. **1.** Stare, însușire a ceea ce este fluid, curgător. **2.** Fig. Schimbare, curgere; posibilitate de a se mlădia; flexibilitate, mlădiere. [Pr.: *flu-i-*] — Din fr. **fluidité.**

FLUIDIZÁ, *fluidizez,* vb. I. Tranz. A efectua o fluidizare. [Pr.: *flu-i-*] — Din fr. **fluidiser.**

FLUIDIZÁNT, -Ă, *fluidizante*, adj. Care fluidizează. [Pr.: *flu-i-*] — **Fluidiza** + suf. *-ant.*

FLUIDIZÁRE, *fluidizări*, s.f. Acțiunea de *a fluidiza* și rezultatul ei; procedeu industrial de trecere forțată a unui fluid printr-un strat de pulbere cu o viteză convenabilă pentru a aduce sistemul solid-fluid într-o stare pseudolichidă cu proprietăți asemănătoare lichidelor. [Pr.: *flu-i-*] — V. **fluidiza.**

FLUIDIZÁT, -Ă, *fluidizați, -te*, adj. Care a devenit fluid (**1**). [Pr.: *flu-i-*] — V. **fluidiza.**

FLUIDIZÓR, *fluidizoare*, s.n. Aparat folosit pentru fluidizare. [Pr.: *flu-i-*] — **Fluidiza** + suf. *-or*.

FLÚIER, *fluiere*, s.n. **1.** Instrument muzical popular de suflat, alcătuit dintr-un tub subțire de lemn prevăzut cu găuri. **2.** Instrument mic, mai ales de metal, cu care se fluieră; fluierătoare. **3.** (Tehn.) Dispozitiv cu ajutorul căruia se pot emite diferite sunete, făcând să treacă prin el un curent de gaze sau de aburi, întrebuințat mai ales pentru semnalizare. **4.** Șuierătură, fluierătură. **5.** (Pop.) Gambă; tibia. [Pr.: *flu-ier*] — Cf. alb. f l o e r e.

FLUIERÁ, *flúier*, vb. I. Intranz. **I. 1.** A emite un sunet asemănător cu al fluierului (**1**) sau o combinație (melodică) de sunete, suflând printre buze sau printre degetele băgate în gură. ✧ Compus (Pop. și fam.): *fluieră-vânt* s.m. și f. = om care își pierde vremea, care umblă haimana. ✦ (Despre unele păsări) A scoate sunete asemănătoare cu ale fluierului (**1**). ✦ Tranz. (La spectacole, manifestări sportive etc.) A-și manifesta dezaprobarea sau aprobarea prin fluierături. **2.** A cânta din fluier (**1**). **3.** A emite sunete ascuțite întrebuințând un instrument special, mai ales pentru semnalizare. **II.** (Despre vânt, furtună , vijelie etc.; la pers. 3) A produce un zgomot ascuțit și puternic; a șuiera. [Pr.: *flu-ie-*] — Din **fluier.**

FLUIERÁR, *fluierari*, s.m. **1.** Persoană care cântă din fluier (**1**); fluieraș (**2**). **2**. (Reg.) Meșter care face fluiere (**1**). **3.** Nume dat mai multor păsări care emit sunete ca ale fluierului (**1**), dintre care cea mai cunoscută are capul și spatele negru cu pete galbene-aurii, ciocul lung și subțire și picioarele lungi *(Charadrius pluvialis)*. [Pr.: *flu-ie-*] — **Fluier** + suf. *-ar.*

FLUIERÁȘ, (**1**) *fluierașe*, s.n., (**2**) *fluierași*, s.m. **1.** S.n. Diminutiv al lui *fluier*. **2.** S.m. Fluierar (**1**). [Pr.: *flu-ie-*] — **Fluier** + suf. *-aș.*

FLUIERÁT s.n. Faptul de *a fluiera*. [Pr.: *flu-ie-*] — V. **fluiera.**

FLUIERĂTÓR, -OÁRE, *fluierători, -oare*, adj., s.f. **1.** Adj. Care fluieră. **2.** S.f. Fluier (**2**). **3.** S.f. Plantă erbacee cu flori galbene-verzui și cu fructe bace roșii *(Tamus communis)*. [Pr.: *flu-ie-*] — **Fluier** + suf. *-ătură*.

FLUOMÉTRU, *fluometre*, s.n. Instrument folosit pentru măsurarea debitelor de fluide. [Pr.: *flu-o-*] — Din fr. **fluomètre.**

FLUÓR s.n. Element chimic, gaz foarte activ, de culoare galbenă-verzuie, cu miros înăbușitor, care face parte din grupa halogenilor. [Pr.: *flu-or*] — Din fr. **fluor.**

FLUORESCEÍNĂ s.f. Colorant organic fluorescent, obținut din rezorcină și acid ftalic. [Pr.: *flu-o-*] — Din fr. **fluorescéine.**

FLUORESCÉNT, -Ă, *fluorescenți, -te*, adj. Care prezintă fluorescență; bazat pe fluorescență. ✧ *Tub fluorescent* = izvor de lumină bazat pe principiul descărcării electrice într-un amestec de gaze și vapori de mercur aflat într-un tub de sticlă. [Pr.: *flu-o-*] — Din fr. **fluorescent.**

FLUORESCÉNȚĂ, *fluorescențe*, s.f. Proprietatea pe care o au unele substanțe de a emite lumină cât timp sunt iradiate cu radiații luminoase sau ultraviolete. [Pr.: *flu-o-*] — Din fr. **fluorescence.**

FLUORFOSGÉN s.n. Substanță toxică sufocantă de luptă. [Pr.: *flu-or-*] — Din fr. **fluorphosgène.**

FLUORHÍDRIC adj. (În sintagma) *Acid fluorhidric* = acid format prin combinarea fluorului cu hidrogenul, care se prezintă sub formă de gaz incolor, toxic și care atacă, în soluție apoasă, majoritatea metalelor și sticla. [Pr.: *flu-or-*] — Din fr. **fluorhydrique.**

FLUORIMÉTRU, *fluorimetre,* s.n. Instrument folosit pentru măsurarea concentrațiilor slabe ale substanțelor fluorescente. [Pr.: *flu-o-*] — Din fr. **fluorimètre.**

FLUORÍNĂ s.f. Fluorură naturală de calciu, care se găsește sub formă de cristale cubice, transparente, incolore sau de culoare verde, galbenă, roz, violet. [Pr.: *flu-o-*] — Din fr. **fluorine.**

FLUORIZÁ, *fluorizez*, vb. I. Tranz. A adăuga fluor în apa potabilă sau a aplica în mod repetat fluorură de sodiu în scopul reducerii frecvenței și al prevenirii cariilor dentare. [Pr.: *flu-o-*] — Din fr. **fluoriser.**

FLUORIZÁRE, *fluorizări*, s.f. Acțiunea de *a fluoriza* și rezultatul ei. [Pr.: *flu-o-*] — V. **fluoriza.**

FLUOROGRAFÍE s.f. Procedeu fotografic de gravură pe sticlă, realizat cu ajutorul acidului fluorhidric. [Pr.: *flu-o-*] — Din fr. **fluorographie.**

FLUOROSCÓP, *fluoroscoape*, s.n. Aparat folosit pentru determinarea vizuală a intensității fluorescenței. ✦ Ecran fluorescent care transformă radiațiile invizibile în radiații vizibile. [Pr.: *flu-o-*] — Din fr. **fluoroscope.**

FLUORÓZĂ, *fluoroze*, s.f. Intoxicație cronică cu fluor, provocată de prezența acestuia în cantități prea mari în apa de băut. [Pr.: *flu-o-*] — Din fr. **fluorose.**

FLUORURÁT, -Ă, *fluorurați, -te*, adj. (Chim.) Care conține fluor. [Pr.: *flu-o-*] — Din **fluorură.**

FLUORÚRĂ, *fluoruri*, s.f. Compus al fluorului cu un element chimic sau cu un radical organic; sare a acidului fluorhidric. [Pr.: *flu-o-*] — Din fr. **fluorure.**

FLUȘTURÁ, *flúștur*, vb. I. Tranz. (Pop.) A flutura (**4**). — Et. nec.

FLUȘTURÁTEC, -Ă adj. v. **flușturatic.**

FLUȘTURÁTIC, -Ă, *flușturatici, -ce*, adj., s.m. și f. (Pop.) (Om) nestatornic, nebunatic, zvăpăiat; ușuratic, fluturatic. [Var.: **flușturátec, -ă** adj.] **— Flușturа** + suf. *-atic.*

FLUTTER s.n. Pulsație accelerată. ✧ *Flutter arterial* = afecțiune cardiacă manifestată printr-un ritm rapid și regulat, determinat de contracțiile frecvente și regulate ale atriilor. [Pr.: *flátăr*] — Din engl. **flutter.**

FLÚTUR s.m. v. **fluture.**

FLUTURÁ, *flútur*, vb. I. **1.** Intranz. (Despre insecte, păsări etc.) A mișca, a bate din aripi; *p. ext.* a zbura. **2.** Intranz. (Despre steaguri, haine, plete etc.) A se mișca, a se legăna în vânt; a fâlfâi. **3.** Intranz. (Reg.; cu determinările „din cap” sau „din coarne”) A mișca, a scutura, a da din cap sau (despre vite) din coarne. ✧ Compus (Pop. și fam.): *fluturá-vânt* s.m. și f. = om neserios, nestatornic, derbedeu, vagabond. **4.** Tranz. A mișca un obiect încoace și încolo, a agita în aer, a face să fâlfâie; a flușturа. ✦ A învârti prin aer (amenințător) o sabie, un băț etc. — Din **fluture.**

FLUTURÁRE, *fluturări*, s.f. **1.** Acțiunea de *a flutura* și rezultatul ei; fâlfâire, fluturat. **2.** Oscilație a structurilor elastice ale unui avion, produsă de forțele aerodinamice. — V. **flutura.**

FLUTURÁȘ, *fluturași*, s.m. **1.** Diminutiv al lui *fluture;* fluturel. **2.** (La pl.) Fluture (**2**). **3.** Bandă de hârtie care cuprinde un text menit să înlocuiască, să rectifice sau să completeze un pasaj dintr-o lucrare. — **Fluture** + suf. *-aș.*

FLUTURÁT s.n. Fluturare. — V. **flutura.**

FLUTURÁTEC, -Ă adj. v. **fluturatic.**

FLUTURÁTIC, -Ă, *fluturatici, -ce*, adj., s.m. și f. (Rar) Flușturatic. [Var.: **fluturátec, -ă** adj.] — **Flutura** + suf. *-atic.*

FLUTURĂTÓR, -OÁRE, *fluturători, -oare*, adj. Care flutură. — **Flutura** + suf. *-ător.*

FLÚTURE, *fluturi*, s.m. **1.** Nume generic dat insectelor din ordinul lepidopterelor, care au corpul bombat sau alungit și catifelat, patru aripi membranoase, acoperite cu solzi mărunți de culori diferite și un aparat bucal adaptat pentru supt, a căror larvă este o omidă. ✧ Compuse: *fluture-de-mătase* = fluture a cărui larvă produce firele de mătase; vierme-de-mătase *(Bombix mori); fluture-alb* sau *fluture-de-varză* = albiliță; *fluture-roșu* = fluture cu aripi roșii și cu baza aripilor neagră *(Vanessa urticae)*. ✦ Fig. (Fam.; la pl.) Idei curioase și extravagante; toane. **2.** (La pl.) Disc de metal mic și sclipitor, care se coase ca ornament pe unele obiecte de îmbrăcăminte (femeiești); fluturaș, paietă. **3.** (Tehn.) Disc care se rotește în jurul unui diametru și care, montat într-o conductă, servește la reglarea cantității de carburant care intră într-un carburator. **4.** (Sport) Procedeu tehnic de înot caracterizat prin mișcarea simetrică și simultană a brațelor, asemănător cu fluturarea unor aripi; probă de înot în care se folosește acest procedeu. [Var.: **flútur** s.m.] — Probabil lat. ***flutulus.** Cf. alb. f l u t u r ë.

FLUTURÉL, *fluturei*, s.m. **1.** Fluturaș (**1**). **2**. (La pl.) Plantă erbacee ornamentală, cu flori reunite în capitule mari, galbene în partea superioară, purpurii la bază *(Gaillardia aristata)*. — **Fluture** + suf. *-el*.

FLUVIÁL, -Ă, *fluviali, -e*, adj. Care aparține unui fluviu, privitor la un fluviu; care se face pe un fluviu. [Pr.: *-vi-al*] — Din fr. **fluvial,** lat. **fluvialis.**

FLUVIATÍL, -Ă, *fluviatili, -e*, adj. (Bot.; despre plante) De apă curgătoare. [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **fluviatile,** lat. **fluviatilis.**

FLUVIOMÉTRIC, -Ă, *fluviometrici, -ce*, adj. Referitor la măsurarea variației debitului și nivelului unei ape curgătoare [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **fluviométrique.**

FLUVIOMÉTRU, *fluviometre*, s.n. Aparat cu care se măsoară variațiile de nivel ale apei unui fluviu. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **fluviomètre.**

FLÚVIU, *fluvii*, s.n. Apă curgătoare mare, care se varsă în mări sau în oceane. ✦ Fig. Șuvoi; debit mare. — Din lat. **fluvius.**

FLUX, *fluxuri*, s.n. **1.** Fază de ridicare periodică a nivelului apei oceanelor sau a mărilor deschise, în cadrul fenomenului de maree, sub influența mișcării de rotație a Pământului și a atracției Lunii și a Soarelui. ✦ Fig. Revărsare puternică, șuvoi; val[1], năvală. ✧ *Flux verbal* = afluență (precipitată), torent de cuvinte în vorbirea cuiva. **2.** (Fiz.) Curent de particule. ✧ *Flux de căldură* = energie termică transferată dintr-o suprafață dată în unitatea de timp. *Flux luminos* = cantitatea de lumină pe care o emite un izvor de lumină într-o unitate de timp. *Flux electric* = produsul dintre inducția electrică și aria suprafeței perpendiculare pe ea pe care o străbate. *Flux magnetic* = produsul dintre inducția magnetică și aria suprafeței perpendiculare pe ea pe care o străbate. *Densitate de flux* = fluxul raportat la unitatea de arie. **3.** (În sintagmele) *Flux tehnologic* = circulația continuă a materiei prime, a semifabricatelor etc. în succesiunea operațiilor dintr-un proces tehnologic. *Producție în flux* = formă de organizare superioară a producției, în cadrul căreia produsele se obțin în condiții de adâncă divizare a procesului tehnologic. *Flux de informație* = raportul dintre cantitatea de informație și timpul în care ea este transmisă. — Din fr. **flux.**

FLUXIÚNE, *fluxiuni*, s.f. (Med.) Concentrare a sângelui sau a altor lichide în anumite țesuturi, din cauza unei inflamații. ✧ *Fluxiune periodică* = numele unei boli de ochi la cai. [Pr.: *-xi-u-*] — Din fr. **fluxion.**

FLUXMÉTRU, *fluxmetre*, s.n. Instrument pentru măsurarea fluxului luminos sau a fluxului magnetic. — Din fr. **fluxmètre.**

FOAC, *foaci*, s.m. Pește cu corpul alungit, cu capul prelung și curbat și cu aripile roșietice *(Squalius leuciscus)*. — Et. nec.

FOÁIE, *foi*, s.f. **1.** Frunză. ✦ Compus: *foaie-grasă* = numele a două plante erbacee cu frunze cărnoase, cu flori albastre-violete ori albe cu pete galbene *(Pinguicula vulgaris* și *alpina)*. ✦ Sepală sau petală. **2.** Bucată dintr-un material cu una dintre dimensiuni foarte mică în raport cu celelalte două. **3.** Bucată dreptunghiulară de hârtie (de scris); filă a unei cărți, a unui registru sau a unui caiet. ✧ *Foaie volantă* = **a)** tipăritură pe o singură față care se difuzează cu un prilej deosebit; **b)** filă de hârtie izolată. ✧ Expr. *A întoarce foaia* sau *a o întoarce pe foaia cealaltă* = a-și schimba atitudinea sau purtarea față de cineva, devenind mai aspru. ✦ (Urmat de determinări) Adeverință, dovadă oficială care atestă un drept, o obligație etc. ✧ *Foaie de drum* = bilet (individual sau colectiv) plătit de autoritatea care-l eliberează și pe baza căruia se poate face o călătorie cu trenul. (Înv.) *Foaie de zestre* (sau *dotală)* = act care consemnează zestrea unei fete sau a unei femei căsătorite. **4.** (Înv.) Ziar, revistă. ✦ *Foaie de titlu* = pagina de la începutul unei publicații, pe care este imprimat titlul (și subtitlul) complet al unei cărți, numele autorului, locul și data apariției, editorul sau editura care publică lucrarea. **5.** Lățimea unei pânze; bucată de pânză întrebuințată în toată lățimea ei la confecționarea unei haine. ✧ *Foaie de cort* = material gros impermeabil, din care se confecționează corturi sau alte obiecte de protecție. ✦ (La pl.) Fustă. **6.** Strat de aluat, subțiat cu vergeaua, din care se fac plăcinte, tăiței etc. [Pr.: *foa-ie*] — Lat. **folia** (pl., devenit sg., al lui *folium),* (**4**) după fr**. feuille.**

FOAIÉR, *foaiere*, s.n. Încăpere a unui teatru, în afara sălii de spectacol, destinată recreerii spectatorilor în timpul pauzelor dintre acte. [Pr.: *foa-ier*] — Din fr. **foyer.**

FOÁLE, *foale*, s.n. **1.** Aparat care servește la comprimarea și la suflarea aerului cu ajutorul unei camere cu burduf de piele cu pereți plisați, acționată prin mânere sau printr-un sistem de pârghii. ✦ Burduful plisat al unor instrumente muzicale (acordeon, armonică etc.). ✦ Sac primitiv făcut din pielea unor animale; burduf. **2.** (Reg., fam.) Abdomen. [Var.: (**1**) **foi** s.m.] — Lat. **follis.**

FOÁME s.f. **1.** Stare funcțională periodică a organismului care se manifestă prin senzația nevoii de a mânca. **2.** Fig. Dorință nestăvilită, poftă lacomă; lăcomie. — Lat. **fames, -is.**

FOÁMETE s.f. Lipsă mare, generală și prelungită de hrană. — Cf. f o a m e.

FOÁRFEC s.m. v. **foarfecă.**

FOÁRFECĂ, *foarfeci,* s.f. **1.** Unealtă sau mașină-unealtă pentru tăiat, acționată manual sau mecanic, compusă din două lame tăioase suprapuse, având fiecare câte un mâner inelar și fiind unite între ele la mijloc cu un șurub. ✦ Săritură care se execută ridicând picioarele unul după altul, ca mișcarea lamelor unei foarfeci, practicată în unele sporturi. **2.** (Ec.; în sintagma) *Foarfeca* sau *foarfecele prețurilor* = decalaj între diferite prețuri. **3.** Nod marinăresc format din două sau din trei bucle, folosit la legarea unei parâme. **4.** (Bot.; în compusul) *Foarfeca-bălții* = plantă acvatică (submersă), cu frunze rigide dințate, cu flori albe, deschise la suprafața apei *(Stratiotes aloides)*. — [Var.: **foárfece** (pl. *foarfece*), s.n., **foárfec** s.m.] — Lat. **forfex, -icis.**

FOÁRFECE s.n. v. **foarfecă.**

FOÁRTE adv. **1.** (Ca determinativ pe lângă un adjectiv sau un adverb; ajută la formarea superlativului absolut) *Foarte frumos. Foarte bine*. ✧ (Așezat după adjectiv, înv.) *Supărat foarte.* ✧ (Ca determinativ pe lângă o locuțiune adjectivală sau adverbială) *Foarte de dimineață*. ✧ (Ca determinativ pe lângă un substantiv care exprimă o însușire) *E foarte copil pentru vârsta lui*. **2.** (Pop.; ca determinativ pe lângă un verb și așezat înaintea lui) Mult, tare. *Prăjiturile foarte îi plăceau.* ✧ (În legătură cu „a mulțumi”, azi mai ales ir.) *Îți foarte mulțumesc de așa serviciu.* ✧ (Pop.; așezat după verb) *Se mânie foarte*. ✧ (Pop.; așezat între auxiliar și participiu) *Băile de nămol mi-au foarte priit.* — Lat. **forte.**

FOBÍE, *fobii*, s.f. Stare patologică de neliniște și de frică obsedantă, lipsită de o cauză obiectivă sau precisă. ✦ Repulsie, antipatie pentru ceva. — Din fr. **phobie.**

FOBÚRG, *foburguri*, s.n. Suburbie. — Din fr. **faubourg.**

FOC[1], *focuri*, s.n. **I. 1.** Ardere violentă cu flacără și cu dezvoltare de căldură; (concr.) materie în curs de ardere. ✧ (În exclamații sau imprecații; adesea glumeț sau fam.) *Se făcu frumoasă, arz-o focul.* ✧ *Foc de artificii* = ardere de materii inflamabile care produc jerbe de flăcări colorate. ✧ Expr. *A lua foc* = a se aprinde. *A pune pe cineva pe foc* = a cere cuiva ceva cu prea mare stăruință; a insista prea mult ca cineva să acționeze într-un anumit sens. *A se arunca* (sau *a intra) în foc* (pentru cineva sau ceva) = a-și expune viața (pentru cineva sau ceva). *A lua focul cu mâna altuia* sau *a scoate castanele din foc cu mâna altuia* = a pune pe altcineva să întreprindă o acțiune primejdioasă, a fugi de răspundere, lăsând munca pe seama altuia. *A(-și) pune* sau *a(-și) băga mâna în foc* (pentru cineva) = a garanta pentru faptele, pentru cinstea cuiva. *A lua* (sau *a prinde) foc cu gura* sau *a mânca foc* (pentru cineva) = a face tot posibilul, a fi gata la orice sacrificii (în favoarea cuiva), a apăra cu tărie pe cineva. *Harnic* (sau *iute* etc.) *(de mâncăă) foc* = foarte harnic (sau iute etc.). *A se face* (sau *a se mânia, a se supăra) foc (și pară)* = a se înfuria, a turba de mânie. ✧ (Ajută la formarea superlativului absolut, ținând locul lui „foarte”) *Jucării frumoase foc.* ✧ Expr. *De mama focului* = straşnic, grozav. ✦ Arderea din vatră, cuptor, sobă etc., făcută prin degajare de căldură. ✦ Fig. Lumină roșiatică, asemănătoare cu flăcările. ✦ Fig. Strălucire (a unei pietre scumpe, a unui metal prețios etc.). ✦ Dispozitiv de ardere (la o lampă). **2.** Incendiu. ✧ Expr. *A trece* (o țară, un oraș etc.) *prin foc și sabie* = a incendia, a distruge cu forța armată. **3.** Împușcătură; *p. ext.* salvă, tir. ✧ *Armă de foc* = armă care folosește pulbere explozivă. *Foc!* = comandă militară pentru începerea unei trageri. ✧ Expr. *A deschide focul* = a începe să tragă cu arma. *A fi* (sau *a sta) între două focuri* = a fi încolțit din două părți. ✦ Fig. Luptă, război. **4.** Lumină, far sau flacără care reprezintă un anumit semnal în navigația pe apă. **II.** Fig. **1.** Entuziasm, avânt, înflăcărare. ✧ Loc. adj. *(Plin) de foc* = înfocat, înflăcărat, aprins. ✧ Loc. adv. *Cu foc* = cu înflăcărare, cu entuziasm, cu aprindere. ✧ Expr. (Urmat de un genitiv) *În focul...* = în momentele de mare intensitate, în faza culminantă a unei acțiuni. **2.** Agilitate, vioiciune, neastâmpăr. **3.** Durere, chin, jale, necaz. ✧ Expr. *A-și vărsa focul* = a se destăinui, a-și descărca sufletul, a-și spune durerea; a-și descărca nervii, a se răcori. *A-și scoate un foc de la inimă* = **a)** a se răzbuna pe cineva; **b)** a scăpa de o suferință. ✦ Nenorocire, pacoste, urgie. ✧ Expr. (Fam.) *N-o fi foc* = nu e nicio nenorocire. — Lat. **focus.**

FOC[2], *focuri*, s.n. Pânză triunghiulară susținută de bompres la prora unei nave. — Din fr. **foc.**

FOCÁL, -Ă, *focali, -e*, adj. (Fiz.) Privitor la focarul lentilelor sau al oglinzilor. ✧ *Distanță focală* = distanța dintre centrul unei lentile și focarul său. — Din fr. **focal.**

FOCALIZÁ, *focalizez,* vb. I. Tranz. A face să treacă printr-un singur punct toate razele unui fascicul. — Din fr. **focaliser.**

FOCALIZÁRE, *focalizări*, s.f. Acțiunea de *a focaliza* și rezultatul ei. ✦ Concentrarea într-un focar a razelor de unde sau de particule în mișcare. ✦ Operația de reglare a unui instrument optic, astfel ca imaginea să fie văzută clar. — V. **focaliza.**

FOCÁR, *focare*, s.n. **1.** Punct în care se întâlnesc razele convergente reflectate sau refractate de un sistem optic (lentilă, oglindă etc.) pe care au căzut raze paralele. ✧ *Focar real* = punctul în care se strânge un fascicul de lumină convergent, obținut prin reflexia pe o oglindă sau prin refracția printr-o lentilă a unui fascicul luminos paralel. *Focar virtual* = punctul din care par că izvorăsc razele unui fascicul de lumină divergent, obținut prin trecerea unui fascicul luminos paralel printr-o lentilă divergentă. **2.** (Geom.) Fiecare dintre cele două puncte din planul unei curbe ale căror distanțe până la punctele curbei dau o sumă, o diferență sau un produs constant. ✦ Fiecare dintre cele două puncte ale căror distanțe până la punctele unei suprafețe dau o sumă, o diferență sau un produs constant. **3.** Parte a cuptoarelor, a cazanelor de abur sau a instalațiilor de încălzit în care se produce arderea combustibilului. **4.** (Geol.; în sintagmele) *Focar magmatic* = bazin magmatic. *Focar seismic* = hipocentru. **5.** Fig. Izvor, sediu principal, punct de concentrare și de răspândire (a unor acțiuni, idei, sentimente etc.). **6.** (Med.; în sintagma) *Focar de infecție* = centru al unui proces inflamator, loc în care se colectează puroiul; loc de unde se pot răspândi microbi ce provoacă infecții; *p. ext.* loc murdar, neîngrijit. **7.** (Înv. și pop.) Fochist. — **Foc[1]** + suf. *-ar* (după fr. *foyer).*

FÓCĂ, *foci*, s.f. Nume dat mai multor genuri de mamifere acvatice, carnivore, cu capul rotund, cu corpul alungit și cu picioarele în formă de lopeți, care trăiesc mai ales în regiunile polare *(Phoca);* animal care face parte din unul dintre aceste genuri. — Din fr. **phoque,** lat. **phoca.**

FOCHÍST, *fochiști*, s.m. Muncitor calificat care asigură arderea combustibilului într-un focar (**3**); focar (**7**). — Din it. **f(u)ochista.**

FOCOMELÍE s.f. (Med.) Anomalie congenitală constând în atașarea directă a labelor mâinilor și picioarelor la trunchi. — Din fr. **phocomélie.**

FOCOMÉTRIC, -Ă, *focometrici, -ce*, adj. (Fiz.) Referitor la focometrie. — Din fr. **focométrique.**

FOCOMETRÍE s.f. (Fiz.) Capitol al opticii care se ocupă cu determinarea distanței focale a sistemelor optice. — Din fr. **focométrie.**

FOCOMÉTRU, *focometre*, s.n. Aparat folosit pentru determinarea poziției focarelor și a punctelor principale ale unei lentile sau ale unei oglinzi. — Din fr. **focomètre.**

FOCÓS, -OÁSĂ, *focoși, -oase*, adj., s.n. **1.** Adj. Plin de foc[1] (**II 1**); înfocat, înflăcărat. **2.** Adj. (Rar) Roșu ca focul[1]; aprins. **3.** S.n. Dispozitiv de aprindere a încărcăturii explozive (la grenade, bombe, mine etc.). — **Foc[1]** + suf. *-os.*

FOCȘĂNEÁN, -Ă, *focșăneni, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Focșani. **2.** Adj. Care aparține municipiului Foșcani sau focșănenilor (**1**), privitor la municipiul Focșani ori la focșăneni. — **Focșani** (n. pr.) + suf. *-ean.*

FOCȘĂNEÁNCĂ, *focșănence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Focșani. — **Focșănean** + suf. *-că.*

FOCȘÓR s.n. v. **focușor.**

FOCULÉȚ, *foculețe*, s.n. Focușor. — **Foc[1]** + suf. *-uleț*.

FOCUȘÓR, *focușoare*, s.n. Diminutiv al lui *foc[1]* (**I 1**); foculeț. [Var.: **focșór** s.n.] — **Foc[1]** + suf. *-ușor*.

FÓDRĂ, *fodre*, s.f. Căptușeală din scânduri aplicată pe pereții care separă încăperile unei nave. — Din it. **fodra.**

FOFÂRLÍCA s.f. art. (În expr.) *A umbla cu fofârlica* = a face șmecherii, înșelăciuni; a încerca să înșele pe cineva. — Et. nec.

FOFEÁZĂ, *fofeze*, s.f. Nume dat mai multor obiecte în formă de aripă sau de braț: **a)** aripa unei ferestre, a unei uși sau a unei porți; **b)** fiecare dintre brațele care poartă scaunele unui scrânciob; **c)** fiecare dintre aripile unei mori de vânt; **d)** fiecare dintre tălpile războiului de țesut; **e)** fiecare dintre lopățelele de lemn pe care se întinde tortul când se pune pe vârtelniță; **f)** fiecare dintre aripile unei grape

articulate. ✧ Expr. *A umbla ca o fofează* = a umbla repede. [Pl. și: *fofezi*] — Et. nec.

FOFÉLNIȚĂ, *fofelnițe*, s.f. **1.** Fiecare dintre cele două stinghii încrucișate ale vârtelniței, pe care sunt așezate cele patru fofeze. **2.** Cuțitul meliței. **3.** Fig. Gură (ca organ al vorbirii). — **Fofează** + suf. *-elniță*. Cf. v â r t e l n i ț ă.

FOFILÁ, *fofilez*, vb. I. Refl. A se strecura neobservat, cu dibăcie; a pătrunde, a se introduce undeva pe furiș; *fig.* a obține o situație bună prin înșelătorie. ✦ Fig. A se sustrage de la o îndatorire; a se eschiva. — Din fr. **faufiler.**

FOFLÉNCHI interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de căderea unui corp; tronc! zdrang! — Onomatopee.

FOFOLÓG, -OÁGĂ, *fofologi, -oage*, s.m. și f., adj. (Pop.) (Persoană) care evită să facă eforturi; om greoi, leneș, indolent. — Formație onomatopeică.

FÖHN, (**2**) *föhnuri*, s.n. **1.** Vânt cald, uscat și puternic, care bate primăvara dinspre crestele alpine ale munților din Elveția și Austria spre văi, grăbind topirea zăpezilor. **2.** Uscător electric pentru păr. [Pr.: *fön*] — Din fr. **foehn,** germ. **Föhn.**

FOI[1] s.m. v. **foale.**

FOÍ[2]**,** *foiesc*, vb. IV. **1.** Intranz. (Despre o colectivitate, o mulțime) A se mișca, a umbla încoace și încolo; a mișuna, a forfoti, a fojgăi. ✦ (Despre un loc, o încăpere etc.) A fi plin de lume care mișună. **2.** Refl. A nu sta locului, a umbla de colo până colo, a se mișca întruna; a se fâțâi. ✦ A se răsuci de pe o parte pe alta, a se mișca, a se agita în loc (căutându-și o poziție comodă). ✦ Fig. A se codi. **3.** Tranz. A face să se înfoaie un obiect de îmbrăcăminte în jurul corpului. — Lat. ***follire** *(= follere)* sau din **foaie.**

FOIÁLĂ, *foieli*, s.f. Faptul de *a (se) foi*[2]*;* mișcare de colo până colo; forfotă, foire; forfoteală. [Pr.: *fo-ia-*] — **Foi**[2] + suf. *-eală.*

FOICÍCĂ, *foicele*, s.f. Diminutiv al lui *foaie* (**1**). [Pr.: *fo-i-*] — **Foaie** + suf. *-icică.*

FOILETÁ, *foiletez*, vb. I. Tranz. (Livr.) A răsfoi, a frunzări. [Pr.: *fo-i-*] — Din fr. **feuilleter** (după *foaie).*

FOILETÓN, *foiletoane*, s.n. Articol (de literatură, de știință, de artă) sau fragment de roman inserat în partea de jos a paginilor unui ziar, unei reviste etc.; spațiu rezervat în partea de jos a unui ziar pentru o rubrică ce apare cu regularitate cu acest gen de articole. ✧ *Roman-foileton* = roman care se publică pe fragmente într-o serie de numere consecutive ale unui periodic. ✦ Articol de ziar cu caracter satiric care tratează teme de actualitate. [Pr.: *fo-i-*] — Din fr. **feuilleton** (după *foaie).*

FOILETONÍST, -Ă, *foiletoniști, -ste*, s.m. și f. Persoană care scrie foiletoane la o gazetă. [Pr.: *fo-i-*] — Din fr. **feuilletoniste** (după *foaie).*

FOILETONÍSTIC, -Ă, *foiletonistici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Referitor la foileton. **2.** S.f. Arta de a scrie foiletoane. **3.** S.f. Totalitatea foiletoanelor unui autor. [Pr.: *fo-i-*] — **Foiletonist** + suf. *-ic.*

FOIÓS, -OÁSĂ, *foioși, -oase*, adj., s.n. **1.** Adj. (Despre arbori) Care are frunze late și căzătoare și face parte din încrengătura angiospermelor. ✦ (Substantivat, f. pl.) Denumire dată unor specii de arbori și de arbuști care au astfel de frunze. **2.** S.n. Una dintre cele patru despărțituri ale stomacului animalelor rumegătoare, în care trece hrana după cea de-a doua rumegare. [Pr.: *fo-ios*] — **Foaie** + suf. *-os,* (**2**) după fr. **feuillet.**

FOÍRE, *foiri*, s.f. Acțiunea de *a (se) foi*[2] și rezultatul ei; forfotă, foială. — V. **foi**[2]**.**

FOIȘÓR, *foișoare*, s.n. **1.** Terasă deschisă (ridicată mult deasupra pământului), cu acoperișul susținut de stâlpi sau de coloane; cerdac, pridvor. **2.** Construcție izolată în curtea sau în grădina unei case; pavilion, chioșc. ✦ Turn. ✧ (Înv.) *Foișor de foc* = turn de observație pentru incendii. [Pr.: *fo-i-*] — Din magh. **folyosó.**

FOITÁJ, *foitaje*, s.n. Aluat franțuzesc. [Pr.: *fo-i-*] — Din fr. **feuilletage** (după *foaie).*

FOÍȚĂ, *foițe*, s.f. Diminutiv al lui *foaie*. **1.** Foaie subțire de hârtie. ✧ *Foiță de țigară* = bucată mică de hârtie specială, foarte subțire, de formă dreptunghiulară, în care se învelește tutunul pentru a face o țigară. ✦ (La pl.; fam., ieșit din uz) Cărți de joc; *p. ext.* joc de cărți. ✦ Foaie subțire de hârtie roșie, care se folosea în loc de fard. ✦ Foaie subțire de metal. **2.** Frunzuliță. **3.** (Biol.); în sintagma) *Foițe embrionare* = straturile de celule (endodermul, ectodermul și mezodermul) ale embrionului în stadiul de gastrulă. — **Foaie** + suf. *-iță.*

FOJGĂÍ, *fojgăiesc*, vb. IV. Intranz. (Reg.; despre vietăți care se găsesc în mare număr pe un spațiu mic și se mișcă neîncetat) A foi[2], a mișuna (cu zgomot). [Var.: **foșcăí** vb. IV] — Cf. f o ș ă i.

FOJGĂIÁLĂ, *fojgăieli*, s.f. (Reg.) Fojgăire. — **Fojgăi** + suf. *-eală.*

FOJGĂITÚRĂ, *fojgăituri*, s.f. (Reg.) Fâșâit, foșnet. [Pr.: *-gă-i-*. — Var.: **foșcăitúră** s.f.] — **Fojgăi** + suf. *-tură*.

FOL interj. (Adesea repetat) Cuvânt care redă zgomotul produs de oamenii fără dinți când mestecă. — Onomatopee.

FOLCLÓR s.n. **1.** Totalitatea creațiilor artistice, literare, muzicale, plastice etc., a obiceiurilor și a tradițiilor populare ale unei țări sau ale unei regiuni. **2.** Știință care se ocupă cu creațiile artistice, obiceiurile și tradițiile populare. — Din fr., engl. **folklore**.

FOLCLÓRIC, -Ă, *folclorici, -ce*, adj. Care aparține folclorului, privitor la folclor; folcloristic. — Din fr. **folklorique.**

FOLCLORÍSM s.n. Tendință de a exagera elementul folcloric în artă și literatură sau în lucrări teoretice. — **Folclor** + suf. *-ism*. Cf. fr. f o l k l o r i s m e.

FOLCLORÍST, -Ă, *folcloriști, -ste*, s.m. și f. Persoană care se ocupă cu culegerea și cu studierea materialului folcloric; specialist în folcloristică. — Din fr. **folkloriste.**

FOLCLORÍSTIC, -Ă, *folcloristici, -ce*, adj., s.f. **1.** Adj. Folcloric. **2.** S.f. Știință care se ocupă cu studiul sistematic al folclorului. — **Folclor** + suf. *-istic.* Cf. germ. f o l k l o r i s t i s c h, F o l k l o r i s t i k.

FOLFĂÍ, *folfăiesc*, vb. IV. Intranz. (Pop.) A vorbi sau a mesteca greu (cum fac bătrânii care nu au dinți); a molfăi, a morfoli. — **Fol** + **f**[ol] + suf. *-ăi.*

FOLÍA s.f. Vechi dans de origine portugheză, cu mișcare rapidă și inegală, care se dansează cu acompaniament de castaniete; melodie după care se execută acest dans. — Cuv. port.

FOLIACÉU, -CÉE, *foliacei, -cee*, adj. Care seamănă cu o frunză, de consistența și de culoarea unei frunze. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **foliacé,** lat. **foliaceus.**

FOLIÁNT, *foliante*, s.n. Carte de dimensiuni mari, de obicei formată din coli îndoite o singură dată, cu paginația in folio (**1**). [Pr.: *-li-ant*] — Din germ. **Foliant.**

FOLIÁT, -Ă, *foliați, -te*, adj. **1.** Care are frunze, cu foi. **2.** (Chim.) Dispus în lame subțiri. [Pr.: *-li-at*] — Din fr. **folié.**

FOLIÁȚIE, *foliații*, s.f. **1.** Mod de așezare a frunzelor în mugure. **2.** Proprietate a unor roci de a se desface ușor de pe anumite suprafețe paralele. [Pr.: *-li-a-*. — Var.: **foliațiúne** s.f.] — Din fr. **foliation.**

FOLIAȚIÚNE s.f. v. **foliație.**

FOLÍCUL, *foliculi*, s.m. Nume generic dat formațiunilor anatomice de dimensiuni reduse în formă de săculeț. — Din fr. **follicule.**

FOLICULÁR, -Ă, *foliculari, -e*, adj. Privitor la foliculi, care este în legătură cu foliculii. ✧ *Hormon folicular* = foliculină. — Din fr. **folliculaire.**

FOLÍCULĂ, *folicule*, s.f. Fruct uscat de tipul capsulei, format dintr-o singură carpelă îndoită în formă de cornet. — Din fr. **follicule.**

FOLICULÍNĂ s.f. Hormon secretat de glandele sexuale feminine; preparat medical care conține acest hormon. — Din fr. **folliculine.**

FOLICULÍTĂ, *foliculite*, s.f. Boală de piele caracterizată prin apariția unor bășicuțe pline cu puroi la rădăcina unui fir de păr. — Din fr. **folliculite.**

FÓLIE[1]**,** *folii*, s.f. Foaie subțire din material plastic din care se confecționează pelerine, umbrele etc. — Din germ. **Folie,** it. **foglia.**

FOLÍE[2]**,** *folii*, s.f. (Fam.) Veselie (zgomotoasă), grozăvie, nebunie (plină de satisfacții); (concr.) lucru grozav, extrem de plăcut, care produce o impresie vie. — Din fr. **folie.**

FÓLIO, *foliouri,* s.n. **1.** Format de hârtie sau de carte obținut prin îndoirea colii de hârtie o singură dată. **2.** Filă de registru, de carte sau de manuscris numerotată o singură dată, pe o singură față, pentru ambele pagini. [Pr.: *-li-o*] — Din lat. [in]**folio,** fr. **folio.**

FOLIÓLĂ, *foliole*, s.f. Fiecare dintre frunzulițele care intră în alcătuirea unei frunze compuse. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **foliole,** lat. **foliolum.**

FÓLIU, *folii*, s.n. Curbă geometrică a cărei formă este asemănătoare cu aceea a unei frunze. — Din fr. **folium.**

FOLK s.n., adj. invar. **1.** S.n. Stil în muzica ușoară contemporană care folosește motive din muzica populară. **2.** Adj. invar. Care aparține folkului (**1**). — Din engl. **folk.**

FOLKÍST, -Ă, *folkiști, -ste*, s.m. și f. (Fam.) Cântăreț de muzică folk. — **Folk** + suf. *-ist.*

FOLÓS, *foloase*, s.n. Câștig moral sau material; avantaj, profit, haznă, folosință. ✧ Loc. adj. și adv. *În* (sau *spre, pentru) folosul cuiva* = în interesul, în avantajul, spre binele cuiva. *Cu folos* = în mod avantajos, cu profit. *De folos* = folositor, avantajos. ✧ Expr. *Ce folos?* = la ce bun? degeaba. — Din ngr. **ófelos.**

FOLOSÍ, *folosesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A face uz (de ceva); a utiliza, a întrebuința. ✧ Refl. (Urmat de o determinare introdusă prin prep. „de") *Mă folosesc de dicționar*. **2.** Intranz. (Construit cu dativul) A fi de folos, a ajuta (cuiva); a servi. **3.** Refl. A avea, a trage folos (din ceva); a profita (de ceva). — Din **folos**.

FOLOSÍNȚĂ, *folosințe*, s.f. **1.** Dreptul de a folosi un bun. **2.** (Înv.) Folos. — **Folosi** + suf. *-ință.*

FOLOSÍRE, *folosiri*, s.f. Acțiunea de *a (se) folosi* și rezultatul ei; întrebuințare. — V. **folosi.**

FOLOSÍT, -Ă, *folosiți, -te*, adj. Care a fost întrebuințat; care s-a degradat, deteriorat (prin întrebuințare îndelungată); întrebuințat, uzat. — V. **folosi.**

FOLOSITÓR, -OÁRE, *folositori, -oare*, adj. Care aduce folos, care este de folos, care servește unui scop (bun); util. — **Folosi** + suf. *-tor*.

FOLOȘTÍNĂ, *foloștine*, s.f. (Pop.) **1.** Rămășiță de la vegetale fierte, de la boabe de struguri tescuite etc. **2.** Zăpadă care cade în fulgi mari. — Et. nec.

FON, *foni*, s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru nivelul de intensitate al unui sunet, apreciat după senzația auditivă pe care o produce acesta. — Din fr. **phone.**

FONATÓR, *fonatoare*, adj. (Fon.; în sintagma) *Organ* (sau *aparat) fonator* = organ (sau aparat) care produce sunetele vorbirii. — Din fr. **phonateur.**

FONAȚIÚNE, *fonațiuni*, s.f. Ansamblul fenomenelor care produc vocea. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **phonation.**

FONCIÉRĂ, *fonciere*, s.f. (Înv.) Impozit care se plătea pentru proprietățile agricole. [Pr.: *-ci-e-*] — Din fr. **foncière.**

FOND, *fonduri*, s.n. **I. 1.** (În corelație cu *formă)* Conținut. ✧ *Articol de fond* = articol care tratează o problemă actuală importantă; editorial. *Fond lexical principal* sau *fondul principal (de cuvinte)* = partea esențială a vocabularului unei limbi, caracterizată printr-o mare stabilitate, cuprinzând toate cuvintele cu mare frecvență care denumesc, de obicei, noțiuni fundamentale și care sunt, în general, cuvinte vechi, cu numeroase derivate și cu multe expresii și locuțiuni. ✧ Loc. adv. *În fond* = în realitate, de fapt. **2.** Totalitatea trăsăturilor esențiale ale caracterului unei persoane (sub aspectul lor pozitiv). **3.** Culoare de bază a unui tablou, a unei țesături etc. pe care se conturează desenele sau figurile; câmp. ✦ Desen executat pe un suport opac, care servește drept decor în desfășurarea desenelor animate. ✦ Ansamblul desenelor sau ornamentelor care se imprimă cu o culoare mată pe suprafața hârtiei, folosite la tipărirea acțiunilor și a altor hârtii de valoare. **4.** Nume dat unor probe sportive care se desfășoară pe distanțe mari și care necesită o deosebită rezistență fizică. **5.** (Fiz.) Radiație greu de înlăturat sau inevitabilă, cu caracter parazit, în prezența căreia se efectuează o experiență sau o măsurare. **II. 1.** Valoare materială reprezentată prin bani sau prin alte bunuri economice acumulate sau rezervate pentru un anumit scop. ✧ *Fond de acumulare* v. *acumulare*. ✧ Expr. (Fam.) *A fi în fonduri* = a avea bani. **2.** Totalitatea bunurilor sau a valorilor de bază dintr-un domeniu al culturii. ✧ *Fond de cărți* = totalitatea cărților pe care le posedă o bibliotecă. — Din fr. **fond.**

FONDÁ, *fondez*, vb. I. Tranz. A pune bază; a întemeia, a înființa, a institui, a crea. ✦ A întemeia afirmații, idei, teorii etc. pe argumente, pe probe. [Var.: **fundá** vb. I] — Din fr. **fonder,** lat. **fundare.**

FONDÁL s.n. v. **fundal.**

FONDÁNT, -Ă, *fondanți, -te*, adj., s.m., s.f. **1.** Adj. Care se moaie, care se topește ușor. **2.** S.m. Substanță sau amestec de substanțe care se adaugă la topirea unui amestec de materiale pentru a coborî punctul de topire al acestora sau pentru a separa impuritățile, formând cu acestea o zgură la suprafața topiturii. **3.** S.f. Bomboană preparată dintr-o umplutură moale cu nucă, zahăr, diferite arome etc., acoperită cu o glazură asemănătoare cu șerbetul. ✧ (Adjectival) *Bomboană fondantă*. **4.** S.m. Medicament care ajută la reducerea unei inflamații. — Din fr. **fondant.**

FONDÁRE, *fondări*, s.f. Acțiunea de *a se fonda* și rezultatul ei; întemeiere, înființare, instituire, creare. [Var.: **fundáre** s.f.] — V. **fonda.**

FONDÁT, -Ă, *fondați, -te*, adj. Bazat (pe ceva), întemeiat (**1**). [Var.: **fundát, -ă** adj.] — V. **fonda.**

FONDATÓR, -OÁRE, *fondatori, -oare*, adj., s.m. și f. (Persoană) care fondează ceva; întemeietor, ctitor. [Var.: **fundatór, -oáre** adj., s.m. și f.] — Din fr. **fondateur.**

FONDÍST, -Ă, *fondiști, -ste*, s.m. și f. Sportiv specializat în probele atletice de fond (**I 4**). — **Fond** + suf. *-ist.*

FONDÚ, *fondu-uri*, s.n. Procedeu cinematografic constând din întunecarea continuă a imaginii la sfârșitul unui cadru sau din apariția continuă a imaginii din întuneric. [Pr.: *-fõdü*] — Din fr. **fondu.**

FONDUE, *fondue,* s.f. Preparat culinar tipic elvețian din sorturi de cașcaval topit în vin. [Pr.: *fõdü*] — Cuv. fr.

FONÉM, *foneme*, s.n. Cea mai mică unitate sonoră a limbii, care are funcțiunea de a diferenția cuvintele între ele, precum și formele gramaticale ale aceluiași cuvânt. ✦ (În trecut) Sunet. — Din fr. **phonème.**

FONEMÁTIC, -Ă, *fonematici, -ce*, adj. Fonologic. — Din fr. **phonématique.**

FONÉMIC, -Ă, *fonemici, -ce*, adj. (Lingv.) Privitor la fonem. — Din fr. **phonémique.**

FONÉTIC, -Ă, *fonetici, -ce*, s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a lingvisticii care studiază producerea, structura acustică, transmiterea, audiția și evoluția sunetelor limbajului articulat. ✧ *Fonetică generală* = ramură a foneticii care studiază sunetele în general, fără să se oprească la o limbă anumită. *Fonetică descriptivă* (sau *statică)* = ramură a foneticii care se ocupă cu descrierea și clasificarea sunetelor vorbirii în general sau ale unei limbi anumite într-o perioadă determinată. *Fonetică istorică* (sau *evolutivă)* = ramură a foneticii care studiază sunetele unei limbi sau ale unui grup de limbi înrudite în dezvoltarea lor, încercând să stabilească legile după care au loc modificările fonetice. *Fonetică experimentală* (sau *instrumentală)* = ramură a foneticii care studiază sunetele articulate cu ajutorul unor aparate speciale și al unor mijloace tehnice. *Fonetică sintactică* = studiul modificărilor fonetice suferite de un cuvânt sub influența cuvintelor vecine cu care se găsește în relații sintactice. *Fonetică funcțională* = fonologie. **2.** Adj. Relativ la sunetele unei limbi; care ține de fonetică (**1**), privitor la fonetică. ✧ *Ortografie fonetică* = ortografie bazată pe principiul scrierii cuvintelor după cum se pronunță. — Din fr. **phonétique.**

FONETICIÁN, -Ă, *foneticieni, -e*, s.m. și f. Persoană specializată în fonetică; fonetist. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **phonéticien.**

FONETÍSM, *fonetisme*, s.n. **1.** Totalitatea sunetelor unui sistem fonetic. **2.** Mod specific de a pronunța un anumit sunet sau un cuvânt. — Din fr. **phonétisme.**

FONETÍST, -Ă, *fonetiști, -ste*, s.m. și f. **1.** Fonetician. **2.** Adept al ortografiei fonetice. — **Fonet**[ică] + suf. *-ist.*

FONF, FOÁNFĂ, *fonfi, foanfe*, adj. (Despre oameni) Care vorbește pe nas, care pronunță nazal; care vorbește cu dificultate; fonfăit, fârnâit[2], fornăit[2]. — Formație onomatopeică.

FONFĂÍ, *fonfăi*, vb. IV. Intranz. A vorbi pronunțând cuvintele nazal, ca un fonf; a fârnâi, a fornăi (**2**). — **Fonf** + suf. *-ăi.*

FONFĂÍT, -Ă, *fonfăiți, -te*, adj. (Despre oameni) Fonf; (despre cuvinte sau sunete) rostite nazal, ca de un fonf. — V. **fonfăi.**

FONIATRÍE s.f. Disciplină medicală care studiază tulburările și afecțiunile vocii. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **phoniatrie.**

FONIÁTRU, -Ă, *foniatri, -e*, s.m. și f. Specialist în foniatrie. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **phoniatre.**

FÓNIC, -Ă, *fonici, -ce*, adj. **1.** Constituit din sunete; privitor la sunete. **2.** (Despre consoane) Care se pronunță cu vibrarea coardelor vocale; sonor. — Din fr. **phonique.**

FONÍE s.f. (Rar) Calitate a sunetelor limbii rezultată din vibrarea coardelor vocale în timpul emisiunii lor; sonoritate (a sunetelor limbii). — Din fr. **phonie.**

FONOABSORBÁNT, -Ă, *fonoabsorbanți, -te*, adj. (Despre materiale) Care are proprietatea de a absorbi sunetele. [Pr.: *-no-ab-*] — Din engl. **phonoabsorbant.**

FONOCARDIOGRÁF, *fonocardiografe*, s.n. Aparat care transformă vibrațiile sonore ale inimii în semnale electromagnetice. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **phonocardiographe.**

FONOCARDIOGRÁMĂ, *fonocardiograme*, s.f. Înregistrare grafică a vibrațiilor sonore ale inimii cu ajutorul fonocardiografului. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **phonocardiogramme.**

FONOGRÁF, *fonografe*, s.n. Aparat folosit pentru înregistrarea și reproducerea mecanică a sunetelor. — Din fr. **phonographe.**

FONOGRÁFIC, -Ă, *fonografici, -ce*, adj. Referitor la fonograf. — Din fr. **phonographique.**

FONOGRÁMĂ, *fonograme*, s.f. Mesaj transmis prin telefon și înregistrat automat sau în scris. ✦ Înregistrare a unor vibrații sonore pe bandă de hârtie fotografică, bandă de magnetofon, disc, peliculă cinematografică, CD etc. cu mijloace electrice, mecanice etc. — Din fr. **phonogramme.**

FONOGRÁMIC, -Ă, *fonogramici, -ce*, adj. Care ține de fonogramă, privitor la fonogramă; constituit din fonograme. — **Fonogramă** + suf. *-ic.*

FONOIZOLÁNT, -Ă, *fonoizolanți, -te*, adj. Care izolează fonic. [Pr.: *-no-i-*] — **Fon**[ic] + **izolant.**

FONOIZOLÁRE, *fonoizolări*, s.f. Izolare fonică. [Pr.: *-no-i-*] — **Fon**[ic] + **izolare.**

FONOLÓG, -Ă, *fonologi, -ge*, s.m. și f. (Rar la f.) Persoană specializată în fonologie. — Din fr. **phonologue.**

FONOLÓGIC, -Ă, *fonologici, -ce*, adj. Care ține de fonologie sau de foneme, privitor la fonologie; fonematic. — Din fr. **phonologique.**

FONOLOGÍE s.f. Ramură a lingvisticii care se ocupă cu studiul sunetelor limbii din punctul de vedere al valorii lor funcționale, stabilind sistemele de foneme ale unui idiom și caracterul diferitelor variante; fonetică funcțională. ✦ (Înv.) Fonetică. — Din fr. **phonologie.**

FONOMÉTRIC, -Ă, *fonometrici, -ce*, adj. De fonometrie. — Din fr. **phonométrique.**

FONOMETRÍE, *fonometrii*, s.f. Măsurare a intensității sunetelor. — Din fr. **phonométrie.**

FONOMÉTRU, *fonometre*, s.n. Instrument folosit pentru măsurarea intensității sunetelor. — Din fr. **phonomètre.**

FONOMÍMIC, -Ă, *fonomimici, -ce*, adj. (În sintagma) *Metodă fonomimică* = metodă de predare a alfabetului prin descrierea repetată a sunetului cu ajutorul gesturilor, al mimicii etc. — Din it. **fonomimico.**

FONOMIMÍE s.f. Descriere a sunetelor vorbirii prin gesturi (la surdomuți). — Din it. **fonomimia.**

FONÓN, *fononi*, s.m. Particulă fictivă asociată vibrațiilor care se propagă prin masa unui corp cristalin, având frecvențe comparabile cu cele ale sunetelor. — Cf. fr. phone.

FONOTECÁRE, *fonotecări*, s.f. Selecționare și racordare a părților utile ale fonogramelor înregistrate pe bandă de magnetofon sau pe film cinematografic. — Din **fonotecă.**

FONOTÉCĂ, *fonoteci*, s.f. **1.** Colecție de înregistrări sonore pe discuri, pe benzi de magnetofon, CD-uri etc., care se folosește la sonorizarea unor producții artistice (în cinematografie, televiziune etc.). **2.** Mobilă sau încăpere special amenajată în care este depozitată o astfel de colecție. — Din fr. **phonothèque.**

FONT, *fonturi,* s.n. Caracter grafic utilizat în scrierea cu ajutorul calculatorului; set de caractere (cifre, litere, simboluri) conceput în același stil grafic. — Din engl. **font.**

FONTANÉLĂ, *fontanele*, s.f. Spațiu neosificat între oasele craniului la nou-născuți (**1**); moalele capului. — Din fr. **fontanelle,** lat. **fontanella.**

FÓNTĂ, (**2**) *fonte*, s.f. **1.** Aliaj de fier, de carbon și de alte elemente, produs în furnale înalte; tuci (**1**). **2.** Varietate de fontă (**1**). — Din fr. **fonte.**

FOR, (**2**) *foruri*, s.n. **1.** Piață publică în Roma antică, unde era concentrată viața social-politică, religioasă și economică a orașului și unde se judecau procesele. **2.** Autoritate, instanță, organ de stat. **3.** (În sintagma) *For interior* = conștiință. — Din lat. **forum,** (**3**) fr. **for.**

FORÁ, *forez*, vb. I. Intranz. A săpa găuri de sondă în vederea cercetării structurilor geologice, a explorării sau a exploatării unor zăcăminte de substanțe minerale utile. — Din fr. **forer,** lat. **forare.**

FORÁBIL, -Ă, *forabili, -e*, adj. (Despre roci) Care poate fi forat (ușor); care poate fi dislocat prin foraj. — Din fr. **forable.**

FORABILITÁTE s.f. Proprietate a rocilor de a fi ușor dislocate prin forare. — Din fr. **forabilité.**

FORÁIBĂR, *foraibăre*, s.n. Dispozitiv de metal în formă de șurub îndoit în unghi drept, prevăzut cu filet pe unul dintre brațe, cu care se blochează o ușă, o fereastră etc. — Din germ. **Vorreiber.**

FORÁJ, *foraje*, s.n. **1.** Ansamblul operațiilor care se efectuează pentru a realiza o sondă; forare. **2.** Ansamblul operațiilor de fărâmare sau de așchiere a rocilor din pragul găurii de sondă, care se execută în vederea adâncirii acesteia. **3.** (Rar) Gaură de sondă. — Din fr. **forage.**

FORÁMEN, *foramene*, s.n. Deschizătură, orificiu (anatomic) de dimensiuni foarte mici. — Din lat., fr. **foramen.**

FORAMINIFÉR, *foraminifere*, s.n. (La pl.) Nume dat unui ordin de animale unicelulare marine din încrengătura protozoarelor, care au corpul învelit într-o cochilie calcaroasă, alcătuită din una sau din mai multe camere comunicând între ele; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. ✦ (Adjectival; despre roci, strate, formații geologice etc.) Care conține foraminifere. — Din fr. **foraminifère.**

FORÁRE, *forări*, s.f. Acțiunea *de a fora* și rezultatul ei; operație de săpare a găurilor de sondă și a celor de mină; foraj. — V. **fora.**

FORÁȘ s.n. v. **făraș.**

FORĂÍ, pers. 3 *fórăie,* vb. IV. Intranz. (Despre animale) A sufla cu forță aer pe nări, a respira zgomotos; a sforăi. — Formație onomatopeică.

FORBÁN, *forbani*, s.m. (Rar) Pirat, corsar; om care nu respectă nicio lege. ✧ *Forban literar* = plagiator. — Din fr. **forban.**

FÓRCEPS, *forcepsuri*, s.n. Instrument de obstetrică folosit la extragerea fătului viu în cazul nașterilor dificile. — Din fr. **forceps.**

FORDÍSM s.n. Sistem de organizare în flux continuu a producției de masă, bazat pe divizarea și simplificarea amănunțită a operațiilor de muncă, pe folosirea benzilor rulante etc. — **Ford** (n. pr.) + suf. *-ism*.

FÓREHAND, *forehanduri,* s.n. Lovitură executată cu partea exterioară a rachetei sau a paletei de tenis. [Var.: **fórhend** s.n. — Pr. *forhend*] — Cuv. engl.

FORESTIÉR, -Ă, *forestieri, -e,* adj. Privitor la păduri; de pădure; în legătură cu exploatările de păduri; silvic. ✧ *Perdea forestieră* = plantație de pădure, îngustă și lungă, destinată mai ales prevenirii și combaterii procesului de eroziune. [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **forestier.**

FORÉZĂ, *foreze*, s.f. Mașină de forat. — Din fr. **foreuse.**

FOREZÍE, *forezii,* s.f. Transportare a indivizilor unei specii de către indivizii altei specii, fără ca între cele două organisme să existe relații de parazitism. — Din fr. **phorésie.**

FORFAIT, *forfait-uri*, s.n. Neprezentare a unui concurent sau a unei echipe la o probă, fază sau etapă a unei competiții sportive, fapt care atrage după sine penalizarea. [Var.: *forfét* s.n.] — Din fr., engl. **forfait.**

FORFĂÍ, *fórfăi*, vb. IV. Intranz. (Pop.) A forfoti. [Prez. ind. și: *forfăiesc*] — Formație onomatopeică.

FORFECÁ, *foárfec*, vb. I. **1.** Tranz. A tăia în bucăți cu foarfeca sau cu alt obiect tăios. **2.** Tranz. Fig. A cerceta o operă literară sau științifică cu o minuțiozitate exagerată, cu scopul de a o critica și de a o pune într-o lumină defavorabilă. ✦ A critica aspru, a mustra cu severitate. ✦ (Rar) A bate. **3.** Intranz. Fig. A vorbi mereu, fără încetare (bârfind, clevetind); a bodogăni. — Lat. **forficare.**

FORFECÁR, *forfecari*, s.m. Gândac negru, lipsit de aripi posterioare, dăunător pentru vița-de-vie *(Lethrus cephalotes*). — **Foarfecă** + suf. *-ar*.

FORFECÁRE, *forfecări*, s.f. **1.** Acțiunea de *a forfeca* și rezultatul ei; forfecătură. **2.** Solicitare simplă a unei piese, a unei bare, a unui arbore etc. prin acțiunea unor forțe opuse care acționează transversal. — V. **forfeca.**

FORFECĂTÚRĂ, *forfecături*, s.f. Forfecare; *fig.* muștruluială, bătaie. — **Forfeca** + suf. *-ătură*.

FORFECÚȚĂ, *forfecuțe*, s.f. **1.** Diminutiv al lui *foarfecă;* foarfecă (**1**) mică (pentru tăiat unghiile). **2.** Pasăre mică, cu penele cărămizii, cu ciocul puternic având vârfurile încrucișate ca niște foarfeci *(Loxia curvirostra)*. — **Foarfecă** + suf. *-uță*.

FORFÉT s.n. v. **forfait.**

FORFETÁR, -Ă, *forfetari, -e*, adj. (Despre tarife, taxe, impozite etc.) Care este dinainte stabilit la o sumă globală și invariabilă. — Din fr. **forfaitaire.**

FÓRFOT s.n. v. **forfotă.**

FÓRFOTĂ s.f. Mișcare grăbită și zgomotoasă de colo până colo; forfoteală, foială. ✧ Expr. (Adverbial) *A umbla forfota* = a umbla grăbit (și fără rost) de colo până colo; a forfoti. [Var.: **fórfot** s.n.] — Din **forfoti** (derivat regresiv).

FORFOTEÁLĂ, *forfoteli*, s.f. Forfotă. — **Forfoti** + suf. *-eală*.

FORFOTÍ, *forfotesc*, vb. IV. Intranz. **1**. A umbla de colo până colo grăbit, iute; a foi[2], a furnica, a roi, a mișuna, a forfăi. **2.** A fierbe cu zgomot înăbușit; a clocoti încet, potolit. — Formație onomatopeică.

FORFOTITÓR, -OÁRE, *forfotitori, -oare*, adj. Care forfotește. — **Forfoti** + suf. *-tor*.

FÓRHEND s.n. v. **forehand.**

FÓRINT, *forinți*, s.m. Monedă divizionară în Ungaria. — Din magh. **forint.**

FORJÁ, *forjez*, vb. I. Tranz. A lucra, a prelucra un metal sau un aliaj prin deformare plastică, la cald sau la rece, cu ajutorul unui ciocan sau al unei prese. — Din fr. **forger.**

FORJÁBIL, -Ă, *forjabili, -e*, adj. (Despre metale sau aliaje) Care poate fi forjat. — Din fr. **forgeable.**

FORJABILITÁTE s.f. Proprietate a unui metal sau a unui aliaj metalic de a se deforma plastic la cald sau la rece sub acțiunea unor forțe de lovire (ciocan) sau de presare. — Din **forjabil** + suf. *-itate*.

FORJÁR, *forjari*, s.m. Forjor. — **Forjă** + suf. *-ar.*

FORJÁT, -Ă, *forjați, -te*, adj. (Despre metale sau aliaje) Lucrat prin forjare. ✧ *Fier forjat* = oțel lucrat cu ciocanul în diferite forme și întrebuințat în ornamentație. — V. **forja.**

FÓRJĂ, *forje*, s.f. **1.** Instalație simplă, fixă sau mobilă, pentru încălzirea metalelor în vederea forjării lor la cald. ✧ *Forjă de câmp* = forjă portativă cu vatră de fontă și cu un ventilator acționat cu piciorul prin intermediul unei pedale. **2.** Cantitate de metal care se încălzește o dată la forjă (**1**). **3.** Forjărie. — Din fr. **forge.**

FORJĂRÍE, *forjării*, s.f. Atelier în care se execută operații de forjare, prin deformare plastică, la cald sau la rece; forjă (**3**). [Var.: **forjeríe** s.f.] — **Forjă** + suf. *-ărie*. Cf. fr. f o r g e r i e .

FORJERÍE s.f. v. **forjărie.**

FORJÓR, *forjori*, s.m. Muncitor care lucrează la forjă (**1**); *p. gener.* fierar. — Din fr. **forgeur**.

FORMÁ, *formez*, vb. I. Tranz. **1.** A da ființă și formă unui lucru; a face. ✦ Refl. A lua ființă, a lua naștere. **2.** A educa, a crește. **3.** (Despre mai multe elemente) A alcătui, a compune. ✦ A constitui, a reprezenta. **4.** (Tehn.) A confecționa forme de turnătorie, a îndeplini operația de formare (**2**). — Din fr. **former,** lat. **formare.**

FORMÁL, -Ă, *formali, -e*, adj. **1.** Privitor la formă, care ține de formă, de aparență. ✦ (Adverbial) În aparență. **2.** Formulat precis; categoric, expres. **3.** Pătruns de formalism; făcut de formă (**7**). **4.** (Despre unele acte juridice) Care necesită anumite forme pentru a fi socotit legal și valabil. — Din fr. **formel,** lat. **formalis.**

FORMALDEHÍDĂ, *formaldehide*, s.f. Produs gazos folosit la fabricarea rășinilor, a unor coloranți, medicamente, explozive, tananți, ca dezinfectant etc.; aldehidă formică. — Din fr. **formaldéhyde.**

FORMALÍNĂ, *formaline*, s.f. (Farm.) Formol. — Din fr. **formaline.**

FORMALÍSM s.n. **1.** Orientare estetică ce acordă preeminență formei operei, în detrimentul conținutului. **2.** Atitudine caracterizată prin respectarea strictă a formei în dauna fondului problemelor. ✦ Atitudine conformistă, exagerat de protocolară. — Din fr. **formalisme.**

FORMALÍST, -Ă, *formaliști, -ste*, s.m. și f., adj. **1.** (Persoană) care dă dovadă de formalism (**1**). **2.** (Persoană) a cărei activitate este pătrunsă de formalism (**2**). ✦ (Persoană) cu atitudine de politețe protocolară, ceremonioasă, exagerată și uneori nesinceră. — Din fr. **formaliste.**

FORMALITÁTE, *formalități*, s.f. Condiție de formă impusă de o dispoziție legală pentru îndeplinirea și valabilitatea unui act juridic. ✦ Cerință impusă de regulile de politețe. — Din fr. **formalité.**

FORMALIZÁ, *formalizez,* vb. I. **1**. Tranz. A realiza o formalizare (**1**). **2.** Refl. A se supăra, a se simți jignit de nerespectarea unor reguli (neînsemnate) de politețe. — Din fr. **formaliser.**

FORMALIZÁRE, *formalizări*, s.f. **1.** (Log.) Procedeu prin care se dau regulile de formare a enunțurilor și de derivare a lor unele din altele. **2.** Supărare, jignire pricinuită de nerespectarea unor reguli (neînsemnate) de politețe. — V. **formaliza.**

FORMÁNT, *formanți*, s.m. (Fon.) Zonă de maximă relevanță a unui spectru acustic. ✦ Element constitutiv al unei entități lingvistice complexe (sunet, cuvânt, sintagmă, propoziție etc.). — Din fr. **formante.**

FORMÁR, *formari*, s.m. Formator (**1**). — **Formă** + suf. *-ar*.

FORMÁRE, *formări*, s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) forma* și rezultatul ei; formație (**1**). ✦ Pregătire, instruire, educare; creare. **2.** Operație de confecționare și de asamblare a părților constitutive și a miezurilor care alcătuiesc o formă de turnătorie. — V. **forma.**

FORMÁT[1], *formate*, s.n. Ansamblul dimensiunilor care caracterizează forma și mărimea unui corp plat; *p. gener.* dimensiune. ✦ Totalitatea dimensiunilor unei tipărituri în funcție de modul în care sunt împăturite colile de tipar care o alcătuiesc; dimensiunile zațului pe o pagină. — Din fr. **format.**

FORMÁT[2], -Ă, *formați, -te*, adj. Instruit, educat, pregătit. ✦ Maturizat; matur. — V. **forma.**

FORMATÁ, *formatez,* vb. I. Tranz. A pregăti un disc magnetic pentru a putea fi folosit de calculator. — Din engl. **format.**

FORMATÁRE, *formatări,* s.f. Acțiunea de *a formata* și rezultatul ei. — V. **formata.**

FORMATÍV, -Ă, *formativi, -e*, adj. Care formează aptitudini, deprinderi prin educație. — Din fr. **formatif.**

FORMATÓR, -OÁRE, *formatori, -oare*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Muncitor calificat care confecționează forme de turnătorie; formar. **2.** Adj. Care are capacitatea, posibilitatea de a forma. — **Forma** + suf. *-tor*.

FORMÁȚIE, *formații*, s.f. **1.** Alcătuire, întocmire, organizare, constituire. **2.** (Geol.) Strat de roci caracterizate prin anumite particularități ale constituției lor și care s-au format în anumite condiții geologice dintr-o anumită perioadă de timp. **3.** Mod de dispunere a militarilor pentru un anumit scop. **4.** Ansamblu, echipă artistică. **5.** Componența unei echipe sportive; echipă sportivă. ✦ Modul de dispunere (în coloană sau în linie) a unui grup de sportivi. **6.** Combinație de cifre, de figuri sau de poziții la unele jocuri sportive, distractive sau de noroc (șah, loto, pronosport etc.). [Var.: **formațiúne** s.f.] — Din fr. **formation,** lat. **formatio, -onis.**

FORMAȚIÚNE s.f. v. **formație.**

FÓRMĂ, *forme*, s.f. **1.** (Fil.; în corelație cu *conținut*) Categorie care desemnează structura internă și externă a unui conținut, modul de organizare a elementelor din care se compune un obiect sau un proces. ✧ *Forme ale conștiinței sociale* = forme distincte ale vieții spirituale ale societății, care se deosebesc prin obiectul lor specific, prin funcția lor socială specifică și prin modul specific de reflectare a existenței sociale (filosofia, morala, arta, știința etc.). ✦ Normă morală care trebuie respectată. ✦ (Geom., Fiz., Tehn.) Aspectul unei figuri în care nu se ține seamă de mărimea ei. **2.** Înfățișare, aspect (exterior), contur, siluetă. ✧ Expr. *A fi în formă* = a fi, a se găsi în cele mai bune condiții (fizice și intelectuale). ✦ (Sport) Stare de maximă capacitate de efort a organismului, obținută prin antrenament, disciplină, viață sportivă etc. **3.** (Geogr.; în sintagma) *Formă de relief* = denivelare a suprafeței pământului, rezultat al interacțiunii agenților geografici interni și externi. **4.** Totalitatea mijloacelor de exprimare a conținutului unei opere artistice. ✦ Totalitatea mijloacelor de expresie (melodie, ritm, armonie etc.) care redau conținutul unei compoziții muzicale; structura unei compoziții muzicale. **5.** Fel, chip, mod. **6.** Mod de organizare, de conducere politică, socială etc. ✧ *Formă de guvernământ* = mod de organizare și de funcționare a conducerii statului. **7.** Dispoziție de procedură (care poate atrage anularea unui act sau a unei hotărâri judecătorești). ✧ Loc. adv. *De* (sau, rar, *pentru) formă* = de ochii lumii, pentru a salva aparențele; formal (**1**). **8.** (Lingv.) Învelișul sonor al unui cuvânt prin care se exprimă sensul, valoarea sau funcția gramaticală a acestuia. **9.** Vas, tipar, model care servește pentru a da unor materiale o anumită înfățișare, un anumit aspect exterior. ✦ (Tehn.) Piesă prevăzută cu o cavitate de o anumită configurație în care se toarnă un material și care reprezintă negativul obiectului obținut prin turnare. ✦ (Tipogr.) Pagină de zaț completată de jur împrejur cu material de albitură și închisă într-o ramă metalică, gata pentru a fi introdusă în mașina de tipar. — Din fr. **forme,** lat. **forma.**

FORMIÁT, *formiați*, s.m. Sare a acidului formic. [Pr.: *-mi-at*] — Din fr. **formiate.**

FÓRMIC, -Ă, *formici, -ce*, adj. (În sintagmele) *Acid formic* = acid organic corosiv, lichid, incolor, volatil, care se găsește în corpul furnicilor roșii, în frunzele de urzică etc. și care se prepară și pe cale chimică, având întrebuințări în industria textilă, farmaceutică și în tăbăcărie. *Aldehidă formică* v. *aldehidă*. — Din fr. **formique.**

FORMIDÁBIL, -Ă, *formidabili, -e*, adj. Care uimește prin însușiri neobișnuite; extraordinar, uluitor, colosal. — Din fr. **formidable,** lat. **formidabilis.**

FORMÓL s.n. Soluție apoasă de formaldehidă, cu miros puternic, întrebuințată ca dezinfectant și ca antiseptic; formalină. — Din fr. **formol.**

FORMOLIZÁ, *formolizez*, vb. I. Tranz. **1.** A dezinfecta cu formol. **2.** A fixa țesuturile animale cu formol. — Din **formol.**

FORMOLIZÁRE, *formolizări,* s.f. **1.** Dezinfectare cu formol a unei încăperi și a obiectelor contaminate cu microorganisme patogene. **2.** Tratare a unui cadavru cu o soluție de formol pentru a conserva structura celulelor, a țesuturilor și a organelor. — V. **formoliza.**

FORMULÁ, *formulez*, vb. I. Tranz. A da o formă precisă unui gând, unei idei, unei hotărâri etc.; a exprima prin cuvinte, a enunța. — Din fr. **formuler.**

FORMULÁR, *formulare*, s.n. **1.** Imprimat cu mai multe spații albe, care se completează în vederea întocmirii unui act, a unui tabel etc. **2.** Broșură sau volum care cuprinde formulele uzuale dintr-o ramură a unei științe; culegere de formule. — Din fr. **formulaire.**

FORMULÁRE, *formulări*, s.f. Acțiunea de *a formula* și rezultatul ei. — V. **formula.**

FORMULARÍSTIC, -Ă, *formularistici, -ce*, adj., s.f. **1.** Adj. Cu formular (**1**); de formular (**1**). **2.** S.f. Activitate legată de realizarea și folosirea formularelor. — **Formular** + suf. *-istic.*

FORMÚLĂ, *formule*, s.f. **1.** Enunț precis al regulii de urmat pentru efectuarea unei anumite operații; expresie precisă, generală și invariabilă a unei idei, a unei relații, a unei legi etc. (care se poate aplica mai multor cazuri particulare). ✦ Frază-tip folosită oral în anumite ocazii sau în scris la redactarea unor acte, sentințe etc. ✧ *Formulă de politețe* = formă convențională de exprimare sau de adresare, consacrată prin uz. **2.** (Mat.) Relație, în general simbolică, care exprimă o proprietate cu caracter general și care servește la rezolvarea problemelor de același gen. **3.** Expresie în simboluri chimice care reprezintă compoziția calitativă și cantitativă a moleculei unei substanțe. **4.** Parolă. **5.** Mijloc, soluție. — Din fr. **formule,** lat. **formula.**

FORNĂÍ, *fórnăi*, vb. IV. Intranz. (Rar) **1.** A sforăi. **2.** A fonfăi, a fârnâi. — Formație onomatopeică.

FORNĂIÁLĂ, *fornăieli*, s.f. (Rar) Fornăit[1]. [Pr.: *-nă-ia-*] — **Fornăi** + suf. *-eală*.

FORNĂÍT[1] s.n. Faptul de *a fornăi;* fornăială. — V. **fornăi.**

FORNĂÍT[2], -Ă, *fornăiți, -te*, adj. Fonf; fârnâit[2]. — V. **fornăi.**

FORPÍC, *forpice*, s.n. Compartiment etanș la prora unei nave, destinat să limiteze invadarea apei și în care se păstrează lanțul ancorei, vopsele, odgoane etc. — Din germ. **Vorpick.** Cf. engl. f o r e p e a k.

FORSÍȚIA, *forsiții*, s.f. Arbust ornamental cu flori galbene, dispuse pe toată lungimea ramurilor și care apar înaintea frunzelor *(Forsythia).* [Pr.: *-ți-a.* — Var.: **forzíția** s.f.] — Din lat. **Forsythia,** denumirea științifică a arbustului.

FORSTERÍT s.n. Silicat natural de magneziu din grupa olivinei, cristalizat în sistemul rombic, cenușiu-gălbui, sticlos. — Din fr. **forstérite.**

FÓRȘPAN, *forșpanuri*, s.n. (Cin.) Film alcătuit, în scopuri publicitare, din secvențe extrase dintr-un film de lung-metraj. [Acc. și: *forșpán.* — Pl. și: *forșpane*] — Din germ. **Vorspan.**

FORT, *forturi*, s.n. Lucrare de fortificație construită din zidărie, cu contur poligonal, care face parte dintr-un sistem de întărituri și care este menită să apere un centru important sau o linie strategică. — Din fr. **fort.**

FORTĂREÁȚĂ, *fortărețe,* s.f. Loc important din punct de vedere militar, puternic întărit, pregătit pentru apărare de lungă durată în caz de asediu. ✧ *Fortăreață zburătoare* = denumire dată în timpul celui de al Doilea Război Mondial unor avioane de bombardament foarte mari. — După fr. **forteresse.**

FÓRTE adj. invar., adv. **1.** Adj. invar. (Livr.) Tare, puternic. ✧ Expr. *A se face forte* = a face toate eforturile pentru a reuși într-o acțiune, a se declara capabil, în stare să depășească o încercare dificilă. **2.** Adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Cu sonoritate intensă, puternică; tare. ✧ *Forte fortissimo* = extrem de tare. — Din it. **forte,** lat. **fortis.**

FORTIFIÁNT, -Ă, *fortifianți, -te*, adj., s.n. (Medicament) întăritor; tonic. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **fortifiant.**

FORTIFICÁ, *fortífic*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. A face ca organismul să fie mai puternic, mai rezistent; a (se) întări, a (se) oțeli. **2.** Tranz. A întări un loc prin lucrări de fortificație. — Din lat. **fortificare,** fr. **fortifier.**

FORTIFICÁRE, *fortificări*, s.f. Acțiunea de *a (se) fortifica* și rezultatul ei. — V. **fortifica.**

FORTIFICÁT, -Ă, *fortificați, -te*, adj. **1.** (Despre oameni) Cu organismul întărit. **2.** (Despre locuri, localități) Întărit printr-un sistem de fortificație. — V. **fortifica.**

FORTIFICÁȚIE, *fortificații,* s.f. Construcție militară de apărare împotriva mijloacelor de luptă ale inamicului și pentru a înlesni acțiunea de observare și de folosire a mijloacelor de luptă proprii. — Din fr. **fortification,** lat. **fortificatio.**

FORTÍSSIMO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Cu cea mai mare intensitate sau putere; foarte tare. — Cuv. it.

FORTRÁN s.n. (Inform.) Primul limbaj de programare de nivel înalt, utilizat în aplicațiile tehnico-științifice. — Din engl., fr. **fortran.**

FORTUÍT, -Ă, *fortuiți, -te*, adj. (Livr.) Venit pe neașteptate; neprevăzut, inopinat; întâmplător. — Din fr. **fortuit,** lat. **fortuitus.**

FORTÚNA n.pr. (Livr.) Soartă, destin; noroc, șansă. — Cuv. lat.

FORȚÁ, *forțez*, vb. I. Tranz. **1.** A determina cu forța pe cineva la ceva; a sili, a constrânge, a obliga. ✦ Refl. A-și da osteneala, a se strădui, a face un efort. **2.** A mânui cu violență un mecanism, o închizătoare etc., deteriorându-le; a sfărâma, a sparge. ✧ Expr. *A forța ușa cuiva* = a intra cu sila în casa cuiva. *A forța* (cuiva) *mâna* = a constrânge (pe cineva) să facă ceva. *A forța nota* = a întrece măsura în comportarea față de cineva; a exagera. ✦ A supune la un efort prea mare o mașină, un animal etc. ✦ (Mil.) A trece peste un obstacol în ciuda rezistenței opuse de inamic. — Din fr. **forcer,** it. **forzare.**

FORȚAMÉNTE adv. În chip necesar; obligatoriu; forțat. — Din fr. **forcément.** Cf. it. f o r z a t a m e n t e.

FORȚÁRE, *forțări*, s.f. Acțiunea de *a (se) forța* și rezultatul ei; silire, spargere, stricare. — V. **forța.**

FORȚÁT, -Ă, *forțați, -te*, adj. **1.** Făcut sau impus cu forța, prin constrângere. ✧ *Aterizare forțată* = aterizare impusă de forța împrejurărilor. **2.** Realizat printr-o acțiune violentă, printr-un efort, cu învingerea unor dificultăți. ✦ (Despre uși, lacăte) Deschis cu forța. **3.** (Despre zâmbete, gesturi etc.) Silit, nenatural, nefiresc; artificial, fals. — V. **forța**.

FÓRȚĂ, *forțe*, s.f. **I. 1.** Capacitate pe care o au ființele vii de a depune un efort, de a executa acțiuni fizice prin încordarea mușchilor; putere fizică, vigoare, tărie. ✧ *Tur de forță* v. *tur.* **2.** Tărie, putere. ✦ Energie (morală). ✦ Aptitudine, capacitate, putință de a realiza ceva. ✧ Loc. adj. *De forță* = foarte capabil. **3.** Persoană înzestrată cu putere și cu energie, care acționează intens într-un anumit domeniu de activitate. **4.** (De obicei la pl. și urmat de determinarea „armată”) Totalitatea unităților militare ale unui stat; armată. ✧ *Forțe militare* = subunitățile, unitățile, marile unități și formațiile care intră în compunerea forțelor armate. *Forță vie* = termen prin care se denumește în mod obișnuit pe câmpul de luptă personalul militar. **5.** (Ec.; în sintagma) *Forță de muncă* = capacitatea de muncă a omului,

totalitatea aptitudinilor fizice și intelectuale ale omului puse în funcțiune pentru crearea bunurilor economice; *p. ext.* totalitatea persoanelor care dispun de capacitate de muncă. **II. 1.** Energie existentă în natură. ✦ (Fiz.) Acțiune care, exercitată de un sistem fizic asupra altuia, îi schimbă starea de repaus sau de mișcare sau îl deformează; *spec.* acțiune mecanică care schimbă starea de mișcare a unui corp; mărime dirijată care reprezintă această acțiune. **2.** (Fiz.; înv.) Energie. ✧ *Forță motoare* = energie folosită pentru punerea în mișcare a corpurilor. *Forță de tracțiune* = forța exercitată de un vehicul motor (locomotivă, navă, tractor etc.) asupra unei mașini sau a unui vehicul pe care îl remorchează. **III. 1.** Putere de constrângere, violență. ✧ Loc. adv. *Cu forța* = în mod forțat, cu sila. *Prin forța împrejurărilor* = constrâns de motive obiective. **2.** (În sintagma) *Caz de forță majoră* = situație în care cineva nu poate acționa sau proceda așa cum ar dori, din cauza unor constrângeri. — Din fr. **force,** it. **forza.**

FÓRUM, *forumuri*, s.n. Adunare, întrunire (de mare amploare și importanță). — Din lat., fr. **forum.**

FORZATO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Puternic; accentuat. [Pr.: *forțáto*] — Cuv. it.

FÓRZAȚ, *forzațuri*, s.n. Foaie dublă de hârtie groasă, albă sau colorată, care face legătura dintre blocul de carte și scoarțe. [Pl. și: *forzațe*] — Din germ. **Vorsatz.**

FORZÍȚIA s.f. v. **forsiția.**

FÓSĂ, *fose,* s.f. **1**. Depresiune, șanț sau orificiu de pe suprafața unei structuri anatomice. **2.** (Geogr.; în sintagma) *Fosă abisală*, v. *abisal.* **3**. (De obicei urmat de determinările „orchestrei" sau „de orchestră") Spațiu aflat sub avanscenă, destinat de obicei orchestrei; loja orchestrei. — Din fr. **fosse,** lat., it. **fossa.**

FOSĂIÁLĂ, *fosăieli*, s.f. Fâsâială. [Pr.: *-să-ia-*] — **Fosăi** + suf. *-eală.*

FOSÉTĂ, *fosete,* s.f. (Anat.) Gropiță (**2**). — Din fr. **fossette.**

FOSFÁT, *fosfați,* s.m. Nume generic dat sărurilor acidului fosforic rezultate prin reacția acestuia cu o bază. ✧ *Fosfat de calciu* = sare de calciu a acidului fosforic, folosită ca îngrășământ agricol. *Fosfat de sodiu* = sare de sodiu a acidului fosforic, întrebuințată la dedurizarea apei și în analize chimice. — Din fr. **phosphate.**

FOSFATÁ, *fosfatez*, vb. I. Tranz. **1.** A îngrășa cu fosfați terenurile de cultură. **2.** A adăuga fosfat de calciu în mustul de struguri, pentru a activa fermentația și pentru a mări procentul de acool în vin. **3.** A acoperi obiectele de oțel sau de fontă cu un strat de fosfat cristalin (pentru a le proteja contra agenților corosivi). — Din **fosfat.** Cf. fr. p h o s p h a t e r.

FOSFATÁRE, *fosfatări*, s.f. Acțiunea de *a fosfata* și rezultatul ei. — V. **fosfata.**

FOSFATÁZĂ, *fosfataze*, s.f. Enzimă care participă la toate procesele organice fundamentale. — Din fr. **phosphatase.**

FOSFÁTIC, -Ă, *fosfatici, -ce*, adj. (Chim.) Cu fosfat. — Din fr. **phosphatique.**

FOSFATÍDĂ, *fosfatide*, s.f. Substanță din clasa lipidelor în a cărei moleculă intră fosforul, prezentă mai ales în țesutul nervos. — Din fr. **phosphatide.**

FOSFÉNĂ, *fosfene*, s.f. Tulburare vizuală (sub formă de scântei) ce apare în afecțiuni oftalmologice sau în urma unor excitații mecanice ale retinei. — Din fr. **phosphène.**

FOSFÍT, *fosfiți*, s.m. Sare a acidului fosforos. — Din fr. **phosphite.**

FÓSFOR s.n. Element chimic otrăvitor, ușor inflamabil, care se găsește în natură mai ales sub formă de fosfați, în organismul animal, în guano și în solurile fertile. [Acc. și: *fosfór*] — Din fr. **phosphore.**

FOSFORÁT, -Ă, *fosforați, -te*, adj. Care conține fosfor. — Din fr. **phosphoré.**

FOSFORESCÉNT, -Ă, *fosforescenți, -te,* adj. Care poate produce fosforescență. — Din fr. **phosphorescent.**

FOSFORESCÉNȚĂ, *fosforescențe*, s.f. Proprietate a unor compuși chimici de a emite lumină ca urmare a iradierii lor prealabile; calitatea de a lumina în întuneric; *p. ext.* sclipire. — Din fr. **phosphorescence.**

FOSFÓRIC, -Ă, *fosforici, -ce*, adj. **1.** (În sintagma) *Acid fosforic* = acid oxigenat al fosforului, întrebuințat la obținerea de îngrășăminte mixte, la acidularea unor băuturi răcoritoare etc. **2.** Fig. Luminos, strălucitor, fosforescent. — Din fr. **phosphorique.**

FOSFORÍSM s.n. Intoxicație cronică cu fosfor, caracterizată prin faptul că oasele devin sfărâmicioase și se fracturează ușor. — Din fr. **phosphorisme.**

FOSFORÍT, *fosforite*, s.n. Fosfat natural de calciu, folosit la prepararea îngrășămintelor. — Din fr. **phosphorite.**

FOSFORÓS, -OÁSĂ, *fosforoși, -oase*, adj. (În sintagmele) *Acid fosforos* = acid anorganic al fosforului, solubil în apă, în alcool și în eter, folosit ca reducător puternic în chimia analitică. *Anhidridă fosforoasă* = trioxid de fosfor. — Din fr. **phosphoreux.**

FOSFOROSCÓP, *fosforoscoape*, s.n. Instrument pentru măsurarea duratei de emisie a luminii prin fosforescență. — Din fr. **phosphoroscope.**

FOSFÚRĂ, *fosfuri*, s.f. Combinație a fosforului cu un metal, folosită la combaterea rozătoarelor. — Din fr. **phosphure.**

FOSGÉN s.n. Compus chimic sub formă de gaz incolor, ușor lichefiabil, cu miros sufocant, puternic iritant al ochilor, foarte toxic, folosit în industria coloranților, medicamentelor etc. și ca gaz de luptă. — Din fr. **phosgène.**

FOSÍL, -Ă, *fosili, -e*, s.f., adj. **1.** S.f. Rest sau urmă de organism animal sau vegetal din trecutul geologic, conservat în depozite sedimentare. ✦ (Ir.) Bătrân (cu idei și atitudini învechite). **2.** Adj. (Despre organisme, formații geologice etc.) Care a existat, care s-a format în trecutul geologic al Pământului. — Din fr. **fossile,** lat. **fossilis.**

FOSILIFÉR, -Ă, *fosiliferi, -e*, adj. (Geol.; despre roci) Cu fosile (**1**). — Din fr. **fossilifère.**

FOSILIZÁ, *fosilizez*, vb. I. Refl. (Adesea fig.) A se transforma în fosilă. — Din fr. **fossiliser.**

FOSILIZÁRE, *fosilizări*, s.f. Acțiunea de *a se fosiliza* și rezultatul ei; ansamblu de fenomene fizice, chimice și biologice care conduc la conservarea resturilor și urmelor de organisme în scoarța Pământului. — V. **fosiliza.**

FOST, -Ă, *foști, -ste*, adj. (Despre oameni) Care a avut o calitate, o funcție, un rang, un nume etc. pe care nu-l mai are. ✦ De altădată, de pe vremuri, de odinioară. ✦ (Despre lucruri) Care a aparținut în trecut cuiva; care și-a pierdut vechea destinație. ✦ (Substantivat, n.; neobișnuit) Ceea ce s-a petrecut în trecut; faptele trecute. — V. **fi.**

FOSTERÍT, *fosterite*, s.n. Grup de rășini folosit la impregnarea izolației înfășurărilor electrice. — Din fr. **fostérite.**

FOȘĂÍ, pers. 3 *fóșăie*, vb. IV. Intranz. A fâșâi. [Prez. ind. și: *foșăiesc*] — Formație onomatopeică.

FOȘCĂÍ vb. IV v. **fojgăi.**

FOȘCĂITÚRĂ s.f. v. **fojgăitură.**

FOȘNĂÍ vb. IV v. **foșni.**

FÓȘNET, *foșnete*, s.n. Sunet ușor produs de mișcarea sau de frecarea frunzelor, a mătăsii, a hârtiei etc.; foșnire, foșnitură, freamăt. ✦ Susur. — **Foșni** + suf. *-et.*

FOȘNÍ, *foșnesc*, vb. IV. Intranz. și tranz. A produce un sunet ușor prin mișcare sau prin frecare. ✦ (Rar) A foi, a mișuna. [Var.: **foșnăí** vb. IV] — Formație onomatopeică.

FOȘNÍRE, *foșniri*, s.f. Acțiunea de *a foșni* și rezultatul ei; foșnitură, foșnit, foșnet. — V. **foșni.**

FOȘNÍT s.n. (Rar) Foșnire. — V. f**oșni.**

FOȘNITÓR, -OÁRE, *foșnitori, -oare*, adj. Care foșnește. — **Foșni** + suf. *-tor.*

FOȘNITÚRĂ, *foșnituri*, s.f. Foșnet. — **Foșni** + suf. *-tură*.

FOT, *foți*, s.m. Unitate de măsură reprezentând iluminarea unei suprafețe de un centimetru pătrat care primește fluxul de un lumen. — Din fr. **phot.**

FÓTĂ, *fote*, s.f. **1.** Piesă a costumului popular românesc (bogat ornamentată) purtată de femei, formată dintr-o țesătură dreptunghiulară de lână care se petrece în jurul corpului, ținând locul fustei, sau din două bucăți de stofă acoperind partea din față a corpului (ca un șorț) și pe cea din spate. **2.** (Rar) Șorț purtat de cârciumari, de ospătari etc. — Din tc. **fota.**

FÓTBAL s.n. Joc sportiv cu mingea între două echipe de câte 11 jucători, fiecare dintre jucători căutând să introducă mingea în poarta celeilalte echipe, lovind-o cu piciorul sau cu oricare altă parte a corpului, în afară de mâini. — Din engl., fr. **football.**

FOTBALÍST, -Ă, *fotbaliști, -ste*, s.m. și f. Persoană care practică fotbalul. — **Fotbal** + suf. *-ist.*

FOTBALÍSTIC, -Ă, *fotbalistici, -ce*, adj. Care aparține fotbalului, care se referă la fotbal; de fotbal. — **Fotbal** + suf. *-istic.*

FOTÉL s.n. v. **fotoliu.**

FOTÍȚĂ, *fotițe*, s.f. Diminutiv al lui *fotă*. — **Fotă** + suf. *-iță*.

FOTO- Element de compunere cu sensul „al luminii, datorită luminii" sau „fotografic", servind la formarea unor substantive. — Din fr. **photo-.**

FOTOALERGÍE, *fotoalergii*, s.f. (Med.) Sensibilitate alergică la lumină. [Pr.: *-to-a-*] — Din engl. **photoallergy.**

FOTOAMATÓR, *fotoamatori*, s.m. Fotograf amator. [Pr.: *-to-a-*] — **Foto-** + **amator.**

FOTOAPARÁT, *fotoaparate*, s.n. Aparat fotografic. [Pr.: *-to-a-*] — Din rus. **fotoapparat.**

FOTOAUTOTRÓF, -Ă, *fotoautotrofi, -e*, adj., s.f. (Bot.) (Plantă) care se hrănește prin fotosinteză; fotosintetizant. [Pr.: *-to-a-u-*] — Din engl. **photoautotrophic.**

FOTOBIOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază efectele luminii asupra organismelor vii. [Pr.: *-bi-o*] — Din fr. **photobiologie**.

FOTOCÁMERĂ, *fotocamere*, s.f. Aparat folosit pentru efectuarea de fotograme terestre. — Din rus. **fotokamera.**

FOTOCARTÁRE, *fotocartări*, s.f. Tehnica întocmirii planurilor și a hărților topografice, după fotograme, cu ajutorul aparatelor fotogrammetrice. — **Foto-** + **cartare.**

FOTOCARTOGRÁF, *fotocartografe*, s.n. Aparat fotogrammetric pentru realizarea automată a hărților pe bază de fotograme. — Din fr. **photocartographe.**

FOTOCARTOGRAFIÉRE, *fotocartografieri*, s.f. Întocmire de hărți cu ajutorul fotogramelor. [Pr.: *-fi-e-*] — De la **fotocartograf.**

FOTOCATALIZATÓR, -OÁRE, *fotocatalizatori, -oare*, adj. Care facilitează fotocataliza. — **Foto-** + **catalizator.**

FOTOCATALÍZĂ, *fotocatalize*, s.f. Cataliză selectivă produsă de lumină. — Din fr. **photocatalyse.**

FOTOCATÓD, *fotocatozi*, s.m. Catod a cărui emisie de electroni se face prin efect fotoelectric. — Din fr. **photocathode.**

FOTOCELÚLĂ, *fotocelule*, s.f. Celulă fotoelectrică. — Din fr. **photocellule.**

FOTOCERÁMICĂ s.f. Aplicare de ornamente pe obiecte de porţelan cu ajutorul fotografierii speciale. — Din fr. **photocéramique.**

FOTOCHÍMIC, -Ă, *fotochimici, -ce*, adj. Care ţine de fotochimie, relativ la fotochimie. ✧ *Reacţie fotochimică* = transformare chimică a substanţelor sub acţiunea luminii. — Din fr. **photochimique.**

FOTOCHIMÍE s.f. Parte a chimiei care studiază efectele razelor ultraviolete, vizibile şi infraroşii asupra substanţelor chimice. — Din fr. **photochimie.**

FOTOCLÚB, *fotocluburi*, s.n. Club de fotoamatori. — **Foto-** + **club.**

FOTOCOAGULÁRE, *fotocoagulări*, s.f. (Med.) Coagulare a sângelui cu raze laser. [Pr.: *-co-a-*] — **Foto-** + **coagulare** (după engl. *photocoagulation).*

FOTOCOAGULATÓR, *fotocoagulatoare*, s.n. (Med.) Dispozitiv laser pentru determinarea coagulării sângelui. [Pr.: *-co-a-*] — Din engl. **photocoagulator.**

FOTOCOAGULOGRÁF, *fotocoagulografe*, s.n. (Med.) Aparat pentru măsurarea automată a coagulării sângelui. [Pr.: *-co-a-*] — Din **fotocoagulare** (după *electrocardiograf).*

FOTOCOLOGRAFÍE s.f. Procedeu de tipărire în care se foloseşte ca formă de tipar un strat de gelatină sensibilizat la acţiunea luminii şi transformat într-un clişeu imprimabil prin reproducere fotomecanică; heliotipie. — Din fr. **photocollographie**.

FOTOCOLÓR s.n. Sistem de fotografiere în culori. **— Foto-** + **color**[a].

FOTOCOLORIMÉTRU, *fotocolorimetre*, s.n. Aparat cu ajutorul căruia se analizează calitatea coloranţilor. — Din fr. **photocolorimètre.**

FOTOCOMPOZÍŢIE, *fotocompoziţii,* s.f. Compoziţie (**8**) în fotografie. — **Foto-** + **compoziţie.**

FOTOCONDUCTIBILITÁTE s.f. Conductibilitate electrică a semiconductoarelor, produsă prin iluminarea suprafeţei acestora; fotoconducţie, fotoconductivitate, efect fotoconductiv. — Din fr. **photoconductibilité**.

FOTOCONDUCTÍV adj. (În sintagma) *Efect fotoconductiv* = fotoconductibilitate. — Din fr. **photoconductif.**

FOTOCONDUCTIVITÁTE s.f. (Fiz.) Fotoconductibilitate. — Din fr. **photoconductivité.**

FOTOCONDUCTÓR, -OÁRE, *fotoconductori, -oare*, adj. (Fiz.) Care prezintă conductibilitate suplimentară sub acţiunea luminii. — Din fr. **photoconducteur,** engl. **photoconductor.**

FOTOCONDÚCŢIE s.f. Fotoconductibilitate. — Din fr. **photoconduction.**

FOTOCOPIÁ, *fotocopiez,* vb. I. A face o fotocopie. [Pr.: *-pi-a*] — Din fr. **photocopier.**

FOTOCOPIATÓR, *fotocopiatoare,* s.n. Aparat cu care se execută fotocopii; xerox. [Pr.: *-pi-a-*] — **Fotocopia** + suf. *-tor.*

FOTOCÓPIE, *fotocopii*, s.f. Copie fotografică (pozitiv, mai rar negativ) a unui document, text, a unei fotografii, fotograme etc.; copie la un aparat de tip xerox. — Din fr. **photocopie.**

FOTOCOPIÉR, *fotocopiere*, s.n. (Rar) Fotocopiator. [Pr.: *-pi-er*] — Din germ. **Photokopier.**

FOTOCRÓM, -Ă, *fotocromi, -e*, adj. Care îşi schimbă culoarea sub acţiunea luminii; fotocromatic. — Din **fotocromie** (derivat regresiv).

FOTOCROMÁTIC, -Ă, *fotocromatici, -ce*, adj. Fotocrom. — **Fotocrom** + suf. *-atic.*

FOTOCROMÍE s.f. (Impr.) Fotografie în culori. — Din fr. **photochromie.**

FOTOCROMOGRAFÍE s.f. **1.** Procedeu de fotografiere în culori sau de reproducere fotografică a tablourilor în culori. **2.** Fotografie obţinută prin acest procedeu. — Din fr. **photochromographie.**

FOTOCROMOTIPOGRAFÍE s.f. **1.** Procedeu de reproducere a culorilor pentru ilustrarea cărţilor, a revistelor, a afişelor etc. — Din fr. **photochromotypographie.**

FOTOCROMOXILOGRAFÍE s.f. Procedeu de tipărire multicoloră cu clişee gravate în lemn, care sunt confecţionate prin reproducere fotografică. ✦ Stampă colorată obţinută prin acest procedeu. — Din fr. **photochromoxilographie.**

FOTOCRÓNICĂ, *fotocronici*, s.f. Cronică fotografică. — **Foto-** + **cronică.**

FOTOCRONOGRÁF, *fotocronografe*, s.n. Aparat fotografic folosit la înregistrarea automată a fotografiilor luate în serie. — Din fr. **photochronographe.**

FOTOCULÉGERE, *fotoculegeri*, s.f. Procedeu fotografic de culegere a unui text în vederea tipăririi. — **Foto-** + **culegere.**

FOTOCUPLÓR, *fotocuploare*, s.n. (Electron.) Optocuplor. — Din fr. **photocoupleur.**

FOTODERMATÓZĂ, *fotodermatoze*, s.f. Boală de piele provocată de expunerea la razele solare. — Din fr. **photodermatose.**

FOTODEZINTEGRÁRE, *fotodezintegrări*, s.f. Dezintegrare a unui nucleu atomic în urma absorbţiei unui foton de raze X sau Y de mare energie. — **Foto-** + **dezintegrare**. Cf. fr. p h o t o d é s i n t é g r a t i o n.

FOTODIÓDĂ, *fotodiode*, s.f. **1.** Diodă a cărei funcţionare este dependentă de intensitatea fluxului luminos care cade asupra sa. **2.** Celulă fotoelectrică. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **photodiode.**

FOTODOCUMÉNT, *fotodocumente,* s.n. Document fotografic. — Din fr. **photodocument.**

FOTOELASTICIMETRÍE s.f. (Fiz.) Metodă de măsurare optică a tensiunilor din masa unui corp. [Pr.: *-to-e-*] — Din fr. **photoélasticimétrie.**

FOTOELASTICIMÉTRU, *fotoelasticimetre*, s.n. (Fiz.) Aparat folosit în fotoelasticimetrie. [Pr.: *-to-e-*] — Din fr. **photoélasticimètre.**

FOTOELASTICITÁTE s.f. (Fiz.) Proprietate a unor materiale transparente de a-şi modifica indicele de refracţie sub acţiunea deformaţiilor elastice. — Din fr. **photoélasticité.**

FOTOELÉCTRIC, -Ă, *fotoelectrici, -ce*, adj. **1.** (Despre emisiunea de electroni din metale) Provocat de incidenţa radiaţiei luminoase. ✧ *Efect fotoelectric extern* = emisie de electroni de pe suprafaţa metalelor sau a semiconductoarelor, sub acţiunea iluminării. *Efect fotoelectric intern* = creşterea conductibilităţii electrice a unui semiconductor sub acţiunea iluminării. **2.** Referitor la efectul fotoelectric extern sau intern; bazat pe aceste efecte. ✧ *Celulă fotoelectrică* = dispozitiv bazat pe efectul fotoelectric, cu ajutorul căruia energia luminoasă se transformă în energie electrică; fotodiodă, fotocelulă. [Pr.: *-to-e-*] — Din fr. **photoélectrique.**

FOTOELECTRICITÁTE s.f. Fenomen de emitere de electroni de către un material, sub acţiunea luminii. ✦ Disciplină care se ocupă cu studiul fenomenelor fotoelectrice. — Din fr. **photoélectricité.**

FOTOELECTRÓN, *fotoelectroni*, s.m. Electron emis prin efect fotoelectric. — Din fr. **photoélectron.**

FOTOELEMÉNT, *fotoelemente*, s.n. Dispozitiv semiconductor care transformă energia luminii incidente în energie electrică; pilă sau celulă fotovoltaică. — Din fr. **photo-élément.**

FOTOEMÍSIE s.f. (Fiz.) Emisie de fotoelectroni. [Var.: **fotoemisiúne** s.f.] — Din fr. **photo-émission,** engl. **photoemission.**

FOTOEMISIÚNE s.f. v. **fotoemisie.**

FOTOENERGÉTICĂ s.f. Ramură a biologiei care studiază influenţa energiei radiante a soarelui asupra activităţii vitale a organismelor vegetale şi animale. — Din fr. **photoénergétique.**

FOTOFÍNIŞ, *fotofinişuri*, s.n. Aparat care înregistrează automat ordinea sosirii concurenţilor într-o probă sportivă. — Din fr., engl. **photo-finish.**

FOTOFÓB, -Ă, *fotofobi, -e*, adj., s.m. şi f. (Med.) (Bolnav) de fotofobie. — Din **fotofobie** (derivat regresiv).

FOTOFOBÍE, *fotofobii*, s.f. Sensibilitate exagerată (până la aversiune) a ochiului la lumină, întâlnită în unele boli oculare, în meningite etc. — Din fr. **photophobie.**

FOTOFÓN, *fotofoane*, s.n. Aparat care transmite sunetele prin intermediul unei raze de lumină. — Din fr. **photophone.**

FOTOFONÍE s.f. Transmitere a sunetelor prin intermediul razelor luminoase. — Din fr. **photophonie.**

FOTOFÓR, -Ă, *fotofori, -e*, adj. Care poartă, care are o sursă de lumină. — Din fr. **photophore.**

FOTOFORÉZĂ, *fotoforeze*, s.f. Mişcare a particulelor microscopice sub acţiunea unei iluminări puternice. — Din fr. **photophorèse.**

FOTOGÉN, -Ă, *fotogeni, -e*, adj. Care produce şi răspândeşte lumină. — Din fr. **photogène.**

FOTOGÉNIC, -Ă, *fotogenici, -ce*, adj. Care impresionează bine placa fotografică. ✦ (Despre oameni) Care are calităţi potrivite pentru a fi reproduse în mod avantajos în fotografie sau în film. — Din fr. **photogénique.**

FOTOGENÍE s.f. Însuşirea de a fi fotogenic. — Din fr. **photogénie.**

FOTOGRÁF, -Ă, *fotografi, -e*, s.m. şi f. Persoană care fotografiază; specialist în tehnica fotografică. — Din fr. **photographe.**

FOTOGRAFIÁ, *fotografiez*, vb. I. Tranz. A fixa imaginea unui obiect, a unei persoane, a unui peisaj etc. pe o placă sau pe un film fotografic cu ajutorul unui aparat fotografic; a realiza o fotografie. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **photographier.**

FOTOGRAFIÁT[1] s.n. Faptul de *a fotografia*. [Pr.: *-fi-at*] — V. **fotografia.**

FOTOGRAFIÁT[2]**, -Ă,** *fotografiaţi, -te*, adj. Reprodus prin procedee fotografice, a cărui imagine a fost fixată prin fotografie. [Pr.: *-fi-at*] — V. **fotografia.**

FOTOGRÁFIC, -Ă, *fotografici, -ce*, adj. Care ţine de fotografie, privitor la fotografie; care serveşte pentru a fotografia. ✧ *Hârtie fotografică* = hârtie specială acoperită cu un strat sensibil la acţiunea radiaţiilor luminoase, pe care se obţin copiile fotografice pozitive prin copierea negativelor. *Aparat fotografic* = dispozitiv optic (format din obiectiv, diafragmă, obturator, declanşator, cameră obscură, caseta filmului, vizor etc.) cu ajutorul căruia se fotografiază. ✦ Obţinut pe cale fotografică. — Din fr. **photographique.**

FOTOGRAFÍE, *fotografii*, s.f. **1.** Imagine pozitivă a unei fiinţe, a unui obiect, a unui peisaj etc. fixată pe hârtie fotografică şi obţinută prin fotografiere. ✦ Tehnica fotografierii. **2.** (Cin.; în sintagma) *Fotografie de platou* = fotografie (**1**) executată în timpul realizării unui film pentru asigurarea racordului dintre cadre şi secvenţe, pentru publicitate etc. — Din fr. **photographie.**

FOTOGRAFIÉRE, *fotografieri*, s.f. Acţiunea de *a fotografia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **fotografia.**

FOTOGRÁMĂ, *fotograme*, s.f. **1.** Fotografie specială (luată din avion sau din puncte înalte), care îndeplineşte condiţia de a oferi o perspectivă centrală, pe baza

căreia se pot face măsurători precise asupra obiectului reprodus și care se folosește mai ales în topografie și în cartografie. **2.** Porțiune a unei pelicule cinematografice care conține o imagine (statică) completă. — Din fr. **photogramme.**

FOTOGRAMMÉTRIC, -Ă, *fotogrammetrici, -ce*, adj. Care aparține fotogrammetriei, care se referă la fotogrammetrie. — Din fr. **photogrammétrique.**

FOTOGRAMMETRÍE s.f. Ramură a topografiei care studiază principiile, metodele și procedeele de determinare a formei și a dimensiunilor obiectelor pe baza fotogramelor. — Din fr. p**hotogrammétrie.**

FOTOGRAMMETRÍST, -Ă, *fotogrammetriști, -ste*, s.m. și f. Specialist în fotogrammetrie. — Din engl. **photogrammetrist.**

FOTOGRAMMÉTRU, (**1**) *fotogramametre*, s.n., (**2**) *fotogrammetri*, s.m. **1.** S.n. Aparat cu care se iau fotograme. **2.** S.m. Tehnician care se ocupă cu operații de fotogrammetrie. — Din germ. **Photogrammeter,** fr. **photogrammètre.**

FOTOGRAVÚRĂ, (**2**) *fotogravuri*, s.f. **1.** Procedeu fotografic cu care se pot obține clișee în vederea imprimării planșelor în tipografie. **2.** Gravură obținută prin acest procedeu. **3.** Heliogravură. — Din fr. **photogravure.**

FOTOHÁRTĂ, *fotohărți*, s.f. Hartă realizată pe baza fotogramelor. — **Foto-** + **hartă** (după fr. *photocarte).*

FOTOÎNTRERUPĂTÓR, *fotoîntrerupătoare*, s.n. (Elt.) Fotoreleu. — **Foto-** + **întrerupător**.

FOTOLITOGRÁFIC, -Ă, *fotolitografici, -ce*, adj. Care aparține fotolitografiei, referitor la fotolitografie. — Din fr. **photolithographique.**

FOTOLITOGRAFÍE, (**2**) *fotolitografii*, s.f. **1.** Procedeu de executare a formelor de tipar prin fotografiere pe o piatră litografică sau pe o placă metalică. **2.** Imagine reprodusă prin această metodă. — Din fr. **photolithographie.**

FOTÓLIU, *fotolii*, s.n. Scaun mare, de obicei capitonat, cu rezemători pentru brațe. ✧ *Fotoliu-pat* = fotoliu extensibil care poate fi folosit ca pat. ✦ Loc situat în prima jumătate a unei săli de spectacol. ✧ *Fotoliu de orchestră* v. *orchestră*. [Var.: (rar) **fotél** s.n.] — Din fr. **fauteuil.** Cf. pol. f o t e l.

FOTOLÍZĂ, *fotolize*, s.f. Descompunere chimică a unor substanțe sub acțiunea luminii. — Din fr. **photolyse.**

FOTOLUMINESCÉNT, -Ă, *fotoluminescenți, -te*, adj. Cu fotoluminescență. [Var.: **fotoluminiscént**] — Din fr. **photoluminescent.**

FOTOLUMINESCÉNȚĂ, *fotoluminescențe,* s.f. (Fiz.) Denumire comună dată fluorescenței, fosforescenței și altor fenomene asemănătoare, în care se produce o emisiune de lumină prin iluminarea prealabilă a substanței emițătoare sau prin iradierea ei cu radiații ultraviolete ori cu raze X. [Var.: **fotoluminiscénță**] — Din fr. **photoluminescence.**

FOTOLUMINISCÉNT, -Ă, adj. v. **fotoluminescent.**

FOTOLUMINISCÉNȚĂ s.f. v. **fotoluminescență.**

FOTOMECÁNIC, -Ă, *fotomecanici, -ce*, adj., s.f. **1.** Adj. (În sintagma) *Reproducere fotomecanică* = procedeu de imprimare în care se folosesc și clișee fotosensibile. **2.** S.f. Tipărire făcută prin fotografierea planșei tipografice. — Din fr. **photomécanique.**

FOTOMETALOGRAFÍE s.f. Procedeu de imprimare a hărților și a desenelor, constând în transpunerea acestora pe o placă de zinc sensibilizată. — Din fr. **photométallographie.**

FOTOMETALOGRAFÍST, -Ă, *fotometalografiști, -ste*, s.m. și f. Specialist în fotometalografie. — **Fotometalografie** + suf. *-ist.*

FOTOMETEÓR, *fotometeori*, s.m. Efect luminos care apare în atmosferă în anumite condiții datorită reflexiei, refracției, difracției și difuziei luminii. [Pr.: *-te-or*] — Din engl. **photometeor.**

FOTOMÉTRIC, -Ă, *fotometrici, ce*, adj. Care se referă la fotometrie; considerat din punctul de vedere al fotometriei; al fotometrului. — Din fr. **photométrique.**

FOTOMETRÍE s.f. Parte a opticii care se ocupă cu măsurarea mărimilor caracteristice radiațiilor luminoase. — Din fr. **photométrie.**

FOTOMÉTRU, *fotometre*, s.n. Instrument care servește la măsurarea intensității surselor de lumină. — Din fr. **photomètre.**

FOTOMICROGRÁFIC, -Ă, *fotomicrografici, -ce*, adj. De microfotografie; microfotografic. — Din fr. **photomicrographique.**

FOTOMICROGRAFÍE, *fotomicrografii,* s.f. Microfotografie. — Din fr. **photomicrographie.**

FOTOMICROSCOPÍE, *fotomicroscopii*, s.f. Înregistrare fotografică a preparatelor microscopice. — Din fr. **photomicroscopie.**

FOTOMITRALIÉRĂ, *fotomitraliere*, s.f. Aparat folosit pentru verificarea, prin fotografiere, a preciziei tragerilor din avion. [Pr.: *-li-e-*] — **Foto-** + **mitralieră.**

FOTOMODÉL, *fotomodele,* s.n. Persoană care pozează ca model fotografic. — Din fr. **photomodèle.**

FOTOMONTÁJ, *fotomontaje*, s.n. **1.** Ansamblu de fotografii și de fragmente de fotografii reunite cu scopul de a obține un nou clișeu fotografic. **2.** Montaj de fotografii cu tematică unitară, expuse pe unul sau mai multe panouri. — Din fr. **photomontage.**

FOTOMOZAÍC, *fotomozaicuri*, s.n. Ansamblu de fotografii sau de fotograme dispuse într-un tablou unic. — **Foto-** + **mozaic.**

FOTOMULTIPLICATÓR, *fotomultiplicatoare*, s.n. Dispozitiv bazat pe fenomenul de fotoemisie, utilizat pentru amplificarea fluxurilor luminoase. — Din fr. **photomultiplicateur.**

FOTÓN, *fotoni*, s.m. (Fiz.) Particulă elementară a radiației electromagnetice cu masă de repaus și sarcină electrică nule. — Din fr. **photon.**

FOTONASTÍE, *fotonastii*, s.f. Mișcare a petalelor sau a frunzelor provocată de variația intensității luminii. — Din fr. **photonastie.**

FOTÓNIC, -Ă, *fotonici, -ce*, adj. (Fiz.) De foton. — Din fr. **photonique.**

FOTOOBIECTÍV, *fotoobiective*, s.n. Obiectiv fotografic. [Pr.: *-to-o-*] — Din germ. **Photoobjektiv.**

FOTOPERIODÍSM s.n. Ansamblu de reacții ale organismelor (în special ale plantelor) față de lungimea zilelor. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **photopériodisme.**

FOTOPÍLĂ, *fotopile*, s.f. (Elt.) Fotoelement. — Din fr. **photopile.**

FOTOREÁCȚIE, *fotoreacții*, s.f. Reacție chimică produsă sub acțiunea luminii. [Pr.: *-re-ac-*] — Din fr. **photoréaction.**

FOTORECEPTÓR, *fotoreceptori*, s.m. (Biol.) Celulă cu pigmenți fotosensibili. — Din fr. **photorécepteur.**

FOTORELÉU, *fotorelee*, s.n. Dispozitiv electronic care închide un circuit sub acțiunea luminii; fotoîntrerupător. — **Foto-** + **releu.**

FOTOREPORTÁJ, *fotoreportaje*, s.n. Suită de fotografii, însoțite de un scurt text explicativ care prezintă un eveniment sau unele aspecte (actuale) din viața economică, culturală etc. — Din fr. **photoreportage,** rus. **fotoreportaj.**

FOTOREPÓRTER, -Ă, *fotoreporteri, -e*, s.m. și f. Fotograf specialist în instantanee pentru reportaje. — **Foto-** + **reporter.**

FOTOREPRODÚCERE, *fotoreproduceri*, s.f. Ansamblu de operații prin care se execută pe cale fotografică, după un original, negativele și pozitivele necesare obținerii clișeelor pentru tipar. — **Foto-** + **reproducere.**

FOTOREZISTÍV, -Ă, *fotorezistivi, -e*, adj. Care se referă la dependența rezistenței electrice a conductoarelor sau a semiconductoarelor de iluminarea suprafeței lor. — Din fr. **photoresistif.**

FOTOREZISTÓR, *fotorezistoare*, s.n. Dispozitiv semiconductor a cărui conducție variază în raport cu iluminarea. — Din engl. **photoresistor.**

FOTOSCULPTÚRĂ, *fotosculpturi*, s.f. Procedeu de executare a statuilor, a busturilor etc., înregistrându-se fotografic din mai multe părți conturul corpului de sculptat și reproducându-se mecanic acest contur în material plastic. ✦ Sculptură realizată prin acest procedeu. — Din fr. **photosculpture.**

FOTOSENSÍBIL, -Ă, *fotosensibili, -e*, adj. (Despre substanțe sau materiale fotografice) Care este sensibil la lumină. — Din fr. **photosensible.**

FOTOSENSIBILITÁTE s.f. Sensibilitate la lumină. ✦ Sensibilitate crescută a organismului, în special a pielii, față de radiațiile luminoase. — Din fr. **photosensibilité.**

FOTOSENSIBILIZÁRE, *fotosensibilizări*, s.f. Apariție a unei sensibilități deosebite față de acțiunea radiațiilor luminoase și ultraviolete, determinată de unele substanțe. — După fr. **photosensibilisation.**

FOTOSFÉRĂ s.f. Stratul vizibil, intens luminos al Soarelui sau al unei stele. — Din fr. **photosphère.**

FOTOSFÉRIC, -Ă, *fotosferici, -ce*, adj. Care se referă la fotosferă. — Din fr. **photosphérique.**

FOTOSINTÉTIC, -Ă, *fotosintetici, -ce*, adj. (Bot.) De fotosinteză. — Din fr. **photosynthétique.**

FOTOSINTETIZÁNT, -Ă, *fotosintetizanți, -te*, adj., s.f. (Bot.) Fotoautotrof. — De la **fotosinteză.**

FOTOSINTETIZATÓR, -OÁRE, *fotosintetizatori, -oare*, adj. (Bot.) Care contribuie la fotosinteză. — De la **fotosinteză.**

FOTOSINTÉZĂ, *fotosinteze*, s.f. Asimilație clorofiliană. — Din fr. **photosynthèse.**

FOTOTACTÍSM, *fototactisme*, s.n. Deplasare a unor organisme vegetale inferioare, mobile (alge verzi, flagelate) după direcția razelor de lumină dintr-un mediu inegal luminat. — Din fr. **phototactisme.**

FOTOTAXÍE, *fototaxii*, s.f. Reacție a protoplasmei la lumină. — Din fr. **phototaxie.**

FOTOTÉCĂ, *fototeci*, s.f. Colecție de fotografii sau fotograme organizată sistematic pentru cercetări, studii etc. ✦ Spațiu (sală, dulap, ladă etc.) în care se păstrează astfel de colecții. — Din fr. **photothèque.**

FOTOTELEGRÁF, *fototelegrafe*, s.n. Echipament destinat producerii și recepției, însoțite de înregistrare, a mesajelor corespunzătoare imaginilor statice transmise prin fototelegrafie. — Din fr. **phototélégraphe.**

FOTOTELEGRÁFIC, -Ă, *fototelegrafici, -ce*, adj. De fototelegrafie. — Din fr. **phototélégraphique.**

FOTOTELEGRAFÍE s.f. Transmitere la distanță a fotografiilor, a desenelor, a unor texte scrise etc. cu ajutorul telegrafiei. — Din fr. **phototélégraphie.**

FOTOTEODOLÍT, *fototeodolite*, s.n. Aparat constituit dintr-un teodolit și un aparat fotografic special montat pe acesta, utilizat la obținerea fotogramelor terestre. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **photothéodolite**.

FOTOTERÁPIC, -Ă, *fototerapici, -ce*, adj. (Med.) De fototerapie. — Din fr. **photothérapique.**

FOTOTERAPÍE, *fototerapii*, s.f. Tratament prin radiații luminoase, indicat în unele boli de piele, în rahitism, tuberculoză osoasă etc. — Din fr. **photothérapie.**

FOTOTIPÍE (**2**), *fototipii*, s.f. **1.** Procedeu de fotografie la care stratul fotosensibil se aplică pe o placă de cupru. **2.** Reproducere obținută prin acest procedeu. — Din fr. **phototypie.**

FOTOTIRISTÓR, *fototiristoare*, s.n. (Electron.) Tiristor comandat prin intermediul unui impuls luminos. — Din engl. **photothyristor.**

FOTOTOPOGRAFÍE s.f. Ramură a fotogrammetriei care se ocupă cu ridicări topografice ale unor porțiuni restrânse din suprafața terestră. — Din germ. **Phototopographie,** fr. **phototopographie.**

FOTOTRANZISTÓR, *fototranzistoare*, s.n. Dispozitiv semiconductor sensibil la lumină. — Din engl. **phototransistor.**

FOTOTRÓPIC, -Ă, *fototropici, -ce*, adj. (Biol.; despre organisme) Care își realizează nutriția cu ajutorul luminii solare. — Din engl. **phototropic.**

FOTOTROPÍE s.f. Fototropism (**2**). — Din fr. **phototropie.**

FOTOTROPÍSM s.n. **1.** Mișcare de îndreptare a organelor vegetale spre sursa de lumină; heliotropism. **2.** Schimbare reversibilă a culorii unui corp sub acțiunea luminii, revenirea la culoarea inițială făcându-se lent, la întuneric; fototropie. — Din fr. **phototropisme,** germ. **Phototropismus.**

FOTOVOLTÁIC, -Ă, *fotovoltaici, -ce*, adj. **1**. (În sintagma) *Efect fotovoltaic* = apariție a unei tensiuni electromotoare într-o joncțiune semiconductoare sau într-un contact metal-semiconductor sub incidența unui flux luminos. **2.** (În sintagma) *Pilă* (sau *celulă) fotovoltaică* = fotoelement. [Pr.: *-ta-ic*] — Din fr. **photovoltaïque.**

FOTOZINCOGRAFÍE s.f. Procedeu de reproducere a unei fotografii prin copierea pe o placă de zinc. — Din fr. **photozincographie.**

FOULARD s.n. Mașină pentru impregnarea țesăturilor textile cu soluții de coloranți sau de apret. [Pr.: *fulár*] — Cuv. fr.

FOURIERÍSM s.n. Sistem utopic politic și social creat de Ch. Fourier și de discipolii lui în prima jumătate a sec. XIX. [Pr.: *fu-ri-e-*] — Din fr. **fouriérisme.**

FOVÍSM s.n. Curent apărut în pictura franceză, la începutul sec. XX, ca reacție împotriva disocierii impresioniste a tonurilor, folosind culoarea pură, distribuită în pete mari, uneori violente. — Din fr. **fauvisme.**

FOX, *focși*, s.m. Foxterier. — Din fr., engl. **fox.**

FOXTERIÉR, *foxterieri*, s.m. Rasă de câini de casă, rezistenți și iuți, cu urechi scurte, cu picioare drepte, buni vânători de animale din vizuini; fox. [Pr.: *-ri-er*] — Din fr. **foxterrier.**

FÓXTROT, *foxtroturi*, s.n. Dans modern de origine americană, cu ritm sincopat și cu mișcare vioaie sau lentă, care se dansează în perechi; melodie după care se execută acest dans. — Din engl. **foxtrot.**

FRAC, *fracuri*, s.n. Haină bărbătească de ceremonie din stofă neagră, în față scurtă până la talie, iar în spate terminată cu două cozi lungi și înguste. — Din fr. **frac.**

FRACTURÁ, *fracturez*, vb. I. Tranz. și refl. A produce sau a suferi o fractură. — Din fr. **fracturer.**

FRACTURÁT, -Ă, *fracturați, -te*, adj. (Despre oase, *p. ext.* despre membrele corpului) Rupt[2], frânt. — V. **fractura.**

FRACTÚRĂ, *fracturi*, s.f. **1.** (Med.) Ruptură a unui os sau a unui cartilaj, *p. ext.* a unui membru al corpului. **2.** (Tehn.) Suprafață neregulată rezultată la ruperea sau la spargerea unui obiect. ✦ (Geol.) Falie. — Din fr. **fracture,** lat. **fractura.**

FRÁCȚIE, *fracții*, s.f. (Uneori urmat de determinarea „ordinară") Simbol sau număr care reprezintă raportul a două numere întregi. ✧ *Fracție zecimală* = fracție al cărei numitor este o putere a lui 10. ✦ Raport a două expresii matematice. — Din fr. **fraction,** lat. **fractio.**

FRACȚIONÁ, *fracționez,* vb. I. Tranz. A împărți un întreg în mai multe părți, a reduce în fracțiuni, a divide; a transforma unul sau mai mulți întregi în factori. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **fractionner.**

FRACȚIONÁR, -Ă, *fracționari, -e*, adj. (Mat.) Care conține o fracție sau se compune din fracții; care are forma unei fracții. ✧ *Număr fracționar* = număr care poate fi scris sub forma câtului a două numere întregi. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **fractionnaire.**

FRACȚIONÁRE, *fracționări*, s.f. **1.** Acțiunea de *a fracționa*. **2.** Separare a unor componenți dintr-un lichid sau dintr-o substanță gazoasă prin distilare fracționată, cristalizare fracționată etc. **3.** Procedeu de construcție a unei aeronave din subansambluri și ansambluri parțiale. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **fracționa.**

FRACȚIONÁT, -Ă, *fracționați, -te*, adj. Divizat în fracțiuni; îmbucătățit. ✧ *Distilare fracționată* = acțiunea de a izola dintr-un amestec lichidele cu puncte de fierbere diferite, colectându-le în mod separat după temperaturile lor de fierbere. *Cristalizare fracționată* = proces de separare a substanțelor dintr-un amestec folosind diferența lor de solubilitate într-un dizolvant. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **fracționa.**

FRACȚIONÍSM s.n. Acțiune dusă de o fracțiune (**2**). [Pr.: *-ți-o-*] — **Fracțiune** + suf. *-ism*. Cf. (pt. sens) rus. f r a k t i o n n o s t'.

FRACȚIONÍST, -Ă, *fracționiști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de fracționism, privitor la fracționism. **2.** S.m. și f. Adept al fracționismului. [Pr.: *-ți-o-*] — **Fracțiune** + suf. *-ist*. Cf. (pt. sens) rus. f r a k ț i o n n î i.

FRACȚIÚNE, *fracțiuni*, s.f. **1.** Parte distinctă dintr-un întreg, dintr-un tot; frântură, fragment. **2.** Grupare de membri în cadrul unui partid politic, care se împotrivește liniei generale a partidului sau se desolidarizează într-o anumită problemă. **3.** Grup format din reprezentanții unui partid politic în parlament. **4.** Porțiune din lichidul obținut prin distilarea unui amestec de lichide ridicat la o anumită temperatură sau porțiune solidă obținută prin cristalizare fracționată dintr-o soluție. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **fraction,** lat. **fractio, -onis.**

FRAG[1], *fragi*, s.m. Mică plantă erbacee din familia rozaceelor, cu tulpină scurtă, cu frunze distribuite în rozetă, cu flori albe și cu fructe mici, conice, roșii sau albicioase, comestibile *(Fragaria vesca)*. ✧ Compus: *frag-de-câmp* = căpșun. — Din **fragă** (derivat regresiv).

FRAG[2] s.m. v. **fragă.**

FRÁGĂ, *fragi*, s.f. **1.** Partea comestibilă a fragului[1] (considerată în mod greșit drept fruct), compusă din receptaculul cărnos și roșu pe suprafața căruia se găsesc presărate fructele. **2.** Compus: *fragă-tătărească* = plantă erbacee cu frunze dințate, cu flori așezate la subsuoara frunzelor și cu fructe roșii *(Blitum virgatum)*. **2.** (Reg.; uneori determinat prin „de pom") Dudă. [Var.: **frag** s.m.] — Lat. **fraga.**

FRÁGED, -Ă, *fragezi, -de*, adj. **1.** (Despre plante) Crescut de puțină vreme; tânăr, crud. ✦ (Despre legume, carne etc.) Care provine de la plante sau de la animale tinere, fierbe repede și se sfărâmă ușor cu dinții. ✦ (Despre culoarea verde) Ca a plantelor tinere; delicat. **2.** (Despre ființe) Tânăr; gingaș, plăpând. ✧ *Vârstă fragedă* = vârsta copilăriei. *Tinerețe fragedă* = epocă în care cineva este foarte tânăr. ✦ (Despre obraji, mâini) Cu piele fină, delicată. — Lat. ***fragidus** *(= fragilis)*.

FRAGÍL, -Ă, *fragili, -e*, adj. (Despre materiale) Care se sparge, se sfărâmă, se frânge ușor sub acțiunea unor solicitări exterioare, a unor tensiuni interne etc. ✦ Gingaș, firav, delicat. — Din fr. **fragile,** lat. **fragilis.**

FRAGILITÁTE s.f. Însușirea de a fi fragil. — Din fr. **fragilité.**

FRAGMÉNT, *fragmente*, s.n. Bucată, parte, frântură, fracțiune dintr-un tot. ✦ Spec. parte izolată dintr-o scriere sau rest dintr-o operă pierdută ori neterminată. — Din fr. **fragment,** lat. **fragmentum.**

FRAGMENTÁ, *fragmentez*, vb. I. Tranz. A împărți, a tăia, a rupe în fragmente; a îmbucătăți. — Din fr. **fragmenter.**

FRAGMENTÁR, -Ă, *fragmentari, -e*, adj. Care reprezintă unul sau mai multe fragmente; incomplet, în fragmente. — Din fr. **fragmentaire.**

FRAGMENTÁRE, *fragmentări*, s.f. Acțiunea de *a fragmenta* și rezultatul ei; împărțire în bucăți, îmbucătățire, fragmentație. — V. **fragmenta.**

FRAGMENTÁȚIE, *fragmentații*, s.f. Fragmentare. [Var.: **fragmentațiúne** s.f.] — Din fr. **fragmentation.**

FRAGMENTAȚIÚNE s.f. v. **fragmentație.**

FRAGRÁNT, -Ă, *fragranți, -te*, adj. (Rar) Mirositor, parfumat. — Din fr. **fragrant,** lat. **fragrans, -ntis.**

FRAGRÁNȚĂ, *fragranțe*, s.f. (Rar) Miros plăcut. — Din fr. **fragrance.**

FRAHT, *frahturi*, s.n. **1.** Document comercial care însoțește o încărcătură sau o marfă transportată pe căile ferate sau aeriene și în care se menționează mărfurile, expeditorul și destinatarul, stația de destinație și taxele respective; scrisoare de trăsură. **2.** Taxă plătită pentru transportul de mărfuri (pe căile ferate sau aeriene). — Din germ. **Fracht.**

FRAI adj. invar., adv. (Rar) Liber. — Din germ. **frei.**

FRÁIER, -Ă, *fraieri, -e*, s.m. și f., adj. (Om) prost, care nu știe să se descurce, să profite (într-o anumită împrejurare). [Pr.: *fra-ier*] — Din germ**. Freier** „pretendent (la mâna cuiva)".

FRAMÉE, *framei*, s.f. (În Evul Mediu, la popoarele germanice) Lance de luptă de înălțimea unui om, cu vârful în forma unei frunze de laur, ascuțit și tăios. — Din fr. **framée.**

FRANC[1], *franci*, s.m. **1.** Denumire dată unității monetare în Franța, Belgia, Elveția înainte de introducerea monedei euro, dar și în alte țări. **2.** (Înv.) Unitate monetară în România; leu[2]. ✦ (Azi, la pl.) Valoare bănească nedeterminată; bani, avere. — Din fr. **franc.**

FRANC[2], *franci*, s.m. Denumire dată portaltoiului obținut din sămânța soiurilor cultivate (la măr, păr, cireș etc.) care fac parte din aceeași specie cu altoiul. — Din fr. **franc.**

FRANC[3], -Ă, *franci, -ce*, adj. (Despre oameni) Care are un caracter sincer, loial, cinstit; care spune pe față, deschis, ceea ce gândește; (despre înfățișarea sau manifestările cuiva) care trădează un astfel de caracter. ✦ (Despre acțiuni) Loial, cinstit. [Var.: **franș, -ă** adj.] — Din fr. **franc.**

FRANC[4], -Ă, *franci, -ce*, s.m. pl., adj. **1.** S.m. pl. Uniune de triburi din grupul germanilor apuseni, care trăiau în sec. III pe cursul inferior și mijlociu al Rinului și care, în sec. V, au cucerit aproape toată Galia și au creat statul franc. **2.** Adj. Care aparține francilor[4] (**1**), privitor la franci[4]. — Din fr. **franc.**

FRANCÁ, *franchez*, vb. I. Tranz. **1.** A plăti anticipat taxele pentru transportul unui colet sau al unui bagaj. **2.** A timbra o scrisoare. — Din it. **francare.**

FRANCÁRE, *francări*, s.f. Acțiunea de *a franca* și rezultatul ei. — V. **franca.**

FRANCÁT, -Ă, *francați, -te*, adj. (Despre mărfuri, bagaje etc.) Cu taxele de transport plătite anticipat; (despre scrisori) cu mărcile poștale aplicate. — V. **franca.**

FRANCATÚRĂ, *francaturi*, s.f. Ansamblul mărcilor poștale și al ștampilelor aplicate pe o corespondență. — **Franca** + suf. *-tură*.

FRANCEÍNĂ, *franceine*, s.f. (La pl.) Clasă de coloranți cu mare stabilitate la lumină, care vopsesc mătasea în diferite nuanțe de roșu; (și la sg.) colorant din această clasă. — Din fr. **francéine.**

FRANCÉZ, -Ă, *francezi, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din populația Franței sau este originară de acolo; franțuz. **2.** Adj. Care aparține Franței sau francezilor (**1**), privitor la Franța ori la francezi; franțuzesc. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de francezi. — Din it. **francese,** fr. **français.**

FRANCHÉȚĂ s.f. v. **franchețe.**

FRANCHÉȚE s.f. Faptul de a-și spune deschis gândurile; calitatea de a fi franc[3]; sinceritate. [Var.: **franchéță** s.f.] — Din it. **franchezza.**

FRANCISCÁN, -Ă, *franciscani, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Călugăr membru al unuia dintre ordinele catolice fondate de Francesco d'Assisi la începutul sec. XIII. **2.** Adj. Care ține de fondate (**1**). — Din fr. **franciscain.**

FRANCÍSCĂ, *franciște*, s.f. Armă albă de lovire și tăiere de forma unei securi, folosită mai ales de franci[4] în Evul Mediu. — Din fr. **francisque.**

FRÁNCIU s.n. Element chimic radioactiv, ultimul din familia metalelor alcaline, descoperit pe cale artificială. — Din fr. **francium.**

FRANCÍZĂ, *francize,* s.f. Dreptul acordat de o întreprindere cu renume unei alte întreprinderi prin care aceasta din urmă poate să exploateze drepturile de proprietate intelectuală sau industrială ale francizorului, în schimbul unei contribuții financiare, în scopul producerii sau livrării de bunuri sau al prestării de servicii. — Din fr. **franchise.**

FRANCIZÓR, *francizori,* s.m. Persoană sau instituție care acordă o franciză, o concesiune. — Din fr. **franchiseur.**

FRANCMASÓN, *francmasoni*, s.m. Membru al unei organizații (loji) francmasonice; adept la francmasonilor; mason. — Din fr. **franc-mason.**

FRANCMASONERÍE s.f. Asociație de elite, non-profit, liber consimțită, universală, secretă, care aderă la o anumită explicație metafizică a lumii, de obicei cu caracter ezoteric și care are o orientare filantropică și activează pentru ameliorarea calității vieții atât pe plan material, cât și moral, ca și pentru progresul individual și social; masonerie. — Din fr. **franc-maçonnerie.**

FRANCMASÓNIC, -Ă, *francmasonici, -ce,* adj. Care ține de francmasonerie, privitor la francmasonerie; care are legătură cu francmasoneria; masonic. — Din fr. **franc-maçonnique.**

FRÁNCO adv., adj. invar. Termen internațional desemnând exceptarea, scutirea de la plata unor taxe. ✦ Francat. — Din fr., it. **franco.**

FRANCOFÍL, -Ă, *francofili, -e*, adj., s.m. și f. (Persoană) care aprobă, admiră, iubește tot ce este franțuzesc sau vine de la francezi. — Din fr. **francophile.**

FRANCOFÓN, -Ă, *francofoni, -e*, adj., s.m. și f. (Vorbitor) de limba franceză. — Din fr. **francophone.**

FRANCOFONÍE s.f. Ansamblul politico-cultural al popoarelor care folosesc ca limbă oficială sau ca limbă de comunicare internațională limba franceză. — Din fr. **francophonie.**

FRANCTIRÓR, *franctirori*, s.m. (Înv.) Soldat care, fără să facă parte din armata regulată, primea însărcinări în timpul unui război. ✦ (În timpul celui de-al Doilea Război Mondial) Partizan care a participat voluntar la luptele de rezistență din Franța împotriva invadatorilor. — Din fr. **franc-tireur.**

FRANJ, *franjuri*, s.n. **1.** Fiecare dintre firele de bumbac, mătase, lână etc. care atârnă unul lângă altul ca ornament, la marginea unei perdele, fețe de masă, stofe, a unui obiect de îmbrăcăminte etc. **2.** (Fiz.; în forma *franjă*) Fiecare dintre dungile alternativ luminoase și întunecoase obținute pe un ecran prin fenomenul interferenței luminii. [Var.: **fránjă** s.f.] — Din fr. **frange.**

FRÁNJĂ s.f. v. **franj**.

FRANJURÁ, *franjurez,* vb. I. Tranz. A ornamenta cu franjuri. Cf. fr. f r a n g e r.

FRANJURÁT, -Ă, *franjurați, -te*, adj. Cu franjuri; în formă de franjuri. — **Franjuri** (pl. al lui *franj)* + suf. *-at.*

FRÁNKLIN, *franklini*, s.m. Unitate de măsură a sarcinii electrice. — Din fr. **franklin.**

FRANȘ, -Ă adj. v. **franc[3].**

FRANȚÚȘCĂ, *franțuște*, s.f. (Înv.) Franțuzoaică. — **Franțuz** + suf. *-că*. Cf. pol. f r a n c u z k a.

FRANȚÚZ, *franțuji*, s.m. (Pop.) Francez. — Din rus. **franțuz.**

FRANȚUZÉSC, -EÁSCĂ, *franțuzești,* adj. Francez (**2**). ✧ *Aluat franțuzesc* = aluat pentru prăjituri, pregătit cu unt și lucrat special pentru a deveni fraged și a se desface în foi; foitaj. ✦ (Substantivat, f.) Limba franceză. — **Franțuz** + suf. *-esc.*

FRANȚUZÉȘTE adv. Ca francezii, în felul francezilor; în limba franceză. — **Franțuz** + suf. *-ește.*

FRANȚUZÍ, *franțuzesc*, vb. IV. Refl. (Înv. și fam.) A imita servil obiceiurile franceze, a întrebuința în mod nejustificat cuvinte și expresii franceze. ✦ Tranz. A introduce, fără necesitate, în limbă cuvinte și expresii franceze. — Din **franțuz.**

FRANȚUZÍRE, *franțuziri*, s.f. (Rar) Faptul de a introduce în limbă cuvinte și expresii franceze inutile și nepotrivite. — V. **franțuzi.**

FRANȚUZÍSM, *franțuzisme*, s.n. Cuvânt, expresie împrumutate din limba franceză de o altă limbă și neasimilate de aceasta. — **Franțuz** + suf. *-ism*.

FRANȚUZÍT, -Ă, *franțuziți, -te*, adj. (Adesea substantivat) Care imită obiceiurile franceze și folosește, fără a fi necesar, cuvinte și expresii franceze. — V. **franțuzi.**

FRANȚUZOÁICĂ, *franțuzoaice*, s.f. Femeie care face parte din populația Franței sau este originară de acolo; franțușcă. — **Franțuz** + suf. *-oaică*.

FRANZELÁR, *franzelari*, s.m. Persoană care face sau vinde franzele. — **Franzelă** + suf. *-ar.*

FRANZÉLĂ, *franzele*, s.f. Pâine albă de formă lunguiață; jimblă. — Din ngr. **frantzóla.**

FRANZELĂREÁSĂ, *franzelărese*, s.f. Femeie care face sau vinde franzele; soția franzelarului. — **Franzelar** + suf. *-easă.*

FRANZELĂRÍE, *franzelării*, s.f. Brutărie unde se fac sau prăvălie unde se vând franzele. — **Franzelă** + suf. *-ărie.*

FRANZELÚȚĂ, *franzelușe*, s.f. Diminutiv al lui *franzelă.* ✦ Chiflă. — **Franzelă** + suf. *-uță*.

FRAPÁ, *frapez*, vb. I. Tranz. **1.** A se impune atenției cuiva prin caracteristici izbitoare; a impresiona puternic, a bate la ochi. **2.** A răci șampania sau alte băuturi alcoolice cu ajutorul gheții. — Din fr. **frapper.**

FRAPÁNT, -Ă, *frapanți, -te*, adj. Care frapează; bătător la ochi, izbitor, șocant. — Din fr. **frappant.**

FRAPÁT, -Ă, *frapați, -te*, adj. (Despre băuturi) Răcit cu gheață. — V. **frapa.**

FRAPIÉRĂ, *frapiere*, s.f. Vas special, de obicei de aluminiu (așezat pe un suport), folosit pentru răcirea cu gheață a băuturilor. [Pr.: *-pi-e-*] — Din **frapa** (după *fructieră, supieră* etc.).

FRÁSIN, *frasini*, s.m. Arbore cu tulpina dreaptă, cilindrică, cu coroana rară, frunze compuse, flori unisexuate lipsite de corolă și fructe alungite, cu lemnul elastic, folosit în industrie *(Fraxinus excelsior)*. — Lat. **fraxinus.**

FRÁTE, *frați*, s.m. **1.** Persoană de sex masculin considerată în raport cu altă persoană (indiferent de sex), născută din aceiași părinți sau numai din același tată ori din aceeași mamă; frățâne. ✧ *Frate bun* (sau *adevărat, drept* sau, reg., *dulce*) = fiecare dintre frații născuți din același tată și din aceeași mamă în raport unii cu alții. *Frați de lapte* = copii care au supt la aceeași doică. *Frate de mână* = băiat care servește mireasa în timpul nunții. *Frate de cruce* = fârtat. ✦ (La pl.) Nume dat copiilor (în cazul când se află între ei și băieți) născuți din aceiași părinți sau numai din același tată ori din aceeași mamă. **2.** Termen familiar, prietenesc, cu care cineva se adresează unei persoane (indiferent de sex). **3.** Titlu pe care și-l dau călugării între ei. ✦ Grad în ierarhia călugărească dat unui călugăr care nu este cleric și care ajută la treburile gospodărești; călugăr care are acest grad. **4.** Lăstar care se formează la subsuoara frunzelor cerealelor păioase din nodurile de la baza tulpinii. **5.** (Bot.; în compusul) *Fratele-priboiului* = plantă erbacee din familia geraniaceelor, cu flori purpurii-violacee, care crește prin păduri sau locuri pietroase, umede și umbroase *(Gerranium silvaticum)*. — Lat**. frater, -tris.**

FRATÉRN, -Ă, *fraterni, -e*, adj. Frățesc. — Din lat. **fraternus.**

FRATERNITÁTE, *fraternități*, s.f. Legătură strânsă, frățească între persoane, între colectivități, între popoare etc.; frăție, frățietate. — Din fr. **fraternité,** lat. **fraternitas, -atis.**

FRATERNIZÁ, *fraternizez,* vb. I. Intranz. A manifesta sentimente frățești față de cineva; a intra în strânsă prietenie cu cineva; a face cauză comună cu cineva. ✦ (Despre militari sau despre unități militare angajate în războaie nedrepte) A face cauză comună cu adversarul (ca protest împotriva războiului). — Din fr. **fraterniser.**

FRATERNIZÁRE, *fraternizări*, s.f. Acțiunea de *a fraterniza* și rezultatul ei; înfrățire, unire. — V. **fraterniza.**

FRATRICÍD, -Ă, *fratricizi, -de*, s.m. și f., s.n., adj. **1.** S.m. și f., adj. (Persoană) care și-a ucis fratele sau sora. **2.** S.n. Omor de frate sau de soră. **3.** Adj. Care constituie o crimă față de un frate, o soră sau față de semenii săi. — Din fr. **fratricide,** lat. **fratricida.**

FRATRÍE, *fratrii*, s.f. **1.** Subdiviziune a triburilor grecești. **2.** Grupare mare de plante înrudite genetic. — Din fr. **phratrie.**

FRAUDÁ, *fraudez*, vb. I. Tranz. A săvârși o fraudă; a defrauda. [Pr.: *fra-u-*] — Din fr. **frauder,** lat. **fraudare.**

FRAUDÁRE, *fraudări*, s.f. Acțiunea de *a frauda*. [Pr.: *fra-u-*] — V. **frauda.**

FRÁUDĂ, *fraude*, s.f. (Jur.) Săvârșirea cu rea-credință, pentru a obține foloase, a unor acte de atingere a drepturilor altuia (păgubitoare pentru altă persoană); hoție. ✦ Sumă sustrasă prin înșelăciune, prin defraudare. [Pr.: *fra-u-*] — Din fr. **fraude,** lat. **fraus, fraudis.**

FRAUDULÓS, -OÁSĂ, *frauduloși, -oase*, adj. (Despre acțiuni) Făcut cu înșelăciune, bazat pe fraudă, pe rea-credință. [Pr.: *fra-u-*] — Din fr. **frauduleux,** lat. **fraudulosus.**

FRAZÁ, *frazez*, vb. I. Intranz. (Muz.) A scoate în evidență, la executarea unei bucăți, ritmul frazei muzicale; a face să se desprindă în mod distinct părțile care compun ideea muzicală. — Din fr. **phraser.**

FRAZÁRE, *frazări*, s.f. Acțiunea de *a fraza* și rezultatul ei. — V. **fraza.**

FRÁZĂ, *fraze*, s.f. **1.** Unitate sintactică alcătuită din două sau mai multe propoziții, care se află în raport de coordonare sau de subordonare, exprimând una sau mai multe judecăți. ✦ Fel de exprimare. **2.** (În sintagma) *Frază muzicală* = unitate

muzicală alcătuită dintr-o succesiune de sunete cu un sens expresiv propriu. — Din fr. **phrase,** lat. **phrasis.**

FRAZEOLÓG, -Ă, *frazeologi, -ge*, s.m. și f. (Rar) Persoană care se exprimă în fraze meșteșugite, dar lipsite de conținut. [Pr.: *-ze-o-*] — Din fr. **phraséologue.**

FRAZEOLÓGIC, -Ă, *frazeologici, -ce*, adj. Care ține de frazeologie, privitor la frazeologie. [Pr.: *-ze-o-*] — Din fr. **phraséologique.**

FRAZEOLOGÍE, *frazeologii*, s.f. **1.** Totalitatea îmbinărilor frazeologice proprii unei limbi. **2.** Disciplină a lingvisticii care studiază unitățile frazeologice din limbă. **3.** Mod propriu unei limbi sau unui scriitor de a construi frazele. **4.** Fig. Vorbărie fără conținut, care ascunde sărăcia de idei; vorbe goale și umflate; pălăvrăgeală. [Pr.: *-ze-o-*] — Din fr. **phraséologie.**

FRĂGÁR, *frăgari*, s.m. (Reg.) Dud. — **Frag**[1] + suf. *-ar.*

FRĂGEZÍ, *frăgezesc*, vb. IV. Refl. și tranz. (Despre anumite alimente, în special despre carne, aluaturi etc.) A deveni sau a face să devină fraged. — Din **fraged.**

FRĂGEZÍME s.f. Însușirea de a fi fraged. ✦ Prospețime, gingășie, finețe, delicatețe. — **Fraged** + suf. *-ime*.

FRĂGEZÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) frăgezi* și rezultatul ei. — V. **frăgezi.**

FRĂGULÍȚĂ, *frăgulițe,* s.f. **1**. (Pop.) Frăguță. **2**. Mică plantă erbacee cu flori galbene-verzui, cu miros slab de mosc *(Adoxa moschatellina)*. — **Fragă** + suf. *-uliță*.

FRĂGUȘOÁRĂ, *frăgușoare*, s.f. (Pop.) Frăguță. — **Fragă** + suf. *-ușoară.*

FRĂGÚȚĂ, *frăguțe*, s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *fragă;* frăguliță (**1**), frăgușoară. — **Fragă** + suf. *-uță.*

FRĂMÁNT s.n. (Rar) Frământare. — Din **frământa** (derivat regresiv).

FRĂMÂNTÁ, *frământ*, vb. I. **1.** Tranz. A preface aluatul într-o masă omogenă, apăsându-l și amestecându-l. ✧ Expr. *A frământa pământul* = a bate pământul cu picioarele prin lovituri puternice și repetate. ✦ A lovi îndelung și repetat (cu pumnii sau cu picioarele) o persoană trântită la pământ, a călca în picioare. **2.** Tranz. Fig. A examina îndelung și în detaliu o idee, un plan etc. ✦ (Despre stări sufletești, sentimente etc.) A neliniști, a preocupa. ✦ Tranz. și refl. A-și supune mintea la eforturi. ✦ Tranz. și refl. A (se) mișca puternic; a (se) agita. ✦ Refl. (Despre ființe) A umbla încolo și încoace, a nu avea astâmpăr. ✦ Tranz. A învârti, a răsuci un obiect în mână. ✧ Expr. *A-și frământa mâinile* = a manifesta o mare neliniște, o tulburare prin frecarea puternică a mâinilor. — Lat. ***fragmentare.**

FRĂMÂNTÁRE, *frământări*, s.f. Acțiunea de *a (se) frământa* și rezultatul ei; frământat[1], frământ. **1.** Umblet, neastâmpăr; *p. ext.* agitație, tulburare (cauzate de mișcări sociale). **2.** Neliniște sufletească, zbucium, chin. — V. **frământa.**

FRĂMÂNTÁT[1] s.n. Frământare. — V. **frământa.**

FRĂMÂNTÁT[2]**, -Ă,** *frământați, -te*, adj. **1.** (Despre aluat) Preparat prin frământare. **2.** Fig. Cuprins de neliniște; zbuciumat, agitat. — V. **frământa.**

FRĂMÂNTĂTÓR, *frământătoare*, s.n. Mașină pentru frământat aluatul. — **Frământa** + suf. *-ător.*

FRĂNCUȘÓR, *frăncușori*, s.m. Diminutiv al lui *franc*[1]. — **Franc**[1] + suf. *-ușor*.

FRĂSINÉL, *frăsinei*, s.m. Plantă erbacee medicinală și ornamentală, cu flori mari, albe sau trandafirii, plăcut mirositoare *(Dictamnus fraxinella)*. ✧ Expr. *A umbla (de) frunza frăsinelului* = a umbla fără niciun rost, fără niciun scop, a fi haimana; a hoinări. — **Frasin** + suf. *-el*.

FRĂSINÉT, *frăsineturi*, s.n. Pădure de frasini. — Lat. **fraxinetum.**

FRĂSINÍCĂ, *frăsinici,* s.f. (Bot.) Specie de frasin. — **Frasin** + suf. *-ică*.

FRĂSUÍ, *frăsuiesc*, vb. IV. **1.** Refl. și intranz. (Reg.) A se plânge; a se boci, a se văicări. **2.** Refl. (Pop. și fam.) A umbla sau a se agita fără rost. — Din ucr. **frasuvaty.**

FRĂȚÁN s.m. v. **frățâne.**

FRĂȚÂNE, *frățâni*, s.m. (Pop.; urmat de un adjectiv posesiv) Frate. [Var.: **frățân** s.m.] — **Frate** + suf. *-âne*.

FRĂȚÉSC, -EÁSCĂ, *frățești,* adj. Propriu legăturii dintre frați, de frate, ca de frate; fratern; afectuos, devotat. — **Frate** + suf. *-esc.*

FRĂȚÉȘTE adv. În mod frățesc, ca un frate, ca frații, cu dragoste frățească. ✧ Expr. *A împărți* (ceva) *frățește* = a împărți în părți egale, în mod loial. — **Frate** + suf. *-ește*.

FRĂȚÍCĂ s.m. (Fam.; la voc.) Termen familiar cu care cineva se adresează unui băiat. — **Frate** + suf. *-ică*.

FRĂȚÍE, *frății*, s.f. **1.** Legătura de rudenie dintre frați; frățietate. ✦ Iubire frățească, sentimente ca de frate. **2.** Prietenie strânsă; fraternitate. **3.** (În Evul Mediu, în Țara Românească) Termen care desemna o instituție juridică folosită în special pentru transmiterea averii în cazul lipsei succesorilor legitimi— **Frate** + suf. *-ie*.

FRĂȚIETÁTE s.f. (Înv.) Fraternitate; frăție. [Pr.: *-ți-e-*] — **Frăție** + suf. *-tate*.

FRĂȚIÓR, *frățiori*, s.m. Diminutiv al lui *frate*. ✦ (La vocativ) Termen familiar, prietenesc, cu care te adresezi unui bărbat. [Pr.: *-ți-or*] — **Frate** + suf. *-ior*.

FRÂNÁ, *frânez*, vb. I. Tranz. A încetini sau a opri mersul unui vehicul cu ajutorul frânei. ✦ Fig. A ține în loc, a împiedica, a opri dezvoltarea, cursul sau manifestarea unei acțiuni, a unui proces, a unui sentiment. — Din fr. **freiner** (după *frână, înfrâna).*

FRÂNÁR, *frânari*, s.m. Muncitor la căile ferate însărcinat cu manevrarea frânei de mână. — **Frână** + suf. *-ar.*

FRÂNÁRE, *frânări*, s.f. **1.** Acțiunea de *a frâna* și rezultatul ei; frânat. **2.** Inhibiție. — V. **frâna.**

FRÂNÁT s.n. Frânare (**1**). — V. **frâna.**

FRÂNĂ, *frâne*, s.f. Dispozitiv folosit pentru încetinirea vitezei sau pentru oprirea mișcării unui vehicul. ✦ Fig. Ceea ce ține în loc cursul sau dezvoltarea unui proces în desfășurare, a unei acțiuni, a unui sentiment etc.; piedică, obstacol. — Din fr. **frein** (după *frâne,* pl. lui *frâu).*

FRÂNC, -Ă, *frânci, -ce*, s.m. și f. (Adesea adjectival) Nume generic dat în trecut la noi occidentalilor de origine latină. — Lat. **Francus.**

FRÂNCÚȘĂ, *frâncușe,* s.f. Varietate de struguri românești cu boabe mici, neuniforme și rare, din care se obțin vinuri albe de masă. — **Frânc** + suf. *-ușă*.

FRÂNGE, *frâng*, vb. III. **1.** Tranz. și refl. A (se) rupe (în două) prin lovire, îndoire sau apăsare puternică. ✦ A fractura un os, *p. ext.* un membru al corpului. ✧ Expr. *A-și frânge gâtul* = **a)** a muri într-un accident; **b)** a-și compromite situația prin întreprinderi riscante. *A frânge* (cuiva) *gâtul* = a omorî pe cineva. *A-și frânge mâinile* = a-și împreuna mâinile și a-și îndoi cu putere degetele (ca expresie a durerii, a deznădejdii etc.). *A frânge* (sau, refl., *a i se frânge) cuiva inima* = a (se) mâhni peste măsură; a (se) înduioșa până la lacrimi. ✦ Refl. (Despre o masă de apă, despre valuri) A se lovi (de mal, de stânci etc.), împrăștiindu-se în valuri mici. ✦ Tranz. și refl. Fig. A (se) îndoi, a (se) apleca de mijloc. **3.** Tranz. Fig. A înfrânge, a învinge; a birui (în luptă). — Lat. **frangere.**

FRÂNGERE, *frângeri*, s.f. Acțiunea de *a (se) frânge;* rupere prin îndoire, lovire sau apăsare puternică; frântură. — V. **frânge.**

FRÂNGHÍE[1]**,** *frânghii*, s.f. Fir lung și gros făcut din mai multe fibre vegetale sau din fire animale, precum și din fibre sintetice, răsucite una în jurul alteia; funie. [Acc. și: (reg.) *frânghie*] — Lat. **fimbria.**

FRÂNGHÍE[2] s.f. v. **frenghie.**

FRÂNGHIÉR, *frânghieri*, s.m. Persoană care confecționează frânghii[1] sau obiecte din frânghie[1]; persoană care vinde frânghii[1] sau obiecte făcute din frânghie[1]. [Pr.: *-ghi-er*] — **Frânghie** + suf. *-ar*.

FRÂNGHIERÍE[1] s.f. Meseria de frânghier. [Pr.: *-ghi-e-*] — **Frânghier** + suf. *-ie*.

FRÂNGHIERÍE[2]**,** *frânghierii*, s.f. Local în care se confecționează sau se vând frânghii[1] și obiecte făcute din frânghie[1]. [Pr.: *-ghi-e-*] — **Frânghie**[1] + suf. *-erie.*

FRÂNGHIERÍT s.n. (Rar) Totalitatea frânghiilor[1] necesare la pescuit. [Pr.: *-ghi-e-*] — **Frânghie**[1] + suf. *-ărit.*

FRÂNGHIOÁRĂ, *frânghioare*, s.f. (Rar) Frânghiuță. [Pr.: *-ghi-oa-*] — **Frânghie** + suf. *-ioară*.

FRÂNGHIÚȚĂ, *frânghiuțe*, s.f. Diminutiv al lui *frânghie*[1]; frânghioară. [Pr.: *-ghi-u-*] — **Frânghie**[1] + suf. *-uță.*

FRÂNT, -Ă, *frânți, -te*, adj. **1.** (Despre obiecte) Rupt[2] (în două) prin îndoire, lovire sau apăsare puternică. ✦ (Despre oase sau membre) Fracturat. ✦ Spart, zdrobit, stricat. ✧ Expr. *A nu avea (nicio) para frântă* = a nu avea niciun ban. **2.** (Despre linii sau lucruri asemănătoare cu o linie) Care prezintă unghiuri, îndoituri, întorsături. **3.** (Despre oameni) Îndoit de mijloc. **4.** Fig. Zdrobit de oboseală; sleit, extenuat. ✧ Expr. *Beat frânt* = foarte beat, beat mort. **5.** Fig. Învins, înfrânt. — V. **frânge.**

FRÂNTÚRĂ, *frânturi*, s.f. **1**. Frângere; ceea ce se obține frângând sau rupând ceva; bucată desprinsă de la locul ei sau rămasă dintr-un întreg îmbucătățit. ✧ Expr. *Frântură de limbă* = vorbire încâlcită; *p. ext.* frază încâlcită, alcătuită din cuvinte greu de rostit. ✦ Porțiune dintr-un întreg; fracțiune (**1**). **2.** (Pop.) Fractură. **3.** (Rar) Spărtură. — Lat. ***fractura** *(= fractura)* sau **frânt** + suf. *-ură*.

FRÂU, *frâie*, s.n. Totalitatea curelelor, împreună cu zăbala, care se pun pe capul și în gura unui cal (de călărie) spre a-l supune și a-l putea mâna. ✧ Loc. adj. *Fără frâu* = neînfrânat, lăsat (prea) liber; dezmățat. ✧ Expr. *A-și pune frâu limbii* (sau *gurii*) sau *a-și pune frâu la limbă* = a vorbi cumpătat, cu prudență; a se reține de la vorbă. *A ține* (pe cineva) *în frâu* = a domoli avântul sau pornirile cuiva. *A ține* (pe cineva) *în șapte* (sau *nouă*) *frâie* = a supraveghea (pe cineva) de aproape, a nu-i lăsa nicio libertate. *A da* (cuiva sau la ceva) *frâu liber* (sau *slobod*) = a lăsa în voie. *A pune (în) frâu* = a stăvili; a înfrâna, a stăpâni. ✦ Fig. (Cu pl. *frâne*) Conducere politică. [Pl. și: *frâne,* (rar) *frâuri*] — Lat. **frenum.**

FRÂULÉȚ, *frâulețe,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *frâu*. [Pr.: *frâ-u-*] — **Frâu** + suf. *-uleț*.

FREÁMĂT, *freamăte*, s.n. **1.** Zgomot surd produs de frunzele mișcate de vânt, de valurile mării etc.; fremătare. ✦ Murmur de voci înnăbușite sau nedeslușite. ✦ Zgomot, larmă. **2.** Fig. Fior, înfiorare. [Var.: (reg.) **hreámăt** s.n.] — Lat. **fremitus.**

FREÁTIC, -Ă, *freatici, -ce*, adj. (Despre ape sau pânze de ape subterane) Care se găsește pe primul strat impermeabil de la suprafața Pământului și care alimentează izvoarele, fântânile etc., influențând formarea și proprietățile solului. [Pr.: *fre-a-*] — Din fr. **phréatique.**

FREATOBIOLOGÍE s.f. Știință care studiază organismele din apa freatică. [Pr.: *fre-a-to-bi-o-*] — **Freatic** + **biologie.**

FRECÁ, *frec*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) mișca forțat pe suprafața unui corp cu care este în contact. **2.** Tranz. A amesteca îndelung un aliment apăsând cu putere, pentru a obține o masă omogenă și pufoasă. ✦ A șterge un obiect apăsând în toate

direcțiile cu un corp aspru sau moale pentru a-i îndepărta murdăria sau pentru a-l face să strălucească; a lustrui, a curăța. **3.** Tranz. A frecționa. **4.** Tranz. Fig. (Fam.) A bate. ✧ Expr. *A freca* (cuiva) *ridichea* = a mustra pe cineva; a bate. ✦ A fi prea exigent, a obliga pe cineva la eforturi prea mari; a examina riguros. — Lat. **fricare.**

FRECÁRE, *frecări*, s.f. Acțiunea de *a (se) freca;* frecuș, frecătură (**1**). ✦ (Fiz.) Fenomen care se produce la interacțiunea a două corpuri aflate în contact; forța pe care o exercită un corp asupra altuia când acesta se freacă de el; fricțiune (**1**). — V. **freca.**

FRECÁT^{1} s.n. Faptul de *a (se) freca*. — V. **freca.**

FRECÁT^{2}, -Ă, *frecați, -te*, adj. (Despre unele alimente) Amestecat astfel încât să devină o masă omogenă și pufoasă. ✦ Curățat prin frecare. — V. **freca.**

FRECĂTÚRĂ, *frecături*, s.f. **1.** Frecare. **2.** Loc care poartă urma unei frecări. **3.** Fig. Mustrare aspră. **4.** Fig. (La pl.) Divergențe, neînțelegeri (surde); frecușuri, fricțiuni. — Lat. **fricatura.**

FRECĂȚÉI s.m. pl. (Reg.) Aluat nedospit frecat mărunt în palmă sau ras pe răzătoare, care se fierbe în supă. — **Frecat^{2}** + suf. *-ei*.

FRÉCȚIE, *frecții,* s.f. (Med.) Frecare a unei părți a corpului cu un lichid revulsiv. — Cf. f r e c a.

FRECȚIONÁ, *frecționez*, vb. I. Tranz. A face cuiva o frecție, a freca. [Pr.: *-ți-o-*. — Var.: **fricționá** vb. I] — Din fr. **frictionner** (după *freca*).

FRECȚIONÁRE, *frecționări*, s.f. Acțiunea de *a frecționa*. [Pr.: *-ți-o-*. — Var.: **fricționáre** s.f.] — V. **frecționa.**

FRECÚȘ, *frecușuri*, s.n. Frecare. ✧ Expr. (Fam.) *A trage cuiva un frecuș* = a mustra sau a bate pe cineva. ✦ Fig. (La pl.) Divergențe, neînțelegeri (surde); frecături. — **Freca** + suf. *-uș.*

FRECVÉNT, -Ă, *frecvenți, -te*, adj. Care se întâmplă des^{2}, la intervale de timp scurte; des^{2}; obișnuit. — Din lat. **frequens, -ntis.**

FRECVENTÁ, *frecventez*, vb. I. Tranz. A merge des^{2}, sistematic, cu regularitate într-un anumit loc. ✦ Spec. A vizita deseori pe cineva. — Din lat. **frequentare,** fr. **fréquenter.**

FRECVENTÁRE, *frecventări*, s.f. Acțiunea de *a frecventa* și rezultatul ei. — V. **frecventa.**

FRECVENTATÍV, -Ă, *frecventativi, -e*, adj. (Gram.; rar) Iterativ. — Din lat. **frequentativus,** fr. **fréquentatif.**

FRECVENTATÓR, -OÁRE, *frecventatori, -oare*, adj., s.m. și f. (Persoană) care frecventează ceva sau pe cineva. — **Frecventa** + suf. *-tor*.

FRECVÉNȚĂ, *frecvențe*, s.f. **1.** Repetare deasă și regulată a unei acțiuni, a unui fapt. ✦ (În învățământ) Participare a studenților sau a elevilor la cursuri. **2.** (Fiz.) Mărime care arată de câte ori se produce un fenomen într-o unitate de timp. ✧ *Curent de înaltă* (sau *de joasă*) *frecvență* = curent electric care își schimbă sensul de un număr mare (sau mic) de ori într-o unitate de timp. **3.** (Fon.; în sintagma) *Frecvență fundamentală* = primă armonică a unui semnal complex; fundamentală. — Din lat. **frequentia,** fr. **fréquence.**

FRECVENȚMÉTRU, *frecvențmetre*, s.n. Instrument pentru măsurarea frecvenței unei mărimi care variază periodic. — Din fr. **fréquencemètre.**

FREDONÁ, *fredonez*, vb. I. Tranz. A cânta încet (fără cuvinte); a cânta cu gura închisă, a îngâna o melodie. — Din fr. **fredonner.**

FREDONÁRE, *fredonări*, s.f. Faptul de *a fredona.* — V. **fredona.**

FREDONÁT, -Ă, *fredonați, -te*, adj. (Despre cântece, melodii) Cântat încet, îngânat. — V. **fredona.**

FREGÁTĂ, *fregate*, s.f. **1.** (În trecut) Vas de război cu trei catarge, dotat cu numeroase tunuri instalate pe ambele borduri și destinat serviciului de recunoaștere și de pază. ✦ (Azi) Tip de navă rapidă de escortă. **2.** Gen de păsări palmipede marine, zvelte, cu corpul mic și cu coada și aripile foarte mari, care trăiesc în regiunea mărilor tropicale și se hrănesc cu pești *(Fregata);* pasăre care face parte din acest gen. — Din fr. **frégate,** it. **fregata.**

FREMĂTÁ, *freámăt*, vb. I. Intranz. **1.** (Despre frunze; *p. ext.* despre copaci și păduri, despre valurile mării; la pers. 3) A produce freamăt. **2.** (Despre oameni) A se înfiora, a vibra, a palpita; (despre colectivități) a se agita. — Din **freamăt.**

FREMĂTÁRE, *fremătări*, s.f. Acțiunea de *a fremăta* și rezultatul ei; freamăt. — V**. fremăta.**

FREMĂTĂTÓR, -OÁRE, *fremătători, -oare*, adj. Care freamătă, tremură, vibrează; fremătos. — **Fremăta** + suf. *-ător.*

FRENCH-CANCAN s.n. Cancan^{2}. [Pr.: *frencĭ-cancán*] — Cuv. fr.

FRENÉTIC, -Ă, *frenetici, -ce*, adj. Care se află în stare de frenezie, care exprimă o asemenea stare. ✦ (Și adverbial) Puternic; pasionat. — Din fr. **frénétique.**

FRENEZÍE, *frenezii*, s.f. Stare de excitare excesivă, de pasiune nestăpânită, violentă. ✧ Loc. adv. *Cu frenezie* = ca în delir; frenetic, pasionat. — Din fr. **frénésie.**

FRENGHÍE, *frenghii*, s.f. (Înv.) Brocart. [Var.: **frânghíe** s.f.] — Din tc. **frengi.**

FRÉNIC, -Ă, *frenici, -ce*, adj. Care este în legătură cu diafragma. ✧ *Nerv frenic* (și substantivat, m.) = nerv motor principal al diafragmei. — Din fr. **phrénique.**

FRENOLÓGIC, -Ă, *frenologici, -ce*, adj. Referitor la frenologie; de frenologie. — Din fr. **phrénologique.**

FRENOLOGÍE s.f. Teorie conform căreia există o corelație între caracterul și funcțiile intelectuale ale individului, pe de o parte, și conformația craniului, pe de altă parte. — Din fr. **phrénologie.**

FREÓN, *freoni*, s.m. (Chim.) Compus organic al fluorului utilizat în special ca agent frigorific. [Pr.: *fre-on*] — Din fr. **fréon.**

FRÉSCĂ, *fresce*, s.f. **1.** Tehnică de a picta cu culori dizolvate în apă de var pe un zid cu tencuiala încă udă. ✦ Pictură murală decorativă, de dimensiuni mari, realizată prin această tehnică. **2.** Fig. Operă literară de dimensiuni mari, care înfățișează tabloul de ansamblu al unei epoci, al unei societăți etc. — Din fr. **fresque.**

FRÉSCO s.n. Țesătură din fire subțiri de lână, uni sau cu efecte de culori, întrebuințată mai ales pentru confecționarea îmbrăcămintei de vară. — Din it. **fresco.**

FREȘ adj. (Fam.; despre oameni) Care nu este obosit, vioi; *p. restr.* (despre înfățișarea lor) care exprimă prospețime, sănătate, tinerețe. — Din fr**. fraîche.**

FRETÁ, *fretez*, vb. I. Tranz. **1.** A asambla două piese metalice prin strângere, fie prin contracția piesei cuprinzătoare, care a fost încălzită înainte de asamblare, fie prin dilatarea piesei cuprinse, care a fost răcită în prealabil. ✦ A asambla două tuburi metalice coaxiale, astfel încât tubul exterior să strângă tubul interior. **2.** A asambla mai multe piese sau a consolida un obiect prin strângere cu o fretă sau cu un bandaj exterior; a cercui. — Din fr. **fretter.**

FRETÁJ, *fretaje*, s.n. Ansamblu constituit din două sau din mai multe tuburi coaxiale, montate forțat unul în altul. — Din fr. **frettage.**

FRETÁRE, *fretări*, s.f. Acțiunea de *a freta* și rezultatul ei. — V. **freta.**

FRÉTĂ, *frete*, s.f. **1.** Tub sau inel metalic montat la exteriorul unei piese tubulare sau al unui ansamblu de piese, pentru a le consolida. **2.** Fir metalic înfășurat pe un tub sau pe un ansamblu de piese pentru a le mări rezistența. **3.** Piesă de metal în formă de inel sau de elice, care înconjoară barele armăturii longitudinale ale unei piese de beton armat. — Din fr. **frette.**

FREUDIÁN, -Ă, *freudieni, -ne,* adj. Care aparține freudismului, referitor la freudism. [Pr.: *froĭdian*] — Din fr. **freudien.**

FREUDÍSM s.n. Concepție psihologică a lui Sigmund Freud și a adepților săi [Pr.: *froĭdism*] — Din fr. **freudisme.**

FREZ adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. De culoarea fragilor; roz, roșiatic. **2.** S.n. Culoare frez (**1**). — Din fr. **fraise.**

FREZÁ^{1}, *frezez*, vb. I. Tranz. A prelucra prin așchiere un material cu freza^{1}. ✧ *Mașină de frezat* = mașină-unealtă destinată prelucrării prin așchiere a suprafețelor plane sau profilate ale pieselor cu ajutorul unei scule așchietoare; freză^{1} (**2**). — Din fr. **fraiser.**

FREZÁ^{2} vb. I v. **friza^{1}.**

FREZÁRE^{1}, *frezări*, s.f. Acțiunea de *a freza^{1}* și rezultatul ei; frezat^{1}. — V. **freza^{1}**.

FREZÁRE^{2} s.f. v. **frizare.**

FREZÁT^{1} s.n. Frezare^{1}. — V. **freza^{1}.**

FREZÁT^{2} s.n. v. **frizat.**

FRÉZĂ^{1}, *freze*, s.f. **1.** Unealtă așchietoare cu unul sau cu mai multe tăișuri, dispuse simetric în jurul unui ax și având o mișcare de rotație, folosită la prelucrarea metalelor, a lemnului și a altor materiale dure; frezor^{1}. ✧ *Freză-modul* = freză profilată, utilizată la prelucrarea roților dințate. **2.** Mașină de frezat. **3.** Mașină agricolă având organul activ format dintr-un ax rotitor prevăzut cu gheare și cuțite, care taie și mărunțește pământul. **4.** (Urmat de determinarea „rutieră”) Mașină de lucru rutieră folosită pentru scarificarea, mărunțirea și amestecarea cu lianți a stratului superficial de pământ, la executarea drumurilor. — Din fr. **fraise.**

FRÉZĂ^{2}, *freze*, s.f. Pieptănătură bărbătească; frizură. — Din **freza^{2}** (derivat regresiv).

FRÉZĂ^{3}, *freze*, s.f. Guler cu mai multe pliuri care se purta la gât în sec. XVI–XVII. — Din fr. **fraise.**

FRÉZIE, *frezii*, s.f. Plantă ornamentală cu flori plăcut mirositoare, colorate în diverse nuanțe (pale), dispuse în inflorescențe terminale pe tije subțiri și ușor curbate *(Freesia)*. — Din lat. **Freesia,** denumirea științifică a freziei.

FREZMAȘÍNĂ, *frezmașini*, s.f. Mașină la care se adaptează freza^{1} (**1**) și care o pune în mișcare. — Din germ. **Fräsmaschine.**

FREZÓR^{1}, *frezoare*, s.n. Freză^{1} (**1**). — Din fr. **fraisoir.**

FREZÓR^{2}, -OÁRE, *frezori, -oare*, s.m. și f. Muncitor care lucrează la o mașină de frezat. — Din fr. **fraiseur.**

FRIÁBIL, -Ă, *friabili, -e*, adj. (Despre materiale) Care se fărâmițează, se sparge ușor. [Pr.: *fri-a-*] — Din fr. **friable,** lat. **friabilis.**

FRIABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi friabil. [Pr.: *fri-a-*] — Din fr. **friabilité.**

FRICATÍV, -Ă, *fricativi, -e*, adj. (În sintagma) *Consoană fricativă* (și substantivat, f.) sau *sunet fricativ* = consoană sau sunet la a căror pronunțare canalul fonator se strâmtează astfel încât aerul să se poată scurge tot timpul emisiunii; consoană constrictivă sau sunet constrictiv. — Din fr. **fricatif.**

FRÍCĂ s.f. Stare de adâncă neliniște și de tulburare, provocată de un pericol real sau imaginar; lipsă de curaj, teamă, înfricoșare. ✧ Loc. adj. *Fără frică* = neînfricat; curajos. ✧ Loc. adv. *Cu frică* = cu teamă, temându-se. *Fără (nicio) frică* = cu curaj. *Nici de frică* = nicidecum, deloc. ✧ Expr. *A băga* (cuiva) *frica în oase* = a înfricoșa (pe cineva). *A duce frica cuiva* (sau *a ceva*) = **a)** a-i fi teamă de cineva sau de ceva;

b) a-i fi teamă să nu i se întâmple cuiva ceva rău. *A fi cu frica în spate* (sau *în sân*) = a fi într-o continuă stare de neliniște, de teamă. *A ști de frica cuiva* = a asculta pe cineva, fiindu-i frică de el. — Cf. gr. p h r i k ē.

FRICHINÍ, *frichinesc*, vb. IV. (Reg.) **1.** Refl. A se mișca încoace și încolo fără rost; a se fâțâi. **2.** Tranz. A purta de colo până colo pe cineva, a sâcâi. — Et. nec.

FRICÓS, -OÁSĂ, *fricoși, -oase*, adj. (Adesea substantivat) Care se lasă ușor cuprins de frică. — **Frică** + suf. *-os.*

FRÍCȚIE s.f. v. **fricțiune.**

FRICȚIONÁ vb. I. v**. frecționa.**

FRICȚIONÁRE s.f. v. **frecționare.**

FRICȚIÚNE, *fricțiuni*, s.f. **1.** (Fiz.) Frecare. **2.** Fig. Neînțelegere, ceartă, divergență între două persoane sau două grupuri de persoane; frecătură. [Pr.: *-ți-u-*. — Var.: (**2**) **frícție** s.f.] — Din fr. **friction.**

FRÍDERIC, *friderici*, s.m. Monedă de aur prusiană, care a circulat și în Țările Române în prima jumătate a sec. XIX. — Din germ. **Friedrichs**[dor].

FRIG, (**2**) *friguri*, s.n. **1.** Temperatură scăzută a mediului ambiant, care dă senzația de rece. ✦ Senzație de rece provocată de temperatura joasă a mediului. **2.** (La pl.) Temperatură ridicată a unui bolnav; tremur cauzat de senzația de rece, care precedă uneori o stare febrilă; frisoane. ✦ Malarie. ✦ Fig. Stare de neliniște, de agitație puternică; emoție. [Var.: (pop., **2**) **frígură** s.f.] — Lat. **frigus, -oris.**

FRIGANEÁ, *friganele*, s.f. Felie de pâine albă muiată în lapte și ouă, apoi prăjită în grăsime. [Var.: **frigăneá** s.f.] — Din ngr. **frighaniá.**

FRIGÁRE, *frigări*, s.f. **1.** Vergea de fier sau de lemn ascuțită la un capăt, în care se înfige carnea spre a o frige deasupra jăratecului; țiglă[2]. ✧ Loc. adj. și adv. *La frigare* = fript în frigare deasupra jăraticului. **2.** (Bot.; la pl.) Plantă erbacee din familia geraniaceelor, cu tulpina ramificată de la bază și acoperită cu peri lungi și aspri, cu flori mari violete-purpurii, folosită în medicina populară *(Gerranium palustre)*. — **Frige** + suf. *-are*.

FRIGĂNEÁ s.f. v. **friganea.**

FRIGĂRÚICĂ, *frigăruici,* s.f. Frigăruie. — **Frigare** + suf. *-uică*.

FRIGĂRÚIE, *frigărui*, s.f. Carne tăiată în bucăți mici și friptă în frigare; frigăruică. — **Frigare** + suf. *-uie*.

FRÍGE, *frig,* vb. III. **1.** Tranz. A prepara un aliment (în special carne sau pește) prin expunere directă la acțiunea focului (în frigare, pe grătar etc.); *p. ext.* a prăji în tigaie. ✧ Compus: (fam.) *frige-linte* s.m. invar. = om avar, zgârcit, harpagon. **2.** Tranz. și refl. A(-și) provoca o durere vie, o arsură la atingerea cu focul sau cu un obiect foarte fierbinte; a (se) arde. ✧ Expr. (Tranz.) *A frige* (pe cineva) *la inimă* sau *a-i frige* (cuiva) *inima* = a provoca cuiva o durere vie, usturătoare; a provoca cuiva o mare suferință morală. ✦ (Despre alți agenți decât căldura; adesea fig.) A provoca o senzație usturătoare (asemănătoare cu cea cauzată de o arsură). **3.** Intranz. (Despre corpuri fierbinți) A iradia căldură mare; a dogori. **4.** Refl. Fig. (Fam.) A se păcăli, a se înșela, a rămâne păgubaș. [Perf. s. *fripsei*, part. *fript*] — Lat. **frigere.**

FRIGIÁN, -Ă, *frigieni, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Frigia. **2.** Adj. Care aparține Frigiei sau frigienilor (**1**), privitor la Frigia ori la frigieni. ✧ *Bonetă frigiană* = bonetă purtată în Antichitate de sclavii eliberați și adoptată în timpul Revoluției Franceze din 1789-1794 ca simbol al libertății. [Pr.: *-gi-an*] — Din fr. **phrygien.**

FRIGÍD, -Ă, *frigizi, -de*, adj. Care suferă de frigiditate. — Din fr. **frigide,** lat. **frigidus.**

FRIGIDÁRIUM s.n. Sală în termele romane destinată instalației și practicării băilor reci. [Pr.: *-ri-um*] — Cuv. lat.

FRIGIDÉR, *frigidere*, s.n. Aparat de construcție specială, izolat termic, echipat cu un agregat frigorigen, destinat răcirii și păstrării temporare a alimentelor și a produselor ușor alterabile. — Din fr. **frigidaire.**

FRIGIDITÁTE s.f. Indiferență (sau aversiune) față de actul sexual. — Din fr. **frigidité,** lat. **frigiditas, -atis.**

FRIGORÍE, *frigorii*, s.f. Unitate de măsură a frigului, egală cu o calorie. — Din fr. **frigorie.**

FRIGORIFÉR, -Ă, *frigoriferi, -e*, adj. (Despre un sistem fizico-chimic sau tehnic) Care transferă frigul. ✧ *Lanț frigorifer* = serie de instalații frigorifice prin care se asigură conservarea și transportul la rece al alimentelor. *Agent frigorifer* = agent frigorific care transferă frig la un mediu ce trebuie răcit de la un mediu care se află la o temperatură mai joasă. ✦ (Substantivat, n.; impr.) Clădire sau încăpere prevăzută cu instalații de răcire sub temperatura mediului înconjurător și folosită pentru conservarea unor cantități mari de alimente, medicamente etc.; instalație frigorifică. — Din fr. **frigorifère.**

FRIGORÍFIC, -Ă, *frigorifici, -ce*, adj. Care ține de frig, privitor la frig; care servește la producerea frigului. ✧ *Agent frigorific* = substanță sau amestec de substanțe care produce sau transferă frig. *Instalație frigorifică* = sistem tehnic alcătuit dintr-un agregat frigorigen, o încăpere răcită, o instalație de comandă și de control și dispozitive anexe, utilizat pentru răcire. — Din fr. **frigorifique,** lat. **frigorificus.**

FRIGORIGÉN, -Ă, *frigorigeni, -e*, adj. (Despre sisteme fizico-chimice) Care poate produce frig. ✧ *Agent frigorigen* = substanță cu putere de vaporizare mare, care absoarbe căldura. *Instalație frigorigenă* (sau *agregat frigogen*) = parte componentă a unei instalații frigorifice, în care, prin consum de energie, agentul frigorigen își modifică continuu starea de agregare, producând frig. — Din fr. **frigorigène.**

FRIGOTÉHNICĂ s.f. Ramură a tehnicii care studiază mijloacele și instalațiile de producere a frigului și procedeele utilizării practice a acestuia. — **Frig** + **tehnică** (după germ. *Kältetechnik).*

FRIGOTEHNÍST, *frigotehniști*, s.m. Specialist în frigotehnică. — **Frigotehni**[că] + suf. *-ist.*

FRIGOTERAPÍE s.f. Folosire a temperaturilor joase în tratarea unor boli. — Din fr. **frigothérapie.**

FRIGULÉȚ, *frigulețe*, s.n. (Fam.) Diminutiv al lui *frig;* frig mare. — **Frig** + suf. *-uleț.*

FRÍGURĂ s.f. v. **frig.**

FRIGURÍCĂ, *frigurele*, s.f. (Bot.) **1.** Mică plantă erbacee cu tulpina foarte ramificată, cu frunze ovale și cu flori roșii sau albe *(Erythraea pulchella)*. **2.** Fierea-pământului. — **Friguri** (pl. lui *frig*) + suf. *-ică*.

FRIGURÓS, -OÁSĂ, *friguroși, -oase*, adj. **1.** (Despre locuințe) Care se încălzește greu și insuficient, care nu păstrează căldura, care nu apără de frig. ✦ Care are o temperatură scăzută, care răspândește frig; rece. **2.** (Despre ființe) Care rezistă greu la frig, care nu suportă bine frigul. ✦ Înfrigurat. — Lat. **frigorosus.**

FRINGILÍD, *fringilide*, s.n. (La pl.) Familie de păsări cântătoare cu cioc conic și scurt; (și la sg.) pasăre care face parte din această familie. — Din fr. **fringillidés.**

FRIPÓN, *friponi*, s.m. (Livr.) Șarlatan, hoț, escroc. — Din fr. **fripon.**

FRIPT, -Ă, *fripți, -te*, adj., s.f. art. **1.** Adj. (Despre alimente) Care a fost gătit prin expunere directă la acțiunea focului; *p. ext.* prăjit. ✧ Expr. *A mânca* (pe cineva) *fript* = a distruge, a da gata (pe cineva). *A face* (cuiva) *zile fripte* = a necăji pe cineva (zi de zi); a hărțui, a șicana. **2.** Adj. (Despre ființe) Ars, rănit prin acțiunea focului sau a unui obiect fierbinte. ✦ Fig. Chinuit. **3.** S.f. art. Numele unui joc de copii în care unul dintre jucători încearcă să lovească peste palme pe celălalt, iar acesta și le ferește în ultimul moment. — V. **frige.**

FRIPTÚRĂ, *fripturi*, s.f. Fel de mâncare constând din carne friptă pe grătar, în frigare sau în tigaie. — Lat. ***frictura.**

FRIPTURÍCĂ, *fripturici,* s.f. Diminutiv al lui *friptură*. — **Friptură** + suf. *-ică.*

FRIPTURÍSM s.n. (Fam.) Goană după posturi și avantaje materiale**.** — **Friptură** + suf. *-ism*.

FRISÓN, *frisoane*, s.n. Succesiune de tremurături convulsive și ritmice, însoțită de o senzație puternică de frig, care se manifestă de obicei înainte de o criză febrilă sau în timpul unei boli febrile. — Din fr. **frisson.**

FRÍȘCĂ[1] s.f. Strat de smântână proaspătă, care se ridică la suprafața laptelui nefiert după câteva ore de la mulgere și care, bătută cu telul, devine spumoasă. ✦ Smântână bătută cu zahăr și servită ca desert sau ca garnitură la prăjituri. — Et. nec.

FRÍȘCĂ[2], *friști*, s.f. (Pop.) **1.** Nuia, vergea. **2.** Fig. Femeie tânără, zglobie, atrăgătoare, șmecheră și ușor neserioasă. — Din magh. **fricska.**

FRITEUZĂ, *friteuze,* s.f. Aparat pentru prăjit alimente. [Pr.: *fritőză*] — Din fr. **friteuse.**

FRIULÁN, -Ă, *friulani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația din provincia Friuli–Venezia Giulia (nord-estul Italiei) sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține provinciei Friuli–Venezia Giulia sau friulanilor (**1**), care se referă la provincia Friuli–Venezia Giulia ori la friulani. ✦ (Substantivat, f.) Ramură a limbii retoromane vorbită de friulani. [Pr.: *fri-u-*] — Din fr. **frioulan.**

FRIVÓL, -Ă, *frivoli, -e*, adj. (Despre oameni) Care este preocupat de lucruri neserioase, care umblă după plăceri ușoare; ușuratic. ✦ (Despre lucruri, fapte, atitudini) Lipsit de seriozitate, de temeinicie, de importanță. — Din fr. **frivole,** it. **frivolo.**

FRIVOLITÁTE, (**2**) *frivolități*, s.f. **1.** Însușire a ceea ce este frivol; neseriozitate. **2.** (La pl.) Lucruri, fapte, cuvinte, purtări ușuratice, neserioase. — Din fr. **frivolité.**

FRIZ s.n. v. **friză[1].**

FRIZÁ[1], *frizez*, vb. I. Tranz. și refl. (Azi rar) A(-și) încreți, a(-și) ondula părul (cu fierul sau prin alte mijloace); a (se) coafa. [Var.: **frezá** vb. I] — Din fr. **friser.**

FRIZÁ[2] vb. I. Tranz. A fi pe punctul de a atinge ridicolul, nebunia etc. — Din fr. **friser**.

FRIZÁRE, *frizări*, s.f. (Azi rar) Acțiunea de *a (se) friza* și rezultatul ei; frizat. [Var.: **frezáre** s.f.] — V. **friza[1].**

FRIZÁT s.n. (Azi rar) Frizare. [Var.: **frezát** s.n.] — V. **friza[1].**

FRÍZĂ[1], *frize*, s.f. **1.** (În arhitectura clasică) Parte componentă a antablamentului, cuprinsă între arhitravă și cornișă, de obicei împodobită cu picturi, basoreliefuri, caneluri etc. ✦ Ornament în formă de bandă orizontală cu picturi sau reliefuri în jurul unui vas, al unei săli, al unui sarcofag etc. **2.** Piesă îngustă de cherestea, folosită la fabricarea lamelor de parchet, a chenarelor de uși, a lambriurilor. ✦ Chenar care înconjoară o pardoseală de parchet în lungul pereților, făcut din piese mai mari decât lamele parchetului. **3.** Ramă masivă de lemn în care se prind tăbliile unei uși. [Var.: **friz** s.n.] — Din fr. **frise.**

FRÍZĂ[2], *frize*, s.f. Rasă de oi de culoare albă, cu coada scurtă, crescută pentru producția de lapte. — Din germ. **Friser.**

FRIZÉR, *frizeri*, s.m. Lucrător care se ocupă cu bărbieritul sau cu tunsul părului; bărbier. ✦ Coafor. — Din fr. **friseur.**

FRIZERÍE, *frizerii*, s.f. Atelier pentru tuns, pentru ras sau pentru frizat; bărbierie (**2**). — **Frizer** + suf. *-ie.*

FRIZERÍȚĂ, *frizerițe*, s.f. Lucrătoare care se ocupă cu bărbieritul, cu tunsul sau cu ondulatul părului. — **Frizer** + suf. *-iță*.

FRIZÓN, *frizoane*, s.n. Fibră textilă provenită din straturile exterioare ale gogoșilor de mătase, de pe care nu poate fi trasă, reprezentând un deșeu. — Din fr. **frison.**

FRIZÚRĂ, *frizuri*, s.f. Freză². — Din fr. **frisure.**

FRÓNDĂ, *fronde*, s.f. Nume dat revoltelor din Franța, la mijlocul sec. XVII, ca urmare a politicii de întărire a absolutismului regal și a fiscalității excesive. ✦ Fig. Opoziție neprincipială, răzvrătire cu caracter de persiflare pornită din motive personale. — Din fr. **fronde.**

FRONDEUR, *frondeuri*, s.m. Partizan al frondei. [Pr.: *frondőr.* — Var.: **frondór** s.m.] — Din fr. **frondeur.**

FRONDÓR s.m. v. **frondeur.**

FRONSÉU, *fronseuri*, s.n. Cută a unei rochii, a unei cămăși etc. menținută printr-un fir. — Din fr. **froncis.**

FRONT, *fronturi*, s.n. **1.** Loc unde se dau lupte militare în timp de război; totalitatea forțelor militare care operează pe câmpul de luptă sub o comandă unică. ✧ Expr. *A rupe* (sau *a sparge*) *frontul* = a rupe linia de apărare a inamicului, a pătrunde forțat în linia de apărare a acestuia. ✦ Parte din teatrul de operații al unui stat aflat în stare de război, pusă sub comandă unică. ✦ Mare unitate operativă, compusă din mai multe armate. **2.** Formație de militari, școlari, sportivi etc. aliniați cot la cot, cu fața la persoana care dă îndrumări, comenzi etc. ✧ Loc. adv. *În front* = așezat în linie, în poziție de drepți sau pe loc repaus. **3.** Fig. Grup de forțe solidare, organizat în vederea unei lupte comune pentru realizarea unui scop; *p. ext.* sectorul unde se duce o astfel de luptă. **4.** Porțiune dintr-un zăcământ de substanțe minerale utile, deschisă printr-o lucrare minieră, unde se efectuează săpăturile. **5.** Plan vertical în care sunt situate fațada unei clădiri sau fațadele unui ansamblu de clădiri. ✦ Latură a unei parcele, care coincide cu alinierea căii de circulație. **6.** (Met.) Zonă de tranziție între două mase de aer diferite, caracterizată prin schimbări meteorologice bruște, cu consecințe directe asupra mersului vremii. ✧ *Front atmosferic* = zonă de contact între două mase de aer cu gradient termic ridicat. **7.** (Fiz.; în sintagma) *Front de undă* = ansamblul punctelor până la care ajunge o oscilație la un moment dat. — Din fr. **front.**

FRONTÁL, -Ă, *frontali, -e*, adj., s.n. **1.** Adj. Care ține de regiunea frunții. ✦ (Substantivat, n.; rar) Parte proeminentă a unui obiect. **2.** Adj. Din față, așezat în față. ✧ *Abataj frontal* = abataj al minereului făcut pe un front foarte lung în direcția filonului; *p. ext.* locul unde se execută o astfel de operație. **3.** Adj. Referitor la front (**6**). **4**. S.n. Os al craniului care formează fruntea și o parte din orbite. — Din fr. **frontal.**

FRONTALIÉR, -Ă, *frontalieri, -e,* adj. Care ține de frontieră, referitor la frontieră; care se produce la frontieră. — Din fr. **frontalier.**

FRONTALITÁTE s.f. (În sintagma) *Legea frontalității* = canon în sculptura antică prin care se impunea reprezentarea din față și strict simetrică a corpului în raport cu planul median ce trece prin șaua nasului, stern și ombilic. — Din fr. **frontalité.**

FRONTIÉRĂ, *frontiere*, s.f. Linie naturală sau convențională care desparte teritoriul unui stat de teritoriul altor state sau de întinderi de apă care nu fac parte din teritoriul său; graniță, hotar. [Pr.: *-ti-e-*. — Var.: (înv.) **fruntárie** s.f.] — Din fr. **frontière.**

FRONTISPÍCIU, *frontispicii,* s.n. **1.** Partea superioară a fațadei principale a unui edificiu; *p. ext.* fațada principală a unui edificiu. **2.** Prima pagină a unei cărți, care, pe lângă titlu, poartă adesea numele autorului, gravuri simbolizând cuprinsul lucrării etc. ✦ Partea de sus de pe prima pagină a unui ziar, cuprinzând titlul și unele indicații. — Din fr. **frontispice,** lat. **frontispicium.**

FRONTOGENÉZĂ, *frontogeneze*, s.f. Proces meteorologic care, în cazul convergenței a două mase de aer, formează o zonă cu temperatură mai mare și cu umiditate. — Din fr. **frontogénèse.**

FRONTOLÍZĂ, *frontolize,* s.f. (Met.) Proces de destrămare a fronturilor atmosferice. — Din fr. **frontolyse.**

FRONTÓN, *frontoane*, s.n. **1.** Element de formă triunghiulară, mărginit de o cornișă, care încoronează fațada unui edificiu. **2.** Element de arhitectură, alcătuit dintr-o cornișă curbă sau frântă, care se găsește deasupra intrării unui edificiu, deasupra unei uși etc. — Din fr. **fronton.**

FROTÍR s.n. Țesătură specială de bumbac, care absoarbe apa ușor, folosită pentru prosoape, halate de baie etc. — Cf. fr. f r o t t é.

FROTÍU, *frotiuri*, s.n. **1.** Picătură de sânge, suspensie de microbi etc. întinse în strat subțire și omogen pe o lamă de sticlă pentru a putea fi examinate la microscop. **2.** (Pict.) Strat subțire de culoare care lasă să se vadă în transparență firele pânzei. — Din fr. **frottis.**

FRUCT, *fructe*, s.n. **1.** Produs care apare și se dezvoltă din pistilul unei flori fecundate și care conține semințele. ✧ *Fructe zaharate* (sau *zaharisite)* = fructe întregi sau părți de fructe sau de plante îmbibate cu sirop de zahăr și cu glucoză și acoperite, de obicei, cu o crustă de zahăr. **2.** Produse vegetale care servesc ca hrană. **3.** Fig. Produs, profit, rezultat material sau moral al unei acțiuni, al unei activități sau al unei situații; rod. [Var.: **frúctă** s.f.] — Din lat. **fructus.**

FRUCTÁR, *fructari*, s.m. (Rar) Vânzător de fructe. — **Fruct** + suf. *-ar*.

FRÚCTĂ s.f. v. **fruct.**

FRUCTĂRÍE, *fructării*, s.f. (Rar) Prăvălie unde se vând fructe. — **Fruct** + suf. *-ărie*.

FRUCTIÉRĂ, *fructiere*, s.f. Vas în care se pun fructele pe masă. [Pr.: *-ti-e-*] — **Fruct** + suf. *-ieră* (după fr. *fruitière*).

FRUCTIFÉR, -Ă, *fructiferi, -e*, adj. (Despre pomi) Care produce fructe comestibile; roditor. ✦ (Despre organele unei plante) Care poartă fructele. — Din fr. **fructifère.**

FRUCTIFICÁ, *fructífic*, vb. I. **1.** Intranz. (Despre sume de bani, capitaluri) A aduce venit, a spori prin dobânzile adăugate. **2.** Tranz. Fig. A folosi cu profit o valoare, o situație, o ocazie oarecare. — Din fr. **fructifier,** lat. **fructificare.**

FRUCTIFICÁRE, *fructificări*, s.f. Acțiunea de *a fructifica* și rezultatul ei; fructificație; valorificare. — V. **fructifica.**

FRUCTIFICÁȚIE, *fructificații*, s.f. **1.** Fructificare. ✦ Proprietate a plantelor de a produce fructe; proprietate a pomilor fructiferi și a viței-de-vie de a da lăstari fertili. **2.** Totalitatea organelor reproducătoare la criptogame. **3.** Perioadă în care se formează fructele. — Din fr. **fructification.**

FRUCTÍNĂ, *fructine*, s.f. Produs de cofetărie preparat din vafele cu umplutură de cremă de fructe. — **Fruct** + suf. *-ină*.

FRUCTÓZĂ s.f. Substanță organică dulce, care se găsește în nectarul florilor, în fructele dulci și în miere și care, împreună cu glucoza, formează zaharoza; levuloză. — Din. fr. **fructose.**

FRUCTUÓS, -OÁSĂ, *fructuoși, -oase*, adj. Care dă rezultate bune; folositor, profitabil, avantajos. [Pr.: *-tu-os*] — Din fr. **fructueux,** lat. **fructuosus.**

FRUGÁL, -Ă, *frugali, -e*, adj. (Despre mese, prânzuri) Alcătuit din bucate puține (și simple). — Din fr. **frugal,** lat. **frugalis.**

FRUGALITÁTE s.f. Însușirea, caracterul a ceea ce este frugal. — Din fr. **frugalité,** lat. **frugalitas, -atis.**

FRUGIFÉR, -Ă, *frugiferi, -e*, adj. Care dă roade, fructe. — Din fr. **frugifère.**

FRUGIVÓR, -Ă, *frugivori, -e,* adj., s.m. și f. (Animal) care se hrănește în special cu fructe. — Din fr. **frugivore.**

FRUMÓS, -OÁSĂ, *frumoși, -oase*, adj., adv., s.n. **I.** Adj. **1.** (Adesea substantivat; despre ființe și părți ale lor, despre lucruri din natură, obiecte, opere de artă etc.) Care place pentru armonia liniilor, mișcărilor, culorilor etc.; care are valoare estetică; estetic. ✧ *Arte frumoase* = pictură, sculptură, gravură (în trecut și arhitectură, poezie, muzică, dans). ✦ (Substantivat, f. pl. art.) Ielele. **2.** Care place, care trezește admirație din punct de vedere moral. ✧ Expr. (Substantivat) *A lua* (pe cineva) *cu frumosul* = a trata (pe cineva) blajin, cu menajamente. **3.** (Despre timp) Senin, calm (din punctul de vedere al stării atmosferei). **4.** (Despre lucruri sau fapte) Important, considerabil, remarcabil. **II.** Adv. **1.** În mod plăcut, armonios, estetic. **2.** Potrivit, bine; așa cum se cuvine. ✧ Expr. *A sta* (sau *a ședea*) *frumos* = (despre obiecte de îmbrăcăminte) a i se potrivi (cuiva), a-i veni bine; (despre purtări) a fi așa cum trebuie, cum se cere. *A face frumos* = (despre câini) a sta sluj. *A fi frumos* (din partea cuiva) = a se cuveni, a fi cuviincios; a fi lăudabil. **III.** S.n. Categorie fundamentală a esteticii prin care se reflectă însușirea omului de a simți emoție în fața operelor de artă, a fenomenelor și a obiectelor naturii etc. și care are ca izvor obiectiv dispoziția simetrică a părților obiectelor, îmbinarea specifică a culorilor, armonia sunetelor etc. — Lat. **formosus.**

FRUMSÉȚE s.f. v. **frumusețe.**

FRUMUSÉȚE, (**2**) *frumuseți*, s.f. **1.** Însușirea a ceea ce este frumos. ✧ Loc. adj. *De toată frumusețea* = deosebit de frumos; minunat. **2.** (Concr.) Obiect, faptă, lucru frumos. ✧ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de" capătă valoarea superlativului „foarte frumos") *O frumusețe de casă*. ✦ Femeie foarte frumoasă. [Var.: (pop.) **frumséțe** s.f.] — **Frumos** + suf. *-ețe*.

FRUMUȘÉL, -ÍCĂ, *frumușei, -ele*, adj. Diminutiv al lui *frumos.* ✦ (Adverbial) Cu frumosul, bine, lin, calm; fără prea multă vorbă. — **Frumos** + suf. *-el, -ică*.

FRUNTÁR, *fruntare*, s.n. **1.** Grindă principală care mărginește prispa în partea de sus și pe care se sprijină grinzile secundare ale casei. **2.** Catapeteasmă. **3.** Curea care leagă cele două părți laterale ale căpețelei și care trece peste fruntea calului. — Lat. **frontale** sau **frunte** + suf. *-ar.*

FRUNTÁRIE s.f. v. **frontieră.**

FRUNTÁȘ, -Ă, *fruntași, -e*, adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care este în frunte într-un domeniu de activitate și care poate servi drept exemplu. **2.** S.m. și f. Denumire a gradului militar dintre ostaș și caporal; persoană care are acest grad. — **Frunte** + suf. *-aș*.

FRUNTĂȘÍE, *fruntășii*, s.f. (Înv.) Faptul de a fi fruntaș (**1**). — **Fruntaș** + suf. *-ie*.

FRÚNTE, *frunți*, s.f. **1.** (La oameni) Partea superioară a feței, formată din osul frontal, cuprinsă între sprâncene și păr și mărginită lateral de tâmple; (la animale) partea dinainte a capului, imediat deasupra ochilor. **2.** Cap; față, chip. **3.** Fig. (Adesea articulat) Tot ce este mai bun, mai ales, mai de seamă, ceea ce este de calitate superioară; persoană care se distinge, care se relevă primul (dintre alții). ✧ Loc. adj. *De frunte* = care ocupă locul întâi, care este de primul rang. ✧ Loc. adv. *În frunte* sau (loc. prep.) *în fruntea* cuiva (sau a ceva) = în față, înainte (față de cineva

sau de ceva); *fig.* în locul întâi, de cinste, de conducere. ✦ Lichid obținut la începutul unei distilări fracționate. — Lat. **frons, -ntis.**

FRUNZÁR, *frunzare*, s.n. **1.** Desiș format din crengile pline de frunze ale unui copac sau ale unor tufe. **2.** Umbrar făcut din crengi bogate. **3.** Frunze uscate, servind ca așternut sau nutreț pentru vite. [Pl. și: (m.) *frunzari*] — **Frunză** + suf. *-ar*.

FRÚNZĂ, *frunze*, s.f. **1.** Organ vegetal al plantei, care îi servește la respirație, la transpirație și la asimilație, format, de obicei, dintr-o foaie verde (limb) prinsă de tulpină printr-o codiță (pețiol). ✧ Loc. adv. *Ca frunza și ca iarba* = numeros. ✧ Expr. *A tăia frunză la câini* = a nu avea nicio ocupație serioasă, a pierde vremea fără treabă; a trândăvi. **2.** Compus: *frunză-de-potcă* = plantă erbacee cu frunze de un verde strălucitor și cu flori verzui *(Chenopodium murale)*. **2.** (În sintagma) *Frunze de ferigă* = boală a tomatelor, provocată de un virus și manifestată prin îngustarea foliolelor, care devin aproape filiforme, luând înfățișarea frunzelor de ferigă. — Lat. **frondia** *(< frons, -ndis)*.

FRUNZĂREÁLĂ, *frunzăreli*, s.f. Frunzărire. — **Frunzări** + suf. *-eală*.

FRUNZĂRÍ, *frunzăresc*, vb. IV. Tranz. A întoarce repede foile unei cărți, ale unui dosar etc., cercetându-le în fugă; a citi superficial, a răsfoi; a foileta. — **Frunză** + suf. *-ări*.

FRUNZĂRÍME s.f. (Rar) Frunziș. — **Frunză** + suf. *-ărime*.

FRUNZĂRÍRE, *frunzăriri*, s.f. Acțiunea de *a frunzări* și rezultatul ei; frunzăreală. — V. **frunzări.**

FRUNZĂTÚRĂ, *frunzături*, s.f. (Rar) Frunziș. — **Frunză** + suf. *-ătură.*

FRUNZÉT s.n. Frunziș. — **Frunză** + suf. *-et.*

FRUNZÍCĂ, *frunzici,* s.f. (Rar) Frunzuliță. — **Frunză** + suf. *-ică*.

FRUNZÍȘ, *frunzișuri*, s.n. Mulțime de frunze, frunzele unuia sau ale mai multor copaci; frunzet, frunzărime, frunzătură. — **Frunză** + suf. *-iș*.

FRUNZIȘOÁRĂ, *frunzișoare*, s.f. Frunzuliță. — **Frunză** + suf. *-ișoară*.

FRUNZÍȚĂ, *frunzițe*, s.f. (Pop.) Frunzuliță. — **Frunză** + suf. *-iță.*

FRUNZÓS, -OÁSĂ, *frunzoși, -oase*, adj. Cu frunze multe și dese. — **Frunză** + suf. *-os*.

FRUNZÚCĂ, *frunzuci,* s.f. (Pop.) Frunzuliță. — **Frunză** + suf. *-ucă.*

FRUNZULEÁNĂ, *frunzulene*, s.f. (Pop.) Frunzuliță. — **Frunză** + suf. *-uleană*.

FRUNZULÍCĂ, *frunzulici*, s.f. (Pop.) Frunzuliță. — **Frunză** + suf. *-ulică*.

FRUNZULÍȚĂ, *frunzulițe*, s.f. Diminutiv al lui *frunză;* frunzișoară, frunzulică, frunzuleană, frunzucă, frunzică, frunziță, frunzuță, foiță. — **Frunză** + suf. *-uliță*.

FRUNZÚȚĂ, *frunzuțe*, s.f. (Pop.) Frunzuliță. — **Frunză** + suf. *-uță*.

FRUPT, *frupturi*, s.n. Produsul în lapte al animalelor mulgătoare; derivate ale laptelui. ✦ Mâncare de lapte, ouă, carne, pește sau derivate ale lor, de la care creștinii ortodocși sunt opriți în timpul posturilor. ✧ Loc. adj. și adv. *De frupt* = de dulce. — Lat. **fructus.**

FRUST, -Ă, *fruști, -ste*, adj. **1.** (Despre monede și medalii sau despre relieful sculpturilor) Șters de uzura vremii, tocit. **2.** Fig. Brut, neprelucrat, natural, simplu, rudimentar. — Din fr. **fruste.**

FRUSTÉȚE s.f. (Rar) Însușirea de a fi frust (**2**). — **Frust** + suf. *-ețe*.

FRUSTRÁ, *frustrez*, vb. I. Tranz. A lipsi pe cineva (în special statul sau o instituție a lui) de un drept sau de un bun; a păgubi; *p. ext.* a înșela. — Din fr. **frustrer,** lat. **frustrari.**

FRUSTRÁRE, *frustrări*, s.f. Acțiunea de *a frustra* și rezultatul ei. — V. **frustra.**

FRUSTRATÓR, -OÁRE, *frustratori, -oare*, s.m. și f., adj. (Persoană) care frustrează; păgubitor; *p. ext.* înșelător. — **Frustra** + suf. *-ator*.

FRUSTRÁȚIE, *frustrații,* s.f. (Rar) Frustrare. — Din fr. **frustration.**

FRUTESCÉNT, -Ă, *frutescenți, -te*, adj. (Despre tulpini) Care se întărește fără a ajunge însă la totală lignificare. — Din fr. **frutescent.**

FTALÁT, *ftalați*, s.m. Sare sau ester al acidului ftalic. — Din fr. **phtalate.**

FTALEÍNĂ, *ftaleine*, s.f. (La pl.) Clasă de combinații organice obținute prin condensarea anhidridei ftalice cu fenoli; (și la sg.) substanță din această clasă. — Din fr. **phtalèine.**

FTÁLIC, -Ă, *ftalici, -ce,* adj. (În sintagma) *Acid ftalic* = acid organic care se prezintă sub formă de cristale albe, puțin solubile în apă și alcool, insolubile în cloroform, folosit în industria maselor plastice. ✦ Care conține acid ftalic. *Anhidridă ftalică.* — Din fr. **phtalique.**

FTÍZIC, -Ă, *ftizici, -ce*, adj., s.m. și f. Bolnav de ftizie; tuberculos, tebecist, ofticos, atacat. — Din fr. **phtisique,** lat. **phtisicus.**

FTIZÍE, *ftizii*, s.f. Tuberculoză pulmonară; oftică, atac. — Din fr. **phtisie,** lat. **phtisis.**

FTIZIOLÓG, -Ă, *ftiziologi, -ge*, s.m. și f. (Rar la f.) Medic specialist în ftiziologie. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **phtisiologue**.

FTIZIOLÓGIC, -Ă, *ftiziologici, -ce*, adj. De ftiziologie. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **phtisiologique.**

FTIZIOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei interne care se ocupă cu studiul tuberculozei pulmonare. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **phtisiologie.**

FTORI- num. ord. v. **vtori.**

FUCOÍDĂ, *fucoide,* s.f. Urmă de alge sau de viermi vizibilă pe suprafața ori în interiorul unor strate de argilă sau marne. — Din fr. **fucoïdes.**

FUCOXANTÍNĂ, *fucoxantine*, s.f. Pigment de culoare brună, care se găsește în algele brune. — Din fr. **fucoxanthine.**

FÚCSIA adj. invar. v. **fucsie.**

FÚCSIE, *fucsii,* s.f., adj. invar. **1.** S.f. (Bot.) Cerceluș. **2.** Adj. invar. (În forma *fucsia*) De culoarea florilor acestei plante. [Acc. și: *fucsíe* — Var.: **fúcsia** adj. invar.] — Din fr. **fuchsia.**

FUCSÍNĂ s.f. Substanță colorantă roșie, folosită la vopsirea pieilor, a țesăturilor și, în histologie, la colorarea preparatelor microscopice. [Scris și: *fuxină*] — Din fr. **fuchsine.**

FÚCUS s.m. Denumire dată algelor brune din genul *Fucus*, al căror tal este prins de stâncile din apa mărilor prin crampoane fixatoare. — Din lat. *fucus,* denumirea științifică a algei.

FUDÚL, -Ă, *fuduli, -e*, adj. Îngâmfat, mândru, încrezut, arogant. ✧ Expr. (Glumeț) *Fudul de-o ureche* = surd. — Din tc. **fodul.**

FUDULÍ, *fudulesc*, vb. IV. Refl. A se făli, a se mândri; a se furlandisi, a se împăuna. ✦ A deveni fudul, îngâmfat. — Din **fudul.**

FUDULÍE, (**2**) *fudulii*, s.f. **1.** Faptul de a fi fudul. **2.** (Pop.) Testicul al unor animale. — **Fudul** + suf. *-ie*.

FÚFĂ, *fufe*, s.f. **1.** (Iht.) Plevușcă. **2.** (Depr.) Femeie ușoară, neserioasă. — Et. nec.

FUGÁCI, -CE, *fugaci, -ce*, adj., s.m. **1.** Adj. (Despre cai) Bun alergător, iute la fugă; fugar. ✦ (Substantivat, m.) Cal. **2.** Adj. Fig. (Livr.) Trecător, fugitiv. **3.** S.m. Nume dat mai multor specii de păsări migratoare de mărimea unui porumbel, cu picioarele lungi și foarte iuți, bune alergătoare. — Lat. **fugax, -acis.** Cf. fr. f u g a c e.

FUGACITÁTE s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este fugaci (**2**). **2.** (Fiz.) Valoare corectată a presiunii unui gaz real, pentru ca acesta să poată fi descris ca un gaz perfect. — Din fr. **fugacité.**

FUGÁR, -Ă, *fugari, -e*, adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană, ființă) care a fugit dintr-un loc (pe ascuns) pentru a scăpa de o primejdie, de o constrângere, de o situație grea sau penibilă; dezertor, evadat, fugit. **2.** Adj. Care trece repede, fără a putea fi reținut; fugitiv, nestatornic, trecător. ✦ Care nu se oprește mult asupra unui lucru. **3.** Adj. (Despre cai) Fugaci. ✦ (Substantivat, m.) Cal. — **Fugi** + suf. *-ar*.

FUGÁREȚ, -Ă, *fugareți, -e*, adj. (Reg.) Care fuge repede, ușor. — **Fugi** + suf. *-areț*.

FUGÁRNIC, -Ă, *fugarnici, -ce*, adj. (Rar) Fugitiv, nestatornic. ✦ (Substantivat) Animal (în special cal) care fuge, care este silit să fugă. — **Fugar** + suf. *-nic*.

FUGÁSĂ, *fugase*, s.f. **1.** Încărcătură mare de exploziv îngropată în pământ sau instalată sub apă, în scopul nimicirii forței vii și a tehnicii de luptă a inamicului. **2.** Recipient încărcat cu substanțe toxice de luptă, cu amestec incendiar etc., folosit pentru distrugerea diferitelor obiective prin explozie. — Din fr. **fougasse.**

FUGÁTO s.n. Episod dintr-o lucrare muzicală scris în formă de fugă[2]. — Cuv. it.

FÚGĂ[1], *fugi*, s.f. **1.** Deplasare cu pași mari și repezi; alergare, goană. ✧ Loc. adv. *Din* (sau *în) fugă* sau (reg.) *de-a fuga* = în timp ce fuge, fugind; *p. ext.* în grabă, în treacăt, fără o examinare mai atentă. *Pe fugă* = repede, grăbit. *Cu fuga* = imediat, fără amânare. *În fugă* (sau *în fuga*) *mare* = fugind foarte repede. *În fuga calului* (sau *cailor*) = în galop. *Într-o fugă* = fugind tare și fără oprire. ✧ Expr. *A pune* (sau *a lua*) *pe cineva pe* (sau *la*) *fugă* = a goni, a alunga, a fugări. *A o lua* (sau *a o rupe*) *la fugă* sau *a o rupe de-a fuga* = a porni în goană. *A (o) ține numai (într-)o fugă* = a alerga întruna, fără întrerupere. *O fugă (bună de cal)* = o distanță nu prea mare, cât poate fugi, fără oprire, un om sau un cal. ✦ (Adverbial; în forma *fuga)* Repede, degrabă. **2.** Părăsire grabnică (și uneori pe ascuns) a unui loc pentru a scăpa de o constrângere sau de o primejdie. **3.** (Min.) Înclinare spre axa galeriei a montanților unei armături sau ai unui cadru în formă de trapez. — Lat. **fuga.**

FÚGĂ[2], *fugi*, s.f. Gen și formă muzicală polifonică pe două sau mai multe voci, constând în expunerea imitativă a una, două sau, mai rar, trei teme după un plan tonal-armonic precis. — Din it. **fuga.**

FUGĂRÍ, *fugăresc*, vb. IV. Tranz. A urmări pe cineva fugind în urma lui, a pune pe fugă[1]; a goni, a alerga. ✦ Refl. recipr. (Despre două sau mai multe ființe) A fugi unul după altul. — **Fugă[1]** + suf. *-ări*.

FUGĂRÍRE, *fugăriri*, s.f. Acțiunea de *a (se) fugări* și rezultatul ei. — V. **fugări.**

FUGĂTÓR, -OÁRE, *fugători, -oare*, adj. (Rar) **1.** Care fuge mult sau repede. **2.** Care trece repede, care are o existență efemeră. — **Fugi** + suf. *-ător*.

FUGHÉTĂ, *fughete*, s.f. (Muz.) Fugă[2] de proporții mai reduse, având un caracter mai liber. — Din it. **fughetta.**

FUGÍ, *fug,* vb. IV. Intranz. **1.** A se deplasa cu pași repezi, a se mișca iute într-o direcție, a merge în fugă[1]; a alerga, a goni. ✧ Expr. *A-i fugi* (cuiva) *pământul de sub picioare*, se spune când cineva își pierde echilibrul și este gata să cadă sau, *fig.*, când cineva se simte pierdut, când își pierde cumpătul. ✦ (Despre lapte și despre alte lichide) A da în foc (când fierbe). ✦ (Urmat de determinări introduse prin prep. „după") A urmări în fugă[1], a alerga pe urmele cuiva pentru a-l ajunge, pentru a-l prinde. ✧ Expr. *A-i fugi* (cuiva) *ochii după cineva* = a nu-și mai putea lua ochii de la cineva, a privi insistent, cu admirație, cu dor; a-i plăcea de cineva. *A-i fugi* (cuiva) *ochii pe ceva* = a nu-și putea fixa privirea pe ceva (din cauza strălucirii sau a unei îmbinări de culori). **3.** Fig. (Despre vreme sau despre unități de timp) A trece repede, a se scurge rapid. **4.** Fig. (Despre peisaje din natură) A se perinda prin fața ochilor cuiva care trece în viteză (călare sau într-un vehicul). **5.** A părăsi în grabă (și pe ascuns) un loc pentru a scăpa de o primejdie, de o constrângere; (despre un

deținut) a evada; (despre un ostaș) a dezerta. ✧ Expr. *A fugi în lume* = a pleca de acasă (fără să se știe unde). ✦ (Despre îndrăgostiți) A-și părăsi pe ascuns familia, plecând să trăiască împreună. ✦ A se depărta, a se retrage dintr-un loc. ✧ Expr. (Fam.) *Fugi de-aici!* = **a**) pleacă!; **b**) nu mai spune! *Fugi de-acolo!* = da' de unde! nici gând să fie așa! ✦ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") A se sustrage, a se eschiva, a evita. ✧ Expr. *A fugi printre* (sau *dintre*) *degete* = **a**) (despre obiecte) a-i aluneca cuiva ceva din mână; **b**) (despre persoane) a se strecura cu dibăcie dintr-o împrejurare, a nu se lăsa prins. — Lat. pop. **fugire** (= *fugere*).

FUGÍT, -Ă, *fugiți, -te*, adj. Care a fugit, care a scăpat. ✦ (Substantivat) Dezertor, evadat, fugar. — V. **fugi.**

FUGITÍV, -Ă, *fugitivi, -e*, adj. **1.** Care trece repede, care este de scurtă durată; trecător, fugar, fugarnic. **2.** Sumar; rapid; superficial. — Din fr. **fugitif,** lat. **fugitivus.**

FUGÓS, -OÁSĂ, *fugoși, -oase*, adj. (Rar) Care are o fire iute; aprig, impetuos. — Din fr. **fougueux.**

FUGOZITÁTE s.f. (Rar) Impetuozitate; ardoare. — **Fugos** + suf. *-itate*.

FUGPAPIER s.n. Hârtie gumată folosită pentru înnădirea furnirelor. [Pr.: *fugpapír*] — Cuv. germ.

FUGUÍ, *fuguiesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A înnădi furnire prin rosturi drepte. **2.** A îndrepta muchiile unei piese de lemn prin rindeluire. — Cf. germ. f ü g e n .

FUGUÍRE, *fuguiri*, s.f. Acțiunea de *a fugui* și rezultatul ei. — V. **fugui.**

FUGÚȚĂ, *fuguțe*, s.f. Diminutiv al lui *fugă*[1]. ✦ (Adverbial, în forma *fuguța*) Degrabă, fuga! ✧ Expr. *A da fuguța* = a se duce repede; a fugi. *Fuga-fuga* = foarte repede, repede de tot. — **Fugă**[1] + suf *-uță*.

FÜHRER, *führeri,* s.m. Titlu purtat de Adolf Hitler (din 1934), având sensul de conducător; *p. ext.* conducător. [Pr.: *fürăr*] — Cuv. germ.

FUIÓR, *fuioare*, s.n. Mănunchi de cânepă, de in, melițat și dărăcit, gata de tors; *p. ext.* mănunchi de borangic sau de lână. ✧ Expr. (Pop.) *A-și lua ale trei fuioare* = a pleca; a-și lua catrafusele. *A ține fuior cu cineva* = a nu se lăsa intimidat de cineva. ✦ Pânză de cânepă sau de in. [Pr.: *fu-ior*] — Et. nec.

FUIORÁȘ, *fuiorașe*, s.n. Diminutiv al lui *fuior*. [Pr.: *fu-io-*] — **Fuior** + suf. *-aș*.

FUITUIÁLĂ, *fuituieli*, s.f. **1.** (Înv. și reg.) Material folosit în exploatările miniere la astuparea găurilor de mină. **2.** (Înv.) Umplutură făcută din câlți, cârpe, hârtie, care se băga în pușcă sau în pistol peste alice sau peste pulbere. [Pr.: *-tu-ia-*. — Var.: **fultuiálă** s.f.] — **Fuitui** (reg. „a îndesa" < magh.) + suf. *-eală.*

FUITUITÓR, *fuituitoare*, s.n. Baston de lemn cu care se împing cartușele de exploziv și fuituiala în găurile de mină. [Pr.: *-tu-i-*. — Var.: **fultuitór** s.n.] — **Fuitui** (reg. „a îndesa" < magh.) + suf. *-tor*.

FUL, *fuluri*, s.n. Figură la jocul de pocher, formată dintr-un brelan și o pereche. — Din fr., engl. **full.**

FULÁ, *fulez*, vb. I. Intranz. (Despre un corp în rotație) A se roti neregulat, având, pe lângă mișcarea de rotație, și o mișcare pendulară. — Din fr. **fouler.**

FULÁR, *fulare*, s.n. **1.** Fâșie dreptunghiulară dintr-o țesătură sau dintr-o împletitură de lână, de mătase etc., care se poartă în jurul gâtului. **2.** Țesătură ușoară de mătase pentru rochii, cravate etc. — Din fr. **foulard.**

FULARDÁ, *fulardez*, vb. I. Tranz. A îmbiba țesăturile cu soluții sau dispersii de colorant și mase de apret. — Din fr. **foularder.**

FULARDÁRE, *fulardări*, s.f. Acțiunea de *a fularda* și rezultatul ei. — V. **fularda.**

FULÁRE, *fulări*, s.f. Acțiunea de *a fula;* mișcare pendulară față de un plan perpendicular pe axa de rotație a unui corp rotitor; bătaie frontală. — V. **fula.**

FULÉU, *fulee*, s.n. **1.** Alergare în pas mare, mâinile mișcându-se în ritmul picioarelor. **2.** Distanța parcursă de un cal din momentul când se desprinde de pământ și până îl atinge din nou, marcată de două urme succesive ale aceluiași picior. — Din fr. **foulée.**

FULG, *fulgi*, s.m. **1.** Pană subțire, de mărime mijlocie, pe jumătate moale și mătăsoasă, care crește pe pântecele păsărilor și printre penele mai mari. ✧ Loc. adj. *Ca fulgul* = foarte ușor. ✧ Expr. *A bate* (pe cinva) *de-i merg* (sau *să-i meargă*) *fulgii* = a bate tare (pe cineva). *Ca fulgul pe apă* = la voia întâmplării. **2.** Asociere de mici cristale albe de apă, de formă hexagonală, care se formează iarna în atmosferă și care, căzând pe pământ, alcătuiesc zăpada. **3.** (La pl.) Crăpături interne, grupate și fine, care se formează mai ales în lingourile sau în piesele de oțel aliat cu nichel și cu cromnichel. **4.** (La pl.) Produs alimentar sub formă de foițe subțiri, obținut din boabe de ovăz decorticat, din porumb, fasole sau cartofi tăiați fin. — Et. nec.

FULGARÍN, *fulgarine*, s.n. Manta, pardesiu de ploaie, confecționat dintr-un material impermeabil; impermeabil. — Denumire comercială.

FÚLGER, *fulgere*, s.n. **1.** Fenomen atmosferic care constă într-o descărcare electrică luminoasă produsă între doi nori sau în interiorul unui nor. ✧ *Ședință* (sau *miting*) *fulger* = ședință (sau miting) care se convoacă pe loc cu ocazia unui eveniment important. *Telegramă fulger* = telegramă transmisă (în schimbul unei suprataxe) mai repede decât telegramele obișnuite. ✧ Loc. adj. și adv. *Ca fulgerul* (sau *ca un fulger*) = cu iuțeala fulgerului, iute, scurt; subit. ✧ *Fulger globular* = fulger cu aspectul unui glob de foc de culoare albă-albăstruie sau roșiatică, care se deplasează relativ încet sub influența curenților de aer, dispărând brusc, cu sau fără explozie. ✧ *Fulger electronic* = bliț. **2.** Lumină, sclipire puternică și trecătoare; scăpărare, străfulgerare. — Lat. **fulger** *(= fulgur, -is*).

FULGERÁ, *fúlger*, vb. I. **1.** Intranz. (La pers. 3) A se produce fulgere în atmosferă. ✧ Expr. *A tuna și a fulgera* = (despre oameni; și la pers. 1) a face scandal; a trânti și a bufni. **2.** Intranz. Fig. A scânteia, a luci, a sclipi (ca un fulger). ✦ A se ivi sau a trece repede (ca fulgerul). **3.** Tranz. Fig. A izbi pe cineva doborându-l cu o lovitură rapidă și puternică. ✦ A arunca asupra cuiva o privire iute și tăioasă; a țintui, a străpunge cu privirea. — Lat. pop. **fulgerare** *(= fulgurare).*

FULGERÁRE, *fulgerări*, s.f. **1.** Acțiunea de *a fulgera* și rezultatul ei; lumină ca de fulger; scânteiere, lucire, fulgerătură. **2.** Fig. Senzație, durere scurtă și violentă. **3.** Fig. Durată scurtă; clipă, moment. — V. **fulgera.**

FULGERÁT, -Ă, *fulgerați, -te*, adj. Lovit, atins de fulger. — V. **fulgera.**

FULGERĂTÓR, -OÁRE, *fulgerători, -oare*, adj. **1.** Iute (ca fulgerul), rapid. **2.** Fig. (Despre privire) Rapid; pătrunzător. — **Fulgera** + suf. *-ător*.

FULGERĂTÚRĂ, *fulgerături*, s.f. (Rar) Faptul de a fulgera; fulger, fulgerare. — **Fulgera** + suf. *-ătură*.

FULGERÉȘTE adv. (Rar) Iute ca fulgerul. — **Fulger** + suf. *-ește.*

FULGUÍ, pers. 3 *fulguiește*, vb. IV. Intranz. A ninge cu fulgi rari. — **Fulg** + suf. *-ui*.

FULGUIÁLĂ, *fulguieli*, s.f. Ninsoare cu fulgi rari; fulguire, fulguit. [Pr.: *-gu-ia-*] — **Fulgui** + suf. *-eală.*

FULGUÍRE, *fulguiri*, s.f. Acțiunea de *a fulgui* și rezultatul ei; fulguială, fulguit. — V. **fulgui.**

FULGUÍT s.n. Faptul de *a fulgui;* fulguială, fulguire. — V. **fulgui.**

FULGULÉȚ, *fulguleți*, s.m. Diminutiv al lui *fulg*. — **Fulg** + suf. *-uleț*.

FULGURÁNT, -Ă, *fulguranți, -te*, adj. Înconjurat de fulgere. ✦ (Adesea fig.) Care împrăștie o lumină vie și de scurtă durată. — Din fr. **fulgurant,** lat. **fulgurans, -ntis.**

FULGURÁȚIE, *fulgurații,* s.f. **1.** Iluminație bruscă a cerului neînsoțită de tunet, produsă de o descărcare electrică în regiunile înalte ale atmosferei. **2.** (Med.; în sintagma) *Fulgurație electrică* = metodă de tratare a rănilor prin aplicare de scântei electrice de înaltă frecvență. [Var.: **fulgurațiúne** s.f.] — Din fr. **fulguration,** lat. **fulguratio, -onis.**

FULGURAȚIÚNE s.f. v. **fulgurație.**

FULGURÍT, *fulgurite*, s.n. Formație tubulară care ia naștere prin topirea rocilor sub acțiunea trăsnetelor. — Din fr. **fulgurite.**

FÚLIE, *fulii*, s.f. (Bot.) Narcisă. ✦ Podoabă de pietre prețioase în forma acestei flori. — Din tc. **fulya.**

FÚLL-TIME adj. invar., adv. (Englezism) (Care este angajat) cu norma întreagă. [Pr.: *ful-taĭm*] — Cuv. engl.

FULMICOTÓN s.n. Exploziv puternic, obținut prin acțiunea acidului azotic asupra celulozei. — Din fr. **fulmicoton.**

FULMINÁNT, -Ă, *fulminanți, -te*, adj. Care produce explozie; exploziv. ✦ Fig. Amenințător; violent; ațâțător, provocator. — Din fr. **fulminant.**

FULMINÁT, *fulminați*, s.m. Sare a acidului fulminic. ✧ *Fulminat de mercur* = sare de mercur a acidului fulminic, exploziv detonant, foarte toxic, care se prezintă sub forma unui praf cenușiu, cu gust metalic. — Din fr. **fulminate.**

FULMINÁȚIE, *fulminații,* s.f. Descompunere cu detonație a unei substanțe explozive; explozie. — Din fr. **fulmination.**

FULMÍNIC adj. (În sintagma) *Acid fulminic* = izomer al acidului cianic care, împreună cu metalele, formează săruri explozive. — Din fr. **fulminique.**

FULTUIÁLĂ s.f. v. **fuituială.**

FULTUITÓR s.n. v. **fuituitor.**

FUM, *fumuri*, s.n. **I. 1.** Suspensie de particule solide într-un mediu gazos, produsă în cursul arderii incomplete a materialelor combustibile (sau, artificial și intenționat, cu ajutorul unor substanțe chimice). ✦ Fig. Încețoșare, tulbureală, amețeală (provocată de alcool). **2.** Cantitate de fum (**I 1**) pe care fumătorul o trage dintr-odată din țigară sau din pipă. **3.** (Înv.) Gospodărie, considerată ca o grupare în jurul vetrei; familie, casă. **4.** Fig. (La pl.) Îngâmfare; pretenții nejustificate, gărgăuni. **II.** Canal cotit, în interiorul unei sobe, prin care circulă gazele calde înainte de a ieși pe coș. — Lat. **fumus.**

FUMÁ, *fumez*, vb. I. Intranz. și tranz. A aspira, a trage fumul de tutun din țigară sau din pipă; a bea (tutun), a duhăni. — Lat. **fumare** (înțelesul după fr. *fumer*).

FUMAGÍNĂ, *fumagine*, s.f. Boală a unor arbori de pădure, a viței-de-vie și a unor pomi fructiferi provocată de o ciupercă din clasa ascomicetelor și manifestată ca un înveliș negru, prăfos, asemănător cu funinginea, care apare pe părțile atacate. — Din fr. **fumagine.**

FUMÁR, *fumare*, s.n. Deschizătură făcută în acoperișul caselor de la țară, pentru a permite ieșirea fumului din sobe; hogeag, bageacă. — Lat. **fumarium.**

FUMÁRIC adj. (În sintagma) *Acid fumaric* = acid organic nesaturat, produs intermediar în metabolismul glucidelor și al acizilor grași. — Din fr. **fumarique.**

FUMARÓLĂ, *fumarole*, s.f. Produs gazos (hidrogen, azot, clor, oxigen, oxizi de carbon etc.) cu temperatură ridicată, emis de vulcani prin cratere și prin crăpături sau degajat din curgerile de lavă; degajarea acestor gaze. — Din fr. **fumerolle,** it. **fumarola.**

FUMÁT[1] s.n. Faptul de *a fuma*. ✦ Deprinderea, obiceiul de a fuma. — V. **fuma.**

FUMÁT[2]**, -Ă,** *fumați, -te*, adj. (Fam.; despre informații, știri) Răsuflat, știut; perimat. — V. **fuma.**

FUMĂRÁIE s.f. Fumărie. [Pr.: *-ra-ie*] — **Fum** + suf. *-ăraie*.
FUMĂRÁR, *fumărari*, s.m. (Înv.) Persoană care încasa fumăritul. — **Fumar** + suf. *-ar*.
FUMĂRÍE s.f. Cantitate mare de fum; fumăraie, fumegai. — **Fum** + suf. *-ărie*.
FUMĂRÍT s.n. Dare percepută în Țara Românească și în Moldova, în sec. XVII, pe fiecare coș de fum al caselor țărănești, respectiv pe fiecare casă. — **Fum** + suf. *-ărit.*
FUMĂRÍȚĂ, *fumărițe*, s.f. Mică plantă erbacee din familia papaveraceelor, cu flori purpurii sau albe, cu gust amar și cu fructe globuloase *(Fumaria officinalis)*. — **Fum** + suf. *-ăriță*.
FUMĂTÓR, -OÁRE, *fumători, -oare*, s.m. și f. Persoană care fumează. — **Fuma** + suf. *-ător*.
FUMEGÁ, pers. 3 *fúmegă*, vb. I. Intranz. **1.** A scoate fum, a arde înăbușit, fără flacără și cu fum. ✦ (Despre lămpi, lumânări, sobe etc.) A arde defectuos, eliminând fum. **2.** A scoate aburi. — Lat. **fumigare.**
FUMEGÁI s.n. (Reg.) Fumărie. — **Fumega** + suf. *-ai*.
FUMEGÁRE, *fumegări*, s.f. Acțiunea de *a fumega* și rezultatul ei. — V. **fumega.**
FUMEGĂRÍE s.f. Faptul de a fumega. — **Fumega** + suf. *-ărie*.
FUMEGÓS, -OÁSĂ, *fumegoși, -oase*, adj. Care scoate fum sau aburi. — **Fumega** + suf. *-os*.
FUMIGÁNT, *fumiganți*, s.m. Substanță (gazoasă) toxică folosită pentru fumigație. ✧ (Adjectival) *Substanță fumigantă*. — Din fr. **fumigant.**
FUMIGÁȚIE, *fumigații*, s.f. Operație de afumare cu diverse substanțe în scopul distrugerii unor paraziți, pentru dezinfecție, parfumarea aerului într-un spațiu închis (prin arderea lemnului de santal) sau în scopuri terapeutice. — Din fr. **fumigation,** lat. **fumigatio.**
FUMIGÉN, -Ă, *fumigeni, -e*, adj. (Chim.; despre unele substanțe) Care, în contact cu aerul, produce fum abundent sau ceață. ✧ *Lumânare fumigenă* = tub care conține o substanță fumigenă folosită mai ales la camuflarea unui obiectiv militar. — Din fr. **fumigène.**
FUMIVÓR, -Ă, *fumivori, -e*, adj., s.n. **1.** Adj. Care absoarbe fumul. **2.** S.n. Dispozitiv folosit pentru alimentarea cu aer suplimentar a unui focar de cazan, în vederea îmbunătățirii arderii combustibilului. — Din fr. **fumivore.**
FUMIZÁ, *fumizez*, vb. I. Intranz. A produce fum artificial cu ajutorul substanțelor chimice în aparate speciale. — **Fum** + suf. *-iza*.
FUMIZÁRE, *fumizări*, s.f. Acțiunea de *a fumiza* și rezultatul ei. ✦ Acoperire a unui obiectiv (militar) cu fum sau cu ceață artificială, în scopul camuflării lui. — V. **fumiza.**
FUMOÁR, *fumoare*, s.n. Încăpere, mai ales lângă sălile de spectacol, în care se poate fuma. [Var.: **fumuár** s.n.] — Din fr. **fumoir.**
FUMUÁR s.n. v. **fumoar.**
FUMUÍ, pers. 3 *fumuiește*, vb. IV. Intranz. impers. (Rar) A se înfățișa cu un aspect tulbure, ca de fum. — **Fum** + suf. *-ui*.
FUMUIÁG, *fumuiage*, s.n. (Rar) Șomoiog. [Pr.: *-mu-iag*] – Contaminare între **fum** și **șomoiog.**
FUMURÍU, -ÍE, *fumurii,* adj. De culoarea fumului; cenușiu, întunecat. ✦ Fig. Posomorât, mohorât. — **Fum** + suf. *-uriu* (după *alburiu, timpuriu* etc.).
FUMURÓS, -OÁSĂ, *fumuroși, -oase*, adj. (Înv., rar) Înfumurat. — **Fumuri** (pl. lui *fum*) + suf. *-os.*
FUNAMBÚL, -Ă, *funambuli, -e*, adj., s.m. și f. (Rar) (Persoană) care merge sau dansează pe sârmă. — Din fr. **funambule.**
FUNAMBULÉSC, -ÉSCĂ, *funambulești*, adj. (Rar) Echilibristic, acrobatic. ✦ Bizar, excentric, extravagant. — Din fr. **funambulesque.**
FUNCIÁR, -Ă, *funciari, -e*, adj. Care se referă la proprietatea particulară asupra pământului sau la averi imobiliare. ✧ *Fond funciar* = totalitatea suprafețelor de teren (inclusiv terenurile acoperite de ape) aflate între granițele unei țări, ale unei unități administrativ-teritoriale sau aparținând unei unități agricole. *Impozit funciar* = impozit pe care îl plătește cineva pentru un teren care se află în proprietatea sa. *Carte funciară* = registru oficial în care se inventariază toate proprietățile de pământ individuale din cuprinsul unei regiuni, menționându-se numele proprietarului, suprafața terenului și vecinătățile; carte funduară. ✦ Fig. Care aparține naturii, firii cuiva; de bază. [Pr.: *-ci-ar*] — După fr. **foncier.**
FUNCIARMÉNTE adv. În mod funciar. ✦ În mod esențial, cu desăvârșire, absolut. [Pr.: *-ci-ar-*] — Din fr. **foncierement** (după *funciar).*
FÚNCTOR, *functori*, s.m. (Log.) Operator logic. — Din fr. **functeur.**
FÚNCȚIE, *funcții*, s.f. **1.** Activitate administrativă pe care o prestează cineva în mod regulat și organizat într-o instituție, în schimbul unui salariu; serviciu, slujbă, post[2]. ✦ Grad pe care îl deține cineva într-o ierarhie administrativă. **2.** Sarcină, rol; destinație. **3.** (În forma *funcțiune*) (Gram.) Rolul sintactic pe care îl îndeplinește un cuvânt într-o propoziție. **4.** (În forma *funcțiune*) Ansamblu de proprietăți chimice ale unui compus, determinat de o anumită grupă de atomi din moleculă. **5.** (În forma *funcțiune*) (Fiziol.) Activitate proprie a fiecărui organ, aparat, țesut din organismele vii ale viețuitoarelor. **6.** (Mat.) Mărime variabilă care depinde de una sau de mai multe mărimi variabile independente. **7**. (În forma *funcțiune*) (Log.) Operație care, prin aplicare asupra unui argument îi conferă acestuia o valoare corespunzătoare. **8**. (În expr.) *A fi în funcție de...* = a depinde de.. [Var.: **funcțiúne** s.f.] — Din fr. **fonction,** lat. **fonctio, -onis.** Cf. it. f u n z i o n e.
FUNCȚIONÁ, *funcționez,* vb. I. Intranz. A-și îndeplini funcția, rolul. ✦ A fi în funcție, a se afla în stare de funcționare. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **fonctionner** (după *funcție).*
FUNCȚIONÁL, -Ă, *funcționali, -e*, adj. **1.** Care ține de o funcție, privitor la o funcție. ✧ *Maladie funcțională* = boală care afectează buna funcționare a unui organ. *Analiză funcțională* = ramură a matematicii care se ocupă cu studiul diferitelor clase de funcții și al relațiilor dintre ele. **2.** Util, practic. ✦ Care îndeplinește condițiile pentru a fi folosit. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **fonctionnel** (după *funcție).*
FUNCȚIONALÍSM s.n. Concept în arhitectura sec. XX, extins și în artele aplicate (în special mobiliar) și în produsele industriale (design), care are în vedere în primul rând primatul funcției, și socotește forma ca o consecință a acesteia. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **fonctionnalisme** (după *funcțional).*
FUNCȚIONALITÁTE s.f. Calitatea de a fi funcțional. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **fonctionnalité** (după *funțional).*
FUNCȚIONÁR, -Ă, *funcționari, -e*, s.m. și f. Persoană care ocupă o funcție publică; persoană care îndeplinește o muncă cu caracter administrativ. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **fonctionnaire** (după *funcție).*
FUNCȚIONÁRE, *funcționări*, s.f. Acțiunea de *a funcționa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **funcționa.**
FUNCȚIONARÍSM s.n. Tendință birocratică de a considera problemele din punct de vedere individual, nu general; atitudine indiferentă, lipsită de interes și de devotament față de muncă; birocratism, birocrație. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **fonctionnarisme** (după *funcționar)*.
FUNCȚIONĂRÁȘ, *funcționărași,* s.m. (Fam.) Diminutiv al lui *funcționar;* (depr.) funcționar lipsit de importanță, fără valoare, mic în grad. [Pr.: *-ți-o-*] — **Funcționar** + suf. *-aș.*
FUNCȚIONĂRÉSC, -EÁSCĂ, *funcționărești*, adj. **1.** Care aparține funcționarilor, care se referă la funcționari. **2.** Birocratic. [Pr.: *-ți-o-*] — **Funcționar** + suf. *-esc.*
FUNCȚIONĂRÍME s.f. Număr mare de funcționari; totalitatea funcționarilor. [Pr.: *-ți-o-*] — **Funcționar** + suf. *-ime*.
FUNCȚIÚNE s.f. v. **funcție.**
FUND, *funduri*, s.n. **1.** Partea de jos a unui vas, formând baza lui; cantitate de materii, lichide etc. rămasă pe această parte a vasului. ✦ Fiecare dintre cele două fețe plane (mobile) și opuse ale unui butoi sau ale altui recipient. ✦ Taler de lemn pe care se răstoarnă mămăliga, se toacă zarzavaturile etc.; cârpător. **2.** (Fam.) Șezut, dos. **3.** Partea de jos, închisă, a unei cavități naturale; limita de jos. ✧ *Fund de ochi* = totalitatea membranelor interne ale ochiului, accesibile examenului oftalmoscopic, în urma căruia pot fi identificate unele boli oculare. ✧ Expr. *A se da la fund* = **a)** a se lăsa în adâncul apei, a se cufunda; **b)** a dispărea din viața publică, a se retrage; **c)** a se ascunde pentru a scăpa de sub urmărire. ✦ Partea cea mai depărtată (considerată în linie orizontală) a unui loc. ✧ Expr. *Fundul fundului* = punct foarte depărtat; locul cel mai adânc; extremitate pe orizontală sau pe verticală. ✦ (Cu determinări indicând o regiune) Punct foarte depărtat de un centru politic sau cultural. ✦ Partea dinapoi a unui vehicul. **4.** Parte a unor obiecte confecționate care se opune deschizăturii. ✧ *Sac fără fund* = **a)** om lacom, nesățios; **b)** loc unde se găsește întotdeauna ceva, unde nu se epuizează ceea ce se găsește acolo. ✦ Partea opusă deschizăturii la unele obiecte confecționate. — Lat. **fundus.**
FUNDÁ vb. I. v. **fonda.**
FUNDÁC, (**I**) *fundaci*, s.m., (**II**) *fundacuri*, s.n. **I.** S.m. (Ornit.) Cufundar. **II.** S.n. **1.** Așternut de paie pe care se ridică stogurile. **2.** Fundătură. — **Fund** + suf. *-ac*.
FUNDÁL, *fundaluri*, s.n. **1.** (În artele plastice) Fond al unui tablou sau al unui panou sculptat, din care se detașează elementele principale ale compoziției. **2.** Câmp arhitectonic sau natural pe care se proiectează o construcție. ✦ Pânză, decor care acoperă fundul unei scene de teatru, în direcția opusă sălii. [Pl. și: *fundale*. — Var.: **fondál** s.n.] — Din it. **fondale** (după *fund*[1]*).*
FUNDAMÉNT, *fundamente*, s.n. **1.** Element de construcție sau ansamblu de astfel de elemente prin intermediul cărora se sprijină o construcție, o lucrare etc.; fundație, bază, temelie. ✦ Placă de metal a preselor de imprimat, pe care se așază formele tipografice; planșetă de lemn pe care se păstrează sau se transportă formele tipografice. **2.** Fig. Element care servește de sprijin, pe care se întemeiază ceva; bază, temei, temelie. — Din fr. **fondement,** lat. **fundamentum.**
FUNDAMENTÁ, *fundamentez*, vb. I. Tranz. A pune baze temeinice unei idei, unei teorii, unui program etc.; a stabili, a consolida; a demonstra cu argumente științifice. — Din **fundament.** Cf. germ. f u n d a m e n t i e r e n.
FUNDAMENTÁL, -Ă, *fundamentali, -e*, adj. **1.** De bază, principal, esențial. **2.** (Fon.; substantivat, f.) Frecvență fundamentală. — Din fr. **fondamental,** lat. **fundamentalis.**
FUNDAMENTALÍSM s.n. **1.** Mișcare protestantă exclusivistă, fondată la începutul sec. XX în America, militând împotriva secularizării și liberalismului în învățământul teologic. **2.** Tendința de a menține nealterată doctrina de bază a învățăturii creștine, punând accentul pe interpretarea literală a Bibliei. **3.** (În islam) Mișcare religioasă și politică cu scopul de a restabili adevărata comunitate

islamică, prin întoarcerea la tradiția nealterată a islamului și neexcluzând nici războiul, nici atentatul criminal pentru atingerea scopului. **4.** Mod conservator de a gândi în opoziție cu tendințele liberale și moderniste. — Din fr. **fondamentalisme.**

FUNDAMENTALÍST, -Ă, *fundamentaliști, -ste,* s.m. și f., adj. (Adept) al fundamentalismului. — Din fr. **fondamentaliste.**

FUNDAMENTÁRE, *fundamentări*, s.f. Acțiunea de *a fundamenta* și rezultatul ei. — V. **fundamenta.**

FUNDÁRE s.f. v. **fondare.**

FUNDARISÍ, *fundarisesc*, vb. IV. Intranz. A lăsa ancora să cadă în vederea ancorării sau afurcării unei nave. — **Fund[1]** + suf. *-arisi*.

FUNDARISÍRE, *fundarisiri*, s.f. Acțiunea de *a fundarisi* și rezultatul ei. — V. **fundarisi.**

FUNDÁȘ, *fundași*, s.m. Jucător din apărarea unei echipe de fotbal, de rugbi etc., care acționează în imediata apropiere a porții proprii (la fotbal), a liniei de țintă (la rugbi) etc.; apărător. — **Fund[1]** + suf. *-aș*.

FUNDÁT, -Ă adj. v. **fondat.**

FUNDATÓR, -OÁRE adj., s.m. și f. v. **fondator.**

FUNDÁȚIE, *fundații*, s.f. **1.** Element sau ansamblu de elemente de construcție care servește ca suport sau ca bază de susținere a unei construcții, a unui utilaj, a unei mașini etc.; fundament, bază, temelie. ✦ (La pl.) Ramură a tehnicii care se ocupă cu proiectarea și cu executarea fundațiilor. **2.** Strat de teren natural pe care se sprijină o construcție cu o bază foarte mare; strat de material așternut pe patul unui drum, peste care se aplică îmbrăcămintea rutieră. **3.** Persoană juridică de drept privat, înființată printr-o donație sau printr-un legat testamentar, prin care o persoană fizică sau juridică constituie un patrimoniu destinat realizării unui scop, ideal de interes public. ✦ Fond constituit pentru întreținerea unei activități de interes public. [Var.: **fundațiúne** s.f.] — Din fr. **fondation,** lat. **fundatio, -onis.**

FUNDAȚIÚNE s.f. v. **fundație.**

FÚNDĂ, *funde*, s.f. Nod în forma aripilor unui fluture, făcut dintr-o fâșie de mătase, de pânză etc. și servind ca podoabă; *p. ext.* panglică.— Din ngr. **fúnda.**

FUNDĂTÚRĂ, *fundături*, s.f. Stradă, drum, uliță care se înfundă, fiind închisă la un capăt prin construcții sau printr-un taluz; fundac. — [În]**funda** + suf. *-ătură*.

FUNDÍȚĂ, *fundițe,* s.f. Diminutiv al lui *fundă.* — **Fundă** + suf. *-iță.*

FUNDUÁRĂ, *funduare*, adj. (Înv.; în sintagma) *Carte funduară* = carte funciară, v. *funciar*. [Pr.: *-du-a-*] — Cf. lat. fundus, germ. Fundus „proprietate (de teren)".

FUNDÚC, *funduci*, s.m. Monedă veche turcească de aur, care a circulat și în Țările Române în sec. XVIII; fundncliu. — Din tc. **findıc.**

FUNDUCLÍU, *funduclii*, s.m. Funduc. — Cf. funduc.

FUNÉBRU, -Ă, *funebri, -e*, adj. De înmormântare. ✧ *Marș funebru* = melodie solemnă și tristă, compusă mai ales în ton minor, care se cântă de obicei la înmormântări. ✦ Trist, jalnic, lugubru. — Din fr. **funèbre,** lat. **funebris.**

FUNERÁLII s.n. pl. Ceremonie fastuoasă a înmormântării sau a incinerării unei personalități. — Din fr. **funérailles,** lat. **funeralia.**

FUNERÁR, -Ă, *funerari, -e*, adj. Care ține de funeralii, privitor la funeralii; de înmormântare. ✧ *Urnă funerară* = vas în care se păstrează cenușa unui mort incinerat. *Piatră funerară* sau *monument funerar* = lespede sau monument care se așază pe un mormânt. — Din fr. **funéraire,** lat. **funerarius.**

FUNÉST, -Ă, *funești, -ste*, adj. Care aduce nenorocire, moarte; fatal. ✦ Trist, funebru, sinistru. — Din fr. **funeste,** lat. **funestus,** it. **funesto.**

FÚNGĂ, *fungi*, s.f. Parâmă din grupul manevrelor curente ale unei nave cu pânze care se folosește la ridicarea și la coborârea unei vele. — Cf. it. fionco.

FUNGI s.m. pl. (Bot.; rar) Ciuperci. — Din lat. **fungi.**

FUNGÍBIL, -Ă, *fungibili, -e*, adj. (Jur.; despre lucruri) Care poate fi înlocuit cu altul de același fel, de aceeași calitate și aceeași cantitate, în cazul când formează obiectul unei obligații. — Din fr. **fongible,** lat. **fungibilis.**

FUNGICÍD, -Ă, *fungicizi, -de*, adj., s.n. (Substanță) care se utilizează pentru combaterea ciupercilor vătămătoare plantelor. — După fr. **fongicide.**

FUNGÍDĂ, *fungide*, s.f. (La pl.) Grup de plante inferioare fără clorofilă, care se hrănesc cu substanțe organice gata preparate; ciuperci; (și la sg.) plantă care face parte din acest grup. — Din lat. **fungidus.**

FUNGIFÓRM, -Ă, *fungiformi, -e*, adj. În formă de ciupercă. ✧ *Papile fungiforme* = papile asemănătoare cu niște ciuperci, care se găsesc pe limbă, reprezentând receptori gustativi. — După fr. **fongiforme.**

FUNGISTÁTIC, -Ă, *fungistatici, -ce*, adj., s.n. (Substanță) care oprește dezvoltarea ciupercilor. — După fr. **fongistatique.**

FUNÍCUL, *funiculi*, s.m. (Biol.) Fir care fixează ovulul de placentă. — Din fr. **funicule,** lat. **funiculus.**

FUNICULÁR, *funiculare*, s.n., adj. **1.** S.n. Mijloc de transport aerian format din unul sau din mai multe cabluri suspendate pe stâlpi, pe care circulă cabinele cu pasageri și cărucioarele cu materiale, folosit în regiunile muntoase greu accesibile. **2.** Adj. (În sintagma) *Poligon funicular* = construcție grafică de forma unei linii poligonale, care servește, în mecanică, la studiul unui sistem de forțe. — Din fr. **funiculaire.**

FUNICULARÍST, -Ă, *funiculariști, -ste*, s.m. și f. Muncitor care asigură funcționarea funicularului. — **Funicular** + suf. *-ist*.

FÚNIE, *funii*, s.f. **1.** Frânghie[1]. ✧ *Funie de ceapă* (sau *de usturoi)* = împletitură, cunună de ceapă sau de usturoi. ✧ Expr. *Drept ca funia în traistă* (sau *în sac)* = strâmb, răsucit; *fig.* nedrept, necinstit. *A vorbi de funie în casa spânzuratului* = a vorbi despre un lucru care poate supăra pe cineva dintre cei de față, dacă este interpretat ca o aluzie la el. *A (i) se apropia* sau *a-i ajunge* (cuiva), *a i se strânge funia de* (sau *la) par*, se spune despre cei ajunși într-o situație extrem de dificilă. *A juca pe funie* = a umbla pe funie, făcând diferite figuri; *fig.* a fi abil, dibaci. **2.** Veche unitate de măsură de lungime (a cărei valoare a variat după epoci) cu care se măsura pământul. **3.** (În sintagma) *Funie de moșie* (sau *de pământ*) = suprafață de teren de dimensiuni reduse, având de obicei forma unei fâșii înguste. **4.** Împletitură din paie sau din talaș, utilizată la confecționarea miezurilor lungi la formele pentru turnare. — Lat. **funis.**

FUNIGÉL, *funigei*, s.m. (De obicei la pl.) Fir al unui anumit soi de păianjeni mici, care se vede plutind în aer în zilele senine de toamnă. — Et. nec.

FUNÍNGINE, *funingini*, s.f. Materie neagră sau neagră-brună, rezultată din arderea incompletă a corpurilor organice, alcătuită mai ales din cărbune, care se depune pe partea interioară a coșurilor, a sobelor etc. — Lat. **fuligo, -inis.**

FUNINGINÓS, -OÁSĂ, *funinginoși, -oase*, adj. Cu funingine, plin de funingine. — **Funingine** + suf. *-os*.

FUNIOÁRĂ, *funioare*, s.f. (Rar) Diminutiv al lui *funie*. [Pr.: *-ni-oa-*] — **Funie** + suf. *-ioară*.

FUNT s.m. v. **pfund.**

FUR, *furi*, s.m. (Înv.) Hoț, tâlhar. — Lat. **fur, furis.**

FURÁ, *fur*, vb. I. Tranz. **1.** A-și însuși pe ascuns sau cu forța un lucru care aparține altcuiva; a lua ceva fără niciun drept de la cineva, păgubindu-l; a hoți, a jefui, a prăda. ✧ Loc. adj. *De furat* = care a fost luat prin furt. ✧ Loc. adv. *Pe furate(le)* = prin furt, prin răpire, prin hoție. ✧ Expr. *A fura* (pe cineva) *cu ochiul* = a privi pe cineva pe furiș (cu dragoste). *A fura* (cuiva) *o sărutare* (sau *un sărut)* = a săruta pe furiș sau prin surprindere, fără voia persoanei respective. *A fura meseria* (cuiva) = a-și însuși pe apucate o meserie de la cineva (văzând cum o face și imitându-l). *A fura inima* (cuiva) = a fermeca, a încânta pe cineva. *A fura* (cuiva) *ochii* (sau *vederile)* = a orbi pe cineva; *fig.* a fi îndrăgostit. ✦ A răpi pe cineva. ✦ Fig. A lua pe neașteptate, pe nesimțite; a cuprinde. ✧ Expr. *A-l fura* (pe cineva) *somnul* = a adormi. *A-l fura* (pe cineva) *gândurile* = a cădea pradă gândurilor, a medita îndelung. ✦ Refl. (Neobișnuit) A pleca pe furiș; a fugi. **2.** Fig. A fermeca, a vrăji. [Formă gramaticală: (în loc.) *furate, furatele*] — Lat. **furare.**

FURÁJ, *furaje*, s.n. Produs de origine vegetală, animală sau minerală, folosit pentru hrana vitelor; nutreț, masă verde. ✧ *Furaje combinate* = nutrețuri complexe obținute pe cale industrială, prin amestecarea diferitelor leguminoase, concentrate, reziduuri industriale, săruri minerale etc., prezentate sub formă de uruială și de granule. — Din fr. **fourrage.**

FURAJÁ, *furajez,* vb. I. Tranz. **1.** A tăia și a conserva nutreț; a prepara furaje. **2.** A hrăni animalele cu furaj. — De la **furaj.**

FURAJÁRE, *furajări*, s.f. Acțiunea de *a furaja* și rezultatul ei. — V. **furaja.**

FURAJÁT, -Ă, *furajați, -te*, adj. (Despre animale) Care este hrănit cu furaje. — V**. furaja.**

FURAJÉR, -Ă, *furajeri, -e*, adj. (Despre semințe, plante sau unele produse sau reziduuri industriale) Care se întrebuințează ca hrană pentru vite. ✧ *Plante furajere* = grup de plante cultivate sau sălbatice cu valoare nutritivă mare, folosite pentru hrana animalelor. — Din fr. **fourrager.**

FURAJÓR, *furajori*, s.m. (Înv.) Soldat de cavalerie care făcea aprovizionarea unității cu furaje . — Din fr. **fourrageur.**

FURÁN s.m. Combinație chimică organică lichidă, obținută la distilarea rășinilor de conifere și folosită ca important intermediar în sintezele de mase plastice și de medicamente. — Din fr. **furanne.**

FURÁT[1] s.n. Faptul de *a fura*. — V. **fura.**

FURÁT[2], -Ă, *furați, -te*, adj. **1.** Prădat (de bunuri de preț). **2.** (Rar; în expr.) *Furat de minți* = descreierat, zăpăcit; nebun. — V. **fura.**

FURĂTÓR, -OÁRE, *furători, -oare*, adj., s.m. și f. (Rar) **1.** Adj. (Rar) Care fură. **2.** S.m. și f. Hoț. — **Fura** + suf. *-ător.*

FURĂTÚRĂ, *furături*, s.f. (Rar) Furt, furtișag. — **Fura** + suf. *-ătură*.

FURBÚRĂ, *furburi*, s.f. Inflamație acută a țesuturilor moi ale copitei, întâlnită în special la cai, în urma unui efort deosebit sau a unei alimentații neraționale. — Din fr. **fourbure.**

FURCÁR, *furcari*, s.m. Cerb sau căprior de doi ani care are coarnele în formă de furcă (**1**). — **Furcă** + suf. *-ar*.

FÚRCĂ, *furci*, s.f. **1.** Unealtă agricolă formată dintr-o prăjină de lemn sau de oțel terminată cu doi sau trei dinți (încovoiați), folosită pentru strângerea fânului, clăditul șirelor, strângerea gunoiului, a băligarului etc. ✧ Expr. *Parc-ar fi puse* (sau *adunate) cu furca*, se spune despre lucruri așezate în dezordine, nesortate. ✦ Cantitate de fân cât se poate lua într-o furcă (**1**). **2.** (În sintagmele) *Furca telefonului* = partea aparatului de telefon pe care stă receptorul. *Furca pieptului* = extremitatea inferioară a sternului, cu cele două cartilaje costale fixate de el; lingura pieptului, lingurea. *Furca gâtului* = extremitatea superioară a sternului, cu cele două clavicule fixate de el. *Furca puțului* (sau *fântânii)* = stâlpul de care se sprijină cumpăna.

Furca scrânciobului = stâlpul orizontal de care este fixat scrânciobul. *Furca drumului* = răspântie. ✦ (Înv.) Spânzurătoare în formă de furcă (**1**) cu doi dinți. **3.** Vergea de lemn la capătul căreia se leagă caierul pentru a fi tors. ✧ Expr. *A se certa furcă* = a se certa foarte tare. *A da* (cuiva) *de furcă* = a face (pe cineva) să-și bată capul cu chestiuni greu de rezolvat. *A avea de furcă cu cineva* (sau *cu ceva)* = a avea mult de luptat cu cineva (sau cu ceva), a avea dificultăți. (Pop.) *A avea stupit la furcă* = a avea ușurință la vorbă, a vorbi mult și cu plăcere, a avea chef de vorbă. **4.** Șezătoare la care se toarce cu furca (**3**). **5.** Organ al mașinii de filat, cu ajutorul căruia se produce torsionarea fibrelor. **6.** Fiecare dintre stâlpii groși de stejar de care se prind cosoroabele și care susțin acoperișul și pereții caselor țărănești din paiantă. — Lat. **furca.**

FURCĂRÍE, *furcării*, s.f. (Rar) Furcă (**4**). — **Furcă** + suf. *-ărie*.

FURCHÉT, *furcheți*, s.m. Piesă de oțel în formă de furcă (**1**) mică, cu coada fixată la marginea unei bărci, pe care se sprijină rama. — Din it. **forchetta** (după *furcă).*

FURCHÍȚĂ, *furchițe*, s.f. (Pop.) Furcuță (**1**). — **Furcă** + suf *-iță*.

FURCÓI, *furcoaie*, s.n. (Pop.) Furcă (**1**) mare (cu doi dinți), întrebuințată mai ales la încărcatul fânului și al snopilor. — **Furcă** + suf. *-oi*.

FURCULÍȚĂ, *furculițe*, s.f. **1.** Obiect (de metal) alcătuit dintr-un mâner și doi până la patru dinți, cu ajutorul căruia se duce mâncarea la gură; furcuță (**2**). ✧ Loc. adj. *În furculiță* (sau *în furculițe)* = (despre barbă) cu părțile laterale mai lungi decât mijlocul; (despre mustăți) cu capetele răsucite în sus. **2.** Fiecare dintre cele două piese curbate, încrucișate la unul dintre capete, prin care este fixată inima carului pe podul osiei dinapoi, pentru a împiedica rotirea inimii în plan orizontal; gemănare. [Pl. și: *furculiți*] — **Furcă** + suf. *-uliță*.

FURCÚȚĂ, *furcuțe*, s.f. **1.** Diminutiv al lui *furcă;* furchiță. **2.** (Reg.) Furculiță (**1**). **3.** Partea cornoasă a copitei la cal, de forma unei piramide culcate cu vârful înainte, care se află în porțiunea posterioară a tălpii și care are rolul de a proteja țesuturile vii și de a amortiza șocurile. — **Furcă** + suf. *-uță*.

FURDÁ, *furdale*, s.f. (La sg. cu sens colectiv; înv.) Rămășițe (de calitate inferioară) de la prelucrarea lânii, a blănurilor, a tutunului. ✦ Deșeuri de piele de calitate inferioară, rezultate la tăierea marginilor și a părților cu defecte. — Din bg. **furda.** Cf. tc. h u r d a.

FURFURÓL, *furfuroli*, s.m. Aldehidă provenită din furan, care se prezintă sub formă de lichid uleios, cu miros particular, folosită ca solvent selectiv la rafinarea uleiurilor minerale și vegetale și ca insecticid, vermicid etc. — Din fr. **furfurol.**

FURGÓN, *furgoane*, s.n. Vehicul militar tras de cai de obicei acoperit, care servește la transportarea bagajelor, a alimentelor, a munițiilor etc. — Din fr. **fourgon.**

FURGONÁR, *furgonari*, s.m. Militar care conduce un furgon. — **Furgon** + suf. *-ar*.

FURGONÉTĂ, *furgonete*, s.f. Automobil cu caroserie deschisă sau cu o platformă (acoperită) folosit pentru transportul obiectelor voluminoase și grele. — Din fr. **fourgonnette.**

FURIBÚND, -Ă, *furibunzi, -de*, adj. Plin de furie, foarte furios, mânios la culme; turbat. — Din fr. **furibond,** lat. **furibundus.**

FÚRIE, *furii*, s.f. Stare de extremă iritare; mânie nestăpânită; violență. ✧ Loc. adv. *Cu furie* = extrem de furios; cu putere mare, nestăvilită. ✦ Fig. (Rar) Dorință puternică, patimă, pornire nestăpânită. [Acc. și: *furíe*] — Din fr. **furie,** lat. **furia.**

FURIÉR, *furieri*, s.m. Ostaș care îndeplinește lucrări de birou într-o unitate sau într-o subunitate militară. [Pr.: *-ri-er*] — Din fr. **fourrier.**

FURIÓS, -OÁSĂ, *furioși, -oase*, adj. (Despre oameni și animale și despre manifestările lor) Cuprins de furie, mânios. ✦ (Adverbial) Cu furie. ✦ (Despre elemente ale naturii) Violent, puternic, năprasnic. [Pr.: *-ri-os*] — Din fr. **furieux,** lat. **furiosus.**

FURIOSO adv., s.m. **1.** Adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Cu pasiune, vijelios, puternic. **2.** S.m. Varietate de cai rezultată din încrucișarea rasei de galop englezești cu rase locale. [Pr.: *-ri-ó-zo*] — Cuv. it.

FURÍȘ, -Ă, *furiși, -e*, adj. Care se face în ascuns, pe neobservate. ✧ Loc. adv. *Pe furiș* = în ascuns; tiptil. — **Fur** + suf. *-iș*.

FURIȘÁ, *furișez*, vb. I. Refl. și tranz. A (se) strecura pe nesimțite, pe furiș, a pătrunde sau a face să pătrundă ori a (se) introduce undeva pe neobservate, pe ascuns, tiptil. ✧ Loc. adv. *Pe furișate* = pe furiș. ✦ Refl. A se ascunde, a se feri de cineva. [Formă gramaticală: (în loc.) *furișate*] — Din **furiș.**

FURIȘÁRE, *furișări*, s.f. Acțiunea de *a (se) furișa* și rezultatul ei. — V. **furișa.**

FURIȘÁT, -Ă, *furișați, -te*, adj. Care se strecoară pe furiș, tiptil; ascuns, neobservat. ✦ (Adverbial) Pe furiș. — V. **furișa.**

FURLANDISÍ, *furlandisesc*, vb. IV. Refl. (Fam.) A se fuduli, a se făli. — Cf. tc. f ı r l a n d ı „a se ridica brusc”.

FURMÍNT s.m. Soi de viță-de-vie cu struguri mijlocii, cilindrici, cu boabe dese, omogene, verzi-gălbui, din care se fac vinuri superioare; vin din acest soi de viță-de-vie. — Din fr. **furmint.**

FURNÁL, *furnale*, s.n. **1.** Cuptor înalt în formă de turn, folosit pentru obținerea fontei brute prin topirea minereurilor de fier amestecate cu cărbune și cu alte materiale, cu ajutorul combustibililor și fondanților; instalație industrială prevăzută cu un astfel de cuptor. **2.** Încărcătură de exploziv introdusă în stânca, zidăria etc. care urmează să fie aruncate în aer. — Cf. fr. f o u r n e a u.

FURNALÍST, *furnaliști*, s.m Muncitor care lucrează la furnal (**1**). — Din fr. **fournaliste.**

FURNICÁ, pers. 3 *furnícă*, vb. I. **1.** Intranz. A umbla încoace și încolo în număr mare, a se mișca în toate părțile ca furnicile; a mișuna, a forfoti. ✦ (Rar; urmat de determinări introduse prin prep. „de”) A fi plin de..., a fi ticsit de... **2.** Tranz. impers. A avea o senzație neplăcută de mâncărime și de înțepături pe piele. — Lat. **formicare.**

FURNICÁR[1], *furnicare*, s.n. **1.** Ridicătură mică de pământ care adăpostește o colonie de furnici; mușuroi. ✦ Totalitatea furnicilor dintr-un mușuroi. **2.** Fig. Mulțime (de oameni) care mișună. — Lat. ***formicarius.**

FURNICÁR[2], *furnicari*, s.m. **1.** (Ornit.) Albinărel. **2.** Mamifer din America de Sud, cu capul lung și îngust, cu botul ascuțit, cu limba lungă și cleioasă, care se hrănește cu furnici *(Myrmecophaga jubata)*. — **Furnică** + suf. *-ar.*

FURNICÁRE, *furnicări*, s.f. Acțiunea de *a furnica* și rezultatul ei. — V. **furnica.**

FURNÍCĂ, *furnici*, s.f. (La pl.) Grup de insecte din ordinul himenopterelor, de talie mică sau mijlocie, negre sau roșii, care trăiesc în colonii; (și la sg.) insectă care face parte din acest grup. ✧ *Harnic ca o furnică*, se spune despre un om foarte muncitor. ✦ *Furnică albă* = termită. [Pl. și: (rar) *furnice*] — Lat. **formica.**

FURNICĂTÚRĂ, *furnicături*, s.f. Senzație neplăcută de înțepături și de mâncărime de piele. — **Furnica** + suf. *-ătură*.

FURNÍR, (**2**) *furnire*, s.n. **1.** Foaie subțire de lemn care servește la fabricarea placajelor, a panelelor, în industria mobilei etc. **2.** Sortiment de furnir (**1**). — Din germ. **Furnier.**

FURNIRUÍ, *furniruiesc,* vb. IV. Tranz. A aplica prin încleiere și prin presare una sau două foi de furnir pe fața unei piese de lemn pentru a-i da un aspect estetic, pentru a-i mări stabilitatea sau pentru a acoperi unele defecte. — **Furnir** + suf. *-ui*. Cf. germ. f u r n i e r e n.

FURNIRUÍRE, *furniruiri*, s.f. Acțiunea de *a furnirui* și rezultatul ei. [Pr.: *-ru-i-*]— V. **furnirui.**

FURNIRUÍT, -Ă, *furniruiți, -te*, adj. (Despre piese de lemn) Acoperit cu furnir. [Pr.: *-ru-it*] — V. **furnirui.**

FURNITÚRĂ, *furnituri*, s.f. **1.** Furnizare. **2.** Marfă furnizată. **3.** (La pl.) Rechizite de birou. **4.** (La pl.) Material accesoriu (căptușeală, pânză tare, ață, nasturi etc.) folosit în croitorie. — Din fr. **fourniture.**

FURNIZÁ, *furnizez*, vb. I. Tranz. A procura mărfuri prin vânzare sau a pune la dispoziție servicii, contra plată, în baza unei înțelegeri prealabile; a livra. ✦ A da, a oferi o informație, o știre etc. — Din **furnizor.** Cf. fr. f o u r n i r.

FURNIZÁRE, *furnizări*, s.f. Acțiunea de *a furniza* și rezultatul ei; furnitură (**1**). — V. **furniza.**

FURNIZÓR, -OÁRE, *furnizori, -oare*, s.m. și f. Persoană fizică sau juridică care furnizează, care procură (diverse materiale). — Din fr. **fournisseur.**

FUROÁRE, *furori*, s.f. **1.** (Rar) Mânie, furie, delir furios. **2.** (Rar) Pasiune violentă, patimă arzătoare; încântare. **3.** (Fam.; în expr.) *A face furori* = a provoca admirație, senzație, mai ales pentru aspectul exterior. — Din fr. **fureur,** lat. **furor, -oris.**

FURÓU, *furouri*, s.n. Combinezon. — Din fr. **fourreau.**

FURSÉC, *fursecuri*, s.n. Nume dat unor prăjituri mici și uscate, făcute din diferite aluaturi fragede, având forme variate. — Din fr. **foursec.**

FURT, *furturi*, s.n. Infracțiune care constă în însușirea pe nedrept a unui lucru mobil din posesiunea sau deținerea unei persoane, fără consimțământul acesteia; hoție, furătură. — Din lat. **furtum.**

FURTIȘÁG, *furtișaguri*, s.n. Furt (de mici proporții); ciupeală. — **Furt** + suf. *-ișag* (după magh. *tolvajság).*

FURTÍV, -Ă, *furtivi, -e*, adj. (Livr.) Care se face în acuns, pe furiș. — Din fr. **furtif,** lat. **furtivus.**

FURTÚN, *furtunuri*, s.n. Tub flexibil confecționat din material textil, cauciuc, material plastic etc., care servește la transportul, pe distanță mică, al gazelor sau al lichidelor. — Din tc. **hortum.**

FURTUNÁR, *furtunari*, s.m. Pasăre marină de mărimea unui porumbel, cu nările situate la capătul unor tuburi cornoase de pe cioc, care trăiește în jurul Mării Mediterane *(Puffinus puffinus)*. — **Furtună** + suf. *-ar.*

FURTUNÁTEC, -Ă adj. v. **furtunatic.**

FURTUNÁTIC, -Ă, *furtunatici, -ce*, adj. (Rar) Furtunos, impetuos. [Var.: **furtunátec, -ă** adj.] — **Furtună** + suf. *-atic*.

FURTÚNĂ, *furtuni*, s.f. **1.** Vânt puternic însoțit de averse de ploaie, de grindină și de descărcări electrice; vijelie. ✧ Expr. *Furtună de...* = mulțime (mare) de... **2.** (În sintagma) *Furtună solară* = accentuare bruscă a activității solare, însoțită de intensificarea emisiei corpusculare și a celei electromagnetice. **3.** Fig. Zbucium, tulburare sufletească. **4.** Fig. Revoltă, răscoală. — Din ngr. **furtúna.**

FURTUNÓS, -OÁSĂ, *furtunoși, -oase*, adj. **1.** Bântuit de furtună; *fig.* agitat, zbuciumat. **2.** Fig. (Despre ființe și acțiunile lor) Năvalnic, impetuos, violent. — **Furtună** + suf. *-os*.

FURÚNCUL, *furuncule*, s.n. Inflamație purulentă a foliculilor firelor de păr ca urmare a unei infecții cu stafilococi, care poate prinde țesuturile învecinate, provocând leziuni întinse ale pielii; abces, buboi. — Din lat. **furunculus.** Cf. fr. f u r o n c l e .

FURUNCULÓZĂ, *furunculoze*, s.f. Boală de piele caracterizată printr-o erupție simultană sau succesivă a mai multor furuncule, din cauza unui focar stafilococic latent. — Din fr. **furonculose.**

FURÚRĂ, *fururi*, s.f. Piesă metalică sau de lemn care acoperă sau umple spațiul dintre două elemente de construcție solidarizate între ele. — Din fr. **fourrure.**

FUS[1], (**I**) *fuse,* (**II**) *fusuri*, s.n. **I. 1.** Unealtă de tors care servește la răsucirea firului și pe care se înfășoară firul pe măsură ce este tors, având forma unui bețișor lung și subțire, îngroșat la mijloc, cu capătul de sus ascuțit și cel de jos rotunjit și înțepenit într-o rotiță. ✧ Loc. adj. *În fus* = în formă de fus[1] (**I 1**); fusiform. **2.** Organ al mașinilor de tors, cu ajutorul căruia se răsucește și pe care se înfășoară firul. **II. 1.** Nume dat unor părți ale mașinilor de țesut, de depănat etc. care seamănă la formă cu fusul[1] (**I 1**). **2.** Nume dat unor părți de mașini, de instalații etc. care îndeplinesc funcția de arbore sau de osie. ✦ Porțiune cilindrică, conică sau sferică a unui arbore, a unui ax sau a unei osii, care se sprijină și se rotește într-un palier. **3.** Trunchiul unui copac de la bază până la vârf, fără crengi. **4.** Parte a unei coloane de arhitectură, cuprinsă între bază și capitel. **5.** Corpul drept al ancorei, fără brațe și fără inel. **6.** (În sintagmele) *Fus sferic* = porțiune din suprafața unei sfere cuprinsă între două cercuri mari care au un diametru comun. *Fus orar* = porțiune din suprafața globului pământesc cuprinsă între două meridiane ale căror longitudini diferă cu 15°. — Lat. **fusus** (cu unele sensuri după fr. *fuseau*).

FUS[2], *fusuri*, s.n. (În industria pielăriei) Unitate de măsură pentru piele, egală cu 929 cm^2; bucată de piele având această suprafață. [Pl. și: *fuse*] — Din germ. **Fuss.**

FUSAIÓLĂ, *fusaiole,* s.f. Disc mic din lut ars, os sau piatră, cu un mic orificiu pe mijloc, care se utiliza ca greutate pentru fusele primitive, reglându-le învârtirea. — Din it. **fusaiola.**

FUSÁR, *fusari*, s.m. (Iht.) Pește de apă dulce cu corpul în formă de fus[1] (**I 1**), de culoare galbenă-castanie, cu dungi transversale de culoare mai închisă *(Aspro streber)*. ✧ *Fusar mare* = pietrar. ✦ Țipar. [Var.: **fusáriu** s.m.] — **Fus[1]** + suf. *-ar*.

FUSÁRIU s.m. v. **fusar.**

FUSARÓLĂ, *fusarole*, s.f. Element arhitectural decorativ, alcătuit dintr-un șir de boabe alungite. — Din fr. **fusarole.**

FUSCÉL, *fuscei*, s.m. **1.** Fiecare dintre vergelele trecute printre firele de urzeală la războiul de țesut; vergea, joardă. **2.** Fiecare dintre vergele sau scândurile orizontale care formează treptele unei scări. **3.** Fiecare dintre vergelele verticale ale loitrei carului. **4.** (Rar) Cotor de ceapă. [Var.: **fușcél, fuștél** s.m.] — Lat. ***fusticellus** (< *fustis* „băț, țăruș").

FUSIFÓRM, -Ă, *fusiformi, -e*, adj. Care are formă de fus[1] (**I 1**). [Var.: **fuzifórm, -ă** adj.] — Din fr. **fusiforme.**

FUSTANÉLĂ, *fustanele*, s.f. Fustă albă scurtă, largă și plisată sau creață, care face parte din costumul național al grecilor și al albanezilor. — Din ngr. **fustanélla.**

FUSTANGÍU, *fustangii*, s.m., adj. (Fam.) (Bărbat) afemeiat. — **Fustă** + suf. *-angiu*.

FÚSTĂ, *fuste*, s.f. Obiect de îmbrăcăminte femeiască, care acoperă corpul de la talie în jos; jupă. ✦ Fig. (Depr.) Femeie. — Din ngr. **fústa.**

FUSTIGÁȚIE, *fustigații,* s.f. (Rar) Bătaie cu vergile; flagelare. ✦ Fig. Corecție, corectare, pedeapsă. — Din fr. **fustigation,** lat. **fustigatio.**

FUSTIȘOÁRĂ, *fustișoare*, s.f. Diminutiv al lui *fustă;* fustiță. — **Fustă** + suf. *-ișoară.*

FUSTÍȚĂ, *fustițe*, s.f. Fustișoară. — **Fustă** + suf *-iță*.

FUȘALẮU, *fușalăi*, s.m. (Reg.) Unealtă în forma unei țesale folosită la scărmănat lâna, cânepa etc. — Cf. magh. f o s z l a n i „a se destrăma".

FUȘCÉL s.m. v. **fuscel.**

FUȘERÁI s.n. **1.** (Arg.) Înșelare, furt. **2.** (Fam.) Lucru de mântuială. — Cf. germ. F u s c h e l e i, P h u s c h e r.

FUȘEREÁLĂ, *fușereli*, s.f. (Fam.) Faptul de *a fușeri*. — **Fușeri** + suf. *-eală.*

FUȘERÍ, *fușeresc*, vb. IV. Tranz. (Fam.) **1.** A răscoli (**1**). **2.** A face un lucru de mântuială; a rasoli. — Cf. f u ș a l ă u .

FUȘTÁȘ, *fuștași*, s.m. (În Țara Românească și în Moldova) Soldat înarmat cu o fuște, care făcea parte din garda personală a domnilor până în sec. XIX; lăncier. — **Fuște** + suf. *-aș.*

FÚȘTE, *fuști*, s.f. (Înv.) Suliță de lemn cu vârful de fier; lance. — Lat. **fustis.**

FUȘTÉL s.m. v. **fuscel.**

FUTÍL, -Ă, *futili, -e*, adj. (Livr.) Lipsit de valoare, de importanță, de interes; inutil, lipsit de seriozitate, neserios, frivol. — Din fr., it. **futile,** lat. **futilis**.

FUTILITÁTE, *futilități*, s.f. (Livr.) Inutilitate; lipsă de seriozitate, frivolitate. — Din fr. **futilité,** lat. **futilitas, -atis.**

FUTURÍSM s.n. Curent literar-artistic apărut în Italia, la începutul sec. XX, care exaltă promovarea noului, contrapunând oricăror norme și convenții trăirea libertății absolute, instituind cultul dinamicii industriale, al vitezei care pulverizează formele, al mașinii, experimentând libertatea deplină a limbajului și emanciparea față de formele învechite. — Din fr. **futurisme,** it. **futurismo.**

FUTURÍST, -Ă, *futuriști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține futurismului, privitor la futurism. **2.** S.m. și f. Adept al futurismului. — Din fr. **futuriste,** it. **futurista.**

FUTUROLÓG, -Ă, *futurologi, -ge*, s.m. și f. (Rar la f.) Viitorolog. — Din fr. **futurologue.**

FUTUROLOGÍE s.f. (Rar) Viitorologie. — Din fr. **futurologie.**

FUX s.n. Aducere pe linia de plutire a buștenilor înțepeniți prin împingerea și răsucirea lor cu ajutorul țapinei. — Din germ. **Fuchs.**

FUZÁNT, -Ă, *fuzanți, -te*, adj. (Despre proiectile) Care explodează în aer pe un anumit punct al traiectoriei; (despre focoase) care provoacă explozia în aer într-un anumit punct al traiectoriei. — Din fr. **fusant.**

FUZARIÓZĂ, *fuzarioze*, s.f. Boală a plantelor provocată de o specie de ciuperci și manifestată prin apariția unei pâsle dese de culoare alb-roz pe organele atacate, care putrezesc. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **fusariose.**

FUZÉE, *fuzee*, s.f. Corp de formă aerodinamică, capabil să înainteze în atmosferă datorită forței de reacție a gazelor arse care ies dintr-un efuzor. — Din fr. **fusée.**

FUZÉL s.m. Amestec de alcooli superiori, rezultat la fermentația alcoolică a proteinelor din cereale și din fructe sub acțiunea drojdiei de bere și folosit ca dizolvant la fabricarea substanțelor aromatice și a parfumurilor. — Din fr. **fusel.**

FUZELÁJ, *fuzelaje*, s.n. Corp de formă aerodinamică al unui avion sau al unui planor, care face legătura între aripi și ampenaje și care poartă încărcătura, postul de pilotaj, comenzile etc. — Din fr. **fuselage.**

FUZÉN, *fuzene*, s.n. Component al cărbunilor, fragil, negru, mătăsos, care reprezintă fragmente de substanță vegetală. — Din fr. **fusain.**

FUZÉTĂ, *fuzete*, s.f. Fiecare dintre cele două dispozitive care fac legătura între roțile directoare și osia din față ale unui autovehicul și care permit orientarea roților în direcția dorită. — Din fr. **fusette.**

FUZÍBIL, -Ă, *fuzibili, -e*, adj., s.m. **1.** Adj. (Despre metale) Care poate fi topit (ușor). **2.** S.m. Element al unei siguranțe electrice în formă de fir sau de lamelă, care se topește atunci când este parcurs de un curent mai mare decât cel admis. — Din fr. **fusible.**

FUZIBILITÁTE s.f. Însușirea unui metal de a fi fuzibil. — Din fr. **fusibilité.**

FUZIFÓRM, -Ă adj. v. **fusiform.**

FUZIONÁ, *fuzionez*, vb. I. Intranz. A realiza o fuziune; a se contopi. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **fusionner.**

FUZIONÁRE, *fuzionări*, s.f. Acțiunea de *a fuziona* și rezultatul ei. [Pr.: *-zi-o-*] — V. **fuziona.**

FUZIONÍST, -Ă, *fuzioniști, -ste*, s.m. și f. (Rar) Adept al unei fuzionări. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **fusionniste.**

FUZIÚNE, *fuziuni*, s.f. **1.** Contopire a două sau mai multe state sau a două sau mai multe partide într-unul singur ori a două sau mai multe organizații într-una singură. **2.** Reorganizarea, prin contopire, într-o singură unitate omogenă a unor întreprinderi sau a unor instituții. **3.** Contopire a două sau mai multe nuclee atomice ușoare într-unul mai greu. **4.** Topire a unui corp la o temperatură mai înaltă decât temperatura mediului ambiant. ✧ *Punct de fuziune* = temperatură de topire. **5.** Reacție nucleară de sinteză a unui nucleu greu, mai stabil, din două nuclee ușoare, însoțită de degajarea unei energii egală cu diferența dintre energia de legătură a nucleului rezultat și cea a nucleelor ușoare. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **fusion,** lat. **fusio, -onis.**

G

G, *g,* s. m. **1.** A noua literă a alfabetului limbii române. **2.** Consoană notată cu această literă (semiocluzivă prepalatală sonoră când este urmată de *e* sau *i;* ocluzivă palatală sonoră în grupurile *ghi* și *ghe;* ocluzivă velară sonoră în toate celelalte poziții). [Pr.: *ge, ghe, gî.* — Pl. și: (**1**, n.) *g-uri*].

GA interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită strigătul gâștelor. — Onomatopee.

GABÁRĂ, *gabare,* s. f. Ambarcațiune mare, servind, de obicei, la transbordarea pe punte a unor materiale ori mărfuri de pe o navă care nu poate acosta în raza portului. — Din fr. **gabare,** it. **gabarra.**

GABARDÍNĂ s.f. Stofă fină de lână cu legătura diagonală, care prezintă dungi paralele înclinate pe ambele fețe. — Din fr. **gabardine**. Cf. sp. g a b a r d i n a, germ. G a b a r d i n e.

GABARÍT, *gabarite,* s.n. Șablon în al cărui contur, format din linii drepte sau curbe, trebuie să se cuprindă dimensiunile unui profil; contur, format din linii drepte sau curbe, care limitează dimensiunile maxime ale profilului unui obiect, ale unei construcții etc. ✦ Greutate care depășește limita maximă admisă sau pe cea normală. — Din fr. **gabarit.**

GABARÍTIC, -Ă, *gabaritici, -ce,* adj. Referitor la gabarit; de gabarit. — **Gabarit** + suf. *-ic.*

GABÉLĂ, *gabele,* s.f. Impozit care se percepea pe sare, în Franța medievală. — Din fr. **gabelle.**

GÁBIE, *gabii,* s. f. Platformă orizontală fixată în vârful unui catarg și folosită ca post de observație sau (la navele cu pânze) ca loc de unde se manevrează parâmele. — Din fr. **gabie,** it. **gabbia.**

GABIÉR, *gabieri,* s.m. Marinar care face serviciul de veghe pe gabie și care asigură, la navele cu pânze, manevrarea parâmelor, vergelelor etc. [Pr.: *-bi-er*] — Din fr. **gabier.** Cf. it. g a b b i e r e.

GABIÓN, *gabioane,* s.n. Coș de nuiele sau din plasă de sârmă umplut cu pământ, cu pietriș etc., care servește la apărarea malurilor de valuri, la construirea barajelor etc. [Pr.: *-bi-on*] — Din fr. **gabion.**

GABLÓNZ, *gablonzuri,* s.n. Cristal (**1**) special cu irizații, folosit la fabricarea unor obiecte de podoabă ieftine; *p. ext.* obiect de podoabă care are asemenea cristale. [Pr.: *gablonț*] — Din n. pr. **Gablonz.**

GABONÉZ, -Ă, *gabonezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Gabon sau este originară de acolo. **2.** Adj. care aparține Gabonului sau gabonezilor (**1**), privitor la Gabon ori la gabonezi. — Din fr. **gabonais.**

GABRIOLÉTĂ s.f. v. **cabrioletă.**

GABRÓ, *gabrouri,* s.n. Rocă eruptivă cu structură granuloasă folosită în construcții. [Scris și: *gabbro.* — Var.: **gabróu** s.n.] — Din germ. **Gabbro,** fr., it. **gabbro.**

GABRÓU s.n. v. **gabro.**

GABROVEÁN, *gabroveni,* s.m. (Înv.) Persoană care făcea și vindea cuțite. — **Gabrovo** (n. pr.) + suf. *-ean.*

GACI s.m. pl. Pantaloni largi din pânză albă, care fac parte din portul popular specific în regiunea Oașului. — Et. nec.

GADGET, *gadgeturi,* s.n. (Englezism) Obiect mic, ingenios construit, de valoare și utilitate neînsemnate. [Pr.: *gắğet*] — Din engl. **gadget.**

GÁDINĂ, *gadine,* s.f. (Pop.) Animal sălbatic; jivină, dihanie. — Din bg. **gadină.**

GADOLINÍT s.n. Mineral anhidru sau ușor hidratat conținând pământuri rare. — Din fr. **gadolinite.**

GADOLÍNIU s.n. Element chimic din grupul lantanidelor. — Din fr. **gadolinium.**

GAÉL, -I, s.m. Persoană care făcea parte din populația de origine celtică a vechii Irlande și a Scoției. — Din fr. **Gaëls.**

GAÉLICĂ s.f. Limbă indo-europeană, ramură a celtei insulare, vorbită în Marea Britanie (Scoția și Irlanda). — Din engl. **gaelic,** fr. **gaelique.**

GAFÁ, *gafez*, vb. I. Intranz. A face o gafă (**3**). — Din fr. **gaffer.**

GAFÁRE s.f. Faptul de *a gafa*. — V. **gafa.**

GÁFĂ, *gafe,* s.f. **1.** Piesă metalică în formă de cârlig, fixată pe o prăjină, folosită la acostarea unei ambarcațiuni, la îndepărtarea acesteia de mal etc. **2.** Cârlig montat la capătul unui dispozitiv de ridicat cu care se prinde sarcina. **3.** Gest, atitudine sau vorbă nepotrivită, care poate constitui o indelicatețe sau o jignire neintenționată adusă cuiva. — Din fr. **gaffe.**

GAFEUR, *gafeuri,* s.m. Gafist. [Pr.: *gafőr*] — Din fr. **gaffeur.**

GAFEUZĂ, *gafeuze,* s.f. Femeie care face gafe (**3**). [Pr.: *gafőză*] — Din fr. **gaffeuse.**

GAFÍST, -Ă, *gafiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care face gafe (**3**); (franțuzism) gafeur. — **Gafă** + suf. *-ist.*

GAG, *gaguri,* s.n. Efect comic într-un film sau într-o piesă de teatru, care rezultă dintr-o asociere surprinzătoare de situații contrastante. — Din fr., engl. **gag.**

GAGÁ adj. invar. (Fam.) Ramolit. — Din fr. **gaga.**

GAGARINÍT s.n. Mineral care conține elemente din familia pământurilor rare. — Din rus. **gagarinit.**

GAGÁT s.n. (Min.) Jais. — Din germ. **Gagat.**

GAGÍC, *gagici,* s.m. (Fam.) Amant, iubit. — Din **gagică** (derivat regresiv).

GAGÍCĂ, *gagici,* s.f. (Fam.) Amantă, iubită. [Pl. și: *gagice*] — Din țig. **gaği** „(femeie) nețigancă".

GAGÍST, -Ă, *gagiști, -ste,* s.m. și f. (Ieșit din uz) Actor angajat temporar (și cu leafă). ✦ (La m.) Muzicant angajat cu leafă într-o fanfară militară. — Din fr. **gagiste.**

GAGÍU, *gagii,* s.m. **1.** Om, persoană, tip, individ. **2.** Iubit, amant. — **Gag**[ic] + suf. *-iu.*

GAIÁC s.m. v. **guaiac.**

GAIACÓL s.n. Medicament cu acțiune antiseptică, extras din rășina de guaiac și folosit ca expectorant. — Din fr. **gaïacol.**

GAIBARÁCE s.f. pl. (Fam.) Picioare (prea lungi); gaibe, gaide. — Cf. g a i b e.

GÁIBE s.f. pl. (Fam.) Picioare (prea lungi); gaibarace, gaide. — Cf. g a i d ă.

GÁICĂ, *găici,* s.f. **1.** Bandă (lată) de stofă cusută în talie, la spatele hainelor, pentru a strânge lărgimea lor sau în scop decorativ. **2.** Fiecare dintre bentițele de stofă sau de șnur fixate în talie la unele haine, prin care se petrece cordonul, cureaua, cingătoarea. ✦ Cheotoare la o haină, făcută din șnur sau din găitan. ✦ Șiret cusut la o haină pentru a o putea agăța în cui; atârnătoare, agățătoare. — Cf. rus. g a i k a „placă de metal cu găuri pentru a lega două obiecte; piuliță".

GÁIDĂ, *gaide,* s.f. **1.** (Reg.) Cimpoi. **2.** Numele unui dans popular cu acompaniament de cimpoi. **3.** Fig. (La pl.) Picioare (prea lungi); gaibarace, gaibe. — Din bg., sb. **gajda.**

GÁIE, *găi,* s.f. Nume dat mai multor păsări răpitoare de zi, asemănătoare cu uliul, cu ciocul coroiat, cu gheare puternice și cu coada bifurcată *(Milvus).* ✧ Expr. *Se ține gaie după* (sau *de*) *cineva*, se zice despre o persoană de care nu poți scăpa. *M-a* (sau *te-a* etc.) *luat gaia* = am (sau ai etc.) pățit-o. ✦ *De-a puia-gaia* v. *puia.* — Et. nec.

GÁIȚĂ, *gaițe,* s.f. **1.** Pasăre înrudită cu corbul, de mărimea unei ciori, cu penajul brun-roșcat, cu dungi albastre și negre pe aripi, cu coada neagră, care poate imita sunetele scoase de alte păsări *(Garrulus glandarius).*✧ *Gaiță de munte* = alunar. **2.** Epitet dat unei persoane care vorbește mult și fără rost. [Pr.: *ga-i-*] — Cf. bg., sb. g a l i c a.

GÁIZE subst. pl. (Min.) Roci silicioase poroase și ușoare, constituite din granule de cuarț și din organisme silicioase. — Din fr. **gaize.**

GAJ, *gajuri,* s.n. **1.** Contract accesoriu, unilateral, constitutiv de drepturi reale, conform căruia un debitor garantează achitarea îndatoririlor sale contractuale prin remiterea unui bun mobil creditorului. **2.** Garanție formată din bunuri care fac obiectul unui gaj (**1**); amanet, zălog. ✦ Obiect depus, la unele jocuri de societate, de către cel care a făcut o greșeală și care se răscumpără prin executarea unei pedepse hazlii. ✦ Asigurare, garanție morală dată cuiva. — Din fr. **gage.**

GAL[1], *gali,* s.m. Persoană care făcea parte din populația vechii Galii. — Din lat. **Gallus.**

GAL[2], *gali,* s.m. Unitate pentru măsurarea accelerației, egală cu 1 centimetru pe secundă la pătrat. — Din fr. **gal.**

GALÁCTIC, -Ă, *galactici, -ce,* adj. Care aparține galaxiei, privitor la galaxie (în special la Calea-Lactee). — Din fr. **galactique.**

GALACTOMÉTRU, *galactometre,* s.n. (Tehn.) Lactometru. — Din fr. **galactomètre.**

GALACTORÉE s.f. (Med.) Secreție excesivă de lapte în timpul sau după încetarea alăptării. — Din fr. **galactorrhée.**

GALACTÓZĂ s.f. Substanță cu proprietăți asemănătoare glucozei, care se găsește în natură în diverse combinații, intrând și în structura unor compuși azotați din creier. — Din fr. **galactose.**

GALALÍT s.n. Masă plastică cornoasă obținută din cazeină și folosită la fabricarea unor obiecte uzuale sau a unor piese tehnice (izolante electrice). — Din fr. **galalithe.**

GALÁNT, -Ă, *galanți, -te,* adj. **1.** (Despre bărbați și manifestările lor) Curtenitor față de femei; *p. ext.* politicos, atent, plăcut, tandru. **2.** (Despre oameni) Darnic, generos. — Din fr. **galant.**

GALANTÁR, *galantare,* s.n. Vitrină a unui magazin în care sunt expuse mostre din mărfurile acestuia. — Din **galanterie** (derivat regresiv).

GALANTERÍE, *galanterii,* s.f. **1.** Atitudine plină de curtoazie, de tandrețe, de amabilitate față de femei. ✦ (La pl.) Cuvinte curtenitoare adresate unei femei. **2.** (Cu sens colectiv) Obiecte mărunte de îmbrăcăminte (mănuși, cravate, fulare etc.); magazin în care se desfac asemenea mărfuri. — Din fr. **galanterie.**

GALANTÓM, -OÁMĂ adj. v. **galanton.**

GALANTOMÍE s.f. v. **galantonie.**

GALANTÓN, -OÁNĂ, *galantoni, -oane,* adj. (Fam.; despre oameni) Darnic, generos, galant. [Var.: **galantóm, -oámă** adj.] — Din fr. **galant homme.**

GALANTONÍE s.f. (Rar) Dărnicie, generozitate. [Var.: **galantomíe** s.f.] — **Galanton** + suf. *-ie*.

GALAÓNUL s.n. art. Dans popular cu mișcare rapidă, executat numai de bărbați; melodie corespunzătoare acestui dans. — Et. nec.

GALAXÍE, *galaxii,* s.f. Ansamblu vast de stele, praf cosmic și alte obiecte cerești, având diverse forme și mărimi, menținute împreună de atracția gravitațională. — Din fr. **galaxie.**

GÁLĂ[1], *gale,* s.f. **1.** Spectacol (sau șir de spectacole) cu caracter solemn, sărbătoresc, la care participă, de obicei, persoane oficiale. *Gala filmului românesc*. ✧ Loc. adj. *De gală* = de sărbătoare, solemn. **2.** (În sintagma) *Gală de box* = competiție sportivă la care au loc mai multe meciuri de box. — Din fr. **gala.**

GÁLĂ[2], *gale,* s.f. Excrescență provocată de înțepăturile unor insecte pe frunzele stejarului sau ale altor plante. — Din fr. **galle,** lat. **galla.**

GÁLB, (**1**) *galburi,* s.n. (Arhit.) **1.** Curbură a unui capitel, a unei console etc.; *p. ext.* contur grațios al unui element de arhitectură sau de sculptură. **2.** Parte a fusului unei coloane arcuite spre exterior, pentru a evita iluzia de strangulare. [Var.: **gálbă** s.f.] — Din fr. **galbe.**

GÁLBĂ s.f. v. **galb.**

GÁLBEN, -Ă, *galbeni, -e,* adj., s.n., s.m., s.f. **1.** Adj. De culoarea aurului, a lămâii etc. *Friguri galbene* = boală contagioasă răspândită în țările tropicale, transmisă de o specie de țânțari și caracterizată prin febră și prin colorarea pielii în galben. *Rasa galbenă* = grup de popoare asiatice cu pielea de culoare galbenă-brună. ✧ Expr. (*A se face* sau *a fi) galben ca ceara* = (a deveni) foarte palid din cauza unei emoții sau a unei boli. (Substantivat, n.) *A i se face* (cuiva) *galben înaintea ochilor* = a-i veni (cuiva) amețeală, a i se face rău. ✦ (Despre fața omului sau despre alte părți ale corpului său; *p. ext.* despre oameni) Palid. ✦ (Despre părul oamenilor) Blond. ✦ (Despre părul sau culoarea cailor) Șarg. **2.** S.n. Una dintre culorile fundamentale ale spectrului solar, situată între portocaliu și verde. ✦ Substanță, colorant, pigment care are culoarea descrisă mai sus. ✧ *Galben de cadmiu* = sulfură de cadmiu folosită ca pigment galben-oranj în pictură. *Galben de crom* = pigment galben-închis folosit la vopselele de ulei. *Galben de zinc* = colorant galben-deschis folosit pentru obținerea verdelui. **3.** S.m. Nume dat mai multor monede străine de aur, de valori variabile, care au circulat și în Țările Române în Evul Mediu. **4.** S.f. (În sintagma) *Galbenă de Odobești* = soi de viță-de-vie cu boabele strugurilor galbene-verzui. [Var.: (pop.) **gálbin, -ă** adj., s.n., s.m.] — Lat. **galbinus.**

GÁLBIN, -Ă adj., s.n., s.m. v. **galben.**

GALÉNĂ s.f. Sulfură naturală de plumb, folosită ca redresor la aparatele de radio fără lămpi, la prepararea unor vopsele etc. — Din fr. **galène.**

GALÉNIC, -Ă, *galenici, -ce,* adj. (Despre unele preparate farmaceutice) Care poate fi administrat direct bolnavilor sau poate servi la prepararea unor rețete. — Din fr. **galénique.**

GALENÍSM s.n. Veche teorie medicală conform căreia bolile ar fi cauzate de ruperea echilibrului dintre umori. — Din fr. **galénisme.**

GALÉNȚI s.m. pl. Papuci (cu talpă) de lemn. — Din ngr. **galéntsa.**

GALEOPITÉC, *galeopiteci,* s.m. Mamifer insectivor din sud-estul Asiei, care poate plana *(Galeopithecus).* [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **galéopithèque.**

GALÉRĂ, *galere,* s.f. Veche navă comercială sau militară, prevăzută cu vâsle și pânze și care era mânuită de obicei de sclavi sau de condamnați la munca silnică. — Din fr. **galère.**

GALERÍE, *galerii,* s.f. **1.** Coridor subteran în formă de tunel care permite accesul minerilor la zăcământ și îngăduie executarea lucrărilor miniere. **2.** Canal subteran de comunicație care face legătura între două puncte ale unei lucrări hidrotehnice. **3.** Coridor subteran (adesea ramificat) săpat de animale pentru a le servi ca adăpost. **4.** Coridor lung (și boltit) situat în interiorul sau în afara unei clădiri, servind ca element de legătură sau ca loc de plimbare. **5.** Muzeu sau secție a unui muzeu în care sunt expuse opere de pictură și de sculptură. ✦ Serie de tablouri expuse; *p. ext.* serie de portrete descrise într-o operă (literară). **6.** Magazin în care se vând opere de artă; *p. gener.* (la pl.) magazin cu caracter universal. **7.** Balcon situat la ultimul nivel al unei săli de spectacol; (fam.) publicul de la acest balcon; *p. ext.* publicul care se manifestă zgomotos la un spectacol, la o adunare, la o întrunire etc. ✧ Expr. *A face galerie* = a manifesta zgomotos în semn de aprobare, de încurajare (în cursul unui spectacol, al unei întreceri sportive etc.). **8.** Bară de lemn sau de metal de care se atârnă perdelele. **9.** Tavă de metal care se pune în fața sobei ca să nu cadă cărbunii din sobă pe dușumea. — Din fr. **galerie.** Cf. it. g a l l e r i a, germ. G a l e r i e.

GÁLEȘ, -Ă, *galeși, -e,* adj. (Despre ochi sau privire; *p. ext.* despre oameni; adesea adverbial). **1.** Drăgăstos, duios. **2.** Melancolic, trist. [Var.: (reg.) **gáliș, -ă** adj.]. — Din bg. **kaleš.**

GALÉT[1], *galeți,* s.m. **1.** Fragment dintr-o rocă sau dintr-un mineral, șlefuit și rotunjit prin acțiunea mării, a torentelor, a ghețarilor etc. **2.** Rolă care permite o mișcare prin rostogolire. **3.** (Text.) Piesă cu care se întinde firul de mătase artificială la ieșirea din baia de filare. **4.** (Tehn.) Bobină inelară. **5.** (Tehn.) Secțiune a unui comutator rotativ. — Din fr. **galet.**

GALÉT[2] s.m. v. **galetă.**

GALÉTĂ, *galete,* s.f. Pesmet de formă paralelipipedică, pe care îl mănâncă marinarii, ostașii aflați în campanie etc. [Var.: **galét** s.m.] — Din fr. **galette.**

GÁLFĂD, -Ă, *galfezi, -de,* adj. (Reg.) Palid (din cauza unei boli). — Et. nec.

GALIÁRD, *galiarde,* s.n. (Mar.) Fiecare dintre extremitățile punții superioare a unei nave. [Pr.: *-li-ard*] — Din fr. **gaillard.**

GALIÁRDĂ, *galiarde,* s.f. Vechi dans francez cu ritm vioi. ✦ Parte dintr-o suită instrumentală care urmează după pavană. — Din fr. **gaillarde.**

GÁLIC[1] adj. (În sintagma) *Acid galic* = acid organic aromatic, astringent, extras din gogoșile de ristic și din coaja de stejar, folosit la fabricarea cernelii negre, a coloranților și a unor medicamente. — Din fr. **gallique.**

GÁLIC[2]**, -Ă,** *galici, -ce,* adj. Care aparține galilor[1], privitor la gali[1]. *Războaiele galice*. ✧ *Cocoșul galic* = emblemă (reprezentând un cocoș) care simbolizează Franța. ✦ (Substantivat, f.) Limba celtă vorbită de gali[1]. — Din lat. **Gallicus.**

GALICÁN, -Ă, *galicani, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține galicanismului, privitor la galicanism. **2.** S.m. și f. Adept al galicanismului. — Din fr. **gallican.**

GALICANÍSM s.n. Doctrină politico-religioasă care apăra libertățile organizatorice ale Bisericii catolice din Franța opusă față de papalitate. — Din fr. **gallicanisme.**

GALICIÁN, -Ă, *galicieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Galicia (nord-vestul Spaniei). **2.** Adj. Care aparține Galiciei sau galicienilor (**1**), privitor la Galicia ori la galicieni. ✦ (Substantivat, f.) Limbă indo-europeană, ramura romanică, vorbită în Galicia. [Pr.: *-si-an*] — **Galicia** (n.pr.) + suf. *-an.*

GALICÍSM, *galicisme,* s.n. Expresie sau construcție proprie limbii franceze și dificil ori imposibil de tradus în altă limbă. — Din fr. **gallicisme.**

GALIFÓRMĂ, *galiforme,* s.f. (La pl.) Ordin de păsări tericole sau arboricole; (și la sg.) pasăre din acest ordin. — Din fr. **galliforme.**

GALIMATIÁS s.n. (Livr.) Vorbire sau scriere greoaie, confuză. [Pr.: *-ti-as*. Acc. și: *galimátias.* — Var.: **galimatíe** s.f.] — Din fr. **galimatias.**

GALIMATÍE s.f. v. **galimatias.**

GALINACÉE, *galinacee,* s.f. (La pl.) Subordin de păsări al cărui tip principal este găina; (și la sg.) pasăre care face parte din acest subordin. — Din fr. **gallinacé.**

GALIÓN, *galioane,* s.n. **1.** Navă cu pânze folosită în trecut de spanioli în războí și pentru transportul mărfurilor. **2.** Ornamentație (în lemn) montată la prora unor nave cu pânze. **3.** (Tipogr.) Planșetă de metal sau de lemn pe care se așază rândurile de litere culese. [Pr.: *-li-on*] — Din ngr. **ghaleóna,** fr., it. **galion.**

GALIÓTĂ, *galiote,* s.f. Corabie ușoară, cu fundul plat și cu două catarge, folosită în trecut îndeosebi de olandezi. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **galiote.**

GÁLIȘ, -Ă adj. v. **galeș.**

GÁLIȚĂ, *galițe,* s.f. (Reg.) Pasăre de curte; orătanie. — Din bg., sb. **galica.**

GALIȚIÁN, -Ă, *galițieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Galiția (regiune istorică din nord-estul Carpaților). **2.** Adj. Care aparține Galiției sau galițienilor (**1**), care se referă la Galiția ori la galițieni. [Pr.: *-ți-an*] — **Galiția** (n.pr.) + suf. *-an.*

GÁLIU s.n. Element chimic, metal moale, ductil, de culoare cenușie, folosit la fabricarea materialelor semiconductoare și ca lichid termometric. — Din fr. **gallium.**

GÁLO- Element de compunere însemnând „galic", „francez", care servește la formarea unor substantive și adjective. — Din fr. **gallo-.**

GALOFÓB, -Ă, *galofobi, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care manifestă ostilitate față de tot ceea ce aparține sau provine de la francezi. — Din fr. **gallophobe.**

GALOFOBÍE s.f. Ostilitate față de tot ceea ce aparține sau provine de la francezi. — Din fr. **gallophobie.**

GALOMÁN, -Ă, *galomani, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care admiră fără rezerve (și adesea fără spirit critic) tot ceea ce aparține sau provine de la francezi. — Din fr. **gallomane.**

GALOMANÍE s.f. Admirație fără rezerve (și fără spirit critic) pentru tot ceea ce aparține sau provine de la francezi. — Din fr. **gallomanie.**

GALÓN[1], *galoane,* s.n. Șiret, panglică ori bandă de metal prinsă pe epoleții sau pe mânecile unei uniforme pentru a indica gradul persoanei care o poartă. ✦ Șiret de lână, de mătase sau fir cusut ca podoabă pe haine, pe pălării etc. — Din fr. **galon.**

GALÓN[2], *galoane,* s.n. **1.** Unitate de măsură pentru capacitate folosită în țările de limbă engleză și egală cu circa patru litri. **2.** (Rar) Sticlă mare în care se păstrează băuturi. [Pl. și: (m.) *galoni*] — Din fr. **gallon.**

GALONÁT, -Ă, *galonați, -te,* adj. Împodobit cu galoane**[1]**. ✦ (Substantivat, m.; ir.) Ofițer; *p. gener.* gradat**[1]**. — **Galon** + suf. *-at*. Cf. fr. g a l o n n é.

GALÓP, *galopuri,* s.n. **1.** Mersul cel mai rapid al calului, constând dintr-o succesiune de salturi. **2.** Dans foarte rapid, cu mișcări în doi timpi și cu un ritm sacadat; melodie după care se execută acest dans. — Din fr. **galop,** it. **galoppo.**

GALOPÁ, *galopez,* vb. I. Intranz. (Despre cai) A alerga în galop; (despre oameni) a călări un cal care aleargă în galop. ✦ (Despre motoare) A funcționa neuniform, cu variații mari (și bruște) ale vitezei. — Din fr. **galoper.**

GALOPÁDĂ, *galopade,* s.f. (Rar) Cursă, alergare în galop. — Din fr. **galopade.**

GALOPÁNT, -Ă, *galopanți, -te,* adj. **1.** În galop, repede. **2.** (Despre boli) Cu evoluție rapidă. — Din fr. **galopant.**

GALOPÁRE, *galopări,* s.f. Faptul de *a galopa*. — V. **galopa.**

GALOROMÁN, -Ă, *galoromani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte dintr-o populație rezultată din amestecul galilor**[1]** cu romanii, după cucerirea Galiei de către romani. **2.** Adj. Care aparține galoromanilor (**1**), privitor la galoromani. — Din fr. **Gallo-romain** (după *roman).* Cf. germ. g a l l o r o m a n i s c h.

GALOROMÁNIC, -Ă, *galoromanici, -ce,* adj. Galoroman (**2**). — **Galo-** + **romanic.**

GALÓȘ, *galoși,* s.m. Încălțăminte de cauciuc purtată peste pantofi ori peste ghete, pentru a le proteja de umezeală sau de noroi. — Din fr. **galoche.**

GALOȘÁRE, *galoșări,* s.f. Operație de îmbrăcare în piele sau în cauciuc a părții de jos a unui obiect de încălțăminte; *p. ext.* întăritură de piele sau cauciuc cu care se execută această operație. — Din **galoș.**

GALVÁNIC, -Ă, *galvanici, -ce,* adj. Care aparține galvanismului, privitor la galvanism. ✧ *Element galvanic* = pilă electrochimică. — Din fr. **galvanique.** Cf. it. g a l v a n i c o.

GALVANÍSM s.n. **1.** Acțiunea unor curenți electrici asupra organismelor și a organelor vii. **2.** Curent electric produs cu ajutorul pilelor electrochimice; curent electric continuu. — Din fr. **galvanisme.**

GALVANIZÁ, *galvanizez,* vb. I. Tranz. **1.** A acoperi o piesă metalică cu un strat subțire de zinc, prin cufundare într-o baie de zinc topit, spre a o face mai rezistentă la coroziune; *p. gener.* a acoperi o piesă metalică cu un strat subțire din alt metal, depus prin electroliză. **2.** (Fiziol.) A excita un țesut sau un organ al corpului printr-un curent electric continuu, în scopuri terapeutice sau experimentale. ✦ Fig. A însufleți, a stimula pe cineva. — Din fr. **galvaniser.**

GALVANIZÁRE, *galvanizări,* s. f. Acțiunea de *a galvaniza* și rezultatul ei. — V. **galvaniza.**

GALVANIZÁT, -Ă, *galvanizați, -te,* adj. (Despre piese metalice) Acoperit cu un strat de zinc sau, *p. gener.,* cu un strat din alt metal spre a mări rezistența piesei la coroziune. — V. **galvaniza.**

GALVANOCAUTÉR, *galvanocautere,* s.n. Instrument chirurgical pentru cauterizări, pus în funcție cu ajutorul curentului electric continuu. [Pr.: *-ca-u-*] — Din fr. **galvanocautère.**

GALVANOCAUTERIZÁRE, *galvanocauterizări,* s.f. (Med.) Cauterizare prin mijloace electrotermice. [Pr.: *-ca-u-*] — După fr. **galvanocautérisation.**

GALVANOMÉTRU, *galvanometre,* s.n. Instrument cu care se măsoară intensitatea unui curent electric continuu slab. — Din fr. **galvanomètre.**

GALVANONARCÓZĂ, *galvanonarcoze,* s.f. (Med.) Electronarcoză. — Din fr. **galvanonarcose.**

GALVANOPLÁSTIC, -Ă, *galvanoplastici, -ce,* adj. Privitor la galvanoplastie, care aparține galvanoplastiei; obținut prin galvanoplastie. — Din fr. **galvanoplastique.**

GALVANOPLASTÍE s.f. Procedeu tehnic de reproducere în relief a obiectelor, constând în acoperirea lor sau a tiparului lor cu un strat de metal depus prin electroliză. — Din fr. **galvanoplastie.**

GALVANOSCÓP, *galvanoscoape,* s.n. Instrument care indică prezența într-un circuit a unui curent electric continuu slab. — Din fr. **galvanoscope.**

GALVANOSTEGÍE s.f. Procedeu tehnic de depunere pe cale electrolitică a unui strat metalic aderent pe un obiect metalic, împotriva coroziunii sau în scop decorativ. — Din fr. **galvanostégie.**

GALVANOSTEREOTIPÍE s.f. Totalitatea procedeelor de reproducere a formelor de tipar înalt prin galvanoplastie. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **galvano-stéréotypie.**

GALVANOTÉHNICĂ s.f. Parte a metalurgiei electrice care se ocupă cu galvanoplastia și galvanostegia. — Din fr. **galvanotechnique.**

GALVANOTERAPÍE s.f. Tratament medical cu ajutorul curentului electric continuu. — Din fr. **galvanothérapie.**

GALVANOTIPÍE s.f. Procedeu tehnic de reproducere a planșelor tipografice și a gravurilor cu ajutorul unui mulaj acoperit pe cale electrolitică de un strat de cupru și apoi întărit cu un strat de staniu, nichel sau fier. — Din fr. **galvanotypie.**

GALVANOTROPÍSM, *galvanotropisme,* s.n. (Biol.) Electrotropism. — Din fr. **galvanotropisme.**

GÁMA, (1) *gama,* s.m., s.f. **1.** S.m. A treia literă a alfabetului grecesc (folosită adesea și ca simbol în matematică, fizică etc.). **2.** S.f. (Fiz.; în sintagma) *Raze* (sau *radiație) gama* = radiație emisă de corpurile radioactive, având o putere de pătrundere extrem de mare. **3.** S.f. (Fiz.) Unitate de măsură a masei egală cu o milionime de gram. — Din fr. **gamma.**

GAMAGLOBULÍNĂ, *gamaglobuline,* s.f. (Biol.) Proteină din plasma sangvină a persoanelor imune. — Din fr. **gammaglobuline.**

GÁMĂ, *game,* s.f. **1.** Succesiune melodică, ascendentă sau descendentă, care cuprinde toate sunetele unei scări muzicale, luând numele notei cu care începe. **2.** Fig. (Pict.) Serie de tonuri și de culori dispuse într-o succesiune armonioasă. **3.** Fig. Serie, grup, succesiune de obiecte, de fenomene, de situații care alcătuiesc un tot (armonios). *Gamă largă de sortimente.* — Din fr. **gamme.**

GÁMBĂ, *gambe,* s.f. (La oameni) Parte a piciorului de la genunchi până la labă; (la cai) parte a membrelor posterioare cuprinsă între încheietura genunchiului și copită. — Din lat. **gamba.**

GAMBÉT, *gambete,* s.n. Piesă metalică de legătură în unele organe ale utilajului de manevră la exploatările petroliere. — Din fr. **gambette.**

GAMBÉTĂ, *gambete,* s.f. Pălărie bărbătească din fetru tare, cu calota ovală și borurile ușor răsfrânte; melon. — Din n.pr. **Gambetta**.

GAMBIÁN, -Ă, *gambieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Gambiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Gambiei sau gambienilor (**1**), referitor la Gambia ori la gambieni. [Pr.: *-bi-an*] — **Gambia** (n.pr.) + suf. *-an.*

GAMBÍR s.m. Numele a două plante agățătoare subtropicale, din ale căror frunze se obține un extract folosit ca astringent (*Ourouparia* și *Uncaria gambir*). — Din lat. [Ourouparia și Uncaria] **gambir,** denumirea științifică a plantelor.

GAMBÍT, *gambituri,* s.n. Sacrificare a unui pion alb sau a altei piese la începutul unei partide de șah pentru obținerea unui avantaj în atac. — Din fr. **gambit.**

GAMÉLĂ, *gamele,* s. f. Vas metalic adânc în care soldații aflați în campanie, la aplicații etc. își primesc porția de mâncare. — Din fr. **gamelle.**

GAMÉT, *gameți,* s.m. Denumire generică pentru celulele sexuale ale animalelor și plantelor. — Din fr. **gamète.**

GAMETÁNGIU, *gametangii,* s.m. (Bot.) Structură vegetală în care sunt produși gameți. — Cf. fr. g a m é t a n g e.

GAMETOFÍT, *gametofiți,* s.m. Una dintre cele două generații din ciclul de dezvoltare a plantelor sexuate. — Din fr. **gamétophyte.**

GAMETOGENÉZĂ, *gametogeneze,* s.f. (Biol.) Proces de formare a gameților. — Din fr. **gamétogenèse.**

GAMOPETÁL, -Ă, *gamopetali, -e,* adj. (Despre corola unor flori, *p. ext.* despre flori) Cu petalele unite; (despre plante) care are florile cu petalele unite. ✦ (Substantivat, f.) Plantă sau floare cu petalele unite. — Din fr. **gamopétale.**

GAMOSEPÁL, -Ă, *gamosepali, -e,* adj. (Despre caliciul unor flori, *p. ext.* despre flori) Cu sepalele unite; (despre plante) care are florile cu sepalele unite. ✦ (Substantivat, f.) Plantă sau floare cu sepalele unite. — Din fr. **gamosépale.**

GANÁȘ s.n. v. **ganașă.**

GANÁȘĂ, *ganașe,* s.f. (Zool.) Fiecare dintre cele două ramuri ale mandibulei la animale. [Var.: **ganáș** s.n.] — Din fr. **ganache.**

GÁNG, *ganguri,* s.n. Loc de trecere aflat sub o construcție, sub boltitura unei case. ✦ Coridor, galerie, culoar. — Din germ. **Gang.**

GÁNGĂ, *gange,* s.f. Materie minerală (inutilizabilă) conținută sau legată strâns de minereurile metalice sau nemetalice utile. — Din fr. **gangue.**

GANGLIÓN, *galglioni,* s.m. Formație anatomică de formă sferică sau alungită, alcătuită dintr-o masă de celule și situată pe traiectul unui nerv sau al unui vas limfatic; momiță**[1]**. [Pr.: *-gli-on*] — Din fr. **ganglion.**

GANGLIONÁR, -Ă, *ganglionari, -e,* adj. Care aparține ganglionilor, privitor la ganglioni; cu ganglioni. [Pr.: *-gli-o-*] — Din fr. **ganglionnaire.**

GANGLIOPLÉGIC, -Ă, *ganglioplegici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care împiedică temporar transmiterea influxului nervos prin ganglionii vegetativi superiori și periferici, utilizat în preanestezie și în tratamentul tensiunii arteriale.

GANGRENÁ vb. I v. **cangrena.**

GANGRENÁRE s.f. v. **cangrenare.**

GANGRENÁT, -Ă adj. v. **cangrenat.**

GANGRÉNĂ s.f. v. **cangrenă.**

GANGRENÓS, -OÁSĂ adj. v. **cangrenos.**

GÁNGSTER, *gangsteri,* s.m. Membru al unei bande de răufăcători; *p. gener.* bandit, răufăcător. — Din fr., engl. **gangster.**

GANGSTERÉSC, -Ă, *gangsterești,* adj. De gangster. — **Gangster** + suf. *-esc.*

GANGSTERÍSM s.n. Faptă, comportare de gangster; banditism organizat sau escrocherie în stil mare; *p. gener.* hoție, tâlhărie. — Din fr. **gangstérisme.**

GÁNGUR s.m. v. **grangur.**

GANOÍD, *ganoizi,* s.m. (La pl.) Ordin de pești cu scheletul parțial cartilaginos, cu pielea fără solzi sau acoperită de discuri osoase, cu coada împărțită în două părți inegale; (și la sg.) pește din acest ordin. — Din fr. **ganoïde.**

GAOLEÁN, *gaoleani,* s.m. Plantă furajeră din familia gramineelor, asemănătoare cu porumbul, cu semințe bogate în proteine și grăsimi *(Sorghum chinense).* [Pr.: *ga-o-le-*] — Din rus. **gaolean, fr. gaolian.**

GARÁ, *garez,* vb. I. Tranz. A pune la adăpost într-un garaj, într-un depou etc. un autovehicul, un tramvai etc. ✦ A manevra un tren, o locomotivă etc. pe o linie de garaj. — Din fr. **garer.**

GARÁFĂ s.f. v. **carafă.**

GARAGÁȚĂ s.f. v. **caragață.**

GARÁJ, *garaje,* s.n. **1.** Clădire sau încăpere (special amenajată) pentru adăpostirea (și întreținerea ori repararea) autovehiculelor. **2.** (În sintagma) *Linie de garaj* = linie ferată pe care sunt dirijate vagoanele când trebuie să staționeze mai multă vreme într-o gară sau care face legătura între locul de încărcare și descărcare a vagoanelor și liniile pe care circulă efectiv trenurile. — Din fr. **garage.**

GARAJÍST, *garajiști,* s.m. Lucrător într-un garaj, care se ocupă cu întreținerea și repararea automobilelor. — Din fr. **garagiste.**

GARÁNT, -Ă, *garanți, -te,* s.m. și f. Persoană sau instituție care garantează cu averea sa pentru cineva sau ceva. — Din fr. **garant.**

GARANTÁ, *garantez,* vb. I. Tranz. și intranz. A da cuiva siguranța că va avea ceva; a asigura (cuiva ceva); a răspunde de valoarea, de calitatea unui obiect. ✦ A se angaja să mențină în stare de bună funcționare, pe o durată determinată, un aparat, un mecanism etc. vândut. ✦ A răspunde pentru faptele sau pentru comportarea altuia, a da asigurări că… ✦ Intranz. A-și lua răspunderea cu averea sa că datoria făcută de altul va fi achitată conform obligațiilor stabilite. — Din fr. **garantir.**

GARANTÁRE s.f. Faptul de *a garanta*. — V. **garanta.**

GARANTÁT, -Ă, *garantați, -te,* adj. (Despre mărfuri) A cărui valoare, calitate, funcționare etc. sunt asigurate de acela care a vândut marfa. ✦ (Adverbial; fam.) Sigur, neîndoielnic. — V. **garanta.**

GARÁNȚĂ, *garanțe,* s.f. (Bot. ; rar) Roibă. — Din fr. **garance.**

GARANȚÍE, *garanții,* s.f. Obligație în virtutea căreia o persoană sau o instituție răspunde de ceva; mijloc legal prin care se asigură executarea unei obligații (materiale); (concr.) ceea ce servește drept asigurare că o obligație luată va fi ținută. ✧ Loc. vb. *A lua pe garanție* = a garanta. ✧ Expr. *Pe garanția cuiva* = pe răspunderea cuiva. *A da garanție* = a da asigurări că un lucru va fi îndeplinit. *A prezenta garanție de…* = a se prezenta astfel încât să trezească încrederea, să ofere siguranță. — Din fr. **garantie,** it. **garanzia.**

GARANȚÍNĂ s.f. Materie colorantă roșie, extrasă din rădăcinile garanței. — Din fr. **garancine.**

GARÁRE s.f. Acțiunea de *a gara.* — V. **gara.**

GÁRĂ, *gări,* s.f. Ansamblu de construcții, instalații, amenajări etc. situat pe o linie ferată, unde opresc trenurile pentru urcarea și coborârea călătorilor și pentru încărcarea și descărcarea mărfurilor. ✧ *Gară maritimă* (sau *fluvială)* = ansamblu de construcții, instalații, amenajări etc. situat pe cheiul unui port maritim (sau fluvial), destinat îmbarcării și debarcării călătorilor și a bagajelor. — Din fr. **gare.**

GARD, *garduri,* s.n. **1.** Construcție de lemn, de metal, de zidărie etc. care împrejmuiește o curte, un teren, o grădină etc. ✧ *Gard viu* = plantație deasă de arbuști, de forma unui gard (**1**), care servește la împrejmuirea unui loc sau ca element decorativ. ✧ Expr. *A nimeri* (sau *a da) (ca Ieremia) cu oiștea-n gard* = a spune un lucru nepotrivit, a face o gafă, o prostie. *A lega* (pe cineva) *la gard* = a prosti, a păcăli (pe cineva). *A sări peste garduri* = a avea o comportare imorală, a umbla după aventuri amoroase. *A sări peste* (sau *dincolo de) gard* = a depăși limita admisă (prin atitudinea, faptele sale). *A lega* (ceva) *la* (sau *de) gard* = a abandona, a renunța (la ceva). **2.** Împletitură de nuiele, de trestie etc. cu care se face un baraj de-a curmezișul unei ape curgătoare pentru prinderea peștelui. **3.** (Sport) Fiecare dintre obstacolele în formă de gard (**1**) de la unele probe atletice de alergări; (la pl.) probă atletică în care se folosesc aceste obstacole. — Cf. alb. g a r d h, sl. g r a d ŭ.

GÁRDĂ, *gărzi,* s.f. **1.** Pază, supraveghere efectuată într-o unitate militară, într-o instituție civilă etc.; (concr.) persoană sau grup de persoane care asigură această pază. ✧ *Gardă de onoare* = **a)** subunitate militară care prezintă onorurile unei persoane oficiale; **b)** pază simbolică instituită în semn de respect la ocazii solemne; grup de persoane care fac această pază. *Gardă personală* = grup de persoane însărcinat cu paza vieții unui demnitar. (În trecut) *Gardă civică* (sau *națională)* = unitate compusă din voluntari, care asigura paza și liniștea într-un oraș. ✧ Loc. adj. *De gardă* = **a)** care este însărcinat cu paza, cu supravegherea, cu îngrijirea. *Soldat, medic de gardă;* **b)** care este de serviciu, deschis în afara orelor de funcționare obișnuite. *Farmacie de gardă*. ✦ Poziție a brațelor și a corpului luată de un boxer, de un luptător etc. pentru a para loviturile adversarului sau pentru a ataca. ✧ Expr. *A se pune în gardă* = **a)** (la scrimă) a lua poziția de apărare sau de atac; **b)** a-și lua toate măsurile de precauție spre a nu fi surprins de un lucru neplăcut. (La jocul de șah) *Gardă* sau (rar) *gardă la regină* = avertisment dat partenerului că regina este amenințată. *Garda veche* (sau *vechea gardă)* = cei care au participat în trecut la o acțiune socială, politică etc. **2.** Apărătoare metalică montată între mânerul și lama unei săbii, unei spade etc. ✧ *Garda trăgaciului* = piesă de protecție a trăgaciului la armele de foc. — Din fr. **garde.**

GARDÉNIE, *gardenii,* s.f. Gen de plante lemnoase tropicale și subtropicale, cu frunze verzi persistente, cu flori mari, albe, cu miros plăcut, care se cultivă și la noi ca plantă decorativă *(Gardenia).* — Din fr. **gardénia.**

GÁRDEN-PÁRTY, *garden-party-uri,* s.n. Petrecere, recepție mondenă organizată în aer liber, în special în parcuri. [Pr.: *gardăn parti*] — Din engl. **garden party.**

GARDERÓB s.n. v. **garderobă.**

GARDERÓBĂ, *garderobe,* s.f. **1.** (Înv.; în forma *garderob*) Loc special amenajat în sălile de spectacole, în localurile publice etc., unde se pot lăsa în păstrare paltoanele, pălăriile etc. **2.** S.f. Totalitatea costumelor păstrate în depozitul unui teatru. **3**. S.f. Întreaga îmbrăcăminte pe care o posedă cineva. **4.** S.n. Dulap în care se păstrează haine, obiecte de îmbrăcăminte, lenjerie etc. [Var.: (înv.) **garderób** (pl. *garderoburi*) s.n.] — Din fr. **garde-robe.**

GARDEROBIÉR, -Ă, *garderobieri, -e,* s.m. și f. Persoană care are în grijă o garderobă publică sau garderoba unui teatru. [Pr.: *-bi-er*] — **Garderob(ă)** + suf. *-ier*.

GARDIÁN, *gardieni,* s.m. Persoană însărcinată cu paza sau cu supravegherea unui local, a unei instituții, a unui oraș etc.; paznic, strajă. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **gardien.**

GÁRDINĂ, *gardini,* s.f. **1.** Șănțuleț făcut la capetele din interior ale doagelor unui butoi, în care se fixează fundul sau capacul. ✦ Porțiunea de doagă dintre capătul de sus și șănțulețul în care se fixează fundul. **2.** (Rar) Borul pălăriei. — Cf. germ. G a r g e l.

GARDÍST, *gardiști,* s.m. (În trecut) **1.** Agent de poliție care făcea de pază pe străzile unui oraș; sergent de stradă. **2.** Legionar. [Var.: (**1**) **vardíst** s.m.] — **Gardă** + suf. *-ist.*

GARF, *garfuri,* s.n. Bucată de carne de porc din porțiunea primelor vertebre. — Et. nec.

GARGÁRĂ, *gargare,* s.f. **1.** Clătire a gurii și a gâtului cu un lichid dezinfectant; gargariseală; (concr.) lichid dezinfectant folosit în acest scop. **2.** Fig. (Peior.) Relatare nedeslușită sau fără șir, fără logică, lipsită de conținut. — Din ngr. **gharghára.**

GARGARISEÁLĂ, *gargariseli,* s.f. Gargară. — **Gargarisi** + suf. *-eală*.

GARGARISÍ, *gargarisesc,* vb. IV. Refl. A face gargară. ✦ Tranz. și refl. Fig. (Peior.) A vorbi nedeslușit sau fără șir, fără logică. — Din ngr. **ghargharízo.**

GARGARÍSM, *gargarisme,* s.n. Medicament lichid folosit pentru gargară. — Din fr. **gargarisme.**

GARGÚI, *garguie,* s.n. Jgheab sau burlan scurt pentru scurgerea apei de ploaie, de obicei bogat ornamentat. — Din fr. **gargouille.**

GARGÚSĂ, *garguse,* s.f. (Mil.) Săculeț de pânză cu încărcătura de praf de pușcă folosită la tunurile de calibru mare. — Din fr. **gargousse.**

GARLÍN, *garline,* s.n. (Mar.) Parâmă sau cablu de sârmă, folosite pentru manevrare în port. — Cf. fr. g r e l i n.

GÁRMOND s. n. Corp de literă de tipar egal cu 10 puncte tipografice. — Din germ. **Garmond.**

GARNÉTĂ, *garnete,* s.f. (Text.) Mașină de destrămat deșeurile de fire de lână cardată. — Din engl. **garnett.**

GARNIERÍT s.n. Silicat hidratat natural de nichel, de culoare verde-albăstruie. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **garniérite.**

GARNISÁJ s.n. Strat de material așezat pe suprafața unui obiect, a unei construcții etc. pentru a le proteja. ✦ Strat de mărăcini, de nuiele sau de alt material pus pe fundul sau pe pereții șanțurilor de scurgere a unui torent pentru a împiedica eroziunile. — Din fr. **garnissage.**

GARNISÍ, *garnisesc,* vb. IV. Tranz. A completa un lucru cu accesorii sau podoabe; a împodobi, a orna. — După fr. **garnir.**

GARNISÍRE s.f. Acțiunea de *a garnisi* și rezultatul ei. — V. **garnisi.**

GARNITÚRĂ, *garnituri,* s.f. **1.** Accesoriu folosit pentru a împodobi sau a completa un lucru. ✦ Adaos de legume, salată etc., care se servește la friptură. **2.** Piesă sau ansamblu de piese demontabile care completează, întăresc sau protejează o piesă, micșorându-i uzura; piesă care asigură îmbinarea perfectă a două elemente prin care circulă un fluid. **3.** Grup de mai multe lucruri de același gen care împreună formează un ansamblu unitar. ✦ Totalitatea uneltelor, sculelor, pieselor etc. de același fel folosite într-un atelier sau într-o exploatare. ✦ Totalitatea pieselor de același gen ale unei mașini. ✧ *Garnitură de litere* = serie de litere și de semne cu caractere tipografice identice, cuprinzând toate corpurile caracterului respectiv. ✦ Ansamblu format din locomotiva și vagoanele unui tren. **4.** Totalitatea jucătorilor care alcătuiesc o echipă sportivă; formație. — Din fr. **garniture.**

GÁRNIȚĂ, *garnițe,* s.f. Vas de metal cu care se transportă lapte și alte lichide. — Din sb. **grnac,** pol. **garniec,** rus. **garnec.**

GARNIZOÁNĂ, *garnizoane,* s.f. **1.** Unitate sau ansamblu de unități și de instituții militare stabilite într-o localitate sau (în timp de război) într-un loc întărit pentru a-l apăra; *p. ext.* localitate în care sunt stabilite aceste unități și instituții. **2.** Conducere a unei garnizoane (**1**). — Din fr. **garnison.**

GAROÁFĂ, *garoafe,* s.f. Plantă erbacee ornamentală cu frunze opuse și liniare, cu flori de culori diverse și cu miros specific, plăcut *(Dianthus caryophyllus).* ✧ Compuse: *garoafă-de-câmp* (sau *sălbatică)* = garofiță (**2**); *garoafă-de-munte* = plantă cu frunze lanceolate, cu flori plăcut mirositoare, albe sau roz, cu peri purpurii *(Dianthus superbus).* — Din ngr. **gharúfalo.**

GAROFÍȚĂ, *garofițe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *garoafă.* **2.** Plantă erbacee cu frunze lanceolate și flori purpurii; garoafă-de-câmp *(Dianthus carthusianorum).* **3.** Plantă erbacee ornamentală cu tulpina ramificată, cu flori mari, roșii, albe sau pestrițe *(Dianthus chinensis).* **4.** (În compusele) *Garofiță-de-munte* = plantă erbacee cu flori mari, purpurii *(Dianthus compactus); garofița-Pietrei-Craiului* = plantă erbacee a cărei tulpină de 10–20 cm poartă o singură floare purpurie brăzdată radial de dungi mai închise *(Dianthus callizorus).* — **Garoafă** + suf.*-iță.*

GARÓU, *garouri,* s.n. Bandă sau tub, de obicei din cauciuc, care servește la întreruperea temporară a circulației sângelui într-o regiune a corpului (mai ales la braț), pentru a preveni sau a înlătura o hemoragie. — Din fr. **garrot.**

GARSÓN, *garsoni,* s.m. (Ieșit din uz) Bărbat sau tânăr care servea într-un restaurant. — Din fr. **garçon.**

GARSONIÉRĂ, *garsoniere,* s.f. Locuință într-o clădire mai mare, compusă de obicei dintr-o singură cameră și baie, uneori și bucătărie. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **garçonnière.**

GASTEROPÓD, *gasteropode,* s.n. (La pl.) Clasă de moluște cu trupul adăpostit într-o cochilie, care se mișcă cu ajutorul unui picior cărnos, situat sub pântece; (și la sg.) animal care face parte din această clasă. [Var.: **gastropód** s.n.] — Din fr. **gastéropodes, gastropodes.**

GASTRALGÍE, *gastralgii,* s.f. Durere de stomac (de natură nervoasă). — Din fr. **gastralgie.**

GASTRECTOMÍE, *gastrectomii,* s.f. (Med.) Rezecție a stomacului. — Din fr. **gastrectomie.**

GÁSTRIC, -Ă, *gastrici, -ce,* adj. Care aparține stomacului, privitor la stomac. ✧ *Suc gastric* = suc secretat de glandele stomacale, cu ajutorul căruia se face digestia. — Din fr. **gastrique.**

GASTRÍNĂ, *gastrine,* s.f. (Biochim.) Substanță secretată de mucoasa gastrică din regiunea pilorică. — Din fr. **gastrine.**

GASTRÍTĂ, *gastrite,* s.f. Boală care constă în inflamația mucoasei stomacului și care se manifestă prin dureri abdominale, balonări, grețuri, vărsături etc. — Din fr. **gastrite.**

GASTROENTERÍTĂ, *gastroenterite,* s. f. Boală care constă în inflamația simultană a mucoasei stomacului și a intestinelor și care se manifestă prin diaree, dureri abdominale etc. [Pr.: *-tro-en-*] — Din fr. **gastro-entérite.**

GASTROENTEROLÓG, -Ă, *gastroenterologi, -ge,* s. m. și f. (Rar la f.) Specialist în gastroenterologie. [Pr.: *-tro-en-*] — Din fr. **gastro-entérologue.**

GASTROENTEROLOGÍE s.f. Ramură a medicinii care studiază fiziologia și patologia tubului digestiv. [Pr.: *-tro-en-*] — Din fr. **gastro-entérologie.**

GASTROINTESTINÁL, -Ă, *gastrointestinali, -e,* adj. Care ține de stomac și de intestine, privitor la stomac și la intestine. [Pr.: *-tro-in-*] — Din fr. **gastro-intestinal.**

GASTRONÓM, -OÁMĂ, *gastronomi, -oame,* s.m. și f. (Rar la f.) Persoană căreia îi place mâncarea aleasă și care știe s-o aprecieze. — Din fr. **gastronome.**

GASTRONÓMIC, -Ă, *gastronomici, -ce,* adj. Care aparține gastronomului sau gastronomiei, privitor la gastronom sau la gastronomie. — Din fr. **gastronomique.**

GASTRONOMÍE s. f. Arta de a prepara mâncăruri alese sau însușirea de a le aprecia calitatea, gustul. — Din fr. **gastronomie.**

GASTROPÓD s.n. v. **gasteropod.**

GASTROSCÓP, *gastroscoape,* s. n. Aparat medical care servește la gastroscopie. — Din fr. **gastroscope.**

GASTROSCOPÍE, *gastroscopii,* s. f. Examen vizual al interiorului stomacului cu ajutorul gastroscopului (introdus în stomac prin esofag). — Din fr. **gastroscopie.**

GASTROTOMÍE, *gastrotomii,* s.f. Operație chirurgicală care constă în deschiderea stomacului. — Din fr. **gastrotomie.**

GASTRULÁȚIE s.f. (Biol.) Proces de transformare a blastulei în gastrulă. — Din fr. **gastrulation.**

GASTRÚLĂ s. f. (Biol.) Stadiu în dezvoltarea embrionului la animalele pluricelulare. — Din fr. **gastrula.**

GÁȘĂ, *gașe,* s. f. (Mar.) Ochi de dimensiuni mari, executat la capătul unei parâme. — Din fr. **gâche.**

GÁȘCĂ, *găști,* s. f. (Fam.) Grup restrâns de oameni, uniți între ei prin preocupări, mai ales în vederea săvârșirii unor acțiuni reprobabile; grup de oameni care se află la periferia societății. ✧ Expr. *A* (*se*) *sparge gașca* = a (se) risipi, a (se) destrăma o cârdășie, o clică. — Et. nec.

GÁȘPER, *gașperi,* s. m. (Fam.) Țigan. — Din n. pr. **Gașper** *(= Gaspar).*

GÁȘPERIȚĂ, *gașperițe,* s. f. (Fam.) Țigancă. — **Gașper** + suf. *-iță.*

GAT, *gaturi,* s. n. (Reg.) Zăgaz de pietre ridicat de-a curmezișul unei ape curgătoare (prin care se închide calea peștilor). — Din magh. **gát.**

GÁTA adj. invar. (Adesea adverbial) **1.** (Despre lucruri) A cărui confecționare, construire, realizare s-a îndeplinit; isprăvit, terminat, sfârșit. ✧ *Haine (de) gata* = haine confecționate care se pot cumpăra direct din magazin. ✧ Loc. adv. *(Pe) de (-a) gata* = fără să muncească, pe nemuncite, din munca altuia. ✧ Expr. *A da gata* = **a)** a isprăvi, a lichida ceva; **b)** a chinui, a distruge pe cineva; **c)** a zăpăci, a ului pe cineva. *A veni* (sau *a sosi) la de-a gata* = a profita de ceva făcut de altul. ✦ Care a luat ființă, a căpătat existență. ✦ (Cu valoare de adverb sau de interjecție) Ajunge! destul! **2.** Care a făcut toate pregătirile pentru ceva; pregătit. ✦ Dispus să... , în stare să... **3.** Care este aproape să ..., pe punctul de a ... — Cf. alb. g a t .

GÁTER, *gatere,* s.n. Fierăstrău mecanic; joagăr. — Din germ. **Gatter.**

GATERÍST, *gateriști,* s.m. Muncitor care lucrează la gatere. — **Gater** + suf.*-ist.*

GAUCHO, *gaucho,* s.m. Păzitor de vite în pampasul argentinian. [Pr.: *gáu-čo*] — Cuv. sp.

GÁULEITER, *gauleiteri,* s.m. Conducător al unui district din Germania nazistă sau al unui teritoriu ocupat de Germania nazistă. [Pr.: *-lai-tăr*] — Din germ. **Gauleiter.**

GAULLISM s.n. Doctrină politică a generalului francez Charles de Gaulle; regim (politic) bazat pe această doctrină. [Pr.: *golism*] — Din fr. **gaullisme.**

GAULLÍST, -Ă, *gaulliști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al gaullismului. [Pr.: *golist*] — Din fr. **gaulliste.**

GÁURĂ, *găuri,* s.f. Scobitură, adâncitură, spărtură ivită de la sine sau anume făcută într-un corp, într-un material, în pământ etc.; cavitate, bortă. ✧ *Gaura cheii* = orificiu prin care se bagă cheia în broască. ✧ Expr. *Gaură de șarpe* = loc ferit care servește cuiva ca ascunzătoare. (Pop.) *Doar nu s-o face gaură-n cer* = nu va fi o pagubă prea mare. (Astron.) *Gaură neagră* = relicvă de dimensiuni reduse a unei stele masive, formată prin prăbușire gravitațională, caracterizată prin densitate foarte mare și forță de atracție uriașă și absorbantă. [Pr.: *ga-u-*] — Lat. ***avula** *(< cavus).*

GAUSS, *gauși,* s.m. Unitate de măsură a inducției magnetice în sistemul electromagnetic C.G.S. (centimetru, gram, secundă). — Din fr. **gauss.**

GAVÁJ, *gavaje,* s.n. (Med.) Hrănire cu ajutorul sondei gastrice. — Din fr. **gavage.**

GAVANÓS, *gavanoase,* s.n. (Reg.) Borcan (pentru dulceață); vas de lut smălțuit; oală (pentru vin). — Din tc. **kavanoz.**

GAVANOȘÉL s.n. v. **găvănoșel.**

GAVÓTĂ, *gavote,* s.f. Vechi dans francez în doi timpi, cu mișcare moderată; melodie după care se execută acest dans. ✦ Parte dintr-o suită instrumentală care folosește ca model această melodie. — Din fr. **gavotte.**

GAY, *gay,* s.m. Homosexual. [Pr.: *gheĭ*] — Din engl., fr. **gay.**

GAZ[1] s.n. Țesătură foarte subțire. — Din fr. **gaze.**

GAZ[2], *gaze,* s.n. **1.** Nume generic dat corpurilor fluide cu densitate redusă, incolore, ușor deformabile și expansibile, care, din cauza coeziunii moleculare slabe, nu au o formă proprie stabilă și tind să ocupe întregul volum pe care îl au la dispoziție. ✧ *Gaz perfect* (sau *ideal)* = gaz (ipotetic) extrem de rarefiat, la care produsul dintre presiune și volum rămâne constant la orice temperatură. *Gaz aerian* (sau *de iluminat)* = gaz combustibil obținut prin distilarea huilei la temperaturi înalte. *Gaz lichefiat* = amestec de gaze combustibile ușor lichefiabile, obținut prin extragerea directă din gaze de sondă sau prin distilare din unele produse petroliere, păstrat în stare lichidă în butelii. *Gaz nobil* = fiecare dintre elementele chimice situate în grupa a opta principală a sistemului periodic al elementelor, inclusiv heliu, caracterizate prin inerția lor chimică. *Gaz solid* = combinație solidă de molecule de gaz metan și de apă, care se găsește în special în zonele unde pământul este înghețat până la mari adâncimi. *Gaze naturale* = gaze combustibile care emană din pământ. **2.** (La pl.) Nume dat unor substanțe gazoase toxice sau asfixiante folosite în război. **3.** (La pl.) Emanații gazoase ale stomacului sau ale intestinelor. **4.** Petrol lampant. ✧ Expr. (Fam.) *Doar n-am băut gaz,* se spune ca răspuns negativ la o propunere nepotrivită; nici nu mă gândesc! *A arde gaz* (sau *gazul) degeaba* = a nu face nimic, a pierde vremea de pomană. — Din fr. **gaz.**

GAZÁ, *gazez,* vb. I. Tranz. **1.** A expune un spațiu limitat acțiunii unor gaze toxice pentru distrugerea anumitor organisme vii dăunătoare (paraziți, șoareci, insecte). **2.** A lansa gaze toxice într-o zonă în timp de război pentru a distruge în masă; a expune o persoană sau un grup de persoane acțiunii gazelor toxice într-o încăpere închisă pentru a le ucide. — Din fr. **gazer.**

GAZÁRE, *gazări,* s. f. Acțiunea de *a gaza* și rezultatul ei. — V. **gaza.**

GAZÁT, -Ă, *gazați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Intoxicat, asfixiat cu gaze. — V. **gaza.** Cf. fr. g a z é .

GAZBETÓN s.n. Beton poros, folosit ca izolant termic. — Din germ. **Gasbeton.**

GÁZDĂ, *gazde,* s. f. **1.** Persoană care primește pe cineva la sine (dându-i adăpost); cel care ține pe cineva la sine în schimbul unei chirii (și cu întreținere plătită); stăpânul unei case în raport cu oaspeții săi, amfitrion. ✦ Organism pe care (sau în care) trăiește un animal parazit aflat în stare larvară sau adultă. **2.** Locuință ocupată de cineva în calitate de oaspete sau de chiriaș. **3.** (Reg.) Țăran bogat; chiabur, bogătan. ✧ Loc. adj. *De gazdă (mare)* = din oameni bogați. — Din magh. **gazda.**

GAZEIFICÁ vb. I v. **gazifica.**

GAZEIFICÁRE s. f. v. **gazificare.**

GAZÉL, *gazeluri,* s. n. Poezie (orientală) cu formă fixă alcătuită din distihuri și care de obicei cântă dragostea și vinul. — Din fr. **ghazel.**

GAZÉLĂ, *gazele,* s. f. Nume dat mai multor genuri de mamifere rumegătoare din familia antilopei, cu corpul suplu, cu picioarele lungi, cu coarne în formă de liră și cu ochii mari, care trăiesc în stepele și deșerturile africane și asiatice; animal care face parte din unul dintre aceste genuri. — Din fr. **gazelle.**

GAZETÁR, -Ă, *gazetari, -e,* s. m. și f. Persoană care lucrează în redacția unei gazete, care scrie ca profesionist articole într-o gazetă; ziarist, jurnalist. — **Gazetă** + suf.*-ar*.

GAZÉTĂ, *gazete,* s. f. Publicație periodică având, de obicei, apariție zilnică, care conține știri, informații politice, sociale, culturale etc. (de actualitate); ziar, jurnal. ✧ (Ieșit din uz) *Gazetă de perete* = panou, vitrină etc., plasate de obicei în cadrul unei întreprinderi, instituții sau organizații, unde se afișau articole (și desene, fotografii) referitoare la activitatea unității respective sau la probleme generale. — Din fr. **gazette,** it. **gazzetta.**

GAZETĂRÁȘ, *gazetărași,* s. m. (Depr.) Diminutiv al lui *gazetar;* gazetar neînsemnat, fără experiență, fără valoare. — **Gazetar** + suf.*-aș*.

GAZETĂRÉSC, -EÁSCĂ, *gazetărești,* adj. Care aparține gazetăriei sau gazetarului, privitor la gazetărie sau la gazetar, specific gazetăriei sau gazetarului; jurnalistic, ziaristic. — **Gazetar** + suf. *-esc*.

GAZETĂRÍE s. f. Profesiunea de gazetar; domeniu de activitate al gazetarului; ziaristică, jurnalistică. — **Gazetar** + suf. *-ie*.

GAZIFÉR, -Ă, *gaziferi, -e,* adj. (Despre zăcăminte) Care conține gaz[2]. — Din fr. **gazifère.**

GAZIFICÁ, *gazífic,* vb. I. Tranz. **1.** A transforma un combustibil solid sau lichid într-un combustibil gazos cu o compoziție chimică diferită de aceea a substanței din care provine. **2.** A dispersa un lichid în masa unui gaz[2] (pentru a extrage țițeiul prin erupție). [Var.: **gazeificá** vb. I] — **Gaz[2]** + suf. *-ifica* (după fr. *gazéifier)*.

GAZIFICÁRE, *gazificări,* s. f. Acțiunea de *a gazifica* și rezultatul ei. [Var.: **gazeificáre** s.f.] — V. **gazifica.**

GAZOANALIZATÓR, *gazoanalizatoare,* s. n. (Tehn.) Aparat pentru analiza gazelor. [Pr.: *-zo-a-*] — **Gaz** + **analizator.**

GAZODÚCT, *gazoducte,* s. n. Conductă pentru transportul gazelor la distanțe (mari). — Din fr. **gazoduc** (după *apeduct).*

GAZOGÉN, *gazogene,* s. n. Aparat sau instalație folosită pentru transformarea unui combustibil solid în gaz[2] combustibil. — Din fr. **gazogène.**

GAZOLÍNĂ s. f. Produs lichid combustibil, obținut prin lichefierea gazului[2] de sondă. — Din fr. **gazoline.**

GAZOMÉTRU, *gazometre,* s. n. **1.** Aparat cu care se măsoară cantitatea de gaz[2] care trece printr-o conductă. **2.** Rezervor în care se înmagazinează gazul[2] de iluminat produs de o uzină, pentru a fi distribuit consumatorilor. — Din fr. **gazomètre.**

GAZÓN s. n. Iarbă care se udă și se cosește des pentru a fi menținută scurtă, deasă și mereu verde; suprafață de teren pe care se află asemenea iarbă (mai ales pentru unele competiții sportive). — Din fr. **gazon.**

GAZONÁ, *gazonez,* vb. I. Tranz. A acoperi un teren cu gazon. — Din fr. **gazonner.**

GAZONÁRE, *gazonări,* s. f. Acțiunea de *a gazona* și rezultatul ei. — V. **gazona.**

GAZONÁT, -Ă, *gazonați, -te,* adj. (Despre locuri, terenuri) Acoperit cu gazon. — V. **gazona.**

GAZÓRNIȚĂ, *gazornițe,* s. f. **1.** Lampă primitivă de petrol. **2.** Bidon pentru păstrat petrolul. — Din **gaz[2]** (după *păcorniță*).

GAZÓS, -OÁSĂ, *gazoși, -oase,* adj. Care are structura gazului[2], care este format din gaz[2]. ✦ (Despre lichide) care conține dizolvat, sub presiune, un anumit gaz[2]. — Din fr. **gazeux.**

GAZOSCÓP, *gazoscoape,* s. n. Aparat pentru detectarea prezenței gazelor inflamabile în galeriile subterane din mine. — Din fr. **gazoscope.**

GAZOTRÓN, *gazotroane*, s. n. Tub electronic cu gaz, cu descărcare în arc, folosit ca diodă redresoare pentru tensiuni mari. — Din rus. **gazotron.**

GĂBJÍ, *găbjesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) A prinde pe cineva care a fugit, care s-a ascuns; a pune mâna pe cineva; a înhăța, a găbui. ✦ A fura. — Cf. g ă b u i.

GĂBJÍRE, *găbjiri*, s. f. (Pop.) Acțiunea de *a găbji* și rezultatul ei. — V. **găbji.**

GĂBUÍ, *găbuiesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) A găbji. — Cf. rus. g a b a t, ucr. h a b a t y.

GĂBUÍRE, *găbuiri*, s. f. (Pop.) Acțiunea de *a găbui* și rezultatul ei. — V. **găbui.**

GĂGĂÚȚĂ, *găgăuți*, *-e*, s. m. și f. Persoană prostănacă, toantă. — Et. nec.

GĂGĂÚZ, -Ă, *găgăuzi*, *-e*, s. m. și f. , adj. **1.** S. m. și f. Persoană care aparține unei populații de origine turcă, având religie creștină, care locuiește în România (Dobrogea), în sudul Republicii Moldova, Ucraina, Bulgaria, Turcia. **2.** Adj. Care aparține găgăuzilor (**1**), privitor la găgăuzi. — Din tc. **gagavuz.**

GĂETÁN s. n. v. **găitan.**

GĂETĂNÁT, -Ă adj. v. **găitănat.**

GĂINÁ[1], pers. 3 *găinează*, vb. I. Refl. (Despre păsări) A-și lepăda găinațul; a se găinăța. [Pr.: *gă-i-*] — Din **găinaț** (derivat regresiv).

GĂINÁ[2], *găinez*, vb. I. Intranz. (Pop.; despre oameni) A lâncezi; a boli. [Pr.: *gă-i-*. — Var.: **găiní** vb. IV] — Din **găină.**

GĂINÁR, *găinari,* s.m. **1.** Vânzător de găini sau, *p. gener*., de păsări de curte vii. **2.** (Fam.) Hoț de găini; *p. gener*. hoț de lucruri mărunte, borfaș. ✦ Persoană care se ocupă de afaceri ilicite mărunte. [Pr.: *gă-i-*] — **Găină** + suf. *-ar*.

GĂINÁȚ, *găinați,* s.m. Excrement de pasăre. [Pr.: *gă-i-*. — Pl. și: (n.) *găinațuri*] — Lat. [stercus] **gallinaceum.**

GĂÍNĂ, *găini,* s.f. Specie de pasăre domestică, crescută pentru carne și ouă *(Gallus domestica);* pasăre care face parte din această specie; *p. restr.* femela cocoșului. ✧ Expr. *A se culca (odată) cu găinile* = a se culca foarte devreme. *Cântă găina în casă*, se zice când într-o căsnicie cuvântul hotărâtor îl are femeia. ✦ Compuse: *găină-sălbatică* (sau *-de-munte)* = femela cocoșului-de-munte; (Entom.) *găina-lui-Dumnezeu* = buburuză. — Lat. **gallina.**

GĂINĂREÁSĂ, *găinărese*, s.f. Păzitoare, îngrijitoare de găini, găinăriță; femeie care vinde găini. [Pr.: *gă-i-*] — **Găinar** + suf. *-easă*.

GĂINĂRÍE[1], *găinării*, s.f. Crescătorie de găini sau, *p. gener*., de păsări de curte; loc unde se țin găinile (pe lângă o gospodărie). [Pr.: *gă-i-*] — **Găină** + suf. *-ărie.*

GĂINĂRÍE[2], *găinării,* s.f. (Fam.) Furt de găini; *p. gener.* furt de lucruri mărunte. ✦ Afacere ilicită măruntă. [Pr.: *gă-i-*] — **Găinar** + suf. *-ie*.

GĂINĂRÍȚĂ, *găinărițe*, s.f. (Rar) Găinăreasă. [Pr.: *gă-i-*] — **Găinar** + suf. *-iță*.

GĂINĂȚÁ, pers. 3 *găinățează*, vb. I. Refl. (Despre păsări) A se găina[1]. [Pr.: *gă-i-*. — Var.: **găinițá** vb. I] — Din **găinaț.**

GĂINÍ vb. IV v. **găina[2].**

GĂINIȚÁ vb. I v. **găināța.**

GĂINÚȘĂ, *găinușe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *găină*. **2.** Numele mai multor păsări sălbatice de munte sau de baltă. ✧ Compuse: *găinușă-de-baltă* = pasăre migratoare acvatică, cu penaj negru, cu o pată roșie de piele golașă în frunte și cu picioarele verzui *(Gallinula chloropus)*; (Entom.) *găinușă-de-seară* = cărăbuș. **3.** (Astron.; art.) Cloșca-cu-Pui. **4.** (La pl.) Plantă veninoasă cu tulpina lungă și subțire, cu flori mici albe, situate în vârful tulpinii *(Isopyrum thalictroides).* **5.** Plantă din familia rozaceelor cu tulpina scurtă și cu flori albe *(Pothentilla microutha).* [Pr.: *gă-i-*. — Pl. și: *găinuși*] — **Găină** + suf. *-ușă*.

GĂITÁN, *găitane,* s.n. **1.** Fir de metal sau șiret (împletit ori răsucit) de lână, mătase etc., cusut ca ornament la unele obiecte de îmbrăcăminte. ✧ Expr. (Fam.; adverbial) *A merge găitan* = (despre acțiuni, activități) a merge, a decurge, a evolua bine. **2.** (Înv.) Împletitură făcută din găitane (**1**), care înlocuia platoșa în oastea Moldovei din Evul Mediu. [Pr.: *gă-i-*. — Var.: **găietán** s.n.] — Din tc. **gaytan.**

GĂITĂNÁR, *găitănari,* s.m. (Înv.) Fabricant sau negustor de găitane (**1**). [Pr.: *gă-i-*] — **Găitan** + suf. *-ar.*

GĂITĂNÁT, -Ă, *găitănați, -te,* adj. (Înv.) Împodobit cu găitane (**1**). [Pr.: *gă-i-*. — Var.: **găietănát, -ă** adj.] — **Găitan** + suf. *-at.*

GĂITĂNĂRÍE, *găitănării,* s.f. (Înv.) Local în care se făceau sau se vindeau găitane. [Pr.: *gă-i-*] — **Găitănar** + suf. *-ie*.

GĂITĂNÍ, *găitănesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A răsuci, a împleti găitane (**1**). ✦ Refl. Fig. (Despre iarbă) A se răsuci la vârf. [Pr.: *gă-i-*] — Din **găitan.**

GĂLĂGÍE s.f. Zgomot puternic (de glasuri, de mașini etc.); larmă, hărmălaie, tărăboi. [Var.: (reg.) **hălăgíe** s.f.] — Et. nec.

GĂLĂGIÓS, -OÁSĂ, *gălăgioși*, *-oase,* adj. Care face (multă) gălăgie; zgomotos. [Pr.: *-gi-os*] — **Gălăgie** + suf. *-os*.

GĂLĂMÓZ, *gălămoaze,* s.n. (Reg.) Cocoloș, boț (dintr-un material solid). [Var.: **golomóz** s.n.] — Et. nec.

GĂLĂȚEÁN, -Ă, *gălățeni, -e,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Galați. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Galați ori gălățenilor (**1**), privitor la municipiul sau la județul Galați ori la gălățeni. **3.** S.f. (La pl.) Plantă ornamentală din familia primulaceelor, cu flori roz sau purpurii; primulă *(Primula obconica).* — **Galați** (n. pr.) + suf. *-ean*.

GĂLĂȚEÁNCĂ, *gălățence,* s. f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Galați. — **Gălățean** + suf. *-că.*

GĂLBEÁZĂ, *gălbeze,* s. f. **1.** Vierme parazit care trăiește în căile biliare ale ovinelor și bovinelor *(Fasciola hepatica).* **2.** Boală de ficat a ovinelor și a bovinelor, provocată de gălbează (**1**). **3.** Numele a patru specii de plante parazite din familia cucutei: **a)** *Cuscuta trifolii*; **b)** torțel *(Cuscuta campestris);* **c)** torțel *(Cuscuta epithymum);* **d)** torțel *(Cuscuta europea).* — Cf. alb. k ë l ' b a z ë, g ë l ' b a z ë.

GĂLBEJEÁLĂ s. f. (Pop.) Paliditate, paloare (a feței). — **Gălbeji** + suf. *-eală*.

GĂLBEJÍ, *gălbejesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A deveni palid, tras la față. — Din **gălbează** (cu sensul după *galben*).

GĂLBEJÍT, -Ă, *gălbejiți*, *-te,* adj. (Pop.) Palid, tras la față. — V. **gălbeji.**

GĂLBENÁRE s. f. v. **gălbinare.**

GĂLBENÁȘ, *gălbenași,* s. m. (Pop.) Gălbior (**2**). — **Galben** + suf. *-aș*.

GĂLBENÁTEC, -Ă adj. v. **gălbenatic.**

GĂLBENÁTIC, -Ă, *gălbenatici*, *-ce,* adj. (Rar) Gălbui. [Var.: **gălbenátec, -ă** adj.] — **Galben** + suf. *-atic.*

GĂLBENEÁ, *gălbenele,* s. f. **1.** Plantă erbacee cu tulpina groasă, cu frunze lanceolate și dințate și cu flori galbene *(Rorippa amphibia).* **2.** (La pl.) Plantă erbacee cu tulpina păroasă în partea de jos, cu frunze palmate și cu flori galbene-aurii *(Ranunculus pedatus).* ✧ *Gălbenele de pădure* = plantă erbacee cu tulpina acoperită de peri și cu flori galbene-aurii *(Ranunculus aureus).* **3.** (La pl.) Numele a trei plante erbacee din familia primulaceelor : **a)** plantă cu tulpina dreaptă, cu frunzele ovale acoperite cu peri și cu flori galbene *(Lysimachia punctata);* **b)** plantă cu tulpina dreaptă, cu frunze ovale-lunguiețe și cu flori galbene dispuse în panicule

terminale *(Lysimachia vulgaris);* **c)** dreţe *(Lysimachia nummularia).* — **Galben** + suf. *-ea*.

GĂLBENEÁLĂ, (**2**) *gălbeneli* s. f. (Pop.) **1.** Paliditate, paloare (a feţei). **2.** Vopsea galbenă (extrasă din diverse plante). — **Gălbeni** + suf. *-eală*.

GĂLBENÍ, *gălbenesc,* vb. IV. Intranz., tranz. şi refl. (Înv. şi pop.) A (se) îngălbení. [Var.: **gălbiní** vb. IV] — Din **galben.**

GĂLBENÍT, -Ă, *gălbeniţi, -te,* adj. (Înv. şi pop.) Îngălbenit. — V. **gălbeni.**

GĂLBENÍU, -ÍE, *gălbenii,* adj. (Rar) Gălbui. ✦ Palid (la faţă). — **Galben** + suf. *-iu*.

GĂLBENÚŞ, *gălbenuşuri,* s. n. Partea centrală, sferică, de culoare galbenă, a oului de pasăre şi de reptilă, bogată în substanţe nutritive. — **Galben** + suf. *-uş*.

GĂLBENÚŞĂ, *gălbenuşe,* s.f. (La pl.) Plantă din familia rozaceelor, cu tulpina ascendentă, paniculat ramificată în partea superioară *(Potentilla chrysantha).* — De la **gălbenuş.**

GĂLBINÁRE, *gălbinări,* s. f. **1.** (Med.; pop.) Icter. **2.** (Rar) Culoare galbenă a feţei; paliditate. **3.** Plantă erbacee cu tulpina ramificată spre vârf, cu frunze uşor dinţate şi cu flori purpurii *(Serratula tinctoria).* [Var.: **gălbenáre** s.f.] — Din **galbin.**

GĂLBINÍ vb. IV v. **gălbeni.**

GĂLBINICIÓS, -OÁSĂ, *gălbinicioşi*, *-oase,* adj. (Pop.) Galben, palid (la faţă). — **Galben** + suf. *-icios*.

GĂLBINÍŢĂ, *gălbiniţe,* s. f. Plantă erbacee din familia labiatelor, cu frunzele peţiolate şi flori galbene-aurii *(Galeobdolon luteum).* — **Galben** + suf. *-iţă*.

GĂLBIÓR, -OÁRĂ, *gălbiori, -oare,* adj., s.m. (Pop.) **1.** Adj. Diminutiv al lui galben (**1**). ✦ Bălai, blond. **2.** S.m. Diminutiv al lui *galben* (**3**); gălbenaş [Pr.: *-bi-or*] — **Galben** + suf. *-ior*.

GĂLBÍU, -ÍE, *gălbii*, adj. (Pop.) Gălbui. ✦ Bălai, blond. — **Galben** + suf. *-iu*.

GĂLBÚI, -ÚIE, *gălbui*, adj. Care are o culoare apropiată de galben; gălbenatic, gălbeniu, gălbiu. — **Galben** + suf. *-ui*.

GĂLEÁTĂ, *găleţi,* s. f. **1.** Vas de lemn, de metal etc. de forma unui trunchi de con cu baza mare în partea superioară, cu toartă, folosit pentru transportul (şi păstrarea) unor lichide, unor materiale granulare sau pulverulente etc.; conţinutul acestui vas; căldare. ✧ Expr. *A ploua* (sau *a turna) cu găleata* = a ploua foarte tare, torenţial. **2.** Veche măsură de capacitate pentru lapte, cereale etc., a cărei valoare a variat în timp, pe regiuni şi pe substanţe; conţinutul acestei măsuri. **3.** Dijmă în grâne care se percepea în Evul Mediu, în Ţările Române. — Lat. **galleta.**

GĂLIGÁN, *găligani,* s. m. (Peior. şi fam.) Bărbat sau băiat foarte înalt; gligan, lungan. — Cf. g l i g a n.

GĂLÚŞCĂ, *găluşte,* s. f. Preparat culinar de formă (relativ) sferică, făcut din aluat, din griş, brânză, carne tocată etc. [Pl. şi: *găluşti*] — Din rus. **galuşka.**

GĂMÁN, *gămani,* s. m. (Pop.) Bărbat foarte mâncăcios; mâncău. — Et. nec.

GĂMĂLÍE, *gămălii,* s. f. Parte îngroşată în formă de sferă mică de la capătul unui ac, al unui chibrit etc. — Din magh. **gomoly.**

GĂOÁCE, *găoci,* s. f. **1**. Coaja tare a oului. **2**. Fiecare dintre jumătăţile unei coji de nucă, de ghindă sau de alte fructe. [Pr.: *gă-oa-*] — Et. nec.

GĂRĂFIOÁRĂ, *gărăfioare,* s. f. Diminutiv al lui *garafă*. — **Garafă** + suf. *-ioară*.

GĂRDINÁR, *gărdinare,* s. n. Unealtă de dogărie cu care se execută manual gardinile (**1**). — **Gardină** + suf. *-ar*.

GĂRDUÍ, *gărduiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A îngrădi, a împrejmui un loc, un teren cu gard (**1**). — **Gard** + suf. *-ui*.

GĂRDUÍT, -Ă, *gărduiţi, -te,* adj. (Rar; despre locuri, terenuri) Împrejmuit cu gard (**1**). — V. **gărdui.**

GĂRDULÉŢ, *gărduleţe,* s. n. Diminutiv al lui *gard.* — **Gard** + suf. *-uleţ*.

GĂRDURÁRIŢĂ, *gărdurariţe,* s. f. Arbust spinos, otrăvitor, cu frunze lanceolate şi flori roşii-violete, cultivat pentru a forma garduri vii *(Lycium halimifolium).* — **Garduri** (pl. lui *gard)* + suf. *-ariţă*.

GĂRGĂRIŢĂ, *gărgăriţe,* s. f. Nume dat mai multor insecte coleoptere, de obicei mici, cu corpul sferic sau oval, care atacă unele plante cultivate. [Acc. şi: *gărgăríţă*] — Cf. sb. g r g a r i c a.

GĂRGĂÚN, *gărgăuni,* s. m. **1.** Viespe mare, de pădure, cu ac foarte veninos, care produce un puternic zgomot specific atunci când zboară; bărzăun *(Vespa crabro)*. **2.** Fig. (La pl.) Pretenţii nejustificate, fumuri. ✧ *Expr*. *A fi cu* (sau *a avea) gărgăuni în* (sau *la*) *cap* = a avea idei ciudate, anormale, extravagante; a fi extrem de încrezut. *A scoate* (cuiva) *gărgăunii (din cap)* = a face (pe cineva) să renunţe la ideile ciudate, anormale, extravagante pe care le are. [Var.: **gărgăúne** s. m.] — Et. nec.

GĂRGĂÚNE s. m. v. **gărgăun.**

GĂSÉLNIŢĂ[1], *găselniţe,* s. f. Fluture mic, de culoare roşie-cenuşie cu cercuri albe, ale cărui larve rod fagurii de miere; molia-stupilor *(Galleria melonella).* — Din bg. **găsenica** „omidă" (după derivatele în *-elniţă*).

GĂSÉLNIŢĂ[2], *găselniţe,* s. f. (Fam.) Situaţie de efect găsită şi exploatată de cineva (într-o operă literară, de critică etc.). — **Găsi** + suf. *-elniţă.*

GĂSÍ, *găsesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A da de (sau peste) ceva sau cineva (din întâmplare sau căutând anume); a descoperi, a afla. ✧ Expr. (Fam.) *A-şi găsi beleaua* = a se afla într-o situaţie neplăcută, a avea necazuri. (Intranz.) *Ţi-ai găsit!* = aş! de unde! nici gând! *A-şi găsi* (sau, refl., *a se găsi) să ...* = a-i veni (pe neaşteptate şi într-un moment nepotrivit) să..., a se apuca să... (Reg.) *A (-i) găsi* (cuiva) *dreptate* = a (-i) face (cuiva) dreptate. ✧ (Loc. vb.) *A-şi găsi mormântul* (sau *moartea)* = a muri. ✦ Tranz. şi refl. A întâlni pe cineva sau a se întâlni cu cineva. ✧ Expr. (Tranz.) *A-şi găsi omul* (sau *naşul, popa)* = a da de cineva pe care nu-l poţi înşela sau birui, care te obligă să te comporţi cum se cuvine. *Să te găsesc sănătos!* formulă de salut la despărţire. ✦ A descoperi o nouă metodă, un nou preparat, un nou aparat etc. (în urma unor cercetări şi studii prealabile). **2.** Tranz. (Despre suferinţe fizice sau despre moarte) A cuprinde, a surprinde (pe neaşteptate) pe cineva. ✧ Expr. *Ce te-a găsit (de...)?* = (exprimă reproşul) ce ai? ce ţi s-a întâmplat (de...)? ce te-a apucat ? **3.** Refl. A se afla undeva, a fi; a se afla într-o anumită situaţie, împrejurare etc.; a se prezenta într-un anumit fel. **4.** Tranz. A fi de părere că...; a socoti, a crede că... — Cf. sl. g a s i t i „a stinge".

GĂSÍRE s. f. Acţiunea de *a (se) găsi* şi rezultatul ei. — V. **găsi.**

GĂSÍT s. n. Faptul de *a găsi*. ✧ (Pop.) *Bun găsit!* formulă de salut la întâlnire. — V. **găsi.**

GĂSITÓR, -OÁRE, *găsitori, -oare,* s. m. şi f. Persoană care a găsit un obiect pierdut. — **Găsi** + suf. *-tor*.

GĂTÁ vb. I v. **găti.**

GĂTÁT, -Ă adj. v. **gătit**[2]**.**

GĂTEÁLĂ, *găteli,* s.f. Faptul de *a (se) găti*; (concr.) ceea ce serveşte cuiva spre a (se) găti, spre a (se) împodobi. — **Găti** + suf. *-eală*.

GĂTÉJ, *găteje,* s.n. Creangă subţire şi uscată care serveşte la aprinderea focului; vreasc. — Cf. sl. g a t ĭ.

GĂTÍ, *gătesc,* vb. IV. **1.** Refl. şi tranz. A (se) îmbrăca (frumos); a (se) împodobi. **2.** Refl. şi tranz. A fi gata de..., a (se) pregăti (pentru o acţiune). **3.** Tranz. A face, a prepara mâncare (prin fierbere, prăjire etc.). **4.** Tranz. şi intranz. (Reg.) A sfârşi, a termina, a isprăvi. **5.** Tranz. (Reg.) A omorî, a ucide, a nimici. [Var.: (reg.) **gătá** vb. I] — Din **gata.** Cf. alb. g a t i t.

GĂTÍRE s.f. Acţiunea de *a* (*se*) *găti* şi rezultatul ei; gătit[1]. — V. **găti.**

GĂTÍT[1] s.n. Acţiunea de *a* (*se*) *găti*, gătire; (în special) preparare a mâncării. — V. **găti.**

GĂTÍT[2]**, -Ă,** *gătiţi, -te,* adj. **1.** Care este îmbrăcat frumos, îngrijit, dichisit, împodobit. **2.** (Despre mâncăruri) Care este preparat, pregătit (la foc). **3.** (Reg.) Sfârşit, isprăvit. [Var.: (reg.) **gătát, -ă** adj.] — V. **găti.**

GĂUNÓS, -OÁSĂ, *găunoşi, -oase,* adj. (Despre copaci sau trunchiuri de copaci) Care este găurit, gol, mâncat pe dinăuntru; scorburos. ✦ (Despre nuci) Care este fără miez; sec. ✦ (Pop.; despre dinţi, măsele) Cariat (într-un stadiu avansat). ✦ Fig. (Despre acţiuni, manifestări ale oamenilor) Care este lipsit de conţinut, de temei. [Pr.: *gă-u-*] — **Găună** (înv. „gaură mică" < lat.) + suf. *-os*.

GĂUNOŞĂTÚRĂ s.f. v. **găunoşitură.**

GĂUNOŞÍ, *găunoşesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Rar) A face să devină sau a deveni găunos. [Pr.: *gă-u-*] — Din **găunos.**

GĂUNOŞITÚRĂ, *găunoşituri,* s.f. (Rar) Gaură, scobitură; scorbură. [Pr.: *gă-u-*. — Var.: **găunoşătúră** s.f.] — **Găunoşi** + suf. *-tură*.

GĂUREÁ, -ÍCĂ, *găurele,* s.f. Diminutiv al lui *gaură;* găurice. ✦ (La pl.) Fel de broderie pe o pânză din care s-au scos din loc în loc câteva fire. [Pr.: *gă-u-*] — **Gaură** + suf. *-ea*, *-ică*.

GĂURÍ, *găuresc,* vb. IV. Tranz. A face o gaură (cu ajutorul unui instrument, al unei unelte etc.); a perfora. ✦ Refl. A se strica, a se degrada în urma găuririi. [Pr.: *gă-u-*] — Din **gaură.**

GĂURÍCE, *găurici,* s.f. Găurea. [Pr.: *gă-u-*] — **Gaură** + suf. *-ice*.

GĂURÍRE, *găuriri,* s.f. Acţiunea de *a (se) găuri* şi rezultatul ei; găurit[1]. [Pr.: *gă-u-*] — V. **găuri.**

GĂURÍT[1] s.n. Găurire. [Pr.: *gă-u-*] — V. **găuri.**

GĂURÍT[2]**, -Ă,** *găuriţi, -te,* adj. Care are una sau mai multe găuri, prevăzut cu una sau mai multe găuri; în care s-a făcut o gaură; care e plin de găuri; perforat[2]. ✦ Care s-a stricat, s-a degradat formând găuri. [Pr.: *gă-u-*] — V. **găuri.**

GĂVÁN, *găvane,* s.n. (Pop.) **1.** Scobitură, adâncitură pe care o prezintă un obiect. ✦ Orbita ochiului. **2.** Obiect sau parte a unui obiect care prezintă o scobitură; (în special) strachină sau blid (de lemn); conţinutul unui astfel de vas. — Cf. bg., sb. v a g a n.

GĂVĂNOŞÉL, *găvănoşele,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *gavanos*. [Var.: **gavanoşél** s.n.] — **Gavanos** + suf. *-el.*

GĂVOZDÍ, *găvozdesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Reg.) A *(se)* înghesui, a (*se*) îngrămădi. ✦ Refl. A se ascunde, ghemuindu-se. — Din sl. **gvozditi** „a bate cu cuie".

GĂVOZDÍT, -Ă, *găvozdiţi*, *-te*, adj. (Reg.) Înghesuit, îngrămădit; ascuns. — V. **găvozdi.**

GĂZÁR, *găzari,* s.m. Vânzător (ambulant) de petrol lampant. — **Gaz**[2] + suf. *-ar*.

GĂZĂRÍE, *găzării,* s.f. Loc unde se vinde petrol lampant. — **Gaz**[2] + suf. *-ărie*.

GĂZDOÁIE, *găzdoaie,* s.f. (Înv. şi reg.) **1.** Stăpâna casei (în raport cu oaspeţii sau cu chiriaşii săi); gospodină. **2.** Chiaburoaică. [Pr.: *-doa-ie*] — **Gazdă** + suf. *-oaie.*

GĂZDÓI, *găzdoi,* s.m. (Pop.) Augmentativ al lui *gazdă.* — **Gazdă** + suf. *-oi.*

GĂZDUÍ, *găzduiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A primi pe cineva în casa sa o anumită vreme, dându-i adăpost (şi mâncare). **2.** Intranz. A rămâne (să locuiască şi să mănânce) câtva timp în casa cuiva. — **Gazdă** + suf. *-ui.*

GĂZDUÍRE, *găzduiri,* s.f. Acţiunea de *a găzdui* şi rezultatul ei. — V. **găzdui.**

GÂCÍ vb. IV v. **ghici.**

GÂDE, *gâzi,* s.m. (Pop.) Călău; gealat. — Et. nec.

GÂDILÁ, *gâdil,* vb. I. Tranz. **1.** A produce, prin atingeri ușoare asupra unor părți ale corpului, o senzație particulară, care provoacă cuiva un râs convulsiv nestăpânit. ✦ Refl. A fi sensibil la asemenea atingeri (reacționând printr-un râs convulsiv). **2.** Fig. A produce cuiva o senzație plăcută, o plăcere; a flata (în mod exagerat) pe cineva. [Var.: **gâdilí** vb. IV] — Din bg. **gădel mi je** „mă gâdilă”.

GÂDILÁRE, *gâdilări,* s.f. Acțiunea de *a (se) gâdila* și rezultatul ei; gâdilat. — V. **gâdila.**

GÂDILÁT s.n. Gâdilare. — V. **gâdila.**

GÂDILĂTÓR, -OÁRE, *gâdilători, -oare,* adj. Care gâdilă; care produce o senzație plăcută. [Var.: **gâdilitór, -oáre** adj.] — **Gâdila** + suf. *-ător.*

GÂDILĂTÚRĂ, *gâdilături,* s.f. Gâdilare; senzație particulară provocată cuiva prin gâdilare. [Var.: **gâdilitúră** s.f.] — **Gâdila** + suf. *-ătură*.

GÂDILÍ vb. IV v. **gâdila.**

GÂDILÍCI s.n. (Pop. și fam.). Gâdilătură. ✧ Expr. *A avea gâdilici la limbă* = a vorbi (prea) mult, a nu se putea abține să nu vorbească. — **Gâdila** + suf. *-ici*.

GÂDILICIÓS, -OÁSĂ, *gâdilicioși, -oase,* adj. (Pop. și fam.; despre oameni) Care se gâdilă ușor. — **Gâdili** + suf. *-icios*.

GÂDILITÓR, -OÁRE adj. v. **gâdilător.**

GÂDILITÚRĂ s.f. v. **gâdilătură.**

GÂFÂÍ, *gâfâi,* vb. IV. Intranz. A respira des și greu (în urma unor eforturi, a unei boli etc.). ✦ Fig. (Despre locomotive, mașini etc.) A produce un zgomot caracteristic, înfundat și greoi. — Formație onomatopeică.

GÂFÂIÁLĂ, *gâfâieli,* s.f. Gâfâit. [Pr.: *-fâ-ia-*] — **Gâfâi** + suf. *-eală*.

GÂFÂÍRE, *gâfâiri,* s.f. Acțiunea de *a gâfâi* și rezultatul ei. — V. **gâfâi.**

GÂFÂÍT s.n. Faptul de *a gâfâi;* (zgomot caracteristic provocat de o) răsuflare deasă și grea; gâfâială. — V. **gâfâi.**

GÂFÂITÓR, -OÁRE, *gâfâitori, -oare,* adj. (Despre respirație, voce etc.) Cu gâfâieli. [Pr.: *-fâ-i-*] — **Gâfâi** + suf. *-tor*.

GÂGÂÍ, pers. 3 *gấgâie,* vb. IV. Intranz. (Despre gâște sau rațe) A scoate strigăte caracteristice speciei. — Formație onomatopeică. Cf. g a [g a].

GÂGÂÍRE, *gâgâiri,* s.f. Acțiunea de *a gâgâi* și rezultatul ei; strigăt caracteristic scos de gâște (și de rațe); gâgâit, gâgâitură. — V. **gâgâi.**

GÂGÂÍT, *gâgâituri,* s.n. Faptul de *a gâgâi*; strigăt caracteristic scos de gâște (și de rațe); gâgâitură, gâgâire. — V. **gâgâi.**

GÂGÂITÚRĂ, *gâgâituri,* s.f. Gâgâit. [Pr.: *-gâ-i-*] — **Gâgâi** + suf. *-tură*.

GÂGÂLÍCE, *gâgâlici,* s.f. (Pop. și fam.) Obiect sau ființă de dimensiuni reduse. — Et. nec.

GÂL interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită sunetul produs de lichide care curg dintr-un vas (cu gâtul strâmt) sau care alunecă pe gât. — Onomatopee.

GÂLCĂ, *gâlci,* s.f. (Pop.) **1.** Inflamare a ganglionilor de la gât sau a amigdalelor; (concr.) umflătură rezultată în urma acestei inflamări; *p. gener.* umflătură (sub piele). **2.** Fig. Nod sau porțiune mai îngroșată care apare la firele textile (toarse). — Din bg. **glăki.**

GÂLCEÁVĂ, *gâlcevi,* s.f. (Pop.) Ceartă (zgomotoasă, aprinsă); situație creată în raporturile dintre două sau mai multe persoane în urma unor certuri; sfadă. — Din bg. **gălčava.**

GÂLCEVÍ, *gâlcevesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Înv. și pop.) A se certa, a se ciorovăi. — Din **gâlceavă.**

GÂLCEVÍRE, *gâlceviri,* s.f. (Înv. și pop.) Faptul de *a se gâlcevi*; ceartă, neînțelegere. — V. **gâlcevi.**

GÂLCEVITÓR, -OÁRE, *gâlcevitori, -oare,* adj., s.m. și f. (Pop.) (Om) certăreț. — **Gâlcevi** + suf. *-tor*.

GÂLGÂÍ, *gâlgâi,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre lichide, la pers.3) A curge cu zgomot dintr-un vas (cu gâtul strâmt) sau când alunecă pe gât etc.; *p. gener.* a curge provocând un zgomot ritmic. **2.** Tranz. (Reg.) A sorbi o băutură cu înghițituri mari (și cu zgomot). — **Gâl-g**[âl] + suf. *-âi*.

GÂLGÂIÁLĂ, *gâlgâieli,* s.f. Gâlgâire. [Pr.: *-gâ-ia-*] — **Gâlgâi** + suf. *-eală*.

GÂLGÂÍRE, *gâlgâiri,* s.f. Faptul de *a gâlgâi*; zgomot caracteristic produs de un lichid care curge dintr-un vas (cu gâtul strâmt) sau care alunecă pe gât etc.; gâlgâit, gâlgâială, gâlgâitură. — V. **gâlgâi.**

GÂLGÂÍT s.n. Gâlgâire. — V. **gâlgâi.**

GÂLGÂITÓR, -OÁRE, *gâlgâitori, -oare*, adj. Care gâlgâie. [Pr.: *-gâ-i-*] — **Gâlgâi** + suf. *-tor*.

GÂLGÂITÚRĂ, *gâlgâituri,* s.f. Gâlgâire. [Pr.: *-gâ-i-*] — **Gâlgâi** + suf. *-tură*.

GÂLMĂ, *gâlme,* s.f. (Pop.) **1.** Dâmb, movilă. **2.** Umflătură, gâlcă, bolfă (de natură patologică). — Din sl. **chlʼŭmŭ.**

GÂND, *gânduri,* s.n. **1.** Proces de gândire sau rezultatul procesului de gândire; idee, cuget, cugetare. *Îi treceau multe gânduri prin cap.* ✧ Expr. *A frământa* (sau *a apăsa* etc. pe cineva) *gândul* = a preocupa, a obseda (pe cineva) o idee. *A-și lua* (sau *a-și muta) gândul* = a nu se mai gândi; a renunța la orice speranță. *Ca gândul* = extrem de repede. (*Dus* sau *căzut* etc.) *pe gânduri* = absorbit de ceva intim, nelegat de realitatea imediată. *A sta pe* (sau *la) gânduri* = a chibzui, a reflecta (mult); a șovăi. *A pune* (pe cineva) *pe gânduri* = a îngrijora (pe cineva). *A-și face* (sau *a intra* etc. *la) gânduri* = a se îngrijora. *A-i sta gândul la ceva* = a fi preocupat de ceva. **2.** Închipuire, imaginație, fantezie; inspirație. *Gândul îl purta departe*. **3.** Loc considerat ca sediu al cugetării; minte; memorie. *I-a ieșit din gând.* ✧ Expr. *Nici cu gândul n-am gândit* = nici nu m-am așteptat la asta, n-am crezut că se va întâmpla aceasta. *Când cu gândul n-ai gândi* = când nici nu te aștepți. *A-i da* (sau *a-i trece*, *a-i veni) cuiva (ceva) prin* (sau *în) gând* = a-i veni cuiva brusc o idee. **4.** Intenție, plan. *A venit cu gând bun*. ✧ Expr. *A-și pune în gând* = a lua hotărârea să ... *A pune* (cuiva) *gând rău* = a avea intenții rele față de cineva. *A-l bate* (sau *a-l paște* etc.) *gândul* = a intenționa, a plănui să... **5.** Convingere, părere. **6.** Voie, dorință, plac. *Toate s-au făcut după gândul lui*. — Din magh. **gond.**

GÂNDÁC, *gândaci,* s.m. **1.** Nume generic dat insectelor din ordinul coleopterelor sau al altor insecte asemănătoare cu coleopterele. ✧ Compuse: *gândac-de-casă* (sau *-de-bucătărie*, *-negru*) = șvab[1]; *gândac-de-frasin* (sau *gândacul-frasinului)* = cantaridă; *gândac-de-mai* = cărăbuș; *gândac-de-făină* = morar; *gândac-de-Colorado* = insectă coleopteră de culoare galbenă-portocalie, cu dungi longitudinale, negre pe elitre, dăunătoare cartofilor *(Leptinotarsa decemlincata).* **2.** (De obicei determinat prin „de mătase”) Vierme-de-mătase. — Cf. sb. g u n d e l j.

GÂNDĂCÉL, *gândăcei,* s.m. Diminutiv al lui *gândac* (**1**). — **Gândac** + suf. *-el*.

GÂNDÍ, *gândesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și refl. A-și forma o idee despre un lucru, a pătrunde ceva cu mintea; a reflecta, a medita, a cugeta, a chibzui la ceva. ✧ Expr. *A da* (cuiva) *de gândit* = a obliga (pe cineva) să mediteze, să se întrebe, să discearnă. ✦ Intranz. și tranz. A concepe, a crea ceva (abstract sau concret). **2.** Refl. și intranz. A se îngriji, a-i păsa de ceva sau de cineva. **3.** Tranz. și intranz. A-i trece cuiva prin minte (că...); a crede, a socoti (că...). **4.** Tranz și refl. A lua în considerare (că...), a-și da seama (că...). **5.** Refl. A intenționa (să...). ✦ Tranz. (Reg.) A dori, a spera. — Din **gând.**

GÂNDÍRE, *gândiri,* s.f. **1.** Facultate superioară a creierului omenesc, care reflectă în mod generalizat realitatea obiectivă prin noțiuni, judecăți, teorii etc. ✧ *Gândire laterală* v. l a t e r a l. **2.** Factor ideal care constituie reflectarea realității obiective; spirit, conștiință. **3.** Idee, gând (**1**), cuget; meditare, reflecție. **4.** Imaginație, fantezie. — V. **gândi.**

GÂNDIRÍSM s.n. Curent filosofic din România, de orientare existențialist-ortodoxă, format în jurul revistei „Gândirea” în primele decen. ale sec. XX. — **Gândirea** (n. pr.) + suf. *-ism*.

GÂNDIRÍST, -Ă, *gândiriști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține gândirismului, privitor la gândirism, specific gândirismului. **2.** S.m. și f. Adept al gândirismului. — **Gândirea** (n. pr.) + suf. *-ist.*

GÂNDÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) gândi.* ✧ Loc. adv. *Pe gândite* = (bine) socotit, chibzuit. — V. **gândi.**

GÂNDÍT[2], -Ă, *gândiți, -te,* adj. Care a fost (bine) pătruns cu mintea; (bine) socotit, chibzuit. — V. **gândi.**

GÂNDITÓR, -OÁRE, *gânditori, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care este cufundat în gânduri, predispus la meditație; îngândurat, meditativ. ✦ Absent; distrat. **2.** S.m. și f. Persoană care reflectează asupra problemelor vieții; filosof. ✦ Spec. Filosof. — **Gândi** + suf. *-tor*.

GÂNGÁNIE, *gângănii,* s.f. Nume generic dat insectelor (sau, *p. gener.* animalelor) mici. — Din sl. **gongnanije.**

GÂNGAV, -Ă, *gângavi, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care vorbește greu, nedeslușit și împiedicat, repetând silabele; gângăvit, bâlbâit. [Acc. și: *gângáv*] — Din sl. **gongnavŭ.**

GÂNGĂVEÁLĂ, *gângăveli,* s.f. Faptul de *a (se) gângăvi*; defect de vorbire al omului gângav; gângăvie, bâlbâială. — **Gângăvi** + suf. *-eală*.

GÂNGĂVÍ, *gângăvesc,* vb. IV. Intranz. și refl. A vorbi nedeslușit, greu și împiedicat, repetând silabele; a (se) bâlbâi. ✦ Tranz. și intranz. A exprima, a formula cu greutate o idee. — Din **gângav.**

GÂNGĂVÍE, *gângăvii,* s.f. Defect de vorbire al omului gângav; gângăveală. — **Gângav** + suf. *-ie*.

GÂNGĂVÍRE, *gângăviri,* s.f. Acțiunea de *a (se) gângăvi* și rezultatul ei. — V. **gângăvi.**

GÂNGĂVÍT, -Ă, *gângăviți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Gângav. — V. **gângăvi.**

GÂNGURÍ, *gânguresc,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. (Despre copiii mici) A scoate sunete disparate, încă nearticulate în cuvinte. **2.** Intranz. (Despre porumbei și turturele; la pers. 3) A scoate sunete caracteristice speciei. [Var.: (**2**) **gunguní, gungurí** vb. IV] — Formație onomatopeică.

GÂNGURÍRE, *gânguriri,* s.f. Faptul de *a gânguri*; gângurit. — V. **gânguri.**

GÂNGURÍT s.n. Sunete disparate, nearticulate în cuvinte, scoase de copiii mici; sunete caracteristice scoase de porumbei și de turturele, gângurire. — V. **gânguri.**

GÂNJ, *gânjuri,* s.n. (Pop.) Nuia foarte flexibilă trecută prin foc și apoi răsucită, care se folosește ca frânghie. [Pl. și: (m.) *gânji*] — Et. nec.

GÂNSÁC, *gânsaci,* s.m. (Pop.) Gâscan. — Din bg. **găsak.**

GÂRBÁCI, *gârbace,* s.n. Bici făcut din mai multe curele împletite (uneori cu vârfurile plumbuite) sau din vână de bou. ✦ Lovitură dată cu acest bici. — Din tc. **kirbaç,** bg. **gărbač.**

GÁRBIȚĂ, *gârbițe,* s.f. **1.** (Pop.; la animale) Greabăn, grumaz; (la oameni) ceafă. ✧ Expr. *A muia* (cuiva) *gârbița* = a înfrânge (cuiva) trufia, a obliga să se supună. **2**. Plantă erbacee cu tulpina acoperită cu solzi și cu flori mari, violete *(Limodorum abortivum).* — Din bg. **gărbica,** sb. **grbica.**

GÂRBOV, -Ă, *gârbovi, -e,* adj. (Despre oameni) Care are spinarea încovoiată (de bătrânețe); gârbovit. — Din bg. **gărbav.**

GÂRBOVÍ, *gârbovesc,* vb. IV. Refl. (Despre oameni) A deveni gârbov; a se cocârja. ✧ Tranz. fact. *Anii l-au gârbovit*. — Din **gârbov.**

GÂRBOVÍT, -Ă, *gârboviți, -te,* adj. (Despre oameni) Care este gârbov; cocârjat. — V. **gârbovi.**

GÂRGÁR, *gârgâre,* s.n. Unealtă folosită la pescuitul marin prin încercuirea și adunarea bancurilor de hamsii, stavrizi, scrumbii etc. — Et. nec.

GÂRLĂ, *gârle,* s.f. **1.** Apă curgătoare (mai mică); braț al unei ape curgătoare. ✧ Expr. (Fam.) *A se duce pe gârlă* = a se pierde, a se risipi. *A da pe gârlă* = a arunca, a risipi. ✦ (Adverbial) În mare cantitate, din belșug. **2.** Depresiune alungită (și sinuoasă) aflată în lunca unei ape curgătoare și care, acoperită de apă, leagă de obicei un râu de lacurile sau de bălțile din jurul acestuia. — Din bg. **gărlo.**

GÂRLÍCI, *gârliciuri,* s.n. **1.** Intrare (strâmtă) într-un beci, într-o pivniță. **2.** (Rar) Intrare (îngustă) într-o colibă, într-un cavou, într-o peșteră. [Pl. și: *gârlice*] — Din sb. **grlič** „gât de sticlă".

GÂRLÍȚĂ[1], *gârlițe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *gârlă*. — **Gârlă** + suf. *-iță*.

GÂRLIȚĂ[2], *gârlițe,* s.f. Specie de gâscă sălbatică de talie mică, cu carnea gustoasă *(Anser albifrons)*. — Et. nec.

GÂRNEÁȚĂ s.f. v. **gârniță.**

GÂRNÉȚ, *gârneți,* s.m. (Reg.) Par (mai gros) făcut de obicei din lemn de stejar. — Din **gârniță.**

GÂRNIȚĂ, *gârnițe,* s.f. (Reg.) Arbore înrudit cu stejarul, cu tulpina dreaptă, a cărei scoarță are la exterior un strat solzos, cu frunze mari, lungi, fără pețiol *(Quercus frainetto)*. [Var.: **gârneáță** s.f.] — Din bg., sb. **granica.**

GÂRNIȚÉT, *gârnițeturi,* s.n. (Reg.) Pădure în care predomină gârnița. [Pl. și: *gârnițete*] — **Gârniță** + suf. *-et.*

GÂSCÁN, *gâscani,* s.m. Bărbătușul gâștei; gânsac. — **Gâscă** + suf. *-an*.

GÂSCÁR, *gâscari,* s.m. (Rar) Bărbat sau băiat care păzește gâștele. — **Gâscă** + suf. *-ar*.

GÂSCĂRIȚĂ, *gâscarițe,* s.f. **1.** Numele a două plante perene cu tulpina și frunzele acoperite cu peri, cu flori mici, albe *(Arabis alpina și hirsuta)*. **2.** Plantă din familia cruciferelor cu frunzele spatulate sau oblonge *(Arabidiopsis thaliana)*. — **Gâscă** + suf. *-ariță*.

GÂSCĂ, *gâște,* s.f. Pasăre domestică de talie mare, de obicei cenușie pe spate și pe laturi și albă pe piept, cu gâtul lung, crescută pentru carnea, untura și fulgii ei *(Anser domesticus)*. ✧ *Gâscă sălbatică* = specie mai mică de gâscă, vânată pentru carne *(Anser anser)*. ✧ Expr. *A strica orzul pe gâște* = a dărui, a sacrifica ceva util, prețios, bun pentru cineva care nu știe să prețuiască cele primite. ✦ (Fam.) Epitet depreciativ dat unei femei sau unei fete credule sau proaste. — Din bg. **găska.**

GÂSCĂRÍȚĂ, *gâscărițe,* s.f. (Rar) Femeie sau fată care păzește gâștele. — **Gâscar** + suf. *-iță*.

GÂSCULÍȚĂ, *gâsculițe,* s.f. Diminutiv al lui *gâscă*. — **Gâscă** + suf. *-uliță*.

GÂT, *gâturi,* s.n. **1.** Parte a corpului (la om și la unele animale) care unește capul cu trunchiul; grumaz, gâtlan; *p. ext.* gâtlej. ✧ Expr. *A se arunca* (sau *a se agăța* etc.) *de gâtul cuiva* = **a)** a îmbrățișa (cu căldură) pe cineva; **b)** a copleși, a obosi pe cineva cu manifestările de dragoste. *A-și rupe* (sau *a-și frânge*) *gâtul* = **a)** a se accidenta (grav) sau a muri în urma unui accident; **b)** a-și pierde situația (bună) în urma unor greșeli, a fi arestat, condamnat în urma săvârșirii unei fapte ilegale. *A strânge de gât* (pe cineva) = **a)** a sugruma (pe cineva); **b)** *fig.* a constrânge. *A lua* (sau *a înhăța) de gât* (pe cineva) = a înșfăca (pe cineva), a cere socoteală (cu violență), a brutaliza. (Fam.) *A face gât* = a avea pretenții (neîntemeiate); a face gălăgie, scandal. *A da* (o băutură) *pe gât* = a bea repede (dintr-o singură înghițitură sau din câteva înghițituri). *A fi sătul până în gât* = a fi dezgustat, a nu mai putea suporta (în continuare). *A-i sta* (sau *a i se opri) în gât* = **a)** a nu putea înghiți; **b)** a nu se putea împăca cu ceva sau cu cineva, a nu putea suferi. ✦ Cantitate de băutură care se poate bea dintr-o singură înghițitură. **2.** Parte a unor obiecte, a unor piese etc. care prezintă asemănare cu gâtul (**1**). ✧ *Prună cu gât* = prună gâtlană, v. *gâtlan* (**2**). — Din sl. **glŭtŭ** „înghițitură".

GÂTÁR, *gâtare,* s.n. Curea lată a hamului, care se trece peste gâtul calului; hamut. — **Gât** + suf. *-ar*.

GÂTIȘÓR, *gâtișoare,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *gât*. — **Gât** + suf. *-ișor*.

GÂTIȚĂ, *gâtițe,* s.f. (Reg.) Gâtlej. — **Gât** + suf. *-iță*.

GÂTLÁN, -Ă, *gâtlane,* s.n., adj. **1.** S.n. (Înv. și reg.) Gât (**1**). **2.** Adj. (În sintagma) *Prună gâtlană* (și substantivat, f.) = varietate de prune alungite la unul dintre capete; prună cu gât. — **Gâlt** (înv. „*gât*" < sl.) + suf. *-an*.

GÂTLÉJ, *gâtlejuri,* s.n. Partea interioară a gâtului (**1**), cuprinzând faringele cu esofagul și laringele cu traheea; beregată, gâtiță, înghițitoare. — **Gâlt** (înv. *„gât"* < sl.) + suf. *-ej*.

GÂTÓS, -OÁSĂ, *gâtoși, -oase,* adj. (Rar) Cu gâtul (**1**) lung. — **Gât** + suf. *-os*.

GÂTUÍ, *gâtui,* vb. IV. **1.** Tranz. A strânge pe cineva de gât (și a-l omorî prin sufocare); a sugruma. **2.** Refl. A se îngusta, a se micșora pe o anumită porțiune, într-o anumită zonă. — **Gât** + suf. *-ui*.

GÂTUÍRE, *gâtuiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) gâtui* și rezultatul ei; sugrumare. — V. **gâtui**.

GÂTUITÚRĂ, *gâtuituri,* s.f. Parte, zonă, porțiune mai îngustă din ceva. [Pr.: *-tu-i-*] — **Gâtui** + suf. *-tură*.

GÂZĂ, *gâze,* s.f. Nume generic dat insectelor mici zburătoare. — Probabil formație onomatopeică.

GÂZULÍȚĂ, *gâzulițe,* s.f. Diminutiv al lui *gâză*; gâzuță. — **Gâză** + suf. *-uliță*.

GÂZÚȚĂ, *gâzuțe,* s.f. Gâzuliță. — **Gâză** + suf. *-uță*.

GEÁBA adv. (Pop.) În zadar, zadarnic, degeaba. — Din tc. **caba.**

GEAC, *geacuri,* s.n. (Mar.) Pavilion național ridicat la prora navelor militare. [Var.: **jack** s.n.] — Din engl. **jack.**

GEÁCĂ, *geci,* s.f. Jachetă scurtă până în talie. [Var.: **giácă** s.f.] — Din **giacăt** (pronunțarea cuv. engl. *jacket)*.

GEALÁT, *gealați,* s.m. **1.** (Înv.) Călău, gâde. **2.** (De obicei peior. sau fam.) Om voinic, zdravăn (și violent). — Din tc. **cellât.**

GEÁLĂ, *geale,* s.f. Dispozitiv mecanic folosit în operația de săpare a sondelor de petrol. — Et. nec.

GEALĂU, *gealăie,* s.n. Rindea (mare). [Pl. și: *gealăuri*] — Din magh. **gyaló.**

GEAM, *geamuri,* s.n. **1.** Placă de sticlă care se fixează în pervazurile (ori cercevelele) ferestrelor sau ale ușilor și care permite luminii să străbată în interiorul unei încăperi. ✦ Bucată de sticlă care se fixează în rama ceasornicelor, a ochelarilor etc. **2.** P. gener. Fereastră. — Din tc. **cam.**

GEAMÁLĂ, *geamale,* s.f. Păpușă foarte mare care reprezenta un trup de femeie cu două capete și patru mâini, folosită în trecut în spectacolele populare de bâlci. — Din tc. **cemal** [oyunu].

GEAMANDÁN s.n. v. **geamantan.**

GEAMANDÚRĂ, *geamanduri,* s.f. Corp plutitor făcut din tablă, din lemn etc. și ancorat pe fundul unei ape, care indică diverse restricții de navigație, de înot etc. — Cf. ngr. s i m a d h ú r a.

GEAMANTÁN, *geamantane,* s.n. Cufăr portabil din piele, carton, material plastic etc., în care se pun lucrurile necesare pentru călătorie; valiză. [Var.: (reg.) **geamandán** s.n.] — Din tc. **camadan,** ngr. **tzamandáni.**

GEAMANTĂNÁȘ, *geamantănașe,* s.n. Diminutiv al lui *geamantan.* — **Geamantan** + suf. *-aș*.

GEÁMĂN, -Ă, *gemeni, -e,* adj **1.** Adj., s.m. și f. Ființă care a fost născută odată cu altă ființă și de către aceeași mamă sau femelă. **2.** N.pr. m. (La pl.) Constelație zodiacală din emisfera boreală, formată din două stele principale (numite Castor și Polux) și un număr de stele mai puțin strălucitoare. ✦ Unul dintre semnele zodiacului. **3.** Adj. (Despre plante) Care are două tulpini crescute din aceeași rădăcină; (despre fructe) crescute lipite câte două. **4.** Adj. (Anat.; în sintagma) *Mușchii gemeni* = mușchii, dispuși pereche, ai gambei. [Var.: (rar) **gémen, -ă** adj.] — Lat. **geminus.**

GEÁMĂT, *gemete,* s.n. Sunet nearticulat emis de o ființă care simte o durere (fizică sau morală). ✦ Fig. Freamăt, murmur, vuiet (al unor elemente ale naturii). [Var.: **gémăt, gémet** s.n.] — Lat. **gemitus.**

GEAMBARÁLE s.f. pl. v. **geamparale.**

GEAMBÁȘ, *geambași,* s.m. (Înv.) Persoană care vindea cai sau mijlocea vânzarea cailor. — Din tc. **cambaz**.

GEAMBAȘÍE, *geambașii,* s.f. (Înv.) Geambașlâc. — **Geambaș** + suf. *-ie.*

GEAMBAȘLÁC, *geambașlâcuri,* s.n. (Înv.) Meseria de geambaș; geambașie. — Din tc. **cambazlık.**

GEAMBLÁC, *geamblacuri,* s.n. Ansamblu format din mai mulți scripeți ficși și o ramă, montat pe turla unei sonde. — Probabil din n. pr. **James Blake** (numele unei firme englezești, care figura pe dispozitivul de pe turla sondelor), apropiat prin etimologie populară de *geam*.

GEAMGÍU, *geamgii,* s.m. Persoană care montează sau vinde geamuri. — Din tc. **camcı.**

GEAMÍE, *geamii,* s.f. Lăcaș de cult la musulmani; moschee. — Din tc. **cāmi.**

GEAMLÁC, *geamlâcuri,* s.n. Perete format din geamuri fixate pe un schelet metalic sau de lemn. ✦ Coridor, verandă, încăpere închisă spre exterior cu un astfel de perete. — Din tc. **camlic.**

GEAMPARÁLE s.f. pl. **1.** Numele unui dans popular românesc cu mișcare vioaie; melodie după care se execută acest dans. ✦ Fig. (Rar) Tril, cântec (melodios) al unei păsări. **2.** (Înv.) Castaniete. [Var.: **geambarále** s.f. pl.] — Din tc. **çalpara.**

GEÁNĂ, *gene,* s.f. **1.** Fiecare dintre firișoarele de păr de pe marginea unei pleoape. ✧ Expr. *A(-i) da* (cuiva) *ochii* (sau *pleoapele) în gene* (sau *geană-n geană*), se spune despre o persoană care este gata să ațipească, să adoarmă. *A privi printre gene* = a privi cu ochii întredeschiși. **2.** (Înv.) Pleoapă (a ochiului). **3.** Fig. Dungă, fâșie îngustă de lumină; fâșie de deal, de nor etc. luminată. — Lat. ***genna** (= **gena** „obraz, pleoapă").

GEÁNTĂ, *genți,* s.f. Obiect din piele, din pânză, din material plastic etc. de formă dreptunghiulară, având în interior una sau mai multe despărțituri, care servește la transportarea cu mâna a unor acte, cărți, caiete etc.; servietă. ✦ Poșetă. — Din tc. **çanta.**

GEAR, *gearuri,* s.n. (Înv.) Șal oriental (indian); postav oriental fin, cu flori cusute de mână. — Din tc. **cār.**

GÉCKO s.m. Familie de șopârle din țările calde *(Gecko);* șopârlă din această familie. — Din fr., engl. **gecko.**

GEL, *geluri*, s.n. (Chim.) Substanță coloidală cu consistență vâscoasă și însușiri specifice deopotrivă lichidelor și solidelor. — Din fr. **gel.**

GELATÍNĂ, *gelatine*, s.f. **1.** Substanță proteică coloidală preparată prin hidroliza parțială a colagenului din oase, cartilaje etc., cu diferite utilizări practice. **2.** Produs de cofetărie preparat din sirop de fructe sau dintr-o cremă dulce, închegată cu foi de gelatină (**1**). **3.** Piele crudă pregătită pentru a fi tăbăcită. — Din fr. **gélatine.**

GELATINIZÁ, *gelatinizez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) transforma în gelatină; a (se) îmbiba cu gelatină. — Cf. fr. g é l a t i n i f i e r.

GELATINIZÁRE, *gelatinizări*, s.f. Acțiunea de *a (se) gelatiniza* și rezultatul ei. — V. **gelatiniza.**

GELATINÓS, -OÁSĂ, *gelatinoși*, *-oase*, adj. Ca gelatina (**1**), de gelatină, care conține gelatină, cu aspect de gelatină. — Din fr. **gélatineux.**

GELÁȚIE s.f. Variația limitei de curgere reală a gelului din noroaiele de foraj în funcție de timp. — Din fr. **gélation,** engl. **gelation.**

GELÉP, *gelepi*, s.m. Negustor oriental din Evul Mediu care cumpăra vite din Țările Române pentru a le vinde la Constantinopol. — Din tc. **celep.**

GELIFICÁ, *gelífic*, vb. I. Tranz. A transforma o soluție coloidală într-un gel. — După fr. **gélifier.**

GELIFICÁRE, *gelificări,* s.f. Faptul de *a gelifica*. — V. **gelifica.**

GELÍV, -Ă, *gelivi, -e,* adj. (Despre roci sau alte materiale) Care se dezagregă relativ ușor sub acțiunea înghețurilor și a dezghețurilor repetate. — Din fr. **gélif.**

GELIVÁȚIE s.f. (Geol.) Degradare a rocilor de la suprafața pământului în urma variațiilor de temperatură. — Din fr. **gélivation.**

GELIVITÁTE s.f. (Tehn.) Proprietate a unor materiale poroase de a se degrada sau distruge sub acțiunea alternativă a înghețului și a dezghețului. — Din fr. **gélivité.**

GELIVÚRĂ, *gelivuri,* s.f. Crăpătură adâncă în lungimea tulpinii arborilor provocată de îngheț. — Din fr. **gélivure.**

GELÓS, -OÁSĂ, *geloși, -oase,* adj. **1.** Care suferă de gelozie (**1**), cuprins de gelozie; care manifestă gelozie. ✦ Care ține mult la ceva și se teme să nu-l piardă. **2.** (Rar) Invidios, pizmaș. — Din it. **geloso.**

GELÓZĂ s.f. (Biol.) Agar-agar. — Din fr. **gélose.**

GELOZÍE, *gelozii,* s.f. **1.** Sentiment chinuitor și obsedant provoat de bănuiala sau certitudinea că ființa iubită este necredincioasă. **2.** (Rar) Invidie, pizmă. — Din it. **gelosia.**

GELUÍ, *geluiesc,* vb. IV. Tranz. A netezi cu gealăul suprafața unei piese de lemn; *p. gener.* a rindelui. — Din magh. **gyalulni.**

GELUÍRE, *geluiri,* s.f. Acțiunea de *a gelui* și rezultatul ei. — V. **gelui.**

GELUÍT, -Ă, *geluiți, -te,* adj. Netezit cu gealăul; *p. gener*. rindeluit. — V. **gelui.**

GEM, *gemuri,* s.n. Produs alimentar obținut prin fierberea fructelor (întregi) cu zahăr până la gelificarea siropului. — Din engl. **jam.**

GÉMĂ, *geme,* s.f. Nume generic pentru orice piatră prețioasă translucidă. ✦ Bijuterie sau obiect de artă făcut dintr-o piatră prețioasă sau semiprețioasă pe care sunt gravate figuri ori motive decorative. ✦ (Adjectival; în sintagma) *Sare gemă* = sare de bucătărie cristalizată, extrasă ca atare dintr-o salină; halit[2]. — Din fr. **gemme,** lat. **gemma.**

GEMĂNÁRE, *gemănări,* s.f. Furculiță (**2**). — De la **geamăn.**

GEMĂNÁRIȚĂ, *gemănarițe,* s.f. (Bot.) Bujorel (**2**) *(Orchis papilionacea).* — **Geamăn** + suf. *-ariță.*

GÉMĂT s.n. v. **geamăt.**

GEMĂTÓR, -OÁRE, *gemători, -oare,* adj. (Rar) Care geme. — **Geme** + suf. *-ător*.

GÉME, *gem,* vb. III. Intranz. **1.** (Despre ființe) A scoate sunete nearticulate ca urmare a unei dureri (fizice sau morale). ✦ Fig. (Despre elemente ale naturii) A fremăta, a murmura, a vui. **2.** Fig. A fi plin, încărcat peste măsură. — Lat. **gemere.**

GEMELÁR, -Ă, *gemelari, -e,* adj. (Med.) Cu gemeni. *Sarcină gemelară.* — Din fr. **gémellaire.**

GÉMEN, -Ă adj. v. **geamăn.**

GÉMET s.n. v. **geamăt.**

GEMINÁT, -Ă, *geminați, -te,* adj. Îngemănat, împerecheat. ✧ (Lingv.) *Consoană geminată* = consoană rezultată prin geminație (**2**). — Din fr. **géminé,** lat. **geminatus.**

GEMINÁȚIE, *geminații,* s.f. **1.** Îmbinare în perechi; împerechere. **2.** (Lingv.) Lungire a unei consoane, pronunțată cu o durată mai mare decât cea obișnuită. — Din fr. **gémination,** lat. **geminatio.**

GEMÚLĂ, *gemule,* s.f. **1.** (Bot.) Parte a embrionului vegetal, rudiment de tulpină. ✦ (Zool.) Organ prin care se înmulțesc spongierii. **2.** (Genet.) Particulă celulară ipotetică în care se concentrează proprietățile organismului, asigurând transmiterea lor la descendenți. **3.** (Anat.) Excrescență protoplasmatică mică pe ramurile unei dendrite la punctul de contact cu sinapsa. — Din fr. **gemmule.**

GEMULÉȚ, *gemulețe,* s.n. Diminutiv al lui *geam.* — **Geam** + suf. *-uleț.*

GEMÚT s.n. Faptul de *a geme;* geamăt. — V. **geme.**

GEN, *genuri,* s.n. **1.** Fel, soi, tip (pe care le reprezintă un obiect, o ființă, un fenomen etc.). ✦ Fel de a fi al cuiva. **2.** Diviziune obținută prin clasificarea creațiilor artistice după formă, stil, temă. ✧ *Pictură de gen* = pictură care înfățișează aspecte ale vieții cotidiene. ✦ Fiecare dintre diviziunile fundamentale în care se împart operele literare și care cuprind creațiile asemănătoare prin modul de a reprezenta realitatea. *Genul epic*. *Genul liric*. *Genul dramatic*. *Genul oratoric*. **3.** Categorie gramaticală bazată pe distincția dintre ființe și obiecte, precum și dintre ființele de sex masculin și cele de sex feminin. **4.** (Biol.) Categorie sistematică, subordonată familiei, care cuprinde una sau mai multe specii înrudite de plante sau de animale. **5.** (Log.) Clasă de obiecte care au note esențiale comune și cuprind cel puțin două specii. ✧ *Gen proxim* = gen (**5**) care este cel mai apropiat de noțiunea de definit. — Din lat. **genus, -eris.**

GENÁT, *genați,* adj. (Rar; despre ochi) Cu gene lungi. — De la **geană.**

GÉNĂ, *gene,* s.f. (Genet.) Segment al macromoleculei de ADN format dintr-o anumită secvență de nucleotide , care acționează ca o unitate funcțională și conține informația genetică. — Din fr. **gène.**

GENEALÓGIC, -Ă, *genealogici, -ce,* adj. Care aparține genealogiei, privitor la genealogie. [Pr.: *-ne-a-*] — Din fr. **généalogique.**

GENEALOGÍE, *genealogii,* s.f. Urmărire sistematică a filiației existente între membrii unei familii (marcante), făcută pentru a stabili originea și gradul lor de înrudire. ✦ Disciplină auxiliară a istoriei, care se ocupă cu întocmirea unor astfel de filiații și legături pentru familiile domnitoare, nobiliare etc. [Pr.: *-ne-a-*] — Din fr. **généalogie,** lat. **genealogia.**

GENEALOGÍST, -Ă, *genealogiști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Persoană specializată în genealogie. [Pr.: *-ne-a-*] — Din fr. **généalogiste.**

GENERÁ, pers. 3 *generează,* vb. I. Tranz. A produce, a determina, a da naștere la... — Din it., lat. **generare.**

GENERÁL[1], *generali,* s.m. Denumire generică pentru gradele de ofițeri superioare gradului de colonel; persoană care are un astfel de grad. [Var.: **ghenerár, ghinărár** s.m.] — Din fr. **général.** Cf. rus. g h e n e r a l.

GENERÁL[2], -Ă, *generali, -e,* adj. **1.** Care este comun tuturor (sau marii majorități a) ființelor sau obiectelor dintr-o anumită categorie. ✦ (Substantivat, n.) Ceea ce este comun tuturor (sau marii majorități a) ființelor sau obiectelor dintr-o anumită categorie; *spec.* categorie filosofică reflectând trăsăturile esențiale comune obiectelor dintr-o clasă. ✦ (Despre un fenomen sau o situație) Care privește pe toți, care cuprinde pe toți, la care participă toți (sau marea majoritate). **2.** Care privește ceva în ansamblu, în trăsăturile fundamentale, care se ocupă în linii mari de ceva. ✧ *Cultură generală* = cultură bazată pe cunoașterea elementelor fundamentale ale creațiilor din diferite domenii ale științei și artei. ✧ Loc. adv. *În general* = în linii mari; fără referire la un caz anumit. **3.** Care se întâmplă, care există pe o întindere mare, care cuprinde o arie foarte largă sau totul. **4.** Care are toată răspunderea în conducerea unei anumite diviziuni dintr-o instituție, dintr-o întreprindere etc. *Director general*. — Din fr. **général,** lat. **generalis.**

GENERALÍSIM, *generalisimi,* s.m. Comandant suprem al forțelor armate din unele țări. — Din it. **generalissimo,** fr. **généralissime.**

GENERALÍST, -Ă, *generaliști, -ste,* s.m. și f. Medic specialist în medicină generală. ✦ Medic internist. — Din fr. **généraliste.**

GENERALITÁTE, *generalități,* s.f. **1**. Caracterul sau însușirea a ceea ce este general[2]. **2**. (La pl.) Idei generale sintetice, privitoare la un anumit domeniu. ✦ Idei generale care nu au o legătură directă cu subiectul tratat, discutat etc. — Din fr. **généralité,** lat. **generalitas, -atis.**

GENERALIZÁ, *generalizez,* vb. I. **1.** Tranz. A da o formulare sau o expresie sintetică mai multor situații particulare care au unele trăsături comune; a extinde mintal însușirile comune unui grup de obiecte sau de fenomene asupra tuturor obiectelor și fenomenelor din clasa respectivă. **2.** Tranz. și refl. A face să fie sau a deveni general[2]; a (se) extinde sfera de aplicare. ✦ Refl. (Despre boli) A se extinde în întregul organ sau organism. ✦ Tranz. A considera (de obicei fără temei) o întâmplare, o situație ca fiind generală. — Din fr. **généraliser.**

GENERALIZÁRE, *generalizări,* s.f. Acțiunea de *a* (*se*) *generaliza* și rezultatul ei. ✦ Operație logică prin care se trece de la noțiuni cu o sferă mai restrânsă și un conținut mai bogat la noțiuni cu o sferă mai largă și un conținut mai restrâns. — V. **generaliza.**

GENERALIZÁT, -Ă, *generalizați, -te,* adj. Căruia i s-a dat un caracter de generalitate, care a devenit general[2]. — V. **generaliza.**

GENERALIZATÓR, -OÁRE, *generalizatori, -oare,* adj. Care (se) generalizează. — Din fr. **généralisateur.**

GENERALMÉNTE adv. (Rar) În general, de obicei. — Din fr. **généralement,** it. **generalmente.**

GENERÁRE, *generări,* s. f. Acțiunea de *a genera* și rezultatul ei. — V. **genera.**

GENERATÍV, -Ă, *generativi, -e,* adj. Care generează. ✧ *Gramatică generativă* = gramatică ce tinde să stabilească regulile de formare a frazelor corecte într-o limbă. — Din engl. **generative,** fr. **génératif.**

GENERATIVÍSM s.n. Curent lingvistic având ca bază teoria generativă. — Din engl. **generativism.**

GENERATIVÍST, -Ă, *generativiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Referitor la generativism, de generativism. **2.** S.m. și f. Specialist în generativism. — Din engl. **generativist.**

GENERATÓR, -OÁRE, *generatori, -oare,* adj., s.f., s.n. **I.** Adj. Care generează, produce, determină ceva. **II.** S.f. Linie dreaptă care generează prin deplasarea în spațiu (pe o traiectorie curbă) o suprafață conică, cilindrică etc. **III.** S.n. **1.** Aparat, mașină sau instalație care servește la producerea unei forme de energie, folosind energie de o altă formă. ✧ *Generator cuantic* = generator sau amplificator de radiații electromagnetice care funcționează pe baza fenomenului de emisie stimulată a radiațiilor. *Generator de zgomot* = dispozitiv electronic care produce o tensiune de zgomot (de obicei aleator) spre a fi folosită în măsurători. *Generator de aeroioni* = aeroionizator. **2.** Aparat sau instalație care servește la producerea unui fluid sau a unei suspensii fluide. — Din fr. **générateur,** lat. **generator, -oris.**

GENERÁȚIE, *generații,* s.f. **1.** Totalitatea oamenilor care au aproximativ aceeași vârstă. ✧ Expr. *Din generație în generație* = din tată în fiu; de la o epocă la alta (până la noi). ✦ Perioadă de timp care desparte vârsta tatălui de cea a fiului. **2.** Totalitatea animalelor domestice care aparțin aceleiași specii sau rase și care s-au născut în același an. **3.** (În sintagma) *Teoria generației spontanee* = teorie naivă conform căreia din materii minerale sau organice în descompunere pot lua naștere unele organisme vii în mod spontan. — Din fr. **génération,** lat. **generatio.**

GÉNERE s.n. (În loc. adv.) *În genere* = în general; în mod obișnuit, de obicei. — Din it. [in]**genere.**

GENÉRIC, -Ă, *generici, -ce,* adj. Care aparține unei categorii întregi, privitor la o categorie întreagă (de ființe, obiecte, fenomene); care cuprinde toate cazurile de același fel. ✦ (Substantivat, n.) Partea de la începutul sau de la sfârșitul unui film, în care sunt indicate titlul și numele principalilor realizatori ai acestuia. — Din fr. **générique.**

GENERÓS, -OÁSĂ, *generoși, -oase,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Care este gata să ajute în mod dezinteresat pe alții; mărinimos; darnic. ✦ Însuflețit de sentimente alese, de idei progresiste. ✦ Fig. Bogat, fertil. *Regiune generoasă.* — Din fr. **généreux,** lat. **generosus.**

GENEROZITÁTE s.f. Calitatea omului generos; mărinimie; dărnicie, munificență. — Din fr. **générosité.**

GENÉTIC, -Ă, *genetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S. f. Știință a eredității și a variabilității organismelor, care se ocupă cu studiul mecanismelor de înregistrare codificată a informației ereditare, de replicarea și modificarea sa prin mutații, recombinare etc. **2.** Adj. Care aparține geneticii (**1**) sau genezei, privitor la genetică sau la geneză. — Din fr. **génétique.**

GENETICIÁN, -Ă, *geneticieni, -e,* s.m. și f. Specialist în genetică. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **généticien.**

GENÉZĂ, *geneze,* s.f. Proces de naștere și de formare a unei ființe sau a unui lucru; naștere, origine. ✦ Ansamblu de fapte, de împrejurări, de elemente care au concurat la formarea unui lucru. *Geneza unui roman.* ✦ Prima carte a „Vechiului Testament” și prima dintre cele cinci cărți care alcătuiesc Biblia ebraică (Tora). — Din fr. **genèse.**

GENIÁL, -Ă, *geniali, -e,* adj. Înzestrat cu geniu; de geniu, care dovedește genialitate. [Pr.: *-ni-al*] — Din fr. **génial.**

GENIALITÁTE s.f. Caracterul sau însușirea unui geniu ori a ceea ce este genial. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **génialité.**

GÉNIC, -Ă, *genici, -ce,* adj. (Genet.) Referitor la gene, al genelor. — **Genă** + suf. *-ic*.

GENÍST, *geniști,* s.m. Militar din trupele de geniu (**III**). — **Geniu** + suf. *-ist.*

GENITÁL, -Ă, *genitali, -e,* adj. (Biol.) Referitor la procreare și la organele de reproducere. ✧ *Aparat genital* = ansamblu de organe care îndeplinesc funcția de reproducere la om și la animal. — Din fr. **génital,** lat. **genitalis.**

GENITÍV, *genitive,* s.n. (Gram.) Caz al declinării care indică dependența, apartenența, posesiunea și îndeplinește funcția de atribut. — Din fr. **génitif,** lat. **genitivus** [casus].

GENITIVÁL, -Ă, *genitivali, -e,* adj. Care se află în cazul genitiv, care are valoarea cazului genitiv; care se referă la cazul genitiv. — **Genitiv** + suf. *-al.*

GENITÓR, *genitori,* s.m. (Biol.) Fiecare dintre organismele parentale deosebite între ele, care prin încrucișare dau naștere unui nou individ. — Din fr. **géniteur.**

GENÍTO-URINÁR, -Ă, *genito-urinari, -e,* adj. (Anat.) Care se referă la ansamblul de organe de reproducere și urinare, care aparține acestui ansamblu. — Din fr. **génito-urinaire.**

GÉNIU, *genii,* s.n. **I. 1.** Cea mai înaltă treaptă de înzestrare spirituală a omului, caracterizată printr-o activitate creatoare ale cărei rezultate au o mare însemnătate; persoană care are o asemenea înzestrare. ✧ Loc. adj. *De geniu* = genial. **2.** Fire, natură, caracter specific. **II.** (Mitol.; azi în stilul poetic) Spirit protector; duh (bun sau rău). **III.** Armă militară care cuprinde trupe specializate pentru executarea lucrărilor de fortificații, de drumuri, de poduri etc. — Din lat. **genius,** fr. **génie.**

GENOCÍD, *genocide,* s.n. Infracțiune săvârșită în scopul de a distruge deliberat și sistematic, în întregime sau în parte, o colectivitate sau un grup național, rasial, religios sau politic. [Pl. și: *genociduri*]. — Din fr. **génocide.**

GENÓL s.n. Substanță chimică organică, folosită ca developator fotografic. — Din fr. **génol.**

GENÓM, *genomuri,* s.n. (Genet.) Totalitatea genelor prezente în cromozomii unui organism sau în setul haploid de cromozomi, care conține informația genetică necesară formării unui organism. [Pl. și: *genoame,* (m.) *genomi*] — Din fr. **génome.**

GENOTÍP, *genotipuri,* s.n. (Genet.) Constituția ereditară a unui organism reprezentată de totalitatea fondului de gene prezent în genomul său. — Din fr. **génotype.**

GENTÍL, -Ă, *gentili, -e,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Amabil, politicos, curtenitor, îndatoritor. ✦ (Înv.) Drăguț, plăcut, nostim. — Din fr. **gentil,** it. **gentile.**

GENTILÉȚE s.f. Purtare, atitudine, faptă gentilă; vorbe amabile, pline de curtenie; amabilitate. — Din it. **gentilezza.**

GENTÍLIC, -Ă, *gentilici, -ce,* adj. Care aparține gintei, privitor la gintă. — Din lat. **gentilicius.**

GENTILÓM, *gentilomi,* s.m. (În Evul Mediu, în Apusul Europei) Nobil, aristocrat. ✦ Fig. Om cu comportări alese, ireproșabile. — Din fr. **gentilhomme.**

GENTLEMAN, *gentlemeni,* s.m. Bărbat cu maniere alese, ireproșabile, cu caracter distins. [Pr.: *géntlmen*] — Cuv. engl.

GENTULÍȚĂ, *gentulițe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *geantă*[1]; gentuță. — **Geantă**[1] + suf. *-uliță.*

GENTÚȚĂ, *gentuțe,* s.f. Gentuliță. — **Geantă**[1] + suf. *-uță.*

GENȚIANACÉE, *gențianacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee cu frunze alterne sau opuse și flori solitare sau în buchet, răspândite mai ales în zona muntoasă (alpină); (și la sg.) plantă din această familie. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **gentianacée.**

GENȚIÁNĂ, *gențiane,* s.f. Nume generic dat mai multor specii de plante erbacee montane, cu flori de obicei mari, decorative, albastre sau galbene, cu corola rotată sau în formă de clopot; ghințură *(Gentiana).* [Pr.: *-ți-a-.* — Var.: **ghințiánă** s.f.] — Din fr. **gentiane,** lat. **gentiana.**

GENUFLEXIÚNE, *genuflexiuni,* s.f. Îndoire a genunchilor (executată de obicei în cursul unui exercițiu de gimnastică). [Pr.: *-xi-u-*] — Din fr. **génuflexion.**

GENUÍN, -Ă, *genuini, -e,* adj. Natural, veritabil, pur. — Din lat. **genuinus.**

GENULIÉRĂ s.f. (Mil.) **1.** Diferență de nivel între planul de așezare al unui trăgător și nivelul liniei de ochire. **2.** Diferență de nivel între nivelul platformei de tragere și partea inferioară a crenelului, în lucrările de fortificații. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **genouillère.**

GENÚNCHE s.m. v. **genunchi.**

GENUNCHÉR, *genunchere,* s.n. (Reg.) Suman sau pieptar (din piele de miel) lung până la genunchi. — **Genunchi** + suf. *-ar.*

GENÚNCHI, *genunchi,* s.m. **1.** Parte a piciorului (la oameni și la unele animale) care cuprinde regiunea articulației femurului cu tibia (incluzând și rotula). ✧ *În genunchi* = cu picioarele îndoite din genunchi și cu gambele așezate pe pământ. *Pe genunchi* = pe porțiunea anterioară a picioarelor, imediat mai sus de genunchi (**1**). ✧ Expr. *Cu genunchii la gură* = ghemuit, strâns. *A cădea în genunchi (înaintea cuiva)* = a se lăsa cu genunchii (**1**) la pământ (înaintea cuiva) în semn de umilință, de respect sau pentru rugăciune; *p. ext.* a ruga pe cineva în mod insistent, călduros, cu umilință. *A i se tăia cuiva genunchii* = a avea senzația că nu se mai poate ține pe picioare (de emoție). ✦ Lovitură dată cuiva cu genunchiul (**1**). **2.** Deformare a pantalonilor în dreptul genunchilor (**1**). [Var.: (reg.) **genúnche** s.m.] — Lat. **genuc(u)lum** (= *geniculum).*

GENUNCHIÉRĂ, *genunchiere,* s.f. Împletitură de lână, de bumbac, bandaj special etc. cu care se acoperă genunchiul (**1**) pentru a-l proteja (la sport sau la anumite munci). [Pr.: *-chi-e-*] — **Genunchi** + suf. *-ieră.*

GENÚNE, *genuni,* s.f. Prăpastie adâncă, abis, hău[1]. — Et. nec.

GEOBOTÁNIC, -Ă, *geobotanici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a botanicii care se ocupă cu studiul răspândirii și evoluției plantelor pe suprafața globului terestru. ✦ Disciplină care studiază învelișul vegetal din punctul de vedere al componenței și al legilor care acționează în botanică. **2.** Adj. Referitor la geobotanică, de geobotanică. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géobotanique.**

GEOBOTANÍST, -Ă, *geobotaniști, -ste,* s.m. și f. Specialist în geobotanică. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géobotaniste.**

GEOCANCEROLOGÍE s.f. Disciplină care studiază evoluția cancerului în interdependență cu alimentația și clima (**2**). [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géocancérologie.**

GEOCÉNTRIC, -Ă, *geocentrici, -ce,* adj. Privitor la centrul Pământului; care are Pământul drept centru. ✧ *Sistem geocentric* = geocentrism. *Mișcare geocentrică* = mișcare aparentă a unui astru împrejurul Pământului, considerat ca centru. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géocentrique.**

GEOCENTRÍSM s.n. Concepție potrivit căreia Pământul, considerat imobil, se află în centrul Universului, iar Soarele, planetele și stelele se rotesc în jurul lui; sistem geocentric. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géocentrisme.**

GEOCHÍMIC, -Ă, *geochimici, -ce,* adj. Referitor la geochimie, de geochimie. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géochimique.**

GEOCHIMÍE s.f. Știință care studiază răspândirea și deplasarea elementelor chimice care alcătuiesc scoarța Pământului. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géochimie.**

GEOCHIMÍST, -Ă, *geochimiști, -ste,* s.m. și f. Specialist în geochimie. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géochimiste.**

GEOCRIOLOGÍE s.f. Ramură a geografiei fizice care studiază zonele de îngheț ale scoarței terestre. [Pr.: *ge-o-cri-o-*] — Din fr. **géocryologie.**

GEÓDĂ, *geode,* s.f. **1.** Agregat de minerale format prin depunere în cavitățile rocilor, începând de la periferia golurilor spre centru. **2.** (Med.) Cavitate patologică în diverse țesuturi. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géode.**

GEODEPRESIÚNE, *geodepresiuni,* s.f. (Geol.) Depresiune tectonică primară, rezultată din mișcările scoarței terestre. [Pr.: *ge-o-de-pre-si-u-ne*] — **Geo**[logic] + **depresiune.**

GEODÉZ, -Ă, *geodezi, -e,* s.m. și f. Specialist în geodezie. [Pr.: *ge-o-*] — Din **geodezie** (derivat regresiv).

GEODÉZIC, -Ă, *geodezici, -ce,* adj. Care aparține geodeziei, privitor la geodezie. ✧ *Punct geodezic* = punct de pe suprafața terestră a cărui poziție este stabilită exact prin coordonate geografice (constituind baza pentru măsurători noi). *Linie geodezică* = curbă a unei suprafețe pe care distanța dintre două puncte este mai scurtă decât pe oricare altă curbă care trece prin aceleași puncte. *Triunghi geodezic* = triunghi ale cărui vârfuri sunt puncte geodezice. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géodésique.**

GEODEZÍE s.f. Știință aplicată care se ocupă cu studiul formei și al dimensiunilor Pământului, cu tehnica măsurării și a reprezentării cartografice sau numerice a suprafeței lui pe porțiuni determinate. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géodésie.**

GEODIMÉTRU, *geodimetre,* s.n. Instrument pentru măsurarea pe cale electrooptică a distanțelor în geodezie. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géodimètre.**

GEODINÁMIC, -Ă, *geodinamici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină care studiază modificările scoarței terestre sub acțiunea diferiților agenți. **2.** Adj. De geodinamică (**1**). [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géodynamique.**

GEOFÍTĂ, *geofite,* s.f. Plantă perenă care, în condiții defavorabile, continuă să supraviețuiască numai prin organele subpământene. ✧ (Adjectival) *Plantă geofită*. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géophytes.**

GEOFÍZIC, -Ă, *geofizici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Știință care studiază structura și proprietățile fizice ale globului terestru. **2.** Adj. Care aparține geofizicii (**1**), privitor la geofizică. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géophysique.**

GEOFIZICIÁN, -Ă, *geofizicieni, -e,* s.m. și f. Specialist în geofizică. [Pr.: *ge-o-fi-zi-ci-an*] — Din fr. **géophysicien.**

GEOFÓN, *geofoane,* s.n. **1.** Aparat construit după principiul seismografului, care recepționează undele sonore ce se propagă în stratele superficiale ale scoarței terestre. **2.** Aparat acustic folosit la detectarea pierderilor de apă din conductele îngropate. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géophone.**

GEOFOTOGRAMMETRÍE s.f. Metodă a fotogrammetriei care se ocupă cu măsurarea, determinarea și reprezentarea grafică sau fotografică a unor porțiuni din suprafața terestră. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géophotogrammétrie.**

GEOGÉNIC, -Ă, *geogenici, -ce,* adj. Care aparține geogeniei, privitor la geogenie. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géogénique.**

GEOGENÍE s.f. Parte a geologiei și a cosmogoniei care studiază originea și formarea Pământului. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géogénie.**

GEOGNOZÍE s. f. Disciplină care studiază mineralele, rocile și resturile faunei și florei care alcătuiesc globul terestru. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géognosie.**

GEOGRÁF, -Ă, *geografi, -e,* s.m. și f. Specialist în geografie. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géographe,** lat. **geographus.**

GEOGRÁFIC, -Ă, *geografici, -ce,* adj. Care aparține geografiei, privitor la geografie. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géographique.**

GEOGRAFÍE s.f. Știință care studiază și descrie învelișul terestru, cu toate elementele sale, din punct de vedere fizic, economic, etnografic etc. ✧ *Geografie lingvistică* = metodă de cercetare pe teren a graiurilor unei limbi, în care fenomenele de limbă înregistrate sunt cartografiate. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géographie,** lat. **geographia.**

GEOÍD s.n. Corp geometric care reprezintă forma teoretică a Pământului, redusă la nivelul oceanelor, prelungită și sub continente, și care servește drept suprafață de referință pentru lucrările de nivelment. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géoïde.**

GEOLÓG, -Ă, *geologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în geologie. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géologue.**

GEOLÓGIC, -Ă, *geologici, -ce,* adj. Care aparține geologiei, privitor la geologie. ✦ Străvechi. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géologique.**

GEOLOGÍE s.f. Știință care studiază evoluția fizică și organică a scoarței pământești. ✦ Manual în care se studiază această știință. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géologie.**

GEOMAGNÉTIC, -Ă, *geomagnetici, -ce,* adj. Care aparține magnetismului terestru sau geomagnetismului, privitor la magnetismul terestru sau la geomagnetism. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géomagnétique.**

GEOMAGNETÍSM s.n. Ramură a geofizicii care studiază magnetismul terestru. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géomagnétisme.**

GEOMECÁNICĂ s.f. Studiul legilor mecanice după care se produc modificările scoarței terestre. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géomécanique.**

GEOMÉTRIC, -Ă, *geometrici, -ce,* adj. **1.** Care aparține geometriei, privitor la geometrie. ✧ *Loc geometric* = totalitatea punctelor dintr-un spațiu definite printr-o proprietate comună. *Medie geometrică* = rădăcina pătrată extrasă din produsul a două numere. *Desen geometric* = desen executat fără a ține seamă de perspectivă. **2.** Care are forma figurilor din geometrie; regulat; schematic. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géométrique,** lat. **geometricus.**

GEOMETRÍE s.f. Ramură a matematicii care studiază formele și proprietățile corpurilor, precum și raporturile lor spațiale. ✦ Manual în care se studiază această știință. ✦ Structură, aspect regulat, simetric pe care îl are o construcție, un obiect, un sistem etc. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géométrie,** lat. **geometria.**

GEOMETRIZÁ, *geometrizez,* vb. I. Tranz. A da o formă geometrică, a aranja în formă geometrică; a raporta la geometrie. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géométriser.**

GEOMETRIZÁRE, *geometrizări,* s.f. Acțiunea de *a geometriza*. [Pr.: *ge-o-*] — V. **geometriza.**

GEOMETRIZÁT, -Ă, *geometrizați, -te,* adj. Care a primit o formă geometrică; care e raportat la geometrie. [Pr.: *ge-o-*] — V. **geometriza.**

GEOMETROGRAFÍE s.f. (Mat.) Studiul găsirii soluției celei mai simple a unei probleme de geometrie elementară. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géométrographie.**

GEOMÉTRU, *geometri,* s.m. **1.** Specialist în geometrie. **2.** Topograf. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géomètre,** lat. **geometra.**

GEOMORFOGENÍE s.f. Studiul originii formelor reliefului terestru. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géomorphogénie**

GEOMORFOLÓG, -Ă, *geomorfologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în geomorfologie. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géomorphologue.**

GEOMORFOLÓGIC, -Ă, *geomorfologici, -ce,* adj. Care aparține geomorfologiei, privitor la geomorfologie. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géomorphologique.**

GEOMORFOLOGÍE s.f. Știință care studiază geneza și caracteristicile formelor de relief, modul lor de grupare și răspândire pe suprafața Pământului. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géomorphologie.**

GEONÓMIC, -Ă, *geonomici, -ce,* adj. De geonomie. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géonomique.**

GEONOMÍE s.f. Totalitatea disciplinelor care studiază legile fizice în legătură cu Pământul. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géonomie.**

GEOPOLÍTIC, -Ă, *geopolitici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Doctrină social-politică, apărută la sfârșitul sec. XIX și începutul sec. XX, care susține că politica unui stat este determinată de situarea sa geografică. **2.** Adj. Referitor la geopolitică (**1**). [Pr.: *ge-o-*] — Din germ. **Geopolitik.**

GEOPOTENȚIÁL s.n. Potențialul forței de atracție a masei Pământului; potențial terestru. [Pr.: *ge-o-*] — Din engl. **geopotential.**

GEORÁMĂ, *georame,* s.f. Încăpere sferică pe a cărei față interioară este reprezentată în relief scoarța terestră în scopul studierii ei. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géorama,** engl. **georama.**

GEORGIÁN, -Ă, *georgieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Georgiei sau este originară de acolo; gruzin. **2.** Adj. Care aparține Georgiei sau georgienilor (**1**), privitor la Georgia ori la georgieni; gruzin. [Pr.: *-gi-an*] — **Georgia** (n. pr.) + suf. *-ean*. Cf. fr. g é o r g i e n.

GEOSFÉRĂ, *geosfere,* s.f. Pătură constitutivă a globului terestru. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géosphère.**

GEOSFÉRIC, -Ă, *geosferici, -ce,* adj. Referitor la geosferă, de geosferă. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géosphérique.**

GEOSINCLINÁL, *geosinclinale,* s.n. Regiune depresionară, alungită și întinsă a scoarței terestre, cu dimensiuni până la zeci sau sute de kilometri, caracterizată printr-o intensă activitate tectonică. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géosynclinal.**

GEOSTAȚIONÁR, -Ă, *geostaționari, -e,* adj. (Despre sateliți artificiali) Care se mișcă pe o orbită circulară de la Vest la Est, având perioada de revoluție în jurul Pământului de 24 de ore și rămânând tot timpul deasupra aceluiași punct de pe suprafața terestră. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géostationnaire,** engl. **geostationary.**

GEOTACTÍSM s.n. (Biol.) Ansamblul fenomenelor prezentate de protoplasma din celulele anumitor plante, sub influența gravitației; geotaxie. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géotactisme.**

GEOTAXÍE, *geotaxii,* s.f. (Biol.) Geotactism. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géotaxie.**

GEOTECTÓNIC, -Ă, *geotectonici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a geologiei care studiază structura scoarței terestre și cauzele mișcărilor și deformărilor pe care le suferă aceasta; tectonică. **2.** Adj. Care aparține geotectonicii (**1**), privitor la geotectonică. [Pr.: *ge-o-*] — Din rus. **gheotektonika.** Cf. germ. G e o t e k t o n i k.

GEOTÉHNIC, -Ă, *geotehnici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Știință aplicată care studiază comportarea terenurilor din punctul de vedere al stabilității și al rezistenței lor. **2.** Adj. Referitor la geotehnică. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géotechnique.**

GEOTERMÁL, -Ă, *geotermali, -e,* adj. **1.** (Despre ape subterane) Cu temperaturi mai ridicate decât cele ale apelor de suprafață. **2.** (Despre energie) Care este obținută prin utilizarea apelor subterane fierbinți sau a energiei termice naturale a scoarței terestre. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géothermal.**

GEOTÉRMIC, -Ă, *geotermici, -ce,* adj. Care aparține căldurii din interiorul scoarței Pământului, privitor la această căldură. ✧ *Treaptă geotermică* = distanță pe verticală, spre interiorul scoarței terestre, la care se înregistrează creșterea succesivă a temperaturii cu câte 1°C. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géothermique.**

GEOTERMÍE s.f. **1.** Căldura internă a Pământului. **2.** Disciplină a geofizicii care studiază regimul termic al Pământului. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géothermie.**

GEOTERMOMÉTRU, *geotermometre,* s.n. Termometru pentru măsurarea temperaturii solului. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géothermomètre.**

GEOTRÓPIC, -Ă, *geotropici, -ce,* adj. (Biol.) Referitor la geotropism. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géotropique.**

GEOTROPÍSM s.n. Creștere orientată a plantelor sau a unor părți ale acestora sub influența forței gravitaționale. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **géotropisme.**

GEPÍD, -Ă, *gepizi, -de,* s.m. și f. pl. Persoană care făcea parte dintr-o populație germanică originară din Scandinavia, care, în sec. III, a migrat spre sud, fiind stabilită, temporar, și în Dacia. — Din fr. **Gépides,** lat. **Gepidae, -arum.**

GER, *geruri,* s.n. Temperatură atmosferică foarte scăzută (specifică perioadei din toiul iernii); frig foarte mare. — Lat. **gelu.**

GERÁ, *gerez,* vb. I. Tranz. A administra în numele sau în locul altuia. [Var.: **girá** vb. I] — Din fr. **gérer.**

GERÁH, *gerahi,* s.m. (Înv.) Chirurg. — Din tc. **cerrāh.**

GERANIACÉE, *geraniacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate cu frunze păroase și flori viu colorate; (și la sg.) plantă din această familie. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **géraniacée.**

GERANIÓL s.n. Alcool component principal al uleiului de trandafiri. [Pr.: *-ni-ol*] — Din fr. **géraniol.**

GERÁNIU s.m. (În sintagma) *Ulei de geraniu* = ulei eteric cu miros de trandafir obținut din unele specii de plante și utilizat în parfumerie. [Var.: **geránium** s.n.] — Din fr. **géránium.**

GERÁNIUM s.n. v. **geraniu.**

GERÁNT, -Ă, *geranți, -te,* s.m și f. (Rar) Persoană căreia i-a fost încredințată administrarea unei afaceri, a unei întreprinderi etc. [Var.: **giránt, -ă** s.m și f.] — Din fr. **gérant.**

GERÁR s.m. (Pop.) Ianuarie. — Din **ger,** după *ianuar*[ie].

GERÁRE, *gerări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a gera* și rezultatul ei. — V. **gera.**

GERBÉRĂ, *gerbere,* s.f. Plantă ornamentală din familia compozitelor, cu flori divers colorate *(Gerbera Jamesonii).* [Acc. și: *gérberă*] — Din lat. **Gerbera** [Jamesonii], denumirea științifică a plantei.

GERÉT s.n. v. **gerid.**

GERG, *gerguri,* s.n. (Înv.) Jargon. — Din it. **gergo.**

GERGEVEÁ s.f. v. **cercevea.**

GERIATRÍE s.f. Ansamblu de mijloace preconizate pentru întârzierea apariției senilității. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **gériatrie.**

GERÍD, *geriduri,* s.n. (Înv.) Numele unui joc turcesc în care călăreții aruncau, din galop, un băț în formă de suliță spre adversar, și pe care acesta trebuia să-l prindă tot din goana calului. ✦ Băț în formă de suliță folosit în acest joc. [Var.: **gerét** s.n.] — Din tc. **cirid.**

GERMÁN, -Ă, *germani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Denumire dată unor popoare indo-europene care au locuit, în Antichitate, în centrul, vestul și nordul Europei; (și la sg.) persoană aparținând unuia dintre aceste popoare. **2.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Germaniei sau este originară de acolo. **3.** Adj. Care aparține Germaniei sau germanilor (**1**, **2**), privitor la Germania ori la germani; nemțesc. ✦ (Substantivat, f.) Limba germană. — Din lat. **Germanus.**

GERMÁNIC, -Ă, *germanici, -ce,* adj. Care aparține sau care este caracteristic germanilor și popoarelor înrudite cu germanii, privitor la germani și la popoarele înrudite cu ei. ✧ *Limbi germanice* = grup de limbi indo-europene vorbite în centrul și în nordul Europei, extinse cu timpul și în alte regiuni. *Popoare germanice* = denumire a unor triburi vechi din care se trag germanii, englezii, scandinavii etc. *Filologie germanică* = studiul limbilor și al literaturilor germanice. — Din fr. **germanique,** lat. **germanicus.**

GERMANÍSM, *germanisme,* s.n. Cuvânt, construcție etc. specifice limbii germane, împrumutate de o altă limbă fără să fie asimilate de aceasta. — Din fr. **germanisme.**

GERMANÍST, -Ă, *germaniști, -ste,* s.m. și f. Specialist în germanistică. — Din fr. **germaniste.**

GERMANÍSTICĂ s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul (comparativ al) limbilor și literaturilor germanice. — Din germ. **Germanistik.**

GERMÁNIU s.n. Element chimic, semimetal, de culoare cenușiu-deschis, folosit la fabricarea pieselor semiconductoare, a redresoarelor etc. — Din fr. **germanium,** germ. **Germanium.**

GERMANIZÁ, *germanizez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să adopte sau a adopta limba, obiceiurile etc. germane. — Din fr. **germaniser.**

GERMANIZÁRE, *germanizări,* s.f. Faptul de *a* (*se*) *germaniza*. — V. **germaniza.**

GERMANOFÍL, -Ă, *germanofili, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care aprobă, admiră, iubește tot ceea ce este german sau provine de la germani. — Din fr. **germanophile.**

GERMANOFÓB, -Ă, *germanofobi, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care dezaprobă, urăște tot ce este german sau ce provine de la germani. — Din fr. **germanophobe.**

GERMĂNÁR s.m. (Rar) Martie. — Formă românizată a fr. **Germinal.**

GÉRMEN, *germeni,* s.m. **1.** Formațiune inițială în dezvoltarea ființelor vii; oul fecundat; embrionul plantei. ✧ Loc. adj. și adv. *În germene* = (care se află) într-un stadiu inițial, înainte de a se dezvolta. ✦ Microb. **2.** Fig. Principiu, element, cauză din care se dezvoltă ceva. [Var.: **gérmene** s.m.] — Din lat. **germen.**

GÉRMENE s.m. v. **germen.**

GERMICÍD, *germicide,* s.n. Substanță, agent care distruge germenii patogeni. [Pl. și: (m.) *germicizi*] — Din fr. **germicide.**

GERMINÁ, pers. 3 *germinează,* vb. I. Intranz. (Despre germeni, *p. ext.* despre plante) A începe să se dezvolte, să încolțească, să se înmulțească, să pornească un nou ciclu de vegetație (în condiții favorabile). ✦ (Despre o materie organică sau un organ) A trece de la viața latentă sau embrionară la viața activă. — Din lat. **germinare.**

GERMINÁL s.m. A șaptea lună a anului, de la 21 martie la 18 aprilie, în calendarul adoptat în timpul Revoluției Franceze din 1789–1794. — Din fr. **germinal.**

GERMINÁRE, *germinări,* s.f. Acțiunea de *a germina* și rezultatul ei; încolțire. — V. **germina**.

GERMINATÍV, -Ă, *germinativi, -e,* adj. Care aparține germinației, privitor la germinație; care poate să germineze sau să facă să germineze. — Din fr. **germinatif.**

GERMINATÓR, -OÁRE, *germinatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care poate germina sau care poate face să germineze. **2.** S.n. Aparat, instalație etc. care determină procentul de germinație al diferitelor semințe; aparat, instalație etc. cu care se obține germinarea artificială a unor semințe. — Din fr. **germinateur.**

GERMINÁȚIE, *germinații,* s.f. Proces fiziologic de trecere a unui germen de la viața latentă la viața activă și care duce la nașterea unei plante sau a unui organ vegetal. — Din fr. **germination,** lat. **germinatio.**

GEROIGIÉNĂ s.f. Igienă (**2**) a modului de viață al bătrânilor. [Pr.: *-ro-i-gi-e-*] — **Gero**[ntologie] + **igienă.**

GERONTOCRAȚÍE s.f. Sistem de guvernare în care puterea politică sau conducerea aparține bătrânilor. — Din fr. **gérontocratie.**

GERONTOLÓG, -Ă, *gerontologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în gerontologie și geriatrie. — Din fr. **gérontologue.**

GERONTOLÓGIC, -Ă, *gerontologici, -ce,* adj. Referitor la gerontologie și geriatrie, de gerontologie și geriatrie. — Din fr. **gérontologique.**

GERONTOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază problemele biologice, psihologice, sociale și economice ale persoanelor în vârstă. — Din fr. **gérontologie.**

GERÓS, -OÁSĂ, *geroși, -oase,* adj. (Despre vreme, zile etc.) Foarte friguros, extrem de rece. — **Ger** + suf. *-os*.

GEROVITÁL® s.n. (Farm.) Soluție pe bază de procaină folosită ca medicament pentru întârzierea proceselor de îmbătrânire la oameni. — **Gero**[ntologie] + **vital.**

GERUÍ, pers. 3 *geruiește*, vb. IV. Intranz. A se face, a fi foarte frig, a se lăsa ger. — **Ger** + suf. *-ui*.

GERUIÁLĂ, *geruieli,* s.f. Frig mare (specific iernii). ✦ (Pop.; concr.) Promoroacă, chiciură. [Pr.: *-ru-ia-*] — **Gerui** + suf. *-eală*.

GERUÍRE, *geruiri,* s.f. Acțiunea de *a gerui* și rezultatul ei. —V. **gerui.**

GERUÍT, -Ă, *geruiți, -te,* adj. Cu ger, înghețat. — V. **gerui.**

GERULÉȚ, *geruleț*e, s.n. (Fam.) Diminutiv al lui *ger*. — **Ger** + suf. *-uleț*.

GERUNDÍV, *gerundive,* s.n. (În limba latină) Adjectiv verbal cu sens pasiv, derivat de la tema gerunziului; (în limba franceză) una dintre formele participiului prezent, precedate de prepoziția „en". — Din fr. **gérondif,** lat. **gerundivum.**

GERUNDIVÁL, -Ă, *gerundivale,* adj. Care este construit cu gerundivul; care conține un gerundiv. — **Gerundiv** + suf. *-al*.

GERUNZIÁL, -Ă, *gerunziale,* adj. Care este construit cu gerunziul; care conține un gerunziu. [Pr.: *-zi-al*] — **Gerunziu** + suf. *-al*.

GERÚNZIU, *gerunzii,* s.n. Mod verbal care exprimă o acțiune în desfășurare, fără referire la autorul și la momentul acțiunii. — Din lat. **gerundium.**

GERUSÍA s.f. art. Sfatul bătrânilor în Grecia antică. — Cuv. gr.

GEST, *gesturi,* s.n. **1.** Mișcare a mâinii, a capului etc. care exprimă o idee, un sentiment, o intenție, înlocuind uneori cuvintele sau dând mai multă expresivitate vorbirii. **2.** Faptă sau purtare dictată de un anumit scop, de anumite interese, având o anumită semnificație etc. — Din fr. **geste, lat. gestus.**

GESTALTÍSM s.n. Concepție în psihologia din sec. XX, care accentuează principiul integralității fenomenelor psihice; configuraționism. [Pr.: *ghe-ștal-*] — Din fr. **gestaltisme.**

GESTALTÍST, -Ă, *gestaltiști, -ste,* s.m. și f., adj. (Adept) al gestaltismului. [Pr.: *ghe-ștal-*] — Din fr. **gestaltiste.**

GESTAPÓ n.pr.n. Poliția secretă politică din Germania nazistă. [Pr.: *ghestapo*; Var.: **Gestapóu** n.pr.] — Din germ. **Gestapo.**

GESTAPÓU n.pr. n. v. **Gestapo.**

GESTÁȚIE s.f. Perioadă din viața organismului unor femele, care ține de la fecundarea ovulului până la nașterea fătului. — Din fr. **gestation,** lat. **gestatio.**

GÉSTICĂ s.f. Ansamblu de gesturi folosite de un actor în interpretarea unui rol ori în recitarea sau în lectura unei opere poetice. — **Gest** + suf. *-ică*.

GESTICULÁ, *gesticulez* vb. I. Intranz. A face mai multe gesturi (cu mâinile) în timpul vorbirii sau pentru a exprima ceva. — Din fr. **gesticuler,** lat. **gesticulari.**

GESTICULÁRE, *gesticulări,* s.f. Acțiunea de *a gesticula* și rezultatul ei; gesticulație. — V. **gesticula.**

GESTICULÁȚIE, *gesticulații,* s.f. Gesticulare. — Din fr. **gesticulation,** lat. **gesticulatio.**

GESTIONÁ, *gestionez,* vb. I. Tranz. A avea în gestiune bunurile, fondurile unei întreprinderi, instituții etc. [Pr.: *-ti-o-*] — Din **gestiune.**

GESTIONÁR, -Ă, *gestionari, -e,* adj., s.m. și f. **1**. Adj. Care ține de o gestiune, privitor la o gestiune, care asigură o gestiune. **2**. S.m. și f. Persoană însărcinată cu o gestiune. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **gestionnaire.**

GESTIONÁRE, *gestionări,* s.f. Acțiunea de *a gestiona* și rezultatul ei. [Pr.: *-ti-o-*] — V. **gestiona.**

GESTIÚNE, *gestiuni,* s.f. Administrare a bunurilor unei întreprinderi, instituții sau persoane; răspunderea păstrării bunurilor și a mânuirii fondurilor unei întreprinderi, instituții sau persoane; ansamblu de operații privind primirea, păstrarea și eliberarea unor bunuri materiale aparținând altcuiva; (concr.) totalitate a bunurilor încredințate cuiva în vederea administrării lor. [Pr.: *-ti-u-*] — Din fr. **gestion,** lat. **gestio, -onis.**

GESTÓZĂ s.f. Totalitatea manifestărilor patologice apărute în cursul sarcinii unei femei; disgravidie. — Din germ. **Gestose.**

GESTUÁL, -Ă, *gestuali, -e,* adj. Care se exprimă prin gesturi; referitor la gesturi. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **gestuel.**

GET, -Ă, *geți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Nume dat de greci dacilor; (și la sg.) persoană care făcea parte din populația băștinașă a Daciei. **2.** Adj. Care aparține geților, care se referă la geți. *Triburi gete.* — Din fr. **gétes,** lat. **Getae, -arum.**

GET-BEGÉT adj. invar. (Pop.; despre oameni) Autentic, adevărat, neaoș. — Din tc. **cet-beced.**

GÉTIC, -Ă, *getici, -ce,* adj. Care aparține geților, privitor la geți. — Din fr. **gétique,** lat. **geticus.**

GETINÁX s.n. Material izolant constituit din foi de hârtie impregnate cu bachelită și presate, utilizat în electrotehnică. — Denumire comercială.

GÉTTER s.n. (Tehn.) Substanță folosită pentru menținerea vidului în tuburile electronice. [Pr.: *ghétăr*] — Din engl., fr. **getter.**

GEVREÁ, *gevrele,* s.f. (Înv.) Batistă de mătase sau de pânză cu broderie. — Din tc. **çevre.**

GHANÉZ, -Ă, *ghanezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Ghanei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Ghanei sau ghanezilor (**1**), privitor la Ghana ori la ghanezi. [Pr.: *ga-*] — **Ghana** (n. pr.) + suf. *-ez.*

GHEÁBĂ s.f. v. **gheb**[1]**.**

GHEÁRĂ, *gheare,* s.f. **1.** Formațiune cornoasă ascuțită, curbată, crescută la vârful degetelor unor reptile, păsări și mamifere, servind mai ales la apărare și la atac. ✧ Expr. (Fam.) *A fi lung în* (sau *la*, *de) gheare* = a avea obiceiul să fure. *A-și scoate* (sau *a-și arăta) ghearele* = a-și arăta fondul ascuns și rău al firii. *A fi* (sau *a cădea*, *a încăpea* etc.) *în ghearele* (sau *gheara) cuiva* = a fi (sau a ajunge etc.) în posesia, în puterea sau sub autoritatea absolută a cuiva, la discreția cuiva; a fi prins (și ținut închis). *A pune gheara* (pe cineva) = a pune stăpânire (pe cineva); a prinde (pe cineva). *A fi* (sau *a se zbate) în ghearele morții* = a fi grav bolnav, aproape de moarte. **2.** (Tehn.) Piesă asemănătoare cu o gheară (**1**), care servește la apucat, împiedicat etc. — Et. nec.

GHEÁTĂ, *ghete,* s.f. Încălțăminte confecționată din piele sau din materiale sintetice care imită pielea, acoperind piciorul până deasupra gleznei. — Din it. **ghetta** „ghetră".

GHEÁȚĂ, (**2**) *ghețuri,* s.f., adj. invar. **1.** S.f. Apă aflată în stare solidă, în urma înghețării. ✧ Expr. *A se da cu patinele pe gheață* = a patina[2]. *A (se) sparge* sau *a (se) rupe gheața* = a dispărea sau a face să dispară atmosfera ori senzația de jenă existentă la un moment dat; a (se) înlătura primele dificultăți în bunul mers al unei acțiuni. ✦ (Reg.) Grindină, piatră. **2.** S.f. (La pl.) Întinderi mari de gheață (**1**) aflate pe uscat sau pe apă. ✧ Loc adj. *De gheață* = indiferent, nepăsător, nesimțitor. **3.** S.f. Senzație neplăcută de răceală, provocată de frică, emoție etc. **4.** S.f. Plantă erbacee cu flori mici, albe, roz sau roșii, având frunzele acoperite cu papile albe care seamănă cu cristalele de gheață (**1**) *(Mesembryanthemum crystallynum).* **5.** S.f. Plantă erbacee cu tulpina cărnoasă, ramificată, cu frunze ovale-rotunde și cu flori numeroase, albe, mai rar roz sau roșii *(Begonia semperflorens).* **6.** Adj. invar. (În sintagma) *Bani gheață* = bani în numerar, plătiți pe loc, bani lichizi, bani peșin. — Lat. **glacia** *(= glacies).*

GHEB[1]**,** (**1, 2**) *gheburi,* s.n, (**3**) *ghebe,* s.f. **1.** S.n. Cocoașă (la om). **2.** S.n. Ridicătură de teren în formă de gheb (**1**). **3.** S.f. (În forma *gheabă*) Specie de ciuperci comestibile cu piciorul gălbui sau brun, având de jur-împrejur un inel alb, și cu pălăria galbenă-brună *(Armillaria mellea).* ✧ *Gheabă-de-brad* = ciupercă comestibilă cu pălăria albă, subțire, cărnoasă și cu piciorul lung și subțire *(Lepiota clypeolaria). Gheabă-de-pădure* = ciupercă comestibilă cu pălăria roșiatică ori brună, catifelată *(Collybia longipes).* [Var.: **gheábă** s.f.] — Probabil lat. ***glibbus** (formă metatezată a lui **gibb*(*u*)*lus* < *gibbus*).

GHEB[2] s.n. v. **ghebă.**

GHÉBĂ, *ghebe,* s.f. Manta țărănească lungă, împodobită cu găitane. [Var.: **gheb** s.n., **ghebeá** s.f.] — Din tc. **kebe.**

GHEBEÁ s.f. v. **ghebă.**

GHEBÓS, -OÁSĂ, *ghebosi, -oase,* s.m. și f., adj. (Persoană) care are cocoașă; cocoșat. ✦ Care are spatele adus, încovoiat, gârbovit. — **Gheb**[1] + suf. *-os*.

GHEBOȘÁ, *gheboșez,* vb. I. Refl. (Despre oameni) A se apleca (temporar) de spate, a se încovoia (din cauza greutății, a unei dureri etc.); a deveni cu spatele arcuit, încovoiat, gârbovit (din cauza bătrâneții, a unei boli etc.); a se cocoșa. [Var.: **gheboșí** vb. IV] — Contaminare între **ghebos** și **cocoșa.**

GHEBOȘÁRE, *gheboșări,* s.f. Acțiunea de *a se gheboșa* și rezultatul ei. — V. **gheboșa.**

GHEBOȘÁT[1] s.n. Faptul de *a se gheboșa*. — V. **gheboșa.**

GHEBOȘÁT[2]**, -Ă,** *gheboșați, -te,* adj. (Despre oameni) Care are spinarea adusă, încovoiată, gârbovită (din cauza greutății pe care o poartă, a durerii, a bătrâneții etc.). ✦ (Rar) Cocoșat. [Var.: **gheboșít, -ă** adj.] — V. **gheboșa.**

GHEBOȘÍ vb. IV v. **gheboșa.**

GHEBOȘÍT, -Ă adj. v. **gheboșat**[2]**.**

GHEÉNĂ s.f. Iad, infern. — Din sl. **geena.**

GHÉIȘĂ, *gheișe,* s.f. Dansatoare și cântăreață japoneză. [Acc. și : *gheíșă*] — Din fr. **geisha.**

GHÉIZER, *gheizere,* s.n. Izvor intermitent de apă fierbinte și de vapori, de origine vulcanică, care aruncă apa, la intervale egale, până la mare înălțime, sub forma unei coloane. — Din fr., engl. **geyser.**

GHEIZERÍT s.n. (Geol.) Depozit silicos provenit din precipitarea apei gheizerelor. — Din fr. **geysérite.**

GHELÍR, *gheliruri,* s.n. (Înv.) Câștig obținut fără muncă. — Din tc. **gelir.**

GHEM[1]**,** *gheme,* s.n. **1.** Obiect de formă (relativ) sferică, rezultat prin depănarea unor fire (de ață, de lână etc.). ✧ Expr. *A face ghem* = **a)** a depăna în formă de ghem[1] (**1**); **b)** a face mototol. Loc. vb. *A se face* (sau *a sta*) *ghem* = a se ghemui. **2.** Al treilea compartiment al stomacului rumegătoarelor. [Pl. și: *ghemuri*] — Lat. ***glemus** (= *glomus*).

GHEM[2]**,** *ghemuri,* s.n. Fiecare dintre punctele câștigate de un jucător de tenis (după mai multe erori ale adversarului), în limitele unui set. [Scris și: *game.* — Pr.: *gheĭm*] — Din engl. **game.**

GHEMOTÓC, *ghemotoace,* s.n. Obiect (flexibil, maleabil) mototolit în formă de ghem[1] (**1**); cocoloș. [Var.: **gheomotóc** s.n.] — De la **ghem**[1]**.**

GHEMUÍ, *ghemuiesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se face, a se strânge ca un ghem[1] (**1**), a se înghemui. **2.** Refl. și tranz. A (se) strânge în număr mare pe un spațiu redus; a (se) înghesui. — **Ghem**[1] + suf. *-ui.*

GHEMUÍRE, *ghemuiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) ghemui* și rezultatul ei. — V. **ghemui.**

GHEMUÍT[1]**,** *ghemuituri,* s.n. Faptul de *a (se) ghemui*. — V. **ghemui.**

GHEMUÍT[2]**, -Ă,** *ghemuiți, -te,* adj. **1.** Strâns, făcut (ca un) ghem[1] (**1**). **2.** Care se află în număr mare pe un spațiu redus; înghesuit[2]. — V. **ghemui.**

GHEMULÉȚ, *ghemulețe,* s.n. Diminutiv al lui *ghem*[1]*;* ghemușor. — **Ghem**[1] + suf. *-uleț.*

GHEMUȘÓR, *ghemușoare,* s.n. (Rar) Ghemuleț. — **Ghem**[1] + suf. *-ușor.*

GHENERÁR s.m. v. **general**[1]**.**

GHEOMOTÓC s.n. v. **ghemotoc.**

GHEONOÁIE s.f. v. **ghionoaie.**

GHEPÁRD, *gheparzi,* s.m. Mamifer carnivor sălbatic cu capul mic și rotund, coada lungă, picioare înalte, cu blana de culoare gălbuie cu pete mici, întunecate, specific stepelor din Africa și din sudul Asiei *(Acinonyx jubatus).* — Din fr. **guépard.**

GHERDÁN, *gherdane,* s.n. (Înv.) Șirag de mărgele, de mărgăritare, de pietre scumpe sau de galbeni. [Var.: **ghiordán** s.n.] — Din tc. **gerdan** „gât", **gerdanlick** „colier".

GHERDÁP, *gherdapuri,* s.n. Loc îngust și stâncos de pe cursul unei ape; loc de pe cursul unei ape cu căderi de apă periculoase pentru navigație. — Din tc. **girdab.**

GHERÉTĂ, *gherete,* s.f. **1.** Construcție mică (de lemn) în care se poate adăposti o santinelă, un paznic etc. **2.** Construcție mică, cu o singură încăpere, făcută din materiale ușoare, în care se vând alimente, ziare etc.; chioșc, tonetă. — Din fr. **guérite.**

GHERGHÉF, *gherghefuri,* s.n. Cadru de lemn sau de metal pe care se întinde o țesătură pentru a fi brodată sau firele de urzeală pentru țeserea covoarelor; *p. ext.* țesătură întinsă pe acest cadru. — Din tc. **gergef.**

GHERGHÍNĂ, *gherghine,* s.f. Plantă erbacee perenă cu tulpina înaltă, cu flori mari, de culori și forme variate, cultivată ca plantă decorativă; dalie *(Dahlia cultorum).* — Din germ. **Georgine.**

GHERGHÍR, *gherghire,* s.n. (Reg.) Beci sau cameră boltită (cu obloane metalice) în care se ascundeau în trecut obiectele de preț spre a fi cruțate de incendiu sau de jaf. — Din tc. **kârgir** „clădire de piatră".

GHERIDÓN, *gheridoane,* s.n. Măsuță rotundă cu unul sau cu trei picioare. — Din fr. **guéridon.**

GHERÍLĂ, *gherile,* s.f. Denumire dată războiului de partizani în Spania și în țările Americii Latine; *p. ext.* mică trupă de partizani. [Var.: **guerílă** s.f.] — Din fr. **guérilla,** sp. **guerrilla.**

GHÉRLĂ, *gherle,* s.f. (Pop. și fam.) Închisoare. — Din n. pr. **Gherla.**

GHERMEÁ, *ghermele,* s.f. Piesă prismatică de lemn care se fixează în zidărie pentru a înlesni prinderea în cuie sau în șuruburi a tocului unei uși sau al unei ferestre. — Et. nec.

GHERMESÚT, *ghermesuturi,* s.n. (Înv.) Numele unei țesături fine de mătase. [Var.: **ghermeșít** s.n.] — Din tc. **germsud.**

GHERMEȘÍT s.n. v. **ghermesut.**

GHERÓC, *gherocuri,* s.n. (Rar) Redingotă. — Din germ. **Gehrock.**

GHES, *ghesuri,* s.n. (În expr.) *A da* (cuiva) *ghes* = **a)** a da (cuiva) o lovitură ușoară (cu cotul); **b)** a îndemna, a stimula, a îmboldi, a zori (să întreprindă ceva). — Et. nec.

GHEȘÉFT, *gheșefturi,* s.n. (Fam.) Afacere măruntă (necinstită). — Din germ. **Geschäft.**

GHEȘEFTÁR, *gheșeftari,* s.m. (Fam.) Persoană care face gheșefturi, care umblă după gheșefturi. — **Gheșeft** + suf. *-ar*.

GHETÓ s.n. v. **ghetou.**

GHETÓU, *ghetouri,* s.n. **1.** Cartier al unui oraș în care erau constrânși să trăiască evreii din unele țări. **2.** Loc unde o minoritate trăiește separat de restul societății. [Var.: **ghetó** s.n.] — Din it., fr. **ghetto,** germ. **Getto.**

GHÉTRĂ, *ghetre,* s.f. **1.** Învelitoare de postav, de fetru etc. care acoperă glezna și partea de deasupra a încălțămintei bărbătești. **2.** Fâșie de piele care servește la protecția gleznei muncitorilor metalurgiști, în timpul lucrului. — Din fr. **guêtre.**

GHETÚȚĂ, *ghetuțe,* s.f. Diminutiv al lui *gheată*. — **Gheată** + suf. *-uță*.

GHEȚÁR[1], *ghețare,* s.n. (Înv.) Răcitor. — **Gheață** + suf. *-ar* (după fr. *glacière*).

GHEȚÁR[2], *ghețari,* s.m. Masă de gheață formată în regiunile alpine și în cele polare și care, de obicei, se deplasează lent sub influența gravitației. ✧ *Ghețar plutitor* = aisberg. — **Gheață** + suf. *-ar* (după fr. *glacier).*

GHEȚĂRÍE, *ghețării,* s.f. Loc special amenajat în care se depozitează iarna blocuri de gheață naturală, pentru a fi folosite în cursul verii. ✦ Fig. Cameră, locuință extrem de friguroasă. — **Gheață** + suf. *-ărie*.

GHEȚÓS, -OÁSĂ, *ghețoși, -oase,* adj. (Rar) Plin de gheață; rece ca gheața. — **Gheață** + suf. *-os*.

GHEȚÚȘ, *ghețușuri,* s.n. Polei[1]. ✦ Loc acoperit cu un strat de gheață alunecos, pe care se dau copiii iarna. — **Gheață** + suf. *-uș*.

GHEUNOÁIE s.f. v. **ghionoaie.**

GHIAÚR, *ghiauri,* s.m. Denumire disprețuitoare dată în trecut de turci persoanelor de altă religie decât cea mahomedană. — Din tc. **gâvur.**

GHIBELÍN, *ghibelini,* s.m. (În sec. XII–XV) Membru al unei grupări politice din Italia, care sprijinea pe împărații germani în lupta acestora împotriva puterii papale și a guelfilor. — Din it. **ghibellino.** Cf. fr. g i b e l i n.

GHIBIRDÍC, *ghibirdici,* s.m. (Reg.) Copil sau om scund. — Et. nec.

GHIBÓRȚ, *ghiborți,* s.m. Pește de apă dulce, de culoare verde-măslinie, cu capul scurt și cu aripile dorsale contopite, terminate cu ghimpi *(Acerina cernua).* [Var.: **ghigórț** s.m.] — Et. nec.

GHIBORȚÁȘ, *ghiborțași,* s.m. Diminutiv al lui *ghiborț*. — **Ghiborț** + suf. *-aș*.

GHICELÍC s.n. v. **ghigilic.**

GHICÍ, *ghicesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A descoperi, a afla, a înțelege ceva (mai mult intuitiv sau prin deducție); a intui, a prevedea, a întrezări. ✧ Loc adv. *Pe ghicite* = la întâmplare sau în mod intuitiv. ✦ A dezlega o ghicitoare. **2.** (În superstiții) A prezice cuiva viitorul. [Var.: (reg.) **gâcí** vb. IV] — Et. nec.

GHICÍRE, *ghiciri,* s.f. Acțiunea de *a ghici* și rezultatul ei. — V. **ghici.**

GHICÍT s.n. Faptul de *a ghici*. — V. **ghici.**

GHICITÓR, -OÁRE, *ghicitori, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană care se îndeletnicește cu prezicerea viitorului. **2.** S.f. Specie a literaturii populare, de obicei în versuri, în care se prezintă sub formă metaforică un obiect, o ființă sau un fenomen, cerându-se identificarea acestora prin asocieri logice; cimilitură. — **Ghici** + suf. *-tor*.

GHÍD, -Ă, (**1**) *ghizi, -de,* s.m. și f., (**2**) *ghiduri*, s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care conduce și îndrumă un grup de turiști, un grup de vizitatori ai unei expoziții etc., dându-le explicațiile necesare; călăuză, cicerone. **2.** S.n. Carte cuprinzând informații de călătorie, hărți, planuri, îndrumări etc. necesare unui turist pentru orientarea într-o țară, într-o regiune, într-un muzeu etc. **3.** S.n. (În sintagma) *Ghid de unde* = mediu în care are loc propagarea ghidată a unui fascicul de unde electromagnetice. — Din fr. **guide.**

GHIDÁ, *ghidez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) călăuzi, a (se) conduce, a (se) orienta. **2.** Tranz. A imprima o anumită mișcare unei piese, unui mecanism etc. (cu ajutorul ghidajului). — Din fr. **guider.**

GHIDÁJ, *ghidaje,* s.n. **1.** Faptul de *a (se) ghida*. **2.** Dispozitiv mecanic fix al unui mecanism, care permite deplasarea unei piese mobile doar într-o anumită direcție și între anumite limite. — Din fr. **guidage.**

GHIDÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) ghida* și rezultatul ei. — V. **ghida.**

GHÍDI interj. (De obicei repetat; exprimă mustrări, amenințări etc.) Ia te uită...! ce mai...! — Din tc. **gidi.**

GHIDÓN, *ghidoane,* s.n. Bară de oțel curbată la capete, fixată transversal pe furca roții directoare a unei biciclete, a unei motociclete, a unui scuter, acționată de mâinile conducătorului și servind la menținerea sau la schimbarea direcției vehiculului respectiv. — Din fr. **guidon.**

GHIDRÁN, *ghidrani,* s.m. Varietate de cai cu părul roșcat, de talie mijlocie, folosită la tracțiune și călărie. — Et. nec.

GHIDRÍN, *ghidrini,* s.m. Pește mic din apele dulci și sărate, care are pe spate, înaintea înotătoarei dorsale, trei spini osoși *(Gasterosteus aculeatus).* — Et. nec.

GHIDRÓPĂ, *ghidrope,* s.f. Frânghie legată de nacela unui balon și lăsată să se târască pe sol pentru a menține balonul la o anumită înălțime constantă. — Din fr. **guiderope.**

GHIDÚȘ, -Ă, *ghiduși, -e,* adj. (Fam.; adesea substantivat) Care face ghidușii, care manifestă, trădează o atitudine de ștrengărie; poznaș. — **Ghidi** + suf. *-uș*.

GHIDUȘÁR, *ghidușari,* s.m. (Rar) Om ghiduș. — **Ghiduș** + suf. *-ar*.

GHIDUȘÍE, *ghidușii,* s.f. (Fam.) Poznă, glumă, farsă. — **Ghiduș** + suf. *-ie*.

GHIERS s.n. v. **viers.**

GHIFTUÍ, *ghiftuiesc,* vb. IV. Tranz și refl. (Fam.) A da să mănânce sau a mânca extrem de mult, excesiv; a (se) îndopa, a (se) îmbuiba. — Et. nec.

GHIFTUÍRE, *ghiftuiri,* s.f. (Fam.) Acțiunea de *a (se) ghiftui* și rezultatul ei. — V. **ghiftui.**

GHIFTUÍT, -Ă, *ghiftuiți, -te,* adj. (Fam.) Care a mâncat extrem de mult, excesiv; îndopat[2], îmbuibat. — V. **ghiftui.**

GHIGILÍC, *ghigilice,* s.n. (Înv.) Scufie (de noapte). [Var.: **ghicelíc** s.n.] — Din tc. **gecelik.**

GHIGÓRȚ s.m. v. **ghiborț.**

GHIGOSÍ, *ghigosesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A îndesa, a îngrămădi. ✦ A bate (tare) pe cineva. — Et. nec.

GHIJOÁGĂ, *ghijoage,* s.f. (Reg.) Cal bătrân și slab; mârțoagă. — Probabil contaminare între **ghiuj** și **mârțoagă.**

GHÍLDĂ, *ghilde,* s.f. **1.** Asociație economică, politică și religioasă, constituită în Apusul Europei, la începutul Evului Mediu. **2.** Asociație de negustori (pe bresle), constituită în Europa, în Evul Mediu. — Din fr. **guilde,** germ. **Gilde.**

GHILEÁLĂ, *ghileli,* s.f. (Reg.) Faptul de *a ghili*; ghilit[1]. — **Ghili** + suf. *-eală*.

GHILEMÉLE s.f. pl. v. **ghilimele.**

GHILÍ, *ghilesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A înălbi o pânză prin muierea în apă și întinderea repetată la soare. — Din ucr. **biliti.**

GHILIMÉLE s.f. pl. Semn de punctuație în formă de două mici unghiuri sau de două mici virgule dispuse paralel, care închid între ele citate, o vorbire directă, titluri de opere ori nume de instituții, cuvinte cărora li se dă un sens (stilistic) special sau asupra cărora vorbitorul vrea să insiste; traducerea ori sensul unui cuvânt; semnele citării. [Var.: **ghileméle,** (rar) **ghiliméte** s.f. pl.] — Din fr. **guillemets.**

GHILIMÉTE s.f. pl. v. **ghilimele.**

GHILÍRE, *ghiliri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a ghili* și rezultatul ei. — V. **ghili.**

GHILÍT[1] s.n. (Reg.) Ghileală. — V. **ghili.**

GHILÍT[2], -Ă, *ghiliți, -te,* adj. (Reg.; despre pânză) Care a fost albit (prin muierea în apă și întinderea repetată la soare). — V. **ghili.**

GHILOSÍ, *ghilosesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se spăla mult cu săpun; *p. ext.* a se găti, a se dichisi, a se ferchezui. — Cf. g h i l i.

GHILOSÍT, -Ă, *ghilosiți, -te,* adj. (Reg.) Spălat bine cu săpun; *p ext*. gătit, dichisit, ferchezuit. — V. **ghilosi.**

GHILÓȘ s.n. v. **ghioș.**

GHILOȘÁ vb. I v. **ghioșa.**

GHILOȘÁRE s.f. v. **ghioșare.**

GHILOTINÁ, *ghilotinez,* vb. I. Tranz. A executa pe cineva prin decapitare cu ghilotina. — Din fr. **guillotiner.**

GHILOTINÁRE, *ghilotinări,* s.f. Acțiunea de *a ghilotina*. — V. **ghilotina**.

GHILOTÍNĂ, *ghilotine,* s.f. **1.** Instrument de execuție a celor condamnați la moarte prin decapitare. ✦ Pedeapsă cu moartea prin ghilotinare. **2.** Instrument prevăzut cu o lamă ascuțită, care servește la tăierea foilor de tablă, de carton, de hârtie etc. — Din fr. **guillotine.**

GHIMBÉR s.m. Plantă erbacee din regiunile tropicale, cu rizom aromatic bogat în uleiuri eterice *(Zingiber officinale).* [Var.: **ghimbír** s.m.] — Din magh. **gyömbér.**

GHIMBÍR s.m. v. **ghimber.**

GHIMERLÍE s.f. v. **ghimirlie.**

GHIMÍE, *ghimii,* s.f. (Înv.) Corabie (mică). — Din tc. **gemi.**

GHIMIRLÍE, *ghimirlii,* s.f. **1.** Fierăstrău cu pânza îngustă. **2.** Casă mică și sărăcăcioasă. [Var.: **ghimerlíe** s.f.] — Et. nec.

GHIMPÁRIȚĂ, *ghimparițe,* s.f. Mică plantă erbacee cu frunze foarte ascuțite și cu flori verzi (*Crypsis aculeata*). — **Ghimpe** + suf. *-ariță.*

GHIMPÁT, -Ă, *ghimpați, -te,* adj. Care are ghimpi, prevăzut cu ghimpi. ✧ *Sârmă ghimpată* = sârmă pe care sunt fixate alte bucăți de sârmă, scurte și ascuțite. — **Ghimpe** + suf. *-at.*

GHÍMPE, *ghimpi,* s.m. **I. 1.** Fiecare dintre prelungirile tari și ascuțite care cresc pe tulpina, pe ramurile sau pe alte părți ale unor plante; spin[1]. ✧ Expr. *A avea* (sau *a simți) un ghimpe la* (sau *în*) *inimă* (sau *în cuget*) = a avea un necaz, o supărare sau o nemulțumire (nedestăinuită nimănui). *A sta* (sau *a ședea ca) pe ghimpi* = a nu mai avea răbdare, a fi extrem de nerăbdător. **2.** Fiecare dintre țepii care acoperă corpul unor animale (în special corpul ariciului). **II. 1.** (Bot.; pop.) Scaiete. **2.** Compus: *ghimpe-pădureț* = arbust totdeauna verde, cu ramurile lățite și terminate printr-un spin, cu flori mici, verzi și cu fructe în formă de boabe roșii *(Ruscus aculeatus).* **III.** (Art.) Numele a două dansuri populare românești; melodie după care se execută fiecare dintre aceste dansuri. — Cf. alb. g j ë m p.

GHIMPÓS, -OÁSĂ, *ghimpoși, -oase,* adj. **1.** Cu ghimpi; țepos, spinos. **2.** Fig. (Rar) Sarcastic, caustic, ironic. — **Ghimpe** + suf. *-os*.

GHIN, *ghinuri,* s.n. **1.** Daltă cu tăiș semicircular, folosită de dogari și rotari. **2.** Cuțit cu lama curbată în formă de unghie, cu care se ciopleşte lemnul (în timpul sculptării lui). **3.** Cazma îndoită pe amândouă laturile. — Et. nec.
GHINĂRÁR s.m. v. **general**[1]**.**
GHINDÁR, *ghindari,* s.m. (Bot.; reg.) Stejar. — **Ghindă** + suf. *-ar*.
GHÍNDĂ, *ghinde,* s.f. **1.** Fructul stejarului (sau al altor copaci înrudiți). **2.** (La jocul de cărți) Treflă. — Lat. **glans, -ndis.**
GHÍNDURĂ, *ghinduri,* s.f. (Pop.) Ganglion; umflătură mică (de natură patologică). — Lat. **glandula.**
GHINIÓN, *ghinioane,* s.n. Întâmplare, conjunctură nefavorabilă pentru cineva; nenoroc, neșansă. [Pr.: *-ni-on*] — Din fr. **guignon.**
GHINIONÍST, -Ă, *ghinioniști, -ste,* s.m. și f., adj. (Persoană) care are ghinion, care este urmărită de ghinion. [Pr.: *-ni-o-*] — **Ghinion** + suf. *-ist*.
GHINT, *ghinturi,* s.n. **1.** Șanț în formă de spirală, făcut pe suprafața interioară a țevii unor arme de foc, pentru a imprima proiectilului o mișcare de rotație necesară menținerii stabilității acestuia pe o traiectorie dată. **2.** Cui sau piron cu capătul lat și proeminent. — Din pol. **gwint,** ucr. **gvint.**
GHINTUÍ, *ghintuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A prevedea cu ghinturi (**1**) țeava unei arme de foc, a executa ghinturi la o țeavă a unei arme de foc. **2.** A fereca cu ghinturi (**2**) un buzdugan, o ghioagă etc. — **Ghint** + suf. *-ui*.
GHINTUÍRE, *ghintuiri,* s.f. Acțiunea de *a ghintui* și rezultatul ei. — V. **ghintui.**
GHINTUÍT[1]**,** *ghintuituri,* s.n. Faptul de *a ghintui*. — V. **ghintui.**
GHINTUÍT[2]**, -Ă,** *ghintuiți, -te,* adj. Care are ghinturi, prevăzut cu ghinturi. — V. **ghintui.**
GHINTULÉȚ, *ghintulețe,* s.n. Diminutiv al lui *ghint.* — **Ghint** + suf. *-uleț*.
GHINȚ, *ghințuri,* s.n. Unealtă de cizmărie cu ajutorul căreia se lărgește încălțămintea. — Et. nec.
GHINȚIÁNĂ s.f. v. **gențiană.**
GHÍNȚURĂ, *ghințure,* s.f. (Bot.; pop.) Gențiană. — Cf. g e n ț i a n ă.
GHIOÁGĂ, *ghioage,* s.f. **1.** Armă veche de luptă, alcătuită dintr-un fel de ciomag (de lemn sau de fier) cu capătul bombat și ghintuit. ✦ P. gener. Ciomag, bâtă, măciucă. **2.** Capătul bombat, de obicei ghintuit, al unei ghioage (**1**). — Et. nec.
GHIOB, *ghioburi,* s.n. (Reg.) Putină (de brânză). — Cf. magh. d ö b ö n y.
GHIOBULÉȚ, *ghiobulețe,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *ghiob*. — **Ghiob** + suf. *-uleț*.
GHIÓC[1]**,** *ghioci,* s.m. (Bot.; reg.) Albăstrea. — Et. nec.
GHIÓC[2]**,** *ghiocuri,* s.n. Gen de melci cu cochilia mare, ovală, cu aspect de porțelan, care trăiesc în mările calde *(Cypraea)*; *p. restr.* cochilia acestor melci, folosită ca ornament sau pentru preziceri asupra viitorului cuiva. ✧ Expr. *A da cu ghiocul* sau *a căta* (cuiva) *în ghioc* = a ghici (cuiva) cu ajutorul ghiocului. — Lat. ***cloca** *(= cochlea).*
GHIOCEÁR, *ghioceari,* s.m. (Reg.) Vizitiu al unui ghioci. — **Ghioci** + suf. *-ar*.
GHIOCÉL, *ghiocei,* s.m. Mică plantă erbacee perenă cu frunze liniare, cu o singură floare, albă, în formă de clopoțel, aplecată în jos, care înflorește primăvara foarte timpuriu; aișor (*Galanthus nivalis*). [Pr.: *ghi-o-*] — Cf. g h i o c [1].
GHIÓCI, *ghiociuri,* s.n. Căruță astfel construită încât să poată fi lungită la nevoie. — Din tc. **göç** „mutare, emigrare".
GHIOL, *ghioluri,* s.n. Lac sau baltă (mare) cu fundul plin de mâl. — Din tc. **göl.**
GHIOLD, *ghiolduri,* s.n. (Reg.) Ghiont. — Probabil contaminare între **ghiont** și **bold.**
GHIONDÉR, *ghiondere,* s.n. Prăjină care servește pentru a pune în mișcare o ambarcațiune mică, împingând cu ea în fundul apelor puțin adânci, sau cu care se mână peștele spre plasă, cu care se construiesc gardurile pentru prinderea peștelui etc. — Din tc. **gönder.**
GHIONOÁIE, *ghionoaie,* s.f. (Ornit.; pop.). Ciocănitoare. [Pr.: *ghi-o-*. — Pl. și: *ghionoi.* — Var.: **gheonoáie, gheunoáie** s.f.] — Cf. alb. g j o n „cucuvea".
GHIONÓI, *ghionoaie,* s.n. Târnăcop a cărui parte metalică este ascuțită la unul dintre capete și în formă de ciocan la celălalt capăt. [Pr.: *ghi-o-*] — Et. nec.
GHIONT, *ghionți,* s.m. Lovitură dată cuiva cu pumnul sau cu cotul (pentru a-l îmbrânci, a-i atrage atenția etc.); ghiold, brânci[2]. [Pl. și: (n.) *ghionturi*] — Et. nec.
GHIONTÍ, *ghiontesc,* vb. IV Tranz. și refl. recipr. A (-și) da ghionți; a (se) îmbrânci. — Din **ghiont.**
GHIONTÍRE, *ghiontiri,* s.f. Acțiunea de *a* (*se*) *ghionti* și rezultatul ei. — V. **ghionti.**
GHIONTÍT, *ghiontituri,* s.n. Faptul de *a* (*se*) *ghionti*. — V. **ghionti.**
GHIORĂÍ vb. IV v. **chiorăi.**
GHIORĂIÁLĂ s.f. v. **chiorăială.**
GHIORĂÍT s.n. v. **chiorăit.**
GHIORĂITÚRĂ s.f. v. **chiorăitură.**
GHIORDÁN s.n. v. **gherdan.**
GHIORDÉL, *ghiordele,* s.n. Găleată făcută din lemn sau din pânză impermeabilă, folosită la bordul unei nave. — Et. nec.
GHIORDÚM, *ghiordumuri,* s.n. (Înv.) Numele unui joc de cărți. — Din tc. **gördum.**
GHIORLÁN, *ghiorlani,* s.m. (Reg.) Țopârlan, bădăran. — Probabil de la **ghiorăi.**
GHIORȚ interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de cel care bea un lichid cu înghițituri mari sau de intestinele goale. — Onomatopee.
GHIORȚĂÍ, pers. 3 *ghiórțăie,* vb. IV. Intranz. (Pop. și fam.; despre intestine) A chiorăi. — **Ghiorț** + suf. *-ăi.*
GHIÓȘ, *ghioșuri,* s.n. Ornament gravat format din linii fine, drepte sau ondulate, folosit la împodobirea unor obiecte de sticlă sau de metal. ✦ Desen complex format din linii apropiate și încrucișate dispuse geometric, folosit pentru realizarea fondului unor hârtii cu valoare nominală. [Var.: **ghilóș** s.n.] — Din fr. **guillochis.**
GHIOȘÁ, *ghioșez,* vb. I. Tranz. A executa un ghioș. [Pr.: *ghi-o-*. Var.: **ghiloșá**] — Din fr. **guillocher.**
GHIOȘÁRE, *ghioșări,* s.f. Acțiunea de *a ghioșa* și rezultatul ei. [Pr.: *ghi-o-*. — Var.: **ghiloșáre**] — V. **ghioșa.**
GHIÓȘĂ, *ghioșe,* s.f. Daltă subțire, folosită la gravarea pe pietre litografice sau pe plăci metalice. [Pr.: *ghi-o-*] — Din fr. **guilloche.**
GHIÓTURA s.f. art. (În loc adv.) *Cu ghiotura* = în număr, în cantitate mare; fără nici o deosebire; cu grămada. — Din tc. **götürü.**
GHIOZDÁN, *ghiozdane,* s.n. Obiect din piele, din material plastic, din carton presat etc., de formă dreptunghiulară, având de obicei în interior mai multe despărțituri, folosit de școlari pentru a-și transporta (pe spate) cărțile și caietele. ✦ Servietă. [Var.: (înv.) **ghizdán** s.n.] — Din tc. **cüzdān.**
GHIOZDĂNÁȘ, *ghiozdănașe,* s.n. Diminutiv al lui *ghiozdan*; ghiozdănel. — **Ghiozdan** + suf. *-aș*.
GHIOZDĂNÉL, *ghiozdănele,* s.n. Ghiozdănaș. — **Ghiozdan** + suf. *-el.*
GHIPCÁN, *ghipcani,* s.m. (Reg.) Mârțoagă, gloabă. — Et. nec.
GHIPS, (**2**) *ghipsuri,* s.n. **1.** Sulfat natural hidratat de calciu, incolor sau divers colorat, cu aspect sticlos, sidefos ori mătăsos, cu duritate mică, având numeroase utilizări în industrie. ✧ Expr. *A pune în ghips* = a imobiliza un membru sau o parte a corpului (care prezintă o fractură sau o fisură) cu ajutorul unui pansament făcut din ghips (**1**). **2.** Obiect sau ornament arhitectonic făcut din ghips (**1**). [Var.: **gips** s.n.] — Din germ. **Gips,** fr. **gypse,** lat. **gypsum.**
GHIPSOTÉCĂ, *ghipsoteci,* s.f. **1.** Colecție de statuete și de plăci ornamentale din ghips. **2.** Loc special amenajat pentru păstrarea ghipsotecii (**1**). [Var.: **gipsotécă** s.f.] — Din fr. **gypsothèque.**
GHÍRCĂ s.f. Specie de grâu bogat în gluten *(Triticum durum).* — Din ucr. **hyrka.**
GHIRIN s.m. Plantă erbacee cu fructe pedunculate, care crește prin locurile sărate și în regiunea maritimă *(Halimane pedunculata).* [Acc. nec.] — Et.nec.
GHIRLÁNDĂ, *ghirlande,* s.f. Împletitură decorativă în formă de lanț sau de cunună, făcută din frunze, flori (și fructe). ✦ Element ornamental, în arhitectură și în artele decorative, având aspectul unei astfel de împletituri. [Pl. și: (pop.) *ghirlănzi*. — Var.: (înv.) **ghirlántă** s.f.] — Din fr. **guirlande.**
GHIRLÁNTĂ s.f. v. **ghirlandă.**
GHIȘÉT s.n. v. **ghișeu.**
GHIȘÉU, *ghișee,* s.n. Ferăstruică ori deschizătură special amenajată în ușa sau în peretele unui birou, prin care publicul poate lua contact direct cu funcționarii unei instituții. [Var.: (rar) **ghișét** s.n.] — Din fr. **guichet.**
GHITÁRĂ s.f. v. **chitară.**
GHITARÍST, -Ă s.m. și f. v. **chitarist.**
GHIU, *ghiuri,* s.n. Bară de lemn sau de metal, fixată cu un capăt de partea inferioară a arborelui din pupa unei nave cu pânze, de care se leagă marginea de jos a velei. — Din fr. **gui.**
GHIUDÉM s.n. v. **ghiuden.**
GHIUDÉN, *ghiudenuri,* s.n. Cârnat uscat, presat și foarte condimentat, făcut din carne de oaie, de capră sau de vacă. [Var.: **ghiudém** s.n.] — Din tc. **göden.**
GHIUJ, *ghiuji,* s.m. (Reg.) Om bătrân (și ramolit, neputincios). — Cf. alb. g j y s h „bunic".
GHIUL, *ghiuluri,* s.n. Inel (bărbătesc) masiv din aur (cu pietre prețioase). — Din tc. **kül.**
GHIULEÁ, *ghiulele,* s.f. Proiectil sferic folosit la tunurile de tip vechi, cu țeava neghintuită; (prin confuzie) obuz. — Din tc. **gülle.**
GHIURGHIULÍU, -ÍE, *ghiurghiulii,* adj. (Reg.) Roșu-deschis, trandafiriu. — Din tc. **gülgülü.**
GHIVÉCI, (**1**) *ghivece,* (**2**) *ghiveciuri,* s.n. **1.** Vas de pământ ars, de material plastic etc., de formă tronconică, folosit pentru plantarea (în casă a) florilor. ✧ *Ghiveci nutritiv* = amestec de pământ, nisip, mraniță, îngrășăminte chimice etc., în care se plantează răsadurile de legume. **2.** Mâncare preparată din tot felul de legume, cu sau fără carne. ✦ Fig. (Peior.) Creație literară, muzicală etc. eterogenă și lipsită de valoare. — Din tc. **güvec.**
GHIVÉNT, *ghiventuri,* s.n. Șanț elicoidal regulat făcut pe suprafața interioară sau exterioară a unei piese cilindrice ori conice, care permite înșurubarea acesteia cu o piesă similară; filet. — Din germ. **Gewinde.**
GHIZD, *ghizduri,* s.n. **1.** Perete făcut din bârne, piatră, tuburi etc., cu care se căptușește o fântână pe dinăuntru. **2.** Împrejmuire de piatră, de bârne etc. în jurul unei fântâni de la sol în sus; colac. — Cf. sl. g y z d a „podoabă".
GHIZDÁN s.n. v. **ghiozdan.**

GHÍZDAV, -Ă, *ghizdavi, -e,* adj. (Înv.) Frumos; grațios, plăcut. — Din sl. **gyzdavŭ.**

GHIZDEÁ, *ghizdele,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *ghizd*. — **Ghizd** + suf. *-ea*.

GHIZDÉI, *ghizdei,* s.m. Plantă perenă de nutreț, cu frunze trifoliate, cu flori galbene *(Lotus corniculatus)*. — Et. nec.

GIÁCĂ s.f. v. **geacă.**

GIÁRDIA s.f. (Zool.) Lamblie *(Giardia intestinalis)*. [Pr.: *giar-di-a*] — Din lat. **Giardia** [*intestinalis*], denumirea științifică a giardiei.

GIARDIÁZĂ s.f. (Med.) Lambliază. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **giardiase.**

GIBERELÍNĂ, *gibereline,* s.f. Substanță vegetală cu acțiune stimulatoare asupra creșterii plantelor folosită pentru a facilita aclimatizarea și dezvoltarea unor plante de cultură. — Din fr. **gibbérelline.**

GIBÓN, *giboni,* s.m. Gen de maimuțe antropoide cu membrele anterioare foarte lungi, fără coadă, cu blana neagră sau cenușie, care trăiesc în pădurile tropicale din Asia, Sumatra, Java etc. *(Hylobates);* animal care face parte din acest gen. — Din fr. **gibbon.**

GIBOZITÁTE s.f. Deformare a coloanei vertebrale, care se manifestă printr-o curbură cu proeminența dorsală; cifoză, cocoașă. — Din fr. **gibbosité.**

GIG, *giguri,* s.n. Ambarcațiune sportivă cu scaune rulante, folosită la învățarea canotajului. — Din engl. **gig.**

GIGACALORÍE, *gigacalorii,* s.f. (Fiz.) Unitate de măsură egală cu un miliard de calorii. — Din fr. **gigacalorie.**

GIGÁNT, *giganți,* s.m. (Adesea adjectival) Ființă (reală sau din basme și credințe) de proporții uriașe; uriaș. ✦ Construcție, întreprindere etc. uriașă. ✦ Fig. Persoană care se remarcă prin calități excepționale. — Din it. **gigante,** lat. **gigas, -ntis.** Cf. germ. g i g a n t.

GIGANTÉSC, -Ă, *gigantești,* adj. Gigantic. — Din fr. **gigantesque.**

GIGÁNTIC, -Ă, *gigantici, -ce,* adj. De proporții uriașe; enorm, colosal, gigantesc. — **Gigant** + suf. *-ic*. Cf. germ. g i g a n t i s c h.

GIGANTÍSM s.n. **1.** Însușirea, calitatea de a fi gigantic. **2.** Boală endrocrină care constă în creșterea excesivă în lungime a corpului sau a unor părți ale lui. — Din fr. **gigantisme.**

GIGANTIZÁ, *gigantizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A da proporții de gigant. — Din **gigant.**

GIGANTIZÁRE, *gigantizări,* s.f. (Rar) Faptul de *a gigantiza*. — V. **gigantiza.**

GIGANTOGRAFÍE s.f. (Tipogr.) Procedeu de reproducere în format mare, prin proiecție, a unui clișeu inițial mai mic. — Din fr. **gigantographie.**

GÍGĂ s.f. Vechi dans vioi și vesel, de origine engleză; melodie după care se execută acest dans. ✦ Ultima parte a vechilor suite instrumentale. — Din fr. **gigue,** it. **giga.**

GÍGEA adj. invar. (Fam.; în limbajul copiilor) Frumos, drăguț. — Din tc. **cici.**

GIGOLÓ, *gigolo,* s.m. Bărbat cu moravuri dubioase întreținut de o femeie mai în vârstă decât el. [Pr.: *jigolo*] — Din fr. **gigolo.**

GÍLBERT, *gilberți,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură (tolerată) a tensiunii magnetice și magnetomotoare. [Pr.: *jilber.* — Abr. : *Gb*] — Din engl., fr. **gilbert.**

GÍLL-BOX *gill-boxuri,* s.n. (Text.) Tren de laminare folosit în filatura de lână pieptănată. [Scris și: *gilbox*] — Din engl. **gill-box.**

GILOTÁJ s.n. (Tipogr.) Acoperirea cu un strat protecor a clișeelor zincografice. — Din fr. **gillotage.**

GIMNÁST, -Ă, *gimnaști, -ste,* s.m și f. Sportiv care activează în domeniul gimnasticii. — Din fr. **gymnaste.**

GIMNÁSTIC, -Ă, *gimnastici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ansamblu de exerciții fizice care contribuie la dezvoltarea armonioasă a corpului omenesc, la corectarea unor deficiențe sau care constituie o ramură sportivă. **2.** Adj. Care ține de gimnastică (**1**), privitor la gimnastică. ✧ *Pas gimnastic* = mers cadențat și vioi, care se execută după anumite reguli, de obicei la deplasarea în grup. — Din fr. **gymnastique.**

GIMNAZIÁL, -Ă, *gimnaziali, -e,* adj. Care aparține gimnaziului, privitor la gimnaziu. [Pr.: *-zi-al*] — **Gimnaziu** + suf. *-al*.

GIMNAZIÉR, *gimnazieri,* s.m. (Înv.) Gimnazist. [Pr.: *-zi-er*] — **Gimnaziu** + suf. *-ar*.

GIMNAZÍST, -Ă, *gimnaziști, -ste,* s.m. și f. (Înv.) Elev de gimnaziu. — **Gimnaziu** + suf. *-ist*.

GIMNÁZIU, *gimnazii,* s.n. **1.** (În Grecia antică) Școală în care tinerii absolvenți ai palestrei își desăvârșeau educația fizică și intelectuală. **2.** Școală care cuprinde clasele V–VIII. **3.** (În unele țări) Liceu. — Din lat. **gymnasium,** fr. **gymnase.**

GIMNOSPÉRMĂ, *gimnosperme,* s.f. (La pl.) Diviziune a fanerogamelor cuprinzând plantele ale căror semințe se dezvoltă pe o carpelă deschisă; (și la sg.) plantă care face parte din această diviziune. ✧ (Adjectival) *Plante gimnosperme.* — Din fr. **gymnosperme.**

GIN, (**2**) *ginuri,* s.n. **1.** Băutură alcoolică obținută prin distilarea mustului fermentat de cereale, în care s-au pus boabe de ienupăr. **2.** Sort, porție de gin (**1**). — Din engl., fr. **gin.**

GINANDRÍE s.f. **1.** (Med.) Masculinizare a femeii datorită lipsei hormonilor estrogeni și dominației celor androgeni. **2.** (Bot.) Formă sub care se prezintă, la unele flori, androceul și gineceul, datorată concreșterii staminelor și pistilului. — Din fr. **gynandrie.**

GINECÉU, *ginecee,* s.n. **1.** Apartament rezervat femeilor în casele antice grecești. **2.** Loc rezervat femeilor în vechile biserici creștine. **3.** (Bot.) Pistilul unei flori. — Din fr. **gynécée,** lat. **gynaeceum.**

GINECOLÓG, -Ă, *ginecologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Medic specializat în ginecologie. ✧ (Adjectival) *Medic ginecolog.* — Din fr. **gynécologue.**

GINECOLÓGIC, -Ă, *ginecologici, -ce,* adj. Care aparține ginecologiei, privitor la ginecologie. — Din fr. **gynécologique.**

GINECOLOGÍE s.f. Ramură a științelor medicale care se ocupă cu funcțiile și cu bolile aparatului genital feminim. — Din fr. **gynécologie.**

GÍNERE, *gineri,* s.m. **1.** Soțul unei femei, considerat în raport cu părinții acesteia. **2.** (Pop.) Mire. — Din lat. **gener, -eri.**

GINERÍ, *ginerесc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A-i da cuiva pe fiica sa de soție (făcându-și-l ginere). — Din **ginere.**

GINERÍCĂ s.m. (Fam.) Diminutiv al lui *ginere*. — **Ginere** + suf. *-ică*.

GINERÍE s.f. (Rar) Calitatea, situația de ginere. — **Ginere** + suf. *-ie*.

GINÉSTRĂ, *ginestre,* s.f. Mic arbust cu frunze lanceolate și cu flori galbene (*Genista ovata*). — Din it. **ginestra.**

GÍNGAȘ, -Ă, *gingași, -e,* adj. **1.** (Despre ființe și obiecte) Plăpând, firav; delicat, fin[1]. ✦ (Despre manifestările ființelor) Plin de delicatețe (sufletească); sensibil. **2.** (Despre oameni și animale) Mofturos, dificil la mâncare. ✦ (Despre plante) Care nu rezistă la frig sau la căldură excesivă. **3.** (Despre lucruri, acțiuni etc.) Care cere multă pricepere pentru a putea fi dus la bun sfârșit; anevoios, dificil. [Acc. și: *gingáș*] — Din magh. dial. **dsingás.**

GINGĂȘÍE, *gingășii,* s.f. **1.** Calitate a ceea ce este gingaș, plăpând, firav, delicat, fin[1]; frăgezime, grație, delicatețe. ✦ Manifestare plină de delicatețe, de sensibilitate, de duioșie. **2.** Însușirea unei plante de a nu putea rezista frigului sau căldurii excesive. — **Gingaș** + suf. *-ie*.

GÍNGENĂ s.f. v. **gingie.**

GINGÍE, *gingii,* s.f. Țesut care învelește rădăcinile și o parte din corpul dinților și al măselelor. [Var.: (înv. și reg.) **gíngenă, gíngină** s.f.] — Lat. **gingiva.**

GÍNGINĂ s.f. v. **gingie.**

GINGIRÍCĂ, *gingirici,* s.f. Mic pește marin, asemănător cu scrumbia de Dunăre (*Clupeonella delicatula*). — Et. nec.

GINGIRLÍE, *gingirlii,* adj. (Înv.; în sintagma) *Cafea gingirlie* = cafea turcească cu caimac. — Cf. tc. c i c i l i „drăguț, nostim".

GINGIVÁL, -Ă, *gingivali, -e,* adj. Care aparține gingiei, privitor la gingie. — Din fr. **gingival.**

GINGIVÍTĂ, *gingivite,* s.f. Boală care constă în inflamația gingiilor. — Din fr. **gingivite.**

GINÍ, *ginesc,* vb. IV. Tranz. (Arg.) A observa, a vedea, a zări. — Et. nec.

GINSÉNG s.m. Plantă din familia araliaceelor originară din China, folosită pentru proprietățile ei terapeutice deosebite; rădăcina-vieții *(Panax)*. — Din fr., engl. **ginseng.**

GÍNTĂ, *ginți,* s.f. Grup de oameni care provin dintr-un strămoș comun, formând unitatea de producție fundamentală a comunei primitive; formă de organizare socială proprie unui asemenea grup de oameni. ✦ (Livr.) Neam; origine. ✧ (Jur.) *Dreptul ginților* = dreptul internațional. — Din lat. **gens, -ntis.**

GIOÁRSĂ, *gioarse,* s.f. (Fam.) Haină uzată; *p. gener*. obiect uzat. — Cf. c i o a r s ă.

GIOCÓSO adv. (Muz.; ca indicație de executare) Vesel, cu veselie. [Pr.: *giocózo*] — Cuv. it.

GIOL, *gioale,* s.n. (La jocul de arșice) Cantitatea de arșice pe care trebuie să o pună la un joc fiecare jucător. ✧ Expr. (Pop. și fam.) *A face* (sau *a da*) *pui de giol* = **a)** a câștiga toate arșicele adversarului; **b)** a fura, a șterpeli. — Din tc. **cüll** „totalitate".

GIOLÁR, *giolari,* s.m. (Înv.) Jucător (priceput) de arșice. — **Giol** + suf. *-ar*.

GIONÁT, *gionate,* s.n. (Rar) Picior (de om). — Et. nec.

GIPS s.n. v. **ghips.**

GIPSOTÉCĂ s.f. v. **ghipsotecă.**

GIR, *giruri,* s.n. **1.** Semnătură pe o cambie prin care proprietarul cambiei dispune plata sumei prevăzute în document către o anumită persoană și la o dată anumită. **2.** Mijloc, act prin care cineva garantează pentru acțiunile, cinstea, angajamentele etc. cuiva. — Din it. **gira,** germ. **Giro.**

GIRÁ[1], *girez,* vb. I. Tranz. A-și da girul, a garanta printr-un gir (o cambie). — Din germ. **girieren.**

GIRÁ[2] vb. I v. **gera.**

GIRÁFĂ, *girafe,* s.f. **1.** Gen de mamifere rumegătoare cu gâtul și picioarele de dinainte lungi, cu capul mic, cu blana albicioasă cu pete brune, care trăiesc în Africa *(Giraffa);* animal care face parte din acest gen. **2.** Suport care permite deplasarea unui microfon (în scenele în care actorii, cântăreții etc. se mișcă în scenă). — Din fr. **girafe.**

GIRANDÓLĂ, *girandole,* s.f. **1.** Candelabru cu mai multe brațe. **2.** (La pl.) Cercei cu diamante. — Din fr. **girandole.**

GIRÁNT[1], -Ă *giranți, -te,* s.m. și f. Persoană care girează[1] (o cambie). — Din it. **girante,** germ. **Girant.**

GIRÁNT[2], -Ă s.m. și f. v. **gerant.**

GIRATÁR, *giratari,* s.m. Persoană în favoarea căreia este girată[1] o cambie. — Din it. **giratario.**

GIRATÓRIU, -IE, *giratorii,* adj. (Despre o mişcare) De rotaţie, circular. ✧ *Sens giratoriu* = sens de circulaţie la o intersecţie, într-o piaţă etc., potrivit căruia un vehicul este obligat să facă o rotaţie de la dreapta la stânga. — Din fr. **giratoire.**

GIRÁŢIE, *giraţii,* s.f. (Tehn.) Mişcare circulară, de rotaţie. — Din fr. **giration.**

GIRAVIÓN, *giravioane,* s.n. Nume generic dat aeronavelor cu aripile având o mişcare giratorie. [Pr.: *-vi-on*] — Din fr. **giravion.**

GIREÁDĂ, *girezi,* s.f. (Reg.) Şiră, stog (de grâu, de paie etc.). — Et. nec.

GIROCLINOMÉTRU, *giroclinometre,* s.n. Clinometru giroscopic. — Din fr. **gyroclinométre.**

GIROCOMPÁS, *girocompase,* s.n. Girodirecţional. — Din fr. **gyrocompas.**

GIRODÍNĂ, *girodine,* s.f. Giravion la care sustentaţia în aer este asigurată de un rotor plasat independent de elice. — Din fr. **girodyne.**

GIRODIRECŢIONÁL, *girodirecţionale,* s.n. Instrument de bord care indică, în grade, direcţia avionului; girocompas. [Pr.: *-ţi-o-*] — **Giro**[scop] + **direcţional.**

GIROFÁR, *girofaruri,* s.n. Far rotativ cu sclipiri, montat pe unele autovehicule prioritare (de poliţie, de salvare etc.). — Din fr. **gyrophare.**

GIROMÉTRU, *girometre,* s.n. Instrument care înregistrează grafic viteza unghiulară a unui avion. — Din fr. **gyrométre.**

GIRONDÍN, *girondini,* s.m. Membru al unei grupări politice din Franţa în timpul Revoluţiei de la 1789–1794, care, preluând puterea, s-a situat pe poziţii moderate, împotriva exceselor revoluţiei. — Din fr. **Girondin.**

GIROORIZÓNT, *giroorizonturi,* s.n. Aparat de bord giroscopic, care indică înclinarea longitudinală şi laterală a avionului. [Pr.: *-ro-o-*] — Din fr. **gyrohorizon.**

GIROPILÓT, *giropiloţi,* s.m. (Nav.) Pilot automat. — Din fr. **gyropilote.**

GIROPLÁN, *giroplane,* s.n. Autogir prevăzut cu un rotor cu patru pale şi cu aripă fixă de avion. — Din fr. **gyroplane.**

GIROSCÓP, *giroscoape,* s.n. **1.** Aparat care, antrenat de o mişcare de rotaţie în jurul uneia dintre axe, se poate astfel deplasa încât să nu modifice direcţia axei sale de rotaţie. **2.** Dispozitiv care asigură stabilitatea şi orientarea în spaţiu a unui avion, a unui submarin etc. — Din fr. **gyroscope.**

GIROSCÓPIC, -Ă, *giroscopici, -ce,* adj. Care aparţine giroscopului, privitor la giroscop. ✧ *Compas giroscopic* = aparat care indică unui avion direcţia în grade, unei nave nordul geografic etc. — Din fr. **gyroscopique.**

GIROVERTICÁL, *giroverticale,* s.n. Giroscop cu axa de rotaţie verticală. — Din fr. **gyrovertical.**

GIRUÉTĂ, *giruete,* s.f. Instrument meteorologic cu care se determină direcţia şi intensitatea vântului. [Pr.: *-ru-e-*] — Din fr. **girouette.**

GÍRUS, *girusuri,* s.n. (Anat.; în sintagma) *Girus cerebral* = circumvoluţiune. — Din lat. **gyrus.**

GISMÉNT, *gismente,* s.n. Unghi format de axa unui avion cu direcţia către un post de emisie terestru. — Din fr. **gisement.**

GITÁNĂ, *gitane,* s.f. (Livr.) Ţigancă (din Spania). — Din sp. **gitana,** fr. **gitane.**

GIUBEÁ, *giubele,* s.f. (Înv.) Haină lungă şi largă din postav (fin), adesea căptuşită cu blană, purtată, în trecut, de boieri. ✦ Haină largă şi lungă de postav purtată de preoţi şi, în unele locuri, de ţărani. — Din tc. **cüppe.**

GIUBELÚŢĂ, *giubeluţe,* s.f. (Înv.) Diminutiv al lui *giubea*. — **Giubea** + suf. *-uţă.*

GIUGIULEÁLĂ, *giugiuleli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a (se) giugiuli*; mângâiere, dezmierdare. — **Giugiuli** + suf. *-eală.*

GIUGIULÍ, *giugiulesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. recipr. (Fam.) A (se) dezmierda, a (se) mângâia. [Var.: **gugiulí** vb. IV] — Et. nec.

GIÚLGI s.n. v. **giulgiu.**

GIÚLGIU, *giulgiuri,* s.n. Pânză subţire şi fină care se aşterne peste ceva, care acoperă ceva. ✦ Pânză cu care se acoperă mortul; linţoliu. [Var.: **giúlgi** s.n.] — Din magh. **gyolcs.**

GIUMBÚŞ, *giumbuşuri,* s.n. (Rar) Giumbuşluc. — Din tc. **cümbüş.**

GIUMBUŞLÚC, *giumbuşlucuri,* s.n. Faptă, atitudine, vorbă care înveseleşte, distrează; caraghioslâc, ghiduşie, giumbuş; (peior.) glumă de prost gust. — Din tc. **cümbüşlük.**

GIURGÍNĂ, *giurgine,* s.f. (Înv.) Dans de origine turcească (cu figuri şi gesturi caraghioase). ✧ Expr. *A juca* (pe cineva) *giurgina* = a înşela, a păcăli, a amăgi (pe cineva). — Din tc. **curcuna.**

GIURGIUVEÁ s.f. v. **cercevea.**

GIURGIUVEÁN, -Ă, *giurgiuveni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul ori judeţul Giurgiu. **2.** Adj. Care aparţine municipiului sau judeţului Giurgiu ori giurgiuvenilor (**1**), referitor la municipiul sau judeţul Giurgiu ori la giurgiuveni. — **Giurgiu** (n. pr.) + suf. *-ean.*

GIURGIUVEÁNCĂ, *giurgiuvence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau judeţul Giurgiu. — **Giurgiuvean** + suf. *-că.*

GIUVAIÉR, *giuvaiere,* s.n. Obiect de podoabă făcut (cu artă) din metal preţios (şi pietre scumpe); bijuterie. ✦ Fig. Obiect de mare valoare (artistică); persoană cu deosebite calităţi. [Pl. şi: *giuvaieruri*. — Var.: **juvaiér** s.n.] — Din tc. **cevahir** (pl. lui *cevher*).

GIUVAIERGEREÁSĂ, *giuvaiergerese,* s.f. Negustoreasă de giuvaieruri. [Pr.: *-va-ier-*] — **Giuvaierger**[*ie*] + suf. *-easă.*

GIUVAIERGERÍE, (**2**) *giuvaiergerii,* s.f. **1.** Arta giuvaiergeritului; lucrare făcută de giuvaiergiu. **2.** Atelierul sau prăvălia giuvaiergiului.[Pr.: *-va-ier-*] — **Giuvaiergiu** + suf. *-ărie.*

GIUVAIERGÍU, *giuvaiergii,* s.m. Persoană care face sau vinde bijuterii; bijutier. [Pr.: *-va-ier-*. — Var.: **juvaiergíu** s.m.] — Din tc. **cevahirci.**

GIUVAIERICÁLE s.f. pl. (Înv.) Bijuterii. [Pr.: *-va-ie-*] — Din ngr. **dzsovairiká.**

GIVRÁJ s.n. v. **jivraj.**

GIVRÁT, -Ă adj. v. **jivrat.**

GLABÉLĂ, *glabele,* s.f. Regiune anatomică situată la rădăcina nasului, între arcadele sprâncenelor. — Din fr. **glabelle.**

GLÁBRU, -Ă, *glabri, -e,* adj. (Bot.; despre plante sau organe vegetale) Care este lipsit de perişori pe suprafaţă. — Din fr. **glabre.**

GLACIÁL, -Ă, *glaciali, -e,* adj. **1.** Referitor la gheaţă, rece ca gheaţa, care îngheaţă. **2.** Fig. (Despre acţiuni, manifestări ale oamenilor) Lipsit de orice căldură, bunăvoinţă, prietenie; distant, rece. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **glacial,** lat. **glacialis.**

GLACIÁR, -Ă, *glaciari, -e,* adj. **1.** (În sintagma) *Perioadă* (sau *epocă, eră) glaciară* = perioadă din era cuaternară (sau p. gener., dintr-o altă eră) în care gheţarii ocupau regiuni foarte întinse pe pământ şi în care alternau intervalele reci cu cele calde. ✦ Care aparţine acestei perioade, privitor la această perioadă. **2.** Provenit din topirea gheţarilor; rezultat în urma acţiunii gheţarilor. *Lac glaciar. Eroziune glaciară.* [Pr.: *-ci-ar*] — Din fr. **glaciaire.**

GLACIÁŢIE, *glaciaţii,* s.f. Interval rece din perioada glaciară, caracterizat prin dezvoltarea intensă a gheţarilor; *p. ext.* proces de intensă dezvoltare a gheţarilor, caracteristic acestui interval. [Pr.: *-ci-a-*. — Var.: **glaciaţiúne** s.f.] — Din fr. **glaciation.**

GLACIAŢIÚNE s.f. v. **glaciaţie.**

GLACIOLÓG, -Ă, *glaciologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în glaciologie. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **glaciologue.**

GLACIOLÓGIC, -Ă, *glaciologici, -ce,* adj. Care aparţine glaciologiei, privitor la glaciologie. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **glaciologique.**

GLACIOLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul gheţarilor. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **glaciologie.**

GLÁCIS, *glacisuri,* s.n. (Geol.) Teren neted în pantă uşoară. — Din fr. **glacis.**

GLADIATÓR, *gladiatori,* s.m. (În Roma antică) Bărbat (sclav) care se lupta în arenă cu un alt luptător sau cu fiare sălbatice. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **gladiateur,** lat. **gladiator, -oris.**

GLADIÓLĂ, *gladiole,* s.f. Plantă erbacee ornamentală cu tulpina înaltă, cu frunze lungi în formă de sabie şi cu flori mari de diferite culori (*Gladiolus hybridus*). [Pr.: *-di-o-*] — Din germ. **Gladiole.** Cf. lat. g l a d i o l u s.

GLÁDIŞ, *gladişi,* s.m. Arbore cu frunze ascuţite şi cu flori albe *(Acer tataricum).* [Var.: **glădíci** s.m.] — Din sb. **gladiš.**

GLÁDIUM, *gladiumuri,* s.n. Sabie cu două tăişuri, folosită de romani. — Din lat. **gladius.**

GLAF, *glafuri,* s.n. **1.** Săpătură făcută cu dalta în lungul sau împrejurul unei coloane. **2.** Element de construcţie din lemn, din marmură sau din beton, folosit la căptuşirea părţii inferioare a golului unei ferestre. **3.** Muchia finisată a deschiderii făcute într-un perete. — Din bg. **glah.**

GLAGÓLE s.f. v. **glagore.**

GLAGOLÍTIC, -Ă, *glagolitici, -ce,* adj. (În sintagmele) *Alfabet glagolitic* sau *scriere glagolitică* = alfabet întocmit după modelul literelor mici greceşti şi folosit în unele scrieri slave bisericeşti. *Literă glagolitică* = literă care aparţine alfabetului glagolitic. — Din fr. **glagolitique.**

GLAGÓRE s.f. (Pop.) Minte, pricepere. [Var.: **glagóle** s.f.] — Din sl. **glagolŭ** „numele literei chirilice g".

GLÁMNICĂ, *glamnice,* s.f. (Pop.) Şervet răsucit în formă de colac, pe care îl pun femeile pe creştet când cară pe cap greutăţi. — Din bg. **glavnik.**

GLAND, *glanduri,* s.n. (Anat.) Porţiunea terminală a penisului. — Din fr. **gland.**

GLÁNDĂ, *glande,* s.f. Organ anatomic în formă de tub care produce o secreţie, conducând-o în exteriorul organismului, în sânge, în limfă etc. — Din fr. **glande.**

GLANDULÁR, -Ă, *glandulari, -e,* adj. Care aparţine glandelor, privitor la glande, care are aspectul sau constituţia unei glande; glandulos. — Din fr. **glandulaire.**

GLANDÚLĂ, *glandule,* s.f. Glandă mică. — Din fr. **glandule,** lat. **glandula.**

GLANDULÓS, -OÁSĂ, *glanduloşi, -oase,* adj. Glandular. — Din fr. **glanduleux.**

GLANŢ, *glanţuri,* s.n. Lustrul pieilor finisate (şi acoperite cu un strat de lac). ✦ (Înv.) Piele acoperită cu un strat de lac. — Din germ. **Glanz.**

GLAS, *glasuri,* s.n. **1.** Ansamblul sunetelor produse de vibrarea coardelor vocale umane; facultate specifică omului de a emite sunete articulate; voce. ✧ Loc. adv. *Într-un glas* = (toţi) deodată; în unanimitate. ✧ Expr. *A da glas* = **a)** a striga; **b)** a exprima (oral sau în scris). *A ridica* (sau *a înălţa) glasul* = a vorbi, a răspunde cu un ton ridicat, tare, răstit; a protesta. *A căpăta* (sau *a prinde) glas* = a căpăta curaj, a-şi reveni (şi a începe să vorbească). *A-i pieri* (cuiva) (sau *a i se stinge, a-şi pierde) glasul* = a nu mai putea să vorbească, să răspundă; a nu mai avea ce răspunde. ✦ (La pl.) Murmur sau vuiet produs de mai multe persoane (care vorbesc

concomitent). ✦ Ciripit sau cântec al păsărilor. ✦ Strigăt produs de unele animale. **2.** Fig. Zgomot produs de vânt, de o apă etc.; sunet produs de un instrument muzical sau de un obiect sonor. **3.** Fig. (Înv.) Veste, știre. **4.** Denumire dată scării muzicale în cântarea bisericească răsăriteană. ✦ Fiecare dintre cele opt moduri fundamentale după care se execută cântările bisericești. — Din sl. **glasŭ.**

GLASÁ, *glasez,* vb. I. Tranz. **1.** A acoperi o prăjitură, o bomboană, un fruct sau o mâncare cu o glazură (**1**); a glazura. **2.** A da lustru sau apret unui obiect (de piele). — Din fr. **glacer.**

GLASÁRE, *glasări,* s.f. Acțiunea de *a glasa*. — V. **glasa.**

GLASÁT, -Ă, *glasați, -te,* adj. **1.** (Despre prăjituri, bomboane, fructe, orez, paste făinoase etc.) Acoperit cu o glazură (**1**). **2.** (Despre obiecte din piele) Lustruit; apretat. — V. **glasa.**

GLASÍU s.n. Culoare clară și transparentă aplicată (în pictură) pe o culoare mai densă și servind la redarea clarobscurului. — Din fr. **glacis.**

GLÁSNICĂ, *glasnice,* s.f. (Înv.) Vocală. — **Glas** + suf. *-nică*.

GLÁSNOST s.n. Proces de transparență în viața politică sovietică, în viziunea lui M.S. Gorbaciov. — Cuv. rus.

GLÁSPAPIR s.n. Hârtie specială mai groasă pe care a fost lipit un strat de sticlă pisată și care se folosește la șlefuitul lemnului, metalelor etc. [Acc. și : *glaspapír*] — Din germ. **Glaspapier.**

GLÁSTRĂ, *glastre,* s.f. Ghiveci (cu pământ) în care cresc plante ornamentale (cu flori); vas special (cu apă) în care se păstrează flori ale plantelor decorative, vază. — Din ngr. **ghlástra.**

GLÁSVAND, *glasvanduri,* s.n. **1.** Perete interior alcătuit din panouri de sticlă montate pe un cadru de lemn sau de metal. **2.** Ușă pliantă, cu geamuri, care separă două încăperi. — Din germ. **Glaswand.**

GLAUCÓM, *glaucoame,* s.n. Boală de ochi caracterizată prin creșterea tensiunii oculare, dureri locale intense și grave tulburări de vedere. [Pl. și: *glaucomuri*] — Din fr. **glaucome,** lat. **glaucoma.**

GLAUCONÍT s.n. Silicat complex de fier și aluminiu. — Din fr. **glauconite.**

GLAZURÁ, *glazurez,* vb. I. Tranz. **1.** A glasa (**1**). **2.** A emaila, a smălțui. — Din **glazură.**

GLAZURÁRE, *glazurări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a glazura*. — V. **glazura.**

GLAZÚRĂ, *glazuri,* s.f. **1.** Strat subțire de zahăr ars, de ciocolată, de șerbet etc. cu care se acoperă unele prăjituri, bomboane, fructe etc., pentru a le da un gust și un aspect mai plăcut. ✦ Strat subțire și transparent cu care se acoperă orezul, unele paste făinoase etc. pentru a le da un aspect mai frumos și pentru a nu se lipi la fiert sau la prăjit. **2.** Email, smalț pentru produse ceramice. — Din germ. **Glasur.**

GLĂDÍCI s.m. v. **gladiș.**

GLĂDÍȚĂ, *glădițe,* s.f. Arbore asemănător cu salcâmul, cu ramuri spinoase, flori mici verzui și fructe păstăi, cultivat pentru perdelele de protecție, în parcuri etc.; plătică[2] *(Gleditschia triacanthos)*. — Cf. lat. G l e d i t s c h i a, denumirea științifică a plantei.

GLĂSCIÓR, *glăscioare,* s.n. Diminutiv al lui *glas* (**1**); *spec.* glas (**1**) de copil; glăsuț. — **Glas** + suf. *-cior*.

GLĂSUÍ, *glăsuiesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. (Înv.; azi poetic și fig.) A vorbi, a spune. ✦ Intranz. (Despre texte scrise; la pers. 3) A conține, a exprima. **2.** Tranz. (Rar) A cânta, a intona. — **Glas** + suf. *-ui*.

GLĂSUÍRE, *glăsuiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a glăsui* și rezultatul ei. ✧ Loc adv. *Într-o glăsuire* = cu toții; de comun acord. — V. **glăsui.**

GLĂSUITÓR, -OÁRE, *glăsuitori, -oare,* adj. (Înv.; despre păsări) Cântător. [Pr.: *-su-i-*] — **Glăsui** + suf. *-tor*.

GLĂSÚȚ s.n. (Rar) Glăscior. — **Glas** + suf. *-uț*.

GLĂVOÁCĂ s.f. v. **zglăvoc.**

GLEI s.n. (Geol.) Strat de nămol de culoare cenușie sau vânătă-verzuie, format sub unele soluri mlăștinoase. — Din engl. **gley.**

GLEIZÁRE s.f. Proces de reducere a oxizilor de fier din sol în condiții de anaerobioză, create de un exces de umiditate. [Pr.: *gle-i-*] — După fr. **gleiser.**

GLENOÍD, -Ă, *glenoizi, -de,* adj. (Despre unele cavități ale corpului) Care permite articularea oaselor. — Din fr. **glénoïde.**

GLET, *gleturi,* s.n. Strat subțire de var sau de ipsos aplicat peste tencuială, pentru a obține o suprafață netedă de zugrăveală sau de văruială. — Din germ. **Glätt**[putz].

GLÉZNĂ, *glezne,* s.f. **1.** Parte a membrului inferior care cuprinde porțiunea articulației tibiei cu tarsul. ✦ Proeminență osoasă formată în această regiune. ✦ Parte mai subțire a gambei, situată deasupra articulației tibiei cu tarsul. **2.** Parte a piciorului unor animale cuprinsă între fluier și chișiță. — Din sl. **glezinŭ, glezna.**

GLEZNIÉRĂ, *glezniere,* s.f. Bandă (elastică) de bumbac, de lână sau din fibre sintetice, folosită de balerini, sportivi etc. pentru protecția gleznelor. [Pr.: *-ni-e-*] — **Gleznă** + suf. *-ieră*.

GLEZNIȘOÁRĂ, *glezníșoare,* s.f. Diminutiv al lui *gleznă.* — **Gleznă** + suf. *-ișoară*.

GLIADÍNĂ, *gliadine,* s.f. Proteină vegetală. [Pr.: *gli-a-*] — Din it. **gliadina,** fr. **gliadine.**

GLICEMÍE s.f. Prezența glucozei în sângele din organismul uman; cantitate de glucoză aflată în sânge. — Din fr. **glycémie.**

GLICERÍDĂ, *gliceride,* s.f. (Chim.) Ester alcătuit din glicerină și acizi grași, prezent în grăsimile animale și vegetale. — Din fr. **glycéride.**

GLICERÍNĂ s.f. Alcool cu aspect de lichid uleios, incolor, inodor, dulceag, extras din grăsimi sau fabricat sintetic, având diverse întrebuințări în industrie, în medicină și în cosmetică. — Din fr. **glycérine.**

GLICEROFOSFÁT, *glicerofosfați,* s.m. (Farm.) Sare a acidului glicerofosforic, folosită ca medicament. — Din fr. **glycérophosphate.**

GLICEROFOSFÓRIC adj. (În sintagma) *Acid glicerofosforic* = combinație a acidului fosforic cu glicerină. — Din fr. **glicérphosphorique.**

GLICERÓL s.n. (Chim.) Glicerină. — Din fr. **glycérol.**

GLICÍNĂ, *glicine,* s.f. Arbust decorativ agățător, având flori asemănătoare cu ale salcâmului, albastre sau violete și parfumate *(Wistaria sinensis)*. — Din fr. **glycine.**

GLICOCÓL, *glicocoli,* s.m. (Biol.) Aminoacid simplu, prezent în numeroase proteine. — Din fr. **glycocolle.**

GLICOGÉN, *glicogeni,* s.m. (Biol.) Polizaharidă având o structură asemănătoare cu amidonul, care se găsește mai ales în ficat și în mușchi. — Din fr. **glycogéne.**

GLICOGENÉTIC, -Ă, *glicogenetici, -ce,* adj. (Biochim.) Referitor la glicogeneză. — Din fr. **glycogénétique.**

GLICOGENÉZĂ s.f. (Biochim.) Glicogenogeneză. — Din fr. **glycogenése.**

GLICOGENOGENÉZĂ s.f. (Biochim.) Proces de formare a glicogenului în ficat; glicogeneză. — Din fr. glycogénogenése.

GLICOGENOLÍZĂ s.f. (Biochim.) Transformare a glicogenului în glucoză. — Din fr. **glycogenolyse,** engl. **glycogenolysis.**

GLICÓL, *glicoli,* s.m. Alcool cu aspect de lichid incolor, siropos, dulce, folosit îndeosebi ca dizolvant; etilenglicol. — Din fr. **glycol.**

GLICOLÍZĂ s.f. (Biochim.) Proces de descompunere a glucozei, în cadrul metabolismului general. — Din fr. **glycolyse.**

GLICOMÉTRU, *glicometre,* s.n. Areometru folosit pentru determinarea cantității de zahăr dintr-un lichid; glucometru. — Din fr. **glycomètre.**

GLICOPROTEÍDĂ, *glicoproteide,* s.f. (Biochim.) Proteină care conține în moleculă glucide. — Din fr. **glycoprotéides.**

GLICOZÍDĂ, *glicozide,* s.f. Substanță de natură vegetală care conține în structura ei hidrați de carbon. — Din fr. **glycoside.**

GLICOZURÍE, *glicozurii,* s.f. Prezența (normală sau patologică a) glucozei în urină; cantitate de glucoză aflată în urină. — Din fr. **glycosurie.**

GLÍE, *glii,* s.f. **1.** Pământ; ogor; fig. patrie. ✧ Expr. *Sub glie* = în mormânt. **2.** Brazdă de pământ (cu iarbă cu tot, câtă se poate desprinde odată cu hârlețul). — Et. nec.

GLIGÁN, *gligani,* s.m. **1.** (Înv. și reg.) Porc mistreț. **2.** Fig. (Pop. și fam.) Găligan. — Din bg. **gligan.**

GLIÓM, *gliomuri,* s.n. Tumoare localizată la nivelul sistemului nervos. [Pr.: *gli-om*] — Din fr. **gliome.**

GLÍPTIC, -Ă, *gliptici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Arta de a grava figuri sau motive decorative pe o piatră prețioasă sau semiprețioasă sau pe mulajele pentru monede și medalii. **2.** Adj. Care aparține glipticii (**1**), privitor la gliptică. — Din fr. **glyptique.**

GLIPTOGENÉZĂ s.f. (Geol.) Proces de nivelare a scoarței Pământului sub acțiunea agenților externi. — Din fr. **glyptogenése.**

GLIPTOTÉCĂ, *gliptoteci,* s.f. Colecție de pietre prețioase sau semiprețioase gravate; *p. ext.* muzeu (sau secție într-un muzeu) în care se păstrează asemenea colecții. — Din fr. **glyptothéque,** germ. **Glyptothek.**

GLISÁ, *glisez,* vb. I. Intranz. **1.** (Mai ales despre piese tehnice) A aluneca, a se deplasa de-a lungul altei piese (printr-o frecare minimă). **2.** (Despre hidroavioane) A aluneca la suprafața apei. — Din fr. **glisser.**

GLISÁDĂ, *glisade,* s.f. Zbor în care un avion înaintează înclinat pe o aripă, astfel încât să se apropie de sol parcurgând o distanță cât mai mică. — Din fr. **glissade.**

GLISÁNT, -Ă, *glisanți, -te,* adj. (Tehn.; despre o suprafață) Pe care poate aluneca un corp (printr-o frecare minimă); (despre o piesă) care alunecă (printr-o frecare minimă) de-a lungul altei piese cu care se află în contact. — Din fr. **glissant.**

GLISÁRE, *glisări,* s.f. Faptul de *a glisa*. — V. **glisa.**

GLISIÉRĂ, *glisiere,* s.f. Bară fixă, netedă, de-a lungul căreia alunecă o piesă, un element mobil etc. [Pr.: *-si-e-*] — Din fr. **glissière.**

GLISÓR, *glisoare,* s.n. (Tehn.) Cursor. — Din fr. **glissoir.**

GLISSÁNDO adv., s.n. **1.** Adv. (Muz.; indică modul de executare a unei lucrări) Prin trecerea continuă și treptată de la un sunet la altul. **2.** S.n. Lucrare muzicală cântată astfel. — Din it. **glissando.**

GLOÁBĂ, *gloabe,* s.f. **1.** Cal slab, prăpădit (și bătrân); mârțoagă. **2.** Amendă care se aplica cuiva ca urmare a săvârșirii unor delicte sau crime. ✦ Taxă care se plătea în trecut în scopul interzicerii redeschiderii unui proces. — Din sl. **globa.**

GLOÁTĂ, *gloate,* s.f. **1.** Mulțime (pestriță) de oameni strânși la un loc; buluc, adunătură. **2.** (În Evul Mediu) Masa poporului, compusă mai ales din țărani aserviți și din orășenimea săracă și mijlocie. **3.** (În Evul Mediu) Unitate de infanterie alcătuită din țărani. — Din sl. **glota.**

GLOB, (**1**, **2**) *globuri,* s.n., (**3**) *globi*, s.m. **1.** S.n. Corp sferic sau sferoidal. ✦ Spec. Corp sferic, de sticlă sau de porțelan, montat la o lampă sau la un bec. ✦ Spec. (Și în sintagmele *glob terestru, pământesc* sau *geografic*) Obiect sferic pe a cărui suprafață exterioară este reprezentat aspectul continentelor, mărilor și

oceanelor care alcătuiesc planeta noastră. ✧ *Glob ceresc* = obiect sferic pe a cărui suprafață exterioară este reprezentat aspectul bolții cerești. **2.** S.n. Planeta locuită de oameni; Pământul. **3.** S.m. (În sintagma) *Glob ocular* (sau *al ochiului)* = parte a ochiului, de formă sferoidală, adăpostită în orbită. — Din fr. **globe,** lat. **globus.**

GLOBÁL, -Ă, *globali, -e,* adj. Care ia în considerare toate elementele unui ansamblu, care rezultă prin însumarea tuturor elementelor de același fel; total. — Din fr. **global.**

GLOBALITÁTE s.f. Caracter global, de ansamblu. — **Global** + suf. *-itate* (după engl. *globality*).

GLOBALIZÁ, *globalizez,* vb. I. Tranz. **1.** A reuni într-un tot elemente disparate. **2.** A judeca o problemă, o situație etc. în ansamblu. — Din fr. **globaliser.**

GLOBALIZÁRE s.f. Acțiunea de *a globaliza;* fenomen de transformare a lumii într-o unitate, care se manifestă la scara întregului glob, prin mijloace specifice. — V. **globaliza.**

GLÓBE-TROTTER, *globe-trotteri,* s.m. Persoană care face înconjurul lumii pe jos. [Pr.: *glóbtrotăr*] — Din engl. **globe-trotter.**

GLOBÍ, *globesc,* vb. IV. Tranz **1.** A aplica cuiva o gloabă (**2**). **2.** (Înv.) A prăda, a jefui. — Din **gloabă.**

GLOBIGERÍNĂ, *globigerine,* s.f. (La pl.) Gen de foraminifere cu cochilia perforată și împărțită în mai multe camere sferice; (și la sg.) animal care aparține acestui gen. — Din fr. **globigérine.**

GLOBÍNĂ, *globine,* s.f. (Biol.) Substanță organică, care, împreună cu hemul, formează hemoglobina. — Din fr. **globine.**

GLOBÍRE, *globiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a globi* și rezultatul ei. — V. **globi.**

GLOBULÁR, -Ă, *globulari, -e,* adj. **1.** Care are formă de glob; sferic. **2.** Spec. Care aparține globulelor sângelui, referitor la globulele sângelui. — Din fr. **globulaire.**

GLOBÚLĂ, *globule,* s.f. Mic corp de formă sferică. ✦ Spec. Fiecare dintre particulele (sferice) care alcătuiesc sau care se găsesc în diverse lichide organice. ✧ *Globulă roșie* = celulă care intră în compoziția sângelui și care conține hemoglobină; hematie, eritrocit. *Globulă albă* = celulă care intră în compoziția sângelui, având rol în procesul de apărare a organismului; leucocită. — Din fr. **globule,** lat **globulus.**

GLOBULÍNĂ, *globuline,* s.f. Proteină care se găsește în plasma sangvină, în lapte, în vegetale. — Din fr. **globuline.**

GLOBULÓS, -OÁSĂ, *globuloși, -oase,* adj. Care are formă de globule, compus din globule. — Din fr. **globuleux.**

GLOBÚȘOR, *globușoare,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *glob.* — **Glob** + suf. *-ușor*.

GLÓCKENSPIEL s.n. Instrument de percuție alcătuit din lame metalice așezate pe un suport, care, lovite cu ciocănele de lemn, scot sunete asemănătoare cu clinchetul de clopoțel; joc de clopoței. [Pr.: *glócănșpil*] — Din germ. **Glockenspiel.**

GLOD, *gloduri,* s.n. **1.** Noroi[1]; loc, teren, drum noroios. **2.** Bulgăre de pământ uscat sau înghețat. — (**1**) Cf. magh. g a l á d , (**2**) rus. g l u d a .

GLODÁȘ, *glodași,* s.m. Lucrător care execută transportul și depozitarea sării din salină la suprafață. — **Glod** + suf. *-aș.*

GLODĂRÁIE s.f. (Pop.) Glodărie. [Pr.: *-ra-ie*] — **Glod** + suf. *-ăraie*.

GLODĂRÍE s.f. (Pop.) Noroi mare; loc, drum etc. noroios sau gloduros; glodăraie. — **Glod** + suf. *-ărie*.

GLODÍ, pers. 3. *glodește,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A freca, a roade, a înțepa (o parte a corpului), producând o senzație neplăcută, durere etc. — Din sb., rus. **glodati.** Cf. g l o d.

GLODÍRE, *glodiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a glodi* și rezultatul ei. — V. **glodi.**

GLODORÓS, -OÁSĂ adj. v. **gloduros.**

GLODÓS, -OÁSĂ adj. v. **gloduros.**

GLODURÁRIȚĂ, *glodurarițe,* s.f. Plantă perenă asemănătoare arbuștilor, cu flori minuscule *(Camphorosma monspeliaca).* — **Glodur**[os] + suf. *-ariță*.

GLODURÓS, -OÁSĂ, *glodurosi, -oase,* adj. (Pop.) **1.** Noroios. **2.** Cu gloduri (**2**). [Var.: **glodorós, -oásă,** (reg.) **glodós, -oásă** adj.] — **Glod** + suf. *-os*.

GLOMERÚL s.n. v. **glomerulă.**

GLOMERULÁR, -Ă, *glomerulari, -e,* adj. Care aparține glomerulelor, privitor la glomerule, format din glomerule, cu glomerule. — **Glomerulă** + suf. *-ar.*

GLOMERÚLĂ, *glomerule,* s.f. **1.** Agregat de pământ de mici dimensiuni, format prin alipirea unor particule elementare ale solului. **2.** Formațiune anatomică cu aspect de ghem, alcătuită din tuburi glandulare, vase de sânge, nervi etc. **3.** Tip de fruct format prin creșterea laolaltă a mai multor fructe provenite din flori independente; tip de inflorescență în care florile par a fi prinse la același nivel de o axă. [Var.: **glomerúl** s.n.] — Din fr. **glomérule.**

GLÓNTE s.n. v. **glonț.**

GLONȚ, *gloanțe,* s.n. Mic proiectil de oțel, de aramă sau de plumb, pentru unele arme de foc. ✦ (Adverbial) Extrem de repede. *Se duce glonț*. [Var.: **glónte** s.n.] — Et. nec.

GLÓRIE, *glorii,* s.f. Onoare, mărire, slavă adusă unei persoane, unui eveniment etc.; faimă, renume obținut de cineva sau de ceva pentru fapte ori pentru însușiri excepționale. ✦ Persoană de mare valoare. — Din lat., it. **gloria.**

GLORIFICÁ, *glorífic,* vb. I. Tranz. A preamări, a slăvi. — Din fr. **glorifier,** lat. **glorificare.**

GLORIFICÁRE, *glorificări,* s.f. Acțiunea de *a glorifica* și rezultatul ei; preamărire, slăvire. — V. **glorifica.**

GLORIÓS, -OÁSĂ, *glorioși, -oase,* adj. Plin de glorie; care aduce glorie. [Pr.: *-ri-os*] — Din fr. **glorieux,** lat. **gloriosus.**

GLOSÁ, *glosez,* vb. I. Tranz. A explica un cuvânt sau o îmbinare de cuvinte (dintr-un text); a adnota un text. — Din fr. **gloser** (după *glosă*).

GLOSÁR, *glosare,* s.n. Listă sau colecție de cuvinte regionale, învechite sau puțin cunoscute, însoțite de explicația lor, concepută ca operă anexă ori independentă. ✦ (Înv.) Dicționar, vocabular. — Din lat. **glossarium,** fr. **glossaire.**

GLOSÁRE, *glosări,* s.f. Acțiunea de *a glosa* și rezultatul ei. — V. **glosa.**

GLOSATÓR, -OÁRE, *glosatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care glosează un text. — Din fr. **glossateur.**

GLÓSĂ, *glose,* s.f. **1.** Explicarea sensului unui pasaj sau al unui cuvânt dintr-o scriere; *spec.* comentariu sau notă explicativă făcută pe marginea unui text. ✦ (La pl.) Totalitatea cuvintelor care alcătuiesc un glosar. **2.** Formă fixă de poezie în care fiecare strofă, începând de la cea de-a doua, comentează succesiv câte un vers din prima strofă, versul comentat repetându-se la sfârșitul strofei respective, iar ultima strofă reproducând în ordine inversă versurile primei strofe. — Din lat. **glossa.** Cf. fr. g l o s e, it. g l o s s a, germ. G l o s s e.

GLOSÉM, *gloseme,* s.n. (Lingv.) Nume dat în teoria glosematică unității minimale a limbii. — Din fr. **glossème.**

GLOSEMÁTICĂ s.f. Ramură a lingvisticii structuraliste care aplică teoria pozitivismului logic, considerând limba ca un sistem de relații interne, ca obiect în sine. — Din fr. **glossématique.** Cf. engl. g l o s s e m a t i c s, germ. G l o s s e m a t i k.

GLOSÍTĂ, *glosite,* s.f. Inflamație a limbii, care însoțește de obicei anumite boli. — Din fr. **glossite.**

GLOSOFARINGIÁN, -Ă, *glosofaringieni, -e,* adj. (Anat.) Care aparține limbii și faringelui, referitor la limbă și faringe. [Pr.: *-gi-an*] — Din fr. **glosso-pharyngien.**

GLOSOLALÍE s.f. (Med.) Limbaj neinteligibil în unele boli mintale, alcătuit din silabe și cuvinte fără sens. — Din fr. **glossolalie.**

GLOTÁL, -Ă, *glotali, -e,* adj. Care aparține glotei, privitor la glotă, din regiunea glotei. — Din fr. **glottal.**

GLOTÁȘ, *glotași,* s.m. (În Evul Mediu în Țările Române) Soldat pedestraș care făcea partea dintr-o gloată (**3**). — **Gloată** + suf. *-aș.*

GLÓTĂ, *glote,* s.f. Orificiu al laringelui cuprins între cele două coarde vocale. — Din fr. **glotte.**

GLUCÍDĂ, *glucide,* s.f. Substanță organică naturală care conține carbon, hidrogen și oxigen, reprezentând un constituent fundamental al materiei vii și având un rol important în metabolism; hidrat de carbon, carbohidrat. — Din fr. **glucide.**

GLUCÍNIU s.n. (Chim.) Beriliu. — Din fr. **glucinium.**

GLUCOCORTICOÍD, *glucocorticoizi,* s.m. (Biol.) Hormon secretat de glanda corticosuprarenală, cu rol în reglarea metabolismului glucidelor, lipidelor și protidelor, precum și în cel al apei și al electroliților. — Din fr. **glucocorticoïde.**

GLUCOMETRÍE s.f. Dozarea glucozei în mustul strugurilor sau în derivatele lui. — Din fr. **glucométrie.**

GLUCOMÉTRU, *glucometre,* s.n. Glicometru. — Din fr. **glucomètre.**

GLUCÓNIC adj. (În sintagma) *Acid gluconic* = acid obținut din glucoză, cu numeroase utilizări în medicină. — Din fr. **gluconique.**

GLUCÓZĂ s.f. Substanță zaharoasă cristalizată, de culoare albă, care se găsește în miere, în fructe, în plante, în organism sau se prepară pe cale industrială, având numeroase folosiri în industrie și în farmacie. — Din fr. **glucose.**

GLUCOZÍDĂ, *glucozide,* s.f. Nume generic pentru compușii glucozei din plante. — Din fr. **glucoside.**

GLÚGĂ, *glugi,* s.f. **1.** Obiect de îmbrăcăminte în formă de pungă conică (atașat unui palton, unei canadiene etc.), care acoperă capul. **2.** Stivă conică de snopi, de coceni de porumb etc. — Cf. bg. g u g l a.

GLÚMĂ[1], *glume,* s.f. Vorbă de haz sau scurtă poveste plină de haz (și cu un final neașteptat), care provoacă râs și veselie. ✧ Loc. adv. *În glumă* = fără nicio intenție serioasă; fără răutate. *Fără glumă* = în mod serios. *Nu glumă!* = cu adevărat, serios. ✧ Expr. *A se întrece* (sau *a merge prea departe) cu gluma* = a-și permite prea mult, a întrece limita admisă în atitudini, comportare. *A lăsa gluma (la o parte)* = a vorbi serios. *A lua* (ceva) *în glumă* = a nu lua (ceva) în serios, a nu da importanță; a subestima. *A nu ști* (sau *a nu înțelege*) *de glumă*, se spune (ca reproș) despre cineva care se supără când se glumește cu el. *A nu-i arde* (cuiva) *de glumă* = a fi indispus, supărat, necăjit. *Nu-i (de) glumă* = e lucru serios, îngrijorător. ✦ Faptă hazlie; păcăleală. — Din sl. **glumŭ,** bg. **gluma.**

GLÚMĂ[2], *glume,* s.f. (Bot.) Bractee situată la baza fiecărui spiculeț al unei plante graminee. — Din fr. **glume.**

GLUMÉLĂ, *glumele,* s.f. (Bot.) Frunzișoară verde care acoperă fiecare floare a unui spiculeț de graminee. — Din fr. **glumelle.**

GLUMÉȚ, -EÁȚĂ, *glumeți, -e,* adj. (Despre oameni) Care face multe glume, căruia îi place să facă glume; vesel, poznaș, hâtru. ✦ (Despre manifestări ale oamenilor, întâmplări, glume etc.) Care provoacă râsul; hazliu. — Din bg. **glumec.**

GLUMÍ, *glumesc,* vb. IV. Intranz. A spune glume[1]; a vorbi în glumă, fără intenții serioase. ✧ Expr. *A nu glumi cu...* = **a)** a lua în considerație cu toată seriozitatea; **b)** a nu arăta niciun fel de îngăduință, a nu face nicio concesie. *Nu-i de glumit cu...* = trebuie luat în serios, trebuie privit cu toată seriozitatea. — Din sl. **glumiti sen.** Cf. g l u m ă[1].

GLUTAMÍNĂ, *glutamine,* s.f. (Chim.) Substanță care se găsește în unele plante, se formează în țesuturi și în sânge și are rol important în metabolismul celulelor din țesuturi. — Din fr. **glutamine.**

GLUTEÍNĂ, *gluteine,* s.f. Proteină constituentă a glutenului. — Din fr. **glutéine.**

GLUTÉN s.n. Substanță proteică densă, vâscoasă, moale și elastică, prezentă în boabele și în făina cerealelor. — Din fr., lat. **gluten.**

GLUTINÓS, -OÁSĂ, *glutinoși, -oase,* adj. Care conține gluten, care are aspect de gluten. — Din fr. **glutineux.**

GLUTÓN, *glutoni,* s.m. Animal mamifer carnivor cu blana de culoare brună-deschis, răspândit dincolo de Cercul Polar nordic *(Gulo luscus).* — Din fr. **glouton.**

GNAIS, *gnaisuri,* s.n. Rocă metamorfică compusă din cuarț, feldspat și mică. — Din germ. **Gneiss,** fr. **gneiss.**

GNATOSTÓM, *gnatostomi,* s.m. (La pl.) Subîncrengătură de vertebrate acvatice și terestre cu fălci mobile; (și la sg.) animal din această subîncrengătură. — Din germ. **Gnathostomen,** engl. **gnathostoms.**

GNOM, *gnomi,* s.m. Spirit despre care se credea că locuiește în interiorul pământului, păzind bogățiile lui ascunse. — Din fr. **gnome.**

GNÓMIC, -Ă, *gnomici, -ce,* adj. **1.** (Despre scrieri) Care cuprinde maxime, sentințe, reflecții, sfaturi morale. ✧ *Poeți gnomici* = poeți din Grecia (și din Roma) antică, autori ai unor opere gnomice (**1**). **2.** (Lingv.; despre unele timpuri verbale) Care indică acțiunea sub formă generală sau care se îndeplinește indiferent de timp. — Din fr. **gnomique.**

GNOMÓN, *gnomoane,* s.n. Instrument antic folosit pentru a determina meridianul locului, constituind cel mai vechi tip de cadran solar. — Din fr. **gnomone.**

GNOSEOLÓGIC, -Ă, *gnoseologici, -ce,* adj. Care se referă la gnoseologie, care aparține gnoseologiei. [Pr.: *-se-o-*] — Din **gnoseologie.**

GNOSEOLOGÍE s.f. (Ieșit din uz) Epistemologie. [Pr.: *-se-o-*] — Din germ. **Gnoseologie.**

GNÓSTIC, -Ă, *gnostici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține gnosticismului, privitor la gnosticism. **2.** S.m. și f., adj. Adept al gnosticismului. — Din fr. **gnostique.**

GNOSTICÍSM s.n. Curent filosofic-religios care caută să îmbine teologia creștină cu filosofia elenistică târzie și cu unele religii orientale, susținând posibilitatea unei cunoașteri mistice. — Din fr. **gnosticisme.**

GNOZÍE s.f. (Psih.) Recunoaștere a obiectelor cu ajutorul organelor de simț. — Din fr. **gnosie,** engl. **gnosis.**

GNU, *gnu,* s.m. Specie de antilopă africană *(Connochaetes gnu).* — Din fr. **gnou.**

GOÁNĂ, *goane,* s.f. **1.** Deplasare cu pași mari și repezi; urmărire în fugă. ✧ Loc. vb. *A pune* (pe cineva) *pe goană* sau *a lua* (pe cineva) *la goană* = a goni; a fugări. ✦ Viteză mare cu care se deplasează un vehicul; grabă mare cu care se deplasează o ființă. **2.** Vânătoare (cu gonaci și câini); haită. **3.** (Rar) Prigoană, persecuție. **4.** (Pop.) Împerechere a vacii cu taurul. — Din **goni** (derivat regresiv).

GOÁNGĂ, *goange,* s.f. (Pop.) Insectă (mică), gânganie. ✧ Expr. (Glumeț) *A spune goange* = a spune fleacuri, minciuni. *A se ține de goange* = a fi neserios, a face farse, glume (nepotrivite). — Probabil formație onomatopeică.

GOÁRNĂ, *goarne,* s.f. Instrument muzical de suflat din alamă, folosit mai ales în armată; trompetă, trâmbiță. — Din rus. **gorn.**

GOBLÉN, *goblenuri,* s.n. Tapiserie, broderie sau țesătură artistică făcută din fire colorate, reprezentând o imagine plastică. — Din fr. [manufacture des] **Gobelins** (n.pr.).

GOBLIZÁN s.m. v. **coblizan.**

GODÁC, *godaci,* s.m. (Pop.) Purcel (până la un an); godin[1], godânac. — Cf. sl. g o d ŭ „an" și rom. g o d â n a c.

GODAVÍL s.n. v. **godevil.**

GODÂNÁC, *godânaci,* s.m. (reg.) Godac. — Din bg. **godinak.**

GODÉN s.n. v. **godin[2].**

GODÉTĂ, *godete,* s.f. Vas mic în care se amestecă culorile pentru pictură. — Din fr. **godet.**

GODÉU, *godeuri,* s.n. **I. 1.** Cupă de elevator. **2.** Mic recipient din material izolant, folosit pentru realizarea unor legături electrice. **II.** Fald la o rochie, la o draperie etc. — Din fr. **godet.**

GODEVÍL, *godeviluri,* s.n. Dispozitiv pentru ghidarea unui instrument sau a unui aparat în interiorul țevilor de extracție sau al unor conducte la exploatările petroliere. [Var.: **godavíl** s.n.] — Din engl. **go-devil.**

GODIÁ, *godiez,* vb. I. Intranz. (Mar.) A vâsli cu ajutorul unei rame așezate la pupă, făcând ca barca să înainteze în zigzag. [Pr.: *-di-a*] — Din fr. **godiller.**

GODÍE, *godii,* s.f. (Mar.). Ramă[2] lungă care servește la godiere. — Din fr. **godille.**

GODIÉRE, *godieri,* s.f. Acțiunea de *a godia.* [Pr.: *-di-e-*] — V. **godia.**

GÓDIN[1], *godini,* s.m. (Reg.) Godac. — Et. nec. Cf. g o d a c.

GODÍN[2], *godinuri,* s.n. Sobă de fier (cilindrică) folosită la încălzit. [Var.: **godén** s.n.] — Din fr. **Godin** (n.pr.).

GÓDINĂ, *godine,* s.f. (Reg.) Specie de pepene galben cu coaja lucioasă. — Et. nec.

GODRÓN, *godroane,* s.n. Ornament în relief format din proeminențe ovale alungite, dispuse pe un element de arhitectură, pe un vas etc. — Din fr. **godron.**

GODRONÁT, -Ă, *godronați, -te,* adj. (Despre elemente de arhitectură, vase etc.) Care are godroane. — Din fr. **godronné.**

GOELÁND, *goelanzi,* s.m. (Ornit.; rar) Pescăruș. [Pr.: *go-e-*] — Din fr. **goéland.**

GOELÉTĂ, *goelete,* s.f. Navă cu pânze având două până la șase catarge. [Pr.: *go-e-*] — Din fr. **goélette.**

GOETHEÁN, -Ă, *goetheeni, -e,* adj. De Goethe, al lui Goethe; în maniera lui Goethe. [Pr.: *gö-te-an*] — **Goethe** (n. pr.) + suf. *-an.*

GOFRÁ, *gofrez,* vb. I. Tranz. A imprima rânduri de cute paralele (și ondulate) pe o țesătură, pe o tablă, pe o hârtie etc. ✦ A aplica pe o țesătură un desen imprimat în relief. — Din fr. **gaufrer.**

GOFRÁJ, *gofraje,* s.n. Serie de cute paralele (și ondulate) aplicate pe o țesătură, pe o tablă, pe o hârtie etc. ✦ Efect de finisare a unor țesături, constând în aplicarea de desene imprimate în relief. — Din fr. **gaufrage.**

GOFRÁRE, *gofrări,* s.f. Acțiunea de *a gofra* și rezultatul ei. — V. **gofra.**

GOFRÁT[1], *gofraturi,* s.n. Faptul de *a gofra.* — V. **gofra.**

GOFRÁT[2], -Ă, *gofrați, -te,* adj. (Despre o țesătură, o tablă, o hârtie) Pe care s-au imprimat cute paralele (și ondulate) ori desene în relief. — V. **gofra.**

GOFRÉU, *gofreuri,* s.n. (Arhit.) Ornament constituit din adâncituri cu conturul pătrat, alăturate și dispuse în șiruri paralele. — Din fr. **gaufré.**

GOG, *gogi,* s.m. (Reg.) Băiat sau tânăr prost. — Cf. n.pr. G o g u.

GOGÂLȚ interj. Cuvânt care imită zgomotul făcut de cineva care înghite repede, cu lăcomie un aliment sau un lichid. — Onomatopee.

GOGEÁMITE adj. invar. v. **cogeamite.**

GOGÍ, *gogesc,* vb. IV. Intranz. (Pop. și fam.) A fi suferind, bolnav (o perioadă mai lungă), fără a prezenta simptome clare și de obicei fără a cădea la pat; a purta o boală pe picioare timp mai îndelungat. — Et. nec.

GOGÍRE, *gogiri,* s.f. (Pop. și fam.) Faptul de *a gogi.* —V. **gogi.**

GOGLÉZE s.f. pl. (Înv.) Vorbe frumoase (și goale) spuse cuiva; afirmații, declarații lipsite de însemnătate, de consistență. [Var.: **goglézi** s.f. pl.] — Et. nec.

GOGLÉZI s.f. pl. v. **gogleze.**

GOGOÁȘĂ, *gogoși,* s.f. **1.** Produs rotund de patiserie făcut din aluat dospit și prăjit în grăsime, peste care se presară zahăr. ✦ Fig. (mai ales la pl.) Minciună (evidentă). **2.** (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de", care arată felul) Excrescență sferică (de mărimea unei alune) care se formează pe ramurile unor specii de stejar. **3.** Înveliș protector format din fire (mătăsoase), în care are loc transformarea larvelor unor insecte în nimfe. ✧ *Gogoașă de mătase* = gogoașă (**3**) a viermelui de mătase; cocon[2]. **4.** Nume dat unor obiecte umflate și sferice. [Pl. și: *gogoașe.* — Var.: (reg.) **gugoáșă** s.f.] — Cf. c o c o a ș ă.

GOGOLÓI, *gogoloaie,* s.n. (Pop. și fam.) Mic obiect (maleabil) de formă sferică. — Et. nec.

GOGOMÁN, -Ă, *gogomani, -e,* s.m., adj. (Fam. și depr.) (Om) prostănac, nătărău. [Var.: **gugumán, -ă** s.m., adj.] — Cf. g o g.

GOGOMĂNÍE, *gogomănii,* s.f. (Fam. și depr.) Prostie, neghiobie (comisă de cineva). [Var.: **gugumăníe** s.f.] — **Gogoman** + suf. *-ie.*

GOGONÁT, -Ă, *gogonați, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte, părți de obiecte etc.) Care are o formă (relativ) sferică, umflată; gogoneț. **2.** Fig. (Mai ales despre minciuni, gafe) Mare, exagerat. — **Gogon** (reg. „mic obiect sferic") + suf. *-at.*

GOGONEÁ, *gogonele,* s.f. (Mai ales la pl.) Pătlăgele roșii, neajunse la maturitate, de culoare verde sau verde-roșiatică, din care se fac murături. — **Gogon** (reg. „mic obiect sferic") + suf. *-ea.*

GOGONÉȚ, -EÁȚĂ, *gogoneți, -e,* adj. Gogonat. ✧ *Prune gogonețe* = varietate de prune mici și sferice. — **Gogon** (reg. „mic obiect sferic") + suf. *-eț.*

GÓGORIȚĂ, *gogorițe,* s.f. Ființă imaginară cu care sunt speriați copiii. ✦ Fig. Amenințare mincinoasă, neîntemeiată (care încearcă să sperie, să intimideze pe cineva). [Acc. și : *gogoríță*] — Et. nec.

GOGOȘÁR, *gogoșari,* s.m. **1.** Specie de ardei gras cu fructe mari, cărnoase, sferic-turtite, de culoare roșie sau verde; *p. restr.* fructul acestei plante. **2.** (Rar) Vânzător de gogoși. ✦ Fig. Om mincinos, șarlatan. — **Gogoașă** + suf. *-ar.*

GOGOȘEÁ, *gogoșele,* s.f. Diminutiv al lui *gogoașă.* [Var.: (reg.) **gugoșeá** s.f.] — **Gogoașă** + suf. *-ea.*

GOGRÉN s.n. v. **grogrenă.**

GOGRÉNĂ s.f. v. **grogrenă.**

GOL[1], *goluri,* s. n. (La unele sporturi) Introducere a mingii în poarta echipei adverse; punct marcat astfel. — Din engl. **goal.**

GOL[2], GOÁLĂ, (**I**) *goi, goale,* adj., (**II**) *goluri,* s.n. **I.** Adj. **1.** (Despre oameni) Care nu are pe corp (sau pe o parte a corpului) niciun fel de îmbrăcăminte. ✧ Expr. *(A fi) cu coatele goale* = **a)** (a fi) cu haina ruptă în coate; **b)** (a fi îmbrăcat)

sărăcăcios; (a fi) sărac. *Adevărul gol (-goluț)* = adevăr spus direct, fără menajamente; adevăr evident, de necontestat. *Minciună goală* = minciună evidentă. ✦ Care are haine puține, care este sărăcăcios (sau prea ușor) îmbrăcat; *p. ext.* sărac. ✧ Expr. *A lăsa* (pe cineva) *gol* = a jefui (pe cineva) de tot ce are. ✦ (Despre păsări sau alte animale) Golaș (**1**). ✦ (Despre copaci, crengi) Care este lipsit de frunze. ✦ (Despre pereți) Care nu are agățat sau lipit nimic pe el. **2.** (Despre suprafețe, terenuri, regiuni) Care nu este acoperit cu vegetație, cu case etc. sau care este fără ființe, pustiu. ✦ Care nu are acoperiș sau nu este acoperit. ✧ Expr. *Sub cerul gol* = **a)** fără adăpost; **b)** afară, în aer liber. *Pe pământul gol* sau *pe scândura goală* = fără așternut, direct pe pământ sau pe scândurile patului. **3.** (Despre alimente) Care nu este asociat, combinat cu nimic altceva; simplu. *Pâine goală*. **4.** (Despre recipiente, spații închise etc.) Care nu conține nimic în interior; deșert. ✧ (Substantivat) *Sună a gol*. ✧ Expr. *Cu mâna goală* = **a)** fără niciun dar, fără niciun ban; **b)** care nu are (sau neavând) nicio armă asupra sa. *Pe inima goală* sau *pe stomacul gol* = fără să fi mâncat ceva înainte; pe nemâncate. ✦ (Despre corpuri) Care are o cavitate în interior. **5.** Fig. Care este fără temei, fără fond; neîntemeiat. **II.** S.n. Spațiu liber, cavitate (în interiorul unui corp); vid. ✧ *Gol de aer* = zonă din atmosferă unde o aeronavă întâlnește un curent de aer descendent. *Gol de producție* = stagnare temporară a producției. ✧ Loc. adv. *În gol* = **a)** în abis sau prin aer (îndreptându-se cu viteză în jos); **b)** cu privirea fixă, fără țintă; **c)** fără folos, zadarnic. ✧ Expr. *A umple un gol* = a completa o lipsă, a satisface o nevoie reală. *A simți un gol la* (sau *în) stomac* = a avea o senzație neplăcută de la stomac din cauza foamei. *A (se) da de gol* = a (se) trăda, a (se) demasca. (În supestiții) *A(-i) ieși* (cuiva) *cu gol(ul)* = a ieși înaintea cuiva cu un vas gol (prevestindu-i prin aceasta un insucces). ✦ Loc lipsit de vegetație, de așezări. — Din sl. **golŭ.**

GOLÁN, *golani,* s.m. (Peior.) **1.** Om fără ocupație, care bate toată ziua drumurile fără să facă nimic util; derbedeu. **2.** (Adesea adjectival) Om sărac, zdrențăros, care nu are cu ce se îmbrăca. — **Gol²** + suf. *-an*.

GOLÁNCĂ, *golance,* s.f. (Peior.) Fată sau femeie neserioasă, care bate toată ziua drumurile fără să facă nimic util. — **Golan** + suf. *-că*.

GOLÁȘ, -Ă, *golași, -e,* adj. **1.** (Despre păsări) Care este lipsit de pene (pe întregul corp sau pe o parte a lui); (despre animale) care este lipsit de păr; gol². ✦ (Înv.; despre oameni) Gol² (**I 1**). **2.** (Despre copaci, crengi) Care este lipsit de frunze; gol². **3.** (Despre suprafețe, terenuri, regiuni) Care este lipsit de vegetație; gol². — **Gol²** + suf. *-aș*.

GOLAVERÁJ, *golaveraje,* s.n. Raportul sau diferența dintre golurile marcate și cele primite de o echipă la unele jocuri sportive, care departajează între ele două echipe aflate la egalitate de puncte. — Din fr. **goal-average.**

GOLĂNÉL, *golănei,* s.m. (Fam.) Diminutiv al lui *golan*. — **Golan** + suf. *-el.*

GOLĂNÉSC, -EÁSCĂ, *golănești,* adj. Care aparține golanului, specific golanului, de golan. — **Golan** + suf. *-esc*.

GOLĂNÉȘTE adv. În felul golanilor, ca golanii. — **Golan** + suf. *-ește.*

GOLĂNÉȚ, -EÁȚĂ, *golăneți, -e,* s.m. și f. (Rar) Persoană îmbrăcată prost, sărăcăcios sau sumar. — **Golan** + suf. *-eț*.

GOLĂNÍE, *golănii,* s.f. Faptă, vorbă, atitudine de golan. — **Golan** + suf. *-ie*.

GOLĂNÍME s.f. Mulțime de golani, totalitatea golanilor. — **Golan** + suf. *-ime*.

GOLĂTÁTE s.f. (Rar) Goliciune; sărăcie. — **Gol²** + suf. *-ătate*.

GOLDÁN, *goldani,* s.m. Varietate de prun originar din Grecia *(Prunus insititia)*. — Din **goldană** (derivat regresiv).

GOLDÁNĂ, *goldane,* s.f. Fructul goldanului, de formă aproape sferică, cu pielița subțire și cu miezul galben, zemos și dulce. — Et. nec.

GOLF¹ s.n. **1.** Joc sportiv, între două sau patru persoane, care constă în introducerea unei mingi mici și dure în mai multe găuri succesive (aflate pe un teren special) prin lovirea ei cu o crosă. **2.** (În sintagma) *Pantaloni golf* = pantaloni largi, legați strâns dedesubtul genunchiului. — Din engl., fr. **golf.**

GOLF², *golfuri,* s.n. Parte a unui ocean, a unei mări sau a unui lac care pătrunde în uscat. — Din fr. **golfe.**

GOLGHÉTER, *golgheteri,* s.m. Sportiv care marchează cele mai multe goluri în cursul unei competiții sportive. — Din engl. **goal-getter.**

GOLÍ, *golesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A scoate sau a consuma întregul conținut dintr-un vas, recipient, spațiu etc.; a deșerta. ✦ Refl. pas. (Despre vase, recipiente, spații etc.) A rămâne gol², fără ființe, pustiu. **2.** Refl. (Fam.; despre ființe) A evacua fecalele sau urina. — Din **gol².**

GOLIÁRD, *goliarzi,* s.m. Poet medieval de limbă latină, rătăcitor, care cânta bucuria de a trăi. [Pr.: *-li-ard*] — Din fr. **goliard.**

GOLIÁRDIC, -Ă, *goliardici, -ce,* adj. Caracteristic goliarzilor, de goliard. [Pr.: *-li-ar-*] — **Goliard** + suf. *-ic*.

GOLICÍCĂ, *golicele,* s.f. Plantă glabră cu frunzele sinuos dințate *(Myagrum perfoliatum)*. — **Gol** + suf. *-icică*.

GOLICIÚNE, *goliciuni,* s.f. **1.** Starea omului gol²; *p. ext.* părțile goale ale trupului. ✦ Starea omului sărac. **2.** Starea unui loc gol², lipsit de vegetație, sărac, pustiu. **3.** Fig. Aspectul real (și neplăcut, crud) al unui lucru, al unei soluții etc. — **Gol²** + suf. *-iciune*.

GOLÍRE, *goliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) goli* și rezultatul ei; deșertare. — V. **goli.**

GOLOGÁN, *gologani,* s.m. (În trecut) Monedă de aramă (în valoare de 10 bani); *p. gener.* (sens curent) monedă de mică valoare; ban. — Et. nec.

GOLOGĂNÍ, *gologănesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A înșela pe cineva luându-i banii, gologanii. — Din **gologan.**

GOLOMẮȚ s.m. v. **golomoz¹.**

GOLOMÓZ¹ s.m. Plantă erbacee perenă din familia gramineelor, cu flori roșietice sau violete, cultivată ca plantă furajeră *(Dactylis glomerata).* [Var.: **golomắț** s.m.] — Et. nec.

GOLOMÓZ² s.n. v. **gălămoz.**

GOLÚȚ, -Ă, *goluți, -e,* adj. Diminutiv al lui *gol²*. — **Gol²** + suf. *-uț*.

GOMÁJ s.n. (Tehn.) Blocare a segmenților în canalele din piston, ca urmare a depunerii reziduurilor de ardere. — Din fr. **gommage.**

GÓMĂ¹, *gome,* s.f. **1.** Tumoare nodulară infecțioasă sau parazitară, care apare pe piele, în ficat etc. **2.** Secreție mucilaginoasă produsă de unele plante sub acțiunea bacteriilor parazite. — Din fr. **gomme.**

GÓMĂ² s.f. (Cu sens colectiv) Persoane care aparțin lumii elegante, societății cu pretenții de distincție; (fam.) eleganță excesivă, pretențioasă (în vestimentație). — Cf. g o m ă¹.

GOMENÓL s.n. Lichid medicamentos uleios, incolor sau gălbui, de natură vegetală, întrebuințat ca antiseptic (al căilor nazale). — Din fr. **goménol.**

GOMÓS, -OÁSĂ, *gomoși, -oase,* s.m. și f., adj. (Fam.) (Persoană) care se remarcă printr-o eleganță excesivă (și plină de pretenții). — Din fr. **gommeux.**

GONÁCI, *gonaci,* s.m. **1.** (Pop.) Hăitaș². **2.** (Rar) Cal sprinten, care fuge repede. **3.** Călăreț ușor înarmat în vechea armată, care de obicei îndeplinea misiuni de cercetare. — **Goni** + suf. *-aci*. Cf. bg. g o n a č.

GONÁDĂ, *gonade,* s.f. Glandă sexuală sau reproducătoare care produce gameți și secretă hormoni. — Din fr. **gonade.**

GONADOTRÓP, *gonadotropi,* adj. (Biol.) (În sintagma) *Hormon gonadotrop* = hormon secretat de hipofiză, cu acțiune stimulatoare asupra glandelor sexuale. — Din fr. **gonadotrope.**

GONÁȘ, *gonași,* s.m. (Rar) Hăitaș². — **Goni** + suf. *-aș*.

GONDOLÁ¹, *gondolez,* vb. I. Tranz. A bomba (o tablă, un placaj etc.). — Din fr. **gondoler.**

GONDOLÁ², *gondolez,* vb. I. Refl. (Rar) A se mișca unduindu-se. — Din **gondolă.**

GONDOLÁRE¹, *gondolări,* s.f. Acțiunea de *a gondola¹*. — V. **gondola¹.**

GONDOLÁRE², *gondolări,* s.f. Acțiunea de *a se gondola²*. — V. **gondola².**

GONDÓLĂ, *gondole,* s.f. **1.** Barcă lungă, puțin adâncă, cu fundul plat, cu prora și pupa ridicate și încovoiate, manevrată cu o singură vâslă, folosită la Veneția. **2.** Raft, suport în formă de gondolă (**1**) pe care este așezată marfa într-un magazin cu autoservire. **3.** Nacelă în care se află motorul unui dirijabil. — Din it. **gondola,** fr. **gondole.**

GONDOLÉTĂ, *gondolete,* s.f. (Rar) Gondolă mică. — Din it. **gondoletta.**

GONDOLIÉR, *gondolieri,* s.m. Bărbat care conduce o gondolă (**1**). [Pr.: *-li-er*] — Din it. **gondoliere.**

GONDOLIÉRĂ, *gondoliere,* s.f. Cântec al gondolierilor. [Pr.: *-li-e-*] — Din **gondolier.**

GONFALÓN, *gonfaloane,* s.n. Steag de război în Evul Mediu, cu partea liberă despicată în trei sau patru cozi. — Din fr. **gonfalon.**

GONFALONIÉR, *gonfalonieri,* s.m. **1.** Purtătorul steagului sau insignelor unui stat, unui oraș, unei instituții în vechile republici italiene. **2.** Numele unor magistrați superiori din vechile republici italiene. — Din it. **gonfaloniere.**

GONFLÁ, *gonflez,* vb. I. Tranz și refl. A (se) umfla (**1**). ✦ Refl. (Despre cavități anatomice) A-și mări volumul prin îmbibare cu un lichid organic. — Din fr. **gonfler.**

GONFLÁBIL, -Ă, *gonflabili, -e,* adj. (Despre obiecte cu pereți elastici sau plianți) Care se poate umfla (**1**). — **Gonfla** + suf. *-bil*.

GONFLÁNT s.n. Substanță care poate fi absorbită de un material coloidal provocând umflarea acestuia. — Din fr. **gonflant.**

GONFLÁRE, *gonflări,* s.f. Umflare. — V. **gonfla.**

GONFLÁT, -Ă, *gonflați, -te,* adj. Umflat. — V. **gonfla.**

GONG, *gonguri,* s.n. Disc de metal care, lovit cu un ciocănel special, produce un sunet caracteristic, fiind întrebuințat ca instrument muzical sau de chemare, de semnalizare. ✦ Sunet emis (ca semnal) de acest disc. — Din fr., engl. **gong.**

GONGÓRIC, -Ă, *gongorici, -ce,* adj. Care aparține gongorismului, privitor la gongorism, specific gongorismului. — Din fr. **gongorique.**

GONGORÍSM s.n. Stil afectat, prețios, excesiv metaforic, care caracterizează unele producții literare. — Din fr. **gongorisme.**

GONÍ, *gonesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A fugi după cineva, a urmări în fugă (pentru a prinde, pentru a face să se grăbească etc.); a fugări; *spec.* a alunga vânatul spre locul de pândă al vânătorilor. ✧ Refl. recipr. *Păsările se goneau printre ramuri*. ✦ Fig. (Înv.) A urmări (o țintă, un ideal). **2.** Tranz. A alunga, a izgoni. **3.** Intranz. A alerga, a fugi. **4.** Refl. și intranz. (Despre vitele cornute) A se împerechea pentru reproducere. — Din sl. **goniti**.

GONÍDE, *gonidii,* s.f. Celulă verde a algelor care trăiește în simbioză cu anumite ciuperci, formând împreună licheni. — Din fr. **gonidie.**

GONIOMÉTRIC, -Ă, *goniometrici, -ce,* adj. Care aparține goniometriei, privitor la goniometrie. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **goniométrique.**

GONIOMETRÍE s.f. Ramură a geometriei aplicate care se ocupă cu studiul unghiurilor și cu măsurarea valorii lor. ✦ Tehnică a măsurării valorii unghiurilor cu ajutorul goniometrului. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **goniométrie.**

GONIOMÉTRU, *goniometre,* s.n. Instrument care servește la măsurarea valorii unghiurilor. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **goniomètre.**

GONÍRE, *goniri,* s.f. Faptul de *a (se) goni*; alungare. — V. **goni.**

GONITÓR, -OÁRE, *gonitori, -oare,* s.m. și f., adj. (Vită cornută) care are vârsta la care se poate împerechea (în vederea reproducerii). — **Goni** + suf. *-tor*.

GÓNIȚĂ, *gonițe,* s.f. Insectă coleopteră cu aripile negre și abdomenul galben, care înoată învârtindu-se foarte repede la suprafața apei *(Gyrinus natator).* — **Goni** + suf. *-iță*.

GONOCÍT, *gonocite,* s.n. (Biol.) Celulă germinală. — Din engl. **gonocyte.**

GONOCÓC, *gonococi,* s.m. Microb patogen care provoacă blenoragia. — Din fr. **gonocoque.**

GONORÉE s.f. (Med.) Blenoragie. — Din fr. **gonorrhée.**

GOPÁC, *gopacuri,* s.n. Numele unui dans popular ucrainean cu mișcări energice, sărituri și fandări; melodie după care se execută acest dans. — Din ucr. **hopak.**

GORDIÁN, *gordiene,* adj. (În sintagma) *Nod gordian* = dificultate extrem de mare, greu sau imposibil de rezolvat. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. [noeud] **gordien.**

GORDÍN s.m. Soi autohton de viță-de-vie, cu boabele strugurilor ovoide, verzi-gălbui (cu puncte ruginii), folosit mai ales la producerea vinului. — Et. nec.

GORGÁN, *gorgane,* s.n. Movilă înălțată deasupra unui mormânt străvechi. — Cf. rus. k u r g a n.

GORGÓNĂ, *gorgone,* s.f. Monstru din mitologia greacă, cu înfățișare de femeie cu șerpi în loc de păr, a cărei privire împietrea orice ființă. ✦ Ornament arhitectural reprezentând capul unui astfel de monstru. — Din lat. **Gorgona,** fr. **Gorgones.**

GORÍLĂ, *gorile,* s.f. Maimuță antropoidă de circa doi metri, care trăiește în pădurile Africii Ecuatoriale *(Gorilla gorilla).* — Din fr. **gorille.** Cf. it. g o r i l l a, germ. G o r i l l a.

GORJEÁN, -Ă, *gorjeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din județul Gorj. **2.** Adj. Care aparține județului Gorj sau gorjenilor (**1**), privitor la județul Gorj ori la gorjeni. — **Gorj** (n. pr.) + suf. *-ean.*

GORJEÁNCĂ, *gorjence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din județul Gorj. — **Gorjean** + suf. *-că*.

GÓRNIC, *gornici,* s.m. (Reg.) **1.** Pădurar; pândar. **2.** (Entom.) Croitor. — Probabil din sl. ***gorĭnikŭ** (< *gora* „munte, pădure”).

GORNÍST, *gorniști,* s.m. Soldat (sau persoană) care cântă din goarnă; trompetist. — Din rus. **gornist.**

GORÚN, *goruni,* s.m. Specie de stejar cu trunchiul drept, cu frunze ovale, lobate pe margine și cu fructul o ghindă *(Quercus petraea).* — Din bg., sb. **gorun.**

GORUNÉT, *goruneturi,* s.n. Goruniș, gorunişte. — **Gorun** + suf. *-et*.

GORUNÍȘ, *goruniśuri,* s.n. Pădure de goruni sau în care predomină gorunii; mulțime de goruni; gorunet, gorunişte. — **Gorun** + suf. *-iș*.

GORUNÍȘTE, *goruniști,* s.f. Goruniș. — **Gorun** + suf. *-iște*.

GOSPODÁR, *gospodari,* s.m., adj. **1.** S.m. Om care posedă o gospodărie. **2.** S.m., adj. (Om) care dovedește pricepere, chibzuială în conducerea unei gospodării sau a unor activități publice. **3.** S.m. (Reg.) Soț (în raport cu soția sa). **4.** S.m. (Înv.) Domnitor. — Din bg., sb. **gospodar.**

GOSPODĂRÉSC, -EÁSCĂ, *gospodărești,* adj. **1.** Care aparține sau este specific unui gospodar priceput. **2.** (Rar) Conjugal. — **Gospodar** + suf. *-esc.*

GOSPODĂRÉȘTE adv. Ca gospodarii (buni); cu chibzuială, cu pricepere. — **Gospodar** + suf. *-ește*.

GOSPODĂRÍ, *gospodăresc,* vb. IV. **1.** Tranz., intranz. și refl. A conduce sau a face treburile unei gospodării sau, *p.ext.,* ale unei instituții, organizații etc. **2.** Refl. și tranz. fact. A întemeia sau a face pe cineva să-și întemeieze o gospodărie (prin căsătorie); a (se) căpătui. — Din **gospodar.**

GOSPODĂRÍE, *gospodării,* s.f. **1.** Totalitatea bunurilor care constituie averea (imobilă) a unui locuitor, îndeosebi de la țară (și a familiei sale); casă[1]. ✦ Unitate formată dintr-o locuință și din persoanele (înrudite) care o locuiesc, trăind în comun; persoanele (înrudite) care locuiesc împreună, având buget comun și valorificând în comun bunurile dobândite prin munca lor. **2.** Activitate casnică (a gospodinei); menaj. **3.** (Ieșit din uz) Unitate de producție agricolă, de prestări de servicii etc. (de stat, cooperatistă sau particulară). **4.** Conducere, administrare a unui bun, a unei instituții (publice) etc.; instituție sau ansamblu de instituții care asigură această conducere, administrare. *Gospodărie comunală.* — **Gospodar** + suf. *-ie*.

GOSPODĂRIOÁRĂ, *gospodărioare,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *gospodărie* (**1**). [Pr.: *-ri-oa-*] — **Gospodărie** + suf. *-ioară*.

GOSPODĂRÍRE, *gospodăriri,* s.f. Acțiunea de *a (se) gospodări*; administrare, conducere. — V. **gospodări.**

GOSPODĂRÍT, -Ă, *gospodăriți, -te,* adj. (Despre oameni) Care și-a întemeiat o gospodărie (**1**) sau care își conduce cu pricepere, cu chibzuială gospodăria. — V. **gospodări.**

GOSPODĂRÓS, -OÁSĂ, *gospodăroși, -oase,* adj. (Despre oameni) Care dovedește pricepere și chibzuință în conducerea unei gospodării, a unei instituții, organizații etc. — **Gospodar** + suf. *-os*.

GOSPODÍNĂ, *gospodine,* s.f. Femeie care se ocupă cu treburile gospodăriei, ale casei familiale; casnică. ✦ Femeie pricepută în treburile gospodăriei, ale casei familiale. ✧ (Adjectival) *Femeie foarte gospodină*. ✦ Stăpâna unei gospodării. — Din sl. **gospodinĭ.**

GOSTÁT, *gostaturi,* s.n. (Ieșit din uz) Gospodărie (agricolă) de stat. — **Go**[spodărie agricolă de] **stat.**

GOȘTINÁR, *goștinari,* s.m. Slujbaș însărcinat cu încasarea goștinei. — **Goștină** + suf. *-ar*.

GÓȘTINĂ, *goștini,* s.f. (În Evul Mediu în Țara Românească și în Moldova) Dare care se percepea în oi, porci sau vaci. — Et. nec.

GOT, *goți,* s.m. (La pl.) Popor migrator germanic, originar din Scandinavia, care s-a stabilit în sec. III pe teritoriul dintre Carpați și Don; (și la sg.) persoană aparținând acestui neam. — Din fr. **Goths,** lat. **Gothus.**

GOTCÁN, *gotcani,* s.m. (Ornit.; reg.) Cocoș-de-munte. — **Gotcă** + suf. *-an*.

GÓTCĂ, *gotce,* s.f. (Reg.) Femeiușca cocoșului-de-munte; găină-sălbatică. ✧ *Roșu ca* (sau *cum e) gotca* sau *roșu gotcă* = foarte roșu. — Din ucr. **gotka.**

GÓTIC, -Ă, *gotici, -ce,* adj. Al goților, privitor la goți. ✧ *Scriere gotică* sau *litere gotice*, *alfabet gotic* = scriere, litere sau alfabet cu caractere ascuțite, întrebuințate, în Evul Mediu, în Apusul Europei, astăzi mai ales în Germania. *Stil gotic* = stil arhitectural apărut în sec. XII în Europa occidentală, caracterizat prin predominarea formelor arhitectonice înalte și zvelte, prin arcuri și bolți ogivale, contraforturi, vitralii și un număr mare de sculpturi în piatră. *Artă gotică* = formă de artă răspândită în Europa începând din sec. XII. ✦ (Construit) în stil gotic. — Din fr. **gothique,** lat. **gothicus.**

GOZ, *gozuri,* s.n. (Reg.; cu sens colectiv) Resturi nefolositoare de materii vegetale; *p. gener*. gunoi, murdărie. [Var.: **gózură** s.f.] — Din magh. **gaz.**

GÓZURĂ s.f. v. **goz.**

GRÁBĂ s.f. Tendință, intenție, dorință de a face ceva sau de a ajunge undeva cât mai repede; iuțeală, viteză (mare) cu care se face ceva; zor[1], grăbire. ✧ Loc. adv. *În grabă* sau *în graba mare* = grabnic, repede. — Din **grăbi** (derivat regresiv).

GRÁBEN, *grabene,* s.n. Porțiune scufundată a scoarței terestre, de formă alungită și mărginită de falii paralele. — Din germ. **Graben,** fr. **graben.**

GRÁBNIC, -Ă, *grabnici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) Care se grăbește, care arată grabă; care se întâmplă repede, pe neașteptate; care nu poate aștepta, nu poate întârzia, care trebuie făcut fără întârziere. *Mers grabnic*. *Moarte grabnică*. *Treabă grabnică*. — **Grabă** + suf. *-nic*.

GRAD, *grade,* s.n. **1.** Nume dat mai multor unități de măsură pentru diverse mărimi (variabile), în cadrul unor sisteme sau scări de reper. *Grad centezimal. Grad de latitudine*. ✧ *Grad de libertate* = indice care arată posibilitățile de mișcare ale (elementelor) unui sistem mecanic. **2.** (Mat.) Exponentul sau suma exponenților mărimii literale a unui monom; cel mai mare dintre exponenții monoamelor care alcătuiesc un polinom. ✧ *Ecuație de gradul întâi* (sau *al doilea* etc.) = ecuație a cărei necunoscută e la puterea întâi (sau a doua etc.). **3.** Fiecare dintre diviziunile în care se împarte un sistem sau o scară de reper, de măsură. **4.** Valoare a unei mărimi, considerată în raport cu o valoare de referință. ✧ *Grad alcoolic* = fiecare dintre procentele de alcool pur din volumul unui lichid alcoolic. **5.** Etalon sau criteriu de apreciere a felului cum se realizează un proces tehnic, o însușire a unui material etc. **6.** (În sintagma) *Grad de comparație* v. *comparație.* **7.** (Urmat de determinări) Treaptă, nivel, stadiu (într-un proces, într-o situație etc. dată). ✧ *Grad de rudenie* = raportul de apropiere între rude. ✧ Loc. adv. *În ultimul grad* = în stadiul cel mai avansat, cel mai grav. **8.** Fiecare dintre treptele sistemului de organizare a unor instituții; fiecare dintre treptele ierarhiei unor funcții; *p. ext.* loc pe care îl ocupă cineva în ierarhia unor funcții; persoană care ocupă o anumită funcție în această ierarhie. — Din fr. **grade,** lat. **gradus,** germ. **Grad.**

GRADÁ, *gradez,* vb. I. Tranz. **1.** A marca gradele (**3**), a împărți în grade (un instrument sau o scară de măsură). **2.** A repartiza, a împărți, a eșalona în raport cu o scară, cu un punct de reper, cu un etalon. ✧ Expr. *A grada o pedeapsă* = a fixa o pedeapsă în raport cu gravitatea culpei. — Din **grad** (după fr. *graduer*).

GRADÁRE, *gradări,* s.f. Acțiunea de *a grada* și rezultatul ei. — V. **grada.**

GRADÁT[1], *gradați,* s.m. Militar care are un grad inferior celui de ofițer. — Din fr. **gradé.**

GRADÁT[2], -Ă, *gradați, -te,* adj. **1.** (Despre aparate, instrumente etc.) Împărțit în grade (**3**). **2.** Care suie sau coboară treptat, care are loc, se produce într-o succesiune ascendentă sau descendentă. — V. **grada.**

GRADÁȚIE, *gradații,* s.f. **1.** Creștere sau descreștere treptată, progresivă, înaintare succesivă (a unui proces, a unui fenomen, a unei acțiuni etc.). **2.** Fiecare dintre diviziunile care se găsesc pe suportul unui instrument de măsură cu scări gradate. **3.** Figură de stil constând în trecerea treptată, ascendentă sau descendentă, de la o idee la alta. ✦ (Pict.) Trecere treptată de la o nuanță la alta. **4.** Fiecare dintre treptele de încadrare pe care se află un salariat în cadrul gradului său, acordată pe baza vechimii în serviciu și a aportului în muncă; *p. ext.* spor de salariu care corespunde fiecăreia dintre aceste trepte. — Din fr. **gradation,** lat. **gradatio.**

GRÁDEL s.n. Pânză albă de bumbac cu dungi longitudinale, folosită pentru lenjerie. — Din germ. **Gradel.**

GRADÉN, *gradene,* s.n. **1.** Treaptă înaltă, aşezată la baza unui edificiu. **2.** Fiecare dintre treptele unui amfiteatru, stadion etc., pe care sunt aşezate băncile sau scaunele. [Pl. şi: *gradenuri*] — Din fr. **gradin.**

GRADIÉNT, *gradienţi,* s.m. **1.** (Mat.) Variaţie pe unitatea de lungime a unei mărimi scalare. **2.** Variaţie a unui element meteorologic (temperatură, presiune) în funcţie de distanţă. ✦ Mărime care indică creşterea medie a temperaturii spre centrul Pământului. **3.** Mărime variabilă a unor factori ecologici. [Pr.: *-di-ent*] — Din fr. **gradient.**

GRADIÉR, *gradiere,* s.n. Construcţie folosită la răcirea apei necesare instalaţiilor energetice. [Pr.: *-di-er*] — Din germ. **Gradier**[*werk*].

GRADÍNĂ, *gradine,* s.f. Daltă specială din oţel folosită la cioplirea unor roci pentru realizarea unor elemente de construcţie decorative. [Acc. şi: *grádină*] — Din it. **gradina.**

GRADUÁL[1], *graduale,* s.n. (Muz.) Cânt gregorian în liturghia catolică. ✦ Carte de cântece pentru liturghie la catolici. [Pr.: *-du-al*] — Din it., lat. **graduale.**

GRADUÁL[2], -Ă, *graduali, -e,* adv. Care creşte sau descreşte treptat. [Pr.: *-du-al*] — Din fr. **graduel,** engl. **gradual.**

GRAF[1], *grafi,* s.m. (Rar) Conte (german). — Din germ. **Graf.**

GRAF[2], *grafuri,* s.n. (Mat.) Ansamblu a două mulţimi disjuncte, între care s-a stabilit o corespondenţă. ✧ *Teoria grafurilor* = disciplină care studiază proprietăţile şi aplicaţiile grafurilor. [Pl. şi: *grafe*] — Din fr. **graphe,** engl. **graph.**

GRAFFÍTI s.n. pl. (Arheol.) Inscripţie sau desen executat prin zgâriere pe monumentele antice. ✦ (Sens curent) Inscripţii sau desene zgâriate pe pereţi. — Din it. **graffito.**

GRÁFIC, -Ă, *grafici, -ce,* adj., s.n., s.f. **I.** Adj. **1.** Referitor la metoda de a reprezenta prin desen (linii, puncte, figuri etc.) o mărime, variaţia unei mărimi sau raportul dintre două sau mai multe mărimi variabile; care aparţine acestei metode. **2.** Care ţine de sau privitor la felul în care se realizează o tipăritură. **II. 1.** S.n. Reprezentare prin desen a unei mărimi, a variaţiei unei mărimi sau a raportului dintre două sau mai multe mărimi variabile; reprezentare prin linii, figuri geometrice, hărţi etc. a unor date din diverse domenii de activitate. **2.** S.f. Ramură a artei plastice la baza căreia se află desenul de sine stătător şi care foloseşte diverse procedee tehnice şi diferite materiale. — Din fr. **graphique.**

GRAFÉM, *grafeme,* s.n. Semn vizual al unui sunet. — Din fr. **graphème.**

GRAFICIÁN, -Ă, *graficieni, -e,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu grafica. [Pr.: *-ci-an*] — **Grafic**(**ă**) + suf. *-ian*.

GRAFÍE, *grafii,* s.f. Mod de redare în scris a cuvintelor; scriere. ✦ Fel specific de a scrie al cuiva; scris[1]. ✦ Linie specifică a unui desen, care caracterizează pe autorul lui. — Din fr. **graphie.**

GRAFÍT s.n. Carbon natural aproape pur, cristalizat în sistemul hexagonal, de culoare cenuşie-neagră şi cu luciu metalic, având numeroase utilizări în industrie. — Din fr. **graphite.**

GRAFITIZÁ, *grafitizez,* vb. I. Tranz. A separa grafitul din combinaţiile chimice ale carbonului. — **Grafit** + suf. *-iza*. Cf. germ. g r a p h i t i e r e n.

GRAFITIZÁRE, *grafitizări,* s.f. Acţiunea de *a grafitiza*. — V. **grafitiza.**

GRAFITIZÁTĂ, *grafitizate,* adj. (Despre fontă) Care a fost purificată prin separarea grafitului. — V. **grafitiza.**

GRAFITÓS, -OÁSĂ, *grafitoşi, -oase,* adj. Care conţine grafit, cu aspect de grafit. — Din fr. **graphiteux.**

GRAFOFÓN, *grafofoane,* s.n. Fonograf la care sunetele erau înregistrate pe cilindri. — Din fr. **graphophone.**

GRAFOLÓG, -Ă, *grafologi, -ge,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu grafologia. — Din fr. **graphologue.**

GRAFOLÓGIC, -Ă, *grafologici, -ce,* adj. Care aparţine grafologiei, privitor la grafologie. — Din fr. **graphologique.**

GRAFOLOGÍE s.f. Studiul particularităţilor individuale ale scrisului, pentru stabilirea autenticităţii unor acte, a unor iscălituri, a caracterului unei persoane etc. — Din fr. **graphologie.**

GRAFOMÁN, -Ă, *grafomani, -e,* adj., s.m. şi f. (Om) stăpânit de grafomanie. ✦ Reclamagiu[1]. — Din **grafomanie** (derivat regresiv).

GRAFOMANÍE s.f. Tendinţă patologică de a scrie mult şi fără rost. — Din fr. **graphomanie.**

GRAFOMÉTRU, *grafometre,* s.n. Instrument pentru măsurarea unghiurilor de pe teren, folosit în ridicarea de planuri. — Din fr. **graphomètre.**

GRAFOSPÁSM, *grafospasme,* s.n. (Med.) Crampa scriitorului. — Din engl. **graphospasm.**

GRAF-PLÓTTER, *graf-plottere,* s.n. (Electron., Inform.) Dispozitiv periferic prin intermediul căruia se poate genera o imagine grafică pe un suport material; plotter. [Pr.: *-plotăr*] — Din engl. **graph-plotter.**

GRAHÁM s.n. (În sintagma) *Pâine (de) graham* = pâine dietetică făcută din făină integrală (fără sare). [Acc. şi : *gráham*] — Din germ. **Graham**[brot].

GRAI, *graiuri,* s.n. **1.** Glas, voce. ✧ Loc. adv. *Într-un grai* = într-un glas, toţi deodată. ✧ Expr. *A prinde* (sau *a da) grai* = a începe sau a se hotărî să vorbească. *A-i pieri* (sau *a-şi pierde) graiul* = a nu mai putea să vorbească (de emoţie, de frică etc.), a amuţi; a nu mai avea ce să spună. **2.** Facultatea de a vorbi. ✧ Loc. adv. *Prin viu grai* = oral. **3.** Limbă. ✦ Fel de a vorbi. **4.** Unitate lingvistică subordonată dialectului, caracteristică pentru o regiune mai puţin întinsă; *p. ext.* dialect. **5.** (Rar) Vorbă, cuvânt. — Din **grăi** (derivat regresiv).

GRÁIFĂR s.n. v. **graifer.**

GRÁIFER, *graifere,* s.n. **1.** Organ al unor maşini de cusut care are rolul de a prinde, de a deplasa etc. aţa. **2.** Benă (de transportat, de ridicat) prevăzută cu cablu. [Var.: *gráifăr* s.n.] — Din germ. **Greifer.**

GRAJD, *grajduri,* s.n. Construcţie sau încăpere special amenajată pentru adăpostirea animalelor domestice mari. — Din sl. **graždĭ.**

GRAM, *grame,* s.n. Unitate de măsură pentru masa (ori greutatea) unui corp, egală cu a mia parte dintr-un kilogram. ✧ *Gram-forţă* = unitate de măsură pentru forţă, egală cu a mia parte dintr-un kilogram-forţă. — Din fr. **gramme.**

GRAMÁJ, *gramaje,* s.n. Masă (ori greutate), exprimată în grame, pe care o are sau trebuie să o aibă o parte dintr-un material. — Din fr. **grammage.**

GRAMÁTIC, *gramatici,* s.m. Gramatician. — Din ngr. **ghrammatikós,** lat. **grammaticus.**

GRAMATICÁL, -Ă, *gramaticali, -e,* adj. Care aparţine gramaticii, privitor la gramatică. — Din fr. **grammatical,** lat. **grammaticalis.**

GRAMATICALIZÁ, pers. 3 *gramaticalizează,* vb. I. Refl. (Despre cuvinte cu sens lexical) A ajunge să exprime o relaţie gramaticală, să capete rolul unui instrument gramatical. — Din fr. **grammaticaliser.**

GRAMATICALIZÁRE, *gramaticalizări,* s.f. Faptul de *a se gramaticaliza*. — V. **gramaticaliza.**

GRAMÁTICĂ, *gramatici,* s.f. Ansamblu de reguli cu privire la modificarea formelor cuvintelor şi la îmbinarea lor în propoziţii; ramură a lingvisticii care studiază structura gramaticală a unei limbi sau, *p. ext.,* elementele constitutive ale unei limbi. ✦ Manual care studiază aceste elemente. — Din lat. **grammatica.**

GRAMATICIÁN, -Ă, *gramaticieni, -e,* s.m. şi f. Persoană specializată în studii de gramatică; autor de manuale, tratate sau studii de gramatică; gramatic. [Pr.: *-ci-an*] — **Gramatică** + suf. *-ian* (după fr. *grammairien).*

GRAMIÉRĂ, *gramiere,* s.f. Balanţă specială în formă de sfert de cerc folosită în industria hârtiei şi a celulozei la determinarea gramajului. [Pr.: *-mi-e-*] — **Gram** + suf. *-ieră*.

GRAMINÉE, *graminee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee (rar lemnoase) monocotiledonate, cu rădăcina fasciculată, cu tulpina formată din noduri şi internoduri, cu inflorescenţa în formă de spic; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. — Din fr. **graminée.**

GRAMOFÓN, *gramofoane,* s.n. Aparat pentru reproducerea sunetelor înregistrate pe o placă, prevăzut cu o doză de redare cu ac şi cu o pâlnie de rezonanţă. — Din fr. **gramophone,** germ. **Grammophon.**

GRÁMOLĂ, *gramole,* s.f. Dispozitiv pentru frământarea şi omogenizarea mecanizată a aluatului. — Din it. **gramola.**

GRANÁT[1], *granaţi,* s.m. Plantă erbacee aromatică cu frunze lobate şi cu flori albe sau galbene *(Chrysanthemum parthenium)* — Et. nec.

GRANÁT[2], *granate,* s.n. Silicat natural de calciu, de magneziu, de fier, de mangan, de aluminiu sau de crom, întrebuinţat ca piatră de şlefuit sau, în stare pură (de culoare roşie), ca piatră semipreţioasă. — Din germ. **Granat.**

GRANÁTĂ s.f. v. **grenadă.**

GRANDILOCVÉNT, -Ă, *grandilocvenţi, -te,* adj. (Despre stil, exprimare, expresii etc.) Plin de emfază; pompos, umflat, bombastic. — Din fr. **grandiloquent.**

GRANDILOCVÉNŢĂ s.f. Folosire afectată de cuvinte sau de fraze bombastice, umflate. — Din fr. **grandiloquence.**

GRANDIÓS, -OÁSĂ, *grandioşi, -oase,* adj. Măreţ, impunător (prin proporţiile sale). [Pr.: *-di-os*] — Din fr. **grandiose,** it. **grandioso.**

GRANDIOZITÁTE, *grandiozităţi,* s.f. (Înv.) Grandoare, măreţie. [Pr.: *-di-o-*] — **Grandios** + suf. *-itate*.

GRANDOÁRE, *grandori,* s.f. Aspect măreţ, maiestuos, falnic, impunător; măreţie, grandiozitate. — Din fr. **grandeur.**

GRANDOMÁN, -Ă, *grandomani, -e,* s.m. şi f. Persoană care suferă de grandomanie; megaloman. — Din **grandomanie** (derivat regresiv).

GRANDOMANÍE s.f. Mania de a se crede om însemnat, valoros, de a-şi acorda o importanţă nejustificată; megalomanie. — Cf. fr. g r a n d, rom. m a n i e.

GRÁNGOR s.m. v. **grangur.**

GRÁNGUR, *granguri,* s.m. **1.** Pasăre cântătoare migratoare, cu penele galbene-aurii pe corp şi negre pe aripi şi pe coadă (la bărbătuş) ori de culoare verzuie pe corp, cu pântecele alb şi aripile sure (la femelă) *(Oriolus oriolus)*. **2.** (Peior.) Persoană care ocupă o poziţie socială sau politică înaltă; ştab. [Var.: (pop.) **gángur, grángor, grángure** s.m] — Lat. **galgulus** *(= galbulus).*

GRÁNGURE s.m. v. **grangur.**

GRÁNIC, *granice*, s.n. **1.** Bigă specială folosită pe şlepuri. **2.** Troliu folosit în operaţiile de foraj. — Din germ. **Kranich.**

GRANÍT, (**2**) *granituri,* s.n. **1.** Rocă eruptivă foarte dură, granuloasă, folosită în construcţii. **2.** Varietate dintr-o astfel de rocă. — Din fr. **granite.**

GRANÍTIC, -Ă, *granitici, -ce,* adj. Care este format din granit, care are înfăţişarea (şi tăria) granitului. — Din fr. **granitique.**

GRANITIZÁRE s.f. Proces natural de formare a rocilor granitice. — După fr. **granitisation.**

GRÁNIȚĂ, *granițe,* s.f. Limită care desparte două state; frontieră, hotar, limită teritorială. ✧ *Peste* (sau *dincolo de*) *graniță* = în străinătate. ✦ P. gener. Fig. Limită, margine. — Din bg., sb. **granica.**

GRANIVÓR, -Ă, *granivori, -e,* adj., s.m. și f. (Pasăre) care se hrănește cu semințe și grăunțe. — Din fr. **granivore.**

GRANODIORÍT, (**2**) *granodiorite,* s.n. **1.** Rocă granulară cu structură intermediară între granit și diorit, folosită ca piatră de pavaj și de construcție. **2.** Varietate dintr-o astfel de rocă. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **granodiorite.**

GRANULÁ, *granulez,* vb. I. Tranz. A transforma în granule un material compact sau pulverulent. — Din fr. **granuler.**

GRANULÁR, -Ă, *granulari, -e,* adj. Care se compune din granule, care are aspect de granule, cu granule; granulos. — Din fr. **granulaire.**

GRANULÁRE, *granulări,* s.f. Acțiunea de *a granula* și rezultatul ei. — V. **granula.**

GRANULÁT, -Ă, *granulați, -te,* adj. Care a fost transformat în granule; compus din granule; care are aspect de granule. — V. **granula.** Cf. fr. g r a n u l é.

GRANULATÓR, *granulatoare,* s.n. Mașină folosită pentru granularea (și sortarea) materialelor dure. — Din fr. **granulateur.**

GRANULÁȚIE, *granulații,* s.f. **1.** Structura în granule a unui material granular. **2.** Leziune organică formată din mici tumori, care apar mai ales la suprafața membranelor mucoase și seroase. — Din fr. **granulation.**

GRANÚLĂ, *granule,* s.f. **1.** Particulă solidă mică care intră în componența unui corp solid cu structură eterogenă sau care rezultă din sfărâmarea, tăierea etc. unui corp solid. **2.** Pastilă conținând un amestec de substanțe medicamentoase încorporate într-o masă zaharoasă. — Din fr. **granule.**

GRANULÍE s.f. Formă gravă de tuberculoză acută, generalizată din cauza răspândirii pe cale sangvină a bacilului Koch în diverse organe; tifobaciloză. — Din fr. **granulie.**

GRANULÍT s.n. **1.** Rocă metamorfică șistoasă și grăunțoasă, asemănătoare cu gnaisul. **2.** Argilă artificială obținută prin arderea granulelor de argilă în cuptoare speciale și folosită ca material de construcție. — Din fr. **granulite.**

GRANULOCÍT, *granulocite,* s.n. Leucocite cu mai multe nuclee. — Din fr. **granulocyte.**

GRANULOCITÓZĂ, *granulocitoze,* s.f. (Med.) Creștere a numărului de granulocite sangvine peste valoarea normală. — Din fr. **granulocytose.**

GRANULÓM, *granuloame,* s.n. Mică tumoare inflamatorie cronică, de formă nodulară, circumscrisă, de dimensiuni reduse, apărută în urma acumulării unui număr variat de celule fagocite mari. ✦ Țesut inflamat care apare la rădăcina unui dinte în urma unui abces cronic. — Din fr. **granulome.**

GRANULOMÉTRIC, -Ă, *granulometrici, -ce,* adj. Care aparține granulometriei, privitor la granulometrie. — Din fr. **granulométrique.**

GRANULOMETRÍE s.f. Determinare a granulozității unui material granular. — Din fr. **granulométrie.**

GRANULÓS, -OÁSĂ, *granuloși, -oase,* adj. Granular. — Din fr. **granuleux.**

GRANULOZITÁTE, *granulozități,* s.f. Structura unui material granular din punctul de vedere al repartiției procentuale a granulelor componente după mărimea lor. — Din fr. **granulosité.**

GRÁPĂ[1]**,** *grape,* s.f. Unealtă agricolă în formă de grătar cu dinți, cu discuri, cu roți stelate etc. folosită la mărunțirea, afânarea și netezirea pământului arat, la acoperirea semințelor etc.; boroană. ✧ Expr. *A se ține grapă de cineva* = a însoți pretutindeni pe cineva. — Cf. alb. g r e p, g ë r e p ë „undiță, cârlig de undiță".

GRÁPĂ[2]**,** *grape,* s.f. Tip de inflorescență în formă de ciorchine. — Din fr. **grappe.**

GRAPÍNĂ, *grapine,* s.f. Mică ancoră cu patru brațe. — Din fr. **grappin.**

GRAPTOLÍT, *graptoliți,* s.m. (La pl.) Clasă de animale fosile care trăiau în colonii marine *(Graptolithina)*; (și la sg.) animal din această clasă. — Din fr. **graptolite,** germ. **Graptolithen.**

GRAS, -Ă, *grași, -se,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Care are sub piele un strat gros de grăsime; care are forme pline, rotunde; dolofan, durduliu, rotofei. *Om gras.* ✧ *Țesut gras* = țesut adipos. ✦ Fig. (Fam.; despre câștiguri bănești, sume de bani) Mare, însemnat. **2.** Care conține multă grăsime; cu multă grăsime; gătit cu multă grăsime. *Carne grasă.* **3.** (În sintagma) *Acid gras* = acid care se combină cu glicerina, formând grăsimi. **4.** (Despre fructe) Plin, cărnos; (despre iarbă) cu firul gros și plin de sevă. **5.** (Despre pământ) Fertil, roditor. **II.** S.f. (În sintagma) *Grasă de Cotnari* = specie de viță-de-vie cu strugurii având boabele dese, neomogene, galbene-verzui cu pete ruginii, din care se produce un vin alb superior. **III. 1.** Adj., s.f. (Caracter sau literă tipografică) care are conturul mai gros decât al literelor aldine. **2.** Adj. (Despre texte) Care este cules cu caractere grase (**III 1.**). — Lat. **grassus** *(= crassus).*

GRASEIÁ, *graseiez,* vb. I. Intranz. A pronunța sunetul „r" în mod uvular sau velar (ca francezii). [Pr.: *-se-ia*] — Din fr. **grasseyer.**

GRASEIÁT, -Ă, *graseiați, -te,* adj. Cu sunetul „r" pronunțat în mod uvular sau velar (ca francezii). [Pr.: *-se-iat*] — V. **graseia.**

GRASEIÉRE, *graseieri,* s.f. Acțiunea de *a graseia* și rezultatul ei. [Pr.: *-se-ie-*] — V. **graseia.**

GRASÉT, *grasete,* s.n. Regiune a membrului posterior la animalele mari, având ca bază rotula și țesuturile moi din jur. — Din fr. **grasset.**

GRATÉN s.n. Preparat culinar (acoperit cu pesmet) copt în cuptor. — Din fr. **gratin.**

GRÁTIE, *gratii,* s.f. Fiecare dintre vergelele care se așază (paralel) în tocul (sau în fața) ușilor, ferestrelor, vitrinelor etc., alcătuind împreună un ansamblu fix sau semimobil, care servește ca măsură de siguranță sau ca motiv arhitectonic. — Lat. ***gratis** *(= cratis).*

GRATIFICÁ, *gratific,* vb. I. Tranz. A acorda cuiva o gratificație, o favoare sau o răsplată. ✦ Fig. A atribui cuiva ceva. — Din fr. **gratifier,** lat. **gratificare.**

GRATIFICÁRE, *gratificări,* s.f. Acțiunea de *a gratifica* și rezultatul ei. — V. **gratifica.**

GRATIFICÁȚIE, *gratificații,* s.f. Sumă de bani ce se acordă unui angajat peste salariu (ca recompensă). — Din fr. **gratification,** lat. **gratificatio.**

GRATINÁ, *gratinez,* vb. I. Tranz. A acoperi unele mâncăruri cu pesmet și a le coace în cuptor. — Din fr. **gratiner.**

GRATINÁRE, *gratinări,* s.f. Acțiunea de *a gratina* și rezultatul ei. — V. **gratina.**

GRATINÁT, -Ă, *gratinați, -te,* adj. (Despre preparate culinare) Acoperit cu pesmet (copt). — V. **gratina.**

GRÁTIS adj. invar., adv. Fără plată, fără bani, în mod gratuit. ✧ *Pe gratis* = **a)** fără plată; **b)** *fig.* fără motiv, în mod nejustificat. — Din fr. **gratis,** lat. **gratis.**

GRATITÚDINE, *gratitudini,* s.f. Recunoștință. — Din fr. **gratitude,** lat. **gratitudo, -inis.**

GRATUÍT, -Ă, *gratuiți, -te,* adj. Care nu costă nimic, care este dat sau primit fără nicio plată. ✦ Fig. Care se dovedește inutil, nejustificat. — Din fr. **gratuit,** lat. **gratuitus.**

GRATUITÁTE, *gratuități,* s.f. Însușirea de a fi gratuit, de a nu costa nimic. ✦ (Concr.) Obiect (mai ales cărți) oferit în mod gratuit unei persoane de către instituția sau întreprinderea în care se elaborează sau se confecționează astfel de obiecte. ✦ Fig. (La sg.) Inutilitate, zădărnicie sau netemeinicie a unei acțiuni, a unei fapte etc.; (la pl.) fapte, vorbe, atitudini care se dovedesc inutile sau nejustificate. [Pr.: *-tu-i-*] — Din fr. **gratuité,** lat. **gratuitas, -atis.**

GRATULÁ, *gratulez,* vb. I. Tranz. și refl. recipr. (Rar) A (se) felicita; a (se) lăuda. — Din lat. **gratulari,** it. **gratulare.**

GRATULÁRE, *gratulări,* s.f. (Rar) Felicitare. — V. **gratula.**

GRATULÁȚIE, *gratulații,* s.f. (Rar) Felicitare. — Din lat. **gratulatio.**

GRAȚIÁ, *grațiez,* vb. I. Tranz. A acorda unui condamnat iertarea, parțială sau totală, în executarea pedepsei, printr-un act emis de șeful statului. [Pr.: *-ți-a*] — Din fr. **gracier.** Cf. it. g r a z i a r e.

GRÁȚIE, *grații,* s.f. **1.** Drăgălășenie, finețe, gingășie demonstrate de o ființă în mișcări, atitudini etc.; atracție particulară pe care o provoacă cineva sau ceva prin aspect, mișcare etc.; farmec. ✧ (În mitologia romană) *Cele trei grații* sau *grațiile* = cele trei zeițe considerate ca personificări ale frumuseții și gingășiei feminine. ✧ Expr. (Peior.) *A face grații* = **a)** a căuta să pară fermecător prin gesturi și atitudini afectate; **b)** a-și manifesta în mod nejustificat nemulțumirea, a face nazuri. **2.** Bunăvoință, preferință, favoare de care se bucură cineva. ✧ Expr. *A intra în grațiile cuiva* = a câștiga încrederea, bunăvoința cuiva. ✦ (Bis.) Dar acordat de Dumnezeu omului pentru mântuirea lui; har. ✧ *Anul de grație ...*, formulă emfatică pentru indicarea unui an calendaristic. **3.** (Cu valoare de prepoziție) Datorită. — Din lat. **gratia.**

GRAȚIÉRE, *grațieri,* s.f. Acțiunea de *a grația* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-e-*] — V. **grația.**

GRAȚIÓS, -OÁSĂ, *grațioși, -oase,* adj. **1.** Plin de grație (**1**), de gingășie, de farmec. **2.** (Înv.) Binevoitor, prietenos. [Pr.: *-ți-os*] — Din lat. **gratiosus,** it. **grazioso.** Cf. fr. g r a c i e u x.

GRAȚIOZITÁTE, *grațiozități,* s.f. (Rar; la sg.; adesea ir.) Politețe plină de bunăvoință; amabilitate; atitudine curtenitoare. ✦ (La pl.) Atitudine, vorbe, fapte pline de afectare; *p. ext.* nazuri, mofturi. [Pr.: *-ți-o-*] — Din lat. **gratiositas, -atis,** it. **graziosità.**

GRÁUR, *grauri,* s.m. Pasăre migratoare cu ciocul ascuțit de culoare gălbuie și cu pene negre-verzui cu pete albe *(Sturnus vulgaris).* ✦ (Adjectival; despre cai) Care are culoarea cenușie (împestrițată cu pete albe). [Var.: (pop.) **gráure** s.m.] — Lat. **graulus.**

GRÁURE s.m. v. **graur.**

GRAV, -Ă, *gravi, -e,* adj. **1.** Care este extrem de important prin consecințele neplăcute pe care le poate avea, care poate avea urmări rele; *p. ext.* important. ✦ (Despre boli, răni) Periculos, primejdios; care poate provoca moartea. **2.** (Despre oameni, despre figura, privirea sau manifestările lor) Foarte serios, sever; solemn. **3.** (Despre voce, sunete, ton, timbru) Care se află la registrul cel mai jos; jos, profund, adânc, gros. **4.** (În sintagma) *Accent grav* = accent (orientat oblic de la stânga la dreapta) purtat în unele limbi de o vocală deschisă. — Din fr. **grave,** lat. **gravis.**

GRAVÁ, *gravez,* vb. I. Tranz. A executa prin așchiere, săpare, zgâriere etc. imagini, ornamente, litere etc. într-un material, cu ajutorul unor instrumente sau al unor mijloace tehnice speciale, pentru a obține un clișeu de imprimare sau în scop decorativ. — Din fr. **graver.**

GRAVÁRE, *gravări,* s.f. Acțiunea de *a grava* și rezultatul ei; gravură. — V. **grava.**

GRAVÁT, -Ă, *gravați, -te,* adj. Care a fost supus operației de gravare. — V. **grava.**

GRAVE adv. (Muz.; indică modul de executare a unei lucrări) Rar, largo. ✦ (Substantivat, n.) Compoziție sau parte dintr-o compoziție muzicală creată în acest tempo. [Pr.: *grá-*] — Cuv. it.

GRAVÉLĂ, *gravele,* s.f. (Med.) Litiază urinară. — Din fr. **gravelle.**

GRAVELÍT s.n. (Constr.) Granulit (**2**) — După engl. **gravel.**

GRAVÍD, -Ă, *gravide,* adj., s.f. (Femeie) care poartă un făt în cavitatea uterină; (femeie) însărcinată, (femeie) borțoasă. — Din lat. **gravida,** fr. **gravide.**

GRAVIDÍE s.f. Graviditate. — Din fr. **gravidie.**

GRAVIDITÁTE s.f. Starea femeii gravide din momentul conceperii fătului și până la nașterea lui; starea de sarcină. — Din lat. **graviditas, -atis,** fr. **gravidité.**

GRAVIMÉTRIC, -Ă, *gravimetrici, -ce,* adj. Care aparține gravimetriei, privitor la gravimetrie. — Din fr. **gravimétrique.**

GRAVIMETRÍE s.f. **1.** Disciplină a geofizicii care studiază distribuția geografică a câmpului de gravitație. **2.** Metodă chimică prin care se determină cantitatea unui element dintr-un amestec prin separarea lui cu ajutorul unui reactiv. — Din fr. **gravimétrie,** germ. **Gravimetrie.**

GRAVIMÉTRU, *gravimetre,* s.n. (Fiz.) Instrument pentru măsurarea accelerației gravitaționale. — Din fr. **gravimètre.**

GRAVITÁ, *gravitez,* vb. I. Intranz. A fi sau a se mișca în câmpul de gravitație al unui corp. ✦ Fig. A evolua, a avea loc, a trăi în jurul sau în vecinătatea (și sub influența) cuiva sau a ceva. — Din fr. **graviter.**

GRAVITÁTE s.f. **1.** Aspect extrem de important prin consecințele neplăcute, primejdioase pe care le poate avea. **2.** Seriozitate, severitate, sobrietate extremă (în manifestări, atitudini etc.). **3.** (Rar) Greutate; asprime. **4.** (Impr.) Gravitație. — Din fr. **gravité,** lat. **gravitas, -atis.**

GRAVITÁȚIE s.f. (Fiz.) Forță de atracție reciprocă a tuturor corpurilor din Univers, dependentă de masa și de poziția lor relativă; gravitate (**4**). ✧ *Câmp de gravitație* = spațiul în care un corp își exercită atracția asupra altor corpuri. *Centru de gravitație* = **a)** punctul de aplicație al rezultantei forțelor de gravitație exercitate asupra părților care alcătuiesc un corp; **b)** *fig.* loc în jurul (și sub influența) căruia evoluează, trăiește cineva sau ceva. — Din fr. **gravitation.**

GRAVITAȚIONÁL, -Ă, *gravitaționali, -e,* adj. Care aparține gravitației, care se referă la gravitație, de gravitație. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **gravitationnel.**

GRAVITÓN, *gravitoni,* s.m. (Fiz.) Particulă ipotetică, considerată a fi cuanta câmpului de gravitație. — Din engl. **graviton.**

GRAVÓR, *gravori,* s.m. Specialist în gravură, persoană care se ocupă cu gravura. — Din fr. **graveur.**

GRAVÚRĂ, (**3**) *gravuri,* s.f. **1.** Gravare. **2.** Gen al graficii în care imaginea artistică este obținută prin reproducerea după o placă pe a cărei suprafață a fost trasat sau gravat desenul, în adâncime sau în relief. ✦ Arta sau tehnica gravorului. **3.** Placă de cupru, de piatră etc. pe care s-a gravat o imagine spre a fi reprodusă; *p. ext.* imaginea reprodusă după o astfel de placă. — Din fr. **gravure.**

GRAZIÓSO adv. (Muz.; indică modul de executare a unei lucrări) Cu ușurință și grație. [Pr.: *-tio-*] — Cuv. it.

GRĂBÍ, *grăbesc,* vb. IV. Refl., intranz. și tranz. A acționa sau a face pe cineva să acționeze (mai) repede; a-și iuți sau a face să-și iuțească mișcările, mersul. ✦ Tranz. A face ca o treabă, un fenomen etc. să se întâmple, să se săvârșească mai repede; a urgenta, a zori, a iuți, a accelera, a devansa. ✦ Refl. A acționa, a face ceva prea în grabă și fără prea multă chibzuială; a se pripi. — Din bg. **grabja** (se).

GRĂBÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) grăbi*; grabă. ✧ Loc. adv. (Înv.) *Cu (mare) grăbire* = grabnic, repede. — V. **grăbi.**

GRĂBÍT, -Ă, *grăbiți, -te,* adj. (Despre oameni) Care se grăbește, care merge foarte repede (pentru a ajunge undeva la timp). — V. **grăbi.**

GRĂDEÁ, *grădele,* s.f. (Reg.) Nuia din care se împletesc unele garduri; *p. ext.* (la pl.) gard împletit din nuiele. [Var.: **grădélă** s.f.] — Refăcut din **grădele** (pl. lui *grădelă* < sb. *gradela).*

GRĂDÉLĂ s.f. v. **grădea.**

GRĂDINÁR, *grădinari,* s.m. Persoană care se ocupă de cultivarea unei grădini. — **Grădină** + suf. *-ar*.

GRĂDÍNĂ, *grădini,* s.f. **1.** Suprafață de teren arabil, de obicei îngrădită, pe care se cultivă legume, flori sau pomi fructiferi, în vederea obținerii unor produse; grădinărie. ✧ Expr. *O grădină de om* = om plăcut, simpatic. **2.** Suprafață de teren plantată (și amenajată cu alei, bănci etc.) care servește ca loc de agrement sau care are rol decorativ. ✧ *Grădină botanică* = instituție (științifică) dotată cu o suprafață de teren pe care sunt cultivate (în scopul prezentării și studierii) colecții de plante. *Grădină zoologică* = instituție (științifică) dotată cu o suprafață de teren pe care sunt crescute (spre a fi expuse publicului sau studiate) animale din diverse regiuni ale Pământului. ✦ *Grădină de vară* = restaurant amenajat în timpul verii în aer liber. **3.** (În sintagmele) (Ieșit din uz) *Grădină de copii* = grădiniță (de copii). *Grădină sezonieră* = grădiniță de copii care funcționează în mediul rural în timpul muncilor agricole. — Din bg., sb. **gradina.**

GRĂDINĂREÁSĂ, *grădinărese,* s.f. Femeie care se ocupă de cultivarea unei grădini; soție de grădinar. — **Grădinar** + suf. *-easă*.

GRĂDINĂRÉSC, -EÁSCĂ, *grădinărești,* adj. Care aparține grădinarului sau grădinăritului, privitor la grădinar sau la grădinărit. — **Grădinar** + suf. *-esc*.

GRĂDINĂRÍ, *grădinăresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A se ocupa de cultivarea unei grădini. — Din **grădinar.**

GRĂDINĂRÍE, (**2**) *grădinării,* s.f. **1.** Grădinărit. **2.** Grădină (**1**). — **Grădinar** + suf. *-ie*.

GRĂDINĂRÍT s.n. Ocupația, profesia grădinarului; grădinărie. — V. **grădinări.**

GRĂDINÍȚĂ, *grădinițe,* s.f. Diminutiv al lui *grădină*; grădinuță. ✧ *Grădiniță (de copii)* = instituție pentru educarea și instruirea copiilor preșcolari; grădină de copii. — **Grădină** + suf. *-iță*.

GRĂDINÚȚĂ, *grădinuțe,* s.f. (Rar) Grădiniță. — **Grădină** + suf. *-uță*.

GRĂDÍȘTE, *grădiști,* s.f. Ridicătură (alungită) de teren formată în lunca unui râu, datorită schimbării către vărsare a meandrelor lui. — Din sl. **gradište** „castru”.

GRĂÍ, *grăiesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Pop.) A zice, a spune; a vorbi. — Din bg. **graja,** sb. **grájati.**

GRĂITÓR, -OÁRE, *grăitori, -oare,* adj. Care grăiește; (în special) convingător, elocvent, concludent. *Dovadă grăitoare*. [Pr.: *gră-i-*] — **Grăi** + suf. *-tor*.

GRĂJDÁR, *grăjdari,* s.m. Bărbat care se ocupă de îngrijirea animalelor adăpostite într-un grajd. — **Grajd** + suf. *-ar*.

GRĂMÁDĂ, *grămezi,* s.f. **1.** Cantitate mare de obiecte, de materiale strânse ori aflate la un loc (unele peste altele); îngrămădite. ✦ (Adverbial) În mare cantitate (la un loc), formând o grămadă (**1**). ✧ Expr. *A cădea* (sau *a se prăbuși*) *grămadă* = a cădea jos (în nesimțire). *A da* (sau *a face, a pune* etc. *pe cineva*) *grămadă (jos)* = a doborî; *p. ext.* a omorî (pe cineva). **2.** Cantitate, număr mare de ființe (strânse, aflate la un loc); mulțime. ✦ Spec. Îngrămădire organizată de jucători la rugbi; meleu. — Din sl. **gramada.**

GRĂMĂDEÁLĂ, *grămădeli,* s.f. (Pop.). Îngrămădeală. — **Grămădi** + suf. *-eală*.

GRĂMĂDÍ, *grămădesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) îngrămădi. — Din **grămadă.**

GRĂMĂDÍRE, *grămădiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) grămădi* și rezultatul ei; îngrămădire. — V. **grămădi.**

GRĂMĂJOÁRĂ, *grămăjoare,* s.f. Diminutiv al lui *grămadă* (**1**); grămăjuie. — **Grămadă** + suf. *-ioară*.

GRĂMĂJÚIE, *grămăjui,* s.f. (Pop.) Grămăjoară. [Pr.: *-ju-ie*] — **Grămadă** + suf. *-uie*.

GRĂMĂTÍC, *grămătici,* s.m. Secretar sau scriitor într-o cancelarie (domnească sau boierească). ✦ (Ir.) Lingvist; gramatician. — Din ngr. **ghrammatikós.**

GRĂMĂTICÍE, *grămăticii,* s.f. (Înv.) Cancelarie. — **Grămătic** + suf. *-ie*.

GRĂNICÉR, *grăniceri,* s.m. Militar instruit pentru pază la granița unei țări; cordonaș. — **Graniță** + suf. *-ar*.

GRĂNICERÉSC, -EÁSCĂ, *grănicerești,* adj. Care aparține grănicerilor, privitor la grăniceri. ✧ *Ținut grăniceresc* = regiune de graniță a Imperiului Habsburgic, ai cărei locuitori se bucurau de anumite privilegii în schimbul supravegherii și apărării hotarelor. — **Grănicer** + suf. *-esc*.

GRĂPÁ, *grăpez,* vb. I. Tranz. A mărunți, a afâna și a netezi cu grapa[1] pământul arat (acoperind semințele); a boroni. — Din **grapă[1].**

GRĂPÁRE, *grăpări,* s.f. Grăpat. — V. **grăpa.**

GRĂPÁT s.n. Faptul de *a grăpa;* grăpare, grăpătură, boronit. — V. **grăpa.**

GRĂPĂTÚRĂ, *grăpături,* s.f. (Rar) Grăpat. — **Grăpa** + suf. *-ătură*.

GRĂPÍȘ adv. Dificil, anevoie. ✧ Expr. *Târâș-grăpiș* = cu mare greutate, anevoie. — **Grapă** + suf. *-iș*.

GRĂSÁN, -Ă, *grăsani, -e,* adj. (Depr. sau glumeț; adesea substantivat) Augmentativ al lui gras (**I 1**). — **Gras** + suf. *-an*.

GRĂSÍME, (**1**) *grăsimi,* s.f. **1.** Substanță unsuroasă răspândită în țesuturile animale și în plante, formând, la om și la unele animale, primul strat de sub piele, care acoperă mușchii. **2.** Pată de grăsime (**1**). **3.** Starea, însușirea unei ființe grase (**I 1**). — **Gras** + suf. *-ime*.

GRĂSULÍU, -ÍE, *grăsulii,* adj. Cam gras (**I 1**), destul de gras. — **Gras** + suf. *-uliu*.

GRĂSÚN, -Ă, *grăsuni, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. Grăsuț. **2.** S.m. Porc tânăr (până la un an). — Probabil lat. ***grasso, -onis**. Cf. g r a s .

GRĂSÚȚ, -Ă, *grăsuți, -e,* adj. Diminutiv al lui *gras* (**I 1**); dolofan, durduliu, grăsun. — **Gras** + suf. *-uț*.

GRĂTÁR, *grătare,* s.n. **1.** Ansamblu de bare metalice paralele ori încrucișate sau placă de tablă găurită, alcătuind un dispozitiv folosit pentru înlesnirea pătrunderii aerului și înlăturarea cenușii în (sau din) instalațiile de ardere, pentru separarea de impurități a unor materii prime, pentru împiedicarea pătrunderii corpurilor străine în instalațiile hidrotehnice, pentru separarea bucăților mari de minereuri după mărime etc. **2.** Ustensilă din metal pe care se frige carne, pește, ciuperci etc.; *p. ext.* friptură astfel preparată. ✧ Loc. adj. *La grătar* = (despre carne, pește, ciuperci etc.) fript pe grătar (**2**). **3.** Obiect alcătuit din bare de lemn sau de fier paralele, servind drept ștergătoare pentru talpa încălțămintei. **4.** Partea de deasupra ieslei, în formă de scară înclinată fixată de-a lungul peretelui, în care se pune fânul. **5.** (Tehn.) Grilă (**1**). — Probabil lat. ***gratarium** (< **gratis* = *cratis*).

GRĂUNCIÓR, *grăuncioare,* s.n. Diminutiv al lui *grăunte*. [Pr.: *gră-un-*] — **Grăunte** + suf. *-cior*.

GRĂÚNTE, *grăunți,* s.m. **1.** Sămânța unor plante, mai ales a cerealelor; bob[1], boabă. ✧ Expr. *Cât un grăunte de muștar* = foarte mic. **2.** Mic obiect asemănător cu un grăunte (**1**), izolat dintr-o masă de obiecte asemănătoare sau desprins dintr-un obiect mai mare. *Grăunte de sare*. **3.** Cristal metalic de formă neregulată care rezultă dintr-un cristal elementar în urma solidificării sau a tratamentelor termice. [Var.: **grăúnț** s.n., **grăúnță** s.f.] — Refăcut din pl. **grăunți** (<lat. **granuceum*).

GRĂÚNȚ s.n. v. **grăunte.**

GRĂÚNȚĂ s.f. v. **grăunte.**

GRĂUNȚÓS, -OÁSĂ, *grăunțoși, -oase,* adj. Cu grăunțe, care are aspect de grăunțe; granulos. [Pr.: *gră-un-*] — **Grăunțe** (pl. lui **grăunț** sau **grăunță**) + suf. *-os*.

GRÂNÁR, (**1, 2**) *grânare,* s.n., (**3**) *grânari,* s.m. **1.** S.n. Magazie de cereale; hambar, jitniță. **2.** S.n. Fig. Regiune sau țară care produce grâne din abundență și care aprovizionează cu ele și alte țări sau alte regiuni. **3.** S.m. (Înv.) Negustor de cereale. — **Grâne** (pl. lui *grâu*) + suf. *-ar*.

GRÂU, (**1**) s.m., (**2**) *grâne,* s.n. **1.** S.m. Gen de plante erbacee din familia gramineelor, cu rădăcina adâncă, cu frunzele lanceolate, cu inflorescența în formă de spic, din ale căror boabe se face făină *(Triticum);* plantă care face parte din acest gen. ✦ Sămânța acestei plante. **2.** S.n. (Adesea la pl.) Semănătură, lan, holdă de grâu (**1**) sau, *p. gener.,* de cereale. ✦ (La pl.) Cereale sub formă de boabe. [Pl. și: (**2**) *grâie*] — Lat. **granum.**

GRÂULÉȚ s.m. Grâușor (**1**). [Pr.: *grâ-u-*] — **Grâu** + suf. *-uleț*.

GRÂUȘÓR s.m. **1.** Diminutiv al lui *grâu*; grâuleț. **2.** (Bot.; pop.) Untișor. [Pr.: *grâ-u-*] — **Grâu** + suf. *-ușor*.

GREÁ, *greez,* vb. I. Tranz. (Mar.) A echipa o navă cu greementul necesar. [Pr.: *gre-a*] — Din fr. **gréer.**

GREÁBĂN, *grebene,* s.n. Regiune a corpului unor animale (mari) situată între gât și spinare. ✦ P. anal. Coamă a unui munte. [Pl. și: (m.) *grebeni*] — Din sl. **grebeni** „pieptene".

GREÁRE, *greări,* s.f. Acțiunea de *a grea* și rezultatul ei. [Pr.: *gre-a-*] — V. **grea.**

GREÁT, -Ă, *greați, -te,* adj. (Despre nave) Care a fost echipat cu greementul necesar. [Pr.: *gre-at*] — V. **grea.**

GREÁȚĂ, *grețuri,* s.f. **1.** Senzație neplăcută, adesea însoțită de vărsături, reprezentând reacția unor receptori nervoși din cavitatea abdominală la diverși agenți. **2.** Fig. Sentiment de scârbă, de dezgust, de silă față de cineva sau de ceva. — **Greu** + suf. *-eață*.

GREBĂNÁR, *grebănare,* s.n. Curea a hamului care se trece peste greabănul calului. — **Greabăn** + suf. *-ar*.

GREBĂNÓS, -OÁSĂ, *grebănoși, -oase,* adj. Cu greabănul proeminent. ✦ (Despre oameni) Care are spatele adus, încovoiat, cocoșat. — **Greabăn** + suf. *-os*.

GREBLÁ, *greblez,* vb. I. Tranz. A aduna, a strânge ceva cu grebla; a lucra, a nivela un teren cu grebla. — Din **greblă.**

GREBLÁRE, *greblări,* s.f. Acțiunea de *a grebla*; greblat. — V. **grebla.**

GREBLÁT, *greblaturi,* s.n. Greblare. — V. **grebla.**

GRÉBLĂ, *greble,* s.f. **1.** Unealtă sau mașină agricolă cu ajutorul căreia se strâng paiele, fânul etc. sau cu care se mărunțesc bulgării de pământ, se nivelează solul etc. **2.** Construcție orientată transversal pe un curs de apă, servind la oprirea buștenilor. — Din bg. **greblo.**

GREC, GREÁCĂ, *greci,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din populația Greciei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Grecesc. ✦ (Substantivat, f.) Limba greacă. — Lat. **graecus.**

GRECÉSC, -EÁSCĂ, *grecești,* adj. Care aparține Greciei sau grecilor (**1**), privitor la Grecia sau la greci; grec. — **Grec** + suf. *-esc*.

GRECÉȘTE adv. Ca grecii, în felul grecilor; în limba greacă. ✧ Expr. *A ședea* (sau *a se așeza* etc.) *grecește* = a ședea (sau a se așeza etc.) cu genunchii la gură; a ședea (sau a se așeza) cu picioarele încrucișate sub corp; a ședea turcește. — **Grec** + suf. *-ește*.

GRECÍSM, *grecisme,* s.n. Cuvânt, expresie sau construcție care au fost împrumutate din limba greacă, fără a fi fost asimilate. ✦ Influența limbii (și culturii) grecești asupra altei limbi (și culturi). — Din fr. **grécisme.**

GRECIZÁ, *grecizez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să-și însușească sau a-și însuși limba, obiceiurile etc. grecilor, a (se) asimila grecilor. — **Grec** + suf. *-iza*. Cf. fr. g r é c i s e r.

GRECIZÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) greciza*. — V. **greciza.**

GRECOÁICĂ, *grecoaice,* s.f. Femeie care face parte din populația Greciei sau este originară de acolo. — **Grec** + suf. *-oaică*.

GRÉCO-CATÓLIC, -Ă, *greco-catolici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de Biserica unită, privitor la Biserica unită. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care a aderat la Biserica unită. — **Grec** + **catolic.**

GRECOMÁN, *grecomani,* s.m. (Peior.) Partizan fanatic al grecilor. — Din **grecomanie** (derivat regresiv).

GRECOMANÍE s.f. Manie de a imita obiceiurile, limba etc. grecilor, de a susține tot ce vine de la greci. — Din fr. **grécomanie.**

GRÉCO-ORIENTÁL, -Ă, *greco-orientali, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de religia ortodoxă, privitor la religia ortodoxă; ortodox, greco-răsăritean. **2.** S.m. și f. Persoană care aderă la religia ortodoxă; ortodox, greco-răsăritean. [Pr.: *-ri-en*] — **Grec** + **oriental.**

GRÉCO-RĂSĂRITEÁN, -Ă, *greco-răsăriteni, -e,* adj., s.m. și f. (Rar) Ortodox, greco-oriental. — **Grec** + **răsăritean.**

GRÉCO-ROMÁN, -Ă, *greco-romani, -e,* adj. Care ține de epoca vechii Grecii și a Imperiului Roman, privitor la vechea Grecie și la Imperiul Roman. ✧ *Lupte greco-romane* v. *luptă* — Din fr. **gréco-romain.**

GRECOTÉI, *grecotei,* s.m. (Peior.) Grec. — Din **grec.**

GRECUȘÓR, *grecușori,* s.m. (Peior.) Diminutiv al lui *grec*. — **Grec** + suf. *-ușor*.

GRÉDER, *gredere,* s.n. Mașină folosită pentru diverse operații de construire și de întreținere a drumurilor, îndeosebi pentru nivelări. — Din engl. **grader.**

GREEMÉNT, *greemente,* s.n. Ansamblu format din catargele, velele și parâmele unei nave sau ale unei ambarcațiuni cu pânze. [Pr.: *gre-e-*] — Din fr. **gréement.**

GREF, *grefuri,* s.n. Veche măsură de lungime egală cu a șaisprezecea parte dintr-un coț. [Pl. și: (m.) *grefi*] — Din bg. **greh.**

GREFÁ, *grefez,* vb. I. Tranz. (Med.) A face o grefă[2], a aplica o grefă[2]. — Din fr. **greffer.**

GREFÁRE, *grefări,* s.f. Acțiunea de *a grefa* și rezultatul ei. — V. **grefa.**

GRÉFĂ[1], *grefe,* s.f. Serviciu din cadrul unei instanțe judecătorești, care întocmește, păstrează, comunică etc. actele de procedură. — Din fr. **greffe.**

GRÉFĂ[2], *grefe,* s.f. **1.** Fragment de țesut sau organ transplantat dintr-o regiune în alta a corpului aceluiași individ sau de la un organism la altul; grefon, transplant. **2.** Operație de refacere a unui țesut sau a unui organ cu ajutorul unei grefe[2] (**1**). — Din fr. **greffe.**

GREFIÉR, -Ă, *grefieri, -e,* s.m. și f. Funcționar judecătoresc însărcinat cu înregistrarea dezbaterilor instanței, cu redactarea hotărârilor, cu întocmirea, păstrarea și comunicarea actelor de procedură. [Pr.: *-fi-er*] — Din fr. **greffier.**

GREFÓN, *grefoane,* s.n. (Med.) Grefă[2] (**1**). — Din fr. **greffon.**

GREGÁR, -Ă, *gregari, -e,* adj. (Despre animale) Care trăiește în grupuri compacte, în turme, cete, cârduri. ✧ *Instinct gregar* = instinct care determină unele animale să trăiască, să migreze etc. în turme, cete, cârduri. (Fig.) *Spirit* (sau *instinct*) *gregar* = atitudine de supunere oarbă; spirit de turmă. — Din fr. **grégaire,** lat. **gregarius.**

GREGARÍSM s.n. (Rar) Stare a animalelor care trăiesc în turmă; (fig.) instinct, spirit gregar. — Din fr. **grégarisme.**

GREGHETÍN, *greghetini,* s.m. Plantă erbacee perenă cu frunze palmate și lobate, cu flori mari, albastre, liliachii sau albe *(Geranium pratense).* — Et. nec.

GREGORIÁN, -Ă *gregorieni, -e,* adj. (În sintagmele) *Calendar gregorian* = calendar întocmit la sfârșitul sec. XVI din ordinul papei Grigore al XIII-lea și adoptat în prezent de toate țările Europei. *Cânt gregorian* = cânt liturgic în Biserica romano-catolică codificat de papa Grigore I cel Mare. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **grégorien.**

GRÉIER, *greieri,* s.m. (La pl.) Gen de insecte cu corpul scurt și gros, cu antene lungi și cu ochi mari, cu picioarele posterioare adaptate la sărit, care produc un sunet ascuțit și pătrunzător prin frecarea elitrelor *(Gryllus);* (și la sg.) insectă care face parte din acest gen. [Pr.: *gre-ier*. — Var.: **gréiere,** (reg.) **gríer** s.m.] — Lat. ***grylliolus** *(< gryllus).*

GREIERÁȘ, *greierași,* s.m. Greieruș. [Pr.: *gre-ie-*] — **Greier** + suf. *-aș*.

GRÉIERE s.m. v. **greier.**

GREIERÉL, *greierei,* s.m. Greieruș. [Pr.: *gre-ie-*. — Var.: (reg.) **grierél** s.m.] — **Greier** + suf. *-el*.

GREIERÚȘ, *greieruși,* s.m. Diminutiv al lui *greier;* greieraș, greierel. [Pr.: *gre-ie-*] — **Greier** + suf. *-uș*.

GREÍME s.f. (Înv.) **1.** Greutate (**I 1**). **2.** Mulțime (de ființe); *spec.* grosul unei armate. — **Greu** + suf. *-ime*.

GREJ s.n., adj. invar. **1.** S.n. Fir de mătase naturală brută. **2.** Adj. invar. (Despre firele de mătase naturală sau despre mătasea naturală) Care are culoarea naturală. — Din fr. **grége.**

GREN, *grenuri,* s.n. (Met.) Intensificare bruscă și temporară a vântului, însoțită uneori de ploaie. — Din fr. **grain** [de vent].

GRENÁ adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Roșu-închis. **2.** S.n. Culoare roșie-închis. — Din fr. **grenat.**

GRENÁDĂ, *grenade,* s.f. **1.** Proiectil ușor, alcătuit dintr-un corp metalic alungit, o încărcătură explozivă și un focos, care se aruncă cu mâna sau cu un dispozitiv special. **2.** Obiect de forma unei grenade (**1**), folosit la probele atletice de aruncări; *p. ext.* probă atletică practicată cu acest obiect. [Var.: (pop.) **granátă** s.f.] — Din fr. **grenade.** Cf. it. g r a n a t a, germ. G r a n a t e.

GRENADIÁN, -Ă, *grenadieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația statului Grenada sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Grenadei sau grenadienilor (**1**), referitor la Grenada ori la grenadieni. [Pr.: *-di-an*] — **Grenada** (n.pr.) + suf. *-ean.*

GRENADIÉR, *grenadieri,* s.m. **1.** Soldat infanterist care acționa cu grenada (**1**). **2.** (În trecut, în unele țări) Soldat infanterist dintr-o unitate de elită. [Pr.: *-di-er*. — Var.: (**2**) **grenadír** s.m.] — Din fr. **grenadier**. Cf. germ. G r e n a d i e r.

GRENADÍNĂ, *grenadine,* s.f. (Rar) Fir de mătase naturală folosit la fabricarea dantelelor. ✦ Țesătură subțire și transparentă, de bumbac sau de mătase, din care se confecționează rochii de vară, perdele etc. — Din fr. **grenadine.**

GRENADÍR s.m. v. **grenadier.**

GREÓI, -OÁIE, *greoi, -oaie,* adj. Care se mişcă, se desfăşoară sau porneşte greu, încet. ✦ Fig. Lipsit de vioiciune, de supleţe. ✦ Fig. (Despre limbă, stil etc.) Încărcat, complicat, confuz. — **Greu** + suf. *-oi.*

GREP, *grepuri,* s.n. Grepfrut. — Prescurtare din **grepfrut.**

GRÉPFRUT, *grepfruturi,* s.n. Fruct citric de culoare galbenă, mai mare decât portocala, cu gust plăcut, acrişor-amărui, produs de un arbore subtropical; grep. [Scris şi: *grape-fruit*] — Din engl., fr. **grape-fruit.**

GRESÁ, *gresez,* vb. I. Tranz. A unge piesele cu mişcare relativă şi în contact ale unui mecanism, ale unei maşini etc., pentru a reduce frecarea, uzura sau încălzirea lor ori pentru a le proteja împotriva unor agenţi externi. — Din fr. **graisser.**

GRESÁJ, *gresaje,* s.n. Acţiunea de *a gresa* şi rezultatul ei; ungere, gresare. — Din fr. **graissage.**

GRESÁRE, *gresări,* s.f. Gresaj. — V. **gresa.**

GRESÁT, -Ă, *gresaţi, -te,* adj. (Despre piesele cu mişcare relativă şi în contact ale unui mecanism, ale unei maşini etc. sau, *p. ext.* despre mecanisme, maşini etc.) Care a fost uns. — V. **gresa.**

GRÉSIE, *gresii,* s.f. **1.** Rocă sedimentară foarte dură, formată prin cimentarea nisipurilor cu diverse materiale. **2.** Cute făcută din gresie (**1**). **3.** Olărie dură şi opacă, având la bază o argilă plastică. [Var.: **grézie** s.f.] — Cf. alb. g ë r e s ë.

GRESÓR, (**1**) *gresoare,* s.n., (**2**) *gresori,* s.m. **1.** S.n. Dispozitiv al unei maşini care serveşte la gresaj; ungător. **2.** S.m. Muncitor care efectuează operaţii de gresare. — Din fr. **graisseur.**

GREŞ, (rar) *greşuri,* s.n. (Înv. şi reg.; azi mai ales în loc. şi expr.) Greşeală. ✧ Loc. adv. *Fără greş* = în mod perfect, fără a comite vreo eroare. ✧ Expr. *A da greş* = **a)** a nu nimeri ţinta, obiectivul ochit; **b)** a nu izbuti într-o acţiune, într-o întreprindere. (Înv.) *A-i da* (cuiva) *greş* = a-i imputa (cuiva) ceva, a găsi vinovat (pe cineva). (Reg.) *A nu avea greş* = a nu constitui o greşeală, a nu aduce vătămare, a fi nimerit. — Din **greşi** (derivat regresiv).

GREŞEÁLĂ, *greşeli,* s.f. Faptă, acţiune etc. care constituie o abatere (conştientă sau involuntară) de la adevăr, de la ceea ce este real, drept, normal, bun (şi care poate atrage după sine un rău, o neplăcere); eroare; (concr.) ceea ce rezultă în urma unei astfel de fapte, acţiuni etc. ✧ Loc. adv. *Fără greşeală* = perfect. *Din greşeală* = fără voie, involuntar, neintenţionat. — **Greşi** + suf. *-eală*.

GREŞÍ, *greşesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A comite o greşeală; *p. ext.* a se înşela. ✦ Intranz. şi tranz. A nu nimeri ţinta, obiectivul ochit; a da greş. **2.** Tranz. A executa ceva greşit, rău. ✦ A lua un lucru drept altul; a încurca, a confunda. ✧ Expr. *A greşi drumul* (sau *calea*) = a (se) rătăci; *p. ext.* a se abate de la regulile morale, de conduită. **3.** Intranz. A se face vinovat de ceva faţă de cineva, a face cuiva un rău, un neajuns; *p. ext.* a păcătui. — Din sl. **grěšiti.**

GREŞÍT, -Ă, *greşiţi, -te,* adj. **1.** (Înv. şi reg.) Care este vinovat pentru o greşeală săvârşită. **2.** Eronat, incorect, inexact. — V. **greşi.**

GREŢÓS, -OÁSĂ, *greţoşi, -oase,* adj. **1.** Care provoacă greaţă; scârbos, dezgustător. **2.** (Rar) Căruia i se face uşor greaţă. — **Greaţă** + suf. *-os*.

GREU, GREA, *grei, grele,* adj., adv., s.n. **I.** Adj. **1.** Care apasă cu greutate asupra suprafeţei pe care stă; care are greutate (mare); care cântăreşte mult. *Corp greu.* ✧ *Aur greu* = aur masiv. *Artilerie grea* = artilerie care are în dotarea unităţilor sale tunuri şi obuziere de mare calibru. *Industrie grea* = totalitatea ramurilor industriale care produc în general mijloace de producţie. (Sport) *Categorie grea* = categorie în care intră boxerii, luptătorii, halterofilii etc. cu cea mai mare greutate. ✧ Expr. *Pas greu* = moment dificil, iniţiativă plină de greutăţi. *Bani grei* = sumă mare de bani. *Cuvânt greu* = cuvânt decisiv. **2.** Care este împovărat, îngreuiat, încărcat. *Sac greu.* ✧ *Familie* (sau *casă*) *grea* = familie numeroasă şi greu de întreţinut. ✦ (Pop.; la f.) Gravidă. ✦ (Despre nori) De culoare neagră, aducător de ploaie şi de furtună. **II.** Adj. **1.** (Despre părţi ale corpului) Care pare că apasă (din cauza oboselii, bolii, stării sufleteşti etc.). *Are capul greu.* ✧ Expr. *A-i fi* (cuiva) *inima grea* = a fi îngrijorat, îndurerat; a avea presimţiri rele. *A avea mână grea* = **a)** a lovi tare cu palma sau cu pumnul; **b)** (fam.; despre medici) a lucra neîndemânatic, grosolan, producând dureri pacienţilor. **2.** (Despre alimente) Care produce uşor indigestie; care se asimilează cu greutate. **3.** (Despre mirosuri) Care produce o senzaţie de neplăcere, de insuficienţă respiratorie etc.; (despre aer) care miroase rău; încărcat; *p. ext.* apăsător, copleşitor. ✧ *Atmosferă grea* = atmosferă apăsătoare care precedă declanşarea unei furtuni, unei ploi torenţiale; *fig.* situaţie încordată, plină de griji, de certuri etc. ✦ (Despre somn) Adânc. **4.** (Despre întuneric, ceaţă etc.) Dens, compact. **III.** Adj. **1.** Care se face cu greutate, care cere eforturi mari; anevoios. *Muncă grea.* ✦ (Despre drumuri) Care se parcurge cu dificultate. ✦ Care se înţelege, se învaţă cu eforturi deosebite. *Poezie grea.* **2.** (Despre suferinţe, necazuri, împrejurări etc.) Care se suportă cu mari suferinţe, cu mare greutate; (despre boli) care aduce mari suferinţe şi se vindecă cu mare greutate sau nu se mai vindecă; grav. ✧ *Zile grele* sau *viaţă grea* = trai plin de privaţiuni şi de necazuri. *Lovitură grea* = lovitură morală dureroasă. ✧ Expr. (Adverbial) *Greu la deal cu boii mici* sau *greu la deal şi greu la vale,* se spune când cineva este silit să facă faţă unei situaţii dificile cu posibilităţi (materiale) reduse. ✦ (Despre insulte, pedepse etc.) Serios, grav. ✧ *Vorbă grea* = insultă, jignire. **IV.** Adv. **1.** Cu greutate (mare), cu toată greutatea. *S-a lăsat greu.* ✧ Expr. *A-i cădea* (cuiva) *greu la stomac* = a-i produce (cuiva) indigestie. ✦ Mult (din punctul de vedere al greutăţii, cantităţii). *Cântăreşte greu*. **2.** În mod dificil, anevoios, cu dificultate, cu trudă; anevoie. *Munceşte greu*. ✧ Expr. *A-i fi greu (să) ...* = a simţi dificultatea iniţierii unei acţiuni. *A-i veni* (cuiva) *greu (să...)* = a-i fi neplăcut (să...), a-i displăcea; a se jena (să ...). *A-i fi greu* (de cineva sau de ceva) = **a)** a-i fi silă, a fi sătul (de cineva sau de ceva); **b)** a se ruşina (de cineva sau de ceva). *A-i fi* (sau *a o duce*) *greu* = a trăi în lipsuri materiale, a avea o situaţie materială precară. ✦ Încet (şi neplăcut). *Orele trec greu*. **3.** Rău, grav, tare. *E greu bolnavă*. ✧ Expr. *A ofta* (sau *a suspina*) *greu* = a ofta (sau a suspina) din adâncul inimii, profund (de durere, necaz etc.). *A plăti greu* = **a)** a plăti scump, cu mari sacrificii; **b)** a nu plăti la timp. **V.** S.n. **1.** Greutate, dificultate; împrejurare dificilă; impas. ✧ Loc. adv. *Din greu* = **a)** cu mult efort, întâmpinând mari dificultăţi; **b)** adânc, profund. *La greu* = când este vorba de o treabă anevoioasă. *A greu* = cu neplăcere. ✧ Expr. *Acu-i greul* = a sosit momentul decisiv. *A da de greu* = a întâmpina dificultăţi. **2.** Povară, sarcină; *p. ext.* partea cea mai grea, cea mai dificilă a unei munci, a unei situaţii etc. **3.** Partea mai numeroasă dintr-un ansamblu de elemente; gros. *Greul armatei.* — Lat. **grevis** *(= gravis).*

GREUNÁTIC, -Ă, *greunatici, -ce,* adj. (Reg.; despre oameni) Corpolent şi greoi în mişcări. [Pr.: *gre-u-*] — [În]**greuna** + suf. *-atic.*

GREUTÁTE, *greutăţi,* s.f. **I. 1.** Apăsare pe care o exercită un corp asupra unei suprafeţe (orizontale) pe care se sprijină; însuşirea unui corp de a fi greu; forţă care se exercită asupra unui corp sau cu care un corp este atras de Pământ; greime. ✧ *Greutate specifică* = greutate a unităţii de volum dintr-un anumit corp; mărime care indică, în procente, raportul în care se află o parte a unei colectivităţi faţă de întreaga colectivitate; *fig.* valoare proprie a unui lucru. *Centru de greutate* v. *centru*. *Greutate atomică* = număr care arată de câte ori atomul unui element este mai greu decât a 12-a parte din masa atomului de carbon. *Greutate moleculară* = număr egal cu suma greutăţilor atomice ale elementelor unei molecule. **2.** Corp, obiect etc. având o masă (relativ) mare (şi cărat de cineva sau de ceva). ✦ Fig. Senzaţie de apăsare (fiziologică sau morală), de oboseală, de nelinişte. ✧ Expr. *A i se lua* (sau *a-i cădea* cuiva) *o greutate de pe inimă* = a scăpa de o mare grijă. **3.** Bucată de metal de formă caracteristică şi cu masa etalonată, care serveşte la stabilirea masei ori greutăţii altor corpuri (prin cântărire). ✦ Bucată de metal sau de alt material, care îndeplineşte anumite funcţii într-un mecanism. **4.** Halteră. ✦ Obiect metalic de formă sferică, folosit la probele atletice de aruncări; *p. ext.* probă sportivă în care se aruncă acest obiect. **II. 1.** Dificultate, piedică în realizarea unui lucru. ✧ Loc. adv. *Cu (mare) greutate* = (foarte) greu. **2.** (Fam.) Influenţă, trecere, putere. ✦ Putere de convingere; valoare documentară. **3.** Gravitate; asprime. *Greutatea unei pedepse*. [Pr.: *gre-u-*] — **Greu** + suf. *-ătate*.

GREVÁ, *grevez,* vb. I. Tranz. şi intranz. A împovăra (o proprietate) cu ipoteci, (un buget) cu cheltuieli; a supune ceva unor condiţii grele. — Din fr. **grever.**

GREVÁRE, *grevări,* s.f. Acţiunea de *a greva* şi rezultatul ei. — V. **greva.**

GRÉVĂ, *greve,* s.f. Încetare voluntară şi colectivă a lucrului de către salariaţi pentru a obţine satisfacerea unor revendicări (economice, sociale, politice). ✧ *Greva foamei* = refuzul de a mânca în semn de protest. — Din fr. **grève.**

GREVÍST, -Ă, *grevişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care participă la o grevă. **2.** Adj. Care aparţine grevei, privitor la grevă. — Din fr. **gréviste.**

GRÉZIE s.f. v. **gresie.**

GRI, (**2**) *griuri,* adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Cenuşiu. **2.** S.n. Culoare gri (**1**). — Din fr. **gris.**

GRIDDIPMÉTRU, *griddipmetre,* s.n. (Elt.) Aparat compus dintr-un undametru cu absorbţie şi cu oscilator calibrat în frecvenţă. — Din engl. **grid-dip meter.**

GRÍER s.m. v. **greier.**

GRIERÉL s.m. v. **greierel.**

GRIFÁ, *grifez,* vb. I. Tranz. A marca arborii cu ajutorul grifei. — Din fr. **griffer.**

GRIFÁRE, *grifări,* s.f. Acţiunea de *a grifa* şi rezultatul ei. — V. **grifa.**

GRIFÁT, -Ă, *grifaţi, -te,* adj. (Despre arbori) Care a fost marcat cu grifa. — V. **grifa.**

GRÍFĂ, *grife,* s.f. **1.** Instrument cu o lamă tăioasă, cu ajutorul căruia se marchează scoarţa arborilor din pădure pentru diverse lucrări silvice. **2.** Dispozitiv în formă de gheară dublă, care imprimă filmului o mişcare intermitentă în aparatele de filmat. — Din fr. **griffe.**

GRIFÓN, *grifoni,* s.m. **1.** Monstru mitologic cu corp de leu, cu aripi, cap şi gheare de vultur şi cu urechi de cal. ✦ Motiv decorativ reprezentând acest monstru. **2.** Rasă de câini de vânătoare cu părul aspru şi lăţos. — Din fr. **griffon.**

GRIJÁNIE, *grijanii,* s.f. (Bis.; pop.) Cuminecătură, împărtăşanie. — **Griji** + suf. *-anie.*

GRÍJĂ, *griji,* s.f. **1.** Teamă sau nelinişte pricinuită de o eventuală primejdie sau întâmplare neplăcută; îngrijorare. ✧ Expr. *A intra la griji* = a începe să fie îngrijorat. ✦ Cauza îngrijorării cuiva. **2.** Interes deosebit, preocupare pentru cineva sau ceva, atenţie acordată unei fiinţe, unei probleme etc. ✧ Loc. vb. *A (nu) avea grijă* (de cineva sau de ceva) = a (nu) se îngriji (de cineva sau de ceva); a (nu) supraveghea, a (nu) păzi (pe cineva sau ceva). ✧ Expr. *A avea grijă* (*să...*) = a băga de seamă, a fi atent (să...). *A da* (sau *a lăsa*) *în grija* (cuiva) = a da (sau a lăsa) în directa supraveghere (a cuiva); a încredinţa. — Din bg. **griža.**

GRIJÍ, *grijesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz., intranz. şi refl. A (se) îngriji (de cineva sau de ceva). **2.** Tranz. şi refl. (Bis.) A (se) împărtăşi, a (se) cumineca. — Din bg. **griža se.**

GRIJÍT s.n. (Pop.) Faptul de *a (se) griji*. — V. **griji.**
GRIJITÓR, -OÁRE, *grijitori, -oare,* adj. (Reg.) Grijuliu. — **Griji** + suf. *-tor*.
GRÍJNIC, -Ă, *grijnici, -ce,* adj. (Înv.) Grijuliu. — **Grijă** + suf. *-nic*.
GRIJULÍU, -ÍE, *grijulii,* adj. (Despre ființe și manifestările lor) Plin de atenție, de grijă față de cineva sau de ceva; atent, grijnic, grijitor; prudent, prevăzător. ✦ (Reg.) Îngrijit, ordonat. [Var.: (reg.) **grijulív, -ă** adj.] — Din bg. **griliv.**
GRIJULÍV, -Ă adj. v. **grijuliu.**
GRILÁJ, *grilaje,* s.n. Gărduleț făcut din vergele de fier, din stinghii (încrucișate) de lemn, din plasă de sârmă etc., care se montează la o fereastră, la o ușă etc. [Pl. și: *grilajuri*] — Din fr. **grillage.**
GRÍLĂ, *grile,* s.f. **1.** Electrod în formă de sită sau de spirală, intercalat între anodul și catodul unui tub electronic sau între alți doi electrozi, prin deschiderile căruia poate trece un flux de electroni sau de ioni; grătar (**5**), sită. **2.** Panou format din zăbrele paralele, montat în fața unei uși, a unei ferestre etc. **3.** (Mil.) Obstacol făcut din bare de oțel, așezat în fața sau în spatele șanțului unei fortificații sau la deschiderile unei cazemate. **4.** Prăjitură în formă de grilă (**2**), preparată din aluat și unsă cu sirop de zahăr sau miere. **5.** Careu de cuvinte încrucișate — Din fr. **grille.**
GRILL, *grilluri,* s.n. Grătar (pentru fripturi). [Scris și: *gril*] — Din engl. **grill,** fr. **gril.**
GRIMÁ, *grimez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) machia pentru scenă sau pentru film în conformitate cu fizionomia cerută de rolul interpretat; *p. gener.* a (se) machia. — Din fr. **grimer.**
GRIMÁRE, *grimări,* s.f. Acțiunea de *a (se) grima*. — V. **grima.**
GRIMÁSĂ, *grimase,* s.f. Schimonosire voită sau spontană a feței (care exprimă o anumită stare sufletească). ✦ Fig. Aparență înșelătoare, mincinoasă; disimulare. — Din fr. **grimace.**
GRIMÁT, -Ă, *grimați, -te,* adj. (Mai ales despre actori) Machiat. — V. **grima.**
GRÍMĂ, *grime,* s.f. Machiaj (pentru actori). — Din **grima** (derivat regresiv).
GRIMEÁ, *grimele,* s.f. (Reg.) Basma cu care femeile (de la țară) își acoperă capul. — Din tc. **derme.**
GRIMELÚȚĂ, *grimeluțe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *grimea*. — **Grimele** (pl. lui *grimea*) + suf. *-uță*.
GRIMÉR, -Ă s.m. și f. v. **grimeur.**
GRIMEUR, -Ă, *grimeuri, -e,* s.m. și f. Specialist care se ocupă cu grimarea actorilor; machior. [Pr.: *grimő́r.* — Var.: **grimér, -ă** s.m. și f.] — Din fr. **grimeur.**
GRIND, *grinduri,* s.n. Mică ridicătură de teren de formă alungită, rezultată din depunerile aluvionare ale unei ape curgătoare sau ale mării. — Din sl. **grendŭ.**
GRÍNDĂ, *grinzi,* s.f. Element de construcție din lemn, oțel, beton armat etc., cu lungimea mare în raport cu celelalte dimensiuni, folosit de obicei la asigurarea rezistenței unei construcții. — Din sl. **grenda.**
GRINDÉI, *grindeie,* s.n. **1.** Parte componentă a plugului cu tracțiune animală, pe care se montează trupița, cuțitul lung și coarnele. **2.** Grindă mică (fixată la o construcție de-a curmezișul și orizontal). ✦ Bucată de lemn care intră în alcătuirea unor instrumente, mecanisme etc. — **Grindă** + suf. *-ei*. Cf. bg. g r e d e l, sb. g r e d e l j.
GRINDÉL, *grindei,* s.m. Pește mic, asemănător cu țiparul, de culoare verde-gălbuie, cu pete mari, negre; molan (*Nemachilus barbatulus*). — Din săs. **grendel** (= germ. *Grundel).*
GRINDINÁ, pers. 3 *gríndină,* vb. I. Intranz. impers. (Rar) A cădea grindină. — Din **grindină**. Cf. lat. g r a n d i n a r e.
GRÍNDINĂ, *grindine,* s.f. Precipitație atmosferică alcătuită din particule de gheață având forma unor pietricele; piatră. ✦ Fig. Ceea ce vine, cade, năvălește în mare cantitate. *O grindină de lăcuste*. ✦ Fig. (Adverbial) În mare cantitate (și unul după altul). *Săgețile cădeau grindină*. [Pl. și: *grindini*] — Lat. **grando, -inis.**
GRINDÍȘ, *grindișuri,* s.n. Totalitatea grinzilor unui acoperiș, ale unui tavan etc. — **Grindă** + suf. *-iș*.
GRINDULÍȚĂ, *grindulițe,* s.f. Grinduță. — **Grindă** + suf. *-uliță*.
GRINDÚȚĂ, *grinduțe,* s.f. Diminutiv al lui *grindă*; grinduliță. — **Grindă** + suf. *-uță*.
GRINOTÁ, *grinotez,* vb. I. Tranz. A decupa o tablă cu poansonul de-a lungul unui contur (trasat). — Din fr. **grignoter.**
GRIPÁ, *gripez,* vb. I. **1.** Refl. și intranz. (Despre piese de motoare și despre motoare; la pers. 3) A se bloca în timpul funcționării. ✧ Tranz. fact. *Ungerea defectuoasă a gripat motorul*. **2.** Refl. și tranz. fact. A (se) îmbolnăvi de gripă. — Din fr. **gripper.**
GRIPÁL, -Ă, *gripali, -e,* adj. Care aparține gripei, privitor la gripă, care provoacă gripa. — Din fr. **grippal.**
GRIPÁRE, *gripări,* s.f. Acțiunea de *a (se) gripa* și rezultatul ei. — V. **gripa.**
GRIPÁT, -Ă, *gripați, -te,* adj. **1.** (Despre piese de motoare și despre motoare) Care s-a blocat în cursul funcționării. **2.** Bolnav de gripă. — V. **gripa.** Cf. fr. g r i p p é.
GRÍPĂ, *gripe,* s.f. Boală infecto-contagioasă, de natură virotică, localizată la nivelul aparatului respirator, care se manifestă prin stare generală proastă, febră, inflamația căilor respiratorii superioare, dureri musculare și de cap etc. ✦ P. gener. Nume dat unor afecțiuni sezoniere care se manifestă prin febră și catar nazal sau bronhial. — Din fr. **grippe,** germ. **Grippe.**
GRÍPCĂ, *gripci,* s.f. Unealtă care servește la curățarea doagelor (vechi), a grinzilor etc. — Din bg. **ogribka.**
GRIS s.n. v. **griș.**
GRISÁI s.n. v. **grisaille.**
GRISÁILLE, *grisaille-uri,* s.n. Pictură monocromă (de obicei în tonuri de gri), care dă impresia reliefului și a sculpturii; camaieu (**1**). [Pr.: *grizắĭ.* — Var.: **grisái** s.n.] — Din fr. **grisaille.**
GRIȘ s.n. Produs alimentar granular, obținut din boabe de grâu sau de alte cereale. [Var.: **gris** s.n.] — Din germ. **Griess.**
GRIV, -Ă, *grivi, -e,* adj. (Pop.; despre câini, păsări etc.) Pătat cu alb și negru; pestriț, grivei. ✦ (Substantivat) Câine sau cățea cu blana de culoare pestriță. ✧ Expr. *(E) departe griva de iepure*, se spune cuiva care se află departe de adevăr. — Din bg. **griv.**
GRIVÁN, *grivani,* s.m. (Zool.; reg.) Hârciog. — **Griv** + suf. *-an*.
GRIVÉI, *grivei,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Griv. — **Griv** + suf. *-ei*.
GRIZÁ, *grizez,* vb. I. Tranz. și refl. (Livr.) A (se) îmbăta (ușor); a (se) ameți. — Din fr. **griser.**
GRIZÁRE, *grizări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a (se) griza* și rezultatul ei. — V. **griza.**
GRIZÁT, -Ă, *grizați, -te,* adj. (Livr.) Care s-a îmbătat (ușor); amețit. — V. **griza.**
GRIZONÁNT, -Ă, *grizonanți, -te,* adj. (Despre păr) Care începe să încărunțească; cărunt, sur, gri. — Din fr. **grisonnant.**
GRIZÚ s.n. Amestec natural gazos, inflamabil și explozibil, în care predomină metanul și care se degajă în timpul lucrărilor miniere. — Din fr. **grisou.**
GRIZUMETRÍE s.f. Procedeu prin care se determină conținutul de metan din grizuul dintr-o mină. — Din fr. **grisoumétrie.**
GRIZUMÉTRU, *grizumetre,* s.n. Aparat care determină conținutul de metan din gazul existent într-o mină. — Din fr. **grisoumètre.**
GRIZUSCÓP, *grizuscoape,* s.n. (Min.) Aparat care arată dacă procentul de metan din atmosfera unei exploatări subterane a atins limita periculoasă. — Din fr. **grisouscope.**
GRIZUTÍNĂ s.f. (Min.) Exploziv antigrizutos pe bază de azotat de amoniu. — Din fr. **grisoutine.**
GRIZUTÓS, -OÁSĂ, *grizutoși, -oase,* adj. Care conține grizu. — Din fr. **grisouteux.**
GRÍZZLY, *grizzly,* s.m. Rasă de urs brun, de talie mare, agresiv, care trăiește în America de Nord *(Ursus arctos* sau *horribilis).* — Cuv. engl.
GROÁPĂ, *gropi,* s.f. Gaură, cavitate (mai adâncă) în pământ. ✧ Expr. *A da în gropi (de prost ce e),* se spune despre un om foarte prost. ✦ Mormânt; *p. ext.* moarte. ✧ Expr. *A săpa* (*cuiva*) *groapa* = a unelti (împotriva cuiva). *A fi cu un picior în groapă* = a fi aproape de moarte. — Cf. alb. g r o p ë.
GROÁZĂ s.f. **1.** Emoție puternică și violentă provocată de un lucru înfiorător, de un pericol mare, de o nenorocire etc. ✦ (Concr.) Persoană sau lucru care îngrozește. **2.** Fig. (În sintagma) *O groază (de...)* = o mulțime, o cantitate mare (de...). — Din sl. **groza.**
GROÁZNIC, -Ă, *groaznici, -ce,* adj. **1.** Care insuflă groază (prin aspect, manifestări, consecințe); grozav, înfricoșător, înspăimântător, îngrozitor, abominabil. **2.** Care este extrem de puternic, de violent, de intens. *Durere groaznică*. ✦ (Adverbial) Tare, mult; foarte, extrem de... — Din bg. **grozen.**
GROB, -Ă, *grobi, -e,* adj. (Livr.) Aspru, dur, grosolan, grobian. — Din germ. **grob.**
GROBIÁN, -Ă, *grobieni, -e,* adj. (Despre oameni) Prost-crescut; necioplit, grosolan, bădăran, mitocan. [Pr.: *-bi-an*] — Din germ., pol. **grobian.**
GROF, *grofi,* s.m. (Reg.) Titlu de conte purtat în trecut de mari latifundiari din Ungaria. — Din magh. **grof.**
GROFÉSC, -EÁSCĂ, *grofești,* adj. (Reg.) Care aparține grofilor, privitor la grofi. — **Grof** + suf. *-esc*.
GROFÍȚĂ, *grofițe,* s.f. (Reg.) Fiică sau soție de grof. — **Grof** + suf. *-iță*.
GROFOÁIE, *grofoaie,* s.f. (Reg.; de obicei depr.) Mare latifundiară maghiară sau germană (având titlul de contesă); soție de grof. — **Grof** + suf. *-oaie*.
GROG, (**2**) *groguri,* s.n. **1.** Băutură preparată din rom, coniac sau rachiu amestecat cu apă fierbinte îndulcită și cu lămâie. **2.** Porție dintr-o astfel de băutură. — Din fr., engl. **grog.**
GROGGY adj. invar. (Despre boxeri) Care a pierdut controlul luptei pentru câteva momente în urma loviturilor primite; *p. gener*. (despre sportivi sau echipe sportive) Amețit în urma unor acțiuni presante ale adversarilor. [Pr.: *gróghi*] — Cuv. engl.
GROGRÉNĂ, *grogrene,* s.f. Panglică textilă folosită în croitorie pentru întărituri, finisaje etc. [Var.: **gogrén** s.n., **gogrénă** s.f.] — Din fr. **gros-grain.**
GROH interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită sunetele caracteristice scoase de porc. — Onomatopee.
GROHĂÍ, pers. 3 *gróhăie,* vb. IV. Intranz (Despre porci; adesea fig.) A scoate sunete caracteristice speciei. — **Groh** + suf. *-ăi*.
GROHĂÍRE, *grohăiri,* s.f. Acțiunea de *a grohăi* și rezultatul ei. — V. **grohăi.**
GROHĂÍT, *grohăituri,* s.n. Faptul de *a grohăi*; sunet caracteristic, gros și sacadat, pe care îl scot porcii; grohăitură. — V. **grohăi.**

GROHĂITÓR, -OÁRE, *grohăitori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care grohăie. **2.** S.n. (Pop.) Batoză (de păioase). [Pr.: *-hă-i-*] — **Grohăi** + suf. *-tor*.

GROHĂITÚRĂ, *grohăituri,* s.f. Grohăit. [Pr.: *-hă-i-*] — **Grohăi** + suf. *-tură*.

GRÓHOT, *grohote,* s.n. (Reg.) Grohotiş. — Probabil formaţie onomatopeică.

GROHOTÍŞ, *grohotişuri,* s.n. Îngrămădire de fragmente de rocă colţuroase, de dimensiuni variabile, rezultate din dezagregarea stâncilor şi rostogolite de pe munţi sau aduse de gheţari; *p. ext.* rocă sedimentară formată din acest material. ✦ Loc, teren acoperit cu acest material. — **Grohot** + suf. *-iş*.

GROM s.m. v. **groom.**

GROMÓVNIC, *gromovnice,* s.n. Carte populară cu caracter astrologic, care cuprinde preziceri privind soarta omului şi starea vremii pe baza interpretării tunetelor şi fulgerelor în raport cu zodia în care ele se produc. — Din sl. **gromovĭnŭ.**

GROOM, *groomi,* s.m. (Livr.) Lacheu, valet (tânăr). [Pr.: *grum.* — Var.: **grom** s.m.] — Din engl., fr. **groom.**

GROP, *gropuri,* s.n. Colet mic cu bani, cecuri în monedă străină etc., care se expediază prin poştă. — Din it. **groppo.**

GROPÁN, *gropane,* s.n. (Reg.) Augmentativ al lui *groapă*. — **Groapă** + suf. *-an.*

GROPÁR, *gropari,* s.m. **1.** Persoană care se ocupă cu săparea de gropi pentru morminte. **2.** (Entom.) Necrofor. — **Groapă** + suf. *-ar*.

GROPĂREÁSĂ, *gropărese,* s.f. (Rar) Soţie de gropar. — **Gropar** + suf. *-easă.*

GROPÍŞ, *gropişuri,* s.n. Loc plin de gropi. — **Groapă** + suf. *-iş*.

GROPÍT, -Ă, *gropiţi, -te,* adj. (Reg.; despre locuri, terenuri) Care are (multe) gropi. — Din **groapă.**

GROPÍŢĂ, *gropiţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *groapă;* gropuşoară. **2.** Mică adâncitură care se formează în obrajii unor oameni când râd sau pe care o au unii oameni (graşi) în bărbie, la mâini etc. — **Groapă** + suf. *-iţă*.

GRÓPNIŢĂ, *gropniţe,* s.f. **1.** Încăpere situată între pronaosul şi naosul unei biserici, care adăposteşte mormintele ctitorilor. **2.** Cavou, criptă, mormânt sau cimitir situate lângă o biserică. — Din bg. **grobnica** (influenţat de *groapă).*

GROPUŞOÁRĂ, *gropuşoare,* s.f. Gropiţă (**1**). — **Groapă** + suf. *-uşoară.*

GROS[1], GROÁSĂ, *groşi, groase,* adj., adv., s.n., s.m. **I.** Adj. **1.** (Despre corpuri cilindrice) Care are diametrul sau circumferinţa mai mari decât dimensiunile obişnuite. *Trunchi gros*. ✧ *Intestinul gros* = parte a tubului digestiv cu secţiunea mai mare cuprinsă între ileon şi anus.✦ (Despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor) Dezvoltat mult în lăţime. ✦ (Pop.; la f.) Gravidă, însărcinată. **2.** Care are un volum mare, care depăşeşte prin volum dimensiunile obişnuite; voluminos. *Carte groasă*. ✧ Expr. *Gros la pungă* = bogat. ✦ (Despre litere) Care este mai lat decât literele obişnuite. **3.** Mare, în sens vertical, de la suprafaţă în adâncime sau de la suprafaţă până la bază. *Strat gros*. ✧ Expr. *Gros la* (sau *de*) *obraz* = **a)** obraznic; **b)** nesimţit. *Gros la piele* sau *cu pielea groasă* = nesimţit. *Gros la* (sau *în*) *ceafă* sau *cu ceafa groasă* = bădăran. ✦ Care este ţesut din fire groase (**I 1**). *Haină groasă*. **4.** (Despre fluide) Care curge sau se împrăştie greu; dens. ✦ Fig. (Despre întuneric, umbră, ceaţă etc.) Adânc, compact. **II.** Adj. Fig. **1.** (Despre voce, glas, sunete, adesea adverbial) Adânc, grav. **2.** (Înv.) Grosolan, bădăran; incult; care trădează pe omul bădăran sau incult. **III.** Adv. **1.** (Pop. şi fam.) Mult, din plin, din belşug. *Câştigă gros*. **2.** (Înv.) În linii mari, superficial, în mod grosolan. **IV.** S.n. **1.** Partea cea mai numeroasă dintr-o colectivitate, dintr-un ansamblu de obiecte, de fenomene (de acelaşi fel); greu. ✧ Loc. adv. *Din gros* = în cantitate mare, din belşug. **2.** (Pop. şi fam.) Închisoare. **V.** S.m. (Reg.) Buştean, trunchi; bârnă (groasă). — Lat. **grossus.**

GROS[2], *groşi,* s.m. Măsură folosită în comerţ pentru mărfuri sub formă de obiecte mici de acelaşi fel, egală cu 12 duzini, adică 144 de bucăţi. ✧ *Mic gros* = depozit care livrează mărfuri în cantităţi comerciale. — Din germ. **Gros.**

GROSCIÓR, -OÁRĂ, *grosciori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Grosuţ. **2.** S.n. (Pop.) Smântâna care se formează deasupra laptelui (de vacă) nefiert. [Var.: **groşciór, -oáră** adj., s.n.] — **Gros** + suf. *-cior*.

GROSIÉR, -Ă, *grosieri, -e,* adj. Care este lipsit de fineţe; care este făcut fără grijă, fără fineţe. ✦ Fig. Care este lipsit de educaţie, de cultură, de bune maniere. [Pr.: *-si-er*] — Din fr. **grossier.**

GROSÍME, *grosimi,* s.f. Diametrul secţiunii transversale a unui corp cilindric; dimensiunea unui corp în sens orizontal, pe secţiune transversală; dimensiunea unui corp în sens vertical; distanţa dintre feţele unui corp, unui strat. — **Gros** + suf. *-ime*.

GROSISMÉNT, *grosismente,* s.n. Raportul dintre unghiul sub care se vede un obiect cu ajutorul unui instrument optic şi unghiul sub care se vede acelaşi obiect cu ochiul liber. — Din fr. **grossissement.**

GROSOLÁN, -Ă, *grosolani, -e,* adj. **1.** (Despre oameni şi manifestările lor) Lipsit de delicateţe; nepoliticos, necioplit. **2.** (Despre obiecte) Insuficient prelucrat sau prelucrat în mod sumar, primitiv; brut, necizelat. — Din it. **grossolano.**

GROSOLĂNÍE, *grosolănii,* s.f. Faptă, vorbă, atitudine de om grosolan; fire de om grosolan; mojicie, bădărănie, mitocănie. — **Grosolan** + suf. *-ie*.

GROSOMÁN, *grosomani,* s.m. (Înv.) **1.** Om gras şi greoi. **2.** Om grosolan. — **Gros** + suf. *-oman*.

GROS-PLAN, *gros-planuri,* s.n. (Cin.) Mod de încadrare în tehnica filmării, în care fotograma cuprinde numai un detaliu sau faţa personajului. [Pr.: *groplán*] — Din fr. **gros-plan.**

GRÓSSO MÓDO loc. adv. În caracteristicile cele mai generale, judecând în ansamblu; sumar. — Loc. lat.

GROSULÁR s.n. (Min.) Varietate de granat. — Din fr. **grossulaire.**

GROSÚŢ, -Ă, *grosuţi, -e,* adj. Diminutiv al lui *gros*; destul de gros; groscior. — **Gros** + suf. *-uţ*.

GROŞ, *groşi,* s.m. Monedă austriacă de argint, care a circulat în trecut şi în Moldova; monedă de argint emisă de unii domni ai Moldovei. — Din germ. **Groschen,** pol. **grosz.**

GROŞCIÓR, -OÁRĂ adj., s.n. v. **groscior.**

GROŞÍŢĂ, *groşiţe,* s.f. **1.** Monedă austriacă de argint, care a circulat şi în Ţările Române. **2.** Monedă poloneză de aramă, care a circulat şi în Ţările Române. [Acc. şi: *gróşiţă*] — **Groş** + suf. *-iţă*.

GRÓTĂ, *grote,* s.f. (Livr.) Peşteră. — Din fr. **grotte.**

GROTÉSC, -Ă, *groteşti,* adj., s.n. **1.** Adj. Care este de un comic excesiv prin aspectul caricatural, neobişnuit de caraghios; ridicol, burlesc; bizar. ✧ (Substantivat, n.) *Grotescul unei situaţii.* ✦ (Substantivat, n.) Categorie, ipostază estetică reflectând realitatea în forme fantastice, bizare, disproporţionate, caricaturale. **2.** S.n. Corp de literă de tipar fără picioruşe, format din arce şi segmente de dreaptă de aceeaşi grosime. — Din fr. **grotesque.**

GROZÁMĂ, *grozame,* s.f. Mic arbust cu flori galbene, din ramurile căruia se fac mături (*Genista sagittalis*). — Et. nec.

GROZÁV, -Ă, *grozavi, -e,* adj. **1.** Care produce groază (prin aspect, manifestări, consecinţe); groaznic, îngrozitor. **2.** Care este extrem de puternic, de violent, de intens, de mare. *Vânt grozav.* ✦ (Adverbial) Tare, mult; foarte, extrem de ... **3.** Care iese cu totul din comun prin calităţile sale; remarcabil; excepţional. ✧ Expr. *A se crede grozav* = a avea o părere exagerat de bună despre sine. ✦ Curajos. ✧ Expr. (Substantivat) *A face pe grozavul* = a se lăuda, a se mândri (în mod nejustificat) cu calităţile sale, a se grozăvi. — Din bg. **grozav.**

GROZĂVÉNIE, *grozăvenii,* s.f. (Pop. şi fam.) **1.** Faptul de a fi groaznic; aspect groaznic, situaţie groaznică. **2.** (Concr.) Lucru sau fiinţă înfricoşătoare. **3.** Faptul de a ieşi cu totul din comun prin calităţile sale; însuşirea unui lucru cu deosebite calităţi; grozăvie. **4.** (Concr.) Lucru sau fiinţă care întruneşte calităţi deosebite, ieşite din comun; grozăvie. **5.** Fig. Număr, cantitate mare; mulţime (de…). — **Grozav** + suf. *-enie*.

GROZĂVÍ, *grozăvesc,* vb. IV. Refl. (Fam. şi depr.) A avea o impresie exagerat de bună despre propriile însuşiri (şi a face caz de ele); a se lăuda. — Din **grozav.**

GROZĂVÍE, *grozăvii,* s.f. **1.** Faptul de a fi groaznic, de a inspira groază. ✦ Faptă, situaţie, întâmplare îngrozitoare; oroare, urgie. **2.** (Concr.) Lucru sau fiinţă înfricoşătoare. **3.** Faptul de a ieşi în evidenţă prin calităţile sale; însuşirea deosebită a unui lucru; grozăvenie. **4.** (Concr.) Lucru sau fiinţă care întruneşte calităţi speciale, neobişnuite; grozăvenie. — **Grozav** + suf. *-ie.*

GROZĂVÍRE, *grozăviri,* s.f. (Fam. şi depr.) Acţiunea de *a se grozăvi* şi rezultatul ei. — V. **grozăvi.**

GRUI, *gruiuri,* s.n. (Reg.) **1.** Pisc sau coastă de deal. **2.** Deal mic; colină[1], deluşor, movilă. [Pl. şi: *gruie*] — Et. nec.

GRÚIE, *gruie,* s.f. **1.** Macara folosită la bordul navelor pentru ridicarea unor elemente ale navei (bărci, ancore, scări de bord etc.). **2.** Suport mobil care poartă camera de luat vederi şi pe operator, pentru înregistrarea unor imagini în mişcare. — Din fr. **grue.**

GRUIÉŢ, *gruieţe,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *grui*. [Pr.: *gru-ieţ*] — **Grui** + suf. *-eţ*.

GRUMÁZ, *grumaji,* s.m. **1.** (Pop.) Gât; *p. restr*. cerbice, ceafă. ✧ Expr. *A-şi pleca grumazul* (în faţa cuiva) = a se umili; a se lăsa robit. *A-şi îndoi grumazul* = a renunţa la luptă, a se socoti învins. *A pune piciorul pe grumazul cuiva* = a robi, a subjuga pe cineva. **2.** (Rar) Gâtlej. **3.** (Rar) Partea mai îngustă a unor obiecte, asemănătoare cu gâtul (**1**). [Pl. şi: (înv.) *grumazi*] — Cf. alb. g u r m a z, g ë r m a z.

GRUMĂJÉR, *grumăjere,* s.n. (Rar) Parte a armurii care apăra gâtul. — **Grumaz** + suf. *-ar.*

GRUND, *grunduri,* s.n. **1.** Primul strat de material special aplicat pe suprafaţa unei piese, a unui obiect, a unui element de construcţie care urmează să fie finisată. **2.** Strat de vopsea albă care se aplică pe pânza, pe cartonul sau pe scândura pe care se pictează. **3.** Strat de mortar aplicat pe zidărie, servind ca suport pentru tencuiala vizibilă. — Din germ. **Grund.**

GRUNDUÍ, *grunduiesc,* vb. IV. Tranz. A aplica un strat de grund pe suprafaţa unui obiect. — **Grund** + suf. *-ui*.

GRUNDUÍRE, *grunduiri,* s.f. Acţiunea de *a grundui* şi rezultatul ei. — V. **grundui.**

GRUNDUÍT, -Ă, *grunduiţi, -te,* adj. Pe suprafaţa căruia s-a aplicat un strat de grund. — V. **grundui.**

GRUNJÓS, -OÁSĂ, *grunjoşi, -oase,* adj. Cu bulgări, care este în formă de bulgări sau are aspect de bulgări; grunzuros. — **Grunz** + suf. *-os.*

GRUNŢURÓS, -OÁSĂ adj. v. **grunzuros.**

GRUNZ, *grunji,* s.m. Bucată dintr-o materie tare şi sfărâmicioasă; bulgăre. ✦ Spec. Bulgăre de noroi îngheţat. [Pl. şi: (n.) *grunzuri*] — Cf. alb. g r u n d ë.

GRUNZURÓS, -OÁSĂ, *grunzuroşi, -oase,* adj. Grunjos. [Var.: **grunţurós, -oásă** adj.] — **Grunz** + suf. *-uros*.

GRUP, *grupuri,* s.n. **1.** Ansamblu de obiecte, de animale sau de plante asemănătoare, aflate laolaltă. ✦ Ansamblu de obiecte, de piese etc. de același fel, reunite pe baza caracteristicilor funcționale și alcătuind un tot. *Grup electrogen.* ✧ *Grup sanitar* = încăpere prevăzută cu closet, chiuvetă (și, uneori, cu cadă de baie). **2.** Ansamblu de persoane reunite (în mod stabil sau temporar) pe baza unei comunități de interese, de concepții etc.; grupă, colectiv. ✧ Loc. adv. *În grup* = mai mulți laolaltă, în colectiv. *În grupuri de câte...* = câte (atâția)..., deodată. ✧ Expr. *Grupuri-grupuri* = (în) mai multe grupări, adunări. ✦ Spec. Fracțiune politică; grupare formată din reprezentanții unui partid sau ai unui curent politic. **3.** (Ec.) Asociere între două societăți, pe baza anumitor aranjamente. **4.** (Mat.) Mulțime de elemente în care fiecărei perechi de elemente îi corespunde un element din aceeași mulțime, în care este adevărată asociativitatea oricare ar fi elementele mulțimii, în care există un element neutru și un element opus legii de compunere a mulțimii. — Din fr. **groupe.**

GRUPÁ, *grupez,* vb. **1.** Tranz. și refl. A (*se*) aduna la un loc, a (*se*) reuni într-un grup. ✦ Tranz. A comasa. **2.** Refl. A se alătura unei mișcări, unui curent, unui conducător (militând pentru o idee). **3.** Tranz. A împărți, a repartiza în grupuri. — Din fr. **grouper.**

GRUPÁJ, *grupaje,* s.n. Faptul de a grupa; fel în care sunt aranjate articolele pe o pagină de ziar sau de revistă; (concr.) informații privitoare la probleme înrudite, grupate laolaltă într-o publicație periodică. — **Grupa** + suf. *-aj.* Din fr. **groupage.**

GRUPÁRE, *grupări,* s.f. Acțiunea de *a (se) grupa* și rezultatul ei; (concr.) ceea ce se grupează laolaltă. — V. **grupa.**

GRUPÁT, -Ă, *grupați, -te,* adj. Care formează grupe; strâns (la un loc), adunat. — V. **grupa.**

GRUPĂ, *grupe,* s.f. **1.** Colectiv restrâns de oameni, subordonat unei forme organizatorice mai largi. ✦ Unitate administrativă dintr-o întreprindere sau dintr-o instituție, bazată pe specializare, pe diviziunea muncii. ✦ Cea mai mică subunitate militară de instrucție și de luptă. ✦ (Rar) Grup (**2**). **2.** Subdiviziune (în științe) care cuprinde elemente cu trăsături comune. ✧ *Grupă sangvină* = fiecare dintre categoriile de clasificare a sângelui, întemeiată pe ansamblul de caracteristici ale globulelor roșii și ale plasmei sangvine. ✦ Spec. Fiecare dintre subîmpărțirile care rezultă din așezarea elementelor chimice în sistemul periodic, grupând elementele cu proprietăți înrudite. — Din fr. **groupe.**

GRUPÉT, *grupete,* s.n. Grup format din mai multe note muzicale scurte care se execută într-o singură măsură (împreună cu nota principală). — Din it. **gruppetto.**

GRUPULÉȚ, *grupulețe,* s.n. Diminutiv al lui *grup*; grupușor. — **Grup** + suf. *-uleț.*

GRUPUȘÓR, *grupușoare,* s.n. Grupuleț. — **Grup** + suf. *-ușor.*

GRUS s.n. (Constr.) Varietate de criblură. — Din germ. **Grus.**

GRUZÍN, -Ă, *gruzini, -e,* s.m. și f., adj. Georgian.— Din rus. **gruzin.**

GUAIÁC, *guaiaci,* s.m. Arbore exotic important pentru lemnul și extractele lui, folosite în medicină *(Guaiacum officinale).* [Var.: **gaiác** s.m.] — Din engl. **guayaco.**

GUANIDÍNĂ s.f. Substanță chimică organică solidă, solubilă în apă, folosită la fabricarea unor medicamente, a unor rășini sintetice etc. — Din fr. **guanidine.**

GUANÍNĂ s.f. (Chim., Biol.) Bază azotată purinică, prezentă în țesuturi animale și derivate organice. — Din fr. **guanine.**

GUÁNO s.n. Îngrășământ organic natural, bogat în fosfor (și în azot), care se găsește în mari cantități în America de Sud, provenit din acumularea excrementelor și a cadavrelor de păsări, de lilieci din peșteri, a cadavrelor unor animale marine etc. — Din fr. **guano.**

GUARÁNA s.f. **1.** Liană care crește în Brazilia *(Paullinia cupana).* **2.** Pastă preparată din semințe de guarana (**1**) folosită ca antinevralgic și ca astringent în tratamentul dizenteriei. — Din fr. **guarana.**

GUARÁNI, (**1, 3**) *guarani,* s.m., s.f., adj. invar. **1.** S.m. și f. Populație indiană din Paraguay și Bolivia; (și la sg.) persoană care face parte din această populație. **2.** Adj. invar. Care aparține guaranilor (**1**), referitor la guarani. ✦ (Substantivat, f.) Limbă amerindiană vorbită în Brazilia, Argentina, Bolivia și Paraguay, unde este și limbă oficială alături de spaniolă. **3.** S.m. Monedă în Paraguay. — Din fr. **Guarani.**

GUARD, *guarzi,* s.m. (Înv.) Soldat sau, *p. ext.*, ofițer, agent însărcinat cu paza. — Din it. **guardia.**

GUARDAMÁN, *guardamane,* s.n. (Mar.) Apărătoare de mână folosită de velari la cusutul velelor, făcută din piele și având între degetul mare și podul palmei un disc metalic cu care se împinge acul. — Din it. **guardamano.**

GUAȘ s.n. v. **guașă.**

GUÁȘĂ, (**2**) *guașe,* s.f. **1.** Culoare preparată din pigmenți minerali, gumă arabică și apă, folosită în pictură. **2.** Tablou executat cu guașă (**1**). [Var.: **guaș** s.n.] — Din fr. **gouache.**

GUATEMALÉZ, -Ă, *guatemalezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Guatemalei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Guatemalei sau guatemalezilor (**1**), privitor la Guatemala ori la guatemalezi. — **Guatemala** (n. pr.) + suf. *-ez.*

GÚBAV, -Ă, *gubavi, -e,* adj. (Reg.) Bolnăvicios; lipsit de putere, slab. — Din sb. **gubav** „lepros”.

GÚBĂ, *gube,* s.f. (Reg.) Sarică; suman (mițos). — Din magh. **guba.**

GUBÉRNIE, *gubernii,* s.f. Unitate teritorial-administrativă în vechea Rusie. [Acc. și: *gubernie*] — Din rus. **guberniia.**

GUDRÓN, *gudroane,* s.n. Lichid vâscos de culoare închisă, cu miros specific, care se obține prin distilarea uscată a unor materii organice; catran. — Din fr. **goudron.**

GUDRONÁ, *gudronez,* vb. I. Tranz. A unge, a acoperi cu gudron. — Din fr. **goudronner.**

GUDRONÁJ, *gudronaje,* s.n. Gudronare. — Din fr. **goudronnage.**

GUDRONÁRE, *gudronări,* s.f. Acțiunea de *a gudrona* și rezultatul ei; gudronaj. — V. **gudrona.**

GUDRONÁT, -Ă, *gudronați, -te,* adj. Care este uns, acoperit cu gudron. — V. **gudrona.**

GUDRONATÓR, *gudronatoare,* s.n. Mașină folosită pentru gudronaj. — **Gudrona** + suf. *-tor.*

GUDURÁ, *gúdur,* vb. I. Refl. **1.** (Despre câini; la pers. 3) A-și manifesta bucuria sau atașamentul față de om prin diferite mișcări (dând târcoale și din coadă). **2.** Fig. (Depr.; despre oameni) A se ploconi, a se umili fără demnitate în fața cuiva, a linguși pe cineva (pentru a-i obține favorurile). — Cf. alb. g u d u t i s.

GUELF, *guelfi,* s.m. (În sec. XII–XV) Membru al unei grupări politice din Italia, care sprijinea pe papi împotriva împăraților germani și a ghibelinilor. — Din it. **guelfo,** fr. **guelfe.**

GUERÍLĂ s.f. v. **gherilă.**

GUGIULÍ vb. IV v. **giugiuli.**

GUGIUMÁN, *gugiumane,* s.n. Căciulă de samur purtată, în trecut, de domni și de boieri, ca semn al demnității lor. — Din tc. **gücemin.**

GUGOÁȘĂ s.f. v. **gogoașă.**

GUGOȘEÁ s.f. v. **gogoșea.**

GUGUMÁN, -Ă s.m., adj. v. **gogoman.**

GUGUMĂNÍE s.f. v. **gogomănie.**

GUGUȘTIÚC, *guguștiuci,* s.m. Specie de turturea de culoare cenușie-brună pe spate și pe pântece, cu o dungă neagră pe gât *(Streptopelia decaocto).* ✦ (Fam.) Epitet dat unei persoane naive, ușor de înșelat. — Din bg. **guguštuk.**

GUINÉE, *guinee,* s.f. Veche monedă engleză (de aur), a cărei valoare a variat în timp. [Pr.: *gu-i-*] — Din engl. **guinea,** fr. **guinée.**

GUINEEÁN, -Ă, *guineeni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Guineei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Guineei sau guineenilor (**1**), privitor la Guineea sau la guineeni. [Pr.: *gu-i-*] — **Guineea** (n.pr.) + suf. *-ean.*

GUINEOBISSAUÁN, -Ă, *guineobissauani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Guineea-Bissau sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Republicii Guineea-Bissau sau guineobissauanilor (**1**), privitor la Guineea-Bissau sau la guineobissauani. [Pr.: *gu-i-*]. — **Guineea-Bissau** (n.pr.) + suf. *-an.*

GUINEOECUATORIÁN, -Ă, *guineoecuatorieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Guineei Ecuatoriale sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Guineei Ecuatoriale sau guineoecuatorienilor (**1**), privitor la Guineea Ecuatorială sau la guineoecuatorieni. [Pr.: *gu-i-*]. — **Guineea Ecuatorială** (n.pr.) + suf. *-an.*

GUÍȚ interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită sunetul scos de porci; coviț. — Onomatopee.

GUIȚÁ, pers. 3 *guíță,* vb. I. Intranz. (Despre porci; adesea fig.) A scoate sunete caracteristice speciei; a covița. [Pr.: *gu-i-*] — Din **guiț.**

GUIȚÁRE, *guițări,* s.f. Acțiunea de *a guița* și rezultatul ei. [Pr.: *gu-i-*] — V. **guița.**

GUIȚÁT s.n. Faptul de a guița; sunet specific scos de porci (când sunt flămânzi, speriați etc.); guițătură. [Pr.: *gu-i-*] — V. **guița.**

GUIȚĂTÚRĂ, *guițături,* s.f. Guițat. [Pr.: *gu-i-*] — **Guița** + suf. *-ătură.*

GUJÓN, *gujoane,* s.n. (Constr.) Bară de oțel așezată paralel cu axa drumului, la rosturile transversale de dilatație ale planșeelor unei îmbrăcăminte de beton vibrat. — Din fr. **goujon.**

GÚLAG, (**2**) *gulaguri,* s.n. **1.** Organism sovietic însărcinat cu administrarea lagărelor de reeducare prin muncă, destinate adversarilor politici din toate categoriile sociale și naționale. **2.** Sistem concentraționar sau represiv în URSS și în țări cu un regim totalitar.

GÚLAȘ, *gulașuri,* s.n. Tocană de carne cu cartofi sau cu găluște de făină. — Din magh. **gulyás.**

GÚLDEN, *guldeni,* s.m. **1.** Monedă de aur sau de argint, care a circulat în mai multe țări din Europa. **2.** Principala unitate monetară din Olanda înainte de introducerea monedei euro. — Din fr. **gulden.**

GÚLER, *gulere,* s.n. **1.** Parte a unor obiecte de îmbrăcăminte care acoperă de jur-împrejur gâtul sau cu care se termină o haină la gât. ✧ Expr. *A lua* (sau *a apuca* pe cineva) *de guler* = **a)** a prinde, a duce etc. (pe cineva) cu forța; **b)** a cere cuiva socoteală pentru cele făcute. ✦ Fâșie de pânză, de obicei scrobită, care se pune în jurul gâtului (la bărbați), prinzându-se (cu butoni, nasturi) de cămașă. **2.** Spumă care se formează la gura paharului de bere. **3.** Porțiune dintr-o piesă cilindrică, conică etc. cu diametrul mai mare decât restul piesei. — Din magh. **gallér.**

GULERÁȘ, *gulerașe,* s.n. Diminutiv al lui *guler* (**1**); *spec.* mic guler detașabil care se pune (ca garnitură) la o rochie, la o uniformă etc. — **Guler** + suf. *-aș.*

GULERÁT, -Ă, *gulerați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Peior.) (Persoană) care poartă guler (scrobit). ✦ (Funcționar, militar) care este îmbrăcat în uniformă; *fig.* (persoană) având o atitudine arogantă, sfidătoare. **2.** Adj. (Despre animale) Care are o dungă albă în jurul gâtului. — Din **guler.**

GULFSTREAM s.n. Curent cald care pornește din Oceanul Atlantic (Golful Mexic), trece pe la sudul Floridei și se ramifică spre vestul Europei. [Pr.: *gálfstrim*] — Cuv. engl.

GULÍE, *gulii,* s.f. Plantă erbacee legumicolă cu frunze mari, dințate și cu tulpina îngroșată, sferoidală, comestibilă *(Brassica oleracea gongyloides).* ✦ (Reg.) Nap porcesc. — Din bg. **gulija.**

GUMÁ, *gumez,* vb. I. Tranz. A aplica un strat de gumă (**1**) sau de cauciuc pe suprafața unui obiect. ✦ A aplica un strat de clei, lipici etc. pe dosul unei etichete, unei mărci poștale etc., în vederea lipirii acestora pe ceva. — Din **gumă.**

GUMÁJ, *gumaje,* s.n. Gumare. — După fr. **gommage.**

GUMÁRE, *gumări,* s.f. Acțiunea de *a guma* și rezultatul ei; gumaj. — V. **guma.**

GUMÁT, -Ă, *gumați, -te,* adj. Acoperit cu gumă (**1**), cu cauciuc, cu clei, cu lipici etc. — V. **guma.**

GÚMĂ, *gume,* s.f. **1.** Substanță vâscoasă, secretată de unele plante sau obținută pe cale sintetică, având proprietatea de a se întări în contact cu aerul, folosită în industrie. ✧ *Gumă arabică* v. *arabic*. **2.** (Pop.) Șiret elastic sau fâșie elastică fabricate din gumă (**1**); elastic. **3.** Mic obiect de cauciuc folosit la ștergerea urmelor de creion sau de cerneală de pe hârtie; radieră. **4.** (În sintagma) *Gumă de mestecat* = pastă de mestecat, aromatizată, obținută din gumă (**1**). — După fr. **gomme,** it. **gomma.** Cf. lat. g u m m i, germ. G u m m i.

GUMILÁSTIC, *gumilastice,* s.n. (Pop.) Elastic. — După fr. **gomme élastique.**

GUNGUNÍ vb. IV v. **gânguri.**

GUNGURÍ vb. IV v. **gânguri.**

GUNÓI[1], *gunoaie,* s.n. **1.** (La sg. cu sens colectiv) Resturi murdare sau inutile care se aruncă. **2.** Baligă amestecată cu paiele care au servit vitelor drept așternut, întrebuințată ca îngrășământ agricol organic. **3.** Fir de pai, scamă, murdărie etc. care se depune pe haine, care cade în lichide etc. **4.** Epitet dat unui om de nimic; lepădătură. — Din sl. **gnoĭ.**

GUNOÍ[2], *gunoiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A îngrășa pământul cu gunoi[1] (**2**). **2.** Tranz. și refl. (Despre păsări) A-și depune excrementele (murdărind ceva). **3.** Refl. Fig. (Despre oameni) A slăbi extrem de mult (de boală, de muncă). — Din **gunoi[1].**

GUNOIÉR, -Ă, *gunoieri, -e,* s.m. și f. Persoană din serviciul salubrității publice care ridică periodic gunoiul[1] depozitat în curți și pe străzi. [Pr.: *-no-ier*] — **Gunoi[1]** + suf. *-ar*.

GUNOIÓS, -OÁSĂ, *gunoioși, -oase,* adj. (Rar) Plin de gunoi[1]; murdar. [Pr.: *-no-ios*] — **Gunoi[1]** + suf. *-os*.

GUNOÍRE, *gunoiri,* s.f. Gunoit[1]. — V. **gunoi[2].**

GUNOÍȘTE, *gunoiști,* s.f. **1.** Grămadă de gunoi[1]; loc unde se strâng gunoaiele[1]. **2.** Teren agricol îngrășat cu gunoi[1]. — Din sl. **gnoište.** Cf. g u n o i[1].

GUNOÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) gunoi[2];* gunoire. — V. **gunoi[2].**

GUNOÍT[2], -Ă, *gunoiți, -te,* adj. (Despre terenuri agricole) Care este îngrășat cu gunoi[1]. — V. **gunoi[2].**

GURALÍU, -ÍE adj. v. **guraliv.**

GURALÍV, -Ă, *guralivi, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care vorbește mult, întruna; limbut, vorbăreț. [Var.: (reg.) **guralíu, -íe** adj.] — Din bg. **govorliv** (după *gură).*

GÚRĂ, *guri,* s.f. **I. 1.** Cavitate din partea anterioară (și inferioară) a capului oamenilor și animalelor, prin care alimentele sunt introduse în organism; *p. restr.* buzele și deschizătura dintre ele; buze. ✧ Loc. adv. *Gură-n gură* = foarte aproape unul de celălalt. ✧ Expr. *A(-i) da* (cuiva) *o gură* = a săruta (pe cineva). *Cu sufletul la gură* = **a)** abia mai putând respira (de emoție sau de oboseală); **b)** foarte bolnav, aproape de moarte. *A uita de la mână până la gură* = a uita repede, a fi uituc. *Parcă se bat lupii la gura lui,* se spune despre cineva care mănâncă lacom sau vorbește repede. *A se duce* (*ca*) *pe gura lupului* = a dispărea. *A scoate* (sau *a scăpa ca) din gura lupului* = a (se) salva dintr-o mare primejdie. *A țipa* (sau *a striga* etc.) *ca din* (sau *ca în*) *gură de șarpe* = a țipa din răsputeri, deznădăjduit. *A se zvârcoli ca în gură de șarpe* = a se zbate cu disperare. *A avea gura moale* (sau *tare)* sau *a fi moale* (sau *tare) în* (sau *de*) *gură* = (despre cai) a se supune ușor (sau greu) la mișcările ce i se fac cu frâul. ✧ Compuse: *gură-cască* (sau *-căscată*) = persoană care-și pierde vremea în zadar sau care dovedește neglijență, dezinteres condamnabil; persoană care stă absentă, care nu înțelege ce i se spune; *gură-de-lup* = **a)** defect congenital de conformație a feței omului, constând dintr-o despicătură la buza și la gingia superioară și în cerul-gurii, și în comunicarea cavității bucale cu fosele nazale; **b)** ochi dublu al unei parâme; **c)** unealtă cu care se îndoaie tabla groasă; *gura-leului* = plantă erbacee ornamentală cu flori de diverse culori, asemănătoare cu o gură (**I 1**) *(Antirrhinum majus); gura-lupului* = plantă erbacee cu flori vinete-violete, având o margine albă sau gălbuie *(Scutellaria altissima).* ✦ Sărutare, sărut. **2.** Gura (**I 1**) considerată ca organ cu care cineva se hrănește. ✧ Expr. *A pune* (sau *a lua, a băga) ceva în gură* = a mânca (puțin). *A i se face gura pungă* = a avea o senzație de astringență din cauza unor alimente acre introduse în gură. *A da* (cuiva) *mură-n gură* = a-i da (cuiva) ceva de-a gata, fără să facă cel mai mic efort. *De-ale gurii* = (lucruri de) mâncare. ✦ Îmbucătură, sorbitură, înghițitură. ✧ Expr. *Nicio gură de apă* = nimic. ✦ Membru de familie care trebuie hrănit. **3.** Gura (**I 1**) considerată ca organ al vorbirii; cloanță. ✧ Expr. *A tăcea din gură* = a nu (mai) vorbi nimic. *A închide* (sau *a astupa) cuiva gura* = a face pe cineva să nu mai vorbească, a pune pe cineva în situația de a nu mai putea spune nimic. *A lua cuiva vorba din gură* = **a)** a spune tocmai ceea ce voia să zică altul în clipa respectivă; **b)** a întrerupe pe cineva când vorbește. *A i se muia* (cuiva) *gura* = a nu mai avea curajul să vorbească; a schimba, a atenua tonul și conținutul celor spuse. *A-l lua* (pe cineva) *gura pe dinainte* sau *a-l scăpa gura* = a destăinui ceva fără voie, a spune ceva ce n-ar fi trebuit să spună. *A avea gura* (sau *a fi gură) spartă* = a nu putea ține un secret, a dezvălui orice secret. *A fi slobod la gură* = a vorbi mult și fără sfială, depășind uneori limitele bunei-cuviințe. *A fi cu gura mare* = a fi certăreț. *A avea o gură cât o șură* = a vorbi mult și tare. *A-și păzi* (sau *ține* etc.) *gura* = a-și impune tăcere; a fi prudent în tot ce vorbește. *A(-i tot) da din gură* (sau *cu gura)* sau *a-i umbla* (ori *a-i merge*, *a-i toca* etc.) *gura* (*ca o meliță, ca o moară stricată* sau *hodorogită* sau *ca o pupăză*) = a vorbi repede și fără întrerupere; a flecări. *A fi bun de gură* = (adesea peior.) a vorbi mult și cu ușurință, a se pricepe să-și pledeze cauza, să convingă. *A fi rău de gură* (sau *gură rea)* = **a)** a bârfi, a fi intrigant; **b)** a prevesti (cuiva) ceva rău, nefavorabil. *A (nu) se uita în* (sau *la) gura cuiva* = a (nu) ține seamă de ceea ce spune cineva, a (nu) crede pe cineva. *A vorbi* (sau *a zice*, *a spune* etc.) *cu jumătate de gură* (sau *cu gura jumătate*) = a vorbi (sau a zice etc.) nehotărât, fără convingere. *E numai gura de el,* se spune despre cineva care promite, dar nu se ține de cuvânt, sau care se laudă cu multe, dar nu face nimic. *A-i umbla* (cuiva) *vorba prin gură* = a nu găsi cuvântul potrivit pentru a exprima ceva (dar a fi pe punctul de a-l găsi). *A trece* (sau *a umbla, a fi purtat) din gură în gură* = (despre vorbe, cântece etc.) a (se) transmite de la om la om, din generație în generație. ✧ Compus: *gură-spartă* = om flecar, limbut, care nu poate ține un secret. ✦ Ceea ce spune cineva; vorbă, spusă, mărturisire. ✧ Expr. *Gura lumii* = vorbe, bârfeli, scorneli. *Gura satului* (sau *a mahalalei)* = (persoană care născocește) vorbe, bârfeli, intrigi. *A intra în gura lumii* (sau *a satului, a mahalalei)* = a ajunge să fie vorbit de rău. *A te lua după gura cuiva* = a acționa (în mod greșit) după sfatul cuiva. *A se pune* (sau *a sta) cu gura pe cineva* = a insista mult pe lângă cineva pentru a-l convinge să facă un lucru; a cicăli pe cineva. ✦ Glas, grai. ✧ Expr. *Nu i se aude gura*, se zice despre un om tăcut, liniștit, potolit. *Cât îl ține* (sau *îl ia) gura* sau *în gura mare* = foarte tare, din răsputeri. *A nu avea gură (să răspunzi* sau *să spui ceva*) = a nu avea putința sau curajul (de a mai răspunde sau de a mai spune *ceva).* ✦ Gălăgie, țipăt, ceartă. ✧ Loc. vb. *A sta* (sau *a sări*, *a începe) cu gura pe* (sau *la*) *cineva* = a certa pe cineva, a se răsti la cineva. ✧ Expr. *A da gură la câini* = a striga la câini să nu mai latre. ✦ Persoană care vorbește; vorbitor. ✧ Expr. *Gurile rele* = bârfitorii. **4.** Gura (**I 1**) considerată ca organ al cântării. **II.** Deschizătură a unui obiect, a unei încăperi etc., prin care intră, se introduce, se varsă, iese etc. ceva, prin care se stabilește o comunicație etc. *Gura vasului. Gura cămășii. Gură de canal. Gura fluviului.* ✧ *Gură de ham* = ham primitiv, format numai din cureaua de pe piept și din cea care se petrece pe după gâtul calului. *Gură de apă* = instalație care servește pentru a lua apă dintr-o rețea de distribuție. *Gură de incendiu* = gură de apă la care se montează un furtun pentru luarea apei sub presiune în caz de incendiu. *Gură de foc* = nume generic pentru armele de foc (grele). *Gură artificială* = aparat compus, în general, dintr-un difuzor montat într-o incintă acustică, de formă și dimensiuni astfel alese, încât caracteristicile acustice să fie asemănătoare cu acelea ale gurii umane. ✧ Expr. *A lega gura pânzei* = **a)** a înnoda capetele firelor de urzeală înainte de a începe țesutul; **b)** a se înstări. *A prins pânza gură* = s-a făcut începutul. *A se afla* (sau *a trimite pe cineva) în gura tunului* = a fi expus (sau a expune pe cineva) la un mare pericol. — Lat. **gula** „gâtlej, gât”.

GURĂÍ, pers. 3 *gúrăie,* vb. IV. Intranz. (Rar; despre unele păsări) A scoate sunete caracteristice speciei. — **Gură** + suf. *-ăi*.

GÚREȘ, -Ă, *gureși, -e,* adj. (Despre oameni) Guraliv; (despre păsări) care ciripește mult (și vesel). — **Gură** + suf. *-eș*.

GURGÚI, *gurguie,* s.n. **1.** Partea din vârf a opincii, strânsă cu nojițe. **2.** Partea mai strâmtă, în formă de cioc, de la gura urciorului[1]. **3.** Vârful sânului; sfârc, mamelon. **4.** Vârful unui deal sau al unui munte. — Cf. lat. g u r g u l i o „beregată”.

GURGUIÁ, *gurguiez,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se îngâmfa, a se fudului. — Din **gurgui.**

GURGUIÁT, -Ă, *gurguiați, -te,* adj. Care are forma unui gurgui, țuguiat ca un gurgui. [Pr.: *-gu-iat*] — V. **gurguia.**

GURÍST, -Ă, *guriști, -ste,* s.m. și f. (Fam.) Solist vocal. — **Gură** + suf. *-ist.*

GURÍȚĂ, *gurițe,* s.f. Diminutiv al lui *gură*. ✦ Sărut. — **Gură** + suf. *-iță.*

GURLUÍ, pers. 3 *gúrluie,* vb. IV. Intranz. (Despre unele păsări, mai ales despre porumbei și turturele) A scoate sunete caracteristice speciei. — Formație onomatopeică.

GURLUÍRE, *gurluiri,* s.f. Acțiunea de *a gurlui* și rezultatul ei. — V. **gurlui.**

GURLUÍT s.n. Faptul de *a gurlui;* sunete caracteristice scoase de unele păsări, mai ales de porumbei și de turturele. — V. **gurlui.**

GURMÁND, -Ă, *gurmanzi, -de,* adj., s.m. și f. (Persoană) care consumă (în cantitate mare) și apreciază mâncărurile bine gătite, produsele de bună calitate. — Din fr. **gourmand.**

GÚRMĂ, *gurme,* s.f. Boală infecțioasă a mânjilor și a cailor tineri, manifestată prin febră, catar nazal și abcese ale unor ganglioni. — Din fr. **gourme.**

GÚRNĂ, *gurne,* s.f. (Mar.) Parte curbă a carenei care leagă fundul cu pereții verticali ai unei nave. — Cf. engl. g u r n e y.

GÚRU, *guru,* s.m. (Livr.) (În tradiția hindusă) Învățător sau maestru spiritual, în special cel care acordă inițierea unor ucenici; *p. ext.* persoană care își inițiază discipolii în tehnicile de realizare a desăvârșirii. ✦ Înțelept, filosof, mentor spiritual; *p. restr.* preot al diverselor secte hinduse. — Din engl. **guru,** fr. **gourou.**

GURÚT s.n. (Reg.) Pastă alimentară făcută din făină de hrișcă și de grâu, cu adaos de brânză, lapte și ouă. — Et. nec.

GUSÉU, *guseuri,* s.n. (Constr.) Placă de oțel care servește la prinderea barelor ce se unesc într-un nod al unei grinzi. — Din fr. **gousset.**

GUST, *gusturi,* s.n. **I.** Simț prin care organismul primește (cu ajutorul limbii și mucoasei bucale) informații asupra proprietăților chimice ale unor substanțe cu care vine în contact; senzație produsă de o substanță (alimentară) prin excitarea limbii și mucoasei bucale; proprietatea unor substanțe (alimentare) de a provoca această senzație. ✧ Loc. adj. *Cu gust* = gustos. *Fără (niciun) gust* = lipsit de gust bun; fad. ✧ Expr. *A da de* (sau *a afla) gustul (unui lucru)* = a începe să-ți placă (un lucru). **II.** Fig. **1.** Capacitatea de a înțelege sau de a aprecia frumosul (în natură, în artă). ✧ Loc. adj. *De gust* = (despre oameni) cu simț estetic sau artistic dezvoltat; (despre manifestări, realizări ale oamenilor) care exprimă, arată un asemenea simț. *Fără* (sau *lipsit de) gust* = (despre oameni) lipsit de simț estetic; (despre manifestări sau realizări ale oamenilor) urât. *De prost gust* = **a)** care arată lipsa simțului estetic; **b)** nepotrivit, penibil, jenant. ✧ Loc. adv. *Cu gust* = cu pricepere, în mod estetic. **2.** Înclinație, predispoziție, pornire. ✦ Preferință. **3.** Plăcere, dorință, poftă. — Lat. **gustus.**

GUSTÁ, *gust,* vb. I. **I.** Tranz. și intranz. **1.** A lua puțin dintr-o mâncare sau dintr-o băutură spre a le afla gustul. **2.** A mânca sau a bea în cantități mici, spre a-și potoli (pentru puțin timp) foamea, setea sau pofta; *p. gener.* a mânca. **II.** Tranz. Fig. **1.** A avea parte, a se bucura de ceva. **2.** A prețui, a-i plăcea cuiva ceva. — Lat. **gustare.**

GUSTÁR s.m. (Pop.) Luna august. — **Gust** (reg. „august"< rom. *august)* + suf. *-ar*.

GUSTÁRE, *gustări,* s.f. **1.** Faptul de *a gusta*. **2.** (Concr.) Mâncare (rece, luată în fugă, în cantitate mică, între mesele obișnuite). — V. **gusta.**

GUSTATÍV, -Ă, *gustativi, -e,* adj. (Fiziol.) Care aparține gustului (**I**), privitor la gust, care provoacă senzația de gust. — Din fr. **gustatif.**

GUSTĂRÍCĂ s.f. Diminutiv al lui *gustare* (**2**). — **Gustare** + suf. *-ică*.

GUSTĂTÓR, -OÁRE, *gustători, -oare,* s.m. și f. Persoană care gustă ceva. — **Gusta** + suf. *-ător*.

GUSTÓS, -OÁSĂ, *gustoși, -oase,* adj. (Despre mâncăruri și băuturi) Care are gust bun, plăcut. — **Gust** + suf. *-os*.

GUȘÁT, -Ă, *gușați, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care are gușă (**3**). — **Gușă** + suf. *-at*.

GÚȘĂ, *guși,* s.f. **1.** (La păsări) Porțiune mai dilatată, în formă de pungă, a esofagului, în care alimentele stau câtva timp înainte de a trece în stomac. ✧ Compus : *gușa-porumbului* (sau *-porumbelului)* = **a)** plantă erbacee cu frunze opuse și ascuțite, cu flori albe-verzui, cu fructul în formă de bobițe negre *(Cucubalus baccifer);* **b)** plantă erbacee cu flori albe, cu fructul o capsulă *(Silene cucubalus);* **c)** odolean. **2.** (La animalele amfibii) Pielea de sub maxilarul inferior, care ajută, împreună cu mușchii respectivi, la respirație. ✦ (La reptile) Bărbie. **3.** (La oameni) Umflătură patologică formată în partea anterioară a gâtului prin mărirea glandei tiroide; boală care provoacă această umflătură. **4.** Cută de grăsime care atârnă sub bărbie la unele persoane. **5.** (Fam.) Gât. ✦ Gâtlej. ✧ Expr. *A râde din gușă* = a râde afectat, forțat. *A vorbi din gușă* = **a)** a vorbi gros; **b)** a vorbi afectat. **6.** Partea de sub gât a unei blăni sau a unei piei. **7.** (În sintagma) *Gușă de conductă* = cută care se formează uneori la curbarea unei țevi. — Lat. **geusiae.**

GÚȘTER, (**I**) *gușteri,* s.m., (**II, III**) *guștere,* s.n. **I.** S.m. Specie de șopârlă de culoare verde, cu coada lungă, care se hrănește cu insecte *(Lacerta viridis).* **II.** S.n. (Reg.) Gâtlej; esofag. ✦ Omușor. **III.** S.n. (Med.; pop.) Crup. — Din bg., sb. **gušter.**

GUȘULÍȚĂ, *gușulițe,* s.f. Diminutiv al lui *gușă*. — **Gușă** + suf. *-uliță*.

GUTAPÉRCĂ s.f. Substanță plastică și izolantă, extrasă din latexul frunzelor unei plante tropicale, având numeroase întrebuințări în tehnică, în medicină etc. — Din fr. **gutta-percha.**

GUTÁȚIE, *gutații,* s.f. (Bot.) Eliminare a apei din plante prin frunze, în cursul nopții. — Din fr. **guttation.**

GÚTĂ[1] s.f. **1.** Boală provocată de depunerea sărurilor acidului uric în regiunea unor articulații, care se manifestă prin umflături ale articulațiilor, însoțite de dureri violente; podagră. **2.** (Reg.) Apoplexie; paralizie. — (**1**) Din fr. **goutte,** (**2**) lat. **gutta** „picătură".

GÚTĂ[2], *gute,* s.f. Fir subțire din material plastic, de care se leagă cârligul undiței. — Din engl. **gut.**

GUTÓS, -OÁSĂ, *gutoși, -oase,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de gută[1]. — **Gută[1]** + suf. *-os*. Cf. fr. g o u t t e u x.

GUTÚI, *gutui,* s.m. Pom fructifer cu frunze mari și groase, cu flori albe-roz și cu fructe mari, galbene, acoperite cu puf; măr-gutui *(Cydonia oblonga).* — Et. nec.

GUTÚIE, *gutui,* s.f. Fructul gutuiului; alămâioară, măr-gutuie. [Pr.: *-tu-ie*] — Din **gutui.**

GUTUNÁR s.n. v. **guturai.**

GUTURÁI, *guturaiuri,* s.n. Boală contagioasă (cu caracter epidemic) provocată de virusuri, care constă în inflamarea acută a mucoasei nazale, fiind însoțită de o bogată secreție apoasă; coriză. [Pl. și: *guturaie.* — Var.: (reg.) **gutunár** s.n.] — Lat. ***gutturalium** (< **guttur** „gât, gâtlej").

GUTURÁL, -Ă, *guturali, -e,* adj. **1.** Adj. (Despre sunete sau voce) Care este emis din fundul gâtului. **2.** (Despre consoane) Velar. ✦ (Substantivat, f.) *Consoana „k" este o gutturală.* — Din fr. **guttural.**

GUVÉRN, *guverne,* s.n. Organ central al statului care exercită puterea executivă; cabinet, consiliu de miniștri. — Din **guverna** (derivat regresiv).

GUVERNÁ, *guvernez,* vb. I. Tranz. A conduce, a administra, a dirija un stat, un popor. ✦ (Rar) A conduce, a îndruma conduita cuiva. ✦ (Gram.) A impune, a cere un anumit caz, o anumită construcție. — Din fr. **gouverner.**

GUVERNAMENTÁL, -Ă, *guvernamentali, -e,* adj. Care aparține guvernului, privitor la guvern, care emană de la guvern; care reprezintă sau care susține guvernul. — Din fr. **gouvernemental.**

GUVERNÁNT, -Ă, *guvernanți, -te,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj. (Persoană) care guvernează. **2.** S.f. Femeie angajată pentru creșterea și educarea în familie a copiilor (mai ales pentru învățarea unei limbi străine). — Din fr. **gouvernant.**

GUVERNÁRE, *guvernări,* s.f. Acțiunea de *a guverna*; perioadă în care un guvern își exercită activitatea. — V. **guverna.**

GUVERNATÓR, *guvernatori,* s.m. **1.** (În unele state) Persoană care conduce, în numele șefului statului, o unitate administrativ-teritorială mai mare sau un teritoriu dependent, o colonie. **2.** Persoană care conduce o instituție de credit depinzând de o autoritate centrală. — **Guverna** + suf. *-tor*.

GUVERNĂMÁNT, (**2**) *guvernăminte,* s.n. **1.** (În sintagma) *Formă de guvernământ* = formă de conducere politică a unui stat. **2.** (În unele state) Unitate teritorial-administrativă condusă de un împuternicit al șefului statului. — Din fr. **gouvernement.**

GUVERNÓR, *guvernori,* s.m. (Rar) Persoană însărcinată în trecut cu educația unui tânăr nobil sau a unui fiu de suveran. — Din fr. **gouverneur.**

GUVÍD, *guvizi,* s.m. Nume generic dat unor specii de pești mici, cu capul mare, lățit, și cu corpul subțiat spre coadă *(Gobius).* ✧ *Guvid mare* = strunghil. — Din ngr. **guvídi.**

GUYANÉZ, -Ă, *guyanezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Guyanei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Guyanei sau guyanezilor (**1**), privitor la Guyana ori la guyanezi. — **Guyana** (n.pr.) + suf. *-ez*.

GUZ, *guzi,* s.m. Nume dat unor animale rozătoare (mari). — Din magh. **güzü.**

GUZGÁN, *guzgani,* s.m. Șobolan. — Cf. g u z.

GUZLÁR, *guzlari,* s.m. Persoană care cântă la guzlă. — **Guzlă** + suf. *-ar*.

GÚZLĂ, *guzle,* s.f. Instrument muzical popular specific popoarelor slave, făcut dintr-o cutie de lemn plată, cu una sau mai multe coarde. — Din sb. **gusle,** fr. **guzla.**

H

H, *h,* s.m. **1.** A zecea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (fricativă laringală, velară sau palatală). ✧ *Ora H* = oră secretă, legată de momentul în care trupele pornesc la atac; moment stabilit pentru începerea unei acțiuni. [Pr.: *haș, hî.* — Pl. și: (**1,** n.) *h-uri*].

HA interj. **1.** Exclamație care exprimă: surprindere; mulțumire; satisfacție (răutăcioasă). **2.** (Fam.) Poftim? ce? cum? ✦ Nu-i așa? n-am dreptate? **3.** (Repetat) Cuvânt care imită râsul în hohote. — Onomatopee.

HABÁN, -Ă, *habani, -e,* s.m. și f. Membru al unei secte baptiste ai cărei adepți au emigrat și în Transilvania în sec. XVI. — Din germ. **Habaner.**

HABÁNĂ adj. (În sintagma) *Ceramică habană* = tip de ceramică fină, smălțuită, cu fond alb, ornamentată cu motive cinegetice, realizată de olarii din Transilvania în sec. XVII. — Et. nec.

HABANÉRĂ, *habanere,* s.f. Numele unui dans popular de origine cubaneză, cu mișcare moderată și figuri ritmice caracteristice; melodie după care se execută acest dans. — Din sp., fr. **habanera.**

HABÁR s.n. **1.** (În expr.) *A nu avea habar (de* sau *despre* ceva) = **a)** a nu ști nimic, a nu avea nicio idee despre ceva; **b)** a nu-și face griji, a nu-i păsa de ceva. **2.** (Reg.; în expr.) *Cum (ți-)e habarul?* = cum (îți) merge? cum stau lucrurile? — Din tc. **haber,** „veste, informație".

HABEAS CORPUS loc. s.n. (În legislația unor țări) Drept care garantează libertatea individuală și îngrădește arestările și reținerea arbitrară a persoanei. [Pr.: *há-be-as cór-pus*] — Expr. lat.

HABITÁCLU, *habitacluri,* s.n. **1.** Locaș special al busolei pe o navă; suport nemagnetic al busolei marine. ✦ Calotă de alamă care acoperă busola. **2.** Spațiu amenajat într-un automobil, într-o aeronavă etc. (pentru echipaj, călători, poștă etc.). [Pl. și: *habitacle*] — Din fr. **habitacle.**

HABITÁT, *habitate,* s.n. Ansamblu de condiții oferite vieții de un biotop; loc care oferă condiții corespunzătoare de viață pentru o anumită specie de plantă sau de animal. — Din fr. **habitat.**

HABITUÁL, -Ă, *habituali, -e*, adj. (Rar) Obișnuit, frecvent. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **habituel**.

HABITÚDINE, *habitudini*, s.f. (Livr.) Obișnuință, deprindere, obicei. — Din lat. **habitudo, -inis,** fr. **habitude.**

HÁBITUS s.n. **1.** Aspect fizic exterior al unui individ, care poate da indicații asupra stării de sănătate, a existenței unei predispoziții morbide sau a unei boli. **2.** Aspect exterior specific pe care îl capătă cristalele prin dezvoltarea diferită a fețelor. — Cuv. lat.

HABÓCA s.f. (Reg.; în loc. adv.) *Cu haboca* = cu sila, cu forța. — Et. nec.

HABÓTNIC, -Ă, *habotnici, -ce*, adj., s.m. și f. (Persoană) care respectă cu scrupulozitate prescripțiile religiei; bigot. — Din rus. **habadnik** „membru al sectei religioase evreiești «Habad»".

HABOTNICÍE s.f. Faptul de a fi habotnic; purtare sau deprindere de habotnic; zel exagerat pentru respectarea prescripțiilor religiei; bigotism. — **Habotnic** + suf *-ie.*

HABSBÚRGIC, -Ă, *habsburgici, -ce,* adj. Al dinastiei Habsburg sau al Imperiului Austro-Ungar condus de împărații din dinastia Habsburg, privitor la această dinastie sau la acest imperiu. — **Habsburg** (n. pr.) + suf. *-ic*.

HAC[1], (2) *hacuri,* s.n. **1.** (În expr.) *A-i veni* (cuiva sau la ceva) *de hac* = a găsi modalitatea, sistemul de a învinge, de a face inofensiv pe cineva sau ceva care supără ori provoacă nemulțumiri. **2.** (Înv.) Salariu, leafă. — Din tc. **hak.**

HAC[2], *hacuri,* s.n. (Reg.) Cui de fier care se bate iarna în talpa încălțămintei sau la potcoavele cailor, ca să nu alunece. — Din ucr. **hak.**

HACANÁ adv. (Arg.; la comparativ) Mai la o parte, în lături. [Var.: **acaná** adv.] — Din țig. **hacana.**

HACIÉNDA, *haciende,* s.f. Mare proprietate agricolă din America Latină hispanică. [Pr.: *a-si-en-*] — Cuv. sp.

HÁCHIȚĂ, *hachițe,* s.f. (La pl.; în expr.) *A avea hachițe* sau *a-l apuca* (pe cineva), *a-i veni* (cuiva) *hachițele* = a avea toane, capricii, istericale. [Acc. și: *hachíțe*] — Et. nec.

HACKER, *hackeri,* s.m. Persoană care încearcă să obțină, în mod ilegal, controlul unui sistem de securitate, computer sau rețea, cu scopul de a avea acces la informații confidențiale sau avantaje materiale. [Pr.: *hécăr*] — Cuv. engl.

HADARÁG s.m. v. **hădărag.**

HADẤMB, *hadâmbi,* s.m. (Înv.) Eunuc. — Din tc. **hadim.**

HÁDES n.pr. n. (Livr.) Infern. — Din fr. **hadès.**

HADRÓN, *hadroni,* s.m. (Fiz.) Particulă cu masă superioară sau egală cu protonul supusă unei interacțiuni electromagnetice și gravitaționale foarte slabe. — Din engl., fr. **hadron.**

HADROZÁUR, *hadrozauri*, s.m. Specie de dinozaur care a trăit în urmă cu 70–75 de milioane de ani. [Scris și: *hadrosaur*] — Din engl. **hadrosaur.**

HÁFNIU s.n. Element chimic, metal rar, asemănător cu oțelul, care se găsește în minereurile de zirconiu și care se întrebuințează în electrotehnică; celțiu. [Pr.: *-nĭu*]— Din fr. **hafnium,** germ. **Hafnium.**

HAGÁDĂ, *hagade,* s.f. Povestire însoțită de cântece tradiționale ebraice, referitoare la exodul evreilor din Egipt. — Din germ. **Haggada.**

HAGIALẤC, *hagialâcuri*, s.n. Pelerinaj făcut de un creștin sau de un musulman la locurile sfinte. — Din tc. **hacılık.**

HAGIOGRÁF, *hagiografi,* s.m. Autor care scrie despre viețile sfinților. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **hagiographe.**

HAGIOGRÁFIC, -Ă, *hagiografici, -ce*, adj. Care aparține hagiografiei, privitor la hagiografie, de hagiografie; hagiologic. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **hagiographique.**

HAGIOGRAFÍE s.f. Ramură a teologiei care se ocupă cu viețile sfinților; hagiologie. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **hagiographie.**

HAGIOLÓGIC, -Ă, *hagiologici, -ce,* adj. Hagiografic. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **hagiologique.**

HAGIOLOGÍE s.f. Hagiografie. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **hagiologie.**

HAGIONÍM, *hagionime*, s.n. (Livr.) Nume de sfânt. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **hagionyme**.

HAGÍU, *hagii,* s.m. Creștin sau musulman care a fost în hagialâc. — Din tc. **hacı.**

HAHALÉRĂ, *hahalere,* s.f. (Fam.) Persoană lipsită de scrupule, fără caracter, neserioasă; pramatie. — Et. nec.

HAHÁM, *hahami,* s.m. **1.** Persoană care taie vite și păsări după prescripții rituale mozaice. **2.** (Înv.) Rabin. — Din tc. **haham.**

HAI interj., s.n. (Fam.) **I.** Interj. **1.** Cuvânt care exprimă un îndemn la o acțiune (comună) cu interlocutorul. **2.** (Cu funcție de imperativ, corespunzând unor verbe de mișcare) Vino! veniți! să mergem! ✦ (Repetat, cu accentul frazei pe al doilea element) Cuvânt care exprimă ideea unei înaintări încete sau anevoioase. **3.** Exclamație care exprimă: regret, admirație, o întrebare. **4.** (Repetat) Ba bine că nu! **II.** S.n. (Fam. și arg.) Hărmălaie; scandal. ✧ Expr. *A face (un) hai* = a face scandal în semn de protest, de reproș etc. [Var.: (reg.) **ai** interj.] — Onomatopee.

HAID interj. v. **haide.**

HÁIDA interj. v. **haide.**

HAIDAMÁC, *haidamaci,* s.m. (Fam.) **1.** Derbedeu, bătăuș, tâlhar, haidău (**2**). **2.** Om zdravăn, vlăjgan, lungan. — Din tc. **haydamak.**

HAIDẤU, *haidăi,* s.m. (Reg.) **1.** Păzitor de vite (mari). **2.** Haidamac (**1**). **3.** (Art.) Dans fecioresc dintr-un ciclu de dansuri populare românești din jurul Aiudului, cu mișcare moderată; melodie după care se execută acest dans. — Din magh. **hajtó** „mânător, gonaci".

HÁIDE interj. **1.** Exclamație care exprimă un îndemn (la o acțiune). ✧ (Cu ton de comandă, exprimând nerăbdarea vorbitorului; adesea repetat) *Haide, haide, vino mai repede!* ✦ Exclamație care exprimă încercarea de a îmbuna pe cineva. **2.** (Cu

funcție de imperativ, corespunzând unor verbe de mișcare) Vino! veniți! să mergem! ✧ (Împrumutând desinențe verbale de pers. 1 și 2 pl.) *Haidem la plimbare. Haideți la dans.* ✧ (Adverbial, în compuse) *Haide-hai, haida-hai, haide-ha* = încet, anevoios. ✧ (Marchează începutul unei acțiuni) *Luă toporul și haide la treabă.* **3.** (În expr.) *Haida-de!*, exclamație prin care se respinge o părere sau se dezaprobă o comportare; aș! *Haide-haide* sau *haide-hai,* se spune când mustrăm cu indulgență pe cineva care nu ia în seamă sfaturile sau avertismentele noastre. [Var.: **háida, haid, áida, áide** interj.] — Din tc. **haydi,** bg. **haide,** ngr. **áide.**

HÁIDOȘ, -Ă, *haidoși, -e*, adj. (Reg.; adesea substantivat) Zdravăn, voinic, chipeș. [Var.: **háitoș, -ă** adj.] — Cf. h a i d ă u.

HAIDÚC, *haiduci*, s.m. **1.** Răzvrătit împotriva ordinii stabilite, care, trăind singur sau în cete în păduri, jefuia pe bogați și ajuta pe săraci; haramin. **2.** (Înv.) Soldat mercenar. — Din bg., sb. **hajduk.**

HAIDUCÉL, *haiducei*, s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *haiduc*. — **Haiduc** + suf. *-el*.

HAIDUCÉSC, -EÁSCĂ, *haiducești*, adj. De haiduc. — **Haiduc** + suf. *-esc.*

HAIDUCÉȘTE adv. Ca haiducii. — **Haiduc** + suf. *-ește*.

HAIDUCÍ, *haiducesc*, vb. IV. Intranz. A duce viață de haiduc. ✦ Refl. A se face haiduc. — Din **haiduc.**

HAIDUCÍE, *haiducii*, s.f. **1.** Formă de luptă a haiducilor (**1**), frecventă la sfârșitul Evului Mediu în Țările Române și în Peninsula Balcanică. **2.** Viață sau îndeletnicire de haiduc (**1**). **3.** Purtare, deprindere de haiduc (**1**). — **Haiduc** + suf. *-ie*.

HAIHÚI, -IE, *haihui*, adj. (Adesea substantivat) Zăpăcit, năuc, zănatic. ✦ (Adverbial; determinând verbe ca „a umbla”, „a porni” etc.) Fără rost, fără țintă, fără grijă, razna. — Din tc. **hayhay.**

HAIKÚ, *haikuuri*, s.n. Poezie japoneză alcătuită din trei versuri, primul și ultimul din cinci silabe, al doilea din șapte. — Din fr. **haiku,** engl. **haikku.**

HÁILAIF s.n. v. **high-life.**

HAIMANÁ, *haimanale,* s.f. Om de nimic, fără căpătâi, derbedeu, vagabond. ✧ Expr. (Adverbial) *A umbla haimana* = a umbla fără rost, a hoinări, a vagabonda. — Din tc. **haymana.**

HAIMANALÂC, *haimanalâcuri,* s.n. Faptul de a hoinări ca o haimana; hoinăreală, vagabondaj. — **Haimana** + suf. *-lâc.*

HAÍN, -Ă, *haini, -e*, adj. **1**. Rău la inimă, fără milă, crud, hapsân, câinos. **2.** (Înv.) Trădător, sperjur, necredincios. — Din tc. **hain.**

HÁINĂ, *haine,* s.f. **1.** (La pl.) Termen generic pentru obiectele de îmbrăcăminte (în special) bărbătești. ✧ *Un rând de haine* = un costum bărbătesc complet, alcătuit din pantaloni, sacou (și vestă). ✦ (La sg.) Îmbrăcăminte bărbătească pentru partea de sus a corpului; sacou. ✦ Veșmânt lung și larg care acoperă tot trupul. ✦ Palton. ✧ Expr. *A(-și) da și haina de pe el* = a face sau a fi dispus să facă orice sacrificiu (pentru a obține ceea ce dorește). **2.** (Biol.; în sintagma) *Haină de nuntă* = înfățișare deosebită pe care o capătă masculii unor pești, batracieni sau păsări în perioada împerecherii. — Din bg. **halina,** sb. **háljina.**

HAINÍ, *hainesc,* vb. IV. Refl. **1.** A pribegi; *p. ext.* a se înstrăina. **2.** A deveni hain, rău, necruțător; a se înrăi. [Pr.: *ha-i-*. — Var.: **hăiní** vb. IV] — Din **hain.**

HAINÍE, *hainii,* s.f. **1.** Răutate, cruzime, câinoșenie; dușmănie. **2.** (Înv.) Trădare; răzvrătire. [Pr.: *ha-i-*] — **Hain** + suf. *-ie*.

HAINÍT, -Ă, *hainiți, -te*, adj. (Rar) Care a devenit hain. [Pr.: *ha-i-*] — V. **haini.**

HAINLÂC, *hainlâcuri*, s.n. (Înv.) Răzvrătire. [Pr.: *ha-in-*] — Din tc. **hāinlik** „perfidie”.

HAIÓS, -OÁSĂ, *haioși, -oase,* adj. (Fam.) Plin de haz, amuzant, simpatic, nostim. [Pr.: *ha-ios*] — **Hai** + suf. *-os*.

HAIT[1] interj. Exclamație care exprimă o surpriză neplăcută, un sentiment de teamă, o poruncă, ideea unei mișcări repezi sau neașteptate etc. [Var.: **haiti** interj.] Onomatopee.

HAIT[2], *haituri,* s.n. (Reg.) Iaz artificial creat prin colectarea, cu ajutorul unui baraj, a apelor de munte; barajul cu care se deschide sau se închide acest iaz pentru a da drumul plutelor; *p. ext.* unda de apă care duce plutele. — Din ucr. **hat’.**

HÁITĂ, *haite*, s.f. **1.** Grup de câini, de lupi etc. care umblă împreună (după pradă). ✦ Fig. Bandă (de răufăcători). **2.** (Înv.) Vânătoare (cu gonaci și câini); goană. **3.** (Reg.) Cățea (rea); *p. ext.* câine (rău). ✦ Epitet dat unei femei rele sau desfrânate. — Din magh. **hajtó.**

HAITI interj. v. **hait[1].**

HAITIÁN, -Ă, *haitieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Haiti sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Republicii Haiti sau haitienilor (**1**), privitor la Republica Haiti ori la haitieni. [Pr.: *ha-i-ti-*] — **Haiti** (n.pr.) + suf. *-an.*

HAITÍC, *haiticuri*, s.n. (Reg.) Haită de lupi. — Din magh. **hajtek.**

HAITÍȘ, *haitișe*, adj. (Reg.; despre picioare) Cu conformație defectuoasă, cu linia pulpelor curbată. ✦ (Adverbial) În poziție strâmbă, sucită. — Cf. magh. h a j l i t a n i.

HÁITOȘ, -Ă adj. v. **haidoș.**

HAL s.n. Stare rea, situație vrednică de plâns. ✧ Loc. adv. *În așa hal (că)...* = în așa măsură (că)... *Într-un hal...* sau *într-un hal fără (de) hal* = în cea mai proastă stare. ✧ Expr. *A nu avea hal să...* = a nu fi în stare, a nu putea să... — Din tc. **hal.**

HALAGEÁ, *halagele,* s.f. (Reg.) **1.** Tărăboi, gălăgie. **2.** Pățanie. — Et. nec.

HALÁJ s.n. Remorcare a unei ambarcațiuni, a unei plute, a unui șlep etc., executată pe canale, fluvii sau râuri, cu mijloace mecanice, cu oameni sau cu animale. ✧ *Drum* (sau *zonă*) *de halaj* = traseu de-a lungul unei ape rezervat acestui fel de tracțiune. — Din fr. **halage.**

HALÁL interj. Exclamație care exprimă admirația; bravo! ✧ Expr. (Fam.) *Halal mie* (sau *ție* etc.) sau *halal să-mi* (sau *să-ți* etc.) *fie!* = bravo! te felicit! să-ți fie de bine! — Din tc. **halal.**

HALALÁIE s.f. v. **hălălaie.**

HALANDÁLA adv. v. **alandala.**

HALASTÂNCĂ s.f. v. **alestâncă.**

HALÁT, *halate,* s.n. **1.** Haină lungă de pânză, de molton etc. care se poartă în timpul lucrului, din motive de igienă sau pentru a proteja îmbrăcămintea. **2.** Haină comodă, lungă și largă, care se poartă în casă. ✧ *Halat de baie* = halat confecționat dintr-o țesătură absorbantă și care se îmbracă după baie. ✦ Haină lungă și largă purtată de orientali. — Din bg., rus. **halat.**

HÁLĂ[1], *hale,* s.f. **1.** Clădire amenajată, cu instalațiile necesare, unde se vând alimente (îndeosebi carne); piață acoperită. **2.** Sală de dimensiuni foarte mari, amenajată ca atelier în fabrici sau pentru manifestații sportive, culturale, expoziții etc. — Din fr. **halle,** germ. **Halle.**

HÁLĂ[2], *hale,* s.f. (Reg.) **1.** Vijelie. **2.** Monstru, dihanie, arătare. **3.** (La pl.) Păsări de curte. — Din sb., bg. **hala.**

HALĂU, *halăie,* s. n. (Reg.) Crâsnic (de pescuit). — Din magh. **háló.**

HÁLBĂ, *halbe,* s.f. Cană specială pentru bere, având o capacitate de o jumătate de litru; *p. ext.* cantitatea de bere dintr-o astfel de cană. — Din germ. **Halbe.**

HALCÁ, *halcale,* s.f. (Înv.) **1.** Verigă, cerc (de metal). ✦ Scoabă sau legătură de fier la ziduri. **2.** Cerc de fier prin care se arunca, din galop, sulița la jocul oriental numit gerid; *p. ext.* jocul însuși. — Din tc. **halka.**

HÁLCĂ, *hălci,* s.f. Bucată mare de carne sau (mai rar) din alt aliment; hartan. — Din magh. **halk.**

HÁLDĂ, *halde,* s.f. Loc unde se depozitează sterilul și deșeurile inutilizabile provenite din lucrările miniere, de la prepararea minereurilor sau din uzinele metalurgice; *p. ext.* materialul depozitat pe acest loc. — Din germ. **Halde.**

HALDÉU, *haldei,* s.m. Poreclă dată de călugări preoților de mir. ✦ (Înv.) Termen peiorativ pentru evrei. — Din sl. **halŭdĕinŭ.**

HALEÁLĂ s.f. (Fam.) Faptul de a mânca (cu lăcomie); (concr.) ceea ce se mănâncă, mâncare. — **Hali** + suf. *-eală.*

HALEBÁRDĂ, *halebarde,* s.f. Armă medievală în formă de lance cu un vârf de fier ascuțit, prevăzut pe o parte cu o secure, iar pe partea opusă cu un cârlig. [Var.: **alebárdă** s.f.] — Din fr. **hallebarde.**

HALEBARDIÉR, *halebardieri,* s.m. Soldat înarmat cu o halebardă. [Pr.: *-di-er*. — Var.: **alebardiér** s.m.]— Din fr. **hallebardier.**

HALÉNĂ s.f. Aer care iese din plămâni prin expirație. — Din fr. **haleine.**

HALF, *halfi,* s.m. (Rar; la fotbal) Mijlocaș. — Din engl. **half.**

HALF-TIME s.n. Repriză sportivă. [Pr.: *haftáim*] — Cuv. engl.

HALÍ, *halesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A mânca (repede și cu lăcomie). — Din țig. **halo.**

HALÍCE s.f. v. **alică.**

HALIEÚTIC, -Ă, *halieutici, -ce,* adj., s. f. **1.** Adj. De halieutică; pescăresc. **2.** S.f. Arta pescuitului; pescuit. ✦ Tratat de pescuit. [Pr.: *-li-e-*] — Din lat. **halieutica,** fr. **halieutique.**

HALIMÁ, *halimale*, s.f. Povestire, întâmplare complicată, cu multe peripeții. ✦ Fig. (Fam.) Situație încurcată, amestecătură, confuzie. — Din ngr. **halimá** (<tc.).

HALÍT[1] s.n. (Fam.) Faptul de *a hali*. — V. **hali.**

HALÍT[2] s.n. Sare gemă. — Din fr. **halite.**

HALÓ, *halouri,* s.n. **1.** Fenomen optic care constă în apariția unor inele luminoase în jurul Soarelui sau al Lunii care se datorește reflexiei, refracției și dispersiei luminii în cristalele de gheață aflate în atmosferă la mari înălțimi; cearcăn (**2**). **2.** Zonă luminoasă care încercuiește imaginea fotografică a unui punct strălucitor. [Var.: **halóu** s.n.] — Din fr. **halo.**

HALOCROMÍE s.f. (Chim.) Fenomen de colorare a unor compuși organici când se trasformă în săruri. — Din fr. **halochromie.**

HALOFÍL, -Ă, *halofili, -e,* adj. (Biol.; despre unele organisme) Care se dezvoltă în mediu sărat. — Din fr. **halophile.**

HALOFÍTĂ, *halofite,* s.f., adj. (Plantă) adaptată condițiilor de viață pe solurile sărate. — Din fr. **halophyte.**

HALOGÉN, -Ă, *halogeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Nume generic pentru elementele fluor, clor, brom, iod și astatiniu, care se pot combina direct cu metalele, dând săruri. **2.** Adj. Care dă naștere la săruri. — Din fr. **halogène.**

HALOGENÁ, *halogenez,* vb. I. Tranz. A supune o substanță reacției de halogenare. — Din fr. **halogéner.**

HALOGENÁRE, *halogenări,* s.f. Reacție chimică de introducere a halogenilor în molecula unui compus organic. — V. **halogena.**

HALOGENÚRĂ, *halogenuri,* s.f. Compus al unui halogen cu un alt element chimic, cu un radical organic sau anorganic. — Din fr. **halogénure.**

HALOÍD, -Ă, *haloizi, -de,* adj. (Chim.; despre săruri) Care este compus dintr-un halogen și un metal. [Pr.: *-lo-id*] — Din fr. **haloïde.**

HALOIZÍT s.n. Silicat natural hidratat de aluminiu din grupa mineralelor argiloase, alb sau divers colorat, cu luciu mat. [Pr.: *-lo-i-*] — Din fr. **halloysite.**

HALOMÉTRU, *halometre*, s.n. (Ind.) Areometru folosit la stabilirea concentrației de săruri anorganice solubile a substanțelor zaharate. — Din fr. **halomètre.**

HALOMÓRF, -Ă, *halomorfi, -e*, adj. (Geol.; despre sol) Bogat în sare. — Din fr. **halomorphe.**

HALÓN s.n. Gaz incolor, inodor și rău conducător de electricitate, folosit la extinctoare. — Din fr. **halon.**

HALOPLANCTÓN, *haloplanctonuri*, s.n. Plancton care trăiește și se dezvoltă în ape sărate de diferite concentrații. — Din engl. **haloplancton.**

HALÓR, *halori,* s.m. (Mar.) Muncitor care lucrează la halajul navelor. — Din fr. **haleur.**

HALÓU s.n. v. **halo.**

HALT interj. Stai! oprește! — Cuv. germ.

HÁLTĂ, *halte*, s.f. **1.** Punct de oprire reglementară (de scurtă durată) a trenurilor personale pentru deservirea traficului de călători; gară mică. **2.** Oprire, popas. **3.** Scurtă oprire a trupelor în marș, pentru odihnă, ajustarea echipamentului și verificarea tehnicii de luptă. — Din germ. **Halte**[stelle], fr. **halte.**

HALTÉRĂ, *haltere*, s.f. **1.** Aparat de atletică grea, alcătuit din două rânduri de discuri sau sfere metalice de diferite greutăți, fixate la capetele unei bare; greutate. **2.** (La pl.) Ramură sportivă care constă în ridicarea halterelor (**1**). [Acc. și: (**1**) *hálteră*] — Din fr. **haltère.**

HALTEROFÍL, -Ă, *halterofili, -e,* s.m. și f. Persoană care practică sportul cu haltere. — Din fr. **haltérophile.**

HALTEROFILÍE s.f. (Ieșit din uz) Sportul cu halterele. — Din fr. **haltérophilie.**

HALUCINÁNT, -Ă, *halucinanți, -te*, adj. Care provoacă halucinații; *fig.* care impresionează puternic, impresionant, grandios, uluitor. — Din fr. **hallucinant.**

HALUCINÁT, -Ă, *halucinați, -te*, s.m. și f. Persoană care are halucinații. — Din fr. **halluciné,** lat. **hallucinatus.**

HALUCINATÓRIU, -IE, *halucinatorii,* adj. **1.** Care provoacă halucinații; halucinant. **2.** Care ține de halucinație. — Din fr. **hallucinatoire.**

HALUCINÁȚIE, *halucinații,* s.f. Tulburare psihică constând în perceperea unui obiect sau a unui fenomen fără ca acesta să existe în realitate. ✦ Produs al acestei stări; nălucire, vedenie. — Din fr. **hallucination,** lat. **hallucinatio.**

HALUCINOGÉN, -Ă, *halucinogeni, -e*, adj., s.n. (Substanță, medicament) care provoacă halucinații. — Din fr. **hallucinogène.**

HALUCINÓZĂ, *halucinoze*, s.f. (Med.) Stare patologică caracterizată prin halucinații recunoscute de bolnav ca stări anormale. — Din fr. **hallucinose.**

HALVÁ, (**2**) *halvale,* s.f. **1.** Produs alimentar dulce, cu o mare valoare nutritivă, preparat din tahân sau din semințe de floarea-soarelui și din zahăr, eventual cu adaos de alviță. **2.** Sortiment de halva (**1**). — Din tc. **halva.**

HALVAGÍU, *halvagii,* s.m. (Înv.) Persoană care prepară sau care vinde halva. — Din tc. **halvacı.**

HALVIȚÁR s.m. v. **alvițar.**

HALVÍȚĂ s.f. v. **alviță.**

HAM[1] interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită lătratul câinelui. — Onomatopee.

HAM[2], *hamuri*, s.n. Ansamblu de curele (sau de frânghii) cu care se înhamă calul sau alte animale (de tracțiune) la un vehicul. ✧ *Gură de ham* = ham rudimentar format numai din curelele de la pieptul și gâtul calului și din cele două șleauri. ✧ Expr. *A trage în* (sau *la) ham* = a trăi o viață grea; a munci din greu. ✦ (Precedat de prepoziții) Tracțiune (cu cai). *Are cai buni la ham*. — Din magh. **hám.**

HAMÁC, *hamacuri*, s.n. Pânză (de vele) sau plasă dreptunghiulară de sfoară, care se întinde orizontal între doi stâlpi, doi copaci etc. și care servește ca pat mobil sau ca leagăn. [Pl. și: *hamace*] — Din fr. **hamac.**

HAMÁDĂ, *hamade*, s.f. Podiș în deșerturile din zonele intertropicale, în special în Sahara, acoperit cu pietre colțuroase, rezultat al dezagregării. — Din fr. **hamada.**

HAMADRIÁDĂ, *hamadriade*, s.f. (În mitologia greacă) Nimfă a pădurii, care se năștea și murea odată cu arborii în care își avea sălașul. [Pr.: *-dri-a-*] — Din fr. **hamadryade.**

HAMÁL, *hamali*, s.m. Muncitor care transportă poveri (în porturi și în gări). ✧ Expr. *(A munci) ca un hamal* = (a munci) din greu, până la istovire. — Din tc. **hamal.**

HAMALÂC s.n. **1.** (Înv.) Meseria hamalului; muncă de hamal. **2.** Fig. Fam. Muncă grea, istovitoare. — Din tc. **hamallık**.

HAMBÁR, *hambare*, s.n. **1.** Magazie în care se păstrează diferite produse agricole, în special cereale; grânar, jitniță. ✦ Magazie mică (în podul morii) în care se toarnă cerealele date ca plată pentru măcinat. **2.** (Reg.) Ladă mare de lemn, în care se păstrează făina, mălaiul sau cerealele. **3.** Loc pe un vapor unde se depozitează mărfurile transportate; cală. [Var.: **ambár** s.n.] — Din magh. **hambár,** bg. **hambar.**

HÁMBURGER, *hamburgeri*, s.m. Chiftea plată prăjită care se servește într-o chiflă. [Pr.: *hamburgăr*] — Din fr., engl. am. **hamburger.**

HAMÉI s.m. Plantă erbacee agățătoare cu flori galbene-verzui, ale cărei inflorescențe femele aromatice și amare se întrebuințează la fabricarea berii *(Humulus lupulus)*. [Var.: **hăméi** s.m.] — Din sl. **chŭmelĭ.**

HAMGÉR s.n. v. **hanger.**

HÁMIȘ, -Ă, *hamiși, -e*, adj. (Reg.) Șiret, viclean, fals, prefăcut; răutăcios. — Din magh. **hamis.**

HAMÍT, -Ă, *hamiți, -te,* s.m. și f. (La pl.) Grup de popoare din nordul și estul Africii, înrudite prin limbă și prin trăsături fizice; (și la sg.) persoană aparținând acestui grup. — Din fr. **Chamites.**

HAMÍTIC, -Ă, *hamitici, -ce,* adj. Care aparține vechilor hamiți. ✧ *Limbi hamitice* = grup de limbi vorbite în nordul și estul Africii. — Din fr. **hamitique.**

HAMÍTO-SEMÍTIC, -Ă, *hamito-semitici, -e,* adj. (În sintagma) *Limbă hamito-semitică* (și substantivat, f.) = limbă care face parte dintr-o familie de limbi vorbite în nordul și estul Africii, în Peninsula Arabică și în statele de la nordul acesteia. — Din engl. **hamito-semitic**, fr. **chamito-sémitique.**

HAMLETIZÁ, *hamletizez*, vb. I. Tranz. (Livr.) A face din orice lucru o dilemă. — **Hamlet** (n. pr.) + suf. *-iza*.

HAMSÍE, *hamsii,* s.f. Mic pește marin de culoare argintie, cu gura mare, care trăiește în Marea Neagră, Marea Mediterană și Oceanul Atlantic *(Engraulis encrasicholus)*. — Din ngr. **ha(m)psi.**

HÁMSTER, *hamsteri,* s.m. Mamifer din familia rozătoarelor, de talia unui șobolan, cu blana de diferite culori; hârciog *(Cricetus ericetus)*. — Din germ. **Hamster,** engl. **hamster.**

HAMÚT, *hamuturi*, s.n. (Înv.) Gâtar (la ham). — Din bg. **hamut,** rus. **homut.**

HAN[1], *hani*, s.m. Titlu purtat, în Evul Mediu, de conducătorii mongoli și preluat de suveranii multor țări din Orient; persoană care avea acest titlu; han-tătar. — Din tc. **hān.**

HAN[2], *hanuri*, s.n. Local cu ospătărie unde se pot adăposti peste noapte drumeții (cu caii și căruțele lor). — Din tc. **han.**

HANÁP s.n. Cupă din lemn, metal etc. bogat ornamentată, folosită în Evul Mediu pentru băut. — Din fr. **hanap.**

HANÁT, *hanaturi*, s.n. Stat, teritoriu condus de un han. — **Han[1]** + suf. *-at*.

HANÂMĂ, *hanâme*, s.f. (Înv.) Femeie din aristocrația turcă. — Din tc. **hanem.**

HÁNDBAL s.n. Joc sportiv de echipă, în care jucătorii, aruncând mingea cu mâna, încearcă să o introducă în poarta echipei adverse. — Din germ. **Handball,** fr., engl. **hand-ball.**

HANDBALÍST, -Ă, *handbaliști, -ste*, s.m. și f. Persoană care practică handbalul. — **Handbal** + suf. *-ist*.

HANDBALÍSTIC, -Ă, *handbalistici, -ce*, adj. Care se referă la handbal, care aparține handbalului. — **Handbal** + suf. *-istic.*

HANDICÁP, *handicapuri*, s.n. **1.** (Sport) Punctaj acordat unui concurent mai slab. ✦ Totalitatea punctelor cu care o echipă a fost pusă în inferioritate de echipa adversă. **2.** Fig. Greutate, piedică intervenită în munca cuiva. **3.** Deficiență senzorială, motorie, mintală sau orice altă infirmitate a unei persoane. — Din engl., fr. **handicap.**

HANDICAPÁ, *handicapez*, vb. I. Tranz. **1.** A avea sau a-și crea (printr-o manevră) un avantaj asupra unui adversar, într-o întrecere, într-o competiție sportivă. **2.** Fig. A stânjeni activitatea cuiva, a pune pe cineva în stare de inferioritate. — Din fr. **handicaper.**

HANDICAPÁRE, *handicapări*, s.f. Acțiunea de *a handicapa* și rezultatul ei. — V. **handicapa.**

HANDICAPÁT, -Ă, *handicapați, -te*, adj., s.m. și f. **1.** (Persoană) care are o infirmitate. **2.** (Persoană, echipă etc.) care este în dezavantaj într-o întrecere (sportivă). — V. **handicapa.**

HANDRALẮU s.m. v. **hăndrălău.**

HANG, (**2**) *hanguri*, s.n. **1.** (În expr.) *A ține hangul* = **a)** a acompania o melodie; **b)** *fig.* a însoți, a întovărăși; **c)** *fig.* a ține partea cuiva, aprobând tot ce face și ce spune; a face pe placul cuiva, a cânta cuiva în strună. **2.** (Reg.) Nume dat unor instrumente sau unor părți ale instrumentelor muzicale care servesc pentru a ține acompaniamentul. — Din magh. **hang** „sunet, ton, glas”.

HANGÁN, *hangani*, s.m. Soi de porumb de munte cu știuletele mare și cu bobul galben-roșcat. — Din n. pr. **Hangu.**

HANGÁR, *hangare*, s.n. Construcție amplasată în apropierea pistei de decolare și aterizare, destinată adăpostirii, reparării, reviziei și întreținerii avioanelor. — Din fr. **hangar.**

HANGÉR, *hangere,* s.n. Pumnal mare, încovoiat. [Pl. și: *hangeruri*. — Var.: **hamgér** s.n.] — Din tc. **hancer.**

HANGIOÁICĂ, *hangioaice,* s.f. (Rar) Hangiță. — **Hangiu** + suf. *-oaică.*

HANGÍȚĂ, *hangițe*, s.f. Soție de hangiu; femeie care ține un han[2]; hangioaică. — **Hangiu** + suf. *-iță.*

HANGÍU, *hangii*, s.m. Persoană care ține un han[2]. — Din tc. **hancı.**

HANORÁC, *hanorace,* s.n. Haină scurtă confecționată din pânză deasă, de obicei impermeabilă, și prevăzută cu glugă, folosită în anumite competiții sportive sau în excursii. — Din fr. **anorak.**

HÁNSĂ, *hanse,* s.f. Asociație, companie comercială occidentală în Evul Mediu. — Din germ. **Hansa,** fr. **hanse.**

HANSEÁTIC, -Ă, *hanseatici, -ce,* adj. Privitor la hansă, al hansei, de hansă. [Pr.: *-se-a-*] — Din germ. **hanseatisch,** fr. **hanséatique.**

HAN-TĂTÁR, *han-tătari,* s.m. (Înv. și pop.) Han (al tătarilor). ✧ Expr. *Din vremea lui han-tătar* = de demult, străvechi. ✦ (Fam.) Dracul, naiba. — **Han**[1] + **tătar.**

HANTÉLĂ, *hantele,* s.f. Greutate din metal de 1–5 kg, compusă din două sfere unite între ele printr-un mâner, folosită în gimnastică. — Din germ. **Hantel.**

HÁNTRU, *hantri*, s.m. Unitate de măsură convențională, care reprezintă echivalentul energetic corespunzător executării cu tractorul a unei arături normale pe o suprafață de un hectar de teren. — **H**[ectar] + **a**[rătură] + **n**[ormală] + **tr**[actor].

HÁNȚĂ, *hanțe,* s.f. (Pop.) **1.** Obiect de îmbrăcăminte uzat, zdrențuit, de proastă calitate. **2.** Fig. Gură (care vorbește mult și fără rost). ✧ Expr. *Bun de hanță* = flecar, vorbăreț, guraliv. — Cf. ucr. b a n c a „mârțoagă".

HANZÉLĂ, *hanzele*, s.f. Instalație de fabricat bomboane, caramele, având ca elemente principale o mașină de rolat, un dispozitiv de ștanțare și o pompă cu care se introduce umplutura. — Et. nec.

HÁOS s.n. **1.** Stare primitivă, de neorganizare, în care, după cum presupuneau cei vechi, s-ar fi aflat materia înainte de apariția universului cunoscut de om; (în unele concepții teogonice) spațiu nemărginit, cufundat în bezná și umplut de „neguri", în care s-ar fi găsit, într-un amestec confuz, elementele și materia înainte de organizarea lumii; stare de dezordine, primordială a materiei. ✦ Personificare a acestui spațiu nemărginit sub forma unei divinități. **2.** Fig. Stare generală de mare confuzie, dezordine mare, învălmășeală, neorganizare. [Var.: (înv.) **cáos** s.n.] — Din fr., lat. **chaos.**

HAÓTIC, -Ă, *haotici, -ce,* adj. **1.** De haos, care amintește haosul. **2.** Fig. Extrem de confuz, de dezorganizat etc. — Din fr. **chaotique.**

HAP[1] interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de apucarea sau de înghițirea rapidă a ceva. — Onomatopee.

HAP[2]**,** *hapuri*, s.n. (Pop. și fam.) Medicament preparat în formă de pastilă sau de cașetă, pentru a putea fi înghițit ușor. ✧ Expr. *A înghiți* (sau *a face pe cineva să înghită) un hap* (ori *hapul)* = a suporta (sau a face pe cineva să suporte) ceva neplăcut. — Din tc. **hap.**

HÁPCĂ, *hăpci*, s.f. Cârlig de undiță de 8–10 cm, folosit la pescuitul somnului. ✧ Expr. (Fam.) *A lua cu hapca* = a lua cu forța, în mod abuziv. — Din bg. **hapka.**

HAPCIÚ interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de strănut. [Acc. și: *hapcíu*] — Onomatopee.

HÁPLE s.m. v. **haplea.**

HÁPLEA s.m. (Pop. și fam.) **1.** Om nătărău, prostănac. **2.** Om lacom la mâncare. [Var.: **háple** s.m.] — Din bg. **hapljo.**

HAPLOFÁZĂ, *haplofaze*, s.f. (Biol.) Fază haploidă. — Din fr. **haplophase.**

HAPLOÍD, -Ă, *haploizi, -de,* adj. (Biol.; în sintagma) *Fază haploidă* = stare în care se află celulele sexuale în nucleele cărora există o jumătate din numărul de cromozomi caracteristic celulelor somatice; haplofază. — Din fr. **haploïde.**

HAPLOIDÍE s.f. (Biol.) Stare a organismelor haploide. [Pr.: *-plo-i-*] — Din fr. **haploïdie.**

HAPLOLOGÍE, *haplologii*, s.f. (Lingv.) Suprimare prin disimilație totală a unei silabe identice sau asemănătoare cu o silabă vecină din același cuvânt sau din cuvinte învecinate. *Prin haplologie, „cucoane" devine „coane".* — Din fr. **haplologie.**

HAPPENING, *happeninguri,* s.n. (Englezism) Spectacol spontan, improvizat. [Pr.: *hépăning*] — Cuv. engl.

HAPPY-END, *happy-enduri,* s.n. Sfârșit, epilog fericit al (acțiunii) unei opere dramatice, cinematografice etc. [Pr.: *hépiend*] — Din engl. **happy-end**[ing].

HAPSÂN, -Ă, *hapsâni, -e,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Rău la inimă, hain, câinos. **2.** Lacom (de bani, de mâncare etc.); avid, rapace. [Var.: **hapsín, -ă** adj.] — Cf. magh. h a b z s i.

HAPSÍN, -Ă adj.v. **hapsân.**

HAR, (**2**) *haruri,* s.n. **1.** (În religia creștină) Grație divină acordată omului. ✧ Expr. (Cu sensul religios atenuat sau pierdut) *Har Domnului!* exclamație prin care cineva își exprimă satisfacția pentru reușita unui lucru; slavă Domnului! ✦ Puterea sacramentală a preoților de a oficia actele de cult. **2.** Calitate, însușire, dispoziție naturală care face pe cineva sau ceva vrednic de admirație; *p. ext.* talent, vocație. **3.** (Înv.) Răsplată acordată cuiva ca un semn de bunăvoință, ca o favoare deosebită. — Din sl. **chari.**

HARABÁ, *harabale,* s.f. (Reg.) Căruță mare folosită pentru transportul grânelor și al altor poveri; *p. ext.* cantitatea care intră într-o astfel de căruță. — Din tc. **araba.**

HARABABÚRĂ, *harababuri*, s.f. Dezordine, învălmășeală, încurcătură; gălăgie, scandal. [Var.: **arababúră** s.f.] — Cf. tc. a n a b a b u l l a.

HARABAGÍE s.f. (Reg.) Cărăușie. — **Harabagiu** + suf. *-ie*.

HARABAGÍU, *harabagii,* s.m. (Reg.) Căruțaș. — Din tc. **arabacı.**

HARABÁIE s.f. v. **hărăbaie.**

HARÁC s.m. v. **arac.**

HARACHÍRI s.n. Sinucidere prin spintecarea pântecelui, practicată în Japonia, în special de samurai, în caz de înfrângere, dezonoare sau de condamnare la moarte. — Din fr. **hara-kiri.**

HARÁCI, *haraciuri*, s.n. Tribut anual pe care țările vasale îl plăteau Imperiului Otoman. ✦ Tribut, dare. ✦ Una dintre cele patru rate în care se achitau dările. — Din tc. **haraç.**

HARÁG s.m. v. **arac**.

HARAIMÁN s.n. (Reg.) Gălăgie, tărăboi, zarvă. — Et. nec.

HARÁM, (**1**) *haramuri,* s.n. (Reg.) **1.** Vită slabă, prăpădită. **2.** Jaf, pradă. ✧ Loc. adj. și adv. *De haram* = (lăsat) la voia întâmplării, fără stăpân, expus jafului. ✧ Loc adv. *De haram* = de pomană, degeaba; pe nedrept. ✧ Expr. *Haramul haram se face* sau *(de) haram vine, (de) haram se duce* ori *de haram a fost, de haram s-a dus* = lucrul câștigat pe nedrept se pierde precum s-a dobândit. *Haram că...* = păcat că...; degeaba... *Haram de...* = vai de... — Din tc. **haram** „ilicit, prohibit".

HARAMBÁȘĂ, *harambași,* s.m. (Înv. și reg.) Căpitan de hoți sau de haiduci. — Din tc. **haram-bașı.**

HARAMÍN, *haramini*, s.m. (Înv. și reg.) Haiduc (**1**). ✦ Om rău. — Din tc. **harami,** bg., sb. **haramija.**

HARÁNCĂ, *harance*, s.f. (Reg.) Femeie rea, afurisită. — Et. nec.

HARÁP s.m. v. **arap.**

HÁRA-PÁRA s.f., adv. (Fam.; în expr.) *A face (o) hara-para* = a face, a provoca o învălmășeală, o vânzoleală; a face harcea-parcea. — Formație onomatopeică.

HARÁPNIC, *harapnice*, s.n. (Reg.) Bici mare împletit din cânepă sau din curele, cu codiriștea scurtă și cu șfichi de mătase la vârf (ca să pocnească tare). — Din pol. **harapnik.**

HARBÚZ, *harbuji*, s.m. (Reg.) Pepene verde. [Var.: **arbúz** s.m.] — Din ucr. **harbuz.**

HARBUZĂRÍE, *harbuzării*, s.f. (Reg.) Pepenărie. [Var.: **arbuzăríe** s.f.] — **Harbuz** + suf. *-ărie*.

HARBUZÉSC, -EÁSCĂ, *harbuzești,* adj. (Reg.; în sintagmele) *Pere harbuzești* = pere zemoase, gălbui, foarte dulci. *Păr harbuzesc* = păr care face astfel de pere. — **Harbuz** + suf. *-esc.*

HÁRCEA-PÁRCEA adv. (Fam.; în expr.) *A face* (pe cineva sau ceva) *harcea-parcea* = a tăia (pe cineva sau ceva) în bucăți, a face fărâme; a distruge, a nimici. — Din tc. **parça-parça** „bucată cu bucată".

HÁRCHINĂ, *harchine*, s.f. (Reg.) Bucată mare (de mămăligă, de slănină etc.). [Var.: **hárșchină** s.f.] — Et. nec.

HARD, *harduri,* s.n. Hardware. — Abr. din **hard**[ware].

HARD-BACK s.n. Ediție simplă, cartonată, a unei cărți. [Pr.: *hardbek*] — Din engl. **hard-back.**

HARDDISK, *hardiskuri,* s.n. Dispozitiv care conține unul sau mai multe discuri rigide (acoperite cu un material care permite înregistrarea magnetică a datelor), capuri de citire sau scriere și un motor de antrenare a discurilor, aflate într-o carcasă de protecție, și care este folosit la stocarea în cantitate mare a datelor dintr-un calculator; hard. — Din engl. **hard-disk.**

HÁRDPAN s.n. Strat impermeabil pe care nu-l pot străbate rădăcinile plantelor, format din hidroxizi de fier și alți coloizi care se precipită. — Din engl. **hard pan**.

HARD ROCK, (**2**) *hard rock-uri,* s.n. **1.** Stil în muzica ușoară și de jazz cu sonorități puternice, obsedante. **2.** Cântec în stil hard rock (**1**). — Din engl. **hard rock.**

HARDUGHÍE, *hardughii*, s.f. (Pop.) Clădire, încăpere etc. mare (veche și dărăpănată); șandrama (**1**). — Din ngr. **hartopiia.**

HARDUGHÍT, -Ă, *hardughiți, -te*, adj. (Despre obiecte) Care este hodorogit, rablagit. — **Hardughie** + suf. *-it*.

HÁRDWARE s.n. (Cib.) Structură fizică a unui sistem de calcul electronic; echipamentul propriu-zis; hard. [Pr.: *hárdŭer*] — Cuv. engl.

HARÉCI interj. (Înv.) Strigăt cu care conducătorul unei licitații închidea licitația. [Var.: **aréci** interj.] — Din tc. **hareç.**

HARÉM, *haremuri*, s.n. Totalitatea cadânelor unui mahomedan poligam. ✦ Parte a casei rezervată cadânelor. — Din tc. **harem.**

HÁRES s.n. Hârtie presată impregnată cu rășini fenolice, folosită ca material electroizolant. — Din germ. **Harex.**

HARETÍSM s.n. Concepție sociologică în care se preconiza ridicarea stării materiale și culturale a satului prin activitatea extrașcolară a învățătorilor. — [Spiru] **Haret** (n. pr.) + suf. *-ism.*

HÁRFĂ s.f. v. **harpă.**

HARGHITEÁN, -Ă, *harghiteni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din județul Harghita. **2.** Adj. Care aparține județului Harghita ori harghitenilor (**1**), referitor la județul Harghita sau la harghiteni. — **Harghita** (n.pr.) + suf. *-ean.*

HARGHITEÁNCĂ, *harghitence*, s.f. Femeie originară sau locuitoare din județul Harghita. — **Harghitean** + suf. *-că.*

HÁRHĂT, *harhăte,* s.n. (Reg.) Hărmălaie. — Formație onomatopeică.

HARMALÁIE s.f. v. **hărmălaie.**

HARMĂSÁR s.m. v. **armăsar.**

HARNAȘÁ, *harnașez*, vb. I. Tranz. (Rar) A înhăma, a înșeua un cal. — Din fr. **harnacher.**

HARNAȘAMÉNT, *harnașamente*, s.n. Totalitatea obiectelor necesare la înhămarea, înșeuarea și conducerea calului. — Din fr. **harnachement.**

HARNAȘÁRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a harnașa* și rezultatul ei. — V. **harnașa.**

HÁRNIC, -Ă, *harnici, -ce*, adj. Care muncește mult și cu râvnă, care lucrează iute și cu spor; vrednic. ✦ (Pop.) Capabil, destoinic. — Din sl. ***harĭnŭ.**

HARPAGÓN, *harpagoni*, s.m. Om avar, zgârcit; zgârie-brânză. [Var.: **arpagón** s.m.] — Din fr. **harpagon.**

HÁRPĂ, *harpe*, s.f. Instrument muzical format dintr-o ramă mare triunghiulară, pe care sunt fixate coarde diferite ca lungime și ca acordaj (dispuse într-o cutie de rezonanță și o consolă) și care sunt puse în vibrație prin ciupire cu degetele de la ambele mâini. [Var.: **hárfă, árpă, árfă** s.f.] — Din fr. **harpe,** germ. **Harfe.**

HÁRPIE, *harpii*, s.f. **1.** (În mitologia greacă) Monstru fabulos, reprezentat sub forma unei femei înaripate, cu trup și cu gheare de vultur, personificând furtunile și moartea. ✦ Fig. Femeie hrăpăreață, arțăgoasă și rea; zgripțuroaică. **2.** Specie de vultur din America de Sud. [Acc. și: *harpíe*] — Din fr. **harpie.**

HARPÍST, -Ă, *harpiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care cântă la harpă. — Din fr. **harpiste.**

HARPÓN, *harpoane*, s.n. Unealtă în formă de lance, constituită dintr-o bară metalică sau de lemn și un vârf metalic în formă de săgeată, prinsă cu o frânghie lungă și groasă și întrebuințată la vânarea balenelor, a rechinilor etc. — Din fr. **harpon.**

HARPONIÉR, *harponieri*, s.m. Pescar care folosește harponul. [Pr.: *-ni-er*] — **Harpon** + suf. *-ier.*

HARPSICÓRD s.n. (Livr.) Clavecin. [Scris și: *harpsichord*] — Din engl. **harpsichord.**

HÁRȘ interj. v. **hârști.**

HARȘÁ, *harșale*, s.f. (Înv.) Pătură fină de lână (sau bucată de stofă sau de alt material) împodobită cu diverse cusături și ornamente, care se punea pe cal, sub șa. — Din tc. **hașa.**

HÁRȘCHINĂ s.f. v. **harchină.**

HARTÁN, *hartane,* s.n. **1.** Bucată mare de carne; halcă. **2.** (Rar) Zdreanță, ruptură (dintr-un obiect de îmbrăcăminte). [Pl. și: *hartanuri*. — Var.: **hărtán** s.n.] — Et. nec.

HÁRTĂ, *hărți*, s.f. Reprezentare grafică în plan orizontal a suprafeței pământului (totală sau parțială), generalizată și micșorată conform unei anumite scări de proporție și întocmită pe baza unei proiecții cartografice. ✧ (În sintagmele) *Harta fusurilor orare* = hartă care indică limitele reale ale fusurilor orare. *Hartă geologică* = hartă pe care este reprezentată răspândirea diferitelor formații geologice. *Hartă hidrologică* = hartă pe care sunt reprezentate repartiția proprietăților fizice și chimice și condițiile de zăcământ ale apelor subterane. *Hartă lingvistică* = hartă rezultată din cartografierea faptelor de limbă. *Hartă sinoptică* = hartă făcută din 6 în 6 ore în care se înscriu principalele elemente meteorologice. *Hartă de anomalii* = hartă care indică abaterile (actuale) ale unor elemente meteorologice, față de valorile medii multianuale. — Din ngr. **hártis.**

HARTOÍ, *hartoiesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A da la o parte, a cârmi din drum carul, sania etc. ✦ Refl. (Despre sănii) A aluneca într-o parte. [Var.: **hartuí** vb. IV] — Din magh. **fartolni.**

HARTUÍ vb. IV v. **hartoi.**

HARȚ s.n. v. **harță.**

HARȚÁG s.n. v. **arțag.**

HÁRȚĂ s.f. Încăierare; ceartă. ✦ (Înv.) Ciocnire între avangărzi sau între (mici) grupuri militare potrivnice. [Var.: **harț** s.n.] — Din magh. **harc.**

HARȚĂGÓS, -OÁSĂ adj. v. **arțăgos.**

HARȚI s.m. pl. (În religia ortodoxă) Perioadă din an când este permis să se mănânce de frupt miercurea și vinerea. [Var.: **hấrță** s.f., **hấrți** s.m. pl.] — Din ngr. **Artzi**[vurtzi].

HARUSPÍCIU, *haruspicii*, s.m. (În Roma antică) Preot despre care se credea că poate prezice viitorul prin examinarea măruntaielor animalelor jertfite. — Din lat. **haruspex, -picis,** fr. **haruspice.**

HÁSCĂ s.f. (Reg.) Bucată de piele care se pune la cizmă pentru a lărgi căputa. — Din pol. **haska.**

HASMAȚÚCHI s.m. **1.** Plantă erbacee plăcut mirositoare, cu flori albe, cultivată ca plantă culinară *(Anthriscus cerefolium)*. **2.** (Reg.) Plantă erbacee cu flori albe, rar gălbui, dispuse în mici umbele *(Anthriscus silvestris)*. [Var.: **asmațúchi, asmățúi** s.m., **hașmaciúcă** s.f.] — Et. nec.

HÁSPEL, *haspeluri,* s.n. **1.** Mașină folosită la finisarea țesăturilor și a pieilor. **2.** Mașină care trece firele de pe țevi sau de pe bobine pe sculuri, pentru a forma pachete de bumbac. — Din germ. **Haspel.**

HASTÁȚI s.m. pl. Numele soldaților veterani, înarmați cu lance, care formau prima linie dintr-o legiune romană. — Din lat. **hastati.**

HÁȘCĂ, *hăști*, s.f. (Reg.) Copac uscat, cu trunchiul găunos; trunchi găunos de copac. — Cf. ucr. c h a š č a „tufiș".

HAȘÉ, (**2**) *hașeuri*, s.n. **1.** Conservă preparată sub formă de pastă din ficat, carne de porc și slănină. **2.** Sortiment de hașe (**1**). [Var.: **hașéu** s.n.] — Din fr. **haché.**

HAȘÉU s.n. v. **hașe.**

HAȘÍȘ s.n. Substanță narcotică extrasă din vârfurile înflorite ale unei specii de cânepă exotică *(Cannabis indica)*, folosită ca excitant psihic, care, consumată sistematic, dă toxicomanii grave. — Din fr. **haschisch.**

HAȘIȘÍSM s.n. Ansamblu de tulburări provocate de intoxicația cu hașiș. — Din fr. **haschischisme.**

HAȘMACIÚCĂ s.f. v. **hasmațuchi.**

HÁȘMĂ, *hașme*, s.f. Plantă erbacee cu bulb, cu frunze cilindrice și cu flori albe, roz sau albastre, care se prezintă în inflorescențe sferice *(Allium ascalonicum)*. — Din magh. **hagyma** „ceapă".

HAȘURÁ, *hașurez*, vb. I. Tranz. A acoperi cu hașuri o porțiune dintr-un desen, dintr-o hartă etc. — Din fr. **hachurer.**

HAȘURÁRE, *hașurări*, s.f. Acțiunea de *a hașura* și rezultatul ei. — V. **hașura.**

HAȘURÁT, -Ă, *hașurați, -te,* adj. Acoperit cu hașuri. — V. **hașura.**

HAȘURATÓR, *hașuratoare*, s.n. Instrument care servește la trasarea hașurilor. — **Hașura** + suf. *-tor*. Cf. fr. h a c h u r a t e u r.

HAȘÚRĂ, *hașuri*, s.f. Fiecare dintre liniile (negre), paralele sau întretăiate, egale ca grosime și trasate la distanțe egale pe o porțiune de desen sau de gravură, pentru a marca semitonurile sau umbrele pe o hartă sau pe un desen tehnic, pentru a da anumite indicații etc. — Din fr. **hachure.**

HAT, *haturi*, s.n. Fâșie îngustă de pământ nearat care desparte două ogoare sau două terenuri agricole aparținând unor gospodării diferite; răzor[1], hotar. ✧ Expr. *A fi într-un hat* (cu cineva) = a fi vecin (cu cineva). ✦ (Reg.) Câmp nelucrat; pârloagă, țelină[2]. — Cf. ucr. h a t „zăgaz".

HATAIÁ s.f. (Înv.) Numele unei stofe fine de mătase. [Pr.: *-ta-ia*] — Din tc. **hatayî.**

HATẤR, *hatâruri*, s.n. (Pop. și fam.) **1.** Plăcere, poftă, plac. ✧ Expr. *Pentru* (sau *de, în*) *hatârul* (cuiva sau a ceva) = de dragul (cuiva sau a ceva); pentru a face plăcere (cuiva). (Înv.) *De hatârul* (unui lucru) = mulțumită, datorită, grație (unui lucru). **2.** Favoare, concesie; serviciu. ✧ Expr. *A face* (cuiva) *un hatâr* = a acorda (cuiva) o favoare; a satisface (cuiva) o dorință sau un capriciu. — Din tc. **hatır.**

HÁTIE, *hatii*, s.f. (Reg.) Îngrămădire de nuiele, pietre, bolovani etc. executată pentru a amenaja cursul unei ape sau pentru a stăvili revărsarea ei. — **Hat** + suf. *-ie.*

HATIȘERÍF, *hatișerifuri*, (Înv.) s.n. Ordin sau decret emis de sultan, de un mare demnitar otoman sau de un domn al Țărilor Române. — Din tc. **hattı-șerif.**

HATMÁN, *hatmani*, s.m. (În Evul Mediu) **1.** Boier de divan în Moldova, care era însărcinat de domn cu comanda întregii oștiri, având în același timp și funcția de pârcălab și portar al Sucevei; mare spătar; titlu purtat de acest boier. **2.** Titlu purtat de marii comandanți ai oștilor polone și ai celor căzăcești; persoană având acest titlu. [Acc. și: *hátman*] — Din pol. **hetman.**

HATMANÍE s.f. v. **hătmănie.**

HATÓRICĂ, *hatorice*, adj. (În sintagma) *Coloană hatorică* = coloană, în arhitectura veche egipteană, având capitelul decorat cu patru capete, aparținând zeiței Hathor. — Din fr. **hathorique.**

HAȚ interj. Cuvânt care indică o mișcare bruscă și neașteptată, făcută pentru a prinde sau a apuca pe cineva sau ceva. — Onomatopee.

HAȚEGÁN, -Ă, *hațegani, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din Hațeg. **2.** Adj. Care aparține Hațegului sau hațeganilor (**1**), privitor la Hațeg ori la populația lui. **3.** S.f. art. Numele unui dans popular românesc, în ritm alert, răspândit în sudul Transilvaniei care se joacă în perechi; melodie după care se execută acest dans. — **Hațeg** (n. pr.) + suf. *-an.*

HAȚEGÁNCĂ, *hațegance,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din Hațeg. — **Hațegan** + suf. *-că.*

HAU interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită lătratul câinelui sau urletul lupului. — Onomatopee.

HAUSTÓR, *haustori*, s.m. Organ vegetal asemănător cu o ventuză, cu ajutorul căruia unele plante parazite își absorb hrana din plantele pe care parazitează. [Pr.: *ha-us-*] — După fr. **haustorie.**

HAVÁ, *havez*, vb. I. Tranz. A săpa cu haveza făgașe într-un zăcământ în curs de exploatare pentru a ușura desprinderea materialului din masiv. — Din fr. **haver.**

HAVAIÁNĂ, *havaiene,* s.f. Instrument muzical cu coarde asemănător cu chitara, cu sunetul melodios, lin și tărăgănat. [Pr.: *-va-ia-*] — Din fr. [guitare] **hawaienne.**

HAVAÍU, -ÍE, *havaii,* adj. (Înv.) Azuriu. **—** Din tc. **havăi.**

HAVÁJ, *havaje,* s.n. (Min.) Havare. — Din fr. **havage.**

HAVALEÁ, *havalele,* s.f. Îndatorire constând din prestarea de zile de clacă, podvezi etc., pe care o aveau țăranii pe vremea clăcii. ✦ Prestație în bani sau în natură făcută în contul haraciului. — Din tc. **havale.**

HAVÁN, -Ă, *havani, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. De culoare maro-deschis (ca aceea a tutunului). **2.** S.f. Țigară de foi fabricată din tutun de calitate superioară, provenit din Cuba; *p. gener.* țigară de foi. **3.** S.f. Plută de mare alcătuită din trunchiuri de brad dispuse în forma unei țigări de foi și legate cu cabluri. — Din fr. **havane.**

HAVÁRE, *havări*, s.f. Acțiunea de *a hava* și rezultatul ei. — V. **hava.**

HAVÁT s.n. (În sintagma) *Mașină de havat* = haveză. — V. **hava.**

HAVATÓR, *havatori*, s.m. Miner care practică havajul. — **Hava** + suf. *-tor.*

HAVÉZĂ, *haveze*, s.f. Mașină construită special pentru tăiatul straturilor de cărbune sau de minereu dintr-o mină.— Din fr. **haveuse.**

HAVRĂ, *havre,* s.f. (Înv.; adesea peior.) Sinagogă; *p. ext.* comunitate evreiască. — Din tc. **havra.**

HAVÚZ, *havuzuri,* s.n. Bazin de apă descoperit, construit în parcuri, în scuaruri etc., din piatră sau din beton, de obicei cu fântână arteziană în interior; fântână arteziană. [Pl. şi: *havuze*] — Din tc. **havuz.**

HAWAIIAN, -Ă, *hawaiieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia insulelor Hawaii sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine insulelor Hawaii sau hawaiienilor (**1**), privitor la Hawaii ori la hawaiieni. ✦ (Substantivat, f.) Limbă din grupul polinezian, vorbită în insulele Hawaii. [Scris şi: *havaiian*] — Din fr. **Hawaiien.**

HAZ s.n. **1.** Stare de bună dispoziţie, de voioşie; veselie. ✧ *Vorbe de haz* = vorbe spirituale, glume. ✧ Expr. *A face haz* = a se veseli, a petrece glumind; (cu determinări introduse prin prep. „de") a face glume pe seama cuiva, a-şi bate joc, a râde de cineva sau de ceva. *A face haz de necaz* = a-şi ascunde necazul, făcând glume sau simulând voia bună. ✦ Calitatea cuiva de a înveseli pe cei din jur prin firea sa veselă, prin glume sau prin vorbe spirituale. ✧ Expr. *A fi cu haz* = a fi plin de duh, a avea umor. **2.** (Înv.) Plăcere, bucurie (pe care o simte cineva sau pe care o faci cuiva). ✧ Expr. *A face haz* (de cineva sau de ceva) = a-i plăcea de cineva sau de ceva. *A nu face haz de cineva* (sau de ceva) = a nu da importanţă cuiva (sau unui lucru), a nu lua în seamă. **3.** Calitatea cuiva de a plăcea (prin veselie, spirit, farmec etc.). ✧ Loc. adj. şi adv. *Cu haz* = plăcut, nostim. ✧ Expr. (Ir.) *Ştii că ai* (sau *are) haz?* = ştii că-mi placi (sau că-mi place)? ştii că eşti (sau că e) bine? — Din tc. **haz.**

HAZÁRD, *hazarduri,* s.n. Împrejurare sau concurs de împrejurări (favorabile sau nefavorabile) a căror cauză rămâne în general necunoscută; *p. ext.* întâmplare neprevăzută. ✦ Soartă, destin. ✧ *Joc de hazard* = joc de noroc. — Din fr. **hasard.**

HAZARDÁ, *hazardez*, vb. I. Refl. A întreprinde o acţiune (riscantă) bazându-se pe întâmplare şi pe noroc; a risca, a se expune, a se aventura. — Din fr. **hasarder.**

HAZARDÁRE s.f. Acţiunea de *a se hazarda*. — V. **hazarda.**

HAZARDÁT, -Ă, *hazardaţi, -te,* adj. Periculos, riscant, cu rezultate nesigure. — V. **hazarda.**

HAZLẮU, -ẮIE adj. v. **hazliu.**

HAZLÍU, -ÍE, *hazlii,* adj. **1.** Spiritual, plin de haz, de umor; vesel. **2.** Atrăgător, plăcut, simpatic, nostim. [Var.: (rar) **hazlắu, -ắie, hazulíu, -íe** adj.] — **Haz** + suf. *-liu.*

HAZNÁ, *haznale*, s.f. **1.** Bazin subteran de dimensiuni relativ mici, folosit pentru colectarea şi decantarea apelor impurificate provenite dintr-un număr mic de gospodării; *p. ext.* latrină. **2.** (Înv.) Clădire sau încăpere a vistieriei în care se păstrau un tezaur, o sumă mai mare de bani sau alte lucruri de preţ; *p. gener.* vistierie. — Din tc. **hazine, hazne.**

HÁZNĂ, *hazne*, s.f. (Reg.) Folos. — Din magh. **haszon.**

HAZULÍU, -ÍE adj. v. **hazliu.**

HĂ interj. (Pop.) **1.** (De obicei repetat) Cuvânt care redă râsul, mai ales râsul forţat. **2.** (Repetat) Cuvânt care redă plânsul. **3.** Exclamaţie care exprimă mirare, neîncredere. **4.** Cuvânt care exprimă o afirmaţie. [Var.: **hî, hi** interj.] — Onomatopee.

HĂBĂÚC, -Ă, *hăbăuci, -ce*, adj. (Reg.; adesea substantivat) Năuc, buimac, zăpăcit; *p. ext.* prost; nebun. ✧ Expr. (Adverbial) *A o lua* (sau a *umbla) hăbăuca* = a porni la întâmplare, fără o ţintă precisă, a o lua razna. — Contaminare între magh. dial. **habóka** şi **năuc.**

HĂBĂUCÍ, *hăbăucesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) zăpăci, a (se) năuci. [Pr.: *-bă-u-*] — Din **hăbăuc.**

HĂBÚC, *hăbuci,* s.m. (Reg.) Bucată. ✧ Expr. *A (se) rupe* sau *a (se) face hăbuc(i)* = a (se) rupe în bucăţi, a (se) distruge; a (se) încurca, a (se) încâlci. ✦ (Adjectival) Rupt în bucăţi, distrus; încurcat, încâlcit. — Et. nec.

HĂBUCÍ, *hăbucesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A strica; a rupe, a distruge. — Din **hăbuc.**

HĂCI s.n. (Reg.; în loc adv.) *Cât hăciul* = nicidecum, deloc. [Var.: **hâci** s.n.] — Cf. tc. h ı k.

HĂCUÍ, *hăcuiesc*, vb. IV. Tranz. (Fam.) A tăia în bucăţi (mici); a toca mărunt; a sfârteca, a ciopârţi. — Din germ. **hacken.**

HĂCUÍRE, *hăcuiri,* s.f. (Fam.) Acţiunea de *a hăcui* şi rezultatul ei. — V. **hăcui.**

HĂDĂRÁG, *hădăragi,* s.m. (Reg.) **1.** Lemnul gros şi mobil al îmblăciului cu care se bat cerealele. **2.** Piesă de lemn sprijinită pe piatra de moară, care scutură teica, lăsând să cadă boabele din coşul morii; hădărău. **3.** Fiecare dintre lemnele de care trag pescarii la năvod. **4.** Mânerul de lemn cu care se învârteşte râşniţa. [Var.: **hadarág** s.m.] — Cf. magh. h a d a r ó.

HĂDĂRẮU, *hădăraie*, s.n. Hădărag (**2**). — Din magh. **hadaró.**

HĂI[1] interj. **1.** (Reg.) Termen familiar cu care te adresezi cuiva; bre, fă. **2.** Strigăt cu care se îndeamnă sau cu care se mână boii şi vacile. — Onomatopee.

HĂÍ[2], *hăiesc*, vb. IV. Intranz. (Reg.) A îndemna boii sau vacile la mers. ✦ A striga pentru a stârni vânatul. — Din **hăi**[1].

HĂIMĂNÍ, *hăimănesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A umbla haimana, a hoinări. — Din **haimana.**

HĂINÁR, *hăinari*, s.m. (Înv.) Negustor de haine. — **Haine** + suf. *-ar*.

HĂINĂRÍE, (**1**) *hăinării,* s.f. **1.** (Rar) Magazin în care se vând haine gata confecţionate. **2.** Cantitate mare de haine. — **Haină** + suf. *-ărie*.

HĂINÍ vb. IV v. **haini.**

HĂINIŞOÁRĂ, *hăinişoare,* s.f. (Rar) Hăinuţă. — **Haină** + suf. *-işoară*.

HĂINÚŢĂ, *hăinuţe,* s.f. Diminutiv al lui *haină*; hăinişoară. — **Haină** + suf. *-uţă*.

HĂÍRE, *hăiri*, s.f. (Rar) Acţiunea de *a hăi*[2] şi rezultatul ei; strigăt de îndemn pentru vite; hăit[1] — V. **hăi**[2]**.**

HĂIS interj. Strigăt cu care se mână boii înjugaţi pentru a merge spre stânga. ✧ Loc. adj. *Din* (sau *de) hăis* (sau *hăisa)* = (despre o vită înjugată) din stânga. ✧ Expr. (Adverbial sau substantivat) *A face hăis* (sau *hăisa)* = a cârmi la stânga. *A trage (sau a fi) unul la hăis şi celălalt la cea* sau *a zice unul hăis şi celălalt cea,* se spune despre doi oameni care nu se înţeleg. *A trage hăisa* = a nu fi de acord cu alţii. [Var.: **hâisa** interj.] — Cf. sb. a i s.

HĂÍSA interj. v. **hăis.**

HĂÍT[1], *hăituri*, s.n. (Reg.) Hăire. — V. **hăi**[2]**.**

HĂÍT[2], **-Ă** adj. v. **hâit.**

HĂITÁR, *hăitari*, s.m. (Reg.) Hăitaş[2]. — **Haită** + suf. + *-ar.*

HĂITÁŞ[1], *hăitaşe,* s.n. (Reg.) Acţiunea de stârnire a vânatului. — Din magh. **hajtás.**

HĂITÁŞ[2], *hăitaşi*, s.m. Om care, făcând gălăgie mare, stârneşte vânatul din ascunzători şi îl goneşte spre vânători; gonaci. — **Haită** + suf. *-aş***.**

HĂITUÍ, *hăituiesc*, vb. IV. **1.** Intranz. şi tranz. A stârni, a goni vânatul spre vânători. **2.** Tranz. A goni, a mâna animalele domestice. ✦ Fig. A urmări, a fugări pe cineva (ca pe un animal sălbatic), pentru a-i face rău. **3.** Tranz. A cutreiera, a străbate o regiune, un loc, urmărind pe cineva. — Din magh. **hajtani.**

HĂITUIÁLĂ, *hăituieli*, s.f. Acţiunea de *a hăitui* şi rezultatul ei; goană după vânat. [Pr.: *-tu-ia-*] — **Hăitui** + suf. *-eală.*

HĂITÚŞCĂ, *hăituşte,* s.f. (Fam.) Fată cu purtări rele, desfrânate. — **Haită** + suf. *-uşcă.*

HĂLĂCIÚGĂ, *hălăciugi,* s.f. (Reg.) **1.** Tufiş, desiş de mărăcini, de lăstari etc. **2.** Păr zbârlit, ciufulit. — Et. nec.

HĂLĂDUÍ, *hălăduiesc*, vb. IV. Intranz. **1.** (Pop.) A trăi undeva în voie, în libertate, în linişte; *p. ext.* a locui. **2.** (Înv.) A scăpa cu viaţă (de o primejdie). **3.** (Reg.) A izbuti, a reuşi. — Din magh. **haladni** „a propăşi, a merge mai departe".

HĂLĂGÍE s.f. v. **gălăgie.**

HĂLĂLÁIE, *hălălăi,* s.f. (Pop.) Hărmălaie. [Var.: **halaláie** s.f.] — Din **hălălăi.**

HĂLĂLĂÍ, *hălălăiesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A face gălăgie, larmă. — Formaţie onomatopeică.

HĂLDÁN s.m. v. **aldan.**

HĂLPĂÍ, *hắlpăi*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A mânca sau a bea repede şi cu lăcomie. — Cf. bg. h l a p a m, sb. h l a p i t i.

HĂMĂÍ, pers. 3 *hắmăie*, vb. IV. Intranz. (Despre câini) A lătra. [Prez. ind. şi: *hămăieşte*. — Var.: **hâmâí** vb. IV] — **Ham**[1] + suf. *-ăi.*

HĂMĂIÁLĂ, *hămăieli*, s.f. Faptul de *a hămăi*; lătrat (al mai multor câini deodată), hămăit, hămăitură. [Pr.: *-mă-ia-*] — **Hămăi** + suf. *-eală*.

HĂMĂÍT, *hămăituri*, s.n. Lătrat, hămăială, hămăitură. — V. **hămăi.**

HĂMĂITÚRĂ, *hămăituri*, s.f. Lătrat, hămăială, hămăit. [Pr.: *-mă-i-*] — **Hămăi** + suf. *-tură*.

HĂMÉI s.m. v. **hamei.**

HĂMESEÁLĂ s.f. (Fam.) Foame mare, lihneală; slăbiciune din cauza foamei. [Var.: **hămiseálă** s.f.] — **Hămesi** + suf. *-eală*.

HĂMESÍ, *hămesesc,* vb. IV. Intranz. (Fam.) A flămânzi peste măsură, a fi lihnit de foame. — Cf. alb. h a m ï s.

HĂMESÍT, -Ă, *hămesiţi, -te*, adj. (Fam.) **1.** Foarte flămând, mort de foame; lihnit. **2.** Lacom, nesăţios, nesăturat. [Var.: **hămisít, -ă, hemesít, -ă** adj.] — V. **hămesi.**

HĂMISEÁLĂ s.f. v. **hămeseală.**

HĂMISÍT, -Ă adj. v. **hămesit.**

HĂMIŞLÍU, -ÍE, *hămişlii*, adj. (Reg.) Viclean, şiret. ✧ Expr. (Substantivat*) A se juca de-a hămişliul* = a face pe şiretul. — **Hamiş** + suf. *-liu*.

HĂMUÍ, *hămuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A istovi un animal punându-l să tragă prea mult la ham[2]. — **Ham**[2] + suf. *-ui*.

HĂMURĂRÍE, (**1**) *hămurării*, s.f. (Rar) **1.** Locul unde se fac sau unde se vând hamuri. **2.** Meseria celui care face hamuri. — **Ham**[2] + suf. *-ărie*.

HĂNDRĂLẮU, *hăndrălăi*, s.m. (Depr.) Flăcău care umblă după fete. ✧ Expr. (Adverbial) *A umbla hăndralău* = a umbla de colo până colo fără nicio treabă; a hoinări. [Var.: **handralắu** s.m.] — Cf. magh. v á n d o r l ó.

HĂPĂÍ, *hắpăi*, vb. IV. Tranz. (Fam.) **1.** A mânca înghiţind repede şi cu zgomot. **2.** (Rar) A vorbi repede şi fără şir (mâncând cuvintele). [Prez. ind. şi: *hăpăiesc*] — **Hap**[1] + suf. *-ăi*.

HĂRĂBÁIE, *hărăbăi*, s.f. (Pop.) Casă, încăpere, curte etc. de dimensiuni mari. ✦ Vehicul mare. [Pr.: *-ba-ie*. — Var.: (reg.) **harabáie** s.f.] — Din tc. **harabe.**

HĂRĂCÍ vb. IV v. **arăci.**

HĂRĂCÍT s.n. v. **arăcit.**

HĂRĂGÍ vb. IV v. **arăci.**

HĂRĂGÍT s.n. v. **arăcit.**

HĂRĂNÍ vb. IV v. **hrăni.**

HĂRĂŢÍ, *hărăţesc*, vb. IV. **1.** Tranz. (Reg.) A aţâţa, a întărâta (un câine). **2.** Refl. recipr. (Înv.; despre două armate duşmane) A se hărţui. — Et. nec.

HĂRẮU s.m. v. **hârău.**

HĂRĂZÍ, *hărăzesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A stabili, a hotărî (ceva) dinainte, în vederea unui scop; a destina (**1**). ✦ (Înv.) A dedica, a închina. **2.** (Înv.) A face cuiva un dar, o cinste, o donație; a acorda un drept, un privilegiu, un titlu, o distincție. — Din sl. **harizati.**

HĂRĂZÍRE, *hărăziri,* s.f. Acțiunea de *a hărăzi* și rezultatul ei. — V. **hărăzi.**

HĂRĂZÍT, -Ă, *hărăziți, -te*, adj. **1.** Stabilit, hotărât dinainte; destinat (**1**). **2.** (Înv.) Devotat, credincios, fidel. — V. **hărăzi.**

HĂRCĂÍT s.n. v. **hârcâit.**

HĂRCĂTÍ vb. IV v. **hărhăti.**

HĂRHĂLÁIE s.f. (Reg.) Hărmălaie. — Contaminare între **harhăt** și **hărmălaie.**

HĂRHĂTÍ, *hărhătesc*, vb. IV Intranz. (Reg.; despre mai multe persoane) A vorbi deodată, a face larmă. ✦ Refl. recipr. A se certa. [Var.: **hărcătí** vb. IV] — Din **harhăt.**

HĂRMĂLÁIE s.f. Zgomot mare, larmă (de strigăte, de glasuri); gălăgie, zarvă, tărăboi, hălălaie, hărhălaie. [Var.: **harmaláie** s.f.] — Formație onomatopeică.

HĂRNICÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *hărnicei, -ele,* adj. Hărnicuț. — **Harnic** + suf. *-el.*

HĂRNICÍ, *hărnicesc*, vb. IV. **1.** Refl. A se arăta harnic, a se face, a deveni harnic, sârguincios. **2.** Tranz. A stimula, a îndemna la lucru. **3.** Intranz. A lucra cu zel, a munci cu hărnicie. — Din **harnic.**

HĂRNICÍE s.f. Zel în muncă, spor la lucru; sârguință, vrednicie; destoinicie. — **Harnic** + suf. *-ie.*

HĂRNICÚȚ, -Ă, *hărnicuți, -e,* adj. Diminutiv al lui *harnic*; hărnicel. — **Harnic** + suf. *-uț.*

HĂRSÍT, -Ă adj. v. **hârsit.**

HĂRȘIE s.f. v. **hârșie.**

HĂRȘNÍ, *hărșnesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) **1**. A reteza, a tăia ceva (dintr-o lovitură scurtă). **2.** A fura ceva (foarte repede, cu abilitate). [Var.: **hărștí, hârșní** vb. IV] — Din **harș.**

HĂRȘTÍ vb. IV v. **hărșni.**

HĂRTÁN s.n. v. **hartan.**

HĂRTĂNÁȘ, *hărtănașe*, s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *hartan*. — **Hartan** + suf. *-aș*.

HĂRTĂNÍ, *hărtănesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) face bucăți; a (se) ferfeniți, a (se) sfâșia, a (se) zdrențui. — Din **hartan.**

HĂRTĂNÍT, -Ă, *hărtăniți,-te*, adj. (Pop.) **1.** Care este făcut bucăți; ferfenițit[2], sfâșiat, zdrențuit. **2.** (Rar) Îmbrăcat în haine zdrențăroase; zdrențuit. — V. **hărtăni.**

HĂRȚÁȘ, *hărțași*, s.m. (Înv.) Soldat care începea lupta, harța. — **Harță** + suf. *-aș*.

HĂRȚĂGÓS, -OÁSĂ adj. v. **arțăgos.**

HĂRȚUÍ, *hărțuiesc*, vb. IV. **1**. Tranz. A necăji pe cineva cu tot felul de neplăceri, probleme, întrebări etc., a nu lăsa în pace pe cineva; a cicăli, a sâcâi, a pisa. ✦ (Reg.) A întărâta un câine. **2.** Tranz. A desfășura atacuri scurte și repetate asupra inamicului cu scopul de a-i provoca panică și de a nu-i permite deplasarea, pregătirea unor acțiuni de luptă, aprovizionarea etc. **3.** Refl. recipr. A purta discuții repetate și contradictorii cu cineva, a se lua la ceartă sau la bătaie; a se încăiera. [Var.: **hârțuí** vb. IV] — **Harță** + suf. *-ui*.

HĂRȚUIÁLĂ, *hărțuieli*, s.f. Faptul de *a (se) hărțui*. [Pr.: *-țu-ia-*] — **Hărțui** + suf. *-eală.*

HĂRȚUÍRE, *hărțuiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) hărțui* și rezultatul ei. — V. **hărțui.**

HĂRȚUÍT, -Ă, *hărțuiți, -te*, adj. Care nu este lăsat în pace, care este tras în toate părțile, care este cicălit, sâcâit, pisat; frământat, neliniștit, agitat. [Var.: **hârțuít, -ă** adj.] — V. **hărțui.**

HĂT adv. (Pop.; însoțește adjective, adverbe și locuțiuni adverbiale cu sens local sau temporal, dându-le valoare de superlativ) De tot, mult, tare, foarte. *Până hăt departe*. ✧ Expr. *Hăt și bine* = mult și bine, fără sfârșit. — Din ucr. **het'.**

HĂTĂLẮU, *hătălăi*, s.m. (Reg.; peior.) Om, flăcău muieratic; hăndrălău. — Et. nec.

HĂTCĂÍ, *hătcăiesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A huidui. [Var.: **hâtcâí** vb. IV] — Cf. sb. h a j k a t i.

HĂTÍ, *hătesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A zăgăzui, a baricada, a opri cursul unei ape, trecerea pe un drum etc. — Din ucr. **hatyty.**

HĂTMĂNEÁSĂ, *hătmănese*, s.f. (Înv.) Nevastă de hatman. — **Hatman** + suf. *-easă*.

HĂTMĂNÉSC, -EÁSCĂ, *hătmănești*, adj. Privitor la hatman, al hatmanului; care ține de hătmănie. — **Hatman** + suf. *-esc*.

HĂTMĂNÍE, *hătmănii*, s.f. Titlu purtat de hatman, demnitate sau rang de hatman; puterea sau conducerea hatmanului. ✦ Organ suprem de conducere și de organizare a oștirii. [Var.: **hatmaníe** s.f.] — **Hatman** + suf. *-ie*.

HĂȚ[1], *hățuri,* s.n. **1.** Parte a hamului alcătuită din curele (sau frânghii) lungi, prinse de inelele căpețelei, cu ajutorul cărora se mână caii înhămați. ✧ Expr. *A ține* (pe cineva sau ceva) *în hățuri* = a ține din scurt pe cineva sau ceva; a struni, a stăpâni. *A lua hățurile în mână* = a prelua conducerea, dând dovadă de autoritate (într-o întreprindere, o afacere etc.). *A scăpa hățurile din mână* = a pierde conducerea sau inițiativa (într-o întreprindere, o afacere etc.), a nu mai putea stăpâni spiritele. **2.** (Reg.) Laț, juvăț, ștreang de care este spânzurat cineva. — Cf. h a ț.

HĂȚ[2] interj. v. **hâț.**

HĂȚÁȘ[1], *hățași*, s.m. Cal care se mână cu ajutorul hățurilor, înhămat alături de un lăturaș. — **Hăț[1]** + suf. *-aș*.

HĂȚÁȘ[2], *hățașuri,* s.n. (Reg.) **1.** Cărare făcută de fiarele sălbatice prin pădure. **2.** Drum râpos, abrupt, cu coaste repezi. [Pl. și: *hățașe*] — Et. nec.

HĂȚÍ, *hățesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A zgâlțâi, a smuci pe cineva. — Din **hăț[1].**

HĂȚÍȘ, *hățișuri,* s.n. Loc plin cu mărăcini, cu arbuști spinoși etc., desiș greu de străbătut; pădure mică și foarte deasă, cu mulți lăstari tineri și arbuști; sihlă. ✦ Cărare prin pădurile de munte. — Et. nec.

HĂȚUÍ, *hățuiesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) A mâna caii (cu ajutorul hățurilor). ✦ Fig. A frâna, a stăpâni. — **Hăț[1]** + suf. *-ui*.

HĂU[1], *hăuri,* s.n. Prăpastie adâncă; abis, genune, adânc (**II**). ✧ Expr. (Pop.) *Cât (e) hăul* = niciodată; cu nici un preț. — Et. nec.

HĂU[2], *hăuri*, s.n. Hăuit. — Din **hăui** (derivat regresiv).

HĂUGÁȘ s.n. v. **făgaș.**

HĂUÍ vb. IV v. **aui.**

HĂUIÁLĂ s.f. v. **auială.**

HĂUÍT s.n. v. **auit.**

HĂULÍ, *hăulesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.; despre oameni) A chiui (**1**). ✦ (Despre voce, zgomote etc.) A răsuna prelung; a hăui, a hui. ✦ Tranz. (Rar) A cânta ceva (prelung, chiuind). [Pr.: *hă-u-*] — Formație onomatopeică.

HĂULÍRE, *hăuliri*, s.f. (Pop.) Acțiunea de *a hăuli* și rezultatul ei; chiuit, hăulit. [Pr.: *hă-u-*] — V. **hăuli.**

HĂULÍT, *hăulituri*, s.n. (Pop.) Hăulire. [Pr.: *hă-u-*] — V. **hăuli.**

HĂULITÚRĂ, *hăulituri*, s.f. (Pop.) Chiuitură. [Pr.: *hă-u-*] — **Hăuli** + suf. *-tură.*

HÂC interj. Sunet pe care-l scoate cineva când sughite sau când i se oprește brusc respirația. — Onomatopee.

HÂCÂÍ, *hâcâi*, vb. IV. Intranz. (Reg.) A răsufla greu; a icni. — **Hâc** + suf. *-âi*.

HÂCÍ[1] interj. v. **hâș.**

HÂCI[2] s.n. v. **hăci.**

HÂD, -Ă, *hâzi, -de*, adj. Foarte urât, slut. — Cf. ucr. h y d.

HÂDOȘÉNIE, *hâdoșenii*, s.f. Urâțenie mare, sluțenie; hâzenie. ✦ (Concr.) Persoană foarte urâtă. — Contaminare între **hâd** și **hidoșenie.**

HÂÍ, *hâiesc*, vb. IV. Refl. (Pop.) A se apleca într-o parte; a deveni strâmb; a se înclina. ✦ Tranz. și refl. A (se) prăvăli; a (se) nărui. — Cf. magh. h a j o l n i.

HÂÍT, -Ă, *hâiți, -te*, adj. (Pop.) Aplecat, lăsat, prăvălit într-o parte; strâmb. ✦ Surpat, prăbușit. [Var.: **hăít, -ă** adj.] — V. **hâi.**

HÂLPAV, -Ă adj. v. **hulpav.**

HÂLPOV, -Ă adj. v. **hulpav.**

HÂMÂÍ vb. IV v. **hămăi.**

HÂNDÍCHI s.n. v. **hindichi.**

HÂNSÁR, *hânsari*, s.m. (În Evul Mediu, în Moldova) Ostaș călare fără leafă care era răsplătit din prada luată de la dușmani. — Et. nec.

HÂNȚẮU, *hânțaie*, s.n. (Pop.) Bancă cu clește de fixare, asemănătoare cu scăunoaia, pe care rotarul fixează bucățile de lemn din care face spițele. — Et. nec.

HÂR interj. **1.** Cuvânt care imită mârâitul câinilor. ✧ Expr. *Că(-i) hâr, că(-i) mâr* sau *hâr încoace, hâr încolo*, se zice când cineva se încurcă în explicații neconvingătoare, mincinoase. **2.** Cuvânt care imită zgomotul produs de unele mecanisme vechi (defecte). — Onomatopee.

HẤRĂ, *hâre*, s.f. (Reg.) Ceartă, neînțelegere, zâzanie (pentru lucruri mărunte). ✧ Loc. adv. *De-a hâra* = cu spirit de contradicție, cu dorința de a face cuiva în ciudă. — Din **hârâi** (derivat regresiv).

HÂRẤU, *hârăi*, s.m. (Reg.) Specie de uliu. [Var.: **hărẳu** s.m.] — Et. nec.

HÂRÂÍ, *hấrâi,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre mecanisme stricate; la pers. 3) A scoate un zgomot dogit. **2.** Intranz. (Despre organele respiratorii; *p. ext.* despre persoane) A scoate sunete aspre, de obicei din cauza unei boli; a respira greu, a hârcâi. ✦ (Peior.) A vorbi neclar, mormăit. ✦ A sforăi. **3.** Intranz. (Despre câini; la pers. 3) A mârâi. **4.** Refl. recipr. A se certa, a se ciondăni. ✦ Tranz. (Fam.) A întărâta, a irita pe cineva. **5.** Refl. (Rar) A se freca, a se lovi cu zgomot de ceva. — **Hâr** + suf. *-âi*.

HÂRÂIÁLĂ, *hârâieli*, s.f. Zgomot răgușit produs de o respirație grea; hârcâială, hârcâit, hârâitură; tuse (din piept). [Pr.: *-râ-ia-*] — **Hârâi** + suf. *-eală.*

HÂRÂÍT[1], *hârâituri*, s.n. Zgomot produs de frecarea unui obiect de altul, de un mecanism stricat, de organele respiratorii bolnave etc. — V. **hârâi.**

HÂRÂÍT[2], -Ă, *hârâiți, -te*, adj. **1.** (Despre glas, vorbire, sunete) Care hârâie; hârâitor. **2.** (Despre mecanisme, obiecte etc.) Stricat, hodorogit, uzat. — V. **hârâi.**

HÂRÂITÓR, -OÁRE, *hârâitori, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre glas, vorbire, sunet) Care hârâie; hârâit[2]. **2.** S.f. Jucărie cu care se produce (prin rotirea unui dispozitiv) un zgomot specific, dogit. [Pr.: *-râ-i-*] — **Hârâi** + suf. *-tor*.

HÂRÂITÚRĂ, *hârâituri,* s.f. **1.** Hârâială; vorbire răgușită, însoțită de o respirație greoaie, de om bolnav. **2.** Mârâit de câine. [Pr.: *-râ-i-*] — **Hârâi** + suf. *-tură*.

HÂRB, *hârburi,* s.n. **1.** (Pop.) Ciob, spărtură. **2.** Vas (de bucătărie) vechi, uzat, spart sau de proastă calitate; *p. gener.* orice lucru lipsit de valoare, vechi, stricat. **3.** Fig. Om bătrân, bolnav, neputincios. — Cf. bg. h ă r b e l.

HÂRBÁR, -Ă, *hârbari, -e,* adj. (Pop.; despre câini) Fără stăpân; de pripas. ✦ Fig. (Despre oameni; adesea substantivat) Fără căpătâi, hoinar, vagabond, hârbareț. — **Hârb** + suf. *-ar*.

HÂRBÁREȚ, -Ă, *hârbareți, -e,* adj. (Reg.) **1.** Care gustă din toate mâncărurile; pofticios. **2.** Fără căpătâi, haimana; hârbar. — **Hârb** + suf. *-areț*.
HÂRBUÍ, *hârbuiesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A (se) preface în hârburi; a (se) hodorogi, a (se) uza, a (se) strica. — **Hârb** + suf. *-ui*.
HÂRBUÍT, -Ă, *hârbuiți, -te,* adj. (Adesea fig.) Prefăcut în hârburi; stricat, uzat, hodorogit. — V. **hârbui.**
HÂRBÚȚ, *hârbuțe*, s.n. (Rar) Diminutiv al lui *hârb*. — **Hârb** + suf. *-uț*.
HÂRCĂ, *hârci*, s.f. **1**. Craniu (de mort); țeastă. **2**. Epitet depreciativ dat unei femei bătrâne, urâte și rele. — Din ucr. **hyrka.**
HÂRCĂÍ vb. IV v. **hârcâi.**
HÂRCÂÍ, *hấrcâi*, vb. IV. Intranz. (Pop.) A respira cu greutate, scoțând zgomote răgușite și hârâitoare; a hârâi. [Var.: **hârcăí** vb. IV] — Formație onomatopeică.
HÂRCÂIÁLĂ, *hârcăieli*, s.f. (Pop.) Hârâială. [Pr.: *-câ-ia-*] — **Hârcâi** + suf. *-eală*.
HÂRCÂÍT s.n. (Pop.) Faptul de *a hârcâi;* hârâială. [Var.: **hărcăít** s.n.] — V. **hârcâi.**
HÂRCIÓG, *hârciogi*, s.m. Mamifer rozător cu blană frumoasă, pufoasă, roșcată-cafenie, cu coada scurtă și cu două pungi de amândouă părțile ale gurii, care servesc la transportul proviziilor în galeriile subterane unde hibernează; grivan *(Cricetus cricetus)*. — Din magh. **hörcsög.**
HÂRDĂIÁȘ, *hârdăiașe*, s.n. Diminutiv al lui *hârdău*. [Pr.: *-dă-iaș*] — **Hârdău** + suf. *-aș*.
HÂRDẮU, *hârdaie*, s.n. Vas făcut din doage de lemn, dintre care două pot fi mai lungi și găurite, servind ca toarte, folosit la păstrarea sau la transportarea lichidelor; ciubăr. ✧ Expr. *A turna* (pe cineva) *la hârdău* (sau *la hârdăul lui Petrache)* = a băga (pe cineva) la închisoare, a aresta (pe cineva). ✦ Conținutul vasului descris mai sus. — Din magh. **hordó.**
HÂRJÂÍ vb. IV v. **hârșâi.**
HÂRJÂÍT s.n. v. **hârșâit.**
HÂRJÂITÚRĂ s.f. v. **hârșâitură.**
HÂRJOÁNĂ, *hârjoane*, s.f. Încăierare în joacă; hârjoneală. — Din **hârjoni** (derivat regresiv).
HÂRJONEÁLĂ, *hârjoneli,* s.f. Hârjoană. — **Hârjoni** + suf. *-eală*.
HÂRJONÍ, *hârjonesc*, vb. IV. Refl. recipr. A se încăiera cu cineva în glumă. — Cf. magh. h o r s o l n i.
HÂRLĂUÁN, -Ă, *hârlăuani, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Hârlău. **2.** Adj. Care aparține orașului Hârlău sau hârlăuanilor (**1**), referitor la orașul Hârlău ori la hârlăuani. — **Hârlău** (n.pr.) + suf. *-an.*
HÂRLĂUÁNCĂ, *hârlăuance,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din orașul Hârlău. — **Hârlăuan** + suf. *-că.*
HÂRLÉȚ, *hârlețe*, s.n. (Reg.) Cazma. ✦ Lopată. — Din sl. **gylĭcĭ.**
HÂRLOSTEÁ, *hârlostele*, s.f. Plan înclinat de scânduri acoperit cu o țesătură de lână scămoșată, care servește la reținerea firișoarelor de aur din nisipurile aurifere spălate cu apă. — Et. nec.
HÂRSÍ, *hârsesc*, vb. IV. Refl. (Reg.) **1.** A nu se îndura să cheltuiască; a se zgârci, a se scumpi. **2.** A se deprinde (cu necazurile, cu nevoile); a se hârșâi (**2**). — Et. nec.
HÂRSÍT, -Ă, *hărsiți, -te*, adj. (Reg.) Lacom de câștig, avid de bani, cărpănos; *p. ext.* rău, lipsit de înțelegere. [Var.: **hărsít, -ă** adj.] — V. **hârsi.**
HÂRȘ interj. v. **hârști.**
HÂRȘÂÍ, *hấrșâi*, vb. IV. **1.** Intranz. A se freca de ceva, producând zgomot. ✦ Tranz. (Rar) A scrijeli, a zgâria. **2**. Refl. A se deprinde (cu necazurile, cu nevoile); a se hârsi. [Var.: **hârșií, hârjâí, hârșcâí** vb. IV] — **Hârș** + suf. *-âi*.
HÂRȘÂÍRE, *hârșâiri*, s.f. Acțiunea de *a (se) hârșâi* și rezultatul ei; hârșâit, hârșâitură. [Var.: **hârșiíre** s.f.] — V. **hârșâi.**
HÂRȘÂÍT s.n. Faptul de *a (se) hârșâi*; zgomot produs prin frecarea unui obiect de altul; hârșâire, hârșâitură. [Var.: **hârșiít, hârjâít, hârșcâít** s.n.] — V. **hârșâi.**
HÂRȘÂITÚRĂ, *hârșâituri*, s.f. **1.** Tăietură însoțită de un zgomot caracteristic. **2.** Hârșâit. [Pr.: *-șâ-i-*. — Var.: **hârșcâitúră, hârjâitúră** s.f.] — **Hârșâi** + suf. *-tură*.
HÂRȘCÂÍ vb. IV v. **hârșâi.**
HÂRȘCÂÍT s.n. v. **hârșâit.**
HÂRȘCÂITÚRĂ s.f. v. **hârșâitură.**
HÂRȘIE, *hârșii,* s.f. (Reg.) Blană (neagră) de miel, cu lâna creață și măruntă, din care se fac căciuli, gulere etc. sau cu care se îmblănesc hainele. [Var.: **hắrșie** s.f.] — Cf. magh. h a s k e r, h a s k á r t y a „piele de pe burtă".
HÂRȘIÍ vb. IV v. **hârșâi.**
HÂRȘIÍRE s.f. v. **hârșâire.**
HÂRȘIÍT s.n. v. **hârșâit.**
HÂRȘNÍ vb. IV v. **hărșni.**
HÂRȘOVEÁN, -Ă, *hârșoveni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Hârșova. **2.** Adj. Care aparține Hârșovei sau hârșovenilor (**1**), referitor la orașul Hârșova ori la hârșoveni. — **Hârșova** (n.pr.) + suf. *-ean.*
HÂRȘOVEÁNCĂ, *hârșovence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din orașul Hârșova. — **Hârșovean** + suf. *-că.*
HÂRȘTI interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de frecarea sau de zgârierea suprafeței aspre a două obiecte. ✦ Cuvânt care imită zgomotul produs prin spintecarea cu putere a aerului (lovind, plesnind, retezând etc. ceva). [Var.: **harș, hârș** interj.] — Onomatopee.
HÂRTẮU, *hârtaie*, s.n. (Reg.) Bucată lungă de pământ. — **Hart**[an] + suf. *-ău*.
HÂRTÍE, *hârtii,* s.f. **1.** Produs industrial special pentru scris, tipărit, desenat, împachetat etc., fabricat din celuloză, cu sau fără adaos de fibre sau de materiale de umplutură, în formă de foi subțiri și întinse. ✧ Expr. *A pune* (sau a *așterne) ceva pe hârtie* = a scrie, a redacta ceva. **2.** Foaie de hârtie (**1**) (scrisă sau tipărită). **3.** Act, document, scrisoare etc. cu caracter oficial. **4.** Ban de hârtie (**1**), bancnotă. *Cinci hârtii de câte o sută.* ✧ *Hârtie de valoare* = înscris care atestă participarea la formarea unui capital sau la acordarea unui împrumut și care dă proprietarului sau posesorului său dreptul de a primi dividende sau de a încasa dobândă. *Hârtie-monedă* = bani de hârtie. **5.** (Sport) Categorie de greutate în box, la juniori, între 45 și 48 kg. — Din sl. **chartija.**
HÂRTIOÁRĂ, *hârtioare,* s.f. Diminutiv al lui *hârtie* (**2**); hârtiuță. [Pr.: *-ti-oa-*] — **Hârtie** + suf. *-oară*.
HÂRTIÚȚĂ, *hârtiuțe*, s.f. Hârtioară. [Pr.: *-ti-u-*] — **Hârtie** + suf. *-uță.*
HÂRTÓP, *hârtoape*, s.n. **1.** Adâncitură, groapă pe un drum. **2.** Scobitură lungă și adâncă, de forma unei râpe prăpăstioase, formată de apă. [Pl. și: *hârtopuri*. — Var.: (pop.) **vârtóp** s.n.] — Din sl. **vrŭtŭpŭ.**
HẤRȚĂ s.f. v. **harți.**
HÂRȚI[1] interj. (În expr.) *Hârți încoace* (sau *încolo*)*, scârți încolo,* exprimă o încercare nereușită de a urni din loc un lucru greu. — Onomatopee.
HẤRȚI[2] s.m. pl. v. **harți.**
HÂRȚOÁGĂ, *hârțoage,* s.f. (Depr.) Hârtie scrisă, document, act (vechi sau fără valoare). [Var.: **hârțóg** s.n.] — Din **hârtie.**
HÂRȚÓG s.n. v. **hârțoagă.**
HÂRȚUÍ vb. IV v. **hărțui.**
HÂRȚUÍT, -Ă adj. v. **hărțuit.**
HÂRZÓB, *hârzoabe,* s.n. (Reg.) **1.** Funie groasă folosită la coborârea sau la ridicarea greutăților din adâncime. ✧ Expr. (Ir.) (*A se crede*) *coborât cu hârzobul din cer* = (a se crede) mult superior celor din jur, a (fi) mândru, îngâmfat. *A cădea cu hârzobul din cer* = a veni, a pica pe neașteptate; a se realiza de la sine. **2.** Ladă care în trecut servea drept scenă și în spatele căreia păpușarul mânuia păpușile; lada păpușilor. **3.** Coșuleț din ramuri de brad, în care se păstrează peștii prinși în apele de munte. — Din bg. **vărzop** „legătură".
HÂȘ interj. Cuvânt cu care se alungă găinile sau alte păsări (de curte). [Var.: **câș, hâci** interj.] — Onomatopee.
HÂȘÂÍ, *hâșâiesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) A alunga o pasăre cu strigătul „hâș". [Var.: **hâșăí, câșăí** vb. IV] — **Hâș** + suf. *-âi*.
HÂTCÂÍ vb. IV v. **hătcăi.**
HÂTRU, -Ă, *hâtri, -e*, adj., s.m. și f. (Reg.) **1.** (Om) glumeț, mucalit, poznaș. **2.** (Om) isteț, deștept. ✦ (Om) șiret, viclean. — Din ucr. **chytryj.**
HÂȚ interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o mișcare bruscă și rapidă, când cineva apucă, smucește sau trage ceva. ✧ Expr. *Hâț în sus, hâț în jos* sau *hâț în dreapta, hâț în stânga*, arată încercările numeroase și diverse pe care le face cineva pentru a îndeplini o acțiune sau pentru a scăpa dintr-o situație neplăcută. [Var.: **hăț** interj.] — Onomatopee.
HẤȚA interj. (De obicei repetat; adesea cu valoare de verb) Cuvânt care arată mișcări ritmice repetate, întrerupte sau legănate. ✦ Cuvânt care arată o înaintare greoaie, înceată. — Formație onomatopeică.
HÂȚÂÍ, *hấțâi*, vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) hâțâna. — **Hâț** + suf. *-âi.*
HÂȚÂNÁ, *hấțân*, vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) scutura puternic; a (se) zgâlțâi; a (se) hâțâi. ✦ A (se) mișca încoace și încolo; a (se) legăna, a (se) balansa. — Din **hâț.**
HÂZÉNIE, *hâzenii,* s.f. (Pop.) Hâdoșenie; (concr.) persoană hâdă. — **Hâd** + suf. *-enie.*
HÂZÍ, *hâzes*c, vb. IV. Refl. (Pop.) A deveni hâd. — Din **hâd.**
HE interj. v. **hei.**
HEAVY MÉTAL s.n. Muzică rock cu intensități sonore excesive și punere în scenă șocantă. [Pr.: *hévi métăl*] — Cuv. engl.
HEBDOMADÁR, -Ă, *hebdomadari, -e*, adj., s.n. (Publicație) care apare o dată pe săptămână; săptămânal. [Var.: **ebdomadár, -ă** adj., s.n.] — Din fr. **hebdomadaire.**
HEBEFRÉNIC, -Ă, *hebefrenici, -ce*, adj., s.m. și f. (Med.) (Persoană) care suferă de hebefrenie. — Din fr. **hébéphrénique.**
HEBEFRENÍE, *hebefrenii*, s.f. Boală psihică, formă de schizofrenie, care apare la pubertate. — Din fr. **hébéphrénie.**
HEBELOGÍE s.f. Psihologia adolescenței. — Din fr. **hébélogie.**
HEBETÚDINE, *hebetudini,* s.f. Stare maladivă de toropeală, din care cauză bolnavul este cufundat într-o amorțire generală, fără delir sau halucinații. — Din lat. **hebetudo, -inis,** fr. **hébétude.**
HEBOÍD, -Ă, *heboizi, -de,* adj. (Despre bolnavi) Care se manifestă în special prin tendința de comitere a unor acte antisociale. [Pr.: *-bo-id*] — Din fr. **héboïde.**
HEC interj. (Reg.) Cuvânt care imită sughițul. — Onomatopee.
HECATÓMBĂ, *hecatombe*, s.f. Jertfă religioasă (de o sută de animale) care se făcea în Antichitate la greci și la romani. ✦ Denumirea sărbătorii în care se făceau

asemenea jertfe. ✦ Fig. Masacru, măcel; grămadă de cadavre. [Var.: **ecatómbă** s.f.] — Din fr. **hécatombe.**

HÉCELĂ, *hecele,* s.f. (Reg.) Darac. — Din magh. **ecselö.**

HECHT s.n. Formă sub care se prezintă pielea animalelor după eliminarea părților cu structura prea rară, pentru a putea fi folosită la croit. [Pr.: *heht*] — Cuv. germ.

HECTÁR, *hectare*, s.n. Unitate de măsură pentru suprafețe agrare, egală cu aria unui pătrat cu latura de 100 de metri. [Scris și (prescrutat): *ha*] — Din fr. **hectare.**

HÉCTIC, -Ă, *hectici, -e*, adj. (Med.; despre febră) Lent și continuu (cu mari oscilații). — Din fr. **hectique.**

HECTIZÍE, *hectizii,* s.f. Friguri continue. — Din fr. **hectisie.**

HECTOGRÁF, *hectografe*, s.n. Șapirograf. — Din fr. **hectographe,** germ. **Hektograph.**

HECTOGRÁM, *hectograme*, s.n. Unitate de măsură pentru greutăți, egală cu 100 de grame. — Din fr. **hectogramme,** germ. **Hektogramm.**

HECTOLÍTRIC, -Ă, *hectolitrici, -ce,* adj. **1.** Măsurat în hectolitri. **2.** (În sintagma) *Greutate hectolitrică* = masa unui hectolitru de material granulos; greutatea unui hectolitru de cereale. — **Hectolitru** + suf. *-ic*.

HECTOLÍTRU, *hectolitri,* s.m. Unitate de măsură pentru volume, egală cu 100 de litri, folosită mai ales pentru măsurarea cerealelor. [Abr.: *hl*] — Din fr. **hectolitre,** germ. **Hektoliter.**

HECTOMÉTRIC, -Ă, *hectometrici, -ce*, adj. Care se referă la hectometru; măsurat în hectometri. — Din fr. **hectométrique.**

HECTOMÉTRU, *hectometri*, s.m. Unitate de măsură pentru distanță, egală cu 100 de metri. [Abr.: *hm*] — Din fr. **hectomètre,** germ. **Hektometer.**

HECTOWÁTT, *hectowați*, s.m. Unitate de măsură a puterii, egală cu 100 de wați. — Din fr. **hectowatt,** germ. **Hektowatt.**

HÉDER, *hedere*, s.n. Parte componentă a combinelor de cereale, constituită dintr-o platformă care are în față aparatul de tăiere, despărțitoarele de lan, un transportor, rabatorul și mecanismele de acționare ale acestora. — Din rus. **heder,** engl. **header.**

HEDONÍSM s.n. Concepție care proclamă plăcerea drept binele suprem, iar dorința de a o obține, principiu al comportamentului; cultul plăcerii. — Din fr. **hédonisme.**

HEDONÍST, -Ă, *hedoniști, -ste*, s.m. și f., adj. (Adept) al hedonismului. — Din fr. **hédoniste.**

HEDONÍSTIC, -Ă, *hedonistici, -ce*, adj. Hedonist. — Din fr. **hédonistique.**

HEGELIÁN, -Ă, *hegelieni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la filosofia lui Hegel. **2.** S.m. și f. Adept al filosofiei lui Hegel. [Pr.: *-ghe-li-an*] — Din fr. **hégélien.**

HEGELIANÍSM s.n. Doctrina lui Hegel și a adepților săi; școala lui Hegel. [Pr.: *-ghe-li-a-*] — Din fr. **hégelianisme.**

HEGEMÓN, -Ă, *hegemoni, -e,* s.m. și f., adj. Conducător; (persoană) care reprezintă forța principală, conducătoare. [Var.: **heghemón, -ă,** s.m. și f., adj.] — Din lat. **hegemon.**

HEGEMÓNIC, -Ă, *hegemonici, -ce,* adj. De hegemonie, cu caracter de hegemonie. [Var.: **heghemónic, -ă** adj.] — Din germ. **hegemonisch.**

HEGEMONÍE s.f. Faptul de a avea rolul de conducere; supremație, dominație, de obicei a unui grup social față de altul sau a unui stat față de alte state. [Var.: **heghemoníe** s.f.] — Din fr. **hégémonie.**

HEGEMONÍSM s.n. Supremație politică a unui grup social față de altul sau a unui stat asupra altor state; tendință de hegemonie. [Var.: **heghemonísm** s.n.] — **Hegemon** + suf. *-ism*.

HEGHEMÓN, -Ă, s.m. și f., adj. v. **hegemon.**

HEGHEMÓNIC, -Ă adj. v. **hegemonic.**

HEGHEMONÍE s.f. v. **hegemonie.**

HEGHEMONÍSM s.n. v. **hegemonism.**

HEGÍRĂ s.f. Data plecării lui Mahomed de la Mecca la Medina (16 iulie 622), considerată ca începutul erei musulmane. — Din fr. **hégire.**

HEHÉ interj. v. **hei.**

HEHÉI interj. v. **ehei.**

HEI[1] interj. **1.** Exclamație care exprimă o chemare sau prin care se atrage cuiva atenția. **2.** Exclamație care exprimă: voie bună, satisfacție, plăcere, admirație, nerăbdare, rezervă, contrarietate, surprindere, regret etc. ✦ (Adesea repetat) Exclamație care lasă să se înțeleagă că lucrurile sunt mult mai complicate decât par sau decât le crede cineva. [Var.: **he, hehé** interj.] — Onomatopee.

HÉI[2], *heiuri,* s.n. (Reg.) Dependință, acaret. — Din magh. **hely** „loc".

HEIMATLÓS, *heimatloși,* s.n. (Jur.) Apatrid. [Pr.: *hai-*] — Din germ. **Heimatlos.**

HELÁNCĂ s.f. Țesătură sintetică supraelastică; obiect confecționat dintr-o astfel de țesătură. — Din fr., it. **helanca.**

HÉLBET interj. (Înv.) Se înțelege! las' pe mine! fii fără grijă! — Din tc. **elbet.**

HELCÓZĂ, *helcoze*, s.f. (Med.) Ulcerație. — Din fr. **helcose.**

HELCOLOGÍE s.f. (Med.) Studiu al ulcerațiilor. — Din fr. **helcologie.**

HELCOMÉTRU, *helcometre,* s.n. Aparat de gimnastică folosit pentru dezvoltarea forței musculare, care funcționează pe principiul învingerii rezistenței unei greutăți reglabile, ridicată și coborâtă cu ajutorul unor scripeți. — Din fr. **helcomètre.**

HELEȘTÉU, *heleșteie*, s.n. Bazin cu apă sau iaz special amenajat pentru creșterea și reproducerea peștilor. [Var.: **eleștéu** s.n.] — Din magh. **halastó.**

HÉLGE, *helgi*, s.f. (Zool.; reg.) Hermină. ✧ Expr. *Alb ca* (sau *cum e*) *helgea* = foarte alb. — Din magh. **hölgy** „doamnă".

HELIÁC, -Ă, *heliaci, -ce*, adj. (Livr.; despre aștri) Care răsare sau apune odată cu soarele. [Pr.: *-li-ac*] — Din fr. **héliaque.**

HELIÁNT, *helianți*, s.m. (Livr.) Floarea-soarelui (*Helianthus annuus*). [Pr.: *-li-ant*] — Din fr. **hélianthe.**

HELIANTÍNĂ s.f. (Chim.) Metiloranj. [Pr.: *-li-an-*] — Din fr. **hélianthine.**

HELIÁST, *heliaști*, s.m. Membru al unui cunoscut tribunal din Atena, care-și ținea ședințele în aer liber la răsăritul soarelui. [Pr.: *-li-ast*] — Din fr. **héliaste.**

HÉLICE s.f. v. **elice.**

HELICÓN, *helicoane*, s.n. Instrument muzical de suflat din alamă, asemănător cu tuba, folosit în fanfarele militare, alcătuit dintr-un tub încovoiat în formă de spirală, prin care trec capul și mâna dreaptă a instrumentistului și cu care sunt emise tonuri grave. — Din fr. **hélicon.**

HELICOPTÉR s.n. v. **elicopter.**

HELIO- Element de compunere însemnând „privitor la Soare, la lumina Soarelui", „care aparține Soarelui", care servește la formarea unor substantive. — Din fr. **hélio-.**

HELIOCENTRÁLĂ, *heliocentrale*, s.f. Centrală electrică solară. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliocentrale.**

HELIOCÉNTRIC, -Ă, *heliocentrici, -ce*, adj. Care aparține heliocentrismului, referitor la heliocentrism; care are Soarele drept centru. ✧ *Sistemul heliocentric* = teorie fundamentată de Copernic, conform căreia Soarele se află în centrul sistemului nostru planetar, iar Pământul și celelalte planete se rotesc în jurul său; heliocentrism. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliocentrique.**

HELIOCENTRÍSM s.n. Sistemul heliocentric. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliocentrisme.**

HELIOCROMÍE s.f. (Poligr.) Tipar adânc, policrom. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliochromie.**

HELIODÓR s.n. Varietate galbenă, transparentă de beril, care conține puțin oxid de fier și este o piatră prețioasă. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliodore.**

HELIOFÍL, -Ă, *heliofili, -e,* adj. (Despre plante) Iubitor de lumină, care se îndreaptă către lumină; care crește în regiuni puternic însorite. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliophile.**

HELIOFIZIOTERÁPIC, -Ă, *heliofizioterapici, -ce,* adj. Care se referă la fizioterapia solară. [Pr.: *-li-o-fi-zi-o-*] — **Helio-** + **fizioterapic.**

HELIOFÓB, -Ă, *heliofobi, -e*, adj. s.m. și f. **1.** (Med.) Adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de heliofobie. **2.** Adj. (Despre plante) Care nu suportă lumina solară, care crește în regiuni umbrite. [Pr.: *-li-o-*. — Var.: **eliofób, -ă** adj., s.m. și f.] — Din **heliofobie** (derivat regresiv).

HELIOFOBÍE, *heliofobii*, s.f. (Med.) Fobie de lumină solară. — Din fr. **héliophobie.**

HELIOGRÁF, *heliografe,* s.n. Nume dat mai multor aparate, servind la: **a)** reproducerea, prin copiere, a desenelor executate pe hârtie de calc cu ajutorul unei hârtii speciale impregnate cu o soluție sensibilă la lumină, developarea făcându-se cu vapori de amoniac; **b)** transmiterea semnalelor luminoase prin dirijarea, cu ajutorul unei oglinzi, a reflectării razelor solare; **c)** măsurarea puterii calorice a Soarelui și înregistrarea perioadelor din zi cu timp însorit; **d)** fotografierea Soarelui. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliographe.**

HELIOGRÁFIC, -Ă, *heliografici, -ce*, adj. Referitor la heliografie. ✧ *Hârtie heliografică* = hârtie specială, sensibilă la acțiunea luminii, pe care se copiază la heliograf desene făcute pe hârtie de calc. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliographique.**

HELIOGRAFÍE s.f. **1.** Reproducere în mai multe exemplare a unei imagini cu ajutorul heliografului. **2.** Procedeu de tipar care folosește clișee pe plăci de cupru obținute pe cale fotochimică și acoperite cu un strat de granule foarte fine de asfalt. ✦ (Înv.) Heliogravură (**1**). **3.** (Rar) Descriere a Soarelui. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliographie.**

HELIOGRAVÓR, *heliogravori,* s.m. Lucrător specialist în heliogravură. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliograveur.**

HELIOGRAVÚRĂ, *heliogravuri*, s.f. **1.** Ansamblu de procedee fizice și chimice cu care se execută clișeele de cupru pentru imprimarea heliografică; heliografie. ✦ Gravură obținută printr-un astfel de procedeu. **2.** Procedeu fotomecanic de gravare a formelor de tipar adânc; fotogravură. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliogravure.**

HELIOLITOGRAFÍE, *heliolitografii,* s.f. Procedeu litografic în care formele de tipar sunt obținute prin reproducere fotografică. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliolithographie.**

HELIOMARÍN, -Ă, *heliomarini, -e*, adj. (Despre tratamente medicale) Care utilizează acțiunea simultană a razelor solare și a aerului de mare. [Pr.: *-li-o*] — Din fr. **héliomarin.**

HELIOMÉTRIC, -Ă, *heliometrici, -ce*, adj. De heliometru; făcut cu heliometrul. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliométrique.**

HELIOMÉTRU, *heliometre*, s.n. Instrument optic pentru determinarea diametrului aparent al Soarelui şi al planetelor sau a distanţei unghiulare dintre două stele. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **heliomètre.**

HELIÓN, *helioni,* s.m. Nucleu al atomului de heliu. [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **hélion.**

HELIOPLASTÍE, *helioplastii,* s.f. Procedeu de gravură fotografică prin care se obţin planşe gravate în relief. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **hélioplastie.**

HELIOSCÓP, *helioscoape,* s.n. Aparat sau dispozitiv optic care se ataşează la o lunetă pentru a proteja vederea în timpul observării discului solar. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **hélioscope.**

HELIOSTÁT, *heliostate*, s.n. Instrument alcătuit dintr-un sistem optic, pus în mişcare de un mecanism de ceasornic, folosit pentru a transmite un fascicul de raze solare într-o direcţie determinată. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliostat.**

HELIOTACTÍSM s.n. (Biol.) Heliotropism. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliotactisme.**

HELIOTÉHNIC, -Ă, *heliotehnici, -ce*, s.f., adj. **1.** S.f. Tehnică de utilizare a energiei solare prin transformarea luminii naturale în curent electric cu ajutorul fotopilelor. **2.** Adj. De heliotehnică (**1**). [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliotechnique.**

HELIOTEHNICIÁN, -Ă, *heliotehnicieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în heliotehnică (**1**). [Pr.: *-li-o-teh-ni-ci-an*] — **Helio-** + **tehnician.**

HELIOTERÁPIC, -Ă, *helioterapici, -ce,* adj. Referitor la helioterapie; care ţine de helioterapie. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliothérapique.**

HELIOTERAPÍE, *helioterapii*, s.f. Tratament care constă în expunerea corpului omenesc la acţiunea razelor solare ultraviolete, folosit în rahitism, reumatism, tuberculoză osoasă, unele boli de piele etc.; baie de soare. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliothérapie.**

HELIOTÉRM, -Ă, *heliotermi, -e,* adj. Heliotermic. [Pr.: *-li-o-*] — Din **heliotermic** (derivat regresiv).

HELIOTÉRMIC, -Ă, *heliotermici, -ce,* adj. Care se referă la heliotermie, care este caracteristic pentru acest fenomen. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliothermique.**

HELIOTERMÍE, *heliotermii*, s.f. Fenomen fizic care constă în păstrarea mai mult timp a căldurii înmagazinate în apa sărată a unor lacuri comparativ cu regiunile învecinate, datorită prezenţei la suprafaţa lacurilor a unui strat izolator de apă dulce, care împiedică iradierea căldurii în atmosferă. [Pr.: *-li-o-*] — Din **heliotermic.**

HELIOTIPÍE, *heliotipii*, s.f. Fotocolografie. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliotypie.**

HELIOTRÓP, (**1, 2**) *heliotrope*, s.n., (**3**) *heliotropi,* s.m. **1.** S.n. Materie colorantă folosită la vopsitul bumbacului. **2.** S.n. Varietate de calcedonie, de culoare verde-închis sau roşie cu pete galbene strălucitoare, folosită ca piatră semipreţioasă din care se fac obiecte ornamentale. **3.** S.m. Numele unei plante aromatice, cu frunze ovale, cu flori de culoare albă sau albastru-deschis, folosite în industria parfumului *(Heliotropium europaeum)*. ✦ Ulei eteric extras din planta de mai sus. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliotrope.**

HELIOTRÓPIC, -Ă, *heliotropici, -ce,* adj. (Biol.) Referitor la heliotropism; de heliotropism. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliotropique.**

HELIOTROPÍNĂ, *heliotropine,* s.f. Substanţă chimică cristalină extrasă din heliotrop (**3**), cu miros de violete, utilizată în industria parfumurilor şi în cosmetică. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliotropine,** germ. **Heliotropin.**

HELIOTROPÍSM s.n. Proprietate pe care o au unele plante de a se îndrepta spre soare sau spre altă sursă de lumină; fototropism. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliotropisme.**

HELIÓZĂ, *helioze*, s.f. (Livr.) Insolaţie. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **héliose.**

HELIOZINCOGRAFÍE, *heliozincografii*, s.f. Procedeu de reproducere a hărţilor şi a desenelor, care constă în trecerea desenului pe o placă de zinc granulat. ✦ (Concr.) Reproducere obţinută prin acest procedeu. [Pr.: *-li-o-*] — **Helio-** + **zincografie.**

HELIPÓRT, *heliporturi,* s.n. Aeroport de dimensiuni reduse, construit special pentru elicoptere. — Din fr. **éliport.**

HELIPÓT, *helipoturi*, s.n. (Elt.) Potenţiometru de precizie, la care variaţia totală a valorii se obţine printr-un număr mare de rotaţii. — Din fr. **hélipot.**

HÉLIU s.n. Element chimic din familia gazelor nobile, rar, inert, incolor, inodor şi uşor, care se găseşte în cantităţi mici în atmosferă şi se foloseşte la umplerea baloanelor dirijabile, fiind neinflamabil. — Din fr. **hélium.**

HELMÍNT, *helminţi*, s.m. (Med.) Nume generic al viermilor paraziţi. — Din fr. **helminthe.**

HELMINTIÁZĂ, *helmintiaze*, s.f. Infestare cu viermi paraziţi intestinali, întâlnită mai ales la copii. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **helminthiase.**

HELMÍNTIC, -Ă, *helmintici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la helminţi, de helminţi. — Din fr. **helmintique.**

HELMINTOLOGÍE s.f. Disciplină care studiază viermii paraziţi şi mijloacele de combatere a lor. — Din fr. **helminthologie.**

HELMINTOSPORIÓZĂ, *helmintosporioze*, s.f. Boală a plantelor provocată de unele ciuperci parazite, manifestată prin apariţia pe frunze a unor pete brune, în dreptul cărora ţesuturile se rup. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **helminthosporiose.**

HELOFÍTĂ, *helofite,* s.f., adj. (Plantă de mlaştină) cu rizomul în apă sau în nămol, intermediară între plantele terestre şi cele de apă. — Din fr. **hélophyte.**

HELVÉT, *helveţi,* s.m. Persoană care aparţine unui trib celtic, care trăia în Antichitate în partea de nord-vest a Elveţiei de azi. — Din lat. **Helvetii.**

HELVÉTIC, -Ă, *helvetici, -ce,* adj. Care aparţine Confederaţiei Helvetice, referitor la Confederaţia Helvetică. — Din fr. **hélvetique.**

HEM, *hemuri,* s.n. Nucleu al hemoglobinei şi al altor pigmenţi respiratori celulari, de care se leagă un ion de fier. — Din fr. **hème.**

HEMANGIÓM, *hemangioame,* s.n. Anomalie vasculară (congenitală) care constă dintr-o aglomerare de vase capilare nou formate şi care se prezintă ca o pată roşie-violacee de dimensiuni variate, localizată pe mâini, pe faţă, pe buze etc. [Pr.: *-gi-om*] — Din fr. **hémangiome.**

HEMARTRÓZĂ, *hemartroze*, s.f. Acumulare de sânge într-o articulaţie, cauzată de lovituri, fracturi, boli de sânge, scorbut etc. — Din fr. **hémarthrose.**

HEMATEMÉZĂ, *hematemeze*, s.f. Hemoragie pe traiectul tubului digestiv, eliminată pe gură, frecventă în ulcer şi în cancerul gastric. — Din fr. **hematémèse.**

HEMÁTIC, -Ă, *hematici, -e*, adj. (În sintagma) *Organ hematic* = organ care produce globule roşii. — Din fr. **hématique.**

HEMATÍE, *hematii*, s.f. Celulă sangvină de culoare roşie, datorită hemoglobinei pe care o conţine; globulă roşie, eritrocit. — Din fr. **hématie.**

HEMATIMETRÍE, *hematimetrii,* s.f. (Med.) Numărătoare a hematiilor. — Din fr. **hématimétrie.**

HEMATIMÉTRU, *hematimetre*, s.n. Aparat folosit pentru numărarea globulelor (roşii) din sânge. — Din fr. **hématimètre.**

HEMATÍNĂ, *hematine*, s.f. Pigment care provine din sânge şi conţine fier. — Din fr. **hématine.**

HEMATÍT s.n. Oxid natural de fier foarte dur, de culoare roşie sau brună, cu luciu semimetalic. — Din fr. **hématite.**

HEMATOCÉL, *hematocele*, s.n. Tumoare formată printr-o revărsare de sânge într-un ţesut celular. — Din fr. **hématocèle.**

HEMATOCHERATÓZĂ, *hematocheratoze,* s.f. Dezvoltare excesivă a stratului cornos din epidermă. — Din fr. **hematokératose.**

HEMATOCRÍT, *hematocrite*, s.n. **1.** Aparat care permite separarea prin centrifugare a elementelor celulare din plasmă, pentru stabilirea gradului de diluţie sau de concentrare a sângelui; hematoglobinometru. **2.** Volumul procentual de hematii dintr-o probă de sânge. — Din fr. **hematocrite.**

HEMATOCRÓM s.n. (Biol.) Pigment roşu, portocaliu al unor alge. — Din engl. **h(a)ematochrome.**

HEMATODERMÍE, *hematodermii*, s.f. (Med.) Nume generic al afecţiunilor sistemului hematopoietic însoţite de leziuni cutanate. — Din engl. **hematodermie.**

HEMATOFÁG, -Ă, *hematofagi, -ge,* adj., s.m. şi f. (Animal) care se hrăneşte cu sângele altui animal. — Din fr. **hématophage.**

HEMATOFAGÍE, *hematofagii,* s.f. **1.** (Med.) Fagocitoză a hematiilor. **2.** Faptul de a se hrăni cu sânge. — Din fr. **hematophagie.**

HEMATOFOBÍE, *hematofobii*, s.f. Stare patologică care constă într-o teamă morbidă de sânge. — Din fr. **hematophobie.**

HEMATOGÉN, -Ă, *hematogeni, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre unele medicamente) Care produce sânge, care face să crească numărul globulelor roşii din sânge. **2.** S.n. Produs alimentar concentrat, obţinut prin amestecarea sângelui cu lapte şi cu diferite substanţe aromatizate şi folosit ca tonic puternic în anemii pernicioase, slăbiciune anormală etc. — Din fr. **hématogène.**

HEMATOGLOBINOMÉTRU, *hematoglobinometre,* s.n. Hematocrit. — Din fr. **hématoglobinomètre.**

HEMATOLÓG, -Ă, *hematologi, -oge*, s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în hematologie. — Din fr. **hématologue.**

HEMATOLÓGIC, -Ă, *hematologici, -ce*, adj. Referitor la hematologie, care aparţine hematologiei. — Din fr. **hématologique.**

HEMATOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei şi a medicinii care se ocupă cu studiul morfologiei, fiziologiei şi patologiei sângelui şi al organelor hematopoietice. — Din fr. **hématologie.**

HEMATÓM, *hematoame,* s.n. Tumoare care conţine o aglomerare de sânge închistat, provocată de ruperea spontană sau traumatică a vaselor sangvine. — Din fr. **hématome.**

HEMATOMETRÍE, *hematometrii*, s.f. Examinare a sângelui în vederea determinării tipurilor şi proporţiei diferitelor elemente constitutive, precum şi a cantităţii de hemoglobină. — Din fr. **hematométrie.**

HEMATOPOIÉTIC, -Ă, *hematopoietici, -ce*, adj. Care se referă la hematopoieză. — Din fr. **hématopoiétique.**

HEMATOPOIÉZĂ s.f. Proces de formare şi de maturaţie a celulelor sangvine. — Din fr. **hématopoièse.**

HEMATOPORFIRÍNĂ s.f. Substanţă provenită din hem prin eliminarea fierului şi care apare ca produs de descompunere a hemoglobinei în sânge şi în urină. — Din fr. **hematoporphyrine.**

HEMATOSCÓP, *hematoscoape*, s.n. Instrument folosit pentru dozarea hemoglobinei în sânge. — Din fr. **hématoscope.**

HEMATOSCOPÍE, *hematoscopii*, s.f. (Med.) Examinare a sângelui la microscop. — Din fr. **hématoscopie.**

HEMATOSPECTROSCOPÍE, *hematospectroscopii,* s.f. (Med.) Examinare a sângelui cu ajutorul spectroscopului. — Din fr. **hématospectroscopie.**

HEMATOSPERMÍE, *hematospermii*, s.f. (Med.) Prezență a sângelui în spermă; hemospermie. — Din fr. **hématospermie.**

HEMATOTERAPÍE, *hematoterapii*, s.f. (Med.) Hemoterapie. — Din fr. **hématothérapie.**

HEMATOXILÍNĂ s. f. Substanță incoloră, solubilă în alcalii și insolubilă în apă, alcool și eter. — Din fr. **hématoxyline.**

HEMATÓZĂ, *hematoze,* s.f. Transformare a sângelui venos în sânge arterial prin eliminarea bioxidului de carbon și prin fixarea oxigenului din aerul inspirat; oxigenare (**2**). — Din fr. **hématose.**

HEMATOZOÁR, *hematozoare*, s.n. Sporozoar parazit, care trăiește în hematii la om și în tubul digestiv al țânțarului anofel și care este agentul patogen al malariei *(Plasmodium malariae)*. [Pr.: *-zo-ar*] — Din fr. **hématozoaire.**

HEMATÚRIC, -Ă, *hematurici, -ce,* adj. (Med.) Cu caracter de hematurie. — Din fr. **hématurique.**

HEMATURÍE, *hematurii*, s.f. Prezență a sângelui sau a hematiilor în urină, întâlnită în unele afecțiuni renale, vezicale, uretrale etc. — Din fr. **hématurie.**

HEMERALÓP, -Ă, *hemeralopi, -e,* adj., s.m. și f. (Med.) (Persoană) care suferă de hemeralopie; nictalop. — Din fr. **héméralope.**

HEMERALOPÍE, *hemeralopii*, s.f. Slăbire sau pierdere a vederii în condiții de iluminare redusă, datorită absenței vitaminei A; cecitate nocturnă. — Din fr. **héméralopie.**

HEMEROLÓG, *hemerologi*, s.m. Autor de calendare; persoană care studiază probleme legate de calendare. — Din fr. **hémérologue.**

HEMEROLÓGIC, -Ă, *hemerologici, -ce,* adj. (Rar) De hemerologie. — Din fr. **hémérologique.**

HEMEROLOGÍE s.f. (Rar) Știința și arta de a alcătui calendare. — Din fr. **hémérologie.**

HEMEROTÉCĂ, *hemeroteci,* s.f. (Rar) Bibliotecă de publicații periodice; secție de periodice a unei biblioteci. — Din fr. **hémérothèque.**

HEMESÍT, -Ă adj. v. **hămesit.**

HEMIALGÍE, *hemialgii,* s.f. (Med.) Durere limitată la o singură parte a corpului. [Pr.: *-mi-al-*] — Din fr. **hémialgie.**

HEMIANESTEZÍE, *hemianestezii*, s.f. Pierdere a sensibilității unei jumătăți laterale a corpului. [Pr.: *-mi-a-*] — Din fr. **hémianesthésie.**

HEMIANOPSÍE, *hemianopsii,* s.f. Slăbire sau pierdere a vederii într-o jumătate a fiecărei retine, întâlnită în unele boli nervoase, nepermițând ochilor să cuprindă decât o parte din câmpul vizual. [Pr.: *-mi-a-*] — Din fr. **hémianopsie.**

HEMIATROFÍE, *hemiatrofii,* s.f. (Med.) Atrofie limitată la o jumătate a corpului sau a unui organ. [Pr.: *-mi-a-*] — Din fr. **hemiatrophie.**

HEMICELULÓZĂ, *hemiceluloze*, s.f. Polizaharidă complexă, larg răspândită la plantele superioare. — Din fr. **hémicellulose.**

HEMICÍCLU, *hemicicluri,* s.n. Spațiu mare sau construcție în formă de semicerc pentru săli de cursuri, de spectacole etc. [Var.: **emicíclu** s.n.] — Din fr. **hémicycle.**

HEMICRANÍE, *hemicranii,* s.f. Durere a unei jumătăți a capului, constituind unul dintre simptomele migrenei. — Din fr. **hémicrânie.**

HEMICRIPTOFÍTĂ, *hemicriptofite,* adj., s.f. (Plantă perenă) la care mugurii de reînnoire apar în dreptul suprafeței solului sau sub stratul de frunze moarte sau de mușchi care acoperă pământul. — Din fr. **hémicryptophyte.**

HEMICRISTALÍN, -Ă, *hemicristalini, -e,* adj. (Despre roci vulcanice) Care are structura parțial cristalizată. — Din fr. **hémicristallin.**

HEMIELÍTRĂ, *hemielitre*, s.f. (Entom.) Aripă a unor insecte jumătate chitinoasă, jumătate membranoasă. [Pr.: *-mi-e-*] — Din fr. **hémielytre.**

HEMIFONÍE s.f. Incapacitate de a vorbi cu glas tare. — Din fr. **hémiphonie.**

HEMIMÉL, -Ă, *hemimeli, -e,* s.m. și f. (Med.) Monstru care prezintă hemimelie. — Din fr. **hémimèle.**

HEMIMELÍE, *hemimelii*, s.f. (Med.) Malformație congenitală caracterizată prin absența (extremităților) unui membru. — Din fr. **hémimélie.**

HEMIMETÁBOLĂ, *hemimetabole*, adj. (Entom.; despre insecte) Cu metamorfoză incompletă (fără stadiul de nimfă). — Din fr. **hémimétabole.**

HEMÍNĂ, *hemine,* s.f. Substanță organică produsă prin încălzirea hemoglobinei cu clorură de sodiu și acid acetic, folosită în medicina judiciară pentru identificarea petelor de sânge. — Din fr. **hémine.**

HEMIÓN, *hemioni*, s.m. Măgar sălbatic de mărimea catârului, care trăiește în Mongolia. [Pr.: *-mi-on*] — Din fr. **hémione.**

HEMIOPÍE, *hemiopii*, s.f. (Med.) Afecțiune a vederii datorată căreia bolnavul percepe numai o parte a obiectelor pe care le privește. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **hémiopie.**

HEMIPARESTEZÍE, *hemiparestezii,* s.f. (Med.) Parestezie a unei jumătăți a corpului. — Din fr. **hémiparesthésie.**

HEMIPARÉZĂ, *hemipareze*, s.f. Diminuare a forței, vitezei și amplitudinii mișcărilor voluntare într-una din jumătățile corpului, din motive organice sau funcționale. — Din fr. **hémiparésie** (după *pareză*).

HEMIPLÉGIC, -Ă, *hemiplegici, -ce*, adj., s.m. și f. (Persoană) bolnavă de hemiplegie. — Din fr. **hémiplégique.**

HEMIPLEGÍE, *hemiplegii,* s.f. Paralizie a unei jumătăți a corpului, datorată lezării unei părți a căii nervoase motorii. — Din fr. **hémiplégie.**

HEMIPTÉR, *hemiptere,* s.n. (La pl.) Ordin de insecte cu prima pereche de aripi parțial chitinizată și cu a doua membranoasă; (și la sg.) insectă care face parte din acest ordin; heteropter. — Din fr. **hémiptère.**

HEMISTÍH s.n. v. **emistih.**

HEMOCIANÍNĂ, *hemocianine*, s.f. Proteină de culoare albastră, conținând cupru, prezentă în hemolimfa unor protozoare și a crustaceelor. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **hémocyanine.**

HEMOCÍT, *hemocite*, s.n. (Biol.) Denumire generică pentru celula sangvină. — Din fr. **hémocyte.**

HEMOCITOMÉTRU, *hemocitometre*, s.n. (Med.) Dispozitiv de măsurare a hematiilor. — Din fr. **hémocytomètre.**

HEMOCULTÚRĂ, *hemoculturi*, s.f. Cultivare și identificare a unor germeni patogeni din sânge prin însămânțarea sângelui pe un mediu de cultură. — Din fr. **hémoculture.**

HEMODIAGNÓSTIC, *hemodiagnostice*, s.n. Diagnostic pus în urma studierii analizelor sângelui. [Pr.: *-di-ag-*] — Din fr. **hémodiagnostic.**

HEMODIALÍZĂ, *hemodialize,* s.f. (Med.) Dializă a sângelui. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **hémodialyse.**

HEMODIALIZÓR, *hemodializori,* s.m. (Med.) Rinichi artificial. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **hémodialyseur.**

HEMODINÁMICĂ s.f. **1.** Circulație a sângelui în aparatul vascular. **2.** Capitol al fiziologiei care studiază circulația sângelui în organism. — Din fr. **hémodynamique.**

HEMODINAMOMÉTRU, *hemodinamometre,* s.n. (Med.) Instrument pentru măsurarea presiunii sângelui. — Din fr. **hémodynamomètre.**

HEMOFÁG, -Ă, *hemofagi, -ge*, adj. (Biol.) **1.** (Despre animale) Care se hrănește cu sânge. **2.** (Despre celule) Care distruge globulele roșii din sânge. — Din fr. **hémophage.**

HEMOFILÍE, *hemofilii*, s.f. Boală ereditară, transmisă de mamă numai băieților, care constă într-o predispoziție spre hemoragie, cauzată de prelungirea timpului de coagulare a sângelui. — Din fr. **hémophilie.**

HEMOGÉNIC, -Ă, *hemogenici, -ce*, adj., s.m. și f. **1.** (Med.) Adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de hemogenie. **2.** Adj. Referitor la hemogenie. — Din fr. **hémogénique.**

HEMOGENÍE, *hemogenii*, s.f. Boală a sângelui, mai frecventă la femei, caracterizată prin scăderea numărului trombocitelor, purpură hemoragică, creșterea timpului de sângerare etc. — Din fr. **hémogènie.**

HEMOGLOBÍNĂ s.f. Substanță organică feruginoasă care constituie materia colorantă a globulelor roșii din sângele vertebratelor și care, datorată proprietății sale de a se oxida și de a se reduce cu ușurință, are rol în procesul respirator. — Din fr. **hémoglobine.**

HEMOGLOBINEMÍE s.f. (Med.) Prezență a hemoglobinei în sânge datorată distrugerii globulelor roșii; cantitate de hemoglobină prezentă în sânge datorată distrugerii globulelor roșii. — Din fr. **hémoglobinémie.**

HEMOGLOBINOMETRÍE, *hemoglobinometrii*, s.f. (Med.) Determinare a cantității de hemoglobină din sânge. — Din fr. **hémoglobinométrie.**

HEMOGLOBINOMÉTRU, *hemoglobinometre*, s.n. Aparat cu ajutorul căruia se poate determina cantitatea de hemoglobină din sânge. — Din fr. **hémoglobinomètre.**

HEMOGLOBINOPATÍE, *hemoglobinopatii*, s.f. (Med.) Nume generic al bolilor ereditare datorate hemoglobinei anormale. — Din fr. **hémoglobinopathie.**

HEMOGLOBINURÍE, *hemoglobinurii,* s.f. Simptom care constă în apariția hemoglobinei în urină. — Din fr. **hémoglobinurie.**

HEMOGRÁMĂ, *hemograme*, s.f. Examen de laborator care stabilește compoziția sângelui (numărul de hematii, leucocite și trombocite dintr-un milimetru cub de sânge, procentul diferitelor tipuri de leucocite și conținutul în hemoglobină al hematiilor); (concr.) buletin care cuprinde rezultatul unui astfel de examen de laborator. — Din fr. **hémogramme.**

HEMOLÍMFĂ, *hemolimfe*, s.f. Lichid organic care are aceleași proprietăți cu ale sângelui și care se găsește în aparatul circulator al nevertebratelor. — Din fr. **hémolymphe.**

HEMOLÍTIC, -Ă, *hemolitici, -ce*, adj. (Med.) Care produce hemoliză. — Din fr. **hémolytique.**

HEMOLÍZĂ, *hemolize,* s.f. Distrugere patologică a globulelor roșii din sânge și trecerea lor în plasmă. — Din fr. **hémolyse.**

HEMOLIZÍNĂ, *hemolizine*, s.f. Substanță de origine vegetală, animală sau de natură imună, caracterizată prin proprietatea de a descompune și dizolva globulele roșii, eliberând hemoglobina. — Din fr. **hémolysine.**

HEMOMÉTRU, *hemometre,* s.n. Aparat folosit pentru dozarea hemoglobinei din sânge. — Din fr. **hémomètre.**

HEMOPÁTIC, -Ă, *hemopatici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la hemopatie. — Din fr. **hémopathique.**

HEMOPATÍE, *hemopatii,* s.f. Denumire generică dată bolilor sângelui. — Din fr. **hémopathie.**

HEMOPOIÉZĂ s.f. (Med.) Hematopoieză. [Pr.: *-po-ie-*] — Din fr. **hémopoièse.**

HEMOPTÍZIC, -Ă, *hemoptizici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Bolnav) de hemoptizie. — Din fr. **hémopthysique.**

HEMOPTIZÍE, *hemoptizii*, s.f. Eliminare de sânge prin tuse, provocată de o hemoragie a căilor respiratorii, mai ales în cazurile de tuberculoză pulmonară. — Din fr. **hémoptysie.**

HEMORÁGIC, -Ă, *hemoragici, -ce*, adj. Cu caracter de hemoragie; provocat de hemoragie. — Din fr. **hémorragique.**

HEMORAGÍE, *hemoragii,* s.f. **1.** Scurgere abundentă de sânge, internă sau externă, în urma ruperii sau tăierii peretelui unui vas sangvin; hemoree. ✧ *Hemoragie intestinală* = enterohemoragie. *Hemoragie nazală* = epistaxis. **2.** Fig. Curgere, pierdere de capital. — Din fr. **hémorragie.**

HEMORÉE, *hemoree,* s.f. Hemoragie. — Din fr. **hémorrhée.**

HEMOROÍD, *hemoroizi,* s.m. Dilataţie varicoasă internă sau externă a venelor din regiunea rectului, manifestată prin dureri şi hemoragii, apărând mai ales la cei ce duc o viaţă sedentară; trânji. — Din fr. **hémorroïdes.**

HEMOROIDÁL, -Ă, *hemoroidali, -e,* adj. Referitor la hemoroizi. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **hémorroidal.**

HEMOSIDERÍNĂ, *hemosiderine*, s.f. Pigment bogat în fier, prezent în ficat. — Din fr. **hémosidérine.**

HEMOSIDERÓZĂ, *hemosideroze*, s.f. Boală care se manifestă prin depunerea hemosiderinei în diverse organe (ficat, plămâni etc.). — Din fr. **hémosidérose.**

HEMOSPERMÍE, *hemospermii*, s.f. (Med.) Hematospermie. — Din fr. **hémospermie.**

HEMOSTÁTIC, -Ă, *hemostatici, -ce,* adj., s.n. (Agent mecanic, fizic sau chimic) care are însuşirea de a opri o hemoragie. — Din fr. **hémostatique.**

HEMOSTÁZĂ, *hemostaze,* s.f. Oprire a unei hemoragii (prin procedee medicale sau chirurgicale), mai ales în timpul unei intervenţii chirurgicale. — Din fr. **hémostase.**

HEMOTERAPÍE, *hemoterapii*, s.f. Administrare de sânge în scop terapeutic. — Din fr. **hémothérapie.**

HEMOTORÁX s.n. (Med.) Acumulare de sânge în cavitatea pleurală. — Din fr. **hémothorax.**

HEMOTOXÍE, *hemotoxii*, s.f. Otrăvire a sângelui. — Din fr. **hémotoxie.**

HEMOTOXÍNĂ, *hemotoxine,* s.f. (Med.) Substanţă care exercită o acţiune nocivă asupra globulelor roşii. — Din fr. **hémotoxine.**

HEMOTRÓP, -Ă, *hemotropi, -e,* adj. (Biol.; despre virusuri) Care se fixează de predilecţie pe celulele sangvine. — Din fr. **hémotrope.**

HEMOVACCINÁRE, *hemovaccinări,* s.f. Inoculare de sânge sau de plasmă sangvină în piele. — Cf. fr. h é m o v a c c i n a t i o n.

HENDIÁDĂ, *hendiade,* s.f. Figură de stil care constă în înlocuirea unui substantiv însoţit de un atribut prin două substantive sau a unui atribut adjectival cu unul substantival. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr., lat. **hendiadys.**

HENGHÉR s.m. v. **hingher.**

HENOTEÍSM s.n. Formă primitivă de religie, care face trecerea de la politeism la monoteism, în care una dintre divinităţile adorate devine principalul obiect de cult. — Din germ. **Henotheismus,** fr. **hénothéisme.**

HÉNRY s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a inductivităţii. — Din fr. **henry.**

HENŢ, *henţuri,* s.n. (La fotbal) Atingere nereglementară a mingii cu mâna de către un jucător de câmp în suprafaţa de joc, atrăgând după sine o penalizare. — Din engl. **hands.**

HEPÁR s.n. Medicament preparat din extract de ficat, cu acţiune stimulatoare asupra hematopoiezei, având proprietatea de a regenera celula hepatică. — Din fr. **hépar.**

HEPARÍNĂ, *heparine*, s.f. Medicament care are proprietatea de a împiedica coagularea sângelui şi care este folosit în cazul infarctului miocardic, al flebitelor etc. — Din fr. **héparine.**

HEPARINURÍE, *heparinurii*, s.f. (Med.) Prezenţa heparinei în urină; cantitate de heparină prezentă în urină. — Din fr. **héparinurie.**

HEPATALGÍE, *hepatalgii*, s.f. (Med.) Durere de ficat. — Din fr. **hépatalgie.**

HEPÁTIC, -Ă, *hepatici, -ce,* adj. Care aparţine ficatului, referitor la ficat, care provine de la ficat. — Din fr. **hépatique.**

HEPATICÉE, *hepaticee*, s.f. (La pl.) Familie de plante criptogame cu frunze numai de o parte a tulpinii sau fără frunze; (şi la sg.) plantă din această familie. — Din lat. **hepaticeae.**

HEPATÍTĂ, *hepatite*, s.f. Denumire generică dată afecţiunilor inflamatorii de natură virotică, microbiană sau toxică ale ficatului. — Din fr. **hépatite.**

HEPATOGÉN, -Ă, *hepatogeni, -e*, adj. (Med.) Care este produs de ficat. — Din fr. **hépatogène.**

HEPATOGRAFÍE, *hepatografii,* s.f. (Med.) Radiografie a ficatului. — Din fr. **hépatographie.**

HEPATOLÓG, -Ă, *hepatologi, -ge*, s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în hepatologie. — Din **hepatologie** (derivat regresiv).

HEPATOLÓGIC, -Ă, *hepatologici, -ce*, adj. (Med.) Referitor la hepatologie, care ţine de hepatologie. — Din fr. **hépatologique.**

HEPATOLÓGIE s.f. Disciplină a medicinei interne care se ocupă cu studiul anatomiei, fiziologiei şi patologiei ficatului. — Din fr. **hépatologie.**

HEPATÓM, *hepatoame,* s.n. (Med.) Tumoare hepatică (malignă). — Din fr. **hépatome.**

HEPATOMEGALÍE, *hepatomegalii*, s.f. Mărire a dimensiunilor ficatului, întâlnită în sifilis, ciroză, tuberculoză etc. — Din fr. **hépatomégalie.**

HEPATOPANCREÁS, *hepatopancrease*, s.n. Glandă digestivă la unele nevertebrate care cumulează funcţiile ficatului şi ale pancreasului. [Pr.: *-cre-as*] — Din fr. **hépatopancréas.**

HEPATOPATÍE, *hepatopatii*, s.f. (Med.) Nume generic al bolilor ficatului. — Din fr. **hépatopathie.**

HEPATOPTÓZĂ, *hepatoptoze*, s.f. (Med.) Cădere a ficatului. — Din fr. **hépatoptôse.**

HEPATORAGÍE, *hepatoragii*, s.f. (Med.) Hemoragie hepatică. — Din fr. **hépatorragie.**

HEPATOTOXÍNĂ, *hepatotoxine*, s.f. (Med.) Toxină exogenă sau endogenă cu efect nociv asupra ficatului. — Din fr. **hépatotoxine.**

HEPTACÓRD, *heptacorduri,* s.n. Liră cu şapte coarde la vechii greci. — Din fr. **heptacorde.**

HEPTAÉDRIC, -Ă, *heptaedrici, -ce,* adj. În formă de heptaedru. [Pr.: *-ta-e-*] — Din fr. **hetaédrique.**

HEPTAÉDRU, *heptaedre*, s.n. Corp geometric cu şapte feţe. — Din fr. **heptaèdre.**

HEPTAGÓN, *heptagoane,* s.n. Poligon cu şapte laturi şi cu şapte unghiuri. — Din fr. **heptagone.**

HEPTAGONÁL, -Ă, *heptagonali, -e*, adj. În formă de heptagon. — Din fr. **heptagonal.**

HEPTAMÉTRU, *heptametre*, s.n. Vers alcătuit din şapte picioare. — Din fr. **heptamètre.**

HEPTÁN, *heptani*, s.m. Hidrocarbură saturată din clasa parafinelor, cu şapte atomi de carbon în moleculă, care se prezintă ca un lichid inflamabil, folosită drept carburant. — Din fr. **heptane.**

HEPTATLÓN s.n. Complex de şapte probe atletice selecţionate din alergări, sărituri şi aruncări. — **Hepta**[edru] + [pent]**atlon.**

HEPTEMIMÉR, -Ă, *heptemimeri, -e*, adj. (Despre cezura unui vers) Care se află după a şaptea jumătate de picior. — După fr. **hepthémimère.**

HEPTÓDĂ, *heptode*, s.f. Tub electronic cu vid care are şapte electrozi. — Din fr. **heptode**, germ. **Heptode.**

HERÁLD, *heralzi,* s.m. Dregător la curţile suveranilor din Evul Mediu, care avea sarcina de a purta insignele monarhilor sau ale principilor, de a anunţa începutul turnirelor şi numele învingătorilor, de a transmite declaraţiile de război etc. — Din lat. **heraldus.** Cf. fr. h é r a u t.

HERÁLDIC, -Ă, *heraldici, -ce*, s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină auxiliară a istoriei, care se ocupă cu studiul stemelor statelor, cu blazoanele caselor domnitoare, familiilor nobiliare, oraşelor etc. **2.** Adj. Care aparţine heraldicii (**1**), privitor la heraldică. — Din fr. **héraldique.**

HERALDÍST, *heraldişti,* s.m. Specialist în heraldică. — Din fr. **héraldiste.**

HERĂSTRĂ̂U s.n. v. **fierăstrău.**

HERB, *herburi*, s.n. (Înv.) Stemă a unei ţări, blazon al unei familii nobiliare etc. ✦ Fig. Origine, neam nobil. [Var.: **hierb** s.n.] — Din pol. **herb.**

HERBÁR s.n. v. **ierbar**[1]**.**

HERCÍNIC, -Ă, *hercinici, -ce*, adj. (În sintagma) *Orogeneza hercinică* = totalitatea mişcărilor de cutare a scoarţei Pământului manifestate din devonian până în permian, în urma cărora s-au format o serie de munţi. ✦ Care s-a format prin (sau în) orogeneza hercinică. — Cf. fr. h e r c y n i e n.

HERCULEEÁN, -Ă, *herculeeni, -e*, adj. Asemenea lui Hercule, caracteristic lui Hercule; foarte puternic; voinic. [Pr.: *-le-ean*. — Var.: **erculeán, -ă** adj.] — Din fr. **herculéen.**

HÉREFORD s.pr. n. Rasă de taurine de culoare roşcată pe tot corpul, cu excepţia capului, abdomenului şi extremităţilor picioarelor. [Pr.: *herford*]— Din engl. **hereford.**

HERETISÍ vb. IV v. **hiritisi.**

HERGHELEGÍU, *herghelegii*, s.m. Păzitor, îngrijitor al unei herghelii. — Din tc. **hergeleci.**

HERGHELÍE, *herghelii,* s.f. **1.** Crescătorie de cai, alcătuită din animale de reproducţie şi din exemplare de diferite vârste, care cresc sau pasc laolaltă; loc unde se află această crescătorie. ✦ (Fam.) Termen de ocară pentru o femeie prea vorbăreaţă. **2.** Grup mare de cai de o anumită categorie. — Din tc. **hergele.**

HÉRING, *heringi*, s.m. Peşte marin asemănător cu scrumbia, lung de circa 20 cm, cu spinarea verde-albăstrie şi cu laturile argintii *(Clupea harengus)*. — Din germ. **Hering.**

HERMAFRODÍT, -Ă, *hermafrodiţi, -te,* adj. (Despre plante şi animale) Care are organe de reproducere atât masculine, cât şi feminine pe acelaşi individ;

androgin, bisexuat, bisexual. ✦ (Substantivat) Om având caractere specifice ambelor sexe; fătălău. — Din fr. **hermaphrodite.**

HERMAFRODITÍSM s.n. Prezența organelor sexuale de ambele sexe la același individ; bisexualitate, androginie. — Din fr. **hermaphroditisme.**

HÉRMĂ, *herme,* s.f. Stâlp de piatră amplasat de-a lungul drumurilor, la răspântii și la intrarea în casele grecești, având săpat în partea superioară capul lui Hermes, zeul comerțului. — Din n. pr. **Hermes.**

HERMELÍNĂ, *hermeline,* s.f. (Zool.; înv.) Hermină. — Din magh. **hermelin.**

HERMENÉUTIC, -Ă, *hermeneutici, -ce,* adj. Cu caracter de hermeneutică; referitor la hermeneutică. [Var.: **emenéutic, -ă** adj.] — Din fr. **herméneutique.**

HERMENÉUTICĂ s.f. Știința și arta interpretării textelor vechi, în special biblice; știința exegezei. ✦ Știința sau metoda interpretării fenomenelor culturii spirituale. [Var.: **ermenéutică** s.f.] — Din fr. **herméneutique,** germ. **Hermeneutik.**

HERMINÁT, -Ă, *herminați, -te*, adj. (Despre găini) Cu penajul alb mărginit cu negru la coadă și la aripi și negru mărginit cu alb la gât. — Din fr. **herminé.**

HERMÍNĂ, *hermine*, s.f. Animal carnivor asemănător cu nevăstuica, având blana cafenie vara, albă, fină și lucioasă iarna; hermelină, cacom, helge *(Mustela erminea)*. ✦ Blana prelucrată sau haina făcută din blana acestui animal. — Din fr. **hermine.**

HERNIÁR, -Ă, *herniari, -e,* adj. Care este în legătură cu hernia. [Pr.: *-ni-ar*] — Din fr. **herniaire.**

HERNÍE, *hernii,* s.f. **1.** Umflătură formată prin ieșirea totală sau parțială a unui organ din cavitatea sa naturală printr-un orificiu natural sau artificial; *spec.* ieșire a intestinului subțire din peritoneu; vătămătură, surpătură, boșorogeală. ✧ *Hernie de disc* = ieșire a nucleului cartilaginos din discul intervertebral. **2.** (Bot.; în sintagma) *Hernia verzei* = boală a verzei provocată de o ciupercă și manifestată prin apariția pe rădăcina plantei atacate a unor tumori galbene, apoi brune. — Din fr. **hernie,** lat. **hernia.**

HEROÍDĂ, *heroide,* s.f. Epistolă în versuri, în care se celebrează un erou sau un personaj celebru. *Heroidele lui Ovidiu*. — Din fr. **héroïde.**

HEROÍNĂ s.f. Medicament derivat din morfină, cu acțiune analgezică și stupefiantă, mai toxic decât morfina. — Din fr. **héroïne.**

HEROINOMÁN, -Ă, *heroinomani, -e*, s.m. și f. Persoană care se droghează cu heroină. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **héroïnomane.**

HEROINOMANÍE, *heroinomanii,* s.f. (Med.) Drogare cu heroină. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **héroïnomanie.**

HÉRPES, *herpesuri,* s.n. Boală de piele virotică cu caracter recidivant, care se manifestă prin apariția, de obicei în jurul buzelor, al nasului sau al organelor genitale, a unor grupuri de bășicuțe pline cu lichid. — Din fr. **herpès,** lat. **herpes.**

HERPÉTIC, -Ă, *herpetici, -ce*, adj. De natura herpesului. — Din fr. **herpétique.**

HÉRSĂ, *herse*, s.f. Grătar metalic care închidea intrarea cetăților medievale, servind ca barieră auxiliară a porții. — Din fr. **herse.**

HERTZ, *hertzi*, s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru frecvență, egală cu frecvența unei mișcări periodice a cărei perioadă este de o secundă; ciclu pe secundă. [Pr.: *herț*] — Din germ. **Hertz,** fr. **hertz.**

HERTZIÁN, -Ă, *hertzieni, -e*, adj. Referitor la undele electromagnetice radio. ✧ *Undă* (sau *rază) hertziană* = undă electromagnetică prin care se fac transmisiile radiofonice. *Cablu hertzian* = sistem de transmisie a mesajelor prin unde hertziene. [Pr.: *-ți-an*] — Din fr. **hertzien.**

HÉRȚOG s.m (Înv.) Duce, voievod. — Din germ. **Herzog.**

HERÚL, -Ă, *heruli, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană dintr-un neam germanic din uniunea de triburi a goților. **2.** Adj. Care se referă la heruli (**1**), care aparține herulilor. — Din fr. **Hérules.**

HERUVÍC, *heruvice*, s.n. Numele unui imn bisericesc ortodox. — Din ngr. [imnos] **heruvikós, heruvikón.**

HERUVÍM, *heruvimi*, s.m. Înger care urmează ierarhic după arhangheli. — Din sl. **cherŭvimu.**

HESPERÍDĂ, *hesperide,* s.f. Fruct asemănător cu baca, moale, care conține uleiuri eterice. — Din fr. **hespéridées.**

HESPERÓRNIS s.m. Pasăre fosilă acvatică, asemănătoare cu pinguinul, cu aripile reduse la două palete, care a trăit în cretacic și care face trecerea de la reptile la păsări. — Din fr. **hesperornis.**

HESSIÁN s.n. Țesătură de iută cu legătură de pânză, folosită în tapițerie, la confecționarea sacilor și ca ambalaj. [Pr.: *-si-an*] — Din fr. **hessian.**

HETAÍRĂ, *hetaire*, s.f. Nume dat curtezanelor din Grecia antică. — Din fr. **hétaïre.**

HETAIRÍSM s.n. Denumire dată raporturilor sexuale extraconjugale ale bărbaților cu femei de moravuri ușoare. [Pr.: *-ta-i-*] — Din fr. **hétaïrisme.**

HETEROAUXÍNĂ, *heteroauxine,* s.f. Hormon vegetal de creștere, care se găsește în drojdii, porumb etc. [Pr.: *-ro-a-u-*] — Din fr. **hétéroauxine.**

HETEROCÍCLIC, -Ă, *heterociclici, -ce,* adj. (Chim.; despre compuși organici) Care are în ciclu, pe lângă atomi de carbon, și atomi ai altor elemente. — Din fr. **hétérocyclique.**

HETEROCÍCLU s.n. Compus organic ciclic care conține, pe lângă atomi de carbon, și atomi de azot, sulf, oxigen etc. — Din fr. **hétérocycle.**

HETEROCLÍT, -Ă adj. v. **eteroclit.**

HETEROCROMÍE, *heterocromii*, s.f. (Med.) Anomalie congenitală caracterizată prin colorarea diferită a irisurilor. — Din fr. **hétérochromie.**

HETEROCROMOZÓM, *heterocromozomi*, s.m. (Biol.) Cromozom sexual; heterozom. — Din fr. **hétérochromosome.**

HETERODINÁRE s.f. (Rad.) Operație de amestec, într-un element neliniar, a unor semnale cu frecvențe diferite în scopul obținerii unei translații de frecvență. — Cf. engl. h e t e r o d y n e.

HETERODÍNĂ, *heterodine,* s.f. Generator electronic cu ajutorul căruia se produc oscilații de înaltă frecvență. [Var.: **eterodínă** s.f.] — Din fr. **hétérodyne.**

HETERODÓNT, -Ă, *heterodonți, -te,* adj., s.m. (Animal) care are dinții diferențiați în canini, incisivi, molari etc. — Din fr. **hétérodont.**

HETERODÓX, -Ă, *heterodocși, -xe,* adj. Care se îndepărtează de la o doctrină sau de un punct de vedere, în special în materie de religie. [Var.: **eterodóx, -ă** adj.] — Din fr. **hétérodoxe.**

HETERODOXÍE s.f. Concepție care se abate de la doctrina oficială a Bisericii ortodoxe [Var.: **eterodoxíe** s.f.] — Din fr. **hétérodoxie.**

HETEROFILÍE, *heterofilii,* s.f. Fenomen care constă în existența frunzelor de forme diferite pe aceeași plantă. — Din fr. **hétérophilie.**

HETEROFÓN, -Ă, *heterofoni, -e,* adj. Care este în legătură cu heterofonia. [Var.: **eterofón, -ă** adj.] — Din fr. **hétérophone.**

HETEROFONÍE, *heterofonii*, s.f. Deviere incidentală de la linia melodică de bază în cazul suprapunerii a două sau a mai multor voci care intonează aceeași melodie. [Var.: **eterofoníe** s.f.] — Din fr. **hétérophonie.**

HETEROGÁM, -Ă, *heterogami, -e*, adj. (Despre plante) Care are două sau mai multe feluri de flori. — Din fr. **hétérogame.**

HETEROGAMÍE, *heterogamii*, s.f. Formă de înmulțire sexuală prin unirea a doi gameți diferiți ca formă, mărime și structură; anizogamie. — Din fr. **hétérogamie.**

HETEROGONÍE s.f. (Biol.) **1.** Formare pe același individ a două sau trei tipuri de flori diferite din punctul de vedere al androceului. **2.** Însușire a unor specii de a prezenta una sau mai multe reproduceri patogenetice urmate de una sexuală. — Din fr. **hétérogonie.**

HETEROGRÉFĂ, *heterogrefe*, s.f. (Med.) Operație de refacere a unui țesut sau a unui organ în care grefonul provine de la o altă specie; heteroplastie. [Var.: **eterogréfă** s.f.] — Din fr. **hétérogreffe.**

HETEROMÉR, -Ă, *heteromeri, -e*, adj. (Biol.; despre organisme) Care este format din diferiți constituenți morfologici, anatomici etc. — Din fr. **hétéromère.**

HETEROMETÁBOLĂ, *heterometabole*, adj. (Despre insecte) Care are metamorfoză incompletă, fără stadiul de nimfă; hemimetabolă. — Din fr. **hétérométabole.**

HETEROMÓRF, -Ă, *heteromorfi, -e,* adj. (Despre unele substanțe) Care are două sau mai multe forme cristaline diferite. ✦ (Despre unele animale) Care prezintă, în cursul dezvoltării, mai multe aspecte morfologice. — Din fr. **hétéromorphe.**

HETEROMORFÍE, *heteromorfii*, s.f. **1.** Heteromorfism. **2**. (Bot.) Sterilitate a florilor generată de existența deosebirilor de lungime între stil și stamine. — Din fr. **hétéromorphie.**

HETEROMORFÍSM s.n. Calitatea a ceea ce este heteromorf; heteromorfie (**1**). — Din fr. **hétéromorphisme.**

HETERONÍM, -Ă, *heteronimi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre opere literare) Publicat sub alt nume decât cel al autorului. ✦ (Despre autori) Care scrie sub nume diferite. **2.** S.n. (Lingv.) Corespondent al unui cuvânt într-o altă limbă. **3.** S.n. Substantiv care are pereche pentru sexul opus. [Var.: **eteronim, -ă** adj.] — Din fr. **hétéronyme.**

HETERONÓM, -Ă, *heteronomi, -e*, adj. Care se supune unei legi venite din exterior, străină fenomenului respectiv. [Var.: **eteronón, -ă** adj.] — Din fr. **hétéronome.**

HETERONOMÍE s.f. Însușire de a fi heteronom. [Var.: **eteronomíe** s.f.] — Din fr. **hétéronomie.**

HETEROPLÁSTIC, -Ă, *heteroplastici, -ce,* adj. (Med.) Care se referă la heteroplastie. — Din fr. **hétéroplastique.**

HETEROPLASTÍE, *heteroplastii*, s.f. (Med.) Heterogrefă. — Din fr. **hétéroplastie.**

HETEROPLAZÍE, *heteroplazii*, s.f. Formare a unui țesut anormal în organism. — Din fr. **hétéroplasie.**

HETEROPROTEÍDĂ, *heteroproteide*, s.f. (Biol.) Substanță organică compusă dintr-o proteină și o substanță neproteică. [Var.: **eteroproteídă** s.f.] — Din fr. **hétéroprotéide.**

HETEROPTÉR, *heteroptere,* s.n. (La pl.) Ordin de insecte cu prima pereche de aripi pe jumătate chitinizată și în rest membranoasă, iar cu a doua pereche în întregime membranoasă; (și la sg.) insectă din acest ordin; hemipter. — Din fr. **hétéroptère.**

HETEROSEXUÁL, -Ă, *heterosexuali, -e,* adj. s. m. și f. (Persoană) care manifestă atracție față de sexul opus. [Pr.: *-xu-al*] — Din fr. **hétérosexuel.**

HETEROSEXUALITÁTE s.f. Sexualitate a unui heterosexual. [Pr.: *-xu-a-*] — Din fr. **hétérosexualité.**

HETEROSFÉRĂ s.f. (Geogr.) Strat al atmosferei situat deasupra homosferei, în care predomină gazele uşoare. [Var.: **eterosféră** s.f.] — Din fr. **hétérosphere.**

HETEROSUGESTIE, *heterosugestii,* s.f. Sugestie provocată unei persoane sau unui grup de către altă persoană. — Cf. fr. h é t é r o s u g g e s t i o n.

HETEROTAXÍE s.f. (Med.) Poziţie anormală sau modificare a poziţiei unui organ anatomic. — Din fr. **hétérotaxie.**

HETEROTERAPÍE, *heteroterapii,* s.f. (Med.) Tratament al unei boli cu mijloace specifice alteia. — Din fr. **hétérothérapie.**

HETEROTÉRM, -Ă, *heterotermi, -e,* adj. (Biol.; despre animale) Care se caracterizează prin heterotermie. — Din fr. **hétérotherme.**

HETEROTERMÍE s.f. Fenomen care constă în pierderea sezonieră a capacităţii de încălzire, caracteristic animalelor care hibernează. — Din fr. **hétérothermie.**

HETEROTÓPIC, -Ă, *heterotopici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la heterotopie. — Din fr. **hétérotopique.**

HETEROTOPÍE, *heterotopii,* s.f. (Med.) Ectopie. — Din fr. **hétérotopie.**

HETEROTRANSPLÁNT, *heterotransplanturi*, s.n. (Med.) Transplant recoltat de la un alt individ. — Din fr. **hétérotransplant.**

HETEROTRÓF, -Ă, *heterotrofi, -e*, adj., s.m. şi f. (Organism) care se hrăneşte numai cu substanţe organice, neavând capacitatea de a sintetiza substanţele organice din cele anorganice. — Din fr. **hétérotrophe,** germ. **heterotroph.**

HETEROTROFÍE s.f. Mod de hrănire a organismelor heterotrofe. — Din fr. **hétérotrophie.**

HETEROZIGÓT, *heterozigoţi,* s.m. (Biol.) Organism diploid cu două gene diferite, una normală şi una transformată prin mutaţie. — Din fr. **hétérozygote.**

HETERÓZIS s.n. Creştere a vitalităţii, a puterii de adaptare, a productivităţii etc. în urma încrucişării dintre două soiuri de plante sau dintre două rase de animale cu ereditate diferită. — Cf. germ. h e t e r ö z i s c h.

HETEROZÓM, *heterozomi,* s.m. (Biol.) Heterocromozom. — Din fr. **hétérosome.**

HEVÉA s.m. Arbore exotic din regiunile tropicale, înalt şi lipsit de ramuri la partea inferioară, din care se extrage cauciucul *(Hevea brasiliensis)*. — Din fr. **hévéa.**

HEXACLORBENZÉN s.m. Compus chimic obţinut prin substituirea atomilor de hidrogen din benzen cu atomi de clor, întrebuinţat la combaterea mălurii grâului. — Din fr. **héxachlorobenzène.**

HEXACLORCICLOHEXÁN s.m. Compus chimic sintetic, amestec de mai mulţi izomeri, folosit ca insecticid; analcid. — Din fr. **hexachlorocyclohexane.**

HEXACORALIÉR, *hexacoralieri*, s.m. (La pl.) Subclasă de celenterate marine, solitare sau adunate în colonii, cu şase tentacule; (şi la sg.) animal care face parte din această subclasă. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **hexacoralliaire.**

HEXACÓRD, *hexacorduri*, s.n. **1.** Liră cu şase coarde la vechii greci. **2.** Ansamblu de şase trepte succesive ale unei scări muzicale. — Din fr. **hexacorde.**

HEXAÉDRIC, -Ă, *hexaedrici, -ce*, adj. Referitor la hexaedru. — Din fr. **hexa - édrique.**

HEXAÉDRU, *hexaedre,* s.n. Poliedru cu şase feţe. [Var.: **exaédru** s.n.] — Din fr. **hexaèdre.**

HEXAGÓN, *hexagoane,* s.n. Poligon cu şase laturi şi cu şase unghiuri. [Var.: **exagón** s.n.] — Din fr. **hexagone,** lat. **hexagonus.**

HEXAGONÁL, -Ă, *hexagonali, -e,* adj. În formă de hexagon; care ţine de hexagon. ✧ *Sistem hexagonal* = sistem de cristalizare cu un ax de simetrie de gradul şase. — Din fr. **hexagonal.**

HEXAMETAFOSFÁT s.m. Polimer al metafosfatului de sodiu, folosit la dedurizarea apelor şi în industria petrolieră. — Din fr. **hexamétaphosphate.**

HEXAMETILENTETRAMÍNĂ s.f. Substanţă chimică folosită ca antiseptic în infecţiile renale şi intestinale şi în industria răşinilor sintetice; urotropină. — Din fr. **hexaméthylènetétramine.**

HEXAMÉTRU, *hexametri,* s.m. (În versificaţia latină şi elenă) Vers dactilic de şase picioare, în care dactilul ocupă locul al cincilea, folosit în compoziţii epice, în special în epopei, legende eroice, satire şi scrisori. [Var.: **examétru** s.m.] — Din fr. **hexamètre,** lat. **hexameter.**

HEXAMOTÓR, *hexamotoare*, adj., s.n. (Avion) cu şase motoare. — Din fr. **hexamoteur.**

HEXÁN, *hexani*, s.m. Hidrocarbură saturată, volatilă, incoloră, insolubilă în apă, cu miros specific, care se obţine prin distilare din petrol şi care este folosită ca dizolvant. — Din fr. **hexane.**

HEXAPÓD, -Ă, *hexapozi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre animale) Care are şase picioare. **2.** S.n. (La pl.) Clasă de insecte cu şase picioare; *p. ext.* denumire mai veche dată insectelor; (şi la sg.) insectă care face parte din această clasă. — Din fr. **hexapode.**

HEXAREACTÓR, *hexareactoare,* adj., s.n. (Avion) propulsat de şase turboreactoare. [Pr.: *-re-ac-*] — Din fr. **hexaréacteur.**

HEXÁSTIC, -Ă, *hexastici, -ce,* adj. Compus din şase versuri. — Din fr. **hexastique.**

HEXASTÍL, *hexastiluri*, s.n. Edificiu sau monument cu şase coloane la faţadă. — Din fr. **hexastyle.**

HEXAVALÉNT, -Ă, *hexavalenţi, -te*, adj. (Despre radicali sau elemente chimice) Care are valenţa şase. — Din fr. **hexavalent.**

HEXÓDĂ, *hexode,* s.f. Tub electronic cu vid, care are şase electrozi. — Din fr. **hexode,** germ. **Hexode.**

HEXÓZĂ, *hexoze,* s.f. Nume generic dat monozaharidelor cu şase atomi de carbon în moleculă. — Din fr. **hexose.**

HI[1] interj. Strigăt cu care se îndeamnă caii la mers. — Onomatopee.

HI[2] interj. v. **hă.**

HIACÍNT[1]**,** *hiacinturi*, s.n. Piatră semipreţioasă de culoare roşie sau portocalie, varietate nobilă de zirconiu. [Pr.: *hi-a-*] — Din fr. **hyacinthe,** lat. **hyacinthus.**

HIACÍNT[2] s.m. v. **iacint.**

HIÁDĂ, *hiade*, s.f. (Mitol.) Nimfă a norilor încărcaţi de ploaie. [Pr.: *hi-a-*] — Din n. pr. **Hyades.**

HIALÍN, -Ă, *hialini, -e,* adj. Care are aspectul, transparenţa sticlei. ✧ *Ţesut hialin* = ţesut rezultat din transformarea patologică a substanţei ţesutului conjunctiv într-o masă sticloasă, omogenă. [Pr.: *hi-a-*] — Din fr. **hyalin.**

HIALINÓZĂ, *hialinoze,* s.f. Transformare patologică a ţesutului conjunctiv în ţesut hialin, frecventă în bolile de inimă, de rinichi etc. [Pr.: *hi-a-*] — Din fr. **hyalinose.**

HIALÍTĂ, *hialite*, s.f. **1.** Varietate de opal care are transparenţă. **2.** Sticlă neagră de Boemia. **3.** Inflamaţie a corpului vitros al ochiului. [Pr.: *hi-a-*] — Din fr. **hyalite.**

HIALOGRÁF, *hialografe*, s.n. Instrument cu dispozitive reglabile, cu ajutorul căruia se pot desena mecanic perspective. [Pr.: *hi-a-*] — Din fr. **hyalographe.**

HIALOÍD, -Ă, *hialoizi, -de*, adj. **1.** (Livr.) Care are aspect sticlos. **2.** (Anat.; în sintagmele) *Umoare hialoidă* = lichid transparent care umple fundul globului ocular. *Membrană hialoidă* = membrană subţire care înveleşte corpul vitros. [Pr.: *hi-a-lo-id*] — Din fr. **hyaloïde.**

HIALOPLÁSMĂ, *hialoplasme,* s.f. (Anat.) Ectoplasmă. [Pr.: *hi-a-*] — Din fr. **hyaloplasme.**

HIÁT, *hiaturi,* s.n. **1.** Intâlnire a două vocale pronunţate succesiv în silabe diferite, acestea făcând parte fie din acelaşi cuvânt, fie din cuvinte diferite. **2.** Fig. Discontinuitate, pauză, întrerupere, gol. [Pr.: *hi-at*. — Var.: **hiátus** s.n.] — Din fr., lat. **hiatus.**

HIÁTUS s.n. v. **hiat.**

HÍBĂ, *hibe,* s.f. (Fam.) Defect, cusur. — Din magh. **hiba.**

HIBERNÁ, *hibernez,* vb. I. Intranz. (Despre unele animale; adesea fig.) A petrece iarna în hibernare. — Din fr. **hiberner,** lat. **hibernare.**

HIBERNÁCUL, *hibernaculi,* s.m. (Bot.) Mugure metamorfozat şi caduc, care constituie partea de rezistenţă în timpul iernii a unor plante acvatice. — Din fr. **hibernacle.**

HIBERNÁL, -Ă, *hibernali, -e*, adj. Caracteristic iernii. — Din fr. **hibernal,** lat. **hibernalis.**

HIBERNÁRE, *hibernări*, s.f. Acţiunea de *a hiberna* şi rezultatul ei; stare de amorţeală, de viaţă latentă (asemănătoare cu somnul), în care petrec unele animale iarna, când metabolismul este încetinit şi temperatura corpului scăzută; hibernaţie. ✧ *Hibernare artificială* = hibernoterapie. — V. **hiberna.**

HIBERNÁŢIE, *hibernaţii*, s.f. (Rar) Hibernare. — Din fr. **hibernation.**

HIBERNOTERAPÍE, *hibernoterapii*, s.f. Stare de hibernare realizată pe cale artificială în scop terapeutic sau în unele intervenţii chirurgicale. — Din fr. **hibernothérapie.**

HIBÍSCUS, *hibiscuşi*, s.m. Arbore tropical din familia malvaceelor. — Din fr. **hibiscus.**

HIBRÍD, -Ă, *hibrizi, -de,* s.m., adj. **1.** S.m., adj. (Organism) provenit din încrucişarea a doi indivizi de specii, de soiuri, de genuri sau de rase diferite. **2.** Adj. Fig. (Despre realizări, idei, fapte) Alcătuit din elemente disparate; lipsit de armonie. — Din fr. **hybride,** lat. **hybrida.**

HIBRIDÁ, *hibridez,* vb. I.Tranz. A obţine un hibrid prin procesul de hibridare; a încrucişa prin hibridare două plante, două specii etc.; a hibridiza. — Din fr. **hybrider.**

HIBRIDÁRE, *hibridări*, s.f. Acţiunea de *a hibrida* şi rezultatul ei; proces, spontan sau provocat artificial, de încrucişare sexuată sau vegetativă între doi indivizi de specii, de soiuri sau de rase diferite; hibridizare. — V. **hibrida.**

HIBRIDÁŢIE s.f. (Rar) Hibridare. — Din fr. **hybridation.**

HIBRIDITÁTE, *hibridităţi*, s.f. Însuşirea de a fi hibrid, caracterul a tot ceea ce este hibrid. — Din fr. **hybridité.**

HIBRIDIZÁ, *hibridizez*, vb. I.Tranz. A hibrida.— Din germ. **hybridisieren.**

HIBRIDIZÁRE, *hibridizări,* s.f. Acţiunea de *a hibridiza* şi rezultatul ei; hibridare. — V. **hibridiza.** Cf. rus. g h i b r i d i z a ţ i i a.

HICĂÍ, *hicăiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A bate, a chinui un câine. — Et. nec.

HICLEÁN, -Ă adj. v. **viclean.**

HICLENÍE, *hiclenii,* s.f. (Înv.) Denumire dată în vechiul drept românesc trădării, feloniei. — **Hiclean** + suf. *-ie*.

HÍCORI, *hicori,* s.m. Arbore din America de Nord, asemănător cu nucul, din al cărui lemn, greu, foarte tare și flexibil, se fac diverse obiecte, mai ales schiuri *(Carya ovata)*. — Din fr. **hickory.**

HICSÓS, *hicsoși,* s.m. (La pl.) Triburi nomade asiatice care au invadat Egiptul și l-au stăpânit în sec. XVIII-XVI î.H. — Din fr. **Hyksos.**

HIDÁLGO, *hidalgo,* s.m. Titlu purtat, în Evul Mediu, de unii nobili spanioli; persoană care purta acest titlu. — Din fr., sp. **hidalgo.**

HIDARTRÓZĂ, *hidartroze,* s.f. Acumulare de lichid (purulent sau seros) în articulații. — Din fr. **hydarthrose.**

HIDÁTIC, *hidatice*, adj. (În sintagma) *Chist hidatic* = tumoare benignă plină cu lichid, provocată de dezvoltarea în unele organe (ficat, plămâni etc.) a larvelor de tenie; echinococoză. — Din fr. **hydatique.**

HIDATÍDĂ s.f. (Biol.) Formă larvară a teniei echinococ. — Din fr. **hydatide.**

HIDATIÓZĂ, *hidatioze*, s.f. Contaminare a unui organism cu larvele care provoacă chisturile hidatice, manifestată prin apariția acestor chisturi în diferite organe. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **hydatiose.**

HIDATÓDĂ, *hidatode*, s.f. Formație epidermică a frunzelor, având formă și structură diferite, cu funcția de a elimina apa sub formă de picături. — Din fr. **hydatode.**

HIDÓS, -OÁSĂ, *hidoși, -oase,* adj. Foarte urât, înfiorător la vedere sau prin comportări; slut, dezgustător, scârbos, hâd. — Din fr. **hideux.**

HIDOȘÉNIE, *hidoșenii*, s.f. Faptul de a fi hidos; urâțenie foarte mare, sluțenie. — **Hidos** + suf. *-enie.*

HIDRACARIÁN, *hidracarieni*, s.m. (La pl.) Acarieni de origini diferite, adaptați la viața acvatică; (și la sg.) animal care face parte din această categorie. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **hydracarien.**

HIDRACÍD, *hidracizi*, s.m. Acid compus dintr-un halogen sau un metaloid din grupa oxigenului și unul sau doi atomi de hidrogen. — Din fr. **hydracide.**

HIDRADENÓM, *hidradenoame*, s.n. (Med.) Adenom sudoripar. — Din fr. **hydradénome.**

HIDRAGÓG, -Ă, *hidragogi, -ge*, adj., s.n. (Medicament) care are efect de purgativ puternic. — Din fr. **hydragogue.**

HIDRAMNIÓS, *hidramniosuri*, s.n. Prezență a unei mari cantități de lichid în amnios. [Pr.: *-ni-os*] — Din fr. **hydramnios.**

HIDRÁNT, *hidranți,* s.m. Dispozitiv la conductele de distribuție a apei sub presiune, care permite deschiderea și închiderea unuia sau a mai multor furtunuri în același timp. [Pl. și: (n.) *hidrante*] — Din fr. **hydrante,** germ. **Hydrant.**

HIDRARGILÍT s.m. Hidroxid natural de aluminiu, de obicei alb, care este un important minereu de aluminiu. — Din fr. **hydrargylite.**

HIDRARGÍR s.n. (Chim.) Mercur. — Din fr. **hydrargyre.**

HIDRARGIRÍSM s.n. Intoxicație provocată de vaporii sau sărurile de mercur. — Din fr. **hydrargyrisme.**

HIDRARGIRÓZĂ, *hidrargiroze*, s.f. Boală provocată de intoxicarea cu mercur, care se manifestă prin inflamația și hemoragia gingiilor, dureri și contracții ale mușchilor, tulburări psihice etc. — Din fr. **hydrargyrose.**

HIDRÁT, *hidrați*, s.m. **1.** Compus chimic anorganic solid, de obicei sare, cristalizat cu una sau cu mai multe molecule de apă de cristalizare. **2.** Denumire improprie pentru hidroxid. **3.** (În sintagma) *Hidrat de carbon* = glucide, zaharuri. — Din fr. **hidrate.**

HIDRATÁ, pers. 3 *hidratează*, vb. I. Refl. (Despre substanțe chimice) A se combina cu apă. ✦ (Despre corpuri solide) A absorbi apă prin adeziune. — Din fr. **hydrater.**

HIDRATÁBIL, -Ă, *hidratabili, -e,* adj. Care se poate hidrata. — Din fr. **hydratable.**

HIDRATÁNT, -Ă, *hidratanți, -te*, adj. Care hidratează. — Din fr. **hydratant.**

HIDRATÁRE, *hidratări,* s.f. Acțiunea de *a se hidrata* și rezultatul ei. ✦ Interacțiune între particulele unei substanțe dizolvate și moleculele de apă, însoțită de degajare de căldură. ✦ (Med.) Introducere de apă în organism, care se efectuează în caz de hemoragii, vărsături etc. — V. **hidrata.**

HIDRATÁT, -Ă, *hidratați, -te*, adj. (Despre substanțe chimice) Care s-a combinat cu apa. ✦ (Despre corpuri solide) Care a reținut apa în interiorul său prin adeziune. — V. **hidrata.**

HIDRAÚLIC, -Ă, *hidraulici, -ce*, s.f., adj. **1.** S.f. Știință care studiază legile de echilibru și de mișcare ale lichidelor și aplicarea lor în tehnică. **2.** Adj. Care aparține hidraulicii (**1**), referitor la hidraulică. ✧ *Presă hidraulică* = presă al cărei mecanism este alcătuit dintr-un cilindru cu piston acționat de apă sub presiune. — Din fr. **hydraulique.**

HIDRAZÍDĂ, *hidrazide,* s.f. Substanță cristalină, derivat al hidrazinei, incoloră, cu caracter bazic, solubilă în apă, care se folosește în diferite sinteze organice și ca medicament. — Din fr. **hydrazide.**

HIDRAZÍNĂ, *hidrazine,* s.f. Combinație chimică a azotului cu hidrogenul, care se prezintă ca un lichid incolor ce fumegă în aer și se folosește ca antioxidant, reducător, combustibil pentru rachete etc. — Din fr. **hydrasine.**

HIDRAZOBENZÉN s.m. Derivat al hidrazinei, care se prezintă sub formă de cristale incolore cu miros de camfor și care este folosit ca insecticid. — Din fr. **hydrazobenzène.**

HIDRAZÓNĂ, *hidrazone*, s.f. Substanță organică rezultată din condensarea hidrazinei cu aldehidă sau cetonă. — Din fr. **hydrazone.**

HÍDRĂ, *hidre*, s.f. **1.** (La pl.) Gen de celenterate cu corpul de forma unui sac, care au, la un capăt, gura înconjurată de 6-8 tentacule și, la celălalt capăt, un fel de disc cu care se fixează pe un suport *(Hydra)*; (și la sg.) animal care face parte din acest gen. **2.** (Mitol.) Monstru fabulos închipuit ca un șarpe uriaș cu mai multe capete, care, tăiate, creșteau la loc. [Var.: **ídră** s.f.] — Din fr. **hydre,** lat. **hydra.**

HIDREMÍE, *hidremii,* s.f. Creștere a cantității de plasmă sangvină, întâlnită în hemoragii mari, în anemii grave etc. — Din fr. **hydrémie.**

HÍDRIC, -Ă, *hidrici, -e,* adj. **1.** Care aparține apei, care se referă la apă, care provine din apă. **2.** (În sintagma) *Regim hidric* = regim medical în care se recomandă numai consumarea (unei cantități mari) de apă. — Din fr. **hydrique.**

HIDRO- Element de compunere cu sensul „(care se referă la) apă”, care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din fr. **hydro-.**

HIDROACÚSTIC, -Ă, *hidroacustici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a acusticii care se ocupă cu producerea și propagarea sunetelor în apă. **2.** Adj. Referitor la hidroacustică. [Pr.: *-dro-a-*] — Din fr. **hydroacoustique.**

HIDROAMELIORÁRE, *hidroameliorări,* s.f. Totalitatea lucrărilor de îmbunătățiri funciare care au scopul să mențină în sol un raport favorabil între apă și ceilalți factori ai fertilității solului pe terenurile cu exces sau cu deficit de apă; hidroameliorație. [Pr.: *-dro-a-me-li-o-*] — **Hidro-** + **ameliorare** (după fr. *hydroamélioration*).

HIDROAMELIORATÍV, -Ă, *hidroameliorativi, -e,* adj. Referitor la ansamblul de lucrări hidrotehnice de ameliorare a solului. [Pr.: *-dro-a-me-li-o-*] — **Hidro-** + **ameliorativ.**

HIDROAMELIORATÓR, -OÁRE, *hidroamelioratori, -oare,* s.m. și f. Specialist în hidroameliorații. [Pr.: *-dro-a-me-li-o-*] — Din fr. **hydroaméliorateur.**

HIDROAMELIORÁȚII s.f. pl. Totalitatea lucrărilor de îmbunătățiri funciare care au scopul să mențină în sol un raport favorabil între apă și ceilalți factori ai fertilității solului pe terenurile cu exces sau cu deficit de apă. [Pr.: *-dro-a-me-li-o-*] — **Hidro-** + **ameliorație.**

HIDROAVIÁȚIE s.f. Mijloc de locomoție aeriană cu hidroavioane. [Pr.: *-dro-a-vi-a-*] — Din fr. **hydroaviation.**

HIDROAVIÓN, *hidroavioane*, s.n. Avion înzestrat cu dispozitive de amerizare, care înlocuiesc trenul de aterizare și care îi permit să plutească pe apă. [Pr.: *-dro-a-vi-on*] — Din fr. **hydroavion.**

HIDROBICICLÉTĂ, *hidrobiciclete*, s.f. Ambarcațiune sportivă de agrement construită cu un mecanism propulsat cu pedale, prin intermediul căruia este acționată pentru a înainta pe apă. — **Hidro-** + **bicicletă.**

HIDROBIOLÓG, -Ă, *hidrobiologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în hidrobiologie. [Pr.: *-bi-o-*] — Din **hidrobiologie** (derivat regresiv).

HIDROBIOLÓGIC, -Ă, *hidrobiologici, -ce,* adj. Care se referă la hidrobiologie. [Pr.: *-bi-o-*] — Cf. engl. hydrobiological.

HIDROBIOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază viața animală și vegetală din mediul acvatic, precum și toate procesele care au loc în apă. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **hydrobiologie,** germ. **Hidrobiologie.**

HIDROBIÓN, *hidrobioane,* s.n. Vas din tablă sau din lemn, de dimensiuni variabile, utilizat pentru transportul peștilor vii. [Pr.: *-bi-on*] — Et. nec.

HIDROBÚZ, *hidrobuze*, s.n. Navă de mic tonaj, folosită de obicei pentru transportul pasagerilor de-a lungul coastei mării. — **Hidro-** + [auto]**buz.**

HIDROCARBONÁT, *hidrocarbonați*, s.m. Substanță organică constituită din carbon, hidrogen și oxigen, în care hidrogenul și oxigenul se găsesc în același raport ca în molecula de apă; carbohidrat. — Din fr. **hydrocarbonate.**

HIDROCARBÚRĂ, *hidrocarburi,* s.f. Combinație chimică alcătuită din carbon și hidrogen. — Din fr. **hydrocarbure.**

HIDROCEFÁL, -Ă, *hidrocefali, -e*, adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de hidrocefalie. — Din fr. **hydrocéphale.**

HIDROCEFALÍE, *hidrocefalii*, s.f. Afecțiune caracterizată prin acumularea excesivă de lichid cefalorahidian în membranele creierului, însoțită de atrofia acestuia, iar la copii și de creșterea progresivă a cutiei craniene, incomplet osificată. — Din fr. **hydrocéphalie.**

HIDROCELULÓZĂ, *hidroceluloze,* s.f. Compus chimic obținut prin hidroliza parțială a celulozei sub acțiunea acizilor minerali. — Din fr. **hydrocellulose.**

HIDROCENTRÁLĂ, *hidrocentrale*, s.f. Centrală hidroelectrică. — Din fr. **hydrocentrale.**

HIDROCÉNTRU, *hidrocentre*, s.n. Regiune geografică bogată în ape și energie hidraulică. — Din fr. **hydrocentre.**

HIDROCHÍMIC, -Ă, *hidrochimici, -ce*, adj. Referitor la hidrochimie. — Din fr. **hydrochimique.**

HIDROCHIMÍE s.f. Disciplină care studiază proprietățile chimice ale apelor. — Din fr. **hydrochimie.**

HIDROCHIMÍST, -Ă, *hidrochimiști, -ste*, s.m. și f. Specialist în hidrochimie. — Din fr. **hydrochimiste.**

HIDROCHINÓNĂ s.f. Substanță chimică organică obținută prin reducerea chinonei și folosită ca revelator în fotografie. — Din fr. **hydroquinone,** germ. **Hydrochinon.**

HIDROCICLÓN, *hidrocicloane*, s.n. Aparat de sortare și de concentrare a materialelor granulare, în care separarea granulelor se face sub acțiunea forței centrifuge, exercitată de un curent de apă. — Din fr. **hydrocyclone.**

HIDROCINEMÁTICĂ s.f. Ramură a hidrodinamicii care studiază mișcarea fluidelor, independent de forțele care se exercită asupra lor. — **Hidro-** + **cinematică.**

HIDROCÓRĂ, *hidrocore*, adj., s.f. (Plantă) ale cărei fructe sau semințe sunt adaptate pentru răspândirea prin intermediul apei. — Din fr. **hydrochore.**

HIDROCORÍE s.f. Mod de răspândire a semințelor prin intermediul apei, caracteristic plantelor hidrocore. — Din fr. **hydrochorie.**

HIDROCORTIZON s.n. Hormon secretat de glandele suprarenale, care, preparat sintetic, are acțiune antiinflamatorie și antialergică; cortizon. — Din fr. **hydrocortisone.**

HIDROCOSMÉTICĂ s.f. Ramură a cosmeticii care folosește cu predilecție apa și preparatele cosmetice hidratante. — Din fr. **hydrocosmétique.**

HIDROCULTÚRĂ s.f. Cultură a plantelor (industriale) prin menținerea rădăcinilor în soluții nutritive sau în apă, renunțându-se la folosirea pământului; hidroponică. — Din fr. **hydroculture,** germ. **Hydrokultur.**

HIDROCÚȚIE, *hidrocuții,* s.f. (Med.) Sincopă survenită ca urmare a contactului brusc cu apa rece. — Din fr. **hydrocution.**

HIDRODINÁMIC, -Ă, *hidrodinamici, -ce,* s.f., adj. **1.** Ramură a hidromecanicii care studiază legile de mișcare ale fluidelor. **2.** Adj. Care se referă la legile mișcării fluidelor. — Din fr. **hydrodynamique.**

HIDROELÉCTRIC, -Ă, *hidroelectrici, -ce,* adj. (Despre instalații) Care transformă energia hidraulică în energie electrică. ✧ *Centrală hidroelectrică* = ansamblu de instalații, clădiri și amenajări în care se produce energie electromagnetică prin transformarea din alte forme de energie; hidrocentrală. ✦ (Despre centrale electrice) Care folosește debitul și căderea unui râu sau al unui fluviu. [Pr.: *-dro-e-*] — Din fr. **hydroélectrique.**

HIDROELEVATÓR, *hidroelevatoare,* s.n. Dispozitiv folosit pentru ridicarea și îndepărtarea apei și a noroiului din săpăturile executate cu mijloace hidromecanice. [Pr.: *-dro-e-*] — Din fr. **hydro-élévateur.**

HIDROENERGÉTIC, -Ă, *hidroenergetici, -ce,* adj. Referitor la energia care se produce cu ajutorul apei. [Pr.: *-dro-e-*] — **Hidro-**+ **energetic.**

HIDROENERGÍE s.f. Energie produsă de apa în mișcare; energie hidraulică. [Pr.: *-dro-e*] — Din fr. **hydroénergie.**

HIDROFÍL, -Ă, *hidrofili, -e*, adj., s.f. **1.** Adj. Care absoarbe apa în mare cantitate; care se îmbibă ușor cu apă; care are afinitate pentru apă, avid de apă. **2.** Adj., s.f. (Bot.) (Plantă) la care florile se polenizează în apă sau la suprafața apei; hidrogamă. — Din fr. **hydrophile.**

HIDROFILÍE s.f. Proprietate a unei substanțe de a fi hidrofilă. — Din fr. **hydrophilie.**

HIDROFILIZÁ, *hidrofilizez,* vb. I. Tranz. A trata un material pentru a deveni hidrofil. — Din fr. **hydrophiliser,** engl. **hydrophilize.**

HIDROFILIZÁRE, *hidrofilizări*, s.f. Acțiunea de *a hidrofiliza.* — V. **hidrofiliza.**

HIDROFILIZÁT, -Ă, *hidrofilizați, -te*, adj. (Despre materiale) Care a fost tratat pentru a deveni hidrofil. — V. **hidrofiliza.**

HIDROFINÁRE, *hidrofinări,* s.f. Operația de eliminare prin hidrogenare catalitică a sulfului sau a unor compuși care conțin sulf din unele produse petroliere. — Cf. engl. h y d r o f i n i n g.

HIDROFÍTĂ, *hidrofite*, adj., s.f. (Plantă) adaptată la viața acvatică (dulce sau sărată). — Din fr. **hydrophite.**

HIDROFÓB, -Ă, *hidrofobi, -e*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Chim.) Care nu se combină cu apa sub nicio formă; care nu se îmbibă de apă, care nu are afinitate pentru apă; hidrofug. **2.** S.m. și f. (Med.) Persoană care suferă de hidrofobie. — Din fr. **hydrophobe.**

HIDROFOBÍE, *hidrofobii,* s.f. **1.** (Chim.) Însușire a unei substanțe de a fi hidrofobă. **2.** (Med.) Teamă patologică de contactul corporal cu apa. ✦ Aversiune pentru consumarea apei sau a altor lichide, caracteristică unor boli ca turbarea, meningita, tetanosul, isteria etc. — Din fr. **hydrophobie.**

HIDROFOBIZÁT, -Ă, *hidrofobizați, -te*, adj. (Rar) Impermeabilizat. — De la **hidrofob.**

HIDROFÓN, *hidrofoane*, s.n. Aparat utilizat pentru semnalizarea sub apă cu ajutorul sunetelor, format din microfoane acționate electromagnetic. — Din fr. **hydrophone.**

HIDROFÓR, *hidrofoare,* s.n. Instalație care asigură presiunea necesară în rețeaua de distrubție a apei dintr-un cartier, dintr-o clădire înaltă etc. — Din fr. **hydrophore.**

HIDROFTÁLMIC, -Ă, *hidroftalmici, -ce*, adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de hidroftalmie. — Din fr. **hydrophtalmique.**

HIDROFTALMÍE s.f. Stare patologică care constă în întinderea globului ocular din cauza unei presiuni interioare prea puternice. — Din fr. **hydrophtalmie.**

HIDROFÚG, -Ă, *hidrofugi, -ge,* adj. Hidrofob (**1**). — Din fr. **hydrofuge.**

HIDROFUGÁRE, *hidrofugări*, s.f. Operație de finisare a țesăturilor care are ca scop micșorarea capacității de umezire a acestora, realizându-se fie prin apretare, fie prin modificarea structurii chimice a fibrelor. — Cf. fr. h y d r o f u g a t i o n.

HIDROGÁMĂ, *hidrogame,* adj., s.f. (Bot.) Hidrofil (**2**). — Din fr. **hydrogamme.**

HIDROGÉL, *hidrogeluri*, s.n. (Chim.) Gel în care mediul de dispersie este apa. — Din fr. **hydrogel.**

HIDROGÉN s.n. Element chimic gazos mult mai ușor decât aerul, incolor, inodor, insipid și inflamabil, care, combinat cu oxigenul în anumite proporții, formează o moleculă de apă. ✧ *Hidrogen fosforat* = combinație a fosforului cu hidrogenul, care se prezintă ca un gaz incolor, foarte toxic; fosfină. *Hidrogen greu* = deuteriu. *Hidrogen sulfurat* = combinație a sulfului cu hidrogenul, care se prezintă ca un gaz incolor, cu miros de ouă stricate, toxic; acid sulfhidric. — Din fr. **hydrogène.**

HIDROGENÁ, *hidrogenez,* vb. I. Tranz. A introduce hidrogen în molecula unei combinații chimice. — Din fr. **hydrogéner.**

HIDROGENÁRE, *hidrogenări*, s.f. Acțiunea de *a hidrogena* și rezultatul ei. — V. **hidrogena.**

HIDROGENÁT, -Ă, *hidrogenați, -te,* adj. (Chim.) Combinat cu hidrogenul; care conține hidrogen. — Din fr. **hydrogéné.**

HIDROGENERATÓR, *hidrogeneratoare,* s.n. Generator electric, în general de curent alternativ, acționat de un motor hidraulic. — **Hidro-** + **generator.**

HIDROGENOLÍZĂ, *hidrogenolize,* s.f. Reacție simultană de hidrogenare și de rupere a unei catene de atomi de carbon. — Cf. h i d r o g e n a r e.

HIDROGEOLÓG, -Ă, *hidrogeologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în hidrogeologie. [Pr.: *-ge-o-*] — Din fr. **hydrogéologue.**

HIDROGEOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu studiul distribuției, al regimului dinamicii și genezei apelor subterane. [Pr.: *-ge-o-*] — Din fr. **hydrogéologie.**

HIDROGLISÓR, *hidroglisoare*, s.n. Ambarcațiune cu fundul plat, puțin cufundată în apă, care se mișcă extrem de repede, fiind pusă în mișcare de o elice aeriană. — Din fr. **hydroglisseur.**

HIDROGRÁD, *hidrograde,* s.n. (Geogr.) Unitate de măsură a nivelului apelor curgătoare, egală cu a zecea parte din amplitudinea maximă. — **Hidro-** + **grad.**

HIDROGRÁF, -Ă, *hidrografi, -e*, s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Specialist în hidrografie. **2.** S.n. Grafic care indică variația nivelului sau debitului unui curs de apă, egală cu a zecea parte din amplitudinea maximă. — Din fr. **hydrographe.**

HIDROGRÁFIC, -Ă, *hidrografici, -ce*, adj. Care aparține hidrografiei, care se referă la hidrografie. ✧ *Bazin hidrografic* = regiune, zonă din care își adună afluenții o apă curgătoare mai mare. — Din fr. **hydrographique.**

HIDROGRAFÍE s.f. **1.** Ramură a hidrologiei care se ocupă cu studiul apelor de suprafață dintr-o regiune. ✦ Totalitatea apelor curgătoare și stătătoare ale unei regiuni. **2.** Știință care se ocupă cu elaborarea hărților marine. ✦ Totalitatea hărților care reprezintă o mare sau un ocean. — Din fr. **hydrographie.**

HIDROIZOHÍPSĂ, *hidroizohipse,* s.f. (Geol.) Curbă obținută prin unirea punctelor cu același nivel hidrostatic subteran la straturile acvifere cu nivel liber. [Pr.: *-dro-i-*] — Din fr. **hydroisohypse.**

HIDROIZOLÁ, *hidroizolez*, vb. I.Tranz. A izola pentru a împiedica sau reduce infiltrarea sau orice altă acțiune a apei asupra unei construcții. [Pr.: *-dro-i-*] — **Hidro-** + **izola.**

HIDROIZOLÁRE, *hidroizolări*, s.f. Acțiunea de *a hidroizola* și rezultatul ei. [Pr.: *-dro-i-*] — V. **hidroizola.**

HIDROIZOLÁT, -Ă, *hidroizolați, -te*, adj. (Despre construcții) Care este protejat împotriva acțiunilor apei. [Pr.: *-dro-i-*] — V. **hidroizola.**

HIDROIZOLÁȚIE, *hidroizolații,* s.f. Hidroizolare. — **Hidro-** + **izolație.**

HIDROLÁZĂ, *hidrolaze,* s.f. Enzimă care catalizează reacțiile de hidroliză. — Din fr. **hydrolase.**

HIDROLÍTIC, -Ă, *hidrolitici, -ce*, adj. Care se obține prin hidroliză. — Din fr. **hydrolytique.**

HIDROLÍZĂ, *hidrolize*, s.f. **1.** Reacție chimică între ionii unei sări și ionii apei, care formează un acid slab sau o bază slabă. **2.** Reacție chimică între un compus organic și apă, produsă în prezența unui catalizator. — Din fr. **hydrolyse.**

HIDROLOCATÓR, *hidrolocatoare,* s.n. (Mar.) Aparat hidroacustic care determină direcția și distanța unui obiect aflat sub apă, prin intermediul ultrasunetelor; sonar. — Din engl. **hydrolocator.**

HIDROLÓG, -Ă, *hidrologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în domeniul hidrologiei. — Din fr. **hydrologue.**

HIDROLOGÍC, -Ă, *hidrologici, -ce,* adj. Care aparține hidrologiei, care se referă la hidrologie. ✧ *Bilanț hidrologic* = raportul dintre cantitatea de apă primită și cea cedată pe un teritoriu într-un anumit timp din precipitații atmosferice, din scurgerea apei la suprafață și din evaporare. *Regim hidrologic* = variație în timp a unei cantități de apă care trece printr-o secțiune a unui râu. — Din fr. **hydrologique.**

HIDROLOGÍE s.f. Știință care studiază proprietățile generale ale apelor de la suprafața scoarței terestre, legile generale care dirijează procesele din hidrosferă, influența reciprocă dintre hidrosferă, atmosferă, litosferă și biosferă, precum și prognoza evoluției elementelor hidrologice, în vederea folosirilor raționale în economie. — Din fr. **hydrologie.**

HIDROMANÍE s.f. (Med.) Tulburare psihică caracterizată prin tendința de sinucidere prin înec. — Din fr. **hydromanie.**

HIDROMASÁJ, *hidromasaje,* s.n. Masaj făcut cu ajutorul apei în mișcare. — Din fr. **hydromassage.**

HIDROMECÁNIC, -Ă, *hidromecanici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Știință care studiază legile echilibrului și ale mișcării fluidelor, precum și acțiunea corpurilor solide cu care vin în contact. **2.** Adj. Care aparține hidromecanicii (**1**), care se referă la hidromecanică. — Din fr. **hydromécanique.**

HIDROMECANIZÁRE, *hidromecanizări*, s.f. Ansamblul procedeelor de mecanizare, cu ajutorul curenților de apă, a lucrărilor de excavare, transportare și depunere a materialelor rezultate, aplicat în exploatările din cariere, în mine, la construcția de terasamente, diguri, canale etc. — **Hidro-** + **mecanizare.** Cf. fr. hydromécanisation.

HIDROMECANIZÁT, -Ă, *hidromecanizați, -te*, adj. Care este realizat prin hidromecanizare. — Din **hidromecanizare.**

HIDROMÉL, (**2**) *hidromeluri*, s.n. **1.** Băutură alcoolică obținută prin fermentația alcoolică a mierii de albine cu apă; mied; mursă¹. **2.** Sort de hidromel (**1**). — Din fr. **hydromel.**

HIDROMETALURGÍE s.f. Ramură a metalurgiei care se ocupă cu extragerea metalelor din minereuri cu ajutorul soluțiilor apoase, prin solubilizare, filtrare, precipitare etc. — Din fr. **hydrométallurgie.**

HIDROMETEÓR, *hidrometeori*, s.m. Produs de condensare a vaporilor de apă din atmosferă. [Pr.: *-te-or*] — Din fr. **hydrométéore,** germ. **Hidrometeore.**

HIDROMETEOROLÓGIC, -Ă, *hidrometeorologici, -ce,* adj. Referitor la hidrometeorologie. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **hydrométéorologique.**

HIDROMETEOROLOGÍE s.f. Disciplină care studiază circulația apei în atmosferă. [Pr.: *-te-o-*] — Din germ. **Hydrometeorologie.**

HIDROMETRÍC, -Ă, *hidrometrici, -ce,* adj. Privitor la hidrometrie, care aparține hidrometriei. — Din fr. **hydrométrique.**

HIDROMETRÍE s.f. Ramură a hidrologiei care se ocupă cu determinarea cantitativă a debitului unui curs de apă, cu studiul metodelor tehnice pentru determinarea vitezei, a adâncimii unui curs de apă, a unui strat de apă subteran sau a apei dintr-o conductă, în vederea realizării proiectelor de construcție hidrotehnică și a planului de gospodărire a apelor. — Din fr. **hydrométrie.**

HIDROMÉTRU, *hidrometre,* s.n. **1.** Aparat pentru măsurarea densității și a vitezei de curgere a lichidelor. **2.** Manometru metalic cu scara gradată în unități de coloană de apă, cu care se măsoară nivelul unui curs de apă. — Din fr. **hydromètre.**

HIDROMINERÁL, -Ă, *hidrominerali, -e,* adj. Referitor la apele minerale. — Din fr. **hydrominéral.**

HIDROMODÚL, *hidromodule*, s.n. Debit de apă exprimat în litri pe secundă, necesar în timpul unui sezon pentru irigarea suprafeței de un hectar, calculat pentru fiecare cultură agricolă. [Pl. și: (m.) *hidromoduli*] — Din fr. **hydromodule.**

HIDROMONITÓR, *hidromonitoare,* s.n. Instalație pentru săparea pământului, formată dintr-o conductă metalică prin care se proiectează o vână de apă sub presiune. — Din fr. **hydromoniteur,** germ. **Hydromonitor.**

HIDRONEFRÓTIC, -Ă, *hidronefrotici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la hidronefroză. — Din fr. **hydronephrotique.**

HIDRONEFRÓZĂ, *hidronefroze*, s.f. Acumulare de urină în rinichi datorată unui obstacol pe ureter. — Din fr. **hydronéphrose.**

HIDRONÍM, *hidronime,* s.n. Cuvânt care denumește o apă. — Din fr. **hydronyme.**

HIDRONIMÍE s.f. Totalitatea numelor de ape (dintr-o regiune). — Din fr. **hydronymie.**

HIDRÓNIU, *hidronii*, s.m. Ion rezultat din unirea protonului cu o moleculă de apă. — Din fr. **hydronium.**

HIDROPÁT, -Ă, *hidropați, -te,* adj. Care tratează bolile prin hidroterapie. — Din fr. **hydropathe.**

HIDROPATÍE, *hidropatii*, s.f. Hidroterapie. — Din fr. **hydropathie.**

HIDROPEDÉZĂ s.f. Transpirație abundentă. — Din fr. **hydropédèse.**

HIDRÓPIC, -Ă, *hidropici, -ce*, adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de hidropizie; hidropicos. — Din fr. **hydropique.**

HIDROPICÓS, -OÁSĂ, *hidropicoși, -oase*, adj., s.m. și f. (Înv.) Hidropic. [Var.: **idropicós, -oásă** adj., s.m. și f.] — **Hidropic** + suf. *-os*.

HIDROPIZÍE, *hidropizii,* s.f. Boală cauzată de acumularea patologică de apă în cavitățile naturale ale corpului sau în țesuturi; dropică. [Var.: **idropizíe** s.f.] — Din fr. **hydropisie,** lat. **hydropisis.**

HIDROPLANÁ, pers. 3 *hidroplanează*, vb. I. Intranz. (Despre hidroavioane) A se deplasa plutind la suprafața apei. — Din fr. **hydroplaner.**

HIDROPLANÁRE, *hidroplanări,* s.f. Deplasare a unui hidroavion pe apă prin autopropulsie aerodinamică. — **Hidro-** + **planare.** Cf. fr. h y d r o p l a n a g e.

HIDROPNEUMÁTIC, -Ă, *hidropneumatici, -ce*, adj., s.n. (Aparat) care funcționează cu ajutorul apei sau al unui lichid ori gaz comprimat. [Pr.: *-pne-u-*] — Din fr. **hydropneumatique.**

HIDROPNEUMOTORÁX s.n. (Med.) Pneumotorax spontan caracterizat prin prezența de lichid în cavitatea pleurală. [Pr.: *-pne-u-*] — Din fr. **hydropneumothorax.**

HIDROPÓNICĂ s.f. Cultură legumicolă sau floricolă în soluții nutritive sau pe un substrat de pietriș sau de nisip prin care circulă permanent apă cu îngrășăminte chimice. — Din fr. **hydroponique.**

HIDRORÉE, *hidroree*, s.f. (Med.) Scurgere cronică a unui lichid seros. — Din fr. **hydrorrhée.**

HIDROSADENÍTĂ, *hidrosadenite,* s.f. Inflamație a glandelor sudoripare, de obicei a celor de la subsuoară, care evoluează sub forma unor abcese adânci. — Din fr. **hydrosadénite.**

HIDROSCÁLĂ, *hidroscale,* s.f. Aeroport pe apă destinat decolării sau amerizării hidroavioanelor, pe care se află instalațiile necesare manevrării, adăpostirii și întreținerii acestora. — Din fr. **hydroscale.**

HIDROSEPARATÓR, *hidroseparatoare,* s.n. Instalație de separare acționată cu ajutorul unui curent de apă și folosită la prepararea mecanică a cărbunilor. — **Hidro-** + **separator.**

HIDROSFÉRĂ s.f. Învelișul de apă al globului terestru, alcătuit din oceane, mări, lacuri, ghețari, ape curgătoare, ape subterane, zăpezi și ghețuri. — Din fr. **hydrosphère,** germ. **Hydrosphäre.**

HIDROSÓL, *hidrosoluri*, s.n. Sistem coloidal solubil în care mediul de dispersie este apa. — Din fr. **hydrosol.**

HIDROSOLÚBIL, -Ă, *hidrosolubili, -e*, adj. (Despre substanțe) Care se dizolvă în apă. — Din fr. **hydrosoluble.**

HIDROSONICITÁTE s.f. Ramură a fizicii care studiază transmiterea energiei prin unde elastice în medii lichide. — **Hidro-** + **sonicitate.**

HIDROSTÁTIC, -Ă, *hidrostatici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a hidromecanicii care studiază legile echilibrului fluidelor și ale corpurilor scufundate în ele. **2.** Adj. Care se referă la echilibrul fluidelor.✧ *Balanță hidrostatică* = balanță cu care se determină densitatea corpurilor prin cântărirea lor mai întâi în aer, iar apoi cufundate într-un lichid. — Din fr. **hydrostatique.**

HIDROTÉHNIC, -Ă, *hidrotehnici, -ce*, s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a tehnicii care se ocupă cu folosirea apei și cu proiectarea și executarea lucrărilor de folosire a apei, a energiei hidraulice și a lucrărilor de prevenire a distrugerilor provocate de ape. **2.** Adj. Privitor la hidrotehnică (**1**), care aparține hidrotehnicii. — Din fr. **hydrotechnique,** germ. **Hydrotechnik.**

HIDROTEHNICIÁN, -Ă, *hidrotehnicieni, -e*, s.m. și f. Specialist în hidrotehnică. [Pr.: *-ci-an*] — **Hidrotehnică** + suf. *-ian*.

HIDROTERAPEÚT, *hidroterapeuți*, s.m. Specialist în hidroterapie. [Pr.: *-pe-ut*] — Din fr. **hydrothérapeute.**

HIDROTERÁPIC, -Ă, *hidroterapici, -ce*, adj. Care se referă la hidroterapie, care aparține hidroterapiei, de hidroterapie. — Din fr. **hydrothérapique.**

HIDROTERAPÍE, *hidroterapii,* s.f. Folosire terapeutică a apei sub formă de băi, dușuri, aburi etc. la diferite temperaturi; hidropatie. — Din fr. **hydrothérapie.**

HIDROTERMÁL, -Ă, *hidrotermali, -e*, adj. Care se referă la ape fierbinți, provenite prin răcirea topiturilor magmatice. ✧ (Geol.) *Proces hidrotermal* sau *fază hidrotermală* = ultima etapă a consolidării magmatice. — Din fr. **hydrothermal.**

HIDROTERMOTERAPÍE, *hidrotermoterapii*, s.f. Tratament cu ape termale. — Din fr. **hydrothermothérapie.**

HIDROTIMETRÍE, *hidrotimetrii,* s.f. Măsurare a densității unei ape. — Din fr. **hydrotimétrie.**

HIDROTIPÍE, *hidrotipii*, s.f. Procedeu de realizare a fotografiilor în culori, folosit mai ales la copierea filmelor cinematografice în culori cu matrițe în relief, care se colorează cu coloranți solubili în apă. — Din fr. **hydrotypie.**

HIDROTROPÍSM, *hidrotropisme,* s.n. Mișcare de orientare a rădăcinilor plantelor superioare și a miceliilor de ciuperci spre locurile mai umede ale solului. — Din fr. **hydrotropisme.**

HIDROXÍD, *hidroxizi*, s.m. Compus chimic anorganic a cărei moleculă conține în structura sa una sau mai multe grupe hidroxil. — Din fr. **hydroxyde.**

HIDROXÍL, *hidroxili,* s.m. Radical monovalent format dintr-un atom de hidrogen și un atom de oxigen; oxidril. — Din fr. **hydroxyle.**

HIDROZOÁR, *hidrozoare,* s.n. (La pl.) Clasă de celenterate marine și de apă dulce, care trăiesc solitare sau în colonii; (și la sg.) animal care face parte din această clasă. [Pr.: *-zo-ar*] — Din fr. **hydrozoaire.**

HIDRÚRĂ, *hidruri*, s.f. Combinație a hidrogenului cu alte elemente chimice. ✧ (Chim.) *Hidrură de bor* = boran. — Din fr. **hydrure.**

HIÉNĂ, *hiene*, s.f. Mamifer carnivor asemănător cu câinele, cu blana cenușie tărcată, cu gâtul gros, cu urechile golașe și cu picioarele anterioare mai lungi decât cele posterioare, care trăiește în Africa și în Asia și care se hrănește mai ales cu cadavre *(Hyaena hyaena)*. ✦ Fig. Om ticălos, nemernic, mizerabil. [Pr.: *hi-e-*] — Din fr. **hyène,** lat. **hyaena.**

HIENÍDĂ, *hienide,* s.f. (La pl.) Familie de mamifere carnivore din care face parte hiena; (și la sg.) animal din această familie. [Pr.: *hi-e-*] — Din fr. **hyénidés.**

HIERÁTIC, -Ă, *hieratici, -ce,* adj. **1.** Care ține de lucruri sfinte. **2.** (În sintagma) *Scriere hieratică* = scriere cursivă și simplificată a hieroglifelor. **3.** (În artă; despre concepții, orientări, realizări etc.) Care reprezintă sau susține reprezentarea personajelor în atitudini convenționale, solemne, rigide, conform regulilor fixate de canoanele religioase. [Pr.: *hi-e-*] — Din fr. **hiératique,** lat. **hieraticus.**

HIERATÍSM s.n. Spirit sau sistem hieratic; caracterul a ceea ce este hieratic. [Pr.: *hi-e-*] — Din fr. **hiératisme.**
HIERB s.n. v. **herb.**
HIEROFÁNT, *hierofanți*, s.m. Preot antic grec care iniția pe neofiți în mistere și în oracole. [Pr.: *hi-e-*] — Din fr. **hierophante.**
HIEROGLÍFĂ, *hieroglife*, s.f. Semn sau caracter din scrierea vechilor egipteni, care reprezenta noțiunile prin figuri stilizate de ființe și de obiecte. ✦ Fig. (ir.) Scris necitet, indescifrabil. [Pr.: *-hi-e-*. — Var.: **ieroglífă** s.f.]. — Din fr. **hiéroglyphe.**
HIEROGLÍFIC, -Ă, *hieroglifici, -ce*, adj. Scris cu hieroglife. ✦ Fig. (Ir.; despre scris) Care este necitet, indescifrabil, greu de înțeles. [Pr.: *hi-e-*. — Var.: **ieroglífic, -ă** adj.] — Din fr. **hieroglyphique,** lat. **hieroglyphicus.**
HÍFĂ, *hife,* s.f. Filament din celule care alcătuiește miceliul unei ciuperci. — Din fr. **hyphe.**
HI-FI s.f. invar., adj. invar. **1.** S.f. invar. High fidelity. **2.** Adj. invar. De înaltă fidelitate. [Pr.: *haifi, hifi*] — Cuv. engl.
HIGH FIDELITY s.n. invar., adj. invar. (Echipament de) înregistrare și de redare sonoră de înaltă fidelitate. [Pr.: *hai*] — Cuv. engl.
HIGH-LIFE s.n. Denumire dată înaltei societăți. ✦ (Adjectival) De elită. [Pr.: *hăĭlaĭf*] — Cuv. engl.
HIGH-TÉCH s.n. High tehnology. [Pr.: *haĭtéc*] — Abr. de la **high technology**.
HIGH TECHNÓLOGY s.f. Denumire generală pentru tehnologia avansată mai ales în domeniul electronicii, în industria de tehnică de calcul și telecomunicații. [Pr.: *haĭ*] — Cuv. engl.
HIGIÉNĂ s.f. v. **igienă.**
HIGIÉNIC, -Ă adj. v. **igienic.**
HIGIENÍST, -Ă s.m. și f. v. **igienist.**
HIGROFÍL, -Ă, *higrofili, -e,* adj. (Despre plante) Care caută umiditatea, care se dezvoltă în condiții de mare umiditate. — Din fr. **hygrophile.**
HIGROFÍTĂ, *higrofite*, adj., s.f. (Plantă) care se dezvoltă în locuri cu exces de umiditate. — Din fr. **hygrophyte.**
HIGROGRÁF, *higrografe*, s.n. Aparat folosit pentru înregistrarea gradului de umiditate a aerului din atmosferă. — Din fr. **hygrographe.**
HIGROGRÁMĂ, *higrograme*, s.f. Diagramă care reprezintă variația umidității aerului. — Din fr. **hygrogramme.**
HIGROLOGÍE s.f. Disciplină care studiază umiditatea aerului. — Din fr. **hygrologie.**
HIGRÓMĂ, *higrome,* s.f. Inflamație a pungilor seroase de sub piele, în dreptul unei articulații. — Din fr. **hygroma.**
HIGROMÉTRIC, -Ă, *higrometrici, -ce,* adj. Care ține de higrometrie, referitor la higrometrie. — Din fr. **hygrométrique.**
HIGROMETRÍE s.f. Ramură a meteorologiei care se ocupă cu descrierea metodelor și a aparatelor utilizate în determinarea umidității aerului atmosferic. — Din fr. **hygrométrie.**
HIGROMÉTRU, *higrometre*, s.n. Aparat cu care se măsoară umiditatea atmosferei sau a altor medii gazoase. — Din fr. **hygromètre.**
HIGROSCÓP, *higroscoape*, s.n. Instrument folosit pentru studierea variației umidității aerului atmosferic. — Din fr. **hygroscope.**
HIGROSCOPÍC, -Ă, *higroscopici, -ce,* adj. Care are calitatea de a absorbi umiditatea din aer. — Din fr. **hygroscopique.**
HIGROSCOPICITÁTE s.f. Proprietate a unui corp de a fi higroscopic. — Din fr. **hygroscopicité.**
HIGROSCOPÍE s.f. (Rar) Higrometrie. — Din fr. **hygroscopie.**
HIGROSTÁT, *higrostate*, s.n. Aparat pentru controlul și supravegherea umidității relative a aerului. — Din fr. **hygrostat.**
HIL, *hiluri,* s.n. **1.** (Anat.) Porțiune la suprafața unui organ pe unde pătrund vasele sangvine și nervii. **2.** (Bot.) Cicatrice aflată pe învelișul seminței, în locul unde aceasta s-a desprins de piciorușul ovulului. — Din fr. **hile,** lat. **hilum.**
HILÁR[1], -Ă, *hilari, -e*, adj. (Anat.) Care se referă la hil, care aparține hilului. — Din fr. **hilaire.**
HILÁR[2], -Ă, *hilari, -e*, adj. Ilariant (**1**). [Var.: **ilár, -ă** adj.] — Din fr. **hilaire,** lat. **hilaris.**
HILARIÁNT, -Ă adj. v. **ilariant.**
HILARITÁTE s.f. Explozie de râs colectivă la auzul sau la vederea unui lucru amuzant, caraghios. [Var.: **ilaritáte** s.f.] — Din fr. **hilarité,** lat. **hilaritas, -atis.**
HILÉA s.f. Denumire a pădurilor tropicale umede. — Et. nec.
HILÓȚI s.m. pl. v. **iloți.**
HILOZOÍSM s.n. Teorie potrivit căreia întreaga materie ar fi vie, însuflețită, având capacitatea de a simți și de a gândi. — Din fr. **hylozoïsme.**
HILOZOÍST, -Ă, *hilozoiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al hilozoismului. — Din fr. **hylozoïste.**
HÍMEN, *himene*, s.n. Membrană care închide, parțial, vaginul la virgine. [Acc. și: *himén*] — Din fr., lat. **hymen.**
HIMENOPTÉR, *himenoptere*, s.n. (La pl.) Ordin care cuprinde insecte cu două perechi de aripi membranoase, cu metamorfoză completă, femelele având la vârful abdomenului un ac cu venin, și care trăiesc adesea organizate în colonii; (și la sg.) insectă care face parte din acest ordin. — Din fr. **hyménoptère.**
HIMÉRĂ, *himere*, s.f. **1.** Închipuire fără temei, fantezie irealizabilă; iluzie, fantasmă. **2.** Monstru în mitologia antică greacă, cu cap de leu, cu corp de capră, cu aripi de pasăre de pradă și cu coadă de șarpe; *p. ext.* motiv decorativ reprezentând un astfel de monstru. **3.** (Bot.; în sintagma) *Himeră de altoire* = plantă ale cărei țesuturi sunt diferite din punct de vedere genetic. **4.** (Biol.) Organism produs prin fuziunea a doi sau mai mulți zigoți distincți. — Din fr. **chimère,** it. **chimera,** lat. **Chimaera.**
HIMÉRIC, -Ă, *himerici, -ce,* adj. Care se bazează pe himere (**1**); lipsit de orice temei real; iluzoriu. ✦ (Și adverbial) Ca de himeră, fantastic. — Din fr. **chimérique** (după *himeră).*
HÍNDI s.f. Limbă indo-europeană din ramura indo-iraniană, grupul indic, astăzi limbă oficială în India. — Din fr., engl. **hindi.**
HINDÍCHI, *hindichiuri*, s.n. (Reg.) Șanț; tranșee. [Var.: **hândíchi** s.n.] — Din tc. **hendek.**
HINDUÍSM s.n. Credință religioasă apărută în India în sec. V-IV î.H., care reprezintă o îmbinare a brahmanismului cu elemente budiste, propunând o nouă cale de mântuire prin iubire și dăruire, accesibilă oricui. — Din fr. **hindouisme,** germ. **Hinduismus.**
HINDUÍST, -Ă, *hinduiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al hinduismului. — Din fr. **hindouiste.**
HINDÚS, -Ă, *hinduși, -se*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Denumire folosită în trecut pentru populația din India. **2.** Adj. Care aparține Indiei sau hindușilor (**1**), privitor la India sau la hinduși. **3.** Adj., s.m. și f. Hinduist. — Din fr. **hindou.**
HINDUSTÁNĂ s.f. Limbă indo-iraniană, vorbită în India și în Pakistan. ✧ (Adjectival) Limba hindustană. — Din fr. **hindoustani.**
HINGHÉR, *hingheri*, s.m. Persoană, în serviciul de ecarisaj, care se ocupă cu prinderea câinilor fără stăpân; hoher (**1**). [Var.: (înv.) **henghér** s.m.] — Din săs. **hoenger** (=germ. *Henker*).
HINGHERÍ, *hingheresc,* vb. IV. Tranz. A se ocupa cu prinderea câinilor fără stăpân. ✦ (Fam.) A chinui. — Din **hingher.**
HÍNTERLAND, *hinterlanduri*, s.n. **1.** Regiune relativ rigidă din punct de vedere tectonic, situată în spatele unui sistem muntos cutat. **2.** Teritoriu care gravitează spre un centru economic. **3.** Regiune învecinată cu un teritoriu ocupat, folosită ca bază a unor acțiuni expansioniste. **4.** Colonie sau țară slab dezvoltată dependentă economic de metropolă. — Din germ. **Hinterland.**
HINTÉU, *hinteie*, s.n. (Reg.) Trăsură, caleașcă (închisă). — Din magh. **hintó.**
HIOÍD, *hioide,* adj. (În sintagma) *Os hioid* (și substantivat, n.) = os mic în formă de potcoavă, așezat în partea anterioară și superioară a gâtului, între baza limbii și laringe. [Pr.: *hi-o-*] — Din fr. **hyoïde.**
HÍOLĂ s.f. (Reg.; în loc. adv.) *În hiolă* = târând după sine, împingând cu sine. — Et. nec.
HIPARIÓN, *hiparioni*, s.m. Gen fosil de ecvide, considerat strămoș al calului, care avea la membre câte un deget funcțional. [Pr.: *-ri-on*] — Din fr. **hipparion.**
HIPER- Element de compunere însemnând „peste, excesiv de...", folosit la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din fr. **hyper-,** germ. **hyper- (Hyper-).**
HIPERACIDITÁTE, s.f. (Și în sintagma *hiperaciditate gastrică*) Creșterea excesivă a acidului clorhidric din secreția gastrică, întâlnită la gastrite, ulcer duodenal etc.; hiperclorhidrie. — **Hiper-** + **aciditate.**
HIPERACUZÍE, *hiperacuzii*, s.f. Acuitate auditivă ieșită din comun. — Din fr. **hyperacousie.**
HIPERALGÉZIC, -Ă, *hiperalgezici, -ce*, adj., s.m. și f. (Med.) (Persoană) care suferă de hiperalgezie. — Din fr. **hyperalgésique.**
HIPERALGEZÍE, *hiperalgezii*, s.f. (Med.) Sensibilitate exagerată la durere; hiperalgie. — Din fr. **hyperalgésie.**
HIPERALGÍE, *hiperalgii*, s.f. (Med.) Hiperalgezie. — Din fr. **hyperalgie.**
HIPERBÁT, *hiperbate,* s.n. **1.** Figură de stil constând în schimbarea, prin dislocări, a topicii normale. **2.** Adaos pe care îl face scriitorul sau vorbitorul după încheierea unui anunț. [Var.: **hiperbátă** s.f.] — Din fr. **hyperbate.**
HIPERBÁTĂ s.f. v. **hiperbat.**
HIPÉRBOLĂ, *hiperbole*, s.f. **1.** (Mat.) Curbă reprezentând locul geometric al punctelor dintr-un plan pentru care diferența distanțelor față de două puncte fixe, numite focare, este constantă. **2.** Figură de stil care constă în exagerarea dimensiunilor, efectului unui fapt, importanței unui personaj etc. [Var.: **ipérbolă** s.f.] — Din fr. **hyperbole.**
HIPERBÓLIC, -Ă, *hiperbolici, -ce*, adj. **1.** (Mat.) De forma hiperbolei (**1**). **2.** Care are caracterul hiperbolei (**2**), cu hiperbole. ✦ Exagerat. [Var.: **iperbólic, -ă** adj.] — Din fr. **hyperbolique,** lat. **hyperbolicus.**
HIPERBOLIZÁ, *hiperbolizez,* vb. I. Tranz. A exagera dimensiunile, importanța etc. unui lucru, unui fapt etc. — **Hiperbolă** + suf. *-iza.*
HIPERBOLIZÁRE, *hiperbolizări,* s.f. Acțiunea de *a hiperboliza* și rezultatul ei. — V. **hiperboliza.**
HIPERBOLIZÁT, -Ă, *hiperbolizați, -te,* adj. Care este foarte exagerat. — V. **hiperboliza.**
HIPERBOLOÍD, *hiperboloizi*, s.m. (Mat.) Suprafață rezultată din revoluția unei hiperbole în jurul uneia dintre axele sale. — Din fr. **hyperboloïde.**

HIPERBOREEÁN, -Ă, *hiperboreeni, -e,* adj. Care se află, care trăiește în extremitatea de miazănoapte a globului pământesc. [Pr.: *-re-ean*] — Din fr. **hyperboréen.**

HIPERBORÉU, -ÉE, *hiperborei, -ee*, adj., s.m. și f. (Persoană) din regiunea extremului nordic; *p. gener.* (persoană) de la nord; hiperboreean. — Din fr. **hyperborée.**

HIPERCALCEMÍE, *hipercalcemii,* s.f. (Med.) Creștere anormală a cantității de calciu în sânge; cantitate de calciu anormal de mare prezentă în sânge. — Din fr. **hypercalcémie.**

HIPERCARACTERIZÁRE, *hipercaracterizări*, s.f. Cumul de mijloace morfologice folosit pentru evidențierea unei singure valori lexicale sau gramaticale. — **Hiper-** + **caracterizare.**

HIPERCHERATÓZĂ, *hipercheratoze,* s.f. Îngroșare fiziologică sau patologică a stratului cornos al pielii. — Din fr. **hyperkératose.**

HIPERCHINEZÍE, *hiperchinezii*, s.f. Activitate exagerată efectuată de mușchii scheletici sau de mușchii netezi ai unui organ cavitar. — Din fr. **hyperkinésie.**

HIPERCLORHIDRÍE s.f. Hiperaciditate. — Din fr. **hyperclorhydrie.**

HIPERCORÉCT, -Ă, *hipercorecți, -te*, adj. (Lingv.; despre forme gramaticale, cuvinte, grafii etc.) Care este eronat din cauză că i s-a aplicat, prin analogie, o regulă lingvistică valabilă pentru alte situații; care conține o greșeală izvorâtă din teama de a nu greși. — Din fr. **hypercorrect.**

HIPERCORECTITÚDINE, *hipercorectitudini*, s.f. (Lingv.) Greșeală de limbă care constă în folosirea de forme hipercorecte, datorită efortului conștient al vorbitorilor de a se conforma mecanic normelor limbii literare; hiperurbanism. — **Hiper-** + **corectitudine.**

HIPERÉMIC, -Ă, *hiperemici, -ce*, adj. Privitor la hiperemie, de hiperemie; care prezintă fenomene de hiperemie. — Din **hiperemie.**

HIPEREMÍE, *hiperemii,* s.f. (Med.) Aflux de sânge într-un organ sau într-o anumită regiune a corpului. — Din fr. **hyperémie.**

HIPEREMOTÍV, -Ă, *hiperemotivi, -e,* adj. Foarte emotiv, excesiv de impresionabil. — **Hiper-** + **emotiv.**

HIPEREMOTIVITÁTE s.f. Emotivitate excesivă, bolnăvicioasă. — Din fr. **hyperémotivité.**

HIPERESTEZÍE, *hiperestezii*, s.f. Sensibilitate exagerată a unui organ de simț. — Din fr. **hyperesthésie.**

HIPEREXCITABILITÁTE s.f. Excitabilitate excesivă, patologică. — **Hiper-** + **excitabilitate.**

HIPERFOLICULINÍE s.f. Secreție exagerată de foliculină. — Din fr. **hyperfolliculinie.**

HIPERFRECVÉNȚĂ, *hiperfrecvențe*, s.f. (Fiz.) Frecvență corespunzătoare microundelor. — Din fr. **hyperfréquence.**

HIPERFÚNCȚIE, *hiperfuncții*, s.f. (Med.) Activitate exagerată a unui organ, aparat sau țesut. [Var.: **hiperfuncțiúne** s.f.] — Din fr. **hyperfonction.**

HIPERFUNCȚIÚNE s.f. v. **hiperfuncție.**

HIPERGLICEMÍE s.f. (Med.) Creștere exagerată a concentrației de glucoză din sânge, frecventă în diabetul zaharat. — Din fr. **hyperglycémie.**

HIPERHIDRÓZĂ, *hiperhidroze,* s.f. Hipersecreție a glandelor sudoripare. — Din fr. **hyperhidrose.**

HIPERINFLÁȚIE, *hiperinflații,* s.f. Situație de accelerare rapidă a inflației. — Din engl. **hyperinflation.**

HIPERINSULINÍSM s.n. Boală endocrină cauzată de secreția excesivă de insulină. — Din fr. **hyperinsulinisme.**

HIPERÍTĂ s.f. v. **iperită.**

HIPERMÁRKET, *hipermarketuri,* s.n. Supermarket foarte mare. — Din engl. **hypermarket.**

HIPERMENORÉE, *hipermenoree*, s.f. Menstruație foarte abundentă, întâlnită la începutul menopauzei, în unele boli endocrine sau uterine etc. — Din fr. **hyperménorrhé.**

HIPERMETRÓP, -Ă, *hipermetropi, -e*, adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de hipermetropie. — Din fr. **hypermétrope.**

HIPERMETROPÍE, *hipermetropii*, s.f. Defect de vedere care se datorește faptului că focarul imaginii este situat dincolo de retină; hipermetropism. — Din fr. **hypermétropie.**

HIPERMETROPÍSM s.n. (Med.) Hipermetropie. — Din fr. **hypermétropisme.**

HIPERMÉTRU, *hipermetri,* s.m. Vers antic cu o silabă suplimentară care, în rostire, se elimină înaintea cuvântului următor, dacă acesta începe cu o vocală. — Din fr. **hypermètre.**

HIPERMNEZÍE, *hipermnezii,* s.f. Excitație excesivă, patologică a memoriei. — Din fr. **hypermnésie.**

HIPERNEFRÓM s.f. (Med.) Tumoare a rinichiului. ✧ *Hipernefrom medular* = tumoare localizată în glanda medulosuprarenală. — Din fr. **hypernéphrome.**

HIPERÓN, *hiperoni,* s.m. (Fiz.) Particulă elementară cu masă mai mare decât masa protonului. — Din fr. **hypéron.**

HIPERÓNIC, -Ă, *hiperonici, -ce*, adj. (Fiz.) De hiperon. — **Hiperon** + suf. *-ic.*

HIPEROSMÍE, *hiperosmii*, s.f. Sensibilitate excesivă a simțului mirosului. — Din fr. **hyperosmie.**

HIPEROSTÓZĂ, *hiperostoze*, s.f. (Med.) Dezvoltare anormală a unei zone osoase. — Din fr. **hyperostose.**

HIPERPARATIROIDÍSM s.n. Boală manifestată prin decalcifierea generalizată a oaselor și prin depuneri de săruri de calciu în piele și în diverse organe, determinată de secreția excesivă de hormon paratiroidian. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **hyperparathyroïdisme.**

HIPERPARAZÍT, -Ă, *hiperparaziți, -te,* adj., s.m. și f. (Parazit al altor paraziți) care atacă plantele și animalele. — Din fr. **hyperparasite.**

HIPERPLAZÍE, *hiperplazii*, s.f. Creștere excesivă a unui țesut, datorită înmulțirii rapide a celulelor. — Din fr. **hyperplasie.**

HIPERPROSEXÍE s.f. (Psih.) Concentrare exagerată a atenției. — Din engl. **hyperprosexia.**

HIPERPROTEINEMÍE, *hiperproteinemii*, s.f. (Med.) Creștere exagerată a cantității de proteine din sânge; cantitate de proteine care depășește concentrația normală în sânge. [Pr.: *-te-i-*] — Din fr. **hyperprotéinémie.**

HIPERSECRÉȚIE, *hipersecreții,* s.f. Secreție exagerată a unei glande. — Din fr. **hypersécrétion.**

HIPERSENSÍBIL, -Ă, *hipersensibili, -e*, adj. Excesiv de sensibil. — Din fr. **hypersensible.**

HIPERSENSIBILITÁTE s.f. Sensibilitate exagerată. — Din fr. **hypersensibilité.**

HIPERSENSIBILIZÁ, *hipersensibilizez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) sensibiliza foarte mult. — Din fr. **hypersensibiliser.**

HIPERSENSIBILIZÁRE s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) hipersensibiliza* și rezultatul ei. **2.** Tratament al emulsiilor fotografice pentru mărirea sensibilității. — V. **hipersensibiliza.**

HIPERSOMNÍE, *hipersomnii*, s.f. (Med.) Tendință de somn prelungit; somnolență. — Din fr. **hypersomnie.**

HIPERSÓNIC, -Ă, *hipersonici, -ce,* adj. **1.** (Despre viteze) Care depășește viteza supersonică. **2.** (Despre aparate de zbor) Care atinge o viteză hipersonică (**1**). *Avion hipersonic*. — Din fr. **hypersonique,** engl. **hypersonic.**

HIPERSÚNET, *hipersunete*, s.n. (Fiz.) Ultrasunet de frecvență foarte înaltă. — **Hiper-** + **sunet** (după engl. *hypersound*).

HIPERSUSTENTÁȚIE, *hipersustentații*, s.f. Mărire a sustentației avioanelor cu ajutorul unor dispozitive manevrabile sau automate, montate la bordurile aripilor sau pe ampenaje. — Din fr. **hypersustentation.**

HIPERTENSIÚNE s.f. Creștere trecătoare sau constantă a presiunii sângelui în sistemul arterial sau în cel venos, datorită unor stări nervoase, boli renale, cardiovasculare, endocrine etc.; hipertonie (**3**). [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **hypertension.**

HIPERTENSÍV, -Ă, *hipertensivi, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de hipertensiune. — Din fr. **hypertensif.**

HIPERTERMÁL, -Ă, *hipertermali, -e*, adj. (Despre ape minerale) Cu temperatură foarte ridicată. — **Hiper-** + **termal.**

HIPERTERMÍE s.f. Creștere anormală a temperaturii corpului. — Din fr. **hyperthermie.**

HIPERTIMÍE s.f. (Med.) Creștere exagerată a bunei dispoziții în stările maniacale. — Din fr. **hyperthymie.**

HIPERTIROIDIÁN, -Ă, *hipertiroidieni, -e*, adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de hipertiroidie. [Pr.: *-ro-i-di-an*] — Din fr. **hypertyroïdien.**

HIPERTIROIDÍE s.f. Boală endocrină care se datorește secreției excesive a hormonilor tiroidieni și care se manifestă prin creșterea glandei tiroide, slăbire, ridicarea metabolismului bazal etc.; hipertiroidism. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **hyperthyroïdie.**

HIPERTIROIDÍSM s.n. Hipertiroidie. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **hyperthyroïdisme.**

HIPERTÓNIC, -Ă, *hipertonici, -ce*, adj. (Despre soluții) Care are o presiune osmotică superioară unei alte soluții. — Din fr. **hypertonique.**

HIPERTONÍE, *hipertonii*, s.f. **1.** Stare a unei soluții hipertonice. **2.** Creștere a tonusului mușchilor scheletici sau ai diferitelor organe interne și a sistemului nervos vegetativ. **3.** Hipertensiune. — Din fr. **hypertonie.**

HIPERTRICÓZĂ s.f. (Med.) Hirsutism. — Din fr. **hypertrichose.**

HIPERTROFIÁ, pers. 3 *hipertrofiază,* vb. I. Refl. (Despre organe și țesuturi) A-și mări volumul în mod anormal ca urmare a unei funcții nutritive exagerate sau a unui proces patologic. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **hypertrophier.**

HIPERTRÓFIC, -Ă, *hipertrofici, -ce,* adj. (Med.) Care prezintă hipertrofie. — Din fr. **hypertrophique.**

HIPERTROFÍE, *hipertrofii*, s.f. Dezvoltare excesivă a volumului unui organ sau al unui țesut fără înmulțirea celulelor acestuia, datorită unei funcții nutritive exagerate ori din cauza unui proces patologic. — Din fr. **hypertrophie.**

HIPERTROFIÉRE s.f. (Med.) Acțiunea de *a (se) hipertrofia* și rezultatul ei. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **hipertrofia.**

HIPERSENSIBILIZÁT, -Ă, *hipersensibilizați, -te*, adj. Care a devenit foarte sensibil. — V. **hipersensibiliza.**

HIPERURBANÍSM, (**2**) *hiperurbanisme*, s.n. **1.** Hipercorectitudine. **2.** Formă de hiperurbanism (**1**). — Din fr. **hyperurbanisme.**

HIPERVITAMINÓZĂ, *hipervitaminoze,* s.f. Tulburare a organismului datorită administrării exagerate a unor vitamine, în special a vitaminelor A sau D. — Din fr. **hypervitaminose.**

HIP-HÓP s.n. Mişcare socioculturală contestatară a tineretului urban cu stil de muzică şi dans propriu, conturată la sfârşitul anilor '70 din sec. XX la New York. — Din engl. **hip-hop.**

HIPIÁTRIC, -Ă, *hipiatrici, -ce,* adj. Referitor la bolile cailor, de hipiatrie. [Pr.: *-pi-a-*] — Din fr. **hippiatrique.**

HIPIATRÍE s.f. Studiul bolilor la cai. [Pr.: *-pi-a-*] — Din fr. **hippiatrie.**

HÍPIC, -Ă, *hipici, -ce*, adj. De cai, referitor la cai, la care participă cai (de curse). — Din fr. **hippique.**

HIPIOT, -Ă, *hipioţi, -te,* s.m. şi f. Adept al mişcării şi al modului de viaţă hippy. ✧ (Adjectival) Tânăr hipiot. [Pr.: *-pi-ot*] — Cf. h i p p y.

HIPÍSM[1] s.n. Sport practicat cu cai (de curse). — Din fr. **hippisme.**

HIPISM[2] s.n. (Rar) Fenomenul hippy. [Scris şi: *hippysm*. — Pr.: *hipízm*] — Cf. h i p p y.

HIPNAGÓGIC, -Ă, *hipnagogici, -ce,* adj. Referitor la stările care conduc la somn, care sunt intermediare între veghe şi somn. — Din fr. **hypnagogique.**

HIPNOGÉN, -Ă, *hipnogeni, -e,* adj., s.n. (Substanţă, medicament) care provoacă somnul. — Din fr. **hypnogène.**

HIPNONARCÓZĂ, *hipnonarcoze,* s.f. (Med.) Narcoză obţinută prin hipnoză profundă. — Din germ. **Hypnonarkose.**

HIPNOPEDÍE s.f. Ansamblu de procedee care permit memorarea în timpul somnului. — Din fr. **hipnopédie.**

HIPNOTERAPÍE s.f. (Med.) Tratament prin hipnoză. — Din engl. **hypnotherapy.**

HIPNÓTIC, -Ă, *hipnotici, -ce,* adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Substanţă) care provoacă un somn artificial; hipnotizant, soporific, somnifer. **2.** Adj. Provocat de hipnoză. **3.** Adj. Fig. Captivant, fascinant. — Din fr. **hypnotique.**

HIPNOTÍSM s.n. Totalitatea fenomenelor caracteristice hipnozei; totalitatea procedeelor practicate pentru provocarea hipnozei şi pentru aplicaţiile ei terapeutice. — Din fr. **hypnotisme.**

HIPNOTIZÁ, *hipnotizez*, vb. I. Tranz. A aduce pe cineva în stare de hipnoză. ✦ A exercita o atracţie puternică; a captiva, a fascina, a fermeca. — Din fr. **hypnotiser.**

HIPNOTIZÁNT, -Ă, *hipnotizanţi, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. (Adesea fig.) Care hipnotizează. **2.** Adj., s.n. Hipnotic (**1**). — **Hipnotiza** + suf. *-ant*.

HIPNOTIZÁRE, *hipnotizări*, s.f. Acţiunea de *a hipnotiza* şi rezultatul ei. — V. **hipnotiza.**

HIPNOTIZÁT, -Ă, *hipnotizaţi, -te,* adj. (Adesea fig.) Care este în stare de hipnoză. ✦ Fig. Captivat, fascinat. — V. **hipnotiza.**

HIPNOTIZATÓR, -OÁRE, *hipnotizatori, -oare*, s.m. şi f. adj. (Persoană) care hipnotizează, care provoacă hipnoza; hipnotizor. — **Hipnotiza** + suf. *-tor* (după fr. *hypnotiseur).*

HIPNOTIZÓR, -OÁRE, *hipnotizori, -oare,* s.m. şi f., adj. (Rar) Hipnotizator. — Din fr. **hypnotiseur.**

HIPNÓZĂ, *hipnoze*, s.f. Stare asemănătoare cu somnul, provocată artificial prin sugestie, în timpul căreia controlul conştient şi contactul cu realitatea slăbesc, trăirile şi acţiunile celui hipnotizat fiind supuse voinţei hipnotizatorului. ✦ Fig. Fascinaţie. — Din fr. **hypnose.**

HIPO[1]**-** Element de compunere cu sensul „mai puţin, sub", care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. — Din fr. **hypo-.**

HIPO[2]**-** Element de compunere cu sensul „referitor la cai", care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. — Din fr. **hippo-.**

HIPOACIDITÁTE s.f. Scădere a acidităţii gastrice sub valorile normale, întâlnită în unele boli de stomac. [Pr.: *-po-a-*] — Din fr. **hypoacidité.**

HIPOACUZIC, -Ă, *hipoacuzici, -ce*, adj., s.m. şi f. (Med.) (Persoană) care suferă de hipoacuzie. [Pr.: *-po-a-*] — Din fr. **hypoacousique.**

HIPOACUZÍE, *hipoacuzii,* s.f. Slăbire a acuităţii auzului. [Pr.: *-po-a-*] — Din fr. **hypoacousie.**

HIPOALGEZÍE, *hipoalgezii*, s.f. (Med.) Scădere a sensibilităţii la durere. [Pr.: *-po-al-*] — Din fr. **hypoalgésie.**

HIPOAZOTÍDĂ s.f. Dioxid de azot. [Pr.: *-po-a-*] — Din fr. **hypoazotide.**

HIPOBÁRIC, -Ă, *hipobarici, -ce*, adj. (Fiz.) Care are o presiune inferioară celei atmosferice. — Din engl. **hypobaric.**

HIPOCALCEMÍE, *hipocalcemii*, s.f. (Med.) Scădere anormală a calciului din sânge. — Din fr. **hypocalcémie.**

HIPOCÁMP, *hipocampi*, s.m. **1.** Animal fabulos, din mitologia greacă, cu cap şi corp de cal, cu două picioare şi cu coadă de peşte, care trăgea carul lui Neptun. **2.** (Iht.) Cal-de-mare. — Din fr. **hippocampe.**

HIPOCÁUST, *hipocauste,* s.n. (La romani) Instalaţie de încălzire cu aer cald. ✦ Canal subteran care servea la acest fel de încălzire. [Pr.: *-caust*] — Din fr. **hypocauste.**

HIPOCAUSTÍC, -Ă, *hipocaustici, -ce*, adj. De hipocaust, care aparţine hipocaustului, referitor la hipocaust. — Din fr. **hypocaustique.**

HIPOCENTÁUR, *hipocentauri*, s.m. (În mitologia greacă) Centaur. [Pr.: *-ta-ur*] — Din fr. **hippocentaure,** lat. **hippocentaurus.**

HIPOCÉNTRU, *hipocentre*, s.n. Centrul subteran al unui cutremur de pământ, situat acolo unde au avut loc deplasări de straturi. [Pl. şi: (m.) *hipocentri*] — Din fr. **hypocentre.**

HIPOCHINEZÍE, *hipochinezii*, s.f. (Med.) Scădere a capacităţii de mişcare. [Scris şi: *hipokinezie*] — Cf. germ. H y p o k i n e s e.

HIPOCICLOÍDĂ, *hipocicloide*, s.f. Curbă plană descrisă de un punct de pe circumferinţa unui cerc care se rostogoleşte, fără să alunece, în interiorul unui cerc cu baza fixă. — Din fr. **hypocycloïde.**

HIPOCÍCLU, *hipocicluri,* s.n. Cerc care se rostogoleşte fără alunecare în interiorul unui cerc de bază fix. — Din fr. **hypocycle.**

HIPOCLOREMÍE, *hipocloremii,* s.f. (Med.) Scădere anormală a cantităţii de clor din sânge; cloropenie. — Din fr. **hypochlorémie.**

HIPOCLORHIDRÍE, *hipoclorhidrii* s.f. (Med.) Scădere a acidităţii sucului gastric sub valorile normale. — Din fr. **hypochlorhydrie.**

HIPOCLORÍT, *hipocloriţi*, s.m. Sare a acidului hipocloros, care se obţine prin acţiunea clorului asupra hidroxizilor puternic bazici sau pe cale electrolitică. ✧ *Hipoclorit de sodiu* = sare de sodiu a acidului hipocloros, folosită ca dezinfectant şi ca decolorant; apă de javel. *Hipoclorit de potasiu* = sare de potasiu hipocloros. — Din fr. **hypoclorite.**

HIPOCLORÓS, *hipocloroşi*, adj. (În sintagma) *Acid hipocloros* = acid obţinut prin acţiunea clorului asupra unei suspensii de oxid de mercur în apă, folosit ca decolorant. — Din fr. **hypochloreux.**

HIPOCÓNDRU, *hipocondre,* s.n. Regiune a peretului abdominal la mamifere şi la păsări, situată la dreapta şi la stânga regiunii epigastrice, sub ultimele coaste. — Din fr. **hypocondre.**

HIPOCORÍSTIC, -Ă, *hipocoristici, -ce*, adj., s.n. (Despre cuvinte sau despre sufixe; adesea substantivat) Care exprimă mângâiere, sentimente de afecţiune; dezmierdător, alintător, tandru. — Din fr. **hypocoristique.**

HIPOCOTÍL, *hipocotile*, s.n. Porţiune din tulpina unei plantule cuprinsă între cotiledoane şi baza rădăcinii. — Din fr. **hypocotyle.**

HIPOCRÁTIC, -Ă, *hipocratici, -ce*, adj. **1.** Care aparţine hipocratismului, privitor la hipocratism. **2.** (Despre degete) Îngroşat mult la capăt, cu unghia lăţită şi încovoiată. — Din fr. **hippocratique.**

HIPOCRATÍSM s.n. **1.** Sistem de tratament care are la bază concepţia lui Hipocrat. **2.** (Anat.; în sintagma) *Hipocratism digital* = anomalie care constă în îngroşarea extremităţilor degetelor, cu bombarea unghiilor. — Din fr. **hippocratisme.**

HIPOCRISTALÍN, -Ă, *hipocristalini, -e,* adj. (Despre structura rocilor eruptive) Care este alcătuit din cristale şi din sticlă. — Din fr. **hypocristalin.**

HIPOCROMÍE, *hipocromii*, s.f. (Med.) Scădere a pigmentaţiei pielii. — Din fr. **hypochromie.**

HIPODÉRM s.n. Strat profund al pielii, situat sub dermă, bogat în ţesut adipos. — Din fr. **hypoderme.**

HIPODERMÍC, -Ă, *hipodermici, -ce*, adj. (Anat.) Subcutanat. — Din fr. **hypodermique.**

HIPODERMÓZĂ, *hipodermoze*, s.f. Boală parazitară a animalelor rumegătoare mari, provocată de larvele unei muşte care se localizează în straturile profunde ale pielii. — Din fr. **hypodermose.**

HIPODRÓM, *hipodromuri,* s.n. Teren special amenajat pentru desfăşurarea concursurilor hipice, prevăzut cu tribune pentru spectatori. — Din fr. **hippodrome.**

HIPOERGÍE, *hipoergii*, s.f. (Med.) Reducere a capacităţii organismului de a reacţiona la diverşti antigeni. [Pr.: *-po-er-*] — Din fr. **hypoergie.**

HIPOESTEZÍE, *hipoestezii,* s.f. Diminuare a sensibilităţii cutanate, întâlnită în unele boli nervoase. [Pr.: *-po-es-*] — Din fr. **hypoesthésie.**

HIPOFÁG, -Ă, *hipofagi, -ge,* adj. Care se hrăneşte cu carne de cal. — Din fr. **hippophage.**

HIPOFAGÍE s.f. Hrănire cu carne de cal. — Din fr. **hippophagie.**

HIPOFIZÁR, -Ă, *hipofizari -e,* adj. Care aparţine hipofizei, privitor la hipofiză. — Din fr. **hypophysaire.**

HIPOFÍZĂ, *hipofize*, s.f. (Şi în sintagma *glandă hipofiză*) Glandă endocrină cu funcţii multiple, situată la baza creierului şi având o mare influenţă asupra creşterii organismului, dar şi asupra celorlalte glande, în special a glandelor sexuale şi a tiroidei; adenohipofiză. — Din fr. **hypophyse.**

HIPOFOLICULINÍSM s.n. (Med.) Disfuncţie hormonală cu scăderea foliculinei. — Din fr. **hypofolliculinisme.**

HIPOFÓN, -Ă, *hipofoni, -e,* adj. Referitor la hipofonie. — Din fr. **hypophone.**

HIPOFONÍE, *hipofonii*, s.f. (Fon.) Amuţire a unui sunet. — Din fr. **hypophonie.**

HIPOFOSFÁT, *hipofosfaţi*, s.m. Sare a acidului hipofosforic. — Din fr. **hypophosphate.**

HIPOFOSFÍT, *hipofosfiţi,* s.m. Sare a acidului hipofosforos. — Din fr. **hypophosphite.**

HIPOFOSFÓRIC, *hipofosforici,* adj. (În sintagma) *Acid hipofosforic* = acid oxigenat al fosforului cristalin. — Din fr. **hypophosphorique.**

HIPOFOSFORÓS, *hipofosforoși,* adj. (În sintagma) *Acid hipofosforos* = acid oxigenat al fosforului, folosit ca agent reducător. — Din fr. **hypophosphoreux.**

HIPOFÚNCȚIE, *hipofuncții,* s.f. Diminuare a activității unui organ, a unui sistem, a unei funcții. [Var.: **hipofuncțiúne** s.f.] — Din fr. **hypofonction.**

HIPOFUNCȚIÚNE s.f. v. **hipofuncție.**

HIPOGALACTÍE, *hipogalactii,* s.f. (Med.) Diminuare a secreției glandei mamare. — Din fr. **hypogalactie.**

HIPOGÁSTRIC, -Ă, *hipogastrici, -ce*, adj. Care aparține hipogastrului, privitor la hipogastru. — Din fr. **hypogastrique.**

HIPOGÁSTRU, *hipogastre,* s.n. Regiune a abdomenului situată sub regiunea ombilicală. — Din fr. **hypogastre.**

HIPOGÉN, -Ă, *hipogeni, -e,* adj. (Despre roci, procese geologice etc.) Care își are originea în interiorul pământului. — Din fr. **hypogène.**

HIPOGÉU, -ÉE, *hipogei, -ee,* s.n. adj. **1.** S.n. (În Antichitate) Construcție subterană alcătuită din mai multe încăperi, cu destinație mai ales funerară. **2**. Adj. (Zool., Bot.) Care trăiește sub pământ. — Din fr. **hypogée.**

HIPOGLICEMIÁNT, -Ă, *hipoglicemianți, -te,* adj. Care provoacă hipoglicemie. [Pr.: *-mi-ant*] — Din fr. **hypoglycémiant.**

HIPOGLICEMÍE, *hipoglicemii,* s.f. (Med.) Scădere sub valorile normale a concentrației de glucoză din sânge. — Din fr. **hypoglycémie.**

HIPOGLÓS, *hipogloși*, adj. (În sintagma) *Nerv hipoglos* = nerv situat dedesubtul limbii. — Din fr. **hypoglosse.**

HIPOGRÍF, *hipogrifi,* s.m. Animal fabulos din mitologie, jumătate cal, jumătate vultur. — Din fr. **hippogriffe.**

HIPOHIDRÓZĂ, *hipohidroze,* s.f. (Med.) Diminuare importantă a secreției sudorifice; absență a transpirației. — Din fr. **hypohidrose.**

HIPOLÓG, -Ă, *hipologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în hipologie. — Din fr. **hippologue.**

HIPOLÓGIC, -Ă, *hipologici, -ce,* adj. (Zool.) De hipologie. — Din fr. **hippologique.**

HIPOLOGÍE s.f. Ramură a zootehniei care se ocupă cu anatomia și cu fiziologia calului, cu descrierea și cu clasificarea raselor de cai, precum și cu metodele de întreținere, de ameliorare și de dresare a cailor. — Din fr. **hippologie.**

HIPOMANȚÍE s.f. Practică a prezicerii la vechii celți, care se făcea după nechezatul și după mișcările unor cai sacri. — Din fr. **hippomancie.**

HIPOMENORÉE, *hipomenoree,* s.f. Menstruație redusă cantitativ, întâlnită în unele boli endocrine, la începutul sau la sfârșitul menopauzei. — Din fr. **hypoménorrhée.**

HIPOMETRÍE s.f. Ramură a zootehniei care se ocupă cu clasificarea cailor după anumite măsurători. — Din fr. **hippométrie.**

HIPOMETRÓP, -Ă, *hipometropi, -e,* adj., s.m. și f. (Med.) (Persoană) care suferă de hipometropie; miop. — Din fr. **hypométrope.**

HIPOMETROPÍE, *hipometropii,* s.f. (Med.) Miopie. — Din fr. **hypométropie.**

HIPOMÉTRU, *hipometre*, s.n. Aparat pentru măsurat dimensiunile părților corpului la animale (mai ales la cai). — Din germ. **Hippometer.**

HIPOMNEZÍE, *hipomnezii*, s.f. (Med.) Slăbire a memoriei. — Din fr. **hypomnésie.**

HIPOMOBÍL, -Ă, *hipomobili, -e,* adj. (Despre vehicule, tracțiune etc.) Pus în mișcare de cai. — Din fr. **hippomobile.**

HIPONASTÍE, *hiponastii,* s.f. Mișcare provocată de creșterea mai rapidă a suprafeței dorsale a unui organ vegetal plat (frunză, petală) decât a celei ventrale, care devine astfel concavă. — Din fr. **hyponastie.**

HIPOPATOLOGÍE s.f. Disciplină care studiază defectele și bolile cailor. — Din fr. **hippopathologie.**

HIPOPEPSÍE, *hipopepsii,* s.f. (Med.) Digestie gastrică insuficientă. — Din fr. **hypopepsie.**

HIPOPLAZÍE, *hipoplazii,* s.f. Dezvoltare incompletă sau insuficientă a unui organ sau a unui țesut. — Din fr. **hypoplasie.**

HIPOPOTÁM, *hipopotami*, s.m. Mamifer erbivor nerumegător, mare și greoi, cu capul mare, labele scurte, cu pielea groasă și fără păr, care trăiește în fluviile și în lacurile din Africa Ecuatorială (*Hippopotamus amphibius)*. — Din fr. **hippopotame.**

HIPOPROTEINEMÍE, *hipoproteinemii*, s.f. (Biol.) Diminuare a cantității de proteine din sânge. [Pr.: *-te-i-*] — Din fr. **hypoprotéinémie.**

HIPORCHÉMĂ, *hiporcheme,* s.f. Cântec însoțit de dans, în cinstea zeului Apolo sau a zeiței Artemis. — Din fr. **hyporchème.**

HIPOSCÉNIU, *hiposcenii*, s.n. Zid care susținea, în Antichitate, scena unui teatru deasupra orchestrei. ✦ Parte a orchestrei care se afla în fața acestui zid. — Din fr. **hyposcénium.**

HIPOSECRÉȚIE, *hiposecreții,* s.f. Diminuare a secreției unei glande sub valorile normale. — Din fr. **hyposécrétion.**

HIPOSENSIBILITÁTE, *hiposensibilități,* s.f. (Med.) Sensibilitate scăzută. — Din fr. **hyposensibilité.**

HIPOSTÁZĂ, *hipostaze*, s.f. Stagnare a sângelui în vasele capilare ale membrelor inferioare ale corpului sau în plămânii bolnavilor care au stat mult timp în pat. — Din fr. **hypostase.**

HIPOSTÍL, *hipostiluri,* s.n. Încăpere mare din palatele sau templele egiptene, cu plafonul susținut de coloane. ✧ (Adjectival) *Sală hipostilă.* — Din fr. **hypostyle.**

HIPOTALÁMUS, *hipotalamusuri*, s.n. Formație cenușie a creierului, care corespunde părții inferioare a diencefalului, având rol important în reglarea superioară a funcțiilor vegetative ale organismului. — Din fr. **hypothalamus.**

HIPOTÁXA s.f. (Lingv.) Subordonare sintactică. — Din fr. **hypotaxe.**

HIPOTEHNÍE s.f. Creșterea și dresarea calului. — Din fr. **hippotechnie.**

HIPOTENSIÚNE s.f. Scădere trecătoare sau menținere constată a tensiunii arteriale sub valorile normale, în stări de șoc sau în condiții obișnuite; hipotonie (**2**). [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **hypotension.**

HIPOTENSÍV, -Ă, *hipotensivi, -e,* adj., s.m și f., s.n. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de hipotensiune. **2.** S.n. Medicament care provoacă scăderea tensiunii arteriale, utilizat în tratamentul hipertensiunii arteriale. — Din fr. **hypotensif.**

HIPOTERMÁL, -Ă, *hipotermali, -e*, adj. Care se referă la prima etapă a depunerii mineralelor din soluții fierbinți. — Din fr. **hypothermal.**

HIPOTERMÍE s.f. (Med.) Scădere sub limita normală a temperaturii corpului. — Din fr. **hypothermie.**

HIPOTIMÍE, *hipotimii*, s.f. (Med.) Diminuare a tonusului afectiv (în stările depresive). — Din fr. **hypothymie.**

HIPOTIPÓZĂ, *hipotipoze,* s.f. Figură de stil care sugerează prin intermediul epitetelor și al comparației imagini vizuale foarte vii. [Var.: **ipotipóză** s.f.] — Din fr. **hypotypose.**

HIPOTIROIDIÁN, -Ă, *hipotiroidieni, -e*, adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de hipotiroidie. [Pr.: *-ro-i-di-an*] — Din fr. **hypotyroïdien.**

HIPOTIROIDÍE, *hipotiroidii*, s.f. Stare patologică cauzată de reducerea secreției tiroide și manifestată clinic prin mixedem la adulți și cretinism la copii; hipotiroidism. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **hypothyroïdie.**

HIPOTIROIDÍSM s.n. Hipotiroidie. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **hypothyroïdisme.**

HIPOTÓNIC, -Ă, *hipotonici, -ce*, adj. (Despre o soluție) Care are o presiune osmotică inferioară altei soluții. ✧ *Ser hipotonic* = ser a cărui concentrație moleculară este inferioară celei sangvine. — Din fr. **hypotonique.**

HIPOTONÍE, *hipotonii*, s.f. **1.** Stare a unei soluții hipotonice. ✦ Diminuare a tonusului muscular. **2.** (Med.) Hipotensiune. — Din fr. **hypotonie.**

HIPOTRACȚIÚNE, *hipotracțiuni*, s.f. Tracțiune care se face cu ajutorul cailor. [Pr.: *-ți-u-*] — **Hipo**[2]**-** + **tracțiune.**

HIPOTROFÍE, *hipotrofii*, s.f. Dezvoltare insuficientă a volumului unui organ sau a unui țesut, din cauza unei proaste nutriții ori a unui proces maladiv. — Din fr. **hypotrophie.**

HIPOVITAMINÓZĂ, *hipovitaminoze,* s.f. Tulburare funcțională sau organică cauzată de insuficiența în alimentație a uneia sau a mai multor vitamine. — Din fr. **hypovitaminose.**

HIPOXEMÍE, *hipoxemii,* s.f. (Med.) Scădere a presiunii și a cantității de oxigen din sângele arterial. — Din fr. **hypoxémie.**

HIPPY, *hippy* s.m., adj. invar. **1.** S.m. Tânăr nonconformist, cu părul lung, cu vestimentație neconvențională, făcând parte dintr-o mișcare contestatară apărută în anii ’60 în SUA, care respingea societatea de consum și promova libertatea moravurilor și nonviolența. **2.** Adj. invar. Caracteristic unui hippy (**1**). *Modă hippy.* [Scris și: *hipi*. — Pr.: *hípi*] — Cuv. engl.

HIPSOCRÓM, -Ă, *hipsocromi, -e,* adj. (Med.; despre anemie) În care scade cantitatea de hemoglobină. — Din fr. **hypsochrome.**

HIPSOCROMÍE s.f. **1.** (Med.) Diminuare a pigmentației pielii. **2.** Proces de deschidere a culorii ca rezultat al modificării structurii unei substanțe prin introducerea unui substituent în molecula corpului colorant. [Var.: **ipsocromíe** s.f.] — Din fr. **hypsochromie.**

HIPSOGRAFÍE s.f. Ramură a geomorfologiei care se ocupă cu descrierea reliefului după altitudine. — Din fr. **hypsographie.**

HIPSOMÉTRIC, -Ă, *hipsometrici, -ce,* adj. Referitor la hipsometrie. — Din fr. **hypsométrique.**

HIPSOMETRÍE s.f. Ramură a geodeziei care se ocupă cu măsurarea și analiza altitudinilor reliefului continental și oceanic. — Din fr. **hypsométrie.**

HIPSOMÉTRU, *hipsometre*, s.n. Instrument pentru determinarea altitudinii unui loc prin măsurarea variației temperaturii de fierbere a apei. — Din fr. **hypsomètre.**

HIPSOTERAPÍE, *hipsoterapii,* s.f. (Med.) Tratarea unor boli prin folosirea climatului de altitudine. — Din fr. **hypsothérapie.**

HIPÚRIC, *hipurici,* adj. (În sintagma) *Acid hipuric* = derivat al acidului benzoic, prezent în vegetale, care se elimină din organism prin urină. — Din fr. **hippurique.**

HIPURÍT, *hipuriți,* s.m. Gen fosil de lamelibranhiate care au trăit în cretacic, intrând în compoziția calcarelor; animal din acest gen. — Din fr. **hippurite.**

HIRITISEÁLĂ s.f. v. **firitiseală.**

HIRITISÍ vb. IV. v. **firitisi.**

HIRITISÍRE s.f. v. **firitisire.**

HIROTONÍ, *hirotonesc*, vb. IV Tranz. A hirotonisi. — Din **hirotonie** (derivat regresiv).

HIROTONÍE, *hirotonii*, s.f. Hirotonisire. — Din sl. **hirotonija.**

HIROTONÍRE, *hirotoniri*, s.f. Acțiunea de *a hirotoni* și rezultatul ei; hirotonisire, hirotonie. — V. **hirotoni.**

HIROTONISÍ, *hirotonisesc*, vb. IV. Tranz. A ridica un diacon la rangul de preot; *p. ext.* a face pe cineva diacon, arhiereu etc. după canoanele Bisericii creștine; a hirotoni. [Var.: **hirotonosí** vb. IV] — Din sl. **herotonisati.**

HIROTONISÍRE, *hirotonisiri,* s.f. Acțiunea de *a hirotonisi* și rezultatul ei; hirotonie, hirotonire. — V. **hirotonisi.**

HIROTONISÍT, *hirotonisiți*, adj. (Despre diaconi) Ridicat la treapta preoției; hirotonit. — V. **hirotonisi.**

HIROTONÍT, *hirotoniți*, adj. Hirotonisit. — V. **hirotoni.**

HIROTONOSÍ vb. IV v. **hirotonisi.**

HIRSÚT, -Ă, *hirsuți, -te*, adj. **1.** Cu părul și cu barba neîngrijite. **2.** Fig. Aspru, grosolan. ✦ Posac, ursuz, taciturn. **3.** (Bot.; despre frunze, tulpini) Prevăzut cu peri lungi, rigizi; hispid. — Din fr. **hirsute,** lat. **hirsutus.**

HIRSUTÍSM s.n. Creștere anormală de păr pe față, pe corp și pe membre, în special la femei, din cauza unor tulburări endocrine; hipertricoză. — Din fr. **hirsutisme.**

HÍRTĂ, *hirte*, s.f. (Reg.) Unitate de măsură pentru suprafețe, egală cu un sfert de pogon. — Din germ. **Viertel.**

HIRUDINÉU, *hirudinee*, s.n. (La pl.) Clasă de viermi din încrengătura anelidelor, cu corpul segmentat, turtit dorso-ventral, cu câte o ventuză la extremități, care trăiesc în apă dulce și sug sânge *(Hirudinea)*; (și la sg.) animal care face parte din această clasă. [Pl. și: (m.) *hirudinei*] — Din fr. **hirudinée.**

HIRUDINIZÁRE, *hirudinizări*, s.f. Aplicare de lipitori pe corp în scop terapeutic. — Din **hirudineu.**

HIRÚRG s.m. v. **chirug.**

HIRURGICÁL, -Ă adj. v. **chirurgical.**

HIRURGÍE s.f. v. **chirurgie.**

HISPÁNIC, -Ă, *hispanici, -ce,* adj. Spaniol. — Din fr. **hispanique.**

HISPANÍSM, *hispanisme,* s.n. Cuvânt, expresie luată din limba spaniolă; fel de a vorbi propriu limbii spaniole. — Din fr. **hispanisme.**

HISPANÍST, -Ă, *hispaniști, -ste*, s.m. și f. Specialist în studiul limbii și literaturii spaniole. — Din fr. **hispaniste.**

HISPANÍSTICĂ s.f. Disciplină care studiază limba și culturile spaniole. — Din germ. **Hispanistick.**

HISPANÓFIL, -Ă, *hispanofili, -e,* s.m. și f. Admirator a tot ce este de origine spaniolă sau de proveniență spaniolă. — Din fr. **hispanophile.**

HISPÍD, -Ă, *hispizi, -de,* adj. (Bot.) Hirsut (**3**). — Din fr. **hispide,** lat. **hispidus.**

HISTAMÍNĂ, *histamine*, s.f. Amină prezentă în țesuturile vegetale și animale, cu acțiune puternic dilatatoare asupra vaselor sangvine, având un rol important în apariția proceselor alergice. — Din germ. **Histamin,** fr. **histamine.**

HISTAMINEMÍE, *histaminemii*, s.f. (Fiziol.) Prezență a histaminei în sânge; cantitate de histamină prezentă în sânge. — Din fr. **histaminémie.**

HISTAMÍNIC, -Ă, *histaminici, -ce*, adj. (Biol.) Referitor la histamină, de histamină. — Din fr. **histaminique.**

HISTAMINURÍE, *histaminurii,* s.f. (Med.) Prezență a histaminei în urină, cantitate de histamină prezentă în urină. — Din fr. **histaminurie.**

HISTERALGÍE, *histeralgii*, s.f. (Med.) Durere uterină. — Din fr. **hysteralgie.**

HISTERECTOMÍE, *histerectomii*, s.f. Îndepărtare pe cale chirurgicală a uterului. — Din fr. **hystérectomie.**

HISTERÉZIS s.n. (Fiz.) Fenomen cu caracter ireversibil care constă în faptul că succesiunea stărilor unei substanțe, determinate de variația unui parametru, diferă de succesiunea stărilor determinate de variația în sens contrar a aceluiași parametru. — Din fr. **hystérésis.**

HISTEROGRAFÍE, *histerografii,* s.f. (Med.) Radiografie a uterului. — Din fr. **hystérographie.**

HISTEROLOGÍE s.f. (Med.) Disciplină care se ocupă cu bolile uterine. — Din fr. **hystérologie.**

HISTEROMÉTRU, *histerometre,* s.n. (Med.) Instrument folosit pentru a sonda, a măsura sau a redresa uterul. — Din fr. **hystéromètre.**

HISTEROPTÓZĂ, *histeroptoze,* s.f. (Med.) Cădere a uterului. — Din fr. **hystéroptose.**

HISTERORAGÍE, *histeroragii,* s.f. (Med.) Hemoragie uterină. — Din fr. **hystérorrhagie.**

HISTEROSCOPÍE, *histeroscopii,* s.f. (Med.) Examinare vizuală a cavității uterine cu ajutorul unui instrument special. — Din fr. **hystéroscopie.**

HISTEROTOMÍE, *histerotomii*, s.f. Intervenție chirurgicală constând în deschiderea uterului, în vederea extragerii fătului în caz de naștere dificilă. — Din fr. **hystérotomie.**

HISTIDÍNĂ s.f. Aminoacid foarte răspândit în natură, care intră în structura majorității proteinelor și care este prezent în cantități relativ mari în hemoglobină. — Din fr. **histidine.**

HISTIOCÍT, *histiocite*, s.n. Celulă stelată din țesutul conjunctiv, având un rol determinant în cicatrizarea rănilor și în apărarea organismului față de infecții. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **histiocyte.**

HISTOAUTORADIOGRAFÍE, *histoautoradiografii*, s.f. Metodă modernă de studiu al preparatelor histologice, în care se utilizează o peliculă radiografică marcată cu izotopi radioactivi, fixată în secțiune. [Pr.: *-to-a-u-to-ra-di-o-*] — Din fr. **histoautoradiographie.**

HISTOCHÍMIC, *histochimici, -ce*, adj. De histochimie. — Din fr. **histochimique.**

HISTOCHIMÍE s.f. Ramură a histologiei care studiază, cu ajutorul unor coloranți, structura chimică a celulelor și a țesuturilor organismului. — Din fr. **histochimie.**

HISTOFIZIOLOGÍE s.f. Ramură a histologiei și a fiziologiei care studiază funcțiile celulei și ale țesuturilor organismului. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **histophysiologie.**

HISTOGÉN, -Ă, *histogeni, -e,* adj. (Biol.) Care dă naștere la țesuturi noi. — Din fr. **histogène.**

HISTOGENÉZĂ, *histogeneze,* s.f. Proces de formare a țesuturilor în cursul dezvoltării embrionare a animalelor și plantelor. — Din fr. **histogenèse.**

HISTOGRÁMĂ, *histograme*, s.f. Grafic care reprezintă prin dreptunghiuri o distribuție statistică (matematică). — Din fr. **histogramme.**

HISTOÍD, -Ă, *histoizi, -de,* adj. (Med.) Care seamănă cu un țesut. [Pr.: *-to-id*] — Din fr. **histoïde.**

HISTOLÍZĂ, *histolize*, s.f. Dezorganizare a unui țesut organic. — Din fr. **histolyse.**

HISTOLÓG, -Ă, *histologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în histologie. — Din **histologie** (derivat regresiv).

HISTOLÓGIC, -Ă, *histologici, -ce*, adj. De histologie, privitor la histologie. — Din fr. **histologique.**

HISTOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază țesuturile organice, celulele, formațiunile necelulare și structura lor microscopică. — Din fr. **histologie.**

HISTOMONÓZĂ, *histomonoze*, s.f. Boală parazitară a păsărilor, în special a puilor de curcă, provocată de un protozoar care se localizează în intestin și în ficat. — Din fr. **histomonose.**

HISTOPATOLÓGIC, -Ă, *histopatologici, -ce*, adj. De histopatologie. — Din fr. **histopathologique.**

HISTOPATOLOGÍE s.f. Ramură a histologiei care studiază aspectul microscopic al organelor sau al țesuturilor bolnave. — Din fr. **histopathologie.**

HISTORIOGRÁMĂ, *historiograme*, s.f. (Statist.) Grafic care consemnează evoluția în timp a unui fenomen; cronogramă. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **historiogramme.**

HISTOTERAPÍE, *histoterapii,* s.f. Tratament efectuat cu ajutorul unor țesuturi organice conservate la rece; terapie tisulară. — Din fr. **histothérapie.**

HISTOTÓM, *histotomuri,* s.n. Instrument folosit pentru disecția țesuturilor. — Din fr. **histotome.**

HISTOTÓXIC, -Ă, *histotoxici, -ce*, adj., s.n. (Substanță) care distruge țesuturile. — Din fr. **histotoxique.**

HISTRIÓN, *histrioni,* s.m. **1.** Actor de comedie la greci și la romani; bufon. **2.** Măscărici, comediant lipsit de talent. ✦ Fig. Om ipocrit, perfid, șarlatan. [Pr.: *-tri-on.* — Var.: **istrión** s.m.] — Din fr. **histrion,** lat. **histrio, -onis.**

HISTRIÓNIC, -Ă, *histrionici, -ce*, adj. Caracteristic histrionilor, referitor la histrioni. ✦ Fig. Ipocrit, fals, șmecher. [Pr.: *-tri-o-*] — Din fr. **histrionique.**

HIT, *hituri*, s.n. Șlagăr care, în urma unei promovări susținute, obține un succes comercial deosebit și apare în topuri. — Din engl. **hit.**

HITIÓN, -OÁNĂ, *hitioni, -oane,* adj. (Reg.; despre vite) Slab, prăpădit, jigărit. [Pr. *-ti-o-*] — Din magh. **hitvány** „subțire, rău”.

HITÍT, -Ă, *hitiți, -te,* s.m. și f. adj. **1.** S.m. și f. Populație de limbă indo-europeană care a pătruns în milen. II î.H. în Asia Mică; (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație. **2.** Adj. Care aparține hitiților (**1**), privitor la hitiți. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de hitiți. — Din fr. **hittite.**

HITLERÍSM s.n. Doctrina național-socialistă elaborată de Hitler, întemeiată pe pangermanism și rasism. — Din fr. **hitlérisme.**

HITLERÍST, -Ă, *hitleriști, -ste*, adj., s.m. și f. (Adept) al hitlerismului. — **Hitler** (n. pr.) + suf. *-ist*.

HIV s.n. Virusul imunodeficienței umane care provoacă SIDA. — Abr. din engl. **H**[uman] **I**[mmunodeficiency] **V**[irus].

HÎ interj. v. **hă.**

HLAMÍDĂ, *hlamide,* s.f. **1.** Mantie amplă de stofă albă sau roșie, prinsă cu o agrafă pe umăr, purtată de vechii greci și romani în călătorii, la festivități etc. **2.** Mantie purpurie purtată de împărații și arhiereii bizantini. — Din (**1**) fr. **chlamyde,** (**2**) sl. **hlamida.**

HLEAB, *hleaburi*, s.n. (Reg.) Lucru rău, stricat, vechi. — Cf. ucr. c h l j a b a t y „a se clătina, a fi hodorogit”.

HLEI, *hleiuri*, s.n. (Reg.) Pământ argilos. — Din ucr. **hlej.**

HLEIÓS, -OÁSĂ, *hleioși, -oase*, adj. (Reg.; despre terenuri) Lutos, clisos. [Pr.: *hle-ios*] — **Hlei** + suf. *-os*.

HLIZÍ, *hlizesc*, vb. IV. Refl. (Fam.) **1.** A râde mult, prostește, fără rost. ✦ A se hârjoni, a cocheta. **2.** A se mira, a se holba. — Cf. bg. h l e z j a s e .

HLIZÍT, -Ă, *hliziți, -te*, adj. (Fam.) Care râde mult, prostește, fără rost. — V. **hlizi.**

HLUJÁN, *hlujeni*, s.m. (Reg.) Tulpină a unor plante erbacee mari; cocean de porumb (după ce s-au cules știuleții). — **Hluj** (reg. „tulpină”, et. nec.) + suf. *-an.*

HM interj. Cuvânt care exprimă neîncredere, rezervă, nemulțumire. — Onomatopee.

HO interj. **1.** Strigăt cu care sunt oprite vitele, mai ales caii. ✦ (Fam.; de obicei la adresa unui vorbitor) Destul! stai! oprește-te! ✦ (Rar) Strigăt cu care se îndeamnă vitele la mers. **2.** (Repetat; cu accentul frazei pe al doilea element) Exclamație prin care se întăresc spusele cuiva. — Onomatopee.

HOÁNGHINĂ, *hoanghine*, s.f. (Rar) Hoașcă. — Et. nec.

HOÁRDĂ, *hoarde*, s.f. **1.** Grupare în care erau organizate popoarele nomade mongole primitive. **2.** Ceată, bandă de oameni care pradă și pustiesc; *p. ext.* armată cotropitoare. [Var.: **hórdă, oárdă** s.f.] — Din pol. **horda,** rus. **orda.**

HOÁSPĂ, *hoaspe*, s.f. (Reg.) Înveliș al grăuntelui de cereale, al bobului de fasole, de mazăre etc. — Et. nec.

HOÁȘCĂ, *hoaște,* s.f. (Fam.) Denumire injurioasă dată unei femei bătrâne și rele; hoanghină. — Din ucr. **haška** „viperă”.

HOBÁN, *hobane,* s.n. Coardă, de obicei din sârmă de oțel, care servește la legătura aripilor cu fuzelajul unui avion. ✦ Coardă pentru susținerea catargelor. — Din fr. **hauban.**

HOBÁC, *hobâcuri,* s.n. Groapă, scufundătură pe un drum, făcută de ape. — Et. nec.

HÓBBY, *hobby-uri,* s.n. Îndeletnicire plăcută, în afara preocupărilor profesionale, exercitată în timpul liber. [Scris și: *hoby*] — Din engl. fr. **hobby.**

HOBBYÍST, *hobbyiști*, s.m. Persoană care are un hobby. — Din engl. **hobbyist.**

HÓBOT, *hobote*, s.n. (Reg.) Basma purtată de mireasă; văl de mireasă. — Din sl. **hobotŭ.**

HÓCHEI s.n. Joc sportiv pe gheață sau pe iarbă, în care jucătorii, servindu-se de o crosă, caută să introducă în poarta echipei adverse un puc sau o minge. — Din fr., engl. **hockey.**

HOCHEÍST, *hocheiști*, s.m. Jucător de hochei. — **Hochei** + suf. *-ist.*

HOCHETÓN, *hochetonuri,* s.n. Vestă de pânză groasă, pe care o purtau ostașii și mai ales arcașii medievali. — Din fr. **hoqueton.**

HOCHÍM, *hochimuri*, s.n. (Înv.) Ordin scris din partea sultanului. — Din tc. **hŭkŭm.**

HOCHPARTÉR, *hochpartere,* s.n. Parter înalt. [Pr.: *hohparter*] — Cuv. germ.

HÓCUS-PÓCUS s.n. Formulă folosită de scamatori; *p. ext.* scamatorie. — Din lat. **hoc** [est op]**us, hoc**[est **cor**]**pus.**

HODÍNĂ s.f. v. **odihnă.**

HODINÍ vb. IV v. **odihni.**

HODINÍT, -Ă adj. v. **odihnit.**

HODOLEÁN s.m. v. **odolean.**

HODOMÉTRU, *hodometre*, s.n. Aparat care servește la măsurarea unui drum parcurs. — Din fr. **hodomètre.**

HODORÓG[1] interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de căderea sau de ciocnirea unor obiecte tari, de mersul zdruncinat al unui vehicul etc. [Var.: **hodorónc** interj.] — Onomatopee.

HODORÓG[2]**, -OÁGĂ,** *hodorogi, -oage,* s.n., s.m., s.f. **1.** S.n. (Fam.) Lucru (de obicei vehicul) învechit, stricat, hodorogit, care face zgomot la orice mișcare. **2.** (Fam.) S.m. și f. Persoană bătrână, neputincioasă, ramolită. **3.** S.f. art. (Pop.) Dans popular românesc din sudul Transilvaniei cu ritm vioi; melodie după care se execută acest dans. — Din **hodorogi** (derivat regresiv).

HODOROGEÁLĂ, *hodorogeli*, s.f. (Fam.) Faptul de *a hodorogi*; zgomot produs de obiecte lovite între ele sau răsturnate, de mersul zdruncinat al unui vehicul (hodorogit) etc. — **Hodorogi** + suf. *-eală.*

HODOROGÍ, *hodorogesc,* vb. IV. (Fam.) **1.** Intranz. (Despre vehicule uzate, vechi; la pers. 3) A face zgomot (mare) în mers; a hurui. ✦ A face zgomot cotrobăind undeva. **2.** Intranz. Fig. A vorbi mult, tare și fără rost. **3.** Refl. (Despre lucruri) A se uza, a se strica, a se dărăpăna, a se hârbui. ✦ Fig. (Despre oameni) A se șubrezi, a se ramoli de boală sau de bătrânețe. — Din **hodorog**[1]**.**

HODOROGÍT, -Ă, *hodorogiți, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte) Care funcționează prost; uzat, stricat, hârbuit. **2.** Fig. (Despre persoane) Șubrezit, ramolit de boală sau de bătrânețe. ✦ (Despre voce) Răgușit. [Var.: **odorogít, -ă** adj.] — V. **hodorogi.**

HODORÓNC interj. v. **hodorog**[1]**.**

HODORÓNC-TRÓNC interj. Exclamație folosită când cineva face un lucru nepotrivit, neașteptat sau când spune o vorbă deplasată. — **Hodoronc** + **tronc.**

HOGÁȘ s.n. v. **făgaș.**

HÓGE, *hogi,* s.m. Preot sau, *p. ext.,* învățător, dascăl la musulmani. [Var.: **hógea** s.m.] — Din tc. **hoca.**

HÓGEA s.m. v. **hoge.**

HOGEÁC, *hogeacuri*, s.n. **1.** (Reg.) Coș (la o casă); horn, fumar. **2.** (Înv.; în forma *ogeac*) Numele unui corp de trupă; loc sau local unde stătea acest corp. [Var.: **hogeág, ogéac** s.n.] — Din tc. **ocak.**

HOGEÁG s.n. v. **hogeác.**

HOHÉR, *hoheri,* s.m. (Reg.) **1.** Hingher. **2.** Călău. — Din magh. **hóhér.**

HÓHOT, *hohote,* s.n. Izbucnire zgomotoasă de râs sau de plâns. ✧ Expr. *A plânge* (sau *a râde*) *cu hohot* (sau *în hohote*) = a plânge (sau a râde) foarte tare, zgomotos. ✦ Fig. Zgomot puternic (cu ecou). — Cf. rus. h o h o t.

HOHOTÍ, *hohotesc*, vb. IV. Intranz. A izbucni zgomotos în râs sau în plâns; a râde sau a plânge tare, zgomotos. ✦ Fig. (Despre o vale, o pădure etc.) A răsuna puternic și prelung; a vui. — Din sl. **hohotati.**

HOHOTÍRE, *hohotiri*, s.f. Faptul de *a hohoti*; hohotit. — V. **hohoti.**

HOHOTÍT s.n. Hohotire. — V. **hohoti.**

HOHOTITÓR, -OÁRE, *hohotitori, -oare,* adj. (Despre râs sau despre plâns) Cu hohote. — **Hohoti** + suf. *-tor.*

HOINÁR, -Ă, *hoinari, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care umblă mult și fără țintă, fără căpătâi. — **Hoină** (= *oină*) + suf. *-ar.*

HOINĂREÁLĂ, *hoinăreli*, s.f. Faptul de *a hoinări*. — **Hoinări** + suf. *-eală.*

HOINĂRÍ, *hoinăresc*, vb. IV. Intranz. A umbla, a călători mult și fără țintă, fără rost. — Din **hoinar.**

HOIT, *hoituri*, s.n. **1.** Cadavru (mai ales al unui animal) intrat în descompunere; mortăciune, stârv, leș[1]. **2.** Fig. (Pop.) Om mare, gras și greoi în mișcări. — Din magh. dial. **holt** (= *halott*).

HOITÁR, *hoitari,* s.m. Specie de vultur mic, de culoare albă-gălbuie, cu vârful aripilor negre, cu capul golaș, care se hrănește cu hoituri, excremente și insecte *(Neophron percnopterus)*. — **Hoit** + suf. *-ar.*

HOJBĂÍ, *hójbăi*, vb. IV. Intranz. (Reg.) A cotrobăi, a scotoci. — Contaminare între **hojma** și **bojbăi** (= *bâjbâi*).

HÓJMA adv. (Reg.) Mereu. [Var.: **hójmă** adv.] — Din ucr. **hozma.**

HOJMALẮU, *hojmalăi*, s.m. (Reg.) Om voinic, înalt (și prost). [Var.: **hojmălắu** s.m.] — Et. nec.

HÓJMĂ adv. v. **hojma.**

HOJMĂLẮU s.m. v. **hojmalău.**

HOL, *holuri*, s.n. Încăpere (de trecere) care face legătura între intrare și celelalte camere ale apartamentului, clădirii etc. — Din fr., engl. **hall.**

HOLBÁ, *holbez*, vb. I. Tranz. A face ochii mari, a-i deschide larg (de mirare, uimire, spaimă etc.). ✦ Refl. A se uita la cineva sau la ceva cu ochii măriți de curiozitate, de spaimă etc.; a se zgâi. — Lat. **volvere.**

HOLBÁRE, *holbări*, s.f. Acțiunea de *a (se) holba* și rezultatul ei. — V. **holba.**

HOLBÁT, -Ă, *holbați, -te,* adj. (Despre ochi) Care este larg deschis, boldit, zgâit, bulbucat, boboșit, bolboșat; (despre ființe) cu ochii larg deschiși. — V. **holba.**

HÓLBURĂ s.f. v. **volbură.**

HÓLDĂ, *holde,* s.f. Câmp semănat cu același fel de plante (în special cereale); (mai ales la pl.) semănăturile de pe acest câmp, mai ales de grâu; lan. — Din magh. **hold** „iugăr”.

HÓLDING, *holdinguri,* s.n. Societate care deține o cantitate suficientă din acțiunile altor societăți pentru a putea exercita controlul asupra lor. — Din engl., fr. **holding.**

HOLDÍȚĂ, *holdițe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *holdă*. — **Holdă** + suf. *-iță.*

HOLDUP, *holdupuri,* s.n. Jaf asupra unei bănci, a unui tren care transportă bani etc., efectuat sub amenințarea cu arma; tâlhărie. [Pr.: *hóldap*] — Cuv. engl.

HOLÉNDER, *holendere*, s.n. **1.** Filtru pentru vin, constând dintr-un vas cu fundul alcătuit din saci de filtrare. **2.** Denumire generică dată unor instalații de rafinare, de înălbire, de spălare etc., mai ales în industria hârtiei. **3.** Piuliță care strânge două capete de țeavă, înșurubându-se într-unul din ele. **4.** Mașină folosită la operațiile de cojire, șlefuire și polizare a cerealelor în procesul de fabricație a crupelor. [Var.: **holéndru** s.n.] — Din germ. **Holländer.**

HOLÉNDRU s.n. v. **holender.**

HOLÉRĂ, *holere*, s.f. **1.** Boală epidemică gravă, adesea mortală, provocată de o bacterie și caracterizată prin crampe stomacale foarte dureroase, vărsături și diaree, care duc la o puternică deshidratare a organismului. ✧ Expr. *A da holera în cineva* = a se speria foarte tare, a intra spaima în cineva. **2.** Boală infecțioasă a păsărilor, cu evoluție gravă, provocată de un microb; pasteureloză. **3.** Epitet dat unei ființe urâte și rele. — Din lat. **cholera,** ngr. **choléra,** ucr. **holera.**

HOLÉRCĂ, *holerci,* s.f. (Reg.) **1.** Rachiu de proastă calitate. **2.** Pahar care conține o anumită cantitate de holercă (**1**). [Var.: **horílcă, horíncă** s.f.] — Din ucr. **horilka** (după *holeră*).

HOLÉRIC, -Ă, *holerici, -ce*, adj. s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la holeră (**1**). **2.** S.m. și f. Persoană bolnavă de holeră (**1**). — Din fr. **cholerique** (după *holeră*).

HOLERÍNĂ, *holerine,* s.f. Formă ușoară de holeră, manifestată numai prin diaree. — Din fr. **cholerine** (după *holeră*).

HOLÍSM s.n. (Fil.) Concepție care susține ireductibilitatea întregului la suma părților, în sensul că anumite caracteristici ale acestuia nu pot fi explicate în termenii proprietăților și relațiilor componentelor. — Din fr. **holisme.**

HÓLMIU s.n. Element chimic din grupul pământurilor rare, care formează o serie de săruri de culoare galbenă. — Din fr. **holmium,** germ. **Holmium.**

HOLOÁNGĂR, *holoangări*, s.m. (Reg.) Persoană care se ocupa în trecut cu extragerea clandestină a aurului din mine. — Cf. germ. H a n d l a n g e r „pălmaș”.

HOLOCÁUST, *holocausturi*, s.n. **1.** (În Antichitate) Jertfă adusă zeilor, în care animalul sacrificat era ars în întregime. ✦ Fig. Ofrandă, sacrificiu. **2.** Spec.

Totalitatea persecuţiilor şi exterminarea sistematică a evreilor din Europa de către nazişti şi aliaţii lor; *p. ext.* exterminare a altor grupuri etnice, mai ales romi. **3.** (În prezent) Ucidere în masă pe motive religioase, politice etc. [Pr.: *-ca-ust.* — Var.: **olocáust** s.n.] — Din fr. **holocauste.**

HOLOCÉN, -Ă, *holoceni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Ultima epocă a perioadei cuaternare; aluviu. **2.** Adj. Care se referă la holocen (**1**). — Din fr. **holocène.**

HOLOCRISTALÍN, -Ă, *holocristalini, -e,* adj. (Despre structura rocilor intruzive şi metamorfice) Care este în întregime cristalizat. — Din fr. **holocristallin.**

HOLOFRÁSTIC, -Ă, *holofrastici, -ce*, adj. (Despre limbi) În care o gândire, o frază se exprimă printr-un singur cuvânt. — Din fr. **holophrastique.**

HOLOGAMÍE, *hologamii*, s.f. (Biol.) Fuzionare a doi indivizi unicelulari nediferenţiaţi sexual. — Din engl. **hologamy.**

HOLOGRÁFIC, -Ă, *holografici, -ce*, adj. De holografie. — Din fr. **holographique.**

HOLOGRAFÍE, *holografii,* s.f. Procedeu de înregistrare a imaginii spaţiale a unui obiect, care foloseşte lumina laserului atât pentru înregistrarea, cât şi pentru privirea hologramei. — Din fr. **holographie.**

HOLOGRÁMĂ, *holograme,* s.f. Placă fotografică pe care sunt înregistrate, sub forma unor dungi fine şi paralele, atât amplitudinile undelor luminoase care vin de la un obiect, cât şi fazele acestor unde. — Din fr. **hologramme.**

HOLOMETÁBOLĂ, *holometabole,* adj. (Despre insecte) Care are metamorfoză completă, trecând prin stadiile de larvă, nimfă şi adult. — Din fr. **holométabole.**

HOLOPARAZÍT, -Ă, *holoparaziţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Plantă lipsită de clorofilă) care trăieşte parazitar pe o altă plantă, din care extrage hrana necesară. — Din fr. **holoparasite.**

HOLOTURÍD, *holoturide*, s.n. (La pl.) Clasă de animale marine fără schelet sau cu scheletul redus la plăci calcaroase tegumentare şi cu o coroană de tentacule în jurul gurii; (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. — Din fr. **holothuride**.

HOLOTÚRIE, *holoturii*, s.f. Echinoderm cu corpul moale şi alungit; castravete-de-mare. — Din fr. **holothurie,** lat. **holothuria.**

HOLTÉI[1], *holtei*, s.m. Bărbat necăsătorit; burlac, becher, celibatar. ✦ (Rar) Tânăr bun de însurat; flăcău. — Din ucr. **holtjaj.**

HOLTEÍ[2], *holteiesc*, vb. IV. Intranz. (Înv. şi reg.) A trăi necăsătorit; a-şi petrece viaţa de holtei[1]; a burlăci. — Din **holtei[1].**

HOLTEIÁŞ, *holteiaşi*, s.m. Diminutiv al lui *holtei*[1]. [Pr.: *-te-iaş*] — **Holtei[1]** + suf. *-aş*.

HOLTEÍE s.f. (Înv. şi reg.) Viaţă de holtei[1]; timpul cât cineva este holtei[1]; burlăcie. — **Holtei[1]**+ suf. *-ie*.

HOMÁR, *homari*, s.m. Crustaceu marin cu zece picioare, comestibil, asemănător cu racul *(Homarus vulgaris)*. — Din fr. **homard.**

HOMELESS, *homeless,* s.m. (Englezism) Persoană fără locuinţă. [Pr.: *hắŭmles*] — Cuv. engl.

HOMEOMORFÍSM s.n. **1.** (Mat.) Funcţie care aplică unul pe altul două spaţii. **2.** (Fiz.) Fenomen referitor la analogiile formelor cristaline ale unor compuşi. [Pr.: *-me-o-*. — Var.: **omeomorfísm** s.n.] — Din fr. **homéomorphisme.**

HOMEOPÁT, -Ă, *homeopaţi, -te*, s.m. şi f. Medic specialist în homeopatie; adept al homeopatiei. [Pr.: *-me-o-*] — Din fr. **homéopathe.**

HOMEOPÁTIC, -Ă, *homeopatici, -ce,* adj. De homeopatie, privitor la homeopatie. ✧ *Doză homeopatică* = medicament prescris în cantitate foarte mică. [Pr.: *-me-o-*] — Din fr. **homéopathique.**

HOMEOPATÍE s.f. Doctrină terapeutică bazată pe administrarea în doze foarte mici a substanţelor care, în doze mari, ar provoca simptomele bolii respective. [Pr.: *-me-o-*] — Din fr. **homéopathie.**

HOMEOSTÁT, *homeostate*, s.n. Sistem cibernetic cu autoorganizare pe principiul căutării statistice a regimului de funcţionare stabilă. [Pr.: *-me-o-*] — Din fr. **homéostat.**

HOMEOSTÁZĂ, *homeostaze,* s.f. Proprietate a organismului de a menţine, în limite foarte apropiate, constantele mediului intern; homeostazie. [Pr.: *-me-o-*] — Din fr. **homéostase.**

HOMEOSTAZÍE s.f. (Biol.) Homeostază. [Pr.: *-me-o-*] — Din fr. **homéostasie.**

HOMEOTÉRM, -Ă, *homeotermi, -e*, adj., s.m. şi f. (Organism) care îşi păstrează temperatura internă constantă, indiferent de variaţiile temperaturii externe. [Pr.: *-me-o-*] — Din fr. **homéotherme.**

HOMEOTERMÍE s.f. Proprietate a unor animale de a fi homeoterme. [Pr.: *-me-o-*] — Din fr. **homéothermie.**

HOMÉRIC, -Ă, *homerici, -ce*, adj. Al lui Homer, privitor la Homer, în genul epopeilor lui Homer; *p. ext.* de proporţii neobişnuite, grandioase. ✧ *Râs homeric* = râs puternic, zgomotos. [Var.: **oméric, -ă** adj.] — Din fr. **homérique,** lat. **homericus.**

HOMICÍD[1], -Ă, *homicizi, -de*, adj. s.m. şi f. **1.** S.m. şi f. Persoană care a omorât (premeditat) pe cineva; ucigaş, asasin. **2.** Adj. Care provoacă (sau poate provoca) moartea cuiva; cu care se poate ucide, ucigaş. — Din fr. **homicide.**

HOMICÍD[2], *homicide*, s.n. Omor, crimă, asasinat. [Pl. şi: *homiciduri*] — Din fr. **homicide.**

HOMINÍD, *hominizi*, s.m. (La pl.) Familie de primate cuprinzând omul şi precursorii săi fosili din perioada cuaternară *(Hominidae)*; (şi la sg.) reprezentant al acestei familii. — Din fr. **hominide.**

HOMINIZÁRE s.f. Proces de transformare psihofiziologică a hominidelor superioare în *Homo sapiens*. — După fr. **hominisation.**

HOMOCÉNTRIC, -Ă, *homocentrici, -ce,* adj. **1.** (Despre fascicule de lumină) Ale cărui raze trec toate printr-un singur punct. **2.** (Mat.; despre cercuri) Care au acelaşi centru. — Din fr. **homocentrique.**

HOMOCÉNTRU, *homocentre,* s.n. (Mat.) Centru comun mai multor cercuri. [Var.: **omocéntru** s.n.] — Din fr. **homocentre.**

HOMOCRÓM, -Ă, *homocromi, -e,* adj. Care manifestă homocromie. — Din fr. **homochrome.**

HOMOCROMÍE s.f. Adaptare a unor specii de animale, prin culoare şi forma corpului, la mediul în care trăiesc, folosită ca mijloc de apărare. — Din fr. **homochromie.**

HOMOCRÓN, -Ă, *homocroni, -e,* adj. (Rar) Simultan, concomitent, sincronic. — Din fr. **homochrone.**

HOMOMÓRF, -Ă, *homomorfi, -e*, adj. (Despre substanţe) Care are aceeaşi formă. — Din fr. **homomorphe.**

HOMOMORFÍSM s.n. (Mat.) Corespondenţă univocă între două mulţimi dotate cu aceeaşi structură algebrică. [Var.: **omomorfísm** s.n.] — Din fr. **homomorphisme.**

HOMOPTÉR, *homoptere*, s.n. (La pl.) Ordin de insecte cu două perechi de aripi asemănătoare, membranoase; (şi la sg.) insectă care face parte din acest ordin. — Din fr. **homoptère.**

HOMOSEXUÁL, -Ă, *homosexuali, -e*, adj., s.m. şi f. (Persoană) care manifestă atracţie pentru indivizi de acelaşi sex; pederast. [Pr.: *-xu-al*] — Din fr. **homosexuel.**

HOMOSEXUALITÁTE s.f. Sexualitate a unui homosexual; pederastie, inversiune sexuală, invertire sexuală. [Pr.: *-xu-a-*] — Din fr. **homosexualité.**

HOMOSFÉRĂ s.f. Strat al atmosferei situat între suprafaţa Pământului şi altitudinea de 90 km, caracterizat prin proporţie constantă de azot şi oxigen. [Var.: **omosféră** s.f.] — Din fr. **homosphère.**

HOMOZIGÓT, *homozigoţi*, s.m. Organism alcătuit dintr-un singur tip de gameţi. — Din fr. **homozygote.**

HOMÚNCULUS, *homunculuşi*, s.m. Omuleţ artificial pe care alchimiştii pretindeau că au reuşit să-l fabrice; *p. ext.* om foarte mic de statură, nedezvoltat, pipernicit. — Din lat. **homunculus,** fr. **homuncule.**

HON, *honuri,* s.n. Ustensilă aşchietoare alcătuită dintr-un corp rotativ de oţel pe care sunt fixate mai multe pietre abrazive şi care este utilizată la finisarea suprafeţelor cilindrice interioare ale pieselor metalice. — Din engl. **hone.**

HONDRĂNÍ, *hondrănesc*, vb. IV. Intranz. (Reg.) A flecări. — Din magh. **hadarni.**

HONIPSÍ, *honipsesc*, vb. IV. Tranz. (Înv.) A mistui. ✧ Expr. *A nu putea honipsi pe cineva* = a nu simpatiza, a nu putea suferi pe cineva. — Din ngr. **hónevsa, -psa** (aor. lui *honévo*).

HONÓRIS CÁUSA loc. adj. (Despre titlul ştiinţific de doctor) Onorific (**1**). [Pr.: *-za*] — Loc. lat.

HONUÍ, *honuiesc,* vb. IV. Tranz. A netezi suprafaţa interioară cilindrică a unei piese cu ajutorul unei maşini speciale. ✧ *Maşină de honuit* = maşină-unealtă dotată cu 3-12 bare abrazive, care, printr-o mişcare de rotaţie şi una rectilinie, netezeşte suprafaţa interioară cilindrică a unor piese metalice. — **Hon** + suf. *-ui*.

HONUÍRE, *honuiri*, s.f. Acţiunea de *a honui* şi rezultatul ei; honuit. — V. **honui.**

HONUÍT s.n. Honuire. — V. **honui.**

HONVÉD, *honvezi*, s.m. Nume purtat de soldaţii din infanteria maghiară în Evul Mediu şi de soldaţii din armata pedestră austro-ungară. — Din magh. **honvéd** „militar teritorial”.

HOP, (**I**) interj., (**II**) *hopuri,* s.n. **I.** Interj. **1.** Exclamaţie care însoţeşte o săritură peste un obstacol, ridicarea unei greutăţi, căderea, aruncarea sau scăparea (din mână a) unui lucru. ✧ Expr. *Nu zice hop până n-ai sărit* (sau *până nu treci*) *şanţul* = nu te bucura înainte de a vedea rezultatul, sfârşitul. **2.** (Cu valoare verbală; exclamaţie care sugerează sosirea neaşteptată a cuiva) Iată că vine! ✦ Exclamaţie care sugerează intervenirea neaşteptată a unui fapt, a unei întâmplări. **3.** Exclamaţie care exprimă o surpriză (neplăcută). **II.** S.n. **1.** Ridicătură sau groapă în drum (peste care vehiculele trec zdruncinându-se). ✦ Fig. (Fam.) Dificultate, obstacol, greutate pe care cineva o are de întâmpinat. **2.** Săritură, zguduitură a unui vehicul peste un obstacol. [Var.: **hópa, hópai, hup** interj.] — Onomatopee.

HÓPA interj. v. **hop.**

HÓPAI interj. v. **hop.**

HÓPA-MITÍCĂ, *hopa-mitică*, s.m. Păpuşă din celuloid, care revine întotdeauna în poziţie verticală, deoarece are centrul de greutate situat la bază. — **Hopa + Mitică** (n.pr.).

HOPĂÍ, *hópăi,* vb. IV. Intranz. A spune, a striga „hop” (sărind, săltând). ✦ Tranz. A sălta. — **Hop** + suf. *-ăi.*

HOPLÍT, *hopliți*, s.m. Soldat pedestru echipat cu armament greu, la vechii greci. — Din fr. **hoplite.**

HOPLOMÁC, *hoplomaci,* s.m. Gladiator care era echipat cu arme grele, la vechii greci. — Din fr. **hoplomaque,** lat. **hoplomachus.**

HOPLOMAHÍE s.f. Întrecere între gladiatori înarmați cu arme grele, la vechii greci. — Din fr. **hoplomachie.**

HOPURÓS, -OÁSĂ, *hopuroși, -oase,* adj. (Rar; despre drumuri sau terenuri) Plin de hopuri. — **Hop** + suf. *-os.*

HOR interj. (Adesea repetat) Cuvânt care redă zgomotul produs de cel care sforăie. [Var.: **horc** interj.] — Onomatopee.

HORÁIȚĂ, *horaițe*, s.f. (Reg.) Drum format în mod natural, prin circulație, între casele unei localități rurale. [Pr.: *-ra-i-*] — Et. nec.

HÓRĂ, *hore*, s.f. **1.** Dans popular românesc cu ritm domol, în care jucătorii se prind de mână, formând un cerc închis; cerc format de cei care execută acest dans; melodie după care se execută acest dans. **2.** (Pop.) Petrecere țărănească la care se dansează jocuri populare. ✧ Expr. *A ieși la horă* = a intra (la vârsta cuvenită) în rândul fetelor și al flăcăilor care joacă la horă. *A se găti ca de horă* = a se îmbrăca foarte frumos, cu hainele de sărbătoare. **3.** (Astron.; reg.; art.) Coroana boreală. [Pl. și: *hori*] — Din bg. **horo.**

HORĂÍ, *hórăi*, vb. IV. Intranz. (Reg.; despre oameni) A sforăi. — **Hor** + suf. *-ăi.*

HORĂÍT s.n. (Reg.) Sforăială. — V. **horăi.**

HORĂITÚRĂ, *horăituri*, s.f. (Reg.) Sforăială. [Pr.: *-ră-i-*] — **Horăi** + suf. *-tură.*

HÓRBODĂ s.f. v. **horbotă.**

HÓRBOT s.n. v. **horbotă.**

HÓRBOTĂ, *horbote,* s.f. (Reg.) Dantelă. [Var.: **hórbodă, órbotă** s.f., (rar) **hórbot** s.n.] — Din pol. **forbot.**

HORBOȚÍCĂ, *horboțele*, s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *horbotă*. — **Horbotă** + suf. *-ică.*

HORC interj. v. **hor.**

HORCĂÍ, *hórcăi,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre muribunzi) A respira greu și cu zgomot. **2.** (Reg.) A sforăi. [Var.: **horcăní** vb. IV] — **Horc** + suf. *-ăi.*

HORCĂIÁLĂ, *horcăieli,* s.f. Horcăit. — **Horcăi** + suf. *-eală.*

HORCĂÍT s.n. Faptul de *a horcăi*; zgomotul produs de cel care horcăie; horcăială, horcăitură. — V. **horcăi.**

HORCĂITÚRĂ, *horcăituri*, s.f. Horcăit. [Pr.: *-că-i-*] — **Horcăi** + suf. *-tură*.

HORCĂNÍ vb. IV v. **horcăi.**

HÓRDĂ s.f. v. **hoardă.**

HORÉȚ, *horețe,* s.n. (Reg.) Împletitură de nuiele în formă de coș cilindric, folosită la păstrarea în apă a peștelui prins. — Et. nec.

HOREZEÁN, -Ă, *horezeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Horezu. **2.** Adj. Care aparține orașului Horezu sau horezenilor (**1**), privitor la orașul Horezu ori la horezeni. — **Horezu** (n.pr.) + suf. *-ean.*

HOREZEÁNCĂ, *horezence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din orașul Horezu. — **Horezean** + suf. *-că.*

HORHĂÍ, *hórhăi*, vb. IV. Intranz. (Reg.) A umbla în neștire, a rătăci, a cutreiera (pe drumuri necunoscute sau prin întuneric). — Et. nec.

HORÍ, *horesc*, vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. (Pop.) A cânta un cântec, de obicei o horă (din gură sau din fluier); *p. ext.* a doini. **2.** Intranz. A juca hora. — Din **horă.**

HORÍLCĂ s.f. v. **holercă.**

HORÍNCĂ s.f. v. **holercă.**

HORÍȘTE, *horiști*, s.f. (Reg.) Rotocol mare de fân, adunat din poloage ori risipit din căpițe ca să se usuce; horitură. — **Horă** + suf. *-iște*.

HORITÓR, -OÁRE, *horitori, -oare*, s.m. și f. (Reg.) Persoană care horește (**1**). — **Hori** + suf. *-tor.*

HORITÚRĂ, *horituri*, s.f. (Reg.) Horiște. — **Hori** + suf. *-tură*.

HORMÍSM s.n. Concepție psihologică potrivit căreia orice comportament este dirijat către un scop de un impuls instinctual. — Din engl. **hormisme.**

HORMÓN, *hormoni*, s.m. Substanță secretată de glandele endocrine sau de alte țesuturi, care stimulează și coordonează activitatea anumitor organe sau a întregului organism. — Din fr. **hormone.**

HORMONÁL, -Ă, *hormonali, -e,* adj. Care se referă la hormoni, de hormoni. — Din fr. **hormonal.**

HORMONOGENÉZĂ s.f. (Biol.) Sinteză a hormonilor în organism; hormonopoieză. — Din fr. **hormonogenèse.**

HORMONOLOGÍE s.f. Ramură a endocrinologiei care studiază originea, structura și activitatea hormonilor. — Din fr. **hormonologie.**

HORMONOPOIÉZĂ s.f. (Med.) Hormonogeneză. [Pr.: *-po-ie-*] — Din fr. **hormonopoïèse.**

HORMONOTERAPÍE, *hormonoterapii,* s.f. Tratament cu hormoni aplicat în diverse boli. — Din fr. **hormonothérapie**.

HORMONURÍE s.f. (Med.) Prezență a hormonilor în urină; cantitate de hormoni prezentă în urină. — Din fr. **hormonurie.**

HORN, *hornuri*, s.n. **1.** Parte a coșului de fum la o casă, constituită din canalul îngropat în zidărie (și din porțiunea ieșită în afară prin acoperiș); *p. ext.* întregul coș de fum al unei case. **2.** Partea de deasupra vetrei țărănești prin care trece fumul în pod sau direct afară; coș (la clădiri). **3.** (Alpinism) Spațiu îngust dintre doi pereți de stâncă paraleli și înalți. **4.** (Geol.) Relief cu aspect de piramidă triunghiulară caracteristic regiunilor alpine, care se formează în urma intersectării pereților circurilor glaciare. — Din ucr. **horn.**

HORNÁR, *hornari*, s.m. Coșar[2] (**1**). — **Horn** + suf. *-ar.*

HORNBLÉNDĂ, *hornblende*, s.f. Mineral în formă de cristale de culoare verde sau brun-închis, cu luciu sticlos, format din silicați de magneziu, fier, calciu, aluminiu și alte metale. — Din germ. **Hornblende,** fr. **hornblende.**

HORNBLENDÍT, *hornblendiți*, s.m. Rocă grăunțoasă alcătuită în special din hornblendă. — Din fr. **hornblendite.**

HORNÉȚ, *hornețe*, s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *horn*; coș (la o casă). — **Horn** + suf. *-eț.*

HORNPIPE s.n. **1.** Instrument muzical arhaic, cu ancie dublă, făcut din corn de animale. ✦ Fluierul de la cimpoi. **2.** Dans popular scoțian dansat după o melodie cântată la cimpoi. [Pr.: *hórnpaip*] — Cuv. engl.

HORODÍNCA s.f. art. Numele unui dans popular, cu mișcare vioaie, de origine ucraineană; melodie după care se execută acest dans. — Din ucr. **horodjanka.**

HOROPSÍ vb. IV v. **oropsi.**

HOROPSÍT, -Ă adj. v. **oropsit.**

HOROSCÓP, *horoscoape*, s.n. Tablou cu pozițiile astrelor în momentul unui eveniment sau al nașterii unei persoane, pe baza căruia astrologii fac deducții și interpretări asupra trăsăturilor de caracter, a evoluției evenimentului sau persoanei. — Din fr. **horoscope.**

HORP interj (Reg.) Cuvânt care imită zgomotul pe care îl face cineva când soarbe dintr-o dată și repede. — Onomatopee.

HORPĂÍ, *hórpăi*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A sorbi cu zgomot mâncarea, mai ales lichidele. [Pres. ind. și: *horpăiesc*] — **Horp** + suf. *-ăi.*

HORPĂIÁLĂ, *horpăieli*, s.f. Faptul de *a horpăi*. [Pr.: *-pă-ia-*] — **Horpă**i + suf. *-eală.*

HÓRROR, *horror,* s.n., adj. invar. **1.** S.n. Gen de filme caracterizat prin atmosferă și teme macabre, prin violență, agresivitate etc. **2.** Adj. care este conceput să provoace groază, oroare, teamă. — Cuv. engl.

HORST, *horsturi*, s.n. Regiune a scoarței terestre mărginită de falii, care a rămas ridicată după scufundarea regiunilor vecine. — Din germ. **Horst.**

HORȘÁF, *horșafuri*, s.n. (Reg.) Ciorbă de prune afumate sau de vișine; un fel de compot cu multă zeamă. — Din tc. **hoșaf.**

HORTATÍV, -Ă, *hortativi, -e,* adj. (Gram.; despre forme verbale sau despre propoziții) Care exprimă un îndemn, de îndemn. — Din lat. **hortativus.**

HORTÉNSIE, *hortensii*, s.f. Plantă ornamentală cu flori mari, fără miros, de culoare roz, violetă sau albă *(Hydrangea opuloides)*. — Din fr. **hortensia.**

HORTÍCOL, -Ă, *horticoli, -e,* adj. Care aparține horticulturii, privitor la horticultură. — Din fr. **horticole.**

HORTICULTÓR, -OÁRE, *horticultori, -oare*, s.m. și f. Persoană care se ocupă cu horticultura. — Din fr. **horticulteur.**

HORTICULTÚRĂ s.f. Ramură a agronomiei care cuprinde pomicultură, legumicultură, floricultură și viticultură. — Din fr. **horticulture.**

HORTIVITÍCOL, -Ă, *hortiviticoli, -e,* adj. De hortiviticultură. — **Horti**[col] + **viticol.**

HORTIVITICULTÚRĂ s.f. Domeniu al agronomiei consacrat studiului cultivării pomilor fructiferi și viței-de-vie. — **Horti**[cultură] + **viticultură.**

HORȚÍȘ, -Ă, *horțiși, -e,* adj. (Reg.; adesea adverbial) Pieziș. — **Horți** (reg. „a muta ceva din loc") + suf. *-iș.*

HÓSTIE, *hostii*, s.f. **1.** Jertfă adusă zeilor, la greci și la romani. ✦ Jertfă (de obicei un animal) adusă lui Dumnezeu. **2.** Azimă pe care catolicii o folosesc la împărtășanie. — Din lat. **hostia,** fr. **hostie.**

HOȘTÍNĂ s.f. v. **boștină.**

HOT adj. (Despre modul de executare propriu jazzului din anii 1926–1930) Caracterizat printr-o sonoritate amplă, expresie vibrantă, tensionată și prin exuberanță. [Pr.: *hat*] — Cuv. engl.

HOTÁR, *hotare*, s.n. **1.** Linie de demarcație care desparte o țară de alta; frontieră, graniță. ✧ *Piatră de hotar* = piatră, stâlp prin care se indică un hotar. ✦ Linie care desparte o proprietate de alta sau o așezare de alta. **2.** Fig. Limită, margine, capăt, sfârșit. **3.** Moșie, proprietate (mare); *p. ext.* regiune, țară. ✦ (Reg.) Teritoriu în proprietatea (locuitorilor) unei comune. — Din magh. **határ.**

HOTÁRNIC, -Ă, *hotarnici, -ce*, adj. (Înv.) Care se referă la hotarele unei moșii. ✧ *Inginer hotarnic* = agronom care se ocupa cu măsurătoarea moșiilor. — **Hotar** + suf. *-nic.*

HÓTĂ, *hote,* s.f. Construcție de zidărie, de metal sau de sticlă, așezată deasupra unei surse de substanțe nocive gazoase pentru a le colecta și a le evacua, printr-un coș sau printr-un canal de ventilație. ✦ Aparat electrocasnic prevăzut cu filtre pentru a absorbi aburul și mirosurile. — Din fr. **hotte.**

HOTĂRÂRE, *hotărâri,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) hotărî;* fermitate în conduita, în atitudinea cuiva; ceea ce hotărăște cineva; decizie. ✧ Loc adj. (Rar) *De hotărâre* = ferm, nešovăitor. ✧ Loc. adv. *Cu hotărâre* sau *cu toată hotărârea* = în mod hotărât, fără șovăială. *Cu hotărâre* = fără îndoială, sigur. **2.** Dispoziție a unei autorități. ✧ *Hotărâre judecătorească* = act al unei instanțe judecătorești dat în soluționarea

unui litigiu. *Hotărâre definitivă* = hotărâre judecătorească împotriva căreia nu mai există căi ordinare de atac (apel sau recurs). **3.** Act adoptat de organele de conducere ale unor organizații, partide etc. în urma unor dezbateri și a aprobării date de majoritatea membrilor prezenți. — V. **hotărî.**

HOTĂRÁT, -Ă, *hotărâți, -te,* adj. **1.** Care este ferm în hotărârea luată; decis. **2.** (Adesea adverbial) Indiscutabil, neîndoios, sigur. ✧ Expr. *Hotărât lucru* = în mod categoric, sigur. **3.** (Gram.; în sintagma) *Articol hotărât* = articol a cărui funcțiune principală este să arate că obiectul denumit de substantivul pe care îl determină este cunoscut de vorbitor sau individualizat; articol definit. — V. **hotărî.**

HOTĂRÂTÓR, -OÁRE, *hotărâtori, -oare,* adj. Care hotărăște sau are puterea de a decide; decisiv, determinat. ✦ De importanță capitală; crucial. — **Hotărî** + suf. *-tor.*

HOTĂRÎ́, *hotărăsc*, vb. IV. **I. 1.** Tranz. și refl. A alege (între mai multe posibilități), a lua sau a face să ia o hotărâre; a (se) decide. ✦ Tranz. (Rar; construit cu dativul) A porunci cuiva să facă ceva. **2.** Tranz. A stabili, a fixa o dată, un termen etc. **3.** Tranz. A destina, a meni pe cineva pentru ceva. **II.** Tranz. (Înv.) A stabili limitele unui teritoriu, a pune hotar. ✦ Refl. A se mărgini cu..., a fi vecin cu... — Din **hotar.**

HOTĂRNICÍ, *hotărnicesc,* vb. IV. Tranz. A pune sau a constitui hotar unei proprietăți, unei regiuni etc.; a delimita o proprietate, o regiune etc. de alta. — Din **hotarnic.**

HOTĂRNICÍE, *hotărnicii*, s.f. Fixare, pe bază de măsurări, a hotarelor unei regiuni, a unei proprietăți etc. — **Hotarnic** + suf. *-ie*.

HOTDOG, *hotdogi,* s.m. Crenvurșt fiert, servit cu muștar, într-un corn fierbinte. — Cuv. engl.

HOTÉL, *hoteluri*, s.n. Clădire mare cu multe camere sau apartamente mobilate, care se închiriază de obicei cu ziua (călătorilor). [Pl. și: *hotele*. — Var.: **otél** s.n.] — Din fr. **hôtel.**

HOTELIÉR, -Ă, *hotelieri, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care ține, administrează un hotel; proprietar al unui hotel. **2.** Adj. Care aparține hotelurilor, privitor la hoteluri. *Întreprindere hotelieră*. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **hôtelier.**

HOTENTÓT, -Ă, *hotentoți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Popor din familia de limbă boșimană, răspândit în trecut în estul și în sudul Africii, iar azi în câteva regiuni din Namibia, Botswana și Republica Africa de Sud; (și la sg.) persoană care aparține acestui popor. **2.** Adj. Care aparține hotentoților, privitor la hotentoți. ✦ (Substantivat, f.) Limba hotentoților (**1**). — Din fr. **hottentot.**

HÓTLINE s.f. **1.** Linie telefonică în direct, folosită în perioade de criză diplomatică. **2.** Linie telefonică permițând clienților accesul direct la o companie care furnizează anumite servicii. **3.** Linie telefonică pentru convorbiri confidențiale despre probleme personale. [Pr.: *hotlaĭn*] — Cuv. engl.

HOTNÓG, *hotnogi*, s.m. (În Moldova în sec. XVI–XVIII) Comandant peste o sută de ostași; sutaș; persoană care avea acest grad. — Din magh. **hadnagy** „sublocotenent".

HOȚ, HOÁȚĂ, *hoți, hoațe*, s.m. și f. **1.** Persoană care fură. ✦ (Adjectival) Care fură; (cu sens atenuat) viclean. **2.** (Fam.) Om ștrengar, șiret. — Et. nec.

HOȚÉSC, -EÁSCĂ, *hoțești*, adj. De hoț. — **Hoț** + suf. *-esc*.

HOȚÉȘTE adv. Ca hoții; *p. ext.* pe ascuns, pe furiș; hoțiș. ✧ Expr. *A frige (carnea) hoțește* = a frige (carnea) înăbușit, acoperind cu jăratic. — **Hoț** + suf. *-ește.*

HOȚÍ, *hoțesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A duce o viață de hoț. ✦ Tranz. A fura. — Din **hoț.**

HOȚÍE, *hoții*, s.f. Faptul de a fura, de a trăi din furturi; faptă săvârșită de hoț, furt, furtișag. ✦ Fraudă. — **Hoț** + suf. *-ie.*

HOȚÍȘ adv. (Rar) Hoțește. — **Hoț** + suf. *-iș*.

HOȚÍT s.n. (Rar) Faptul de *a hoți*. — V. **hoți.**

HOȚOÁICĂ, *hoțoaice,* s.f. Femeie care fură; hoață. ✦ (Fam.) Ștrengăriță, hoțomancă. — **Hoț** + suf. *-oaică.*

HOȚOMÁN, -Ă, *hoțomani, -e,* s.m. și f. Augmentativ al lui *hoț*. ✦ Om ticălos, șarlatan. ✦ (Fam.) Om ștrengar, șmecher, poznaș. — **Hoț** + suf. *-oman.*

HOȚOMÁNCĂ, *hoțomance*, s.f. (Fam.) Ștrengăriță; hoțoaică. — **Hoțoman** + suf. *-că.*

HOȚOMĂNÉȘTE adv. (Rar) Ca hoțomanii. — **Hoțoman** + suf. *-ește.*

HOȚOMĂNÍE, *hoțomănii,* s.f. Faptă sau purtare de hoțoman; tâlhărie, hoție. ✦ Înșelătorie, șarlatanie; șmecherie. — **Hoțoman** + suf. *-ie.*

HOUSE s.m. **1.** Curent muzical apărut la începutul anilor '80 la Chicago, care are la bază muzica soul disco. **2.** Stil de dans rapid realizat inițial prin adăugarea de sunete ritmice electronice la înregistrările disco și ulterior de fragmente repetitive sau sunete sintetizate. [Pr.: *haŭs*] — Cuv. engl.

HRAM, *hramuri*, s.n. **1.** Patronul unei biserici creștine; *p. ext.* serbarea patronului unei biserici. **2.** (Pop.; în expr.) *Ce hram porți* (ori *poartă)* sau *ții* (ori *ține*)? = ce fel de om ești (sau este)? — Din sl. **hramŭ.**

HRÁNĂ s.f. Tot ceea ce servește la nutriția omului, a animalelor sau a plantelor; nutriment; *p. restr.* mâncare, bucate. ✧ Compus: *hrana-vacii* = plantă erbacee de nutreț, cu tulpină păroasă, cu frunze opuse și cu flori albe, mici (*Spergula arvensis*). [Pl.: (rar) *hrane*. — Gen.-dat.: *hranei*] — Din sl. **hrana.**

HRĂNÍ, *hrănesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și refl. (Adesea fig.) A da cuiva să mănânce sau a mânca; a (se) nutri, a (se) alimenta. ✧ Expr. (Refl.) *A se hrăni cu vânt* = a nu avea ce mânca; a mânca foarte puțin, a ciuguli. **2.** Refl. Fig. (Reg.; despre vinuri) A deveni tare datorită vechimii. [Var.: (pop.) **hărăní** vb. IV] — Din sl. **hraniti.**

HRĂNÍRE, *hrăniri*, s.f. Acțiunea de *a (se) hrăni* și rezultatul ei; alimentare. — V. **hrăni.**

HRĂNÍT, -Ă, *hrăniți, -te,* adj. **1.** (În sintagma) *Bine hrănit* = gras, rotofei. **2.** (Reg.; despre vin) Devenit tare prin vechime. — V. **hrăni.**

HRĂNITÓR, -OÁRE, *hrănitori, -oare*, adj. Care hrănește bine; nutritiv. — **Hrăni** + suf. *-tor.*

HRĂPĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *hrăpăreți, -e*, adj. Care încearcă prin orice mijloace să se îmbogățească; lacom de avere, avid de câștig; rapace. — **Hrăpi** + suf. *-ăreț.*

HRĂPÍ vb. IV v. **răpi.**

HRĂPÍRE s.f. v. **răpire.**

HREÁMĂT s.n. v. **freamăt.**

HREAN s.m. Plantă legumicolă din familia cruciferelor, cu tulpina subterană cilindrică, groasă, albă (folosită în alimentație drept condiment), cu frunzele mari și cu flori albe *(Armoracia rusticana)*. ✧ Expr. *A trăi* (sau *a se deprinde) ca viermele în hrean* = a trăi, a duce o viață amărâtă, plină de privațiuni. — Din sl. **hrěnŭ.**

HREÁPCĂ, *hrepci*, s.f. (Reg.) Greblă mică aplicată la coasă ca să așeze în brazdă grânele cosite; *p. ext.* coasă prevăzută cu o astfel de greblă. — Din ucr. **hrabky.**

HRENÍȚĂ, *hrenițe*, s.f. **1.** Plantă erbacee, aspră la pipăit, cu frunze cu lobi dințați și cu flori mici, albe *(Lepidium campestre*). **2.** Plantă erbacee cu flori albe, mici, ale cărei frunze se întrebuințează ca salată; creson *(Lepidium sativum)*. [Acc. și: *hréniță*] **— Hrean** + suf. *-iță.*

HRENTUÍ, *hrentuiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se strica; a se hodorogi. ✦ A se împrăștia, a se risipi. — Et. nec.

HRENTUÍT, -Ă, *hrentuiți, -te*, adj. (Reg.) Stricat, uzat, dărăpănat. — V. **hrentui.**

HREPCUÍ, *hrepcuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A cosi cu hreapca. — **Hreapcă** + suf. *-ui.*

HRIB, *hribi,* s.m. Ciupercă comestibilă, cu pălăria de culoare brună-gălbuie și cu piciorul alb, gros; mânătarcă *(Boletus edulis)*. — Din ucr. **hryb.**

HRÍNCĂ, *hrínci,* s.f. (Reg.) Felie mare de mămăligă sau de pâine. — Din ucr. **hrinka.**

HRINCÚȚĂ, *hrincuțe*, s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *hrincă*. — **Hrincă** + suf. *-uță*.

HRISÓV, *hrisoave,* s.n. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Act domnesc care servea, ca titlu de proprietate, de privilegiu etc.; ispisoc. — Din ngr. **hrisóvuilon** „bulă de aur".

HRISTOITÍE s.f. (Înv.) Viață sau comportare evlavioasă, conformă cu morala (creștină). [Pr.: *-to-i-*] — Din ngr. **hristoíthia.**

HRIȘCÁR, *hrișcari,* s.m. Gândac mic, asemănător cu cărăbușul, care apare în perioada când se seamănă hrișca *(Rhizotrogus solstitialis)*. — **Hrișcă** + suf. *-ar.*

HRÍȘCĂ s.f. Plantă erbacee meliferă, cu frunze triunghiulare, cu flori roz, roșii sau albe și cu semințe mici, lunguiețe și negricioase *(Fagopyrum esculentum); p.ext.* (colectiv) semințele acestei plante, care se folosesc pentru hrana oamenilor și a animalelor. — Din ucr. **hrecka.**

HRÓNIC, *hronice,* s.n. (Înv.) Cronică (**1**). — Din ngr. **hronikón.**

HRONICÁR, *hronicari*, s.m. (Înv.) Cronicar (**1**). — **Hronic** + suf. *-ar.*

HRONOGRÁF s.n. v. **cronograf[1].**

HRÚBĂ, *hrube*, s.f. Încăpere sau galerie subterană care servește la depozitarea produselor (alimentare). ✦ Cavitate subterană (zidită și boltită) care servește ca loc de trecere. ✦ Un fel de casă primitivă cu acoperișul de pământ; bordei îngropat. — Din ucr. **hruba.**

HTONIÁN, -Ă, *htonieni, -e*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Referitor la divinitățile subpământene. **2.** S.m. și f. Divinitate subpământeană. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **chthonien.**

HTÓNIC, -Ă, *htonici, -ce*, adj. (Livr.) Htonian. [Scris și: *chtonic*] — Din germ. **chtonisch,** engl. **chtonic.**

HUBLÓU, *hublouri*, s.n. Mică deschizătură de formă circulară, care se închide ermetic, făcută în peretele unei nave sau al unui avion, pentru aerisire și luminat. — Din fr. **hublot.**

HUCEÁG, *huceaguri*, s.n. (Reg.) Pădure mică, tânără și deasă; tufiș, crâng, huci. — Din ucr. **husčak.**

HUCI, *huciuri*, s.n. (Reg.) Huceag. ✧ Expr. *A umbla huci-marginea* = a umbla fără rost, fără țintă. — Din ucr. **husca** „desiș".

HUCIUÍ, *huciuiesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A alunga găinile. — Formație onomatopeică.

HÚDĂ, *hude,* s.f. (Reg.) Gaură, spărtură (în zid, în gard etc.). — Cf. sl. h a d ŭ „cale, potecuță".

HUDICIOÁRĂ, *hudicioare,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *huditầ*. — **Hudiță** + suf. *-ioară*.

HÚDIȚĂ, *hudițe*, s.f. (Reg.) Ulicioară. [Acc. și: *hudíță*. — Pl. și: *hudiți*] — **Hudă** + suf. *-iță*.

HUDUBÁIE, *hudubăi*, s.f. (Reg.) **1.** Casă mare; încăpere foarte spațioasă. **2.** Ființă monstruoasă, fantastică; monstru. [Pr.: *-ba-ie*] — Et. nec.

HUDUBLEÁJĂ, *hudubleje*, s.f. (Reg.) Pasăre mare (răpitoare). — Et. nec.
HUDUDÓI, *hududoaie,* s.n. (Reg.) Vale strâmtă şi adâncă. — Din sb. **hudoudolje.**
HUDULÉȚ s.n. v. **huludeț.**
HUGHENÓT, -Ă, *hughenoți, -te,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Nume dat adepților din Franța ai curentului protestant calvin din sec. XVI-XVIII. **2.** Adj. Care aparține hughenoților (**1**), privitor la hughenoți — Din fr. **huguenot.**
HUHURÁ, *húhur*, vb. I. Intranz. (Reg.) **1.** (Despre bufnițe; la pers. 3) A scoate strigăte caracteristice speciei. **2.** A chiui. — Formație onomatopeică.
HUHURÉZ, *huhurezi,* s.m. Numele a două păsări răpitoare de noapte, asemănătoare cu bufnița, fără smocuri de pene pe cap, care scot un strigăt caracteristic şi trăiesc în scorburi de copaci; ciuhurez *(Strix aluco şi urelensis)*. ✧ Expr. *A sta ca un huhurez* (sau *ca huhurezul)* = a sta singur, părăsit. *A se scula ca huhurezii* = a se scula foarte devreme dimineața. [Var.: (reg.) **huréz** s.m.] — **Huhura** + suf. *-ez.*
HUÍ, pers. 3 *huieşte,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A răsuna prelung; a vui. — Formație onomatopeică.
HUIÁLĂ, *huieli,* s.f. (Reg.) Vâjâit prelung; vuiet. [Pr.: *-hu-ia*] — **Hui** + suf. *-eală.*
HUIDEÓ interj. (Pop.) Strigăt cu care se alungă porcii; *p. ext.* strigăt de ocară la adresa cuiva; huo. ✧ Expr. (Substantivat) *A lua pe cineva* (sau *a da cuiva) cu huideo* = a huidui (pe cineva). [Pr. şi: *húideo*. Acc. şi: *húideo* — Var.: **uideó** interj.] — Cf. bg., sb. u j d o.
HUIDUÍ, *húidui,* vb. IV. Tranz. A alunga pe cineva strigând „huideo”, a batjocori violent pe cineva cu ocări şi cu fluierături: a hătcăi. [Prez. ind. şi: *huiduiesc*] — **Huideo** + suf. *-ui*.
HUIDUIÁLĂ, *huiduieli*, s.f. Acțiunea de *a huidui* şi rezultatul ei; huiduitură. [Pr.: *-du-ia-*] — **Huidui** + suf. *-eală.*
HUIDUITÚRĂ, *huiduituri,* s.f. Huiduială. [Pr.: *-du-i-*] — **Huidui** + suf. *-tură.*
HUIDÚMĂ, *huidume*, s.f. (Fam.) Persoană mare şi grasă; matahală. — Et. nec.
HÚIET, *huiete,* s.n.Vuiet. [Var.: **úiet** s.n.] — **Hui** + suf. *-et*.
HUÍLĂ, (**2**) *huile,* s.f. **1.** Cărbune natural negru, compact, dur, sfărâmicios şi lucios, întrebuințat drept combustibil, precum şi în industrie, la fabricarea cocsului metalurgic, la extragerea gazului de iluminat şi a gudroanelor. — Din fr. **houille.**
HUIȚÁ, *huíț*, vb. I. Refl. (Reg.) A se da în leagăn, în scrânciob. **2.** Sortiment de huilă. [Pr.: *hu-i-*] — Din **huiț** (reg. „scrânciob”, puțin folosit, et. nec.).
HÚLĂ[1], *hule,* s.f. (Pop.) Ocară, injurie; ponegrire, calomnie; blasfemie. — Din sl. **hula.**
HÚLĂ[2], *hule,* s.f. Mişcare ondulatorie a suprafeței mării, urmând după o furtună sau după o briză puternică; *p. ext.* furtună pe mare. — Din fr. **houle.**
HÚLĂ[3], *hule*, s.f. (Reg.) Surpătură de munte sau de deal; *p. ext.* drum printr-o scobitură de deal; drum care urcă pe o coastă foarte piezişă. — Et. nec.
HULÍ, *hulesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) A spune vorbe de ocară sau de batjocură la adresa cuiva, a ocărî pe cineva; *p. ext.* a vorbi de rău, a calomnia, a defăima. — Din sl. **huliti.**
HULIGÁN, *huligani*, s.m. Persoană care comite acte de huliganism. — Din rus. **huligan.**
HULIGÁNIC, -Ă, *huliganici, -ce*, adj. De huligan, specific huliganilor sau huliganismului, care ține de huligani sau de huliganism. — **Huligan** + suf. *-ic.*
HULIGANÍSM, (**2**) *huliganisme,* s.n. **1.** Tulburare a ordinii şi moralei publice prin manifestări care arată lipsă de cuviință sau de respect față de regulile de conviețuire socială. **2.** Faptă huliganică. — **Huligan** + suf. *-ism*.
HULÍRE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a huli* şi rezultatul ei; calomniere. — V. **huli.**
HULITÓR, -OÁRE, *hulitori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care huleşte; calomniator. **—** **Huli** + suf. *-tor.*
HÚLPAV, -Ă, *hulpavi, -e,* adj. (Reg.; adesea adverbial) Foarte lacom la mâncare; mâncăcios. [Var.: **hâlpav, -ă, hâlpov, -ă** adj.] — Cf. bg. h l a p a m, sb. h l a p i t i.
HÚLPE s.f. v. **vulpe.**
HULTÁN s.m. v. **vultan.**
HULTUÍ vb. IV v. **altoi[2].**
HULÚB, *hulubi*, s.m., adj. (Reg.) **1.** S.m. (Ornit.; reg.) Porumbel. ✧ *Hulub de stepă* = pasăre din ordinul columbiformelor, de mărimea unui porumbel, de culoare galbenă-brună, cu pete sure pe spate *(Syrrhaptes paradoxus*). **2.** Adj. (Despre animale) Cu părul sau cu penele cenuşii, asemănătoare cu ale porumbelului sălbatic. — Din ucr. **holub.**
HULUBÁȘ, *hulubaşi,* s.m. (Reg.) Diminutiv al lui *hulub*; hulubel. — **Hulub** + suf. *-aş*.
HULÚBĂ, *hulube*, s.f. Fiecare dintre cele două prăjini prinse de crucea căruței, a trăsurii etc., între care se înhamă calul. [Var.: **ulúbă** s.f.] — Din ucr. **holoblja.**
HULUBĂRÍE, *hulubării*, s.f. (Reg.) Adăpost pentru hulubi; porumbar[2]. — **Hulub** + suf. *-ărie*.
HULUBÉL, *hulubei*, s.m. (Reg.) Hulubaş. — **Hulub** + suf. *-el.*
HULUBÍȚĂ, *hulubițe*, s.f. Diminutiv al lui *hulub*. **1.** (Reg.) Porumbiță. **2.** Denumire populară dată mai multor specii de ciuperci, de obicei comestibile, cu pălăria de diferite culori vii şi atrăgătoare, cu carnea albă, cu gustul dulce-acrişor şi cu mirosul plăcut *(Russula).* — **Hulub** + suf. *-iță.*
HULUDÉȚ, *huludețe*, s.n. Fusul țevii de la suveica războiului casnic de țesut. [Var.: **hudulét** s.n.] — Et. nec.
HULUÍ vb. IV v. **hurui.**
HULUÍT, -Ă adj. v. **huruit[2].**
HÚMĂ, (**2**) *hume,* s.f. **1.** Numele popular al argilei întrebuințate la spoitul caselor. **2.** Sortiment de humă (**1**). — Din bg. **huma.**
HUMĂRÍE, *humării*, s.f. (Rar) Loc de unde se scoate humă. — **Humă** + suf. *-ărie*.
HUMERÁL, -Ă, *humerali, -e*, adj. (Anat.) Care aparține humerusului, referitor la humerus. — Din fr. **huméral.**
HÚMERUS s.n. Os lung, pereche, cuprins între umăr şi cot, formând scheletul brațului. — Din fr. **humérus,** lat. **humerus.**
HÚMIC, -Ă, *humice,* adj. (Despre sol) Bogat în humus. — Din fr. **humique.**
HUMIFICÁRE s.f. Transformare în humus a materialului organic din sol. — Din fr. **humification.**
HUMOÁRE s.f. v. **umoare.**
HUMÓR s.n. v. **umor.**
HUMOREÁN, -Ă, *humoreni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din oraşul Gura Humorului. **2.** Adj. Care aparține oraşului Gura Humorului sau humorenilor (**1**), referitor la oraşul Gura Humorului ori la humoreni. — **Humor** (n.pr.) + suf. *-ean.*
HUMOREÁNCĂ, *humorence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din Gura Humorului. — **Humorean** + suf. *-că.*
HUMORÉSCĂ s.f. Mică compoziție instrumentală cu caracter sprinten şi glumeț. — Din germ. **Humoreske,** fr. **humoresque.**
HUMORÍST, -Ă s.m. şi f. v. **umorist.**
HUMÓS, -OÁSĂ, *humoşi, -oase,* adj. (Rar) Care conține humă, cu humă. — **Humă** + suf. *-os.*
HUMUÍ, *humuiesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A unge, a lipi, a da cu humă. — **Humă** + suf. *-ui*.
HÚMUS s.n. Amestec de substanțe organice amorfe aflat în sol, care îi condiționează fertilitatea şi care este rezultat din transformarea materialului vegetal sub acțiunea microorganismelor. — Din fr., lat. **humus,** germ. **Humus.**
HUN, *huni*, s.m. Persoană dintr-un neam mongolic care, în sec. IV–V, a pătruns până în Apusul Europei, trecând şi pe teritoriul românesc. — Din fr. **Huns,** lat. **Hunni.**
HUNEDOREÁN, -Ă, *hunedoreni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Hunedoara. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Hunedoara ori hunedorenilor (**1**), referitor la municipiul sau județul Hunedoara ori la hunedoreni. — **Hunedoara** (n. pr.) + suf. *-ean*.
HUNEDOREÁNCĂ, *hunedorence*, s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Hunedoara. — **Hunedorean** + suf. *-că.*
HUNTER, *hunteri*, s.m. Cal de vânătoare, bun săritor la obstacole. [Pr.: *hánter*] — Din engl., fr. **hunter.**
HÚO interj. Strigăt care exprimă indignarea, revolta sau aversiunea față de cineva sau de ceva; huideo. ✧ Expr. *A lua* (pe cineva) *cu huo* = a huidui (pe cineva). — Onomatopee**.**
HUP interj. v. **hop.**
HURÁL, *hurale,* s.f. Fiecare dintre organele locale ale puterii de stat în Mongolia. ✧ *Marele hural* = parlamentul mongol. — Din rus. **hural.**
HURDLER s.m. Alergător în proba de garduri [Pr.: *hárdlăr*] — Cuv. engl.
HURDUCÁ, *hurdúc*, vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A se mişca încoace şi încolo cu putere, a (se) clătina, a (se) scutura, a (se) zgâlțâi, a (se) zdruncina. **2.** Intranz. (Reg.) A face zgomot mare; a hurui. [Var.: **urducá** vb. I] — Formație onomatopeică.
HURDUCÁRE, *hurducări*, s.f. Acțiunea de *a (se) hurduca* şi rezultatul ei. — V. **hurduca.**
HURDUCĂÍ, *hurdúcăi*, vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. şi refl. A (se) clătina, a (se) scutura (tare); a (se) zdruncina, a (se) zgudui. **2.** Intranz. A face zgomot, a hodorogi. — Formație onomatopeică.
HURDUCĂIÁLĂ, *hurducăieli,* s.f. (Pop.) Hurducătură. [Pr.: *-că-ia-*] — **Hurducăi** + suf. *-eală.*
HURDUCĂTÚRĂ, *hurducături*, s.f. (Pop.) Zdruncinătură, zguduire; zgomot produs de ceva care (se) hurducă; hurducăială. — **Hurduca** + suf. *-ătură*.
HURDUÍ, *hurduiesc*, vb. IV. Intranz. (Reg.) A hurui. — Formație onomatopeică.
HURDUITÚRĂ, *hurduituri,* s.f. (Reg.) Huruitură. [Pr.: *-du-i-*] — **Hurdui** + suf. *-tură.*
HURDÚZ-BURDÚZ adv. (Rar) Ca un obiect care, atârnat de ceva, se bălăbăneşte; *p. ext.* legat burduf. — Onomatopee.
HURÉZ s.m. v. **huhurez.**
HURICÁN, *huricane*, s.n. Furtună puternică, uragan în insulele Antile. — Din engl., fr. **hurricane.**
HURÍE, *hurii*, s.f. (În religia musulmană) Fecioară deosebit de frumoasă promisă de Mahomed credincioşilor în paradis. ✦ P. ext. Fecioară sau femeie foarte frumoasă. — Din tc. **huri**. Cf. fr. h o u r i.
HURMÚZ, (**1**) *hurmuzuri*, s.n., (**2**) *hurmuzi*, s.m. **1.** S.n. Mărgea de sticlă imitând mărgăritarul; (la pl.) şirag de astfel de mărgele. **2.** S.m. Arbust ornamental cu flori trandafirii şi cu fructe bace albe de mărimea cireşelor *(Symphoricarpus albus)*. — Din n. pr. tc. **Hurmuz.**

HURÓN, *huroni*, s.m. (La pl.) Trib de amerindieni care locuia în trecut la marginea lacurilor Huron şi Ontario; (şi la sg.) persoană care făcea parte din acest trib. — Din fr. **Huron.**

HURSÚZ, -Ă adj. v. **ursuz.**

HURSUZLÁC s.n. v. **ursuzlâc.**

HÚRTĂ s.f. (Reg.; în loc. adv.) *Cu hurta* = cu grămada, cu toptanul. *La hurtă* = la întâmplare, fără alegere. [Var.:**vúrtă** s.f.] — Din ucr. **hurt.**

HURUÍ, pers. 3 *húruie*, vb. IV. **1.** Intranz. A face un zgomot ca acela care se aude când umblă o căruţă, când se rostogoleşte un butoi sau când cad mai multe obiecte tari unul peste altul; a hurdui; a hodorogi. **2.** Refl. (Reg.) A se dărâma, a se surpa, a se nărui. [Var.: **huluí, uruí** vb. IV] — Formaţie onomatopeică.

HURUIÁLĂ, *huruieli*, s.f. Huruitură. [Pr.: *-ru-ia-*] — **Hurui** + suf. *-eală*.

HURUÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) hurui*; huruitură. — V. **hurui.**

HURUÍT[2]**, -Ă,** *huruiţi, -te,* adj. (Reg.) Dărâmat, surpat (cu zgomot mare). [Var.: **huluít, -ă** adj.] — V. **hurui.**

HURUITÓR, -OÁRE, *huruitori, -oare*, adj. (Rar) Care huruie. [Pr.: *-ru-i-*] — **Hurui** + suf. *-tor*.

HURUITÚRĂ, *huruituri*, s.f. Zgomot produs de ceva care huruie; huruială, huruit[1], hurduitură. [Pr.: *-ru-i-*. — Var.: **uruitúră** s.f.] — **Hurui** + suf. *-tură*.

HUSÁR, *husari*, s.m. Ostaş din cavaleria maghiară în Evul Mediu. — Din magh. **huszár.**

HÚSĂ, *huse*, s.f. Învelitoare de stofă, de pânză, de material plastic etc. cu care se acoperă mobilele, unele aparate, maşini sau materiale spre a le proteja, a le feri de praf, umezeală etc. — Din fr. **housse.**

HUSĂRÉSC, -EÁSCĂ, *husăreşti,* adj. (Înv.) Care se referă la husari, care aparţine husarilor; de husar. — **Husar** + suf. *-esc*.

HUSĂRÉŞTE adv. (Înv.) Ca husarii. — **Husar** + suf. *-eşte*.

HUSĂRÍME s.f. (Înv.) Mulţime de husari. — **Husar** + suf. *-ime*.

HÚSĂŞ, *husăşi*, s.m. (Înv. şi reg.) Numele unei vechi monede ungureşti de argint, care a circulat şi la noi, mai ales în Transilvania, în veacul trecut. [Var.: (reg.) **húsoş** s.m.] — Din magh. **huszas.**

HÚSCĂ, (**2**) *huşti*, s.f. **1.** (Reg.) Sare obţinută prin fierberea apei de izvoare sau de bălţi sărate. **2.** Calup de sare. — Din ucr. **huska** [soly].

HUSÍT, -Ă, *husiţi, -te*, adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine husitismului, privitor la husitism. **2.** S.m. şi f. Adept al husitismului. — Din fr. **hussite.**

HUSITÍSM s.n. Mişcare religioasă şi social-politică, fondată la începutul sec. XV de Jan Hus, îndreptată împotriva Bisericii catolice şi a arbitrariului seniorilor feudali germani. — Din fr. **hussitisme.**

HÚSOS s.m. v. **husăş.**

HUŞEÁN, -Ă, *huşeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Huşi. **2.** Adj. Care aparţine municipiului Huşi sau huşenilor (**1**), privitor la municipiul Huşi ori la huşeni. — **Huşi** (n. pr.) + suf. *-ean*.

HUŞEÁNCĂ, *huşence*, s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Huşi. — **Huşean** + suf. *-că*.

HÚŞTE s.f. pl. Tărâţele care rămân în fundul putinei cu borş după acrirea acestuia; drojdie de borş. — Din ucr. **husca.**

HUŞTI interj. **1.** Cuvânt care sugerează mişcarea făcută de cineva sau de ceva care iese sau dispare repede, se strecoară repede undeva. **2.** Strigăt cu care se alungă păsările de curte. — Onomatopee.

HUŞTIULIÚC interj. (Reg.) Cuvânt care imită zgomotul produs prin căderea unui corp greu în apă. — Onomatopee.

HUTUPÍ, *hutupesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A mânca cu lăcomie (şi urât); a înfuleca. — Et. nec.

HÚŢA interj. (Adesea repetat) Cuvânt care însoţeşte datul în leagăn, în scrânciob etc. ✧ Expr. *A (se) da huţa* (sau *de-a huţa)* = a (se) legăna, a (se) balansa. [Var.: **úţa** interj.] — Formaţie onomatopeică.

HUŢÁN, -Ă, *huţani, -e,* adj., s.m. şi f. (Reg.) **1.** Adj. Huţănesc. ✧ *Cal huţan* = cal de munte foarte rezistent, răspândit în nordul Moldovei. **2.** S.m. şi f. Huţul. — **Huţ**[ul] + suf. *-an.*

HUŢÁNCĂ, *huţănci,* s.f. (Reg.) Femeie huţulă. — **Huţan** + suf. *-că*.

HUŢĂNÉSC, -EÁSCĂ, *huţăneşti,* adj. (Reg.) Al huţulului (**1**), de huţul; huţan (**1**). — **Huţan** + suf. *-esc*.

HUŢÚL, -Ă, *huţuli, -e*, s.m. şi f., adj. **1** S.m. şi f. (La pl.) Populaţie slavă din regiunea muntoasă de la izvoarele Siretului şi Ceremuşului din Carpaţii Păduroşi, din Munţii Maramureşului şi din regiunea Obcinelor Bucovinei şi care vorbeşte un dialect ucrainean; (şi la sg.) persoană care face parte din această populaţie; huţan (**2**). **2**. Adj. Care aparţine huţulilor (**1**), privitor la huţuli. — Din ucr. **hucul.**

HUŢÚLCA s.f. art. Numele unui dans popular românesc; melodie după care se execută acest dans. **— Huţul** + suf. *-că*.

HUŢULÍNCA s.f. art. Numele unui dans românesc; melodie după care se execută acest dans. — Cf. h u ţ u l c a .

HUŢUŢÁ, *huţúţ*, vb. I. Tranz. (Reg.) A legăna (un copil mic). — Din **huţa.**

HUZDÚP interj. (Reg.) Cuvânt care imită căderea rapidă a unui corp greu. — Onomatopee.

HUZDUPÁ, *huzdúp*, vb. I. Tranz. (Reg.) A mânca lacom (şi urât). — Din **huzdup.**

HUZMÉT, *huzmeturi,* s.n. (În Evul Mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) **1.** Dar omagial, plocon; *p. gener.* dar. **2.** Slujbă, funcţie; *p. ext.* rang. **3.** Venitul unor dări, ca vinăriciul, oieritul etc., sau venitul ocnelor şi al vămilor. — Din tc. **hizmet.**

HUZMETÁR, *huzmetari*, s.m. (Înv.) Persoană care lua în arendă un huzmet (**3**). — **Huzmet** + suf. *-ar*.

HUZÚR s.n. Trai comod şi lipsit de griji; *p. ext.* viaţă de trândăvie şi de îmbuibare. — Din tc. **hūzur.**

HUZURÍ, *huzuresc*, vb. IV. Intranz. A trăi comod, în belşug şi în trândăvie. ✦ A fi lipsit de griji; a se simţi foarte mulţumit, a o duce bine. — Din **huzur.**

HYBRIS s.n. Mândrie nemăsurată a unui individ, supraapreciere în confruntarea cu destinul (considerate ca surse ale tragicului în teatrul antic grecesc). [Pr.: *hübris, hibris*] — Cuv. gr.

I

I[1], *i,* s. m. **1.** A unsprezecea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (cea mai închisă vocală, nerotunjită, din seria anterioară). ✧ Expr. *A (nu) pune punctul pe i* = a (nu) reda esențialul într-o discuție, a (nu) sublinia faptele semnificative. [Pl. și: (**1,** n.) *i-uri*].

I[2] interj. (Adesea prelungit sau repetat) Exclamație care exprimă surprindere, mulțumire, admirație, dezaprobare etc. — Onomatopee.

IA interj. **1.** Cuvânt prin care se atrage atenția ascultătorului asupra unui îndemn care i se va adresa; ian! **2.** Iată! iacă[1]! uite! vezi! ian! ✧ Expr. *Ia așa* = numai așa, fără nicio intenție precisă. **3.** Arată indiferența față de ceea ce urmează. **4.** Introduce un răspuns. *Unde te duci? – Ia, până la colț.* — Cf. bg. j a.

IABRÁȘ, -Ă adj. v. **abraș.**

IAC, *iaci,* s.m. Mamifer rumegător din Tibet, mai mic decât bivolul, cu corpul masiv, acoperit de păr lung de culoare brună și cu o cocoașă pe ceafă (*Poephagus grunniens*). — Din fr. **yack.**

IACÁ[1] s.f. (Înv.) Soi de tutun de cea mai bună calitate. – Et. nec.

IACÁ[2], *iacale,* s.f. (Înv.) Guler de haină femeiască. ✧ Expr. (Fam.) *A feșteli* (cuiva) *iacaua* = a face de rușine (pe cineva). — Din tc. **yaka.**

IÁCA[3] interj. v. **iacă**[1]**.**

IÁCĂ[1] interj. **1.** Ia! iată! uite! vezi! ✦ Ascultă! *Iacă ce-mi zicea el.* **2.** Deodată, pe neașteptate. **3.** Exprimă mirare, contrarietate, protest. [Var.: **iáca, iácătă** interj.] — **Ia** + **că.**

IÁCĂ[2] s.f. (Înv. și reg.) Bunică. — Din ngr. **ghiaghiá** (după *bunică*).

IÁCĂTĂ interj. v. **iacă**[1]**.**

IACÍNT, *iacinți,* s.m. (Livr.) Zambilă. [Var.: **hiacínt** s.m.] — Din fr. **jacinthe.**

IACNÍE s.f. v. **iahnie.**

IACOBÍN, *iacobini,* s.m., adj. **1.** S.m. Membru al Clubului Iacobinilor, reprezentând aripa republicană intransigentă, în perioada Revoluției Franceze; *p. ext.* democrat cu idei foarte avansate. **2.** S.m. Călugăr dominican. **3.** Adj. Care aparține iacobinilor (**1**), privitor la iacobini. — Din fr. **jacobin.**

IACOBINÍSM s.n. Doctrina iacobinilor (**2**). — Din fr. **jacobinisme.**

IACTÁNT, -Ă, *iactanți, -te,* adj. (Livr.) Înfumurat, îngâmfat. — Din lat. **jactans, -ntis.**

IAD, (**2**) *iaduri,* s.n. **1.** (În multe religii) Loc în care sufletele păcătoșilor sunt supuse la chinuri veșnice pentru a-și ispăși păcatele din timpul vieții; infern, gheenă. **2.** Fig. Situație chinuitoare, greu de suportat. — Din sl. **jadŭ.**

IÁDĂ, *iede,* s.f. Puiul de sex feminin al caprei. — Din **ied.**

IÁDEȘ, *iadeșuri,* s.n. Os, în formă de furcă, de la pieptul păsărilor, format din oasele claviculelor sudate în partea inferioară. ✦ Rămășag care începe prin ruperea acestui os. — Din tc. **yades.**

IAHNÍE, *iahnii,* s.f. Mâncare scăzută, preparată din legume (mai ales din fasole boabe), din pește sau din carne. [Var.: **iacníe** s.f.] — Din tc. **yahni,** bg. **iahnija.**

IAHT, *iahturi,* s.n. **1.** Navă mică și elegantă, cu pânze sau cu propulsie mecanică, pentru un număr mic de pasageri, folosită pentru călătorii de agrement. **2.** Ambarcațiune sportivă cu vele folosită pentru regate. — Din fr. **yacht.**

IÁHTING s.n. Sport nautic practicat cu ambarcațiuni cu vele. [Scris și: *yachting, iachting*] — Din engl., fr. **yachting.**

IÁHTMAN, *iahtmani,* s.m. Sportiv care practică iahtingul. [Scris și: *yachtman.* — Var.: **iáhtmen**] — Din fr. **yachtman,** engl. **yachtsman.**

IÁHTMEN s.m. v. **iahtman.**

IALOMIȚEÁN, -Ă, *ialomițeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din județul Ialomița. **2.** Adj. Care aparține județului Ialomița sau ialomițenilor (**1**), privitor la județul Ialomița ori la ialomițeni. — **Ialomița** (n. pr.) + suf. *-ean.*

IALOMIȚEÁNCĂ, *ialomițence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din județul Ialomița. — **Ialomițean** + suf. *-că.*

IÁLOVIȚĂ, *ialovițe,* s.f. (Înv. și reg.) Vacă mare și grasă. — Din bg., sb. **jalovica.**

IÁMA s.f. art. (În expr.) *A da iama* = a da năvală, a se repezi. *A da iama prin...* = a risipi, a distruge (un bun). — Din tc. **yama.**

IAMB, *iambi,* s.m. Picior de vers compus din două silabe, dintre care, în prozodia antică, prima este scurtă și a doua lungă, iar în prozodia modernă, prima este neaccentuată, iar cea de-a doua accentuată. — Din fr. **iambe,** lat. **iambus.**

IÁMBIC, -Ă, *iambici, -ce,* adj. Care aparține iambilor, privitor la iambi; scris în iambi. ✧ *Metru iambic* = sistem de versificație care are la bază iambul. — Din fr. **iambique,** lat. **iambicus.**

IAN interj. (Pop.) Ia! (**1, 2**). — **Ia** + **ni** (= *ne*).

IANICÉR s.m. v. **ienicer.**

IANUÁR s.m. v. **ianuarie.**

IANUÁRIE s.m. Prima lună a anului, având 31 de zile; gerar; sărindar. [Pr.: *-nu-a-.* — Var.: **ianuár** s.m.] — Din sl. **ijanuarij.**

IÁPĂ, *iepe,* s.f. **1.** Femela calului. ✧ Expr. *A bate șaua (ca) să priceapă* (sau *să înțeleagă*) *iapa* = a da să se înțeleagă ceva în mod indirect, a face aluzie la ceva. **2.** (Reg.) Tălpig (la războiul de țesut). — Lat. **equa.**

IAPRÁC s.m. (Iht.; reg.) Somn mic. — Din tc. **yaprak** „foaie, frunză".

IAR adv., conj. **I.** Adv. **1.** Încă o dată, din nou; iarăși. **2.** De asemenea, la fel. **II.** Conj. **1.** (Adversativ) Dar, însă. **3.** (Copulativ) Și. [Var.: **iáră** adv., conj.] — Et. nec.

IÁRĂ adv., conj. v. **iar.**

IÁRĂȘI adv. Iar (**I**). — **Iară** + **și.**

IÁRBĂ, (**2**) *ierburi,* s.f. **1.** Nume generic dat plantelor erbacee, anuale sau perene, cu părțile aeriene verzi, subțiri și mlădioase, folosite pentru hrana animalelor. ✧ Expr. *Paște, murgule, iarbă verde* = va trebui să aștepți mult până ți se va împlini ceea ce dorești. *Din pământ, din iarbă verde* = cu orice preț, neapărat. ✦ Nutreț verde, proaspăt cosit. **2.** Buruieni de tot felul. ✧ *Iarbă rea* = **a)** buruiană otrăvitoare; **b)** *fig.* om rău, primejdios. **3.** Pajiște. **4.** Compuse: *iarbă-de-mare* = plantă erbacee cu frunze liniare și cu flori verzi, care crește pe fundul mării și ale cărei frunze uscate sunt folosite în tapițerie; zegras (*Zostera marina*); *iarba-broaștei* = mică plantă acvatică, cu frunze rotunde, lucitoare, care (datorită pețiolului lung) plutesc la suprafața apei, și cu flori albe (*Hydrocharis morsus-ranae*); *iarba-ciutei* = plantă perenă din familia compozeelor, cu flori galbene dispuse în capitule (*Doronicum austriacum*); *iarba-fiarelor* = **a)** plantă erbacee veninoasă, cu frunze opuse, acoperite cu peri, cu flori albe-gălbui (*Cynanchum vincetoxicum*); **b)** (în basme) iarbă cu putere miraculoasă, cu ajutorul căreia se poate deschide orice ușă încuiată; *p. ext.* putere supranaturală, care poate ajuta să obții ceva greu de obținut; *iarba-gâii* = plantă erbacee cu frunze dințate, acoperite cu peri aspri, cu flori galbene (*Picris hieracioides*); *iarbă-creață* = izmă-creață; *iarbă-deasă* = plantă erbacee cu tulpini subțiri, cu frunze înguste și flori verzi, dispuse în panicule (*Poa nemoralis*); *iarbă-grasă* = plantă erbacee cu tulpina ramificată și întinsă pe pământ, cu frunze cărnoase, lucioase și flori galbene (*Portulaca oleracea*); *iarbă-mare* = plantă erbacee cu tulpina păroasă și ramificată, cu frunze mari și flori galbene (*Inula helenium*); *iarbă-albă* = plantă erbacee ornamentală cu frunzele vărgate cu linii verzi și albe-roșietice sau gălbui (*Phalaris arundinacea*); *iarba-cănărașului* = plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunzele plane, cu flori verzui și semințele gălbui; mei-lung, meiul-canarilor (*Phalaris canariensis*); *iarbă-albastră* = plantă erbacee cu frunzele îngrămădite la baza tulpinii și cu flori violete (*Molinia coerulea*); *iarba-bivolului* = plantă erbacee cu flori verzui sau brune (*Juncus buffonius*); *iarba-câmpului* = plantă erbacee cu tulpinile noduroase și cu flori verzui-alburii sau violet-deschis (*Agrostis stolonifera*); *iarbă-neagră* = **a)** plantă erbacee cu frunze dințate și cu flori brune-purpurii pe dinafară și galbene-verzui pe dinăuntru (*Scrophularia alata*); **b)** arbust cu frunze mici liniare și flori trandafirii sau albe (*Calluna vulgaris*); *iarba-osului* = mic arbust cu tulpini ramificate, cu frunze opuse și cu flori galbene (*Helianthemum nummularium*); *iarbă-roșie* = plantă erbacee cu tulpina roșiatică, cu frunze

nedivizate, anceolate şi cu flori galbene dispuse în capitule; (pop.) cârligioasă (*Bidens cernuua*); *iarba-şarpelui* = **a)** plantă erbacee cu frunze lanceolate, păroase, cu flori albastre, rar roşii sau albe (*Echium vulgare*); **b)** plantă cu tulpina păroasă, cu flori albastre sau roşietice (*Veronica latifolia*); **c)** broscariţă; *iarba-şopârlelor* = plantă erbacee cu rizom gros, cărnos, cu tulpina terminată în spic, cu frunze ovale şi flori mici, albe-roz (*Polygonum viviparum*); *iarbă-stelată* = plantă erbacee cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunze pe faţa superioară şi pe margini păroase şi cu flori liliachii (*Sherardia arvensis*); *iarbă-de-Sudan* = plantă cu tulpina înaltă, cu frunze lungi, cultivată ca plantă furajeră (*Sorghum halepense*). **5.** Praf de puşcă. — Lat. **herba.**

IARMARÓC, *iarmaroace,* s.n. Târg ţinut la date fixe; bâlci. — Din ucr. **jarmarok.**

IÁRNĂ, *ierni,* s.f. **1.** Anotimpul cel mai friguros, care urmează după toamnă şi precedă primăvara, cuprins între solstiţiul de la 22 decembrie şi echinocţiul de la 21 martie. ✧ Loc. adj. *De iarnă* = necesar în timpul iernii; care se face iarna. Loc. adv. *De cu iarnă* = fiind încă iarnă. ✦ (Adverbial; în forma *iarna*) În timpul iernii. **2.** Fig. An. — Lat. **hiberna** [tempora].

IAROVIZÁ, *iarovizez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre plante) A trece prin stadiul de iarovizare. **2.** Tranz. A supune seminţele procesului de iarovizare. — Din rus. **iarovizirovat'.**

IAROVIZÁRE, *iarovizări,* s.f. **1.** Unul dintre stadiile de dezvoltare individuală a plantelor, care urmează imediat după germinaţie şi care se desfăşoară, în afară de alte condiţii, la o temperatură specifică fiecărei plante. **2.** Procedeu agrotehnic de tratare a seminţelor plantelor de cultură înainte de însămânţare, care face ca plantele să răsară mai devreme, să se dezvolte mai repede şi să dea recolte mai bogate. — V. **iaroviza.** Cf. rus. i a r o v i z a ţ i i a.

IARTAGÁN s.n. v. **iatagan.**

IÁSCĂ s.f. Nume dat mai multor ciuperci parazite în formă de copită de cal, uscate şi tari, care cresc pe trunchiul arborilor şi care, tratate special, erau folosite, în trecut, la aprins focul sau, în medicina populară, ca hemostatic (*Fomes* şi *Phellinus*). ✧ Expr. *A se face iască* = **a)** a se usca; **b)** a slăbi foarte mult. — Lat. **esca** „hrană; medicament".

IASOMÍE, *iasomii,* s.f. Mic arbust originar din India, cu ramuri lungi şi verzi, cu flori albe plăcut mirositoare, cultivat la noi prin parcuri şi grădini (*Jasminum officinale*). ✦ Lemnul arbustului descris mai sus. ✦ *Iasomie sălbatică* = arbust mic, cu ramurile colţuroase, cu frunzele puţin încovoiate şi obtuze, cu flori galbene, plăcut mirositoare, cultivat uneori ca plantă decorativă (*Jasminum fretticans*). — Din ngr. **ghiasemí.**

IAŞMÁC, *iaşmace,* s.n. (Înv.) Văl cu care turcoaicele îşi acopereau faţa. — Din tc. **yaşmak.**

IATÁC, *iatacuri,* s.n. **1.** (Înv. şi reg.) Cameră (mică) de culcare; dormitor, budoar. **2.** (Înv.) Pat. [Var.: **ietác** s.n.] — Din tc. **yatak.**

IATAGÁN, *iatagane,* s.n. Sabie turcească, de lungime mijlocie, cu lama curbă şi lată, cu două tăişuri. [Var.: **iartagán** s.n.] — Din tc. **yatağan.**

IÁTĂ interj. **1.** Ia! iacă[1]! uite! vezi! **2.** Deodată, pe neaşteptate, fără veste. — Din bg. **eto.**

IATRALÍPT, *iatralipţi,* s.m. (Înv.) Medic care trata bolnavii cu ajutorul alifiilor şi frecţiilor. — Din fr. **iatralipte.**

IATROCHIMÍE s.f. Parte a alchimiei care aplica chimia în medicină, considerând procesele fiziologice numai ca fenomene chimice. — Din fr. **iatrochimie.**

IATROFÍZICĂ s.f. (Med.) Concepţie materialist-mecanicistă care explică toate procesele fiziologice numai prin legi ale fizicii. — Din fr. **iatrophysique,** engl. **iatrophysics.**

IATROGÉN, -Ă, *iatrogeni, -e,* adj. (Med.) De iatrogenie, produs prin iatrogenie. — Din fr. **iatrogène.**

IATROGENÍE, *iatrogenii,* s.f. (Med.) Stare psihică produsă sau agravată pe cale psihogenă de către medic, ca urmare a unei manevre defectuoase sau a unui tratament medical greşit. — Din fr. **iatrogénie.**

IATROMANŢÍE s.f. Prezicere a bolilor de care va suferi cineva, a evoluţiei şi tratamentului. — Din fr. **iatromancie.**

IAURGERÍE, *iaurgerii,* s.f. Prăvălie unde se prepară sau se vând iaurt şi alte produse lactate. [Pr.: *ia-ur-*] — **Iaurgiu** + suf. *-ărie.*

IAURGÍU, *iaurgii,* s.m. Persoană care prepară sau vinde iaurt (şi alte produse lactate). [Pr.: *ia-ur-*] — Din tc. **yoğurtçu.**

IAÚRT, (**2**) *iaurturi,* s.n. **1.** Produs lactat cu un gust acid plăcut şi cu aromă specifică, preparat din lapte de vacă, de oaie, de bivoliţă sau de capră, prin fermentare cu bacterii lactice din adaosul de maia. **2.** Sortiment de iaurt (**1**). — Din tc. **yoğurt.**

IAVÁŞ adv. (Fam.; în loc.) *Iavaş-iavaş* = încet, binişor, fără grabă. — Din tc. **yavaş.**

IAVAŞÁ, *iavaşale,* s.f. Instrument în formă de cleşte sau de laţ, folosit pentru stăpânirea animalelor, prin strângerea buzei superioare sau urechii, când sunt supuse la anumite tratamente dureroase. — Din tc. **yavaş.**

IAZ, *iazuri,* s.n. **1.** Lac artificial format prin stăvilirea cu baraj de pământ sau prin abaterea unui curs de apă şi destinat creşterii peştilor ori folosit pentru irigaţii, morărit etc. **2.** Lac mic natural, format în albia unui râu, prin adunarea apei într-o adâncitură de teren. **3.** Zăgaz (la un heleşteu). — Din sl. **jazŭ.**

IAZÍG, -Ă, *iazigi, -ge,* s.m. şi f., adj. (La pl.) Triburi sarmatice stabilite în sec. II d.H. în Câmpia Tisei, la hotarele de vest ale Daciei; (şi la sg.) persoană din acest trib. — Din fr. **Iazyges.**

IÁZMĂ, *iezme,* s.f. (Pop.) Arătare urâtă şi rea, nălucă, vedenie. ✦ Fig. Persoană slabă, cu înfăţişare respingătoare. — Et. nec.

IBÂNCĂ, *ibânci,* s.f. (Reg.) Pătură (care se aşterne pe spinarea cailor). — Et. nec.

IBÉRIC, -Ă, *iberici, -ce,* s.m. şi f., adj. **1.** Persoană originară sau locuitor din Iberia. **2.** Adj. Care aparţine Iberiei ori ibericilor (**1**), privitor la Iberia ori la iberici. — Din fr. **ibérique,** it. **iberico.**

IBÉRIS, *iberişi,* s.m. Plantă erbacee ornamentală din familia cruciferelor, cu flori de diferite culori, dispuse în racem la vârful ramificaţiilor; (pop.) limbuşoară. *(Iberis umbellata).* — Din fr. **ibéris.**

IBÉRO-AMERICÁN, -Ă, *ibero-americani, -e,* adj. Latinoamerican. — Din fr. **ibéro-américain.**

IBEROROMÁNIC, -Ă, *iberoromanici, -ce,* adj. (Despre limbi, dialecte) Care se vorbeşte în Peninsula Iberică. — Cf. fr. i b é r o - r o m a n i n.

ÍBEX, *ibecşi,* s.m. Gen de capră sălbatică cu coarne mari şi curbate *(Capra ibex).* — Din lat. [Capra] **ibex,** denumirea ştiinţifică a animalului.

IBÍDEM adv. (Cu privire la un text deja citat) În acelaşi loc, tot acolo, în aceeaşi lucrare. [Abr.: *ibid., ib.*] — Cuv. lat.

ÍBIS, *ibişi,* s.m. Pasăre asemănătoare cu barza, de culoare albă *(Threskionis aethiopica)* sau roşie *(Guara rubra),* cu cioc lung şi curbat în jos, cu penajul alb sau roşu pe corp şi negru pe cap şi pe coadă, care trăieşte în ţările calde şi se hrăneşte cu insecte. — Din fr., lat. **ibis.**

IBÓVNIC, -Ă, *ibovnici, -ce,* s.m. şi f. (Pop.) Iubit[2]. — Din sl. **ljubovĭnikŭ.**

IBOVNICÉL, *ibovnicei,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *ibovnic.* — **Ibovnic** + suf. *-el.*

IBOVNICÚŢĂ, *ibovnicuţe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *ibovnică.* — **Ibovnică** + suf. *-uţă.*

IBRÍC, *ibrice,* s.n. Vas cilindric, de metal, cu cioc şi cu coadă lungă, care serveşte îndeosebi la fiert cafeaua, ceaiul etc. ✦ Vas de metal sau de pământ în formă de urcior, uneori ornamentat, în care se ţine apa. — Din tc. **ibrīk.**

IBRICÉL, *ibricele,* s.n. Diminutiv al lui *ibric.* — **Ibric** + suf. *-el.*

IBRIŞÍM s.n. v. **ibrişin.**

IBRIŞIMGÍU, *ibrişimgii,* s.m. (Înv.) Fabricant sau negustor de ibrişin. — Din tc. **ibrīşimci.**

IBRIŞÍN, *ibrişine,* s.n. Fir de aţă albă sau colorată, răsucită, din bumbac sau din mătase, înfăşurat pe un sul subţire de carton şi întrebuinţat la cusut, la brodat ori la împletit. ✧ Expr. (Reg.) *A-i trage* (cuiva) *un ibrişin pe la nas* = a ironiza. ✦ Papiotă. [Var.: **ibrişím** s.n.] — Din tc. **ibrīşim.**

IBÚM s.n. Lege la vechii evrei, potrivit căreia văduva fără copii trebuia să se căsătorească cu fratele soţului ei. — Din fr. **ibum.**

IC, *icuri,* s.n. (Reg.) Pană de despicat lemne. — Din magh. **ík** (lit. **ék**).

ÍCEA adv. v. **ici.**

ICE TEA s.n. Ceai cu gheaţă. [Pr.: *aĭsti*] — Cuv. engl.

ICHI, *ichiuri,* s.n. (La jocul de arşice) Arşic mai mare (şi plumbuit) cu care se lovesc celelalte arşice în timpul jocului. — Din tc. **yek.**

ICHILÍC, *ichilici,* s.m. **1.** Veche unitate de măsură de capacitate, egală cu 50 de dramuri. **2.** Monedă de argint turcească, care a circulat în Ţările Române, în prima jumătate a sec. XIX. — Din tc. **ikilik.**

ICI adv. (Pop.) Aici. ✧ *(Pe) ici, (pe) colo* sau *ici şi colo* ori *ici şi ici, ba ici, ba colo* = din loc în loc, la distanţe mari. [Var.: **ícea** adv.] — Lat. ***hic-ce.**

ICIOGLÁN, *icioglani,* s.m. (Înv.) Copil de casă, paj (la sultani şi la domnii români). [Var.: **iciolán** s.m.] — Din tc. **içoğlan.**

ICIOLÁN s.m. v. **icioglan.**

ICNEÁLĂ, *icneli,* s.f. Icnet. — **Icni** + suf. *-eală.*

ÍCNET, *icnete,* s.n. Geamăt scurt şi adânc; icneală, icnitură. — **Icni** + suf. *-et.*

ICNÍ, *icnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A geme, a gâfâi adânc şi scurt (din cauza efortului, a unei izbiri, a durerii). **2.** A produce sunetele caracteristice sughiţului, vomitării etc. — Din bg. **iknah.**

ICNÍRE, *icniri,* s.f. Faptul de *a icni;* geamăt scurt. — V. **icni.**

ICNITÚRĂ, *icnituri,* s.f. Icnet. — **Icni** + suf. *-tură.*

ICÓANĂ, *icoane,* s.f. **1.** Termen generic pentru orice imagine creştină sacră (reprezentându-l pe Isus Hristos, pe Maica Domnului, un sfânt sau scene cu teme religioase) realizată în diferite tehnici şi folosită ca obiect de cult. ✦ P. ext. (Înv.) Tablou, desen, ilustraţie. **2.** Fig. Imagine, chip. — Din sl. **ikona.**

ICÓN, *iconuri,* s.n. (Inform.) Mic simbol grafic afişat pe ecranul calculatorului, care permite efectuarea rapidă a unei comenzi speciale. — Cuv. engl.

ICONÁR, *iconari,* s.m. **1.** Persoană care se ocupă cu pictarea icoanelor. **2.** (Rar) Persoană care vinde icoane. — **Icoană** + suf. *-ar.*

ICÓNIC, -Ă, *iconici, -ce,* adj. Referitor la imagine, care aparţine imaginii. ✦ Care are caracter de reproducere figurativă. ✦ (Despre semne) Asemănător cu realitatea pe care o indică. — Din fr. **iconique,** engl. **iconic.**

ICONÍŢĂ, *iconiţe,* s.f. Diminutiv al lui *icoană.* — **Icoană** + suf. *-iţă.*

ICONOCLÁSM s.n. Curent religios apărut sub influenţa islamului, dar şi a iudaismului, care interzicea reprezentarea lui Hristos şi a sfinţilor în icoane sau fresce şi adorarea lor, motivând că în acest fel se revenea la idolatrie. — Din fr. **iconoclasme.**

ICONOCLÁST, -Ă, *iconoclaşti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Partizan al iconoclasmului; *fig.* persoană care refuză recunoaşterea autorităţii, îndeobşte consacrată, a unei valori, concepţii, personalităţi. **2.** Adj. Care aparţine iconoclaştilor (**1**), privitor la iconoclaşti. — Din fr. **iconoclaste.**

ICONOCLASTÍE s.f. Caracter iconoclast; condiţie, atitudine de iconoclast. — Din fr. **iconoclastie.**

ICONODÚL, -Ă, *iconoduli, -e,* s.m. şi f. Adept al cultului icoanelor. — Din fr. **iconodule.**

ICONOGRÁF, -Ă, *iconografi, -e,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă cu iconografia. — Din fr. **iconographe.**

ICONOGRÁFIC, -Ă, *iconografici, -ce,* adj. Care aparţine iconografiei, privitor la iconografie. — Din fr. **iconographique.**

ICONOGRAFÍE, (**3**) *iconografii,* s.f. **1.** Disciplină care se ocupă cu studiul operelor realizate în arta plastică; studiu al operelor de acest fel privitoare la un anumit subiect. **2.** Totalitatea imaginilor legate de o anumită temă, perioadă, problemă, localitate etc. **3.** Colecţie de portrete ale oamenilor celebri. — Din fr. **iconographie.**

ICONOLATRÍE s.f. (Livr.) Adoraţie a icoanelor — Din fr. **iconolâtrie.**

ICONOLÁTRU, -Ă, *iconolatri, -e,* s.m. şi f. (Livr.) Persoană care se închină la icoane. — Din fr. **iconolâtre.**

ICONOLÓG, -Ă, *iconologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în iconologie. — Din **iconologie** (derivat regresiv).

ICONOLOGÍE s.f. **1.** Ştiinţă care are ca scop interpretarea simbolurilor, figurilor alegorice, emblemelor etc. **2.** Disciplină care se ocupă cu descifrarea şi interpretarea semnificaţiei imaginii. **3.** Ramură a paleontologiei care studiază urmele (de locomoţie) lăsate de vertebrate pe unele sedimente. — Din fr. **iconologie.**

ICONOMÉTRU, *iconometre,* s.n. **1.** Vizor cu ajutorul căruia se poate observa corectitudinea încadrării imaginii unui obiect care urmează să fie fotografiat. **2.** (Med.) Aparat pentru măsurarea asimetriei imaginii retiniene dintre cei doi ochi. — Din fr. **iconomètre.**

ICONOMÍE s.f. v. **economie.**

ICONOSCÓP, *iconoscoape,* s.n. Tub electronic cu ecran fotosensibil care era folosit pentru transmiterea imaginilor în televiziune. — Din fr. **iconoscope.**

ICONOSTÁS, *iconostase,* s.n. **1.** Catapeteasmă. **2.** Pupitru în biserică, pe care se pune o icoană. — Din sl. **ikonostasŭ.**

ICONOSTRÓF, *iconostroafe,* s.n. Instrument optic cu ajutorul căruia se obţine imaginea răsturnată a unui obiect. — Din fr. **iconostrophe.**

ÍCOS, *icose,* s.n. Cântare bisericească la slujba utreniei. [Acc. şi: *icós.* — Pl. şi: *icoase*] — Din ngr. **íkos.**

ICOSAÉDRU, *icosaedre,* s.n. Poliedru cu douăzeci de feţe. — Din fr. **icosaèdre.**

ICOSÁR, *icosari,* s.m. (Înv.) **1.** Irmilic. **2.** Cercel sau salbă confecţionată din icosari (**1**). [Var.: **icusár** s.m.] — Din ngr. **ikosári.**

ICOSITETRAÉDRU, *icositetraedre,* s.n. Poliedru cu douăzeci şi patru de feţe plane. — Din fr. **icositétraèdre.**

ÍCRĂ, *icre,* s.f. (Mai ales la pl.) **1.** Denumire generică pentru ovulele de peşte. ✧ *Icre negre* = icre de culoare cenuşiu-închis sau neagră, produse de morun, nisetru sau păstrugă; caviar. *Icre de Manciuria* = icre de culoare roşie-portocalie, produse de unii peşti din mările Extremului Orient. **2.** (Pop.) Partea moale a pulpei piciorului. — Din sl. **ikra.**

ICRIŞOÁRĂ, *icrişoare,* s.f. Diminutiv al lui *icră.* — **Icră** + suf. *-işoară.*

ÍCTER, *ictere,* s.n. Boală a ficatului şi a veziculei biliare, care se caracterizează prin coloraţia galbenă a pielii şi a mucoaselor bolnavului, provocată de impregnarea acestora cu pigmenţi biliari; gălbinare. — Din ngr. **ícteros.** Cf. lat. i c t e r u s, fr. i c t è r e.

ICTÉRIC, -Ă, *icterici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de icter. — Din fr. **ictérique.**

ICTERIGÉN, -Ă, *icterigeni, -e,* adj. (Med.) Care provoacă sau răspândeşte icterul. — Din fr. **ictérigène.**

ÍCTUS, *ictusuri,* s.n. **1.** Intensificare a pronunţării în versificaţia antică, care marca partea cea mai reliefată a unei măsuri metrice. **2.** (Muz.) Partea cea mai reliefată a unui motiv melodic, asupra căreia cade accentul. **3.** (Med.) Stare patologică, manifestată brusc şi intens, însoţită de căderea corpului; şoc. ✧ *Ictus apoplectic* = apoplexie. *Ictus epileptic* = criză de epilepsie, manifestată prin pierderea bruscă a cunoştinţei şi prin convulsii. — Din lat., fr. **ictus.**

ICUSÁR s.m. v. **icosar.**

ÍDE s.f. pl. Nume dat zilei a cincisprezecea din lunile martie, mai, iulie şi octombrie şi zilei a treisprezecea din celelalte luni din calendarul roman. — Din fr. **ides,** lat. **idus.**

IDEÁ, *ideez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A imagina, a concepe scheme, planuri etc. care urmează să fie aplicate. [Pr.: *-de-a*] — Din it. **ideare.**

IDEÁL, -Ă, (**1, 2**) *ideali, -e,* adj., (**3**) *idealuri,* s.n. **1.** Adj. Care atinge perfecţiunea; perfect, desăvârşit. **2.** Adj. Care ţine de domeniul ideilor, privitor la gândire; care există numai în mintea, în închipuirea omului; spiritual, imaterial. **3.** S.n. Model, normă, ţel suprem care determină felul şi caracterul comportamentului indivizilor sau al grupurilor sociale; reprezentare a acestui ţel. [Pr.: *-de-al*] — Din fr. **idéal,** lat. **idealis.**

IDEALÍSM s.n. **1.** Atitudine exprimată prin urmărirea dezinteresată a unui ideal social, moral, estetic. **2.** (Fil.) Concepţie potrivit căreia doar spiritul are existenţă reală, celelalte domenii fiind descrise ca reprezentări ale spiritului. **3.** (Rar) Caracterul omului idealist (**2**). [Pr.: *-de-a-*] — Din fr. **idéalisme.**

IDEALÍST, -Ă, *idealişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine idealismului (**1**), privitor la idealism. ✦ (Substantivat) Adept al idealismului (**1**). **2.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care aspiră spre un ideal; *p. ext.* (om) lipsit de simţul realităţii, de spirit practic. [Pr.: *-de-al-*] — Din fr. **idéaliste.**

IDEALÍSTIC, -Ă, *idealistici, -ce,* adj. (Rar) **1.** (Fil.) Propriu doctrinei idealiste. **2.** Care aspiră spre un ideal; *p. ext.* lipsit de simţul realităţii, de spirit practic. [Pr.: *-de-a-*] — **Idealist** + suf. *-ic.*

IDEALITÁTE s.f. (Rar) Însuşirea a ceea ce este ideal. [Pr.: *-de-a-*] — Din fr. **idéalité.**

IDEALIZÁ, *idealizez,* vb. I. Tranz. A atribui unui lucru sau unei fiinţe calităţi excepţionale. [Pr.: *-de-a-*] — Din fr. **idéaliser.**

IDEALIZÁNT, -Ă, *idealizanţi, -te,* adj. (Rar) Care idealizează. [Pr.: *-de-a-*] — Din fr. **idéalisant.**

IDEALIZÁRE, *idealizări,* s.f. Acţiunea de *a idealiza* şi rezultatul ei; încercarea de a atribui unei fiinţe sau unui lucru însuşiri deosebite. ✦ Transfigurare, în cadrul unei opere de artă, a realităţii, în vederea realizării unui ideal estetic. [Pr.: *-de-a-*] — V. **idealiza.**

IDEÁRE s.f. (Rar) Acţiunea de *a idea.* [Pr.: *-de-a-*] — V. **idea.**

IDEÁT, -Ă, *ideaţi, -te,* adj. (Rar) Imaginat. [Pr.: *-de-at*] — V. **idea.**

IDEÁTIC, -Ă, *ideatici, -ce,* adj. Referitor la idei, de idei. [Pr.: *-de-a-*] — Din **ideaţie.**

IDEATÍV, -Ă, *ideativi, -e,* adj. (Rar) **1.** Care generează idei. **2.** Ideatic. [Pr.: *-de-a-*] — Din engl. **ideative.**

IDEÁŢIE s.f. Proces (psihic) de formare şi de înlănţuire a ideilor. [Pr.: *-de-a-*] — Din fr. **idéation.**

IDÉE, *idei,* s.f. **1.** Termen generic pentru diferite forme ale cunoaşterii logice; noţiune, concept. **2.** Principiu, teză cuprinzătoare, teză fundamentală, concepţie, gândire, fel de a vedea. ✦ Opinie, părere, gând, convingere, judecată. ✧ Expr. *A (nu) avea idee* = a (nu) avea cunoştinţe (sumare), a (nu) fi informat (despre ceva). *Ce idee!* = exclamaţie de dezaprobare. *Dă-mi o idee* = ajută-mă cu o sugestie sau să găsesc o soluţie. ✦ Intenţie, plan, proiect. ✦ Concepţie de bază care determină conţinutul unei opere literare, artistice sau ştiinţifice; elaborare originală a gândirii în domeniul literar, artistic sau ştiinţific. **3.** (În expr.) *Idee fixă* = imagine, gând delirant izolat, intens şi durabil, lipsit de raţiune. ✦ Teamă, grijă cu privire la ceva, panică. ✧ Expr. (Fam.) *A băga* (pe cineva) sau *a intra la (o) idee* (sau *la idei)* = a face să se îngrijoreze, să se teamă sau a se îngrijora, a se teme. **4.** (În expr.) *O idee (de...)* = o cantitate mică, redusă etc. *O idee mai mare.* — Din fr. **idée,** lat. **idea.**

ÍDEM adv. (Folosit în lucrări, indicaţii bibliografice şi acte administrative pentru evitarea repetării unor date, titluri, citate etc.) Acelaşi, la fel, tot aşa. [Abr.: *id.*] — Cuv. lat.

IDÉNTIC, -Ă, *identici, -ce,* adj. Care coincide întru totul cu ceva sau cu cineva; la fel cu altceva sau cu altcineva; aidoma, întocmai. — Din fr. **identique,** lat. **identicus.**

IDENTIFICÁ, *identífic,* vb. I. Tranz. A constata, a stabili identitatea unei persoane sau a unui lucru; a recunoaşte. ✦ A considera mai multe noţiuni, obiecte, fiinţe etc. diferite ca fiind identice. ✦ Refl. A se transpune în situaţia cuiva, a simţi sau a acţiona aşa cum ar face-o altul, a deveni acelaşi cu... — Din fr. **identifier,** lat. **identificare.**

IDENTIFICÁBIL, -Ă, *identificabili, -e,* adj. Care poate fi identificat, recunoscut. — **Identifica** + suf. *-bil.* Cf. fr. i d e n t i f i a b l e.

IDENTIFICÁRE, *identificări,* s.f. Acţiunea de *a (se) identifica* şi rezultatul ei. — V. **identifica.**

IDENTIFICÁT, -Ă, *identificaţi, -te,* adj. Căruia i s-a constatat, stabilit identitatea; recunoscut. — V. **identifica.**

IDENTIFICÁŢIE s.f. Proces psihic prin care o persoană se confundă cu o altă persoană. — Din fr. **identification.**

IDENTITÁR, -Ă, *identitari, -e,* adj. Care ţine de identitate, care conferă identitate. — Din fr. **identitaire.**

IDENTITÁTE, *identităţi,* s.f. **1.** Faptul de a fi identic cu sine însuşi. ✧ *Principiul identităţii* = principiu fundamental al gândirii care impune ca formele logice să păstreze unul şi acelaşi sens în decursul aceleiaşi operaţii. ✦ Asemănare, similitudine perfectă. **2.** Ansamblu de date prin care se identifică o persoană. **3.** (Mat.) Relaţie de egalitate în care intervin elemente variabile, adevărată pentru orice valori ale acestor elemente. — Din fr. **identité,** lat. **identitas, -atis.**

IDEOGENÍE s.f. Formare a ideilor. [Pr.: *-de-o-*] — Din fr. **idéogénie.**

IDEOGRÁFIC, -Ă, *ideografici, -ce,* adj. Care aparţine ideografiei, privitor la ideografie; care este scris cu ideograme. [Pr.: *-de-o-*] — Din fr. **idéographique.**

IDEOGRAFÍE, *ideografii,* s.f. Sistem de scriere cu ajutorul ideogramelor. [Pr.: *-de-o-*] — Din fr. **idéographie.**

IDEOGRÁMĂ, *ideograme,* s.f. Semn grafic care notează un cuvânt nu prin litere, ci prin desemnarea noțiunii și care este folosit în unele limbi. [Pr.: *-de-o-*] — Din fr. **idéogramme.**

IDEOLÓG, -Ă, *ideologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Persoană care formulează, apără și reprezintă ideologia unor categorii sociale, unor curente etc. [Pr.: *-de-o-*] — Din fr. **idéologue.**

IDEOLÓGIC, -Ă, *ideologici, -ce,* adj. Care aparține ideologiei, privitor la ideologie; care exprimă ideologia cuiva. [Pr.: *-de-o-*] — Din fr. **idéologique.**

IDEOLOGICÉȘTE adv. (Rar) Din punctul de vedere al ideologiei filosofice, morale, religioase etc. [Pr.: *-de-o-*] — **Ideologic** + suf. *-ește.*

IDEOLOGÍE, *ideologii,* s.f. Totalitatea ideilor și concepțiilor filosofice, morale, religioase etc. care reflectă, într-o formă teoretică, interesele și aspirațiile unor categorii într-o anumită epocă. ✦ P. restr. Totalitatea ideilor și concepțiilor care constituie partea teoretică a unui curent, a unui sistem etc. ✦ Știință care are ca obiect de cercetare studiul ideilor, al legilor și al originii lor. [Pr.: *-de-o-*] — Din fr. **idéologie.**

IDÍL s.n. v. **idilă.**

IDÍLĂ, *idile,* s.f. Specie de poezie lirică și erotică din sfera poeziei bucolice, în care este prezentată, în formă optimistă sau idealizată, viața și dragostea în cadrul rustic; bucolică. ✦ Iubire curată, naivă și tinerească între persoane de sex opus. [Var.: (înv.) **idíl** s.n.] — Din fr. **idylle.** Cf. germ. I d y l l.

IDÍLIC, -Ă, *idilici, -ce,* adj. Care se petrece ca într-o idilă; bucolic, pastoral. ✦ (Despre natură) Câmpenesc, rustic; singuratic. ✦ (Despre sentimente) Simplu, naiv. ✦ (Despre poeți) Care scrie idile. — Din fr. **idyllique.** Cf. germ. i d y l l i s c h.

IDILÍSM s.n. **1.** Caracteristică a ceea ce este idilic; caracter rustic-idealizat al unei opere literare sau al unei literaturi. **2.** Caracter romanțios, sentimental al unei opere de artă. **3.** Preferință pentru elemente idilice. – **Idilă** + suf. *-ism.*

IDILIZÁ, *idilizez,* vb. I. Tranz. A vedea sau a reda un fapt de viață mai frumos sau mai bun decât este în realitate, a prezenta ceva în mod idilic. — **Idilă** + suf. *-iza.* Cf. germ. i d y l l i s i e r e n.

IDILIZÁRE, *idilizări,* s.f. Acțiunea de *a idiliza* și rezultatul ei. — V. **idiliza.**

IDILIZÁT, -Ă, *idilizați, -te,* adj. Care este prezentat idilic; înfrumusețat. — V. **idiliza.**

IDIOBLÁST, *idioblaste,* s.n. (Bot.) Celulă vegetală, fără clorofilă, care apare izolată printre celule de alt tip. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idioblaste,** engl. **idioblast.**

IDIOBLÁSTIC, -Ă, *idioblastici, -ce,* adj. (Geol.; despre roci) Cu formă de cristalizare proprie. [Pr.: *-di-o-*] — Din engl. **idioblastic.**

IDIOCROMÁTIC, -Ă, *idiocromatici, -ce,* adj. (Geol.; despre minerale) Cu idiocromatism. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idiochromatique,** germ. **idiochromatisch.**

IDIOCROMATÍSM s.n. Proprietate a unor minerale de a avea o anumită culoare, caracteristică lor. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idiochromatisme.**

IDIOCROMOZÓM, *idiocromozomi,* s.m. (Biol.; rar) Nume dat cromozomilor de sex. [Pr.: *-di-o-*] — Din engl. **idiochromosome.**

IDIOGLOSÍE, *idioglosii,* s.f. (Med.) Tulburare de vorbire manifestată prin substituirea cuvintelor prin sunete fără sens. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idioglossie.**

IDIOGRÁMĂ, *idiograme,* s.f. (Biol.) Reprezentare grafică a morfologiei individuale a cromozomilor unui individ. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idiogramme,** engl. **idiogram.**

IDIOLALÍE, *idiolalii,* s.f. (Med.) Tulburare de vorbire constând în pronunțarea neinteligibilă a unor cuvinte. [Pr.: *-di-o-*] — Din engl. **idiolalia.**

IDIOLÉCT, *idiolecte,* s.n. (Lingv.) Ansamblu al particularităților verbale ale unui vorbitor. [Pr.: *-di-o-*] — Din engl. **idiolect.**

IDIÓM, *idiomuri,* s.n. Termen general care denumește o unitate lingvistică (limbă, dialect sau grai). [Pr.: *-di-om*] — Din fr. **idiome.**

IDIOMÁTIC, -Ă, *idiomatici, -ce,* adj. Care aparține unui idiom, privitor la un idiom. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idiomatique.**

IDIOMATÍSM, *idiomatisme,* s.n. Idiotism. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idiomatisme.**

IDIOMÓRF, -Ă, *idiomorfi, -e,* adj. (Despre minerale) Care prezintă forme cristalografice specifice. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idiomorphe.**

IDIOMORFÍSM s.n. Proprietate a unui mineral de a apărea, datorită structurii lui interne și compoziției chimice, delimitat de forme cristalografice plane. [Pr.: *-di-o-*] — **Idiomorf** + suf. *-ism.*

IDIOPÁTIC, -Ă, *idiopatici, -ce,* adj. Care aparține idiopatiei, privitor la idiopatie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idiopathique.**

IDIOPATÍE, *idiopatii,* s.f. Boală independentă de alte boli ale organismului. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idiopathie.**

IDIOPLÁSMĂ, *idioplasme,* s.f. Substanță celulară ipotetică, cu rol deosebit în procesele ereditare. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idioplasme.**

IDIOSINCRAZÍE, *idiosincrasii,* s.f. Reacție proprie unor indivizi, caracterizată prin sensibilitate sau intoleranță la unele medicamente, alimente, mirosuri etc. și care se manifestă, de obicei, prin urticarie. [Pr.: *-di-o-;* scris și: *idiosincrasie*] — Din fr. **idiosyncrasie.**

IDIOSTÍL, *idiostiluri,* s.n. (Lingv.) Stil individual. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idiostyle.**

IDIÓT, -OÁTĂ, *idioți, -oate,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de idioție; tâmpit, cretin, imbecil. **2.** Adj. (Despre manifestări ale oamenilor) Care manifestă, care denotă nerozie, stupiditate etc. [Pr.: *-di-ot*] — Din fr. **idiot.**

IDIOTÍP, *idiotipuri,* s.n. (Biol.) **1.** Totalitate a materialului genetic din celulă. **2.** Genotip. **3.** Constituent determinant antigenic situat în regiunea variabilă a moleculei de imunoglobulină. [Pr.: *-di-o-*] — Din engl. **idiotipe.**

IDIOTÍSM, *idiotisme,* s.n. Expresie sau construcție caracteristică unei limbi, care nu poate fi tradusă în altă limbă cuvânt cu cuvânt. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idiotisme.**

IDIOTIZÁ, *idiotizez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) imbeciliza, a (se) tâmpi, a (se) îndobitoci. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idiotiser.**

IDIOTIZÁRE, *idiotizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) idiotiza* și rezultatul ei. [Pr.: *-di-o-*] — V. **idiotiza.**

IDIOTRÓFIC, -Ă, *idiotrofici, -ce,* adj. (Biol.) Care se caracterizează prin idiotrofism. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idiotrophique.**

IDIOTROFÍSM, *idiotrofisme,* s.n. (Biol.) Proprietate pe care o au unele organisme de a-și asigura propria nutriție. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idiotrophisme.**

IDIOȚÉNIE, *idioțenii,* s.f. **1.** Lipsă totală de inteligență; *p. ext.* atitudine, faptă sau vorbă prostească; neghiobie, nerozie, tâmpenie, idioție (**2**). **2.** Idioție (**1**). [Pr.: *-di-o-*] — **Idiot** + suf. *-enie.*

IDIOȚÍE, (**2**) *idioții,* s.f. **1.** Debilitate mintală congenitală maximă, caracterizată prin incapacitatea însușirii vorbirii și a deprinderilor elementare, nivelul intelectual neatingând pe cel al unui copil normal, de doi ani; idioțenie (**2**). **2.** Idioțenie (**1**). [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **idiotie.**

ÍDIȘ s.n. Limbă indo-europeană din ramura germanică de vest, rezultată din fuziunea unor elemente diferite (germane, ebraice, slave) și considerată corespondentul germanic al iudeospaniolei. ✧ (Adjectival) *Limba idiș.* — Din fr. **yiddish,** germ. **jüdisch.**

ÍDO s.f. Limbă internațională, formată prin simplificarea limbii esperanto. — Din fr. **ido.**

ÍDOL, *idoli,* s.m. Divinitate păgână; (concr.) chip, figură, statuie reprezentând o asemenea divinitate și constituind, în religiile politeiste, obiecte de cult religios. ✦ Fig. Ființă sau lucru care reprezintă obiectul unui cult sau al unei mari iubiri. — Din sl. **idolŭ.**

IDOLÁȘ, *idolași,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *idol.* — **Idol** + suf. *-aș.*

IDOLÁTRIC, -Ă, *idolatrici, -ce,* adj. Cu caracter de idolatrie. — Din fr. **idolâtrique.**

IDOLATRÍE s.f. (În religiile politeiste) Adorare a idolilor, închinare la idoli. ✦ Fig. Adorație; iubire exagerată. — Din fr. **idolâtrie.**

IDOLATRIZÁ, *idolatrizez,* vb. I. Tranz. A slăvi pe cineva sau ceva ca pe un idol, a iubi cu pasiune; a adora; a iubi în mod exagerat. — **Idolatru** + suf. *-iza* (după fr. *idolâtrer*).

IDOLATRIZÁRE s.f. Faptul de *a idolatriza.* — V. **idolatriza.**

IDOLÁTRU, -Ă, *idolatri, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se închină la idoli. ✦ Fig. (Persoană) care iubește pe cineva sau ceva cu pasiune, în mod exagerat, peste măsură. — Din fr. **idolâtre.**

ÍDOLIȚĂ, *idolițe,* s.f. (Rar) Divinitate păgână feminină; (concr.) chip, figură, statuie reprezentând o asemenea divinitate. — **Idol** + suf. *-iță.*

IDONEÍSM s.n. Curent filosofic epistemologic relativist și neoraționalist care își confruntă permanent principiile cu experiența. — Din fr. **idoneisme.**

ÍDRĂ s.f. v. **hidră.**

IDROPICÓS, -OÁSĂ adj., s.m. și f. v. **hidropicos.**

IDROPIZÍE s.f. v. **hidropizie.**

ÍE, *ii,* s.f. **1.** Bluză femeiască caracteristică portului național românesc, confecționată din pânză albă de bumbac, de in sau de borangic și împodobită la gât, la piept și la mâneci cu cusături alese, de obicei în motive geometrice, cu fluturi, cu mărgele etc. **2.** (Înv. și pop.) Parte a corpului la unele animale, reprezentată printr-o îndoitură a pielii. — Lat. [vestis] **linea.**

IED, *iezi,* s.m. Puiul (de sex bărbătesc al) caprei sau al căprioarei. — Lat. **haedus.**

IÉDERĂ, *iedere,* s.f. Specie de arbust târâtor sau agățător, cu frunze verzi strălucitoare și cu flori mici, galbene-verzui, adesea cultivat ca plantă decorativă (*Hedera helix*). ✧ *Iederă albă* = arbust cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunze pieloase și cu flori albe-gălbui, aglomerate în capitule (*Daphne blagayana*). — Lat. **hedera.**

IEDÚȚ, *ieduți,* s.m. Diminutiv al lui *ied;* iezișor. — **Ied** + suf. *-uț.*

IÉFTEN, -Ă adj. v. **ieftin.**

IÉFTIN, -Ă, *ieftini, -e,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care are un preț (relativ) mic, care nu costă scump; convenabil. ✧ Expr. (Adverbial) *A scăpa ieftin* = a scăpa dintr-o situație dificilă fără urmări serioase sau neplăceri (prea mari). **2.** Fig. Lipsit de originalitate; comun, banal; trivial. *Glumă ieftină.* [Var.: **iéften, -ă** adj.] — Din ngr. **efthinós.**

IEFTINĂTÁTE s.f. Calitatea de a fi ieftin; situație caracterizată prin prețuri ieftine. — **Ieftin** + suf. *-ătate.*

IEFTINÍ, *ieftinesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) vinde cu preț mai mic decât înainte; a (se) reduce costul, prețul (mărfurilor, serviciilor, lucrărilor etc.). — V. **ieftin.**

IEFTINÍRE, *ieftiniri,* s.f. Faptul de *a (se) ieftini.* — V. **ieftini.**

IEFTINÍT, -Ă, *ieftiniți, -te,* adj. (Despre mărfuri, lucrări, servicii etc.) Cu preț redus. — V. **ieftini.**

IEFTIÓR, -OÁRĂ, *ieftiori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *ieftin.* [Pr.: *-ti-or*] — **Ieftin** + suf. *-ior.*

IELCOVÁN, *ielcoveni,* s.m. (Ornit.; reg.) Pescăruș. — Din tc. **yelkovan.**

IÉLE s.f. pl. (Mai ales art.) Ființe imaginare din mitologia populară românească, înfățișate ca niște fete frumoase, îmbrăcate în alb, care apar numai noaptea, vrăjind, prin cântecul și prin jocul lor, pe bărbați, asupra cărora au puteri nefaste; frumoasele, mândrele, dânsele, șoimanele, vântoasele, drăgaicele. — Din **ele** (pl. f. al lui *el*).

IENIBAHÁR s.n. Fructele mici, rotunde și maro-negricioase, ale unei plante exotice *(Myrthus pimenta),* care se folosesc drept condiment; *p. ext.* planta care produce aceste fructe. — Din tc. **yenibahār.**

IENICÉR, *ieniceri,* s.m. Soldat din corpul de elită al vechii infanterii turcești, recrutat la început dintre prizonierii de război, iar mai târziu dintre copiii turciți ai populațiilor creștine. [Var.: (înv.) **ianicér** s.m.] — Din tc. **yeniçeri.**

IENICERÉSC, -EÁSCĂ, *ienicerești,* adj. Care aparține ienicerilor, privitor la ieniceri; caracteristic ienicerilor. — **Ienicer** + suf. *-esc.*

IENICERÍME s.f. (Rar) Armata ienicerilor; mulțime de ieniceri. — **Ieniceri** + suf. *-ime.*

IENÚPĂR, *ienuperi,* s.m. Arbust rășinos, foarte ramificat, cu frunzele totdeauna verzi, în formă de ace, și cu fructele de culoare neagră-albăstruie; jneapăn (**2**) *(Juniperus communis).* — Lat. **juniperus.**

IENÚPERĂ, *ienupere,* s.f. Fructul ienupărului (folosit în industria farmaceutică și la prepararea unor băuturi spirtoase). [Var.: (reg.) **iníperă** s.f.] — Din **ienupăr.**

IEPȘOÁRĂ, *iepșoare,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *iapă.* [Var.: **iepușoáră** s.f.] — **Iapă** + suf. *-șoară.*

IEPȘÚNĂ, *iepșune,* s.f. (Reg.) Iapă tânără (și grasă). — Cf. i a p ă.

IEPURÁN, *iepurani,* s.m. Augmentativ al lui *iepure.* — **Iepure** + suf. *-an.*

IEPURÁR, *iepurari,* s.m. Pasăre răpitoare înrudită cu vulturul, care se hrănește de obicei cu iepuri (*Aquila chrysaetos*). — **Iepure** + suf. *-ar.*

IEPURÁRIȚĂ s.f. (Med. vet.) Tumoră osoasă care se formează la marginea exterioară a jaretului calului. — **Iepure** + suf. *-ariță.*

IEPURÁȘ, *iepurași,* s.m. Diminutiv al lui *iepure;* puiul iepurelui. — **Iepure** + suf. *-aș.*

IÉPURE, *iepuri,* s.m. Gen de mamifere din ordinul rozătoarelor, cu urechile lungi, cu doi dinți incisivi suplimentari pe falca superioară, cu picioarele dinapoi mai lungi decât cele dinainte și cu coada foarte scurtă; animal din acest gen, vânat pentru carnea și blana lui. ✧ Expr. *Nu știi de unde sare iepurele* = nu poți să știi de unde îți vine soluționarea unei probleme. — Lat. **lepus, -oris.**

IEPURÉSC, -EÁSCĂ, *iepurești,* adj. De iepure, privitor la iepure. — **Iepure** + suf. *-esc.*

IEPURÉȘTE adv. Ca iepurii; *p. ext.* cu frică, cu prudență etc. ✧ Expr. *A dormi iepurește* = a dormi foarte ușor, sculându-se la cel mai mic zgomot. ✦ Repede. — **Iepure** + suf. *-ește.*

IEPURÍME s.f. Mulțime de iepuri; totalitatea iepurilor. — **Iepure** + suf. *-ime.*

IEPUROÁICĂ, *iepuroaice,* s.f. Femela iepurelui. — **Iepure** + suf. *-oaică.*

IEPURÓI, *iepuroi,* s.m. Augmentativ al lui *iepure;* iepure mascul. — **Iepure** + suf. *-oi.*

IEPUȘOÁRĂ s.f. v. **iepșoară.**

IER, *ieruri,* s.n. Numele a două litere din alfabetul chirilic; vocală scurtă notată cu aceste litere — Din sl. **jerŭ.**

IERÁRH, *ierarhi,* s.m. (Bis.) Arhiereu. — Din bg. **ierarh.**

IERÁRHIC, -Ă, *ierarhici, -ce,* adj. Conform ierarhiei, pe baza unei ierarhii. ✧ Loc. adv. *Pe cale ierarhică* = în ordinea indicată de ierarhie. — Din fr. **hiérarchique.**

IERARHÍE, *ierarhii,* s.f. Sistem de subordonare a elementelor, a gradelor, a funcțiilor, a autorităților etc. inferioare față de cele superioare. — Din fr. **hiérarchie.**

IERARHIZÁ, *ierarhizez,* vb. I. Tranz. A așeza în ordine ierarhică; a stabili o ierarhie. — Din fr. **hiérarchiser.**

IERARHIZÁRE, *ierarhizări,* s.f. Acțiunea de *a ierarhiza* și rezultatul ei. — V. **ierarhiza.**

IERBÁR[1], *ierbare,* s.n. Colecție de plante uscate, presate între foi de hârtie (sugativă), păstrate în cutii sau în mape etichetate și orânduite pe grupe sistematice, constituind un material pentru studiile de botanică; mapă specială în care se păstrează o astfel de colecție. [Var.: (rar) **herbár** s.n.] — **Iarbă** + suf. *-ar* (după fr. *herbier).*

IERBÁR[2], *ierbare,* s.n. Una dintre cele patru despărțituri ale stomacului rumegătoarelor; rumen[1]. — **Iarbă** + suf. *-ar.*

IERBĂLÚȚĂ, *ierbăluțe,* s.f. Plantă erbacee cu frunze ascuțite și aspre spre margine și cu flori violete dispuse în spice mici *(Phalaris arundinacea).* — **Iarbă** + suf. *-ăluță.*

IERBĂRÍE, *ierbării,* s.f. **1.** (Cu sens colectiv) Plante ierboase (crescute spontan); bălării, buruieni. **2.** (Înv.) Provizie de praf de pușcă; depozit, magazie în care se păstra praful de pușcă. — **Iarbă** + suf. *-ărie.*

IERBĂRÍT s.n. Impozit perceput în Țara Românească, în sec. XVII-XVIII, de la negustorii de vite și de la măcelari; impozit perceput pentru pășunatul vitelor. — **Iarbă** + suf. *-ărit.*

IERBÓS, -OÁSĂ, *ierboși, -oase,* adj. **1.** Acoperit cu iarbă, bogat în iarbă. **2.** (Despre plante) Erbacee. — Lat. **herbosus** sau **iarbă** + suf. *-os.*

IERBULÍȚĂ, *ierbulițe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *iarbă;* ierbuță. — **Iarbă** + suf. *-uliță.*

IERBÚȚĂ, *ierbuțe,* s.f. (Reg.) Ierbuliță. — **Iarbă** + suf. *-uță.*

IEREMIÁDĂ, *ieremiade,* s.f. (Livr.) Plângere, tânguire (fără sfârșit). [Pr.: *-mi-a-*] — Din fr. **jérémiade.**

IERI adv. **1.** În ziua precedentă (față de cea în curs); în ajun. ✧ *Ieri-noapte* (sau *-dimineață, -seară* etc.) = în noaptea (sau dimineața, seara etc.) premergătoare celei de astăzi. *De azi, de ieri* sau *de ieri, de alaltăieri* = de curând, de puțină vreme. *(Mai* sau *ca) ieri-alaltăieri* sau *mai* (ori *ca*) *ieri* = de curând, zilele trecute. ✧ Expr. *A căuta ziua de ieri* = a căuta ceva ce nu mai există, ce nu mai poate fi găsit. **2.** În trecut (de obicei în trecutul apropiat). — Lat. **heri.**

IERMONÁC s.m. v. **ieromonah.**

IERNÁ, *iernez,* vb. I. Intranz. A-și petrece iarna undeva. ✦ Tranz. A adăposti și a hrăni vitele în timpul iernii. — Lat. **hibernare** sau din **iarnă.**

IERNÁT, *iernaturi,* s.n. Faptul de *a ierna;* iernatic. — V. **ierna.**

IERNÁTIC, -Ă, *iernatici, -ce,* adj., s.n. **1.** Adj. (Ca) de iarnă, caracteristic iernii. **2.** S.n. (Pop.) Iernat. ✦ (Concr.) Adăpost pentru oi în timpul iernii. **3.** S.n. (Pop.) Hrană, nutreț pentru animale în timpul iernii. **4.** S.n. Loc de adăpost pentru nave în timpul iernii. — **Iarnă** + suf. *-atic.*

IERNĂTÓR, *iernătoare,* s.n. Bazin străbătut la fund de un curent permanent de apă, în care se pun toamna peștii scoși din heleșteie. — **Ierna** + suf. *-ător.*

IERODIÁCON, *ierodiaconi,* s.m. Călugăr cu funcție de diacon. [Pr.: *-di-a-*] — Din sl. **ijerodijakonŭ.**

IEROGLÍFĂ s.f. v. **hieroglifă.**

IEROGLÍFIC, -Ă adj. v. **hieroglific.**

IEROMONÁH, *ieromonahi,* s.m. Călugăr cu funcție de preot. [Var.: (rar) **iermonác** s.m.] — Din sl. **ijeromonahŭ.**

IERTÁ, *iert,* vb. I. Tranz. **1.** A scuti pe cineva de o pedeapsă, a trece cu vederea vina, greșeala cuiva, a nu mai considera vinovat pe cineva. ✧ Expr. *A-l ierta* (pe cineva) *Dumnezeu* = a muri (după o boală grea). *Dumnezeu să-l ierte,* spun cei evlavioși când vorbesc despre un mort. *Doamne, iartă-mă!* spune cel căruia i-a scăpat (sau era să-i scape) o vorbă nepotrivită, necuviincioasă. ✦ A scuza. ✧ Loc. adj. *De neiertat* = condamnabil. ✧ Expr. *Ba să mă ierți!,* formulă cu care contrazici pe cineva; nici vorbă! **2.** A scuti, a dispensa pe cineva de o obligație. **3.** (Pop. și fam.) A permite, a da voie să... ✧ Expr. (Reg.) *Nu-i iertat* = este interzis. — Lat. **libertare.**

IERTÁRE, *iertări,* s.f. Acțiunea de *a ierta* și rezultatul ei; iertăciune. ✦ Scuză. ✧ Expr. *Să avem iertare!* = **a)** să ne scuzați! **b)** cred că nu ai dreptate! — V. **ierta.**

IERTÁT s.n. Faptul de *a ierta.* — V. **ierta.**

IERTĂCIÚNE, *iertăciuni,* s.f. (Înv. și pop.) Iertare. ✧ Expr. *Să fie cu iertăciune,* formulă prin care se cer cuiva scuze pentru un act nepotrivit; nu vă supărați! *A-și lua iertăciune* = a cere iertare de la rude și de la prieteni pe patul de moarte. ✦ (Rar) Îngăduință, permisiune. — **Ierta** + suf. *-ăciune.*

IERTĂTÓR, -OÁRE, *iertători, -oare,* adj. Care iartă ușor. — **Ierta** + suf. *-ător.*

IERÚNCĂ, *ierunci,* s.f. Pasăre cu penele brune-roșcate împestrițate cu pene albe, negre și cenușii, cu un cerc roșu în jurul ochilor și cu un moț pe cap, vânată pentru carne *(Tetrastes bonasia);* brădioară. — Cf. sl. j a r e n b ĭ.

IÉSLE, *iesle,* s.f. Jgheab în care se dă de mâncare vitelor (în grajd). — Din sl. **jasli.**

IEST, IÁSTĂ, *ieşti, ieste,* adj. dem. (Reg.) Acest. [Gen. -dat. sg. *iestui, iestei;* gen. -dat. pl. *iestor.* — Var.: (când urmează după substantiv) **iésta, iásta** adj. dem. (gen.-dat. sg. *iestuia, iesteia;* gen.-dat. pl. *iestora*] — Lat. ***istus, ista** (= *iste, -a*).

IÉSTA, IÁSTA adj. dem. v. **iest.**

IEȘEÁN, -Ă, *ieșeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Iași. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Iași ori ieșenilor (**1**), referitor la municipiul sau județul Iași ori la ieșeni. — **Iași** (n. pr.) + suf. *-ean.*

IEȘEÁNCĂ, *ieșence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Iași. — **Ieșean** + suf. *-că.*

IEȘÍ, *ies,* vb. IV. Intranz. **1.** A părăsi un loc, o încăpere, un spațiu închis, limitat, plecând afară; a trece din interior în exterior. ✧ Expr. *A ieși afară* = a defeca (**2**). *A-i ieși* (cuiva) *înainte* sau *a ieși în calea cuiva* = a întâmpina pe cineva. ✦ A se duce, a pleca de acasă. **2.** A se ivi, a apărea, a se face văzut sau auzit. ✧ Expr. *A ieși în relief* = **a)** a fi mai în afară decât cele din jur, a fi proeminent; **b)** a se remarca, a se releva. *A-i ieși* (cuiva) *ochii din cap* (sau *sufletul*), se zice când cineva depune un efort extrem de mare. ✦ (Despre semănături) A răsări, a crește. ✦ A se naște din..., a-și trage originea; a proveni. **3.** A părăsi o poziție, o situație, o stare; a se desprinde, a se elibera. ✧ Expr. *A-și ieși din sărite* (sau *din fire, din răbdări, din pepeni, din țâțâni, din balamale)* = a se enerva foarte tare, a se mânia. ✦ A se abate de la o hotărâre, de la o decizie etc.; a încălca, a nu respecta. **4.** A ajunge, a izbuti, a reuși (într-un anumit fel). *A ieșit primul.* ✧ Loc. vb. *A ieși biruitor* (sau

învingător) = a birui, a învinge. ✧ Expr. *A-i ieşi* (cuiva ceva) *după plac* = a-i reuşi (ceva cuiva) aşa cum a dorit. *Cum o ieşi, (numai) să iasă,* exprimă indiferenţa sau resemnarea faţă de un rezultat (nefavorabil) aşteptat. ✦ A promova, a avansa, a ajunge. *A ieşit ofiţer.* **5.** A rezulta de pe urma unui efort, a unei activităţi etc.; a obţine un câştig material. ✦ (Despre calcule, socoteli) A da rezultat (bun), a se încheia cu o concluzie. **6.** A se decolora; a se spălăci. — Lat. **exire.**

IEŞÍND, *ieşinduri,* s.n. Ieşitură. — V. **ieşi.**

IEŞÍRE, *ieşiri,* s.f. **I. 1.** Acţiunea de *a ieşi* şi rezultatul ei. ✧ *Registru de intrare şi ieşire* = registru în care se înscriu hârtiile oficiale sosite sau expediate (într-o întreprindere sau instituţie). ✧ Expr. *Ieşire la lumină* = apariţie, publicare a unei scrieri. ✦ Anulare, ştergere dintr-o evidenţă (spre a trece în alta). ✦ Fig. Soluţie aplicată pentru a scăpa dintr-o situaţie grea. **2.** Atac, năvală (din interiorul unei fortificaţii etc. spre inamic). ✦ Fig. Manifestare necontrolată, violentă (prin vorbe) faţă de cineva sau ceva; critică violentă (şi nedreaptă). **II.** (Concr.) **1.** Loc. (amenajat) prin care se iese dintr-o încăpere, dintr-o curte etc. **2.** Parte a unei reţele electrice, a unui element de automatizare a unui sistem de transmisiune etc. pe unde sunt transferate, spre exterior, puterea sau semnalul, pe unde se leagă cu un circuit exterior etc. **3.** (Electron.) Punct al unui sistem sau aparat prin care un semnal este transferat spre exterior; output (**1**). **4.** (Inform.) Transferul informaţiei din memoria calculatorului spre exterior; output (**2**). — V. **ieşi.**

IEŞÍT[1] s.n. Faptul de *a ieşi.* — V. **ieşi.**

IEŞÍT[2]**, -Ă,** *ieşiţi, -te,* adj. **1.** Scos în relief; proeminent. **2.** (În expr.) *Ieşit de soare* (sau *la spălat)* = decolorat. **3.** (În expr.) *Ieşit din minţi* = nebun. — V. **ieşi.**

IEŞITÚRĂ, *ieşituri,* s.f. (Înv.) Partea ieşită în afară (la o construcţie, la o piesă etc.); proeminenţă, ieşind. — **Ieşi** + suf. *-tură.*

IETÁC s.n. v. **iatac.**

IETĂCÉL, *ietăcele,* s.n. Diminutiv al lui *iatac.* — **Ietac** + suf. *-el.*

IEZĂTÚRĂ, *iezături,* s.f. Baraj (de pământ, de piatră etc.) construit de-a curmezişul unei văi pentru a stăvili apa şi a forma un iaz. — **Iezi** + suf. *-ătură.*

IÉZER, *iezere,* s.n. Lac adânc (de munte). — Din sl. **jezerŭ.**

IEZÍ, *iezesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A stăvili o apă prin construirea unui baraj. ✦ Refl. (Despre ape) A se aduna, alcătuind un iaz. — Din sb. **jaziti.**

IEZIŞÓR, *iezişori,* s.m. (Rar) Ieduţ. — **Ied** + suf. *-işor.*

IEZUÍT, *iezuiţi,* s.m. **1.** Membru al unui ordin de călugări catolici, întemeiat în 1534 de călugărul spaniol Ignaţiu de Loyola cu rol important în Contrareformă şi în modernizarea Bisericii. ✦ (Adjectival) Care aparţine iezuiţilor, care se referă la iezuiţi; care provine de la iezuiţi. *Atitudine iezuită.* **2.** Fig. Om ipocrit, intrigant, viclean. — Din fr. **jésuite,** germ. **Jezuit.**

IEZUÍTIC, -Ă, *iezuitici, -ce,* adj. Care aparţine iezuiţilor sau iezuitismului, privitor la iezuiţi sau la iezuitism. ✦ Fig. Ipocrit, viclean, perfid. — Din fr. **jésuitique.**

IEZUITÍSM s.n. Concepţie morală, religioasă şi politică a iezuiţilor. ✦ Fig. Lipsă de principii morale în alegerea mijloacelor pentru atingerea scopurilor; ipocrizie, perfidie. [Pr.: *-zu-i*] – Din fr. **jésuitisme.**

IEZUŞÓR, *iezuşoare,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *iaz* (**1**). — **Iaz** + suf. *-uşor.*

IFIFLÍU, -ÍE, *ififlii,* adj. (Reg. şi fam.) Care a rămas fără nici un ban; lefter. — Din tc. **hafîfli** „uşor".

ÍFOS, *ifose,* s.n. (Fam.) Mândrie neîntemeiată; orgoliu, înfumurare. ✧ Loc. adv. *Cu ifos* = emfatic, arogant, umflat. ✧ Expr. *A-şi da ifose* = a se crede (fără temei) om important, valoros; a se îngâmfa. — Din ngr. **ífos.**

IFOSÁRD, -Ă, *ifosarzi, -de,* adj., s.m. şi f. (Fam.) (Persoană) care îşi dă ifose. — **Ifos** + suf. *-ard.*

ÍGA interj. v. **inga.**

IGHEMONICÓN, *ighemonicoane,* s.n. (Înv.) **1.** Demnitate, mândrie (emfatică). **2.** Fast, lux, somptuozitate. — Din ngr. **ighemonikón.**

IGHEMONICÓS, -OÁSĂ, *ighemonicoşi, -oase,* adj. (Înv.) De neam nobil, boieresc. — Din ngr. **ighemonikós.**

IGIÉNĂ s.f. **1.** Ramură a medicinei care elaborează normele de apărare a sănătăţii oamenilor şi formele de aplicare a acestor norme pe baza studierii interdependenţei şi interacţiunii dintre om şi mediul înconjurător, a condiţiilor de trai, precum şi a relaţiilor sociale şi de producţie. **2.** Ansamblu de reguli şi de măsuri pentru păstrarea sănătăţii. [Pr.: *-gi-e-.* — Var.: **higiénă** s.f.] — Din fr. **hygiène.**

IGIÉNIC, -Ă, *igienici, -ce,* adj. Conform cu normele de igienă. [Pr.: *-gi-e-.* — Var.: **higiénic, -ă,** adj.] — Din fr. **hygiénique.**

IGIENÍST, -Ă, *igienişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Medic) specialist în igienă (**1**). [Pr.: *-gi-e-.* — Var.: **higieníst, -ă** s.m. şi f., adj.] — Din fr. **hygiéniste.**

IGIENIZÁ, *igienizez,* vb. I. Tranz. A face să devină igienic. [Pr.: *-gi-e-*] — **Igienă** + suf. *-iza.*

IGIENIZÁRE, *igienizări,* s.f. Acţiunea de *a igieniza* şi rezultatul ei. [Pr.: *-gi-e-*] — V. **igieniza.**

IGIENIZÁT, -Ă, *igienizaţi, -te,* adj. Care a devenit igienic. [Pr.: *-gi-e-*] — V. **igieniza.**

ÍGLIŢĂ, *igliţe,* s.f. **1.** Croşetă. **2.** Unealtă de metal sau de lemn, de formă alungită şi plată, cu vârful ascuţit şi scobită la ambele capete, pe care se deapănă aţa şi care serveşte la împletirea plaselor, la înnodarea ochiurilor etc.; navetă[1] (**1**). — Din bg. **iglica.**

IGLÚ, *igluuri,* s.n. Colibă făcută din blocuri de gheaţă sau zăpadă, construită de eschimoşi în regiunile polare. — Din fr. **iglou.**

IGNÁM s.m. v. **ignamă.**

IGNÁMĂ, *igname,* s.f. Plantă exotică cu tuberculi foarte mari, bogaţi în amidon şi comestibili *(Cardum gairdneri* sau *Discorea balatas).* [Var.: **ignám** s.m.] — Din fr. **igname.**

IGNÁR, -Ă, *ignari, -e,* adj. (Livr.) Incult, ignorant. — Din fr. **ignare.**

IGNÁT s.m. (Pop.) Nume dat zilei de 20 decembrie, în care ţăranii obişnuiesc să-şi taie porcii îngrăşaţi în vederea sărbătorilor de iarnă. ✧ Expr. *Nu se îngraşă porcul la ignat* = nu se poate face un lucru serios în ultimul moment. — Din sl. **Ignatije.**

IGNIFÚG, -Ă, *ignifugi, -ge,* adj. (Despre materiale) Care se aprinde şi arde foarte greu sau care nu arde deloc, împiedicând propagarea focului. — Din fr. **ignifuge.**

IGNIFUGÁ, *ignifughez,* vb. I. Tranz. A acoperi sau a impregna un material combustibil (în special lemnos sau textil) cu materiale ignifuge, pentru a-l proteja contra acţiunii focului şi a-i mări rezistenţa la ardere. — Din fr. **ignifuger.**

IGNIFUGÁRE s.f. Acţiunea de *a ignifuga* şi rezultatul ei. — V. **ignifuga.**

IGNIPUNCTÚRĂ s.f. (Med.) Aplicare a unor puncte de foc pe un ţesut cu ajutorul cauterului. — Din fr. **ignipuncture.**

IGNITÓR, *ignitoare,* s.n. (Elt.) Electrod de aprindere la un ignitron. — Din fr. **igniteur,** engl. **ignitor.**

IGNITRÓN, *ignitroane,* s.n. (Elt.) Tub redresor cu un singur anod, cu descărcare în vapori de mercur şi cu un electrod auxiliar de aprindere; excitron. — Din engl., fr. **ignitron.**

IGNITUBULÁR, -Ă, *ignitubulari, -e,* adj. (Tehn.; despre cazane) Prevăzut cu un cilindru prin care trec mai multe tuburi străbătute de flacără pentru vaporizarea apei. — Din fr. **ignitubulaire.**

IGNÍŢIE s.f. (Tehn.) Procedeu de aprindere prin intermediul unui ignitor; (impr.) aprindere (la automobil). — Din fr. **ignition.**

IGNÓBIL, -Ă, *ignobili, -e,* adj. (Livr.) Josnic, infam, mârşav, abject. — Din fr. **ignoble,** lat. **ignobilis.**

IGNOMINÍE, *ignominii,* s.f. (Livr.) Josnicie, infamie, mârşăvie. — Din fr. **ignominie,** lat. **ignominia.**

IGNORÁ, *ignór,* vb. I. Tranz. **1.** A nu şti, a nu cunoaşte ceva. **2.** A neglija în mod voit ceva sau pe cineva, a nu lua în seamă, a trece cu vederea, a face abstracţie de... [Prez. ind. şi: *ignorez*] — Din fr. **ignorer,** lat. **ignorare.**

IGNORÁNT, -Ă, *ignoranţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Om) incult, fără cunoştinţe elementare; neştiutor — Din fr. **ignorant.**

IGNORÁNŢĂ s.f. **1.** Lipsă de cunoştinţe (elementare), de învăţătură; incultură. **2.** (Înv.) Faptul de a ignora, de a nu şti ceva. — Din fr. **ignorance.**

IGNORÁRE, *ignorări,* s.f. Faptul de *a ignora.* — V. **ignora.**

IGNORÁT, -Ă, *ignoraţi, -te,* adj. **1.** Care nu este cunoscut. **2.** Care nu este luat în seamă. — V. **ignora.**

IGNORÁTIO ELÉNCHI loc. s.f. Eroare logică constând în substituirea involuntară sau sofistică a tezei de demonstrat printr-o altă teză. [Pr.: *-ţi-o-*] — Loc. lat.

IGRASÍE s.f. Umezeală persistentă a pereţilor de zidărie ai unei construcţii, datorată apei reţinute în porii materialelor din care sunt executaţi. ✧ Expr. (Fam. şi arg.) *A avea igrasie la cap* (sau *la mansardă)* = a fi prost, zăpăcit sau nebun. – Din ngr. **igrasía.**

IGRASIÓS, -OÁSĂ, *igrasioşi, -oase,* adj. (Despre pereţi) Care are igrasie; umed. [Pr.: *-si-os*] — **Igrasie** + suf. *-os.*

IGUÁNĂ, *iguane,* s.f. (La pl.) Gen de şopârle mari din America de Sud, în regiunile tropicale şi subtropicale, viu colorate, cu o creastă dinţată pe spate, vânate pentru carnea şi pentru oăule lor *(Iguana);* (şi la sg.) animal care face parte din acest gen. — Din fr. **iguane.**

IGUANODÓN, *iguanodoni,* s.m. (La pl.) Gen de reptile fosile uriaşe, bipede, din ordinul dinozaurienilor, cu corpul terminat printr-o coadă enormă, care le servea drept sprijin în timpul şederii pe loc; (şi la sg.) animal care făcea parte din acest gen. — Din fr. **iguanodon.**

ÍHA interj. (Adesea cu finala prelungită) Strigăt de mirare sau de bucurie. — Onomatopee.

IHNEUMÓN, *ihneumoni,* s.m. Mic mamifer carnivor din Africa şi din Asia tropicală, cu coada lungă, amintind de nevăstuică, uşor de domesticit, utilizat la distrugerea şerpilor şi a şoarecilor şi considerat animal sfânt de vechii egipteni *(Herpestes ichneumon).* [Pr.: *-ne-u-*] – Din fr. **ichneumon.**

IHNEUMONÍD, *ihneumonide,* s.n. (La pl.) Familie de insecte himenoptere cu abdomenul lung şi pedunculat, ale căror larve parazitează alte insecte *(Pimpla);* (şi la sg.) insectă care face parte din această familie. [Pr.: *-ne-u-*] — Din fr. **ichneumonidés.**

IHTIOCÓL s.n. Clei de peşte folosit la limpezirea vinurilor. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **ichtyocolle.**

IHTIOFÁG, -Ă, *ihtiofagi, -ge,* adj. Care se hrăneşte cu peşte. [Pr.: *-ti-o-*] — După fr. **ichtyophage.**

IHTIOFAGÍE s.f. Faptul de a se hrăni cu peşte. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **ichtiophagie.**

IHTIOFÁUNĂ s.f. Totalitatea speciilor de pești care se găsesc în apele de pe un anumit teritoriu sau de pe întreg globul pământesc. [Pr.: *-ti-o-fa-u-*] — Din fr. **ichtiofaune.**

IHTIOGRAFÍE s.f. Ihtiologie. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **ichtyographie.**

IHTIÓL s.n. Produs obținut prin distilarea șisturilor bituminoase și folosit în medicină ca antiseptic, antipruriginos etc. [Pr.: *-ti-ol*] — Din fr. **ichtyol.**

IHTIOLÍT, *ihtioliți,* s.m. Pește fosil, pietrificat. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **ichtyolithe.**

IHTIOLÓG, -OGĂ, *ihtiologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în ihtiologie. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **ichtyologue,** germ. **Ichthyolog.**

IHTIOLÓGIC, -Ă, *ihtiologici, -ce,* adj. Care aparține ihtiologiei, privitor la ihtiologie. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **ichtyologique.**

IHTIOLOGÍE s.f. Ramură a zoologiei care se ocupă cu studierea peștilor; ihtiografie. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **ichtyologie.**

IHTIOMÓRF, -Ă, *ihtiomorfi, -e,* adj. Cu formă sau aspect de pește. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **ichtyomorphe.**

IHTIOPATOLOGÍE s.f. Ramură a ihtiologiei care studiază bolile peștilor. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **ichtyopathologie.**

IHTIÓRNIS, *ihtiornişi,* s.m. Pasăre fosilă de mărimea unui porumbel, cu aripi bine dezvoltate. [Pr.: *-ti-or-*] — Din fr. **ichtyornis.**

IHTIOZÁUR, *ihtiozauri,* s.m. (La pl.) Gen de reptile fosile marine uriașe, cu corpul asemănător cu al peștilor; (și la sg.) animal care făcea parte din acest gen. [Pr.: *-ti-o-za-ur*] — Din fr. **ichtyosaure.**

IHTIÓZĂ s.f. Boală de piele caracterizată prin uscarea și descuamarea tegumentelor sub formă de lamele sau de solzi de pește. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **ichtyose.**

IHTIÓZIC, -Ă, *ihtiozici, -ce,* adj., s.m. și f. (Med.) (Persoană) care suferă de ihtioză. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **ichtyosique.**

IIȘOÁRĂ, *iișoare,* s.f. Diminutiv al lui *ie.* — **Ie** + suf. *-ișoară.*

IKEBÁNA, *ikebane,* s.f. Tehnică artistică de aranjare a florilor (în vase) după anumite principii; *p. ext.* aranjament al florilor după această tehnică. — Din fr. **ikébana,** engl. **ikebana.**

ILÁR, -Ă v. **hilar**.

ILARIÁNT, -Ă, *ilarianți, -te,* adj. **1.** Care stârnește râsul (general); hazliu, ilar. **2.** (În sintagma) *Gaz ilariant* = protoxid de azot, folosit ca anestezic general. [Pr.: *-ri-ant.* — Var.: **hilariánt, -ă** adj.] — Din fr. **hilarant** (influențat de *ilaritate).* Cf. lat. h i l a r a n s, - n t i s.

ILARITÁTE s.f. v. **hilaritate.**

ILATÍV, -Ă, *ilativi, -e,* adj., s.n. (Livr.) Concluziv. — Din fr. **illatif.**

ILĂU, *ilaie,* s.n. (Reg.) Nicovală. [Var.: **iléu** s.n.] — Din magh. **ülö.**

ILEÁNĂ, *ilene,* s.f. Insectă coleopteră mare, de culoare verde și arămie cu pete albe, care se hrănește cu sucul florilor *(Cetonia aurata).* — Cf. n. pr. I l e a n a.

ILEGÁL, -Ă, *ilegali, -e,* adj. **1.** Care nu este în conformitate cu legea, care încalcă legea. **2.** Care nu este recunoscut, admis de lege, aprobat de autoritățile unei țări, care desfășoară în ascuns o activitate (politică); *p. ext.* care servește acestei activități; conspirativ, clandestin. — Din fr. **illégal.**

ILEGALÍST, -Ă, *ilegaliști, -ste,* s.m. și f. Persoană care activează în ilegalitate. ✦ Membru al unui partid ilegal. — **Ilegal** + suf. *-ist.*

ILEGALITÁTE, *ilegalități,* s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este ilegal; faptă ilegală. **2.** Situație ilegală în care se află o persoană. — Din fr. **illégalité.**

ILEGALIZÁ, *ilegalizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A declara ilegal; a trece în ilegalitate. — **Ilegal** + suf. *-iza.*

ILEGALIZÁRE, *ilegalizări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a ilegaliza* și rezultatul ei. — V. **ilegaliza.**

ILEGÍTIM, -Ă, *ilegitimi, -e,* adj. (Livr.) Care nu este legitim; care nu este îndreptățit, întemeiat; nelegitim. — Din fr. **illégitime.**

ILEGITIMITÁTE s.f. (Livr.) Lipsă de legitimitate; caracter nelegitim. — Din fr. **illégitimité.**

ILEÍTĂ, *ileite,* s.f. (Med.) Afecțiune inflamatorie a ileonului. — Din fr. **iléite.**

ILEOCOLÍTĂ, *ileocolite,* s.f. (Med.) Inflamație a ileonului și a colonului. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **iléo-colite.**

ILEÓN, *ileonuri,* s.n. Porțiunea terminală a intestinului subțire. [Pr.: *-le-on*] — Din fr. **iléon.**

ILEOSTOMÍE, *ileostomii,* s.f. (Med.) Operație prin care se realizează un anus contra naturii la nivelul ileonului. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **iléostomie.**

ILÉU s.n. v. **ilău.**

ILÉUS, *ileusuri,* s.n. (Med.) Ocluziune intestinală. [Pr.: *-le-us*] — Din fr. **iléus.**

ILFOVEÁN, -Ă, *ilfoveni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din județul Ilfov. **2.** Adj. Care aparține județului Ilfov sau ilfovenilor (**1**), privitor la județul Ilfov ori la ilfoveni. — **Ilfov** (n. pr.) + suf. *-ean.*

ILFOVEÁNCĂ, *ilfovence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din județul Ilfov. — **Ilfovean** + suf. *-că.*

ILIÁC, -Ă, *iliaci, -ce,* adj. Care este așezat în partea de mijloc a corpului, în regiunea șoldurilor. ✧ *Os iliac* (și substantivat, n.) = fiecare dintre cele două oase care formează partea anterioară și laterală a bazinului. [Pr.: *-li-ac*] — Din fr. **iliaque,** lat. **iliacus.**

ILÍC, *ilice,* s.n. Pieptar (țărănesc) fără mâneci, cu revere, încheiat în față, confecționat de obicei din postav roșu sau negru ori din dimie albă (și împodobit cu găitane). — Din tc. **yelek.**

ILICÉL, *ilicele,* s.n. Diminutiv al lui *ilic.* — **Ilic** + suf. *-el.*

ILICÍT, -Ă, *iliciți, -te,* adj. Interzis de lege, contrar unei legi sau unei norme; *p. ext.* necinstit. — Din fr. **illicite,** lat. **illicitus.**

ILICITÁTE s.f. Caracter ilicit; faptă, acțiune ilicită; ilegalitate. — **Ilicit** + suf. *-itate.*

ILIMITÁT, -Ă, *ilimitați, -te,* adj. (Rar) Nemărginit. — Din fr. **illimité,** lat. **illimitatus.**

ILIÓN, *ilionuri,* s.n. Unul dintre oasele care formează osul iliac. [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **ilion.**

ILÍR, -Ă, *iliri, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din populația vechii Ilirii sau era originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Iliriei sau ilirilor (**1**), privitor la Iliria ori la iliri. ✦ (Substantivat, f.) Limbă indo-europeană vorbită în vechea Ilirie. — Din n. pr. **Iliria** (derivat regresiv).

ILÍȘ, *ilișuri,* s.n. Impozit care se percepea în Moldova, în Evul Mediu, asupra cerealelor. — Din magh. **élés** „gustare”.

ILIZÍBIL, -Ă, *ilizibili, -e,* adj. Care nu se poate citi; neciteț, indescifrabil. — Din fr. **illisible.**

ILIZIBILITÁTE s.f. Caracter ilizibil al scrisului. — Din fr. **illisibilité.**

ILLIÚM s.n. Aliaj conținând nichel, crom, fier, cupru, anticoroziv, rezistent la temperaturi înalte, folosit în construirea aparatelor chimice. — Din fr. **illium.**

ILMENÍT s.n. Oxid natural de fier și de titan, care se găsește în unele șisturi cristaline. — Din fr. **ilménite.**

ILÓGIC, -Ă, *ilogici, -ce,* adj. Care nu este conform cu logica, care contrazice logica; absurd. — Din fr. **illogique.**

ILOGICITÁTE s.f. (Rar) Lipsă de logică, caracter ilogic. — Din fr. **illogicité.**

ILOGÍSM s.n. (Rar) Caracterul a ceea ce este ilogic. — Din fr. **illogisme.**

ILÓT, *iloți,* s.m. **1.** (În vechea Spartă) Persoană care nu avea niciun fel de drepturi cetățenești, cu o situație socială intermediară între omul liber și sclav, aparținând statului și putând fi împrumutată proprietarilor de pământ. ✦ Persoană exploatată, asuprită. **2.** (Rar) Om degradat, decăzut. — Din fr. **ilote.**

ILOTÍSM s.n. (Livr.; în Antichitate) Condiție, stare a unui ilot. ✦ Fig. Stare de asuprire, de ignoranță. — Din fr. **ilotisme.**

ILUMINÁ, *iluminez,* vb. I. **1.** Tranz. A (produce și a) răspândi lumină (artificială) într-o încăpere, pe o stradă etc. **2.** Refl. Fig. (Despre față, ochi etc. sau despre oameni) A străluci de bucurie, de mulțumire etc.; a se bucura, a se înveseli. — Din fr. **illuminer,** lat. **illuminare.**

ILUMINÁRE, *iluminări,* s.f. Acțiunea de *a (se) ilumina* și rezultatul ei. — V. **ilumina.**

ILUMINÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) ilumina.* ✦ Tehnica (producerii și a) răspândirii luminii (artificiale). ✧ *Iluminat de avertizare* = lumină intermitentă care se declanșează pentru a atrage atenția asupra funcționării defectuoase a unor sisteme, instalații, aparate. *Iluminat de siguranță* = sistem de lămpi electrice, cu generator propriu, care asigură iluminarea în cazul întreruperii alimentării prin rețeaua electrică publică. — V. **ilumina.**

ILUMINÁT[2], **-Ă,** *iluminați, -te,* adj. **1.** (Despre încăperi, străzi, orașe etc.) Luminat cu lumină artificială. **2.** Fig. (Despre oameni) Mulțumit, fericit; *p. ext.* inspirat; (despre față, ochi etc.) care exprimă o astfel de stare. — V. **ilumina.**

ILUMINATÓR, -OÁRE, *iluminatori, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care iluminează (**1**). **2.** S.m. și f. (Rar) Iluminist (**1**). — **Ilumina** + suf. *-tor.*

ILUMINÁȚIE, *iluminații,* s.f. Iluminare puternică a unui oraș, a unei străzi etc. cu ocazia unei sărbători, a unei festivități; luminație. [Var.: **iluminațiúne** s.f.] — Din fr. **illumination,** lat. **illuminatio.**

ILUMINAȚIÚNE s.f. v. **iluminație.**

ILUMINÍSM s.n. **1.** Perioadă din gândirea europeană (sec. XVIII) reprezentând emanciparea culturală a noii clase burgheze în ascensiune, prin accentuarea rațiunii și experienței, neîncrederea față de autoritatea tradițională, cristalizarea idealurilor societății liberale și democratice; luminism[2]. **2.** Concepție religioasă care susține existența inspirațiilor directe de la divinitate. — Din fr. **illuminisme.**

ILUMINÍST, -Ă, *iluminiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al iluminismului; luminist[2], iluminator. **2.** Adj. Care aparține iluminismului, privitor la iluminism; luminist[2]. — Din fr. **illuministe.**

ILUSTRÁ, *ilustrez,* vb. I. **1.** Tranz. A lămuri mai bine o problemă prin exemple, prin fapte, prin gesturi. ✦ A reprezenta (printr-un desen, printr-o imagine etc.). **2.** Refl. A se remarca, a se distinge într-un anumit domeniu. **3.** Tranz. A împodobi cu ilustrații o carte, un text etc. — Din fr. **illustrer,** lat. **illustrare.**

ILUSTRÁRE, *ilustrări,* s.f. Acțiunea de *a (se) ilustra* și rezultatul ei. — V. **ilustra.**

ILUSTRÁT, -Ă, *ilustrați, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. Cu ilustrații. **2.** S.f., adj. (Carte poștală) care are pe una dintre fețe o imagine (fotografiată sau desenată). — V. **ilustra.** Cf. fr. i l l u s t r é.

ILUSTRATÍV, -Ă, *ilustrativi, -e,* adj. Care ilustrează, exemplifică; demonstrativ. — **Ilustrat** + suf. *-iv.* Cf. it. i l l u s t r a t i v o, germ. i l l u s t r a t i v.

ILUSTRATIVÍSM s.n. **1.** Calitatea a ceea ce este ilustrativ; caracter ilustrativ. **2.** Tendință (exagerată) de a folosi exemplificările. — Din fr. **illustrativisme.**

ILUSTRATÓR, -OÁRE, *ilustratori, -oare,* s.m. şi f. Artist plastic care execută ilustraţiile unei cărţi, ale unei reviste etc.; desenator de carte. — Din fr. **illustrateur.**

ILUSTRÁŢIE, *ilustraţii,* s.f. **1.** Imagine desenată sau fotografiată destinată să explice sau să completeze un text. ✧ *Ilustraţie de carte* = gen al graficii prin care se prezintă tipuri sau momente esenţiale ale unui text literar, având, uneori, şi rol ornamental. **2.** (În sintagma) *Ilustraţie muzicală* = **a)** acompaniament, fond muzical sau efecte sonore care însoţesc un film mut, un spectacol de teatru, o evocare literară etc.; **b)** (la pl.) fragmente sau bucăţi muzicale executate ca exemplificări la o expunere de specialitate. [Var.: **ilustraţiúne** s.f.] — Din fr. **illustration,** lat. **illustratio.**

ILUSTRAŢIÚNE s.f. v. **ilustraţie.**

ILUSTRÍSIM, -Ă, *ilustrisimi, -e,* adj. (Ca titlu de onoare sau termen respectuos de adresare pentru unii prelaţi catolici) Mărit, slăvit. — Din it. **illustrissimo,** fr. **illustrissime.**

ILÚSTRU, -Ă, *iluştri, -stre,* adj. Strălucit, celebru, vestit prin calităţile sale deosebite. — Din fr. **illustre,** lat. **illustris.**

ILÚZIE, *iluzii,* s.f. **1.** Percepţie falsă a unui obiect prezent înaintea ochilor, determinată de legile de formare a percepţiilor sau de anumite stări psihice sau nervoase. **2.** Fig. Situaţie în care o aparenţă sau o ficţiune este considerată drept realitate; speranţă neîntemeiată, dorinţă neîndeplinită; închipuire fără o bază reală, amăgire; himeră. ✧ Expr. *A(-şi) face iluzii* = a nădăjdui sau a face să nădăjduiască lucruri irealizabile; a (se) amăgi. *A-şi pierde iluziile* = a rămâne dezamăgit. [Var.: (înv.) **iluziúne** s.f.] — Din fr. **illusion,** lat. **illusio, -onis.**

ILUZIONÁ, *iluzionez,* vb. I. Refl. şi tranz. A(-şi) face iluzii; a (se) amăgi. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **illusionner.**

ILUZIONÁBIL, -Ă, *iluzionabili, -e,* adj. Care poate fi iluzionat. [Pr.: *-zi-o-*] — **Iluziona** + suf. *-bil.*

ILUZIONÁRE, *iluzionări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) iluziona.* ✦ Fig. Închipuire, visare. [Pr.: *-zi-o-*] — V. **iluziona.**

ILUZIONÍSM s.n. **1.** Profesiunea iluzionistului; spectacol, număr prezentat de iluzionist; scamatorie. **2.** Ansamblu de procedee tehnice în artele plastice menite să creeze iluzia realităţii până la confundarea operei de artă cu obiectul reprezentat. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **illusionnisme.**

ILUZIONÍST, -Ă, *iluzionişti, -ste,* s.m. şi f. Scamator. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **illusionniste.**

ILUZIÚNE s.f. v. **iluzie.**

ILUZÓRIC, -Ă, *iluzorici, -ce,* adj. (Rar) Iluzoriu — **Iluzoriu** + suf. *-ic.*

ILUZÓRIU, -IE, *iluzorii,* adj. Care nu poate fi realizat, care nu există în realitate; care amăgeşte, înşelător, amăgitor, himeric. — Din fr. **illusoire,** lat. **illusorius.**

IM¹, *imuri,* s.n. (Reg.) Noroi, murdărie. — Lat. **limus.**

IM²- v. **in¹.**

IMACULÁT, -Ă, *imaculaţi, -te,* adj. (Adesea fig.) Care este fără pată; foarte curat; neatins. — Din fr. **immaculé,** lat. **immaculatus.**

IMAGINÁ, *imaginez,* vb. I. Tranz. A-şi închipui ceva; *p. ext.* a concepe, a crea, a inventa, a născoci. — Din fr. **imaginer,** lat. **imaginari.**

IMAGINÁBIL, -Ă, *imaginabili, -e,* adj. Care poate fi imaginat, închipuit (cu uşurinţă). — Din fr. **imaginable,** lat. **imaginabilis.**

IMAGINÁR, -Ă, *imaginari, -e,* adj. **1.** Care există numai în imaginaţie; închipuit, fictiv, ireal. ✦ (Substantivat, n.) Domeniu al imaginaţiei. **2.** (Mat.; despre numere) Care reprezintă rădăcina pătrată a unui număr real negativ. — Din fr. **imaginaire,** lat. **imaginarius.**

IMAGINÁRE, *imaginări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a(-şi) imagina* şi rezultatul ei. — V. **imagina.**

IMAGINÁT, -Ă, *imaginaţi, -te,* adj. Care este închipuit. ✦ Conceput, creat. — V. **imagina.**

IMAGINATÍV, -Ă, *imaginativi, -e,* adj. Dotat cu o imaginaţie vie. — Din fr. **imaginatif.**

IMAGINÁŢIE, *imaginaţii,* s.f. Capacitate omenească de a crea noi reprezentări sau idei pe baza percepţiilor, reprezentărilor sau ideilor acumulate anterior; *p. ext.* reprezentare produsă de această facultate; închipuire, fantezie. [Var.: (rar) **imaginaţiúne** s.f.] — Din fr. **imagination,** lat. **imaginatio, -onis.**

IMAGINAŢIÚNE s.f. v. **imaginaţie.**

IMÁGINĂ s.f. v. **imagine.**

IMÁGINE, *imagini,* s.f. **1.** Reflectare de tip senzorial a unui obiect în mintea omenească sub forma unor senzaţii, percepţii sau reprezentări; *spec.* reprezentare vizuală sau auditivă; (concr.) obiect perceput prin simţuri. **2.** Reproducere a unui obiect obţinută cu ajutorul unui sistem optic; reprezentare plastică a înfăţişării unei fiinţe, a unui lucru, a unei scene din viaţă etc., obţinută prin desen, pictură, sculptură etc. ✦ Reflectare artistică a realităţii prin sunete, cuvinte, culori etc., în muzică, în literatură, în arte plastice etc. **3.** (Fiz.) Figură obţinută prin unirea punctelor în care se întâlnesc razele de lumină sau prelungirile lor reflectate sau refractate. [Var.: (rar) **imágină** s.f.] — Din lat. **imago, -inis** (cu sensuri după fr. *image*).

IMAGÍSM s.n. Tendinţă în poezia şi proza modernă de a sugera mesajul prin imagini (vizuale sau auditive) şi nu discursiv. ✦ Ansamblu de imagini existent într-o creaţie literară imagistică. — Din engl. **imagism,** fr. **imagisme.**

IMAGÍST, -Ă, *imagişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al imagismului. — Din engl. **imagist.**

IMAGÍSTIC, -Ă, *imagistici, -ce,* adj. Privitor la imagini, de imagini, cu imagini. ✦ (Substantivat, f.) Gen de poezie sau de proză în care predomină imaginile; ansamblu de imagini care există în asemenea creaţii. — Din fr. **imagistique.**

IMÁGO s.f. Nume generic pentru stadiul adult al insectelor. — Din fr. **imago.**

IMAGOLOGÍE s.f. Ramură a sociopsihologiei care cercetează sistematic reprezentările pe care le au popoarele sau clasele sociale despre ele însele. — Din fr. **imagologie.**

IMÁM, *imami,* s.m **1.** (În islamul sunnit) Recitator în cadrul rugăciunii colective. ✦ Conducător spiritual al unei şcoli. **2.** (În islamul şiit) Căpetenia comunităţii, fiind moştenitor al substanţei divine, care-l face infailibil. [Var.: **imán** s.m.] — Din tc. **imām.**

IMAMÁT, *imamate,* s.n. Stat musulman condus de un imam. — Din fr. **imamat.**

IMAMBAIALDÍ s.n. Mâncare rece pregătită din pătlăgele vinete împănate. — Din tc. **imambayıldı.**

IMAMEÁ, *imamele,* s.f. Capătul ciubucului, prin care se trage fumul. — Din tc. **imāme.**

IMÁN s.m. v. **imam.**

IMANÉNT, -Ă, *imanenţi, -te,* adj. **1.** Care este propriu naturii obiectului, care acţionează din interiorul obiectului, condiţionat de esenţa obiectului; intrinsec. **2.** (În concepţia idealistă) Care există şi acţionează prin sine însuşi, nedeterminat de o cauză din afară. ✧ *Filosofia* (sau *şcoala*) *imanentă* = filosofie care afirmă că existenţa, realitatea reprezintă conţinutul conştiinţei. — Din fr. **immanent,** lat. **immanens, -ntis.**

IMANENTÍSM s.n. (Fil.) Doctrină idealist-subiectivă care susţine că realitatea este reprezentată exclusiv de proiecţia conştiinţei. — Din fr. **immanentisme.**

IMANENTÍST, -Ă, *imanentişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al imanentismului. — Din fr. **immanentiste.**

IMANÉNŢĂ, *imanenţe,* s.f. Însuşirea sau starea a ceea ce este imanent. — Din fr. **immanence,** lat. **immanentia.**

IMÁŞ, *imaşuri,* s.n. Teren necultivat pe care creşte iarbă, folosit pentru păşunat; izlaz, păşune, suhat. — Din magh. **nyomás.**

IMATERIÁL, -Ă, *imateriali, -e,* adj. Care există numai în conştiinţă; spiritual; *p. ext.* lipsit de formă precisă, de contur, de consistenţă. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **immatériel,** lat. **immaterialis.**

IMATERIALÍSM s.n. (Fil.) Concepţie filosofică idealistă după care realitatea există numai ca percepţii sau ca idei. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **immatérialisme.**

IMATERIALÍST, -Ă, *imaterialişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Fil.) (Adept) al imaterialismului. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **immatérialiste.**

IMATERIALITÁTE s.f. Însuşirea sau starea a ceea ce este imaterial. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **immatérialité.**

IMATERIALIZÁ, *imaterializez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) face imaterial, a deveni imaterial. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **immatérialiser.**

IMATERIALIZÁRE, *imaterializări,* s.f. Acţiunea de *a (se) imaterializa.* [Pr.: *-ri-a-*] — V. **imaterializa.**

IMATERIALIZÁT, -Ă, *imaterializaţi, -te,* adj. Care a devenit imaterial. [Pr.: *-ri-a-*] — V. **imaterializa.**

IMATÚR, -Ă, *imaturi, -e,* adj. Care nu s-a dezvoltat complet, care nu a ajuns la maturitate. — Din fr. **immature.**

IMATURITÁTE s.f. Stare a ceea ce este imatur. — Din fr. **immaturité.**

IMBATÁBIL, -Ă, *imbatabili, -e,* adj. Care nu poate fi întrecut, învins; de neînvins, invincibil. — Din fr. **imbattable.**

IMBECÍL, -Ă, *imbecili, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) cu capacităţi mintale foarte reduse; neghiob, tâmpit. **2.** Adj. Care trădează, demonstrează imbecilitate (**1**). — Din fr. **imbécile,** lat. **imbecillus.**

IMBECILITÁTE, (**2**) *imbecilităţi,* s.f. **1.** Deficienţă mintală gravă, caracterizată prin incapacitatea de a depăşi nivelul intelectual al vârstei preşcolare; idioţenie, tâmpenie. **2.** Comportare sau vorbă de imbecil sau de om necugetat; prostie, inepţie, neghiobie. — Din fr. **imbécillité,** lat. **imbecilitas, -atis.**

IMBECILIZÁ, *imbecilizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A aduce sau a ajunge în stare de imbecilitate; a (se) tâmpi, a (se) îndobitoci, a (se) idiotiza. — **Imbecil** + suf. *-iza.*

IMBECILIZÁRE, *imbecilizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) imbeciliza* şi rezultatul ei. — V. **imbeciliza.**

IMBECILIZÁT, -Ă, *imbecilizaţi, -te,* adj. Care a fost adus sau care a ajuns în stare de imbecilitate. — V. **imbeciliza.**

IMBÉRB, *imberbi,* adj. (Livr.; adesea substantivat) Căruia nu i-a apărut încă barba; *p. ext.* (peior.) tânăr. — Din fr. **imberbe,** lat. **imberbis.**

IMBIBÍŢIE, *imbibiţii,* s.f. **1.** (Livr.) Îmbibare cu un lichid. **2.** (Biol.) Proces fizico-chimic de pătrundere a apei în celulele vegetale, în ţesuturi etc. — Din fr. **imbibition.**

IMBLOCÁŢIE s.f. Mod de îngropare a celor excomunicaţi, prin acoperirea lor cu pământ şi cu pietre, în mijlocul unui câmp. — Din fr. **imblocation.**

IMBÓLD, *imbolduri,* s.n. Ceea ce stimulează la o acţiune; îndemn, stimulent, impuls, bold. — Din **îmboldi** (derivat regresiv; modificat după *impuls*).

IMBRICÁ, *imbrichez,* vb. I. Tranz. A suprapune parțial, asemenea solzilor de pește, țiglele sau șindrilele de pe un acoperiș. — Din fr. **imbriquer.**

IMBRICÁT, -Ă, *imbricați, -te,* adj. Suprapus parțial ca șindrilele, țiglele sau solzii de pește. — Din fr. **imbriqué,** lat. **imbricatus.**

IMBRICÁȚIE, *imbricații,* s.f. Ornament sculptat în relief, pictat sau traforat, care imită solzii de pește sau țiglele de pe un acoperiș. — Din fr. **imbrication.**

IMBRIFÚG, -Ă, *imbrifugi, -ge,* adj. (Despre materiale) Care nu poate fi pătruns de ploaie. — Din fr. **imbrifuge.**

IMBROGLIO, *imbroglioúri,* s.n. **1.** Piesă de teatru sau episod dramatic cu acțiune sau intrigă complicată, voit confuză și cu deznodământ surprinzător și clarificator. **2.** (Rar) Încurcătură. [Pr.: *-bró-li-o*] — Cuv. it.

IMBROHÓR, *imbrohori,* s.m. Persoană trimisă de sultan în Țările Române cu înalte misiuni politice. — Din tc. **imbrohor.**

IMEDIÁT, -Ă, *imediați, -te,* adv., adj. **1.** Adv. Fără întârziere, numaidecât, îndată. **2.** Adj. Care urmează să se producă fără întârziere; care este de primă necesitate sau urgență; aflat la o distanță foarte mică de cineva sau de ceva. [Pr.: *-di-at*] — Din fr. **immédiat,** lat. **immediatus.**

IMEDIATÉȚE s.f. (Rar) Caracter imediat al unei acțiuni, al unui fapt. ✦ Urgență. [Pr.: *-di-a-*] — **Imediat** + suf. *-ețe* (după fr. *immédiateté*).

IMEMORÁBIL, -Ă, *imemorabili, -e,* adj. Care este foarte îndepărtat în timp. — Din fr. **immémorable,** lat. **immemorabilis.**

IMEMORIÁL, -Ă, *imemoriali, -e,* adj. Care este dintr-o epocă foarte îndepărtată; străvechi. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **immémorial.**

IMÉNS, -Ă, *imenși, -se,* adj. Care este extraordinar de mare, de numeros, de intens, de important; colosal, enorm. ✦ (Adverbial; cu determinări introduse prin prep. „de”, exprimă ideea de superlativ) Foarte, extraordinar. — Din fr. **immense,** lat. **immensus.**

IMENSITÁTE, *imensități,* s.f. Însușirea a ceea ce este imens; ceea ce copleșește prin proporțiile sale uriașe, prin numărul, intensitatea, importanța extraordinară. ✦ Întindere uriașă, spațiu imens. — Din fr. **immensité,** lat. **immensitas, -atis.**

IMÉRGE, *imérg,* vb. III. Tranz. (Tehn.) A scufunda parțial sau total un corp într-un mediu fluid; a imersa. — Din fr. **immerger,** engl. **immerge.**

IMERGÉNT, -Ă, *imergenți, -te,* adj. (Despre raze luminoase) Care străbate un mediu oarecare. — Din fr. **immergent.**

IMÉRGERE, *imergeri,* s.f. (Tehn.) Acțiunea de *a imerge.* — V. **imerge.**

IMERGÍBIL, -Ă, *imergibili, -e,* adj. (Tehn.) Care poate fi imers. — **Imerge** + suf. *-bil.*

IMÉRS, -Ă, *imerși, -se,* adj. (Tehn.) Care este scufundat în lichid. — V. **imerge.**

IMERSÁ, *imersez,* vb. I. Tranz. (Rar) A imerge. — Din **imers.**

IMERSÁRE, *imersări,* s.f. (Rar) Scufundare. — V. **imersa.**

IMERSÁT, -Ă, *imersați, -te,* adj. Care este scufundat în lichid. — V. **imersa.**

IMÉRSIE s.f. v. **imersiune.**

IMERSIÚNE s.f. **1.** Afundare parțială sau totală a unui corp într-un lichid; stare a unui corp afundat într-un lichid. **2.** Pătrundere a unui corp ceresc în conul de umbră al altui corp ceresc. [Pr.: *-si-u-.* — Var.: **imérsie** s.f.] — Din fr. **immersion,** lat. **immersio, -onis.**

IMIGRÁ, *imigrez,* vb. I. Intranz. A veni într-o țară străină pentru a se stabili aici. — Din fr. **immigrer,** lat. **immigrare.**

IMIGRÁNT, -Ă, *imigranți, -te,* s.m. și f. Persoană care imigrează. — Din fr. **immigrant,** lat. **immigrans, -ntis.**

IMIGRÁRE, *imigrări,* s.f. Acțiunea de *a imigra* și rezultatul ei; imigrație. — V. **imigra.**

IMIGRÁȚIE, *imigrații,* s.f. Imigrare; *p. ext.* situația, starea celui imigrat. ✦ Totalitatea imigrărilor dintr-o perioadă dată. — Din fr. **immigration.**

IMINÉU, *iminei,* s.m. Pantofi cu vârful ascuțit, purtați în trecut de țărani; pantofi de modă turcească, cu căputa înconjurând călcâiul, făcuți din marochin și purtați în trecut de boieri. — Din tc. **yemeni.**

IMINÉNT, -Ă, *iminenți, -te,* adj. Care este gata să se producă, să se întâmple (și nu se poate amâna sau evita); inevitabil. — Din fr. **imminent,** lat. **imminens, -ntis.**

IMINÉNȚĂ s.f. Faptul de a fi iminent; starea unui lucru sau a unei situații iminente. — Din fr. **imminence,** lat. **imminentia.**

IMISCÍBIL, -Ă, *imiscibili, -e,* adj. (Livr.) Care nu poate fi amestecat. — Din fr. **immiscible.**

IMISCIBILITÁTE s.f. (Livr.) Calitatea de a fi imiscibil. — Din fr. **immiscibilité.**

IMITÁ, *imit,* vb. I. Tranz. **1.** A adopta întocmai felul de gândire, de comportare etc. al cuiva; a lua pe cineva ca exemplu. ✦ A reproduce felul de a vorbi, de a cânta sau gesturile caracteristice ale cuiva. **2.** A lua ca model opera sau felul de a lucra al unui artist, al unui scriitor etc. ✦ A reproduce cu fidelitate; a copia. — Din fr. **imiter,** lat. **imitari.**

IMITÁBIL, -Ă, *imitabili, -e,* adj. Care poate fi imitat. — Din fr. **imitable,** lat. **imitabilis.**

IMITÁRE, *imitări,* s.f. Acțiunea de *a imita* și rezultatul ei; imitație. — V. **imita.**

IMITATÍV, -Ă, *imitativi, -e,* adj. Care imită (sunete). — Din fr. **imitatif,** lat. **imitativus.**

IMITATÓR, -OÁRE, *imitatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care imită pe cineva sau ceva. — Din fr. **imitateur.**

IMITÁȚIE, *imitații,* s.f. Imitare. ✦ (Concr.) Obiect copiat după un model; copie. ✦ Reluare, repetare a unei teme sau a unui motiv muzical pe diferite trepte de înălțime. [Var.: (rar) **imitațiúne** s.f.] — Din fr. **imitation,** lat. **imitatio, -onis.**

IMITAȚIÚNE s.f. v. **imitație.**

IMIXTIÚNE, *imixtiuni,* s.f. Amestec nemotivat și nedorit în treburile altuia. [Pr.: *-ti-u-*] — Din fr. **immixtion,** lat. **immixtio, -onis.**

IMN, *imnuri,* s.n. Poezie sau cântec solemn compus pentru preamărirea unei idei, a unui eveniment, a unui erou (legendar) etc. ✦ Spec. Cântec religios de preamărire a divinității. ✦ Spec. Cântec solemn apărut odată cu formarea statelor naționale și adoptat oficial ca simbol al unității naționale sau de stat. — Din fr. **hymne,** lat. **hymnus.**

ÍMNIC, -Ă, *imnici, -ce,* adj. Cu caracter de imn, de natura imnului; festiv. — Din fr. **hymnique.**

IMÓBIL[1], *imobile,* s.n. Clădire, casă (mare). — Din fr. **immeuble** (modificat după lat. *immobilis*).

IMOBÍL[2], -Ă, *imobili, -e,* adj. **1.** Care stă în nemișcare; neclintit, fix. **2.** Imobiliar. — Din fr. **immobile,** lat. **immobilis.**

IMOBILIÁR, -Ă, *imobiliari, -e,* adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Despre bunuri materiale) Care nu poate fi transportat; imobil[2]. **2.** Adj. Care se ocupă de bunuri imobile[1]. *Agenție imobiliară.* [Pr.: *-li-ar*] — Din fr. **immobilier.**

IMOBILÍSM s.n. Atitudine de opoziție sistematică și permanentă față de orice inovație, invenție, progres etc.; închistare. — Din fr. **immobilisme.**

IMOBILÍST, -Ă, *imobiliști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al imobilismului. — Din fr. **immobiliste.**

IMOBILITÁTE s.f. Stare de nemișcare, de neclintire totală. — Din fr. **immobilité.**

IMOBILIZÁ, *imobilizez,* vb. I. Tranz. A aduce pe cineva sau ceva în stare de nemișcare, de neclintire, a face să nu se mai poată mișca, să nu mai poată acționa. ✦ A investi mari disponibilități într-o întreprindere, într-o afacere (scoțându-le din circuitul normal). — Din fr. **immobiliser.**

IMOBILIZÁRE, *imobilizări,* s.f. Acțiunea de *a imobiliza* și rezultatul ei. — V. **imobiliza.**

IMOBILIZÁT, -Ă, *imobilizați, -te,* adj. (Despre ființe sau părți ale corpului) Care nu se poate mișca. ✦ (Despre bunuri materiale) Care nu este folosit, valorificat (acolo unde trebuie). — V. **imobiliza.**

IMORÁL, -Ă, *imorali, -e,* adj. Care este contrar moralei, care calcă principiile ei, care nu are niciun principiu moral. — Din fr. **immoral.**

IMORALÍSM s.n. Teorie care contestă valoarea normelor și judecăților morale. — Din fr. **immoralisme.**

IMORALÍST, -Ă, *imoraliști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al imoralismului. — Din fr. **immoraliste.**

IMORALITÁTE, (**2**) *imoralități,* s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este imoral. **2.** Comportare, faptă, vorbă imorală. — Din fr. **immoralité.**

IMORTALIZÁ, *imortalizez,* vb. I. Tranz. A face ca o persoană, o acțiune sau o operă să trăiască veșnic în memoria oamenilor; a face nemuritor. — Din fr. **immortaliser.**

IMORTALIZÁRE, *imortalizări,* s.f. Acțiunea de *a imortaliza* și rezultatul ei. — V. **imortaliza.**

IMORTÉLĂ, *imortele,* s.f. (Mai ales la pl.) Numele a două plante erbacee: **a)** siminoc; **b)** flori-de-paie. ✧ *Imortelă galbenă* = plantă erbacee ornamentală cu tulpina dreaptă și flori galbene *(Helichrysum orientale).* — Din fr. **immortelle.**

IMÓS, -OÁSĂ, *imoși, -oase,* adj. (Reg.) Murdar, mânjit, plin de noroi. — Lat. **limosus** sau **im** + suf. *-os.*

IMPACIÉNT, -Ă, *impacienți, -te,* adj. (Livr.) Nerăbdător; neliniștit, îngrijorat. [Pr.: *-ci-ent*] — Din fr. **impatient,** lat. **impatiens, -ntis.** Cf. it. i m p a z i e n t e.

IMPACIENTÁ, *impacientez,* vb. I. Refl. A-și pierde răbdarea, a deveni nerăbdător. ✦ A se îngrijora, a se neliniști. [Pr.: *-ci-en-*] — Din fr. **impatienter.**

IMPACIENTÁRE, *impacientări,* s.f. (Rar) Stare a celui impacientat; nerăbdare. ✦ Neliniște, impaciență. [Pr.: *-ci-en-*] — V. **impacienta.**

IMPACIENTÁT, -Ă, *impacientați, -te,* adj. (Livr.) Nerăbdător. ✦ Neliniștit, îngrijorat. [Pr.: *-ci-en-*] — V. **impacienta.**

IMPACIÉNȚĂ s.f. (Livr.) Nerăbdare. ✦ Neliniște, îngrijorare. [Pr.: *-ci-en-*] — Din fr. **impatience,** lat. **impatientia.** Cf. it. i m p a z i e n z a.

IMPÁCT, *impacturi,* s.n. **1.** Ciocnire a două sau mai multor corpuri. **2.** Influență, înrâurire a unei idei, a unei lucrări etc. asupra unei persoane, asupra evenimentelor etc. **3.** Șoc; surpriză. — Din fr. **impact,** lat. **impactus.**

IMPACTÁRE, *impactări,* s.f. (Med.) Menținere în contact strâns a două suprafețe, a două fragmente de oase fracturate. *Impactare dentară. Impactare osoasă.* — Din fr. **impaction.**

IMPACTÓR, *impactoare,* s.n. (Med.) Aparat folosit pentru impactarea fragmentelor osoase prin prinderea în șuruburi. — Din fr. **impacteur.**

IMPALPÁBIL, -Ă, *impalpabili, -e,* adj. Care nu poate fi pipăit; *p. ext.* de dimensiune, intensitate etc. foarte mică; minuscul, imperceptibil. — Din fr. **impalpable.**

IMPALPABILITÁTE s.f. (Rar) Calitatea a ceea ce este impalpabil. — Din fr. **impalpabilité.**

IMPALUDÁRE, *impaludări,* s.f. Apariția și înmulțirea cazurilor de malarie într-un teritoriu. — După fr., engl. **impaludation.**

IMPÁR, -Ă, *impari, -e,* adj. (Despre numere întregi) Care nu este divizibil cu doi; care este fără soț. — Din lat. **impar.** Cf. fr. i m p a i r.

IMPARÁBIL, -Ă, *imparabili, -e,* adj. (Sport; despre lovituri, goluri etc.) Care nu poate fi parat. — Din fr. **imparable.**

IMPARDONÁBIL, -Ă, *impardonabili, -e,* adj. De neiertat. — Din fr. **impardonnable.**

IMPARICOPITÁT, -Ă, *imparicopitați, -te,* adj. (Despre animale) Care are un număr impar de degete; imparidigitat. ✦ (Substantivat, n. pl.) Ordin de mamifere erbivore care prezintă această caracteristică; (și la sg.) animal din acest ordin. — Din **copitat** (după *imparidigitat* etc.).

IMPARIDIGITÁT, -Ă, *imparidigitați, -te,* adj. (Rar) Imparicopitat. — Din fr. **imparidigité.**

IMPARIPENÁT, -Ă, *imparipenați, -te,* adj. (Despre frunzele compuse) Care prezintă perechi de frunzulițe de o parte și de alta a unui ax comun, iar în vârf o frunzuliță nepereche. — Din fr. **imparipenné.**

IMPARISILÁBIC, -Ă, *imparisilabici, -ce,* adj. (Despre substantive și adjective) A cărui temă nu are același număr de silabe în cursul declinării. — Din fr. **imparisyllabique.**

IMPARITÁTE s.f. Însușirea, calitatea de a fi impar; inegalitate, nepotrivire. — Din fr. **imparité.**

IMPARTAJÁBIL, -Ă, *impartajabili, -e,* adj. (Rar) Care nu poate fi împărțit, partajat. — Din fr. **impartageable.**

IMPARȚIÁL, -Ă, *imparțiali, -e,* adj. Capabil să facă o apreciere justă, obiectivă; nepărtinitor, obiectiv, drept. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **impartial.**

IMPARȚIALITÁTE s.f. Calitatea de a fi imparțial; nepărtinire, obiectivitate. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **impartialité.**

IMPÁS, *impasuri,* s.n. Situație dificilă în care se află cineva și din care nu știe cum să iasă. — Din fr. **impasse.**

IMPASÍBIL, -Ă, *impasibili, -e,* adj. Nepăsător, indiferent. — Din fr. **impassible,** lat. **impassibilis.**

IMPASIBILITÁTE s.f. Nepăsare, indiferență. — Din fr. **impassibilité,** lat. **impassibilitas, -atis.**

IMPECÁBIL, -Ă, *impecabili, -e,* adj. Care este fără cusur, ireproșabil, perfect, desăvârșit. — Din fr. **impeccable,** lat. **impeccabilis.**

IMPECABILITÁTE s.f. (Rar) Calitatea sau starea a ceea ce este impecabil; perfecțiune, desăvârșire. — Din fr. **impeccabilité.**

IMPEDÁNȚĂ, *impedanțe,* s.f. Mărime electrică egală cu câtul dintre valoarea efectivă a tensiunii electrice aplicate unui anumit circuit și valoarea efectivă a intensității curentului electric absorbit de circuit. ✦ (Fiz.) Mărime egală cu raportul dintre presiunea sonoră a unui sistem acustic și fluxul acustic corespunzător. — Din fr. **impédance,** germ. **Impedanz.**

IMPEDIMÉNT, *impedimente,* s.n. Piedică, obstacol în calea realizării unei intenții. — Din lat. **impedimentum.** Cf. it. i m p e d i m e n t o.

IMPENETRÁBIL, -Ă, *impenetrabili, -e,* adj. **1.** Care nu lasă să treacă ceva prin el. ✦ Prin care nu se poate pătrunde cu privirea; de nepătruns. ✦ Fig. De neînțeles, de nepătruns; ascuns. *Sentimente impenetrabile.* ✦ Fig. Care își ascunde gândurile sau sentimentele; care nu trădează stările sufletești. *Persoană, fizionomie impenetrabilă.* **2.** (Fiz.) Care ocupă un asemenea spațiu încât exclude de acolo prezența oricărui alt corp. — Din fr. **impénétrable,** lat. **impenetrabilis.**

IMPENETRABILITÁTE s.f. Însușirea sau starea a ceea ce este impenetrabil. — Din fr. **impénétrabilité.**

IMPENETRÁNT, -Ă, *impenetranți, -te,* adj. (Livr.) Care nu este penetrant. — Din fr. **impénétrante.**

IMPENITÉNT, -Ă, *impenitenți, -te,* adj. (Livr.) Care nu se căiește, care nu are remușcări. — Din fr. **impénitent.**

IMPENITÉNȚĂ s.f. (Livr.) Lipsă de căință, de remușcări. — Din fr. **impénitence.**

IMPERATÍV, -Ă, *imperativi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care ordonă; poruncitor. ✧ *Mod imperativ* (și substantivat, n.) = mod verbal personal prin care se exprimă un ordin, o interdicție, un sfat, un îndemn, o rugăminte etc. a subiectului. *Propoziție imperativă* = propoziție care exprimă un ordin, un îndemn, o rugăminte etc. **2.** S.n. Necesitate categorică și necondiționată; obligație. ✧ *Imperativ categoric* = principiu (enunțat de Kant) după care obligația morală are un caracter absolut, necondiționat, spre deosebire de cerințele condiționate ale vieții cotidiene. — Din fr. **impératif,** lat. **imperativus.**

IMPERÁTOR, *imperatori,* s.m. Titlu onorific care se conferea generalilor romani de către soldați sau de către senat după repurtarea unei mari victorii; persoană care purta acest titlu. — Din lat. **imperator.**

IMPERCEPTÍBIL, -Ă, *imperceptibili, -e,* adj. Care nu poate fi perceput; *p. ext.* care este abia perceptibil, care trece aproape neobservat, insesizabil. — Din fr. **imperceptible.**

IMPERCEPTIBILITÁTE s.f. Însușirea sau starea a ceea ce este imperceptibil. — Din fr. **imperceptibilité.**

IMPERFÉCT, -Ă, *imperfecți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Lipsit de perfecțiune; cu defecte, cu lipsuri. ✧ *Timp imperfect* (și substantivat, n.) = timp verbal care aparține modului indicativ și care exprimă o acțiune din trecut, neterminată în momentul la care se referă vorbirea. — Din lat. **imperfectus.** Cf. fr. i m p a r f a i t.

IMPERFECTÍBIL, -Ă, *imperfectibili, -e,* adj. Care nu este perfectibil. — Din fr. **imperfectible.**

IMPERFECTÍV, *imperfective,* adj. (Despre aspectul verbelor; și substantivat, n.) Care arată că acțiunea verbului este în desfășurare sau se repetă, fără să indice termenul sau rezultatul ei. — Din fr. **imperfectif.**

IMPERFECȚIÚNE, *imperfecțiuni,* s.f. Stare a ceea ce este imperfect; defect, scădere, cusur. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **imperfection,** lat. **imperfectio, -onis.**

IMPERFORÁT, -Ă, *imperforați, -te,* adj. (Anat.; despre unele organe) Care are orificiile închise, obturate. — Din fr. **imperforé.**

IMPERFORÁȚIE s.f. (Anat.) Lipsă a orificiului natural al unui organ. — Din fr. **imperforation.**

IMPERIÁL, -Ă, *imperiali, -e,* adj., s.f. **I.** Adj. Care aparține împăratului sau imperiului, care se referă la împărat sau la imperiu; împărătesc. **II.** S.f. Etaj (acoperit) al unor vehicule de transport în comun. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **impérial,** lat. **imperialis.**

IMPERIALÍSM s.n. Tendință a unui stat dezvoltat de a-și extinde influența politică, economică și culturală asupra altor state mai puțin dezvoltate, impunându-le propriile legi. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **impérialisme.**

IMPERIALÍST, -Ă, *imperialiști, -ste,* adj., s.m. **1.** Adj. Care aparține imperialismului sau marilor capitaliști, care se referă la imperialism sau la marii capitaliști. **2.** S.m. Mare capitalist; adept al imperialismului. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **impérialiste.**

IMPERIÓS, -OÁSĂ, *imperioși, -oase,* adj. (Adesea adverbial) Care este neapărat necesar, care cere o rezolvare imediată. [Pr.: *-ri-os*] — Din fr. **impérieux,** lat. **imperiosus.**

IMPERIOZITÁTE s.f. (Livr.) Caracter imperios; urgență [Pr.: *-ri-o-*] — După it. **imperiosità.**

IMPÉRIU, *imperii,* s.n. **1.** Stat monarhic condus de un împărat; împărăție. **2.** Teritoriu cuprinzând un stat dominant (marea metropolă) și posesiunile lui coloniale. **3.** (În loc.) *Sub imperiul...* = dominat, influențat de..., determinat de... — Din lat. **imperium.**

IMPERMEÁBIL, -Ă, *impermeabili, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care nu lasă să treacă prin el un fluid. **2.** S.n. Manta, haină de ploaie confecționată dintr-un material impermeabil (**1**); fulgarin. [Pr.: *-me-a-*] — Din fr. **imperméable,** lat. **impermeabilis.**

IMPERMEABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi impermeabil, starea a ceea ce este impermeabil. [Pr.: *-me-a-*] — Din fr. **imperméabilité.**

IMPERMEABILIZÁ, *impermeabilizez,* vb. I. Tranz. și refl. A face sau a deveni impermeabil. [Pr.: *-me-a-*] — Din fr. **imperméabiliser.**

IMPERMEABILIZÁRE, *impermeabilizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) impermeabiliza* și rezultatul ei. [Pr.: *-me-a-*] — V. **impermeabiliza.**

IMPERMEABILIZÁT, -Ă, *impermeabilizați, -te,* adj. Care a devenit impermeabil, care este impermeabil. [Pr.: *-me-a-*] — V. **impermeabiliza.**

IMPERMUTÁBIL, -Ă, *impermutabili, -e,* adj. (Rar) Care nu poate fi permutat, transferat. — Din fr. **impermutable.**

IMPERSONÁL, -Ă, *impersonali, -e,* adj. Care nu se referă la nicio persoană; *fig.* lipsit de personalitate. ✦ (Despre verbe, forme și construcții verbale) Care exprimă o acțiune ce nu este atribuită niciunei persoane, care nu are subiect propriu-zis și se întrebuințează numai la persoana a treia singular. — Din fr. **impersonnel,** lat. **impersonalis.**

IMPERSONALITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este impersonal. — Din fr. **impersonnalité.**

IMPERSONALIZÁ, *impersonalizez,* vb. I. Tranz. A face ca stilul să devină impersonal, obiectiv. — Din engl. **impersonalize.**

IMPERSONALIZÁRE, *impersonalizări,* s.f. Faptul de *a impersonaliza*. — V. **impersonaliza.**

IMPERSONALIZÁT, -Ă, *impersonalizați, -te,* adj. Care a devenit impersonal. — V. **impersonaliza.**

IMPERTINÉNT, -Ă, *impertinenți, -te,* adj., s.m. și f. (Om) obraznic. — Din fr. **impertinent,** lat. **impertinens, -ntis.**

IMPERTINÉNȚĂ, *impertinențe,* s.f. Obrăznicie; insolență, nerușinare. — Din fr. **impertinence.**

IMPERTURBÁBIL, -Ă, *imperturbabili, -e,* adj. Care nu poate fi tulburat de nimic; care denotă stăpânire de sine; liniștit, calm, flegmatic, placid. — Din fr. **imperturbable,** lat. **imperturbabilis.**

IMPERTURBABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi imperturbabil, starea omului imperturbabil. — Din fr. **imperturbabilité.**

IMPESTÁ, *impestez,* vb. I. Tranz. (Rar) **1.** A molipsi de ciumă sau de altă boală contagioasă. **2.** A răspândi un miros urât. **3.** Fig. A corupe. — Din it. **impestare,** fr. **empester.**

IMPETIGINÓS, -OÁSĂ, *impetiginoși, -oase,* adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de impetigo. — Din fr. **impétigineux.**

IMPETÍGO s.n. Boală de piele contagioasă manifestată prin apariția unor pustule cu tendință de extindere, care se acoperă de cruste groase gălbui. — Din fr. **impétigo.**

IMPETRÁȚIE s.f. (Livr.) Acțiune, intervenție prin care cineva obține o favoare, un beneficiu. — Din lat. **impetratio,** fr. **impétration.**

IMPETUÓS, -OÁSĂ, *impetuoși, -oase,* adj. Care dovedește o forță sau se manifestă ca o forță de nestăpânit; năvalnic, tumultuos. [Pr.: *-tu-os*] — Din fr. **impétueux,** lat. **impetuosus.**

IMPETUOZITÁTE s.f. Însușirea de a fi impetuos. [Pr.: *-tu-o-*] — Din fr. **impétuosité.**

IMPIEGÁT, -Ă, *impiegați, -te,* s.m. și f. **1.** Persoană care organizează și controlează mișcarea trenurilor într-o gară. **2.** (Ieșit din uz) Funcționar de stat de grad inferior. [Var.: **împiegát, -ă** s.m. și f.] — Din it. **impiegato.**

IMPIETÁ, *impietez,* vb. I. Intranz. A interveni în treburile altuia, nesocotindu-i drepturile; a leza. [Pr.: *-pi-e-*] — Din fr. **empiéter.**

IMPIETÁTE, *impietăți,* s.f. Lipsă de respect față de ceva considerat sfânt; *p. gener.* atitudine jignitoare, lipsită de respect față de cineva sau de ceva care merită întreaga considerație; sacrilegiu. [Pr.: *-pi-e-*] — Din fr. **impiété,** lat. **impietas, -atis.**

IMPÍU, -ÍE, *impii,* adj. (Livr.) Care este lipsit de evlavie (religioasă) sau de afecțiune plină de respect. — Din lat. **impius,** fr. **impie.**

IMPLACÁBIL, -Ă, *implacabili, -e,* adj. Care nu poate fi înduplecat, atenuat, îmblânzit; neîndurător, inexorabil. — Din fr. **implacable,** lat. **implacabilis.**

IMPLACABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi implacabil. — Din fr. **implacabilité.**

IMPLÁNT, *implanturi,* s.n. (Med.) Material natural sau artificial implantat în organism. — Din fr. **implant.**

IMPLANTÁ, *implantez,* vb. I. Tranz. A introduce pe cale chirurgicală și în scop terapeutic, în țesutul subcutanat sau în mușchi, un medicament sau un țesut străin care se resoarbe treptat. ✦ A stabili, a fixa, a așeza. — Din fr. **implanter.**

IMPLANTÁRE, *implantări,* s.f. Acțiunea de *a implanta* și rezultatul ei. — V. **implanta.**

IMPLANTÁȚIE, *implantanții,* s.f. Implantare. — Din fr. **implantation.**

IMPLANTOLOGÍE s.f. Disciplină medicală care studiază implanturile și transplanturile de organe în chirurgia generală, în stomatologie etc. — Din fr. **implantologie.**

IMPLEMENTÁ, *implementez,* vb. I. Tranz. A pune în practică, în funcțiune, a aplica; a integra; a îndeplini, a realiza. — După engl. **implement.**

IMPLEMENTÁRE, *implementări,* s.f. Acțiunea de *a implementa.* — V. **implementa.**

IMPLEMENTÁT, -Ă, *implementați, -te,* adj. Care a fost aplicat, care a fost îndeplinit; care a fost integrat. — V. **implementa.**

IMPLICÁ, *implíc,* vb. I. Tranz. **1.** (La pers. 3) A atrage după sine, a include; a avea ceva drept consecință. **2.** A amesteca pe cineva într-o afacere neplăcută sau necinstită, într-un proces etc. — Din fr. **impliquer,** lat. **implicare.**

IMPLICÁRE, *implicări,* s.f. Acțiunea de *a implica* și rezultatul ei. — V. **implica.**

IMPLICÁT, -Ă, *implicați, -te,* adj. **1.** Care este inclus. **2.** Care este amestecat într-o acțiune (neplăcută, necinstită). — V. **implica.**

IMPLICÁȚIE, *implicații,* s.f. Idee, fapt decurgând în mod implicit din altul sau apărând ca o consecință imediată a acestuia. ✦ (Log.) Relație între două concepte în care adevărul ori falsitatea unui concept atrage după sine cu necesitate adevărul ori falsitatea celuilalt concept. — Din fr. **implication,** lat. **implicatio.**

IMPLICÍT, -Ă, *impliciți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care este inclus, conținut în altceva (fără a mai fi exprimat direct); care se înțelege de la sine. — Din fr. **implicite,** lat. **implicitus.**

IMPLORÁ, *implór,* vb. I. Tranz. A ruga pe cineva insistent, cu disperare (și cu umilință). — Din fr. **implorer,** lat. **implorare.**

IMPLORÁRE, *implorări,* s.f. Acțiunea de *a implora* și rezultatul ei; implorație, rugăminte, cerere insistentă, fierbinte, disperată. — V. **implora.**

IMPLORATÓR, -OÁRE, *imploratori, -oare,* adj. Care imploră; care exprimă implorarea. — Din fr. **implorateur.**

IMPLORÁȚIE, *implorații,* s.f. (Rar) Implorare. [Var.: **implorațiúne** s.f.] — Din fr. **imploration.**

IMPLORAȚIÚNE s.f. v. **implorație.**

IMPLÓZIE, *implozii,* s.f. **1.** Fenomen opus exploziei, care constă în pătrunderea rapidă a aerului într-un spațiu închis fără aer, când pereții acestuia sunt distruși. **2.** (Lingv.) Prima fază a articulării unei consoane ocluzive, care constă în închiderea totală a organului fonator. — Din fr. **implosion.**

IMPLOZÍV, -Ă, *implozivi, -e,* adj. (Lingv.) Care se referă la implozie, relativ la implozie, articulat prin implozie. *Consoană implozivă.* – Din fr. **implosif.**

IMPLÚVIU, *impluvii,* s.n. Bazin amenajat în atriumul locuințelor romane, în care era colectată apa de ploaie. — Din lat. **impluvium.**

IMPOLITÉȚĂ s.f. v. **impolitețe.**

IMPOLITÉȚE, (**2**) *impolitеți,* s.f. **1.** Lipsă de politețe. **2.** Faptă, atitudine sau comportare nepoliticoasă; necuviință, mojicie, bădărănie. [Var.: **impolitéță** s.f.] — Din fr. **impolitesse.**

IMPONDERÁBIL, -Ă, *imponderabili, -e,* adj. Care nu are greutate; care se află în stare de imponderabilitate. ✦ Fig. Imperceptibil; subtil, insesizabil. — Din fr. **impondérable.**

IMPONDERABILITÁTE s.f. Caracterul sau starea unui corp a cărui greutate se reduce datorită ieșirii sale din câmpul gravitației terestre sau se anulează datorită intervenției unei forțe de sens contrar. — Din fr. **impondérabilité.**

IMPOPULÁR, -Ă, *impopulari, -e,* adj. Care nu se bucură de simpatia, de aprobarea poporului; nepopular. — Din fr. **impopulaire.**

IMPOPULARITÁTE s.f. Lipsă de popularitate a cuiva sau a ceva; nepopularitate. — Din fr. **impopularité.**

IMPÓRT, *importuri,* s.n. Totalitatea operațiilor cu caracter comercial prin care se introduc într-o țară mărfuri produse și cumpărate din alte țări. ✧ Loc. adj. *De import* = **a)** care este importat; **b)** *fig.* străin de realitățile locale. ✧ *Cotă de import* = practică protecționistă care stabilește o limită cantitativă dintr-un produs care poate fi importat. ✦ (Concr.) Totalitatea mărfurilor importate de o țară. ✧ (Inform.) *Import de date* = transfer de date (informații) dintr-un program în altul. — Din **importa**[1] (derivat regresiv). Cf. germ. I m p o r t.

IMPORTÁ[1], *impórt,* vb. I. Tranz. A aduce în țara proprie mărfuri străine prin cumpărare sau prin schimb; *p. ext.* a cumpăra servicii din alte țări. ✦ Fig. A prelua obiceiuri, mode etc. străine. — Din fr. **importer.**

IMPORTÁ[2], pers. 3 *impórtă,* vb. I. Tranz. și intranz. A prezenta importanță, interes pentru cineva. — Din fr. **importer.**

IMPORTÁBIL, -Ă, *importabili, -e,* adj. Care poate fi importat; care este permis, admis să fie importat. — Din fr. **importable.**

IMPORTÁNT, -Ă, *importanți, -te,* adj. Care are însemnătate, valoare; însemnat. ✦ (Despre persoane) De vază; remarcabil, ilustru. ✦ (Ir.) Care se crede om de seamă; plin de aroganță, îngâmfat. — Din fr. **important.**

IMPORTÁNȚĂ s.f. Faptul de a fi important, caracterul unui lucru important; însemnătate; semnificație. ✧ Loc. adv. *Cu importanță* = cu convingerea (nejustificată) că spune sau face ceva important; cu înfumurare. ✧ Expr. *A-și da importanță* = a se îngâmfa, a se crede om de seamă, superior. *Plin de importanță* = înfumurat, îngâmfat, încrezut. — Din fr. **importance.**

IMPORTÁRE, *importări,* s.f. Acțiunea de *a importa*[1]. — V. **importa**[1]**.**

IMPORTÁT, -Ă, *importați, -te,* adj. (Despre mărfuri) Adus în propria țară prin cumpărare sau prin schimb. — V. **importa**[1]**.**

IMPORTATÓR, -OÁRE, *importatori, -oare,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană fizică sau juridică care se ocupă cu importul. **2.** Adj. Care importă[1]. *Țară importatoare de bumbac.* — Din fr. **importateur.**

IMPORTAȚIÚNE, *importațiuni,* s.f. (Înv.) Lucru, bun importat. — Din fr. **importation.**

IMPORTÚN, -Ă, *importuni, -e,* s.m. și f., adj. (Livr.) (Persoană) care importunează. — Din fr. **importun,** lat. **importunus.**

IMPORTUNÁ, *importunez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A plictisi sau a stingheri pe cineva cu insistențele sau cu prezența sa. — Din fr. **importuner.**

IMPORTUNITÁTE s.f. (Livr.) Insistență, atitudine, prezență care plictisește sau stingherește pe cineva. — Din fr. **importunité,** lat. **importunitas, -atis.**

IMPOSÍBIL, -Ă, *imposibili, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care nu e posibil, care nu se poate îndeplini; irealizabil. ✦ Extrem de greu, de dificil. *O muncă imposibilă.* ✦ (Fam.; despre oameni) Nesuferit, insuportabil. **2.** S.n. Ceea ce este (aproape) cu neputință de realizat. ✧ Expr. *A face imposibilul* = a face tot ceea ce îi stă în putință pentru a realiza ceva. ✦ (Adverbial) Cu neputință, în niciun caz, cu niciun preț. — Din fr. **impossible,** lat. **impossibilis.**

IMPOSIBILITÁTE, s.f. Caracterul sau situația a ceea ce este imposibil; faptul de a nu putea face ceva; neputință. — Din fr. **impossibilité,** lat. **impossibilitas, -atis.**

IMPOSTÁȚIE s.f. (Muz.) Pregătire, antrenare a vocii (înainte de a cânta); vocalizare. — Din it. **impostazione.**

IMPÓSTĂ, *imposte,* s.f. Plan orizontal ieșit în relief față de nivelul zidăriei, servind de obicei ca sprijin pentru o boltă, un arc etc. — Din fr. **imposte,** it. **imposta.**

IMPOSTÓR, -OÁRE, *impostori, -oare,* s.m. și f. Persoană care caută să înșele, profitând de necunoștința sau de buna-credință a oamenilor; șarlatan, mincinos. ✦ Persoană care, prin minciuni și prefăcătorie, își arogă o falsă identitate (și competență), vrând să pară ceea ce nu este; farsor. — Din fr. **imposteur,** lat. **impostor.**

IMPOSTÚRĂ, *imposturi,* s.f. Acțiune, faptă de impostor; șarlatanie, înșelătorie. — Din fr. **imposture,** lat. **impostura.**

IMPOTÉNT, -Ă, *impotenți, -te,* adj. Lipsit de vigoare; neputincios. ✦ Spec. (Despre bărbați) Inapt pentru săvârșirea actului sexual. — Din fr. **impotent,** lat. **impotens, -ntis.**

IMPOTÉNȚĂ s.f. Lipsă de vigoare; neputință. ✦ Spec. Stare (patologică) a unui bărbat inapt pentru săvârșirea actului sexual. — Din fr. **impotence,** lat. **impotentia.**

IMPOZÁBIL, -Ă, *impozabili, -e,* adj. Care poate fi sau care este supus la plata unui impozit. — Din fr. **imposable.**

IMPOZÁNT, -Ă, *impozanți, -te,* adj. Care impune respect sau admirație prin înfățișare, ținută, comportare; impunător, mândru. — Din fr. **imposant.**

IMPÓZIT, *impozite,* s.n. Prelevare obligatorie, fără prestație și nerambursabilă, efectuată de către administrația publică pentru satisfacerea necesităților de interes general; dare. ✧ *Impozit direct* = impozit stabilit în mod nominal în sarcina

persoanelor fizice și juridice, având ca bază de impozitare veniturile sau averea acestora. *Impozit indirect* = impozit inclus în prețul de vânzare al unor bunuri materiale și servicii, vărsat la bugetul de stat de către agenții economici, dar suportat de consumatori. ✦ (În trecut) Bir. — Din lat. **impositum** (cu sensul fr. *impôt*).

IMPOZITÁ, *impozitez,* vb. I. Tranz. A impune (**3**). ✦ A prevedea perceperea unui impozit. — Din **impozit.**

IMPOZITÁRE, *impozitări,* s.f. Acțiunea de *a impozita.* — V. **impozita.**

IMPRACTICÁBIL, -Ă, *impracticabili, -e,* adj. **1.** (Despre drumuri) Pe care nu se poate circula; stricat, desfundat. **2.** Care nu poate fi pus în practică, care nu se poate aplica. — Din fr. **impraticable** (după *practică*).

IMPRACTICABILITÁTE s.f. (Rar) Caracterul a ceea ce este impracticabil. — Din fr. **impracticabilité.**

IMPRECÁȚIE, *imprecații,* s.f. Blestem; ocară. ✦ Figură de stil care conține un blestem. — Din fr. **imprécation,** lat. **imprecatio.**

IMPRECÍS, -Ă, *imprecişi, -se,* adj. Care este lipsit de precizie; vag, nesigur. — Din fr. **imprécis.**

IMPRECÍZIE, *imprecizii,* s.f. Lipsă de precizie. — Din fr. **imprécision.**

IMPREGNÁ, *impregnez,* vb. I. Tranz. și refl. (Adesea fig.) A (se) îmbiba cu o substanță (lichidă) pentru a căpăta impermeabilitate, rezistență etc. — Din fr. **imprégner,** lat. **impraegnare.**

IMPREGNÁBIL, -Ă, *impregnabili, -e,* adj. Care poate fi impregnat. — Din fr. **imprégnable.**

IMPREGNABILITÁTE s.f. Calitatea de a fi impregnabil. — Din fr. **imprégnabilité.**

IMPREGNÁNT, -Ă, *impregnanți, -te,* adj., s.n. (Produs chimic) care impregnează. — Din **impregna.**

IMPREGNÁRE, *impregnări,* s.f. Acțiunea de *a (se) impregna* și rezultatul ei; îmbibare. — V. **impregna.**

IMPREGNÁT, -Ă, *impregnați, -te,* adj. Îmbibat cu o substanță (lichidă) spre a căpăta anumite însușiri. — V. **impregna.**

IMPREGNÁȚIE s.f. (Geol.) Distribuție neregulată a unor substanțe minerale în masa rocilor. — Din fr. **imprégnation.**

IMPREGNÓL s.n. Substanță de culoare albă, obținută din parafină, care se folosește la impregnarea materialelor textile. — **Impregna** + suf. *-ol.*

IMPRESÁR, *impresari,* s.m. Persoană care se ocupă de angajamentele, de contractele unui actor, ale unui cântăreț etc. și organizează spectacole, turnee artistice. — Din fr. **imprésario,** it. **impresario.** Cf. germ. I m p r e s a r i o.

IMPRESARIÁL, -Ă, *impresariali, -e,* adj. (Rar) De impresar sau de impresariat. [Pr.: *-ri-al*] — Din engl. **impressarial.**

IMPRESARIÁT, *impresariate,* s.n. Instituție care mijlocește sau organizează reprezentații teatrale, concerte etc. [Pr.: *-ri-at*] — Din **impresar.**

IMPRESCRIPTÍBIL, -Ă, *imprescriptibili, -e,* adj. Care nu se prescrie, care rămâne valabil totdeauna. — Din fr. **imprescriptible.**

IMPRESCRIPTIBILITÁTE s.f. Însușirea de a fi imprescriptibil. — Din fr. **imprescriptibilité.**

IMPRÉSIE, *impresii,* s.f. Efect lăsat în conștiința omului de lucruri sau de întâmplări din jurul lui cu care vine în contact; (la pl.) gânduri, imagini întipărite în memorie. ✧ Expr. *A da* (sau *a face, a lăsa) impresia că...* = **a)** a determina pe cineva să-și formeze o părere despre cineva sau ceva; **b)** a părea că... *A face* (sau *a produce) impresie* (asupra cuiva) = a atrage atenția (cuiva) asupra sa sau asupra actelor sale, a face efect, a impresiona. *(A fi) sub impresia...* = (a fi) stăpânit de imaginile sau de amintirile unei întâmplări trăite. ✦ Senzație; părere. ✧ Expr. *A avea impresia că...* = a bănui, a crede, a presupune că... ✦ (La pl.) Puncte de vedere, aprecieri (fugitive) asupra unui fapt, asupra unei întâmplări etc. ✦ (În forma *impresiune)* Urmă, amprentă a desenului papilar al degetelor, palmelor și tălpilor picioarelor. [Var.: (înv.) **impresiúne** s.f.] — Din fr. **impression,** lat. **impressio, -onis.**

IMPRESIONÁ, *impresionez,* vb. I. Tranz. **1.** A produce o impresie puternică asupra cuiva; a emoționa, a mișca. **2.** (Despre lumină) A acționa asupra substanței sensibile de pe o placă, de pe un film sau de pe o hârtie fotografică, dând naștere unui proces chimic datorită căruia se înregistrează o imagine. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **impressionner.**

IMPRESIONÁBIL, -Ă, *impresionabili, -e,* adj. Care poate fi ușor impresionat; (despre oameni) sensibil, emotiv. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **impressionnable.**

IMPRESIONABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi impresionabil; sensibilitate, emotivitate. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **impressionnabilité.**

IMPRESIONÁNT, -Ă, *impresionanți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care produce o impresie puternică; emoționant, tulburător; uluitor. ✦ Impunător, impozant. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **impressionnant.**

IMPRESIONÁRE, *impresionări,* s.f. Acțiunea de *a impresiona* și rezultatul ei. [Pr.: *-si-o-*] — V. **impresiona.**

IMPRESIONÁT, -Ă, *impresionați, -te,* adj. **1.** Mișcat, emoționat. **2.** (Despre materiale fotografice) Care a suferit schimbări chimice sub acțiunea luminii. [Pr.: *-si-o-*] — V. **impresiona.**

IMPRESIONÍSM s.n. Mișcare artistică apărută în a doua jumătate a sec. XIX, caracterizată prin renunțarea la contururile precise, la detalii, la clarobscur spre a reda cât mai sugestiv lumina (în pictură), prin modelarea fragmentară a suprafețelor (în sculptură), printr-o mare libertate a formelor, lărgirea cadrului tonal și subiectivitatea coloritului (în muzică), prin tendința de a reda impresii fugitive, și cele mai intime nuanțe personale (în literatură). [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **impressionnisme.**

IMPRESIONÍST, -Ă, *impresioniști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține impresionismului, privitor la impresionism. **2.** S.m. și f. Adept al impresionismului; creator care aparține impresionismului. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **impressionniste.**

IMPRESIÚNE s.f. v. **impresie.**

IMPRÉSSUM s.n. (Rar) Numele, firma tipografiei (care apare imprimată) pe o carte tipărită. — Cuv. lat.

IMPREVIZÍBIL, -Ă, *imprevizibili, -e,* adj. Care nu poate fi prevăzut. — Din fr. **imprévisible.**

IMPREVIZIBILITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este imprevizibil. — Din fr. **imprévisibilité.**

IMPRIMÁ, *imprím,* vb. I. Tranz. **1.** A face, a lăsa urme prin apăsare, deformare etc.; a întipări. ✦ A înregistra sunete pe o bandă, pe un disc etc. **2.** A tipări. ✦ A aplica, a fixa pe o țesătură desene colorate. **3.** Fig. A comunica; a transmite. ✦ A impune, a determina. — Din fr. **imprimer.**

IMPRIMÁBIL, -Ă, *imprimabili, -e,* adj. De imprimat; care se poate imprima. — Din fr. **imprimable.**

IMPRIMÁNTĂ, *imprimante,* s.f. (Inform.) Echipament utilizat pentru tipărirea informației stocate în format electronic într-o formă direct interpretabilă de către utilizator (texte, imagini grafice etc.). — Din fr. **imprimante.**

IMPRIMÁRE, *imprimări,* s.f. Acțiunea de *a imprima* și rezultatul ei. — V. **imprima.**

IMPRIMÁT, -Ă, *imprimați, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care este tipărit. ✦ (Despre țesături) Pe care sunt aplicate, fixate desene colorate. **2.** S.n. Formular-tip folosit în întreprinderi și instituții pentru întocmirea de acte oficiale; publicație cu caracter administrativ (adresă, registru etc.) folosită în întreprinderi și instituții. **3.** S.n. (La pl.) Publicații tipărite; tipărituri. — V. **imprima.** Cf. fr. i m p r i m é.

IMPRIMÁTUR s.n. Autorizație indicând bunul de tipar pe o corectură. — Cuv. lat.

IMPRIMERÍE, *imprimerii,* s.f. Tipografie. ✦ Atelier, secție dintr-o întreprindere textilă în care se imprimă țesături. — Din fr. **imprimerie.**

IMPRIMÉU, *imprimeuri,* s.n. Țesătură imprimată cu modele colorate. ✦ Desen aplicat pe o țesătură. — Din fr. **imprimé.**

IMPROBÁBIL, -Ă, *improbabili, -e,* adj. Care nu se poate proba, care nu poate fi dovedit, care nu este sigur. ✦ Care are puține șanse de a se produce, puțin probabil; incert, nesigur. — Din fr. **improbable.**

IMPROBABILITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este improbabil. — Din fr. **improbabilité.**

IMPROBÁNT, -Ă, *improbanți, -te,* adj. Care nu probează ceva, care nu are valoare de probă; incert, nesigur. — Din fr. **improbant.**

IMPROBITÁTE, *improbități,* s.f. (Livr.) Lipsă de probitate. — Din fr. **improbité.**

IMPROMPTU, *impromptu-uri,* s.n. Compoziție muzicală instrumentală (pentru pian) cu caracter de improvizație și de obicei lirică. [Pr.: *empromtü*] — Din fr. **impromptu.**

IMPROPRIETÁTE, *improprietăți,* s.f. Lipsă de proprietate în folosirea unui termen, a unei construcții. [Pr.: *-pri-e-*] — Din fr. **impropriété,** lat. **improprietas, -atis.**

IMPRÓPRIU, -IE, *improprii,* adj. **1.** (Despre cuvinte, expresii etc.; adesea adverbial) Care nu este propriu, potrivit, corect sau indicat. **2.** Necorespunzător, nerecomandabil, neindicat (pentru ceva). — Din fr. **impropre,** lat. **improprius.**

IMPROVIZÁ, *improvizez,* vb. I. Tranz. A compune, a alcătui (ocazional) repede, pe nepregătite o poezie, un discurs, o compoziție muzicală etc.; a face, a confecționa, a construi ceva la repezeală (și provizoriu), din ce se găsește la îndemână. — Din fr. **improviser.**

IMPROVIZÁRE, *improvizări,* s.f. Acțiunea de *a improviza* și rezultatul ei; (concr.) ceea ce se improvizează. — V. **improviza.**

IMPROVIZÁT[1] s.n. Faptul de *a improviza.* — V. **improviza.**

IMPROVIZÁT[2], -Ă, *improvizați, -te,* adj. **1.** Compus, alcătuit repede și fără o pregătire prealabilă. **2.** Care îndeplinește o funcție, care face o acțiune ocazional și fără a avea pregătirea necesară. — V. **improviza.**

IMPROVIZATÓR, -OÁRE, *improvizatori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care improvizează; care are însușirea de a improviza. — Din fr. **improvisateur.**

IMPROVIZATÓRIC, -Ă, *improvizatorici, -ce,* adj. (Rar) Care ține de improvizație. — **Improvizator** + suf. *-ic.*

IMPROVIZÁȚIE, *improvizații,* s.f. Faptul de a improviza; (concr.) ceea ce se improvizează. ✦ Executare a unei compoziții muzicale, pe care interpretul o creează pe măsură ce o cântă; compoziție muzicală creată în acest fel. ✦ Lucru făcut la repezeală, pe moment. — Din fr. **improvisation.**

IMPRUDÉNT, -Ă, *imprudenți, -te,* adj. (Adesea adverbial și substantivat) Care acționează fără prudență; care demonstrează lipsă de prudență; nesocotit. — Din fr. **imprudent,** lat. **imprudens, -ntis.**

IMPRUDÉNȚĂ, *imprudențe,* s.f. Lipsă de prudență; nesocotință; neprevedere. ✦ Faptă, vorbă etc. nesocotită, riscantă. — Din fr. **imprudence,** lat. **imprudentia.**

IMPÚBER, -Ă, *impuberi, -e,* adj. (Livr.) Care nu a atins vârsta pubertății. — Din fr. **impubère,** lat. **impubes, -eris.**

IMPÚDIC, -Ă, *impudici, -ce,* adj. Lipsit de pudoare, de rușine; nerușinat, necuviincios. — Din fr. **impudique,** lat. **impudicus.**

IMPUDICITÁTE s.f. Impudoare. — Din fr. **impudicité.**

IMPUDOÁRE s.f. Lipsă de pudoare, de rușine; atitudine, faptă, vorbă lipsită de rușine; nerușinare, impudicitate. — Din fr. **impudeur.**

IMPÚLS, *impulsuri,* s.n. **1.** Îndemn, stimulent, avânt (în realizarea unei acțiuni); (Fiziol.) mișcare bruscă și momentană, determinată de acțiunea stimulenților nervoși și orientată spre executarea unui anumit act. **2.** Mărime fizică egală cu produsul dintre masa și viteza unui corp în mișcare. **3.** Variație bruscă, intensă și de scurtă durată a unei mărimi variabile; impulsie. *Impulsul curentului electric.* — Din lat. **impulsus.**

IMPÚLSIE, *impulsii,* s.f. **1.** Tendință, pornire spontană, involuntară, adesea cu caracter imperios, provocată de un factor psihologic, emoțional. ✦ (Med.) Forță irezistibilă, nesupusă controlului voinței, care îi determină pe unii bolnavi mintal la efectuarea unei acțiuni violente, periculoase pentru ei sau pentru persoanele din jur, ori la exprimarea unor cuvinte adeseori imorale sau injurioase. **2.** Mișcare imprimată unui corp de o forță exterioară. **3.** Impuls (**3**). [Var.: (rar) **impulsiúne** s.f.] — Din fr. **impulsion,** lat. **impulsio, -onis.**

IMPULSIONÁ, *impulsionez,* vb. I. Tranz. A da impuls, a produce un impuls; a stimula, a îndemna, a îmboldi. ✦ A imprima o mișcare. [Pr.: *-si-o-*] — **Impuls** + suf. *-iona.* Cf. fr. impulser.

IMPULSIONÁRE s.f. Faptul de *a impulsiona.* [Pr.: *-si-o-*] — V. **impulsiona.**

IMPULSIÚNE s.f. v. **impulsie.**

IMPULSÍV, -Ă, *impulsivi, -e,* adj. Care este înclinat să acționeze sub influența primului impuls; violent, nestăpânit, nestăvilit. — Din fr. **impulsif.**

IMPULSIVITÁTE s.f. Însușirea de a fi impulsiv; nestăpânire, violență. — Din fr. **impulsivité.**

IMPULSÓR, *impulsoare,* s.n. (Tehn.) Rotor de pompă centrifugă. — Din fr. **impulseur.**

IMPUNĂTÓR, -OÁRE, *impunători, -oare,* adj. Care impresionează (prin dimensiuni, calități etc.); măreț, falnic, impozant, grandios. — **Impune** + suf. *-ător.*

IMPÚNE, *impún,* vb. III. **1.** Tranz. A face ca o idee, o măsură, o directivă etc. să fie acceptate și urmate; a face necesară îndeplinirea unei acțiuni; a constrânge pe cineva să accepte, să facă ceva; a obliga. **2.** Intranz. A insufla cuiva respect, stimă, teamă etc. ✦ Tranz. A face ca cineva să devină respectat, stimat sau temut. ✦ Refl. A căpăta prestigiu, a se afirma; a învinge, a birui. **3.** Tranz. A supune pe cineva la plata unui impozit. [Perf. s. *impusei,* part. *impus*] — Din lat. **imponere** (refăcut după *pune;* cu sensuri după fr. *imposer*).

IMPÚNERE, *impuneri,* s.f. Acțiunea de *a (se) impune* și rezultatul ei. ✦ (Fin.) Operație fiscală care constă în stabilirea persoanei, a termenului și a sumei ce urmează să fie plătită statului ca impozit; (concr.) impozit. — V. **impune.**

IMPUNITÁTE s.f. Apărare de pedeapsă a unui infractor determinată de anumite împrejurări speciale, prevăzute de lege. — Din fr. **impunité,** lat. **impunitas, -atis.**

IMPUPÁRE s.f. (Biol.) Trecere din stadiul de larvă în stadiul de pupă². — **Im²- + pupă².**

IMPÚR, -Ă, *impuri, -e,* adj. **1.** Care nu este pur; murdar. ✦ Fig. Corupt, murdar. **2.** (Chim.) Amestecat cu altă substanță (nevaloroasă). — Din fr. **impur,** lat. **impurus.**

IMPURIFICÁ, *impurífic,* vb. I. Tranz. (Rar) A murdări; a polua. — **Im²-** + **purifica.**

IMPURIFICÁRE, *impurificări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a impurifica*. — V. **impurifica.**

IMPURIFICÁT, -Ă, *impurificați, -te,* adj. Care a devenit impur. — V. **impurifica.**

IMPURITÁTE, *impurități,* s.f. **1.** Lipsă de puritate, de curățenie. ✦ Stare a unui mediu cu toxicitate ridicată, cu microbi etc. **2.** Corp sau substanță străină care se găsește în masa altui corp sau a unui material (și a cărei prezență determină modificarea proprietăților materialului). — Din fr. **impureté,** lat. **impuritas, -atis.**

IMPÚS, -Ă, *impuși, -se,* adj. Care trebuie urmat întocmai; care trebuie făcut, îndeplinit; obligatoriu. — V. **impune.**

IMPUTÁ, *impút,* vb. I. Tranz. și refl. impers. **1.** A (i se) reproșa, a (i se) atribui cuiva fapte, atitudini, gesturi nepotrivite, condamnabile. **2.** A face pe cineva răspunzător de o pagubă adusă unei instituții, întreprinderi (unde lucrează), obligându-l la despăgubiri. — Din fr. **imputer,** lat. **imputare.**

IMPUTÁBIL, -Ă, *imputabili, -e,* adj. Care poate fi imputat cuiva. — Din fr. **imputable.**

IMPUTABILITÁTE s.f. (Jur.) Situație în care se găsește o persoană căreia i se atribuie săvârșirea cu intenție a unei fapte pedepsite de legea penală. — Din fr. **imputabilité.**

IMPUTÁRE, *imputări,* s.f. Acțiunea de *a (se) imputa* și rezultatul ei; reproș, mustrare, învinuire. ✦ (Concr.) Imputație. — V. **imputa.**

IMPUTÁȚIE, *imputații,* s.f. Faptul de a atribui cuiva o vină; învinovățire; măsură prin care se dispune reținerea din câștigul unui angajat a despăgubirilor pentru paguba cauzată de acesta instituției sau întreprinderii unde lucrează; (concr.) sumă care trebuie plătită pentru această pagubă; imputare. — Din fr. **imputation,** lat. **imputatio.**

IMPUTRESCÍBIL, -Ă, *imputrescibili, -e,* adj. (Tehn.; despre materiale) Care nu putrezește. — Din fr. **imputrescible.**

IMPUTRESCIBILITÁTE s.f. (Tehn.) Calitatea unui material de a fi imputrescibil. — Din fr. **imputrescibilité.**

IMPUTRESCIBILIZÁ, *imputrescibilizez,* vb. I. Tranz. A trata materiale textile cu substanțe de protecție împotriva microorganismelor care pot produce degradări biochimice atât fibrelor textile naturale, cât și celor artificiale. — **Imputrescibil** + suf. *-iza.*

IMPUTRESCIBILIZÁRE, *imputrescibilizări,* s.f. Acțiunea de *a imputrescibiliza* și rezultatul ei. — V. **imputrescibiliza.**

IMPUTRESCIBILIZÁT, -Ă, *imputrescibilizați, -te,* adj. (Despre materiale textile) Care au fost tratate cu substanțe de protecție împotriva microorganismelor. — V. **imputrescibiliza.**

IMUÁBIL, -Ă, *imuabili, -e,* adj. Care rămâne veșnic același, care nu se schimbă; permanent, constant, imutabil. [Pr.: *-mu-a-*] — Din fr. **immuable.**

IMUABILITÁTE s.f. Calitatea a ceea ce este imuabil; permanență, fixitate, imutabilitate. [Pr.: *-mu-a-*] — Din fr. **immuabilité.**

IMÚN, -Ă, *imuni, -e,* adj. Care prezintă imunitate; care nu poate contracta o anumită boală infecțioasă. — Din fr. **immun,** lat. **immunis.**

IMÚND, -Ă, *imunzi, -de,* adj. (Livr.; adesea fig.) Foarte murdar; dezgustător la înfățișare. — Din fr. **immonde,** lat. **immundus.**

IMUNDICITÁTE s.f. (Livr.; adesea fig.) Murdărie foarte mare; imundiție. — Din fr. **immondicité.**

IMUNDIȚÍE s.f. (Livr.; adesea fig.) Imundicitate. — Din it. **immondizia.**

IMUNITÁR, -Ă, *imunitari, -e,* adj. (Biol.) Cu caracter de imunitate. — Din fr. **immunitaire.**

IMUNITÁTE s.f. **1.** Rezistență a organismului față de acțiunea agenților patogeni sau a produșilor toxici ai acestora. **2.** (În societatea medievală) Privilegiu acordat sau recunoscut la cerere de către monarh seniorului de a judeca, de a strânge impozite, de a ridica oastea etc. pe domeniile lui în folos propriu. **3.** Ansamblu de drepturi sau de privilegii de care se bucură unele categorii de persoane. ✧ *Imunitate parlamentară* = dreptul membrilor unui organ legislativ de a nu fi urmăriți, învinuiți și trimiși în judecată pe durata mandatului decât cu aprobarea organului legislativ. *Imunitate diplomatică* = totalitatea drepturilor de care se bucură în țara în care au fost acreditați sau prin care trec spre acea țară reprezentanții și misiunile diplomatice, familiile lor, personalul administrativ. — Din fr. **immunité,** lat. **immunitas, -atis.**

IMUNIZÁ, *imunizez,* vb. I. Tranz. și refl. A face sau a deveni imun în urma unui tratament sau prin faptul că a avut în trecut aceeași boală la care este expus în prezent. — Din fr. **immuniser.**

IMUNIZÁNT, -Ă, *imunizanți, -te,* adj. Care imunizează. — Din fr. **immunisant.**

IMUNIZÁRE, *imunizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) imuniza* și rezultatul ei. — V. **imuniza.**

IMUNIZÁT, -Ă, *imunizați, -te,* adj. Care a devenit imun. — V. **imuniza.**

IMUNOCHÍMIC, -Ă, *imunochimici, -ce,* adj. Privitor la imunochimie, de imunochimie. — Din engl. **immunochemical.**

IMUNOCHIMÍE s.f. Ramură a biochimiei care se ocupă cu studiul naturii chimice a imunității în vederea preparării de vaccinuri și seruri purificate. — Din fr. **immunochimie.** Cf. engl. immunochemistry.

IMUNODEPRESÍV, -Ă, *imunodepresivi, -e,* adj. (Med.) Imunosupresiv. — Din fr. **immunodépressif.**

IMUNOELECTROFORÉZĂ s.f. (Med.) Adaptare a tehnicii electroforetice la studiile imunochimice. [Pr.: *-no-e-*] — Din engl. **immunoelectrophoresis.**

IMUNOGÉN, -Ă, *imunogeni, -e,* adj. (Biol.; despre substanțe) Care are proprietatea de a da imunitate (**1**). — Din fr. **immunogène.**

IMUNOGENÉTIC, -Ă, *imunogenetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a geneticii care studiază complexitatea proceselor de imunitate (**1**). **2.** Adj. Care ține de imunogenetică (**1**). — Din fr. **immunogénétique,** engl. **immunogenetic(s).**

IMUNOGLOBULÍNĂ, *imunoglobuline,* s.f. (Biol.) Substanță proteică prezentă în sângele persoanelor imune. — Din engl. **immunoglobulin.**

IMUNOLÓGIC, -Ă, *imunologici, -ce,* adj. (Biol.) Care aparține imunologiei, de imunologie. — Din fr. **immunologique,** engl. **immunologic.**

IMUNOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu studiul reacțiilor organismului față de agenții infecțioși și de produsele lor toxice. — Din fr. **immunologie.**

IMUNOPATOLÓG, -Ă, *imunopatologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în imunopatologie. — Din **imunopatologie** (derivat regresiv).

IMUNOPATOLOGÍE s.f. Ramură a imunologiei care studiază imunitatea organismului în relație cu boala. — Din engl. **immunopathology.**

IMUNOPROFILAXÍE, *imunoprofilaxii,* s.f. Prevenire a unei boli contagioase prin imunizare cu vaccinuri, seruri specifice etc. — Din fr. **immunoprophylaxie.**

IMUNOSUPRÉSIE s.f. (Med.) Scădere sau diminuare a imunității organismului după iradiere, droguri, toxine microbiene. — Din engl. **immunosuppression.**

IMUNOSUPRESÍV, -Ă, *imunosupresivi, -e,* adj. (Med.; despre substanțe, tratamente etc.) Care inhibă procesele imunogenetice; imunodepresiv. — Din engl. **immunosuppressive.**

IMUNOTERAPÍE s.f. Metodă de tratament care constă în administrarea de seruri și vaccinuri care conțin anticorpi specifici bolii respective. — Din fr. **immunothérapie.**

IMUNOTRANSFÚZIE, *imunotransfuzii,* s.f. (Med.) Transfuzie de sânge recoltat de la donatori vaccinați în prealabil contra unor boli infecțioase. — Din fr. **immunotransfusion.**

IMUTÁBIL, -Ă, *imutabili, -e,* adj. Imuabil. — Din lat. **immutabilis.**

IMUTABILITÁTE s.f. (Rar) Imuabilitate. — Din fr. **immutabilité,** lat. **immutabilitas, -atis.**

IN[1]**-** Element de compunere cu sens negativ și privativ, formând substantive, adjective, verbe. [Var.: **im**[2]**-**] — Din fr., lat. **in-.**

IN[2] (**1**) s.m., (**2**) *inuri,* s.n. **1.** S.m. Plantă erbacee textilă și oleaginoasă, cu tulpina subțire, ramificată în partea superioară, fibroasă, cu frunze mici, înguste și cu flori albastre sau albe, care are numeroase utilizări *(Linum usitatissimum); p. restr.* sămânța acestei plante. ✧ *In galben* = plantă erbacee cu flori galbene *(Linum flavum).* **2.** S.n. Fir obținut prin prelucrarea inului[2] (**1**); *p. ext.* pânză făcută din aceste fire. — Lat. **linum.**

INABÍL, -Ă, *inabili, -e,* adj. Neîndemânatic, stângaci; neabil. — Din fr. **inhabile,** lat. **inhabilis.**

INABILITÁTE s.f. Lipsă de abilitate; stângăcie. — Din fr. **inhabilité.**

INABORDÁBIL, -Ă, *inabordabili, -e,* adj. Care nu poate fi abordat; inaccesibil, neabordabil. — Din fr. **inabordable.**

INACCEPTÁBIL, -Ă, *inacceptabili, -e,* adj. Care nu poate fi acceptat, admis; neacceptabil. — Din fr. **inacceptable.**

INACCEPTÁRE s.f. Refuz de a accepta; neacceptare, respingere. — După fr. **inacceptation.**

INACCESÍBIL, -Ă, *inaccesibili, -e,* adj. Care nu este accesibil, la care nu poți ajunge; neaccesibil, inabordabil. ✦ Care nu poate fi înțeles. — Din fr. **inaccessible,** lat. **inaccesibilis.**

INACCESIBILITÁTE s.f. Însușirea sau starea de a fi inaccesibil. — Din fr. **inaccessibilité.**

INACOMODÁBIL, -Ă, *inacomodabili, -e,* adj. Care nu se poate acomoda cu o situație, cu o persoană etc.; inadaptabil. — Din fr. **inaccommodable.**

INACORDÁBIL, -Ă, *inacordabili, -e,* adj. Care nu se poate acorda sau atribui. — Din fr. **inaccordable.**

INACTÍV, -Ă, *inactivi, -e,* adj. **1.** Care nu activează, care este lipsit de activitate; care nu face nimic; pasiv. **2.** (Chim.; despre substanțe, elemente) Care nu reacționează. — Din fr. **inactif.**

INACTIVÁ, *inactivez,* vb. I. Tranz. **1.** A face să devină inactiv; a anihila, a suprima. **2.** (Chim.) A face să nu reacționeze; a neutraliza. — Din fr. **inactiver.**

INACTIVÁRE, *inactivări,* s.f. Acțiunea de *a inactiva* și rezultatul ei. — V. **inactiva.**

INACTIVÁT, -Ă, *inactivați, -te,* adj. Care a devenit inactiv. — V. **inactiva.**

INACTIVÍSM s.n. (Rar) Accentuare a atitudinii inactive; mod de viață care evită contactul cu lumea exterioară. — Din germ. **Inaktivismus.**

INACTIVITÁTE s.f. Lipsă de activitate; pasivitate. — Din fr. **inactivité.**

INACTUÁL, -Ă, *inactuali, -e,* adj. Care nu este actual; neactual. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **inactuel.**

INACTUALITÁTE s.f. Lipsă de actualitate; însușirea sau starea de a fi inactual. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **inactualité.**

INACȚIÚNE s.f. Lipsă a oricărei acțiuni. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **inaction.**

INACUZÁBIL, -Ă, *inacuzabili, -e,* adj. Care nu poate fi acuzat; nevinovat. — Din fr. **inaccusable.**

INADAPTÁBIL, -Ă, *inadaptabili, -e,* adj. Care nu se poate obișnui, acomoda cu o situație nouă; inacomodabil. — Din fr. **inadaptable.**

INADAPTABILITÁTE s.f. Faptul de a fi inadaptabil; neadaptabilitate. — **Inadaptabil** + suf. *-itate.*

INADAPTÁRE, *inadaptări,* s.f. Imposibilitate de adaptare; neadaptare. — După fr. **inadaptation.**

INADAPTÁT, -Ă, *inadaptați, -te,* adj. Care nu s-a adaptat; neadaptat. — Din fr. **inadapté.**

INADECVÁRE s.f. Lipsă de adecvare; nepotrivire. — După fr. **inadéquation.**

INADECVÁT, -Ă, *inadecvați, -te,* adj. Care nu corespunde, nu este potrivit; nepotrivit, neadecvat. — Din fr. **inadéquat.**

INADERÉNT, -Ă, *inaderenți, -te,* adj. Care nu aderă; neaderent. — Din fr. **inadhérent.**

INADERÉNȚĂ, *inaderențe,* s.f. Imposibilitate de a adera; neaderență. — **Inader**[ent] + suf. *-ență.*

INADMISÍBIL, -Ă, *inadmisibili, -e,* adj. Care nu poate fi admis, primit, acceptat; neadmisibil. — Din fr. **inadmissible.**

INADMISIBILITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este inadmisibil. — Din fr. **inadmissibilité.**

INADVERTÉNT, -Ă, *inadvertenți, -te,* adj. Lipsit de atenție; neatent, distrat. ✦ Care nu se potrivește, nu corespunde; greșit. — Din fr. **inadvertant.**

INADVERTÉNȚĂ, *inadvertențe,* s.f. Lipsă de atenție; (concr.) greșeală comisă din neatenție. ✦ Nepotrivire. — Din fr. **inadvertance.**

INALIENÁBIL, -Ă, *inalienabili, -e,* adj. (Despre drepturi, bunuri) Care nu poate face obiectul unui act de înstrăinare. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **inaliénable.**

INALIENABILITÁTE s.f. Calitate a unui drept sau a unui bun de a fi inalienabil. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **inaliénablilité.**

INALIENÁRE, *inalienări,* s.f. (Jur.) Situația, starea a ceea ce este inalienabil, imposibilitate de alienare. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **inaliénation.**

INALTERÁBIL, -Ă, *inalterabili, -e,* adj. (Adesea fig.) Care nu se alterează, nu se strică; nealterabil. — Din fr. **inaltérable.**

INALTERABILITÁTE s.f. Calitatea de a fi inalterabil. — Din fr. **inaltérabilité.**

INAMÍC, -Ă, *inamici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** S.m. și f. Statul beligerant adversar în caz de război; *p. ext.* forțele armate și cetățenii acestui stat. ✦ Dușman în viața de fiecare zi. **2.** Adj. Care aparține statului beligerant adversar sau cetățenilor săi. ✦ Dușmănos, ostil. [Var.: (înv.) **inimíc, -ă** adj., s.m. și f.] — Din lat. **inimicus** (după *amic*).

INAMISÍBIL, -Ă, *inamisibili, -e,* adj. (Livr.) Care nu se poate pierde; care rămâne. ✦ Care nu ți se poate lua. — Din lat. **inamissibilis,** fr. **inamissible.**

INAMOVÍBIL, -Ă, *inamovibili, -e,* adj. **1.** (Despre funcționarii publici) Care nu poate fi transferat, înlocuit sau destituit din funcție fără anumite garanții legale. ✦ (Despre o funcție) Din care nu poate fi destituit cineva. **2.** (Despre piese, organe de mașini etc.) Care nu poate fi deplasat din locul în care este montat. — Din fr. **inamovible.**

INAMOVIBILITÁTE s.f. Faptul, calitatea sau dreptul de a fi inamovibil. — Din fr. **inamovibilité.**

INANALIZÁBIL, -Ă, *inanalizabili, -e,* adj. Care nu poate fi analizat; neanalizabil. — Din fr. **inanalysable.**

INANIMÁT, -Ă, *inanimați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Neînsuflețit, neanimat; care este fără viață prin structura sau esența lui. — Din fr. **inanimé.**

INANITÁTE s.f. (Rar) Deșertăciune, vanitate, zădărnicie. — Din fr. **inanité.**

INANÍȚIE s.f. Stare patologică a organismului, manifestată prin pierdere în greutate, scăderea forței fizice, amețeli etc. și cauzată de lipsa cronică de hrană. — Din fr. **inanition,** lat. **inanitio.**

INAPELÁBIL, -Ă, *inapelabili, -e,* adj. (Jur.) Care nu poate fi schimbat, modificat; cu caracter definitiv. — Din it. **inappellabile.**

INAPETÉNȚĂ s.f. Lipsă de poftă de mâncare, întâlnită în multe boli febrile, digestive, cronice etc.; anorexie. ✦ *Fig.* Lipsă de interes. — Din fr. **inappétence.**

INAPLICÁBIL, -Ă, *inaplicabili, -e,* adj. Care nu poate fi pus în practică; neaplicabil. — Din fr. **inapplicable.**

INAPLICABILITÁTE s.f. Imposibilitate de a fi pus în practică; neaplicabilitate. — Din fr. **inapplicabilité.**

INAPRECIÁBIL, -Ă, *inapreciabili, -e,* adj. Care, datorită calităților deosebite, nu poate fi prețuit, evaluat; inestimabil. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **inappréciable.**

INÁPT, -Ă, *inapți, -te,* adj. Nepotrivit pentru o anumită sarcină, slujbă etc.; lipsit de putere, de forța (fizică) de a face ceva. — Din fr. **inapte.**

INAPTITÚDINE s.f. Lipsă de aptitudine; nepricepere. — Din fr. **inaptitudine.**

INÁRIȚĂ, *inarițe,* s.f. Numele a două plante erbacee acvatice, asemănătoare cu inul[2] cu florile verzui; țintar (**2**) (*Najas minor* și *marina*). — **In**[2] + suf. *-ariță.*

INARMONÍE s.f. (Rar) Lipsă de armonie. — Din fr. **inharmonie.**

INARTICULÁBIL, -Ă, *inarticulabili, -e,* adj. Care nu poate fi articulat; care nu poate fi exprimat clar, ușor. — Din fr. **inarticulable.**

INASIMILÁBIL, -Ă, *inasimilabili, -e,* adj. Care nu poate fi asimilat, care nu se asimilează (ușor); neasimilabil. — Din fr. **inassimilable.**

INASORTÁBIL, -Ă, *inasortabili, -e,* adj. Care nu poate fi asortat (la culoare, mărime etc.) — Din fr. **inassortable.**

INATACÁBIL, -Ă, *inatacabili, -e,* adj. Care nu poate fi atacat, contestat; neatacabil. — Din fr. **inattaquable.**

INAUDÍBIL, -Ă, *inaudibili, -e,* adj. Care nu se poate auzi (ușor); *p. ext.* imperceptibil. ✦ Care se aude cu mare dificultate. [Pr.: *-a-u-*] — Din fr. **inaudible.**

INAUGURÁ, *inaugurez,* vb. I. Tranz. A deschide în mod solemn activitatea unui așezământ, a unei expoziții, a unui local etc.; *p. gener.* a marca începutul într-o activitate, într-un domeniu. ✦ Spec. A dezveli (în mod solemn) un monument. — Din fr. **inaugurer,** lat. **inaugurare.**

INAUGURÁL, -Ă, *inaugurali, -e,* adj. De inaugurare, privitor la o inaugurare. — Din fr. **inaugural.**

INAUGURÁRE, *inaugurări,* s.f. Acțiunea de *a inaugura* și rezultatul ei. — V. **inaugura.**

INAUGURATÓR, -OÁRE, *inauguratori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care inaugurează o expoziție, un local etc. — Din fr. **inaugurateur.**

INAUTÉNTIC, -Ă, *inautentici, -ce,* adj. Care nu este autentic; neautentic. [Pr.: *-a-u-*] — Din fr. **inauthentique.**

INAUTENTICITÁTE s.f. Lipsă de autenticitate. [Pr.: *-a-u-*] — Din fr. **inauthenticité.**

INAVUÁBIL, -Ă, *inavuabili, -e,* adj. (Livr.) Care nu poate fi mărturisit; *p. ext.* rușinos, nedemn. [Pr.: *-vu-a-*] — Din fr. **inavouable.**

INĂRÍȚĂ, *inărițe,* s.f. Pasăre mică înrudită cu sticletele, cu fruntea roșie, gușa neagră și pieptul roz, care se hrănește mai ales cu semințe de in^2; țintar (**2**) *(Carduelis flammea).* — **In^2** + suf. *-ăriță.*

INC, *incuri,* s.n. (Reg.) Poftă de râs, de joc, de zburdălnicii. — Et. nec.

ÍNCA adj. v. **incas.**

INCALCULÁBIL, -Ă, *incalculabili, -e,* adj. Care nu poate fi calculat, apreciat (atât e de mare); necalculabil; imens, considerabil. — Din fr. **incalculable.**

INCALIFICÁBIL, -Ă, *incalificabili, -e,* adj. Care nu poate fi calificat (atât e de rău); care întrece orice măsură. — **In^1-** + **calificabil.** Cf. fr. inqualifiable, it. inqualificabile.

INCANDESCÉNT, -Ă, *incandescenți, -te,* adj. (Adesea fig.) Care se află în stare de incandescență. — Din fr. **incandescent,** lat. **incandescens, -ntis.**

INCANDESCÉNȚĂ s.f. (Adesea fig.) Stare a unui corp care, datorită temperaturii ridicate, emite lumină (și radiații infraroșii). ✧ *Lampă cu incandescență* = lampă electrică în care lumina este produsă cu ajutorul încălzirii electrice a unui fir metalic la temperaturi înalte și într-un spațiu vid. — Din fr. **incandescence.**

INCANTATÓRIU, -IE, *incantatorii,* adj. (Livr.) Cu caracter de incantație. — Din fr. **incantatoire.**

INCANTÁȚIE, *incantații,* s.f. Formulă magică, cântată sau recitată (pentru a obține un efect supranatural). ✦ Fig. (Stare de) încântare; farmec, delectare. — Din fr. **incantation.**

INCAPÁBIL, -Ă, *incapabili, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care nu este capabil să facă ceva; *p. ext.* nepriceput. ✦ Lipsit de capacitatea legală de a se bucura de anumite drepturi. — Din fr. **incapable.**

INCAPACITÁTE s.f. Lipsă de capacitate, imposibilitate de a face ceva; *p. ext.* nepricepere. ✦ Stare, situație a unei persoane care nu are capacitatea legală de a se bucura de anumite drepturi. — Din fr. **incapacité.**

INCARBONIZÁRE s.f. Ansamblu de procese de natură fizică, chimică sau biologică, în cursul căruia substanțele organice vegetale depuse pe fundul unui bazin de sedimentare se îmbogățesc în carbon, transformându-se în cărbuni. [Var.: **încarbonizáre** s.f.] — **În** + **carbonizare.**

INCARCERÁȚIE s.f. **1.** (Livr.) Încarcerare. **2.** (Med.) Strangulare a unei hernii. — Din fr. **incarcération.**

INCARNÁ, *incarnez,* vb. I. Refl. și tranz. **1.** A (se) întrupa; a (se) transforma în om. ✦ Fig. A lua sau a da o formă concretă, reală. ✦ Tranz. A juca un rol într-o piesă. **2.** (Despre unghii) A crește în carne. [Var.: **încarná** vb. I] — Din fr. **incarner,** lat. **incarnare.**

INCARNÁRE, *incarnări,* s.f. Acțiunea de *a (se) incarna* și rezultatul ei; incarnație. [Var.: **încarnáre** s.f.] — V. **incarna.**

INCARNÁT, -Ă, *incarnați, -te,* adj. **1.** Care a luat formă materială, reală; întrupat. **2.** (În sintagma) *Unghie incarnată* = unghie care crește în carne; onixis. [Var.: **încarnát, -ă** adj.] — V. **incarna.**

INCARNÁȚIE, *incarnații,* s.f. Incarnare. — Din fr. **incarnation.**

INCÁS, -Ă, *incași, -se,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte dintr-un trib indian din America de Sud. **2.** Adj. Care aparține incașilor (**1**), privitor la incași. [Var.: **ínca** adj., **incáș, -ă** s.m. și f., adj.] — Din fr. **incas, inca.**

INCASÁBIL, -Ă, *incasabili, -e,* adj. Care nu se sparge (ușor). — Din fr. **incassable.**

INCÁSO s.n. Modalitate de plată în schimburile economice internaționale care constă într-o obligație de plată a cumpărătorului, asumată prin contract, contra documente comerciale transmise de banca beneficiarului plății la banca plătitorului. — Din it. **incasso.**

INCASTELÚRĂ s.f. (Med. vet.) Deformare a copitei la animale. [Var.: **încastelúră** s.f.] — Din fr. **encastelure.**

INCÁȘ, -Ă s.m. și f., adj. v. **incas.**

INCAVÁȚIE, *incavații,* s.f. (Rar) Adâncitură relativ largă, executată la suprafața unei piese prin deformare plastică. — Din engl. **incavation.**

INCENDIÁ, *incendiez,* vb. I. Tranz. A da foc, a provoca un incendiu (cu scopul de a distruge). ✦ Fig. A ațâța la război, la revoltă, a îndemna la acțiuni violente. [Pr.: *-di-a*] — Din fr. **incendier.**

INCENDIÁR, -Ă, *incendiari, -e,* adj. Care provoacă (sau poate provoca) un incendiu. ✦ Fig. Care ațâță, îndeamnă la acțiuni violente. [Pr.: *-di-ar*] — Din fr. **incendiaire,** lat. **incendiarius.**

INCENDIÁT, -Ă, *incendiați, -te,* adj. Care a suferit un incendiu. [Pr.: *-di-at*] — V. **incendia.**

INCENDIATÓR, -OÁRE, *incendiatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care provoacă un incendiu. ✦ Fig. Persoană care îndeamnă la acțiuni violente; instigator, provocator. [Pr.: *-di-a-*] — **Incendia** + suf. *-tor.*

INCENDIÉRE, *incendieri,* s.f. Acțiunea de *a incendia* și rezultatul ei. [Pr.: *-di-e-*] — V. **incendia.**

INCÉNDIU, *incendii,* s.n. Foc mare care cuprinde (și distruge parțial sau total) o clădire, o pădure etc.; pârjol. — Din lat. **incendium.** Cf. it. incendio, fr. incendie.

INCÉRT, -Ă, *incerți, -te,* adj. Care nu este cert; nesigur, îndoielnic; schimbător. — Din lat. **incertus.**

INCERTITÚDINE, *incertitudini,* s.f. Lipsă de certitudine; nesiguranță, îndoială, ezitare. — Din fr. **incertitude,** lat. **incertitudo, -inis.**

INCESÍBIL, -Ă, *incesibili, -e,* adj. (Jur.; despre bunuri) Care nu poate fi cedat. — Din fr. **incessible.**

INCESIBILITÁTE s.f. (Jur.) Calitate a unui bun de a fi incesibil. — Din fr. **incessibilité.**

INCÉST, *incesturi,* s.n. Infracțiune care constă în întreținerea de relații sexuale între părinți și copii sau între frați și surori. — Din fr. **inceste,** lat. **incestus.**

INCESTUÓS, -OÁSĂ, *incestuoși, -oase,* adj. Cu caracter de incest, vinovat de incest. [Pr.: *-tu-os*] — Din fr. **incestueux,** lat. **incestuosus.**

INCH, *inchi,* s.m. Unitate de măsură pentru lungime, egală cu 2,54 cm, folosită în Marea Britanie și în Statele Unite ale Americii. [Pr.: *inč*] — Cuv. engl.

INCHIETÚDINE s.f. (Livr.) Neliniște. [Pr.: *-chi-e-*] – Din fr. **inquiétude,** lat. **inquietudo, -inis.**

INCHIZITÓR, *inchizitori,* s.m. Judecător din tribunalul ecleziastic al Inchiziției. ✦ Fig. Anchetator aspru. — Din fr. **inquisiteur.**

INCHIZITORIÁL, -Ă, *inchizitoriali, -e,* adj. De Inchiziție sau de inchizitor, privitor la Inchiziție sau la inchizitor. ✦ Fig. Foarte crud, foarte aspru. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **inquisitorial.**

INCHIZÍȚIE s.f. Instituție a Bisericii catolice, creată la sfârșitul sec. XII și începutul sec. XIII, însărcinată cu apărarea credinței creștine și reprimarea ereziei. — Din fr. **inquisition,** lat. **inquisitio.**

INCIDÉNT, -Ă, *incidenți, -te,* s.n., adj. **I.** S.n. **1.** Întâmplare neașteptată (și neplăcută) care apare în desfășurarea unei acțiuni. ✧ *Incident de frontieră* = ciocnire armată între unități grănicerești care aparțin unor state limitrofe. ✦ Greutate, dificultate. **2.** Obiecție (secundară și neașteptată) ridicată în cursul unui proces de una dintre părți. **II.** Adj. **1.** (Despre cuvinte sau propoziții) Care este intercalat între părțile unei propoziții sau fraze. **2.** (Fiz.; în sintagma) *Rază incidentă* = rază de lumină care cade pe suprafața unui corp sau pe suprafața care separă două medii. — Din fr. **incident.**

INCIDENTÁL, -Ă, *incidentali, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care intervine întâmplător; accidental. — Din fr. **incidentel.**

INCIDÉNȚĂ, *incidențe,* s.f. **1.** Întâlnire a razelor de lumină, a fasciculelor de lumină, a particulelor etc. între ele sau cu suprafețele corpurilor. ✧ *Punct de incidență* = punct în care o rază de lumină întâlnește un corp sau suprafața de separare a două medii. *Unghi de incidență* = unghi format de raza incidentă cu perpendiculara în punctul de incidență. **2.** (Med.) Totalitatea cazurilor de îmbolnăvire provocate de o anumită boală infecțioasă pe o perioadă dată, raportată la totalul populației. **3.** (Biol.) Prezență a unui caracter, normal sau patologic, într-o populație oarecare, cercetată într-o anumită perioadă. — Din fr. **incidence.**

INCINERÁ, *incinerez,* vb. I. Tranz. A arde un cadavru sau altă substanță organică, prefăcându-le în cenușă. — Din fr. **incinérer,** lat. **incinerare.**

INCINERÁRE, *incinerări,* s.f. Acțiunea de *a incinera* și rezultatul ei; incinerație. — V. **incinera.**

INCINERÁȚIE, *incinerații,* s.f. Incinerare. — Din fr. **incinération.**

INCÍNTĂ, *incinte,* s.f. **1.** Spațiu (mare) închis în interiorul unei construcții. **2.** Suprafață de teren înconjurată din toate părțile de construcții, de amenajări. **3.** În sintagma) *Incintă acustică* = casetă de lemn de construcție specială în care sunt fixate unul sau mai multe difuzoare în scopul ameliorării caracteristicilor acustice ale acestora; boxă. — Din fr. **enceinte.**

INCIPIÉNT, -Ă, *incipienți, -te,* adj. Care se află la început; începător. [Pr.: *-pi-ent*] — Din lat. **incipiens, -ntis,** it. **incipiente.**

ÍNCIPIT, *incipituri,* s.n. Formulă introductivă dintr-o carte tipărită sau dintr-un manuscris antic ori medieval, care cuprindea titlul lucrării și numele autorului. — Din lat. [hic] **incipit** „aici începe”.

INCISÍV^1, *incisivi,* s.m. (Și în sintagma *dinți incisivi)* Fiecare dintre dinții lați, cu rădăcinile neramificate, aflați în planul anterior al arcadelor dentare, sus și jos, și folosiți pentru tăierea alimentelor. — Din fr. **incisive.**

INCISÍV^2 -Ă, *incisivi, -e,* adj. Pătrunzător; tăios, mușcător. *Stil incisiv.* — Din fr. **incisif.**

INCISIVITÁTE, *incisivități,* s.f. Însușirea de a fi incisiv^2, pătrunzător, tăios, mușcător. — **Incisiv** + suf. *-itate.*

INCITÁ, *incít,* vb. I. Tranz. A ațâța, a întărâta; a instiga la... — Din fr. **inciter,** lat., it. **incitare.**

INCITÁBIL, -Ă, *incitabili, -e,* adj. Care poate fi incitat. — Din fr. **incitable.**

INCITABILITÁTE s.f. Stare de incitare; însușirea a ceea ce este incitabil. — Din fr. **incitabilité.**

INCITÁNT, -Ă, *incitanți, -te,* Care incită, incitator; incitativ. — Din fr. **incitant.**

INCITÁRE, *incitări,* s.f. Acțiunea de *a incita* și rezultatul ei; ațâțare, întărâtare, instigare, incitație. — V. **incita.**

INCITÁT, -Ă, *incitați, -te,* adj. Ațâțat, întărâtat, instigat. — V. **incita.**

INCITATÍV, -Ă, *incitativi, -e,* adj. (Rar) Incitant. — Din fr. **incitatif.**

INCITATÓR, -OÁRE, *incitatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care incită; instigator. — Din fr. **incitateur.**

INCITÁȚIE, *incitații,* s.f. Incitare. — Din fr. **incitation,** lat. **incitatio.**

INCIZÁ, *incizez,* vb. I. Tranz. A face o incizie; a ornamenta cu ajutorul inciziilor. — Din fr. **inciser.**

INCIZÁRE, *incizări,* s.f. Acțiunea de *a inciza;* (concr.) incizie (**3**). — V. **inciza.**

INCÍZIE, *incizii,* s.f. **1.** (Med.) Tăietură, secționare făcută într-un țesut cu bisturiul sau cu un alt instrument chirurgical. **2.** Tăietură făcută în scoarța unui arbore, cu scopul de a opri și de a dirija o cantitate mai mare de substanțe nutritive către inflorescențe, provocând astfel o creștere mai mare a fructelor și grăbirea coacerii lor. **3.** Tehnică de ornamentare a unui obiect din lut, piatră, metal prin zgârierea în adâncime cu ajutorul unui instrument special; ornament astfel rezultat. — Din fr. **incision,** lat. **incisio.**

INCIZÚRĂ, *incizuri,* s.f. **1.** (Anat.) Adâncitură pe suprafața unei structuri anatomice. **2.** (Med.) Incizie (**1**). **3.** (Tehn.) Crăpătură, crestătură. — Din fr. **incisure.**

INCLASÁBIL, -Ă, *inclasabili, -e,* adj. Care nu se poate clasa. — Din fr. **inclassable.**

INCLEMÉNT, -Ă, *inclemenți, -te,* adj. (Livr.) Neiertător. — Din fr. **inclément.**

INCLEMÉNȚĂ s.f. (Livr.) Neîndurare. — Din fr. **inclémence.**

INCLINOGRÁMĂ, *inclinograme,* s.f. Grafic în care se reprezintă proiecția pe plan orizontal a poziției axei unei sonde, incluzând variația înclinării sondei cu adâncimea și variația azimutului corespunzător. — Din engl. **inclinogram.**

INCLINOMETRÍE s.f. Operație de măsurare și înregistrare a poziției în spațiu a unei găuri de sondă. — Din fr. **inclinométrie.**

INCLINOMÉTRU, *inclinometre,* s.n. **1.** Aparat pentru măsurarea și înregistrarea poziției unei găuri de sondă. **2.** Instrument care servește la măsurarea unghiurilor de înclinare a unei nave în raport cu orizontul. **3.** Instrument care indică direcția magnetismului Pământului. — Din fr. **inclinomètre,** engl. **inclinometer.**

INCLÚDE, *inclúd,* vb. III. Tranz. A cuprinde, a conține, a îngloba. — Din lat. **includere.**

INCLÚDERE, *includeri,* s.f. Acțiunea de *a include* și rezultatul ei; cuprindere, înglobare. — V. **include.**

INCLÚS, -Ă, *incluși, -se,* adj. Care este cuprins, conținut, înglobat. — V. **include.**

INCLUSÍV adv. Împreună cu...; și cu... ✦ Și cel din urmă (dintr-o serie de numere, de date etc.) — Din fr. **inclusif.**

INCLUZIÚNE, *incluziuni,* s.f. **1.** Particulă de material străin conținută în masa unui corp solid. ✦ Defect de fabricație al unei piese, constând în prezența în masa metalică a unor particule izolate. **2.** (Mat.) Relație între două mulțimi prin care se exprimă faptul că orice element al primei mulțimi îi aparține și celeilalte. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **inclusion,** lat. **inclusio, -onis.**

INCOAGULÁBIL, -Ă, *incoagulabili, -e,* adj. Care nu se coagulează sau nu poate fi coagulat. [Pr.: *-co-a-*] — Din fr. **incoagulable.**

INCOAGULABILITÁTE s.f. (Med.) Lipsă de coagulare. [Pr.: *-co-a-*] — Din fr. **incoagulabilité.**

INCOATÍV, -Ă, *incoativi, -e,* adj., s.n. (Verb) Care exprimă începutul unei acțiuni. [Pr.: *-co-a-*] — Din fr. **inchoatif,** lat. **inchoativus.**

INCOERCÍBIL, -Ă, *incoercibili, -e,* adj. (Livr.) Care nu poate fi constrâns. ✦ (Fiz.) Care nu poate fi reținut, comprimat într-un recipient. [Pr.: *-co-er-*] — Din fr. **incoercible.**

INCOERCIBILITÁTE s.f. (Livr.) Imposibilitatea de a constrânge, de a stăpâni. [Pr.: *-co-er-*] — Din fr. **incoercibilité.**

INCOERÉNT, -Ă, *incoerenți, -te,* adj. (Despre oameni) Lipsit de logică în gândire, în exprimare, în manifestări; (despre manifestările oamenilor) lipsit de logică. [Pr.: *-co-e-*. — Var.: **incoherént, -ă** adj.] — Din fr. **incohérent.**

INCOERÉNȚĂ, *incoerențe,* s.f. Lipsă de legătură logică (în gândire, în exprimare sau acțiune). [Pr.: *-co-e-*. — Var.: **incoherénță** s.f.] — Din fr. **incohérence.**

INCÓGNITO adj. invar., adv. (În legătură cu o persoană aflată în călătorie) Fără să fie cunoscut; în ascuns; cu nume fals. — Din fr., it. **incognito.**

INCOGNOSCÍBIL, -Ă, *incognoscibili, -e,* adj. (Fil.) Care nu poate fi cunoscut de rațiunea omenească (deși se presupune că există în realitate). — Din fr. **incognoscible.**

INCOGNOSCIBILITÁTE s.f. (Fil.) Însușirea sau starea de a fi incognoscibil. — Din fr. **incognoscibilité.**

INCOHERÉNT, -Ă adj. v. **incoerent.**

INCOHERÉNȚĂ s.f. v. **incoerență.**

INCOLINÍSM, *incolinisme,* s.n. (Biol.) Formă de conviețuire a două organisme în care unul folosește gazda numai ca adăpost. — Din fr. **incolinisme.**

INCOLÓR, -Ă, *incolori, -e,* adj. Care nu are culoare, care nu e colorat. ✦ Fig. Fără personalitate, fără strălucire; șters, searbăd. — Din fr. **incolore,** lat. **incolor.**

INCOMBUSTÍBIL, -Ă, *incombustibili, -e,* adj. (Despre corpuri) Care nu poate fi ars, care nu este combustibil; necombustibil. — Din fr. **incombustible.**

INCOMBUSTIBILITÁTE s.f. Proprietate a unui corp de a fi incombustibil. — Din fr. **incombustibilité.**

INCOMENSURÁBIL, -Ă, *incomensurabili, -e,* adj. **1.** Care nu poate fi măsurat; foarte mare, nemăsurat, nelimitat. ✦ Care nu poate fi evaluat, care este foarte valoros. **2.** (Mat.; despre mărimi) A căror măsură nu poate fi exprimată de un număr rațional. — Din fr. **incommensurable.**

INCOMENSURABILITÁTE s.f. **1.** Însușirea de a fi incomensurabil (**1**) din cauza dimensiunilor foarte mari. ✦ Imposibilitate de evaluare din cauza valorii prea mari. **2.** (Mat.) Caracteristică a unor mărimi de a fi incomensurabile (**2**). — Din fr. **incommensurabilité.**

INCOMESTÍBIL, -Ă, *incomestibili, -e,* adj. Care nu este bun de mâncat; necomestibil. — Din fr. **incomestible.**

INCOMÓD, -Ă, *incomozi, -de,* adj. **1.** (Despre lucruri, adesea adverbial) Care nu este comod, care stânjenește. **2.** (Despre ființe) Care deranjează, supără, stingherește, indispune. — Din fr. **incommode,** lat. **incommodus.**

INCOMODÁ, *incomodez,* vb. I. Tranz. A tulbura liniștea cuiva; a deranja, a stingheri, a stânjeni. — Din fr. **incommoder,** lat. **incommodare.**

INCOMODÁNT, -Ă, *incomodanți, -te,* adj. Supărător, jenant. — Din fr. **incommodant.**

INCOMODÁRE s.f. Acțiunea de *a incomoda* și rezultatul ei. — V. **incomoda.**

INCOMODITÁTE s.f. Lipsă de comoditate. ✦ Neplăcere, jenă. — Din fr. **incommodité.**

INCOMPARÁBIL, -Ă, *incomparabili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu se poate compara cu nimic (prin însușiri); fără pereche, fără seamăn, neasemănat, extraordinar; necomparabil. — Din fr. **incomparable,** lat. **incomparabilis.**

INCOMPATÍBIL, -Ă, *incompatibili, -e,* adj. Care nu poate exista simultan cu altceva, care nu este compatibil cu altceva; necompatibil. ✦ (Despre funcții, profesii etc.) Care se află în raport de incompatibilitate față de alta. **3.** (Mat.; despre sisteme de ecuații sau inecuații) Care nu are soluții.— Din fr. **incompatible.**

INCOMPATIBILITÁTE s.f. **1.** Faptul de a fi incompatibil; nepotrivire, necompatibilitate. **2.** (Jur.) Starea de nepotrivire între două funcții, profesii sau sarcini, care face ca o persoană să nu le poată exercita ori ocupa în același timp. **3.** (Med.) Termen folosit de obicei în legătură cu transfuziile de sânge pentru a arăta o nepotrivire de grupă sangvină. **4.** (Mat.) Caracteristică a unui sistem de ecuații sau inecuații de a fi incompatibil. **5.** (Biol.) Incapacitate a gameților masculini și feminini de a fuziona pentru a forma un zigot viabil. — Din fr. **incompatibilité.**

INCOMPETÉNT, -Ă, *incompetenți, -te,* adj. Care nu este competent; care nu are dreptul de a face ceva; necompetent. ✦ (Despre un organ de stat) Care nu are competența de a judeca, cerceta sau rezolva o anumită problemă. — Din fr. **incompétent.**

INCOMPETÉNȚĂ, *incompetențe,* s.f. Lipsă de competență. [Var.: **incompetínță** s.f.] — Din fr. **incompétence.**

INCOMPETÍNȚĂ s.f. v. **incompetență.**

INCOMPLÉCT, -Ă adj. v. **incomplet.**

INCOMPLÉT, -Ă, *incompleți, -te,* adj. Care nu este complet, întreg; căruia îi lipsește una sau mai multe dintre părțile sale componente; cu lipsuri, necomplet. [Var.: **incompléct, -ă** adj.] — Din fr. **incomplet.**

INCOMPREHENSÍBIL, -Ă, *incomprehensibili, -e,* adj. Care nu este comprehensibil, care nu poate fi înțeles, cuprins cu mintea; de neînțeles. — Din fr. **incompréhensible.**

INCOMPREHENSIBILITÁTE s.f. Lipsă de înțelegere; caracterul a ceea ce este incomprehensibil. — Din fr. **incompréhensibilité.**

INCOMPREHENSIÚNE s.f. (Livr.) Incapacitate de a înțelege sau de a fi înțeles. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **incompréhension.**

INCOMPREHENSÍV, -Ă, *incomprehensivi, -e,* adj. (Livr.) Care nu poate înțelege; neînțelegător. — Din fr. **incompréhensif.**

INCOMPRESÍBIL, -Ă, *incompresibili, -e,* adj. (Fiz.) Care nu este compresibil, care nu se poate comprima sub acțiunea unei presiuni exterioare; necompresibil. — Din fr. **incompressible.**

INCOMPRESIBILITÁTE s.f. Însușirea unui corp de a fi incompresibil; necompresibilitate. — Din fr. **incompressibilité.**

INCOMUNICÁBIL, -Ă, *incomunicabili, -e,* adj. **1.** Care nu trebuie sau nu poate fi comunicat; intransmisibil. **2.** (Rar) Inexprimabil. — Din fr. **incommunicable.**

INCOMUNICABILITÁTE s.f. Însușirea sau starea de a fi incomunicabil. — Din fr. **incommunicabilité.**

INCOMUTÁBIL, -Ă, *incomutabili, -e,* adj. (Mat.) Care nu poate fi comutat. — Din fr. **incommutable.**

INCOMUTABILITÁTE s.f. (Mat.) Însușirea de a fi incomutabil. — Din fr. **incommutabilité.**

INCONCEPTÍBIL, -Ă, *inconceptibili, -e,* adj. (Livr.) Care este de neconceput; imposibil. — Din it. **inconcettibile.**

INCONCILIÁBIL, -Ă, *inconciliabili, -e,* adj. (Despre idei, concepții etc.) Care nu poate fi conciliat; de neîmpăcat, neconciliabil. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **inconciliable.**

INCONÉL s.m. Aliaj pe bază de nichel, rezistent la temperaturi înalte și coroziune, folosit în construcția reactoarelor nucleare, la motoarele rachetelor etc. — Din fr., engl. **Inconel.**

INCONFORMÍSM s.n. (Rar) Nonconformism. — **In^1- + conformism.**

INCONFÓRT s.n. Lipsă de confort. — Din fr. **inconfort.**

INCONFORTÁBIL, -Ă, *inconfortabili, -e,* adj. Neconfortabil. — Din fr. **inconfortable.**

INCONFUNDÁBIL, -Ă, *inconfundabili, -e,* adj. Care este bine individualizat, care nu poate fi confundat, de neconfundat. — **In^1- + confundabil.**

INCONGELÁBIL, -Ă, *incongelabili, -e,* adj. Care nu poate fi congelat, care nu îngheață. — Din fr. **incongelable.**

INCONGRUÉNT, -Ă, *incongruenți, -te,* adj. Care nu este congruent, care nu se potrivește, care nu este în concordanță cu ceva; nepotrivit, neconcordant. [Pr.: *-gru-ent*] — Din lat. **incongruens, -ntis,** it. **incongruente.**
INCONGRUÉNȚĂ, *incongruențe,* s.f. Faptul de a fi incongruent; nepotrivire, neconcordanță, dezacord. [Pr.: *-gru-en-*] — Din it. **incongruenza,** lat. **incongruentia.**
INCONSECVÉNT, -Ă, *inconsecvenți, -te,* adj. Lipsit de consecvență, care își schimbă ideile, concepțiile etc.; schimbător, instabil, inconstant, nestatornic, neconsecvent. — Din fr. **inconséquent,** lat. **inconsequens, -ntis.**
INCONSECVÉNȚĂ, *inconsecvențe,* s.f. Lipsă de consecvență în idei sau în acțiuni; neconsecvență, instabilitate, inconstanță. — Din fr. **inconséquence,** lat. **inconsequentia.**
INCONSISTÉNT, -Ă, *inconsistenți, -te,* adj. Care este lipsit de consistență, de soliditate; neconsistent; fără tărie; slab, moale. — Din fr. **inconsistant.**
INCONSISTÉNȚĂ s.f. **1.** Lipsă de consistență, de soliditate. **2.** (Log.) Caracteristică a unei mulțimi de enunțuri care implică logic o contradicție sau are consecințe contradictorii. — Din fr. **inconsistance.**
INCONSOLÁBIL, -Ă, *inconsolabili, -e,* adj. Care nu poate fi consolat; nemângâiat, neconsolabil, neconsolat. — Din fr. **inconsolable,** lat. **inconsolabilis.**
INCONSTÁNT, -Ă, *inconstanți, -te,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Care nu este constant; schimbător, nestatornic, instabil, ușuratic. — Din fr. **inconstant.**
INCONSTÁNȚĂ, *inconstanțe,* s.f. Lipsă de constanță; nestatornicie. — Din fr. **inconstance.**
INCONSUMÁBIL, -Ă, *inconsumabili, -e,* adj. Care nu poate sau nu trebuie să fie consumat; de nemâncat, necomestibil. — Din fr. **inconsommable.**
INCONȘTIÉNT, -Ă, *inconștienți, -te,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care nu este conștient, care nu știe ce face, care și-a pierdut cunoștința (ca urmare a unei stări patologice). **2.** (Adesea adverbial) Care nu are o atitudine conștientă față de realitatea înconjurătoare; fără minte, fără judecată. ✦ (Despre fenomene psihice) Care scapă conștiinței, de care omul nu-și dă seama; involuntar, automat, instinctiv. **II.** S.n. **1.** (Psih.; la Freud) Instinctele reprimate ale persoanei și dorințele, ideile, imaginile asociate lor și inaccesibile direct conștiinței. **2.** (Fil.; la E. von Hartmann) Principiu unic față de care conștiința este numai o manifestare. [Pr.: *-ști-ent*] — Din fr. **inconscient** (după *conștient*).
INCONȘTIÉNȚĂ s.f. **1.** Lipsă sau pierdere a cunoștinței, care apare în diferite boli neuropsihice. **2.** Lipsa unei atitudini conștiente, raționale față de realitatea înconjurătoare; stare sufletească în care omul nu-și dă seama de actele sale. [Pr.: *-ști-en-*] — Din fr. **inconscience** (după *inconștient).*
INCONTESTÁBIL, -Ă, *incontestabili, -e,* adj. Care nu poate fi contestat, care nu poate fi pus la îndoială; de netăgăduit, indiscutabil, sigur, necontestabil. ✦ (Adverbial) Fără îndoială, fără discuție, indiscutabil. — Din fr. **incontestable.**
INCONTESTABILITÁTE s.f. Însușirea sau starea a ceea ce este incontestabil. — Din fr. **incontestabilité.**
INCONTINÉNT, -Ă, *incontinenți, -te,* adj. Care este lipsit de moderație, care este nereținut; violent. ✦ Desfrânat. ✦ Care suferă de incontinență. — Din fr. **incontinent.**
INCONTINÉNȚĂ s.f. Lipsă de continență, eliminare involuntară a urinei sau a materiilor fecale, neputință de a reține urina sau materiile fecale. ✦ Neputință de a-și înfrâna unele dorințe sau acțiuni. ✦ Fig. (Fam.) Logoree, limbuție. — Din fr. **incontinence,** lat. **incontinentia.**
INCONTÍNUU adv. v. **încontinuu.**
INCONVENÁBIL, -Ă, *inconvenabili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu este convenabil; neconvenabil. — Din fr. **inconvenable.**
INCONVENIÉNT, *inconveniente,* s.n. Neajuns, dezavantaj; dificultate, obstacol, piedică. [Pr.: *-ni-ent*] — Din fr. **inconvénient,** lat. **inconveniens, -ntis.**
INCONVERTÍBIL, -Ă, *inconvertibili, -e,* adj. Care nu este convertibil; neconvertibil. — Din fr. **inconvertible.**
INCOORDONÁRE s.f. **1.** Lipsă de coordonare (**1**); necoordonare. **2.** (Med.) Lipsă de coordonare a mișcărilor, cauzată de leziuni ale sistemului nervos sau de stări patologice ale aparatului locomotor; necoordonare. — Din fr., engl. **incoordination.**
INCORÉCT, -Ă, *incorecți, -te,* adj. **1.** Care nu este corect; greșit, eronat, inexact, necorect. **2.** Necinstit, neonest, înșelător. — Din fr. **incorrect.**
INCORECTITÚDINE, *incorectitudini,* s.f. Lipsă de corectitudine; purtare sau faptă incorectă; necinste, șarlatanie, înșelătorie, incorecțiune, necorectitudine. ✦ (La pl.) Părți greșite dintr-o lucrare, dintr-un desen etc. — **In**[1]**-** + **corectitudine.**
INCORECȚIÚNE, *incorecțiuni,* s.f. (Înv.) Incorectitudine. [Pr.: *-ți-u-*]— Din fr. **incorrection.**
INCORIGÍBIL, -Ă, *incorigibili, -e,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Care nu poate fi îndreptat, corijat, care persistă în greșeli. — Din fr. **incorrigible.**
INCORIGIBILITÁTE s.f. (Rar) Neputință de a se corija, de a se îndrepta; însușirea sau starea a ceea ce este incorigibil. — Din fr. **incorrigibilité.**
INCORPORÁ vb. I v. **încorpora.**
INCORPORÁBIL, -Ă adj. v. **încorporabil.**
INCORPORÁRE s.f. v. **încorporare.**
INCORPORÁȚIE s.f. v. **încorporație.**
INCORUPTÍBIL, -Ă, *incoruptibili, -e,* adj. Care nu poate fi corupt; integru, onest, cinstit. — Din fr. **incorruptible,** lat. **incorruptibilis.**
INCORUPTIBILITÁTE s.f. Calitate a celui care nu se lasă corupt; integritate, cinste exemplară, onestitate. — Din fr. **incorruptibilité,** lat. **incorruptibilitas, -atis.**
ÍNCOT s.n. v. **încot.**
INCREÁT s.n. (Livr.) Ceea ce preexistă formei în care urmează să se constituie la un moment dat. ✦ Ceea ce este etern. [Pr.: *-cre-at*] — Din fr. **incréé.**
INCREDÍBIL, -Ă, *incredibili, -e,* adj. Care este de necrezut. — Din it. **incredibile,** lat. **incredibilis.**
INCREDIBILITÁTE s.f. (Rar) Însușirea de a fi incredibil. — Din fr. **incrédibilité,** it. **incredibilità.**
INCREDÚL, -Ă, *increduli, -e,* adj. Care nu crede ușor ceva, care este greu de convins; neîncrezător. — Din fr. **incrédule,** lat. **incredulus.**
INCREDULITÁTE s.f. Însușirea de a nu fi credul; lipsă de încredere; neîncredere. — Din fr. **incrédulité.**
INCREMÉNT s.n. (Rar) Creștere, adaos, spor. — Din lat. **incrementum.**
INCREMENTÁL, -Ă, *incrementali, -e,* adj. (Rar) Care se referă la un increment. — **Increment** + suf. *-al.*
INCRIMINÁ, *incriminez,* vb. I. Tranz. A învinui o persoană de săvârșirea unei crime; *p. gener.* a învinovăți, a acuza. [Var.: **încriminá** vb. I.] — Din fr. **incriminer.**
INCRIMINÁBIL, -Ă, *incriminabili, -e,* adj. Care poate fi incriminat, acuzat. — Din fr. **incriminable.**
INCRIMINÁRE, *incriminări,* s.f. Acțiunea de *a incrimina* și rezultatul ei; *p. gener.* învinuire, învinovățire, acuzație, incriminație. [Var.: **încriminâre** s.f.] — V. **incrimina.**
INCRIMINÁT, -Ă, *incriminați, -te,* adj. Care este acuzat de crimă; care a dat naștere la o învinuire; care este pedepsit de lege; acuzat. ✦ (Substantivat) Persoană învinuită de o crimă. [Var.: **încriminát, -ă** adj.] — V. **incrimina.**
INCRIMINATÓR, -OÁRE, *incriminatori, -oare,* adj. Care incriminează; acuzator. [Var.: **încriminatór, -oáre** adj.] — **Incrimina** + suf. *-tor.*
INCRIMINÁȚIE, *incriminații,* s.f. Incriminare. [Var.: **incriminațiúne** s.f.] — Din fr. **incrimination.**
INCRIMINAȚIÚNE s.f. v. **incriminație.**
INCRUSTÁ, *incrustez,* vb. I. **1.** Tranz. A implânta ornamente pe suprafața unui obiect; a împodobi un obiect cu ornamente înfipte în masa acestuia. **2.** Refl. (Despre săruri dizolvate) A se depune sub formă de crustă pe pereții interiori ai unei conducte, ai unui recipient, ai unui rezervor etc. [Var.: **încrustá** vb. I] — Din fr. **incruster,** lat. **incrustare.**
INCRUSTÁRE, *incrustări,* s.f. Acțiunea de *a (se) incrusta* și rezultatul ei; (concr.) incrustație (**2**). [Var.: **încrustáre** s.f.] — V. **incrusta.**
INCRUSTÁT, -Ă, *incrustați, -te,* adj. (Despre obiecte) Împodobit, acoperit cu ornamente înfipte pe suprafață. ✦ (Despre ornamente) Înfipt pe suprafața unui obiect. [Var.: **încrustát, -ă** adj.] — V. **incrusta.**
INCRUSTÁȚIE, *incrustații,* s.f. **1.** Procedeu de fixare în suprafața unui material a altui material, de obicei mai prețios. **2.** Ornament înfipt pe suprafața unui obiect. **3.** Crustă de săruri care s-au depus, în anumite condiții, pe suprafața unui corp. [Var.: **încrustáție,** (înv.) **încrustațiúne** s.f.] — Din fr. **incrustation.**
IN-CUÁRTO adj. invar., s.n. v. **in-quarto.**
INCÚB s.m. Spirit rău despre care se crede că chinuiește oamenii (mai ales femeile) în timpul somnului. — Din fr. **incube.**
INCUBÁ, *incubez,* vb. I. Tranz. (Med.) A infiltra un agent patogen în organism, pentru a urmări reacția organismului la acesta. — Din fr. **incuber.**
INCUBÁRE, *incubări,* s.f. (Med.) Acțiunea de *a incuba* și rezultatul ei. — V. **incuba.**
INCUBÁT, -Ă, *incubați, -te,* adj. (Med.; despre organisme) În care a fost infiltrat un agent patogen, pentru a urmări reacția. — V. **incuba.**
INCUBATÓR, *incubatoare,* s.n. Instalație special amenajată, de clocire artificială, pentru asigurarea condițiilor de temperatură, umiditate etc., necesare dezvoltării embrionului păsărilor; cloșcă artificială. ✦ Cameră special amenajată în care se poate asigura dezvoltarea, în condiții optime, a copiilor născuți prematur. — Din fr. **incubateur.**
INCUBÁȚIE, *incubații,* s.f. **1.** Proces de dezvoltare, naturală sau artificială, a embrionului de păsări sub influența anumitor factori fizici (temperatură, umiditate etc.). **2.** Timpul cuprins între primul contact al organismului cu microbii sau cu virusurile unei boli și primele simptome ale bolii provocate de aceștia. [Var.: **incubațiúne** s.f.] — Din fr. **incubation,** lat. **incubatio, -onis.**
INCUBAȚIÚNE s.f. v. **incubație.**
INCULCÁ, *incúlc,* vb. I. Tranz. A întipări în mintea cuiva, prin repetare, o idee, o concepție etc. — Din fr. **inculquer,** lat. **inculcare.**
INCULCÁRE s.f. Acțiunea de *a inculca* și rezultatul ei; întipărire. — V. **inculca.**
INCULPÁ, *incúlp,* vb. I. Tranz. A învinui, a acuza pe cineva (în fața unei instanțe judecătorești). — Din fr. **inculper,** lat. **inculpare.**
INCULPÁRE s.f. Acțiunea de *a inculpa* și rezultatul ei; acuzare, învinuire. — V. **inculpa.**
INCULPÁT, -Ă, *inculpați, -te,* s.m. și f. Persoană acuzată de o culpă; pârât, acuzat, învinuit. — V. **inculpa.** Cf. fr. i n c u l p é.

INCÚLT, -Ă, *inculți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care are o lipsă de cultură elementară, (om) necultivat; *p. restr.* agramat. — Din fr. **inculte,** lat. **incultus.**

INCULTÚRĂ s.f. Lipsă de cultură a unui om; cultură insuficientă. — Din fr. **inculture.**

INCUMBÁ, pers. 3 *incúmbă,* vb I. Intranz. (Despre sarcini, obligații) A se impune, a reveni cuiva. — Din fr. **incomber,** lat. **incumbere.**

INCUNÁBUL, *incunabule,* s.n. Exemplar dintr-o carte tipărită în primii ani ai introducerii tiparului (înainte de anul 1500); *p. ext.* carte foarte veche (și prețioasă). — Din fr. **incunable,** lat. **incunabulum.**

INCURÁBIL, -Ă, *incurabili, -e,* adj. (Despre boli) Care nu poate fi vindecat, fără leac; (despre ființe) care suferă de o boală nevindecabilă, *p. ext.* de un defect moral ce nu (mai) poate fi vindecat. — Din fr. **incurable.**

INCURABILITÁTE s.f. Însușirea sau starea a ceea ce este incurabil. — Din fr. **incurabilité.**

INCURBÁ, *incurbez,* vb. I. Tranz. (Rar) A curba, a îndoi. — Din fr. **incurver** (după *curba*).

INCÚRIE, *incurii,* s.f. (Livr.) Neglijență, neîngrijire. — Din fr. **incurie,** lat. **incuria.**

INCURSIÚNE, *incursiuni,* s.f. **1.** (Mil.) Acțiune de cercetare, de mică amploare, executată prin surprindere pe teritoriul inamicului de către un grup de militari, în scopul obținerii unor informații, distrugerii unor obiective, capturării de prizonieri, de documente etc. ✦ (Sport) Pătrundere în porțiunea de teren a adversarului. **2.** Fig. Cercetare, studiu făcut de cineva într-un subiect străin de preocupările obișnuite, de tema tratată. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **incursion,** lat. **incursio, -onis.**

INCÚSĂ, *incuse,* adj., s.f. (Medalie, monedă veche) care are o față în relief, iar cealaltă scobită. — Din fr. **incuse.**

IN-CVÁRTO adj. invar., s.n. v. **in-quarto.**

INDAMÍNĂ, *indamine,* s.f. (Chim.) Colorant organic albastru sau albastru-verzui. — Din fr., engl. **indamine.**

INDÁN, *indani,* s.n. (Chim.) Hidrocarbură obținută din gudroane, insolubilă în apă, solubilă în dizolvanți organici. — Din engl. **indan.**

INDANTRÉN, *indantreni,* s.m. (Chim.) Colorant sintetic albastru, folosit în imprimarea textilă. [Var.: **indantrónă** s.f.[— Din fr. **indanthrène,** engl. **indanthrone.**

INDANTRÓNĂ s.f. v. **indantren.**

INDECÉNT, -Ă, *indecenți, -te,* adj. Care calcă sau contrazice legile decenței; lipsit de pudoare; necuviincios, nerușinat, impudic, licențios. — Din fr. **indécent,** lat. **indecens, -ntis.**

INDECÉNȚĂ, *indecențe,* s.f. Lipsă de decență, de bună-cuviință; vorbă, faptă, purtare necuviincioasă; necuviință, nerușinare. — Din fr. **indécence,** lat. **indecentia.**

INDECÍS, -Ă, *indeciși, -se,* adj. Care nu este decis, care stă la îndoială; nehotărât, șovăielnic, nedecis. — Din fr. **indécis.**

INDECÍZIE, *indecizii,* s.f. Lipsă de decizie; nehotărâre, șovăială. [Var.: **indeciziúne** s.f.] — Din fr. **indécision.**

INDECIZIÚNE s.f. v. **indecizie.**

INDECLINÁBIL, -Ă, *indeclinabili, -e,* adj. (Gram.) Care nu se declină; nedeclinabil. — Din fr. **indéclinable,** lat. **indeclinabilis.**

INDEFINÍBIL, -Ă, *indefinibili, -e,* adj. Care nu poate fi definit, care nu se poate explica; nedeterminat, neprecis, nelămurit, nedefinibil. — **In**[1]**-** + **definibil.**

INDEFINISÁBIL, -Ă, *indefinisabili, -e,* adj. (Rar) Nedefinibil. — Din fr. **indéfinissable.**

INDEFINÍT, -Ă, *indefiniți, -te,* adj. Care nu este definit, care nu are limite sau margini determinate; nedefinit, nelămurit. ✦ (Gram.) Nehotărât. — Din fr. **indéfini,** lat. **indefinitus.**

INDEFORMÁBIL, -Ă, *indeformabili, -e,* adj. (Rar) Nedeformabil. — Din fr. **indéformable.**

INDEFRIȘÁBIL, -Ă, *indefrișabili, -e,* adj. (Rar) Nedefrișabil. — Din fr. **indéfrichable.**

INDEHISCÉNT, -Ă, *indehiscenți, -te,* adj. (Despre fructe) Care nu se deschide spontan la maturitate, spre a pune în libertate semințele. — Din fr. **indéhiscent.**

INDEHISCÉNȚĂ s.f. Însușire a fructelor indehiscente. — Din fr. **indéhiscence.**

INDELÉBIL, -Ă, *indelebili, -e,* adj. (Rar) Care nu poate fi șters din amintire, care nu se poate uita; de neșters. — Din fr. **indélébile,** lat. **indelebilis.**

INDELEBILITÁTE s.f. (Livr.) Însușirea de a fi indelebil. — Din fr. **indélébilité.**

INDELICÁT, -Ă, *indelicați, -te,* adj. (Rar) Nedelicat. — Din fr. **indélicat.**

INDELICATÉȚĂ s.f. v. **indelicatețe.**

INDELICATÉȚE, *indelicateți,* s.f. Lipsă de delicatețe; vorbă, faptă, purtare jignitoare, grosolană; nedelicatețe. [Var.: **indelicatéță** s.f.] — Din fr. **indélicatesse.**

INDÉMN, -Ă, *indemni, -e,* adj. (Jur.) Care nu a suferit pagube, pierderi etc. — Din fr. **indemne.**

INDEMNITÁTE, *indemnități,* s.f. (Rar) Indemnizație (**1**). — Din fr. **indemnité,** lat. **indemnitas, -atis.**

INDEMNIZÁ, *indemnizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A despăgubi (pe cineva) de cheltuieli. — Din fr. **indemniser.**

INDEMNIZÁRE, *indemnizări,* s.f. (Rar) Indemnizație (**1**). [Var.: **îndemnizáre** s.f.] — V. **indemniza.**

INDEMNIZÁȚIE, *indemnizații,* s.f. **1.** Sumă de bani care se acordă cuiva în afara salariului, destinată să acopere cheltuielile făcute de un angajat în scopul îndeplinirii unei sarcini de serviciu; indemnizare. ✦ Despăgubire pentru un prejudiciu, pentru o pagubă suferită etc.; indemnitate. ✦ Contravaloarea în bani a unei plăți în natură. **2.** Alocație bănească care nu are caracter de salariu. [Var.: **îndemnizáție** s.f.] — Din fr. **indemnisation.**

INDEMONSTRÁBIL, -Ă, *indemonstrabili, -e,* adj. Nedemonstrabil. — Cf. fr. i n d é m o n t r a b l e.

INDEMONSTRABILITÁTE s.f. (Rar) Însușirea a ceea ce este indemonstrabil. — Cf. fr. i n d é m o n t r a b i l i t é.

INDENTÁȚIE, *indentații,* s.f. (Geogr.) Adâncitură, crestătură (a coastei marine) cu aspect de mușcătură. — Din fr. **indentation.**

INDEPENDÉNT, -Ă, *independenți, -te,* adj. Care nu depinde de cineva sau de ceva; (despre un popor, un stat) care se bucură de independență, liber[2], autonom. ✧ Loc. prep. *Independent de…* = fără a ține seamă de…, indiferent de… **2.** (Despre oameni și manifestările lor) Care se bizuie pe puterile proprii, cu inițiativă personală. — Din fr. **indépendant.**

INDEPENDÉNȚĂ s.f. **1.** Situație a unui stat sau a unui popor care se bucură de suveranitate națională; stare de neatârnare și drept de a rezolva liber (cu respectarea drepturilor altor state și a principiilor dreptului internațional) problemele sale interne și externe, fără amestec din afară; autonomie. **2.** Situație a unei persoane care judecă lucrurile și acționează în mod independent, neinfluențată de alții. — Din fr. **indépendance.**

INDEROGÁBIL, -Ă, *inderogabili, -e,* adj. (Jur.; despre legi, regulamente etc.) Care nu permite derogări. — **In**[1]**-** + **derogabil.**

INDESCIFRÁBIL, -Ă, *indescifrabili, -e,* adj. (Despre un text sau despre scrisul cuiva) Care nu se poate descifra; de neînțeles, nedescifrabil, neciteț, ilizibil. — Din fr. **indéchiffrable.**

INDESCRIPTÍBIL, -Ă, *indescriptibili, -e,* adj. Care nu poate fi descris sau exprimat în cuvinte, de nedescris. — Din fr. **indescriptible.**

INDESTRUCTÍBIL, -Ă, *indestructibili, -e,* adj. (Adesea fig.) Care nu poate fi distrus, dărâmat, nimicit; trainic, rezistent. — Din fr. **indestructible.**

INDESTRUCTIBILITÁTE, *indestructibilități,* s.f. Calitatea, caracterul de a fi indestructibil. — Din fr. **indestructibilité.**

INDEȘIRÁBIL, -Ă, *indeșirabili, -e,* adj. (Despre țesături, tricotaje etc.) Care nu se poate deșira (ușor); nedeșirabil. — Din fr. **indéchirable.**

INDETERMINÁBIL, -Ă, *indeterminabili, -e,* adj. Care nu poate fi determinat; de nedeterminat; nedeterminabil. — Din fr. **indéterminable,** lat. **indeterminabilis.**

INDETERMINÁRE, *indeterminări,* s.f. Lipsă de determinare; nedeterminare. — Din fr. **indétermination.**

INDETERMINÍSM s.n. Concepție filosofică opusă determinismului, care afirmă că oamenii dispun de o libertate absolută a voinței. — Din fr. **indéterminisme.**

INDETERMINÍST, -Ă, *indeterminiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al indeterminismului. — Din fr. **indéterministe.**

ÍNDEX, (**1**) *indexuri,* s.n., (**2**) *indecși,* s.m. **1.** S.n. Listă alfabetică sau pe materii pusă la sfârșitul sau la începutul unei cărți sau apărută în volum separat, cuprinzând materiile, autorii sau cuvintele conținute în ea, cu indicarea paginilor (și a volumelor) unde se găsesc; indice (**5**). ✧ *Index bibliografic* = lucrare de îndrumare bibliografică, cuprinzând lista principalelor scrieri privitoare la o problemă, însoțită uneori de adnotări asupra conținutului lor. ✧ Expr. *A pune la index* = **a)** a trece o carte în lista cărților interzise; **b)** *fig.* (fam.) a socoti, a trata pe cineva ca nedemn, nevrednic sau primejdios. **2.** S.m. Degetul arătător. [Acc. și: (**2**) *indéx*] — Din lat., fr. **index.**

INDEXÁ, *indexez,* vb. I. Tranz. **1.** A întocmi un index (**1**). **2.** A introduce un cuvânt, un autor etc. într-un index (**1**). **3.** (Economie) A corela variațiile unei valori, cu valoarea elementului de referință. ✦ Spec. A corela salariile cu nivelul prețurilor. — Din fr. **indexer.**

INDEXÁRE, *indexări,* s.f. Acțiunea de *a indexa* și rezultatul ei. — V. **indexa.**

INDEXÁT, -Ă, *indexați, -te,* adj. **1.** (Despre cuvinte, autori etc.) Care a fost introdus într-un index. **2.** (Despre salarii) Care a fost corelat cu nivelul creșterii prețurilor. — V. **indexa.**

INDEZIRÁBIL, -Ă, *indezirabili, -e,* adj. Care nu este dorit; nedorit, neplăcut. — Din fr. **indésirable.**

INDIÁN[1] s.n. Țesătură de bumbac subțire și fină, albită, vopsită sau imprimată, din care se confecționează obiecte de lenjerie. [Pr.: *-di-an.* — Var.: **indiánă** s.f.] — Din fr. **indienne.**

INDIÁN[2]**, -Ă,** *indieni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din populația Indiei sau este originară de acolo. ✦ (Impr.) Persoană care face parte din populația indigenă a Americii; amerindian. **2.** Adj. Care aparține Indiei sau indienilor (**1**), privitor la India ori la indieni; indic. ✦ (Impr.) Care aparține populației indigene a Americii, privitor la această populație. ✦ (Substantivat, f.) Limba indiană. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **indien.**

INDIÁNĂ[1], *indiene,* s.f. Prăjitură umplută cu frișcă și acoperită cu glazură de ciocolată. [Pr.: *-di-a-*] — Cf. germ. I n d i a n e r [krapfen].

INDIÁNĂ[2] s. f. v. **indian**[1].

INDIÁNCĂ, *indience,* s.f. **1.** Femeie care face parte din populația Indiei sau este originară de acolo. **2.** (Impr.) Femeie care face parte din populația autohtonă a Americii. — **Indian** + suf. *-că.*

INDIANÍSM, (**2**) *indianisme,* s.n. **1.** Disciplină care se ocupă cu studiul limbilor vorbite în India. **2.** Idiotism propriu limbilor vorbite în India. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **indianisme.**

INDIANÍST, -Ă, *indianiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu studiul limbilor și civilizației din India. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **indianiste.**

INDIANÍSTICĂ s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul limbii și al civilizației Indiei de dinaintea venirii europenilor. — Din germ. **Indianistik.**

ÍNDIC, -Ă, *indici, -ce,* adj. (Rar) Indian[2] (**2**). — Din lat. **indicus.**

INDICÁ, *indíc,* vb. I. Tranz. **1.** A arăta pe cineva sau ceva; a face cunoscut, a semnala. **2.** A recomanda, a prescrie (tratamente, medicamente etc.). — Din fr. **indiquer,** lat. **indicare.**

INDICÁN s.n. Substanță organică ce se găsește în indigo (**3**). — Din fr. **indican.**

INDICANEMÍE, *indicanemii,* s.f. (Med.) Prezență a indicanului în sânge; cantitate de indican prezentă în sânge. — Din fr. **indicanémie.**

INDICANURÍE, *indicanurii,* s.f. (Fiziol.) Prezență a indicanului în urină; cantitate de indican prezentă în urină. — Din fr. **indicanurie.**

INDICÁRE, *indicări,* s.f. Acțiunea de *a indica* și rezultatul ei; arătare, semnalare; recomandare. — V. **indica.**

INDICÁT, -Ă, *indicați, -te,* adj. Care este arătat, desemnat, anunțat, hotărât, menit. ✦ Care este potrivit, corespunzător. *Medicament indicat.* — V. **indica.**

INDICATÍV, -Ă, *indicativi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Rar) Care indică, care îndrumă. **2.** Adj. (Gram.; în sintagma) *Mod indicativ* (și substantivat, n.) = mod personal care exprimă, de obicei, o acțiune prezentată de către vorbitor ca reală. **3.** S.n. Tot ceea ce servește pentru a indica ceva. **4.** S.n. Denumire convențională atribuită unităților millitare, comandanților și unor ofițeri din statele-majore în scopul păstrării secretului și pentru a nu fi recunoscute de inamic. **5.** S.n. Semnal de identificare la începutul sau sfârșitul programului (de radio și de televiziune). ✧ *Indicativ de apel* = apelativ convențional format din litere sau cifre al unei stații de radioemisie care permite ca aceasta să fie identificată de alte stații sau să fie chemată. — Din fr. **indicatif,** lat. **indicativus.**

INDICATÓR, -OÁRE, *indicatori, -oare,* adj., s.n., s.m. **I. 1.** Adj. Care indică, care face cunoscut. **II. 1.** S.n. Aparat, instrument, dispozitiv care servește la indicarea anumitor mărimi, fenomene, informații etc. ✧ *Indicator de pantă* = inclinometru. *Indicator de acord* = ochi magic. **2.** S.n. Semnal, simbol etc. care servește la indicarea direcției, distanței sau etapelor unui drum. **3.** S.m. Expresie numerică cu ajutorul căreia se caracterizează cantitativ un fenomen social-economic din punctul de vedere al compoziției, structurii, schimbării în timp, al legăturii reciproce cu alte fenomene etc. **4.** S.n. Text tipărit care servește ca îndrumător într-un anumit domeniu. *Indicator de prețuri.* **5.** S.m. Substanță cu ajutorul căreia se determină caracterul acid sau bazic al altei substanțe ori sfârșitul unei reacții chimice. — Din fr. **indicateur.**

INDICÁȚIE, *indicații,* s.f. Îndrumare, lămurire, recomandare; indiciu, informație. [Var.: **indicațiúne** s.f.] — Din fr. **indication,** lat. **indicatio, -onis.**

INDICAȚIÚNE s.f. v. **indicație.**

ÍNDICE, (**1, 2, 3, 4**) *indici*, s.m., (**5**) *indice,* s.n. **1.** S.m. Număr, literă sau simbol literal așezat la dreapta sau la stânga (mai sus sau mai jos) față de un număr sau de o literă, cărora le precizează valoarea sau înțelesul. ✦ Cifră din planul economic al statului, al unei întreprinderi sau al unei instituții care arată nivelul de producție cantitativ și calitativ ce trebuie realizat. **2.** S.m. Fapt, indicație care, sub forma unui număr, a unei formule sau a unei expresii, înfățișează aspectul unui fenomen, al unei acțiuni, al unei situații etc. ✧ (Fiz.) *Indice de refracție* = mărime optică ce caracterizează materialele transparente, definită ca raportul dintre sinusurile unghiurilor de incidență și cele de refracție ale unei raze de lumină care pătrunde din vid în mediul respectiv. (Biol.) *Indice antropometric* = raport procentual între diferitele dimensiuni ale corpului omenesc. **3.** S.m. Semn convențional cu care se notează un domeniu de cunoștințe sau o anumită problemă într-un sistem de clasificare după conținut a publicațiilor. *Indice de clasificare zecimală*. **4.** S.m. Ac mobil al unui aparat sau instrument care arată pe o scară gradată valoarea mărimii măsurate. **5.** S.n. Index (**1**). — Din it., fr. **indice,** lat. **index, -dicis.**

INDICÍBIL, -Ă, *indicibili, -e,* adj. (Livr.) Care nu se poate spune; inexprimabil, inefabil. — Din fr. **indicible.**

INDÍCIU, *indicii,* s.n. Semn (aparent) după care se deduce existența unui lucru, a unui fenomen etc. ✦ Particularitate, semnalment, manifestare, dovadă concretă după care se poate recunoaște un obiect, o ființă sau un fenomen. ✦ (Jur.) Faptă, împrejurare, situație, care, privită în legătură cu alte fapte, împrejurări sau situații, poate servi ca probă într-un proces. — Din lat. **indicium** (cu sensuri după fr. *indice*).

INDICȚIÚNE, *indicțiuni,* s.f. (Livr.) Convocare pentru o zi anumită a unui conciliu; indicație pentru o anumită zi. ✧ *Indicțiune romană* = perioadă de cincisprezece ani care separa în vechea Romă, începând cu domnia împăratului Constantin, două majorări extraordinare de impozite. ✦ Perioadă convențională de cincisprezece ani. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **indiction,** lat. **indictio, -onis.**

INDIFERÉNT, -Ă, *indiferenți, -te,* adj. **1.** Care nu arată niciun fel de interes (pentru cineva sau ceva); nepăsător, impasibil. **2.** Care nu prezintă nicio însemnătate, care nu trezește interes. ✧ Loc. conj. *Indiferent dacă...* = fără a acorda importanță faptului că...; fie că... ✧ Loc. prep. *Indiferent de...* = fără a ține seamă de..., oricare ar fi... — Din fr. **indifférent,** lat. **indifferens, -ntis.**

INDIFERENTÍSM s.n. (Rar) Atitudine de nepăsare, de indiferență. — Din fr. **indifférentisme.**

INDIFERÉNȚĂ s.f. Starea, atitudinea celui indiferent; lipsă de interes față de cineva sau de ceva; nepăsare, impasibilitate, insensibilitate; răceală. — Din fr. **indifférence,** lat. **indifferentia.**

INDIGÉN, -Ă, *indigeni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care este originară dintr-o anumită țară, născută într-o anumită țară, de baștină; băștinaș, autohton, pământean. **2.** Adj. (Despre animale, plante, mărfuri etc.) Care crește sau se produce în propria țară. — Din fr. **indigène,** lat. **indigenus.**

ÍNDIGENÁ, *indigenez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A încetățeni. — Din **indigen.**

INDIGENÁRE, *indigenări,* s.f. (Înv.) Recunoaștere a dreptului de încetățenire. — V. **indigena.**

INDIGENÁT, *indigenate,* s.n. (Înv.) Dreptul de încetățenire într-un stat; naturalizare, împământenire. ✦ Calitatea a ceea ce este indigen. — Din fr. **indigénat.**

INDIGÉNȚĂ s.f. (Livr.) Lipsă, sărăcie. — Din fr. **indigence,** lat. **indigentia.**

INDIGÉST, -Ă, *indigești, -ste,* adj. Care nu poate fi (ușor) digerat, mistuit. ✦ Fig. (Despre scrieri) Greu de înțeles; confuz. — Din fr. **indigeste,** lat. **indigestus.**

INDIGÉSTIE, *indigestii,* s.f. Tulburare a digestiei provocată de unele excese alimentare, de frig, de unele stări nervoase etc. și manifestată prin indispoziție, grețuri, vărsături, diaree etc. — Din fr. **indigestion,** lat. **indigestio.**

INDIGNÁ, *indignez,* vb. I. Refl. și tranz. A fi cuprins sau a stârni indignare; a (se) necăji, a (se) supăra. — Din fr. **indigner,** lat. **indignari.**

INDIGNÁRE, *indignări,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) indigna*. **2.** Revoltă sufletească amestecată cu amărăciune, mânie și dispreț, provocată de o faptă nedemnă, nedreaptă sau rușinoasă; indignațiune. — V. **indigna.**

INDIGNÁT, -Ă, *indignați, -te,* adj. Care este cuprins de indignare; revoltat. — V. **indigna.**

INDIGNAȚIÚNE, *indignațiuni,* s.f. (Înv.) Indignare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **indignation,** lat. **indignatio, -onis.**

INDIGÓ, (**1, 3, 4**) *indigouri,* s.n., (**2**) adj. invar. **1.** S.n. Una dintre culorile fundamentale ale spectrului luminii, cuprinsă între albastru și violet. **2.** Adj. invar. Care are culoarea descrisă mai sus. **3.** S.n. Materie colorantă albastru-închis, extrasă din frunzele mai multor plante tropicale sau obținută sintetic din anilină sau din acid antranilic și folosită pentru vopsirea lânii și a bumbacului. **4.** S.n. Hârtie-carbon folosită la copiere; plombagină. [Var.: **indigóu** s.n.] — Din fr. **indigo.**

INDIGOFÉRĂ, *indigofere,* s.f. (La pl.) Gen de plante din familia leguminoaselor, cu numeroase specii răspândite în țările calde, din care se extrage indigoul (**3**) *(Indigofera);* (și la sg.) plantă din acest gen. — Din lat. **Indigofera,** denumirea științifică a indigoferei.

INDIGOSÓL, *indigosoli,* s.m. (Chim.) Colorant pe bază de indigo (**3**) cu care se imprimă sau se colorează orice fibră în soluție neutră. — Din fr., engl. **indigosol.**

INDIGOTIÉR, *indigotieri,* s.m. Numele unor arbuști și subarbuști tropicali din frunzele cărora se extrage indigoul (**3**). [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **indigotier.**

INDIGÓU s.n. v. **indigo.**

INDIRÉCT, -Ă, *indirecți, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care nu este direct, care se produce, apare sau se obține prin mijlocirea cuiva sau a ceva. **2.** (Lingv.; în sintagmele) *Stil indirect* sau *vorbire indirectă* = procedeu sintactic de redare a spuselor sau gândurilor cuiva prin subordonarea comunicării față de un verb sau de un alt cuvânt de declarație, caracterizat prin prezența în număr mare a elementelor de relație, prin lipsa afectivității etc. *Complement indirect* = parte de propoziție asupra căreia se răsfrânge în chip indirect (**1**) acțiunea verbului. *Propoziție completivă indirectă* = propoziție care îndeplinește în frază funcția de complement indirect. **3.** (Fin.; în sintagma) *Impozit indirect* = impozit inclus în prețul anumitor obiecte de consum. **4.** (Mil.; în sintagma) *Tragere indirectă* = tragere asupra unor ținte care nu se văd, dirijată cu ajutorul unor calcule matematice. — Din fr. **indirect,** lat. **indirectus.**

INDISCERNÁBIL, -Ă, *indiscernabili, -e,* adj. (Rar) Care nu se poate discerne de un lucru de același fel; care nu poate fi înfățișat precis. — Din fr. **indiscernable.**

INDISCIPLINÁBIL, -Ă, *indisciplinabili, -e,* adj. (Rar) Care nu poate fi disciplinat. — Din fr. **indisciplinable.**

INDISCIPLINÁT, -Ă, *indisciplinați, -te,* adj. Nedisciplinat. — Din fr. **indiscipliné.**

INDISCIPLÍNĂ s.f. Lipsă de disciplină; nesupunere; *p. ext.* dezordine. — Din fr. **indiscipline.**

INDISCRÉT, -Ă, *indiscreți, -te,* adj. Care nu este discret, care caută să afle și să se amestece în mod nedelicat și cu curiozitate în secretele cuiva (împărtășindu-le și altora). ✦ Care este lipsit de discreție, de rezervă, de reținere în relațiile cu oamenii. — Din fr. **indiscret,** lat. **indiscretus.**

INDISCRÉȚIE, *indiscreții,* s.f. Faptul de a destăinui secretele încredințate de cineva; *p. ext.* lipsă de măsură în vorbă, lipsă de discernământ. ✦ Faptă lipsită de

delicatețe, de rezervă; nedelicatețe, grosolănie. [Var.: **indiscrețiúne** s.f.] — Din fr. **indiscrétion,** lat. **indiscretio, -onis.**

INDISCREȚIÚNE s. f. v. **indiscreție.**

INDISCUTÁBIL, -Ă, *indiscutabili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu poate stârni obiecții; incontestabil, neîndoielnic, evident, sigur. — Din fr. **indiscutable.**

INDISOLÚBIL, -Ă, *indisolubili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu poate fi desfăcut, rupt, destrămat, care este de nezdruncinat. — Din fr. **indissoluble,** lat. **indissolubilis.**

INDISOLUBILITÁTE s.f. Calitatea de a fi indisolubil. — Din fr. **indissolubilité.**

INDISPENSÁBIL, -Ă, *indispensabili, -e,* adj., s.m. pl. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Care este absolut necesar, neapărat trebuincios. **2.** S.m. pl. Izmene. — Din fr. **indispensable.**

INDISPENSABILITÁTE s.f. Însușirea sau starea a ceea ce este indispensabil. — Din fr. **indispensabilité.**

INDISPONÍBIL, -Ă, *indisponibili, -e,* adj. Care nu poate fi disponibil, care nu poate fi folosit după voie, care nu este liber. ✦ (Jur.; despre un lucru sau despre un drept) De care nu se poate dispune. ✦ (Despre mașini) Care nu este în stare să funcționeze. — Din fr. **indisponible.**

INDISPONIBILITÁTE, *indisponibilități,* s.f. Faptul de a fi indisponibil; situația unui lucru sau a unei ființe de care nu se poate dispune. — Din fr. **indisponibilité.**

INDISPOZÍȚIE, *indispoziții,* s.f. **1.** Lipsă de voie bună, de dispoziție; supărare, mâhnire (trecătoare). **2.** Stare a celui ușor bolnav; boală ușoară. [Var.: **indispozițiúne** s.f.] — Din fr. **indisposition.**

INDISPOZIȚIÚNE s.f. v. **indispoziție.**

INDISPÚNE, *indispún,* vb. III. Tranz. și refl. A(-și) strica buna dispoziție; a (se) supăra, a (se) mâhni (în mod trecător), a (se) întrista. [Perf. s. *indispusei,* part. *indispus*] — Din fr. **indisposer** (după *pune*).

INDISPÚNERE, *indispuneri,* s.f. Faptul de *a (se) indispune.* — V. **indispune.**

INDISPÚS, -Ă, *indispuși, -se,* adj. Care nu este bine dispus, care este supărat, mâhnit. ✦ Care nu se simte bine, care este ușor bolnav. ✦ (Fam.; despre femei) Care este în perioada de menstruație. — V. **indispune.** Cf. fr. indisposé.

INDISTÍNCT, -Ă, *indistincți, -te,* adj. Care nu se poate distinge bine, care este neclar. — Din fr. **indistinct,** lat. **indistinctus.**

ÍNDIU s.n. Element chimic, metal maleabil, alb-argintiu, care se găsește în cantități mici în blendă și care este folosit la acoperirea suprafețelor metalice, în unele aliaje etc. [Var.: **índium** s.n.] — Din fr. **indium.**

ÍNDIUM s.n. v. **indiu.**

INDIVÍD, -Ă, *indivizi, -de,* s.m. și f. **1.** Persoană privită ca unitate distinctă față de alte persoane; ins. ✦ (Peior.) Om necunoscut, suspect sau vrednic de dispreț. **2.** Ființă de origine animală sau vegetală privită ca unitate distinctă a speciei din care face parte; exemplar dintr-o categorie de ființe. — Din fr. **individu,** lat. **individuum.**

INDIVIDUÁL, -Ă, *individuali, -e,* adj. **1.** Care este propriu unui individ; personal, specific. ✦ Care privește sau aparține unui singur exemplar dintr-o categorie de lucruri sau de ființe. **2.** Care este executat de individ. *Muncă individuală.* ✦ (Adverbial) În mod izolat, fiecare în parte, fiecare pentru sine. [Pr.: *-du-al*] — Din fr. **individuel.**

INDIVIDUALÍSM s.n. **1.** Denumire generică pentru concepțiile etice care iau ca punct de plecare individul izolat, independent de societate. **2.** Atitudine a celui care subordonează interesele obștești celor personale, care este preocupat exclusiv de propria persoană. [Pr.: *-du-a-*] — Din fr. **individualisme.**

INDIVIDUALÍST, -Ă, *individualiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care se izolează de interesele, de preocupările colective; (adept) al individualismului; *p. ext.* (om) egoist. **2.** Adj. Care se referă la individualism, care aparține individualismului. [Pr.: *-du-a-*] — Din fr. **individualiste.**

INDIVIDUALITÁTE, *individualități,* s.f. **1.** Totalitatea particularităților specifice unui individ sau unei persoane, care deosebesc un individ de altul sau o persoană de alta. **2.** Persoană cu însușiri morale sau intelectuale deosebite; personalitate. [Pr.: *-du-a-*] — Din fr. **individualité.**

INDIVIDUALIZÁ, *individualizez,* vb. I. Tranz. A scoate în evidență trăsăturile specifice ale unei persoane, ale unui fapt, ale unei situații etc. ✦ A considera pe cineva sau ceva în mod individual, a-i da un caracter propriu, făcându-l să se deosebească de ceilalți. ✦ A determina un lucru prin caracterele sale individuale. [Pr.: *-du-a-*] — Din fr. **individualiser.**

INDIVIDUALIZÁNT, -Ă, *individualizanți, -te,* adj. (Rar) Individualizator. [Pr.: *-du-a-*] — **Individualiza** + suf. *-ant.*

INDIVIDUALIZÁRE, *individualizări,* s.f. Acțiunea de *a individualiza* și rezultatul ei. ✦ Adaptarea și aplicarea unei concepții, a unei legi etc. la cazuri particulare. ✦ Întruchipare a ideii artistice în imagini concrete, individuale; întruchipare a unei tendințe, a unei relații (sociale) etc. în figuri individuale tipice. [Pr.: *-du-a-*] — V. **individualiza.**

INDIVIDUALIZÁT, -Ă, *individualizați, -te,* adj. Care este conturat prin trăsături specifice. [Pr.: *-du-a-*] — V. **individualiza.** Cf. fr. individualisé.

INDIVIDUALIZATÓR, -OÁRE, *individualizatori, -oare,* adj. Care individualizează; (rar) individualizant. [Pr.: *-du-a-*] — **Individualiza** + suf. *-tor.*

INDIVÍZ, -Ă, *indivizi, -e,* adj. (Jur.; despre bunuri) Care se găsește în stare de indiviziune. ✦ (Despre oameni) Care posedă o proprietate în indiviziune. — Din fr. **indivis,** lat. **indivisus.**

INDIVIZÍBIL, -Ă, *indivizibili, -e,* adj. Care nu este divizibil, care nu poate fi divizat, împărțit; de neîmpărțit, nedivizibil. — Din fr. **indivisible,** lat. **indivisibilis.**

INDIVIZIBILITÁTE s.f. Faptul de a fi indivizibil; însușire a unui lucru de a fi indivizibil; nedivizibilitate. — Din fr. **indivisibilité.**

INDIVIZIÚNE s.f. (Jur.) Drept de proprietate pe care două sau mai multe persoane îl au, pe cote-părți, asupra unor bunuri privite ca o totalitate nedivizată. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **indivision.**

INDOCÍL, -Ă, *indocili, -e,* adj. (Rar) Care nu este docil; nesupus, neînțelegător. — Din fr. **indocile.**

INDOCILITÁTE s.f. (Rar) Lipsă de docilitate, de supunere; neascultare, nesupunere. — Din fr. **indocilité.**

INDO-EUROPEÁN, -Ă, *indo-europeni, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (În sintagma) *Limbi indo-europene* (și substantivat, f. sg.) = familie de limbi reprezentând continuarea unei limbi neatestate, dar reconstituită, în esență, cu ajutorul metodei comparativ-istorice. **2.** S.m. (La pl.) Denumire dată unui grup de populații care trăiau prin milen. III î.H. în Asia Centrală, de unde au emigrat mai târziu spre vest și sud-vest; (și la sg.) persoană aparținând acestui grup. **3.** Adj. Care aparține limbilor indo-europene sau populațiilor care vorbeau aceste limbi, privitor la aceste limbi. — Din fr. **indo-européen.**

INDO-EUROPENÍSTICĂ s.f. Știință care se ocupă cu studiul limbilor indo-europene. — Cf. germ. Indoeuropäistik.

INDO-IRANIÁN, -Ă, *indo-iranieni, -e,* adj. (În sintagma) *Limbi indo-iraniene* = grup de limbi al familiei indo-europene, din care face parte sanscrita, limba literară clasică a Indiei, precum și grupul iranian. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **indo-iranien.**

INDÓL, *indoli,* s.m. **1.** (Chim.) Compus chimic obținut din indigo și gudroanele cărbunelui de pământ, de culoare albă, cristalizat și folosit în industria cosmetică, în chimie ca reactiv etc. **2.** (Med.) Produs rezultat prin degradarea triptofanului din alimente sub acțiunea bacteriilor intestinale, eliminat prin materiile fecale și contribuind împreună cu scatolul la mirosul specific al acestora. — Din germ. **Indol,** fr., engl. **indole.**

INDOLÉNT, -Ă, *indolenți, -te,* adj. Care este lipsit de energie; nepăsător, apatic; leneș, trândav. — Din fr. **indolent,** lat. **indolens, -ntis.**

INDOLÉNȚĂ, *indolențe,* s.f. Lipsă de energie; nepăsare, apatie; lene, trândăvie. — Din fr. **indolence,** lat. **indolentia.**

INDOLÍNĂ, *indoline,* s.f. (Chim.) Substanță albastră obținută prin hidrogenarea indolului (**1**), folosită în industria coloranților. — Din germ. **Indolin,** fr., engl. **indoline.**

INDONEZIÁN, -Ă, *indonezieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Indoneziei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Indoneziei sau indonezienilor (**1**), privitor la Indonezia ori la indonezieni. ✦ (Substantivat, f.) Limba indoneziană. ✧ *Limbi indoneziene* = familie de limbi vorbite în sud-estul Asiei și în Malaysia. [Pr.: *-zi-an*] — Din fr. **indonésien.**

INDOOR adj. invar. (Despre competițiile sportive) Care se desfășoară în sală, pe teren acoperit. [Pr.: *indór*] — Cuv. engl.

INDRIȘAÍM s. m. v. **indrușaim.**

INDRUȘAÍM, *indrușaimi,* s.m. **1.** Plantă agățătoare decorativă din familia leguminoaselor, cu flori roșii, violete sau albe; sângele-voinicului (*Lathyrus odoratus*). **2.** (Reg.) Mușcată. [Var.: **indrișaím** s.m.] — Din tc. **itirșahi, itrișahi.**

INDUBITÁBIL, -Ă, *indubitabili, -e,* adj. Neîndoios, cert, sigur. — Din fr. **indubitable,** lat. **indubitabilis.**

INDÚCE, *indúc,* vb. III. Tranz. **1.** A împinge, a îndemna pe cineva să facă un lucru. ✧ Expr. *A induce în eroare* = a înșela, a amăgi. ✦ (Log.) A face un raționament inductiv. **2.** A produce un câmp electric prin inducție electromagnetică. [Part. *indus*] — Din lat. **inducere** (cu sensuri după fr. *induire*).

INDÚCERE, *inducer*i, s.f. Acțiunea de *a induce* și rezultatul ei. — V. **induce.**

INDUCTÁNȚĂ, *inductanțe,* s.f. (Fiz.) Mărime caracteristică unui circuit electric sau unei perechi de circuite electrice alăturate, egală cu raportul dintre fluxul magnetic care străbate suprafața mărginită de conturul unuia dintre circuite și intensitatea curentului electric care produce acest flux; inductivitate. — Din fr. **inductance.**

INDUCTÍV, -Ă, *inductivi, -e,* adj. Care procedează prin inducție (**1**), care se bazează pe inducție. ✧ *Metodă inductivă* = metodă de cercetare care procedează prin ridicarea de la particular la general, prin urmărirea trecerii de la efect la cauză. — Din fr. **inductif.**

INDUCTIVITÁTE, *inductivități,* s.f. (Fiz.) Inductanță. — Din fr. **inductivité.**

INDUCTOMÉTRU, *inductometre,* s.n. (Elt.) Aparat pentru măsurarea curenților de inducție. — Din fr. **inductomètre.**

INDUCTÓR, -OÁRE, *inductori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre procese fizice) Care produce sau influențează un alt proces, cu care evoluează concomitent. *Forță inductoare.* **2.** S.n. Organ al unei mașini electrice, al unui aparat electric etc. care produce fluxuri magnetice inductoare. **3.** S.n. Mic generator de curent alternativ, cu

magneți permanenți, acționat manual și folosit în instalațiile telefonice pentru producerea semnalului de apel. — Din fr. **inducteur.**

INDÚCȚIE, *inducții,* s.f. **1.** Formă fundamentală de raționament, care realizează trecerea de la particular la general. **2.** Producere sau influențare a unui fenomen de către un alt fenomen altfel decât printr-o acțiune mecanică nemijlocită. ✧ *Inducție magnetică* = mărime fizică vectorială care, împreună cu intensitatea câmpului magnetic, determină macroscopic starea magnetică a câmpului electromagnetic din corpuri. *Inducție electrică* = mărime fizică vectorială care, împreună cu intensitatea câmpului electric, determină macroscopic starea electrică a câmpului electromagnetic din corpuri. *Inducție electromagnetică* = fenomen de apariție a unei tensiuni electromotoare într-un circuit străbătut de un flux magnetic variabil. *Inducție electrostatică* = separare a sarcinilor electrice și redistribuire a lor pe suprafața unui conductor, datorată acțiunii unui câmp electric; electrizare prin influență[1] (**2**). **3.** Mecanism nervos prin care o stare de excitație sau de inhibiție aflată într-un centru nervos favorizează sau determină apariția stării opuse într-un alt centru nervos. — Din fr. **inducton,** lat. **inductio.**

INDULGÉNT, -Ă, *indulgenți, -te,* adj. Care manifestă indulgență; care iartă ușor; iertător, îngăduitor, tolerant. — Din fr. **indulgent,** lat. **indulgens, -ntis.**

INDULGÉNȚĂ, (**2**) *indulgențe,* s.f. **1.** Atitudine îngăduitoare față de greșeli; toleranță, îngăduință, bunătate. **2.** Iertare totală sau parțială a păcatelor pe care Biserica catolică o acordă credincioșilor ei în schimbul unei sume de bani; (concr.) document ce conține textul rugăciunilor care trebuie spuse pentru a obține această iertare. — Din fr. **indulgence,** lat. **indulgentia.**

INDÚLT s.n. Privilegiu acordat de papă, care conferă puteri excepționale. — Din fr. **indult,** lat. **indultum.**

INDUPLICÁT, -Ă, *induplicați, -te,* adj. (Despre frunze) Cu marginile îndoite înăuntru. — Din fr. **indupliqué.**

INDURÁ, pers. 3 *indurează,* vb. I. Refl. (Med.; despre țesuturi) A se întări. — Din fr. **indurer.**

INDURÁȚIE, *indurații,* s.f. (Med.) Proces patologic caracterizat prin creșterea consistenței unui țesut sau a unui organ. ✦ Bătătură. — Din fr. **induration.**

INDÚS, -Ă, *induși, -se,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre fenomene fizice) Care este produs sau influențat de un alt proces fizic cu care evoluează concomitent. ✦ (Despre tensiuni electromotoare și curenți electrici) Care se produce prin inducție electromagnetică. **2.** S.n. Parte componentă a unui sistem electromagnetic în care se produc tensiunile electromotoare induse de câmpul magnetic al inductorului. — V. **induce.**

INDUSTRIÁL, -Ă, *industriali, -e,* adj. Care ține de industrie sau se bazează pe industrie, care este produs de (sau în) industrie; cu o industrie dezvoltată. ✧ *Chimie industrială* = ramură a chimiei care se ocupă cu aplicarea procedeelor chimice în tehnica fabricației. *Plante industriale* = grup de plante agricole cultivate în vederea prelucrării lor. [Pr.: *-tri-al*] — Din fr. **industriel.**

INDUSTRIALÍSM s.n. **1.** Orientare în gândirea economică care preconizează dezvoltarea industriei și ridicarea acesteia la nivelul de ramură principală a economiei. **2.** Teorie economică care acordă preponderență industriei în activitatea economică. [Pr.: *-tri-a-*] — Din fr. **industrialisme.**

INDUSTRIALIZÁ, *industrializez,* vb. I. Tranz. **1.** A dezvolta industria; a da unei țări un caracter industrial, a face să treacă la marea industrie mecanizată. ✦ A introduce tehnica mașinistă în locul tehnicii manuale; a mecaniza. **2.** A promova metode, procedee (tehnice, organizatorice) industriale în diverse ramuri. [Pr.: *-tri-a-*] — Din fr. **industrialiser.**

INDUSTRIALIZÁRE, *industrializări,* s.f. Acțiunea de *a industrializa* și rezultatul ei; proces de transformare a unei țări agrare într-o țară industrială dezvoltată din punct de vedere economic prin crearea marii industrii mecanizate. ✦ Prelucrare industrială a unor materii prime, transformarea lor în produse industriale. ✦ Aplicarea unor metode, procedee (tehnice, organizatorice etc.) specific industriale în alte ramuri. [Pr.: *-tri-a-*] — V. **industrializa.**

INDUSTRIÁȘ, *industriași,* s.m. Proprietar, conducător al unei întreprinderi industriale; fabricant, industrios. ✦ (Înv.) Meseriaș, meșteșugar. [Pr.: *-tri-aș*] — **Industrie** + suf. *-aș.*

INDÚSTRIE, *industrii,* s.f. **1.** Ramură a producției materiale și a economiei naționale, în cadrul căreia au loc, pe scară largă, activitățile de exploatare a bunurilor naturale și de transformare a acestora, precum și a altora, în mijloace de producție și în bunuri de consum. **2.** (Cu determinări) Subdiviziune a industriei (**1**), cuprinzând un domeniu limitat de activitate. *Industrie textilă. Industrie extractivă.* — Din fr. **industrie,** lat. **industria.**

INDUSTRIÓS, -OÁSĂ, *industrioși, -oase,* adj., s.m. (Înv.) **1.** Adj. Harnic, sârguincios; laborios. ✦ Iscusit, îndemânatic. **2.** S.m. Industriaș. [Pr.: *-tri-os*] — Din fr. **industrieux,** lat. **industriosus.**

INEÁȚĂ, *inețe,* s.f. Numele a două plante care cresc prin livezi, fânețe, pășuni etc.: **a)** plantă erbacee cu flori albe; inișor *(Linum catharticum);* **b)** plantă erbacee cu tulpini numeroase, cu flori albastre *(Linum austriacum).* — **In**[2] + suf. *-eață.*

INECHITÁBIL, -Ă, *inechitabili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu este echitabil, neechitabil, nedrept, inic. — Din fr. **inéquitable.**

INECHITÁTE, *inechități,* s.f. Nedreptate, injustețe, neechitate, inicvitate. — Din fr. **iniquité** (după *echitate*).

INECHIVÁLVĂ, *inechivalve,* adj. (Zool.; în sintagma) *Cochilie inechivalvă* = cochilie formată din două valve inegale. — Din fr. **inéquivalve,** engl. **inequivalve.**

INECUÁȚIE, *inecuații,* s.f. Inegalitate între două expresii algebrice, care este valabilă numai pentru anumite valori date variabilelor. [Pr.: *-cu-a-*] — Din fr. **inéquation.**

INEDÍT, -Ă, *inediți, -te,* adj. Care nu a mai fost publicat, care se publică pentru prima oară. ✦ Fig. Necunoscut mai înainte; nou, neobișnuit. — Din fr. **inédit,** lat. **ineditus.**

INEFÁBIL, -Ă, *inefabili, -e,* adj. Care nu poate fi exprimat în cuvinte; inexprimabil. — Din fr. **ineffable,** lat. **ineffabilis.**

INEFABILITÁTE s.f. (Rar) Caracter inefabil. — Din fr. **ineffabilité.**

INEFICÁCE adj. invar. Care nu este eficace, care nu produce efectul dorit; slab, fără efect. — Din fr. **inefficace,** lat. **inefficax, -acis.**

INEFICACITÁTE s.f. Faptul de a nu fi eficace, lipsă de eficacitate. — Din fr. **inefficacité.**

INEFICIÉNT, -Ă, *ineficienți, -te,* adj. Neeficient. [Pr.: *-ci-ent*] — **In**[1]**-** + **eficient.**

INEFICIÉNȚĂ s.f. Lipsă de eficiență; neeficiență. [Pr.: *-ci-en-*] — **In**[1]**-** + **eficiență.**

INEGÁL, -Ă, *inegali, -e,* adj. Care nu este egal, care nu este la fel; neegal. ✦ Care vădește o lipsă de echilibru între forțe, valori etc. *Luptă inegală.* ✦ Schimbător, nestabil; neconstant. *Caracter inegal.* ✦ Care nu e neted; neuniform. — Din fr. **inégal.**

INEGALÁBIL, -Ă, *inegalabili, -e,* adj. Care nu poate fi egalat, care nu poate fi comparat cu nimic, cu nimeni (prin calitățile pe care le posedă); neegalabil. — Din fr. **inégalable.**

INEGALITÁTE, *inegalități,* s.f. **1.** Faptul de a fi inegal, lipsă de egalitate; neegalitate; disproporție; imparitate. **2.** Relație matematică între două mărimi sau expresii care arată că una este mai mare sau mai mică decât cealaltă; neegalitate. — Din fr. **inégalité.**

INEGALIZÁ, *inegalizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face inegal. — **Inegal** + suf. *-iza.*

INÉL, *inele,* s.n. **1.** Cerc mic de metal (prețios, cu pietre scumpe) care se poartă ca podoabă pe deget. ✧ *Inel de logodnă* = verighetă. ✧ Expr. *Tras (ca) prin(tr-un) inel* = cu talia subțire; zvelt. ✧ *Inelul lui Saturn* = cerc luminos care înconjoară planeta Saturn. **2.** Obiect în formă de cerc, având diverse întrebuințări practice; verigă, belciug. ✦ (La pl.) Aparat de gimnastică format din două cercuri atârnate fiecare de câte o frânghie la o anumită distanță de pământ și la care gimnastul execută exerciții ținându-se de ele; *p. ext.* probă sportivă care se execută la acest aparat. **3.** Arteră de circulație, cu traseu circular sau poligonal, care înconjoară o localitate și leagă capetele șoselelor exterioare care conduc la această localitate. **4.** (La pl.) Zone inelare concentrice care se observă într-o secțiune transversală făcută în tulpina sau rădăcina plantelor lemnoase și care indică vârsta acestora și creșterea lor în grosime. ✦ Striuri concentrice pe solzii, operculele și alte formațiuni osoase ale peștilor, care permit evaluarea vârstei acestora. **5.** Fiecare dintre segmentele din care este alcătuit corpul unor viermi. — Lat. **anellus.**

INELÁJ, *inelaje,* s.n. Operație de fixare a unor inele cleioase pe trunchiul arborilor pentru a bara calea insectelor sau a omizilor care urcă la coroană. — **Inel** + suf. *-aj.*

INELÁR, -Ă, *inelari, -e,* adj., s.m., s.n. **1.** Adj. Care are aspectul unui inel (**1**). **2.** S.m. Fluture dăunător, de culoare galbenă-cafenie, care depune ouă în formă de inel (**1**) pe ramurile pomilor fructiferi și ale stejarilor și a cărui larvă provoacă mari pagube *(Malacosoma neustria).* **3.** S.n. Degetul aflat între degetul mijlociu și cel mic, pe care se poartă, de obicei, inelul. **4.** S.m. (Rar) Fabricant sau vânzător de inele. — **Inel** + suf. *-ar.*

INELÁT, -Ă, *inelați, -te,* adj. **1.** (Despre păr) În formă de inel (**1**), cu inele; buclat, cârlionțat. ✦ (Rar; despre degete) Împodobit cu inele (**1**). **2.** Care este format din inele. ✧ *Viermi inelați* = viermi al căror corp este alcătuit dintr-un șir de inele (**5**). — **Inel** + suf. *-at.*

INELEGÁNT, -Ă, *ineleganți, -te,* adj. Care nu este elegant în vorbire, în purtare etc.; neelegant. — Din fr. **inélégant.**

INELEGÁNȚĂ, *inelegantțe,* s.f. Lipsă de eleganță, de finețe, de tact în vorbire, în purtare; vorbă sau comportare lipsită de finețe, de tact; neeleganță. — Din fr. **inélégance.**

INELIGÍBIL, -Ă, *ineligibili, -e,* adj. Care nu este eligibil, care nu are calitățile cerute de lege pentru a putea fi ales; neeligibil. — Din fr. **inéligible.**

INELIGIBILITÁTE s.f. Stare a unei persoane ineligibile; neeligibilitate. — Din fr. **inéligibilité.**

INELUCTÁBIL, -Ă, *ineluctabili, -e,* adj. (Livr.) Care este de neînlăturat, care nu poate fi împiedicat; inevitabil, neeluctabil. — Din fr. **inéluctable,** lat. **ineluctabilis.**

INELUCTABILITÁTE s.f. (Livr.) Faptul de a fi ineluctabil. — Din fr. **inéluctabilité.**

INELÚȘ, *inelușe,* s.n. Diminutiv al lui *inel.* — **Inel** + suf. *-uș.*

ÍNEMĂ s.f. v. **inimă.**

INÉPT, -Ă, *inepți, -te,* adj. Prost, stupid, tâmpit. — Din fr. **inepte,** lat. **ineptus.**

INEPȚÍE, *inepții,* s.f. Faptă sau vorbă prostească, stupidă; prostie, stupiditate, absurditate. — Din fr. **ineptie.**

INEPUIZÁBIL, -Ă, *inepuizabili, -e,* adj. (Adesea fig.) Care nu poate fi epuizat, care nu se termină niciodată, neepuizabil; *p. ext.* extrem de abundent, de bogat. [Pr.: *-pu-i-*] — Din fr. **inépuisable.**

INERÉNT, -Ă, *inerenți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care face parte integrantă din ceva, care constituie un element nedespărțit de un lucru sau de o ființă, care aparține în mod firesc la ceva. — Din fr. **inhérent,** lat. **inhaerens, -ntis.**

INERÉNȚĂ s.f. Calitatea a ceea ce este inerent. — Din fr. **inhérence.**

INÉRM, -Ă, *inermi, -e,* adj. (Despre plante) Lipsit de spini, de țepi. ✦ (Despre animale) Lipsit de ace, fără dinți ascuțiți. — Din fr. **inerme.**

INÉRT, -Ă, *inerți, -te,* adj. **1.** Nemișcat, fără viață, neînsuflețit. ✦ Inactiv din fire, lipsit de vigoare, de vioiciune, moale, molâu. **2.** (Fiz.; despre corpuri) Care are inerție; (despre masa corpurilor) care se referă la inerție. **3.** (Chim.; despre elemente sau substanțe) Lipsit de reactivitate față de alte elemente sau alte substanțe. — Din fr. **inerte,** lat. **iners, -tis.**

INERȚIÁL, -Ă, *inerțiali, -e,* adj. (Fiz.; despre un sistem de referință) În raport cu care se verifică principiul inerției (**1**). — **Inerție** + suf. *-al.* Cf. germ. Inertial [bezugsystem].

INERȚÍE, *inerții,* s.f. **1.** (Fiz.) Proprietate a corpurilor de a-și păstra starea de repaus sau de mișcare în care se află atât timp cât nu sunt supuse acțiunii unei forțe exterioare. **2.** Proprietate a unui sistem fizico-chimic sau tehnic de a reacționa slab sau cu întârziere la acțiunea factorilor externi. **3.** Fig. Tendința unei persoane sau a unei colectivități de a rămâne în repaus, în inactivitate; lipsă de energie, indolență, apatie. **4.** (Med.; în sintagma) *Inerție uterină* = lipsă de contracție și retractare a mușchiului uterin după naștere. — Din fr. **inertie,** lat. **inertia.**

INERVÁ, pers. 3 *inervează,* vb. I. Tranz. (Despre nervi) A produce o stare de excitare a unui organ sau a unui țesut. — Din fr. **innerver.**

INERVÁRE, *inervări,* s.f. Acțiunea de *a inerva* și rezultatul ei. ✦ Inervație. — V. **inerva.**

INERVAȚÍE, *inervații,* s.f. **1.** Ansamblul formațiunilor nervoase periferice, care constituie aparatul nervos al unui țesut sau al unui organ; inervare. **2.** Activitate fiziologică caracteristică nervilor. — Din fr. **innervation.**

INESENȚIÁL, -Ă, *inesențiali, -e,* adj., s.n. (Rar) Neesențial. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **innessentiel.**

INESTÉTIC, -Ă, *inestetici, -ce,* adj. Care nu este estetic; neestetic, urât. — Din fr. **inesthétique.**

INESTIMÁBIL, -Ă, *inestimabili, -e,* adj. Care nu poate fi prețuit, de neprețuit, inapreciabil, neestimabil, foarte valoros. — Din fr. **inestimable,** lat. **inaestimabilis.**

INEVALUÁBIL, -Ă, *inevaluabili, -e,* adj. (Livr.) De neprețuit; inestimabil. [Pr.: *-lu-a-*] — Din fr. **inévaluable.**

INEVITÁBIL, -Ă, *inevitabili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu poate fi evitat, care este de neînlăturat, de neocolit; ineluctabil, fatal. — Din fr. **inévitable,** lat. **inevitabilis.**

INEVITABILITÁTE s.f. Faptul de a fi inevitabil. — Din fr. **inévitabilité.**

INEXÁCT, -Ă, *inexacți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care nu este exact; neadevărat, neexact, greșit, incorect. ✦ (Despre oameni) Care nu este punctual. — Din fr. **inexact.**

INEXACTITÁTE, *inexactități,* s.f. Lipsă de exactitate, neexactitate; (concr.) afirmație inexactă, greșeală, eroare, neadevăr. ✦ Lipsă de punctualitate. — **In**[1]**-** + **exactitate** sau **inexact** + suf. *-itate.*

INEXCITÁBIL, -Ă, *inexcitabili, -e,* adj. (Rar) Neexcitabil. — Din fr. **inexcitable.**

INEXCITABILITÁTE s.f. (Rar) Neexcitabilitate. — Din fr. **inexcitabilité.**

INEXIGÍBIL, -Ă, *inexigibili, -e,* adj. (Livr.) Care nu poate fi pretins. — Din fr. **inexigible.**

INEXIGIBILITÁTE s.f. (Livr.) Însușirea a ceea ce este inexigibil. — Din fr. **inexigibilité.**

INEXISTÉNT, -Ă, *inexistenți, -te,* adj. Care nu există; neexistent, nul (**1**). ✦ Fig. (Despre oameni) Care nu se face remarcat, lipsit de importanță, de valoare; șters, neglijabil. — Din fr. **inexistant.**

INEXISTÉNȚĂ s.f. Faptul de a nu exista; lipsă de existență; neexistență. — Din fr. **inexistence.**

INEXORÁBIL, -Ă, *inexorabili, -e,* adj. Care nu poate fi înduplecat, neînduplecat, implacabil. — Din fr. **inexorable,** lat. **inexorabilis.**

INEXORABILITÁTE s.f. (Rar) Caracterul a ceea ce este inexorabil. — Din fr. **inexorabilité.**

INEXPERIÉNȚĂ s.f. (Rar) Lipsă de experiență, de deprindere; neexperiență. [Pr.: *-ri-en-*] — Din fr. **inexpérience,** lat. **inexperientia.**

INEXPERIMENTÁT, -Ă, *inexperimentați, -te,* adj. (Despre persoane) Căruia îi lipsește experiența, nedeprins; care are experiență insuficientă, neexperimentat. ✦ Care nu a fost încă experimentat; neîncercat. — Din fr. **inexpérimenté.**

INEXPIÁBIL, -Ă, *inexpiabili, -e,* adj. (Livr.) Care nu poate fi ispășit; de neispășit. [Pr.: *-pi-a-*] — Din fr. **inexpiable.**

INEXPLICÁBIL, -Ă, *inexplicabili, -e,* adj. Care nu se poate explica, neexplicabil; de neînțeles; *p. ext.* ciudat, curios, straniu, bizar. — Din fr. **inexplicable,** lat. **inexplicabilis.**

INEXPLOATÁBIL, -Ă, *inexploatabili, -e,* adj. Care nu se poate exploata, neexploatabil. — Din fr. **inexploitable.**

INEXPLORÁBIL, -Ă, *inexplorabili, -e,* adj. (Adesea fig.) Care nu poate fi explorat, cercetat, analizat; neexplorabil. — Din fr. **inexplorable.**

INEXPLORÁT, -Ă, *inexplorați, -te,* adj. (Adesea fig.) Care nu a fost explorat, cercetat, analizat; necercetat, neexplorat. — Din fr. **inexploré.**

INEXPLOZÍBIL, -Ă, *inexplozibili, -e,* adj. Care nu este explozibil, care nu poate face explozie; neexplozibil. — Din fr. **inexplosible.**

INEXPRESÍV, -Ă, *inexpresivi, -e,* adj. Care este lipsit de expresivitate; neexpresiv, șters. — Din fr. **inexpressif.**

INEXPRIMÁBIL, -Ă, *inexprimabili, -e,* adj. Care nu poate fi redat prin cuvinte; de nespus, indicibil, neexprimabil, inefabil. — Din fr. **inexprimable.**

INEXPUGNÁBIL, -Ă, *inexpugnabili, -e,* adj. (Despre locuri fortificate) Care nu poate fi cucerit; de neînvins. — Din fr. **inexpugnable,** lat. **inexpugnabilis.**

INEXPUGNABILITÁTE s.f. (Rar) Însușirea sau starea a ceea ce este inexpugnabil. — Din fr. **inexpugnabilité.**

INEXTENSÍBIL, -Ă, *inextensibili, -e,* adj. Care nu se poate extinde; neextensibil. — Din fr. **inextensible.**

INEXTENSIBILITÁTE s.f. (Rar) Calitate a ceea ce este inextensibil. — Din fr. **inextensibilité.**

IN EXTÉNSO loc. adv. Pe larg, în detaliu; în întregime. — Loc. lat.

INEXTINGÍBIL, -Ă, *inextingibili, -e,* adj. Care nu poate fi stins; care nu încetează. — Din fr. **inextinguible** (după *stinge*).

IN EXTRÉMIS loc. adv. **1.** Silit de împrejurări, neavând altă posibilitate; în ultimă instanță. **2.** Pe patul de moarte, în ultimul moment al vieții. — Loc. lat.

INEXTRICÁBIL, -Ă, *inextricabili, -e,* adj. (Rar; despre situații, întâmplări etc.) Foarte încurcat și complicat; de neînțeles, de nelămurit. — Din fr. **inextricable,** lat. **inextricabilis.**

INFAILÍBIL, -Ă, *infailibili, -e,* adj. Care nu poate greși, care nu se poate înșela; perfect, desăvârșit, fără cusur. [Pr.: *-fa-i-*] — Din fr. **infaillible.**

INFAILIBILITÁTE s.f. Faptul de a fi infailibil; natura, caracterul sau starea a ceea ce este infailibil. [Pr.: *-fa-i-*] — Din fr. **infaillibilité.**

INFÁM, -Ă, *infami, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care merită disprețul societății, care trebuie înfierat; ticălos, josnic, mârșav. ✦ Fig. Oribil, groaznic. — Din fr. **infâme,** lat. **infamis.**

INFAMÁ, *infamez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A acuza pe nedrept; a defăima. — Din lat., it. **infamare.**

INFAMÁNT, -Ă, *infamanți, -te,* adj. Care atrage înfierarea publică, care aruncă asupra cuiva dezonoarea, dezaprobarea, oprobriul; rușinos, degradant, dezonorant, infamator. — Din fr. **infamant,** it. **infamante.**

INFAMÁRE, *infamări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a infama*; defăimare. — V. **infama.**

INFAMATÓR, -OÁRE, *infamatori, -oare,* adj. Infamant, calomniator, defăimător. — Din it. **infamatore.**

INFAMÍE, *infamii,* s.f. Caracterul a ceea ce este infam; (concr.) faptă sau vorbă infamă; ticăloșie, josnicie, mârșăvie. ✧ Expr. *A țintui* (sau *a pune* pe cineva) *la stâlpul infamiei* = a supune (pe cineva) oprobriului public; a condamna, a înfiera (pe cineva). — Din fr. **infamie,** lat. **infamia.**

INFÁNTE, -Ă, *infanți, -te,* s.m. și f. Titlu dat copiilor regelui Spaniei (și al Portugaliei), în afară de primul născut; persoană care poartă acest titlu. — Din sp. **infante.** Cf. it. infante.

INFANTÉRIE s.f. Una dintre armele de bază, caracterizată prin faptul că duce lupta pe jos; pedestrime. ✧ *Infanterie moto* = infanterie dotată cu autovehicule pentru transportul personalului și al tehnicii de luptă în timpul deplasărilor. *Infanterie marină* = parte din forțele maritime care luptă pe uscat în sprijinul unităților de marină. — Din rus. **infanteriia,** fr. **infanterie.**

INFANTERÍST, *infanteriști,* s.m. Militar din infanterie; pedestru, pedestraș, pifan, odivoi. — Din rus. **infanterist.**

INFANTICÍD, -Ă, *infanticizi, -de,* adj., s.m. și f., s.n. **1.** Adj., s.m. și f. (Părinte) care își ucide propriul copil. **2.** S.n. (Jur.) Ucidere a propriului copil; pruncucidere. ✦ Ucidere a unui copil. — Din fr. **infanticide,** lat. **infanticidium.**

INFANTÍL, -Ă, *infantili, -e,* adj. Care ține de copii, pentru copii, referitor la copii, al copiilor. ✧ *Paralizie infantilă* = poliomielită. ✦ Fig. Copilăresc, pueril, neserios. — Din fr. **infantile,** lat. **infantilis.**

INFANTILÍSM s.n. Anomalie în dezvoltarea corporală și psihică, caracterizată prin persistența, la vârsta adultă, a unor trăsături morfologice și funcționale specifice copilăriei. — Din fr. **infantilisme.**

INFÁRCT, *infarcte,* s.n. Boală care constă în distrugerea unui organ sau a unei părți dintr-un organ ca urmare a astupării unei artere sau a unei vene terminale. ✧ *Infarct miocardic* = boală datorată producerii infarctului în miocard, în urma obstruării unei ramuri a arterei coronare. — Din fr. **infarctus,** germ. **Infarkt.**

INFATIGÁBIL, -Ă, *infatigabili, -e,* adj. (Livr.) Neobosit, zelos. — Din fr. **infatigable.**

INFATUÁ, *infatuez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) înfumura, a (se) îngâmfa. [Pr.: *-tu-a*] — Din fr. **infatuer.**

INFATUÁRE, *infatuări,* s.f. Acțiunea de *a (se) infatua;* îngâmfare, înfumurare. [Pr.: *-tu-a-*] — V. **infatua.**

INFATUÁT, -Ă, *infatuați, -te,* adj. Plin de sine însuși, îngâmfat, înfumurat. [Pr.: *-tu-at*] — Din fr. **infatué.** Cf. it. infatuato.

INFÉCT, -Ă, *infecți, -te,* adj. **1.** (Despre mirosuri) Greu, urât, puturos, rău; (despre aer) stricat, viciat, greu. **2.** (Despre obiecte) Cu aspect respingător, neîngrijit, murdar, urât, de calitate proastă; rău. **3.** (Despre oameni și manifestările lor) Cu caracter josnic, mârșav, oribil. — Din fr. **infect,** lat. **infectus.**

INFECTÁ, *infectez,* vb. I. **1.** Refl. A contracta o infecție (**1**), a face o infecție, a se umple cu substanțe sau germeni vătămători. **2.** Tranz. A transmite microbi, a răspândi substanțe vătămătoare etc.; a contamina. ✦ Fig. A corupe, a strica moralicește. — Din fr. **infecter.**

INFECTÁNT, -Ă, *infectanți, -te,* adj. Care provoacă infecție; infecțios. — Din fr. **infectant.**

INFECTÁRE, *infectări,* s.f. Acțiunea de *a (se) infecta* și rezultatul ei. — V. **infecta.**

INFECTÁT, -Ă, *infectați, -te,* adj. Care prezintă infecție (**1**); care este contaminat cu substanțe sau germeni vătămători. — V. **infecta.**

INFECTOCONTAGIÓS, -OÁSĂ, *infectocontagioși, -oase,* adj. (Despre boli) Care se răspândește ușor, care contaminează. [Pr.: *-gi-os*] — **Infect** + **contagios.**

INFÉCȚIE, *infecții,* s.f. **1.** Proces rezultat din pătrunderea și dezvoltarea în organism a unor agenți patogeni (paraziți, microbi sau virusuri) și din reacția țesuturilor la acest atac, manifestată prin inflamații, supurații, cangrene etc. **2.** Miros urât, duhoare, putoare, miasmă. ✦ Fig. Contagiune morală. [Var.: **infecțiúne** s.f.] — Din fr. **infection.**

INFECȚIÓS, -OÁSĂ, *infecțioși, -oase,* adj. (Despre boli) Provocat de o infecție; care se transmite de la o ființă la alta, care produce infecție; molipsitor, contagios, infectant. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **infectieux.**

INFECȚIOZITÁTE, *infecțiozități,* s.f. Capacitate a unui germen de a pătrunde într-un organism receptiv, de a se menține și înmulți în așa fel încât transmiterea de la organismul invadat la altul să se poată face cu ușurință. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **infectiosité.**

INFECȚIÚNE s.f. v. **infecție.**

INFERÁ, *inferez,* vb. I. Intranz. A trage o concluzie generală din mai multe fapte particulare. — Din fr. **inférer.**

INFERÉNȚĂ, *inferențe,* s.f. Operație logică de trecere de la un enunț la altul și în care ultimul enunț este dedus din primul. — Din fr. **inférence.**

INFERIÓR, -OÁRĂ, *inferiori, -oare,* adj. **1.** Care este așezat dedesubt sau mai jos. ✦ (Despre ape curgătoare sau despre regiuni de pe cursul lor) Situat mai aproape de vărsare decât de izvor. **2.** Care este din punct de vedere numeric mai mic decât altul. **3.** Care are un rang, o funcție sau un grad mai mic decât altul. ✦ (Substantivat) Subaltern, subordonat (într-o funcție). **4.** Care este de calitate mai proastă, valorează mai puțin sau are importanță mai mică decât altul. ✧ (În vechea organizare a școlii) *Curs inferior* = ciclu de învățământ cuprinzând primele patru clase ale liceului. [Pr.: *-ri-or*] — Din fr. **inférieur,** lat. **inferior.**

INFERIORITÁTE, *inferiorități,* s.f. Faptul de a fi inferior; stare a ceea ce este inferior; slăbiciune, scădere, dezavantaj (în comparație cu altceva). [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **infériorité.**

INFÉRN s.n. **1.** Loc unde sălășluiesc sufletele celor păcătoși, după moarte, supuse la chinuri veșnice; iad, gheenă, tartar; hades, orc. **2.** Fig. Loc de dezordine și de confuzie; viață plină de chinuri, mizerabilă; situație chinuitoare, greu de suportat, tortură sufletească. [Pl. și: (rar) *infernuri, inferne*] — Din lat. **infernus.**

INFERNÁL, -Ă, *infernali, -e,* adj. Referitor la infern, din infern; drăcesc, diabolic. ✧ *Mașină infernală* = bombă cu mecanism de ceasornic, folosită de teroriști pentru a săvârși atentate. ✦ Fig. Înspăimântător, groaznic, teribil. — Din fr. **infernal,** lat. **infernalis.**

INFERTÍL, -Ă, *infertili, -e,* adj. **1.** Nefertil. **2.** (Med.) Steril, sterp. — Din fr. **infertile.**

INFERTILITÁTE s.f. **1.** Însușirea sau starea a ceea ce este infertil (**1**). **2.** (Med.) Imposibilitate a femeii de a concepe un făt viu sau viabil; (impr.) sterilitate. — Din fr. **infertilité.**

INFESTÁ, pers. 3 *infestează,* vb. I. Tranz. A bântui, a pustii, a nimici; a invada. — Din fr. **infester.**

INFESTÁRE, *infestări,* s.f. Acțiunea de *a infesta* și rezultatul ei. ✦ Infestație (**1**). — V. **infesta.**

INFESTÁȚIE, *infestații,* s.f. **1.** Contaminare a unui organism cu paraziți vegetali sau animali, ducând la apariția unei stări patologice specifice; infestare. **2.** Pătrundere a unor insecte dăunătoare în cereale și în produsele rezultate din prelucrarea acestora, provocând degradarea produselor. — Din fr. **infestation.**

INFIDÉL, -Ă, *infideli, -e,* adj. **1.** Care nu este fidel; nestatornic, necredincios în sentimente, care își calcă angajamentele față de cineva, nefidel; (despre soți) care calcă credința conjugală. **2.** Inexact, care nu exprimă sau respectă adevărul, realitatea. — Din fr. **infidèle,** lat. **infidelis.**

INFIDELITÁTE, (**2**) *infidelități,* s.f. **1.** Lipsă de fidelitate, de credință; nestatornicie în sentimente, nefidelitate; *spec.* încălcare a credinței conjugale. **2.** (Concr.) Faptă care dovedește nestatornicia în dragoste. **3.** Inexactitate, neadevăr. — Din fr. **infidélité,** lat. **infidelitas, -atis.**

INFILTRÁ, *infiltrez,* vb. I. Refl. (Despre lichide, la pers. 3) A pătrunde și a curge, a trece, a străbate, a se strecura treptat într-un mediu poros. ✦ Tranz. și refl. Fig. A pătrunde sau a face să pătrundă undeva, a (se) strecura pe nesimțite, neobservat. [Var.: **înfiltrá** vb. I] — Din fr. **infiltrer.**

INFILTRÁRE, *infiltrări,* s.f. Acțiunea de *a (se) infiltra* și rezultatul ei; infiltrație. [Var.: **înfiltráre** s.f.] — V. **infiltra.**

INFILTRÁT[1], *infiltrate,* s.n. **1.** (Și în sintagma *infiltrat TBC*) Leziune incipientă a tuberculozei pulmonare, datorată reactivării unor focare vechi de infecție tuberculoasă sau localizării recente a unei noi infecții. **2.** Acumulare într-un organ sau într-un țesut a leucocitelor sau a altor celule ca reacție la pătrunderea unor agenți infecțioși, traumatici, alergici etc. — Din fr. **infiltrat,** germ. **Infiltrat.**

INFILTRÁT[2], -Ă, *infiltrați, -te,* adj. **1.** Care a pătruns undeva (neobservat). **2.** (În sintagma) *Țesut infiltrat* = țesut în care s-au acumulat elemente celulare pentru a combate un agent vătămător (microbian). — V. **infiltra.**

INFILTRÁȚIE, *infiltrații,* s.f. **1.** Infiltrare. ✦ Pătrundere a apei în roci sau în pământ sub influența gravitației, a forțelor capilare, a presiunii hidrostatice, prin pori, găuri, crăpături etc. ✦ Pătrundere într-un mediu a unui fluid. ✦ Cantitate de apă provenită din precipitațiile atmosferice care pătrunde în pământ. **2.** Pătrundere și localizare a unui agent vătămător într-o celulă, într-un țesut sau într-un organ; boală provocată de acest agent. [Var.: **infiltrațiúne, înfiltráție** s.f.] — Din fr. **infiltration.**

INFILTRAȚIÚNE s.f. v. **infiltrație.**

INFÍM, -Ă, *infimi, -e,* adj. Extrem de mic; minuscul, neînsemnat. — Din fr. **infime,** lat. **infimus.**

INFINÍT, -Ă, (**1, 3**) *infiniți, -te,* adj., s.m., (**2**) *infinituri,* s.n. **1.** Adj. Care nu are margini, limite; nesfârșit[2], nemărginit, nemăsurat; *p. ext.* foarte mare, considerabil. ✧ (Adverbial) *Infinit mai valoros decât...* **2.** S.n. Categorie care exprimă natura absolută a materiei, proprietatea ei de a fi nelimitată în spațiu și în timp și inepuizabilă pentru cunoaștere; ceea ce nu are sau pare că nu are limită în spațiu sau în timp; nesfârșit[1]. ✧ Loc. adv. *La infinit* = în chip nelimitat, fără încetare. **3.** S.m. (Mat.) Mărime variabilă care poate lua valori mai mari decât orice mărime dată. — Din lat. **infinitus,** fr. **infini.**

INFINITÁTE, *infinități,* s.f. Cantitate, număr foarte mare de... — Din fr. **infinité,** lat. **infinitas, -atis.**

INFINITEZIMÁL, -Ă, *infinitezimali, -e,* adj. **1.** Foarte mic, minuscul, infim. **2.** (Mat.; despre mărimi variabile) Care tinde către zero. ✧ *Calcul infinitezimal* = calcul care operează cu mărimi infinitezimale. — Din fr. **infinitésimal.**

INFINITÍSM s.n. Concepție metafizică care admite că universul este infinit. — **Infinit** + suf. *-ism.*

INFINITÍV, *infinitive,* s.n. (Gram.; adesea adjectival) Mod nepersonal, considerat drept forma-tip a verbului și care denumește acțiunea exprimată de verb fără referire la nuanțele ei modale, temporale sau personale. — Din fr. **infinitif,** lat. **infinitivus.**

INFINITIVÁL, -Ă, *infinitivali, -e,* adj. Care privește infinitivul, care ține de infinitiv, care provine din infinitiv. — **Infinitiv** + suf. *-al.*

INFÍRM, -Ă, *infirmi, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care are o infirmitate; schilod, neputincios, invalid, beteag. — Din fr. **infirme,** lat. **infirmus.**

INFIRMÁ, *infirm,* vb. I. Tranz. A anula, a respinge, a declara nevalabil, a dovedi ca neadevărat, nefundat. ✦ A desființa un act (sau o măsură) ca fiind nelegal sau netemeinic; a invalida. — Din fr. **infirmer,** lat. **infirmare.**

INFIRMÁBIL, -Ă, *infirmabili, -e,* adj. Care poate fi infirmat. — Din fr. **infirmable.**

INFIRMÁRE, *infirmări,* s.f. Acțiunea de *a infirma* și rezultatul ei; invalidare. — V. **infirma.**

INFIRMATÍV, -Ă, *infirmativi, -e,* adj. (Jur.) Care anulează (o sentință). — Din fr. **infirmatif.**

INFIRMERÍE, *infirmerii,* s.f. Local sau încăpere unde se îngrijesc sau se examinează bolnavii și care funcționează pe lângă formațiuni militare, internate etc. — Din fr. **infirmerie.**

INFIRMIÉR, -Ă, *infirmieri, -e,* s.m. și f. Persoană calificată care îngrijește bolnavii la infirmerie. ✦ Persoană din personalul sanitar auxiliar care lucrează într-un spital, într-o policlinică, într-un dispensar. [Pr.: *-mi-er*] — Din fr. **infirmier.**

INFIRMITÁTE, *infirmități,* s.f. Starea celui infirm; defect fizic congenital sau dobândit în urma unui accident, a unei boli etc.; beteșug, betegeală, betegie; invaliditate. ✦ Fig. Slăbiciune morală, imperfecțiune. — Din fr. **infirmité,** lat. **infirmitas, -atis.**

INFÍX, *infixe,* s.n. Element fonetic (de obicei consoană) care se inserează în rădăcina unui cuvânt și are o valoare morfologică. — Din fr. **infixe.**

INFLAMÁ, pers. 3 *inflamează,* vb. I. Refl. (Med.; despre o parte a corpului, un organ) A suferi o inflamație; a se umfla. — Din lat. **inflammare,** fr. **enflammer.**

INFLAMÁBIL, -Ă, *inflamabili, -e,* adj. Care se aprinde ușor, care ia foc și arde repede. ✦ (Chim.) Care produce, la o temperatură relativ joasă, gaze sau vapori care împreună cu aerul atmosferic pot da un amestec de combustibil. — Din fr. **inflammable.**

INFLAMABILITÁTE s.f. Proprietate a unei substanțe, a unui corp de a fi inflamabil. — Din fr. **inflammabilité.**

INFLAMÁRE, *inflamări,* s.f. Acțiunea de *a se inflama* și rezultatul ei; inflamație. — V. **inflama.**

INFLAMÁT, -Ă, *inflamați, -te,* adj. (Despre o parte a corpului, un organ) Care a suferit un proces de inflamație; umflat. — V. **inflama.**

INFLAMATÓR, -OÁRE, *inflamatori, -oare,* adj. Care se manifestă printr-o inflamație; care provoacă o inflamație. — Din fr. **inflammatoire.**

INFLAMÁȚIE, *inflamații,* s.f. Proces patologic datorat unui excitant chimic, fizic și mai ales microbian și manifestat prin durere, temperatură, înroșirea și umflarea locului bolnav; umflătură. [Var.: **inflamațiúne** s.f.] — Din fr. **inflammation,** lat. **inflammatio.**

INFLAMAȚIÚNE s.f. v. **inflamație.**

INFLÁȚIE, *inflații,* s.f. Fenomen specific perioadelor de criză economică, constând în deprecierea banilor de hârtie aflați în circulație ca urmare fie a emiterii unei mase bănești peste nevoile reale ale circulației, fie a reducerii volumului producției și circulației mărfurilor, fapt care duce la scăderea puterii de cumpărare a banilor. [Var.: **inflațiúne** s.f.] — Din fr. **inflation.**

INFLAȚIONÍST, -Ă, *inflaționiști, -ste,* adj. Care are caracter de inflație. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **inflationniste.**

INFLAȚIÚNE s.f. v. **inflație.**

INFLEXÍBIL, -Ă, *inflexibili, -e,* adj. Care nu poate fi îndoit; neflexibil, tare, nemlădios. ✦ Fig. Neimpresionabil; neînduplecat, ferm, intransigent. — Din fr. **inflexible,** lat. **inflexibilis.**

INFLEXIBILITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este inflexibil; neflexibilitate. ✦ Fig. Fermitate, tărie, intransigență. — Din fr. **inflexibilité.**

INFLEXIÚNE, *inflexiuni,* s.f. **1.** Schimbare a înălțimii unui sunet; schimbare a tonului, a accentului în vorbire sau în cânt; ușurința cuiva de a-și schimba tonul. **2.** (Mat.; în sintagma) *Punct de inflexiune* = punct în care curba își schimbă sensul concavității. [Pr.: *-xi-u-*] — Din fr. **inflexion,** lat. **inflexio, -onis.**

INFLICȚIÚNE, *inflicțiuni,* s.f. Pedeapsă. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **infliction,** lat. **inflictio, -onis.**

INFLÍGE, *inflig,* vb. III. Tranz. (Rar) A pedepsi. — Din fr. **infliger.**

INFLORESCÉNȚĂ, *inflorescențe,* s.f. Ansamblu de flori dispuse pe un ax sau pe un complex de axe în diferite moduri, specifice diferitelor familii de plante cărora le aparține. ✦ Totalitate a florilor dispuse pe un lujer. — Din fr. **inflorescence.**

INFLUÉNT, -Ă, *influenți, -te,* adj. Care are trecere, influență; puternic. — Din fr. **influent.**

INFLUENȚÁ, *influențez,* vb. I. Tranz. și intranz. A exercita o influență asupra unei ființe sau a unui lucru; a înrâuri. ✧ Refl. recipr. *Două forțe care se influențează reciproc.* – Din fr. **influencer.**

INFLUENȚÁBIL, -Ă, *influențabili, -e,* adj. Care poate fi influențat cu ușurință. — Din fr. **influençable.**

INFLUENȚÁRE, *influențări,* s.f. Acțiunea de *a influența* și rezultatul ei. — V. **influența.**

INFLUÉNȚĂ[1], *influențe,* s.f. **1.** Acțiune exercitată asupra unui lucru sau asupra unei ființe, putând duce la schimbarea lor; înrâurire. ✦ Spec. Acțiune pe care o persoană o exercită asupra alteia (deliberat, pentru a-i schimba caracterul, evoluția, sau involuntar, prin prestigiul, autoritatea, puterea de care se bucură). **2.** (Fiz.; în sintagma) *Electrizare prin influență* = separare a sarcinilor electrice și redistribuirea lor pe suprafața unui conductor, datorată acțiunii unui câmp electric; inducție electrostatică. [Var.: **influénție, influínță** s.f.] — Din fr. **influence.**

INFLUÉNȚĂ[2], *influențe,* s.f. (Înv.) Nume dat unei boli epidemice asemănătoare cu gripa; *p. gener.* gripă. — Din fr., it. **influenza,** germ. **Influenza.**

INFLUÉNȚIE s.f. v. **influență[1].**

INFLUÍNȚĂ s.f. v. **influență[1].**

INFLÚX, *influxuri,* s.n. **1.** (Fiziol.; în sintagma) *Influx nervos* = propagare a unei excitații de-a lungul unei fibre nervoase. **2.** (Fiz.) Numărul de particule (produse de acceleratoare) care trec prin unitatea de arie a unei suprafețe perpendiculare pe direcția de mișcare a particulelor. — Din fr. **influx.**

IN-FÓLIO, adj. invar., (**2**) *in-folíuri,* s.n. **1.** Adj. invar. (Despre formatul unei cărți) În care coala de hârtie este îndoită în două, formând patru pagini. **2.** S.n. Carte care are acest format. [Pr.: *-li-o*] — Loc. lat.

INFÓRM, -Ă, *informi, -e,* adj. Care nu are o formă determinată sau un contur precis, fără formă; care este lucrat grosolan, care are forma nepotrivită, brută, dizgrațioasă. ✦ Fig. Imperfect, nedesăvârșit. — Din fr. **informe,** lat. **informis.**

INFORMÁ, *informez,* vb. I. Tranz. A da cuiva informații despre ceva sau despre cineva, a face cunoscut; a înștiința. ✦ Refl. A căuta să se pună la curent cu ceva, a lua, a strânge informații, a se interesa, a se iniția, a se documenta, a se edifica. — Din fr. **informer,** lat. **informare.**

INFORMÁL, -Ă, *informali, -e,* adj. **1.** (În sociologie; despre relații sociale) Care se desfășoară în absența determinărilor și cadrelor instituționale, oficiale, formale; neoficial, neprotocolar, familiar. **2.** (Despre pictura abstracționistă) Caracterizat prin lipsa oricărei organizări a materiei picturale; abstract. ✦ (Despre pictori) Care practică arta informală sau abstractă. — Din engl. **informal,** fr. **informel.**

INFORMÁRE, *informări,* s.f. Acțiunea de *a (se) informa* și rezultatul ei. — V. **informa.**

INFORMÁT, -Ă, *informați, -te,* adj. Care a primit sau și-a procurat informații; care s-a documentat prin cercetări amănunțite. — V. **informa.**

INFORMÁTICĂ s.f. Știință care se ocupă cu studiul prelucrării informației (**3**) cu ajutorul sistemelor automate de calcul. — Din fr. **informatique.**

INFORMATICIÁN, -Ă, *informaticieni, -e,* s.m. și f. Specialist în informatică. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **informaticien.**

INFORMATÍV, -Ă, *informativi, -e,* adj. Care are rolul de a informa, care servește ca informator, de informație. — Din fr. **informatif.**

INFORMATÓR, -OÁRE, *informatori, -oare,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care dă sau culege informații. **2.** S.m. și f. Persoană care oferea informații pentru instituția securității, în regimul comunist din România. **3.** Adj. Care dă, procură informații. — Din fr. **informateur.**

INFORMÁȚIE, *informații,* s.f. **1.** Comunicare, veste, știre care pune pe cineva la curent cu o situație. **2.** Lămurire asupra unei persoane sau asupra unui lucru; totalitatea materialului de informare și de documentare; izvoare, surse. **3.** Fiecare dintre elementele noi, în raport cu cunoștințele prealabile, cuprinse în semnificația unui simbol sau a unui grup de simboluri (text scris, mesaj vorbit, imagini plastice, indicație a unui instrument etc.). ✧ *Teoria informației* = teoria matematică a proprietăților generale ale surselor de informație, ale canalelor de transmisie și ale instalațiilor de păstrare și de prelucrare a informațiilor. **4.** (Biol.; în sintagma) *Informație genetică* = totalitate a materialului genetic dintr-o celulă capabilă să creeze secvențe de aminoacizi care, la rândul lor, formează proteine active. — Din fr. **information,** lat. **informatio.**

INFORMAȚIONÁL, -Ă, *informaționali, -e,* adj. Care conține sau dă informații, de informație. [Pr.: *-ți-o-*] — Din **informație.**

ÍNFRA[1] adv. (În notația bibliografică) Dedesubt, mai jos, mai departe. — Cuv. lat.

INFRA[2]- Element de compunere însemnând „dedesubt, sub”, care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din lat. **infra,** fr. **infra-.**

INFRAACÚSTIC, -Ă, *infraacustici, -ce,* adj. (Fiz.; despre vibrații acustice) A cărei frecvență se află sub limita inferioară a domeniului de audibilitate. — Din fr. **infra-acoustique.**

INFRACTÓR, -OÁRE, *infractori, -oare,* s.m. și f. Persoană care a comis o infracțiune. — Din fr. **infracteur,** lat. **infractor.**

INFRACȚIONÁL, -Ă, *infracționali, -e,* adj. Referitor la o infracțiune, cu caracter de infracțiune. [Pr.: *-ți-o-*] — **Infracțiune** + suf. *-al.*

INFRACȚIONALITÁTE s.f. Totalitatea infracțiunilor săvârșite pe un anumit teritoriu într-o anumită perioadă de timp; criminalitate. [Pr.: *-ți-o-*] — **Infracțional** + suf. *-itate.*

INFRACȚIÚNE, *infracțiuni,* s.f. Faptă care prezintă pericol social, constând în încălcarea unei legi penale, în săvârșirea, cu vinovăție, a unei abateri de la legea penală, și care este sancționată de lege. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **infraction,** lat. **infractio, -onis.**

INFRAMICRÓB, *inframicrobi,* s.m. Microorganism de dimensiuni foarte reduse, puțin evoluat și incomplet organizat, care nu-și poate realiza singur metabolismul și care se găsește ca parazit obligatoriu în celula vie. — **Infra[2]-** + **microb.**

INFRAMICROBIÁN, -Ă, *inframicrobieni, -e,* adj. Care aparține inframicrobilor, referitor la inframicrobi, de inframicrobi. [Pr.: *-bi-an*] — **Inframicrob** + suf. *-ian.* Cf. fr. i n f r a m i c r o b i e n.

INFRAMICROBIOLÓG, -Ă, *inframicrobiologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în inframicrobiologie. [Pr.: *-bi-o-*] — Din **inframicrobiologie** (derivat regresiv).

INFRAMICROBIOLOGÍE s.f. Disciplină a biologiei care se ocupă cu studiul inframicrobilor; virusologie. [Pr.: *-bi-o-*] — **Infra[2]-** + **microbiologie.**

INFRARÓȘU, -IE, *infraroșii,* adj., s.n. **1.** Adj. (În sintagma) *Radiații infraroșii* = radiații electromagnetice invizibile, penetrante, cu efect termic pronunțat, situate în spectru între limita roșie a domeniului luminii vizibile și microundele radioelectrice. **2.** S.n. Domeniu spectral al radiațiilor infraroșii, situat între limita roșie a spectrului vizibil și radiațiile hertziene. — **Infra[2]-** + **roșu** (după fr. *infrarouge).*

INFRASONÓR, -Ă, *infrasonori, -e,* adj. Referitor la infrasunete, care aparține infrasunetelor. — Din fr. **infra-sonore.**

INFRASTRUCTURÁL, -Ă, *infrastructurali, -e,* adj. Referitor la infrastructură, al infrastructurii. — **Infrastructură** + suf. *-al* (după it. *infrastrutturale).*

INFRASTRUCTÚRĂ, *infrastructuri,* s.f. **1.** Ansamblul elementelor care susțin partea principală a unei construcții, care o fixează de teren și care transmite acestuia forțele. **2.** Ansamblul instalațiilor de la sol necesare pentru decolarea, aterizarea, adăpostirea și întreținerea avioanelor. **3.** Sistem de relații între elementele fundamentale ale unui macrosistem (social). — Din fr. **infrastructure.**

INFRASÚNET, *infrasunete,* s.n. Vibrație mecanică a unui mediu nepercepută de urechea omului (ci numai cu ajutorul simțului tactil), care se propagă sub formă de unde, ca și sunetele, dar având o frecvență mai mică decât a acestora. — **Infra[2]-** + **sunet** (după fr. *infra-son).*

INFRAVIRÁL, -Ă, *infravirali, -e,* adj. (Biol.) Referitor la infravirus. — De la **infravirus.**

INFRAVÍRUS, *infravirusuri,* s.n. (Biol.) Nume dat unor acizi nucleici deveniți autonomi și presupuși a fi capabili să determine anumite afecțiuni. [Pl. și: *infraviruși*] — Din fr. **infravirus.**

INFRUCTUÓS, -OÁSĂ, *infructuoși, -oase,* adj. Care nu dă rezultatele așteptate, care nu dă roade; zadarnic, inutil, nefructuos. [Pr.: *-tu-os*] — Din fr. **infructueux,** lat. **infructuosus.**

INFUNDÍBUL, *infundibule,* s.n. (Anat.) Canal în formă de pâlnie care se află în diferite organe. — Din fr., lat. **infundibulum.**

INFUZÁ, *infuzez,* vb. I. Tranz. A turna apă clocotită peste o plantă medicinală pentru a obține o infuzie. — Din fr. **infuser.**

INFUZÁRE, *infuzări,* s.f. Acțiunea de *a infuza* și rezultatul ei; infuzie. — V. **infuza.**

INFUZÍBIL, -Ă, *infuzibili, -e,* adj. (Despre unele materiale) Care nu se poate topi sau care se topește extrem de greu din cauza temperaturii sale de topire foarte înalte. — Din fr. **infusible.**

INFÚZIE, *infuzii,* s.f. **1.** Soluție apoasă obținută dintr-o plantă prin opărirea ei cu apă clocotită, în scopul extragerii principiilor active pe care le conține; medicament astfel obținut. **2.** Încrucișare a unei rase neameliorate cu o rasă ameliorată timp de una sau două generații. [Var.: **infuziúne** s.f.] — Din fr. **infusion,** lat. **infusio, -onis.**

INFUZIÚNE s.f. v. **infuzie.**

INFUZÓR[1], *infuzori,* s.m. (La pl.) Clasă de protozoare care au corpul acoperit de cili, cu ajutorul cărora se deplasează; ciliat; (și la sg.) animal care face parte din această clasă. [Var.: **infuzóriu** s.m.] — Din fr. **infusoire,** lat. **infusorius.**

INFUZÓR[2], *infuzoare,* s.n. Recipient de metal, de porțelan etc. cu capac, în care se prepară infuziile. — Din fr. **infusoir.**

INFUZÓRIU s.m. v. **infuzor[1].**

ÍNGA interj. (Pop.) Iată! uită-te! [Var.: **iga!** interj.] — Et. nec.

INGAMBAMÉNT, *ingambamente,* s.n. Procedeu poetic cerut de necesități prozodice sau de dorința de a scoate în relief anumite cuvinte, care constă în trecerea unei părți de frază ori propoziție sau a unor cuvinte dintr-un vers în versul următor. — Cf. fr. e n j a m b e m e n t.

INGENIÓS, -OÁSĂ, *ingenioși, -oase,* adj. **1.** Care are mult spirit inventiv, multă agerime de minte; iscusit, dibaci. **2.** Care este alcătuit, elaborat cu inventivitate, cu măiestrie, cu iscusință etc. [Pr.: *-ni-os*] — Din fr. **ingénieux,** lat. **ingeniosus.**

INGENIOZITÁTE, *ingeniozități,* s.f. Calitatea de a fi ingenios; inventivitate, măiestrie, iscusință, dibăcie; (concr.) procedeu, lucru etc. ingenios. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **ingéniosité.**

INGENUITÁTE, *ingenuități,* s.f. Simplitate, naturalețe împletită cu sinceritate și naivitate; puritate, candoare (în comportări). [Pr.: *-nu-i-*] — Din fr. **ingénuité,** lat. **ingenuitas, -atis.**

INGÉNUU, -UĂ, *ingenui, -ue,* adj., s.f. **1.** Adj. Care vădește simplitate, naturalețe împletită cu sinceritate și cu naivitate, plin de ingenuitate; candid. **2.** S.f. Rol, personaj, eroină care reprezintă o fată inocentă, pură, candidă; *p. ext.* persoană ingenuă. [Pr.: *-nu-u*] — Din lat. **ingenuus,** fr. **ingénu.**

INGERÁ, *ingerez,* vb. I. Tranz. A înghiți alimente. — Din fr. **ingérer,** lat. **ingerere.**

INGERÁBIL, -Ă, *ingerabili, -e,* adj. Care poate fi ingerat, înghițit. — Din fr. **ingérable.**

INGERÁRE, *ingerări,* s.f. Acțiunea de *a ingera* și rezultatul ei; ingestie. — V. **ingera.**

INGERÍNȚĂ, *ingerințe,* s.f. Amestec ilegal, intervenție în treburile unei persoane sau în viața unui stat, tinzând la știrbirea libertății și a independenței de acțiune și la impunerea unui anumit punct de vedere. — Din fr. **ingérence.**

INGÉSTIE, *ingestii,* s.f. Înghițire, introducere pe cale bucală a alimentelor sau a altor substanțe în stomac. — Din fr. **ingestion.**

INGHINÁL, -Ă, *inghinali, -e,* adj. Care aparține abdomenului, referitor la abdomen, care se găsește în regiunea abdominală; de la vintre, de la stinghii. [Var.: **inguinál, -ă** adj.] — Din fr. **inguinal.**

INGINÉR, -Ă, *ingineri, -e,* s.m. și f. Specialist cu o pregătire tehnică și teoretică obținută într-un institut de învățământ superior, care prestează o activitate tehnică de proiectare, de cercetare, de organizare și de conducere a proceselor tehnologice dintr-o întreprindere; titlu deținut de această persoană. — Din it. **ingegnere.** Cf. rus. i n j e n e r, fr. i n g é n i e u r, germ. I n g e n i e u r.

INGINERÁȘ, *ingineraşi,* s.m. Diminutiv al lui *inginer;* (peior.) inginer (tânăr) insuficient pregătit sau incapabil. — **Inginer** + suf. *-aș.*

INGINERÉSC, -EÁSCĂ, *inginerești,* adj. Care aparține inginerului sau ingineriei, privitor la inginer sau la inginerie, de inginer. — **Inginer** + suf. *-esc.*

INGINERÍE, *inginerii,* s.f. **1.** Profesia inginerului. **2.** (În sintagma) *Inginerie genetică* = modificare a structurii genetice a unui organism prin introducerea de gene noi, aparținând unor organisme din aceeași specie sau din specii diferite, prin inserarea de gene sintetizate artificial sau prin reorganizarea materialului genetic propriu. — **Inginer** + suf. *-ie.*

INGRÁT, -Ă, *ingrați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care nu-și manifestă recunoștința pentru serviciile și avantajele primite, (om) nerecunoscător. **2.** Adj. Fig. Care nu răsplătește, nu satisface, nu corespunde eforturilor făcute; care produce mai puțin decât trebuie; dezavantajos; *p. ext.* anevoios, greu. — Din fr. **ingrat,** lat. **ingratus.**

INGRATITÚDINE, *ingratitudini,* s.f. Însușirea de a fi ingrat; purtarea, atitudinea omului ingrat; nerecunoștință. — Din fr. **ingratitude,** lat. **ingratitudo, -inis.**

INGREDIÉNT, *ingrediente,* s.n. Substanță care intră ca accesoriu în compoziția unui medicament, a unui aliment etc., fie pentru a-i conferi anumite calități, ca material de umplutură într-un produs etc.; ingrediență. [Pr.: *-di-ent*] — Din fr. **ingrédient.**

INGREDIÉNȚĂ, *ingrediențe,* s.f. (Înv.) Ingredient. [Pr.: *-di-en-*] — **Ingredient** + suf. *-ență.*

INGRESIÚNE, *ingresiuni,* s.f. Înaintare a mării în unele porțiuni mai coborâte ale continentelor, în special prin gurile fluviilor, formând adesea golfuri. — Din fr. **ingression,** lat. **ingressio, -onis.**

INGUINÁL, -Ă adj. v. **inghinal.**

INGURGITÁ, *ingurgitez,* vb. I. Tranz. A înghiți (mai ales un aliment). [Var.: **îngurgitá** vb. I.] — Din fr. **ingurgiter.**

INGURGITÁRE, *ingurgitări,* s.f. Faptul de *a ingurgita;* (rar) ingurgitație. [Var.: **îngurgitáre** s.f.] — V. **ingurgita.**

INGURGITÁȚIE, *ingurgitații,* s.f. (Rar) Ingurgitare. — Din fr. **ingurgitation.**

INHALÁ, *inhalez,* vb. I. Tranz. A absorbi pe căile respiratorii vapori, gaze sau lichide, a trage în piept, a inspira gaze, vapori etc. — Din fr. **inhaler,** lat. **inhalare.**

INHALÁRE, *inhalări,* s.f. Faptul de *a inhala.* — V. **inhala.**

INHALATÓR, *inhalatoare,* s.n. **1.** Aparat care furnizează piloților de avion oxigenul necesar unei respirații normale în condițiile zborului la înălțimi mari, unde presiunea aerului este scăzută. **2.** Aparat cu care se face o inhalație. — Din fr. **inhalateur.**

INHALÁȚIE, *inhalații,* s.f. Acțiunea de *a inhala;* absorbție pe căile respiratorii a unor vapori, gaze etc. în scopuri curative. — Din fr. **inhalation,** lat. **inhalatio.**

INHIBÁ, *inhíb,* vb. I. **1.** Tranz. A frâna, a împiedica, a încetini un proces fiziologic, o reacție chimică etc. **2.** Refl. A se abține, a se reține, a se stăpâni. — Din fr. **inhiber,** lat. **inhibere.**

INHIBÁNT, -Ă, *inhibanți, -te,* adj. Care inhibă; inhibitor. — **Inhiba** + suf. *-ant.*

INHIBÁRE, *inhibări,* s.f. Faptul de *a (se) inhiba;* inhibiție. — V. **inhiba.**

INHIBÁT, -Ă, *inhibați, -te,* adj. **1.** (Despre acțiuni, procese fiziologice, reacții chimice etc.) Care este frânat, împiedicat, încetinit în desfășurare. **2.** (Despre oameni) Care nu se manifestă spontan, care se abține; reținut. — V. **inhiba.**

INHIBITÍV, -Ă, *inhibitivi, -e,* adj. Inhibitor. — Din fr. **inhibitif.**

INHIBITÓR, -OÁRE, *inhibitori, -oare,* adj., s.m. **1.** Adj. Care inhibă, inhibitiv. **2.** S.m. Substanță chimică care, adăugată în proporții mici, poate încetini sau chiar împiedica anumite reacții chimice. ✦ Preparat sau tratament care frânează sau împiedică dezvoltarea unui agent patogen, un proces fiziologic etc. — Din fr. **inhibiteur.**

INHIBÍȚIE, *inhibiții,* s.f. **1.** Proces fundamental al activității nervoase, opus excitației, care se manifestă prin diminuarea, frânarea sau suprimarea efectelor excitației. **2.** (Chim.) Fenomen de oprire, de întârziere sau de micșorare a vitezei de desfășurare a unei reacții chimice cu ajutorul inhibitorilor. — Din fr. **inhibition,** lat. **inhibitio.**

INHUMÁȚIE, *inhumații,* s.f. (Rar) Înhumare. — Din fr. **inhumation.**

INÍC, -Ă, *inici, -ce,* adj. (Livr.) Care nu este echitabil; inechitabil, nedrept. — Din fr. **inique,** lat. **iniquus.**

INICUITÁTE s.f. v. **inicvitate.**

INICVITÁTE, *inicvități,* s.f. (Livr.) Inechitate. [Var.: **inicuitáte** s.f.] — Din fr. **iniquité,** lat. **iniquitas, -atis.**

INÍE, *inii,* s.f. (Reg.) Apă amestecată cu gheață; sloi de gheață, mare și sfărâmicios, care plutește pe apă. — Din sl. **inije.**

INIMAGINÁBIL, -Ă, *inimaginabili, -e,* adj. Care întrece orice închipuire, care nu se poate imagina, de neînchipuit, extraordinar, neimaginabil. — Din fr. **inimaginable.**

ÍNIMĂ, *inimi,* s.f. **I. 1.** Organ intern musculos central al aparatului circulator, situat în partea stângă a toracelui, care are rolul de a asigura, prin contracțiile sale ritmice, circulația sângelui în organism, la om și la animalele superioare; cord[1]. ✦ Piept. **2.** (Pop.) Stomac, burtă, pântece, rânză. ✧ Expr. *A (mai) prinde (la) inimă* = a scăpa de senzația de slăbiciune după ce a mâncat, a se (mai) întrema, a (mai) căpăta putere. *Pe inima goală* = cu stomacul gol, fără să fi mâncat ceva. *A (se) simți greu la inimă* = a-i fi greață, a-i veni să verse. **3.** (La cărțile de joc) Cupă[2]. **4.** Piesă sau organ de mașină care are o formă asemănătoare cu o inimă (**I 1**). **II.** Fig. **1.** Inima (**I 1**) considerată ca sediu al sentimentelor umane: **a)** (În legătură cu bucurii, plăceri) *I s-a bucurat inima când a auzit vestea cea bună.* ✧ Loc. adv. *După* (sau *pe*) *voia* (sau *pofta*) *inimii* = după plac, nestingherit, cum îi e dorința. *Cu* (sau *din*) *toată inima* sau *cu dragă inimă* = cu tot sufletul, cu foarte mare și sinceră plăcere. ✧ Expr. *A râde inima în cineva* sau *a-i râde cuiva inima* = a fi bucuros, satisfăcut, mulțumit. *A unge* (pe cineva) *la inimă* = a face (cuiva) plăcere; a încânta, a bucura (pe cineva). *Cât îi cere* (cuiva) *inima* = atât cât vrea, cât poftește, cât are plăcere. *A-i merge* (cuiva ceva) *la inimă* = a-i plăcea (ceva) foarte mult. *A-și călca pe inimă* = a renunța la propriul punct de vedere, la propria opinie sau plăcere. *(A fi) cu inima ușoară* = (a fi) fără griji, bine dispus, cu conștiința împăcată. **b)** (În legătură cu suferințe, dureri, necazuri) *Îl doare la inimă când vede atâta risipă.* ✧ Expr. *A seca* (sau *a arde, a frige* pe cineva) *la inimă* = a provoca (cuiva) o durere morală, o supărare mare. *A i se rupe* (sau *a-i rupe* cuiva) *inima* = a-i fi milă de cineva. *A i se topi inima* = a suferi foarte tare. *A se sfârși la inimă* = a se îmbolnăvi, a muri de durere, a fi copleșit de durere. *A avea ceva pe inimă* = a fi chinuit de un gând neîmpărtășit, a avea o taină în suflet. *A-și răcori inima* = a spune ce

are pe suflet, a-și descărca sufletul. *A pune* (ceva) *la inimă* = a se supăra (pentru ceva) mai mult decât merită. *A-i strica* (cuiva) *inima* = a-i spulbera (cuiva) buna dispoziție, a indispune (pe cineva), a mâhni (pe cineva). *A rămâne cu inima friptă* = a rămâne mâhnit, dezolat, îndurerat. *Parcă mi-a trecut* (sau *mi-a dat cu) un fier ars (*sau *roșu) prin inimă,* se spune când cineva primește pe neașteptate o veste tristă sau când îl cuprinde o durere fizică în mod brusc. *Inimă albastră* = suflet trist, îndurerat; tristețe, melancolie, mâhnire, deprimare; furie, ciudă, mânie, necaz. *Inimă rea* = mâhnire, durere, amărăciune. *A-și face* (sau *a-i face* cuiva) *inimă rea* = a se mâhni (sau a mâhni pe cineva). **c)** (În legătură cu sentimente de iubire) *Inima-mi zboară la tine.* ✧ Expr. *A avea* (pe cineva) *în* (sau *la) inimă* = a iubi (pe cineva). *A-i rămâne* (cuiva) *inima la...* = a rămâne cu gândul la cineva sau la ceva care i-a plăcut. *A avea tragere de inimă* (pentru...) sau *a-l trage* (pe cineva) *inima să...* = a se simți atras să facă ceva. **d)** (În legătură cu bunătatea sau răutatea cuiva, în loc. și în expr.) *Inimă dreaptă* = om drept, cinstit, corect. *Inimă de aur* = om bun. *Slab de inimă* = milos, impresionabil, influențabil. *Cu inimă* = bun, milos, înțelegător, uman. *A avea inimă bună* (sau *de aur)* sau *a fi bun la inimă* (sau *cu inima bună)* = a fi bun, milos, înțelegător, darnic. *A avea inima deschisă* = a fi sincer, cinstit. *A spune de la* (sau *din) inimă* = a spune cu toată sinceritatea, fără reticențe, a vorbi deschis, fără rezerve. *A avea inima largă* = a fi mărinimos, milos, darnic. *A se muia la inimă* sau *a (i) se înmuia* (cuiva) *inima* = a deveni bun, milos; a se îndupleca. *A nu-l lăsa pe cineva inima să...,* se spune când cineva nu-și poate opri pornirile bune, acțiunile generoase. *(A fi om) de inimă* = (a fi om) bun, săritor. *A fi fără inimă* sau *a fi rău* (sau *câinos, negru) la inimă* = a fi rău, înrăit. *(A avea) inimă haină* (sau *sălbatică)* = (a fi) crud, neînțelegător, dușmănos, rău. *(A avea) inimă de piatră* (sau *împietrită*) = (a fi) nesimțitor, rău, fără suflet, rece. *A i se împietri cuiva inima* = a deveni insensibil la orice durere sau bucurie, a fi lipsit de omenie. **e)** (În legătură cu instincte sau presimțiri) *Îmi spune inima că s-a întâmplat o nenorocire.* **f)** (În legătură cu curajul, cu îndrăzneala sau cu energia, cu puterea de voință sau de acțiune a cuiva) *Înfruntă pericolul cu inimă rece.* ✧ *Cu inimă* = (loc. adv.) energic, cu viață; (loc. adj. și adv.) inimos, curajos; pasionat. ✧ Expr. *A(-și) pierde inima* = a-și pierde curajul, speranța, a se descuraja. *A-și lua inima în dinți* = a-și face curaj, a se hotărî să întreprindă ceva. *A-i veni (*cuiva) *inima la loc,* se spune când cineva își recapătă calmul, echilibrul și curajul după un moment de emoție sau de spaimă. *A (mai) prinde (la) inimă* = a căpăta (din nou) putere, curaj, a se restabili sufletește, a nu-i mai fi teamă. *A-i ține cuiva inima* = a încuraja, a consola pe cineva. *A i se face* (cuiva) *inima cât un purice* = a-i fi (cuiva) frică de ceva; a se descuraja. *A i se tăia inima* = a-și pierde curajul. **2.** Inima (**I 1**) considerată ca centru și simbol al vieții sufletești. *L-am șters din inimă.* ✧ Loc. adv. *Din inimă* sau *din toată inima, din adâncul inimii* = din tot sufletul, cu toată puterea sufletească. ✧ Expr. *(A fi) cu inima împăcată* = (a fi) cu conștiința împăcată, liniștită, curată. **III.** Fig. **1.** Caracter, fire. *Seamănă cu tatăl lui la chip și la inimă.* **2.** Ființă, om, individ. *Înflăcărarea a cuprins toate inimile.* **IV.** P. anal. **1.** Mijloc, centru, interior. ✧ Expr. (Ir.) *A rupe inima târgului* = **a)** a cumpăra ce este mai prost, a face o afacere proastă; **b)** a impresiona cu ceva foarte tare. **2.** Piesă sau element de construcție care ocupă un loc central într-un sistem tehnic sau într-un element al acestuia. ✧ *Inima carului* (sau *a căruței)* = partea din mijloc a carului (sau a căruței), care leagă osia de dinainte cu cea de dinapoi. **3.** Partea din interior a unei plante, a unei legume, a unui fruct; miez. **4.** Partea cea mai importantă, esențială a unui lucru. [Pl. și: (înv.) *inime.* — Var.: **înemă** s.f.] — Lat. **anima.**

INIMÍC, -Ă adj., s.m. și f. v. **inamic.**

INIMICÍȚIE, *inimiciții,* s.f. (Livr.) Dușmănie, vrăjmășie, ură. — Din lat. **inimicitia.**

INIMIOÁRĂ, *inimioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *inimă;* inimucă, inimuță. **2.** Mistrie mică, ascuțită, folosită la netezirea formelor de turnătorie. — **Inimă** + suf. *-ioară.*

INIMITÁBIL, -Ă, *inimitabili, -e,* adj. Care nu poate fi (ușor) imitat; neimitabil. — Din fr. **inimitable.**

INIMÓI, *inimoaie,* s.n. (Reg.) Inima carului. — **Inimă** + suf. *-oi.*

INIMÓS, -OÁSĂ, *inimoși, -oase,* adj. **1.** Curajos; viteaz. **2.** Bun, mărinimos, generos. **3.** Care suferă, care se consumă pentru ceva mai mult decât ar trebui; pasionat. **4.** (Rar) Făcut cu toată inima. — **Inimă** + suf. *-os.*

INIMOȘÍE s.f. Însușirea celui inimos. — **Inimos** + suf. *-ie.*

INIMÚCĂ, *inimuci,* s.f. (Rar) Inimioară. — **Inimă** + suf. *-ucă.*

INIMÚȚĂ, *inimuțe,* s.f. (Rar) Inimioară. — **Inimă** + suf. *-uță.*

ININTELIGÍBIL, -Ă, *ininteligibili, -e,* adj. Care nu se poate înțelege; neclar, neinteligibil, confuz. — Din fr. **inintelligible.**

INIÓN, *inioni,* s.m. Protuberanță externă a osului occipital, considerată reper în măsurătorile antropometrice. [Pr.: *-ni-on*] — Din fr. **inione.**

INÍPERĂ s.f. v. **ienuperă.**

INIȘÓR s.m. Diminutiv al lui *in*². ✧ Compus: *inișor-de-alior* = linariță. ✦ Ineață (**a**). — **In²** + suf. *-ișor.*

ÍNIȘTE, *iniști,* s.f. Teren cultivat cu in²; cultură de in². — **In²** + suf. *-iște.*

ÍNIȚĂ s.f. (Bot.; reg.) Torțel. — **In²** + suf. *-iță.*

INIȚIÁ, *inițiez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) introduce într-un domeniu de activitate în care nu a lucrat; a da cuiva sau a căpăta primele cunoștințe. **2.** Tranz. A face începutul, a pune bazele unei acțiuni, a organiza o mișcare, o activitate. [Pr. *-ți-a*] — Din fr. **initier,** lat. **initiare.**

INIȚIÁL, -Ă, *inițiali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Care este la început, de la început; începător. **2.** S.f. Litera cu care se începe un cuvânt. ✦ Abreviere a prenumelui (și a numelui) unei persoane, formată din inițiale (**2**). [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **initial.**

INIȚIÁT, -Ă, *inițiați, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care posedă cunoștințe suficiente într-un domeniu; cunoscător. [Pr.: *-ți-at*] — V. **iniția.** Cf. fr. i n i t i é.

INIȚIÁTIC, -Ă, *inițiatici, -ce,* adj. **1.** Care ține de inițiere. **2.** Care poate fi înțeles numai de cei inițiați; ezoteric. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **initiatique,** it. **iniziatico.**

INIȚIATÍVĂ, *inițiative,* s.f. Faptul de a propune, de a organiza sau de a începe o acțiune, antrenând după sine și pe alții; însușirea celui care îndrăznește sau este dispus să întreprindă cel dintâi ceva, din îndemn propriu. ✧ Expr. *Din proprie inițiativă* = fără a fi îndemnat sau silit de altul. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **initiative.**

INIȚIATÓR, -OÁRE, *inițiatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care inițiază ceva, care are inițiativă într-o acțiune; promotor. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **initiateur.**

INIȚIÉRE, *inițieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) iniția* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-e-*] — V. **iniția.**

INJECTÁ, *injectez,* vb. I. **1.** Tranz. A introduce, cu ajutorul seringii, un medicament lichid într-un organism. ✦ A introduce, sub presiune, în masa unui material sau într-un spațiu închis, un fluid sau o suspensie de corp pulverulent. **2.** Refl. (Despre ochi) A se colora ușor în roșu; a se înroși, a se congestiona. — Din fr. **injecter,** lat. **injectare.**

INJECTÁBIL, -Ă, *injectabili, -e,* adj. Care poate fi injectat. — Din fr. **injectable.**

INJECTÁRE, *injectări,* s.f. Acțiunea de *a (se) injecta* și rezultatul ei. — V. **injecta.**

INJECTÁT, -Ă, *injectați, -te,* adj. (Despre ochi) Congestionat, roșu. — V. **injecta.** Cf. fr. i n j e c t é.

INJECTÓR, *injectoare,* s.n. **1.** Aparat care servește la injectarea combustibilului lichid sau pulverulent în camera de ardere a unui motor cu ardere internă sau care, la instalațiile cu focar, servește la amestecarea combustibilului cu aerul carburant și la suflarea acestui amestec în focar. **2.** Aparat care servește la alimentarea cu apă a cazanelor de abur în care apa este antrenată de un curent de abur sub presiune; dispozitiv folosit la unele turbine hidraulice. — Din fr. **injecteur.**

INJÉCȚIE, *injecții,* s.f. **1.** Introducere, pe cale intravenoasă, intramusculară etc., sub presiune, a unui medicament în stare lichidă în țesuturile sau în umorile organismului cu ajutorul unei seringi; *p. ext.* lichidul introdus în acest mod. **2.** Introducere sub presiune a unui fluid sau a suspensiilor unui corp pulverulent într-un material sau într-un spațiu închis. [Var.: **injecțiúne** s.f.] — Din fr. **injection.**

INJECȚIÚNE s.f. v. **injecție.**

INJONCȚIÚNE, *injoncțiuni,* s.f. (Rar) Presiune, intervenție puternică făcută asupra cuiva; ordin precis, formal. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **injonction.**

INJURIÁ, *injuriez,* vb. I. Tranz. A aduce cuiva o injurie; a insulta, a jigni. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **injurier.**

INJURIÁT, -Ă, *injuriați, -te,* adj. Căruia i s-a adus o injurie. [Pr.: *-ri-at*] — V. **injuria.**

INJÚRIE, *injurii,* s.f. **1.** Infracțiune care constă în atingerea onoarei sau reputației unei persoane prin cuvinte, gesturi sau acte jignitoare; insultă, jignire (gravă), invectivă. **2.** (Rar) Acțiune cu efect vătămător. — Din lat. **injuria.** Cf. fr. i n j u r e.

INJURIÓS, -OÁSĂ, *injurioși, -oase,* adj. Care conține o injurie (**1**) sau care are caracter de injurie; insultător, jignitor. [Pr.: *-ri-os*] — Din fr. **injurieux,** lat. **injuriosus.**

INJÚST, -Ă, *injuști, -ste,* adj. Care nu este just; nedrept, nejust. — Din fr. **injuste,** lat. **injustus.**

INJUSTÉȚE, *injusteți,* s.f. Lipsă de justețe; nedreptate; inexactitate, neadevăr. — **In¹-** + **justețe** sau **injust** + suf. *-ețe.*

INJUSTÍȚIE, *injustiții,* s.f. (Rar) Nedreptate. — Din fr. **injustice,** lat. **injustitia.**

IN MEMÓRIAM loc. adj., loc. adv. În memoria, în amintirea (cuiva sau a ceva). — Loc. lat.

IN NUCE loc. adj., loc. adv. Scurt și cuprinzător; în forma cea mai restrânsă. — Loc. lat.

INOBSERVÁBIL, -Ă, *inobservabili, -e,* adj. Care nu poate fi observat (decât cu greu); neobservabil. — Din fr. **inobservable,** lat. **inobservabilis.**

INOCÉNT, -Ă, *inocenți, -te,* adj. Curat la suflet, căruia nu i se poate imputa nimic; care exprimă nevinovăție; candid. ✦ (Ir.) Naiv, simplu; ignorant. — Din fr. **innocent,** lat. **innocens, -ntis.**

INOCENTÁ, *inocentez,* vb. I. Tranz. A declara nevinovat, a dezvinovăți. — Din fr. **innocenter.**

INOCÉNȚĂ, *inocențe,* s.f. Curățenie sufletească, nevinovăție; candoare. ✦ (Ir.) Naivitate, simplitate; ignoranță. — Din fr. **innocence,** lat. **innocentia.**

IN-OCTÁVO, adj. invar., (**2**) *in-octavouri,* s.n. **1.** Adj. invar. (Despre formatul unei cărți) În care coala de hârtie este îndoită în opt, formând 16 pagini. **2.** S.n. Carte care are acest format. — Loc. lat.

INOCUITÁTE s.f. (Med.) Însușire a unui agent fizic, chimic, biologic de a nu fi un pericol pentru organism. [Pr.: *-cu-i-*] — Din fr. **innocuité.**

INOCULÁ, *inoculez,* vb. I. Tranz. **1.** A introduce în organism o substanță, un ser, un vaccin pentru precizarea diagnosticului unei boli, experiențe, imunizare etc. **2.** Fig. A introduce (treptat, pe neobservate) în mintea cuiva anumite concepții, idei etc. [Var.: **înoculá** vb. I] — Din fr. **inoculer.**

INOCULÁBIL, -Ă, *inoculabili, -e,* adj. Care se poate inocula. — Din fr. **inoculable.**
INOCULÁRE, *inoculări,* s.f. Acțiunea de *a inocula* și rezultatul ei; inoculație. — V. **inocula.**
INOCULÁT, -Ă, *inoculați, -te,* adj. (Despre seruri, substanțe, vaccinuri) Introdus în organism. — V. **inocula.**
INOCULÁȚIE, *inoculații,* s.f. Inoculare. — Din fr. **inoculation.**
INODÓR, -Ă, *inodori, -e,* adj. Care nu emană miros; fără miros. — Din fr. **inodore,** lat. **inodorus.**
INOFENSÍV, -Ă, *inofensivi, -e,* adj. Care nu face rău; nevătămător, neofensiv. — Din fr. **inoffensif.**
INOFENSIVITÁTE s.f. (Rar) Însușirea de a fi inofensiv. — **Inofensiv** + suf. *-itate.*
INOMBRÁBIL, -Ă, *inombrabili, -e,* adj. (Rar) Care nu poate fi numărat; nenumărat. — Din fr. **innombrable.**
INOPERÁNT, -Ă, *inoperanți, -te,* adj. Lipsit de efect sau de rezultat; fără urmare, neoperant. — Din fr. **inopérant.**
INOPINÁT, -Ă, *inopinați, -te,* adj., adv. **1.** Adj. La care nu te gândești; neprevăzut, neașteptat[2]. **2.** Adv. Pe neașteptate. — Din fr. **inopiné,** lat. **inopinatus.**
INOPORTÚN, -Ă, *inoportuni, -e,* adj. Care nu este sau nu se întâmplă la timpul oportun; nepotrivit, neoportun. ✦ (Despre oameni) Care incomodează; neplăcut; plictisitor. — Din fr. **inopportun,** lat. **inopportunus.**
INOPORTUNÁ, *inoportunez,* vb. I. Tranz. și intranz. (Fam.) A importuna. — Din **inoportun.**
INOPORTUNITÁTE s.f. Faptul de a fi inoportun; neoportunitate. — Din fr. **inopportunité.**
INOPOZÁBIL, -Ă, *inopozabili, -e,* adj. (Despre un act juridic) Care nu poate fi invocat față de alte persoane și în alte cazuri decât cele determinate de lege; neopozabil. — Din fr. **inopposable.**
INOPOZABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi inopozabil; neopozabilitate. — Din fr. **inopposabilité.**
INORÓG, *inorogi,* s.m. Animal fabulos cu corp de cal și corn în frunte; licorn. ✦ (Rar) Rinocer. [Var.: **inoróh** s.m.] — Din sl. **inorogŭ.**
INORÓH s.m. v. **inorog.**
INOSPITALIÉR, -Ă, *inospitalieri, -e,* adj. Care nu este ospitalier; neospitalier, neprimitor, rece. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **inhospitalier.**
INOVÁ, *inovez,* vb. I. Intranz. A face o inovație. ✦ Tranz. A introduce modificări, a face înnoiri în ceva; a înnoi. — Din fr. **innover,** lat. **innovare.**
INOVÁRE, *inovări,* s.f. Acțiunea de *a inova* și rezultatul ei; înnoire, inovație. — V. **inova.**
INOVATÓR, -OÁRE, *inovatori, -oare,* s.m. și f., adj. (Persoană) care realizează o inovație; (persoană) care inovează ceva. — Din fr. **innovateur.**
INOVÁȚIE, *inovații,* s.f. Noutate, schimbare, modificare. ✦ Rezolvare a unei probleme de tehnică sau de organizare a muncii cu scopul îmbunătățirii (productivității) muncii, perfecționării tehnice etc. [Var.: (înv.) **inovațiúne** s.f.] — Din fr. **innovation,** lat. **innovatio, -onis.**
INOVAȚIÚNE s.f. v. **inovație.**
INÓX s.n. Metal sau aliaj cu proprietăți inoxidabile; *p. ext.* obiect din acest material. — Din fr. **inox.**
INOXIDÁBIL, -Ă, *inoxidabili, -e,* adj. (Despre substanțe) Care nu se poate combina cu oxigenul; (despre metale sau aliaje) care este rezistent la oxidare în contact cu aerul sau cu apa, care nu ruginește, neoxidabil. — Din fr. **inoxydable.**
IN-PLÁNO, adj. invar., (**2**) *in planouri,* s.n. **1.** Adj. invar. (Despre formatul unei cărți sau al unui ziar) În care coala de hârtie nu este îndoită, alcătuind o filă sau două pagini. **2.** S.n. Carte sau ziar care are acest format. — Loc. lat.
ÍNPUT, *inputuri,* s.n. **1.** (Electron.) Intrare (**1**). **2.** (Inform.) Intrare (**2**). — Cuv. engl.
IN-QUÁRTO, adj. invar., (**2**) *in-quartouri,* s.n. **1.** Adj. invar. (Despre formatul unei cărți sau al unei file dintr-o carte) În care coala de hârtie imprimată este îndoită în patru, formând patru foi sau opt pagini. **2.** S.n. Carte care are acest format. [Var.: **in-cuárto, in-cvárto** adj. invar., s.n.] — Din fr. **in-quarto.**
INS, *inși,* s.m. Individ, persoană, om. ✧ *Tot insul* = fiecare; toți oamenii. — Lat. **ipsus** (= *ipse).*
INSALUBRITÁTE s.f. Caracterul sau starea a ceea ce este insalubru. — Din fr. **insalubrité.**
INSALÚBRU, -Ă, *insalubri, -e,* adj. Care este dăunător sănătății prin nerespectarea regulilor de igienă; nesănătos. — Din fr. **insalubre,** lat. **insalubris.**
INSANITÁTE, *insanități,* s.f. (Livr.) **1.** Nebunie. **2.** Faptă sau vorbă de om nebun. — Din fr. **insanité.**
INSATISFÁCȚIE, *insatisfacții,* s.f. Nemulțumire, neplăcere, nesatisfacție. — Din fr. **insatisfaction.**
INSAȚIÁBIL, -Ă, *insațiabili, -e,* adj. Care nu se poate sătura (cu nimic), nesățios, lacom. [Pr.: *-ți-a-*] — Din lat. **insatiabilis,** fr. **insatiable.**
INSAȚIABILITÁTE s.f. Insațietate. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **insatiabilité.**
INSAȚIETÁTE s.f. (Rar) Faptul sau însușirea de a fi insațiabil; insațiabilitate. [Pr.: *-ți-e-*] — **In**[1]**-** + **sațietate.**
INSCRIPTÍBIL, -Ă, *inscriptibili, -e,* adj. Care poate fi înscris într-un perimetru, într-o suprafață, într-un cerc sau într-o sferă dată. — Din fr. **inscriptible.**
INSCRÍPȚIE, *inscripții,* s.f. **1.** Text scurt, de obicei gravat sau sculptat pe piatră, pe metal sau în lemn, pentru a consacra memoria unei persoane, a unui eveniment etc. **2.** Înscriere, înregistrare, înmatriculare. [Var.: **inscripțiúne** s.f.] — Din fr. **inscription,** lat. **inscriptio, -onis.**
INSCRIPȚIONÁ, *inscripționez,* vb. I. Tranz. A înregistra, a înscrie; a înmatricula. — **Inscripție** + suf. *-ona.*
INSCRIPȚIÚNE s.f. v. **inscripție.**
INSCULPÁ, *insculpez,* vb. I. Tranz. A marca obiectele de metal prețios cu poansonul. — Din fr. **insculper.**
INSCULPÁRE, *insculpări,* s.f. Acțiunea de *a insculpa* și rezultatul ei. — V. **insculpa.**
INSECTÁR, *insectare,* s.n. Colecție de insecte conservate prin anumite procedee și clasate după anumite criterii; cutie specială în care se păstrează o astfel de colecție. — Din fr. **insectarium.**
INSÉCTĂ, *insecte,* s.f. (La pl.) Clasă de artropode cu corpul diferențiat în cap, torace și abdomen, cu tegumentul chitinizat și cu trei perechi de picioare; (și la sg.) animal care face parte din această clasă. ✧ *Insecte dăunătoare* = insecte care atacă plantele, animalele și oamenii sau produsele vegetale și animale. — Din fr. **insecte.**
INSECTICÍD, -Ă, *insecticizi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj. Care ucide insectele. **2.** S.n. Substanță chimică, naturală sau sintetică, folosită pentru combaterea insectelor dăunătoare sau parazite. ✧ *Insecticid remanent* = substanță toxică persistentă un timp oarecare după aplicare, acționând în continuare asupra insectelor. — Din fr. **insecticide.**
INSECTIFÚG, -Ă, *insectifugi, -ge,* adj., s.n. **1.** Adj. Care îndepărtează insectele. **2.** S.n. Substanță care, prin miros, gust, culoare sau altă proprietate, îndepărtează insectele dăunătoare. — Din fr. **insectifuge.**
INSECTIVÓR, -Ă, *insectivori, -e,* adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Animal) care se hrănește cu insecte. **2.** S.n. (La pl.) Ordin de mamifere, de talie în general mică, a căror hrană principală o constituie insectele; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. — Din fr. **insectivore.**
INSECTOFUNGICÍD, -Ă, *insectofungicizi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj. Care combate insectele dăunătoare și ciupercile parazite. **2.** S.n. Substanță chimică folosită pentru combaterea insectelor dăunătoare și a ciupercilor parazite. — **Insectă** + **fungicid.**
INSECURITÁTE s.f. Stare de nesiguranță, lipsă de securitate. — Din fr. **insécurité.**
INSECUTÓR, *insecutori,* s.m. Gladiator care lupta cu retiarii. — Din lat. **insecutor.**
INSEMINÁ, *inseminez,* vb. I. Tranz. (Biol.) A fecunda, a însămânța (pe cale artificială). — Din fr. **inséminer.**
INSEMINÁRE, *inseminări,* s.f. (Biol.) Introducere a lichidului seminal masculin în căile genitale feminine; fecundare. ✧ *Inseminare artificială* = fecundare fără act sexual, practicată în cazul animalelor domestice pentru ameliorarea raselor, iar în cazul oamenilor, atunci când fertilizarea naturală nu este posibilă. — V. **insemina.**
INSENSÍBIL, -Ă, *insensibili, -e,* adj. (Adesea adverbial) **1.** Lipsit de sensibilitate; nesimțitor; *fig.* care nu este impresionat (de nimic), nepăsător, rece, impasibil. **2.** Care nu se poate percepe cu simțurile; imperceptibil. — Din fr. **insensible,** lat. **insensibilis.**
INSENSIBILITÁTE s.f. Lipsa sensibilității generale sau parțiale, întâlnită în unele boli nervoase sau psihice ori provocată cu ajutorul unor substanțe anestezice. ✦ Lipsă de sensibilitate, nesensibilitate, *p. ext.* de emotivitate, de impresionabilitate; *fig.* nepăsare, indiferență, răceală. — Din fr. **insensibilité,** lat. **insensibilitas, -atis.**
INSENSIBILIZÁ, *insensibilizez,* vb. I. Tranz. A face să nu simtă nicio durere, a face insensibil; a amorți. — Din fr. **insensibiliser.**
INSEPARÁBIL, -Ă, *inseparabili, -e,* adj. Care nu se poate separa, despărți de ceva sau de cineva, strâns unit sau legat; de nedespărțit. — Din fr. **inséparable,** lat. **inseparabilis.**
INSERÁ, *inserez,* vb. I. Tranz. **1.** A introduce, a adăuga, a include un adaos într-un text, într-un șir de numere, într-un tabel etc.; a introduce o informație într-un ziar. **2.** A fixa, a așeza o piesă într-un locaș din interiorul altei piese sau între alte două piese. **3.** (Tehn.) A introduce un material în masa altui material. — Din fr. **insérer,** lat. **inserare.**
INSERÁBIL, -Ă, *inserabili, -e,* adj. Care se poate insera; de inserat. — Din fr. **insérable.**
INSERÁRE, *inserări,* s.f. Acțiunea de *a insera* și rezultatul ei; anunț, informație într-un jurnal; inserție (**1**). — V. **insera.**
INSERÁT, -Ă, *inserați, -te,* adj. Care este introdus, adăugat într-un text, într-o serie. — V. **insera.**
INSÉRT, *inserturi,* s.n. Inserție (**1**). ✦ Spec. Cadru fix sau scurtă scenă animată inclusă în acțiunea unui film. [Pl. și: *inserte*] — Din engl., fr. **insert,** it. **inserto.**
INSÉRȚIE, *inserții,* s.f. **1.** Inserare; (concr.) ceea ce se inserează. **2.** Legare, fixare. **3.** (Anat.) Locul de fixare pe os a capătului terminal al unui mușchi. **4.** Strat de material (metalic sau textil) inclus în structura altui material sau cuprins între fețele de contact pentru a-i mări rezistența. — Din fr. **insertion,** lat. **insertio.**
INSESIZÁBIL, -Ă, *insesizabili, -e,* adj. **1.** Care nu poate fi sesizat, nesesizabil; *p. ext.* imperceptibil. **2.** (Jur.; despre lucruri sau despre drepturi) Care nu poate fi urmărit de către creditorii titularului lucrului sau dreptului. — Din fr. **insaisissable.**
INSESIZABILITÁTE s.f. Însușire a unui drept sau a unui lucru de a fi insesizabil (**2**). — Din fr. **insaisissabilité.**
INSIDIÓS, -OÁSĂ, *insidioși, -oase,* adj. Care caută să înșele; viclean, perfid, șiret. ✦ (Med.; despre o boală) Care apare pe nesimțite, fără manifestări vizibile.

✦ (Despre gaze de luptă) Care își manifestă acțiunea asupra organismului mai târziu. [Pr.: *-di-os*] — Din fr. **insidieux.**

INSÍGNĂ, *insigne,* s.f. Mic obiect, de diverse forme, purtat pe piept sau la șapcă, la bască etc. și care indică, prin imagini simbolice sau indicații grafice, apartenența cuiva la o organizație, la un club etc. — Din fr. **insigne,** lat. **insigne.**

INSIGNIFIÁNT, -Ă, *insignifianți, -te,* adj. (Livr.) Care nu înseamnă nimic, fără însemnătate; neînsemnat, neimportant. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **insignifiant.**

INSIGNIFIÁNȚĂ, *insignifianțe,* s.f. (Livr.) Lipsă de însemnătate. [Pr.: *-fi-an-*. — Var.: **insignifiénță** s.f.] — Din fr. **insignifiance.**

INSIGNIFIÉNȚĂ s.f. v. **insignifianță.**

INSINUÁ, *insinuez,* vb. I. **1.** Tranz. A strecura cu dibăcie o aluzie, o idee calomnioasă, răutăcioasă. **2.** Tranz. și refl. A (se) strecura undeva pe nesimțite; a (se) infiltra. [Pr.: *-nu-a*] — Din fr. **insinuer,** lat. **insinuare.**

INSINUÁNT, -Ă, *insinuanți, -te,* adj. Care (se) insinuează; insinuator. [Pr.: *-nu-ant*] — Din fr. **insinuant.**

INSINUÁRE, *insinuări,* s.f. Acțiunea de *a (se) insinua* și rezultatul ei; aluzie calomnioasă, răutăcioasă; strecurare, pătrundere, infiltrare, insinuație. [Pr.: *-nu-a-*] — V. **insinua.**

INSINUATÓR, -OÁRE, *insinuatori, -oare,* adj. (Rar) Insinuant. [Pr.: *-nu-a-*] — Din fr. **insinuateur.**

INSINUÁȚIE, *insinuații,* s.f. (Rar) Insinuare. [Pr.: *-nu-a-*] — Din fr. **insinuation.**

INSIPÍD, -Ă, *insipizi, -de,* adj. (Despre corpuri chimice, substanțe etc.) Fără gust; (despre alimente) fad, searbăd. ✦ Fig. Fără spirit, fără haz, anost. — Din fr. **insipide.**

INSIPIDITÁTE, *insipidități,* s.f. (Rar) Calitatea a ceea ce este insipid. — Din fr. **insipidité.**

INSISTÁ, *insíst,* vb. I. Intranz. A stărui, a persista, a persevera într-o acțiune; *spec.* a se ruga insistent pentru ceva. ✦ A scoate în evidență, în relief; a accentua, a sublinia, a reliefa. — Din fr. **insister,** lat. **insistere.**

INSISTÉNT, -Ă, *insistenți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Stăruitor, perseverent. — Din fr. **insistant,** it. **insistente.**

INSISTÉNȚĂ, *insistențe,* s.f. Stăruință, perseverență. ✦ Rugăminte, cerere insistentă. — Din fr. **insistance,** it. **insistenza.**

INSOCIÁBIL, -Ă, *insociabili, -e,* adj. (Rar) Care nu este sociabil; nesociabil, neprietenos. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **insociable,** lat. **insociabilis.**

INSOCIABILITÁTE, *insociabilități,* s.f. (Rar) Caracterul celui care este insociabil; nesociabilitate. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **insociabilité.**

INSOLÁȚIE, *insolații,* s.f. **1.** Stare patologică provocată de expunerea îndelungată a corpului la acțiunea razelor solare și care se manifestă prin febră, dureri de cap, amețeli, greață, delir etc. (putând provoca moartea). ✦ Vătămare provocată pomilor tineri prin excesul de căldură. **2.** Iluminare a unei suprafețe de razele solare. **3.** Tratament prin expunere la soare. — Din fr. **insolation,** lat. **insolatio.**

INSOLÉNT, -Ă, *insolenți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Obraznic, impertinent; nerușinat; necuviincios. — Din fr. **insolent,** lat. **insolens, -ntis.**

INSOLÉNȚĂ, *insolențe,* s.f. Obrăznicie, impertinență, nerușinare; atitudine, faptă sau vorbă obraznică, necuviincioasă. — Din fr. **insolence,** lat. **insolentia.**

INSOLÍT, -Ă, *insoliți, -te,* adj. Care surprinde prin caracterul său neobișnuit; neuzitat. — Din fr. **insolite,** lat. **insolitus.**

INSOLÚBIL, -Ă, *insolubili, -e,* adj. **1.** (Despre substanțe) Care nu este solubil, care nu se poate dizolva (într-un anumit lichid). **2.** Fig. Fără soluție, de nerezolvat. — Din fr. **insoluble,** lat. **insolubilis.**

INSOLUBILITÁTE s.f. Însușirea de a fi insolubil. — Din fr. **insolubilité.**

INSOLUBILIZÁ, *insolubilizez,* vb. I. Tranz. A face ca o substanță să devină insolubilă. — Din fr. **insolubiliser.**

INSOLUBILIZÁRE, *insolubilizări,* s.f. Acțiunea de *a insolubiliza.* — V. **insolubiliza.**

INSOLUBILIZÁT, -Ă, *insolubilizați, -te,* adj. Care a devenit insolubil. — V. **insolubiliza.**

INSOLVÁBIL, -Ă, *insolvabili, -e,* adj. Care nu este solvabil, care nu-și poate plăti datoriile, care se află în situația de insolvabilitate; nesolvabil, falit. — Din fr. **insolvable.**

INSOLVABILITÁTE s.f. Situația unui debitor de a fi în incapacitate de plată a datoriilor scadente. — Din fr. **insolvabilité.**

INSOMNIÁC, -Ă, *insomniaci, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (Persoană) care suferă de insomnie. **2.** Adj. Care provoacă insomnie. [Pr.: *-ni-ac*] — Din fr. **insomniaque.**

INSOMNÍE, *insomnii,* s.f. Tulburare a mecanismului de reglare a centrului nervos somn-veghe, care determină reducerea duratei și a profunzimii somnului și care este întâlnită în astenii, boli psihice, nevroze etc. — Din fr. **insomnie.**

INSONDÁBIL, -Ă, *insondabili, -e,* adj. (Despre ape sau despre adâncimea lor) Care nu poate fi sondat (fiind foarte adânc); nesondabil. ✦ Fig. Cu neputință de cercetat sau de clarificat; de nepătruns. — Din fr. **insondable.**

INSONDABILITÁTE s.f. Însușirea sau starea a ceea ce este insondabil. — Din fr. **insondabilité.**

INSONÓR, -Ă, *insonori, -e,* adj. (Tehn.) **1.** Lipsit de sonoritate. **2.** (Despre materiale) Care amortizează sunetele; fonoizolant. — Din fr. **insonore.**

INSONORITÁTE s.f. (Tehn.) **1.** Lipsă de sonoritate. **2.** Izolare fonică. — Din fr. **insonorité.**

INSONORIZÁ, *insonorizez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A izola fonic; a reduce intensitatea zgomotelor dintr-un spațiu închis. — Din fr. **insonoriser.**

INSONORIZÁNT, -Ă, *insonorizanți, -te,* adj. (Tehn.) Care nu transmite unde sonore. ✦ (Despre materiale) Fonoizolant. — Din fr. **insonorisant.**

INSONORIZÁRE, *insonorizări,* s.f. Totalitatea operațiilor și măsurilor luate pentru a reduce intensitatea zgomotelor dintr-un spațiu închis. — După fr. **insonorisation.**

IN SPE loc. adj., loc. adv. În viitor. — Loc. lat.

INSPECTÁ, *inspectez,* vb. I. Tranz. A controla, a verifica activitatea unei persoane, a unei instituții etc. pe baza unei însărcinări speciale; *p. ext.* a examina, a cerceta amănunțit și cu atenție ceva. — Din fr. **inspecter,** lat. **inspectare.**

INSPECTÁRE, *inspectări,* s.f. Acțiunea de *a inspecta* și rezultatul ei; control, verificare; *p. ext.* examinare, cercetare. — V. **inspecta.**

INSPÉCTOR, -OÁRE, *inspectori, -oare,* s.m. și f. Persoană împuternicită să inspecteze. — Din rus. **inspector.** Cf. lat. i n s p e c t o r, fr. i n s p e c t e u r.

INSPECTORÁT, *inspectorate,* s.n. **1.** Serviciu care are sarcina de a inspecta activitatea unor unități subordonate; localul în care funcționează un asemenea serviciu. **2.** Funcția de inspector; perioadă de timp în care cineva își exercită această funcție. — Din fr. **inspectorat.**

INSPÉCȚIE, *inspecții,* s.f. Control, verificare autorizată a unei activități, a executării unor dispoziții etc. — Din fr. **inspection,** lat. **inspectio.**

INSPIRÁ, *inspír,* vb. I. **1.** Intranz. A inhala aer în plămâni. **2.** Tranz. Fig. A provoca cuiva un anumit gând, un anumit sentiment etc.; a sugera. ✦ Spec. A provoca cuiva avântul creației artistice. **3.** Refl. Fig. (Cu determinări introduse prin prep. „din”, „de la”) A lua idei, sugestii de undeva sau de la cineva; a se orienta, a se ghida, a se conduce după... — Din fr. **inspirer,** lat. **inspirare.**

INSPIRÁRE, *inspirări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) inspira* și rezultatul ei. — V. **inspira.**

INSPIRÁT, -Ă, *inspirați, -te,* adj. Cuprins, pătruns de inspirație (**2**). ✧ Expr. *A fi bine (*sau *rău) inspirat* = a avea o idee, o inițiativă, bună sau rea. — V. **inspira.** Cf. fr. i n s p i r é.

INSPIRATÓR, -OÁRE, *inspiratori, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ajută inspirația aerului în plămâni. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care inspiră (**2**) pe cineva; *p. ext.* îndrumător, sfătuitor. — Din fr. **inspirateur.**

INSPIRÁȚIE, *inspirații,* s.f. **1.** Inhalare a aerului în plămâni, primul timp al respirației. **2.** Fig. Stare de tensiune creatoare, forță creatoare. **3.** Fig. Gând, idee spontană. [Var.: **inspirațiúne** s.f.] — Din fr. **inspiration,** lat. **inspiratio.**

INSPIRAȚIÚNE s.f. v. **inspirație.**

INSTABÍL, -Ă, *instabili, -e,* adj. **1.** (Despre sisteme fizico-chimice, tehnice, despre obiecte) Care nu prezintă stabilitate, nestabil. **2.** Fig. Variabil; schimbător; nestatornic. — Din fr. **instable,** lat. **instabilis.**

INSTABILITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este instabil; nestatornicie, nestabilitate, inconsecvență, inconstanță. — Din fr. **instabilité,** lat. **instabilitas, -atis.**

INSTALÁ, *instalez,* vb. I. **1.** Tranz. A monta, a așeza o instalație, o aparatură tehnică, o mașină etc. **2.** Tranz. și refl. A (se) așeza, a (se) stabili într-un loc. **3.** Tranz. A pune pe cineva (cu oarecare solemnitate) într-un post de răspundere. — Din fr. **installer.**

INSTALÁRE, *instalări,* s.f. Acțiunea de *a (se) instala* și rezultatul ei. — V. **instala.**

INSTALÁT, -Ă, *instalați, -te,* adj. **1.** (Despre mașini, aparate, instalații etc.) Așezat, montat, fixat. **2.** (Despre persoane) Stabilit într-un loc. ✦ Pus într-un post de răspundere. — V. **instala.**

INSTALATÓR, -OÁRE, *instalatori, -oare,* s.m. și f. Persoană specializată în lucrările de montare și de reparare a unor instalații tehnico-sanitare, conducte, aparate. — Din fr. **installateur.**

INSTALÁȚIE, *instalații,* s.f. **1.** Faptul de a (se) instala. **2.** Ansamblu de construcții, de mașini etc. montate astfel încât să formeze un tot în scopul executării unei anumite funcțiuni sau operații în procesul de producție. ✧ *Instalație electrică* = ansamblu unitar de conductoare, aparate, mașini etc. destinate producerii sau utilizării energiei electrice. [Var.: **instalațiúne** s.f.] — Din fr. **installation.**

INSTALAȚIÚNE s.f. v. **instalație.**

ÍNSTANT adj. invar. Instantaneu, rapid. ✦ (Despre mâncăruri sau băuturi) Care se prepară repede, de obicei prin dizolvarea unui concentrat. — Cuv. engl.

INSTANTANEITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este instantaneu. [Pr.: *-ne-i-*] — Din fr. **instantanéité.**

INSTANTANÉU, -ÉE, *instantanei, -ee,* adj., s.n. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Care se produce brusc și se desfășoară rapid; pe moment. **2.** S.n. Imagine sau fotografie obținută printr-o expunere foarte scurtă. **3.** Adj. (Fiz.; despre mărimi) Care se referă la un anumit moment sau care este definit pentru un anumit moment. — Din fr. **instantané.**

INSTÁNȚĂ, *instanțe,* s.f. (Și în sintagma *instanță judecătorească)* Organ de jurisdicție însărcinat cu soluționarea litigiilor dintre persoanele fizice sau dintre acestea și persoanele juridice. ✧ Expr. *În ultimă instanță* = în cele din urmă, până la urmă, nemaiavând altă cale. — Din fr. **instance,** lat. **instantia.**

INSTAURÁ, *instaurez,* vb. I. Tranz. **1.** A pune bazele unui regim, unui sistem politic, unui guvern etc.; a institui. **2.** A introduce pentru prima oară (un obicei, o modă etc.); a stabili. [Pr.: *-sta-u-*] — Din fr. **instaurer,** lat. **instaurare.**

INSTAURÁRE, *instaurări,* s.f. Acțiunea de *a instaura* și rezultatul ei; instituire, stabilire. [Pr.: *-sta-u-*] — V. **instaura.**

INSTAURÁT, -Ă, *instaurați, -te,* adj. Care este statornicit, stabilit, instituit. [Pr.: *-sta-u-*] — V. **instaura.**

INSTAURATÓR, -OÁRE, *instauratori, -oare,* s.m. și f. Întemeietor, fondator, ctitor. [Pr.: *-sta-u-*] — Din fr. **instaurateur.**

INSTAURÁȚIE s.f. (Rar) Instaurare; întemeiere. [Pr.: *-sta-u-*] — Din fr. **instauration.**

INSTIGÁ, *instíg,* vb. I. Tranz. A îndemna, a incita, a provoca (la acțiuni dușmănoase, violente). — Din fr. **instiguer,** lat. **instigare.**

INSTIGÁRE, *instigări,* s.f. Acțiunea de *a instiga* și rezultatul ei; îndemn la violență; instigație, întărâtare, provocare, incitare. — V. **instiga.**

INSTIGÁT, -Ă, *instigați, -te,* adj. Ațâțat, îndemnat la acțiuni dușmănoase; întărâtat, incitat. — V. **instiga.**

INSTIGATÓR, -OÁRE, *instigatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care instigă; ațâțător, provocator, incitator. — Din fr. **instigateur,** lat. **instigator, -oris.**

INSTIGÁȚIE, *instigații,* s.f. (Rar) Instigare. [Var.: **instigațiúne** s.f.] — Din fr. **instigation,** lat. **instigatio, -onis.**

INSTIGAȚIÚNE s.f. v. **instigație.**

INSTILÁ, *instilez,* vb. I. Tranz. A administra picătură cu picătură un medicament lichid în scopuri terapeutice sau profilactice, a face o instilație; a pica[1]. — Din fr. **instiller,** lat. **instillare.**

INSTILÁRE, *instilări,* s.f. (Med.) Acțiunea de *a instila;* instilație. — V. **instila.**

INSTILATÓR, *instilatoare,* s.n. Instrument care servește la instilații. — Din fr. **instillateur.**

INSTILÁȚIE, *instilații,* s.f. Administrare a unui medicament lichid picătură cu picătură într-o cavitate a unui organ bolnav, în scopuri terapeutice sau profilactice. [Var.: **instilațiúne** s.f.] — Din fr. **instillation,** lat. **instillatio, -onis.**

INSTILAȚIÚNE s.f. v. **instilație.**

INSTÍNCT, *instincte,* s.n. Complex de reflexe înnăscute, necondiționate, proprii indivizilor dintr-o anumită specie și care le asigură dezvoltarea organismului, alimentarea, reproducerea, apărarea. — Din fr. **instinct,** lat. **instinctus.**

INSTINCTÍV, -Ă, *instinctivi, -e,* adj. **1.** Care ține de instinct, instinctual. **2.** (Adesea adverbial) Făcut din instinct, pe negândite; inconștient. — Din fr. **instinctif.**

INSTINCTIVITÁTE s.f. Caracter instinctiv; guvernare de către instincte. — Din fr. **instinctivité.**

INSTINCTUÁL, -Ă, *instinctuali, -e,* adj. Instinctiv (**1**). [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **instinctuel.**

INSTITUÍ, *instítui,* vb. IV. Tranz. A înființa, a întemeia, a funda (prin lege); a stabili. — Din fr. **instituer,** lat. **instituere.**

INSTITUÍRE, *instituiri,* s.f. Faptul de *a institui;* înființare, întemeiere, fundare. — V. **institui.**

INSTITÚT, *institute,* s.n. **1.** Instituție în care se fac cercetări științifice de specialitate. ✦ Instituție de învățământ superior (universitar) în care se pregătesc cadre cu calificare superioară în diferite specialități. ✦ (Concr.) Local în care funcționează astfel de instituții. **2.** (În trecut) Școală particulară de grad secundar, de obicei cu internat. **3.** (Înv.) Instituție (**2**). — Din fr. **institut,** lat. **institutum.**

INSTITUTÓR, -OÁRE, *institutori, -oare,* s.m. și f. (În trecut) Învățător (la oraș); (sens curent) cadru didactic în învățământul primar sau preșcolar, care are (și) studii superioare. — Din fr. **instituteur,** lat. **institutor.**

INSTITÚȚIE, *instituții,* s.f. **1.** Organ sau organizație care desfășoară activități cu caracter social, cultural, administrativ etc. **2.** Formă de organizare a raporturilor sociale, potrivit normelor juridice stabilite pe domenii de activitate; institut (**3**). *Instituția căsătoriei.* **3.** Organizație care desfășoară o activitate de interes internațional. [Var.: **instituțiúne** s.f.] — Din fr. **institution,** lat. **institutio, -onis.**

INSTITUȚIONÁL, -Ă, *instituționali, -e,* adj. Care aparține unei instituții, privitor la o instituție (socială); care se face în cadrul unei instituții; organizat oficial. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **institutionnel.**

INSTITUȚIONALÍSM s.n. Doctrină economică apărută în decen. 3 și 4 ale sec. XX, care consideră că instituțiile, înțelese în sens larg (statul, proprietatea privată, familia, concurența, tehno-structura etc.) influențează decisiv ansamblul economic și creșterea economică. [Pr.: *-ți-o-*] — Din germ. **Instituzionalismus.**

INSTITUȚIONALIZÁ, *instituționalizez,* vb. I. Tranz. A face să dobândească un caracter instituțional, oficial; a oficializa. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **institutionnaliser.**

INSTITUȚIONALIZÁRE, *instituționalizări,* s.f. Acțiunea de *a instituționaliza.* [Pr.: *-ți-o-*] — V. **instituționaliza.**

INSTITUȚIONALIZÁT, -Ă, *instituționalizați, -te,* adj. Care a primit caracter instituțional, oficial. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **instituționaliza.**

INSTITUȚIÚNE s.f. v. **instituție.**

INSTRUCTÁJ, *instructaje,* s.n. Îndrumare, instruire, pregătire dată unei persoane sau unui colectiv în vederea desfășurării unei activități; totalitatea îndrumărilor date prin această instruire. — Din rus. **instruktaj.**

INSTRUCTÍV, -Ă, *instructivi, -e,* adj. Care instruiește; plin de învățăminte, de informații utile. — Din fr. **instructif.**

INSTRÚCTOR, -OÁRE, *instructori, -oare,* s.m. și f. Persoană competentă care instruiește pe alții. — Din fr. **instructeur,** rus. **instruktor.**

INSTRÚCȚIE s.f. **1.** Proces școlar de transmitere și de însușire a cunoștințelor; învățătură; învățământ; instrucțiune (**2**). **2.** Activitate de pregătire teoretică și practică a militarilor. **3.** (Jur.) Activitate de cercetare a cauzelor penale. ✧ *Judecător de instrucție* = (în unele țări) magistrat însărcinat cu cercetarea cauzelor penale. — Din fr. **instruction.**

INSTRUCȚIÚNE, *instrucțiuni,* s.f. **1.** Indicație dată cuiva cu privire la îndeplinirea unui lucru. **2.** Instrucție (**1**). **3.** (La pl.) Îndrumări date de către conducerea unui organ ierarhic superior organelor administrative în subordine; textul sau broșura care cuprinde aceste îndrumări. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **instruction,** lat. **instructio, -onis.**

INSTRUÍ, *instruiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) pregăti într-un domeniu; a învăța, a se cultiva. **2.** Tranz. A pregăti ostașii pentru însușirea teoriei și practicii militare. **3.** Tranz. (Jur.) A cerceta, a ancheta, a analiza (culegând probe, mărturii). — Din fr. **instruire,** lat. **instruere.**

INSTRUÍRE, *instruiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) instrui* și rezultatul ei, cultivare. — V. **instrui.**

INSTRUÍT, -Ă, *instruiți, -te,* adj. **1.** Învățat[2], cult[2], cultivat. **2.** (Mil.) Care și-a însușit cunoștințe de teorie și practică militară. — V. **instrui.** Cf. fr. i n s t r u i t.

INSTRUMÉNT, *instrumente,* s.n. **1.** Unealtă sau aparat adecvat executării unei anumite operații. ✦ Aparat construit pentru a produce sunete muzicale. **2.** Fig. Persoană, forță, lucru, fapt de care se servește cineva pentru atingerea unui scop. **3.** (În sintagmele) *Instrument gramatical* = cuvânt cu funcțiune exclusiv gramaticală și care nu se poate întrebuința singur în vorbire, ci numai împreună cu cuvintele pe care le leagă, exprimând raporturi sintactice; unealtă gramaticală. *Instrument de ratificare* = document special prin care se ratifică un tratat internațional. — Din fr. **instrument,** lat. **instrumentum.**

INSTRUMENTÁ, *instrumentez,* vb. I. Tranz. **1.** A aranja o bucată muzicală pe (grupuri de) instrumente. ✦ (Impr.) A executa o bucată muzicală la unul sau la mai multe instrumente. **2.** A efectua o instrumentație (**3**). — Din fr. **instrumenter.**

INSTRUMENTÁL, -Ă, *instrumentali, -e,* adj. **1.** Care se execută cu ajutorul instrumentelor. **2.** (Gram.; în sintagma; și substantivat, n.) *Complement circumstanțial instrumental* = complement circumstanțial care arată mijlocul prin care se realizează o acțiune. — Din fr. **instrumental.**

INSTRUMENTALÍSM s.n. Concepție filosofică potrivit căreia noțiunile, categoriile și teoriile științifice nu reflectă realitatea obiectivă, fiind numai niște instrumente pentru săvârșirea unor acțiuni utile individului. — Din fr. **instrumentalisme.** Cf. rus. i n s t r u m e n t a l i z m.

INSTRUMENTALÍST, -Ă, *instrumentaliști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al instrumentalismului. — Din engl., germ. **instrumentalist.**

INSTRUMENTÁR, *instrumentare,* s.n. Totalitatea instrumentelor necesare într-o anumită activitate. — **Instrument** + suf. *-ar.*

INSTRUMENTÁȚIE, *instrumentații,* s.f. **1.** Repartizare a sonorităților unei compoziții orchestrale pe diferite instrumente. **2.** Ramură a științei muzicale care se ocupă cu descrierea particularităților instrumentelor. **3.** Operație de extragere, cu ajutorul unor dispozitive speciale, a unei unelte sau a unei piese rămase accidental într-un puț de petrol. — Din fr. **instrumentation.**

INSTRUMENTÍST, -Ă, *instrumentiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care cântă (ca profesionist) la un instrument muzical (într-un ansamblu). — Din fr. **instrumentiste.**

INSUBMERSÍBIL, -Ă, *insubmersibili, -e,* adj. (Rar) Care nu poate fi scufundat; nesubmersibil. — Din fr. **insubmersible.**

INSUBORDONÁRE, *insubordonări,* s.f. Nesupunere la ordinele autorităților superioare; indisciplină, neascultare, nesubordonare. — **In[1]-** + **subordonare** (probabil după fr. *insubordination*).

INSUBORDONÁT, -Ă, *insubordonați, -te,* adj. Care nu este disciplinat; nesupus, nesubordonat, recalcitrant. — Din fr. **insubordonné.**

INSUCCÉS, *insuccese,* s.n. Lipsă de succes; nereușită, înfrângere, eșec. — Din fr. **insuccès.**

INSUFICIÉNT, -Ă, *insuficienți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care nu este suficient, de ajuns (cantitativ), care nu satisface (calitativ); nesatisfăcător; nemulțumitor. ✦ (Substantivat, m.) Calificativ sub limita de trecere (la un examen). [Pr.: *-ci-ent*] — Din lat. **insufficiens, -ntis,** it. **insufficiente.**

INSUFICIÉNȚĂ, *insuficiențe,* s.f. Stare, situație a ceea ce este insuficient. ✦ Incapacitate funcțională a unui organ sau scădere, stare deficitară a unei funcțiuni complexe a organismului. ✧ *Insuficiență cardiacă* = incapacitate a miocardului de a mai asigura un debit cardiac suficient în raport cu nevoile organismului. [Pr.: *-ci-en-*] — Din lat. **insufficientia,** it. **insufficienza.**

INSUFLÁ, *insúflu,* vb. I. Tranz. **1.** A introduce sub presiune gaze, vapori sau substanțe pulverulente într-o incintă pentru a îmbunătăți desfășurarea proceselor care se produc în instalația respectivă. **2.** Fig. A provoca cuiva un anumit gând, un anumit sentiment etc.; a inspira (**2**). ✦ (Înv.) A însufleți, a îmbărbăta. — Din fr. **insuffler.**

INSUFLÁRE, *insuflări,* s.f. Acțiunea de *a insufla* și rezultatul ei. — V. **insufla.**

INSUFLÁȚIE, *insuflații,* s.f. Introducere sub presiune a unui gaz sau a unei substanțe pulverulente într-o cavitate a organismului în scop terapeutic sau pentru stabilirea diagnosticului. — Din fr. **insufflation,** lat. **insufflatio.**

INSULÁR, -Ă, *insulari, -e,* adj. Care se află pe o insulă; de insulă, caracteristic unei insule. ✦ (Substantivat) Locuitor al unei insule. — Din fr. **insulaire,** lat. **insularis.**

ÍNSULĂ, *insule,* s.f. Porțiune de uscat înconjurată de apă, situată fie într-un ocean, mare sau lac, fie în albia unei ape curgătoare. ✧ *Insulă plutitoare* = v. *plutitor.* ✦ Fig. Grup de obiecte de același fel care se diferențiază de mediul înconjurător. — Din lat. **insula.**

INSULÍNĂ s.f. Hormon secretat de pancreas, cu acțiune hipoglicemiantă. — Din fr. **insuline.**

INSULÍȚĂ, *insulițe,* s.f. Diminutiv al lui *insulă.* — **Insulă** + suf. *-iță.*

INSULTÁ, *insúlt,* vb. I. Tranz. A aduce cuiva o insultă; a ofensa, a jigni. — Din fr. **insulter,** lat. **insultare.**

INSULTÁRE, *insultări,* s.f. Acțiunea de *a insulta* și rezultatul ei; insultă. — V. **insulta.**

INSULTÁT, -Ă, *insultați, -te,* adj. Căruia i s-a adus o insultă; jignit, ofensat. — V. **insulta.**

INSÚLTĂ, *insulte,* s.f. Cuvânt sau faptă injurioasă la adresa cuiva; ofensă, jignire, injurie. — Din fr. **insulte.**

INSULTĂTÓR, -OÁRE, *insultători, -oare,* adj. Care insultă; jignitor, ofensator, injurios. — **Insulta** + suf. *-ător.*

INSUPORTÁBIL, -Ă, *insuportabili, -e,* adj. Care nu poate fi suportat sau este greu de suportat; (despre oameni) cu caracter nesuferit, urâcios, supărător. — Din fr. **insupportable.**

INSURÉCȚIE, *insurecții,* s.f. Formă de luptă armată, având ca scop înlăturarea regimului politic existent sau a unei armate ocupante. — Din fr. **insurrection,** lat. **insurrectio.**

INSURECȚIONÁL, -Ă, *insurecționali, -e,* adj. De insurecție, caracteristic insurecției, al insurecției. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **insurrectionnel.**

INSURGÉNT, -Ă, *insurgenți, -te,* s.m. și f. Persoană care participă la o insurecție. ✦ Spec. Nume dat coloniștilor americani care s-au ridicat împotriva Angliei în sec. XVIII. — Din lat. **insurgens, -ntis,** germ. **Insurgent,** engl., fr. **insurgents.**

INSURGÉNȚĂ, *insurgențe,* s.f. Insurecție; răscoală. — Din fr. **insurgence.**

INSURMONTÁBIL, -Ă, *insurmontabili, -e,* adj. (Despre obstacole, dificultăți etc.) Care nu poate fi trecut; care nu poate fi depășit; de neînvins. — Din fr. **insurmontable.**

INTABULÁ, *intabulez,* vb. I. Tranz. A înscrie definitiv un drept de proprietate sau un drept real imobiliar în cartea funciară. — Din germ. **intabulieren.**

INTABULÁRE, *intabulări,* s.f. Acțiunea de *a intabula* și rezultatul ei. — V. **intabula.**

INTABULÁT, -Ă, *intabulați, -te,* adj. (Despre drepturi de proprietate) Înscris în cartea funciară. — V. **intabula.**

INTÁCT, -Ă, *intacți, -te,* adj. Neatins, neștirbit, întreg; *p. ext.* (despre ființe) teafăr, nevătămat. — Din fr. **intact,** lat. **intactus.**

INTÁLIE s.f. Piatră dură, gravată în adâncime, folosită mai ales la inele ca sigiliu. — Din fr. **intaille.**

INTANGÍBIL, -Ă, *intangibili, -e,* adj. Care nu poate fi atins, de neatins; care trebuie să rămână intact. — Din fr. **intangible.**

INTÁRSIE, *intarsii,* s.f. Tehnică folosită la ornamentarea mobilierului, care constă din incrustarea în lemn a unor plăcuțe din os, fildeș, sidef etc. sau din lemn de altă culoare; ornament realizat prin această tehnică. — Din it. **intarsio.**

INTEGRÁ, *integrez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) include, a (se) îngloba, a (se) încorpora, a (se) armoniza într-un tot. **2.** Tranz. (Mat.) A calcula dintr-o funcție dată altă funcție a cărei derivată este funcția dată. ✦ A calcula soluția unei ecuații diferențiale sau a unei ecuații cu derivate parțiale. — Din fr. **intégrer,** lat. **integrare.**

INTEGRÁBIL, -Ă, *integrabili, -e,* adj. Care poate fi integrat. — Din fr. **intégrable.**

INTEGRÁL, -Ă, *integrali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Întreg, complet. ✧ *Făină integrală* = făină brută obținută prin măcinarea grâului. *Pâine integrală* = pâine fabricată din făină integrală. **2.** Adj. (În sintagmele) *Calcul integral* = capitol al analizei matematice care studiază integralele. *Ecuație integrală* = ecuație în care se efectuează o integrare asupra funcției necunoscute. **3.** S.f. (Mat.) Funcție care se obține prin integrarea unei funcții date, a unei ecuații diferențiale sau a unei ecuații cu derivate parțiale. ✦ Simbol matematic folosit pentru a indica operația de integrare. — Din fr. **intégral.**

INTEGRALÍST, -Ă, *integraliști, -ste,* adj., s.m. și f. Student care a trecut toate examenele unui an (într-o singură sesiune). — Din it. **integralista.**

INTEGRALITÁTE s.f. Stare, situație a ceea ce este întreg, complet. ✦ Proprietatea unei expresii diferențiale de a admite o integrală. ✦ Însușirea de a constitui un întreg (care nu poate fi redus la suma părților sale componente), un sistem; caracter de sistem. — Din fr. **intégralité.**

INTEGRAMĂ, *integrame,* s.f. Joc distractiv, asemănător cuvintelor încrucișate, în care definițiile concise sunt cuprinse în pătrățelele ce despart cuvintele cu care se completează un careu. — Din fr. **intégramme.**

INTEGRÁNT, -Ă, *integranți, -te,* adj. (În sintagma) *Parte integrantă* = parte care intră în mod necesar în componența unui tot. — Din fr. [partie] **intégrante.**

INTEGRÁRE, *integrări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) integra* și rezultatul ei; integrație. **2.** Fuzionare a unor întreprinderi economice. **3.** (Mat.) Calculul unei integrale; obținerea integralei unei ecuații diferențiale sau cu derivate parțiale. — V. **integra.**

INTEGRÁT, -Ă, *integrați, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Inclus, înglobat într-un tot. **2.** S.n. (Electron.; și în sintagma *circuit integrat*) Microcircuit în care un număr de elemente de circuit sunt asociate inseparabil și interconectate electric astfel încât, pentru specificare, testare, întreținere și vânzare, formează un tot indivizibil. — V. **integra.**

INTEGRATÓR, -OÁRE, *integratori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Aparat) care efectuează calculul numeric al integralelor unei ecuații diferențiale. **2.** S.n. Circuit electric caracterizat printr-o constantă de timp ce determină viteza cu care acest circuit răspunde la semnalele aplicate. — Din fr. **intégrateur.**

INTEGRÁȚIE, *integrații,* s.f. (Rar) Integrare. — Din fr. **intégration.**

INTEGRÍSM s.n. Atitudine, opinie a celor care doresc să mențină integral un sistem doctrinar dat (în special religios). — Din fr. **intégrisme.**

INTEGRÍST, -Ă, *integriști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al integrismului. — Din fr. **intégriste.**

INTEGRITÁTE s.f. **1.** Însușirea de a fi integru; cinste, probitate; incoruptibilitate. **2.** Însușirea de a fi sau de a rămâne intact, întreg. **3.** (În sintagma) *Integritate teritorială* = principiu de bază al dreptului internațional potrivit căruia fiecare stat are dreptul să-și exercite deplin și nestingherit suveranitatea asupra teritoriului său. — Din fr. **intégrité.**

INTEGROMÉTRU, *integrometre,* s.n. Aparat pentru calcularea ariei unei figuri plane, a volumului unei figuri de revoluție etc. — Din fr. **intégromètre.**

INTÉGRU, -Ă, *integri, -e,* adj. Cinstit, onest, corect; incoruptibil. — Din fr. **intègre.**

INTEGUMÉNT, *integumente,* s.n. (Biol.) Înveliș al ovulului. — Din fr., lat. **integumentum.**

INTELÉCT, *intelecte,* s.n. Capacitatea de a gândi, de a cunoaște, de a avea o activitate rațională, de a opera cu noțiuni; minte, gândire, rațiune. — Din fr. **intellect,** lat. **intellectus.**

INTELECTUÁL, -Ă, *intelectuali, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține intelectului, care se referă la activitatea minții, la intelect. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care, prin preocupări sau profesie, folosește creator intelectul; persoană a cărei principală sursă de existență o formează munca intelectuală. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **intellectuel,** lat. **intellectualis.**

INTELECTUALICÉȘTE adv. Ca intelect; din punct de vedere intelectual. [Pr.: *-tu-a-*] — **Intelectual** + suf. *-icește.*

INTELECTUALÍSM s.n. **1.** Concepție care absolutizează rolul intelectului, subapreciind rolul motivației, sentimentelor, voinței în activitatea umană. **2.** Doctrină potrivit căreia procesele afective și voliționale se reduc la cele intelectuale. **3.** Doctrină care reduce actul moral la cunoaștere, considerând că înțelegerea binelui implică săvârșirea lui. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **intellectualisme.**

INTELECTUALITÁTE s.f. **1.** Categorie socială neomogenă formată din oameni pentru care munca intelectuală reprezintă sursa principală de existență. **2.** Totalitatea intelectualilor; mulțime de intelectuali; inteligență (**2**). [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **intellectualité,** germ. **Intellektualität.**

INTELIGÉNT, -Ă, *inteligenți, -te,* adj. Înzestrat cu inteligență; deștept, ager la minte, pătrunzător. ✦ Care denotă inteligență (**1**). — Din fr. **intelligent,** lat. **intelligens, -ntis.**

INTELIGÉNȚĂ, *inteligențe,* s.f. **1.** Capacitatea de a înțelege ușor și bine, de a sesiza ceea ce este esențial, de a rezolva situații sau probleme noi pe baza experienței acumulate anterior; deșteptăciune. ✧ *Inteligență artificială* = domeniu al informaticii care dezvoltă sisteme tehnice capabile să rezolve probleme dificile legate de inteligența umană. ✦ Persoană inteligentă. **2.** (În forma *intelighenție*) Totalitatea intelectualilor; intelectualitate (**2**). [Var.: **inteligínță, intelighénție** s.f.] — Din fr. **intelligence,** lat. **intelligentia,** germ. **Intelligenz,** rus. **inteligenciia.**

INTELIGHÉNȚIE s.f. v. **inteligență.**

INTELIGÍBIL, -Ă, *inteligibili, -e,* adj. **1.** Care poate fi înțeles cu ajutorul gândirii logice; clar, limpede. **2.** (Fil.) Care poate fi cunoscut numai de rațiune, de gândire, independent de cunoașterea senzorială. — Din fr. **intelligible.**

INTELIGIBILITÁTE s.f. Însușirea de a fi inteligibil. — Din fr. **intelligibilité.**

INTELIGÍNȚĂ s.f. v. **inteligență.**

INTEMPERÁNT, -Ă, *intemperanți, -te,* adj. (Livr.) Excesiv, necumpătat. — Din fr. **intempérant.**

INTEMPERÁNȚĂ, (**2**) *intemperanțe,* s.f. (Livr.) **1.** Necumpătare, netemperanță. **2.** Faptă necumpătată. — Din fr. **intempérance,** lat. **intemperantia.**

INTEMPERÁT, -Ă, *intemperați, -te,* adj. (Livr.) Nestăpânit, dezlănțuit, netemperat. — Din fr. **intempéré.**

INTEMPERÍE, *intemperii,* s.f. Stare atmosferică neprielnică, dăunătoare; vreme rea (cu ploaie, vânt, viscol). — Din fr. **intempérie,** lat. **intemperies.**

INTEMPESTÍV, -Ă, *intempestivi, -e,* adj. Care se produce pe neașteptate, la timp nepotrivit; neașteptat și nedorit, neprevăzut, inoportun. — Din fr. **intempestif,** lat. **intempestivus.**

INTEMPESTIVITÁTE s.f. (Livr.) Caracter intempestiv. — Din fr. **intempestivité.**

INTENDÁNT s.m. v. **intendent.**

INTENDÉNT, -Ă, *intendenți, -te,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. (În unele țări) Persoană însărcinată cu îngrijirea sau administrarea unei instituții, a unei case etc. **2.** S.m. (În trecut) Ofițer din serviciul intendenței. [Var.: **intendánt** s.m.] — Din fr. **intendant,** lat. **intendens, -ntis.**

INTENDÉNȚĂ, *intendențe,* s.f. (În trecut) Serviciu din cadrul armatei care asigură aprovizionarea trupelor cu hrană și cu echipament. [Var.: **itindénție** s.f.] — Din fr. **inténdance,** it. **intendenza.**

INTÉNS, -Ă, *intenși, -se,* adj. Foarte tare, viu, puternic. — Din fr. **intense.**

INTENSIFICÁ, *intensific,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) face mai intens, mai puternic, mai viu; a (se) înteți, a (se) întări, a (se) mări. — După fr. **intensifier.**

INTENSIFICÁRE, *intensificări,* s.f. Acțiunea de *a (se) intensifica* și rezultatul ei. — V. **intensifica.**

INTENSIFICÁT, -Ă, *intensificați, -te,* adj. Mărit, întărit. — V. **intensifica.**

INTENSIFICATÓR, -OÁRE, *intensificatori, -oare,* adj. Care intensifică. — **Intensifica** + suf. *-tor.*

INTENSITÁTE, *intensități,* s.f. **1.** Însușirea de a fi intens; grad de tărie, de putere, de forță. **2.** (Fiz.) Valoarea anumitor mărimi. ✧ (Fon.) *Accent de intensitate* = accent caracterizat prin forța mecanică cu care se rostește un sunet. **3.** (Ec.; în sintagma) *Intensitatea muncii* = gradul de încordare al muncii, căruia îi corespunde un anumit consum de energie musculară și nervoasă a lucrătorului. — Din fr. **intensité.**

INTENSIÚNE s.f. (Log.) Ansamblul proprietăților comune obiectelor ce alcătuiesc clasa referențială; conținut. [Pr.: *-si-u-*] — Din engl. **intension.**

INTENSÍV, -Ă, *intensivi, -e,* adj. **1.** Care are (o mare) intensitate; care se face în ritm viu, încordat. ✧ *Agricultură intensivă* = agricultură care folosește mijloace tehnice performante, de mare productivitate. *Cultură intensivă* = cultură care se face după regulile agriculturii intensive. **2.** (Despre mărimi caracteristice unui sistem fizic) Care, prin compunerea mai multor sisteme identice, își păstrează valoarea neschimbată. — Din fr. **intensif.**

INTENTÁ, *intentez,* vb. I. Tranz. A introduce, a porni o acțiune (juridică). — Din fr. **intenter.**

INTENTÁRE, *intentări,* s.f. Acțiunea de *a intenta* și rezultatul ei. — V. **intenta.**

INTÉNȚIE, *intenții,* s.f. Dorință, gând de a face, de a întreprinde ceva; proiect, plan. ✧ Loc. adv. *Cu intenție* = intenționat, înadins. *Fără intenție* = involuntar. ✧ Loc. conj. *Cu intenția să...* (sau, loc. prep., *cu intenția de a...*) = cu gândul, în dorința de a... ✧ Expr. *A face cuiva proces de intenție* = a învinui pe cineva de gânduri pe care nu le-a avut. *A avea intenții serioase (cu)...* = **a)** a fi decis să realizeze ceea ce și-a propus; **b)** a fi decis să contracteze o căsătorie. ✦ (Jur.) Formă a vinovăției unei persoane care își dă seama de caracterul ilicit al faptei sale, prevăzându-i și dorindu-i sau acceptându-i efectele. [Var.: **intențiúne** s.f.] — Din fr. **intention,** lat. **intentio, -onis.**

INTENȚIONÁ, *intenționez,* vb. I. Tranz. A avea intenția; a plănui, a dori, a proiecta, a avea de gând. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **intentionner.** Cf. it. i n t e n z i o n a r e.

INTENȚIONÁL, -Ă, *intenționali, -e,* adj. (Despre fapte penale) Săvârșit cu intenție; deliberat. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **intentionnel.**

INTENȚIONALITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este intenționat, deliberat. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **intentionnalité.**

INTENȚIONÁT, -Ă, *intenționați, -te,* adj. Cu intenție, cu un anumit gând; anume plănuit, voit, deliberat. ✧ Expr. *Bine* (sau *rău) intenționat* = (despre oameni) cu intenții, cu planuri bune (sau rele). [Pr.: *-ți-o-*] — V. **intenționa.** Cf. fr. i n t e n t i o n n é.

INTENȚIÚNE s.f. v. **intenție.**

INTER[1]- Element de compunere însemnând „între”, care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din lat. **inter,** fr. **inter-.**

INTER[2], *interi,* s.m. Jucător din înaintarea unei echipe de fotbal sau de handbal, care ocupă locul din dreapta sau din stânga centrului înaintaș. — Din fr. **inter** (abreviere din *intérieur*).

INTERACTÍV, -Ă, *interactivi, -e,* adj. Care se referă la interacțiune, care are caracter de interacțiune. — Din engl. **interactive.**

INTERACȚIONÁ, *interacționez,* vb. I. Intranz. și refl. A fi în raport de interacțiune; a se condiționa reciproc. [Pr.: *-ți-o-*] — Din **interacțiune.**

INTERACȚIÚNE, *interacțiuni,* s.f. **1.** Formă de legătură a obiectelor, a fenomenelor etc., manifestată printr-o influențare, condiționare sau acțiune cauzală reciprocă. **2.** (Fiz.) Acțiune reciprocă între două sau mai multe corpuri, sisteme fizice, fenomene etc. ✦ Formă de legătură între corpuri, realizată fie direct, fie prin intermediul câmpurilor fizice. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **interaction.**

INTERALIÁT, -Ă, *interaliați, -te,* adj. Comun mai multor aliați, stabilit sau existent între aliați. [Pr.: *-li-at*] — Din fr. **interallié.**

INTERARTICULÁR, *interarticulari, -e,* adj. (Med.) Dintre articulații. — Din fr. **interarticulaire.**

INTERASISTÉNȚĂ, *interasistențe,* s.f. **1.** Asistență reciprocă (în școli, universități). **2.** (Rar) Întrajutorare. — **Inter[1]-** + **asistență.**

INTERASTRÁL, -Ă, *interastrali, -e,* adj. Care se găsește între aștri, dintre aștri. — Din fr. **interastral.**

INTERATÓMIC, -Ă, *interatomici, -ce,* adj. Care se află sau care se exercită între doi sau mai mulți atomi. — Din fr. **interatomique.**

INTERATRÁCȚIE s.f. (Biol.) Atracție reciprocă. — Din fr. **interattraction.**

INTERBÉLIC, -Ă, *interbelici, -ce,* adj. Dintre două războaie (mai ales dintre cele două războaie mondiale). — **Inter[1]-** + **belic** (< lat. *bellicus).*

INTERCALÁ, *intercalez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) introduce ceva într-un șir, a (se) adăuga între altele, a (se) așeza ceva printre... — Din fr. **(s')intercaler,** lat. **intercalare.**

INTERCALÁR, -Ă, *intercalari, -e,* adj. (În sintagma) *Cultură intercalară* = cultura unei plante timpurii printre rândurile de plante târzii ale unei alte culturi. — Din fr. **intercalaire.**

INTERCALÁRE, *intercalări,* s.f. Acțiunea de *a (se) intercala* și rezultatul ei; intercalație (**1**). — V. **intercala.**

INTERCALÁT, -Ă, *intercalați, -te,* adj. Care este introdus, adăugat, așezat printre. — V. **intercala.**

INTERCALÁȚIE, *intercalații,* s.f. **1.** Intercalare. **2.** Rocă sterilă într-un zăcământ. — Din fr. **intercalation.**

INTERCAPILÁR, -Ă, *intercapilari, -e,* adj. (Anat.) Care este situat între vasele capilare. — Din fr. **intercapillaire.**

INTERCARDINÁL, *intercardinale,* adj. (În sintagma) *Punct intercardinal* = fiecare dintre cele patru direcții aflate între punctele cardinale principale, care servesc la determinarea mai precisă a unui punct de pe glob. — Din engl. **intercardinal.**

INTERCEDÁ vb. I v. **intercede.**

INTERCÉDE, *intercéd,* vb. III. Intranz. (Rar) A interveni, a stărui în favoarea cuiva. [Var.: **intercedá** vb. I] — Din fr. **intercéder.**

INTERCÉDERE, *intercederi,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a intercede.* — V. **intercede.**

INTERCELULÁR, -Ă, *intercelulari, -e,* adj. Care se află între celulele unui țesut. — Din fr. **intercellulaire.**

INTERCEPTÁ, *interceptez,* vb. I. Tranz. A prinde, a reține un obiect în timpul mișcării lui. ✦ A surprinde și a controla o convorbire telefonică, o corespondență etc. — Din fr. **intercepter.**

INTERCEPTÁRE, *interceptări,* s.f. Acțiunea de *a intercepta* și rezultatul ei; intercepție. — V. **intercepta.**

INTERCEPTÁT, -Ă, *interceptați, -te,* adj. Care este prins, reținut. ✦ Care este surprins, controlat, sesizat. — V. **intercepta.**

INTERCÉPȚIE, *intercepții,* s.f. Interceptare. ✦ (Sport) *Joc de intercepție* = sistem de joc care se bazează pe interceptarea mingii pe care adversarii și-o pasează între ei. — Din fr. **interception.**

INTERCESIÚNE, *intercesiuni,* s.f. (Rar) Intervenție în favoarea cuiva; mijlocire. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **intercession.**

INTERCHINÉZĂ, *interchineze,* s.f. Stare de repaus a nucleului între două diviziuni succesive. [Var.: **intercinéză** s.f.] — Din fr. **intercinèse.**

INTERCINÉZĂ s.f. v. **interchineză.**

INTERCLÚBURI adj. invar. (Despre partide sportive, competiții) Care este disputat între cluburi. — Din engl. **interclub.**

INTERCOLONAMÉNT, *intercolonamente,* s.n. Distanță între două coloane, stâlpi sau pilaștri aparținând aceluiași edificiu. — Din fr. **entrecolonnement** (refăcut după lat. *intercolomnium).*

INTERCÓM s.n. (Tehn.) Interfon. — Din engl. **intercom.**

INTERCOMUNÁL, -Ă, *intercomunali, -e,* adj. Referitor la mai multe comune; dintre mai multe comune. — Din fr. **intercommunal.**

INTERCOMUNICÁȚIE s.f. Comunicație între două sau mai multe puncte; conexiune. ✦ Conversație între doi sau mai mulți interlocutori. — Din fr. **intercommunication.**

INTERCONDIȚIONÁ, pers. 3 *intercondiționează,* vb. I. Refl. și intranz. (Despre fenomene, procese, elemente ale unui sistem etc.) A fi într-un raport de interdependență. [Pr.: *-ți-o-*] — **Inter[1]-** + **condiționa.**

INTERCONDIȚIONÁRE, *intercondiționări,* s.f. Interdependență. [Pr.: *-ți-o-*] — **Inter[1]-** + **condiționare.**

INTERCONECTÁ, *interconectez,* vb. I. Tranz. A stabili căi de transferare a energiei electromagnetice între două sau mai multe sisteme care funcționau înainte independent unele de altele. — Din fr. **interconnecter.**

INTERCONECTÁRE, *interconectări,* s.f. Acțiunea de *a interconecta* și rezultatul ei. — V. **interconecta.**

INTERCONECTÁT, -Ă, *interconectați, -te,* adj. Care stabilește conexiuni între mai multe elemente care funcționau înainte independent unele de altele. — V. **interconecta.**

INTERCONEXIÚNE, *interconexiuni,* s.f. **1.** Legătură stabilită între mai multe rețele electrice prin intermediul unor linii de transport de energie electrică; interconectare. **2.** Ansamblul mijloacelor tehnice necesare pentru realizarea interconexiunii (**1**) unor sisteme energetice. [Pr.: *-xi-u-*] — Din fr. **interconnexion.**

INTERCONFESIONÁL, -Ă, *interconfesionali, -e,* adj. Care se referă la relația dintre mai multe confesiuni sau religii; care are loc între mai multe confesiuni sau religii. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **interconfessionnel.**

INTERCONSONÁNTIC, -Ă, *interconsonantici, -ce,* adj. (Fon.) Care este plasat între două consoane. — Din fr. **interconsonnantique.**

INTERCONTINENTÁL, -Ă, *intercontinentali, -e,* adj. Care se află sau are loc între două sau mai multe continente. — Din fr. **intercontinental.**

INTERCOOPERATÍST, -Ă, *intercooperatiști, -ste,* adj. Care are loc între cooperative; care se referă la relațiile dintre cooperative. — **Inter[1]-** + **cooperatist.**

INTERCOSTÁL, -Ă, *intercostali, -e,* adj. Care se referă la spațiul dintre două coaste, așezat între coaste; (despre dureri, nevralgii) localizat în regiunea dintre coaste. — Din fr. **intercostal.**

INTERCURÉNT, -Ă, *intercurenți, -te,* adj. (Rar) Care survine în timpul desfășurării altui proces (mai ales o boală). — Din fr. **intercurrent.**

INTERDENTÁL, -Ă, *interdentali, -e,* adj. Între (sau dintre) dinți. — **Inter[1]-** + **dental.** Cf. fr. i n t e r d e n t a i r e.

INTERDEPARTAMENTÁL, -Ă, *interdepartamentali, -e,* adj. Care se stabilește, care are loc între departamente diferite. ✦ Care coordonează activitatea diferitelor departamente. — Din fr. **interdépartemental.**

INTERDEPENDÉNT, -Ă, *interdependenți, -te,* adj. Care este (strâns) legat sau condiționat de alt lucru, fenomen sau proces cu care se află în dependență reciprocă. — Din fr. **interdépendant.**

INTERDEPENDÉNȚĂ, *interdependențe,* s.f. Legătură și condiționare reciprocă între obiecte, fenomene, procese etc. ✦ Categorie a dialecticii care desemnează totalitatea formelor de legătură dintre obiectele și fenomenele naturii, ale societății și ale gândirii. — Din fr. **interdépendance.**

INTERDÍCT, *interdicte,* s.n. Pedeapsă dată în Evul Mediu de Biserica catolică, prin care se interzicea temporar unei biserici, unei regiuni sau unei țări să oficieze cultul divin sau să participe la el. — Din lat. **interdictum.**

INTERDÍCȚIE, *interdicții,* s.f. **1.** Prevedere legală prin care se interzice săvârșirea anumitor fapte sau acte. **2.** Măsură legală sau judecătorească aplicată unui răufăcător sau unui alienat mintal, care constă în interzicerea exercitării anumitor acte juridice. **3.** Stare în care se află aceste persoane. [Var.: **interdicțiúne** s.f.] — Din fr. **interdiction,** lat. **interdictio, -onis.**

INTERDICȚIÚNE s.f. v. **interdicție.**

INTERDIGITÁL, -Ă, *interdigitali, -e,* adj. Între (sau dintre) două degete. — Din fr. **interdigital.**

INTERDISCIPLINÁR, -Ă, *interdisciplinari, -e,* adj. Care aparține mai multor discipline, care stabilește relații între ele. ✦ (Despre domenii ale științei) Care este fundamentat pe transferul de concepte și metodologii între două sau mai multe discipline. — Din fr. **interdisciplinaire.**

INTERDISCIPLINARITÁTE s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este interdisciplinar. **2.** Transfer de concepte și metodologie dintr-o disciplină (**2**) în alta. — Din fr. **interdisciplinarité.**

INTERÉS, *interese,* s.n. **1.** Preocupare de a obține un succes, un avantaj; râvnă depusă într-o acțiune pentru satisfacerea anumitor nevoi. **2.** Avantaj, folos, câștig, profit. ✧ Loc. adj. *De interes general (*sau *public)* = de importanță socială, util colectivității. ✧ Expr. *A-și face interesele* = a fi preocupat numai de treburile personale. **3.** Dobândă. ✧ (Jur.) *Daune interese* = despăgubire bănească pentru repararea unui prejudiciu. **4.** Orientare activă și durabilă, dorință arzătoare de a cunoaște și de a înțelege pe cineva sau ceva. **5.** Înțelegere și simpatie față de cineva sau de ceva; grijă, solicitudine. **6.** Ceea ce atrage, trezește atenția; atracție. [Pl. și: (rar) *interesuri*] — Din it. **interesse,** rus. **interes,** germ. **Interesse.**

INTERESÁ, *interesez,* vb. I. **1.** Tranz. A stârni, a trezi interesul cuiva; a reține atenția cuiva. ✧ Expr. *Ce te interesează?* = ce-ți pasă? ce importanță are? ce te privește? ✦ A face pe cineva părtaș la o acțiune, la un câștig. **2.** Refl. (Cu determinări introduse prin prep. „de", mai rar „la") A arăta interes pentru cineva sau ceva, a avea grijă, simpatie. ✦ A căuta să afle, a se informa. — Din fr. **(s')intéresser,** it. **interessare.**

INTERESÁNT, -Ă, *interesanți, -te,* adj. Care interesează, care prezintă sau trezește interes; demn de atenție. ✦ Care atrage atenția; puțin obișnuit, ciudat, bizar, aparte. — Din fr. **intéressant.**

INTERESÁRE, *interesări,* s.f. Faptul de *a (se) interesa.* — V. **interesa.**

INTERESÁT, -Ă, *interesați, -te,* adj. **1.** Care are un interes special. **2.** Care urmărește numai avantaje personale. **3.** Plin de interes, de curiozitate. — V. **interesa.** Cf. fr. i n t é r e s s é, it. i n t e r e s s a t o.

INTERFAȚÁRE, *interfațări,* s.f. (Electron.) Interconectare a părților unui sistem sau a unor aparate astfel încât ele să își poată îndeplini funcția în mod corect coordonat. — De la **interfață[2].**

INTERFÁȚĂ[1], *interfețe,* s.f. Suprafață de separare a componenților dintr-un amestec chimic, existenți ca faze distincte. — **Inter[1]-** + **față.**

INTERFÁȚĂ[2], *interfețe,* s.f. (Electron.) Dispozitiv care convertește semnalele electronice astfel încât două aparate sau sisteme să poată comunica între ele. — Din engl., fr. **interface** (după *față).*

INTERFÁZIC, -Ă, *interfazici, -ce,* adj. Dintre faze. — Din fr. **interphasique,** engl. **interphasic.**

INTERFERÁ, pers. 3 *interferează,* vb. I. Intranz. (Despre unde) A produce fenomenul interferenței; *p. gener.* a se suprapune, a se încrucișa, a se combina. — Din fr. **interférer.**

INTERFERÉNT, -Ă, *interferenți, -te,* adj. **1.** (Despre fenomene, întâmplări, fapte etc.) Care se încrucișează, se suprapune. **2.** (Fiz.; despre unde) Care prezintă fenomenul de interferență (**2**). — Din fr. **interférent.**

INTERFERÉNȚĂ, *interferențe,* s.f. **1.** Întâlnire, încrucișare, combinare a două sau mai multe fenomene, întâmplări, fapte etc. **2.** Fenomen de suprapunere și de compunere a efectelor a două (sau a mai multor) mișcări vibratorii provenite din surse diferite; intensificare (sau slăbire reciprocă) a intensității undelor prin suprapunerea lor. — Din fr. **interférence.**

INTERFERENȚIÁL, -Ă, *interferențiali, -e,* adj. De interferență. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **interférentiel.**

INTERFEROMÉTRIC, -Ă, *interferometrici, -ce,* adj. De interferometrie. — Din fr. **interférométrique.**

INTERFEROMETRÍE, *interferometrii,* s.f. Ansamblul metodelor de măsurare a unor mărimi fizice, care se bazează pe fenomenul de interferență. — Din fr. **interférométrie.**

INTERFEROMÉTRU, *interferometre,* s.n. Instrument optic folosit pentru determinarea unor mărimi cu ajutorul fenomenelor de interferență. ✦ Aparat pentru măsurarea vitezei de propagare a undelor sonore și ultrasonore, precum și a absorbției acestora într-un anumit mediu. — Din fr. **interféromètre.**

INTERFERÓN, *interferoni,* s.m. (Biochim.) Glicoproteină sintetizată în celulele animale după o infecție virală, având proprietăți antivirale. — Din engl. **interferon,** fr. **interféron.**

INTERFLÚVIU, *interfluvii,* s.n. Porțiune de teren cuprinsă între două văi, care, după unitatea de relief pe care se dezvoltă, se numesc pod, câmp, culme, creastă etc. — Din fr. **interfluve** (după *fluviu).*

INTERFOLIÁ, pers. 3 *interfoliază,* vb. I. Tranz. A intercala file albe între paginile tipărite ale unei cărți. [Pr.: *-li-a*] — Din fr. **interfolier.**

INTERFOLICULÁR, -Ă, *interfoliculari, -e,* adj. Între (dintre) foliculi. — **Inter[1]-** + **folicular.**

INTERFOLIÉRE, *interfolieri,* s.f. Acțiunea de *a interfolia.* [Pr.: *-li-e-*] — V. **interfolia.**

INTERFÓN, *interfoane,* s.n. Sistem telefonic cu difuzor, folosit în interiorul unui grup de clădiri, al unei clădiri sau al unui apartament. — Din fr. **interphone.**

INTERGALÁCTIC, -Ă, *intergalactici, -ce,* adj. Între (dintre) galaxii. — Din engl. **intergalactic,** fr. **intergalactique.**

INTERGLACIÁR, -Ă, *interglaciari, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Interglaciație. ✦ Depozit apărut în timpul unei interglaciații. **2.** Adj. (Despre perioade geologice) Cuprins între două glaciații, care se referă la interglaciație, care aparține interglaciației. [Pr.: *-ci-ar*] — Din fr. **interglaciaire.**

INTERGLACIÁȚIE, *interglaciații,* s.f. Interval de timp cu climă caldă în pleistocen, cuprins între două glaciații; interglaciar. [Pr.: *-ci-a-.* — Var.: **interglaciațiúne** s.f.] — Din **interglaciar.**

INTERGLACIAȚIÚNE s.f. v. **interglaciație.**

INTERIMÁR, -Ă, *interimari, -e,* s.m., adj. (Persoană) care exercită provizoriu o funcție în locul titularului; ad-interim. — Din fr. **intérimaire.**

INTERIMÁT, *interimate,* s.n. Situația celui care exercită în mod provizoriu o funcție în locul titularului; perioadă de timp în care cineva exercită această funcție. — Din fr. **intérimat.**

INTERINDIVIDUÁL, -Ă, *interindividuali, -e,* adj. Referitor la raporturile dintre indivizi. [Pr.: *-du-al*] — Din fr. **interindividuel.**

INTERINSTITUȚIONÁL, -Ă, *interinstituționali, -e,* adj. Care are loc între instituții, care se referă la relațiile dintre instituții. [Pr.: *-ți-o-*] — **Inter-[1]** + **instituțional.**

INTERIÓR, -OÁRĂ, *interiori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care este situat înăuntrul unui spațiu limitat; intern. ✦ Fig. Care se referă la partea morală, sufletească a omului; care nu se manifestă în afară; lăuntric. **2.** S.n. Partea dinăuntru a unui obiect, a unui spațiu circumscris (și închis), a unei încăperi (împreună cu mobilierul); *spec.* mobilierul sau aranjamentul unei locuințe, al unei camere etc. ✧ Loc. adv. *În interior* = înăuntru, pe dinăuntru. ✦ Tablou care reprezintă partea dinăuntru a unei camere sau, uneori, scene de familie. ✦ (Cin.; la pl.) Scene care se petrec în casă. *Se filmează interioarele.* ✦ Fig. Structura morală, sufletească a omului. **3.** S.n. Post telefonic funcționând printr-o centrală care leagă liniile exterioare cu posturile telefonice din camerele, birourile etc. unei clădiri, instituții etc. [Pr.: *-ri-or*] — Din fr. **intérieur,** lat. **interior, -oris.**

INTERIORITÁTE, *interiorități,* s.f. Caracterul a ceea ce este interior. ✦ Subiectivitate. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **intériorité.**

INTERIORIZÁ, *interiorizez,* vb. I. **1.** Tranz. A reflecta în conștiință, prin prisma propriei sensibilități, fenomene ale realității exterioare. **2.** Refl. A-și înăbuși manifestările exterioare; a se refugia în trăiri interioare. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **intérioriser.**

INTERIORIZÁRE, *interiorizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) interioriza* și rezultatul ei. [Pr.: *-ri-o-*] — V. **interioriza.**

INTERIORIZÁT, -Ă, *interiorizați, -te,* adj. **1.** Care este reflectat în conștiința cuiva. **2.** (Despre oameni) Care-și înăbușă manifestările exterioare, care se refugiază în trăiri interioare. [Pr.: *-ri-o-*] — V. **interioriza.**

INTERJÉCȚIE, *interjecții,* s.f. Parte de vorbire neflexibilă de tip special, care exprimă sentimente și manifestări de voință sau care imită sunete și zgomote. — Din fr. **interjection,** lat. **interjectio, -onis.**

INTERJUDEȚEÁN, -Ă, *interjudețeni, -e,* adj. Care are loc între județe, care privește mai multe județe. — **Inter[1]- + județean.**

INTERLINIÁ, *interliniez,* vb. I. Tranz. A despărți prin interlinii. [Pr.: *-ni-a*] — Din fr. **interligner** (după *linia*).

INTERLINIÁR, -Ă, *interliniari, -e,* adj. Care este scris sau tipărit între rânduri. [Pr.: *-ni-ar*. — Var.: **interlineár, -ă** adj.] — Din fr. **interlinéaire.**

INTERLÍNIE, *interlinii,* s.f. Spațiu alb care se lasă între două rânduri de litere scrise sau tipărite ori între două linii ale portativului muzical. — Din fr. **interligne** (după *linie*).

INTERLÓCK s.n. **1.** Mașină de tricotat cu două rânduri de ace pe un singur cilindru. ✦ Tricot indeșirabil. **2.** (Cin.) Sistem de înregistrare sincronă a imaginii și sunetului aferent. — Din engl., fr. **interlock.**

INTERLOCUTÓR, -OÁRE, *interlocutori, -oare,* s.m. și f. Persoană care participă la o discuție, la o conversație. — Din fr. **interlocuteur.**

INTERLOCÚȚIE s.f. v. **interlocuțiune.**

INTERLOCUȚIÚNE, *interlocuțiuni,* s.f. (Jur.) Hotărâre judecătorească care precedă sentința finală a unui proces. [Var.: **interlocúție** s.f.] — Din fr. **interlocution.**

INTERLÓP, -Ă, *interlopi, -e,* adj. Care are o reputație proastă; rău famat, dubios, suspect. ✦ Care aparține traficului ilegal. — Din fr. **interlope.**

INTERLÚDIU, *interludii,* s.n. Episod muzical care face legătura între două momente mai importante ale unei opere muzicale; *p. ext.* piesă muzicală care leagă între ele două momente ale unei lucrări dramatice. — Din it. **interludio,** fr. **interlude.**

INTERMEDIÁ, *intermediez,* vb. I. Tranz. A fi intermediar, a servi ca intermediar (într-o tranzacție); a mijloci, a înlesni. [Pr.: *-di-a*] — Din **intermediu** sau **intermediar.**

INTERMEDIÁR, -Ă, *intermediari, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se află cuprins între elementele extreme ale unei mulțimi, care este (relativ) la mijloc; care face trecerea de la ceva la altceva. **2.** S.m. și f. Persoană fizică sau juridică având atribuția de a asigura o mijlocire între părțile unei tranzacții. **3.** Persoană care mijlocește o înțelegere între două părți adverse; mijlocitor. [Pr.: *-di-ar*] — Din fr. **intermédiaire,** it. **intermediario.**

INTERMÉDIU, *intermedii,* s.n. **1.** Ceea ce se află la mijloc, între alte elemente. ✧ Loc. prep. *Prin intermediul (cuiva* sau *a ceva)* = prin mijlocirea, cu ajutorul (cuiva sau a ceva). **2.** Mică lucrare dramatică (de obicei comică), muzicală ori coregrafică, executată ca moment de divertisment în antracte. — Din it. **intermedio,** fr. **intermède.**

INTERMETÁLIC, -Ă, *intermetalici, -ce,* adj. (În sintagma) *Compus intermetalic* = compus format din componentele unui aliaj. — Din fr. **intermétallique.**

INTERMÉZZO, *intermezzouri,* s.n. **1.** Divertisment muzical care se intercalează într-o reprezentație teatrală. **2.** Episod orchestral independent într-o operă. **3.** Mică piesă instrumentală de formă liberă. [Pr.: *-méțo*] — Cuv. it.

INTERMINÁBIL, -Ă, *interminabili, -e,* adj. Care nu se (mai) termină, foarte lung sau exagerat de lung; nesfârșit. ✦ De dimensiuni foarte mari, exagerat de mare. — Din fr. **interminable,** lat. **interminabilis.**

INTERMINISTERIÁL, -Ă, *interministeriali, -e,* adj. Care are loc între mai multe ministere, care privește diferite ministere. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **interministériel.**

INTERMITÉNT, -Ă, *intermitenți, -te,* adj. Care încetează și reîncepe la anumite intervale, care acționează cu întreruperi; discontinuu. ✦ (Adverbial) Din când în când, la anumite intervale. — Din fr. **intermittent,** lat. **intermittens, -ntis.**

INTERMITÉNȚĂ, *intermitențe,* s.f. Întrerupere, lipsă de continuitate în desfășurarea unei acțiuni, a unui proces etc.; discontinuitate. ✧ Loc. adv. *Cu intermitență* = în mod intermitent. — Din fr. **intermittence.**

INTERMODULÁȚIE s.f. (Fiz.) Distorsiune a unui semnal electric în cursul transferării lui printr-un circuit, caracterizată prin apariția unor frecvențe rezultate din combinarea diverselor componente ale semnalului. — Din fr. **intermodulation.**

INTERMOLECULÁR, -Ă, *intermoleculari, -e,* adj. Care se află între molecule. *Spațiu intermolecular.* ✦ Care are loc între mai multe molecule. *Proces intermolecular.* — Din fr. **intermoléculaire.**

INTERMUSCULÁR, -Ă, *intermusculari, -e,* adj. (Anat.) Situat între mușchi. — Din fr. **intermusculaire.**

INTÉRN, -Ă, *interni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se află înăuntrul unui obiect, al unei ființe, al unui spațiu etc., care este în interior. ✧ *Organe interne* = organe situate în cavitățile abdominală și toracică. *Boli interne* = bolile organelor din interiorul corpului. *Motor cu ardere internă* = motor care folosește energia unui combustibil ars în interiorul cilindrului. *Unghiuri interne* = fiecare dintre cele două perechi de unghiuri situate în interiorul a două drepte paralele tăiate de o secantă și aflate de aceeași parte a secantei. ✧ Loc. adj. *De* (sau *pentru*) *uz intern* = **a)** (despre medicamente) care se ia oral; **b)** (despre cărți, documente, acte etc.) care poate fi consultat numai în condiții speciale în interiorul unei instituții. **2.** S.m. și f., adj. (Elev sau ucenic) care locuiește într-un internat sau la locul unde învață meseria. **3.** S.m. și f. Student în medicină admis pe bază de concurs să facă practică la un spital; medic angajat (prin concurs) la un spital. — Din fr. **interne,** lat. **internus.**

INTERNÁ, *internez,* vb. I. Tranz. **1.** A instala un bolnav într-un spital pentru tratament; a spitaliza. ✧ Refl. *S-a internat pentru operație.* **2.** A sili pe cineva să stea (închis) într-un ospiciu, într-o școală de corecție, într-un lagăr etc., pentru a-l ține sub supraveghere, pentru a-l reeduca etc. — Din fr. **interner.**

INTERNÁRE, *internări,* s.f. Acțiunea de *a (se) interna* și rezultatul ei. ✦ (Concr.) Document pe baza căruia cineva se poate interna într-un spital. — V. **interna.**

INTERNÁT, *internate,* s.n. **1.** Așezământ școlar în care elevii primesc locuință și întreținere. **2.** Stagiu de practică efectuat în spitale și în clinici de studenții în medicină din ultimii ani. — Din fr. **internat.**

INTERNAȚIONÁL, -Ă, *internaționali, -e,* adj. Care are loc între mai multe națiuni, care angajează sau privește mai multe țări, privitor la raporturile dintre națiuni, la care participă reprezentanții mai multor state; care are o importanță ce depășește granițele unei singure țări. ✧ *Limbă internațională* = limbă națională cu largă circulație în afara granițelor unei națiuni și folosită în mod oficial, mai ales în relațiile diplomatice. *Drept internațional* = totalitatea normelor de drept care reglementează raporturile dintre state. ✦ (Substantivat) Sportiv care reprezintă țara sa într-o competiție internațională. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **international.**

INTERNAȚIONALÍSM s.n. **1.** Solidaritate, colaborare, cooperare liber-consimțită între națiuni, popoare, țări etc. egale în drepturi, în scopul sprijinului reciproc. **2.** Doctrină potrivit căreia diversele interese naționale trebuie să fie subordonate unui interes general, supranațional. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **internationalisme.**

INTERNAȚIONALÍST, -Ă, *internaționaliști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care are caracterul internaționalismului, care aplică principiile internaționalismului, care aparține internaționalismului. **2.** S.m. și f. Adept al internaționalismului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **internationaliste.**

INTERNAȚIONALIZÁ, *internaționalizez,* vb. I. Tranz. A face să dobândească un caracter internațional. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **internationaliser.**

INTERNAȚIONALIZÁRE, *internaționalizări,* s.f. Acțiunea de *a internaționaliza.* [Pr.: *-ți-o-*] — V. **internaționaliza.**

INTERNAÚT, -Ă, *internauți, -te,* s.m. și f. Persoană conectată la internet, care utilizează frecvent internetul. — Din engl. **internaut.**

INTERNÉT s.n. Rețea internațională de calculatoare, formată prin interconectarea rețelelor locale și globale, destinată să faciliteze schimbul de date și informații în diverse domenii. — Abr. din engl. **Inter**[national] **Net**[work].

INTERNÍST, -Ă, *interniști, -ste,* s.m. și f. Medic specialist în boli interne. ✧ (Adjectival) *Medic internist.* – Din germ. **Internist.**

INTERNÓD, *internoduri,* s.n. Porțiune a tulpinii unor plante cuprinsă între două noduri. — Din germ. **Internodium,** it. **internodio** (după *nod*).

INTERNÚNCIU s.m. v. **internunțiu.**

INTERNÚNȚIU, *internunții,* s.m. Nunțiu (papal) ad-interim. [Var.: **internúnciu** s.m.] — Din lat. **internuntius** „sol”, it. **internunzio.**

INTEROCCIDENTÁL, -Ă, *interoccidentali, -e,* adj. Care are loc între statele din Occident (îndeosebi din Occidentul Europei). — **Inter[1]- + occidental.**

INTEROCEÁNIC, -Ă, *interoceanici, -ce,* adj. Care este între două oceane; care leagă două oceane. — Din fr. **interocéanique.**

INTEROCEPTÍV, -Ă, *interoceptivi, -e,* adj. (Biol.; despre senzații) Care ia naștere în urma acțiunii impulsurilor de la nivelul organelor interne. — Din fr. **interoceptif.**

INTEROCEPTÓR, *interoceptori,* s.m. (Fiziol.) Terminație nervoasă senzitivă localizată în organele interne. — Din fr. **interocepteur,** engl. **interoceptor.**

INTEROCULÁR, -Ă, *interoculari, -e,* adj. Interpupilar. — Din fr. **interoculaire.**

INTEROGÁ, *interoghez,* vb. I. Tranz. A pune cuiva întrebări insistente; a chestiona; *spec.* a pune întrebări unui martor sau unui inculpat, a supune la un interogatoriu. ✦ A examina, a chestiona un elev, un student, un candidat. — Din fr. **interroger,** lat. **interrogare.**

INTEROGÁRE, *interogări,* s.f. Acțiunea de *a interoga* și rezultatul ei; întrebare, examinare, chestionare, interogație. — V. **interoga.**

INTEROGATÍV, -Ă, *interogativi, -e,* adj. Care exprimă o întrebare; întrebător. — Din fr. **interrogatif.**

INTEROGATÓRIU, *interogatorii,* s.n. Totalitatea întrebărilor puse de judecător unei părți implicate într-un proces și a răspunsurilor date de aceasta, care contribuie la rezolvarea cazului; (concr.) act în care sunt consemnate aceste întrebări și răspunsuri. — Din fr. **interrogatoire.**

INTEROGÁȚIE, *interogații,* s.f. Interogare. ✧ (În sintagma) *Interogație retorică* = procedeu retoric constând în adresarea unor întrebări, fără a solicita un răspuns, ci pentru a comunica o idee, o atitudine. [Var.: **interogațiúne** s.f.] — Din fr. **interrogation,** lat. **interrogatio.**

INTEROGAȚIÚNE s.f. v. **interogație.**

INTEROPERABILITÁTE s.f. Capacitatea unor structuri militare (de regulă ce țin de două sau mai multe state) de a coopera eficient pentru îndeplinirea unor misiuni. — **Inter[1]- + operabilitate.**

INTERORGÁNIC, -Ă, *interorganici, -ce,* adj. Privitor la mai multe organe; dintre organe. — Din fr. **interorganique.**

INTEROSÓS, -OÁSĂ, *interosoși, -oase,* adj. (Anat.) Situat între oase. — Din fr. **interosseux.**

INTERPARLAMENTÁR, -Ă, *interparlamentari, -e,* adj. Care privește mai multe parlamente; care reunește membrii mai multor parlamente. — Din fr. **interparlementaire.**

INTERPELÁ, *interpelez,* vb. I. Tranz. A cere cuiva să dea un răspuns, să dea socoteală asupra unui fapt; *spec.* a cere explicații (în parlament) unui membru al guvernului asupra modului de rezolvare a unor probleme, a unor acte etc. — Din fr. **interpeller,** lat. **interpellare.**

INTERPELÁRE, *interpelări,* s.f. Faptul de *a interpela;* (concr.) conținutul unei interpelări; interpelație. — V. **interpela.**

INTERPELATÓR, -OÁRE, *interpelatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care face o interpelare. — Din fr. **interpellateur.**

INTERPELÁȚIE, *interpelații,* s.f. (Rar) Interpelare. [Var.: **interpelațiúne** s.f.] — Din fr. **interpellation,** lat. **interpellatio.**

INTERPELAȚIÚNE s.f. v. **interpelație.**

INTERPENETRÁȚIE, *interpenetrații,* s.f. Pătrundere reciprocă, întrepătrundere a două sau a mai multe elemente, substanțe, fenomene etc. — Din fr. **interpénétration.**

INTERPLANETÁR, -Ă, *interplanetari, -e,* adj. Care este situat între planete, care are loc între planete. — Din fr. **interplanétaire.**

INTERPÓL s.n. Nume dat organizației internaționale de poliție criminală. — Din fr. **Interpol.**

INTERPOLÁ, *interpolez,* vb. I. Tranz. **1.** A introduce, a intercala într-un text cuvinte sau fraze care nu aparțin originalului, pentru a-l explica, a-l completa etc. **2.** (Mat.) A intercala într-un șir de valori cunoscute una sau mai multe mărimi determinate sau estimate. — Din fr. **interpoler,** lat. **interpolare.**

INTERPOLÁRE, *interpolări,* s.f. Acțiunea de *a interpola* și rezultatul ei; (concr.) ceea ce se interpolează; interpolație. — V. **interpola.**

INTERPOLÁT, -Ă, *interpolați, -te,* adj. (Despre pasaje, capitole, cuvinte) Intercalat, inserat (într-un text). ✦ (Despre un text) În care au fost introduse interpolări. — V. **interpola.**

INTERPOLATÓR, -OÁRE, *interpolatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care interpolează (**1**) un text. — Din fr. **interpolateur,** lat. **interpolator.**

INTERPOLÁȚIE, *interpolații,* s.f. (Rar) Interpolare. [Var.: **interpolațiúne** s.f.] — Din fr. **interpolation,** lat. **interpolatio, -onis.**

INTERPOLAȚIÚNE s.f. v. **interpolație.**

INTERPRÉT, -Ă, *interpreți, -te,* s.m. și f. **1.** Persoană care traduce pe loc și oral ceea ce spune cineva în altă limbă, mijlocind astfel înțelegerea dintre două sau mai multe persoane; translator, tălmaci. **2.** Fig. Persoană care exprimă năzuințele unei colectivități; persoană care face cunoscute voința, dorința, sentimentele cuiva; exponent, reprezentant. **3.** Persoană care interpretează un rol într-un spectacol, o bucată muzicală, o poezie etc. — Din fr. **interprète,** lat. **interpres, -etis.**

INTERPRETÁ, *interpretez,* vb. I. Tranz. **1.** A da un anumit înțeles, o anumită semnificație unui lucru; *spec.* a comenta și a explica un text (vechi). **2.** A reda prin mijloace adecvate conținutul unei opere muzicale, dramatice, literare etc.; a juca un rol într-o piesă, într-un film etc., a executa o lucrare muzicală. — Din fr. **interpréter,** lat. **interpretari.**

INTERPRETÁBIL, -Ă, *interpretabili, -e,* adj. Care se poate interpreta; *p. ext.* echivoc. — Din fr. **interprétable.**

INTERPRETÁRE, *interpretări,* s.f. Acțiunea de *a interpreta* și rezultatul ei; comentare, explicare, explicație, interpretațiune. — V. **interpreta.**

INTERPRETARIÁT s.n. Activitatea, meseria de interpret. [Pr.: *-ri-at*] — Din fr. **interprétariat.**

INTERPRETATÍV, -Ă, *interpretativi, -e,* adj. Care servește la interpretare, care poate fi interpretat; care explică. — Din fr. **interprétatif.**

INTERPRETATÓR, -OÁRE, *interpretatori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care interpretează, explică, comentator; exeget. — Din fr. **interprétateur.**

INTERPRETAȚIÚNE, *interpretațiuni,* s.f. (Înv.) Interpretare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **interprétation,** lat. **interpretatio, -onis.**

INTERPROFESIONÁL, -Ă, *interprofesionali, -e,* adj. Care interesează mai multe profesii. ✦ Care se bazează pe transferul de tehnici și metode între două sau mai multe profesii. [Pr.: *-si-o-*] — **Inter**[1]**-** + **profesional** (după fr. *interprofessionnel*).

INTERPSIHOLOGÍE s.f. Domeniu al psihologiei sociale care studiază relațiile dintre indivizi în condițiile imitației considerate ca lege a vieții psihice. — Din fr. **interpsychologie.**

INTERPÚNE, *interpún,* vb. III. Refl. A interveni ca mijlocitor între două persoane (spre a le face să ajungă la o înțelegere); a mijloci. ✦ A se amesteca în relațiile dintre două persoane. ✦ Tranz. A pune ceva între... — Din lat. **interponere** (după *pune*).

INTERPÚNERE, *interpuneri,* s.f. Faptul de *a (se) interpune.* — V. **interpune.**

INTERPUPILÁR, -Ă, *interpupilari, -e,* adj. Care se află între centrele optice ale celor două cristaline ale ochilor omului; interocular. *Distanță interpupilară.* — **Inter**[1]**-** + **pupilar.**

INTERPÚS, -Ă, *interpuși, -se,* s.m. și f. Persoană care intervine, ca mijlocitor, între alte două persoane (spre a le face să ajungă la o înțelegere, spre a le ușura o tranzacție etc.); mijlocitor. — V. **interpune.**

INTERRAIONÁL, -Ă, *interraionali, -e,* adj. Care privește mai multe raioane, care ține de mai multe raioane; care are loc între mai multe raioane. [Pr.: *-ra-io-*] — **Inter**[1]**-** + **raional.** Cf. rus. m e j r a i o n n î i.

INTERREGIONÁL, -Ă, *interregionali, -e,* adj. Care privește mai multe regiuni, care ține de mai multe regiuni; care are loc între mai multe regiuni. [Pr.: *-gi-o-*] — **Inter**[1]**-** + **regional.**

INTERRÉGN, *interregnuri,* s.n. Interval de timp în care un monarh nu-și poate exercita autoritatea. — Din fr. **interrègne,** lat. **interregnum.**

INTERSCHIMBÁBIL, -Ă, *interschimbabili, -e,* adj. (Despre elementele unui sistem tehnic) Care se poate schimba, care se poate înlocui unul cu altul. — **Inter**[1]**-** + **schimba** + suf. *-bil* (după fr. *interchangeable).*

INTERSCHIMBABILITÁTE s.f. Calitatea de a fi interschimbabil; (franțuzism) interșanjabilitate. — **Inter**[1]**-** + **schimbabilitate** (după fr. *interchangeabilité*).

INTERSECTÁ, *intersectez,* vb. I. Refl. (Despre linii, drumuri etc.) A face o intersecție; a se întretăia, a se încrucișa. ✧ Tranz. *Dreaptă care intersectează două paralele.* — Din fr. **intersecter.**

INTERSECTÁRE, *intersectări,* s.f. Acțiunea de *a (se) intersecta.* – V. **intersecta.**

INTERSÉCȚIE, *intersecții,* s.f. **1.** Loc unde se încrucișează două drumuri; întretăiere. **2.** (Mat.) Mulțimea punctelor comune a două linii, a două suprafețe ori volume; totalitatea elementelor comune a două mulțimi. — Din fr. **intersection,** lat. **intersectio.**

INTERSEXUALITÁTE s.f. (Biol.) Formă a hermafroditismului care constă în schimbarea sexului la organismele adulte sau pe cale de maturizare. [Pr.: *-xu-a-*] — Din fr. **intersexualité.**

INTERSÍSTOLĂ, *intersistole,* s.f. (Med.) Timpul dintre sistola auriculelor și cea a ventriculelor inimii. — Din fr. **intersystole.**

INTERSPÁȚIU, *interspații,* s.n. (Rar) Spațiu liber sau distanță între două obiecte, două piese etc. — **Inter**[1]**-** + **spațiu.**

INTERSTADIÁL, -Ă, *interstadiale,* s.n., adj. (Geol.) **1.** S.n. Interval de climă mai caldă de durată relativă în cadrul unei glaciații, în timpul regresiunii ghețarilor; interstadiu. **2.** Adj. Referitor la interstadial (**1**). [Pr.: *-di-al*] — Din germ. **Interstadial,** engl. **interstadial.**

INTERSTÁDIU, *interstadii,* s.n. (Geol.) Interstadial (**1**). — Din fr. **interstade.**

INTERSTÁTAL, -Ă, *interstatali, -e,* adj. Care privește mai multe state, care are loc între mai multe state. — **Inter**[1]**-** + **statal.**

INTERSTELÁR, -Ă, *interstelari, -e,* adj. Care este (așezat) între stele; privitor la spațiul dintre stele. — Din fr. **interstellaire.**

INTERSTIȚIÁL, -Ă, *interstițiali, -e,* adj. Care se află într-un interstițiu, care provine dintr-un interstițiu sau se referă la interstițiu. ✦ *Țesut interstițial* = țesut conjunctiv care se află între elementele în funcție ale unui organ, formând masa lui principală. ✦ (Despre leziuni, inflamații) Care s-a localizat în țesutul conjunctiv al unui organ. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **interstitiel.**

INTERSTÍȚIU, *interstiții,* s.n. Spațiu (gol) situat între părțile unui corp sau ale unui sistem de corpuri aflate unul lângă altul pe o anumită porțiune din suprafața lor, fără a se atinge; luft. — Din fr. **interstice,** lat. **interstitium.**

INTERȘANJÁBIL, -Ă, *interșanjabili, -e,* adj. Interschimbabil. — Din fr. **interchangeable.**

INTERȘANJABILITÁTE s.f. Interschimbabilitate. — Din fr. **interchangeabilité.**

INTERȘCOLÁR, -Ă, *interșcolari, -e,* adj. Care are loc între mai multe școli; privitor la mai multe școli. — Din fr. **interscolaire** (după *școală*).

INTERTÍP, *intertipuri,* s.n. Mașină tipografică de cules și de turnat litere în rânduri, care are matrițe cu dinți tăiați pe toată grosimea lor (și cu care se poate culege de la distanță, prin transmitere telegrafică). — Din fr. **intertype.**

INTERTRÍGO s.n. Iritație a cutelor naturale ale pielii; opăreală. — Din fr. **intertrigo.**

INTERTROPICÁL, -Ă, *intertropicali, -e,* adj. Care este situat între cele două tropice. — Din fr. **intertropical.**

INTERUMÁN, -Ă, *interumani, -e,* adj. Între (dintre) oameni. — Din engl. **inter-human.**

INTERURBÁN, -Ă, *interurbani, -e,* adj. Care are loc între două sau mai multe orașe; care leagă două sau mai multe orașe; care este situat între două sau mai multe orașe; care servește mai multe localități. ✦ (Substantivat, n.) Telefon care stabilește legătura între două localități. — Din fr. **interurbain** (după *urban*).

INTERVÁL, *intervale,* s.n. **1.** Distanță în timp între două fenomene, între două perioade, între două evenimente consecutive; răstimp. **2.** Distanță în spațiu între două puncte, între două lucruri. ✦ (Mat.) Ansamblu de puncte, de numere cuprinse între două valori date. **3.** Raportul de înălțime între două sunete muzicale. — Din fr. **intervalle,** lat. **intervallum.**

INTERVALOMÉTRU, *intervalometre,* s.n. Dispozitiv mecanic atașat la un aparat fotografic automat care reglează timpul dintre două expuneri succesive. — Din engl. **intervalometer.**

INTERVENÍ, *intervín,* vb. IV. Intranz. **1.** A veni între..., a veni la mijloc, a intra în acțiune; *spec.* a lua cuvântul, a intra în vorbă. ✦ A se amesteca spre a mijloci

o împăcare, o înțelegere etc., a face un demers în favoarea cuiva sau pentru ceva; a stărui pe lângă o persoană influentă spre a obține ceva în favoarea cuiva sau a sa. **2.** A se ivi, a surveni, a se întâmpla. *A interveni o schimbare.* — Din fr. **intervenir,** lat. **intervenire.**

INTERVÉNȚIE, *intervenții,* s.f. **1.** Faptul de a interveni într-o acțiune, într-un proces, într-o discuție etc. ✦ Invazie armată sau amestec al unui stat în treburile interne ale altui stat sau ale altui popor. ✦ (Med.; și în sintagma *intervenție chirurgicală*) Operație. **2.** Acțiune, efort, demers făcut pentru a obține ceva, mai ales o favoare. — Din fr. **intervention,** lat. **interventio.**

INTERVENȚIONÍSM s.n. **1.** Amestec al unui stat în afacerile interne ale altui stat (cu scopul de a-l subordona sau de a schimba orânduirea). **2.** Orientare de politică economică constând în intervenția statului în scopul dirijării economiei în funcție de obiectivele stabilite. [Pr.: -*ți-o*-] — Din fr. **interventionnisme.**

INTERVENȚIONÍST, -Ă, *intervenționiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană, stat etc.) care participă la o intervenție armată, care susține sau practică intervenționismul. **2.** Adj. Care aparține intervenționismului, care este specific intervenționismului. [Pr.: -*ți-o*-] — Din fr. **interventionniste.**

INTERVERSIÚNE, *interversiuni,* s.f. Intervertire; răsturnare (a unei ordini). [Pr.: -*si-u*-] — Din fr. **interversion.**

INTERVERTEBRÁL, -Ă, *intervertebrali, -e,* adj. (Anat.) Care este situat între vertebre. — Din fr. **intervertébral.**

INTERVERTÍ, *intervertesc,* vb. IV. Tranz. A schimba ordinea, locul elementelor dintr-o serie dată. — Din fr. **intervertir,** lat. **intervertere.**

INTERVERTÍRE, *intervertiri,* s.f. Acțiunea de *a interverti* și rezultatul ei. — V. **interverti.**

INTERVIEVÁ, *intervievez,* vb. I. Tranz. A lua cuiva un interviu. [Pr.: -*vi-e*-] — Din fr. **interviewer.**

INTERVIEVÁRE, *intervievări,* s.f. Acțiunea de *a intervieva.* [Pr.: -*vi-e*-] — V. **intervieva.**

INTERVÍU, *interviuri,* s.n. Convorbire între o personalitate politică, culturală etc. și un ziarist, în cursul căreia acesta îi pune întrebări spre a afla părerile personalității în diverse probleme (de actualitate), în vederea publicării lor în presă sau a difuzării lor la radio și televiziune; *p. ext.* text al acestei convorbiri, apărut în presă sau difuzat prin radio și televiziune. — Din engl., fr. **interview.**

INTERVOCÁLIC, -Ă, *intervocalici, -ce,* adj. (Despre unul sau mai multe sunete) Care se află între două vocale, dintre două vocale. — Din fr. **intervocalique.**

INTERZÍCE, *interzíc,* vb. III. Tranz. A opri pe cineva de la ceva, a nu permite să (se) facă ceva, a ordona să nu (se) facă ceva; a prohibi. — Din fr. **interdire** (după *zice).*

INTERZÍCERE, *interziceri,* s.f. Acțiunea de *a interzice* și rezultatul ei; prohibire. — V. **interzice.**

INTERZÍS, -Ă, *interziși, -se,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care este oprit, care nu este permis. **2.** S.m. și f. Persoană căreia i s-a ridicat, prin hotărâre judecătorească, exercitarea drepturilor sale; persoană pusă sub interdicție. — V. **interzice.**

INTERZONÁL, -Ă, *interzonali, -e,* adj. Situat între două zone; care are loc între două zone. — Din fr., germ. **interzonal.**

INTESTÍN[1], *intestine,* s.n. Parte a tubului digestiv, la oameni și la mamifere situată între stomac și anus, fiind alcătuită din două părți distincte; maț. — Din fr. **intestin,** lat. **intestinum.**

INTESTÍN[2], -Ă, *intestini, -e,* adj. Care se petrece într-un organism social; intern, lăuntric. *Frământări intestine.* — Din fr. **intestin,** lat. **intestinus.**

INTESTINÁL, -Ă, *intestinali, -e,* adj. Care aparține intestinului[1], care se referă la intestin[1], care se produce sau se află în intestin[1]; enteric. — Din fr. **intestinal.**

ÍNTIM, -Ă, *intimi, -e,* adj. **1.** Care constituie partea esențială, profundă, a unui lucru, a unei probleme etc.; lăuntric. ✦ Fig. Strâns, apropiat. *Contactul intim dintre două limbi.* **2.** (Despre oameni; adesea substantivat) Legat de cineva printr-o prietenie strânsă, prin relații foarte apropiate. ✦ (Despre relațiile dintre oameni) Familiar, apropiat, prietenos, afectuos, cordial. **3.** Care se referă la viața particulară sau familială a cuiva; personal, secret. ✦ Caracteristic unui mediu restrâns, unui cadru limitat, familiar; care are loc într-un cadru restrâns. [Acc. și: *intím*] — Din fr. **intime,** lat. **intimus.**

INTIMÁ, *intimez,* vb. I. Tranz. (Jur.) **1.** A notifica, a face cunoscut, a pune în vedere. **2.** A chema în judecată, a cita în fața unei instanțe superioare. — Din fr. **intimer,** lat. **intimare.**

INTIMÁRE, *intimări,* s.f. (Jur.) Acțiunea de *a intima* și rezultatul ei; avertizare. — V. **intima.**

INTIMÁT, -Ă, *intimați, -te,* s.m. și f. Parte într-un proces care se află în situația unui pârât în caz de recurs sau în altă cale de atac. — V. **intima.** Cf. fr. intimé.

INTIMIDÁ, *intimidez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni timid; a insufla cuiva sau a simți teamă, frică; a (se) speria; a (se) încurca, a (se) zăpăci, a (se) fâstâci. — Din fr. **intimider.**

INTIMIDÁBIL, -Ă, *intimidabili, -e,* adj. Care poate fi intimidat (ușor). — Din fr. **intimidable.**

INTIMIDÁRE, *intimidări,* s.f. Faptul de *a (se) intimida.* — V. **intimida.**

INTIMIDÁT, -Ă, *intimidați, -te,* adj. Cuprins de timiditate; care exprimă timiditatea; speriat; încurcat, zăpăcit. — V. **intimida.**

INTIMÍSM s.n. Tendință a unor artiști de a exprima în operele lor sentimente cu caracter strict personal. — Din fr. **intimisme.**

INTIMÍST, -Ă, *intimiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Artist care exprimă în creația sa sentimente cu caracter strict personal, intime; partizan al intimismului. **2.** Adj. Care exprimă sentimente intime, cu caracter personal. *Poezie intimistă.* — Din fr. **intimiste.**

INTIMITÁTE, (3) *intimități,* s.f. **1.** Calitatea a ceea ce este intim; prietenie bazată pe legături strânse. ✧ Expr. *A trăi (*sau *a fi) în intimitatea cuiva* = a avea legături strânse (de prietenie) cu cineva, a face parte dintre cunoștințele apropiate ale cuiva. ✦ Profunzime, adâncime (a unui sentiment, a unui gând etc.). **2.** Cadru limitat, cerc restrâns, familial. **3.** (La pl.) Lucruri, chestiuni personale. — Din fr. **intimité.**

INTIMIZÁ, *intimizez,* vb. I. Tranz. A crea o ambianță intimă. — **Intim** + suf. *-iza.*

INTIMIZÁRE, *intimizări,* s.f. Acțiunea de *a intimiza* și rezultatul ei. — V. **intimiza.**

INTITULÁ, *intitulez,* vb. I. Tranz. A da, a pune un titlu unei scrieri; a numi într-un anumit fel pe cineva sau ceva. ✦ Refl. A purta un titlu; a se numi. [Var.: (pop.) **întitulá** vb. I] — Din fr. **intituler,** lat. **intitulare.**

INTITULÁRE, *intitulări,* s.f. Acțiunea de *a (se) intitula* și rezultatul ei; titlu, nume. [Var.: (pop.) **întituláre** s.f.] — V. **intitula.**

INTITULÁT, -Ă, *intitulați, -te,* adj. Purtând numele, denumit, numit. [Var.: (pop.) **întitulát, -ă** adj.] — V. **intitula.**

INTOLERÁBIL, -Ă, *intolerabili, -e,* adj. Care nu se poate tolera sau suporta; de neîngăduit, de nesuferit, netolerabil. — Din fr. **intolérable,** lat. **intolerabilis.**

INTOLERÁNT, -Ă, *intoleranți, -te,* adj. Care nu e tolerant; neîngăduitor, netolerant. — Din fr. **intolérant.**

INTOLERÁNȚĂ, *intoleranțe,* s.f. **1.** Lipsă de toleranță, de îngăduință; neîngăduință, netoleranță. **2.** Incapacitate organică de a suporta anumite medicamente. — Din fr. **intolérance.**

INTONÁ, *intonez,* vb. I. Tranz. **1.** A cânta începutul unui cântec, a da tonul pentru începerea unui cântec; *p. gener.* a executa un cântec, o melodie solemnă; a cânta. **2.** A accentua, a rosti cu un anumit ton un cuvânt, o frază. [Var.: (pop.) **întoná** vb. I] — Din it. **intonare.**

INTONÁRE, *intonări,* s.f. Acțiunea de *a intona* și rezultatul ei. [Var.: (pop.) **întonáre** s.f.] — V. **intona.**

INTONÁȚIE, *intonații,* s.f. **1.** (Muz.) Emitere (corectă) a înălțimii unui sunet. **2.** Variație de înălțime a vocii în timpul vorbirii, interpretării unui text etc.; inflexiune, ton, accent. [Var.: (rar) **intonațiúne** s.f.] — Din fr. **intonation.**

INTONAȚIONÁL, -Ă, *intonaționali, -e,* adj. Referitor la intonație. [Pr.: -*ți-o*-] — Din germ. **intonational.**

INTONAȚIÚNE s.f. v. **intonație.**

INTOXICÁ, *intóxic,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) introduce în organism substanțe toxice care duc la otrăvirea lui; a (se) otrăvi. ✦ Fig. (Fam.) A (se) plictisi peste măsură; a agasa sau a fi agasat. — Din fr. **intoxiquer,** lat. **intoxicare.**

INTOXICÁRE, *intoxicări,* s.f. Acțiunea de *a (se) intoxica* și rezultatul ei; otrăvire. — V. **intoxica.**

INTOXICÁT, -Ă, *intoxicați, -te,* adj. (Despre ființe) Care s-a otrăvit în urma introducerii în organism a unor substanțe toxice. — V. **intoxica.**

INTOXICÁȚIE, *intoxicații,* s.f. Stare patologică provocată de introducerea sau acumularea în organism a unor substanțe toxice; otrăvire. [Var.: (rar) **intoxicațiúne** s.f.] — Din fr. **intoxication.**

INTOXICAȚIÚNE s.f. v. **intoxicație.**

INTRA[1]- Element de compunere însemnând „în", „între", care servește la formarea unor adjective și substantive. — Din fr. **intra-,** lat. **intra.**

INTRÁ[2], *íntru,* vb. I. Intranz. **I.** (Despre ființe) **1.** A trece din afară înăuntru, a merge dintr-un loc deschis într-unul închis (sau considerat ca atare); a se introduce, a se băga. ✧ Expr. *A intra în spital* = a se interna. *(Parcă) a intrat în pământ* = a dispărut fără urmă. *A intra în pământ (de rușine)* = a-i fi foarte rușine. **2.** Fig. A pătrunde, a se vârî, a ajunge la... *A intra în amănunte.* ✧ Expr. *A-i intra cuiva în voie* = a-i face cuiva (toate) gusturile, a-i face pe plac. (Fam). *A(-i) intra cuiva (pe) sub piele* = a câștiga bunăvoința cuiva prin fel de fel de mijloace. **3.** A participa, a se băga, a se amesteca; a lua parte la o activitate. ✧ Expr. *A intra într-o belea* (sau *încurcătură, impas, necaz*) = a avea de îndurat un necaz (sau o încurcătură etc.). *A intra în horă* = a începe să ia parte la o acțiune. *A intra în vorbă cu cineva* = **a)** a începe o discuție cu cineva; **b)** (pop.) a lega relații de prietenie, de dragoste cu o persoană de sex opus. *A intra de serviciu* = a începe garda la o unitate militară, la un spital etc. *A intra în război* (sau *în luptă, în acțiune* etc.) = a începe războiul (sau lupta etc.). ✦ A ajunge, a apuca (sau a fi pe punctul să ajungă, să apuce) o vârstă, o epocă etc. **4.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „în" sau „la") A îmbrățișa o îndeletnicire; a se angaja într-o slujbă. **5.** A adera, a se înscrie, a fi admis într-o organizație, într-o asociație etc. **II.** (Despre lucruri, fenomene, idei etc.) **1.** A pătrunde, a se înfige, a se băga; a străbate. *Acul intră în pânză. Lumina intră pe fereastră.* **2.** Fig. A-și face loc, a se strecura; a ajunge în... ✧ Loc. vb. *A intra boala în cineva* (sau *în oasele cuiva*) = a se îmbolnăvi. *A intra frica* (sau *groaza, spaima*) *în cineva* (sau *în oasele, în inima cuiva*) = a se înfricoșa, a se îngrozi. ✧ Expr. *N-a intrat vremea* (sau *n-au intrat zilele*) *în sac* = mai este timp, n-a trecut vremea. *A intra în* (sau *sub*) *stăpânirea cuiva* = a ajunge în puterea cuiva.

A-i intra (cuiva ceva) *în sânge* = a deveni un obicei, un act reflex, o necesitate. *A intra în sufletul cuiva* = **a)** a plictisi pe cineva cu amabilitățile sau cu insistențele; **b)** a deveni drag cuiva. **3.** A avea loc; a încăpea. *Cartea intră în servietă.* ✦ (Mat.) A se cuprinde de un anumit număr de ori în alt număr. **4.** (Despre materiale) A fi necesar, a trebui într-o anumită proporție spre a realiza un anumit produs. *La acest palton intră stofă multă.* ✦ A face parte integrantă (din ceva). **5.** (În expr.) *A intra la spălat* = (despre țesături sau obiecte textile) a-și micșora dimensiunile prin spălare. *A intra la apă* = **a)** (despre țesături sau obiecte textile) a-și micșora dimensiunile la muierea în apă; **b)** (despre oameni) a ajunge într-o situație neplăcută, grea. **6.** (Despre o lege, un pact etc.; în expr.) *A intra în vigoare* = a căpăta putere, a deveni aplicabil. **7.** A începe executarea unei părți dintr-o bucată muzicală. [Var.: (pop.) **întrá** vb. I] — Lat. **intrare.**

INTRAATÓMIC, -Ă, *intraatomici, -ce,* adj. Care există, care se petrece în interiorul atomului. [Pr.: *-tra-a-*] — Din fr. **intra-atomique.**

INTRACARPÁTIC, -Ă, *intracarpatici, -ce,* adj. Situat în interiorul arcului munților Carpați. — **Intra^{1}-** + **carpatic.**

INTRACELULÁR, -Ă, *intracelulari, -e,* adj. Care se află, care se petrece în interiorul celulei. — Din fr. **intracellulaire.**

INTRACEREBRÁL, -Ă, *intracerebrali, -e,* adj. Care se află sau se petrece în interiorul creierului. — Din fr. **intracérébral.**

INTRACOLINÁR, -Ă, *intracolinari, -e,* adj. Care este situat între coline; dominat de jur-împrejur de coline. — **Intra^{1}-** + **colinar.**

INTRACONTINENTÁL, -Ă, *intracontinentali, -e,* adj. Situat în interiorul unui continent. — Din fr., engl. **intracontinental.**

INTRACRANIÁN, -Ă, *intracranieni, -e,* adj. (Anat.) În craniu. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **intracrânien.**

INTRÁDĂ, *intrade,* s.f. Introducere în ritm de marș a unei compoziții muzicale din sec. XVI–XVII; *p. gener.* scurtă uvertură. — Din it. **entrata,** germ. **Intrade,** engl. **intrada.**

INTRADÉRMIC, -Ă, *intradermici, -ce,* adj. (Anat.) Situat în dermă. — Din fr. **intradermique.**

INTRADERMOREÁCȚIE, *intradermoreacții,* s.f. Reacție imună folosită pentru stabilirea diagnosticului în bolile infecțioase sau pentru a cerceta susceptibilitatea organismului față de agenți toxici, față de antibiotice etc. [Pr.: *-re-ac-*] — Din fr. **intradermo-réaction.**

INTRADÓS, *intradosuri,* s.n. Fața interioară (concavă) a unei bolți, a unui arc, a unei construcții etc. — Din fr. **intrados.**

INTRADUCTÍBIL, -Ă, *intraductibili, -e,* adj. Care nu poate fi tradus dintr-o limbă în alta. — **In^{1}-** + **traductibil.** Cf. fr. i n t r a d u i s i b l e.

INTRADUCTIBILITÁTE s.f. Caracter intraductibil. — **Intraductibil** + suf. *-itate.*

INTRAGEOSINCLINÁL, *intrageosinclinale,* s.n. (Geol.) Fosă alungită și adâncită a unui geosinclinal în care se acumulează sedimente. [Pr.: *-ge-o-*] — **Intra^{1}-** +**geosinclinal.**

INTRAGLANDULÁR, -Ă, *intraglandulari, -e,* adj. Care se află, care se petrece în interiorul glandelor. — **Intra^{1}-** + **glandular.**

INTRAMAGMÁTIC, -Ă, *intramagmatici, -ce,* adj. (Geol.) Din interiorul magmei; care s-a consolidat în adâncimea scoarței terestre. — **Intra^{1}-** + **magmatic.**

INTRAMOLECULÁR, -Ă, *intramoleculari, -e,* adj. Care se află sau se petrece în interiorul moleculelor. — Din fr. **intramoléculaire.**

INTRAMONTÁN, -Ă, *intramontani, -e,* adj. (Despre depresiuni, regiuni, drumuri etc.) Care se află înconjurat de munți, care are loc între munți. — Din germ. **intramontan.**

INTRAMUSCULÁR, -Ă, *intramusculari, -e,* adj. Care se află sau se produce în masa musculară. — Din fr. **intramusculaire.**

INTRANAZÁL, -Ă, *intranazali, -e,* adj. Care se introduce prin nas. — Din fr. **intranasal.**

INTRANSIGÉNT, -Ă, *intransigenți, -te,* adj. Care nu se abate de la o anumită linie adoptată, care nu acceptă concilieri sau compromisuri; incoruptibil. — Din fr. **intransigeant.**

INTRANSIGÉNȚĂ s.f. Însușirea de a fi intransigent; atitudine intransigentă. — Din fr. **intransigeance,** it. **intransigenza.**

INTRANSMISÍBIL, -Ă, *intransmisibili, -e,* adj. Care nu poate fi transmis; netransmisibil. — Din fr. **intransmissible.**

INTRANUCLEÁR, -Ă, *intranucleari, -e,* adj. (Fiz.) Din interiorul nucleului. [Pr.: *-cle-ar*] — Din engl. **intranuclear.**

INTRANZITÍV, -Ă, *intranzitivi, -e,* adj., s.n. (Gram.) (Verb) care nu poate fi construit cu un complement direct din cauză că acțiunea lui nu se exercită în mod nemijlocit asupra unui obiect. — Din fr. **intransitif,** lat. **intransitivus.**

INTRANZITIVITÁTE s.f. Însușirea, calitatea unui verb intranzitiv. — Din fr. **intransivité.**

INTRAOCULÁR, -Ă, *intraoculari, -e,* adj. Din interiorul ochiului. *Tensiune intraoculară.* [Pr.: *-tra-o-*] — Din fr. **intra-oculaire.**

INTRAPELVIÁN, -Ă, *intrapelvieni, -e,* adj. (Anat.) Din interiorul bazinului (**3**). [Pr.: *-vi-an*] — Din fr. **intrapelvien.**

INTRARAHIDIÁN, -Ă, *intrarahidieni, -e,* adj. Din interiorul coloanei vertebrale. *Lichid intrarahidian.* [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **intrarachidien.**

INTRÁRE, *intrări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a intra* și rezultatul ei; loc (special amenajat) prin care se trece din afară înăuntru; permisiune, încuviințare (de a intra^{2}); intrat. ✦ Partea de la început a unei localități, a unei suprafețe circumscrise etc. **2.** Momentul intervenției unei voci, a unui instrument sau a unor grupuri de instrumente în desfășurarea unei acțiuni muzicale. **3.** Stradă mică (înfundată la un capăt); fundătură. **4.** (Cont.) Valoare care se înregistrează în patrimoniul unei instituții sau întreprinderi; încasare. **5.** Înregistrare a adreselor, cererilor etc. sosite la o instituție. **6.** (Electron.) Punct al unui sistem sau al unui aparat prin care un semnal este introdus în acesta; input (**1**). **7.** (Inform.) Ansamblul influențelor, informațiilor care parvin unui sistem (organism, mecanism) și răspunsul unui element sau al întregului sistem la acestea; input (**2**). [Var.: (pop.) **întráre** s.f.] — V. **intra^{2}.**

INTRÁT s.n. Faptul de *a intra;* (concr.) intrare (**1**). — V. **intra^{2}.**

INTRATÁBIL, -Ă, *intratabili, -e,* adj. (Cu) care nu se poate trata; netratabil. — Din it. **intrattabile.** Cf. fr. i n t r a i t a b l e.

INTRATORÁCIC, -Ă, *intratoracici, -ce,* adj. (Anat.) Din cavitatea toracică. — Din fr. **intrathoracique.**

INTRAURBÁN, -Ă, *intraurbani, -e,* adj. Care se află sau are loc în interiorul unui oraș. [Pr.: *-tra-ur-*] — **Intra^{1}-** + **urban.** Cf. it. i n t r a u r b a n o.

INTRAUTERÍN, -Ă, *intrauterini, -e,* adj. Care are loc, care este în cavitatea uterină. [Pr.: *-tra-u-*] — Din fr. **intra-utérin.**

INTRAVASCULÁR, -Ă, *intravasculari, -e,* adj. (Anat.) În (sau din) interiorul vaselor sangvine. — Din fr. **intravasculaire.**

INTRAVENÓS, -OÁSĂ, *intravenoși, -oase,* adj. (Despre injecții, tratamente) Care se face în venă. — Din fr. **intraveineux,** it. **intravenoso.**

INTRAVILÁN, *intravilane,* s.n. Zonă care cuprinde suprafața construită și construibilă a unui oraș sau a unui sat. ✧ (Adjectival) *Teren, spațiu intravilan.* — **Intra^{1}-** + **vilan** (< lat. *villanus).*

INTRAZONÁL, -Ă, *intrazonali, -e,* adj. Care se află ori se formează în cadrul aceleiași zone. — Din engl. **intrazonal.**

INTRĂTÚRĂ, *intrături,* s.f. Adâncitură făcută sau existentă într-un zid, într-o stâncă etc. — **Intra^{2}** + suf. *-ătură.*

INTRẤND, *intrânduri,* s.n. Parte adâncită în zidul unei construcții, la o parcelă de teren etc.; adâncitură, scobitură. — V. **intra^{2}.**

INTREPÍD, -Ă, *intrepizi, -de,* adj. (Livr.) Care nu dă înapoi în fața greutăților, care înfruntă pericolul; brav, curajos, îndrăzneț, cutezător. — Din fr. **intrépide,** lat. **intrepidus.**

INTREPIDITÁTE s.f. (Livr.) Însușirea celui intrepid; curaj, cutezanță, îndrăzneală. — Din fr. **intrépidité.**

INTRIGÁ, *intríg,* vb. I. **1.** Tranz. (La pers. 3) A deștepta curiozitatea, îngrijorarea, suspiciunea cuiva, punându-l pe gânduri. **2.** Intranz. (Înv.) A face sau a băga intrigi (**1**); a unelti, a complota. — Din fr. **intriguer,** it. **intrigare.**

INTRIGÁNT, -Ă, *intriganți, -te,* s.m. și f., adj. (Persoană) care face sau bagă intrigi (**1**). — Din fr. **intrigant.**

INTRIGÁT, -Ă, *intrigați, -te,* adj. Care este nerăbdător să afle sau să știe ceva care îl îngrijorează, față de care are suspiciuni. — V. **intriga.**

ÍNTRIGĂ, *intrigi,* s.f. **1.** Acțiune (ascunsă) care folosește mijloace nepermise pentru realizarea unui scop; uneltire. **2.** Schemă generală de fapte și de acțiuni care reprezintă subiectul unor opere literare. — Din fr. **intrigue.**

INTRINSÉC, -Ă, *intrinseci, -ce,* adj. Care constituie partea lăuntrică, proprie și esențială a unui lucru; care există prin sine însuși (independent de relațiile sale cu alt lucru). — Din fr. **intrinsèque,** lat. **intrinsecus.**

INTRODÚCE, *introdúc,* vb. III. Tranz. **1.** A face ca cineva sau ceva să intre, să pătrundă în ceva, undeva; a băga, a vârî. ✦ A include, a adăuga, a îngloba. ✦ Refl. A intra undeva (cu forța sau pe furiș). **2.** A face ca o persoană să fie primită de cineva sau să fie admisă într-o organizație, într-o asociație etc. ✦ A ajuta pe cineva să se inițieze într-un domeniu de activitate. **3.** A pune în practică; a institui, a stabili (un obicei, o practică etc.). [Perf. s. *introdusei,* part. *introdus*] — Din lat. **introducere.** Cf. fr. i n t r o d u i r e.

INTRODÚCERE, *introduceri,* s.f. Acțiunea de *a (se) introduce* și rezultatul ei. **1.** Băgare, vârâre. ✦ Includere, inserare, înglobare; punere în practică. **2.** Capitol al unei lucrări sau parte de la începutul ei, în care se prezintă, în linii generale, intențiile acesteia, elementele sau noțiunile fundamentale necesare înțelegerii ei; introducție. ✦ Partea de la început a unei compoziții (artistice), a unei scrisori etc. **3.** Lucrare științifică în care se expun noțiunile generale, elementare sau pregătitoare ale unui domeniu de cunoștințe. — V. **introduce.**

INTRODUCTÍV, -Ă, *introductivi, -e,* adj. Care servește ca introducere; de (la) început. — Din fr. **introductif.**

INTRODÚCȚIE, *introducții,* s.f. (Înv.) Introducere; început. — Din fr. **introduction,** lat. **introductio.**

INTRODÚS, -Ă, *introduși, -se,* adj. (Despre oameni) Care are relații cu multă lume. ✦ Care cunoaște bine și amănunțit o problemă. — V. **introduce.**

INTROGRESIÚNE, *introgresiuni,* s.f. (Biol.) Formare de noi specii prin hibridare. [Pr.: *-si-u-*] — Din engl. **introgression.**

INTROIÉCȚIE, *introiecții,* s.f. (Psih.) Act psihic de asimilare a eului unei alte persoane la propriul eu, manifestat prin imitarea inconștientă a comportamentului

acelei persoane. [Pr.: -*tro-iec-*. — Var.: **introiecțiúne** s.f.] — Din fr. **introjection,** it. **introiezione.**

INTROIECȚIÚNE s.f. v. **introiecție.**

INTROMÍSIE s.f. v. **intromisiune.**

INTROMISIÚNE s.f. (Rar) Acțiunea de a introduce în..., de a pune în... [Var.: **intromísie** s.f.] — Din fr. **intromission.**

INTROSPECTÁ, *introspectez,* vb. I. Refl. A-și observa propriile trăiri psihice. — Din fr. **introspecter.**

INTROSPECTÁRE, *introspectări,* s.f. Acțiunea de *a se introspecta;* introspecție. — V. **introspecta.**

INTROSPECTÍV, -Ă, *introspectivi, -e,* adj. Care se folosește de introspecție, bazat pe introspecție, care ține de introspecție, care se referă la introspecție. — Din fr. **introspectif.**

INTROSPÉCȚIE, *introspecții,* s.f. Observare și interpretare a propriilor stări și dispoziții mentale și emoționale; autoobservare. — Din fr. **introspection.**

INTROVERSIÚNE s.f. (Psih.) Orientare către propriile gânduri și trăiri, în opoziție cu preocuparea pentru lumea exterioară. [Pr.: -*si-u*-] — Din fr. **introversion.**

INTROVERTÍT, -Ă, *introvertiți, -te,* adj. (Despre oameni) Care este concentrat sau obsedat de propriile trăiri interioare. — Din fr. **introverti.**

INTRÚS, -Ă, *intruși, -se,* s.m. și f., adj. (Persoană) care se introduce undeva sau la cineva fără a avea vreo calitate, fără a fi chemată, poftită sau dorită; nepoftit, inoportun. — Din fr. **intrus.**

INTRUZIÚNE, *intruziuni,* s.f. **1.** Faptul de a (se) introduce fără drept într-o societate, într-o funcție etc. **2.** Proces de pătrundere și de solidificare a magmei în crăpăturile scoarței terestre sau de-a lungul suprafețelor cu rezistență slabă. ✦ (Concr.) Corp de roci formate în urma acestui proces. [Pr.: -*zi-u*-] — Din fr. **intrusion.**

INTRUZÍV, -Ă, *intruzivi, -e,* adj. (Despre roci eruptive) Care s-a format prin intruziune. — Din fr. **intrusif.**

INTUBÁ, *intubez,* vb. I. Tranz. (Med.) A supune un bolnav acțiunii de intubație. — Din fr. **intuber.**

INTUBÁRE, *intubări,* s.f. Acțiunea de *a intuba* și rezultatul ei. — V. **intuba.**

INTUBÁȚIE, *intubații,* s.f. (Med.) Introducere a unei sonde într-un organ tubular în scopul aplicării unor substanțe medicamentoase, anestezice sau în scopul golirii de conținutul patologic; intubare. — Din fr. **intubation.**

INTUÍ, *intuiesc,* vb. IV. Tranz. A înțelege sau a sesiza ceva prin intuiție; a pătrunde repede în esența problemelor, a fenomenelor etc. pe baza unor cunoștințe temeinice și a experienței anterior acumulate. — Din it. **intuire,** lat. **intueri.**

INTUÍRE, *intuiri,* s.f. Faptul de *a intui.* — V. **intui.**

INTUITÍV, -Ă, *intuitivi, -e,* adj. Care se bazează pe intuiție, pe cunoașterea nemijlocită a realității prin observarea directă a obiectelor sau fenomenelor. ✧ *Metodă intuitivă* = metodă folosită în pedagogie, care îmbină prezentarea teoretică a problemelor cu observarea directă a obiectelor sau fenomenelor. [Pr.: -*tu-i*-] — Din fr. **intuitif,** it. **intuitivo.**

INTUÍȚIE, *intuiții,* s.f. **1.** Capacitatea conștiinței de a descoperi, pe cale rațională (în mod spontan), esența, sensul unei probleme, al unui obiect. ✦ Principiu didactic conform căruia procesul predării și însușirii cunoștințelor trebuie să pornească de la reflectarea senzorială nemijlocită a obiectelor și fenomenelor studiate. **2.** Descoperire bruscă, neașteptată, a unui adevăr, a unei soluții etc. ✦ Inspirație, presentiment. ✦ Pătrundere instinctivă în esența unui lucru. — Din fr. **intuition,** it. **intuizione.**

INTUIȚIONÍSM s.n. Curent filosofic care opune rațiunii intuiția, concepută ca o facultate analoagă cu instinctul, cu simțul artistic sau cu revelația divină, considerând că aceasta ar pătrunde nemijlocit în esența obiectelor. [Pr.: -*tu-i-ți-o*-] — Din fr. **intuitionnisme.**

INTUIȚIONÍST, -Ă, *intuiționiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al intuiționismului. [Pr.: -*tu-i-ți-o*-] — Din fr. **intuitioniste.**

INTUMESCÉNT, -Ă, *intumescenți, -te,* adj. (Med.) (Despre țesuturi) Care începe să se umfle, care prezintă o tumefacție; umflat. — Din fr. **intumescent.**

INTUMESCÉNȚĂ, *intumescențe,* s.f. (Med.) Organ sau porțiune de organ umflată. — Din fr. **intumescence.**

INUMÁN, -Ă, *inumani, -e,* adj. Care nu este uman; neomenos, crud, feroce, neuman. ✦ Care nu este caracteristic sau propriu oamenilor; *p. ext.* de proporții monstruoase. — Din fr. **inhumain,** lat. **inhumanus.**

INUNDÁ, *inúnd,* vb. I. Tranz. **1.** (Despre ape; la pers. 3) A ieși din matcă și a se revărsa peste maluri; a acoperi o întindere de pământ (revărsându-se peste maluri); a se revărsa, a îneca, a potopi; *p. ext.* a pătrunde în cantitate mare într-o sondă petrolieră, într-o mină, într-o locuință. **2.** A face să pătrundă o cantitate de apă într-un strat petrolifer, pentru a produce mărirea presiunii interne a zăcământului. **3.** Fig. (Despre sudoare, lacrimi, lumină etc.; la pers. 3) A umple, a acoperi din abundență; a năpădi, a uda; a copleși. — Din fr. **inonder,** lat. **inundare.**

INUNDÁBIL, -Ă, *inundabili, -e,* adj. Care poate fi inundat, care e supus inundării sau în pericol să fie inundat. — Din fr. **inondable.**

INUNDÁRE, *inundări,* s.f. Acțiunea de *a inunda* și rezultatul ei; revărsare, înecare. — V. **inunda.**

INUNDÁT, -Ă, *inundați, -te,* adj. Acoperit cu apă, sub apă; înecat. — V. **inunda.**

INUNDÁȚIE, *inundații,* s.f. Faptul de a inunda; acoperire a unei porțiuni de uscat cu o mare cantitate de apă (provenită din revărsarea apelor, din ploi); cantitate mare din apa râurilor sau a fluviilor revărsată peste maluri, din cauza creșterii debitului de apă în urma topirii bruște a zăpezilor sau a abundenței ploilor. — Din fr. **inondation,** lat. **inundatio.**

INUTÍL, -Ă, *inutili, -e,* adj. Care nu este folositor, care nu este util, care nu servește la nimic; nefolositor, neutil. ✦ (Adverbial) De prisos, zadarnic, fără folos, degeaba. — Din fr. **inutile,** lat. **inutilis.**

INUTILITÁTE s.f. Lipsă de utilitate; neutilitate, zădărnicie. — Din fr. **inutilité,** lat. **inutilitas, -atis.**

INUTILIZÁBIL, -Ă, *inutilizabili, -e,* adj. Care nu poate fi folosit; de neîntrebuințat, neutilizabil. — Din fr. **inutilisable.**

INUZITÁT, -Ă, *inuzitați, -te,* adj. (Rar) Care nu este întrebuințat, care nu se folosește; neîntrebuințat, neuzitat. — Din fr. **inusité,** lat. **inusitatus.**

INVADÁ, *invadez,* vb. I. Tranz. **1.** A intra prin violență (și cu mari forțe) pe un teritoriu străin (pustiind, prădând); a cotropi, a năpădi. ✦ Fig. A pune stăpânire pe...; a cuprinde, a copleși. **2.** (Despre plante și animale dăunătoare sau parazite) A apărea undeva rapid și masiv (producând mari pagube sau neajunsuri); a năpădi. — Din lat., it. **invadere.**

INVADÁRE, *invadări,* s.f. (Adesea fig.) Acțiunea de *a invada* și rezultatul ei; cotropire, invazie. — V. **invada.**

INVADÁT, -Ă, *invadați, -te,* adj. Care a fost cuprins (repede și violent); împresurat, năpădit. — V. **invada.**

INVADATÓR, -OÁRE, *invadatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană, armată, stat etc.) care invadează un teritoriu străin; năvălitor, cotropitor. — **Invada** + suf. *-tor.*

INVAGINÁ, pers. 3 *invaginează,* vb. I. Refl. (Med.; despre porțiuni ale intestinelor) A se întoarce spre interior prin invaginație. — Din fr. **invaginer.**

INVAGINÁȚIE, *invaginații,* s.f. (Med.) Formă de ocluziune intestinală produsă prin pătrunderea unui segment intestinal în segmentul imediat următor. — Din fr. **invagination.**

INVALÍD, -Ă, *invalizi, -de,* adj., s.m. și f. (Persoană) care are o infirmitate (din cauza căreia este inaptă de muncă); infirm, mutilat, schilod. — Din fr. **invalide,** lat. **invalidus.**

INVALIDÁ, *invalidez,* vb. I. Tranz. (Jur.) A constata și a declara nevalabile anumite acte de procedură; a declara nevalabilă alegerea membrilor organelor reprezentative sau împuternicirea delegaților la conferințe sau la congrese interne ori internaționale; a infirma. — Din fr. **invalider.**

INVALIDÁBIL, -Ă, *invalidabili, -e,* adj. Care poate sau trebuie să fie invalidat. — Din fr. **invalidable.**

INVALIDÁRE, *invalidări,* s.f. Acțiunea de *a invalida* și rezultatul ei; anulare, infirmare. — V. **invalida.**

INVALIDITÁTE, *invalidități,* s.f. **1.** Starea celui invalid; infirmitate. **2.** (Jur.) Lipsă de validitate (a unui act, a unui mandat etc.). — Din fr. **invalidité.**

INVÁR s.n. Oțel aliat cu mult nichel, caracterizat printr-o dilatare foarte mică și folosit la fabricarea instrumentelor și a aparatelor de precizie. — Din fr. **invar.**

INVARIÁBIL, -Ă, *invariabili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu este variabil, care nu se schimbă; neschimbător, nevariabil, constant, fix, neschimbat. ✦ Spec. (Gram.; despre cuvinte) Care este lipsit de flexiune; neflexibil. [Pr.: -*ri-a*-] — Din fr. **invariable.**

INVARIABILITÁTE, *invariabilități,* s.f. Faptul de a fi invariabil; caracterul a ceea ce este invariabil. [Pr.: -*ri-a*-] — Din fr. **invariabilité.**

INVARIÁNT, -Ă, *invarianți, -te,* adj., s.m. (Mărime, relație, proprietate etc.) care rămâne neschimbată în urma aplicării sau intervenției unei transformări. [Pr.: -*ri-ant.* — Var.: **invariántă** s.f.] — Din fr. **invariant.**

INVARIÁNTĂ s.f. v. **invariant.**

INVÁZIE, *invazii,* s.f. **1.** Intrare neașteptată, năvălire a unei armate inamice într-o țară (cu scopul de a o cuceri, de a o subjuga); cotropire, invadare; *p. ext.* năvălire, venire neașteptată și în număr mare a cuiva sau a ceva într-un anumit loc. **2.** Apariție rapidă și masivă, cu caracter de calamitate, într-o regiune, a unor specii de plante sau de animale dăunătoare sau parazite. **3.** (Med.) Stadiu în evoluția ciclică a unei boli infecțioase, care durează de la apariția primelor semne de boală până la instalarea fenomenelor clinice caracteristice. — Din fr. **invasion,** lat. **invasio.**

INVAZÍV, -Ă, *invazivi, -e,* adj. (Med.) Cu caracter de invazie. — Din engl. **invasive.**

INVECTIVÁ, *invectivez,* vb. I. Tranz. (Rar) A spune invective la adresa cuiva; a insulta. — Din fr. **invectiver.**

INVECTÍVĂ, *invective,* s.f. Expresie violentă, jignitoare, ofensatoare, vorbă de ocară la adresa cuiva; injurie. ✦ Procedeu stilistic care constă în folosirea expresiei violente, agresive, în scopuri polemice sau satirice. — Din fr. **invective,** lat. **invectivae.**

INVECTIVÁRE, *invectivări,* s.f. Acțiunea de *a invectiva* și rezultatul ei. — V. **invectiva.**

INVENTÁ, *inventez,* vb. I. Tranz. **1.** A crea, a realiza ceva nou care nu a existat până atunci, a imagina pentru prima dată; a face o descoperire tehnică. **2.** A prezenta drept adevărate lucruri imaginare, care nu există, neadevărate; a scorni, a născoci; *p. ext.* a minți. [Prez. ind. și: *invént*] — Din fr. **inventer.**

INVENTÁR, *inventare,* s.n. Listă, catalog, registru, document în care sunt enumerate (și descrise cantitativ și valoric) toate bunurile care se află, la un moment dat, într-o gospodărie, într-o instituție, într-un magazin etc.; *p. ext.* totalitatea acestor bunuri. ✧ *Inventar viu* = totalitatea vitelor și păsărilor dintr-o gospodărie. *Inventar mort* = totalitatea uneltelor, a mașinilor, a mijloacelor de transport aparținând unei gospodării sau întreprinderi. ✧ Loc. vb. *A face inventarul* = a inventaria. ✦ P. gener. Listă exactă, amănunțită; înșirare, enumerare (a unor fapte, a unor întâmplări etc.). — Din fr. **inventaire,** lat. **inventarium.**

INVENTÁRE, *inventări,* s.f. Acțiunea de *a inventa* și rezultatul ei; născocire, scornire. — V. **inventa.**

INVENTARIÁ, *inventariez,* vb. I. Tranz. A face, a întocmi un inventar; a înregistra, a trece în inventar; a inventoria. [Pr.: *-ri-a*] — Din it. **inventariare.**

INVENTARIÉRE, *inventarieri,* s.f. Acțiunea de *a inventaria* și rezultatul ei. [Pr.: *-ri-e-*] — V. **inventaria.**

INVENTATÓR, -OÁRE, *inventatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care a realizat o invenție (**1**); inventor. — **Inventa** + suf. *-tor* (după fr. *inventeur*).

INVÉNTICĂ s.f. Disciplină care studiază sistematic procesul invenției și condițiile stimulării creativității. — Din **inventa** (după *didactică*).

INVENTÍV, -Ă, *inventivi, -e,* adj. (Despre oameni, mintea lor etc.) Care poate inventa, care are talentul de a inventa; ingenios, ager. — Din fr. **inventif.**

INVENTIVITÁTE, *inventivități,* s.f. Însușirea de a fi inventiv; imaginație creatoare, ingeniozitate. — **Inventiv** + suf. *-itate.*

INVENTÓR, *inventori,* s.m. (Înv.) Inventator. — Din fr. **inventeur.**

INVENTORIÁ, *inventoriez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A inventaria. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **inventorier.**

INVÉNȚIE, *invenții,* s.f. **1.** Rezolvare sau realizare tehnică dintr-un domeniu al cunoașterii care prezintă noutate și progres față de stadiul cunoscut până atunci; (concr.) obiect, sistem tehnic etc. inventat. **2.** Afirmație care susține ca adevărate lucruri inexistente, imaginare, mincinoase; *p. ext.* minciună. **3.** Căutarea și alegerea ideilor și argumentelor adecvate într-un discurs sau a ideilor și temelor corespunzătoare într-o creație artistică. **4.** (Muz.; în forma *invențiune*) Mică piesă muzicală în stil contrapunctic, imitativ, specifică barocului. [Var.: **invențiúne** s.f.] — Din fr. **invention,** lat. **inventio, -onis.**

INVENȚIÚNE s.f. v. **invenție.**

ÍNVERS, -Ă, *inverși, -se,* adj. (Adesea adverbial) Care este, se face într-un sens opus direcției inițiale sau firești, de la sfârșit către început; făcut pe dos, de-a-ndoaselea. ✧ (Mat.) *Raport invers (proporțional)* = raport între două mărimi, cantități, valori care depind în așa fel una de cealaltă încât, dacă una se mărește de un număr de ori, cealaltă scade de același număr de ori. *Mărimi* (sau *valori* etc.) *invers proporționale* = mărimi (sau valori etc.) care se află în raport invers proporțional. *Cantități (*sau *mărimi, numere*) *inverse* = cantități (sau mărimi, numere) al căror produs este egal cu unitatea. — Din fr. **inverse,** lat. **inversus.**

INVERSÁ, *inversez,* vb. I. Tranz. A schimba ordinea inițială sau normală, firească; a face (ceva) invers; a întoarce pe dos; a răsturna. — Din fr. **inverser.**

INVERSÁRE, *inversări,* s.f. Acțiunea de *a inversa* și rezultatul ei; inversiune. — V. **inversa.**

INVÉRSIE s.f. v. **inversiune.**

INVERSIÚNE, *inversiuni* s.f. **1.** Inversare. ✦ Schimbare a ordinii obișnuite a anumitor cuvinte în frază (pentru a obține efecte stilistice). ✦ (Mat.) Transformare a unei figuri prin schimbarea punct cu punct a pozițiilor punctelor figurii. ✦ (Med.) Așezare a organelor într-o poziție inversă față de cea normală. **2.** (În forma *inversie*) Procedeu de transformare directă a unui negativ fotografic în pozitiv. **3.** (În sintagma) *Inversiunea zaharozei* = proces de transformare a zaharozei în glucoză prin hidroliză. [Pr.: *-si-u-*. — Var.: **invérsie** s.f.] — Din fr. **inversion,** lat. **inversio, -onis.**

INVERSÓR, *inversoare,* s.n. Dispozitiv pentru inversarea sensului mișcării organelor mobile ale unei mașini, ale unui vehicul etc. — Din fr. **inverseur.**

INVERTÁZĂ, *invertaze,* s.f. (Biol.) Enzimă produsă de drojdia de bere și de mucoasa intestinală și care transformă zahărul în glucoză și în fructoză; invertină. — Din fr. **invertase,** germ. **Invertase.**

INVERTÍ, *invertesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A realiza, a face o inversiune (simetrică); a schimba, a transforma. **2.** (Chim.) A transforma zahărul în glucoză și fructoză cu ajutorul invertazei sau al unor acizi diluați. — Din fr. **invertir.**

INVERTÍNĂ s.f. (Biol.) Invertază. — Din fr. **invertine.**

INVERTÍRE, *invertiri,* s.f. Acțiunea de *a inverti* și rezultatul ei; schimbare, transformare. ✧ *Invertire sexuală* = homosexualitate. — V. **inverti.**

INVERTÍT, *invertiți,* s.m. (Livr.) Homosexual. — Din fr. **inverti.**

INVERTÓR, *invertoare,* s.n. (Elt.) Mutator care transformă curentul electric continuu în curent electric alternativ. — Din rus. **invertor.**

INVESTÍ, *investesc,* vb. IV. Tranz. A plasa, a aloca, a cheltui un fond, un capital, diverse mijloace materiale într-o întreprindere; a face o investiție. — Din fr. **investir,** lat. **investire.**

INVESTIGÁ, *investighez,* vb. I. Tranz. A face investigații; a cerceta. — Din lat., it. **investigare.**

INVESTIGÁRE, *investigări,* s.f. Acțiunea de *a investiga* și rezultatul ei; investigație. — V. **investiga.**

INVESTIGATÍV, -Ă, *investigativi, -e,* adj. (Livr.) Cu caracter de investigare. — Din engl. **investigative.**

INVESTIGATÓR, -OÁRE, *investigatori, -oare,* adj. Care face investigații, care cercetează. — Din fr. **investigateur,** lat. **investigator.**

INVESTIGÁȚIE, *investigații,* s.f. Cercetare, studiere minuțioasă, efectuată sistematic, cu scopul de a descoperi ceva. [Var.: (înv.) **investigațiúne** s.f.] — Din fr. **investigation,** lat. **investigatio.**

INVESTIGAȚIÚNE s.f. v. **investigație.**

INVESTÍRE, *investiri,* s.f. Acțiunea de *a investi* și rezultatul ei. — V. **investi.**

INVESTÍT, -Ă, *investiți, -te,* adj. (Despre valori bănești) Plasat, folosit într-o afacere, într-o întreprindere etc. — V. **investi.**

INVESTITÓR, -OÁRE, *investitori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană fizică sau juridică) care face o investiție. — **Investi** + suf. *-tor.*

INVESTÍȚIE, *investiții,* s.f. **1.** Plasare de capitaluri în întreprinderi industriale, agricole, comerciale etc., cu scopul obținerii de profituri; (concr.) capitalul plasat. **2.** Alocare (de către stat) a unei sume și a altor mijloace materiale pentru crearea de noi fonduri fixe, pentru lărgirea, reutilarea și modernizarea celor existente; (concr.) suma alocată, fondurile alocate. [Var.: **investițiúne** s.f.] — Din germ. **Investion,** rus. **investițiia.**

INVESTIȚIÚNE s.f. v. **investiție.**

INVETERÁT, -Ă, *inveterați, -te,* adj. (Livr.; despre oameni) În care s-a înrădăcinat un anumit defect; (despre defecte, vicii etc.) înrădăcinat. [Var.: **înveterát, -ă** adj.] — Din fr. **invétéré.** Cf. lat. i n v e t e r a t u s, it. i n v e t e r a t o.

INVIDIÁ, *invidiez,* vb. I. Tranz. **1.** A fi stăpânit de invidie față de cineva, a privi cu invidie pe cineva sau reușita, bunăstarea, calitățile altuia; a pizmui. **2.** A dori, a râvni, a pofti ceva ce aparține altuia. [Pr.: *-di-a*] — Din it. **invidiare.**

INVIDIÁT, -Ă, *invidiați, -te,* adj. Care provoacă invidie; pizmuit. [Pr.: *-di-at*] — V. **invidia.**

INVÍDIE, *invidii,* s.f. Sentiment egoist de părere de rău, de necaz, de ciudă, provocat de succesele sau de situația bună a altuia; pizmă. — Din it., lat. **invidia.**

INVIDIÉRE s.f. Faptul de *a invidia.* [Pr.: *-di-e-*] — V. **invidia.**

INVIDIÓS, -OÁSĂ, *invidioși, -oase,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care simte invidie, stăpânit de invidie, care trădează invidia; pizmaș. **2.** S.m. și f. Om invidios (**1**). [Pr.: *-di-os*] — Din it. **invidioso,** lat. **invidiosus.**

INVINCÍBIL, -Ă, *invincibili, -e,* adj. (Adesea fig.) Care nu poate fi învins; de nebiruit, imbatabil, neînfrânt. — Din fr. **invincible,** lat. **invincibilis.**

INVINCIBILITÁTE s.f. Calitatea de a fi invincibil. — Din fr. **invincibilité.**

INVIOLÁBIL, -Ă, *inviolabili, -e,* adj. Care nu poate fi violat, încălcat, atins. ✦ Care se află în mod legal apărat de orice urmărire, de orice atingere, de orice încălcare sau de orice pedepsire. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **inviolable,** lat. **inviolabilis.**

INVIOLABILITÁTE s.f. Calitatea de a fi inviolabil. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **inviolabilité.**

INVITÁ, *invít,* vb. I. Tranz. A ruga pe cineva să se prezinte undeva sau să participe la ceva; a chema; a convoca; a pofti. ✦ A soma. *Te invit să ieși.* — Din fr. **inviter,** lat. **invitare.**

INVITÁRE, *invitări,* s.f. Acțiunea de *a invita* și rezultatul ei. — V. **invita.**

INVITÁT, -Ă, *invitați, -te,* s.m. și f. Persoană chemată, poftită să se prezinte undeva sau să participe la ceva; musafir, oaspete. — V. **invita.** Cf. fr. i n v i t é.

INVITÁȚIE, *invitații,* s.f. Faptul de a invita sau de a fi invitat; chemare; convocare; poftire. ✦ (Concr.) Document special tipărit, bilet sau scrisoare scurtă prin care cineva este invitat undeva. [Var.: **invitațiúne** s.f.] — Din fr. **invitation,** lat. **invitatio.**

INVITAȚIÚNE s.f. v. **invitație.**

IN VÍTRO loc. adj. și adv. (În legătură cu modul de experimentare a unui proces fiziologic, biofizic etc.) În afara organismului viu; în laborator. — Loc. lat.

IN VÍVO loc. adj. și adv. (În legătură cu modul de experimentare a unui proces fiziologic, biofizic etc.) În interiorul organismului viu. — Loc. lat.

INVIZÍBIL, -Ă, *invizibili, -e,* adj. Care nu se vede sau nu se poate vedea; (de) nevăzut; nevizibil. ✦ (Prin exagerare sau glumeț) Extrem de mic. ✧ *Ac invizibil* (și substantivat, n.) = ac de păr subțire și mic. — Din fr. **invisible,** lat. **invisibilis.**

INVIZIBILITÁTE s.f. Starea, însușirea a ceea ce este invizibil; nevizibilitate. — Din fr. **invisibilité,** lat. **invisibilitas, -atis.**

INVOCÁ, *invóc,* vb. I. Tranz. **1.** A chema în ajutor (mai ales o divinitate). **2.** A cita ceva în favoarea sa, a se referi la ceva ce poate servi cuiva ca argument în susținerea unei afirmații. — Din fr. **invoquer,** lat. **invocare.**

INVOCÁRE, *invocări,* s.f. Acțiunea de *a invoca* și rezultatul ei. — V. **invoca.**

INVOCATÓR, -OÁRE, *invocatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care face o invocație, care invocă. — **Invoca** + suf. *-tor* (după fr. *invocatoire, invocateur*).

INVOCÁȚIE, *invocații,* s.f. Faptul de a invoca; chemare în ajutor. ✦ Spec. Chemare (cu valoare stilistică) adresată de către un poet muzei pentru a-l ajuta în realizarea creației sale artistice. ✦ Procedeu stilistic prin care oratorul sau scriitorul interpelează un personaj (de obicei istoric) absent. [Var.: **invocațiúne** s.f.] — Din fr. **invocation,** lat. **invocatio, -onis.**

INVOCAȚIÚNE s.f. v. **invocație.**

INVOLUÁ, *involuez,* vb. I. Intranz. A se întoarce de la o stare sau o formă superioară de dezvoltare la una inferioară; a regresa, a decădea. [Pr.: *-lu-a*] — Din **involuție.**

INVOLUÁRE, *involuări,* s.f. Acțiunea de *a involua* și rezultatul ei; involuție; regres. [Pr.: *-lu-a-*] — V. **involua.**

INVOLUÁT, -Ă, *involuați, -te,* adj. Care s-a întors la stadiul anterior, care a regresat. [Pr.: *-lu-at*] — V. **involua.**

INVOLÚCRU, *involucre,* s.n. (Bot.) **1.** Totalitatea frunzișoarelor care se găsesc la baza unor flori sau a unor inflorescențe. **2.** Lamă care învelește pălăria tânără a unor ciuperci, înainte ca aceasta să iasă din pământ. — Din fr. **involucre,** lat. **involucrum.**

INVOLUNTÁR, -Ă, *involuntari, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care este făcut fără voie, neintenționat. — Din fr. **involontaire,** lat. **involuntarius.**

INVOLÚT, -Ă, *involuți, -te,* adj. (Bot.; despre un organ) Răsucit spre interior. — Din lat. **involutus.**

INVOLUTÍV, -Ă, *involutivi, -e,* adj. (Livr.) Cu caracter de involuție. — Din fr. **involutif.**

INVOLÚȚIE, *involuții,* s.f. **1.** Modificare regresivă a unui organ sau a unui organism. ✦ P. gener. Proces de transformare regresivă, de regres. **2.** Proces fiziologic care constă în revenirea unui organ ce a suferit o mărire de volum la dimensiunile, poziția și consistența normale. — Din fr. **involution,** lat. **involutio, -onis.**

INVULNERÁBIL, -Ă, *invulnerabili, -e,* adj. Care nu poate fi rănit; *p. ext.* care nu poate fi atacat sau învinuit; de care nu te poți atinge cu nimic, nevulnerabil. — Din fr. **invulnérable,** lat. **invulnerabilis.**

INVULNERABILITÁTE s.f. Însușirea, starea a ceea ce este invulnerabil; nevulnerabilitate. — Din fr. **invulnérabilité.**

IOANÍT, -Ă, *ioaniți, -te,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care făcea parte dintr-un ordin monaho-cavaleresc înființat în Palestina în sec. XII. **2.** Adj. Care aparține ioaniților (**1**), privitor la ioaniți. [Pr.: *i-oa-*] — Din germ. **Johannit.** Cf. fr. Joannite sau Johannite.

IOBÁG, *iobagi,* s.m. Țăran dependent de stăpânul feudal; șerb, rumân, vecin. — Din magh. **jobbágy.**

IOBĂGÍ, *iobăgesc,* vb. IV. Intranz. A face muncă de iobag, a trăi în stare de iobag. — Din **iobag.**

IOBĂGÍE s.f. Instituție specifică feudalismului, caracterizată prin dependența personală a țăranului față de stăpânul feudal, căruia îi presta redevențe în muncă, în natură ori în bani; șerbie, rumânie, vecinătate. — **Iobag** + suf. *-ie.*

IOBĂGÍME s.f. Totalitatea iobagilor; mulțime de iobagi. — **Iobag** + suf. *-ime.*

IOBĂGÍRE s.f. Acțiunea de *a iobăgi* și rezultatul ei; fel de a munci al omului aflat în stare de iobag. — V. **iobăgi.**

IOBĂGÍȚĂ, *iobăgițe,* s.f. (Înv.) Soție sau fiică de iobag. — **Iobag** + suf. *-iță.*

IOC adv. (Pop. și fam.) Nu; nimic; defel; câtuși de puțin. — Din tc. **yok.**

IOD[1] s.n. Element chimic solid cu aspect de cristale lamelare, negre-cenușii, cu luciu metalic și miros pătrunzător, foarte volatil, ușor solubil în alcool, utilizat în medicină. ✧ *Tinctură de iod* = soluție de iod în alcool, folosită la dezinfectarea rănilor. — Din fr. **iode.**

IOD[2] s.n. (Fon.; rar) Iot. — Din fr. **yod.**

IODÁT, *iodați,* s.m. Sare a acidului iodic. — Din fr. **iodate.**

IODEMÍE, *iodemii,* s.f. (Fiziol.) Prezență a iodului în sânge; cantitate de iod prezentă în sânge. — Din fr. **iodémie.**

IODHÍDRIC, *iodhidrici,* adj. (În sintagma) *Acid iodhidric* = acid rezultat din combinarea iodului cu hidrogenul. — Din fr. **iodhydrique.**

IÓDIC, *iodici,* adj. (În sintagma) *Acid iodic* = acid obținut prin oxidarea iodului cu acid azotic concentrat. — Din fr. **iodique.**

IODÍSM s.n. Intoxicare cu iod sau cu compuși ai iodului. — Din fr. **iodisme.**

IODIZÁ, pers. 3 *iodizează,* vb. I. Refl. (Fon.; rar) A se iotaciza. — **Iod[2]** + suf. *-iza.*

IODIZÁRE, *iodizări,* s.f. (Fon.) Palatalizare a unei consoane sub influența unui iot; apariția unui iot înaintea unei vocale anterioare la început de cuvânt sau de silabă; iotacizare, iotacism (**2**). — V. **iodiza.**

IODIZÁT, -Ă, *iodizați, -te,* adj. (Fon.; despre sunete) Iotacizat. — V. **iodiza.**

IÓDLER, (**1**) *iodlere,* s.n., (**2**) *iodleri,* s.m. **1.** S.n. Fel de a cânta specific locuitorilor de munte din Tirol, Bavaria și Elveția, constând dintr-o serie de vocalize bazate pe schimbarea de registru a vocii; cântec, melodie compuse cu asemenea vocalize. **2.** S.m. Cântăreț care practică această tehnică de interpretare. — Din germ. **Jodler.**

IODOFÓRM s.n. Substanță solidă, de culoare galbenă cu miros caracteristic, neplăcut și persistent, foarte puțin solubilă în apă, folosită în medicină ca antiseptic, anestezic, cicatrizant etc. — Din fr. **iodoforme,** germ. **Iodoform.**

IODOMÉTRIC, -Ă, *iodometrici, -ce,* adj. Referitor la iodometrie. — Din fr. **iodométrique.**

IODOMETRÍE s.f. (Chim.) Totalitatea metodelor de dozare cantitativă a diferitelor substanțe care reacționează cu o soluție de iod. — Din fr. **iodométrie.**

IODURÁRE, *iodurări,* s.f. (Chim.) Introducere a iodului în molecula unei substanțe organice. — După fr. **ioduration.**

IODÚRĂ, *ioduri,* s.f. Sare a acidului iodhidric; combinație de iod cu un alt element chimic. — Din fr. **iodure.**

IODURÍE, *iodurii,* s.f. (Med.) Prezență a iodului în urină; cantitate de iod prezentă în urină. — Din fr. **iodurie.**

IOFCÁ, *iofcale,* s.f. Pastă făinoasă în formă de pătrățele. — Din tc. **yufka.**

IÓLĂ, *iole,* s.f. Ambarcațiune sportivă îngustă și ușoară, cu o velă prinsă de un catarg, condusă de o singură persoană. — Din fr. **yole.**

IÓN, *ioni,* s.m. Atom, moleculă sau grupare de atomi care are un exces de sarcină electrică pozitivă sau negativă. [Pr.: *i-on*] — Din fr. **ion.**

IONATÁN, (**1**) *ionatani,* s.m., (**2**) *ionatane,* s.n. **1.** S.m. (Adesea adjectival) Specie de măr originar din SUA, cu coroana deasă și voluminoasă, cu frunze cenușii-argintii și cu fructul foarte gustos. **2.** S.n. Fructul ionatanului (**1**), de mărime mijlocie, cu suprafața netedă, de culoare roșie-sângerie cu pete albicioase și dungi carmin, zemos, dulce-acrișor și plăcut aromat. — Din engl. **jonathan.**

IONIÁN, -Ă, *ionieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Ionia. **2.** Adj. Care aparținea Ioniei sau ionienilor (**1**), privitor la Ionia ori la ionieni. ✧ *Școala ioniană* = cea mai veche orientare materialistă în filosofia greacă, apărută în sec. VII–VI î.H. în Ionia. [Pr.: *i-o-ni-an*] — Din fr. **ionien.**

IÓNIC[1], -Ă, *ionici, -ce,* adj., s.n., s.m. **1.** Adj., s.n. (Stil, ordin etc. arhitectonic) caracterizat prin proporții grandioase, prin coloane zvelte cu capitelul împodobit cu volute. **2.** Adj. (Despre construcții sau elemente arhitectonice) Care ține de ionic[1] (**1**), care se referă la ionic[1]; în stil ionic[1]. **3.** S.m., adj. (Picior de vers antic) format din patru silabe, două lungi și două scurte. [Pr.: *i-o-*] — Din fr. **ionique.**

IÓNIC[2], -Ă, *ionici, -ce,* adj. Care aparține ionilor, care se referă la ioni. [Pr.: *i-o-*] — Din fr. **ionique.**

IÓNIU s.n. Izotop radioactiv al toriului, care se obține din uraniu prin dezintegrare. [Pr.: *i-o-*] — Din germ. **Ionium,** fr. **ionium.**

IONIZÁ, *ionizez,* vb. I. Tranz. A produce ionizarea unui mediu; a folosi ionizarea. [Pr.: *i-o-*] — Din fr. **ioniser.**

IONIZÁNT, -Ă, *ionizanți, -te,* adj. (Despre agenți sau factori fizici) Care poate produce ionizarea (**1**). [Pr.: *i-o-*] — **Ioniza** + suf. *-ant.*

IONIZÁRE, *ionizări,* s.f. **1.** Proces fizic al cărui rezultat este formarea de ioni. **2.** Tratament medical care constă în introducerea în organism a ionilor, aplicat în reumatism, poliomielită etc.; ionoterapie. [Pr.: *i-o-*] — V. **ioniza.**

IONIZATÓR, *ionizatoare,* s.n. Generator de ioni. [Pr.: *i-o-*] — Din fr. **ionisateur.**

IONIZÁȚIE, *ionizații,* s.f. (Rar) Ionizare. [Pr.: *i-o-*] — Din fr. **ionisation.**

IONOFÓN, *ionofoane,* s.n. Traductor electroacustic care transformă direct energia electrică în energie acustică. [Pr.: *i-o-*] — Din fr. **ionophone.**

IONOMÉTRU, *ionometre,* s.n. (Fiz.) Instrument pentru determinarea intensității unei radiații radioactive. [Pr.: *i-o-*] — Din fr. **ionomètre.**

IONOSFÉRĂ s.f. Strat superior al atmosferei, cuprins aproximativ între 50 și 500 km, în care gazele componente sunt rarefiate și încărcate cu ioni. [Pr.: *i-o-*] — Din fr. **ionosphère.**

IONOSFÉRIC, -Ă, *ionosferici, -ce,* adj. Referitor la ionosferă, din ionosferă. [Pr.: *i-o-*] — Din fr. **ionosphérique.**

IONOTERÁPIE, *ionoterapii,* s.f. Ionizare (**2**). [Pr.: *i-o-*] — Din fr. **ionothérapie.**

IORDÁN, *iordane,* s.n. Bobotează; slujbă religioasă care se face la Bobotează. ✧ Expr. (Fam.) *A umbla cu iordane* = a spune vorbe goale; a se ține de lucruri neserioase. — Din sl. **iordanŭ.**

IORDANIÁN, -Ă, *iordanieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Iordaniei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Iordaniei sau iordanienilor (**1**), privitor la Iordania ori la iordanieni. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **jordanien.**

IORGOVÁN, *iorgovani,* s.m. (Bot.; reg.) Liliac[1]. — Din sb. **jorgovan.**

IORTOMÁN, -Ă adj. v. **ortoman.**

IORTOMĂNÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **ortomănesc.**

IORTOMĂNÉȘTE adv. v. **ortomănește.**

IOT, *ioturi,* s.n. Semivocala *i,* numită și „i consonantic", notată de obicei în diverse alfabete fonetice cu *y, j* sau *i;* iod[2]. — Din germ. **Jot.**

IOTACÍSM s.n. (Fon.) **1.** Evoluție a unei vocale sau a unui diftong spre *i.* **2.** Iodizare. — Din fr. **iotacisme.**

IOTACIZÁ, pers. 3 *iotacizează,* vb. I. Refl. (Despre sunete) A se palataliza sub influența unui iot; a se iodiza. — Cf. iot și iotacism.

IOTACIZÁRE, *iotacizări,* s.f. (Fon.) Iodizare. — V. **iotaciza.**

IOTACIZÁT, -Ă, *iotacizați, -te,* adj. (Fon.; despre sunete) Palatalizat sub influența unui iot; iodizat. — V. **iotaciza.**

IÓTĂ s.f. (Pop. și fam.; în expr.) *(Nici)o iotă* = deloc, câtuși de puțin, nimic. — Din ngr. **ióta.** Cf. fr., it. iota.

IOV, *iovi,* s.m. Specie de salcie care crește prin pădurile de la munte (*Salix capraea).* [Var.: (rar) **ióvă** s.f.] — Cf. sl. iva.

IÓVĂ s.f. v. **iov.**

IPÁC adv. (Înv.) De asemenea, așijderea, tot așa. — Din sl. **ipakŭ.**

IPECACUÁNA s.f. Plantă originară din America de Sud, ale cărei rădăcini se folosesc în medicină ca expectorant și vomitiv (*Uragoga Ipecacuanha).* — Din fr. **ipécacuana.**

IPÉRBOLĂ s.f. v. **hiperbolă.**

IPERBÓLIC, -Ă adj. v. **hiperbolic.**

IPERÍGE s.f. pl. Plantă erbacee perenă cu tulpina ramificată de la bază, cu frunze liniare sau lanceolate și cu numeroase flori albe-roz mici, grupate în panicule (*Gypsophila paniculata).* — Et. nec.

IPERÍTĂ s.f. Substanță toxică vezicantă, cu aspect de lichid uleios, folosită ca armă chimică în Primul Război Mondial. [Var.: **hiperítă** s.f.] — Din fr. **ypérite.**

IPINGEÁ, *ipingele,* s.f. (Înv.) Manta bărbătească făcută din dimie sau din postav (cu glugă și împodobită cu găitane). ✦ Material din care se confecționa această haină. [Var.: (reg.) **epingeá** s.f.] — Din tc. **yapincak.**

IPISTÁT s.m. v. **epistat.**

IPOCHÍMEN, *ipochimeni,* s.n. (Înv. și fam.; azi ir.) Persoană, individ, ins. [Acc. și: *ipochimén*] — Din ngr. **ipokímenon.**

IPOCONDRÍE s.f. v. **ipohondrie.**

IPOCÓNDRU, -Ă adj., s.m. și f. v. **ipohondru.**

IPOCRÍT, -Ă, *ipocriți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care se arată altfel de cum este; (om) prefăcut, fățarnic. **2.** Adj. (Despre manifestări ale oamenilor, fizionomie etc.) Care trădează, arată ipocrizie. — Din fr. **hypocrite.**

IPOCRIZÍE, *ipocrizii,* s.f. Atitudinea celui ipocrit; prefăcătorie, fățărnicie, falsitate. — Din fr. **hypocrisie.**

IPOHÓNDRIC, -Ă, *ipohondrici, -ce,* adj. Referitor la ipohondrie; ipohondru. — După fr. **hypocondriaque.**

IPOHONDRÍE, *ipohondrii,* s.f. Stare psihică morbidă, caracterizată prin neliniște continuă, teamă și preocupare obsesivă de starea sănătății proprii; idee fixă a cuiva care crede că suferă de o boală pe care în realitate nu o are. [Var.: **ipocondríe** s.f.] — Din fr. **hypocondrie.**

IPOHÓNDRU, -Ă, *ipohondri, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de ipohondrie. [Var.: **ipocóndru, -ă** adj., s.m. și f.] — Din fr. **hypocondre.**

IPOSTÁS s.n. v. **ipostază.**

IPOSTÁZĂ, *ipostaze,* s.f. Stare, situație în care se găsește cineva sau ceva; aspect, înfățișare, chip. [Var.: (înv.) **ipostás** s.n.] — Din fr. **hypostase.**

IPOSTAZIÉRE, *ipostazieri,* s.f. Transformare (eronată) pe plan mintal a unei relații, a unei însușiri sau a unei noțiuni într-o realitate de sine stătătoare. [Pr.: *-zi-e-*] — Din **ipostază.**

IPOTECÁ, *ipotechez,* vb. I. Tranz. A supune un bun imobil unei ipoteci. — Din fr. **hypothéquer.**

IPOTECÁR, -Ă, *ipotecari, -e,* adj. **1.** (Despre o creanță, un creditor) Care are drept de ipotecă, garantat printr-o ipotecă. **2.** Privitor la o ipotecă. — Din fr. **hypothécaire.**

IPOTECÁRE, *ipotecări,* s.f. Acțiunea de *a ipoteca* și rezultatul ei. — V. **ipoteca.**

IPOTECÁT, -Ă, *ipotecați, -te,* adj. (Despre un bun imobil) Grevat de o ipotecă. — V. **ipoteca.**

IPOTÉCĂ, *ipoteci,* s.f. Drept real pe baza căruia creditorul poate vinde bunul imobil primit în garanție de la debitor, în cazul când acesta nu își plătește în termen datoria. — Din fr. **hypothèque.**

IPOTENÚZĂ, *ipotenuze,* s.f. Latură care se opune unghiului drept într-un triunghi dreptunghic. — Din fr. **hypoténuse.**

IPOTÉTIC, -Ă, *ipotetici, -ce,* adj. Bazat pe o ipoteză; prezumtiv, presupus; nesigur. — Din fr. **hypothétique.**

IPOTÉZĂ, *ipoteze,* s.f. Presupunere, enunțată pe baza unor fapte cunoscute, cu privire la anumite (legături între) fenomene care nu pot fi observate direct sau cu privire la esența fenomenelor, la cauza sau la mecanismul intern care le produce; presupunere cu caracter provizoriu, formulată pe baza datelor experimentale existente la un moment dat sau pe baza intuiției, impresiei etc. ✦ (Mat.) Ansamblul proprietăților date într-o demonstrație și cu ajutorul cărora se obțin noi propoziții. — Din fr. **hypothèse.**

IPOTIPÓZĂ s.f. v. **hipotipoză.**

ÍPSILON, *ipsilon,* s.m. Numele celei de a douăzecea litere a alfabetului grecesc (și neogrec), corespunzând sunetului „i". — Din ngr. **ipsilon.**

IPSOCROMÍE s.f. v. **hipsocromie.**

IPSOFÓN, *ipsofoane,* s.n. Dispozitiv bazat pe înregistrarea și redarea magnetică a vocii, care primește și înregistrează mesajele telefonice în absența abonatului. — Din germ. **Ipsophon.**

ÍPSOS s.n. Praf alb obținut prin deshidratarea totală sau parțială a ghipsului măcinat și încălzit în fierbătoare speciale, folosit ca liant. — Din ngr. **ghípsos.**

IQ, *IQ-uri,* s.n. Coeficient care indică nivelul de inteligență al unei persoane, măsurat printr-un test special. [Pr. *aĭkű*] — Abr. din engl. **i**[ntelligence] **q**[uotient].

IR, *iruri,* s.n. (Pop.) Alifie pe care o prepară femeile la țară din diferite grăsimi, plante etc. — Din magh. **ir.**

IRACÁN s.m. v. **sărăcan.**

IRADIÁ, *iradiez,* vb. I. Tranz. și intranz. A trimite, a împrăștia raze de lumină, de căldură etc.; a (se) propaga; *p. anal.* a (se) răspândi, a (se) împrăștia dintr-un punct central în toate părțile. ✦ Intranz. (Despre radiații) A cădea pe suprafața unui corp. [Pr.: *-di-a*] — Din fr. **irradier,** lat. **irradiare.**

IRADIÁNT, -Ă, *iradianți, -te,* adj. Care iradiază. [Pr.: *-di-ant*] — Din fr. **irradiant.**

IRADIÁȚIE, *iradiații,* s.f. Emisie de raze de lumină, de căldură etc. de către un corp; *p. ext.* fascicul de raze luminoase sau calorice emise de o sursă. [Pr.: *-di-a-*. — Var. **iradiațiúne** s.f.] — Din fr. **irradiation,** lat. **irradiatio.**

IRADIAȚIÚNE s.f. v. **iradiație.**

IRADIÉRE, *iradieri,* s.f. Acțiunea de *a iradia* și rezultatul ei. ✦ (Fiz.) Expunere a unui corp, a unui material etc. la acțiunea unui flux de fotoni sau de particule. ✦ (Med.) Expunere a organismului la acțiunea unor radiații electromagnetice, radioactive, de obicei în scopuri terapeutice. ✦ Expunere accidentală a organismului la radiațiile substanțelor radioactive, urmată de tulburări organice. ✦ (Med.; Fiziol.) Răspândire a unei excitații sau inhibiții de la un centru nervos la altul. ✧ *Iradiere dureroasă* = propagare a durerii de-a lungul unui nerv. [Pr.: *-di-e-*] — V. **iradia.**

IRAKIÁN, -Ă, *irakieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Irakului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Irakului sau irakienilor (**1**), privitor la Irak ori la irakieni.✦ (Substantivat, f.) Limba irakiană. [Pr.: *-ki-an*] — Din fr. **irakien.**

IRANIÁN, -Ă, *iranieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Iranului sau care este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Iranului sau iranienilor (**1**), referitor la Iran ori la iranieni. ✦ (Substantivat, f.) Limba iraniană. ✧ *Limbi iraniene* = grup de limbi indo-europene vorbite în Iran și în regiunile Mării Caspice. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **iranien.**

IRANÍST, -Ă, *iraniști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Specialist în iranistică; iranolog. **2.** Adj. (Rar) Iranistic (**2**). — Din germ. **Iranist.**

IRANÍSTIC, -Ă, *iranistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină care studiază comparativ limbile și literaturile iraniene. **2.** Adj. De iranistică (**1**); (rar) iranist. — Din germ. **Iranistick.**

IRANOLÓG, -Ă, *iranologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Iranist (**1**). — Din fr. **iranologue.**

IRASCÍBIL, -Ă, *irascibili, -e,* adj. Care se supără, se înfurie ușor, iute la mânie; iritabil. — Din fr. **irascible,** lat. **irascibilis.**

IRASCIBILITÁTE, *irascibilități,* s.f. Caracterul, starea celui irascibil; iritabilitate; *spec.* (Med.) stare psihică particulară, manifestată prin reacții intense, violente, agresive, ca răspuns la încordări psihice minime. — Din fr. **irascibilité.**

IRÁSER s.n. Generator cuantic care produce radiații electromagnetice în domeniul infraroșu. [Pr. și: *iréizăr*] — Din engl. **eraser.**

IRAȚIONÁL, -Ă, *iraționali, -e,* adj. **1.** Care nu se conduce după gândirea logică, care nu e rațional, care este fără judecată, nerațional; contrar rațiunii. **2.** (Mat.; în sintagmele) *Număr irațional* = număr real care nu se poate reprezenta printr-un raport între două numere întregi. *Ecuație* (sau *expresie* etc.) *irațională* = ecuație (sau expresie etc.) care conține atât puterile întregi, cât și puterile fracționare ale elementelor ei. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **irrationnel,** lat. **irrationalis.**

IRAȚIONALÍSM s.n. Concepție filosofică care postulează primatul intuiției, al instinctului, al trăirii, al inconștientului sau al altor facultăți iraționale, asupra rațiunii. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **irrationalisme.**

IRAȚIONALÍST, -Ă, *iraționaliști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al iraționalismului. **2.** Adj. Referitor la iraționalism, propriu iraționalismului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **irrationaliste.**

IRAȚIONALITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este irațional. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **irrationalité.**

ÍRBIS, *irbiși,* s.m. Mamifer carnivor din familia felinelor, asemănătoare cu pantera; leopardul zăpezilor (*Panthera uncia*). — Din germ. **Irbis.**

IREÁL, -Ă, *ireali, -e,* adj. **1.** Care nu există în realitate; nereal, imaginar, fantastic. ✦ Care pare că nu este real (atât este de neobișnuit). **2.** (Despre moduri verbale sau despre propoziții condiționale, concesive sau comparative) Care prezintă acțiunea ca ipoteză nerealizată sau nerealizabilă. [Pr.: *-re-al*] — Din fr. **irréel.**

IREALITÁTE, *irealități,* s.f. Caracterul a ceea ce este ireal; ceea ce se opune realității; nerealitate. [Pr.: *-re-a-*] — Din fr. **irréalité.**

IREALIZÁBIL, -Ă, *irealizabili, -e,* adj. Care nu poate fi realizat, care nu poate fi îndeplinit; nerealizabil. [Pr.: *-re-a-*] — Din fr. **irréalisable.**

IRECONCILIÁBIL, -Ă, *ireconciliabili, -e,* adj. Care nu se poate pune de acord, împăca, concilia; care este de neîmpăcat; nereconciliabil. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **irréconciliable,** lat. **irreconciliabilis.**

IRECUPERÁBIL, -Ă, *irecuperabili, -e,* adj. Care nu este recuperabil. ✦ (Despre ființe) Care suferă de o boală nevindecabilă, *p. ext.* de un defect moral ce nu (mai) poate fi vindecat; nerecuperabil, incurabil. — Din fr. **irrécupérable.**

IRECUZÁBIL, -Ă, *irecuzabili, -e,* adj. (Livr.) Care trebuie admis, primit, care nu poate fi respins. — Din fr. **irrécusable,** lat. **irrecusabilis.**

IREDÉNT, -Ă, *iredenți, -te,* adj. (Rar) Iredentist (**2**). — Din it. **irredento.**

IREDENTÍSM s.n. Mișcare națională care revendică anexarea la patria-mamă a unor teritorii populate de același grup etnic și care se află sub dominație străină. [Var.: **iridentísm** s.n.] — Din it. **irredentismo,** fr. **irrédentisme.**

IREDENTÍST, -Ă, *iredentiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Partizan al iredentismului. **2.** Adj. Care aparține iredentismului, privitor la iredentism; care propagă, susține iredentismul; iredent. [Var.: **iridentíst, -ă** s.m. și f., adj.] — Din it. **irredentista,** fr. **irrédentiste.**

IREDUCTÍBIL, -Ă, *ireductibili, -e,* adj. Care nu mai poate fi redus, care nu mai poate fi simplificat. — Din fr. **irréductible.**

IREDUCTIBILITÁTE s.f. Însușirea de a fi ireductibil. — Din fr. **irréductibilité.**

IREFUTÁBIL, -Ă, *irefutabili, -e,* adj. (Livr.) Care nu poate fi combătut sau respins, de necombătut; absolut convingător. — Din fr. **irréfutable,** lat. **irrefutabilis.**

IREFUTABILITÁTE s.f. (Livr.) Însușirea a ceea ce este irefutabil. — Din fr. **irréfutabilité.**

IREGULARITÁTE, *iregularități,* s.f. **1.** Lipsă de regularitate; neregularitate. **2.** Faptă, atitudine care constituie o abatere de la lege, de la regulă. — Din fr. **irrégularité,** lat. **irregularitas, -atis.**

IREMEDIÁBIL, -Ă, *iremediabili, -e,* adj. Care nu se poate remedia, îndrepta; neremediabil; care este fără leac. ✦ (Adverbial) Cu desăvârșire, categoric, definitiv. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **irrémédiable,** lat. **irremediabilis.**

IREMISÍBIL, -Ă, *iremisibili, -e,* adj. (Franțuzism) De neiertat. — Din fr. **irrémissible.**

IREMISIBILITÁTE s.f. (Franțuzism) Însușirea a ceea ce este iremisibil. — Din fr. **irrémissibilité.**

IRENÍSM s.n. Atitudine de înțelegere manifestată între persoane de opinii diferite, în special între creștinii de confesiuni diferite. — Din fr. **irénisme.**

IRENÍST, -Ă, *ireniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al irenismului. — Din fr. **iréniste.**

IRENOLOGÍE s.f. Domeniu al politologiei care se ocupă cu studierea măsurilor pentru menținerea păcii sau pentru restabilirea ei. — Din fr. **irénologie.**

IREPARÁBIL, -Ă, *ireparabili, -e,* adj. Care nu se mai poate repara, îndrepta sau corecta; nereparabil. — Din fr. **irréparable,** lat. **irreparabilis.**

IREPROȘÁBIL, -Ă, *ireproșabili, -e,* adj. Căruia nu i se poate reproșa nimic; care este fără cusur, fără greșeli; desăvârșit, impecabil, perfect, nereproșabil. ✦ (Adverbial) Fără cusur, în mod desăvârșit. — Din fr. **irréprochable.**

IREPROȘABILITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este ireproșabil. — Din fr. **irréprochabilité.**

IRESPIRÁBIL, -Ă, *irespirabili, -e,* adj. (Despre aer, atmosferă) În care nu se poate respira; sufocant, asfixiant; nerespirabil. — Din fr. **irrespirable,** lat. **irrespirabilis.**

IRESPONSÁBIL, -Ă, *iresponsabili, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care este în situația de a nu putea răspunde de actele sale (reprobabile); *p. ext.* care este lipsit de simțul răspunderii; neresponsabil. — Din fr. **irresponsable.**

IRESPONSABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi iresponsabil; stare a celui iresponsabil; neresponsabilitate. — Din fr. **irresponsabilité.**

IREVERÉNȚĂ, *ireverențe,* s.f. Lipsă de respect, necuviință; nereverență. — Din fr. **irrévérence.**

IREVERENȚIÓS, -OÁSĂ, *ireverențioși, -oase,* adj. (Adesea adverbial) Care dovedește lipsă de respect; nerespectuos, necuviincios, nereverențios. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **irrévérencieux.**

IREVERSÍBIL, -Ă, *ireversibili, -e,* adj. (Despre fenomene, transformări etc.) Care se poate produce numai într-un singur sens; care nu poate reveni la starea inițială; nereversibil. ✦ (Fiz.) Ale cărui urme nu mai pot fi înlăturate după revenirea la starea inițială. — Din fr. **irréversible.**

IREVERSIBILITÁTE s.f. Proprietate a unei transformări, a unui proces etc. de a nu se putea produce în natură decât într-un singur sens: nereversibilitate. — Din fr. **irréversibilité.**

IREVOCÁBIL, -Ă, *irevocabili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu se poate revoca sau schimba, asupra căruia nu se poate reveni; hotărât, definitiv, nerevocabil. — Din fr. **irrévocable, lat. irrevocabilis.**

IREVOCABILITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este irevocabil. — Din fr. **irrévocabilité.**

IREZISTÍBIL, -Ă, *irezistibili, -e,* adj. Căruia nu i se poate rezista, căruia nu i se poate împotrivi; nerezistibil. — Din fr. **irrésistible.**

IREZISTIBILITÁTE s.f. Însușirea de a fi irezistibil. — Din fr. **irrésistibilité.**

IREZOLVÁBIL, -Ă, *irezolvabili, -e,* adj. Care nu poate fi rezolvat; de nerezolvat. — De la **rezolvabil** (după fr. *irrésoluble).*

IRIDACÉE, *iridacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee monocotiledonate, cu flori de obicei decorative; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. — Din fr. **iridacée.**

IRIDECTOMÍE, *iridectomii,* s.f. (Med.) Secționare a unei porțiuni din iris. — Din fr. **iridectomie.**

IRIDENTÍSM s.n. v. **iredentism.**

IRIDENTÍST, -Ă s.m. și f., adj. v. **iredentist.**

IRÍDIU s.n. Element chimic, metal greu, alb-argintiu, foarte dur, puțin ductil, cu temperatura de topire foarte înaltă, întrebuințat la confecționarea unor instrumente fizice și chirurgicale, a vârfurilor de peniță pentru stilouri sau, sub forma aliajelor cu platina, pentru cupluri termoelectrice. [Var.: **irídium** s.n.] — Din fr. **iridium.**

IRÍDIUM s.n. v. **iridiu.**

IRIDOSCÓP, *iridoscoape,* s.n. (Med.) Instrument folosit pentru examinarea irisului. — Din fr. **iridoscope.**

IRIDOSCOPÍE, *iridoscopii,* s.f. Examinare a irisului cu ajutorul iridoscopului. — Din fr. **iridoscopie.**

IRIGÁ, *iríg,* vb. I. Tranz. A aplica, a efectua lucrări de irigații pe un teren arabil. ✦ (Despre sânge) A circula într-un organism, într-un organ, într-un țesut. [Prez. ind. și: *iríghez*] — Din fr. **irriguer,** lat. **irrigare.**

IRIGÁBIL, -Ă, *irigabili, -e,* adj. (Despre terenuri) Care poate fi irigat, care poate fi făcut productiv cu ajutorul irigației. — Din fr. **irrigable.**

IRIGÁRE, *irigări,* s.f. Acțiunea de *a iriga* și rezultatul ei. — V. **iriga.**

IRIGÁT, -Ă, *irigați, -te,* adj. (Despre terenuri agricole) Pe care s-au amenajat lucrări de irigație. ✦ (Despre organe, țesuturi) Prin care circulă sânge. — V. **iriga.**

IRIGATÓR, *irigatoare,* s.n. (Med.) Aparat cu care se fac clisme sau spălături interne; clistir. — Din fr. **irrigateur.**

IRIGÁȚIE, *irigații,* s.f. Ansamblul lucrărilor efectuate pentru a se asigura aprovizionarea cu apă a culturilor agricole în vederea măririi producției și asigurarea independenței acesteia față de regimul pluviometric. [Var.: **irigațiúne** s.f.] — Din fr. **irrigation,** lat. **irrigatio.**

IRIGAȚIÚNE s.f. v. **irigație.**

IRIGOSCOPÍE, *irigoscopii,* s.f. (Med.) Examen radiologic al colonului după introducerea unei substanțe de contrast pe cale rectală. — Din fr. **irrigoscopie.**

IRIMÍC s.n. Produs intermediar rezultat din măcinarea industrială a grâului, folosit ca făină furajeră. — Din tc. **irmik.**

ÍRIS, (**I**) *irisuri,* s.n., (**II**) *iriși,* s.m. **I.** S.n. **1.** Membrană circulară, colorată a ochiului, situată înaintea cristalinului, în mijlocul căreia se găsește pupila. **2.** Diafragmă cu diametru variabil, folosită la instrumentele optice pentru a regla fasciculul de lumină care pătrunde în instrument. **II.** S.n. (Bot.) Stânjenel. — Din fr., lat. **iris.**

IRITÁ, *irít,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** A (se) enerva, a (se) înfuria. **2.** A (se) produce o ușoară congestie sau o inflamație dureroasă. — Din fr. **irriter,** lat. **irritare.**

IRITÁBIL, -Ă, *iritabili, -e,* adj. Care se irită, se supără ușor; irascibil, supărăcios. — Din fr. **irritable,** lat. **irritabilis.**

IRITABILITÁTE, *iritabilități,* s.f. Proprietatea de a se irita (ușor); starea celui iritabil; irascibilitate. ✦ (Fiziol.) Proprietate generală a materiei vii de a reacționa la acțiunea anumitor factori externi prin modificarea metabolismului. — Din fr. **irritabilité,** lat. **irritabilitas, -atis.**

IRITÁNT, -Ă, *iritanți, -te,* adj. **1.** Care irită; care supără, care întărâtă; enervant, agasant. **2.** Care produce iritații, inflamații. — Din fr. **irritant.**

IRITÁRE, *iritări,* s.f. Acțiunea de *a (se) irita* și rezultatul ei; enervare, iritație. — V. **irita.**

IRITÁT, -Ă, *iritați, -te,* adj. **1.** Care se află în stare de enervare, de surescitare nervoasă, de mânie trecătoare; ațâțat, surescitat, enervat. **2.** Care este inflamat, ușor congestionat. — V. **irita.**

IRITÁȚIE, *iritații,* s.f. **1.** Stare de enervare, de surescitare nervoasă; iritare. **2.** Congestie ușoară sau inflamație (dureroasă) a unui organ, a pielii etc. — Din fr. **irritation,** lat. **irritatio.**

IRÍTĂ, *irite,* s.f. Inflamație a irisului, care se manifestă prin dureri locale, imposibilitate de a suporta lumina, prin contracția pupilei, decolorarea irisului etc. — Din fr. **iritis.**

IRIZÁ, *irizez,* vb. I. Intranz. A emite culori asemănătoare cu ale curcubeului; a scânteia, a luci în lumini multicolore. — Din fr. **iriser.**

IRIZÁRE, *irizări,* s.f. Acțiunea de *a iriza* și rezultatul ei. — V. **iriza.**

IRIZÁT, -Ă, *irizați, -te,* adj. Care reflectă culorile curcubeului. — V. **iriza.** Cf. fr. irisé.

IRIZÁȚIE, *irizații,* s.f. Colorație similară curcubeului, alcătuită dintr-un fragment al spectrului luminii sau dintr-o multitudine de spectre alăturate, neregulate și suprapuse. [Var.: **irizațiúne** s.f.] — Din fr. **irisation.**

IRIZAȚIÚNE s.f. v. **irizație.**

IRLANDÉZ, -Ă, *irlandezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Irlandei sau este originară din Irlanda. **2.** Adj. Care aparține Irlandei sau irlandezilor (**1**), privitor la Irlanda ori la irlandezi. ✦ (Substantivat, f.) Limba irlandeză. — Din fr. **irlandais.**

IRMILÍC, *irmilici,* s.m. Monedă turcească de argint, mai rar de aur, care a circulat și la noi (mai ales în Moldova), în prima jumătate a sec. XIX; icosar. — Din tc. **irmilik.**

IRMÓS, *irmoase,* s.n. Primul vers sau prima strofă dintr-o cântare bisericească. — Din sl. **irmosŭ.**

IROCHÉZ, -Ă, *irochezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** (La pl.) Amerindieni care trăiau pe malurile fluviului Sf. Laurențiu și în regiunile lacurilor Erie, Huron și Ontario; (și la sg.) persoană care face parte din aceste triburi. **2.** Adj. Care aparține irochezilor (**1**), privitor la irochezi. — Din fr. **iroquois.**

IRÓD, *irozi,* s.m. **1.** (La pl. art.) Veche dramă populară de origine creștină, reprezentând nașterea lui Hristos, pe care tineri costumați o joacă în perioada Crăciunului; vicleim. **2.** Fiecare dintre colindătorii costumați care umblă cu vicleimul. ✦ Fig. (Ir.) Comedian, paiață; om cabotin. — Din sl. **irodŭ.**

IRÓNIC, -Ă, *ironici, -ce,* adj. Căruia îi place să facă ironii, să ia în râs; zeflemist, batjocoritor; care conține, care exprimă o ironie; înțepător. — Din fr. **ironique,** lat. **ironicus.**

IRONÍE, *ironii,* s.f. Vorbă, frază, expresie, afirmație care conține o ușoară batjocură la adresa cuiva sau a ceva, folosind de obicei semnificații opuse sensului lor obișnuit; zeflemea, persiflare. ✧ Expr. *Ironia sorții* = joc neașteptat al întâmplării. — Din fr. **ironie,** lat. **ironia.**

IRONÍST, -Ă, *ironiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f., adj. (Persoană, scriitor) care cultivă ironia, stilul ironic. **2.** Adj. (Rar) Care denotă sau conține o ironie. — Din fr. **ironiste.**

IRONIZÁ, *ironizez,* vb. I. Tranz. A avea o atitudine ironică față de ceva sau de cineva; a spune ironii pe seama cuiva; a zeflemisi, a persifla. ✧ Refl. recipr. *Se ironizau neîncetat.* — Din fr. **ironiser.**

IRONIZÁRE, *ironizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) ironiza* și rezultatul ei. — V. **ironiza.**

IRONIZATÓR, -OÁRE, *ironizatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Rar) (Persoană) care ironizează. — Din fr. **ironisateur.**

IROSEÁLĂ, *iroseli,* s.f. Faptul de *a (se) irosi;* risipă. — **Irosi** + suf. *-eală.*

IROSÍ, *irosesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) consuma făcând risipă, a (se) cheltui în mod ușuratic, a (se) împrăștia în exces; a (se) pierde, a (se) risipi. ✦ Refl. (Despre oameni) A depune eforturi (mari și) inutile într-o anumită direcție. — Cf. a f i e r o s i.

IROSÍRE, *irosiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) irosi;* împrăștiere încetul cu încetul; risipire, cheltuire (excesivă și inutilă). — V. **irosi.**

IRÚMPE vb. III v. **irupe.**

IRÚPE, *irúp,* vb. III. Intranz. A ieși la iveală sau a se manifesta brusc și cu putere, a izbucni; a năvăli, a năpădi; a intra cu violență. ✦ Fig. A se revărsa, a deborda. [Var.: **irúmpe** vb. III] — Din lat. **irrumpere** (după *rupe*).

IRÚPERE, *iruperi,* s.f. Acțiunea de *a irupe* și rezultatul ei. — V. **irupe.**

IRÚPȚIE, *irupții,* s.f. Izbucnire violentă, apariție neașteptată și bruscă; revărsare bruscă a apelor unui râu; năpădire, năvălire. [Var.: **irupțiúne** s.f.] — Din fr. **irruption,** lat. **irruptio.**

IRUPȚIÚNE s.f. v. **irupție.**

ISBN, *ISBN-uri,* s.n. Număr de identificare internațional atribuit fiecărei lucrări publicate. [Pr.: *isebené*] — **I**[nternational] **S**[tandard] **B**[ook] **N**[umber].

ISCÁ, *isc,* vb. I. Refl. A se naște, a lua ființă, a se ivi, a se produce, a apărea (pe neașteptate, deodată). ✦ Tranz. A face să se nască, să se ivească, a scoate la iveală, a provoca (pe neașteptate); *p. ext.* a născoci, a inventa. — Din bg. **iskam** (*iska mi se).*

ISCÁRE, *iscări,* s.f. Acțiunea de *a (se) isca* și rezultatul ei. — V. **isca.**

ISCĂLÍ, *iscălesc,* vb. IV. Tranz., intranz. și refl. A(-și) scrie numele pe textul unui act oficial, al unei scrisori, al unei chitanțe etc., a(-și) pune semnătura (pentru a întări, a autentifica etc.); a (se) semna. — Cf. sl. i s k a l j a t i, i s k a l u.

ISCĂLÍRE, *iscăliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) iscăli* și rezultatul ei. — V. **iscăli.**

ISCĂLÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) iscăli.* — V. **iscăli.**

ISCĂLÍT[2], -Ă, *iscăliți, -te,* adj. (Despre texte, documente, acte) Care poartă iscălitura autorului sau emitentului. — V. **iscăli.**

ISCĂLITÚRĂ, *iscălituri,* s.f. Numele unei persoane scris de ea însăși pe un act oficial, pe o scrisoare, pe o chitanță etc. (pentru a le certifica); semnătură; *p. ext.* felul cum iscălește cineva. — **Iscăli** + suf. *-tură.*

ISCHÉMIC, -Ă, *ischemici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la ischemie; provocat de ischemie. — Din fr. **ischémique.**

ISCHEMÍE, *ischemii,* s.f. (Med.) Întrerupere a circulației sangvine într-un țesut sau organ, datorită unui spasm arterial sau astupării unui vas. — Din fr. **ischémie.**

ISCHIALGÍE, *ischialgii,* s.f. (Med.) Nevralgie sciatică. [Pr.: *-chi-al-*] — Din fr. **ischialgie.**

ISCHIÁTIC, -Ă, *ischiatici, -ce,* adj. (Med.) Al ischionului. [Pr.: *-chi-a-*] — Din fr. **ischiatique.**

ISCHIÓN, *ischionuri,* s.n. Una dintre cele trei părți care formează osul iliac. [Pr.: *-chi-on*] — Din fr. **ischion.**

ISCHIUZÁR, -Ă, *ischiuzari, -e,* adj., s.m. și f. (Înv.) (Om) dibaci, șiret, șmecher, iscusit. [Var.: **ișchiuzár, -ă** adj., s.m. și f.] — Din tc. **isgüzar.**

ISCOÁDĂ, *iscoade,* s.f. Persoană însărcinată să facă, în taină, cercetări sau să obțină informații în interesul cuiva; militar trimis în recunoaștere; spion. — Din **iscodi** (derivat regresiv).

ISCODEÁLĂ, *iscodeli,* s.f. **1.** Acțiunea de *a iscodi.* **2.** Născocire, invenție, scornitură, iscodenie. — **Iscodi** + suf. *-eală.*

ISCODÉNIE, *iscodenii,* s.f. (Rar) Iscodeală (**2**). — **Iscodi** + suf. *-enie.*

ISCODÍ, *iscodesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A cerceta ceva sau pe cineva atent (și în ascuns) pentru a afla un secret, adevărul etc.; a spiona. ✧ Refl. recipr. *Se iscodeau cu privirea.* **2.** A pune cuiva întrebări insistente pentru a se informa, pentru a afla un secret etc. **3.** A născoci, a inventa un lucru; a scorni, a plăsmui. — Din sl. **ischoditi.**

ISCODÍRE, *iscodiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) iscodi* și rezultatul ei. — V. **iscodi.**

ISCODITÓR, -OÁRE, *iscoditori, -oare,* adj. **1.** Care caută să pătrundă cu mintea, să afle, să observe cu de-amănuntul; care spionează. ✦ (Adverbial) Bănuitor. **2.** Care pune cuiva întrebări insistente pentru a se informa, care caută să descoasă pe cineva. **3.** Care inventează; născocitor. — **Iscodi** + suf. *-tor.*

ISCODITÚRĂ, *iscodituri,* s.f. (Rar) Lucru iscodit; invenție, scornitură; minciună. — **Iscodi** + suf. *-tură.*

ISCUSÍ, *iscusesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv.) A (se) face mai îndemânatic, mai ager, mai isteț; a (se) face mai fin, mai rafinat. — Din sl. **iskusiti.**

ISCUSÍNȚĂ, *iscusințe,* s.f. Îndemânare, dibăcie, pricepere; *p. ext.* talent, artă. — **Iscusi** + suf. *-ință.*

ISCUSÍT, -Ă, *iscusiți, -te,* adj. **1.** Îndemânatic, dibaci, abil, ingenios, priceput; învățat. **2.** Făcut cu pricepere, cu măiestrie, cu artă. — V. **iscusi.**

ISIHÍE s.f. (Înv.) Liniște, odihnă, tihnă. — Din ngr. **isihía.**

ISLÁM s.n. Religie monoteistă întemeiată, în sec. VII, de Profetul Mahomed și răspândită în Asia și Africa; mahomedanism, islamism; *p. ext.* totalitatea mahomedanilor; totalitatea țărilor sau popoarelor de religie mahomedană. — Din fr. **islam.**

ISLÁMIC, -Ă, *islamici, -ce,* adj. Care aparține islamului, privitor la islam. — Din fr. **islamique.**

ISLAMÍSM s.n. Mahomedanism, islam. — Din fr. **islamisme.**

ISLAMIZÁ, *islamizez,* vb. I. Tranz. și refl. A trece sau a face să treacă la islamism; a da sau a căpăta caracter islamic. — Din fr. **islamiser.**

ISLAMIZÁRE, *islamizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) islamiza* și rezultatul ei. — V. **islamiza.**

ISLAMIZÁT, -Ă, *islamizați, -te,* adj. Care a trecut la islamism; care a luat caracter islamic. — V. **islamiza.**

ISLANDÉZ, -Ă, *islandezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Islandei sau este originară din Islanda. **2.** Adj. Care aparține Islandei sau islandezilor (**1**), privitor la Islanda ori la islandezi. ✦ (Substantivat, f.) Limba islandeză. — Din fr. **islandais.**

ISLÁZ s.n. v. **izlaz.**

ISMAILÍT, *ismailiți,* s.m. Membru al unei secte de musulmani șiiți caracterizată printr-un fanatism extrem. [Pr.: *-ma-i-*] — Din fr. **Ismaïlite.**

ISNÁF, (**1**) *isnafuri,* s.n., (**2**) *isnafi,* s.m. (Înv.) **1.** S.n. Breaslă, corporație. **2.** S.m. Breslaș, meseriaș. — Din tc. **esnaf.**

ISOGLÓSĂ s.f. v. **izoglosă.**

ISÓN s.n. Sunet prelungit, folosit în scopul acompanierii unei melodii vocale sau instrumentale. ✧ Expr. *A ține* (cuiva) *isonul* = **a)** a acompania o melodie; **b)** a aproba, a susține vorbele sau faptele cuiva, a-i face pe plac. [Acc. și: *íson*] — Din ngr. **íson.**

ISONÁR, *isonari,* s.m. (Înv.) Persoană care ținea isonul (la biserică). — **Ison** + suf. *-ar.*

ISÓP, *isopi,* s.m. Mic arbust exotic cu flori albastre, mai rar roșii sau albe, cultivat la noi ca plantă ornamentală (*Hyssopus officinalis).* — Din sl. **isopŭ.**

ISOSCÉL, *isoscele,* adj. (Despre un triunghi) Care are două laturi egale; (despre un trapez) ale cărui laturi neparalele sunt egale. — Din fr. **isocèle,** lat. **isosceles.**

ISPÁS s.n. (Pop.) Numele unei sărbători creștine ortodoxe; Înălțarea (Domnului). — Din sl. **sŭpasŭ** „mântuitor".

ISPÁȘĂ, *ispașe,* s.f. (Înv.) Despăgubire, amendă plătită pentru stricăciunile făcute de vitele intrate pe un teren (cultivat) străin; *p. ext.* constatarea la fața locului a acestor stricăciuni. — Din **ispăși** (derivat regresiv).

ISPĂȘÉNIE, *ispășenii,* s.f. (Înv.) Ispășire. — **Ispăși** + suf. *-enie.*

ISPĂȘÍ, *ispășesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A suferi din cauza unei greșeli, a o răscumpăra prin suferință. ✦ A executa o pedeapsă privativă de libertate în urma condamnării; a expia. **2.** (Înv.) A cerceta și a evalua paguba făcută (de vite) pe proprietatea altuia. [Var.: (înv.) **spăși** vb. IV] — Din sl. **sŭpasiti** „a mântui".

ISPĂȘÍRE, *ispășiri,* s.f. Acțiunea de *a ispăși* și rezultatul ei; expiere, spășenie, ispășenie, expiație. — V. **ispăși.**

ISPĂȘITÓR, -OÁRE, *ispășitori, -oare,* adj. **1.** Care ispășește (o vină, o greșeală); expiator. ✧ Expr. *Țap ispășitor* = persoană pusă să suporte consecințele pentru greșelile altora. **2.** (În credințele religioase) Care contribuie la iertarea păcatelor cuiva. *Jertfă ispășitoare.* — **Ispăși** + suf. *-tor.*

ISPISÓC, *ispisoace,* s.n. (Înv.) Hrisov, document vechi. — Din rus. **spisok.**

ISPÍTĂ, *ispite,* s.f. **1.** Ceea ce exercită o mare forță de atracție; îndemn (spre rău), ademenire, tentație, seducție; *p. ext.* păcat. **2.** (Înv.) Încercare, probă la care era supus cineva pentru a i se constata iubirea, răbdarea, credința etc. **3.** (Înv.) Cercetare, examinare, studiu. **4.** (Înv.) Experiență. — Din **ispiti** (derivat regresiv).

ISPITÍ, *ispitesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A atrage (spre rău) a ademeni, a tenta, a momi. ✦ Refl. (Înv.) A se lăsa ademenit, a cădea în ispită, a greși. **2.** (Înv.) A pune la încercare sau la o probă pe cineva sau sentimentele, caracterul cuiva. **3.** (Înv. și pop.) A cerceta, a examina; *p. ext.* a descoase. **4.** (Înv.) A constata; a descoperi, a afla. — Din sl. **ispytati.**

ISPITÍRE, *ispitiri,* s.f. **I.** Acțiunea de *a ispiti* și rezultatul ei. **1.** Ademenire, tentație, seducere. **2.** (Înv.) Punere la încercare, la probă. ✦ Încercarea prin care trece cineva. **3.** (Înv.) Experiență. **II.** (Înv.) Demers, intervenție; încercare, sforțare. — V. **ispiti.**

ISPITÍT, -Ă, *ispitiți, -te,* adj. **1.** Ademenit, sedus. **2.** (Înv.; despre oameni) Încercat[2], experimentat. — V. **ispiti.**

ISPITITÓR, -OÁRE, *ispititori, -oare,* adj. **1.** Care ispitește; ademenitor, tentant; *p. ext.* fermecător. **2.** (Înv.) Care cercetează, iscodește. — **Ispiti** + suf. *-tor.*

ISPÓL, *ispoale,* s.n. Căuș de lemn sau de tablă, folosit pentru scoaterea apei din barcă, din luntre etc. — Din bg. **izpol.**

ISPOVEDÍ vb. IV v. **spovedi.**

ISPOVEDUÍ vb. IV v. **spovedi.**

ISPRÁVĂ, *isprăvi,* s.f. **1.** Faptă, treabă, acțiune dusă (cu bine) până la capăt, îndeplinită cu succes; *p. ext.* aventură. ✧ Loc. adj. *De ispravă* = (despre oameni) cumsecade, vrednic; (despre acțiuni) bun, remarcabil. *De nicio (*sau *nici de o) ispravă* = care nu e bun de nimic, care nu inspiră încredere. ✦ (Ir.) Poznă, năzdrăvănie. **2.** Rezultat bun obținut în urma unor eforturi; succes, reușită, izbândă. ✧ Expr. *Fără nicio (*sau *vreo) ispravă* = fără niciun rezultat; zadarnic. — Din sl. **isprava,** bg. **izprava.**

ISPRÁVNIC, *ispravnici,* s.m. Dregător care aducea la îndeplinire o poruncă domnească sau (mai târziu) care conducea, ca reprezentant al domnului, un judeţ sau un ţinut. — Din bg. **izpravnik,** rus. **ispravnik.**

ISPRĂVÍ, *isprăvesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A duce sau a ajunge până la sfârşit, a face să fie sau a fi gata; a (se) termina, a (se) sfârşi, a (se) mântui; a (se) înfăptui, a (se) realiza. ✧ Loc. adv. *Pe isprăvite* = aproape de sfârşit, pe sfârşite. ✧ Expr. (Tranz.) *Am isprăvit!* = nu mai stau de vorbă! *Isprăveşte odată!* = taci! termină! (Refl.) *S-a isprăvit* = **a)** ai dreptate, aşa e; **b)** nu mai e nimic de făcut. **2.** Tranz. A face să se prăpădească, să dispară. ✧ Refl. *S-a isprăvit cu el.* — Din sl. **ispraviti.**

ISPRĂVÍRE, *isprăviri,* s.f. Acţiunea de *a (se) isprăvi* şi rezultatul ei. — V. **isprăvi.**

ISPRĂVÍT s.n. Faptul de *a (se) isprăvi;* sfârşit[1]. — V. **isprăvi.**

ISPRĂVNICEÁSĂ, *isprăvnicese,* s.f. Soţia ispravnicului. — **Ispravnic** + suf. *-easă.*

ISPRĂVNICÉL, *isprăvnicei,* s.m. Subaltern al vătafului care supraveghea munca argaţilor unei moşii. — **Ispravnic** + suf. *-el.*

ISPRĂVNICÉSC, -EÁSCĂ, *isprăvniceşti,* adj. Care ţine de ispravnic sau de isprăvnicie, privitor la ispravnic sau la isprăvnicie. — **Ispravnic** + suf. *-esc.*

ISPRĂVNICÍ, *isprăvnicesc,* vb. IV. Intranz. A administra, a conduce în calitate de ispravnic. ✦ Tranz. şi refl. A face sau a deveni ispravnic. — Din **ispravnic.**

ISPRĂVNICÍE, *isprăvnicii,* s.f. **1.** Funcţia de ispravnic. **2.** Instituţie condusă de ispravnic; reşedinţa ispravnicului. — **Ispravnic** + suf. *-ie.*

ISRAELIÁN, -Ă, *israelieni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care deţine cetăţenia statului Israel **2.** Adj. Care aparţine statului Israel sau israelienilor (**1**), privitor la Israel ori la israelieni. [Pr.: *-li-an*] — **Israel** (n.pr.) + suf. *-ian.*

ISRAELÍT, -Ă, *israeliţi, -te,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană de religie mozaică, care a trăit în Israelul antic, pe vremea regilor; adept al mozaismului; *p. ext.* evreu. **2.** Adj. Referitor la religia mozaică (iudaică); evreiesc. [Pr.: *-ra-e-.* — Scris şi: *izraelit*]. — Din fr. **israélite.**

IST, IÁSTĂ, *işti, iaste,* adj. pron. dem. (Reg.; după substantiv are forma *ista, iasta)* Acest; (despre unităţi de timp) prezent; de acum sau dintr-un viitor foarte apropiat. [Gen.-dat. sg. *istui, istei,* pl. *istor.* — Var.: **iest** adj. dem.] — Lat. ***istus, -a, -um.**

ÍSTA, IÁSTA, *iştia, istea,* pron. dem., adj. dem. (Reg.) Acesta[1]. [Gen.-dat. sg. *istuia, isteia,* pl. *istora*] — Lat. ***istus, -a, -um.**

ISTALÁLT, -Ă pron. dem. şi f. v. **istălalt.**

ÍSTĂLALT, IÁSTĂLALTĂ, *iştilalţi, istelalte,* pron. dem., adj. pron. dem. (postpus) (Reg.) Cestălalt. [Var.: **istalált, -ă, iştíalalţi, iestelalte** pron. dem., adj. dem.] — **Ist(a)** + **alalt** *(= ălalalt).*

ISTECIÚNE, *isteciuni,* s.f. (Înv.) Isteţime. — **Isteţ** + suf. *-ciune.*

ISTÉRIC, -Ă, *isterici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de isterie. ✧ (Adverbial) *Plânge isteric.* **2.** Adj. Privitor la isterie, care aparţine isteriei. — Din fr. **hystérique,** it. **isterico.**

ISTERICÁLE s.f. pl. (Fam.) Acces, criză de isterie. — Din ngr. **isteriká.**

ISTERÍE, *isterii,* s.f. Tulburare mintală manifestată prin descărcări emoţionale, leşin, sugestibilitate, simptome fără bază organică. — Din fr. **hystérie,** it. **isteria.**

ISTÉŢ, -EÁŢĂ, *isteţi, -e,* adj. Ager (la minte), deştept, iscusit, priceput. ✦ Vioi, sprinten. — Din sl. **istĭcĭ.**

ISTEŢÍ, *isteţesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A deveni isteţ. — Din **isteţ.**

ISTEŢÍE, *isteţii,* s.f. (Înv.) Isteţime. — **Isteţ** + suf. *-ie.*

ISTEŢÍME, *isteţimi,* s.f. Agerime (de minte), iscusinţă, pricepere, vioiciune, ingeniozitate, isteţie, isteciune, perspicacitate. — **Isteţ** + suf. *-ime.*

ISTM, *istmuri,* s.n. Fâşie îngustă de pământ care leagă două continente sau o peninsulă de un continent şi care separă două mări sau două golfuri. — Din fr. **isthme,** lat. **isthmus.**

ISTÓRIC, -Ă, *istorici, -ce,* adj., s.m., s.n. **I.** Adj. **1.** Care aparţine istoriei, privitor la istorie, istoricesc; *p. ext.* care are o importanţă deosebită (în dezvoltarea societăţii). ✧ *Monument istoric* = construcţie care pentru vechimea şi valoarea ei artistică este ocrotită de lege. ✦ Care se ocupă cu fapte din istorie, care are ca temă istoria. *Roman istoric.* **2.** Care se schimbă în cursul timpului. **3.** Care corespunde faptelor istoriei, care a existat în realitate, real[2]. **4.** Care studiază problemele sau fenomenele în ordinea cronologică. *Metodă istorică.* **II. 1.** S.m. Specialist în domeniul istoriei, autor de opere istorice; *p. restr.* istoriograf. **2.** S.n. Expunere (amplă) a unui fapt, a unui eveniment etc., în împrejurările în care s-a produs, în ordinea desfăşurării faptelor etc. — Din fr. **historique,** lat. **historicus,** it. **istorico.**

ISTORICÉSC, -EÁSCĂ, *istoriceşti,* adj. (Înv.) Istoric. — **Istoric** + suf. *-esc.* Cf. rus. istoriceskii.

ISTORICÉŞTE adv. (Rar) Din punct de vedere istoric, în mod cronologic. — **Istoric** + suf. *-eşte.*

ISTORICÍSM s.n. (Fil.) **1.** Doctrină care recunoaşte perspectiva schimbării istorice. **2.** Concepţie care pune accentul pe înţelegerea empatică în cercetarea fenomenelor umane. **3.** Concepţie potrivit căreia ştiinţele sociale au ca scop descoperirea de legi ale dezvoltării. — Din germ. **Historizismus,** engl. **historicism.**

ISTÓRIE, *istorii,* s.f. **1.** Proces de dezvoltare a fenomenelor naturii şi societăţii. **2.** Ştiinţă care studiază trecutul umanităţii şi al societăţilor omeneşti cu scopul de a le reconstitui. ✦ (Concr.) Scriere conţinând evenimente şi fapte care se încadrează în această ştiinţă. **3.** (Cu determinarea domeniului) Ştiinţă care studiază dezvoltarea şi schimbările succesive dintr-un anumit domeniu. *Istoria limbii.* ✦ (Concr.) Lucrare care tratează probleme din aceste domenii. **4.** Povestire, naraţiune. **5.** (Fam.) Întâmplare, păţanie. ✦ Poznă, încurcătură. — Din lat. **historia,** it. **istoria.** Cf. fr. histoire.

ISTORIOÁRĂ, *istorioare,* s.f. Scurtă povestire distractivă, moralizatoare, de obicei pentru copii. [Pr.: *-ri-oa-*] — **Istorie** + suf. *-ioară.*

ISTORIOGRÁF, *istoriografi,* s.m. Persoană însărcinată, în trecut, în mod oficial, să scrie istoria unei epoci, a unei domnii etc.; *p. ext.* istoric. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **historiographe,** lat. **historiographus.**

ISTORIOGRAFÍE, *istoriografii,* s.f. **1.** Ştiinţă auxiliară a istoriei care se ocupă cu studiul evoluţiei concepţiilor şi al operelor istorice. **2.** Totalitatea scrierilor istorice (dintr-o ţară, dintr-o anumită perioadă de timp, cu privire la o anumită problemă etc.). [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **historiographie.**

ISTORISÍ, *istorisesc,* vb. IV. Tranz. A povesti, a expune, a nara. — Din ngr. **istórisa** (aor. lui *istoró).*

ISTORISÍRE, *istorisiri,* s.f. Acţiunea de *a istorisi* şi rezultatul ei; povestire. ✦ (Concr.) Creaţie literară în care se istoriseşte ceva. — V. **istorisi.**

ISTORÍSM s.n. (Fil.) **1.** Istoricism. **2.** Principiu potrivit căruia evenimentele şi fenomenele trebuie studiate în procesul apariţiei şi dezvoltării lor istorice. — Din fr. **historisme,** rus. **istorizm.**

ISTÓV s.n. (Înv.) Sfârşit[1], capăt. ✧ Loc. adj. şi adv. (Pop.) *De istov* = cu totul, complet, definitiv, perfect. *Fără istov* = fără încetare; nesfârşit, necurmat. — Din sl. **istovŭ** „adevărat”.

ISTOVEÁLĂ s.f. Faptul de *a (se) istovi;* sleire a puterilor; stare de epuizare fizică. — **Istovi** + suf. *-eală.*

ISTOVÍ, *istovesc,* vb. IV. **1.** Refl. şi tranz. A (se) obosi peste măsură, a (se) slei de puteri (din cauza eforturilor depuse, a consumului nervos etc.); a (se) epuiza, a (se) extenua. **2.** Tranz. (Pop.) A sfârşi, a termina, a epuiza. — Din **istov.**

ISTOVÍRE, *istoviri,* s.f. Faptul de *a (se) istovi;* stare de oboseală extremă, de extenuare. — V. **istovi.**

ISTOVÍT, -Ă, *istoviţi, -te,* adj. (Despre fiinţe) Extrem de obosit, sleit de puteri; extenuat, epuizat, frânt, sleit[2], sfârşit[2]. — V. **istovi.**

ISTOVITÓR, -OÁRE, *istovitori, -oare,* adj. Care istoveşte; epuizant, extenuant. — **Istovi** + suf. *-tor.*

ISTRIÓN s.m. v. **histrion.**

ISTROROMÂN, -Ă, *istroromâni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte dintr-o ramură a poporului român care trăieşte în peninsula Istria şi în insula Krk. **2.** Adj. Care aparţine istroromânilor (**1**), privitor la istroromâni. ✦ Dialect al limbii române vorbit de istroromâni (**1**). — **Istria** (n. pr.) + **român.**

ISTROROMÂNCĂ, *istroromânce,* s.f. Femeie care face parte dintr-o ramură a poporului român care trăieşte în peninsula Istria şi în insula Krk sau este originară de acolo. — **Istroromân** + suf. *-că.*

IŞCHIUZÁR, -Ă adj., s.m. şi f. v. **ischiuzar.**

IŞLÍC, *işlice,* s.n. (Înv.) Căciulă de blană scumpă sau de postav, de format mare, cilindrică sau cu fundul pătrat (din alt material), purtată de domni, de boieri şi uneori de soţiile lor, iar mai târziu de negustori, de lăutari etc. ✧ Expr. *A călca* (pe cineva) *pe colţul işlicului* sau *a pocni* (pe cineva) *la coada işlicului* = a jigni (pe cineva). [Var.: (înv.) **şlic** s.n.] — Cf. tc. başlık.

IŞLICÁR, *işlicari,* s.m. (Înv.) **1.** Persoană care purta işlic; *p. ext.* boier conservator, retrograd, refractar la ideile progresiste. **2.** Fabricant sau negustor de işlice. — **Işlic** + suf. *-ar.*

IŞLICÉL, *işlicele,* s.n. (Înv.) Diminutiv al lui *işlic.* — **Işlic** + suf. *-el.*

ITALIÁN, -Ă, *italieni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din populaţia Italiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Italiei sau italienilor (**1**), privitor la Italia ori la italieni; italienesc. ✦ (Substantivat, f.) Limba italiană. [Pr.: *-li-an*] — Din it. **italiano.**

ITALIÁNCĂ, *italience,* s.f. Femeie care face parte din populaţia Italiei sau este originară de acolo. [Pr.: *-li-an-*] — **Italian** + suf. *-că.*

ITÁLIC, -Ă, *italici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparţine Italiei antice, privitor la Italia antică. **2.** Adj., s.f. (Literă) cu caractere cursive. — Din fr. **italique,** lat. **italicus.**

ITALIENÉSC, -EÁSCĂ, *italieneşti,* adj. Italian (**2**). [Pr.: *-li-e-*] — **Italian** + suf. *-esc.*

ITALIENÉŞTE adv. În felul italienilor; în limba italiană. [Pr.: *-li-e-*] — **Italian** + suf. *-eşte.*

ITALIENÍSM, (**1**) *italienisme,* s.n. **1.** Cuvânt sau expresie împrumutate din limba italiană de o altă limbă şi neadaptate la sistemul acesteia. **2.** Curent lingvistic din sec. XIX care urmărea să apropie prin mijloace artificiale limba română de italiană. [Pr.: *-li-e-*] — Din it. **italianismo,** fr. **istalianisme.**

ITALIENÍST, -Ă, *italienişti, -ste,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj. Care aparţine italienismului (**2**), privitor la italienism. **2.** S.m. Adept al italienismului (**2**). **3.** S.m. şi f. Specialist în limba, literatura şi cultura italiană. [Pr.: *-li-e-*] — **Italian** + suf. *-ist.*

ITALIÓT, *italioţi,* s.m. (La pl.) Populaţie de limbă indo-europeană care a locuit în Antichitate în centrul Italiei; (şi la sg.) persoană care face parte din această populaţie. [Pr.: *-li-oţi*] — Din fr. **Italiotes.**

ITEM[1] adv. De altfel, în plus. — Cuv. lat.

ITEM[2], *itemi,* s.m. **1.** Element al unui test care corespunde unui obiectiv bine definit. **2.** (Lingv.) Unitate lexicală de bază; cuvânt. ✦ Unitate gramaticală de bază, categorie gramaticală. [Pl. şi: (n.) *itemuri* şi *iteme*]. — Din engl. **item.**

ITERATÍV, -Ă, *iterativi, -e,* adj. (Despre forme verbale sau despre propoziţii temporale) Care exprimă o acţiune repetată; frecventativ. — Din fr. **itératif,** lat. **iterativus.**

ITERÁŢIE, *iteraţii,* s.f. Repetare a unui anumit procedeu de calcul, prin aplicarea lui la rezultatul calculului din etapa precedentă. — Din fr. **itération.**

ITINDÉNŢIE s.f. v. **intendenţă.**

ITINERÁNT, -Ă, *itineranţi, -te,* adj. Care se deplasează din loc în loc pentru a desfăşura o anumită activitate, pentru a exercita o anumită profesie. — Din fr. **itinérant.**

ITINERÁR, *itinerare,* s.n. Drum pe care se desfăşoară o călătorie, cu indicarea localităţilor parcurse; marşrut. ✦ Indicator care cuprinde staţiile şi orele de plecare şi de sosire ale unui vehicul pe un parcurs. — Din fr. **itinéraire,** lat. **itinerarius.**

IŢÁN, *iţani,* s.m. (Rar) Locuitor de la munte. — **Iţă** + suf. *-an.*

IŢÁRI s.m. pl. Pantaloni ţărăneşti lungi, strâmţi şi încreţiţi pe picior, confecţionaţi dintr-o ţesătură de bumbac sau de lână, specifici portului popular românesc. — **Iţă** + suf. *-ar.*

ÍŢĂ, *iţe,* s.f. Dispozitiv la războiul de ţesut, format dintr-o ramă dreptunghiulară pe care sunt fixate sârme sau sfori paralele, prin ochiurile cărora trec firele de urzeală pentru formarea rostului; fiecare dintre firele cu ochiuri care fac parte din acest dispozitiv. ✧ Expr. *A (i se) încurca (*cuiva) *iţele* = a (i se) strica planul (cuiva); a (se) complica situaţia. *A (se) descurca iţele* = a (se) lămuri o situaţie. — Lat. **licia** (pl. lui *licium).*

IŢĂRÁŞI s.m. pl. (Rar) Diminutiv al lui *iţari.* — **Iţari** + suf. *-aş.*

IŢÍ, *iţesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) **1.** A se ivi numai cu capul, a se arăta puţin, pentru un moment sau pe furiş. **2.** A se uita la ceva pe furiş sau în fugă, a arunca o privire fugară şi curioasă. — Cf. i ţ i i.

ÍŢII interj. (Rar; în expr.) *A face iţii,* se zice despre cel care, într-un joc de copii, scoate puţin capul afară din locul unde s-a ascuns, pentru a da un semnal convenţional. [Var.: **íţiiu** interj.] — Onomatopee.

ÍŢIIU interj. v. **iţii.**

IU interj. (Repetat) Strigăt pe care îl scot flăcăii la horă şi care însoţeşte strigăturile. ✦ Strigăt care exprimă spaima. — Onomatopee.

IUBĂRÉŢ, -EÁŢĂ, *iubăreţi, -eţe,* adj. (Pop.) Care se îndrăgosteşte des, care iubeşte cu pasiune. — **Iubi** + suf. *-ăreţ.*

IUBÉŢ, -EÁŢĂ, *iubeţi, -e,* adj., s.m. şi f. (Pop.) (Persoană) care iubeşte mult, care este pătimaşă în dragoste. ✦ (Înv.) (Persoană) care face pasiune pentru ceva, care îşi doreşte mult un lucru. — **Iubi** + suf. *-eţ.*

IUBÍ, *iubesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A fi îndrăgostit, a simţi o mare afecţiune pentru o persoană. ✦ Refl. recipr. A avea sentimente de dragoste unul faţă de celălalt; *spec.* a avea relaţii sexuale cu o persoană. **2.** Tranz. A avea afecţiune deosebită faţă de cineva sau ceva. **3.** Tranz. A-i plăcea să... — Din sl. **ljubiti.**

IUBÍRE, *iubiri,* s.f. Faptul de *a (se) iubi;* sentiment de dragoste faţă de o persoană; relaţie de dragoste; amor, iubit[1]. ✦ Sentiment de afecţiune (şi admiraţie) pentru cineva sau ceva. — V. **iubi.**

IUBÍT[1] s.n. Iubire. — V. **iubi.**

IUBÍT[2], -Ă, *iubiţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care este foarte drag cuiva, pe care cineva îl iubeşte; drag. **2.** S.m. şi f. Persoană care este în relaţii de dragoste cu o altă persoană; amant, amorez, ibovnic, drăguţ. — V. **iubi.**

IUBITÓR, -OÁRE, *iubitori, -oare,* adj. Care iubeşte, înclinat să iubească; căruia îi place ceva, plin de dragoste, drăgăstos. — **Iubi** + suf. *-tor.*

IUBIŢÉL, -ÍCĂ, *iubiţei, -ele,* s.m. şi f. (Fam.) Diminutiv al lui *iubit*[2] (**2**). — **Iubit[2]** + suf. *-el.*

IUDÁIC, -Ă, *iudaici, -ce,* adj. Care aparţine Iudeii antice sau populaţiei ei, privitor la Iudeea ori la populaţia ei. ✦ Care se raportează la iudaism. [Pr.: *-da-ic*] — Din fr. **judaïque,** lat. **judaicus.**

IUDAÍSM s.n. Ansamblul valorilor religioase, spirituale şi culturale ale evreilor. — Din fr. **judaïsme.**

IÚDĂ, *iude,* s.f. Om trădător; om făţarnic, prefăcut. — Din sl. **Ijuda.**

IUDEOSPANIÓL, -Ă, *iudeospanioli, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Evreu izgonit din Peninsula Iberică şi descendenţii săi; evreu sefard. **2.** Adj. Care aparţine iudeospaniolilor (**1**), care se referă la iudeospanioli. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de iudeospanioli. — Cf. fr. j u d é o - e s p a g n o l.

IUDÉU, *iudei,* s.m. Persoană care făcea parte din populaţia Iudeii antice sau era originară de acolo. ✦ (Înv.) Evreu. — Din sl. **Ijudeĭ.**

IUFT s.n. Piele groasă de bovine tăbăcită vegetal cu coajă de stejar şi de mesteacăn şi impermeabilizată cu ulei de mesteacăn, întrebuinţată pentru feţe de încălţăminte. — Din rus. **iuft.**

IÚGĂR, *iugăre,* s.n. Veche unitate de măsură pentru suprafeţe agrare, folosită în Transilvania, egală cu 0,5775 ha. [Var.: **júgăr** s.n.] — Din lat. **jugerum.**

IUGOSLÁV, -Ă, *iugoslavi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia fostei Iugoslavii. **2.** Adj. Care aparţine fostei Iugoslavii sau iugoslavilor (**1**), privitor la Iugoslavia ori la iugoslavi. — Din **Iugoslavia** (n. pr.) (derivat regresiv). Din fr. **yougoslave**.

IUÍ, *íui,* vb. IV. Intranz. (Rar) A chiui. [Pr.: *-i-u-*] — **Iu** + suf. *-ui* (după *chiui).*

IUÍT, *iuituri,* s.n. (Rar) Chiuit. [Pr.: *-i-u-*] — V. **iui.**

IULIÁN adj. (În sintagma) *Calendar iulian* = calendar stabilit din ordinul lui Iuliu Cezar în anul 46 î.Hr. [Pr.: *-li-an*] — Din lat. **julianus,** fr. **julien.**

IÚLIE s.m. A şaptea lună a anului; luna lui cuptor. — Din sl. **Ijulĭ.**

IÚNCĂR s.m. v. **iuncher.**

IÚNCHER, *iuncheri,* s.m. **1.** (În vechea terminologie a unor armate) Elev al unei şcoli militare; cadet. **2.** Mare proprietar de pământ provenit din nobilimea militară germană. [Var.: **iúncăr** s.m.] — Din rus. **ĭunker,** germ. **Junker.**

IUNCHERÍE s.f. (Rar) Calitatea de iuncher; timpul petrecut ca iuncher. — **Iuncher** + suf. *-ie.*

IUNCHERÍME s.f. (Rar) Clasa marilor proprietari de pământ germani, care provenea din nobilimea militară. — **Iuncher** + suf. *-ime.*

IÚNIE s.m. A şasea lună a anului; cireşar. — Din sl. **Ijunĭ.**

IÚRĂŞ s.n. v. **iureş.**

IÚREŞ, *iureşuri,* s.n. Asalt, năvală, atac; mers impetuos; fugă, goană. [Var.: (reg.) **iúrăş,** (înv.) **iúruş** s.n.] — Din tc. **yürügüş.**

IÚRTĂ, *iurte,* s.f. Locuinţă demontabilă, specifică populaţiilor nomade mongole sau turcice, de formă conică (la mongoli) sau semisferică (la turci), alcătuită dintr-un schelet din zăbrele de lemn în formă de cerc, acoperit cu pâslă. — Din rus. **iurta.**

IÚRUŞ s.n. v. **iureş.**

IÚŞCĂ[1] s.f. (Rar; în expr.) *Iuşcă de femeie* = femeie şireată şi plină de temperament. — Cf. f e m e i u ş c ă.

IÚŞCĂ[2], *iuşti,* s.f. (Reg.) Bici; *p. ext.* lovitură dată cu biciul. — Cf. b i c i u ş c ă.

IUŞTI interj. (Reg.) Cuvânt care imită sunetul produs de plesnitura biciului. — Onomatopee.

IÚTĂ s.f. **1.** Plantă anuală cu tulpina înaltă până la 3 m şi groasă de 1-2 cm, cu frunze galbene, ovale, cultivată în regiunile tropicale pentru fibrele textile extrase din tulpină (*Corchorus olitorius* şi *capsularis).* **2.** Fibră textilă obţinută din tulpina iutei (**1**), întrebuinţată la fabricarea pânzei de sac, a covoarelor etc. — Din germ. **Jute,** it. **iuta.**

IÚTE, *iuţi,* adj. **1.** (Despre oameni) Care acţionează sau reacţionează repede; expeditiv, prompt; care se produce fără întârziere, rapid. *Om iute. Replică iute.* ✦ Care fuge, aleargă, înaintează cu viteză mare. *Cal iute. Mers iute.* ✦ (Adverbial) În grabă, repede, imediat, îndată. *S-a dus iute acolo.* ✦ Care se produce cu tărie, cu forţă. *Ploaie iute.* **2.** Care se enervează, se supără, se mânie uşor; irascibil; violent. **3.** Care are gust înţepător; care produce o senzaţie gustativă usturătoare; picant. *Mâncare iute. Gust iute.* ✦ Care produce o senzaţie olfactivă înţepătoare şi neplăcută. *Miros iute.* – Din sl. **Ijutŭ.**

IUTIŞÓR adv. (Pop.) Nici prea iute, nici prea încet; potrivit de iute; repejor. — **Iute** + suf. *-işor.*

IUŢÁR, *iuţari,* s.m. (Reg.) Ciupercă comestibilă cu pălăria albă-gălbuie, cu carnea albă, iute la gust (*Lactarius piperatus).* — **Iute** + suf. *-ar.*

IUŢEÁLĂ, *iuţeli,* s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este iute, grabă cu care se mişcă cineva sau ceva; viteză (mare); repeziciune. ✧ Loc. adv. *Cu iuţeala fulgerului* = extrem de repede, fulgerător. **2.** Gust înţepător, usturător, picant. **3.** Mânie; violenţă. — **Iuţi** + suf. *-eală.*

IUŢÍ, *iuţesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A face să se producă, să meargă etc. sau a se produce, a merge etc. mai repede, mai prompt; a (se) grăbi. *Îşi iuţeşte paşii.* ✦ Refl. A deveni mai tare, mai intens. *Vântul s-a iuţit.* **2.** Refl. (Rar) A se enerva, a se supăra, a se mânia uşor. **3.** Tranz. şi refl. A da sau a căpăta un gust înţepător, usturător, picant. *Mâncarea s-a iuţit.* — Din **iute.**

IUŢÍRE, *iuţiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) iuţi* şi rezultatul ei. — V. **iuţi.**

IUŢÍT, -Ă, *iuţiţi, -te,* adj. **1.** Grăbit, repede. **2.** Usturător, picant, pişcător, înţepător. — V. **iuţi.**

IÚXTĂ s.f. v. **juxtă.**

IUZLÚC, *iuzluci,* s.m. Veche monedă turcească de argint, valorând o sută de parale. — Din tc. **yüzlük.**

ÍVĂR, *ivăre,* s.n. **1.** Clanţă (la uşă). **2.** Încuietoare (la uşă), zăvor. — Cf. săs. v i r o l (= germ. *Wirbel* „şurub").

IVEÁLĂ s.f. Ivire. ✧ Expr. *A ieşi la iveală* = a apărea, a se înfăţişa; a se descoperi. *A scoate (*sau *a da) la iveală* = a da pe faţă, a face cunoscut, evident; a face să fie văzut; a tipări. — **Ivi** + suf. *-eală.*

IVÍ, *ivesc,* vb. IV. Refl. A se arăta, a apărea (dintr-odată, pe neaşteptate), a ieşi la iveală, a se descoperi. — Din sl. **javiti.**

IVÍRE s.f. Faptul de *a se ivi;* apariţie, iveală. — V. **ivi.**

IVORÍN s.n. Fildeş fabricat sintetic. — Din fr. **ivoirin.**

IVÓRIU s.n. **1.** Fildeş. **2.** (Anat.) Dentină. — Din fr. **ivoire.**

IVRÍT s.f. Limba ebraică vorbită în Israel. — Din germ. **Iwrith, Ivrit**[h].

IZ, *izuri,* s.n. Miros deosebit, specific, aromă particulară. ✦ Spec. Miros (şi gust) neplăcut. — Din magh. **iz.**

ÍZBĂ, *izbe,* s.f. Căsuţă din bârne specifică unor sate ruseşti. — Din rus. **izba.**

IZBĂVÍ, *izbăvesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Pop.) A scăpa sau a face pe cineva să scape (dintr-o primejdie, boală etc.); a (se) salva, a (se) mântui. — Din sl. **izbaviti.**

IZBĂVÍRE, *izbăviri,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) izbăvi* şi rezultatul ei; scăpare, salvare, mântuire. — V. **izbăvi.**

IZBĂVÍT, -Ă, *izbăviți, -te,* adj. (Pop.) Scăpat, salvat; mântuit. — V. **izbăvi.**

IZBĂVITÓR, -OÁRE, *izbăvitori, -oare,* s.m. și f., adj. (Pop.) **1.** S.m. și f. Persoană care izbăvește; salvator, mântuitor. **2.** Adj. Care izbăvește, vindecă. — **Izbăvi** + suf. *-tor.*

IZBÂNDĂ, *izbânzi,* s.f. Victorie, biruință (în luptă). ✦ Reușită, succes (într-o acțiune). — Din **izbândi** (derivat regresiv).

IZBÂNDÍ, *izbândesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A învinge (în luptă), a fi victorios; a birui, a triumfa. **2.** Tranz. A reuși într-o acțiune, a izbuti să realizeze ceva. ✦ A duce la îndeplinire; a realiza, a împlini. — Din sl. **izbondon.**

IZBÂNDITÓR, -OÁRE, *izbânditori, -oare,* adj. (Rar) Care izbândește; biruitor, învingător. — **Izbândi** + suf. *-tor.*

IZBÉLIȘTE s.f. (Pop.; în expr.) *(A lăsa) de izbeliște* = (a lăsa) la voia întâmplării, părăsit de toți, fără supraveghere. — **Izbi** + suf. *-eliște.*

IZBÍ, *izbesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) lovi cu putere (de ceva, de cineva sau cu ceva); a (se) repezi cu violență; a (se) trânti. ✦ Tranz. și refl. A (se) arunca cu putere; a (se) azvârli. **2.** Tranz. (Despre lumină) A cădea cu putere, a lovi drept în față, în ochi. **3.** Tranz. A ataca. **4.** Tranz. Fig. A impresiona puternic pe cineva; a surprinde, a frapa, a bate la ochi. — Din sl. **izbiti.**

IZBÍRE, *izbiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) izbi* și rezultatul ei; lovire. — V. **izbi.**

IZBITÓR, -OÁRE, *izbitori, -oare,* adj. Care impresionează puternic; surprinzător, frapant, uimitor. — **Izbi** + suf. *-tor.*

IZBITÚRĂ, *izbituri,* s.f. Lovitură puternică. ✦ (Rar) Semn rămas în urma unei lovituri; contuzie. — **Izbi** + suf. *-tură.*

IZBÚC, *izbucuri,* s.n. Izvor de apă cu debit intermitent care se formează în regiunile carstice și funcționează pe principiul sifonului. — Et. nec.

IZBUCNÍ, *izbucnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A se manifesta brusc și cu putere; a se arăta deodată; *p. ext.* a țâșni. **2.** (Despre sunete, zgomote etc.; la pers. 3) A se porni deodată și cu intensitate, a se auzi în același timp. [Var.: **zbucní** vb. IV] — Din bg. **izbukna.**

IZBUCNÍRE, *izbucniri,* s.f. Acțiunea de *a izbucni* și rezultatul ei; dezlănțuire. — V. **izbucni.**

IZBUTÍ, *izbutesc,* vb. IV. Tranz. și intranz. A duce ceva la bun sfârșit; a reuși, a izbândi. — Et. nec.

IZBUTÍRE s.f. Acțiunea de *a izbuti* și rezultatul ei; succes, reușită, izbândă. — V. **izbuti.**

IZBUTÍT, -Ă, *izbutiți, -te,* adj. Care a fost bine realizat, care s-a bucurat de succes; reușit. — V. **izbuti.**

IZGONÍ, *izgonesc,* vb. IV. Tranz. A sili pe cineva să plece; a da afară; a alunga, a goni. — Din sl. **izgoniti.**

IZGONÍRE s.f. Acțiunea de *a izgoni* și rezultatul ei; alungare. — V. **izgoni.**

IZLÁZ, *izlazuri,* s.n. Loc sau câmp nelucrat, pe care crește iarba, folosit ca pășune; imaș, pășune. [Var.: **isláz** s.n.] — Din bg. **izlaz.**

IZMÁNĂ, *izmene,* s.f. (Mai ales la pl.) Obiect de lenjerie bărbătească, asemănător pantalonului, care acoperă corpul de la talie în jos; indispensabili, nădragi. [Var.: (reg.) **izmeánă** s.f.] — Din bg. **izmeni.**

ÍZMĂ s.f. Plantă erbacee perenă din familia labiatelor, cu frunzele pețiolate și florile roșii-violete dispuse în spice la vârful tulpinilor sau ramurilor, întreaga plantă având un miros plăcut caracteristic; mentă (*Mentha piperita).* ✧ *Izmă creață* = specie de izmă cu frunzele pețiolate și crețe, folosită la prepararea unor medicamente; mentă creață (*Mentha crispa). Izma-broaștei* = plantă erbacee cu frunze dințate și cu flori roz, care crește prin locurile mlăștinoase (*Mentha aquatica).* — Et. nec.

IZMEÁNĂ s.f. v. **izmană.**

IZMENEÁLĂ, *izmeneli,* s.f. (Fam.) Purtare, atitudine afectată, lipsită de seriozitate, pretențioasă; fandoseală, sclifoseală. ✦ Strâmbătură, grimasă. — **Izmeni** + suf. *-eală.*

IZMENÍ, *izmenesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) **1.** A se purta fără naturalețe, cu mofturi; a se fandosi. **2.** A se uita urât, a se strâmba (la cineva), a se schimonosi, a face mutre. — Din sl. **izměniti** „a schimba".

IZMENÍT, -Ă, *izmeniți, -te,* adj., s.m. și f. (Fam.) (Om) afectat, fandosit, mofturos. — V. **izmeni.**

IZNOÁVĂ, *iznoave,* s.f. (Pop.) **1.** Lucru nou, noutate; născocire. ✧ Loc. adv. *De iznoavă* = din nou, de la capăt, încă o dată. **2.** Poznă, glumă, ghidușie; minciună, scornitură. — Din sl. **izŭ nova** „din nou".

IZOBÁR, -Ă, *izobari, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre procesele sau transformările unui sistem fizic) Care are loc la o presiune constantă. ✧ *Linie (*sau *curbă) izobară* (și substantivat, f.) = linie care unește pe o hartă, pe o diagramă etc. punctele cu aceeași presiune. **2.** Adj., s.m. (Fiecare dintre atomii) care au aceeași masă atomică, dar care diferă prin numărul atomic și se găsesc în căsuțe diferite ale tabloului periodic al elementelor. — Din fr. **isobare.**

IZOBÁTĂ, *izobate,* s.f. (Geogr.) Linie care unește, pe o hartă, punctele cu aceeași adâncime față de o suprafață de referință (lac, mare, ocean). — Din fr. **isobathe.**

IZOCLÍNĂ, *izocline,* s.f. Linie care unește, pe o hartă, punctele care au aceeași înclinație magnetică. — Din fr. **isocline.**

IZOCÓR, -Ă, *izocori, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre procesele sau transformările sistemelor fizice) Care are loc la un volum constant. **2.** S.f. Curbă care reprezintă pe o diagramă o transformare izocoră (**1**). — Din fr. **isochore.**

IZOCRÓN, -Ă, *izocroni, -e,* adj. (Despre procesele sau transformările de stare fizică sau chimică) Care are durată egală. — Din fr. **isochrone.**

IZODINÁMIC, -Ă, *izodinamici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care are aceeași componentă orizontală a câmpului magnetic. **2.** S.f. Linie care trece prin punctele de egală intensitate a componentei orizontale a câmpului magnetic pământesc. — Din fr. **isodynamique.**

IZOÉDRIC, -Ă, *izoedrici, -ce,* adj. (Despre corpuri geometrice) Care are toate fețele egale. — Din fr. **isoédrique.**

IZOGÁM, -Ă, *izogami, -e,* adj. (Biol.; despre organisme inferioare sau plante) Care prezintă fenomenul de izogamie. — Din fr. **isogame.**

IZOGAMÍE s.f. (Biol.) Formă primitivă de înmulțire sexuată, în care cei doi gameți care participă la fecundare sunt asemănători din punct de vedere morfologic. — Din fr. **isogamie.**

IZOGEOTÉRM, -Ă, *izogeotermi, -e,* adj., s.f. (Geol.) **1.** Adj. (Despre puncte din interiorul Pământului) Care au aceeași temperatură. **2.** S.f. Linie care unește punctele terestre cu aceeași temperatură medie a solului; geoizotermă. [Pr.: *ge-o-*] — Din fr. **isogéotherme.**

IZOGLÓSĂ, *izoglose,* s.f. Linie care marchează, pe o hartă lingvistică, limitele răspândirii unui fenomen fonetic, lexical sau morfologic. [Var.: **isoglósă** s.f.] — Din fr. **isoglosse.**

IZOGÓN, -Ă, *izogoni, -e,* adj., s.f. (Figură geometrică) cu (două) unghiuri egale. — Din fr. **isogone.**

IZOHIÉTĂ, *izohiete,* s.f. Linie care unește, pe hărțile climatice, punctele cu aceeași cantitate de precipitații căzute într-o anumită perioadă de timp. [Pr.: *-hi-e-*] — Din fr. **isohyète.**

IZOLÁ, *izolez,* vb. I. **1.** Tranz. A despărți cu totul; a separa unul de altul; *spec.* a despărți un bolnav contagios de oamenii sănătoși, pentru a evita contagiunea. **2.** Tranz. A împiedica transmiterea căldurii, a frigului, a umezelii, a zgomotului etc. dintr-un mediu (sau corp) în altul; a separa un corp prin care trece curentul electric de alt corp bun conducător de electricitate. **3.** Refl. A se îndepărta de societate, de semeni; a sta retras, departe de alții; a se retrage, a se închista. — Din fr. **isoler.**

IZOLÁNT, -Ă, *izolanți, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat, m.) Care izolează (**2**), care are proprietatea de a izola. **2.** (În sintagma) *Limbă izolantă* = limbă care nu are afixe și în care raportul dintre cuvinte este determinat de ordinea cuvintelor, de accent etc. — Din fr. **isolant.**

IZOLÁRE, *izolări,* s.f. Acțiunea de *a (se) izola* și rezultatul ei; despărțire, separare. ✦ (Med.) Măsură cu caracter profilactic prin care se interzice unui bolnav contagios de a veni în contact cu alte persoane. — V. **izola.**

IZOLÁT, -Ă, *izolați, -te,* adj. (Adesea adverbial) Separat; *p. ext.* îndepărtat; retras. ✦ Situat la distanță (unul de altul); răzleț. ✦ Care constituie o excepție. *Un caz izolat.* — V. **izola.**

IZOLATÓR, -OÁRE, *izolatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care izolează. **2.** S.n. Corp, material rău conducător de electricitate sau de căldură; piesă fabricată dintr-un astfel de material, care servește la izolare. — Din fr. **isolateur.**

IZOLÁȚIE, *izolații,* s.f. Faptul de a izola (**2**); (concr.) strat de material izolant așezat între două medii sau între două sisteme fizice. — Din fr. **isolation.**

IZOLAȚIONÍSM s.n. Opinie sau atitudine politică dusă de o țară care se opune participării statului respectiv la soluționarea problemelor vieții politice internaționale. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **isolationnisme.**

IZOLAȚIONÍST, -Ă, *izolaționiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Partizan) al izolaționismului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **isolationniste.**

IZOMÉR, -Ă, *izomeri, -e,* adj., s.m. (Substanță, combinație, nucleu atomic) care prezintă izomerie. — Din fr. **isomère.**

IZOMERÍE s.f. Proprietate a unor substanțe cu aceeași compoziție chimică de a avea însușiri diferite, datorită modului diferit de așezare a atomilor în moleculă. — Din fr. **isomérie.**

IZOMERIZÁ, pers. 3 *izomerizează,* vb. I. Refl. (Despre substanțe chimice) A se transforma într-un izomer în urma unei reacții sau prin acțiunea unui agent fizic. — Din fr. **isomériser.**

IZOMERIZÁRE, *izomerizări,* s.f. Acțiunea de *a se izomeriza* și rezultatul ei. — V. **izomeriza.**

IZOMÉTRIC, -Ă, *izometrici, -ce,* adj. De mărime egală. — Din fr. **isométrique.**

IZOMETRÍE, *izometrii,* s.f. Însușirea, faptul de a fi izometric. — Din fr. **isométrie,** germ. **Izometrie.**

IZOMÓRF, -Ă, *izomorfi, -e,* adj., s.f. (Substanță) care prezintă izomorfism; (cristal) asemănător ca formă. — Din fr. **isomorphe.**

IZOMORFÍE s.f. Izomorfism (**2**). — Din fr. **isomorphie.**

IZOMORFÍSM s.n. **1.** Relație, corespondență între două obiecte, fenomene etc. care au aceeași structură; identitate de structură. **2.** Proprietate a substanțelor cu compoziție chimică diferită, dar cu structură înrudită, de a se prezenta în aceleași forme structurale cristalografice; izomorfie. **3.** Termen întrebuințat de unii lingviști structuraliști pentru a denumi paralelismul de structură dintre silabă, cuvânt și propoziție sau frază. — Din fr. **isomorphisme.**

IZOPÓD, *izopode,* s.n. (La pl.) Ordin de crustacee care au un segment toracic unit cu capul și șapte segmente toracice libere, fiecare cu câte o pereche de picioare identic conformate; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. — Din fr. **isopode.**

IZOPRÉN, *izopreni,* s.m. Hidrocarbură nesaturată prin a cărei polimerizare se obține cauciucul. — Din fr. **isoprène.**

IZOTÉRM, -Ă, *izotermi, -e,* adj. (Despre transformările sistemelor fizico-chimice) Care se produce la o temperatură constantă. ✧ *Linie izotermă* (și substantivat, f.) = linie care unește pe o hartă geografică punctele terestre cu aceeași temperatură medie a aerului, a apei sau a solului într-o anumită perioadă. *Curbă izotermă* (și substantivat, f.) = curbă care unește, pe o diagramă, punctele cu aceeași temperatură ale unui proces fizico-chimic. — Din fr. **isotherme.**

IZOTIPÍE s.f. Proprietate a unor substanțe chimice de a cristaliza în aceleași forme, fără a forma cristale mixte. — Din fr. **isotypie.**

IZOTÓP, *izotopi,* s.m. Atom sau nucleu atomic care are același număr de ordine ca și alt atom ori nucleu atomic, dar care diferă de acesta prin masa atomică. — Din fr. **isotope.**

IZOTRÓP, -Ă, *izotropi, -e,* adj. (Despre corpuri, substanțe etc.; adesea substantivat, m.) Care are proprietăți independente de direcția în spațiu. ✦ (Despre materiale) Care are, pe toate direcțiile, aceleași proprietăți mecanice. — Din fr. **isotrope.**

IZOTROPÍE s.f. Proprietate a unui corp de a fi izotrop. — Din fr. **isotropie.**

IZVÓD, *izvoade,* s.n. (Înv.) **1.** Însemnare; listă; registru (de cheltuieli), foaie (de zestre); catalog. **2.** Manuscris; text. ✦ Document. **3.** Concept, plan; model. — Din sl. **izvodŭ.**

IZVODÍ, *izvodesc,* vb. IV. (Înv.) **1.** Tranz. A crea, a face, a inventa. ✦ (Rar) A descoperi. **2.** Tranz. A alcătui, a compune, a redacta; a scrie. **3.** Refl. A se contura, a apărea, a lua ființă. — Din sl. **izvoditi** „a extrage, a traduce”.

IZVODÍRE, *izvodiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) izvodi* și rezultatul ei. — V. **izvodi.**

IZVODITÓR, *izvoditori,* s.m. (Înv.) Cronicar; *p. gener.* scriitor, autor. — **Izvodi** + suf. *-tor.*

IZVÓR, *izvoare,* s.n. **1.** Apă subterană care iese sau țâșnește la suprafața pământului; fântână. **2.** Loc de unde izvorăște la suprafața pământului un izvor (**1**), o apă curgătoare; începutul unui râu; obârșie. **3.** Sursă de lumină sau de căldură. **4.** Fig. Lucru din care provine ceva; origine (a unui lucru); sursă. **5.** Document, text original (istoric, științific). — Din sl. **izvorŭ.**

IZVORÁȘ, *izvorașe,* s.n. Diminutiv al lui *izvor* (**1**). — **Izvor** + suf. *-aș.*

IZVORÎ́, pers. 3 *izvorăște,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre apă) A ieși, a țâșni din pământ; *p. ext.* (despre ape curgătoare) a-și începe cursul, a-și avea obârșia. ✦ Fig. (Despre lacrimi, sânge etc.) A începe să curgă cu putere; a șiroi. ✦ Fig. A ieși la iveală; a apărea dintr-odată; a răsări. **2.** Fig. A lua naștere, a-și avea sursa, obârșia; a rezulta, a proveni, a se trage. — Din **izvor.**

Î

Î, *î,* s.m. **1.** A douăsprezecea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (vocală închisă, nerotunjită, din seria medială). [Pl. și: (**1,** n) *î-uri*].

ÎÎ interj. (Pop. și fam.) Cuvânt folosit pentru a exprima o aprobare, un consimțământ; da. – Onomatopee.

ÎMBARCÁ, *îmbárc,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) urca pe o navă pentru o călătorie pe apă; *p. gener.* a (se) urca în orice fel de mijloc de transport pentru a călători. — Din fr. **embarquer.**

ÎMBARCÁRE, *îmbarcări,* s.f. Acțiunea de *a (se) îmbarca* și rezultatul ei. — V. **îmbarca.**

ÎMBĂIÁ, *îmbăiez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) scălda sau a (se) spăla (în baie), a face baie; a (se) feredui. [Pr.: *-bă-ia*] — **În** + **baie[1].**

ÎMBĂIERÁ, *îmbáier,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) lega cu băieri, a (se) prinde în băieri. ✦ Tranz. Fig. A lega, a îmbina. [Pr.: *-bă-ie-.* — Var.: (reg.) **îmbăirá** vb. I] — **În** + **baieră.**

ÎMBĂIERÁT, -Ă, *îmbăierați, -te,* adj. Legat cu băieri; atârnat cu o baieră. [Pr.: *-bă-ie-.* — Var.: (reg.) **îmbăirát, -ă** adj.] — V. **îmbăiera.**

ÎMBĂIÉRE, *îmbăieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) îmbăia* și rezultatul ei. [Pr.: *-bă-ie-*] — V. **îmbăia.**

ÎMBĂIRÁ vb. I v. **îmbăiera.**

ÎMBĂIRÁT, -Ă adj. v. **îmbăierat.**

ÎMBĂLÁ, *îmbălez,* vb. I. Tranz. A umple de bale; a umezi cu salivă; *spec.* a muia cu salivă firul de tors în timpul torsului manual. ✦ Fig. A folosi cuvinte vulgare (la adresa cuiva). — **În** + **bale.**

ÎMBĂLÁRE, *îmbălări,* s.f. Faptul de *a îmbăla.* — V. **îmbăla.**

ÎMBĂLÁT, -Ă, *îmbălați, -te,* adj. Plin de bale; muiat cu salivă. ✦ Fig. (Despre cuvinte, expresii) Trivial. — V. **îmbăla.**

ÎMBĂLĂTÚRĂ, *îmbălături,* s.f. Faptul de a fi ud de bale sau de salivă; urmă, pată de salivă. ✦ Fig. Ocară, înjurătură, vulgaritate. — **Îmbăla** + suf. *-ătură.*

ÎMBĂLSĂMÁ, *îmbălsămez,* vb. I. Tranz. **1.** (Despre flori, parfumuri; la pers. 3) A impregna aerul cu miros plăcut (și pătrunzător); a parfuma, a înmiresma, a miresma. **2.** A conserva un cadavru prin introducerea în artere a unor substanțe chimice; bălsăma. [Var.: (rar) **îmbălsămí** vb. IV] — **În** + **balsam.** Cf. it. i m b a l s a m a r e, fr. e m b a u m e r.

ÎMBĂLSĂMÁRE, *îmbălsămări,* s.f. Acțiunea de *a îmbălsăma.* — V. **îmbălsăma.**

ÎMBĂLSĂMÁT, -Ă, *îmbălsămați, -te,* adj. **1.** Care are și răspândește un miros plăcut; în care s-a răspândit un miros plăcut, plin de miresme; parfumat, înmiresmat, miresmat. **2.** (Despre cadavre) Care este impregnat cu anumite substanțe pentru a împiedica sau pentru a întârzia putrefacția; care este conservat prin îmbălsămare; bălsămat. [Var.: (rar) **îmbălsămít, -ă** adj.] — V. **îmbălsăma.**

ÎMBĂLSĂMÍ vb. IV v. **îmbălsăma.**

ÎMBĂLSĂMÍT, -Ă adj. v. **îmbălsămat.**

ÎMBĂRBĂTÁ, *îmbărbătez,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) insufla bărbăție, curaj; a (se) încuraja. — **În** + **bărbat.**

ÎMBĂRBĂTÁRE, *îmbărbătări,* s.f. Acțiunea de *a (se) îmbărbăta;* încurajare. — V. **îmbărbăta.**

ÎMBĂRBĂTÁT, -Ă, *îmbărbătați, -te,* adj. Căruia i s-a insuflat curaj, bărbăție; încurajat. — V. **îmbărbăta.**

ÎMBĂRBĂTĂTÓR, -OÁRE, *îmbărbătători, -oare,* adj. Care îmbărbătează. — **Îmbărbăta** + suf. *-tor.*

ÎMBĂTÁ, *îmbăt,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. (fact.) A ajunge sau a face pe cineva să ajungă în starea de beție, a (se) ameți cu băutură; a (se) chercheli, a (se) aghesmui. ✧ Expr. *A (se) îmbăta lulea* (sau *tun, turtă, criță*) = a (se) îmbăta foarte tare. *A (se) îmbăta cu apă rece* (sau *chioară*) = a (se) amăgi, a (se) înșela. ✦ Tranz. P. anal. (Despre mirosuri puternice) A produce o stare asemănătoare cu beția; a ameți. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) încânta, a (se) ameți, a (se) tulbura. — Lat. ***imbibitare** (<*bibitus* „beat").

ÎMBĂTÁRE s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) îmbăta* și rezultatul ei; amețeală. **2.** Fig. Tulburare adâncă (și plăcută); încântare. — V. **îmbăta.**

ÎMBĂTÁT, -Ă, *îmbătați, -te,* adj. **1.** (Rar) Beat. **2.** Fig. Amețit (de plăcere, de dorințe); încântat; fericit. — V. **îmbăta.**

ÎMBĂTĂTÓR, -OÁRE, *îmbătători, -oare,* adj. **1.** (Rar; despre băuturi alcoolice) Care îmbată. ✦ (Curent; despre arome, miresme) Care amețește, care tulbură mintea; amețitor. **2.** Fig. Care farmecă, încântă; deosebit de plăcut; încântător. – **Îmbăta** + suf. *-ător.*

ÎMBĂTRÂNÍ, *îmbătrânesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A deveni bătrân. ✦ Tranz. fact. A face pe cineva să devină bătrân (provocându-i supărări, griji etc.). ✦ Tranz. fact. A face pe cineva să pară mai bătrân decât este în realitate, a-i da înfățișare bătrânicioasă. **2.** (Despre materiale) A-și schimba în mod lent structura și proprietățile caracteristice (prin degradare); a se învechi. — **În** + **bătrân.**

ÎMBĂTRÂNÍRE s.f. Faptul de *a îmbătrâni;* trecere treptată spre bătrânețe. ✦ Spec. (Tehn.) Tratament aplicat unor materiale sau unor produse spre a le da mai repede calitatea de vechime. — V. **îmbătrâni.**

ÎMBĂTRÂNÍT, -Ă, *îmbătrâniți, -te,* adj. Care a devenit bătrân; cu înfățișare de bătrân. — V. **îmbătrâni.**

ÎMBĂȚOȘÁ, *îmbățoșez,* vb. I. Refl. (Fam.) A deveni inflexibil, rigid, aspru. — **În** + **bățos.**

ÎMBĂȚOȘÁRE, *îmbățoșări,* s.f. Acțiunea de *a (se) îmbățoșa* și rezultatul ei. — V. **îmbățoșa.**

ÎMBĂȚOȘÁT, -Ă, *îmbățoșați, -te,* adj. Care a devenit rigid, inflexibil. — V. **îmbățoșa.**

ÎMBÂCSEÁLĂ, *îmbâcseli,* s.f. Starea a ceea ce este îmbâcsit. — **Îmbâcsi** + suf. *-eală.*

ÎMBÂCSÍ, *îmbâcsesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) umple, a (se) ințesa de praf, de murdărie sau de miasme. ✦ Refl. (Despre aer) A deveni înăbușitor. **2.** Tranz. (Reg.) A umple ceva, îndesând sau înghesuind. — **În** + **bâcsi** (reg. „a umple, a ticsi, a îndesa", et. nec.).

ÎMBÂCSIRE s.f. Acțiunea de *a (se) îmbâcsi.* — V. **îmbâcsi.**

ÎMBÂCSÍT, -Ă, *îmbâcsiți, -te,* adj. **1.** Care este plin, ințesat de praf, de murdărie sau de miasme. **2.** (Reg.) Care este umplut peste măsură; îndesat. — V. **îmbâcsi.**

ÎMBÂRLIGÁ, pers. 3 *îmbârlígă,* vb. I. Tranz. (Despre animale) A-și îndoi coada în formă de arc și a și-o îndrepta în sus; a bârliga. — **În** + **bârliga.**

ÎMBÂRLIGÁT, -Ă, *îmbârligați, -te,* adj. (Despre coada sau coarnele unor animale) Care este îndoit în formă de arc și, de obicei, îndreptat în sus. — V. **îmbârliga.**

ÎMBELȘUGÁ, *îmbelșughez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face pământul să rodească, să devină îmbelșugat. — **În** + **belșug.**

ÎMBELȘUGÁRE s.f. Belșug; abundență, îndestulare. [Var.: (reg.) **îmbielșugáre** s.f.] — V. **îmbelșuga.**

ÎMBELȘUGÁT, -Ă, *îmbelșugați, -te,* adj. Care are din abundență cele trebuincioase. ✦ Care există din belșug, din abundență. [Var.: (reg.) **îmbielșugát, -ă** adj.] — V. **îmbelșuga.**

ÎMBI, -E num. col. (Înv.) Amândoi, ambii. — Lat. ***ambi, ambae.**

ÎMBIÁ, *îmbíi,* vb. I. Tranz. și refl. recipr. A (se) îndemna (stăruitor) să facă sau să primească ceva; a (se) invita, a (se) pofti. ✦ Refl. (Rar) A se lăsa poftit. ✦ Tranz. Fig. A atrage. [Pr. *-bi-a*] — Lat. ***inviare.**

ÎMBIÁT s.n. Îmbiere. [Pr. *-bi-at*] — V. **îmbia.**

ÎMBIBÁ, *îmbíb,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) pătrunde, a (se) impregna de un lichid, de un gaz etc. ✦ Tranz. Fig. (Rar) A face să fie pătruns de o idee, de o teorie etc.; a îndoctrina. — Din fr. **imbiber,** lat. **imbibere.**

ÎMBIBÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) îmbiba* și rezultatul ei. — V. **îmbiba.**

ÎMBIELȘUGÁRE s.f. v. **îmbelșugare.**

ÎMBIELȘUGÁT, -Ă adj. v. **îmbelșugat.**

ÎMBIÉRE, *îmbieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) îmbia* și rezultatul ei; poftire, invitație, îndemn stăruitor; îmbiat. [Pr. *-bi-e-*] — V. **îmbia.**

ÎMBIETÓR, -OÁRE, *îmbietori, -oare,* adj. Care îmbie; ademenitor, ispititor, atrăgător; încântător. [Pr. *-bi-e-*] — **Îmbia** + suf. *-tor.*

ÎMBIETÚRĂ, *îmbieturi,* s.f. (Rar) Faptul de a îmbia; îndemn, invitație. [Pr. *-bi-e-*] — **Îmbia** + suf. *-tură.*

ÎMBINÁ, *îmbín,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) lega, a (se) uni, a (se) împreuna, a (se) asocia pentru a realiza un tot; a (se) îngemăna. — Lat. ***imbinare.**

ÎMBINÁRE, *îmbinări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) îmbina* și rezultatul ei; unire într-un tot; împreunare, împletire, îngemănare. ✦ (Concr.) Ansamblu rezultat în urma unirii, împreunării sau asocierii mai multor elemente. **2.** Loc unde se realizează o îmbinare (**1**). — V. **îmbina.**

ÎMBINÁT, -Ă, *îmbinați, -te,* adj. Care este unit cu altul într-un tot, care formează un tot; împreunat, îngemănat. — V. **îmbina.**

ÎMBLÁ vb. I v. **umbla.**

ÎMBLĂCÍ vb. IV v. **îmblăti.**

ÎMBLĂCÍU, *îmblăcie,* s.n. (Înv.) Unealtă agricolă rudimentară, formată dintr-o prăjină lungă la capătul căreia sunt legate un băț gros mobil și mai multe curele, cu care se lovesc spicele de cereale sau păstăile de legume pentru a li se scoate boabele. [Acc. și: *îmblắciu*] — Cf. î m b l ă t i.

ÎMBLĂNÍ, *îmblănesc,* vb. IV. Tranz. A căptuși cu blană un obiect de îmbrăcăminte; a blănui. — **În** + **blană.**

ÎMBLĂNÍRE s.f. Acțiunea de *a îmblăni.* — V. **îmblăni.**

ÎMBLĂNÍT, -Ă, *îmblăniți, -te,* adj. (Despre îmbrăcăminte) Căptușit cu blană. — V. **îmblăni.**

ÎMBLĂTÍ, *îmblătesc,* vb. IV. (Înv.) Tranz. A bate cu îmblăciul cerealele, plantele cu păstăi etc. pentru a le scoate semințele. ✦ Fig. A bate rău pe cineva; a ciomăgi. [Var.: (reg.) **îmblăcí** vb. IV] — Cf. sl. m l a t i t i.

ÎMBLĂTÍRE, *îmblătiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a îmblăti;* îmblătit. — V. **îmblăti.**

ÎMBLĂTÍT s.n. (Înv.) Îmblătire; *p. ext.* timpul când se face îmblătirea. [Var.: (reg.) **umblăcít** s.n.] — V. **îmblăti.**

ÎMBLĂTITÓR, -OÁRE, *îmblătitori, -oare,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care îmblătește. — **Îmblăti** + suf. *-tor.*

ÎMBLÂNZÍ, *îmblânzesc,* vb. IV. Tranz. A deprinde un animal (sălbatic) să se supună omului, să trăiască în apropierea (și în folosul) omului; a domestici. ✦ Tranz. și refl. A face sau a deveni (mai) blând; a (se) domoli, a (se) liniști, a (se) calma, a (se) potoli. ✦ Refl. Fig. (Despre furtună, vânt etc.) A scădea în intensitate; a se domoli. — **În** + **blând.**

ÎMBLÂNZÍRE s.n. Acțiunea de *a (se) îmblânzi* și rezultatul ei. — V. **îmblânzi.**

ÎMBLÂNZÍT, -Ă, *îmblânziți, -te,* adj. (Despre animale) Deprins să se supună omului și să trăiască în apropierea lui; domesticit. — V. **îmblânzi.**

ÎMBLÂNZITÓR, -OÁRE, *îmblânzitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu îmblânzirea animalelor sălbatice dând reprezentații publice, mai ales la circ. — **Îmblânzi** + suf. *-tor.*

ÎMBLET s.n. v. **umblet.**

ÎMBOBOCÍ, pers. 3 *îmbobocește,* vb. IV. Intranz. (Despre plante) A face boboci; (despre muguri) a începe să se desfacă. — **În** + **boboc.**

ÎMBOBOCÍRE s.f. Acțiunea de *a îmboboci* și rezultatul ei. — V. **îmboboci.**

ÎMBOBOCÍT, -Ă, *îmbobociți, -te,* adj. (Despre plante) Care are boboci; (despre flori) care este în stadiul de boboc; (despre muguri) care este pe cale să se desfacă. — V. **îmboboci.**

ÎMBOBOROJÍ vb. IV v. **îmbolboji.**

ÎMBODOLÍ, *îmbodolesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) înfofoli. — Et. nec.

ÎMBODOLÍT, -Ă, *îmbodoliți, -te,* adj. (Reg.) Înfofolit. — V. **îmbodoli.**

ÎMBOGĂȚÍ, *îmbogățesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină bogat; a (se) înavuți, a (se) înstări. **2.** Tranz. și refl. A (se) adăuga noi elemente unui bun material sau spiritual, a face să devină sau a deveni mai numeros, mai cuprinzător, mai complex; a (se) dezvolta, a (se) mări. — **În** + **bogat.**

ÎMBOGĂȚÍRE, *îmbogățiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) îmbogăți* și rezultatul ei. — V. **îmbogăți.**

ÎMBOGĂȚÍT, -Ă, *îmbogățiți, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care a acumulat bogății; bogat. **2.** (Despre lucruri concrete sau noțiuni abstracte) Care a devenit mai numeros, mai cuprinzător, mai complex; dezvoltat. — V. **îmbogăți.**

ÎMBOLBOJÍ, *îmbolbojesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A înfășura. [Var.: **îmboborojí** vb. IV] — Et. nec.

ÎMBOLDÍ, *îmboldesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A împunge un animal cu prăjina, cu bățul, cu nuiaua sau, *p. ext.,* a lovi un animal cu bățul, cu nuiaua pentru a-l îndemna la mers, la tras. **2.** Tranz. Fig. A îndemna, a împinge pe cineva la o acțiune; a stimula. **3.** Refl. recipr. și tranz. A (se) lovi cu coatele, a(-și) da ghionți sau brânci; a (se) îmbrânci. — **În** + **bold.**

ÎMBOLDÍRE, *îmboldiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) îmboldi* și rezultatul ei; *fig.* îndemn, stimul, imbold. — V. **îmboldi.**

ÎMBOLDITÓR, -OÁRE, *îmbolditori, -oare,* adj. (Rar) **1.** Care îmboldește, îndeamnă, stimulează la acțiune. **2.** Fig. (Despre vorbe) Care înțeapă; caustic, înțepător, usturător. — **Îmboldi** + suf. *-tor.*

ÎMBOLNĂVÍ, *îmbolnăvesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină bolnav. — **În** + **bolnăvi.**

ÎMBOLNĂVÍRE s.f. Faptul de *a (se) îmbolnăvi.* — V. **îmbolnăvi.**

ÎMBRĂCÁ, *îmbrác,* vb. I. Refl. și tranz. **1.** A(-și) acoperi corpul cu veșminte. ✦ Refl. A purta haine de un anumit fel, de o anumită calitate etc. **2.** A-și procura sau a procura cuiva hainele trebuincioase. **3.** A (se) acoperi, a (se) înveli. ✦ Tranz. A înfăța perna sau plapuma. ✦ Tranz. A înveli cu hârtie, cu material plastic etc. coperțile unei cărți, ale unui caiet etc. ✦ Tranz. A fereca icoane, bijuterii etc. în aur sau în argint. ✦ Tranz. Fig. A învălui, a ascunde (adevărata înfățișare, adevăratul aspect etc.). — Lat. ***imbracare** (< *braca* „pantaloni”).

ÎMBRĂCÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) îmbrăca* și rezultatul ei; îmbrăcat[1]. — V. **îmbrăca.**

ÎMBRĂCÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) îmbrăca;* îmbrăcare. — V. **îmbrăca.**

ÎMBRĂCÁT[2], -Ă, *îmbrăcați, -te,* adj. (Despre oameni) Cu corpul acoperit de haine; înveșmântat. — V. **îmbrăca.**

ÎMBRĂCĂMÍNTE, (**3**) *îmbrăcăminți,* s.f. **1.** Totalitatea obiectelor care îmbracă corpul omenesc (exceptând încălțămintea); veșminte, haine, straie. **2.** Hârtie, material plastic etc. cu care sunt învelite copertele unui caiet, ale unei cărți etc. **3.** Strat de material cu care se acoperă o piesă sau o construcție pentru a o izola, pentru a o proteja etc. [Gen.: *îmbrăcămintei, îmbrăcăminții*] — **Îmbrăca** + suf. *-ăminte.*

ÎMBRĂȚIȘÁ, *îmbrățișez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. recipr. A (se) cuprinde, a (se) înlănțui cu brațele, a (se) strânge în brațe (în semn de afecțiune). ✦ Tranz. Fig. A înconjura din toate părțile; a învălui. **2.** Tranz. Fig. A cuprinde dintr-o aruncătură de ochi. ✦ A include, a cuprinde în sfera preocupărilor. **3.** Tranz. Fig. A-și însuși o idee, o doctrină, o concepție. ✦ A se consacra unei profesii. ✦ A cuprinde, a conține. [Var.: (reg.) **îmbrățoșá** vb. I] — **În** + **brățiș** (reg.).

ÎMBRĂȚIȘÁRE, *îmbrățișări,* s.f. Acțiunea de *a (se) îmbrățișa* și rezultatul ei; cuprindere în brațe; *p. ext.* mângâiere. [Var.: (reg.) **îmbrățoșáre** s.f.] — V. **îmbrățișa.**

ÎMBRĂȚOȘÁ vb. I v. **îmbrățișa.**

ÎMBRĂȚOȘÁRE s.f. v. **îmbrățișare.**

ÎMBRÂNCEÁLĂ, *îmbrânceli,* s.f. Faptul de *a (se) îmbrânci.* — **Îmbrânci** + suf. *-eală.*

ÎMBRÂNCÍ, *îmbrâncesc,* vb. IV. Tranz. și refl. recipr. A (se) împinge cu violență, a(-și) da brânci; a (se) ghionti, a (se) brânci[1]. — **În** + **brâncă.**

ÎMBRÂNCÍRE, *îmbrânciri,* s.f. Acțiunea de *a (se) îmbrânci* și rezultatul ei. — V. **îmbrânci.**

ÎMBRÂNCITÚRĂ, *îmbrâncituri,* s.f. Faptul de a (se) îmbrânci; împinsătură (violentă), ghiont, brânci. — **Îmbrânci** + suf. *-tură.*

ÎMBREBENÁ, *îmbrebenez,* vb. I. Tranz. (Rar) A împodobi o pânză, o cămașă etc. cu flori țesute sau brodate; a înflora. ✦ Refl. A se împodobi cu flori. — **În** + **breabăn.**

ÎMBROBODEÁLĂ, *îmbrobodeli,* s.f. Îmbrobodire; (concr.) obiect care servește la îmbrobodit. — **Îmbrobodi** + suf. *-eală.*

ÎMBROBODÍ, *îmbrobodesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A(-și) acoperi capul cu o broboadă, cu o basma etc. ✦ Fig. A (se) acoperi ca într-un văl; a (se) învălui. **2.** Tranz. Fig. (Fam.) A înșela, a minți pe cineva. — **În** + **broboadă.**

ÎMBROBODÍRE, *îmbrobodiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) îmbrobodi;* îmbrobodeală. — V. **îmbrobodi.**

ÎMBROBODÍT[1] s.n. Îmbrobodire. — V. **îmbrobodi.**

ÎMBROBODÍT[2], -Ă, *îmbrobodiți, -te,* adj. (Despre oameni) **1.** Cu capul acoperit cu o broboadă, cu o basma etc. **2.** Fig. (Fam.) Amăgit, înșelat, păcălit. — V. **îmbrobodi.**

ÎMBUCÁ, *îmbúc,* vb. I. **1.** Tranz. A mânca (în grabă, ce se nimerește); a înghiți ceva dintr-o dată. **2.** Refl. (Despre piese tehnice) A intra cu un capăt în altă piesă pentru a forma împreună un ansamblu; a se împreuna, a se uni. — Lat. ***imbuccare** (< *bucca* „gură”).

ÎMBUCÁRE, *îmbucări,* s.f. Acțiunea de *a (se) îmbuca.* ✦ (Concr.) Loc unde se îmbucă ceva. — V. **îmbuca.**

ÎMBUCĂTĂȚÍ, *îmbucătățesc,* vb. IV. Tranz. A tăia în bucăți, a face bucăți; a îmbucăți, a fragmenta. — Contaminare între **îmbucăți** și **înjumătăți.**

ÎMBUCĂTĂȚÍRE, *îmbucătățiri,* s.f. Acțiunea de *a îmbucătăți.* — V. **îmbucătăți.**

ÎMBUCĂTĂȚÍT, -Ă, *îmbucătățiți, -te,* adj. Care este divizat în bucăți; fracționat. — V. **îmbucătăți.**

ÎMBUCĂTÚRĂ, *îmbucături,* s.f. **1.** Cantitate dintr-un aliment care poate fi introdusă o dată în gură; înghițitură, dumicat; *p. ext.* mâncare; bucătură. **2.** Loc de asamblare a două țevi, două burlane etc., a unui știft care intră în locașul său etc. — **Îmbuca** + suf. *-ătură.*

ÎMBUCĂȚÍ, *îmbucățesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A îmbucătăți. — **În** + **bucăți.**

ÎMBUCURÁ, *îmbúcur,* vb. I. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) bucura. — **În** + **bucura.**

ÎMBUCURĂTÓR, -OÁRE, *îmbucurători, -oare,* adj. Care bucură, care provoacă bucurie. — **Îmbucura** + suf. *-ător.*

ÎMBUFNÁ, *îmbufnez,* vb. I. Refl. și tranz. (Fam.) A (se) supăra (tăcând sau încruntându-se); a (se) bosumfla. — **În** + **bufnă.**

ÎMBUFNÁRE s.f. (Fam.) Acțiunea de *a (se) îmbufna* și rezultatul ei; bosumflare. — V. **îmbufna.**

ÎMBUFNÁT, -Ă, *îmbufnați, -te,* adj. (Fam.) Supărat, bosumflat. — V. **îmbufna.**

ÎMBUIBÁ, *îmbúib,* vb. I. Refl. şi tranz. A mânca şi a bea sau a da să mănânce şi să bea peste măsură, a (se) ghiftui; a (se) îndopa. — Et. nec.

ÎMBUIBÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) îmbuiba* şi rezultatul ei; stare de om îmbuibat. — V. **îmbuiba.**

ÎMBUIBÁT, -Ă, *îmbuibaţi, -te,* adj. Ghiftuit cu mâncare şi băutură. — V. **îmbuiba.**

ÎMBUJORÁ, *îmbujorez,* vb. I. Refl. (Despre obraji) A se înroşi, a se aprinde (ca un bujor); (despre oameni) a se înroşi la faţă. ✦ Tranz. fact. (Rar) A face să se înroşească. — **În** + **bujor.**

ÎMBUJORÁRE, *îmbujorări,* s.f. Acţiunea de *a se îmbujora.* — V. **îmbujora.**

ÎMBUJORÁT, -Ă, *îmbujoraţi, -te,* adj. (Despre obraji) Roşu, aprins (ca bujorul); (despre oameni) care are obrajii roşii; aprins[2]. — V. **îmbujora.**

ÎMBULZEÁLĂ, *îmbulzeli,* s.f. Îngrămădire de oameni (rar, de obiecte); înghesuială; aglomeraţie. — **Îmbulzi** + suf. *-eală.*

ÎMBULZÍ, *îmbulzesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se îngrămădi în număr mare, a se înghesui în dezordine; a se buluci. **2.** Tranz. A face pe cineva să stea înghesuit, a vârî pe cineva sau ceva într-un spaţiu strâmt, neîncăpător, aglomerat; a înghesui. ✦ (Despre o mulţime) A înghesui pe cineva din toate părţile. ✦ Fig. A năpădi pe cineva cu stăruinţele, cu insistenţele. — **În** + **bulz.**

ÎMBULZÍRE s.f. Acţiunea de *a (se) îmbulzi* şi rezultatul ei. — V. **îmbulzi.**

ÎMBULZÍT, -Ă, *îmbulziţi, -te,* adj. Care se îngrămădeşte, se înghesuie; învălmăşit. — V. **îmbulzi.**

ÎMBUMBÁ, *îmbúmb,* vb. I. Tranz. (Reg.) A încheia un nasture, petrecându-l prin cheotoare; a încheia în nasturi un obiect de îmbrăcăminte. [Var.: **îmbumbiá** vb. I] — **În** + **bumb.**

ÎMBUMBIÁ vb. I v. **îmbumba.**

ÎMBUNÁ, *îmbunez,* vb. I. Tranz. A face pe cineva să devină (mai) bun. ✦ Tranz. şi refl. A (se) îmblânzi. ✦ Tranz. şi refl. A face pe cineva să-şi uite sau a-şi uita un necaz; a (se) împăca, a (se) linişti. [Prez. ind. şi: *îmbún*] — **În** + **bun.**

ÎMBUNÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) îmbuna;* potolire, liniştire. ✦ (Înv.) Linguşire. — V. **îmbuna.**

ÎMBUNÁT, -Ă, *îmbunaţi, -te,* adj. Împăcat, calmat; (rar) blând, binevoitor. — V. **îmbuna.**

ÎMBUNĂTĂŢÁ vb. I v. **îmbunătăţi.**

ÎMBUNĂTĂŢÍ, *îmbunătăţesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A face ca ceva să devină sau a deveni mai bun, a face să capete sau a căpăta o valoare sau o calitate superioară; a (se) ameliora, a (se) îndrepta. [Var.: (înv.) **îmbunătăţá** vb. I] — **În** + **bunătate.**

ÎMBUNĂTĂŢÍRE, *îmbunătăţiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) îmbunătăţi* şi rezultatul ei; ameliorare, îndreptare. — V. **îmbunătăţi.**

ÎMBUNĂTĂŢÍT, -Ă, *îmbunătăţiţi, -te,* adj. Care a devenit mai bun, care a dobândit o calitate superioară. — V. **îmbunătăţi.**

ÎMBURGHEZÍ, *îmburghezesc,* vb. IV. Refl. A deveni burghez; a căpăta deprinderi de burghez; a se burghezi. — **În** + **burghez.**

ÎMBURGHEZÍRE s.f. Faptul de *a se îmburghezi.* — V. **îmburghezi.**

ÎMBURGHEZÍT, -Ă, *îmburgheziţi, -te,* adj. Devenit burghez; cu obiceiuri de burghez. — V. **îmburghezi.**

ÎMBURUIENÁT, -Ă, *îmburuienaţi, -te,* adj. (Rar) Plin de buruieni. [Pr.: *-ru-ie-*] — **În** + **buruiană** + suf. *-at.*

ÎMBUŞONÁ, *îmbuşonez,* vb. I. Tranz. (Rar) A astupa o sticlă cu un buşon. — **În** + **buşon.**

ÎMBUŞONÁRE, *îmbuşonări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a îmbuşona* şi rezultatul ei. — V. **îmbuşona.**

ÎMBUŞONÁT, -Ă, *îmbuşonaţi, -te,* adj. (Rar) Care este astupat cu un buşon. — V. **îmbuşona.**

ÎMBUTELIÁ, *îmbuteliez,* vb. I. Tranz. A umple (sub presiune) o butelie, o sticlă, închizând-o apoi ermetic. [Pr.: *-li-a*] — După fr. **embouteiller.**

ÎMBUTELIÉRE, *îmbutelieri,* s.f. Acţiunea de *a îmbutelia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-li-e-*] — V. **îmbutelia.**

ÎMPACHETÁ, *împachetez,* vb. I. Tranz. **1.** A face pachet; a strânge, a aduna lucruri într-un sac, într-o ladă etc., a ambala (în vederea transportului). **2.** A pune comprese cu nămol, cu parafină etc. pe o parte bolnavă a corpului. — **În** + **pachet.** Cf. fr. e m p a q u e t e r.

ÎMPACHETÁRE, *împachetări,* s.f. Acţiunea de *a împacheta* şi rezultatul ei. **1.** Ambalare, împachetat. **2.** Învelire cu comprese cu nămol, cu parafină etc. a unei părţi bolnave a corpului. — V. **împacheta.**

ÎMPACHETÁT s.n. Împachetare. — V. **împacheta.**

ÎMPAINJINÍT, -Ă adj. v. **împăienjenit.**

ÎMPĂCÁ, *împác,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. recipr. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „cu") A restabili raporturi de prietenie, de înţelegere cu cineva; a (se) reconcilia, a (se) împăciui. ✦ Refl. recipr. A se înţelege cu cineva (într-o chestiune bănească), a se învoi, a conveni. ✦ Refl. A se obişnui, a se deprinde cu ceva (de obicei o idee, un gând). **2.** Tranz. A linişti, a potoli, a calma pe cineva mulţumindu-l, dându-i satisfacţie. **3.** Refl. recipr. A trăi în bună înţelegere cu cineva; a se învoi, a se îngădui cu cineva. — Lat. ***impacare.**

ÎMPĂCÁRE, *împăcări,* s.f. Acţiunea de *a (se) împăca* şi rezultatul ei; împăciuire, împăcăciune. — V. **împăca.**

ÎMPĂCÁT, -Ă, *împăcaţi, -te,* adj. Liniştit, mulţumit, satisfăcut. — V. **împăca.**

ÎMPĂCĂCIÚNE, *împăcăciuni,* s.f. (Înv.) Împăcare. — **Împăca** + suf. *-ăciune.*

ÎMPĂCIUÍ, *împăciuiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. recipr. (Rar) A convinge pe cineva să facă pace sau a face pace cu cineva; a (se) împăca (**1**). [Pr.: *-ciu-i-*] — **În** + **pace** + suf. *-ui.*

ÎMPĂCIUÍRE, *împăciuiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) împăciui* şi rezultatul ei; împăcare [Pr.: *-ciu-i-*] — V. **împăciui.**

ÎMPĂCIUÍT, -Ă, *împăciuiţi, -te,* adj. (Rar) Împăcat, liniştit. — V. **împăciui.**

ÎMPĂCIUITÓR, -OÁRE, *împăciuitori, -oare,* adj. Care împăciuieşte; conciliant. [Pr.: *-ciu-i-*] — **Împăciui** + suf. *-tor.*

ÎMPĂCIUITORÍSM s.n. Atitudine de împăcare, de conciliere a unor divergenţe; încercare de aplanare a conflictelor sociale, ideologice etc. ✦ P. gener. Îngăduinţă exagerată faţă de greşelile cuiva. [Pr.: *-ciu-i-*] — **Împăciuitor** + suf. *-ism.*

ÎMPĂCIUITORÍST, -Ă, *împăciuitorişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care manifestă împăciuitorism, care practică împăciuitorismul; conciliator. [Pr.: *-ciu-i-*] — **Împăciuitor** + suf. *-ist.*

ÎMPĂDURÍ, *împăduresc,* vb. IV. Tranz. A planta arbori pentru a forma o pădure. — **În** + **pădure.**

ÎMPĂDURÍRE, *împăduriri,* s.f. Acţiunea de *a împăduri.* — V. **împăduri.**

ÎMPĂDURÍT, -Ă, *împăduriţi, -te,* adj. Cu păduri. — V. **împăduri.**

ÎMPĂIÁ, *împăiez,* vb. I. Tranz. A umple cu paie pielea jupuită de pe un animal, spre a-i da acestuia înfăţişarea naturală. [Pr.: *-pă-ia*] — **În** + **paie** (după fr. *empailler).*

ÎMPĂIÁT, -Ă, *împăiaţi, -te,* adj. (Despre animale) A cărui piele jupuită a fost umplută cu paie pentru a-i da înfăţişarea naturală. [Pr.: *-pă-iat*] — V. **împăia.**

ÎMPĂIEJENÁ vb. I v. **împăienjeni.**

ÎMPĂIEJENÍRE s.f. v. **împăienjenire.**

ÎMPĂIENJENÍ, pers. 3 *împăienjeneşte,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) acoperi cu pânze de păianjen, a (se) umple cu păienjeniş. **2.** Refl. Fig. (Despre ochi sau vedere) A-şi pierde claritatea, a vedea ca prin sită, ca prin ceaţă; a se înceţoşa. ✦ Tranz. şi refl. A (se) tulbura. [Pr.: *-pă-ien-*. — Var.: (reg.) **împăiejená** vb. I, **împăienjiní, împăinjiní, împăinjení** vb. IV] — **În** + **păianjen.**

ÎMPĂIENJENÍRE s.f. Acţiunea de *a (se) împăienjeni* şi rezultatul ei; *fig.* tulburare, înceţoşare a vederii. [Pr.: *-pă-ien-*. — Var.: (reg.) **împăinjeníre, împăiejeníre** s.f.] — V. **împăienjeni.**

ÎMPĂIENJENÍT, -Ă, *împăienjeniţi, -te,* adj. **1.** Acoperit cu fire de păianjen, plin de păienjeniş. **2.** Fig. (Despre ochi) Care nu mai distinge bine obiectele; (despre vedere) lipsit de claritate; înceţoşat. [Pr.: *-pă-ien-*. — Var.: (reg.) **împăinjinít, -ă, împăinjenít, -ă** adj.] — V. **împăienjeni.**

ÎMPĂIENJINÍ vb. IV v. **împăienjeni.**

ÎMPĂIÉRE, *împăieri,* s.f. **1.** Acţiunea de *a împăia* şi rezultatul ei. **2.** (Rar) Fază de formare a paiului la cereale. — V. **împăia.**

ÎMPĂINJENÍ vb. IV v. **împăienjeni.**

ÎMPĂINJENÍRE s.f. v. **împăienjenire.**

ÎMPĂINJENÍT, -Ă adj. v. **împăienjenit.**

ÎMPĂINJINÍ vb. IV v. **împăienjeni.**

ÎMPĂMÂNTÁ, *împământez,* vb. I. Tranz. A lega fire electrice la pământ. — **În** + **pământ.**

ÎMPĂMÂNTÁRE, *împământări,* s.f. Acţiunea de *a împământa* şi rezultatul ei. — V. **împământa.**

ÎMPĂMÂNTENÍ, *împământenesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (În Evul Mediu, în Ţările Române) A acorda cuiva (printr-un act domnesc) calitatea şi drepturile de pământean. **2.** Refl. A se stabili într-un loc, a se integra în viaţa localnicilor. **3.** Tranz. şi refl. Fig. (Despre obiceiuri, idei etc.) A face să prindă sau a prinde rădăcini; a (se) introduce, a (se) generaliza. — **În** + **pământean.**

ÎMPĂMÂNTENÍRE, *împământeniri,* s.f. Acţiunea de *a (se) împământeni* şi rezultatul ei. — V. **împământeni.**

ÎMPĂNÁ, *împănez,* vb. I. Tranz. **1.** A introduce în crestăturile făcute într-o bucată de carne sau în unele legume bucăţele de usturoi, de slănină etc. ✦ Fig. A umple, a înţesa, a împânzi un loc. **2.** (Tehn.) A reduce jocul dintre două sau mai multe obiecte, piese etc., introducând între ele pene de lemn sau de metal. — Lat. ***impinnare** sau **în** + **pană.**

ÎMPĂNÁRE, *împănări,* s.f. Acţiunea de *a împăna* şi rezultatul ei. — V. **împăna.**

ÎMPĂNÁT, -Ă, *împănaţi, -te,* adj. **1.** (Despre păsări) Acoperit cu pene. ✦ (Înv.; despre săgeţi) Căreia i s-a fixat o pană de pasăre în capătul neascuţit pentru a putea zbura mai uşor la lansare; care este prevăzut cu o pană. ✦ (Reg.) Împodobit cu flori, plin cu flori. **2.** (Despre locuri, terenuri etc.) Plin, înţesat, împânzit. **3.** (Despre carne sau despre unele legume) În care s-au introdus bucăţi de usturoi, de slănină etc. **4.** (Rar; despre obiecte sau unelte formate din bucăţi) Înţepenit, fixat cu o pană de lemn sau de metal. [Var.: (înv.) **împenát, -ă** adj.] — V. **împăna.**

ÎMPĂPURÍ, *împăpuresc,* vb. IV. (Pop.) Tranz. A astupa cu papură interstiţiile unui vas cu doage. — **În** + **papură.**

ÎMPĂRÁT, *împărați,* s.m. Suveran (absolut) al unui imperiu. ✦ Fig. Stăpân, conducător. — Lat. **imperator.**

ÎMPĂRĂTEÁSĂ, *împărătese,* s.f. **1.** Soție de împărat sau femeie care conduce un imperiu. **2.** Plantă erbacee agățătoare, veninoasă, cu flori albe-verzui *(Bryonia alba).* ✦ (Bot.; reg.) Mutătoare (*Bryonia dioica).* — **Împărat** + suf. *-easă.*

ÎMPĂRĂTÉSC, -EÁSCĂ, *împărătești,* adj. De împărat, care aparține împăratului sau împărătesei; imperial; *p. ext.* măreț, maiestuos. — **Împărat** + suf. *-esc.*

ÎMPĂRĂTÉȘTE adv. Ca împărații, în felul împăraților; *p. ext.* (pe lângă verbe ca „a trăi", „a mânca", „a dormi" etc.) foarte bine. — **Împărat** + suf. *-ește.*

ÎMPĂRĂTÍȚĂ, *împărătițe,* s.f. (Pop.) Împărăteasă (tânără). ✦ Fată de împărat. — **Împărat** + suf. *-iță.*

ÎMPĂRĂȚÍ, *împărățesc,* vb. IV. Intranz. (Înv. și pop.) A domni ca împărat. — Din **împărat.**

ÎMPĂRĂȚÍE, *împărății,* s.f. **1.** Țară condusă de un împărat; imperiu. ✧ *Împărăția cerului* = rai. **2.** Faptul de a împărăți; stăpânire. **3.** (Înv.) Împărat; sultan. ✧ Expr. *Împărăția-ta* (sau *-voastră),* formulă de adresare către un împărat. — **Împărat** + suf. *-ie.*

ÎMPĂRECHEÁ vb. I v. **împerechea.**

ÎMPĂRECHÉRE s.f. v. **împerechere.**

ÎMPĂROȘÁ, *împăroșez,* vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A (se) acoperi cu păr. — **În** + **păros.**

ÎMPĂROȘÁT, -Ă, *împăroșați, -te,* adj. (Rar) Plin de păr, acoperit cu păr. — V. **împăroșa.**

ÎMPĂRTĂȘÁNIE, *împărtășanii,* s.f. (Bis.) Cuminecătură. — **Împărtăși** + suf. *-anie.*

ÎMPĂRTĂȘÍ, *împărtășesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. (Bis.) A da sau a lua împărtășanie; a (se) cumineca, a (se) griji. **2.** Tranz. A accepta punctul de vedere al cuiva, a fi de acord cu... **3.** Tranz. A împărți cu cineva ceva; a avea parte de același lucru ca și altcineva. ✦ Refl. (Urmat de determinări introduse prin prep. „din") A se face părtaș la ceva, a lua parte la ceva; a primi din..., a se înfrupta din... **4.** Tranz. A comunica, a destăinui cuiva un gând, o idee etc. — **În** + **părtaș.**

ÎMPĂRTĂȘÍRE, *împărtășiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) împărtăși* și rezultatul ei; cuminecare; comunicare, destăinuire. — V. **împărtăși.**

ÎMPĂRȚEÁLĂ, *împărțeli,* s.f. Faptul de a împărți ceva. ✦ Spec. (Jur.) Împărțire a unor bunuri prin acord între părți sau prin lege; partaj. — **Împărți** + suf. *-eală.*

ÎMPĂRȚÍ, *împárt,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) separa în părți, a (se) despărți în grupuri; a (se) diviza, a (se) divide. ✦ Tranz. (Rar) A clasifica. ✦ Tranz. (Aritm.) A efectua operația de împărțire a unui număr prin altul, a face o împărțire. **2.** Tranz. A da mai multor persoane câte (o parte din) ceva; a repartiza, a distribui. ✧ Expr. *A nu avea ce împărți* sau *a nu avea nimic de împărțit* (cu cineva) = a nu avea nici o legătură, nimic comun (cu cineva). ✦ Refl. A se răspândi, a se împrăștia. **3.** Tranz. (Urmat de determinări introduse prin prep. „cu") A împărtăși ceva cu cineva. — Lat. **impartire.**

ÎMPĂRȚÍRE, *împărțiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) împărți* și rezultatul ei. ✦ (Aritm.) Operație prin care se determină de câte ori un număr se cuprinde în altul. — V. **împărți.**

ÎMPĂRȚÍT, -Ă, *împărțiți, -te,* adj. **1.** Care este separat în părți, despărțit în grupuri; divizat. **2.** Răspândit, împrăștiat. — V. **împărți.**

ÎMPĂRȚITÓR, *împărțitori,* s.m. **1.** (Înv.) Factor poștal, poștaș. **2.** (Aritm.) Număr prin care se împarte deîmpărțitul; divizor. — **Împărți** + suf. *-tor.*

ÎMPĂTIMÁ vb. I v. **împătimi.**

ÎMPĂTIMÍ, *împătimesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face pe cineva să sufere, a provoca cuiva dureri. [Var.: **împătimá** vb. I] — **În** + **patimă.**

ÎMPĂTIMÍRE s.f. (Rar) Iubire, pasiune adâncă. — V. **împătimi.**

ÎMPĂTIMÍT, -Ă, *împătimiți, -te,* adj. (Rar) Pătimaș. — V. **împătimi.**

ÎMPĂTRÍ, *împătresc,* vb. IV. Tranz. A mări de patru ori; a cvadrupla. — **În** + **patru.**

ÎMPĂTRÍT, -Ă, *împătriți, -te,* adj. Care este de patru ori mai mare, cvadruplu. — V. **împătri.**

ÎMPĂTURÁ vb. I v. **împături.**

ÎMPĂTURÁRE s.f. v. **împăturire.**

ÎMPĂTURÁT, -Ă adj. v. **împăturit.**

ÎMPĂTURÍ, *împăturesc,* vb. IV. Tranz. A strânge o pătură, o haină, o pânză, o hârtie etc. prin îndoirea de mai multe ori. [Var.: **împăturá** vb. I] — **În** + **pătură.**

ÎMPĂTURÍRE, *împăturiri,* s.f. Acțiunea de *a împături.* [Var.: **împăturáre** s.f.] — V. **împături.**

ÎMPĂTURÍT, -Ă, *împăturiți, -te,* adj. (Despre pânză, hârtie etc.) Strâns prin îndoire repetată. [Var.: **împăturát, -ă** adj.] — V. **împături.**

ÎMPĂUNÁ, *împăunez,* vb. I. Refl. A se făli, a se mândri, a se fudui. [Pr.: *-pă-u-*] — **În** + **păun** (după fr. *pavaner).*

ÎMPĂUNÁRE, *împăunări,* s.f. Acțiunea de *a se împăuna.* [Pr.: *-pă-u-*] — V. **împăuna.**

ÎMPĂUNÁT, -Ă, *împăunați, -te,* adj. **1.** (Rar) Împodobit cu pene (de păun). **2.** Mândru, înfumurat. [Pr.: *-pă-u-*] — V. **împăuna.**

ÎMPÂCLÍ, *împâclesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A se acoperi cu pâclă, a căpăta un aspect tulbure; a-și pierde claritatea. — **În** + **pâclă.**

ÎMPÂCLÍT, -Ă, *împâcliți, -te,* adj. Acoperit cu pâclă; întunecat, mohorât. — V. **împâcli.**

ÎMPÂNZÍ, *împânzesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A acoperi (ca o pânză) o întindere de loc. ✦ A tulbura, a împăienjeni privirea. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) întinde, a (se) răspândi. — **În** + **pânză.**

ÎMPÂNZÍRE, *împânziri,* s.f. Acțiunea de *a (se) împânzi* și rezultatul ei. — V. **împânzi.**

ÎMPÂNZÍT, -Ă, *împânziți, -te,* adj. (Despre ochi, privire) Care a devenit tulbure; care și-a pierdut claritatea; împăienjenit. ✦ Fig. (Despre o mulțime) Răspândit pe o mare întindere. — V. **împânzi.**

ÎMPÂSLÍ, *împâslesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre tricotaje de lână) A deveni îndesat ca pâsla, a căpăta aspect de pâslă. ✧ Tranz. *Împâslește dimia.* **2.** Tranz. (Despre păr sau barbă) A acoperi fața, crescând des (ca pâsla). — **În** + **pâslă.**

ÎMPÂSLÍRE s.f. Faptul de *a (se) împâsli.* — V. **împâsli.**

ÎMPÂSLÍT, -Ă, *împâsliți, -te,* adj. Care a devenit des ca pâsla, cu aspect de pâslă; (despre păr) des și încâlcit (ca pâsla). — V. **împâsli.**

ÎMPÂSLITÚRĂ, *împâslituri,* s.f. (Rar) Țesătură cu aspect de pâslă. — **Împâsli** + suf. *-tură.*

ÎMPELIȚÁ vb. I. v. **împielița.**

ÎMPELIȚÁT, -Ă adj. v. **împielițat.**

ÎMPENÁT, -Ă adj. v. **împănat.**

ÎMPERECHEÁ, *împerechez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) uni pentru a forma o pereche; a (se) asocia. **2.** Tranz. A potrivi perechile de animale în vederea montei. ✦ Refl. recipr. A săvârși actul sexual; a se împreuna. [Var.: (reg.) **împărecheá** vb. I] — **În** + **pereche.**

ÎMPERECHEÁT, -Ă, *împerecheați, -te,* adj. Împreunat, unit, asociat (în perechi). — V. **împerechea.**

ÎMPERECHÉRE, *împerecheri,* s.f. Acțiunea de *a (se) împerechea* și rezultatul ei. [Var.: (reg.) **împărechére** s.f.] — V. **împerechea.**

ÎMPESTRIȚÁ, *împestrițez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) face pestriț. — **În** + **pestriț.**

ÎMPESTRIȚÁRE, *împestrițări,* s.f. Acțiunea de *a (se) împestrița* și rezultatul ei. — V. **împestrița.**

ÎMPESTRIȚÁT, -Ă, *împestrițați, -te,* adj. Care a devenit pestriț; amestecat. — V. **împestrița.**

ÎMPESTRIȚĂTÚRĂ, *împestrițături,* s.f. Amestecătură de culori, *p. ext.* de elemente străine, eterogene; împestrițare, pestrițătură. — **Împestrița** + suf. *-ătură.*

ÎMPETICÁT, -Ă, *împeticați, -te,* adj. (Rar) Cu petice; peticit[2]. — **În** + **petic** + suf. *-at.*

ÎMPEȚÍ, *împețesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A peți. — Din [a merge, a se duce, a veni etc.] **în pețit.**

ÎMPEȚÍT s.n. (Pop.) Pețit. — V. **împeți.**

ÎMPIEDECÁ vb. I v. **împiedica.**

ÎMPIEDECÁRE s.f. v. **împiedicare.**

ÎMPIEDECÁT, -Ă adj. v. **împiedicat.**

ÎMPIEDECĂTÓR, -OÁRE adj. v. **împiedicător.**

ÎMPIEDICÁ, *împiédic,* vb. I. **1.** Refl. A se lovi (cu piciorul) de ceva sau de cineva care stă în cale (și a cădea); a se poticni. ✧ Expr. *A se împiedica în picioare* = a se împletici. *A i se împiedica* (cuiva) *limba* = a nu putea articula bine sunetele. *A se împiedica la vorbă* = a gângăvi. ✦ Fig. A da mereu peste ceva sau peste cineva care supără, stingherește. **2.** Tranz. A pune unui animal piedică la picioare, a-i lega picioarele ca să nu poată fugi. ✦ A înfrâna roțile unui vehicul (pentru a-l face să meargă greu). ✦ A pune piedica de siguranță la mecanismul armelor de foc. **3.** Tranz. Fig. A opri, a ține în loc pe cineva sau ceva; a se pune în calea cuiva sau a ceva. [Var.: (reg.) **împiedecá** vb. I] — Lat. **impedicare.**

ÎMPIEDICÁRE, *împiedicări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) împiedica* și rezultatul ei. **2.** (Înv. și reg.) Piedică, obstacol. [Var.: (reg.) **împiedecáre** s.f.] — V. **împiedica.**

ÎMPIEDICÁT, -Ă, *împiedicați, -te,* adj. **1.** (Despre animale) Care are picioarele legate (spre a nu putea fugi); (despre vehicule sau despre roțile lor) cu piedică; înțepenit. **2.** Fig. (Despre vorbă sau despre vorbire) Greoi, poticnit, încurcat. [Var.: (reg.) **împiedecát, -ă** adj.] — V. **împiedica.**

ÎMPIEDICĂTÓR, -OÁRE, *împiedicători, -oare,* adj. (Rar) Care împiedică; *fig.* care încurcă. [Var.: (reg.) **împiedecătór, -oáre** adj.] — **Împiedica** + suf. *-ător.*

ÎMPIEGÁT, -Ă s.m. și f. v. **impiegat.**

ÎMPIELIȚÁ, *împielițez,* vb. I. Refl. (Înv.) A se întrupa, a se incarna. [Var.: (rar) **împelițá** vb. I] — **În** + **peliță** (= *piele*).

ÎMPIELIȚÁT, -Ă, *împielițați, -te,* adj. Afurisit, blestemat. ✧ Expr. *Drac împielițat,* se spune despre un copil neastâmpărat, poznaș, obraznic. ✦ (Substantivat, m.; art.) Dracul. [Var.: **împelițát, -ă** adj.] — V. **împelița.**

ÎMPIEPTOȘÁ, *împieptoșez,* vb. I. Refl. (Rar) A-și încorda mușchii pieptului; a se opinti (din piept). — **În** + **pieptos.**

ÎMPIETRÍ, *împietresc,* vb. IV. **1.** Intranz. și refl. A se preface în piatră. ✦ Refl. A deveni tare ca piatra; a se întări. **2.** Intranz. Fig. A rămâne pe loc, nemișcat; a încremeni, a înlemni, a înmărmuri. ✦ Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină insensibil. — **În** + **piatră.**

ÎMPIETRÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) împietri* și rezultatul ei. ✦ Fig. Încremenire, înmărmurire, înlemnire. ✦ Fig. Insensibilitate. — V. **împietri.**

ÎMPIETRÍT, -Ă, *împietriți, -te,* adj. **1.** (În basme) Care a fost prefăcut în piatră; petrificat. **2.** Fig. Nemișcat, încremenit, înlemnit. ✦ Nesimțitor, insensibil. — V. **împietri.**

ÎMPIETRUÍRE, *împietruiri,* s.f. Așezare a unor straturi de pietre sau de pietriș pe partea carosabilă a unui drum; pietruire. — **În** + **pietruire.**

ÎMPILÁ, *împilez,* vb. I. Tranz. A asupri, a oprima. — Et. nec.

ÎMPILÁRE, *împilări,* s.f. Acțiunea de *a împila;* asuprire, oprimare. — V. **împila.**

ÎMPILÁT, -Ă, *împilați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Asuprit, oprimat. — V. **împila.**

ÎMPILĂTÓR, -OÁRE, *împilători, -oare,* adj. (Adesea substantivat, m.) Care împilează; asupritor. — **Împila** + suf. *-ător.*

ÎMPINGĂTÓR, *împingătoare,* s.n. Accesoriu la armele de foc care servește la împinsul proiectilului în țeavă. — **Împinge** + suf. *-tor.*

ÎMPÍNGE, *împíng,* vb. III. **1.** Tranz. A mișca, a urni, a deplasa din loc pe cineva sau ceva, exercitând o apăsare. ✦ Intranz. A se lăsa cu toată greutatea sau puterea spre a urni pe cineva sau ceva din loc. **2.** Tranz. A face să înainteze; a duce, a purta (până departe). ✦ Fig. (Adesea peior.) A ajuta pe cineva să ajungă la o situație (nemeritată). **3.** Tranz. Fig. A îndemna, a îmboldi. **4.** Refl. A se înghesui pentru a putea merge înainte. ✦ Tranz. A îmbrânci. **5.** Tranz. (Înv.) A izgoni, a alunga. ✦ Fig. A nu accepta, a respinge. **6.** Intranz. (Reg.) A cheltui. ✦ Tranz. A plăti. ✧ Expr. *A împinge bani* (cuiva) = a mitui (pe cineva). [Perf. s. *împinsei,* part. *împins*] — Lat. **impingere.**

ÎMPÍNGERE, *împingeri,* s.f. Acțiunea de *a (se) împinge* și rezultatul ei. ✦ Forță de apăsare exercitată de un corp asupra altuia. — V. **împinge.**

ÎMPINSĂTÚRĂ, *împinsături,* s.f. (Rar) Ghiont, brânci. — **Împins** (part. lui *împinge)* + suf. *-ătură.*

ÎMPINTENÁ, *împintenez,* vb. I. Tranz. (Rar) A da pinteni calului. — **În** + **pinten.**

ÎMPINTENÁT, -Ă, *împintenați, -te,* adj. (Rar) Prevăzut cu pinteni. — **În** + **pinten** + suf. *-at.*

ÎMPISTRÍ, *împistresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A împodobi o pânză, o cămașă etc. cu desene, cu motive florale etc. de diverse culori; *spec.* a încondeia ouă de Paști. — Cf. sl. p ĭ s t r i t i.

ÎMPISTRÍT, -Ă, *împistriți, -te,* adj. (Reg.) Care este împodobit cu desene sau cu flori, cu ornamente de diverse culori și forme; *spec.* încondeiat. — V. **împistri.**

ÎMPLĂTOȘÁ, *împlătoșez,* vb. I. Refl. (Rar) A se îmbrăca, a se înarma cu o platoșă. — **În** + **platoșă.**

ÎMPLĂTOȘÁT, -Ă, *împlătoșați, -te,* adj. (Rar) Îmbrăcat, înarmat cu o platoșă. — V. **împlătoșa.**

ÎMPLÂNTÁ, *implánt,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) înfige, a (se) vârî. ✦ Tranz. (Rar) A fixa, a așeza. — Lat. **implantare.**

ÎMPLÂNTÁRE, *împlântări,* s.f. Acțiunea de *a (se) împlânta* și rezultatul ei; înfigere; *p. ext.* fixare, înțepenire. — V. **împlânta.**

ÎMPLE vb. III v. **umple.**

ÎMPLETECÍ vb. IV v. **împletici.**

ÎMPLETECÍT, -Ă adj. v. **împleticit.**

ÎMPLETÍ, *împletesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A reuni, a împreuna mai multe fire, jurubițe etc. **2.** Tranz. A strânge părul în cozi. **3.** Tranz. A lucra diferite obiecte din fire textile răsucite sau toarse ori din nuiele, din flori etc.; *spec.* a face o împletitură din fire de lână, de bumbac etc. prin tricotare cu andrele. ✦ A face colaci din bucăți de aluat. **4.** Refl. recipr. Fig. A se încrucișa, a se întretăia; a se îmbina. **5.** Intranz. (Rar; în expr.) *A împleti din picioare* = a mișca repede din picioare; a dansa. **6.** Tranz. Fig. (Înv.) A unelti, a urzi. — **În** + **pleată** (pl. *plete).*

ÎMPLETICÍ, *împleticesc,* vb. IV. Refl. **1.** (Despre picioare) A se lovi, a se împiedica unul de altul în mers; (despre oameni) a merge clătinându-se, împiedicându-se. ✦ P. anal. (Despre limbă) A se încurca în timpul vorbitului; (despre oameni) a articula greu cuvintele. **2.** A se amesteca, a se încurca, a se încâlci. ✦ Tranz. și refl. A (se) încolăci. [Var.: (reg.) **împletecí** vb. IV] — Et. nec.

ÎMPLETICÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) împletici* și rezultatul ei. — V. **împletici.**

ÎMPLETICÍT, -Ă, *împleticiți, -te,* adj. **1.** (Despre picioare, despre pas sau despre mers) Împiedicat, poticnit; (despre oameni) care merge șovăind, clătinându-se. ✦ (Despre limbă) Care articulează greu cuvintele. **2.** Amestecat, încurcat, încâlcit. ✦ (Despre vorbă, gând) Greu de înțeles, confuz. [Var.: (reg.) **împletecít, -ă** adj.] — V. **împletici.**

ÎMPLETÍRE, *împletiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) împleti* și rezultatul ei; împletit[1]. ✦ Fig. Amestec, încurcătură, încâlceală. — V. **împleti.**

ÎMPLETÍT[1] s.n. Împletire. — V. **împleti.**

ÎMPLETÍT[2], -Ă, *împletiți, -te,* adj. **1.** (Despre fire, jurubițe etc.) Reunit, încrucișat cu altele într-un anumit fel; (despre obiecte) lucrat din fire de lână, bumbac, cânepă etc. sau din nuiele, flori etc., dispuse într-un anumit fel. **2.** (Despre păr) Strâns în cozi, făcut cozi. **3.** (Adesea fig.) Încrucișat, încolăcit. — V. **împleti.**

ÎMPLETITÓR, -OÁRE, *împletitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care împletește din răchită, nuiele etc. diferite obiecte. — **Împleti** + suf. *-tor.*

ÎMPLETITÚRĂ, *împletituri,* s.f. Fel de a împleti. ✦ (Concr.) Produs obținut prin împletire. — **Împleti** + suf. *-tură.*

ÎMPLINÍ, *împlinesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A atinge vârsta de... **2.** Refl. (Despre timp sau măsuri de timp) A ajunge la soroc, a se scurge, a trece în întregime, a expira. ✦ (Rar; despre noțiuni de cantitate) A ajunge la numărul, la suma dorită, indicată, necesară. **3.** Tranz. A face să fie plin sau întreg; a întregi, a completa. ✧ Expr. *A-și împlini somnul* = a dormi suficient. **4.** Refl. (Despre ființe) A se dezvolta; a se îngrășa. ✦ Fig. A se desăvârși. **5.** Tranz. și refl. A aduce sau a ajunge la îndeplinire, a (se) realiza, a (se) îndeplini. **6.** Tranz. A achita, a plăti. ✦ (Înv. și reg.) A obliga pe un datornic să plătească banii datorați. **7.** Tranz. (Reg.; în expr.) *A o împlini (cu cineva)* = a o păți (cu cineva), v. *păți.* (Refl.) *I s-a împlinit* = i s-a înfundat, v. *înfunda.* — Lat. ***implenire** (< *plenus)* sau **în** + **plini** (înv. „împlini" < *plin).*

ÎMPLINÍRE, *împliniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) împlini* și rezultatul ei. — V. **împlini.**

ÎMPLINÍT, -Ă, *împliniți, -te,* adj. **1.** (Despre noțiuni de timp) Întreg, complet. **2.** (Despre oameni) Bine făcut, proporționat. ✦ Durduliu, grăsuț. — V. **împlini.**

ÎMPODOBÍ, *împodobesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) găti, a(-și) pune podoabe. ✦ Tranz. A garnisi, a orna. ✦ Tranz. Fig. (Rar) A da culoare, relief (prin adăugarea unei podoabe); a agrementa. — **În** + **podoabă.**

ÎMPODOBÍRE, *împodobiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) împodobi;* decorare, înfrumusețare; (concr.) podoabă, ornament. — V. **împodobi.**

ÎMPODOBÍT, -Ă, *împodobiți, -te,* adj. Care este gătit, căruia i s-au pus podoabe. ✦ Înfrumusețat. — V. **împodobi.**

ÎMPONCIȘÁ, *împoncișez,* vb. I. (Înv.) **1.** Refl. recipr. A veni în conflict cu cineva sau cu ceva, a fi în dezacord; a se contrazice. **2.** Tranz. A înfige un obiect ascuțit; a împlânta. — **În** + **ponciș.**

ÎMPONCIȘÁRE, *împoncișări,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) împoncișa* și rezultatul ei; conflict; împotrivire. [Var.: **împuncișáre** s.f.] — V. **împoncișa.**

ÎMPONCIȘÁT, -Ă, *împoncișați, -te,* adj. (Înv.) Așezat ponciș; încrucișat. — V. **împoncișa.**

ÎMPOPORÁ, *împoporez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A popula un teritoriu. — **În** + **popor.**

ÎMPOPORÁRE s.f. (Înv.) Acțiunea de *a împopora;* populare. — V. **împopora.**

ÎMPOPOȚÁ, *împopoțez,* vb. I. Refl. și tranz. (Reg.) A (se) împopoțona. — Et. nec.

ÎMPOPOȚONÁ, *împopoțonez,* vb. I. Refl. și tranz. (Fam.) A (se) găti cu (prea) multe podoabe (de prost gust); a (se) înzorzona, a (se) împopoța, a (se) înțoțona. — Et. nec.

ÎMPOPOȚONÁRE s.f. (Fam.) Acțiunea de *a (se) împopoțona* și rezultatul ei; înzorzonare. — V. **împopoțona.**

ÎMPOPOȚONÁT, -Ă, *împopoțonați, -te,* adj. Împodobit în mod exagerat și de obicei cu lucruri, cu podoabe de prost gust; înzorzonat, înțoțonat. — V. **împopoțona.**

ÎMPOTMOLÍ, *împotmolesc,* vb. IV. Refl. A se înțepeni în nămol, în nisip etc.; a se îngloda, a se înnămoli. ✦ (Despre albia unei ape curgătoare) A se înnămoli, a se îngusta din cauza aluviunilor. ✦ Fig. A nu putea fi dus până la capăt, soluționat, rezolvat. — **În** + **potmol.**

ÎMPOTMOLÍRE, *împotmoliri,* s.f. Acțiunea de *a se împotmoli* și rezultatul ei; înnămolire. — V. **împotmoli.**

ÎMPOTRÍVA prep. (Construit cu gen.) Contra, în contra, în ciuda. ✦ (Rar) Către, spre. ✦ (Înv.) În fața. — Din **împotrivă.**

ÎMPOTRÍVĂ adv. În contra, contrar. ✧ Expr. *A fi* (sau *a sta, a se pune* etc.) *împotrivă* = a se împotrivi, a rezista. *A zice* (sau *a răspunde, a vorbi* etc.) *împotrivă* = a contrazice. ✦ (Rar) În față. [Var.: (reg.) **împrotívă** adv.] — **În** + **potrivă.**

ÎMPOTRIVEÁLĂ, *împotriveli,* s.f. (Rar) Faptul de *a se împotrivi;* împotrivire, opoziție, rezistență. — **Împotrivi** + suf. *-eală.*

ÎMPOTRIVÍ, *împotrivesc,* vb. IV. Refl. A nu fi de acord, a sta, a fi, a se pune împotrivă; a se opune. — Din **împotrivă.**

ÎMPOTRIVÍRE, *împotriviri,* s.f. Acțiunea de *a se împotrivi* și rezultatul ei; opoziție, rezistență, opunere, împotriveală. — V. **împotrivi.**

ÎMPOTRIVÍT, -Ă, *împotriviți, -te,* adj. (Înv., rar) Opus, contrar. — V. **împotrivi.**

ÎMPOTRIVITÓR, -OÁRE, *împotrivitori, -oare,* s.m. și f., adj. (Înv.) (Persoană) care se opune, care este împotrivă; *p. ext.* dușman. [Var.: **împrotivitór, -oáre** s.m. și f., adj.] — **Împotrivi** + suf. *-tor.*

ÎMPOVĂRÁ, *împovărez,* vb. I. Tranz. și refl. A pune o povară pe cineva sau a lua asupra sa o povară, a (se) încărca din greu; a (se) îngreuna. — **În** + **povară.**

ÎMPOVĂRÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) împovăra.* — V. **împovăra.**

ÎMPOVĂRÁT, -Ă, *împovărați, -te,* adj. Încărcat cu o povară; îngreunat. ✦ Fig. Copleșit de tristețe, tulburat de frământări sufletești. — V. **împovăra.**

ÎMPOVĂRĂTÓR, -OÁRE, *împovărători, -oare,* adj. Care împovărează; copleșitor. — **Împovăra** + suf. *-ător.*

ÎMPRĂȘTIÁ, *împrắștii,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A face să plece sau să fugă ori a pleca, a fugi în toate părțile; a (se) risipi, a (se) răspândi, a (se) răzleți. ✦ P. anal. A (se) risipi prin cădere, prin rupere, prin răsturnare. ✦ Tranz. Fig. A face să dispară gândurile, a risipi o stare sufletească (apăsătoare). **2.** Refl. (Despre lichide) A se răspândi, a se difuza. ✦ Tranz. și refl. P. gener. (Adesea fig.) A (se) întinde, a (se) difuza, a (se) răspândi. [Pr.: *-ti-a*] — **În** + **praștie.**

ÎMPRĂȘTIÁT, -Ă, *împrăștiați, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Distrat, zăpăcit; dezordonat, dezorganizat. **2.** (Despre lucruri) Aflat în dezordine, risipit. [Pr.: *-ti-at*] — V. **împrăștia.**

ÎMPRĂȘTIÉRE, *împrăștieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) împrăștia;* risipire, răspândire. [Pr.: *-ti-e-*] — V. **împrăștia.**

ÎMPRĂȘTIETÓR, -OÁRE, *împrăștietori, -oare,* adj. **1.** (Rar) Care împrăștie; care difuzează. **2.** (Înv.) Risipitor. [Pr.: *-ti-e-*] — **Împrăștia** + suf. *-tor.*

ÎMPREJMUÍ, *împrejmuiesc,* vb. IV. Tranz. A pune, a așeza un gard, pietre etc. de jur-împrejurul unui loc pentru a-l delimita de rest; a îngrădi. ✦ Fig. A înconjura, a împresura. — **În** + **preajmă** + suf. *-ui.*

ÎMPREJMUÍRE, *împrejmuiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a împrejmui;* împrejmuit[1]. **2.** (Concr.) Îngrăditură; gard. **3.** (Înv.) Împrejurime. — V. **împrejmui.**

ÎMPREJMUÍT[1] s.n. Faptul de *a împrejmui;* împrejmuire (**1**). — V. **împrejmui.**

ÎMPREJMUÍT[2], -Ă, *împrejmuiți, -te,* adj. (Despre locuri, terenuri etc.) Care este închis de jur împrejur (cu gard); îngrădit. — V. **împrejmui.**

ÎMPREJMUITÓR, -OÁRE, *împrejmuitori, -oare,* adj. Care împrejmuiește. ✦ Înconjurător. [Pr.: *-mu-i-*] — **Împrejmui** + suf. *-tor.*

ÎMPREJÚR adv. În (sau pe) locul înconjurător; în jur. ✧ Loc. adv. *(De) jur-împrejur* = din (sau în) toate părțile, în jur. ✧ Expr. *(La) stânga-mprejur!* comandă (militară) de întoarcere înapoi prin învârtire de 180° spre stânga. — **În** + **pre** + **jur.**

ÎMPREJURÁ, *împréjur,* vb. I. Tranz. (Înv. și reg.) A ocoli de jur-împrejur, a cuprinde din toate părțile; a înconjura. ✦ (Reg.) A lega un obiect cu o sfoară etc. trecută împrejur; a încinge. — Lat. pop. **inpergyrare** sau din **împrejur.**

ÎMPREJURÁRE, *împrejurări,* s.f. Situație în care se află cineva; circumstanță; întâmplare. ✧ Loc. adv. *După împrejurări* = potrivit situației; de la caz la caz. — V. **împrejura.**

ÎMPREJURÍME, *împrejurimi,* s.f. Locul sau ținutul dimprejur; preajmă, vecinătate, împrejmuire (**3**). — **Împrejur** + suf. *-ime.*

ÎMPREJÚRUL prep. (Construit cu gen.; arată spațiul înconjurător în raport cu cineva sau cu ceva) În jurul... *Se adunase lume împrejurul casei.* — Din **împrejur.**

ÎMPRESURÁ, *impresór,* vb. I. Tranz. **1.** A înconjura din toate părțile; a încadra (**4**). ✦ A cuprinde cu brațele, cu mâinile; a îmbrățișa. **2.** A încercui pentru a prinde, a cuceri etc. **3.** (Înv.) A deposeda pe cineva în mod abuziv. [Prez. ind. și: *împrésur*] — Probabil lat. ***impressoriare** (< *pressorium).*

ÎMPRESURÁRE, *împresurări,* s.f. Acțiunea de *a împresura* și rezultatul ei. — V. **împresura.**

ÎMPRESURÁT, -Ă, *împresurați, -te,* adj. Cuprins din toate părțile; învăluit, năpădit. — V. **împresura.**

ÎMPREUNÁ, *împreunez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) aduna la un loc; a (se) uni, a (se) îmbina. ✦ Tranz. (Rar) A întruni, a cumula. **2.** Refl. recipr. și tranz. fact. A săvârși sau a face să săvârșească actul sexual; a (se) împerechea. [Pr.: *-pre-u-*. — Prez. ind. și: (reg.) *împreún*] — Din **împreună.**

ÎMPREUNÁRE, *împreunări,* s.f. Acțiunea de *a (se) împreuna* și rezultatul ei. [Pr.: *-pre-u-*] — V. **împreuna.**

ÎMPREUNÁT, -Ă, *împreunați, -te,* adj. Care este unit cu altul (într-un tot); îmbinat; încheiat[2]. [Pr.: *-pre-u-*] — V. **împreuna.**

ÎMPREÚNĂ adv. La un loc; laolaltă, depreună, delaolaltă. — **În** + **preună** (< *pre* + *una).*

ÎMPRICINÁ, *împricinez,* vb. I. Refl. recipr. (Pop.) A găsi pricină de judecată (cu cineva); a se judeca cu cineva. — **În** + **pricină.**

ÎMPRICINÁT, -Ă, *împricinați, -te,* adj., s.m. și f. (Om) care este implicat, acuzat într-un proces; (om) care este parte într-un proces. — V. **împricina.**

ÎMPRIETENÍ, *împrietenesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A deveni prieten cu cineva sau a face pe cineva prieten cu altcineva. [Pr.: *-pri-e-*. — Var.: (reg.) **împrietiní** vb. IV] — **În** + **prieten.**

ÎMPRIETENÍRE s.f. Faptul de *a (se) împrieteni.* [Pr.: *-pri-e-*] — V. **împrieteni.**

ÎMPRIETINÍ vb. IV v. **împrieteni.**

ÎMPRIMĂVĂRÁ, pers. 3 *împrimăvărează,* vb. I. Refl. impers. A se face primăvară. — **În** + **primăvară.**

ÎMPROPRIETĂRÍ, *împroprietăresc,* vb. IV. Tranz. (Despre stat) A atribui cuiva drepturi de proprietate asupra unui teren agricol, a unui lot de casă, a unui imobil etc. [Pr.: *-pri-e-*] — **În** + **proprietar.**

ÎMPROPRIETĂRÍRE, *împroprietăriri,* s.f. Acțiunea de *a împroprietări* și rezultatul ei. [Pr.: *-pri-e-*] — V. **împroprietări.**

ÎMPROSPĂTÁ, *împrospătez,* vb. I. **1.** Tranz. A face să fie din nou proaspăt, prin schimbare, prin înlocuire. **2.** Tranz. și refl. A (se) reînnoi. ✦ A (se) înviora. — **În** + **proaspăt.**

ÎMPROSPĂTÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) împrospăta* și rezultatul ei; înnoire, înviorare. — V. **împrospăta.**

ÎMPROSPĂTÁT, -Ă, *împrospătați, -te,* adj. Înnoit; înviorat. — V. **împrospăta.**

ÎMPROȘCÁ, *împróșc,* vb. I. Tranz. **1.** A împrăștia apă sau noroi stropind în toate părțile; (adesea fig.) a stropi pe cineva cu apă, cu noroi etc. ✦ Spec. (Tehn.) A împrăștia sub presiune un lichid sau o pulbere pe suprafața unui obiect. **2.** A arunca întruna, a zvârli fără încetare în toate părțile proiectile, pietre etc.; a arunca cu ceva asupra cuiva. — Cf. bg. p r ă s k a m, sb. p r s k a t i.

ÎMPROȘCÁRE, *împroșcări,* s.f. Acțiunea de *a împroșca;* stropire; împroșcătură (**1**). — V. **împroșca.**

ÎMPROȘCĂTÚRĂ, *împroșcături,* s.f. **1.** Împroșcare. **2.** (Concr.) Urmă lăsată prin împroșcare; stropitură, pată. — **Împroșca** + suf. *-ătură.*

ÎMPROTÍVĂ adv. v. **împotrivă.**

ÎMPROTIVITÓR, -OÁRE s.m. și f., adj. v. **împotrivitor.**

ÎMPRUMÚT, *împrumuturi,* s.n. **1.** Faptul de a (se) împrumuta; (concr.) obiect sau sumă de bani împrumutată. ✧ Loc. adj. *De împrumut* = care este împrumutat ✧ Loc. vb. *A da* (sau *a lua) cu împrumut* = a împrumuta (**1**). ✧ Expr. *A fi* (sau *a părea*) *ca de împrumut* = a nu i se potrivi cuiva. **2.** Cuvânt, construcție lexicală etc. luată din altă limbă. *Împrumut lingvistic.* — Lat. **in promutuum.**

ÎMPRUMUTÁ, *împrumút,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** A da cuiva sau a lua de la cineva un bun care urmează să fie restituit. **2.** A adopta cuvinte, obiceiuri etc.; *p. ext.* a imita. — Lat. ***impromutare** sau din **împrumut.**

ÎMPRUMUTÁRE s.f. Acțiunea de *a împrumuta* și rezultatul ei. — V. **împrumuta.**

ÎMPRUMUTÁT, -Ă, *împrumutați, -te,* adj. Care este luat sau dat cu împrumut. ✦ (Despre cuvinte, obiceiuri etc.) Care este din altă limbă sau de la alt popor. ✦ Imitat. — V. **împrumuta.**

ÎMPRUMUTĂTÓR, -OÁRE, *împrumutători, -oare,* s.m. și f. Persoană care împrumută sau de la care se împrumută ceva. — **Împrumuta** + suf. *-ător.*

ÎMPUIÁ, *împuiez,* vb. I. Tranz. (Fam.; în expr.) *A împuia capul* (sau *urechile) cuiva* = a face să intre în mintea cuiva o idee, insistând asupra ei; a ameți pe cineva cu vorbăria. [Pr.: *-pu-ia*. — Prez. ind. și: (reg.) *împúi*] — **În** + **pui.**

ÎMPUNCIȘÁRE s.f. v. **imponcișare.**

ÎMPUNGÁCI, -CE, *împungaci, -ce,* adj. (Reg., despre vite cornute) Împungător (**2**). — **Împunge** + suf. *-aci.*

ÎMPUNGĂTÓR, -OÁRE, *împungători, -oare,* adj. (Reg.) **1.** Care împunge, care are vârful ascuțit. ✦ Fig. (Despre ochi, privire) Pătrunzător, scrutător. ✦ Fig. (Despre vorbe) Înțepător, mușcător. **2.** (Despre vite cornute) Care are năravul de a lovi cu coarnele, care împunge (**2**); împungaci. — **Împung** (prez. ind. al lui *împunge)* + suf. *-ător.*

ÎMPÚNGE, *împúng,* vb. III. **1.** Tranz. și refl. A (se) înțepa. ✦ Tranz. A îmboldi un animal. ✦ Tranz. Fig. A ironiza, a persifla. **2.** Tranz. A lovi cu coarnele. [Perf. s. *împunsei,* part. *împuns*] — Lat. **impungere.**

ÎMPÚNGERE, *împungeri,* s.f. Acțiunea de *a (se) împunge* și rezultatul ei; înțepare. — V. **împunge.**

ÎMPUNSĂTÚRĂ, *împunsături,* s.f. **1.** Împungere cu acul, la cusături; *p. ext.* locul unde a pătruns acul (sau vârful ascuțit al altui obiect). ✦ Înțepătură (**1**). *Degete pline de împunsături.* **2.** Fig. Înțepătură (**2**). — **Împuns** (part. lui *împunge)* + suf. *-ătură.*

ÎMPUPÍ, *împupesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A îmboboci; a înmuguri. — **În** + **pup[1].** Cf. sb. p u p i t i „a îmboboci".

ÎMPUPÍT, -Ă, *împupiți, -te,* adj. (Reg.) Îmbobocit; înmugurit. — V. **împupi.**

ÎMPURPURÁ, *împúrpurez,* vb. I. Refl. A se înroși în obraji (de emoție). [Prez. ind. și: *împúrpur*] — **În** + **purpură.**

ÎMPURPURÁRE, *împurpurări,* s.f. Acțiunea de *a se împurpura* și rezultatul ei. — V. **împurpura.**

ÎMPUȘCÁ, *împúșc,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) omorî sau a (se) răni cu proiectilul tras de o armă de foc. ✧ Expr. (Tranz.; fam.) *A împușca francul* = a fi în mare lipsă de bani; a trăi din expediente. **2.** Intranz. A face să iasă prin explozie proiectilul unei arme de foc; *fig.* a produce pocnete (ca cele) de pușcă. ✧ Compus: *împușcă-n-lună* s.m. și f. = om îndrăzneț, dar nesocotit. ✦ A face să explodeze o încărcătură explozivă. **3.** Intranz. și refl. (pers. 3; despre tencuieli) A se degrada (la suprafață) prin umflare, cojire etc.; a se coșcovi, a se scoroji, a se coji. **4.** Tranz. A introduce, cu un aparat special, cuie într-o suprafață betonată. — **În** + **pușcă.**

ÎMPUȘCÁRE, *împușcări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) împușca* și rezultatul ei. **2.** Operație de rupere în bucăți a unei roci prin explodarea încărcăturilor de mină. — V. **împușca.**

ÎMPUȘCÁT, -Ă, *împușcați, -te,* adj. **1.** Care a fost omorât prin împușcare. ✧ (Expr.) *A fugi* (sau *a ieși, a se duce) (ca) împușcat* = a fugi, a se duce repede, glonț. **2.** (Despre tencuieli) Care s-a degradat (la suprafață) prin umflare, cojire etc.; coșcovit, scorojit, cojit. **3.** (Despre pereți de beton) În care s-au introdus, cu un aparat special, cuie. — V. **împușca.**

ÎMPUȘCĂTÚRĂ, *împușcături,* s.f. **1.** Zgomot produs de explozia încărcăturii unei arme de foc; pocnet de pușcă. **2.** Încărcătură explozivă introdusă într-o rocă sau într-un zăcământ de minereu spre a le sfărâma. — **Împușca** + suf. *-ătură.*

ÎMPUTERNICÍ, *împuternicesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A da cuiva puterea de a face ceva. ✦ (Jur.) A da mandat, a autoriza. **2.** Tranz. și refl. (Înv. și pop.) A da sau a prinde putere, a(-și) reface forțele, a (se) face mai puternic; a (se) întări. — **În** + **puternic.**

ÎMPUTERNICÍRE, *împuterniciri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a împuternici* și rezultatul ei. ✦ (Jur.) Mandat, procură. **2.** (Rar) Întărire, fortificare. ✦ Intensificare. — V. **împuternici.**

ÎMPUTERNICÍT, -Ă, *împuterniciți, -te,* s.m. și f., adj. (Persoană) autorizată a săvârși ceva în numele altcuiva; mandatar. — V. **împuternici.**

ÎMPUȚÍ, *împút,* vb. IV. **1.** Refl. A căpăta miros rău din cauza alterării; a intra în putrefacție. **2.** Tranz. A umple o încăpere, un spațiu cu miros greu (de putrefacție, de murdărie). [Prez. ind. și: *împuțesc*] — **În** + **puți.**

ÎMPUȚICIÚNE, *împuțiciuni,* s.f. **1.** Miros greu; putoare. **2.** (Concr.) Lucru urât mirositor; *p. ext.* murdărie. — **Împuți** + suf. *-ciune.*

ÎMPUȚINÁ, *împuținez,* vb. I. Refl. A se reduce ca număr, ca mărime; a se micșora, a descrește, a diminua, a scădea. ✧ Expr. *A i se împuțina cuiva inima* sau *a se împuțina cu inima* = a se descuraja; a se înfricoșa. — **În** + **puțin.**

ÎMPUȚINÁRE, *împuținări,* s.f. Faptul de *a se împuțina;* reducere, micșorare, descreștere, diminuare, scădere. — V. **împuțina.**

ÎMPUȚINÁT, -Ă, *împuținați, -te,* adj. Care a scăzut ca număr sau ca mărime, care s-a micșorat. ✦ Care a scăzut ca intensitate; care este diminuat; slăbit. — V. **împuțina.**

ÎMPUȚÍT, -Ă, *împuțiți, -te,* adj. **1.** Care a intrat în putrefacție, care miroase urât din cauza alterării. **2.** Murdar, neîngrijit. ✦ (Despre oameni; adesea substantivat) Leneș, trândav. — V. **împuți.**

ÎN prep. **1.** (Indică interiorul spațiului unde are loc o acțiune, unde se află ceva, spre care are loc o mișcare) *Intră în casă.* ✦ (Indică suprafața pe care are loc o acțiune sau spațiul dintre obiecte unde se află ceva, unde se produce o mișcare) *Se suie în pom.* ✦ (Indică obiectul de care atârnă ceva) *Pune-ți haina în cuier.* ✦ (Indică o parte a corpului care este acoperită, îmbrăcată etc.) *Și-a tras ghetele în picioare. Nu sta cu căciula în cap.* ✦ La, în dreptul. *Haină roasă în coate.* **2.** (Indică timpul în care se petrece o acțiune) *În iunie se coc cireșele.* ✦ (Indică intervalul de timp care se scurge de la un anumit moment) După, peste. *Pleci de mâine în două zile.* **3.** (Indică o cauză) Din pricina...; în urma... *Pomul se clătina în vânt. Ochii-i ard în friguri.* **4.** (Indică scopul) *Se duce în pețit.* **5.** (Indică instrumentul, relația) *S-au înțeles în scris.* **6.** (Indică o comparație) În formă de..., ca... *Fumul se ridică în spirală.* **7.** Conform cu..., potrivit cu... *Fiecare în legea lui.* **8.** (Introduce un complement indirect) *Adâncit în gânduri. Casă transformată în muzeu.* — Lat. **in.**

ÎNADÍNS adv. Cu un anumit scop, anume, intenționat. — **În** + **adins.**

ÎNAINTÁ, *înaintez,* vb. I. **1.** Intranz. A merge înainte în spațiu, a se mișca spre cineva sau ceva aflat înainte; a avansa. ✦ Fig. A progresa. **2.** Intranz. A merge înainte în timp; a se desfășura, a se dezvolta. **3.** Tranz. A ridica pe cineva într-o funcție mai importantă; a avansa în grad. ✦ Intranz. A obține o funcție mai importantă, un grad mai mare. **4.** Tranz. A expedia, a trimite, a da un act, o petiție, o lucrare administrativă etc. **5.** Tranz. (Înv.) A avansa o sumă de bani. — Din **înainte.**

ÎNAINTÁRE, *înaintări,* s.f. Acțiunea de *a înainta* și rezultatul ei. ✦ Avansare într-o funcție, într-o demnitate. ✦ (Sport; concr.) Totalitatea înaintașilor (**4**). ✦ Dezvoltare, progres, propășire. — V. **înainta.**

ÎNAINTÁȘ, -Ă, *înaintași, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre animale de tracțiune, mai ales despre cai; adesea substantivat) Înhămat înaintea rotașilor. **2.** Adj. (Rar) Care merge înainte, care este în față. **3.** S.m. Persoană care, prin activitatea sau prin lucrările sale, a pregătit activitatea altora; precursor. **4.** S.m. (Sport) Jucător din linia de atac a unei echipe de fotbal, rugbi, hochei etc. [Var.: (reg.) **naintáș, -ă** adj.] — **Înainte** + suf. *-aș.*

ÎNAINTÁT, -Ă, *înaintați, -te,* adj. **1.** Care este situat în față. **2.** Care se detașează de ceilalți, situându-se înaintea lor prin cunoștințele și prin nivelul său intelectual; care se conduce după concepția cea mai avansată; progresist. **3.** Avansat în timp; târziu. ✧ *Înaintat în vârstă* = bătrân. — V. **înainta.**

ÎNAÍNTE adv. **I.** (Cu sens local) În față. ✦ În locul dintâi, în frunte. ✦ (Cu valoare de interjecție) Îndemn de a înainta. **II.** (Cu sens temporal) **1.** Mai devreme, mai întâi. ✧ Expr. *Mai înainte* = **a)** mai demult; **b)** mai repede (decât altcineva sau altceva). *De mai înainte* = de mai demult. *Cu... (mai) înainte* sau *(mai) înainte cu...,* arată cât timp a trecut de la întâmplarea de care este vorba. *Înainte vreme* = odinioară. ✧ Compus: *înainte-mergător* s.m. = înaintaș (**3**), precursor; *p. ext.* om cu vederi înaintate. **2.** Mai departe, în continuare. ✧ Expr. *De azi* (sau *aici, acum* etc.) *înainte* = de azi (sau aici, acum etc.) încolo. [Var.: **naínte** adv.] — Lat. **in ab ante.**

ÎNAÍNTEA prep. (Construit cu gen.) **1.** (Cu sens local) În fața, dinaintea (cuiva sau a ceva). *Înaintea ochilor.* ✦ De față cu..., față de... **2.** (Cu sens temporal) Anterior, mai devreme decât... — Din **înainte.**

ÎNALBĂSTRÍ vb. IV v. **înălbăstri.**

ÎNÁLT, -Ă, *înalți, -te,* adj. **1.** Care se ridică mult în sus; foarte ridicat. ✧ *Frunte înaltă* = frunte mare, lată. ✦ (Substantivat, n.) Înălțime. ✦ (Despre ființe) De statură mare. ✦ Care se găsește la înălțime (mare). **2.** (Despre sunete) Ascuțit[2], subțire, acut. **3.** (Despre tensiunea curentului electric, despre presiuni) Care are valoare sau măsură mare. ✦ (Despre frecvență) Cu un număr mare de perioade pe unitatea de timp. **4.** Fig. Care este situat pe o treaptă ridicată în scara valorilor sau a importanței; superior; deosebit, important; distins, măreț. ✧ *Înaltă fidelitate* = calitate a unor aparate sau sisteme electroacustice de a reda cât mai fidel semnalele sonore (înregistrate); hi-fi. [Var.: **nalt, -ă** adj.] — Lat. **in altum.**

ÎNAMORÁ, *înamorez,* vb. I. Refl. A se îndrăgosti. — **În** + **amor** (după fr. *s'enamourer).*

ÎNAMORÁRE, *înamorări,* s.f. Faptul de *a se înamora;* îndrăgostire. — V. **înamora.**

ÎNAMORÁT, -Ă, *înamorați, -te,* adj. **1.** Îndrăgostit. **2.** De dragoste. — V. **înamora.**

ÎNAPÓI adv. **1.** În direcție contrară înaintării; în spate, îndărăt. ✧ Loc. vb. *A da înapoi* = **a)** a se retrage; **b)** *fig.* a ceda (într-o discuție) într-o acțiune; **c)** *fig.* a fi în declin, a regresa. ✦ (Înv.; cu trimitere la un pasaj anterior dintr-un text) Mai sus. **2.** La locul de proveniență; în locul unde a fost mai înainte. ✧ Loc. vb. *A da* (ceva) *înapoi* = a restitui; a înapoia. ✧ Expr. *A-și lua vorba înapoi* = a-și retrage vorba, făgăduiala făcută; a reveni asupra celor spuse, rectificându-le. **3.** Cu o treaptă îndărăt, într-un loc inferior altora ca valoare. **4.** Mai demult, la o dată anterioară celei prezente. — **În** + **apoi.**

ÎNAPÓIA[1] prep. (Construit cu gen.) În urma, îndărătul cuiva sau a ceva. — Din **înapoi.**

ÎNAPOIÁ[2], *înapoiez,* vb. I. **1.** Tranz. A da înapoi; a restitui. ✦ Refl. A reveni, a se întoarce la locul de unde a plecat. **2.** Refl. și intranz. Fig. (Înv.) A fi în declin, a regresa; a decădea. [Var.: (reg.) **napoiá** vb. I] — Din **înapoi.**

ÎNAPOIÁT, -Ă, *înapoiați, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care are mintea insuficient dezvoltată; arierat. **2.** (Despre persoane, popoare, țări etc.) Care a rămas în urmă din punct de vedere politic, social, cultural, economic etc. — V. **înapoia[2].**

ÎNAPOIÉRE, *înapoieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) înapoia[2].* ✧ *Înapoiere mintală* = dezvoltare mintală inferioară la un individ, față de vârsta pe care o are; insuficientă dezvoltare psihică și intelectuală a unui individ. — V. **înapoia[2].**

ÎNARIPÁ, *înaripez,* vb. I. Refl. A prinde aripi; a-și lua avânt; a întraripa. ✦ Tranz. (Poetic) A da avânt, a însufleți. — **În** + **aripă.**

ÎNARIPÁT, -Ă, *înaripați, -te,* adj. Care are aripi, cu aripi; aripat, întraripat. ✦ Fig. Plin de elan, avântat. — V. **înaripa.**

ÎNARMÁ, *înarmez,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) procura arme; a (se) pregăti pentru luptă prin înzestrare cu armament; a (se) întrarma, a (se) arma. ✧ Expr. (Refl.) *A se înarma cu răbdare* = a-și impune răbdare, a aștepta cu stăpânire de sine desfășurarea faptelor. — **În** + **armă.**

ÎNARMÁRE, *înarmări,* s.f. Acțiunea de *a (se) înarma.* — V. **înarma.**

ÎNARMÁT, -Ă, *înarmați, -te,* adj. (Despre persoane sau despre colectivități) Care este înzestrat cu arme; care are arme asupra sa; care este pregătit pentru luptă. ✧ Expr. *Înarmat până în dinți* (sau *din cap până în picioare)* = foarte bine înarmat. — V. **înarma.**

ÎNAURÁ vb. I v. **înauri.**

ÎNAURÍ, *înauresc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A auri. [Pr.: *-na-u-*. — Var.: (reg.) **înaurá** vb. I] — **În** + **aur.**

ÎNAURÍT, -Ă, *înauriți, -te,* adj. (Pop.) Care este aurit. [Pr.: *-na-u-*] — V. **înauri.**

ÎNAVUȚÍ, *înavuțesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) îmbogăți (**1**). — **În** + **avut** (după *îmbogăți).*

ÎNĂBUȘEÁLĂ, *înăbușeli,* s.f. Zăduf; *p. ext.* aer greu. — **Înăbuși** + suf. *-eală.*

ÎNĂBUȘÍ, *înắbuș,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A nu mai putea sau a face pe cineva să nu mai poată respira; a (se) sufoca. **2.** Tranz. (Despre buruieni) A împiedica creșterea și dezvoltarea plantelor; a năpădi. **3.** Tranz. Fig. A potoli, prin violență, manifestări, acțiuni sau mișcări sociale; a reprima. ✦ A face să nu se vadă, să nu se audă, să nu se simtă; a ascunde. *Și-a înăbușit un oftat.* **4.** Tranz. (În expr.) *A înăbuși focul* = a stinge focul sau a-l face să ardă mocnit. — **În** + **năbuși.**

ÎNĂBUȘÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) înăbuși;* sufocare; *fig.* reprimare. — V. **înăbuși.**

ÎNĂBUȘÍT, -Ă, *înăbușiți, -te,* adj. **1.** (Despre sunete, voce) Fără putere, stins, înecat. **2.** (Despre alimente) Fiert în aburi, cu foarte puțină apă, în vase bine acoperite. — V. **înăbuși.**

ÎNĂBUȘITÓR, -OÁRE, *înăbușitori, -oare,* adj. Care înăbușă (**1**); sufocant, asfixiant. — **Înăbuși** + suf. *-tor.*

ÎNĂCLĂÍ, *înăclăiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) murdări (cu o substanță lipicioasă). — **În** + **năclăi.**

ÎNĂCREÁLĂ s.f. (Pop.) Substanță acră cu care se înăcrește o mâncare; mâncare acră sau înăcrită. — **Înăcri** + suf. *-eală.*

ÎNĂCRÍ, *înăcresc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Pop.) A (se) acri; *p. ext.* a (se) strica, a (se) altera; *fig.* (despre oameni) a deveni sau a face pe cineva să devină posac, ursuz. ✧ Expr. (Refl.) *A i se înăcri cuiva de cineva* sau *de ceva* = a-i fi (cuiva) lehamite; a se plictisi, a se sătura de cineva sau de ceva. — **În** + **acru.**

ÎNĂCRÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) înăcri* și rezultatul ei. — V. **înăcri.**

ÎNĂCRÍT, -Ă, *înăcriți, -te,* adj. Acrit; *p. ext.* stricat, alterat. ✦ Fig. (Despre oameni) Posac, ursuz. — V. **înăcri.**

ÎNĂDUȘEÁLĂ, *înădușeli,* s.f. (Reg.) Nădușeală. — **Înăduși** + suf. *-eală.*

ÎNĂDUȘÍ, *înădușesc,* vb. IV. Intranz., tranz. și refl. (Reg.) A (se) năduși. — **În** + **năduși.**

ÎNĂDUȘÍT, -Ă, *înădușiți, -te,* adj. (Reg.) Nădușit. — V. **înăduși.**

ÎNĂLBĂSTRÍ, *înălbăstresc,* vb. IV. Intranz. și refl. A deveni albastru; *p. ext.* (despre oameni) a se învineți (de mânie). ✦ Tranz. A da unui obiect culoarea albastră; a colora, a vopsi în albastru. [Var.: (reg.) **înalbăstrí** vb. IV] — **În** + **albăstri.**

ÎNĂLBÍ, *înălbesc,* vb. IV. Tranz. A face să devină alb. ✦ Intranz. și refl. (Rar) A deveni alb, a părea alb. [Var.: (reg.) **nălbí** vb. IV] — **În** + **albi.**

ÎNĂLBÍRE, *înălbiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) înălbi* și rezultatul ei; înălbit[1]. ✦ (Hort.) Creștere forțată a unor legume la întuneric pentru a obține frunze și pețioluri de culoare albă-gălbuie, lipsite de amăreală. — V. **înălbi.**

ÎNĂLBÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) înălbi;* înălbire. — V. **înălbi.**

ÎNĂLBÍT[2], -Ă, *înălbiți, -te,* adj. Albit[2]. [Var.: (reg.) **nălbít, -ă** adj.] — V. **înălbi.**

ÎNĂLBITÓR, *înălbitori,* s.m. Substanță folosită pentru albire și curățarea rufelor în procesul de spălare. — **Înălbi** + suf. *-tor.*

ÎNĂLTICÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *înălticei, -ele,* adj. Înăltuț. [Var.: (reg.) **nălticél, -eá, -ícă** adj.] — **Înalt** + suf. *-icel.*

ÎNĂLTIȘÓR, -OÁRĂ, *înălțișori, -oare,* adj. Înăltuț. [Var.: **năltișór, -oáră** adj.] — **Înalt** + suf. *-ișor.*

ÎNĂLȚÚȚ, -Ă, *înălțuți, -e,* adj. Diminutiv al lui *înalt;* înălticel, înăltișor. [Var.: (pop.) **năltúț, -ă** adj.] — **Înalt** + suf. *-uț.*

ÎNĂLȚÁ, *înálț,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) îndrepta în sus; a (se) ridica. ✧ Expr. (Tranz.) *A(-și) înălța ochii* = a privi în sus. (Intranz.) *A înălța din umeri* = a ridica din umeri în semn de nedumerire, de neștiință, de nepăsare etc. ✦ Tranz. A face să fie mai înalt prin ridicare și așezare pe un obiect situat mai sus etc. ✦ Refl. (Rar; cu determinarea „pe cal", „în șa") A se urca pe cal; a încăleca. **2.** Refl. A deveni mai înalt; a crește. **3.** Refl. (Despre clădiri, monumente etc.) A apărea, a se ivi (în toată înălțimea). **4.** Tranz. A construi, a clădi. *A înălța o casă.* **5.** Tranz. A ridica vocea, tonul; a pronunța tare. ✦ Refl. (Despre voce, glas, sunete) A se auzi (limpede). **6.** Tranz. A ridica pe cineva în rang. ✦ Fig. A ridica din punct de vedere spiritual. *Poezia înalță sufletul.* ✦ Refl. A se arăta trufaș; a se mândri. [Var.: (reg.) **nălțá** vb. I] — Lat. ***inaltiare** *(< altus).*

ÎNĂLȚÁRE, *înălțări,* s.f. Acțiunea de *a (se) înălța* și rezultatul ei. ✦ (Înv.) Urcare a unui monarh pe tron. ✧ *Înălțarea (Domnului)* = numele unei sărbători creștine, care se ține la 40 de zile după Paște; Ispas. ✦ Fig. Progres, dezvoltare. — V. **înălța.**

ÎNĂLȚÁT, -Ă, *înălțați, -te,* adj. (Înv.; ca termen de adresare domnitorilor, demnitarilor, prelaților etc.; de obicei precedat de „prea") Mărit[4], slăvit. — V. **înălța.**

ÎNĂLȚĂTÓR, -OÁRE, *înălțători, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care înalță; *fig.* care ridică din punct de vedere spiritual. **2.** S.n. Dispozitiv mecanic sau optic de ochire la puști, la mitraliere și la tunuri, care permite să se dea țevii înclinarea necesară pentru a lovi ținta. — **Înălța** + suf. *-ător.*

ÎNĂLȚĂTÚRĂ, *înălțături,* s.f. (Rar) Ridicătură (de pământ); înălțime. — **Înălța** + suf. *-ătură.*

ÎNĂLȚÍME, *înălțimi,* s.f. **1.** Distanță de la nivelul pământului (sau de la un nivel orizontal) până la un punct situat deasupra lui; dimensiune a unui lucru sau a unei ființe, măsurată de la bază până la partea cea mai ridicată. ✦ (Mat.) Perpendiculară dusă din vârful anumitor corpuri sau figuri geometrice pe bază. **2.** Punct ridicat deasupra nivelului pământului; *p. ext.* (la pl.) cer. ✦ Vârf, culme, înălțătură. **3.** Numărul de vibrații pe secundă ale unui sunet. ✦ Calitate a unei voci, a unui instrument etc. de a cânta note înalte. **4.** Fig. Stare de superioritate intelectuală, morală etc. ✧ Expr. *A fi la înălțimea cerută* (sau *dorită, așteptată* etc.) = a se prezenta așa cum cere situația. ✦ Grad, rang (înalt); *p. ext.* prețuire. **5.** (Înv.; urmat de un pronume posesiv) Termen de reverență la adresa unei persoane cu rang înalt. [Var.: (reg.) **nălțíme** s.f.] — **Înalt** + suf. *-ime.*

ÎNĂSPRÍ, *înăspresc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni aspru (la pipăit); a (se) aspri. ✦ Fig. A (se) face mai dur, mai sever, mai închis. ✦ Refl. (Despre trăsăturile feței) A căpăta o expresie de seriozitate, de severitate. **2.** Refl. (Despre vreme) A se face mai rece. **3.** Tranz. A face ca o situație să devină mai grea, să se înrăutățească. ✦ Refl. A se încorda, a se agrava. **4.** Refl. (Despre vin) A căpăta un gust acidulat, a deveni înțepător; a pișca la limbă. — **În** + **aspru.**

ÎNĂSPRÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) înăspri;* înrăutățire, agravare; încordare, ascuțire. — V. **înăspri.**

ÎNĂSPRÍT, -Ă, *înăspriți, -te,* adj. Care a devenit (mai) aspru. ✦ Fig. Sever, neprietenos, dur. — V. **înăspri.**

ÎNĂÚNTRU adv. În interior. [Var.: **năúntru,** (reg.) **înlăúntru, înúntru, înlúntru** adv.] — Probabil lat. [in] **illac intro.**

ÎNĂÚNTRUL prep. (Construit cu gen.) În interiorul, în mijlocul... [Var.: (reg.) **înlăúntrul** prep.] — Din **înăuntru.**

ÎNCADRÁ, *încadrez,* vb. I. **1.** Tranz. A înrăma. **2.** Refl. A se potrivi, a se armoniza cu mediul înconjurător. **3.** Tranz. (Jur.) A cuprinde într-un text de lege o faptă, *p. ext.* un delincvent. **4.** Tranz. (Rar) A înconjura, a împresura (**1**). **5.** Tranz. și refl. A (se) angaja într-o întreprindere, într-o instituție. ✦ Refl. A se integra într-un colectiv, într-o organizație, într-o acțiune etc. **6.** Refl. A respecta o anumită limită de timp pentru săvârșirea unei acțiuni. — Din fr. **encadrer.**

ÎNCADRÁBIL, -Ă, *încadrabili, -e,* adj. Care poate fi încadrat. — **Încadra** + suf. *-bil.*

ÎNCADRÁRE, *încadrări,* s.f. Acțiunea de *a (se) încadra.* — V. **încadra.**

ÎNCADRATÚRĂ, *încadraturi,* s.f. (Livr.) Ramă. — Din it. **inquadratura.**

ÎNCÁI adv. (Reg.) Cel puțin, măcar, barem. — **În** + **cai** (pl. înv. al lui *cale).*

ÎNCÁILEA adv. v. **încaltea.**

ÎNCÁLTE adv. v. **încaltea.**

ÎNCÁLTEA adv. (Reg.) Cel puțin, măcar, barem. [Var.: **încálte, încáilea** adv.] — **Încă** + **alta.**

ÎNCAPSULÁ, *încapsulez,* vb. I. Tranz. A astupa prin procedee mecanice sticle de bere, de apă minerală etc. cu o capsulă. — **În** + **capsulă.**

ÎNCAPSULÁRE, *încapsulări,* s.f. Acțiunea de *a încapsula.* – V. **încapsula.**

ÎNCARBONIZÁRE s.f. v. **incarbonizare.**

ÎNCARCERÁ, *încarcerez,* vb. I. Tranz. A băga pe cineva la carceră; *p. ext.* a întemnița. — Din lat. **incarcerare,** fr. **incarcérer.**

ÎNCARCERÁRE, *încarcerări,* s.f. Acțiunea de *a încarcera;* întemnițare, detenție. — V. **încarcera.**

ÎNCARNÁ vb. I v. **incarna.**

ÎNCARNÁRE s.f. v. **incarnare.**

ÎNCARNÁT, -Ă adj. v. **incarnat.**

ÎNCARTIRUÍ, *încartiruiesc,* vb. IV. Tranz. A stabili locuințele trupei și ofițerilor dintr-o unitate militară într-o localitate; a cartirui. — **În** + **cartirui.**

ÎNCARTIRUÍRE, *încartiruiri,* s.f. Acțiunea de *a încartirui* și rezultatul ei; cartiruire. — V. **încartirui.**

ÎNCASÁ, *încasez,* vb. I. Tranz. A primi o sumă de bani; a obține valoarea în bani a unei polițe, a unui bilet de bancă etc. ✦ Fig. (Fam.; complementul indică oameni) A primi lovituri, bătăi. — Din it. **incassare.**

ÎNCASÁBIL, -Ă, *încasabili, -e,* adj. Care poate fi încasat. — **Încasa** + suf. *-bil* (după fr. *encaissable).*

ÎNCASÁRE, *încasări,* s.f. Acțiunea de *a încasa* și rezultatul ei. — V. **încasa.**

ÎNCASATÓR, -OÁRE, *încasatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care (deplasându-se pe teren) se ocupă cu primirea banilor datorați de public unei întreprinderi. ✦ (Ieșit din uz) Persoană care taxa călătorii unui autobuz, ai unui tramvai etc. — **Încasa** + suf. *-tor.*

ÎNCASTELÚRĂ s.f. v. **incastelură.**

ÎNCASTRÁ, *încastrez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A realiza o legătură între două elemente ale unui ansamblu pentru a împiedica mișcarea lor. — Din fr. **encastrer.**

ÎNCASTRÁRE, *încastrări,* s.f. Acțiunea de *a încastra* și rezultatul ei. — V. **încastra.**

ÎNCAZARMÁ, *încazarmez,* vb. I. Tranz. A instala ostașii în cazarmă; a reține ostașii ziua și noaptea în cazarmă. — **În** + **cazarmă.**

ÎNCAZARMÁRE s.f. Acțiunea de *a încazarma.* — V. **încazarma.**

ÎNCĂ adv. **I.** (Cu sens modal) **1.** În plus, pe deasupra. *Au venit încă două persoane.* ✧ Expr. *Ba încă* (sau *și încă)* = chiar mai mult decât atât. *Dar încă* = **a)** cu atât mai mult; **b)** (după o propoziție negativă) cu atât mai puțin. *(Și) încă cum* = foarte mult, în mare măsură. *Încă pe atât(a)* = dublu. **2.** (Reg.) De asemenea. **3.** (Reg.) Chiar. **II.** (Cu sens temporal) **1.** (Arată repetarea acțiunii) Din nou, iarăși. **2.** Și acum, în continuare, mai. *Încă durează.* **3.** (În propoziții negative) Până acum; până atunci. *Încă nu mi-a răspuns.* ✦ Deja. — Lat. **unquam.**

ÎNCĂIBĂRÁ, *încáibăr,* vb. I. Refl. recipr. (Reg.) A se încăiera. — Et. nec.

ÎNCĂIERÁ, *încáier,* vb. I. Refl. recipr. A se lua la bătaie, a începe o luptă; a se încăibăra. ✦ Tranz. (Rar) A ataca, a hărțui. — **În** + **caier.**

ÎNCĂIERÁRE, *încăierări,* s.f. Acțiunea de *a (se) încăiera* și rezultatul ei; bătaie; încăierat, încăierătură. — V. **încăiera.**

ÎNCĂIERÁT s.n. (Reg.) Încăierare. — V. **încăiera.**

ÎNCĂIERĂTÚRĂ s.f. (Rar) Încăierare. — **Încăiera** + suf. *-ătură.*

ÎNCĂLĂRÁ, *încălărez,* vb. I. Refl. (Înv.) A se urca pe cal; a încăleca. — **În** + **călare.**

ÎNCĂLĂRÁRE s.f. (Înv.) Acțiunea de *a se încălăra;* încălecare. — V. **încălăra.**

ÎNCĂLCÁ, *încálc,* vb. I. Tranz. A ocupa prin violență un teritoriu străin; a cotropi. ✦ Fig. A nu respecta o lege, a nesocoti un drept, o obligație etc. — **În** + **călca.**

ÎNCĂLCÁRE, *încălcări,* s.f. Acțiunea de *a încălca* și rezultatul ei. — V. **încălca.**

ÎNCĂLECÁ, *încálec,* vb. I. **1.** Tranz. și intranz. A (se) sui pe cal, pe măgar etc.; a pune sau a sta călare; a călări, a încălăra. ✧ Expr. *A încăleca pe nevoie* = a ieși din sărăcie, din lipsuri, din dificultăți economice. ✦ P. anal. A se urca pe un obiect ca pe cal. **2.** Refl. A se suprapune. **3.** Tranz. Fig. A se face stăpân pe cineva; a domina, a supune. [Var.: (reg.) **încălicá** vb. I] — Lat. **incaballicare.**

ÎNCĂLECÁRE, *încălecări,* s.f. Acțiunea de *a (se) încăleca* și rezultatul ei; încălărare. ✦ (Geol.) Ruptură produsă în scoarța pământului, însoțită de deplasarea unei mase de roci peste alta. — V. **încăleca.**

ÎNCĂLECÁT, -Ă, *încălecați, -te,* adj. Suprapus. — V. **încăleca.**

ÎNCĂLICÁ vb. I v. **încăleca.**

ÎNCĂLȚÁ, *încálț,* vb. I. **1.** Refl. A-și trage ghetele, a-și pune încălțămintea. ✧ Tranz. *Încalță copilul.* **2.** Tranz. A monta șine de fier pe obada roților unei căruțe, pe tălpile unei sănii etc. **3.** Tranz. Fig. A înșela, a păcăli. — Lat. **incalceare.**

ÎNCĂLȚÁRE, (**2**) *încălțări,* s.f. **1.** Încălțat[1]. **2.** (Înv. și reg.; la pl.) Încălțăminte. **3.** Spec. (Mar.) Afundare a ancorei în mâlul de pe fundul apei. — V. **încălța.**

ÎNCĂLȚÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) încălța;* încălțare. — V. **încălța.**

ÎNCĂLȚÁT[2], -Ă, *încălțați, -te,* adj. (Despre oameni) Care are încălțăminte în picioare; (despre picioare) cu încălțăminte. ✦ Fig. (Despre păsări) Cu tarsul acoperit de pene. — V. **încălța.**

ÎNCĂLȚĂMÍNTE s.f. Nume generic pentru ghete, pantofi, cizme, bocanci, papuci etc. — Lat. **calciamentum** (după *încălța).*

ÎNCĂLȚĂTOÁRE s.f. v. **încălțător.**

ÎNCĂLȚĂTÓR, *încălțătoare,* s.n. Obiect de metal, de material plastic sau de os în formă de limbă, care servește la introducerea piciorului în pantofi, ghete etc.; limbă. [Var.: **încălțătoáre** s.f.] — **Încălța** + suf. *-ător.*

ÎNCĂLUȘÁ, *încălușez,* vb. I. Tranz. A pune un căluș. — **În** + **căluș.**

ÎNCĂLUȘÁT, -Ă, *încălușați, -te,* adj. (Despre coarde sau instrumente cu coarde) Care are coardele ridicate și așezate pe o piesă specială, numită căluș. — V. **încălușa.**

ÎNCĂLZÍ, *încălzesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face să-i fie cuiva cald. ✦ (Despre surse de căldură) A face ca aerul, apa etc. să-și ridice temperatura. ✦ A expune ceva la o sursă de căldură pentru a-i ridica temperatura. **2.** Refl. A i se face (cuiva) cald. ✦ (Despre vreme) A se face (mai) cald. **3.** Refl. A se pregăti prin exerciții fizice înaintea unui efort sportiv. **4.** Tranz. și refl. Fig. A (se) înflăcăra, a (se) entuziasma. — **În** + **cald.**

ÎNCĂLZÍRE, *încălziri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) încălzi* și rezultatul ei. ✧ *Încălzire centrală* = sistem de ridicare a temperaturii aerului dintr-o clădire prin folosirea unei surse unice producătoare de căldură, care difuzează, sub presiune, apă caldă sau aer încălzit în radiatoare special amenajate. ✦ Ansamblu al procedeelor de încălzire. **2.** Complex de exerciții fizice efectuate înaintea unui antrenament, a unei competiții etc. pentru adaptarea organismului la potențial maxim. — V. **încălzi.**

ÎNCĂLZÍT¹ s.n. Faptul de *a încălzi.* — V. **încălzi.**

ÎNCĂLZÍT², -Ă, *încălziți, -te,* adj. **1.** Care a devenit cald. **2.** Fig. Înflăcărat, entuziasmat. — V. **încălzi.**

ÎNCĂLZITÓR, -OÁRE, *încălzitori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. (Rar; despre surse de căldură) Care răspândește căldură. **2.** S.n. (Tehn.) Aparat sau instalație de încălzire. — **Încălzi** + suf. *-tor.*

ÎNCĂMITE adv. (Pop.) Cu atât mai mult; (după o propoziție negativă) cu atât mai puțin. — **Încă** + **mi** + **te.**

ÎNCĂPĂSTRÁ, *încăpăstrez,* vb. I. Tranz. A pune căpăstru unui cal, a lega un cal cu căpăstrul. [Var.: (reg.) **încăpăstrí** vb. IV] — **În** + **căpăstru.**

ÎNCĂPĂSTRÁT, -Ă, *încăpăstrați, -te,* adj. Cu căpăstrul pus. [Var.: (reg.) **încăpăstrít, -ă** adj.] — V. **încăpăstra.**

ÎNCĂPĂSTRÍ vb. IV v. **încăpăstra.**

ÎNCĂPĂSTRÍT, -Ă adj. v. **încăpăstrat.**

ÎNCĂPĂTÓR, -OÁRE, *încăpători, -oare,* adj. Care are volum utilizabil mare; în care încape mult; larg, spațios. — **Încăpea** + suf. *-ător.*

ÎNCĂPĂȚÂNÁ, *încăpățânez,* vb. I. Refl. A stărui cu îndârjire într-o comportare voluntară, fără a ține seama de împrejurări; a se îndărătnici. ✦ (În sens favorabil) A se ambiționa într-o atitudine, pentru o idee etc. [Var.: (reg.) **încăpățìná** vb. I] — **În** + **căpățână.**

ÎNCĂPĂȚÂNÁRE, *încăpățânări,* s.f. Faptul de *a se încăpățâna;* cerbicie. [Var.: (reg.) **încăpățináre** s.f.] — V. **încăpățâna.**

ÎNCĂPĂȚÂNÁT, -Ă, *încăpățânați, -te,* adj. Care stăruie cu îndârjire și fără flexibilitate; îndărătnic. ✦ (În sens favorabil) Ambițios. [Var.: (reg.) **încăpățìnát, -ă** adj.] — V. **încăpățâna.**

ÎNCĂPĂȚINÁ vb. I v. **încăpățâna.**

ÎNCĂPĂȚINÁRE s.f. v. **încăpățânare.**

ÎNCĂPĂȚINÁT, -Ă adj. v. **încăpățânat.**

ÎNCĂPEÁ, *încáp,* vb. II. Intranz. **1.** A fi cuprins într-un spațiu. ✧ Expr. *A nu-și (mai) încăpea în piele* sau (tranz.) *a nu-l mai încăpea* (pe cineva) *pielea de gras* (sau *de bucurie, de fericire, de mândrie)* = a fi foarte gras sau a fi foarte fericit, foarte mândru. *Nu (mai) încape vorbă* (sau *îndoială, discuție)* sau (în forma interogativă) *mai încape vorbă?* = este cert, neîndoielnic. ✦ Tranz. A (putea) cuprinde ceva. ✧ Expr. *A nu-l (mai) încăpea* (pe cineva) *locul (de bucurie, de veselie* etc.) = a fi foarte bucuros, vesel etc. **2.** (Fam.; în construcții negative, urmat de determinări introduse prin prep. „de") A se împiedica de cineva, a fi nemulțumit, stingherit de prezența cuiva sau a ceva. **3.** A trece, a străbate, a pătrunde pe undeva. **4.** (În expr.) *A încăpea pe mâna* (sau *pe mâinile) cuiva* = a ajunge în posesiunea sau la discreția cuiva. — Lat. ***incapere.**

ÎNCĂPÉRE, *încăperi,* s.f. Cameră, odaie. ✦ Volumul, spațiul, cuprinsul unui lucru. — V. **încăpea.**

ÎNCĂPUÍ, *încăpuiesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Refl. A obține, a-și procura ceva; a se căpui. **2.** Tranz. A pune mâna pe cineva sau ceva; a prinde, a căpui. — **În** + **căpui.**

ÎNCĂPUÍT, -Ă, *încăpuiți, -te,* adj. (Reg.) Care are de toate; care are tot ce-i trebuie, căpuit. — V. **încăpui.**

ÎNCĂPUȘÁ, pers. 3 *încăpușează,* vb. I. Intranz. (Reg.) A înmuguri. [Var.: **încăpușí** vb. IV] — **În** + **căpușă.**

ÎNCĂPUȘÁT, -Ă, *încăpușați, -te,* adj. (Reg.) Înmugurit. — V. **încăpușa.**

ÎNCĂPUȘÍ vb. IV v. **încăpușa.**

ÎNCĂPUTÁ, *încăputez,* vb. I. Tranz. A pune căpute la încălțăminte; a căputa. — **În** + **căpută.**

ÎNCĂRCÁ, *încárc,* vb. I. **1.** Tranz. A umple un vehicul, un recipient, un agregat de prelucrare etc. cu ceva. ✦ A pune un obiect greu sau mare într-un vehicul sau pe spinarea unei persoane ori a unui animal pentru a fi transportat. ✦ A introduce într-o armă de foc un cartuș sau un proiectil cu material exploziv. **2.** Tranz. și refl. A (se) acoperi, a (se) umple (de...). **3.** Tranz. Fig. A exagera cu scopul de a înșela. ✦ Spec. A socoti (la o cumpărătură, la o consumație) mai mult decât trebuie (cu scopul de a înșela). **4.** Tranz. (În expr.) *A-și încărca stomacul cu...* = a mânca prea mult. *A-și încărca sufletul cu...* = a-și împovăra conștiința. *A fi încărcat de ani* = a fi în vârstă. **5.** Tranz. A acumula energie într-o baterie electrică; a acumula sarcină electrică pe armăturile condensatoarelor electrice. ✧ (Inform.) *A încărca sistemul* = a pune calculatorul în stare funcțională prin indicarea parametrilor de lucru. — Lat. ***incarricare.**

ÎNCĂRCÁRE, *încărcări,* s.f. Acțiunea de *a (se) încărca;* încărcătură (**1**). ✦ (Inform.) Indice al gradului de ocupare a subsistemelor unui calculator la un moment dat. ✦ Transferul unui program de pe un suport extern în memoria internă. — V. **încărca.**

ÎNCĂRCÁT¹ s.n. Faptul de *a (se) încărca.* — V. **încărca.**

ÎNCĂRCÁT², -Ă, *încărcați, -te,* adj. **1.** (Despre un vehicul, un agregat de prelucrare etc.) Umplut, plin cu ceva. ✦ (Despre oameni sau animale) Care poartă o încărcătură. ✦ (Despre o gură de foc) Cu proiectilul introdus în armă. **2.** (Despre plante) Plin de fructe sau de flori. **3.** Fig. Exagerat, mărit (în scopul de a înșela). **4.** (În sintagmele) *Aer încărcat* = aer viciat, greu de respirat. *Atmosferă încărcată* = **a)** atmosferă plină de electricitate, premergătoare unei furtuni; **b)** *fig.* stare de încordare, de tensiune. *Stomac încărcat* = stomac balonat din cauza mâncării excesive. *Limbă încărcată* = limbă cu înfățișare specifică unei indigestii. **5.** (Despre acumulatoare electrice) În care s-a acumulat energie; (despre condensatoare electrice) ale cărei armături au sarcină electrică. **6.** Fig. (Despre stil) Exagerat, bombastic. — V. **încărca.**

ÎNCĂRCĂTÓR, (**1**) *încărcători,* s.m., (**2, 3**) *încărcătoare,* s.n. **1.** S.m. Persoană care încarcă un recipient, un cuptor etc., care alimentează cu combustibil o mașină cu aburi etc. **2.** S.n. Aparat, dispozitiv, mașină cu care se încarcă un vehicul, un agregat etc. **3.** S.n. Dispozitiv care permite să se introducă mai multe cartușe în magazia unei arme de foc cu repetiție. — **Încărca** + suf. *-ător.*

ÎNCĂRCĂTÚRĂ, *încărcături,* s.f. **1.** Încărcare. **2.** (Concr.) Ceea ce transportă sau poate transporta un vehicul, un vapor sau o ființă. ✦ Cantitate de explozibil cu care se încarcă o armă de foc; proiectilul introdus în armă. ✦ Explozibil introdus într-o gaură de mină. ✦ Materii prime și auxiliare introduse într-un vas, într-un recipient sau într-un cuptor în vederea desfășurării unui proces de fabricație. **3.** Capacitate de încărcare a unei nave. — **Încărca** + suf. *-ătură.*

ÎNCĂRUNȚÍ, *încărunțesc,* vb. IV. Intranz. (Despre păr) A începe să albească; a deveni cărunt; (despre persoane) a începe să albească la păr; a cărunți; *p. ext.* a îmbătrâni. — **În** + **cărunt.**

ÎNCĂRUNȚÍRE s.f. Faptul de *a încărunți.* — V. **încărunți.**

ÎNCĂRUNȚÍT, -Ă, *încărunțiți, -te,* adj. (Despre păr) Care este cărunt; (despre oameni) cu părul cărunt; *p. ext.* bătrân. — V. **încărunți.**

ÎNCĂTĂRĂMÁ, *încătărămez,* vb. I. Tranz. A încheia, a prinde îmbrăcămintea sau încălțămintea în catarame. — **În** + **cataramă.**

ÎNCĂTUȘÁ, *încătușez,* vb. I. Tranz. A pune cuiva cătușe; *p. ext.* a lega pe cineva cu lanțuri; a înlănțui. ✦ Fig. (Despre sentimente, preocupări) A pune stăpânire pe cineva, a-l lipsi de libertatea spirituală. — **În** + **cătușă.**

ÎNCĂTUȘÁRE, *încătușări,* s.f. Acțiunea de *a încătușa* și rezultatul ei. — V. **încătușa.**

ÎNCĂTUȘÁT, -Ă, *încătușați, -te,* adj. Care este pus în cătușe; *p. ext.* legat cu lanțuri, înlănțuit. ✦ Fig. Care este lipsit de libertate spirituală. — V. **încătușa.**

ÎNCÂINÁ, *încâinez,* vb. I. Refl. (Înv. și pop.) A deveni rău, câinos. ✦ A se încăpățâna. [Var.: **încâiní** vb. IV] — **În** + **câine.**

ÎNCÂINÁT, -Ă, *încâinați, -te,* adj. (Înv. și pop.) Rău, câinos. ✦ Încăpățânat. [Var.: **încâinít, -ă** adj.]— V. **încâina.**

ÎNCÂINÍ vb. IV v. **încâina.**

ÎNCÂINÍT, -Ă adj. v. **încâinat.**

ÎNCÂLCEÁLĂ, *încâlceli,* s.f. Încâlcire. — **Încâlci** + suf. *-eală.*

ÎNCÂLCÍ, *încâlcesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) încurca fire de ață, de păr etc. **2.** Refl. Fig. (Despre gânduri, idei, acțiuni) A deveni neclar, confuz. — **În** + **câlți.**

ÎNCÂLCÍRE, *încâlciri,* s.f. Acțiunea de *a (se) încâlci* și rezultatul ei; încurcătură; încâlceală, încâlcitură. — V. **încâlci.**

ÎNCÂLCÍT, -Ă, *încâlciți, -te,* adj. (Despre fire de ață, de păr etc.) Încurcat². ✦ Fig. (Despre drumuri, străzi etc.) Întortocheat. ✦ Fig. (Despre gânduri, idei, vorbe etc.) Confuz, neclar, obscur. ✦ (Despre scris) Neciteț, ilizibil, neclar. — V. **încâlci.**

ÎNCÂLCITÚRĂ, *încâlcituri,* s.f. Încâlcire. — **Încâlci** + suf. *-tură.*

ÎNCÂNTÁ, *încânt,* vb. I. **1.** Tranz. A produce o stare de bucurie, de mulțumire, de entuziasm, de satisfacție; a fermeca, a fascina, a vrăji. **2.** Tranz. și refl. A (se) amăgi, a (se) înșela, a (se) păcăli. — **În** + **cânta** (după fr. *enchanter).*

ÎNCÂNTÁRE, *încântări,* s.f. **1.** Starea celui încântat; sentiment de bucurie, de mulțumire, de entuziasm, de satisfacție; farmec, vrajă. **2.** (Concr.) Aspect, fapt, lucru care produce o vie plăcere. — V. **încânta.**

ÎNCÂNTÁT, -Ă, *încântați, -te,* adj. Plin de bucurie, de mulțumire, de entuziasm; fermecat, vrăjit, fascinat. ✧ Expr. *Încântat (de cunoștință),* formulă de politețe prin care o persoană își exprimă mulțumirea când face cunoștință cu cineva. ✦ (Rar) Încântător. — V. **încânta.**

ÎNCÂNTĂTÓR, -OÁRE, *încântători, -oare,* adj. Care încântă; atrăgător, fermecător. — **Încânta** + suf. *-ător.*

ÎNCÂRDOȘÁ, *încârdoșez,* vb. I. Refl. recipr. (Reg.) A se înhăita. — **În** + **cardaș** (înv. „tovarăș" < tc., bg.).

ÎNCÂRDUÍ, *încârduiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Pop.) A băga sau a intra în cârd cu cineva, a (se) întovărăși. — Din **în cârd** + suf. *-ui.*

ÎNCÂRLIGÁ, *încârlíg,* vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) face ca un cârlig, a (se) îndoi, a (se) încovoia. ✦ A (se) încolăci. — **În** + **cârlig.**

ÎNCÂRLIGÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) încârliga.* — V. **încârliga.**

ÎNCÂRLIGÁT, -Ă, *încârligați, -te,* adj. Îndoit, încovoiat, strâmbat (ca un cârlig). — V. **încârliga.**

ÎNCÂRLIONȚÁ, *încârlionțez,* vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) cârlionța. [Pr.: *-li-on-*] — **În** + **cârlionța.**

ÎNCÂT conj. Atât de mult că..., în așa măsură că..., de. — **În** + **cât.**

ÎNCEPĂTÓR, -OÁRE, *începători, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care începe; inițial. **2.** S.m. și f. Persoană care se inițiază lucrând într-un domeniu de activitate oarecare; novice. **3.** S.m. și f. (Rar) Persoană care inițiază ceva; inițiator. — **Începe** + suf. *-ător.*

ÎNCEPĂTÚRĂ, *începături,* s.f. (Înv.) Început, origine. — **Începe** + suf. *-ătură.*

ÎNCÉPE, *încép,* vb. III. **1.** Tranz. A realiza prima parte dintr-o lucrare, dintr-o acțiune, dintr-o serie de lucrări sau de acțiuni. ✦ A lua, a scoate, a consuma prima porțiune din ceva. *A început o pâine.* **2.** Intranz. (Despre stări, fenomene) A se arăta, a se ivi, a se manifesta (cu primele semne). ✦ Intranz. și refl. A porni. — Lat. **incipere.**

ÎNCÉPERE s.f. Acțiunea de *a (se) începe* și rezultatul ei. ✧ Loc. adv. *Cu începere de...* (sau *de la..., din...)* = începând de... (sau de la..., din...). — V. **începe.**

ÎNCEPÚT, *începuturi,* s.n. **1.** Faptul de *a (se) începe;* începere. **2.** Punct de plecare, moment inițial; parte care începe sau cu care se începe ceva. ✧ Loc. adv. *De la (bun) început* = din primele momente, din capul locului. *De la* (sau *pe la, dintru* ori *întru) început* = în (sau din) momentul inițial; din capul locului, din prima clipă. **3.** (Înv.) Obârșie, origine, începătură. — V. **începe.**

ÎNCERCÁ, *încérc,* vb. I. Tranz. **1.** A verifica un lucru spre a-i controla însușirile; a proba. ✧ Expr. *Pe încercate* = cu ajutorul, prin mijlocirea unei probe. ✦ Refl. recipr. A-și măsura forțele în luptă cu cineva. **2.** A întreprinde un lucru ca exercițiu, de probă; a face tentative de... ✦ A-și da silința să..., a face sforțări, a căuta să... **3.** A fi cuprins de un sentiment, de o senzație; (despre sentimente, senzații etc.) a se face simțit, a cuprinde pe cineva. **4.** A îmbrăca o haină sau a încălța un pantof pentru a vedea dacă se potrivește. — Lat. pop. **in-circare.**

ÎNCERCÁRE, *încercări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a încerca* și rezultatul ei; verificare, probă. **2.** Tentativă; străduință, silință. **3.** (La jocul de rugbi) Așezare a mingii cu mâna în terenul de țintă al echipei adverse; punctele obținute în urma acestei acțiuni; eseu. **4.** Lucrare (literară) de debut. ✦ (Rar) Eseu (literar sau științific). **5.** Necaz, suferință, primejdie; dificultate pe care o îndură cineva. **6.** (Înv.) Experiență practică; cunoaștere. — V. **încerca.**

ÎNCERCÁT[1] s.n. Faptul de *a încerca;* încercare. — V. **încerca.**

ÎNCERCÁT[2], -Ă, *încercați, -te,* adj. Priceput, experimentat; care a trecut prin greutăți, prin necazuri; pățit[2]. — V. **încerca.**

ÎNCERCĂNÁ, pers. 3 *încercănează,* vb. I. Refl. (Despre ochi) A face cearcăne. — **În** + **cearcăn.**

ÎNCERCĂNÁT, -Ă, *încercănați, -te,* adj. (Despre ochi) Care are cearcăne; cercănat. — V. **încercăna.**

ÎNCERCUÍ, *încercuiesc,* vb. IV. Tranz. A strânge (ca) într-un cerc; a înconjura din toate părțile. ✦ A face, a trasa cercuri (în jurul a ceva). — **În** + **cerc** + suf. *-ui.*

ÎNCERCUÍRE, *încercuiri,* s.f. Acțiunea de *a încercui;* înconjurare. ✦ (Mil.) Înconjurare a unei grupări inamice în scopul nimicirii sau al capturării ei. — V. **încercui.**

ÎNCÉT, ÎNCEÁTĂ, *înceți, -te,* adj., adv. **1.** Adj. Fără viteză; liniștit, lin, domol. ✦ (Despre oameni) Care reacționează cu întârziere, care face ceva în ritm lent. ✦ (Despre judecată, gândire) Care raționează cu greutate; greoi. **2.** Adj. (Despre sunete, melodii etc.) Cu intensitate scăzută, abia auzit. **3.** Adv. Fără grabă, domol, binișor, alene; lin, pe nesimțite. ✧ Expr. *(Încetul) cu încetul* sau *încet-încet* = puțin câte puțin, treptat, cu timpul. ✦ (Cu valoare de interjecție) Binișor! nu așa tare!; fără zgomot! **4.** Adv. Cu glas coborât; molcom, potolit. — Lat. **qu(i)etus.**

ÎNCETÁ, *încetez,* vb. I. Intranz. și tranz. A se opri dintr-o acțiune, a nu mai continua o acțiune. ✧ Expr. *A înceta din viață* = a muri. [Prez. ind. și: (reg.) *încét*] — Lat. ***quetare** *(= quietare).*

ÎNCETÁRE s.f. Acțiunea de *a înceta* și rezultatul ei; întrerupere, oprire, sfârșit. ✧ Loc. adv. *Fără (de) încetare* = necontenit, neîncetat. ✧ Expr. *Încetare din viață* = moarte, deces. — V. **înceta.**

ÎNCETĂȚENÍ, *încetățenesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A acorda cuiva o cetățenie; a indigena. **2.** Refl. Fig. A se înrădăcina, a se statornici. — **În** + **cetățean.**

ÎNCETĂȚENÍRE, *încetățeniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) încetățeni.* — V. **încetățeni.**

ÎNCETĂȚENÍT, -Ă, *încetățeniți, -te,* adj. Care s-a înrădăcinat, care s-a statornicit. — V. **încetățeni.**

ÎNCETINEÁLĂ, *încetineli,* s.f. Lipsă de iuțeală, de vioiciune în acțiuni, în mișcări, în gândire etc. — **Încetini** + suf. *-eală.*

ÎNCETINÉL, -ÍCĂ, *încetinei, -ele,* adj., adv. **1.** Adj. Diminutiv al lui *încet;* domol, potolit. **2.** Adv. Încetișor. — **Încet** + suf. *-inel.*

ÎNCETINÍ, *încetinesc,* vb. IV. Tranz. A reduce viteza, intensitatea etc.; a potoli, a domoli; *p. ext.* a întârzia, a amâna. — Din **încet** (după *încetinel).*

ÎNCETINÍRE, *încetiniri,* s.f. Acțiunea de *a încetini* și rezultatul ei; potolire, domolire. — V. **încetini.**

ÎNCETINÍT, -Ă, *încetiniți, -te,* adj. (Rar; despre mișcări, viteze) Micșorat; potolit, domolit. — V. **încetini.**

ÎNCETINITÓR, *încetinitoare,* s.n. Dispozitiv care micșorează viteza unor sisteme tehnice. ✧ (În expr.) *Cu încetinitorul* = procedeu cinematografic de obținere a încetinirii mișcării. — **Încetini** + suf. *-tor.*

ÎNCETIȘÓR adv. Diminutiv al lui *încet;* încetinel (**2**). ✦ (Substantivat; în expr.) *(A lua pe cineva* sau *a o lua) cu încetișorul* = (a lua pe cineva sau a o lua) cu blândețe, cu tact, cu binișorul. — **Încet** + suf. *-ișor.*

ÎNCEȚOȘÁ, pers. 3 *încețoșează,* vb. I. Refl. A se lăsa ceață. ✦ Fig. (Despre ochi sau vedere) A se împăienjeni. — **În** + **cețos.**

ÎNCEȚOȘÁRE s.f. Faptul de *a se încețoșa.* — V. **încețoșa.**

ÎNCEȚOȘÁT, -Ă, *încețoșați, -te,* adj. Învăluit în ceață; *fig.* împăienjenit. — V. **încețoșa.**

ÎNCHEGÁ, *închég,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A se face sau a face să devină cheag; a (se) coagula. ✧ Expr. (Tranz.) *Minte de încheagă apele* = minte foarte tare. ✦ Refl. (Rar) A se strânge la un loc, a se uni, a se lipi trainic (cu ceva sau unul cu altul). **2.** Refl. Fig. A prinde contur, a se forma, a lua ființă. — Lat. **in-coagulare.**

ÎNCHEGÁRE, *închegări,* s.f. Faptul de *a (se) închega;* coagulare; unire, lipire. ✦ Fig. (Concr.) Întrupare, materializare. — V. **închega.**

ÎNCHEGÁT, -Ă, *închegați, -te,* adj. **1.** Care a prins cheag, coagulat. **2.** Fig. Care a prins contur, a luat ființă. ✦ Coerent. — V. **închega.**

ÎNCHEGĂTÓR, -OÁRE, *închegători, -oare,* s.f., adj. **1.** S.f. Vas de lemn în care ciobanii pun laptele la închegat. **2.** S.f. (Bot.; reg.) Năprasnică *(Geranium robertianum).* **3.** Adj. Care încheagă. [Pl. și: (**1**) *închegători*] — **Închega** + suf. *-ător.*

ÎNCHEGĂTÚRĂ, *închegături,* s.f. (Rar) Închegare; (concr.) locul unde se îmbină două obiecte sau două părți ale unui obiect. — **Închega** + suf. *-ătură.*

ÎNCHEGĂȚÍCĂ, *închegățele,* s.f. Plantă erbacee cu florile galbene și cu tulpina roșiatică, păroasă, răsfirată pe pământ *(Potentilla rubens).* — **Închegat** + suf. *-ică.*

ÎNCHEIÁ, *închéi,* vb. I. Tranz. **I. 1.** A prinde în nasturi, în copci etc. un obiect de îmbrăcăminte. ✦ Refl. (Despre persoane) A-și strânge haina, cămașa etc. în nasturi, în copci; a-și lega șireturile de la încălțăminte. **2.** A potrivi una într-alta părțile componente ale unui obiect; a îmbina, a uni. **II. 1.** A termina, a pune capăt, a sfârși o acțiune, o operație etc. ✦ Refl. (Rar) A ajunge la deplina dezvoltare, la maturitate. ✦ A trage concluzia, a conchide. ✦ Refl. (Rar) A se limita, a se rezuma la... **2.** A stabili un acord, a definitiva un tratat etc. ✦ A redacta, a alcătui, a dresa un act oficial. — Lat. **inclavare.**

ÎNCHEIÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) încheia.* [Pr.: *-che-iat*] — V. **încheia.**

ÎNCHEIÁT[2], -Ă, *încheiați, -te,* adj. **I. 1.** (Despre îmbrăcăminte și încălțăminte) Care este prins, închis în nasturi, în copci, în șireturi etc. ✦ (Despre nasturi) Care este trecut prin butoniere; (despre copci) petrecut una într-alta. **2.** Cu părțile îmbinate, împreunate, fixate una în alta; împreunat. **3.** (Rar; despre persoane) Bine legat, voinic. **II.** Terminat, împlinit; întregit, desăvârșit. — V. **încheia.**

ÎNCHEIÉRE, *încheieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) încheia* și rezultatul ei. ✦ Epilog. ✦ *Încheiere judecătorească* = înscris constatator al măsurilor luate de un organ de jurisdicție, la diferite termene fixate în cursul unui litigiu. — V. **încheia.**

ÎNCHEIETÓR, -OÁRE, *încheietori,* s.m., s.f. **1.** S.m. (Înv.; în sintagma) *Încheietor de pluton* = fruntaș, caporal sau sergent care merge în ultimul rând din pluton. **2.** S.f. Cheotoare (la îmbrăcăminte). **3.** S.f. Plantă erbacee cu florile galbene, pătate cu cafeniu, rău mirositoare *(Sideritis montana).* ✦ (Bot.; reg.) Vulturică. — **Încheia** + suf. *-tor.*

ÎNCHEIETÚRĂ, *încheieturi,* s.f. **1.** Îmbinare (mobilă) a capetelor oaselor; articulație. ✦ Parte a corpului situată în dreptul unei articulații. **2.** Loc unde se îmbină două sau mai multe obiecte sau părțile unui obiect, ale unei construcții etc. — **Încheiat** + suf. *-ură.*

ÎNCHÍDE, *închíd,* vb. III. **1.** Tranz. A mișca (din balamale) o ușă, o fereastră, un capac etc. pentru a acoperi deschizătura corespunzătoare. ✦ A încuia cu cheia, cu zăvorul. ✦ A acoperi, a astupa deschizătura unui spațiu, a unei încăperi. **2.** Tranz. A apropia, a strânge marginile (sau părțile componente ale) unui obiect pentru a nu mai fi desfăcute, deschise. ✧ Expr. *A închide paranteza* = **a)** a pune, în scris, partea a doua a semnului parantezei la locul cuvenit; **b)** a termina o digresiune introdusă în cursul unei comunicări. *A închide mâna* = a strânge degetele, făcând mâna pumn. *A închide gura* = a apropia buzele și fălcile una de alta; a nu mai vorbi. *A închide* (cuiva) *gura* = a face (pe cineva) să tacă, a pune capăt obiecțiilor sau protestelor (cuiva). *A închide ochii* = **a)** a coborî pleoapele, acoperind globii oculari; **b)** a se preface că nu observă ceva; a trece cu vederea; **c)** (de obicei în construcții negative) a dormi; **d)** a muri. *A închide* (cuiva) *ochii* = a fi lângă cineva în clipa morții. (Refl.) *A i se închide ochii* = a fi foarte obosit. ✦ Refl. (Despre răni) A se cicatriza. **3.** Tranz. A întrerupe, potrivit orarului stabilit, activitatea unei instituții, a unei întreprinderi, a unui local; *p. ext.* a suspenda activitatea, a desființa. **4.** Tranz. A încheia o acțiune, a-i pune capăt. ✦ A opri funcționarea unui mecanism, a unui aparat, a unui circuit etc. **5.** Tranz. A izola o ființă într-un spațiu închis, îngrădit; a băga la închisoare; *fig.* a ține departe de lume. ✦ Refl. A se retrage, a se izola. ✦ Fig. A conține, a cuprinde ceva. **6.** Tranz. A îngrădi, a împrejmui o curte, un teren etc. spre a delimita sau spre a opri accesul. ✦ A bara o cale de comunicație; a opri, a împiedica trecerea. ✦ Refl. (Despre drumuri) A ajunge la un punct de unde nu mai poate continua, a se înfunda. **7.** Refl. (Despre cer, *p. ext.* despre vreme) A se întuneca, a se înnora. ✦ (Despre obiecte colorate, *p. ext.* despre culori) A căpăta o nuanță mai întunecată. — Lat. **includere.**

ÎNCHÍDERE, *închideri,* s.f. Acțiunea de *a (se) închide;* închis[1]. ✧ *Închiderea unui dosar* = scoaterea de pe rol a unei acțiuni judiciare. — V. **închide.**

ÎNCHINÁ, *închín,* vb. I. **1.** Refl. A-și manifesta evlavia față de divinitate prin practici religioase, specifice fiecărui cult. ✦ (În Biserica creștină) A-și face semnul crucii; *p. ext.* a se ruga. **2.** Refl. A se înclina (sau a-și pleca numai capul) înaintea cuiva, în semn de respect, de devotament, de afecțiune sau ca simplu salut. ✦ Intranz. A ridica paharul plin, în sănătatea cuiva sau în cinstea unui eveniment. **3.** Refl. (Înv.) A recunoaște suzeranitatea unui senior; a accepta să devină vasal. ✧ Expr. (Tranz.) *A închina armele* (sau *steagul)* = a capitula. **4.** Tranz. (Înv.) A dărui cuiva ceva în semn de evlavie, de supunere, de recunoștință. ✧ Expr. *A închina o mănăstire* = a subordona o mănăstire altei mănăstiri străine sau unei patriarhii. ✦ A face o ofrandă. **5.** Tranz. A consacra. ✦ A dedica. **6.** A accepta punctul de vedere al altcuiva. — Lat. **inclinare.**

ÎNCHINÁRE, *închinări,* s.f. Acțiunea de *a (se) închina;* rugăciune. ✦ Semn de respect către cineva, adesea constând dintr-o plecăciune. ✦ Dedicație. — V. **închina.**

ÎNCHINĂCIÚNE, *închinăciuni,* s.f. **1.** Faptul de a se închina în fața divinității; (concr.) rugăciune. **2.** Aplecare în fața cuiva; plecăciune; salut. — Lat. **inclinatio, -onis.**

ÎNCHINĂTÓR, -OÁRE, *închinători, -oare,* s.m. și f. Persoană care se roagă, se închină, își face semnul crucii; *p. ext.* credincios. ✧ (Înv.) Adorator, admirator. — **Închina** + suf. *-ător.*

ÎNCHINGÁ, *înching,* vb. I. **1.** Tranz. A strânge chingile șeii pe cal, a pune chinga, a lega cu chinga. ✦ A lega, a fixa șaua, tarnița etc. **2.** Refl. A se lega, a se strânge cu o cingătoare; a se încinge^{2}. — **În** + **chingă.**

ÎNCHINGÁT, -Ă, *închingați, -te,* adj. (Despre un animal de călărie) Legat cu chinga, strâns în chingi. — V. **închinga.**

ÎNCHIONDORÁ, *închiondorez,* vb. I. Refl. (Reg.) A se uita urât, încruntat, cruciș. — **În** + **chiondorî(ș).**

ÎNCHIPUÍ, *închípui,* vb. IV. Tranz. **1.** (Cu pronumele în dativ) A-și face o părere sau o imagine despre cineva sau ceva; a-și imagina. ✦ Refl. A se imagina pe sine însuși într-o situație sau împrejurare. **2.** A plăsmui cu mintea, cu fantezia; a imagina. **3.** A reprezenta, a simboliza; a forma. **4.** (Pop.) A face, a întocmi, a înjgheba. — **În** + **chip** + suf. *-ui.*

ÎNCHIPUÍRE, (**2**) *închipuiri,* s.f. **1.** Faptul, puterea, capacitatea de *a(-și) închipui;* imaginație, fantezie. **2.** Produs al imaginației; plăsmuire, ficțiune; iluzie; halucinație. ✦ Idee, gând, părere, opinie, presupunere (subiectivă, lipsită de temei). ✦ (Rar) Chip, imagine. ✧ Expr. *O închipuire de...* = un fel de..., ceva asemănător cu... — V. **închipui.**

ÎNCHIPUÍT, -Ă, *închipuiți, -te,* adj. **1.** Care este produs sau construit de imaginație; imaginar, imaginat, fictiv. ✦ Care nu există în realitate, care are numai aparența a ceva real; fals. **2.** (Adesea substantivat) Care are păreri exagerat de bune despre sine; încrezut, înfumurat. — V. **închipui.**

ÎNCHIRCÍ, *închircesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se chirci. — **În** + **chirci.**

ÎNCHIRCÍRE s.f. (Reg.) Faptul de *a se închirci.* — V. **închirci.**

ÎNCHIRCÍT, -Ă, *închirciți, -te,* adj. (Reg.) Chircit. — V. **închirci.**

ÎNCHIRIÁ, *închiriez,* vb. I. Tranz. A da sau a lua în folosință temporară un bun mobil sau imobil, în schimbul unei chirii. [Pr.: *-ri-a*] — Din [a da sau a lua] **în chirie.**

ÎNCHIRIÉRE, *închirieri,* s.f. Acțiunea de *a închiria* și rezultatul ei; locație. ✧ *Contract de închiriere* = contract în temeiul căruia o persoană plătește proprietarului o anumită sumă de bani pentru folosirea temporară a unui obiect, a unui imobil etc. [Pr.: *-ri-e-*] — V. **închiria.**

ÎNCHÍS^{1} s.n. Închidere. — V. **închide.**

ÎNCHÍS^{2}, -Ă, *închiși, -se,* adj. **1.** (Despre uși, ferestre, capace etc.) Care acoperă deschizătura în dreptul căreia este așezat sau fixat (prin balamale). ✦ (Despre obiecte care au părți mobile pentru a se închide și deschide) Cu ușa sau cu capacul fixat sau încuiat. ✧ Expr. *Se joacă cu casa închisă,* se spune despre un spectacol la care s-au vândut de mai multă vreme toate biletele. ✦ (Despre vehicule) Fără capotă pliabilă, cu acoperiș și pereți ficși; (despre mijloace de locomoție) acoperit. ✧ *Trăsură închisă* = cupeu. **2.** (Despre obiecte care se pot desface) Cu marginile sau cu părțile componente alăturate, împreunate. ✧ Loc. adv. *Cu ochii închiși* = **a)** fără o cercetare prealabilă; superficial; **b)** foarte ușor, fără dificultăți. **3.** (Despre instituții, întreprinderi, localuri) Care și-a întrerupt temporar sau definitiv activitatea. **4.** (Despre curți, terenuri) Îngrădit, împrejmuit. ✦ (Despre căi de comunicație) Cu circulația oprită, întreruptă. **5.** Fig. (Despre ședințe, adunări) Care se ține într-un cerc restrâns, fără participarea unor persoane străine de organizația, de societatea etc. respective. **6.** (Despre oameni) Care este ținut în închisoare; deținut. **7.** Fig. (Despre oameni și despre caracterul lor) Retras, izolat. ✦ (Despre aer) Stătut, viciat. **8.** (Despre cer) Înnorat, întunecat; (despre vreme) cu cerul înnorat; urât, ploios. ✦ (Despre culori) Situat, în gama culorilor, mai aproape de negru decât de alb. ✦ (Despre sunete, voce) Lipsit de sonoritate. ✧ *Vocală închisă* = vocală în timpul articulării căreia canalul fonator este strâmtat, limba fiind mai apropiată de cerul gurii decât în timpul articulării unei vocale deschise. *Silabă închisă* = silabă terminată în consoană. — V. **închide.**

ÎNCHISOÁRE, *închisori,* s.f. **1.** Clădire, loc în care o persoană își execută o pedeapsă privativă de libertate; temniță, pușcărie, penitenciar, arest, prinsoare. ✦ (Rar) Loc închis sau îngrădit (unde se țin vitele). **2.** (Jur.) Una dintre pedepsele principale, constând în privarea de libertate a condamnatului și executarea unui regim impus de lege în închisoare. — **Închis^{2}** + suf. *-oare.*

ÎNCHISTÁ, *închistez,* vb. I. Refl. (Despre unele organisme animale sau vegetale inferioare sau despre unele tumori) A se acoperi cu o membrană sau a se transforma în chist, izolându-se de mediul înconjurător. ✦ Fig. (Despre oameni) A se izola, a se închide în sine. — Din fr. **enkyster.**

ÎNCHISTÁRE, *închistări,* s.f. Acțiunea de *a se închista* și rezultatul ei. — V. **închista.**

ÎNCHITUÍRE, *închituiri,* s.f. Operație de îmbinare a două obiecte cu ajutorul chitului. — **În** + **chituire.**

ÎNCHIZĂTÓR, -OÁRE, (**1**) *închizătoare,* s.n., (**2**) *închizători,* s.f. **1.** S.n. Dispozitiv de împingere și închidere a cartușelor în magazia unei arme de foc. **2.** S.f. Dispozitiv sau mod de închidere a unui obiect. [Pl. și: (**2**) *închizătoare*] — **Închide** + suf. *-ător.*

ÎNCIFRÁ, *încifrez,* vb. I. Tranz. A reda o idee, un sentiment etc. în mod indirect, simbolic, metaforic; a exprima o idee, un sentiment etc. într-un limbaj criptic, care cere o inițiere pentru a fi înțeles. — **În** + **cifru.**

ÎNCIFRÁRE, *încifrări,* s.f. Faptul de *a încifra.* — V. **încifra.**

ÎNCIFRÁT, -Ă, *încifrați, -te,* adj. Greu de înțeles. — V. **încifra.**

ÎNCINCHÍT, -Ă, *încinchiți, -te,* adj. (Reg.) Strâns, ghemuit. — **În** + **cinchit.**

ÎNCINCÍ, *încincesc,* vb. IV. Tranz. A face de cinci ori mai mult sau mai mare. — **În** + **cinci.**

ÎNCINCÍT, -Ă, *încinciți, -te,* adj. Înmulțit de cinci ori, devenit de cinci ori mai mare; cvintuplu. — V. **încinci.**

ÎNCÍNGE^{1}, *încing,* vb. III. **1.** Refl. (Despre foc) A arde cu flacără mare, a se aprinde bine. ✧ Tranz. fact. *El încinge focul.* **2.** Refl. și tranz. A (se) înfierbânta, a (se) încălzi tare. ✦ Tranz. Fig. (Despre un sentiment, o pasiune) A cuprinde, a copleși pe cineva; a consuma, a mistui. ✦ Refl. Fig. A se manifesta puternic; a se aprinde, a se înflăcăra. ✦ Refl. și tranz. Fig. (Despre o luptă, o confruntare, o discuție etc.) A (se) înteți. **3.** Refl. (Despre fân, cereale, făină etc.) A începe să se altereze prin fermentare; a se strica; a se aprinde. [Perf. s. *încinsei,* part. *încins*] — Lat. **incendere.**

ÎNCÍNGE^{2}, *încing,* vb. III. **1.** Tranz. și refl. A (se) înfășura peste mijloc cu o cingătoare, un brâu etc. **2.** Tranz. și refl. A(-și) prinde o armă la brâu (cu o curea). **3.** Tranz. Fig. A înconjura (din toate părțile), a împresura. [Perf. s. *încinsei,* part. *încins*] — Lat. **incingere.**

ÎNCÍNGERE^{1}, *încingeri,* s.f. Acțiunea de *a (se) încinge^{1}* și rezultatul ei. ✦ Mărire a temperaturii unui obiect sau a unui material ca urmare a unei acțiuni normale de încălzire, ca rezultat al fermentării sau al altor fenomene biologice ori de altă natură. — V. **încinge^{1}.**

ÎNCÍNGERE^{2}, *încingeri,* s.f. Acțiunea de *a (se) încinge^{2}* și rezultatul ei. — V. **încinge^{2}.**

ÎNCÍNS^{1} s.n. Faptul de *a (se) încinge^{2}.* — V. **încinge^{2}.**

ÎNCÍNS^{2}, -Ă, *încinși, -se,* adj. **1.** (Despre foc) Care arde cu flăcări mari, bine aprins. ✦ Înfierbântat^{2}, încălzit foarte tare (de foc, de soare etc.). ✦ Fig. Aprins^{2}, înflăcărat, întețit. **2.** (Despre fân, cereale, făină etc.) Care a început să fermenteze, stricat, alterat; aprins^{2}, fermentat. — V. **încinge^{1}.**

ÎNCÍNS^{3}, -Ă, *încinși, -se,* adj. **1.** (Despre oameni sau despre corpul lor) Cu mijlocul cuprins într-o cingătoare. ✦ (Despre cingătoare, brâu etc.) Înfășurat în jurul corpului. **2.** (Despre arme) Prins, atârnat de cingătoare; (despre oameni) cu arma prinsă la cingătoare. — V. **încinge^{2}.**

ÎNCIOCĂLÁ, *înciocălez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A lega împreună, a împreuna ceva. ✦ A aranja, a potrivi. — Probabil **în** + **ciocălău.**

ÎNCIRIPÁ vb. I v. **înfiripa.**

ÎNCIUDÁ, *înciudez,* vb. I. Refl. și (rar) tranz. A fi sau a face să fie cuprins de ciudă; a ciudi. — **În** + **ciudă.**

ÎNCIUDÁRE, *înciudări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) înciuda* și rezultatul ei; ciudă. — V. **înciuda.**

ÎNCIUDÁT, -Ă, *înciudați, -te,* adj. Plin de ciudă; ciudos. — V. **înciuda.**

ÎNCLEIÁ, *încleiez,* vb. I. Tranz. **1.** A unge, a îmbina și a fixa cu clei piese de lemn, hârtie etc. ✦ Refl. A se lipi. ✦ Refl. A se murdări, a se unge cu clei sau cu ceva cleios. ✦ Refl. A se face, a deveni cleios. ✦ Refl. Fig. (Despre fălci) A se încleșta; (despre limbă) a se înțepeni. **2.** A trata diverse produse (semifabricate) cu soluții coloidale sau de amidon pentru a le face impermeabile. [Prez. ind. și: *încléi*] — **În** + **clei.**

ÎNCLEIÁLĂ, *încleieli,* s.f. Încleiere. — **Încleia** + suf. *-eală.*

ÎNCLEIÁT^{1} s.n. Faptul de *a (se) încleia.* — V. **încleia.**

ÎNCLEIÁT^{2}, -Ă, *încleiați, -te,* adj. **1.** Fixat, lipit cu clei. ✦ Uns cu clei. **2.** (Despre materiale) Tratat cu o soluție sau cu o emulsie în cursul procesului de fabricație pentru a face impermeabil. — V. **încleia.**

ÎNCLEIÉRE, *încleieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) încleia* și rezultatul ei; încleială. — V. **încleia.**

ÎNCLEȘTÁ, *încleștez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) strânge puternic, ca un clește; a (se) înțepeni. ✧ Expr. (Refl.) *A i se încleșta* (cuiva) *fălcile* (sau *gura)* = a i se înțepeni maxilarele; *p. ext.* a nu mai putea vorbi, a amuți. ✦ Tranz. A prinde strâns (ca într-un clește) un obiect, un instrument. **2.** Refl. A se agăța cu disperare (de ceva), a se prinde puternic (cu mâinile, cu brațele) de ceva; a rămâne prins de ceva (sau de cineva). **3.** Refl. recipr. A se lupta cu îndârjire, corp la corp; a se

încăiera. ✦ Refl. Fig. (Despre bătălii, războaie) A deveni crâncen, a se înteți. — **În** + **clește.**

ÎNCLEȘTÁRE, *încleștări,* s.f. Acțiunea de *a (se) încleșta* și rezultatul ei. ✦ Contracție. — V. **încleșta.**

ÎNCLEȘTÁT, -Ă, *încleștați, -te,* adj. **1.** Strâns puternic, ca într-un clește. **2.** Fig. (Despre bătălii, războaie) Înverșunat, aprig. — V. **încleșta.**

ÎNCLICHETÁ, *înclichetez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A imobiliza un mecanism într-o anumită poziție. — Din fr. **encliqueter.**

ÎNCLICHETÁJ, *înclichetaje,* s.n. (Tehn.) Dispozitiv care nu permite mișcarea de rotație a unei roți decât într-un singur sens. — Din fr. **encliquetage.**

ÎNCLINÁ, *înclín,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) apleca în jos sau într-o parte; a (se) pleca. ✦ Refl. A face o plecăciune; a saluta; a (se) pleca, a (se) închina. ✦ Refl. Fig. (Despre soare) A coborî către asfințit, a apune; (despre zi) a se apropia de sfârșit. **2.** Refl. Fig. A se declara convins; a admite, a accepta. **3.** Intranz. Fig. A fi dispus să... ✦ A se simți atras de ceva, a simți vocație, atracție pentru ceva; a se apleca. **4.** Refl. recipr. Fig. (Înv.) A avea legături de dragoste cu cineva. — Din fr. **incliner,** lat. **inclinare.**

ÎNCLINÁRE, *înclinări,* s.f. Acțiunea de *a (se) înclina* și rezultatul ei. ✦ (Geom.) Înclinație. ✦ Fig. Vocație, dispoziție; înclinație. — V. **înclina.**

ÎNCLINÁT, -Ă, *înclinați, -te,* adj. **1.** Aplecat în jos sau într-o parte; oblic; încovoiat. **2.** Fig. Care are vocație, atracție spre ceva. — V. **înclina.**

ÎNCLINÁȚIE, *înclinații,* s.f. Înclinare. ✦ (Geom.) Unghi format de o dreaptă (sau de un plan) cu o dreaptă (sau cu un plan) de referință; înclinare. ✦ Fig. Vocație, atracție, dispoziție pentru ceva. — Din fr. **inclination,** lat. **inclinatio.**

ÎNCOÁ adv. v. **încoace.**

ÎNCOÁCE adv. **1.** Înspre mine, spre locul unde mă aflu; în direcția mea. ✧ (În loc. adv.) *Încoace și încolo* = dintr-o parte în alta. (Pop. și fam.; substantivat, n.) *A avea pe vino-ncoace* = a avea farmec, a fi cuceritor, atrăgător. ✧ Expr. *Ce mai încoace (și) încolo* = de ce atâta vorbă? e inutilă orice discuție. **2.** Înspre momentul de față, mai apropiat de epoca noastră. [Var.: **încoá** adv.] — Lat. **in-eccu(m)-hocce.**

ÎNCOLĂCEÁLĂ, *încolăceli,* s.f. Încolăcire. — **Încolăci** + suf. *-eală.*

ÎNCOLĂCÍ, *încolăcesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) face ca un cerc, a (se) înfășura în formă de colac; a (se) încovriga; a (se) încârliga, a (se) încolătăci. ✦ Refl. (Despre ape, drumuri) A o coti, a șerpui. ✦ Tranz. A încrucișa brațele sau picioarele. — **În** + **colac.**

ÎNCOLĂCÍRE, *încolăciri,* s.f. Acțiunea de *a (se) încolăci* și rezultatul ei; înfășurare, încolăceală, încolăcitură. — V. **încolăci.**

ÎNCOLĂCÍT, -Ă, *încolăciți, -te,* adj. Învârtit, înfășurat (în formă de colac); încovrigat. — V. **încolăci.**

ÎNCOLĂCITÚRĂ, *încolăcituri,* s.f. Încolăcire. — **Încolăci** + suf. *-tură.*

ÎNCOLĂTĂCÍ, *încolătăcesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Înv. și reg.) A (se) încolăci. — Contaminare între **încolăci** și **împletici.**

ÎNCOLEÁ adv. v. **încolo.**

ÎNCÓLO adv. **1.** În alt loc decât aici; în partea aceea, în direcția aceea, într-acolo. ✧ Expr. *Mai încolo* = mai departe. *Până (mai) încolo* = până nu departe, destul de aproape. (Fam.) *Lasă-l* (sau *dă-l) încolo!* = nu te mai ocupa de el, nu-i da atenție, nu-l lua în considerare. *Fugi încolo!* = taci din gură! nu mai spune fleacuri. **2.** Pe urmă, mai târziu. ✧ Loc. adv. *De aici* sau *de-acu(m) încolo* = începând din acest moment, de acum înainte. *De astăzi* (sau *de mâine* etc.) *încolo* = începând de azi (sau de mâine etc.). *De atunci încolo* = după aceea. **3.** În afară de cele arătate înainte. [Var.: **încoleá** adv.] — **În** + **colo.**

ÎNCOLONÁ, *încolonez,* vb. I. Refl. (Despre un grup de oameni, de vehicule) A se așeza în coloană, a forma o coloană (de marș); (despre o persoană, un vehicul) a se încadra într-o coloană. ✦ Tranz. A așeza, a dispune în coloană. — **În** + **coloană.**

ÎNCOLONÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) încolona.* ✦ (Art.; cu valoare de interjecție) Exclamație care îndeamnă, comandă ordonarea în coloană a unui grup de oameni. — V. **încolona.**

ÎNCOLȚÁT, -Ă, *încolțați, -te,* adj. (Reg.) Colțuros. — **În** + **colț** + suf. *-at.*

ÎNCOLȚÍ, *încolțesc,* vb. IV. **I.** Intranz. (Despre plante; la pers. 3) A da colț, a răsări din pământ; a germina. ✦ Fig. (Despre idei, sentimente) A începe să se dezvolte; a apărea, a se ivi, a se naște. **II.** Tranz. A înfige colții pentru a mușca. ✦ A înconjura din toate părțile, fără a mai da posibilitatea de retragere. ✦ Fig. (Despre oameni) A prinde pe cineva la strâmtoare; (despre abstracte) a cuprinde, a copleși. — **În** + **colț.**

ÎNCOLȚÍRE s.f. Acțiunea de *a încolți* și rezultatul ei; germinare; încolțit[1]. — V. **încolți.**

ÎNCOLȚÍT[1] s.n. Faptul de *a încolți;* încolțire. — V. **încolți.**

ÎNCOLȚÍT[2], -Ă, *încolțiți, -te,* adj. **1.** (Despre plante) Răsărit[2], germinat. **2.** Mușcat, prins cu colții. ✦ Fig. Prins la strâmtoare. — V. **încolți.**

ÎNCOMÁT, -Ă, *încomați, -te,* adj. (Rar) Cu coamă bogată. — **În** + **coamă** + suf. *-at.*

ÎNCONDEIÁ, *încondeiez,* vb. I. Tranz. **1.** A împodobi ouăle (de Paște), obiectele de ceramică etc. cu desene (făcute cu condeiul). ✦ Fig. (Pop.) A înnegri sprâncenele sau genele. **2.** Fig. A vorbi de rău pe cineva; a defăima, a calomnia, a ponegri. — **În** + **condei.**

ÎNCONDEIÁT[1] s.n. Faptul de *a încondeia.* — V. **încondeia.**

ÎNCONDEIÁT[2], -Ă, *încondeiați, -e,* adj. **1.** (Despre ouăle de Paște, obiecte de ceramică etc.) Împodobit cu desene (făcute cu condeiul). ✦ Fig. (Pop.; despre sprâncene sau gene) Înnegrit (cu creionul). **2.** Defăimat, calomniat. — V. **încondeia.**

ÎNCONDEIÉRE, *încondeieri,* s.f. Acțiunea de *a încondeia* și rezultatul ei. — V. **încondeia.**

ÎNCONDEIETÚRĂ, *încondeieturi,* s.f. Încondeiat[1]; (concr.) desen executat pe ouăle de Paște, pe obiecte de ceramică etc. — **Încondeia** + suf. *-ătură.*

ÎNCÓNJUR, *înconjururi,* s.n. Ocol, ocolire. ✧ Loc. adv. *Fără înconjur* = fără nicio ezitare, fără subterfugii, deschis, direct, pe față; de-a dreptul. *Cu înconjur* (sau *cu înconjururi)* = pe ocolite, pe departe, indirect. [Acc. și: *înconjúr*. — Var.: **încúnjur** s.n.] — Din **înconjura** (derivat regresiv).

ÎNCONJURÁ, *înconjór,* vb. I. Tranz. **1.** A face ocolul unui lucru, al unui loc. ✦ A fi așezat, a sta de jur-împrejurul (unei ființe sau al unui lucru); a încercui. ✦ A încercui cu forțe armate; a împresura, a asedia. ✦ Refl. A aduna în jurul său, a trăi în societate în tovărășia cuiva. **2.** A împrejmui cu gard. ✦ A cuprinde într-un cerc, a trasa o linie împrejur, a încercui. **3.** A merge spre o țintă pe un traseu ocolit. [Prez. ind. și: *încónjur.* — Var.: **încunjurá** vb. I] — **În** + **conjura** (înv. „a înconjura" < lat.).

ÎNCONJURÁRE s.f. Faptul de *a înconjura.* — V. **înconjura.**

ÎNCONJURĂTÓR, -OÁRE, *înconjurători, -oare,* adj. Care se află de jur-împrejur, care înconjoară. — **Înconjura** + suf. *-ător.*

ÎNCONTÍNUU adv. Mereu, întruna, fără încetare. [Pr.: *-nu-u.* — Var.: **incontínuu** adv.] — **În** + **continuu.**

ÎNCONTRÁ, *încontrez,* vb. I. Refl. (Pop.) A se împotrivi, a se opune; *p. ext.* a se lua la harță, a se ciocni în păreri (cu cineva). — **În** + **contra.**

ÎNCONTRÁRE, *încontrări,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a se încontra;* ceartă, sfadă. — V. **încontra.**

ÎNCOPCIÁ, *încopciez,* vb. I. Tranz. **1.** (Rar) A închide o copcă; a încheia o haină în copci. **2.** A îmbina două piese de tablă, introducând limbile uneia în golurile corespunzătoare ale celeilalte, după care limbile astfel montate se răsucesc. [Pr.: *-ci-a*] — **În** + **copcă.**

ÎNCOPCIÉRE, *încopcieri,* s.f. Acțiunea de *a încopcia.* [Pr.: *-ci-e-*] — V. **încopcia.**

ÎNCORDÁ, *încordez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A(-și) contracta mușchii corpului, *p. ext.* corpul întreg, în vederea unui efort. ✦ Fig. A-și concentra atenția, memoria, voința etc. ✦ Tranz. (Rar) A stimula, a întări. **2.** Tranz. A întinde (puternic) o coardă, un arc, un cablu etc. ✦ A acorda un instrument muzical cu coarde, prin întinderea coardelor. **3.** Tranz. A lega coardele viței-de-vie. **4.** Refl. Fig. (Despre raporturile dintre oameni) A ajunge într-o stare de tensiune (maximă); a se înăspri. — **În** + **coardă.**

ÎNCORDÁRE, *încordări,* s.f. Acțiunea de *a (se) încorda* și rezultatul ei; încordătură. — V. **încorda.**

ÎNCORDÁT, -Ă, *încordați, -te,* adj. **1.** Care se află în stare de tensiune. ✦ Fig. Care exprimă o stare de tensiune, de încordare. ✦ Fig. Concentrat, atent, vigilent; înfrigurat, febril. **2.** (Despre arcuri) Cu coarda întinsă. ✦ (Despre instrumente muzicale cu coarde) Acordat. ✦ Fig. (Despre raporturile dintre oameni) Ajuns într-o stare de tensiune maximă; înăsprit, neprietenos. — V. **încorda.**

ÎNCORDĂTÓR, *încordătoare,* s.n. (Reg.) Întorcător al războiului de țesut. ✦ Întinzător al coardei ferăstrăului; cordar. — **Încorda** + suf. *-ător.*

ÎNCORDĂTÚRĂ, *încordături,* s.f. (Înv.) Încordare. — **Încorda** + suf. *-ătură.*

ÎNCORNORÁ, *încornorez,* vb. I. Tranz. A pune coarne. ✦ Fig. A exagera, a deforma realitatea; a înflori. ✦ Fig. (Fam.) A-și înșela soțul sau soția. — Din **încornorat** (derivat regresiv).

ÎNCORNORÁT, -Ă, *încornorați, -te,* adj. **1.** Care are coarne, cu coarne. ✦ Fig. (Despre fapte sau vorbe) Exagerat, neconform cu realitatea; umflat, înflorit. ✦ Fig. (Fam.; despre soți) Înșelat. ✦ (Substantivat, m.; art.) Dracul. — **În** + **corn** + suf. *-at.*

ÎNCORONÁ, *încoronez,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A(-și) pune coroană de monarh; *p. ext.* a deveni sau a învesti pe cineva monarh. **2.** Tranz. A împodobi cu ceva (în formă de coroană); a încununa. **3.** Tranz. Fig. A desăvârși o lucrare, o operă, o activitate; a reprezenta în activitatea cuiva realizarea cea mai valoroasă; a încununa (**2**). — Din lat. **incoronare.**

ÎNCORONÁRE, *încoronări,* s.f. Acțiunea de *a (se) încorona.* — V. **încorona.**

ÎNCORONÁT, -Ă, *încoronați, -te,* adj. Care are coroană, cu coroană; învestit cu semnele domniei. ✧ *Cap încoronat* = suveran, monarh. — V. **încorona.**

ÎNCORPORÁ, *încorporez,* vb. I. Tranz. **1.** A uni, a împreuna mai multe lucruri pentru a face un singur corp, un tot. ✦ A anexa, a subordona un ținut, o provincie la o țară. **2.** A încadra recruții într-o unitate militară, pentru efectuarea stagiului militar. [Var.: **incorporá** vb. I] — Din fr. **incorporer,** lat. **incorporare.**

ÎNCORPORÁBIL, -Ă, *încorporabili, -e,* adj. Care poate fi încorporat. [Var.: **incorporábil, -ă** adj.] — Din fr. **incorporable.**

ÎNCORPORÁRE, *încorporări,* s.f. Acțiunea de *a încorpora* și rezultatul ei; încorporație. [Var.: **incorporáre** s.f.] — V. **încorpora.**

ÎNCORPORÁȚIE, *încorporații,* s.f. Încorporare. [Var.: **incorporáție** s.f.] — Din fr. **incorporation.**

ÎNCORSETÁ, *încorsetez,* vb. I. Tranz. A strânge într-un corset (medical). ✦ Fig. A împiedica pe cineva în acțiunile sau în gândurile sale; a îngrădi, a încătușa. — **În** + **corset.**

ÎNCORSETÁRE, *încorsetări,* s.f. Acțiunea de *a încorseta* și rezultatul ei. ✦ Fig. Îngrădire, încătușare. — V. **încorseta.**

ÎNCORSETÁT, -Ă, *încorsetați, -te,* adj. Strâns în corset. ✦ Fig. Împiedicat în acțiunile sau în gândurile sale; îngrădit, încătușat; rigid. — V. **încorseta.**

ÎNCOT, *încote,* s.n. (Reg.) Chicot. [Var.: **încot** s.n.] — Et. nec.

ÎNCOTOȘMÁ vb. I v. **încotoșmăna.**

ÎNCOTOȘMĂNÁ, *încotoșmănez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) îmbrăca (prea) gros; a (se) înfofoli. [Var.: **încotoșmăni** vb. IV, (reg.) **încotoșmá** vb. I] — Et. nec.

ÎNCOTOȘMĂNÁT, -Ă, *încotoșmănați, -te,* adj. Îmbrăcat (prea) gros; înfofolit. [Var.: **încotoșmănit, -ă** adj.] — V. **încotoșmăna.**

ÎNCOTOȘMĂNÍ vb. IV v. **încotoșmăna.**

ÎNCOTOȘMĂNÍT, -Ă adj. v. **încotoșmănat.**

ÎNCOTRÓ adv. (Adesea interogativ) În ce direcție, unde; oriunde. ✧ Expr. *Ori încotro* = indiferent în ce direcție, oriunde. *Care încotro (poate)* = care pe unde poate, în toate direcțiile. *A nu (mai) avea încotro* = a nu (mai) avea nicio posibilitate (decât...), a nu putea face altfel, a nu avea altă soluție, altă scăpare. — Lat. **in-contra-ubi.**

ÎNCOTROVÁ adv. (Înv.) Într-o direcție oarecare, undeva. [Acc. și: *încotróva*] — **Încotro** + **va.**

ÎNCOVOIÁ, *încovói,* vb. I. Refl. și tranz. A face să devină sau a deveni curb; a (se) îndoi, a (se) arcui; *spec.* a (se) curba, a (se) deforma în urma unor solicitări exterioare. ✦ Refl. Fig. A se umili. [Prez. ind. și: *încovoiez*] — Cf. sl. k o v a t i „a făuri".

ÎNCOVOIÁLĂ, *încovoieli,* s.f. Încovoietură. — **Încovoia** + suf. *-eală.*

ÎNCOVOIÁT, -Ă, *încovoiați, -te,* adj. Îndoit, curbat, arcuit. ✦ Adus de spate; cocârjat. — V. **încovoia.**

ÎNCOVOIÉRE, *încovoieri,* s.f. Faptul de *a (se) încovoia.* — V. **încovoia.**

ÎNCOVOIETÚRĂ, *încovoieturi,* s.f. Partea încovoiată a unui obiect; curbură, sinuozitate, încovoială. — **Încovoia** + suf. *- tură.*

ÎNCOVRIGÁ, *încovrig,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) răsuci, a (se) îndoi ca un covrig; a (se) încolăci, a (se) ghemui. — **În** + **covrig.**

ÎNCOVRIGÁT, -Ă, *încovrigați, -te,* adj. Îndoit în formă de covrig; încolăcit. — V. **încovriga.**

ÎNCRÂNCENÁ, *încrâncenez,* vb. I. Refl. A se înfiora, a se îngrozi, a i se încreți cuiva carnea de frică, de scârbă, de mânie; a se crâncena. [Prez. ind. și: *încrâncena.* — Var.: (reg.) **încrânciná** vb. I] — **În** + **crâncen.**

ÎNCRÂNCENÁRE, *încrâncenări,* s.f. Acțiunea de *a se încrâncena;* înfiorare. ✦ Încăierare, încleștare sângeroasă. — V. **încrâncena.**

ÎNCRÂNCENÁT, -Ă, *încrâncenați, -te,* adj. Înspăimântat, înfiorat (de frică, de scârbă, de mânie etc.). ✦ Fig. Crâncen, neîndurător. — V. **încrâncena.**

ÎNCRÂNCINÁ vb. I v. **încrâncena.**

ÎNCRÉDE, *încréd,* vb. III. **1.** Refl. A pune temei pe cinstea, pe sinceritatea cuiva; a se bizui, a conta pe cineva sau pe ceva. ✦ (Pop.) A avea încredere prea mare în sine; a se fuduli. ✦ A crede spusele cuiva, a da crezare. **2.** Tranz. (Înv. și pop.) A încredința ceva cuiva. — **În** + **crede.**

ÎNCRÉDERE s.f. Acțiunea de *a (se) încrede* și rezultatul ei; sentiment de siguranță față de cinstea, buna-credință sau sinceritatea cuiva; credință. ✧ Expr. *Om* (sau *persoană*) *de (mare) încredere* = persoană căreia i se poate încredința orice secret, orice misiune. *A da vot de încredere* = a aproba în parlament activitatea sau programul unui guvern. — V. **încrede.**

ÎNCREDINȚÁ, *încredințez,* vb. I. **1.** Tranz. A da pe cineva sau ceva în grija sau în păstrarea cuiva demn de încredere. ✦ A împărtăși cuiva o taină. **2.** Tranz. A confirma, a garanta cuiva ceva. ✦ Refl. A se convinge de ceva. **3.** Tranz. și refl. recipr. (Reg.) A (se) logodi. — **În** + **credință.**

ÎNCREDINȚÁRE, *încredințări,* s.f. Acțiunea de *a (se) încredința* și rezultatul ei. ✦ (Concr., rar) Adeverință. — V. **încredința.**

ÎNCREMENEÁLĂ, *încremeneli,* s.f. (Rar) Încremenire. — **Încremeni** + suf. *-eală.*

ÎNCREMENÍ, *încremenesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A nu mai putea face nicio mișcare, niciun gest (de mirare, de groază etc.); a înlemni, a împietri. ✦ Tranz. A uimi. **2.** (Despre lucruri în mișcare) A sta, a se opri locului. — **În** + **cremene.**

ÎNCREMENÍRE s.f. Acțiunea de *a încremeni* și rezultatul ei; nemișcare, neclintire; înmărmurire, consternare; încremeneală. — V. **încremeni.**

ÎNCREMENÍT, -Ă, *încremeniți, -te,* adj. **1.** Care a rămas în nemișcare. **2.** Înmărmurit, înlemnit; consternat. — V. **încremeni.**

ÎNCRENGĂTÚRĂ, *încrengături,* s.f. Diviziune a regnului animal sau a celui vegetal, superioară clasei. — **În** + **creangă** + suf. *-tură* (după fr. *embranchement).*

ÎNCRÉȚ, *încrețuri,* s.n. Ornamentație a mânecii la cămășile naționale femeiești, cuprinsă între altiță și râuri. — Din **încreți** (derivat regresiv).

ÎNCREȚÍ, *încrețesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A face crețuri. ✦ Tranz. A strânge pielea (frunții) astfel încât să formeze cute, zbârcituri. **2.** Refl. Fig. (Despre pielea, carnea cuiva, *p. ext.* despre oameni) A se încrâncena, a se înfiora (din cauza groazei, spaimei etc.). **3.** Tranz. A face părul creț; a ondula, a cârlionța. ✦ Refl. (Despre păr) A deveni creț (în urma ondulării). — **În** + **creț.**

ÎNCREȚÍRE, *încrețiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) încreți* și rezultatul ei; zbârcire; încrețit[1]. — V. **încreți.**

ÎNCREȚÍT[1] s.n. Încrețire. — V. **încreți.**

ÎNCREȚÍT[2], -Ă, *încrețiți, -te,* adj. Care are, care face etc. crețuri; cusut cu cute, cu încrețituri. ✦ (Despre piele, în special despre frunte, față) Zbârcit, ridat. — V. **încreți.**

ÎNCREȚITÚRĂ, *încrețituri,* s.f. Partea încrețită a unui obiect; cută, creț. ✦ Cută pe piele; zbârcitură, rid. — **Încreți** + suf. *-tură.*

ÎNCREZĂTÓR, -OÁRE, *încrezători, -oare,* adj. Care are încredere; credul. ✦ (Adverbial) Cu încredere. — **Încrede** + suf. *-ător.*

ÎNCREZÚT, -Ă, *încrezuți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care are o idee foarte bună despre sine; îngâmfat, înfumurat, închipuit, fudul. — V. **încrede.**

ÎNCRIMINÁ vb. I v. **incrimina.**

ÎNCRIMINÁRE s.f. v. **incriminare.**

ÎNCRIMINÁT, -Ă adj. v. **incriminat.**

ÎNCRIMINATÓR, -OÁRE adj. v. **incriminator.**

ÎNCROPÍ, *încropesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A încălzi puțin un lichid. **2.** A aduna (cu greu) la un loc, a înjgheba, a înfiripa. — Din **încrop** (= *uncrop).*

ÎNCROPÍT, -Ă, *încropiți, -te,* adj. **1.** Călduț; dospit la căldură. **2.** Strâns (cu greu) la un loc; înjghebat, înfiripat. — V. **încropi.**

ÎNCRUCÍ, *încrucesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se cruci. — **În** + **cruci.**

ÎNCRUCIȘÁ, *încrucișez,* vb. I. **1.** Tranz. A pune, a așeza cruciș; a cruci. ✧ Expr. *A încrucișa brațele (pe piept)* = a sta în inactivitate. *A încrucișa săbiile* = a începe lupta. **2.** Refl. recipr. A trece unul pe lângă altul, venind din direcții diferite. ✦ (Despre drumuri) A se întretăia. **3.** Intranz. (Franțuzism, despre nave) A naviga în larg pentru a supraveghea liniile maritime de comunicație; *p. gener.* a naviga. **4.** Tranz. A împerechea diferite animale sau plante pentru a obține urmași cu însușiri superioare. — **În** + **cruciș.**

ÎNCRUCIȘÁRE, *încrucișări,* s.f. Acțiunea de *a (se) încrucișa* și rezultatul ei; crucișătură, încrucișat[1]. — V. **încrucișa.**

ÎNCRUCIȘÁT[1] s.n. Încrucișare. — V. **încrucișa.**

ÎNCRUCIȘÁT[2], -Ă, *încrucișați, -te,* adj. **1.** Care este așezat cruciș. ✦ (Despre drumuri) Care se întretaie. **2.** (Despre ochi sau priviri, *p. ext.* despre oameni) Care se uită cruciș; sașiu. **3.** (Despre plante și animale) Împerecheat (artificial) cu un animal sau cu o plantă înrudită. — V. **încrucișa.**

ÎNCRUCÍT, -Ă, *încruciți, -te,* adj. (Pop.) Crucit. — V. **încruci.**

ÎNCRUNTÁ, *încrúnt,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A apropia sprâncenele sau a face cute între sprâncene ori pe frunte (în semn de nemulțumire, de mânie, de îngrijorare etc.); a privi aspru. **2.** Refl. (Înv.) A se umple de sânge; a se înroși. — **În** + **crunta.**

ÎNCRUNTÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) încrunta.* ✦ Privire aspră sau posomorâtă. — V. **încrunta.**

ÎNCRUNTÁT, -Ă, *încruntați, -te,* adj. **1.** Care are pe frunte sau între sprâncene cute de nemulțumire, de mânie, de îngrijorare etc.; *p. ext.* care are înfățișarea sau privirea aspră, posomorâtă; crunt, cruntat. **2.** (Înv.) Însângerat. — V. **încrunta.**

ÎNCRUNTĂTÚRĂ, *încruntături,* s.f. **1.** Faptul de a (se) încrunta; înfățișare încruntată (**1**); cută pe frunte, între sprâncene. **2.** (Înv.) Urmă, pată de sânge. — **Încrunta** + suf. *-ătură.*

ÎNCRUSTÁ vb. I v. **incrusta.**

ÎNCRUSTÁRE s.f. v. **incrustare.**

ÎNCRUSTÁT, -Ă adj. v. **incrustat.**

ÎNCRUSTÁȚIE s.f. v. **incrustație.**

ÎNCRUSTAȚIÚNE s.f. v. **incrustație.**

ÎNCRUȘÍ, *încrușesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A argăsi. — **În** + **cruși.**

ÎNCRUȘÍT, -Ă, *încrușiți, -te,* adj. (Reg.) **1.** (Despre pielea animalelor) Argăsit[2]. **2.** Înroșit; *p. ext.* pătat (cu sânge). — V. **încruși.**

ÎNCUIÁ, *încúi,* vb. I. **1.** Tranz. A închide cu ajutorul unui zăvor, al unui lacăt, al unei chei etc. ✦ A reține pe cineva într-o încăpere închisă cu cheia. ✦ Refl. A se închide (singur), a se izola într-o încăpere. ✦ Fig. (Fam.) A face pe cineva să nu mai aibă ce să răspundă; a închide gura cuiva, a înfunda. **2.** Tranz. și refl. (Pop.) A (se) constipa. — Lat. **incuncare.**

ÎNCUIÁT[1] s.n. Încuiere. — V. **încuia.**

ÎNCUIÁT[2], -Ă, *încuiați, -te,* adj. **1.** Închis cu cheia, cu zăvorul. **2.** (Pop.) Constipat. ✦ Fig. (Adesea substantivat; fam.) Care este insensibil la argumente, incapabil de a înțelege noul, care nu iese din părerile lui; *p. ext.* care nu este sociabil. — V. **încuia.**

ÎNCUIBÁ, *încuibez,* vb. I. Refl. A se instala undeva fără să fie dorit. ✦ Fig. A pătrunde adânc; a se înrădăcina. [Prez. ind. și: *încúib*] — **În** + **cuib.**

ÎNCUIBÁRE s.f. Acțiunea de *a se încuiba.* — V. **încuiba.**

ÎNCUIBÁT, -Ă, *încuibați, -te,* adj. Care s-a instalat (nedorit și nepoftit) într-un loc. ✦ Fig. Pătruns adânc, înrădăcinat. — V. **încuiba.**

ÎNCUIÉRE, *încuieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) încuia* și rezultatul ei; închidere cu cheia, cu zăvorul; încuiat[1]. — V. **încuia.**

ÎNCUIETOÁRE, *încuietori,* s.f., adj. **1.** S.f. Dispozitiv care încuie ceva. ✦ Fig. Dificultate, situație grea în care se află cineva. **2.** Adj. (Fam.; despre probleme, întrebări) Care este greu de rezolvat, la care este greu de răspuns. — **Încuia** + suf. *-toare.*

ÎNCUIETÚRĂ, *încuieturi,* s.f. (Pop.) Constipație. — **Încuia** + suf. *-tură.*

ÎNCUJBÁ, *încujbez,* vb. I. Tranz. și refl. (Înv. și reg.) A (se) încovoia, a (se) îndoi. — **În** + **cujbă.**

ÎNCUJBÁRE s.f. (Înv. și reg.) Acțiunea de *a (se) încujba;* încovoiere. — V. **încujba.**

ÎNCUJBÁT, -Ă, *încujbați, -te,* adj. (Înv. și reg.) Încovoiat; strâmb, cocoșat. — V. **încujba.**

ÎNCUMETÁ, *încúmet,* vb. I. Refl. **1.** A îndrăzni; a cuteza. **2.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „în") A se bizui, a se încrede în ceva. [Var.: (reg.) **încuméte** vb. III] — Cf. lat. c o m m i t t e r e.

ÎNCUMETÁRE s.f. Acțiunea de *a se încumeta* și rezultatul ei; cutezanță. — V. **încumeta.**

ÎNCUMÉTE vb. III v. **încumeta.**

ÎNCUMETRÍ, *încumetresc,* vb. IV. Refl. recipr. (Pop.) A se înrudi prin cumetrie; a se cumetri. — **În** + **cumătru.**

ÎNCÚNJUR s.n. v. **înconjur.**

ÎNCUNJURÁ vb. I v. **înconjura.**

ÎNCUNOȘTINȚÁ, *încunoștințez,* vb. I. Tranz. A face cunoscut; a înștiința, a comunica ceva. — **În** + **cunoștință.**

ÎNCUNOȘTINȚÁRE, *încunoștințări,* s.f. Acțiunea de *a încunoștința* și rezultatul ei; înștiințare; (concr.) aviz, scrisoare care conține o înștiințare. — V. **încunoștința.**

ÎNCUNUNÁ, *încununez,* vb. I. Tranz. **1.** A așeza o cunună pe capul cuiva în semn de omagiu, de înălțare la o demnitate etc, a încorona; *p. ext.* a așeza un obiect deasupra altuia în chip de coroană. **2.** Fig. A desăvârși o activitate, o operă etc.; a încorona (**3**). [Prez. ind. și: *încunún*] — **În** + **cunună.**

ÎNCUNUNÁRE, *încununări,* s.f. Acțiunea de *a încununa* și rezultatul ei; *fig.* ducere la bun sfârșit; desăvârșire. — V. **încununa.**

ÎNCURÁ, *încúr,* vb. I. Tranz. (Înv. și reg.) A mâna caii repede; a goni. ✦ Refl. (Despre cai) A porni la fugă, a se întrece alergând; a alega în voie. — Lat. ***incurrare** (= *currere).*

ÎNCURAJÁ, *încurajez,* vb. I. Tranz. **1.** A da curaj; a îmbărbăta. **2.** A sprijini, a stimula. — **În** + **curaj** (după fr. *encourager).*

ÎNCURAJÁRE, *încurajări,* s.f. Acțiunea de *a încuraja* și rezultatul ei; îmbărbătare; sprijinire, stimulare. — V. **încuraja.**

ÎNCURAJÁT, -Ă, *încurajați, -te,* adj. Îmbărbătat. — V. **încuraja.**

ÎNCURAJATÓR, -OÁRE, *încurajatori, -oare,* adj. Care dă curaj, care stimulează. — **Încuraja** + suf. *-tor.*

ÎNCURÁRE, *încurări,* s.f. (Înv. și reg.) Alergare de cai, cavalcadă; *p. ext.* năvală, incursiune. — V. **încura.**

ÎNCURCÁ, *încúrc,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A încâlci fire, ață etc., a le face noduri astfel încât să nu se mai poată descurca ușor. ✦ (Pop.) A călca în picioare fânețele, semănăturile. **2.** A schimba mereu drumul, direcția pentru a îngreuna o urmărire, pentru a-și pierde urma. ✦ Refl. și tranz. A (se) rătăci. **II. 1.** Tranz. A stingheri pe cineva la mers, a îngreuna mersul cuiva. ✦ Refl. A se împiedica din mers. ✦ A opri de la o acțiune, a stânjeni. ✧ Expr. *A încurca locul* (sau *lumea, zilele* etc.) = a stânjeni pe cei din jur. (Refl.; fam.) *A i se încurca limba* = a i se împletici limba (din cauza băuturii, a unei emoții etc.). ✧ Compus: *încurcă-lume* s.m. și f. = (fam.) om care încurcă pe alții, care nu este bun de nimic. **2.** Tranz. și refl. A face (pe cineva) să-și piardă sau a-și pierde firul ideilor; a (se) zăpăci. ✧ Expr. *(Se) încurcă lucrurile* = (se) creează o situație complicată, confuză. (Tranz.) *A încurca vorba* = a vorbi confuz, pentru a ascunde adevărul. (Tranz.) *A o încurca* = a crea (intenționat) o situație confuză; a face un lucru de mântuială; a nu fi clar în ceea ce spune; a nu mai putea ieși dintr-o situație dificilă. **3.** Tranz. și refl. Fig. A (se) prinde în mreje. ✦ Refl. A se angaja într-o afacere din care nu mai poate ieși (decât cu greutate). **4.** Refl. Fig. A pierde vremea; a zăbovi, a întârzia (mai ales la petreceri). **5.** Refl. (Fam.) A avea relații extraconjugale cu cineva. — Probabil lat. ***incolicare** (< *colus* „caier, fir").

ÎNCURCÁLĂ s.f. (Reg.) Încurcătură. — **Încurca** + suf. *-ală.*

ÎNCURCÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) încurca.* — V. **încurca.**

ÎNCURCÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) încurca.* — V. **încurca.**

ÎNCURCÁT[2]**, -Ă,** *încurcați, -te,* adj. **I. 1.** (Despre fire, ață etc.) Amestecat și înnodat (cu alte fire); încâlcit. **2.** (Despre drumuri) Greu de găsit; întortocheat. **II. 1.** (Despre idei, acțiuni etc.) Greu de urmărit; confuz, nelămurit, neclar, nedeslușit. ✧ Expr. *A lăsa* (ceva) *încurcat* sau *a o lăsa încurcată* = a lăsa o problemă nelămurită; a renunța la rezolvarea unei probleme, a se lăsa păgubaș. **2.** Stingherit, stânjenit, jenat. — V. **încurca.**

ÎNCURCĂTÚRĂ, *încurcături,* s.f. **1.** Amestecătură, încâlcire de fire, de ață etc. ✧ *Încurcătură de mațe* = ocluzie intestinală. **2.** Situație complicată, neplăcută; bucluc. ✦ Confuzie. ✧ Expr. *A pune* (pe cineva) *în încurcătură* = a pune pe cineva într-o situație din care nu știe cum să iasă. ✦ Jenă, tulburare. — **Încurca** + suf. *-ătură.*

ÎNCURELÁ, *încurelez,* vb. I. Tranz. (Pop.) A prinde în curele. — **În** + **curele** (pl. lui *curea).*

ÎNCUSCRÍ, *încuscresc,* vb. IV. Refl. recipr. A se face cuscru cu cineva; *p. ext.* a fi sau a deveni rudă prin alianță cu cineva. — **În** + **cuscru.**

ÎNCUSCRÍRE, *încuscriri,* s.f. Acțiunea de *a se încuscri* și rezultatul ei. — V. **încuscri.**

ÎNCUVIINȚÁ, *încuviințez,* vb. I. Intranz. A fi de acord. ✦ Tranz. A consimți, a permite. [Pr.: *-vi-in-*] — **În** + **cuviință.**

ÎNCUVIINȚÁRE, *încuviințări,* s.f. Acțiunea de *a încuviința* și rezultatul ei; aprobare, consimțământ, asentiment. [Pr.: *-vi-in-*] — V. **încuviința.**

ÎNDÁRN adv. (Înv.) Zadarnic. — Din it. **indarno.**

ÎNDÁTĂ adv. Imediat, numaidecât, acum; acuși, acușica. ✧ Loc. conj. *(De) îndată ce* = imediat ce, după ce, când. ✧ Loc. adv. (Reg.) *Îndata-mare* = în cea mai mare grabă. — **În** + **dată.**

ÎNDATINÁ vb. I v. **îndătina.**

ÎNDATINÁT, -Ă adj. v. **îndătinat.**

ÎNDATORÁ, *îndatorez,* vb. I. **1.** Tranz. A obliga, a impune ca o datorie. **2.** Tranz. A obliga pe cineva la recunoștință printr-un ajutor dat la nevoie. **3.** Refl. A face datorii; a se împrumuta; a se încurca în datorii. ✦ Tranz. A da un bun în gaj în schimbul unui împrumut. [Var.: **îndatorí** vb. IV] — **În** + **dator.**

ÎNDATORÁT, -Ă, *îndatorați, -te,* adj. **1.** Dator (cu bani). **2.** Obligat la ceva, recunoscător pentru ceva. [Var.: **îndatorít, -ă** adj.] — V. **îndatora.**

ÎNDATORÍ vb. IV v. **îndatora.**

ÎNDATORÍNȚĂ, *îndatorințe,* s.f. (Rar) Îndatorire. — **Îndatori** + suf. *-ință.*

ÎNDATORÍRE, *îndatoriri,* s.f. **1.** Obligație bănească. **2.** Obligație morală; sarcină obligatorie, datorie. ✦ (Rar) Faptă sau gest cu care îndatorăm pe cineva; atenție, politețe. — V. **îndatori.**

ÎNDATORÍT, -Ă adj. v. **îndatorat.**

ÎNDATORITÓR, -OÁRE, *îndatoritori, -oare,* adj. **1.** Serviabil, binevoitor. **2.** (Neobișnuit) Obligatoriu. — **Îndatori** + suf. *-tor.*

ÎNDĂMÁNĂ adv. v. **îndemână.**

ÎNDĂRẮPNIC, -Ă adj. v. **îndărătnic.**

ÎNDĂRẮPT adv. v. **îndărăt.**

ÎNDĂRẮT adv. **I. 1.** În spate, în urmă, înapoi. ✧ Expr. *(De-a) îndărătele(a)* = **a)** cu spatele înainte; **b)** pe dos. **2.** La locul de proveniență, în locul unde a fost înainte. **3.** (În expr.) *A da îndărăt* = **a)** a regresa; **b)** (despre lucruri) a restitui. *A da pe cineva îndărăt* = a da pe cineva cu o treaptă mai jos, a retrograda. **II.** Mai demult, (mai) înainte de timpul actual. [Var.: **îndărắpt** adv.] — Lat. **in-de-retro.**

ÎNDĂRẮTNIC, -Ă, *îndărătnici, -ce,* adj. (Adesea substantivat) Încăpățânat, recalcitrant, nesupus; *p. ext.* stăruitor, perseverent. ✦ (Rar) Rămas în urmă; restanțier. [Var.: (reg.) **îndărắpnic, -ă** adj.] — **Îndărăt** + suf. *-nic.*

ÎNDĂRĂTNICÍ, *îndărătnicesc,* vb. IV. Refl. A stărui cu încăpățânare într-o atitudine; a se încăpățâna; *p. ext.* a persevera. — Din **îndărătnic.**

ÎNDĂRĂTNICÍE, *îndărătnicii,* s.f. Încăpățânare; *p. ext.* stăruință, perseverență. — **Îndărătnic** + suf. *-ie.*

ÎNDĂRẮTUL prep. În dosul (cuiva), în urma (cuiva sau a ceva), după (ceva). — V. **îndărăt.**

ÎNDĂTINÁ, *îndătinez,* vb. I. Refl. (Reg.) A se obișnui (cu) ceva. ✦ Tranz. A avea obiceiul să..., a obișnui. [Var.: **îndatiná** vb. I] — **În** + **datină.**

ÎNDĂTINÁT, -Ă, *îndătinați, -te,* adj. Care a devenit o datină; înrădăcinat. ✦ (Despre oameni) Deprins, obișnuit (cu ceva). [Var.: **îndatinát, -ă** adj.] — V. **îndătina.**

ÎNDÂRJÍ, *îndârjesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină dârz, a persista sau a determina pe cineva să persiste în ceva; a (se) înverșuna, a (se) înfuria. — **În** + **dârz.**

ÎNDÂRJÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) îndârji;* înverșunare, întărâtare. — V. **îndârji.**

ÎNDÂRJÍT, -Ă, *îndârjiți, -te,* adj. Dârz, stăruitor, perseverent; înverșunat, întărâtat. — V. **îndârji.**

ÎNDE prep. (Înv. și pop.) **1.** (Înaintea unui pronume la pl. sau între două pronume care se află în raport de reciprocitate) Între, laolaltă, împreună. **2.** Spre, către. — **În** + **de**[4].

ÎNDEAIÉVEA adv. (Rar) Aievea. [Pr.: *-de-a-ie-*] — **În** + **de**[4] + **aievea.**

ÎNDEAJÚNS adv. De ajuns, destul, suficient. [Pr.: și: *-de-a-*] — **În** + **de**[4] + **ajuns.**

ÎNDEAPROÁPE adv. În mod amănunțit, cu mare atenție. [Pr.: și: *-de-a-*] — **În** + **de**[4] + **aproape.**

ÎNDELÉTE adv. (Mai ales în forma *pe îndelete)* Cu încetul, fără grabă. — **În** + **de**[4] + **lete** (reg. „timp liber, liniște", et. nec.).

ÎNDELETNICÍ, *îndeletnicesc,* vb. IV. Refl. A se ocupa cu ceva, a-și petrece vremea cu ceva. — Et. nec. Cf. î n d e l e t e.

ÎNDELETNICÍRE, *îndeletniciri,* s.f. Meserie, profesie; ocupație. ✦ Preocupare, grijă. — V. **îndeletnici.**

ÎNDELÚNG, -Ă, *îndelungi,* adj. Care durează mult timp; îndelungat. ✦ (Adverbial) Multă vreme; îndelungat. — **În** + **de**[4] + **lung.**

ÎNDELUNGÁ, *îndelúng,* vb. I. Tranz. și refl. (Înv.) A (se) prelungi în durată. — Din **îndelung.**

ÎNDELUNGÁT, -Ă, *îndelungați, -te,* adj. Care durează (de) mult timp; îndelung. ✦ (În legătură cu noțiuni temporale) Mult, lung; îndelung. ✦ (Adverbial; înv.) Îndelung. — V. **îndelunga.**

ÎNDEMĂNÁTEC, -Ă adj. v. **îndemânatic.**

ÎNDEMĂNÓS, -OÁSĂ adj. v. **îndemânos.**

ÎNDEMÂNÁ, *îndemânez,* vb. I. Refl. (Înv.) A fi în stare să facă un lucru, a-i fi la îndemână să facă ceva; a se înlesni. — V. **îndemână.**

ÎNDEMÂNÁRE s.f. Uşurinţa de a face un lucru ca urmare a unei bune deprinderi sau a unei înclinaţii; iscusinţă, abilitate, pricepere, dibăcie. — V. **îndemâna.**

ÎNDEMÂNÁTEC, -Ă adj. v. **îndemânatic.**

ÎNDEMÂNÁTIC, -Ă, *îndemânatici, -ce,* adj. **1.** Care execută bine şi uşor orice muncă manuală; iscusit, dibaci. ✦ (Adverbial) Cu îndemânare. **2.** De care te foloseşti cu uşurinţă; comod. **3.** (Înv.) Potrivit, favorabil. [Var.: **îndemânátec, -ă, îndemănátec, -ă** adj.] — **Îndemână** + suf. *-atic.*

ÎNDEMÁNĂ adv. Uşor, comod, lesnicios. ✧ Loc. adv. şi prep. *La îndemână* (sau *la îndemâna) cuiva* = accesibil, în imediata apropiere, uşor de folosit, de obţinut; la dispoziţie sau la dispoziţia cuiva. [Var.: **îndămână** adv.] — **În** + **de**[4] + **mână.**

ÎNDEMÂNÓS, -OÁSĂ, *îndemânoşi, -oase,* adj. (Reg.) Care prezintă comoditate; comod. [Var.: **îndemănós, -oásă** adj.] — **Îndemână** + suf. *-os.*

ÎNDÉMN, *îndemnuri,* s.n. Faptul de a îndemna. ✦ Ceea ce stimulează la o acţiune; imbold, impuls, stimulent. ✧ Loc. prep. *Din* (sau *la, prin) îndemnul...* = îndemnat fiind de..., la stăruinţa... — Din **îndemna** (derivat regresiv).

ÎNDEMNÁ, *îndémn,* vb. I. Tranz. **1.** A convinge pe cineva să facă ceva, a chema la o acţiune; a îmboldi, a stimula, a impulsiona; a îmbia. ✦ Refl. A se apuca de ceva (în urma unei stimulări); a se hotărî la ceva. ✦ Refl. recipr. Fig. A se lua la întrecere, a se îmboldi unul pe altul. **2.** A sili un animal să pornească sau să meargă mai repede. ✦ Intranz. (Reg.; despre animale) A se sili la drum, a înainta trăgând. — Lat. ***inde-minare.**

ÎNDEMNÁRE, *îndemnări,* s.f. Acţiunea de *a (se) îndemna;* îndemn. — V. **îndemna.**

ÎNDEMNIZÁRE s.f. v. **indemnizare.**

ÎNDEMNIZÁŢIE s.f. v. **indemnizaţie.**

ÎNDEÓBŞTE adv. De obicei, în mod obişnuit, în general. [Pr.: *-de-ob-*] — **În** + **de**[4] + **obşte.**

ÎNDEOSÉBI adv. Mai ales, mai cu seamă. [Pr.: *-de-o-*] — **În** + **deosebi** (adv. înv. „îndeosebi" < sl.).

ÎNDEPĂRTÁ, *îndepărtez,* vb. I. **1.** Tranz. A face să fie sau a ţine departe; a înlătura. ✦ A scoate pe cineva din funcţie; a concedia. **2.** Refl. A pleca din apropierea cuiva sau a ceva; a merge în altă parte. ✦ A se abate, a devia. — **În** + **depărta.**

ÎNDEPĂRTÁRE, *îndepărtări,* s.f. Acţiunea de *a (se) îndepărta* şi rezultatul ei; înlăturare, eliminare; destituire; abatere, deviere. — V. **îndepărta.**

ÎNDEPĂRTÁT, -Ă, *îndepărtaţi, -te,* adj. Care este situat la (mare) distanţă; depărtat. ✦ Care vine de departe. ✦ Care s-a petrecut demult. — V. **îndepărta.**

ÎNDEPLINÍ, *îndeplinesc,* vb. IV. Tranz. A săvârşi, a face, a înfăptui, a realiza ceva; a duce la bun sfârşit. — **În** + **deplin.**

ÎNDEPLINÍRE, *îndepliniri,* s.f. Acţiunea de *a îndeplini* şi rezultatul ei; înfăptuire, executare; realizare. — V. **îndeplini.**

ÎNDESÁ, *îndés,* vb. I. **1.** Tranz. A apăsa, a presa ca să încapă cât mai mult într-un spaţiu restrâns, a vârî cu forţa (într-un spaţiu limitat); a înghesui, a bucşi. ✦ A face cât mai compact (un material). **2.** Tranz. A-şi aşeza pălăria, căciula, şapca, trăgând-o cât mai mult pe cap. **3.** Refl. (Despre o mulţime de persoane sau de lucruri în mişcare) A se aduna, a se îngrămădi unul lângă altul, unul peste altul; a se înghesui. ✦ (Pop.) A se grăbi, a da zor. — Lat. **in-de(n)sare.**

ÎNDESÁRE, *îndesări,* s.f. Acţiunea de *a (se) îndesa;* înghesuire, îngrămădire. — V. **îndesa.**

ÎNDESÁT, -Ă, *îndesaţi, -te,* adj. **1.** Foarte plin, cu conţinutul presat; îngrămădit, înghesuit[2]. ✧ Loc. adv. *Cu vârf şi îndesat* = din belşug, cu prisosinţă. **2.** Greu, puternic, apăsat. **3.** Compact, dens, masiv. **4.** (Despre fiinţe) Mic şi gros. — V. **îndesa.**

ÎNDESÍ, *îndesesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină mai des, mai compact. ✦ A (se) înmulţi. — **În** + **des.**

ÎNDESÍRE s.f. Faptul de *a (se) îndesi;* sporire; desime. — V. **îndesi.**

ÎNDESÍT, -Ă, *îndesiţi, -te,* adj. Care a devenit mai des; *p. ext.* mai frecvent. — V. **îndesi.**

ÎNDESTÚL, -Ă, *îndestui, -le,* adj. (Înv.) Destul. ✦ (Adverbial) Cât trebuie, cât se cuvine; de ajuns. — **În** + **destul.**

ÎNDESTULÁ, *îndestulez,* vb. I. Tranz. A da (sau a lua) destul; a satisface, a sătura (cu de-ale mâncării). ✦ Refl. A avea după dorinţă, a avea tot ce este necesar. — Din **îndestul.**

ÎNDESTULÁRE, *îndestulări,* s.f. Acţiunea de *a (se) îndestula* şi rezultatul ei; belşug, abundenţă. — V. **îndestula.**

ÎNDESTULÁT, -Ă, *îndestulaţi, -te,* adj. Care are de ajuns, satisfăcut. — V. **îndestula.**

ÎNDESTULĂTÓR, -OÁRE, *îndestulători, -oare,* adj. Care este în cantitate suficientă; care îndestulează, satisface. ✦ (Adverbial) Îndeajuns. — **Îndestula** + suf. *-ător.*

ÎNDIGUÍ, *îndiguiesc,* vb. IV. Tranz. A mărgini o apă sau a înconjura o suprafaţă cu diguri, a zăgăzui; *p. gener.* a ridica un dig. — **În** + **dig** + suf. *-ui.*

ÎNDIGUÍRE, *îndiguiri,* s.f. Acţiunea de *a îndigui;* zăgăzuire. — V. **îndigui.**

ÎNDIGUÍT, -Ă, *îndiguiţi, -te,* adj. Mărginit de diguri; îngrădit cu diguri, zăgăzuit. — V. **îndigui.**

ÎNDOBITOCÍ, *îndobitocesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A-şi pierde sau a face pe cineva să-şi piardă facultăţile intelectuale şi morale; a (se) prosti[2], a (se) tâmpi, a (se) abrutiza. — **În** + **dobitoc.**

ÎNDOBITOCÍRE s.f. Acţiunea de *a (se) îndobitoci* şi rezultatul ei. — V. **îndobitoci.**

ÎNDOBITOCÍT, -Ă, *îndobitociţi, -te,* adj. Care şi-a pierdut facultăţile intelectuale şi morale; prostit. — V. **îndobitoci.**

ÎNDOCÁ, *îndochez,* vb. I. Tranz. A efectua operaţiile de ridicare a unei nave pe un doc plutitor. [Var.: **andocá** vb. I] — Din germ. **eindocken.**

ÎNDOCÁRE, *îndocări,* s.f. Acţiunea de *a îndoca.* — V. **îndoca.**

ÎNDOCÁT, -Ă, *îndocaţi, -te,* adj. (Despre nave) Care a fost ridicat pe un doc plutitor. — V. **îndoca.**

ÎNDOCTRINÁ, *îndoctrinez,* vb. I. Tranz. A iniţia într-o doctrină, a înarma cu o doctrină. — **În** + **doctrină** (după fr. *endoctriner).*

ÎNDOCTRINÁRE s.f. Acţiunea de *a îndoctrina.* — V. **îndoctrina.**

ÎNDOCTRINÁT, -Ă, *îndoctrinaţi, -te,* adj. Iniţiat într-o doctrină. — V. **îndoctrina.**

ÎNDOÍ, (**I**) *îndói,* (**II, III**) *îndoiesc,* vb. IV. **I. 1.** Tranz. A strânge în două o stofă, o hârtie, un material etc.; a strânge ceva de două sau de mai multe ori (punând marginile una peste alta). **2.** Tranz. şi refl. A face să devină sau a deveni curb; a (se) încovoia, a (se) apleca, a (se) înclina. ✦ Refl. (Despre oameni) A se gârbovi. **II.** Tranz. **1.** A mări ceva de două ori; a dubla; *p. ext.* a înmulţi, a mări (de un număr oarecare de ori). **2.** A amesteca (în părţi egale) un lichid cu altul; a subţia. **III.** Refl. A fi nesigur în părerea sa, a sta la îndoială; a nu avea încredere (în cineva sau în ceva). — **În** + **doi.**

ÎNDOIÁLĂ, *îndoieli,* s.f. **1.** Neîncredere; ezitare, şovăială; îndoire. ✧ Loc. adv. *Fără îndoială* = desigur, neapărat. ✧ Expr. *A cădea la îndoială* = a începe să se îndoiască de ceva, a fi nesigur. *A pune* (ceva) *la îndoială* = a se îndoi (**III**) de ceva. **2.** (Rar) Îndoire (a corpului). [Pr.: *-do-ia-*] — **Îndoi** + suf. *-eală.*

ÎNDOIÉLNIC, -Ă, *îndoielnici, -ce,* adj. Care provoacă îndoială, care nu poate fi primit ca sigur; dubios, echivoc, discutabil. ✦ Care pare puţin probabil; nesigur. ✦ Care nu inspiră încredere; suspect, necurat. ✦ Şovăitor, nehotărât. [Pr.: *-do-iel-*] — **Îndoială** + suf. *-nic* sau **îndoi** + suf. *-elnic.*

ÎNDOIÓS, -OÁSĂ, *îndoioşi, -oase,* adj. (Rar) Îndoielnic, nesigur, problematic. [Pr.: *-do-ios*] — **Îndoi** + suf. *-os.*

ÎNDOÍRE, *îndoiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) îndoi;* împăturire; inconvoiere. ✦ (Înv.) Îndoială (**1**). — V. **îndoi.**

ÎNDOÍT, -Ă, *îndoiţi, -te,* adj. **I. 1.** Strâns prin îndoire; care păstrează urma unei împăturiri; cu îndoituri. **2.** Curbat, încovoiat. **II. 1.** Care este de două ori mai mare sau mai mult decât altceva; dublu[2], dublat; *p. ext.* înmulţit, sporit, mărit. ✧ (Substantivat, n.) *Îndoitul unei sume.* **2.** Amestecat (în părţi egale) cu alt lichid; subţiat. **III.** Care este nesigur de părerea sa, care stă la îndoială. — V. **îndoi.**

ÎNDOITÚRĂ, *îndoituri,* s.f. Partea, locul unde un obiect a fost sau este îndoit. ✦ (Rar) Cotitură. ✦ (Rar) Adâncitură, cută a unui teren. [Pr.: *-do-i-*] — **Îndoi** + suf. *-tură.*

ÎNDOLIÁ, *îndoliez,* vb. I. Tranz. A produce doliu; a pricinui o durere adâncă. [Pr.: *-li-a*] — **În** + **doliu.** Cf. fr. e n d e u i l l e r.

ÎNDOLIÁT, -Ă, *îndoliaţi, -te,* adj. Care poartă doliu; de înmormântare. ✦ Trist, îndurerat. [Pr.: *-li-at*] — V. **îndolia.**

ÎNDOLIÉRE, *îndolieri,* s.f. Durere adâncă pricinuită de moartea unei rude, a unei fiinţe iubite. [Pr.: *-li-e-*] — V. **îndolia.**

ÎNDOPÁ, *îndóp,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. (Fam.) A (se) hrăni peste măsură; a (se) supraalimenta, a (se) ghiftui. ✦ Tranz. A hrăni o pasăre vârându-i pe gât mâncare pentru a o îngrăşa. **2.** Tranz. (Reg.) A îndesa. — **În** + **dop.**

ÎNDOPÁRE, *îndopări,* s.f. Acţiunea de *a (se) îndopa;* îndopat[1]. — V. **îndopa.**

ÎNDOPÁT[1] s.n. Îndopare. — V. **îndopa.**

ÎNDOPÁT[2]**, -Ă,** *îndopaţi, -te,* adj. Hrănit peste măsură; ghiftuit; (despre păsări) îngrăşat prin îndopare. — V. **îndopa.**

ÎNDOSARIÁ, *îndosariez,* vb. I. Tranz. A închide, a pune acte într-un dosar. [Pr.: *-ri-a*] — **În** + **dosar.**

ÎNDOSARIÉRE, *îndosarieri,* s.f. Acţiunea de *a îndosaria* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ri-e-*] — V. **îndosaria.**

ÎNDOSÍ, *îndosesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) dosi. — **În** + **dosi.**

ÎNDRĂCÍ, *îndrăcesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) înfuria, a (se) înrăi. — **În** + **drac.**

ÎNDRĂCÍRE s.f. Stare de (extremă) iritare; furie. — V. **îndrăci.**

ÎNDRĂCÍT, -Ă, *îndrăciţi, -te,* adj. Scos din fire; furios; afurisit, al dracului, rău. ✦ Teribil, grozav, înfocat, aprins. ✦ Fig. Drăcos, şmecher; plin de temperament. — V. **îndrăci.**

ÎNDRĂGÍ, *îndrăgesc,* vb. IV. Tranz. A simţi atracţie, afecţiune, dragoste pentru cineva sau ceva; *p. ext.* a iubi. ✦ Refl. recipr. (Pop.) A se iubi. — **În** + **drag.**

ÎNDRĂGÍRE s.f. Faptul de *a îndrăgi* pe cineva. — V. **îndrăgi.**

ÎNDRĂGÍT, -Ă, *îndrăgiţi, -te,* adj. **1.** Iubit[2]. **2.** Îndrăgostit. — V. **îndrăgi.**

ÎNDRĂGITÓR, -OÁRE, *îndrăgitori, -oare,* adj. (Rar) Care îndrăgeşte. — **Îndrăgi** + suf. *-tor.*

ÎNDRĂGOSTÍ, *îndrăgostesc,* vb. IV. Refl. A prinde dragoste de cineva, a începe să iubească pe cineva; a se amoreza, a se înamora. ✦ Tranz. (Neobişnuit) A iubi pe cineva. ✦ Refl. recipr. (Pop.) A se iubi. — **În** + **dragoste.**

ÎNDRĂGOSTÍRE s.f. (Rar) Faptul de *a (se) îndrăgosti;* îndrăgire, înamorare. — V. **îndrăgosti.**

ÎNDRĂGOSTÍT, -Ă, *îndrăgostiţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care iubeşte pe cineva; amorezat, înamorat. — V. **îndrăgosti.**

ÎNDRĂZNEÁLĂ, *îndrăzneli,* s.f. Atitudine sau purtare îndrăzneaţă; curaj, cutezanţă, îndrăznire. ✦ Faptă îndrăzneaţă. — **Îndrăzni** + suf. *-eală.*

ÎNDRĂZNÉŢ, -EÁŢĂ, *îndrăzneţi, -e,* adj. Care nu se teme de greutăţi şi de pericole; curajos, cutezător, îndrăznitor. ✦ (Adesea adverbial) Original; excentric. ✦ Care îşi îngăduie prea multe; obraznic. — **Îndrăzni** + suf. *-eţ.*

ÎNDRĂZNÍ, *îndrăznesc,* vb. IV. Tranz. A avea curaj; a nu se teme, a cuteza să... — **În** + **drăzni** (înv. „a îndrăzni" < sl.).

ÎNDRĂZNÍRE s.f. (Înv.) Îndrăzneală. — V. **îndrăzni.**

ÎNDRĂZNITÓR, -OÁRE, *îndrăznitori, -oare,* adj. (Înv.) Care îndrăzneşte; îndrăzneţ. — **Îndrăzni** + suf. *-tor.*

ÎNDREÁ s.m. (Înv. şi reg.) Decembrie. — Din n. pr. **Andrei.**

ÎNDREPTÁ, *îndrépt,* vb. I. **I. 1.** Tranz. A face drept ceea ce era îndoit sau strâmb. ✦ Refl. (Despre oameni) A lua o ţinută dreaptă. **2.** Tranz. şi refl. A (se) schimba din rău în bine; a (se) îmbunătăţi, a (se) ameliora. ✦ Refl. (Despre oameni) A se întrema după o boală; a căpăta o înfăţişare bună. **3.** Refl. şi tranz. A(-şi) corecta purtările. **II. 1.** Refl. A porni într-o anumită direcţie. ✧ Tranz. *Îndreaptă maşina spre oraş.* (Expr.) *A-şi îndrepta paşii* = a merge spre... **2.** Tranz. A arăta cuiva drumul bun; a îndruma, a conduce în direcţia potrivită. ✧ Expr. *A îndrepta paşii cuiva* = **a)** a face pe cineva să meargă spre...; **b)** a călăuzi, a conduce (în viaţă). *A(-şi) îndrepta ochii* (sau *privirile) asupra cuiva (*sau *a ceva)* = a se uita la cineva sau la ceva. *A(-şi) îndrepta gândul asupra cuiva* (sau *a ceva)* = a i se duce gândul la cineva sau la ceva. ✦ A ţinti cu o armă de foc asupra cuiva sau a ceva. [Prez. ind. şi: *îndreptez*] — **În** + **drept.**

ÎNDREPTÁR, *îndreptare,* s.n. Colecţie de norme, reguli şi practici pentru un anumit domeniu; călăuză, ghid. — **În** + **dreptar** (înv. „îndreptar" < *drept).*

ÎNDREPTÁRE, *îndreptări,* s.f. Acţiunea de *a (se) îndrepta* şi rezultatul ei; corectare, corectiv. ✦ (Înv. şi pop.) Dreptate, îndreptăţire. ✦ (Înv.; la pl.) Act justificativ, document oficial. — V. **îndrepta.**

ÎNDREPTÁT, -Ă, *îndreptaţi, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte strâmbe, deformate) Readus la forma, la starea normală, dreaptă. **2.** Corectat, rectificat. ✦ (Rar) Drept, cinstit, corect. — V. **îndrepta.**

ÎNDREPTĂTÓR, -OÁRE, *îndreptători, -oare,* adj. (Şi substantivat; înv.) Care îndreaptă, îndrumă; călăuzitor. — **Îndrepta** + suf. *-ător.*

ÎNDREPTĂŢÍ, *îndreptăţesc,* vb. IV. Tranz. A da cuiva dreptul la ceva; a autoriza, a justifica (ceva); a îndritui, a îndreptui. — **În** + **dreptate.**

ÎNDREPTĂŢÍRE, *îndreptăţiri,* s.f. Acţiunea de *a îndreptăţi;* justificare. — V. **îndreptăţi.**

ÎNDREPTĂŢÍT, -Ă, *îndreptăţiţi, -te,* adj. Care are dreptul la ceva; autorizat să...; justificat; îndrituit. — V. **îndreptăţi.**

ÎNDREPTUÍ, *îndreptuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A îndreptăţi. — **În** + **drept** + suf. *-ui* (după *îndritui).*

ÎNDRITUÍ, *îndrituiesc,* vb. IV. Tranz. A îndreptăţi. [Prez. ind. şi: *îndrítui*] — **În** + **drit** + suf. *-ui.*

ÎNDRITUÍT, -Ă, *îndrituiţi, -te,* adj. Îndreptăţit. — V. **îndritui.**

ÎNDRUGÁ, *îndrúg,* vb. I. Tranz. **1.** A toarce lână sau cânepă în fire groase şi puţin răsucite, necesare pentru anumite ţesături; *p. ext.* a toarce grosolan şi în grabă. **2.** (Fam.) A pronunţa nedesluşit cuvintele, a îngăima; a exprima prost ceva; a fi fără şir la vorbă; *p. ext.* a vorbi fără rost, nimicuri. ✧ Expr. *A îndruga (la) verzi şi uscate* = a înşira, a spune fleacuri, minciuni, vrute şi nevrute. ✦ (Rar) A face ceva în pripă; a înjgheba. — **În** + **drugă.**

ÎNDRUGÁRE, *îndrugări,* s.f. Acţiunea de *a îndruga* şi rezultatul ei. — V. **îndruga.**

ÎNDRUMÁ, *îndrúm,* vb. I. Tranz. **1.** A arăta cuiva drumul, a îndrepta în direcţia potrivită; a călăuzi. ✦ Refl. (Reg.) A se îndrepta spre o ţintă, a pleca la drum, a porni. **2.** A călăuzi pe cineva într-un domeniu, în viaţă. [Prez. ind. şi: *îndrumez*] — **În** + **drum.**

ÎNDRUMÁR, *îndrumare,* s.n. Îndrumător. — **Îndruma** + suf. *-ar.*

ÎNDRUMÁRE, *îndrumări,* s.f. Acţiunea de *a (se) îndruma;* îndreptare, dirijare; călăuzire. ✦ Indicaţie, directivă, sfat. — V. **îndruma.**

ÎNDRUMĂTÓR, -OÁRE, *îndrumători, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care îndrumă, orientează; călăuzitor. ✦ (Substantivat, n.) Lucrare care îndrumă într-un domeniu; îndrumar. — **Îndruma** + suf. *-ător.*

ÎNDUIOŞÁ, *înduioşez,* vb. I. Refl. şi tranz. A fi cuprins sau a face pe cineva să fie cuprins de duioşie, de milă. [Pr.: *-du-io-*. — Var.: (rar) **înduioşí** vb. IV] — **În** + **duios.**

ÎNDUIOŞÁRE s.f. Faptul de *a (se) înduioşa;* duioşie. [Pr.: *-du-io-*. — Var.: **înduioşíre** s.f.] — V. **înduioşa.**

ÎNDUIOŞÁT, -Ă, *înduioşaţi, -te,* adj. Cuprins de înduioşare; mişcat, emoţionat. ✦ (Rar) Duios. [Pr.: *-du-io-*] — V. **înduioşa.**

ÎNDUIOŞĂTÓR, -OÁRE, *înduioşători, -oare,* adj. Care provoacă înduioşare; mişcător, impresionant, emoţionant. [Pr.: *-du-io-*] — **Înduioşa** + suf. *-ător.*

ÎNDUIOŞÍ vb. IV v. **înduioşa.**

ÎNDUIOŞÍRE s.f. v. **înduioşare.**

ÎNDULCÍ, *îndulcesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face ca o mâncare sau o băutură să fie (mai) dulce (prin adaos de zahăr, miere etc.); *p. ext.* (pop.) a face mai gustos. ✦ Refl. A mânca dintr-o mâncare gustoasă; a se înfrupta. ✧ Expr. *A se îndulci la ceva* = a descoperi un lucru bun şi a-l căuta mereu; a se deda la... **2.** Refl. A trage folos, a se înfrupta. **3.** Tranz. Fig. A face mai bun, a satisface; a umple de mulţumire; a desfăta. **4.** Tranz. Fig. A face mai puţin aspru, mai puţin dur, mai puţin violent; a domoli, a estompa. ✦ Tranz. şi refl. A (se) îmbuna, a (se) îmblânzi. — **În** + **dulce.**

ÎNDULCÍRE s.f. Acţiunea de *a (se) îndulci.* — V. **îndulci.**

ÎNDULCÍT, -Ă, *îndulciţi, -te,* adj. **1.** (Despre mâncăruri şi băuturi) Care a fost făcut (mai) dulce (prin adaos de zahăr, miere etc.). **2.** Fig. Blând, domol. — V. **îndulci.**

ÎNDULCITÓR, -OÁRE, *îndulcitori, -oare,* adj. Care îndulceşte. ✦ Fig. Care desfată, satisface. — **Îndulci** + suf. *-tor.*

ÎNDUMNEZEÍ, *îndumnezeiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A diviniza. ✦ A glorifica, a preamări. — **În** + **Dumnezeu.**

ÎNDUMNEZEÍRE s.f. (Rar) Faptul de *a îndumnezei;* divinizare, adoraţie. — V. **îndumnezei.**

ÎNDUMNEZEÍT, -Ă, *îndumnezeiţi, -te,* adj. (Rar) Divin, minunat. — V. **îndumnezei.**

ÎNDUPLECÁ, *îndúplec,* vb. I. Tranz. A face pe cineva să se supună, să cedeze, să consimtă la ceva; a determina, a hotărî pe cineva să facă ceva. ✦ Refl. A se arăta milos, bun; a se îndura. — **În** + **dupleca** (înv. „a îndupleca" < lat.).

ÎNDUPLECÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) îndupleca.* — V. **îndupleca.**

ÎNDUPLECĂTÓR, -OÁRE, *înduplecători, -oare,* adj. (Înv.) Care înduplecă; convingător. — **Îndupleca** + suf. *-ător.*

ÎNDURÁ, *îndúr,* vb. I. **1.** Tranz. A suporta cu răbdare un necaz, o durere, o boală etc.; a pătimi, a suferi. **2.** Refl. A se arăta milos, bun; a se îndupleca. ✦ A-i fi milă cuiva de cineva. **3.** Refl. A consimţi, a-l lăsa pe cineva inima să..., a se hotărî. — Lat. **indurare** (**1** şi după fr. *endurer).*

ÎNDURÁRE, *îndurări,* s.f. Acţiunea de *a (se) îndura* şi rezultatul ei; putere de a răbda; răbdare; milă, compătimire, bunătate. — V. **îndura.**

ÎNDURĂTÓR, -OÁRE, *îndurători, -oare,* adj. (Înv.) **1.** Plin de milă; milostiv. **2.** Care suportă cu răbdare suferinţele; răbdător. — **Îndura** + suf. *-ător.*

ÎNDURERÁ, *îndurerez,* vb. I. Tranz. A provoca cuiva o durere sufletească; a întrista, a amărî, a mâhni. ✦ (Rar) A pricinui cuiva o durere fizică. — **În** + **durere** (după fr. *endolorir).*

ÎNDURERÁRE s.f. Mâhnire, întristare. — V. **îndurera.**

ÎNDURERÁT, -Ă, *îndureraţi, -te,* adj. Care încearcă, suportă o mare durere sufletească; trist, amărât. ✦ Care exprimă durere, mâhnire. — V. **îndurera.**

ÎNDUŞMĂNÍ, *înduşmănesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Reg.) A se duşmăni. — **În** + **duşmăni.**

ÎNDUŞMĂNÍT, -Ă, *înduşmăniţi, -te,* adj. (Reg.) Care nutreşte duşmănie împotriva cuiva, învrăjbit cu cineva. — V. **înduşmăni.**

ÎNEC, *înecuri,* s.n. **1.** Moarte prin sufocare în apă (sau în alt lichid); înecăciune (**2**). **2.** Revărsare mare de ape; inundare, inundaţie; puhoi. — Din **îneca** (derivat regresiv).

ÎNECÁ, *înéc,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A muri sau a face să moară prin sufocare în apă (sau în alt lichid). ✧ Expr. (Refl.) *A se îneca (ca ţiganul) la mal* = a suferi un eşec în ultimul moment. **2.** Refl. (Despre nave) A se scufunda. ✧ Expr. *Parcă i s-au înecat corăbiile,* se spune cuiva când e trist, indispus. ✦ Fig. A se cufunda, a se afunda. **3.** Tranz. (Despre ape) A inunda un loc, o arătură etc. ✦ Fig. A copleşi, a înăbuşi. **4.** Refl. şi tranz. A (se) sufoca, a (se) înăbuşi. ✦ Tranz. (Despre plâns, lacrimi) A podidi (împiedicând respiraţia). — **În** + **neca** (înv. „a ucide" < lat.).

ÎNECÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) îneca* şi rezultatul ei; inundare, revărsare. — V. **îneca.**

ÎNECÁT, -Ă, *înecaţi, -te,* adj. **1.** Asfixiat prin înec. **2.** (Despre o navă) Scufundat în apă. **3.** Inundat. **4.** Înăbuşit, sufocat. — V. **îneca.**

ÎNECĂCIÓS, -OÁSĂ, *înecăcioşi, -oase,* adj. Care îneacă (**4**); sufocant. ✦ (Despre alimente) Care se înghite cu greutate. [Var.: **necăciós, -oásă** adj.] — **Îneca** + suf. *-ăcios.*

ÎNECĂCIÚNE, *înecăciuni,* s.f. **1.** Greutate de a respira; asfixie, sufocare, năduf. **2.** (Rar) Înec (**1**). — **Îneca** + suf. *-ăciune.*

ÎNECĂTÓR, -OÁRE, *înecători, -oare,* adj. (Rar) Înăbuşitor, sufocant. — **Îneca** + suf. *-ător.*

ÎNFĂPTUÍ, *înfăptuiesc,* vb. IV. Tranz. A aduce la îndeplinire; a realiza, a îndeplini. — **În** + **făptui.**

ÎNFĂPTUÍRE, *înfăptuiri,* s.f. Acţiunea de *a înfăptui* şi rezultatul ei; realizare, îndeplinire; (concr.) operă realizată. — V. **înfăptui.**

ÎNFĂPTUÍT, -Ă, *înfăptuiţi, -te,* adj. Care este dus la îndeplinire; realizat, îndeplinit. — V. **înfăptui.**

ÎNFĂPTUITÓR, -OÁRE, *înfăptuitori, -oare,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care înfăptuieşte ceva; realizator. [Pr.: *-tu-i-*] — **Înfăptui** + suf. *-tor.*

ÎNFĂŞÁ, *înfắş,* vb. I. Tranz. A înfăşura un copil în scutece (şi în feşe); *p. ext.* a înfăşura corpul sau o parte a corpului cu o legătură, un bandaj sau o cataplasmă. — Lat. **infasciare.**

ÎNFĂŞÁRE, *înfăşări,* s.f. Acţiunea de *a înfăşa.* — V. **înfăşa.**

ÎNFĂŞÁT, -Ă, *înfăşaţi, -te,* adj. Înfăşurat în scutece (şi în faşă); *p. ext.* bandajat. — V. **înfăşa.**

ÎNFĂŞURÁ, *înfăşór,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) acoperi strâns de jur împrejur cu o pânză, cu o învelitoare, cu un material izolant etc. **2.** Tranz. Fig. A cuprinde, a învălui. **3.** Tranz. şi refl. A (se) încolăci. ✦ Tranz. A depăna (pe un ghem, pe un fus etc.). **4.** Refl. (Fam.) A se învârti de colo până colo; a da târcoale. [Prez. ind. şi: *înfắşur*] — Lat. **in-fasciolare** (< *fascia).*

ÎNFĂŞURÁRE, *înfăşurări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înfăşura* şi rezultatul ei. ✦ (Concr.) Fiecare dintre ansamblele de bobine sau de bare care alcătuiesc circuitele electrice ale unor maşini şi aparate electrice. — V. **înfăşura.**

ÎNFĂŞURĂTÓR, -OÁRE, *înfăşurători, -oare,* adj. (Rar) Care serveşte la înfăşurare, care înfăşoară. ✦ (Substantivat, n.) Cilindru pe care se înfăşoară hârtia la ieşirea din maşina de fabricat. ✦ (Substantivat, f.) Curbă tangentă la fiecare dintre curbele unui ansamblu. — **Înfăşura** + suf. *-ător.*

ÎNFĂŞURĂTÚRĂ, *înfăşurături,* s.f. (Rar) Ceea ce înfăşoară ceva sau este înfăşurat pe ceva. — **Înfăşura** + suf. *-ătură.*

ÎNFĂŢÁ, *înfắţ,* vb. I. Tranz. A îmbrăca cu o faţă de pernă, de plapumă etc. ✧ Expr. *A înfăţa patul* = a schimba lenjeria patului. — **În** + **faţă.**

ÎNFĂŢÁRE s.f. Faptul de *a înfăţa.* — V. **înfăţa.**

ÎNFĂŢÁT, -Ă, *înfăţaţi, -te,* adj. (Despre plăpumi, perne) Îmbrăcat cu rufărie (curată). — V. **înfăţa.**

ÎNFĂŢIŞÁ, *înfăţişez,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A (se) prezenta; a (se) arăta. ✦ Tranz. A descrie ceva sau pe cineva cu ajutorul cuvintelor, al culorilor etc.; a zugrăvi, a reprezenta. **2.** Refl. A-şi imagina, a-şi închipui. [Var.: (reg.) **înfăţoşá** vb. I] — **În** + **faţiş.**

ÎNFĂŢIŞÁRE, *înfăţişări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) înfăţişa* şi rezultatul ei; prezentare, descriere, zugrăvire. ✦ (Jur.) Prezentare a unei persoane citate în faţa unei autorităţi judiciare, a unui organ de jurisdicţie sau de urmărire penală; dezbatere în faţa unei instanţe. ✦ Termen de judecată. **2.** (Concr.) Aspect sub care se prezintă un lucru sau o fiinţă; configuraţie. [Var.: (reg.) **înfăţoşáre** s.f.] — V. **înfăţişa.**

ÎNFĂŢOŞÁ vb. I v. **înfăţişa.**

ÎNFĂŢOŞÁRE s.f. v. **înfăţişare.**

ÎNFEUDÁ, *înfeudez,* vb. I. Tranz. A supune, a robi. ✦ Refl. A se subordona întru totul unei persoane. [Pr.: *-fe-u-*] — Din fr. **inféoder,** lat. **infeodare.**

ÎNFEUDÁRE, *înfeudări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înfeuda* şi rezultatul ei; supunere, robire. [Pr.: *-fe-u-*] — V. **înfeuda.**

ÎNFIÁ, *înfiez,* vb. I. Tranz. A adopta (cu forme legale) un copil. [Pr.: *-fi-a*] — **În** + **fiu.**

ÎNFIÁT, -Ă, *înfiaţi, -te,* adj. Care devine fiu sau fiică prin înfiere. [Pr.: *-fi-at*] — V. **înfia.**

ÎNFIERÁ, *înfierez,* vb. I. Tranz. **1.** A însemna un animal cu ajutorul fierului înroşit. **2.** Fig. A condamna cu toată severitatea, a osândi în public; a stigmatiza. — **În** + **fier.**

ÎNFIERÁRE, *înfierări,* s.f. Acţiunea de *a înfiera;* înfierat[1]. — V. **înfiera.**

ÎNFIERÁT[1] s.n. Înfierare. — V. **înfiera.**

ÎNFIERÁT[2], -Ă, *înfieraţi, -te,* adj. **1.** (Despre animale) Însemnat cu fierul roşu; (despre semne) aplicat cu fierul roşu. **2.** Fig. Osândit în public; stigmatizat. **3.** (Pop.) Îmbrăcat în fier; ferecat. — V. **înfiera.**

ÎNFIERBÂNTÁ, *înfierbấnt,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) face fierbinte. ✦ Fig. A (se) aprinde de mânie. ✦ Refl. Fig. A se antrena într-o acţiune; a se înflăcăra. ✦ Tranz. Fig. A insufla avânt, pasiune. — **În** + **fierbinte.**

ÎNFIERBÂNTÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) înfierbânta;* înfierbântat[1]. — V. **înfierbânta.**

ÎNFIERBÂNTÁT[1] s.n. Înfierbântare. — V. **înfierbânta.**

ÎNFIERBÂNTÁT[2], -Ă, *înfierbântaţi, -te,* adj. Care s-a încălzit foarte tare; încins[2]. ✦ Fig. Înflăcărat, aprins. — V. **înfierbânta.**

ÎNFIERBÂNTĂTÓR, -OÁRE, *înfierbântători, -oare,* adj. Care înfierbântă. — **Înfierbânta** + suf. *-ător.*

ÎNFIÉRE, *înfieri,* s.f. Acţiunea de *a înfia* şi rezultatul ei; adoptare, adopţie. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **înfia.**

ÎNFIETÓR, -OÁRE, *înfietori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care, printr-un act juridic, devine părintele unui copil care nu a fost al lui; adoptator. [Pr.: *-fi-e-*] — **Înfia** + suf. *-tor.*

ÎNFIGĂRÉŢ, -EÁŢĂ, *înfigăreţi, -e,* adj. (Despre oameni) Care se vâră sau se amestecă în toate; băgăcios, băgăreţ. — **Înfige** + suf. *-ăreţ.*

ÎNFÍGE, *înfíg,* vb. III. **1.** Tranz. A face ca un obiect cu vârf ascuţit să intre adânc în ceva; a împlânta, a vârî. ✧ Expr. *A înfige mâna* sau *mâinile (*în ceva) = a apuca (ceva) cu putere. ✦ A împlânta ceva într-un obiect ascuţit. **2.** Refl. Fig. (Fam.) A se apuca de ceva (fără dreptul sau priceperea necesară), a intra sau a se amesteca undeva cu obrăznicie. [Pref. s. *înfipsei,* part. *înfipt*] — Lat. **infigere.**

ÎNFÍGERE, *înfigeri,* s.f. Acţiunea de *a (se) înfige;* împlântare. — V. **înfige.**

ÎNFIINŢÁ, *înfiinţez,* vb. I. **1.** Tranz. A face să ia fiinţă; a crea, a întemeia, a fonda, a alcătui. **2.** Refl. (Despre oameni) A se prezenta, a se înfăţişa undeva (pe neaşteptate). — **În** + **fiinţă.**

ÎNFIINŢÁRE, *înfiinţări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înfiinţa;* fondare, instituire, întemeiere. ✦ (Rar) Realizare, executare. — V. **înfiinţa.**

ÎNFILTRÁ vb. I v. **infiltra.**

ÎNFILTRÁRE s.f. v. **infiltrare.**

ÎNFILTRÁŢIE s.f. v. **infiltraţie.**

ÎNFIOLÁ, *înfiolez,* vb. I. Tranz. A închide într-o fiolă o substanţă medicamentoasă. [Pr.: *-fi-o-*] — **În** + **fiolă.**

ÎNFIOLÁRE, *înfiolări,* s.f. Acţiunea de *a înfiola.* [Pr.: *-fi-o-*] — V. **înfiola.**

ÎNFIORÁ, *înfiór,* vb. I. Tranz. şi refl. **1.** A face ca cineva să fie cuprins sau a fi cuprins de fiori; a (se) speria, a (se) înfricoşa. **2.** A suferi sau a face pe cineva să sufere o impresie adâncă, a (se) pătrunde de un sentiment adânc; a (se) emoţiona, a (se) tulbura. **3.** A (se) mişca uşor. [Pr.: *-fi-o-.* — Prez. ind. şi: *înfiorez*] — **În** + **fior.**

ÎNFIORÁRE, *înfiorări,* s.f. Faptul de *a (se) înfiora;* frică, spaimă; nelinişte, tulburare, emoţie. [Pr.: *-fi-o-*] — V. **înfiora.**

ÎNFIORÁT, -Ă, *înfioraţi, -te,* adj. **1.** Cuprins de fiori; speriat, înfricoşat. **2.** Emoţionat, tulburat. [Pr.: *-fi-o-*] — V. **înfiora.**

ÎNFIORĂTÓR, -OÁRE, *înfiorători, -oare,* adj. Care produce fiori (de spaimă); fioros, înspăimântător, îngrozitor. [Pr.: *-fi-o-*] — **Înfiora** + suf. *-ător.*

ÎNFÍPT, -Ă, *înfipţi, -te,* adj. **1.** Nemişcat, neclintit, ţeapăn. **2.** (Fam.) Îndrăzneţ, cutezător; *p. ext.* obraznic. ✦ (Adverbial) De-a dreptul, direct. — V. **înfige.**

ÎNFIRÁ, *înfír,* vb. I. Tranz. (Rar) **1.** A coase sau a broda cu fir. **2.** A depăna fire toarse. — **În** + **fir.**

ÎNFIRÁT, -Ă, *înfiraţi, -te,* adj. (Rar) Cusut sau brodat cu fir. — V. **înfira.**

ÎNFIRIPÁ, *înfiripez,* vb. I. **1.** Tranz. A alcătui ceva din elemente puţine, disparate sau necorespunzătoare; a înjgheba. ✦ Refl. Fig. A lua naştere, a prinde consistenţă. ✦ Refl. A ajunge la o oarecare bunăstare. **2.** Refl. A-şi reveni în puteri; a se reface după o boală, a se întrema. [Prez. ind. şi: *înfiríp.* — Var.: **înciripá** vb. I] — Cf. sl. čerep „oală, hârb".

ÎNFIRIPÁRE, *înfiripări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înfiripa;* înjghebare; întremare (după o boală). — V. **înfiripa.**

ÎNFIRIPÁT, -Ă, *înfiripaţi, -te,* adj. **1.** Înjghebat, alcătuit (cu greu). **2.** Restabilit după o boală, întremat. — V. **înfiripa.**

ÎNFLĂCĂRÁ, *înflăcărez,* vb. I. Tranz. şi refl. **1.** A (se) aprinde, a (se) înfierbânta, a (se) pasiona, a (se) entuziasma. **2.** A face să capete sau a căpăta culoarea flăcării; a (se) înroşi, a se îmbujora. — **În** + **flacără.**

ÎNFLĂCĂRÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) înflăcăra;* ardoare, pasiune. — V. **înflăcăra.**

ÎNFLĂCĂRÁT, -Ă, *înflăcăraţi, -te,* adj. **1.** Avântat, pasionat. **2.** Care e aprins, care dogoreşte; *p. ext.* de culoare roşie ca focul. — V. **înflăcăra.**

ÎNFLORÁ, *înflorez,* vb. I. Tranz. A împodobi cu flori ţesute, brodate, pictate, incrustate. — **În** + **flori** (pl. lui *floare).*

ÎNFLORÁT, -Ă, *înfloraţi, -te,* adj. Ornamentat cu flori ţesute, brodate etc.; înflorit. — V. **înflora.**

ÎNFLORÍ, *înfloresc,* vb. IV. **I.** Intranz. A face, a da flori; a se acoperi de flori. **II. 1.** Intranz. Fig. A-şi face apariţia, a se arăta; a se ivi; a se dezvolta, a creşte, a prospera. ✦ A fi în toată frumuseţea, strălucirea. ✦ (Despre faţă) A se îmbujora, a se lumina. **2.** Tranz. A împodobi (prin cusături, desene, ornamente etc.), a înfrumuseţa. ✦ Fig. A exagera. **3.** Tranz. (Pop.) A face ca o pânză sau un obiect confecţionat din pânză să devină alb-strălucitor (prin spălare şi uscare la soare). — Lat. **inflorire.**

ÎNFLORÍRE, *înfloriri,* s.f. Acţiunea de *a înflori.* — V. **înflori.**

ÎNFLORÍT, -Ă, *înfloriţi, -te,* adj. **I.** (Despre plante) Care a făcut, a dat flori; acoperit de flori, plin de flori; (despre flori) care şi-a deschis bobocii. **II. 1.** Fig. (Despre faţă; *p. ext.* despre oameni) Îmbujorat; luminat. **2.** Împodobit cu desene, cu ornamente; înflorat. ✦ Fig. (Despre exprimare) Care este bogat în imagini; care caută să impresioneze prin bogăţia imaginilor. — V. **înflori.**

ÎNFLORITÓR, -OÁRE, *înfloritori, -oare,* adj. Care e în plină dezvoltare, care prosperă. — **Înflori** + suf. *-tor.*

ÎNFLORITÚRĂ, *înflorituri,* s.f. Podoabă, ornament, broderie. ✦ Fig. Adaos personal (la o povestire, la o expunere); exagerare. — **Înflori** + suf. *-tură.*

ÎNFOCÁ, (rar) *înfóc,* vb. I. (Rar) **1.** Tranz. A înfierbânta, a încălzi ceva la foc; a da foc la ceva. **2.** Refl. Fig. A se aprinde, a se înflăcăra (ca urmare a unui sentiment puternic). — **În** + **foc.**

ÎNFOCÁRE, s.f. Acţiunea de *a (se) înfoca;* înflăcărare, entuziasm; ardoare, pasiune. — V. **înfoca.**

ÎNFOCÁT, -Ă, *înfocaţi, -te,* adj. **1.** Înfierbântat peste măsură; fierbinte, aprins[2]; care arde şi dogoreşte ca focul. ✦ De culoarea focului, roşu-aprins. ✦ Fig. (Despre ochi) Focos, scânteietor, viu. **2.** Fig. Înflăcărat, însufleţit, pasionat. — V. **înfoca.**

ÎNFOFOLÍ, *înfofolesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) îmbrăca sau a (se) acoperi cu (prea) multe haine groase şi călduroase pentru a (se) feri de frig; a (se) îmbodoli, a (se) încotoşmăna. — Et. nec.

ÎNFOFOLÍT, -Ă, *înfofoliţi, -te,* adj. Îmbrăcat, acoperit cu (prea) multe haine groase; îmbodolit, încotoşmănat. — V. **înfofoli.**

ÎNFOIÁ, *înfoi,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A (se) desface, a (se) umfla (asemenea foalelor). ✦ Refl. (Despre păsări) A-şi umfla, a-şi răsfira, a-şi zbârli penele. ✦ Refl. A se învârti de colo-colo, a se roti. ✦ Refl. Fig. (Despre oameni) A-şi da ifose, a-şi da importanţă. **2.** Refl. (Despre pământ şi alte materiale) A se afâna. [Pr.: *-fo-ia.* — Prez. ind. şi: *înfoiez*] — Lat. **infolliare** (< *follis*) sau **în** + **foi** (pl. lui *foaie).*

ÎNFOIÁT, -Ă, *înfoiaţi, -te,* adj. **1.** (Rar) Desfăcut, umflat (asemenea foalelor). ✦ (Despre păsări) Cu penele umflate, răsfirate, zbârlite. ✦ (Despre haine) Larg, creţ. **2.** (Despre pământ) Afânat. — V. **înfoia.**

ÎNFOIÉRE, *înfoieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) înfoia* şi rezultatul ei. — V. **înfoia.**

ÎNFOMETÁ, *înfometez,* vb. I. Tranz. A face să flămânzească; a constrânge prin foame. — **În** + **foamete.**

ÎNFOMETÁRE s.f. Acţiunea de *a înfometa* şi rezultatul ei. — V. **înfometa.**

ÎNFOMETÁT, -Ă, *înfometaţi, -te,* adj. Care suferă de foame; flămând, flămânzit, famelic. — V. **înfometa.**

ÎNFRĂŢÍ, *înfrăţesc,* vb. IV. **1.** Refl. recipr. şi tranz. A (se) lega printr-o dragoste frăţească, a (se) împrieteni. **2.** Intranz. (Despre plante) A da naştere la lăstari, a fi în faza de înfrăţire (**2**). — **În** + **frate.**

ÎNFRĂŢÍRE s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) înfrăţi* şi rezultatul ei; prietenie frăţească; fraternizare. **2.** Formare a lăstarilor laterali la baza tulpinii principale a cerealelor păioase sau a gramineelor perene din pajişti; lăstărire. — V. **înfrăţi.**

ÎNFRĂŢÍT, -Ă, *înfrăţiţi, -te,* adj. **1.** Legat de altul prin relaţii frăţeşti. **2.** (Despre plante) Care a dat lăstari din tulpina principală. — V. **înfrăţi.**

ÎNFRĂŢITÓR, -OÁRE, *înfrăţitori, -oare,* adj. (Rar) Care înfrăţeşte. — **Înfrăţi** + suf. *-tor.*

ÎNFRÂNÁ, *înfrânez,* vb. I. Tranz. A pune frâu; *p. ext.* a îmblânzi, a domestici. ✦ Fig. A stăvili, a reţine, a potoli. ✦ Tranz. şi refl. Fig. A (se) stăpâni, a (se) domina. — Lat. **infrenare.**

ÎNFRÂNÁRE, *înfrânări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înfrâna*; *fig.* reţinere, abţinere, cumpătare. — V. **înfrâna.**

ÎNFRÂNÁT, -Ă, *înfrânaţi, -te,* adj. **1.** (Despre animale de ham) Căruia i s-a pus frâu. **2.** (Despre maşini) Care merg cu frâna pusă. — V. **înfrâna.**

ÎNFRÂNGE, *înfráng,* vb. III. Tranz. A învinge, a birui, a bate (în luptă). ✦ A-şi stăpâni o anumită stare sufletească. ✦ (Rar) A nesocoti voinţa cuiva, a călca o lege, o dispoziţie etc. [Perf. s. *înfrânsei,* part. *înfrânt*] — Lat. **infrangere.**

ÎNFRÂNGERE, *înfrângeri,* s.f. Acţiunea de *a înfrânge;* învingere; (rar) călcare a legii. — V. **înfrânge.**

ÎNFRÂNT, -Ă, *înfrânţi, -te,* adj. Învins, biruit, bătut (în luptă). — V. **înfrânge.**

ÎNFRICÁ vb. I. Refl. (Înv.; folosit la timpurile trecute) A se înfricoşa. — **În** + **frică.**

ÎNFRICÁT, -Ă, *înfricaţi, -te,* adj. (Înv.) Înfricoşat. — V. **înfrica.**

ÎNFRICOŞÁ, *înfricoşez,* vb. I. Refl. şi tranz. A fi cuprins sau a face pe cineva să fie cuprins de frică; a (se) înspăimânta; a (se) îngrozi, a se înfrica. — **În** + **fricos.**

ÎNFRICOŞÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) înfricoşa;* frică; intimidare. — V. **înfricoşa.**

ÎNFRICOŞÁT, -Ă, *înfricoşaţi, -te,* adj. Cuprins de frică; speriat[2], înspăimântat, îngrozit, înfricat. ✦ Înfiorător, înspăimântător. ✦ (Reg., cu valoare de superlativ) Teribil, grozav. — V. **înfricoşa.**

ÎNFRICOŞĂTÓR, -OÁRE, *înfricoşători, -oare,* adj. Care provoacă sau inspiră frică; îngrozitor, înspăimântător, abominabil, groaznic. — **Înfricoşa** + suf. *-ător.*

ÎNFRIGURÁRE s.f. Stare de încordare nervoasă, de nerăbdare, de emoţie. ✧ Loc. adv. *Cu înfrigurare* = cu nelinişte, cu emoţie. — **Înfrigur**[at] + suf. *-are.*

ÎNFRIGURÁT, -Ă, *înfriguraţi, -te,* adj. Care tremură de frig, pătruns de frig; *fig.* cuprins de nerăbdare, de emoţie, de zel; febril. — **În** + **friguri** + suf. *-at.*

ÎNFRUMOŞÁ, *înfrumoşez,* vb. I. Refl. (Reg.) A se înfrumuseţa. — **În** + **frumos.**

ÎNFRUMUSEŢÁ, *înfrumuseţez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) face mai frumos; a (se) împodobi, a (se) înfrumoşa. — **În** + **frumuseţe.**

ÎNFRUMUSEŢÁRE, *înfrumuseţări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înfrumuseţa;* împodobire. — V. **înfrumuseţa.**

ÎNFRUMUSEŢÁT, -Ă, *înfrumuseţaţi, -te,* adj. Care a devenit mai frumos; împodobit, ornat. — V. **înfrumuseţa.**

ÎNFRUNTÁ, *înfrúnt,* vb. I. Tranz. **1.** A mustra, a dojeni cu vorbe aspre de faţă cu alţii; a certa, a ocărî. **2.** A ţine piept, a da piept, a rezista cu curaj (în faţa unei primejdii). ✦ Refl. recipr. A avea un conflict, un schimb aprins de cuvinte. — Lat. ***infrontare** (< *frons).*

ÎNFRUNTÁRE, *înfruntări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înfrunta* şi rezultatul ei. **1.** Mustrare, dojană aspră; *p. ext.* jignire, insultă. **2.** Rezistenţă hotărâtă; opunere îndrăzneaţă. ✦ Conflict, ciocnire. — V. **înfrunta.**

ÎNFRUNZÍ, pers. 3 *înfrunzeşte,* vb. IV. Intranz. A face frunze, a se acoperi cu frunze. — **În** + **frunză.**

ÎNFRUNZÍRE, *înfrunziri,* s.f. Acţiunea de *a înfrunzi* şi rezultatul ei. — V. **înfrunzi.**

ÎNFRUNZÍT, -Ă, *înfrunziţi, -te,* adj. Căruia i-a dat frunza, plin de frunze. — V. **înfrunzi.**

ÎNFRUPTÁ, *înfrúpt,* vb. I. Refl. A mânca din ceva deosebit de gustos. ✦ (Pop.) A mânca de dulce în zi de post. ✦ Fig. (Ir.) A trage beneficii (necinstite), a profita de... — **În** + **frupt.**

ÎNFRUPTÁRE s.f. Acţiunea de *a se înfrupta.* — V. **înfrupta.**

ÎNFULECÁ, *înfúlec,* vb. I. Tranz. A mânca lacom şi repede, a înghiţi pe nerăsuflate. [Var.: **înfulicá** vb. I] — Lat. **infollicare.**

ÎNFULECÁRE s.f. Acţiunea de *a înfuleca.* — V. **înfuleca.**

ÎNFULICÁ vb. I. v. **înfuleca.**

ÎNFUMURÁ, *înfumurez,* vb. I. Refl. A se comporta cu îngâmfare, a-şi da aere, a se îngâmfa, a se infatua. — **În** + **fumuri** (pl. lui *fum).*

ÎNFUMURÁRE, *înfumurări,* s.f. Îngâmfare, mândrie nejustificată; orgoliu, aroganţă, infatuare. — V. **înfumura.**

ÎNFUMURÁT, -Ă, *înfumuraţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Îngâmfat, încrezut, închipuit, infatuat. — V. **înfumura.**

ÎNFUNDÁ, *înfúnd,* vb. I. **1.** Tranz. A pune fund la un butoi, la o putină etc. ✦ A astupa complet un orificiu, o deschizătură. ✧ Expr. *A-i înfunda* (cuiva) *gura* = a obliga (pe cineva) să tacă. ✦ Fig. A înăbuşi un sunet, un zgomot. ✧ Loc. adv. *Pe înfundate* = fără zgomot, înăbuşit. **2.** Refl. (Despre drumuri, suprafeţe etc.) A se închide, a se sfârşi. ✧ Expr. (Fam.) *A i se înfunda* (cuiva) = a ajunge într-o situaţie fără ieşire, a nu-i mai merge; a o păţi. ✦ (Despre conducte, şanţuri etc.) A se astupa. ✧ Tranz. *A înfunda un şanţ.* **3.** Tranz. A vârî, a îndesa (undeva la fund, în adâncime). ✦ A umple bine. ✧ Expr. *A înfunda ocna* (sau *temniţa, puşcăria)* = a fi condamnat la ani grei de închisoare. ✦ A îndesa pe cap pălăria sau căciula. ✦ Refl. A se duce, a intra, a se ascunde într-un loc unde nu poate fi uşor descoperit. ✦ Fig. A pune pe cineva într-o situaţie grea, fără ieşire. **4.** Refl. şi tranz. A (se) adânci, a (se) cufunda. ✦ Refl. A intra într-un loc care este (sau pare a fi) fără capăt, fără ieşire. — Lat. **infundare** sau **în** + **fund.**

ÎNFUNDÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) înfunda;* astupare, înfundat[1]; astupat[1]. — V. **înfunda.**

ÎNFUNDÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) înfunda*. — V. **înfunda.**

ÎNFUNDÁT[2], -Ă, *înfundaţi, -te,* adj. **1.** Închis, astupat ermetic. ✧ *Vin înfundat* = vin pus în sticle astupate ermetic. **2.** Fig. (Despre sunete) Înăbuşit. — V. **înfunda.**

ÎNFUNDĂTOÁRE, *înfundători,* s.f. Fiecare dintre părţile care închid carul în faţă şi în spate. — **Înfunda** + suf. *-ătoare.*

ÎNFUNDĂTÚRĂ, *înfundături,* s.f. Drum, stradă fără ieşire; intrare, fundătură. ✦ Loc (adâncit) care pare închis din toate părţile. — **Înfunda** + suf. *-ătură.*

ÎNFURCÁ[1], *înfurcesc,* vb. I. Tranz. (Înv. şi pop.) A lua fân în furcă. [Prez. ind. şi: *înfúrc*] — **În** + **furcă.**

ÎNFURCÁ[2] vb. I. v. **înfurci.**

ÎNFURCÁT, -Ă adj. v. **înfurcit.**

ÎNFURCĂTÚRĂ s.f. v. **înfurcitură.**

ÎNFURCÍ, *înfúrc,* vb. IV. (Înv. şi pop.) **1.** Refl. A se bifurca. **2.** Refl. recipr. A se certa, a se încăiera. [Var.: **înfurcá** vb. I] — **În** + **furcă.**

ÎNFURCÍT, -Ă, *înfurciţi, -te,* adj. (Înv. şi pop.) Bifurcat. [Var. **înfurcát, -ă** adj.] — V. **înfurca.**

ÎNFURCITÚRĂ, *înfurcituri,* s.f. (Înv.) Bifurcare de drumuri; răspântie. [Var.: **înfurcătúră** s.f.] — **Înfurci** + suf. *-tură.*

ÎNFURIÁ, *înfúrii,* vb. I. Refl. şi tranz. A fi cuprins sau a face pe cineva să fie cuprins de furie; a (se) mânia, a (se) enerva, a (se) irita. [Pr.: *-ri-a*] — **În** + **furie.**

ÎNFURIÁT, -Ă, *înfuriaţi, -te,* adj. Cuprins de furie; furios, mânios. [Pr.: *-ri-at*] — V. **înfuria.**

ÎNFURIÉRE s.f. Acţiunea de *a (se) înfuria;* furie, mânie. [Pr.: *-ri-e-*] — V. **înfuria.**

ÎNFURNICÁ, pers. 3 *înfurnícă,* vb. I. Tranz. impers. (Pop.) A fi cuprins de furnicături, de fiori, a simţi înţepături pe piele. — **În** + **furnică.**

ÎNGĂDUÍ, *îngădui,* vb. IV. **1.** Tranz. A da voie, a permite, a admite, a încuviinţa, a tolera ceva; a da cuiva permisiunea, a-l lăsa să... ✦ Refl. recipr. (Pop.) A se învoi, a se înţelege unul cu altul, a trăi în armonie. **2.** Tranz. şi intranz. (Pop.) A avea răbdare; a aştepta; a da răgaz; a amâna, a păsui. ✦ (Reg.) A întârzia, a zăbovi. [Prez. ind. şi: *îngăduiesc*] — Din magh. **engedni.**

ÎNGĂDUIÁLĂ, *îngăduieli,* s.f. Îngăduinţă. [Pr.: *-du-ia-*] — **Îngădui** + suf. *-eală.*

ÎNGĂDUÍNŢĂ s.f. **1.** Încuviinţare, permisiune, voie; indulgenţă, toleranţă, îngăduială, îngăduire. ✦ Înţelegere, bunăvoinţă reciprocă. **2.** (Fam., rar) Păsuire, răgaz. — **Îngădui** + suf. *-inţă.*

ÎNGĂDUÍRE s.f. Îngăduinţă. — V. **îngădui.**

ÎNGĂDUITÓR, -OÁRE, *îngăduitori, -oare,* adj. Care îngăduie (**1**); *p. ext.* care iartă uşor, tolerant, răbdător; concesiv, indulgent. ✦ Blând, bun. [Pr.: *-du-i-*] — **Îngădui** + suf. *-tor.*

ÎNGĂIMÁ, *îngăim,* vb. I. **1.** Tranz. A rosti cu greutate, nedesluşit, încurcat; a bolborosi, a îndruga, a îngăla (**2**); *p. ext.* a fredona, a cânta. **2.** Refl. (Reg.) A sta la îndoială; a zăbovi. [Prez. ind. şi: *îngăim, îngăimez*] — Et. nec.

ÎNGĂIMÁRE, *îngăimări,* s.f. Faptul de *a (se) îngăima;* îngăimeală. — V. **îngăima.**

ÎNGĂIMÁT, -Ă, *îngăimaţi, -te,* adj. (Despre rostire, vorbe etc.) Nedesluşit, bolborosit, tărăgănat, şovăielnic; îngălat (**2**). — V. **îngăima.**

ÎNGĂIMĂTÓR, -OÁRE, *îngăimători, -oare,* adj. (Rar) Care îngaimă; confuz. — **Îngăima** + suf. *-ător.*

ÎNGĂIMEÁLĂ, *îngăimeli,* s.f. (Rar) Îngăimare. — **Îngăima** + suf. *-eală.*

ÎNGĂLÁ, *îngălez,* vb. I. Tranz. şi refl. **1.** (Pop.) A (se) murdări. **2.** Tranz. (Reg.) A îngăima (**1**). — Et. nec.

ÎNGĂLÁRE, *îngălări,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) îngăla* și rezultatul ei. — V. **îngăla.**
ÎNGĂLÁT, -Ă, *îngălați, -te,* adj. **1.** (Pop.) Murdar, neîngrijit. **2.** (Reg.; despre rostire, vorbe etc.) Îngăimat (**1**). — V. **îngăla.**
ÎNGĂLĂCIÚNE, *îngălăciuni,* s.f. (Înv.) Neîngrijire, necurățenie. — **Îngăla** + suf. *-ăciune.*
ÎNGĂLBENÍ, *îngălbenesc,* vb. IV. Intranz., refl. și tranz. A deveni sau a face să devină galben, palid; *p. ext.* a (se) ofili, a (se) veșteji; a (se) gălbeni. [Var.: (pop.) **îngălbiní** vb. IV] — **În** + **galben.**
ÎNGĂLBENÍRE, *îngălbeniri,* s.f. Faptul de *a (se) îngălbeni; p. ext.* veștejire, ofilire. [Var.: (pop.) **îngălbiníre** s.f.] — V. **îngălbeni.**
ÎNGĂLBENÍT, -Ă, *îngălbeniți, -te,* adj. Devenit galben, palid; *p. ext.* ofilit, veștejit; gălbenit. [Var.: (pop.) **îngălbinít, -ă** adj.] — V. **îngălbeni.**
ÎNGĂLBINÍ vb. IV v. **îngălbeni.**
ÎNGĂLBINÍRE s.f. v. **îngălbenire.**
ÎNGĂLBINÍT, -Ă adj. v. **îngălbenit.**
ÎNGÂMFÁ, *îngâmfez,* vb. I. Refl. A se mândri, a se fuduli, a se făli; a fi încrezut, a fi trufaș, a se infatua. [Prez. ind. și: (înv.) *îngấmf*] — **În** + **gâmfa** (înv. și reg. „a se umfla” < lat.].
ÎNGÂMFÁRE s.f. Atitudine de încredere exagerată în propriile sale însușiri; trufie, orgoliu, fală; infatuare. — V. **îngâmfa.**
ÎNGÂMFÁT, -Ă, *îngâmfați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care are o părere foarte bună despre sine; încrezut, fudul; vanitos, orgolios, infatuat. — V. **îngâmfa.**
ÎNGÂNÁ, *îngấn,* vb. I. **1.** Tranz. A imita, a repeta (în bătaie de joc) vorbele, glasul cuiva. **2.** Tranz. A rosti sau a cânta ceva încet, șoptit (și neclar); a murmura, a mormăi. **3.** Tranz. și refl. A (se) acompania, a (se) însoți. ✦ Refl. A se amăgi. **4.** Refl. A se îmbina; a se confunda, a se amesteca. ✧ Expr. *A se îngâna ziua cu noaptea* = a se ivi zorile; a începe să se întunece. **5.** Refl. și tranz. (Rar) A (se) mișca ușor; a (se) legăna. — Lat. ***ingannare.**
ÎNGÂNÁRE, *îngânări,* s.f. Acțiunea de *a (se) îngâna* și rezultatul ei; cântec (nedeslușit), murmurare. — V. **îngâna.**
ÎNGÂNÁT, -Ă, *îngânați, -te,* adj. (Despre vorbe, sunete) Rostit ușor, murmurat, șoptit. — V. **îngâna.**
ÎNGÂNDURÁ, *îngândurez,* vb. I. Refl. și tranz. A cădea sau a pune pe gânduri. ✦ A (se) îngrijora. — **În** + **gânduri** (pl. lui *gând*).
ÎNGÂNDURÁRE, *îngândurări,* s.f. Faptul de a fi îngândurat; cufundare în gânduri. ✦ Îngrijorare. — V. **îngândura.**
ÎNGÂNDURÁT, -Ă, *îngândurați, -te,* adj. Cufundat în gânduri; gânditor. ✦ Îngrijorat. — V. **îngândura.**
ÎNGEMĂNÁ, *îngemănez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) uni[3] strâns; a (se) împreuna, a (se) îmbina; a (se) amesteca. [Prez. ind. și: *îngémăn*] — Lat. **ingeminare.**
ÎNGEMĂNÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) îngemăna;* unire, îmbinare. — V. **îngemăna.**
ÎNGEMĂNÁT, -Ă, *îngemănați, -te,* adj. Unit, îmbinat. — V. **îngemăna.**
ÎNGENUNCHEÁ, *îngenunchez,* vb. I. **1.** Intranz. A se așeza în genunchi. **2.** Tranz. Fig. A supune, a aservi. ✦ (Rar) A da în stăpânire, a închina (unui dușman). [Prez. ind. și: *îngenúnchi*] — Lat. **ingenuculare.**
ÎNGENUNCHEÁT, -Ă, *îngenuncheați, -te,* adj. **1.** Care stă în genunchi. **2.** Fig. Supus, aservit. — V. **îngenunchea.**
ÎNGENUNCHÉRE, *îngenuncheri,* s.f. Acțiunea de *a îngenunchea* și rezultatul ei. — V. **îngenunchea.**
ÎNGER, *îngeri,* s.m. (În creștinism, mozaism și islam) Ființă spirituală creată de Dumnezeu, înzestrată cu calități excepționale (de bunătate, de frumusețe), considerată ca slujitor și mesager al divinității, mediator între acesta și oameni. ✧ *Înger păzitor* = persoană care veghează asupra cuiva, care are grijă de sănătatea cuiva. ✧ Expr. *Tare de înger* = care nu se lasă ușor intimidat sau înduioșat; curajos, rezistent. *Slab de înger* = care cedează, se descurajează ușor, lipsit de voință; fricos, timid. ✦ Epitet dezmierdător dat unei persoane. — Lat. **angelus.**
ÎNGERÁȘ, *îngerași,* s.m. Diminutiv al lui *înger;* îngerel. — **Înger** + suf. *-aș.*
ÎNGEREÁ, *îngerele,* s.f. (Rar) Plantă erbacee cu flori albe *(Selinum carvifolia).* — **Înger**[el] + suf. *-ea.*
ÎNGERÉL, *îngerei,* s.m. (Rar) Îngeraș. — **Înger** + suf. *-el.*
ÎNGERÉSC, -EÁSCĂ, *îngerești,* adj. **1.** Care aparține îngerilor, privitor la îngeri, de îngeri; angelic. ✦ Ca de îngeri; pur, neprihănit; excepțional. **2.** (Rar) Călugăresc, monahal. — **Înger** + suf. *-esc.*
ÎNGERÉȘTE adv. Ca îngerii; *p. ext.* foarte frumos sau foarte bun. — **Înger** + suf. *-ește.*
ÎNGHEMUÍ, *înghemuiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se ghemui. — **În** + **ghemui.**
ÎNGHESUÍ, *înghésui,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre ființe) A se îmbulzi, a se îngrămădi (într-un spațiu restrâns); a (se) ghemui. **2.** Tranz. A băga, a vârî pe cineva sau ceva într-un loc strâmt. ✦ A înconjura pe cineva din toate părțile, limitându-i spațiul de mișcare. [Prez. ind. și: *înghesuiesc*] — **În** + **ghes** + suf. *-ui.*
ÎNGHESUIÁLĂ, *înghesuieli,* s.f. Îngrămădire de ființe sau de lucruri într-un loc; îmbulzeală, aglomerație. [Pr.: *-su-ia-*] — **Înghesui** + suf. *-eală.*
ÎNGHESUÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) înghesui;* înghesuit[1]. — V. **înghesui.**
ÎNGHESUÍT[1] s.n. Înghesuire. — V. **înghesui.**
ÎNGHESUÍT[2], -Ă, *înghesuiți, -te,* adj. **1.** Strâns, îngrămădit (în număr mare într-un spațiu restrâns); ghemuit[2]. ✧ Expr. (Adverbial, rar) *A râde înghesuit* = a râde înfundat. **2.** În care este mare înghesuială; aglomerat. — V. **înghesui.**
ÎNGHÉȚ, *înghețuri,* s.n. Trecere a apei în stare de gheață; înghețare; *p. ext.* ger mare. ✦ Fig. Fior de frig, răceală. — Din **îngheța** (derivat regresiv).
ÎNGHEȚÁ, *înghéț,* vb. I. **1.** Intranz. (La pers. 3) A se preface în gheață. ✧ Expr. *A-i îngheța cuiva inima* (sau *sângele în vine)* = a înlemni, a încremeni. ✦ (Despre sol) A se întări, a se învârtoșa din cauza înghețului. **2.** Intranz. și tranz. fact. A degera, a amorți sau a face să degere, să amorțească de frig. **3.** Intranz. Fig. A încremeni, a înlemni, a înmărmuri (de frică, de emoție). — Lat. **inglaciare.**
ÎNGHEȚÁRE s.f. **1.** Acțiunea de *a îngheța* și rezultatul ei; îngheț. **2.** (În sintagma) *Înghețarea salariilor* = măsură economică de menținere neschimbată a salariilor într-o perioadă de urcare a costului vieții. — V. **îngheța.**
ÎNGHEȚÁT, -Ă, *înghețați, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre lichide) Transformat în gheață; acoperit cu o pojghiță de gheață; (despre sol) întărit, învârtoșat din cauza înghețării. ✦ (Despre legume, fructe, carne etc.) Congelat. ✦ Înțepenit, amorțit de ger; degerat. **2.** S.f. Cremă de fructe, de ouă, de cacao etc., răcită până la solidificare. **3.** Adj. Fig. Înmărmurit, împietrit (de emoție). ✦ (Despre ochi) Cu privirea fixă, lipsită de expresie. — V. **îngheța.**
ÎNGHIMPÁ, *înghímp,* vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) înțepa, a (se) împunge. ✦ Tranz. Fig. A îmboldi. — **În** + **ghimpe.**
ÎNGHIMPÁT, -Ă, *înghimpați, -te,* adj. (Pop.) Plin de ghimpi. — V. **înghimpa.**
ÎNGHIOLDEÁLĂ s.f. v. **înghionteală.**
ÎNGHIOLDÍ vb. IV v. **înghionti.**
ÎNGHIOLDÍRE s.f. v. **înghiontire.**
ÎNGHIONTEÁLĂ, *înghionteli,* s.f. Înghiontire. [Var.: **înghioldeálă** s.f.] — **Înghionti** + suf. *-eală.*
ÎNGHIONTÍ, *înghiontesc,* vb. IV. Tranz. și refl. recipr. A (se) lovi cu cotul sau cu pumnul, a(-și) da ghionți; a (se) ghionti. [Var.; **înghioldí** vb. IV] — **În** + **ghionti.**
ÎNGHIONTÍRE, *înghiontiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) înghionti* și rezultatul ei; înghionteală. [Var.: **înghioldíre** s.f.] — V. **înghionti.**
ÎNGHIȚÍ, *înghít,* vb. IV. Tranz. **I.** A face să treacă mâncarea, băutura etc. în stomac prin faringe și esofag; *p. ext.* a mânca, a devora. ✧ Expr. *A înghiți* (sau *a face să înghită) hapul* (sau *un hap, gălușca)* sau *a o înghiți* = a suporta (sau a face să suporte) o neplăcere (fără să crâcnească). *A-și înghiți lacrimile* (sau *plânsul)* = a-și stăpâni plânsul; a reprima izbucnirea unui sentiment. (Pop.) *A-i veni* (cuiva) *să înghită* (pe cineva) *(de bucurie),* se spune când o persoană își manifestă o mare bucurie, mulțumire. (Fam.) *A înghiți* (pe cineva) *din ochi* (sau *cu ochii)* = a nu se mai sătura privind pe cineva. *A nu înghiți pe cineva*= a nu putea suferi pe cineva. ✦ P. anal. A trage în plămâni, a inhala adânc aer, fum etc. **II.** Fig. **1.** (Despre pământ, apă etc.) A face să dispară ceva (cuprinzând în sine); a cuprinde, a învălui din toate părțile. ✧ Expr. *L-a înghițit pământul* = a murit; a dispărut. *Parcă l-a înghițit pământul,* se spune despre cineva sau ceva care a dispărut fără urmă. ✦ A se îmbiba de un lichid; a absorbi. **2.** A citi repede și cu lăcomie o carte, un text scris. **3.** A răbda, a îndura fără ripostă o necuviință, o insultă etc. **4.** A omite cuvinte sau silabe (din cauza unui defect de vorbire). ✦ A nu spune ce ar fi vrut să spună, a se abține de a spune ceva. — Lat. **ingluttire.**
ÎNGHIȚÍRE, *înghițiri,* s.f. Acțiunea de *a înghiți*; deglutiție. — V. **înghiți.**
ÎNGHIȚITOÁRE, *înghițitori,* s.f. (Reg.) Gâtlej. — **Înghiți** + suf. *-toare.*
ÎNGHIȚITÚRĂ, *înghițituri,* s.f. Înghițire. ✧ Expr. *(A bea) dintr-o înghițitură* = (a bea) sorbind toată băutura dintr-o singură dată. ✦ (Concr.) Cantitatea de mâncare sau de băutură care se poate înghiți dintr-o dată. — **Înghiți** + suf. *-tură.*
ÎNGLOBÁ, *înglobez,* vb. I. Tranz. A introduce ca parte integrantă într-un tot; a include, a cuprinde. — Din fr. **englober.**
ÎNGLOBÁRE, *înglobări,* s.f. Acțiunea de *a îngloba;* cuprindere, includere într-un tot. — V. **îngloba.**
ÎNGLOBÁT, -Ă, *înglobați, -te,* adj. Care este cuprins într-un tot. — V. **îngloba.**
ÎNGLODÁ, *înglodez,* vb. I. Refl. A se înfunda în noroi (fără a mai putea ieși); a se înnămoli, a se împotmoli. ✦ Fig. A face multe datorii. [Var.: (înv.) **înglodí** vb. IV] — **În** + **glod.**
ÎNGLODÁRE, *înglodări,* s.f. Acțiunea de *a se îngloda* și rezultatul ei. — V. **îngloda.**
ÎNGLODÁT, -Ă, *înglodați, -te,* adj. Plin de noroi, înnămolit. — V. **îngloda.**
ÎNGLODÍ vb. IV v. **îngloda.**
ÎNGLOTÍ, *înglotesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A aduna gloatele, oastea (în vederea unei acțiuni militare). ✦ Refl. A se îngrămădi. — **În** + **gloată.**
ÎNGLOTÍRE, *înglotiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) îngloti* și rezultatul ei; îngrămădire; concentrare. — V. **îngloti.**
ÎNGRĂDÍ, *îngrădesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A împrejmui un teren (cu gard, cu uluci, cu zid etc.); *p. ext.* a hotărnici. ✦ Refl. Fig. A se pune la adăpost, a se apăra cu ajutorul cuiva sau a ceva. **2.** Tranz. Fig. A pune limite, a stăvili. **3.** Refl. recipr. (Înv.) A se înțelege, a cădea de acord. — Cf. sl. g r a d i t i.
ÎNGRĂDÍRE, *îngrădiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) îngrădi* și rezultatul ei. — V. **îngrădi.**

ÎNGRĂDÍT, -Ă, *îngrădiți, -te,* adj. **1.** Care a fost înconjurat cu gard pentru a izola. ✦ Fig. Care se află la adăpost, apărat cu ajutorul cuiva sau a ceva. **2.** Fig. Căruia i s-au impus limite de acțiune; stăvilit. — V. **îngrădi.**

ÎNGRĂDITÓR, -OÁRE, *îngrăditori, -oare,* adj. (Rar) Care limitează, restrânge. — **Îngrădi** + suf. *-tor.*

ÎNGRĂDITÚRĂ, *îngrădituri,* s.f. Împletitură de nuiele (sau gard, zid, grilaj etc.) cu care se împrejmuiește un teren. — **Îngrădi** + suf. *-tură.*

ÎNGRĂMĂDEÁLĂ s.f. Aglomerație, înghesuială; grămădeală. — **Îngrămădi** + suf. *-eală.*

ÎNGRĂMĂDÍ, *îngrămădesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) strânge la un loc în număr mare, a (se) aduna grămadă; a (se) grămădi. ✦ A (se) înghesui, a (se) îmbulzi; a (se) grămădi. — **În** + **grămadi.**

ÎNGRĂMĂDÍRE, *îngrămădiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) îngrămădi* și rezultatul ei; înghesuială, grămadă, morman; grămădire. — V. **îngrămădi.**

ÎNGRĂMĂDÍT, -Ă, *îngrămădiți, -te,* adj. **1.** Care este adunat laolaltă în număr prea mare; înghesuit, îndesat, învălmășit. **2.** (Fam.; despre oameni) Prost (**1**); nepriceput. — V. **îngrămădi.**

ÎNGRĂȘÁ, *îngrắș,* vb. I. **1.** Refl. A deveni (mai) gras, a prinde grăsime. ✧ Tranz. *Mâncarea bună l-a îngrășat.* ✦ Tranz. fact. Spec. A face un animal să devină gras, hrănindu-l bine. ✧ Expr. *Îngrașă porcul în ajun* = încearcă să facă ceva serios în ultimul moment. **2.** Tranz. A îmbunătăți fertilitatea unui teren prin îngrășăminte; a gunoi[2]. — Lat. ***ingrassiare** (< *grasus = crassus).*

ÎNGRĂȘÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) îngrășa;* îngrășat[1]. — V. **îngrășa.**

ÎNGRĂȘÁT[1] s.n. Îngrășare. — V. **îngrășa.**

ÎNGRĂȘÁT, -Ă, *îngrășați, -te,* adj. **1.** (Despre ființe) Care a devenit (mai) gras. **2.** (Despre sol) Fertilizat prin îngrășăminte chimice sau naturale. — V. **îngrășa.**

ÎNGRĂȘĂMÁNT, *îngrășăminte,* s.n. Gunoi organic, bălegar de vite sau produs mineral, folosite pentru a mări fertilitatea solului agricol. — **Îngrășa** + suf. *-ământ* (după fr. *engraissement).*

ÎNGRĂȘĂTÓR, -OÁRE, *îngrășători, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care îngrașă. **2.** S.f. Numele a două plante erbacee cu frunze cărnoase, dintre care una are flori albastre-violete, iar cealaltă flori albe cu pete galbene *(Pinguicula vulgaris* și *alpina).* **3.** S.f. Plantă erbacee cu tulpina întinsă pe pământ și cu flori albe, grupate în formă de cârlig *(Sagina procumbens).* — **Îngrășa** + suf. *-ător.*

ÎNGRĂȘĂTORÍE, *îngrășătorii,* s.f. Construcție, unitate zootehnică etc. în care sunt îngrășate animalele destinate consumului. — **Îngrășător** + suf. *-ie.*

ÎNGREȚOȘÁ, *îngrețoșez,* vb. I. Refl. și tranz. A avea sau a produce cuiva o senzație de greață. ✦ Fig. A (se) scârbi, a (se) dezgusta. — **În** + **grețos.**

ÎNGREȚOȘÁRE s.f. Faptul de *a (se) îngrețoșa;* senzație de greață, scârbă, dezgust. — V. **îngrețoșa.**

ÎNGREUIÁ, *îngreuiez,* vb. I. (Rar) **1.** Tranz. și refl. A (se) face mai greu; a (se) îngreuna. ✦ Fig. A produce sau a avea o senzație de greutate, de apăsare. *I se îngreuiază pleoapele.* **2.** Tranz. Fig. A face ca ceva să devină mai anevoios; a îngreuna, a pricinui cuiva greutăți. [Pr.: *-gre-u-.* — Prez. ind. și: *îngréui*] — **În** + **greoi.**

ÎNGREUIÁT, -Ă, *îngreuiați, -te,* adj. Devenit mai greu sau mai anevoios; îngreunat. [Pr.: *-gre-u-*] — V. **îngreuia.**

ÎNGREUIÉRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) îngreuia.* [Pr.: *-gre-u-*] — V. **îngreuia.**

ÎNGREUNÁ, *îngreunez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) face mai greu; a (se) îngreuia, a (se) împovăra. ✦ Tranz. Fig. A produce o senzație de greutate, de apăsare. **2.** Tranz. Fig. A face ca ceva să devină anevoios, greu de îndeplinit; a îngreuia. [Pr.: *-gre-u-.* — Prez. ind. și: *îngréun*] — Probabil lat. ***in-grevinare.**

ÎNGREUNÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) îngreuna.* [Pr.: *-gre-u-*] — V. **îngreuna.**

ÎNGREUNÁT, -Ă, *îngreunați, -te,* adj. Care a devenit mai greu sau mai anevoios; îngreuiat. [Pr.: *-gre-u-*] — V. **îngreuna.**

ÎNGRIJÁ, *îngrijez,* vb. I. Refl. (Înv.) A se îngrijora, a se neliniști. — **În** + **grijă.**

ÎNGRIJÁRE s.f. (Rar) Îngrijorare. — V. **îngrija.**

ÎNGRIJÁT, -Ă, *îngrijați, -te,* adj. (Înv.) Îngrijorat, neliniștit. — V. **îngrija.**

ÎNGRIJÍ, *îngrijesc,* vb. IV. **I. 1.** Tranz., intranz. și refl. A avea grijă de cineva sau de ceva, a purta de grijă cuiva. ✦ Tranz. A păstra ceva în bună stare. ✦ Tranz. A avea grijă de sănătatea cuiva. ✦ Refl. A-și căuta de sănătate; a urma un tratament medical. **2.** Refl. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") A-și procura ceva (din vreme), a face pregătirile necesare. **II.** Refl. și tranz. (Înv.) A (se) îngrijora, a(-și) face griji. — **În** + **grijă.**

ÎNGRIJÍRE, *îngrijiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) îngriji* și rezultatul ei. **I. 1.** Grijă purtată unei ființe, unui lucru; solicitudine. ✧ *Personal de îngrijire* = personal care se ocupă de curățenia dintr-o instituție. ✧ Expr. *A da primele îngrijiri* = a da primul ajutor unui accidentat, unui bolnav etc. **2.** Băgare de seamă, atenție. **II.** (Înv.) Îngrijorare, teamă. — V. **îngriji.**

ÎNGRIJÍT, -Ă, *îngrijiți, -te,* adj. **I. 1.** Căruia i se poartă de grijă; care este păstrat cu grijă. ✦ Curat; dichisit. **2.** Făcut cu grijă, cu meticulozitate. **II.** (Înv.) Plin de griji; neliniștit. — V. **îngriji.**

ÎNGRIJITÓR, -OÁRE, *îngrijitori, -oare,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care îngrijește pe cineva, care poartă cuiva de grijă. ✦ (La f.) Femeie care îngrijește un bolnav. **2.** S.m. și f. Persoană însărcinată cu menținerea curățeniei (și supravegherea) unei instituții, a unui imobil, a unei locuințe etc. **3.** Adj. (Înv.) Îngrijorător — **Îngriji** + suf. *-ător.*

ÎNGRIJORÁ, *îngrijorez,* vb. I. Tranz. și refl. A inspira sau a simți neliniște, grijă, teamă; a (se) neliniști, a (se) alarma, a (se) îngriji, a se îngrija. [Var.: (înv.) **îngrijurá** vb. I] — **În** + **grijă** + suf. *-ura.*

ÎNGRIJORÁRE, *îngrijorări,* s.f. Starea omului îngrijorat; grijă; temere, neliniște, îngrijare. — V. **îngrijora.**

ÎNGRIJORÁT, -Ă, *îngrijorați, -te,* adj. Cuprins de griji; neliniștit, alarmat, îngrijat. — V. **îngrijora.**

ÎNGRIJORĂTÓR, -OÁRE, *îngrijorători, -oare,* adj. Care îngrijorează, care produce neliniște; alarmant, neliniștitor. — **Îngrijora** + suf. *-ător.*

ÎNGRIJURÁ vb. I v. **îngrijora.**

ÎNGROPÁ, *îngróp,* vb. I. **I.** Tranz. A băga un mort în groapă (respectând un anumit ceremonial); a înmormânta, a înhuma, a astruca. **II.** Tranz. și refl. **1.** A (se) băga în pământ, a (se) acoperi cu pământ. ✦ Tranz. A mușuroi o plantă. **2.** Fig. A (se) cufunda în ceva sau undeva astfel încât să fie acoperit din toate părțile; a (se) înfunda. ✦ Refl. A se instala într-un loc retras, întrerupând legăturile obișnuite cu lumea; a se înmormânta. — **În** + **groapă.**

ÎNGROPÁRE, *îngropări,* s.f. Acțiunea de *a (se) îngropa.* — V. **îngropa.**

ÎNGROPÁT s.n. Faptul de *a (se) îngropa.* ✦ A doua prașilă a viei și a porumbului; mușuroit; acoperire cu pământ a viței-de-vie, toamna. — V. **îngropa.**

ÎNGROPĂCIÚNE, *îngropăciuni,* s.f. (Pop.) Înmormântare; ceremonie de înmormântare. ✧ Loc. adj. *De îngropăciune* = trist; cernit, funebru. — **Îngropa** + suf. *-ăciune.*

ÎNGROȘÁ, *îngróș,* vb. I. Refl. **1.** (Despre corpuri solide) A deveni mai gros, mai voluminos. ✧ Expr. *Se îngroașă gluma* (sau *treaba, lucrul)* = situația ia o întorsătură îngrijorătoare, neplăcută. ✦ Tranz. A face ca un corp solid să devină mai gros, să-și mărească volumul (adăugându-i material la suprafață); a accentua o linie, un punct, o literă etc. (pentru a le face mei evidente). **2.** (Despre lichide, vapori etc.) A deveni mai dens. ✦ Tranz. A face ca o soluție să devină mai concentrată prin adaos de materii solide, prin fierbere etc. ✦ A-și spori numărul; a se îndesi. **3.** (Despre voce) A căpăta un timbru mai coborât, mai grav. — Lat. ***ingrossiare** (< *grossus)* sau din **în** + **gros.**

ÎNGROȘÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) îngroșa.* — V. **îngroșa.**

ÎNGROȘÁT, -Ă, *îngroșați, -te,* adj. Care a devenit mai gros, mai dens sau mai voluminos. — V. **îngroșa.**

ÎNGROZÍ, *îngrozesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A produce sau a simți spaimă, groază; a (se) înspăimânta, a (se) înfricoșa. — **În** + **groază.**

ÎNGROZÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) îngrozi* și rezultatul ei; groază, spaimă. ✦ (Înv.) Amenințare. — V. **îngrozi.**

ÎNGROZÍT, -Ă, *îngroziți, -te,* adj. Cuprins de groază; înspăimântat, înfricoșat. ✦ (Înv.) Îngrozitor. — V. **îngrozi.**

ÎNGROZITÓR, -OÁRE, *îngrozitori, -oare,* adj. Care îngrozește; înspăimântător, înfricoșător, înfiorător, îngrozit, grozav, groaznic. ✦ (Adverbial) **a)** Foarte mult, foarte intens. *Suferă îngrozitor.* **b)** (Înaintea unui adjectiv sau a unui adverb, de care se leagă prin prep. „de") Foarte. *Îngrozitor de zgârcit.* — **Îngrozi** + suf. *-tor.*

ÎNGRUZÍ vb. IV v. **îngurzi.**

ÎNGURGITÁ vb. I v. **ingurgita.**

ÎNGURGITÁRE s.f. v. **ingurgitare.**

ÎNGURLUÍ, *îngurluiesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Reg.) A intra în relații de dragoste cu cineva; a se giugiuli. [Prez. ind. și: *îngúrlui*] — **În** + **gurlui.**

ÎNGURLUÍRE, *îngurluiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a se îngurlui* și rezultatul ei. — V. **îngurlui.**

ÎNGURZÍ, *îngurzesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A strânge, a încreți marginile unei opinci, ale unei pânze, ale unui sac etc. cu o sfoară, cu o curelușă trecută prin mai multe găuri. ✦ Fig. A desena în linii curbe, în zigzaguri. [Var.: **îngruzi** vb. IV] — **În** + **gurgui.**

ÎNGURZÍT, -Ă, *îngurziți, -te,* adj. (Reg.) Strâns, adunat în crețuri (cu ajutorul unei sfori, al unei curelușe); încrețit[2]. — V. **îngurzi.**

ÎNGURZITÚRĂ, *îngurzituri,* s.f. (Reg.) Încrețitură, creț. — **Îngurzi** + suf. *-tură.*

ÎNGÚST, -Ă, *înguști, -ste,* adj. **1.** Care are lățime mică (în raport cu lungimea). **2.** Subțire, delicat. **3.** Strâmt, neîncăpător, mic, limitat. *Spațiu îngust.* ✦ Fig. (Despre oameni, adesea cu determinarea „la minte"; despre viața sau manifestările oamenilor) Lipsit de orizont; mărginit, mediocru. — Lat. **angustus.**

ÎNGUSTÁ, *îngustez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) face (mai) îngust. ✦ Fig. A (se) reduce, a (se) limita, a (se) mărgini. — Lat. **augustare.**

ÎNGUSTÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) îngusta* și rezultatul ei. — V. **îngusta.**

ÎNGUSTÁT, -Ă, *îngustați, -te,* adj. Care a devenit îngust, căruia i s-a redus lățimea. — V. **îngusta.**

ÎNGUSTÍME, *îngustimi,* s.f. Însușirea de a fi îngust. ✦ Fig. (Cu determinările „de spirit", „de vederi", „de orizont" etc.) Lipsă de orizont, mărginire, mediocritate (în gândire, concepții etc.). — **Îngust** + suf. *-ime.*

ÎNHĂITÁ, *înhăitez,* vb. I. Refl. recipr. (Fam.) A se întovărăși, a intra în cârdășie cu unul sau cu mai multe persoane decăzute (pentru a săvârși împreună fapte reprobabile); a se încârdoșa. [Prez. ind. și: *înháit*] — **În** + **haită.**

ÎNHĂMÁ, *înhám,* vb. I. **1.** Tranz. A pune hamurile pe cal sau pe alte animale de tracțiune; a pune calul sau un alt animal de tracțiune în ham la un vehicul. **2.** Tranz.

şi refl. Fig. A (se) angaja la realizarea unui lucru care cere mari eforturi; a (se) înjuga. — **În** + **ham.**

ÎNHĂMÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) înhăma;* înhămat[1]. — V. **înhăma.**

ÎNHĂMÁT[1] s.n. Înhămare. — V. **înhăma.**

ÎNHĂMÁT[2], -Ă, *înhămaţi, -te,* adj. **1.** Cu hamurile puse; prins la căruţă, la trăsură, la sanie etc. ✦ (Rar; despre vehicule) La care s-au înhămat caii sau alte animale de tracţiune; tras de cai sau de alte animale de tracţiune. **2.** Fig. Angajat la realizarea unui lucru dificil. — V. **înhăma.**

ÎNHĂŢÁ, *înhát,* vb. I. Tranz. A apuca (pe cineva sau ceva) cu violenţă, repede şi pe neaşteptate; a înşfăca. — **În** + **haţ.**

ÎNHĂŢÁRE s.f. Acţiunea de *a înhăţa;* înşfăcare. — V. **înhăţa.**

ÎNHUMÁ, *înhumez,* vb. I. Tranz. A înmormânta, a îngropa. — Din fr. **inhumer,** lat. **inhumare.**

ÎNHUMÁRE, *înhumări,* s.f. Acţiunea de *a înhuma;* înmormântare, inhumaţie. — V. **înhuma.**

ÎNIERBÁ, *înierbez,* vb. I. Tranz. **1.** A planta cu ierburi un teren sterp. **2.** (Înv.) A pune într-un loc praf de puşcă, pentru a provoca o explozie. — **În** + **iarbă.**

ÎNIERBÁRE, *înierbări,* s.f. Acţiunea de *a înierba* şi rezultatul ei. — V. **înierba.**

ÎNJGHEBÁ, *înjghéb,* vb. I. Tranz. A alcătui, a face ceva (la repezeală, improvizând din materiale puţine, întâmplătoare şi disparate); a înfiripa. ✦ P. gener. A construi, a întemeia. ✦ A face rost de...; a încropi. [Prez. ind. şi: *înjghebez*] — **În** + **jgheab.**

ÎNJGHEBÁRE, *înjghebări,* s.f. Acţiunea de *a înjgheba* şi rezultatul ei; înfiripare. — V. **înjgheba.**

ÎNJOSÍ, *înjosesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) umili; a (se) dezonora. — **În** + **jos.**

ÎNJOSÍRE, *înjosiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) înjosi* şi rezultatul ei; umilire, dezonorare, degradare. — V. **înjosi.**

ÎNJOSÍT, -Ă, *înjosiţi, -te,* adj. Care este umilit; dezonorat. — V. **înjosi.**

ÎNJOSITÓR, -OÁRE, *înjositori, -oare,* adj. Care înjoseşte; umilitor; dezonorant, degradant. — **Înjosi** + suf. *-tor.*

ÎNJUGÁ, *înjúg,* vb. I. **1.** Tranz. A pune o vită (mai ales boii) la jug. **2.** Refl. şi tranz. Fig. A (se) angaja, a (se) înhăma la o acţiune care cere eforturi stăruitoare. — Din [a pune] **în jug.**

ÎNJUGÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) înjuga*; înjugat[1]. — V. **înjuga.**

ÎNJUGÁT[1] s.n. Înjugare. — V. **înjuga.**

ÎNJUGÁT[2], -Ă *înjugaţi, -te,* adj. (Despre vite, mai ales despre boi) Pus la jug. ✦ (Despre care sau plug) La care vitele au fost puse în jug. — V. **înjuga.**

ÎNJUMĂTĂŢÍ, *înjumătăţesc,* vb. IV. Tranz. A împărţi, a tăia, a desface etc. în două; a reduce la jumătate, a jumătăţi. ✦ A amesteca pe din două cu altceva, a îndoi cu... — **În** + **jumătate.**

ÎNJUMĂTĂŢÍRE s.f. Acţiunea de *a înjumătăţi.* — V. **înjumătăţi.**

ÎNJUMĂTĂŢÍT, -Ă, *înjumătăţiţi, -te,* adj. Împărţit în două; redus la jumătate. — V. **înjumătăţi.**

ÎNJUNGHIÁ, *înjúnghii,* vb. I. Tranz. **1.** A împlânta un cuţit, un pumnal sau alt obiect cu lamă ascuţită în cineva; a junghia; *spec.* a tăia, a ucide un animal. ✦ Refl. A se sinucide cu o armă ascuţită. ✧ Refl. recipr. *S-au înjunghiat la beţie.* **2.** (La pers. 3) A simţi sau a provoca o durere ascuţită, un junghi. [Pr.: *-ghi-a*] — **În** + **junghi.**

ÎNJUNGHIÁT, -Ă, *înjunghiaţi, -te,* adj. Rănit prin înjunghiere. [Pr.: *-ghi-at*] — V. **înjunghia.**

ÎNJUNGHIÉRE, *înjunghieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) înjunghia*; junghiere. [Pr.: *-ghi-e-*] — V. **înjunghia.**

ÎNJUNGHIETÓR, -OÁRE, *înjunghietori, -oare,* adj., s.m., s.n. **1.** Adj. Care înjunghie, ucide, omoară, sacrifică; junghietor. ✦ Care produce junghiuri. **2.** S.m. Persoană care înjunghie animale; junghietor. **3.** S.n. Altar pe care se face sacrificarea; junghietor. [Pr.: *-ghi-e-*] — **Înjunghia** + suf. *-tor.*

ÎNJUNGHIETÚRĂ, *înjunghieturi,* s.f. **1.** Senzaţie dureroasă vie (ca de înjunghiere); junghi. **2.** Rană produsă prin înjunghiere; locul unde a pătruns o armă ascuţită. [Pr.: *-ghi-e-*] — **Înjunghia** + suf. *-ătură.*

ÎNJURÁ, *înjúr,* vb. I. Tranz., intranz. şi refl., recipr. A rosti cuvinte injurioase sau de ocară la adresa cuiva; a (se) sudui. — Lat. **injuriare.**

ÎNJURÁRE, *înjurări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) înjura.* — V. **înjura.**

ÎNJURĂTÚRĂ, *înjurături,* s.f. Vorbă sau expresie injurioasă, de ocară; sudalmă. — **Înjura** + suf. *-ătură.*

ÎNLĂCRĂMÁ vb. I v. **înlăcrima.**

ÎNLĂCRĂMÁT, -Ă adj. v. **înlăcrimat.**

ÎNLĂCRIMÁ, *înlăcrimez,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre oameni) A plânge, a lăcrima. **2.** Intranz. şi refl. (Despre ochi) A se umple de lacrimi; a lăcrima. [Var.: **înlăcrămá** vb. I] — **În** + **lacrima.**

ÎNLĂCRIMÁT, -Ă, *înlăcrimaţi, -te,* adj. Plin de lacrimi; plâns[2] cu ochii scăldaţi în lacrimi, lăcrămos, lăcrimat. ✦ Îndurerat, trist. [Var.: **înlăcrămát, -ă** adj.] — V. **înlăcrima.**

ÎNLĂNŢUÍ, *înlắnţui,* vb. IV. Tranz. **1.** A pune, a lega în lanţuri; a încătuşa. **2.** A cuprinde pe cineva (cu braţele). **3.** Fig. A captiva, a subjuga, a încânta, a fermeca. **4.** A aşeza în rând, a lega unul de altul, a coordona, a împreuna (în mod logic). ✦ Refl. A urma unul după altul (în şir neîntrerupt). [Prez. ind şi: *înlănţuiesc*] — **În** + **lanţ** + suf. *-ui* (după fr. *enchaîner).*

ÎNLĂNŢUÍRE, *înlănţuiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) înlănţui* şi rezultatul ei. — V. **înlănţui.**

ÎNLĂNŢUÍT, -Ă, *înlănţuiţi, -te,* adj. **1.** Pus, legat în lanţuri; încătuşat. ✦ (Despre oameni) Îmbrăţişat. **2.** Legat (logic) unul de altul într-o succesiune continuă. — V. **înlănţui.**

ÎNLĂTURÁ, *înlắtur,* vb. I. Tranz. A da la o parte, a îndepărta; a delătura; *p. ext.* a face să dispară. — **În** + **laturi** (pl. lui *latură).*

ÎNLĂTURÁRE s.f. Acţiunea de *a înlătura;* îndepărtare, eliminare, excludere. — V. **înlătura.**

ÎNLĂÚNTRU adv. v. **înăuntru.**

ÎNLĂÚNTRUL prep. v. **înăuntrul.**

ÎNLEMNÍ, *înlemnesc,* vb. IV. Intranz. şi tranz. A rămâne sau a face să rămână nemişcat de frică, de spaimă sau de uimire; a încremeni, a înmărmuri, a împietri. ✦ Refl. Fig. (Rar) A deveni insensibil, neîndurător; a se împietri. — **În** + **lemn.**

ÎNLEMNÍRE s.f. Acţiunea de *a înlemni.* — V. **înlemni.**

ÎNLEMNÍT, -Ă, *înlemniţi, -te,* adj. Care a rămas nemişcat de frică, de spaimă, de uimire; încremenit, înmărmurit, împietrit. — V. **înlemni.**

ÎNLESNÍ, *înlesnesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A face ca ceva să fie uşor de realizat, de obţinut; a uşura, a facilita. **2.** A ajuta pe cineva; a uşura cuiva o muncă, o acţiune. ✦ Refl. (Reg.) A-şi îmbunătăţi situaţia materială. — **În** + **lesne.**

ÎNLESNÍRE, *înlesniri,* s.f. Acţiunea de *a înlesni* şi rezultatul ei; facilitare, uşurare. ✧ Loc. adv. *Cu înlesnire* = lesne, uşor. ✦ Ajutorare, ajutor. — V. **înlesni.**

ÎNLOCUÍ, *înlocuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A pune ceva sau pe cineva în locul altuia. **2.** A îndepărta pe cineva dintr-un post, numind pe altcineva în locul lui. **3.** A ţine cuiva locul într-o funcţie, într-o muncă etc. — Din loc. adv. **în loc** + suf. *-ui.*

ÎNLOCUÍRE s.f. Acţiunea de *a înlocui* şi rezultatul ei. — V. **înlocui.**

ÎNLOCUITÓR, -OÁRE, *înlocuitori, -oare,* adj., s.m. şi f., s.n. (Persoană sau produs, material etc.) care înlocuieşte sau cu care poate fi înlocuit cineva sau ceva. [Pr.: *-cu-i-*] — **Înlocui** + suf. *-tor.*

ÎNLUMINÁ, *înluminez,* vb. I. Tranz. A împodobi o carte cu miniaturi, viniete, litere colorate. — Din fr. **enluminer.**

ÎNLÚNTRU adv. v. **înăuntru.**

ÎNMAGAZINÁ, *înmagazinez,* vb. I. Tranz. A pune, a aşeza mărfuri, produse etc. într-o magazie (pentru a le păstra); a depozita. ✦ P. gener. (Adesea fig.) A aduna, a acumula (cunoştinţe, învăţătură, energie etc.). — Din fr. **emmagasiner.**

ÎNMAGAZINÁRE s.f. Acţiunea de *a înmagazina* şi rezultatul ei. — V. **înmagazina.**

ÎNMATRICULÁ, *înmatriculez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) înscrie, a (se) trece într-o matricolă; a matricula. — Din fr. **immatriculer,** lat. **immatriculare.**

ÎNMATRICULÁRE, *înmatriculări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înmatricula;* înscriere într-o matricolă. — V. **înmatricula.**

ÎNMĂNUNCHEÁ, *înmănunchez,* vb. I. **1.** Tranz. A strânge, a lega în mănunchi. **2.** Refl. Fig. A se aduna la un loc. — **În** + **mănunchi.**

ÎNMĂNUNCHÉRE s.f. Faptul de *a (se) înmănunchea.* — V. **înmănunchea.**

ÎNMĂNUŞÁT, -Ă, *înmănuşaţi, -te,* adj. Care poartă mănuşi; cu mănuşi. — **În** + **mănuşă** (după fr. *ganté).*

ÎNMĂRMURÍ, *înmărmuresc,* vb. IV. Intranz. şi tranz. A rămâne sau a face să rămână încremenit de frică, de groază, de uimire; a înlemni, a încremeni, a împietri. ✦ (În basme) A (se) transforma în piatră. — **În** + **marmură.**

ÎNMĂRMURÍRE, *înmărmuriri,* s.f. Faptul de *a înmărmuri;* încremenire, înlemnire, împietrire. — V. **înmărmuri.**

ÎNMĂRMURÍT, -Ă, *înmărmuriţi, -te,* adj. Care a rămas nemişcat de frică, de groază, de uimire; înlemnit, încremenit. ✦ (În basme) Care a fost transformat în piatră. — V. **înmărmuri.**

ÎNMĂRMURITÓR, -OÁRE, *înmărmuritori, -oare,* adj. (Rar) Care te lasă înmărmurit. — **Înmărmuri** + suf. *-tor.*

ÎNMÂNÁ, *înmânez,* vb. I. Tranz. A da[2], a remite, a preda un obiect în mâna cuiva. — **În** + **mână.**

ÎNMÂNÁRE s.f. Acţiunea de *a înmâna;* remitere, predare. — V. **înmâna.**

ÎNMIÍ, *înmiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) mări de o mie de ori; *p. ext.* a (se) înmulţi, a spori (ceva) foarte mult. — **În** + **mie.**

ÎNMIÍRE, *înmiiri,* s.f. Acţiunea de *a înmii* şi rezultatul ei. — V. **înmii.**

ÎNMIÍT, -Ă, *înmiiţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) De o mie de ori mai mare sau mai mult; *p. ext.* foarte mare, foarte mult. — V. **înmii.**

ÎNMIRESMÁ, *înmiresmez,* vb. I. Tranz. A parfuma, a îmbălsăma, a miresma. — **În** + **mireasmă.**

ÎNMIRESMÁRE, *înmiresmări,* s.f. Miros plăcut, parfum. — V. **înmiresma.**

ÎNMIRESMÁT, -Ă, *înmiresmaţi, -te,* adj. Care produce sau conţine o mireasmă; parfumat, frumos mirositor, — V. **înmiresma.**

ÎNMLĂDIÁ, *înmlădiez,* vb. I. Refl. şi tranz. (Pop.) A (se) mlădia. [Pr.: *-di-a*] — **În** + **mlădia.**

ÎNMLĂDIÉRE, *înmlădieri,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) înmlădia;* mlădiere. [Pr.: *-di-e-*] — V. **înmlădia.**

ÎNMLĂDIÓS, -OÁSĂ, *înmlădioşi, -oase,* adj. (Rar) Mlădios. [Pr.: *-di-os*] — **În** + **mlădios.**

ÎNMOINÁ, pers. 3 *înmoinează,* vb. I. Refl. impers. (Pop.) A se mai încălzi vremea, a se face moină, a se moina. — **În** + **moină.**

ÎNMORMÂNTÁ, *înmormântez,* vb. I. **1.** Tranz. A așeza un mort în mormânt; a îngropa, a înhuma, a astruca, a mormânta. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) îngropa (**II 2**). ✦ Tranz. A da ceva uitării. — **În** + **mormânt.**

ÎNMORMÂNTÁRE, *înmormântări,* s.f. Ceremonia, ritualul așezării în mormânt; îngropare, înhumare, îngropăciune, mormântare. — V. **înmormânta.**

ÎNMUGURÍ, pers. 3 *înmugurește,* vb. IV. Intranz. A face muguri; a muguri, a încăpuși. ✦ Fig. (Despre idei, soluții etc.) A lua naștere, a prinde contur în mintea cuiva. — **În** + **mugur.**

ÎNMUGURÍRE, *înmuguriri,* s.f. Faptul de *a înmuguri;* mugurire. — V. **înmuguri.**

ÎNMUGURÍT, -Ă, *înmuguriți, -te,* adj. Care a făcut muguri; mugurit, încăpușat. — V. **înmuguri.**

ÎNMUIÁ, *înmói,* vb. I. **1.** Tranz. A băga, a introduce într-un lichid, a muia. ✧ Refl. *Rufele s-au înmuiat.* ✦ A uda, a umezi. ✦ Fig. (Rar) A împodobi cu cusături, cu broderii de mătase, de fir (aurit) etc. **2.** Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni mai moale, prin încălzire sau prin subțiere cu un lichid. ✧ Expr. *A (i se) înmuia* (cuiva) *inima* = a (se) înduioșa. ✦ Fig. A (se) potoli, a (se) calma; a (se) liniști. ✦ Refl. (Despre ger, despre vreme) A fi mai blând; a se domoli, a se potoli. **3.** Tranz. și refl. Fig. A face să fie sau a deveni mai blând; a (se) îmblânzi. — **În** + **muia.**

ÎNMUIÁT, -Ă, *înmuiați, -te,* adj. **1.** Introdus în apă sau în alt lichid; umezit, îmbibat cu un lichid. ✦ (Despre ochi) Înlăcrimat. **2.** Devenit moale (prin încălzire sau prin adaos de lichid). ✦ Fig. Fără vlagă, fără putere. **3.** Fig. (Despre oameni și stările lor sufletești) Potolit, calmat, liniștit; *p. ext.* îmblânzit. ✦ Înduioșat, mișcat. — V. **înmuia.**

ÎNMUIÉRE, *înmuieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) înmuia* și rezultatul ei. — V. **înmuia.**

ÎNMUIETÓR, *înmuietoare,* s.n. Vas în care se înmoaie cerealele înainte de a fi puse la încolțit. — **Înmuia** + suf. *-ător.*

ÎNMULȚÍ, *înmulțesc,* vb. IV. Refl. și tranz. **1.** A spori, a (se) mări în număr sau cantitativ. ✦ Tranz. A face operația înmulțirii; a multiplica. **2.** A (se) mări prin reproducere numărul indivizilor din aceeași specie. — **În** + **mult.**

ÎNMULȚÍRE, *înmulțiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) înmulți* și rezultatul ei. ✦ Operație aritmetică fundamentală care constă din mărirea unui număr (deînmulțit) de atâtea ori cât alt număr (înmulțitorul), pentru obținerea unui rezultat numit produs; multiplicare. ✧ *Tabla înmulțirii* = tablou care conține produsele înmulțirii între ele a primelor zece numere. — V. **înmulți.**

ÎNMULȚÍT, -Ă, *înmulțiți, -te,* adj. Sporit, mărit[4] (numeric sau cantitativ). — V. **înmulți.**

ÎNMULȚITÓR, *înmulțitori,* s.m. Unul dintre factorii înmulțirii, care arată (în cazul numerelor) de câte ori se înmulțește deînmulțitul. — **Înmulți** + suf. *-tor.*

ÎNMURGÍ, pers. 3 *înmurgește,* vb. IV. Intranz. și refl. impers. (Pop.) A (se) însera. ✧ Loc. adv. *Pe înmurgite* = în amurg. — Din loc. adv. **în amurg.**

ÎNMURGÍT s.n. (Pop.) Amurg. — V. **înmurgi.**

ÎNNAVETÁRE s.f. Operația de a încărca și de a transporta cu navetele. — Din **navetă[1].**

ÎNNĂDÍ, *înnădesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A-i adăuga unui obiect (cosând, înnodând, lipind etc.) o bucată, o porțiune (de același fel), pentru a-l mări, a-l lungi etc.; a pune o nadă. ✧ Expr. (Refl.) *A se înnădi la vorbă* = a se porni la vorbă, a se pune pe taifas. **2.** Refl. Fig. A prinde poftă de ceva bun, a lua obiceiul, năravul; a (se) năravi. ✧ Expr. *A se înnădi la cașcaval* = a se obrăznici, a-și lua nasul la purtare. ✦ A se obișnui să meargă prea des undeva, să facă ceva (nepermis). — **În** + **nadă.**

ÎNNĂDÍRE, *înnădiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) înnădi* și rezultatul ei. — V. **înnădi.**

ÎNNĂDÍT, -Ă, *înnădiți, -te,* adj. Cusut, înnodat, sudat etc. cu o bucată (de același fel) pentru a deveni mai mare, mai lung. — V. **înnădi.**

ÎNNĂDITÚRĂ, *înnădituri,* s.f. Bucată înnădită, nadă; locul unde s-a înnădit. — **Înnădi** + suf. *-tură.*

ÎNNĂMOLÍ, *înnămolesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A (se) înfunda în nămol; a (se) murdări de nămol. **2.** Refl. (Despre albia unei ape curgătoare) A se împotmoli, a se îngusta din cauza aluviunilor. [Var.: **înnomolí** vb. IV] — **În** + **nămol.**

ÎNNĂMOLÍRE, *înnămoliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) înnămoli* și rezultatul ei; împotmolire. [Var.: **înnomolíre** s.f.] — V. **înnămoli.**

ÎNNĂMOLÍT, -Ă, *înnămoliți, -te,* adj. Înfundat în nămol, acoperit cu nămol; înglodat. [Var.: **înnomolít, -ă** adj.] — V. **înnămoli.**

ÎNNĂRĂVÍ, *înnărăvesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Reg.) A (se) nărăvi. — **În** + **nărăvi.**

ÎNNĂSCÚT, -Ă, *înnăscuți, -te,* adj. Care aparține cuiva din naștere, cu care se naște cineva; congenital, nativ. — **În** + **născut** (după fr. *inné).*

ÎNNEBUNÍ, *înnebunesc,* vb. IV. Intranz. A-și pierde facultățile mintale; a deveni nebun; a se aliena; (prin exagerare) a-și pierde calmul, stăpânirea de sine. ✧ Tranz. *Durerea l-a înnebunit.* ✧ Expr. (Tranz.) *Nu mă-nnebuni!,* se spune cuiva pentru a exprima mirarea sau neîncrederea față de cele auzite. ✦ Tranz. A face pe cineva să-și piardă stăpânirea de sine; a agasa, a enerva. — **În** + **nebun.**

ÎNNEBUNÍRE s.f. (Rar) Faptul de *a înnebuni.* — V. **înnebuni.**

ÎNNEBUNÍT, -Ă, *înnebuniți, -te,* adj. Care și-a pierdut facultățile mintale; nebun; (prin exagerare) surescitat, agitat. — V. **înnebuni.**

ÎNNEBUNITÓR, -OÁRE, *înnebunitori, -oare,* adj. Care te face să înnebunești; exasperant. — **Înnebuni** + suf. *-tor.*

ÎNNEGREÁLĂ, *înnegreli,* s.f. (Rar) Înnegrire. — **Înnegri** + suf. *-eală.*

ÎNNEGRÍ, *înnegresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A vopsi, a da cu negru; a negri; *p. ext.* a face să devină de culoare închisă, a întuneca. ✧ Expr. (Fam.) *A înnegri hârtia* = a scrie. ✦ Intranz. și refl. A deveni negru; *p. ext.* a căpăta o culoare închisă, a se întuneca. ✦ Refl. (Despre oameni) A se bronza. ✦ A murdări, a păta. **2.** Intranz. A apărea, a se detașa ca o pată întunecată pe un fond de culoare deschisă. **3.** Tranz. Fig. A prezenta în culori sumbre, defăimătoare; a ponegri. — **În** + **negru.**

ÎNNEGRÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) înnegri;* înnegreală. — V. **înnegri.**

ÎNNEGRÍT, -Ă, *înnegriți, -te,* adj. **1.** Vopsit în negru, devenit negru. **2.** (Despre oameni) Bronzat. — V. **înnegri.**

ÎNNEGURÁ, *înnegurez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) acoperi cu negură, cu ceață; a (se) întuneca. ✦ Fig. (Despre oameni, despre chipul sau despre privirea lor) A căpăta o expresie tristă; a se întuneca. — **În** + **negură.**

ÎNNEGURÁRE, *înnegurări,* s.f. Faptul de *a (se) înnegura;* întunecare. — V. **înnegura.**

ÎNNEGURÁT, -Ă, *înnegurați, -te,* adj. Acoperit de negură sau de ceață; întunecat; *fig.* (despre oameni, despre chipul sau despre privirea lor) întunecat, posomorât. — V. **înnegura.**

ÎNNEMURÍ[1], *înnemuresc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A face nemuritor, a imortaliza. — **În** + **ne** + **muri** (după fr. *immortaliser).*

ÎNNEMURÍ[2], *înnemuresc,* vb. IV Refl. recipr. (Reg.) A se înrudi. — **În** + **neamuri** (pl. lui *neam).*

ÎNNEMURÍRE, *înnemuriri,* s.f. (Reg.) Înrudire. — V. **înnemuri[2].**

ÎNNISIPÁ, pers. 3 *înnisipează,* vb. I. Refl. (Despre căi de comunicație) A se acoperi cu un strat de nisip; (despre canale, conducte etc.) a se astupa cu nisip. — **În** + **nisip.**

ÎNNISIPÁRE, *înnisipări,* s.f. Acțiunea de *a se înnisipa.* — V. **înnisipa.**

ÎNNISIPÁT, -Ă, *înnisipați, -te,* adj. (Despre drumuri, canale etc.) Care este acoperit sau astupat cu nisip. — V. **înnisipa.**

ÎNNOBILÁ, *înnobilez,* vb. I. **1.** Tranz. A învesti o persoană cu un titlu de noblețe. ✦ Tranz. și refl. Fig. A face ca cineva să devină sau a deveni mai distins, mai rafinat; a (se) înălța. **2.** Tranz. și refl. (pas.) A (se) îmbunătăți calitatea unei rase de animale sau a unei specii de plante; a (se) îmbunătăți proprietățile unor substanțe, unor materiale prin procedee fizice sau chimice. — **În** + **nobil** (după fr. *anoblir* și *ennoblir).*

ÎNNOBILÁRE, *înnobilări,* s.f. Acțiunea de *a (se) înnobila.* — V. **înnobila.**

ÎNNOBILÁT, -Ă, *înnobilați, -te,* adj. **1.** Care a primit un titlu de noblețe; *fig.* devenit mai distins, mai rafinat. **2.** (Despre animale sau plante) Care și-a îmbunătățit calitatea. ✦ (Despre substanțe sau materiale) Care și-a îmbunătățit proprietățile prin procedee fizice sau chimice. — V. **înnobila.**

ÎNNODÁ, *înnód,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) face un nod la ceva; a (se) lega, a (se) uni printr-un nod. ✧ Expr. (Refl.) *A se înnoda la vorbă* = a se porni pe vorbă; a se așterne la vorbă, la taifas. **2.** Tranz. Fig. A agonisi. ✦ A improviza, a înjgheba. — **În** + **nod.**

ÎNNODÁRE, *înnodări,* s.f. Acțiunea de *a (se) înnoda.* — V. **înnoda.**

ÎNNODÁT, -Ă, *înnodați, -te,* adj. (Despre fire) Care este legat, unit printr-un nod. ✦ Care a făcut nod; care are unul sau mai multe noduri. — V. **înnoda.**

ÎNNODĂTÚRĂ, *înnodături,* s.f. Înnodare; nod; lucru înnodat. — **Înnoda** + suf. *-ătură.*

ÎNNOÍ, *înnoiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) face ca nou (înlocuind ce era vechi, uzat); a (se) reface, a (se) repara. ✦ Tranz. A pune un lucru nou în locul altuia vechi; a primeni, a schimba. ✦ Refl. A se îmbrăca cu ceva nou. **2.** Refl. Fig. A se împrospăta, a se redeștepta, a se regenera. **3.** Tranz. A face încă o dată, a relua o acțiune. ✦ A prelungi valabilitatea unei autorizații, a unui document. — **În** + **nou.**

ÎNNOÍRE, *înnoiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) înnoi* și rezultatul ei; refacere, reparare; *fig.* transformare, prefacere; regenerare. ✦ Repetare, reluare. — V. **înnoi.**

ÎNNOÍT, -Ă, *înnoiți, -te,* adj. **1.** Făcut din (sau ca) nou; reparat. ✦ Îmbrăcat cu ceva nou. **2.** Fig. Schimbat, primenit, împrospătat. — V. **înnoi.**

ÎNNOITÓR, -OÁRE, *înnoitori, -oare,* adj. Care înnoiește, inovează, regenerează; novator. [Pr.: *-no-i-*] — **Înnoi** + suf. *-tor.*

ÎNNOMOLÍ vb. IV v. **înnămoli.**

ÎNNOMOLÍRE s.f. v. **înnămolire.**

ÎNNOMOLÍT, -Ă adj. v. **înnămolit.**

ÎNNOPTÁ, *înnoptez,* vb. I. **1.** Intranz. și refl. impers. A se face noapte, a se întuneca. ✧ Loc. adv. *Pe înnoptate* (sau *înnoptat*) = la căderea nopții. **2.** Intranz. A fi surprins de noapte; a petrece noaptea undeva. — **În** + **noapte.**

ÎNNOPTÁRE s.f. Faptul de *a (se) înnopta;* cădere a nopții, înnoptat[1]. — V. **înnopta.**

ÎNNOPTAT[1] s.n. **1.** Înnoptare. **2.** Rămânere undeva peste noapte. — V. **înnopta.**

ÎNNOPTÁT[2], -Ă, *înnoptați, -te,* adj. Peste care s-a lăsat noaptea; *fig.* întunecat, posomorât. — V. **înnopta.**

ÎNNORÁ, *înnorez,* vb. I. **1.** Intranz. și refl. impers. (La pers. 3) A se ivi (mulți) nori pe cer. ✦ (Pop.; despre vreme, cer, lună, soare) A se întuneca din cauza norilor. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) întrista, a (se) posomorî. [Var.: **înnourá** vb. I] — **În**+ **nor.**

ÎNNORÁRE, *înnorări,* s.f. Faptul de *a (se) înnora;* acoperire a cerului cu nori. ✦ Fig. Tristețe, mâhnire. [Var.: **înnouráre** s.f.] — V. **înnora.**

ÎNNORÁT, -Ă, *înnorați, -te,* adj. (Despre cer) Acoperit, umbrit de nori; noros. ✦ Fig. Trist, posomorât. [Var.: **înnourát, -ă** adj.] — V. **înnora.**

ÎNNOROÍ, *înnoroiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) umple de noroi, a (se) înfunda în noroi. [Var.: **înnoroiá** vb. I] — **În** + **noroi.**

ÎNNOROIÁ vb. I v. **înnoroi.**

ÎNNOROIÁT, -Ă adj. v. **înnoroit.**

ÎNNOROÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) înnoroi.* — V. **înnoroi.**

ÎNNOROÍT, -Ă, *înnoroiți, -te,* adj. Umplut de noroi; înfundat în noroi. [Var.: **înnoroíat, -ă** adj.] — V. **înnoroi.**

ÎNNOURÁ vb. I v. **înnora.**

ÎNNOURÁRE s.f. v. **înnorare.**

ÎNNOURÁT, -Ă adj. v. **înnorat.**

ÎNOCULÁ vb. I v. **inocula.**

ÎNÓT s.f. Plutire și înaintare (a unor ființe) la suprafața sau în interiorul apei, deplasare în apă prin mișcări ritmice cu brațele și cu picioarele. ✧ Loc. adv. *De-a înotul* = înotând. ✦ (Adverbial) Înotând. — Din **înota** (derivat regresiv).

ÎNOTÁ, *înót,* vb. I. Intranz. **1.** A se deplasa în apă cu mișcări ritmice. ✦ A pluti. **2.** A fi cufundat într-un lichid; a fi înconjurat din toate părțile de un lichid. ✦ Fig. A fi copleșit, apăsat de ceva. ✦ Fig. A înainta cu greu (prin noroi, prin zăpadă etc.). ✦ Fig. A avea ceva din abundență. — Lat. pop. **innotare.**

ÎNOTÁRE, *înotări,* s.f. Acțiunea de *a înota;* înotat. — V. **înota.**

ÎNOTÁT s.n. Înotare. — V. **înota.**

ÎNOTĂTÓR, -OÁRE, *înotători, -oare,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană, ființă) care înoată, care știe să înoate. ✦ Sportiv care practică înotul. **2.** S.f. Aripioară a peștelui sau a altor animale acvatice, care servește ca organ de propulsie și de stabilitate; aripă. — **Înota** + suf. *-ător.*

ÎNRĂDĂCINÁ, *înrădăcinez,* vb. I. Refl. A se fixa în pământ prin rădăcini; a prinde rădăcini. ✦ Fig. A pătrunde adânc (în conștiință, în obișnuință etc.). — **În** + **rădăcină.**

ÎNRĂDĂCINÁRE s.f. Acțiunea de *a se înrădăcina.* — V. **înrădăcina.**

ÎNRĂDĂCINÁT, -Ă, *înrădăcinați, -te,* adj. Fixat în pământ prin rădăcini. ✦ Fig. Pătruns adânc (în conștiință, în obișnuință etc.). — V. **înrădăcina.**

ÎNRĂÍ, *înrăiesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină (mai) rău, (mai) răutăcios (mai) grav. — **În** + **rău.**

ÎNRĂÍRE s.f. Faptul de *a (se) înrăi.* — V. **înrăi.**

ÎNRĂÍT, -Ă, *înrăiți, -te,* adj. Care a devenit (mai) rău, (mai) grav, (mai) vicios. — V. **înrăi.**

ÎNRĂMÁ, *înrămez,* vb. I. Tranz. A pune un obiect în ramă; a încadra. — **În** + **ramă.**

ÎNRĂUTĂȚÍ, *înrăutățesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) face (mai) rău, a (se) agrava. [Pr.: - *ră-u-*] — **În** + **răutate.**

ÎNRĂUTĂȚÍRE, *înrăutățiri,* s.f. Faptul de *a (se) înrăutăți;* agravare. [Pr.: *-ră-u-*] — V. **înrăutăți.**

ÎNRĂUTĂȚÍT, -Ă, *înrăutățiți, -te,* adj. Care a devenit (mai) rău; care s-a agravat. [Pr.: - *ră-u-*] — V. **înrăutăți.**

ÎNRÂURÍ, *înrâuresc,* vb. IV. Tranz. și intranz. A exercita o influență asupra cuiva sau a ceva; a influența. — Cf. fr. i n f l u e r, i n f l u e n c e, germ. b e e i n f l u s s e n.

ÎNRÂURÍRE, *înrâuriri,* s.f. Acțiunea de *a înrâuri* și rezultatul ei; influență[1]. — V. **înrâuri.**

ÎNREGIMENTÁ, *înregimentez,* vb. I. Refl. și tranz. A intra sau a face să intre într-o grupare, într-un partid etc.; a (se) înrola. — Din fr. **enrégimenter.**

ÎNREGIMENTÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) înregimenta* și rezultatul ei. — V. **înregimenta.**

ÎNREGISTRÁ, *înregistrez,* vb. I. Tranz. **1.** A înscrie într-un registru. **2.** A reține prin scris un fapt, un eveniment; a imprima (cu mijloace tehnice) sunetele, fenomenele luminoase etc. ✦ Fig. A întipări în minte, a memora. **3.** A obține un anumit rezultat, o anumită realizare etc. *A înregistra un succes important.* — Din fr. **enregistrer.**

ÎNREGISTRÁRE, *înregistrări,* s.f. Acțiunea de *a (se) înregistra* și rezultatul ei; (concr.) ceea ce a fost înregistrat. ✦ Fixarea pe un suport a sunetelor, imaginilor, datelor în vederea păstrării lor un timp nedeterminat și a redării lor ulterioare— V. **înregistra.**

ÎNREGISTRATÓR, -OÁRE, *înregistratori, -oare,* adj., s.n. (Aparat, dispozitiv) care înregistrează. — **Înregistra** + suf. *-tor.*

ÎNROBÍ, *înrobesc,* vb. IV. Tranz. A supune, a robi, a subjuga, a aservi. — **În** + **rob.**

ÎNROBÍRE, *înrobiri,* s.f. Acțiunea de *a înrobi* și rezultatul ei. — V. **înrobi.**

ÎNROBÍT, -Ă, *înrobiți, -te,* adj. Subjugat, aservit. — V. **înrobi.**

ÎNROBITÓR, -OÁRE, *înrobitori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care înrobește pe cineva. — **Înrobi** + suf. *-tor.*

ÎNROLÁ, *înrolez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) înscrie în rândurile armatei; *p. ext.* a (se) înscrie într-o organizație, într-un partid; a (se) înregimenta. — Din fr. **enrôler.**

ÎNROLÁRE, *înrolări,* s.f. Acțiunea de *a (se) înrola* și rezultatul ei. — V. **înrola.**

ÎNROȘÍ, *înroșesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A face să capete sau a căpăta culoarea roșie; a (se) face roșu; a (se) îmbujora, a (se) înflăcăra, a (se) împurpura. ✦ A (se) încinge în foc. **2.** Tranz. (Rar) A colora, a vopsi în roșu; a roși. **3.** Refl. (Despre fructe) A se coace. — **În** + **roșu** sau **roși.**

ÎNROȘÍRE s.f. Faptul de *a (se) înroși.* — V. **înroși.**

ÎNROȘÍT, -Ă, *înroșiți, -te,* adj. Colorat în roșu; devenit roșu; roșit. — V. **înroși.**

ÎNROURÁ, pers. 3 *înrourează,* vb. I. Refl. A se acoperi cu rouă. [Pr.: *-ro-u-*] — **În** + **roura.**

ÎNROURÁT, -Ă, *înrourați, -te,* adj. Acoperit, plin de rouă. [Pr.: *-ro-u-*] — V. **înroura.**

ÎNRUDÍ, *înrudesc,* vb. IV. Refl. recipr. **1.** A fi sau a deveni rudă cu cineva; a se înnemuri[2]. **2.** Fig. A avea caractere (esențiale) comune cu cineva sau cu ceva. — **În** + **rudă.**

ÎNRUDÍRE, *înrudiri,* s.f. Faptul de *a se înrudi;* rudire. — V. **înrudi.**

ÎNRUDÍT, -Ă, *înrudiți, -te,* adj. **1.** Care este sau a devenit rudă cu cineva. **2.** Fig. Care prezintă caractere (esențiale) comune cu cineva sau cu ceva; care are afinitate cu cineva sau cu ceva. — V. **înrudi.**

ÎNS, ÎNSĂ, *înși, înse,* pron. **1.** (Pronume personal, azi art., precedat de prep. „întru”, „printru”) El, ea, dânsul, dânsa. **2.** (Pronume de întărire, de obicei adjectival, astăzi numai la f. pl.) Înseși. *Ele însele.* — Lat. **ipsus, ipsa** (= *ipse, ipsa).*

ÎNSĂ conj. **1.** (Adversativ, leagă două propoziții sau două părți de propoziție) Cu toate acestea, totuși, dar. **2.** (Arată trecerea la altă idee) Dar, pe de altă parte. — Lat. **ipsa.**

ÎNSĂCUÍT, -Ă, *însăcuiți, -te,* adj. Care este pus în saci. — De la **sac.**

ÎNSĂILÁ, *însăilez,* vb. I. Tranz. A coase în mod provizoriu cu împunsături depărtate; a prinde cu un fir de ață (albă) locurile pe unde se va coase apoi definitiv. ✦ Fig. A face superficial un lucru; a înjgheba; a improviza, a înșira. [Pr.: *-să-i-.* — Var.: **înseilá** vb. I] — Cf. s a i a.

ÎNSĂILÁRE, *însăilări,* s.f. Acțiunea de *a însăila* și rezultatul ei. [Pr.: *-să-i-.* — Var.: **înseiláre** s.f.] — V. **însăila.**

ÎNSĂILÁT[1] s.n. Însăilare. [Pr.: *-să-i-.* — Var.: **înseilát** s.n.] — V. **însăila.**

ÎNSĂILÁT[2], -Ă, *însăilați, -te,* adj. Cusut provizoriu. ✦ Fig. Făcut în mod superficial, provizoriu; înjghebat, improvizat. [Pr.: *-să-i-.* — Var.: **înseilát, -ă** adj.] — V. **însăila.**

ÎNSĂILĂTÚRĂ, *însăilături,* s.f. Cusătură provizorie, cu împunsături rare. [Pr.: *-să-i-*] — **Însăila** + suf. *-ătură.*

ÎNSĂMÂNȚÁ, *însămânțez,* vb. I. Tranz. **1.** A pune în pământ semințele unei culturi; a semăna[1]. **2.** A pune în apă icre sau pești de reproducție, în vederea obținerii unei culturi artificiale. ✦ A introduce pe cale artificială gameți masculi în organele genitale femele, în vederea reproducției. ✦ A introduce într-un mediu nutritiv propice bacterii, germeni microbieni etc. — **În** + **sămânță** (după fr. *ensemencer).*

ÎNSĂMÂNȚÁRE, *însămânțări,* s.f. Acțiunea de *a însămânța* și rezultatul ei; însămânțat[1]. ✧ *Însămânțare artificială* = inseminare artificială.— V. **însămânța.**

ÎNSĂMÂNȚÁT[1] s.n. Însămânțare. — V. **însămânța.**

ÎNSĂMÂNȚÁT[2], -Ă, *însămânțați, -te,* adj. Care a fost semănat; în care s-au făcut însămânțări. — V. **însămânța.**

ÎNSĂNĂTOȘÁ vb. I v. **însănătoși.**

ÎNSĂNĂTOȘÁRE s.f. v. **însănătoșire.**

ÎNSĂNĂTOȘÁT, -Ă adj. v. **însănătoșit.**

ÎNSĂNĂTOȘÍ, *însănătoșesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) face sănătos, a (se) vindeca de o boală; a (se) lecui. [Var.: **însănătoșá** vb. I] — **În** + **sănătos.**

ÎNSĂNĂTOȘÍRE, *însănătoșiri,* s.f. Faptul de *a (se) însănătoși;* vindecare, înzdrăvenire, întremare, lecuire. [Var.: **însănătoșáre** s.f.] — V. **însănătoși.**

ÎNSĂNĂTOȘÍT, -Ă, *însănătoșiți, -te,* adj. Vindecat, înzdrăvenit, lecuit. [Var.: **însănătoșát, -ă** adj.] — V. **însănătoși.**

ÎNSĂNĂTOȘITÓR, -OÁRE, *însănătoșitori, -oare,* adj. (Rar) Care însănătoșește. — **Însănătoși** + suf. *-tor.*

ÎNSĂRCINÁ, *însărcinez,* vb. I. Tranz. **1.** A încredința cuiva îndeplinirea unei acțiuni; a da cuiva o sarcină. ✦ Refl. A lua asupra sa o sarcină. **2.** A face ca o femeie să devină gravidă. — **În** + **sarcină.**

ÎNSĂRCINÁRE, *însărcinări,* s.f. Acțiunea de *a (se) însărcina* și rezultatul ei; misiune, îndatorire. — V. **însărcina.**

ÎNSĂRCINÁT, -Ă, *însărcinați, -te,* adj., (**3**) *însărcinați,* s.m. **1.** Adj. Care a primit o sarcină. **2.** Adj. (Despre femei) Care poartă un făt în pântece; gravidă. **3.** S.m. (În sintagma) *Însărcinat cu afaceri* = consilier, secretar etc. care conduce misiunea diplomatică în absența șefului permanent. — V. **însărcina.**

ÎNSÂNGERÁ, *însângerez,* vb. I. Tranz. A face să curgă sânge, a umple de sânge. ✦ A păta ceva cu sânge. ✦ Fig. A înroși. — **În** + **sângera.**

ÎNSÂNGERÁT, -Ă, *însângerați, -te,* adj. Plin de sânge; care sângerează. ✦ (Despre ochi) Injectat. ✦ Fig. De culoarea sângelui; roșu. — V. **însângera.**

ÎNSCĂUNÁ, *înscăunez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) urca pe tron ca domn al țării; a (se) încorona, a (se) întrona. ✦ Tranz. A numi, a alege un arhiereu; *p. gener.* a numi într-o funcție, a instala într-un post. [Pr.: *-scă-u-*] — **În** + **scaun.**

ÎNSCĂUNÁRE, *înscăunări,* s.f. Acțiunea de *a (se) înscăuna* și rezultatul ei. [Pr.: *-scă-u-*] — V. **înscăuna.**

ÎNSCĂUNÁT, -Ă, *înscăunați, -te,* adj. Care s-a urcat pe tron; care a primit demnitatea de arhiereu; *p. gener.* ajuns la putere, instaurat. [Pr.: *-scă-u-*] — V. **înscăuna.**

ÎNSCENÁ, *înscenez,* vb. I. Tranz. **1.** A regiza un spectacol, a pune în scenă. **2.** Fig. A pune la cale acțiuni rău intenționate spre a aduce cuiva prejudicii. — Din it. **inscenare.**

ÎNSCENÁRE, *înscenări,* s.f. Acțiunea de *a înscena* și rezultatul ei. — V. **înscena.**

ÎNSCORȚOȘÁ, *înscorțoșez,* vb. I. Refl. și tranz. (Rar) A prinde sau a face ca ceva să prindă scoarță. — **În** + **scorțos.**

ÎNSCRÍE, *înscríu,* vb. III. **1.** Tranz. și refl. A(-și) scrie, a(-și) trece numele într-un catalog, într-o condică etc.; a (se) înregistra, a (se) înmatricula. ✧ Expr. (Refl.) *A se înscrie în fals* = a susține în fața unei instanțe judiciare că dovada (scrisă) adusă de partea adversă este falsă. ✦ Tranz. A consemna ceva în scris. **2.** Tranz. A construi o figură geometrică în perimetrul alteia, astfel încât unele puncte ale celei dintâi să fie tangente la cealaltă. **3.** Tranz. (Sport) A marca unul sau mai multe puncte adversarului. [Perf. s. *înscrisei,* part. *înscris*] — **În** + **scrie** (după fr. *inscrire).*

ÎNSCRÍERE, *înscrieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) înscrie* și rezultatul ei. ✧ (În sintagma) *Înscriere în fals* = procedură prin care se urmărește stabilirea de către instanța penală și, drept consecință, înlăturarea actului falsificat și sancționarea celui vinovat. ✦ (Înv.) Inscripție. — V. **înscrie.**

ÎNSCRÍS[1], *înscrisuri,* s.n. Act, dovadă, document. ✦ (Jur.) Declarație în scris care poate servi ca mijloc de probă sau care contribuie la aflarea adevărului în cauză. — V. **înscrie.**

ÎNSCRÍS[2], -Ă, *înscriși, -se,* adj. (Despre poligoane) Cu vârfurile situate pe circumferința unui cerc; (despre poliedre) cu vârfurile situate pe suprafața unei sfere, a unui con sau a unui cilindru. — V. **înscrie.**

ÎNSEILÁ vb. I v. **însăila.**

ÎNSEILÁRE s.f. v. **însăilare.**

ÎNSEILÁT[1] s.n. v. **însăilat[1].**

ÎNSEILÁT[2], -Ă adj. v. **însăilat[2].**

ÎNSÉMN, *însemne,* s.n. Semn distinctiv al unei demnități, al unui rang; insignă. ✦ Stema, sigiliul, drapelul și imnul de stat al unei țări. — Din fr. **insigne** (după *semn).*

ÎNSEMNÁ, (**I**) *însémn,* (**II**) *însemnez,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A aplica, a pune un semn caracteristic de recunoaștere. ✧ Expr. *A însemna cu fierul roșu*= a înfiera. **2.** A nota (prin scris sau prin alte semne grafice), a face o însemnare. **3.** A delimita. **II.** Intranz. unipers. A avea un anumit înțeles, o anumită semnificație; a marca, a arăta. ✦ (Despre cuvinte) A avea accepția de..., a exprima un anumit înțeles. ✦ A avea o anumită importanță, o anumită valoare. — Lat. **insignare** sau **în** + **semn.**

ÎNSEMNÁRE, *însemnări,* s.f. Acțiunea de *a însemna* și rezultatul ei. ✦ (Concr.) Notă, mențiune scrisă. — V. **însemna.**

ÎNSEMNÁT, -Ă, *însemnați, -te,* adj. **1.** Care poartă un semn distinctiv. ✦ (Despre oameni) Care are un defect fizic, o infirmitate. **2.** Important, de seamă; însemnător. **3.** Înregistrat, menționat în scris. ✦ (Înv.) Desenat, pictat; imprimat. — V. **însemna.**

ÎNSEMNĂRÍCĂ, *însemnărele,* s.f. (Fam.) Notiță, bilețel. — **Însemnare** + suf. *-ică.*

ÎNSEMNĂTÁTE s.f. **1.** Importanță, valoare. **2.** (Rar) Semnificație, sens, înțeles. — **Însemnat** + suf. *-ătate.*

ÎNSEMNĂTÓR, -OÁRE, *însemnători, -oare,* adj. (Înv.) Important, însemnat (**2**). — **Însemna** + suf. *-ător.*

ÎNSENINÁ, *înseninez,* vb. I **1.** Refl. (Despre cer, vreme etc.; la pers. 3) A deveni senin. **2.** Refl. și tranz. Fig. (Despre oameni, *p. ext.* despre psihicul lor) A deveni sau a face să devină senin, liniștit, vesel; a (se) înveseli, a (se) lumina. [Prez. ind. și: *însenín*] — Lat. **inserenare.**

ÎNSENINÁRE s.f. Faptul de *a (se) însenina; fig.* bună dispoziție; veselie. — V. **însenina.**

ÎNSENINÁT, -Ă, *înseninați, -te,* adj. Fără nori, senin; *fig.* liniștit, vesel. — V. **însenina.**

ÎNSERÁ, *înserez,* vb. I. **1.** Intranz. și refl. impers. (La pers. 3) A se face seară, a amurgi. ✧ Loc. adv. *Pe (*sau *la*) *înserate* (sau *înserat*) = în amurg. **2.** Intranz. A rămâne undeva până seara, a-l surprinde pe cineva seara undeva. — **În** + **seară.**

ÎNSERÁRE, *înserări,* s.f. Faptul de *a (se) însera;* crepuscul, înserat. — V. **însera.**

ÎNSERÁT s.n. Amurg, crepuscul, înserare. — V. **însera.**

ÎNSERIÁ, *înseriez,* vb. I. Tranz. A așeza în serie; a da număr de serie. [Pr.: *-ri-a*] — **În** + **serie.**

ÎNSERIÁT, -Ă, *înseriați, -te,* adj. Care a fost inclus într-o serie, care a primit număr de serie. [Pr.: *-ri-at*] — V. **înseria.**

ÎNSERIÉRE, *înserieri,* s.f. Acțiunea de *a înseria.* [Pr.: *-ri-e-*] — V. **înseria.**

ÎNSETÁ, *însetez,* vb. I. Intranz. **1.** A i se face sete; a însetoșa. **2.** Fig. A fi dornic, avid de… — **În** + **sete.**

ÎNSETÁRE s.f. Faptul de *a înseta;* sete, însetoșare. — V. **înseta.**

ÎNSETÁT, -Ă, *însetați, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care suferă de sete, căruia îi este sete; însetoșat. **2.** Fig. Dornic de..., avid de... setos de... — V. **înseta.**

ÎNSETOȘÁ, *însetoșez,* vb. I. Intranz. (Înv. și reg.) A înseta. — **În** + **setos.**

ÎNSETOȘÁRE s.f. (Înv. și reg.) Faptul de *a însetoșa;* însetare. — V. **însetoșa.**

ÎNSETOȘÁT, -Ă, *însetoșați, -te,* adj. (Înv. și reg.) Însetat. — V. **însetoșa.**

ÎNSILOZÁ, *însilozez,* vb. I. Tranz. A depozita (cereale, furaje, etc.) într-un siloz. — **În** + **siloz.**

ÎNSILOZÁRE, *însilozări,* s.f. Acțiunea de *a însiloza* și rezultatul ei. — V. **însiloza.**

ÎNSILOZÁT, -Ă, *însilozați, -te,* adj. Depozitat într-un siloz. — V. **însiloza.**

ÎNSINGURÁ, *însingurez,* vb. I. Refl. A se izola de lume, de oameni. — **În** + **singur.**

ÎNSINGURÁRE s.f. Acțiunea de *a se însingura* și rezultatul ei; izolare de lume, de oameni. — V. **însingura.**

ÎNSINGURÁT, -Ă, *însingurați, -te,* adj. Izolat de lume, de oameni.– V. **însingura.**

ÎNSORÍ, *însoresc,* vb. IV. Refl. **1.** A se însenina, a apărea soarele. **2.** A sta la soare, a se încălzi sau a se bronza la soare. — **În** + **soare.**

ÎNSORÍRE, *însoriri,* s.f. Acțiunea de *a se însori* și rezultatul ei. — V. **însori.**

ÎNSORÍT, -Ă, *însoriți, -te,* adj. (Despre locuri, clădiri etc.) Luminos. ✦ (Despre timp) Cu soare; senin. ✦ Fig. Vesel, luminos. — V. **însori.**

ÎNSOȚÍ, *însoțesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A merge împreună, a întovărăși, a petrece pe cineva pe un drum, într-o călătorie etc.; a acompania. ✦ (Rar) A acompania pe cineva la un instrument. ✦ Refl. recipr. (Pop.) A se întovărăși, a se asocia cu cineva. **2.** Tranz. A adăuga ceva (spre completare sau lămurire). *Însoțesc vorbele cu gesturi energice.* **3.** Refl. recipr. (Pop.) A se căsători. ✦ A se împerechea. — **În** + **soț.**

ÎNSOȚÍRE, *însoțiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) însoți;* întovărășire, însoțit. **2.** (Pop.) Căsătorie; cununie; nuntă. ✦ Împerechere. — V. **însoți.**

ÎNSOȚÍT s.n. Însoțire. — V. **însoți.**

ÎNSOȚITÓR, -OÁRE, *însoțitori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care însoțește, care întovărășește pe cineva sau ceva. ✧ *Însoțitor de vagoane* = funcționar la căile ferate însărcinat cu supravegherea unui vagon de la stația de pornire până la stația de destinație. — **Însoți** + suf. *-tor.*

ÎNSPĂIMÂNTÁ, *înspăimânt,* vb. I. Refl. A fi cuprins de spaimă. ✦ Tranz. A inspira spaimă, groază, a băga spaima în cineva. — **În** + **spăimânta.**

ÎNSPĂIMÂNTÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) înspăimânta* și rezultatul ei; spaimă. — V. **înspăimânta.**

ÎNSPĂIMÂNTÁT, -Ă, *înspăimântați, -te,* adj. Cuprins de spaimă; îngrozit, înfricoșat, speriat[2]. — V. **înspăimânta.**

ÎNSPĂIMÂNTĂTÓR, -OÁRE, *înspăimântători, -oare,* adj. Care provoacă spaimă; îngrozitor, înfricoșător, fioros, groaznic, înfiorător. ✦ (Adverbial, urmat de prep. „de") Extrem de... — **Înspăimânta** + suf. *-ător.*

ÎNSPICÁ, pers. 3 *înspícă,* vb. I. Intranz. (Pop.) A face spic, a da în spic. — Lat. **inspicare** sau **în** + **spic.**

ÎNSPICÁRE, *înspicări,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a înspica* și rezultatul ei. — V. **înspica.**

ÎNSPICÁT, -Ă, *înspicați, -te,* adj. (Pop.) **1.** Care a dat în spic; care are spice. **2.** (Despre păr) Cu fire albe; cărunt; *p. ext.* (despre părul sau blana unor animale) cu vârful de culoare mai deschisă; cu vârful în formă de spic. ✦ (Despre țesături, *p. ext.* despre obiecte confecționate din țesături) Cu fire de altă culoare, împestrițat. — V. **înspica.**

ÎNSPIȚÁ, *înspițez,* vb. I. Tranz. (Pop.) A pune spițe la o roată. — **În** + **spiță.**

ÎNSPIȚÁRE, *înspițări,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a înspița* și rezultatul ei. — V. **înspița.**

ÎNSPRE prep. **1.** (Cu sens local) Spre, către, la. **2.** (Temporal și modal) Spre, către, pe (la). — **În** + **spre.**

ÎNSPUMÁ, *înspumez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) umple de spumă; a (se) înspumega. **2.** Tranz. A transforma (un material) în spumă; a introduce o spumă în masa unui material. — **În** + **spumă.**

ÎNSPUMÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) înspuma* și rezultatul ei. — V. **înspuma.**

ÎNSPUMÁT, -Ă, *înspumați, -te,* adj. Plin de spumă, cu spumă; înspumegat. — V. **înspuma.**

ÎNSPUMEGÁ, *înspúmeg,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) înspuma. — **În** + **spumega.**

ÎNSPUMEGÁT, -Ă, *înspumegați, -te,* adj. (Rar) Înspumat. — V. **înspumega.**

ÎNSTĂPÂNÍ, *înstăpânesc,* vb. IV. Refl. A se face stăpân pe ceva. — **În** + **stăpâni.**

ÎNSTĂRÍ, *înstăresc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) îmbogăți. — **În** + **stare.**

ÎNSTĂRÍT, -Ă, *înstăriți, -te,* adj. Cu stare, bogat, avut, chivernisit. — V. **înstări.**

ÎNSTELÁ, pers. 3 *înstelează,* vb. I. Refl. (Despre cer) A se acoperi cu stele. — **În** + **stele** (pl. lui *stea).*

ÎNSTELÁT, -Ă, *înstelați, -te,* adj. (Despre cer, *p. ext.* despre noapte) Cu stele, plin de stele, constelat. — V. **înstela.**

ÎNSTRĂINÁ, *înstrăinez,* vb. I. **1.** Tranz. A trece cuiva (prin vânzare) stăpânirea unui lucru; a aliena un bun material. ✦ A sustrage, a fura. **2.** Refl. A-și părăsi familia, locul de naștere sau de reședință, stabilindu-se în altă parte. ✦ Fig. A se îndepărta sufletește; a pierde afecțiunea, simpatia cuiva. [Pr.: *-stră-i.* — Var.: **înstreiná** vb. I] — **În** + **străin.**

ÎNSTRĂINÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) înstrăina* și rezultatul ei. ✦ (Rel.) Acțiunea călugărului care părăsește deliberat viața socială pentru a se consacra definitiv, în mănăstire sau în pustnicie, rugăciunii și slujirii lui Dumnezeu. [Pr.: *-stră-i-.* — Var.: **înstreinare** s.f.] — V. **înstrăina.**

ÎNSTRĂINÁT[1] s.n. Înstrăinare. [Pr.: *-stră-i-.* — Var.: **înstreinát** s.n.] — V. **înstrăina.**

ÎNSTRĂINÁT², **-Ă**, *înstrăinați, -te,* adj. **1.** Care a ajuns pe mâna altcuiva decât a posesorului inițial. **2.** Îndepărtat sau plecat definitiv de acasă în altă localitate sau într-o țară străină; *fig.* îndepărtat, rupt sufletește de cineva. [Pr.: *-stră-i-*. — Var.: **înstreinát, -ă** adj.] — V. **înstrăina.**

ÎNSTREINÁ vb. I v. **înstrăina.**

ÎNSTREINÁRE s.f. v. **înstrăinare.**

ÎNSTREINÁT¹ s.n. v. **înstrăinat¹.**

ÎNSTREINÁT², -Ă adj. v. **înstrăinat².**

ÎNSTRUNÁ, *înstrún,* vb. I. Tranz. **1.** A acorda un instrument muzical cu coarde. **2.** A strânge un animal de călărie cu chingile sau cu frâul; a struni. ✦ Fig. A reține de la o acțiune; a stăvili, a înfrâna, a struni. [Prez. ind. și: *înstrunez*] — **În** + **strună.**

ÎNSTRUNÁRE, *înstrunări,* s.f. Acțiunea de *a înstruna* și rezultatul ei. — V. **înstruna.**

ÎNSTRUNÁT, -Ă, *înstrunați, -te,* adj. **1.** Acordat. **2.** Strâns în chingă, în frâu; strunit. ✦ Fig. Potolit; înfrânat; strunit. — V. **înstruna.**

ÎNSUFLEȚÍ, *însuflețesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A da viață. ✦ Fig. A stimula, a da impuls, avânt. ✦ Refl. A prinde viață; a se înviora, a se anima. **2.** Fig. A preface ceva inert în ceva viu, dinamic. — **În** + **suflet.**

ÎNSUFLEȚÍRE, *însuflețiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) însufleți* și rezultatul ei; avânt, entuziasm; animație. — V. **însufleți.**

ÎNSUFLEȚÍT, -Ă, *însuflețiți, -te,* adj. **1.** Care trăiește; viu. **2.** Plin de viață; animat, vioi. ✦ (Adverbial) În mod avântat, cu căldură. — V. **însufleți.**

ÎNSUFLEȚITÓR, -OÁRE, *însuflețitori, -oare,* adj. Care însuflețește. — **Însufleți** + suf. *-tor.*

ÎNSUMÁ, *însumez,* vb. I. Tranz. A aduna laolaltă, a totaliza, a cuprinde. — **În** + **sumă.**

ÎNSUMÁRE, *însumări,* s.f. Acțiunea de *a însuma* și rezultatul ei. — V. **însuma.**

ÎNSUMI, ÎNSĂMI, adj. pron., pron. de întărire. **1.** Adj. pron. (Pe lângă un substantiv sau un pronume) Chiar, tocmai. **2.** Pron. de întărire (Înv.) Eu (sau tu, el etc.) singur, personal, fără ajutorul altuia. [Forme gramaticale: pers. 2 sg. *însuți, însăți,* pers. 3 sg. *însuși, însăși,* pers.1 pl. *înșine, însene,* pers. 2 pl. *înșivă, însevă,* pers. 3 pl. *înșiși, înseși*] — **Îns(ul)** + **-mi, -ți, -și.**

ÎNSURÁ, *însór,* vb. I. Refl. și tranz. fact. (Despre bărbați) A (se) căsători. — Probabil lat. ***inuxorare** (< *uxor* „soție”).

ÎNSURÁRE, *însurări,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) însura.* Însurătoare. — V. **însura.**

ÎNSURÁT¹ s.n. Faptul de *a (se) însura;* însurătoare. — V. **însura.**

ÎNSURÁT², *însurați,* adj. (Despre bărbați) Căsătorit. — V. **însura.**

ÎNSURĂCIÚNE, *însurăciuni,* s.f. (Înv.) Însurătoare. — **Însura** + suf. *-ăciune.*

ÎNSURĂTOÁRE, *însurători,* s.f. Căsătorie a unui bărbat; însurat¹, însurăciune, însurare. — **Însura** + suf. *-ătoare.*

ÎNSURĂȚÉL, *însurăței,* s.m. Bărbat (tânăr) însurat de curând; (la pl.) soți (tineri) de curând căsătoriți. — **Însurat²** + suf. *-el.*

ÎNSUȘÍ, *însușesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A pune stăpânire pe ceva, a lua în stăpânire, a-și apropria. ✦ A-și aroga un drept. **2.** A asimila, a dobândi cunoștințe, idei, opinii (temeinice) într-un domeniu; a învăța. ✦ A fi de acord cu opinia cuiva, a ține seama de părerea cuiva. — Din pron. **însuși,** v. *însumi.*

ÎNSUȘÍRE, *însușiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a-și însuși* și rezultatul ei. **2.** Trăsătură distinctivă; caracteristică. ✦ Talent, înclinație. — V. **însuși.**

ÎNSUȘÍT, -Ă, *însușiți, -te,* adj. (Înv.) Propriu, caracteristic. — V. **însuși.**

ÎNSUTÍ, *însutesc,* vb. IV. Tranz. A spori, a mări de o sută de ori; *p. ext.* a face mult mai mare, mult mai numeros. — **În** + **sută.**

ÎNSUTÍT, -Ă, *însutiți, -te,* adj. De o sută de ori mai mare sau mai numeros, centuplu; *p. ext.* mult mai mare, mult mai numeros. — V. **însuti** sau **în** + **sută** + suf. *-it.*

ÎNȘELÁ, *înșél,* vb. I. **I.** Tranz. (Înv.) A pune șaua pe cal, a înșeua. **II. 1.** Tranz. A induce în eroare, a abuza de buna-credință a cuiva; a amăgi. ✧ Expr. *A înșela așteptările* = a dezamăgi. ✦ (Despre simțuri, facultăți psihice) A nu (mai) funcționa bine, a da o imagine eronată, neconformă realității. *Mă înșală memoria.* **2.** Refl. A-și forma o părere eronată despre cineva sau ceva; a greși. **3.** Tranz. A încălca fidelitatea conjugală; *p. gener.* a fi necredincios în dragoste. ✦ A ademeni, a seduce o fată, o femeie. — Lat. **in-sellare.**

ÎNȘELÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) înșela* și rezultatul ei; înșelăciune; iluzie. — V. **înșela.**

ÎNȘELÁT, -Ă, *înșelați, -te,* adj. **I.** (Înv.) Îșeuat, cu șaua pusă. **II. 1.** Indus în eroare; păcălit, amăgit. **2.** Trădat în fidelitatea conjugală; *p. gener.* trădat în dragoste. ✦ (Despre fete, femei) Ademenit, sedus. — V. **înșela.**

ÎNȘELĂCIÚNE, *înșelăciuni,* s.f. Inducere în eroare, înșelătorie; *p. ext.* escrocherie, fraudă. — **Înșela** + suf. *-ăciune.*

ÎNȘELĂTÓR, -OÁRE, *înșelători, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care induce în eroare, care amăgește, iluzoriu, deluzoriu; care abuzează de buna-credință a cuiva; amăgitor. — **Înșela** + suf. *-ător.*

ÎNȘELĂTORÍE, *înșelătorii,* s.f. Faptă a celui care înșală; înșelăciune. — **Înșelător** + suf. *-ie.*

ÎNȘESÍT, -Ă, *înșesiți, -te,* adj. De șase ori mai mare; sextuplu. — **În** + **șase** + suf. *-it.*

ÎNȘEUÁ, *înșeuez,* vb. I. Tranz. A pune șaua pe un animal de călărie; a înșela (**I**). — **În** + **șa.**

ÎNȘEUÁRE s.f. Acțiunea de *a înșeua* și rezultatul ei. — V. **înșeua.**

ÎNȘEUÁT, -Ă, *înșeuați, -te,* adj. (Despre animale de călărie) Căruia i s-a pus șaua. — V. **înșeua.**

ÎNȘFĂCÁ, *înșfác,* vb. I. Tranz. A apuca brusc, a prinde cu putere și cu violență; a înhăța. — Cf. bg. h v á š t a m.

ÎNȘFĂCÁRE s.f. Acțiunea de *a înșfăca;* apucare bruscă, violentă; înhățare. — V. **înșfăca.**

ÎNȘIRÁ, *înșír,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) așeza în șir, a (se) alinia. **2.** Tranz. A trece un fir prin mărgele, pentru a face un șirag; a face șirag. ✧ Expr. (Refl.) *Înșiră-te* (sau *înșir'te*) *mărgărite,* formulă prin care se arată că un basm continuă. **3.** Refl. Fig. A se succeda, a se perinda. **4.** Tranz. Fig. A expune, a povesti urmând un anumit șir de idei, de fapte etc.; a enumera. ✧ Expr. *A înșira moși pe groși* (sau *verzi și uscate*) = a spune tot felul de lucruri fără importanță și fără o succesiune logică; a pălăvrăgi. **5.** Tranz. A trece, rând pe rând, prin diferite locuri, situații etc.; a lua la rând, la șir. — Din loc. adv. **în șir.**

ÎNȘIRÁRE, *înșirări,* s.f. Acțiunea de *a (se) înșira* și rezultatul ei; șir; *fig.* succedare, perindare; expunere (a unui șir de idei, de fapte), enumerare. — V. **înșira.**

ÎNȘIRÁT, -Ă, *înșirați, -te,* adj. Așezat în șir; aliniat; făcut șirag. — V. **înșira.**

ÎNȘIRUÍ, *înșirui,* vb. IV. Tranz. **1.** A înșira mărgele. ✦ A așeza în șir, la rând. **2.** Fig. A expune pe rând, a enumera. — **În** + **șir** + suf. *-ui.*

ÎNȘIRUÍRE, *înșiruiri,* s.f. Acțiunea de *a înșirui* și rezultatul ei; șir. — V. **înșirui.**

ÎNȘTIINȚÁ, *înștiințez,* vb. I. Tranz. A aduce la cunoștință; a da de știre, a anunța; a informa. ✦ Refl. (Înv.) A lua cunoștință, a prinde de veste, a afla. — **În** + **știință.**

ÎNȘTIINȚÁRE, *înștiințări,* s.f. Acțiunea de *a înștiința* și rezultatul ei; știre, informație, anunț, încunoștințare. ✦ (Concr.) Comunicare scurtă făcută de obicei în scris de o instituție, care cuprinde o știre, un anunț etc.; adresă, notă. [Pr.: *-ști-in-*] — V. **înștiința.**

ÎNȘTIINȚÁT, -Ă, *înștiințați, -te,* adj. Căruia i s-a comunicat ceva; avertizat, avizat, somat. [Pr.: *-ști-in-*] — V. **înștiința.**

ÎNȘURUBÁ, *înșurubez,* vb. I. Tranz. A strânge un șurub prin învârtire pentru a fixa, a prinde ceva; *p. ext.* a fixa în locașul ei o piesă cu ghivent. ✦ A asambla două piese prevăzute cu ghivent. — **În** + **șurub.**

ÎNȘURUBÁRE, *înșurubări,* s.f. Acțiunea de *a înșuruba* și rezultatul ei. — V. **înșuruba.**

ÎNTĂRÁ vb. I v. **întărâta.**

ÎNTĂRÂTÁ, *întărất,* vb. I. **1.** Tranz. A aduce pe cineva în stare de enervare, de surescitare; a agita, a instiga un grup de oameni; a ațâța, a asmuți, a zădărî (un animal). **2.** Tranz. A incita pe cineva să facă un lucru. ✦ Refl. A se însufleți, a se entuziasma, a se înflăcăra. **3.** Refl. A se porni cu violență, a se intensifica, a se înteți. [Var.: (pop.) **întărá, întărtá** vb. I] — Lat. ***interritare.**

ÎNTĂRÂTÁRE, *întărâtări,* s.f. Acțiunea de *a (se) întărâta;* iritare; surescitare; agitație, incitare. — V. **întărâta.**

ÎNTĂRÂTÁT, -Ă, *întărâtați, -te,* adj. Iritat, surescitat, agitat; înfuriat. [Var.: **întărtat, -ă** adj.] — V. **întărâta.**

ÎNTĂRÍ, *întăresc,* vb. IV. **1.** Refl. A se face (mai) tare, (mai) rigid, a (se) indura; a deveni (mai) dens. **2.** Tranz. A mări rezistența unei piese, a unui sistem tehnic etc. ✦ A fortifica un loc, o poziție strategică; a baricada. **3.** Tranz. și refl. A face să prindă sau a prinde puteri (de obicei după o boală), a face să-și recapete sau a-și recăpăta puterile; a (se) întrema, a (se) înzdrăveni. ✦ A deveni mai mare, mai puternic; a se dezvolta. ✦ Fig. A reconforta, a da puteri fizice sau morale. **4.** Tranz. și refl. A (se) consolida. **5.** Tranz. A confirma, a adeveri (o convingere, o bănuială). ✦ A accentua o linie, un contur etc. **6.** Tranz. A legaliza o acțiune, un act. **7.** Refl. (Despre fenomene atmosferice) A se înteți, a se intensifica. — **În** + **tare.**

ÎNTĂRÍRE, *întăriri,* s.f. Acțiunea de *a (se) întări* și rezultatul ei. ✧ *Pronume de întărire* = pronume care însoțește un substantiv sau un pronume cu scopul de a preciza obiectul determinat. ✦ (Înv.) Act legalizat. — V. **întări.**

ÎNTĂRÍT, -Ă, *întăriți, -te,* adj. **1.** (Despre un sistem tehnic) Făcut (mai) rezistent; (despre un material) devenit (mai) rigid, (mai) dens. ✦ (Despre un teren, o poziție strategică, o cetate etc.) Fortificat. **2.** Fig. Care a prins puteri; întremat, înzdrăvenit; reconfortat. **3.** Care a devenit puternic, consolidat. **4.** Legalizat. — V. **întări.**

ÎNTĂRITÓR, -OÁRE, *întăritori, -oare,* adj. (Despre medicamente) Care dă puteri, care fortifică organismul; tonic, fortifiant. ✧ (Substantivat, n.) *Medicul i-a dat un întăritor.* — **Întări** + suf. *-tor.*

ÎNTĂRITÚRĂ, *întărituri,* s.f. **1.** Loc fortificat, fortificație; *p. gener.* orice sistem de baricadare. **2.** Element care consolidează o construcție, un element al ei etc. **3.** (Înv.) Iscălitură, pecete prin care se certifica un drept, o învoială etc. — **Întări** + suf. *-tură.*

ÎNTĂRNIȚÁ, *întărnițez,* vb. I. (Reg.) Tranz. A pune tarnița pe cal, pe măgar sau pe catâr. — **În** + **tarniță.**

ÎNTĂRNIȚÁT, -Ă, *întărnițați, -te,* adj. (Reg.; despre cai, măgari și catâr) Cu tarniță, înșeuat. — V. **întărnița.**

ÎNTĂRTÁ vb. I v. **întărâta.**

ÎNTĂRTÁT, -Ă adj. v. **întărâtat.**

ÎNTÁI, ÎNTÁIA adv., num. ord. **I.** Adv. **1.** La început. ✦ (Precedat de „mai”) Mai demult. **2.** Înainte de toate, în primul rând. *Să ne-așezăm întâi la masă.* ✦ (Pentru) prima oară. **II.** Num. ord. (Adesea adjectival; când precedă substantivul, în forma articulată *întâiul, întâia*) Care se află în fruntea unei serii (în ceea ce privește spațiul, timpul, calitatea); prim[2]. *Întâiul, întâia în clasă. E în clasa întâi.* ✧ Loc. adv. *(Pentru) întâia dată* (sau *oară*) = (pentru) prima dată. ✧ Expr. *Mai întâi și-ntâi (de toate)* = în primul rând. ✦ (Înv., precedat de „cel”, „cea”) Dintâi. ✦ (Substantivat, m.; în sintagma) *Întâiul născut* = cel mai mare dintre fii. — Lat. ***antaneus** (< *ante* „înainte”).

ÎNTÁIAȘI num. ord. f. (Pop.; în loc. adv.) *Întâiași dată* = prima dată, întâia dată. [Pr.: *-tâ-iași*] — **Întâia** + **și.**

ÎNTÂIETÁTE s.f. Însușirea de a fi primul; prioritate. ✧ Expr. *A avea* (sau *a da* etc.) *întâietate* = a avea (sau a da etc.) primul loc, prioritate. [Pr.: *- tâ-ie-*] — **Întâi** + suf. *-ătate.*

ÎNTÂLNÍ, *întâlnesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. recipr. A da întâmplător de cineva sau de ceva; a se încrucișa în drum cu cineva. ✦ (Despre linii geometrice sau topografice) A (se) atinge, a (se) intersecta într-un punct. **2.** Refl. recipr. A se vedea cu cineva în urma unei înțelegeri prealabile; a avea întrevedere cu cineva. **3.** Tranz. A găsi; a descoperi. ✦ (De obicei în construcții negative) A da peste..., a avea parte de... **4.** Tranz. și refl. A (se) găsi, a (se) afla. **5.** Tranz. și refl. recipr. A avea pe cineva drept adversar într-o competiție sportivă; a se lupta, a se confrunta cu cineva într-o competiție sportivă. — **În** + **tâlni** (înv. „a întâlni”, probabil < magh.).

ÎNTÂLNÍRE, *întâlniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) întâlni.* ✦ Meci. — V. **întâlni.**

ÎNTÂLNÍȘ, *întâlnișuri,* s.n. (Pop.; în expr.) *Bun întâlnișul!* formulă de salut adresată cuiva pe care îl întâlnești în drum. — **Întâlni** + suf. *-iș.*

ÎNTÂLNITÚRĂ, *întâlnituri,* s.f. Nume dat în popor unor boli a căror cauză este atribuită întâlnirii cu un duh rău. — **Întâlni** + suf. *-tură.*

ÎNTÂMPINÁ, *întâmpin,* vb. I. **1.** Tranz. A-i ieși cuiva înainte pentru a-l primi. ✦ Tranz. și refl. recipr. (Înv. și reg.) A (se) întâlni. **2.** Tranz. Fig. A i se ivi cuiva necazuri, obstacole în calea unei realizări. **3.** Tranz. Fig. A suporta; a face față unor cheltuieli, unor obligații. **4.** Tranz. (Înv.) A ieși cu oaste în calea dușmanului pentru a-l ataca. **5.** Intranz. și tranz. (Înv.) A replica, a răspunde. [Var.: **întimpiná** vb. I] — **În** + **tâmpină.**

ÎNTÂMPINÁRE, *întâmpinări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a întâmpina* și rezultatul ei. ✧ Expr. *A ieși* sau *a veni în* (sau *întru*) *întâmpinarea cuiva* = a ieși în calea cuiva (pentru a-l primi). **2.** Spec. Contestație, obiecție în justiție. [Var.: **întimpináre** s.f.] — V. **întâmpina.**

ÎNTÂMPLÁ, pers. 3 *întâmplă,* vb. I. Refl. unipers. **1.** (Despre fapte, evenimente) A se petrece, a se produce, a avea loc. ✧ (Urmat de determinări introduse prin prep. „cu” sau determinat printr-un substantiv sau un pronume în dativ, indicând persoana sau obiectul la care se referă acțiunea exprimată de verb) *Ce i s-a întâmplat? Ce se întâmplă cu cartea promisă?* **2.** A (i) se ivi (cuiva) prilejul; a se nimeri să fie într-un anumit loc (incidental). *Mi s-a întâmplat să fiu de față.* — Probabil lat. ***intemplare.**

ÎNTÂMPLÁRE, *întâmplări,* s.f. Acțiunea de *a se întâmpla* și rezultatul ei. **1.** Ceea ce se întâmplă; fapt, eveniment. ✦ Peripeție; aventură (neplăcută). **2.** Ceea ce se petrece în mod incidental; hazard. ✧ Loc. adv. *Din întâmplare* = incidental. *La întâmplare* sau *la* (ori *în*) *voia întâmplării* = în voia sorții; într-o doară, la nimereală. (Pop.) *La toată întâmplarea* = în orice caz. (Pop.) *De o* (sau *pentru orice*) *întâmplare* = pentru orice eventualitate. — V. **întâmpla.**

ÎNTÂMPLĂTÓR, -OÁRE, *întâmplători, -oare,* adj. (Adesea adverbial) Care se produce din întâmplare, care survine în mod neprevăzut; incidental, accidental, aleatoriu. — **Întâmpla** + suf. *-ător.*

ÎNTÂRTÁ vb. I v. **întărâta.**

ÎNTÂRZIÁ, *întârzii,* vb. I. Intranz. **1.** A veni, a sosi (undeva) după timpul la care era așteptat sau la care era necesar. **2.** A face ceva după termenul obișnuit sau fixat; a apărea, a se ivi după timpul prevăzut. ✦ Tranz. A împiedica pe cineva să săvârșească la timp o acțiune, a face ca ceva să nu se îndeplinească în termen. **3.** A rămâne, a zăbovi (undeva) mai mult decât este necesar sau prevăzut. [Pr.: *-zi-a*] — **În** + **târziu.**

ÎNTÂRZIÁT, -Ă, *întârziați, -te,* adj. Care a apărut, s-a ivit după termenul prevăzut sau fixat. [Pr.: *-zi-at*] — V. **întârzia.**

ÎNTÂRZIÉRE, *întârzieri,* s.f. Acțiunea de *a întârzia* și rezultatul ei. ✧ Loc. adv. și adj. *Cu întârziere* = (care se produce) mai târziu decât trebuie sau decât este prevăzut. ✧ Loc. adv. *Fără întârziere* = numaidecât, fără zăbavă. ✧ Expr. *A exploda cu întârziere* = (despre bombe sau corpuri explozive) a exploda la un anumit interval de timp (fixat dinainte) după momentul punerii sau al lansării. *A fi în întârziere* = a fi rămas în urmă, a fi întârziat. ✦ Timpul, durata cât cineva sau ceva întârzie. [Pr.: *-zi-e-*] — V. **întârzia.**

ÎNTEMEIÁ, *întemeiez,* vb. I. **1.** Tranz. A înființa, a funda (un stat, o instituție etc.). ✦ (Rar) A zidi, a clădi. ✦ Fig. A pune temelii durabile; a consolida. **2.** Refl. Fig. A avea ca temei; a se sprijini, a se baza (pe ceva). [Pr.: *-me-ia*] — **În** + **temei.**

ÎNTEMEIÁT, -Ă, *întemeiați, -te,* adj. **1.** (Despre abstracte) Sprijinit pe argumente solide, potrivit cu regulile logicii, just, logic, rațional. **2.** (Înv.) Întărit, puternic, consolidat. [Pr.: *-me-iat*] — V. **întemeia.**

ÎNTEMEIÉRE s.f. Acțiunea de *a (se) întemeia* și rezultatul ei; înființare, instituire, fundare. ✦ Fig. Consolidare. [Pr.: *-me-ie-*] — V. **întemeia.**

ÎNTEMEIETÓR, -OÁRE, *întemeietori, -oare,* s.m. și f. Persoană care a întemeiat ceva; fondator, ctitor. [Pr.: *-me-ie-*] — **Întemeia** + suf. *-ător.*

ÎNTEMNIȚÁ, *întemnițez,* vb. I. Tranz. A băga pe cineva în temniță. — **În** + **temniță.**

ÎNTEMNIȚÁRE, *întemnițări,* s.f. Acțiunea de *a întemnița* și rezultatul ei. — V. **întemnița.**

ÎNTEMNIȚÁT, -Ă, *întemnițați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Închis în temniță. — V. **întemnița.**

ÎNTEȚÍ, *întețesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A (se) face mai puternic, mai intens; a (se) intensifica, a (se) încinge[1]. **2.** Tranz. (Pop.) A cuprinde cu violență, cu frecvență crescută. **3.** Tranz. A sâcâi cu insistențe repetate. — Lat. ***intitiare** (< *titio).*

ÎNTEȚÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) înteți.* — V. **înteți.**

ÎNTEȚÍT, -Ă, *întețiți, -te,* adj. Devenit mai puternic, mai intens. — V. **înteți.**

ÎNTIMPINÁ vb. I v. **întâmpina.**

ÎNTIMPINÁRE s.f. v. **întâmpinare.**

ÎNTINÁ, *întinez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) murdări de noroi. ✦ Fig. A (se) pângări; a (se) păta. [Prez. ind. și: *întín*] — **În** + **tină.**

ÎNTINÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) întina.* — V. **întina.**

ÎNTINÁT, -Ă, *întinați, -te,* adj. Murdar de noroi. ✦ Fig. Pătat, pângărit. — V. **întina.**

ÎNTÍNDE, *întínd,* vb. III. **I. 1.** Tranz. și intranz. A îndrepta, a desfășura, trăgând de unul sau de ambele capete un lucru care este strâns, încolăcit, înfășurat. ✧ Expr. *A întinde* (cuiva) *o cursă* (sau *lațul, un laț*) = a întinde o cursă, un laț pentru a prinde un animal; *fig.* a pregăti cuiva o capcană. *A întinde la jug* = a munci din greu. ✦ Refl. (Despre obiecte de îmbrăcăminte) A se lărgi sau a se lungi, deformându-se. ✦ Refl. (Despre unele lichide) A curge ca o dâră vâscoasă, din cauza alterării. **2.** Tranz. A lungi, trăgând de capete, un lucru elastic. **3.** Tranz. A lungi mâna, brațul etc. (într-o direcție oarecare). ✧ Expr. *A întinde mâna* (sau o *mână*) = a face un gest cu brațul pentru: **a)** a indica ceva; **b)** a cere de pomană. *A întinde* (cuiva) *mâna* (sau *mâinile*) = **a)** a îndrepta brațul către o persoană pentru a-i strânge mâna în semn de salut; **b)** *fig.* a veni în ajutorul cuiva. *A întinde pasul* = a merge cu pași mari și grăbiți. *A o întinde (la drum)* = a pleca repede, în grabă (la drum); a o șterge. **4.** Refl. A-și destinde corpul, membrele (din cauza oboselii, a plictiselii etc.). ✦ A se înălța în vârful picioarelor ridicând brațele pentru a atinge un lucru așezat mai sus decât nivelul corpului. ✧ Expr. *A se întinde după ceva* = a fi lipsit de ceva; a avea mare nevoie de ceva și a nu avea mijloacele necesare pentru a-l obține. ✦ Fig. A se încumeta, a îndrăzni; a se obrăznici. **5.** Refl. A se culca, a se lungi pentru a se relaxa ori pentru a dormi. ✧ Expr. *A se întinde mai mult decât îi e plapuma* = a se lansa în acțiuni, în cheltuieli care îi depășesc posibilitățile. (Refl. recipr.) *A se întinde cu cineva* = a avea relații sexuale, a se culca cu cineva. (Tranz.) *A întinde pe cineva la pământ* = a doborî pe cineva la pământ. **6.** Tranz. A înmâna, a da. **7.** Tranz. A îndrepta, a ținti (o armă) spre... **8.** Tranz. Fig. A trage în toate părțile de cineva, a hărțui. **II. 1.** Tranz. A desface, a desfășura pe toată suprafața, lungimea etc. un obiect strâns, împăturit. ✧ Expr. *A întinde masa* (sau *masă*) = a așterne masa pentru mâncare; a da o masă (cu oaspeți mulți). ✦ A etala (o marfă). ✦ A așeza o pastă, un aluat etc. pe o suprafață mai mare, subțiind-o, nivelând-o. **2.** Refl. A ocupa un spațiu (întins); a se extinde. ✧ Expr. *A se întinde ca o pomană țigănească* = a se desfășura, a se extinde pe un spațiu mai mare decât ar fi necesar; a dura prea mult în timp. ✦ (Despre grupuri de oameni) A se desfășura (într-o direcție), a se extinde. ✧ Expr. (Tranz.) *A întinde hora* = a forma o horă. ✦ (Despre suprafețe, teritorii etc.) A ajunge până la..., a se delimita. ✦ (Despre plante) A se răspândi; a se înmulți. **3.** Tranz. Fig. A mări, a spori o putere, o stăpânire. ✦ Refl. (Despre idei, zvonuri; despre boli, epidemii) A se răspândi, a se extinde. ✧ Expr. (Tranz.) *A întinde vorba* = a divulga un lucru care ți-a fost încredințat ca un secret. ✦ Refl. (Despre acțiuni, mișcări sociale) A se dezvolta, a lua proporții. **4.** Refl. A se prelungi în timp; a dura, a dăinui. ✧ Expr. *A se întinde la vorbă* sau (tranz.) *a o întinde la vorbă* = a se porni la vorbă, a se pune la taifas; a lungi vorba. ✦ A insista, a stărui asupra... [Perf. s. *întinsei,* part. *întins*] — Lat. **intendere.**

ÎNTÍNDERE, (**2**) *întinderi,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) întinde;* extensiune în spațiu; dezvoltare, creștere; răspândire. ✦ (Med.; și în sintagma *întindere musculară*) Solicitare a fibrelor musculare (de obicei de la membre) peste posibilitățile lor de întindere, ajungând până la ruptură. **2.** (Concr.) Suprafață a unui lucru sau a unui loc; loc, spațiu întins. ✦ Distanță. ✦ (Muz.) Ambitus. — V. **întinde.**

ÎNTINERÍ, *întineresc,* vb. IV. Intranz. A redeveni tânăr (ca vitalitate, aspect etc.); a căpăta (din nou) un aspect de tinerețe, de prospețime, de vitalitate. ✦ Tranz. A da o înfățișare (mai) tânără; a da vitalitate, prospețime, strălucire. ✦ Tranz. și refl. A (se) declara mai tânăr decât este în realitate. — **În** + **tânăr.**

ÎNTINERÍRE s.f. Acțiunea de *a întineri* și rezultatul ei; stare a ceea ce este sau pare întinerit. ✦ Revitalizare a organismului — V. **întineri.**

ÎNTINERÍT, -Ă, *întineriți, -te,* adj. Care a redevenit sau care pare (mai) tânăr. — V. **întineri.**

ÎNTINERITÓR, -OÁRE, *întineritori, -oare,* adj. (Rar) Care produce întinerire. — **Întineri** + suf. *-tor.*

ÎNTÍNGE, *întíng,* vb. III. Tranz. (Pop.) A muia pâine sau mămăligă într-o mâncare. ✦ A muia ușor într-un lichid. [Perf. s. *întinsei,* part. *întins*] — Lat. **intingere.**

ÎNTÍNS[1], *întinsuri,* s.n. Spațiu larg; suprafață; întindere. — V. **întinde.**

ÎNTÍNS[2], -Ă, *întinși, -se,* adj. **1.** Încordat, lungit (prin tragere de unul sau de ambele capete). **2.** Desfășurat în lungime sau pe toată suprafața. ✧ Loc. adv. *Cu brațe(le) întinse* = cu mare dragoste. *Cu pânzele întinse* = (despre ambarcațiuni) cu pânzele desfășurate. ✦ (Despre corturi; *p. ext.* despre tabere) Așezat, fixat. **3.** (Despre piei, țesături etc.) Fără crețuri sau îndoituri; netezit, neted. **4.** (Despre mers, zbor etc.; adesea adverbial) Care duce direct la țintă; *p. ext.* încordat, grăbit, zorit[2]. **5.** (Despre elemente care formează un șir) Care prezintă o succesiune neîntreruptă. **6.** Cu suprafață mare, vast. ✧ Loc. adv. *Pe scară întinsă* = în proporții foarte mari. — V. **întinde.**

ÎNTINSOÁRE, *întinsori,* s.f. (Înv. și reg.) **1.** Loc întins, spațiu larg. **2.** Mers zorit, fără oprire. ✧ Loc. adv. *Într-o întinsoare* = **a)** întruna, fără întrerupere; **b)** repede, în goană. — **Întins[2]** + suf. *-oare.*

ÎNTINSÚRĂ, *întinsuri,* s.f. Limita de jos, de adâncime mică, a unei ape, în prelungirea malului. — **Întins[2]** + suf. *-ură.*

ÎNTINZĂTÓR, *întinzătoare,* s.n. **1.** Nume dat mai multor dispozitive folosite pentru a întinde unele obiecte elastice sau flexibile. **2.** Băț, lemn la războiul de țesut, cu ajutorul căruia se răsucește țesătura pe sulul dinainte; întorcător, încordător. — **Întinde** + suf. *-ător.*

ÎNTIPĂRÍ, *întipăresc,* vb. IV. Refl. A se imprima, a lăsa urmă într-un material prin apăsare; *fig.* a se fixa în mintea, în conștiința cuiva, lăsând o urmă puternică. — **În** + **tipări.**

ÎNTIPĂRÍRE, *întipăriri,* s.f. Acțiunea de *a se întipări* și rezultatul ei. — V. **întipări.**

ÎNTITULÁ vb. I v. **intitula.**

ÎNTITULÁRE s.f. v. **intitulare.**

ÎNTITULÁT, -Ă adj. v. **intitulat.**

ÎNTOÁRCE, *întórc,* vb. III. **I. 1.** Refl. și tranz. A se înapoia[2] sau a face să se înapoieze de unde a fost plecat; a reveni[2] sau a face să revină. ✦ Tranz. (Despre o stare afectivă sau maladivă) A-l cuprinde din nou pe cineva (abia vindecat). ✦ Refl. A se îndrepta spre un punct, schimbând radical direcția inițială. **2.** (Pop.) A-și schimba sau a face pe cineva să-și schimbe părerea, a se răzgândi sau a face pe cineva să se răzgândească. ✦ Tranz. A retrage o vorbă, o promisune etc., a reveni asupra... **3.** (Pop.) A (se) transforma, a (se) modifica, a (se) preface. *S-a întors ploaia în ninsoare.* ✧ Expr. (Refl.) *A i se întoarce* (cuiva) *mânia* = a-i trece supărarea. *A i se întoarce cuiva inima* = a i se schimba dispoziția, a se îmblânzi, a se muia. ✦ Tranz. (Înv.) A traduce un text dintr-o limbă în alta; *p. ext.* a interpreta. **II. 1.** Tranz. A învârti, a suci, a răsuci (de pe o parte pe alta). ✧ Expr. Tranz. și refl. *A (se) întoarce pe dos* = **a)** a (se) nemulțumi profund; a (se) supăra foarte tare, a (se) tulbura; **b)** a(-și) strica buna dispoziție, a (se) bosumfla. ✦ Spec. A învârti, a răsuci resortul unui mecanism. *A întoarce ceasul.* ✦ Tranz. (Pop.) A jugăni (un animal). **2.** Tranz. și refl. A(-și) mișca, a(-și) orienta corpul sau o parte a corpului, *p. ext.* privirea în altă direcție decât cea inițială. ✧ Expr. (Tranz.) *A întoarce cuiva spatele* = a pleca în mod ostentativ de lângă cineva; a părăsi pe cineva, a nu se mai interesa de soarta cuiva. (Refl.; fam.) *A i se întoarce* (cuiva) *mațele* sau *stomacul pe dos* = a i se face scârbă, greață; *fig.* a fi dezgustat, scârbit. **III.** Tranz. **1.** A schimba poziția unui obiect, așezându-l invers față de poziția anterioară sau față de poziția firească ✧ Expr. *A întoarce casa pe dos* = a răscoli totul în casă. *A (o) întoarce și pe o parte* (sau *față*) *și pe alta* = a examina amănunțit, a discuta în detaliu. ✦ A da filele unei cărți, ale unui caiet etc. înainte sau înapoi; a răsfoi. ✧ Expr. *A întoarce foaia* = a-și schimba atitudinea devenind mai ferm, mai sever. ✦ A pune, a îmbrăca un obiect vestimentar pe dos; a preface un obiect vestimentar transformându-i dosul în față. ✧ Expr. *A(-și) întoarce cojocul (pe partea cealaltă* sau *pe dos*) = a-și schimba comportarea, atitudinea în rău față de cineva. ✦ A învârti paiele, fânul etc. astfel încât partea umedă de la pământ să ajungă deasupra. ✦ A ara din nou un ogor. **2.** A da îndărăt, a restitui. ✧ Expr. *A întoarce vizita* = a răspunde printr-o vizită la o vizită primită anterior. ✦ Fig. A răsplăti pe cineva pentru o faptă bună sau rea. ✦ (Determinat prin „cuvânt”, „vorbă” etc.) A răspunde, a replica (cu ostentație, cu impertinență). — Lat. **intorquere.**

ÎNTOÁRCERE, *întoarceri,* s.f. Acțiunea de *a (se) întoarce* și rezultatul ei. — V. **întoarce.**

ÎNTÓCMA adv. v. **întocmai.**

ÎNTÓCMAI adv. **1.** Exact, la fel, chiar. **2.** Da, desigur. [Var.: (pop.) **întócma** adv.] — **În** + **tocmai.**

ÎNTOCMÍ, *întocmesc,* vb. IV. Tranz. A elabora, a alcătui[1]. ✦ A face, a constitui; a organiza. — Cf. î n t o c m a i și t o c m a i.

ÎNTOCMÍRE, *întocmiri,* s.f. Acțiunea de *a întocmi* și rezultatul ei. — V. **întocmi.**

ÎNTOMNÁ, pers. 3 *întomnează,* vb. I. Intranz. și refl. (Rar) A se face toamnă. — **În** + **toamnă.**

ÎNTOMNÁRE, *întomnări,* s.f. (Rar) Faptul de *a se întomna.* — V. **întomna.**

ÎNTOMNÁT, -Ă, *întomnați, -te,* adj. (Rar) Peste care s-a lăsat toamna. — V. **întomna.**

ÎNTONÁ vb. I v. **intona.**

ÎNTONÁRE s.f. v. **intonare.**

ÎNTORCĂTÓR, *întorcătoare,* s.n. Piesă la războiul de țesut, constând dintr-un băț lung cu care se strânge, pe sulul dinainte, pânza țesută; întinzător, încordător. — **Întoarce** + suf. *-ător.*

ÎNTORLOCÁ vb. I v. **întroloca.**

ÎNTORLOCÁRE s.f. v. **întrolocare.**

ÎNTORLOCÁT, -Ă adj. v. **întrolocat.**

ÎNTÓRS[1] s.n. **1.** Înapoiere, revenire (la punctul de plecare). **2.** Răsturnare. *Întorsul fânului.* ✦ Arătură (de toamnă) — V. **întoarce.**

ÎNTÓRS[2], -OÁSĂ, *întorși, -oase,* adj. **1.** Revenit la locul de plecare. ✧ Expr. *A face* (sau *a apuca*) *cale(a) întoarsă* = a se întoarce din drum. *A merge până la calea întoarsă* = a nu merge departe și a reveni la locul de plecare. **2.** (Despre obiecte) Răsucit, încovoiat, strâmb. ✦ (Despre ceasuri) Cu arcul încordat. **3.** (Pop.) Jugănit, castrat. **4.** Fig. (Rar, despre persoane sau despre firea, caracterul lor) Sucit, ciudat. ✧ (Fam.; și în loc. adj. *întors pe dos*) Profund nemulțumit, foarte supărat, tulburat; bosumflat. **5.** Fig. (Rar, despre cuvinte sau despre vorbire) Meșteșugit. — V. **întoarce.**

ÎNTORSĂTÚRĂ, *întorsături,* s.f. **1.** Cotitură, curbă (a unui drum, a unei ape); întorsură (**1**), cot (**I 2**). ✦ Fig. Schimbare esențială în mersul, în dezvoltarea unei întâmplări; curs nou, înfățișare nouă. **2.** Fig. (Rar) Întorsură (**2**). **3.** Fig. Fel de a așeza cuvintele, propozițiile într-o frază. — **Întors[2]** + suf. *-ătură.*

ÎNTORSÚRĂ, *întorsuri,* s.f. (Rar) **1.** Întorsătură (**1**). **2.** Fig. Mlădiere, modulație, intonație (nouă); întorsătură (**2**). — **Întors[2]** + suf. *-ură.*

ÎNTORSUREÁN, -Ă, *întorsureni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Întorsura Buzăului. **2.** Adj. Care aparține orașului Întorsura Buzăului sau întorsurenilor (**1**), privitor la orașul Întorsura Buzăului ori la întorsureni.

ÎNTORSUREÁNCĂ, *întorsurence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din orașul Întorsura Buzăului. — **Întorsurean** + suf. **-că.**

ÎNTORTOCHEÁ, *întortochez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre drumuri, ape etc.) A avea o linie sinuoasă, cotită. **2.** Tranz. A complica, a încâlci un lucru, o idee. — Lat. ***intorticulare.**

ÎNTORTOCHEÁT, -Ă, *întortocheați, -te,* adj. (Despre drumuri, ape etc.) Sinuos, cotit. ✦ (Despre drumuri) Greu de găsit; încurcat[2] (**I 2**). ✦ (Despre linii, fire etc.) Orientat în sensuri diverse; încâlcit. ✦ (Despre grafie; *fig.* despre modul de a vorbi, de a scrie) Complicat, cu reveniri, cu digresiuni. ✦ (Despre clădiri) Cu multe cotituri, cu împărțire complicată. — V. **întortochea.**

ÎNTORTOCHÉRE, *întortocheri,* s.f. Acțiunea de *a (se) întortochea* și rezultatul ei; cotitură, sinuozitate. ✦ Fig. Complicație, încurcătură. — V. **întortochea.**

ÎNTORTOCHETÚRĂ, *întortocheturi,* s.f. Cotitură, sinuozitate (a unui drum). ✦ Fig. Complicație, încurcătură. — **Întortochea** + suf. *-ătură.*

ÎNTOTDEAÚNA adv. **1.** În tot timpul, mereu, oricând. **2.** De fiecare dată, în orice ocazie; *p. ext.* de obicei. — **În** + **totdeauna.**

ÎNTOVĂRĂȘÍ, *întovărășesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A însoți, a acompania pe cineva pe un drum, într-o călătorie etc. ✦ (Despre fenomene, evenimente) A avea loc simultan cu..., a apărea concomitent cu... **2.** Refl. recipr. A se împrieteni. **3.** Refl. recipr. A face tovărășie; a se asocia cu cineva, a se însoți. — **În** + **tovarăș.**

ÎNTOVĂRĂȘÍRE, *întovărășiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) întovărăși* și rezultatul ei. — V. **întovărăși.**

ÎNTRÁ vb. I v. **intra[2].**

ÎNTRACOÁCE adv. (Pop.) Încoace. — **Întru** + **acoace.**

ÎNTRAJUTORÁ, *întrajutorez,* vb. I. Refl. recipr. A se ajuta unul pe altul. — Din **întrajutorare** (derivat regresiv).

ÎNTRAJUTORÁRE s.f. Ajutorare reciprocă, ajutor mutual. — **Întru** + **ajutorare.**

ÎNTRÁRE s.f. v. **intrare.**

ÎNTRARIPÁ, *întraripez,* vb. I. Tranz. (Înv. și pop.) A înaripa. — **Întru** + **aripă.**

ÎNTRARIPÁT, -Ă, *întraripați, -te,* adj. (Înv. și pop.) Înaripat — V. **întraripa.**

ÎNTRARMÁ, *întrarmez,* vb. I. Tranz. și refl. (Înv. și pop.) A (se) înarma. — **Întru** + **armă.**

ÎNTRAURÍ, *întrauresc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și pop.) A auri. [Pr.: *-tra-u-*] — **Întru** + **auri.**

ÎNTRAURÍT, -Ă, *întrauriți, -te,* adj. (Înv. și pop.) De aur; aurit. [Pr.: *-tra-u-*] — V. **întrauri.**

ÎNTRE[1]- Element de compunere care arată reciprocitatea, îmbinarea, amestecul și care servește la formarea unor substantive, adjective și verbe. — Lat. **inter.**

ÎNTRE[2] prep. **1.** În locul dintre... *Între munți.* ✧ Expr. *A fi între ciocan și nicovală* v. *ciocan. A pleca* (sau *a fugi, a ieși, a se duce, a se întoarce* etc.) *cu coada între picioare* v. *coadă.* ✦ Printre, în mijlocul... *Între străini.* ✦ (Reg.) Pe. **2.** În intervalul scurs de la o întâmplare la alta. *L-a vizitat între două călătorii.* ✧ Expr. *Între acestea* sau *între timp* = în răstimp... **3.** Dintre, printre. *S-a dovedit cel mai iscusit între toți.* **4.** (Arată reciprocitatea) Unul cu altul (sau unii cu alții). *S-au sfătuit între ei.* **5.** (În legătură cu verbul „a împărți”) La[2]. *Câștigul s-a împărțit între participanți.* **6.** (Indică o aproximare) *Să vii între 12 și 13.* — Lat. **inter.**

ÎNTREBÁ, *întréb,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. (recipr.) A(-și) pune întrebări, în scopul de a afla un răspuns. ✧ Expr. (Tranz.) *Întreabă-mă să te întreb,* se spune cuiva care cere o informație despre un lucru asupra căruia nici cel întrebat nu știe mai mult. **2.** Tranz. și intranz. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de” sau „despre”) A cere (cuiva) vești sau lămuriri despre..., a se interesa, a se informa de..., a cerceta.

✧ Expr. (Tranz.) *A întreba* (pe cineva) *de sănătate* = a se interesa de starea în care se află cineva; a intra în vorbă cu cineva. **3.** Tranz. A pune cuiva întrebări pentru a-i evalua, din răspunsuri, nivelul cunoștințelor; a chestiona, a examina. — Lat. ***interroguare** (= *interrogare).*

ÎNTREBÁRE, *întrebări,* s.f. Acțiunea de *a (se) întreba.* ✧ *Semnul întrebării* = semn de punctuație care se pune la sfârșitul unui enunț interogativ. ✦ Problemă, chestiune. ✦ Îndoială, incertitudine. — V. **întreba.**

ÎNTREBĂTÓR, -OÁRE, *întrebători, -oare,* adj. (Adesea adverbial) Care întreabă, care exprimă o întrebare; interogativ. — **Întreba** + suf. *-ător.*

ÎNTREBUINȚÁ, *întrebuințez,* vb. I. Tranz. A folosi, a utiliza. ✧ Refl. pas. *Acest produs se întrebuințează în industria chimică.* [Pr.: *-bu-in-*] — **În** + **trebuința.**

ÎNTREBUINȚÁRE, *întrebuințări,* s.f. Acțiunea de *a întrebuința* și rezultatul ei; folosire. [Pr.: *-bu-i-*] — V. **întrebuința.**

ÎNTREBUINȚÁT, -Ă, *întrebuințați, -te,* adj. De care s-a făcut (mult) uz; care a fost folosit; uzat, purtat[2]. [Pr.: *-bu-i-*] — V. **întrebuința.**

ÎNTRÉCE, *întréc,* vb. III. Tranz. **1.** A depăși pe cineva în mers, a lăsa în urmă. **2.** A dovedi superioritate față de cineva într-o anumită privință; a depăși. ✦ Refl. recipr. A căuta să se depășească unul pe altul. ✧ Loc. adv. *Pe întrecute* = căutând să se depășească unul pe altul; care mai de care. **3.** A trece peste o anumită limită; *p. ext.* a fi (sau a avea) mai mult decât trebuie, a prisosi ✧ Loc. adv. (Pop.) *De întrecut* = mai mult decât trebuie, de prisos. ✧ Expr. (Refl.) *A se întrece cu gluma* (sau *cu șaga,* rar, *cu vorba*) = a depăși limitele bunei-cuviințe; a împinge lucrurile prea departe, a exagera. — **În** + **trece.**

ÎNTRÉCERE, *întreceri,* s.f. Acțiunea de *a (se) întrece* și rezultatul ei; concurs, competiție, emulație. ✧ (Ieșit din uz) *Întrecere socialistă* = mișcare cu caracter de masă specifică orânduirii socialiste. ✧ Loc. vb. *A se lua la întrecere* = a se întrece. ✧ Expr. (Ieșit din uz) *A fi în întrecere* = a fi angajat într-o întrecere socialistă. — V. **întrece.**

ÎNTREDESCHÍDE, *întredeschíd,* vb. III. Tranz. A deschide incomplet, a crăpa o ușă, o fereastră etc. — **Între[1]-** + **deschide** (după fr. *entrouvrir*).

ÎNTREDESCHÍDERE, *întredeschideri,* s.f. Acțiunea de *a întredeschide* și rezultatul ei; (concr.) spațiu îngust dintre două elemente întredeschise; crăpătură. — V. **întredeschide.**

ÎNTREDESCHÍS, -Ă, *întredeschiși, -se* adj. Care este deschis incomplet, crăpat[2]. ✦ (Despre ochi) Mijit. — V. **întredeschide.**

ÎNTREDESCHIZĂTÚRĂ, *întredeschizături,* s.f. Întredeschidere. — **Între[1]-** + **deschizătură.**

ÎNTREFIÉR, *întrefieruri,* s.n. Porțiune neferomagnetică a unei laturi de circuit magnetic, mărginită de fețele apropiate ale unor porțiuni feromagnetice ale laturii. — **Între[2]** + **fier** (după fr. *entrefer*).

ÎNTRÉG, -EÁGĂ, *întregi,* adj. **1.** Tot, complet, din care nu s-a luat nimic. ✧ Loc. adv. *Pe de-a-ntregul* = în întregime; peste tot, pe toată suprafața. ✦ (Mat.; substantivat, m.) Unitate nefracționată. ✦ Neînceput, neatins, din care nu lipsește nimic. **2.** Teafăr, sănătos, nevătămat. ✦ Fig. Neclintit, integru. **3.** (Despre noțiuni temporale) Deplin, complet. **4.** (Mat.) Care se poate obține prin adunarea repetată a numărului unu cu el însuși. — Lat. **integer, -gra.**

ÎNTREGÍ, *întregesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) face întreg (**1**), deplin, unitar; a (se) completa. — V. **întreg.**

ÎNTREGÍME, *întregimi,* s.f. Calitatea de a fi întreg; totalitate, plenitudine. ✧ Loc. adv. *În întregime* = de tot, complet. ✦ (Concr.) Ansamblul elementelor care constituie un tot. — **Întreg** + suf. *-ime.*

ÎNTREGÍRE, *întregiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) întregi* și rezultatul ei. — V. **întregi.**

ÎNTREGÍT, -Ă, *întregiți, -te,* adj. Făcut sau devenit întreg; completat. — V. **întregi.**

ÎNTREGITÓR, -OÁRE, *întregitori, -oare,* adj. Care întregește, care completează. — **Întregi** + suf. *-tor.*

ÎNTREGÓL, *întregoluri,* s.n. (Constr.) Porțiune de perete care se găsește între două uși, două ferestre etc. — **Între[2]** + **gol.**

ÎNTREGULÉȚ, *întreguleți,* adj. (Pop., întărind pe „întreg") Diminutiv al lui *întreg.* — **Întreg** + suf. *-uleț.*

ÎNTREGULÍȚĂ, *întregulițe,* adj. (Pop., întărind pe „întreagă") Diminutiv al lui *întreagă.* — **Întreagă** + suf. *-uliță.*

ÎNTREGÚȚ, -Ă, *întreguți, -țe,* adj. (Pop., întărind pe „întreg", „întreagă") Diminutiv al lui *întreg.* — **Întreg** + suf. *-uț.*

ÎNTREÍ, *întreiesc,* vb. IV. Tranz. A face de trei ori mai mare, mai numeros; a tripla. — **În** + **trei.**

ÎNTREÍT, -Ă, *întreiți, -te,* adj. **1.** Înmulțit, mărit de trei ori. **2.** (Înv.) Care e compus din trei părți de același fel. — V. **întrei** sau **în** + **trei** + suf. *-it.*

ÎNTREMÁ, *întremez,* vb. I. Refl. A-și recăpăta sănătatea sau puterile; a se înzdrăveni. ✧ Tranz. *Tratamentul l-a întremat.* ✦ Fig. A se întări. — Et. nec.

ÎNTREMÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) întrema* și rezultatul ei; înzdrăvenire. — V. **întrema.**

ÎNTREMÁT, -Ă, *întremați, -te,* adj. Restabilit, refăcut după o boală, după o oboseală; înzdrăvenit. — V. **întrema.**

ÎNTREMĂTÓR, -OÁRE, *întremători, -oare,* adj. Care întremează, care înzdrăvenește. — **Întrema** + suf. *-ător.*

ÎNTREPĂTRÚNDE, *întrepătrúnd,* vb. III. Refl. recipr. A se pătrunde reciproc. — **Între[1]-** + **pătrunde.**

ÎNTREPĂTRUNDÉRE, *întrepătrunderi,* s.f. Acțiunea de *a se întrepătrunde* și rezultatul ei. — V. **întrepătrunde.**

ÎNTREPÍD, -Ă adj. v. **intrepid.**

ÎNTREPRÍNDE, *întreprínd,* vb. III. Tranz. A se apuca de făcut ceva, a se angaja la ceva; a face un lucru, a efectua. [Perf. s. *întreprinsei,* part. *întreprins*] — **Între[1]-** + **prinde** (după fr. *entreprendre*).

ÎNTREPRÍNDERE, *întreprinderi,* s.f. **1.** Orice formă de organizare a unei activități economice, autonomă patrimonial și autorizată potrivit legilor în vigoare să facă acte și fapte de comerț, în scopul obținerii de profit prin producerea de bunuri materiale și vânzarea acestora pe piață sau prin prestări de servicii, în condiții de concurență. **2.** Acțiune pornită din inițiativă personală. — V. **întreprinde.**

ÎNTREPRINZĂTÓR, -OÁRE, *întreprinzători, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care are spirit de acțiune; care are inițiativă. **2.** S.m. și f. Persoană fizică autorizată sau persoană juridică având sarcina înființării, gestionării, organizării și conducerii unei afaceri, la care participă cu capitalul său și (sau) cu capital atras. — **Întreprinde** + suf. *-ător.*

ÎNTREPÚNTE, *întrepunți,* s.f. (Mar.) Punte situată sub puntea superioară; *p. ext.* spațiul dintre punți. — **Între[2]** + **punte** (după fr. *entrepont*).

ÎNTRERÚMPE vb III v. **întrerupe.**

ÎNTRERÚMPERE s.f. v. **întrerupere.**

ÎNTRERUPĂTÓR, -OÁRE, *întrerupători, -oare,* adj., s.n. (Aparat, dispozitiv) care servește la întreruperea sau la restabilirea unui circuit electric, hidraulic etc. [Var.: **întreruptór, -oáre** adj., s.n.] — **Întrerupe** + suf. *-ător* (după fr. *interrupteur*).

ÎNTRERÚPE, *întrerúp,* vb. III. Tranz. și refl. A (se) opri, a (se) suspenda temporar cursul, desfășurarea unei acțiuni, a unui lucru; a opri pe cineva sau a se opri în cursul unei lucrări, al unei activități; *p. gener.* a (se) opri, a (se) suspenda. ✦ Tranz. A opri pe cineva în timp ce vorbește, a tăia vorba cuiva. [Perf. s. *întrerupsei,* part. *întrerupt* — Var.: (înv.) **întrerúmpe** vb. III] — **Între[1]-** + **rupe** (după fr. *interrompre).*

ÎNTRERÚPERE, *întreruperi,* s.f. Acțiunea de *a (se) întrerupe* și rezultatul ei. ✧ Loc. adv. *Fără întrerupere* = permanent, necontenit, continuu. [Var.: (înv.) **întrerúmpere** s.f.] — V. **întrerupe.**

ÎNTRERÚPT, -Ă, *întrerupți, -te,* adj. Care este temporar oprit, suspendat. ✦ (Adverbial) Cu întreruperi. ✦ Care are continuitatea oprită; rupt, tăiat. *Fir întrerupt.* — V. **întrerupe.**

ÎNTRERUPTÓR, -OÁRE adj., s.n. v. **întrerupător.**

ÎNTRETĂIÁ, *întretai,* vb. I. Refl. recipr. (Despre linii, drumuri etc.) A se intersecta, a se încrucișa. [Pr.: *-tă-ia*] — **Între[1]-** + **tăia** (după fr. *entrecouper*).

ÎNTRETĂIÁT, -Ă, *întretăiați, -te,* adj. Care se intersectează, se încrucișează cu altul. ✦ (Despre vorbire, plâns, respirație etc.) Întrerupt, cu întreruperi. [Pr.: *-tă-iat*] — V. **întretăia.**

ÎNTRETĂIÉRE, *întretăieri,* s.f. Acțiunea de *a se întretăia* și rezultatul ei. ✦ (Concr.) Loc unde se întretaie două elemente; intersecție. — V. **întretăia.**

ÎNTREȚÉSE, *întrețés,* vb. III. Tranz. A îmbina într-o țesătură fire de altă culoare sau din alt material decât țesătura de bază. ✦ Refl. recipr. Fig. A se amesteca, a se îmbina (ca într-o țesătură); a se împleti strâns cu... — **Între[1]-** + **țese.**

ÎNTREȚESÚT, -Ă, *întrețesuți, -te,* adj. Care este țesut amestecat, unit într-o țesătură. — V. **întrețese.**

ÎNTREȚÍNE, *întrețín,* vb. III. **1.** Tranz. A păstra în stare bună, în condiții de funcționare; a face să dureze, a menține. **2.** Tranz. și refl. A(-și) procura, a(-și) asigura mijloacele necesare traiului; a (se) hrăni. **3.** Refl. recipr. A sta de vorbă cu cineva; a conversa. — **Între[1]-** + **ține** (după fr. *entretenir*).

ÎNTREȚÍNERE, *întrețineri,* s.f. Acțiunea de *a (se) întreține* și rezultatul ei. Sumă plătită de locatarii unui imobil pentru acoperirea cheltuielilor (comune). — V. **întreține.**

ÎNTREȚINÚT, -Ă, *întreținuți, -te,* s.m. și f. Persoană căreia o altă persoană (de sex opus, cu care trăiește în concubinaj) îi asigură mijloacele de existență. — V. **întreține.**

ÎNTREVĂZÚT, -Ă, *întrevăzuți, -te,* adj. Care de-abia se vede; întrezărit. ✦ Fig. Văzut în perspectiva timpului; prevăzut, bănuit. — V. **întrevedea.**

ÎNTREVEDEÁ, *întrevăd,* vb. II. Tranz. A întrezări. ✦ Fig. A vedea în perspectiva timpului, a prevedea, a bănui. — **Între[1]-** + **vedea** (după fr. *entrevoir*).

ÎNTREVEDÉRE, *întrevederi,* s.f. Întâlnire între două sau mai multe persoane în scopul de a discuta chestiuni de interes comun. — **Între[1]-** + **vedere** (după fr. *entrevue*).

ÎNTREVORBÍRE, *întrevorbiri,* s.f. (Înv. și reg.) Convorbire. — **Între[1]-** + **vorbire.**

ÎNTREZĂRÍ, *întrezăresc,* vb. IV. Tranz. A zări, a vedea în chip vag, a desluși anevoie (printre alte lucruri sau în treacăt); a întrevedea. — **Între[1]-** + **zări** (după fr. *entrevoir*).

ÎNTREZĂRÍRE s.f. Acțiunea de *a întrezări* și rezultatul ei. — V. **întrezări.**

ÎNTREZĂRÍT, -Ă, *întrezăriți, -te,* adj. Zărit, deslușit anevoie sau în treacăt, fugitiv; întrevăzut. — V. **întrezări.**

ÎNTRISTÁ, *întristez,* vb. I. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină trist; a (se) mâhni; a (se) îndurera. — **În** + **trist.**

ÎNTRISTÁRE, *întristări,* s.f. Faptul de *a (se) întrista;* tristețe, mâhnire, amărăciune; îndurerare. — V. **întrista.**

ÎNTRISTÁT, -Ă, *întristați, -te,* adj. Cuprins de tristețe. ✦ Care exprimă tristețe. — V. **întrista.**

ÎNTRISTĂTÓR, -OÁRE, *întristători, -oare,* adj. Care întristează. — **Întrista** + suf. *-ător.*

ÎNTROIENÍ, *întroienesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) acoperi cu troiene; a (se) înzăpezi. [Pr.: *-tro-ie-*] — **În** + **troian.**

ÎNTROIENÍRE, *întroieniri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) întroieni* și rezultatul ei; înzăpezire. [Pr.: *-tro-ie-*] — V. **întroieni.**

ÎNTROIENÍT, -Ă, *întroieniți, -te,* adj. Cufundat, imobilizat în zăpadă, înzăpezit. [Pr.: *-tro-ie-*] — V. **întroieni.**

ÎNTROLOCÁ, *întrolóc,* vb. I. (Reg.) **1.** Refl. A se strânge la un loc, a se întruni, a se reuni. **2.** Tranz. și refl. A (se) forma, a (se) închega, a (se) înjgheba. **3.** Tranz. A uni; a împerechea. [Var.: **întrulocá, întorlocá** vb. I] — Din **într-un loc.**

ÎNTROLOCÁRE s.f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) întroloca* și rezultatul ei. [Var.: **întrulocáre, întorlocáre** s.f.] — V. **întroloca.**

ÎNTROLOCÁT, -Ă, *întrolocați, -te,* adj. (Reg.) Strâns la un loc, întrunit, reunit. [Var.: **întrulocát, -ă, întorlocát, -ă** adj.] — V. **întroloca.**

ÎNTRONÁ, *întronez,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** A (se) așeza pe tron ca domn, rege, împărat; a (se) încorona, a (se) înscăuna. **2.** Fig. A deveni sau a face să devină stăpân; a (se) statornici. ✦ A (se) instaura, a (se) instala. — **În** + **tron.**

ÎNTRONÁRE, *întronări,* s.f. Acțiunea de *a întrona.* — V. **întrona.**

ÎNTRONÁT, -Ă, *întronați, -te,* adj. **1.** Care a fost uns pe tron. **2.** Fig. Care a fost stabilit, introdus, instaurat. — V. **întrona.**

ÎNTRU prep. (Mai ales urmat de „un", „o" etc.; cu elidarea vocalei finale) În. **I.** (Introduce un complement circumstanțial de loc) **1.** (Arată starea sau acțiunea în interiorul unui spațiu) *A locui într-un sat.* **2.** (Arată intrarea sau mișcarea în interiorul unui spațiu) *A intra într-o pădure.* **3.** (Arată direcția sau ținta mișcării) *A se da într-o parte.* **II.** (Introduce un complement circumstanțial de timp) **1.** (Arată momentul, răstimpul, epoca în care se petrece o acțiune) *Într-un timp scurt.* ✧ Loc. adv. (Înv.) *Întru-ntâi* = la început. (Înv.) *Într-acea* = în acel timp. **2.** (Arată timpul cât durează o acțiune) *Va plăti datoria într-un an.* ✧ Expr. *Întru mulți ani!* = la mulți ani! **III.** (Înv.; introduce un complement circumstanțial de scop) *Iese întru întâmpinarea musafirului.* **IV.** (Introduce un complement circumstanțial de mod) *A alerga într-un suflet.* ✧ Loc. adv. *Într-adins* = intenționat, în mod voit. *Întru câtva* = în oarecare măsură. **V.** (Introduce un complement circumstanțial instrumental) *Este îmbrăcat într-o scurtă de piele.* **VI.** (Introduce un complement circumstanțial de relație) *A fi de acord întru totul cu cineva.* **VII.** (Introduce un complement indirect care arată obiectul unei prefaceri) *Râul s-a prefăcut într-un pod de gheață.* — Lat. **intro.**

ÎNTRUCÂT conj. Deoarece; pentru că, fiindcă. ✦ (Adverbial) De vreme ce. — **Întru** + **cât.**

ÎNTRUCHIPÁ, *întruchipez,* vb. I. Tranz. **1.** A înfățișa în forme concrete, a reprezenta. ✦ Refl. A-și găsi o expresie concretă în cineva sau în ceva, a lua formă concretă, a se realiza. **2.** A întocmi; a forma, a alcătui. — **Întru** + **chip** sau **într-un chip.**

ÎNTRUCHIPÁRE, *întruchipări,* s.f. Acțiunea de *a (se) întruchipa* și rezultatul ei. — V. **întruchipa.**

ÎNTRULOCÁ vb. I v. **întroloca.**

ÎNTRULOCÁRE s.f. v. **întrolocare.**

ÎNTRULOCÁT, -Ă adj. v. **întrolocat.**

ÎNTRÚNA adv. Mereu, neîncetat, continuu. *Vorbește întruna.* — **Întru** + **una.**

ÎNTRUNÍ, *întrunesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A (se) uni la un loc, a (se) strânge laolaltă, a (se) aduna, a (se) însuma. **2.** Tranz. A obține (un anumit număr de voturi); a totaliza. — Din **întruna.**

ÎNTRUNÍRE, *întruniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) întruni* și rezultatul ei; reuniune, adunare (de oameni). — V. **întruni.**

ÎNTRUPÁ, *întrupez,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A lua sau a da formă concretă (de trup omenesc), a (se) concretiza; a (se) încarna. **2.** Tranz. (Înv.) A uni, a încorpora într-un singur tot. — **În** + **trup.**

ÎNTRUPÁRE, *întrupări,* s.f. Acțiunea de *a (se) întrupa* și rezultatul ei; concretizare, personificare; (concr.) trup, ființă. ✦ Doctrină creștină esențială, potrivit căreia Fiul lui Dumnezeu s-a întrupat în Isus Hristos, devenind astfel și Dumnezeu și Om, cele două naturi, divină și umană, îngemănate într-o unitate personală. — V. **întrupa.**

ÎNTRUPÁT, -Ă, *întrupați, -te,* adj. Care a căpătat trup, care a luat ființă. — V. **întrupa.**

ÎNTUNECÁ, *întúnec,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) face întunecos, obscur; a (se) lipsi de lumină. ✦ Refl. impers. A se însera, a se înnopta, a se înnegura. **2.** Refl. (Despre corpuri cerești; la pers. 3) A-și pierde strălucirea, a suferi o eclipsă. ✦ Tranz. Fig. A eclipsa, a umbri; a face să nu se mai vadă (bine). ✦ Refl. Fig. A-și micșora sau a-și pierde capacitatea de a gândi. **3.** Tranz. și refl. Fig. A (se) posomorî; a (se) întrista. **4.** Refl. A se închide la culoare. — Probabil lat. **in-tunicare** „a acoperi cu o tunică".

ÎNTUNECÁRE, *întunecări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) întuneca* și rezultatul ei. **2.** (Cin.) Fondu. — V. **întuneca.**

ÎNTUNECÁT, -Ă, *întunecați, -te,* adj. **1.** Întunecos (**1**). **2.** Fig. Posac, trist, sumbru. **3.** (Despre culori, *p. ext.* despre lucruri colorate) Care are o nuanță închisă; închis. — V. **întuneca.**

ÎNTUNECÍME, *întunecimi,* s.f. Întuneric adânc, de nepătruns; beznă, obscuritate. ✧ (Pop.) *Întunecime de soare* = eclipsă de soare. — **Întuneca** + suf. *-ime.*

ÎNTUNECÓS, -OÁSĂ, *întunecoși, -oase,* adj. **1.** Lipsit de lumină, cufundat în întuneric; obscur, întunecat. ✦ (Rar) De culoare închisă. **2.** Fig. Întunecat, posomorât, sumbru, trist. — **Întuneca** + suf. *-os.*

ÎNTUNÉREC s.n. v. **întuneric.**

ÎNTUNÉRIC s.n. **1.** Lipsă de lumină; obscuritate, beznă. **2.** Fig. Incultură, ignoranță. [Var.: (reg.) **întunérec** s.n.] — **În** + **tuneric** (înv. „întunecime" < lat.).

ÎNTURNÁ, *întórn,* vb. I. (Reg.) Refl. și tranz. **1.** A veni sau a face pe cineva să vină înapoi; a (se) înapoia[2], a (se) întoarce. ✦ Tranz. (Despre o stare afectivă sau maladivă) A cuprinde pe cineva din nou. **2.** A (se) îndrepta în altă direcție. **3.** A (se) întoarce de pe o parte pe alta; a (se) învârti, a (se) suci. — **În** + **turna.**

ÎNTURNÁRE s.f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) înturna* și rezultatul ei; întoarcere, revenire, înturnat. — V. **înturna.**

ÎNTURNÁT s.n. (Reg.) Înturnare. — V. **înturna.**

ÎNȚĂRCÁ, *înțárc,* vb. I. **1.** Tranz. A înceta alăptarea copiilor sau puilor de mamifere, a dezvăța de supt. ✧ Expr. *L-a înțărcat dracul,* se spune despre un om foarte șiret. **2.** Intranz. (Despre mamifere) A pierde laptele, a nu mai avea lapte. **3.** Tranz. Fig. (Fam.) A dezobișnui, a dezvăța, a lipsi pe cineva de ceva. — **În** + **țarc.**

ÎNȚĂRCÁRE s.f. Acțiunea de *a înțărca;* încetarea alăptării; înțărcat[1]. — V. **înțărca.**

ÎNȚĂRCÁT[1] s.n. Faptul de *a înțărca;* înțărcare. — V. **înțărca.**

ÎNȚĂRCÁT[2], -Ă, *înțărcați, -te,* adj. (Despre copii sau pui de mamifere) Care nu mai suge. — V. **înțărca.**

ÎNȚĂRCĂTOÁRE, *înțărcători,* s.f. Loc de pășune, de obicei depărtat de stână, unde se țin mieii după înțărcare. — **Înțărca** + suf. *-ătoare.*

ÎNȚĂRCUÍ, *înțărcuiesc,* vb. IV. Tranz. A înconjura cu un țarc. — **În** + **țarc** + suf. *-ui.*

ÎNȚELEGĂTÓR, -OÁRE, *înțelegători, -oare,* adj. Care are înțelegere pentru situația cuiva; *p. ext.* bun, mărinimos. — **Înțeleg** (prez. ind. al lui *înțelege*) + suf. *-ător.*

ÎNȚELÉGE, *înțeleg,* vb. III. **1.** Tranz. A-și face, a avea o idee clară și exactă despre un lucru, a pătrunde, a cuprinde cu mintea; a pricepe. ✧ Expr. *Așa (mai) înțeleg și eu* = așa da, așa e pe placul meu. *A înțelege pe cineva* = **a)** a pricepe ce spune cineva; **b)** a pricepe (și a aproba) cauzele comportării cuiva. *(Mă) înțelegi?*, se spune cuiva pentru a verifica înțelegerea celor spuse. *(Mă) înțelegi!,* marchează o situație în care există un substrat. (Refl.) *Se înțelege de la sine* = este evident. (Intranz.) *A înțelege de glumă* = a nu se supăra pentru o glumă făcută pe socoteala lui. ✦ A-și da seama de ceva. ✦ A pricepe o limbă străină. ✦ A constata, a vedea, a observa, a băga de seamă. ✦ A gândi, a reflecta, a concepe. **2.** Refl. recipr. A ajunge la învoială, a cădea de acord, a se împăca, a conveni cu cineva. ✦ A conviețui în bună învoială, a se înțelege, a se învoi. **3.** Tranz. (În expr.) *A nu înțelege nimic din ceva* = a nu se alege cu nimic din ceva, a nu profita din ceva. [Perf. s. *înțelesei,* part. *înțeles*] — Lat. **intelligere.**

ÎNȚELÉGERE, *înțelegeri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) înțelege* și rezultatul ei. ✦ Pricepere, iscusință, inteligență, rațiune. **2.** Bunăvoință, compasiune față de situația (grea a) cuiva. **3.** Comuniune de idei, de sentimente; acord, învoială, învoire. ✦ Tratat, document încheiat între două sau mai multe state, organisme etc. **4.** Pace, armonie[1]. — V. **înțelege.**

ÎNȚELENÍ, *înțelenesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre pământ, la pers. 3) A se întări, a se preface în țelină (prin necultivare, prin uscare în timp de secetă etc.) ✧ Tranz. *Soarele a înțelenit pământul.* **2.** Tranz. și refl. A lăsa sau a sta în nemișcare, în inactivitate; a (se) înțepeni, a (se) fixa. ✦ Intranz. Fig. A rămâne nemișcat, împietrit; a încremeni. — **În** + **țelină.**

ÎNȚELENÍRE, *înțeleniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) înțeleni* și rezultatul ei. — V. **înțeleni.**

ÎNȚELENÍT, -Ă, *înțeleniți, -te,* adj. **1.** (Despre pământ) Întărit, uscat din cauza secetei sau a necultivării. **2.** Fig. Încremenit, împietrit, nemișcat. — V. **înțeleni.**

ÎNȚELEPCIÚNE s.f. Capacitate superioară de înțelegere și de judecare a lucrurilor. ✦ Cumpătare, prudență, moderație determinată de experiență; spirit de prevedere. — Lat. **intellectio, -onis.**

ÎNȚELÉPT, -EÁPTĂ, *înțelepți, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care este înzestrat cu înțelepciune, care are mintea clară; cuminte, deștept. ✦ (Substantivat) Gânditor (antic), învățat, savant. ✦ (Despre înfățișarea, acțiunile sau manifestările cuiva) Care exprimă înțelepciune; izvorât din înțelepciune. **2.** Prevăzător, chibzuit, stăpânit. — Lat. **intellectus.**

ÎNȚELEPȚÉȘTE adv. (Rar) În mod înțelept; cu judecată, cu chibzuială. — **Înțelept** + suf. *-ește.*

ÎNȚELÉS[1], *înțelesuri,* s.n. Semnificație (a unui lucru, a unei vorbe, a unui gest etc.); sens, tâlc, noimă. ✧ Loc. adj. și adv. *Pe înțeles* sau *pe înțelesul tuturor* = putând fi priceput de oricine, lămurit. *Cu înțeles* = cu o semnificație adâncă, sugerând o anumită concluzie. — V. **înțelege.**

ÎNȚELÉS[2], -EASĂ, *înțeleși, -se,* adj. **1.** Care a fost pătruns, cuprins cu mintea. ✧ Loc. adj. și adv. *De la sine înțeles* = fără îndoială, sigur. **2.** Care a stabilit o înțelegere cu cineva; învoit. — V. **înțelege.**

ÎNȚEPÁ, *înțép,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) împunge ușor cu un ac, cu un ghimpe, cu o țeapă, cu orice obiect cu vârf ascuțit. ✦ Intranz. și tranz. A produce o senzație dureroasă ca de înțepătură. ✦ Intranz. (Despre băuturi) A pișca la limbă. **2.** Tranz. Fig. A face aluzii răutăcioase la adresa cuiva; a ironiza. **3.** Tranz. (Înv.) A trage în țeapă. — **În** + **țeapă.**

ÎNȚEPÁRE, *înțepări,* s.f. Acțiunea de *a (se) înțepa;* împungere, înțepătură. — V. **înțepa.**

ÎNȚEPÁT, -Ă, *înțepați, -te,* adj. **1.** În care a intrat un vârf ascuțit. ✦ Fig. Neplăcut surprins, jignit. **2.** (În expr.) *Înțepat la vorbă* = care înțeapă cu vorba; ironic, sarcastic. **3.** Fig. Îngâmfat, mândru, fudul, înfumurat. ✦ Îmbufnat, țâfnos, **4.** (Înv.) Tras în țeapă. — V. **înțepa.**

ÎNȚEPĂTÓR, -OÁRE, *înțepători, -oare,* adj. **1.** Care înțeapă (**1**); care produce o senzație dureroasă ca de înțepătură. ✦ (Despre băuturi, mâncăruri, mirosuri etc.) Care dă senzația de înțepătură, care pișcă. **2.** Fig. Sarcastic, ironic. — **Înțepa** + suf. *-ător.*

ÎNȚEPĂTÚRĂ, *înțepături,* s.f. **1.** Înțepare; efectul produs de o înțepare; locul unde s-a produs aceasta; furnicătură, împunsătură. **2.** Fig. Aluzie răutăcioasă, vorbă ironică; împunsătură. — **Înțepa** + suf. *-ătură.*

ÎNȚEPENEÁLĂ s.f. Stare a unui lucru sau a unei ființe țepene; înțepenire. — **Înțepeni** + suf. *-eală.*

ÎNȚEPENÍ, *înțepenesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A deveni țeapăn, a nu-și mai putea mișca membrele, a rămâne imobil, rigid, inert; a încremeni, a înlemni. **2.** Tranz. și refl. A (se) prinde bine în ceva; a (se) fixa. ✦ Refl. Fig. A rămâne neclintit într-o hotărâre; a se încăpățâna. **3.** Tranz. A face ca un obiect să nu mai aibă joc în locașul lui, a-l fixa, a-i asigura stabilitatea; a întări. — **În** + **țeapăn.**

ÎNȚEPENÍRE s.f. Faptul de *a (se) înțepeni.* — V. **înțepeni.**

ÎNȚEPENÍT, -Ă, *înțepeniți, -te,* adj. **1.** Care este sau a devenit țeapăn; încremenit; inert. **2.** Fixat, întărit. — V. **înțepeni.**

ÎNȚEPÓS, -OÁSĂ, *înțepoși, -oase,* adj. (Rar) Înțepător. — **Înțepa** + suf. *-os.*

ÎNȚESÁ, *înțés,* vb. I. Tranz. A vârî, a băga o cantitate mare într-un spațiu redus; a îndesa, a ticsi. ✦ Refl. Fig. (Rar) A se înteți. — Cf. sl. č e s t ŭ „gros, des".

ÎNȚESÁRE, *înțesări,* s.f. Acțiunea de *a (se) înțesa.* — V. **înțesa.**

ÎNȚESÁT, -Ă, *înțesați, -te,* adj. Înghesuit, îndesat; plin, ticsit. — V. **înțesa.**

ÎNȚINÁ, *înținez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A sprijini slab (ca să poată cădea, ușor). — Lat. ***in-tenuare.**

ÎNȚINÁT, -Ă, *înținați, -te,* adj. (Reg.) Care este prins sau sprijinit prea ușor, care abia se ține, gata să cadă, să se dărâme. — V. **înțina.**

ÎNȚOLÍ, *înțolesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Fam.) A (se) îmbrăca în haine noi; a (se) îmbrăca bine, elegant; *fig.* a parveni. — **În** + **țol.**

ÎNȚOLÍT, -Ă, *înțoliți, -te,* adj. (Fam.) Care este bine îmbrăcat, care are haine noi; *fig.* parvenit. — V. **înțoli.**

ÎNȚOPONÁ vb. I v. **înțoțona.**

ÎNȚOPONÁT, -Ă adj. v. **înțoțonat.**

ÎNȚOȚONÁ, *înțoțonez,* vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A (se) împopoțona. [Var.: **înțoponá** vb. I] — Cf. î m p o p o ț a.

ÎNȚOȚONÁT, -Ă, *înțoțonați, -te,* adj. (Rar) Împopoțonat. [Var.: **înțoponát, -ă** adj.] — V. **înțoțona.**

ÎNÚNTRU adv. v. **înăuntru.**

ÎNVĂLĂTUCÍ, *învălătucesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) face ghem[1], vălătuc; a (se) înfășura, a (se) încolăci. **2.** Tranz. A construi un perete din vălătuci. — **În** + **vălătuc.**

ÎNVĂLĂTUCÍRE, *învălătuciri,* s.f. Acțiunea de *a (se) învălătuci* și rezultatul ei; vălătuceală. — V. **învălătuci.**

ÎNVĂLĂTUCÍT, -Ă, *învălătuciți, -te,* adj. Înfășurat, încolăcit; (despre fire) făcute ghem; (despre pânză, covoare etc.) strâns sul sau val[1]. — V. **învălătuci.**

ÎNVĂLMĂȘÁG, *învălmășaguri,* s.n. Învălmășeală (**2**). — **În** + **vălmășag.**

ÎNVĂLMĂȘÁT, -Ă adj. v. **învălmășit.**

ÎNVĂLMĂȘEÁLĂ, *învălmășeli,* s.f. **1.** Îngrămădire dezordonată de lucruri sau de ființe; forfoteală a unei mulțimi; neorânduială; *p. ext.* zgomot mare, zarvă. ✦ Fig. Confuzie, zăpăceală. **2.** Luptă, încăierare, învălmășag. — **Învălmăși** + suf. *-eală.*

ÎNVĂLMĂȘÍ, *învălmășesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) amesteca de-a valma; a pune, a arunca sau a se afla pus, aruncat la întâmplare, în dezordine. ✦ Refl. Fig. (Rar) A se încurca, a se zăpăci, a se tulbura. — Cf. [de-a] v a l m a și v ă l m ă ș a g.

ÎNVĂLMĂȘÍRE, *învălmășiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) învălmăși* și rezultatul ei; învălmășeală. — V. **învălmăși.**

ÎNVĂLMĂȘÍT, -Ă, *învălmășiți, -te,* adj. **1.** Aruncat de-a valma, în dezordine, îngrămădit, îmbulzit. **2.** Fig. Zăpăcit, încurcat, tulburat; dezorientat, confuz. [Var.: **învălmășát, -ă** adj.] — V. **învălmăși.**

ÎNVĂLUÍ, *învălui,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) acoperi cu un văl, cu o învelitoare; a (se) înveli, a (se) înfășura. ✦ Tranz. Fig. A cuprinde ceva cu privirea. ✦ Tranz. Fig. A năpădi. ✦ (Despre foc) A arde sau a face să ardă mocnit; a (se) micșora. **2.** Tranz. A înconjura, a încercui o unitate inamică. [Prez. ind. și: *învăluiesc*] — **În** + **val** + suf. *-ui* (influențat semantic de *văl*).

ÎNVĂLUIÁLĂ, *învăluieli,* s.f. (Înv.) **1.** Învălmășeală, îmbulzeală. **2.** Fig. (Rar) Necaz, supărare; *p. ext.* asuprire. — **Învălui** + suf. *-eală.*

ÎNVĂLUÍRE, *învăluiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) învălui* și rezultatul ei; învelire, acoperire; *fig.* revărsare. ✦ Încercuire a inamicului. — V. **învălui.**

ÎNVĂLUÍT, -Ă, *învăluiți, -te,* adj. **1.** Înfășurat, învelit[2], acoperit; *fig.* (despre voci, sunete etc.) voalat. **2.** Încercuit, înconjurat, împresurat. ✦ Fig. Copleșit (de griji); absorbit (de treburi), foarte ocupat. — V. **învălui.**

ÎNVĂLUITÓR, -OÁRE, *învăluitori, -oare,* adj. **1.** Care înfășoară, învelește, acoperă; care cuprinde, care înconjoară din toate părțile. **2.** (Mil.) Care încercuiește, care împresoară inamicul. [Pr.: *-lu-i-*] — **Învălui** + suf. *-tor.*

ÎNVĂLURÁ, *învălurez,* vb. I. Tranz. A mișca în valuri, a ondula; a agita. ✦ Refl. și intranz. A face valuri. — **În** + **valuri** (pl. lui *val*).

ÎNVĂLURÁRE, *învălurări,* s.f. Acțiunea de *a (se) învălura* și rezultatul ei; ondulare, frământare. — V. **învălura.**

ÎNVĂLURÁT, -Ă, *învălurați, -te,* adj. **1.** Care se mișcă, se clatină ca valurile, care face valuri; unduios; agitat. **2.** (Despre un teren) Cu ridicături multe; accidentat. [Var.: **învălurít, -ă** adj.] — V. **învălura.**

ÎNVĂLURÍT, -Ă adj. v. **învălurat.**

ÎNVĂPĂIÁ, *învăpăiez,* vb. I. Refl. A se aprinde ca o văpaie; *p. ext.* (despre fața omului) a se înroși (din cauza unui aflux de sânge). ✦ Fig. A se înflăcăra, a se entuziasma. [Pr.: *-pă-ia*] — **În** + **văpaie.**

ÎNVĂPĂIÁT, -Ă, *învăpăiați, -te,* adj. **1.** Care arde cu văpăi, aprins (ca o văpaie); *p. ext.* (despre fața omului) înroșit ca focul; *fig.* (despre ochi sau privire) scânteietor, arzător. **2.** Fig. Înflăcărat, entuziasmat; pasionat. ✦ Iute, aprig. — V. **învăpăia.**

ÎNVĂPĂIÉRE, *învăpăieri,* s.f. Acțiunea de *a se învăpăia* și rezultatul ei; aprindere; *fig.* înflăcărare, ardoare, însuflețire. — V. **învăpăia.**

ÎNVĂSCÚT, -Ă, *învăscuți, -te,* adj. (Înv.) Care este îmbrăcat, acoperit, înfășurat, învelit. — V. **înveşte.**

ÎNVĂȚ s.n. **1.** Obicei, obișnuință, nărav, deprindere (rea). **2.** Povață, sfat, îndemn. — Din **învăța** (derivat regresiv).

ÎNVĂȚÁ, *învăț,* vb. I. **1.** Tranz. A transmite cuiva (sistematic) cunoștințe și deprinderi dintr-un domeniu oarecare; a iniția pe cineva într-o meserie, știință, artă etc. **2.** Tranz. A sfătui, a povățui pe cineva să facă ceva (arătându-i cum să procedeze). **3.** Tranz. A dobândi cunoștințe prin studiu, a ajunge prin muncă sistematică să cunoști o meserie, o artă, o limbă etc.; a studia. ✦ A-și întipări în minte ceva pentru a putea reproduce; a memora. **4.** Tranz. și refl. A (se) deprinde, a (se) obișnui, a (se) familiariza. **5.** Tranz. A trage o învățătură, a căpăta experiență. ✧ Expr. (Tranz. și refl.) *A (se) învăța minte* = a câștiga sau a face să câștige experiență, a trage sau a face să tragă învățăminte dintr-o întâmplare neplăcută. — Lat. ***invitiare** (< vitium „viciu").

ÎNVĂȚÁRE, *învățări,* s.f. Acțiunea de *a (se) învăța* și rezultatul ei; instruire, învățătură, studiu, învățat[1]. — V. **învăța.**

ÎNVĂȚÁT[1] s.n. Învățare. — V. **învăța.**

ÎNVĂȚÁT[2], -Ă, *învățați, -te,* adj. Care știe multă carte; instruit, cult[2], erudit, doct; *p. ext.* priceput. ✦ (Substantivat) Savant. **2.** (Despre texte, cunoștințe, deprinderi) Care este studiat și reținut în memorie. **3.** Deprins, obișnuit cu ceva. **4.** (Despre animale) Care este dresat, domesticit, îmblânzit. — V. **învăța.**

ÎNVĂȚĂCÉL, *învățăcei,* s.m. (Fam.) Școlar, elev, discipol; ucenic. — **Învățat** + suf. *-el.*

ÎNVĂȚĂMÁNT, (**1**) *învățăminte,* s.n. **1.** Precept din care se deduce un mod de a acționa, de a gândi etc.; învățătură. **2.** Domeniul și activitatea de instruire și de educare (prin școli); *p. ext.* totalitatea instituțiilor școlare. ✧ *Învățământ la distanță* = formă de învățământ superior, care nu implică prezența la cursuri, fiind destinat în primul rând persoanelor încadrate în muncă. — **Învăța** + suf. *-ământ* (după fr. *enseignement*).

ÎNVĂȚĂTÓR, -OÁRE, *învățători, -oare,* s.m. și f., adj. **I.** S.m. și f. **1.** Persoană care predă cunoștințe și face educația civică a copiilor în primele clase de școală; institutor. ✦ Persoană care învață sau instruiește pe cineva; maestru, preceptor, dascăl. **2.** Inițiator, autor sau propagator al unei doctrine; îndrumător, sfătuitor, povățuitor. **II.** Adj. (Înv.) Care învață, care sfătuiește. — **Învăța** + suf. *-ător.*

ÎNVĂȚĂTORÍME s.f. Totalitatea învățătorilor; mulțime de învățători. — **Învățător** + suf. *-ime.*

ÎNVĂȚĂTÚRĂ, (**1, 4**) *învățături,* s.f. **1.** Sistem de îndrumări teoretice și practice într-un anumit domeniu de activitate; doctrină; principiu teoretic sau practic, precept. **2.** Cunoștințe, cultură; erudiție, înțelepciune. **3.** Pregătire, studiu, școală; ucenicie. **4.** Precept la care se ajunge prin experiență practică sau pregătire teoretică; învățământ, povață, sfat. ✧ Expr. *A-i fi cuiva (de* sau *spre) învățătură* = a-i servi ca experiență pentru a nu mai greși. — **Învăța** + suf. *-ătură.*

ÎNVÂLTORÍ, pers. 3 *învâltorește,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se ridica în vârtejuri; a se învolbura. — **În** + **vâltoare.**

ÎNVÂLTORÍRE, *învâltoriri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a se învâltori;* învolburare. — V. **învâltori.**

ÎNVÂRSTÁ, *învârstez,*vb. I. Tranz. (Pop.) A face dungi de culori diferite pe o țesătură sau cusătură; *p. ext.* a îmbina între ele lucruri de diferite culori. [Var.: **învrâstá** vb. I] — Din **învârstat** (derivat regresiv).

ÎNVÂRSTÁRE, *învârstări,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a învârsta* și rezultatul ei. [Var.: **învrâstáre** s.f.] — V. **învârsta.**

ÎNVÂRSTÁT, -Ă, *învârstați, -te,* adj. (Pop.) Cu dungi, vărgat; *p. ext.* împestrițat, pestriț. [Var.: **învrâstát, -ă** adj.] — **În** + **vârstă** („dungă") + suf. *-at.*

ÎNVÂRTEÁLĂ, *învârteli,* s.f. **1.** Învârtire, întoarcere, răsucire. **2.** (Fam.; mai ales la pl.) Manevră (necinstită) folosită pentru obținerea unor profituri (individuale). — **Învârti** + suf. *-eală.*

ÎNVÂRTECÚȘ, (**2**) *învârtecușuri,* s.n. **1.** (În sintagma) *Ineluș-învârtecuș* = numele unui joc de copii în care unul dintre jucători trebuie să ghicească la cine se găsește un inel care trece din mână în mână. **2.** (Rar) Întortochetură. [Var.: (reg.) **învârticúș** s.n.] — **Învârteci** (înv. „a învârti") + suf. *-uș.*

ÎNVÂRTEJÍ, *învârtejesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A (se) mișca, a (se) învârti repede în cerc, în vârtejuri; a (se) învolbura. **2.** Refl. A se întoarce (grabnic) din drum. — **În** + **vârtej.**

ÎNVÂRTEJÍRE, *învârtejiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) învârteji* și rezultatul ei; învârtire; învârtitură, rotație; *p. ext.* agitație. — V. **învârteji.**

ÎNVÂRTEJÍT, -Ă, *învârtejiți, -te,* adj. Care este luat de vârtej, învârtit în cerc; învolburat. — V. **învârteji.**

ÎNVÂRTÍ, *învấrt,* vb. IV. **1.** Tranz. refl. și intranz. A (se) mișca în cerc, a (se) întoarce de jur împrejur, a determina sau a face o mișcare de rotație; a (se) roti, a (se) răsuci. ✧ Expr. (Refl.) *A se învârti casa* (sau *locul, pământul) cu cineva,* se spune când cineva are amețeli sau când se simte foarte rușinat. (Tranz.) *A-și învârti ochii* = a mișca ochii în toate direcțiile pentru a privi (în jur). (Refl. și tranz.) *A se învârti în horă* sau *a învârti hora* = a dansa, a juca. (Refl.) *A se învârti pe lângă cineva* (sau *în jurul, împrejurul cuiva)* = a căuta să câștige simpatia, bunăvoința cuiva. (Tranz.) *A învârti* (pe cineva) *pe* (sau *după) deget(e)* = a conduce (pe cineva) după plac. ✦ Tranz. A răsuci pe deget, între degete sau cu degetele. ✦ Tranz. A întoarce în toate felurile, a privi pe toate părțile. **2.** Tranz. A mânui (cu dibăcie) o unealtă, o armă. ✦ Intranz. A amesteca în ceva (cu lingura). **3.** Refl. A umbla de colo până colo fără scop; a se mișca de jur împrejur, a se întoarce (într-un spațiu îngust); a se foi. **4.** Tranz. și refl. Fig. (Fam.) A se îndeletnici cu afaceri (dubioase); a câștiga, a dobândi ceva, a profita (pe căi lăturalnice) de un concurs de împrejurări favorabile. [Prez. ind. și: *învârtesc*] — Cf. sl. vrŭtěti.

ÎNVÂRTICÚȘ s.n. v. **învârtecuș.**

ÎNVÂRTÍRE, *învârtiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) învârti;* mișcare circulară; rotire, răsucire, învârtitură, învârtejire, învârtit[1]. — V. **învârti.**

ÎNVÂRTÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) învârti;* învârtire. — V. **învârti.**

ÎNVÂRTÍT[2], -Ă *învârtiți, -te,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj. Înfășurat, răsucit. **2.** S.m. Fig. (Fam.) Persoană care s-a eschivat (prin favoritism, dare de mită etc.) de la obligațiile militare (în timp de război); persoană care a ajuns la o situație materială sau socială bună, prin mijloace dubioase. **3.** S.f. Numele unui dans popular cu învârtituri; melodie după care se execută acest dans. **4.** S.f. Prăjitură făcută dintr-o foaie subțire de aluat, umplută cu nuci, mere sau brânză. — V. **învârti.**

ÎNVÂRTITÓR, -OÁRE, *învârtitori, -oare,* adj. Care (se) învârtește. — **Învârti** + suf. *-tor.*

ÎNVÂRTITÚRĂ, *învârtituri,* s.f. **1.** Faptul de a (se) învârti; mișcare în cerc, învârtire. ✦ (Pop.) Întorsătură, cotitură. **2.** Fig. manevră, șiretlic. — **Învârti** + suf. *-tură.*

ÎNVÂRTOȘÁ, *învârtoșez,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) face vârtos, tare; a (se) întări, a (se) solidifica. ✦ (Pop.) A (se) face puternic, rezistent, voinic; a (se) fortifica. **2.** Refl. Fig. A deveni neîndurător; a se împietri. — **În** + **vârtos.**

ÎNVÂRTOȘÁRE, *învârtoșări,* s.f. Acțiunea de *a (se) învârtoșa* și rezultatul ei; întărire. — V. **învârtoșa.**

ÎNVÂRTOȘÁT, -Ă, *învârtoșați, -te,* adj. **1.** Care este sau a devenit vârtos; întărit, îngroșat. **2.** Tare, rezistent. — V. **învârtoșa.**

ÎNVECHÍ, *învechesc,* vb. IV. Refl. A deveni vechi; a se uza, a se degrada. ✦ A deveni inactual, anacronic; a nu se mai folosi. ✦ (Despre vin) A se îmbunătăți cu trecerea timpului suferind un proces de maturizare, în urma căruia capătă buchet și însușiri gustative deosebite. — **În** + **vechi.**

ÎNVECHÍRE s.f. Acțiunea de *a se învechi*. — V. **învechi.**

ÎNVECHÍT, -Ă, *învechiți, -te,* adj. Care a devenit vechi; degradat, uzat. ✧ Expr. (*A fi) învechit în rele* = (a fi) deprins cu practicarea unor fapte sau obiceiuri rele; (a fi) înrăit. ✦ Ieșit din actualitate, anacronic, depășit, perimat; care nu se mai folosește. ✦ Care are concepții vechi, depășite. — V. **învechi.**

ÎNVECINÁ, *învecinez,* vb. I. Refl. recipr. A fi vecin cu cineva sau cu ceva; a fi alături de cineva sau de ceva, a avea hotar comun. — **În** + **vecin.**

ÎNVECINÁRE s.f. Faptul de *a se învecina;* vecinătate. — V. **învecina.**

ÎNVECINÁT, -Ă, *învecinați, -te,* adj. Care se învecinează cu cineva sau cu ceva; vecin. — V. **învecina.**

ÎNVECINICÍ vb. IV v. **înveșnici.**

ÎNVEDERÁ, *învederez,*vb. I. Tranz. și refl. (Livr.) A (se) face vizibil, clar, evident. ✦ Tranz. (Rar) A prezenta, a face cunoscut. — **În** + **vedere.**

ÎNVEDERÁT, -Ă, *învederați, -te,* adj. (Și adverbial) Care se poate vedea sau înțelege bine; vizibil, evident. — V. **învedera.**

ÎNVELÍ, *învelesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) acoperi cu ceva, a (se) înfășura în ceva. ✦ Tranz. A acoperi scoarțele unei cărți sau ale unui caiet cu hârtie, cu material plastic etc.; a îmbrăca. ✦ Tranz. A acoperi o casă cu țigle, cu tablă etc. ✦ Tranz. A acoperi focul (sau jarul etc.) cu pământ sau cu cenușă pentru a-l face să ardă mocnit. **2.** Tranz. A înfășura urzeala pe sulul dinapoi al războiului. — Cf. sl. valiti.

ÎNVELÍRE, *înveliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) înveli;* învelit[1]. — V. **înveli.**

ÎNVELÍȘ, *învelișuri,* s.n. **1.** Obiect care servește la învelit; învelitoare. ✦ Scoarță, copertă, de carte. ✦ Învelitoare (de tablă, de țiglă etc.) de pe acoperișul unei case. **2.** Stratul exterior al unui obiect, al unui organism etc. — **Înveli** + suf. *-iș.*

ÎNVELÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) înveli;* învelire. — V. **înveli.**

ÎNVELÍT[2], -Ă *înveliți, -te,* adj. Înfășurat, acoperit. ✦ (Despre cărți, caiete) Care este cu scoarțele îmbrăcate în hârtie, cu învelitoare. ✦ (Despre case) Care este acoperit cu tablă, cu țiglă etc. — V. **înveli.**

ÎNVELITOÁRE, *învelitori,* s.f. Ceea ce servește la învelit; înveliș. ✦ (Pop.) Plapumă, cuvertură. ✦ Copertă; hârtie, material plastic etc. cu care se acoperă o carte. ✦ Țiglă, tablă etc. cu care se acoperă o clădire. ✦ (Pop.) Față de masă. [Pl. și: *învelitoare*] — **Înveli** + suf. *-toare.*

ÎNVENINÁ, *înveninez,* vb. I. **1.** Tranz. A otrăvi (cu venin); a face ca ceva să devină otrăvitor. **2.** Refl. și tranz. Fig. A deveni sau a face să devină neplăcut, greu de suportat; a (se) înrăi, a (se) înrăutăți. ✦ A (se) umple de supărare, de amărăciune, de ciudă, de invidie, de ură; a (se) înrăi. — Lat. **invenenare.**

ÎNVENINÁRE, *înveninări,* s.f. Acțiunea de *a (se) învenina* și rezultatul ei; otrăvire. — V. **învenina.**

ÎNVENINÁT, -Ă, *înveninați, -te,* adj. Care conține venin; purtător de venin, otrăvit[2]. ✦ Fig. Plin de amărăciune, amărât; plin de ură și invidie, veninos. — V. **învenina.**

ÎNVERGÁ, *învérg,* vb. I. Tranz. (Mar.) A fixa pânza pe o vergă. — Din it. **invergare.**

ÎNVERGÁRE, *învergări,* s.f. Acțiunea de *a înverga.* — V. **înverga.**

ÎNVERȘUNÁ, *înverșunez,* vb. I. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină necruțător, neînduplecat; a (se) îndârji. — Cf. magh. verseny „luptă".

ÎNVERȘUNÁRE, *înverșunări,* s.f. Acțiunea de *a (se) înverșuna* și rezultatul ei; îndârjire. — V. **înverșuna.**

ÎNVERȘUNÁT, -Ă, *înverșunați, -te,* adj. Îndârjit, necruțător, neînduplecat; aprig. — V. **înverșuna.**

ÎNVERZÍ, *înverzesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A colora în verde; a păta, a murdări cu verde. **2.** Intranz. și refl. A deveni, a se face verde. ✦ Intranz. (Despre arbori; la pers. 3) A înfrunzi; (despre natură sau locuri din natură) a se acoperi cu verdeață. ✦ Fig. (Despre oameni) A deveni foarte palid de frică, de furie sau de mânie. — **În** + **verde.**

ÎNVERZÍRE s.f. Faptul de *a (se) înverzi.* — V. **înverzi.**

ÎNVERZÍT, -Ă, *înverziți, -te,* adj. (Despre copaci, frunze etc.) Care a devenit verde; (despre locuri, câmpuri etc.) acoperit cu verdeață. — V. **înverzi.**

ÎNVERZITÓR, -OÁRE, *înverzitori, -oare,* adj. Care înverzește. — **Înverzi** + suf. *-tor.*

ÎNVESELÍ, *înveselesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A deveni sau a face să fie vesel, voios, bine dispus. ✦ Tranz. Fig. A face să fie mai puțin mohorât, întunecat, monoton; a însenina, a deschide, a lumina. — **În** + **vesel.**

ÎNVESELÍRE, *înveseliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) înveseli* și rezultatul ei; veselie, bună dispoziție. — V. **înveseli.**

ÎNVESELÍT, -Ă, *înveseliți, -te,* adj. Care a devenit vesel, bine dispus. — V. **înveseli.**

ÎNVESELITÓR, -OÁRE, *înveselitori, -oare,* adj. Care înveselește, care produce veselie, bună dispoziție. — **Înveseli** + suf. *-tor.*

ÎNVESMÂNTÁ vb. I v. **înveșmânta.**

ÎNVESMÂNTÁRE s.f. v. **înveșmântare.**

ÎNVESMÂNTÁT, -Ă, adj. v. **înveșmântat.**

ÎNVESTÍ, *învestesc,* vb. IV. Tranz. A acorda cuiva în mod oficial un drept, o autoritate, o demnitate, o atribuție. ✦ (În Evul Mediu) A da cuiva învestitura. — Din fr. **investir,** lat. **investire.**

ÎNVESTÍRE, *învestiri,* s.f. Acțiunea de *a învesti;* împuternicire dată cuiva spre a exercita un drept, o autoritate, o atribuție etc.; confirmare într-o demnitate. — V. **învesti.**

ÎNVESTÍT, -Ă, *învestiți, -te,* adj. Care a primit oficial un drept, o autoritate, o demnitate, o atribuție. — V. **învesti.**

ÎNVESTITÚRĂ, *învestituri,* s.f. Act prin care cineva este învestit cu o demnitate. ✦ (În societatea medievală) Ceremonie solemnă prin care o persoană era învestită cu o demnitate, cu un drept etc. de către seniorul său. — **Învesti** + suf. *-tură* (după fr. *investiture).*

ÎNVESTMÂNTÁ vb. I v. **înveșmânta.**

ÎNVESTMÂNTÁRE s.f. v. **înveșmântare.**

ÎNVESTMÂNTÁT, -Ă adj. v. **înveșmântat.**

ÎNVEȘMÂNTÁ, *înveșmântez,* vb. I. Tranz. A îmbrăca pe cineva, a pune cuiva un veșmânt (cu pompă, în vederea unei solemnități, a unui ritual etc.). ✧ Refl. *S-a înveșmântat în grabă.* [Prez. ind. și: *înveșmấnt*. — Var.: **învesmântá, învestmântá** vb. I] — **În** + **veșmânt.**

ÎNVEŞMÂNTÁRE, *înveşmântări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înveşmânta;* îmbrăcare. ✦ (Rar) Îmbrăcăminte. [Var.: **învesmântáre, învestmântáre** s.f.] — V. **înveşmânta.**

ÎNVEŞMÂNTÁT, -Ă, *înveşmântaţi, -te,* adj. Îmbrăcat[2] (cu solemnitate). [Var.: **învesmântát, -ă, învestmântát, -ă** adj.] — V. **înveşmânta.**

ÎNVEŞNICÍ, *înveşnicesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A face ca ceva să devină veşnic, să dureze nelimitat; a eterniza, a perpetua. [Var.: **învecinicí** vb. I] — **În** + **veşnic.**

ÎNVÉŞTE, *învesc,* vb. III. Tranz. şi refl. (Înv. şi reg.) A (se) îmbrăca. [Perf. s. *învăscui,* part. *învăscut.* — Var.: **înveştí** vb. IV] — Lat. **investire.**

ÎNVEŞTÍ vb. IV v. **înveşte.**

ÎNVETERÁT, -Ă adj. v. **inveterat.**

ÎNVIÁ, *învií,* vb. I. Intranz. şi tranz. **1.** A reveni sau a readuce la viaţă după ce a murit. ✦ Fig. A reveni sau a face să revină în minte, a (se) trezi în amintire. ✦ Intranz. (Despre vegetaţie) A renaşte după sfârşitul iernii, a începe să se dezvolte din nou. **2.** Fig. A da sau a căpăta putere, vlagă, a (se) umple de viaţă; a (se) înviora, a (se) anima. [Pr.: *-vi-a.* — Prez. ind. şi: *înviez*] — **În** + **viu.**

ÎNVIÉRE s.f. Acţiunea de *a învia.* ✦ Cea mai mare sărbătoare creştină, de Paşte, care celebrează învierea din morţi a lui Isus Hristos, după răstignirea pe cruce; slujba din noaptea premergătoare acestei sărbători. [Pr.: *-vi-e-*] — V. **învia.**

ÎNVIETÓR, -OÁRE, *înviétori, -oare,* adj. (Rar) Care dă viaţă, energie, care face să renască, care regenerează; înviorător. [Pr.: *-vi-e-*] — **Învia** + suf. *-ător.*

ÎNVIFORÁ, pers. 3 *înviforează,* vb. I. (Pop.) **1.** Intranz. (Despre vifor) A bate cu putere; a vifori. ✦ Tranz. A sufla pe cineva viforul. **2.** Tranz. Fig. A tulbura, a zbuciuma, a răscoli; a îndârji. [Var.: (reg.) **înviforí** vb. IV] — **În** + **vifor.**

ÎNVIFORÁT, -Ă, *înviforaţi, -te,* adj. (Pop.) **1.** Bătut, cuprins de vifor; *p. ext.* furtunos, înverşunat ca viforul; năvalnic, vijelios. **2.** Fig. Tulburat, zbuciumat. [Var.: **înviforít, -ă** adj.] — V. **învifora.**

ÎNVIFORÍ vb. IV v. **învifora.**

ÎNVIFORÍT, -Ă adj. v. **înviforat.**

ÎNVIGORÁ, *învigorez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) face viguros; a (se) însănătoşi. — **În** + **vigoare.**

ÎNVIGORÁRE, *învigorări,* s.f. Faptul de *a (se) învigora.* — V. **învigora.**

ÎNVIGORÁT, -Ă, *învigoraţi, -te,* adj. Înzdrăvenit, întărit. — V. **învigora.**

ÎNVINEŢÍ, *învineţesc,* vb. IV. Refl. şi intranz. A deveni, a se face vânăt (de frig, de mânie etc.) ✦ Tranz. A acoperi cu vânătăi prin lovire. — **În** + **vânăt.**

ÎNVINEŢÍRE, *învineţiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) învineţi* şi rezultatul ei. — V. **învineţi.**

ÎNVINEŢÍT, -Ă, *învineţiţi, -te,* adj. Care a devenit vânăt. — V. **învineţi.**

ÎNVINGĂTÓR, -OÁRE, *învingători, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care a învins; biruitor, câştigător. — **Înving** (prez. ind. al lui *învinge)* + suf. *-ător.*

ÎNVÍNGE, *învíng,* vb. III. Tranz. şi intranz. **1.** Tranz. A birui, a înfrânge, un adversar (în război); a triumfa, a doborî. ✦ A câştiga o întrecere sportivă, a ieşi învingător într-o competiţie. **2.** A stăpâni, a înfrâna, a domina o dorinţă, o pasiune, o slăbiciune etc. ✦ A înlătura greutăţi, obstacole; a doborî, a birui. **3.** Intranz. A reuşi să ducă ceva la bun sfârşit; a o scoate la capăt; a răzbi. — **În** + **vince** (înv. „a învinge" < lat.).

ÎNVÍNGERE, *învingeri,* s.f. Acţiunea de *a învinge* şi rezultatul ei. — V. **învinge.**

ÎNVINOVĂŢÍ, *învinovăţesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) considera sau a (se) declara vinovat; a (se) învinui, a (se) acuza. — **În** + **vinovat.**

ÎNVINOVĂŢÍRE, *învinovăţiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) învinovăţi* şi rezultatul ei; învinuire, acuzare. — V. **învinovăţi.**

ÎNVÍNS, -Ă, *învinşi, -se,* adj. (Adesea substantivat) Biruit, înfrânt; *p. ext.* supus. — V. **învinge.**

ÎNVINUÍ, *învinuiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) considera vinovat; a (se) învinovăţi; a (se) acuza. ✦ Tranz. Spec. A acuza pe cineva în faţa unei instanţe judecătoreşti; a inculpa. — **În** + **vină** + suf. *-ui.*

ÎNVINUÍRE, *învinuiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) învinui* şi rezultatul ei; învinovăţire, acuzare, acuzaţie, inculpare. ✦ Vină; culpă. — V. **învinui.**

ÎNVINUÍT, -Ă, *învinuiţi, -te,* adj. Care este sau a fost învinuit. ✦ (Substantivat) Persoană aflată sub urmărire penală; acuzat, inculpat, pârât. — V. **învinui.**

ÎNVIORÁ, *înviorez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) face (mai) vioi; a (se) trezi din amorţeală; a (se) dezmorţi, a reveni sau a face să-şi revină în simţiri; *p. ext.* a (se) însufleţi, a (se) înveseli; a (se) îmbărbăta. [Pr.: *-vi-o-*] — Et. nec.

ÎNVIORÁRE, *înviorări,* s.f. Acţiunea de *a (se) înviora* şi rezultatul ei; dezmorţire, însufleţire. [Pr.: *-vi-o-*] — V. **înviora.**

ÎNVIORÁT, -Ă, *înviorați, -te,* adj. Care a devenit vioi; însufleţit, îmbărbătat. [Pr.: *-vi-o-*] — V. **înviora.**

ÎNVIORĂTÓR, -OÁRE, *înviorători, -oare,* adj. Care înviorează, care însufleţeşte; care îmbărbătează. [Pr.: *-vi-o-*] — **Înviora** + suf. *-ător.*

ÎNVIOŞÁ, *învioşez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) înviora. [Pr.: *-vi-o-*] — Cf. v i u.

ÎNVIOŞÁRE, *învioşări,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a (se) învioşa;* înviorare. [Pr.: *-vi-o-*] — V. **învioşa.**

ÎNVIOŞÁT, -Ă, *învioşaţi, -te,* adj. (Reg.) Înviorat. [Pr.: *-vi-o-*] — V. **învioşa.**

ÎNVOÍ, *învoiesc,* vb. IV. **1.** Refl. recipr. A ajunge la o înţelegere, a cădea de acord, a se învoi cu cineva. ✦ Refl. (Pop.) A se angaja, a se tocmi. **2.** Refl. A se declara de acord cu ceva, a consimţi la ceva. **3.** Refl. recipr. (Pop.) A trăi în bună înţelegere cu cineva, a se înţelege, a se împăca. **4.** Tranz. A acorda cuiva ceea ce cere; a permite, a îngădui. ✦ A permite cuiva să lipsească (pentru scurt timp) de la serviciu, de la şcoală, de la cazarmă etc. — **În** + **voie.**

ÎNVOIÁLĂ, *învoieli,* s.f. **1.** Înţelegere, convenţie, aranjament, acord. **2.** Târg, tocmeală; *p. ext.* angajare. ✧ *Învoială agricolă* = tocmeală agricolă. **3.** Permisie, îngăduire. — **Învoi** + suf. *-eală.*

ÎNVOINICÍ, *învoinicesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A deveni vonic, a se înzdrăveni. — **În** + **voinic.**

ÎNVOÍRE, *învoiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) învoi* şi rezultatul ei. ✦ Permisie acordată cuiva. — V. **învoi.**

ÎNVOÍT, -Ă, *învoiţi, -te,* adj. (Rar) Care s-a stabilit în urma unei înţelegeri; convenţional. — V. **învoi.**

ÎNVOLBURÁ, *învolburez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. (La pers. 3, despre ape, furtuni etc.) A (se) mişca în vârtejuri; a (se) învârteji. **2.** Tranz. Fig. (Rar) A învălui, a cuprinde, a împresura. [Prez. ind. şi: *învólbur*] — **În** + **volbură.**

ÎNVOLBURÁRE, *învolburări,* s.f. Acţiunea de *a (se) învolbura;* rotire, mişcare în vârtej. — V. **învolbura.**

ÎNVOLBURÁT, -Ă, *învolburaţi, -te,* adj. Care se mişcă în vârtej, învârtit, prins în vârtej; *p. ext.* agitat, tulburat. — V. **învolbura.**

ÎNVÓLT, ÎNVOÁLTĂ, *învolţi, învoalte,* adj. (Rar) **1.** (Despre flori) Cu petale multe şi dese; bătut[2], înfoiat, bogat. ✦ (Despre păr, pene, coamă) Des, îmbelşugat, bogat. **2.** Rotunjit, plin, umflat, înfoiat. [Var.: (înv.) **învóltă** adj.] — Lat. ***invol(u)tus** (< *involvere).*

ÎNVOLTÁ, *învoltez,* vb. I. **1.** Intranz. şi refl. (Rar; despre flori) A se deschide învolt, a înflori bogat. ✦ Refl. (Despre părul capului etc.) A se revărsa bogat, îmbelşugat. **2.** Refl. Fig. (Despre manifestările oamenilor) A creşte în intensitate. — Din **învolt.**

ÎNVÓLTĂ adj. v. **învolt.**

ÎNVRĂJBÍ, *învrăjbesc,* vb. IV. **1.** Refl. recipr. A intra în vrajbă cu cineva, a se duşmăni cu cineva, a se învrăjmăşi. ✦ Tranz. A semăna vrajbă, a face să se duşmănească, a învrăjmăşi. **2.** Tranz. şi refl. A (se) înfuria, a (se) mânia, a (se) întărâta. — **În** + **vrajbă.**

ÎNVRĂJBÍRE, *învrăjbiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) învrăjbi* şi rezultatul ei; duşmănie, vrajbă. — V. **învrăjbi.**

ÎNVRĂJBÍT, -Ă, *învrăjbiţi, -te,* adj. Care este în vrajbă, certat cu cineva; înfuriat, mâniat, întărâtat. — V. **învrăjbi.**

ÎNVRĂJBITÓR, -OÁRE, *învrăjbitori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care seamănă vrajbă, duşmănie, care aţâţă la ură. — **Învrăjbi** + suf. *-tor.*

ÎNVRĂJMĂŞÍ, *învrăjmăşesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. recipr. (Înv.) A (se) învrăjbi. — **În** + **vrăjmaş.**

ÎNVRÂSTÁ vb. I v. **învârsta.**

ÎNVRÂSTÁRE s.f. v. **învârstare.**

ÎNVRÂSTÁT, -Ă adj. v. **învârstat.**

ÎNVREDNICÍ, *învrednicesc,* vb. IV. Refl. **1.** A se dovedi vrednic să înfăptuiască ceva, să ajungă la ceva; a fi capabil, a reuşi. **2.** A avea norocul, cinstea să..., a avea parte de... ✦ Tranz. (Rar) A acorda favoarea, cinstea de a... **3.** A găsi de cuviinţă; a binevoi, a catadicsi. — **În** + **vrednic.**

ÎNZĂPEZÍ, *înzăpezesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) acoperi cu zăpadă; a deveni sau a face să devină impracticabil din cauza zăpezii; a (se) troieni, a (se) întroieni. ✦ (Despre vehicule; *p. ext.* despre călători) A rămâne imobilizat, blocat, a (se) înfunda în zăpadă. — **În** + **zăpadă.**

ÎNZĂPEZÍRE s.f. Acţiunea de *a (se) înzăpezi* şi rezultatul ei; troienire, întroienire. — V. **înzăpezi.**

ÎNZĂPEZÍT, -Ă, *înzăpeziţi, -te,* adj. (Despre drumuri sau locuri) Care este acoperit cu zăpadă; care a devenit impracticabil din cauza zăpezii; troienit, întroienit. ✦ (Despre vehicule; *p. ext.* despre călători) Care este imobilizat, înfundat, blocat în zăpadă. — V. **înzăpezi.**

ÎNZĂUÁT, -Ă, *înzăuaţi, -te,* adj. Îmbrăcat în zale, cu platoşă. [Var.: **înzeuát, -ă** adj.] — De la **za.**

ÎNZĂVORÁRE, *înzăvorări,* s.f. (Tehn.) Acţiunea de *a înzăvorî.* — V. **înzăvorî.**

ÎNZĂVORÁT, -Ă, *înzăvorâţi, -te,* adj. (Tehn.; despre piese) Care este împiedicat să se mişte printr-un mecanism de închidere. — V. **înzăvorî.**

ÎNZĂVORÎ́, *înzăvoresc,* vb. IV. Tranz. (Tehn.) A împiedica intenţionat mişcarea unei piese faţă de alta cu ajutorul unor mecanisme de închidere. — **În** + **zăvorî.**

ÎNZDRĂVENÍ, *înzdrăvenesc,* vb. IV. Refl. A se însănătoşi (după o boală), a deveni (iarăşi) puternic, zdravăn; a se întrema, a se întări, a se învoinici. ✧ Tranz. *Tratamentul l-a înzdrăvenit.* — **În** + **zdravăn.**

ÎNZDRĂVENÍRE s.f. Acţiunea de *a (se) înzdrăveni;* însănătoşire, întremare, întărire. — V. **înzdrăveni.**

ÎNZDRĂVENÍT, -Ă, *înzdrăveniţi, -te,* adj. Însănătoşit; întremat, întărit. — V. **înzdrăveni.**

ÎNZECÍ, *înzecesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A face sau a deveni de zece ori mai mare, mai mult; *p. ext.* a (se) mări mult. — **În** + **zece.**

ÎNZECÍRE s.f. Acţiunea de *a (se) înzeci.* — V. **înzeci.**

ÎNZECÍT, -Ă, *înzeciți, -te,* adj. De zece ori mai mare sau mai mult; *p. ext.* mult mai mult, mult mai mare. — V. **înzeci.**

ÎNZESTRÁ, *înzestrez,* vb. I. Tranz. **1.** A da zestre unei fete (când se mărită). ✦ A acorda cuiva un bun, o sursă de venituri etc. **2.** A prevedea cu cele necesare o întreprindere, o instituție etc.; a dota. **3.** Fig. A dota pe cineva cu calități morale, fizice etc. — **În** + **zestre.**

ÎNZESTRÁRE, *înzestrări,* s.f. Acțiunea de *a înzestra* și rezultatul ei. ✦ Fig. Sumă de calități; capacitate, talent. — V. **înzestra.**

ÎNZESTRÁT, -Ă, *înzestrați, -te,* adj. Prevăzut cu cele necesare. ✦ Fig. Dotat cu calități deosebite, talentat. — V. **înzestra.**

ÎNZEUÁT, -Ă adj. v. **înzăuat.**

ÎNZIDÍ, *înzidesc,* vb. IV. Tranz. A fixa o piesă, un element de construcție într-un masiv de zidărie. — **În** + **zid.**

ÎNZIDÍRE, *înzidiri,* s.f. Acțiunea de *a înzidi.* — V. **înzidi.**

ÎNZIDÍT, -Ă, *înzidiți, -te,* adj. Fixat într-un masiv de zidărie. — V. **înzidi.**

ÎNZILÍ, *înzilesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A face să trăiască mult. **2.** Refl. A-și ține zilele cu greu, a o duce de azi pe mâine. — **În** + **zile** (pl. lui *zi).*

ÎNZORZONÁ, *înzorzonez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) împodobi peste măsură și fără gust, a(-și) pune zorzoane; a (se) împopoțona. — **În** + **zorzoane.**

ÎNZORZONÁRE, *înzorzonări,* s.f. Acțiunea de *a (se) înzorzona* și rezultatul ei; împopoțonare. — V. **înzorzona.**

ÎNZORZONÁT, -Ă, *înzorzonați, -te,* adj. Împodobit peste măsură și fără gust; împopoțonat. — V. **înzorzona.**

ÎRA interj. (Pop.; rostit cu *î* prelungit) Exclamație care exprimă mirare, uimire, ciudă etc. [Var.: **ăra** interj.] — Onomatopee.

ÎRACÁN s.m. v. **sărăcan.**

J

J, *j,* s.m. **1.** A treisprezecea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană fricativă prepalatală sonoră). [Pr.: *je, jî.* — Pl. și: (**1,** n.) *j-uri*].

JAB, *jaburi*, s.n. Lovitură repetată la box, plasată în regiunea nasului, prin care se urmărește agasarea și dezorientarea adversarului. [Pr.: *geb*]. — Din engl. **jab.**

JABIRÚ, *jabiruri*, s.n. Pasăre din regiunile tropicale din familia ciconiide, asemănătoare cu barza. — Din fr. **jabiru.**

JABÓU, *jabouri*, s.n. Accesoriu de îmbrăcăminte (astăzi femeiască), care constă dintr-unul sau mai multe volane de dantelă, de mătase etc. fixate la baza gâtului unei bluze, al unei rochii etc. și care se etalează pe piept ca o cravată. — Din fr. **jabot.**

JÁBRĂ s.f. v. **javră.**

JAC[1] s.n. v. **jack**[1]**.**

JAC[2] s.n. v. **jaf.**

JACÁRD, (**1**) *jacarde,* (**2**) *jacarduri*, s.n. **1.** Dispozitiv special, montat la războaiele de țesut, care servește la obținerea unor țesături cu anumite desene complicate. **2.** Țesătură obținută cu ajutorul acestui dispozitiv. — Din fr. **jacquard.**

JACÁȘ, *jacași*, s.m. (Reg.) Om jefuitor, hrăpăreț. [Var.: **jăcáș** s.m.] — **Jac**[2] + suf. *-aș*.

JÁCĂ, *jăci,* s.f. (Reg.) Sac, traistă, săculeț de pânză rară, în care se pune (la scurs) cașul, urda sau brânza de vacă. — Din magh. **zsák.**

JACHÉTĂ, *jachete*, s.f. Haină (tricotată) femeiască încheiată în față, care acoperă partea de sus a corpului și care se poartă peste bluză sau peste rochie. ✦ Haină bărbătească de ceremonii, croită pe talie, lungă până aproape de genunchi. — Din fr. **jaquette.**

JACHETÚȚĂ, *jachetuțe*, s.f. (Rar) Jachețică. — **Jachetă** + suf. *-uță*.

JACHEȚÍCĂ, *jachețele*, s.f. Diminutiv al lui *jachetă*; jachetuță. — **Jachetă** + suf. *-ică*.

JACK[1]**,** *jackuri*, s.n. **1.** Dispozitiv, folosit mai ales în telefonia manuală, care permite, prin introducerea unei fișe, stabilirea unei legături între două linii. **2.** Dispozitiv de interconectare electrică a unor magnetofoane și casetofoane. [Pr.: *gec.* Scris și: **jac**] — Din engl., fr. **jack.**

JACK[2] s.n. v. **geac.**

JACKPOT, *jackpoturi,* s.n. Potul cel mare la jocurile mecanice. ✦ Fig. Profit mare obținut într-un timp scurt. [Pr.: *gécpot*] — Din engl. **jackpot.**

JACQUERÍE s.f. Răscoală țărănească antifeudală care a avut loc în provinciile din nordul și nord-vestul Franței la jumătatea sec. XIV. [Pr.: *jacherie*] — Cuv. fr.

JACÚZZI s.n. Cadă, piscină mică cu hidromasaj. [Pr.: *ğacúzi*] — Din engl. **jacuzzi.**

JAD, *jaduri*, s.n. Piatră semiprețioasă compusă din silicat natural de aluminiu, calciu și magneziu, de culoare albă-verzuie până la verde închis, cu luciu sticlos, folosită la confecționarea unor obiecte de artă. ✦ Obiect de artă făcut din această piatră. — Din fr. **jade.**

JADEÍT, *jadeite*, s.n. Varietate de jad compusă din silicat natural de sodiu și aluminiu compact, verzui sau albicios, folosită în arta decorativă. — Din fr. **jadéite.**

JAF, *jafuri*, s.n. **1.** Furt săvârșit prin violență; jefuire, jecmăneală. ✧ Loc. vb. *A face jaf* = a jefui, a prăda. ✦ (Înv.; concr.) Lucruri jefuite, pradă. **2.** (Fam.) Consum, cheltuială fără măsură, risipă; distrugere. ✧ Expr. *Jaf în ciuperci!* se spune pentru a arăta nepăsare față de o pagubă considerată neînsemnată. [Var.: (înv.) **jac** s.n.] — Din pol. **žak.**

JAGUÁR, *jaguari*, s.m. Animal carnivor feroce din familia felidelor, cu blana galbenă-roșcată și cu pete negre circulare, care trăiește în America Centrală și în America de Sud (*Felis onca*). [Pr.: *-gu-ar*] — Din fr. **jaguar.**

JAINÍSM s.n. Religie și școală filosofică indiană, opusă brahmanismului și sistemului de castă al acestuia, întemeiată în sec. VI î.H. [Pr.: *ja-i-*] — Din fr. **jaïnisme.**

JAINÍST, -Ă, *jainiști, -ste*, adj., s.m. și f. (Adept) al jainismului. [Pr.: *ja-i-*] — Din fr. **jaïniste.**

JAIS s.n. Varietate de antracit, foarte dură, sticloasă, de culoare neagră, folosită la confecționarea unor mărgele. [Pr.: *je*] — Din fr. **jais.**

JALÁPĂ s.f. Rășină extrasă din rădăcina plantei *Exogonium purga*, folosită sub formă de pulbere în farmacie pentru proprietățile ei purgative. — Din fr. **jalap,** sp. **jalapa.**

JÁLBĂ, *jalbe*, s.f. (Pop.) Plângere, reclamație (făcută în scris). ✧ Expr. (Fam.) *A umbla* (sau *a merge, a veni* etc.) *cu jalba în proțap* = a cere insistent (și ostentativ) un drept sau o favoare. [Pl. și: *jălbi*. — Var.: **jálobă** s.f.] — Din sl. **žalĭba**. Cf. bg. ž a l b a.

JÁLE[1] s.f. **1.** Tristețe, mâhnire, durere adâncă; jelanie (**2**). ✧ Loc. adj. *De jale* = trist, jalnic, de plâns; plin de dor. ✧ Loc. adv. *Cu jale* = cu amărăciune, dureros, jalnic. **2.** (Înv.) Doliu. [Var.: (reg.) **jéle** s.f.] — Din sl. **žalĭ.**

JÁLE[2] s.f. Nume dat mai multor plante din familia labiatelor (*Salvia*); *spec*. mic arbust cu tulpina semilemnoasă, aromată, cu frunze opuse, cu flori albastre, violete, galbene sau albe, cultivat ca plantă ornamentală și medicinală, salvie (*Salvia officinalis*). — Din magh. **zsálya.**

JÁLEȘ, *jaleși*, s.m. **1.** Gen de plante erbacee din familia labiatelor, cu frunze mari, opuse, dințate și cu florile viu colorate *(Salvia)*; plantă care face parte din acest gen. **2.** Plantă erbacee meliferă din familia labiatelor, cu frunze ovale și cu flori purpurii dispuse în spice (*Stachys germanica*). — **Jale**[2] +suf. *-eș*.

JÁLET, *jalete*, s.n. (Rar) Vaiet, bocet. — **Jale**[1] + suf. *-et*.

JÁLNIC, -Ă, *jalnici, -ce*, adj. (Adesea adverbial) Foarte trist, dureros. ✦ Care provoacă milă; nenorocit; vrednic de compătimit; lamentabil, deplorabil. — **Jale**[1] + suf. *-nic*.

JÁLOBĂ s.f. v. **jalbă.**

JALÓN, *jaloane*, s.n. **1.** Bară lungă de lemn sau de metal, care servește la marcarea și la semnalizarea punctelor de pe teren în diverse lucrări topografice. **2.** Fig. Element care marchează un punct sau o etapă în desfășurarea unei activități. — Din fr. **jalon.**

JALONÁ, *jalonez*, vb. I. Tranz. **1.** A marca pe teren punctele unui traseu, ale unei alinieri etc. prin jaloane (**1**). **2.** Fig. A indica punctele principale ale unei probleme sau etapele în desfășurarea unei activități, a da o direcție, a trasa în linii mari un plan. — Din fr. **jalonner.**

JALONÁRE, *jalonări*, s.f. Acțiunea de *a jalona* și rezultatul ei; trasare. — V. **jalona.**

JALONÉR, *jaloneri*, s.m. Persoană care face jalonări. — Din fr. **jalonneur.**

JALUZEÁ, *jaluzele*, s.f. (De obicei la pl.) Un fel de stor alcătuit din lamele subțiri de lemn, de aluminiu, de material plastic etc., așezate paralel și orizontal pe două chingi sau lănțișoare în așa fel încât, atunci când sunt trase în jos, să împiedice pătrunderea luminii în încăperi; persiană. — După fr. **jalousie.**

JALUZÍE s.f. (Înv.) Gelozie. — Din fr. **jalousie.**

JAMAICÁN, -Ă, *jamaicani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din statul Jamaica. **2.** Adj. Care aparține statului Jamaica sau jamaicanilor (**1**), referitor la Jamaica ori la jamaicani. — Din fr. **Jamaïquain.**

JAMÁICĂ, (**2**) *jamaice,* s.f. **1.** Varietate de rom. **2.** Porție de jamaică (**1**).— Din fr. [rhum de la] **Jamaïque.**

JÁMBĂ, *jambe*, s.f. Fiecare dintre cele două picioare ale trenului de aterizare de care sunt prinse roțile avionului. — Din fr. **jambe.**

JAMBÉTĂ, *jambete*, s.f. Mișcare a calului care constă în ridicarea la orizontală a unui picior îndărăt, calul stând pe loc. — Din fr. **jambette.**

JAMBIÉRĂ, *jambiere*, s.f. Învelitoare de piele, de lână sau de postav, care acoperă și protejează piciorul de la gleznă până aproape de genunchi. [Pr.: *-bi-e-*] — Din fr. **jambière.**

JAMBÓN, *jamboane*, s.n. Produs alimentar obținut din pulpă de porc preparată prin sărare și afumare sau fierbere cu mijloace tehnice speciale; șuncă. — Din fr. **jambon.**

JANDÁR s.m. v. **jandarm.**

JANDÁRM, *jandarmi*, s.m. Militar din corpul jandarmeriei. [Var.: (pop.) **jandár** s.m.] — Din fr. **gendarme.**

JANDARMERÍE, *jandarmerii*, s.f. Poliție militară care are sarcina de a păzi și de a menține ordinea. — Din fr. **gendarmerie.**

JANGHINÓS, -OÁSĂ, *janghinoși, -oase*, adj. (Pop.) Murdar, neîngrijit; jerpelit. — **Janghină** (înv. „boală de cai”, et. nec.) + suf. *-os*.

JANÍLIE s.f. Fir gros de catifea, cu care se împodobesc hainele sau din care se confecționează unele obiecte. [Var.: **jenílie** s.f.] — După fr. **chenille.**

JANSENÍSM s.n. Mișcare reformatoare în Biserica catolică apărută în Olanda și Franța la mijlocul sec. XVII, care susținea predestinarea și propovăduia o morală austeră. — Din fr. **jansénisme.**

JANSENÍST, -Ă, *janseniști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține jansenismului, privitor la jansenism. **2.** S.m. și f. Adept al jansenismului. — Din fr. **janséniste.**

JÁNTĂ, *jante*, s.f. Partea exterioară periferică a unei roți de autovehicul, de bicicletă etc., construită astfel încât să permită montarea pe roată a unui pneu. ✧ Expr. *A rămâne* (sau *a fi*) *pe jantă* = **a)** avea cauciucul dezumflat; **b)** (fam.) a rămâne fără bani, a fi lefter. [Var.: **geántă** s.f.] — Din fr. **jante.**

JANȚ s.n. **1.** Zer untos care se scurge la fabricarea cașcavalului, în urma opăririi cașului cu apă clocotită, constituind materia primă pentru obținerea untului de cașcaval. **2.** Partea lichidă rămasă după coagularea laptelui. **3.** Zară fiartă rămasă de la prepararea urdei. — Et. nec.

JAP interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o lovitură dată cu repeziciune; jnap. — Onomatopee.

JAPANOLÓG, -Ă v. **japonolog.**

JAPANOLOGÍE s.f. v. **japonologie.**

JÁPĂ, *jape*, s.f. (Reg.) Nuia subțire și elastică. ✦ Bătaie dată cu o astfel de nuia. — Din **jap.**

JÁPCA s.f. (În expr.) *A lua cu japca* = a lua cu forța și pe nedrept. — Din bg. **žabka** „laț, cursă”.

JAPÓN s.n. (Rar) Porțelan sau mătase fină din Japonia. — Din fr. **japon.**

JAPONÉZ, -Ă, *japonezi, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Japoniei sau este originară de acolo; nipon. **2.** Adj. Care aparține Japoniei sau japonezilor (**1**), privitor la Japonia ori la japonezi; nipon. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de japonezi (**1**). — Din fr. **japonais.**

JAPONOLÓG, -Ă, *japonologi, -ge*, s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în japonologie [Var.: **japanológ, -ă** s.m. și f.] — Din fr. **japonolog.**

JAPONOLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul culturii și civilizației japoneze. [Var.: **japanologíe** s.f.] — Din fr. **japonologie.**

JÁPȘĂ, *japșe*, s.f. Depresiune de mică adâncime din bălțile sau din Delta Dunării, cu contur circular sau alungit, acoperită de apă numai în timpul revărsărilor, în care se dezvoltă o bogată vegetație de apă. ✦ (Pop.) Baltă mică. [Pl. și: *jăpși*] — Et. nec.

JAR[1] s.n. Grămadă de cărbuni în stare de incandescență care ard fără flacără; jăratic, jărăgai (**1**), jeg (**2**), jariște. ✦ *P. ext.* Arșiță, dogoare. ✦ Fig. Fierbințeală, febră; suferință arzătoare. — Din sl. **žarŭ.**

JAR[2] s.n. Părul scurt de pe partea din față a capului și de pe extremitățile membrelor la ovine. — Din fr. **jarre.**

JARCALÉTE, *jarcaleți*, s.m. (Reg.) Vlăjgan; haimana. — Cf. j a r c ă.

JÁRCĂ, *jărci*, s.f. (Reg.) Piele de oaie (în stare proastă); *p. ext.* oaie bătrână și slabă. — Et. nec.

JÁRCHILĂ, *jarchile*, s.f. (Reg.) Haină uzată; cojoc de piele proastă. — **Jarcă** + suf. *-ilă*.

JÁRCHINĂ, *jarchine*, s.f. (Reg.) **1.** Ciomag. **2.** Bucată (de ceva). — Et. nec. Cf. j a r c ă.

JÁRDĂ, *jarde*, s.f. Os mort care se dezvoltă pe fața din afară a jaretului. — Din fr. **jarde.**

JARDINIÉRĂ, *jardiniere*, s.f. Etajeră de lemn, suport de metal etc. pe care se țin ghivece cu plante ornamentale; cutie în care se pune pământ pentru flori, așezată sub ferestre sau pe balcoane. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **jardinière.**

JARÉT, *jarete,* s.n. Articulație a membrului posterior la animalele patrupede, situată între gambă și fluier. — Din fr. **jarret.**

JARGÓN, *jargoane*, s.n. **1.** Limbaj specific anumitor categorii sociale, care reflectă dorința celor ce-l vorbesc de a se distinge de masa mare a vorbitorilor și care se caracterizează prin abundența cuvintelor și expresiilor pretențioase, de obicei împrumutate din alte limbi. **2.** (Înv., azi impr.) Dialect, grai. — Din fr. **jargon.**

JÁRIȘTE, *jariști*, s.f. **1.** (Înv.) Jar[1]; foc; *p. ext.* vatră. **2.** Loc pustiit de foc. ✦ Pădure arsă pe locul căreia se dezvoltă o nouă vegetație lemnoasă. — **Jar[1]** + suf. *-iște*.

JART interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o palmă dată cuiva. — Onomatopee.

JARTEÁ, *jartele*, s.f. (Pop.) Jartieră. [Var.: (reg.) **jartélă** s.f.] — Din fr. **jarretelle.**

JARTÉLĂ s.f. v. **jartea.**

JARTIÉRĂ, *jartiere*, s.f. Accesoriu de îmbrăcăminte, confecționat dintr-o panglică de elastic care menține ciorapul întins pe picior; jartea, calțavetă. ✦ Fiecare dintre bucățile de elastic ale unui portjartier, prevăzute la un capăt cu un dispozitiv special pentru fixat ciorapii. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **jarretière.**

JASMÍN s.m. Iasomie (*Jasminum officinale*). — Din fr. **jasmin.**

JASP s.n. Rocă silicioasă compactă, variat colorată, alcătuită din calcedonie și compuși ai fierului, folosită ca piatră semiprețioasă. — Din fr. **jaspe.**

JAVANÉZ, -Ă, *javanezi, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din insula Java. **2.** Adj. Care aparține Javei sau javanezilor (**1**), privitor la Java ori la javanezi. [Pr.: *iavanéz*] — Din fr. **Javanais.**

JAVÁRT s.n. Tumoare care constă în mortificarea unei părți din cartilajul copitei la cai și la boi. — Din fr. **javart.**

JAVÉL s.n. (În sintagma) *Apă de Javel* = soluție apoasă de hipoclorit de sodiu, folosită ca dezinfectant. — Din fr. [eau de] **Javel.**

JAVELÍNĂ, *javeline*, s.f. (Înv.) Suliță lungă și subțire. — Din fr. **javeline.**

JAVELIZÁ, *javelizez*, vb. I. Tranz. A supune (apa) procesului de javelizare. — Cf. fr. j a v e l e r.

JAVELIZÁRE s.f. Procedeu de sterilizare a apei prin tratare cu apă de Javel, pentru a o face potabilă. — După fr. **javellisation.**

JAVELIZÁTĂ adj. (Despre apă) Care a fost sterilizată cu apă de Javel pentru a deveni potabilă. — V. **javeliza.**

JÁVRĂ, *javre*, s.f. **1.** Câine slab și prăpădit; jigodie, potaie, cotarlă; *p. gener.* (depr.) câine. **2.** Epitet pentru un om lipsit de caracter. [Var.: (reg.) **jábră** s.f.] — Din **Javarra** (numele unei rase de câini fără păr).

JAZZ s.n. **1.** Muzică profană din America de Nord, practicată în principal de afro-americani și impusă la sfârșitul sec. XIX în SUA, extinsă ulterior în întreaga lume. **2.** Orchestră formată de obicei din instrumente de suflat și de percuție care execută această muzică; jazzband. [Scris și: *jaz.* — Pr.: *gez, ğaz*] — Din engl., fr. **jazz.**

JÁZZBAND, *jazzbanduri*, s.n. Jazz (**2**). [Scris și: *jazz-band, jazband.* — Pr.: *gézbend, ğazband*] — Din engl., fr. **jazz-band.**

JAZZÍSTIC, -Ă, *jazzistici, -ce*, adj. Care ține de jazz, privitor la jazz. [Scris și: *jazistic*] — **Jazz** + suf. *-istic*.

JAZZ-ROCK s.n. (Muz.) Stil aflat la confluența dintre jazz și rock. [Pr.: *gézroc, ğazroc*] — Din engl. **jazz-rock.**

JĂCÁȘ s.m. v. **jacaș.**

JĂCHILĂ s.f. (Reg.) Povară purtată de un animal sau de un om; bagaj. — Din germ. **Säckel.**

JĂCMĂNEÁLĂ s.f. v. **jecmăneală.**

JĂCMĂNÍ vb. IV v. **jecmăni.**

JĂLBÁR, *jălbari*, s.m. (Înv.) Persoană care se ocupa cu scrisul jalbelor. [Var.: **jelbár** s.m.] — **Jalbă** + suf. *-ar*.

JĂPCÁN, *jăpcani*, s.m. (Pop.) Om hrăpăreț, care jefuiește (**2**). — **Japcă** + suf. *-an*.

JĂRÁTEC s.n. v. **jăratic.**

JĂRÁTIC s.n. Jar[1] ✧ Loc. adj. *De jăratic* = care pare că arde; arzător. ✧ Expr. *A sta* (sau *a ședea*) *ca pe jăratic* = a fi extrem de nerăbdător și de neliniștit sau a fi foarte grăbit. [Var.: **jărátec, jerátic, jerátec** s.n.] — Din sl. **žaratŭkŭ.**

JĂRĂGÁI, *jărăgaiuri,* s.n. (Pop.) **1.** Jar[1] **2.** Senzație de arsură pe gât și pe esofag; jeg (**3**). [Var.: (reg.) **jeregái** s.n.] — Et. nec.

JĂRDIE s.f. v. **jordie.**

JĂRÍ, *jăresc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A răscoli jarul[1] pentru a aprinde mai bine cărbunii; a jerui. — Din **jar[1].**

JĂRPÁN, *jărpani*, s.m. (Reg.) **1.** Cal slab; mârțoagă. **2.** Fig. Termen de batjocură pentru oameni. — Formație onomatopeică.

JĂRUÍ, *jăruiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A răscoli jarul[1] pentru a aprinde mai bine cărbunii; a jări. [Var.: **a jeruí** vb IV] — **Jar[1]** + suf. *-ui*.

JDER, *jderi*, s.m. Mic animal carnivor din familia mustelidelor, asemănător cu dihorul, cu blana prețioasă, de culoare brună închis (*Martes martes*). ✦ Blana acestui animal. — Cf. sb. z d e r o „mare mâncăcios”.

JEANS s.m. pl. Blue-jeans. [Pr.: *gins*. — Var.: **jeanși**] — Din **blue-jeans**.

JEANȘI, s.m. pl. v. **jeans.**

JEB, *jeburi*, s.n. (Reg.) Buzunar. — Din magh. **zseb.**

JECMĂNEÁLĂ, *jecmăneli*, s.f. Acțiunea de *a jecmăni* și rezultatul ei; jaf, jefuire. [Var.: (înv. și reg.) **jăcmăneálă** s.f.] — **Jecmăni** + suf. *-eală*.

JECMĂNÍ, *jecmănesc*, vb. IV. Tranz. A jefui (**2**). [Var.: **jăcmăní** vb. IV] — Din **jăcman** (înv. și reg. „jaf mare” < magh.).

JECUÍ vb. IV v. **jefui.**

JECUÍRE s.f. v. **jefuire.**

JEEP, *jeepuri*, s.n. Tip de mașină mică (de campanie). [Pr.: *gip*] — Din fr. **jeep.**

JEFUÍ, *jefuiesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A fura bani sau obiecte în cantități mari (făcând uz de violență); a săvârși un jaf (**1**), a prăda. **2.** A stoarce pe cineva de bani sau de alte bunuri materiale prin forță sau prin înșelăciune; a jecmăni. [Var.: (înv.) **jecuí** vb. IV] — **Jaf** + suf. *-ui*.

JEFUÍRE, *jefuiri*, s.f. Acțiunea de *a jefui* și rezultatul ei; jaf, pradă, jecmăneală. [Var.: (înv.) **jecuíre** s.f.] — V. **jefui.**

JEFUÍT s.n. Faptul de a jefui. — V. **jefui.**

JEFUITÓR, -OÁRE, *jefuitori, -oare*, adj., s.m. și f. (Persoană) care săvârșește un jaf (**1**), (persoană) care jefuiește. [Pr.: *-fu-i-*] — **Jefui** + suf. *-tor*.

JEG, *jeguri*, s.n. **1.** Strat de murdărie pe pielea omului sau a animalelor; jip[1], lip[1]. **2.** (Reg.) Jar[1]. **3.** (Reg.) Senzație de arsură pe gât și pe esofag; jărăgai (**2**). — Din bg. **žeg.**

JEGÓS, -OÁSĂ, *jegoși, -oase*, adj. Plin de jeg (**1**); murdar. — **Jeg** + suf. *-os*.

JEJÚN, *jejunuri*, s.n. Parte a intestinului subțire cuprinsă între duoden și ileon. — Din fr. **jéjunum**, lat. **jejunum.**

JEJUNÁL, -Ă, *jejunali, -e*, adj. (Anat.) Al jejunului. — Din fr. **jéjunal.**

JEJUNÍTĂ, *jejunite,* s.f. Inflamație a jejunului, manifestată prin dureri abdominale, tulburări digestive etc. — **Jejun** + suf *-ită*.

JEJUNOSTOMÍE, *jejunostomii*, s.f. (Med.) Deschidere operatorie a unei anse jejunale la piele. — Din fr. **jéjunostomie.**

JELÁNIE, *jelanii*, s.f. **1.** Plângere, tânguire, jeluire. ✦ Cântec trist. **2.** Jale[1] (**1**), durere adâncă. **3.** Doliu, durere mare. — Din sl. **želanije.**

JELBÁR s.m. v. **jălbar.**

JÉLE s.f. v. **jale[1].**

JELÉR, *jeleri*, s.m. Nume dat în Evul Mediu țăranilor fără pământ sau cu pământ puțin din Transilvania, care munceau pe moșiile nobililor, dar care nu aveau regimul juridic al iobagilor. — Din magh. **zsellér.**

JELÉU, *jeleuri*, s.n. **1.** Peltea. **2.** Preparat de cofetărie sub formă de gel, obținut din jeleu (**1**) amestecat cu sucuri de fructe și acoperit cu un strat de zahăr tos. — Din fr. **gelée.**

JELÍ, *jelesc*, vb. IV. **1.** Refl. A se plânge, a se văita; a se tângui, a se căina, a se jelui (**1**). **2.** Tranz. și intranz. A boci un mort. **3.** Tranz. A deplânge, a compătimi; a regreta, a jelui. — Din sl. **žaliti.**

JELÍRE s.f. Acțiunea de *a* (*se*) *jeli*; plângere, tânguire. — V. **jeli.**

JELÍT[1] s.n. Faptul de *a* (*se*) *jeli*. — V. **jeli.**

JELÍT[2], -Ă, *jeliți, -te*, adj. Deplâns, compătimit; întristat, trist. — V. **jeli.**

JELITÓR, -OÁRE, *jelitori, -oare,* adj. Care (se) jelește; care inspiră jale; jalnic. — **Jeli** + suf. *-tor*.

JELȚ s.n. v. **jilț.**

JELȚURÉL, *jelțurele*, s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *jelț*. — **Jelț** + suf. *-urel*.

JELUÍ, *jeluiesc*, vb. IV. **1.** Refl. (adesea fig.) A se jeli (**1**). ✦ Refl. și intranz. A cere dreptate, a adresa o plângere (cuiva); a se plânge (la...). **2.** Tranz. A deplânge, a compătimi, a jeli (**3**). [Prez. ind. și: *jélui*] — Din sl. **žalovati.**

JELUIÁLĂ, *jeluieli*, s.f. Jeluire. [Pr.: *-lu-ia-*] — **Jelui** + suf. *-eală*.

JELUÍRE, *jeluiri*, s.f. Acțiunea de *a* (*se*) *jelui* și rezultatul ei; plângere, tânguire, jeluială. ✦ (Concr.) Reclamație, jalbă. — V. **jelui.**

JELUÍT, -Ă, *jeluiți, -te*, adj. (Pop.) Cuprins de jale[1], plin de jale[1]; îndurerat, întristat, trist, jelit[2]. — V. **jelui.**

JELUITÓR, -OÁRE, *jeluitori, -oare*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se jeluiește (**1**); tânguitor. ✦ (Substantivat, f.; rar) Bocitoare. **2.** S.m. și f. (Înv.) Persoană care prezintă o jalbă; reclamant, petiționar. [Pr.: *-lu-i-*] — **Jelui** + suf. *-tor*.

JENÁ, *jenez*, vb. I. **1.** Tranz. (Despre obiecte de îmbrăcăminte sau încălțăminte) A strânge, a apăsa, a roade; a supăra. ✦ Fig. A stânjeni, a deranja, a incomoda. **2.** Refl. A avea un sentiment de reținere față de ceva; a se rușina; a se sfii. — Din fr. **gêner.**

JENÁNT, -Ă, *jenanți, -te*, adj. Care provoacă jenă; supărător, neplăcut; penibil. — Din fr. **gênant.**

JENÁT, -Ă, *jenați, -te*, adj. Stânjenit, stingherit; încurcat[2]; penibil, rușinat. ✦ (Rar) Care dovedește jenă. — V. **jena.** Cr. fr. g ê n é.

JÉNĂ, *jene* s.f. **1.** Sentiment de sfială de care este cuprins cineva când se află într-o situație penibilă; stingherească. ✦ Situație grea, neplăcută; încurcătură, strâmtoare. ✧ *Jenă financiară* = lipsă de bani. **2.** Senzație supărătoare, durere organică ușoară; sâcâială. — Din fr. **gêne.**

JENÍLIE s.f. v. **janilie.**

JEP, *jepi*, s.m. Arbust din familia pinului, cu tulpini ramificate flexibile, adesea culcate la pământ, cu frunze în formă de ace, răspândit în regiunea alpină sub formă de tufișuri; jneapăn (**1**) (*Pinus mugo*). — Et. nec.

JERÁTEC s.n. v. **jăratic.**

JERÁTIC s.n. v. **jăratic.**

JÉRBĂ, *jerbe*, s.f. **1.** Buchet mare de flori, așezate în așa fel încât să aibă fața orientată în aceeași parte. **2.** (Fiz.; în sintagma) *Jerbă nucleară* = fascicul de urme ale particulelor provenite din dezintegrarea unui nucleu atomic în nenumărate fragmente, ca urmare a ciocnirii sale de o particulă cosmică cu energia foarte mare. — Din fr. **gerbe.**

JEREGÁI s.n. v. **jărăgai.**

JERPELÍ, *jerpelesc*, vb. IV. Refl. (Despre îmbrăcăminte, cărți etc.) A se învechi și a se rupe, a se uza; a se zdrențui. ✦ Tranz. A purta rău; a degrada, a strica. — Et. nec.

JERPELÍRE s.f. Acțiunea de *a* (*se*) *jerpeli* și rezultatul ei. — V. **jerpeli.**

JERPELÍT, -Ă, *jerpeliți, -te*, adj. (Despre îmbrăcăminte, cărți etc.) Învechit și rupt[2], uzat; degradat, zdrențuit, jigărit. ✦ (Despre oameni) Zdrențăros. — V. **jerpeli.**

JERSÉ s.n. v. **jerseu.**

JERSÉU, *jersee*, s.n. **1.** Obiect de îmbrăcăminte tricotat sau împletit, din lână, din bumbac etc., de obicei cu mâneci lungi și deschis în față, care acoperă partea de sus a corpului. **2.** Țesătură elastică tricotată, de lână, de bumbac, de mătase etc., din care se fac obiecte de îmbrăcăminte; tricot. [Pl. și: *jerseuri*. — Var.: **jersé** s.n.] — Din fr. **jersey.**

JÉRTFĂ, *jertfe*, s.f. **1.** Ceea ce se aduce ca dar divinității (mai ales vietăți sacrificate pe altar); ofrandă. ✦ Fig. Victimă. ✧ Expr. *A cădea jertfă* = a fi sacrificat; a muri. **2.** Sacrificiu, jertfire. **3.** (Pop.) Prisos, belșug (de bucate, de vin etc.). — Din sl. **žrŭtyva.**

JERTFÉLNIC, *jertfelnice*, s.n. (Înv.) Loc destinat aducerii jertfelor; (în Biserica creștină) masa din altar. — Din sl. **žrŭtvŭnikŭ.**

JERTFÍ, *jertfesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A aduce (o) jertfă (**1**). **2.** Tranz și refl. A (se) sacrifica. ✦ Tranz. (Rar) A omorî. — Din **jertfă.**

JERTFÍRE s.f. Acțiunea de *a* (*se*) *jertfi*. — V. **jertfi.**

JERUÍ vb. IV v. **jărui.**

JET[1], *jeturi*, s.n. Curent de lichid sau de gaz care țâșnește cu presiune printr-un orificiu. — Din fr., engl. **jet.**

JET[2], *jeturi*, s.n. Avion cu reacție [Pr.: *get*] — Din engl. **jet** [plane]**.**

JETÉLĂ, *jetele*, s.f. Dig care se construiește la intrarea într-un port maritim sau la gura unui fluviu care se varsă într-o mare fără maree, pentru a evita înnisiparea sau pentru a ușura transportul aluviunilor. — Cf. fr. j e t é e.

JETÉU, *jeteuri*, s.n. (În tricotaj) Ochi[1] (**II 4**) obținut prin înfășurarea firului o singură dată pe andrea, apucându-l din față spre spate. — Din fr. **jeté.**

JETÓN, *jetoane*, s.n. **1.** Fisă. **2.** Sumă plătită membrilor unui consiliu de administrație al unei întreprinderi pentru fiecare ședință la care iau parte. — Din fr. **jeton.**

JEȚ s.n. v. **jilț.**

JGHEAB, *jgheaburi*, s.n. **1.** Conductă sau canal deschis în partea superioară, făcute în piatră, într-un trunchi de copac etc., permițând (prin înclinarea sa) scurgerea unui lichid sau a unui material pulverulent. ✦ Canal de scurgere pentru apă sau adăpătoare pentru vite. ✦ Streașină. **2.** Crestătură, scobitură, adâncitură. **3.** Făgaș, râpă făcută la munte de șuvoiul ploilor; *p. ext.* vale. **4.** Șănțuleț, canal mic care servește la udatul semănăturilor (în grădinile de zarzavat); rigolă. **5.** Scocul morii. — Din sl. **žlebŭ.**

JGHEBULÉȚ, *jghebulețe*, s.n. Diminutiv al lui *jgheab*. — **Jgheab** + suf. *-uleț*.

JIÁN, -Ă, *jieni, -e*, s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Locuitor din regiunea Jiului. **2.** S.f. art. Dans popular românesc cu mișcare vioaie, răspândit în jurul Sibiului și în nordul Olteniei; melodie după care se execută acest dans; jieneasca, jianca. [Pr.: *ji-an*]. — **Jiu** (n. pr.) + suf. *-an*.

JIÁNCĂ, (**1**) *jience*, s.f. **1.** Locuitoare din regiunea Jiului. **2.** (Art.) Jiana, v. *jian* (**2**). [Pr.: *ji-an-*] — **Jian** + suf. *-că*.

JICLÓR, *jicloare*, s.n. Parte a carburatorului, de forma unui dop, cu un orificiu care dozează debitul de combustibil necesar formării amestecului carburant la motoarele cu ardere internă. — Din fr. **gicleur.**

JICNÍ vb. IV v. **jigni.**

JICNICÉR s.m. v. **jitnicer.**

JIDÁN, *jidani*, s.m. **1.** Termen injurios și rasist la adresa unui evreu. **2.** (Înv. și pop.) Evreu. — **Jid** (reg. „evreu" < sl.) + suf. *-an*.

JIDÁNCĂ, *jidănci*, s.f. **1.** Termen injurios și rasist la adresa unei evreice. **2.** (Înv. și pop.) Evreică. — **Jidan** + suf. *-că*.

JIDĂNCÚȚĂ, *jidăncuțe*, s.f. (Pop. și peior.) Diminutiv al lui *jidancă*; evreică tânără. — **Jidancă** + suf. *-uță*.

JIDĂNÉSC, -EÁSCĂ, *jidănești*, adj. (Pop. și peior.) Care se referă la jidani. — **Jidan** + suf. *-esc*.

JÍDOV, *jidovi*, s.m. **1.** (Pop.) Termen peiorativ pentru evrei. **2.** (Înv.) Evreu. ✦ Uriaș legendar în mitologia populară românească. — Din sl. **židovinŭ.**

JIDOVÉSC, -EÁSCĂ, *jidovești*, adj. (Pop. și peior.) Care se referă la jidovi. — **Jidov** + suf. *-esc*.

JIENEÁSCA s.f. art. Jiana v. *jian* (**2**). [Pr.: *ji-e-*] — **Jian** + suf. *-ească*.

JIGÁLĂ, *jigale*, s.f. (Înv. și reg.) Cui întors la vârf și înroșit în foc, cu care se găuresc ciubucele sau se decorează diverse obiecte de lemn. [Var.: **juválă** s.f.] — Din ucr. **žyhalo.**

JIGÁNIE, *jigănii*, s.f. (Pop.) Animal sălbatic; jivină, lighioană; *p. ext.* animal domestic. — Contaminare între **jivină** și **gânganie.**

JIGĂRÁIE, *jigărăi*, s.f. (Pop.) **1.** Boală a animalelor care constă în inflamarea faringelui. **2.** Câine slab, prăpădit; jigodie. [Pr.: *-ra-ie*] — Cf. magh. z s i g o r a „boală de câine" și (**2**) bg. ž e g a r ĭ.

JIGĂREÁLĂ, *jigăreli*, s.f. Slăbiciune fizică, lipsă de vlagă. ✦ Stare de degradare; dărăpănare. — **Jigări** + suf. *-eală*.

JIGĂRÍ, *jigăresc*, vb. IV. Refl. (Pop.) **1.** A-și pierde vlaga; a slăbi; a se sfriji. **2.** A se degrada, a se strica, a se jerpeli, a se învechi. — Din **jigărit** (derivat regresiv).

JIGĂRÍT, -Ă, *jigăriți, -te,* adj. (Pop.) **1.** Lipsit de vlagă; slabă; sfrijit. **1.** Cu aspect jerpelit, învechit, degradat. — Cf. magh. s z i g á r.

JÍGHER, *jigheruri*, s.n. **1.** (Text.) Mașină pentru vopsit pânza. **2.** (Elt.) Transformator pentru cuplarea circuitelor radioelectrice. [Pl. și: *jighere*. — Scris și: *jigger*] — Din engl. **jigger.**

JIGHIÚȚĂ, *jighiuțe*, s.f. (Reg.) Jurubiță de treizeci de fire. [Pr.: *-ghi-u-*] — Cf. j i r e b i e[1].

JÍGLĂ, *jigle*, s.f. (Reg.) Stinghie care se află la jug între gâtul boului și cuiul care intră prin jug și proțap. — Din bg. **žegla.**

JIGNÍ, *jignesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A atinge pe cineva în onoarea sau în demnitatea sa; a ofensa, a insulta. **2.** (Înv.) A aduce un prejudiciu. [Var.: **jicní** vb. IV] — Din sb. **žignuti.**

JIGNICÉR s.m. v. **jitnicer.**
JIGNÍRE, *jigniri*, s.f. Acțiunea de *a jigni* și rezultatul ei; ofensă, insultă; (concr.) vorbă, faptă care jignește. — V. **jigni.**
JIGNÍT, -Ă, *jigniți, -te*, adj. Care a suferit o jignire; ofensat, insultat. — V. **jigni.**
JIGNITÓR, -OÁRE, *jignitori, -oare*, adj. Care jignește; ofensator. — **Jigni** + suf. *-tor*.
JIGÓDIE, *jigodii*, s.f. Boală infecțioasă, de natură virotică, a câinilor tineri, care se manifestă prin tulburări generale, atrofia mușchilor etc. (și se termină cu moartea animalului). ✦ Câine jigărit; potaie, javră, jigăraie. ✦ *P. ext.* Animal, lighioană, jiganie. — Cf. magh. z s i g o r a.
JIGODIÓS, -OÁSĂ, *jigodioși, -oase*, adj. Care este bolnav de jigodie. [Pr.: *-di-os*] — **Jigodie** + suf. -os.
JIGÓU, *jigouri*, s.n. **1.** Denumire dată regiunilor coapsei, gambei și fesei unor animale, împreună cu mușchii din aceste regiuni. **2.** Friptură preparată din pulpă de berbec. — Din fr. **gigot.**
JÍLAV, -Ă, *jilavi, -e*, adj. Umed; reavăn. [Acc. și: *jiláv*] — Din bg. **žilav.**
JILĂVEÁLĂ, *jilăveli*, s.f. Umezeală; reveneală. — **Jilăvi** + suf. *-eală*.
JILĂVÉTE, *jilăveți*, s.m. (Reg.) Ciomag, retevei. — Et. nec.
JILĂVÍ, *jilăvesc*, vb. IV. Tranz și refl. A (se) umezi. — V. **jilav.**
JILĂVÍRE, *jilăviri*, s.f. Acțiunea de *a* (*se*) *jilăvi.* — V. **jilăvi.**
JILĂVÍT, -Ă, *jilăviți, -te*, adj. Umezit, umed. — V. **jilăvi.**
JILÉTCĂ, *jiletci*, s.f. (Înv.) Vestă. — Din rus. **žiletka.**
JILÍP, *jilipuri*, s.n. Construcție în formă de jgheab, făcută din pământ, din bârne, din beton etc. pe versantele cu pante ale munților și dealurilor, folosită pentru scoaterea, prin alunecare, a buștenilor tăiați din pădure. — Din magh. **zsilip.**
JILȚ, *jilțuri*, s.n. Scaun înalt cu spetează și brațe. [Var.: (înv. și reg.) **jelț, jeț** s.n.] — Din germ. **Sitz.**
JIMBÁ, *jimbez,* vb. I. (Reg.) **1.** Tranz. și refl. (Despre oameni) A-și strâmba gura, a (se) schimonosi, a rânji. **2.** Refl. Fig. (Despre suprafața unei ape) A se încreți; a se tulbura. — Din **jimb** (înv. „strâmb la gură”, et. nec.).
JIMBÁT, -Ă, *jimbați, -te*, adj. (Reg.; despre gură) Cu buzele îndepărtate una de alta (din cauza unui defect de conformație), lăsând să se vadă mereu dinții; *p. ext.* (despre oameni) cu gura strâmbă. — V. **jimba.**
JIMBĂTÚRĂ, *jimbături*, s.f. (Reg.) **1.** Defect de conformație a gurii; schimonosire. **2.** Fig. Încrețituri la suprafața unei ape. — **Jimba** + suf. *-ătură.*
JIMBLÁR, *jimblari*, s.m. (Înv.) Brutar. — **Jimblă** + suf. *-ar*.
JÍMBLĂ, *jimble*, s.f. (Înv.) Franzelă. — Din magh. **zsemlye.**
JIMBLĂREÁSĂ, *jimblărese*, s.f. (Înv.) Brutăreasă. — **Jimblar** + suf. *-easă*.
JIMBLĂRÍE, *jimblării*, s.f. (Înv.) Brutărie. — **Jimblar** + suf. *-ie*.
JIND s.n. Dorință adâncă, poftă (de ceva greu de obținut). ✧ Loc. adv. *Cu jind* = cu ardoare, plin de dorință. ✧ Loc. vb. *A duce jind(ul)* = a duce dorul de ceva..., a jindui (**1**), a tânji după... — Din **jindui** (derivat regresiv).
JINDUÍ, *jinduiesc*, vb. IV. **1.** Tranz și intranz. A dori ceva în mod intens; a râvni, a pofti. **2.** Refl. (Înv.) A regreta. — Din sl. **žendati.**
JINDUIÁLĂ, *jinduieli*, s.f. Jinduire. — **Jindui** + suf. *-eală*.
JINDUÍRE, *jinduiri*, s.f. Faptul de *a jindui;* dorință intensă, poftă, jinduială. — V. **jindui.**
JINDUÍT, -Ă, *jinduiți, -te*, adj. Poftit, râvnit; jinduitor. — V. **jindui.**
JINDUITÓR, -OÁRE, *jinduitori, -oare*, adj. Care jinduiește; râvnitor, poftitor; jinduit. [Pr.: *-du-i-*] — **Jindui** + suf. *-tor*.
JÍNTIȚĂ, s.f. Produs lactat preparat prin încălzirea lentă a zerului provenit de la scurgerea cașului. — Et. nec.
JINTUÍ, *jintuiesc*, vb. IV. Tranz. A frământa cașul pentru a-l stoarce de zer. [Prez. ind. și: *jíntui*] — Cf. j i n t i ț ă.
JINTUIÁLĂ, *jintuieli*, s.f. Jintuire. ✦ (Concr.) Zer gras stors din caș; zer rămas de la urdă; jintuit[1] [Pr.: *-tu-ia-*] — **Jintui** + suf. *-eală*.
JINTUÍRE, *jintuiri*, s.f. Acțiunea de *a jintui*; jintuială, jintuit[1.] — V. **jintui.**
JINTUÍT[1] s.n. Jintuire. ✦ (Concr.) Zer gras stors din caș după frământare; jintuială. — V. **jintui.**
JINTUÍT[2], -Ă, *jintuiți, -te*, adj. (Despre caș) Care este frământat și stors de zer. — V. **jintui.**
JIP[1] s.n. (Reg.) Jeg (**1**). — Et. nec.
JIP[2], *jipi*, s.m. (Reg.) Copac tânăr, lung și subțire. — Din magh. **zsup.**
JIPÁN, *jipani*, s.m. (Bot.; reg.) Tufan, stejar. — **Jip[2]** + suf *-an*.
JIPÁT, -Ă, *jipați, -te*, adj. (Reg.) Care are bube pe piele. — **Jip[1]** + suf. *-at*.
JIR s.n. Fructul fagului, alcătuit dintr-o cupă ruginie ghimpoasă care conține două-trei semințe, folosit ca hrană pentru porci. ✧ Expr. (Pop.) *A mâna* (sau *a duce*) *porcii la jir* = a dormi sforăind (tare). — Din bg., sb. **žir.**
JIRĂVÍRE, *jirăviri*, s.f. (Pop.) Tehnică de ornamentare a ceramicii, prin scurgerea culorilor de pe marginile vaselor spre centru, cu ajutorul gaiței (**3**). — Et. nec.
JIRÉBIE[1], *jirebii*, s.f. (Reg.) Grup de treizeci de fire de tort, formând o unitate de măsură la urzit, la depănat etc. — Cf. magh. z s e r é b.
JIRÉBIE[2], *jirebii*, s.f. (Reg.) Bucată, fâșie îngustă de pământ. — Din ucr. **žerebij.**
JÍRIȘTE, *jiriști*, s.f. (Reg.) Pădure în care predomină fagul; loc (dintr-o pădure) cu mult jir. — **Jir** + suf. *-iște*.
JIROVÍNĂ, *jirovine*, s.f. (Înv.) Învoială prin care se acorda dreptul de a trece porcii să mănânce jir în pădure. — Din sb. **žirovina.**
JITÁR, *jitari*, s.m. (Reg.) Persoană angajată să păzească semănăturile. — Din bg., sb. **žitar.**
JITĂRÍ, *jităresc*, vb. IV. Intranz. (Reg.) A îndeplini funcția de jitar. — V. **jitar.**
JITĂRÍE, *jitării*, s.f. (Reg.) **1.** Ocupația jitarului. ✦ Plata cuvenită jitarului. **2.** Locuința jitarului. — **Jitar** + suf. *-ie*.
JÍTIE, *jitii*, s.f. (Reg.) **1.** Poveste, anecdotă, snoavă. **2.** Boală cronică; defect, cusur. — Din sl. **žitije.**
JITNICÉR, *jitniceri*, s.m. (În Evul Mediu, în Moldova) Dregător care avea grijă de magaziile cu grâne ale Curții domnești. [Var.: **jicnicér, jignicér** s.m.] — **Jitniță** + suf. *-ar*.
JÍTNIȚĂ, *jitnițe*, s.f. (Înv.) Magazie de grâne; grânar, hambar. — Din sl. **žitĭnica.**
JITTER adj. invar. (Despre semnale) Care este caracterizat prin incertitudinea frecvenței în timp. [Pr.: *gí-tăr]* — Cuv. engl.
JIU-JÍTSU s.n. Gen de lupte în stil liber, de origine japoneză, cu o tehnică specială, în care sunt folosite procedee brutale de atac și de autoapărare, mergând până la lovituri mortale. [Pr.: *jiujițu*] — Din fr. **jiu-jitsu.**
JIVÍNĂ, *jivine*, s.f. Animal sălbatic; fiară, dihanie, lighioană, jiganie; *p. gener.* vietate, ființă. [Pl. și: *jivini*] — Din bg. **živina.**
JIVRÁJ s.n. Strat de gheață sau de chiciură care se depune la temperaturi joase pe avioane în timpul zborului. [Var.: **givráj** s.n.] — Din fr. **givrage.**
JIVRÁT, -Ă, *jivrați, -te*, adj. (Despre sticlă, geamuri etc.) Care are suprafața mată și neregulată. [Var.: **givrát, -ă** adj.] — Din fr. **givré.**
JNAP interj. Jap. — Onomatopee.
JNĂPÁÍ, *jnăpăi*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A bate. — **Jnap** + suf. *-ăi*.
JNEÁPĂN, *jnepeni,* s.m. **1.** Jep. **2.** Ienupăr. [Var.: **jnépen** s.m.] — Lat. **juniperus.**
JNÉPEN s.m. v. **jneapăn.**
JNEPENÍȘ, *jnepenișuri*, s.n. Desiș de jnepeni, loc cu mulți jnepeni. — **Jneapăn** + suf. *-iș*.
JOÁCĂ s.f. Joc (**1**), distracție (copilărească). — Din **juca** (derivat regresiv**).**
JOÁGĂR, *joagăre*, s.n. **1.** Fierăstrău cu mai multe pânze drepte, verticale, care funcționează cu o mișcare alternativă, fiind acționat de forța apei curgătoare prin intermediul unei roți. **2.** Fierăstrău mare având o pânză lungă cu dinți mari și două mânere, acționat de doi lucrători; beschie. — Cf. germ. S ä g e r.
JOÁNTĂ, *joante*, s.f. **1.** Legătură făcută la capetele șinelor de cale ferată pentru a asigura continuitatea căii de circulație. **2.** Legătură între două bare de oțel din armătura unui element de beton armat. — Din fr., engl. **joint.**
JOÁRDĂ, *joarde*, s.f. **1.** Nuia lungă, subțire și flexibilă; vargă, jordie. **2.** (La pl.; reg.) Bețele vârâte între firele natrei la războiul de țesut. — Din magh. **zsorda.** Cf. sl. ž r ŭ d ĭ.
JOB, *joburi*, s.n. Slujbă, serviciu. ✦ Afacere cu caracter privat sau oficial. [Pr.: *giob*] — Din engl. **job.**
JOBÉN, *jobene*, s.n. Pălărie bărbătească înaltă, de formă cilindrică, tare, de obicei de culoare neagră, purtată astăzi numai la ceremonii; cilindru. [Pl. și: *jobenuri*] — Din n. pr. **Jobin.**
JOBENÁT, -Ă, *jobenați, -te*, adj. (Rar) Care poartă joben; cu joben. — **Joben** + suf. *-at*.
JOC, *jocuri*, s.n. **1.** Acțiunea de a se juca (**1**) și rezultatul ei; activitate distractivă (mai ales la copii); joacă. ✧ *Joc de societate* = distracție într-un grup de persoane care constă din întrebări și răspunsuri hazlii sau din dezlegarea unor probleme amuzante. *Joc de cuvinte* = glumă bazată pe asemănarea de sunete dintre două cuvinte cu înțeles diferit; calambur. **2.** Acțiunea de a juca (**5**); dans popular; *p. ext.* petrecere populară la care se dansează; horă. ✦ Melodie după care se joacă. ✦ Fig. Mișcare rapidă și capricioasă (a unor lucruri, imagini etc.); tremur, vibrație. **3.** Competiție sportivă de echipă căreia îi este proprie și lupta sportivă (baschet, fotbal, rugbi etc.). ✦ Mod specific de a juca, de a se comporta într-o întrecere sportivă. **4.** Acțiunea de a interpreta un rol într-o piesă de teatru; felul cum se interpretează. ✧ *Joc de scenă* = totalitatea mișcărilor și atitudinilor unui actor în timpul interpretării unui rol. **5.** (Și în sintagma *joc de noroc*) = distracție cu cărți, cu zaruri etc. care angajează de obicei sume de bani și care se desfășoară după anumite reguli respectate de parteneri, câștigul fiind determinat de întâmplare sau de calcul. ✧ Expr. *A juca un joc mare* (sau *periculos*) ori *a-și pune capul* (sau *viața, situația* etc.) *în joc* = a întreprinde o acțiune riscantă. *A descoperi* (sau *a pricepe*) *jocul cuiva* = a surprinde manevrele sau intențiile ascunse ale cuiva. *A face jocul cuiva* = a servi (conștient sau nu) intereselor cuiva. *A fi în joc* = a se afla într-o situație critică, a fi în primejdie. ✦ (Concr.) Totalitatea obiectelor care formează un ansamblu, un set folosit la practicarea unui joc (**5**). **6.** (Tehn.) Deplasare relativă pe o direcție dată între două piese asamblate, considerată față de poziția de contact pe direcția respectivă. **7.** Model simplificat și formal al unei situații, construit pentru a face posibilă analiza pe cale matematică a acestei situații. ✧ *Teoria jocurilor* = teorie matematică a situațiilor conflictuale, în care două sau mai multe părți au scopuri, tendințe contrare. **8.** (Muz. în sintagma) *Joc de clopoței* = glockenspiel. — Lat. **jocus.**
JOCHÉI s.m. v. **jocheu.**

JOCHÉU, *jochei*, s.m. Călăreț specializat în conducerea cailor la alergările de galop și de obstacole de pe hipodrom. [Var.: **jochéi** s.m.] — Din fr., engl. **jockey.**

JÓCOT, *jocote,* s.n. (Reg.) Săritură; joc. — Din **joc.**

JOCȘÓR s.n. v. **jocușor.**

JOCULÉȚ, *joculețe*, s.n. Diminutiv al lui *joc*; jocușor, jocuț. — **Joc** + suf. *-uleț*.

JOCUȘÓR, *jocușoare*, s.n. (Rar) Joculeț. [Var.: (pop.) **jocșór** s.n.] — **Joc** + suf. *-ușor*.

JOCÚȚ, *jocuțuri,* s.n. (Reg.) Joculeț. — **Joc** + suf. *-uț***.**

JÓFRĂ, *jofre*, s.f. Prăjitură de formă cilindrică din cremă de ciocolată acoperită cu glazură. — Din fr. **joffre.**

JÓGGING s.n. Alergare ușoară practicată pentru întreținerea sănătății. [Pr.: *ğóghing*] — Cuv. engl.

JOI, *joi,* s.f. Ziua a patra a săptămânii, care urmează după miercuri. ✧ (Pop.) *Joia Mare* = ultima joi din postul Paștelor. ✧ Expr. *De joi până mai* (*de-*)*apoi* = la nesfârșit, mereu; niciodată. *Din joi în Paște* = din când în când, foarte rar. ✦ (Adverbial, în forma *joia*) În cursul zilei de joi; în fiecare joi. — Lat. [dies] **Jovis.**

JOIÁNA s.f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *jo-ia-*] — Cf. j i a n.

JOIÁNĂ s.f. Plantă erbacee cu flori albe, ale cărei rădăcini conțin un suc galben-portocaliu *(Oenanthe silaifolia).* [Pr.: *jo-ia-*] — Et. nec**.**

JOIMĂRÍȚĂ, *joimărițe*, s.f. Ființă imaginară cu înfățișare de femeie respingătoare, despre care se credea în popor că pedepsește, în noaptea care precedă Joia Mare, pe fetele și femeile tinere leneșe la tors sau la dărăcit. ✦ Fig (Pop.) Femeie foarte urâtă. — **Joi** + **mare** + suf. *-iță*.

JOIMÍR, *joimiri*, s.m. (Înv.) Mercenar polonez. ✦ (La pl.) Corp de oaste din armatele Țărilor Române. — Din pol. **żołnierz.**

JÓINT-VENTURE, *joint-venture,* s.n. Contract prin care două sau mai multe părți se angajează într-o activitate economică, care este supusă controlului comun, în scopul valorificării în activitatea de producție sau de comercializare a avantajelor deținute de părțile asociate. [Pr.: *ğoĭntvenčăr*] — Din engl. **joint-venture.**

JÓJĂ, *joje*, s.f. **1.** Indicator cu ajutorul căruia se verifică nivelul uleiului dintr-un recipient. **2.** Scară gradată pentru măsurarea capacității unui rezervor. — Din fr. **jauge.**

JÓKER, *jokeri*, s.m. Carte de joc cu cea mai mare valoare în unele jocuri de noroc, care poate înlocui orice carte în jocul respectiv. [Scris și: *jocher*. — Pr.: *ğócăr*] — Din fr., engl. **joker.**

JÓNCĂ, *jonci*, s.f. Mică ambarcațiune rudimentară din lemn, cu mai multe catarge și cu pânze, folosită în bazinul apusean al Oceanului Pacific la transportul de mărfuri și la pescuit. — Din fr. **jonque.**

JONCTÓR, *jonctori*, s.m. Muncitor specialist în legarea cablurilor electrice. — **Joncț**[iune] + suf. *-tor*.

JONCȚIÚNE, *joncțiuni*, s.f. Legătură, unire; (concr.) locul unde se realizează legătura, unirea unor părți, unor elemente etc. ✦ (Electron.) Zonă de contact între două regiuni cu mecanisme diferite de conducție ale unui semiconductor, între doi semiconductori sau între un metal și un semiconductor. ✦ (Lingv.) Mijloc de exprimare a raporturilor sintactice de coordonare sau de subordonare dintre elementele unei propoziții sau fraze, care constă în legarea lor prin cuvinte ajutătoare. ✦ (Mil.) Loc unde se realizează legătura dintre flancurile dispozitivelor de luptă a două unități militare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **jonction.**

JONGLÁ, *jonglez*, vb. I. Intranz. A arunca în aer și a prinde cu repeziciune și cu abilitate mai multe obiecte unul după altul. ✦ Fig. A folosi prompt și cu abilitate idei, cuvinte etc. — Din fr. **jongler.**

JONGLÉR, *jongleri*, s.m. Artist de circ sau de varietăți iscusit în arta de a jongla. — Din fr. **jongleur.**

JONGLERÍE, *jonglerii*, s.f. **1.** Îndeletnicirea jonglerului; arta de a jongla. ✦ (Concr.) Figură, număr executat de un jongler. **2.** Fig. Abilitate și promptitudine în folosirea cuvintelor, expunerea ideilor. ✦ Mașinație, uneltire, intrigă. — Din fr. **jonglerie.**

JÓRDIE, *jordii,* s.f. Joardă (**1**). [Var.: (reg.) **jărdie** s.f.] — **Joardă** + suf. *-ie*.

JORDÍȚĂ, *jordițe*, s.f. Diminutiv al lui *joardă*. — **Joardă** + suf. *-iță*.

JOS, JOÁSĂ, *joși, joase*, adv., adj. **I.** Adv. **1.** Aproape de pământ, la nivelul pământului; într-un loc mai puțin ridicat (decât altul). ✧ *De sus până jos* = în întregime. *De sus în jos* = în direcție verticală coborâtoare. *Cu fața în jos* = (culcat) pe burtă. *Cu capul în jos* = **a)** cu capul plecat; **b)** atârnat sau spânzurat de picioare; **c)** pe dos, alandala, anapoda. *Cu nasul în jos* = supărat, trist; umilit, rușinat. ✧ Loc. adj. (Pop.) *Din jos* = **a)** care se află într-o regiune așezată mai la vale sau mai la sud; **b)** care vine din mase, din popor; **c)** care face parte din mulțimea oamenilor de rând. ✧ Loc. prep. (Substantivat) *În* (sau *din) josul* = în (sau din) partea inferioară, de la baza unui loc, a unui obiect. *În josul apei* = în direcția curgerii apei; la vale; în aval. ✧ Expr. *A (se) da jos* = a (se) coborî. *A lăsa jos* = a lăsa din mână, punând în altă parte. *A lăsa ochii în jos* = a privi spre pământ (rușinat, timid etc). *A nu fi* (sau *a nu se lăsa, a nu rămâne) mai pe jos* (sau *prejos*) = a nu fi întrecut, a nu rămâne în urmă. *A privi* (sau *a măsura) pe cineva de sus în jos* = a privi pe cineva cu dispreț. ✦ (Cu valoare de interj.) Exprimă o comandă de așezare sau ostilitatea, dezaprobarea etc. față de cineva sau de ceva. ✦ Fig. În stare de decădere morală, materială sau socială. ✧ (Ironic) *Muncă de jos* = muncă la care este trimis cineva retrogradat dintr-o funcție de răspundere. **2.** La nivelul locului pe care umblă cineva; la picioarele cuiva. ✧ *Pe jos* = **a)** pe pământ; **b)** cu piciorul. ✧ Loc. adj. *De pe jos* = care se află pe pământ sau pe dușumele. **II.** Adj. **1.** Care este puțin ridicat de la pământ; scund. ✦ (Despre frunte) Îngust. **2.** (Despre terenuri) Așezat într-un loc mai coborât, în vale; *p. ext.* apătos, mocirlos. **3.** (Despre glas și despre sunetele muzicale) Care are o tonalitate coborâtă; grav, gros, adânc, profund. **4.** (Fiz.; despre temperatură, presiune etc.) Scăzut, mic, coborât. **5.** (Fiz.; despre frecvențe) Cu un număr mic de perioade pe unitatea de timp. — Lat. **deo**[r]**sum.**

JOSEÁN, -Ă, *joseni*, *-e*, s.m. (Înv. și reg.) Locuitor din Țara de Jos a Moldovei. — **Jos** + suf. *-ean*.

JOSEÁNCĂ, *josence*, s.f. Locuitoare din Țara de Jos a Moldovei. — **Josean** + suf. *-că*.

JÓSNIC, -Ă, *josnici*, *-ce*, adj. Lipsit de demnitate; mârșav, abject. — **Jos** + suf. *-nic*.

JOSNICÍE, *josnicii*, s.f. Faptul de *a fi josnic*; (concr.) faptă josnică; mârșăvie, ticăloșie. — **Josnic** + suf. *-ie*.

JÓTĂ, *jote*, s.f. Dans popular spaniol cu mișcări repezi și cu acompaniament de castaniete, la care perechile dansează față în față pe loc. [Pr.: *ho-*] — Din sp. **jota.**

JOULE, *jouli*, s.m. Unitate de măsură a energiei, egală cu lucrul mecanic efectuat de forța de un newton, când punctul ei de aplicație se deplasează cu un metru în direcția și în sensul forței. [Pr.: *jul*] — Din fr., engl. **joule.**

JOVIÁL, -Ă, *joviali, -e*, adj. Bine dispus, vesel, voios, glumeț, comunicativ. [Pr.: *-vi-al*] — Din fr. **jovial.**

JOVIALITÁTE s.f. Însușirea de a fi jovial; veselie, voioșie, bună dispoziție. [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **jovialité.**

JUBILÁ, *jubilez*, vb. I. Intranz. A simți o mare satisfacție (exteriorizând-o), a se bucura din plin de ceva; a triumfa. — Din fr. **jubiler,** lat **jubilare.**

JUBILÁRE, *jubilări*, s.f. Satisfacție însoțită de veselie mare; (rar) jubilație. — V. **jubila.**

JUBILATÍV, -Ă, *jubilativi, -e*, adj. (Rar) Triumfător, vesel. — Din **jubila.**

JUBILÁȚIE, *jubilații*, s.f. (Rar) Jubilare. — Din fr. **jubilation.**

JUBILÉU, *jubilee*, s.n. Sărbătorire a împlinirii unui număr de ani (de obicei cincizeci) de la producerea unui eveniment important. — Din fr. **jubilé,** lat. **jubilaeus.**

JUBILIÁR, -Ă, *jubiliari, -e*, adj. De jubileu, făcut pentru un sau cu ocazia unui jubileu. ✧ *An jubiliar* = an în care are loc un jubileu. [Pr.: *-li-ar*] — Din **jubileu** (după fr. *jubilaire*).

JUCÁ, *joc*, vb. I. **1.** Refl. A-și petrece timpul amuzându-se cu diferite jocuri sau jucării; a se distra. ✧ Expr. *A se juca cu focul* = a trata în mod ușuratic un lucru primejdios sau o problemă gravă. **2.** Refl. Fig. A-și bate joc, a nu da importanța cuvenită, a nu lua în serios pe cineva sau ceva; a glumi. ✧ Expr. *A se juca cu sănătatea* (sau *cu viața*) = a-și neglija sănătatea, a se expune primejdiei. ✦ Tranz. (Rar) A-și bate joc de cineva; a păcăli, a hărțui, a șicana. ✧ Expr. *A juca festa* (sau *renghiul) cuiva* = a face cuiva o farsă, a-l păcăli. **3.** Intranz. A-și petrece timpul cu jocuri de noroc sau de societate. ✦ Tranz. A pune în joc, a miza pe o carte, pe un număr etc.; *fig*. a-și asuma un mare risc. **4.** Intranz. A participa ca jucător la o competiție sportivă. ✦ Tranz. A practica un anumit joc sportiv. **5.** Intranz. și tranz. (Pop.) A dansa. **6.** Intranz. Fig. (Despre lucruri văzute în mișcare) A se mișca (sau a da impresia că se mișcă) repede și tremurat; a vibra. ✧ Expr. *A-i juca* (cuiva) *ochii* (*în cap*), se spune despre un om șiret sau despre un om isteț, cu privirea ageră, inteligentă. ✦ Tranz. A mișca repede, a clătina. **7.** Intranz. A interpreta un rol într-o piesă sau într-un film; (despre trupe de teatru) a da o reprezentanție. ✦ Tranz. A reprezenta o piesă, a prezenta un spectacol. ✧ Expr. *A juca un rol* (*important*) = a avea însemnătate mare, a fi decisiv pentru cineva sau ceva. **8.** Intranz. A nu sta bine fixat, a se mișca; (despre piesele unei mașini, ale unui angrenaj etc.) a se deplasa într-un spațiu restrâns. — Lat. pop. **jocare.**

JUCÁBIL, -Ă, *jucabili, -e*, adj. (Rar) Ușor de jucat; care se pretează reprezentării (**3**). — **Juca** + suf. *-bil*.

JUCÁT s.n. Faptul de *a* (*se*) *juca*. — V. **juca.**

JUCĂREÁ, -ÍCĂ, *jucărele*, s.f. Jucărioară. — **Jucărie** + suf. *-ea*. — **Jucărică:** cu schimbare de *suf.*

JUCĂRÍE, *jucării*, s.f. **1.** Obiect cu care se joacă copiii. ✦ Fig. Persoană sau lucru ajuns la discreția cuiva; păpușă, marionetă. **2.** Fig. Lucru neînsemnat; fleac, bagatelă, nimic. — **Juca** + suf. *-ărie*.

JUCĂRIOÁRĂ, *jucărioare*, s.f. Diminutiv al lui *jucărie*; jucărică. [Pr.: *-ri-oa-*] — **Jucărie** + suf. *-ioară*.

JUCĂTÓR, -OÁRE, *jucători, -oare*, s.m. și f. **1.** Persoană care practică un joc sportiv, de societate, de noroc etc. **2.** (Pop.) Dansator. ✦ (Adjectival) Jucăuș, zglobiu. — **Juca** + suf. *-ător*.

JUCĂÚȘ, -Ă, *jucăuși, -e*, adj. **1.** Căruia îi place să se joace. ✦ Căruia îi place să danseze. **2.** Fig. Care se mișcă repede și capricios; vioi, neastâmpărat, zglobiu. — **Juca** + suf. *-uș*.

JÚDE, *juzi*, s.m. **1.** (În vechea organizare a Țărilor Române) Demnitar cu atribuții judecătorești și administrative; stăpân de rumâni. ✦ Principe, cneaz. **2.** (În vechea organizare a Țării Românești) Țăran devenit liber după răscumpărarea din rumânie. **3.** (Înv. și pop.) Cârmuitor și judecător al mai multor sălașe de romi. **4.** (Înv.) Judecător (**1**). **5.** (Reg.; înv.) Primar. [Var.: (**2**) **júdec,** pl. *judeci*, s.m.] — Lat. **judex, -icis.**

JÚDEC s.m. v. **jude.**

JUDECÁ, *júdec*, vb. I. **1.** Tranz. A-și forma o opinie despre cineva sau ceva, examinând argumentele, luând în considerare împrejurările, urmările etc.; a discerne, a chibzui. **2.** Tranz. A aprecia, a prețui, a califica. ✦ A considera, a socoti drept... **3.** Tranz. și refl. (recipr.) A (se) critica, a (se) condamna, a (se) mustra. **4.** Tranz. A examina o cauză sau o persoană în calitate de judecător și a da o hotărâre judiciară; *p. ext.* a hotărî, a decide ca arbitru, a soluționa un litigiu. ✧ *Lucru judecat* = caz asupra căruia s-a dat o hotărâre judiciară definitivă. ✦ Refl. recipr. A fi în proces, în litigiu cu cineva. — Lat. **judicare.**

JUDECÁRE, *judecări*, s.f. Acțiunea de *a* (*se*) *judeca* și rezultatul ei; părere sau judecată formată asupra cuiva sau a ceva. — V. **judeca.**

JUDECÁTĂ, *judecăți*, s.f. **1.** Facultatea de a gândi logic; rațiune, inteligență, gândire. ✧ Loc. adj. și adv. *Cu judecată* = cu bun-simț, cu tact; serios, temeinic. ✦ Părere, idee, socoteală. **2.** Formă logică fundamentală exprimată printr-o propoziție în care se afirmă sau se neagă ceva. **3.** Acțiunea de a judeca (**4**); dezbatere judiciară; proces, județ (**I 3**); soluție dată într-un litigiu. ✧ Loc. vb. *A face judecată* = a judeca. ✧ Expr. *A da în* (sau *a trage, a chema, a trimite* etc. *în* ori *la*) *judecată* = a intenta cuiva un proces, a chema în fața justiției. (În unele religii) *Judecata de Apoi* = judecată divină la care Dumnezeu va chema pe toți oamenii, la sfârșitul lumii, pentru a le hotărî soarta (fericirea sau osânda veșnică). — Lat. **judicata** (pl. lui *judicatum*).

JUDECĂTÓR, -OÁRE, *judecători, -oare*, s.m. și f. **1.** Funcționar de stat, numit sau ales, care soluționează pe calea justiției procesele prin pronunțarea unei hotărâri; județ (**I 2**), jude (**4**). **2.** Persoană solicitată să-și spună părerea într-o chestiune în vederea stabilirii adevărului. ✦ (Sport) Arbitru. — **Judeca** + suf. *-ător*.

JUDECĂTORÁȘ, *judecătorași*, s.m. (Fam.) Diminutiv al lui *judecător*; judecător obscur, fără însemnătate. — **Judecător** + suf. *-aș*.

JUDECĂTOREÁSĂ, *judecătorese*, s.f. (Rar) Soția judecătorului. — **Judecător** + suf. *-easă*.

JUDECĂTORÉSC, -EÁSCĂ, *judecătorești*, adj. Judiciar. — **Judecător** + suf. *-esc***.**

JUDECĂTORÍE, *judecătorii*, s.f. Instituție judecătorească având competența de a soluționa (în primă sau în ultimă instanță) anumite pricini prevăzute de lege; clădire unde se află sediul acestei instanțe. ✦ Autoritate judiciară. — **Judecător** + suf. *-ie*.

JUDECÍ, *judecesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) A (se) elibera din rumânie, a (se) transforma în țăran liber. — Din **judec.**

JUDECÍRE s.f. (Înv.) (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Acțiunea de *a* (*se*) *judeci*. — V. **judeci.**

JUDÉȚ, (**I 1, 2**) *județi*, s.m. (**I 3, 4, II**) *județe*, s.n. **I. 1.** S.m. (În vechea organizare a Țării Românești) Denumire dată cârmuitorului unui oraș; primar. **2.** S.m. (Învechit și regional) Judecător (**1**). **3.** S.n. Judecată (**3**). **4.** S.n. (Înv.; în religia creștină) Judecata de Apoi. **II.** S.n. **1.** (În vechea organizare a Țării Românești) Împărțire administrativ-teritorială, corespunzătoare ținutului în Moldova. **2.** Unitate administrativ-teritorială, în România, în componența căreia intră mai multe orașe și comune. — Lat. **judicium.**

JUDEȚEÁN, -Ă, *județeni, -e*, adj. Care aparține unui județ (**II 2**), privitor la un județ. — **Județ** + suf. *-ean*.

JUDICIÁR, -Ă, *judiciari, -e*, adj. **1.** Care ține de justiție, privitor la justiție; judecătoresc. ✧ *Cronică judiciară* = dare de seamă asupra proceselor și dezbaterilor care au loc înaintea justiției. **2.** Făcut prin autoritatea justiției. [Pr.: *-ci-ar*] — Din fr. **judiciaire,** lat. **judiciarius.**

JUDICIÓS, -OÁSĂ, *judicioși, -oase*, adj. Care judecă cu pătrundere și cu discernământ; înțelept. ✦ (Despre acțiuni, idei etc.) Bine gândit, chibzuit, socotit. [Pr.: *-ci-os*] — Din fr. **judicieux.**

JUDICIOZITÁTE, *judiciozități*, s.f. Calitatea de a fi judicios; cumpănire justă a lucrurilor; chibzuință. [Pr.: *-ci-o-*] — **Judicios** + suf. *-itate*.

JÚDO s.n. Sport originar din Japonia, asemănător cu jiu-jitsul, dar cu unele trăsături caracteristice (eliminarea loviturilor). [Pr.: *ğudo*] — Din fr. **judo.**

JUDOCÁN, *judocani*, s.m. Sportiv care practică judo. [Pr.:*ğudocan.* — Var.: **judóka** s.m.] — După fr. **judoka.**

JUDÓKA s.m. v. **judocan.**

JUG, *juguri*, s.n. **1.** Dispozitiv de lemn care se pune pe grumazul animalelor cornute care trag la car, la plug etc. sau, în unele țări, se fixează de coarnele lor. ✧ Expr. *A trage la jug* = **a)** a trage carul, căruța, plugul etc.; **b)** fig. (despre oameni) a munci din greu, peste puteri. ✦ Muncă grea, neplăcută; robie, tiranie. **2.** Jujeu. ✦ Colac de lemn îmbrăcat în piele care se pune uneori la gâtul cailor și prin care se trec hamurile. **3.** Piesă în formă de cadru sau de inel, care servește la susținerea altor piese ale unei mașini sau ale unei unelte. ✦ Grindă sau riglă de lemn folosită la construcția acoperișurilor. **4.** Parte componentă a circuitului magnetic al unui aparat sau al unei mașini electrice, care nu are înfășurări electrice. — Lat. **jugum.**

JUGÁN, *jugani*, s.m. (Reg.) Armăsar sau taur castrat, folosit la muncă. — Et. nec. Cf. j u g.

JUGÁSTRU, *jugaștri*, s.m. Arbore de lemn alb și tare, înalt până la 15 m, cu scoarța roșiatică, cu frunze palmate și cu flori verzi, care crește în regiunile de câmpie și de dealuri (*Acer campestre*). — Lat. ***jugaster** (< *jugum* „jug").

JUGĂNÁR, *jugănari*, s.m. (Pop.) Persoană care castrează animalele. — **Jugăni** + suf *-ar*.

JUGĂNÁȘ, *jugănași*, s.m. (Reg.) Diminutiv al lui *jugan*; jugănel. — **Jugan** + suf. *-aș***.**

JUGĂNÉL, *jugănei*, s.m. (Reg.) Jugănaș. — **Jugan** + suf. *-el*.

JUGĂNÍ, *jugănesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) A castra. — Cf. j u g a n.

JUGĂNÍRE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a jugăni*; castrare. — V. **jugăni.**

JUGĂNÍT, *jugăniți*, adj. (Pop.) Castrat. — V. **jugăni.**

JÚGĂR s.n. v. **iugăr.**

JUGĂRÍT s.n. Taxă care se plătea pentru un car de lemne cărate din pădure. ✦ Loc la ieșirea din pădure unde se plătea această taxă. — **Jug** + suf. *-ărit*.

JÚGENDSTIL s.n. Curent artistic ilustrat în grafică, arta decorativă, arhitectură, pictură, apărut la sfârșitul sec. XIX și începutul sec. XX în Germania și ulterior în restul Europei, caracterizat prin importanța acordată formei și prin bogăția ornamentației cu motive vegetale. [Pr.: *iúgăndștil, iúgăndstil*] — Cuv. germ.

JUGLANDACÉE, *juglandacee*, s.f. (La pl.) Familie de plante lemnoase, cu frunze compuse, cu flori unisexuate (cele mascule în formă de amenți, cele femele solitare sau în grupe mici) și cu fructe nucule sau drupe; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **juglandacée.**

JUGULÁ, *jugulez,* vb. I. Tranz. A sugruma, a strangula, a înăbuși. — Din fr. **juguler,** lat. **jugulare.**

JUGULÁR, -Ă, *jugulari, -e*, adj. Care aparține gâtului, privitor la gât, din regiunea gâtului. ✧ *Venă jugulară* (și substantivat, f.) = venă a gâtului care colectează sângele din regiunea capului și a gâtului. — Din fr. **jugulaire.**

JUGULÁRE, *jugulări*, s.f. Acțiunea de *a jugula* și rezultatul ei; sugrumare, strangulare. ✦ Fig. Împiedicare bruscă a dezvoltării. — V. **jugula.**

JUICE s.n. Suc de fructe; *p. gener*. băutură răcoritoare. [Pr.: *ğus*] — Cuv. engl**.**

JUISÁ, *juisez*, vb. I. Intranz. (Livr.) A se bucura de plăcerile vieții. ✦ A simți plăcerea sexuală maximă, a avea orgasm. [Pr.: *ju-i-*] — Din fr. **jouir** (după *juisor*).

JUISÁRE, *juisări*, s.f. (Livr.) Acțiunea de *a juisa* și rezultatul ei. [Pr.: *ju-i-*] — V. **juisa.**

JUISÓR, -OÁRE, *juisori, -oare*, s.m. și f. (Livr.) Om petrecăreț. [Pr.: *ju-i-*] — Din fr. **jouisseur.**

JUJĂU s.n. v. **jujeu.**

JUJÉU, *jujeie*, s.n. Jug mic, triunghiular, pus la gâtul porcilor și al altor animale spre a le împiedica să treacă prin garduri și să intre în locurile cultivate; jug (**2**). ✦ Bucată de lemn atârnată la gâtul câinilor, spre a-i împiedica să alerge după vânat sau să treacă prin anumite locuri. [Var.: **jujău** s.n.] — Din sb. **žežej.**

JÚKE-BOX, *juke-boxuri*, s.n. Tonomat. [Pr.: *ğu*(*k*)*-box]* — Din engl., fr. **juke-box.**

JULÉP, *julepuri*, s.n. (Fam.) Soluție de gumă arabică în apă, care se adaugă în poțiuni. — Din fr. **julep.**

JÚLFĂ, *julfe*, s.f. (Reg.) Sământă de cânepă. ✦ Mâncare de post făcută din sământa de cânepă pisată cu apă și amestecată cu miere; zeamă care se obține prin fierberea seminței de cânepă. — Din magh. **zsufa.**

JULÍ, *julesc*, vb. IV. Refl. și tranz. A (se) răni ușor, jupuindu-și pielea; a (se) zdreli. — Din bg. **žulja.**

JULÍRE, *juliri*, s.f. Acțiunea de *a* (*se*) *juli* și rezultatul ei; zdrelire. — V. **juli.**

JULÍT, -Ă, *juliți, -te*, adj. Cu pielea jupuită; zdrelit, jupuit^{2}. — V. **juli.**

JULITÚRĂ, *julituri*, s.f. Rană ușoară produsă prin julirea pielii; julire, zdrelitură. — **Juli** + suf. *-tură*.

JUMÁ s.f. v. **jumătate.**

JUMÁRĂ, *jumări*, s.f. **1.** (Mai ales la pl.) Resturile (comestibile) rezultate din topirea slăninii, a osânzei sau a seului. **2.** (La pl.) Mâncare făcută din ouă bătute și prăjite în grăsime; papară, scrob. [Pl. și: (**1**) *jumere*] — Cf. bg. ž u m e r k i, germ. S c h m a r r e n.

JUMÁTE s.f. v. **jumătate.**

JUMĂTÁTE, *jumătăți*, s.f. **1.** Fiecare dintre cele două părți egale în care se poate diviza un întreg; parte dintr-un întreg divizat în două părți aproximativ egale. ✧ *Jumătate de măsură* = măsură fragmentară, incompletă, numai pe jumătate. ✧ Loc. adv. *Pe* (sau *în) jumătate* = în două părți egale, pe din două; parțial, incomplet; *p. ext.* segmentat, trunchiat. ✧ Expr. *A face* (ceva) *pe jumătate* = a nu duce (ceva) până la capăt. *(O dată) și jumătate*, exprimă ideea de superlativ. *Cu jumătate de gură* (sau *de glas)* ori *cu jumătate gura* (sau *gură)* sau *cu gura (pe) jumătate* = cu glas scăzut, fără convingere sau entuziasm. *Cu jumătate de inimă* sau *cu inima pe jumătate* = fără curaj, fără hotărâre, fără avânt. ✦ (Adverbial) În parte, întrucâtva. **2.** (Glumeț) Soție. **3.** Punctul care marchează mijlocul unei distanțe în spațiu sau al unui interval de timp. **4.** (Eliptic) Măsură de capacitate sau de greutate reprezentând o doime dintr-un litru sau dintr-un kilogram. **5.** (Reg.) Claie mică formată din snopi așezați în formă de cruce. [Var.: (fam. și reg.) **jumá, jumáte** s.f.] — Et. nec.

JUMĂTĂȚÍ, *jumătățesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) A înjumătăți. — Din **jumătate.**

JUMÉLĂ, *jumele*, s.f. Piesă de articulație pentru arcurile lamelare de suspensie, prin intermediul căreia arcul se leagă de șasiul unui vehicul. — Din fr. **jumelle.**

JUMPING s.n. Concurs hipic de sărituri cu obstacole. [Pr.: *ğámping]* — Cuv. engl.

JUMULEÁLĂ, *jumuleli,* s.f. Jumulire, jumulit[1]. ✦ Fig. (Fam.) Ceartă zdravănă, bătaie. — **Jumuli** + suf. *-eală*.

JUMULÍ, *jumulesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A smulge fulgi de pe o pasăre; a curăța de pene, de fulgi o pasăre tăiată. ✧ Expr. (Fam.) *Gâscă* (*bună*) *de jumulit* = om naiv și încrezător, de pe urma căruia se poate profita. ✦ P. ext. A smulge părul din rădăcină. **2.** Fig. A extorca pe cineva (de bani); a jefui, a escroca. — Cf. bg. žmulja, magh. gyomlálni.

JUMULÍRE, *jumuliri*, s.f. Acțiunea de *a jumuli;* jumuleală, jumulit[1]. — V. **jumuli.**

JUMULÍT[1] s.n. Jumulire, jumuleală. — V. **jumuli.**

JUMULÍT[2], -Ă, *jumuliți, -te*, adj. **1.** (Despre păsări) Curățat de pene sau de fulgi; cu penele căzute, năpârlit. ✦ (Despre oameni și animale) Cu părul smuls. **2.** Fig. Extorcat (de bani), jefuit, escrocat. — V. **jumuli.**

JUNC, *junci*, s.m. Bou sau taur tânăr (între doi și trei ani) nepus la jug. — Lat. **juvencus.**

JUNCÁN, *juncani*, s.m. Junc mai mare (între trei și patru ani). — **Junc** + suf. *-an*.

JUNCÁNĂ, *juncane*, s.f. Vacă tânără (între trei și patru ani); juncancă. — **Juncan** + suf. *-ă*.

JUNCÁNCĂ, *juncance*, s.f. (Rar) Juncană. — **Juncan** + suf. *-că*.

JÚNCĂ, *junci*, s.f. Vacă tânără (între doi și trei ani) care nu a avut încă vițel. — Lat. **juvenca.**

JUNCĂNÁȘ, *juncănași*, s.m. (Rar) Diminutiv al lui *juncan*. — **Juncan** + suf. *-aș*.

JUNCTÚRĂ, *juncturi*, s.f. (Rar) Joncțiune; *spec.* locul de unire a două formațiuni anatomice. — Din lat. **junctura, fr. joncture.**

JUNCUȘÓR, *juncușori*, s.m. (Rar) Diminutiv al lui *junc*; juncuț. — **Junc** + suf. *-ușor*.

JUNCÚȚ, *juncuți*, s.m. (Rar) Juncușor. — **Junc** + suf. *-uț*.

JUNCÚȚĂ, *juncuțe*, s.f. (Rar) Diminutiv al lui *juncă.* — **Juncă** + suf. *-uță*.

JÚNE, -Ă, *juni, -e*, adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. și f. (Înv. și fam.) Tânăr. ✧ *June-prim* = actor care interpretează roluri de tânăr îndrăgostit. **2.** S.m. (Reg.) Holtei, burlac, becher. — Lat. **juvenis.**

JUNÉL, *junei*, s.m. (Înv. și reg.) Diminutiv al lui *june*; tinerel, adolescent, junelaș. — **June** + suf. *-el*.

JUNELÁȘ, *junelași*, s.m. (Înv.) Junel. — **Junel** + suf. *-aș*.

JUNÉȚE, *juneți*, s.f. (Rar) Tinerețe. [Pl. și: *junețe*] — **June** + suf. *-ețe* (după fr. *jeunesse*).

JUNGHÉR, *junghere*, s.n. Pumnal, stilet, junghi (**2**). — **Junghia** + suf. *-ar*.

JUNGHI, *junghiuri*, s.n. **1.** Durere vie, pătrunzătoare, de scurtă durată, mai ales în spate, în regiunea intercostală, la piept sau la încheieturi; junghietură, înjunghietură. **2.** Jungher. — Din **junghia** (derivat regresiv).

JUNGHIÁ, *júnghii*, vb. I. Tranz. (Pop.) A înjunghia. [Pr.: *-ghi-a*] — Lat. **jugulare.**

JUNGHIÉRE, *junghieri*, s.f. (Pop.) Acțiunea de a *junghia;* înjunghiere. [Pr.: *-ghi-e-*] — V. **junghia.**

JUNGHIETÓR, -OÁRE, *junghietori, -oare*, adj. (Pop.) Înjunghietor. [Pr.: *-ghi-e-*] — **Junghia** + suf. *-tor*.

JUNGHIETÚRĂ, *junghieturi*, s.f. (Pop.) **1.** Junghi (**1**). **2.** Articulația coloanei vertebrale cu baza craniului; *p.ext.* gât, grumaz. [Pr.: *-ghi-e-*] — **Junghia** + suf. *-ătură*.

JÚNGLĂ, *jungle*, s.f. Pădure tropicală sau subtropicală deasă, greu de străbătut, cu numeroase tufișuri și liane, situată adesea în regiuni mlăștinoase. — Din fr. **jungle.**

JUNÍE s.f. (Înv.) Tinerețe. — **June** + suf. *-ie*.

JUNÍME s.f. (Înv.) Tinerime, tineret. ✦ Tinerețe. — **June** + suf. *-ime*.

JUNIMÍSM s.n. Mișcare culturală, literară și politică din a doua jumătate a sec. XIX, formată în jurul societății Junimea din Iași. — **Junimea** (n. pr.) + suf. *-ism*.

JUNIMÍST, -Ă, *junimiști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de junimism, privitor la junimism. **2.** S.m. și f. Adept al junimismului. — **Junimea** (n. pr.) + suf. *-ist*.

JUNÍNCĂ, *juninci*, s.f. Vițea tânără (între un an și doi ani). — Lat. **junix, -cis.**

JUNIÓR, -OÁRĂ, *juniori, -oare*, s.m., s.f., adj. **1.** S.m. și f., adj. (Sportiv) care are vârsta între circa 13 și 19 ani, limitele de vârstă variind de la o specialitate sportivă la alta. **2.** S.m. (Pe lângă un nume propriu de persoană, în opoziție cu *senior*) Fiul (considerat în raport cu tatăl). [Acc. și: (**2**) *júnior*. — Pr.: *-ni-or*] — Din fr., lat. **junior.**

JUNIORÁT s.n. Vârstă anterioară majoratului, cuprinsă aproximativ între 13 și 18 ani. [Pr.: *-ni-o-*] — **Junior** + suf. *-at*.

JUNT, *junturi*, s.n. (Pop.) Armă de foc. — Et. nec.

JÚNTĂ, *junte*, s.f. Nume dat unor organe de stat sau unor organizații politice în Spania și în unele țări din America de Sud. [Pr.: *huntă*] — Din sp. **junta,** fr. **junte.**

JUPÁN, *jupani*, s.m. Titlu dat în Evul Mediu, în Țările Române, celor mai de seamă boieri și dregători; persoană care avea acest titlu. — Din sl. **županŭ.**

JUPÁNIȚĂ, *jupanițe*, s.f. Soția jupanului. — Din sl. **županica.**

JÚPĂ, *jupe*, s.f. **1.** Fustă. **2.** Fustă care se îmbracă pe sub rochie sau altă fustă. — Din fr. **jupe.**

JUPÂN, *jupâni*, s.m. (Înv.) **1.** Titlu de politețe dat în Țările Române persoanelor care ocupau anumite demnități sau funcții înalte. ✦ Titlu de politețe dat unei persoane, echivalând cu „domn”, „cucon”. **2.** Patron, stăpân (considerat în raport cu angajații săi). — Et. nec.

JUPÂNEÁSĂ, *jupânese*, s.f. **1.** Soție de jupân (**1**); boieroaică. **2.** (Înv.) Soție de negustor, de om înstărit. ✦ Orășeancă, târgoveță; precupeață. **3.** (Înv.) Menajeră, femeie de serviciu într-o casă particulară; madamă. — **Jupân** + suf. *-easă*.

JUPÂNEȘÍCĂ, *jupâneșele,* s.f. (Înv.) Diminutiv al lui *jupâneasă*. — **Jupâneasă** + suf. *-ică*.

JUPÂNÍȚĂ, *jupânițe*, s.f. (Înv.) Boieroaică tânără; fiica (sau soția tânără a) unui boier. — **Jupân** + suf. *-iță*.

JUPÍ vb. IV v. **jupui.**

JUPÍRE s.f. v. **jupuire.**

JUPÍT, -Ă adj. v. **jupuit[2].**

JUPITÓR, -OÁRE adj., s.m. și f. v **jupuitor.**

JUPÓN, *jupoane*, s.n. Fustă (de obicei cu volane și apretată) care se îmbracă pe sub rochie. — Din fr. **jupon.**

JUPUÍ, *jupói*, vb. IV. Tranz. **1.** A îndepărta pielea de pe corp sau de pe o parte a corpului; a beli. ✦ Spec. A separa pielea de corpul animalului sacrificat printr-un proces tehnologic la abator. ✦ Refl. A se descuama. ✦ Tranz. și refl. A (se) juli. ✦ A curăța un arbore de coajă. **2.** Fig. A lua cuiva tot ce are; a jefui, a prăda. [Var.: (reg.) **jupí** vb. IV] — Din bg. **župia.**

JUPUIÁLĂ, *jupuieli*, s.f. Jupuitură. [Pr.: *-pu-ia-*] — **Jupui** + suf. *-eală*.

JUPUÍRE, *jupuiri*, s.f. Acțiunea de *a jupui* și rezultatul ei; jupuit[1] [Var.: (reg.) **jupuíre** s.f.] — V. **jupui.**

JUPUÍT[1] s.n. Jupuire. — V. **jupui.**

JUPUÍT[2], -Ă, *jupuiți, -te*, adj. (Despre piele) Luat, tras de pe corp; (despre oameni sau animale ori despre părți ale corpului) cu pielea luată; belit. ✦ Descuamat. ✦ Julit. ✦ (Despre arbori) Cojit. ✦ (Despre lucruri) Ros, uzat. [Var.: (reg.) **jupít, -ă** adj.] — V. **jupui.**

JUPUITÓR, -OÁRE, *jupuitori, -oare,* adj., s.m. și f. (Adesea fig.) (Persoană) care jupoaie. [Pr.: *-pu-i-* — Var.: (reg.) **jupitór, -oáre** adj., s.m. și f.] — **Jupui** + suf. *-tor*.

JUPUITÚRĂ, *jupuituri*, s.f. Rană produsă prin jupuirea pielii; jupuială. [Pr.: *-pu-i-*] — **Jupui** + suf. *-tură*.

JUR[1], *juri*, s.m. (Înv.) Jurat[1]. ✧ (În vechea organizare judecătorească) *Curte cu juri* = organ de jurisdicție pentru procese criminale, delicte politice sau de presă, în componența căruia intrau jurați[1]. — Din fr. **jury.**

JUR[2] s.n. Spațiu în mijlocul căruia se află cineva sau ceva; împrejurime; vecinătate. ✧ Loc. adv. *În* (sau *prin) jur* = în (sau prin) preajmă, alături, prin apropiere, împrejur. *Din jur* = din împrejurimi, dimprejur. *(De) jur-împrejur* = din (sau în) toate părțile. ✧ Loc. prep. *În jurul* ... = **a)** în preajma...; **b)** relativ la..., despre; **c)** aproximativ în ..., cam pe la ... *Prin jurul* ... = în apropiere de...; cam pe la... *Din jurul*... = pe lângă, din preajma... *(De) jur-împrejurul*... = în preajma... — Lat. **gyrus.**

JUR[3], *jururi*, s.n. (Pop.) Jurământ. — Din **jura** (derivat regresiv).

JURÁ, *jur*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. A afirma, a declara ceva sub jurământ, a depune un jurământ. ✦ Tranz. A întări, a confirma la judecată, prin jurământ, o depoziție sau o mărturie. ✦ Refl. A promite prin jurământ. **2.** Refl. (Pop.) A se afurisi, a se blestema (pentru a întări cele afirmate). **3.** Tranz. (Pop.) A ruga pe cineva cu stăruință; a implora, a conjura. — Lat. **jurare.**

JURÁRE, *jurări*, s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) jura* și rezultatul ei; jurământ. ✦ Blestem. — V. **jura.**

JURÁSIC, -Ă, *jurasici*, *-ce*, s.n., adj. **1.** S.n. A doua perioadă a mezozoicului, în care predomină gimnospermele și apar angiospermele, iar fauna este reprezentată prin aproape toate tipurile de viețuitoare. ✦ Grup de roci formate în această perioadă. **2.** Adj. Care ține de jurasic (**1**), privitor la jurasic. — Din fr. **jurassique.**

JURÁT[1], *jurați*, s.m. (În unele state și în România în trecut) Cetățean ales să ia parte la judecarea unor procese penale și uneori a unor procese civile; jur[1]. ✧ *Curte cu jurați* = Curte cu juri. — Din fr. **juré,** lat. **juratus.**

JURÁT[2], -Ă, *jurați*, *-te*, adj. (Pop.; adesea substantivat) Blestemat, afurisit; rău, hain. — V. **jura.**

JURĂMÂNT, *jurăminte*, s.n. **1.** Afirmare, promisiune, făgăduială solemnă făcută de o persoană (adesea printr-o anumită formulă în care este invocată divinitatea) de a spune adevărul în legătură cu anumite fapte; jur[3]. **2.** Angajament solemn, exprimat de obicei printr-o anumită formulă, prin care cineva se obligă să-și facă datoria (față de popor, de stat etc.). **3.** Promisiune, făgăduială fermă de a face ceva. — Lat. **juramentum.**

JURĂTÓR, -OÁRE, *jurători*, *-oare*, s.m. și f. (Înv.) Persoană care jură în calitate de martor în fața unei instanțe judiciare. — **Jura** + suf. *-ător*.

JUR-FIX s.n. Zi de primire la unele familii (aristocrate); petrecere care are loc într-o astfel de zi. — Din fr. **jour fixe.**

JURÍDIC, -Ă, *juridici*, *-ce*, adj. Care ține de drept, privitor la drept. ✧ *Persoană juridică* = organizație cu patrimoniu propriu și administrație de sine stătătoare, care

se bucură de capacitatea de a avea drepturi și obligații. — Din fr. **juridique,** lat. **juridicus.**

JURIDICÉȘTE adv. Din punct de vedere juridic. — **Juridic** + suf. *-ește*.

JURISCONSÚLT, -Ă, *jurisconsulți*, *-te*, s.m. și f. Specialist în științele juridice, de mare autoritate, care este consultat în problemele dificile de drept. — Din fr. **jurisconsulte,** lat. **jurisconsultus.**

JURISDÍCȚIE, *jurisdicții*, s.f. **1.** Putere, competență de a judeca a unui judecător sau a unei instanțe. **2.** Totalitatea instanțelor judecătorești de același grad. **3.** Ansamblul organelor care au competența de a judeca pricini de aceeași categorie. **4.** Teritoriu în care un judecător sau o instanță judecătorească își exercită puterea. — Din fr. **juridiction,** lat. **jurisdictio.**

JURISDICȚIONÁL, -Ă, *jurisdicționali*, *-e*, adj. Care ține de jurisdicție, privitor la jurisdicție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **juridictionnel** (după *jurisdicție*).

JURISPRUDÉNȚĂ, *jurisprudențe*, s.f. **1.** Totalitatea hotărârilor pronunțate de organele de jurisdicție într-un anumit domeniu; *spec*. ansamblu de decizii ale unui tribunal; felul în care judecă în mod obișnuit un tribunal un litigiu. **2.** Analiza naturii dreptului și a sistemelor juridice; filosofia dreptului. — Din fr. **jurisprudence,** lat. **jurisprudentia.**

JURISPRUDENȚIÁL, -Ă, *jurisprudențiali*, *-e*, adj. (Livr.) Care aparține jurisprudenței, de jurisprudență. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **jurisprudentiel.**

JURÍST, -Ă, *juriști*, *-ste*, s.m. și f. Specialist în științele juridice. ✦ (Înv.) Student în drept. — Din fr. **juriste,** lat. **jurista.**

JÚRIU, *jurii*, s.n. **1.** Comisie de specialiști desemnată pentru clasificarea și promovarea candidaților sau a concurenților și pentru decernarea unor premii la examene, competiții sportive etc. **2.** (În unele state) Totalitatea juraților[1] care intră în componența Curților cu juri. — Din fr. **jury.**

JURIZÁ, *jurizez,* vb. I. Tranz. A analiza și a stabili o ierarhie între candidații, concurenții la un concurs, examen etc. — **Juriu** + suf. *-iza.*

JURIZÁRE, *jurizări,* s.f. Acțiunea de *a juriza* și rezultatul eu. — V. **juriza.**

JURNÁDĂ, *jurnade*, s.f. Haină cu mâneci lungi purtată sub armură în sec. XV. — Din fr. **journade.**

JURNÁL, *jurnale*, s.n. **1.** Publicație periodică având apariție zilnică; ziar, gazetă. **2.** (De obicei în sintagma *jurnal de modă)* Publicație periodică în care se dau desene și tipare de îmbrăcăminte și accesorii. **3.** Însemnări zilnice ale cuiva despre anumite evenimente legate, de obicei, de viața sa; însemnări zilnice ale unor observații științifice. ✧ *Jurnal de călătorie* = relatare în scris, zi de zi, a unei călătorii. *Jurnal de bord* = registru în care se consemnează cronologic faptele survenite în timpul călătoriei unei nave. *Jurnalul acțiunilor de luptă* = document militar în care sunt descrise zilnic pregătirea și desfășurarea acțiunilor de luptă. **4.** (Ieșit din uz) Emisiune de radio și televiziune sau film de scurt metraj, rulat de obicei înaintea filmului artistic de lung metraj, care prezintă evenimente, știri, informații de strictă actualitate. **5.** (Cont.) Registru în care sunt înscrise cronologic operațiile bănești, evenimentele supuse evidenței etc. — Din fr. **journal.**

JURNALIÉR, -Ă, *jurnalieri*, *-e*, adj. Cotidian, zilnic. [Pr.: *-li-er]* — Din fr. **journalier.**

JURNALÍSM s.n. Ziaristică, gazetărie, publicistică. — Din fr. **journalisme.**

JURNALÍST, -Ă, *jurnaliști*, *-ste*, s.m. și f. **1.** Ziarist, gazetar. **2.** Vânzător de ziare. — Din fr. **journaliste.**

JURNALÍSTIC, -Ă, *jurnalistici*, *-ce*, adj. Care ține de presă, privitor la presă; ziaristic, gazetăresc. — Din fr. **journalistique.**

JURNALÍSTICĂ s.f. Ziaristică, gazetărie; (rar; cu sens colectiv) ziare, reviste. — Din germ. **Journalistik.**

JURUBÍȚĂ, *jurubițe*, s.f. Scul mic din fire textile înfășurate în spire de o anumită lungime, constituind unități de măsură în filatură. — **Jirebie**[1] + suf. *-iță*.

JURUÍ[1]**,** *juruiesc*, vb. IV. Tranz. (Înv. și reg.) A făgădui, a promite în mod solemn. ✦ A făgădui ca soț (sau soție). ✦ Refl. A se lega prin jurământ. — Din magh. **gyürüzni** „a logodi".

JURUÍ[2]**,** *juruiesc*, vb. IV. Tranz. (Rar) A face să se rotească, să se învârtească în cercuri. — **Jur**[2] + suf. *-ui*.

JURUÍNȚĂ, *juruințe*, s.f. (Înv. și reg.) Făgăduială solemnă, jurământ. [Pl. și: *juruinți*] — **Jurui**[1] + suf. *-ință.*

JURUÍT, -Ă, *juruiți*, *-te*, adj., s.f. **1.** Adj. (Înv. și reg.) Care este făgăduit, promis; făgăduit ca soț (sau soție). **2.** S.f. (Reg.) Făgăduială, promisiune; (concr.) lucru promis. — V. **jurui**[1]**.**

JUST, -Ă, *juști*, *-ste*, adj. (Adesea adverbial) **1.** Conform cu adevărul sau cu echitatea; drept, adevărat, echitabil. ✦ (Despre oameni) Care acționează și judecă în conformitate cu dreptatea. ✦ Fundat, legitim, legal. **2.** Potrivit[2], corespunzător. — Din fr. **juste.**

JUSTÉȚĂ s.f. v. **justețe.**

JUSTÉȚE s.f. Însușirea a ceea ce este just (**1**); adevăr; dreptate. ✦ Precizie, exactitate. [Var.: **justéță** s.f.] — Din fr. **justesse.**

JUSTIFICÁ, *justífic*, vb. I. **1.** Tranz. A arăta că ceva este just (**1**), legitim, a demonstra justețea unui lucru; a îndreptăți; a motiva. **2.** Refl. A da explicații cu privire la o atitudine, o acțiune etc.; a se dezvinovăți. **3.** Tranz. A dovedi întrebuințarea legală a unor sume de bani, a unor materiale etc. — Din lat. **justificare,** fr. **justifier.**

JUSTIFICÁBIL, -Ă, *justificabili*, *-e*, adj. Care poate fi justificat, motivat. — **Justifica** + suf. *-bil*. Cf. fr. j u s t i f i a b l e.

JUSTIFICÁRE, *justificări*, s.f. Acțiunea de *a* (*se*) *justifica* și rezultatul ei; justificație, îndreptățire, motivare. — V. **justifica.**

JUSTIFICÁT, -Ă, *justificați, -te*, adj. Dovedit ca just (**1**), îndreptățit, legitim. — V. **justifica.**

JUSTIFICATÍV, -Ă, *justificativi*, *-e*, adj. Care servește pentru a justifica ceva. — Din fr. **justificatif.**

JUSTIFICÁȚIE, *justificații*, s.f. (Rar) Justificare. [Var.: **justificațiúne** s.f.] — Din fr. **justification,** lat. **justificatio**, **-onis.**

JUSTIFICAȚIÚNE s.f. v. **justificație.**

JUSTIȚIÁBIL, -Ă, *justițiabili*, *-e*, s.m. și f. Persoană care apare ca parte într-un proces, care trebuie să răspundă înaintea instanțelor judecătorești. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **justiciable.**

JUSTIȚIÁL, -Ă, *justițiali*, *-e*, adj. (Livr.) Referitor la justiție, al justiției. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **justiciel.**

JUSTIȚIÁR, -Ă, *justițiari*, *-e*, adj. Care face dreptate, care urmărește să facă dreptate. [Pr.: *-ți-ar*] — Din fr. **justicier.**

JUSTÍȚIE s.f. **1.** Totalitatea organelor de jurisdicție dintr-un stat; ansamblul legilor și al instanțelor judecătorești; sistemul de funcționare a acestor instanțe. **2.** Activitate fundamentală a statului, care constă în soluționarea litigiilor. ✧ Expr. *A chema* (sau *a se prezenta) în fața justiției* = a cita (sau a se prezenta) la judecată. **3.** Dreptate, echitate. — Din fr. **justice,** lat. **justitia.**

JUVAIÉR s.n. v. **giuvaier.**

JUVÁLĂ s.f. v. **jigală.**

JUVĂȚ, *juvețe*, s.n. Laț la capătul unei funii; ștreang. [Pl. și: *juvățuri*] — Din ucr. **žyvec.**

JUVÉLNIC, *juvelnice*, s.n. **1.** Construcție de scânduri, nuiele sau stuf, folosită pentru păstrarea peștelui viu în apă. **2.** Unealtă de pescuit confecționată din plasă sau din nuiele, în formă de coș sau sac. — Et. nec.

JUVENÍL, -Ă, *juvenili*, *-e*, adj. Care aparține tinereții; tineresc. — Din fr. **juvénile,** lat. **juvenilis.**

JUVENILITÁTE s.f. (Rar) Caracter juvenil. — Din fr. **juvénilité.**

JUVÉTE, *juveți*, s.m. Nume generic dat peștilor mărunți. ✦ (Fam.) Epitet dat oltenilor. — Et. nec.

JUXTALINEÁRĂ adj. f. v. **juxtaliniară.**

JUXTALINIÁRĂ, *juxtaliniare*, adj. (În sintagma) *Traducere juxtaliniară* = traducere literală a unui text, cu reproducerea paralelă a textului original. [Pr.: *-ni-a-*. — Var.: **juxtalineáră** adj. f.] — Din fr. **juxtalinéaire.**

JUXTAPOZÍȚIE, *juxtapoziții*, s.f. (Rar) Juxtapunere. — Din fr. **juxtaposition.**

JUXTAPÚNE, *juxtapún*, vb. III. Tranz. A pune mai multe obiecte alături, unul lângă altul; a alătura. ✦ Refl. și tranz. (Gram.) A (se) îmbina prin juxtapunere. — Din fr. **juxtaposer** (după *pune*).

JUXTAPÚNERE, *juxtapuneri*, s.f. Acțiunea de *a juxtapune* și rezultatul ei; alăturare, juxtapoziție. ✦ (Gram.) Mijloc de exprimare a raporturilor sintactice de coordonare sau de subordonare dintre elementele alcătuitoare ale unei propoziții sau fraze, care constă în simpla lor alăturare, fără ajutorul vreunui cuvânt de legătură; parataxă. — V. **juxtapune.**

JUXTAPÚS, -Ă, *juxtapuși*, *-se*, adj. Pus alături unul de altul; alăturat. ✦ (Gram.) Legat prin juxtapunere; paratactic. — V. **juxtapune.**

JÚXTĂ, *juxte*, s.f. Traducere juxtaliniară a textelor grecești și latinești. [Var.: **iúxtă** s.f.] — Din lat. **juxta** „aproape, lângă". Cf. j u x t a[liniară].

K

K, *k,* s.m. **1.** A paisprezecea literă a alfabetului limbii române, folosită în scrierea numelor proprii și în neologisme cu caracter internațional. **2.** Numele sunetelor notate cu această literă: **a)** consoană oclusivă palatală surdă, cu valoarea grupului de litere *ch* înainte de *e* și *i;* **b)** consoană ocluzivă velară surdă, cu valoarea literei *c.* [Pr.: *ca, capa.* — Pl. și: (**1,** n.) *k-uri*].

KABÍL, -Ă, *kabili, -e,* s.m. și f. (La pl.) Populație din regiunile muntoase ale Algeriei; (și la sg.) persoană aparținând acestei populații. — Din fr. **Kabyle.**

KABÚKI s.n. Gen de teatru tradițional japonez în care dialogurile alternează cu părți psalmodiate sau cântate și balet. ✧ (Adjectival) *Teatru kabuki.* — Din engl., fr. **kabuki.**

KAINÍT s.n. Sare naturală dublă, compusă din sulfat de magneziu și clorură hidratată de potasiu, folosită la fabricarea îngrășămintelor artificiale pentru soluri. [Pr.: *ka-i-*] — Din fr. **kaïnite.**

KÁIZER[1], *kaizeri,* s.m. Denumire dată împăraților Sfântului Imperiu Roman de Națiune Germană și apoi împăraților Germaniei; persoană care purta acest titlu. [Scris și: *kaiser.* — Pr.: *kaizăr*] — Din germ. **Kaiser.**

KÁIZER[2] s.n. Piept de porc fiert și afumat. [Pr.: *kaizăr*] — Din germ. **Kaiser**[fleisch].

KAKEMÓNO s.n. Pictură japoneză executată în culori de apă sau în tuș de China, pe rulouri lungi de formă dreptunghiulară, de mătase, de pai de orez sau de hârtie, care se atârnă în lung pe pereți. — Din fr. **kakémono.**

KAKÍ adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. De culoare galbenă-cafenie cu nuanțe verzui. **2.** S.n. Culoare kaki (**1**). [Var.: **kakíu, -íe** adj.] — Din fr. **kaki.**

KAKÍU, -ÍE adj. v. **kaki.**

KÁLA-AZÁR s.n. Boală gravă, endemică în regiunile tropicale, provocată de un parazit care se localizează și se multiplică în celulele endoteliale din splină și din ficat. [Pr.: *-la-a-*] — Din fr. **kala-azar.**

KALÁȘNIKOV, *kalașnikovuri,* s.n. Pușcă mitralieră de fabricație rusească. — Din rus. **kalașnikov.**

KALIPATRÓN, *kalipatroane,* s.n. Cutie de tablă umplută cu hidroxid de potasiu și încorporată în masca de protecție, care servește le regenerarea aerului (prin reținerea dioxidului de carbon și a apei) și care este folosită în mine. — Din germ. **Kalipatron.**

KÁLIU s.n. (Chim.) Potasiu. — Din germ. **Kalium.**

KALMÂC, -Ă, *kalmâci, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Populație de rasă mongolă răspândită în Rusia, Mongolia și nord-vestul Chinei, stabilită în sec. XVII în regiunea de la vărsarea Volgăi; (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație. **2.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Kalmâkia sau este originară de acolo. **3.** Adj. Care aparține Republicii Kalmâkia sau kalmâcilor (**1**), privitor la Kalmâkia sau la kalmâci. ✦ (Substantivat, f.) Limba kalmâcă. [Var.: **calmuc, -ă** s.m. și f., adj.] — Din rus. **kalmyk.** Cf. fr. K a l m o u k.

KAMÁLA s.f. Pulbere de culoare roșie-portocalie obținută din perii recoltați de pe fructele unui arbore din India, folosită ca vermifug și colorant. — Din fr. **kamala.**

KAMIKÁZE, *kamikaze,* s.m., s.n. **1.** S.m. Luptător (japonez) care se sacrifică într-o acțiune de atac. **2.** S.n. Avion de luptă încărcat cu exploziv, pilotat de un kamikaze (**1**), care cădea asupra țintei, folosit de japonezi în al Doilea Război Mondial. — Din fr. **kamikaze.**

KAMPUCHIÁN, -Ă, *kampuchieni, -e,* adj., s.m. și f. (Înv.) (Persoană) din Kampuchia (astăzi Cambodgia); cambodgian. [Pr.: *-ci-*] — **Kampuchia** (n. pr.) + suf. *-an.*

KANTIÁN, -Ă, *kantieni, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. Care aparține filosofiei lui Kant, privitor la această filosofie. **2.** S.m. Adept al filosofiei lui Kant. [Pr.: *-ti-an*] — Din fr. **kantien.**

KANTIANÍSM s.n. Sistem filosofic inițiat de Kant; kantism. [Pr.: *-ti-a-*] — **Kantian** + suf. *-ism.*

KANTÍSM s.n. (Fil.) Kantianism. — Din fr. **kantisme.**

KÁPPA, *kappa,* s.m. **1.** Numele celei de a zecea litere a alfabetului grecesc (și neogrec), corespunzând sunetului k. **2.** Sunet notat cu această literă. — Din gr. **káppa.**

KARÁTE s.n. Metodă japoneză de luptă care folosește în atac sau apărare mișcări rapide și violente, fără a apela la vreo armă. [Acc. și: *karaté*]. — Din fr. **karaté.**

KÁRLING, *karlinguri,* s.n. (Geol.) Creastă de munte stâncoasă, ascuțită; custură (**2**). — Din germ. **Karling.**

KÁRMA s.f. (În hinduism și religii orientale, jainism, budism) Forță impersonală care cântărește toate faptele în decursul vieții și care determină, în ciclul de transmigrare a sufletelor, calitatea vieții următoare. — Din engl., fr. **karma.**

KASÍDĂ, *kaside,* s.f. Specie a liricii clasice turce și persane, asemănătoare cu oda. — Din fr. **kasside.**

KASOLÍT s.n. (Min.) Silicat de plumb și de uraniu hidratat. — Din fr. **kasolite.**

KAZÁH, -Ă, *kazahi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Kazahstanului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Kazahstanului sau kazahilor (**1**), privitor la Kazahstan ori la kazahi. — Din rus. **kazah.**

KÂRGÂZ, *kârgâzi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din statul Kârgâzstan. **2.** Adj. Care aparține statului Kârgâzstan și kârgâzilor (**1**), referitor la Kârgâzstan ori la kârgâzi. [Var.: **kirghíz, -ă** s.m. și f., adj.]. — Din fr. **kirghise.**

KEDÍV, *kedivi,* s.m. Titlu purtat de viceregii Egiptului între 1867 și 1914; persoană care avea acest titlu. — Din fr. **khédive.**

KÉLVIN s.m. (Fiz.) Unitate fundamentală pentru măsurarea temperaturii în sistemul internațional. [Abr.: *K*] — Din engl., fr. **kelvin.**

KENOTRÓN, *kenotroane,* s.n. Tub electronic cu doi electrozi, folosit pentru redresarea curenților alternativi de înaltă tensiune. — Din fr. **kénotron.**

KENYÁN, -Ă, *kenyeni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Kenyei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Kenyei sau kenienilor (**1**), privitor la Kenya ori la kenieni. [Pr.: *-ny-an*] — **Kenya** (n. pr.) + suf. *-an.*

KERAMÍT s.n. Gresie ceramică obținută prin arderea amestecului de argilă refractară cu marnă dolomitică, folosită la fabricarea dalelor de pavaj. — Din fr. **kéramite.**

KÉTA s.f. Pește înrudit cu păstrăvul, dar mult mai mare ca acesta, care trăiește în mările din Extremul Orient și din care se obțin icrele de Manciuria *(Oncorhynchus keta).* — Din rus. **keta.**

KÉTCHUP s.n. Sos picant preparat din suc de roșii, oțet și mirodenii. [Pr.: *chéčap*] — Cuv. engl.

KEVLÁR® s.n. Material compozit foarte ușor, foarte rezistent la șoc și la coroziune, neinflamabil, care nu permite propagarea fisurilor și amortizează vibrațiile, folosit în aeronautică. — Denumire comercială.

KHMER, -Ă, *khmeri, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte dintr-o populație care trăiește în Cambodgia, sudul Vietnamului, sudul Laosului și sudul Tailandei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține khmerilor (**1**), privitor la Cambodgia sau la khmeri. [Pr.: *cmer*] — Din fr. **khmer.**

KIBBÚTZ, *kibbutzuri,* s.n. Organizație cooperatistă lucrativă autonomă (mai ales agricolă) în Israel. [Pr.: *chibuț*] — Din fr. **kibboutz.**

KÍDNAPPING s.n. Răpire de persoane, făcută pentru a șantaja sau pentru a teroriza. — Din engl. **kidnapping.**

KIESELGÚR s.n. Rocă sedimentară silicioasă, formată prin depunerile cochiliilor unor alge microscopice monocelulare; diatomit, pământel. [Pr.: *chiz-*] — Din germ. **Kieselgur.**

KIESERÍT s.n. (Min.) Sulfat natural hidratat de magneziu, utilizat la prepararea sării amare. [Pr.: *chiz-*] — Din germ. **Kieserit,** fr. **kiesérite.**

KÍL, *kile,* s.n. (Pop.) Kilogram. [Var.: **kilo** s.n.] — Din fr. **kil.**

KÍLO[1] s.n. v. **kil.**

KÍLO[2]- Element de compunere care intră în denumirea unităților de măsură pentru a exprima multiplicarea de o mie de ori. — Din fr. **kilo,** gr. **kilioi** „mie".

KILOAMPÉR, *kiloamperi,* s.m. (Fiz.) Unitate (derivată) de măsură pentru intensitatea curentului electric, egală cu o mie de amperi. [Pr.: *-lo-am-.* — Abr.: *kA*] — Din fr. **kiloampère.**

KILOAMPERMÉTRU, *kiloampermetre,* s.n. (Fiz.) Instrument folosit pentru măsurarea curenților electrici de mare intensitate. [Pr.: *-lo-am-*] — Din fr. **kiloampèremètre.**

KILOCALORÍE, *kilocalorii,* s.f. Unitate de măsură pentru energia termică, egală cu o mie de calori; calorie mare. [Abreviat: *kcal*] — Din fr. **kilocalorie.**

KILOCUVÁNT, *kilocuvinte,* s.n. (Inform.) Multiplu al cuvântului egal cu 1024 de cuvinte. [Abr.: *kcuv.*] — **Kilo²-** + **cuvânt.**

KILOELECTRÓNVOLT, *kiloelectronvolți,* s.m. (Fiz.) Unitate (tolerată) de măsură pentru energie, egală cu o mie de electronvolți. [Pr.: *-lo-e-.* — Abr.: *keV*] — Din fr. **kiloélectronvolt.**

KILOGRÁM, *kilograme,* s.n. **1.** Unitate de măsură pentru masă în sistemul metric; (sens curent) unitate de măsură pentru greutate, egală cu o mie de grame; kil. ✧ (Fiz.) *Kilogram-forță* = unitate de măsură a forței, a cărei valoare este egală cu greutatea prototipului internațional de masă, măsurată în vid, la accelerația gravitațională normală. ✦ Etalon metalic egal cu un kilogram (**1**). **2.** (Impr.) Litru. [Scris și: *chilogram.* — Abreviat: *kg*] — Din fr. **kilogramme.**

KILOGRÁM-MÉTRU, *kilogram-metri,* s.m. Unitate de măsură pentru lucrul mecanic, egală cu lucrul mecanic efectuat pentru ridicarea unei greutăți de un kilogram la înălțimea de un metru. [Scris și: *kilogrammetru, chilogrammetru*] — Din fr. **kilogrammètre.**

KILOHÉRTZ, *kilohertzi,* s.m. Unitate de măsură pentru frecvență, egală cu o mie de hertzi. [Pr.: *-herț.* — Abr.: *kHz*] — Din fr. **kilohertz.**

KILOJOULE, *kilojouli,* s.m. (Fiz.) Unitate (derivată) de măsură pentru energie, egală cu o mie de jouli. [Pr.: *-júl.* — Abr.: *kJ*] — Din fr., engl. **kilojoule.**

KILOLÍTRU, *kilolitri,* s.m. Unitate de măsură pentru capacități, egală cu o mie de litri. [Scris și: *chilolitru.* — Abr.: *kl*] — Din fr. **kilolitre.**

KILOMETRÁ, *kilometrez,* vb. I. Tranz. A marca cu borne kilometrice distanțele de-a lungul unei căi de comunicație. [Scris și: *chilometra*] — Din fr. **kilométrer.**

KILOMETRÁJ, *kilometraje,* s.n. Distanța în kilometri dintre un punct al unei căi de comunicație și un punct de plecare, măsurată în lungul acestei căi. ✦ Distanța în kilometri parcursă de un vehicul într-un anumit timp. ✦ Instrument de măsură montat la unele vehicule pentru a înregistra distanțele parcurse de vehicul sau viteza de deplasare. [Scris și: *chilometraj*] — Din fr. **kilométrage.**

KILOMETRÁRE, *kilometrări,* s.f. Acțiunea de *a kilometra* și rezultatul ei. [Scris și: *chilometrare*] — V. **kilometra.**

KILOMÉTRIC, -Ă, *kilometrici, -ce,* adj. Care se referă la kilometru, de kilometru, care indică kilometri. ✦ Fig. Foarte lung, interminabil. [Scris și: *chilometric*] — Din fr. **kilométrique.**

KILOMÉTRU, *kilometri,* s.m. Unitate de măsură pentru lungime, egală cu o mie de metri. ✧ *Kilometru pe oră* = unitate de măsură pentru viteză, egală cu viteza unui mobil care parcurge 1 kilometru într-o oră. *Kilometru lansat* = probă sportivă (cu bicicleta, cu motocicleta etc.) în care performanța constă în timpul realizat pe distanța de un km din momentul în care sportivul trece în viteză linia de start și până la linia de sosire. [Scris și: *chilometru.* — Abr.: *km*] — Din fr. **kilomètre.**

KILOMÓL, *kilomoli,* s.m. (Chim.) Cantitate de substanță a cărei masă, exprimată în kilograme, este numeric egală cu masa moleculară. [Scris și: *chilomol.* — Abr.: *kmol*] — **Kilo²-** + **mol.**

KILOÓHM, *kiloohmi,* s.m. (Fiz.) Unitate (derivată) de măsură pentru rezistența electrică, egală cu o mie de ohmi. [Pr.: *-o-om.* — Abr.: *kΩ*] — Din germ. **Kiloohm.**

KILOTÓNĂ, *kilotone,* s.f. (Fiz.) Unitate de măsură pentru masă, egală cu o mie de tone. [Abr.: *kt*] — Din fr. **kilotone.**

KILOVÁR, *kilovari,* s.m. (Fiz.) Unitate (derivată) de măsură pentru puterea reactivă, egală cu o mie de vari. [Abr.: *kVAR*] — Din fr., engl. **kilovar.**

KILOVÓLT, *kilovolți,* s.m. Unitate de măsură pentru tensiunea electrică sau diferența de potențial electric, egală cu o mie de volți. [Abr.: *kV*] — Din fr. **kilovolt.**

KILOVOLT-AMPÉR, *kilovolți-amperi,* s.m. Unitate de măsură pentru puterea electrică aparentă, egală cu o mie de voltamperi. [Abr.: *kVA*] — Din fr. **kilovoltampère.**

KILOWÁTT, *kilowați,* s.m. Unitate de măsură a puterii, egală cu o mie de wați. ✧ Compus: *kilowatt-oră* = unitate de măsură a energiei, egală cu energia produsă într-o oră de o sursă cu puterea de un kilowatt. [Abr.: *kW*] — Din fr. **kilowatt.**

KILT, *kilturi,* s.m. Fustă scurtă și plisată din stofă cadrilată, care face parte din costumul național al scoțienilor. — Din engl., fr. **kilt.**

KIMBERLÍT, *kimberlite,* s.n. Rocă ultrabazică alcătuită din olivină, piroxeni, granat, cromit, adesea cu diamante, formată în coșurile vulcanice. — Din fr. **kimberlite.**

KINETOTERAPEÚT, -Ă, *kinetoterapeuți, -te,* s.m. și f. Specialist în kinetoterapie. — **Kineto**[terapie] + **terapeut.**

KINETOTERAPÍE s.f. Ansamblu de tratamente pentru redarea funcției unor părți ale corpului prin mobilizare, la persoanele accidentate sau bolnave. — Din fr. **kinetothérapie.**

KINORÁMĂ, *kinorame,* s.f. Procedeu de filmare și de proiecție pentru ecran panoramic. — Din germ. **Kinorama.**

KIRIBATIÁN, -Ă, *kiribatieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația statului Kiribati sau este originară de acolo. **2.** Adj. care aparține statului Kiribati sau kiribatienilor (**1**), referitor la Kiribati ori la kiribatieni. — **Kiribati** (n.pr.) + suf. *-ian.*

KIRGHÍZ, -Ă s.m. și f., adj. v. **kârgâz.**

KIȘ-MIȘ s.n. Soi de viță-de-vie originar din Asia, cu ciorchini răsfirați și boabe alungite, albe sau negre, fără semințe, folosit la producerea stafidelor. — Cuv. rus.

KIT, *kituri,* s.n. **1.** Set de instrumente, unelte, materiale necesare pentru un anumit scop. **2.** Ansamblul pieselor detașabile componente ale unui obiect, însoțite de o schemă de montaj. — Din engl. **kit.**

KITSCH, (**2**) *kitsch-uri,* s.n. **1.** Termen folosit pentru a desemna un obiect decorativ de prost gust. **2.** Reproducere sau copiere pe scară industrială a unor opere de artă, multiplicate și valorificate comercial. [Pr.: *chici*] — Din germ. **Kitsch.**

KITSCHIZÁRE, *kitschizări,* s.f. (Rar) Falsificare, denaturare a artei. [Pr.: *chicizare*] — De la **kitsch.**

KITTSIÁN, -Ă, *kittsieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația statului Saint Kitts-Nevis sau este originară de acolo. **2.** Adj. care aparține statului Saint Kitts-Nevis sau kittsienilor (**1**), referitor la Saint Kitts-Nevis ori la kittsieni. — [Saint] **Kitts** [-Nevis] (n.pr.) + suf. *-ian.*

KÍWI, *kiwi,* s.f., s.n. **1.** S.f. Pasăre acarinată din Noua Zeelandă, pe cale de dispariție, înaltă de 30 cm, cu aripile atrofiate, lipsită de claviculă, care se hrănește cu larve de insecte și duce o viață nocturnă (*Apteryx australis*). **2.** S.n. Fruct comestibil al plantei *Actinidia chinensis* din Asia, cu formă ovală, de mărimea unui măr mijlociu, cu miezul verde, cărnos, acrișor și cu coaja pufoasă, verde-maronie. — Din fr. **kiwi,** engl. **kiwi** [fruit].

KNESSÉT s.n. Parlament unicameral al statului Israel. [Scris și: *knesseth*] — Din engl. **knesset.**

KNÓCKDAUN, *knockdaunuri,* s.n. Stare a unui boxer care, în urma unei lovituri regulamentare, este scos din luptă până la zece secunde. [Pr.: *cnócdaun, nócdaun.* — Scris și: *cnocdaun.* — Abr.: *k.d.*] — Din engl., fr. **knock-down.**

KNÓCKOUT, *knockouturi,* s.n. Stare a unui boxer care, în urma unei lovituri regulamentare, nu se poate ridica de pe ring timp de peste zece secunde; victorie obținută astfel. [Pr.: *cnócaut, nócaut.* — Scris și: *cnocaut.* — Abr.: *k.o.*] — Din fr., engl. **knock-out.**

KNOCKOUTÁ, *knocoutez,* vb. I. Tranz. A-și învinge adversarul prin knokaut. [Pr.: *cnocauta.* — Scris și: *cnocauta*] — Din **knockout.**

KNOW-HOW s.n. Patrimoniu de cunoștințe și experiențe tehnice privitoare la reproducerea unui produs sau proces existent, a căror dezvăluire către alte persoane nu este permisă fără o autorizare prealabilă. [Pr.: *nŏuhau*] — Cuv. engl.

KOBLENZIÁN, -Ă, *koblenzieni, -e,* adj., s.n. **1.** S.n. Al treilea etaj al devonianului inferior. **2.** Adj. Care aparține koblenzianului (**1**), referitor la această perioadă. **3.** S.n. Serie de strate geologice din koblenzian (**1**). [Pr.: *koblențian*] — Din fr. **coblentzien.**

KOINÉ s.f. (Lingv.) Variantă lingvistică ce servește comunicării între vorbitori de dialecte sau graiuri diferite; limbă comună (**b**). — Din fr. **koiné.**

KOSOVÁR, -Ă, *kosovari, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din provincia Kosovo. **2.** Adj. Care aparține provinciei Kosovo sau kosovarilor (**1**), referitor la Kosovo ori la kosovari. — **Kosovo** (n.pr.) + suf. *-ar.*

KRENNERÍT s.n. (Min.) Minereu aurifer. — Din engl. **krennerit,** fr. **krennérite.**

KRIPTÓN s.n. Element chimic din familia gazelor nobile, incolor, fără miros și fără gust. — Din fr. **krypton.**

KRONPRÍNZ s.m. (În trecut, în Germania și în Imperiul Habsburgic) Titlu purtat de moștenitorul tronului; persoană care purta acest titlu. [Pr.: *-prinț*] — Cuv. germ.

KURD, -Ă, *kurzi, -de,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care aparține unui popor care trăiește preponderent în Kurdistan, dar și în regiuni din Irak, Siria, Turcia și Iran, sau care este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține kurzilor (**1**), privitor la kurzi. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de kurzi (**1**). — Din fr. **kurde.**

KUWAITIÁN, -Ă, *kuwaitieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația statului Kuwait sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține statului Kuwait ori kuwaitienilor (**1**), referitor la Kuwait ori la kuwaitieni. [Pr.: *-veitian.* — Var. **kuweitián, -ă** adj., s.m. și f.] — Din fr. **koweïtien.**

KUWEITIÁN, -Ă adj., s.m. și f. v. **kuwaitian.**

KYRIE s.f. **1.** (Și în sintagma *kyrie eleison*) Chiraleisa (**2**). **2.** (Muz.) Parte a misei polifonice sau corale (care se deschide prin kyrie **1**). [Pr.: *chí-*] — Cuv. gr.

L

L, *l,* s.m. **1.** A cincisprezecea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană sonantă lichidă laterală dentală). [Pr.: *el, le, lî.* — Pl. și: (**1**, n.) *l-uri*].

LA[1] prep. **A. I.** (Introduce complemente circumstanțiale de loc sau atribute care arată locul) **1.** (Complementul indică direcția sau ținta unei mișcări, a unei acțiuni) *S-a dus la el*. **2.** (Complementul indică limita în spațiu) *Apa i-a ajuns la umeri.* **3.** (Complementul indică distanța) *Cade la doi metri de casă.* **4.** (Complementul indică locul, poziția unde are loc o acțiune, o stare) *Locuiește la munte*. ✦ (Atributul indică poziția) *Han la drumul mare*. **II.** (Introduce un complement circumstanțial de timp) **1.** (Complementul indică perioada, momentul, ocazia în prezent, trecut sau viitor) *Plecăm la începutul primăverii*. ✧ Expr. *La mulți ani!* = (ca urare făcută cuiva, de obicei cu prilejul aniversării zilei de naștere) îți doresc să trăiești încă mulți ani! **2**. (Complementul indică periodicitatea) *Festivalul are loc o dată la doi ani*. **III.** (Introduce un complement circumstanțial de scop) *S-a dus la vânătoare.* ✧ Loc. adv. (Pop. și fam.) *La ce?* = în ce scop? ce rost are? **IV.** (Introduce un complement circumstanțial de cauză) *Tresărea la orice zgomot*. **V.** (Introduce un complement circumstanțial de mod) *Caii aleargă la galop*. ✧ Expr. *La preț* (sau *la prețul) de...* = cu prețul, contra prețului; în schimbul prețului... ✦ (Complementul indică măsura) *Mătasea se vinde la metru*. **VI.** (Introduce un complement circumstanțial instrumental) *Cântă la pian*. **VII.** (Introduce un complement circumstanțial de relație) *Este rău la suflet.* ✧ (În legătură cu verbul „ a împărți") Între[2] (**5**). **VIII.** (Introduce un complement indirect) *Nu răspunzi la întrebări*. **IX. 1.** (Cu valoare de num. nehot., exprimă o cantitate mare) *Bea la apă*. **2.** (Adverbial) Cam, aproximativ, circa. *Erau la 30 de oameni*. **B.** (În prepoziții compuse) **I.** *De la*. **1.** (Introduce un complement circumstanțial de loc care indică punctul de plecare al unei acțiuni în spațiu) *Coboară de la munte*. **2.** (Introduce un complement circumstanțial de timp care indică punctul de plecare al unei acțiuni în timp) *Doarme de la prânz*. ✧ Loc. adv. *De la o vreme* = începând cu un moment dat, după un timp, într-un târziu. **3.** (Introduce un complement circumstanțial de mod; în loc. adj.) *De la sine* = fără ajutorul sau intervenția nimănui. **4.** (Introduce un complement indirect) *De la cine ai primit scrisoarea?* **5.** (Introduce un atribut care indică locul existenței, proveniența sau apartenența) *Flori de la munte. Degetele de la mână.* **6.** (Introduce un atribut care indică timpul) *Ședința de la ora 12*. **II.** *Pe la.* (Dă o nuanță de aproximație). **1.** (Introduce un complement circumstanțial de loc) *Vino pe la noi*. **2.** (Introduce un complement circumstanțial de timp) *Pleacă pe la amiază*. **III.** *Până la.* **1**. (Introduce un complement circumstanțial de timp) *Așteaptă până la vară*. **2.** (Introduce un complement circumstanțial de loc) *Îl conduce până la ușă*. **3.** (Introduce un complement circumstanțial de mod) *Îi chinuiește până la exasperare*. ✧ Expr. *Până la unul* = absolut toți. — Lat. **illac.**

LA[2]**,** *la,* s.m. Treapta a șasea din gama do major; sunetul și nota corespunzătoare. — Din it. **la.**

LA[3]**,** *lau,* vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) spăla (pe cap); a (se) scălda, a (se) îmbăia. ✧ Compus: *lă-mă-mamă* subst. = om prost, lălâu. [Prez. ind.: *lau, lai, lă, lăm, lați, lau*] — Lat. **lavare.**

LABÁN, *labani,* s.m. Specie de chefal din familia mugilidelor, de culoare cenușie-albăstruie, cu capul mare (*Mugil cephalus*). — Din rus. **loban.**

LÁBARUM s.n. Stindard imperial roman, purpuriu, pe care Constantin cel Mare a pus crucea și monograma lui Isus Hristos. — Cuv. lat.

LÁBĂ, *labe,* s.f. **1.** Partea a piciorului de la gleznă în jos la animalele patrupede și la om; partea piciorului pe care calcă păsările (palmipede); *p. gener.* picior (al unor animale). ✧ Compuse: *laba-mâței* = **a)** ciupercă comestibilă de culoare albă, care crește prin pădurile umbroase și umede *(Clavaria coralloides);* **b)** ciupercă comestibilă mare cu tulpina albă, groasă și cărnoasă; creasta-cocoșului *(Clavaria flava); laba-ursului* = **a)** nume dat mai multor specii de ciuperci de pădure *(Clavaria)*; **b)** crucea-pământului; *laba-gâștei* = **a)** mică plantă erbacee cu flori roșii-purpurii *(Geranium dissectum);* **b)** ridurile formate în jurul ochilor (la persoanele în vârstă); **c)** (fam.) scris dezordonat, urât. ✦ (Mar.) *Labă-de-pisică* = încrețitură abia vizibilă a apei mării, semn al unui început de vânt. **2.** (Fam. și depr.) Mână. ✧ Expr. *A pune laba* (pe cineva sau pe ceva) = a apuca, a înhăța (pe cineva sau ceva). *A-i încăpea* (sau *a-i cădea) în labă* = a ajunge la mâna sau la discreția cuiva. — Din magh. **láb.**

LABFERMÉNT, *labfermenți,* s.m. (Biochim.) Cheag (**1**). — Din fr. **labferment.**

LABIÁL, -Ă, *labiali, -e,* adj. Care aparține buzelor, privitor la buze. *Mușchi labial.* ✦ (Despre sunete) Care se articulează cu participarea buzelor. *„O" și „u" sunt vocale labiale, iar „b", „f", „m", „p" și „v" consoane labiale*. ✧ (Substantivat, f.) *„O" este o labială*. ✧ (Adverbial) *„B" se articulează labial*. [Pr.: *-bi-al*] — Din fr. **labial.**

LABIALIZÁ, *labializez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) pronunța printr-o mișcare suplimentară de rotunjire a buzelor. [Pr.: *-bi-a-*] — Din fr. **labialiser.**

LABIALIZÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) labializa* și rezultatul ei. [Pr.: *-bi-a-*] — V. **labializa**. Cf. fr. l a b i a l i s a t i o n .

LABIÁT, -Ă, *labiați, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre corole și calicii) Care are forma unei pâlnii cu marginea tăiată în doi lobi principali, așezați unul deasupra altuia ca niște buze. ✦ (Despre plante) Care are corola și caliciul de forma definită mai sus. **2.** S.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate cu tulpina în patru munchii, cu frunze opuse și cu flori în inflorescențe compuse; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *-bi-at*] — Din fr. **labié.**

LÁBIE, *labii,* s.f. **1.** (Bot.) Formațiune caracteristică florilor unor plante alcătuită din petale dispuse sub forma unor buze. **2.** (Anat.) Element constitutiv al vulvei. [Pr.: *-bi-e*] — Din lat. **labium.**

LABÍL, -Ă, *labili, -e,* adj. Nestatornic, schimbător, instabil. ✦ (Despre un sistem fizic) Care se află în stare de echilibru instabil. — Din fr. **labile,** lat. **labilis.**

LABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi labil. ✦ (Fiz.) Însușirea unui sistem mecanic de a se afla în echilibru instabil. ✦ (Biol.) Însușirea materiei vii de a-și modifica starea în funcție de diverși factori. — Din fr. **labilité.** Cf. germ. L a b i l i t ä t .

LABIODENTÁL, -Ă, *labiodentali, -e,* adj. (Despre sunete) Care se articulează prin atingerea buzei inferioare de dinții incisivi superiori. ✧ (Substantivat, f.) *F și v sunt labiodentale*. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **labiodentale.**

LABIOLECTÚRĂ s.f. Aptitudine de a înțelege vorbirea după mișcările buzelor. [Pr.: *-bi-o-*] — **Labi**[al] + **lectură.**

LABIOVELÁR, -Ă, *labiovelari, -e,* adj. (Despre consoane) A cărei articulare se realizează concomitent prin rotunjirea buzelor și atingerea limbii de vălul palatului. ✧ (Substantivat, f.) *În cuvântul latinesc „aqua" qu este o labiovelară.* [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **labiovélaire.**

LABIRÍNT, *labirituri,* s.n. **1.** Construcție cu un mare număr de camere și de galerii, în care orientarea este extrem de dificilă; dedal. ✦ Grup decorativ de arbuști care alcătuiesc alei întortocheate. ✦ Fig. Încurcătură, încâlcitură de drumuri în care te orientezi cu greutate; *p. ext.* problemă, situație încurcată, fără ieșire. **2.** (Tehn.) Dispozitiv format din camere și compartimente foarte înguste, folosit în diverse instalații pentru a lungi parcursul unui fluid și a-i diminua astfel viteza. **3.** Totalitatea cavităților (și a organelor) care formează urechea internă. — Din fr. **labyrinthe,** lat. **labyrinthus.**

LABIRÍNTIC, -Ă, *labirintici, -ce,* adj. Care aparține labirintului, privitor la labirint, ca de labirint; întortocheat. — Din fr. **labyrinthique.**

LABIRINTÍTĂ, *labirintite,* s.f. Boală care constă în inflamația acută sau cronică a labirintului urechii. — Din fr. **labyrinthite.**

LABIRINTODÓNT, *labirintodonți,* s.m. (La pl.) Grup de amfibieni fosili din triasic, ai căror dinți au încrețituri sinuoase; (și la sg.) animal din acest grup. — Din fr. **labyrinthodonte,** engl. **labirynthodonta.**

LÁBIU s.n. v. **labium.**

LÁBIUM s.n. Buza inferioară a insectelor şi a unor miriapode. [Pr.: *-bi-um.* — Var.: **lábiu** s.n.] — Din fr. **labium.**

LABORÁNT, -Ă, *laboranţi, -te,* s.m. şi f. Persoană cu pregătire medie, specializată în experienţe şi lucrări (mai simple) de laborator. — Din germ. **Laborant.**

LABORATÓR, *laboratoare,* s.n. Local sau încăpere prevăzută cu instalaţii speciale, aparate şi instrumente pentru experienţe ştiinţifice şi lucrări practice în domeniul ştiinţelor experimentale sau aplicate. [Var.: (înv.) **laboratóriu** s.n.] — Din germ. **Laboratorium,** fr. **laboratoire.**

LABORATÓRIU s.n. v. **laborator.**

LABORIÓS, -OÁSĂ, *laborioşi, -oase,* adj. **1.** (Despre manifestările, creaţiile etc. oamenilor) Care cere multă muncă, care necesită încordare, efort şi osteneală. *Cercetări laborioase*. **2.** (Despre oameni) Care lucrează (şi produce) mult; sârguincios. [Pr.: *-ri-os*] — Din fr. **laborieux,** lat. **laboriosus.**

LABORIOZITÁTE, *laboriozităţi,* s.f. (Rar) Faptul, calitatea de a fi laborios; hărnicie. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **laboriosité.**

LABRADÓR[1], *labradori,* s.m. Rasă de câini prepelicari, de talie mare, negru sau roşcat, folosit la vânătoare sau ca însoţitor al persoanelor cu handicap. — Din engl., fr. **labrador.**

LABRADÓR[2] s.n. Mineral din grupul feldspaţilor, cu reflexe albăstrui şi verzui, folosit ca piatră semipreţioasă. — Din fr. **labrador.**

LÁBRU, *labri,* s.m. Peşte marin comestibil care trăieşte pe lângă ţărmurile stâncoase ale mărilor calde *(Labrus)*. — Din fr. **labre.**

LÁBRUM s.n. (Anat.) Structură anatomică în formă de buză. ✦ Buză superioară la insecte şi la mamifere. — Din lat. **labrum.**

LABURÍST, -Ă, *laburişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. (În sintagma) *Partid laburist* = denumire a unor partide politice de orientare social-democrată din Marea Britanie, Australia. ✦ Care aparţine acestui partid sau ideologiei, politicii lui, privitor la acest partid, care susţine acest partid. **2.** S.m. şi f. Membru al unui partid laburist. — Din engl. **labourist,** it. **laborista.**

LAC[1], *lacuri,* s.n. Întindere mai mare de apă stătătoare, închisă între maluri, uneori cu scurgere la mare sau la un râu. ✧ *Lac de acumulare* = lac (artificial) situat în amonte de o hidrocentrală, care constituie rezerva de apă necesară producerii energiei. ✧ Expr. *A sări* (sau *a cădea, a da* etc.) *din lac în puţ* = a da de un rău mai mare, încercând să scape de alt rău. ✦ Fig. Cantitate mare de apă sau de alt lichid. — Lat. **lacus.**

LAC[2], *lacuri,* s.n. **1.** Preparat lichid obţinut prin dizolvarea într-un solvent volatil a unor răşini, uleiuri sau a altor substanţe şi care, întins pe suprafaţa unui obiect, formează în urma evaporării solventului o pojghiţă solidă, dură, care fereşte obiectul de influenţa aerului şi a umezelii, dându-i totodată un aspect plăcut. **2.** Piele (sau imitaţie de piele) cu faţa netedă, lucioasă, acoperită cu un strat de lac[2] (**1**). — Din germ. **Lack.**

LÁCĂT, *lacăte,* s.n. Încuietoare alcătuită dintr-un corp care conţine mecanismul de încuiere cu cheia şi o toartă care se petrece prin două belciuge (unul prins în partea fixă şi celălalt în partea mobilă a obiectului care trebuie închis). ✧ Expr. *A avea* (sau *a-şi pune) lacăt la gură* = a-şi impune tăcere. [Var.: (reg.) **lăcátă** s.f., **lăcát** s.n.] — Din magh. **lakat.**

LACERÁ, *lacerez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A sfâşia, a rupe în bucăţi. — Din fr. **lacérer.**

LACERÁRE, *lacerări,* s.f. (Livr.) Acţiunea de *a lacera*. — V. **lacera.**

LACERÁT, -Ă, *laceraţi, -te,* adj. (Livr.) Rupt în bucăţi. — V. **lacera.**

LACERTILIÁN, *lacertilieni,* s.m. (La pl.) Subordin de reptile ovipare, cu corpul alungit şi acoperit cu solzi cornoşi; (şi la sg.) reptilă din acest subordin. [Pr.: *-li-an*] — Din fr. **lacertilien.**

LACHÉRDĂ, *lacherde,* s.f. Pălămidă (cu greutatea de peste două kilograme) care, după sărare şi afumare, este conservată în ulei. — Din ngr. **lakérda.**

LACHÉU, *lachei,* s.m. **1.** Servitor în casele aristocrate îmbrăcat în livrea; fecior, valet. **2.** Fig. Persoană slugarnică, servilă. — Din fr. **laquais.**

LÁCOM, *lacomi, -e,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care mănâncă şi bea cu o poftă exagerată; căruia îi place să mănânce mult; mâncăcios. **2.** Fig. (Urmat de determinări introduse prin prep. „la", „de", „după") Avid, nesăţios. — Din sl. **lakomŭ.**

LACÓNIC, -Ă, *laconici, -ce,* adj. (Despre vorbire, stil) Care se exprimă în puţine cuvinte; scurt, succint, concis, lapidar. ✦ (Despre oameni) Care vorbeşte puţin (şi precis). — Din fr. **laconique.**

LACONÍSM s.n. Însuşirea de a fi laconic; exprimare laconică; concizie. — Din fr. **laconisme.**

LÁCOVIŞTE s.f. v. **lăcovişte.**

LÁCRĂ s.f. v. **raclă.**

LÁCRĂMĂ s.f. v. **lacrimă.**

LÁCRIMA-CHRÍSTI s.n. Vin muscat care provine din viile de la poalele Vezuviului. ✦ Soi de viţă-de-vie italiană care produce vinul cu acelaşi nume. [Pr.: *-cristi*] — Cuv. lat.

LACRIMÁL, -Ă, *lacrimali, -e,* adj. Care se referă la lacrimi. ✧ *Glandă lacrimală* = glandă din cavitatea orbitală care produce lichidul ce umezeşte ochiul. *Canal lacrimal* = canal prin care lichidul produs de glandele lacrimale se scurge din orbita ochiului în fundul gurii. — Din fr. **lacrymal.**

LÁCRIMĂ, *lacrimi,* s.f. **1.** Secreţie lichidă, incoloră, sărată, alcalină, produsă de glandele lacrimale, care umezeşte suprafaţa globilor oculari şi care se poate scurge în afară, în urma unor tulburări în starea psihofizică a omului. ✧ Expr. *Cu lacrimi de sânge* = cu mare durere. ✦ Fig. Strop, picătură. **2.** (La pl.) Plâns. ✧ Expr. *În lacrimi* = plângând (de durere). *Până la lacrimi* = până la cel mai înalt grad de înduioşare, de emoţie etc. [Var.: (pop.) **lácrămă** s.f.] — Lat. **lacrima.**

LACRIMOGÉN, -Ă, *lacrimogeni, -e,* adj. (Despre substanţe) Care provoacă secreţia lacrimilor. ✦ Fig. (Ir. şi depr.) Care emoţionează, produce plânsul (cu mijloace facile). *Film lacrimogen*. — Din fr. **lacrymogène.**

LACTALBUMÍNĂ s.f. Albumină prezentă în lapte. — Din fr. **lactalbumine.**

LACTÁMĂ, *lactame,* s.f. Compus organic obţinut din aminoacizi şi folosit ca materie primă pentru fabricarea unor fibre sintetice. — Din fr. **lactame,** germ. **Laktam.**

LACTÁRIU, *lactarii,* s.n. (Med.) Centru de colectare şi distribuire a laptelui de mamă. — Din fr., lat. **lactarium.**

LACTÁT[1], *lactaţi,* s.m. Sare a acidului lactic. ✧ (Farm.) *Lactat de calciu* = sare de calciu a acidului lactic folosită în tratamentul spasmofiliei, tetaniei, rahitismului etc. — Din fr. **lactate.**

LACTÁT[2], *lactaţi, -te,* adj., s.n. pl. **1.** Adj. Făcut din lapte, care conţine lapte, bazat pe lapte (şi pe derivatele lui). **2.** S.n. pl. Produse alimentare fabricate pe bază de lapte. — Din fr. **lacté.**

LACTÁŢIE s.f. **1.** Proces de formare şi de secreţie a laptelui prin glandele mamare ale femelelor mamiferelor. **2.** Acţiunea de a alăpta un copil; perioadă cât o mamă îşi poate alăpta copilul. [Var.: **lactaţiúne** s.f.] — Din fr. **lactation.**

LACTAŢIÚNE s.f. v. **lactaţie.**

LACTÁZĂ s.f. (Biol.) Enzimă care transformă lactoza în glucoză şi galactoză. — Din fr. **lactase.**

LÁCTIC adj. (În sintagma) *Acid lactic* = acid organic care se găseşte în laptele acru, în varza acră, în murături etc. — Din fr. **lactique.**

LACTO- Element de compunere însemnând „cu lapte", „pentru lapte", „din lapte", care serveşte la formarea unor adjective şi substantive. — Din fr. **lacto-.**

LACTOBÁR, *lactobaruri,* s.n. Local unde se servesc produse lactate sau lacto-vegetariene. — **Lacto-** + **bar.**

LACTOBIÓZĂ s.f. (Chim.) Lactoză. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **lactobiose.**

LACTODENSIMÉTRU, *lactodensimetre,* s.n. (Tehn.) Lactometru pentru determinarea densităţii laptelui. — Din fr. **lactodensimètre.**

LACTODÚC, *lactoducuri,* s.n. Conductă specială pentru transportul laptelui. — Din fr. **lactoduc.**

LACTOFERMÉNT, *lactofermenţi,* s.m. Cheag (**1**). — Din fr. **lactoferment.**

LACTOFERMENTATÓR, *lactofermentatoare,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se stabileşte calitatea laptelui. — Din fr. **lacto-fermentateur.**

LACTOFÍLTRU, *lactofiltre,* s.n. Dispozitiv cu ajutorul căruia se determină impurităţile din lapte. — **Lacto-** + **filtru.**

LACTOFLAVÍNĂ s.f. Numele ştiinţific al vitaminei B_2 care se găseşte în lapte. — Din fr. **lactoflavine.**

LACTOFRÚCT s.n. Produs alimentar dietetic, fabricat pe bază de lapte amestecat cu sucuri de fructe, zahăr etc. — **Lacto-** + **fruct.**

LACTOGÉN, -Ă, *lactogeni, -e,* adj., s.n. (Biol.) (Hormon) care stimulează lactaţia. — Din fr. **lactogène.**

LACTOGENÉTIC, -Ă, *lactogenetici, -ce,* adj. (Biol.) Referitor la lactogeneză, care ţine de lactogeneză. — Din fr. **lactogénétique.**

LACTOGENÉZĂ, *lactogeneze,* s.f. (Biol.) Fenomen de producere naturală a laptelui. — Din fr. **lactogenèse.**

LACTOMÉTRU, *lactometre,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se determină calitatea laptelui. — Din fr. **lactomètre.**

LACTOSÉR, *lactoseruri,* s.n. Partea lichidă din lapte, rămasă după înlăturarea cheagului. — Din fr. **lactosérum.**

LACTO-VEGETARIÁN, -Ă, *lacto-vegetarieni, -e,* adj. (Despre regimuri alimentare) Care se compune numai din produse lactate, legume şi fructe. ✦ (Substantivat, n.) Restaurant în care se consumă exclusiv (sau în primul rând) produse lactate, legume şi fructe. [Pr.: *-ri-an*] — **Lacto-** + **vegetarian.**

LACTÓZĂ s.f. Substanţă organică incoloră, solidă, cu gust dulce, care se extrage din zer, folosită în industria de medicamente. — Din fr. **lactose.**

LACTOZURÍE, *lactozurii,* s.f. (Med.) Prezenţă a lactozei în urină; cantitate de lactoză prezentă în urină. — Din fr. **lactosurie.**

LACUNÁR, -Ă, *lacunari, -e,* adj. Care prezintă lacune, goluri. — Din fr. **lacunaire.**

LACÚNĂ, *lacune,* s.f. Spaţiu gol în interiorul unui corp; gol, lipsă în continuitatea, în integritatea unui lucru. ✦ Întrerupere involuntară şi penibilă într-un text, în înlănţuirea unor fapte, a unor idei. ✦ Fig. Ceea ce lipseşte pentru ca un lucru să fie bun, desăvârşit. — Din fr. **lacune,** lat. **lacuna.**

LACÚSTRU, -Ă, *lacustri, -e,* adj. Privitor la lacuri[1], care trăieşte sau care creşte în lacuri[1]. ✧ *Locuinţă* (sau *aşezare* etc.) *lacustră* = locuinţă (sau aşezare etc.) clădită pe stâlpi la suprafaţa apei unor lacuri[1], specifică în epoca preistorică. — Din fr. **lacustre,** lat. **lacustris.**

LÁDĂ, *lăzi,* s.f. Cutie mare de scânduri, de tablă, de carton etc. în care se păstrează sau se transportă diferite lucruri. — Din germ. **Lade.**

LÁDIN[1] s.m. (Înv.) Specie de rășină plăcut mirositoare, extrasă dintr-o plantă exotică. — Din ngr. **ládanon.**

LADÍN[2], **-Ă,** *ladini, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte dintr-o populație extinsă pe o arie cuprinsă între Alpii Centrali și vestul Mării Adriatice; *p. ext.* retoroman. **2.** Adj. Care aparține ladinilor[2] (**1**), privitor la ladini[2] ✦ (Substantivat, f.) Limbă de origine romanică vorbită de ladini[2] (**1**); retoromană. — Din it. **ladino.**

LADÍNO s.n. Limba religioasă a sefarzilor (**1**), calchiată, în vocabular și sintaxă, după textele biblice ebraice. — Din fr. **ladino.**

LADY, *lady,* s.f. Titlu dat în Anglia soției unui lord sau a unui cavaler; *p. ext.* doamnă nobilă din Anglia. ✦ Epitet dat unei femei distinse, manierate. [Pr.: *lédi*] — Cuv. engl.

LAF, *lafuri,* s.n. (Rar; de obicei la pl.) Palavră. ✧ Loc. vb. *A ședea* (cu cineva) *la lafuri* = a pălăvrăgi (cu cineva), a sta (cu cineva) la taifas. ✧ Expr. *A tăia frunză verde și lafuri* = a spune minciuni. — Din tc. **lâf.**

LÁGĂR, *lagăre,* s.n. **I. 1.** Loc de staționare a trupelor în corturi sau în barăci; tabără, campament. **2.** Loc în care sunt ținuți închiși și sub supraveghere prizonierii de război sau, în regimurile totalitare, persoanele considerate ostile regimului. **3.** (În trecut) Totalitatea statelor și a persoanelor care luptau pentru aceeași idee social-politică. **II.** Organ de mașină pe care se sprijină și se ghidează o axă, o osie, un arbore. — Din germ. **Lager.**

LAGUNÁR, -Ă, *lagunari, -e,* adj. Care aparține lagunelor, privitor la lagune, format din lagune. — Din fr. **lagunaire.**

LAGÚNĂ, *lagune,* s.f. Porțiune din bazinul unei mări sau al unui ocean separată aproape complet de rest printr-o fâșie îngustă de pământ. — Din it. **laguna.**

LAI, LÁIE, *lăi,* adj. (Pop.) Negru sau negru amestecat cu alb. ✧ Expr. *Că e laie, că-i bălaie* sau *ba e laie, ba-i bălaie* = ba una, ba alta; așa și pe dincolo. *Ori laie, ori bălaie* = ori una, ori alta; alege! *Nici laie, nici bălaie* = nici așa, nici așa. — Cf. alb. l a j.

LÁIBĂR, *laibăre,* s.n. **1.** (Pop.) Haină țărănească (de postav) scurtă până în talie, strânsă pe corp și de obicei fără mâneci; lăibărac. **2.** (Reg.) Manta lungă și largă pe care o purtau în trecut boierii și negustorii. — Din săs. **leibel.**

LAIBĂRÁȘ s.n. v. **lăibăraș.**

LÁIC, -Ă, *laici, -ce,* adj. (Adesea substantivat) Care este din afara religiei și a tagmei bisericești, specific acestui domeniu; mirean, lumesc. ✦ Fig. (Fam.) Care nu cunoaște, nu este inițiat într-un anumit domeniu. [Pr.: *la-ic*] — Din fr. **laïque,** lat. **laicus.**

LAICÍSM s.n. Mișcare anticlericală, de sorginte iluministă, susținând independența față de autoritatea ecleziastică, care a apărut la sfârșitul sec. XVIII. [Pr.: *la-i-*] — Din fr. **laïcisme.**

LAICIZÁ, *laicizez,* vb. I. Tranz. A reorganiza o instituție cu caracter religios după principii laice, a da caracter laic. [Pr.: *-la-i-*] — Din fr. **laïciser.**

LAICIZÁRE, *laicizări,* s.f. Acțiunea de *a laiciza* și rezultatul ei. [Pr.: *la-i-*] — V. **laiciza.**

LÁIE s.f. (Pop. și peior.) **1.** Ceată de romi (nomazi). **2.** Ceată dezorganizată și zgomotoasă (de copii, de oameni). — Din ucr. **laja,** „haită de câini”, cf. pol. ł a j a idem.

LÁINIC, -Ă, *lainici, -ce,* s.m. și f. (Reg.) Om care umblă fără niciun rost; haimana, pierde-vară. — **Laie** + suf. *-nic.*

LÁITMOTIV, *laitmotive,* s.n. Motiv ritmic, melodic sau armonic dintr-o compoziție muzicală, care caracterizează un personaj, o situație etc. și care revine ori de câte ori apare în scenă personajul sau situația dată; *p. gener.* fragment sau motiv muzical repetat. ✦ Fig. Idee călăuzitoare a unei lucrări științifice, literare etc., repetată și subliniată în mai multe rânduri. [Scris și: *leit-motiv*] — Din germ. **Leitmotiv.**

LÁIȚĂ s.f. v. **laviță.**

LAIV adj. invar., adj. v. **live.**

LALEÁ, *lalele,* s.f. Plantă erbacee din familia liliaceelor, cu bulb alungit, ascuțit la vârf, cu frunze lanceolate, groase și late, cu tulpina înaltă, care face o singură floare mare, de diverse culori; tulipă *(Tulipa gesneriana)* — Din tc. **lâle.**

LÁMA[1], *lama,* s.m. Preot-călugăr budist (în Tibet, în Mongolia și la kalmâci). ✧ *Marele lama* sau *Lama cel mare* = șeful suprem al religiei budiste; dalai-lama. — Din fr. **lama.**

LAMÁ[2], *lamez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A prelucra suprafața frontală, circulară a unei găuri cu ajutorul unei lame speciale, când strunjirea este dificilă. — Din fr. **lamer.**

LAMAÍSM s.n. Doctrină religioasă a unei secte budiste, răspândită în special în Tibet și în Mongolia. — Din fr. **lamaïsme.**

LAMAÍST, -Ă, *lamaiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al lamaismului. **2.** Adj. Care aparține lamaismului, privitor la lamaism. — Din fr. **lamaïste.**

LAMANTÍN, *lamantini,* s.m. Gen de mamifere cetacee asemănătoare cu foca, care trăiesc în regiunile tropicale din America Centrală și din Africa, vânate pentru carnea, grăsimea și pielea lor *(Manatus)*; animal care face parte din acest gen. — Din fr. **lamantin.**

LAMARCKÍSM s.n.Teorie biologică după care evoluția viețuitoarelor se explică prin influența variațiilor de mediu asupra comportamentului și morfologiei lor și care consideră că însușirile astfel dobândite se transmit ereditar. [Pr.: *-chism*] — Din fr. **lamarckisme.**

LAMARCKÍST, -Ă, *lamarckiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al lamarckismului. [Pr.: *-chist*] — Din fr. **lamarckiste.**

LAMÁRE, *lamări,* s.f. Acțiunea de *a lama* și rezultatul ei. — V. **lama**[2]**.**

LAMARTINIÁN, -Ă, *lamartinieni, -e,* adj. Referitor la Lamartine, al lui Lamartine; în maniera lui Lamartine; lamartinist (**2**). [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **lamartinien.**

LAMARTINÍST, -Ă, *lamartiniști, -ste,* s.m., adj. **1.** S.m. Poet care cultivă motivele liricii lui Lamartine. **2.** Adj. Lamartinian. — **Lamartine** (n. pr.) + suf. *-ist.*

LAMASERÍE, *lamaserii,* s.f. Mănăstire pentru lama[1] (în Tibet). — Din fr. **lamaserie.**

LÁMĂ[1], *lame,* s.f. **1.** Placă subțire de metal, de material plastic etc., cu diverse întrebuințări (în aparatura tehnică). ✦ Spec. Mică placă dreptunghiulară, subțire și de obicei cu tăișuri pe ambele laturi lungi, care se montează la un aparat de ras. **2.** Partea metalică și tăioasă a unui instrument. **3.** Placă mică și subțire de sticlă pe care se așază substanțele ce urmează a fi examinate la microscop. **4.** Strat foarte subțire de lichid, liber sau cuprins între doi pereți. — Din fr. **lame.**

LÁMĂ[2], *lame,* s.f. Gen de mamifere rumegătoare asemănătoare cu cămilele, dar mai mici și fără cocoașă, care trăiesc pe platourile înalte din America de Sud și care, domesticite, sunt folosite ca animale de povară *(Lama)*; animal care face parte din acest gen. — Din fr. **lama.**

LAMBÁDA, *lambade,* s.f. Dans modern de perechi, de origine sud-americană, caracterizat prin mișcarea rapidă și ritmică a șoldurilor; melodie după care se execută acest dans. [Var.: **lambádă** s.f.] — Din it. **lambada.**

LAMBÁDĂ s.f. v. **lambada.**

LÁMBĂ, *lambe,* s.f. **1.** Lanț care leagă crucea proțapului unui car cu capetele osiei; vătrai. **2.** Parte proeminentă a unei piese de lemn sau de metal care se îmbucă în scobitura corespunzătoare a altei piese pentru a asigura o îmbinare perfectă; feder. **3.** Vergea lată de lemn care se introduce (cu fiecare jumătate din lățimea ei) în ulucele a două scânduri pentru a le îmbina. — Din tc. **lâmba.**

LÁMBDA, *lambda,* s.m. Numele celei de a unsprezecea litere a alfabetului grecesc, corespunzând sunetului l. — Din ngr. **lámbda.**

LAMBÉRT, *lamberți,* s.m. (Fiz.) Unitate (tolerată) de măsură a luminanței. [Abr.: *L*] — Din fr. **lambert,** germ. **Lambert.**

LAMBLIÁZĂ, *lambliaze,* s.f. Boală parazitară determinată de prezența în organism a lambliei. [Pr.: *-bli-a-*] — Din fr. **lambliase.**

LÁMBLIE, *lamblii,* s.f. Animal protozoar care trăiește parazit în intestinul subțire și în căile biliare la om și la unele animale, unde ajunge prin intermediul apei, al fructelor și al zarzavaturilor nespălate *(Lamblia intestinalis)*. — Din fr. **lamblia.**

LAMBRECHÍN, (**1, 2**) *lambrechine,* s.n., (**3**) *lambrechini*, s.m. **1.** S.n. Draperie așezată în partea superioară a unei deschideri (ușă, fereastră etc.). **2.** S.n. Element decorativ de construcție al cornișelor, al balustratelor etc. **3.** S.m. Ornament în formă de panglică pe care este scrisă o deviză, care împodobește un scut sau o stemă. — Din fr. **lambrequin.**

LAMBRISÁ, *lambrisez,* vb. I. Tranz. A acoperi cu lambriuri. — Din fr. **lambrisser.**

LAMBRISÁRE, *lambrisări,* s.f. Operație de executare a unui lambriu. — V. **lambrisa.**

LAMBRISÁT, -Ă, *lambrisați, -te,* adj. (Despre pereți) Care este acoperit cu lambriuri. — V. **lambrisa.**

LAMBRÍU, *lambriuri,* s.n. Îmbrăcăminte de marmură, de lemn sau de stuc, cu care se acoperă total sau parțial pereții unei încăperi. — Din fr. **lambris.**

LAMÉ, (**2**) *lameuri,* s.n. **1.** Material textil din mătase, bumbac sau lână cu fire metalice. **2.** Sortiment de lame (**1**). — Din fr. **lamé.**

LAMELÁ, *lamelez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A prelucra un material în lamele. — Din **lamelă.**

LAMELÁR, -Ă, *lamelari, -e,* adj. Care are formă de lamele, a cărui structură se prezintă sub formă de lamele; format din lamele. — Din fr. **lamellaire.**

LAMELÁRE, *lamelări,* s.f. Acțiunea de *a lamela*. — V. **lamela.**

LAMELÁT, -Ă, *lamelați, -te,* adj. (Despre materiale) Care a fost prelucrat în lamele. — V. **lamela.**

LAMÉLĂ, *lamele,* s.f. **1.** Mică placă subțire de metal, de sticlă sau de lemn, cu diferite utilizări, tehnice. **2.** Foiță subțire în structura unor corpuri sau a unor organe. — Din fr. **lamelle.**

LAMELIBRANHIÁT, -Ă, *lamelibranhiați, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre unele moluște) Cu branhiile în formă de lamele. **2.** S.f. (La pl.) Clasă de moluște cu corpul turtit lateral, pe care-l acoperă o cochilie formată din două valve, și cu branhiile în formă de lamele *(Lamellibranchiata)*; (și la sg.) animal care face parte din această clasă. [Pr.: *-hi-at*] — Din lat. **lamellibranchiata.**

LAMELICÓRN, -Ă, *lamelicorni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. (La pl.) Familie de insecte coleoptere care au antenele scurte terminate prin prelungiri lamelare; (și la sg.) insectă din această familie. **2.** Adj. (Despre insecte) Care are antenele terminate prin prelungiri lamelare. — Din fr. **lamellicorne.**

LAMELIFÓRM, -Ă, *lameliformi, -e,* adj. În formă de lamelă. — Din fr. **lamelliforme.**

LAMELÓS, -OÁSĂ, *lameloși, -oase,* adj. (Rar) Care este format din lamele. — Din fr. **lamelleux.**

LAMENTÁ, *lamentez,* vb. I. Refl. A se plânge (în mod zgomotos și adesea exagerat) de cineva sau de ceva; a se tângui, a se jeli. — Din fr. **lamenter,** lat. **lamentari.**

LAMENTÁBIL, -Ă, *lamentabili, -e,* adj. **1.** Care este vrednic de plâns, deplorabil; care inspiră milă. **2.** (Adesea adverbial) Prost, rău, mizerabil. *Purtare lamentabilă.* — Din fr. **lamentable,** lat. **lamentabilis.**

LAMENTÁRE, *lamentări,* s.f. Acțiunea de *a se lamenta* și rezultatul ei; tânguire, văicăreală, lamentație. — V. **lamenta.**

LAMENTÁȚIE, *lamentații,* s.f. Lamentare. — Din fr. **lamentation,** lat. **lamentatio.**

LAMÉNTO, *lamentouri,* s.n. Piesă muzicală populară sau cultă, preponderent vocală, cu caracter de tânguire. — Din it. **lamento.**

LAMINÁ, *laminez,* vb. I.Tranz. **1.** A prelucra un material (în special un metal) prin deformare plastică, cu ajutorul laminorului. **2.** A întinde, a paraleliza și a omogeniza cu laminorul fibrele textile în procesul de filare în vederea toarcerii lor. **3.** A reduce secțiunea de curgere a unui fluid. — Din fr. **laminer.**

LAMINÁJ s.n. Indice care caracterizează gradul de subțiere prin laminare a unei înșiruiri de fibre textile. — Din fr. **laminage.**

LAMINÁR, -Ă, *laminari, -e,* adj. Care este alcătuit din lamele sau straturi paralele. ✧ *Curgere laminară* = curgere a unui fluid care are loc prin deplasarea pe traiectorii paralele a straturilor componente. — Din fr. **laminaire.**

LAMINÁRE, *laminări,* s.f. Acțiunea de *a lamina* și rezultatul ei; laminat[1]. — V. **lamina.**

LAMINÁRIA s.f. Gen de algă marină brună care crește în mările reci, folosită în farmacie, în medicină și ca îngrășământ organic *(Laminaria)*; plantă care face parte din acest gen. [Pr.: *-ri-a*] — Cuv. lat.

LAMINÁT[1] s.n. Laminare. — V. **lamina.**

LAMINÁT[2], -Ă, *laminați, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care a fost supus operației de laminare. **2.** S.n. Produs metalic obținut prin laminare. — V. **lamina.**

LAMINATÓR, -OÁRE, *laminatori, -oare,* s.m. și f. Muncitor calificat care lucrează la operația de laminare; laminorist. — **Lamina** + suf. *-tor.*

LAMINÁȚIE, *laminații* s.f. (Anat.) Așezare a unor elemente anatomice în straturi suprapuse sau concentrice. — Cf. lat. l a m i n a .

LAMÍNĂ, *lamine,* s.f. **1.** (Bot.) Limb (**1**). **2.** Strat subțire care face parte din structura unei formațiuni anatomice. **3.** (Tehn.) Corp în formă de lamă sau de fir. — Din lat., engl. **lamina.**

LAMINÓR, *laminoare,* s.n. **1.** Instalație care transformă un material (metalic) în lame, fire etc. **2.** Mașină care întinde un material textil aflat în formă de bandă pentru a-i uniformiza grosimea și a-i face firele paralele. **3.** Mașină care macină sau sfărâmă anumite materiale pentru a pregăti pasta de argilă, nisipul de concasor etc. — Din fr. **laminoir.**

LAMINORÍST, -Ă, *laminoriști, -ste,* s.m. și f. Laminator. — **Laminor** + suf. *-ist.*

LÁMOSTE s.f. (Pop.) Diaree. — Cf. rus. d o m o t a.

LAMPADÁR, *lampadare,* s.n. Suport vertical care susține sau pe care sunt montate una sau mai multe lămpi sau becuri. — Din fr. **lampadaire,** it. **lampadario.**

LAMPAGÍU, *lampagii,* s.m. (Înv.) Persoană însărcinată cu aprinderea și stingerea felinarelor de pe străzi; fanaragiu. — **Lampă** + suf. *-agiu.*

LAMPÁNT adj. (În sintagma) *Petrol lampant* = produs lichid obținut în procesul de distilare a țițeiului și folosit drept combustibil în lămpi, la unele motoare etc.; gaz[2]. — Din fr. **lampant.**

LÁMPAS, *lampasuri,* s.n. Fâșie îngustă de postav, panglică sau șnur cusută pe latura exterioară, în lungimea pantalonilor, la unele uniforme; vipușcă. [Acc. și: *lampás*] — Din rus. **lampas.**

LÁMPĂ, *lămpi,* s.f. Aparat ori dispozitiv care produce lumină prin arderea unui combustibil sau cu ajutorul curentului electric. ✧ *Lampă fulger* = blitz. *Lampă cu halogen* = lampă cu incandescență în balonul căreia se introduce un amestec de gaze inerte care conține halogeni, în scopul măririi duratei de funcționare și a strălucirii. *Lampă de radio* = tub electronic. *Lampă de sudat* (sau *de lipit)* = aparat care produce o flacără foarte puternică, necesară în operația de lipire a unor piese metalice. — Din germ. **Lampe,** rus. **lampa,** fr. **lampe.**

LAMPIÓN, *lampioane,* s.n. Felinar făcut din hârtie colorată, pergament, material textil translucid etc., adesea plisate ca un acordeon, folosit pentru iluminat în împrejurări festive; lanternă venețiană. [Pr.: *-pi-on*] — Din fr. **lampion.**

LAMPÍST, *lampiști,* s.m. Lucrător care întreține, distribuie și primește lămpile într-o mină. — Din fr. **lampiste.**

LAMPISTERÍE, *lampisterii,* s.f. (Rar) Lămpărie. — Din fr. **lampisterie.**

LAMPROFÍR, *lamprofire,* s.n. (Min.) Rocă eruptivă cu structură porfirică, bogată în fier și magneziu. — Din fr. **lamprophyre.**

LÁMURĂ s.f. Partea cea mai bună, mai curată și mai aleasă dintr-un lucru; floarea, fruntea, crema unui lucru. — Lat. **lamina** sau ***lam(i)nula.**

LAN, *lanuri,* s.n. Suprafață de teren agricol semănată cu același fel de plante (în special cereale); holdă; *p. ext.* plantele semănate pe acest teren (și aflate într-un stadiu înaintat de creștere). — Din ucr. **lan.**

LANAMÉTRU, *lanametre,* s.n. Aparat cu care se determină finețea fibrelor textile. — Din fr. **lanamètre.**

LANCASTERIÁN, -Ă, *lancasterieni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Înv.; în sintagma) *Sistem lancasterian* = sistem de învățământ bazat pe ajutorul elevilor mai avansați, folosiți ca monitori. **2.** Adj., s.m. și f. (Adept) al sistemului lancasterian (**1**). [Pr.: *-ri-an*] — Din engl. **Lancasterian.**

LÁNCE, *lănci,* s.f. Veche armă de atac, formată dintr-o vergea lungă de lemn prevăzută cu un vârf metalic ascuțit; suliță. — Din it. **lancia.**

LANCEOLÁT, -Ă, *lanceolați, -te,* adj. (Bot.; mai ales despre frunze) Care are forma unui vârf de lance. [Pr.: *-ce-o-*] — Din fr. **lancéolé.**

LANCINÁNT, -Ă, *lancinanți, -te,* adj. (Livr.; despre dureri) Care se manifestă prin junghiuri și zvâcnituri. — Din fr. **lancinant.**

LAND, *landuri,* s.n. (În Austria și în Germania) Unitate administrativă autonomă, cu organ legislativ și guvern propriu. — Din germ. **Land.**

LÁNDĂ, *lande,* s.f. Șes întins situat pe țărmurile Atlanticului, format din nisipuri marine neproductive fixe sau mișcătoare. — Din fr. **lande.**

LANDGRÁF, *landgrafi,* s.m. Titlu dat unui principe suveran german în Evul Mediu. — Din fr. **landgrave.**

LANDGRAFIÁT, *landgrafiate,* s.n. Domeniu condus de un landgraf. [Pr.: *-fi-at*] — Din fr. **landgraviat.**

LÄNDLER, *ländlere,* s.n. Dans național german și austriac, asemănător cu valsul lent; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *léndlăr*] — Din germ. **Ländler.**

LANDÓU, *landouri,* s.n. **1.** Trăsură luxoasă cu patru locuri așezate față în față și cu capota formată din două părți mobile. **2.** Cărucior pentru copiii mici, mare și acoperit. — Din fr. **landau.**

LÁNDRAS s.m. Rasă de porci de culoare albă și cu corpul foarte lung, crescuți pentru carne; porc din această rasă. — Din engl. **landrace.**

LÁNDSMÅL s.n. Una dintre cele două limbi literare norvegiene moderne, creată pe baza dialectelor. [Pr.: *landsmol*] — Din fr. **landsmal.**

LÁNDȘAFT, *landșafturi,* s.n. Porțiune din mediul geografic cu trăsături proprii. — Din germ. **Landschaft.**

LÁNDTAG s.n. Nume dat unor adunări sau organe reprezentative ori legislative dintr-un land. — Cuv. germ.

LANGURÓS, -OÁSĂ, *languroși, -oase,* adj. (Adesea peior. sau ir.; și adverbial) Plin de sentimentalism; galeș, sentimental. — Din fr. **langoureux.**

LANGÚSTĂ, *languste,* s.f. Animal crustaceu de mare, asemănător cu racul, dar lipsit de clești, cu antene foarte lungi și cu carapacea spinoasă, de culoare violacee, a cărui carne este foarte gustoasă *(Palinurus vulgaris)*. — Din fr. **langouste.**

LANITÁL s.n. Fibră textilă fabricată din cazeină, folosită ca înlocuitor al lânii. — Din germ. **Lanital,** fr., it. **lanital.**

LANOLÍNĂ, *lanoline,* s.f. Substanță grasă obținută prin prelucrarea lânii brute de oi și folosită în industrie, în medicină și în cosmetică. — Din fr. **lanoline.**

LANSÁ, *lansez,* vb. I. **1.** Tranz. A pune (pentru prima oară) în circulație, a difuza, a răspândi, a face (larg) cunoscut. ✦ Spec. A da drumul pe apă unui vas nou construit sau reparat, a-l face să plutească pentru prima oară (după construire sau reparare). ✦ A emite un decret, un mandat de arestare etc. **2.** Tranz. A arunca, a azvârli (spre un obiectiv). ✦ A arunca, a îndrepta spre țintă un anumit fel de armament. **3.** Refl. A se arunca cu putere, a face o săritură îndrăzneață. ✦ Fig. A se angaja cu îndrăzneală într-o acțiune. — Din fr. **lancer.**

LANSÁJ s.n. **1.** Lansare la apă a unei nave. **2.** Oscilație verticală a șasiului unui automobil. — Din fr. **lançage.**

LANSÁRE, *lansări,* s.f. Acțiunea de *a (se) lansa* și rezultatul ei. — V. **lansa.**

LANSÁT, -Ă, *lansați, -te,* adj. Pus în circulație, difuzat, răspândit. — V. **lansa.**

LANSATÓR, *lansatoare,* s.n. Dispozitiv folosit pentru lansarea bombelor, a rachetelor sau a torpilelor. — **Lansa** + suf. *-tor.*

LANSÉTĂ, *lansete,* s.f. Undiță prevăzută cu mulinetă, cu care se poate arunca năluca la mare distanță. — Din fr. **lancette.**

LANTÁN s.n. Element chimic din grupa pământurilor rare. — Din fr. **lanthane.**

LANTANÍDĂ, *lantanide,* s.f. (La pl.) Nume dat mai multor elemente chimice care fac parte din grupa pământurilor rare; (și la sg.) element chimic aparținând acestei grupe. — Din fr. **lanthanide.**

LANTÉRNĂ, *lanterne,* s.f. **1.** Felinar. ✧ *Lanternă venețiană* = lampion. *Lanternă magică* = aparat care proiectează pe un ecran, cu ajutorul unei surse luminoase și al unui sistem de lentile, imaginea mărită a unei figuri desenate pe o placă de sticlă sau imprimate pe o placă fotografică. **2.** Lampă mică, portativă, care funcționează cu baterie electrică. **3.** Lanternou. — Din fr. **lanterne.**

LANTERNÓU, *lanternouri,* s.n. Porțiune din acoperișul unei hale, al unei săli etc. mai ridicată, prevăzută cu numeroase ferestre, pentru a permite pătrunderea aerului și a luminii; lanternă (**3**), luminator. — Din fr. **lanterneau.**

LANȚ, *lanțuri,* s.n. **1.** Șir de verigi, de plăci, de zale etc. metalice, unite între ele pentru a forma un tot, care servește spre a lega ceva, a transmite o mișcare etc. ✦ Instrument format dintr-un șir de vergele groase, cu care se măsoară lungimile

de teren. ✦ Lucrătură simplă făcută cu croșeta, care constă dintr-un șir de ochiuri înlănțuite. **2.** Lanț (**1**) mic, de obicei din metal prețios, servind ca podoabă (la mână, la gât). **3.** Fig. Tot ceea ce constituie o legătură puternică; ceea ce încătușează libertatea, independența cuiva. **4.** Șir continuu de elemente, ființe, lucruri, stări asemănătoare. ✧ *Reacție în lanț* = reacție care, producându-se într-un anumit punct al unui corp, se propagă în toată masa lui, dând naștere unei succesiuni de reacții elementare. *Lanț cauzal închis* = feedback. ✧ Expr. *A se ține lanț* = a se succeda (în număr mare). ✦ Șir format din mai mulți atomi legați între ei; catenă. — Din bg. **lanec.**

LANȚÉTĂ, *lanțete,* s.f. **1.** Instrument chirurgical format dintr-o lamă cu două tăișuri foarte ascuțite, care se folosește la vaccinări, incizii etc. **2.** Mic instrument în formă de lopățică, cu care se netezesc și se rectifică tiparele în turnătoriile de fontă. — Din germ. **Lanzette,** fr. **lancette.**

LANȚÚG s.n. v. **lănțug.**

LANÚGO s.n. **1.** (Biol.) Păr fin care acoperă unele regiuni ale corpului la făt. ✦ Fire de păr din alte regiuni decât din cele obișnuite. **2.** Puf (la plante, fructe etc.) — Din lat., fr. **lanugo.**

LAOLÁLTĂ adv. Împreună, la un loc. — **La**[1] + **o** + **alta.**

LAOȚIÁN, -Ă, *laoțieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Laosului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Laosului sau laoțienilor (**1**), privitor la Laos ori la laoțieni. [Pr.: *-ți-an*] — Din fr. **laotien.**

LAPALISÁDĂ, *lapalisade,* s.f. Afirmație a cărei evidență naivă provoacă râsul. — Din fr. **lapalissade.**

LAPAROSCÓP, *laparoscoape,* s.n. (Med.) Instrument pentru examinarea cavității abdominale; peritoneoscop. — Din fr. **laparoscope.**

LAPAROSCOPÍE, *laparoscopii,* s.f. Metodă de investigare a cavității abdominale și a organelor abdominale cu un instrument optic. — Din fr. **laparoscopie.**

LAPAROTOMÍE, *laparotomii,* s.f. Operație chirurgicală care constă în deschiderea peretelui abdominal și a peritoneului; celiotomie. — Din fr. **laparotomie.**

LAPIÁZ s.n. v. **lapiez.**

LAPIDÁ, *lapidez,* vb. I.Tranz. (Livr.) A ucide pe cineva prin lovituri de pietre; a arunca în cineva cu pietre (ca pedeapsă sau ca răzbunare). — Din fr. **lapider,** lat. **lapidare.**

LAPIDÁR, -Ă, *lapidari, -e,* adj. **1.** (Despre inscripții, ornamente) Săpat în piatră. **2.** (Despre stil, vorbire) Care evocă prin concizie (și vigoare) stilul inscripțiilor latine; laconic, scurt, concis. — Din fr. **lapidaire.**

LAPIDÁRE, *lapidări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a lapida* și rezultatul ei; lovire (cu pietre); fig. oprobriu. — V. **lapida.**

LAPIDARITÁTE s.f. (Rar) Caracter lapidar. — **Lapidar** + suf. *-itate.*

LAPIDÁRIU, *lapidarii,* s.n. Colecție de pietre mari sculptate sau gravate (basoreliefuri, statui, pietre de mormânt etc.); loc în care se păstrează o astfel de colecție. [Var.: **lapidárium** s.n.] — Din lat. **lapidarium.**

LAPIDÁRIUM s.n. v. **lapidariu.**

LAPIÉZ, *lapiezuri,* s.n. Formă de relief rezultată prin coroziunea rocilor solubile de către apele de șiroire. [Pr.: *-pi-ez.* — Var.: **lapiáz** s.n.] — Din fr. **lapié, lapiaz.**

LAPÍLI s.m. pl. Pietricele poroase, fragmente de lavă etc. azvârlite de vulcanii în erupție. — Din fr. **lapilli.**

LÁPIS s.n. (Min.) Lazurit. — Din fr., lat. **lapis.**

LAPISLAZÚLI s.n. (Min.) Lazurit. — Din fr. **lapis-lazuli.**

LAPÍT, *lapiți,* s.m. (La pl.) Populație legendară de războinici din mitologia greacă, care trăia în Thessalia; (și la sg.) persoană aparținând acestei populații. — Din lat. **Lapithae,** fr. **lapithes.**

LAPÓN, -Ă, *laponi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte dintr-o populație băștinașă din regiunile extrem-nordice ale Europei. **2.** Adj. Care aparține laponilor (**1**), care se referă la laponi, caracteristic laponilor. ✦ (Substantivat, f.) Limbă fino-ugrică vorbită de laponi. — Din fr. **lapon.**

LAPOVIȚÁ, pers. 3 *lapovițează,* vb. I. Intranz. impers. (Rar) A cădea ploaie amestecată cu zăpadă. — Din **lapoviță.**

LÁPOVIȚĂ s.f. Ploaie amestecată cu ninsoare; *p. ext.* zăpadă apoasă. — Din bg., sb. **lapavica.**

LÁPSUS, *lapsusuri,* s.n. Incapacitate momentană a cuiva de a-și aduce aminte de un lucru știut. ✦ Eroare, inadvertență comisă din neatenție de o persoană care vorbește sau scrie ceva. — Din fr., lat. **lapsus.**

LÁPTE, (**2**) *lăpturi,* s.n. **1.** Lichid alb-gălbui cu gust dulceag, foarte hrănitor, secretat de glandele mamare ale femelelor mamiferelor (care constituie hrana exclusivă a sugarului și a puiului de animal). ✧ *Purcel* (sau *vițel) de lapte* = purcel (sau vițel) care nu a fost înțărcat. *Lapte-de-pasăre* = desert preparat din lapte, ouă și zahăr. (Astron.) *Calea-Laptelui* = Calea-Lactee. ✧ Loc. adj. *De lapte* = (despre animale) crescut pentru producția de lapte, care produce mult lapte. ✧ Compuse: (Bot.) *laptele-câinelui* = plantă erbacee răspândită prin locuri necultivate, a cărei tulpină conține un suc lăptos; alior (*Euphorbia cyparissias*); *laptele-cucului* = plantă erbacee cu flori galbene, a cărei tulpină conține un suc lăptos; alior *(Euphorbia helioscopia*); *laptele-stâncii* = lăptișor. **2.** (Rar; la pl.) Diferite sortimente de lapte (**1**) sau de produse alimentare preparate din (sau cu) lapte. **3.** Suc care se găsește în unele plante sau fructe ori se prepară din acestea și este asemănător la aspect cu laptele (**1**). ✧ Expr. *(A fi) în lapte* = (despre plante și părți ale lor, mai ales despre cereale) (a fi) necopt, crud. **4.** (În sintagmele) *Lapte de malț* = malț măcinat și amestecat cu apă, folosit la prepararea berii. *Lapte de var* = amestec de var stins și apă, folosit la zugrăvit și în industrie; apă de var. *Lapte de ciment* = amestec format din praf de ciment și apă, folosit în lucrările de asfaltare, de construcții etc. — Lat. **lac, -ctis.**

LAPTOP, *laptopuri,* s.n. Computer personal, portabil, cu baterii sau curent electric. [Pr.: *léptop*] — Din engl. **laptop.**

LAPȚI s.m. pl. Glande sexuale masculine la pești, cu aspect de masă gelatinoasă alb-lăptoasă. — Lat. **lactes.**

LAR, *lari,* s.m. **1.** Divinitate în mitologia romană, considerată a fi protector al casei și al familiei. **2.** Fig. Cămin, casă (părintească). — Din lat. **Lar, Laris.**

LARÁRIU, *lararii,* s.n. Încăpere în casele romane unde se păstrau statuetele larilor și penaților. — Din lat. **lararium.**

LARD s.n. (Reg.) Slănină grasă. — Lat. **lardum.**

LARG, -Ă, (**I**) *largi,* adj. (**II**) *larguri,* s.n. **I.** Adj. **1.** Care ocupă o suprafață mare, care este extins în toate direcțiile; întins, vast. ✧ Expr. *În lumea largă* = **a)** în locuri depărtate, departe; **b)** pretutindeni. **2.** De dimensiuni mari; lat. ✧ Loc. adv. *Pe larg* = în mod amplu, amănunțit. ✦ (Despre recipiente sau cavități) Cu dimensiunea transversală mare; *p. ext.* cuprinzător, încăpător. ✧ Expr. *Mână largă,* se zice despre un om generos sau cheltuitor. ✦ (Despre veșminte) De o croială bogată, care permite mișcarea liberă a corpului; care este prea mare față de dimensiunile unei persoane. ✧ Expr. *A da* (ceva) *cu mâneci largi* = a da bucuros, cu voie bună; a fi darnic. ✦ (Despre gesturi, mișcări etc.) Desfășurat în toată amploarea. ✦ Fig. Care nu este meschin, care este liber, generos, înaintat. *Vederi largi.* **II.** S.n. **1.** (Articulat; urmat de determinări în genitiv care indică o suprafață) Întreaga suprafață (a unui loc); partea mai largă (a unui loc). ✦ Loc pe mare depărtat de țărm. ✧ Loc. adv. *În larg* = departe de țărm, pe apă. **2.** Loc deschis care se întinde departe în toate direcțiile; întindere mare, spațiu vast. ✧ Expr. *A fi* (sau *a se simți) la* (sau *în) largul său* = a fi (sau a se simți) în deplină libertate, nestingherit. — Lat. **largus.**

LARGÁ, *larghez,* vb. I. Tranz. A desprinde un obiect (balast, lest) dintr-o aeronavă în zbor, prin aruncare sau cu ajutorul unui mecanism. — Din fr. **larguer,** it. **largare.**

LARGÁRE, *largări,* s.f. Acțiunea de *a larga* și rezultatul ei. — V. **larga.**

LARGHÉTTO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Într-un tempo intermediar între largo și andante. ✦ (Substantivat, n.) Compoziție sau parte dintr-o compoziție muzicală creată în acest tempo. — Cuv. it.

LARGHÉȚE s.f. Dărnicie, generozitate. — Din it. **larghezza.**

LÁRGO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Într-un tempo foarte lent. ✦ (Substantivat, n.) Compoziție sau parte dintr-o compoziție muzicală creată în acest tempo. — Cuv. it.

LÁRICE, *larici,* s.f. (Bot.) Zadă. [Var.: **láriță** s.f.] — Din it. **larice,** lat. **larix, -cis.**

LARIFÓRMĂ, *lariforme,* s.f. (La pl.) Ordin de păsări acvatice palmipede, din care fac parte pescărușii; (și la sg.) pasăre din acest ordin. — Din fr. **lariforme.**

LARINGÁL, -Ă, *laringali, -e,* adj. (Despre sunete) Care se articulează în regiunea laringelui. — Din fr. **laryngal.**

LARÍNGE, *laringe,* s.n. (Anat.) Partea superioară a traheii, formată din mai multe cartilaje, în structura căreia intră și coardele vocale; beregată. — Din it. **laringe.** Cf. fr. l a r y n x .

LARINGECTOMÍE, *laringectomii,* s.f. (Med.) Incizie, extirpare a laringelui. — Din fr. **laryngectomie.**

LARINGIÁN, -Ă, *laringieni, -e,* adj. Care ține de laringe, al laringelui. [Pr.: *-gi-an*] — Din fr. **laryngien.**

LARINGÍTĂ, *laringite,* s.f. Boală care constă în inflamația (mucoasei) laringelui. — Din fr. **laryngite.**

LARINGOFÓN, *laringofoane,* s.n. Microfon care se aplică pe gât, în dreptul laringelui, folosit mai ales în transmisiunile din tanc sau din avion. — Din fr. **laryngophone.**

LARINGOLÓG, -Ă, *laringologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Medic specializat în laringologie. — Din fr. **laryngologue.**

LARINGOLÓGIC, -Ă, *laringologici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la laringologie. — Din fr. **laryngologique.**

LARINGOLOGÍE s.f. Parte a medicinei care se ocupă cu studiul laringelui și al bolilor lui. — Din fr. **laryngologie.**

LARINGOPATÍE, *laringopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru bolile laringelui. — Din fr. **laryngopathie.**

LARINGOSCÓP, *laringoscoape,* s.n. Instrument alcătuit dintr-o oglindă prevăzută cu coadă lungă, folosit la examinarea laringelui. — Din fr. **laryngoscope.**

LARINGOSCÓPIC, -Ă, *laringoscopici, -ce,* adj. Referitor la laringoscop, de laringoscop. — Din fr. **laryngoscopique.**

LARINGOSCOPÍE, *laringoscopii,* s.f. Examinare medicală a laringelui cu ajutorul laringoscopului. — Din fr. **laryngoscopie.**

LARINGOSPÁSM, *laringospasme,* s.n. (Med.) Spasm al mușchilor glotici. — Din fr. **laryngospasme.**

LARINGOSTROBOSCÓP, *laringostroboscoape,* s.n. (Fon.) Stroboscop specializat pentru studiul coardelor vocale în timpul fonației. — Din fr. **laryngostroboscope.**

LARINGOSTROBOSCOPÍE, *laringostroboscopii,* s.f. (Fon.) Observare a coardelor vocale cu laringostroboscopul. — Din fr. **laryngostroboscopie.**

LARINGOTOMÍE, *laringotomii,* s.f. Operație chirurgicală care constă în deschiderea sau secționarea laringelui. — Din fr. **laryngotomie.**

LÁRIȚĂ s.f. v. **larice.**

LÁRMĂ s.f. **1.** Zgomot mare; gălăgie. ✦ Fig. (Rar) Frământare, zbucium. **2.** (Înv.) Alarmă. — Din magh. **lárma,** sb. **larma.**

LARVÁR, -Ă, *larvari, -e,* adj. Care este în stare de larvă; referitor la larvă. ✦ Fig. Ascuns, latent, nevăzut[2]. — Din fr. **larvaire.**

LÁRVĂ, *larve,* s.f. Stadiu în dezvoltarea individuală a unor animale la ieșirea din ou, deosebit prin formă și mod de viață de stadiul adult. — Din fr. **larve.**

LARVICÍD, *larvicide,* s.n. Substanță care ucide larvele unor insecte. ✧ (Adjectival) *Substanță larvicidă.* — Din fr. **larvicide.**

LASCÍV, -Ă, *lascivi, -e,* adj. (Despre gesturi, cuvinte etc.) Care ațâță la plăceri senzuale; senzual, voluptuos; obscen, imoral. — Din fr. **lascif,** lat. **lascivus.**

LASCIVITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este lasciv; înclinare spre senzualism; senzualitate, voluptate; obscenitate, imoralitate. — Din fr. **lascivité.**

LÁSER, *lasere,* s.n. Dispozitiv pentru amplificarea sau generarea undelor electromagnetice din domeniul optic pe baza efectului de emisie forțată a sistemelor atomice, care permite o concentrare de energie corespunzătoare unei temperaturi de zeci de mii de grade. — Din engl., fr. **laser.**

LASÉTĂ, *lasete,* s.f. Cordon îngust, drept sau rotund, utilizat la confecționarea unor dantele. ✦ Obiect de decorație interioară lucrat cu acest cordon. — Din fr. **lacet.**

LASITÚDINE s.f. (Livr.) Stare sau senzație de oboseală psihică, plictiseală, dezgust etc. — Din fr. **lassitude.**

LASÓU, *lasouri,* s.n. Curea sau frânghie lungă, terminată la un capăt cu un laț, folosită în America pentru prinderea animalelor sălbatice. — Din fr. **lasso.**

LÁSTEX, *lastexuri,* s.n. Fir de cauciuc, de obicei îmbrăcat în fibre textile, care se folosește în industria confecțiilor; *p. ext.* țesătură, obiect de îmbrăcăminte care cuprinde asemenea fire. ✦ Portjartier elastic. — Din fr., it. **lastex.**

LASTÍC s.n. (Înv.) Stofă de lână asemănătoare cu satinul. [Acc. și: *lástic*] — Din fr., engl. **lasting.**

LÁSTRĂ, *lastre,* s.f. (Înv.) Stofă scumpă de lână. — Et. nec.

LAȘ, -Ă, *lași, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Om) lipsit de curaj și de sentimentul onoarei; (om) fricos, mișel. **2.** Adj. Care demonstrează, trădează lipsă de curaj și de sentiment al onoarei. — Din fr. **lâche.**

LAȘITÁTE, (**2**) *lașități,* s.f. **1.** Faptul de a fi laș; starea celui laș. **2.** (Concr.) Faptă, atitudine de om laș. — **Laș** + suf. *-itate* (după fr. *lâcheté*).

LAT, -Ă, (**1**) *lați, -te,* adj, (**2**) *laturi,* s.n. **1.** Adj. Care are o lățime (relativ) mare. ✧ Loc. adj. *Lat în spate* (sau *în spete)* = bine legat, voinic. ✧ Expr. *A spune vorbe mari și late* = a spune vorbe pompoase, dar fără conținut. (Fam.) *A fi lată (rău* sau *de tot)*, se spune pentru a arăta că o situație a luat proporții grave, îngrijorătoare. (Fam.) *A o face lată (rău* sau *de tot)* = **a)** a petrece strașnic, a face un mare chef; **b)** a face (fără voie) o poznă, o gafă, o prostie. ✦ (Fam.) Întins la pământ (fără simțire sau mort). ✧ Expr. *A lăsa* (pe cineva) *lat* = **a)** a bate (pe cineva) foarte tare (lăsându-l în nesimțire); **b)** a uimi, a impresiona puternic (pe cineva). **2.** S.n. Partea lată (**1**) a unui obiect; lățime. ✧ *Un lat de palmă* (sau *de mână*) = măsură populară de lungime, egală cu lățimea unei palme obișnuite cu degetele lipite. ✧ Loc. adv. *De-a latul* = în curmeziș. — Lat. **latus.**

LATÉNT, -Ă, *latenți, -te,* adj. Care există, dar nu se manifestă în exterior, putând izbucni oricând. — Din fr. **latent,** lat. **latens, -ntis.**

LATÉNȚĂ, *latențe,* s.f. Stare latentă. — Din fr. **latence.**

LATERÁL, -Ă, *laterali, -e,* adj. **1.** Situat pe (una dintre) laturi, pe o parte a unui lucru; situat la margine, la periferie, departe de un centru; lăturalnic. ✧ *Arie* (sau *suprafață) laterală* = mărimea suprafeței unui corp prismatic, fără suprafețele bazelor lui. *Arie laterală* = zonă situată la periferia teritoriului unde se vorbește un dialect sau o limbă. ✦ Fig. Secundar. **2.** (În sintagma) *Consoană laterală* (și substantivat, f.) = consoană articulată prin atingerea vârfului limbii de palatul tare sau de alveolele incisivilor superiori, în timp ce suflul de aer iese prin cele două deschizături lăsate de marginile limbii. *„L" este o consoană laterală*. **3.** (În sintagma) *Gândire laterală* = proces specific gândirii creatoare, având ca scop obținerea a cât mai multe variante posibile ale obiectului sau fenomenului cercetat. — Din fr. **latéral,** lat. **lateralis.**

LATERÍT, *laterite,* s.n. Depozit bogat în hidroxizi de aluminiu și de fier, format prin alterarea unor roci din zona tropicală umedă. — Din fr. **latérite.**

LATERÍTIC, -Ă, *lateritici, -ce,* adj. (Min.) Referitor la laterit; care conține laterit. — Din fr. **latéritique.**

LATERITIZÁRE, *lateritizări,* s.f. (Geol.) Proces de formare a solurilor lateritice. — După fr. **latéritisation.**

LÁTEX, *latexuri,* s.n. Suc lăptos secretat de anumite plante. — Din fr., lat. **latex.**

LATICIFÉR, *laticifere,* s.n. Vas, tub, țesut ramificat al unor plante prin care este secretat latexul. ✧ (Adjectival) *Vase laticifere*. — Din fr. **laticifère.**

LATICLÁVĂ, *laticlave,* s.f. Fâșie lată de purpură care împodobea tunica senatorilor romani. — Din fr. **laticlave.**

LATIFUNDIÁR, -Ă, *latifundiari, -e,* s.m. și f. Persoană care posedă întinse domenii agricole; mare moșier, mare bogătaș. [Pr.: *-di-ar*] — **Latifundiu** + suf. *-ar.*

LATIFÚNDIE s.f. v. **latifundiu.**

LATIFÚNDIU, *latifundii,* s.n. Mare proprietate funciară particulară, moșie foarte întinsă; domeniu. [Var.: (înv.) **latifúndie** s.f.] — Din lat. **latifundium.**

LATÍN, -Ă, *latini, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Populație indo-europeană stabilită la sfârșitul milen. II î.H. în provincia Latium din Italia Centrală; (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație. **2.** Adj. Care aparține Latiumului sau latinilor (**1**), privitor la Latium ori la latini; *p. ext.* care se referă la limba și la literatura romanilor sau care aparține acestora; latinesc. ✧ *Limba latină* (și substantivat, f.) = limba indo-europeană vorbită de romani. — Din lat. **latinus,** fr. **latin.**

LATINÉSC, -EÁSCĂ, *latinești,* adj. Latin (**2**). — **Latin** + suf. *-esc.*

LATINÉȘTE adv. În limba latină. — **Latin** + suf. *-ește*.

LATINÍSM, (**1**) *latinisme,* s.n. **1.** Cuvânt, formă sau construcție sintactică împrumutate (fără necesitate) din limba latină (și neasimilate încă în limba care a făcut împrumutul). **2.** Curent apărut în lingvistica și în filologia românească din sec. XIX, care, pentru a demonstra caracterul latin al limbii române, a încercat să elimine din ea cuvintele de alte origini și să modifice astfel forma celor latine, încât să le apropie cât mai mult de forma originară; a contribuit la generalizarea scrierii cu caractere latine și a adus noi argumente în sprijinul originii latine a limbii române. — Din fr. **latinisme.** Cf. latin.

LATINÍST, -Ă, *latiniști, -ste,* s.m. și f. **1.** Specialist în filologia latină și în Antichitatea romană. **2.** Adept al latinismului (**2**). ✧ (Adjectival) *Curent latinist* sau *școală latinistă* = latinism (**2**). — Din fr. **latiniste.**

LATINITÁTE s.f. Faptul de a avea origine latină sau caracter latin. ✦ Nume dat culturii și civilizației latine. — Din fr. **latinité,** lat. **latinitas, -atis.**

LATINIZÁ, *latinizez,* vb. I. Tranz. A introduce pe cale savantă și în mod masiv cuvinte latine într-o limbă sau a reface forma cuvintelor de origine latină din acea limbă pentru a le face cât mai apropiate de forma originară. — Din fr. **latiniser.**

LATINIZÁNT, -Ă, *latinizanți, -te,* adj. Care urmărește latinizarea limbii, care lucrează în acest scop; (despre cuvinte, texte etc.) latinizat. — Din fr. **latinisant.**

LATINIZÁRE, *latinizări,* s.f. Acțiunea de *a latiniza* și rezultatul ei. — V. **latiniza.**

LATINIZÁT, -Ă, *latinizați, -te,* adj. (Despre cuvinte, texte etc.) Care a căpătat o formă, un aspect apropiat de limba latină. — V. **latiniza.**

LATINIZATÓR, -OÁRE, *latinizatori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care latinizează (cu orice preț). — **Latiniza** + suf. *-tor*.

LATÍNO s.n. Gen de muzică foarte ritmată originară din America de Sud. ✧ (Adjectival) *Muzică latino.* — Din fr. **latino.**

LATINOAMERICÁN, -Ă, *latinoamericani, -e,* adj. Care aparține Americii Latine, privitor la America Latină. — Din fr. **latino-américain.**

LATÍR s.m. Plantă erbacee furajeră din familia leguminoaselor, cu tulpina târâtoare și ramificată, cu frunzele terminate cu un cârcel și cu flori albastre, violete, roz, albe sau galbene *(Lathyrus sativus)*. — Din lat. **lathyrus** (denumirea științifică a plantei).

LATITÚDINE, *latitudini,* s.f. **1.** Distanța unghiulară a unui punct de pe glob față de ecuator, măsurată pe meridianul care trece prin acel punct și exprimată în grade, minute și secunde. **2.** Fig. Libertate de acțiune, posibilitate de a acționa după voie. — Din fr. **latitude,** lat. **latitudo, -inis.**

LATRÍNĂ, *latrine,* s.f. Closet (rudimentar), privată, hazna. — Din lat. **latrina,** fr. **latrine.**

LÁTURĂ, *laturi,* s.f. **1.** Parte laterală, margine a unui obiect. ✦ Spec. Fiecare dintre cele două părți laterale ale corpului unei ființe, în dreptul coastelor. ✦ Parte, sens, direcție. ✧ Loc. adv. *În lături* = la o parte, într-o parte. *Pe lături* = într-o parte și în alta. *Pe de lături* = alături, pe lângă; *fig.* pe ocolite, indirect. ✧ Loc. prep. *Pe de lăturile...* = pe marginile... ✧ Expr. *A (nu) se da în lături* = a (nu) ezita să facă sau să spună ceva. ✦ (Înv. și pop.) Bucată, zonă de la marginea unei întinderi de pământ, a unui ținut. ✧ Expr. *A bate laturile* = a umbla fugar. **2.** Aspect sub care se poate prezenta sau sub care poate fi analizat un lucru. **3.** Fiecare dintre semidreptele care formează un unghi sau dintre liniile care mărginesc un poligon. [Pl. și: *lături*. — Var.: **láture** s.f.] — Lat. ***latora** (= *latera*, pl. lui *latus, -eris*).

LÁTURE s.f. v. **latură.**

LAȚ[1], *lațuri,* s.n. **1.** Nod larg la capătul unei sfori, făcut în așa fel încât să se poată strânge în jurul unui punct fix. **2.** Instrument pentru prins păsări sau animale, constând dintr-un ochi de sfoară, de sârmă etc. — Lat. ***laceus** (= *laqueus*).

LAȚ[2] s.n. v. **leaț.**

LÁȚE s.f. pl. Șuvițe de lână netoarse și nepieptănate (de pe un animal); *p. anal.* (la om) șuvițe de păr care atârnă în mod dezordonat; mițe. — Et. nec.

LAUDÁNUM s.n. Substanță narcotică din opiu, folosită ca medicament. — Din fr., lat. **laudanum.**

LAUDÁTIO s.f. Discurs în care se elogiază cineva sau ceva; panegiric. [Pr. *laudáțio*] — Cuv. lat.

LAUDATÍV, -Ă, *laudativi, -e,* adj. Care laudă; favorabil, elogios. [Pr.: *la-u-*] — Din fr. **laudatif.**

LÁUDĂ, *laude,* s.f. Exprimare în cuvinte a prețuirii față de cineva sau ceva; cuvinte prin care se exprimă această prețuire; elogiu. ✦ (În propoziții exclamative) Mărire! slavă! cinste! glorie! — Din **lăuda** (derivat regresiv).

LÁUR, *lauri,* s.m. **1.** Dafin. ✦ (La pl.) Frunzele dafinului (cu care se încununau odinioară eroii, poeții, oratorii); *fig.* glorie, victorie. ✧ Expr. *A culege lauri* = a avea succese, a deveni celebru. *A se culca pe lauri* = a se mulțumi cu succesele obținute și a nu duce activitatea mai departe. **2.** Arbust cu frunze persistente și lucioase, cu flori mici și cu fructe roșii (*Ilex aquifolium)*. **3.** Plantă veninoasă cu miros neplăcut, cu flori mari albe și cu fructul o capsulă țepoasă; ciumăfaie *(Datura stramonium)*. ✧ Expr. (Fam.; în fraze interogative sau exclamative) *Am mâncat laur(i)* sau *doar n-am mâncat laur(i)* = doar nu-s nebun. — Lat. **laurus.**

LAURACÉE, *lauracee,* s.f. (La pl.) Familie de arbori și arbuști din regiunile calde, cu frunzele persistente, bogate în uleiuri eterice; (și la sg.) plantă din această familie. [Pr.: *la-u-*] — Din fr. **lauracée.**

LAUREÁT, -Ă, *laureați, -te,* s.m. și f. Persoană, colectiv etc. care a obținut un premiu pentru merite remarcabile în domeniul științei, al literaturii, al artei etc. ✧ (Adjectival) *Colectiv laureat*. [Pr.: *la-u-re-at*] — Din fr. **lauréat,** lat. **laureatus.**

LAURÚȘCĂ s.f. v. **lăuruscă.**

LAVÁBIL, -Ă, *lavabili, -e,* adj. (Despre țesături) Care se poate spăla fără a-și pierde calitățile. — Din fr. **lavable.**

LAVABILITÁTE s.f. Însușire de a fi lavabil. — Din fr. **lavabilité.**

LAVABÓU, *lavabouri,* s.n. Încăpere în cămine, internate etc., utilată cu chiuvete și cu alte instalații sanitare, servind ca spălător comun. ✦ Lavoar; chiuvetă. — Din fr. **lavabo.**

LAVÁJ, *lavajuri,* s.n. (Rar) Spălare; spălătură. [Pl. și: *lavaje*] — Din fr. **lavage.**

LAVALIÉRĂ, *lavaliere,* s.f. **1.** Cravată lată înnodată în formă de fundă, ale cărei capete, scurte, atârnă în jos. **2.** Microfon care se atașează la rever sau la buzunar. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **lavallière.**

LAVÁNDĂ, *lavande,* s.f. **1.** (Bot.) Levănțică. ✦ Parfum extras din levănțică. **2.** (Cin.) Pozitiv intermediar alb-negru, folosit în contratipare. — Din fr. **lavande.**

LÁVĂ, *lave,* s.f. Masă minerală în stare lichidă incandescentă, aruncată la suprafața pământului de un vulcan în erupție (și care, prin răcire, dă naștere la diverse roci vulcanice). — Din fr. **lave,** it. **lava.**

LAVÉTĂ, *lavete,* s.f. Cârpă de spălat (motoarele, vasele de bucătărie etc.). — Din fr. **lavette.**

LAVÍNĂ, *lavine,* s.f. Masă mare de zăpadă care se desprinde din munți și se prăbușește la vale; avalanșă. — Din it. **lavina,** germ. **Lawine.**

LÁVIȚĂ, *lavițe,* s.f. Scândură lată fixată pe țăruși de-a lungul unui perete în casele țărănești, pe care se stă. ✦ Bancă fixată afară (la poarta caselor țărănești). ✦ (Rar) Scândură pe care se stă în căruță, în sanie. [Var.: **láiță** s.f.] — Din bg. **lavica.**

LAVÍU, (**2**) *laviuri,* s.n. Mod de a colora monocrom un desen prin tente cu tuș diluat sau cu o culoare de apă. **2.** (Concr.) Desen executat în acest mod. — Din fr. **lavis.**

LAVOÁR, *lavoare,* s.n. **1.** Mobilă de toaletă, pe care se află ligheanul și celelalte obiecte necesare pentru spălat. **2.** Recipient montat într-o încăpere prevăzută cu o sursă de apă și cu un canal de evacuare, care servește la spălatul curent al oamenilor; lavabou, chiuvetă. — Din fr. **lavoir.**

LAVRÁC, *lavraci,* s.m. Pește marin răpitor, asemănător cu șalăul, de culoare cenușie-argintie, cu o dentiție foarte dezvoltată, apreciat pentru carnea sa; lup-de-mare *(Morone labrax)*. — Din ngr. **lávrax, -akos.**

LÁVRĂ, *lavre,* s.f. Mănăstire mare din unele țări ortodoxe, unde călugării locuiesc în chilii construite la distanță unele de altele, în felul caselor unui sat. — Din sl. **lavra.**

LAWRÉNȚIU s.n. Element chimic transuranic, obținut pe cale artificială. [Pr.: *loréntĭu*] — Din fr. **lawrencium.**

LAX, -Ă, *lacși, -xe,* adj. Care nu este strâns, întins sau încordat; destins, lejer. — Din lat. **laxus.**

LAXATÍV, -Ă, *laxativi, -e,* adj., s.n. (Substanță, medicament) care posedă ușoare proprietăți purgative. — Din fr. **laxatif.**

LAXÍSM s.n. Sistem, atitudine teologică, filosofică, politică tolerantă. — Din fr. **laxisme.**

LAXÍST, -Ă, *laxiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al laxismului. — Din fr. **laxiste.**

LAXITÁTE s.f. (Med.) Mobilitate crescută a unei articulații. — Din fr. **laxité.**

LAYOUT, *layoturi,* s.n. **1.** Dispozitiv al elementelor grafice ale unei tipărituri. **2.** Schemă a instrucțiunilor de lucru. **3.** Reprezentare grafică și planimetrică a unei construcții industriale. [Pr.: *léĭaut*] — Cuv. engl.

LAZ, *lazuri,* s.n. (Reg.) Teren de curând despădurit, transformat în loc arabil sau în pășune. — Din sb, ucr. **laz.**

LAZARÉT, *lazarete,* s.n. (Astăzi rar) Spital izolat pentru persoane presupuse a fi contaminte de o boală contagioasă. ✦ Infirmerie. [Pl. și: *lazareturi*. — Var.: **lăzărét** s.n.] — Din fr. **lazaret.**

LAZULÍT s.n. Fosfat natural hidratat de aluminiu, de magneziu, de fier și de calciu, cristalizat, de culoare albăstrie, abraziv, folosit la confecționarea lentilelor. — Din fr. **lazulite.**

LAZURÍT s.n. Silicat natural de aluminiu și de sodiu, asociat cu sulfură de sodiu, de culoare albastră intensă, cristalizat, folosit la confecționarea unor obiecte de artă, la prepararea unor vopsele; lapis, lapislazuli. — Din fr. **lazurite.**

LĂBĂRȚÁ, *lăbărțez,* vb. I. Refl. (Adesea fig.) A se lărgi excesiv, a se deforma; a se întinde în lături. — Et. nec.

LĂBĂRȚÁRE, *lăbărțări,* s.f. Faptul de *a se lăbărța*; lărgire (excesivă). — V. **lăbărța.**

LĂBĂRȚÁT, -Ă, *lăbărțați, -te,* adj. **1.** (Despre haine) Care și-a stricat forma, lărgindu-se prea mult; deformat. ✦ (Despre scris) Cu litere prea mari, nelegate între ele sau prea distanțate. **2.** Fig. (Despre stil) Cu dezvoltări prea mari, lipsit de concizie, prolix, diluat. ✦ (Despre felul de a vorbi) Prea rar, tărăgănat. ✦ (Despre gesturi) Care arată lipsă de vioiciune, încetineală, lene. — V. **lăbărța.**

LĂBOÁIE, *lăboaie,* s.f. Augmentativ al lui *labă*; labă mare; *p. ext.* (fam. și peior.) mână grosolană, mare. — **Labă** + suf. *-oaie*.

LĂBÓS, -OÁSĂ, *lăboși, -oase,* adj. (Rar) Cu labe mari. — **Labă** + suf. *-os*.

LĂBÚȚĂ, *lăbuțe,* s.f. Diminutiv al lui *labă*. — **Labă** + suf. *-uță*.

LĂCÁR, *lăcari,* s.m. Gen de păsări călătoare și cântătoare, de mărimea unei vrăbii, de culoare brună pe spate și alb-brună pe pântece, care trăiesc în stufărișul din jurul lacurilor și al mlaștinilor *(Acrocephalus)*; pasăre din acest gen. — **Lac**[1] + suf. *-ar.*

LĂCÁȘ s.n. v. **locaș.**

LĂCÁT s.n. v. **lacăt.**

LĂCÁTĂ s.f. v. **lacăt.**

LĂCĂRÁIE s.f. Lăcărie. — **Lac**[1] + suf. *-äraie*.

LĂCĂRÍE s.f. (Pop.) Cantitate mare de apă care acoperă un loc în urma ploilor, a inundațiilor; apă multă vărsată de cineva pe jos; apăraie, lăcăraie. — **Lac**[1] + suf. *-ărie*.

LĂCĂRÍT s.n. Procedeu de extragere a țițeiului cu ajutorul unei linguri cilindrice, folosit în sondele mai puțin adânci. — Et. nec. Cf. l a c [1].

LĂCĂTÓI, *lăcătoaie,* s.n. (Fam.) Augmentativ al lui *lacăt*. — **Lacăt** + suf. *-oi*.

LĂCĂTUÍ, *lăcătuiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A încuia cu lacătul. — **Lacăt** + suf. *-ui*.

LĂCĂTUÍRE, *lăcătuiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a lăcătui* și rezultatul ei. — V. **lăcătui.**

LĂCĂTUÍT, -Ă, *lăcătuiți, -te,* adj. (Rar) Încuiat cu lacătul. — V. **lăcătui.**

LĂCĂTÚȘ, *lăcătuși,* s.m. Meșteșugar, lucrător care face sau repară lacăte, broaște, chei etc. sau care efectuează operații de ajustare, de asamblare etc. a pieselor mecanice. — Din magh. **lakatos.**

LĂCĂTUȘĂRÍE, (**2**) *lăcătușării,* s.f. **1.** Meseria lăcătușului. **2.** Atelierul lăcătușului. [Var.: **lăcătușeríe** s.f.] — **Lăcătuș** + suf. *-ărie*.

LĂCĂTUȘERÍE s.f. v. **lăcătușărie.**

LĂCĂȚÉL, *lăcățele,* s.n. Diminutiv al lui *lacăt*. — **Lacăt** + suf. *-el*.

LĂCOMÉȘTE adv. (Rar) Cu lăcomie, în mod lacom. — **Lacom** + suf. *-ește*.

LĂCOMÍ, *lăcomesc,* vb. IV. Intranz. și refl. A pofti ceva cu lăcomie; a râvni la ceea ce aparține altuia. ✦ Refl. A se lăsa cuprins, stăpânit de lăcomie, a se arăta necumpătat. — Din **lacom.**

LĂCOMÍE, *lăcomii,* s.f. Poftă pe care o are cineva de a mânca sau de a bea mult; *fig.* dorință exagerată de câștig, de avere etc.; aviditate. ✧ Loc. adv. *Cu lăcomie* = lacom. — **Lacom** + suf. *-ie*.

LĂCOMÍRE, *lăcomiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) lăcomi* și rezultatul ei. — V. **lăcomi.**

LĂCOVÍȘTE, *lăcoviști,* s.f. (Reg.) Loc apătos, mocirlos, mlăștinos. [Var.: **lácoviște** s.f.] — Cf. bg., sb. l o k v a „băltoacă".

LĂCRĂMÁ[1] vb. I v. **lăcrima.**

LĂCRĂMÁ[2] vb. I v. **reclama.**

LĂCRĂMÁRE s.f. v. **lăcrimare.**

LĂCRĂMÁȚIE s.f. v. **reclamație.**

LĂCRĂMĂTÓR, -OÁRE adj. v. **lăcrimător.**

LĂCRĂMIOÁRĂ s.f. v. **lăcrimioară.**

LĂCRĂMÓS, -OÁSĂ adj. v. **lăcrimos.**

LĂCRĂMÚȚĂ s.f. v. **lăcrimuță.**

LĂCRIMÁ, *lăcrimez,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre oameni) A-i curge lacrimile (de durere, jale, înduioșare etc.); a plânge (ușor), a înlăcrima. **2.** Intranz. și refl. (Despre ochi) A se umple (continuu) de lacrimi (ca urmare a unei dureri, a înduioșării, a unei boli etc.); a (se) înlăcrima. [Var.: **lăcrămá** vb. I] — Lat. **lacrimare.**

LĂCRIMÁR, *lăcrimare,* s.n. (Arh.) Proeminență la cornișa unui acoperiș care împiedică prelingerea pe zidul construcției a apei de ploaie; piesă de lemn ori de metal fixată în același scop pe partea exterioară de la cerceveaua ușilor și a ferestrelor. — **Lăcrima** + suf. *-ar*.

LĂCRIMÁRE, *lăcrimări,* s.f. Faptul de *a lăcrima*. [Var.: **lăcrămáre** s.f.] — V. **lăcrima.**

LĂCRIMÁT, -Ă, *lăcrimați, -te,* adj. Cu lacrimi (în ochi); înlăcrimat. — V. **lăcrima.**

LĂCRIMĂTÓR, -OÁRE, *lăcrimători, -oare,* adj. (Rar) Care lăcrimează, care plânge; întristat. [Var.: **lăcrămătór, -oáre** adj.] — **Lăcrima** + suf. *-ător.*

LĂCRIMEÁ, *lăcrimele,* s.f. (Reg.) Lăcrimioară (**1**). — **Lacrimă** + suf. *-ea*.

LĂCRIMIOÁRĂ, *lăcrimioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *lacrimă*; lăcrimea, lăcrimiță, lăcrimuță. **2.** (În forma *lăcrămioară*) Mică plantă erbacee cu flori mici, albe, plăcut mirositoare, de forma unor clopoței; mărgăritar, mărgăritărel, cerceluși *(Convallaria majalis)*. [Var.: **lăcrămioáră** s.f.] — **Lacrimă** + suf. *-ioară*.

LĂCRIMÍȚĂ, *lăcrimițe,* s.f. (Reg.) Lăcrimioară (**1**). — **Lacrimă** + suf. *-iță*.
LĂCRIMÓS, -OÁSĂ, *lăcrimoși, -oase,* adj. (Pop.) **1.** Plin de lacrimi, din care picură lacrimi; înlăcrimat. **2.** Care plânge ușor. **3.** Fig. Care provoacă lacrimi; jalnic, impresionant, de plâns. [Var.: **lăcrămós, -oásă** adj.] — Lat. **lacrimosus.**
LĂCRIMÚȚĂ, *lăcrimuțe,* s.f. (Pop.) Lăcrimioară (**1**). [Var.: **lăcrămúță** s.f.] — **Lacrimă** + suf. *-uță*.
LĂCȘÓR s.n. v. **lăcușor.**
LĂCUÍ, *lăcuiesc,* vb. IV. Tranz. A aplica un strat de lac^2, a vopsi cu lac^2 (suprafața unui obiect). — **Lac^2** + suf. *-ui*.
LĂCUÍNȚĂ s.f. v. **locuință.**
LĂCUÍRE, *lăcuiri,* s.f. Acțiunea de *a lăcui* și rezultatul ei. — V. **lăcui.**
LĂCUÍT, -Ă, *lăcuiți, -te,* adj. Vopsit cu lac^2, acoperit cu un strat de lac^2. — V. **lăcui.**
LĂCUITÓR^1, -OÁRE s.m. și f. v. **locuitor.**
LĂCUITÓR^2, -OÁRE, *lăcuitori, -oare,* s.m. și f. Lucrător specializat în lucrări de lăcuire. [Pr.: *-cu-i-*] — **Lăcui** + suf. *-tor*.
LĂCULÉȚ, *lăculețe,* s.n. Lăcușor. — **Lac^1** + suf. *-uleț*.
LĂCUSTÁR, *lăcustari,* s.m. Pasăre migratoare cu pene trandafirii pe corp și negre-violete pe cap, pe picioare și la coadă, care se hrănește mai ales cu lăcuste *(Sturnus roseus)*. — **Lăcustă** + suf. *-ar*.
LĂCÚSTĂ, *lăcuste,* s.f. Nume dat mai multor specii de insecte din ordinul ortopterelor, dăunătoare agriculturii, care se caracterizează prin lungimea antenelor și prin picioarele posterioare foarte lungi, adaptate pentru sărit; insectă care aparține uneia dintre aceste specii. [Var.: **locústă** s.f.] — Lat. **lacusta** (= *locusta)*.
LĂCUȘÓR, *lăcușoare,* s.n. Diminutiv al lui *lac^1*; lăculeț. [Var.: **lăcșór** s.n.] — **Lac^1** + suf. *-ușor*.
LĂDĂȚÚIE, *lădățui,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *lădiță*. — **Lădiță** + suf. *-uie*.
LĂDIȘOÁRĂ, *lădișoare,* s.f. (Rar) Lădiță. — **Ladă** + suf. *-ișoară*.
LĂDÍȚĂ, *lădițe,* s.f. Diminutiv al lui *ladă*; lădișoară, läduță. — **Ladă** + suf. *-iță*.
LĂDÓI, *lădoaie,* s.n. Augmentativ al lui *ladă*; ladă mare. — **Ladă** + suf. *-oi*.
LĂDÚȚĂ, *läduțe,* s.f. (Rar) Lădiță. — **Ladă** + suf. *-uță*.
LĂFĂÍ, *lăfăiesc,* vb. IV. Refl. **1.** A sta comod pe ceva sau undeva, întinzându-și corpul în voie. **2.** A trăi comod, în belșug; a huzuri, a se desfăta. [Prez ind. și: *lắfăi*]— Din magh. **leffenni** „a bălăbăni, a atârna".
LĂFĂÍRE s.f. Faptul de *a se lăfăi*. — V. **lăfăi.**
LĂFĂÍT, -Ă, *lăfăiți, -te,* adj. Comod, destins; în huzur, îmbelșugat. — V. **lăfăi.**
LĂHÚZĂ s.f. v. **lăuză.**
LĂHUZÍE s.f. v. **lăuzie.**
LĂIBĂRÁC, *lăibărace,* s.n. (Pop.) Laibăr. — **Laibăr** + suf. *-ac*.
LĂIBĂRÁȘ, *lăibărașe,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *laibăr* (**1**); lăibăruț. [Var.: **laibărắș** s.n.] — **Laibăr** + suf. *-aș*.
LĂIBĂRÚȚ, *lăibăruțe,* s.n. (Pop.) Lăibăraș. — **Laibăr** + suf. *-uț*.
LĂICÉR, *lăicere,* s.n. (Reg.) Covor țărănesc de lână care se așterne pe jos sau cu care se împodobesc la țară lavițele și pereții. [Pr.: *lă-i-*. — Var.: **lăvicér** s.n.] — **La(v)iță** + suf. *-ar*.
LĂIÉȘ, *lăieși,* s.m. Lăieț. [Pr.: *lă-ieș*] — **Laie** + suf. *-aș*.
LĂIÉȚ, -IÁȚĂ, *lăieți, -e,* s.m. și f., adj. (Pop și peior.) (Rom nomad) care face parte dintr-o laie (**1**); *p. ext.* (om) cu înfățișare neîngrijită, cu părul lung și nepieptănat. — **Laie** + suf. *-eț*.
LĂINICÍ, *lăinicesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A umbla fără rost, a hoinări. — Din **lainic.**
LĂLĂÍ, *lălăiesc,* vb. IV. Tranz. A cânta (monoton, la nesfârșit) o melodie, înlocuind de obicei cuvintele cu silaba „la" (repetat). — Formație onomatopeică.
LĂLĂÍRE, *lălăiri,* s.f. (Fam.) Acțiunea de *a lălăi* și rezultatul ei. — V. **lălăi.**
LĂLĂÍT, *lălăituri,* s.n. (Fam.) Faptul de *a lălăi*. — V. **lălăi.**
LĂLÂU, -ÂIE, *lălâi,* adj. (Fam.) Care are mișcări greoaie, leneșe, lipsite de grație; *p. ext.* care este neglijent, neîngrijit, rău (și murdar) îmbrăcat. [Pl. și: (f.) *lălâie*] — Probabil formație onomatopeică.
LĂMÂI, *lămâi,* s.m. Arbust din țările calde, cu frunze ovale lucitoare și florile albe, cultivat pentru fructele lui comestibile *(Citrus limon*). — Din **lămâie** (derivat regresiv).
LĂMÂIE, *lămâi,* s.f. Fructul lămâiului, de formă sferică alungită, cu coaja galbenă, aromată și cu miezul acru, bogat în vitamine. [Pr.: *-mâ-ie*. — Var.: (reg.) **alămâie** s.f.] — Din ngr. **lemóni.**
LĂMÂIOÁRĂ, *lămâioare,* s.f. Mic arbust din familia labiatelor, cu flori foarte aromate, care se folosește drept condiment *(Thymus vulgaris)*. [Pr.: *-mâ-ioa-*] — **Lămâie** + suf. *-ioară*.
LĂMÂÍȚĂ, *lămâițe,* s.f. **1.** Arbust ornamental cu flori mici de culoare albă, ale cărui frunze, frecate în mână, răspândesc un miros de lămâie *(Philadelphus coronarius)*. **2.** Floare artificială de ceară albă, din care se fac coronițe și buchețele pentru mirese și cocarde pentru cei care participă la nuntă. — **Lămâie** + suf. *-iță*.
LĂMPĂRÍE, *lămpării,* s.f. Încăpere în mine, în gări etc., în care se păstrau și se întrețineau lămpile sau felinarele de întrebuințare curentă; lampisterie. — **Lampă** + suf. *-ărie*.
LĂMPIȘOÁRĂ, *lămpișoare,* s.f. (Rar) Lămpiță. — **Lampă** + suf. *-ișoară*.
LĂMPÍȚĂ, *lămpițe,* s.f. Diminutiv al lui *lampă*; lămpișoară. — **Lampă** + suf. *-iță*.
LĂMURÍ, *lămuresc,* vb. IV. **1**. Tranz. și refl. A ajuta pe cineva să înțeleagă sau a înțelege, a ajunge să înțeleagă ceva. ✦ Refl. recipr. A ajunge la o concluzie, la înțelegerea unui lucru în urma unei discuții în care s-au dezbătut aspectele neclare, contradictorii. **2.** Tranz. A face să fie clar, înțeles de cineva; a clarifica, a desluși. ✦ Refl. A deveni limpede, clar, explicit pentru cineva. **3.** Refl. (Despre obiecte) A apărea vederii în mod distinct; a se contura cu claritate. **4.** Tranz. și refl. (Înv.) A face să devină sau a deveni curat, lipsit de corpuri străine, pur. — Din **lamură.**
LĂMURÍRE, *lămuriri,* s.f. Acțiunea de *a (se) lămuri* și rezultatul ei; clarificare, deslușire, explicație (suplimentară). — V. **lămuri.**
LĂMURÍT, -Ă, *lămuriți, -te,* adj. (Adesea adverbial) **1.** (Despre oameni) Care a înțeles clar ceva; limpezit^2. **2.** (Despre idei, probleme etc.) Care este ușor de înțeles pentru cineva; explicit, clar, limpede. **3.** (Despre obiecte) Care apare vederii cu claritate. — V. **lămuri.**
LĂMURITÓR, -OÁRE, *lămuritori, -oare,* adj. Care lămurește, explică, care ajută la lămurirea cuiva. — **Lămuri** + suf. *-tor*.
LĂNCÉR s.m. v. **lăncier.**
LĂNCIÉR, *lăncieri,* s.m. Soldat din vechea cavalerie a unor țări, care era înarmat cu lance. [Pr.: *-ci-er*. — Var.: **lăncér** s.m.] — Din fr. **lancier** (după *lance*).
LĂNȚIȘÓR, *lănțișoare,* s.n. Diminutiv al lui *lanț*; lanț mic de metal prețios, servind ca podoabă; lanțug, lănțuș, lănțușor. ✦ Lucrătură sau împletitură cu un singur fir, făcută cu acul sau cu croșeta, care are forma unui lanț mic. — **Lanț** + suf. *-ișor.*
LĂNȚÚC s.n. v. **lănțug.**
LĂNȚÚG, *lănțuguri,* s.n. (Pop.) Lanț (**1**); lănțișor. [Var.: **lănțúc, lanțúg** s.n.] — Din ucr. **lancuh.**
LĂNȚÚȘ, *lănțușe,* s.n. Lănțișor. — **Lanț** + suf. *-uș*.
LĂNȚUȘÓR, *lănțușoare,* s.n. (Rar) Lănțișor. — **Lanț** + suf. *-ușor*.
LĂÓR s.n. Firele de cânepă sau de in care rezultă după melițare și din care se extrage fuiorul. — Et. nec.
LĂPĂDÁ vb. I v. **lepăda.**
LĂPĂÍ vb. IV v. **lipăi.**
LĂPTÁR, *lăptari,* s.m. Bărbat care se ocupă cu vânzarea sau colectarea laptelui. — **Lapte** + suf. *-ar*.
LĂPTÁȘ, *lăptașe,* s.n. Unealtă de pescuit alcătuită din una sau mai multe plase legate în formă de sac cu gura foarte largă. — Din bg. **laptaš.**
LĂPTĂREÁSĂ, *lăptărese,* s.f. Femeie care se ocupă cu vânzarea laptelui. — **Lăptar** + suf. *-easă*.
LĂPTĂRÍE, *lăptării,* s.f. Magazin unde se vând lapte și produse lactate; local de consumație unde se servesc produse lactate. ✦ (La pl.) Produse lactate; mâncăruri preparate din lapte. ✦ (Fam. și peior.) Sâni (mari). — **Lăptar** + suf. *-ie.*
LĂPTÍC s.n. (Fam.; în limbajul copiilor) Lapte. — **Lapte** + suf. *-ic*.
LĂPTIȘÓR, (**1, 2**) s.n., (**3**) *lăptișori,* s.m. **1.** S.n. (Rar) Diminutiv al lui *lapte*. **2.** S.n. (În sintagma) *Lăptișor de matcă* = produs secretat de glandele faringiene ale albinelor doici, care constituie hrana larvelor de matcă, utilizat în medicină și în cosmetică. **3.** S.m. Plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu mai multe rozete de frunze lanceolate, cu flori albe, răspândită în regiunea alpină; laptele-stâncii *(Androsace chamaejasme)*. — **Lapte** + suf. *-ișor*.
LĂPTÓC, *lăptoace,* s.n. (Reg.) Jgheab de scânduri prin care trece apa la moară, pentru a învârti roata; scoc, uluc. [Var.: (reg.) **lătóc** s.n.] — Din ucr. **lotók** (prin etimologie populară).
LĂPTÓS, -OÁSĂ, *lăptoși, -oase,* adj. **1.** (Pop.; despre animale, mai ales despre vaci) Care are sau produce lapte mult. ✧ Expr. *A le crede toate lăptoase* = a le crede pe toate adevărate; a fi lesne crezător. **2.** De culoarea sau cu aspectul laptelui. — **Lapte** + suf. *-os.*
LĂPTÚCĂ, *lăptuci,* s.f. Plantă erbacee legumicolă ale cărei frunze (dispuse în formă de rozetă, alcătuind la unele varietăți o căpățână) sunt comestibile; salată, marulă *(Lactuca sativa)*. — Lat. **lactuca.**
LĂRGÍ, *lărgesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) face (mai) larg; a da sau a căpăta lărgime; a (se) întinde. ✦ Tranz. Fig. A da amploare, a extinde. ✦ Refl. Fig. A se împrăștia, a se răspândi. — Din **larg.**
LĂRGÍME, *lărgimi,* s.f. **1.** Însușirea de a fi larg; întindere în toate direcțiile; lățime, amploare; dimensiunea transversală a unui recipient, a unei cavități. ✧ Expr. *Lărgime de vederi* = orizont intelectual deschis, înțelegere cuprinzătoare. **2.** Loc larg deschis; spațiu larg în care cineva se poate mișca nestingherit. — **Larg** + suf. *-ime*.
LĂRGÍRE, *lărgiri*, s.f. Acțiunea de *a (se) lărgi* și rezultatul ei. — V. **lărgi.**
LĂRGIT^1 s.n. Faptul de *a (se) lărgi.* — V. **lărgi.**
LĂRGÍT^2, -Ă, *lărgiți, -te,* adj. Care a devenit mai larg, mai cuprinzător, mai amplu. — V. **lărgi.**
LĂRGITÓR, *lărgitoare,* s.n. Nume dat mai multor unelte care servesc la lărgirea unui obiect, a unei piese, a unei găuri etc. — **Lărgi** + suf. *-tor*.
LĂRGÚȚ, -Ă, *lărguți, -e,* adj. Diminutiv al lui *larg*; destul de larg, de lejer. — **Larg** + suf. *-uț*.
LĂRMĂLÁU, *lărmălaie,* s.n. (Pop.) Hărmălaie, gălăgie, zarvă. — **Larmă** + suf. *-ălău*.
LĂRMUÍ, *lărmuiesc,* vb. IV. Intranz. (Înv. și pop.) A face larmă, a produce zgomot mare. — **Larmă** + suf. *-ui*.

LĂRMUÍRE, *lărmuiri,* s.f. (Înv. şi pop.) Acţiunea de *a lărmui* şi rezultatul ei; larmă. — V. **lărmui.**

LĂSÁ, *las,* vb. I. **1.** Tranz. A da drumul unui lucru sau unei fiinţe ţinute strâns. ✧ Expr. *A lăsa* (cuiva) *sânge* = a face să curgă din corpul cuiva, printr-o incizie, o cantitate de sânge. *Lasă-mă să te las*, se spune despre un om indiferent, lipsit de energie, neglijent, comod. ✦ Spec. A da drumul să cadă; a lepăda. ✦ A pune, a depune ceva undeva. **2.** Tranz. A permite, a îngădui, a admite, a nu opri; *spec.* a accepta ca cineva sau ceva să rămână într-o anumită stare, într-o anumită situaţie, a nu interveni pentru a modifica, a schimba sau a întrerupe ceva. ✧ Expr. *A lăsa* (pe cineva) *cu zile* sau *a-i lăsa* (cuiva) *zilele* = a cruţa viaţa cuiva. *A lăsa* (pe cineva) *în pace* (sau *încolo)* = a nu deranja pe cineva, a nu-l supăra, a-l lăsa să facă ce vrea; a se dezinteresa de cineva. *A lăsa* (pe cineva) *în boii* (sau *în banii, în apele) lui* = a nu se amesteca în treburile cuiva, a lăsa pe cineva în situaţia în care se află, a nu contraria în planurile, în ideile lui pe cineva. *A lăsa* (pe cineva) *în voie* = a da cuiva multă libertate sau întreaga libertate. *A lăsa* (pe cineva) *rece* = a nu impresiona, a-l face să rămână indiferent. (Refl.) *A (nu) se lăsa (mai) pe* (sau *pre) jos* = a (nu) îngădui să fie întrecut de cineva; a (nu) se strădui să ajungă pe cineva. *A nu se lăsa (cu una, cu două, odată cu capul* etc.) = a nu admite să cedeze, a se împotrivi cu îndârjire. *A se lăsa păgubaş* = a renunţa la ceva. ✦ Refl. A-şi îngădui o anumită ţinută. ✦ A nu face ceva imediat, a amâna; a aştepta, a păsui[1]. **3.** Tranz. A se îndepărta de cineva sau de ceva, a părăsi (plecând); *p. ext.* a nu se mai interesa, a nu se mai preocupa de cineva sau de ceva. ✧ Expr. *A lăsa pe cineva* (sau, refl., *a se lăsa) în* (sau *pe) seama* (sau *grija, voia)* sau *pradă cuiva* = a (se) da în seama (sau în grija, voia) sau pradă cuiva; a (se) încredinţa cuiva. *Lasă* (sau, refl., *lasă-te*) *pe mine* (sau *pe noi)!* = ai încredere în mine (sau în noi)! *A lăsa* (pe cineva sau ceva) *la naiba* (sau *naibii, dracului, focului)* = a nu se mai gândi la... ✦ A nesocoti; a omite, a elimina, a trece cu vederea. ✦ Intranz. (La imper., urmat de o propoziţie care cuprinde o concesie, o îngăduinţă sau o ameninţare) Aşteaptă să vezi! ✧ Expr. *Las' dacă* = **a)** desigur că nu; **b)** (în legătură cu o negaţie) nu mai încape îndoială că... *Lasă că...* = în afară de faptul că... ✦ (Despre facultăţi fizice sau intelectuale ori despre obiecte care se uzează prin folosinţă) A nu mai ajuta, a nu mai servi pe cineva (decât într-o mică măsură). ✦ (Despre dureri) A înceta, a trece. ✦ (Determinat prin „în urmă"; adesea fig.) A trece înaintea cuiva sau a ceva; a depăşi, a întrece. ✦ Refl. A se dezbăra de un obicei rău, de un nărav. ✦ Refl. A renunţa la o întreprindere proiectată. **4.** Tranz. A ceda un bun cuiva; a transmite ceva prin moştenire. ✦ A face să rămână, să persiste, să se menţină în urma sa; a degaja, a răspândi în urmă; a provoca, a pricinui. ✦ A da o poruncă, a transmite o dispoziţie (în momentul plecării, la despărţire); (despre divinitate) a rândui, a statornici, a hotărî. ✧ Expr. *A lăsa cu limbă de moarte* (sau *cu jurământ*) = a da, în ultimele momente ale vieţii, dispoziţii care să fie îndeplinite după moarte. **5.** Refl. A merge la vale, a coborî o pantă. ✦ A se aşeza pe ceva venind din zbor. ✦ Fig. (Despre întuneric, ger, căldură etc.) A începe, a se produce, a veni. ✧ Expr. (Tranz.) *A lăsa sec(ul)* = **a)** a începe zilele de post (al Paştelui); **b)** a petrece cu ocazia ultimei zile dinaintea postului (Paştelui). **6.** Tranz. A da (mai) jos; a coborî, a apleca. ✦ Intranz. A reduce din preţ, a vinde mai ieftin; a ieftini. **7.** Refl. A se îndoi, a se apleca (sub o povară); a se aşeza; a se culca. ✧ Expr. *A se lăsa greu* = **a)** a apăsa cu toată greutatea corpului; **b)** a consimţi cu mare greutate să facă ceva. — Lat. **laxare.**

LĂSÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) lăsa* şi rezultatul ei. — V. **lăsa.**

LĂSÁT[1] s.n. Faptul de *a lăsa*. ✧ *Lăsatul* (sau *Lăsata*)*-secului* = (în practica religioasă creştină) ultima zi înainte de începerea unui post (îndeosebi a postului Paştelui); petrecere care are loc cu acest prilej. [Var.: **lăsáta** s.f. art.] — V. **lăsa.**

LĂSÁT[2], *lăsaţi, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte) Căruia i s-a dat drumul sau a fost scăpat din mână. **2**. La care s-a renunţat, care a fost părăsit. **3**. (Despre bunuri) Care a fost primit ca moştenire. **4.** (Despre mirosuri, căldură etc.) Care a rămas în urma cuiva sau a ceva, care a fost degajat de cineva sau de ceva. **5.** (Despre întuneric, ger, căldură) Care s-a statornicit undeva. **6.** Care a fost coborât, care a fost dat mai jos. **7**. Încovoiat. — V. **lăsa.**

LĂSÁTA s.f. art. v. **lăsat[1].**

LĂSĂTÓR, -OÁRE, *lăsători, -oare,* adj. (Rar) Care lasă, care amână treburile de azi pe mâine, care îşi neglijează îndatoririle. — **Lăsa** + suf. *-ător.*

LĂSĂTÚRĂ, *lăsături,* s.f. (Rar) Loc în care s-a produs o denivelare. — **Lăsa** + suf. *-ătură.*

LĂSCÁIE, *lăscăi,* s.f. Monedă de aramă valorând o jumătate de para, care a circulat în Ţările Române în a doua jumătate a sec. XVIII; *p. gener.* monedă de valoare foarte mică. ✧ Expr. *A nu avea (nicio) lăscaie (frântă* sau *chioară*) = a nu avea absolut niciun ban. [Pr.: *-ca-ie.* — Var.: **lescáie, leţcáie, liţcáie** s.f.] — Din ucr. **ljackyj.**

LĂSNICIÓR, *lăsniciori,* s.m. Plantă cu tulpina agăţătoare, cu flori violete, cu fructe în formă de boabe roşii la maturitate, a cărei tulpină se întrebuinţează în ceaiuri medicinale *(Solanum dulcamara)*. — Cf. sb. l a s i n a .

LĂSTÁR, *lăstari,* s.m. (Adesea fig.) Ramură tânără care se dezvoltă din rădăcina sau tulpina unei plante lemnoase. ✦ (La pl.) Copăcei tineri, crescuţi după tăierea unei păduri (din cioturile rămase). [Pl. şi: (n.) *lăstare*] — Din bg. **lastar.**

LĂSTĂRÁŞ, *lăstăraşi,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *lăstar;* lăstărel. [Pl. şi: (n.) *lăstăraşe*] — **Lăstar** + suf. *-aş*.

LĂSTĂRÉL, *lăstărei,* s.m. (Pop.) Lăstăraş. [Pl. şi: (n.) *lăstărele*] — **Lăstar** + suf. *-el*.

LĂSTĂRÍ, *lăstăresc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Intranz. (La pers. 3) A da lăstari; a înfrăţi; *fig.* a încolţi. **2.** Tranz. A suprima lăstarii de prisos. — Din **lăstar.**

LĂSTĂRÍRE, *lăstăriri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a lăstări* şi rezultatul ei. — V. **lăstări.**

LĂSTĂRÍŞ, *lăstărişuri,* s.n. Mulţime de lăstari: *p. ext.* pădurice tânără şi deasă. — **Lăstar** + suf. *-iş*.

LĂSTÚN, *lăstuni,* s.m. Pasăre migratoare mică, asemănătoare cu rândunica *(Delichon urbica)*. ✦ *Lăstun de apă* (sau *de mal)* = pasăre migratoare cu penajul cenuşiu-cafeniu pe spate şi alb pe abdomen, care trăieşte pe lângă ape *(Riparia riparia)*. ✦ Expr. (Adverbial) *A sta lăstun pe capul cuiva* = a plictisi pe cineva, a se ţine scai de cineva. [Var.: (pop.) **lostún** s.m.] — Din sl. **lastunŭ.**

LĂSTUNÁŞ, *lăstunaşi,* s.m. Diminutiv al lui *lăstun*. — **Lăstun** + suf. *-aş*.

LĂTĂRÉŢ, -EÁŢĂ, *lătăreţi, -e,* adj. Care are o formă lată şi turtită. — **Lat** + suf. *-ăreţ*.

LĂTĂÚŞ, *lătăuşi,* s.m. Mic crustaceu care trăieşte în apele dulci, cu capul turtit lateral şi încovoiat *(Gammarus pulex).* — Din **lat.**

LĂTÓC s.n. v. **lăptoc.**

LĂTRÁ, *lătru,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre câini; la pers. 3) A scoate sunete scurte, sacadate, caracteristice speciei; a hămăi, a bate. ✦ Tranz. A se repezi asupra cuiva cu lătrături furioase. **2.** (Depr.; despre oameni) A vorbi întruna, zadarnic şi pe un ton răstit, a-şi bate gura. — Lat. **latrare.**

LĂTRÁRE, *lătrări,* s.f. (Înv.) Lătrat. — V. **lătra.**

LĂTRÁT, *lătraturi,* s.n. Faptul de *a lătra* (**1**); sunete caracteristice scoase de câini când latră; lătrare, lătrătură, hămăit, hămăitură, hămăială. — V. **lătra.**

LĂTRĂTÓR, -OÁRE, *lătrători, -oare,* adj. (Rar; despre câini) Care latră. ✦ Fig. (Despre felul de a vorbi al cuiva) Asemănător cu un lătrat. ✦ (Substantivat, m.) Câine. — **Lătra** + suf. *-ător.*

LĂTRĂTÚRĂ, *lătrături,* s.f. Lătrat. — **Lătra** + suf. *-ătură*.

LĂTUNOÁIE, *lătunoaie,* s.f. **1.** (Pop.) Gaură, răritură care se produce la marginile pânzei în timpul ţesutului manual prin ruperea unor fire din urzeală. **2.** Scândură plană pe o parte şi convexă pe cealaltă, tăiată de la marginea unui buştean. [Var.: (**2**) **lătunói** (pl. *lătunoi*) s.m.] — **Latură** + suf. *-oaie*.

LĂTUNÓI s.n. v. **lătunoaie.**

LĂTUNOIÓS, -OÁSĂ, *lătunoioşi, -oase,* adj. (Înv.; despre pânză) Care are lătunoi (**1**); (despre fire) care a produs lătunoi. — **Lătunoi** + suf. *-os*.

LĂTÚRA vb. I v. **alătura.**

LĂTURÁLNIC, -Ă, *lăturalnici, -ce,* adj. Care este aşezat, se află la o parte, la o margine; lateral; colateral; (despre drumuri, străzi etc.) izolat, dosnic; lăturaş. ✦ Fig. (Rar) Ocolit, tainic, ascuns. ✦ Fig. Incorect, necinstit. — **Latură** + suf. *-alnic.*

LĂTURÁŞ, -Ă, *lăturaşi, -e,* adj. **1.** (Înv.; despre cai; adesea substantivat) Înhămat în afara hulubelor, la dreapta sau la stânga cailor dintre hulube. **2.** (Rar) Lăturalnic, dosnic. — **Latură** + suf. *-aş*.

LĂTÚRĂ, *lături,* s.f. (Mai ales la pl.) Apă murdară rămasă după spălat. ✦ Resturi de mâncare muiate în apă, folosite ca hrană pentru porci. ✦ (Depr.) Mâncare rău gătită, fără gust, urâtă la aspect, de proastă calitate. — Probabil lat. ***lavaturae** (< *lavare* „a spăla") sau din **la[3].**

LĂTURÍŞ adv. (Reg.) Dintr-o (sau într-o) parte, lateral, pieziş. — **Latură** + suf. *-iş*.

LĂŢÍ, *lăţesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) face mai lat, mai larg sau mai turtit. ✦ A (se) întinde în toate direcţiile, a face să devină sau a deveni (mai) întins; a (se) mări. ✦ Refl. Fig. A se răspândi, a se împrăştia, a se propaga. — Din **lat.**

LĂŢÍME, *lăţimi,* s.f. Însuşirea de a fi lat; cea mai mică dintre cele două dimensiuni liniare ale unei suprafeţe plane dreptunghiulare; întindere opusă lungimii. ✦ Dimensiunea mijlocie a unui corp paralelipipedic. — **Lat** + suf. *-ime*.

LĂŢÍRE, *lăţiri,* s.f. Faptul de *a (se) lăţi*. — V. **lăţi.**

LĂŢÍŞ s.n. (Pop.: în expr.) *În lăţiş şi în curmeziş* = în lung şi în lat, în toate direcţiile; pretutindeni. — **Lat** + suf. *-iş*.

LĂŢIŞÓR, *lăţişoare,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *laţ[1]*. — **Laţ[1]** + suf. *-işor*.

LĂŢÍT, -Ă, *lăţiţi, -te,* adj. Devenit mai lat sau mai plat; care are un aspect lat sau plat. ✦ Întins[2]. — V. **lăţi.**

LĂŢÓS, -OÁSĂ, *lăţoşi, -oase,* adj. (Despre animale şi despre coama sau blana lor; *p. ext.* despre lucruri confecţionare din blană sau din lână) Cu laţe multe, cu păr ori fir lung şi miţos. ✦ (Despre părul sau barba oamenilor) Cu şuviţe lungi, care atârnă în dezordine; neîngrijit; (despre oameni) care are părul sau barba lăsate să crească lungi şi neîngrijite. — **Laţe** + suf. *-os*.

LĂUDÁ, *láud,* vb. I. Tranz. A exprima prin cuvinte preţuirea, stima faţă de cineva sau ceva; a aduce laude, a elogia. ✦ Refl. A spune despre sine însuşi cuvinte de laudă; a se mândri, a se făli. ✧ Expr. (Fam.) *Cum te mai lauzi?* = ce mai faci? cum te mai simţi? ✦ Refl. A face pe grozavul; a se grozăvi. [Pr.: *lă-u-*] — Lat. **laudare.**

LĂUDABÍL, -Ă, *lăudabili, -e,* adj. Care este vrednic de laudă. [Pr.: *lă-u-*] — Din lat. **laudabilis.**

LĂUDÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) lăuda* şi rezultatul ei. [Pr.: *lă-u-*] — V. **lăuda.**

LĂUDÁT, -Ă, *lăudați, -te,* adj. Care a fost prețuit, apreciat prin cuvinte elogioase. [Pr.: *lă-u-*] — V. **lăuda.**

LĂUDĂCIÓS, -OÁSĂ, *lăudăcioși, -oase,* adj. (Rar) Lăudăros. [Pr.: *lă-u-*] — **Lăuda** + suf. *-ăcios.*

LĂUDĂRÓS, -OÁSĂ, *lăudăroși, -oase,* adj. Care are obiceiul de a se lăuda, căruia îi place să se laude cu orice prilej; fanfaron, lăudăcios. [Pr.: *lă-u-*] — **Lăuda** + suf. *-ăros*.

LĂUDĂROȘÉNIE, *lăudăroșenii,* s.f. Exagerare (sistematică) a meritelor proprii; laudă de sine; lăudăroșie, fanfaronadă. [Pr.: *lă-u-*] — **Lăudăros** + suf. *-enie*.

LĂUDĂROȘÍE s.f. (Rar) Lăudăroșenie. [Pr.: *lă-u-*] — **Lăudăros** + suf. *-ie*.

LĂUDĂTÓR, -OÁRE, *lăudători, -oare,* s.m. și f. Persoană care laudă. ✧ Expr. *A-i fi murit* (cuiva) *lăudătorii*, se spune ironic despre cineva sau cuiva care se laudă singur. [Pr.: *lă-u-*] — Lat. **laudatorius** sau **lăuda** + suf. *-ător.*

LĂÚNTRIC, -Ă, *lăuntrici, -ce,* adj. (Adesea fig.) Care se află în interior. — [În]**lăuntru** + suf. *-ic.*

LĂURÚSCĂ, *lăuruște,* s.f. (Reg.) Viță sălbatică al cărei fruct este un ciorchine cu boabe mici, negre *(Vitis silvestris)*. [Pr.: *lă-u-*. — Var.: **laurúșcă, răurúscă** s.f.] — Lat. **labrusca.**

LĂÚT s.n. (Pop.) Acțiunea de *a (se) la*[3]; spălat (pe cap); lăutoare. — V. **la**[3]**.**

LĂUTÁR, *lăutari,* s.m. Muzicant popular care cântă la un instrument cu coarde sau, *p. gener.,* la orice instrument, de obicei dintr-un taraf; scripcar. [Pr.: *lă-u-*] — **Lăută** + suf. *-ar.*

LĂÚTĂ, *lăute,* s.f. Instrument muzical cu coarde asemănător cu cobza; *p. gener.* instrument muzical cu coarde. [Var.: **alăútă** s.f.] — Din tc. **lâuta,** ngr. **laúto.**

LĂUTĂRÉSC, -EÁSCĂ, *lăutărești,* adj., s.f. **1.** Adj. Caracteristic lăutarilor, de lăutar. **2.** S.f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *lă-u-*] — **Lăutar** + suf. *-esc*.

LĂUTĂRÉȘTE adv. În felul lăutarilor, ca lăutarii. [Pr.: *lă-u-*] — **Lăutar** + suf. *-ește*.

LĂUTOÁRE, *lăutori,* s.f. (Reg.) Lăut, lăutură; apă (fiartă cu leșie) pentru spălat pe cap. [Pr.: *lă-u-*] — **Lăut** + suf. *-oare*.

LĂUTÚRĂ, *lăuturi,* s.f. (Reg.) Lăut, lăutoare. [Pr.: *lă-u-*] — **Lăut** + suf. *-ură*.

LĂÚZĂ, *lăuze,* s.f. Femeie care se află în primele 6-8 săptămâni după o naștere. [Var.: **lăhúză, lehúză** s.f.] — Din ngr. **lehúsa.**

LĂUZÍ, *lăuzesc,* vb. IV. Intranz. A se afla în perioada lăuziei. [Pr.: *lă-u-*. — Var.: **lehuzí** vb. IV] — Din **lăuză.**

LĂUZÍE s.f. Starea lăuzei; timpul cât femeia este lăuză. [Pr.: *lă-u-*. — Var. **lăhuzíe, lehuzíe** s.f.] — **Lăuză** + suf. *-ie*.

LĂVICÉR s.n. v. **lăicer.**

LĂZĂRÉT s.n. v. **lazaret.**

LÂNĂ, (**3**) *lânuri,* s.f. **1.** Părul lung și moale care acoperă corpul unor animale, mai ales al oilor, și care se prelucrează pentru obținerea de fibre. ✦ Cantitate de lână (**1**) scoasă la o tunsoare de pe o oaie. **2.** (În sens larg) Fibră naturală de origine animală, cu proprietăți textile, folosită la fabricarea și confecționarea țesăturilor, a tricotajelor și a pâslelor. ✧ Loc. adj. *Lână în lână* = **a)** (despre țesături) care are urzeala și bătătura din lână; **b)** *fig.* de calitate superioară; veritabil, autentic. ✦ *Lână artificială* = fibră textilă obținută din cazeină, având aspectul și unele proprietăți asemănătoare cu lâna (**2**). *Lână regenerată* = fibră provenită din zdrențe de stofe și tricoturi, din rebuturi și deșeuri de fabricație, prin a căror destrămare și cardare, în amestec cu lâna obișnuită, se obțin țesături și pâsle. **3.** (La pl.) Varietăți de lână (**2**); obiecte de lână. **4.** (În sintagma) *Lână de lemn* = produs constituit din fâșii subțiri de lemn uscat, tăiat în mașini speciale, folosit la fabricarea plăcilor ușoare de construcție, ca material izolant, în tapițerie, pentru ambalaje etc. — Lat. **lana.**

LÂNĂRÍCĂ s.f. (Bot.) Bumbăcariță. — **Lână** + suf. *-árică*.

LÂNĂRÍE, *lânării,* s.f. Filatură de lână. ✦ Prăvălie în care se vinde lână. ✦ (La pl.) Obiecte (de îmbrăcăminte) făcute din lână. — **Lână** + suf. *-ărie*.

LÂNĂRÍȚĂ, *lânărițe,* s.f. (Bot.) Bumbăcariță. — **Lână** + suf. *-ăriță*.

LÂNCED, -Ă, *lâncezi, -de,* adj. **1.** (Înv.) Slăbit de boală, sleit de puteri. **2.** Lipsit de vigoare sau de energie; moale. — Lat. **languidus.**

LÂNCEZEÁLĂ s.f. Stare de moleșeală trupească și sufletească; toropeală, lâncezire. ✦ Fig. Lipsă de activitate; stagnare. — **Lâncezi** + suf. *-eală*.

LÂNCEZÍ, *lâncezesc,* vb. IV. Intranz. (Despre oameni) A se afla într-o stare de slăbiciune sau de moleșeală; a nu avea chef de nimic. ✦ Fig. (Despre activități) A stagna. — Din **lânced.**

LÂNCEZÍRE s.f. Acțiunea de *a lâncezi*; lâncezeală, moleșeală. ✦ Fig. Stagnare. — V. **lâncezi.**

LÂNGĂ prep. **1.** (Introduce un complement circumstanțial de loc) În preajma..., în apropiere de... *Acolo lângă fântână, te aștept*. **2.** (În prep. compuse) *De lângă* = din preajma..., din apropierea..., din vecinătatea... *Pe lângă* = **a)** (introduce un complement indirect) la (cineva); **b)** (introduce un complement circumstanțial de loc) prin preajma..., prin apropierea...; de-a lungul...; **c)** (introduce un complement circumstanțial de mod) alături de..., față de..., în comparație cu...; **d)** (introduce un complement circumstanțial cumulativ) în afară de..., în plus de...; **e)** (urmat de „că" și precedat de „pe", cu valoare de conj.) în afară de faptul că..., abstracție făcând... — Lat. **longum ad.**

LÂNGOÁRE s.f. v. **lingoare.**

LÂNÍCĂ s.f. (Pop.) **1.** Diminutiv al lui *lână.* **2.** (Colectiv) Fire subțiri de lână de diferite culori, care servesc la brodat. — **Lână** + suf. *-ică*.

LÂNÓS, -OÁSĂ, *lânoși, -oase,* adj. (Despre animale) Bogat în lână (**1**), cu multă lână. ✦ (Despre părul oamenilor sau al unor animale) Ca lâna, asemănător la aspect cu lâna: *p. ext.* moale. — **Lână** + suf. *-os*.

LEAC, *leacuri,* s.n. (Pop.) **1.** Mijloc folosit în tratarea unei boli; medicament, doctorie, tratament, remediu. ✧ *Iarbă* (sau *buruiană) de leac* = plantă medicinală. ✧ Expr. *A căuta* (pe cineva sau ceva) *ca iarba de leac* sau *a umbla* (după cineva sau ceva) *ca după iarba de leac* = a căuta cu înfrigurare, pretutindeni. *A da de leac* = a descoperi medicamentul, tratamentul eficace. *A găsi* (cuiva) *leacul* = a găsi mijlocul de a stăpâni pe cineva, de a rezolva ceva, a găsi ac de cojocul cuiva. **2.** (În expr.) *Fără (de) leac de...* = fără niciun pic de... (În construcții negative) *(Nici) de leac* = câtuși de puțin, deloc. — Din sl. **lěkŭ.**

LEÁCĂ adv. v. **oleacă.**

LEÁFĂ[1]**,** *lefi,* s.f. (Pop.) **1.** Partea scobită a unei linguri; găvan. **2.** Tăișul, lama sapei, a bărzii, a toporului. — Din săs. **le(i)fel** (= germ. *Löffel*) „lingură".

LEÁFĂ[2]**,** *lefuri,* s.f. **1.** Salariu. **2.** Soldă pe care o primesc soldații mercenari. ✧ Expr. *În leafă* = ca mercenar. [Pl. și: *lefi*] — Din tc. **ulûfe.** Cf. sb. (u) l e f a, bg. l e f e.

LEÁGĂN, *leagăne,* s.n. **1.** Pat mic de lemn sau de nuiele împletite (care se poate balansa) pentru copiii mici. ✧ *Cântec de leagăn* = cântec cu care se adorm copiii. ✧ Expr. *Din leagăn* = din fragedă copilărie; de la început. **2.** Fig. Loc de origine, de baștină. **3.** Instituție de stat sau așezământ filantropic unde sunt crescuți copiii abandonați sau orfani. ✦ (Impr.) Creșă. **4.** Scaun sau scândură suspendată cu frânghii, pe care se așază cineva ca să se balanseze; *p. ext.* scrânciob. ✧ Loc. vb. *A se da în leagăn* = a se balansa. — Din **legăna** (derivat regresiv).

LEAH, -Ă, *leși,* s.m. și f. (Înv.) Polonez. [Var.: **leș** s.m.] — Din ucr. **ljach.**

LEÁL, -Ă, *leali, -e,* adj. Care își respectă cuvântul, care este fidel față de angajamentul luat; corect, cinstit; sincer, franc[3]. [Pr.: *le-al*] — Din it. **leale.**

LEALITÁTE s.f. Însușirea de a fi leal; corectitudine, cinste; sinceritate, franchețe. [Pr.: *le-a-*] — **Leal** + suf. *-itate*. Cf. it. l e a l t à .

LEÁNDRU, *leandri,* s.m. Arbust mediteranean, înalt până la cinci metri, cu frunze lanceolate și cu flori albe, gălbui sau roșii plăcut mirositoare, cultivat la noi ca plantă ornamentală *(Nerium oleander)*. [Pr.: *le-an-*. — Pl. și: *lendri*. — Var.: **oleándru** s.m] — Din it. **leandro.**

LEÁPȘĂ, *lepșe,* s.f. Lovitură dată cuiva cu palma. ✧ *De-a leapșa* = numele unui joc de copii. — Formație onomatopeică.

LEÁSĂ[1]**,** *lese,* s.f. Împletitură de nuiele în formă de grătar, de gard, de coș etc., folosită (singură sau ca element component) în numeroase scopuri practice. — Din bg. **lesa,** sb. **ljesa.**

LEÁSĂ[2]**,** *lese,* s.f. Desiș mare într-o pădure. ✦ Desiș format din ramurile unui copac. — Din sl. **lěsŭ.**

LEASING s.n. Operațiune în care un locator (**1**) se obligă ca, la solicitarea unui utilizator, să cumpere sau să preia de la un furnizor un bun mobil ori imobil și să transmită utilizatorului posesia sau folosința asupra acestuia, contra unei plăți, numite redevență, în scopul exploatării ori, după caz, al achiziționării bunului. [Pr.: *lízing*] — Cuv. engl.

LEAT, (**1, 2**) *leaturi,* s.n., (**3**) s.m. **1.** S.n. (Înv.) An. **2.** S.n. (Pop.) Contingent. ✧ Expr. *A fi leat cu cineva* = a fi de aceeași vârstă cu cineva. **3.** S.m. Denumire familiară (de adresare) dată unui soldat. — Din sl. **lěto.**

LEAȚ, *leațuri,* s.n. Despicătură lungă și îngustă de lemn, adesea fasonată (în patru muchii), folosită în tâmplărie. [Var.: **laț** s.n.] — Din magh. **léc.**

LEBADEÁ s.f. v. **libadea.**

LÉBĂDĂ, *lebede,* s.f. **1.** Gen de păsări acvatice, mai mari decât gâsca, cu pene albe sau (rar) negre și cu gâtul lung și arcuit *(Cygnus)*; pasăre care face parte din acest gen. ✧ *Cântecul lebedei* = ultima operă sau manifestare (înainte de moarte) a unui mare creator sau interpret. **2.** (Art.) Constelație din emisfera boreală; Crucea. — Din sl. **lebedĭ.**

LEBĂDÓI, *lebădoi,* s.m. (Rar) Masculul lebedei. — **Lebădă** + suf. *-oi*.

LÉBĂR s.n. Lebărvurst. — Abr. de la **Lebărvurst**.

LÉBĂRVURST s.n. (Rar) Preparat alimentar din pateu de ficat de porc; lebăr. [Pr.: *-vurșt.* — Var.: **lebărvúrșt** (pl. *lebărvurști*) s.n.]. — Din germ. **Leberwurst.**

LÉBĂRVÚRȘT s.n. v. **lebărvurst**.

LECÍT s.n. v. **lecită.**

LECÍTĂ, *lecite,* s.f. Vas grecesc de ceramică, de formă cilindrică alungită, cu gâtul strâmt, cu gura în formă de pâlnie și cu o singură toartă, folosit pentru păstrarea parfumurilor și a uleiurilor. [Var.: **lecít** s.n.] — Din fr. **lécythe.**

LECITÍNĂ, *lecitine,* s.f. Substanță organică fosforată, care se găsește în organismele vii, mai ales în țesutul nervos și în gălbenușul de ou. — Din fr. **lécithine.**

LECTÍCĂ, *lectici,* s.f. Pat sau scaun, purtat de cai sau de oameni, folosit ca mijloc de locomoție în Antichitatea romană, în Evul Mediu și (astăzi) în unele țări orientale; litieră. [Acc. și: *lécticä*] — Lat. **lectica.**

LÉCTOR[1]**, -Ă,** *lectori, -e,* s.m. și f. (Rar la f.) **1.** Grad în unele instituții de învățământ superior, mai mare decât asistentul și mai mic decât conferențiarul; persoană care are acest grad. **2.** Membru al unui lectorat (**2**). **3.** (Ieșit din uz)

Persoană care ținea lecții sau care conducea seminariile în învățământul politic, în universitățile populare etc. — Din germ. **Lektor.**

LÉCTOR[2], *lectori,* s.m. **1.** (Livr.) Cititor. **2.** (Inform.) Dispozitiv periferic care permite introducerea informației după o cartelă perforată într-un sistem de prelucrare automată a datelor; cititor de cartelă. — Din fr. **lecteur,** lat. **lector, -oris.**

LECTORÁT, *lectorate,* s.n. **1.** Funcția de lector[1] (**1**) într-o instituție de învățământ superior. **2.** Catedră în învățământul superior în care se predă limba (și cultura) unui popor străin, adesea cu profesori din țara respectivă. — Din germ. **Lektorat.**

LECTURÁ, *lecturez,* vb. I. Tranz. (Rar) A citi. — Din **lectură.**

LECTÚRĂ, *lecturi,* s.f. Faptul de a citi; citit[1], citire. ✧ *Sală de lectură* = încăpere amenajată pe lângă o bibliotecă, în care publicul poate citi cărți, reviste etc. *Lectură particulară* = cărțile citite de un elev în afara manualelor. ✦ (Inform.) Culegere a informațiilor înregistrate în memoria calculatoarelor electronice. — Din fr. **lecture,** lat. **lectura.**

LÉCȚIE, *lecții,* s.f. **1.** Formă de bază a învățământului, desfășurată cu o clasă de elevi, într-un timp determinat, sub conducerea unui învățător sau a unui profesor în conformitate cu programa de învățământ; oră școlară consacrată unui obiect de studiu. ✧ Expr. *A da lecții* = a medita (elevii) în particular. *A lua lecții* = a studia o disciplină cu ajutorul unui profesor, în afara unei instituții de învățământ. *A ieși* (sau *a scoate) la lecție* = a ieși sau a fi chemat în fața învățătorului sau a profesorului pentru a fi ascultat. **2.** Ceea ce este obligat să învețe și să scrie un elev (acasă) la recomandarea învățătorului sau a profesorului. ✧ Expr. *A spune lecția* = a expune în fața învățătorului sau a profesorului cunoștințele însușite. *A-și face lecțiile* = a-și pregăti temele școlare. **3.** (În forma *lecțiune)* Forma sub care se prezintă un text, în diferitele lui manuscrise sau ediții, datorită modului în care a fost citit și interpretat de un copist sau de un editor; citire comparativă a unui text în scopul de a-i stabili versiunea autentică. **4.** Sfat, povață, regulă de conduită care se recomandă cuiva pe un ton dojenitor; *p. ext.* mustrare, dojană. **5.** Învățătură folositoare trasă de cineva în urma unei întâmplări neplăcute. [Var.: **lecțiúne** s.f.] — Din germ. **Lektion,** lat. **lectio, -onis.**

LECȚIÚNE s.f. v. **lecție.**

LECUÍ, *lecuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) îngriji, a (se) trata, a da sau a lua medicamente spre a (se) face sănătos; *p. ext.* a (se) vindeca, a (se) însănătoși. **2.** Refl. Fig. A nu mai dori cu niciun preț să facă ceva (în urma unei întâmplări neplăcute). — **Leac** + suf. *-ui*.

LECUÍRE, *lecuiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) lecui* și rezultatul ei; vindecare, tămăduire, însănătoșire. — V. **lecui.**

LECUÍT, -Ă, *lecuiți, -te,* adj. Care s-a vindecat (de o boală, de o suferință); însănătoșit, tămăduit, vindecat. — V. **lecui.**

LECUITÓR, -OÁRE, *lecuitori, -oare,* adj. Care vindecă; tămăduitor, vindecător. [Pr.: *-cu-i-*] — **Lecui** + suf. *-tor*.

LED, *leduri,* s.n. (Electron.) Diodă emițătoare de lumină. — Din engl. **led.**

LEFEGÍU, *lefegii,* s.m. **1.** Nume dat mercenarilor din Țările Române în Evul Mediu. **2.** (Pop. și fam.) Salariat; funcționar. — Din tc. **ulûfeci.**

LEFȘOÁRĂ s.f. v. **lefușoară.**

LEFT, (**1**) *lefți,* s.m., (**2**) *lefturi*, s.n. (Înv.) **1.** S.m. Monedă de aur sau argint (în valoare de cinci ducați), din care se făceau salbe. **2.** S.n. Obiect de podoabă femeiască în formă de colier sau de medalion. — Din ngr. **leftó(n)** „monedă mică".

LÉFTER, -Ă, *lefteri, -e,* adj. (Fam.) Care nu are niciun ban, care este fără lăscaie (în pungă). ✧ Expr. *A rămâne* (sau *a lăsa* pe cineva) *lefter* = a rămâne (sau a lăsa pe cineva) fără niciun ban. — Din ngr. **(e)léfteros** „liber".

LEFTERÍ, *lefteresc,* vb. I. Tranz. și refl. (Fam.) A face pe cineva să-și piardă sau a-și pierde toți banii, a lăsa sau a rămâne fără niciun ban. — Din **lefter.**

LEFTERÍE, *lefterii,* s.f. (Rar) Credit; încredere. ✧ Expr. *A-și mânca* (sau *a-și pierde) lefteria* = a-și pierde reputația de om cinstit față de cineva. — Din ngr. **(e)leftería** „libertate".

LEFUȘOÁRĂ, *lefușoare,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *leafă*[2]. [Var.: **lefșoáră** s.f.] — **Leafă**[2] + suf. *-ușoară*.

LEGÁ[1], *leg,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A împreuna, a uni strâns (printr-un nod, o fundă) capetele de sfoară, de ață, de sârmă, de lanț etc. (astfel încât să formeze un tot). ✧ Expr. *A lega* (sau *a strânge) băierile de la pungă* (sau *pungii)* = a face economii, a deveni (mai) econom. **2.** A închide la gură un sac, o pungă, o boccea etc., adunând marginile și înnodându-le sau petrecând în jurul lor o sfoară ale cărei capete se înnoadă; a strânge, a împacheta un obiect sau un material într-o învelitoare (basma, sac, pungă etc.) și a o închide în felul arătat. ✧ Expr. *A lega paraua cu zece noduri* = a fi zgârcit. ✦ A uni diferite lucruri într-un mănunchi, într-un tot (prinzându-le laolaltă). ✧ Expr. (Pop.) *A (nu) lega două în trei* = a (nu) pune la o parte ceva din câștigul obținut. **3.** A fixa, a strânge ceva cu o funie, cu un șiret etc. ca să nu se desfacă sau să nu se clatine. ✦ A strânge cu un cerc piesele care alcătuiesc un obiect pentru a realiza un tot. **4.** A prinde una de alta foile unei cărți și a-i pune coperți; a broșa, a cartona; *p. restr.* a coperta. **II. 1.** Tranz. A prinde, a agăța, a atârna un obiect de altul cu ajutorul unei frânghii, al unui lanț etc. **2.** Tranz. Fig. A înlănțui între ele sunete sau cuvinte pentru a vorbi. **3.** Tranz. A stabili o legătură între două puncte (îndepărtate) în spațiu sau în timp. ✦ (Tehn.) A stabili o legătură între două elemente ale unei instalații sau între o instalație și o sursă de forță (care-i asigură funcționarea). **4.** Tranz. și refl. Fig. A (se) înfiripa sau a (se) stabili relații (din punctul de vedere al ideilor, al sentimentelor). ✦ Refl. A se ocupa cu râvnă de ceva, a simți un mare atașament pentru o anumită preocupare, meserie. **5.** Refl. Fig. A plictisi pe cineva (căutând ceartă); a se agăța de cineva. **III.** Tranz. **1**. A imobiliza pe cineva cu ajutorul unei frânghii, al unui lanț etc.; a pune în lanțuri, în fiare; a înlănțui, a încătușa. ✧ Expr. *Nebun de legat* = **a)** nebun furios; **b)** persoană care se poartă ca un nebun. *A lega pe cineva de mâini și de picioare* = a împiedica pe cineva să acționeze. *A lega limba* (sau *gura) cuiva* = a împiedica pe cineva să vorbească. (Refl.) *A i se lega limba* = a nu mai putea vorbi sau a vorbi cu mare greutate. *A i se lega picioarele* = a nu mai putea umbla sau a umbla cu mare greutate. **2.** A prinde un animal (de ceva) cu ajutorul unei legături pentru a-l împiedica să fugă; a priponi. **IV.** Fig. **1.** Refl. A se obliga să facă ceva; a se angaja, a se îndatora. **2.** Tranz. (În superstiții și în basme) A opri, a împiedica de la ceva prin vrăji. **V.** Tranz. și refl. A(-și) înfășura sau a(-și) acoperi o parte a corpului (reînnodând, prinzând); *spec.* a (se) pansa, a (se) bandaja. ✧ Expr. (Tranz.) *A lega la ochi pe cineva* = a înșela pe cineva. (Refl.) *Fiecare se leagă unde-l doare* = fiecare își cunoaște greutățile proprii. *A se lega la cap (când nu-l doare)* = a-și crea complicații inutile. **VI. 1.** Intranz. (Despre plante) A face rod; a rodi. **2.** Refl. și intranz. (Despre sosuri, dulcețuri etc.) A se îngroșa, a se închega. — Lat. **ligare.**

LEGÁ[2], *leghez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A lăsa ceva prin legat[2], prin testament; a testa[1]. — Din fr. **léguer,** lat. **legare.**

LEGÁL, -Ă, *legali, -e,* adj. Care există sau se face în temeiul unei legi, care este prevăzut de o lege, conform cu legea; licit. — Din fr. **légal,** lat. **legalis.**

LEGALITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este legal, conform cu legea; principiu general de drept potrivit căruia autoritățile, instituțiile publice și cetățenii sunt obligați să respecte legea. ✧ Expr. *A intra în legalitate* = a se conforma legilor în vigoare. *A fi în legalitate* = a fi, a lucra sub ocrotirea și cu respectarea legilor în vigoare. ✦ Organizarea unui stat pe bază de legi; ansamblul legilor unei țări. — Din fr. **légalité.**

LEGALIZÁ, *legalizez,* vb. I. Tranz. A atesta autenticitatea; a da formă legală unui act, unui document. ✦ A da caracter legal unui fapt, unei situații, a face să fie recunoscut în mod oficial. — Din fr. **légaliser.**

LEGALIZÁRE, *legalizări,* s.f. Acțiunea de *a legaliza* și rezultatul ei. ✦ Atestare de către un notar public a autenticității semnăturii unui înscris sau a conformității unei copii, a unei traduceri etc. cu originalul. — V. **legaliza.**

LEGALIZÁT, -Ă, *legalizați, -te,* adj. Devenit legal, întărit prin autentificare; autentificat. — V. **legaliza.**

LEGALMÉNTE adv. (Rar) În mod legal, din punct de vedere legal. — Din fr. **légalement.**

LEGÁRE, *legări,* s.f. Acțiunea de *a (se) lega*[1] și rezultatul ei. — V. **lega[1].**

LÉGAT[1] s.n. Faptul de *a (se) lega*[1]. **1.** Strângere cu ajutorul unei legături a unor lucruri pentru a le împiedica să se desfacă. **2.** Broșare, cartonare a unei cărți. **3.** Rodire. — V. **lega[1].**

LEGÁT[2], *legate,* s.n. Dispoziție testamentară prin care se lasă cuiva o moștenire, un bun etc. ✦ (Concr.) Bun lăsat cuiva prin dispoziție testamentară. — Din lat. **legatum.**

LEGÁT[3], *legați,* s.m. **1.** Trimis al senatului, al împăratului etc. într-o provincie a Imperiului Roman. ✦ Comandant al unei legiuni. **2.** Reprezentant diplomatic al Sfântului Scaun. — Din fr. **légat,** lat. **legatus.**

LEGÁT[4], -Ă, *legați, -te,* adj., adv. **1.** Adj. (Despre oameni) Zdravăn, vânjos, voinic. **2.** Adj. (Despre sosuri, dulcețuri etc.) Îngroșat, devenit consistent. **3.** Adj. Imobilizat printr-o legătură. ✦ Fig. Obligat, constrâns. **4.** Adv. În mod coerent, cu înțeles logic. — V. **lega[1].**

LEGATÁR, -Ă, *legatari, -e,* s.m. și f. Persoană în favoarea căreia se face un legat[2]. — Din fr. **légataire,** lat. **legatarius.**

LEGÁTO adv. (Indică modul de executare a unui grup de note muzicale) Fără nicio întrerupere între sunete, în mod continuu. — Cuv. it.

LEGÁȚIE, *legații,* s.f. Misiune diplomatică pe lângă un stat străin, inferioară în rang unei ambasade, condusă de un ministru plenipotențiar sau de un însărcinat cu afaceri. ✦ Localul, sediul acestei misiuni. [Var.: **legațiúne** s.f.] — Din fr. **légation,** lat. **legatio.**

LEGAȚIÚNE s.f. v. **legație.**

LEGĂMÂNT, *legăminte,* s.n. **1**. Promisiune solemnă, angajament de a face ceva. **2.** Învoială, convenție. — Lat. **ligamentum.**

LEGĂNÁ, *légăn,* vb. I. **1**. Tranz. A mișca lin într-o parte și în alta un copil (cu leagănul sau pe brațe) pentru a-l adormi. ✦ Refl. Fig. A se lăsa purtat, amăgit de speranțe deșarte. **2**. Tranz. și refl. A (se) mișca într-o parte și în alta; a (se) clătina, a (se) balansa. ✦ Refl. A se da în leagăn (**4**). **3.** Refl. (Despre oameni) A se mișca ritmic (în mers, în pas de dans etc.). [Prez. ind. și: *leágăn*] — Probabil lat. ***liginare** (< *ligare* „a lega").

LEGĂNÁRE, *legănări,* s.f. Acțiunea de *a (se) legăna* și rezultatul ei; clătinare, balansare, legănătură. — V. **legăna.**

LEGĂNÁȘ, *legănașe,* s.n. (Pop.) Legănel. — **Leagăn** + suf. *-aș*.

LEGĂNÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) legăna*. — V. **legăna.**

LEGĂNÁT[2], -Ă, *legănați, -te,* adj. **1.** Care se mișcă ritmic într-o parte și în alta; bălăbănit[2]. **2.** Fig. (Despre voce, vorbe) Tărăgănat. — V. **legăna**.

LEGĂNĂTÓR, -OÁRE, *legănători, -oare,* adj. Care (se) leagănă. — **Legăna** + suf. *-ător*.

LEGĂNĂTÚRĂ, *legănături,* s.f. Legănare. — **Legăna** + suf. *-ătură*.

LEGĂNÉL, *legănele,* s.n. (Fam.) Diminutiv al lui *leagăn*; legănaş, legănuş, legănuţ. — **Leagăn** + suf. *-el*.

LEGĂNÚŞ, *legănuşe,* s.n. (Fam.) Legănel. — **Leagăn** + suf. *-uş*.

LEGĂNÚŢ, *legănuţe,* s.n. (Fam.) Legănel. — **Leagăn** + suf. *-uţ*.

LEGĂTÓR, -OÁRE, (**I**) *legători, -oare,* s.m. şi f., (**II**) *legători,* s.f. **I.** S.m. şi f. **1.** Persoană specializată în legatul cărţilor. **2.** Persoană care leagă snopii. **II.** S.f. Obiect cu care sau în care se leagă ceva. ✦ Spec. Mănunchi de paie sau de spice cu care se leagă snopii. ✦ Spec. Basma. ✦ Spec. (Înv.) Cravată. ✦ Spec. (Înv.) Fular. — **Lega** + suf. *-ător*.

LEGĂTOREÁSĂ, *legătorese,* s.f. Femeie specializată în legatul cărţilor. — **Legător** + suf. *-easă*.

LEGĂTORÍE, (**1**) *legătorii,* s.f. **1.** Atelier sau secţie dintr-o întreprindere în care se cartonează sau se broşează cărţi, reviste etc. **2.** Meseria legătorului de cărţi. **3.** Ramură a industriei poligrafice care se ocupă cu legarea materialului tipărit. — **Legător** + suf. *-ie*.

LEGĂTÚRĂ, *legături,* s.f. **I. 1.** Legare; mod de a uni două corpuri, prin care se limitează mobilitatea lor relativă şi care permite de obicei transmiterea unor mişcări de la unul la celălalt; joncţiune. ✦ Spec. Mod de împletire a firelor de urzeală cu firele de bătătură. ✦ Conectare a mai multor elemente de circuit electric. ✦ Unire a unor particule care constituie o moleculă, un atom, un nucleu etc. ✧ *Forţă de legătură* = forţă care leagă între ei atomii unei molecule. *Energie de legătură* = energie eliberată la formarea unui sistem material. **2.** Mijloc de comunicare (aeriană, telegrafică etc.). **3.** Piesă, dispozitiv, obiect (flexibil) care uneşte sau fixează două sau mai multe obiecte, cu care este fixat, imobilizat cineva sau ceva. **4.** Basma. ✦ (Înv.) Cravată. ✦ Faşă, bandaj. **5.** Coperţile şi cotorul în care se fixează filele unei cărţi, ale unui caiet etc. **6.** Grup de obiecte legate împreună (într-o pânză sau cu o sfoară, o curea etc.) spre a se păstra sau a se transporta mai uşor; sarcină, boccea; mănunchi. **II.** Fig. **1**. Relaţie între fenomene, persoane, colectivităţi etc. **2.** Relaţie de rudenie, de dragoste sau de prietenie. ✦ (Mai ales la pl.) Relaţie, cunoştinţă printre oamenii de seamă sau influenţi. **3.** Contact stabilit şi menţinut între diferite persoane, instituţii, state etc. ✧ *Agent de legătură* = agent care ţine un contact permanent între două unităţi militare, între două grupuri de comandă etc. *Om de legătură* = om care asigură contactul permanent între două instituţii, două întreprinderi etc. **4.** (Înv.) Acord, înţelegere, convenţie. **5.** Concordanţă între părţile unei expuneri, ale unei argumentări. **6.** (În loc. prep.) *În legătură cu...* = referitor la... — Lat. **ligatura.**

LEGĂTURÍCĂ, *legăturici,* s.f. Diminutiv al lui *legătură*. [Pl. şi: *legăturele*] — **Legătură** + suf. *-ică*.

LÉGE, *legi,* s.f. **I.** Regulă imperativă stabilită de autoritatea supremă. ✦ Modificare cu caracter regulat care intervine într-un fenomen, într-un proces etc., exprimând esenţa lui. ✧ *Lege fonetică* = modificare regulată a unui sunet de-a lungul evoluţiei unei limbi. **II. 1.** (Jur.) Act normativ care emană de la orgaul legislativ al statului şi prin care sunt reglementate anumite relaţii sociale; *p. gener.* orice act normativ. ✧ *Lege nescrisă* = tradiţie, obicei al pământului. *Lege fundamentală* = constituţie. *Omul legii* = **a)** reprezentant al autorităţii de stat; **b)** persoană care respectă cu stricteţe prevederile legale. *Om de lege* = jurist, avocat. ✧ Loc. adj. *Fără (de) lege* = păcătos; mişel. ✧ Loc. adv. *După lege* = just, legal. *În lege* = de-a binelea, cu totul; straşnic. ✧ Expr. *Vorba* (sau *cuvântul* cuiva) *e lege* = vorba lui se respectă cu stricteţe. *Cum e legea* = cum se cuvine, cum se cade. *(Nu) e lege* = (nu) este neapărat aşa. *În numele legii*, formulă folosită atunci când se invocă autoritatea legală. *În baza legii* = în conformitate cu prevederile legale. **2.** (Pop.) Proces, judecată. **3.** Legalitate; constituţionalitate. **III.** Religie, credinţă. ✧ Expr. *Pe legea mea!* = zău! pe conştiinţa mea! ✦ Datină, obicei. ✧ Expr. *În legea cuiva* = în felul cuiva, cum se pricepe cineva. — Lat. **lex, legis.**

LEGENDÁR, -Ă, *legendari, -e,* adj. De legendă, de domeniul legendei, care constituie o legendă. ✦ Care a intrat în legendă datorită faptelor sale excepţionale. — Din fr. **légendaire.**

LEGÉNDĂ, *legende,* s.f. **1**. Povestire în proză sau în versuri care conţine elemente fantastice sau miraculoase, prin care se explică geneza unui lucru, a unei fiinţe etc., caracterul aparte al unui eveniment (istoric), al unui erou (mitic) sau al unui fenomen. ✦ Compoziţie muzicală, vocală sau instrumentală, care are ca subiect o legendă. **2.** (Rar) Inscripţie pe o monedă sau pe o medalie. **3.** Text, inscripţie prin care se explică semnele convenţionale de pe o hartă, de pe un plan, o imagine fotografiată sau desenată ✦ Completare sub formă de memoriu anexată la o schemă, la o hartă etc., privind unele date care nu se pot exprima grafic. — Din fr. **légende,** lat. **legenda.**

LÉGHE, *leghe,* s.f. Unitate de măsură pentru distanţele terestre sau maritime, variind între 4 şi 5,5 km. — Din it. **lega.**

LEGHORN n.pr. n. Rasă de găini cu penajul variat colorat, bune producătoare de ouă. [Pr.: *legórn*] — Cuv. engl.

LÉGIC, -Ă, *legici, -ce,* adj. Care are caracter de lege obiectivă. — **Lege** + suf. *-ic* (după rus. *zakonomernîi*).

LEGIFERÁ, *legiferez,* vb. I. Tranz. A elabora şi a adopta o lege; a stabili ceva prin lege. — Din fr. **légiférer.**

LEGIFERÁRE, *legiferări,* s.f. Acţiunea de *a legifera* şi rezultatul ei. — V. **legifera.**

LEGIOÁNĂ s.f. v. **legiune.**

LEGIONÁR, -Ă, *legionari, -e,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. Soldat care făcea parte dintr-o legiune romană. **2.** S.m. şi f. Membru al mişcării social-politice de extrema dreaptă, reprezentată de partidul Garda de Fier; gardist. **3.** S.m. Soldat în Legiunea străină. **4.** Adj. Referitor la legionari (**2**), de legionar. *Mişcarea legionară*. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **légionnaire,** lat. **legionarius.**

LEGISLÁ, *legislez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face legi. — Din **legislaţie** (derivat regresiv).

LEGISLATÍV, -Ă, *legislativi, -e,* adj. Referitor la legi, la legiferarea legilor, la elaborarea şi la adoptarea lor. ✧ *Organ legislativ* (şi substantivat, n.) = organ care are împuternicirea de a elabora şi a adopta legile. *Putere legislativă* = parte a puterii de stat, care, prin parlament, realizează conducerea ţării. *Consiliu legislativ* = consiliu care cercetează proiectele de lege şi contribuie la îmbunătăţirea şi definitivarea lor. — Din fr. **législatif.**

LEGISLATÓR, *legislatori,* s.m. Legiuitor. ✦ Fig. Persoană care stabileşte regulile unei arte sau ale unui curent artistic. — Din fr. **législateur,** lat. **legislator.**

LEGISLATÚRĂ, *legislaturi,* s.f. Perioadă de timp pentru care este ales sau în care funcţionează un organ legislativ. — Din fr. **législature.**

LEGISLÁŢIE, *legislaţii,* s.f. Totalitatea legilor unei ţări sau ale unui domeniu juridic. — Din fr. **législation,** lat. **legislatio.**

LEGÍST, *legişti,* adj. (În sintagma) *Medic legist* (şi substantivat, m.) = medic însărcinat cu lămurirea unor aspecte medicale care interesează justiţia. — Din fr. **légiste.**

LEGITÁTE, *legităţi,* s.f. (Fil.) Însuşire a fenomenelor de a se desfăşura în conformitate cu anumite legi (obiective); ansamblul legilor din natură, din societate şi din gândire. — **Lege** + suf. *-itate* (după rus. *zakonomernost')*.

LEGÍTIM, -Ă, *legitimi, -e,* adj. **1.** Care este întemeiat pe lege, care se justifică prin lege, care este recunoscut conform unui drept. ✧ *Legitimă apărare* = situaţie a unei persoane care, pentru a înlătura un atac direct, injust şi deosebit de grav, îndreptat împotriva sa, săvârşeşte o faptă prevăzută de legea penală, dar neconsiderată, în acest caz, infracţiune. ✦ (Despre căsătorii) Realizat cu îndeplinirea formelor legale; (despre soţi) căsătoriţi legal; (despre copii) născut din părinţi căsătoriţi sau recunoscut de tată. **2.** Care este justificat, îndreptăţit; just, echitabil. [Acc. şi: *legítim*] — Din fr. **légitime,** lat. **legitimus.**

LEGITIMÁ, *legitimez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A(-şi) stabili identitatea pe baza unui document legal. **2.** Tranz. A recunoaşte unui copil născut în afara căsătoriei drepturile de copil legitim. **3.** Tranz. A justifica, a îndreptăţi. — Din fr. **légitimer.**

LEGITIMÁRE, *legitimări,* s.f. Acţiunea de *a (se) legitima* şi rezultatul ei. — V. **legitima.**

LEGITIMÁT, -Ă, *legitimaţi, -te,* adj. **1.** Căruia i s-a cerut să se legitimeze cu un document legal. **2.** (Despre copii născuţi în afara căsătoriei) Care a fost recunoscut ca legitim. **3.** Care a fost considerat just, echitabil, îndreptăţit. — V. **legitima.**

LEGITIMÁŢIE, *legitimaţii,* s.f. Act, document personal eliberat de o autoritate şi cu care cineva îşi dovedeşte identitatea. — Din fr. **légitimation.**

LEGITIMÍSM s.n. Principiu monarhic afirmat în timpul mişcărilor revoluţionare ale burgheziei din Europa, care proclamă dreptul inalienabil la tron al monarhiilor legitime. — Din germ. **Legitimismus**.

LEGITIMÍST, -Ă, *legitimişti, -ste,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care susţine o dinastie sau un suveran, consideraţi drept singurii îndreptăţiţi să ocupe tronul. — Din fr. **légitimiste.**

LEGITIMITÁTE, *legitimităţi,* s.f. Însuşire a ceea ce este legitim. — Din fr. **légitimité.**

LEGIUÍ, *legiuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. şi pop.) A hotărî prin lege; a legifera. — **Lege** + suf. *-ui*.

LEGIUÍRE, *legiuiri,* s.f. (Înv. şi pop.) Acţiunea de *a legiui* şi rezultatul ei. ✦ Lege (juridică). ✦ Legislaţie. — V. **legiui.**

LEGIUÍT, -Ă, *legiuiţi, -te,* adj. (Înv. şi pop.) Care este în conformitate cu legea, bazat pe lege sau cerut de lege; legal, legitim. — V. **legiui.**

LEGIUITÓR, -OÁRE, *legiuitori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care elaborează legi. [Pr.: *-giu-i-*] — **Legiui** + suf. *-tor*.

LEGIÚNE, *legiuni,* s.f. **1.** Unitate de bază a armatei romane, cu efectiv variind între 4 200 şi 6 000 de oameni; *p. gener.* denumire dată unor formaţiuni militare sau paramilitare din diferite epoci. ✧ *Legiune străină* = formaţiune militară franceză ai cărei membri sunt recrutaţi voluntar, în urma unei selecţii dure, în cea mai mare parte, dintre străini. **2.** Fig. Mulţime; ceată, gloată. [Pr.: *-gi-u-*. — Var.: (înv.) **legioánă** s.f.] — Din fr. **légion,** lat. **legio, -onis.**

LEGUÁN, *leguani,* s.m. Şopârlă cu creastă din regiunea tropicală a Americii. [Pr.: *-gu-an*] — Din engl. **leguan.**

LEGÚMĂ, *legume,* s.f. **1.** Nume generic dat unor vegetale (fasole, cartofi, ceapă etc.) cultivate pentru hrana omului; zarzavat. ✦ (Rar; de obicei la pl.) Mâncare, hrană. **2.** Fig. Persoană redusă la o existenţă vegetativă. — Lat. **legumen.**

LEGUMEÁLĂ, *legumeli,* s.f. (Reg.) Faptul de *a legumi*. — **Legumi** + suf. *-eală*.

LEGUMÍ, *legumesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A mânca sau a bea câte puţin; a mânca sau a bea cu măsură sau fără poftă; a ciuguli. ✦ A degusta, a savura. — Din **legumă.**

LEGUMICÓL, -Ă, *legumicoli, -e,* adj. Care aparține culturilor de legume sau legumiculturii, privitor la culturile de legume sau la legumicultură. — **Legumă** + suf. *-icol* (după *pomicol, vinicol* etc.).

LEGUMICULTÓR, -OÁRE, *legumicultori, -oare,* s.m. și f. Cultivator de legume. — Din **legumicultură** (după *pomicultor—pomicultură*).

LEGUMICULTÚRĂ s.f. Ramură a agriculturii care se ocupă cu teoria și practica cultivării legumelor; cultivarea legumelor. — **Legumă** + **cultură** (după *pomicultură* etc.).

LEGUMÍNĂ s.f. Globulină care se găsește în semințele leguminoaselor. — Din fr. **légumine.**

LEGUMINÓS, -OÁSĂ, *leguminoși, -oase,* adj. (Despre plante) Al cărui fruct este o păstaie. ✦ (Substantivat, f. pl.) Familie de plante dicotiledonate al căror fruct este o păstaie; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **légumineux.**

LEGUMÍRE, *legumiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a legumi* și rezultatul ei. — V. **legumi.**

LEHÁMETE s.f. v. **lehamite.**

LEHÁMITE s.f. (Fam.) Oboseală, plictiseală, dezgust, silă (față de cineva sau de ceva). ✧ (În expr.) *A-i fi* (sau *a i se face)* cuiva *lehamite* (de ceva) = a-i fi (cuiva) silă, a se dezgusta, a se scârbi (de ceva). [Var.: **lehámete** s.f.] — Din bg. **liha mi ti** „mi-e silă, m-am săturat".

LEHĂÍ, *lehăiesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Reg.) A vorbi mult și fără rost; a flecări, a trăncăni. [Var.: **lihăí** vb. IV] — Et. nec.

LEHĂÍT s.n. (Reg.) Faptul de *a lehăi*. — V. **lehăi.**

LEHĂMETÍ, *lehămetesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se sătura, a se plictisi, a se dezgusta, a se scârbi total (de ceva sau de cineva); a se lehămetisi, a se lehămetui. [Var.: **lehămeţí** vb. IV] — Din **lehamete.**

LEHĂMETISÍ, *lehămetisesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se lehămeti. — **Lehamete** + suf. *-isi*.

LEHĂMETÍT, -Ă, *lehămetiți, -te,* adj. (Reg.) Plictisit, scârbit, dezgustat, lehămetuit. — V. **lehămeti**.

LEHĂMETUÍ, *lehămetuiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se lehămeti. — **Lehamete** + suf *-ui*.

LEHĂMETUÍT, -Ă, *lehămetuiți, -te,* adj. (Reg.) Lehămetit. — V. **lehămetui.**

LEHĂMEȚÍ vb. IV v. **lehămeti**.

LEHÁU, *lehăi,* s.m. (Reg.) Om mincinos sau flecar. — **Lehăi** + suf. *-ău*.

LEHÍME s.f. (Înv.) Totalitatea leșilor; mulțime de leși. — **Leah** + suf. *-ime*.

LEHÚZĂ s.f. v. **lăuză.**

LEHUZÍ vb. IV v. **lăuzi.**

LEHUZÍE s.f. v. **lăuzie.**

LÉICĂ[1] s.f. (Pop.; adesea însoțit de numele persoanei la care se referă) Lele (**1**). — Cf. bg. l ě l k a „cumnată".

LÉICĂ[2], *leici,* s.f. (Reg.) Pâlnie. — Din rus. **leika**. Cf. ucr. l i j k a .

LEICULÍȚĂ, *leiculițe,* s.f. (Pop.) Leicuță[1] — **Leică**[1] + suf. *-uliță.*

LEICUȘOÁRĂ, *leicușoare,* s.f. (Pop.) Leicuță[2]. — **Leică**[1] + suf. *-ușoară*.

LEICÚȚĂ[1], *leicuțe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *leică*[1]*;* leiculiță, leicușoară. — **Leică**[1] + suf. *-uță*.

LEICÚȚĂ[2], *leicuțe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *leică*[2]*;* pâlnioară. — **Leică**[2] + suf. *-uță*.

LEÍT, -Ă, *leiți, -te,* adj. (Adesea adverbial) **1.** (În expr.) *A fi* (sau *a semăna* etc.) *leit* (sau *leit-poleit) cu...* = a fi întocmai, la fel, asemenea cu... **2.** (Înv.; despre îmbrăcăminte) Care cade perfect pe corpul cuiva. ✦ (Despre oameni) Îmbrăcat într-o haină care cade perfect pe corp. **3.** (Înv.; despre păr) Răsfirat pe spate și pe umeri. — Din sl. **lejon, lejati.**

LEÍȚĂ, *leițe,* s.f. (Înv. și pop.) Monedă de valoare mică (egală cu 20 de parale), care a circulat în trecut. — **Leu**[2] + suf. *-iță*.

LEJÉR, -Ă, *lejeri, -e,* adj. (Mai ales despre îmbrăcăminte) Care este ușor, comod de purtat. — Din fr. **léger.**

LEJERITÁTE s.f. Ușurință. ✦ Comoditate. — **Lejer** + suf. *-itate* (după fr. *légèreté*).

LÉLA adv. (Pop.; în expr.) *A umbla lela* = a hoinări, a vagabonda, a bate drumurile. — Cf. l e l e .

LÉLE s.f. (Pop.) **1**. Termen de respect cu care se adresează la țară un copil sau o persoană mai tânără unei femei în vârstă sau cu care vorbește despre ea; leică[1]. ✦ (În poezia populară) Femeie (tânără) iubită; mândră. **2.** Femeie rea sau imorală. ✧ Expr. *Fecior* (sau *pui, fiu) de lele* = om șmecher, șiret, ticălos. *A umbla frunza* (sau *în dorul) lelii* = a umbla fără rost, degeaba. — Din bg. **lelja.**

LELÍCĂ s.f. (Pop.) Leliță. — **Lele** + suf. *-ică*.

LELICÚȚĂ, *lelicuțe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *lelică*. — **Lelică** + suf. *-uță*.

LELIȘOÁRĂ, *lelișoare,* s.f. (Pop.) Leliță. — **Lele** + suf. *-ișoară*.

LELÍȚĂ, *lelițe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *lele*; lelică, lelișoară, dadă. [Var.: (reg.) **líță** s.f.] — **Lele** + suf. *-iță*.

LÉMĂ, *leme,* s.f. **1.** (Mat.) Propoziție preliminară a cărei concluzie ușurează demonstrația unei teoreme. **2.** (Log.) Propoziție preliminară a unei demonstrații, care trebuie demonstrată la rândul ei. **3.** (Rar) Titlu sau sumar al unei lucrări. — Din fr. **lemme.**

LÉMING, *lemingi,* s.m. Nume dat mai multor genuri de mamifere rozătoare asemănătoare cu hârciogul, cu coada scurtă și cu blana deasă, brună-roșcată, care trăiesc în regiunile nordice *(Lemmus)*; animal care aparține unuia dintre aceste genuri. — Din fr. **lemming.**

LEMN, (**2, 3**) *lemne* s.n. **1.** Țesut conducător al unor plante superioare, alcătuit din trahee, parenchim și fibre cu lignină, folosit ca material de construcție, drept combustibil etc. ✧ Expr. *A fi de lemn* (sau *ca lemnul)* = a nu simți nimic, a fi insensibil. *A se face de lemn* = a înțepeni; a deveni dur. *A rămâne ca de lemn* = a înlemni, a încremeni (din cauza unei surprize, unei emoții etc.) *A îngheța lemn* = a înțepeni de frig, a îngheța tun. **2.** Tulpina și ramurile unui arbore (sau arbust) tăiat, servind pentru construcții, drept combustibil etc.; bucată ruptă sau tăiată din trunchiul sau din ramurile unui arbore (sau unui arbust). ✧ Expr. *Doarme de poți să tai lemne pe el*, se spune despre cineva care doarme adânc. *E ger de crapă lemnele*, se spune când e foarte frig. **3.** (Înv. și pop.) Copac, arbust. ✧ Compuse: *lemn-câinesc* = arbust cu frunze mici și groase, cu flori albe și fructe negre, cultivat prin grădini, ca gard viu *(Ligustrum vulgare)*; *lemn-dulce* = plantă erbacee cu flori mici, liliachii; plutitoare-dulce *(Glyicyrrhiza echinata)*; *lemnul-Domnului* = subarbust din familia compozeelor, cu flori galbene și cu miros de lămâie; lemnuș (*Artemisia abrotanum)*. — Lat. **lignum.**

LEMNACÉE, *lemnacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante monocotiledonate de tipul lintiței; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **lemnacée.**

LEMNÁR, (**1**) *lemnari,* s.m. (**2, 3**) *lemnare*, s.n. **1.** S.m. Muncitor, meseriaș care se ocupă cu prelucrarea lemnului; dulgher, tâmplar, bărdaș. **2.** S.n. Butuc pe care se așază lemnele pentru a fi despicate. **3.** S.n. Daltă cu care se scobește în lemn. — **Lemn** + suf. *-ar*.

LEMNĂRÍE[1], *lemnării,* s.f. **1.** Cantitate, grămadă (mare) de lemne. **2.** Material lemnos care intră într-o construcție. **3.** (Reg.) Magazie de lemne. — **Lemn** + suf. *-ărie*.

LEMNĂRÍE[2], (**2**) *lemnării,* s.f. **1.** Meseria lemnarului (**1**); lemnărit. **2.** Atelierul lemnarului (**1**); tâmplărie. — **Lemnar** + suf. *-ie*.

LEMNĂRÍT s.n. Meseria lemnarului (**1**); lemnărie[2]. — **Lemnar** + suf. *-it*.

LEMNIȘÓR, *lemnișoare,* s.n. Diminutiv al lui *lemn*. — **Lemn** + suf. *-ișor.*

LEMNÓS, -OÁSĂ, *lemnoși, -oase,* adj. (Despre țesuturile vegetale) De natura lemnului. ✦ Format din lemn; care are aspectul și structura lemnului. — **Lemn** + suf. *-os*.

LEMNÚȘ, *lemnușe,* s.n. (Reg.) **1.** Chibrit. **2.** (Bot.) Lemnul-Domnului. [Pl. și: *lemnușuri*] — **Lemn** + suf. *-uș*.

LEMPÍRĂ, *lempire,* s.f. Unitate monetară principală în Honduras. — Din fr. **lempira.**

LEMÚRI s.m. pl. (În mitologia romană) Suflete ale morților care bântuiau noaptea sub formă de stafii, căutându-și fostele cămine. — Din lat. **lemures,** fr. **lémures.**

LEMURIÁN, *lemurieni,* s.m. (La pl.) Subordin de mamifere primate, asemănătoare la înfățișare cu maimuțele; (și la sg.) animal care face parte din acest subordin. ✧ (Adjectival) *Mamifer lemurian.* [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **lémurien.**

LENÁJ, *lenajuri,* s.n. Țesătură subțire de lână. — Din fr. **lainage.**

LENCHI, *lenchiuri,* s.n. Situație favorabilă în jocul cu arșice. [Var.: **lenghi** s.n.] — Cf. tc. l e n k „șchiop, schilod".

LÉNE s.f. Faptul de a se complace în inactivitate; înclinația celui căruia nu-i place, care nu dorește, nu vrea să muncească, căruia îi place să stea fără să muncească; trândăvie; lâncezeală. — Din sl. **lĕnĭ.**

LÉNEȘ, -Ă, *leneși, -e,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. și f. (Om) căruia îi lipsește dorința, plăcerea de a munci, de a fi activ, căruia îi e lene; (om) trândav. **2.** Adj. Care trădează, exprimă lene. *Gesturi leneșe.* ✦ Care este domol, încet. *Mersul leneș al melcului*. **3.** S.m. (La pl.) Familie de mamifere din America de Sud, cu corp robust, cu membre prevăzute cu gheare puternice și arcuite, care se mișcă încet și stau zile întregi agățate pe aceeași creangă *(Bradypodidae)*; (și la sg.) animal din această familie. — **Lene** + suf. *-eș.* (**2**) Calc după fr. **paresseux,** germ. **Faultier.**

LENEVÍ, *lenevesc,* vb. IV. Intranz. și refl. A se afla, a rămâne sau a-i plăcea să rămână în inactivitate, a se lăsa cuprins de lene; a trândăvi. — Din **leniv** sau **leaniv** (înv. „leneș" < sl.).

LENEVÍE s.f. Starea omului leneș; *p. ext.* lene, trândăvie. — **Lenevi** + suf. *-ie*.

LENEVIÓR, -OÁRĂ, *leneviori, -oare,* adj. (Cam) leneș. — **Leniv** sau **leaniv** (înv. „leneș" < sl.) + suf. *-ior.*

LENEVÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) lenevi* și rezultatul ei. — V. **lenevi.**

LENEVÍT s.n. Faptul de *a lenevi*. — V. **lenevi.**

LENEVÓS, -OÁSĂ, *lenevoși, -oase,* adj. (Înv. și pop.) Leneș. — **Lenevi** + suf. *-os.*

LENGHI s.n. v. **lenchi.**

LENINÍSM s.n. Doctrina lui Lenin bazată pe marxism. — Din rus. **leninizm,** fr. **léninisme.**

LENINÍST, -Ă, *leniniști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține leninismului, privitor la leninism, care este creat de Lenin. **2.** S.m. și f. Adept al leninismului. — Din rus. **leninist,** fr. **léniniste.**

LENITÍV, -Ă, *lenitivi, -e,* adj., s.n. (Substanță, medicament) care calmează, care alină durerile. — Din fr. **lénitif,** lat. **lenitivus.**

LENJEREÁSĂ, *lenjerese,* s.f. Persoană care confecționează articole de lenjerie. — **Lenjer**[ie] + suf. *-easă*.

LENJERÍE s.f. Rufărie de corp și de pat. [Var.: **lingeríe** s.f.] — Din fr. **lingerie.**

LÉNJURI s.n. pl. Rufărie de corp; lenjerie. — Din fr. **linge.**

LENÓS, -OÁSE, *lenoși, -oase,* adj. (Rar) Leneș. — **Lene** + suf. *-os*.

LENT, -Ă, *lenți, -te,* adj. Încet, domol. — Din fr. **lent,** lat. **lentus.**

LÉNTĂ, *lente,* s.f. Panglică lată de mătase pe care o poartă regii, demnitarii, cei decorați etc. la solemnități. — Din rus. **lenta.**

LENTICÉLĂ, *lenticele,* s.f. Fiecare dintre porii care străbat scoarța arborilor, permițând respirația țesuturilor interne. — Din fr. **lenticelle.**

LENTICULÁR, -Ă, *lenticulari, -e,* adj. Care are forma unei lentile. — Din fr. **lenticulaire,** lat. **lenticularis.**

LENTÍGO s.n. (Med.) Pată pigmentară a pielii cu aspect de nev. ✦ Pistrui. — Din fr., lat. **lentigo.**

LENTÍLĂ, *lentile,* s.f. **1.** Piesă optică transparentă, de obicei mărginită de două suprafețe curbate (sau de una sferică și de una plană), care dă imaginea reală sau virtuală a unui obiect. ✧ *Lentilă de contact* = lentilă fină aplicată direct pe globul ocular în dreptul irisului, pentru corectarea vederii. **2.** Inel metalic care asigură legătura între două țevi de metal sau între o țeavă și un perete de metal. **3.** (În siderurgie) Lupă. **4.** (În sintagma) *Lentilă electronică* = dispozitiv format din sisteme de electrozi sau din combinații de magneți, care servește la focalizarea fasciculelor de electroni și se utilizează în construcția microscopului electronic. — Din fr. **lentille.**

LÉNTO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Încet, lin, lent. ✦ (Substantivat) Compoziție sau parte dintr-o compoziție muzicală executată în acest fel. — Cuv. it.

LENTOÁRE s.f. Încetineală. — Din fr. **lenteur.**

LEOÁICĂ, *leoaice,* s.f. Femela leului[1]. [Pr.: *le-oai-*] — **Leu**[1] + suf. *-oaică*.

LEOÁRBĂ, *leoarbe,* s.f. (Reg.; depr.) Gură (ca organ al vorbirii). — Formație onomatopeică.

LEOÁRCĂ adj. invar., adv. (Fam.) Foarte ud, plin de apă; bleașcă. [Pr.: *leoar-că*]. — **Liur** + suf. *-că*.

LEONÍN[1], -Ă, *leonini, -e,* adj. Care aparține leului[1], privitor la leu[1]; ca al leului[1]. ✧ *Contract leonin* = contract prin care una dintre părți își rezervă beneficiul cel mai mare sau contract prin care una dintre părți este scutită de a participa la pierdere. [Pr.: *le-o-*] — Din lat. **leoninus,** fr. **léonin.**

LEONÍN[2], -Ă, *leonini, -e,* adj. (În sintagma) *Versuri leonine* = versuri ale căror emistihuri rimează. *Rimă leonină* = rimă în care două sau trei silabe sunt asemănătoare. [Pr.: *le-o-*] — Din fr. **léonin.**

LEOP interj. Cuvânt care imită sunetul produs de un corp moale când cade pe o suprafață netedă. — Onomatopee.

LEOPÁRD, *leoparzi,* s.m. Animal carnivor din familia felidelor, cu blana de culoare gălbuie cu pete roșcate sau negre, care trăiește în Asia și în Africa; panteră *(Felis pardus)*. ✦ Blana acestui animal. ✧ *Leopardul zăpezilor* = irbis. [Pr.: *le-o-*] — Din fr. **léopard,** lat. **leopardus.**

LEOPĂÍ vb. IV v. **lipăi.**

LEORBĂÍ, *leórbăi,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A flecări, a trăncăni, a sporovăi. [Prez. ind. și: *leorbăiesc*] — **Leoarbă** + suf. *-ăi*.

LEORBĂIÁLĂ, *leorbăieli,* s.f. (Reg.) Faptul de *a leorbăi*; flecăreală, trăncăneală, sporovăială. [Pr.: *-bă-ia-*] — **Leorbăi** + suf. *-eală*.

LEORBĂU, *leorbăi,* s.m. (Reg.) Om flecar. — **Leoarbă** + suf. *-ău*.

LEORCĂÍ, *leórcăi,* vb. IV. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) face leoarcă, a (se) uda (tare) cu apă. [Prez. ind. și: *leorcăiesc*] — **Leoarcă** + suf. *-ăi*.

LEÓRDĂ s.f. v. **leurdă.**

LEORPĂÍ, *leórpăi,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A mânca sau a bea ceva sorbind cu zgomot. [Prez. ind. și: *leorpăiesc*] — Formație onomatopeică.

LEORPĂÍT, *leorpăituri,* s.n. (Reg.) Faptul de *a leorpăi*; zgomot (neplăcut) produs de cel care mănâncă sau bea ceva cu lăcomie. — V. **leorpăi.**

LEPĂDÁ, *lépăd,* vb. I. (Pop.) **I. 1.** Tranz. A lăsa ceva din mână; a arunca. ✦ A arunca un obiect nefolositor sau fără valoare, renunțând la el. ✧ Expr. *A nu fi de lepădat* = a fi vrednic de luat în seamă; a avea preț, valoare. **2.** Tranz. A dărui, a da cuiva ceva de mică valoare. **3.** Tranz. A-și dezbrăca un veșmânt, a-și scoate haina, încălțămintea etc. ✧ Expr. *A(-și) lepăda masca* = a înceta de a se mai preface, a se arăta sub adevărata înfățișare morală. *A-și lepăda potcoavele* = a muri. ✦ (Despre animale) A-și schimba părul, pielea, penele; a năpârli. **4.** Intranz. (Despre femei și despre femelele animalelor) A naște înainte de termen un făt mort; a avorta. ✦ Tranz. (Despre pești) A depune icrele. **II.** Fig. **1.** Tranz. A lăsa ceva sau pe cineva undeva; a îndepărta, a alunga. **2.** Tranz. A părăsi ceva (pentru totdeauna și de bunăvoie), a renunța la... ✦ Refl. A se lăsa de... **3.** Refl. A rupe orice legătură cu cineva. ✦ A nu recunoaște ceva; a tăgădui. [Prez. ind. și: *leápăd*. — Var.: (reg.) **lăpădá** vb. I] — Probabil lat. **lapidare** „a arunca cu pietre”.

LEPĂDÁRE, *lepădări,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) lepăda* și rezultatul ei; părăsire; renegare. ✧ *Lepădare de sine* = renunțare la interesele sau la ideile personale (pentru binele obștesc). ✦ (Bis.) Dezicere de diavol și de faptele sale în ritualul creștin al botezului — V. **lepăda.**

LEPĂDÁT[1] s.n. (Pop.) Faptul de *a lepăda*; *spec.* avort. — V. **lepăda.**

LEPĂDÁT[2], -Ă, *lepădați, -te,* adj. (Pop.; despre copiii nou-născuți) Părăsit de mamă; abandonat. — V. **lepăda**.

LEPĂDĂTÚRĂ, *lepădături,* s.f. (Pop. și fam.) **1.** Copil născut înainte de termen (și adesea cu mari deficiențe fizice sau psihice); stârpitură. **2.** Fig. Om lipsit de caracter; persoană depravată, coruptă, decăzută. — **Lepăda** + suf. *-ătură*.

LEPĂÍ vb. IV v. **lipăi.**

LEPEDÉU, *lepedeie,* s.n. (Reg.) Cearșaf. — Din magh. **lepedö.**

LEPIDODÉNDRON, *lepidodendroni,* s.m. Arbore fosil din grupul criptogamelor vasculare, cu coroana în formă de umbrelă, ale cărui resturi s-au păstrat în straturile de huilă. — Din fr. **lépidodendron.**

LEPIDOLÍT, *lepidoliți,* s.m. Specie de mică bogată în litiu și fluor, de culoare albă sau roz. — Din fr. **lépidolithe.**

LEPIDOPTÉR, *lepidoptere,* s.n. (La pl.) Ordin de insecte care cuprinde fluturii; (și la sg.) fluture. ✧ (Adjectival) *Insectă lepidopteră*. [Var.: **lepidoptéră** s.f.] — Din fr. **lépidoptère.**

LEPIDOPTÉRĂ s.f. v. **lepidopter.**

LÉPRĂ, (**2**) *lepre,* s.f. **1.** Boală contagioasă cronică, frecventă mai ales în regiunile tropicale, produsă de un bacil specific și caracterizată prin leziuni localizate pe piele, pe sistemul nervos periferic, mucoase, viscere etc. ✦ Fig. Neajuns care macină, subminează; racilă, plagă. **2.** Fig. Om lipsit de conștiință, de caracter, fără scrupule. — Din ngr. **lépra.**

LEPRÓS, -OÁSE, *leproși, -oase,* adj., s.m. și f. (Om) bolnav de lepră. — Din fr. **lépreux.**

LEPROZERÍE, *leprozerii,* s.f. Colonie sau spital special în care sunt izolați și îngrijiți leproșii. — Din fr. **léproserie.**

LEPȘÍ, *lepșesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A da cuiva palme, a pălmui; a turti prin lovituri cu palma. — Din **leapșă.**

LEPȘÍT, -Ă, *lepșiți, -te,* adj. (Reg.; despre lucruri) Turtit (printr-o lovitură), pleoștit; *fig.* (despre oameni; adesea substantivat) smintit, țicnit. — V. **lepși.**

LEPTOMENÍNGE, *leptomeninge,* s.n. (Med.) Denumire pentru arahnoidă și pia mater considerate împreună. — Din fr. **leptoméninge.**

LEPTOMENINGÍTĂ, *leptomeningite,* s.f. (Med.) Meningită în care se inflamează mai ales pia materul. — Din fr. **leptoméningite.**

LEPTÓN, *leptoni,* s.m. (Fiz.) Particulă elementară cu masa de repaus mai mică decât cea a unui nucleon. — Din fr. **lepton.**

LEPTOSPÍRĂ, *leptospire,* s.f. Gen de bacterii în formă de filament spiralat, terminat la ambele capete cu câte un cârlig, foarte răspândit în natură. — Din fr. **leptospire.**

LEPTOSPIRÓZĂ, *leptospiroze,* s.f. Boală infecțioasă, comună animalelor și omului, provocată de leptospiră și care se manifestă prin febră, icter etc. — Din fr. **leptospirose.**

LEPUÍ, *lepuiesc,* vb. IV. Tranz. A netezi extrem de fin suprafața unei piese metalice cu ajutorul unei substanțe abrazive speciale. — Et. nec.

LEPUÍRE, *lepuiri,* s.f. Acțiunea de *a lepui* și rezultatul ei. — V. **lepui.**

LEPUÍT[1], *lepuituri,* s.n. Faptul de *a lepui*. — V. **lepui.**

LEPUÍT[2], -Ă, *lepuiți, -te,* adj. (Despre piese metalice) Care a fost supus operației de lepuire. — V. **lepui.**

LER interj. Cuvânt care apare ca refren în colinde, cărora le dă un anumit colorit eufonic. [Var.: **léroi, léroloi, lérui, lérului** interj.] — Probabil lat. [Ha]**llelu**[iah, Domine].

LÉROI interj. v. **ler.**

LÉROLOI interj. v. **ler.**

LERPENEÁ s.f. (Reg.) Efort, trudă pe care o depune cineva pentru a face ceva. — Et. nec.

LÉRUI interj. v. **ler.**

LÉRULUI interj. v. **ler.**

LÉSĂ, *lese,* s.f. Curea cu care se leagă sau cu care sunt purtați câinii. — Din fr. **laisse.**

LESBIÁN, -Ă, *lesbieni, -e,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din insula Lesbos. **2.** Adj. Care aparține Lesbosului sau lesbienilor (**1**), privitor la Lesbos ori la lesbieni. **3.** S.f., adj. (Femeie) care practică lesbianismul. [Pr.: *-bi-an*] — Din fr. **lesbien.**

LESBIANÍSM s.n. Atracție sexuală între persoanele de sex feminin; safism, tribadism. [Pr.: *-bi-a-*] — **Lesbian** + suf. *-ism*.

LESCÁIE s.f. v. **lăscaie.**

LESIVÁRE, *lesivări,* s.f. (Geol.) Dizolvare și spălare a sărurilor solubile din sol de către apa din precipitații. — După fr. **lessivage.**

LÉSNE adv. (Înv. și pop.) Ușor, cu ușurință; comod. ✧ Loc. adj. *Lesne-crezător* = credul. — Din bg. **lesno.**

LESNICIÓS, -OÁSĂ, *lesnicioși, -oase,* adj. (Rar) Care este ușor de făcut sau de urmat; care înlesnește efectuarea unei munci, a unei acțiuni etc. — **Lesne** + suf. *-icios*.

LESNICIÚNE, *lesniciuni,* s.f. (Rar) Ușurință, facilitate de a face ceva. — **Lesne** + suf. *-iciune*.

LESOTHIÁN, -Ă, *lesothieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia regatului Lesotho sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine regatului Lesotho sau lesothienilor (**1**), referitor la Lesotho sau la lesothieni. — Din engl. **Lesothian.**

LÉSPEDE, *lespezi,* s.f. Placă poligonală de piatră naturală (prelucrată), de dimensiuni mari, cu care se acoperă mormintele, se pavează interiorul unor edificii, aleile etc. — Et. nec.

LESPEGIOÁRĂ, s.f. v. **lespejoară.**

LESPEJOÁRĂ, *lespejoare,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *lespede.* [Var.: **lespegioáră** s.f.] — **Lespede** + suf. *-ioară.*

LEST, *lesturi,* s.n. Încărcătură formată din nisip, pietriş, plumb etc. care asigură stabilitatea navelor de apă sau aeriene; balast, savură. — Din fr. **lest.**

LESTÁ, *lestez,* vb. I. Tranz. A încărca cu lest o navă sau o aeronavă pentru a le asigura stabilitatea. — Din fr. **lester.**

LESTÁRE, *lestări,* s.f. Acţiunea de *a lesta* şi rezultatul ei. — V. **lesta.**

LEŞ[1], *leşuri,* s.n. Cadavru, hoit, stârv. — Din tc. **leş.**

LEŞ[2] s.m. v. **leah.**

LEŞÉSC, -EÁSCĂ, *leşeşti,* adj., s.f. art. **1.** Adj. (Înv.) Polonez. **2.** Adj. (În sintagma) *Raţă leşească* = rasă de raţe domestice, cu penele albe sau negre, cu carnea gustoasă. **3.** S.f. art. Dans popular din Moldova; melodie după care se execută acest dans. — **Leş[2]** + suf. *-esc.*

LEŞÉŞTE adv. (Înv.) Ca polonezii, ca leşii[2], în felul polonezilor. — **Leş[2]** + suf. *-eşte.*

LEŞIÁLĂ, *leşieli,* s.f. (Pop.) Stare de slăbiciune, de sfârşeală; leşuială. [Pr.: *-şi-a-*] — **Leşie** (înv. „sfârşeală”) + suf. *-eală.*

LEŞIÁTIC, -Ă, adj. v. **leşietic.**

LEŞÍE s.f. Soluţie alcalină (folosită la spălatul rufelor, în diverse procese industriale etc.) obţinută prin dizolvarea în apă a sodei sau a hidroxidului de potasiu sau prin fierbere cu apă a cenuşii de lemn. — Lat. **lixiva.**

LEŞIÉTIC, -Ă, *leşietici, -ce,* adj. Cu gust sau cu miros (neplăcut) de leşie, ca leşia; leşios. ✦ Fig. Cenuşiu, întunecat, mohorât. *Cer leşietic.* [Pr.: *-şi-e-.* — Var.: **leşiátic, -ă,** adj.] — **Leşie** + suf. *-etic.*

LEŞÍN, *leşinuri,* s.n. **1.** Pierdere subită şi trecătoare a cunoştinţei, caracterizată prin rărirea bătăilor inimii şi a mişcărilor respiratorii şi cauzată de scăderea bruscă a irigaţiei cerebrale; lipotimie. **2.** Stare de slăbiciune, de lipsă de putere, de vlagă, provocată de foame, de sete etc.; sfârşeală. [Acc. şi: *léşin*] — Din **leşina** (derivat regresiv).

LEŞINÁ, *leşin,* vb. I. Intranz. A suferi un leşin (**1**), a-şi pierde cunoştinţa. ✧ Expr. *A leşina de râs* = a râde foarte tare. — Et. nec.

LEŞINÁT, -Ă, *leşinaţi, -te,* adj. **1.** Care se află în stare de leşin (**1**), în nesimţire. **2.** Extrem de slab; lipsit de vlagă, extenuat; moleşit (de foame, de sete, de oboseală etc.); sfârşit[2]. — V. **leşina.**

LEŞINĂTÚRĂ, *leşinături,* s.f. (Fam.) Fiinţă foarte slabă, lipsită cu totul de vlagă, de putere. — **Leşina** + suf. *-ătură.*

LEŞIÓS, -OÁSĂ, *leşioşi, -oase,* adj. Leşietic. [Pr.: *-şi-os*] — **Leşie** + suf. *-os.*

LÉŞNIC, *leşnice,* s.n. (Reg.) Plasă de pescuit. [Var.: **léşniec** s.n.] — Din bg. **leštnik** „alun”.

LÉŞNIEC s.n. v. **leşnic.**

LEŞUÍ, *leşuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A provoca o stare de slăbiciune, de sfârşeală. — Cf. l e ş i n .

LEŞUIÁLĂ, *leşuieli,* s.f. (Reg.) Leşială. — **Leşui** + suf. *-eală.*

LEŞUÍT, -Ă, *leşuiţi, -te,* adj. (Reg.) Sfârşit[2], slăbit (de foame). — V. **leşui.**

LETÁL, -Ă, *letali, -e,* adj. (Med.) Care provoacă moartea; mortal, de moarte. — Din fr. **létal,** lat. **letalis.**

LETALITÁTE s.f. (Med.) Mortalitate. — Din fr. **létalité.**

LETÁRGIC, -Ă, *letargici, -ce,* adj. Care ţine de letargie, privitor la letargie. ✧ *Encefalită letargică* = boală infecţioasă a encefalului, caracterizată prin febră, somnolenţă şi paralizie. — Din fr. **léthargique.**

LETARGÍE s.f. Stare patologică caracterizată printr-un somn adânc, de lungă durată, însoţit de diminuarea funcţiilor vitale. ✦ Fig. Apatie, amorţeală, inactivitate totală. — Din fr. **léthargie.**

LÉTCĂ, *letci,* s.f. (Reg.) Unealtă manuală care serveşte la depănatul firelor pe mosoare. — Din bg. **letka.**

LÉTCON, *letcoane,* s.n. Unealtă în formă de ciocan pentru încălzirea pieselor metalice în vederea lipirii lor cu cositor, cu plumb etc.; ciocan de lipit. — Din germ. **Lötkolben.**

LETÓN, -Ă, *letoni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Letoniei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Letoniei sau letonienilor (**1**), privitor la Letonia ori la letonieni. ✦ (Substantivat, f.) Limba letonă. — Din fr. **letton.**

LETOPISÉŢ, *letopiseţe,* s.n. **1.** Scriere veche cu caracter istoric, în care evenimentele sunt prezentate în ordine cronologică; cronică, hronic. [Acc. şi: *letopíseţ*] — Din sl. **lĕtopĭsĭcĭ.**

LETRASÉT, *letraseturi,* s.n. Set de litere, cifre şi semne de punctuaţie de diferite culori şi caractere, aflate pe un suport transparent şi care pot fi transferate, prin apăsare, pe diferite suprafeţe. [Pl. şi: *letrasete*] — Denumire comercială.

LETRÍNĂ, *letrine,* s.f. (Tipogr.) Literă majusculă (de obicei ornată) folosită la început de capitol în ediţii bibliofile. — Din fr. **lettrine.**

LETRÍSM s.n. Teorie literară şi artistică formalistă, care consideră că esenţa poeziei constă în simpla sonoritate a sunetelor, dispuse mai mult sau mai puţin arbitrar. — Din fr. **lettrisme.**

LETURGHÍE s.f. v. **liturghie.**

LEŢCÁIE s.f. v. **lăscaie.**

LEU[1], *lei,* s.m. **1.** Mamifer carnivor de talie mare din familia felidelor, cu corpul acoperit cu blană scurtă de culoare gălbuie şi cu o coamă bogată în jurul capului, deosebit de puternic şi de vorace, care trăieşte în Africa şi în Asia Meridională *(Panthera leo).* ✧ (În basme) *Leu-paraleu* = leu mare şi cu o putere extraordinară; *fig.* om curajos, viteaz. ✧ Expr. *Partea leului* = partea cea mai mare, cea mai valoroasă din împărţeala unui bun şi pe care şi-o însuşeşte cel mai puternic dintre părtaşi. ✧ Compuse: *leu-de-mare* = mamifer carnivor acvatic asemănător cu foca, având o coamă pe gât, piept şi omoplat *(Otaria byronia); leul-furnicilor* = insectă asemănătoare cu libelula, ale cărei larve se hrănesc cu insecte *(Myrmeleon formicarius).* ✦ Fig. Om puternic, viteaz. **2.** N. pr. art. Numele unei constelaţii. ✦ Al cincilea semn zodiacal, între Rac şi Fecioară, corespunzând perioadei 22 iulie – 23 august. — Cf. lat. l e o.

LEU[2], *lei,* s.m. Unitate bănească oficială a României începând din 1867 şi a Republicii Moldova din 1993. — Din **leu[1]** (cu sensul după tc. *arslanly*).

LÉUCĂ, *leuci,* s.f. Parte a carului formată dintr-un lemn încovoiat, cu un capăt îmbucat în osie şi cu celălalt prins de loitră, pentru a o sprijini. ✧ Expr. *A fi lovit* (sau *bătut, pălit, trăsnit) cu leucă (în cap)* = **a)** a fi zăpăcit, prostănac, idiot; **b)** a fi beat. — Din bg. **levka.**

LEUCEMÍE s.f. Boală de sânge caracterizată prin creşterea patologică a numărului de leucocite din organism şi prin apariţia unor leucocite imature; leucoză, mieloză. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucémie.**

LEUCÍT s.n. Silicat natural de aluminiu şi de potasiu, de culoare cenuşie sau albă, cu luciu sticlos, folosit mai ales ca îngrăşământ agricol. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucite.**

LEUCOBÁZĂ, *leucobaze,* s.f. (Chim.) Leucoderivat. [Pr.: *le-u-*] — Din germ. **Leukobase,** fr. **leucobase.**

LEUCOCÍT, *leucocite,* s.n. Globulă albă din sânge, care are un rol important în protejarea organismului împotriva microbilor. [Pr.: *le-u-.* — Var.: **leucocítă** s.f.] — Din fr. **leucocyte.**

LEUCOCITÁR, -Ă, *leucocitari, -e,* adj. Care ţine de leucocite, privitor la leucocite. ✧ *Formulă leucocitară* = repartizarea diferitelor categorii de leucocite în sânge. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucocytaire.**

LEUCOCÍTĂ s.f. v. **leucocit.**

LEUCOCITOGENÉZĂ s.f. (Biol.) Proces de formare a leucocitelor. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucocytogenèse.**

LEUCOCITOLÍZĂ, *leucocitolize,* s.f. (Med.) Distrugere a leucocitelor din sânge. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucocytolyse.**

LEUCOCITÓZĂ, *leucocitoze,* s.f. Creştere patologică a numărului de globule albe din sânge (în procesul de apărare a organismului împotriva bolilor infecţioase). [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucocytose.**

LEUCOCITURÍE, *leucociturii,* s.f. Prezenţă a leucocitelor în urină; cantitate de leucocite prezente în urină. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucocyturie.**

LEUCODERIVÁT, *leucoderivaţi,* s.m. (Chim.) Compus obţinut prin reducerea unor coloranţi şi care prin oxidare formează materia colorantă iniţială; leucobază. [Pr.: *le-u-*] — Din germ. **Leukoderivat,** fr. **leucodérivé.**

LEUCODERMÍE, *leucodermii,* s.f. Decolorare a pielii cauzată de absenţa sau de dispariţia locală a unor pigmenţi. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucodermie.**

LEUCOGRÁMĂ, *leucograme,* s.f. Examen de laborator prin care se determină numărul leucocitelor din sânge. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucogramme.**

LEUCÓM, *leucoame,* s.n. Boală de ochi constând în formarea unei pete albe pe cornee şi care poate duce la orbire; albeaţă. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucome.**

LEUCOPENÍE, *leucopenii,* s.f. Scădere patologică a numărului globulelor albe din sânge cauzată de virusuri, malnutriţie etc. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucopénie.**

LEUCOPLÁST, *leucoplaste,* s.n. Fâşie de pânză acoperită cu o substanţă adezivă, folosită la fixarea pe piele a pansamentelor. [Pr.: *le-u-.* — Pl. şi: *leucoplasturi*] — Din germ. **Leukoplast,** fr. **leucoplaste.**

LEUCOPLAZÍE, *leucoplazii,* s.f. (Med.) Transformare patologică a unei mucoase în ţesut cornos de culoare albicioasă. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucoplasie.**

LEUCOPOIÉZĂ s.f. (Biol.) Proces de formare şi de maturaţie a leucocitelor din măduva osoasă, splină şi ganglionii limfatici. [Pr.: *le-u-co-po-ie-*] — Din fr. **leucopoïèse.**

LEUCORÉE, *leucoree,* s.f. Scurgere vaginală de lichid albicios, mucos, uneori purulent; poală-albă. [Pr.: *le-u-co-re-e*] — Din fr. **leucorrhée.**

LEUCORÉIC, -Ă, *leucoreici, -ce,* adj., s.f. (Med.) (Bolnavă) de leucoree. [Pr.: *le-u-co-re-ic*] — **Leucoree** + suf. *-ic.*

LEUCÓZĂ, *leucoze,* s.f. (Med.) Leucemie. ✧ *Leucoza găinilor* = boală virotică şi transmisibilă, răspândită prin ouăle infectate ale găinilor. [Pr.: *le-u-*] — Din fr. **leucose.**

LEÚRDĂ, *leurde,* s.f. Plantă erbacee bulboasă comestibilă din familia liliaceelor, cu flori albe, cu miros și gust de usturoi *(Allium ursinum)*. [Pr.: *le-ur-*. — Var.: **leórdă** s.f.] — Cf. bg. l e v u r d a.

LEUȘÓR[1], *leușori,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *leu*[1]*;* leuț[1]. [Pr.: *le-u-*. — Pl. și: *leișori*] — **Leu[1]** + suf. *-ușor.*

LEUȘÓR[2], *leușori,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *leu*[2]*;* leuț[2]. [Pr.: *le-u-*. — Pl. și: *leișori*] — **Leu[2]** + suf. *-ușor.*

LEUȘTEÁN s.m. Plantă erbacee aromată, cu miros pătrunzător, din familia umbeliferelor, ale cărei frunze sunt folosite drept condiment *(Levisticum officinale)*. [Pr.: *le-uș-*] — Et. nec.

LEÚȚ[1], *leuți,* s.m. Leușor[1]. — **Leu[1]** + suf. *-uț.*

LEÚȚ[2], *leuți,* s.m. (Fam.) Leușor[2]. — **Leu[2]** + suf. *-uț.*

LÉVA s.f. Unitate monetară în Bulgaria. [Var.: **lévă** s.f.] — Din bg. **leva.**

LEVANTÍN, -Ă, *levantini, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Levant; *p. restr.* negustor originar din Levant. **2.** Adj. Care aparține Levantului sau levantinilor, privitor la Levant ori la levantini. ✦ (Depr.) Necinstit, ipocrit, intrigant. — Din fr. **levantin.**

LEVÁTĂ, *levate,* s.f. **1.** Operație de scoatere a mosoarelor sau a țevilor pline de pe mașinile de semitors sau de filat dintr-o filatură. ✦ Cantitate de fire toarse obținută prin această operație. **2.** (La jocul de cărți) Totalitatea cărților pe care unul dintre jucători le poate ridica de pe masă pe baza unei cărți mai mari sau a unui atu. — După fr. **levée.**

LÉVĂ s.f. v. **leva.**

LEVĂNȚÍCĂ s.f. Plantă erbacee din familia labiatelor, cu flori albastre plăcut mirositoare, folosită în medicină și în industria parfumurilor; lavandă *(Lavandula angustifolia)*. [Var.: **levențică, livănțică** s.f.] — **Levantă** (înv. „levănțică" < ngr.) + suf. *-ică.*

LEVÉNT, -Ă, *levenți, -te,* s.m., adj. **1.** S.m. Marinar turc din flota de război a Imperiului Otoman, originar din Levant. **2.** S.m. Mercenar moldovean din oastea Țării Românești. **3.** Adj. (Înv.) Darnic, generos. **4.** Adj. (Înv.) Voinic, viteaz. [Var.: **levínt, -ă** adj.] — Din tc. **levent.**

LEVENȚÍCĂ s.f. v. **levănțică.**

LEVIATÁN, *leviatane,* s.n. (Text.) Agregat pentru spălarea industrială a lânii. [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **léviathan.**

LEVIÉR, *leviere,* s.n. **1.** Bară rigidă basculată în jurul unui punct de sprijin și folosită pentru a ridica greutăți. **2.** Tijă de comandă a unui mecanism. **3.** Fig. Ceea ce servește la depășirea unui obstacol, a unei rezistențe. [Pr.: *-vi-er*] — Din fr. **levier.**

LEVIGÁ, *levighez,* vb. I. Tranz. A transforma un material în praf fin prin fărâmițarea în apă (sau într-un lichid) și printr-o sedimentare fracționată a materialului. — Din fr. **léviger.**

LEVIGÁRE, *levigări,* s.f. Acțiunea de *a leviga* și rezultatul ei; levigație. — V. **leviga.**

LEVIGÁȚIE, *levigații,* s.f. Levigare. — După fr. **lévigation.**

LEVÍNT, -Ă adj. v. **levent.**

LEVITÁȚIE s.f. Ridicare corporală în aer sau ridicarea diverselor corpuri prin voință, fără mijloace mecanice, atribuită mai ales unor ființe mitice, sfinți, asceți, iluzioniști. [Var.: **levitațiúne** s.f.] — Din fr. **lévitation.**

LEVITAȚIÚNE s.f. v. **levitație.**

LEVIZÍTĂ s.f. Substanță toxică cu acțiune vezicantă folosită ca gaz de luptă. — Din fr., engl. **lewisite.**

LEVOGÍR, -Ă, *levogiri, -e,* adj. (Despre unele substanțe optice) Care deviază planul de polarizare a luminii spre stânga (în raport cu observatorul care privește lumina din față). — Din fr. **lévogyre.**

LEVRIÉR, *levrieri,* s.m. Câine de vânătoare cu pântecele supt și cu picioarele înalte și puternice, foarte rapid, specializat în vânarea iepurelui. [Pr.: *-vri-er*] — Din fr. **lévrier.**

LEVULÓZĂ s.f. (Biol.) Fructoză. — Din fr. **lévulose.**

LEXÉM, *lexeme,* s.n. Unitate de bază a lexicului, având o semnificație autonomă. — Din fr. **lexème.**

LEXEMÁTIC, -Ă, *lexematici, -ce,* adj. (Lingv.) Referitor la lexem. — Din fr. **lexématique.**

LÉXIC s.n. Totalitatea cuvintelor dintr-o limbă; vocabular. ✦ P. restr. Totalitatea cuvintelor caracteristice limbii unei epoci, unei regiuni, unui scriitor etc. — Din fr. **lexique.**

LEXICÁL, -Ă, *lexicali, -e,* adj. Care aparține lexicului, privitor la lexic, de lexic. — Din fr. **lexical.**

LEXICOGRÁF, -Ă, *lexicografi, -e,* s.m. și f. Specialist în lexicografie. — Din fr. **lexicographe.**

LEXICOGRÁFIC, -Ă, *lexicografici, -ce,* adj. Care aparține lexicografiei, privitor la lexicografie, de lexicografie. — Din fr. **lexicographique.**

LEXICOGRAFÍE s.f. Disciplină a lingvisticii care stabilește principiile și metodele practice de întocmire a dicționarelor. ✦ Totalitatea dicționarelor (dintr-o țară, dintr-o epocă, dintr-un domeniu etc.). — Din fr. **lexicographie.**

LEXICOLÓG, -Ă, *lexicologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în lexicologie. — Din fr. **lexicologue.**

LEXICOLÓGIC, -Ă, *lexicologici, -ce,* adj. Care aparține lexicologiei, privitor la lexicologie, de lexicologie. — Din fr. **lexicologique.**

LEXICOLOGÍE s.f. Disciplină a lingvisticii care se ocupă cu studiul lexicului. — Din fr. **lexicologie.**

LEXICÓN, *lexicoane,* s.n. Dicționar. ✦ (Rar) Enciclopedie (pe domeniu de specialitate). — Din lat., fr. **lexicon.**

LEXICOTÉCĂ, *lexicoteci,* s.f. (Rar) Colecție de dicționare. — Din germ. **Lexikotek.**

LEZÁ, *lezez,* vb. I.Tranz. **1.** A vătăma, a răni. ✦ Fig. A ofensa. **2.** A aduce (cuiva) un prejudiciu, a păgubi (pe cineva). — Din fr. **léser.**

LEZÁRD s.n. (Rar) Piele de șopârlă tăbăcită. [Pr.: *lezar*] — Din fr. **lézard.**

LEZÁRDĂ, *lezarde,* s.f. Panglică folosită în tapițerie, pentru acoperirea locului de prindere al tapiseriei (**2**). — Din fr. **lézarde.**

LEZÁRE, *lezări,* s.f. Acțiunea de *a leza* și rezultatul ei; vătămare, rănire; ofensă; prejudiciu. — V. **leza.**

LEZIÚNE, *leziuni,* s.f. **1.** Rană (căpătată prin lovire, rănire etc. sau ca urmare a unei boli). **2.** (Jur.) Prejudiciu material al unei părți dintr-un contract. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **lésion,** lat. **laesio, -onis.**

LEZMAIESTÁTE s.f. (În statele monarhice; în sintagma) *Crimă de lezmaiestate* = crimă care constă în ofense aduse persoanei monarhului. [Var.: **lezmajestáte** s.f.] — Din fr. **lèse-majesté.**

LEZMAJESTÁTE s.f. v. **lezmaiestate.**

LIÁNĂ, *liane,* s.f. Nume generic dat plantelor cu tulpina foarte lungă, subțire și flexibilă, care se agață sau se încolăcesc pe trunchiurile sau ramurile copacilor, pe ziduri etc. [Pr.: *li-a-*] — Din fr. **liane.**

LIÁNT, *lianți,* s.m. **1.** Material fluid sau adus în stare fluidă, care are proprietatea de a lega prin întărire bulgării sau granulele unui material solid cu care a fost amestecat; aglomerant. **2.** Substanță care servește la fixarea unui pigment pe fibra textilă. [Pr.: *li-ant*] — Din fr. **liant.**

LIBADEÁ, *libadele,* s.f. (Înv.) Haină bărbătească lungă. [Var.: **lebadeá** s.f.] — Din tc. **libade.**

LIBANÉZ, -Ă, *libanezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Libanului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Libanului sau libanezilor (**1**), privitor la Liban ori la libanezi. — **Liban** (n. pr.) + suf. *-ez.* Cf. fr. l i b a n a i s, it. l i b a n e s e.

LIBÁRCĂ, *libărci,* s.f. Gândac de noapte din ordinul ortopterelor, de culoare brună-roșcată, care trăiește mai ales prin bucătării; șvab *(Blatta germanica)*. — Din bg. **hlăbarka.**

LIBÁȚIE, *libații,* s.f. (În practicile religioase din Antichitate) Act ritual care consta în gustarea și apoi vărsarea unei cupe de vin, lapte etc. ca omagiu adus divinității. ✦ P. ext. Închinare a paharului cu băutură în cinstea cuiva la o petrecere. [Var.: **libațiúne** s.f.] — Din fr. **libation,** lat. **libatio, -onis.**

LIBAȚIÚNE s.f. v. **libație.**

LIBELÁ, *libelez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A redacta (corect) un act juridic sau administrativ. — Din fr. **libeller.**

LIBELÚLĂ, *libelule,* s.f. (La pl.) Ordin de insecte cu corpul lung și subțire, cu capul mare și cu aripile străvezii, care trăiesc de obicei pe lângă ape; (și la sg.) insectă din acest ordin; calul-dracului. — Din fr. **libellule.**

LÍBER[1], *libere,* s.n. Complex de vase din țesutul plantelor prin care circulă seva elaborată; parte a scoarței plantelor lemnoase care cuprinde aceste vase și în care se află țesuturile de nutriție, de susținere etc. ✦ (Cu sens colectiv) Fibre extrase din scoarța unor arbori. — Din fr. **liber.**

LÍBER[2], -Ă, *liberi, -e,* adj. **1**. (Despre oameni) Care se bucură de libertate, de independență individuală și cetățenească, care are drepturi politice și cetățenești depline. ✦ (Despre popoare, state, orașe) Independent, neatârnat, nesupus (unei puteri străine), autonom. **2.** (Despre oameni) Care are posibilitatea de a acționa după voința sa, de a face sau de a nu face ceva; care nu este supus niciunei constrângeri; slobod. ✧ *Liber-arbitru* = capacitate a unei persoane de a se detașa de orice constrângere interioară și de a alege un curs al acțiunii din mai multe variante posibile. **3**. (Despre acțiuni) Care nu este supus unei restricții cu caracter arbitrar. ✧ *Traducere liberă* = traducere care redă conținutul originalului în formele proprii limbii în care se traduce, fără să respecte riguros forma originalului. *Versuri libere* = rânduri de poezie neprozodică, în care normele prozodice, dacă apar, sunt aplicate necanonic, după dorința autorului. *Intrare liberă* = intrare fără plată într-o sală de spectacol, pe un stadion etc. *Lovitură liberă* = (la unele jocuri sportive cu mingea) lovitură acordată unei echipe drept compensație pentru o infracțiune sau o greșeală comisă de echipa adversă. *Profesie liberă* = profesie exercitată de o persoană pe cont propriu (fără să fie angajată permanent într-o instituție sau întreprindere). ✧ Compus: s.m. și f. *liber-profesionist* = persoană care exercită o profesie fără a fi angajat pe baza unui contract de muncă; *liber-cugetător* = persoană care promovează o atitudine independentă față de orice tradiție și autoritate, cu deosebire religioasă. **4.** (Despre timp) De care se poate dispune la bunul-plac, care este în afara obligațiilor (profesionale). ✧ Expr. (Substantivat) *A avea liber* = a se afla în afara obligațiilor (mai ales profesionale) pe o perioadă de timp; a fi

scutit pentru un timp oarecare de obligațiile (profesionale) pe care le are în mod obișnuit, a putea dispune de timpul său. **5.** (Despre bănci, scaune, locuințe etc.) Care nu este ocupat, gol; neînchiriat. **6.** (Despre oameni) Care nu are obligații față de alții; neangajat, disponibil. **7.** Care este lipsit de artificialitate, natural, degajat, armonios, ușor. ✧ Expr. (Adverbial) *A vorbi liber* = **a)** a ține un discurs, o prelegere etc. fără a citi un text; **b)** a fi sincer, a spune deschis ceea ce gândește; **c)** a vorbi fără perdea, obscen. (*A vedea*) *cu ochii liberi* = (a vedea) fără ajutorul unui instrument optic. *Desen liber* = desen artistic efectuat fără ajutorul vreunui instrument tehnic. **8.** (În loc. adv.) *În aer liber* = în plin aer, în mijlocul naturii. *Sub cerul liber* = afară, într-un loc descoperit. — Din fr. **libre,** lat. **liber.**

LIBERÁ, *liberez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. (Pop.) A da drumul sau a pleca acasă după efectuarea stagiului militar, a unei concentrări etc. **2.** Tranz. (Înv.) A elibera (o țară, un popor). **3.** (Jur.) A ierta un debitor de datorie. — Din fr. **libérer,** lat. **liberare.**

LIBERÁBIL, -Ă, *liberabili, -e,* adj. (Despre imobile) Care poate fi eliberat (imediat). — Din fr. **libérable.**

LIBERÁL, -Ă, *liberali, -e,* adj., s.m. **I.** Adj. **1.** Care aparține liberalismului, privitor la liberalism. ✧ *Burghezie liberală* = parte a burgheziei adeptă a liberalismului. *Partid liberal* = partid având doctrina liberalistă. **2.** (Înv.) Iubitor de libertate. **3.** Înțelegător; generos; care are vederi largi. **II.** S.m. Adept, membru al unui partid liberal. — Din fr. **libéral,** lat. **liberalis.**

LIBERALÍSM s.n. **1.** Doctrină politică și economică bazată pe ideea dreptului individului la egalitate, proprietate, libertate de expresie și acțiune, care proclamă principiul neintervenției statului în economie, existența economiei de piață etc. **2.** Atitudine de îngăduință excesivă față de greșelile altora. — Din fr. **libéralisme.**

LIBERALÍST, -Ă, *liberaliști, -ste,* adj. Care susține liberalismul, care aderă la liberalism. — **Liberal** + suf. *-ist.*

LIBERALITÁTE, *liberalități,* s.f. (Livr.) Mărinimie, generozitate. ✦ (Jur.) Act juridic prin care o persoană dispune de un bun al său în favoarea alteia, fără a urmări să primească un echivalent. — Din fr. **libéralité,** lat. **liberalitas, -atis.**

LIBERALIZÁ, *liberalizez,* vb. I. Tranz. A face mai liberal, mai liber. *A liberaliza comerțul*. — Din fr. **libéraliser.**

LIBERALIZÁRE s.f. Acțiunea de *a liberaliza* și rezultatul ei.✦ Eliberarea piețelor de reglementările care îngrădesc schimbul liber de mărfuri, servicii și capital. — V. **liberaliza.**

LIBERALIZÁT, -Ă, *liberalizați, -te,* adj. Care a devenit liber, care nu mai este dirijat, frânat. — V. **liberaliza.**

LIBERÁRE, *liberări,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) libera* și rezultatul ei; eliberare; lăsare la vatră. ✧ (Jur.) *Liberare condiționată* = punerea în libertate a unui deținut, înainte de executarea în întregime a pedepsei, cu condiția să fie muncitor, disciplinat și să dea dovezi de îndreptare. — V. **libera.**

LIBERATÓR, -OÁRE, *liberatori, -oare,* s.m. și f., adj. (Înv. și pop.) Eliberator. — Din fr. **libérateur,** lat. **liberator, -oris.**

LIBERIÁN[1], -Ă, *liberieni, -e,* adj. **1.** (Despre țesuturile, vasele etc. plantelor) Prin care circulă substanțele organice din frunze spre diverse părți ale plantei. **2.** (Despre fibrele plantelor) Care formează țesutul liberian (**1**), vasele liberiene etc. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **libérien.**

LIBERIÁN[2], -Ă, *liberieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Liberiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Liberiei sau liberienilor (**1**), privitor la Liberia ori la liberieni. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **libérien.**

LÍBER-SCHIMBÍSM s.n. Politică economică, opusă protecționismului, caracterizată prin neamestecul statului în viața economică privind schimbul de mărfuri. — **Liber[2]** + **schimb** + suf. *-ism* (după fr. *libre-échange)*.

LÍBER-SCHIMBÍST, -Ă, *liber-schimbiști, -ste,* s.m., adj. **1.** S.m. Adept al liber-schimbismului. **2.** Adj. Care aparține liber-schimbismului, referitor la liber-schimbism. — **Liber[2]** + **schimb** + suf. *-ist* (după fr. *libre-échangiste)*.

LIBÉRT, *liberți,* s.m. (În Roma antică) Sclav eliberat care primea cetățenia romană, prenumele și numele stăpânului. — Din lat. **libertus.**

LIBERTÁTE, (**4**) *libertăți,* s.f. **1.** Posibilitatea de a acționa după propria voință sau dorință. ✧ Loc. adv. *În libertate* = după bunul-plac, nestingherit. ✧ Expr. *A-și lua libertatea să...* (sau *de a...*) = a-și îngădui, a-și permite să... **2.** Starea unei persoane care se bucură de deplinătatea drepturilor politice și civile în stat. ✦ Starea celui care nu este supus unui stăpân. ✦ Situația unei persoane care nu se află închisă sau întemnițată. ✧ Expr. *A pune în libertate* = a elibera din închisoare, din arest etc. **3.** Independență, neatârnare (a unui stat față de o putere străină). **4.** (La pl.) Drepturi fundamentale recunoscute prin Constituție cetățenilor, de dezvoltare și liberă manifestare a personalității (libertatea cuvântului, a presei etc.). ✧ *Libertate individuală* = dreptul care garantează inviolabilitatea persoanei. *Libertate de conștiință* = principiu formal în societatea modernă pluralistă, care face posibilă acțiunea în conformitate cu propria conștiință, în principal în ce privește religia. *Libertate de gândire* = drept al cetățeanului prevăzut de constituțiile democratice, de a-și exprima modul propriu de gândire. — Din fr. **liberté,** lat. **libertas, -atis.**

LIBERTÍN, -Ă, *libertini, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care sfidează regulile decenței și ale moralei; indecent, ușuratic, desfrânat. — Din fr. **libertin,** lat. **libertinus.**

LIBERTINÁJ s.n. Comportare, viață de libertin; desfrâu, destrăbălare. — Din fr. **libertinage.**

LIBERTINÍSM s.n. Comportare, viață de libertin; desfrâu, destrăbălare, libertinaj. — **Libertin** + suf. *-ism.*

LIBÍAN, -Ă, *libieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Libiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Libiei sau libienilor (**1**), privitor la Libia ori la libieni. [Pr.: *-bi-an*] — Din fr. **libyen.**

LIBIDINÍSM, *libidinisme,* s.n. Însușire a unei persoane libidinoase. ✦ Comportare, atitudine libidinoasă. — **Libidin**[os] + suf. *-ism*.

LIBIDINÓS, -OÁSĂ, *libidinoși, -oase,* adj. Care se lasă stăpânit de pofta plăcerilor senzuale, înclinat spre lascivitate. — Din fr. **libidineux,** lat. **libidinosus.**

LIBIDINOZITÁTE, *libidinozități,* s.f. (Rar) Înclinare lipsită de pudoare spre plăcerile senzuale, spre lascivitate. — Din fr. **libidinosité.**

LÍBIDÓ s.n. (Fiziol., Psih.; la Freud) Energie psihică legată de impulsurile vitale, în special de cel sexual. ✧ (La Jung) Orice formă de energie psihică. — Din lat., fr. **libido.**

LIBRÁR, *librari,* s.m. Proprietar al unei librării; negustor de cărți; *p. ext.* vânzător într-o librărie. ✦ (Înv.) Editor. — Din fr. **libraire,** lat. **librarius.**

LIBRÁȚIE, *librații,* s.f. (Astron.) Oscilație periodică a Lunii față de poziția sa medie, care permite observarea de pe Pământ a mai mult de jumătate din suprafața ei totală. — Din fr. **libration.**

LIBRĂRÍE, (**1**) *librării,* s.f. **1.** Magazin în care se vând cărți. **2.** (Înv.) Ocupația librarului. — **Librar** + suf. *-ărie* (după fr. *librairie*).

LIBRÉT, *librete,* s.n. **1.** Textul unei opere muzicale, al unei operete sau al unui oratoriu. **2.** Carnet eliberat de casele de economii persoanelor care își depun aici economiile și pe baza căruia depunătorii își pot retrage (cu dobânda legală) banii depuși. [Pl. și: *libreturi*] — Din it. **libretto.**

LIBRETÍST, *libretiști,* s.m. Autor de librete (**1**). — Din it. **librettista.**

LÍCĂR, *licăre,* s.n. Sclipire, scânteiere, licărire; ceea ce sclipește; scânteie. [Var.: **lícur** s.n.] — Din **licări** (derivat regresiv).

LICĂRÍ, pers. 3 *licărește,* vb. IV. Intranz. **1.** A răspândi o lumină slabă, de-abia întrezărită sau cu sclipiri ușoare și intermitente. **2.** A sclipi, a luci. [Prez. ind. pers. 3 sg.: *lícăre*. — Var.: **licurá** vb. I, **licurí** vb. IV] — Et. nec.

LICĂRÍRE, *licăriri,* s.f. Faptul de *a licări*; licărit, licăriș. **1.** Lumină slabă, de-abia întrezărită sau cu sclipiri ușoare și intermitente. **2.** Sclipire, lucire. [Var.: **licuríre** s.f.] — V. **licări.**

LICĂRÍȘ, *licărișuri,* s.n. (Rar) Licărire. — **Licări** + suf. *-iș*.

LICĂRÍT, *licărituri,* s.n. Licărire. — V. **licări.**

LICĂRITÓR, -OÁRE, *licăritori, -oare,* adj. Care licărește. — **Licări** + suf. *-tor*.

LICEÁL, -Ă, *liceali, -e,* adj. Care aparține liceului, privitor la liceu. [Pr.: *-ce-al*] — Din it. **liceale.**

LICEÁN, -Ă, *liceeni, -e,* s.m. și f. Elev de liceu. [Pr.: *-ce-an*] — Din fr. **lycéen.**

LICÉNȚĂ, *licențe,* s.f. **1.** Titlu obținut la trecerea examenului de absolvire a învățământului superior; examen dat pentru obținerea acestui titlu; *p. ext.* diplomă care conferă acest titlu. **2.** Autorizație eliberată de administrație prin care se permite practicarea unei anumite activități. **3.** Contract de transmitere a drepturilor aferente unui brevet de invenție prin care titularul unei mărci autorizează o terță persoană să o folosească. **4.** Atitudine, ținută care depășește limitele bunei-cuviințe; lipsă de respect pentru formele obișnuite. **5.** (În sintagma) *Licență poetică* = abatere ușoară de la regulile gramaticale ale limbii, cerută de necesitatea rimei, ritmului sau din dorința de a realiza o notă stilistică particulară. — Din fr. **licence,** lat. **licentia.**

LICENȚIÁ, *licențiez,* vb. I. Tranz. (Rar) A concedia pe cineva dintr-un serviciu. [Pr.: *-ți-a*] — Din fr. **licencier** (după *licență*).

LICENȚIÁT, -Ă, *licențiați, -te,* s.m. și f. **1.** Persoană care a obținut o licență (**1**). **2.** (Jur.) Persoană autorizată printr-un contract de licență să utilizeze un brevet de invenție sau o marcă, de către titularii acestora. [Pr.: *-ți-at*] — Din fr. **licencié,** it. **licenziato.**

LICENȚIÉRE, *licențieri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a licenția* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-e-*] — V. **licenția.**

LICENȚIÓS, -OÁSĂ, *licențioși, -oase,* adj. Care calcă regulile bunei-cuviințe și ale moralei; indecent, impudic, imoral. [Pr.: *ți-os*] — Din fr. **licencieux,** lat. **licentiosus.**

LICENȚIOZITÁTE, *licențiozități,* s.f. Caracterul, însușirea a ceea ce este licențios; comportare, faptă, vorbă etc. licențioasă. [Pr.: *-ți-o-*] — **Licențios** + suf. *-itate*.

LICÉU, *licee,* s.n. Ciclu de învățământ urmând ciclului gimnazial în care se predau cunoștințele necesare continuării studiilor în învățământul superior sau diverse specialități pentru pregătirea cadrelor medii. — Din fr. **lycée,** lat. **lyceum.**

LICHEÁ, *lichele,* s.f. Om fără caracter, lipsit de demnitate, netrebnic; secătură. — Din tc. **leke** „nerușinare”.

LICHEFIÁ, *lichefiez,* vb. I. Tranz. A face să devină lichid, a trece un corp gazos în stare lichidă. ✧ Refl. *Gazul metan se lichefiază.* [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **liquéfier.**

LICHEFIÁBIL, -Ă, *lichefiabili, -e,* adj. (Despre substanțe gazoase) Care poate fi lichefiat. [Pr.: *-fi-a-*] — Din fr. **liquéfiable.**

LICHEFIÁNT, -Ă, *lichefianți, -te,* adj. Care poate produce o lichefiere. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **liquéfiant.**

LICHEFIÁT, -Ă, *lichefiaţi, -te,* adj. (Despre corpuri gazoase) Care a fost adus în stare lichidă, care a devenit lichid. [Pr.: *-fi-at*] — V. **lichefia.**

LICHEFIÉRE, *lichefieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) lichefia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **lichefia.**

LICHELÍSM s.n. Atitudine, comportare de lichea; lipsă de demnitate şi de corectitudine. — **Lichea** + suf. *-ism*.

LICHELÚŢĂ, *licheluţe,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *lichea.* — **Lichea** + suf. *-eluţă*.

LICHÉN, *licheni,* s.m. **1.** (La pl.) Grup de plante inferioare al căror tal este compus dintr-o ciupercă şi o algă aflate în simbioză, care cresc pe scoarţa arborilor bătrâni, pe ziduri, pe stânci etc.; (şi la sg.) plantă care face parte din acest grup. **2.** Boală de piele cu evoluţie cronică, caracterizată prin apariţia pe piele a unor proeminenţe care provoacă mâncărime, prin îngroşarea şi pigmentarea excesivă a pielii etc. — Din fr. **lichen.**

LICHÉNIC, -Ă, *lichenici, -ce,* adj. (Bot.) Referitor la licheni. — Din fr. **lichénique.**

LICHENIFICÁRE s.f. (Med.) Proces constând din îngroşarea exagerată a cutelor naturale ale pielii, care devine aspră, striată. — După fr. **lichénification.**

LICHENOLÓG, -Ă, *lichenologi, -ge,* s.m. şi f. Specialist în lichenologie. — Din **lichenologie** (derivat regresiv).

LICHENOLOGÍE s.f. Ramură a botanicii care se ocupă cu studiul lichenilor. — Din fr. **lichénologie,** engl. **lichenologie.**

LICHÍD, -Ă, *lichizi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Corp, substanţă) care se află într-o stare de agregare intermediară între starea gazoasă şi starea solidă, care nu are o formă stabilă proprie, ci curge sub greutatea proprie şi ia forma vasului în care se află. **2.** Adj. (Despre bani) De care se poate dispune oricând; (despre creanţe, efecte etc.) care poate fi transformat în bani prin vânzare imediată. **3.** Adj. (În sintagma) *Consoană lichidă* (şi substantivat, f.) = nume dat consoanelor laterale şi celor vibrante. — Din fr. **liquide,** lat. **liquidus.**

LICHIDÁ, *lichidez,* vb. I. Tranz. **1.** A termina, a pune capăt unei acţiuni, unui fapt, unei activităţi etc. **2.** Spec. A îndeplini toate formele necesare pentru încetarea unei situaţii juridice sau financiare. ✦ A plăti (o datorie). **3.** (Arg.) A omorî; a asasina. — Din fr. **liquider.**

LICHIDÁBIL, -Ă, *lichidabili, -e,* adj. Care poate fi lichidat. — Din fr. **liquidable.**

LICHIDÁRE, *lichidări,* s.f. Acţiunea de *a lichida*. ✦ Operaţie juridică şi economică prin care elementele active ale unui patrimoniu se transformă, de regulă, în lichidităţi servind la plata creditorilor. ✧ Loc. adj. şi adv. *În lichidare* = (care este) în curs de desfiinţare. — V. **lichida.**

LICHIDATÓR, -OÁRE, *lichidatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană fizică sau juridică autorizată conform legii să lichideze bunurile din averea debitorului şi să distribuie sumele realizate prin lichidarea unei societăţi comerciale. — Din fr. **liquidateur.**

LICHIDATORÍSM s.n. (În trecut) Curent de dreapta în Partidul Social-Democrat din Rusia, care preconiza dizolvarea partidului revoluţionar ilegal şi limitarea activităţii lui la formele legale. — **Lichidator** + suf. *-ism* (după rus. *likvidatorstvo*).

LICHIDIÁN, -Ă, *lichidieni, -e,* adj. (Rar) De natură lichidă. [Pr.: *di-an*] — Din fr. **liquidien.**

LICHIDITÁTE, (**2**) *lichidităţi,* s.f. **1.** Însuşirea de a fi lichid (**1**). **2.** (Fin.) Disponibilitate de active suficiente pentru a face faţă obligaţiilor de plată, când acestea ajung la scadenţă. — Din fr. **liquidité.**

LICHIÓR, *lichioruri,* s.n. Băutură alcoolică preparată din spirt, sirop de zahăr şi esenţe aromatice. — Din fr. **liqueur.**

LICÍT, -Ă, *liciţi, -te,* adj. Care este îngăduit, încuviinţat de lege; legal. — Din fr. **licite,** lat. **licitus.**

LICITÁ, *licitez,* vb. I. Intranz. şi tranz. A face oferte în cadrul unei licitaţii, a vinde ceva prin licitaţie. — Din fr. **liciter,** lat. **licitari.**

LICITÁNT, -Ă, *licitanţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care face oferte în cadrul unei licitaţii. — Din germ. **Lizitant** (după *licita*).

LICITÁRE, *licitări,* s.f. Acţiunea de *a licita* şi rezultatul ei. — V. **licita.**

LICITÁŢIE, *licitaţii,* s.f. Vânzare a unui bun făcută în public, după reguli speciale, având drept rezultat atribuirea obiectului de vânzare persoanei care a oferit preţul cel mai mare sau condiţiile cele mai avantajoase, în cazul serviciilor; mezat. [Var.: **licitaţiúne** s.f.] — Din fr. **licitation,** lat. **licitatio, -onis.**

LICITAŢIÚNE s.f. v. **licitaţie.**

LICOÁRE, *licori,* s.f. **1.** Băutură fină, savuroasă. ✦ Lichid (medicamentos). **2**. Lichid folosit ca reactiv în anumite reacţii chimice. — Din fr. **liqueur,** lat. **liquor, -oris.**

LICOPÓDIU s.n. Pulbere galbenă obţinută din sporii unei criptogame, folosită în farmacie, pirotehnie etc. — Din fr. **lycopode.**

LICORÍN s.m. v. **licurin.**

LICÓRN, *licorni,* s.m. (Livr.) Inorog. — Din fr. **licorne.**

LICORÓS, -OÁSĂ, *licoroşi, -oase,* adj. (Rar) Ca o licoare. — Din fr. **liquoreux.**

LICTÁR s.n. (Reg.) Marmeladă de prune; magiun. — Din magh. **lekvár.**

LÍCTOR, *lictori,* s.m. (În Roma antică) Persoană care însoţea, în anumite ocazii, pe înalţii demnitari, mergând înaintea lor şi purtând fasciile. — Din lat. **lictor, -oris.**

LICUÁŢIE, *licuaţii,* s.f. (Metal.) Fenomen de separare a compuşilor sau a elementelor cu puncte de topire diferite dintr-un amestec sau dintr-un aliaj. [Pr.: *-cu-a-*] — Din fr. **liquation.**

LÍCUR s.n. v. **licăr.**

LICURÁ vb. I v. **licări.**

LICURÍ vb. IV v. **licări.**

LICURÍCI, *licurici,* s.m. Insectă din ordinul coleopterelor, care are pe ultimele segmente abdominale nişte organe care emit lumină fosforescentă *(Lampyris noctiluca).* — **Licuri** + suf. *-ici*.

LICURÍN, *licurini,* s.m. Varietate de chefal afumat. [Var.: **licorín** s.m.] — Et. nec.

LICURÍRE s.f. v. **licărire.**

LÍDER, *lideri,* s.m. **1.** Conducător al unui partid, al unei organizaţii etc. ✦ Personalitate dominantă dintr-un grup. **2.** Sportiv sau echipă sportivă care se găseşte în fruntea unei competiţii. — Din engl., fr. **leader.**

LIDIÁN, -Ă, *lidieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia Lidiei antice sau era originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Lidiei sau lidienilor (**1**), privitor la Lidia ori la lidieni. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **lydien.**

LIDÍTĂ, *lidite,* s.f. **1.** Exploziv fabricat pe bază de acid picric, folosit în mine. **2.** Rocă sedimentară cu granulaţie fină, de obicei neagră-cenuşie, alcătuită mai ales din cuarţ şi calcedonie. — Din fr. **lyddite.**

LIECHTENSTEINIÁN, -Ă, *liechtensteinieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populaţia statului Liechtenstein sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine statului Liechtenstein sau liechtensteinienilor (**1**), privitor la Liechtenstein sau la liechtensteinieni. [Pr.: *lihtănştainián*] — **Lichtenstein** (n.pr.) + suf. *-an.*

LIED, *lieduri,* s.n. Compoziţie muzicală (vocală) cu caracter liric, cu acompaniament muzical (de obicei la pian). [Pr.: *lid*] — Din germ. **Lied.**

LIEN, *lienuri,* s.n. (Anat.) Splină. [Pr.: *li-en*] — Din lat. **lien.**

LIENÁL, -Ă, *lienali, -e,* adj. (Anat.) Al splinei. [Pr.: *li-e-*] — Din lat. **lienal.**

LIENOGRAFÍE, *lienografii,* s.f. Radiografie a splinei cu ajutorul unei substanţe de contrast. [Pr.: *li-e-*] — **Lien** + [radi]**ografie.**

LIFT, *lifturi,* s.n. Ascensor. — Din engl., fr. **lift.**

LIFTÁ, *liftez,* vb. I. **1.** Tranz. (La tenis) A trimite mingea imprimându-i anumite efecte. **2.** A scoate la suprafaţă ţiţeiul acumulat în sonde. — Din fr. **lifter.**

LIFTÁRE, *liftări,* s.f. Acţiunea de *a lifta*. — V. **lifta.**

LIFTÁT, -Ă, *liftaţi, -te,* adj. **1.** (Despre minge, la tenis) Căreia i s-a imprimat, prin aruncare sau lovire, anumite efecte. **2.** (Despre ţiţei) Care a fost scos la suprafaţă. — V. **lifta.**

LÍFTĂ, *lifte,* s.f. **1.** Termen peiorativ dat în trecut de românii ortodocşi celor de altă religie; *p. ext.* denumire atribuită cotropitorilor. **2.** Termen depreciativ pentru un om rău, câinos sau, *p. ext.,* pentru un animal rău. — Din sl. **Litva** „Lituania".

LIFTIÉR, -Ă, *liftieri, -e,* s.m. şi f. Conducător de lift, persoană care manevrează (şi întreţine) liftul. [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **liftier.**

LÍFTING, *liftinguri,* s.n. Intervenţie chirurgical-estetică de redresare a structurilor cutanate lăsate. — Cuv. engl.

LIGAMÉNT, *ligamente,* s.n. Fascicul de fibre conjunctive, variabil ca formă şi mărime, rezistent şi puţin extensibil, realizând legătura între oase la nivelul articulaţiilor sau fixând anumite organe. — Din fr. **ligament,** lat. **ligamentum.**

LIGAMENTOPLASTÍE, *ligamentoplastii,* s.f. (Med.) Procedeu chirurgical de refacere a ligamentelor rupte sau relaxate ale unei articulaţii. — **Ligament** + **plastie.**

LIGAMENTÓS, -OÁSĂ, *ligamentoşi, -oase,* adj. (Anat.) De natura ligamentului. — Din fr. **ligamenteux.**

LIGATÚRĂ, *ligaturi,* s.f. **1.** Legare provizorie sau definitivă a unui vas sangvin, a intestinului, a ureterului etc., pentru a închide orificiul lor. ✦ Fir de aţă, mătase, catgut, cu care se face o ligatură (**1**). **2.** Reunire a mai multor litere într-un singur semn grafic; logotip. — Din fr. **ligature,** lat. **ligatura.**

LÍGAV, -Ă adj. v. **lingav.**

LÍGĂ, *ligi,* s.f. Uniune, asociaţie sau coaliţie de state, de oraşe, de societăţi sau de persoane fizice ori juridice, constituită în vederea realizării unui ţel comun. — Din fr. **ligue,** it. **liga.**

LIGHEÁN, *ligheane,* s.n. Vas de metal, de porţelan etc. larg şi puţin adânc, folosit la spălatul corpului, al vaselor, al rufelor etc. ✦ Conţinutul unui asemenea vas. [Pl. şi: *lighene*] — Din tc. **liğen, legen.**

LIGHENÁŞ, *lighenaşe,* s.n. Diminutiv al lui *lighean*. — **Lighean** + suf. *-aş*.

LIGHIOÁIE s.f. v. **lighioană.**

LIGHIOÁNĂ, *lighioane,* s.f. **1.** Animal (sălbatic). ✦ Spec. Pasăre de curte; orătanie. ✦ Spec. Insectă, gâză (vătămătoare). **2.** Fig. Epitet dat unui om de nimic; mişel. ✦ Calificativ glumeţ dat unui copil sau unui om matur. [Var.: **lighioáie** s.f.] — Din sl. **legeonŭ.**

LIGNÍCOL, -Ă, *lignicoli, -e,* adj. (Biol.; despre organisme animale sau vegetale) Care trăieşte pe lemne sau pe putregaiuri. — Din fr. **lignicole.**

LIGNIFICÁ, *lignífic,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) transforma în lemn; a (se) impregna cu lignină. — După fr. **lignifier.**

LIGNIFICÁRE, *lignificări,* s.f. Faptul de *a (se) lignifica*. — V. **lignifica.** Cf. fr. l i g n i f i c a t i o n.

LIGNÍNĂ, *lignine,* s.f. Substanță organică complexă care se găsește în țesuturile plantelor lemnoase, dându-le impermeabilitate și rigiditate. — Din fr. **lignine.**

LIGNÍT[1], *ligniți,* s.m. Cărbune natural de calitate inferioară, de culoare brună-negricioasă, sfărâmicios. — Din fr. **lignite.**

LIGNÍT[2], -Ă v. **lihnit.**

LIGNOFÓL s.n. (Tehn.) Fanerit. [Var.: **lignofóliu** s.n.] — Din germ. **Lignofol.**

LIGNOFÓLIU s.n. v. **lignofól.**

LIGNÓZĂ, *lignoze,* s.f. (Tehn.) Celuloză. — Din germ. **Lignose.**

LIGULÁT, -Ă, *ligulați, -te,* adj. (Bot.; despre corola compozeelor) Cu ligulă; ca o ligulă. — Din fr. **ligulé.**

LIGÚLĂ, *ligule,* s.f. (Bot.) Apendice situat între limb și teacă la frunzele gramineelor. — Din fr. **ligule.**

LIGÚR, -Ă, *liguri,-e,* s.m. și f. (La pl.) Populație străveche așezată în nord-vestul Italiei și în sud-estul Franței și asimilată de celți și de romani; (și la sg.) persoană care aparținea acestei populații. — Din fr. **Ligures,** it. **ligure.**

LIHĂÍ vb. IV v. **lehăi.**

LIHNEÁLĂ, *lihneli,* s.f. (Înv.) Sfârșeală, slăbiciune (din cauza foamei). [Var.: **alicneálă** s.f.] — **Lihni** + suf. *-eală.*

LIHNÍ, *lihnesc,* vb. IV. Intranz. (Mai ales la part.) A avea o senzație de sfârșeală, de slăbiciune (mai ales din cauza foamei). ✧ Expr. (Refl.) *A i se lihni cuiva* = a-i veni cuiva rău (de foame, de oboseală etc.) [Var.: **aligní** vb. IV] — Et. nec.

LIHNÍT, -Ă, *lihniți, -te,* adj. (Fam.) Foarte flămând, chinuit de foame; hămesit. — [Var.: (reg.) **lignít, -ă** adj.] — V. **lihni.**

LILÁ adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Violet, liliachiu. **2.** S.n. Culoare lila (**1**). — Din fr. **lilas.**

LILIÁC[1], *lilieci,* s.m. Arbust înalt cu frunze ovale, cu flori plăcut mirositoare, albe sau colorate în diferite nuanțe de violet sau albastru-violet, crescute în formă de buchete, cultivat ca plantă ornamentală; iorgovan, mălin (*Syringa vulgaris*). ✦ Floarea acestui arbust. [Pr.: *-li-ac*] — Din tc. **leylâk.** Cf. bg. l i u l e a k.

LILIÁC[2], *lilieci,* s.m. Animal mamifer insectivor, asemănător cu șoarecele, cu aripi adaptate la zbor, formate dintr-o membrană care leagă degetele membrelor anterioare cu cele posterioare și cu coada, și care trăiește prin locuri întunecoase, de unde iese numai noaptea *(Plecotus auritus* și *Nyctalus noctula)*. [Pr.: *-li-ac*] — Din bg. **liljak.**

LILIACÉE, *liliacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee monocotiledonate, cu bulbi, rizomi sau tuberculi, cu frunze întregi, având nervuri paralele, și cu fructul de obicei o capsulă sau o bacă; (și la sg.) plantă din această familie. ✧ (Adjectival) *Plante liliacee*. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **liliacée.**

LILIACHÍU, -ÍE, *liliachii,* adj. De culoarea florii de liliac[1]; violet(-deschis). [Pr.: *-li-a-*] — **Liliac[1]** + suf. *-iu*.

LILIÁL, -Ă, *liliali, -e,* adj. (Rar) De culoarea crinului alb. [Pr.: *-li-al*] — Din fr. **lilial.**

LILIPÚT adj. invar. (Rar) Mic; pitic[2]. *Dicționar liliput*. — Din **Lilliput** (n. pr.). Cf. rus. l i l i p u t.

LILIPUTÁN, -Ă, *liliputani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f., adj. Pitic[2]. **2.** Adj. De dimensiuni foarte mici; minuscul, liliput. — **Liliput** + suf. *-an* (după fr. *lileputien*).

LIMÁN, *limanuri,* s.n. **1.** Țărm, mal; (înv.) port. ✧ Expr. *A ieși la liman* = a scăpa dintr-o primejdie; a ajunge la o situație mai bună. *A duce* (sau *a scoate) la (un) liman* (sau *la liman bun)* = a scăpa (pe cineva) dintr-o situație grea; a salva. *A ajunge la (un) liman* sau *a ajunge limanul* = a atinge ținta dorită. ✦ Fig. Adăpost, refugiu. **2.** Lac rezultat prin bararea cu aluviuni a gurii de vărsare a unui râu. [Pl. și: *limane*] — Din (**1**) tc. **liman,** (**2**) rus. **liman,** ucr. **lyman.**

LIMÁX, *limacși,* s.m. Nume dat mai multor moluște gasteropode cu corpul alungit, lipsit de cochilie. — Din fr. **limace,** lat. **limax.**

LIMBÁ, *limbez,* vb. I. Tranz. A descărca o navă pentru a-i permite trecerea prin locurile mai puțin adânci și a o reîncărca după ce ea ajunge la o adâncime mai mare. — Din **limb.**

LIMBÁJ, *limbaje,* s.n. **1.** Sistem de comunicare alcătuit din sunete articulate, specific oamenilor, prin care aceștia își exprimă gândurile, sentimentele și dorințele; limbă, grai. **2.** Limba unei comunități umane istoricește constituită. **3.** Mod specific de exprimare a sentimentelor și a gândurilor în cadrul limbii comune sau naționale. ✧ *Limbaj comun* = **a)** fel de a se exprima simplu, nepretențios; limbă obișnuită; **b)** mijloc, bază de înțelegere. ✦ Sistem de semne, socialmente codificate, care nu fac apel la cuvinte sau la scriere. *Limbajul surdo-muților.* ✦ Fig. Mijloc de exprimare a ideilor sau a sentimentelor prin culoare, sunete muzicale etc. **4.** Mod de folosire a unei limbi, în special a lexicului, specific anumitor profesii, grupuri sociale etc. **5.** (Inform.) Sistem de caractere și simboluri folosit în programare. [Pl. și: *limbajuri*] — **Limbă** + suf. *-aj* (după fr. *langage*).

LIMBÁRE, *limbări,* s.f. Acțiunea de *a limba* și rezultatul ei. ✦ Transportare a unei încărcături cu o navă fluvială până la o navă maritimă. — V. **limba.**

LIMBÁREȚ -Ă, *limbareți, -e,* adj. (Fam.) Limbut, vorbăreț, flecar. — **Limbă** + suf. *-areț*.

LIMBÁRIȚĂ, *limbarițe,* s.f. **1**. Plantă cu tulpina dreaptă, ramificată, cu flori mici, albe sau trandafirii, care crește prin locuri umede *(Alisma plantago-aquatica*). **2.** Fig. (Fam.) Tendință, înclinație de a vorbi mult (și fără rost), de a flecări, de a trăncăni. — **Limbă** + suf. *-ariță*.

LÍMBĂ, *limbi,* s.f. **I.** Organ musculos mobil care se află în cavitatea bucală, servind la perceperea gustului, la mestecarea și la înghițirea alimentelor, la om fiind și organul principal de vorbire. ✧ Expr. *A-și înghiți limba* = **a)** a mânca cu poftă; **b)** a se abține de a spune ceva nepotrivit; **c)** a fi foarte tăcut. *A alerga* (sau *a umbla) după ceva* (sau *după cineva) cu limba scoasă* = a căuta cu orice preț să obțină sau să găsească ceva sau pe cineva de care are mare nevoie. *A scoate* (sau *a-i ieși) limba de-un cot* = **a)** a-și pierde respirația, a gâfâi; **b)** a munci mult, a fi foarte ostenit. *A avea limbă de aur* = a avea darul de a vorbi frumos, elocvent. *A fi cu limba (fagure) de miere* = a vorbi frumos, prietenos, amabil. *A avea limbă lungă* sau *a fi lung de limbă* (sau *limbă lungă)* = a vorbi prea mult, a fi flecar. *A avea mâncărime de* (sau *vierme la) limbă* = a fi limbut, a nu păstra o taină. *A fi slobod la limbă* (sau *limbă slobodă)* = a spune multe cu sinceritate și fără prudență, a spune și ce nu trebuie. *A-și scurta limba* = a vorbi mai puțin. *A scurta* (sau *a tăia, a lega) limba cuiva* = a opri, a împiedica pe cineva să vorbească. *A prinde (la) limbă* = a căpăta curaj, a începe să vorbească. *A i se lua* (sau *a-i pieri, a i se încurca, a i se îngroșa cuiva) limba* sau *a nu avea limbă (de grăit)* = a nu avea curajul să vorbească. *A-și pune frâu la limbă* sau *a-și ține* (sau *băga) limba (în gură)* = a se feri de a spune ceea ce nu trebuie, a tăcea. *(A avea) limbă ascuțită* (sau *rea, de șarpe*) = (a fi) răutăcios, malițios în tot ce spune. *A înțepa cu limba* = a fi ironic, a batjocori. *A trage pe cineva de limbă* = a descoase pe cineva, a căuta să afle tainele cuiva. *A fi cu două limbi* sau *a avea mai multe limbi* = a fi mincinos, fățarnic, prefăcut. *A-și mușca limba* = a regreta că a vorbit ceea ce nu trebuia. *A-i sta (*sau *a-i umbla, a-i veni) pe limbă* = a nu-și putea aminti pe loc de ceva cunoscut. **II. 1.** Sistem de comunicare alcătuit din sunete articulate, specific oamenilor, prin care aceștia își exprimă gândurile, sentimentele și dorințele; limbaj, grai. **2**. Limbajul unei comunități umane, istoric constituită, caracterizat prin structură gramaticală, fonetică și lexicală proprie. ✧ *Limbă comună* = **a)** stadiu în evoluția unei limbi, anterior diferențierii dialectale; **b)** koine. ✦ Fel de exprimare propriu unei persoane, în special unui scriitor. **3**. Totalitatea altor mijloace și procedee (decât sunetele articulate) folosite spre a comunica oamenilor idei și sentimente. *Limba surdomuților.* **4.** (Înv. și reg.) Vorbă, cuvânt; grai, glas. ✧ Expr. *Cu limbă de moarte* = ca ultimă dorință (exprimată pe patul morții). *A lega pe cineva cu limbă de moarte* = a obliga pe cineva (prin jurământ) să-ți îndeplinească o ultimă dorință, exprimată înainte de moarte. **5.** (Înv.) Prizonier folosit ca informator asupra situației armatei inamice. **6.** (Înv.) Comunitate de oameni care vorbesc aceeași limbă; popor, neam, națiune. **III.** Nume dat unor obiecte, instrumente etc. care seamănă formal sau funcțional cu limba (**I**). **1.** Bară mobilă de metal, agățată în interiorul clopotului, care, prin mișcare, lovește pereții lui, făcându-l să sune. **2.** Fiecare dintre arătătoarele ceasornicului. ✦ Pendulul unui orologiu. **3.** Obiect de metal, de os, de material plastic etc. care înlesnește încălțarea pantofilor; încălțător. **4.** Bucată de piele, de pânză etc. lungă și îngustă, care acoperă deschizătura încălțămintei în locul unde aceasta se încheie cu șiretul. **5**. Lama de metal a unui cuțit, a unui briceag etc. **6.** Flacără de formă alungită. ✦ Fâșie de lumină care străbate întunericul. **7.** Fâșie lungă și îngustă de pământ, de pădure etc. **8.** Deschizătură, gură lăsată la cotețul de pescuit. **9.** Compuse: (Bot.) *limba-apei* = broscariță; *limba-boului* = plantă erbacee acoperită cu peri aspri și țepoși, cu flori albastre, roz sau albe *(Anchusa officinalis)*; *limba-cucului* = **a)** ferigă mică cu rizom scurt și târâtor, de obicei cu o singură frunză penată compusă *(Botrychium lunaria)*; **b)** plantă erbacee cu flori de culoare albăstruie-liliachie, care crește în regiunile subalpine *(Gentiana bulgarica)*; *limba-mielului* (sau *mielușelului)* = plantă erbacee acoperită cu peri aspri, cu flori albastre sau albe; arăriel *(Borago officinalis); limba-oii* = **a)** plantă erbacee cu frunze dințate și spinoase, cu flori purpurii, care crește prin locuri umede și mlăștinoase *(Cirsium canum);* **b)** mică plantă erbacee cu frunzele dispuse în rozetă și cu flori roz grupate în spice *(Plantago gentianoides); limba-peștelui* = plantă erbacee cu frunzele verzi-albăstrui și cu flori violete *(Limonium vulgare)*; *limba-soacrei* = nume dat mai multor specii de plante înrudite cu cactusul, cu tulpina spinoasă și flori roșii, albe sau galbene; *limba-șarpelui* = ferigă mică cu rizomul lung, cu o singură frunză, de formă ovală, răspândită prin locurile umede, prin tufișuri și păduri *(Ophioglossum vulgatum)*; *limba-vrabiei* = plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cu frunze lanceolate și cu flori mici, verzui *(Thymelaea passerina);* (Iht.) *limbă-de-mare* = pește marin cu corpul oval și asimetric, cu ambii ochi situați pe o singură parte *(Solea nasuta)*. — Lat. **lingua.**

LIMBÍSTICĂ s.f. (Înv.) Lingvistică. — **Limbă** + suf. *-istică* (după fr. *linguistique*).

LIMBRÍC, *limbrici,* s.m. Gen de viermi paraziți, cu corpul de formă cilindrică, care trăiesc în intestinul subțire al omului și al unor animale, putând provoca tulburări grave; ascaridă; vierme aparținând acestui gen. — Lat. **lumbricus.**

LIMBRICÁRIȚĂ, *limbricarițe,* s.f. (Med.; pop.) Ascaridioză. — **Limbric** + suf. *-ariță.*

LIMBUȘOÁRĂ, *limbușoare,* s.f. (Pop.) Iberis. — **Limbă** + suf. *-ușoară.*

LIMBÚT, -Ă, *limbuți, -te,* adj., s.m. și f. (Om) care vorbește mult (și fără rost); vorbăreț, guraliv, flecar, locvace. — Lat. **linguutus** (după *limbă*).

LIMBÚȚĂ, *limbuțe,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *limbă*. — **Limbă** + suf. *-uță*.

LIMBUȚÍ, *limbuțesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A vorbi prea mult; a flecări, a trăncăni. — Din **limbut.**

LIMBUȚÍE s.f. Înclinare, tendință de a vorbi mult și fără rost; vorbărie, flecăreală, locvacitate. — **Limbut** + suf. *-ie*.

LÍMES s.n. Sistem de apărare folosit de romani, care consta dintr-un zid de piatră sau dintr-un val de pământ, construit la granițele provinciilor. — Cuv. lat.

LIMFADENÍE, *limfadenii,* s.f. (Med.) Hipertrofie a ganglionilor limfatici. — Din fr. **lymphadénie.**

LIMFADENÍTĂ, *limfadenite,* s.f. Boală care constă în inflamarea ganglionilor limfatici. — Din fr. **lymphadénite.**

LIMFADENÓM, *limfadenoame,* s.n. (Med.) Tumoare a ganglionilor limfatici. — Din fr. **lymphadénome.**

LIMFANGIÓM, *limfangioame,* s.n. (Med.) Tumoare benignă congenitală a vaselor limfatice. [Pr.: *-gi-om*] — Din fr. **lymphangiome.**

LIMFANGIOPLASTÍE, *limfangioplastii,* s.f. (Med.) Operație de refacere a circulației limfatice prin drenaj în țesutul subcutanat. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **lymphangioplastie.**

LIMFANGÍTĂ, *limfangite,* s.f. Boală care constă în inflamarea acută sau cronică a vaselor limfatice. — Din fr. **lymphangite.**

LIMFÁTIC, -Ă, *limfatici, -ce,* adj. **1.** Care aparține limfei, privitor la limfă; (despre vase) prin care circulă limfa. ✧ *Sistem limfatic* = totalitatea țesuturilor, vaselor și glandelor care servesc pentru trecerea limfei din țesuturi în circuitul sângelui. *Ganglioni limfatici* = ganglioni mici, care se găsesc mai ales în jurul articulațiilor și care constituie un mijloc de apărare împotriva infiltrării microbilor și a slabei rezistențe la infecții. **2.** (Despre oameni; și substantivat) Care suferă de limfatism. — Din fr. **lymphatique.**

LIMFATÍSM s.n. Stare patologică (frecventă la copii) caracterizată prin mărirea volumului organelor limfatice și însoțită de paloare, lipsă de energie, slabă rezistență la infecții. — Din fr. **lymphatisme.**

LÍMFĂ, *limfe,* s.f. Lichid transparent, incolor sau gălbui, care circulă prin vasele și ganglionii limfatici și în spațiile intercelulare ale organismului vertebratelor, transportând diferite substanțe între sânge și țesuturi. — Din fr. **lymphe,** lat. **lympha.**

LIMFOBLÁST, *limfoblaste,* s.n. (Biol.) Celulă embrionară, precursoare a limfocitelor. — Din fr. **lymphoblaste.**

LIMFOCÍT, *limfocite,* s.n. Leucocit cu nucleul foarte voluminos, care se găsește în limfă și în sânge și are un rol important în imunitatea organismului. [Var.: **limfocítă** s.f.] — Din fr. **lymphocyte.**

LIMFOCÍTĂ s.f. v. **limfocit.**

LIMFOCITEMÍE, *limfocitemii,* s.f. (Med.) Creștere a numărului limfocitelor din sânge. — Din fr. **lymphocytémie.**

LIMFOCITÓZĂ, *limfocitoze,* s.f. Creștere a numărului limfocitelor din sânge peste valorile normale în unele boli infecțioase. — Din fr. **lymphocytose.**

LIMFOGRAFÍE, *limfografii,* s.f. (Med.) Radiografiere a vaselor și a ganglionilor limfatici cu ajutorul unei substanțe de contrast. — Din fr. **lymphographie.**

LIMFOGRANULOMATÓZĂ, *limfogranulomatoze,* s.f. Boală care se manifestă prin hipertrofia ganglionilor limfatici. — Din fr. **lymphogranulomatose.**

LIMFOÍD, -Ă, *limfoizi, -de,* adj. (Despre țesuturi) În care se formează limfocitele. ✧ *Organ limfoid* = organ bogat în țesuturi limfoide. — Din fr. **lymphoïde.**

LIMFÓM, *limfoame,* s.n. (Med.) Nume generic pentru proliferarea, adesea malignă, a unui țesut limfoid. — Din fr. **lymphome.**

LIMFOPATÍE, *limfopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică a bolilor sistemului limfatic. — Din fr. **lymphopathie.**

LIMFOPENÍE, *limfopenii,* s.f. Scădere sub procentele normale a numărului limfocitelor din sânge. — Din germ. **Lymphopenie.**

LIMFOSARCÓM, *limfosarcoame,* s.n. (Med.) Tumoare malignă a ganglionilor limfatici. — Din fr. **lymphosarcome.**

LIMFOTRÓP, -Ă, *limfotropi, -e,* adj. (Med.; despre virusuri) Care are afinitate pentru țesutul limfatic. — Din fr. **lymphotrope.**

LIMÍCOL, -Ă, *limicoli, -e,* adj. (Despre animale) Care trăiește în sau pe mâlul de pe fundul apelor, pe malul râurilor, în locurile mlăștinoase etc. — Din fr. **limicole.**

LIMIÉR, *limieri,* s.m. Câine de vânătoare care adulmecă și abate vânatul în direcția dorită de vânători; copoi. [Pr.: *-mi-er*] — Din fr. **limier.**

LIMINÁR, -Ă, *liminari, -e,* adj. (Livr.) Inițial, introductiv. — Din fr. **liminaire.**

LIMITÁ, *limitez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) fixa între anumite limite sau granițe; a (se) mărgini, a (se) restrânge, a (se) îngrădi. — Din fr. **limiter,** lat. **limitare.**

LIMITÁRE, *limitări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) limita* și rezultatul ei; restrângere, îngrădire. **2.** (Rad.) Menținere a nivelului unui semnal electric în limite prestabilite. — V. **limita.**

LIMITÁT, -Ă, *limitați, -te,* adj. **1.** Restrâns între anumite limite. **2.** Fig. (Despre oameni) Cu posibilități intelectuale reduse; mărginit. — V. **limita.** Cf. fr. l i m i t é.

LIMITATÍV, -Ă, *limitativi, -e,* adj. Care limitează, care restrânge între anumite limite. — Din fr. **limitatif.**

LIMITATÓR, *limitatoare,* s.n. **1.** Dispozitiv, aparat etc. care împiedică automat ca o mărime fizică să depășească o limită dată; limitor. **2.** (Rad.) Circuit electronic cu ajutorul căruia se realizează limitarea semnalelor. — **Limita** + suf. *-tor.*

LÍMITĂ, *limite,* s.f. **1.** Punct extrem, margine (a unei suprafețe, a unui obiect etc.); capăt. ✦ Tonul cel mai înalt sau cel mai profund pe care îl poate emite o voce sau un instrument. ✦ (Mat.) Valoare fixă către care tind valorile unei mărimi variabile. **2.** (În sintagma) *Limită teritorială* = linie care delimitează teritoriul unui stat, al unei provincii, al unei regiuni etc.; graniță, hotar. *Limită silabică* = locul unde se termină o silabă și începe alta în fluxul vorbirii. **3.** Fig. Punct până la care pot ajunge posibilitățile, facultățile intelectuale, mijloacele etc. cuiva. ✧ *Limită de vârstă* = vârsta până la care cineva poate ocupa în mod legal o funcție publică. — Din fr. **limite,** lat. **limes, -itis.**

LIMITÓR, *limitoare,* s.n. Limitator. — Din fr. **limiteur.**

LIMITRÓF, -Ă, *limitrofi, -e,* adj. Care se află în limita, la hotarul unei țări, unui ținut, unei suprafețe etc.; vecin, învecinat. — Din fr. **limitrophe.**

LIMNIGRÁF, *limnigrafe,* s.n. Aparat care înregistrează automat variațiile de nivel ale unui curs de apă, ale unui lac sau ale unui rezervor. — Din fr. **limnigraphe.**

LIMNIMÉTRIC, -Ă, *limnimetrici, -ce,* adj. Referitor la limnimetrie. — Din fr. **limnimétrique.**

LIMNIMETRÍE s.f. Studiul variației nivelului unei ape curgătoare, unui lac, unui rezervor etc. — Din fr. **limnimétrie.**

LIMNIMÉTRU, *limnimetre,* s.n. Instrument cu care se măsoară nivelul apei unui lac, al unui curs de apă, al unui rezervor. — Din fr. **limnimètre.**

LIMNOLOGÍE s.f. **1.** Disciplină care se ocupă cu studiul apelor continentale, modul în care aspectele fizice și chimice ale acestora influențează viața organismelor acvatice. **2.** Ramură a hidrologiei care se ocupă cu studiul regimului hidrologic, termic și hidrochimic al lacurilor. — Din fr. **limnologie.**

LIMONÁDĂ, *limonade,* s.f. Băutură răcoritoare făcută din zeamă de lămâie (sau de un înlocuitor al ei), apă și zahăr; citronadă. ✦ P. gener. Băutură răcoritoare gazoasă preparată cu sirop de fructe. [Var.: (pop.) **limonátă** s.f.] — Din fr. **limonade,** germ. **Limonade.**

LIMONAGÍU, *limonagii,* s.m. (Înv.) Fabricant sau vânzător (ambulant) de limonadă. — Din tc. **limonatacı.**

LIMONÁTĂ s.f. v. **limonadă.**

LIMONÍT s.n. Minereu de fier cristalizat sau amorf, de culoare galbenă-brună sau roșcată până la negru, alcătuit din oxid de fier hidratat, argilă și puțin fosfor. — Din fr. **limonite.**

LIMONÍU, -ÍE, *limonii,* adj. (Înv.) Galben ca lămâia. — Din tc. **limoni.**

LIMOTERAPÍE, *limoterapii,* s.f. (Med.) Tratament constând în reducerea substanțială a alimentației. — Din fr. **limothérapie.**

LÍMPEDE, *limpezi,* adj. **1**. (Despre lichide) Curat și străveziu, transparent, clar. ✦ Fig. (Despre suflet, conștiință etc.) Cinstit, onest, curat. **2.** (Despre cer, timp, atmosferă) Senin, lipsit de nori, de ceață; luminos. **3.** (Despre ochi, privire) Pur; luminos. **4.** (Despre sunete; *p. ext.* despre glas) Care răsună distinct; clar, deslușit. **5.** (Despre minte, spirit; *p. ext.* despre oameni) Care vede, înțelege și expune lucrurile în mod lămurit, deslușit; lucid. **6.** (Despre idei sau felul de exprimare al cuiva) Ușor de înțeles, clar, lămurit, deslușit; explicit. ✦ (Despre fapte, afirmații etc.) Neîndoios, sigur, evident. — Lat. **limpidus.**

LIMPEJÓR, -OÁRĂ, *limpejori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *limpede;* destul de limpede. — **Limpede** + suf. *-ior.*

LIMPEZEÁLĂ, *limpezeli,* s.f. **1.** Limpezire. **2.** Calitatea a ceea ce este limpede; transparență; luminozitate; claritate. ✦ Fig. Vreme senină. — **Limpezi** + suf. *-eală.*

LIMPEZÍ, *limpezesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A face sau a deveni limpede, transparent, a (se) curăța de impurități. ✦ Tranz. A clăti cu apă (rece) limpede ceea ce fusese spălat cu săpun, leșie etc. **2.** Refl. (Despre cer, timp, atmosferă) A deveni (mai) senin; a se lumina, a se însenina. ✧ Expr. *A se limpezi la minte* = a se calma, a se liniști. **3.** Refl. (Despre ochi) A deveni limpede, clar, curat. **4.** Refl. (Despre lucruri care se află la mare distanță) A apărea mai distinct. **5.** Refl. (Despre voce, glas) A se face limpede, deslușit, a răsuna distinct. **6.** Tranz. și refl. A (se) clarifica, a (se) desluși, a (se) lămuri. — Din **limpede.**

LIMPEZICIÚNE, *limpeziciuni,* s.f. (Rar) Limpezime. — **Limpezi** + suf. *-iciune.*

LIMPEZÍME, *limpezimi,* s.f. **1.** Calitatea de a fi limpede; claritate, limpeziciune. **2.** Întinderea limpede a văzduhului, seninul cerului; limpeziș. **3.** Claritate, precizie (în scris, în exprimare); explicitate. — **Limpezi** + suf. *-ime.*

LIMPEZÍRE, *limpeziri,* s.f. Acțiunea de *a (se) limpezi* și rezultatul ei; limpezeală. — V. **limpezi.**

LIMPEZÍȘ, *limpezișuri,* s.n. (Rar) **1.** Întindere de apă limpede. **2.** Suprafață de teren netedă, lipsită de vegetație; loc deschis. **3.** Întinderea limpede a cerului; limpezime. — **Limpezi** + suf. *-iș.*

LIMPEZÍT[1], *limpezituri,* s.n. Faptul de *a (se) limpezi.* — V. **limpezi.**

LIMPEZÍT[2], -Ă, *limpeziți, -te,* adj. **1.** Care a fost clătit cu apă limpede (rece) după spălare. **2.** (Despre oameni) Lămurit, edificat. — V. **limpezi.**

LIMPÍD, -Ă, *limpizi, -de,* adj. (Livr.) Limpede. — Din lat. **limpidus,** fr. **limpide,** it. **limpido.**

LIMPIDITÁTE, *limpidități,* s.f. (Livr.) Limpezime, claritate. — Din fr. **limpidité,** lat. **limpiditas, -atis.**

LIMUZÍNĂ, *limuzine,* s.f. **1.** Automobil de lux, închis, nedecapotabil, cu trei geamuri laterale și patru uși. **2.** Caroserie închisă la autoturismele superioare, la care spațiul din față, destinat șoferului, este separat de spațiul pasagerilor printr-un perete de sticlă; *p. ext.* automobil cu astfel de caroserie. — Din fr. **limousine.**

LIN[1], *lini,* s.m. Pește cu solzi mărunți, cu corpul gros, acoperit de mucus, care trăiește prin bălți cu apă limpede și nu prea adâncă *(Tinca tinca).* — Din bg. **lin.**

LIN², *linuri,* s.n. **1.** Vas de lemn, de tablă sau de beton în formă de jgheab, în care se adună şi se storc strugurii. **2.** Vas de lemn, de tablă sau de beton în care se pune la fermentat materia primă folosită la fabricarea berii, a spirtului etc.; vas, cadă de doage unde se pun la fermentat prunele din care se face ţuică. — Din ngr. **linós.**

LIN³, -Ă, *lini, -e,* adj. **1.** Care se mişcă sau se desfăşoară în mod egal, fără salturi şi treceri bruşte (şi în ritm moderat); domol, liniştit, potolit. **2.** (Despre drumuri, pante etc.) Cu înclinaţie mică, uşor de urcat sau de străbătut. ✦ (Rar; despre suprafeţe) Neted. **3.** (Despre sunete) Lipsit de intensitate; blând, potolit. ✦ (Poetic; despre lumină) Cu o strălucire domoală, blândă, odihnitoare. **4.** Calm, liniştit. — Lat. **lenus, -a** (= *lenis*).

LINACÉE, *linacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, cu frunze întregi, flori hermafrodite şi fructe capsule; (şi la sg.) plantă din această familie. *Inul este o linacee*. — Din fr. **linacée.**

LINÁRIŢĂ, *linariţe,* s.f. Plantă erbacee cu frunze asemănătoare cu cele de in, cu flori galbene şi cu fructe în formă de capsule, conţinând seminţe aripate; inişor-de-alior *(Linaria vulgaris)*. [Var.: **linăríţă** s.f.] — Cf. lat. L i n a r i a, denumirea ştiinţifică a plantei.

LINĂRÍŢĂ s.f. v. **linariţă.**

LÍNCA interj. (Înv.; repetat) Cuvânt care imită sunetele unui clopot sau clopoţel; cling. — Onomatopee.

LINCĂÍ, pers. 3 *líncăie,* vb. IV. Intranz. (Rar; despre pânza unei corăbii) A se umfla de vânt. — Cf. sl. l e n k t i.

LINCHÍ, *linchesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A mânca un aliment lichid lingându-l (şi făcând un zgomot caracteristic cu limba). ✦ A mânca fără poftă, în silă, abia atingând mâncarea. — Formaţie onomatopeică.

LINCIURÍ, *linciuresc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se băga în apă bălăcindu-se, împroşcând apa etc. — Formaţie onomatopeică.

LÍNDENĂ s.f. v. **lindină.**

LÍNDINĂ, *lindini,* s.f. (Pop.) Ou de păduche. [Var.: **lindenă** s.f.] — Lat. **lens, lendinem** (= *lendem*).

LINDINÓS, -OÁSĂ, *lindinoşi, -oase,* adj. (Înv. şi pop.) Plin de lindini; *p. ext.* murdar, nespălat, neîngrijit. — **Lindină** + suf. *-os.*

LINEÁL, *lineale,* s.n. **1.** Instrument metalic de forma unei bare, folosit pentru trasare, măsurare sau verificare de dimensiuni. ✦ (Rar) Riglă. **2.** Dispozitiv (acţionat mecanic sau electric) format din piese paralelipipedice de oţel forjat, care serveşte la conducerea materialului de laminat la intrarea în unele laminoare. ✦ Bară de oţel aşezată în lungul unuia dintre valurile presei tipografice pentru a forma jgheabul de cerneală. **3.** Dispozitiv al maşinii de cusut, care serveşte la formarea cusăturilor paralele cu marginea materialului. **4.** Element al unei maşini de cardat bumbac, folosit la pieptănarea fibrelor scurte de pe tobă. [Pr.: *-ne-al*] — Din germ. **Lineal.**

LINEÁR, -Ă adj. v. **liniar.**

LINEARITÁTE s.f. v. **liniaritate.**

LÍNGAV, -Ă, *lingavi, -e,* adj. (Pop.) **1.** Mofturos la mâncare; care abia se atinge de mâncare. **2.** Slab, plăpând, bolnăvicios. [Var.: **lígav, -ă** adj.] — Cf. bg. l i g a v, sb. l j i g a v.

LINGĂREÁLĂ, *lingăreli,* s.f. (Înv. şi reg.) Faptul de *a (se) lingări*; comportarea, atitudinea omului slugarnic şi linguşitor. — **Lingări** + suf. *-eală*.

LINGĂRÍ, *lingăresc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Înv. şi reg.) A flata, a linguşi pe cineva cu slugărnicie. — **Linge** + suf. *-ări*.

LINGẮU, *lingăi,* s.m. (Fam.) **1.** Om căruia îi place să mănânce mult (mai ales de la alţii). **2.** (Adesea adjectival) Om linguşitor şi slugarnic. — **Linge** + suf. *-ău*.

LÍNGE, *ling,* vb. III. Tranz. **1.** (Despre animale) A trece cu limba peste ceva; a şterge sau a netezi cu limba ceva. **2**. A atinge cu limba (în mod repetat) ceva de mâncare, a lua cu limba mâncarea. ✧ Expr. *A-şi linge degetele* (sau *buzele)* ori (refl.) *a se linge pe degete* (sau *pe buze*) = a trece cu limba peste buze sau degete (pentru a lua şi ultimele resturi după ce a mâncat ceva bun sau ca manifestare a unei pofte mari, a unei senzaţii de plăcere etc.). ✧ Compus: *linge-blide* (sau *-talgere, -talere*) s.m. şi f. = (pop. şi fam.) om care trăieşte pe socoteala altora; parazit, om de nimic. **3.** (Fam.) A linguşi cu slugărnicie. — Lat. **lingere.**

LINGERÍE s.f. v. **lenjerie.**

LINGOÁRE s.f. (Înv. şi pop.) Febră tifoidă. [Var.: **lungoáre, lângoáre** s.f.] — Lat. **languor, -oris.**

LINGOTIÉRĂ, *lingotiere,* s.f. Formă metalică (de obicei din fontă) în care se toarnă metalele sau aliajele topite pentru obţinerea lingourilor. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **lingotière.**

LINGÓU, *lingouri,* s.n. Bloc de metal sau de aliaj, obţinut prin turnare în lingotieră, care urmează să fie prelucrat ulterior. — Din fr. **lingot.**

LINGUÁL, -Ă, *linguali, -e,* adj. **1.** (Anat.) Care aparţine limbii, referitor la limbă. *Nerv lingual.* **2.** (Despre sunete; şi substantivat f.) La articularea căruia limba (**I**) are rolul principal. — Din fr. **lingual.**

LINGUÍST, -Ă s.m. şi f. v. **lingvist.**

LINGUÍSTIC, -Ă s.f., adj. v. **lingvistic.**

LINGURÁR, (**I**) *lingurari,* s.m., (**II**) *lingurare,* s.n. **I.** S.m. Meşter care lucrează (sau vinde) linguri de lemn. **2.** Rom (care confecţionează linguri). **II.** S.n. Poliţă specială pe care se ţin (la ţară) lingurile şi alte accesorii de masă sau de bucătărie. — **Lingură** + suf. *-ar*.

LÍNGURĂ, *linguri,* s.f. **I. 1.** Obiect de metal sau de lemn pentru uzul casnic, alcătuit dintr-o parte ovală scobită şi dintr-o coadă. ✧ Expr. (Fam.) *A atârna* (sau *a pune, a lega* cuiva) *lingurile de gât* (sau *în, de brâu*) = a lăsa pe cineva nemâncat fiindcă a venit târziu la masă. *A(-şi) mânca banii* (sau *averea) cu lingura*, se spune despre un om (bogat) care cheltuieşte prea mult, care risipeşte. **2.** Conţinutul unei linguri (**I 1**). **3.** (Reg.; în sintagma) *Lingura pieptului* = furca pieptului. **4.** Compus: *lingura-zânelor* = ciupercă lemnoasă, brună-roşcată, ce creşte pe trunchiul şi pe rădăcinile arborilor; linguriţă, linguriţa-zânei *(Ganoderma lucidum).* **II.** Nume dat unor unelte sau unor părţi de instrumente sau de maşini asemănătoare cu o lingură (**I 1**). **1.** Tub cilindric închis la capătul de jos cu unul sau cu două ventile, folosit la extracţia ţiţeiului, la curăţarea găurii de sondă sau la cimentat. **2.** Unealtă de rotărie sau de dogărie, folosită la găurirea butucului roţii sau la efectuarea vranelor butoaielor. **3.** Nălucă metalică folosită la pescuit. — Lat. **lingula.**

LINGUREÁ, -ÍCĂ, *lingurele,* s.f. **1.** Mică plantă medicinală din familia cruciferelor, cu frunze crestate, cu flori albe grupate în ciorchini, folosită în combaterea afecţiunilor scorbutice, pulmonare etc. *(Cochlearia officinalis)*. **2.** (Pop.) Furca pieptului, lingura pieptului. ✦ Cavitate situată în partea inferioară a furcii pieptului. — **Lingură** + suf. *-ea, -ică*.

LINGURÍŢĂ, *linguriţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *lingură* (**I 1**); lingură mică, folosită pentru a bea ceai, lapte etc. **2.** Conţinutul unei linguriţe (**1**). **3.** Compus; *linguriţa-zânei* = lingura-zânelor. — **Lingură** + suf. *-iţă*.

LINGURÓI, *linguroaie,* s.n. (Fam.) Augmentativ al lui *lingură* (**I 1**). ✦ Polonic. ✧ Expr. *A mânca banii* (sau *paralele, averea) cu linguroiul* = a cheltui fără măsură. — **Lingură** + suf. *-oi*.

LINGUŞEÁLĂ, *linguşeli,* s.f. Linguşire. — **Linguşi** + suf. *-eală*.

LINGUŞÍ, *linguşesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A căuta să câştige bunăvoinţa, favoarea etc. cuiva satisfăcându-i vanitatea, a se pune bine cu cineva prin atitudini şi vorbe măgulitoare la adresa lui, prin laude exagerate şi ipocrite; a flata, a măguli, a peria. — Cf. l i n g e.

LINGUŞÍRE, *linguşiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) linguşi* şi rezultatul ei; vorbă, atitudine linguşitoare; adulare, linguşeală, linguşitură. — V. **linguşi.**

LINGUŞITÓR, -OÁRE, *linguşitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care (se) linguşeşte, căruia îi place să linguşească; adulator. — **Linguşi** + suf. *-tor*.

LINGUŞITÚRĂ, *linguşituri,* s.f. (Rar) Linguşire. — **Linguşi** + suf. *-tură*.

LINGVÍST, -Ă, *lingvişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în lingvistică. [Var.: **linguíst, -ă** s.m. şi f.] — Din fr. **linguiste.**

LINGVÍSTIC, -Ă, *lingvistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ştiinţă care studiază limba (**II**) şi legile ei de dezvoltare. ✧ *Lingvistică generală* = domeniu al lingvisticii care studiază limba din punctul de vedere al trăsăturilor ei generale, de mijloc de comunicare specific omului. *Lingvistică diacronică* = studiu al faptelor de limbă privite în evoluţia lor. *Lingvistică sincronică* = studiu al faptelor de limbă aşa cum se prezintă ele la un moment dat. **2.** Adj. Care aparţine lingvisticii (**1**), privitor la lingvistică. [Var.: **linguístic, -ă** s.f., adj.] — Din fr. **linguistique.**

LINIÁ, *liniez,* vb. I. Tranz. A trage, a trasa linii (drepte şi regulate) pe hârtie. [Pr.: *-ni-a*] — Din **linie.**

LINIAMÉNT, *liniamente,* s.n. **1.** Linie (**1**), trăsătură. **2.** Prima schiţă a unei lucrări. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **linéament** (după *linie*).

LINIÁR, -Ă, *liniari, -e,* adj. **1.** Care este în formă de linie dreaptă; format din linii geometrice trasate cu ajutorul unor instrumente speciale (linie, compas etc.). ✧ *Desen liniar* = desen în linii geometrice. *Mişcare liniară* = mişcare rectilinie. ✦ (Adverbial) În linie dreaptă; rectiliniu. ✦ Fig. Simplu; simplist; uniform, plictisitor. **2.** (Despre ecuaţii) De gradul întâi; (despre funcţii) care conţine o anumită variabilă numai la puterea întâi. [Pr.: *-ni-ar*. — Var. **lineár, -ă** adj.] — Din fr. **linéaire,** lat. **linearis.**

LINIARITÁTE s.f. Însuşirea de a fi liniar. [Pr.: *-ni-a-*. — Var. **linearitáte** s.f.] — Din fr. **linéarité.**

LINIÁT¹, *liniaturi,* s.n. Faptul de *a linia*. [Pr.: *-ni-at*] — V. **linia.**

LINIÁT², -Ă, *liniaţi, -te,* adj. Cu linii drepte şi regulate (trasate într-un anumit scop). [Pr.: *-ni-at*] — V. **linia.**

LINIATÚRĂ, *liniaturi,* s.f. Ansamblul liniilor orizontale sau verticale imprimate pe o foaie, un caiet, un registru etc. [Pr.: *-ni-a-*] — Din germ. **Lineatur.**

LÍNIE, *linii,* s.f. **1.** Trăsătură simplă şi continuă (de forma unui fir) făcută pe o suprafaţă cu tocul, cu creta, cu creionul etc. ✦ (Mat.) Traiectorie descrisă de un punct material într-o mişcare continuă sau de intersecţia a două suprafeţe. **2.** Trăsătură reală sau imaginară care indică o limită, o direcţie sau leagă (pe o hartă, pe un plan etc.) diferite puncte în spaţiu. ✧ *Linie de plutire* = nivelul apei pe suprafaţa exterioară a unei nave în timpul plutirii. ✧ Loc. prep. *La* (sau *în) linia...* = în dreptul..., la nivelul... **3.** (Fam.) Fiecare dintre subdiviziunile gradelor marcate pe un termometru; liniuţă. **4.** Riglă. **5.** Unitate de măsură de lungime folosită în Ţările Române, egală cu a zecea parte dintr-un deget. **6.** (În loc.) *În linie* = în şir drept, în rând, în aliniere. **7.** (Livr.) Rând de cuvinte într-o pagină scrisă. **8.** Succesiune, serie a strămoşilor sau a descendenţilor; filiaţie. **9.** Sistem (sau parte a unui sistem) de fortificaţii, de adăposturi şi de baraje militare destinate să întărească apărarea unui teritoriu, a unui punct strategic etc. ✧ *Linie de bătaie* (sau *de luptă)* = desfăşurare

sistematică a unor forțe militare în vederea luptei; întindere a frontului ocupat de trupele care luptă. *Linie de apărare* = întărire alcătuită din fortificații și trupe. **10.** (Adesea urmat de determinări care arată felul) Ansamblu al instalațiilor și al rețelei de șine pe care circulă trenurile, tramvaiele sau metrourile; porțiune delimitată dintr-o asemenea rețea. **11.** Itinerar, traseu (al unui serviciu de transport). ✦ Direcție, sens. **12.** Ansamblu de fire, de cabluri etc. care fac legătura între două sau mai multe puncte. ✧ *Linie electrică* = ansamblul conductelor, dispozitivelor și construcțiilor care asigură transmiterea la distanță a energiei electrice. *Linie telefonică* (sau *de telefon)* = ansamblu de conducte care fac legătura între mai multe posturi telefonice sau între posturi și centralele telefonice. *Linie telegrafică* = totalitatea conductelor și instalațiilor dintre un emițător și un receptor telegrafic. *Linie de întârziere* = dispozitiv folosit pentru întârzierea semnalelor electrice. ✦ *Linie tehnologică* = **a)** organizare a procesului de fabricație, în care operațiile sunt efectuate la locuri de muncă dispuse în ordinea succesiunii operațiilor de fabricare; **b)** ansamblu de mașini de lucru, instalații și mijloace de transport dintr-o fabrică sau uzină, dispuse în ordinea succesiunii operațiilor prevăzute de procesul tehnologic. *Linia automată* = complex de mașini-unelte sau agregate care execută în mod automat operațiile de prelucrare a unor piese, organe de mașini, produse etc. și care asigură transportul acestora de la o mașină la alta fără intervenția muncitorului. **13.** (Mai ales la pl.) Trăsătură caracteristică ce dă forma, aspectul, caracterul unui obiect, al unui tot, în special al unei figuri; contur, profil. ✦ Fig. Trăsătură fundamentală, punct esențial (ale unei probleme). ✧ Loc. adv. *În linii generale* (sau *mari)* = în ansamblu, fără a intra în detalii. **14.** Fig. Orientare principală, direcție a unui curent, a unei opinii etc. **15.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") Fel, chip, mod; criteriu. *Linie de conduită*. — Din lat. **linea,** it. **linea,** germ. **Linie,** fr. **ligne.**

LINIÉRE, *linieri,* s.f. Acțiunea de *a linia* și rezultatul ei. [Pr.: *-ni-e-*] — V. **linia.**

LINIMÉNT, *linimente,* s.n. Preparat farmaceutic lichid sau semisolid, cu aspect limpede sau lăptos, folosit pentru fricțiuni sau aplicații locale. — Din fr. **liniment.**

LINIOÁRĂ, *linioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *linie*; liniuță. **2.** Liniuță de unire; cratimă. **3.** Fiecare dintre fragmentele unui metru pliabil. [Pr.: *-ni-oa-*] — **Linie** + suf. *-ioară*.

LINIOMÉTRU, *liniometre,* s.n. (Tipogr.) Riglă de metal, gradată după sistemul corpurilor tipografice, care servește pentru măsurarea liniilor (**7**). [Pr.: *-ni-o-*] — După fr. **lignomètre.**

LINIȘÓR, -OÁRĂ, *linișori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *lin*[3]. — **Lin**[3] + suf. *-ișor*.

LÍNIȘTE s.f. **1.** Lipsă de zgomot; tăcere; calm, acalmie. **2.** Stare (sufletească) lipsită de zbucium, de frământări; tihnă, pace, seninătate. ✧ Loc. adv. *În liniște* = liniștit, netulburat; fără zgomot. — **Lin**[3] + suf. *-iște*.

LINIȘTÍ, *liniștesc,* vb. IV. Refl. și tranz. **1.** A înceta sau a face să înceteze zgomotele; a înceta sau a face să înceteze o acțiune, un proces (intens); a (se) calma, a (se) potoli, a (se) alina. **2.** A deveni sau a determina să fie lipsit de griji, de frământări. — Din **liniște.**

LINIȘTÍRE, *liniștiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) liniști* și rezultatul ei; liniște. — V. **liniști.**

LINIȘTÍT, -Ă, *liniștiți, -te,* adj. **1.** Lipsit de zgomot, de intensitate, de agitație. **2.** Lipsit de griji, de frământări; calm, stăpânit; flegmatic, imperturbabil, placid. — V. **liniști.**

LINIȘTITÓR, -OÁRE, *liniștitori, -oare,* adj. Care liniștește, care calmează. — **Liniști** + suf. *-tor*.

LINIÚȚĂ, *liniuțe,* s.f. Linioară. ✧ *Liniuță de unire* = **a)** semn ortografic care servește pentru a marca rostirea împreună a două sau a mai multor cuvinte sau pentru a despărți cuvintele în silabe; **b)** semn de punctuație folosit pentru a uni două sau mai multe cuvinte legate între ele printr-un strâns raport lexical, morfologic sau sintactic; linioară, cratimă. ✦ (Fam.) Fiecare dintre subdiviziunile gradelor marcate pe un termometru. [Pr.: *-ni-u-*] — **Linie** + suf. *-uță*.

LINK, *linkuri,* s.n. Adresă prin care se conectează fie modulele unui program, fie modulele hardware ale unei rețele de calcul. — Cuv. engl.

LINÓ s.n. v. **linon.**

LINOGRÁF, *linografe,* s.n. Mașină tipografică de cules și de turnat rânduri, asemănătoare cu linotipul. — Din fr. **linographe.**

LINOGRAVÚRĂ, *linogravuri,* s.f. Tehnică a gravurii în care imaginea este obținută prin imprimarea unei plăci de linoleum; (concr.) imagine obținută prin acest procedeu. — Din fr. **linogravure.**

LINOLEÁT, *linoleați,* s.m. (Chim.) Nume dat sărurilor de plumb, de mangan etc., folosite în prepararea uleiurilor sicative. [Pr.: *-le-at*] — Din engl. **linoleate.**

LINOLÉUM, *linoleumuri,* s.n. Țesătură textilă pe care s-a aplicat un amestec de substanțe grase, plastifianți, coloranți etc. și care se utilizează în industrie ca izolant, în gospodărie pentru acoperit mese, dușumele etc. [Pr.: *-le-um*] — Din fr. **linoléum.**

LINÓN, (**2**) *linonuri,* s.n. **1.** Olandă subțire pentru batiste, bluze, lenjerie de damă etc. **2.** Sort de linon (**1**). [Var.: **linó, linóu** s.n.] — Din fr. **linon.**

LINOTÍP, *linotipuri,* s.n. Mașină tipografică care (prin apăsarea unor clape) culege și toarnă literele în rânduri întregi. — Din fr. **linotype.**

LINOTIPÍE, (**2**) *linotipii,* s.f. **1.** Culegere tipografică cu ajutorul linotipului; meseria de linotipist. **2.** Atelier (sau secție tipografică) unde se lucrează cu linotipul. — Din fr. **linotypie.**

LINOTIPÍST, -Ă, *linotipiști, -ste,* s.m. și f. Muncitor tipograf care lucrează la linotip. — Din fr. **linotypiste.**

LINÓU s.n. v. **linon.**

LINS, -Ă, *linși, -se,* adj. **1.** (Despre păr) Bine netezit, întins[2], fără bucle. **2.** (Fam.; despre oale sau farfurii) Din care s-a mâncat tot, în care n-a mai rămas nicio urmă de mâncare. — V. **linge.**

LINȘÁ, *linșez,* vb. I. Tranz. A ucide pe cineva prin linșaj. — Din fr. **lyncher.**

LINȘÁJ, *linșaje,* s.n. Ucidere fără judecată a cuiva de către o mulțime agitată, ațâțată; linșare. — Din fr. **lynchage.**

LINȘÁRE, *linșări,* s.f. Acțiunea de *a linșa* și rezultatul ei; linșaj. — V. **linșa.**

LÍNTE, (**1, 2**) s.f., (**3**) *linți,* s.m. pl. **1.** S.f. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori albe-albăstrui și fructul o păstaie cu semințe plate, comestibile *(Lens culinaris)*; *p. restr.* fructul și sămânța acestei plante. ✧ Expr. *Până la un bob de linte* = absolut tot. *Pentru un blid de linte*, se spune despre cineva care a comis un act josnic (de trădare), chiar și pentru un profit material neînsemnat. **2.** S.f. (Med. vet.; pop.) Cisticercoză. **3.** S.m. pl. (Zool.; pop.) Cisticerci. — Lat. **lens, -ntis.**

LÍNTERS s.n. Puf dens care rămâne pe semințele de bumbac după egrenare, folosit la fabricarea vatei, a mătăsii artificiale și a nitrocelulozei. — Din germ. **Linters.**

LÍNTIȚĂ, *lintițe,* s.f. Nume dat mai multor plante acvatice lipsite de frunze și adesea de rădăcini, cu tulpina lățită, care formează colonii pe suprafața apelor stătătoare sau care curg lin *(Lemna)*. [Pl.: și *lintiți*] — **Linte** + suf. *-iță*.

LINTÓU, *lintouri,* s.n. Element de construcție monolit, dispus orizontal deasupra unei deschideri, pentru a prelua greutatea zidăriei de deasupra; buiandrug. — Din fr. **linteau.**

LINȚÓLIU, *linții,* s.n. Giulgiu. — Din lat. **linteolum,** it. **lenzuolo,** fr. **linceul.**

LINX, *lincși,* s.m. (Zool.) Râs[2]. — Din fr., lat. **lynx.**

LIOFÍL, -Ă, *liofili, -e,* adj. (Despre particulele coloidale) Care are afinitate pentru moleculele mediului de dispersie. [Pr.: *li-o-*] — Din fr. **lyophile.**

LIOFILÍE s.f. (Chim.) Însușirea și starea substanțelor liofile. [Pr.: *li-o-*] — Din fr. **lyophilie.**

LIOFILIZÁ, *liofilizez,* vb. I. Tranz. A supune evaporării în vid și la temperaturi foarte scăzute o soluție sau o suspensie apoasă conținând un vaccin, plasmă sangvină etc. pentru a le putea păstra timp îndelungat. [Pr.: *li-o-*] — Din fr. **lyophiliser.**

LIOFILIZÁRE, *liofilizări,* s.f. Acțiunea de *a liofiliza* și rezultatul ei. [Pr.: *li-o-*] — V. **liofiliza.**

LIOFILIZATÓR, *liofilizatoare,* s.n. (Tehn.) Aparat folosit pentru liofilizare. [Pr.: *li-o-*] — Din fr. **lyophilisateur.**

LIOFÓB, -Ă, *liofobi, -e,* adj. (Despre particule coloidale) Care nu are afinitate pentru moleculele mediului de dispersie. [Pr.: *li-o-*] — Din fr. **lyophobe.**

LIOP interj. Cuvânt care imită sunetul produs de un lucru ud care se lipește de ceva sau de un corp care cade pe un loc ud ori alunecos. — Onomatopee.

LIOPCIOFLEÁNDURĂ, *liopciofleandure,* s.f. (Rar; depr.) Lacheu. — Et. nec.

LÍOTĂ, *liote,* s.f. (Pop. și fam.) Grămadă, mulțime (de ființe), gloată. — Din bg., sb. **lihota.**

LIP[1] s.n. (Reg.) Strat (gros) de murdărie care se formează pe piele sau pe îmbrăcăminte; jeg. — Din ucr. **lep.**

LIP[2] interj. v. **lipa.**

LÍPA interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de o lovitură dată cu palma sau de picioarele cuiva care umblă desculț sau în papuci. [Var.: **lip** interj.] — Onomatopee.

LIPÁN[1], *lipani,* s.m. Pește asemănător cu păstrăvul, cu corpul argintiu și alungit, cu capul mic, care trăiește în zona inferioară a apelor de munte *(Thymallus thymallus)*. — Cf. sb. l i p a n, l i p e n.

LIPÁN[2], *lipani,* s.m. (Bot.) Brusture. — Din bg. **lepjan.**

LIPÁZĂ, *lipaze,* s.f. (Biol.) Enzimă din sucurile digestive care hidratează grăsimile, descompunându-le în glicerină și în acizi grași. — Din fr. **lipase.**

LIPĂÍ, *lípăi,* vb. IV. Intranz. **1.** A face un zgomot caracteristic, mergând desculț sau în papuci ori lovind cu palma; a cepăi. **2**. (Despre animale) A bea sau a mânca ceva făcând un zgomot caracteristic cu limba. [Prez. ind. și: *lipăiesc*. — Var.: **lăpăí, lepăí, leopăí** vb. IV] — **Lipa** + suf. *-ăi*. Cf. bg. l a p a m .

LIPĂÍT s.n. Faptul de *a lipăi*. ✦ Zgomot caracteristic produs de cineva care umblă desculț sau în papuci ori de o lovitură dată cu palma; cepăit. ✦ Zgomot caracteristic pe care îl fac (cu limba) unele animale când beau sau când mănâncă ceva. — V. **lipăi.**

LIPCÁN, *lipcani,* s.m. (Înv.) Curier oficial (turc sau tătar) care făcea legătura între Țările Române și Constantinopol sau în interiorul țării; curier, ștafetă (călare) în timp de război. — Din tc. **lipkan.**

LÍPCĂ adv. (Reg.; în expr.) *A sta* (sau *a ședea* etc.) *lipcă* (undeva) = a sta undeva neclintit, a nu se mișca (dintr-un loc), stingherind pe cineva. *A sta lipcă pe capul cuiva* = a insista mult pe lângă cineva. *A se ține lipcă de cineva* = a însoți pe cineva peste tot (stingherindu-l cu prezența sa). *A umbla lipcă după ceva* = a căuta să obțină ceva cu orice preț; a dori ceva foarte mult. — Din ucr. **lypkyj** „lipicios".

LIPEMÍE s.f. **1**. (Biol.) Prezență a lipidelor în sânge; cantitate de lipide prezentă în sânge. **2.** (Med.) Creștere anormală a numărului lipidelor din sânge. — Din fr. **lipémie.**

LIPÍ, *lipesc,* vb. IV. **1.** Tranz. **1.** A împreuna, a uni, a îmbina, a asambla între ele două sau mai multe obiecte (sau părți de obiecte) cu ajutorul unei materii cleioase sau printr-un procedeu tehnic, realizând un tot nedemontabil. ✦ Spec. A închide un plic, umezindu-i marginea cleioasă și suprapunând-o peste cealaltă margine. ✦ Refl. (Despre ochi, pleoape) A nu se putea deschide din cauza unor secreții patologice; *fig.* a se închide fără voie de somn. **2.** Refl. Fig. (Despre privire) A se fixa, a se pironi. **3.** Refl. (Despre materii) A fi lipicios, cleios, a se prinde de ceva; a adera. **4.** Refl. (Despre alimente, medicamente etc.) A produce un efect favorabil; a prii. ✧ Expr. *A se lipi învățătura* (de cineva) = a asimila ușor învățătura, a putea învăța ușor. **5.** Tranz. și refl. A (se) apropia strâns, a (se) alătura, a (se) atinge de cineva sau de ceva. ✧ Expr. (Tranz.) *A lipi cuiva o palmă* = a trage, a da cuiva o palmă. ✦ Refl. Fig. A se apropia sufletește (de cineva sau de ceva), a intra în relații strânse (cu cineva). **6.** Tranz. A întinde, netezind cu palma udă, un strat de lut pe podeaua sau pe pereții caselor, pe cuptor etc. spre a astupa crăpăturile, a nivela etc. — Din sl. **lěpiti.**

LIPÍCI, (**1, 3**) *lipiciuri,* s.n. (**2**) *lipici*, s.m. **1.** S.n. Materie, substanță care servește la lipit (hârtia); clei. **2.** S.m. Nume dat mai multor plante erbacee care secretă o substanță lipicioasă. **3.** S.n. Fig. (Pop. și fam.) Ceea ce atrage, încântă sau seduce în înfățișarea sau felul de a fi al cuiva; farmec. ✧ Loc. adj. și adv. *Cu lipici* = încântător, atrăgător, fermecător, seducător. ✧ Loc. vb. *A avea lipici* = a atrage, a fermeca, a seduce pe cineva (prin înfățișare sau fel de a fi). ✧ Expr. (Rar) *A prinde lipici de cineva* = a se îndrăgosti de cineva. — **Lipi** + suf. *-ici*.

LIPICIÓS, -OÁSĂ, *lipicioși, -oase,* adj. **1.** Care se lipește, care se prinde ușor de ceva sau de cineva; cleios, năclăit. **2.** (Pop.; despre boli) Molipsitor, contagios. **3.** (Despre oameni sau despre chipul, înfățișarea lor) Atrăgător, seducător. — **Lipi** + suf. *-icios*.

LIPÍDĂ, *lipide,* s.f. (Mai ales la pl.) Substanță organică grasă, insolubilă în apă, componentă a materiei vii. — Din fr. **lipide.**

LIPÍE, *lipii,* s.f. Pâine rotundă și plată, puțin crescută, cu coajă multă și miez puțin. — Cf. sb. l e p i n j a.

LIPÍRE, *lipiri,* s.f. Faptul de *a (se) lipi*; lipit[1]. — V. **lipi.**

LIPÍT[1] s.n. Lipire. — V. **lipi.**

LIPÍT[2], -Ă, *lipiți, -te,* adj. **1.** Prins, unit, împreunat, îmbinat cu ajutorul unei materii cleioase sau printr-un procedeu tehnic. ✦ (Despre pleoape sau despre ochi) Care nu se poate deschide din cauza unor secreții patologice; *fig.* care se închide fără voie din cauza somnului. **2.** (Și adv.) Foarte apropiat, alăturat strâns de cineva sau de ceva. ✧ Expr. *A fi lipit de foame* sau *a avea coastele lipite* = a fi foarte flămând. *Sărac* (sau *calic) lipit(-pământului)* = foarte sărac. — V. **lipi.**

LIPITÓR, -OÁRE, *lipitori, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.f. Specie de vierme anelid din apele dulci, cu corpul alungit, prevăzut la cele două capete cu câte o ventuză, care se hrănește cu sângele animalelor de al căror corp se lipește *(Hirudo medicinalis)*. ✦ Fig. Exploatator; parazit. **2.** S.f. Pasăre călătoare arboricolă, nocturnă, de culoare brună-cenușie, cu pete brune sau roșietice, care se hrănește cu insecte; mulge-capre *(Caprimulgus europaeus)*. **3.** S.m. și f. Persoană care are meseria de a lipi. — **Lipi** + suf. *-tor*.

LIPITÚRĂ, *lipituri,* s.f. **1.** Unire, îmbinare, asamblare a două lucruri cu ajutorul unei materii cleioase sau printr-un procedeu tehnic. ✦ (Concr.) Locul unde s-a făcut o lipire. **2.** Pământ, lut frământat cu apă care servește la lipitul podelei, pereților etc. caselor. — **Lipi** + suf. *-tură*.

LIPIȚÁN, *lipițani,* s.m. Rasă de cai de talie înaltă, folosită îndeosebi la călărie, la tracțiune ușoară și la dresaj. — Din germ. **Lipitzaner.**

LIPOBLÁST, *lipoblaste,* s.n. (Biol.) Celulă adipoasă. — Din engl. **lipoblast.**

LIPOCRÓM, *lipocromi,* s.m. (Biol.) Pigment de culoare galbenă care se găsește în țesutul adipos. — Din fr. **lipochrome.**

LIPODISTROFÍE, *lipodistrofii,* s.f. (Med.) Distrofie a țesutului adipos. — Din fr. **lipodystrophie.**

LIPOFIBRÓM, *lipofibroame,* s.n. (Med.) Tumoare mixtă, formată din țesut adipos și țesut fibros. — Din fr. **lipofibrome.**

LIPOÍDĂ, *lipoide,* s.f. Lipidă complexă, insolubilă în acetonă, având proprietăți diferite de ale lipidelor simple. — Din fr. **lipoïde.**

LIPOLÍZĂ, *lipolize,* s.f. (Biol.) Descompunere a grăsimilor în acizi grași și glicerină în procesul digestiei. — Din fr. **lipolyse.**

LIPÓM, *lipoame,* s.n.Tumoare benignă formată din țesut adipos. [Pl. și: *lipomuri*] — Din fr. **lipome.**

LIPOMATÓZĂ, *lipomatoze,* s.f. Depunere anormală de grăsime în diferite regiuni ale corpului. — Din fr. **lipomatose.**

LIPOSARCÓM, *liposarcoame,* s.n. Tumoare malignă formată în țesuturile grase. [Pl. și: *liposarcomuri*] — Din fr. **liposarcome.**

LIPOSCLERÓZĂ, *liposcleroze,* s.f. (Med.) Scleroză a unui țesut adipos. — Din fr. **liposclérose.**

LIPOSOLÚBIL, -Ă, *liposolubili, -e,* adj. (Despre substanțe) Care este solubil în grăsimi sau în uleiuri. — Din fr. **liposoluble.**

LIPOTIMÍE, *lipotimii,* s.f. (Med.) Leșin. — Din fr. **lipothymie.**

LIPOTRÓP, -Ă, *lipotropi, -e,* adj. (Biol.; despre substanțe) Care se fixează pe grăsimi și facilitează metabolismul; care previne acumularea de grăsimi. — Din fr. **lipotrope.**

LIPOVEÁN, -Ă, *lipoveni,* s.m. Persoană care face parte dintr-o populație de origine rusă stabilită în regiunea Deltei Dunării și care se ocupă mai ales cu pescuitul. — Din rus. **lipovanin** (dial. **lipovan**).

LIPOVEÁNCĂ, *lipovence,* s.f. Femeie care face parte dintr-o populație de origine rusă stabilită în regiunea Deltei Dunării. — **Lipovean** + suf. *-că*.

LIPOVENÉSC, -EÁSCĂ, *lipovenești,* adj. Care aparține lipovenilor, privitor la lipoveni. — **Lipovean** + suf. *-esc*.

LIPOVENÉȘTE adv. În felul lipovenilor. — **Lipovean** + suf. *-ește*.

LIPOVENÍME s.f. (Rar) Mulțime de lipoveni; totalitatea lipovenilor. — **Lipovean** + suf. *-ime*.

LÍPSĂ, *lipsuri,* s.f. **1.** Faptul de a nu se afla într-un loc (unde ar fi trebuit să fie în mod obișnuit); absență. ✧ Loc. adv. (Jur.) *În lipsă* = în contumacie. ✧ Loc. prep. *În* (sau *din) lipsă de...* = nefiind, neavând ceva, din cauză că lipsește. *În lipsa* (cuiva sau a ceva) = cât timp (sau în timp ce) cineva sau ceva lipsește. ✧ Expr. *Mai bine lipsă* = mai bine deloc, mai bine renunț. *A duce lipsă* (de ceva) = a nu avea ceva (în cantitate suficientă). ✦ (Adjectival) Care lipsește, absent. *Lipsă la apel*. **2.** Lucru care lipsește dintr-un ansamblu. **3.** Faptul de a avea lacune, scăderi, deficiențe, defecte; lacună, scădere, deficiență, defect al cuiva sau a ceva. **4.** Faptul de a-i lipsi cuiva cele necesare; nevoie, sărăcie. **5.** (Înv. și reg.) Necesitate, trebuință. ✧ Loc. adj. *De lipsă* = necesar, indispensabil. *Am înșirat toate cele ce-mi sunt de lipsă.* [Pl. și: (înv.) *lipse*] — Din **lipsi** (derivat regresiv).

LIPSCÁN, *lipscani,* s.m. (Înv.) Negustor care vindea pe piețele românești mărfuri aduse de la Lipsca. — **Lipsca** (n. pr. = *Leipzig*) + suf. *-an*.

LIPSCĂNÍE, *lipscănii,* s.f. (Înv.) **1.** Prăvălie de lipscan. **2.** Marfă vândută de lipscani. — **Lipscan** + suf. *-ie*.

LIPSÍ, *lipsesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A nu (mai) fi, a nu (mai) exista, a nu se (mai) găsi (acolo unde în mod normal trebuia să se afle). ✦ (Construit cu dativul) A nu avea ceva. *Ce-ți lipsește?* **2**. Intranz. (Despre oameni) A nu fi de față, a nu se găsi undeva într-un anumit moment; a absenta. ✦ (Mai ales la imper.) A se da la o parte, a dispărea, a fugi. **3.** Intranz. A fi nevoie de ceva, a mai trebui ceva, a nu ajunge, a fi neîndestulător. ✧ Expr. *Puțin lipsește* (sau *a lipsit) (ca) să* (sau *că*)... = cât pe-aici, aproape să... *Asta* (sau *atâta) (îi) mai lipsește*, se zice în fața unei perspective neplăcute, adăugată la o neplăcere deja existentă. **4.** Intranz. (Mai ales în construcții negative) A se da în lături (de la ceva), a nu îndeplini o obligație, o datorie; a se codi, a ezita. **5.** Refl. A se dispensa de ceva; a se priva, a renunța. ✦ Tranz. A lua cuiva ceva de care are nevoie, a-l face să ducă lipsă de ceva; a priva. — Din ngr. **lípso** (viit. lui *lipó*).

LIPSÍRE, *lipsiri,* s.f. (Înv.) Faptul de *a (se) lipsi*. — V. **lipsi.**

LIPSÍT, -Ă, *lipsiți, -te,* adj. Căruia îi lipsește, care nu are ceva; privat de... ✧ *Lipsit (de mijloace)* = sărac. — V. **lipsi.**

LIPURÍE, *lipurii,* s.f. (Med.) Eliminare de lipide prin urină întâlnită în boli ale ficatului, pancreasului și rinichilor; cantitate de lipide prezentă în urină. — Din fr. **lipurie.**

LÍRĂ[1], *lire,* s.f. **1.** Instrument muzical format din două brațe în formă de coarne și mai multe coarde, folosit în Antichitate și în Evul Mediu, mai ales la acompaniere, când se recitau poeme. ✦ Fig. Simbol al talentului, al inspirației și al creației poetice, al poeziei (lirice). **2.** (Astron.; art.) Numele unei constelații din emisfera boreală; Ciobanul-cu-Oile, Oierul. **3.** (În sintagma) *Liră de dilatație* = dispozitiv în formă de liră[1] (**1**) sau de buclă, care permite dilatarea unei conducte pentru fluide fierbinți. — Din fr. **lyre,** lat. **lyra.**

LÍRĂ[2], *lire,* s.f. Unitate monetară în Cipru, Egipt, Liban, Malta, San Marino, Siria, Turcia. ✧ *Liră sterlină* = unitate monetară în Marea Britanie. — Din it. **lira.**

LÍRIC, -Ă, *lirici, -ce,* adj. **1.** (Mai ales despre poezii) Care exprimă direct stări afective personale, sentimente intime. ✦ (Substantivat, f.) Poezia lirică (**1**), genul poetic liric. ✦ (Substantivat, f.) Totalitatea operelor lirice (**1**) ale unui poet, ale unui popor, ale unei epoci etc. **2**. Care aparține poeziei (sau literaturii) lirice (**1**), care este caracteristic poeziei lirice, privitor la poezia lirică. ✦ (Despre scriitori; adesea substantivat) Care scrie poezii lirice (**1**) sau literatură lirică. ✦ Fig. Sentimental, emotiv, sensibil; plin de entuziasm, exaltat. **3.** Care aparține muzicii de operă, referitor la muzica de operă. ✦ (Despre voce) Care se caracterizează prin sonoritate dulce, lipsită de încordare, prin mobilitate; (despre cântăreți) care are o astfel de voce. — Din fr. **lyrique.**

LIRICIZÁ, *liricizez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A reflecta în mod excesiv liric un obiect, un fapt, un sentiment. — Din **liric.**

LIRICIZÁRE, *liricizări,* s.f. (Rar) Faptul de *a liriciza*. — V. **liriciza.**

LIRICIZÁT, -Ă, *liricizați, -te,* adj. (Rar) Care este plin de lirism. — V. **liriciza.**

LIRÍSM s.n. Conținutul liric (**1**) al unei opere; inspirație, atitudine lirică; mod exaltat de a simți sau de a exprima sentimentele. — Din fr. **lyrisme.**

LISÁ, *lisez,* vb. I. Tranz. A spăla și a netezi lâna pieptănată. — Din fr. **lisser.**

LISÁRE, *lisări,* s.f. Acțiunea de *a lisa.* — V. **lisa.**

LÍSĂ, *lise,* s.f. **1.** Bară orizontală de lemn, de beton sau de oțel fixată între stâlpii unei balustrade. **2.** Bară metalică sau de lemn fixată perpendicular pe cadrele fuzelajului sau pe nervurile aripii unui avion, cu rol de fixare și de susținere a învelișului acestuia. — Din fr. **lisse.**

LISÉZĂ, *liseze,* s.f. Mașină pentru spălat și netezit lâna după laminare. — Din fr. **lisseuse.**

LISTÁ, *listez,* vb. I. Tranz. **1.** A înscrie într-o listă. **2.** (Inform.) A întocmi o listă. ✦ A printa. — Din fr. **lister.**

LISTÁRE, *listări,* s.f. Acțiunea de *a lista* și rezultatul ei. — V. **lista.**

LÍSTĂ, *liste,* s.f. Foaie, document, act (scris de mână sau tipărit) care conține o enumerare de persoane, ființe, obiecte, date etc.; înșirare, într-o anumită ordine, a unor nume de persoane sau de obiecte, a unor date etc. ✧ *Listă de bucate* sau (rar) *de mâncare* = foaie pe care sunt înscrise mâncărurile și băuturile care se servesc într-un local de consum. ✦ *Listă civilă* = sumă pe care o poate cheltui anual din fondurile statului o familie monarhică sau șeful statului pentru nevoile personale. ✦ Fig. Enumerare orală. — Din fr. **liste.**

LÍȘEȚĂ s.f. v. **lișiță.**

LÍȘIȚĂ, *lișițe,* s.f. Pasăre călătoare acvatică, cu pene negre și cu o pată albă între ochi, având carnea comestibilă *(Fulica atra)*. [Var.: (reg.) **lișeță** s.f.] — Cf. bg. l i s k a, ucr. l y s u c h a.

LÍȘTAI adv. (Reg.) Întocmai, aidoma, exact. — Et. nec.

LITÁNIE, *litanii,* s.f. **1.** Rugăciune dialogată (vorbită sau cântată alternativ de preot și de credincioși), constând în scurte invocații. **2.** Fig. Expunere, înșirare lungă, monotonă, plictisitoare. — Din sl. **litanija.**

LITÁRGĂ s.f. Oxid de plumb cristalizat, obținut prin trecerea unui curent de aer peste plumb topit, folosit în vopsitorie, industria petrolului etc. — Din fr. **litharge.**

LITERÁ, *literez,* vb. I. Tranz. A pronunța cuvinte (străine) prin litera inițială a unor cuvinte obișnuite, de obicei nume proprii. — Din **literă.**

LITERÁL, -Ă, *literali, -e,* adj. **1.** Care se face, se reproduce etc. cuvânt cu cuvânt, literă cu literă; textual, exact. **2.** (Mat.) Care conține mărimi notate cu litere. — Din fr. **littéral,** lat. **litteralis.**

LITERALMÉNTE adv. În adevăratul înțeles al cuvântului, în sens strict, exact; de tot, cu totul. — Din fr. **littéralement.**

LITERÁR, -Ă, *literari, -e,* adj. Care aparține literaturii, care se referă la literatură, care corespunde cerințelor literaturii. ✧ *Limbă literară* = aspectul cel mai corect al limbii naționale, produs al unei continue prelucrări a limbii din partea scriitorilor, a publiciștilor, a oamenilor de știință etc. și constituind o sinteză a posibilităților de exprimare ale limbii întregului popor la un moment dat. — Din fr. **littéraire,** lat. **litterarius.**

LITERÁRE, *literări,* s.f. Acțiunea de *a litera*. — V. **litera.**

LITERARIZÁ, *literarizez,* vb. I. Tranz. A da aspect literar unui cuvânt, unui text, unei construcții etc.; a literaturiza. — **Literar** + suf. *-iza*.

LITERARIZÁRE, *literarizări,* s.f. Faptul de *a literariza*; literaturizare. — V. **literariza.**

LITERARIZÁT, -Ă, *literarizați, -te,* adj. (Despre cuvinte, construcții, texte etc.) Căruia i s-a dat o înfățișare literară. — V. **literariza.**

LITERÁT, -Ă, *literați, -te,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu literatura; scriitor, literator. — Din lat. **litteratus.**

LITERATÓR, -OÁRE, *literatori, -oare,* s.m. și f. (Înv.) Literat. — Din fr. **littérateur,** lat. **litterator, -oris.**

LITERATÚRĂ, *literaturi,* s.f. **1.** Artă sau creație artistică al cărei mijloc de exprimare este limba; beletristică. ✧ *Literatura populară* = literatură (**1**) anonimă, care, transmisă pe cale orală, devine, dintr-o operă individuală la origine, o creație colectivă. *Literatură cultă* = literatură (**1**) care aparține unor autori individuali cunoscuți ca atare și transmisă prin scris. ✧ Expr. (Peior.) *A face literatură* = a ocoli esențialul unei probleme prin artificii de exprimare. **2.** Totalitatea operelor beletristice ale unei epoci, ale unei țări, ale unui grup social etc. **3.** Totalitatea operelor scrise care se referă la un anumit domeniu (al cunoașterii). *Literatură muzicală*. **4.** Totalitatea lucrărilor cu privire la o anumită problemă, la un anumit subiect; bibliografie. — Din fr. **littérature, lat. litteratura.**

LITERATURIZÁ, *literaturizez,* vb. I. Tranz. A literariza. — **Literatură** + suf. *-iza*.

LITERATURIZÁRE, *literaturizări,* s.f. Literarizare. — V. **literaturiza.**

LÍTERĂ, *litere,* s.f. **1.** Semn grafic din alfabetul unei limbi, corespunzând în general unui fonem; slovă. ✧ *Literă mare* = majusculă. *Literă mică* = minusculă. ✦ Caracter tipografic în forma unui mic bloc paralelipipedic, reprezentând în relief o literă (**1**), o cifră etc. **2.** Fig. Înțelesul strict, textual al unui fragment, al unui paragraf, al unui articol (de lege) etc. ✧ Expr. *Literă cu literă* = până în cele mai mici amănunte; întocmai, aidoma. *Litera legii* (sau *a cărții*) = exact cum scrie într-o lege (sau într-o carte); *p. ext.* mecanic, rigid. *A rămâne* (sau *a deveni* etc.) *literă moartă* = (despre un tratat, o lege etc.) a nu se mai aplica, a nu mai fi luat în seamă, a nu mai avea valoare. **3.** (La pl.) Studiul literaturii. ✧ *Om de litere* = scriitor. **4.** (La pl.) Științele umanistice. — Din lat. **littera.**

LITIÁZĂ, *litiaze,* s.f. Afecțiune caracterizată prin formarea patologică de nisip sau de calculi în anumite organe sau în canalele excretoare; calculoză. *Litiază biliară. Litiază renală*. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **lithiase.**

LITIÁZIC, -Ă, *litiazici, -ce,* adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de litiază. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **lithiasique.**

LÍTIE, *litii,* s.f. **1.** Slujbă religioasă ortodoxă pentru obținerea unor roade bogate și pentru binecuvântarea celor aduse ca jertfă de credincioși. **2.** Pâine care se sfințește cu prilejul litiei (**1**). — Din sl. **litija.**

LITIÉRĂ, *litiere,* s.f. Lectică. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **litière.**

LITIGÁNTĂ, *litigante,* adj. (În sintagma) *Parte litigantă* = fiecare dintre părțile care se află în litigiu, în fața unui organ de jurisdicție. — Din fr. **litigant.**

LITIGIÓS, -OÁSĂ, *litigioși, -oase,* adj. Care provoacă un litigiu, care este sau poate fi obiectul unui litigiu ori este supus unor discuții în contradictoriu. [Pr.: *-gi-os*] — Din fr. **litigieux,** lat. **litigiosus.**

LITÍGIU, *litigii,* s.n. Conflict între persoane, instituții, state etc. care poate forma obiectul unui proces, unui arbitraj etc. — Din fr. **litige,** lat. **litigium.**

LITISPENDÉNȚĂ s.f. (Jur.) Situație în care același litigiu a fost supus spre soluționare în fața a două organe de jurisdicție de același grad. — Din fr. **litispendance.**

LÍTIU s.n. Element chimic din familia metalelor alcaline, de culoare argintie, moale și foarte ușor, existent în natură numai sub formă de săruri și utilizat în medicină, fotografie, electrotehnică etc. — Din fr. **lithium.**

LITOCÉRAS s.n. (Zool.) Gen de amoniți fosili caracterizat prin cochilie larg răsucită și cu deschidere circulară. — Din fr. **lithocéras.**

LITOCROMÍE s.f. Procedeu tipografic de reproducere a picturii în culori. — Din fr. **lithochromie.**

LITOFÁG, -Ă, *litofagi, -ge,* adj. (Zool.; despre unele animale) Care se hrănesc cu nisip sau pietriș. — Din fr. **lithophage.**

LITOFÍT, -Ă, *litofiți, -te,* adj. (Bot.; despre plante) Care crește pe stânci, roci sau bolovănișuri. — Din fr. **lithophyte.**

LITOGENÉZĂ s.f. Ansamblu de procese care au dus la formarea rocilor sedimentare. — Din fr. **lithogenèse.**

LITOGRÁF, -Ă, *litografi, -e,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu litografia. — Din fr. **lithographe.**

LITOGRAFIÁ, *litografiez,* vb. I. Tranz. A multiplica prin litografie. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **lithographier.**

LITOGRAFIÁT, -Ă, *litografiați, -te,* adj. Imprimat, multiplicat prin litografie. [Pr.: *-fi-at*] — V. **litografia.**

LITOGRÁFIC, -Ă, *litografici, -ce,* adj. Care se folosește în litografie, care ține de litografie, privitor la litografie. — Din fr. **lithographique.**

LITOGRAFÍE, (2, 3) *litografii,* s.f. **1.** Metodă de reproducere și de multiplicare pe hârtie a textelor, desenelor, figurilor etc., prin utilizarea de negative imprimate sau desenate pe o piatră specială, calcaroasă. **2.** Atelier, secție sau întreprindere unde se multiplică prin litografie (**1**). **3.** Desen sau tablou multiplicat prin litografie (**1**). — Din fr. **lithographie.**

LITOGRAFIÉRE s.f. Acțiunea de *a litografia*. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **litografia.**

LITOLÓGIC, -Ă, *litologici, -ce,* adj. Referitor la litologie. — Din fr. **lithologique.**

LITOLOGÍE s.f. **1.** Ramură a geologiei care se ocupă cu studiul rocilor sedimentare. **2.** Compoziția unei roci sedimentare. — Din fr. **lithologie.**

LITOMETEÓR, *litometeori,* s.m. (Met.) Particulă de rocă în suspensie sau transportată de vânt, aflată în compoziția atmosferei. [Pr.: *-te-or*] — Din engl. **littometeor.**

LITOPÓN s.n. Pigment alb mineral, compus din sulfat de bariu și sulfură de zinc, folosit în pictură, în cosmetică etc. — Din fr. **lithopone.**

LITORÁL, -Ă, (1) *litoraluri,* s.n., **(2)** *litorali, -e,* adj. **1.** S.n. Porțiune de teren situată de-a lungul țărmului oceanului, mării sau al unui lac. **2.** Adj. Care se află pe litoral (**1**), care formează litoralul, privitor la litoral; care se află (în apă) aproape de țărm. — Din fr. **littoral,** lat. **litoralis.**

LITOSFÉRĂ s.f. Învelișul exterior solid al globului pământesc. — Din fr. **lithosphère.**

LITÓTĂ, *litote,* s.f. Figură de stil care constă în a spune cât mai puțin și a face să se înțeleagă cât mai mult. — Din fr. **litote.**

LITOTIPOGRAFÍE s.f. Reproducere litografică a unei planșe imprimate cu caractere tipografice obișnuite. — Din fr. **lithotypographie.**

LITOTOMÍE, *litotomii,* s.f. (Med.) Operație chirurgicală pentru extragerea calculilor din organul care îi conține. — Din fr. **lithotomie,** engl. **lithotomy.**

LITOTRITÍE, *litotritii,* s.f. (Med.) Operație de spargere și extragere a calculilor vezicali, pe cale endoscopică. [Acc. și: *litotritie*] — Din fr. **lithotritie.**

LITOTRITÓR, *litotritoare,* s.n. (Med.) Instrument care servește la efectuarea litotritiei. — Din fr. **lithotriteur.**

LITRÁJ, *litraje,* s.n. Capacitate a unui recipient măsurată în litri. ✦ Capacitate cilindrică a unui motor cu ardere internă exprimată în litri. *Automobil de mic litraj*. — Din fr. **litrage.**

LÍTRĂ, *litre,* s.f. **1.** (Pop.) Măsură de capacitate sau de greutate egală cu un sfert de litru sau de kilogram. ✦ Vas care are această capacitate; conținutul acestui vas. **2.** Măsură de capacitate sau de greutate folosită în trecut, egală cu circa o treime de litru sau de kilogram. ✦ Vas care avea această capacitate; conținutul acestui vas. — Din ngr. **lítra.**

LÍTRU, *litri,* s.m. **1.** Unitate de măsură pentru capacități, egală cu volumul ocupat de un kilogram de apă pură la temperatura de plus patru grade Celsius și la presiunea de o atmosferă. **2.** Vas care are această capacitate. **3.** Cantitate de lichid egală cu un litru (**1**). — Din fr. **litre.**

LITUANIÁN, -Ă, *lituanieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Lituaniei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține

Lituaniei sau lituanienilor (**1**), privitor la Lituania ori la lituanieni. ✦ (Substantivat, f.) Limba lituaniană. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **lituanien.**

LITURGHÍE, *liturghii,* s.f. Serviciu divin creştin (ortodox) în cadrul căruia are loc săvârşirea Sfintelor Taine duminica şi la sărbătorile religioase, iar în mănăstiri zilnic. ✧ Expr. *A da (o) liturghie* = a aduce preotului o ofrandă pentru a pomeni numele persoanelor (în viaţă sau decedate) din familie cu prilejul oficierii liturghiei. [Var.: **leturghíe** s.f.] — Din sl. **liturgija.**

LITURGHIÉR, *liturghiere,* s.n. Carte cuprinzând rânduiala slujbei liturghiei. [Pr.: *-ghi-er*] — **Liturghie** + suf. *-ar*.

LITÚRGIC, -Ă, *liturgici, -ce,* adj. s.f. **1.** Adj. Care aparţine liturghiei, privitor la liturghie. **2.** S.f. Ramură a teologiei care studiază istoria, formele şi interpretarea cultului divin. — Din fr. **liturgique.**

LÍŢĂ[1], *liţe,* s.f. Fascicul de fire subţiri de metal, răsucite sau nerăsucite, folosit drept conductor electric. — Din germ. **Litze.**

LÍŢĂ[2] s.f. v. **leliţă.**

LIŢCÁIE s.f. v. **lăscaie.**

LIUDE, (**1**) *liuzi,* s.m., (**2**) *liude,* s.n. (În Evul Mediu) **1.** S.m. Om de rând (adesea străin) în raport cu fiscul, fie că era impozabil, fie că era scutit de impozite. **2.** S.n. (Mai ales în Ţara Românească) Unitate fiscală în sistemul de impunere, cuprinzând două sau patru familii. [Pl. şi: (**1**) *liude.* — Var.: **lúde** s.m., s.n.] — Din sl. **lude.**

LIULEÁ s.f. v. **lulea.**

LIUR s.n. (Reg.) Vin slab (amestecat cu apă); poşircă. — Din ucr. **ljura.**

LIVÁDĂ, *livezi,* s.f. 1. Suprafaţă de teren plantată cu pomi fructiferi. **2.** Întindere de pământ pe care se lasă să crească iarbă pentru cosit sau pentru păşunat. [Var.: (reg.) **livéde** s.f.] — Din bg. **livada,** ucr. **levada.**

LIVÁN, (**1**) *livani,* s.m., (**2**) s.n. **1.** S.m. Arbore exotic cu frunze alterne, cu flori alburii şi cu fructe drupe, din a cărui scoarţă se extrage tămâia *(Boswellia serrata, carteri* etc.). **2.** S.n. Tămâie. — Din sl. **livan.**

LIVĂNŢÍCĂ s.f. v. **levănţică.**

LIVE adj. invar., adv. (Care este) realizat, transmis în direct, pe scenă, în faţa publicului. [Pr.: *laĭv*] — Cuv. engl.

LIVÉDE s.f. v. **livadă.**

LIVÍD, -Ă, *livizi, -de,* adj. (Despre faţa omului) Vânăt, învineţit (de emoţie, de frig, de oboseală). ✦ Fig. (Despre lumină) Slab, palid. — Din fr. **livide,** lat. **lividus.**

LIVIDITÁTE s.f. Culoare vânătă a feţei; paloare extremă. — Din fr. **lividité.**

LIVRÁ, *livrez,* vb. I. Tranz. A furniza, a preda mărfuri, a presta servicii etc. — Din fr. **livrer.**

LIVRÁBIL, -Ă, *livrabili, -e,* adj. Care se poate livra, furniza. — Din fr. **livrable.**

LIVRÁRE, *livrări,* s.f. Acţiunea de *a livra* şi rezultatul ei; predare, furnizare. — V. **livra.**

LÍVRĂ, *livre,* s.f. **1.** Unitate de măsură pentru greutăţi de aproximativ 0,500 kg, folosită în special în ţările anglo-saxone. **2.** Veche monedă franceză. — Din fr. **livre.**

LIVREÁ, *livrele,* s.f. Uniformă (împodobită cu galoane şi fireturi) purtată de personalul de serviciu din marile hoteluri, din restaurante sau din unele case particulare. — Din fr. **livrée.**

LIVRÉSC, -Ă, *livreşti,* adj. Întemeiat numai pe informaţia din cărţi. ✦ (Despre cuvinte, expresii) Folosit numai în cărţi şi în limbajul oamenilor culţi. — Din fr. **livresque.**

LIVRÉT, *livrete,* s.n. **1.** (În sintagma) *Livret militar* = document eliberat persoanelor care au satisfăcut serviciul militar, cuprinzând situaţia militară şi alte date privitoare la titular. **2.** (Tehn.; în sintagma) *Livret al utilajului* = document de evidenţă care cuprinde date referitoare la un utilaj (denumire, anul fabricaţiei, producătorul, caracteristici tehnice, reparaţii etc.). — Din fr. **livret.**

LÍZĂ[1], *lize,* s.f. Dezintegrare şi dizolvare a unor celule sub acţiunea agenţilor fizici, chimici sau biologici. — Din fr. **lyse.**

LÍZĂ[2], *lize,* s.f. Cărucior cu două roţi, folosit în fabricile de hârtie şi în întreprinderile poligrafice pentru transportul topurilor, baloturilor şi sulurilor de hârtie. — Et. nec.

LIZEUZĂ, *lizeuze,* s.f. Bolerou purtat de femei peste cămaşa de noapte. [Pr.: *-zö́-*]. — Din fr. **liseuse.**

LIZIBÍL, -Ă, *lizibili, -e,* adj. Care poate fi citit (cu uşurinţă); citeţ. — Din fr. **lisible.**

LIZIBILITÁTE, *lizibilităţi,* s.f. Calitate a ceea ce este lizibil. — Din fr. **lisibilité.**

LIZIÉRĂ, *liziere,* s.f. **1.** Zonă de interferenţă la marginea pădurii cu terenul neîmpădurit. **2.** Fâşie îngustă de stofă, de mătase etc. aplicată ca garnitură la cusăturile sau la îndoiturile unui obiect de îmbrăcăminte. **3.** Margine longitudinală a unei bucăţi de ţesătură, pe care se imprimă marca fabricii şi calitatea ţesăturii. [Pr.: *-zi-e-*] — Din fr. **lisière.**

LIZIGÉN, -Ă, *lizigeni, -e,* adj. Care provoacă o disociere sau o distrugere a celulelor. — Din fr. **lysigène.**

LIZIMÉTRU, *lizimetre,* s.n. Instalaţie specială cu ajutorul căreia se colectează şi se măsoară cantitatea de apă infiltrată într-un anumit volum de sol în vederea studierii capacităţii de înmagazinare a apei pe diferite tipuri de sol. — Din fr. **lysimètre.**

LIZÍNĂ, *lizine,* s.f. Aminoacid esenţial cu înalte calităţi nutritive, conţinut în cantităţi variabile în majoritatea proteinelor vegetale şi animale. — Din fr. **lysine.**

LIZÓL s.n. Dezinfectant extern, preparat din săpun şi crezoli. — Din germ. **Lisol.**

LIZOZÍMĂ, *lizozime,* s.f. Proteină cristalizabilă prezentă în salivă, în lacrimi şi în albuşul de ou, cu puternică activitate enzimatică asupra unor germeni patogeni. — Din fr. **lysozyme.**

LOAIÁL, -Ă adj. v. **loial.**

LOAIALÍSM s.n. v. **loialism.**

LOAIALÍST, -Ă, s.m. şi f. v. **loialist.**

LOAIALITÁTE s.f. v. **loialitate.**

LOÁZĂ, *loaze,* s.f. (Reg.) **1.** Viţă-de-vie. ✦ Ramură verde; vlăstar. **2.** Fig. Om ştrengar, şmecher; om de nimic, secătură. — Din sl. **loza.**

LOB[1], *lobi,* s.m. **1.** Diviziune anatomică şi funcţională a unui organ intern, de obicei despărţită de rest prin cute adânci. ✦ Partea inferioară a urechii externe. **2.** Diviziune, prelungire, excrescenţă a unei frunze, a unei petale sau a unei sepale, separată de rest prin crestături adânci. **3.** (Arhit.) Element de construcţie în formă de arc de cerc, care, combinat cu alte elemente asemănătoare, formează un arc compus. — Din fr. **lobe.**

LOB[2], *loburi,* s.n. Lovitură la jocul de tenis, care constă în trimiterea mingii pe deasupra capului adversarului atât de sus, încât acesta nu o poate ajunge cu racheta pentru a o trimite înapoi. — Din engl., fr. **lob.**

LOBÁ, *lobez,* vb. I. Tranz. A executa un lob[2]. — Din fr. **lober.**

LOBÁR, -Ă, *lobari, -e,* adj. Care aparţine lobului[1], privitor la lob[1]. — Din fr. **lobaire.**

LOBÁT, -Ă, *lobaţi, -te,* adj. Care are lobi[1]; alcătuit din lobi[1]. — Din fr. **lobé.**

LOBBY s.n. Grup de persoane care influenţează în parlament, în guvern etc. adoptarea unor hotărâri; grup de presiune (politică, diplomatică etc.). [Pr.: *lóbi*] — Cuv. engl.

LOBBYSM s.n. Sistem de influenţare a parlamentarilor sau funcţionarilor superiori de stat de către grupuri de interese prin agenţi, pentru adoptarea unor hotărâri favorabile acestor grupuri. [Pr.: *lobísm*] — Cuv. engl.

LÓBDĂ s.f. v. **lodbă.**

LOBECTOMÍE, *lobectomii,* s.f. (Med.) Ablaţie chirurgicală a unui lob practicată pe un plămân, ficat sau pe creier. — Din fr. **lobectomie.**

LOBÉLIE, *lobelii,* s.f. Plantă exotică din familia campanulaceelor, cu flori frumos colorate, din care se extrage lobelina *(Lobelia inflata).* — Din lat. **Lobelia** [inflata], denumirea ştiinţifică a plantei.

LOBELÍNĂ, *lobeline,* s.f. Alcaloid extras din lobelie, care are o acţiune excitantă asupra respiraţiei şi care este utilizat în tratamentul astmei, dispneei etc. — Din fr. **lobéline.**

LOBÍTĂ, *lobite,* s.f. (Med.) Inflamaţie a unui lob pulmonar. — Din fr. **lobite.**

LÓBODĂ, *lobode,* s.f. Nume dat mai multor specii de plante erbacee anuale, dintre care una, cu frunzele comestibile, este cultivată *(Atriplex hortensis)*. ✧ Expr. (Pop.) *A se plimba* (sau *a umbla) ca vodă prin lobodă* = a umbla fără grijă (dându-şi importanţă). — Din sl. **loboda.**

LOBÓNŢ, *loboni,* s.m. Ostaş care lupta pentru cauza Imperiului Habsburgic în timpul mişcării antihabsburgice din Ungaria şi din Transilvania. [Acc. şi: *lóbonţ*] — Cf. magh. l a b a n c.

LOBÚL, *lobuli,* s.m. Subdiviziune anatomică şi funcţională a unui lob[1]; lob[1] mic. — Din fr. **lobule.**

LOBULÁR, -Ă, *lobulari, -e,* adj. Care are forma unui lobul; care este împărţit în lobuli; care aparţine unui lobul. — Din fr. **lobulaire.**

LOC, *locuri,* s.n. **I. 1.** Punct, porţiune determinată în spaţiu. ✧ Loc. adv. *Din* (sau *de pe) loc* = de acolo de unde este sau se află cineva, stând nemişcat, fără a se deplasa. *În* (sau *pe) loc* = **a)** pe aceeaşi bucată de pământ, acolo unde se află cineva sau ceva; **b)** neclintit; **c)** imediat, într-o clipă. (Expr.) *Pe loc repaus* = comandă militară indicând ieşirea din poziţia de nemişcare a soldatului şi adoptarea unei poziţii mai libere. *A-i sta cuiva mintea în loc*, se spune când cineva se află în faţa unui lucru de neînţeles, pe care nu-l poate cuprinde cu mintea. *A sta pe loc* = a se opri (din mers). *La loc* = acolo unde era mai înainte, unde stătea de obicei. (Expr.) *A-i veni* (cuiva) *inima* (sau *sufletul*) *la loc* = a i se potoli (cuiva) emoţia, a se linişti; a-i trece spaima. *A pune pe cineva la locul lui* = a-i da cuiva o lecţie de bună-cuviinţă, a arăta cuiva ce se cuvine şi ce nu. (Fam.) *La loc comanda* (sau *mişcarea*), se spune pentru a reveni asupra unei dispoziţii (sau asupra unei mişcări greşite). *La un loc* = împreună, laolaltă. *Până într-un* (sau *la un*) *loc* = până la un punct sau până la un moment; într-o măsură oarecare. *În* (sau *peste*) *tot locul* = pretutindeni. *Din loc în loc* (sau *dintr-un loc într-altul*) = **a)** de colo până colo, încoace şi încolo; **b)** din distanţă în distanţă, ici şi colo. *Pe unele* (sau, rar, *une*) *locuri* = ici şi colo, pe alocuri. ✧ Expr. *A o lua* (sau *a porni*) *din loc* = a pleca de undeva. *A nu-şi (mai) afla* (sau *găsi*) *locul* ori *a nu-l (mai ţine)* (sau *încăpea*) *pe cineva locul* = a nu mai avea astâmpăr sau odihnă; a fi nerăbdător, neliniştit. *A nu (mai) avea loc de cineva* = **a)** a fi incomodat de cineva; **b)** a se lega mereu de cineva, a-i pricinui neajunsuri. *A sta* (sau *a se ţine, a rămâne, a încremeni*) *ţintuit locului* (sau *pe loc, în loc*) = a sta neclintit, fără să se mişte. *A sta la un loc* = a sta liniştit, a fi cuminte. *A muta din loc* = a duce în altă parte. (*A merge, a veni, a pleca*

etc.) *la fața locului* = (a se deplasa) acolo unde s-a întâmplat ceva (pentru a face cercetări). *O palmă de loc* = o distanță mică. ✦ (Pop.) Bucată de pământ (cultivabil). ✧ *Loc de casă* = teren destinat pentru construcție. *Loc de veci* = teren într-un cimitir aflat în proprietatea cuiva și destinat pentru morminte sau cavouri. ✦ Regiune; ținut; *p. ext.* țară. ✦ Așezare omenească, localitate; regiunea, țara, localitatea în care s-a născut cineva. ✧ Expr. *(A fi) de loc* (sau *de locul lui* ori *al ei* etc.) *din...* sau *din partea locului* = (a fi) originar din... sau din regiunea unde se află cineva. **2.** Spațiu ocupat de cineva sau de ceva. ✧ *Loc de muncă* (sau *de producție)* = parte din suprafața unei unități economice în care un lucrător sau un grup de lucrători execută anumite operații în vederea obținerii producției, folosind în acest scop utilaj și echipament tehnic corespunzător. *Loc de muncă* = întreprindere sau instituție în care o persoană își desfășoară activitatea în mod obișnuit. ✧ Expr. *A lua loc* = a se așeza. *Ia loc!* = șezi! *A-și face loc* = a-și croi un drum, a răzbate. *A face loc* = a se da la o parte pentru a permite trecerea cuiva sau a ceva. *(A fi) la locul lui* = (a fi) așa cum se cuvine. **3.** Pasaj într-o scrisoare; publicație în care a apărut un anumit lucru. **II. 1.** Slujbă, post[2]; funcție. **2.** Situație socială a cuiva; *p. gener.* situație. ✧ *Loc comun* v. *comun.* ✧ Expr. *(A se pune) în locul cuiva* = (a se închipui) în situația cuiva (pentru a-l putea înțelege). **III.** Moment potrivit; prilej, ocazie. ✧ Expr. *A da loc la...* = a avea drept urmare; a determina, a provoca. *A fi locul* = a fi cazul, a fi nimerit. *A avea loc* = a se întâmpla, a se produce. *Din capul locului* = de la început. **IV.** (În expr.) *În loc de...* sau *în locul...*, se spune pentru a arăta o înlocuire, o substituire. *În loc să...* (sau *de a...*), se spune pentru a arăta raportul de opoziție dintre două idei, două acțiuni etc. — Lat. **locus.**

LOCÁL, -Ă, (**1**) *localuri,* s.n., (**2**) *locali, -e,* adj. **1.** S.n. Clădire sau grup de încăperi de utilitate publică (ocupate de o întreprindere, de o instituție etc.). ✦ Sală special amenajată unde se servește publicului mâncare sau băutură; restaurant, birt, bodegă. **2.** Adj. Particular și caracteristic pentru un anumit loc; privitor la un loc determinat; dintr-un anumit loc. ✧ *Autorități locale* = autorități care exercită funcții administrative pe un teritoriu restrâns, delimitat, potrivit împărțirii teritoriale a statului. *Resurse locale* = resurse ale unei întreprinderi provenind din posibilități proprii sau de pe teritoriul restrâns pe care se află ea. *Tratament local* = tratament care se aplică direct pe locul bolnav. *Anestezie locală* = anestezie făcută numai la partea corpului care trebuie supusă unei intervenții chirurgicale. **3.** Adj. (Mat.) Referitor la un singur punct sau la un mic domeniu din plan sau din spațiu. — Din fr. **local.**

LOCALITÁTE, *localități,* s.f. Așezare omenească formând o unitate administrativă. ✧ Loc. adj. și adv. *Din localitate* = (care este) din satul sau din orașul despre care este vorba. — Din fr. **localité.**

LOCALIZÁ, *localizez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) limita, a (se) restrânge la un anumit spațiu, la un anumit loc. ✦ Tranz. A determina în spațiu sau în timp un fapt, o acțiune etc. **2.** Tranz. (Cu privire la opere literare) A da un caracter local, a adapta la condițiile specifice, istorice, sociale etc. ale unei epoci, ale unei regiuni etc. — Din fr. **localiser.**

LOCALIZÁBIL, -Ă, *localizabili, -e,* adj. Care poate fi localizat. — Din fr. **localisable.**

LOCALIZÁRE, *localizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) localiza* și rezultatul ei. ✧ *Localizări cerebrale* = legarea diverselor procese psihice de anumite regiuni ale scoarței cerebrale. ✦ (Tehn.) Detectare și precizare a poziției unui obiect, a locului unui defect dintr-o piesă, a unui zăcământ în scoarța terestră, a unui post de radioemisie etc. ✦ Operă literară adaptată pentru a corespunde anumitor condiții de loc sau de timp. — V. **localiza.**

LOCALIZÁT, -Ă, *localizați, -te,* adj. **1.** Care este fixat într-un anumit loc, limitat pe un anumit spațiu. ✦ Care este determinat în spațiu sau în timp. **2.** (Despre opere literare) Adaptat la specificul local, la condițiile istorice, culturale, sociale ale unei țări. — V. **localiza.**

LOCÁLNIC, -Ă, *localnici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care este din partea locului; care ține de un anumit loc; local (**2**). **2.** S.m. și f. Persoană considerată în raport cu localitatea în care trăiește; om din partea locului. — Din rus. **lokal'nîi** (după derivatele în *-nic*).

LOCÁNDĂ s.f. v. **locantă.**

LOCANDIÉR, -Ă s.m. și f. v. **locantier.**

LOCÁNTĂ, *locante,* s.f. (Înv.) Han[2], local în care se servesc băuturi; ospătărie, birt. [Var.: **locándă** s.f.] — Din it. **locanda,** ngr. **lokánta.**

LOCANTIÉR, -Ă, *locantieri, -e,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care ține o locantă. [Pr.: *-ti-er.* — Var.: **locandier, -ă** s.m. și f.] — Din ngr. **lokantiéris.**

LOCÁȘ, *locașuri,* s.n. **1.** (Astăzi rar) Încăpere, casă; locuință. ✦ (În forma *lăcaș*) Biserică, mănăstire. *Lăcaș sfânt. Lăcaș de cult.* ✧ Expr. (pop.) *A da cuiva locaș* = a primi pe cineva în casă; a adăposti, a găzdui. **2.** Spațiu lăsat liber într-o piesă sau într-un sistem tehnic, în care urmează să intre un element al unei alte piese sau al unui alt sistem tehnic pentru a forma un tot. [Var.: **lăcáș** s.n.] — Din magh. **lakás** (după *loc*).

LOCATÁR, -Ă, *locatari, -e,* s.m. și f. Persoană care locuiește într-o casă (în calitate de chiriaș) pe baza unui contract. — Din fr. **locataire.**

LOCATÍV, -Ă, *locativi, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Caz al flexiunii nominale în unele limbi, care arată locul unde se petrece acțiunea verbului. **2.** Adj. Privitor la spațiul locuibil (închiriat); privitor la locație, de locație. ✧ *Valoare locativă* = venitul pe care îl poate aduce un imobil sau un apartament în cazul închirierii lui. *Spațiu locativ* = ansamblul încăperilor locuite sau destinate a fi locuite de cineva. — Din fr. **locatif.**

LOCATÓR, -OÁRE, *locatori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care dă în locație un lucru. **2.** S.n. (În sintagma) *Locator radio* = radiolocator. — Din lat. **locator.**

LOCÁȚIE, *locații,* s.f. **1.** Închiriere. ✦ Chirie plătită pentru anumite lucruri luate în folosință temporară. ✧ *Taxă de locație* = taxă care se plătește drept sancțiune în caz de depășire a termenului de încărcare sau de descărcare a vagoanelor de cale ferată sau a autovehiculelor. **2.** (Jur.; în sintagma) *Contract de locațiune* = contract prin care una dintre părți se obligă să procure și să asigure celeilalte părți folosința unui lucru pentru un timp determinat în schimbul unei sume de bani. **3.** Un loc anume, precis determinat. [Var.: **locațiúne** s.f.] — Din fr. **location,** lat. **locatio, -onis,** engl. **location.**

LOCAȚIÚNE s.f. v. **locație.**

LÓCĂ s.f. Denumire dată unui grup de boli infecțioase ale puietului de albine, provocate de un bacil care atacă larvele în vârstă de 3-4 zile. — Din fr. **loque.**

LOCH, *lochuri,* s.n. Instrument cu care se măsoară distanța parcursă de o navă și viteza de deplasare a acesteia. [Pr.: *loc*] — Din fr. **loch.**

LOCK-OUT s.n. (Englezism) Închidere a unei întreprinderi și concedierea în masă a muncitorilor pe timp limitat pentru a-i forța pe muncitori să accepte anumite condiții (renunțarea la grevă, renunțarea la pretenția de mărire a salariilor sau acceptarea reducerii lor, limitarea drepturilor sindicale etc.). [Pr.: *lócaŭt*] — Cuv. engl.

LOCMÁ, *locmale,* s.f. (Înv.) **1.** Mâncare gustoasă. **2.** Câștig, chilipir. — Din tc. **lokma.**

LOCO[1]- Element de compunere care înseamnă „loc" și care servește la formarea unor substantive. — Din fr. **loco-.**

LÓCO[2] adv. (Privitor la destinația unei scrisori, a unui colet etc.) În aceeași localitate în care se află și expeditorul. ✦ (În legătură cu achiziția unor mărfuri, precedând un substantiv, ca determinare locală) La locul de producție sau la un punct fix de transport; în, la. — Cuv. lat.

LOCOMOBÍL, -Ă, *locomobili, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre mașini) Care poate fi deplasat la locul de utilizare (având roți, tălpi, patine etc.). **2.** S.f. Agregat deplasabil pe roți, alcătuit dintr-un generator de abur care folosește combustibil inferior și un motor, care servește la punerea în mișcare a altor mașini (agricole, forestiere etc.). — Din fr. **locomobile.**

LOCOMOTÍVĂ, *locomotive,* s.f. Vehicul motor de cale ferată, cu sursă de energie proprie sau străină, folosit pentru a remorca și a deplasa vagoanele. — Din fr. **locomotive.**

LOCOMOTÓR, -OÁRE, *locomotori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. De locomoție, pentru locomoție. **2.** S.n. Locomotivă cu motor electric. — Din fr. **locomoteur.**

LOCOMÓȚIE s.f. **1.** Deplasare, mișcare dintr-un loc într-altul. **2.** Funcție a organismelor vii care constă dintr-un complex de mișcări realizate prin mecanisme și organe speciale, datorită căreia animalele și omul se deplasează activ în spațiu. [Var.: **locomoțiúne** s.f.] — Din fr. **locomotion.**

LOCOMOȚIÚNE s.f. v. **locomoție.**

LOCOTENÉNT, *locotenenți,* s.m. **1.** Grad de ofițer superior sublocotenentului și inferior căpitanului; persoană care are acest grad. *Locotenent-colonel* = grad de ofițer superior mai mare decât maiorul și inferior colonelului; persoană care poartă acest grad. (Înv.) *Locotenent-comandor* = grad de ofițer din aviația sau marina militară, echivalent cu maiorul; persoană care purta acest grad. **2.** (Înv.) Persoană care ținea locul unui demnitar. — Din it. **locotenente.**

LOCOTENÉNȚĂ, *locotenențe,* s.f. (Înv.) Funcția de locțiitor. ✧ (În epoca modernă, în Țara Românească și în Moldova) *Locotenență domnească* = formă de guvernământ provizoriu instituită pe timpul cât scaunul domnesc rămânea vacant sau al absenței domnului; căimăcămie. — Din it. **locotenenza.**

LOCOTRACTÓR, *locotractoare,* s.n. Locomotivă de mică putere, de obicei cu motor diesel, folosită pentru manevre în stații, în triaje, în ateliere etc. — Din fr. **locotracteur.**

LOCȘÓR, *locșoare,* s.n. Diminutiv al lui *loc.* [Var.: **locușór** s.n.] — **Loc** + suf. *-ușor.*

LOCȚIITÓR, -OÁRE, *locțiitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care ține locul alteia într-o funcție și îndeplinește o parte din îndatoririle acesteia. [Pr.: *-ți-i-*] — **Loc** + **țiitor** (după fr. *lieutenant*).

LOCUÍ, *locuiesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A-și avea domiciliul undeva, a fi stabilit cu locuința undeva; a sta, a ședea undeva, a domicilia. **2.** Tranz. (Înv.) A așeza pe cineva într-un loc; a stabili, a coloniza. — Din magh. **lakni** (după *loc*).

LOCUÍBIL, -Ă, *locuibili, -e,* adj. În care se poate locui, bun de locuit. — **Locui** + suf. *-bil.*

LOCUÍNȚĂ, *locuințe,* s.f. Loc, casă, construcție în care locuiește sau poate locui cineva; domiciliu. [Var.: (înv.) **lăcuínță** s.f.] — **Locui** + suf. *-ință.*

LOCUÍRE s.f. Faptul de *a locui* undeva. — V. **locui.**

LOCUÍT, -Ă, *locuiți, -te,* adj. (Despre case, ținuturi etc.) În care locuiește cineva, unde sunt oameni. — V. **locui.**

LOCUITÓR, -OÁRE, *locuitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care are domiciliul obișnuit într-un loc determinat (într-un oraș, într-o regiune, într-o țară etc.). [Pr.: *-cu-i-.* — Var.: (înv.) **lăcuitór, -oáre** s.m. și f.] — **Locui** + suf *-tor.*

LOCÚL, *loculi,* s.m. (Bot.) Cavitate a unui fruct în care se află semințele; lojă (**II 1**). [Var.: **locúlă** s.f.] — Din fr. **locule.**

LOCULÁR, -Ă, *loculari, -e,* adj. (Bot.) Care este împărțit în mai multe loji (**II 1**). — Din fr. **loculaire.**

LOCÚLĂ s.f. v. **locul.**

LOCÚSTĂ s.f. v. **lăcustă.**

LOCUȘÓR s.n. v. **locșor.**

LOCUTÓR, *locutori,* s.m. (Lingv.) Vorbitor. — Din fr. **locuteur.**

LOCÚȚIE s.f. v. **locuțiune.**

LOCUȚIÚNE, *locuțiuni,* s.f. Grup de cuvinte cu înțeles unitar, care se comportă din punct de vedere gramatical ca o singură parte de vorbire. ✦ (Înv.) Expresie. [Pr.: *-ți-u-*. — Var.: (înv.) **locúție** s.f.] — Din fr. **locution,** lat. **locutio, -onis.**

LOCVÁCE adj. invar. (Livr.) Care vorbește mult; vorbăreț, limbut, guraliv. — Din fr. **loquace,** lat. **loquax, -acis.**

LOCVACITÁTE s.f. (Livr.) Însușirea, pornirea, obișnuința de a fi locvace; limbuție. — Din fr. **loquacité,** lat. **loquacitas, -atis.**

LÓDBĂ, *lodbe,* s.f. (Reg.) Bucată lungă de lemn, despicată dintr-un trunchi de copac; scândură groasă făcută din despicătura unui trunchi, cioplită numai cu securea. [Var.: **lóbdă** s.f.] — Din ucr. **lodva.**

LÓDEN, (**2**) *lodene,* s.n. **1.** Stofă groasă și păroasă, de obicei impermeabilă. **2.** Pardesiu (raglan) confecționat dintr-o astfel de stofă. — Din fr. **loden,** germ. **Loden.**

LOESS, *loessuri,* s.n. Rocă sedimentară neconsolidată, de origine eoliană, de culoare galbenă-cenușie, cu aspect poros, formată mai ales din praf silicos și argilos. [Pr.: *lös*] — Din fr. **loess.**

LOGAÉDIC, -Ă, *logaedici, -ce,* adj. (Despre un sistem de versificație) Care este compus din anapești și iambi sau din dactili și trohei. — Din fr. **logaédique.**

LOGARÍTM, *logaritmi,* s.m. Putere la care trebuie ridicat un anumit număr pozitiv, numit bază, spre a obține numărul dat. ✧ *Logaritm zecimal* = logaritm a cărui bază este numărul 10. *Tablă* (sau *tabelă*) *de logaritmi* = (carte cuprinzând) tabelele logaritmului unor numere, cu care se pot calcula logaritmii tuturor numerelor. — Din fr. **logarithme.**

LOGARITMÁ, *logaritmez,* vb. I. Tranz. A găsi logaritmul unui număr sau al unei expresii algebrice. — Din **logaritm.**

LOGARITMÁRE, *logaritmări,* s.f. (Mat.) Acțiunea de *a logaritma* și rezultatul ei. — V. **logaritma.**

LOGARÍTMIC, -Ă, *logaritmici, -ce,* adj. Care se referă la logaritmi; care cuprinde logaritmi, care se face cu ajutorul logaritmilor. ✧ *Ecuație logaritmică* = ecuație în care intră logaritmul necunoscut. — Din fr. **logarithmique.**

LOGATÓM, *logatomi,* s.m. Cuvânt artificial monosilabic, fără semnificație, format din trei sunete (consoană-vocală-consoană), folosit pentru aprecierea calității unei transmisii telefonice sau a audiției într-o sală. — Din fr. **logatome.**

LÓGGIA s.f. v. **logie.**

LOGHIÓTAT, *loghiotați,* s.m. (Înv.) Învățat grec; titlu dat dascălilor greci în epoca fanariotă. [Acc. și: *loghiotát*. — Pr.: *-ghi-o-*] — Din ngr. **loghiótatos.**

LÓGIC, -Ă, *logici, -ce,* s.f., adj. **I.** S.f. **1.** Știință a demonstrației, al cărei obiect este stabilirea condițiilor corectitudinii gândirii, a formelor și a legilor generale ale raționării corecte. ✧ *Logică generală* = logică clasică, de tradiție aristotelică, care studiază formele logice fundamentale (noțiunea, judecata, raționamentul), precum și principiile gândirii. *Logică matematică* (sau *simbolică*) = ramură a logicii care cercetează operatorii logici și care are ca obiect aplicarea metodelor matematice în domeniul logicii formale, în electronică, cibernetică, lingvistică; logistică. *Logică dialectică* = concepție filosofică a logicii de pe pozițiile materialismului dialectic, care studiază dialectica formelor logice, raportul lor cu conținutul. **2.** Gândire justă, raționament corect, consecvent și temeinic. ✦ Fel de a gândi al cuiva. **3.** Cerință firească, temei rațional, rațiune. **II. 1.** Adj. Potrivit cu regulile logicii (**I**); rațional, just, întemeiat, corect. ✧ *Cap logic* = minte care gândește rațional; persoană care gândește întemeiat, rațional. **2.** (Fiz., în sintagma) *Circuit logic* = circuit electronic sau electromecanic folosit în calculatoarele electronice, cu ajutorul căruia se pot efectua operații logice elementare. **3.** (În sintagmele) *Diagramă* (sau *schemă*) *logică* = reprezentare grafică a unui algoritm; organigramă. — Din fr. **logique.**

LOGICÉȘTE adv. (Înv.) În mod logic, din punct de vedere logic. — **Logic** + suf. *-ește*.

LOGICIÁN, -Ă, *logicieni, -e,* s.m. și f. Persoană care cunoaște temeinic logica; specialist în logică; *p. ext.* persoană care judecă cu metodă, cu rigoare, urmând regulile logicii. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **logicien.**

LOGICÍSM s.n. Concepție conform căreia matematica poate fi dedusă din logică. — Din fr. **logicisme.**

LOGICÍST, -Ă, *logiciști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al logicismului. — Din fr. **logiciste.**

LÓGIE, *logii,* s.f. **1.** (În forma *loggia*) Galerie exterioară încorporată unei clădiri, acoperită și deschisă către exterior printr-un șir de arcade sprijinite pe coloane sau pe stâlpi. **2.** Construcție de tipul loggiei (**1**), independentă sau aparținând parterului unei clădiri, servind și ca tribună. **3.** Balcon mărginit cu panouri, construit pentru a proteja încăperile de arșiță. [Var.: *lóggia,* s.f.] — Din it. **loggia.**

LOGÍSTIC, -Ă, *logistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Logică simbolică (matematică). **2.** S.f. Ansamblul operațiilor care asigură desfășurarea unei activități (în special militare) de amploare. **3.** Adj. Referitor la logistică. — Din fr. **logistique.**

LOGISTICIÁN, -Ă, *logisticieni, -e,* s.m. și f. Specialist în logistică. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **logisticien.**

LOGO[1]**-** Element de compunere însemnând „cuvânt", „vorbă", „vorbire", care servește la formarea unor substantive. — Din fr. **logo-.**

LÓGO[2]**,** *logouri,* s.n. **1.** Simbol, siglă formată dintr-un ansamblu de semne grafice, care constituie marca unui produs sau a unei firme. **2.** (Inform.) Limbaj de programare cu scop pedagogic și psihologic. — Din fr. **logo.**

LOGOCLONÍE, *logoclonii,* s.f. (Med.) Defect al vorbirii constând din repetarea unei silabe la mijlocul sau la finalul unui cuvânt. — Din fr. **logoclonie.**

LOGODÍ, *logodesc,* vb. IV. Refl. recipr. și tranz. A (se) lega prin logodnă; a (se) angaja solemn pentru o căsătorie viitoare; a (se) credinți. — Din sl. **lagoditi.**

LOGODÍT, -Ă, *logodiți, -te,* adj. Care s-a legat cu cineva prin logodnă. ✧ Expr. *(Ca un) țap* (sau *gâscan) logodit*, se spune despre un om mândru, fudul, înfumurat. — V. **logodi.**

LOGÓDNĂ, *logodne,* s.f. Ceremonie (religioasă) prin care un bărbat și o femeie se angajează să se căsătorească; legământ solemn, promisiune de căsătorie între logodnici; credință. ✦ Petrecere organizată cu prilejul acestei ceremonii. ✦ Intervalul de timp dintre această ceremonie și nuntă. — Din sl. **lagodĭnŭ.**

LOGÓDNIC, -Ă, *logodnici, -ce,* s.m. și f. Persoană care s-a logodit cu cineva (considerată în raport cu acesta); (la pl.) perechea logodită. — **Logodnă** + suf. *-nic*.

LOGOFẮT, *logofeți,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Titlu de mare dregător în ierarhia boierilor români, membru al Sfatului domnesc; persoană care deținea acest titlu. ✧ *Mare logofăt* = (în Moldova) întâiul boier de divan, care conducea Cancelaria domnească și, în lipsa domnului sau a mitropolitului, prezida Divanul; (în Muntenia) unul dintre cei mai de seamă boieri de divan, urmând după ban. *Logofăt al doilea* = locțiitorul marelui logofăt. *Logofăt al treilea* = secretarul marelui logofăt. *Logofăt de obiceiuri* = dregător având atribuții de maestru de ceremonii. *Logofăt de taină* (sau *domnesc)* = secretar particular al domnului. *Logofăt de vistierie* = secretar al vistieriei domnești. ✦ Șeful Cancelariei domnești. **2.** (Înv.) Secretar, scriitor într-o cancelarie; grămătic, diac, pisar, copist. **3.** Vătaf (la o moșie boierească). — Din ngr. **logothétis.**

LOGOFETEÁSĂ, *logofetese,* s.f. (Înv.) Soția logofătului. — **Logofăt** + suf. *-easă*.

LOGOFEȚÉL, *logofeței,* s.m. (Înv.) Diminutiv al lui *logofăt*; grămătic, copist. — **Logofăt** + suf. *-el*.

LOGOFEȚÍE, *logofeții,* s.f. (Înv.) Demnitate de logofăt; cancelaria logofătului. — **Logofăt** + suf. *-ie*.

LOGOGRÁF, *logografi,* s.m. Denumire dată primilor istorici greci care încercau să reconstituie istoria triburilor și a orașelor grecești pe baza legendelor și a cronicilor. — Din fr. **logographe.**

LOGOGRÍF, *logogrifuri,* s.n. Joc distractiv care constă în deducerea unui cuvânt din altul prin adăugarea, eliminarea sau inversarea unor sunete sau silabe; *p. ext.* limbaj obscur, ininteligibil; lucru greu de descifrat. [Pl. și: *logogrife*] — Din fr. **logogriphe.**

LOGOGRÍFIC, -Ă, *logogrifici, -ce,* adj. Care se referă la logogrif; *p. ext.* scris ilizibil. — **Logogrif** + suf. *-ic*.

LOGOMAHÍE s.f. (Livr.) Discuție, polemică în jurul unor termeni. — Din fr. **logomachie.**

LOGOMÉTRU, *logometre,* s.n. Instrument cu care se măsoară raportul dintre două mărimi electrice. — Din fr. **logomètre.**

LOGONEVRÓTIC, -Ă, *logonevrotici, -ce,* adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de logonevroză. — Din fr. **logonévrotique.**

LOGONEVRÓZĂ, *logonevroze,* s.f. (Med.) Boală de natură nervoasă care se manifestă prin tulburarea vorbirii. — Din fr. **logonévrose.**

LOGOPÁT, -Ă, *logopați, -te,* adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de logopatie. — Din **logopatie** (derivat regresiv).

LOGOPATÍE, *logopatii,* s.f. Defect de vorbire care constă în exprimarea neclară, confuză a gândurilor. — Din fr. **logopathie.**

LOGOPÉD, -Ă, *logopezi, -de,* s.m. și f. Persoană specializată în logopedie. — Din fr. **logopède.**

LOGOPÉDIC, -Ă, *logopedici, -ce,* adj. Referitor la logopedie. — Din fr. **logopédique.**

LOGOPEDÍE s.f. Ramură a pedagogiei speciale care studiază, tratează și corectează defectele de pronunțare și de emisie vocală (mai ales la copii). — Din fr. **logopédie.**

LOGOPLEGÍE, *logoplegii,* s.f. (Med.) Imposibilitate de a pronunța unele cuvinte sau sunete; afazie, alalie. — Din fr. **logoplégie.**

LOGORÉE s.f. Vorbire excesivă, rapidă, incoerentă, în stări de excitație psihică (beție, manie etc). ✦ (Fam.) Faptul de a vorbi mult și inutil; limbuție, locvacitate. — Din fr. **logorrhée.**

LOGORÉIC, -Ă, *logoreici, -ce,* adj. Care vorbește mult și uneori incoerent. [Pr.: *-re-ic*] — **Logoree** + suf. *-ic*.

LÓGOS, *logosuri,* s.n. **1.** (Fil.) Termen care denumește ordinea necesară, proprie Cosmosului și gândirii omenești, rațiunea cosmică sau destinul, rațiunea divină, o

ipostază a divinității, spiritul și rațiunea universală. **2.** (Ir. și fam.) Cuvântare, discurs. — Din ngr. **lógos,** fr. **logos.**

LOGOTÍP, *logotipuri,* s.n. (Tipogr.) Ligatură. — Din fr. **logotype.**

LOHN s.n. **1.** Formă de colaborare economică internațională, care constă în tranzacții desfășurate pe baze contractuale între două firme din țări diferite. **2.** Salariu, leafă. ✦ Recompensă. [Pr.: *lon*] — Cuv. germ.

LOIÁL, -Ă, *loiali, -e,* adj. Care își îndeplinește cu cinste obligațiile asumate; sincer, cinstit, leal. [Var.: **loaiál, -ă** adj.] — Din fr. **loyal.**

LOIALÍSM s.n. Loialitate. [Var.: **loaialísm** s.n.] — Din fr. **loyalisme.**

LOIALÍST, -Ă, *loialiști, -ste,* s.m. și f. Persoană loială. [Var.: **loaialíst, -ă** s.m. și f.] — Din fr. **loyaliste.**

LOIALITÁTE s.f. Însușirea de a fi loial; sinceritate, lealitate. [Var.: **loaialitáte** s.f.] — **Loial** + suf. *-itate*.

LOISIR s.n. Timp liber (al cuiva). ✦ Folosire optimă a timpului liber, potrivit dorințelor și înclinațiilor individului. [Pr.: *loazír*] — Din fr. **loisir.**

LÓITRĂ, *loitre,* s.f. Fiecare dintre cele două părți laterale ale căruței, constând dintr-un fel de scară, care în partea de jos se sprijină de dric, iar în partea de sus se prinde de leuci; draghină. — Din sb. **lo(i)tra.**

LÓJĂ, *loji,* s.f. **I. 1.** Compartiment cuprinzând un număr redus de locuri pentru spectatori, așezat, alături de altele, în jurul incintei unei săli de spectacole. ✧ *Loja orchestrei* = spațiul dintre scenă și primul rând de scaune (într-o sală de spectacol), amenajat sub nivelul scenei și al sălii, în care stă orchestra; fosa orchestrei. **2.** Mic compartiment sau cabinet la unele clădiri, comunicând cu exteriorul, destinat unor servicii de îndrumare a publicului sau de pază. **3.** (În sintagma) *Lojă masonică* = asociație de francmasoni. **II. 1.** Cavitate în floarea unei plante, în care se găsesc ovulele sau polenul; cavitate în fructul unei flori, în care se găsesc semințele. ✦ Fiecare dintre cele două părți ale staminei, care conțin polenul. **2.** Loc ocupat de un organ sau de altă formațiune anatomică. [Pl. și: *loje*] — Din fr. **loge.**

LÓJNIȚĂ, *lojnițe,* s.f. (Reg.) Leasă de nuiele pe care se usucă sau se afumă fructele, cașul etc.; cuptor (sau groapă) peste care se pune această leasă. [Var.: **lóșniță, lózniță** s.f.] — Cf. ucr. l o ž n y c'a.

LÓLOTĂ, *lolote,* s.f. (Reg.) Zgomot confuz de glasuri; gălăgie. — Et. nec.

LOLOTÍ, *lolotesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A face gălăgie, larmă. — Din **lolotă.**

LOM, *lomuri,* s.n. Rangă specială de oțel, folosită la lucrările de așezare a șinelor de cale ferată. — Din rus. **lom.**

LOMBALGÍE, *lombalgii,* s.f. Durere localizată în regiunea lombară, provocată de o afecțiune a coloanei vertebrale lombare, a rinichilor, a organelor genitale feminine etc.; durere de șale. [Var.: **lumbalgíe** s.f.] — Din fr. **lombalgie.**

LOMBALIZÁRE, *lombalizări,* s.f. (Med.) Anomalie a coloanei vertebrale, în care unele vertebre iau forma unei vertebre lombare. — După fr. **lombalisation.**

LOMBÁR, -Ă, *lombari, -e,* adj. Care se referă la regiunea șalelor, care ține de șale, din regiunea șalelor. — Din fr. **lombaire.**

LOMBÁRD, *lombarduri,* s.n. **1.** Împrumut sau avans de bani având drept garanție efecte publice (titluri de rentă, acțiuni, obligațiuni etc.), obiecte de valoare etc., depuse ca gaj. **2.** Instituție de credit care acordă astfel de împrumuturi. — Din germ. **Lombard,** fr. **lombard,** it. **lombardo.**

LOMBARDÁ, *lombardez,* vb. I. Tranz. A depune în gaj efecte publice, obiecte de valoare etc. ca garanție pentru un împrumut. — Din germ. **lombardieren.**

LOMBARDÁRE s.f. Acțiunea de *a lombarda* și rezultatul ei. — V. **lombarda.**

LOMBARTRÍE, *lombartrii,* s.f. (Med.) Lombartroză. — Din fr. **lombarthrie.**

LOMBARTRÓZĂ, *lombartroze,* s.f. (Med.) Artroză a articulațiilor vertebrelor lombare; lombartrie. — Din fr. **lombarthrose.**

LOMBOSCIÁTICĂ s.f. (Med.) Durere lombară cu iradiere pe traiectul nervului sciatic. [Pr.: *-sci-a-*] — Din fr. **lombo-sciatique.**

LOMBOSTÁT, *lombostate,* s.n. Corset medical pentru imobilizarea regiunii lombare. — Din fr. **lombostat.**

LOMBOTOMÍE, *lombotomii,* s.f. (Med.) Incizie a peretelui lojii lombare. — Din fr. **lombotomie.**

LONDONÉZ, -Ă, *londonezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Londra. **2.** Adj. Care aparține Londrei sau londonezilor (**1**), privitor la Londra ori la londonezi. — Din it. **londonese.**

LONGERÓN s.n. v. **lonjeron.**

LONGEVITÁTE s.f. Durată excepțională a vieții; viață lungă (a unui individ, a unui grup, a unei specii). — Din fr. **longévité,** lat. **longaevitas, -atis.**

LONGEVÍV, -Ă, *longevivi, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care trăiește mult, depășind media de viață normală. — Cf. l o n g e v i t a t e.

LONGILÍN, -Ă, *longilini, -e,* adj. (Despre oameni) Care se caracterizează prin lungimea membrelor; cu membrele lungi și subțiri. — Din fr. **longiligne.**

LONGITUDINÁL, -Ă, *longitudinali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Care este așezat în direcția lungimii, care se întinde de-a lungul. **2.** S.f. Nervură metalică aplicată în sens longitudinal (**1**) pe fundul unei nave, pe bordaje sau sub punte, pentru a întări tablele învelișului. — Din fr. **longitudinal.**

LONGITÚDINE, *longitudini,* s.f. Distanță în grade, măsurată pe ecuator, dintre meridianul care trece printr-un punct oarecare de pe glob și primul meridian (meridianul 0, care trece prin Greenwich), constituind una dintre cele două coordonate geografice. ✧ *Longitudine cerească* = una dintre coordonatele ecliptice. — Din fr. **longitude,** lat. **longitudo, -inis.**

LONGOBÁRD, -Ă, *longobarzi, -de,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Triburi migratoare ale germanilor răsăriteni, care au locuit în Antichitate în bazinul inferior al fluviilor Elba și Dunăre, iar în sec. VI s-au stabilit în nordul și în centrul Italiei; (și la sg.) persoană care aparținea acestor triburi. **2.** Adj. Care aparține longobarzilor (**1**), privitor la longobarzi. — Din lat. **Longobardus,** it. **longobardo.**

LONGRÍNĂ, *longrine,* s.f. Grindă de lemn, de oțel sau de beton armat, folosită drept cofraj lateral pentru o îmbrăcăminte rutieră de beton, în cursul executării acesteia. ✧ *Longrină de deraiere* = șină de oțel fixată paralel cu șinele căii ferate, pe poduri și la curbe, pentru a reduce pericolul de deraiere. — Din fr. **longrine.**

LÓNJĂ, *lonje,* s.f. Piesă sau instalație mobilă ajutătoare, folosită în procesul de învățare sau de perfecționare a unor mișcări acrobatice în gimnastică, sărituri în apă etc. — Din fr. **longe.**

LONJERÓN, *lonjeroane,* s.n. (Tehn.) Grindă longitudinală din metal sau din lemn, așezată în scheletul sau în cadrul unei mașini, al unei instalații, al unui agregat etc. cu scopul de a le face rigide. [Var.: **longerón** s.n.] — Din fr. **longeron.**

LOOK, *lookuri,* s.n. Înfățișare, aspect, imagine. [Pr.: *luc*] — Cuv. engl.

LOOPING, *loopinguri,* s.n. Evoluție acrobatică complexă a unui avion, constând în executarea unei bucle în plan vertical sau oblic. [Pr.: *lúping*] — Din engl., fr. **looping.**

LOPÁTĂ, *lopeți,* s.f. **1.** Unealtă formată dintr-o placă de lemn sau de fier, ușor concavă, montată pe o coadă de lemn, cu care se ridică sau se aruncă pământ, pietriș, nisip etc. ✧ Loc. adv. *Cu lopata* = în cantitate mare, din belșug, din abundență. ✧ Expr. (Fam.) *Sapa și lopata* = moartea. *A da la lopată* = (despre cereale) a vântura. ✦ Cantitate de material cât se poate lua o dată cu această unealtă. ✦ Unealtă de lemn cu care se pune pâinea în cuptor. **2.** Vâslă[1]. — Din sl. **lopata.**

LOPĂTÁ, *lopătez,* vb. I. **1**. Intranz. A vâsli. **2.** Tranz. A întoarce cerealele cu lopata pentru aerisirea și răcirea lor. — Din **lopată.**

LOPĂTÁR, *lopătari,* s.m. **I. 1.** Vâslaș, barcagiu. **2.** Lucrător cu lopata. **II**. Pasăre migratoare din grupul picioroangelor, de culoare albă, cu ciocul lung și lat ca o lopată și cu un moț de pene pe cap; cosar *(Platalea leucorodia)*. — **Lopată** + suf. *-ar*.

LOPĂTÁRE, *lopătări,* s.f. Acțiunea de *a lopăta*. — V. **lopăta.**

LOPĂȚÍCĂ, *lopățele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *lopată*. **2.** Unealtă sau parte a unei unelte de forma unei lopeți sau care are o funcție asemănătoare cu a acesteia. ✦ Scândurică servind la imobilizarea unui membru fracturat sau luxat; atelă. **3.** (Reg.) Omoplat. — **Lopată** + suf. *-ică*.

LORÁN s.n. (Nav.) Sistem de radionavigație pentru distanțe mari, constând în determinarea poziției unei aero(nave) cu ajutorul semnalelor emise de două perechi de stații terestre ale căror coordonate sunt cunoscute. — Din engl., fr. **loran.**

LÓRD, *lorzi,* s.m. (În Anglia) **1.** (În Evul Mediu) Mare proprietar funciar; (în prezent) titlu nobiliar ereditar sau conferit de monarh; persoană care poartă acest titlu. **2.** Membru al Camerei superioare a Parlamentului. *Camera Lorzilor*. **3.** Termen care intră în componența titlului oficial purtat de unii înalți demnitari din Marea Britanie. — Din engl., fr. **lord.**

LORDÓZĂ, *lordoze,* s.f. Curbură cu convexitatea anterioară a coloanei vertebrale în regiunea lombară, care apare în rahitism, malformații etc. — Din fr. **lordose.**

LÓRI, *lori,* s.m. Mamifer lemurian din India și Ceylon, lung de circa 25 cm, care se hrănește mai ales cu fructe și cu semințe *(Loris gracilis)*. — Din fr. **loris.**

LORÍCĂ, *lorice,* s.f. (Latinism) Armură medievală; platoșă, cuirasă. — Din lat. **lorica.**

LORNÉTĂ s.f. v. **lornietă.**

LORNIÉTĂ, *lorniete,* s.f. Binoclu mic, folosit la spectacole. ✦ Lornion. [Var.: **lornétă** s.f.] — Din fr. **lorgnette.**

LORNIÓN, *lornioane,* s.n. Ochelari plianți, cu mâner, pe care îi folosesc mai ales femeile; lornietă. ✦ (Rar) Ochelari fixați de nas cu ajutorul unui resort. — Din fr. **lorgnon.**

LOSTOPÁN s.n. v. **lostopană.**

LOSTOPÁNĂ, *lostopane,* s.f. (Reg.) Bucată mare de pământ, de piatră, de gheață etc. [Var.: **lostopán** s.n.] — Et. nec.

LÓSTRIȚĂ, *lostrițe,* s.f. Pește răpitor, asemănător cu păstrăvul, cu corpul lung, aproape cilindric, cu gura mare și cu dinții puternici, care trăiește în râurile de munte *(Hucho hucho)*. — Cf. ucr., rus. l o s o s' „somon”.

LOSTÚN s.m. v. **lăstun.**

LÓȘNIȚĂ s.f. v. **lojniță.**

LOT, *loturi,* s.n. **1.** Fiecare dintre porțiunile în care a fost împărțit un teren sau o pădure; parcelă. **2.** Grup de obiecte sau de ființe cu trăsături comune. ✦ Grup de sportivi selecționați în vederea formării unei echipe. ✦ Grup de produse identice sau asemănătoare fabricate simultan sau succesiv; grup de produse identice sau asemănătoare expediate în același timp sau sosite în același timp. **3.** (Înv.) Loz; câștig obținut de un loz. — Din fr. **lot.**

LÓTCĂ, *lotci,* s.f. Ambarcațiune de pescuit îngustă, cu prora și pupa ascuțite și ridicate, mânuită cu ajutorul lopeților. — Din rus. **lodka.**

LOTERÍE, *loterii,* s.f. Joc de noroc care constă în emiterea unor bilete prevăzute cu numere sau combinații de numere, dintre care, prin tragere la sorți, unele sunt

declarate câştigătoare, dând dreptul posesorilor lor la premii în bani, în obiecte de valoare etc.; loto (**2**). ✦ Fig. Hazard, noroc, baftă. — Din fr. **loterie.**

LOTIFÓRM, -Ă, *lotiformi, -e,* adj. Care are forma unui boboc de lotus. *Ornamente lotiforme*. — Din fr. **lotiforme.**

LOTIZÁ, *lotizez,* vb. I. Tranz. **1.** A împărţi un teren în loturi; a parcela. **2.** A împărţi în loturi, după anumite criterii, o cantitate de material, o mulţime de obiecte etc. — **Lot** + suf. *-iza*.

LOTIZÁRE, *lotizări,* s.f. Acţiunea de *a lotiza*. — V. **lotiza.**

LÓTO s.n. **1.** Joc de societate la care participanţii au în faţă cartonaşe imprimate cu diferite numere, pe care le acoperă treptat cu jetoanele corespunzătoare, pe măsură ce acestea sunt scoase, la întâmplare, dintr-o grămadă (sau dintr-un săculeţ); totalitatea cartonaşelor şi jetoanelor folosite la acest joc. **2.** Loterie. [Var.: (**1**) **lotón** s.n.] — Din fr. **loto.**

LOTÓN s.n. v. **loto.**

LOTRÍT s.n. Silicat natural hidratat de calciu, magneziu, aluminiu şi fier, cristalizat, de culoare verde. — **Lotru** (n. pr.) + suf. *-it*. Cf. fr. l o t r i t e**.**

LÓTRU, LOÁTRĂ, *lotri, loatre,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (Înv. şi pop.) Hoţ, tâlhar. ✦ (Pop.) Ştrengar, şmecher. **2.** Adj. (Reg.) Iute în mişcări, sprinten. ✦ Ager la minte, isteţ. — Cf. pol. l o t r.

LÓTUS, *lotuşi,* s.m. Nume dat mai multor plante acvatice cu flori albastre, mari, plăcut mirositoare *(Nymphaea coerulea)*, trandafirii *(Nelumbo nucifera)* sau albe *(Nymphaea lotus thermalis)*. — Din fr. **lotus.**

LOŢIONÁ, *loţionez,* vb. I. Tranz. A spăla, a frecţiona cu o loţiune. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **lotionner.**

LOŢIONÁRE, *loţionări,* s.f. Acţiunea de *a loţiona* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **loţiona.**

LOŢIONÁT, -Ă, *loţionaţi, -te,* adj. Care a fost spălat, frecţionat cu loţiune. [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **loţiona.**

LOŢIÚNE, *loţiuni,* s.f. Preparat cosmetic sau farmaceutic lichid folosit pentru îngrijirea pielii şi a părului. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **lotion.**

LOVEÁLĂ, *loveli,* s.f. (Rar) Lovitură, izbitură. ✦ (Fam.) Coincidenţă, potrivire. — **Lovi** + suf. *-eală*.

LOVÉLE s.f. pl. (Arg.) Bani[1]. — Din ţig. **lovo** (pl. *love*).

LOVÍ, *lovesc,* vb. IV. **1.** Tranz., intranz. şi refl. A (se) atinge cu putere, a (se) izbi. ✦ Tranz. A bate. ✦ Tranz. Fig. A aduce prejudicii, pagube; a atinge, a leza. **2**. Tranz. şi refl. A (se) atinge (fără violenţă). **3.** Refl. A da peste o piedică, a se împiedica, a se izbi de...; *fig.* a întâmpina dificultăţi. ✧ Expr. *A se lovi cu capul de pragul de sus* = a dobândi experienţă în urma unor întâmplări nefericite. **4.** Tranz. A izbi drept în ţintă cu un proiectil, cu o săgeată etc. **5.** Refl. recipr. (Înv.; despre ţări, terenuri etc.) A se învecina. **6.** Tranz. (Despre stări fiziologice, boli etc.) A veni brusc asupra cuiva, a cuprinde, a apuca, a copleşi. **7.** Refl. recipr. (Înv.) A se asemăna, a se potrivi. ✧ Expr. *A se lovi ca nuca-n perete* = a nu se potrivi deloc. **8.** Tranz. (Înv.) A ataca. ✦ Refl. recipr. A se lupta. — Din sl. **loviti** „a vâna, a prinde, a pescui”.

LOVÍRE, *loviri,* s.f. Acţiunea de *a (se) lovi* şi rezultatul ei. ✦ Infracţiune care constă în atingerea corpului unei persoane prin acte de violenţă fizică. ✦ Fig. (Înv.) Nenorocire, năpastă. — V. **lovi.**

LOVITÚRĂ, *lovituri,* s.f. **1.** Atingere bruscă şi puternică, izbitură; (concr.) zgomot (puternic) cauzat de o asemenea izbitură. ✧ *Lovitură de graţie* = (adesea fig.) lovitură finală, care răpune definitiv pe cel lovit. ✦ Bătaie. **2.** Fig. Supărare, durere sufletească; necaz; neajuns. **3.** (Mil.) Atac puternic executat asupra inamicului în scopul zdrobirii lui şi al capturării armamentului său. ✦ Atac îndrăzneţ venit prin surprindere. ✧ Expr. *A da lovitura* = a obţine un succes (important şi) neaşteptat. ✦ Descărcare a unei arme de foc; efect produs de această descărcare. **4.** (În sintagmele şi expr.) *Lovitură de stat* = acţiune rapidă urmărind răsturnarea regimului politic existent şi preluarea, prin forţă, a puterii politice de stat de către grupuri de persoane. *Lovitură de trăsnet* = întâmplare, vorbă neaşteptată. *Lovitură de teatru* = acţiune, întâmplare bruscă şi neaşteptată, care şochează, impresionează. **5.** (Tehn.; în sintagma) *Lovitură de berbec* = creştere a presiunii unui lichid dintr-o conductă, produsă prin închiderea bruscă a unei supape. **6.** (Sport) Ansamblu de mişcări raţional coordonate, folosit pentru manevrarea obiectului de joc, în vederea obţinerii unui maxim de eficacitate. ✧ *Lovitură de pedeapsă* = sancţiune acordată de arbitru pentru o incorectitudine comisă de un jucător al unei echipe, care constă într-o lovitură executată de adversar în condiţii avantajoase. *Lovitură de colţ* = lovitură executată dintr-unul din unghiurile terenului de joc al echipei în apărare de către un jucător al echipei în atac; corner[1]. *Lovitură de picior căzută* = dropgol. — **Lovi** + suf. *-tură*.

LOXODRÓMĂ, *loxodrome,* s.f. Curbă trasată pe o hartă reprezentând globul terestru, care taie toate meridianele sub acelaşi unghi. — Din fr. **loxodrome.**

LOXODRÓMIC, -Ă, *loxodromici, -ce,* adj. (Geogr.) Referitor la loxodromă. — Din fr. **loxodromique.**

LOZ, *lozuri,* s.n. Bilet de loterie. — Din germ. **Los.**

LÓZIE, *lozii,* s.f. Specie de salcie sau de răchită din ale cărei ramuri se fac împletituri. — Din ucr. **lozá.**

LOZINCÁRD, -Ă, *lozincarzi, -de,* adj. (Peior.) Care are caracter de lozincă. — **Lozincă** + suf. *-ard*.

LOZÍNCĂ, *lozinci,* s.f. Formulare concisă şi pregnantă a unei idei, destinată să reţină atenţia şi utilizată pentru propagandă politică, publicitate etc. ✦ Placardă, afiş etc. pe care se află o inscripţie cu un astfel de conţinut. — Din germ. **Losung.**

LÓZNIŢĂ s.f. v. **lojniţă.**

LP, *LP-uri,* s.n. Disc cu turaţia de 33 de rotaţii pe minut şi cu durata între 25 şi 30 de minute pe fiecare parte [Pr.: *elpí*]. — Abr. din engl. **L**[ong] **P**[laying record].

LUÁ, *iau,* vb. I. Tranz. **I. 1.** A prinde un obiect în mână spre a-l ţine (şi a se servi de el) sau spre a-l pune în altă parte. ✧ Expr. *A lua altă vorbă* = a schimba (cu dibăcie) subiectul unei discuţii. *A(-şi) lua picioarele la spinare* = a pleca (repede) de undeva. *A lua puşca la ochi* (sau *la cătare*) = a pune arma în poziţie de tragere, a se pregăti să tragă cu arma; a ochi. *A-şi lua pălăria (din* sau *de pe cap)* = a saluta. *A lua pasărea din zbor,* se spune despre un vânător foarte iscusit, bun ochitor. *A-şi lua nădejdea* (de la cineva sau de la ceva) = a renunţa la ceva, a nu mai spera. *A-şi lua seama* sau (intranz.) *a-şi lua de seamă* = a se răzgândi. *A nu-şi lua ochii de la* (sau *de pe*)... = a privi insistent. *A-şi lua o grijă de pe cap* = a scăpa de o grijă, a se elibera. *A-i lua cuiva* (o suferinţă) *cu mâna* = a face să-i treacă cuiva (o suferinţă) imediat. (Refl.) *A i se lua* (cuiva) *o piatră de pe inimă*, se spune când cineva a scăpat de o grijă chinuitoare. ✦ A apuca pe cineva sau ceva cu mâna; a cuprinde cu braţul (de după...); *p. ext.* a înhăţa, a înşfăca. ✧ Expr. (Fam.) *A lua purceaua de coadă* = a se îmbăta. (Refl. recipr.) *Poţi să te iei de mână cu el* = ai aceleaşi apucături ca el. *A se lua de cap* (sau *de piept*) *cu cineva* = a se încleşta la bătaie cu cineva; a se certa în mod violent cu cineva. *A se lua* (cu cineva) *la trântă* = a se lupta (cu cineva) corp la corp. **2.** A mânca (pe apucate), a înghiţi din ceva; *spec.* a înghiţi o doctorie. ✧ Expr. *A (o) lua la măsea* = a bea peste măsură. **3.** A îmbrăca, a pune pe sine o haină etc. ✧ Expr. *A lua hainele la purtare* = a îmbrăca în toate zilele hainele de sărbătoare. (Fam.) *A-şi lua nasul la purtare* = a se obrăznici. **II. 1.** A scoate ceva din locul în care se afla; a smulge, a desprinde. ✦ Refl. (Rar) A înceta să mai existe; a dispărea. **2.** A scoate ceva în cantitate limitată. ✧ Expr. *A lua* (cuiva) *sânge* = a face să curgă printr-o incizie o cantitate de sânge (pentru a obţine o decongestionare, pentru analize etc.). **3.** A deposeda pe cineva de un lucru (fără intenţia de a şi-l însuşi). ✧ Expr. *A-i lua* (cuiva) *comanda* = a înlătura (pe cineva) de la un post de răspundere, în special de la comanda unei unităţi militare. *A-i lua* (cuiva) *ochii* (sau *văzul, vederile*) = a fermeca (pe cineva), a orbi prin strălucire, a impresiona foarte puternic, a zăpăci, a ului pe cineva. *A-i lua* (cuiva) *viaţa* (sau *sufletul, zilele*) = a omorî. *A-şi lua viaţa* (sau *zilele*) = a se sinucide. ✦ (Pop.) A face să paralizeze, a paraliza o parte a corpului. **III. 1.** A-şi însuşi ceea ce i se cuvine, a pune stăpânire pe ceva; *p. ext.* a primi, a căpăta. **2.** A(-şi) face rost de ceva; a găsi pe cineva sau ceva. ✧ Expr. *Ia-l dacă ai de unde* (sau *de unde nu-i*), se spune despre cineva (sau despre ceva) care nu se mai găseşte acolo unde era mai înainte. (Fam.) *A nu şti de unde să iei pe cineva* = a nu-ţi aduce aminte în ce împrejurare ai cunoscut pe cineva. **3.** A cumpăra. **4.** A încasa o sumă de bani. **5.** A-şi însuşi un lucru străin. **6.** A cuceri; a ocupa. ✦ A ataca într-un anumit fel sau cu o anumită armă. **7.** A angaja pe cineva; a folosi un obiect pentru un timp determinat, contra plată. ✧ Expr. *A lua* (pe cineva) *părtaş* = a-şi asocia (pe cineva) într-o întreprindere. *A lua* (pe cineva) *pe procopseală* = a angaja (pe cineva) fără salariu, cu promisiunea de a-l căpătui. ✦ A invita pe cineva la joc, la dans. ✦ A primi pe cineva la sine; a contracta o legătură de rudenie cu cineva. ✦ Refl. recipr. A se căsători. **8.** A se angaja, a se însărcina (cu ceva). ✧ Expr. *A lua comanda* = a fi numit la conducerea unei unităţi sau acţiuni (militare). *A lua* (un lucru) *în primire* = a primi un lucru, asumându-şi răspunderea pentru buna lui păstrare. *A-şi lua răspunderea* = a se declara şi a se socoti răspunzător de ceva. (Refl. recipr.) *A se lua la sfadă* (sau *la ceartă* etc.) = a se certa. **9.** A contracta o boală molipsitoare. **10.** (Despre vase) A avea o anumită capacitate, a cuprinde. **11**. (În expr. şi loc. vb.) *A lua măsura* (sau *măsuri)* = a fixa prin măsurători exacte dimensiunile necesare pentru a confecţiona un obiect. *A lua* (ceva) *cu chirie* = a închiria. *A lua* (ceva) *în arendă* = a arenda. *A lua parte* = a participa. *A lua pildă* = a imita exemplul altuia. *A lua obiceiul* (sau *năravul* etc.) = a se obişnui să... *A lua (pasaje* sau *idei) dintr-un autor* = a reproduce într-o scriere sau într-o expunere proprie idei extrase din alt autor (indicând sursa sau însuşindu-şi pasajul în mod fraudulos). *A lua fiinţă* = a se înfiinţa. *A lua sfârşit* = a se termina. *A lua înfăţişarea* (sau *aspectul* etc.) = a părea, a da impresia de... *A lua un nou aspect, o nouă formă* etc. = a se schimba, a se transforma. *A-şi lua numele de la...* = a purta un nume care se leagă de..., care aminteşte de... *A lua o notă bună* (sau *rea*) = a obţine o notă bună (sau rea). *A lua apă* = (despre ambarcaţiuni) a avea o spărtură prin care intră apa, a se umple de apă. *A lua foc* = a se aprinde. (Înv.) *A lua veste* (sau *scrisoare, răspuns* etc.) = a primi veste (sau scrisoare, răspuns etc.). **IV. 1.** A duce cu sine. ✧ Expr. *A-şi lua ziuă bună* = a se despărţi de cineva, rostind cuvinte de rămas bun. *A-şi lua traista şi ciubucul*, se zice despre un om foarte sărac care pleacă fără să aibă ce să ducă cu el. *A-şi lua tălpăşiţa* (sau *catrafusele* etc.) = a pleca repede dintr-un loc; a o şterge. *A lua* (pe cineva) *la* (sau *în*) *armată* = a înrola un recrut. *A lua* (pe cineva) *pe sus* = a lua (pe cineva) cu forţa. *A lua* (pe cineva) *pe nepusă masă* = a lua (pe cineva) fără veste, cu forţa. *A-l lua moartea* sau *Dumnezeu* (ori, depr. *dracul, naiba*) = a muri. *L-a luat dracul* (sau *mama dracului, naiba*), se spune când cineva este într-o situaţie critică sau la capătul puterilor (din cauza unui efort prea mare). (În imprecaţii). *Lua-l-ar naiba!* ✦ A duce cu sine una sau mai multe persoane, cu rolul de însoţitor. ✧ Expr. *A lua* (pe cineva) *cu binele* (sau *cu frumosul, cu binişorul, cu*

încetişorul etc.) = a proceda cu tact, cu blândeţe, a trata (pe cineva) cu menajamente. *A lua* (pe cineva) *cu răul* = a se purta rău (cu cineva). *A lua pe cineva cu măgulele* sau (refl.) *a se lua pe lângă cineva cu binele* = a măguli pe cineva (pentru a-i câştiga bunăvoinţa). *A lua* (pe cineva) *sub ocrotirea* (sau *sub aripa) sa* = a ocroti (pe cineva). *A lua* (pe cineva sau ceva) *în batjocură* (sau *în bătaie de joc, în râs, în zeflemea, peste picior* etc.) = a-şi bate joc de cineva. *A lua* (pe cineva) *cu ameninţări* = a ameninţa (pe cineva). *A lua* (pe cineva) *la rost* (sau *la trei parale, la refec, la trei păzeşte, la socoteală* etc.) = a mustra (pe cineva), a-i cere socoteală. *A lua* (pe cineva) *pe departe* = a începe (cu cineva) o discuţie pe ocolite cu scopul de a obţine ceva de la el sau de a-i comunica ceva neplăcut. *Nu mă lua aşa!* = nu mă trata, nu-mi vorbi în felul acesta nepotrivit. *A o lua de bună* = a considera că este aşa cum se spune, a primi, a accepta un lucru ca atare. *A lua* (ceva) *de nimic* = a nu lua în serios. *A lua* (ceva) *în nume de bine* (sau *de rău*) = a judeca un lucru drept bun (sau rău). *A lua* (pe cineva sau ceva) *de* (sau *drept*)... = a considera (pe cineva sau ceva) drept altcineva sau altceva; a confunda. *A lua lucrurile (aşa) cum sunt* = a se împăca cu situaţia. ✦ Refl. (Despre vopsele) A se desprinde, a se şterge (şi a se lipi pe altceva). **2.** (Despre vehicule) A transporta pe cineva. **V.** A începe, a porni să... ✦ (Despre manifestări fizice sau psihice) A cuprinde (pe cineva). ✧ Expr. *A-l lua ceva înainte* = a-l cuprinde, a-l copleşi. *A lua frica cuiva* (sau *a ceva*) = a se teme de cineva (sau de ceva). (Refl.) *A se lua de gânduri* = a începe să fie îngrijorat, a se îngrijora; a se nelinişti. **VI. 1.** (Construit cu pronumele „o”, cu valoare neutră) A pleca, a porni. ✧ Expr. *A o lua din loc* (sau *la picior*) = a pleca repede. *A o lua la fugă* = a porni în fugă, în goană. *A o lua la galop* (sau *la trap, la pas*) = a porni la galop (sau la trap, la pas). (Reg.) *A o lua în porneală* = a porni la păscut. *A o lua înainte* = a merge înaintea altuia sau a altora (pentru a-i conduce). *A i-o lua* (cuiva) *înainte* (sau *pe dinainte*) = a întrece (pe cineva). *A-şi lua zborul* = a porni în zbor; *fig.* a pleca repede; a părăsi (o rudă, un prieten) stabilindu-se în altă parte. (Refl.) *A se lua după cineva* (sau *ceva*) = **a)** a porni în urma cuiva (sau a ceva); **b)** a se alătura cuiva; **c)** a urmări, a alunga, a fugări; **d)** a porni undeva orientându-se după cineva sau după ceva; *fig.* a imita pe cineva, a urma sfatul cuiva. (Refl. recipr.) *A se lua cu cineva* = **a)** a pleca la drum cu cineva; **b)** a se întovărăşi, a se asocia cu cineva. (Refl.) *A se lua cu cineva* (sau *cu ceva*) = a-şi petrece vremea cu cineva (sau cu ceva) şi a uita de o grijă, de o preocupare etc., a se distra. *A se lua cu vorba* = a se antrena într-o conversaţie, uitând de treburi. ✦ A se îndrepta într-o direcţie oarecare; a coti spre... *A luat-o la deal*. ✦ (Despre căi de comunicaţie şi ape curgătoare) A-şi schimba direcţia. *Drumul o ia la dreapta*. **2.** A merge, a parcurge. ✧ Expr. *A(-şi) lua câmpii* = a pleca la întâmplare, fără niciun ţel (de disperare, de durere etc.); a ajunge la disperare. [Pr.: *lu-a*. — Prez. ind.: *iau, iei, ia, luăm, luaţi, iau*; prez. conj. pers. 3: *să ia*] — Lat. **levare.**

LUÁRE, *luări,* s.f. Acţiunea de *a (se) lua*. ✧ *Luare-aminte* = atenţie, grijă. *Luare de cuvânt* = vorbire în public. [Pr.: *lu-a-*] — V. **lua.**

LÚBENIŢĂ, *lubeniţe,* s.f. (Reg.) Pepene verde. [Acc. şi: *lubeníţă*] — Din bg., sb. **lubenica.**

LÚBRIC, -Ă, *lubrici, -ce,* adj. Excesiv de senzual; libidinos. ✦ Care aţâţă senzualitatea; excitant, lasciv; obscen. — Din fr. **lubrique,** lat. **lubricus.**

LUBRICÁRE, *lubricări,* s.f. Operaţie de introducere a unui lichid într-un sistem tehnic (sondă, conductă etc.) aflat sub presiune. — Cf. lat. l u b r i c a r e.

LUBRICATÓR, *lubricatoare,* s.n. Dispozitiv de forma unui tub montat deasupra instalaţiei de siguranţă de la capul sondei, care serveşte la efectuarea operaţiei de lubricare. — Din germ. **Lubrikator,** fr. **lubricateur.**

LUBRICITÁTE s.f. (Livr.) Senzualitate excesivă; lascivitate, desfrâu; obscenitate. — Din fr. **lubricité,** lat. **lubricitas, -atis.**

LUBRIFIÁ, *lubrifiez,* vb. I. Tranz. A introduce un lubrifiant între suprafeţele de contact ale unor corpuri solide care se freacă între ele; a unge. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **lubrifier.**

LUBRIFIÁNT, *lubrifianţi,* s.m. Material vâscos sau praf care se introduce între suprafeţele de contact a două corpuri solide cu mişcare relativă, pentru a forma un strat subţire care să înlocuiască frecarea uscată cu una fluidă şi să împiedice sau să reducă astfel uzura, încălzirea etc. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **lubrifiant.**

LUBRIFIÁNŢĂ s.f. Însuşire a unui material de a putea fi folosit ca lubrifiant. [Pr.: *-fi-an-*] — **Lubrifi**[ant] + suf. *-anţă*.

LUBRIFICATÓR, *lubrificatoare,* s.n. Dispozitiv de ungere a coroanei şinelor de cale ferată, pentru a reduce uzura. — Din fr. **lubrificateur.**

LUBRIFIÉRE, *lubrifieri,* s.f. Acţiunea de *a lubrifia* şi rezultatul ei; ungere. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **lubrifia.**

LUCÁRII s.f. pl. Sărbătoare a pădurilor sacre, pe care romanii o celebrau la 19 sau la 21 iulie. — Din lat. **Lucaria.**

LUCÁRNĂ, *lucarne,* s.f. Fereastră mică, amenajată în acoperişul cu pantă mare al unei construcţii, în scopul luminării şi aerisirii podului sau a încăperilor aflate la nivelul podului; bageac, bageacă. ✦ (Rar) Fierestruică pe care poate privi afară. — Din fr. **lucarne.**

LUCEÁFĂR, *luceferi,* s.m. **1.** Nume popular al planetei Venus şi al altor stele strălucitoare. ✧ *Luceafărul-de-Dimineaţă* sau *Luceafărul-de-Ziuă, Luceafărul-Porcilor, Luceafărul-Boului* = planeta Venus (văzută dimineaţa, înainte de răsăritul soarelui). *Luceafărul-de-Seară* sau *Luceafărul-de-Noapte, Luceafărul-Ciobanilor* = planeta Venus (văzută seara). *Luceafărul-cel-Mare-de-Miezul-Nopţii* sau *Luceafărul-cel-Frumos* = steaua Vega din constelaţia Lirei. *Luceafărul-Porcesc* sau *Luceafărul-Porcar* = steaua Aldebaran din constelaţia Taurului. *Luceafărul-cel-Mare-de-Noapte* = steaua Hiperion. **2.** Fig. Epitet dat unui om ilustru cu calităţi deosebite. — Lat. **Lucifer.**

LUCÉRNĂ s.f. Plantă perenă din familia leguminoaselor, cu frunze compuse din câte trei foliole şi cu flori albastre-violacee, cultivată ca plantă furajeră *(Medicago sativa)*. [Var.: (reg.) **luţărnă, luţérnă** s.f.] — Din germ. **Luzerne.**

LUCÍ, *lucesc,* vb. IV. Intranz. **1**. A răspândi lumină; a străluci, a lumina. **2.** A sclipi din cauza luminii; a scânteia. ✦ (Despre ochi) A avea o strălucire deosebită, exprimând o emoţie, o dorinţă etc. **3.** Fig. (Despre idei, sentimente) A apărea în mod brusc sau pentru scurt timp. ✦ A se remarca prin calităţi deosebite. — Lat. ***lucire** (= *lucere)*.

LUCÍD, -Ă, *lucizi, -de,* adj. Care are o minte clară, pătrunzătoare, care este conştient de realitate, care înţelege şi exprimă clar lucrurile. ✦ (Adverbial) În deplinătatea facultăţilor mintale, conştient; raţional; treaz. — Din fr. **lucide.**

LUCIDITÁTE s.f. Însuşire a unei persoane sau a unei minţi lucide; claritate în gândire. ✦ Deplinătate a funcţiunilor intelectuale; stare de conştienţă. — Din fr. **lucidité.**

LUCIFÉRIC, -Ă, *luciferici, -ce,* adj. (Livr.) Demonic. — **Lucifer** (n. pr.) + suf. *-ic*.

LUCIFERÍNĂ s.f. Substanţă proteică secretată de diferite animale (licurici, peşti etc.) care, prin oxidare, devine luminoasă. — Din fr. **luciférine.**

LUCIFÓB, -Ă, *lucifobi, -e,* adj. (Despre animale) Care se fereşte de lumină. — Din fr. **luciphobe**.

LUCIÓLĂ, *luciole,* s.f. (Livr.) Licurici. [Pr.: *-ci-o-*] — Din. it. **lucciola,** fr. **luciole.**

LUCIÓS, -OÁSĂ, *lucioşi, -oase,* adj. **1.** (Despre obiecte) Care luceşte; strălucitor, sclipitor, lucitor, luciu. **2.** (Despre surse de lumină) Care răspândeşte lumină; care străluceşte, lucitor. ✦ (Despre ochi) Cu reflexe strălucitoare; lucitor. — **Luciu** + suf. *-os*.

LUCÍRE, *luciri,* s.f. Faptul de *a luci*; strălucire. — V. **luci.**

LUCITÓR, -OÁRE, *lucitori, -oare,* adj. (Despre surse de lumină) Care împrăştie lumină; strălucitor; lucios. ✦ (Despre obiecte) Lucios, sclipitor, scânteietor. ✦ (Despre ochi) Plin de viaţă, care luceşte; lucios. — **Luci** + suf. *-tor*.

LÚCIU, -IE, (**I**) *lucii,* adj., (**II**) *luciuri,* s.n. **I.** Adj. **1.** (Despre obiecte) Care răsfrânge razele de lumină, care luceşte (**1**); lucitor, lucios. **2.** Cu lustru[1], lustruit; neted; *p. ext.* alunecos. ✧ Expr. *Sărăcie lucie* = sărăcie mare; mizerie. (Adverbial) *Sărac luciu* = foarte sărac. ✦ Lipsit de obstacole, neted; deschis. **3.** (Despre terenuri, drumuri etc.) Acoperit de gheaţă; lunecos. **II.** S.n. Aspect al suprafeţei unui solid, datorit reflexiei luminii; suprafaţă strălucitoare a unor obiecte care răsfrâng razele de lumină. ✦ Fig. Strălucire, splendoare. ✦ Lustru. — Din **luci** (derivat regresiv).

LUCOÁRE, *lucori,* s.f. (Înv.) Lumină; lucire, strălucire. — Lat. **lucor, -oris.**

LUCRÁ, *lucrez,* vb. I. **1.** Intranz. şi tranz. A efectua, a presta o muncă, a face un lucru; a munci. ✧ Expr. (Tranz.) *A nu avea ce lucra* = a face un lucru care putea fi sau trebuia evitat, a nu-şi vedea de treabă. **2.** Intranz. A fi în mişcare, în acţiune; a dezvolta o activitate într-o direcţie oarecare; a funcţiona. **3.** Intranz. A acţiona în chip eficace, a avea efectul dorit asupra cuiva, a fi eficient. **4.** Tranz. A da unui material brut altă formă, făcând din el un obiect oarecare; a prelucra un material; a realiza, a executa. ✦ A clădi, a construi. ✦ A face, a confecţiona; a fabrica. ✦ A coase, a broda; a împleti. **5.** Tranz. Fig. (Fam.) A unelti împotriva cuiva. [Prez. ind. şi: (reg.) *lúcru*] — Lat. **lucubrare.**

LUCRÁRE, *lucrări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a lucra* şi rezultatul ei; muncă, activitate. ✧ Expr. *A pune în lucrare* = a începe executarea (a ceva), a pune în practică. ✦ (Înv.) Muncă, activitate, efort pentru a realiza ceva. ✦ (Concr.) Lucru realizat printr-o muncă fizică sau intelectuală. ✦ Studiu scris asupra unui anumit subiect; scriere, operă artistică sau ştiinţifică. ✦ Spec. Operaţie sau ansamblu de operaţii efectuate cu ajutorul maşinilor, utilajelor etc., precum şi materialele şi manopera respectivă, în vederea realizării, reparării, transformării etc.; sistem tehnic realizat printr-o astfel de operaţie. ✧ *Lucrarea solului* = ansamblul lucrărilor de arat, grăpat etc. executate în vederea creării unor condiţii optime de încolţire şi de creştere a plantelor. *Lucrarea pământului* = agricultură. **2.** Înfăptuire, realizare. **3**. Fig. (Rar) Lucrătură (**2**). — V. **lucra.**

LUCRÁT s.n. Faptul de *a lucra*. — V. **lucra.**

LUCRATÍV, -Ă, *lucrativi, -e,* adj. Care aduce câştig; profitabil, rentabil; folositor, util. — Din fr. **lucratif,** lat. **lucrativus.**

LUCRĂTÓR, -OÁRE, *lucrători, -oare,* adj., s.m. şi f. **I**. Adj. **1.** Care lucrează, care munceşte. **2.** (Despre zile) În care se lucrează, de lucru. **3.** (Înv.; despre plantaţiile de vie) Care dă rod. ✦ (Despre mine) Care poate fi exploatat, care este în activitate. **II.** S.m. şi f. Persoană care munceşte (într-un anumit domeniu); *p. gener.* orice om care munceşte. — **Lucra** + suf. *-ător*.

LUCRĂTÚRĂ, *lucrături,* s.f. **1.** Fel în care a fost executat un lucru făcut cu mâna; execuţie. **2.** Fig. (Fam.) Uneltire, intrigă (împotriva cuiva); lucrare (**3**). — **Lucra** + suf. *-ătură*.

LÚCRU, *lucruri,* s.n. **I.** Tot ceea ce există (în afară de fiinţe) şi care este conceput ca o unitate de sine stătătoare; obiect. ✧ *Lucru în sine* = concept din filosofia kantiană care desemnează lucrurile aşa cum sunt ele „în sine”, adică

independent de cunoaștere, de ceea ce sunt ele „pentru noi”. (Jur.) *Lucru imobil* (sau *nemișcător)* = lucru care, în mod natural sau prin voința omului, nu poate fi strămutat dintr-un loc într-altul. *Lucru mobil* (sau *mișcător)* = lucru care poate fi strămutat dintr-un loc într-altul. ✧ Expr. *Lucru rău* (sau *prost*), se spune, familiar, unei persoane (sau despre o persoană) de care suntem nemulțumiți sau care nu e bună de nimic. ✦ Bun care aparține unei persoane sau unei colectivități; *p. gener.* obiect, bun. **II. 1.** Activitate (fizică sau intelectuală) întreprinsă pentru realizarea unui scop; muncă, treabă; acțiune, faptă. ✧ *Front de lucru* = porțiune dintr-o construcție la care lucrează concomitent mai multe formații de lucru, echipate cu materialele și utilajele necesare. ✧ Loc. adj. *De lucru* = **a)** în care se lucrează. *Zile de lucru*; **b)** cu care se lucrează, folosit la treabă. *Haine de lucru*; **c)** întrebuințat la lucru, folosit într-o activitate. *Metodă de lucru*. ✧ Expr. *A avea de lucru* = **a)** a avea treabă, a fi (foarte) ocupat; **b)** a avea o ocupație, un serviciu; **c)** (reg.) a avea de luptat, a avea dificultăți (cu cineva). *A nu avea de lucru* = **a)** a nu avea, a nu găsi ce sau unde să muncească; **b)** se spune când cineva nu-și vede de treabă sau face un lucru nelalocul lui, nepotrivit. *A pune* (pe cineva) *la lucru* = a sili (pe cineva) să muncească. *A-și face de lucru* (cu cineva sau cu ceva) = **a)** a-și pierde vremea cu o treabă lipsită de importanță sau cu o persoană care creează dificultăți; a părea că lucrează; **b)** a-și crea singur încurcături. *A fi în lucru* = a fi în curs de fabricare, de executare, de elaborare. ✦ *Lucru în* (sau *pe) bandă* = organizare a producției în care obiectele de realizat se deplasează (continuu sau cu intermitență) cu ajutorul unei benzi rulante. *Lucru în lanț* = mod de organizare a producției în care obiectul care se lucrează se deplasează ritmic în raport cu echipele specializate de muncitori. (Ist.) *Lucru domnesc* = obligație pe care o aveau în Evul Mediu țăranii dependenți din Țările Române și care consta în prestații de muncă în folosul domnului. (Fiz.) *Lucru mecanic* = energie dezvoltată de o forță care acționează asupra unui corp, egală cu produsul dintre componența forței care acționează asupra corpului în direcția deplasării punctului ei de aplicație și mărimea acestei deplasări. **2.** Ceea ce se efectuează, rezultatul muncii. **III. 1.** Chestiune, problemă. **2.** Situație, fapt, fenomen; (la pl.) întâmplare, eveniment. ✧ Expr. *Lucru de nimic* = fapt lipsit de importanță, ceva fără însemnătate. *Lucru mare* = **a)** ceva rar, deosebit, realizare de valoare; **b)** (adverbial; cu valoare intensivă) *S-a necăjit lucru mare*; **c)** (determinând un adjectiv, îi dă valoare de superlativ) *Frumos, lucru mare*. — Din **lucra** (derivat regresiv).

LUCRUȘÓR, *lucrușoare,* s.n. Diminutiv al lui *lucru*. — **Lucru** + suf. *-ușor*.

LUCTUÓS, -OÁSĂ, *luctuoși, -oase,* adj. (Rar) Lugubru, trist. ✧ (Med.) *Respirație luctuoasă* = respirație în care expirația este însoțită de gemete. [Pr.: *-tu-os*] — Din lat. **luctuosus,** fr. **luctueux.**

LUD, -Ă, *luzi, -de,* adj. (Înv. și reg.) Simplu, naiv, fără experiență; *p. ext.* prost, nătâng, nătărău. — Din sl. **ludŭ.**

LUDDÍSM s.n. Mișcare spontană de protest a muncitorilor englezi din a doua jumătate a sec. XVIII și din prima jumătate a sec. XIX, care s-a manifestat prin distrugerea mașinilor considerate cauza șomajului. — Din fr. **luddisme.**

LUDDÍT, -Ă, *ludditi, -te,* s.m. și f., adj. (Adept) al luddismului. — Din fr. **luddite.**

LÚDE s.m., s.n. v. **liude.**

LÚDIC, -Ă, *ludici, -ce,* adj. (Livr.) Referitor la joc. — Din fr. **ludique.**

LÚDLOW s.n. (Tipogr.) Mașină de turnat rânduri, asemănătoare cu linotipul, dar fără claviatură și magazie de matrițe, folosită pentru culegerea de titluri, lucrări de ornament etc. — Din engl. **Ludlow.**

LUDOTÉCĂ, *ludoteci,* s.f. (Rar) Colecție de jucării și de jocuri. — Din fr. **ludothèque.**

LÚDOVIC, *ludovici,* s.m. Numele unei vechi monede de aur franceze, pusă în circulație de Ludovic al XIII-lea, care a circulat și în Țările Române. — Din n. pr. **Ludovic.**

LÚES s.n. (Med.) Sifilis. — Din germ. **Lues.**

LUÉTĂ, *luete,* s.f. (Anat.) Uvulă. [Pr.: *lu-e-*] — Din fr. **luette.**

LUÉTIC, -Ă, *luetici, -ce,* adj., s.m. și f. (Livr.) Sifilitic. [Pr.: *lu-e-*] — Din germ. **luetisch.**

LUFÁR, *lufari,* s.m. Pește răpitor marin cu corpul alungit și turtit lateral, cu dinți pe ambele maxilare și cu carnea fină și gustoasă *(Pomatomus saltatrix)*. — Et. nec.

LÚFĂ, *lufe,* s.f. Plantă anuală din familia cucurbitaceelor, originară din India, cu tulpina lungă, cu numeroase flori galbene și cu fructul de formă alungită care, în unele țări (China, Japonia etc.), se consumă ca legumă sau, după uscare, se folosește ca burete de baie și în industria celulozei *(Luffa cylindrica)*. — Din fr. **luffa.**

LUFT, *lufturi,* s.n. **1.** Distanță sau spațiu liber dintre două elemente (piese fixe sau mobile) situate foarte aproape unul de altul; interstițiu. **2.** (Sport) Eroare comisă de un jucător care șutează pe lângă minge, puc etc. — Din germ. **Luft.**

LUFTÁ, *luftez,* vb. I. Intranz. (Sport) A comite un luft (**2**). — Din **luft.**

LUGOJEÁN, -Ă, *lugojeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Lugoj. **2.** Adj. Care aparține municipiului Lugoj sau lugojenilor (**1**), referitor la Lugoj ori la lugojeni. **3.** S.f. art. Numele unui dans popular bănățean; melodie după care se execută acest dans. — **Lugoj** (n. pr.) + suf. *-ean.*

LUGOJEÁNCĂ, *lugojence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Lugoj. — **Lugojean** + suf. *-că*.

LUGÓL s.n. (În sintagma) *Soluție lugol* = soluție apoasă care conține iod și iodură de potasiu, utilizată în tratamentul hipertiroidismului. — Din fr. **lugol.**

LUGÚBRU, -Ă, *lugubri, -e,* adj. Care exprimă sau produce groază; care amintește de moarte; înfiorător, macabru, sumbru, sinistru. — Din fr. **lugubre,** lat. **lugubris.**

LÚJER, *lujeri,* s.m. Tulpină sau porțiune de tulpină subțire (la plantele erbacee); ramură tânără (de 1-2 ani) la plantele lemnoase. — Et. nec.

LULEÁ, *lulele,* s.f. Obiect cu care se fumează, alcătuit dintr-o parte mai groasă și scobită, în care se pune tutunul, și dintr-o țeavă (îndoită) prin care trece fumul; pipă; *p. restr.* găvanul pipei. ✧ Expr. (Adverbial) *Îndrăgostit* (sau *amorezat) lulea* = foarte îndrăgostit. ✦ Cantitate de tutun cât încape în găvanul unei pipe. [Var.: (reg.) **liuleá** s.f.] — Din tc. **lüle.**

LUMAȘÉL s.n. Rocă sedimentară calcaroasă, slab cimentată, alcătuită din fragmente de cochilii sau din schelete de organisme. — Din fr. **lumachelle.**

LUMÂNÁRE, *lumânări,* s.f. **1.** Obiect în formă de cilindru subțire, făcut din ceară sau din altă materie grasă solidificată, având la mijloc un fitil de material textil, care, aprins, arde cu flacără, producând lumină. ✧ Loc. adv. și adj. *(Drept) ca lumânarea* = foarte drept. *La lumânare* = la lumina lumânării. ✧ Expr. *A căuta* (pe cineva sau ceva) *cu lumânarea* = a căuta (pe cineva sau ceva) cu multă stăruință. *A ține* (cuiva) *lumânarea* = a veghea pe cineva în momentul morții (ținându-i lumânarea aprinsă). **2.** (Înv.) Unitate de măsură convențională pentru intensitatea luminii, aproximativ egală cu o candelă. **3.** Plantă erbacee cu flori gălbui, dispuse într-un spic lung *(Verbascum phlomoides*). — Lat. **luminaria.**

LUMÂNĂRÁR, *lumânărari,* s.m. Fabricant, negustor sau vânzător de lumânări. — **Lumânare** + suf. *-ar*.

LUMÂNĂRĂRÍE, *lumânărării,* s.f. (Rar) Lumânărie. — **Lumânare** + suf. *-ărie*.

LUMÂNĂRÍCĂ, *lumânărele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *lumânare* (**1**). **2.** Plantă erbacee medicinală, cu frunze mari alterne, cele bazale în formă de rozetă, și cu flori galbene dispuse într-un spic *(Verbascum thapsus)*. ✦ Compus: *lumânărica-pământului* = plantă erbacee cu tulpina înaltă și cu frunze mari și flori albastre sau albe-gălbui *(Gentiana asclepiadea*). — **Lumânare** + suf. *-ică*.

LUMÂNĂRÍE, *lumânării,* s.f. Local în care se fabrică sau se vând lumânări; lumânărărie, mungerie. — **Lumânare** + suf. *-ie*.

LUMBÁGO s.n. Boală care se manifestă prin dureri localizate la mușchii din regiunea lombară, din cauza unui efort fizic ori expunerii la frig, sau unei leziuni de disc; *p. gener.* orice durere resimțită în regiunea lombară. — Din fr., lat. **lumbago.**

LUMBALGÍE s.f. v. **lombalgie.**

LÚME, *lumi,* s.f. **I. 1.** Tot ce există ca realitate și ca reflectare a ei; univers, cosmos. ✧ Expr. *De când (e* sau *cu) lumea (și pământul)* = de (sau din)totdeauna; vreodată; *Cât (e) lumea (și pământul)* = veșnic; (în construcții negative) niciodată, nicăieri. (Reg.) *Până-i lumea* = veșnic; (în construcții negative) niciodată. *Nici pentru toată lumea* sau *pentru nimic în lume* = cu nici un preț, cu nici un chip. *Că (doar) nu piere lumea*, se spune atunci când vrei să convingi pe cineva că un anumit lucru nu e prea greu de făcut sau că nu cere un sacrificiu sau o grabă prea mare. *Parcă toată lumea e* (sau *ar fi*) *a lui*, se spune despre cineva care este foarte fericit. **2.** Ansamblu de corpuri cerești format din Pământ și aștrii vizibili, constituind un sistem organizat; sistem solar, sistem planetar. ✦ Vast domeniu al realității care se distinge de altele printr-una sau mai multe însușiri fundamentale. *Lumea organică. Lumea anorganică.* **3.** Globul pământesc (cu întreaga lui viață animală și vegetală), pământul locuit de om. ✧ *Lumea veche* = pământul cunoscut înainte de descoperirea Americii (Asia, Europa și Africa). *Lumea nouă* = cele două Americi și Oceania. *Lumea tăcerii* = universul adâncurilor marine și oceanice. ✧ Expr. *În* (sau *prin*) *toată lumea* (sau *lumea toată*) = pretutindeni, peste tot. *În* (sau *din*) *fundul lumii* sau *(de) peste lume* = (de) foarte departe. *A se duce* (sau *a fugi, a pleca*) *în lume* (sau *în toată lumea, în lumea largă*) = a pleca departe, fără să se știe unde. *A da cuiva drumul în lume* = a da cuiva libertatea să plece. *A(-și) lua lumea în cap* = a pleca (departe) părăsind totul (mai ales din cauza unor supărări mari, a unor necazuri etc.). *A umbla prin lume* sau *a cutreiera lumea* = a călători mult și în locuri diferite, a colinda. *A lua lumea de-a lungul (și de-a latul)* = a cutreiera toată lumea. *A dormi* (sau *a adormi*) *ca dus* (sau *ca duși*) *de pe lume* = a dormi (sau a adormi) adânc. **4.** (Înv. și reg.) Lumină. ✧ *Lumea ochiului* (sau *ochilor*) = pupila ochiului (sau ochilor). ✧ Expr. (Rar) *A ieși la lume* = a ajunge la lumină, la loc deschis, la larg. **II. 1.** Populația globului pământesc, omenirea întreagă; umanitatea. ✦ Majoritatea oamenilor. **2.** Categorie de oameni, grup social considerat din punctul de vedere al profesiunii, al culturii, al felului de viață etc. și care prezintă trăsături specifice. *Lumea artiștilor*. **3.** Oameni, mulțime, public; societate, mediu social. ✧ *Om de lume* = persoană care are experiența vieții în societate, care cunoaște uzanțele; persoană dornică de petreceri, exuberantă, veselă. ✧ Loc. adj. *Ca lumea* = cum trebuie, cum se cuvine. ✧ Expr. *(A fi) în rând cu lumea* = (a fi) la fel cu ceilalți; (a fi) cu rost, așezat, cu o viață chibzuită. *Lume(a) de pe lume* sau *lumea toată, o lume (toată, întreagă)* = mulțime nenumărată, foarte mulți oameni. *A purta lumea pe degete* = a înșela oamenii; a-și bate joc de ei, a fi șmecher, abil. *A ieși* (sau *a scoate capul) în lume* = a apărea în societate, a lua contact cu oameni și situații noi, a începe să frecventeze societatea. *A ajunge* (sau *a fi) de râsul lumii* = a ajunge (sau a fi) într-o situație degradantă; a se face de râs. **III. 1.** Mediu în care se desfășoară existența umană; viață, existență. ✧ Expr. *A veni pe lume* = a se naște.

A se duce (fiecare) în lumea lui = a-şi vedea (fiecare) de treburile sale. *Nu ştie pe ce lume e* (sau *se află)* = nu ştie nimic din ce se întâmplă; e foarte fericit. *A-i fi* (cuiva) *lumea dragă* = a-i plăcea (cuiva) să trăiască; a-i fi foarte plăcut să... *Când ţi-e lumea mai dragă* = când te simţi mai bine; când nici nu te gândeşti, când nici nu te aştepţi. *Zi-i lume şi te mântuie!* = asta e! n-ai ce(-i) face! ✦ Viaţă laică; viaţă veselă, liberă. ✧ Loc. adj. *De lume* = care se referă la viaţa de plăceri, la dragoste. **2.** (În sintagmele) *Lumea albă* = (în basme) viaţa pământească, în care trăiesc oamenii. *Lumea neagră* = (în basme) viaţa subpământeană, în care ar trăi duhurile rele. *Lumea de apoi* (sau *lumea cealaltă, ceea lume)* = **a)** (în concepţiile religioase) viaţa de dincolo de moarte; **b)** (în basme) regiune imaginată dincolo de acest pământ, celălalt tărâm. — Lat. **lumen.**

LÚMEN, (**1**) *lumeni,* s.m., (**2**) *lumene,* s.n. **1.** S.m. Unitate de măsură a fluxului luminos. **2.** S.n. Spaţiul din interiorul unui organ tubular (intestin, vas sangvin) sau al unor fibre textile. — Din fr. **lumen.**

LUMENMÉTRU, *lumenmetre,* s.n. Instrument folosit în determinarea fluxului luminos. — Din fr. **lumenmètre.**

LUMÉSC, -EÁSCĂ, *lumeşti,* adj. Care aparţine lumii, privitor la lume, din lume. ✦ Pământesc, trupesc. ✧ *Boli lumeşti* = boli venerice. ✦ Laic; vesel, glumeţ; de petrecere. — **Lume** + suf. *-eţ*.

LUMÉŢ, -EÁŢĂ, *lumeţi, -e,* adj. (Pop.) Căruia îi place viaţa, societatea; iubitor de lume, de petreceri; vesel. — **Lume** + suf. *-eţ*.

LUMINÁ, *luminez,* vb. I. **I. 1.** Intranz. (Despre aştri sau despre alte surse de lumină) A produce, a emite, a răspândi lumină; a fi luminos, a străluci. **2.** Tranz. A revărsa, a arunca lumină asupra unui lucru (pentru a fi văzut mai bine). ✦ (Despre oameni) A însoţi pe cineva cu o sursă de lumină spre a-l face să vadă în întuneric, a face cuiva lumină. ✧ Expr. *A lumina* (cuiva) *calea* (sau *drumul*) = a călăuzi, a conduce spre ţintă. **3.** Refl. (Despre obiectele pe care cade lumina) A deveni luminos, a se umple de lumină, a căpăta mai multă lumină. ✧ Expr. *A se lumina de ziuă* = a se face ziuă. ✦ A se însenina. ✧ Expr. *A se lumina a ploaie* = (despre cer, văzduh) a căpăta o lumină difuză care anunţă venirea ploii. **II.** Fig. **1.** Tranz. şi refl. A învăţa foarte, a (se) instrui, a (se) informa; a (se) educa, a (se) cultiva. ✦ Tranz. şi refl. A (se) lămuri, a (se) clarifica. **2.** Tranz. A călăuzi, a îndrepta, a conduce. **3.** Tranz. A răspândi mulţumire, bucurie; a înveseli, a însenina. ✦ Refl. (Despre faţă, ochi etc.) A căpăta o expresie de mulţumire, de bucurie. **4.** Intranz. (Despre o idee, o imagine etc.) A apărea, a se ivi, a se înfiripa; a se contura. — Din **lumină.**

LUMINÁL s.n. Medicament care se prezintă sub formă de pulbere albă, cristalină, inodoră, cu gust amar, foarte puţin solubilă în apă, cu acţiune hipnotică, folosit mai ales în epilepsie; fenobarbital, acid barbituric. — Din germ. **Luminal,** fr. **luminal.**

LUMINÁNŢĂ s.f. (Fiz.) Strălucire. — Din fr. **luminance.**

LUMINANŢMÉTRU, *luminanţmetre,* s.n. (Fiz.) Fotometru pentru măsurarea luminanţei. — **Luminanţă** + **metru.**

LUMINÁR, *luminare,* s.n. (Tehn.) Corp de iluminat. — Din fr. **luminaire.**

LUMINÁRE s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) lumina.* **2.** Fig. Instruire; educare. **3.** (Înv.; însoţit de un adj. pos.) Luminăţie. — V. **lumina.**

LUMINÁT[1] s.n. Faptul de *a lumina*. — V. **lumina.**

LUMINÁT[2]**, -Ă,** *luminaţi, -te,* adj. **1.** Care primeşte lumină, pe care cade lumina; plin de lumină; luminos. **2.** Fig. (Despre oameni) Cu (multă) ştiinţă de carte; care înţelege, discerne, care judecă limpede; plin de înţelepciune; instruit, cultivat, învăţat. ✦ Cu idei avansate, progresist. *Om luminat*. ✦ Lămurit, edificat. **3.** (Rar) Care răspândeşte, emite lumină; luminos, strălucitor. ✦ Fig. (Despre faţă, ochi etc.) Care exprimă, radiază mulţumire, bucurie. **4.** (Înv.; ca termen de reverenţă, adesea pe lângă cuvinte reprezentând un titlu, o calitate) Înălţat, mărit, slăvit. — V. **lumina.**

LUMINATÓR, *luminatoare,* s.n. Panou translucid sau transparent care înlocuieşte o porţiune dintr-un perete, dintr-un plafon sau din învelitoarea unui acoperiş în scopul asigurării iluminării naturale a unei încăperi. [Var.: (pop.) **luminătór** s.n.] — **Lumina** + suf. *-tor*. Cf. rus. l i u m i n a t o r.

LUMINÁŢIE, *luminaţii,* s.f. (Rar) Iluminaţie. — Din rus. [il]**liuminaţiia.**

LUMÍNĂ, *lumini,* s.f. **I. 1.** Radiaţie sau complex de radiaţii electromagnetice emise de corpuri incandescente (cu sau fără flacără) sau luminescente şi care impresionează ochiul omenesc; efectul acestei radiaţii. ✧ *Lumină albă* = lumină mijlocie a zilei, care conţine toate radiaţiile spectrului vizibil. *Lumină rece* = lumină care conţine un număr foarte mic de radiaţii infraroşii şi care are un efect termic redus. *Lumină monocromatică* = lumină formată din radiaţii de o singură culoare spectrală. *Lumină compusă* = lumină care conţine radiaţii de mai multe lungimi de undă. *Lumină naturală* = lumină complet nepolarizată, caracterizată prin diversitatea direcţiilor de oscilaţie ale radiaţiilor electromagnetice care o compun, distribuite uniform în jurul direcţiei de propagare. *Lumină polarizată* = lumină alcătuită din radiaţii electromagnetice ale căror direcţii de oscilaţie nu sunt uniform distribuite în jurul direcţiei de propagare. (Astron.) *Lumină antisolară* = pată foarte slab luminoasă care se vede noaptea pe cer în locul opus Soarelui. *Lumină zodiacală* = pată luminoasă care, la latitudinea noastră, se vede toamna spre est, înainte de răsăritul Soarelui, şi primăvara spre vest, după apusul Soarelui. (Fiziol.) *Lumină animală* = lumină produsă de unele organisme animale pe baza energiei chimice a unor substanţe. ✧ Loc. adv. *La lumina mare* = făţiş, în văzul tuturor. *Pe lumină* = în timpul zilei, de la răsăritul până la apusul Soarelui, până nu se înserează. ✧ Loc. prep. *În lumina...* = prin prisma (unei anumite concepţii), din punctul de vedere al..., potrivit cu... (Rar) *La lumina...* = cu puterea..., cu ajutorul... ✧ Loc. vb. *A da lumină* = a lumina. ✧ Expr. *A vedea lumina zilei* = **a)** a fi înzestrat cu simţul văzului; **b)** a se naşte. *A răsări* (sau *a se arăta) la lumină* (sau *la lumina zilei)* = a apărea (dintr-o ascunzătoare), a ieşi la vedere, a se arăta. *A ieşi la lumină* = **a)** a scăpa de primejdie, a ieşi dintr-o situaţie grea; **b)** a ieşi la iveală, a deveni evident, a se dezvălui. *A scoate* (pe cineva) *la lumină* = **a)** a scoate (pe cineva) dintr-o încurcătură; **b)** a ajuta (pe cineva) să dobândească o situaţie, a emancipa (pe cineva). *A pune* (ceva) *în lumină* = a scoate (ceva) în evidenţă; a sublinia. *A pune într-o lumină bună* (sau *rea, urâtă*, etc.) = a scoate în evidenţă aspectele pozitive (sau negative) din viaţa sau din activitatea cuiva. *A prezenta* (sau *a privi, a aprecia*) *ceva* sau *pe cineva într-o lumină oarecare* = a prezenta (sau a privi, a aprecia) ceva sau pe cineva într-un anumit fel sau dintr-un anumit punct de vedere ori prin prisma unei anumite concepţii. *A vedea lumina tiparului* sau (înv.) *a ieşi la lumină* = a fi publicat, tipărit. *(Limpede) ca lumina zilei* = de netăgăduit, clar, evident. ✦ Fig. Strălucire; înseninare. **2.** Izvor, sursă de lumină (**I 1**). ✧ *Lumină electrică* = iluminare pe bază de energie electrică. *Lumină de control* = indicaţie luminoasă care serveşte la controlul stării şi al modului de funcţionare a unei instalaţii de telecomandă, a macazurilor, a semnalelor de cale ferată etc. ✦ Spec. Sursă luminoasă (de obicei colorată) situată pe o navă, aeronavă etc., folosită la indicarea poziţiei sau la semnalizare. ✦ Flacără, flăcăruie. ✦ (Pop.) Lumânare. ✦ Unitate de măsură pentru fluxul luminos. **3.** (Şi în sintagma *lumina ochiului)* Pupilă; *p. ext.* ochi, privire. ✦ (Ca termen de comparaţie) Fiinţă, lucru, obiect etc. mai drag, mai de preţ, mai scump. ✧ Expr. *A-i fi* (cuiva) *drag ca lumina ochilor* = a-i fi (cuiva) foarte drag. *A îngriji* (sau *a păzi) ca (pe) lumina ochilor* = a îngriji, a feri cu cea mai mare atenţie. **II.** Fig. Ceea ce aduce claritate în mintea omenească; învăţătură, cultură, educaţie. ✧ Expr. *A arunca (o) lumină* (asupra unei chestiuni) sau *a aduce (o) lumină* (într-o chestiune) = a lămuri, a clarifica (o problemă). *A se face lumină în capul* (sau *în mintea) cuiva* = a pricepe, a înţelege. **III. 1.** Distanţa liberă dintre feţele interioare a două piese vecine ale unui sistem tehnic sau dintre feţele interioare opuse ale unui gol. **2.** (Înv.; urmat de determinări) Suprafaţă. **3.** Stăvilarul morii. [Pl. şi: (înv.) *lumine*] — Lat. **lumina** (< *lumen, -inis*).

LUMINĂTÓR[1] s.n. v. **luminator.**

LUMINĂTÓR[2]**, -OÁRE,** *luminători, -oare,* adj. Care luminează, care emite lumină. — **Lumina** + suf. *-ător*.

LUMINĂŢÍE, *luminăţii,* s.f. (Înv.; urmat de un adj. pos.) Termen de reverenţă pentru o persoană de rang înalt, mai ales pentru un domnitor; înălţime, maiestate, mărie, domnie, excelenţă. *Luminăţia Sa. Luminăţiile Voastre.* — **Luminat**[2] + suf. *-ie.*

LUMINESCÉNT, -Ă, *luminescenţi, -te,* adj. Care prezintă luminescenţă. [Var.: **luminiscént, -ă** adj.] — Din fr. **luminescent.**

LUMINESCÉNŢĂ, *luminescenţe,* s.f. Proprietate pe care o au unele substanţe de a emite radiaţii luminoase provenite dintr-o energie netermică; emisiune de raze luminoase reci. [Var.: **luminiscénţă** s.f.] — Din fr. **luminescence.**

LUMINÍSM[1] s.n. Varietate de clarobscur contrastant, în artele plastice. — Din fr. **luminisme.**

LUMINÍSM[2] s.n. Iluminism. — **Lumină** + suf. *-ism* (după *iluminism*).

LUMINÍST[1]**, -Ă,** *luminişti, -ste,* s.m. şi f. Pictor care foloseşte efecte de lumină. — Din fr. **luministe.**

LUMINÍST[2]**, -Ă,** *luminişti, -ste,* s.m. şi f. Adept al luminismului[2]; iluminist. — **Lumină** + suf. *-ist* (după *iluminist*).

LUMINÍŞ, *luminişuri,* s.n. **1.** Suprafaţă fără arbori în cuprinsul unei păduri; poiană, colnic. **2.** Porţiune de cer senin. ✦ Pată de lumină. **3.** (Rar) Lumină (**I 1**). — **Lumină** + suf. *-iş*.

LUMINÍŢĂ, *luminiţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *lumină*. **2.** (Pop.) Lumânare mică. **3.** Plantă meliferă, cu tulpina dreaptă, înaltă, cu frunze alterne şi cu flori mari, mirositoare, de culoare galbenă *(Oenothera biennis*). — **Lumină** + suf. *-iţă*.

LUMINOBLÓC, *luminoblocuri,* s.n. Instalaţie cu generator propriu pentru iluminatul de siguranţă în cazul în care se întrerupe curentul de la reţeaua electrică. — **Lumină** + **bloc.**

LUMINOFÓR, -Ă, (**1**) *luminofori, -e,* adj., s.m., (**2**) *luminofoare*, s.n. **1.** S.m. Substanţă care are proprietatea de luminescenţă, folosită la acoperirea tuburilor fluorescente. **2.** S.n. Semnal luminos. **3.** Adj. (Livr.) Care are semnal luminos. — Din fr., engl. **luminophore.**

LUMINÓS, -OÁSĂ, *luminoşi, -oase,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Care răspândeşte lumină; strălucitor. **2.** În care pătrunde multă lumină; plin de lumină; luminat[2]. **3.** Fig. Fericit, senin. **4.** Fig. Care călăuzeşte, îndrumează; demn de urmat. **5.** Fig. Clar, limpede; pătrunzător. **II.** S.f. Plantă erbacee din familia ranunculaceelor, cu tulpina dreaptă şi cu flori albe, care creşte la marginea pădurilor din regiunile de munte şi de deal *(Clematis recta)*. — Lat. **luminosus.**

LUMINOSCHÉMĂ, *luminoscheme,* s.f. Tablou schematic luminos prevăzut cu becuri colorate convenţional, care indică, prin semnalizare luminoasă, funcţionarea corectă sau defectuoasă a acesteia. — **Lumină** + **schemă.**

LUMINOSCÓP, *luminoscoape,* s.n. (Fiz.) Aparat cu ajutorul căruia se analizează luminescenţa corpurilor în întuneric. — Din fr. **luminoscope.**

LUMINOZITÁTE, *luminozități,* s.f. **1.** Însușire a unui corp de a fi luminos (**I 1**); strălucire. ✦ (Fiz.) Caracteristică a instrumentelor optice, exprimată prin raportul dintre iluminarea imaginii unui obiect și strălucirea obiectului. ✦ (Astron.) Strălucire a stelelor, exprimată fie prin emisia totală de energie luminoasă, fie în raport cu luminozitatea Soarelui. **2.** Însușirea unui loc, a unei incinte etc. de a fi luminoase (**I 2**). **3**. Fig. Seninătate, limpezime; optimism; bucurie. — Din fr. **luminosité.**

LÚMPEN, *lumpeni,* s.m. Lumpenproletar. — Germ. **lumpen.**

LUMPENPROLETÁR, *lumpenproletari*, s.m. Persoană care face parte din lumpenproletariat. — Din **lumpenproletariat** (derivat regresiv).

LUMPENPROLETARIÁT s.n. (În marxism) Categorie socială formată din elemente declasate (cerșetori, vagabonzi, aventurieri) proveniți din diferite grupuri sociale. [Pr.: *-ri-at*] — Din germ. **Lumpenproletariat.**

LUNÁR, -Ă, *lunari, -e,* adj. **1.** Referitor la intervalul de timp de o lună (**II**); (și adv.) care se produce sau apare o dată pe lună; mensual. **2.** (Rar) Propriu Lunii (**I**), de Lună, ca Luna (de luminos, de feeric etc.). — Din fr. **lunaire,** lat. **lunaris.**

LUNÁTEC, -Ă adj. v. **lunatic.**

LUNÁTIC, -Ă, *lunatici, -ce,* adj. **1.** (Despre oameni, adesea substantivat) Somnambul. ✦ (Despre somn, privire, mers etc.) De somnambul. ✦ (Rar) Care are vedenii; sperios, fricos. **2.** (Rar) Fantastic, halucinant, ireal. ✦ Cu idei ciudate; cu manifestări bizare. **3.** (Pop.) Născut în aceeași lună cu altul (și considerat în raport cu acesta). [Var.: **lunátec, -ă** adj.] — Din lat. **lunaticus,** fr. **lunatique.**

LUNATÍSM s.n. (Med.) Somnambulism. — Din fr. **lunatisme.**

LUNÁȚIE, *lunații,* s.f. Interval de timp între două faze identice ale Lunii (**I 1**); lună sinodică. — Din lat. **lunatio.** Cf. fr. l u n a i s o n.

LUNAÚT, *lunauți,* s.m. (Livr.) Explorator al Lunii; selenaut. [Pr.: *-na-ut*] — De la **Lună** (după *astronaut, cosmonaut*).

LÚNĂ, (**I 3, II**) *luni,* s.f. **I. 1.** Astru, satelit al Pământului, care se învârtește în jurul acestuia și pe care îl luminează în timpul nopții. ✧ *Lună nouă* = momentul în care Luna este în conjuncție cu Soarele, când se vede o mică porțiune din suprafața sa iluminată de acesta; înfățișarea Lunii în acest moment; crai-nou. *Lună plină* = momentul în care Luna este în opoziție cu Soarele și i se vede întregul disc iluminat de Soare; Luna văzută în întregime. ✧ Expr. *A trăi în lună* sau *a fi căzut din lună* = a nu ști ce se petrece în jurul lui, a nu fi în temă, a fi rupt de realitate, lipsit de simț practic. *A apuca luna cu dinții* sau *a prinde* (sau *a atinge) luna cu mâna* = a obține un lucru foarte greu de căpătat, a realiza ceva aproape imposibil. *A promite (și) luna de pe cer* = a promite lucruri pe care nu le poate realiza. *A cere (și) luna de pe cer* = a cere foarte mult, a cere imposibilul. *Câte-n lună și-n stele* (sau *în soare)* = tot ce se poate închipui, de toate. *A da cu barda* (sau *a împușca*) *în lună* sau *a fi un împușcă-n lună* = a fi nesocotit. *A-i răsări* (cuiva) *luna în cap* = a cheli. ✦ (Adjectival) Foarte curat, strălucitor. ✧ (Adverbial) *Parchet lustruit lună.* **2.** Lumină reflectată de Lună (**I 1**). ✧ Loc. adv. *La* (sau *pe*) *lună* = la (sau pe) lumina Lunii. **3.** Satelit al unei planete. **II. 1.** Perioadă de timp care corespunde unei revoluții a Lunii (**I 1**) în jurul Pământului. ✧ *Lună calendaristică* = fiecare dintre intervalele de timp, apropiate de perioada de revoluție a Lunii (**I 1**), în care e divizat anul calendaristic. *Lună siderală* = perioadă de revenire a Lunii în dreptul aceleiași stele fixe. *Lună sinodică* = lunație. *Lună solară* = interval de timp egal cu a douăsprezecea parte din anul solar. **2.** (Astron.) Interval de timp egal cu fiecare dintre cele 12 diviziuni ale anului calendaristic, cu o durată de 28 până la 31 de zile. ✧ *Lună de miere* = prima perioadă dintr-o căsătorie considerată a fi cea mai plăcută. ✧ Loc. adv. *Pe lună* = lunar (**1**). *Cu luna* = (închiriat sau angajat) cu plată lunară. *Cu lunile* sau *luni de-a rândul, luni întregi, luni de zile* = timp de mai multe luni (până într-un an). — Lat. **luna.**

LÚNCĂ, *lunci,* s.f. **1.** Șes de-a lungul unei ape curgătoare caracterizat prin soluri aluvionare și prin vegetație specifică; regiune inundabilă a unei văi. **2.** Pădure formată din sălcii, răchită, anini, plopi etc. pe malurile unei ape curgătoare; zăvoi. — Din sl. **lonka.**

LUNCÉT, *lunceturi,* s.n. Totalitate a luncilor din preajma unei ape curgătoare. — **Luncă** + suf. *-et.*

LUNCULÍȚĂ, *lunculițe,* s.f. Diminutiv al lui *luncă*; luncuță. — **Luncă** + suf. *-uliță.*

LUNCÚȚĂ, *luncuțe,* s.f. Lunculiță. — **Luncă** + suf. *-uță.*

LUNECÁ, *lúnec,* vb. I. **1**. Intranz. A-și pierde echilibrul călcând pe o suprafață lucioasă; a aluneca; *p. ext.* a cădea. **2.** Intranz. A se mișca, a se deplasa cu ușurință, lin, fără zgomot; a se strecura ușor. ✦ (Despre păsări) A zbura lin, cu ușurință. ✦ (Despre mâncăruri sau băuturi) A se deplasa ușor pe gât; a se înghiți ușor, a aluneca. **3.** Refl. Fig. (Înv.) A se lăsa ispitit, a se amăgi, a se înșela; a greși. — Lat. **lubricare.**

LUNECÁRE, *lunecări,* s.f. Acțiunea de *a luneca*. — V. **luneca.**

LUNECÓS, -OÁSĂ, *lunecoși, -oase,* adj. **1.** Pe care se lunecă ușor; neted, lustruit. ✦ Care lunecă ușor. **2.** Fig. (Rar) Nestatornic. — **Luneca** + suf. *-os.*

LUNECÚȘ, (**1**) *lunecușuri,* s.n. **1.** Loc (umed sau înghețat) pe care se lunecă. ✦ Ghețuș. **2.** (Rar) Alunecare. — **Luneca** + suf. *-uș.*

LUNÉTĂ, *lunete,* s.f. **1.** Instrument optic alcătuit din mai multe lentile (și prisme) dispuse într-un tub și servind, în astronomie, în topografie, în tehnica militară etc. la observarea obiectelor depărtate. **2.** Dispozitiv de sprijinire a pieselor lungi și subțiri, în timpul prelucrării lor la strung. **3.** Element arhitectonic de forma unei bolți semicilindrice care străpunge partea inferioară a unei cupole. — Din fr. **lunette.**

LUNETÍST, *luneștiști,* s.m. Trăgător specializat în folosirea armei cu lunetă. — **Lunetă** + suf. *-ist.*

LUNG, -Ă, *lungi,* adj., adv., s.n. **I.** Adj. **1.** Care are o lungime mare, ale cărui capete sunt depărtate unul de altul. ✧ Expr. *A avea mâna lungă* (sau *degete lungi*) sau *a fi lung de mână* (sau *de, în degete*) = a avea obiceiul să fure, a fi hoț. *A fi lung în* (sau *de*) *limbă* sau *a avea limbă lungă* = a vorbi prea mult și, mai ales, a spune ce nu trebuie; a fi limbut. ✦ (Substantivat, f. pl.) Unde lungi. **2.** De statură mare; înalt. ✧ Expr. *A cădea cât este de lung* = a cădea lungindu-se pe jos. **3.** (Despre suprafețe) Care se întinde pe o distanță mare; *p. ext.* vast. **4.** (Despre mâncăruri) Apos, diluat. ✧ Expr. *Zeamă* (sau *ciorbă) lungă* = **a)** mâncare slabă, fără gust, proastă; **b)** vorbire anostă, fără conținut. **5.** Care durează mult timp; îndelungat. ✧ *Silabă* (sau *vocală*) *lungă* = silabă (sau vocală) care are o durată de pronunțare mai mare decât durata medie. ✧ Expr. *Zile* (sau *ani*) *lungi* = timp îndelungat (care s-a scurs greu). *Vorbă lungă* = vorbărie inutilă. **II.** Adv. Mult, îndelung; adânc. ✧ Expr. *A se uita* (sau *a privi*) *lung* (la cineva sau la ceva) = a privi mirat, nedumerit sau mult și atent, insistent, cu reproș (la cineva sau la ceva). **III.** S.n. (De obicei articulat) Lungime; întindere. ✧ Loc. adv. și prep. *De-a* (sau *în*) *lung(ul)* = în direcția lungimii; pe lângă, pe marginea...; de la un capăt la altul. ✧ Expr. *În lung și în lat* (sau *larg*) = în toate direcțiile, peste tot, pretutindeni. *A nu-și cunoaște* (sau *vedea*) *lungul nasului* = a fi obraznic. — Lat. **longus.**

LUNGÁN, -Ă, *lungani, -e,* s.m. și f. (Fam.) Persoană neobișnuit de înaltă (și slabă), om deșirat. — **Lung** + suf. *-an.*

LUNGĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *lungăreți, -e,* adj. Care are o formă alungită; mai mare în lungime decât în lățime; lunguieț. — **Lung** + suf. *-ăreț.*

LUNGÍ, *lungesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A (se) face mai lung; a (se) întinde în lungime. ✧ Expr. (Refl.) *A i se lungi* (cuiva) *urechile (de foame)* = a răbda de multă vreme de foame, a fi foarte flămând. *A i se lungi* (cuiva) *ochii* (sau *căutătura) a drum* = a fi dornic de a pleca (departe). *A i se lungi* (cuiva) *nasul* = a se obrăznici. (Tranz.) *A lungi pasul* = a merge mai repede, a se grăbi. ✦ Refl. (Fam.) A se înălța, a crește în înălțime. **2.** Refl. (Fam.) A se întinde pe ceva; a se culca. **3.** Tranz. A subția, a dilua (o mâncare, o băutură) pentru a mări cantitatea. **4.** Tranz. și refl. A face să dureze sau a dura (mai) mult; a (se) mări, a (se) prelungi. ✧ Expr. (Tranz.) *A (nu) lungi vorba* = a (nu) vorbi mai mult decât trebuie, a (nu) lungi discuția. — Din **lung.**

LUNGÍME, *lungimi,* s.f. **1.** Mărime fizică fundamentală care exprimă întinderea spațială a corpurilor sau fenomenelor; distanța dintre două puncte; dimensiunea cea mai mare a unui corp sau a unei suprafețe plane dreptunghiulare. ✧ *Lungime de undă* = distanță care separă într-o undă două puncte succesive aflate în aceeași fază de oscilație; spațiul parcurs de undă timp de o perioadă. **2.** Timp cât durează ceva; interval mare de timp; durată. **3.** (Inform.; în sintagma) *Lungimea cuvântului* = numărul de biți care compun un cuvânt. — **Lung** + suf. *-ime*.

LUNGÍRE, *lungiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) lungi*. ✦ Operație de deformare plastică efectuată pentru a mări lungimea unei piese prin micșorarea dimensiunilor transversale. **2.** (Tehn.) Variație a lungimii unei bare sub acțiunea unor solicitări simple de întindere sau de compresiune. — V. **lungi.**

LUNGÍȘ s.n. (Pop.; în loc. și expr.) *În* (sau *de) lungiș* sau *de-a lungișul* = în lung, de-a lungul. *În lungiș și în curmeziș* = în toate direcțiile, pretutindeni. — **Lung** + suf. *-iș*.

LUNGÍT, -Ă, *lungiți, -te,* adj. (Despre ființe) Culcat, întins. ✦ (Despre obiecte) Alungit, prelung. — V. **lungi.**

LUNGMETRÁJ, *lungmetraje,* s.n. Film (care depășește o mie de m). [Pl. și: *lungmetrajuri]* — **Lung** + **metraj** (după fr. *long-métrage*).

LUNGOÁRE s.f. v. **lingoare.**

LUNGUIÉȚ, -IÁȚĂ, *lunguieți, -e,* adj. Care este mai mare în lungime decât în lățime; ușor alungit; lungăreț. [Pr.: *-gu-ieț*] — **Lung** + suf. *-uieț*.

LUNGULÉȚ, -EÁȚĂ, *lunguleți, -e,* adj. Lunguț. — **Lung** + suf. *-uleț*.

LUNGÚȚ, -Ă, *lunguți, -e,* adj. Diminutiv al lui *lung;* lunguleț. — **Lung** + suf. *-uț*.

LUNI, *luni,* s.f. Prima zi a săptămânii, care urmează după duminică. ✦ (Adverbial) În timpul zilei de luni; (în forma *lunea*) în fiecare luni. — Lat ***lunis** (= *lunae* [dies]).

LUNTRÁȘ, -*luntrași,* s.m. Bărbat care conduce o luntre; vâslaș, năier, barcagiu. — **Luntre** + suf. *-aș*.

LUNTRĂȘÍȚĂ, *luntrășițe,* s.f. (Pop.) Femeie care conduce o luntre. ✦ Soția unui luntraș. — **Luntraș** + suf. *-iță*.

LÚNTRE, *luntri,* s.f. Ambarcațiune cu fundul plat și cu prora și pupa înclinate, folosite pe ape fără valuri mari; barcă (cu vâsle). ✧ Expr. *A se face* (sau *a se pune, a se așeza) luntre și punte* = a încerca pe toate căile și prin toate mijloacele să obțină sau să realizeze ceva sau să împiedice realizarea a ceva. [Pl. și: *luntre*] — Lat. ***lunter, -tris** (= *linter*).

LUNTRÍ, *luntresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A pluti cu luntrea; a vâsli. — Din **luntre.**

LUNTRICÍCĂ, *luntricele,* s.f. **1.** Luntrișoară. **2.** Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu frunzele acoperite cu peri, cu tulpina întinsă pe pământ și cu flori galbene-purpurii, violacee sau alburii, dispuse în spice sau capitule *(Oxytropis campestris).* — **Luntre** + suf. *-icică*.

LUNTRIȘOÁRĂ, *luntrișoare,* s.f. Diminutiv al lui *luntre*; luntricică, luntriță. — **Luntre** + suf. *-ișoară*.

LUNTRÍȚĂ, *luntrițe,* s.f. (Pop.) Luntrișoară. — **Luntre** + suf. *-iță*.

LUNÚLĂ, *lunule,* s.f. **1.** Figură geometrică formată din două arce de cerc având aceleași extremități și a căror convexitate e situată de aceeași parte. **2.** (Anat.) Zonă albă, în formă de semilună, care se află la baza unghiei (la oameni). — Din fr. **lunule.**

LUNÚRĂ, *lunuri,* s.f. Alterație a lemnului care constă în prezența, în cuprinsul zonei de duramen, a unuia sau a mai multor inele anuale de culoarea și cu proprietățile alburnului. — Din fr. **lunure.**

LUP, *lupi,* s.m. **1.** Mamifer carnivor din familia canidelor, cu corpul de circa 150 cm lungime, acoperit cu blană sură, cu gâtul gros, cu capul mare, cu botul și urechile ascuțite și cu coada stufoasă *(Canis lupus)*. ✧ Expr. *Lup îmbrăcat în piele de oaie* sau *lup în pielea oii*, se spune despre un om șiret, rău și prefăcut. *A intrat lupu-n coșar* = păzește-te de hoț. *Vorbești de lup și lupul la ușă* = vorbești despre cineva și acesta tocmai sosește. *A da oile în paza lupului* = a lăsa pe cineva la discreția dușmanilor, a hoților. *A avea urechi de lup* = a auzi bine. *A închide lupul în stână* = a-și aduce singur dușmani în casă sau în preajmă. *A trăi ca lupul în pădure* = a trăi la largul său. *A înghiți* (sau *a mânca*) *ca* (sau *cât*) *lupul* = a înghiți sau a mânca mult și cu lăcomie. *A se duce (ca) pe gura lupului* = a dispărea cu repeziciune. *A se arunca în gura lupului* = a se expune primejdiilor. *A scăpa (ca) din gura lupului* = a (se) salva dintr-o situație foarte grea. *A scoate* (sau *a trage*) *ca din gura lupului* = a salva un lucru aproape pierdut. *Foame de lup* = foame mare. ✦ Fig. Om hrăpăreț și crud. **2.** Compuse: *lupul-bălții* = (Iht.) știucă; *lup-de-mare* = **a)** numele unei specii de focă; *fig.* marinar experimentat, încercat; **b)** specie de pasăre acvatică de mărimea unui uliu, de culoare brun-întunecat, cu partea ventrală albă în timpul iernii, care cuibărește în ținuturile nordice *(Stercorarius pomarinus)*; **c)** (Iht.) lavrac; **d)** pește teleostean marin lung de circa 1 m, cu dinți puternici *(Anarchichas lupus)*; *lupul-vrăbiilor* = pasăre cu spinarea cenușie, cu aripile și cu coada de culoare neagră; sfrâncioc *(Lanius excubitor)*; *lupul-albinelor* = gândăcel carnivor, frumos colorat cu negru, negru-albăstrui și roșu, care trăiește pe flori *(Trichodes apiarius)*. **3.** Buștean susținut de o capră deasupra jilipului, folosit ca frână pentru reducerea vitezei lemnelor. **4.** (Text.; în sintagmele) *Lup amestecător* = mașină de destrămat și de amestecat materia primă, care formează amestecul de fibre în filaturile de lână și de vigonia. *Lup bătător* = mașină de lucru folosită în filaturile de bumbac, care execută destrămarea și curățarea de impurități a bumbacului desfoiat în prealabil. *Lup destrămător* = mașină de lucru folosită în filaturile de lână și de vigonia pentru destrămarea firelor și a țesăturilor, în vederea recuperării fibrelor și a reintroducerii lor în amestec. — Lat. **lupus.**

LUPÁN, -Ă, *lupani, -e,* s.m., adj. (Reg.) **1.** S.m. Pui de lup (**1**). **2.** Adj. (Despre animale) Care este de culoarea blănii lupului; sur, cenușiu. — **Lup** + suf. *-an*.

LUPANÁR, *lupanare,* s.n. Bordel. — Din fr., lat. **lupanar.**

LÚPĂ, *lupe,* s.f. **1.** Instrument optic alcătuit dintr-o lentilă convergentă sau dintr-un ansamblu convergent de lentile care, fiind așezate în fața unui obiect, dau o imagine mărită a acestuia. **2.** (Siderurgie) Bucată de oțel buretos amestecat cu zgură, obținută prin anumite procedee metalurgice. — Din fr. **loupe.**

LUPĂRÍE, *lupării,* s.f. (Rar) Mulțime de lupi. — **Lup** + suf. *-ărie*.

LUPERCÁLII s.f. pl. Serbări religioase anuale, care se celebrau la Roma, la 15 februarie în cinstea lui Pan, zeul păstorilor și al țarinilor. — Din lat. **Lupercalia.**

LUPÉSC, -EÁSCĂ, *lupești,* adj. Care aparține lupului; ca lupul, ca de lup, ca al lupului; *fig.* cu lăcomie. — **Lup** + suf. *-esc*.

LUPÉȘTE adv. Ca lupul, în felul lupului. ✦ Fig. Cu lăcomie. — **Lup** + suf. *-ește*.

LUPÍN s.m. Gen de plante erbacee din familia leguminoaselor, cu frunze compuse din foliole înguste alungite și cu flori albastre, galbene sau albe, cultivate ca furaj, ca plante ornamentale sau ca îngrășământ verde *(Lupinus)*. — Din fr. **lupin.**

LÚPING s.n. v. **looping.**

LUPINÓZĂ, *lupinoze,* s.f. Intoxicație la unele animale (rumegătoare, cai etc.) provocată de consumul unor specii de plante din genul *Lupinus*, manifestată prin febră, icter, diaree, tulburări nervoase etc. — Din fr. **lupinose,** germ. **Lupinose.**

LUPÍU, -IE, *lupii,* adj. (Rar; despre blana sau părul unor animale) Care are culoarea părului de lup. — **Lup** + suf. *-iu*.

LUPOÁICĂ, *lupoaice,* s.f. Femela lupului; lupoaie (**1**). — **Lup** + suf. *-oaică*.

LUPOÁIE, *lupoaie,* s.f. **1.** (Înv. și reg.) Lupoaică. **2.** Plantă erbacee parazită, fără clorofilă, cu flori albăstrui sau albe-gălbui, cu frunze mici ca niște solzi, dăunătoare culturilor de floarea-soarelui, porumb, cânepă, tutun etc., din care își extrage hrana, provocând reducerea recoltelor *(Orobanche ramosa)*. — **Lup** + suf. *-oaie*.

LUPÓI, *lupoi,* s.m. (Fam) Augmentativ al lui *lup;* lup mare sau bătrân. — **Lup** + suf. *-oi*.

LUPOÍD, -Ă, *lupoizi, -de,* adj. (Med.) Asemănător cu lupusul. [Pr.: *-po-id*] — Din fr. **lupoïde.**

LUPÓN, (**2**) *lupoane,* s.n. **1.** Țesătură sintetică care imită blana de lup. **2.** Palton, haină confecționată din lupon (**1**). — Denumire comercială.

LUPTÁ, *lupt,* vb. I. **1.** Refl. recipr. A se bate corp la corp cu cineva. **2.** Refl. recipr. și intranz. A se război, a purta război, a fi în război cu cineva. ✧ Expr. (Refl. recipr.) *Se luptă ziua cu noaptea* = se face ziuă. **3.** Refl. și intranz. Fig. A se împotrivi, a se strădui să învingă o greutate, un obstacol. **4.** Intranz. Fig. A se strădui să obțină ceva. — Lat. **luctare.**

LUPTÁCI, *luptace,* s.n. Voloc. — Et. nec.

LUPTÁRE, *luptări,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) lupta*; luptă. — V. **lupta.**

LUPTÁȘ, *luptași,* s.m. (Înv. și reg.) Luptător. — **Luptă** + suf. *-aș*.

LÚPTĂ, *lupte,* s.f. **1.** Înfruntare, bătaie între două (sau mai multe) persoane (de obicei fără folosirea armelor), care caută să se învingă una pe alta (sau unele pe altele). ✧ *Luptă dreaptă* = luptă (**1**) corp la corp, fără arme și fără vicleșuguri. ✦ (La pl.) Ramură sportivă în care se întrec, după anumite reguli, doi luptători. ✧ *Lupte clasice* (sau *greco-romane*) = formă de lupte în care procedeele tehnice reglementare se aplică numai la partea superioară a corpului (de la linia de centură în sus). *Lupte libere* = formă de lupte la care procedeele tehnice se aplică la oricare dintre părțile corpului, putând fi executate și cu ajutorul picioarelor. **2.** Ciocnire armată între două forțe inamice; bătălie. ✦ Fig. Efortul a doi adversari sau a două puteri rivale pentru a-și impune voința. ✧ *Luptă de clasă* = (în teoria marxist-leninistă) luptă desfășurată (pe plan economic, politic și ideologic) între clase cu interese fundamentale opuse. **3**. Efort depus de cineva pentru a învinge o greutate, o nevoie sau pentru a se apăra. **4.** Strădunță depusă de cineva pentru a combate o idee, o concepție, o deprindere; combatere. — Lat. **lucta.**

LUPTĂTÓR, -OÁRE, *luptători, -oare,* s.m. și f. Persoană care (se) luptă; combatant, militant. ✦ (La m.) Sportiv care practică luptele (libere sau clasice). — **Lupta** + suf. *-ător*.

LÚPUS s.n. Complex de afecțiuni de etiologie variată, cauzând leziuni ale pielii și ale mucoaselor, cu un caracter cronic evolutiv. — Din fr. **lupus.**

LÚREX s.n. Bandă fină de aur, argint sau cupru aurit, folosită în anumite țesături; țesătură sau tricot realizate cu această bandă. — Et. nec.

LUSITÁN, -Ă, *lusitani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Veche populație iberică din sud-vestul Peninsulei Iberice, supusă de romani; (și la sg.) persoană aparținând acestei populații. **2**. Adj. Care aparține Lusitaniei (sau, *p. gener.,* Portugaliei) ori populației ei, privitor la Lusitania (sau, *p. gener.,* la Portugalia) ori la populația ei. — Din fr. **Lusitains.**

LUSITANIÁN, -Ă, *lusitanieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Al treilea etaj al jurasicului superior, caracterizat prin amoniți. **2.** Adj. Care aparține lusitanianului, specific lusitanianului, care se referă la această perioadă. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **lusitanien.**

LUSTRAGERÍE, *lustragerii,* s.f. Atelier unde se curăță și se lustruiește încălțămintea. — **Lustragiu** + suf. *-ărie*.

LUSTRAGÍU, *lustragii,* s.m. Persoană care curăță și lustruiește încălțămintea; văcsuitor. — **Lustru**[1] + suf. *-agiu.*

LÚSTRĂ, *lustre,* s.f. Lampă ornamentală, cu mai multe brațe, suspendată de plafonul unei încăperi. [Var.: (înv.) **lústru** s.n.] — Din fr. **lustre.**

LUSTRÍN s.n. Țesătură subțire de mătase (naturală sau artificială) sau de bumbac, având un luciu specific. [Var.: **lustrínă** s.f.] — Din fr. **lustrine,** it. **lustrino.**

LUSTRÍNĂ s.f. v. **lustrin.**

LÚSTRU[1] s.n. Strălucire naturală sau obținută prin procedee artificiale a suprafeței unui obiect; luciu. ✧ Expr. *Sărăcie cu lustru* = sărăcie mare, sărăcie lucie. ✦ Aspect lucios pe care îl capătă unele obiecte, stofe etc. din cauza uzării. ✦ Luciu imprimat fețelor obiectelor de încălțăminte printr-o prelucrare corespunzătoare. ✦ Fig. (Peior.) Spoială, strălucire aparentă; superficialitate. — Din fr. **lustre,** it. **lustro.**

LÚSTRU[2], *lustri,* s.m. Interval de cinci ani. — Din fr. **lustre,** lat. **lustrum.**

LÚSTRU[3] s.n. v. **lustră.**

LUSTRUÍ, *lustruiesc,* vb. IV. Tranz. A da lustru[1] (prin frecare), a face să lucească, să sclipească suprafața unui obiect. ✧ *Mașină de lustruit* = mașină pentru lustruirea mecanizată a pieilor. *Piatră de lustruit* = piatră de fildeș, de agat sau de onix, de forma unei lopățele sau a unui pinten, prevăzută cu un mâner de lemn, care servește la lustruirea aurului sau a vopselei aplicate pe marginile foilor la cărți și la reviste. ✦ Tranz. și refl. Fig. A (se) găti, a (se) ferchezui; *p. ext.* a (se) pune într-o lumină favorabilă; a (se) lăuda. — **Lustru**[1] + suf. *-ui*.

LUSTRUIÁLĂ, *lustruieli,* s.f. **1.** Lustruire; *p. ext.* lustru[1]. **2.** Fig. Aparență de cultură, de civilizație; spoială. — **Lustrui** + suf. *-eală*.

LUSTRUÍRE, *lustruiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) lustrui*; lustruială. ✦ Spec. Operație de prelucrare fină, cu ajutorul unor abrazivi, a suprafeței unor corpuri metalice sau nemetalice, pentru a-i da un aspect lucios în vederea înfrumusețării, măririi rezistenței la coroziune și a îmbunătățirii ei. — V. **lustrui.**

LUSTRUÍT[1] s.n. Faptul de *a lustrui*. — V. **lustrui.**

LUSTRUÍT[2], **-Ă,** *lustruiți, -te,* adj. Cu lustru[1]; lucios. ✦ Fig. (Peior.) Cu o spoială sau o strălucire aparentă; meșteșugit, căutat, artificial. — V. **lustrui.**

LUSTRUITÓR, -OÁRE, *lustruitori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care efectuează operația de lustruire. **2.** S.n. Instrument confecționat din oțel sau din bronz cromat, cu mâner de lemn, care servește în legătorie la lustruirea legăturilor de piele. [Pr.: *-tru-i-*] — **Lustrui** + suf. *-tor*.

LUȘ, -Ă, *luși, -e,* adj. (Fam.) Sașiu. — Din fr. **louche.**

LUȘÁ, *lușez,* vb. I. Intranz. (Despre oameni) A privi sașiu. — Din fr. **loucher.**

LUT, (**3**) *luturi,* s.n. **1.** Rocă sedimentară, galbenă sau cafenie, formată din amestec de argilă și nisip fin, friabilă în stare uscată și plastică în stare umedă, folosită în olărie, în construcții și în sculptură; argilă. ✧ *Lut verde* = argilă de

culoare verde, folosită pentru tras brâie la casele ţărăneşti. ✧ Expr. *A fi ca lutul în mâna olarului* = (despre oameni) a fi lipsit de personalitate, a se lăsa influenţat. **2.** Pământ. ✦ Fig. Cadavru. **3.** Varietate de lut (**1**). — Lat. **lutum.**

LUTĂRÍE, *lutării,* s.f. Loc, groapă de unde se scoate sau din care s-a scos lut. — **Lut** + suf. *-ărie*.

LUTEÍNĂ s.f. Progesteron. — Din fr. **lutéine.**

LUTERÁN, -Ă, *luterani, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de luteranism, privitor la luteranism. **2.** S.m. şi f. Adept al luteranismului. — Din lat. **lutheranus,** germ. **Lutheraner.**

LUTERANÍSM s.n. Doctrină a protestantismului german, întemeiată în sec. XVI de Martin Luther, care consideră esenţial pentru mântuire numai credinţa şi proclamă autoritatea exclusivă a Bibliei, recunoscând numai două Taine: Botezul şi Împărtăşania. — Din fr. **luthéranisme.**

LUTEŢIÁN, -Ă, *luteţieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Primul etaj al eocenului, ale cărui depozite caracteristice conţin faună de numuliţi, lamelibranhiate, gasteropode, echinide etc. **2.** Adj. Care aparţine luteţianului (**1**), privitor la luteţian. [Pr.: *-ţi-an*] — Din fr. **lutétien.**

LUTÉŢIU s.n. Element chimic trivalent din familia lantanoidelor. — Din fr. **lutécium,** germ. **Lutetium.**

LUTH, *luthuri,* s.n. Vechi instrument muzical cu coarde, asemănător cu lăuta. [Pr.: *lut*] — Din fr. **luth.** Cf. it. l i u t o.

LUTIÉR, *lutieri,* s.m. Meşteşugar specializat în construirea şi repararea instrumentelor muzicale cu coarde. [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **luthier.**

LUTÍST, -Ă, *lutişti, -ste,* s.m. şi f. Instrumentist care cânta din luth. — Din fr. **luthiste.**

LUTIŞÓR s.n. **1.** Diminutiv al lui *lut*. **2.** Argilă care conţine hidroxizi de fier sau de mangan, colorată în galben, roşu sau brun, folosită în pictură; pământel. — **Lut** + suf. *-işor*.

LUTÓS, -OÁSĂ, *lutoşi, -oase,* adj. Care conţine lut, care are culoarea sau consistenţa lutului; argilos. — **Lut** + suf. *-os*.

LÚTRĂ, *lutre,* s.f. (Zool.) Vidră. — Din fr. **loutre,** lat. **lutra.**

LÚTRU s.n. Blană de vidră. — Din fr. **loutre.**

LUTUÍ, *lutuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A lipi cu lut; a murui. — **Lut** + suf. *-ui*.

LUŢÁRNĂ s.f. v. **lucernă.**

LUŢÉRNĂ s.f. v. **lucernă.**

LUX[1], *lucşi,* s.m. Unitate de măsură a iluminării, egală cu iluminarea unei suprafeţe care primeşte un flux luminos de un lumen repartizat uniform pe o arie de un metru pătrat. — Din fr. **lux.**

LUX[2] s.n. Nivel de viaţă excesiv de costisitor. ✦ Fast, eleganţă, somptuozitate, splendoare. ✧ Loc. adj. *De lux* = **a)** extrem de confortabil; care nu reprezintă un lucru de primă necesitate; elegant, somptuos; **b)** de calitate superioară, de prim rang; select; **c)** care are articole de calitate superioară şi de rafinament. *Magazin de lux*. ✧ Expr. *A face lux* = a duce o existenţă fastuoasă, foarte costisitoare; *spec.* a se îmbrăca extrem de elegant şi de costisitor. — Din fr. **luxe,** lat. **luxus.**

LUXÁ, *luxez,* vb. I. Tranz. A-şi deplasa un os de la locul lui; a-şi scrânti o mână, un picior etc. — Din fr. **luxer,** lat. **luxare.**

LUXÁRE s.f. (Rar) Acţiunea de *a luxa* şi rezultatul ei; luxaţie. — V. **luxa.**

LUXÁŢIE, *luxaţii,* s.f. Deplasare a extremităţii articulare a unui os din poziţia normală faţă de articulaţia din care face parte, care provoacă o durere vie şi pierderea capacităţii funcţionale; scrântitură, luxare. — Din fr. **luxation,** lat. **luxatio.**

LUXEMBURGHÉZ, -Ă, *luxemburghezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Luxemburgului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Luxemburgului sau luxemburghezilor (**1**), privitor la Luxemburg ori la luxemburghezi. — **Luxemburg** (n.pr.) + suf. *-ez*.

LUXMÉTRU, *luxmetre,* s.n. Instrument fotometric pentru măsurarea iluminării. — Din fr. **luxmètre.**

LUXÓS, -OÁSĂ, *luxoşi, -oase,* adj. Fastuos, somptuos; bogat. ✦ (Despre oameni) Care se îmbrăcă elegant, care face lux[2], care poartă lucruri scumpe. — **Lux[2]** + suf. *-os*. Cf. fr. l u x u e u x.

LUXÚRĂ, *luxuri,* s.f. (Livr.) Viciu al celor ce se dedau fără reţinere plăcerilor senzuale; desfrânare, concupiscenţă. [Var.: **luxúrie** s.f.] — Din fr. **luxure,** lat. **luxuria.**

LUXURIÁNT, -Ă, *luxurianţi, -te,* adj. (Despre vegetaţie) Extrem de abundent. [Pr.: *-ri-ant*] — Din fr. **luxuriant,** lat. **luxurians, -ntis.**

LUXURIÁNŢĂ s.f. (Rar) Abundenţă, bogăţie. [Pr.: *-ri-an-*] — Din fr. **luxuriance.**

LUXÚRIE s.f. v. **luxură.**

LUXURIÓS, -OÁSĂ, *luxurioşi, -oase,* adj. (Livr.) Desfrânat, lasciv, concupiscent. [Pr.: *-ri-os*] — Din fr. **luxurieux.**

M

M, *m,* s.m. **1.** A şaisprezecea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană sonantă ocluzivă nazală bilabială). [Pr.: *em, me, mî.* — Pl. şi: (**1,** n.) *m-uri*].

MAC[1] interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul raţelor. — Onomatopee.

MAC[2], *maci,* s.m. **1.** Numele mai multor plante din familia papaveraceelor, cu flori de obicei roşii şi cu seminţe mărunte, uleioase, închise într-o capsulă *(Papaver);* din fructele uneia dintre specii se extrage opiul, iar seminţele ei se folosesc în alimentaţie. ✦ P. restr. Sămânţa macului (**1**), folosită în alimentaţie. **2.** Compuse: *mac-cornut* = plantă erbacee păroasă cu flori roşii, având la baza fiecărei petale o pată neagră *(Glaucium corniculatum);* (reg.) *macul-ciorii* = zămoşiţă. — Din bg. **mak,** sb. **mak.**

MACÁ s.f. (Înv.) Numele unui joc de cărţi; bacara. — Din fr., it. **macao.**

MACABÉ s.n. Varietate de struguri albi cu bob mare şi rotund. ✧ (Adjectival) *Struguri macabe.* — Din fr. **maccabéo.**

MACÁBRU, -Ă, *macabri, -e,* adj. **1.** Care se referă la moarte sau la morţi, care aminteşte de moarte. **2.** Care inspiră groază; înfiorător, sinistru. — Din fr. **macabre.**

MACÁC, *macaci,* s.m. Numele mai multor specii de maimuţe mici, cu capul turtit şi cu coada (de obicei) scurtă, care trăiesc în sud-estul Asiei *(Macacus);* animal care aparţine uneia dintre aceste specii. — Din fr. **macaque.**

MACADÁM, *macadamuri,* s.n. Îmbrăcăminte rutieră formată din mai multe straturi succesive de piatră spartă; drum pavat astfel. — Din fr. **macadam,** germ. **Makadam.**

MACADAMIZÁ, *macadamizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A pietrui un drum cu macadam. — Din fr. **macadamiser.**

MACADÁU s.m. v. **măgădău.**

MACAGÍU, *macagii,* s.m. (Ieşit din uz) Muncitor (în special de la căile ferate) care se ocupă cu manevrarea şi întreţinerea macazurilor; acar. — **Macaz** + suf. *-giu.*

MACAIRÓDUS, *macairoduşi,* s.m. Animal carnivor fosil din familia felidelor, cu caninii foarte dezvoltaţi, care a trăit din pliocen până la sfârşitul cuaternarului (*Machairodus*). [Pr.: *-ca-i-*] — Din lat. **Machairodus,** denumirea ştiinţifică a animalului.

MACÁMĂ, *macame,* s.f. (Rar) Gen literar arab, în care versurile alternează cu proza ritmată. — Din germ. **Makame.**

MACARÁ, *macarale,* s.f. Dispozitiv sau sistem tehnic construit pe principiul scripeţilor, cu care se ridică (şi se deplasează) greutăţi (mari) pe distanţe scurte. — Din tc. **makara.**

MACARAGÍST, -Ă, *macaragişti, -ste,* s.m. şi f. (Rar la f.) Macaragiu. — **Macaragiu** + suf. *-ist.*

MACARAGÍŢĂ, *macaragiţe,* s.f. (Rar) Muncitoare la o macara. — **Macaragiu** + suf. *-iţă.*

MACARAGÍU, *macaragii,* s.m. Muncitor care manevrează o macara; macaragist. — **Macara** + suf. *-giu.*

MACAROÁNĂ, *macaroane,* s.f. (Mai ales la pl.) Pastă făinoasă de fabricaţie industrială, în formă de tuburi lungi şi subţiri (goale pe dinăuntru). — Din ngr. **makarónia**. Cf. it. m a c c h e r o n e.

MACARONÁDĂ, *macaronade,* s.f. (Rar) Poezie în stil macaronic. — **Macaron**[ic] + suf. *-adă.*

MACARONÁR, *macaronari,* s.m. (Fam.) Italian. — **Macaroană** + suf. *-ar.*

MACARÓNIC, -Ă, *macaronici, -ce,* adj. (Livr.; despre versuri, poezii, stil etc.) În care cuvintele limbii naţionale sunt amestecate cu cuvinte latineşti sau capătă o terminaţie latinească. — Din fr. **macaronique.** Cf. it. m a c c h e r o n i c o.

MACARONÍSM s.n. **1.** Mişcare literară din sec. XVI–XVII care parodia şi satiriza pedantismul moravurilor cavalereşti într-un stil burlesc plin de cuvinte latine şi latinizate ridicol. **2.** Ansamblu de aspecte care caracterizează macaronismul. **3.** Apartenenţă la macaronism. — Din fr. **macaronisme.**

MACÁT, *macaturi,* s.n. (Pop.) Cuvertură de lână, de bumbac etc. (cu desene); scoarţă sau covor care se pune pe pereţi. [Pl. şi: *macate*] — Din tc. **makat.**

MACÁZ, *macazuri,* s.n. Dispozitiv montat la bifurcarea a două linii de tren, tramvai sau metrou pe firul electric aerian, care permite trecerea vehiculului de pe o linie pe alta; porţiunea de şină mobilă care se deplasează cu ajutorul acestui dispozitiv; ac. ✧ Expr. (Fam.) *A schimba macazul* = **a)** a îndrepta în altă direcţie cursul unor evenimente; **b)** a-şi schimba atitudinea faţă de cineva sau de ceva; a-şi schimba părerile, concepţiile etc. — Din tc. **makas.**

MACEDONEÁN, -Ă, *macedoneni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din populaţia Macedoniei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Macedoniei sau macedonenilor (**1**), privitor la Macedonia ori la macedoneni. — **Macedonia** (n. pr.) + suf. *-ean.*

MACEDONEÁNCĂ, *macedonence,* s.f. Femeie care face parte din populaţia Macedoniei sau este originară de acolo. — **Macedonean** + suf. *-că.*

MACEDOROMẤN, -Ă, *macedoromâni, -e,* s.m., adj. Aromân. — **Macedo**[nean] + **român.**

MACEDOROMẤNCĂ, *macedoromânce,* s.f. Aromâncă. — **Macedoromân** + suf. *-că.*

MACERÁ, *macerez,* vb. I. Tranz. A ţine un corp solid (plante, fructe, flori etc.) vreme îndelungată într-un solvent pentru a-i dizolva părţile solubile. ✦ Refl. A elimina particulele solubile prin menţinerea îndelungată într-un solvent. — Din fr. **macérer.**

MACERÁRE, *macerări,* s.f. Acţiunea de *a (se) macera;* maceraţie. — V. **macera.**

MACERÁT, -Ă, *maceraţi, -te,* adj. Care a fost supus macerării, care a suferit un proces de macerare. — V. **macera.**

MACERATÓR, *maceratoare,* s.n. Recipient folosit pentru macerare. — Din fr. **macérateur.**

MACERÁŢIE, *maceraţii,* s.f. Macerare; *p. ext.* proces suferit de un corp solid supus macerării. — Din fr. **macération.**

MACFERLÁN, *macferlane,* s.n. (Înv.) Pardesiu bărbătesc (larg şi) fără mâneci, cu două deschizături pentru braţe şi cu o pelerină scurtă pe umeri. — Din fr. **macfarlane.**

MACH, *machi,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru viteza mişcării fluidelor, utilizată în aerodinamică şi în tehnica rachetelor, egală cu 340 m/s. ✧ *Numărul lui Mach* = raport între viteza unui proiectil, avion etc. într-un fluid şi aceea a sunetului. [Pr.: *mah*] — Din engl., fr. **mach.**

MACHETÁ, *machetez,* vb. I. Tranz. A concepe şi executa macheta unui obiect, a unui proiect etc. — Din **machetă.**

MACHETÁRE, *machetări,* s.f. Acţiunea de *a macheta*. — V. **macheta.**

MACHETÁT, -Ă, *machetaţi, -te,* adj. (Despre lucrări de urbanistică, piese tehnice, opere de artă etc.) Care a fost prezentat sub formă de machetă. — V. **machetă.**

MACHETATÓR, -OÁRE, *machetatori, -oare,* s.m. şi f. Machetist. — **Macheta** + suf. *-tor.*

MACHÉTĂ, *machete,* s.f. Reproducere, de obicei la scară redusă, a unei lucrări de urbanistică, a unei piese tehnice, a unei opere de artă etc. ✦ Text integral sau fragmentar al unei opere (ştiinţifice), destinat discuţiei înainte de publicare. — Din fr. **maquette.**

MACHETÍST, -Ă, *machetişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care concepe şi execută o machetă; machetator. — Din fr. **maquettiste.**

MACHIÁ, *machiez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) farda (minuţios, cu artă); a(-şi) face machiajul (pentru scenă). [Pr.: *-chi-a*] — Din fr. **maquiller.**

MACHIÁJ, *machiaje,* s.n. Acţiunea de *a (se) machia* şi rezultatul ei; machiere. [Pr.: *-chi-aj*] — Din fr. **maquillage.**

MACHIÁT, -Ă, *machiați, -te,* adj. Fardat (minuțios, cu artă). [Pr.: *-chi-at*] — V. **machia.**

MACHIAVÉLIC, -Ă, *machiavelici, -ce,* adj. Care este lipsit de onoare și de scrupule; perfid, viclean. [Pr.: *-chi-a-*] — Din fr. **machiavélique,** it. **machiavellico.**

MACHIAVELÍSM, (2) *machiavelisme,* s.n. **1.** Sistemul politic al lui Machiavelli. **2.** Comportare, acțiune vicleană, perfidă; perfidie, machiaverlâc, rea-credință. [Pr.: *-chi-a-*] — Din fr. **machiavélisme,** it. **machiavellismo.**

MACHIAVERLÂC, *machiaverlâcuri,* s.n. (Înv.) Machiavelism. [Pr.: *-chi-a-*] — **Machiavelli** (n. pr.) + suf. *-lâc.*

MACHIÉRE, *machieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) machia;* machiaj. [Pr.: *-chi-e-*] — V. **machia.**

MACHIEUR, -EUZĂ, *machieuri, -euze,* s.m. și f. Persoană care execută machiaje, specialist în machiaj. [Pr.: *-chiőr*] — Din fr. **maquilleur.**

MACHINÁȚIE s.f. v. **mașinație.**

MACHINAȚIÚNE s.f. v. **mașinație.**

MACHÍSM[1] s.n. (Fil.) Empiriocriticism. [Pr.: *mahism*] — Din rus. **mahizm,** germ. **Machismus.**

MACHÍSM[2], (2) *machisme,* s.n. **1.** Ideologie bazată pe ideea că bărbatul domină din punct de vedere social femeia și că, în această calitate de stăpân, are dreptul la privilegii. **2.** Atitudine, comportament, faptă în conformitate cu această ideologie. [Pr.: *-čism*] — Din fr. **machisme,** sp. **machismo.**

MACHÍST[1], -Ă, *machiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține machismului[1], privitor la machism[1]. **2.** S.m. și f. Adept al machismului[1]. [Pr.: *mahist*] — Din rus. **mahist.**

MACHÍST[2], -Ă, *machiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la machism[2]. **2.** S.m. și f. Adept al machismului[2]. [Pr.:*-čist*] — Din fr. **machiste.**

MÁCHO, *macho,* s.m. Bărbat care dă dovadă de machism. [Pr.: *-čo*]. — Din sp., fr. **macho.**

MACHMÉTRU, *machmetre,* s.n. Aparat pentru măsurarea vitezei avioanelor cu reacție. [Pr.: *mah-*] — Din fr. **machmètre,** engl. **machmeter.**

MACIOÁLĂ, *macioale,* s.f. (Reg.) **1.** Femeie proastă, urâtă. **2.** Vacă sau oaie slabă. — Et. nec.

MÁCLĂ, *macle,* s.f. Formă de cristalizare în care două sau mai multe cristale se alipesc sau se întrepătrund, alcătuind o simetrie față de un plan sau un ax; cristal format în acest fel. — Din fr. **macle.**

MACMAHÓN, *macmahoane,* s.n. (Înv.) Șpriț[1]. — Din n. pr. **Mac Mahon.**

MACRAMÉ s.n. v. **macrameu.**

MACRAMÉU, *macrameuri,* s.n. Dantelă făcută din fire groase de ață din bumbac mercerizat, împletite și înnodate. [Var.: **macramé** s.n.] — Din fr. **macramé.**

MACRO[1]- Element de compunere însemnând „mare”, care servește la formarea unor substantive și adjective. — Din fr. **macro-.**

MACRÓ[2] s.n. v. **macrou.**

MACROBIÁN, -Ă, *macrobieni, -e,* adj. (Biol.; despre ființe) Longeviv; (rar) macrobit. [Pr.: *-bi-an*] — Din fr. **macrobien.**

MACROBÍE s.f. (Biol.) Longevitate. [Pr.: *-bi-e*] — Din fr. **macrobie.**

MACROBIÓTIC, -Ă, *macrobiotici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. (Rar) Disciplină medicală bazată pe un ansamblu de reguli de igienă (alimentară) a căror respectare se consideră că poate prelungi viața omului. **2.** Adj. De macrobiotică. ✦ (Despre organisme) Longeviv. [Pr.: *-bi-o-*] — Din germ. **Makrobiotik,** fr. **macrobiotique.**

MACROBÍT, -Ă, *macrobiți, -te,* adj. (Biol.) Macrobian. — Din fr. **macrobite.**

MACROBLÁST, *macroblaste,* s.n. (Biol.) Megaloblast. — Din engl. **macroblast.**

MACROCEFÁL, -Ă, *macrocefali, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care prezintă fenomenul de macrocefalie. — Din fr. **macrocéphale.**

MACROCEFALÍE, *macrocefalii,* s.f. Malformație congenitală caracterizată prin alungirea craniului și dezvoltarea lui excesivă în comparație cu corpul. — Din fr. **macrocéphalie.**

MACROCÍT, *macrocite,* s.n. (Biol.) Megalocit. — Din fr. **macrocyte.**

MACROCLÍMĂ, *macroclime,* s.f. Climat al unei regiuni întinse. — Din germ. **Makroklima.**

MACROCÓSM s.n. v. **macrocosmos.**

MACROCÓSMIC, -Ă, *macrocosmici, -ce,* adj. Referitor la macrocosmos. — Din fr. **macrocosmique.**

MACROCÓSMOS s.n. Universul exterior în raport analogic cu omul (microcosmos); Univers, cosmos. [Var.: **macrocósm** s.n.] — Din fr. **macrocosme.**

MACROCRISTALÍN, -Ă, *macrocristalini, -e,* adj. (Chim., Geol.; despre substanțe minerale) Care se prezintă în cristale mari. — Din fr. **macrocristallin.**

MACROECONÓMIC, -Ă, *macroeconomici, -ce,* adj. Care se referă la macroeconomie. [Pr.: *-cro-e-*] — **Macro[1]-** + **economic.**

MACROECONOMÍE s.f. Domeniu al teoriei economice care studiază modul în care funcționează ansamblul economic al unei țări, cu scopul de a fundamenta deciziile politicii economice. [Pr.: *-cro-e-*] — **Macro[1]-** + **economie.**

MACROELEMÉNT, *macroelemente,* s.n. (Biol.) Element chimic necesar organismelor în doze mari, având în general în corp o concentrație de peste 0,01%. [Pr.: *-cro-e-*] — Din engl. **macroelement.**

MACROFÁG, *macrofage,* s.n. (Biol.) Fagocit mare capabil să înglobeze și să digere bacteriile, resturile de celule și alte particule eterogene sau toxice pentru organism. — Din fr. **macrofage.**

MACROFILMÁRE, *macrofilmări,* s.f. Filmare cu aparatură specială pentru obținerea unor imagini dinamice mult mărite ale unor obiecte (extrem de) mici, a căror observare cu ochiul liber este greu de făcut sau imposibilă. — **Macro[1]-** + **filmare.**

MACROFLÓRĂ, *macroflore,* s.f. Totalitatea plantelor mari care cresc într-o anumită regiune. — **Macro[1]-** + **floră.**

MACROFOTOGRAFÍE, *macrofotografii,* s.f. Fotografie făcută cu aparatură specială pentru obținerea unor imagini statice mult mărite ale unor obiecte (extrem de) mici, a căror observare cu ochiul liber este greu de făcut sau imposibilă. — Din fr. **macrophotographie.**

MACROGAMÉT, *macrogameți,* s.m. (Biol.) Gamet femelă de mari dimensiuni. — Din engl. **macrogamete.**

MACROMICÉTĂ, *macromicete,* s.f. (La pl.) Grup de ciuperci mari, diferit colorate, formate în general din picior și pălărie (*Macromycetes*).; (și la sg.) ciupercă din acest grup. — Din fr. **macromycètes.**

MACROMOLECULÁR, -Ă, *macromoleculari, -e,* adj. Care este alcătuit din macromolecule. — Din fr. **macromoléculaire.**

MACROMOLECÚLĂ, *macromolecule,* s.f. Moleculă compusă dintr-un număr mare de atomi. — Din fr. **macromolécule,** rus. **makromolekula.**

MACRONUCLÉU, *macronuclee,* s.n. (Biol.) Nucleu mare al celulei care reprezintă corpul unui infuzor. — Din fr. **macronucléus.**

MACROPÓD, -Ă, *macropozi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre animale) Care are labele, picioarele sau aripioarele înotătoare lungi. **2.** S.n. (La pl.) Specie de pești exotici viu colorați; (și la sg.) pește din această specie. — Din fr. **macropode.**

MACROPÓR, *macropori,* s.m. Por vizibil cu ochiul liber. — Din fr. **macropore.**

MACROPSÍE, *macropsii,* s.f. (Med.) Tulburare a vederii constând în impresia că obiectele și persoanele sunt mai mari decât în realitate; megalopsie. — Din fr. **macropsie.**

MACROPTÉR, -Ă, *macropteri, -e,* adj. (Rar; despre păsări) Cu aripile foarte lungi. — Din fr. **macroptère.**

MACROSCÓPIC, -Ă, *macroscopici, -ce,* adj. Care se referă la cercetările făcute cu ochiul liber; care se poate vedea cu ochiul liber. — Din fr. **macroscopique.**

MACROSCOPÍE, *macroscopii,* s.f. Examinare cu ochiul liber sau cu un instrument optic a suprafeței unei piese, unui material etc. — Din fr. **macroscopie.**

MACROSEÍSM, *macroseisme,* s.n. Mișcare seismică a scoarței terestre simțită de oameni fără ajutorul aparatelor. — Din fr. **macroséisme.**

MACROSISTÉM, *macrosisteme,* s.n. Sistem social al unei forme de organizare instituționalizate. — Din fr. **macrosystème.**

MACROSOCIÁL, -Ă, *macrosociali, -e,* adj. Referitor la macrostructura socială. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **macrosocial.**

MACROSPÓR, *macrospori,* s.m. (Bot.) Spor femel la unele criptogame vasculare. — Din fr. **macrospore.**

MACROSPORÁNGE, *macrosporangi,* s.m. (Bot.) Sporange în care se formează macrosporii. — Din fr. **macrosporange.**

MACROSTRUCTÚRĂ, *macrostructuri,* s.f. Structura unui corp (metal, aliaj, plantă, animal etc.) așa cum apare la examinarea cu ochiul liber sau cu o lupă. ✧ (În sintagma) *Macrostructură socială* = totalitatea relațiilor și instituțiilor dintr-o societate. — Din fr. **macrostructure.**

MACRÓU, *macrouri,* s.n. Pește de mare cu spatele albastru-verzui cu dungi negre, care se apropie de țărmuri primăvara și vara *(Scomber scomber).* ✦ Conservă din carnea acestui pește. [Var.: **macró** s.n.] — Din fr. **maquereau.**

MÁCRU, -Ă, *macri, -e,* adj. (Despre carne) Slab, fără grăsime și fără oase. — Lat. **macer, -cra.**

MACULÁ, *maculez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A păta, a murdări, a mânji. — Din lat. **maculare,** fr. **maculer.**

MACULÁT, -Ă, *maculați, -te,* adj. (Livr.) Cu pete, pătat, murdar. — V. **macula.**

MACULATÓR, *maculatoare,* s.n. Caiet (neliniat) folosit de elevi, de studenți etc. pentru a lua notițe sau a face diferite însemnări; caiet de notițe. — **Macula** + suf. *-tor.*

MACULATÚRĂ s.f. **1.** Hârtie prost tipărtă, pătată care se rebutează; *p. ext.* hârtie scrisă sau tipărită care și-a pierdut importanța. ✦ Hârtie de calitate inferioară folosită pentru ambalaje sau, prin topire, ca materie primă pentru fabricile de hârtie. **2.** Fig. Scriere lipsită de valoare. — Din germ. **Makulatur,** fr. **maculature.**

MADÁM s.f. v. **madamă.**

MADÁMĂ, *madame,* s.f. **1.** (Fam.; astăzi în forma *madam*; urmat de nume de familie sau de prenume) Termen de politețe folosit pentru a vorbi cu (sau despre) o femeie (măritată); doamnă. **2.** Femeie din personalul casnic al familiilor bogate. ✦ Femeie de serviciu la un hotel. **3.** (Înv.) Guvernantă. **4.** (Înv.) Soție. **5.** (Peior.) Femeie de moravuri ușoare; *spec.* patroană a unei case de prostituție. [Var.: **madám** s.f.] — Din fr. **madame.**

MADEÁ, *madele,* s.f. **1.** (Înv.) Problemă, chestiune, afacere. **2.** (Reg.) Fel, sort, categorie. ✦ Fig. Om neserios, om fără caracter. — Din tc. **madde.**

MADIPOLÓN s.n. (Înv.) Pânză albă, deasă și fină de bumbac, folosită pentru confecționarea lenjeriei de pat și de corp. — Din fr. **madapolam.** Cf. rus. m a d e p o l a n .

MADLÉNĂ, *madlene,* s.f. Prăjitură din cocă cu ouă și unt; brioșă. — Din fr. **madeleine.**

MADMOAZÉLĂ, *madmoazele,* s.f. (Înv.) Domnișoară. — Din fr. **mademoiselle.**

MADÓNĂ, *madone,* s.f. **1.** Reprezentare plastică a Fecioarei Maria cu pruncul Isus; *p. gener.* Maica Domnului. **2.** Fig. Personificare a perfecțiunii feminine. ✦ (Ir.) Femeie cu atitudini prefăcute, care simulează nevinovăția; mironosiță. — Din it. **madonna,** fr. **madone.**

MADREPÓR, *madrepori,* s.m. (La pl.) Ordin de animale celenterate cu schelet calcaros bine dezvoltat și ramificat, care trăiesc în colonii mari în mările calde (*Madrepora*); (și la sg.) animal care aparține acestui ordin. — Din fr. **madrépore.**

MADREPÓRIC, -Ă, *madreporici, -ce,* adj. (Zool.) Din madrepori, de madrepori. — Din fr. **madréporique.**

MADRIÉRĂ, *madriere,* s.f. (Mar.) Scândură groasă care formează suprafața unui ponton de acostare. [Pr.: *-dri-e-*] — Din fr. **madrier.**

MADRIGÁL, *madrigale,* s.n. **1.** Poezie lirică scurtă cu conținut idilic sau galant. **2.** Scurtă compoziție muzicală vocală cu caracter liric, caracteristică pentru sec. XVI. [Pl. și: *madrigaluri*] — Din fr. **madrigal.**

MADRIGALÉSC, -Ă, *madrigalești,* adj. (Rar) Cu caracter de madrigal. — Din fr. **madrigalescque.**

MADRIGALÍST, -Ă, *madrigaliști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Autor sau cântăreț de madrigale. — Din fr. **madrigaliste.**

MADRILÉN, -Ă, *madrileni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din orașul Madrid. **2.** Adj. Care aparține orașului Madrid sau madrilenilor (**1**), referitor la Madrid ori la madrileni. — Din fr. **madrilène.**

MAESTOSO adv. (Muz.; indică modul de executare) Cu măreție; solemn. [Pr.: *ma-es-tó-zo*] — Cuv. it.

MAÉSTRU, -Ă, *maeștri, -stre,* s.m. și f. **1.** Persoană care a adus contribuții (deosebit de) valoroase într-un domeniu de activitate, fiind adesea considerată drept îndrumător, model, șef al unei școli, creator al unui curent etc. ✧ *Concert-maestru* sau (înv.) *maestru de concert* = prim-violonist într-o orchestră. *Maestru al sportului* = titlu oficial acordat unui sportiv pentru merite deosebite; persoană care poartă acest titlu. *Maestru Emerit al Sportului* = cel mai înalt titlu oficial acordat unui sportiv pentru performanțe excepționale; persoană care poartă acest titlu. *Maestru Emerit al Artei* = titlu oficial acordat cuiva pentru activitate deosebit de meritorie în una dintre ramurile artei; persoană căreia i s-a acordat acest titlu. **2.** Titlu dat în trecut profesorilor care predau în școli discipline ca desenul, muzica etc. (fără să aibă un titlu academic); persoană care avea acest titlu. **3.** Persoană competentă, calificată într-un anumit domeniu (de obicei muzică, dans, sport), care adesea instruiește pe cineva în domeniul respectiv. **4.** Titlu ierarhic în anumite organizații militare, politice, religioase etc.; persoană care poartă acest titlu. ✧ *Maestru de ceremonie* (sau *de ceremonii*) = persoană care supraveghează desfășurarea unei ceremonii după protocol. **5.** Maistru (**1**). — Din it. **maestro.**

MÁFIA s.f. v. **mafie.**

MÁFIE, (**2**) *mafii,* s.f. **1.** (În forma *Mafia*) Organizație secretă siciliană, răspândită ulterior în SUA și în alte țări, care practică șantajul și asasinatul. **2.** Grup de indivizi cu îndeletniciri suspecte. ✦ Grup de persoane legate între ele prin preocupări comune și care își apără cu orice preț interesele (meschine). [Acc. și: *mafíe.* — Var. **máfia** s.f.] — Din it. **mafia.**

MAFIÓT, -Ă, *mafioți, -te,* s.m. și f. Membru al mafiei. [Pr.: *-fi-ot*] — Din **mafie.**

MAG, *magi,* s.m. Preot la unele popoare orientale din Antichitate; *p. ext.* învățat, filosof; astrolog; vrăjitor. ✦ (În religia creștină) Fiecare dintre cei trei regi veniți din Orient să se închine lui Isus la nașterea Sa. ✦ Fig. Sol, vestitor. — Din sl. **magŭ.**

MAGAOÁIE s.f. v. **măgăoaie.**

MAGAZÍE, *magazii,* s.f. **1.** Clădire, construcție, amenajare, încăpere în care se păstrează mari cantități de mărfuri sau de materiale; depozit. **2.** (Înv.) Magazin (**1**). **3.** Cutie metalică la pușcă în care stau cartușele înainte de tragere. — Din ngr. **magazí.**

MAGAZÍN, *magazine,* s.n. **1.** Local în care se expun spre vânzare cu amănuntul diferite mărfuri; prăvălie (mare). **2.** Publicație periodică (ilustrată) cu material din domenii variate sau, *p. ext.*, (urmat de determinări) dintr-un anumit domeniu. — Din fr. **magasin.**

MAGAZINÁJ, *magazinaje,* s.n. **1.** Depozitare a unor mărfuri într-o magazie. **2.** Timpul cât o marfă se află depozitată în magazie. **3.** Taxă care se plătește pentru depozitarea unei mărfi. — Din fr. **magasinage.**

MAGAZINÉR s.m. și f. v. **magazioner.**

MAGAZIOÁRĂ, *magazioare,* s.f. Diminutiv al lui *magazie.* [Pr.: *-zi-oa-*] — **Magazie** + suf. *-oară.*

MAGAZIONÉR, -Ă, *magazioneri, -e,* s.m. și f. Persoană care are în răspundere gestiunea unei magazii. [Var.: **magazinér, -ă** s.m. și f.] — Din fr. **magasinier.**

MAGDALENIÁN, -Ă, *magdalenieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Ultimul etaj al paleoliticului superior în care apar elemente de cultură umană. **2.** Adj. Care aparține magdalenianului (**1**), privitor la magdalenian. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **magdalénien.**

MAGHÉRNIȚĂ, *maghernițe,* s.f. **1.** Casă mică, sărăcăcioasă, dărăpănată; construcție rudimentară. **2.** Prăvălie mică și sărăcăcioasă. **3.** (Înv.) Bucătărie. — Din bg. **magernica.**

MAGHIÁR, -Ă, *maghiari, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Ungariei sau este originară de acolo; ungur. **2.** Adj. Care aparține Ungariei sau maghiarilor (**1**), privitor la Ungaria sau la maghiari; unguresc, ungar. ✦ (Substantivat, f.) Limba maghiară. — Din magh. **magyar.**

MAGHIARÍSM, *maghiarisme,* s.n. Termen, expresie, construcție proprie limbii maghiare, împrumutată de altă limbă și fără a fi adaptată la sistemul acesteia. — **Maghiar** + suf. *-ism.*

MAGHIARIZÁ, *maghiarizez,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) asimila cu populația de limbă maghiară. **2.** Tranz. A modifica un cuvânt, o expresie etc. după sistemul limbii maghiare. — **Maghiar** + suf. *-iza.*

MAGHIARIZÁRE, *maghiarizări,* s.f. Faptul de *a (se) maghiariza.* — V. **maghiariza.**

MAGHIRÁN, *maghirani,* s.m. Plantă erbacee din familia labiatelor, cu flori roșietice sau albe, cultivată uneori în grădini pentru mirosul ei plăcut *(Origanum majorana).* [Var.: **măgherán, măghirán** s.m.] — Din germ. **Mageran.**

MAGHREBIÁN, -Ă, *maghrebieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Maghreb (regiune din nord-vestul Africii). **2.** Adj. Care aparține Maghrebului sau maghrebienilor (**1**), privitor la Maghreb ori la maghrebieni. [Pr.: *bi-an*] — Din fr. **Maghrébin.**

MÁGIC, -Ă, *magici, -ce,* adj. **1.** Care ține de magie, privitor la magie; ocult, misterios, tainic. **2.** Fig. Care apare ca o realizare minunată, ca un efect de magie; fermecător, încântător, feeric. — Din fr. **magique.**

MAGICIÁN, -Ă, *magicieni, -e,* s.m. și f. Persoană care practică magia. ✦ Fig. Artist desăvârșit, care obține efecte deosebite prin arta sa. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **magicien.**

MAGÍE, *magii,* s.f. **1.** Totalitatea procedeelor, formulelor, riturilor etc. prin care se invocă forțe supranaturale spre a produce miracole; practica acestor procedee, formule etc. **2.** Fig. Putere irezistibilă de atracție, de fascinare; farmec, încântare. — Din fr. **magie.**

MAGÍSM s.n. (Rar) Magie. — Din fr. **magisme.**

MAGISTRÁL, -Ă, *magistrali, -e,* adj. **1.** Care caracterizează pe maestru (**1**), de maestru; *p. ext.* perfect, desăvârșit. **2.** (Despre conducte, căi de comunicație) Principal. ✦ (Substantivat, f.) Arteră principală de comunicație rutieră, feroviară etc. **3.** (Inform.) Grup de linii de comunicație utilizate pentru transmisia informației de la diferite surse spre unul sau mai mulți destinatari. — Din (**1**) fr. **magistral,** (**2**) după rus. **maghistral'.**

MAGISTRÁT, *magistrați,* s.m. **1.** Membru al corpului judiciar (judecător, procuror). **2.** Funcționar superior sau înalt demnitar. **3.** (În Roma antică) Cetățean ales într-o funcție publică înaltă. — Din fr. **magistrat.** Cf. lat. m a g i s t r a t u s.

MAGISTRATÚRĂ, *magistraturi,* s.f. Corpul magistraților; demnitatea, profesia de magistrat; timpul cât își exercită funcția un magistrat. — Din germ. **Magistratur,** fr. **magistrature.**

MAGÍSTRU, *magiștri,* s.m. Profesor (în raport cu elevii săi); dascăl. — Din lat. **magister.** Cf. germ. M a g i s t e r.

MAGIÚN, *magiunuri,* s.n. Pastă alimentară consistentă obținută prin fierberea și terciuirea prunelor sau, *p. gener.*, a altor fructe (fără adaos de zahăr). — Din tc. **macun.**

MAGMÁTIC, -Ă, *magmatici, -ce,* adj. Care se referă la fenomenul de apariție a magmei. ✧ *Proces magmatic* = proces de mișcare și de consolidare a magmei în zonele de minimă rezistență ale scoarței Pământului. *Rocă magmatică* = rocă formată printr-un proces magmatic; rocă eruptivă. — Din fr. **magmatique.**

MAGMATÍSM s.n. Totalitatea proceselor legate de apariția, deplasarea și consolidarea magmelor în scoarța Pământului. — Din fr. **magmatisme.**

MÁGMĂ, *magme,* s.f. Masă minerală fluidă și incandescentă din interiorul scoarței Pământului, alcătuită din silicați. — Din fr. **magma.**

MAGNA CUM LAUDE loc. adv. (Livr.) Apreciere superlativă acordată la trecerea unui examen (de obicei de absolvire) în învățământul universitar sau la obținerea unui doctorat. [Pr.: *mágna cum láude*] — Expr. lat.

MAGNADÚR s.n. Ferită cu oxid de bariu utilizată pentru confecționarea magneților permanenți. — Din germ. **Magnadur.**

MAGNÁLIU s.n. Aliaj ușor de aluminiu foarte rezistent la coroziune, întrebuințat în aeronautică. — Din fr. **magnalium.**

MAGNÁT, *magnați,* s.m. **1.** Mare proprietar de capital industrial și financiar. **2.** Mare latifundiar maghiar sau polonez. — Din lat. **magnatus.** Cf. germ. M a g n a t, fr. m a g n a t.

MAGNÉT, *magneți,* s.m. Minereu de fier care are proprietatea de a atrage materialele feromagnetice; corp metalic căruia i s-a transmis calitatea, permanentă sau temporară, de a atrage obiectele de fier. — Din ngr. **maghnítis,** germ. **Magnet.**

MAGNÉTIC, -Ă, *magnetici, -ce,* adj. (Despre forțe, fenomene) Care se referă la magnet sau la magnetism; (despre corpuri) care este feromagnetic, care poate fi magnetizat. ✧ *Câmp magnetic* = stare fizică particulară a unui spațiu în care se exercită forțe magnetice; *p. ext.* spațiul respectiv. *Fluid magnetic* = forță prin care se explică, în științele oculte, fenomenele telepatice și hipnotice. *Pol magnetic* = **a)** fiecare dintre cele două puncte sau regiuni de la extremitatea unui magnet; **b)** fiecare dintre cele două puncte ale globului pământesc către care se

îndreaptă capetele unui ac magnetic. ✦ Fig. Care exercită o influență profundă sau o atracție irezistibilă; care magnetizează. — Din fr. **magnétique,** germ. **magnetisch.**

MAGNETÍSM s.n. **1.** Proprietate fizică fundamentală a materiei, care se manifestă ca o formă specifică de interacțiune între curenții electrici, între curenții electrici și magneți sau între magneți. ✧ *Magnetism terestru* (sau *pământesc*) = totalitatea fenomenelor magnetice caracteristice Pământului. *Magnetism animal* = proprietate a organismelor vii de a emite un fluid magnetic și de a fi influențate de emanații ale aștrilor sau de fluidul magnetic al cuiva; ansamblu de procedee terapeutice bazate pe această proprietate. **2.** Parte a fizicii care studiază proprietățile magnetice ale materiei. — Din fr. **magnétisme,** germ. **Magnetismus.**

MAGNETÍT s.n. Minereu de fier de culoare neagră sau cenușie-închis, care se găsește în roci eruptive și care are proprietatea de a atrage fierul. [Var.: **magnetítă** s.f.] — Din fr. **magnétite.**

MAGNETÍTĂ s.f. v. **magnetit.**

MAGNETIZÁ, *magnetizez,* vb. I. Tranz. **1.** Tranz. A face ca un corp să capete, permanent sau temporar, proprietăți de magnet; a transforma în magnet. ✧ Refl. *Corpurile feromagnetice se magnetizează ușor.* ✦ Fig. A exercita asupra cuiva o atracție puternică. **2.** Refl. (Fam.) A se ameți de băutură. — Din fr. **magnétiser.**

MAGNETIZÁBIL, -Ă, *magnetizabili, -e,* adj. (Tehn.) Care se poate magnetiza. — Din fr. **magnétisable.**

MAGNETIZÁNT, -Ă, *magnetizanți, -te,* adj. (Despre un câmp magnetic) Care poate realiza magnetizarea unui corp. ✦ (Despre un dispozitiv) Care poate produce un câmp magnetic. — Din fr. **magnétisant.**

MAGNETIZÁRE, *magnetizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) magnetiza* și rezultatul ei. ✦ Stare a unui corp magnetizat. — V. **magnetiza.**

MAGNETIZÁT, -Ă, *magnetizați, -te,* adj. **1.** Căruia i s-au transmis proprietăți magnetice. ✦ Fig. Care se găsește sub influența magnetică a cuiva sau acționează sub o astfel de influență. **2.** (Fam.) Amețit de băutură. — V. **magnetiza.**

MAGNETIZATÓR, -OÁRE, *magnetizatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care poate să transmită magnetism. — **Magnetiza** + suf. *-tor* (după fr. *magnétisieur*).

MAGNETIZÁȚIE, *magnetizații,* s.f. Mărime care indică gradul de magnetizare al unui corp; intensitate de magnetizare. — Din fr. **magnétisation.**

MAGNETOELÉCTRIC, -Ă, *magnetoelectrici, -e,* adj. Care se referă la fenomenele electrice și magnetice. — Din fr. **magnéto-électrique.**

MAGNETOFLÉX s.n. Aliaj feromagnetic de fier cu nichel și cupru, folosit pentru solicitări foarte mari; magniflex. — Din germ. **Magnetoflex.**

MAGNETOFÓN, *magnetofoane,* s.n. Aparat care înregistrează și reproduce sunetele cu ajutorul unor benzi speciale, acoperite cu o substanță feromagnetică. — Din fr. **magnétophone.**

MAGNETOGRÁF, *magnetografe,* s.n. Aparat folosit pentru înregistrarea variației în timp a intensității câmpului magnetic terestru. — Din fr. **magnétographe.**

MAGNETOGRÁMĂ, *magnetograme,* s.f. Diagramă obținută cu magnetograful. — Din fr. **magnétogramme.**

MAGNETOHIDRODINÁMIC, -Ă, *magnetohidrodinamici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a fizicii care studiază legile generale ale comportării fluidelor electroconductoare în câmp magnetic. **2.** Adj. De magnetohidrodinamică (**1**). ✧ *Generator magnetohidrodinamic* = generator electric care transformă direct în energie electrică energia termică a unui fluid fierbinte ionizat, supus acțiunii unui câmp magnetic. — Din fr. **magnétohydrodynamique.**

MAGNETOMETRÍE s.f. Ramură a geofizicii care studiază câmpul magnetic al Pământului și anomaliile acestuia. — Din fr. **magnétométrie.**

MAGNETOMÉTRU, *magnetometre,* s.n. Instrument cu care se măsoară intensitatea câmpului magnetic. — Din fr. **magnétomètre.**

MAGNETOMOTÓR, *magnetomotoare,* s.n. Electromotor în a cărui construcție intră un magnet permanent. — Din fr. **magnétomoteur.**

MAGNETÓN, *magnetoni,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru magnetismul electronului și a nucleelor atomice. — Din fr. **magnéton.**

MAGNETOÓPTIC, -Ă, *magnetooptici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Capitol al fizicii care studiază fenomenele produse în interacțiunea undelor electromagnetice luminoase cu câmpurile magnetice. **2.** Adj. De magnetooptică (**1**). [Pr.: *-to-op-*] — Din fr. **magnéto-optique.**

MAGNETOPÁUZĂ s.f. Regiune a spațiului extraterestru în care nu se manifestă câmpul magnetic al Pământului. [Pr.: *-pa-u-*] — **Magnet** + **pauză** (după fr. *magnétopause).*

MAGNETOSCÓP, *magnetoscoape,* s.n. Aparat pentru înregistrarea și redarea imaginilor pe o bandă magnetică. — Din fr. **magnétoscope.**

MAGNETOSFÉRĂ s.f. Regiune a spațiului extraterestru în care câmpul magnetic este delimitat, în exterior, de vântul solar. — Din fr. **magnétosphère,** engl. **magnetosphere.**

MAGNETOSTÁTIC, -Ă, *magnetostatici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a electromagnetismului care studiază câmpul magnetic invariabil în timp. **2.** Adj. De magnetostatică (**1**). — Din fr. **magnétostatique.**

MAGNETOSTRICȚIÚNE s.f. (Fiz.) Deformare a unui corp sub acțiunea unui câmp magnetic variabil. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **magnétostriction.**

MAGNETOTÉCĂ, *magnetoteci,* s.f. Colecție de benzi magnetice (înregistrate); *p. ext.* mobilă în care se păstrează astfel de colecții; încăpere special dotată pentru audierea benzilor magnetice înregistrate. — Din fr. **magnétothèque.**

MAGNETOTELÚRIC, -Ă, *magnetotelurici, -ce,* adj. (Despre metode de prospectare geologică) Care identifică zăcăminte pe baza câmpurilor magnetice ale Pământului. — Din engl. **magnetotelluric.**

MAGNETOTERAPÍE, *magnetoterapii,* s.f. (Med.) Fizioterapie cu ajutorul câmpurilor magnetice. — Din fr. **magnétothérapie.**

MAGNETÓU, *magnetouri,* s.n. Mic generator electric de curent alternativ, folosit pentru aprinderea carburantului la anumite motoare cu aprindere electrică. — Din fr. **magnéto.**

MAGNETRÓN, *magnetroane,* s.n. Tub electronic (folosit în special ca generator de oscilații de înaltă frecvență) în care intensitatea curentului de electroni este comandată printr-un câmp magnetic exterior. — Din fr. **magnétron.**

MAGNEZIÁN, -Ă, *magnezieni, -e,* adj. (Chim.) Magnezic. [Pr.: *-zi-an*] — Din fr. **magnésien.**

MAGNÉZIC, -Ă, *magnezici, -ce,* adj. Care conține magneziu, de magneziu. — Din fr. **magnésique.**

MAGNÉZIE s.f. Oxid de magneziu în formă de praf alb, fără gust și fără miros, folosit în medicină ca laxativ. — Din fr. **magnésie.**

MAGNEZÍT s.n. Carbonat natural de magneziu, de culoare albă-gălbuie sau brună, folosit în industrie. [Var.: **magnezítă** s.f.] — Din fr. **magnésite.**

MAGNEZÍTĂ s.f. v. **magnezit.**

MAGNÉZIU s.n. Element chimic, metal moale, ușor, de culoare albă-argintie, maleabil și ductil, folosit la fabricarea aliajelor ușoare, în metalurgia nichelului, în fotografie etc. — Din fr. **magnésium.**

MÁGNICO s.n. Aliaj feromagnetic de fier, magneziu, nichel și cobalt. — Din fr. **magnico.**

MAGNÍFIC, -Ă, *magnifici, -ce,* adj. (Livr.) Măreț, grandios, superb, minunat; de un fast ieșit din comun. ✦ (Cu valoare de superlativ) Foarte frumos, strălucit, desăvârșit. — Din fr. **magnifique.**

MAGNIFICÉNȚĂ s.f. (Livr.) **1.** Grandoare, măreție; fast, lux ieșit din comun. **2.** (Urmat de un adj. pos.) Termen de reverență. *Magnificiența Sa. Magnificențele Voastre.* — Din fr. **magnificence,** it. **magnificenza.**

MÁGNIFLEX s.n. Aliaj feromagnetic de fier cu nichel și cupru, folosit pentru solicitări mecanice foarte mari; magnetoflex. — Din germ. **Magniflex.**

MAGNITÚDINE, *magnitudini,* s.f. **1.** Mărime stelară. **2.** Mărime care indică gradul de intensitate al unui cutremur de pământ. — Din fr. **magnitude,** lat. **magnitudo, -inis.**

MÁGNO s.n. Aliaj de nichel și mangan, folosit în electrotehnică. — Din germ. **Magno.**

MAGNOLIACÉE, *magnoliacee,* s.f. (La pl.) Familie de arbori exotici cu flori mari, decorative, cu frunzele permanent verzi; (și la sg.) plantă din această familie. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **magnoliacée.**

MAGNÓLIE, *magnolii,* s.f. Nume dat unor arbori exotici cu flori frumoase, mari, albe sau roșii, plăcut mirositoare, ale căror frunze sunt (la unele specii) întotdeauna verzi, cultivați ca plante decorative *(Magnolia).* — Din germ. **Magnolie,** fr., it. **magnolia.**

MAGÓT, *magoți,* s.m. Maimuță mare, fără coadă, cu fața roșie, care trăiește în nordul Africii și în Gibraltar *(Macacus sylvanus).* — Din fr. **magot.**

MAHALÁ, *mahalale,* s.f. **1.** Cartier (mărginaș) al unui oraș; periferie. ✧ Loc. adj. *De mahala* = care aparține sau este specific mahalalei; *p. ext.* de rând, vulgar, grosolan. **2.** P. ext. Populația unei mahalale (**1**). — Din tc. **mahalle.**

MAHALAGÉSC, -EÁSCĂ, *mahalagești,* adj. Specific mahalagiului; de mahala. — **Mahalagiu** + suf. *-esc.*

MAHALAGIOÁICĂ, *mahalagioaice,* s.f. Femeie care locuiește într-un cartier mărginaș, la periferia orașelor; *p. ext.* femeie cu apucături vulgare, grosolane, care se ceartă și bârfește; mahalagiță, țață. — **Mahalagiu** + suf. *-oaică.*

MAHALAGÍSM, *mahalagisme,* s.n. Vorbă sau expresie caracteristică oamenilor de la periferie; *p. ext.* obișnuința de a colporta informații (răutăcioase) la adresa cuiva; bârfeală, clevetire; (la p.l) vorbe astfel colportate. — **Mahalagiu** + suf. *-ism.*

MAHALAGÍȚĂ, *mahalagițe,* s.f. (Rar) Mahalagioaică. — **Mahalagiu** + suf. *-iță.*

MAHALAGÍU, *mahalagii,* s.m. Bărbat care locuiește într-un cartier mărginaș, la periferia unui oraș; *p. ext.* bărbat cu apucături vulgare, grosolane, care se ceartă și bârfește. — **Mahala** + suf. *-giu.*

MAHARADJÁH s.m. v. **maharajah.**

MAHARAJÁH, *maharajahi,* s.m. Titlu purtat de prinții indieni suverani (până în 1956); persoană care deținea acest titlu. [Var.: **maharadjáh** s.m.] — Din fr. **maharadjah.**

MAHARANÍ s.f. Soție de maharajah. — Din fr. **mahārāni.**

MÁHĂR, *mahări,* s.m. (Fam.) Personaj important, puternic, influent (în domeniul afacerilor, speculațiilor, relațiilor). ✦ (Arg.) Mai-mare, șef. — Din germ. **Macher.**

MAHDÍSM s.n. Doctrină religioasă musulmană care preconizează credința în mahdiu. — Din fr. **mahdisme.**

MAHDÍST, -Ă, *mahdiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al mahdismului. — Din fr. **mahdiste.**

MAHDÍU s.m. (În islam; la sunniți) Personaj care va veni la sfârșitul lumii pe Pământ și va întrona pacea și dreptatea, înlăturând răul; (la șiiți) cel de-al 12-lea imam. — Din fr. **mahdī.**

MAHINÁȚIE s.f. v. **mașinație.**

MAHMUDEÁ, *mahmudele,* s.f. Monedă turcească de aur, care a circulat și în Țările Române în prima jumătate a sec. XIX. — Din tc. **mahmudiye.**

MAHMÚR, -Ă, *mahmuri, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Adesea substantivat) Care nu și-a revenit complet din beție sau din somn; care este cu capul încă tulbure. **2.** Adj. Prost dispus, lipsit de voie bună, supărat, posomorât. **3.** S.n. (Reg.) Dispoziție (bună sau rea) a cuiva. ✧ Expr. (Reg.) *A scoate mahmurul* (din cineva) = a duce la exasperare, a enerva (pe cineva). — Din tc. **mahmur.**

MAHMUREÁLĂ, *mahmureli,* s.f. Faptul de a fi mahmur; starea celui mahmur; lipsă de bună dispoziție; buimăceală, mahmurie. — **Mahmur** + suf. *-eală.*

MAHMURÍE s.f. (Rar) Mahmureală. — **Mahmur** + suf. *-ie.*

MAHOÁNĂ s.f. v. **mahonă.**

MAHOMEDÁN, -Ă, *mahomedani, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la cultul lui Mahomed, care aparține acestui cult; musulman. **2.** S.m. și f. Adept al religiei lui Mahomed, musulman; *p. restr.* turc. — Din n. pr. **Mahomed.** Cf. fr. m a h o m é t a n.

MAHOMEDANÍSM s.n. Islam. — Din fr. **mahométanisme** (după *mahomedan*).

MAHOMETÍSM s.n. (Înv.) Mahomedanism. — Din fr. **mahométisme.**

MAHÓN, *mahoni,* s.m. Nume dat mai multor specii de arbori din regiunea tropicală a Americii, cu lemnul de culoare brună-roșiatică, foarte rezistent, folosit la confecționarea mobilei de lux; *p. restr.* lemnul acestor arbori; acaju. — Din tc. **mahun, mahon.**

MAHONÁRE s.f. Descărcare a încărcăturii unei nave într-o mahonă. — Din **mahonă.**

MAHÓNĂ, *mahone,* s.f. Nume dat unor vase sau unor ambarcațiuni (cu fundul plat) folosite la transportul mărfurilor, la încărcarea și descărcarea navelor, la pescuit etc. [Var.: **mahoánă** s.f.] — Din fr. **mahonne.**

MAHONÍU, -ÍE, *mahonii,* adj., s.n. (Rar) **1.** Adj. De culoarea mahonului; brun-roșcat. **2.** S.n. Culoare brună-roșcată. — **Mahon** + suf. *-iu.*

MAHÓRCĂ s.f. **1.** Plantă anuală din familia solanaceelor, cu frunze mari, bogate în nicotină și în acid citric, dar lipsite de aroma frunzelor de tutun; tutun turcesc (*Nicotiana rustica*). **2.** Tutun de calitate inferioară, fabricat din rădăcinile mahorcii (**1**). — Din rus., ucr. **mahorka.**

MAHRÁMĂ s.f. v. **maramă.**

MAI[1] adv. **I. 1.** (Servește la formarea gradului comparativ) *Mai bun.* ✧ (În locuțiuni, întărind sensul unor cuvinte) *Mai întâi (și-ntâi). Mai apoi. Mai înainte.* **2.** (Servește la formarea gradului superlativ relativ) *Cel mai bun.* ✧ (Înaintea unui substantiv) *Te comporți ca cel mai copil dintre copii.* ✧ (Precedat de „ce" în construcții exclamative, cu valoare de superlativ absolut) *Ce mai drac frumos de fată!* ✧ Expr. *Mai rar* = întâlnit extrem de rar. *Așa om mai rar!* **II.** (Atenuează ideea exprimată de cuvântul determinat) În parte, puțin, oarecum, într-o oarecare măsură, întrucâtva. *Copii și mai cuminți, și mai obraznici. Ploaia mai încetase.* **III.** (Exprimă ideea de aproximație) Aproape; aproximativ, cam. *Mai îmi vine a crede.* ✦ (Urmat de o propoziție subordonată introdusă prin conj. „că" sau „să") Gata să..., cât pe-aci. *Cetina mai că-i ajunge la pământ.* ✧ *Mai-mai* = cât pe-aci, gata-gata. **IV.** (Înaintea unui verb). **1.** (Arată că acțiunea verbului durează) Și acum, în continuare, încă. *Mai vine la noi.* ✧ Expr. *Mai e vorbă!* = desigur! neapărat! nu încape discuție! sigur! ✦ (În formule interogative, cu referire la o situație nouă) *Ce mai faci?* **2.** (Arată repetarea acțiunii verbului) Din nou, încă o dată, iar. *Poate să ne mai întâlnim.* **3** (Exprimă nedumerire) *Nu se știe ce s-a mai făcut.* **V.** (Arată că, pe lângă lucrurile cunoscute, intervine un element nou) **1.** (În enumerări) În afară de aceasta, în plus, pe deasupra. *Avea casă, mai ceva bani.* ✧ Expr. *Ce mai atâta vorbă* sau *ce mai încoace-ncolo,* se zice când vrem să punem capăt unei discuții. **2.** (Corelativ) Când..., când; ba..., ba; parte..., parte. *Mai una, mai alta.* **VI.** (În propoziții și construcții exclamative, intensifică ideea din frază) *Ce mai zgomot, ce mai freamăt!* — Lat. **magis.**

MAI[2], *maiuri,* s.n. Nume dat diferitelor unelte sau părți de unelte în formă de ciocan (de lemn), care servesc la bătut, îndesat, nivelat etc. ✦ (Reg.) Bătător[2]. — Lat. **malleus.**

MAI[3], *maiuri,* s.n. (Reg.) Ficat. — Din magh. **máj.**

MAI[4] s.m. A cincea lună a anului, care urmează după aprilie; florar. — Lat. **maius,** sl. **maĭ.**

MAIÁ, *maiele,* s.f. Ferment; drojdie; *p. ext.* plămădeală. ✧ Expr. *A prinde maia* = a prinde puteri, a se înviora. [Pr.: *-ma-ia*] — Din tc. **maya.**

MAIÁL, *maiale,* s.n. (Reg.) Serbare sau petrecere câmpenească în cinstea primăverii, organizată (de școlari) în luna mai[4]. [Pr.: *ma-ial*] — După germ. **Majalis.**

MÁICĂ, *maici,* s.f. **I. 1.** (Pop.) Mamă. ✧ *Maica Domnului* (sau Precista) = mama lui Isus Hristos. ✦ Termen de politețe folosit pentru a vorbi cu (sau despre) o femeie (mai) în vârstă; termen afectiv cu care o femeie se adresează copiilor ei sau unei persoane mai tinere. **2.** Călugăriță; termen cu care cineva se adresează unei călugărițe. **II.** Fig. (Pop.) Izvor, cauză, origine. — Din bg., sb. **majka.**

MAIDÁN, *maidane,* s.n. Teren deschis, loc viran situat în interiorul sau la marginea unei localități. ✧ Expr. (Pop.) *A scoate* (sau *a ieși) la maidan*= a scoate sau a ieși la vedere; a (se) arăta, a (se) face cunoscut. *A bate maidanul* (sau *maidanele)* = a-și pierde vremea hoinărind sau jucându-se; a hoinări, a vagabonda. — Din tc. **meydan, mavdan.**

MAIDANÉZ, -Ă, *maidanezi, -e,* adj., s.m. și f. (Fam.) (Animal) fără stăpân, vagabond. — **Maidan** + suf. *-ez.*

MAIESTÁTE, (**2**) *maiestăți,* s.f. **1.** Caracter ori aspect impunător, grandios sau solemn care trezește admirație, respect etc.; măreție. **2.** Suveran, monarh. ✦ (Urmat de un adj. pos.) Termen de reverență folosit pentru a vorbi cu (sau despre) un monarh. *Maiestatea Sa. Maiestățile Voastre.* [Var.: **majestáte** s.f.] — Din lat. **maiestas, -atis,** fr. **majesté.**

MAIESTÓS, -OÁSĂ adj. v. **maiestuos.**

MAIESTUÓS, -OÁSĂ, *maiestuoși, -oase,* adj. **1.** Care impune prin prestanță, prin demnitate deosebită sau prin caracterul solemn, ceremonios. ✦ (Adverbial) Cu gravitate, cu importanță. **2.** Care impune prin măreția înfățișării, prin grandoarea proporțiilor; impunător. ✦ (Adverbial) Cu măreție, în mod grandios. [Pr.: *-tu-os.* — Var.: **maiestós, -oásă, majestós, -oásă** adj.] — Din it. **maestoso,** fr. **majesteux.**

MAIESTUOZITÁTE s.f. Însușirea, caracterul a ceea ce este maiestuos. [Pr.: *ma-ies-tu-o-*] — **Maiestuos** + suf. *-itate.*

MAIÉU s.n. v. **maiou.**

MAIEÚTICĂ s.f. (La Socrate) Arta de a scoate la iveală în cursul discuțiilor filosofice, prin întrebări neașteptate, adevărul. [Pr.: *-ie-u-*] — Din fr. **maeutique.**

MAIMÚȚĂ, *maimuțe,* s.f. **1.** Nume generic dat animalelor tropicale cu conformația exterioară foarte asemănătoare cu a omului, inteligente și sociabile, cu un spirit de imitație foarte dezvoltat. **2.** (Fam.) Epitet depreciativ pentru o persoană foarte urâtă sau care obișnuiește să imite pe alții. — Cf. ngr. m a i m ú, tc. m a y m u n.

MAIMUȚĂREÁLĂ, *maimuțăreli,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) maimuțări;* imitație. **2.** Gest sau atitudine afectată, grimasă, schimonoseală, maimuțărie. — **Maimuțări** + suf. *-eală.*

MAIMUȚĂRÍ, *maimuțăresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A imita pe cineva (pentru a-l lua în râs); a maimuți. **2.** Refl. A folosi gesturi sau vorbe afectate, a se strâmba, a se schimonosi; a se fandosi. — **Maimuță** + suf. *-ări.*

MAIMUȚĂRÍE, *maimuțării,* s.f. (Rar) Maimuțăreală. — **Maimuță** + suf. *-ărie.*

MAIMUȚĂRÍRE, *maimuțăriri,* s.f. Faptul de *a (se) maimuțări* și rezultatul ei. — V. **maimuțări.**

MAIMUȚÍ, *maimuțesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A maimuțări (**1**). — Din **maimuță.**

MAIMUȚÍCĂ, *maimuțele,* s.f. Diminutiv al lui *maimuță.* — **Maimuță** + suf. *-ică.*

MAIMUȚÓI, *maimuțoi,* s.m. Augmentativ al lui *maimuță;* maimuță mascul. ✦ (Fam.) Epitet dat unui bărbat foarte urât sau care obișnuiește să imite pe alții; epitet dat unui bărbat neserios. — **Maimuță** + suf. *-oi.*

MAINÁ, *mainez,* vb. I. Tranz. (Mar.) A coborî o greutate cu ajutorul unei instalații de manevră de forță. [Pr.: *ma-i-*] — Din tc. **mayna.**

MAIONÉZĂ, *maioneze,* s.f. Sos rece, gros, preparat din gălbenuș de ou frecat cu untdelemn și condimentat cu lămâie, muștar etc. [Pr.: *ma-io-*] — Din fr. **mayonnaise.**

MAIÓR, *maiori,* s.m. Grad în ierarhia ofițerilor, superior celui de căpitan și inferior celui de locotenent-colonel; ofițer care are acest grad. — Din rus. **maĭor,** germ. **Major.**

MAIOREÁSĂ, *maiorese,* s.f. (Fam. și pop.) Soție de maior. — **Maior** + suf. *-easă.*

MAIORESCIÁN, -Ă, *maiorescieni, -e,* adj. De Titu Maiorescu, al lui Titu Maiorescu; în maniera lui Titu Maiorescu. [Pr.: *-ci-an*] — **Maiorescu** (n. pr.) + suf. *-ian.*

MAIÓU, *maiouri,* s.n. Articol de lenjerie sau de echipament sportiv (cu sau fără mâneci), de obicei decoltat, purtat direct pe piele. [Pr.: *ma-iou.* — Var.: **maiéu** s.n.] — Din fr. **maillot.**

MÁISTRU, *maiștri,* s.m. **1.** Persoană care are (și practică) o meserie; meșter, meseriaș; (în special) meseriaș cu calificare superioară căruia, de obicei, i se încredințează conducerea și organizarea activității de producție dintr-un anumit sector al unei întreprinderi; maestru. ✦ Persoană iscusită, îndemânatică, abilă, pricepută. **2.** Persoană care învață, instruiește pe cineva. — Din germ. **Meister.**

MAJÁRCĂ s.f. (Pop.) Soi autohton de viță-de-vie, cu boabe mari de culoare verzuie-ruginie, cultivat pe terenuri nisipoase. — Et. nec.

MÁJĂ, *măji,* s.f. **1.** Veche unitate de măsură pentru greutăți, variind, după epoci și regiuni, între 50 și de 120 de kg. **2.** (Reg.) Cântar pentru greutăți mari. **3.** Năvod. — Din magh. **mázsa.**

MAJESTÁTE s.f. v. **maiestate.**

MAJESTÓS, -OÁSĂ adj. v. **maiestuos.**

MAJOLÍCĂ s.f. Faianță italiană caracterizată prin smalțul metalic; *p. gener.* faianță. ✦ Obiect fabricat din această faianță. — Din fr. **majolique, maïolique.**

MAJÓR, -Ă, *majori, -e,* adj. **1.** (Despre oameni) Care a împlinit vârsta legală pentru a putea beneficia prin lege de drepturi civile și politice depline. **2.** Foarte important, principal. ✦ (Log.; în sintagmele) *Termen major* = predicatul concluziei unui silogism. *Premisă majoră* = premisă care conține termenul major al silogismului. **3.** (Înv.; Mil.; în sintagmele) *Sergent major* v. *sergent. Plutonier major* (și substantivat, m.) v. *plutonier.* **4.** (Muz.; în sintagma) *Gamă majoră* sau *mod*

major = gamă sau mod care cuprinde cinci tonuri și două semitonuri. — Din fr. **majeur, major.**

MAJORÁ, *majorez,* vb. I. Tranz. A face mai mare (un preț, un impozit, un salariu, o taxă etc.); a spori. — Din fr. **majorer.**

MAJORÁNT, -Ă, *majoranți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. Care majorează. **2.** S.m. (Mat.) Element sau număr care este mai mare ori egal cu oricare dintre elementele sau numerele unei mulțimi. — Din fr. **majorante.**

MAJORÁRE, *majorări,* s.f. Acțiunea de *a majora* și rezultatul ei; creștere, mărire, sporire. ✦ Sumă pe care statul o încasează în plus ca sancțiune aplicată celor care întârzie plata impozitelor, taxelor etc. — V. **majora.**

MAJORÁT[1] s.n. Vârstă la care o persoană devine majoră (**1**); starea (juridică a) persoanei majore; majoritate civilă. — Din fr. **majorat.** Cf. germ. M a j o r a t.

MAJORÁT[2], -Ă, *majorați, -te,* adj. (Despre prețuri, impozite etc.) Mărit[4], sporit. — V. **majora.**

MAJORDÓM, *majordomi,* s.m. (În Franța, în Evul Mediu) Intendent al domeniilor regale și al palatului; *p. gener.* persoană însărcinată cu administrarea unui palat (regal sau princiar); *p.ext.* șeful personalului de serviciu din casele nobililor sau ale marilor bogătași. — Din fr. **majordome.**

MAJORETĂ, *majorete,* s.f. Fiecare dintre tinerele care, îmbrăcate în uniforme asemănătoare celei de toboșar, preced o defilare, deschid un spectacol, susțin o echipă sportivă etc., executând în ritmul muzicii pași de dans sau figuri de jonglerie. — Din fr. **majorette.**

MAJORITÁR, -Ă, *majoritari, -e,* adj. Care face parte din majoritate, care reprezintă cel mai mare număr, cea mai mare parte dintr-o colectivitate, care întrunește majoritatea. ✧ *Reprezentanță majoritară* = sistem electoral conform căruia sunt considerați aleși numai candidații care au întrunit majoritatea absolută a voturilor. — Din fr. **majoritaire.**

MAJORITÁTE, *majorități,* s.f. Partea sau numărul cel mai mare dintr-o colectivitate. ✦ Superioritate numerică cerută (prin lege) sau obținută în alegeri. ✧ *Majoritate absolută* = număr de voturi egal cu cel puțin jumătate plus unu din total. *Majoritate relativă* = număr de voturi care întrece numărul de voturi obținut de oricare dintre ceilalți candidați. *Majoritate civilă* = situație juridică a unei persoane care a împlinit vârsta prevăzută de lege pentru dobândirea deplinei capacități de exercițiu; majorat[1]. — Din fr. **majorité.** Cf. lat. m a i o r i t a s, -a t i s. germ. M a j o r i t ä t.

MAJÚSCUL, -Ă, *majusculi, -e,* s.f., adj. (Literă sau caracter de literă) care se folosește pentru a scrie inițiala numelor proprii și ale cuvintelor cu care începe o frază, pentru a individualiza un cuvânt într-un text etc. și care diferă de celelalte prin formă și mărime; (literă) mare. — Din fr. **majuscule.**

MAKE-UP, *make-upuri,* s.n. **1.** Înfrumusețare cosmetică a feței; machiaj. **2.** Denumire pentru anumite produse cosmetice. [Pr.: *méĭcap*] — Cuv. engl.

MAL, *maluri,* s.n. **1.** Margine (îngustă) de pământ situată (în pantă) de-a lungul unei ape; țărm; *p. ext.* regiune de lângă o apă. ✧ Expr. *A ieși la mal* = a duce ceva la bun sfârșit, a o scoate la capăt. *A se îneca (ca țiganul* sau *tocmai) la mal* = a renunța sau a fi obligat să renunțe la ceva tocmai când țelul era aproape atins. **2.** Perete, margine (abruptă) a unui râu, a unui șanț, a unei gropi. ✦ Râpă, prăpastie. ✦ (Reg.) Ridicătură de pământ mai puțin înaltă decât dealul, având coastele cu povârnișuri repezi sau abrupte. ✧ Expr. *Un mal de om* (sau *de femeie*), se spune despre un bărbat (sau o femeie) foarte mare. *Cât un mal* = (despre ființe) mare, mătăhălos. — Cf. alb. m a l l „munte".

MALÁ, *malale,* s.f. Unealtă a zidarului alcătuită dintr-o placă de lemn cu mâner, cu care se întinde și se nivelează stratul de tencuială. — Din tc. **mala.**

MALÁC, -Ă, *malaci, -ce,* s.m. și f. Pui al bivoliței. ✦ Epitet depreciativ pentru un om gras, greoi și leneș. — Din bg. **malak.**

MALACHÍT s.n. v. **malahit.**

MALACÓF s.n. v. **malacov.**

MALACOLÓGIC, -Ă, *malacologici, -ce,* adj. Referitor la moluște; de malacologie. — Din fr. **malacologique.**

MALACOLOGÍE s.f. Ramură a zoologiei care se ocupă cu studiul moluștelor. — Din fr. **malacologie.**

MALACÓV, *malacoave,* s.n. Crinolină. [Pl. și: *malacovuri.* — Var.: **malacóf** s.n.] — Din fr. **malakoff.**

MALADÍE, *maladii,* s.f. Boală. ✧ *Maladie mitrală* = boală de inimă care afectează valvula dintre atriu și ventriculul stâng. *Maladie albastră* = cianoză. — Din fr. **maladie.**

MALADÍV, -Ă, *maladivi, -e,* adj. (Despre oameni) Care are aspect nesănătos; bolnăvicios. ✦ (Despre stări, înclinații etc.) Care arată, trădează o boală. ✦ Care este exagerat, anormal, mai ales în comportamentul psihic. *Sensibilitate maladivă. Frică maladivă.* — Din fr. **maladif.**

MALAÉZ, -Ă, *malaezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Malaysian (**1**). **2.** Adj. Malaysian (**2**). ✦ (Și substantivat, f.) Limbă vorbită în Malaysia. [Scris și: *malaiez*] — Din **Malaysia** (n. pr.) (derivat regresiv). Cf. fr. m a l a i s.

MÁLAGA s.n. Vin (foarte) dulce obținut în podgoriile din jurul orașului spaniol Malaga. [Acc. și: *malága*] — Din sp. **malaga,** fr. **malaga.**

MALAGUÉNA, *malaguenii,* s.f. Dans spaniol cu ritm lent; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *-ghe-nia*] — Din sp., fr. **malagueña.**

MALAHÍT s.n. Carbonat natural de cupru de culoare verde, cristalizat, folosit la fabricarea unor obiecte decorative sau a unor vopsele. [Var.: **malachít** s.n.] — Din fr. **malachite.**

MALÁR, *malare,* adj. (În sintagma) *Os malar* (și substantivat, n.) = fiecare dintre cele două oase ale craniului, situate în părțile laterale ale feței, dedesubtul orbitelor. — Din fr. **malaire.**

MALÁRIC, -Ă, *malarici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de malarie (cronică). **2.** Adj. Care aparține malariei, privitor la malarie. — Din it. **malarico.**

MALÁRIE s.f. Boală infecțioasă provocată de hematozoarul palustru (transmis prin înțepătura țânțarilor anofeli), caracterizată prin puternice accese de friguri; paludism, friguri (palustre). — Din it. **malaria.** Cf. fr. m a l a r i a, germ. M a l a r i a.

MALARIOLÓG, -Ă, *malariologi, -ge,* s.m. și f. Medic specializat în malariologie. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **malariologue.**

MALARIOLÓGIC, -Ă, *malariologici, -ce,* adj. De malariologie. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **malariologique.**

MALARIOLOGÍE s.f. Ramură a medicinii care studiază prevenirea și tratarea malariei; paludologie (**2**). [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **malariologie.**

MALARIOTERAPÍE s.f. Metodă de tratament care constă în inocularea parazitului malariei în vederea obținerii de temperaturi ridicate la bolnav; paludoterapie. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **malariothérapie.**

MALAWIÁN, -Ă, *malawieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Malawi sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Republicii Malawi sau malawienilor (**1**), privitor la Malawi ori la malawieni. — Din **Malawi** (n. pr.) + suf. *-ian.* Cf. fr. m a l a w i e n.

MALAXÁ, *malaxez,* vb. I. Tranz. A amesteca (sau a frământa) două sau mai multe materiale pentru a obține un amestec omogen. — Din fr. **malaxer.**

MALAXÁRE, *malaxări,* s.f. Acțiunea de *a malaxa* și rezultatul ei. — V. **malaxa.**

MALAXÓR, *malaxoare,* s.n. Mașină care amestecă (sau frământă) diverse materiale pentru a le transforma într-o masă omogenă. — Din fr. **malaxeur.**

MALAXORÍST, -Ă, *malaxoriști, -ste,* s.m. și f. Muncitor care lucrează la malaxor. — **Malaxor** + suf. *-ist.*

MALAYSIÁN, -Ă, *malaysieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Federației Malaysia sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Federației Malaysia sau malaysienilor (**1**), privitor la Federația Malaysia ori la malaysieni. — Din fr. **malaysian.**

MÁLDĂR, *maldăre,* s.n. **1.** Mulțime de obiecte de același fel, îngrămădite unele peste altele; *p. ext.* cantitate mare dintr-o anumită materie. **2.** Grămadă de tulpini, de plante secerate, de nuiele, de crengi etc. (legate la un loc). ✦ Grămadă (nu prea mare) de fân, de paie, de iarbă cosită etc. [Var.: (reg.) **máldur** s.n.] — Et. nec.

MALDIVIÁN, -Ă, *maldivieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Maldive sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Republicii Maldive sau maldivienilor (**1**), privitor la Maldive ori la maldivieni. — **Maldive** (n.pr.) + suf. *-ian*. Cf. engl. M a l d i v i a n.

MÁLDUR s.n. v. **maldăr.**

MALEÁBIL, -Ă, *maleabili, -e,* adj. **1.** (Despre metale) Care poate fi întins în foi subțiri la o temperatură inferioară aceleia de topire; (despre alte materiale) care poate fi ușor modelat. **2.** Fig. (Despre oameni, despre caracterul lor etc.) Care se adaptează ușor; adaptabil, docil. [Pr.: *-le-a-*] — Din fr. **malléable.**

MALEABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi maleabil. ✦ Fig. Capacitate, ușurință de adaptare. [Pr.: *-le-a-*] — Din fr. **malléabilité.**

MALEABILIZÁ, *maleabilizez,* vb. I. Tranz. A face un material maleabil. [Pr.: *-le-a-*] — **Maleabil** + suf. *-iza.*

MALEABILIZÁRE, *maleabilizări,* s.f. Acțiunea de *a maleabiliza* și rezultatul ei. [Pr.: *-le-a-*] — V. **maleabiliza.**

MALEDÍCȚIE, *maledicții,* s.f. (Livr.) Blestem; nenorocire, fatalitate. [Var.: **maledicțiúne** s.f.] — Cf. fr. m a l é d i c t i o n.

MALEDICȚIÚNE s.f. v. **maledicție.**

MALÉFIC, -Ă, *malefici, -ce,* adj. Care are influență nefastă, fatală. — Din fr. **maléfique.**

MALÉIC, -Ă, *maleici, -ce,* adj. (Chim.; în sintagmele) *Acid maleic* = acid obținut prin oxidarea benzenului, folosit în industriile textilă și chimică la fabricarea uleiurilor. *Anhidridă maleică* = anhidridă obținută prin încălzirea acidului maleic, folosită în industria chimică. [Pr.: *-le-ic*] — Din fr. **maléique.**

MALEOLÁR, -Ă, *maleolari, -e,* adj. (Anat.) De maleolă, al maleolei. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **malléolaire.**

MALEÓLĂ, *maleole,* s.f. Fiecare dintre proeminențele situate în partea inferioară a tibiei și a peroneului. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **malléole.**

MALFORMÁȚIE, *malformații,* s.f. Anomalie morfologică congenitală a unui organ, a unui aparat sau sistem sau a unei părți a corpului unei ființe. — Din fr. **malformation.**

MALGÁȘ, -Ă, *malgași, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Madagascarului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Madagascarului sau malgașilor (**1**), privitor la Madagascar ori la malgași. ✦ (Substantivat, f.) Limba oficială a Madagascarului. — Din fr. **malgache.**

MALIÁN, -Ă, *malieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Republicii Mali sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Republicii Mali sau malienilor (**1**), privitor la Republica Mali ori la malieni. [Pr.: *-li-an*] — Din fr. **malien,** engl. **Malian.**

MÁLIC adj. (Chim.; în sintagma) *Acid malic* = acid organic care se găseşte în mere şi în numeroase vegetale. — Din fr. **malique.**

MALÍGN, -Ă, *maligni, -e,* adj. (Despre boli sau procese patologice) De natură gravă, care evoluează spre agravare. ✧ *Tumoare malignă* = tumoare canceroasă. *Pustulă malignă* = dalac. ✦ (Rar) Înclinat spre rău, care face rău. [Var.: (înv.) **malín, -ă** adj.] — Din lat. **malignus.** Cf. fr. m a l i n.

MALIGNITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este malign, evoluţie spre agravare a unei boli. — Din lat. **malignitas, -atis.** Cf. fr. m a l i g n i t é.

MALIGNIZÁ, pers. 3 *malignizează,* vb. I. Refl. (Med.; despre celule) A se transforma, a căpăta caracter malign; a se canceriza. — **Malign** + suf. *-iza.*

MALIGNIZÁRE, *malignizări,* s.f. Faptul de *a se maligniza.* — V. **maligniza.**

MALIGNIZÁT, -Ă, *malignizaţi, -te,* adj. Care a devenit malign. — V. **maligniza.**

MALÍN, -Ă adj. v. **malign.**

MALÍŢIE, (**2**) *maliţii,* s.f. (Livr.) **1.** Înclinarea de a fi maliţios; răutate, maliţiozitate. **2.** Vorbă, atitudine, glumă răutăcioasă. [Var.: **maliţiúne** s.f.] — Din fr. **malice,** lat. **malitia.**

MALIŢIÓS, -OÁSĂ, *maliţioşi, -oase,* adj. (Adesea adverbial) Răutăcios, caustic. [Pr.: *-ţi-os*] — Din fr. **malicieux,** lat. **malitiosus.**

MALIŢIOZITÁTE, *maliţiozităţi,* s.f. (Livr.) Maliţie. [Pr.: *-ţi-o-*] — **Maliţios** + suf. *-itate.* Cf. it. m a l i z i o s i t á.

MALIŢIÚNE s.f. v. **maliţie.**

MALL, *malluri,* s.n. Complex de mari dimensiuni care cuprinde magazine, servicii utilitare, expoziţii etc. închis circulaţiei autovehiculelor; spaţiu vast pe care se află un astfel de complex. [Pr.: *mol*] — Din engl. **mall.**

MALLORQUÍN, -Ă, *mallorquini, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană originară sau locuitor din insula Mallorca. **2.** Adj. Care aparţine insulei Mallorca sau mallorquinilor (**1**), privitor la Mallorca ori la mallorquini. [Pr.: *malĭorchin*] — Din sp. **mallorquín**.

MALNUTRÍŢIE, *malnutriţii,* s.f. **1.** Subnutriţie (**1**). **2.** Subnutriţie (**2**). — Din fr. **malnutrition.**

MALONÉST, -Ă, *maloneşti, -ste,* adj. (Livr.) Necinstit, incorect. — Din it. **malonesto.**

MALÓNIC adj. (Chim.; în sintagma) *Acid malonic* = acid dicarboxilic folosit împreună cu derivaţii săi în sinteze organice şi farmaceutice. — Din fr. **malonique.**

MALOTEÁ, *malotele,* s.f. (Înv. şi reg.) Haină (lungă până la pământ), de obicei căptuşită cu blană (scumpă), având marginile din faţă tivite cu blană, uneori cu guler şi manşete de blană, purtată, în trecut, de femei; un fel de scurteică purtată de ţărani în zilele de sărbătoare. — Din tc. **mallota.**

MALPOZÍŢIE, *malpoziţii,* s.f. (Med.) Poziţie defectuoasă (a unui organ). — Din fr. **malposition.**

MALPRAXÍS s.n. (Med.) Tratament incorect sau neglijent aplicat de un medic unui pacient, care îi produce acestuia prejudicii de orice natură, în relaţie cu gradul de afectare a capacităţii fizice şi psihice. — Din fr. **malpraxis.**

MALTÁZĂ s.f. Enzimă care are proprietatea de a transforma maltoza în glucoză. — Din fr. **maltase,** germ. **Maltase.**

MALTÉZ, -Ă, *maltezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Maltei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Maltei sau maltezilor (**1**), privitor la Malta ori la maltezi. ✦ (Substantivat, f.) Limba oficială a Maltei. — Din it. **maltese.**

MALTHUSIÁN, -Ă, *malthusieni, -e,* adj., s.m. şi f. Malthusianist. [Pr.: *mal-tu-si-an*] — Din fr. **malthusien.**

MALTHUSIANÍSM s.n. Teorie potrivit căreia populaţia globului creşte în progresie geometrică, în timp ce mijloacele de existenţă cresc în progresie aritmetică. [Pr.: *-tu-si-a-*] — Din fr. **malthusianisme.**

MALTHUSIANÍST, -Ă, *malthusianişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al malthusianismului. [Pr.: *-tu-si-a-*] — **Malthusian**[ism] + suf. *-ist.*

MALTÓZĂ s.f. Substanţă zaharoasă formată din două molecule de glucoză; zahăr de malţ. — Din fr. **maltose,** germ. **Maltose.**

MALTOZURÍE, *maltozurii,* s.f. (Med.) Prezenţă a maltozei în urină; cantitate de maltoză aflată în urină. — Din fr. **maltosurie.**

MALTRATÁ, *maltratez,* vb. I. Tranz. A trata pe cineva cu asprime, a-i provoca dureri fizice sau morale; a chinui, a brutaliza. — Din fr. **maltrater,** it. **maltrattare.**

MALTRATÁRE, *maltratări,* s.f. Acţiunea de *a maltrata* şi rezultatul ei; brutalizare. — V. **maltrata.**

MALŢ s.n. Produs obţinut din boabe de cereale (mai ales de orz) încolţite, uscate şi măcinate, folosit la fabricarea berii şi a spirtului sau, prăjit, la prepararea unui surogat de cafea; slad. — Din germ. **Malz.**

MALŢÁT, -Ă, *malţaţi, -te,* adj. (Despre alimente) Cu malţ. — **Malţ** + suf. *-at.*

MALŢIFICÁ, *malţific,* vb. I. Tranz. A transforma orzul sau alte cereale în malţ. — **Malţ** + suf. *-ifica.*

MALŢIFICÁRE s.f. Acţiunea de *a malţifica* şi rezultatul ei. — V. **malţifica.**

MALVACÉE, *malvacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate, având flori hermafrodite cu cinci petale şi multe stamine, iar fructul o capsulă; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. — Din fr. **malvacée.**

MALVERSÁŢIE, *malversaţii,* s.f. (Livr.) Delapidare; fraudă. [Var.: (înv.) **malversaţiúne** s.f.] — Din fr. **malversation.**

MALVERSAŢIÚNE s.f. v. **malversaţie.**

MAMÁCĂ s.f. (Reg.) Mamă (**1**). — Din **mamă.**

MAMÁIE s.f. (Pop. şi fam.) **1.** Mamă (**1**). **2.** Bunică. — Din **mamă.**

MAMÁR, -Ă, *mamari, -e,* adj. Care ţine de mamelă, referitor la mamelă; mamelar. ✧ *Glandă mamară* = organul secreţiei lactate la mamifere. — Din fr. **mammaire.**

MÁMĂ, *mame,* s.f. **1.** Femeie considerată în raport cu copiii ei, nume pe care i-l dau copiii acestei femei când i se adresează sau când vorbesc despre dânsa; maică, muică, mamaie, mamacă, neneacă. ✧ Loc. adj. *De mamă* = (despre relaţii de rudenie) care se află în linie maternă. ✧ Expr. *Vai de mama mea* (sau *ta, lui* etc.) = vai de mine (sau de tine, de el etc.). *(De) mama focului* = grozav, straşnic, extraordinar. *La mama dracului* = foarte departe. *De când mama m-a* (sau *te-a, l-a* etc.) *făcut* = de când sunt (sau eşti, este etc.) pe lume; de totdeauna. *De* (sau *pe) când era mama fată (mare)* = de foarte multă vreme. (Pop.) *A cere cât pe mă-sa* = a pretinde un preţ exagerat. *O mamă de bătaie* = o bătaie straşnică. ✦ Femela unui animal în raport cu puii ei. **2.** (La voc.) Termen (afectuos) cu care o femeie se adresează copiilor ei sau, *p. ext.,* unei persoane mai tinere. **3.** Termen de politeţe folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) o femeie (în vârstă). **4.** Compuse: *Mamă-mare* (sau, pop., *bătrână, bună)* = bunică. *Mamă-soacră* = soacră. *Mama* (sau *muma*)*-pădurii* (sau *-pădurilor)* = **a)** personaj din mitologia populară, închipuit de obicei ca o bătrână urâtă şi rea, care umblă prin păduri ademenind copii, ucigând oameni etc.; **b)** plantă erbacee, parazită, cu tulpina fără frunze, acoperită cu solzi şi cu flori purpurii *(Latharea squamaria).* **5.** Fig. Izvor, cauză. [Var.: (reg.) **múmă** s.f.] — Lat. **mamma.**

MÁMBO, *mambouri,* s.n. Dans de origine cubaneză, cu ritm vioi; melodie după care se execută acest dans. — Din sp., fr. **mambo.**

MAMELÁR, -Ă, *mamelari, -e,* adj. (Rar) Mamar. — Din fr. **mamellaire.**

MAMÉLĂ, *mamele,* s.f. Organ care secretă lapte la mamiferele femele; sân, piept, ţâţă. — Din fr. **mamelle.**

MAMELÓN, *mameloane,* s.n. **1.** Vârful proeminent al mamelei, unde se deschid canalele care secretă laptele; sfârc. **2.** Ridicătură de teren izolată, având de obicei vârful rotunjit. — Din fr. **mamelon.**

MAMELONÁR, -Ă, *mamelonari, -e,* adj. (Anat.) Referitor la mamelon, al mamelonului. — Din it. **mammellonare.**

MAMELÚC, *mameluci,* s.m. **1.** Soldat de cavalerie din garda personală a sultanilor din Egipt. ✦ Cavalerist francez dintr-un escadron de gardă imperială. **2.** Fig. Om lipsit de personalitate, de păreri proprii. — Din fr. **mamelouk.**

MAMELUCĂRÍE s.f. (Rar) Purtare, atitudine de mameluc (**2**). — **Mameluc** + suf. *-ărie.*

MAMIFÉR, *mamifere,* s.n. (La pl.) Clasă de vertebrate superioare care au corpul acoperit cu păr, nasc pui vii şi îi hrănesc cu laptele lor; (şi la sg.) animal din această clasă. ✧ (Adjectival) *Animal mamifer.* — Din fr. **mammifère.**

MAMÍTĂ, *mamite,* s.f. Boală infecţioasă care constă în inflamarea ugerului la animalele în lactaţie. — Din fr. **mammite.**

MAMÍŢĂ s.f. v. **mămiţă.**

MAMIŢÍCĂ s.f. v. **mămiţică.**

MAMOGRÁF, *mamografe,* s.n. (Med.) Aparat cu care se fac mamografii. — Din engl. **mamograph.**

MAMOGRAFÍE, *mamografii,* s.f. (Med.) Radiografie a glandei mamare; (rar) mastografie. — Din fr. **mammographie.**

MAMÓRNIŢĂ, *mamorniţe,* s.f. (Pop.) Femeie grasă, mare, greoaie, leneşă. — Cf. b a b o r n i ţ ă.

MÁMOŞ, *mamoşi,* s.m. Medic specialist în obstetrică şi ginecologie; ginecolog, obstetrician. — Din ngr. **mám**[**m**]**os.**

MAMÚT, *mamuţi,* s.m., adj. invar. **1.** S.m. Specie fosilă de elefant care avea corpul acoperit cu peri lungi şi fildeşii foarte dezvoltaţi *(Elephas primigenius).* **2.** Adj. invar. (Fig.; despre întreprinderi, organizaţii etc.) De mari proporţii. — Din fr. **mammouth.**

MANAGEMENT s.n. **1.** Activitatea şi arta de a conduce. **2.** Ansamblul activităţilor de organizare, de conducere şi de gestiune a întreprinderilor. ✦ Ştiinţa şi tehnica organizării şi conducerii unei întreprinderi. [Pr.: *ménigment, manăgment*] — Cuv. engl.

MÁNAGER, *manageri,* s.m. **1.** Persoană care conduce o entitate economică, îndeplinind, integral sau parţial, funcţiile de previziune şi organizare a activităţii, de coordonare şi antrenare a personalului subordonat şi de control asupra obiectivelor propuse. **2.** Persoană care se ocupă cu problemele administrative şi organizatorice ale unui sportiv, ale unei echipe sportive ori ale unui colectiv artistic. [Acc. şi: *manáger*] — Din engl. **manager.**

MANAGERIÁL, -Ă, *manageriali, -e,* adj. Referitor la conducerea (economică) la organizarea întreprinderilor; de manager. [Pr.: *-ri-al*] — Din engl. **managerial.**

MÁNĂ s.f. **1.** Lichen comestibil care crește pe stânci în forma unor mici gheme cenușii, purtate uneori de vânt în locuri foarte depărtate, unde cad ca o ploaie *(Lecanora esculenta); p. ext.* pâine făcută din acest lichen. ✦ Fig. Rod; frupt. ✦ Belșug, abundență. **2.** Numele mai multor boli ale plantelor cultivate, cauzate de anumite ciuperci parazite. **3.** Compus: *mană-de-ape* = plantă erbacee toxică din familia gramineelor, cu frunze lanceolate și cu flori hermafrodite dispuse în spicule *(Glyceria aquatica).* **4.** Rouă sau ploaie de vară pe vreme însorită, care are un efect dăunător asupra dezvoltării plantelor; *p. ext.* stricăciune provocată de soarele prea fierbinte care apare imediat după o ploaie. — Din sl. **mana,** ngr. **mánna.**

MANCÁNDO adv. (Muz.; indică modul de executare) Prin rărirea tempoului și diminuarea simultană a intensității. — Cuv. it.

MÁNCĂ, *mance,* s.f. (Reg.) Doică. — Din ucr. **mamka.**

MANCIURIÁN, -Ă, *manciurieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Manciuria. **2.** Adj. Care aparține Manciuriei sau manciurienilor (**1**), privitor la Manciuria ori la manciurieni. ✦ (Substantivat, f.) Limbă din familia altaică, vorbită în nordul Chinei. [Pr.: *-ri-an*] — **Manciuria** (n. pr.) + *suf.* **-ean**.

MÁNCO s.n. (Fin.) Ceea ce lipsește; *spec.* lipsă de bani constatată la încheierea unor socoteli; pierdere (estimată) la o marfă cu prilejul transportului, al desfacerii etc. — Din it. **manco.**

MANCOLÍSTĂ, *mancoliste,* s.f. Listă pe care un filatelist o trimite partenerului de schimb, cuprinzând mărcile poștale care îi lipsesc din colecție. — Din fr. **mancoliste.**

MANCÚRT, *mancurți,* s.m. Persoană lipsită de memorie, care se supune orbește unui stăpân. — Din rus. **mankurt.**

MANKURTIZÁRE s.f. Amnezie, uitare provocată intenționat; supunere. — Din **mancurt.**

MANDÁNT, -Ă, *mandanți, -te,* s.m. și f., adj. (Persoană) pentru care se încheie un act juridic. — Din fr. **mandant.**

MANDARÍN[1], *mandarini,* s.m. Demnitar indigen din Indochina; funcționar public (înalt) din China feudală. — Din fr. **mandarin.**

MANDARÍN[2], *mandarini,* s.m. Arbust fructifer cu flori albe, cultivat în regiunile mediteraneene pentru fructele sale comestibile *(Citrus nobilis).* — Din **mandarină** (derivat regresiv).

MANDARINÁT, *mandarinate,* s.n. Funcția mandarinului[1]; timpul cât un mandarin[1] își exercită funcția. — Din fr. **mandarinat.**

MANDARÍNĂ, *mandarine,* s.f. Fructul mandarinului[2], asemănător cu portocala, dar mai mic decât aceasta, cu coaja portocalie mai subțire și cu miezul mai dulce. — Din fr. **mandarine.**

MANDÁT, *mandate,* s.n. **1.** Împuternicire (contractuală) de a reprezenta o persoană fizică sau juridică și de a acționa în numele ei; act prin care se dă această împuternicire; procură. ✧ *Teritoriu sub mandat* = (în trecut) teritoriu administrat de o țară străină în baza hotărârii unui for internațional. **2.** (Jur.) Dispoziție, ordin. ✧ *Mandat de arestare* = act scris prin care organul judiciar competent ordonă arestarea unui învinuit, inculpat sau condamnat. *Mandat de aducere* = ordin scris dat unui organ de a aduce o persoană (învinuit, martor sau expert) în fața unei instanțe judecătorești sau a unui organ de cercetare penală, pentru a da declarații, lămuriri, pentru a efectua unele expertize etc. **3.** Serviciu poștal prin care cineva poate expedia o sumă de bani pentru a fi remisă destinatarului; *p. ext.* formular completat în acest scop, pe baza căruia se face transmiterea sumei; sumă de bani expediată sau primită astfel. — Din fr. **mandat.** Cf. germ. M a n d a t.

MANDATÁ, *mandatez,* vb. I. Tranz. (Rar) A ordonanța plata unei sume de bani. — Din fr. **mandater.**

MANDATÁR, -Ă, *mandatari, -e,* s.m. și f. Persoană căreia i s-a încredințat un mandat (**1**), care a primit o împuternicire; procurator. — Din fr. **mandataire.** Cf. germ. M a n d a t a r.

MÁNDEA s.m. (Arg.) Persoana care vorbește, care se adresează cuiva. — Din țig. **mande.**

MANDIBULÁR, -Ă, *mandibulari, -e,* adj. Referitor la mandibulă, de mandibulă. — Din fr. **mandibulaire.**

MANDÍBULĂ, *mandibule,* s.f. **1.** Maxilar inferior (la om și animale). **2.** Fiecare dintre cele două părți ale ciocului păsărilor. ✦ Fiecare dintre cele două părți chitinoase ale aparatului bucal la insecte. — Din fr. **mandibule.**

MANDÓLĂ, *mandole,* s.f. **1.** Vechi instrument muzical cu coarde, asemănător cu lăuta. **2.** Instrument muzical asemănător cu mandolina. [Var.: **mandóră** s.f.] — Din it. **mandola.**

MANDOLINÁTĂ, *mandolinate,* s.f. (Rar) Serenadă cântată cu acompaniament de mandolină. — Din it. **mandolinata.**

MANDOLÍNĂ, *mandoline,* s.f. Instrument muzical alcătuit dintr-o cutie de rezonanță boltită și din patru coarde metalice duble, care se pun în vibrație prin atingere cu o pană (de celuloid) sau prin ciupire. — Din fr. **mandoline.** Cf. it. m a n d o l i n a, germ. M a n d o l i n e.

MANDOLINÍST, -Ă, *mandoliniști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Persoană care cântă la mandolină. — Din fr. **mandoliniste.**

MANDÓRĂ s.f. v. **mandolă.**

MANDRAGÓRĂ, *mandragore,* s.f. Plantă erbacee cu flori violete deschis, cu rădăcini groase, din care se extrage un tonic *(Mandragora officinalis).* — Din sl. **manŭdragora.**

MÁNDRĂ, *mandre,* s.f. (Reg.) Îngrăditură de nuiele, de stuf sau de șipci, așezată de-a curmezișul unei ape pentru a înlesni prinderea sau păstrarea peștilor. — Din ngr. **mándra.**

MANDRÍL, *mandrili,* s.m. Specie de maimuță din Africa Ecuatorială, cu coada scurtă, cu fața colorată în albastru și roșu și blana măslinie-brună *(Cynochephalus mormon).* — Din fr. **mandrill.**

MANDRÍN s.n. v. **mandrină.**

MANDRINÁ, *mandrinez,* vb. I. Tranz. **1.** A îmbina cu ajutorul mandrinei două piese metalice pentru a realiza o închidere etanșă. **2.** (Tehn.) A lărgi găurile pieselor inelare sau tubulare cu ajutorul mandrinei. — Din fr. **mandriner.**

MANDRINÁRE, *mandrinări,* s.f. Acțiunea de *a mandrina* și rezultatul ei. — V. **mandrina.**

MANDRINÁT, -Ă, *mandrinați, -te,* adj. Îmbinat sau lărgit cu mandrina. — V. **mandrina.**

MANDRÍNĂ, *mandrine,* s.f. **1.** Dispozitiv de fixare pe o mașină-unealtă a unei piese în vederea prelucrării acesteia sau a unei scule cu care se efectuează operația de prelucrare. **2.** (Tehn.) Priboi[1] (**1**). **3.** Sârmă care se introduce în interiorul instrumentelor inelare sau tubulare pentru a le destupa. [Var.: **mandrín** s.n.] — Din fr. **mandrin.**

MANEÁ, *manele,* s.f. Cântec de dragoste de origine orientală, cu melodie duioasă și tărăgănată. — Din tc. **mânì.**

MANECHÍN, *manechine,* s.n. **1.** Figură de lemn, de ceară, de material plastic etc., care înfățișează corpul omenesc sau o parte a lui și este folosită ca model în pictură și sculptură, ca suport pentru a proba ori a expune o haină etc. ✦ Fig. Epitet dat unui om care execută servil și mecanic ceea ce i se cere; om lipsit de personalitate, ușor de condus și influențabil. **2.** Persoană angajată de un (mare) atelier de croitorie, de o casă de mode etc. pentru a îmbrăca diverse obiecte vestimentare, cu scopul de a le prezenta public; model. — Din fr. **mannequin.**

MANÉJ, *manejuri,* s.n. **1.** Loc special amenajat unde se dresează sau se antrenează caii, unde se învață călăria etc. ✦ Arenă pe care evoluează (la circ) animalele dresate. **2.** Exerciții care se fac cu caii pentru a-i dresa sau pentru a-i antrena. **3.** Dispozitiv rudimentar pentru punerea în mișcare a unor mașini agricole cu ajutorul unui cal. — Din fr. **manège.**

MANÉLĂ, *manele,* s.f. Piesă de lemn brut, cu lungime variind după întrebuințări, folosită mai ales în construcții. ✦ Manetă. — Din it. **manella.**

MANÉTĂ, *manete,* s.f. Mică pârghie de mână cu care se declanșează sau se oprește un mecanism, un motor etc.; manelă. — Din fr. **manette.**

MANETÓN, *manetoane,* s.n. (Mec.) Fus al unui arbore cotit, pe care se articulează capul bielei. — Din fr. **maneton.**

MANEVRÁ, *manevrez,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre locomotive, trenuri, nave) A executa o manevră (**2**). **2.** Intranz. (Despre unități militare) A executa o manevră (**1**). **3.** Tranz. A manipula un aparat, un dispozitiv tehnic etc. ✦ A mânui bani. **4.** Intranz. Fig. A întrebuința diverse mijloace (incorecte) pentru a reuși într-o acțiune. — Din fr. **manœuvrer.**

MANEVRÁBIL, -Ă, *manevrabili, -e,* adj. (Rar; despre sisteme tehnice) Care poate fi manevrat (**3**), pe cale manuală sau automată. — Din fr. **manœuvrable.**

MANEVRABILITÁTE s.f. (Rar) Capacitatea, proprietatea unui vehicul sau a unui sistem tehnic de a putea fi manevrat (**3**); faptul de a fi manevrabil. — Din fr. **manœvrabilité.**

MANEVRÁNT, *manevranți,* s.m. Lucrător feroviar care efectuează cuplarea, decuplarea sau frânarea vagoanelor în timpul manevrei. — **Manevră** + suf. *-ant.*

MANEVRÁRE, *manevrări,* s.f. Acțiunea de *a manevra* și rezultatul ei; mânuire, manipulare. — V. **manevra.**

MANÉVRĂ, *manevre,* s.f. **1.** (De obicei la pl.) Deplasare organizată și rapidă a unor unități militare pentru a lovi pe adversar sau pentru a respinge lovitura lui; *p. ext.* luptă. ✦ Pregătire tactică a unei armate sau a unei flote, în condiții asemănătoare cu cele de război. **2.** Ansamblu de operații executate pentru a alcătui sau a desface o garnitură de tren, pentru a deplasa vagoanele decuplate în direcția voită etc. ✦ Ansamblu de operații executate pentru deplasarea unei nave în direcția voită, în special la acostare sau la ieșirea din port. ✦ (Concr.) Parâmă folosită la legarea și la mânuirea pânzelor, la legarea catargelor etc. **3.** Manipulare a unui aparat, a unui dispozitiv tehnic etc. ✦ (Med.) Totalitatea mișcărilor executate, după un plan dinainte stabilit, în cursul unei intervenții. *Manevră obstetricală.* **4.** Fig. (Mai ales la pl.) Uneltire întreprinsă de cineva pentru a-și atinge scopurile; tertip. — Din fr. **manœuvre.**

MANEVRIÉR, -Ă, *manevrieri, -e,* adj, s.m. (Persoană) care execută manevre; (fig.) (persoană) cu mare abilitate în politică. [Pr.: *-vri-er*] — Din fr. **manœuvrier.**

MANGAFÁ, *mangafale,* s.f. (Fam.) Om care nu merită nicio considerație; om mărginit, bleg, prost, nătâng; mangafache. — Din tc. **mankafa.**

MANGAFÁCHE, *mangafache,* s.m. (Rar) Mangafa. — **Mangafa** + suf. *-ache.*

MANGÁL, (**2**) *mangaluri,* s.n. **1.** (Cu sens colectiv) Cărbune ușor, sfărâmicios, obținut prin arderea incompletă a lemnelor în cuptoare speciale sau prin stingerea forțată a jăraticului. **2.** Vas metalic în care se aprind cărbuni și care servește iarna

pentru încălzit celor care se află în aer liber. ✧ Expr. *A târnosi manganul* = a pierde vremea în zadar. [Pl. şi: (rar, **2**) *mangale*] — Din tc. **mangal.**

MANGALAGÍU, *mangalagii,* s.m. (Astăzi rar) Persoană care fabrică mangal (**1**); cărbunar, mangalizator. — **Mangal** + suf. *-agiu.*

MANGÁLIŢĂ, *mangaliţe,* s.f. Rasă de porci de mărime mijlocie, cu rât scurt şi ascuţit, cu picioarele scurte şi cu păr creţ; porc care face parte din această rasă. — Din magh. **mangalica.**

MANGALIZÁ, *mangalizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) preface în mangal. — **Mangal** + suf. *-iza.*

MANGALIZATÓR, *mangalizatori,* s.m. (Rar) Mangalagiu. — Din **mangal.**

MANGÁN s.n. Element chimic din grupa metalelor, de culoare albă-cenuşie, strălucitor, dur şi sfărâmicios, existent în natură sub formă de oxizi şi folosit în metalurgie la fabricarea anumitor aliaje. — Din germ. **Mangan.**

MANGANÁT, *manganaţi,* s.m. Nume generic al sărurilor acidului manganic. — Din fr. **manganate.**

MANGANEZÍT s.n. (Min.) Oxid natural de mangan. — Din fr. **manganésite.**

MANGÁNIC, -Ă, *manganici, -ce,* adj. Care conţine mangan. ✧ *Acid manganic* = acid format din oxigen, hidrogen şi mangan. — Din fr. **manganique.**

MANGANÍN s.n. Aliaj de cupru, mangan şi nichel folosit în special la fabricarea rezistenţelor electrice. — Din fr. **manganin.**

MANGANÍSM s.n. (Med.) Intoxicaţie cronică cu mangan. — Din fr. **manganisme.**

MANGANÍT, *manganiţi,* s.m. Oxid natural de mangan hidratat. — Din fr. **manganite.**

MANGANOMETRÍE s.f. (Chim.) Metodă de analiză volumetrică bazată pe acţiunea oxidantă a permanganatului de potasiu. — Din fr. **manganimétrie,** germ. **Manganometrie.**

MANGANÓS, -OÁSĂ, *manganoşi, -oase,* adj. Care conţine mangan. — Din fr. **manganeux.**

MÁNGĂL, *mangăle,* s.n. (Text.) Dispozitiv mecanic care finisează ţesăturile apretate prin presare. [Var.: **mángel** s.n.] — Din engl. **mangle.**

MANGĂLUÍ, *mangăluiesc,* vb. IV. Tranz. (Text.) A finisa ţesăturile apretate cu ajutorul mangălului. — **Mangăl** + suf. *-ui.*

MANGĂLUÍRE, *mangăluiri,* s.f. (Text.) Acţiunea de *a mangălui.* — V. **mangălui.**

MANGĂLUÍT[1] s.n. Mangăluire. — V. **mangălui.**

MANGĂLUÍT[2]**, -Ă,** *mangăluiţi, -te,* adj. (Despre ţesături) Finisat cu mangălul. — V. **mangălui.**

MÁNGEL s.n. v. **mangăl.**

MANGÉT, *mangeturi,* s.n. (Înv.) Garnitură la rochie, alcătuită din volane, dantele etc.; *p. restr.* volan (la rochie). — Cf. m a n ş e t ă.

MANGLEÁLĂ, *mangleli,* s.f. (Arg.) Faptul de *a mangli.* — **Mangli** + suf. *-eală.*

MANGLÍ, *manglesc,* vb. IV. Tranz. (Arg.) A fura. — Din ţig. **manglo.**

MANGLIÉR, *manglieri,* s.m. Copac răşinos subtropical sau tropical care creşte în apa sărată a mării de la ţărm. [Pr.: *-gli-er*] — Din fr. **manglier.**

MÁNGO, *mango,* s.m., s.n. **1.** S.m. Arbore tropical cu frunze lanceolate şi flori mici, roz, parfumate *(Mangifera indica).* **2.** S.n. Fructul comestibil al acestui arbore, cu un sâmbure central, pulpa galbenă până la portocalie, parfumată şi suculentă, bogat în vitaminele B, C şi D. — Din fr. **mangue,** engl. **mango,** port. **manga.**

MANGOSÍT, -Ă, *mangosiţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Reg.) (Om) nătărău, tont, care nu este bun de nimic. — Et. nec.

MANGRÓVĂ, *mangrove,* s.f. Formaţie vegetală tropicală alcătuită din arbori şi arbuşti, caracteristică ţărmurilor maritime mlăştinoase, inundate în timpul fluxului. — Din fr. **mangrove.**

MANGÚSTĂ, *manguste,* s.f. Mamifer carnivor din sudul Asiei, cu corpul alungit, suplu, cu bot ascuţit, cu labe scurte, cu coadă lungă şi stufoasă şi cu blană cenuşie, aspră (*Herpestes mungo*). — Din fr. **mangouste.**

MANI s.m. pl. Nume dat în mitologia romanilor şi a vechilor popoare italice sufletelor morţilor, considerate zei ocrotitori ai căminului. — Din lat. **manes, -ium.**

MANIÁ, *maniez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A mânui, a manipula. [Pr.: *-ni-a*] — Din fr. **manier.**

MANIÁBIL, -Ă, *maniabili, -e,* adj. (Livr.) Care este uşor de mânuit. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **maniable.**

MANIABILITÁTE s.f. (Livr.) Calitatea de a putea fi uşor de mânuit. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **maniabilité.**

MANIÁC, -Ă, *maniaci, -ce,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care suferă de o manie (**1**); *p. ext.* (om) care este obsedat de o idee fixă sau care manifestă o preocupare exagerată pentru ceva, având adesea deprinderi ciudate; tipicar. [Pr.: *-ni-ac*] — Din fr. **maniaque.**

MANIACÁL, -Ă, *maniacali, -e,* adj. (Med.) Care se referă la manie (**1**), caracteristic, propriu pentru manie şi pentru maniaci; de maniac. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **maniacal.**

MANIAMÉNT, *maniamente,* s.n. (Zool.) Loc sub pielea corpului unui animal în care se depune de preferinţă grăsimea. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **maniement.**

MANICHIURÁT, -Ă, *manichiuraţi, -te,* adj. (Rar; despre unghiile de la mâini) Care a fost supus manichiurii; *p. ext.* (despre oameni) cu unghiile de la mâini îngrijite prin manichiură. — Din **manichiură.**

MANICHIÚRĂ, *manichiuri,* s.f. Îngrijire specială dată unghiilor de la mâini prin tăierea şi pilirea lor, urmată de curăţarea pieliţelor (şi de lăcuire). — Din germ. **Manikür, Maniküre.** Cf. fr. m a n u c u r e, m a n i c u r e „manichiuristă".

MANICHIURÉZĂ, *manichiureze,* s.f. (Rar) Manichiuristă. — **Manichiură** + suf. *-eză.*

MANICHIURÍSTĂ, *manichiuriste,* s.f. Lucrătoare specializată în manichiură; manichiureză. — **Manichiură** + suf. *-istă.*

MANICÓRD, *manicorduri,* s.n. Instrument muzical medieval asemănător clavicordului. — Din it. **manicordo,** fr. **manicorde.**

MANÍE, *manii,* s.f. **1.** Boală mintală manifestată prin euforie, stare de excitaţie psihomotorie, logoree, halucinaţii, incoerenţă a gândirii etc.; *p. ext.* idee fixă care preocupă pe cineva. **2.** (Cu sens atenuat) Preocupare exagerată pentru ceva; deprindere bizară. — Din ngr. **manía,** fr. **manie.**

MANIERÁT, -Ă, *manieraţi, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care are maniere (**1**) frumoase, care are o purtare aleasă şi cuviincioasă; (despre comportamentul oamenilor) care dovedeşte bună creştere. **2.** (Despre modul de a se manifesta al cuiva) Afectat, căutat. [Pr.: *-ni-e-*] — Din **manieră.** Cf. fr. m a n i é r é.

MANIÉRĂ, *maniere,* s.f. **1.** (La pl.) Fel de a se purta în societate; comportare, ţinută. ✧ *Codul manierelor elegante* = ansamblu de reguli privitoare la buna purtare în societate. ✦ (La sg.) Politeţe, amabilitate; bună-cuviinţă. **2.** Fel, chip, mod, procedeu; modalitate. ✧ Loc. adv. *De (aşa)* (sau *de o*) *manieră...* = în (aşa) chip... în (aşa) mod... **3.** Ansamblu de mijloace de expresie şi de procedee care alcătuiesc stilul particular al unui artist, scriitor etc. ✦ (Peior.) Tendinţă de a repeta, în artă, propriile procedee sau de a imita mecanic procedeele unui maestru. ✦ Folosire mecanică a unor procedee stilistice într-o operă literară, din cauza cărora se ajunge la artificialitate. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **manière.**

MANIERÍSM s.n. **1.** Comportare manifestată prin lipsă de naturaleţe, artificialitate; afectare[2]. **2.** Formalism în realizarea unei opere artistice sau literare, rezultat mai ales din folosirea mecanică şi repetată a anumitor procedee. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **maniérisme.**

MANIERÍST, -Ă, *manierişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Propriu manierismului; *p. ext.* şablonard. **2.** Adj., s.m. şi f. (Artist) adept al manierismului. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **maniériste.**

MANIERIZÁ, *manierizez,* vb. I. (Rar; despre artişti) A se manifesta ca manierist. [Pr.: *-ni-e-*] — **Manieră** + suf. *-iza.*

MANIERIZÁRE, *manierizări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a se manieriza.* — V. **manieriza.**

MANIERIZÁT, -Ă, *manierizaţi, -te,* adj. (Rar; despre artişti) Care se manifestă ca manierist. — V. **manieriza.**

MANIFÉST, -Ă, *manifeşti, -ste,* s.n., adj. **1.** S.n. Declaraţie prin care şeful statului, guvernul, un partid politic, o grupare literară etc. îşi fac cunoscute în mod public programul, hotărârile, concepţiile, intenţiile etc.; text cu conţinut politic, răspândit pentru a determina acţiuni imediate. **2.** Adj. (Adesea adverbial) Vădit, clar, evident; indiscutabil. ✦ Care a fost declarat, exprimat în mod categoric; făţiş. — Din lat. **manifestum,** fr. **manifeste.**

MANIFESTÁ, (**1, 2**) *manifést,* (**3**) *manifestez,* vb. I. **1.** Tranz. A exprima, a arăta, prin comportare, prin atitudine etc., un sentiment, o tendinţă. **2.** Tranz. şi refl. A (se) face cunoscut, a (se) vădi, a (se) exterioriza, a (se) arăta. **3.** Intranz. A face o manifestaţie, a participa la o manifestaţie; a demonstra. — Din fr. **manifester.**

MANIFESTÁNT, -Ă, *manifestanţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care participă la o manifestaţie (**1**); demonstrant. — Din fr. **manifestant.**

MANIFESTÁRE, *manifestări,* s.f. Acţiunea de *a (se) manifesta* şi rezultatul ei. **1.** Exteriorizare (prin vorbe, fapte, acţiuni) a gândurilor, sentimentelor, personalităţii etc. cuiva. **2.** (De obicei la pl.) Acţiune, fapt prin care cineva sau ceva îşi manifestă existenţa, activitatea; *p. ext.* realizare, înfăptuire. ✦ Spec. Spectacol. — V. **manifesta.**

MANIFESTÁŢIE, *manifestaţii,* s.f. **1.** Demonstraţie de masă (pe străzile unui oraş) ca expresie a simpatiei sau a protestului faţă de un eveniment de interes general sau faţă de o persoană. **2.** Manifestare (**1**). [Var.: **manifestaţiúne** s.f.] — Din fr. **manifestation.**

MANIFESTAŢIÚNE s.f. v. **manifestaţie.**

MANIHEÍSM s.n. Mişcare religioasă din Orientul Apropiat, potrivit căreia lumea este guvernată de două principii, al binelui şi al răului. — Din fr. **manichéisme.**

MANIHEÍST, -Ă, *maniheişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al maniheismului. [Pr.: *-he-ist*] — Din fr. **manichéiste.**

MANÍLA s.f. Fibră textilă extrasă din frunzele unei plante exotice *(Musa textilis),* folosită la fabricarea frânghiilor, a sforilor şi a unor pânzeturi. — Din fr. **manille.**

MANILOVÍSM s.n. Atitudine pasivă faţă de realitate, dominată de sentimentalism şi de visare deşartă. — **Manilov** (n. pr.) + suf. *-ism* (după rus. *manilovşcina).*

MANIÓC s.m. Plantă erbacee tropicală, din ale cărei tubercule se extrage tapioca *(Manihot esculenta); p. ext.* tapiocă. [Pr.: *-ni-oc*] — Din fr. **manioc.**

MANIPULÁ, *manipulez,* vb. I. Tranz. A mânui, a manevra. ✦ Fig. A influența prin diverse mijloace modul de a gândi și de a acționa al unei persoane sau al unei colectivități. — Din fr. **manipuler.**

MANIPULÁNT, -Ă, *manipulanți, -te,* s.m. și f. Persoană care mânuiește comenzile unor mașini, aparate, mecanisme, sisteme tehnice etc.; manipulator (**3**). ✦ Spec. Persoană care conduce un tramvai; vatman. — Din germ. **Manipulant.**

MANIPULÁRE, *manipulări,* s.f. Acțiunea de *a manipula* și rezultatul ei; mânuire, manevrare. ✦ Fig. Influențare a opiniei publice printr-un ansamblu de mijloace (presă, radio etc.) prin care, fără a se apela la constrângeri, se impun acesteia anumite comportamente. — V. **manipula.**

MANIPULATÓR, -OÁRE, *manipulatori, -oare,* s.n., s.m. și f. **1.** S.n. Aparat cu care se apucă și se manipulează piesele calde într-o uzină sau într-un atelier. **2.** S.n. Dispozitiv cu ajutorul căruia se stabilește sau se întrerupe circuitul electric la transmiterea semnalelor telegrafice. **3.** S.m. și f. Manipulant. — Din fr. **manipulateur.**

MANIPULÁȚIE, *manipulații,* s.f. **1.** Manipulare. **2.** Vagon special pentru șeful de tren și materialele necesare drumului, atașat imediat după locomotivă. [Var.: **manipulațiúne** s.f.] — Din fr. **manipulation.**

MANIPULAȚIÚNE s.f. v. **manipulație.**

MANÍȘCĂ, *maniște,* s.f. (Înv.) Plastron (brodat), de obicei de culoare albă, la cămășile bărbătești. — Din rus. **manișka.**

MANITÁ, pers. 3 *maniteazá,* vb. I. Refl. (Despre vin) A se altera sub acțiunea unor bacterii specifice care transformă zahărul în manită. — Din **manită.**

MANITÁRE, *manitări,* s.f. Acțiunea de *a se manita.* — V. **manita.**

MANITÁT, -Ă, *manitați, -te,* adj. Care s-a alterat sub acțiunea unor bacterii specifice. — V. **manita.**

MANÍTĂ s.f. Substanță organică zaharată conținută în rășina de frasin și în unele ciuperci. — Din fr. **mannite.**

MANIVÉLĂ, *manivele,* s.f. Pârghie (cotită sau curbă) care servește la acționarea unui mecanism, la transformarea unei mișcări de rotație într-o mișcare rectilinie (și invers) etc. — Din fr. **manivelle.**

MANOGRÁF, *manografe,* s.n. Manometru care înregistrează presiunea gazelor sau a vaporilor dintr-un spațiu închis. — Din fr. **manographe,** germ. **Manograph,** engl. **manograph.**

MANOMÉTRIC, -Ă, *manometrici, -ce,* adj. Care aparține manometriei, privitor la manometrie. — Din fr. **manométrique.**

MANOMETRÍE s.f. Tehnică a măsurării presiunii gazelor sau a vaporilor dintr-un spațiu închis cu ajutorul manometrului. — Din fr. **manométrie.**

MANOMÉTRU, *manometre,* s.n. Instrument cu care se măsoară presiunea unui gaz sau a unui lichid în stare de vapori dintr-un spațiu închis. — Din fr. **manomètre.**

MANÓPERĂ, *manopere,* s.f. **1.** Muncă manuală depusă pentru efectuarea unei lucrări; plată pentru această muncă. **2.** (Rar) Acțiune tactică; atitudine; mijloc, procedeu întrebuințat pentru realizarea unui scop. **3.** Fig. Manevră (**4**). — Calc după fr. **manœuvre,** it. **manovra.** Cf. lat. m a n o p e r a.

MANOTERMOGRÁF, *manotermografe,* s.n. (Fiz.) Aparat înregistrator pentru presiune și temperatură. — Din fr. **manothermographe.**

MANSARDÁT, -Ă, *mansardați, -te,* adj. (Despre locuințe, încăperi) Care se găsește la mansardă sau are caracteristicile de construcție ale mansardei; care are mansardă. — Din fr. **mansardé.**

MANSÁRDĂ, *mansarde,* s.f. Încăpere sau ansamblu de încăperi locuibile, așezate imediat sub acoperiș (având tavanul și pereții oblici sau neregulați); etaj situat imediat sub acoperișul unei clădiri. — Din fr. **mansarde.**

MANSUETÚDINE s.f. (Livr.) Înclinația de a ierta cu generozitate; mărinimie, indulgență. [Pr.: *-su-e-*] — Din lat. **mansuetudo, -inis,** it. **mansuetudine.**

MANSÚP, *mansupuri,* s.n. (Înv.) Funcție, dregătorie, slujbă. — Din tc. **mansıp.**

MÁNȘĂ[1]**,** *manșe,* s.f. Pârghie folosită la comanda aripioarelor și a profundorului unui avion; *p. gener.* mâner, manivelă. — Din fr. **manche.**

MÁNȘĂ[2]**,** *manșe,* s.f. Fiecare dintre etapele în care se împart unele probe sportive (de tir, de motociclism etc.). — Din fr. **manche.**

MANȘÉTĂ, *manșete,* s.f. **1.** Partea de jos a mânecii unei cămăși (bărbătești) sau a unei bluze; bandă (detașabilă) aplicată ca garnitură la partea de jos a unei mâneci. ✦ Marginea de jos, răsfrântă, a pantalonilor. ✦ Porțiune de la începutul unui ciorap tricotat, lucrată de obicei ca un elastic. **2.** Garnitură de piele sau de cauciuc, în formă de inel sau de cilindru, care servește la etanșarea unor deschideri. **3.** Text scurt tipărit cu alt caracter de literă pe prima pagină a unui ziar sau într-o publicație periodică, la începutul unui articol, care conține în rezumat o știre importantă din cuprinsul ziarului sau ideea principală, nota originală din cuprinsul articolului. ✧ *Manșetă bibliografică* = indicație bibliografică în partea de jos a copertei interioare a publicațiilor periodice, cuprinzând datele necesare identificării sau citării periodicului respectiv. ✦ Text scurt folosit ca titlu general pentru mai multe articole care tratează aceeași temă; *p. ext.* spațiu rezervat acestor texte. — Din fr. **manchette,** germ. **Manschette.**

MANȘÓN, *manșoane,* s.n. **1.** Accesoriu de îmbrăcăminte feminină, în formă cilindrică, deschis la ambele capete, confecționat din blană sau din stofă vătuită și folosit pentru a apăra mâinile de frig. **2.** Piesă în formă de inel sau de țeavă scurtă, care servește la îmbinarea a două țevi, bare etc.; parte lărgită de la capătul unui tub, care servește la îmbinarea acestuia cu alt tub. ✦ Bucată de cauciuc care se introduce între camera și anvelopa unei roți de automobil, de motocicletă etc. pentru a proteja camera. ✦ Înveliș de protecție (de formă inelară) în care se îmbracă mânerul sau altă parte a unor obiecte. **3.** (Bot.) Membrană protectoare a seminței, a tulpinii etc. — Din fr. **manchon.**

MANȘONÁ, *manșonez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A îmbina două țevi, bare etc. printr-un manșon (**2**). — Din fr. **manchonner.**

MANȘONÁRE, *manșonări,* s.f. Acțiunea de *a manșona.* — V. **manșona.**

MANȘONÁT, -Ă, *manșonați, -te,* adj. (Despre bare, țevi etc.) Care a fost îmbinat printr-un manșon (**2**). — V. **manșona.**

MANTÁ, *mantale,* s.f. **1.** Haină lungă, groasă sau impermeabilă care apără de frig, de ploaie etc.; *spec.* palton de uniformă militară. ✧ Expr. *Manta de vreme rea* = om pe care nu-l bagi în seamă decât atunci când ai nevoie de el. *A-și întoarce mantaua după vânt* = a-și schimba atitudinea după împrejurări. *A-și găsi mantaua* (cu cineva) = a o păți (cu cineva), a avea necazuri (cu cineva). ✦ (Înv.) Mantie. **2.** Înveliș care servește pentru a proteja o piesă sau un sistem tehnic. **3.** (La gasteropode) Răsfrângere a tegumentului care căptușește cochilia; palium. — Cf. pol., ucr. m a n t a.

MÁNTĂ, *mante,* s.f. (Înv.) Mantie. — Din fr. **mante.**

MANTÉL s.n. v. **mantelă.**

MANTÉLĂ, *mantele,* s.f. (Înv.) **1.** Haină largă, mai scurtă decât mantaua, purtată de femei peste rochie; mantilă. **2.** Mantie. — Din it. **mantello.** Cf. rus. m a n t e l.

MANTELÚȚĂ, *manteluțe,* s.f. (Înv.) Diminutiv al lui *mantelă.* — **Mantelă** + suf. *-uță.*

MÁNTICĂ s.f. Prezicere a viitorului pornind de la semnele cerești, zborul păsărilor, fenomenele naturale etc. — Din it. **mantica,** fr. **mantique.**

MÁNTIE, *mantii,* s.f. **1.** Veșmânt asemănător cu o pelerină lungă și largă, care se purta peste celelalte haine. **2.** Haină de postav lungă și largă, purtată mai ales de călugări, peste altă îmbrăcăminte. ✧ Expr. *A lua sub mantie* = a proteja, a ocroti. — Din sl. **mantija.**

MANTÍLĂ, *mantile,* s.f. **1.** (Înv.) Mantelă (**1**). **2.** Șal de dantelă (neagră), purtat mai ales de femeile spaniole. — Din fr. **mantille,** sp. **mantilla.**

MANTINÉLĂ, *mantinele,* s.f. **1.** Împrejmuire dreptunghiulară, rotunjită la colțuri, care delimitează terenul de joc la hochei pe gheață. **2.** Marginea interioară a unei mese de biliard. — Din it. **mantinella.**

MANTÍSĂ, *mantise,* s.f. Partea zecimală a unui logaritm. — Din fr. **mantisse.**

MANTÓU, *mantouri,* s.n. Palton sau pardesiu femeiesc. — Din fr. **manteau.**

MÁNTRA, *mantra,* s.f. Formulă sacră cu valoare magică și educativă, în unele practici și religii orientale (yoga, budism, hinduism, tantrism). — Din fr. **mantra.**

MANUÁL, -Ă, *manuali, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Carte care cuprinde noțiunile de bază ale unei științe, ale unei arte sau ale unei îndeletniciri practice; *spec.* carte de școală. **2.** Adj. Care este făcut cu mâna; de mână. ✦ (Despre îndeletniciri, ocupații, profesii) Care se efectuează prin muncă fizică. **3.** Adj. (Despre oameni) Care execută lucrări de mână; *p. ext.* care lucrează cu mâinile. [Pr.: *-nu-al*] — Din fr. **manuel.** Cf. lat. m a n u a l i s, it. m a n u a l e.

MANÚBRIU s.n. **1.** (Zool.) Formație tubulară a corpului meduzelor, unde se află orificiul buco-anal. **2.** Structură anatomică care are formă de mâner. — Din fr., lat. **manubrium.**

MANUFACTURÁ, *manufacturez,* vb. I. Tranz. A fabrica obiecte de manufactură. — Din fr. **manufacturer.**

MANUFACTURÁRE, *manufacturări,* s.f. Acțiunea de *a manufactura* și rezultatul ei. — V. **manufactura.**

MANUFACTÚRĂ, *manufacturi,* s.f. **1.** Formă de producție premergătoare marii industrii, caracterizată prin predominarea muncii manuale, prin diviziunea amănunțită a muncii în cadrul atelierului și prin reunirea muncitorilor și a meșterilor în ateliere sub conducerea patronului. **2.** Întreprindere industrială în care predomină munca manuală, în care un rol important îl au abilitatea și talentul lucrătorului și care este destinată în special producerii unor bunuri de larg consum. *Manufacturi de porțelan.* **3.** Produse ale industriei textile; țesături. *Magazin de manufactură.* — Din fr. **manufacture.** Cf. germ. M a n u f a k t u r.

MANUFACTURIÉR, -Ă, *manufacturieri, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. Care ține de manufactură, privitor la manufactură, producător de manufactură. **2.** S.m. (Astăzi rar) Patron al unei manufacturi (**2**), lucrător într-o întreprindere de manufactură. [Pr.: *-ri-er*] — Din fr. **manufacturier.**

MANUSCRÍPT s.n. v. **manuscris.**

MANUSCRÍS, -Ă, *manuscriși, -se,* s.n., adj. **1.** S.n. Text scris de mână sau, *p. ext.,* dactilografiat. ✧ Loc. adj. și adv. *În manuscris* = (încă) netipărit. **2.** Adj. (Despre texte, lucrări) Scris cu mâna sau, *p. ext.,* dactilografiat. [Var.: (înv.) **manuscrípt** s.n.] — Din lat. **manuscriptus** (după *scris*).

MANUTÁNȚĂ, *manutanțe,* s.f. **1.** Subunitate din cadrul armatei care se ocupă cu depozitarea cerealelor panificabile și care este dotată cu instalațiile și utilajul necesar fabricării pâinii pentru militari. **2.** Operație de deplasare (uneori de cântărire, măsurare, ambalare) a materialelor, produselor, deșeurilor etc. în interiorul unei fabrici, al unui depozit etc. [Var.: **manutențiúne** s.f.] — Din fr. **manutention.**

MANUTENȚIÚNE s.f. v. **manutanță.**

MAOÍSM s.n. Gândire și practică politică inspirată de teoria marxistă a lui Mao Zedong, bazându-se pe o cale specifică de construcție a socialismului în China. [Pr.: *ma-o-ism*] — Din fr. **maoïsme.**

MAOÍST, -Ă, *maoiști, -te,* adj., s.m. și f. (Adept) al maoismului. [Pr.: *ma-o-ist*] — Din fr. **maoïste.**

MAÓRI, *maori,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Populație băștinașă din Noua Zeelandă; (și la sg.) persoană aparținând acestei populații. **2.** Adj. Care aparține maorilor (**1**), referitor la maori. — Din fr. **Maori**.

MAPAMÓND s.n. Planisferă, planiglob (terestru). — Din it. **mappamondo.**

MÁPĂ[1], *mape,* s.f. **1.** Obiect de birou făcut din carton, din pânză, din piele etc., uneori acoperit cu hârtie sugativă, în care se țin hârtii, foi volante etc.; dosar special în care se păstrează hârtii, desene, acte etc.; copertă de protecție în care se ține o carte, un mecanism etc. **2.** Servietă (plată), de obicei cu mai multe despărțituri. ✦ Plic gros, în interiorul căruia sunt 10–12 plicuri mai mici, împreună cu hârtia de scris necesară. — Din germ. **Mappe.**

MÁPĂ[2], *mape,* s.f. (Astăzi rar) Hartă geografică. — Din lat., it. **mappa,** fr. **mappe.**

MAQUIS, *maquis-uri,* s.n. **1.** Formațiune vegetală deasă, compusă din tufișuri și din arbuști veșnic verzi, caracteristică unor regiuni mediteraneene. **2.** Mișcare a partizanilor francezi din timpul celui de-al Doilea Război Mondial. [Scris și: *machis.* — Pr.: *machí*] — Cuv. fr.

MAQUISÁRD, *maquisarzi,* s.m. Luptător din maquis (**2**). [Scris și: *machisard.* — Pr.: *machisárd*] — Din fr. **maquisard.**

MARABÚ, *marabu,* s.m. **I. 1.** Pasăre exotică asemănătoare cu barza, cu pene albe strălucitoare (*Leptoptilus crumeniferus); p. restr.* pana sau penele acestei păsări, folosite ca podoabă; *p. ext.* podoabă formată din diferite pene (sau din fulgi) de pasăre (viu colorate), înșirate pe ață. **2.** Fir de mătase pentru bătătură, alcătuit din mai multe fire sucite la un loc, care, prin prelucrare, au căpătat aspect de fulgi. **II. 1.** Membru al unui ordin religios musulman medieval din nordul Africii, care ducea viață de ascet și era venerat ca sfânt. **2.** Moschee mică în care slujea un marabu (**II 1**). [Var.: **marabút** s.m.] — Din fr. **marabout.**

MARABÚT s.m. v. **marabu.**

MARACÁS, *maracase,* s.n. Instrument muzical de percuție sud-american, construit dintr-o nucă de cocos care conține grăunțe și nisip. — Din sp. **maracas.**

MARAFÉT, *marafeturi,* s.n. **1.** (Pop. și fam.; la pl.) Fasoane, mofturi; nazuri; fițe. **2.** (Pop. și fam.; mai ales la pl.) Podoabă (pretențioasă). ✦ Lucru mărunt, fleac. **3.** (Înv.) Meșteșug, dibăcie; iscusință, pricepere, măiestrie. ✦ Procedeu, mijloc; *p. ext.* truc, tertip; înșelătorie, artificiu. — Din ngr. **maraféti.**

MARÁMĂ, *marame,* s.f. Fâșie lungă de voal fin, cu care își acoperă capul femeile de la țară când se îmbracă în costum național (lăsând capetele să atârne până aproape de pământ); ștergar (**2**). [Var.: **mahrámă** s.f.] — Din tc. **mahrama.**

MARAMUREȘEÁN, -Ă, *maramureșeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din Maramureș; moroșan. **2.** Adj. Care aparține Maramureșului sau maramureșenilor (**1**), privitor la Maramureș ori la maramureșeni. — **Maramureș** (n. pr.) + suf. *-ean.*

MARAMUREȘEÁNCĂ, *maramureșence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din Maramureș. — **Maramureșean** + suf. *-că.*

MARANGÓZ, *marangozi,* s.m. (Rar) Dulgher specializat în prelucrarea lemnăriei navelor sau a unor ambarcațiuni. — Din tc. **marangoz.**

MARASCHÍNO, (**2**) *maraschinouri,* s.n. **1.** Lichior de vișine sau de cireșe amare. **2.** Porție de maraschino (**1**). — Din it. **maraschino.**

MARÁSM s.n. **1.** Decădere morală și spirituală. **2.** Stare de stagnare a unei activități generale (economice, sociale etc.) **3.** (Med.) Formă gravă de denutriție manifestată prin slăbire extremă. — Din fr. **marasme,** ngr. **marasmós,** germ. **Marasmus.**

MARATÓN, *maratonuri,* s.n. Cursă atletică desfășurată pe o lungime de circa 42 km. [Pl. și: *maratoane*] — Din fr. **marathon.**

MARATONÍST, -Ă, *maratoniști, -ste,* s.m. și f. Atlet specializat în probele de maraton. — **Maraton** + suf. *-ist.*

MARÁZ s.n. v. **măraz.**

MARC s.n. Pastă obținută prin prelucrarea fructelor și a legumelor și folosită ca materie primă în industria alimentară. — Din fr. **marc.**

MARCÁ, *marchez,* vb. I. Tranz. **1.** A face, a aplica un semn caracteristic pe un obiect, pe un animal etc., pentru a-l deosebi de altele. ✦ A imprima, pe un obiect de metal prețios, semnul oficial care îi garantează calitatea și autenticitatea. **2.** Fig. A constitui o notă specifică, o trăsătură caracteristică; a reprezenta, a ilustra. ✦ A scoate în evidență, a releva, a sublinia; a manifesta. ✦ A constitui o dovadă; a indica, a dovedi. **3.** A delimita un teren, o suprafață etc. prin linii, semne; a însemna. **4.** (Sport) A obține unul sau mai multe puncte într-o competiție, într-un joc; a înscrie. ✦ A supraveghea pe unul sau pe mai mulți jucători din echipa adversă, pentru a-i împiedica să întreprindă acțiuni ofensive, sau să marcheze (**4**). — Din germ. **markieren,** fr. **marquer.**

MARCÁJ, *marcaje,* s.n. Acțiunea de *a marca* și rezultatul ei; marcare. **1.** (Concr.) Semn distinctiv aplicat pe un obiect, pe un animal etc. pentru a-l deosebi de altele. ✦ Spec. Semn făcut pe copaci, pe stânci etc. sau pe tăblițe speciale, pentru a indica turiștilor un anumit drum; *p. ext.* totalitatea semnelor care indică un drum turistic; *spec.* semn convențional care indică ceva (pe o suprafață, pe drumurile rutiere etc.). **2.** (Sport) Supraveghere a unor jucători din echipa adversă, pentru a-i împiedica să întreprindă acțiuni ofensive sau să marcheze (**4**). **3.** (În sintagma) *Tabelă de marcaj* = tabelă pe care se afișează scorul într-o competiție (sportivă). — Din fr. **marquage.**

MARCÁNT, -Ă, *marcanți, -te,* adj. Care are o valoare deosebită, care iese în evidență; de seamă, important, remarcabil. ✦ Cu autoritate, cu influență. — Din fr. **marquant,** germ. **markant.**

MARCÁRE, *marcări,* s.f. Acțiunea de *a marca;* marcaj, marcat[1]. — V. **marca.**

MARCASÍT, *marcasite,* s.n. Bisulfură naturală de fier, galbenă-verzuie, cristalizată în sistemul rombic și utilizată la fabricarea acidului sulfuric sau ca piatră prețioasă. — Din fr. **marcassite,** germ. **Markasit.**

MARCÁT[1] s.n. Acțiunea de *a marca* și rezultatul ei; marcare, marcaj. — V. **marca.**

MARCÁT[2], -Ă, *marcați, -te,* adj. **1.** Care poartă o marcă[1] (**1**). ✦ (Despre obiecte de metal prețios) Care are imprimat semnul oficial de garanție a calității și a autenticității. ✦ (Despre greutăți) Prevăzut cu semnul oficial care garantează exactitatea măsurii indicate. ✦ (Despre căi de comunicație) Care este prevăzut cu marcaj. **2.** Fig. (Despre abstracte) Care iese în evidență; accentuat, pronunțat, distinct, reliefat; nuanțat. — V. **marca.**

MARCATÓR, -OÁRE, *marcatori, -oare,* s.n., s.m., s.f. **1.** S.n. Unealtă agricolă folosită pentru a marca rândurile și locul cuiburilor în care se va pune sământa ori răsadul. **2.** S.m. și f. Persoană care lucrează la marcarea unor produse (industriale). **3.** S.m. (Sport) Persoană care marchează (**4**) puncte sau goluri pentru echipa sa. — **Marca** + suf. *-tor.*

MÁRCĂ[1], *mărci,* s.f. **1.** Semn distinct aplicat pe un obiect, pe un produs, pe un animal etc. pentru a-l deosebi de altele, pentru a-l recunoaște etc. ✦ Tip, model, inscripție (care indică sursa) de fabricație. *Marcă de automobil.* ✧ Loc. adj. *De marcă* = de calitate superioară. ✦ (Înv.) Stemă; blazon, emblemă. ✧ Loc. adj. *De marcă* = (despre oameni) de seamă; marcant, distins. **2.** Fisă de metal cu număr de ordine, cu care lucrătorii își dovedesc prezența la lucru sau pe care o lasă în schimbul uneltelor primite. **3.** Piatră sau bucată de șină vopsită în alb, așezată transversal între două linii de cale ferată care se întretaie, pentru a indica ramificația liniei ferate și locul până unde pot înainta vehiculele fără pericol de ciocnire. **4.** Fig. Semn distinctiv, trăsătură specifică, însușire caracteristică; particularitate. — Din ngr. **márka,** fr. **marque.** Cf. germ. M a r k e .

MÁRCĂ[2], *mărci,* s.f. Unitate monetară în unele țări europene (în Germania și în Finlanda, până la introducerea monedei euro). — Din germ. **Mark.**

MÁRCĂ[3], *mărci,* s.f. **1.** Nume dat în statul franc și în Germania medievală comitatelor de frontieră, aflate sub guvernare militară. **2.** Obște sătească din Europa Apuseană medievală, în care pământul arabil rămâne proprietate privată. — Din germ. **Mark.**

MÁRCĂ[4], *mărci,* s.f. (Adesea determinat prin „poștală”) Mic imprimat emis de stat și care, aplicat sau tipărit pe scrisori, pe unele colete etc., servește drept plată anticipată a transportului poștal. — Din germ. **Marke.**

MARCESCÉNT, -Ă, *marcescenți, -te,* adj. (Bot.; despre frunze) Care se usucă, dar rămâne pe arbori în timpul iernii. — Din fr. **marcescent.**

MARCGRÁF s.m. v. **margraf.**

MARCHÉR, *marcheri,* s.m. Persoană care marchează punctele câștigate la un joc. [Acc. și: *márcher*] — Din fr. **marqueur.**

MARCHETĂRÍE, (**2**) *marchetării,* s.f. **1.** Procedeu de decorare a unui obiect (de lemn), prin aplicarea pe suprafața lui a unor bucăți mici de lemn exotic de esențe și culori diferite, de fildeș, de metal etc. **2.** *P. ext.* obiect (decorativ) obținut prin acest procedeu. — Din fr. **marqueterie.**

MARCHIDÁN s.m. v. **marchitan.**

MARCHIDĂNÍE s.f. v. **marchitănie.**

MARCHITÁN, *marchitani,* s.m. (Înv.) Negustor (ambulant) de mărunțișuri din trecut. [Var.: **marchidán** s.m.] — Din pol. **markietan.** Cf. rus. m a r k i t a n t.

MARCHITĂNÍE, *marchitănii,* s.f. (Înv.) **1.** Loc unde își expunea mărfurile un marchitan; *p. ext.* mărfurile pe care le vindea marchitanul. **2.** Mărfuri metalice mărunte și variate, de uz casnic. **3.** Negustorie pe care o făcea un marchitan; comerț cu articole de marchitănie (**2**). [Var.: **marchidăníe** s.f.] — **Marchitan** + suf. *-ie.*

MARCHÍZ, *marchizi,* s.m. **1.** Titlu purtat, în societatea medievală apuseană, de către conducătorul unui comitat de frontieră; conducător militar al unei mărci[3]. **2.** Titlu de noblețe în unele țări din Europa Apuseană, superior aceluia de conte și inferior aceluia de duce. **3.** Persoană care poartă unul dintre aceste titluri. — Din fr. **marquis.**

MARCHÍZĂ, *marchize,* s.f. **I.** Soție sau fiică de marchiz. **II. 1**. Acoperiș (de sticlă) prins într-o armătură de fier și așezat deasupra intrării principale a unei case în scopul protejării intrării de intemperii. **2.** Încăpere cu (acoperiș și) pereți cu numeroase geamuri, așezată la intrarea unei case. **3.** Cabină pentru mecanic la locomotivele cu aburi. **III.** Tip de inel de podoabă cu o montură de pietre de formă ovală. — Din fr. **marquise.**

MARCHIZÉT, (**2**) *marchizeturi,* s.n. **1.** Țesătură de bumbac, subțire și transparentă, din care se fac rochii, perdele etc. **2.** Sortiment de marchizet (**1**). — Din germ. **Markisette.**

MARCIÁLE adv. (Muz.; indică modul de executare) Solemn, grav. [Pr.: *-ciá-*] — Cuv. it.

MARCOMÁN, *marcomani,* s.m. (La pl.) Numele mai multor triburi germanice, stabilite la începutul erei creștine pe cursul superior al Dunării, care au purtat numeroase războaie împotriva Imperiului Roman; (și la sg.) persoană care a aparținut acestor triburi. — Din fr. **Marcomans,** germ. **Markomannen.**

MARCOMÁNIC, -Ă, *marcomanici, -ce,* adj. Care aparține marcomanilor, privitor la marcomani. — Din fr. **marcomanique.**

MARCOTÁ, *marcotez,* vb. I. Tranz. A înmulți o plantă prin marcotaj. — Din fr. **marcotter.**

MARCOTÁJ, *marcotaje,* s.n. Procedeu de înmulțire a unei plante prin marcote. — Din fr. **marcottage.**

MARCOTÁRE, *marcotări,* s.f. Acțiunea de *a marcota* și rezultatul ei. — V. **marcota.**

MARCÓTĂ, *marcote,* s.f. Lăstar al unei plante, nedesprins de ea, înfipt cu capătul liber în pământ pentru a prinde rădăcină și care, tăiat și răsădit după ce a făcut rădăcină, dă o plantă nouă. — Din fr. **marcotte.**

MARDÁ, *mardale,* s.f. (Reg.) Rămășiță dintr-o marfă învechită sau degradată, care se vinde sub preț; vechitură, lucru lipsit de valoare, bun de aruncat. — Din tc. **marda.**

MARDEÁLĂ, *mardeli,* s.f. (Arg.) Bătaie (zdravănă). — **Mardi** + suf. *-eală.*

MARDEIÁȘ, *mardeiași,* s.m. (Arg.) Bătăuș. [Pr.: *-de-iaș*] — **Mardi** + suf. *-aș.*

MARDÍ, *mardesc,* vb. IV. Tranz. (Arg.) A trage cuiva o bătaie zdravănă; a bate, a lovi (zdravăn). — Din țig. **mardo.**

MÁRE[1], *mari,* adj. **I.** (Indică dimensiunea) Care depășește dimensiunile obișnuite; care are dimensiuni apreciabile (considerate în mod absolut sau prin comparație). ✧ *Degetul (cel) mare* = degetul cel mai gros al mâinii, care se opune celorlalte degete. *Literă mare* = majusculă. ✧ Expr. *A face* (sau *a deschide) ochii mari* (*cât cepele)* = a privi cu uimire, cu curiozitate, cu atenție. ✧ (Adverbial) *Făină măcinată mare.* ✦ (Despre suprafețe) Întins[2], vast. ✧ (Substantivat; în loc. adv.) *În mare* = **a)** pe scară amplă; după un plan vast; **b)** în linii generale, în rezumat. ✦ Înalt. *Deal mare.* ✦ Lung. *Păr mare.* ✦ Încăpător, spațios; voluminos. *Vas mare.* ✧ (Pop.) *Casa (cea) mare* = camera cea mai frumoasă a unei case țărănești, destinată oaspeților. ✦ Lat.; adânc. *Apă mare.* **II.** (Indică cantitatea) **1.** Care este în cantitate însemnată; abundent, mult; numeros. ✦ (Despre ape curgătoare, viituri; de obicei în legătură cu verbe ca „a veni”) Cu debit sporit, umflat. **2.** (Despre numere sau, *p. ext.* despre valori care se pot exprima numeric) Care este în cantitate însemnată; ridicat. ✦ (Despre prețuri) Ridicat. ✧ Loc. adj. *De mare preț* = foarte valoros, prețios, scump. ✦ (Despre colectivități) Numeros. **III.** (Arată rezultatul dezvoltării ființelor) Care a depășit frageda copilărie; care a intrat în adolescență; care a ajuns la maturitate. ✧ *Fată mare* = fată la vârsta măritișului; virgină, fecioară. ✧ Expr. *Să crești mare!* formulă cu care se răspunde unui copil la salut, cu care i se mulțumește pentru un serviciu etc. *Cu mic cu mare* sau *de la mic la mare* ori *și mici și mari* = toți, toate, toată lumea; (în construcții negative) nimeni. ✦ (De obicei la comparativ sau la superlativ relativ) Mai (sau cel mai) în vârstă. **IV.** (Indică durata; despre unități de timp) De lungă durată, îndelung, lung. ✧ *Postul (cel) Mare* = postul cel mai lung din cuprinsul anului, care precedă sărbătoarea Paștilor. (Pop.) *An mare* = an bisect. **V.** (Indică intensitatea) **1.** (Despre surse de lumină și căldură) Puternic, intens. ✧ *Ziua mare* = partea dimineții (după răsăritul soarelui) când lumina este deplină, intensă. ✧ Expr. *(Ziua) în* (sau *la) amiaza-mare* = în toiul zilei, în plină zi, la amiază. **2.** (Despre sunete, voce, zgomote) Puternic, ridicat. ✧ Expr. *A vorbi* (sau *a striga) în gura mare* = a vorbi cu glas tare, cu ton ridicat. *A fi cu gura mare* = a fi certăreț, scandalagiu. **3.** (Despre fenomene atmosferice) Violent, aspru, năprasnic. *Ger mare.* **4.** (Despre ritmul de mișcare sau de deplasare) Care a depășit viteza obișnuită; crescut (ca viteză), mărit. **5.** (Despre stări sufletești, sentimente, senzații etc.) Intens, profund, tare. ✧ Loc. adv. (Reg.) *Cu mare ce* = cu greu, anevoie. ✧ Expr. *(A-i fi* cuiva) *mai mare mila* (sau *dragul, rușinea* etc.) = (a-i fi cuiva) foarte milă (sau drag, rușine etc.). ✦ (Adverbial; pop.) Din cale-afară, peste măsură. ✦ Grav. *Greșeală mare.* **VI.** (Arată calitatea, valoarea) **1.** De valoare, de însemnătate deosebită; important, însemnat. ✧ *Zi mare* = zi de sărbătoare; zi importantă. *Strada mare* = nume dat în unele orașe de provincie străzii principale. *Drum mare* sau *drumul (cel) mare* = drum principal de largă circulație, care leagă localități importante. ✧ Expr. *Vorbe mari* = **a)** cuvinte bombastice; promisiuni goale; **b)** (rar) laude. *Mare lucru* = **a)** lucru care impresionează sau deșteaptă mirare; **b)** lucru care nu reprezintă nimic de seamă, care reprezintă prea puțin, care este nesemnificativ; **c)** (în construcții negative dă contextului valoare afirmativă și invers) n-aș crede să (nu)... ✦ Hotărâtor. ✦ Uimitor, extraordinar, impresionant. ✧ Expr. *Mare minune* sau *minune mare* = **a)** (cu valoare de exclamație) exprimă uimire, admirație etc.; **b)** (reg.; cu valoare de superlativ) foarte frumos (sau bun etc.). *Mare minune să (nu)...* = ar fi de mirare să (nu)..., n-aș crede să (nu)... ✦ Grav, serios. **2.** Cu calități excepționale; ilustru, celebru, renumit. ✦ Ieșit din comun; deosebit. **3.** Care ocupă un loc de frunte într-o ierarhie; cu vază. ✧ *Socru mare* = tatăl mirelui; (la pl.) părinții mirelui. *Soacră mare* sau *soacra cea mare* = mama mirelui. ✧ Expr. *A se ține mare* = a fi mândru, semeț, fudul. (Substantivat) *A trage* (sau *a călca) a mare* = a-și da importanță; a căuta să ajungă pe cei sus-puși. *La mai mare,* urare adresată cuiva cu ocazia unei numiri sau a unei avansări într-un post. *Mare și tare* sau *tare și mare* = foarte puternic, influent. ✦ (Substantivat) *Mai-mare* = căpetenie, șef. ✦ Superior în ceea ce privește calitățile morale. ✧ Expr. *Mare la inimă* (sau *la suflet)* = mărinimos, generos. ✦ Deosebit, ales[2], distins. *Mare cinste.* ✧ *Mare ținută* = îmbrăcăminte sau uniformă destinată pentru anumite solemnități. ✦ (Despre ospețe, serbări) Plin de strălucire; bogat, fastuos, pompos. — Lat. **mas, maris.**

MÁRE[2], *mări,* s.f. Nume generic dat vastelor întinderi de apă stătătoare, adânci și sărate, de pe suprafața Pământului, care de obicei sunt unite cu oceanul printr-o strâmtoare; parte a oceanului de lângă țărm; *p. ext.* ocean. ✧ Expr. *Marea cu sarea* = mult, totul; imposibilul. *A vântura mări și țări* = a călători mult. *A încerca marea cu degetul* = a face o încercare, chiar dacă șansele de reușită sunt minime. *Peste (nouă) mări și (nouă) țări* = foarte departe. ✦ Fig. Suprafață vastă; întindere mare; imensitate. ✦ Fig. Mulțime (nesfârșită), cantitate foarte mare. — Lat. **mare, -is.**

MARÉE, *maree,* s.f. Mișcare oscilatorie zilnică și alternativă (de înaintare sau de retragere de la țărm) a apelor mărilor și oceanelor, datorită atracției Lunii și a Soarelui. ✧ (În sintagma) *Maree neagră* = strat de petrol care plutește pe suprafața apei și poluează plajele, ca urmare a accidentării vaselor petroliere. — Din fr. **marée.**

MAREGRÁF, *maregrafe,* s.n. Aparat cu care se determină și se înregistrează variația nivelului apelor unei mări (în special în timpul mareelor); mareometru. — Din fr. **marégraphe.**

MAREGRÁFIC, -Ă, *maregrafici, -ce,* adj. De maree. ✧ *Zi maregrafică* = interval de timp în care are loc un ciclu complet al mareei. — Din fr. **marégraphique.**

MARÉIC, -Ă, *mareici, -ce,* adj. Referitor la maree. [Pr.: *-re-ic*] — **Maree** + suf. *-ic.*

MAREOMÉTRU, *mareometre,* s.n. Maregraf. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **maréomètre.**

MAREȘÁL, *mareșali,* s.m. **1.** Gradul cel mai înalt în ierarhia militară din unele țări; ofițer care are acest grad. ✧ *Mareșalul Curții (regale)* sau *mareșalul Palatului* = persoană care are conducerea administrativă generală a bunurilor unui monarh și răspunde de protocolul de la Curte; titlu purtat de această persoană. **2.** Nume care se dădea în Rusia și în Polonia președintelui unui corp nobiliar. — Din fr. **maréchal.**

MAREȘALÁT, *mareșalate,* s.n. (Rar) Funcția, demnitatea de mareșal. — Din fr. **maréchalat.**

MARFAGÍU, *marfagii,* s.m. (Înv. și reg.) Negustor ambulant. — **Marfă** + suf. *-agiu.*

MARFÁR, *marfare,* s.n. Tren de marfă. [Var.: **mărfár** s.n.] — **Marfă** + suf. *-ar.*

MÁRFĂ, *mărfuri,* s.f. Produs al muncii destinat schimbului prin intermediul vânzării-cumpărării. ✧ Expr. *A-și lăuda marfa* = a-și lăuda lucrurile proprii sau meritele personale. (Rar) *Altă marfă,* se spune când este vorba despre alt aspect al unei probleme, despre altă situație, altă împrejurare. — Din magh. **marha** „vită”.

MARGARÉTĂ, *margarete,* s.f. Plantă erbacee perenă din familia compozeelor, cu inflorescența compusă din flori mici, galbene, dispuse într-un disc central, și din flori marginale cu o corolă lungă, albă; mărgărită (*Chrysanthemum leucanthemum)*. — Din germ. **Margareten**[blume], fr. **marguerite.**

MARGARÍNĂ, (**2**) *margarine,* s.f. **1.** Produs alimentar asemănător cu untul, obținut prin emulsionarea unor grăsimi vegetale sau animale cu apă sau cu lapte smântânit. **2.** Sortiment din acest compus. — Din fr. **margarine.**

MARGHILOMÁN, *marghilomane,* s.n. Cafea turcească fiartă cu rom sau cu coniac; o anumită cantitate din acest fel de cafea. [Var.: (rar) **marghilománă** s.f.] — Din n. pr. **Marghiloman.**

MARGHILOMÁNĂ s.f. v. **marghiloman.**

MARGHIÓL, -OÁLĂ, *marghioli, -oale,* adj. (Înv. și reg.) Deștept, isteț; *p. ext.* șmecher, șiret, ștrengar; ușuratic. — Din ngr. **marghiólos.**

MARGHIOLEÁLĂ, *marghioleli,* s.f. (Înv. și reg.) Fandoseală, sclifoseală, moft. ✦ Șiretlic, prefăcătorie. — **Marghioli** + suf. *-eală.*

MARGHIOLÍ, *marghiolesc,* vb. IV. Refl. (Înv. și reg.) A face mofturi, fasoane; a se fandosi, a se sclifosi, a se alinta. ✦ A se preface. — Din **marghiol.**

MARGHIOLÍE, *marghiolii,* s.f. (Înv. și reg.; mai ales la pl.) **1.** Afectare, fandoseală, sclifoseală; alintare, cochetărie. **2.** Viclenie, prefăcătorie, șiretlic. — Din ngr. **marghioliá.**

MARGINÁL, -Ă, *marginali, -e,* adj. Care se află la margine; *spec.* (despre note, glose, comentarii) care este scris pe marginea unui text tipărit sau a unui manuscris. ✦ P. ext. (Despre chestiuni, probleme) Secundar. — Din fr. **marginal.**

MARGINÁLIA s.n. pl. Comentariu cu note și însemnări privitoare la o operă (și apărut într-o publicație periodică). [Pr.: *-li-a*] — Din lat. **marginalia.**

MARGINALÍSM s.n. Teorie economică care consideră valoarea de schimb a unui produs ca fiind determinată de ultima unitate disponibilă din acel produs. — Din fr. **marginalisme.**

MARGINALÍST, -Ă, *marginaliști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al marginalismului. — Din fr. **marginaliste.**

MARGINALIZÁ, *marginalizez,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** A (se) situa la marginea unui obiect, a unui fenomen etc. **2.** Tranz. A diminua, a reduce (pe nedrept) valoarea, importanța unei persoane, a unui lucru, a unei idei prin neglijare în mod voit, prin neluare în seamă. — **Marginal** + suf. *-iza.*

MARGINALIZÁRE, *marginalizări,* s.f. Acțiunea de *a marginaliza* și rezultatul ei. — V. **marginaliza.**

MARGINALIZÁT, -Ă, *marginalizați, -te,* adj. **1.** (Rar) Care a fost plasat la margine. **2.** (Despre oameni) Care nu este apreciat conform pregătirii, capacității, valorii sale, care este subapreciat; care este neglijat, neluat în seamă (pe nedrept). — V. **marginaliza.**

MÁRGINE, *margini,* s.f. **1.** Loc unde se termină o suprafață; extremitate, capăt al unei suprafețe. ✧ Loc. adj. și adv. *Fără (de) margini* = nesfârșit, infinit; imens. **2.** Spec. Hotar, frontieră. ✦ Periferie. ✧ Loc. adj. *De margine* = mărginaș, periferic. ✦ Spec. Mal, țărm. **3.** Circumferință a gurii unei gropi sau a unui recipient; loc unde se termină o groapă sau un recipient. **4.** Fig. Limită până la care se poate admite sau concepe ceva. — Lat. **margo, -inis.**

MARGRÁF, *margrafi,* s.m. Titlu purtat în Evul Mediu de unii principi germani, ale căror principate erau (sau fuseseră cândva) mărci[3]; persoană care avea acest titlu. [Var.: **marcgráf** s.m.] — Din germ. **Markgraf,** fr. **margrave.**

MARGRAFIÁT, *margrafiate,* s.n. **1.** Domeniu al unui margraf. **2.** Demnitatea de margraf. [Pr.: *-fi-at.* — Var.: **margraviát** s.n.] — Din fr. **margraviat.** Cf. m a r c g r a f.

MARGRAVIÁT s.n. v. **margrafiat.**

MARIÁ, *mariez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) căsători. ✦ Fig. A (se) potrivi; a (se) combina (bine). [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **marier.**

MARIÁCHI, *mariachi,* s.m. Muzician ambulant care cântă la nunți, la sărbători etc., în Mexic. [Pr.: *mariaci*] — Din sp. **mariachi.**

MARIÁJ, *mariaje,* s.n. Căsătorie, căsnicie. [Pr.: *-ri-aj*] — Din fr. **mariage.**

MARIÁȘ, *mariași,* s.m. Monedă austriacă de argint, care a circulat și în Țările Române. [Pr.: *-ri-aș*] — Din magh. **máriás.**

MARICULTÚRĂ, *mariculturi,* s.f. Cultură (**2**) a unor plante și animale marine bogate în proteine; oceanicultură, acvacultură. — Din engl. **mariculture.**

MARIJUÁNA s.f. Stupefiant asemănător cu hașișul, extras din frunzele unei specii de cânepă. [Pr.: *marihuana*] — Din sp., fr. **marijuana.**

MARÍMBĂ, *marimbe,* s.f. (Muz.) Balafon. — Din sp. **marimba.**

MARÍN, -Ă, *marini, -e,* adj. Care ține de mare[2], care trăiește sau crește în mare[2], care este produs de acțiunea unei mări[2]; caracteristic mării[2], de mare[2]. ✦ (Și substantivat, f.) (Pictură) care înfățișează un peisaj de mare[2]. ✦ Privitor la navigația pe mare[2]; maritim. *Hărți marine*. — Din fr. **marin.**

MARINÁ, *marinez,* vb. I. Tranz. A prepara pește, carne etc. cu un sos făcut din untdelemn, bulion, lămâie sau oțet și diverse condimente (pentru consum imediat sau pentru conservare). — Din fr. **mariner,** germ. **marinieren.**

MARINÁR, *marinari,* s.m. Persoană care face parte din echipajul unei nave; matelot, matroz. ✧ *Guler marinar* = guler mare, dreptunghiular, lăsat pe spate (ca acela purtat de marinari la uniformă). — **Marină** + suf. *-ar.* Cf. fr. m a r i n i e r, germ. M a r i n e r.

MARINÁRE, *marinări,* s.f. Faptul de *a marina.* — V. **marina.**

MARINÁT, -Ă, *marinați, -te,* adj. (Despre pește, carne etc.) Preparat sau conservat cu sos de bulion, untdelemn, lămâie sau oțet și diverse condimente. — V. **marina.**

MARINÁTĂ, *marinate,* s.f. Mâncare de pește, de carne etc. preparată prin marinare. — Din bg. **marinátos,** it. **marinato.**

MARÍNĂ s.f. Totalitatea mijloacelor de navigație (pe mări, fluvii, râuri, lacuri) și a unităților navale ale unui stat, împreună cu întreg personalul aferent. ✦ Știința și tehnica navigației. — Din fr. **marine,** it. **marina.**

MARINĂRÉSC, -EÁSCĂ, *marinărești,* adj. De marinar, caracteristic marinarului sau marinei. — **Marinar** + suf. *-esc.*

MARINĂRÉȘTE adv. Ca marinarii, în felul marinarilor. — **Marinar** + suf. *-ește.*

MARINĂRÍE s.f. Meseria marinarului. ✦ Știința și tehnica navigației; matelotaj. — **Marinar** + suf. *-ie.*

MARINĂRÍȚĂ, *marinărițe,* s.f. Femeie din echipajul unei nave. — **Marinar** + suf. *-iță.*

MARINÍSM, *marinisme,* s.n. (Livr.) Stil bombastic în barocul italian din sec. XVII; prețiozitate a stilului, afectare. — Din it. **marinismo,** fr. **marinisme.**

MARINÍST, -Ă, *mariniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al marinismului. — Din it. **marinista,** fr. **mariniste.**

MARIONÉTĂ, *marionete,* s.f. Păpușă sau figurină acționată de o persoană (cu ajutorul unor sfori) spre a interpreta diferite roluri în teatrul de păpuși; fantoșă. ✦ Fig. Persoană care execută orbește ceea ce i se cere. ✧ (Adjectival) *Guvern-marionetă*. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **marionnette.**

MARIONETÍST, -Ă, *marionetiști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Păpușar (**2**). [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **marionnettiste.**

MARITÁL, -Ă, *maritali, -e,* adj. (Jur.) Care se referă la drepturile soțului; care este specific relațiilor dintre soți, conjugal. — Din fr. **marital,** lat. **maritalis.**

MARÍTIM, -Ă, *maritimi, -e,* adj. **1.** Care se află la țărmul sau în apropierea mării[2]. **2.** Care este în legătură cu navigația pe mare[2]. ✧ *Putere maritimă* = stat care posedă o flotă puternică. [Acc. și: *maritím*] — Din fr. **maritime.**

MÁRJĂ, *marje,* s.f. Rezervă de care se poate dispune între anumite limite. — Din fr. **marge.**

MÁRKER, *markere,* s.n. Creion special, diferit colorat și fluorescent, cu care se subliniază anumite pasaje sau cuvinte într-un text. [Pr.: *-căr*] — Din engl. **marker.**

MÁRKET, *marketuri,* s.n. Magazin de mari dimensiuni. — Din engl. **market.**

MÁRKETING s.n. **1.** Ansamblul activităților prin care producția este orientată și adaptată cererilor prezente și viitoare ale consumatorului. **2.** Disciplină științifică care studiază marketingul (**1**). — Din engl. **marketing.**

MARMATÍT s.n. (Min.) Varietate de blendă feruginoasă. — Din fr. **marmatite.**

MARMELÁDĂ, *marmelade,* s.f. Produs alimentar cu aspect de pastă, obținut prin fierberea cu zahăr a fructelor proaspete zdrobite sau trecute prin sită. — Din fr. **marmelade,** germ. **Marmelade.**

MARMÍTĂ, *marmite,* s.f. **1.** Vas mare (de metal) cu două toarte și cu capac, în care se transportă mâncarea caldă. **2.** Scobitură formată prin eroziune în albia unui râu. — Din fr. **marmite.**

MÁRMOR s.n. v. **marmură.**

MARMORÁ, *marmorez,* vb. I. Tranz. A da aspect de marmură hârtiei, lemnului etc. prin anumite procedee tehnice. — Din **marmoră** (după fr. *marbre).*

MARMORÁJ, *marmoraje,* s.n. Desen colorat care imită marmura, imprimat pe hârtie. — **Marmoră** + suf. *-aj.*

MARMORÁT, -Ă, *marmorați, -te,* adj. Cu aspect de marmură. — V. **marmora.**

MÁRMORĂ s.f. v. **marmură.**

MARMOREEÁN, -Ă, *marmoreeni, -e,* adj. Ca de marmură, asemănător cu marmura; marmoreu, marmoriu. [Pr.: *-re-ean.* — Scris și: *marmorean*] — Din fr. **marmoréen.**

MARMORÉU, -ÉE, *marmorei, -ee,* adj. (Rar) Marmoreean. — Din lat. **marmoreus,** it. **marmoreo.**

MARMORÍU, -ÍE, *marmorii,* adj. (Rar) Marmoreean. — **Marmoră** + suf. *-iu.*

MARMÓTĂ, *marmote,* s.f. Gen de mamifere rozătoare cu corpul scurt și gros, cu blană cenușie, care hibernează *(Marmota);* animal care face parte din acest gen. — Din fr. **marmotte,** it. **marmotta.**

MÁRMURĂ, (**2**) *marmure,* s.f. **1.** Rocă calcaroasă cristalină, de diverse culori, care se poate ciopli și lustrui, folosită la lucrări de sculptură și arhitectură. ✧ Expr. *A fi marmură* sau *a fi rece ca o marmură* (sau *ca marmura)* = a fi insensibil, a rămâne indiferent față de orice. **2.** Bloc sau bucată de marmură (**1**) cioplită și lustruită; sculptură, statuie de marmură. [Pl. și: (**2**) *marmuri.* — Var.: **mármoră** s.f., (înv.) **mármor** s.n.] — Lat. **marmor, -oris.**

MÁRNĂ, *marne,* s.f. Rocă sedimentară compusă din carbonat de calciu și argilă, în proporții variabile, de obicei de culoare cenușie, utilizată la fabricarea cimentului. — Din fr. **marne,** it. **marna.**

MARNÓS, -OÁSĂ, *marnoși, -oase,* adj. Care conține multă marnă, cu marnă. — **Marnă** + suf. *-os.*

MARÓ adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. De culoarea castanei coapte; brun-roșcat, castaniu. **2.** S.n. Culoare maro (**1**). [Var.: *marón* adj. invar., s.n.] — Din fr. **marron.**

MAROÁNĂ, *maroane,* s.f. (Rar) Castană comestibilă coaptă sau preparată cu sirop de zahăr. — Din fr. **marron,** it. **marrone,** germ. **Marone.**

MAROCÁN, -Ă, *marocani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Marocului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Marocului sau marocanilor (**1**), privitor la Maroc ori la marocani. — Din fr. **Marocain.**

MAROCHÍN, (**2**) *marochinuri,* s.n. **1.** Piele de capră, sau, rar, de oaie sau de vițel, tăbăcită vegetal pentru a căpăta lustru și finețe; cordovan. **2.** Sortiment, obiect din marochin (**1**). [Pl. și: *marochine.* — Var.: **marochínă** s.f.] — Din fr. **maroquin,** it. **marochino.**

MAROCHÍNĂ s.f. v. **marochin.**

MAROCHINĂRÍE, (**2, 3**) *marochinării,* s.f. **1.** Meseria marochinerului. **2.** Atelier sau magazin unde se lucrează sau se vând obiecte din marochin. **3.** Obiecte făcute din marochin (sau, *p. gener.*, din orice fel de piele). [Var.: **marochineríe** s.f.] — Din fr. **maroquinerie.**

MAROCHINÉR, *marochineri,* s.m. Lucrător specializat în confecționarea obiectelor din marochin. [Var.: **marochiniér** s.m.] — Din fr. **maroquinier.**

MAROCHINERÍE s.f. v. **marochinărie.**

MAROCHINIÉR s.m. v. **marochiner.**

MARÓN adj. invar., s.n. v. **maro.**

MARONÍU, -ÍE, *maronii,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre culori) Care bate în maro. **2.** S.n. Culoare maronie (**1**). — **Maron** + suf. *-iu.*

MARÓTĂ, *marote,* s.f. (Livr.) Preocupare excesivă (uneori obsedantă) pentru un anumit lucru, idee fixă; *p. ext.* obiect al unei astfel de preocupări. — Din fr. **marotte.**

MARSHALLÉZ, -Ă, *marshallezi, -ze,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Insulelor Marshall sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Republicii Insulelor Marshall sau marshallezilor (**1**), privitor la Insulele Marshall ori la marshallezi. [Pr.: *marșalez*] — **Marshall** + suf. *-ez.*

MARSUÍN, *marsuini,* s.m., s.n. **1.** S.m. Specie de mamifer cetaceu, asemănător cu delfinul, cu spatele negru, părțile laterale gri și abdomenul alb *(Phocaena phocaena)*. **2.** S.n. (Mar.) Împletitură din parâmă, fixată la prora și la pupa remorcherelor, folosită ca apărătoare. — Din fr. **marsouin.**

MARSUPIÁL, *marsupiali,* s.m. (La pl.) Ordin de mamifere inferioare, a căror femelă are o pungă abdominală în care își ține puii după naștere; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. [Pr.: *-pi-al.* — Pl. și: (n.) *marsupiale*] — Din fr. **marsupial.**

MARSUPIALIZÁRE, *marsupializări,* s.f. (Med.) Deschidere a unei colecții de puroi la nivelul pielii. [Pr.: *-pi-a-*] — După fr. **marsupialisation.**

MARSÚPIU, *marsupii,* s.n. Pungă abdominală caracteristică femelelor din ordinul marsupialilor. — Din lat., fr. **marsupium.**

MARȘ, (1, 2, 3) *marșuri,* s.n., **(4, 5)** interj. **1.** S.n. Mers, deplasare a unei unități militare sau a unui grup organizat (într-o anumită formație). ✧ *Marș forțat* = marș executat cu o viteză sporită față de cea normală. ✦ (Înv.) Distanță parcursă de o unitate militară în 24 de ore. ✦ Acțiune militară viguroasă îndreptată asupra unui obiectiv. ✦ Probă atletică de mers rapid pe distanțe lungi. ✦ P. gener. Deplasare, drum, cursă (obositoare). **2.** S.n. Compoziție muzicală puternic ritmată, care adesea reglează cadența pasului unei formații, a unui cortegiu etc. **3.** S.n. Compoziție literară în versuri, scrisă spre a fi cântată pe o arie de marș (**2**). **4.** Interj. Cuvânt cu care se comandă pornirea unei unități militare sau a unui grup organizat. **5.** Interj. Cuvânt cu care se gonește un câine sau, *p. gener.*, un om. — Din fr. **marche,** germ. **Marsch.**

MARȘÁ, *marșez,* vb. I. Intranz. A cădea de acord, a consimți; a se lăsa antrenat într-o acțiune. ✦ A se lăsa corupt. — Din fr. **marcher.**

MARȘÁNDĂ, *marșande,* s.f. (Înv.) Patroană a unui magazin de mode. — Din fr. **marchande** [de modes].

MARȘÁRE, *marșări,* s.f. Acțiunea de *a marșa.* — V. **marșa.**

MARȘARIÉR, *marșariere,* s.n. Mers înapoi al unui automobil; (concr.) dispozitiv al mecanismului de transmisie, care permite mersul înapoi al unui autovehicul. [Pr.: *-ri-er*] — Din fr. **marche arrière.**

MARȘRÚT, *marșrute,* s.n. **1.** Itinerar. ✦ Document, act în care este fixat itinerarul unui tren, al unei mașini etc. **2.** Mers continuu al unui tren de marfă cu parcurs lung, care nu lasă și nu ia vagoane din vreo stație de pe itinerar. **3.** (Tehn.) Metodă de lucru la mai multe mașini. [Var.: **marșrútă** s.f.] — Din rus. **marșrut,** fr. **marcheroute,** germ. **Marschrout.**

MARȘRÚTĂ s.f. v. **marșrut.**

MARȘRUTIZÁ, *marșrutizez,* vb. I. Tranz. A folosi metoda marșrutului în căile ferate sau în tehnică. — Din **marșrutizare** (derivat regresiv).

MARȘRUTIZÁRE, *marșrutizări,* s.f. Acțiunea de *a marșrutiza* și rezultatul ei. — Din **marșrut** (după rus. *marșrutizațiia*).

MART s.m. v. **martie.**

MARTÁC, *martaci,* s.m. (Pop.) Stâlp, bârnă, par de lemn, folosit ca material de construcție. — Din tc. **mertek.**

MARTALÓG, *martalogi,* s.m. (Mai ales la pl.) Slujitor domnesc însărcinat cu paza granițelor și cu supravegherea punctelor vamale. — Din tc. **martoloz** „marinar creștin de pe Dunăre".

MÁRTE s.m. v. **martie.**

MARTENSÍTĂ s.f. Constituent structural din aliaj fier-carbon la oțelurile călite. — Din fr. **martensite.**

MÁRTIE s.m. A treia lună a anului, care urmează după februarie; mărțișor, marț[2]. [Var.: (înv. și pop.) **mart,** (pop.) **márte** s.m.] — Din sl. **martĭ.**

MARTÍN, *martini,* s.m. (Ornit.; de obicei urmat de determinări care indică specia) Nume dat mai multor specii de pescăruși și de pescari. — Din fr. **martin.**

MARTINÁȘ, *martinași,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *martin;* pui de pescăruș. — **Martin** + suf. *-aș.*

MARTINGÁLĂ, *martingale,* s.f. **I. 1.** Curea de la ham în formă de furcă, care nu permite calului să se ridice în două picioare. **2.** Bară de metal în formă de suliță, care se fixează dedesubtul bompresului la navele cu pânze. **II.** Procedeu de a ponta la jocurile de noroc, constând în dublarea mizei după o lovitură pierdută. — Din fr. **martingale.**

MARTÍR[1], *martire,* s.n. (Rar) Martiriu. — Din fr. **martyr.**

MARTÍR[2], -Ă, *martiri, -e,* s.m. și f. Persoană care a avut de îndurat suferințe, chinuri îngrozitoare sau moartea pentru ideile, convingerile sale. ✦ Spec. Mucenic (al Bisericii). ✦ P. gener. Persoană care îndură persecuții, un tratament inuman, bătaie etc. — Din fr. **martyr.**

MARTIRÁJ, *martiraje,* s.n. Martiriu. — **Martir[2]** + suf. -aj.

MARTÍRIU, *martirii,* s.n. Suferință, supliciu, tortură sau moarte îndurată de cineva pentru ideile sau convingerile sale; martiraj, martir[1]. ✦ Fig. Suferință morală mare. — Din lat. **martyrium.**

MARTIRIZÁ, *martirizez,* vb. I. Tranz. A supune pe cineva la un martiriu; *p. gener.* a chinui, a maltrata, a tortura, a schingiui. — Din fr. **martyriser.**

MARTIRIZÁRE, *martirizări,* s.f. Acțiunea de *a martiriza* și rezultatul ei; *p. ext.* martiriu. — V. **martiriza.**

MARTIROLÓG s.n. v. **martirologiu.**

MARTIROLÓGIU, *martirologii,* s.n. Scriere care cuprinde lista martirilor[2] Bisericii (și povestirea suferințelor lor) sau, *p. gener.,* lista celor care au suferit ori au murit pentru o idee, pentru o convingere. [Var.: **martirológ** s.n.] — Din lat. **martyrologium,** fr. **martyrologe.**

MÁRTOR, -Ă, *martori, -e,* s.m. și f. **1.** Persoană care asistă sau a asistat la o întâmplare, la o discuție, la un eveniment etc. (și care poate relata sau atesta cum au decurs faptele). ✧ Expr. *Dumnezeu mi-e martor!* = jur că spun adevărul! **2.** Persoană chemată să declare în fața unei instanțe judecătorești sau a altui for de cercetare, tot ce știe în legătură cu un fapt pe care îl cunoaște direct. ✦ Persoană chemată, conform legii, să asiste la întocmirea unor acte, pe care le cunoaște direct. ✦ Persoană chemată, conform legii, să asiste la întocmirea unor acte, pe care le semnează pentru a le da valoare legală. **3.** Fiecare dintre reprezentanții celor două persoane care urmează să se bată în duel. ✧ Expr. *A trimite* (cuiva) *martori* = a provoca (pe cineva) la duel. **4.** Probă de referință folosită în experiențele de laborator. **5.** (În sintagma) *Martor de eroziune* = înălțime de dimensiuni variabile, care reprezintă restul unei vechi suprafețe atacate de eroziune. [Var.: (pop.) **mártur, -ă** s.m. și f.] — Lat. **martyr.**

MÁRTUR, -Ă s.m. și f. v. **martor.**

MARȚ[1] s.n. (În expr.) *A face* (pe cineva) sau *a fi* (ori *a rămâne) marț* = **a)** a bate (pe cineva) sau a fi bătut categoric la jocul de table, de cărți sau la altă întrecere; **b)** a întrece sau a fi întrecut, a depăși sau a fi depășit categoric; **c)** a face sau a fi pus în situația să nu mai poată obiecta sau spune nimic. [Var.: (pop.) **marți** s.n.] — Din tc. **mars.**

MARȚ[2], (2) *marțuri,* s.n. (Pop.) **1.** Martie. **2.** Mărțișor. — Lat. **martius** [mensis].

MARȚAFÓI, *marțafoi,* s.m. (Fam.) Om de nimic, golan; secătură. — Et. nec.

MARȚI[1], (1) *marți,* s.f., **(2)** adv. **1.** S.f. Ziua a doua a săptămânii, care urmează după luni. ✦ (Adverbial) În cursul zilei de marți[1] (**1**); în ziua de marți[1] imediat precedentă sau următoare; într-o zi de marți[1]; (în forma *marțea)* în fiecare marți[1] (**1**). — Lat. **martis** [dies].

MARȚI[2] s.n. v. **marț[1].**

MARȚIÁL, -Ă, *marțiali, -e,* adj. **1.** (Livr.) Solemn și grav; impunător. **2.** Ostășesc, militar; de război. ✧ *Curte marțială* = tribunal militar instituit în timp de război, de mobilizare sau în timpul unei stări excepționale. *Lege marțială* = lege care autorizează în unele state folosirea forței armate pentru represiune internă. **3.** (În sintagma) *Arte marțiale* = tehnici de luptă și sporturi (judo, karate etc.) originare din Japonia și China. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **martial,** it. **marziale.**

MARȚIÁN, -Ă, *marțieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Presupus locuitor al planetei Marte. 2. Adj. Din planeta Marte. [Pr.: *-ți-an*] — Din fr. **martien.**

MARȚIPÁN, *marțipane,* s.n. Produs zaharos obținut dintr-un amestec de zahăr și de miez de migdale. — Din germ. **Marzipan.**

MARUFLÁ, *maruflez,* vb. I. Tranz. A lipi cu maruflu. — Din fr. **maroufler.**

MARUFLÁJ, *maruflaje,* s.n. Lipire cu maruflu a unei pânze pictate pe un suport; pânză pictată și lipită astfel. — Din fr. **marouflage.**

MARUFLÁRE, *maruflări,* s.f. Acțiunea de *a marufla.* — V. **marufla.**

MARUFLÁT, -Ă, *maruflați, -te,* adj. Care a fost lipit cu maruflu. — V. **marufla.**

MARÚFLĂ s.f. v. **maruflu.**

MARÚFLU s.n. Clei special pentru maruflaj. [Var.: **marúflă** s.f.] — Din fr. **maroufle.**

MARÚLĂ, *marule,* s.f. (Bot.; reg.) Lăptucă. — Din ngr. **marúli,** bg. **marulja.**

MARXÍSM s.n. Doctrină filosofică, socială, politică și economică elaborată de K. Marx și Fr. Engels. — Din fr. **marxisme,** rus. **marksizm.**

MARXISM-LENINÍSM s.n. Învățătura lui K. Marx și F. Engels, dezvoltată de V. I. Lenin în noile condiții istorice de la sfârșitul sec. XIX – începutul sec. XX. — Din rus. **marksizm-leninizm.**

MARXÍST, -Ă, *marxiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al marxismului. **2.** Adj. Care aparține marxismului, privitor la marxism. — Din fr. **marxiste,** rus. **marksist.**

MARXIST-LENINÍST, -Ă, *marxist-leniniști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al marxism-leninismului. **2.** Adj. Care aparține marxism-leninismului, privitor la marxism-leninism. — Din rus. **marksistsko-lenininskii.**

MAS, *masuri,* s.n. (Reg.) Faptul de a mânea; popas (peste noapte); *p. ext.* loc de popas peste noapte. ✦ Găzduire peste noapte. — Lat. **mansum.**

MASÁ[1], *masez,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) face masaj; a trage. — Din fr. **masser.**

MASÁ[2], *masez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) aduna în număr mare, în grup compact; a (se) concentra, a (se) îngrămădi. — Din fr. **masser.**

MASACRÁ, *masacrez,* vb. I. Tranz. A ucide cu sălbăticie și în masă oameni care nu se pot apăra; a măcelări, a extermina; *p. gener.* a ucide. ✦ Fig. A strica, a denatura, a descompleta o lucrare, un text etc. — Din fr. **massacrer.**

MASACRÁRE, *masacrări,* s.f. Acțiunea de *a masacra* și rezultatul ei. — V. **masacra.**

MASACRÁT, -Ă, *masacrați, -te,* adj. Măcelărit[2], exterminat; ucis. ✦ Fig. (Despre lucrări, texte) Stricat, denaturat, deformat. — V. **masacra.**

MASÁCRU, *masacre,* s.n. Acțiune sângeroasă îndreptată de obicei împotriva unei mulțimi fără apărare; omor (în masă), măcel, carnaj. — Din fr. **massacre.**

MASÁJ, *masaje,* s.n. Acțiunea de *a (se) masa[1]*; procedeu medical de stimulare și de destindere a mușchilor, de activare a circulației sângelui etc., constând din fricțiuni sau lovituri ușoare, executate cu ajutorul mâinilor sau al unor aparate speciale. [Pl. și: (rar) *masajuri*] — Din fr. **massage.**

MASALÁ, *masalale,* s.f. (Înv.) Torță, faclă. — Din ngr. **masalas.**

MASALAGÍU, *masalagii,* s.m. (Înv.) Persoană care purta sau aprindea masalale (pe străzi). — **Masala** + suf. *-giu.*

MASÁRE, *masări,* s.f. Acțiunea de *a (se) masa[2]* și rezultatul ei. — V. **masa[2].**

MASÁT[1] s.n. Masare. — V. **masa[2].**

MASÁT[2], *masate,* s.n. Unealtă de oțel în formă de sul sau, rar, de pilă plată, folosită la ascuțitul cuțitelor. — Din tc. **masat.**

MÁSĂ[1], *mase,* s.f. **1.** Mulțime compactă de oameni, considerată ca o unitate; grupare mare de oameni cu anumite caractere comune; cercuri largi ale populației. ✧ Loc. adj. *De masă* = care cuprinde, care antrenează o (întreagă) colectivitate umană. ✧ *Cântec de masă* (sau *de mase)* = cântec cu conținut patriotic, având un caracter mobilizator. **2.** Îngrămădire de elemente (de aceeași natură ori diferite) care alcătuiesc împreună un singur corp; (totalitatea unui) corp format printr-o asemenea îngrămădire de elemente. ✧ *Masă verde* = nutreț pentru vite; furaj. *Mase plastice* = materiale plastice. *Masă de aer* = porțiune imensă, relativ omogenă, a troposferei, cu proprietăți distincte față de porțiunile înconjurătoare. ✧ Loc. adj. și adv. *În masă* = **a)** în cantitate mare; masiv. *Transporturi în masă;* **b)** cu toții; în număr mare. ✦ Cantitate mare din ceva (în raport cu restul ansamblului). ✧ *Masa vocabularului* = partea cea mai mare și mai mobilă a vocabularului. ✦ Corp solid, compact; bloc. **3.** (Fiz.) Cantitatea de materie a unui corp considerată ca o mărime caracteristică (în raport cu volumul). ✧ *Masă atomică* = greutate atomică. *Masă moleculară* = greutate moleculară. *Masă specifică* = densitate. **4.** (Jur.) Totalitate a creditelor sau a datoriilor unui falit; fond bănesc al unei succesiuni sau al unei întreprinderi lucrative. — Din fr. **masse.**

MÁSĂ[2], *mese,* s.f. **1.** Mobilă formată dintr-o placă dreptunghiulară, pătrată sau rotundă, sprijinită pe unul sau pe mai multe picioare și pe care se mănâncă, se scrie etc. ✧ *Masă verde* = **a)** masă[2] (**1**), de obicei acoperită cu postav verde, la care se joacă jocuri de noroc; *p. ext.* joc de noroc; **b)** masă[2] (**1**) în jurul căreia stau diplomații când duc tratative internaționale. *Masă rotundă* = dezbatere liberă pe o temă dată, la care sunt chemați să-și spună cuvântul specialiștii din domeniul respectiv (sau reprezentanți ai publicului larg). *Sală de mese* = încăpere în care se servește mâncarea într-o școală, într-o cazarmă, la o cantină etc. *Masă caldă* = un fel de tejghea metalică încălzită pe care sunt expuse și menținute calde preparate alimentare, în localurile de alimentație publică. ✧ Loc. adv. *Cu* (sau *pe*) *nepusă masă* = pe neașteptate, pe nepregătite, deodată. ✧ Expr. *Capul* (sau *fruntea*) *mesei* = locul de cinste ocupat de unul dintre comeseni. *A pune* (sau *a întinde*, *a așterne) masa* = a aranja, a pregăti și a pune pe masă[2] (**1**) toate cele necesare pentru a servi mâncarea. *A strânge masa* = a aduna de pe masă[2] (**1**) mâncările rămase și farfuriile, tacâmurile etc. cu care s-a mâncat. *A nu avea ce pune pe masă* = a nu avea cu ce trăi, a fi sărac. *Pune-te* (sau *întinde-te*) *masă, scoală-te* (sau *ridică-te*) *masă* = **a)** se spune despre cei care duc o viață plină de desfătări, care trăiesc fără griji, care așteaptă totul de-a gata; **b)** se spune când ești obligat să servești mereu de mâncare. *A întinde masă mare* sau *a ține masă întinsă* = a primi invitați mulți, a oferi ospețe, banchete; *p. ext.* a se ține de petreceri. *A pune* (pe cineva) *la masă cu tine* = a trata (pe cineva) ca pe un prieten apropiat. ✦ (Cu sens colectiv) Persoanele care stau în jurul aceleiași mese[2] (**1**) și mănâncă; mesenii. **2.** Ceea ce se mănâncă; mâncare, bucate; *p. ext.* prânz, cină; ospăț, banchet. ✧ *Înainte de masă* = **a)** în partea zilei care precedă prânzul; **b)** în fiecare dimineață. *După masă* = **a)** în partea zilei care urmează după prânz; după-amiază; **b)** în fiecare după-amiază. ✧ Expr. *A lua masa* sau *a sta* (ori *a ședea*) *la masă* = a mânca de prânz sau de cină. *A avea casă și masă* = a avea ce-i trebuie pentru a trăi. *A-i fi* (cuiva) *casa casă și masa masă* = a duce o viață ordonată, fără necazuri. **3.** Nume dat mai multor obiecte sau părți de obiecte care seamănă cu o masă[2] (**1**) și se folosesc în diverse scopuri practice. ✧ *Masă de operație* = obiect de metal pe care este întins un pacient în timpul intervenției chirurgicale. **4.** Compus: (Bot.) *masa-raiului* = plantă erbacee cu flori roz-purpurii *(Sedum carpaticum).* — Lat. **mensa.**

MASCÁ, *maschez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A(-și) acoperi obrazul sau o parte a lui cu o mască (**1**); a (se) măscui. **2.** Tranz. A sustrage vederii acoperind cu ceva, a împiedica să se vadă; a ascunde, a camufla. ✦ Fig. A ascunde ceva sub aparențe înșelătoare, cu intenția de a induce pe cineva în eroare; a disimula. — Din fr. **masquer.**

MASCARÁ, *mascarale,* s.f. **1.** (Înv.) Bufon, paiață, măscărici; *p. ext.* om neserios, pușlama. **2.** (Pop.) Batjocură, ocară. ✧ Expr. *A face* (pe cineva) *de mascara* = **a)** a face (pe cineva) de râs, de rușine; **b)** a certa cu asprime, a mustra cu severitate, a face de două parale (pe cineva). — Din tc. **maskara.**

MASCARÁDĂ, *mascarade,* s.f. **1.** Acțiune sau atitudine falsă, ipocrită; prefăcătorie, înșelătorie, farsă; înscenare. ✧ Expr. (Rar) *Om de mascaradă* = om de nimic; secătură. **2.** (Înv.) Bal mascat; grup de oameni mascați. — Din fr. **mascarade.**

MASCÁRE, *mascări,* s.f. Acțiunea de *a (se) masca* și rezultatul ei. — V. **masca.**

MASCARÓN, *mascaroane,* s.n. Element decorativ folosit în arhitectură, la obiecte de mobilier etc., care reprezintă un cap fantastic sau grotesc, lucrat de obicei în relief. — Din fr. **mascaron.**

MASCÁT, -Ă, *mascați, -te,* adj. **1.** Care poartă mască (**1**), acoperit cu o mască; măscuit. ✧ *Bal mascat* = bal la care participanții sunt deghizați și poartă mască (**1**). **2.** Care nu se vede, fiind acoperit de un alt obiect, de un strat de material etc.; care este ascuns privirilor; camuflat. ✦ Fig. Care ascunde realitatea sub o aparență înșelătoare; disimulat. — V. **masca.**

MÁSCĂ, *măști,* s.f. **1.** Bucată de stofă, de mătase, de dantelă, de carton etc. (înfățișând o față omenească sau figura unui animal) cu care își acoperă cineva fața sau o parte a ei (pentru a nu fi recunoscut), lăsând numai ochii descoperiți; obrăzar. ✧ *Mască mortuară* = mulaj în ghips al feței unei persoane, făcut îndată după deces. ✧ Expr. *A-și scoate* (sau *a-și arunca, a-și lepăda* etc.) *masca* sau *a ridica* (sau *a lua, a smulge, a rupe) masca* (cuiva) = a (se) arăta sub adevăratul aspect, a(-și) da pe față firea sau intențiile ascunse, a (se) dezvălui minciuna, înșelătoria (cuiva), a apărea sau a face să apară în adevărata lumină; a (se) demasca. ✦ Persoană mascată. ✦ Fig. Înfățișare falsă. ✦ Expresie neobișnuită a feței (provocată de o emoție, de un sentiment puternic etc.). **2.** Machiaj; *p. ext.* preparat cosmetic care se aplică pe față pentru întreținerea tenului. ✦ Fizionomia unui actor machiat. **3.** Dispozitiv care acoperă parțial sau total o persoană, un animal, un obiect pentru a le proteja, a le ascunde vederii etc. **4.** Lucrare menită să sustragă vederii inamicului un obiectiv militar; adăpost individual săpat de fiecare soldat pe câmpul de luptă. — Din fr. **masque,** germ. **Maske.**

MASCÓTĂ, *mascote,* s.f. **1.** Ființă sau lucru considerate ca purtătoare de noroc; amuletă, talisman. **2.** Numele unei prăjituri de ciocolată. — Din fr. **mascotte.**

MASCÚL, -Ă, *masculi, -e,* s.m., adj. **1**. S.m. Individ de sex bărbătesc. ✦ (Adesea depr.) Bărbat (viril). **2.** Adj. (Despre flori și despre părți ale lor) Care conține elementele de fecundație. — Din lat. **masculus,** it. **masculo.**

MASCULÍN, -Ă, *masculini, -e,* adj. **1.** De sex bărbătesc; *p. ext.* care este propriu masculului (**1**), bărbatului; bărbătesc. ✦ Alcătuit din bărbați, de bărbați. ✦ *Gen masculin* (și substantivat, n.) = gen gramatical care cuprinde numele de ființe de sex bărbătesc, precum și nume de lucruri care, prin tradiție sau prin analogie cu cele dintâi, sunt socotite de același sex. ✦ (Gram.) Care aparține genului masculin. *Adjective masculine.*✦ (Bot.) Mascul (**2**). **2.** (Despre rime; *p. ext.* despre versuri) Care rimează pe ultima silabă accentuată. — Din lat. **masculinus,** fr. **masculin.**

MASCULINITÁTE s.f. Ansamblu de trăsături care constituie specificul unui bărbat; *p. ext.* vigoare bărbătească, virilitate. — Din fr. **masculinité.**

MASCULINIZÁ, *masculinizez,* vb. I. Tranz. fact. și refl. A face să capete sau a căpăta trăsături masculine (**1**), bărbătești. — Din fr. **masculiniser.**

MASCULINIZÁRE, *masculinizări,* s.f. Faptul de *a (se) masculiniza* și rezultatul lui; *spec.* (Med.) apariție sau dezvoltare a caracterelor sexuale bărbătești la o persoană de sex feminin ca urmare a unor tulburări endocrine. — V. **masculiniza.**

MASCULINIZÁT, -Ă, *masculinizați, -te,* adj. Cu însușiri, trăsături masculine, bărbătești. — V. **masculiniza.**

MÁSCUR, *mascuri,* s.m. (Reg.) Porc mascul (**1**) (castrat). [Acc. și: *mascúr*] — Lat. **masculus.**

MASELÓTĂ, *maselote,* s.f. Surplus de metal lăsat la turnarea unei piese și care se înlătură după solidificarea piesei. — Din fr. **masselotte.**

MASELOTIÉRĂ, *maselotiere,* s.f. Parte superioară a lingotierei în care se formează maselota. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **masselottière.**

MÁSER, *masere,* s.n. **1.** (Fiz.) Dispozitiv pentru amplificarea microundelor prin emisia stimulată a radiației electromagnetice de lungime de undă corespunzătoare. **2.** Proces de generare și amplificare a microundelor. — Din engl. **maser.**

MASETÉR, *maseteri,* adj. (În sintagma) *Mușchi maseter* (și substantivat, m.) = fiecare dintre cei doi mușchi fixați cu un capăt pe maxilarul inferior și cu celălalt pe arcada zigomatică, cu rol important în masticație. — Din fr. **masséter.**

MASEUR, *maseuri,* s.m. Specialist în practicarea masajului. [Scris și: *masor.* — Pr.: *masör*]— Din fr. **masseur.**

MASEUZĂ, *maseuze,* s.f. Femeie specializată în practicarea masajului. [Scris și: *maseză.* — Pr.: *masöză*] — Din fr. **masseuse.**

MASICÓT s.n. Oxid de plumb galben, întrebuințat la obținerea unor smalțuri în industria ceramică, chimică etc. — Din fr. **massicot.**

MASÍV, -Ă, *masivi, -e,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care se prezintă ca o masă unitară și compactă. ✦ (Despre obiecte) Care este format dintr-un material compact, fără goluri; plin; *p. ext.* greu. **2.** (Despre ființe, construcții etc.) Mare, solid, voluminos, greu; *p. ext.* impunător, impresionant (prin dimensiuni). **3.** Care este sau se produce în cantități mari, pe scară întinsă; amplu. **II.** S.n. **1.** Unitate de relief formată dintr-un grup de munți sau de dealuri (reunite în jurul unui vârf); *p. restr.* munte. **2.** Arboret în care coroanele arborilor se ating. ✦ Grupare de arbori, de arbuști sau de plante de același fel (făcută pentru a produce anumite efecte decorative). **3.** P. anal. Bloc de beton sau de zidărie de dimensiuni mari, de care se leagă sau care susține o construcție. ✦ Masă mare de material solid; grămadă mare; morman. ✦ Partea cea mai compactă, cea mai mare, cea mai importantă dintr-un întreg. — Din fr. **massif,** germ. **Massiv.**

MASIVITÁTE s.f. Însușirea de a fi masiv (**1**); starea a ceea ce este masiv. — Din fr. **massivité.**

MÁSLĂ, *masle,* s.f. (Rar) Fiecare dintre cele patru culori ale cărților de joc. — Din rus. **maslo** „ulei de pictură”.

MÁSLU, *masluri,* s.n. Slujbă religioasă creștină care se oficiază pentru un om grav bolnav sau la anumite sărbători bisericești și la care se face ungerea cu mir; slujbă bisericească de sfințire a untdelemnului pentru mir, oficiată în miercurea dinaintea Paștilor. [Pl. și: *masle*] — Din sl. **maslo** „ulei”.

MASOCHÍSM s.n. Perversiune sexuală caracterizată prin apariția plăcerii sexuale numai în urma producerii unei dureri fizice. — Din fr. **masochisme.**

MASOCHÍST, -Ă, *masochiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține masochismului, privitor la masochism. **2.** S.m. și f. Persoană care practică masochismul. — Din fr. **masochiste.**

MASÓN, *masoni,* s.m. Francmason. — Din fr. **maçon.**

MASONERÍE s.f. Francmasonerie. — Din fr. **maçonnerie.**
MASÓNIC, -Ă, *masonici, -ce,* adj. Francmasonic. — Din fr. **maçonnique.**
MASS-MÉDIA s.f. Termen care desemnează ansamblul mijloacelor şi modalităţilor tehnice moderne de informare şi influenţare a opiniei publice, cuprinzând radioul, televiziunea, presa, internetul etc.; mijloace de comunicare în masă. [Pr.: *-di-a*] — Cuv. engl.
MAST, *masturi,* s.n. Construcţie metalică mobilă, folosită ca turlă de sondă, când se sapă la adâncimi mici. — Din germ. **Mast.**
MÁSTER, (**1**) *mastere,* s.n., (**2**) *masteri,* s.m. **1.** S.n. Masterat. **2.** S.m. Persoană care a obţinut acest titlu. — Din engl. **master.**
MASTERÁND, -Ă, *masteranzi, -de,* s.m. şi f. Persoană care urmează un master. — **Master** + suf. *-and* (după *doctorand*).
MASTERÁT, *masterate,* s.n. Perioadă de studii după obţinerea licenţei, pentru o specializare profesională postuniversitară. ✦ Titlu obţinut după aceste studii. — **Master** + suf. *-at* (după *doctorat*).
MASTÍC, *masticuri,* s.n. **1.** Material fluid sau vâscos alcătuit dintr-un amestec de substanţe minerale sau vegetale, care are proprietatea de a se întări în contact cu aerul şi care serveşte la lipit, chituit, nivelat etc. ✦ Preparat vâscos obţinut pe bază de colofoniu şi folosit pentru acoperirea rănilor pomilor fructiferi. **2.** Suc răşinos aromatic extras din trunchiul şi din ramurile unui arbust asiatic *(Pistacia lentiscus),* care serveşte la fabricarea masticii, la prepararea unor lacuri, ca fixator pentru parfumuri etc. — Din fr. **mastic.**
MASTICÁ, *mastichez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A mesteca[1] alimente, substanţe etc. — Din fr. **mastiquer,** lat. **masticare.**
MASTICÁRE, *masticări,* s.f. Acţiunea de *a mastica* şi rezultatul ei; masticaţie. — V. **mastica.**
MASTICÁT, -Ă *masticaţi, -te,* adj. (Despre alimente) Mestecat în gură cu ajutorul limbii, al dinţilor şi al muşchilor masticatori. — **mastica.**
MASTICATÓR, -OÁRE, *masticatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care serveşte la masticaţie, care se referă la masticaţie. ✧ *Muşchi masticator* = fiecare dintre muşchii situaţi între cele două maxilare, care pun în mişcare falca inferioară. **2.** S.n. Maşină cu ajutorul căreia se efectuează operaţia de amestecare şi fărâmiţare a cauciucului natural brut. — Din fr. **masticateur.**
MASTICÁŢIE, *masticaţii,* s.f. Mestecarea alimentelor în gură cu ajutorul limbii, al dinţilor şi al muşchilor masticatori; masticare. — Din fr. **mastication.**
MASTÍCĂ, (**2**) *mastici,* s.f. **1.** Băutură alcoolică aromată cu (esenţă de) mastic (**2**). **2.** Sort de mastică (**1**). — Din tc. **mastika.**
MASTISÓL s.n. Soluţie adezivă specială care se întăreşte în contact cu aerul şi care este folosită la lipit mai ales în medicină. — Cf. germ. M a s t i x.
MASTÍTĂ, *mastite,* s.f. Boală care constă în inflamarea glandei mamare. — Din fr. **mastite.**
MASTODÓNT, *mastodonţi,* s.m. Mamifer pahiderm fosil uriaş, asemănător cu elefantul. — Din fr. **mastodonte.**
MASTOGRAFÍE, *mastografii,* s.f. (Rar) Mamografie. — Din fr. **mastographie.**
MASTOÍDĂ, *mastoide,* s.f., adj. **1.** S.f. Fiecare dintre cele două proeminenţe ale osului temporal, situate dinapoia urechii. **2.** Adj. Care ţine de mastoidă (**1**), care se referă la mastoidă. — Din fr. **mastoïde.**
MASTOIDIÁN, -Ă, *mastoidieni, -e,* adj. Care ţine de mastoidă (**1**), care se referă la mastoidă, propriu mastoidei. *Muşchi mastoidian.* [Pr.: *-to-i-di-an*] — Din fr. **mastoïdien.**
MASTOIDÍTĂ, *mastoidite,* s.f. Boală care constă în inflamarea mastoidei (**1**). [Pr.: *-to-i-*] — Din fr. **mastoïdite.**
MASTOPATÍE, *mastopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecţiunile mamare. — Din fr. **mastopathie.**
MASTURBÁ, *masturbez,* vb. I. Refl. A practica onanismul. — Din fr. **masturber.**
MASTURBÁRE, *masturbări,* s.f. Acţiunea de *a se masturba* şi rezultatul ei; onanism, masturbaţie. — V. **masturba.**
MASTURBÁŢIE, *masturbaţii,* s.f. Masturbare. — Din fr. **masturbation.**
MAŞALÁ interj. (Înv.) Bravo! bine! de minune! — Din tc. **māşallah.**
MAŞCÁT, -Ă adj. v. **măşcat.**
MAŞINÁL, -Ă, *maşinali, -e,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care acţionează mecanic, automat, fără să gândească; inconştient. **2.** (Rar) Care este caracteristic unei maşini (**1**), propriu maşinii, (ca) de maşină. — Din fr. **machinal.**
MAŞINALICÉŞTE adv. În mod maşinal, ca o maşină; în mod automat, mecanic; inconştient; *p. ext.* fără interes, cu indiferenţă. — **Maşinal** + suf. *-iceşte.*
MAŞINÁŢIE, *maşinaţii,* s.f. (Mai ales la pl.) Intrigă, uneltire, complot. [Var.: **maşinaţiúne**, (înv.) **machináţie, machinaţiúne, mahináţie** s.f.] — Din fr. **machination,** it. **macchinazione.**
MAŞINAŢIÚNE s.f. v. **maşinaţie.**
MAŞÍNĂ, *maşini,* s.f. **1.** Sistem tehnic alcătuit din piese cu mişcări determinate, care transformă o formă de energie în altă formă de energie sau în lucru mecanic util; *p. restr.* dispozitiv, instrument, aparat; mecanism, maşinărie. ✧ *Maşină-unealtă* = maşină de lucru care prelucrează materiale prin operaţii mecanice. **2.** Locomotivă. **3.** Autovehicul, automobil. ✧ Compus: *maşină-capcană* = maşină cu încărcătură explozivă care este acţionată prin telecomandă sau printr-un ceas special, folosită în atentate teroriste. **4.** Sobă de bucătărie, care serveşte la pregătirea mâncării. **5.** Fig. (De obicei urmat de determinări) Ansamblu de mijloace folosite într-un anumit scop (reprobabil). **6.** Epitet dat unui om care lucrează mult şi cu mişcări automate, mecanice. — Din fr. **machine,** germ. **Maschine.**
MAŞINĂRÍE, *maşinării,* s.f. Totalitatea pieselor şi angrenajelor care alcătuiesc mecanismul unei maşini (**1**) sau al unui grup de maşini; mecanism; *p. ext.* maşină (**1**). — **Maşină** + suf. *-ărie.* Cf. fr. m a c h i n e r i e.
MAŞINÍSM s.n. **1.** Utilizare pe scară largă a maşinilor (**1**) în procesele de producţie. **2.** Denumire pentru cel de-al treilea stadiu istoric de dezvoltare a industriei capitaliste, caracterizat prin trecerea de la manufactură la marea industrie maşinistă, realizată prin revoluţia industrială. — Din fr. **machinisme.**
MAŞINÍST, -Ă, *maşinişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care conduce o maşină (**1**), supraveghează funcţionarea ei, o repară etc.; mecanic. **2.** S.m. şi f. Persoană care aşază decorurile pe scenă, aprinde şi stinge luminile, mânuieşte aparatele cu efecte sonore etc. **3.** Adj. Care ţine de maşini (**1**), care se referă la maşini şi la producţia de maşini, propriu maşinismului. — Din fr. **machiniste,** germ. **Maschinist.**
MAŞINIZÁ, *maşinizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A mecaniza. — **Maşină** + suf. *-iza.*
MAŞINÚŢĂ, *maşinuţe,* s.f. Diminutiv al lui *maşină;* automobil mic. — **Maşină** + suf. *-uţă.*
MÁŞTEHĂ, *maştehe,* s.f. (Înv. şi reg.) Mamă vitregă. [Var.: **máştihă, máştigă** s.f.] — Din sl. **mašteha.**
MÁŞTER, -Ă, *maşteri, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. (Înv. şi reg.) Mamă vitregă; maştehă. **2.** Adj. (Reg.; despre fraţi, surori) Vitreg. ✦ Fig. Aspru, crud, nemilos. — Et. nec.
MÁŞTIGĂ s.f. v. **maştehă.**
MÁŞTIHĂ s.f. v. **maştehă.**
MAT[1] s.n. Situaţie în cadrul unei partide de şah în care regele uneia dintre părţi, fiind atacat, este pus în imposibilitate de a mai fi apărat, determinându-se astfel sfârşitul partidei.✧ Expr. *A face* (pe cineva) *mat* = a învinge (categoric) pe cineva (într-o luptă, într-o dispută etc.). ✦ (Cu valoare de interjecţie) Cuvânt cu care se anunţă această situaţie în cursul jocului. — Din fr. **mat,** germ. **Matt.**
MAT[2], -Ă, *maţi, -te,* adj. **1.** Care este fără luciu, fără strălucire; şters[2]. **2.** (Despre sticlă; *p. ext.* despre obiecte de sticlă) Care este lipsit de transparenţă. **3.** Fără lumină; împâclit, acoperit. **4.** Fig. (Despre sunete) Care are rezonanţă slabă; surd, înfundat. — Din fr. **mat,** germ. **matt.**
MATÁ pron. pers. (Reg. şi fam.) Dumneata. [Gen.-dat.: *matale.* — Var.: **matále** pron. pers.] — Din **dumneata.**
MATADÓR, *matadori,* s.m. Toreador care trebuie să dea taurului lovitura mortală. — Din fr. **matador,** germ. **Matador.**
MATAHÁLĂ, *matahale,* s.f. **1.** Fiinţă sau lucru de proporţii exagerate (cu contururi vagi, greu de identificat); namilă, colos. **2.** Fiinţă fantastică de mărime enormă şi cu înfăţişare îngrozitoare; *p. ext.* arătare, nălucă. **3.** Sperietoare, momâie (mare). [Var.: **mătăhálă** s.f.] — Et. nec.
MATÁLE pron. pers. v. **mata.**
MÁTCĂ, *mătci,* s.f. **I. 1.** Albie (minoră) a unei ape curgătoare; pat[1], făgaş, vad, albie. ✧ Expr. *A reveni la* (sau *a reintra în) matcă* = a reveni la starea obişnuită a lucrurilor, a-şi relua cursul normal. *A readuce* (pe cineva) *la matcă* = a readuce (pe cineva) pe calea cea bună. ✦ (Rar) Izvor al unei ape curgătoare. **2.** Fig. Origine, obârşie, început, izvor; *spec.* loc de naştere; familie, neam din care se trage cineva. **3.** Parte a năvodului în care se strâng peştii când năvodul este tras din apă; matiţă. **II. 1.** Albină femelă mai mare decât albinele lucrătoare, care depune ouă; regină, mamă. ✧ Expr. *Ca un roi fără de matcă* = dezorientat, zăpăcit, bezmetic. **2.** (Reg.) Stup de cel puţin un an, care a roit o dată sau de mai multe ori; roi[2]. **III.** Parte din foile unui chitanţier, bonier, dosar etc. care rămâne după ce s-au rupt părţile (sau foile) detaşabile; cotor. — Din bg., sb. **matka.**
MATELÓT, *mateloţi,* s.m. Marinar. — Din fr. **matelot.**
MATELOTÁJ s.n. Marinărie. — Din fr. **matelotage.**
MATEMÁTIC[1], *matematici,* s.m. (Înv.) Matematician. — Din it. **matematico,** germ. **Mathematikus.**
MATEMÁTIC[2], -Ă, *matematici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul mărimilor, al relaţiilor cantitative şi al formelor spaţiale (cu ajutorul raţionamentului deductiv). **2.** Adj. Care se referă la matematică, care ţine de matematică, bazat pe principiile matematicii; de matematică, matematicesc. ✦ Fig. (Adverbial) Precis, riguros, exact. — Din fr. **mathématique,** lat. **mathematica.**
MATEMATICÉSC, -EÁSCĂ, *matematiceşti,* adj. (Înv.) Matematic[2]. ✦ Fig. Riguros, exact. — **Matematic[1]** + suf. *-icesc.*
MATEMATICÉŞTE adv. (Astăzi rar) Conform cu procedeele întrebuinţate în matematică; matematic[1]. ✦ Fig. În mod precis, riguros, exact. — Din **matematicesc.**
MATEMATICIÁN, -Ă, *matematicieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în matematică. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **mathématicien.**
MATEMATIZÁ, *matematizez,* vb. I. Tranz. A studia o disciplină cu ajutorul metodei matematice. — Din **matematizare** (derivat regresiv).
MATEMATIZÁBIL, -Ă, *matematizabili, -e,* adj. Care poate fi matematizat. — **Matematiza** + suf. *-bil.*
MATEMATIZÁRE, *matematizări,* s.f. Acţiunea de *a matematiza* şi rezultatul ei. — Din **matematică.**

MATEMATIZÁT, -Ă, *matematizați, -te,* adj. Studiat cu ajutorul metodei matematice. — V. **matematiza.**

MATERIÁL, -Ă, (**I**) *materiali, -e,* adj., (**II**) *materiale,* s.n. **I.** Adj. **1.** Care aparține realității obiective, existând independent de conștiință și în afara ei; care este alcătuit din materie. ✧ *Cultură materială* = totalitate a bunurilor și a deprinderilor de producție existente pe o anumită treaptă de dezvoltare a societății. ✦ Palpabil, concret, real; faptic. ✦ Spec. Fizic, trupesc. **2.** Care constă în bunuri economice, care ține de venit, de avere, de aspectul economic sau pecuniar; care se referă la trai sau la întreținerea vieții. ✧ *Bază materială* = totalitatea mijloacelor (clădiri, instalații, forță de muncă etc.) care permit desfășurarea unei activități economice sau științifice. ✦ (Adverbial) Din punctul de vedere al situației materiale (**I 2**); materialicește. **II.** S.n. **1.** Totalitatea materiilor prime sau semifabricate din care pot fi executate diverse bunuri. ✧ *Materiale plastice* = nume generic al unui grup de materiale de sinteză care prezintă anumite particularități de structură, de compoziție și fizico-mecanice, având ca proprietate caracteristică generală calitatea de a putea fi prelucrate cu ușurință (sub acțiunea presiunii sau a temperaturii); mase plastice. **2.** (Rar) Bun, produs. ✦ Țesătură. *Material de rochie.* **3.** Totalitatea documentelor, informațiilor și datelor necesare pentru elaborarea unei lucrări literare, științifice etc.; ceea ce constituie fondul, substanța unei lucrări, a unei probleme etc. ✦ Expunere scrisă care cuprinde date și informații referitoare la o anumită problemă. [Pl. și: (înv., **II**) *materialuri.* — Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **matériel,** lat. **materialis.**

MATERIALICÉȘTE adv. Din punct de vedere material (**I 2**), în ceea ce privește starea materială; bănește, materialmente. [Pr.: *-ri-a-*] — **Material** + suf. *-icește.*

MATERIALÍSM s.n. **1.** Concepție potrivit căreia lumea este alcătuită în întregime din materie, toate evenimentele, actele și stările de lucruri fie sunt subordonate, fie pot fi reduse complet la obiectele materiale și la conexiunile dintre ele. ✧ *Materialism dialectic* (La Marx și Engels) = concepție potrivit căreia materia și mișcarea ei sunt guvernate de legi obiective: legea acumulărilor cantitative și a salturilor calitative, legea unității și a luptei contrariilor, legea negării negației etc. *Materialism istoric* = teză după care condițiile economice determină viața socială, politică și culturală, primele constituind baza, iar ultimele suprastructura. **2.** (Depr.) Interes exagerat manifestat de cineva pentru problemele materiale. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **matérialisme,** germ. **Materialismus.**

MATERIALÍST, -Ă, *materialiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al materialismului (**1**). **2.** Adj. Care aparține materialismului (**1**), care se referă la materialism, privitor la concepțiile materialismului. **3.** Adj., s.m. și f. (Om) preocupat excesiv de probleme materiale. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **matérialiste,** germ. **Materialist.**

MATERIALITÁTE s.f. Însușirea de a fi material, de a avea existență materială; natura materială a ceva. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **matérialité,** germ. **Materialität.**

MATERIALIZÁ, *materializez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni material, a da sau a căpăta formă materială, a (se) transpune în viață; a (se) concretiza. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **matérialiser.**

MATERIALIZÁRE, *materializări,* s.f. Acțiunea de *a (se) materializa* și rezultatul ei; concretizare. [Pr.: *-ri-a-*] — V. **materializa.**

MATERIALIZÁT, -Ă, *materializați, -te,* adj. Care a căpătat o formă materială; concretizat. [Pr.: *-ri-a-*] — V. **materializa.**

MATERIALIZATÓR, -OÁRE, *materializatori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care se ocupă cu aplicarea, cu punerea în practică, cu materializarea unei idei, a unui proiect etc. [Pr.: *-ri-a-*] — **Materializa** + suf. *-tor.*

MATERIALMÉNTE adv. (Rar) Materialicește. [Pr.: *-ri-al-*] — Din it. **materialmente,** fr. **matériellement.**

MATÉRIE, *materii,* s.f. **1.** (În filosofia materialistă) Substanță concepută ca bază a tot ceea ce există; realitatea obiectivă care există în afară și independent de conștiința omenească și care este reflectată de aceasta; diversitatea fenomenelor reprezentând diferite forme de mișcare ale acestei realități. **2.** Substanță din care sunt făcute diverse obiecte; obiect, corp, element considerat din punctul de vedere al compoziției sale. ✧ *Materie primă* = produs natural sau material semifabricat, destinat prelucrării sau transformării în alte produse. *Materie cenușie* = parte a sistemului nervos central situată la suprafața creierului și în interiorul măduvei, care dă naștere fluxului nervos; *p. ext.* creier; minte, inteligență. ✦ (Pop.) Țesătură, pânză, stofă. **3.** Domeniu de cunoaștere, de cercetare etc.; problemă, chestiune. ✧ Loc. adv. *În materie* = în problema respectivă. *În materie de...* = privitor la..., în ceea ce privește... ✧ Expr. *A intra în materie* = a începe (după o introducere) discutarea sau tratarea subiectului propriu-zis. ✦ Conținut, cuprins; fond, esență. ✧ *Tablă de materii* = listă atașată la începutul sau la sfârșitul unei lucrări, în care sunt înșirate capitolele cuprinse în lucrare, cu indicarea paginilor corespunzătoare. ✦ Date, informații care stau la baza unei lucrări. **4.** Totalitatea cunoștințelor care se predau în cadrul unui obiect de studiu (în învățământ). — Din lat., it. **materia,** rus. **materiia,** germ. **Materie.**

MATÉRN, -Ă, *materni, -e,* adj. De mamă, propriu mamei, care se referă la mamă; care provine de la mamă. ✧ *Limbă maternă* = limbă pe care o învață cineva din prima copilărie, de la părinți; limbă natală. ✦ (Adverbial) Cu sentimente de mamă; ca o mamă. — Din lat. **maternus,** it. **materno.**

MATERNÁL, -Ă, *maternali, -e,* adj. Matern. — Din fr. **maternel.**

MATERNITÁTE, (**2**) *maternități,* s.f. **1.** Stare, calitate de mamă; instinct matern. ✦ (Concr.) Sarcină (a mamei). **2.** Spital care asigură asistența medicală a femeii gravide în perioada sarcinii, a nașterii și a lăuziei. — Din fr. **maternité.**

MÁTIMĂ, *matimi,* s.f. (Înv.) **1.** Lecție; obiect de studiu, materie. **2.** Pildă, morală, povață, învățătură. — Din ngr. **máthima.**

MATINÁL, -Ă, *matinali, -e,* adj. De dimineață, al dimineții, care se petrece dimineața. ✦ (Despre oameni) Care se scoală devreme. — Din fr. **matinal.**

MATINÉU, *matinee,* s.n. **1.** Spectacol care are loc dimineața sau în primele ore ale după-amiezii. **2.** (Înv.) Rochie de casă pe care o purtau femeile dimineața. — Din fr. **matinée.**

MATISÁ, *matisez,* vb. I. Tranz. A finisa o țesătură de mătase artificială pentru a-i micșora luciul. — Din **matisare** (derivat regresiv).

MATISÁRE, *matisări,* s.f. Acțiunea de *a matisa* și rezultatul ei. — Cf. fr. m a t i s a g e.

MATISEÁLĂ, *matiseli,* s.f. (Mar.) Matisire. — **Matisi** + suf. *-eală.*

MATISÍ, *matisesc,* vb. IV. Tranz. (Mar.) A îmbina capetele a două parâme sau a două cabluri, prin împletirea șuvițelor din care sunt făcute. — Cf. fr. m a t i r.

MATISÍRE, *matisiri,* s.f. Împreunare a două capete de frânghie sau a două cabluri prin împletirea șuvițelor din care sunt alcătuite. — V. **matisi.**

MATISÍT, -Ă, *matisiți, -te,* adj. (Despre capetele a două frânghii, a două cabluri) Îmbinat prin împletirea șuvițelor din care sunt făcute. — V. **matisi.**

MATISÓR, -OÁRE, *matisori, -oare,* s.m. și f. Lucrător care face operația de matisare. — Cf. m a t i s a.

MATITÁTE s.f. Aspect mat. — Din fr. **matité.**

MÁTIȚĂ, *matițe,* s.f. (Reg.) Sac de plasă care formează partea din fund a năvodului și în care se strâng peștii prinși; matcă. — Din bg. **matica.** Cf. sb. m a t i c a.

MATLASÁ, *matlasez,* vb. I. Tranz. A căptuși un material textil cu altul mai gros fixându-l pe întreaga suprafață prin cusături care scot în relief un model. — Din fr. **matelasser.**

MATLASÁRE, *matlasări,* s.f. Acțiunea de *a matlasa* și rezultatul ei. — V. **matlasa.**

MATLASÁT, -Ă, *matlasați, -te,* adj. (Despre materiale textile) Căptușit cu un material mai gros, de care e fixat pe întreaga suprafață prin cusături care scot în relief un anumit model. — V. **matlasa.**

MATOFÍ vb. IV v. **matufi.**

MATOFÍRE, *matofiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) matofi* și rezultatul ei. — V. **matofi.**

MATOFÍT, -Ă, *matofiți, -te,* adj. (Înv. și fam.) Îmbătrânit, ramolit. — V. **matofi.**

MATÓL, -OÁLĂ, *matoli, -oale,* adj. (Arg.) Beat. — Cf. țig. m a t o.

MATOLÍ, *matolesc,* vb. IV. Refl. (Arg.) A se îmbăta. — Din **matol.**

MATOLÍRE, *matoliri,* s.f. (Arg.) Îmbătare. — V. **matoli.**

MATOLÍT, -Ă, *matoliți, -te,* adj. (Arg.) Beat. — V. **matoli.**

MATOSÍ, *matosesc,* vb. IV. Refl. (Pop. și fam.) A se îmbăta. — Cf. țig. m a t o.

MATOSÍRE, *matosiri,* s.f. (Pop. și fam.) Acțiunea de *a se matosi* și rezultatul ei. — V. **matosi.**

MATOSÍT, -Ă, *matosiți, -te,* adj. (Pop. și fam.) Care este amețit de băutură; beat. — V. **matosi.**

MATOSTÁT, *matostate,* s.n. Piatră semiprețioasă de culoare verde. [Pl. și: (înv.) *matostaturi*] — Din ngr. **matostátis.**

MATRACÚCĂ, *matracuci,* s.f. (Pop.) Femeie urâtă și prost îmbrăcată; femeie proastă, bleagă; femeie rea și vulgară; femeie stricată. — Cf. ngr. m a t r a k ú k a „mandragoră”.

MATRAPAZLÁC, *matrapazlâcuri,* s.n. (Fam.) Șarlatanie, escrocherie, fraudă. — Din tc. **matrabazlık.**

MATRIARHÁL, -Ă, *matriarhali, -e,* adj. Privitor la matriarhat, care aparține matriarhatului. [Pr.: *-tri-ar-*] — Din fr. **matriarcal.**

MATRIARHÁT s.n. Denumire a perioadei comunei primitive, caracterizată prin stabilirea apartenenței la gintă pe linia descendenței materne. [Pr.: *-tri-ar-*] — Din fr. **matriarcat,** germ. **Matriarchat.**

MATRÍCE, (**1, 4**) *matrice,* s.f. **1.** (Mat.) Sistem de numere grupate într-un tablou dreptunghiular care are un anumit număr de coloane, linii sau rânduri. **2.** (Log.) Tabel reprezentând valoarea de adevăr a unui enunț pe baza valorii de adevăr a elementelor sale componente. **3.** (Anat.) Uter. ✦ Fig. Obârșie, origine. **4.** (Biol.) Partea fundamentală, nediferențiată a citoplasmei, a cromozomilor etc. — Din lat. **matrix, -icis,** fr. **matrice.**

MATRICEÁL, -Ă adj. v. **matricial.**

MATRICIÁL, -Ă, *matriciali, -e,* adj. Care se referă la matrice, privitor la matrice. [Pr.: *-ci-al.* — Var.: **matriceál, -ă** adj.] — Din fr. **matriciel.**

MATRICÍD, -Ă, (**1**) *matricizi, -de,* adj., s.m. și f. (**2**) *matricide,* s.n. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care își ucide mama. **2.** S.n. Crima aceluia care își ucide mama. [Pl. și: (**2**) *matriciduri*] — Din fr. **matricide.**

MATRÍCOL, -Ă, *matricoli, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. Registru în care se înscriu, într-o instituție, numele persoanelor a căror evidență este necesară; (în special) registru folosit în școli, în care se înscriu numele, datele personale și situația școlară a elevilor. ✦ Număr de ordine sub care sunt înscriși soldații în registrul unui

regiment. **2.** S.f. (Ieşit din uz) Bucată dreptunghiulară de pânză sau de stofă pe care se indica şcoala la care învăţa un elev (şi numărul sub care era înscris) şi pe care acesta o purta prinsă de braţ sau pe piept. **3.** Adj. De matricolă; matricular. [Var.: **matrícul, -ă** s.f., adj.] — Din fr. **matricule,** lat. **matricula,** it. **matricola.**

MATRÍCUL, -Ă s.f., adj. v. **matricol.**

MATRICULÁ, *matriculez,* vb. I. Tranz. (Rar) **1.** A înmatricula. **2.** A aplica un semn caracteristic pe ceva. — Din fr. **matriculer.**

MATRICULÁR, -Ă, *matriculari, -e,* adj. (Rar) Matricol (**3**). — Din fr. **matriculaire.**

MATRIMONIÁL, -Ă, *matrimoniali, -e,* adj. De căsătorie, privitor la căsătorie. [Pr.: *-ni-al*] — Din fr. **matrimonial.**

MATRIMÓNIU, *matrimonii,* s.n. Căsătorie. — Din lat. **matrimonium,** it. **matrimonio.**

MATRIŢÁ, *matriţez,* vb. I. Tranz. A prelucra un material prin deformare plastică, cu ajutorul unei matriţe. — Din **matriţă.**

MATRIŢÁRE, *matriţări,* s.f. Acţiunea de *a matriţa* şi rezultatul ei. — V. **matriţa.**

MATRIŢÁT, -Ă, *matriţaţi, -te,* adj. Prelucrat la matriţă. — V. **matriţa.**

MATRÍŢĂ, *matriţe,* s.f. Unealtă cu o cavitate interioară, alcătuită din unul sau din mai multe elemente, folosită la fasonarea, prin deformare plastică sub presiune, a unor materiale. ✦ Formă în care se toarnă literele de tipografie. — Din germ. **Matrize.**

MATRIŢÉR, -Ă, *matriţeri, -e,* s.m. şi f. Munctior specializat în lucrări de matriţare. — **Matriţă** + suf. *-ar.*

MATRIŢERÍE, *matriţerii,* s.f. Atelier, secţie de matriţare. — **Matriţă** + suf. *-erie.*

MATROÁNĂ, *matroane,* s.f. Soţie a unui cetăţean roman. ✦ P. gener. Femeie căsătorită (care impune respect). ✦ (Depr.) Femeie în vârstă (şi grasă). — Din lat., it. **matrona,** fr. **matrone,** germ. **Matrone.**

MATRONÍM, *matronime,* s.n. Nume de familie format după numele mamei. — Din fr. **matronyme.**

MATRONÍMIC, -Ă, *matronimici, -ce,* adj., s.n. (Nume, sufix) care se referă la matronime. — Din it. **matronimico.**

MATRÓZ, *matrozi,* s.m. Marinar; *p. restr.* (ieşit din uz) soldat din serviciul marinei militare, soldat de marină. — Din germ. **Matrose,** rus. **matros.**

MATÚF, -Ă, *matufi, -e,* s.m., adj. (Înv. şi fam.) **1.** S.m. Om bătrân şi ramolit; babalâc. ✦ Om ursuz, posomorât. **2.** Adj. Neglijent în ţinută; murdar. — Din tc. **mâtuh.**

MATUFÍ, *matufesc,* vb. IV. Refl. (Înv. şi fam.) **1.** A îmbătrâni, a se ramoli. **2.** A se îmbăta. [Var.: **matofí** vb. IV] — Cf. matuf.

MATÚR, -Ă, *maturi, -e,* adj. Ajuns la deplină dezvoltare (fizică şi intelectuală); cu judecată, cu experienţă. ✦ (Despre manifestări ale oamenilor) Care dovedeşte judecată adâncă, serios, chibzuit; *p. ext.* profund. [Acc. şi: *mátur*] — Din lat. **maturus,** it. **maturo.**

MATURÁ, *maturez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) maturiza. — Din it. **maturare,** germ. **maturieren.**

MATURÁRE s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) matura* şi rezultatul ei; maturizare. ✦ Maturaţie. — V. **matura.**

MATURÁŢIE, *maturaţii,* s.f. **1.** Totalitatea transformărilor pe care le suferă o celulă sexuală, un fruct sau un organism până la dezvoltarea lor morfologică completă; proces de maturizare; maturare. **2.** Totalitatea transformărilor fizice sau chimice pe care le suferă unele substanţe sau sisteme coloide înainte de a ajunge la forma definitivă; maturizare. — Din fr. **maturation.**

MATURITÁTE s.f. Stare de deplină dezvoltare (fizică şi intelectuală); calitatea de a fi matur; *p. ext.* perioadă din viaţa omului între tinereţe şi bătrâneţe. ✦ (Biol.) Stare de dezvoltare deplină a unui organ sau a organismului întreg. ✦ Stare de deplină dezvoltare a unui fruct; coacere. ✦ Fig. Stadiu înaintat de experienţă, de însuşire a cunoştinţelor; seriozitate, profunzime (determinată de vârstă, de experienţă). ✧ (Ieşit din uz) *Examen de maturitate* = bacalaureat. — Din fr. **maturité,** lat. **maturitas, -atis.**

MATURIZÁ, *maturizez,* vb. I. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină matur; a (se) matura. ✦ A ajunge sau a face să-şi însuşească o bogată experienţă, multe cunoştinţe, un mod echilibrat de a judeca. — **Matur** + suf. *-iza.*

MATURIZÁRE, *maturizări,* s.f. Faptul de *a (se) maturiza.* — V. **maturiza.**

MATURIZÁT, -Ă, *maturizaţi, -te,* adj. Ajuns la maturitate. — V. **maturiza.**

MATUSALÉMIC, -Ă, *matusalemici, -e,* adj. (Despre vârsta, viaţa unei persoane) Foarte înaintată. — **Matusalem** (n. pr.) + suf. *-ic.*

MAŢ, *maţe,* s.n. (Mai ales la pl.) **1.** Intestin^{1}. ✧ Expr. *A-i chiorăi* (cuiva) *maţele* (*de foame)* = a-i fi cuiva foarte foame. ✧ Compuse: (Iht.) *maţe-negre* s.m. şi f. = scobar; (fam.) *maţe-goale* s.m. şi f. = om sărac; *maţe-pestriţe* = om rău şi foarte zgârcit; *maţe-fripte* s.m. şi f. = **a)** om sărac, care n-are nici ce mânca; **b)** om rău, afurisit; **c)** om zgârcit. **2.** (Pop.) Tub flexibil (de cauciuc); furtun. — Lat. **matia.**

MAU s.n. (Pop. şi fam.; în legătură cu verbe ca „a avea", „a pierde", „a-şi lua" „a-şi face") Avânt, elan; energie, vlagă. ✧ Expr. *A lua* (cuiva) *maul* = **a)** a ameţi; a face (pe cineva) să-şi piardă cunoştinţa (în urma unei lovituri); **b)** a pune (pe cineva) în situaţia să nu mai poată spune nimic. — Cf. sb. mah.

MÁUR, -Ă, *mauri, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană făcând parte din populaţia care locuia în Antichitate în nord-vestul Africii; persoană făcând parte din populaţia arabă care a cucerit în Evul Mediu nord-vestul Africii şi o parte a Spaniei. **2.** Adj. Care aparţine maurilor (**1**), privitor la mauri; mauresc, moresc. [Pr.: *ma-ur*] — Din lat. **Maurus,** germ. **Maure,** fr. **maure.**

MAURÉSC, -Ă, *maureşti,* adj. (Rar) Maur (**2**). [Pr.: *ma-u-*] — Din fr. **mauresque.**

MAURITÁN, -Ă, *mauritani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Republicii Mauritania sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Republicii Mauritania sau mauritanienilor (**1**), privitor la Mauritania ori la mauritanieni. [Pr.: *ma-u-*] — Din fr. **mauritanien,** engl. **Mauritanian.**

MAURITIÁN, -Ă, *mauritieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Republicii Mauritius sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Republicii Mauritius sau mauritienilor (**1**), privitor la Mauritius ori la mauritieni. — Din fr. **mauritien**.

MAUS^{1}, *mausuri,* s.n. Numele unui joc de cărţi. — Din germ. **Maus.**

MAUS^{2} v. **mouse.**

MAUSOLÉU, *mausolee,* s.n. Monument funerar de proporţii mari, ridicat în memoria unui om ilustru, a unor eroi etc. — Din lat. **mausoleum,** germ. **Mausoleum,** fr. **mausolée.**

MAVROFÓR, *mavrofori,* s.m. Voluntar grec din unităţile de elită ale Eteriei. — Din ngr. **mavrofóros.**

MÁXI adj. invar. (Despre lungimea fustei) Care ajunge până aproape de gleznă. ✧ (Substantivat) *Fustă, palton etc. maxi*. — Din fr. **maxi.**

MAXIJÚPĂ, *maxijupe,* s.f. Fustă lungă până aproape de gleznă. — Din fr. **maxijupe.**

MAXILÁR, -Ă, *maxilari, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Fiecare dintre cele două oase ale feţei, în care sunt înfipţi dinţii; falcă. **2.** Adj. Care aparţine fălcii, care este în legătură cu falca. — Din lat. **maxillaris,** fr. **maxillaire.**

MAXÍLĂ, *maxile,* s.f. Fiecare dintre cele două plăci chitinoase de la gura insectelor, a unor viermi şi a unor moluşte, aşezate deasupra buzei inferioare. — Din lat. **maxilla.**

MÁXIM^{1}, *maximuri,* s.n. Maximum. — Din **maximum** (după *maxim*^{2}).

MÁXIM^{2}, -Ă, *maximi, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Care are cea mai mare dimensiune, durată, intensitate etc.; foarte mare; maximal. **2.** S.f. Cea mai mare valoare pe care o poate avea, într-un anumit interval, o funcţie sau o cantitate variabilă. ✦ Centru de înaltă presiune atmosferică. — Din lat. **maximus,** fr. **maxime, maxima.**

MAXIMAFÍL, -Ă, *maximafili, -e,* adj. Referitor la maximafilie, de maximafilie. — Din fr. **maximaphile.**

MAXIMAFILÍE s.f. Colecţionare de cărţi poştale cu o temă care se regăseşte în marcaj şi în obliterare. — Din fr. **maximaphilie.**

MAXIMAFILÍST, -Ă, *maximafilişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în maximafilie. — **Maximafilie** + suf. *-ist.*

MAXIMÁL, -Ă, *maximali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Maxim^{2} (**1**). ✧ *Preţ maximal* = preţ a cărui depăşire este interzisă de lege. **2.** S.n. (Ieşit din uz) Tabel care conţinea preţurile fixate de stat pentru mărfurile micilor producători. — Din fr. **maximal.**

MÁXIMĂ, *maxime,* s.f. Enunţ formulat concis, exprimând un principiu etic, o normă de conduită etc.; aforism, sentinţă, adagiu. — Din lat. **maxima,** fr. **maxime.**

MAXIMIZÁ, *maximizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A da valoare maximă^{2}. — Din fr. **maximiser.**

MAXIMIZÁRE, *maximizări,* s.f. Acţiunea de *a maximiza* şi rezultatul ei. — V. **maximiza.**

MAXIMIZÁT, -Ă, *maximizaţi, -te,* adj. Care este la valoarea maximă^{2}. — V. **maximiza.**

MÁXIMUM s.n. **1.** Limita superioară peste care nu se poate trece; maxim^{1}. ✧ Loc. adv. *La maximum* = în cel mai înalt grad. **2.** Cea mai mare cantitate, valoare, intensitate; maxim^{1}. ✦ (Adverbial) În cantitatea, timpul, spaţiul maxim^{2} posibil. — Din lat. **maximum,** fr. **maximum.**

MAXÍT s.n. Oţel rapid standardizat, cu fier, molibden, wolfram, crom etc. în compoziţie. — Din germ. **Maxit.**

MÁXI-TÁXI, *maxi-taxiuri,* s.n. Microbuz care funcţionează după sistemul taximetrelor. — Din fr., engl. **maxi-taxi.**

MAXWELL, *maxwelli,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a fluxului magnetic. [Pr.: *máxuel*] — Din fr. **maxwell,** germ. **Maxwell.**

MÁYA^{1}, *maya,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. Numele unei vechi populaţii indiene din America Centrală. **2.** Adj. Care aparţine populaţiei maya (**1**), care se referă la această populaţie. ✦ (Substantivat, f.) Limba indiană americană vorbită de această populaţie. — Din fr., sp. **maya.**

MÁYA^{2} s.f. (În religia hindusă) Aparenţă înşelătoare care disimulează realitatea şi provoacă ignoranţă. — Din fr. **maya.**

MAZ s.n. (Înv.; la jocul de cărţi; de obicei art.) Sumă cu care un jucător majorează miza iniţială. ✦ (Adverbial) În plus, pe deasupra. — Din rus. **maz.**

MAZAGRÁN, (**2**) *mazagranuri,* s.n. **1.** Băutură răcoritoare preparată din cafea neagră foarte concentrată, în care se introduc bucăţele de gheaţă. **2.** Porţie de mazagran (**1**). [Pl. şi: *mazagrane*] — Din fr. **mazagran.**

MÁZĂRE s.f. Plantă erbacee de cultură, din familia leguminoaselor, cu flori albe sau trandafirii şi cu seminţe sferice, comestibile, închise în păstăi *(Pisum sativum).* ✧ *Mazăre de câmp* = plantă asemănătoare cu mazărea, cultivată ca nutreţ pentru vite *(Pisum arvense). Mazăre sălbatică* = plantă erbacee agăţătoare cu flori roşii, parfumate *(Pisum elatius).* ✦ P. restr. Păstăile (cu seminţe) sau seminţele

comestibile ale acestei plante; *p. ext.* mâncare pregătită din aceste seminţe. — Cf. alb. m o d h u l l ë.

MAZDEÍSM s.n. Religie a vechilor persani întemeiată pe principiul dualist al binelui şi răului. — Din fr. **mazdéisme.**

MAZDEÍST, -Ă, *mazdeişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al mazdeismului. — Din fr. **mazdéiste.**

MAZDRÁC, *mazdrace,* s.n. (Înv. şi reg.) Lance sau suliţă lungă; măciucă ghintuită. — Din bg. **majdrak.**

MAZÉTĂ, *mazete,* s.f. (Înv.) Jucător prost, neîndemânatic (la unele jocuri de noroc, la biliard etc.). — Din fr. **mazette.**

MAZÍL, *mazili,* s.m. **1.** Domn sau înalt demnitar scos din funcţie. **2.** Mic boier sau descendent de mic boier (fără funcţie publică). **3.** Membru al unui corp de cavalerie format din boierii scoşi din funcţie. **4.** Persoană însărcinată cu strângerea birurilor; vătăşel în slujba boierilor, plătit din banii birului. — Din tc. **mazul.**

MAZILÁŞ, *mazilaşi,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *mazil.* —**Mazil** + suf. *-aş.*

MAZILÍ, *mazilesc,* vb. IV. Tranz. A scoate din domnie sau din slujbă un domn, un boier etc.; (astăzi fam.) a destitui dintr-o funcţie pe cineva. ✦ Fig. (Rar) A alunga, a îndepărta. — Din **mazil.**

MAZILÍE, *mazilii,* s.f. (Înv.) Mazilire. ✦ Starea celui mazilit; perioadă de timp petrecută în această stare. — **Mazil** + suf. *-ie.*

MAZILÍRE, *maziliri,* s.f. Acţiunea de *a mazili* şi rezultatul ei; mazilie. — V. **mazili.**

MAZILÍT, -Ă, *maziliţi, -te,* adj. Care a fost detronat sau scos dintr-o demnitate. — V. **mazili.**

MAZÚR, *mazuri,* s.m. (Reg.; mai ales la pl.) Persoană care aparţinea unui grup etnic polonez din regiunile Mazuria şi Mazovia. — Din ucr. **mazur,** pol. **Mazur.**

MAZÚRCĂ, *mazurci,* s.f. Dans naţional polonez cu ritm moderat, devenit şi dans de salon; melodie după care se execută acest dans. — Din rus. **mazurka.** Cf. pol. m a z u r k a.

MĂ interj. (Fam.) **1.** Cuvânt de adresare către una sau mai multe persoane de sex masculin, mai rar feminin, care marchează între vorbitori un raport de la egal la egal sau de la superior la inferior; bă. **2.** Cuvânt folosit pentru a exprima admiraţie; mirare, nedumerire; neîncredere; nemulţumire; ironie. [Var.: **măi** interj.] — Et. nec.

MĂCÁR adv. **1.** (Restrictiv) Cel puţin, barem, încaltea. *Să-i dea măcar zece lei.* **2.** (Concesiv) Chiar să, chiar dacă, fie[1] şi să, încă. *Măcar de-ar fi orice, tot mă duc.* ✧ Loc. conj. *Măcar că* = cu toate că, deşi. **3.** (Pop.; în legătură cu un pronume sau cu adverbe relativ-interogative) Oricât, oricine, oarecare, cineva, fiecare, oricum. — Din ngr. **makári.**

MĂCĂÍ, pers. 3 *măcáie,* vb. IV. Intranz. (Despre raţe) A scoate strigătul caracteristic speciei; a face mac-mac, a măcăni. — **Mac**[1] + suf. *-ăi.*

MĂCĂÍRE, *măcăiri,* s.f. Acţiunea de *a măcăi* şi rezultatul ei. — V. **măcăi.**

MĂCĂÍT, *măcăituri,* s.n. Faptul de *a măcăi;* strigătul caracteristic al raţei; măcănit, măcăitură. — V. **măcăi.**

MĂCĂITÚRĂ, *măcăituri,* s.f. Măcăit. [Pr.: *-că-i-*] — **Măcăi** + suf. *-tură.*

MĂCĂLEÁNDRU, *măcălendri,* s.m. Pasăre mică migratoare şi cântătoare, cu penajul cenuşiu şi cu fruntea, părţile laterale ale capului, ale gâtului şi pieptului roşii-galbene *(Erithacus rubecula rubecula).* — Cf. ucr. m a k o l i a n d r a.

MĂCĂNÍ, pers. 3 *măcăne,* vb. IV. Intranz. (Despre raţe) A măcăi. — **Mac**[1] + suf. *-ăni.*

MĂCĂNÍT s.n. Faptul de *a măcăni;* măcăit. — V. **măcăni.**

MĂCEÁŞĂ, *măceşe,* s.f. Fructul măceşului, de formă lunguiaţă sau ovală, de culoare roşie, cu coaja tare, acrişor la gust. — Din **măceş.**

MĂCÉL, *măceluri,* s.n. Acţiune sângeroasă, îndreptată de obicei împotriva unei mulţimi fără apărare; omor (în masă); masacru, carnaj. ✦ Fig. Război, luptă (sângeroasă). — Din **măcelări** (derivat regresiv).

MĂCELÁR, *măcelari,* s.m. Persoană care se ocupă cu tăierea animalelor pentru consum şi cu vânzarea cărnii lor; casap. ✦ Fig. Om crud, brutal; ucigaş sângeros. — Lat. **macellarius.**

MĂCELĂREÁSĂ, *măcelărese,* s.f. Soţie de măcelar; femeie care vinde carne. — **Măcelar** + suf. *-easă.*

MĂCELĂRÉSC, -EÁSCĂ, *măcelăreşti,* adj. Care aparţine măcelarului, privitor la măcelar, de măcelar. ✦ Care este preparat cu (multă) carne. *Ghiveci măcelăresc.* — **Măcelar** + suf. *-esc.*

MĂCELĂRÉŞTE adv. Ca măcelarii, în felul măcelarilor. — **Măcelar** + suf. *-eşte.*

MĂCELĂRÍ, *măcelăresc,* vb. IV. Tranz. **1.** A ucide cu sălbăticie şi în masă; a masacra, a extermina. ✧ Refl. recipr. *Luptătorii se măcelăreau.* **2.** (Rar) A tăia animale pentru consum. ✦ (Înv. şi reg.) A tăia în bucăţi; a sfârteca, a ciopârţi. — Din **măcelar.**

MĂCELĂRÍE, *măcelării,* s.f. **1.** Prăvălie în care se vinde carne; căsăpie, meserniţă. **2.** (Înv.) Măcel. — **Măcelar** + suf. *-ie,* (**2**) din **măcelări.**

MĂCELĂRÍRE, *măcelăriri,* s.f. Acţiunea de *a (se) măcelări* şi rezultatul ei; măcelărit[1]. — V. **măcelări.**

MĂCELĂRÍT[1] s.n. Măcelărire. ✦ Ocupaţia măcelarului. — V. **măcelări.**

MĂCELĂRÍT[2]**, -Ă,** *măcelăriţi, -te,* adj. Tăiat, ciopârţit, sfârtecat; masacrat. ✦ Fig. Zdrobit, frânt. — V. **măcelări.**

MĂCÉŞ, *măceşi,* s.m. Gen de arbuşti cu spini, cu flori roşii, trandafirii, galbene sau albe şi cu fructe roşii; trandafir sălbatic, cacadâr, rujă, răsură[2], rug[1] (*Rosa*). [Var.: **măciéş** s.m.] — Et. nec.

MĂCIÉŞ s.m. v. **măceş.**

MĂCINÁ, *mácin,* vb. I. Tranz. **1.** A preface boabele de cereale în făină cu ajutorul pietrelor sau al valţurilor morii; a preface diverse boabe sau materiale în pulbere cu ajutorul morii, râşniţei sau al altor unelte. **2.** (Adesea fig.) A fărâmiţa, a zdrobi, a ruina, a roade, a mânca. ✧ Refl. *Zidurile se macină.* ✦ Fig. A chinui, a consuma, a distruge. **3.** Fig. A examina sau a medita îndelung; a rumega, a depăna. — Lat. **machinari.**

MĂCINÁRE, *măcinări,* s.f. (Adesea fig.) Acţiunea de *a (se) măcina* şi rezultatul ei; măcinat[1], măcinătură, măciniş. — V. **măcina.**

MĂCINÁT[1] s.n. Măcinare. — V. **măcina.**

MĂCINÁT[2]**, -Ă,** *măcinaţi, -te,* adj. Prefăcut în făină; prefăcut în pulbere. ✦ Distrus, ros, mâncat[2]. — V. **măcina.**

MĂCINĂTÚRĂ, *măcinături,* s.f. **1.** Măcinare. ✦ (Concr.) Ceea ce rezultă în urma măcinării; măciniş. **2.** Pământ ros de ape; mâncătură, surpătură. — **Măcinat**[2] + suf. *-ură.*

MĂCINÍŞ, *măcinişuri,* s.n. (Rar) Măcinare, măcinat[1]. ✦ (Concr.) Ceea ce se macină; cerealele duse la moară pentru a fi măcinate. ✦ (Concr.) Ceea ce rezultă în urma măcinării; măcinătură. — **Măcina** + suf. *-iş.*

MĂCIÚCĂ, *măciuci,* s.f. **1.** Bâtă mare, mult îngroşată (şi adesea ferecată) la un capăt, folosită în trecut şi ca armă de luptă; chilom; măciulie. ✧ Expr. *A i se face* (sau *a i se pune, a i se zbârli* cuiva) *părul* (sau *chica*) *măciucă* = a fi cuprins de o spaimă puternică, a se îngrozi, a se înspăimânta. **2.** Parte îngroşată şi rotunjită a capătului unui ciomag sau, *p. ext.*, a altor obiecte. ✦ P. ext. Lovitură dată cu măciuca (**1**). **3.** (Bot.; pop.) Capsulă. **4.** (Sport) Obiect de forma unei măciuci (**1**) cu care se execută exerciţii de mobilitate, de îndemânare etc. într-una din probele de gimnastică ritmică. — Lat. ***matteuca.**

MĂCIUCÚŢĂ, *măciucuţe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *măciucă.* — **Măciucă** + suf. *-uţă.*

MĂCIULÍE, *măciulii,* s.f. **1.** Capăt îngroşat şi rotunjit al unor obiecte. **2.** (Bot.; pop.) Capsulă. *Măciulie de mac.* — Et. nec.

MĂCRÍŞ s.m. Plantă erbacee cu frunze alungite şi acrişoare, cultivată ca plantă alimentară sau medicinală *(Rumex acetosa)*. ✧ *Măcriş mărunt* = varietate de măcriş cu frunzele în formă de spadă şi cu flori roşietice *(Rumex acetosella). Măcrişul calului* = varietate de măcriş cu frunzele uşor încreţite şi cu flori verzui *(Rumex conglomeratus).* ✧ Compus: *măcrişul-iepurelui* sau *măcrişul-caprei* = plantă erbacee cu frunze acrişoare acoperite cu peri, asemănătoare ca formă cu ale trifoiului, şi cu flori albe, roşietice sau albăstrui *(Oxalis acetosella).* ✦ *Sare de măcriş* = numele popular al unei combinaţii de acid oxalic cu oxalat acid de potasiu. — Cf. a c r u.

MĂDULÁR, (**1**) *mădulare,* s.n., (**2**) *mădulari,* s.m. **1.** S.n. (Pop.; mai ales la pl.) Fiecare dintre membrele unei fiinţe; *p. gener.* fiecare dintre părţile sau organele din care este alcătuită o fiinţă. **2.** S.m. (Înv.) Membru al unei societăţi, al unei asociaţii etc.; element al unui grup. — Lat. **medullaris.**

MĂDUVĂ s.f. **1.** Substanţă moale, de culoare gălbuie sau roşie, aflată în canalul oaselor, care ajută la formarea sângelui şi a ţesutului osos. ✧ *Măduva spinării* = parte a sistemului nervos central aflată în interiorul coloanei vertebrale, care coordonează reflexele necondiţionate somatice şi vegetative medulare; rahis. ✧ Loc. adv. *Până în măduvă* sau *până în* (sau *la) măduva oaselor* = până în adâncul fiinţei, al sufletului; profund, adânc. **2.** Zona interioară, centrală, moale a tulpinii plantelor; inima (tulpinii); *p. restr.* sevă, mâzgă. **3.** Fig. (Rar) Partea esenţială a unui lucru, fondul unei probleme, al unei opere etc.; esenţă, miez. — Lat. **medulla.**

MĂDUVIOÁRĂ, *măduvioare,* s.f. Diminutiv al lui *măduvă.* — **Măduvă** + suf. *-ioară.*

MĂDUVÓS, -OÁSĂ, *măduvoşi, -oase,* adj. (Înv.) **1.** Cu (multă) măduvă (**1**). **2.** Fig. Plin de conţinut, de miez; substanţial. — **Măduvă** + suf. *-os.*

MĂGÁR, *măgari,* s.m. **1.** Animal din familia calului, mai mic decât acesta, cu părul de obicei sur, capul mare şi urechile lungi, folosit ca animal de povară şi de tracţiune; asin (*Equus asinus*). ✧ Expr. *A nu fi nici cal, nici măgar* = a nu avea o situaţie precisă, a nu aparţine unei categorii determinate. **2.** Epitet dat unui om prost, încăpăţânat sau obraznic. — Cf. alb. m a g a r, bg. m a g a r e.

MĂGĂDÁN, *măgădani,* s.m. (Reg.) Măgădău. — Cf. m ă g ă d ă u.

MĂGĂDĂU, *măgădăi,* s.m. (Reg.) Bărbat mare la trup (şi cam prost); vlăjgan, măgădan. [Var.: (reg.) **macadău** s.m.] — Cf. m ă g ă d a n.

MĂGĂOÁIE, *măgăoi,* s.f. (Pop.) **1.** Sperietoare de păsări. **2.** Fiinţă imaginară enormă (şi urâtă); matahală, namilă. **3.** Fig. Sirenă (de semnalizare). [Var.: **magaoáie** s.f.] — Et. nec.

MĂGĂREÁŢĂ, *măgăreţe,* s.f. **1.** (Înv. şi reg.) Măgăriţă (**1**). **2.** (Pop. şi fam., în expr.) *A cădea măgăreaţa pe cineva* = a avea de suportat o neplăcere, o acuzaţie, o pedeapsă etc. fără a fi vinovat. — **Măgar** + suf. *-eaţă.* Cf. bg. m a g a r e c.

MĂGĂRÉSC, -EÁSCĂ, *măgăreşti,* adj. (Rar) **1.** Care aparţine măgarului, privitor la măgar, de măgar. ✦ Fig. (Despre vorbe, fapte, comportare etc.) Prostesc, grosolan, obraznic; ingrat. **2.** (Pop.; în sintagma) *Tuse măgărească* = tuse convulsivă. — **Măgar** + suf. *-esc.*

MĂGĂRÉȘTE adv. (Rar) Ca măgarii (**1**), în felul măgarilor; *fig.* cu impertinenţă; stupid. — **Măgar** + suf. *-ește.*

MĂGĂRÍE, *măgării,* s.f. Comportare, atitudine, faptă sau vorbă obraznică, impertinentă; obrăznicie. — **Măgar** + suf. *-ie.*

MĂGĂRIȚĂ, *măgărițe,* s.f. **1.** Femela măgarului (**1**); măgăreaţă. **2.** Fig. Calificativ dat unei femei proaste, încăpăţânate sau obraznice. [Acc. şi: *măgăríță*] — **Măgar** + suf. *-iță.*

MĂGĂRÚȘ, *măgăruși,* s.m. Diminutiv al lui *măgar* (**1**). — **Măgar** + suf. *-uș.*

MĂGHERÁN s.m. v. **maghiran.**

MĂGHIRÁN s.m. v. **maghiran.**

MĂGULĂ s.f. v. **măgură.**

MĂGULEÁLĂ, *măguleli,* s.f. Faptul de *a măguli;* vorbă sau gest de măgulire; linguşeală; amăgeală. — **Măguli**+ suf. *-eală.*

MĂGULÍ, *măgulesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A satisface amorul-propriu sau vanitatea cuiva prin vorbe sau fapte; a flata; a linguşi. **2.** Refl. (Înv.) A se amăgi cu..., a se împăca cu..., a se încânta cu... — Din sl. **maguliti sen.**

MĂGULÍRE, *măguliri,* s.f. Acţiunea de *a (se) măguli* şi rezultatul ei. — V. **măguli.**

MĂGULÍT, -Ă, *măguliți, -te,* adj. Satisfăcut, flatat, încântat (în orgoliul sau vanitatea sa). ✦ (Înv.) Ale cărui calităţi au fost intenţionat exagerate; înfrumuseţat. — V. **măguli.**

MĂGULITÓR, -OÁRE, *măgulitori, -oare,* adj. (Şi adv.) Care măguleşte, linguşeşte, flatează. — **Măguli** + suf. *-tor.*

MĂGULITÚRĂ, *măgulituri,* s.f. (Rar) Linguşeală; amăgire, înşelăciune. — **Măguli +** suf. *-tură.*

MĂGURĂ, *măguri,* s.f. Deal mare izolat (tăiat de ape); *p. ext.* munte. ✦ Movilă. ✦ Pădure (situată pe un loc înalt). [Var.: (reg.) **mắgulă** s.f.] — Cf. alb. m a g u l ë.

MĂGURÍCĂ, *măgurele,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *măgură.* — **Măgură** + suf. *-ică.*

MĂI interj. v. **mă.**

MĂICULEÁNĂ, *măiculene,* s.f. (Pop.) Măicuţă (**1**). — **Maică** + suf. *-uleană.*

MĂICULÍȚĂ, *măiculițe,* s.f. (Pop.) Măicuţă (**1**). — **Maică** + suf. *-uliță.*

MĂICUȘOÁRĂ, *măicușoare,* s.f. (Pop.) Măicuţă (**1**). — **Maică** + suf. *-ușoară.*

MĂICÚȚĂ, *măicuțe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *maică* (**I 1**); măiculeană, măiculiţă, măicuşoară. **2.** Călugăriţă; termen cu care se adresează cineva unei călugăriţe. — **Maică** + suf. *-uță.*

MĂIESTRÉȘTE adv. (Înv.) Cu măiestrie; artisticeşte. — **Măiestru** + suf. *-ește.*

MĂIESTRÉȚ, -EÁȚĂ, *măiestreți, -e,* adj. (Înv.) **1.** (Despre oameni) Care face un lucru cu măiestrie (**1**); talentat. **2.** (Despre lucruri) Care este făcut cu măiestrie (**1**). — **Măiestru** + suf. *-eț.*

MĂIESTRÍ, *măiestresc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A executa ceva cu (mare) îndemânare, cu artă. — Din **măiestru.**

MĂIESTRÍE, (**2, 3**) *măiestrii,* s.f. **1.** Pricepere, iscusinţă deosebită; talent, dibăcie, artă. ✧ *Măiestrie artistică* = totalitatea elementelor pe care le pune în valoare artistul în procesul desăvârşirii unei opere literare sau de artă. **2.** (Înv.; concr.) Lucrare, operă, creaţie. ✦ Lucru care denotă iscusinţă sau meşteşug în execuţie; unealtă, instrument, aparat ingenios. **3.** (Înv.) Meserie, meşteşug (care cere pricepere). — **Măiestru** + suf. **-***ie.*

MĂIESTRÍT, -Ă, *măiestriți, -te,* adj. **1.** Lucrat cu măiestrie (**1**), cu meşteşug, cu artă; *p. ext.* frumos, minunat, desăvârşit. **2.** Măiestru (**1**). — V. **măiestri.**

MĂIÉSTRU, MĂIÁSTRĂ, *măiești, măiestre,* adj. **1.** (Despre oameni) Iscusit, abil, ingenios. ✦ Măiestrit (**1**). **2.** (În basme) Înzestrat cu puteri magice; care demonstrează putere magică; (despre lucruri) efectuat prin puteri magice. ✧ *Pasăre măiastră* = pasăre din basme, înzestrată cu însuşiri supranaturale. ✦ P. ext. Ca din basme; minunat; fermecat. — Lat. **magister.**

MĂIÚG, *măiuge,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *mai*[2]. ✦ Unealtă de lemn cu care se bate inul sau cânepa; măiuţ. — **Mai**[2] + suf. *-iug.*

MĂIÚȚ, *măiuțe,* s.n. (Pop.) Măiug. — **Mai**[2] + suf. *-iuț.*

MĂJÁR, *măjari,* s.m. (Înv. şi reg.) Persoană care transporta peşte sau care făcea negustorie cu peşte; *p. ext.* pescar. [Var.: **măjér** s.m.] — **Majă** + suf. *-ar.*

MĂJĂRÍT s.n. (Înv. şi reg.) Negoţ de peşte. ✦ (În Evul Mediu; în Ţara Românească şi în Moldova) Dare plătită domniei de către cei care pescuiau în bălţile Dunării. — **Măjar** + suf. *-it.*

MĂJÉR s.m. v. **măjar.**

MĂLÁI, (**2**) *mălaie,* s.n. **1.** Făină de porumb. ✦ (Reg.) Făină de mei. **2.** Aliment preparat din făină de porumb, de mei sau de alte cereale, dospit şi copt în cuptor; aliment preparat din făină de porumb frământată cu lapte (şi cu zahăr). ✧ Expr. *Şi-a trăit traiul, şi-a mâncat mălaiul* = a îmbătrânit; s-a învechit, s-a uzat, s-a perimat. ✧ Compus: *mălai-mare* = om mâncăcios sau om bleg, lipsit de vlagă, prostănac. ✦ Turtă formată prin presarea reziduurilor rămase după extragerea uleiului din seminţele plantelor oleaginoase. **3.** (Reg.) Porumb; *p. restr.* boabe de porumb. **4.** (Reg.) Mei; *p. restr.* boabe de mei. **5.** (Bot.; reg.) Mătură. **6.** Compus: *mălaiul-cucului* = **a)** plantă erbacee cu flori brune, dispuse la vârful ramurilor *(Luzula pilosa);* **b)** plantă erbacee cu frunze liniare şi flori brune sau gălbui, dispuse în spice (*Luzula campestris)*. [Pl. şi: *mălaiuri*] — Et. nec.

MĂLĂIÁȘ, *mălăiașe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *mălai.* — **Mălai** + suf. *-aș.*

MĂLĂIÉR, *mălăieri,* s.m. (Înv.) Persoană care se ocupa cu negoţul de mălai (**1**). ✦ Negustor ambulant care îşi purta marfa în căruţă şi care primea plata în natură. — **Mălai** + suf. *-ar.*

MĂLĂIÉȚ, -IÁȚĂ, *mălăieți, -e,* adj. **1.** (Despre fructe sau legume) Moale şi sfărâmicios, făinos; prea copt. **2.** Fig. (Despre oameni şi manifestările lor) Lipsit de energie; moale; *p. ext.* prostănac, bleg. — **Mălai** + suf. *-eț.*

MĂLĂÍȘTE, *mălăiști,* s.f. (Reg.) Loc cultivat cu porumb sau cu mei. — **Mălai** + suf. *-iște.*

MĂLÍGĂ s.f. v. **mămăligă.**

MĂLIGÚȚĂ s.f. v. **mămăliguță.**

MĂLÍN, *mălini,* s.m. **1.** Arbust decorativ din familia rozaceelor, cu flori albe mirositoare şi cu fructe drupe mici, negre din a cărui scoarţă amară se prepară un medicament astringent (*Prunus padus).* **2.** (Bot.; reg.) Liliac[1]. — Din **mălină** (derivat regresiv).

MĂLÍNĂ, *măline,* s.f. Fructul mălinului (**1**), drupă sferică de culoare neagră şi cu gust amar, folosit în medicina populară. — Din bg. **malina,** ucr. **malyna** „zmeură".

MĂLURÁ, pers. 3 *mălurează,* vb.I. Refl. (Despre cereale) A se umple de mălură (**1**), a se înnegri din cauza mălurei, a se îmbolnăvi de mălură. — Din **mălură.**

MĂLURÁRE, *mălurări,* s.f. Faptul de *a se mălura.* [Var.: **măluríre**] — V. **mălura.**

MĂLURÁT, -Ă, *mălurați, -te,* adj. (Despre cereale) Atacat de mălură (**1**); măluros[1]. — V. **mălura.**

MĂLÚRĂ, *măluri,* s.f. **1.** Boală a grâului şi a altor păioase, cauzată de unele specii de ciuperci care produc în boabe o pulbere neagră, formată din spori. **2.** Numele mai multor specii de ciuperci microscopice care trăiesc parazite pe grâu sau pe alte graminee şi care produc mălura (**1**) *(Tilletia).* **3.** Boabe de cereale atinse de mălură (**1**); pulbere neagră din interiorul lor. **4.** (Bot.; pop.) Neghină. [Acc. şi: *mắlură*] — Cf. ngr. m e l í n i.

MĂLURÍCI s.m. Plantă erbacee cu rizom noduros, cu flori roz-purpurii şi cu fructul o păstaie, care are la maturitate culoarea brună *(Orobus variegatus).* — **Mălură** + suf. *-ici.*

MĂLURÍRE s.f. v. **mălurare.**

MĂLURÓS[1]**, -OÁSĂ,** *măluroși, -oase,* adj. Mălurat. — **Mălură** + suf. *-os.*

MĂLURÓS[2]**, -OÁSĂ,** *măluroși, -oase,* adj. Cu maluri abrupte, cu coaste repezi; râpos, priporos. — **Mal** + suf. *-os.*

MĂLUȘÓR, *mălușoare,* s.n. (Reg.) Măluţ. — **Mal** + suf. *-ușor.*

MĂLÚȚ, *măluțuri,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *mal;* măluşor. — **Mal** + suf. *-uț.*

MĂMĂLIGÁR, *mămăligari,* s.m. **1.** Persoană care mănâncă multă mămăligă. ✦ Epitet depreciativ folosit (în trecut) la adresa ţăranilor. **2.** Epitet depreciativ pentru un om lipsit de personalitate şi de energie. — **Mămăligă** + suf. *-ar.*

MĂMĂLÍGĂ, *mămăligi,* s.f. Aliment preparat din făină de porumb (mai rar de mei, hrişcă etc.) fiartă în apă. ✧ Expr. (Fam.) *A o pune de mămăligă* = a se afla sau a ajunge într-o situaţie dificilă, neplăcută; a o păţi; a da greş. ✦ Epitet depreciativ dat unui om lipsit de energie şi de iniţiativă. [Var.: (reg.) **mălígă** s.f.] — Et. nec.

MĂMĂLIGÓI, *mămăligoaie,* s.n. **1.** (Rar) Augmentativ al lui *mămăligă.* **2.** (Reg.) Făcăleţ. — **Mămăligă** + suf. *-oi.*

MĂMĂLIGÓS, -OÁSĂ, *mămăligoși, -oase,* adj. (Despre oameni; depr.) Lipsit de energie, de iniţiativă; molâu, bleg. — **Mămăligă** + suf. *-os.*

MĂMĂLIGÚȚĂ, *mămăligute,* s.f. Diminutiv al lui *mămăligă.* [Var.: **măligúță** s.f.] — **Mămăligă** + suf. *-uță.*

MĂMĂRÚȚĂ, *mămăruțe,* s.f. (Entom.; reg.) Buburuză. — Et. nec.

MĂMÍCĂ, *mămici,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *mamă;* mămiţă, mămiţică, mămucă, mămulică, mămuliţă, mămuşoară, mămuţă. — **Mamă** + suf. *-ică.*

MĂMÍȚĂ, *mămițe,* s.f. (Fam.) Mămică. [Var.: **mamíță** s.f.] — **Mamă** + suf. *-iță.*

MĂMIȚÍCĂ s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *mămiță.* [Var.: **mamițícă** s.f.] — **Mămiță** + suf. *-ică.*

MĂMÓS, -OÁSĂ, *mămoși, -oase,* adj. (Fam.) **1.** (Despre copii) Care este extrem (sau excesiv) de ataşat de mamă. **2.** (Despre oameni) Care este extrem (sau excesiv) de ataşat de copiii săi; ocrotitor. — **Mamă** + suf. *-os.*

MĂMOȘÉNIE s.f. (Fam.) Ataşament al unei fiinţe mămoase. — **Mămos** + suf. *-enie.*

MĂMÚCĂ, *mămuci,* s.f. (Reg.) Mămică. — **Mamă** + suf. *-ucă.*

MĂMUCÚȚĂ, *mămucuțe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *mămucă.* — **Mămucă** + suf. *-uță.*

MĂMULÁR, *mămulari,* s.m. (Înv.) Negustor (ambulant) de mărunţişuri. — Cf. tc. m a m u l.

MĂMULĂRÍE, (**2**) *mămulării,* s.f. (Înv.) **1.** Comerţ de mărunţişuri sau de vechituri; ocupaţia mămularului. **2.** Prăvălie de mărunţişuri; *p. ext.* totalitatea obiectelor dintr-o astfel de prăvălie. — **Mămular** + suf. *-ie.*

MĂMULÍCĂ, *mămulici,* s.f. (Reg.) Mămică. — **Mamă** + suf. *-ulică.*

MĂMULÍȚĂ, *mămulițe,* s.f. (Pop.) Mămică. — **Mamă** + suf. *-uliță.*

MĂMUȘOÁRĂ, *mămușoare,* s.f. (Pop.) Mămică. — **Mamă** + suf. *-ușoară.*

MĂMÚȚĂ, *mămuțe,* s.f. (Rar) Mămică. — **Mamă** + suf. *-uță.*

MĂNÁ, pers. 3 *mănează,* vb. I. Refl. (Despre plante şi recolte) A căpăta mană (**2**); a se strica din cauza manei. — Din **mană.**

MĂNÁT, -Ă, *mănați, -te,* adj. (Despre plante și recolte) Atins de mană (**2**); stricat din cauza manei. — V. **măna.**

MĂNĂSTIOÁRĂ, *mănăstioare,* s.f. Diminutiv al lui *mănăstire.* [Pr.: *-sti-oa-*. — Var.: **mânăstioáră** s.f.] — **Mănăstire** + suf. *-oară.*

MĂNĂSTÍRE, *mănăstiri,* s.f. Așezământ religios în care trăiesc, potrivit unor reguli de viață austere și izolați de lume, călugări sau călugărițe; *p. restr.* ansamblu de clădiri care alcătuiesc un astfel de așezământ; lăcaș în care serviciul divin este oficiat de călugări. ✧ Expr. *A (se) duce* sau *a (se) închide, a intra, a trimite, a băga* etc. *la (o) mănăstire* = a (se) călugări. [Var.: **mânăstíre, (**înv.) **monastíre** s.f.] — Din sl. **monastyrĭ.**

MĂNĂSTIRÉSC, -EÁSCĂ, *mănăstirești,* adj. Care aparține mănăstirii, privitor la mănăstire, de la mănăstire; *p. ext.* bisericesc, monastic. ✦ Cum se face sau cum există la mănăstire. [Var.: **mânăstirésc, -eáscă,** (înv.) **monastirésc, -eáscă** adj.] — **Mănăstire** + suf. *-esc.*

MĂNGĂLẮU, *măngălaie,* s.n. (Reg.) Obiect de lemn, lung (și dreptunghiular), cu suprafața ondulată, pe care se freacă rufele la spălat sau cu care se netezesc rufele de pânză groasă. — Din magh. **mángoló.**

MĂNGĂLUÍ, *măngăluiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A freca sau a netezi rufele cu măngălăul. — Din magh. **mángol.**

MĂNÓS, -OÁSĂ, *mănoși -oase,* adj. **1.** (Despre pământ) Care dă rod bogat; fertil, roditor. ✦ (Despre recolte) Îmbelșugat, bogat. **2.** (Despre vaci) Care dă lapte mult și bun. **3.** Fig. Care aduce câștig mare; rentabil, bănos. — **Mană** + suf. *-os.*

MĂNTĂLÚȚĂ, *mantăluțe,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *manta.* — **Manta** + suf. *-ăluță.*

MĂNÚCHI s.n. v. **mănunchi.**

MĂNÚNCHI, *mănunchiuri,* s.n. **1.** Cantitate de fire de grâu, de iarbă etc. care poate fi cuprinsă cu mâna; mână, mănușă (**2**). **2.** (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de”) Buchet de flori. ✦ Legătură de mai multe obiecte de același fel, strânse laolaltă. **3.** Mâner (la unelte și arme), coadă, plăsea. [Pl. și: (rar, m.) *mănunchi.* — Var.: **mănúchi** s.n.] — Lat. **manuclus.**

MĂNUNCHIÁȘ, (**1**) *mănunchiașe,* s.n., (**2**) *mănunchiași,* s.m. **1.** S.n. Diminutiv al lui *mănunchi* (**1**). **2.** S.m. (Reg.) Persoană care umblă în urma secerătorului sau a cosașului și strânge în mănunchiuri păioasele. — **Mănunchi** + suf. *-aș.*

MĂNUNCHIULÉȚ, *mănunchiulețe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *mănunchi.* — **Mănunchi** + suf. *-uleț.*

MĂNÚNT, -Ă, adj. v. **mărunt.**

MĂNUȘÁR, (**1**) *mănușari,* s.m., (**2**) *mănușare,* s.n. **1.** (Înv.) S.m. Persoană care confecționează mănuși (**1**); fabricant sau negustor de mănuși. **2.** S.n. Mănușă de protecție (folosită la manipularea unei bucăți de metal fierbinte). [Var.: (**1**) **mânușár** s.m.] — **Mănușă** + suf. *-ar.*

MĂNÚȘĂ, *mănuși,* s.f. **1.** Obiect de îmbrăcăminte confecționat din lână, tricot, piele, cauciuc etc., care acoperă mâinile, protejându-le. ✧ Expr. *A umbla* (sau *a se purta) cu mănuși* (cu cineva) = a avea o purtare plină de menajamente, de politețe, de îngăduință (față de cineva). *A arunca* (cuiva) *mănușa* = a provoca (pe cineva) la duel; *p. gener.* a provoca (pe cineva). *A ridica mănușa* = a primi provocarea (cuiva) la duel; *p. gener.* a primi provocarea (cuiva). **2.** (Pop.) Mănunchi (**1**). **3.** (Reg.; și ca termen tehnic în arheologie) Toartă (la oale, vase, căni). ✦ P. gener. Parte a unui obiect care servește pentru a prinde, a apuca, a strânge. [Var.: **mânúșă** s.f.] — **Mână** + suf. *-ușă.*

MĂR[1], *meri,* s.m. **1.** Pom din familia rozaceelor, cu frunze mari, ovale, păroase, cu flori albe-trandafirii și fructe globuloase, comestibile, bogate în vitamine *(Malus domestica).* ✧ *Măr pădureț* = arbore din familia rozaceelor, cu ramuri spinoase și fructe mici, astringente *(Malus sylvestris).* ✧ Expr. *De florile mărului* = fără rost, degeaba; fără un scop anumit. **2.** Compus: *mărul-lupului* = plantă erbacee cu frunze ovale, cu flori galbene și fructe tari în formă de pară; remf *(Aristolochia clematitis); măr-gutui* = gutui — Lat. **melus.**

MĂR[2], *mere,* s.n. **1.** Fruct al mărului[1], de formă rotundă-turtită și de diferite culori. ✧ Expr. (Adverbial) *A bate* (sau *a face, a lăsa*) *măr* (pe cineva) = a bate foarte tare (pe cineva). ✧ Compus: (reg.) *măr-gutuie* = gutuie. ✦ *Mărul discordiei* = cauza neînțelegerii sau dușmăniei dintre mai multe persoane. **2.** (În sintagma) *Mărul lui Adam* = proeminență a zgârciului tiroidian, vizibilă la bărbați în partea anterioară a gâtului; nodul gâtului. — Lat. **melum.**

MĂRÁR s.m. Plantă erbacee aromatică din familia umbeliferelor, cu frunze filiforme și cu flori galbene, folosită drept condiment *(Anethum graveolens).* ✧ Expr. *A se băga în vorbă ca mărarul în ciorbă* sau (rar) *a se amesteca ca mărarul în bucate* = a participa nepoftit la o discuție. — Cf. alb. m ë r a j, ngr. m á r a t h r o n.

MĂRÁZ, *mărazuri,* s.n. (Reg.; mai ales la pl.) Mofturi, nazuri, fasoane. [Var.: **maráz** s.n.] — Din tc. **maraz.**

MĂRĂCÍN s.m. v. **mărăcine.**

MĂRĂCINÁR, *mărăcinari,* s.m. Nume dat mai multor păsări călătoare mici, insectivore, cu penajul castaniu-închis și cu gâtul negru, care trăiesc prin mărăcinișuri, în apropierea apelor *(Saxicola).* — **Mărăcine** + suf. *-ar.*

MĂRĂCINÁȘ, *mărăcinași,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *mărăcine.* — **Mărăcine** + suf. *-aș.*

MĂRĂCÍNĂ s.f. v. **mărăcine.**

MĂRĂCÍNE, *mărăcini,* s.m. Nume generic dat unor plante a căror tulpină este acoperită cu spini; fructul țepos al unor asemenea plante; *p. restr.* ghimpe, țeapă, spin (al acestor plante). ✧ Expr. *A sta (ca) pe mărăcini* = a fi nerăbdător, a nu-și găsi astâmpăr. *A trăi ca pe mărăcini* = a trăi rău. ✦ (Mai ales la pl.) Mărăciniș. [Var.: **mărăcín** s.m., **mărăcínă** s.f.] — Lat. **marrucina.**

MĂRĂCINÉT, *mărăcineturi,* s.n. (Rar) Mărăciniș. — **Mărăcine** + suf. *-et.*

MĂRĂCINÍȘ, *mărăcinișuri,* s.n. Desiș de mărăcini, loc acoperit cu mărăcini; mărăcinet. — **Mărăcine** + suf. *-iș.*

MĂRĂCINÍT, -Ă, *mărăciniți, -te,* adj. Mărăcinos. — Din **mărăcine.**

MĂRĂCINÓS, -OÁSĂ, *mărăcinoși, -oase,* adj. Plin de mărăcini, mărăcinit, spinos, ghimpos. — **Mărăcine** + suf. *-os.*

MĂRĂMIOÁRĂ, *mărămioare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *maramă;* mărămuță. — **Maramă** + suf. *-ioară.*

MĂRĂMÚȚĂ, *mărămuțe,* s.f. (Rar) Mărămioară. — **Maramă** + suf. *-uță.*

MĂRĂRÁȘ s.m. **1.** Diminutiv al lui *mărar.* **2.** Plantă erbacee acvatică din familia umbeliferelor, cu tulpina ramificată și cu flori albe, foarte asemănătoare cu mărarul; chimion-de-apă (sau -de-baltă) *(Oenanthe aquatica).* — **Mărar** + suf. *-aș.*

MẮRE interj. (Pop.) **1.** Cuvânt care exprimă: mirare; curiozitate; nedumerire; surprindere, uimire; admirație etc. **2.** Termen de adresare; mă, bre. ✦ Cuvânt prin care se subliniază o relatare, o afirmație. [Var.: **mări** interj.] — Cf. alb. m o r e, ngr. m o r é „prost, nebun”.

MĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *măreți, -e,* adj. **1.** Care trezește admirație, care se impune prin calități deosebite, excepționale; grandios, impunător, falnic, maiestuos, fastuos. **2.** (Înv. și reg.) Mândru, semeț; îngâmfat, trufaș, orgolios. — **Măr[1]** + suf. *-eț.*

MĂREȚÍE s.f. **1.** Faptul de a fi măreț; ansamblu de calități care trezesc admirație și respect; grandoare, splendoare, fast[1]. **2.** (Înv. și reg.) Mândrie, semeție, trufie. — **Măreț** + suf. *-ie.*

MĂRFÁR s.n. v. **marfar.**

MĂRFȘOÁRĂ s.f. v. **mărfușoară.**

MĂRFUȘOÁRĂ, *mărfușoare,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *marfă.* [Var.: **mărfșoáră** s.f.] — **Marfă** + suf. *-ușoară.*

MĂRGĂRÉLE s.f. pl. (Rar) Mărgăritărele, perle mici. — Cf. m ă r g ă r i t ă r e l.

MĂRGĂRÍ, *mărgăresc,* vb. IV. Intranz. (Pop.; în urări) A prospera, a înflori. — Din **mărgărit[1]** (derivat regresiv).

MĂRGĂRÍNT s.m. v. **mărgărit[1].**

MĂRGĂRÍT[1], (**1**) *mărgărite,* s.n., (**2**) s.m. (Înv. și pop.) **1.** S.n. Mărgăritar (**1**). **2.** S.m. Lăcrămioară. [Var.: (**2**) **mărgărínt** s.m.] — Din ngr. **margharítis.**

MĂRGĂRÍT[2], -Ă, *mărgăriți, -te,* adj. (Pop.; despre pomi) Înflorit. — V. **mărgări.**

MĂRGĂRITÁR, (**1, 2**) *mărgăritare,* s.n., (**3, 4**) *mărgăritari,* s.m. **1.** S.n. Boabă rotundă și tare de culoare albă-strălucitoare cu reflexe sidefii, care se formează în corpul unor scoici și care se utilizează ca podoabă de preț; perlă, mărgărit[1]. ✧ Loc. adj. *De mărgăritar* = împodobit, bătut, incrustat cu mărgăritare (**1**). ✦ Fig. Lucru fără cusur, de mare valoare. **2.** S.n. Pietriș mărunt folosit la betoane pentru fațade, mozaicuri, pentru a fi așternut pe alei etc. **3.** S.m. (Bot.) Lăcrămioară, cerceluș (**2**). **4.** S.m. Numele unei specii de vâsc care crește numai pe stejari, cu fructe în formă de bobițe galbene; vâsc-de-stejar *(Loranthus europaeus).* — Din ngr. **margaritári.**

MĂRGĂRÍTĂ, *mărgărite,* s.f. (Bot.; pop.) Margaretă. — Din ngr. **margaríta.**

MĂRGĂRITĂRÁȘ, *mărgăritărașe,* s.n. (Rar) Mărgăritărel (**1**). — **Mărgăritar** + suf. *-aș.*

MĂRGĂRITĂRÉL, (**1**) *mărgăritărele,* s.n., (**2**) *mărgăritărei,* s.m. **1.** S.n. (Înv. și pop.) Diminutiv al lui *mărgăritar* (**1**); mărgărităraș. **2.** S.m. (Bot.; la pl.) Lăcrămioare. — **Mărgăritar** + suf. *-el.*

MĂRGEÁ, -ÍCĂ, *mărgele,* s.f. **1.** Boabă (mică) de sticlă, de piatră etc., de forme și culori diferite (înșirată pe ață, cusută pe un veșmânt etc.), folosită ca podoabă; (la pl.) șirag format din asemenea obiecte. **2.** (La pl.) Protuberanțe ale pielii de pe capul și gâtul curcanului. **3.** (În forma *mărgică)* Nume dat mai multor plante erbacee din familia gramineelor, cu flori mici, dispuse câte una sau două în vârful unor spiculețe *(Melica).* — Din lat. **margella.** — **Mărgică:** cu schimbare de suf.

MĂRGEÁN, *mărgeanuri,* s.n. **1.** (Înv. și pop.) Nume dat unor specii de animale care trăiesc în colonii marine formate din mai mulți indivizi de culoare roșie, mai rar albă, înfipți pe un schelet calcaros; coral[1] *(Corallium); p. ext.* scheletul calcaros al acestor animale, din care se fac podoabe; podoabă făcută din acest schelet. **2.** Șirag de mărgele făcut dintr-un material asemănător cu mărgeanul (**1**). — Din tc. **mercan.**

MĂRGELÁT, -Ă, *mărgelați, -te,* adj. (Rar) Împodobit cu mărgele (**1**). ✦ (Despre animale) Care are la gât niște protuberanțe în formă de mărgele (**1**). — **Mărgea** + suf. *-at.*

MĂRGELÚȘĂ, *mărgelușe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *mărgea* (**1**); mărgeluță. **2.** Plantă erbacee mică, cu flori albe, albastre sau trandafirii *(Lithospermum arvense).* — **Mărgea** + suf. *-ușă.*

MĂRGELÚȚĂ, *mărgeluțe,* s.f. Mărgeluşă (**1**). — **Mărgea** + suf. *-uță.*

MĂRGHÍLĂ, *mărghile,* s.f. (Reg.) Loc mlăștinos; mocirlă, baltă. [Acc. și: *mắrghilă*] — Et. nec.

MĂRGINÁȘ, -Ă, *mărginași, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se află la margine, la hotar, la extremitate; periferic, lăturalnic, limitrof. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care locuiește, care se află la marginea unei așezări omenești, a unui teritoriu etc.; mărginean. — **Margine** + suf. *-aș.*

MĂRGINEÁN, -Ă, *mărgineni, -e,* adj., s.m. și f. (Înv. și reg.) Mărginaș (**2**). — **Margine** + suf. *-ean.*

MĂRGINÍ, *mărginesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A forma limitele, marginile unui lucru, unei suprafețe etc.; a contura un lucru, o suprafață, a încadra, a delimita. ✦ A stabili anumite limite. ✦ Refl. recipr. A se învecina cu..., a avea hotar comun cu... **2.** Tranz. și refl. A (se) limita, a (se) reduce, a (se) restrânge, a (se) rezuma. **3.** Tranz. (Înv.) A ține sub pază, a fixa cuiva domiciliu forțat; a închide. — Din **margine.**

MĂRGINÍRE, *mărginiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) mărgini* și rezultatul ei. **2.** Fig. Posibilitate redusă de înțelegere, de intuiție; îngustime spirituală, mediocritate (în gândire, în concepții); prostie. — V. **mărgini.**

MĂRGINÍT, -Ă, *mărginiți, -te,* adj. **1.** Limitat, redus. **2.** Fig. (Despre oameni) Lipsit de inteligență; limitat, redus, prost; (despre calități intelectuale, sufletești etc.) lipsit de agerime, de profunzime. — V. **mărgini.**

MĂRGINÚȚĂ, *mărginuțe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *margine;* mărgioară. — **Margine** + suf. *-uță.*

MĂRGIOÁRĂ, *mărgioare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *margine;* mărginuță. [Pr.: *-gi-oa-*] — **Margine** + suf. *-ioară.*

MĂRÍ[1], *măresc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A crește sau a face să crească în dimensiuni, în număr, în cantitate etc.; a spori sau a face să sporească, a (se) înmulți. ✦ Refl. A crește în vârstă, a se face mai mare. **2.** Tranz. A crește, a ridica (valoarea, prețul). **3.** Tranz. și refl. A (se) intensifica, a (se) dezvolta. **4.** Tranz. și refl. A (se) prelungi în timp. **5.** Tranz. A da cinstea, considerația cuvenită; a stima, a prețui, a slăvi, a preamări pe cineva sau ceva. **6.** Refl. (Înv. și pop.) A se îngâmfa, a se făli, a se mândri. — Din **mare[1].**

MĂRI[2] interj. v. **măre.**

MĂRICÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *măricei, -ele,* adj. Mărișor. — **Mare[1]** + suf. *-icel.* — **Măricică:** cu schimbare de suf.

MĂRÍE, *mării,* s.f. (Înv.) **1.** (Urmat de un adj. pos. sau de un pron. pers.) Termen de reverență la adresa unui monarh, a unui domnitor, a unui boier etc.; înălțime, domnie, maiestate. **2.** Situație înaltă, rang, demnitate, putere. ✦ Slavă, onoare, cinste, glorie. **3.** Îngâmfare, trufie, mândrie, fală. — **Mare[1]** + suf. *-ie.*

MĂRÍME, *mărimi,* s.f. **1.** Însușirea de a fi mare[1]; întindere, dimensiune, cantitate, volum. ✦ Talie, statură. ✦ Proporție, valoare. ✦ Importanță, însemnătate, gravitate. ✦ (Fiz.) Proprietate comună a unor obiecte, pe baza căreia acestea pot fi ordonate într-un șir. ✧ *Mărime de stare* = mărime a unui sistem fizic, care variază cu aceeași valoare, oricum ar trece sistemul între două stări date. (Astrom.) *Mărime stelară* = măsură a strălucirii aparente a unei stele, exprimată printr-un număr care este cu atât mai mic cu cât strălucirea astrului este mai mare; magnitudine. ✦ (Mat.) Generalizare a unor noțiuni concrete, ca lungime, arie, masă etc. **2.** Durată. **3.** Strălucire, grandoare; glorie, faimă. ✦ Loc de frunte într-o anumită ierarhie; funcție sau situație înaltă, rang, demnitate; (concr.) persoană care deține un rol important în ierarhia socială; demnitar, fruntaș. **4.** (Înv.) Noblețe sufletească, mărinimie. **5.** (Înv.) Mândrie, aroganță, trufie. — **Mare[1]** + suf. *-ime.*

MĂRINIMÍE s.f. Bunăvoință, înțelegere, bunătate, generozitate. ✦ (Înv.) Bărbăție, curaj. — **Măre[1]** + **inimă** + suf. *-ie* (după lat. *magnanimitas).*

MĂRINIMÓS, -OÁSĂ, *mărinimoși, -oase,* adj. Care este plin de mărinimie, de înțelegere, de bunătate; generos. — **Mare[1]** + **inimos** (după lat. *magnanimus).*

MĂRÍRE, *măriri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) mări[1]* și rezultatul ei; mărit[3]. ✦ (Fiz.) Operație de copiere fotografică prin proiecție, în scopul obținerii unor pozitive mai mari decât negativele copiate. ✦ Loc de frunte într-o anumită ierarhie (socială); rang, demnitate; (concr.) persoană care ocupă o funcție înaltă în ierarhia socială; fruntaș, demnitar. ✦ Glorie, strălucire, splendoare. ✦ Putere, autoritate, tărie. **2.** (Înv.) Mărie (**1**). — V. **mări[1].**

MĂRIȘÓR, -OÁRĂ, *mărișori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *mare[1];* măricel, măruț. — **Mare[1]** + suf. *ișor.*

MĂRÍT[1], *măriți,* s.m. (Înv. și reg.) Soț; mire. — Lat. **maritus.**

MĂRÍT[2] s.n. (Pop.) Măritat[1]. ✧ Loc. adj. *De mărit* = (despre fete) bună de măritat. ✧ Expr. *A-și face de mărit* = a face vrăji pentru a se mărita. — Din **mărita** (derivat regresiv).

MĂRÍT[3] s.n. Faptul de *a (se) mări[1];* mărire. — V. **mări[1].**

MĂRÍT[4], -Ă, *măriți, -te,* adj. **1.** Devenit mai mare[1]; crescut. ✦ (Despre ochi) Care este larg deschis; lărgit. **2.** Slăvit, măreț, înălțat, glorios; cinstit. ✦ Vestit, celebru, ilustru, nobil. — V. **mări[1].**

MĂRITÁ, *mărít,* vb. I. **1.** Refl. (Despre femei) A se căsători. ✦ Tranz. A da o fată în căsătorie. ✧ Compus: (Bot.) *mărită-mă-mamă* s.f. = rujă-galbenă. **2.** Tranz. (Fam.) A vinde cu un preț derizoriu un lucru nefolositor sau de proastă calitate, a se descotorosi de ceva. — Lat. **maritare.**

MĂRITÁRE s.f. Măritat[1]. — V. **mărita.**

MĂRITÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) mărita;* măritiș, măritare, mărit[2]. ✧ Loc. adj. *De măritat* = (despre o fată) de vârstă potrivită pentru căsătorie; nubilă. — V. **mărita.**

MĂRITÁT[2], -Ă, *măritați, -te,* adj. (Despre femei) Căsătorită. ✦ (Reg.; despre bărbați) Care se stabilește prin căsătorie în casa soției. — V. **mărita.**

MĂRITÍȘ, *măritișuri,* s.n. Măritat[1]. — **Mărita** + suf. *-iș.*

MĂRITÓR, -OÁRE, *măritori, -oare,* adj. Care mărește. — **Mări[1]** + suf. *-tor.*

MĂRIÚȚĂ, *măriuțe,* s.f. **1.** (Entom.; reg.) Buburuză. **2.** Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *-ri-u-*] — Cf. n. pr. M ă r i u ț a.

MĂRMURÁR, *mărmurari,* s.m. Meșter care lucrează marmura. — **Marmură** + suf. *-ar.*

MĂRMURÍ, *mărmuresc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Reg.) A lucra ceva în marmură. **2.** Intranz. Fig. (Înv. și pop.) A înmărmuri, a încremeni (de frică, groază). — Din **marmură.**

MĂRMURÍRE, *mărmuriri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a mărmuri* și rezultatul ei. — V. **mărmuri.**

MĂRMURÍT, -Ă, *mărmuriți, -te,* adj. **1.** (Înv. și pop.) Lucrat în marmură; sculptat. **2.** Fig. Înmărmurit. ✦ (Despre obiecte) Neclintit, nemișcat. — V. **mărmuri.**

MĂRÓI, -OÁIE, *măroi, -oaie,* adj. (Reg.) Augmentativ al lui mare[1]. — **Mare** + suf. *-oi.*

MĂRȘĂLUÍ, *mărșăluiesc,* vb. IV. Intranz. A se deplasa în marș; a mărșui. ✦ (Fam.) A face un drum lung, obositor. — **Marș** + suf. *-ălui.*

MĂRȘĂLUÍRE, *mărșăluiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a mărșălui.* — V. **mărșălui.**

MĂRȘĂLUITÓR, *mărșăluitori,* s.m. Atlet specializat în proba sportivă de marș. [Pr.: *-lu-i-*] — **Mărșălui**+ suf. *-tor.*

MĂRȘUÍ, *mărșuiesc,* vb. IV. Intranz. A mărșălui. — **Marș** + suf. *-ui.*

MĂRTURÍE, *mărturii,* s.f. **1.** Declarație făcută de o persoană pentru a adeveri un lucru sau pentru a-și susține părerile. ✦ Spec. Depoziție făcută de un martor în fața unei instanțe judecătorești. ✧ *Mărturie mincinoasă* = infracțiune care constă în fapta unui martor de a face afirmații mincinoase sau de a nu spune tot ce știe. ✧ Expr. *A sta* (sau *a fi) mărturie* = a se afla de față, a fi martor. ✦ (Înv.) Mărturisire a credinței. ✦ (Rar) Martor. **2.** Dovadă, atestare; semn, probă, indiciu. **3.** (Reg.) Târg săptămânal (fixat în zilele în care oamenii veneau la oraș pentru a depune mărturii **1**). — **Martur** + suf. *-ie.*

MĂRTURISÁNIE, *mărturisanii,* s.f. (Înv.) Spovedanie. — **Mărturisi** + suf. *-anie.*

MĂRTURISÍ, *mărturisesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A declara, a relata, a spune, a susține. ✦ Spec. A face o depoziție în fața unei instanțe. ✦ (Înv.) A propovădui, a predica o credință, o învățătură morală. **2.** Intranz. și tranz. A dovedi, a adeveri, a proba. **3.** Tranz. A recunoaște (ca adevărat); a admite, a accepta. **4.** Tranz. A spune deschis, a da pe față, a arăta fără ocol. **5.** Tranz. și refl. A (se) destăinui. ✦ Refl. A se spovedi. ✦ Tranz. (Despre duhovnici) A primi spovedania cuiva; a spovedi. — Din sl. **marturisati.**

MĂRTURISÍRE, *mărturisiri,* s.f. Faptul de *a (se) mărturisi;* mărturie. **1.** Afirmare, susținere. ✦ Spec. Declarație făcută de o persoană în fața unui organ de jurisdicție sau de urmărire penală despre faptele pe care le-a săvârșit. **2.** Destăinuire, confidență. **3.** Spovedanie. — V. **mărturisi.**

MĂRTURISÍT, -Ă, *mărturisiți, -te,* adj. Care este declarat, relatat; care este spus deschis, pe față. — V. **mărturisi.**

MĂRTURISITÓR, -OÁRE, *mărturisitori, -oare,* s.m., adj. **1.** S.m. (Înv.) Persoană care arată, susține, probează ceva; *spec.* persoană care depune o mărturie în fața unei instanțe; martor. ✦ Duhovnic, confesor. **2.** Adj. Doveditor, probant. — **Mărturisi** + suf. *-tor.*

MĂRȚÂNĂ, *mărțâne,* s.f. (Pop.) Iapă slabă, bătrână; mârțoagă, gloabă. ✦ (Reg.) Epitet injurios dat unei femei de moravuri ușoare. — Din bg. **marcina.**

MĂRȚIȘÓR, (**1**) *mărțișoare,* s.n., (**3, 4**) *mărțișori,* s.m. **1.** S.n. Mic obiect de podoabă legat de un fir împletit, roșu cu alb, care se oferă în dar ca semn al sosirii primăverii, mai ales femeilor și fetelor, la 1 martie; marț[2]. **2.** S.m. (Pop.) Martie. **3.** S.m. Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu frunzele crestate adânc și cu flori galbene *(Geum montanum).* **4.** S.m. (Bot., reg.) Ament (de salcie, de răchită etc.). — **Marț[2]** + suf. *-ișor.*

MĂRÚNT, -Ă, *mărunți, -te,* adj. **1.** De dimensiuni, de proporții reduse; (foarte mic). ✦ Cu elemente componente foarte mici; fin. ✦ (Adesea adverbial) Tăiat, sfărâmat, rupt în bucăți de dimensiuni reduse. ✦ (Despre scris) Cu litere foarte mici. ✦ (Despre ploaie, burniță etc.) Cu stropi sau fulgi mici și deși. **2.** (Despre bani; adesea substantivat) Cu monede divizionare de valoare mică. **3.** De înălțime, de statură mică; scund, mic. ✦ Scurt. **4.** (Despre mers) Cu pași mici (și grăbiți). ✦ (Substantivat, f. art.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. **5.** (Despre ființe) Care este de vârstă fragedă, abia născut sau de câțiva ani; care este nevârstnic. **6.** Fig. Care are o importanță, o valoare redusă; mic, neînsemnat. ✧ Expr. *Multe și mărunte* = lucruri de tot felul. ✦ Care se află pe o treaptă inferioară într-o ierarhie; de rând. **7.** Fig. (Despre oameni) Lipsit de înțelegere, de generozitate, care dovedește orizont limitat. [Var.: (pop.) **mănúnt, -ă** adj.] — Lat. **minutus.**

MĂRUNTÁIE s.n. pl. **1.** Totalitatea organelor interne la animale și la om; viscere, vintre; *p. restr.* organele interne aflate în cavitatea abdominală. ✧ Expr. *A ști toate măruntaiele* (din cineva) = a cunoaște gândurile cele mai ascunse (ale cuiva). ✦ Spec. Totalitatea organelor interne comestibile ale animalelor. **2.** Fig. Partea cea mai adâncă a unui lucru; fund, adâncime, mijloc. ✦ Interiorul ființei omenești, considerat ca sediu al gândirii, al sentimentelor și al conștiinței. [Pr.: *-ta-ie*] — Lat. **minutalia.**

MĂRUNȚÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *mărunței, -ele,* adj. Diminutiv al lui *mărunt.* ✦ (Substantivat, m. art.) Dans popular românesc din Bihor, cu mișcare rapidă, executat în perechi; melodie după care se execută acest dans. — **Mărunt** + suf. *-el, -ea, -ică.*

MĂRUNȚÍ, *mărunțesc,* vb. IV. Tranz. A tăia, a fărâmița, a rupe, a împărți, a sfărâma în bucăți mici; a pisa. ✧ Loc. adv. *Pe mărunțite* = cu mișcări scurte și repezi. — Din **mărunt.**

MĂRUNȚÍME, *mărunțimi,* s.f. (Rar) Însușire a ceea ce este mărunt sau neînsemnat; (concr.) ceea ce este de vârstă fragedă, tânăr, nevârstnic. ✦ (Concr.) Lucru fără valoare, neînsemnat. — **Mărunt** + suf. *-ime.*

MĂRUNȚÍRE, *mărunțiri,* s.f. Acțiunea de *a mărunți.* — V. **mărunți.**

MĂRUNȚÍȘ, *mărunțișuri,* s.n. **1.** Lucru mărunt, fără valoare; (la pl.) obiecte și materiale accesorii (ace, ață, nasturi etc.); măruntuș. ✦ Vânat format din animale mici. **2.** Fig. (La pl.) Fapte lipsite de importanță; nimicuri, fleacuri. **3.** (Cu sens colectiv) Monede (de metal) de valoare mică. **4.** (Înv.; în loc. adv.) *Cu mărunțișul* = în cantitate mică, cu bucata, în detaliu, cu amănuntul. — **Mărunt** + suf. *-iș.*

MĂRUNȚIȘÁR, *mărunțișari,* s.m. (Înv.) Negustor de mărunțișuri. — **Mărunțiș** + suf. *-ar.*

MĂRUNȚÍT s.n. Faptul de *a mărunți.* — V. **mărunți.**

MĂRUNȚÚȘ, *mărunțușuri,* s.n. (Înv. și pop.) Mărunțiș. — **Mărunt** + suf. *-uș.*

MĂRÚȚ, -Ă, *măruți, -e,* adj. (Pop.) Mărișor. — **Mare**[1] + suf. *-uț.*

MĂSÁI, *măsaie,* s.n. (Reg.) Față de masă. ✦ Șervet, prosop; *spec.* ștergar pentru împodobit pereții în casele țărănești. — **Masă**[2] + suf. *-ai.*

MĂSÁR, (**1**) *măsari,* s.m., (**2**) *măsare,* s.n. (Reg.) **1.** S.m. Tâmplar, dulgher. **2.** S.n. Față de masă. — **Masă**[2] + suf. *-ar.*

MĂSĂLÁR s.m. Numele popular al lunii august. — Et. nec.

MĂSĂRÍȚĂ, *măsărițe,* s.f. (Reg.) Față de masă. — **Masă**[2] + suf. *-ăriță.*

MĂSCÁRĂ, *măscări,* s.f. (Pop. și fam.; mai ales la pl.) Faptă sau vorbă necuviincioasă, nerușinată; ocară; obscenitate, pornografie. ✧ Expr. *A face de mascară* = a face de râs. — Din **măscări** (derivat regresiv).

MĂSCĂREÁLĂ, *măscăreli,* s.f. (Reg.) Batjocură, ocară. — **Măscări** + suf. *-eală.*

MĂSCĂRÍ, *măscăresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A certa, a ocărî, folosind vorbe urâte; a batjocori. ✦ Fig. A înjosi, a pângări o idee, un sentiment. — Din **mascara.**

MĂSCĂRÍCI, *măscărici,* s.m. **1.** Actor de comedie în teatrul popular (de circ, de bâlci etc.), care execută și numere de acrobație, muzicale, de dresură etc.; saltimbanc, paiață, clovn. ✦ Epitet depreciativ pentru un om neserios, ridicol. **2.** (În Evul Mediu) Persoană angajată la curțile regale sau senioriale pentru a amuza asistența; bufon. — **Măscări** + suf. *-ici.*

MĂSCĂRICIÚNE, *măscăriciuni,* s.f. (Înv.) Vorbă, gest, purtare trivială; măscărie. — **Măscări** + suf. *-ciune.*

MĂSCĂRÍE, *măscării,* s.f. (Înv.) Măscăriciune. — **Măscări** + suf.*-ie.*

MĂSCUÍ, *măscuiesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se masca. — **Mască** + suf. *-ui.*

MĂSCUÍT, -Ă, *măscuiți, -te,* adj. (Înv.) Mascat. — V. **măscui.**

MĂSEÁ, *măsele,* s.f. **1.** Fiecare dintre dinții mari (terminați cu o suprafață plată) fixați în partea posterioară a maxilarelor, după canini, la om și la unele animale, servind la zdrobirea și la măcinarea alimentelor; molar[1]. ✧ *Măsea de minte* = fiecare dintre cele patru măsele care apar la sfârșitul adolescenței. ✧ Expr. *(Oltean) cu douăzeci și patru* (sau *cu gura plină) de măsele* = (om) voinic și isteț, descurcăreț, abil. *A-i crăpa* (cuiva) *măseaua* (sau *măselele*) (*în gură*) = a fi nerăbdător; a avea mare nevoie de ceva. *A trage* (sau *a o lua) la măsea* = a bea mult, a fi bețiv. *N-ajunge nici pe o măsea* = e foarte puțin, insuficient. *A nu avea ce pune* (sau *a nu ajunge*) *(nici) pe o măsea* sau *nici cât (să) pui pe o măsea* = a avea foarte puțin (de mâncare). *A lepăda, a arunca* etc. (pe cineva sau ceva) *ca pe o măsea stricată* = a se debarasa (de cineva sau ceva) fără părere de rău. **2.** Compus: (Bot.) *măseauaciutei* = mică plantă erbacee din familia liliaceelor, cu flori roșii, cu frunze pătate roșu-brun *(Erythronium dens canis).* **3.** Nume dat mai multor obiecte sau părți de obiecte asemănătoare, ca formă sau ca funcție, cu măseaua (**1**) (la roata morii, la grindeiul de la piuă, la grapă, leucă, tălpile saniei, bocanci etc.). — Lat. **maxilla** „maxilar”.

MĂSELÁR, *măselari,* s.m. (Reg.) **1.** (Bot.) Măselariță. **2.** Nume dat diferitelor părți ale unor obiecte sau unelte. — Din **măsea** + suf. *-ar.*

MĂSELÁRIȚĂ, *măselarițe,* s.f. Plantă medicinală toxică din familia solanaceelor, cu tulpina înaltă și cu flori galbene cu nervuri violete, din care se extrage atropina; sunătoare, măselar, nebunariță *(Hyoscyamus niger).* — **Măsea** + suf. *-ariță.*

MĂSELÁT, *măselați,* adj. (Reg.; despre porumb) Cu bobul mare și alb. — Din **măsea.**

MĂSELÚȚĂ, *măseluțe,* s.f. Diminutiv al lui *măsea.* — **Măsele** (pl. lui *măsea*) + suf. *-uță.*

MĂSLÁG s.n. **1.** Fructul foarte toxic al unei plante orientale *(Anamirta cocculus),* în formă de boabă roșie, folosit uneori pentru a ameți peștii pentru a-i pescui mai ușor. **2.** (Bot.; reg.) Ciumăfaie. — Din magh. **maszlag.**

MĂSLÍN, *măslini,* s.m. **1.** Arbore fructifer cu frunze persistente, lanceolate, de culoare verde-deschis pe partea superioară și albă-argintie pe partea inferioară, pieloase, lucioase, și cu fructe ovoide, brune-verzui, cultivat mai mult în regiunile mediteraneene pentru lemnul și mai ales pentru fructele lui, bogate în ulei *(Olea europaea).* **2.** Ramură de măslin (**1**), simbol al păcii. — Din **măslină** (derivat regresiv).

MĂSLINÁR, *măslinari,* s.m. (Înv.) Negustor de măsline; *p. ext.* băcan. — **Măslină** + suf. *-ar.*

MĂSLÍNĂ, *măsline,* s.f. Fructul măslinului (**1**), comestibil, de culoare brună-verzuie, foarte bogat în ulei; olivă. — Din sl. **maslina.**

MĂSLINÍU, -ÍE, *măslinii,* adj. (Despre fața sau pielea oamenilor) De culoarea măslinei (**1**); galben-verzui bătând în negru; smead. — **Măslină** + suf. *-iu.*

MĂSLUÍ, *măsluiesc,* vb. IV. Tranz. A face semne pe cărțile de joc pentru a le recunoaște sau a le aranja astfel încât să înșele pe ceilalți jucători și să câștige. ✦ P. gener. A falsifica, a trișa. — **Maslă** + suf. *-ui.*

MĂSLUIÁLĂ, *măsluieli,* s.f. (Rar) Măsluire. [Pr.: *-lu-ia-*] — **Măslui** + suf. *-eală.*

MĂSLUÍRE, *măsluiri,* s.f. Acțiunea de *a măslui* și rezultatul ei; măsluială. ✦ P. gener. Falsificare, trișare. — V. **măslui.**

MĂSLUÍT, -Ă, *măsluiți, -te,* adj. (Despre cărțile de joc) Însemnat sau aranjat pentru a da măsluitorilor posibilitatea de a înșela la joc. ✦ P. gener. Falsificat; fals, prefăcut. — V. **măslui.**

MĂSLUITÓR, -OÁRE, *măsluitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care măsluiește cărțile de joc. ✦ P. gener. Falsificator, trișor. [Pr.: *-lu-i-*] — **Măslui** + suf. *-tor.*

MĂSOÁIE s.f. v. **măsoi.**

MĂSÓI, *măsoaie,* s.n. (Rar) Augmentativ al lui *masă*[2]. ✦ (Reg.) Față de masă. [Var.: **măsoáie** s.f.] — **Masă**[2] + suf. *-oi.*

MĂSÓRIȘTE, *măsoriști,* s.f. (Înv.) Măsurare, măsurătoare. — **Măsura** + suf. *-iște.*

MĂSURÁ, *măsór,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A determina cu instrumente sau aparate de măsură, etaloane etc. valoarea unei mărimi (lungime, masă, greutate, tensiune electrică etc.); a lua măsura; *spec.* a cântări. ✦ (Rar) A aplica pedepse, lovituri etc. ✧ Expr. (Glumeț) *A măsura pe cineva* (sau *a măsura cuiva ceva) pe spinare* = a bate, a lovi (pe cineva). **2.** A evalua, a aprecia valoarea, mărimea. ✧ Expr. (Reg.) *A-i măsura* (cuiva) *vorba cu îmblăciul,* se zice despre cineva care spune nimicuri sau care vorbește neclar. **3.** A străbate (pe jos), a parcurge de la un capăt la altul un spațiu, o distanță. **4.** A cuprinde cu ochii, a cerceta cu privirea o distanță, un loc; a scruta. ✦ A privi pe cineva cu atenție; a privi disprețuitor sau amenințător. **II.** Fig. **1.** Tranz. A cântări, a modera, a înfrâna cuvintele, gesturile, manifestările etc. **2.** Refl. și tranz. A (se) compara cu cineva din punctul de vedere al forței fizice, intelectuale etc. ✧ Expr. (Tranz.) *A-și măsura puterile* = a se lua la întrecere în luptă. — Lat. **mensurare.**

MĂSURÁBIL, -Ă, *măsurabili, -e,* adj. Care se poate măsura. — **Măsura** + suf. *-bil* (după fr. *mesurable*).

MĂSURÁRE, *măsurări,* s.f. Acțiunea de *a (se) măsura;* determinare a valorii unei mărimi; măsură (**I, 1**), măsurătoare, măsurat[1]. — V. **măsura.**

MĂSURÁT[1] s.n. Măsurare. — V. **măsura.**

MĂSURÁT[2]**, -Ă,** *măsurați, -te,* adj. **1.** (Despre corpuri, fenomene, dimensiuni) Determinat, evaluat. **2.** Limitat; mărginit. **3.** Fig. Moderat, cumpătat, cu măsură. ✦ (Despre pași, mers etc.) Domol, tacticos. — V. **măsura.**

MĂSÚRĂ, *măsuri* s.f. **I. 1.** Valoare a unei mărimi, determinată prin raportare la o unitate dată; măsurare, determinare. ✧ Loc. adj. și adv. *După* (sau *pe) măsură* = (despre îmbrăcăminte sau încălțăminte) potrivit cu dimensiunile corpului; după dimensiuni potrivite. *De* (sau *pe) o măsură* = deopotrivă, la fel, egal. ✧ Loc. adv. *În mare* (sau *în largă) măsură* = în mare parte, în mare cantitate, mult. *În mică măsură* = într-o proporție neînsemnată. *În egală măsură* = la fel, în mod egal. ✧ Loc. prep. *După* (sau *pe, în) măsura...* = în raport cu..., proporțional cu... ✧ Loc. conj. *Pe măsură ce* = cu cât. *În măsura în care...* = numai atât cât... ✧ Loc. vb. *A lua* (cuiva) *măsură* = a măsura diferite dimensiuni (ale cuiva) în vederea confecționării unor haine, ghete etc. **2.** Unitate convențională pentru măsurarea dimensiunilor, cantităților, volumelor etc.; vas, aparat etc. care reprezintă această unitate convențională. ✧ *Instrument* (sau *aparat) de măsură* = instrument (sau aparat) cu care se măsoară. ✧ Loc. adv. *Cu aceeași măsură* = în același fel. ✦ Conținutul unui astfel de instrument. **3.** Cantitate determinată, întindere limitată. **4.** (Muz.) Unitate ritmică divizată în timpi egali ca durată, plasată între două bare și notată cu o fracție la începutul lucrării sau fragmentului vizat. ✧ *Bară de măsură* = fiecare dintre liniuțele care taie vertical portativul, divizând durata piesei muzicale în unități metrice egale. ✧ Expr. *A bate măsura* = a executa cu mâna sau cu piciorul mișcări egale și regulate, care marchează diviziunile grupurilor de note aflate în fiecare unitate delimitată de barele de măsură. **5.** Unitate metrică compusă dintr-un anumit număr de silabe accentuate și neaccentuate sau (în metrica antică) dintr-un anumit număr de silabe lungi și scurte, care determină ritmul unui vers. **6.** (Fil.) Categorie a dialecticii care reflectă legătura dintre cantitate și calitate, cuprinzând intervalul în limitele căruia schimbările cantitative pe care le suferă un anumit lucru sau fenomen nu duc la o transformare a calității lui. **II.** Fig. **1.** (Mai ales la pl.) Dispoziție, procedeu, mijloc utilizat pentru realizarea unui anumit scop; hotărâre, prevedere. ✧ *Măsură de siguranță* = mijloc de prevenție specială, prevăzut de legea penală și folosit față de infractorii care prezintă pericol. ✧ Expr. *A lua măsuri* = a executa o serie de lucrări sau a duce o acțiune în vederea realizării unui anumit scop. **2.** Capacitate; valoare, putere, grad. ✧ Expr. *A fi în măsură (să...)* = a fi în stare, a avea posibilitatea, calitatea de a face, de a realiza (ceva). *A-și da măsura* = a-și manifesta talentul, priceperea în realizări concrete, a arăta totalitatea resurselor de care dispune, a dovedi că este capabil să facă, să realizeze ceva. **3.** Limită, punct extrem până la care se poate concepe, admite sau până la care este posibil ceva; moderație, cumpătare, înfrânare. ✧ Loc. adv. *Fără (de) măsură* = din cale-afară, nemăsurat, exagerat, excesiv. *Peste măsură* = mai mult decât trebuie,

exagerat, excesiv. *Cu măsură* = în limite acceptabile, moderat, chibzuit. ✧ Expr. *În măsura posibilului* = atât cât va fi posibil. — Lat. **mensura.**

MĂSURĂTOÁRE[1], *măsurători,* s.f. Măsurare, determinare. — **Măsurat[1]** + suf. *-oare.*

MĂSURĂTÓR, -OÁRE, *măsurători, -oare,* adj., s.m. și f., s.n. **1.** Adj. (Rar) Care măsoară; cu care se măsoară. **2.** S.m. și f. Persoană care măsoară ceva; *spec.* lucrător care efectuează operații de măsurare. ✧ (Pop.) *Măsurător de pământ* = inginer hotarnic. **3.** S.n. Nume dat unor obiecte care servesc la măsurat. ✦ Compas sau instrument folosit pentru a măsura sau a verifica dimensiunile interioare sau exterioare ale unui obiect. — **Măsura** + suf. *-ător.*

MĂSÚȚĂ, *măsuțe,* s.f. Diminutiv al lui *masă[2];* mescioară, mesișoară. ✧ *Măsuță de noapte* = noptieră. [Var.: **mesúță** s.f.] — **Masă[2]** + suf. *-uță.*

MĂȘCÁT, -Ă, *mășcați, -te,* adj. (Pop.; despre cereale) Cu bobul mare, bombat, plin. ✦ Mare, gros. [Var.: **mașcát, -ă** adj.] — Din **măciucat.**

MĂTÁNIE, *mătănii,* s.f. (În unele practici religioase) **1.** Înclinare până la pământ făcută de credincioși în semn de venerație și de pocăință. ✦ P. gener. Plecăciune adâncă în semn de respect; temenea, ploconeală. **2.** (La pl.) Șirag de mărgele de os, de lemn etc. pe care călugării sau credincioșii mireni numără rugăciunile rostite. **3.** (Înv.) Mănăstire în care a fost călugărită o persoană și de care aceasta depinde din punct de vedere religios. [Var.: **metánie** s.f.] — Din sl. **metanija.**

MĂTÁSE, (**2**) *mătăsuri,* s.f. **1.** Fibră textilă naturală de borangic prelucrat. ✦ Fibră textilă vegetală sau sintetică fabricată prin diverse procedee chimice și având proprietăți asemănătoare cu cele ale firului de borangic. ✦ Țesătură fină, cu desime mare și greutate mică, executată din astfel de fibre. **2.** Varietate de țesături din aceste fibre. ✧ Loc. adj. *De mătase* = mătăsos, lucios, moale. ✧ Expr. *Crescut în mătase* = crescut în avuție, în belșug; răsfățat, cocoloșit. ✦ Ață de mătase (**1**). **3.** (Bot.; cu sens colectiv) Fire subțiri, cafenii-gălbui, care învelesc știuletele porumbului și care ies din pănuși în formă de smoc. **4.** Compuse: (Bot.) *mătasea-broaștei* = denumire dată unor alge verzi, filamentoase, care formează mase plutitoare la suprafața apelor dulci stătătoare; *mătasea-bradului* = mătreață-de-arbori. [Pr.: (reg.) *mătasă*] — Lat. **metaxa.**

MĂTĂCÍNĂ, *mătăcine,* s.f. Numele a două plante erbacee aromatice: **a)** plantă meliferă, originară din Siberia, cu frunze lanceolate și cu flori albastre sau albe, cultivată ca plantă ornamentală și pentru florile ei bogate în nectar *(Dracocephalum moldavica);* **b)** roiniță[2]. [Var.: **mătăciúne** s.f.] — Din bg. **maticina,** sb. **matočina.**

MĂTĂCIÚNE s.f. v. **mătăcină.**

MĂTĂHÁLĂ s.f. v. **matahală.**

MĂTĂHĂÍ, *mătăhăiesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Reg.) A (se) mișca greoi de colo până colo; a (se) clătina, a (se) împletici. — Et. nec.

MĂTĂHĂLÓS, -OÁSĂ, *mătăhăloși, -oase,* adj. Mare și greoi (ca o matahală); diform. ✦ Fig. (Despre gesturi, atitudini, mișcări) Lipsit de suplețe, greoi. — **Matahală** + suf. *-os.*

MĂTĂHÚIE, *mătăhui,* s.f. (Reg.) Matahală. — Cf. magh. m á t o h a.

MĂTĂLÍCĂ pron. pers. (Reg. și fam.) Diminutiv al lui *matale.* [Var.: (reg.) **tălícă** pron. pers.] — **Matale** + suf. *-ică.*

MĂTĂLÚȚĂ pron. pers. (Reg. și fam.) Diminutiv al lui *matale.* — **Matale** + suf. *-uță.*

MĂTĂNĂÍ, *mătănăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) **1.** A face mătănii; a se înclina. **2.** A se clătina, a se bălăbăni. ✦ Fig. A fi nehotărât; a șovăi, a ezita. — Cf. m ă t a n i e.

MĂTĂSÁR, -Ă, *mătăsari, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. (Înv.) Persoană care lucra sau vindea mătase (**1**). **2.** S.m. Pasăre din nordul Europei (care petrece iarna la noi), de culoare sură-roșietică, cu aripile și gâtul negre cu pete roșii și cu un moț de pene în creștetul capului (*Bombycilla garrulus*). **3.** Adj. (Reg.) Care produce mătase (**1**). — **Mătase** + suf. *-ar.*

MĂTĂSĂRÍE[1], (**2**) *mătăsării,* s.f. **1.** Cantitate (mare) de mătăsuri. **2.** (Înv.) Țesătură de mătase; produs confecționat din această țesătură. — **Mătase** + suf. *-ărie.*

MĂTĂSĂRÍE[2], (**1**) *mătăsării,* s.f. **1.** Fabrică de mătăsuri. ✦ Industrie, comerț de mătăsuri. **2.** Meseria mătăsarului (**1**). — **Mătăsar** + suf. *-ie.*

MĂTĂSÍCĂ s.f. Țesătură subțire de mătase vegetală amestecată cu bumbac. — **Mătase** + suf. *-ică.*

MĂTĂSÓS, -OÁSĂ, *mătăsoși, -oase,* adj. Moale, neted și lucios ca mătasea (**1**). — **Mătase** + suf. *-os.*

MĂTĂÚZ, *mătăuze,* s.n. Mănunchi de busuioc, cu care preotul stropește cu agheasmă; sfeștoc, pămătuf. ✦ (Reg.) Bețigaș la capătul căruia se află un ghemotoc de cârpe sau de câlți și care are diverse utilizări. — Et. nec.

MĂTCĂLẮU s.m. (Reg.) Sărbătoare populară care se ține într-una din zilele de după Paște, când băieții și fetele se adună pentru a schimba între ei ouă roșii și a se prinde frați sau surori de cruce. [Var.: **mâtcălắu** s.m.] — Din magh. **mátkáló.**

MĂTRĂGÚNĂ, *mătrăgune,* s.f. Plantă erbacee otrăvitoare din familia solanaceelor, cu flori brune-violete care conțin atropină și cu fructe negre, lucitoare, folosită în medicină pentru proprietățile ei antiseptice și cardiace; beladonă, doamna-codrului, doamnă-mare *(Atropa belladonna).* ✧ Expr. *Parcă i-a dat cineva* (sau *a mâncat) mătrăgună* = parcă e nebun. — Cf. alb. m a t ë r g o n ë.

MĂTRĂȘÍ, *mătrășesc,* vb. IV. Tranz. (Pop. și fam.) **1.** A îndepărta pe cineva a cărui prezență este supărătoare; a alunga, a goni. ✧ Expr. *A mătrăși din lumea asta* = a ucide. ✦ Refl. A pleca (în grabă și cam fără voie); a se cărăbăni, a se căra. ✦ A concedia sau a muta, a transfera pe cineva. **2.** A cheltui, a risipi, a irosi bunuri materiale. — Cf. sb. p o t r o š i t i.

MĂTREÁȚĂ s.f. **I.** Părticele de epidermă de culoare albicioasă, care se desprind de pe pielea capului. ✦ Spec. Pitiriazis. **II. 1.** (Bot.) Mătasea-broaștei. **2.** (Reg.) Plantă erbacee cu tulpina roșie, ramificată și cu flori trandafirii *(Peplis portula).* **3.** Compus: *mătreață-de-arbori* sau *mătreața-brazilor* = lichen care crește pe ramurile coniferelor, producând pagube prin sufocarea copacilor sau adăpostirea insectelor dăunătoare; mătasea-bradului *(Usnea barbata).* — Cf. lat. *m a t r i c i a.

MĂTRÍȚĂ, *mătrițe,* s.f. Plantă acvatică cu tulpină filiformă, cu frunze înguste verzi, care se înnegresc prin uscare *(Zannichellia palustris).* — Cf. m ă t r e a ț ă.

MĂTUÍRE, *mătuiri,* s.f. Operația de prelucrare a suprafeței unui obiect, prin care acesta devine mat[2]. — Din **mat[2].**

MĂTURÁ, *mắtur,* vb. I. **1.** Tranz. și intranz. A curăța o suprafață de praf, de gunoi etc. cu mătura (**1**); a strânge, a îndepărta praful, gunoiul etc. cu mătura. ✦ Tranz. A atinge în trecere. **2.** Tranz. P. anal. (Despre vânt, ape) A purta, a duce cu sine; a lua cu sine praful, gunoiul etc.; a străbate cu repeziciune o suprafață, îndepărtând totul din cale. **3.** Tranz. Fig. a înlătura pe cineva sau ceva, a da la o parte; a alunga, a azvârli, a goni. — Din **mătură.**

MĂTURÁR, *măturari,* s.m. (Rar) Persoană care face sau vinde mături (**1**). — **Mătură** + suf. *-ar.*

MĂTURÁRE, *măturări,* s.f. Acțiunea de *a mătura;* măturat. — V. **mătura.**

MĂTURÁT s.n. Măturare. — V. **mătura.**

MĂTURĂ, *mături,* s.f. **1.** Obiect de uz casnic în forma unui mănunchi, făcut din tulpinile plantei cu același nume sau din nuiele, paie etc., cu care se curăță o suprafață. ✧ Loc. vb. *A da cu mătura* = a mătura (**1**). **2.** Numele a două plante erbacee folosite la confecționarea măturilor (**1**): **a)** plantă bogat ramificată, cu flori verzi și violete; mei-tătăresc *(Sorghum vulgare);* **b)** plantă înaltă până la 2 metri, cu frunze late și cu tulpina bogată în materii zaharoase *(Sorghum saccaratum).* ✦ Lan de mături (**2**). **3.** Plantă erbacee cu tulpina ramificată, stufoasă, cu frunze mici, alungite, de un verde-deschis, cu flori verzi, folosită la confecționarea măturilor (**1**) *(Kochia scoparia).* **4.** (În sintagma) *Mături de vrăjitoare* = simptom de boală la pomii fructiferi și la unii arbori, cauzat de unele ciuperci microscopice sau de bacterii și caracterizat prin apariția pe ramurile atacate a unor ramificații degenerescente subțiri și dese. — Et. nec.

MĂTURĂTÓR, -OÁRE, *măturători, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană care se ocupă cu măturatul străzilor. **2.** S.f. Vehicul cu tracțiune mecanică, prevăzut cu o mătură mare circulară și cu o perie în formă de sul lung rotitor, cu care se mătură străzile. — **Mătura** + suf. *-ător.*

MĂTURĂTÚRĂ, *măturături,* s.f. (Rar) **1.** Măturare. **2.** (Concr.) Gunoi adunat cu mătura. — **Mătura** + suf. *-ătură.*

MĂTUREÁ, -ÍCĂ, *măturele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *mătură.* ✦ Mătură (**1**) mică pentru periat hainele. **2.** (La pl.; în forma *măturele)* Plantă erbacee albă și păroasă din familia compozitelor, cu tulpina ramificată și cu floarea compusă, de culoare roz *(Centaurea jurineifolia).* **3.** (La pl. art.; în forma *măturelele)* Numele unui dans popular. [Pl. și: *măturici*] — **Mătură** + suf. *-ică.*

MĂTURÓI, *măturoaie,* s.n. Augmentativ al lui *mătură* (**1**); mătură mare; *spec.* mătură de nuiele (folosită la țară); târn[1]. — **Mătură** + suf. *-oi.*

MĂTÚȘĂ, *mătuși,* s.f. **1.** Sora tatălui sau a mamei unei persoane; (mai rar) verișoara unuia dintre părinți sau soția unchiului; tanti, țață, tușă[2]. **2.** (Pop.) Termen de respect cu care se adresează cineva unei femei în vârstă sau folosit când vorbește despre ea; lele; *p. gener.* femeie în vârstă; babă. — Lat. **amita.**

MĂTUȘÍCĂ, *mătușele,* s.f. Diminutiv al lui *mătușă*; tușică. [Pl. și: *mătușici*] — **Mătușă** + suf. *-ică.*

MĂȚÁR, *mățari,* s.m. (Rar) Persoană care pregătește și vinde mațe (pentru cârnați). — **Maț** + suf. *-ar.*

MĂȚIȘÓR, *mățișoare,* s.n. Diminutiv al lui *maț.* — **Maț** + suf. *-ișor.*

MĂZĂRÁR, *măzărari,* s.m. (Reg.) Insectă care se dezvoltă în mazăre *(Bruchus pisi).* — **Mazăre** + suf. *-ar.*

MĂZĂRÁT, -Ă, *măzărați, -te,* adj. (Reg.; despre grâu) Cu bobul mare ca mazărea; mășcat. ✦ (Despre ochi) Mare. ✦ (Despre precipitații atmosferice) Cu picături sau boabe mari. — **Mazăre** + suf. *-at.*

MĂZĂRÍCHE s.f. **I.** Nume dat mai multor specii de plante furajere din familia leguminoaselor: **a)** plantă agățătoare cu frunze perechi, terminate cu un cârcel, și cu flori roșii, galbene sau violete *(Vicia dumetorum);* **b)** plantă cu flori de culoare violet-deschis, cu frunze terminate printr-un vârf țepos *(Vicia lathyroides);* **c)** borceag; **d)** plantă cu tulpina înaltă acoperită cu perișori și cu flori de culoare violetă *(Vicia villosa);* **e)** plantă cu frunzele compuse și cu florile de culoare albă *(Vicia pannonica);* **f)** bob[1]. ✧ Compus: *măzăriche-neagră* sau *măzărichea-cucului* = orăstică. **II.** Precipitație atmosferică sub formă de bobițe de zăpadă sau de gheață, care cade în timpul iernii. **III.** (Med.) Cisticercoză. [Var.: (reg.) **măzeríche** s.f.] — Din **mazăre.**

MĂZERÍCHE s.f. v. **măzăriche.**

MÂGLÁȘ, *mâglași,* s.m. (Reg.) Muncitor care transportă și depozitează bolovani de sare în mâglă. — **Mâglă** + suf. *-aș.*

MÂGLĂ, *mâgle,* s.f. (Reg.) Stivă. — Din magh. **mágla** (var. a lui *máglya).*

MÂGLISEÁLĂ, *mâgliseli,* s.f. (Reg.) Mâglisire. — **Mâglisi** + suf. *-eală.*

MÂGLISÍ, *mâglisesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A înșela pe cineva (cu promisiuni, lingușeli etc.); a măguli, a linguși. — Et. nec.

MÂGLISÍRE, *mâglisiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a mâglisi* și rezultatul ei; mâglisealǎ. — V. **mâglisi.**

MÂGLISITÓR, -OÁRE, *mâglisitori, -oare,* adj. (Reg.) Înșelător, amăgitor; lingușitor. — **Mâglisi** + suf. *-tor.*

MÂHNÍ, *mâhnesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A cauza sau a simți o (ușoară) durere sufletească; a (se) întrista, a (se) amărî, a (se) supăra. — Et. nec.

MÂHNICIÓS, -OÁSĂ, *mâhnicioși, -oase,* adj. (Înv.) Care mâhnește; trist, deprimat. — **Mâhni** + suf. *-icios.*

MÂHNICIÚNE, *mâhniciuni,* s.f. (Înv.) Mâhnire. — **Mâhni** + suf. *-iciune.*

MÂHNÍRE, *mâhniri,* s.f. Faptul de *a (se) mâhni;* sentiment de întristare, îndurerare, amărăciune, supărare; mâhniciune. — V. **mâhni.**

MÂHNÍT, -Ă, *mâhniți, -te,* adj. Întristat, îndurerat; trist, deprimat. — V. **mâhni.**

MÂHNITÓR, -OÁRE, *mâhnitori, -oare,* adj. Care mâhnește. — **Mâhni** + suf. *-tor.*

MÂINE adv. În ziua care urmează celei de azi. ✧ *Mâine-dimineață* = în dimineața zilei de mâine. *Mâine-după-amiază* (sau *-după-masă*) = în după-amiaza zilei de mâine. *Mâine-seară* = în seara zilei de mâine. ✧ Loc. adj. *De mâine* = **a)** din ziua următoare celei de azi; **b)** din viitorul apropiat. ✧ Expr. *Pe mâine,* formulă de salut la despărțire, indicând o reîntâlnire în ziua următoare. ✦ În viitorul apropiat; în viitor, cândva. ✧ Expr. *Ca mâine(-poimâine)* sau *mâine-poimâine* = într-un viitor apropiat, (în) curând. *De mâine în...* (sau *săptămâni, luni)* = peste ... zile (sau săptămâni, luni). — Lat. **mane.**

MÂITÚRĂ s.f.v. **mânătură.**

MÂL, *mâluri,* s.n. Pământ (argilos) cu granulație fină acumulat pe marginea ori pe fundul unei ape sau pe terenuri inundabile; pământ noroios format sub acțiunea apei; nămol. — Cf. ucr. m u l.

MÂLC adv. (În expr.) *A tăcea mâlc* = a nu spune niciun cuvânt, a nu scoate o vorbă; a tăcea chitic. — Din **mâlci** (derivat regresiv).

MÂLCÍ, *mâlcesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.; în expr.) *A o mâlci* = a amuți, a încremeni (ca urmare a unui sentiment foarte puternic). — Din sl. **mlŭčati.**

MÂLÍ, *mâlesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) umple de mâl, a (se) acoperi cu mâl. — Din **mâl.**

MÂLÍRE, *mâliri,* s.f. Faptul de *a (se) mâli.* — V. **mâli.**

MÂLÍT, -Ă, *mâliți, -te,* adj. Acoperit cu mâl, plin de mâl. — V. **mâli.**

MÂLITÚRĂ, *mâlituri,* s.f. Depunere de mâl; (concr.) loc unde s-a depus mâl. — **Mâli** + suf. *-tură.*

MÂLÓS, -OÁSĂ, *mâloși, -oase,* adj. Plin de mâl; nămolos. — **Mâl** + suf. *-os.*

MÂNÁ, *mân,* vb. I.Tranz. **1.** A dirija mersul unui animal sau, *p. ext.,* al unui vehicul (cu tracțiune animală); a îmboldi, a stimula, a îndemna la mers. ✧ Expr. (Fam.) *A mâna porcii la jir* = a sforăi în somn. (Fam.) *Mână măgaru!* = pleacă de aici! ia-o din loc! dă-i drumul! ✦ Fig. (Fam.) A determina pe cineva să facă un anumit lucru, să acționeze într-un anumit fel; a îndemna, a îmboldi. ✦ Intranz. (Pop.) A merge; a zori, a se grăbi. *Mâna cât putea de repede.* **2.** (Pop.) A lua, a duce, a târî cu sine. **3.** (Pop.) A trimite pe cineva să se ducă undeva sau să facă ceva. **4.** (Pop.) A pune în mișcare; a acționa. — Lat. **minari** „a amenința”.

MÂNÁCI, *mânaci,* s.m. (Rar) Călăreț. — **Mâna** + suf. *-aci.*

MÂNÁRE, *mânări,* s.f. Acțiunea de *a mâna* și rezultatul ei; mânat. — V. **mâna.**

MÂNÁȘ, *mânași,* s.m. (Reg.) Vizitiu. — **Mâna** + suf. *-aș.*

MÂNÁT s.n. Mânare. — V. **mâna.**

MÂNĂ, *mâini,* s.f. **I. 1.** Fiecare dintre cele două membre superioare ale corpului omenesc, de la umăr până la vârful degetelor, în special partea de la extremitatea antebrațului, care se termină cu cele cinci degete. ✧ Loc. adj. *De mână* = **a)** făcut cu mâna, lucrat manual; **b)** (despre unelte, instrumente) acționat manual. ✧ Loc. adv. *Pe* (sau *la) mâna dreaptă* (sau *stângă)* = pe partea dreaptă (sau stângă). *Pe sub mână* = pe ascuns, clandestin. *În mână* = direct, personal. *Mână-n mână* = în colaborare, în înțelegere, în perfect acord. *Peste mână* = anevoios, incomod, dificil (de obținut, de realizat, de efectuat). ✧ Expr. (Pop.) *A bate* (sau *a da) mâna* (cu cineva) = a se înțelege cu cineva (în privința unei tranzacții); a face un târg, a se învoi (din preț), strângându-și mâna (în semn de pecetluire a tranzacției încheiate). *A(-și) da mâna (cu cineva)* = **a)** a strânge cuiva mâna în semn de salut sau de împăcare; **b)** a se alia, a colabora. *A putea* (sau *a fi bun*) *să se ia de mână cu cineva* = a se asemăna, a se potrivi cu cineva din punctul de vedere al defectelor sau al acțiunilor rele. (Pop.) *A se ține cu mâinile de burtă* (sau *de pântece, de inimă) de(-atâta) râs* = a râde cu mare poftă, în gura mare. *A pune* (sau *a băga) mâna în foc pentru cineva* (sau *pentru ceva)* = a garanta pentru cineva sau pentru ceva. *A pune* (sau *a încrucișa) mâinile pe piept* = a muri. *A se spăla pe mâini* = a refuza să-și ia răspunderea unei probleme (dificile) sau a unei fapte (reprobabile). *A da* (sau *a lăsa, a pierde) ceva din* (sau *de la) mână* = a da (sau a lăsa, a pierde) ceva care îți aparține sau de care ești sigur că îl poți obține. *Cu mâna goală* = fără a aduce nimic; fără a lua nimic; *p. ext.* fără a-și fi atins scopul, fără niciun rezultat. *A avea* (sau *a fi la cineva*) *mâna* = (la jocul de cărți) a-i veni rândul să împartă cărțile. *A trece* (sau *a ceda) mâna (cuiva)* = (la jocul de cărți) a nu juca în turul respectiv, cedând rândul jucătorului următor. *(O) mână de ajutor* = (mai ales în legătură cu verbele „a da”, „a cere”, „a solicita”, „a fi”) sprijin, ajutor. *A lega cuiva mâinile (și picioarele)* sau *a lega* (sau *a fi legat) de mâini și de picioare* = a pune pe cineva sau a fi în imposibilitate de a acționa. *A avea* (sau *a lăsa, a da cuiva) mână liberă* = a avea (sau a da cuiva) posibilitatea să acționeze după bunul său plac; a avea (sau a da cuiva) libertate totală de acțiune. *A avea* (ceva) *pe mână* = a dispune de ceva. *A pune mâna* = **a)** a face, a întreprinde ceva; **b)** a fura. *A pune mâna pe ceva* = a ajunge în posesiunea unui lucru, a-și însuși un lucru (prin mijloace necinstite). *A pune mâna pe cineva* = **a)** a prinde, a înhăța, a înșfăca pe cineva; **b)** a găsi pe cel de care ai nevoie. *A-i pune* (cuiva) *mâna în piept* (sau *în gât)* = a prinde, a înșfăca (pe cineva); a cere cuiva socoteală, a(-l) trage la răspundere. *A pune* (cuiva) *mâna în cap* = a lua (pe cineva) la bătaie. *A-i pune Dumnezeu* (cuiva) *mâna în cap* = a avea noroc; a-i merge totul din plin. *A-i lua* (cuiva) *boala* (sau *durerea) cu mâna* = a face să treacă boala (sau să înceteze durerea etc. cuiva) repede, numaidecât. *Cu mâinile încrucișate* (sau *în sân, în buzunar)* = inactiv. *A pune mână de la mână* = a strânge, a aduna (bani, obiecte etc.) prin contribuție benevolă. *A avea mână ușoară* sau *a fi ușor de mână* = a lucra cu finețe și cu abilitate (ca medic). *A fi greu de mână* = a lucra neîndemânatic, brutal (ca medic). *A avea mână bună* sau *a fi bun de mână* = **a)** a fi îndemânatic, priceput; **b)** a purta noroc cuiva; (la jocul de cărți) a da cărți bune celor cu care joacă. *A-și face mână bună la* (sau *pe lângă) cineva* = a obține favoarea cuiva, a se pune bine cu cineva. *A lua cu o mână și a da cu alta* (sau *cu zece)* = a cheltui mult, a fi risipitor. *A fi mână largă* = a fi darnic, generos. (Fam.) *A fi mână spartă* = a fi risipitor. *A avea* (sau *a fi) mână strânsă* = a fi econom; a fi zgârcit, meschin. *A-i da cuiva mâna* (să facă ceva) = a-și putea permite (să facă ceva); a-i permite situația, împrejurările (să facă ceva). *Una la mână,* se spune pentru a marca primul element al unei enumerări. *A fi mâna dreaptă a cuiva* = a fi omul de încredere al cuiva. *A cere mâna cuiva* = a cere în căsătorie. *Sărut mâna* (sau *mâinile),* formulă de salut adresată femeilor, preoților, persoanelor mai în vârstă etc. *Cu mâna lui* (sau *mea, ta* etc.) sau *cu mâinile lor* (ori *noastre, voastre* etc.) = direct, personal, fără intervenția nimănui. *A scoate castanele* (sau *cărbunii) din foc cu mâna altuia* = a se folosi de cineva pentru rezolvarea unei probleme dificile, a unei acțiuni periculoase ori riscante. *Cu amândouă mâinile* = cu bunăvoință, foarte bucuros, din toată inima. (Fam.) *A avea* (sau *a fi cu) mână lungă* = a fi hoț, pungaș. (*A fi om) cu dare de mână* = (a fi om) înstărit, bogat. (Pop.) *A da din mâini (și din picioare)* = a face eforturi pentru obținerea unui lucru, a se strădui, a-și da osteneala. *A avea mâna curată* (sau *mâinile curate)* = a fi cinstit. *A primi* (sau *a lua) în mână* = a primi o sumă netă. *A duce de mână* (pe cineva) = a călăuzi, a conduce (pe cineva); a sprijini, a proteja (pe cineva neajutorat, nepriceput). *De la mână până la gură* = foarte repede, în timp foarte scurt. *Cu mâinile la piept* sau *cu căciula în mână* = într-o atitudine umilă; supus, smerit. *Cu mâna pe inimă* (sau *pe cuget)* = cu conștiința curată, cu convingerea că e adevărat. *A ajunge pe mâini bune* = a ajunge în grija, în posesiunea cuiva competent. *A-și lua mâinile de pe cineva* = a înceta de a mai proteja, de a mai ajuta pe cineva. *Din mână în mână* = de la unul la altul, de la om la om. *A da mâna cu moartea* = a trece printr-o mare primejdie; a fi foarte bolnav. *A da pe mâna justiției* = a deferi justiției; a înainta un infractor organelor judiciare. *A fi* (sau *a cădea, a încăpea* etc.) *la* (sau *pe) mâna cuiva* = a fi (sau a cădea, a încăpea) sub puterea, sub autoritatea cuiva, la discreția cuiva. *A avea pe cineva sub mână* = a avea pe cineva sub control, în subordine. (*A fi) mână de fier* sau *mână forte* = (a fi) om energic, autoritar. *Politică de mână forte* = politică dictatorială, tiranică, abuzivă. ✧ Compus: *mâna-Maicii-Domnului* = mică plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina higroscopică și foarte ramificată, cu flori albe și cu fructele mici *(Anastatica hierochuntica).* ✦ Persoană, individ (conceput ca autor al unei acțiuni). ✧ *Mână de lucru* = forță de muncă. *Mână moartă* = (la unele jocuri de cărți) jucător fictiv căruia i se distribuie cărți, în cont. **2.** Cantitate mică din ceva, atât cât încape în palmă. ✧ (Ca epitet, precedând termenul calificat, de care se leagă prin prep. „de”, indică proporții foarte mici) *O mână de om.* (Urmat de un substantiv la pl., indică un număr redus, un grup restrâns de elemente de același fel) *O mână de oameni.* **3.** (În legătură cu numerale ordinale sau, rar, cardinale) Categorie, treaptă, rang, clasă; calitate. ✧ Loc. adj. (Pop.) *De toată mâna* = de toate felurile, de toate categoriile. **II.** Numele unor unelte sau obiecte (de gospodărie) sau ale unor părți ale lor, care se aseamănă, ca formă și ca utilizare, cu mâna (**I 1**) sau care se apucă, se manevrează cu mâna. ✧ *Mână curentă* = balustradă. — Lat. **manus.**

MÂNĂSTIOÁRĂ s.f. v. **mănăstioară.**

MÂNĂSTÍRE s.f. v. **mănăstire.**

MÂNĂSTIRÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **mănăstiresc.**

MÂNĂȘTÉRGURĂ, *mânășterguri,* s.f. (Reg.) Ștergar, prosop; șervet. — **Mână** + **șterge** + suf. *-ură.*

MÂNĂTÁRCĂ, *mânătărci,* s.f. Ciupercă comestibilă cu pălăria cărnoasă, foarte bombată, de culoare brună-gălbuie și cu piciorul solid, de obicei umflat la bază; hrib, burete *(Boletus edulis).* — Din bg. **manatarka.**

MÂNĂTÚRĂ, *mânături,* s.f. (În credințele populare) Farmec, vrajă; *p. ext.* boală provocată de un farmec, de o vrajă care i s-a făcut cuiva. [Var.: **mâitúră** s.f.] — **Mână** + suf. *-ătură.*

MÂNCÁ, *mănânc,* vb. I. Tranz. **1.** A mesteca un aliment în gură și a-l înghiți; a folosi în alimentație, a consuma. ✧ Expr. *A (nu) avea ce mânca* = a (nu) avea din ce trăi. *A mânca pâinea cuiva* = a fi în slujba cuiva; a se folosi de binefacerile cuiva; a fi întreținut de cineva. *A (nu mai) mânca (pâine și sare) dintr-un talger* (sau *dintr-un blid*) *cu cineva* = a (nu mai) conviețui cu cineva; a (nu) se (mai) afla în raporturi intime sau prietenești cu cineva. *A-și mânca de sub unghie* (sau *unghii)* = a fi foarte zgârcit. *A mânca rahat* = a minți; a bârfi, a cleveti. *A-i mânca* (cuiva) *rațele* (sau *câinii*) *din traistă* (sau *din buzunar*) = **a)** a fi mic de statură; **b)** a fi bleg, prost. *(Parcă) a mâncat laur,* se spune despre cineva care (parcă) și-a pierdut mințile. *A-i mânca cuiva colacii* (sau *coliva)* = a vedea mort pe cineva. (Refl. pas.) *A crede că tot ce zboară se mănâncă* = a fi naiv, credul; a-și face iluzii. (Pop.) *Mănâncă-l fript* sau *mănânc-o friptă,* se spune pentru a exprima disprețul față de cineva sau de ceva, precum și renunțarea la un anumit lucru. *A mânca foc pentru cineva* = a face orice pentru a fi de folos cuiva. *A mânca foc* (sau *jăratic*) = (despre cai) a fi foarte iute. *A mânca* (cuiva sau *a-și mânca* cu cineva sau cu ceva) *viața* (sau *zilele, tinerețile* etc.) = a(-și) irosi, a(-și) distruge viața, tinerețea etc. *A-i mânca sufletul* (cuiva) = a supăra, a necăji, a chinui (pe cineva) peste măsură. *A mânca* (cuiva) *capul* = a distruge, a nimici. *A-și mânca credința* (sau *omenia, lefteria*) = a-și pierde prestigiul, cinstea, creditul. *A mânca* (pe cineva) *din ochi* = a privi (pe cineva) cu mare plăcere sau cu mare dragoste; a privi (pe cineva) foarte insistent și drăgăstos. *Să-l* (sau *s-o) mănânci din ochi (nu alta),* se spune despre o persoană frumoasă, atrăgătoare, iubită. *A mânca* (ceva) *cu ochii* = a se uita cu mare poftă (la ceva). (Pop.) *Mânca-ți-aș ochii* sau *mânca-te-aș,* se spune pentru a-și exprima afecțiunea față de persoana căreia i se adresează (căutând să-i câștige bunăvoința). *A mânca bătaie* (sau *trânteală, chelfăneală* etc.) = a fi bătut de cineva; *p. ext.* a fi învins (într-o luptă, într-o competiție, la un joc de societate etc.). *A mânca (o) săpuneală* (sau *papară*) = a fi (aspru) certat. *A fugi* (sau *a alerga*) *mâncând pământul* sau *a mânca pământul fugind* (sau *alergând*) = a fugi foarte repede, în graba mare. ✦ Intranz. A se hrăni, a se alimenta. ✦ Fig. (Fam.) A trăi din... ✦ Fig. A lua, a-și însuși (pe nedrept) un bun material; a cheltui, a risipi. ✦ Fig. (Pop.) A exploata, a spolia, a jecmăni pe cineva. ✦ Fig. (Pop.) A suferi, a pătimi, a îndura, a înghiți. ✦ Fig. (Fam.) A omite, litere, cuvinte, sunete în vorbire sau în scris. **2.** (Despre animale și despre păsări sălbatice) A rupe prada în bucăți, a sfâșia (și a devora). ✧ Expr. *A mânca carne de om* = (despre oameni) a fi rău, crud, agresiv. ✦ (Despre viermi, molii, agenți fizici sau chimici) A roade, a distruge. ✦ (Despre boli) A distruge (treptat), a măcina, a mina. **3.** (Despre insecte) A pișca, a ciupi. **4.** (Precedat de un pron. pers. la acuz; despre corp sau despre părți ale corpului) A produce o senzație de mâncărime. ✧ Expr. (Glumeț) *A-l mânca* (pe cineva) *spinarea* (sau *pielea*) = a se comporta ca și cum ar vrea să fie bătut. *A-l mânca* (pe cineva) *palma* (sau *palmele)* = a fi dornic, a avea chef să bată pe cineva. (În superstiții) *A-l mânca* (pe cineva) *palma dreaptă* = a avea o senzație de mâncărime în palma dreaptă, semn că va trebui să dea o sumă de bani. (În superstiții) *A-l mânca* (pe cineva) *palma stângă* = a avea o senzație de mâncărime în palma stângă, semn că va primi o sumă de bani. *A-l mânca* (pe cineva) *tălpile* = a nu avea astâmpăr să stea într-un loc, a fi nerăbdător să plece. *Te mănâncă cojocul* = nu te astâmperi, nu te potolești, vrei să te bat; cauți bătaie. (Pop.) *A-l mânca* (pe cineva) *să...* = a simți impulsul, îndemnul irezistibil să... a fi tentat să... **5.** A roade cu dinții un lucru necomestibil, a-și înfige dinții într-un lucru necomestibil. **6.** Fig. A face să dispară; a consuma, a nimici, a distruge. **7.** Fig. (Despre nenorociri, stări sufletești etc.) A face pe cineva să sufere; a consuma, a chinui. **8.** Fig. A face cuiva rău (pe ascuns); a submina. ✦ Refl. recipr. A se certa, a se dușmăni, a se săpa, a-și face rău unul altuia. — Lat. **manducare.**

MÂNCÁRE, (**1**) *mâncări,* (**3**) *mâncăruri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a mânca* și rezultatul ei. ✧ *Poftă de mâncare* = apetit. *De mâncare* sau *de-ale mâncării* = hrană, alimente. ✧ Loc. adj. *De mâncare* = comestibil. **2.** (Abstract) Prânz; cină, masă. **3.** (Concr.) Ceea ce se mănâncă; hrană, aliment. ✧ Expr. *A strica mâncarea degeaba* = a trăi degeaba, fără a fi de vreun folos, a nu fi bun de nimic. *A o duce într-o mâncare și într-o băutură* = a petrece, a chefui întruna. ✦ Fel de bucate. ✧ Expr. *Asta-i altă mâncare (de pește)* = asta e cu totul altceva. *A fi tot o mâncare de pește* = a fi același lucru, a fi totuna. ✦ Fig. (Fam. și depr.) Soi, fel. — V. **mânca.**

MÂNCÁT[1] s.n. Faptul de *a mânca.* ✧ Expr. *A se pune pe mâncat și pe băut* = a mânca mult, a mânca bine. *A ține* (pe cineva) *pe mâncat și pe băut* = a întreține (pe cineva). — V. **mânca.**

MÂNCÁT[2]**, -Ă,** *mâncați, -te,* adj. **1.** (Despre ființe) Care s-a hrănit; sătul. **2.** Ros, măcinat, distrus. ✦ Spec. (Pop.; despre dinți, măsele) Cariat, stricat. — V. **mânca.**

MÂNCĂCIÓS, -OÁSĂ, *mâncăcioși, -oase,* adj., s.m. și f. (Ființă) care mănâncă mult (și des), care are mare poftă de mâncare; (om) mâncău. — **Mânca** + suf. *-ăcios.*

MÂNCĂRÍCĂ, *mâncărele,* s.f. **1.** (Fam.) Diminutiv al lui *mâncare* (**3**). **2.** (Reg.) Tocană. — **Mâncare** + suf. *-ică.*

MÂNCĂRÍCI s.n. (Fam.) Mâncărime. ✧ Expr. *A avea mâncărici* = a nu avea astâmpăr, a nu putea sta liniștit. *A avea mâncărici la limbă* = a fi foarte vorbăreț. — **Mâncare** + suf. *-ici.*

MÂNCĂRÍME, *mâncărimi,* s.f. Senzație (neplăcută) provocată de anumite boli ale pielii, de o iritație trecătoare, de înțepătura unor insecte etc. și însoțită de nevoia de a se scărpina; mâncărici. ✧ Expr. *A avea mâncărime de* (sau *la) limbă* = a simți mereu nevoia de a vorbi; a fi foarte vorbăreț, palavragiu, limbut; a nu putea păstra un secret. — **Mâncare** + suf. *-ime.*

MÂNCĂTÓR, -OÁRE, *mâncători, -oare,* s.m. și f., adj. (Ființă) care mănâncă; consumator. ✧ (Înv. și pop.) *Mâncător de oameni* = canibal, antropofag. — **Mânca** + suf. *-ător.*

MÂNCĂTORÍE, *mâncătorii,* s.f. (Fam.) **1.** Hoție, fraudă, delapidare. **2.** Intrigă, bârfeală. — **Mâncător** + suf. *-ie.*

MÂNCĂTÚRĂ, *mâncături,* s.f. **1.** Eroziune a solului (mai ales sub acțiunea apei). **2.** (Reg.) Urmă lăsată de anumite boli care degradează țesuturile organismului. — **Mânca** + suf. *-ătură.*

MÂNCĂU, *mâncăi,* s.m. (Fam.) Om care mănâncă foarte mult sau care este lacom la mâncare; om mâncăcios. — **Mânca** + suf. *-ău.*

MÂNDĂLÁC, *mândălaci,* s.m. (Bot.) Alunea. ✧ Expr. *A căuta* (cuiva) *păcate în mândălaci* = a găsi cuiva o vină cu orice preț, a căuta (cuiva) nod în papură. — Et. nec.

MÂNDRÉȚE, (**2**) *mândreți,* s.f. **1.** Frumusețe, splendoare. **2.** (Concr.) Ființă, lucru cu aspect deosebit de frumos, de atrăgător. — **Mândru** + suf. *-ețe.*

MÂNDRÍ, *mândresc,* vb. IV. Refl. **1.** A fi mândru (**I 1**), a se lăuda, a se făli (cu ceva sau cu cineva). **2.** (Înv. și pop.) A se îngâmfa, a se fuduli. — Din **mândru.**

MÂNDRÍE, *mândrii,* s.f. **1.** Sentiment de mulțumire, de satisfacție, de plăcere, de bucurie; ceea ce produce mulțumire, satisfacție, plăcere, bucurie; sentiment de demnitate, de încredere în calitățile proprii. ✦ Ceea ce constituie prilej de laudă, de fală, de mulțumire. **2.** Sentiment de încredere exagerată în calitățile proprii; orgoliu, trufie, îngâmfare. — **Mândru** + suf. *-ie.*

MÂNDRÍRE s.f. (Rar) Faptul de *a se mândri;* satisfacție, fală; fudulie, îngâmfare. — V. **mândri.**

MÂNDRIȘÓR, -OÁRĂ, *mândrișori, -oare,* s.m. și f. (Pop.) Mândruț. — **Mândru** + suf. *-ișor.*

MÂNDRU, -Ă, *mândri, -e,* adj., s.m. și f. **I.** Adj. **1.** (Adesea urmat de determinări introduse prin prep. „de"). Mulțumit, satisfăcut, încântat; care are un sentiment de demnitate, de încredere în calitățile proprii; demn. **2.** Care are încredere exagerată în calitățile proprii; orgolios, îngâmfat, trufaș. **3.** (Pop.) Frumos, falnic, măreț. **II. 1.** S.m. și f. (Pop.) Persoană pentru care cineva de sex opus simte o afecțiune deosebită; drag, iubit. **2.** S.f. pl. art. Iele. — Din sl. **mondrŭ** „înțelept".

MÂNDRULEÁNĂ, *mândrulene,* s.f. (Pop.) Mândruță. — **Mândră** + suf. *-uleană.*

MÂNDRULÍCĂ, *mândrulici,* s.f. (Pop.) Mândruță. — **Mândră** + suf. *-ulică.*

MÂNDRULÍȚĂ, *mândrulițe,* s.f. (Pop.) Mândruță. — **Mândruță** + suf. *-uliță.*

MÂNDRÚȚ, -Ă, *mândruți, -țe,* adj., s.m. și f. (Pop.) Diminutiv al lui *mândru;* (în special) persoană dragă cuiva de sex opus. — **Mândru** + suf. *-uț.*

MÂNEÁ, *mâi,* vb. II. Intranz. (Pop.) A petrece undeva noaptea, a rămâne, a poposi, a dormi undeva peste noapte. ✦ (Reg.) A poposi o vreme undeva; a se așeza, a sta. ✧ Expr. *(Parcă) i-au mas șoarecii în pântece* (sau *în burtă),* se spune despre un om care este mereu flămând, căruia îi este mereu foame, care mănâncă mult, cu lăcomie. [Prez. ind. și: *mân*; part. *mas*] — Lat. **manere.**

MÂNECÁ, *mânec,* vb. I. Refl. și intranz. (Pop.) A se scula dis-de-dimineață; a pleca dis-de-dimineață; *p. gener.* a porni, a pleca. — Lat. **manicare.**

MÂNECÁR, *mânecare,* s.n. **1.** Haină țărănească scurtă, de stofă, de blană sau de pânză, cu sau fără mâneci. **2.** Perniță sau scândură îmbrăcată în pânză, pe care se calcă mânecile unei haine. — **Mânecă** + suf. *-ar.*

MÂNECÁRE, *mânecări,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) mâneca* și rezultatul ei. — V. **mâneca.**

MÂNECÁT s.n. (Pop.) Faptul de *a (se) mâneca.* ✦ Zorii zilei. ✧ Loc. adv. *De* (sau *la, pe, în* etc.) *mânecate* = foarte de dimineață, dis-de-dimineață. — V. **mâneca.**

MÂNECĂ, *mâneci,* s.f. **1.** Parte a îmbrăcămintei care acoperă brațul (în întregime sau în parte). ✧ Expr. *A trage* (pe cineva) *de mânecă* = **a)** a insista, a stărui (pe lângă cineva) pentru a obține ceva; **b)** a atrage atenția (cuiva) că minte sau exagerează. *A (nu) se lăsa tras de mânecă* = a (nu) se lăsa prea mult rugat. *A o băga pe mânecă* = a se speria (de consecințele unei fapte săvârșite); a o sfecli. *A scoate din mânecă* = a inventa la repezeală o explicație, o soluție etc. **2.** (Tehn.) Nume dat unor dispozitive în formă de mânecă (**1**). **3.** (Înv.) Flanc, aripă a unei armate. [Var.: (reg.) **mânică** s.f.] — Lat. **manica.**

MÂNECÚȚĂ, *mânecuțe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *mânecă* (**1**). **2.** (La pl.) Manșete (detașabile) încheiate cu un șnur trecut printr-un șir de inele, care fac parte din costumul liturgic al arhimandriților și se poartă peste mânecile stiharului. [Var.: (reg.) **mânicúță** s.f.] — **Mânecă** + suf. *-uță.*

MÂNÉR, *mânere,* s.n. Parte a unui obiect care permite apucarea (și manevrarea) acestuia cu mâna. — **Mână** + suf. *-ar.*

MÂNEZÍ adv. (Reg.) Mâine; a doua zi. — **Mâ[i]ne** + **zi.**

MÂNGÂIÁ, *mângâi,* vb. I. **1.** Tranz. A atinge (pe cineva) ușor (și repetat) cu palma în semn de dragoste; a dezmierda, a alinta. ✦ (Ir.) A lovi, a bate. **2.** Tranz. și refl. A căuta să(-și) aline sau a(-și) alina mâhnirea, durerea, suferința etc.; a (se) consola, a (se) încuraja. **3.** Tranz. A bucura, a desfăta, a încânta. — Lat. ***manganeare.**

MÂNGÂIÉRE, *mângâieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) mângâia* și rezultatul ei. — V. **mângâia.**

MÂNGÂIETÓR, -OÁRE, *mângâietori, -oare,* adj. Care mângâie; dezmierdător; desfătător, încântător; încurajator, consolator; mângâios. [Var.: (înv. și reg.) **mângâitór, -oáre** adj.] — **Mângâia** + suf. *-ător.*

MÂNGÂIÓS, -OÁSĂ, *mângâioși, -oase,* adj. (Rar) Mângâietor. — **Mângâia** + suf. *-os.*

MÂNGÂITÓR, -OÁRE adj. v. **mângâietor.**

MÂNIÁ, *mấnii,* vb. I. Refl. A se lăsa ori a fi cuprins de mânie (**1**), a se supăra foarte tare, a-și ieși din fire, a se înfuria. ✧ Tranz. *Cele auzite l-au mâniat.* [Pr.: *-ni-a-*] — Din **mânie.**

MÂNIÁT, -Ă, *mâniați, -te,* adj. Înfuriat, iritat, foarte supărat. [Pr.: *-ni-at*] — V. **mânia.**

MÂNICĂ s.f. v. **mâneca.**

MÂNICÚȚĂ s.f. v. **mânecuță.**

MÂNÍE, *mânii,* s.f. **1.** Izbucnire de iritare violentă, dar trecătoare, împotriva cuiva sau a ceva; furie, supărare mare. ✧ Loc. adj. *Iute* (sau *grabnic, rău*) *la mânie* = care se înfurie ușor; irascibil. ✦ Necaz, ciudă. **2.** (Pop.; adesea determinat prin „lui Dumnezeu", „cerului", „pământului") Prăpăd, urgie, grozăvie, nenorocire, calamitate. — Lat. **mania.**

MÂNIÓS, -OÁSĂ, *mânioși, -oase,* adj. Plin de mânie (**1**); furios; foarte supărat; care exprimă sau trădează mânie. [Pr.: *-ni-os*] — **Mânie** + suf. *-os.*

MÂNJEÁLĂ, *mânjeli,* s.f. **1.** Faptul de a (se) mânji. **2.** Murdărie. **3.** (Reg.) Amestec de lut și de balegă, cu care se ung casele țărănești de lemn înainte de a se tencui și vărui. **4.** Pastă făcută din sământă de in sau din tărâțe, cu care se unge urzeala de cânepă ca să nu se rupă firele la țesut. — **Mânji** + suf. *-eală.*

MÂNJÍ, *mânjesc,* vb. IV. Tranz. și refl. **1.** A (se) murdări, a (se) păta. ✦ Tranz. A mâzgăli. ✦ Refl. Fig. A-și păta onoarea, cinstea. **2.** A (se) acoperi cu un strat de..., a (se) unge cu ceva. — Din sl. **mazati.**

MÂNJÍRE, *mânjiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) mânji* și rezultatul ei. — V. **mânji.**

MÂNJÍT, -Ă, *mânjiți, -te,* adj. Murdar, pătat; mâzgălit. — V. **mânjit.**

MÂNJITÚRĂ, *mânjituri,* s.f. (Rar) Murdărie, pată. — **Mânji** + suf. *-tură.*

MÂNTUÍ, (**1, 4**) *mấntui,* (**2, 3**) *mântuiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. **1.** (Pop.) A (se) salva (dintr-o primejdie, din robie, de la moarte etc.). **2.** (Pop.) A (se) vindeca (de o boală). **3.** (În religia creștină) A (se) curăța de păcate; a (se) izbăvi, a (se) salva. **4.** (Pop.) A (se) termina, a (se) isprăvi, a (se) sfârși. ✧ Expr. (Refl.) *A se mântui cu...* = a muri. [Prez. ind. și: (**2, 3**) *mấntui*] — Din magh. **menteni.**

MÂNTUIÁLĂ, *mântuieli,* s.f. (În loc. adj. și adv.) *De mântuială* = superficial, grăbit, prost. [Pr.: *-tu-ia-*] — **Mântui** + suf. *-eală.*

MÂNTUÍNȚĂ, *mântuințe,* s.f. (Înv.) Mântuire. [Pr.: *-tu-in-*] — **Mântui** + suf. *-ință.*

MÂNTUÍRE, *mântuiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) mântui* și rezultatul ei; mântuință. [Pr.: *-tu-i-*] — V. **mântui.**

MÂNTUÍT, -Ă, *mântuiți, -te,* adj. **1.** (Pop.) Scăpat, salvat; dezrobit. **2.** (În religia creștină) Izbăvit de păcate. — V. **mântui.**

MÂNTUITÓR, -OÁRE, *mântuitori, -oare,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care mântuie (**1**), salvează. **2.** (Rar) Care mântuiește (**2**), care vindecă; tămăduitor. **3.** (În religia creștină) Care mântuiește (**3**), izbăvește (de păcate); izbăvitor. **4.** N.pr. m. art. Denumire sub care este cunoscut Isus Hristos. [Pr.: *-tu-i-*] — **Mântui** + suf. *-tor.*

MÂNTÚȘ, *mântuși,* s.m. (Iht.; reg.) Mihalț. — Din ucr. **mentus.**

MÂNUÍ, *mânuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A folosi un instrument, o unealtă, o armă cu ajutorul mâinilor. ✦ P. gener. A folosi, a aplica. **2.** A lua sau a duce cu mâna; a manipula. **3.** A administra, a manipula bani, fonduri. — **Mână** + suf. *-ui.*

MÂNUÍRE, *mânuiri,* s.f. Acțiunea de *a mânui* și rezultatul ei. [Pr.: *-nu-i-*] — V. **mânui.**

MÂNUITÓR, -OÁRE, *mânuitori, -oare,* s.m. și f. **1.** Persoană care mânuiește ceva, care are profesiunea de a mânui ceva. ✧ *Mânuitor de bani (publici)* = persoană care primește, păstrează și eliberează bani în cadrul unei gestiuni (publice). **2.** Mașinist (**2**). [Pr.: *-nu-i-*] — **Mânui** + suf. *-tor.*

MÂNURÍȚĂ, *mânurițe,* s.f. (Reg.) Mânuță. — **Mânuri** (pl. lui *mână*) + suf. *-iță.*

MÂNÚȘAR s.m. v. **mănușar.**

MÂNÚȘĂ s.f. v. **mănușă.**

MÂNUȘÍȚĂ, *mânușițe,* s.f. Mânuță. — **Mână** + suf. *-ușiță.*

MÂNÚȚĂ, *mânuțe,* s.f. Diminutiv al lui *mână;* mânușiță, mânuriță. — **Mână** + suf. *-uță.*

MÂNZ, *mânji,* s.m. **1.** Puiul (de sex masculin al) iepei. ✧ Expr. *A umbla ca mânzul după iapă* sau *a merge* (ori *a se ține*) *mânz* (după cineva) = a se ține pretutindeni după cineva, a nu se dezlipi (de cineva), a se ține scai (de cineva). ✦ (Reg.) Puiul măgăriței. **2.** (Fam.) Epitet dat unui copil sau unui tânăr (zburdalnic, plin de vioiciune). — Cf. alb. m ë s.

MÂNZÁRE, *mânzări,* s.f. (Pop.) Oaie de lapte; oaie care a fătat și are lapte. — Cf. alb. m ë z o r e.

MÂNZÁT, -Ă, *mânzați, -te,* s.m. și f. (Pop. la f.) Vițel înțărcat, a cărui limită de vârstă variază, după regiuni, între câteva luni și doi ani. — Cf. alb. m ë z a t.

MÂNZĂ, *mânze,* s.f. Puiul de sex feminin al iepei. — Din **mânz.**

MÂNZĂRÁR, (**1**) *mânzărari,* s.m., (**2**) *mânzărare,* s.n. **1.** S.m. (Pop.) Cioban care păzește mânzările. **2.** S.n. (Reg.) Loc sau despărțitură din strungă unde stau mânzările. — **Mânzare** + suf. *-ar.*

MÂNZÉȘTE adv. (În expr.) *A râde* (sau *a zâmbi*) *mânzește* = a râde (sau a zâmbi) forțat, nenatural. — **Mânz** + suf. *-ește.*

MÂNZIȘÓR, -OÁRĂ, *mânzișori, -oare,* s.m. și f. Diminutiv al lui *mânz;* mânzuleț, mânzac. — **Mânz** + suf. *-ișor.*

MÂNZÓC, *mânzoci,* s.m. (Pop.) Mânz (**1**) de doi sau de trei ani. — **Mânz** + suf. *-oc.*

MÂNZÚC, *mânzuci,* s.m. (Reg.) Mânzișor. — **Mânz** + suf. *-uc.*

MÂNZULÉȚ, *mânzuleți,* s.m. (Reg.) Mânzișor. — **Mânz** + suf. *-uleț.*

MÂR interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită mârâitul câinelui. — Onomatopee.

MÂRÂÍ, *mấrâi,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre câini; la pers. 3) A scoate sunete guturale, aspre, hârâite, care de obicei arată iritarea, nemulțumirea. **2.** Fig. (Despre oameni; peior.) A vorbi neclar, printre dinți, manifestând nemulțumire, enervare. ✦ Tranz. A spune ceva în silă, pe un ton posac, nemulțumit. — **Mâr** + suf. *-âi.*

MÂRÂIÁLĂ, *mârâieli,* s.f. Mârâit. [Pr.: *-râ-ia-*] — **Mârâi** + suf. *-eală.*

MÂRÂÍRE, *mârâiri,* s.f. Acțiunea de *a mârâi* și rezultatul ei. [Pr.: *-râ-i-*] — V. **mârâi.**

MÂRÂÍT s.n. Faptul de *a mârâi; spec.* sunet specific scos de câinii ațâțați, nemulțumiți; mârâială, mârâitură. — V. **mârâi.**

MÂRÂITÓR, -OÁRE, *mârâitori, -oare,* adj. Care mârâie. [Pr.: - *râ-i-*] — **Mârâi** + suf. *-tor.*

MÂRÂITÚRĂ, *mârâituri,* s.f. Mârâit. [Pr.: *-râ-i-*] — **Mârâi** + suf. *-tură.*

MÂRC interj. (Rar; în expr.) *A nu zice nici mârc* = a nu zice nimic, a tăcea din gură. — Contaminare între **mâr** și **mâlc.**

MÂRCED, -Ă, *mârcezi, -de,* adj. (Reg.) **1.** (Despre plante) Veșted, ofilit. ✦ (Despre lemne) Umed și putred. **2.** Fig. (Despre oameni) Slab, uscățiv; bolnăvicios, sleit de puteri, vlăguit. — Lat. **marcidus.**

MÂRLÁN, *mârlani,* s.m. (Fam.) Om prost-crescut, grosolan, necioplit; bădăran, țopârlan. — Et. nec.

MÂRLĂNÉSC, -EÁSCĂ, *mârlănești,* adj. (Fam.) De mârlan; mitocănesc. — **Mârlan** + suf. *-esc.*

MÂRLĂNÉȘTE adv. (Fam.) Ca mârlanii, în felul mârlanilor. — **Mârlan** + suf. *-ește.*

MÂRLĂNÍE, *mârlănii,* s.f. (Fam.) Atitudine, comportare, afirmație etc. de mârlan. — **Mârlan** + suf. *-ie.*

MÂRLÍ, pers. 3 *mârlește,* vb. IV. Tranz. și refl. recipr. (Pop.; despre berbeci și oi) A (se) împreuna. — Din sb. **mrljati.**

MÂRLÍRE, *mârliri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) mârli* și rezultatul ei; mârlit. — V. **mârli.**

MÂRLÍT s.n. (Pop.) Mârlire. — V. **mârli.**

MÂRȘAV, -Ă, *mârșavi, -e,* adj. Lipsit de scrupule, josnic, infam, ticălos. ✦ (Reg.) Scârbos, dezgustător. [Acc. și: *mârșáv*] — Din sl. **mrŭšavŭ.**

MÂRȘĂVÍ, *mârșăvesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A pângări, a spurca. — Din **mârșav.**

MÂRȘĂVÍE, *mârșăvii,* s.f. Atitudine sau faptă mârșavă; josnicie, mișelie, infamie, ticăloșie. — **Mârșav** + suf. *-ie.*

MÂRȘĂVÍRE, *mârșăviri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a mârșăvi* și rezultatul ei. — V. **mârșăvi.**

MÂRTÁN, *mârtani,* s.m. (Reg.) Motan, cotoi. — Et. nec.

MÂRȚOÁGĂ, *mârțoage,* s.f. Cal slab, rău îngrijit; gloabă. — Cf. m ă r ț â n ă.

MÂRZÁC, *mârzaci,* s.m. (În Evul Mediu) Nobil tătar care de obicei conducea o ceată ostășească. — Din tăt. **mïrza.**

MÂȘÂÍ, pers. 3 *mấșâie,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre animale) A mirosi, a adulmeca. — Et. nec.

MÁTCĂ, *mâtci,* s.f. (Reg.) Băț cu care se bate laptele pentru a alege untul; bătător, brighidău. — Et. nec.

MÂTCĂLẤU s.m. v. **mătcălău.**

MÂȚ, *mâți,* s.m. **1.** (Pop.) Cotoi, motan, pisoi; *p. restr.* puiul (de sex masculin al) pisicii. **2.** Mâțișor (**2**). — Din **mâță** (derivat regresiv).

MÂȚÁN, *mâțani,* s.m. (Rar) Cotoi, motan. — **Mâț** + suf. *-an.*

MÁȚĂ, *mâțe,* s.f. **1.** (Pop.) Pisică; *p. restr.* puiul (de sex feminin al) pisicii. ✧ Expr. *A prinde* (pe cineva) *cu mâța în sac* = a surprinde, a descoperi pe cineva care caută să înșele, să mintă. *A umbla cu mâța în sac* = a umbla cu înșelăciuni. *(A fi) mâță blândă* = (a fi) prefăcut, ipocrit, fățarnic. *Ca o mâță plouată* = **a)** abătut, descurajat, fără chef; **b)** rușinat, umilit. *A trăi* (sau *a se înțelege, a se avea* etc. cu cineva) *ca mâța cu șoarecele* (sau cu *șoarecii, cu câinele)* = a fi în relații foarte proaste cu cineva. (Reg.) *A se stupi ca mâțele* = **a)** a fi în relații foarte proaste cu cineva; **b)** a se certa, a se insulta. *A trage mâța de coadă* = a fi strâmtorat din punct de vedere material, a o duce greu, a fi sărac, nevoiaș. *A se uita ca mâța în calendar* = a nu pricepe nimic, a fi cu totul străin de o problemă, de un subiect. (Reg.) *A rupe mâța în două* = a fi voinic, energic, curajos. **2.** (Depr.) Epitet dat unui animal sau unui om slab, prăpădit, jigărit. **3.** Nume dat unor obiecte, instrumente, dispozitive etc.

cu care se apucă, se prinde, se trage sau se fixează ceva. — Formație onomatopeică. Cf. alb. m i c a.

MÂȚÉSC, -EÁSCĂ, *mâțești,* adj. (Pop. și fam.) Care aparține mâțelor (**1**) sau mâților, privitor la mâțe, specific mâțelor. — **Mâță** + suf. *-esc.*

MÂȚIȘÓR, *mâțișori,* s.m. **1.** (Pop.) Diminutiv al lui *mâț;* mâț mic; pui (de sex masculin) al mâței; mâțuc. **2.** (Bot.) Ament (la salcie, stejar, alun etc.); mâț. [Pl. și: (**2**, n.) *mâțișoare*] — **Mâț** + suf. *-ișor.*

MÂȚÓI, *mâțoi,* s.m. (Rar) Mâț (mare). — **Mâț** + suf. *-oi.*

MÂȚÚC, *mâțuci,* s.m. (Rar) Mâțișor (**1**). — **Mâț** + suf. *-uc.*

MÂȚÚCĂ, *mâțuci,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *mâță.* — **Mâț** + suf. *-ucă.*

MÂZGĂ s.f. **1.** Noroi moale, lipicios și alunecos. **2.** Pojghiță moale, cleioasă ori unsuroasă care se formează pe suprafața unor alimente sau pe pereții vaselor în care au stat anumite alimente. **3.** Strat de alge, de mușchi etc. care acoperă pietrele, rocile expuse la umezeală. **4.** (Pop.) Sevă; *spec.* seva arborilor (aflată sub coajă). — Din sl. **mězga,** bg. **măzga.**

MÂZGĂLEÁLĂ, *mâzgăleli,* s.f. Mâzgălitură. [Var.: **zmângăleálă** s.f.] — **Mâzgăli** + suf. *-eală.*

MÂZGĂLÍ, *mâzgălesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A scrie urât și murdar; a desena sau a picta neglijent, mânjind hârtia sau pânza. ✦ Fig. (Despre oameni; adesea glumeț) A scrie, a compune ceva (fără pricepere, fără talent). **2.** A murdări, a păta, a mânji. [Var.: **zmângălí** vb. IV] — **Mâzgă** + suf. *-ăli.*

MÂZGĂLÍRE, *mâzgăliri,* s.f. Acțiunea de *a mâzgăli* și rezultatul ei. [Var.: **zmângălíre** s.f.] — V. **mâzgăli.**

MÂZGĂLÍT, -Ă, *mâzgăliți, -te,* adj. **1.** Acoperit cu un scris urât, neglijent. **2.** Mânjit, murdărit, pătat. [Var.: **zmângălít, -ă** adj.] — V. **mâzgăli.**

MÂZGĂLITÚRĂ, *mâzgălituri,* s.f. Faptul de *a mâzgăli;* (concr.) scriere, pictură sau desen executate neîndemânatic și murdar; *fig.* operă literară sau plastică fără valoare; mâzgăleală. [Var.: **zmângălitúră** s.f.] — **Mâzgăli** + suf. *-tură.*

MÂZGÓS, -OÁSĂ, *mâzgoși, -oase,* adj. **1.** Noroios, cleios; lunecos. **2.** (Reg.; despre plante) Plin de sevă. — **Mâzgă** + suf. *-os.*

MDA adv. Cuvânt care exprimă o afirmație îndoielnică. — Din **da[1].**

MDE interj. Cuvânt care exprimă o afirmație, un sentiment, o atitudine de șovăială, de sfială etc. (într-o situație delicată). — Din **de[2].**

MEA CULPA loc. s.f. Formulă prin care cineva își recunoaște o greșeală. [Pr.: *mé-a cúlpa*] — Expr. lat.

MEÁNDRIC, -Ă, *meandrici, -ce,* adj. (Despre cursul unei ape) Care are sau formează meandre (**1**). [Pr.: *me-an-*] — **Meandru** + suf. *-ic.* Cf. fr. m é a n d r i q u e.

MEÁNDRU, *meandre,* s.n. **1.** Sinuozitate a cursului unei ape curgătoare, mai ales în regiunile de șes. ✦ P. anal. Sinuozitate, cotitură (a unui drum). **2.** Motiv ornamental (sculptat sau pictat) format din linii frânte sau curbe, sugerând stilizarea unor valuri de apă. [Pr.: *me-an-*] — Din fr. **méandre.**

MEÁT, *meaturi,* s.n. **1.** (Anat.) Canal îngust și subțire sau orificiul acestuia, aflate în diferite organe. **2.** Spațiu, interstițiu între celulele unui țesut vegetal. [Pr.: *me-at*] — Din fr. **méat,** lat. **meatus.**

MECÁNIC, -Ă, *mecanici, -ce,* s.f., s.m., adj. **I.** S.f. **1.** Știință care studiază mișcarea sau echilibrul corpurilor sub acțiunea forțelor exercitate asupra lor; tehnica procedeelor în care intervin aceste fenomene; mecanotehnică. ✧ *Mecanică cerească* = ramură a astrologiei care studiază mișcarea corpurilor cerești sub acțiunea atracției universale. ✦ (Înv.) Mecanism, mașină. **2.** Disciplină tehnică al cărei obiect îl constituie construcția și funcționarea mașinilor, îndeosebi a pieselor și a mecanismelor care servesc la transmiterea mișcării. **3.** Tratat, manual de mecanică (**I 1, 2**). **II.** Adj. **1.** Care aparține mecanicii (**I**), privitor la mecanică, de mecanică. **2.** (Și adverbial) Care este pus în mișcare de o mașină sau de un mecanism; care se face cu ajutorul mașinilor sau al mecanismelor; mecanizat. **3.** (Și adverbial) Care se realizează fără participarea conștiinței, a voinței; mașinal, automat. ✦ Care aplică o teză, o teorie, o dispoziție etc. fără a ține seama de specificul concret sau individual al situației, fenomenului, cazului respectiv; simplist, schematic, rigid, dogmatic. **III.** S.m. și f. Specialist în mecanică (**I 1, 2**). ✦ Persoană care efectuează operații de montaj, de reparare sau de întreținere a utilajelor, mașinilor și aparatelor. ✦ Persoană care supraveghează sau conduce un vehicul sau un motor, cu instalațiile anexe; mașinist. — Din (**I**) lat. **mechanica,** germ. **Mechanik,** fr. **méchanique,** (**II**) lat. **mechanicus,** fr. **mécanique,** (**III**) lat. **mechanicus,** germ. **Mechaniker.**

MECANICÉȘTE adv. (Înv.) În mod mecanic, automat; mașinal. — **Mecanic** + suf. *-ește.*

MECANICÍSM s.n. (Fil.) Punct de vedere conform căruia toate fenomenele naturale pot fi explicate în termenii interacțiunilor cauzale dintre particulele materiale fără nicio referire la teleologie, după modelul concepțiilor din sec. XVII, dezvoltate de Descartes și Hobbes. — **Mecanic** + suf. *-ism.* Cf. it. m e c c a n i c i s m o.

MECANICÍST, -Ă, *mecaniciști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care este în conformitate cu principiile mecanicismului, privitor la mecanicism. **2.** S.m. și f. Adept al mecanicismului. — **Mecanic**[ism] + suf. *-ist.*

MECANICIZÁ, pers. 3. *mecanicizează,* vb. I. Refl. (Rar; despre activități raționale) A deveni mecanic, automat. — **Mecanic** + suf. *-iza.*

MECANICIZÁRE, *mecanicizări,* s.f. Acțiunea de *a se mecaniciza* și rezultatul ei. — V. **mecaniciza.**

MECANICIZÁT, -Ă, *mecanicizați, -te,* adj. Care a devenit mecanic. — V. **mecaniciza.**

MECANÍSM, *mecanisme,* s.n. **1.** Sistem tehnic alcătuit din mai multe piese mobile și fixe care sunt angrenate între ele, astfel încât unele elemente mobile, transmițând forțele de la elementul conducător la elementele conduse, pot antrena mișcarea acestora. ✦ Totalitatea elementelor care alcătuiesc un astfel de sistem; mașinărie. **2.** Mod de funcționare a unui mecanism (**1**). **3.** Mod în care se desfășoară un fenomen, o reacție etc. **4.** P. anal. Sistem, mod de organizare politică, economică, socială etc. — Din fr. **mécanisme,** germ. **Mechanismus.**

MECANIZÁ, *mecanizez,* vb. I. Tranz. A introduce în procesele de producție mașini, mecanisme, aparate etc. pentru executarea unor operații, activități, cu scopul de a înlocui sau a face mai eficientă munca fizică ori intelectuală a omului. — Din fr. **mécaniser.**

MECANIZÁRE, *mecanizări,* s.f. Acțiunea de *a mecaniza* și rezultatul ei. — V. **mecaniza.**

MECANIZÁT, -Ă, *mecanizați, -te,* adj. Care se face prin intermediul unor mecanisme, dispozitive sau mașini, omul având un rol de conducere și de întreținere. ✦ Care este înzestrat cu mașini, cu mecanisme. — V. **mecaniza.**

MECANIZATÓR, *mecanizatori,* s.m. Tehnician, mecanic pentru mașini agricole. — Din rus. **mehanizator** (după *mecanic).*

MECANO- Element de compunere însemnând „mecanic", care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din fr. **mécano-.**

MECANOCHÍMIC, -Ă, *mecanochimici, -ce,* adj. (Rar) Care se referă la un procedeu combinat, folosind mijloace mecanice și reacții chimice. [Scris și: *mecano-chimic*] — **Mecano-** + **chimic.**

MECANORECEPTÓR, *mecanoreceptori,* s.m. Organ de simț care recepționează acțiuni mecanice (atingere, presiune, tracțiune). — **Mecano-** + **receptor.**

MECANOTÉHNIC, -Ă, *mecanotehnici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Mecanică (**I 1**). **2.** Adj. Care se referă la un produs de mecanică (**I 1**), privitor la mecanică, de mecanică. — **Mecano-** + **tehnic.**

MECANOTERAPÍE s.f. Denumire generală pentru terapeutica prin masaj, prin gimnastică medicală, prin aparate mecanice, aplicată mai ales în boli articulare sau neuromusculare. — Din fr. **mécanothérapie.**

MECĂÍ, *mécăi,* vb. IV. Intranz. (Despre capre, rar despre iepuri; la pers. 3) A scoate strigăte caracteristice speciei. ✦ Fig. (Ir.; despre oameni) A vorbi sau a cânta cu voce tremurată. — Formație onomatopeică.

MECÉNA, *mecena,* s.m. Protector al literaturii, al artelor, al științelor; mecenat. — Din fr. **mécène.**

MECENÁT, (**1**) *mecenați,* s.m., (**2**) *mecenate,* s.n. (Rar) **1.** S.m. Mecena. **2.** S.n. Protecție și sprijinire acordate artelor, literaturii și științelor din partea unui mecena. — Din it. **mecenate.**

MECÉT, *meceturi,* s.n. (Înv. și reg.) Casă de cult pentru religia musulmană; moschee mică. ✦ Cimitir turcesc. — Din bg., rus. **mecet.** Cf. tc. m e s ç i t.

MECI, *meciuri,* s.n. Întrecere sportivă disputată între două persoane sau între două echipe; întâlnire, partidă, joc. — Din engl., fr. **match.**

MÉCIBOL, *meciboluri,* s.n. Situație din finalul unei partide de tenis sau de volei în care ultima lovitură de minge poate să decidă pe câștigător. — Din engl. **match ball.**

MECONÍNĂ, *meconine,* s.f. Alcaloid obținut prin hidroliza narcotinei, care produce convulsii. — Din fr. **méconine.**

MECÓNIU s.n. **1.** Suc de mac; opiu. **2.** Materie pe care o elimină ca excremente fătul, imediat după naștere. — Din fr. **méconium,** lat. **meconium.**

MED, *mezi,* s.m. Persoană care, în Antichitate, făcea parte din populația Mediei sau care era originară de acolo. — Din fr. **Mède.**

MEDALIÁ, *medaliez,* vb. I. Tranz. A distinge cu o medalie; a decora. [Pr.: *-li-a*] — Din **medaliat** (derivat regresiv).

MEDALIÁT, -Ă, *medaliați, -te,* adj. Care a fost distins cu o medalie; decorat. [Pr.: *-li-at*] — **Medalie** + suf. *-at* (după fr. *médaillé).*

MEDÁLIE, *medalii,* s.f. Piesă de metal (sau, uneori, de marmură), în formă de monedă, gravată cu figuri și inscripții, emisă în cinstea unei personalități sau în memoria unei acțiuni glorioase. ✦ Piesă de metal dată ca premiu la diferite concursuri sau ca distincție pentru merite deosebite în diferite domenii de activitate. ✧ Expr. *Reversul medaliei* = aspectul complementar, opus (adesea neplăcut) al unui lucru, al unei probleme, al unei situații. — Din it. **medaglia.**

MEDALIÉRE, *medalieri,* s.f. Faptul de *a medalia.* — V. **medalia.**

MEDALIÓN, *medalioane,* s.n. **1.** Bijuterie de formă rotundă sau ovală, care încadrează sau închide între două capace o fotografie, o pictură, o șuviță de păr etc. și care se poartă de obicei la gât. ✦ Ramă ovală sau rotundă în care este fixată o fotografie sau un tablou; *p. ext.* fotografie sau tablou fixat într-o astfel de ramă. **2.** Element decorativ de formă circulară sau ovală, folosit în arhitectură, mobilier etc. și cuprinzând un basorelief, o inscripție, un portret etc. **3.** Scriere literară în proză de mici dimensiuni, pe o anumită temă, în care sunt schițate trăsăturile fundamentale ale vieții și operei unei personalități, adesea urmată de exemplificări din opera acesteia. [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **médaillon** (după *medalie).* Cf. it. m e d a g l i o n e.

MEDALÍST, *medaliști,* s.m. Persoană care se ocupă cu studiul sau cu colecționarea medaliilor; colecționar de medalii. — Din fr. **médailliste** (după *medalie).*

MEDALÍSTICĂ s.f. Ramură a numismaticii care se ocupă cu studierea și colecționarea medaliilor. — **Medalist** + suf. *-ică.*

MEDELEÁN, *medeleni,* s.m. (Reg.) Câine mare. — Din ucr. **medeljan.**

MEDELNICÉR, *medelniceri,* s.m. Titlu dat în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova, boierului care turna domnului apă ca să se spele pe mâini și servea bucatele; boier care avea acest titlu. — **Medelniță** + suf. *-ar.*

MEDÉLNIȚĂ, *medelnițe,* s.f. (Înv.) Lighean în care domnul și oaspeții lui își spălau mâinile înainte și după masă. — Cf. sl. m ě d ě n i c a.

MEDIÁ[1]**,** *mediez,* vb. I. Tranz. A mijloci o înțelegere între două sau mai multe părți adverse, a face demersuri oficiale pentru a preveni sau pentru a pune capăt ostilităților dintre două sau mai multe state; a face un act de mediație. [Pr.: *-di-a*] — Din lat. **mediare.**

MÉDIA[2] s.f. Presa scrisă și audiovizuală. [Pr.: *-di-a*] — Din fr. **média,** engl. **media.**

MEDIÁL, -Ă, *mediali, -e,* adj. Median. ✦ Spec. (Despre sunete, rar despre litere) Care se află în interiorul cuvântului. ✦ (Despre vocale) Care se articulează în partea de mijloc a cavității bucale; central. [Pr.: *-di-al*] — Din fr. **médial,** lat. **medialis.**

MEDIÁN, -Ă, *mediani, -e,* adj. Care se află la mijloc; medial. ✦ Situat la mijlocul unei figuri geometrice. ✦ (Substantivat, f.) Fiecare dintre dreptele care unesc un vârf al unui triunghi cu mijlocul laturii opuse vârfului. ✦ (Substantivat, f.) Fiecare dintre dreptele care unesc un vârf al unui tetraedru cu centrul de greutate al feței opuse. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **médian,** lat. **medianus.**

MEDIÁNTĂ, *mediante,* s.f. (Muz.) Treapta a treia sau a șasea a modurilor major și minor; acordul minor al acestei trepte. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **médiante.**

MEDIASTÍN s.n. Cavitate anatomică cuprinsă între cei doi plămâni și care conține inima, timusul, esofagul, aorta și canalul toracic. [Pr.: *-di-as-*] — Din fr. **médiastin.**

MEDIASTINÁL, -Ă, *mediastinali, -e,* adj. (Anat.) Referitor la mediastin, de mediastin. [Pr.: *-di-as-*] — Din fr. **médiastinal.**

MEDIASTINOSCÓP, *mediastinoscoape,* s.n. (Med.) Aparat care servește la examinarea vizuală a mediastinului. [Pr.: *-di-as-*] — Din fr. **médiastinoscope.**

MEDIASTINOSCOPÍE, *mediastinoscopii,* s.f. (Med.) Metodă chirurgicală pentru explorarea mediastinului în scopul stabilirii diagnosticului. [Pr.: *-di-as-*] — Din fr. **médiastinoscopie.**

MEDIÁT, -Ă, *mediați, -te,* adj. (Și adverbial) Care are legătură indirectă cu ceva; indirect; care se efectuează prin intermediar, mijlocit. [Pr.: *-di-at*] — Din fr. **médiat.**

MEDIATÉCĂ, *mediateci,* s.f. Încăpere dintr-o bibliotecă în care sunt păstrate mijloacele audiovizuale folosite mai ales la învățarea limbilor străine. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **médiathèque.**

MEDIATÍC, -Ă, *mediatici, -ce,* adj. Referitor la mass-media; transmis prin mass-media. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **médiatique.**

MEDIATIZÁ, *mediatizez,* vb. I. Tranz. A face cunoscut prin mass-media. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **médiatiser.**

MEDIATIZÁRE, *mediatizări,* s.f. Acțiunea de *a mediatiza.* [Pr.: *-di-a-*] — V. **mediatiza.**

MEDIATÓR, -OÁRE, *mediatori, -oare***,** s.m., s.f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană, guvern etc. care mijlocește o înțelegere între două părți (adverse), care face un act de mediație; mijlocitor, intermediar. **2.** S.n. Intermediar chimic care asigură transmiterea influxului nervos. **3.** S.f. Perpendiculară dusă pe mijlocul unui segment de dreaptă; locul geometric al punctelor situate într-un plan, egal depărtate de capetele unui segment de dreaptă. ✦ (Adjectival) *Plan mediator* = plan perpendicular pe mijlocul unui segment de dreaptă. [Pr.: *-di-a-*] — Din lat. **mediator.**

MEDIÁȚIE, *mediații,* s.f. Acțiunea de a media; mediere, mijlocire; intervenție a unui stat, a unei organizații internaționale ori a unei persoane oficiale pentru rezolvarea pașnică a conflictelor dintre state, luând parte la tratative și uneori formulând propuneri. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **médiation.**

MÉDIC[1]**,** *medici,* s.m. Persoană care profesează medicina (**1**) pe baza unor studii superioare de specialitate; specialist în medicină; doctor. ✧ *Medic de familie* = medic care acordă asistență medicală și îngrijiri, în mod constant, unui bolnav sau unei familii, în baza unui contract de asigurări medicale.— Din lat. **medicus.**

MÉDIC[2]**, -Ă,** *medici, -ce,* adj. Care aparține mezilor (și perșilor), privitor la mezi (și la perși). — Din **med.**

MEDICÁL, -Ă, *medicali, -e,* adj. Care aparține medicului[1] sau medicinii, privitor la medic[1] sau la medicină; de medic[1], de medicină. ✧ *Concediu medical* = concediu care se acordă în caz de boală. *Gimnastică medicală* = complex de exerciții necesare la corectarea unor deficiențe fizice sau funcționale. — Din fr. **médical.**

MEDICAMÉNT, *medicamente,* s.n. Substanță naturală sau de sinteză utilizată pentru a vindeca, a ameliora sau a preveni o boală; doctorie, leac, medicină (**2**). — Din fr. **médicament,** lat. **medicamentum.**

MEDICAMENTÁ, *medicamentez,* vb. I. Tranz. (Rar) A trata cu medicamente, a administra medicamente. — Din fr. **médicamenter.**

MEDICAMENTÓS, -OÁSĂ, *medicamentoși, -oase,* adj. Care servește ca medicament; care se face cu medicamente. — Din fr. **médicamenteux.**

MEDICÁȚIE, *medicații,* s.f. Totalitatea medicamentelor sau a mijloacelor curative în tratarea unui bolnav; tratament medical (cu medicamente). — Din fr. **médication.**

MEDICINÁL, -Ă, *medicinali, -e,* adj. Folosit ca medicament; din care se prepară medicamente. ✧ *Plante medicinale* = grup de plante din familii diferite, cultivate sau sălbatice, care, datorită compoziției lor chimice, au proprietăți terapeutice. — Din fr. **médicinal,** lat. **medicinalis.**

MEDICÍNĂ, (**2**) *medicini,* s.f. **1.** Știință care are ca obiect păstrarea și restabilirea sănătății și care studiază în acest scop procesele fizice, chimice și biologice ale vieții, structurile și funcțiile organismului, cauzele și mecanismele de producere a bolilor, precum și mijloacele de diagnosticare, tratare și prevenire a lor. ✦ Facultate în care se studiază medicina (**1**). **2.** (Înv. și reg.) Medicament. [Pl. și: (**2**) *medicine*] — Din lat. **medicina,** (**2**) germ. **Medizin,** rus. **medițina.**

MEDICINÍST, -Ă, *mediciniști, -ste,* s.m. și f. Student la o facultate de medicină. — **Medicină** + suf. *-ist.*

MÉDICO- Element de compunere însemnând „(cu caracter) medical”, care servește la formarea unor adjective. — Din fr. **médico-.**

MÉDICO-FARMACEÚTIC, -Ă, *medico-farmaceutici, -ce,* adj. Care are un caracter medical și farmaceutic, privitor la medicină și la farmacie, de medicină și de farmacie. — **Medico-** + **farmaceutic.**

MÉDICO-LEGÁL, -Ă, *medico-legali, -e,* adj. Care aparține medicinei judiciare, privitor la medicina judiciară. ✧ *Act medico-legal* = document care conține rezultatele unei expertize medicale într-un caz care interesează justiția. — Din fr. **médico-légal.**

MÉDICO-MILITÁR, -Ă, *medico-militari, -e,* adj. Care se referă la problemele medicale ale armatei. — **Medico-** + **militar.**

MÉDICO-SANITÁR, -Ă, *medico-sanitari, -e,* adj. Care are un caracter medical și sanitar, privitor la personalul medical și sanitar. — **Medico-** + **sanitar.**

MÉDICO-VETERINÁR, -Ă, *medico-veterinari, -e,* adj. Care aparține medicinei veterinare, privitor la medicina veterinară. — Din fr. **médico-vétérinaire.**

MEDIÉRE, *medieri,* s.f. Mijlocire, mediație. [Pr.: *-di-e-*] — V. **media.**

MEDIEȘEÁN, -Ă, *medieșeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Mediaș. **2.** Adj. Care aparține municipiului Mediaș sau medieșenilor (**1**), referitor la Mediaș ori la medieșeni. [Pr.: *-di-e-*] — **Mediaș** (n.pr.) + suf. *-an.*

MEDIEȘEÁNCĂ, *medieșence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Mediaș. [Pr.: *-di-e-*] — **Medieșean** + suf. *-că.*

MEDIEVÁL, -Ă, *medievali, -e,* adj., s.f. pl. **1.** Adj. Care aparține Evului Mediu, privitor la Evul Mediu, al Evului Mediu. ✦ (Substantivat) Om din Evul Mediu. **2.** S.f. pl. (Tipogr.) Litere care imită scrierea din Evul Mediu. [Pr.: *-di-e-*] — Din fr. **médiéval.**

MEDIEVALÍSM s.n. (Rar) Medievalistică. [Pr.: *-di-e-*] — **Medieval** + suf. *-ism.*

MEDIEVÍSM s.n. (Rar) **1.** Medievistică. **2.** Interes, înclinare pentru Evul Mediu. [Pr.: *-di-e-*] — Din fr. **médiévisme.**

MEDIEVÍST, -Ă, *medieviști, -ste,* s.m. și f. Istoric care se ocupă cu studiul Evului Mediu. [Pr.: *-di-e-*] — Din fr. **médiéviste.**

MEDIEVÍSTICĂ s.f. Ramură a istoriei care se ocupă cu studiul Evului Mediu. [Pr.: *-di-e-*] — **Medievist** + suf. *-ică.*

MEDIOCRITÁTE, (**2**) *mediocrități,* s.f. **1.** Faptul de a fi mediocru; situație, starea celui mediocru. **2.** Persoană lipsită de calități (intelectuale) deosebite, om mediocru (**2**). [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **médiocrité,** lat. **mediocritas, -atis.**

MEDIOCRIZÁ, *mediocrizez,* vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A face sau a deveni mediocru. [Pr.: *-di-o-*] — **Mediocru** + suf. *-iza.*

MEDIOCRIZÁRE, *mediocrizări,* s.f. Faptul de *a mediocriza.* — V. **mediocriza.**

MEDIÓCRU, -Ă, *mediocri, -e,* adj. **1.** Care se află între două limite extreme, mijlociu, potrivit; care nu iese din comun, nu se evidențiază prin nimic, modest, banal. **2.** Lipsit de inteligență, de capacitate ori cultură, de spirit; fără valoare. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **médiocre.**

MEDITÁ, *meditez,* vb. I. **1.** Intranz. A cugeta adânc asupra unui lucru. **2.** Tranz. (Înv.) A examina ceva din toate punctele de vedere, a studia. **3.** Tranz. (Înv.) A pune ceva la cale; a plănui, a urzi. **4.** Tranz. A ajuta un elev, un student etc. să-și pregătească (în afara orelor de curs) lecțiile, examenele; a da lecții particulare. — Din fr. **méditer.**

MEDITÁRE, *meditări,* s.f. Faptul de *a medita;* meditație. — V. **medita.**

MEDITÁT, -Ă, *meditați, -te,* adj. (Despre elevi) Care a primit lecții (particulare) în afara orelor de curs; preparat[2]. — V. **medita.**

MEDITATÍV, -Ă, *meditativi, -e,* adj. Înclinat spre meditație[1], căruia îi place să mediteze (**1**); gânditor. — Din fr. **méditatif.**

MEDITATÓR, -OÁRE, *meditatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care meditează (**4**) un elev; preparator (**4**). — **Medita** + suf. *-tor.*

MEDITÁȚIE, *meditații,* s.f. **1.** Reflectare, cugetare adâncă; meditare, reflecție. **2.** Specie a genului liric, cuprinzând reflecții despre condiția umană. **3.** Pregătire a lecțiilor, a examenelor cu un meditator; lecție particulară dată de un meditator; preparator (**3**). ✧ (*Sală de*) *meditație* = sală într-un internat unde elevii își pregătesc lecțiile. ✦ Perioadă de timp, în afara orelor de curs, în care elevii (dintr-un internat) își pregătesc temele. **4.** Stare de concentrare mentală sau spirituală care are ca scop,

după atingerea unor nivele succesive, obținerea eliberării spirituale. — Din lat. **meditatio,** fr. **méditation.**

MEDITERANEEÁN, -Ă, *mediteraneeni, -e,* adj. Care aparține Mării Mediterane sau regiunilor situate în vecinătatea ei, privitor la Marea Mediterană sau la regiunile din jurul ei. ✦ *Climă mediteraneeană* = climă temperată, cu ierni calde, caracteristică pentru regiunile din jurul Mării Mediterane. [Pr.: *-ne-ean.* — Scris și: *mediteranean*] — Din fr. **méditerranéen.**

MÉDIU[1], *medii,* s.n. **1.** Totalitatea condițiilor (relief, climă, sol etc.) în care trăiesc organismele. ✧ *Mediu intern* = totalitatea umorilor care scaldă celulele organismului. *Mediu de cultură* = soluție nutritivă sterilizată, utilizată pentru înmulțirea microbilor în laborator, în diverse scopuri. **2.** Societatea, lumea în mijlocul căreia trăiește cineva; ambianță. **3.** Substanță solidă, lichidă sau gazoasă, câmp electromagnetic sau gravitațional etc. în care se desfășoară fenomenele fizice. **4.** (În spiritism și în alte practici oculte) Persoană care poate comunica cu spiritele și poate fi intermediar între ele și o anumită persoană. — Din lat. **medium.**

MÉDIU[2], -IE, *medii,* adj., s.f. **1.** Adj. Care se află în mijloc; de mijloc, mijlociu. ✧ *Învățământ mediu* = treaptă a învățământului public, între învățământul elementar și cel superior. *Școală medie* = școală de învățământ mediu. *Termen mediu* = al doilea termen al silogismului. ✦ (Mat.; substantivat, m. pl., în forma *mezi*) Termenii care se găsesc la mijlocul unei proporții. ✦ Fig. Moderat, echilibrat, ponderat. **2.** Adj. Care reprezintă o medie (**3**). **3.** S.f. Valoare mijlocie a mai multor mărimi. ✧ *Medie aritmetică* = rezultatul obținut din împărțirea sumei mai multor mărimi la numărul lor. *Unde medii* (și substantivat, f. pl.) = unde radio cu lungimea între 100 și 1000 m; domeniu cuprins între 186,9 m și 571,4 m destinat posturilor naționale de radiodifuziune. ✧ Loc. adv. *În medie* = luând o măsură intermediară între cantitățile sau calitățile diferitelor elemente componente; una cu alta, una peste alta. ✦ Rezultatul obținut din adunarea notelor primite de un elev, de un student etc. și împărțirea acestora prin numărul lor total. ✧ Expr. *A (nu)-i ieși* sau *a (nu) avea media* (sau *medie)* = a (nu) obține nota de trecere. — Din lat. **medius, -a, -um.**

MEDULÁR, -Ă, *medulari, -e,* adj. Care aparține măduvei spinării sau măduvei osoase, care se referă la măduva spinării sau la măduva osoasă ori are caracterele ei; care alcătuiește măduva. ✧ *Canal medular* = canal în interiorul coloanei vertebrale, în care se află măduva spinării; canal rahidian. — Din fr. **médullaire.**

MEDULÍTĂ, *medulite,* s.f. (Med.) Inflamație a măduvei osoase. — Din fr. **médullite.**

MEDULOSUPRARENÁLĂ, *medulosuprarenale,* adj. (În sintagma) *Glandă medulosuprarenală* (și substantivat, f.) = porțiunea centrală a glandei suprarenale care secretă adrenalina și derivatul ei. — Din fr. **médullo-surrénale** (după *suprarenală).*

MEDULOTRANSFÚZIE, *medulotransfuzii,* s.f. Transfuzie cu măduvă osoasă, efectuată pentru regenerarea acesteia la bolnavii cu boală de iradiere, anemie gravă etc. — Din fr. **médullo-transfusion.**

MEDÚZĂ, *meduze,* s.f. Nume dat mai multor (specii de) animale marine din încrengătura celenteratelor, cu corpul gelatinos, transparent, în formă de ciupercă. — Din fr. **méduse.**

MEFIÉNT, -Ă, *mefienți, -te,* adj. (Livr.) Neîncrezător; bănuitor. [Pr.: *-fi-ent*] — Din fr. **méfiant.**

MEFIÉNȚĂ, *mefiențe,* s.f. **1.** (Livr.) Neîncredere; bănuială. **2.** (Psih.) Suspiciune patologică; așteptare anxioasă a răului. [Pr.: *-fi-en-*] — Din fr. **méfiance.**

MEFISTOFÉLIC, -Ă, *mefistofelici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) Diabolic, drăcesc; răutăcios, perfid. — Din fr. **méphistophélique.**

MEFÍTIC, -Ă, *mefitici, -ce,* adj. (Livr.) Cu miros urât; puturos, fetid, pestilențial. — Din germ. **mefitisch,** lat. **mephiticus,** fr. **méphitique.**

MEFITÍSM s.n. (Livr.) Poluare a aerului cu mirosuri mefitice sau toxice. — Din fr. **méphitisme.**

MEGA- Element de compunere cu sensul „foarte mare", „un milion". — Din fr. **méga-.**

MEGABÍT, *megabiți,* s.m. (Inform.) Unitate de măsură a informațiilor, egală cu un milion de biți. [Abr.: *Mbit/Mb*] — Din fr. **mégabit.**

MEGACALORÍE, *megacalorii,* s.f. (Fiz.) Unitate (derivată) de măsură pentru căldură, egală cu un milion de calorii; termie. [Abr.: *Mcal*] — Din fr. **mégacalorie.**

MEGACOLÓN s.n. Dilatare pronunțată a intestinului gros, dobândită sau congenitală. — Din fr. **mégacôlon.**

MEGACÓSM s.n. v. **megacosmos.**

MEGACÓSMOS s.n. (Livr.) Macrocosmos. [Var.: **megacósm** s.n.] — Din engl. **megacosm.**

MEGADÍNĂ, *megadine,* s.f. (Fiz.) Unitate (derivată) de măsură pentru forță, egală cu un milon de dine. [Abr.: *Mdyn*] — Din fr. **mégadyne.**

MEGAÉRG, *megaergi,* s.m. (Fiz.) Unitate (derivată) de măsură pentru energie, egală cu un milion de ergi. [Abr.: *Merg*] — Din fr. **mégaerg.**

MEGAFÓN, *megafoane,* s.n. **1.** Difuzor de mare putere, folosit pentru transmiterea programelor sonore în piețe, pe stadioane etc. **2.** (Nav.) Ansamblu format dintr-un amplificator și un difuzor, de forma unei pâlnii, folosit pentru transmiterea la distanță a comenzilor; portavoce. **3.** Instrument de forma unei pâlnii, folosit pentru comunicări verbale la distanță. — Din fr. **mégaphone.**

MEGAGRÁF, *megagrafe,* s.n. Planșetă mare de desen, montată articular pe un suport special, pentru a i se putea da orice înclinație. — Din fr. **mégagraphe.**

MEGAHÉRTZ, *megahertzi,* s.m. (Fiz.) Unitate (derivată) de măsură pentru frecvență, egală cu un milion de hertzi. [Pr.: *-herț.* — Abr.: *MHz*] — Din germ. **Megahertz,** fr. **mégahertz.**

MEGAHÍT, *megahituri,* s.n. Hit de foarte mare succes. — **Mega-** + **hit.**

MEGALÍT, *megaliți,* s.m. Nume dat unor monumente preistorice (milen. III–II î.H.), cu funcție necunoscută (probabil funerară sau de cult), din blocuri sau dale mari de piatră brută cioplite sumar. — Din fr. **mégalithe.**

MEGALÍTIC, -Ă, *megalitici, -ce,* adj. Care aparține megaliților sau epocii lor, privitor la megaliți sau la epoca lor. — Din fr. **mégalithique.**

MEGALOBLÁST, *megaloblaste,* s.n. (Biol.) Globulă roșie cu nucleul anormal mărit, caracteristică în anemia pernicioasă; (rar) macroblast. — Din fr. **mégaloblaste,** engl. **megaloblast.**

MEGALOCEFÁL, -Ă, *megalocefali, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care prezintă fenomenul de megalocefalie. — Din fr. **mégalocéphale.**

MEGALOCEFALÍE, *megalocefalii,* s.f. Anomalie care constă în dezvoltarea excesivă a capului. — Din fr. **mégalocéphalie.**

MEGALOCÍT, *megalocite,* s.n. Celulă roșie, mare, care apare în sânge în cursul anemiei pernicioase. — Din fr. **mégalocyte.**

MEGALOCITÓZĂ, *megalocitoze,* s.f. (Med.) Anemie pernicioasă provocată de megalocite. — Din fr. **mégalocytose.**

MEGALOMÁN, -Ă, *megalomani, -e,* adj., s.m. și f. **1.** (Persoană) care are o părere exagerat de bună despre calitățile sale; grandoman. **2.** (Persoană) care suferă de megalomanie (**2**). — Din fr. **mégalomane.**

MEGALOMANÍE, *megalomanii,* s.f. **1.** Faptul de a fi megaloman (**1**). **2.** Stare psihică patologică întâlnită în unele boli mintale și manifestată prin delir de grandoare, asociat cu delir de persecuție. — Din fr. **mégalomanie.**

MEGALOPÓLIS, *megalopolisuri,* s.n. Mare aglomerație urbană alcătuită din mai multe orașe fără discontinuitate. — Din fr. **mégalopolis,** engl. **megalopolis.**

MEGALOPSÍE, *megalopsii,* s.f. (Med.) Tulburare de vedere costând în impresia că obiectele sunt mai mari decât în realitate; macropsie. — Din fr. **mégalopsie.**

MEGAPÉRM s.n. Aliaj de nichel, fier și mangan cu înaltă permeabilitate magnetică. — Din germ. **Megaperm.**

MEGAPÍR s.n. Oțel aliat din fier, crom și aluminiu, folosit la confecționarea rezistențelor electrice. [Scris și: *megapyr*] — Din germ. **Megapir.**

MEGARELIÉF, *megareliefuri,* s.n. (Geogr.) Formă de relief (continent, bazin oceanic etc.) de mare întindere. [Pr.: *-li-ef*] — Din rus. **megarelief.**

MEGÁRIC, -Ă, *megarici, -ce,* adj., s.m. **1.** Adj. (În sintagma) *Școala megarică* = școală filosofică din Grecia antică întemeiată de Euclid din Megara. **2.** S.m. Adept al acestei școli. [Acc. și: *megaríc*] — Din fr. **mégarique.**

MEGASPÓR, *megaspori,* s.m. (Bot.) Macrospor. — Din fr. **mégaspore.**

MEGASPOROGENÉZĂ, *megasporogeneze,* s.f. (Bot.) Proces de formare și de dezvoltare a megasporilor și de producere a gameților la plantele cu flori. — **Megaspor** + **geneză.**

MEGASTÁR, *megastaruri,* s.n. Superstar. — Din engl. **megastar.**

MEGATÉRIU, *megaterii,* s.m. Mamifer fosil uriaș, erbivor, din epoca cuaternară, asemănător cu leneșul (*Megatherium*). — Din lat. **megatherium,** germ. **Megatherium,** fr. **mégathérium.**

MEGATÓNĂ, *megatone,* s.f. (Fiz.) Unitate (tolerată) de măsură echivalentă cu forța unei explozii produse de un milion de tone de trinitrotoluen. [Abr.: *Mt*] — Din fr. **mégatonne,** engl. **megaton.**

MEGATÓNIC, -Ă, *megatonici, -ce,* adj. (Rar; despre explozii) De forța megatonelor. — Din fr. **mégatonnique,** engl. **megatonic.**

MEGAWÁTT, *megawați,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru putere, egală cu un milion de wați. [Abr.: *MW*] — Din fr. **mégawatt.**

MEGÉRĂ, *megere,* s.f. (Livr.) Femeie rea și arțăgoasă. [Var.: **mejéră** s.f.] — Din fr. **mégère.**

MEGHISTÁN, *meghistani,* s.m. Înalt demnitar otoman. — Din ngr. **meghistán.**

MEGIÉȘ, -Ă, *megieși, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (În Evul Mediu, în Moldova și în Țara Românească) Țăran liber, stăpân de pământ. ✧ (Adjectival) *Țăran megieș.* **2.** S.m. și f., adj. (Pop.) Vecin. [Pr.: *-gi-eș*] — Din sb. **medjaš,** magh. **megyés.**

MEGIEȘÉSC, -EÁSCĂ, *megieșești,* adj. (Pop.) Care aparține megieșilor, privitor la megieși. [Pr.: *-gi-e-*] — **Megieș** + suf. *-esc.*

MEGIEȘÍ, *megieșesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Înv. și reg.) A se învecina, a se mărgini. [Pr.: *-gi-e-*] — Din **megieș.**

MEGIEȘÍE, *megieșii,* s.f. (Înv. și pop.) Teritoriu, țară sau oameni, ființe aflate în vecinătate; *p. ext.* vecinătate. [Pr.: *-gi-e-*] — **Megieș** + suf. *-ie.*

MEGLENÍT, -Ă, *megleniți, -te,* adj., s.m. și f. Meglenoromân. — Din n. pr. **Meglen.**

MEGLENOROMÁN, -Ă, *meglenoromâni, -e,* s.m., adj. **1**. S.m. Persoană care face parte din populația romanică aflată în sudul Peninsulei Balcanice, în regiunea Meglen. **2.** Adj. Care aparține meglenoromânilor (**1**) sau limbii lor, privitor la meglenoromâni. ✦ (Substantivat, f.) Idiom vorbit de meglenoromâni și care reprezintă un dialect al limbii române. — **Meglen** (n. pr.) + **român.**

MEGLENOROMÂNCĂ, *meglenoromânce,* s.f. Femeie care face parte din populația romanică aflată în sudul Peninsulei Balcanice, în regiunea Meglen. — **Meglenoromân** + suf. *-că.*

MEGÓHM, *megohmi,* s.m. (Fiz.) Unitate (derivată) de măsură a rezistenței electrice, egală cu un milion de ohmi. [Pr.: *-gom.* — Abr.: *MΩ*] — Din fr. **mégohm.**

MEGOHMMÉTRU, *megohmmetre,* s.n. (Fiz.) Aparat pentru măsurarea rezistențelor electrice de valoare mare. [Pr.: *-gom-.* — Scris și: *megohmetru*] — Din fr. **mégohmmètre.**

MEHĂÍ, pers. 3 *méhăie,* vb. IV. Intranz. (Pop.; despre oi, miei, capre) A scoate sunete caracteristice speciei; a behăi. — **Mehe**[**he**] + suf. *-ăi.*

MEHĂÍT, *mehăituri,* s.n. (Pop.) Faptul de a *mehăi;* behăit. — V. **mehăi.**

MEHEDINȚEÁN, -Ă, *mehedinţeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din județul Mehedinți. **2.** Adj. Care aparține județului Mehedinți sau mehedințenilor (**1**), referitor la județul Mehedinți ori la mehedințeni. — **Mehedinți** (n. pr.) + suf. *-ean.*

MEHEDINȚEÁNCĂ, *mehedințence,* s.f. Persoană originară sau locuitoare din județul Mehedinți. — **Mehedințean** + suf. *-că.*

MEHEHÉ interj. (Rar) Cuvânt care redă strigătul caracteristic al oii, al mielului, al caprei; behehe (**1**). — Onomatopee.

MEHÉNGHI, -GHE, (**I**) *mehenghiuri,* s.n., (**II**) *mehenghi, -ghe,* adj. **I.** (Înv.) S.n. Piatră cu care se încercau metalele prețioase. **II.** Adj. (Pop.; adesea substantivat) Priceput, isteț, abil; *p. ext.* șmecher, șiret: glumeț, poznaș. — Din tc. **mehenk.**

MEHMENDÁR, *mehmendari,* s.m. (În Evul Mediu; în Moldova și în Țara Românească). **1.** Boier (sau funcționar) care însoțea în călătorie pe domn sau o persoană oficială de rang înalt, îngrijindu-se de găzduirea lor. **2.** Comisar special însărcinat cu aprovizionarea. — Din tc. **mihmandar.**

MEHTÉR, *mehteri,* s.m. (Înv.) Muzicant într-o fanfară (turcească). — Din tc. **mehter.**

MEHTERBÁȘ s.m. v. **mehterbașa.**

MEHTERBAȘÁ, *mehterbașale,* s.m. (Înv.) Șeful mehterilor. [Var.: **mehterbáș** s.m.] — Din tc. **mehter bașı.**

MEHTÚP, *mehtupuri,* s.n. (În Evul Mediu; în Țara Românească și în Moldova) Scrisoare oficială; adresă, raport. — Din tc. **mektup.**

MEHTUPCÍU, *mehtupcii,* s.m. (În Evul Mediu; în Țara Românească și în Moldova) Funcționar într-o cancelarie domnească. — Din tc. **mektupçu.**

MEI, (**1**) s.m., (**2**) *meiuri,* s.n. **1.** S.m. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu inflorescența ramificată și cu flori albe-gălbui, folosită ca nutreț pentru vite; părâng, pasat *(Panicum miliaceum); p. restr.* semințele acestei plante, folosite în trecut pentru hrana oamenilor, azi mai ales ca hrană pentru vite și păsări. ✧ *Mei mărunt* (sau *păsăresc)* = varietate de mei ale cărei flori sunt dispuse în spiculețe care formează o inflorescență compusă; meișor *(Panicum capillare).* ✧ Compuse: *mei-păsăresc* = plantă cu frunze în formă de lance și cu fructele ca niște boabe mici, alburii și foarte lucitoare *(Lithospermum officinale); mei-păsăresc* (sau *-nebun)* = mohor; *mei-tătăresc* = mătură (**2 a**); *mei-pădureț* = meișor; *mei-lung* sau *meiul-canarilor* = iarba-cănărașului. **2.** S.n. Meiște. — Lat. **milium.**

MEIÓZĂ, *meioze,* s.f. (Biol.) Diviziune a celulei prin separarea de perechi de cromozomi din nucleu și formarea de gameți. [Pr.: *me-io-*] — Din fr. **méiose.**

MEISTERGESANG s.n. Totalitatea creațiilor poetice ale meistersängerilor. [Pr.: *máĭștărghezang*] — Cuv. germ.

MEISTERSÄNGER, *meistersängeri,* s.m. Trubadur medieval german. [Pr.: *máĭștărzengăr*] — Din germ. **Meistersänger.**

MEIȘÓR s.m. Numele a trei plante erbacee din familia gramineelor: **a)** plantă cu rădăcina târâtoare și florile de culoare verde-deschis sau violetă; mei-pădureț *(Millium effusum);* **b)** plantă cu frunze păroase și flori violacee, alcătuind spice așezate ca niște degete *(Panicum sanguinale);* **c)** mei mărunt. [Pr.: *me-i-*] — **Mei** + suf. *-șor.*

MÉIȘTE, *meiști,* s.f. Teren cultivat cu mei; mei (**2**). — **Mei** + suf. *-iște.*

MÉJDĂ, *mejde,* s.f. (Reg.) Mejdină. — Din sl. **mežda.**

MÉJDINĂ, *mejdine,* s.f. (Reg.) Hat, răzor, hotar (între două ogoare, proprietăți); mejdă. — Din bg. **meždina.**

MEJÉRĂ s.f. v. **megeră.**

MEL, *meli,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru înălțimea sunetului, egală cu a mia parte din înălțimea unui sunet care are o frecvență de o mie de hertzi. — Din engl. **mel.**

MELAFÍR, *melafire,* s.n. Rocă magmatică vulcanică de tipul bazaltului. — Din fr. **mélaphyre.**

MELAMINÁT, -Ă, *melaminați, -te,* adj., s.n. (Material plastic) fabricat din melamină. — De la **melamină.**

MELAMÍNĂ, *melamine,* s.f. Substanță chimică organică, folosită la fabricarea unor materiale plastice rezistente. — Din fr. **mélamine.**

MELÁNĂ, (**2**) *melane,* s.f. **1.** Fibră textilă sintetică cu proprietăți asemănătoare lânii. **2.** Sortiment de melană (**1**). — Denumire comercială.

MELANCÓLIC, -Ă, *melancolici, -ce,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Stăpânit de melancolie (**1**); înclinat spre melancolie. ✦ Care exprimă melancolie; care rezultă dintr-o stare de melancolie. ✧ *Temperament* (sau *tip*) *melancolic* = unul dintre cele patru tipuri de temperament din clasificarea lui Hipocrat, caracterizat prin sensibilitate și inhibiție. ✦ (Despre lucruri, peisaje etc.; adesea adverbial) Care inspiră melancolie, care predispune la melancolie; trist, posomorât. **2.** Care este bolnav de melancolie (**2**). — Din fr. **mélancolique.**

MELANCOLÍE, *melancolii,* s.f. **1.** Stare de tristețe, de deprimare, amestecată cu visare și cu dorința de izolare; *p. gener.* tristețe (ușoară). **2.** Boală psihică care se manifestă printr-o continuă depresie, prin tristețe morbidă, prin apatie, delir, halucinații, anxietate și tentația de sinucidere. — Din fr. **mélancolie,** lat. **melancolia.**

MELANCOLIZÁ, pers. 3 *melancolizează,* vb. I. Refl. (Rar) A deveni melancolic. — Din fr. **mélancoliser.**

MELANEZIÁN, -Ă, *melanezieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația negroidă din Melanezia. **2.** Adj. Care aparține Melaneziei sau melanezienilor (**1**), privitor la Melanezia ori la melanezieni. [Pr.: *-zi-an*] — Din fr. **Mélanésien.**

MELÁNIC, -Ă, *melanici, -ce,* adj. Care conține melanină. — Din fr. **mélanique.**

MELANÍNĂ, *melanine,* s.f. Pigment organic de culoare neagră, care conține fier și sulf și care se găsește în coroidă, în păr ori în piele. — Din fr. **mélanine.**

MELÁNJ, *melanjuri,* s.n. **1.** Amestec. **2.** Fir textil obținut prin amestecul unor fibre de lână de sorturi și culori diferite sau prin amestecul fibrelor de lână cu cele sintetice; *p. ext.* țesătură obținută din astfel de fire. — Din fr. **mélange.**

MELANJÓR, *melanjoare,* s.n. (Tehn.) Amestecător. — Din fr. **mélangeur.**

MELANODERMÍE s.f. Pigmentare patologică, brună sau neagră, localizată sau generalizată, care apare în unele boli cronice ca malaria, tuberculoza sau în intoxicațiile cu săruri de aur, argint etc. — Din fr. **mélanodermie.**

MELANÓM, *melanoame,* s.n. Tumoare formată din celule ce produc melanină și localizată mai ales pe piele și la ochi și, în mod excepțional, în centrii nervoși și meninge. — Din fr. **mélanome.**

MELANOSARCÓM, *melanosarcoame,* s.n. Melanom malign cu evoluție foarte rapidă. [Pl. și: *melanosarcomuri*] — Din fr. **mélanosarcome.**

MELANÓZĂ, *melanoze,* s.f. **1.** (Med.) Denumire generică pentru pigmentația în exces a pielii și mucoaselor datorită acumulării difuze de melanină. **2.** (Bot.) Boală a viței-de-vie cauzată de ciuperci. — Din fr. **mélanose.**

MELANTERÍT s.n. Sulfat natural de fier, hidratat, cristalizat, de culoare verde, folosit mai ales în industria coloranților. — Din fr. **mélantérite.**

MELASÁ, *melasez,* vb. I. Tranz. A amesteca nutrețul cu melasă. — Din **melasă.**

MELASÁRE, *melasări,* s.f. Acțiunea de *a melasa* și rezultatul ei. — V. **melasa.**

MELASÁT, -Ă, *melasați, -te,* adj. (Despre nutreț) Care a fost amestecat cu melasă. — V. **melasă.**

MELÁSĂ, *melase,* s.f. Reziduu siropos de culoare brună, provenit de la extragerea zahărului din sfeclă sau din trestie-de-zahăr și care servește ca hrană pentru vite. — Din fr. **mélasse,** germ. **Melasse,** it. **melassa.**

MELC, *melci,* s.m. **I.** Nume dat mai multor specii de gasteropode din încrengătura moluștelor, care au corpul moale, de obicei apărat de o cochilie răsucită în spirală, și patru tentacule sensibile, la cap; bourel, culbec. ✧ Loc. adj. *Ca melcul* = **a)** răsucit, în spirală; **b)** foarte încet. ✧ Expr. *A tăcea ca melcul* = a nu scoate niciun cuvânt. **II.** P. anal. **1.** Partea anterioară a urechii interne, răsucită în spirală. **2.** Organ sau angrenaj al unor mașini destinat să transmită, să transforme sau să utilizeze în diferite feluri mișcarea de rotație. **3.** Prăjitură făcută din aluat încolăcit în spirală, presărat cu nucă dată prin mașină. **4.** (La pl.) Șuvițe de păr răsucite în formă de inelușe. — Et. nec.

MELCÁT, -Ă, *melcați, -te,* adj. (Despre piese tehnice) Răsucit (ca o cochilie de melc). — Din **melc.**

MELCIȘÓR, *melcișori,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *melc.* **2.** (La pl.) Paste făinoase în formă de spirală sau de inelușe. — **Melc** + suf. *-ișor.*

MELEÁG, *meleaguri,* s.n. (De obicei la pl.) Loc, teren (situat în apropierea cuiva), împrejurime, vecinătate; cuprins al unei așezări omenești, ținut, regiune, loc; tărâm. — Din magh. **mellék.**

MELEÁN, *meleni,* adj., s.m. (Reg.) **1.** Adj. (Om) înalt și voinic; vlăjgan. **2.** S.m. Fecior, flăcău. — Et. nec.

MELEGÁR[1], *melegare,* s.n. (Reg.) Loc special amenajat pe un strat de gunoi de grajd, în care se cultivă răsadurile; răsadniță. — Din magh. **melegágy.**

MELEGÁR[2], *melegare,* s.n. Bazin de lemn în care cade minereul sfărâmat din șteampurile țărănești. — Et. nec.

MELENÁȘ, *melenași,* s.m. (Reg.) Diminutiv al lui *melean;* flăcăiaș, fecioraș. — **Melean** + suf. *-aș.*

MELÉNĂ, *melene,* s.f. Eliminare a unui scaun negru, conținând sânge provenit din părțile superioare ale tubului digestiv. — Din fr. **melaena.**

MELESTÉU, *melesteie,* s.n. (Reg.) Făcăleț (pentru mămăligă). — Din **melestui** (derivat regresiv).

MELESTUÍ, *melestuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A mesteca cu melesteul. — Din magh. **mállaszt.**

MELÉU, *meleuri,* s.n. (Sport) Luptă corp la corp. ✦ (Spec.) Grămadă la rugbi. — Din fr. **mêlée.**

MELIFÉR, -Ă, *meliferi, -e,* adj., s.f. pl. **I.** Adj. (Despre plante) Care are flori cu mult nectar și polen, din care albinele produc mierea. **II.** S.f. pl. Grup de insecte himenoptere (cuprinzând albinele și viespile) care culeg nectarul și polenul din flori, producând apoi mierea sau ceara. — Din fr. **mellifère.**

MELÍFIC, -Ă, *melifici, -ce,* adj. (Rar) Melifer (**I**). — Din fr. **mellifique.**

MELINÍTĂ s.f. Substanță chimică, având drept component principal acidul picric, folosită la fabricarea fitilelor detonante și în imprimeria textilă. — Din fr. **mélinite,** germ. **Melinit.**

MELIORATÍV, -Ă, *meliorativi, -e,* adj. (Lingv.; despre cuvinte, expresii etc.) Cu sens laudativ, favorabil. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **mélioratif.**

MELIORÍSM s.n. Concepție potrivit căreia lumea nu este nici cea mai rea cu putință, nici iremediabil rea, ci poate fi ameliorată sau este în curs de ameliorare. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **méliorisme.**

MELIORÍST, -Ă, *melioriști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al meliorismului. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **mélioriste.**

MELÍSĂ, *melise,* s.f. Plantă erbacee perenă din familia labiatelor, cu flori albe, plăcut mirositoare, mult căutate de albine, și cu frunzele ovale, folosită în medicină pentru calitățile ei stimulatoare și antispasmodice; roiniță[2] *(Melissa officinalis).* ✦ Băutură alcoolică aromată (folosită în medicina populară), obținută prin fermentarea frunzelor acestei plante. — Din lat. **melissa,** fr. **mélisse.**

MELISMÁTIC, -Ă, *melismatici, -ce,* s.f., adj. (Muz.) **1.** S.f. Totalitatea ornamentelor dintr-o compoziție; arta de a compune cu melisme. **2.** Adj. (Despre compoziții) Cu melisme. — De la **melismă.**

MELÍSMĂ, *melisme,* s.f. (Muz.) Ornament muzical rezultat din repartiția unei durate lungi într-un grup de note de valoare scurtă. — Din it. **melisma,** fr. **mélisme.**

MELIȚÁ, *mélit,* vb. I. **1.** Tranz. A zdrobi (cu melița) și a curăța cânepa și inul de părțile lemnoase, pentru a alege fuiorul sau pentru a se obține câlții de meliță. ✦ Fig. A bate strașnic pe cineva. **2.** Intranz. Fig. A trăncăni, a flecări. — Din **meliță.**

MELIȚÁRE, *melițări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a melița* și rezultatul ei; melițat[1]. — V. **melița.**

MELIȚÁT[1] s.n. Melițare. — V. **melița.**

MELIȚÁT[2], -Ă, *melițați, -te,* adj. (Despre cânepă, in) Zdrobit și curățat cu melița. — V. **melița.**

MÉLIȚĂ, *melițe,* s.f. **1.** Unealtă primitivă de lemn, folosită în industria casnică pentru melițare; zdrobitor. ✦ Mașină de melițat, prevăzută cu cuțite sau cu aripi de lemn dispuse circular pe un cilindru. **2.** Fig. (Fam. și depr.) Gură (considerată ca organ al vorbirii). ✧ Expr. *A da cu melița* (sau *din meliță)* = a trăncăni, a flecări. — Din bg. **melica.**

MELIȚÓI, *melițoaie,* s.n. (Rar) Meliță mare. — **Meliță** + suf. *-oi.*

MELIȚÚICĂ, *melițuici,* s.f. (Rar) Meliță mică cu care se face ultima operație de prelucrare a fibrelor de cânepă și de in, pentru a alege fuiorul curat. — **Meliță** + suf. *-uică.*

MELÓDIC, -Ă, *melodici, -ce,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Care ține de melodie, referitor la melodie. **2.** Melodios, armonios. **II.** S.f. Ramură a muzicologiei care se ocupă cu studiul melodiei. ✦ Felul în care este compusă o melodie. — Din fr. **mélodique.**

MELODICITÁTE, *melodicități,* s.f. Calitatea de a fi melodic; (rar) melodism. — **Melodic** + suf. *-itate.*

MELODÍE, *melodii,* s.f. Succesiune de sunete îmbinate după regulile ritmului și ale modulației, pentru a alcătui o unitate cu sens expresiv. ✦ Compoziție muzicală, cântec. ✦ Fig. Sonoritate plăcută; armonie, muzicalitate. — Din ngr. **melodía,** it. **melodia,** fr. **mélodie.**

MELODIMÉTRU, *melodimetre,* s.n. (Fon.) Aparat electronic folosit pentru cercetări asupra intonației. — Din fr. **mélodimètre.**

MELODIÓS, -OÁSĂ, *melodioși, -oase,* adj. Plin de sunete armonioase, plăcut auzului, armonios; care emite astfel de sunete. [Pr.: *-di-os*] — Din fr. **mélodieux.**

MELODÍSM s.n. (Rar) Melodicitate. — Din it. **melodismo.**

MELODÍST, -Ă, *melodiști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Compozitor de melodii; muzician care concepe melodia ca element esențial în muzică; compozitor la care predomină elementul melodic. — Din fr. **mélodiste.**

MELODRAMÁTIC, -Ă, *melodramatici, -ce,* adj. **1.** Care se referă la melodramă, privitor la melodramă, de melodramă. **2.** (Depr.) Cu caracter patetic exagerat, fals. — Din fr. **mélodramatique,** it. **melodrammatico.**

MELODRAMATÍSM s.n. Caracter melodramatic. ✦ Exprimare de sentimente care se remarcă prin artificialitate, prin exaltare exagerată. — **Melodramat**[ic] + suf. *-ism.*

MELODRAMATIZÁ, *melodramatizez,* vb. I. Tranz. A face să devină melodramatic (**2**), a da caracter melodramatic (**2**). ✦ (Depr.) A exagera caracterul melodramatic (**2**). — Din fr. **mélodramatiser.**

MELODRAMATIZÁRE, *melodramatizări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a melodramatiza* și rezultatul ei. — V. **melodramatiza.**

MELODRAMATIZÁT, -Ă, *melodramatizați, -te,* adj. Care a devenit melodramatic (**2**). ✦ Care are un caracter melodramatic (**2**) exagerat. — V. **melodramatiza.**

MELODRÁMĂ, *melodrame,* s.f. **1.** Dialog cântat în tragedia antică greacă, între un corifeu și un personaj. **2.** Dramă care folosea acompaniamentul muzical pentru a marca intrarea sau ieșirea personajelor din scenă. **3.** Operă dramatică în care acțiunea complicată, neverosimilă, cu scene pline de groază, alternează cu scene comice, convenționale, de un patetism violent, rezervându-se un loc însemnat neprevăzutului. — Din fr. **mélodrame.**

MELOFÓB, -Ă, *melofobi, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care urăște muzica. — Din fr. **mélophobe.**

MELOFOBÍE s.f. Aversiune față de muzică. — Din fr. **mélophobie.**

MELOMÁN, -Ă, *melomani, -e,* s.m. și f. Persoană căreia îi place mult muzica (în special cea clasică) și o înțelege. — Din fr. **mélomane.**

MELOMANÍE s.f. Pasiune, preferință deosebită pentru muzică. — Din fr. **mélomanie.**

MELÓN, *meloane,* s.n. Gambetă. — Din fr. **melon.**

MELONÍDĂ, *melonide,* s.f. Fruct asemănător cu baca, cu epicarpul tare la maturitate și mezocarpul cărnos și suculent. — Din fr. **mélonide.**

MELOPÉE, *melopei,* s.f. Melodie lentă, ritmică și monotonă, care acompania în trecut o declamație; *p. ext.* compoziție muzicală, melodie. — Din fr. **mélopée.**

MELOPÉIC, -Ă, *melopeici, -ce,* adj. Ca o melopee; melodios, armonios. [Pr.: *-pe-ic*] — **Melopee** + suf. *-ic.*

MÉLOS s.n. **1.** Melodie, cântec; *p. ext.* muzică. **2.** Aspectul cantabil, melodic al muzicii. — Din ngr. **mélos.**

MELOTERÁPIC, -Ă, *meloterapici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la meloterapie, de meloterapie. — Din fr. **mélothérapique.**

MELOTERAPÍE, *meloterapii,* s.f. (Med.) Muzicoterapie. — Din fr. **mélothérapie.**

MÉLȘPAIZ, *melșpaize,* s.n. (Reg.) Prăjitură (de casă). — Din germ. **Mehlspeise.**

MEMBRÁNĂ, *membrane,* s.f. **1.** Nume dat țesuturilor animale sau vegetale, subțiri și suple, foarte diferite ca structură, care căptușesc, îmbracă, leagă, susțin sau delimitează anumite organe sau părți de organe; piele subțire; pieliță. ✦ Diferențiere protoplasmatică sau celulozică, care învelește și limitează celula animală și cea vegetală. **2.** (Fiz.) Corp subțire flexibil, care, prin vibrație, poate produce sau transmite sunete, fiind folosit la telefon, la microfon și la alte aparate acustice sau de percuție. **3.** Corp subțire folosit pentru a separa două medii; diafragmă. **4.** (Înv.) Pergament (pentru scris). — Din lat., it. **membrana,** fr. **membrane.**

MEMBRANÓS, -OÁSĂ, *membranoși, -oase,* adj. Care are structură asemănătoare cu cea a membranei (**1**); format din una sau din mai multe membrane. — Din fr. **membraneux.**

MÉMBRU, -Ă, *membri, -e,* s.n., s.m., s.f. **1.** S.n. (Adesea la pl.) Fiecare dintre părțile exterioare, articulate ale trupului omului sau animalului, care au rol important în îndeplinirea unor funcții de relație; mădular. ✧ *Membru-fantomă* = senzație anormală de prezență a unui membru sau segment de membru care au fost amputate. *Membru superior* = mână. *Membru inferior* = piciorul omului. ✦ Penis. **2.** S.m. și f. Persoană care face parte dintr-o colectivitate (organizată); fiecare dintre persoanele sau unitățile care fac parte dintr-o grupare sau o organizație socială, politică etc., considerată în raport cu acestea; mădular. **3.** S.m. Fiecare dintre cele două părți ale unei expresii matematice; fiecare dintre părțile celor două rapoarte ale unei proporții. **4.** S.n. Fiecare dintre părțile unei propoziții, fraze sau perioade. — Din lat. **membrum,** fr. **membre.**

MEMÉNTO, *mementouri,* s.n. **1.** Semn distinctiv, însemnare, notă care reamintește ceva; *p. ext.* aducere-aminte. **2.** Mic carnet de buzunar în care se fac însemnări pentru a reaminti o dată, un nume, o problemă etc. **3.** Carte, de obicei de format mic, care rezumă esențialul, prin tabele, formule etc., dintr-una sau din mai multe discipline, științe; memorator. ✦ Listă a spectacolelor și conferințelor, publicată în presa cotidiană. — Din fr. **mémento.**

MEMORÁ, *memorez,* vb. I. Tranz. A reține în memorie (depunând un efort, învățând anume); a ține minte, a memoriza. — Din lat. **memorare,** fr. **mémorer.**

MEMORÁBIL, -Ă, *memorabili, -e,* adj. Vrednic de ținut minte; *p. ext.* important, însemnat, remarcabil. — Din fr. **mémorable,** lat. **memorabilis.**

MEMORÁND s.n. v. **memorandum.**

MEMORÁNDUM, *memorandumuri,* s.n. **1.** Document dimplomatic cuprinzând expunerea faptelor sau argumentelor juridice care privesc relațiile dintre state și formează sau vor forma obiectul unor tratative; memorial. **2.** (Înv.) Carnet, registru etc. pe care se făceau însemnări. [Var.: **memoránd,** *memorande,* s.n.] — Din lat. **memorandum,** germ. **Memorandum,** fr. **mémorandum.**

MEMORÁRE, *memorări,* s.f. Faptul de *a memora;* proces de înregistrare în memorie; memorizare. — V. **memora.**

MEMORATÍV, -Ă, *memorativi, -e,* adj. (Rar) Comemorativ. — Din fr. **mémoratif.**

MEMORATÓR, *memoratoare,* s.n. **1.** Memento (**3**). **2.** (Tehn.) Memorie (**3**). — Din fr. **mémorateur.**

MEMORIÁL, -Ă, *memoriali, -e,* s.n., adj. **I.** S.n. **1.** Specie literară, asemănătoare cu însemnările de călătorie și cu memoriile, care consemnează observații științifice, amintiri ori impresii personale asupra faptelor sau evenimentelor la care a participat cineva sau care s-au petrecut în timpul vieții cuiva. **2.** (Înv.) Memorandum (**1**). **3.** (Livr.) Monument sau clădire ridicate în amintirea unui eveniment sau a unei personalități. **II.** Adj. **1.** Care este înregistrat în minte; din memorie (**1**). **2.** Care servește pentru a aminti un eveniment însemnat, o persoană etc.; comemorativ. [Pr.: *-ri-al*] — Din germ. **Memorial,** fr. **mémorial,** lat. **memorialis.**

MEMORIALÍST, -Ă, *memorialiști, -ste,* s.m. și f. Scriitor care compune memoriale sau memorii. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **mémorialiste.**

MEMORIALÍSTIC, -Ă, *memorialistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Gen de scriere literară care cuprinde memorii; (cu sens colectiv) totalitatea lucrărilor care conțin memorii. **2.** Adj. Care aparține memorialisticii (**1**) sau care se referă la memorial (**I 1**), de memorial. [Pr.: *-ri-a-*] — **Memorial** + suf. *-istic.*

MEMÓRIE, *memorii,* s.f. **1.** Proces psihic care constă în întipărirea, recunoașterea și reproducerea senzațiilor, sentimentelor, mișcărilor, cunoștințelor etc. din trecut. ✦ Minte (considerată ca sediu al procesului de memorare). ✧ Loc. adv. *Din memorie* = din aducere-aminte, pe de rost. **2.** Păstrare în amintire, reprezentare mintală, aducere-aminte, amintire. ✦ Amintire pe care posteritatea o păstrează oamenilor iluștri sau evenimentelor de seamă. ✧ Expr. *În memoria cuiva* (sau *a ceva)* = în amintirea..., spre aducere-aminte; ca omagiu. **3.** Parte a calculatorului electronic în care se înregistrează instrucțiunile, cuvintele, valorile numerice etc. după o codificare prealabilă; memorator (**2**). — Din lat., it. **memoria,** fr. **mémoire.**

MEMORISCÓP, *memoriscoape,* s.n. Aparat electronic de afișare cu posibilitatea de memorare a curbelor afișate. — Din engl. **memoriscope.**

MEMÓRIU, *memorii,* s.n. **1.** Expunere scrisă, amănunțită și documentată, asupra unei probleme, unei situații etc. ✧ *Memoriu de titluri și lucrări* = listă în care sunt consemnate titlurile și lucrările de specialitate ale unei persoane. *Memoriu de activitate* = expunere scrisă a activității desfășurate de o persoană într-un anumit domeniu științific. **2.** (La pl.) Colecție de conferințe, comunicări, discuții etc. ale unei societăți științifice. **3.** (La pl.) Lucrare beletristică cu caracter evocator, conținând însemnări asupra evenimentelor petrecute în timpul vieții autorului (și la care el a luat parte). **4.** Petiție, cerere (colectivă) în care motivele sunt expuse pe larg. **5.** (În vechea organizare a armatei) Dosar personal al unui ofițer sau al unui subofițer. — Din lat. **memorium,** fr. **mémoire.**

MEMORIZÁ, *memorizez,* vb. I. Tranz. A învăța (un text) pe de rost; a memora. — Din fr. **mémoriser.**

MEMORIZÁRE, *memorizări,* s.f. Acțiunea de *a memoriza* și rezultatul ei; memorizat. — V. **memoriza.**

MEMORIZÁT s.n. (Rar) Memorizare. — V. **memoriza.**

MENÁDĂ, *menade,* s.f. (Livr.) Bacantă; *fig.* femeie exaltată, nestăpânită. — Din fr. **ménade.**

MENÁJ, *menajuri,* s.n. **1.** Conducere a treburilor casnice; activitatea gospodinei; gospodărie. ✧ *Școală de menaj* = școală specială pentru fete, în care se predau noțiuni de gospodărie. *Obiect de menaj* = obiect de uz casnic. **2.** Căsnicie. ✦ Familie. [Pl. și: *menaje*] — Din fr. **ménage.**

MENAJÁ, *menajez,* vb. I. Tranz. **1.** A trata pe cineva sau ceva cu înțelegere, grijă și îngăduință, a se purta bine cu cineva; a cruța. ✦ Refl. A-și cruța sănătatea, forțele; a se îngriji, a se feri. **2.** (Rar) A nu irosi în zadar, a economisi. **3.** A pregăti ceva cu dibăcie, a procura; a înlesni. — Din fr. **ménager.**

MENAJAMÉNT, *menajamente,* s.n. (Adesea la pl.) Tact, grijă față de sensibilitatea și susceptibilitatea unei persoane (pentru a o cruța de neplăceri, de suferință etc.); menajare. — Din fr. **ménagement.**

MENAJÁRE, *menajări,* s.f. Faptul de *a (se) menaja;* menajament. — V. **menaja.**

MANAJÉR, -Ă, *menajeri, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. Femeie angajată să îngrijească de gospodăria cuiva. ✦ (Rar) Gospodină. **2.** Adj. Care ține de menaj, privitor la menaj, de uz casnic. — Din fr. **ménagère.**

MENAJERÍE, *menajerii,* s.f. Loc special amenajat în care sunt ținute animale vii, mai ales sălbatice, pentru a fi expuse publicului; totalitatea animalelor care se află într-un asemenea loc. — Din fr. **ménagerie,** germ. **Menagerie.**

MENDELEÉVIU s.n. Element chimic transuranic, obținut pe cale artificială. — Din fr. **mendélévium.**

MENDELÍSM s.n. Concepție care susține că transmiterea caracterelor ereditare se face potrivit legilor dominației, segregării și combinării independente a caracterelor. — Din fr. **mendélisme.**

MENDELÍST, -Ă, *mendeliști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al mendelismului. — Din fr. **mendéliste.**

MENDICITÁTE s.f. (Rar) Cerșetorie. — Din fr. **mendicité,** lat. **mendicitas, -atis.**

MÉNDRE s.f. pl. (Fam.; în expr.) *A-și face mendrele* (cu cineva) = **a)** a-și face toate gusturile, a-și satisface capriciile; a-și face de cap; **b)** a-și bate joc de cineva; a necinsti, a batjocori o femeie. — Et. nec.

MENESTRÉL, *menestreli,* s.m. Poet și muzicant din Franța Evului Mediu, adesea ambulant, care cânta și recita versuri acompaniindu-se cu un instrument; *p. gener.* cântăreț popular. — Din fr. **ménestrel.**

MÉNGHINĂ, *menghine,* s.f. Dispozitiv de prindere a unor piese care urmează să fie prelucrate, alcătuit din două fălci și dintr-un șurub cu manivelă, cu ajutorul căruia se efectuează apropierea și depărtarea fălcilor. [Var.: **minghineá, menghineá** s.f.] — Din tc. **mengene.**

MENGHINEÁ s.f. v. **menghină.**

MENHÍR, *menhire,* s.n. Monument megalitic (funerar sau de cult, întâlnit mai ales în provincia Bretagne și în sudul Angliei) de la sfârșitul epocii neolitice, construit dintr-un bloc înalt de piatră necioplită, așezat vertical, izolat sau în grup. — Din fr. **menhir.**

MENÍ, *menesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A hotărî de mai înainte; a decide, a dispune; a destina, a sorti. ✦ Tranz. și intranz. A exprima o dorință în favoarea cuiva; a ura[2]. ✦ (În credințe și superstiții) A predestina, a ursi. ✧ (Înv.) A prevesti, a prezice (ceva rău). ✧ Expr. (Intranz.) *A meni a bine* (sau *a rău)* = a prezice lucruri favorabile (sau nefavorabile). **2.** (În superstiții) A aranja bobii, cărțile etc. într-un anumit fel și a descânta pentru ghicit. ✦ A descânta, a vrăji. — Din sl. **měniti.**

MENILÍT s.n. Rocă sedimentară silicioasă, alcătuită în cea mai mare parte din opal, argilă și hidroxizi de fier, de culoare neagră sau brună, cu aspect vărgat. — Din fr. **ménilite.**

MENÍNGE, *meninge,* s.n. Fiecare dintre cele trei membrane care învelesc creierul și măduva spinării. — Din fr. **méninge.**

MENINGEÁL, -Ă, *meningeali, -e,* adj. (Anat.) Meningian. [Pr.: *-ge-al*] — Din germ., engl. **meningeal.**

MENINGIÁN, -Ă, *meningieni, -e,* adj. (Anat.) Referitor la meninge; (rar) meningeal. [Pr.: *-gi-an*] — Din fr. **méningien.**

MENINGÍTĂ, *meningite,* s.f. Boală (infecțioasă) care constă în inflamarea meningelor și care se manifestă prin dureri de cap, vărsături, înțepenirea cefei, febră. — Din fr. **méningite.**

MENINGOCÉL, *meningocele,* s.n. (Med.) Hernie a meningelor datorată unui defect al craniului sau al coloanei vertebrale. — Din fr. **méningocèle.**

MENINGOCÓC, *meningococi,* s.m. Agent patogen care provoacă meningita cerebrospinală epidermică, prezent în lichidul cefalorahidian al bolnavilor. — Din fr. **méningocoque.**

MENINGOENCEFALÍTĂ, *meningoencefalite,* s.f. Inflamație a meningelui și a creierului, cauzată de un agent infecțios (microbian sau virotic), toxic sau alergic. — Din fr. **méningo-encéphalite.**

MENINGOPATÍE, *meningopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecțiunile meningelor. — Din fr. **méningopathie.**

MENÍRE, *meniri,* s.f. Acțiunea de *a meni* și rezultatul ei; misiune, rost, sarcină, predestinare; soartă, destin. — V. **meni.**

MENÍSC, *meniscuri,* s.n. **1.** Lentilă subțire convexă pe o parte și concavă pe partea opusă. **2.** Curbură a suprafeței unui lichid, care apare din cauza aderenței sau a lipsei de aderență în punctele de contact cu un corp solid. **3.** Cartilaj în formă de disc, existent între unele articulații ale corpului. — Din fr. **ménisque.**

MENÍT, -Ă, *meniți, -te,* adj. **1.** Care are menirea, rostul, misiunea, sarcina (de a...); care are scopul (să...); hotărât, sortit, destinat, ursit, predestinat. **2.** (În credințe și superstiții) Descântat; vrăjit, fermecat. — V. **meni.**

MENITÓR, -OÁRE, *menitori, -oare,* adj. (Înv.) Care prevestește ceva; prevestitor. — **Meni** + suf. *-tor.*

MENÍU, *meniuri,* s.n. Totalitatea felurilor de mâncare servite la o masă. ✦ Listă pe care sunt scrise felurile de mâncare și băuturile servite într-un restaurant, împreună cu prețurile respective; listă de bucate. ✧ *Meniu fix* = masă servită (la prânz) într-un restaurant, la care numărul și ordinea felurilor de mâncare sunt stabilite zilnic de restaurantul respectiv (și al cărei preț este redus). — Din fr. **menu.**

MENOPÁUZĂ s.f. Fenomen fiziologic complex, care constă în încetarea definitivă a menstruației la femei, ca urmare a încetării funcției ovariene. [Pr.: *-pa-u-*] — Din fr. **ménopause.**

MENORÁGIC, -Ă, *menoragici, -ce,* adj. (Med.) Cu caracter de menoragie. — Din fr. **ménorragique.**

MENORAGÍE, *menoragii,* s.f. Afecțiune a uterului, manifestată prin pierderea unei cantități excesive de sânge în timpul menstruației. — Din fr. **ménorragie.**

MENORÉE, *menoree,* s.f. (Med.) Menstruație. — Din fr. **menorrhée.**

MENÓU, *menouri,* s.n. Element de construcție din piatră, din lemn sau din metal, folosit în trecut mai ales în arhitectura gotică, care servește la împărțirea unei uși sau a unei ferestre în mai multe părți. — Din fr. **meneau.**

MÉNSOLĂ, *mensole,* s.f. (Rar) Piesă de construcție care susține grinzi, cornișe etc. — Din it. **mensola.**

MENSTRUÁL, -Ă, *menstruali, -e,* adj. Care se referă la menstruație, care ține de menstruație. [Pr.: *-stru-al*] — Din lat. **menstrualis.**

MENSTRUÁȚIE, *menstruații,* s.f. Hemoragie fiziologică din mucoasa uterină, care apare la femeia adultă în mod regulat și periodic, începând din epoca pubertății, cu întreruperi temporare în perioadele de sarcină și de alăptare, și până la menopauză, când dispare definitiv; soroc, regulă, period. [Pr.: *-stru-a-*] — Din fr. **menstruation.**

MENSUÁL, -Ă, *mensuali, -e,* adj., s.n. (Livr.) **1.** Adj. Care apare sau care are loc la interval de o lună; lunar. **2.** S.n. Publicație de presă care apare o dată pe lună. [Pr.: *-su-al*] — Din fr. **mensuel,** lat. **mensualis.**

MENȘEVÍC, -Ă, *menșevici, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al menșevismului. **2.** Adj. Care ține de menșevism, privitor la menșevism. — Din rus. **menșevik.**

MENȘEVÍSM s.n. Curent politic apărut la începutul sec. XX în cadrul social-democrației ruse, care se opunea prevederilor programatice ale socialismului, principiilor teoretice, ideologice, organizatorice, tactice ale partidului de tip comunist. — Din rus. **menșevizm.**

MENTÁL, -Ă, *mentali, -e,* adj., s.n. Care se referă la mentalitate, privitor la mentalitate. ✧ (Substantivat) *Mentalul colectiv.* — Din fr. *mental.*

MENTALITÁTE, *mentalități,* s.f. Fel particular de a-și reprezenta lumea al unui individ sau al unei colectivități. — Din fr. **mentalité.**

MÉNTĂ s.f. Numele mai multor plante erbacee (medicinale) din familia labiatelor, cu frunze dințate și cu flori puternic mirositoare; izmă *(Mentha).* ✧ *Mentă creață* = izmă creață. ✦ *Bomboană* (sau *pastilă) de mentă* = bomboană aromată cu esență extrasă din planta definită mai sus. [Var.: **míntă** s.f.] — Din sl. **menta,** lat. **mentha,** fr. **menthe.**

MENTÓL s.n. Substanță volatilă cu miros aromatic, în formă de cristale, obținută din ulei de mentă sau pe cale artificială, folosită în farmacie și în cosmetică. — Din fr. **menthol.**

MENTOLÁT, -Ă, *mentolați, -te,* adj. Care conține mentă, cu mentol. — Din fr. **mentholé.**

MÉNTOR, *mentori,* s.m. Conducător spiritual, povățuitor, îndrumător; preceptor, educator. ✦ Altoi dintr-o plantă bătrână grefat pe o plantă tânără pentru a-i transmite acesteia însușirile sale. — Din fr., lat. **mentor,** germ. **Mentor.**

MENȚÍNE, *mențín,* vb. III. Tranz. **1.** A păstra ceva (în aceeași stare sau formă în care se afla la un moment dat), a lăsa neschimbat; *p. ext.* a face să dureze. ✦ Refl. A continua să existe sub același aspect, a rămâne neschimbat; a dura, a dăinui. **2.** (Rar) A întreține o familie, o persoană etc. **3.** (Rar) A afirma, a susține ceva cu tărie. — Din fr. **maintenir** (după *ține).*

MENȚÍNERE s.f. Acțiunea de *a (se) menține* și rezultatul ei. — V. **menține.**

MENȚIONÁ, *menționez,* vb. I. Tranz. A semnala ceva (verbal sau în scris), a aminti (în treacăt); a pomeni. ✦ A specifica, a consemna. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **mentionner.**

MENȚIONÁBIL, -Ă, *menționabili, -e,* adj. Care poate fi menționat; citabil. [Pr.: *-ți-o-*] — **Menționa** + suf. *-bil.*

MENȚIONÁRE, *menționări,* s.f. Faptul de *a menționa;* mențiune. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **menționa.**

MENȚIONÁT, -Ă, *menționați, -te,* adj. Care a fost pomenit, citat. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **menționa.**

MENȚIÚNE, *mențiuni,* s.f. **1.** Semnalare, pomenire, menționare; (concr.) notă în care se dau informații referitoare la un eveniment, la o persoană etc. ✦ Indicație, specificare. **2.** Distincție onorifică (mai mică decât premiul) care se acordă elevilor merituoși, concurenților la o competiție etc. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **mention,** lat. **mentio, -onis.**

MENUÉT, *menuete,* s.n. Numele unui dans de origine franceză, cu caracter ceremonios și mișcare moderată, devenit cu timpul dans de curte și apoi de salon; melodie după care se execută acest dans. ✦ A treia parte a simfoniei clasice. [Pr.: *-nu-et.* — Pl. și: *menueturi*] — Din fr. **menuet.**

MENZÍL, *menziluri,* s.n., s.m. (Înv.) **1.** S.n. Nume dat în Țările Române, înainte de introducerea căilor ferate, serviciului de transport (pentru călători și pentru corespondență); olac. **2.** S.m. Curier, ștafetă. — Din tc. **menzil.**

MEOȚIÁN, -Ă, *meoțieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Primul etaj al miocenului de pe teritoriul românesc, reprezentat prin faună de lamelibranhiate, gasteropode, mamifere etc. **2.** Adj. Care se referă la formațiunile sau la vârsta meoțianului (**1**). [Pr.: *me-o-ți-an*] — Din fr. **méotien.**

MEPACRÍNĂ s.f. (Fam.) Atebrină. — Et. nec.

MEPLÁT, *meplaturi,* s.n. Plan intermediar care asigură, în sculptură, tranziția între două suprafețe plate; basorelief foarte puțin înalt. — Din fr. **méplat.**

MEPRIZÁ, *meprízez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A disprețui. — Din fr. **mépriser.**

MER, *meri,* s.m. (Chim.) Unitate elementară constitutivă cu structură și cu masă dată invariabile, care se repetă în mod constant într-un lanț macromolecular al unui polimer. — Din fr. **mère.**

MERÁR, *merari,* s.m. (Rar) Cultivator sau vânzător de mere. — **Măr**[2] + suf. *-ar.*

MERCALLÓY s.n. Aliaj de tip alpaca din cupru, nichel, zinc cu adaos de fier și plumb, foarte plastic, folosit în construirea aparaturii electrice, medicale etc. — Din germ. **Mercalloy.**

MERCANTÍL, -Ă, *mercantili, -e,* adj. **1.** Comercial, negustoresc. **2.** (Peior.) Care se preocupă numai de câștigul material, care urmărește în orice împrejurare să profite; interesat, materialist. ✦ (Despre sentimente) Bazat pe interese materiale. — Din fr. **mercantile.**

MERCANTILÁJ, *mercantilaje,* s.n. Imprimat (formular, factură, etichetă) folosit în activitatea comercială. — **Mercantil** + suf. *-aj.*

MERCANTILÍSM s.n. **1.** Spirit negustoresc, interes comercial; (peior.) preocupare, tendință de a câștiga bani prin orice mijloace. **2.** Prima teorie economică modernă (sec. XV-XVIII) în țările europene (îndeosebi în Anglia și Franța) a cărei problemă esențială o constituie găsirea celor mai adecvate mijloace de creștere a avuției naționale a unei țări, reprezentată numai de banii din metale prețioase. — Din fr. **mercantilisme.**

MERCANTILÍST, -Ă, *mercantiliști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Adept sau teoretician al mercantilismului (**2**). — Din fr. **mercantiliste.**

MERCANTILIZÁ, *mercantilizez,* vb. I. Tranz. și refl. (Rar.) A deveni sau a face să devină mercantil (**2**). — **Mercantil** + suf. *-iza.*

MERCANTILIZÁRE s.f. (Rar.) Acțiunea de *a (se) mercantiliza* și rezultatul ei. — V. **mercantiliza.**

MERCAPTÁN, *mercaptani,* s.m. Derivat organic al hidrogenului sulfurat, cu miros neplăcut, folosit în odorizarea gazelor combustibile spre a semnala pierderile accidentale de gaz; tiol. — Din fr. **mercaptan.**

MERCÉDE s.f. (Înv.) Răsplată, recompensă. — Din it. **mercede.**

MERCENÁR, -Ă, *mercenari, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Ostaș angajat cu leafă într-o armată (străină); *fig.* persoană care, pentru bani sau pentru unele avantaje materiale, face orice fel de servicii. **2.** Adj. Care aparține mercenarilor (**1**), privitor la mercenari; care se compune din mercenari. — Din fr. **mercenaire,** lat. **mercenarius.**

MERCEOLÓG, -Ă, *merceologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în merceologie. [Pr.: *-ce-o-*] — Din **merceologie** (derivat regresiv).

MERCEOLOGÍE, *merceologii,* s.f. Disciplină al cărei obiect îl constituie studierea proprietăților fizice și chimice ale mărfurilor în vederea stabilirii calității lor și a condițiilor de păstrare. [Pr.: *-ce-o-*] — Din it. **merceologia.**

MERCERÍE, (**3**) *mercerii,* s.f. **1.** (Cu sens colectiv) Articole mărunte care servesc la cusut și ca accesorii la îmbrăcăminte (ață, nasturi, copci etc.). **2.** Negoț cu astfel de articole. **3.** Magazin de mercerie (**1**). — Din fr. **mercerie.**

MERCERIZÁ, *mercerizez,* vb. I. Tranz. A trata firele sau țesăturile de bumbac cu o soluție de hidroxid de sodiu, pentru a le face mai netede, mai mătăsoase, mai compacte și mai rezistente. — Din fr. **mercériser.**

MERCERIZÁRE, *mercerizări,* s.f. Acțiunea de *a merceriza* și rezultatul ei. — V. **merceriza.**

MERCERIZÁT, -Ă, *mercerizați, -te,* adj. Care a fost supus mercerizării. — V. **merceriza.**

MERCHÉZ, *merchezuri,* s.n. **1.** (Înv. și reg.) Tâlc (ascuns) al unui lucru; taină, rost, semnificație. ✧ Expr. *A-i veni* (cuiva) *la merchez* = a-i conveni, a-i veni (cuiva) la îndemână. **2.** (Fam.) Șmecherie, șiretlic, truc. — Din tc. **merkez.**

MERCÚR s.n. Element chimic, metal de culoare albă-argintie, cu luciu puternic, lichid la temperatura obișnuită, foarte dens și mobil, folosit în tehnică și în medicină; hidrargir, argint-viu. — Din fr. **mercure,** germ. **Merkur.**

MERCURIÁL[1], *mercuriale,* s.n. Listă zilnică oficială de prețuri la produsele alimentare, care se afișează în piețe. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **mercuriale.**

MERCURIÁL[2], **-Ă,** *mercuriali, -e,* adj. De mercur, pe bază de mercur, cu mercur. *Alifie mercurială.* [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **mercuriel,** lat. **mercurialis.**

MERCÚRIC, -Ă, *mercurici, -ce,* adj. (Despre compușii mercurului) Care conține un ion de mercur bivalent. — Din fr. **mercurique.**

MERCURÍSM s.n. (Med.) Intoxicație cu mercur. — Din fr. **mercurisme.**

MERCURÓS, -OÁSĂ, *mercuroși, -oase,* adj. (Despre compușii mercurului) Care conține un ion de mercur monovalent. — Din fr. **mercureux.**

MERDENEÁ, *merdenele,* s.f. Produs de patiserie preparat din foi de plăcintă umplute cu brânză sau cu carne. — Din tc. **merdane.**

MÉRE vb. III v. **merge.**

MEREÁZ s.n.v. **miraz**[1].

MEREDÉU, *meredeie,* s.n. (Reg.) **1.** Minciog. **2.** Unealtă de lemn pentru frământat cașul, în formă de furculiță sau de scândurică cu zimți. — Et. nec.

MEREMÉT, *meremeturi,* s.n. (Înv. și reg.) Lucrare de reparație sau de întreținere. ✦ (Fam.) Aranjare, dichisire. — Din tc. **meremet,** ngr. **mereméti.**

MEREMETISEÁLĂ, *meremetiseli,* s.f. (Înv. și reg.) Meremetisire. — **Meremetisi** + suf. *-eală.*

MEREMETISÍ, *meremetisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și reg.) A repara; a reface; a restaura. ✦ (Fam.) A pune în ordine; a aranja, a dichisi. — Din ngr. **emeremétisa** (aor. lui *meremetizo*).

MEREMETISÍRE, *meremetisiri,* s.f. (Înv. și reg.) Acțiunea de *a meremetisi* și rezultatul ei; reparare, refacere, restaurare; meremetiseală. ✦ Corvoadă, clacă. — V. **meremetisi.**

MEREMETISÍT, -Ă, *meremetisiți, -te,* adj. (Înv. și reg.) Reparat, refăcut, restaurat. — V. **meremetisi.**

MERÉNG, *merenguri,* s.n. Prăjitură preparată din albuș de ou bătut cu zahăr, coaptă la foc slab, adesea umplută cu cremă (de ciocolată) și acoperită cu frișcă. [Pl. și: (m.) *merengi.* — Var.: **meríng** s.m.] — Din fr. **meringue.**

MERÉU, -ÉIE, *merei, -eie,* adv., adj. **I.** Adv. **1.** Fără răgaz, neîncetat, neîntrerupt, continuu, întruna; la intervale scurte. ✦ Din ce în ce mai mult. *Se depărtează mereu.* **2.** (Reg.) Încet, fără grabă, domol; alene, liniștit, potolit. **II.** Adj. **1.** (Înv. și reg.) Care se întinde unul după altul; neîntrerupt; *p. ext.* care se întinde până departe, întins, vast. **2.** (Reg.; la pl.; despre ființe) Mulți, numeroși. — Cf. magh. m e r ö „rigid, fix".

MERGĂTÓR, -OÁRE, *mergători, -oare,* adj. (Și substantivat; rar) Care se deplasează dintr-un loc în altul, care umblă. ✧ Compus: *Mergător-Înainte* = epitet dat Sfântului Ioan Botezătorul. — **Merge** + suf. *-ător.*

MÉRGE, *merg,* vb. III. Intranz. **I. 1.** A se mișca deplasându-se dintr-un loc în altul; a se deplasa, a umbla. ✦ (Despre nave sau alte obiecte plutitoare) A pluti. ✦ (Despre păsări, avioane etc.) A zbura. ✦ (Fam.; despre mâncăruri și băuturi) A putea fi înghițit ușor; a aluneca pe gât. **2.** A pleca, a porni, a se duce; a se îndrepta (spre...). ✧ (La imperativ, ca termen de urare sau de îndemn) *Mergi cu bine!* ✧ Expr. *A merge înaintea cuiva* = a întâmpina pe cineva. *A merge la pieire* = a acționa necugetat, a-și periclita existența. *A merge (fiecare) în* (sau *la) treaba*

lui = a-și relua treburile obișnuite, a-și vedea de interesele sale. *A(-i) merge* (ceva) *(drept) la inimă* (sau *la suflet)* = a(-i) plăcea foarte mult. *A merge ață* = a se duce drept la țintă. *De-i merge* (sau *să-i meargă) colbul* (sau *fulgii, peticile, untul)* = (în legătură cu verbul „a bate" sau cu echivalentele lui; cu valoare adverbială) zdravăn, tare, violent. *A merge pe...* = (despre vârstă) a se apropia de..., a împlini în curând... *De ce merge* sau *pe zi* (ori *pe an) ce merge* = pe măsură ce trece timpul. ✦ A urma, a frecventa cursurile unei instituții de învățământ. ✦ (Înv. și reg.; despre ființe și lucruri) A intra, a pătrunde. ✦ Fig. A ajunge. *A mers până la a crede că-l poate îndrepta.* ✧ Expr. *A merge prea departe* = a-și îngădui prea multe, a depăși limitele îngăduite. ✦ (Pop.) A se angaja (într-o slujbă). ✦ A se înrola. ✦ (Despre ape curgătoare, *p. ext.* despre lichide) A curge; a se scurge. **3.** A însoți, a întovărăși, a acompania. ✧ Expr. *A merge mână în mână (cu...)* = a fi în strânsă legătură, a se desfășura concomitent, a se înlănțui. *A merge după* (cineva) = **a)** (despre femei) a se mărita; **b)** a urma sfaturile, povețele cuiva. *A merge în urma* (sau *pe urmele) cuiva* = a urmări pe cineva. ✦ (La unele jocuri, mai ales la cel de cărți) A se angaja, a participa la joc. **II. 1.** (Despre întinderi de pământ, drumuri etc.) A se întinde până la...; a duce la... **2.** (Despre știri, evenimente etc.) A ajunge la cunoștința cuiva; a se răspândi; a se propaga, a se generaliza. ✧ Expr. *Merge vorba* = se spune, se vorbește. *Îi merge* (cuiva) *vestea* (sau *numele, vorba* etc.) = se spune despre el că... *Meargă-i numele!* = să nu se mai audă despre el, să dispară definitiv. **III. 1.** (Despre acțiuni, evenimente, fenomene etc.) A se desfășura, a evolua, a decurge. ✦ (Despre aparate, mecanisme etc.) A funcționa. **2.** (Despre ființe) A o duce, a-i fi (bine sau rău). ✦ A reuși, a izbuti. **3.** A înainta, a progresa, a se dezvolta. ✧ Expr. (Impers.) *De ce* (sau *pe zi ce) merge* = pe măsură ce trece timpul; tot mai mult. ✦ (Despre oameni) A continua, a persevera. **IV. 1.** (Despre materiale, mai ales despre alimente) A fi necesar, a se consuma, a se folosi (într-o anumită cantitate). **2.** (Înv. și pop.) A se calcula, a se socoti. **3.** (Mat.; despre numere) A se cuprinde, a intra în alt număr. **V. 1.** A se potrivi, a fi posibil; a se putea, a se accepta, a se admite. ✧ Expr. *Așa mai merge* = așa se potrivește, e bine, îmi convine. *Treacă (și meargă)!* sau *treacă-meargă!* = fie! să zicem că se poate! să admitem (ca pe o concesie)! ✦ A se potrivi, a se armoniza, a se asorta. *Aceste culori merg bine.* **2.** (Jur.; despre termene, clauze etc.) A intra în vigoare. **3.** (Despre bani, documente etc.) A fi valabil, a fi în uz, a avea curs. **4.** (Despre salarii) A reveni (cuiva) în continuare. **VI.** A umbla îmbrăcat într-un anumit fel; a purta. [Perf. s. *mersei,* part. *mers.*— Var.: (reg.) **mére** vb. III] — Lat. **mergere** „a se scufunda".

MÉRGERE s.f. (Rar) Acțiunea de *a merge* și rezultatul ei; mișcare (a unei ființe sau a unui obiect mobil) dintr-un loc în altul; deplasare, mers. — V. **merge.**

MERIDIÁN, -Ă, *meridiane,* s.n., s.f., adj. **1.** S.n. Fiecare dintre liniile imaginare care rezultă din intersecția suprafeței Pământului cu semiplanul sprijinit pe axa geografică, constituind liniile de reper pentru măsurarea longitudinii geografice. ✧ *Meridian de origine* sau *primul meridian, meridianul zero* = meridianul care trece prin localitatea Greenwich (Marea Britanie) și în raport cu care se calculează, în baza unei convenții internaționale, longitudinea punctelor de pe glob. *Meridian magnetic* = linie obținută prin intersecția suprafeței Pământului cu planul vertical indicat de direcția acului magnetic. (Astron.) *Meridian ceresc* = mare cerc imaginar al sferei cerești, care trece prin zenitul locului și prin polii cerești. *Meridianul locului* = linia de intersecție a planului meridianului ceresc al locului respectiv cu planul orizontului. **2.** S.n. (Mat.) Curbă a unei suprafețe de rotație cu un plan care trece prin axa ei de rotație. **3.** S.f. Cadran solar care indică ora amiezii. **4.** S.f. Canapea cu spătar și brațe inegale, care ține loc de șezlong. **5.** Adj. Referitor la un meridian (**1**), care trece printr-un meridian. [Pr.: *-di-an*] — Din lat. **meridianus,** it. **meridiano,** fr. **méridien.**

MERIDIONÁL, -Ă, *meridionali, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se află în partea de sud sau este originar de acolo; sudic. ✦ Care este propriu, specific țărilor sau popoarelor din sud. **2.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația unei țări, provincii etc. sudice sau este originară de acolo. [Pr.: *-di-o-*] — Din lat. **meridionalis,** fr. **méridional.**

MERINDÁRE, *merindări,* s.f. (Reg.) Ștergar în care se învelesc la țară merindele; merindeață. — Din **merinde.**

MERÍNDE, *merinde,* s.f. Hrană (rece) pe care o ia cineva când pleacă la drum sau la lucru; *p. gener.* alimente, hrană, mâncare. — Lat. **merenda.**

MERINDEÁȚĂ, *merindețe,* s.f. (Reg.) Merindare. — **Merinde** + suf. *-eață.*

MERÍNG s.m. v. **mereng.**

MERINÓS s.n., adj. invar. **1.** S.n. Rasă de oi cu lână creață, moale, foarte fină, de culoare albă. **2.** Adj. invar. (Despre lână) Care este obținut de la oi merinos (**1**). ✦ (Substantivat) Lână obținută de la oile merinos (**1**). **3.** S.n. Stofă fabricată din lână merinos (**2**). — Din fr. **mérinos.**

MERINOZÁ, *merinozez,* vb. I. Tranz. A ameliora caracterele raselor de oi prin încrucișare cu merinos. — Din **merinos.**

MERINOZÁRE, *merinozări,* s.f. Acțiunea de *a merinoza* și rezultatul ei. — V. **merinoza.**

MERISTÉM, *meristeme,* s.n. Țesut vegetal tânăr situat la extremitatea rădăcinii, tulpinii și ramurilor, care se înmulțește continuu în vederea creșterii acestora. — Din fr. **méristème.**

MERIȘÓR[1], *merișori,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *măr[1]*. **2.** Numele a doi arbori din familia rozaceelor, cu flori melifere: **a)** arbore originar din Siberia, cu frunze aproape rotunde, cu flori albe sau roz, cultivat pentru fructele sale din care se prepară dulceață *(Pirus baccata);* **b)** (reg.) scoruș. **3.** Mic arbust de munte din familia ericacee, cu frunze în permanență verzi, cu flori melifere de culoare albă sau roșiatică și cu fructe comestibile; smirdar *(Vaccinium vitis idaea).* **4.** Cimișir. — Măr[1] + suf. *-ișor.*

MERIȘÓR[2], *merișoare,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *măr[2]*. **2.** Fructul merișorului[1] (**2**), de mărimea unei cireșe sau a unei nuci, de culoare roșiatică sau galbenă, cu gust dulce, adesea folosit pentru dulceață. **3.** Fructul merișorului[1] (**3**), cu aspect de bacă roșie, comestibil. — **Măr[2]** + suf. *-ișor.*

MÉRIT, *merite,* s.n. Calitate, însușire remarcabilă care face pe cineva sau ceva să fie vrednic de stimă, de laudă, de răsplată; valoare, virtute. ✧ Loc. adv. *Pe merit* = pe bună dreptate, justificat. — Din fr. **mérite.**

MERITÁ, *mérit,* vb. I. Tranz. A fi vrednic de răsplată sau de pedeapsă potrivit cu faptele sale (bune sau rele); a avea dreptul să primească o răsplată (bună sau rea); a i se cuveni, a meritarisi. ✦ A justifica, a îndreptăți prețuirea, interesul sau grija care i se acordă. ✦ Spec. (Despre mărfuri, obiecte de schimb) A justifica prețul cerut; a face, a valora. — Din fr. **mériter.**

MERITÁLĂ, *meritale,* s.f. (Bot.) Internod. — Din fr. **mérithalle.**

MERITARISÍ, *meritarisesc*, vb. IV. Tranz. (Înv.) A merita. — **Merita** + suf. *-arisi.*

MERITÁT, -Ă, *meritați, -te,* adj. Care îi revine cuiva în mod justificat, care i se cuvine. — V. **merita.**

MERITÓRIU, -IE, *meritorii,* adj. (Despre acțiuni sau realizări ale oamenilor) Care este vrednic de apreciere, care are merite, merituos; care este destul de bun, de reușit, de valoros. — Din lat. **meritorius,** fr. **méritoire.**

MERITÓS, -OÁSĂ, adj. v. **merituos.**

MERITUÓS, -OÁSĂ, *merituoși, -oase,* adj. Care are merite; reușit, valoros, meritoriu. ✦ (Despre manifestări ale oamenilor) Care merită să fie lăudat. [Pr.: *-tu-os* — Var.: **meritós, -oásă** adj.] — **Merit** + suf. *-os.*

MERLÓN, *merloane,* s.n. Fiecare dintre masivele de zidărie care depășeau parapetul și limitau crenelurile la lucrările de fortificație antice și medievale. — Din fr. **merlon.**

MERLÓT, *merlot-uri,* s.n. Soi de viță-de-vie de origine franceză, cu struguri cilindrici, cu bobul negru, rotund și mic, care produce vinuri roșii superioare. [Pr.: *merló*] — Din fr. **merlot.**

MEROBLÁSTIC, -Ă, *meroblastici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. (Biol.) Proces de formare a blastomerelor în regiunea nucleului prin segmentarea oului sau a zigotului animal. **2.** Adj. De meroblastică (**1**). — Din fr. **méroblastique.**

MEROVINGIÁN, -Ă, *merovingieni, -e,* adj. Care aparține primei dinastii de regi ai statului franc, privitor la această dinastie. [Pr.: *-gi-an*] — Din fr. **mérovingien.**

MERS, *mersuri,* s.n. Faptul de *a merge.* **1.** Deplasare, mișcare dintr-un loc în altul; umblet, mergere. ✧ *Mersul trenurilor* sau *vapoarelor* = orar după care circulă trenurile sau vapoarele; (concr.) tabel sau broșură care cuprinde acest orar. ✧ Loc. adv. *Din mers* = în timpul deplasării, fără a se opri; mergând. ✦ Fel de a merge al cuiva; umblet, călcătură; ritm sau viteză cu care merge cineva. **2.** (Rar) Curs, curgere (a unei ape curgătoare). **3.** Ieșire (a fumului, a gazelor etc.). **4.** Evoluție, dezvoltare, desfășurare (a unui fenomen, a unui proces etc.); mod, curs, ritm de desfășurare (a unui fenomen, a unui proces etc.). ✧ *Mers înainte* = progres. ✦ (Rar) Desfășurare a unei activități. ✦ (Mod de) funcționare a unui sistem tehnic, a unui mecanism, a unui instrument. ✧ *Mers în gol* = regim de funcționare în care nu se produce lucru mecanic util. *Mers în sarcină* = regim în care se furnizează o anumită putere utilă. — V. **merge.**

MERSÍ interj. (Fam.) Mulțumesc. — V. **merci.**

MERSÓL, *mersoli,* s.m. Produs care se află în fracțiunile de petrol și motorină, cu un amestec de bioxid de sulf și de clor, folosit la fabricarea mersolatului. — Din fr. **mersols.**

MERSOLÁT s.m. Produs obținut prin tratarea mersolilor cu o soluție concentrată de hidroxid de sodiu, folosit în industria textilă (pentru spălare, curățire etc.). — Din fr. **mersolates.**

MERTEPEÁ s.f. (Înv.; în loc. adv.) *De la mertepea* = cum se cuvine, cu rost. — Din tc. **mertebe** „ordine, rang, grad".

MERTÍC, *mertice,* s.n. **1.** Măsură veche pentru cereale, egală cu circa 1–2 ocale. ✦ Cantitate de cereale sau de făină cuprinsă într-un mertic (**1**). **2.** (Înv.) Plată în natură (sau în bani) care se lua la mori pentru măcinat; *p. restr.* rație, porție de mâncare. ✧ Expr. *A(-și) lua* (sau *a da cuiva) merticul* = a primi (sau a da) o bătaie. [Pl. și: *merticuri*] — Din magh. **mérték.**

MÉSA adv. (Fam.; în expr.) *A intra* (sau *a cădea, a băga) mesa* = a ajunge (sau a face pe cineva să ajungă) într-o situație neplăcută, a intra (sau a băga pe cineva) într-o încurcătură, într-un bucluc. — Din ngr. **mésa** „înăuntru".

MESÁDĂ, *mesade,* s.f. Bucată de blană confecționată din mai multe piei, folosită la căptușitul paltoanelor, scurtelor etc. [Var.: **misádă** s.f.] — Din ngr. **misadi** „jumătate".

MESAGÉR, -Ă, *mesageri, -e,* s.m. și f. Persoană însărcinată să ducă, să transmită, să comunice cuiva sau undeva un mesaj; trimis[2], sol[2], vestitor, crainic. ✦ (Adjectival; despre porumbei) Care a fost dresat să se întoarcă la locul de plecare, adesea pentru a transmite un mesaj. — Din fr. **messager,** it. **messaggero.**

MESAGERÍE, *mesagerii,* s.f. **1.** Oficiu, întreprindere, local de unde se expediază mărfurile sau (în trecut) de unde plecau diverse mijloace de transport pentru călători. **2.** Sistem de transport al mărfurilor sau (în trecut) al călătorilor, cu trenul, vaporul sau autocamionul, organizat de o mesagerie (**1**). — Din fr. **messagerie,** it. **messaggeria.**

MESÁGIU s.n. v. **mesaj.**

MESÁJ, *mesaje,* s.n. **1.** Apel oral sau scris (cu caracter oficial) adresat poporului, armatei etc. **2.** Ceea ce se predă sau se comunică cuiva, ceea ce trebuie predat sau comunicat cuiva; ştire, veste, comunicare. [Var.: **mésagiu** s.n.] — Din fr. **message.**

MESALÍNĂ, *mesaline,* s.f. (Livr.) Femeie desfrânată. — Din fr. **messaline.**

MESÁPI s.m. pl. Populaţie care a locuit în Antichitate în Mesapia (provincie în sudul Italiei). — Din it. **mesapi.**

MESÁPIC, -Ă, *mesapici, -ce,* adj. Care aparţine mesapilor, privitor la mesapi. ✦ (Substantivat, f.) Limbă italică vorbită de mesapi. — **Mesapi** + suf. *-ic.*

MÉSĂ, *mese,* s.f. (La catolici şi luterani) Liturghie. — Din it. **messa,** fr. **messe,** germ. **Messe.**

MESCALÍNĂ, *mescaline,* s.f. Alcaloid care se extrage dintr-o plantă din familia cactaceelor din Mexic, folosit ca stupefiant. — Din fr. **mescaline.**

MESCHÍN, -Ă, *meschini, -e,* adj. **1.** Preocupat de interese mărunte. ✦ Lipsit de generozitate, de nobleţe sufletească, mic la suflet, egoist, josnic, murdar. ✦ Care arată sau trădează lipsă de generozitate, de nobleţe sufletească, micime sufletească. *Interese meschine.* **2.** (Mai ales despre abstracte) Lipsit de importanţă; neînsemnat, mărunt, banal. **3.** (Despre construcţii, părţi de construcţii etc.) Sărăcăcios. ✦ Lipsit de măreţie; mic. — Din fr. **mesquin.**

MESCHINĂRÍE, *meschinării,* s.f. **1.** Lipsă de generozitate, de nobleţe sufletească, micime (sufletească, de caracter); (mai ales la pl.) atitudine, gest, faptă de om meschin. ✦ Zgârcenie, avariţie. **2.** Lipsă de importanţă, de semnificaţie; întâmplare, fapt banal. — Din fr. **mesquinerie.**

MESCHINIZÁ, *meschinizez,* vb. I. Refl. (Rar) A deveni meschin, a da dovadă de meschinărie. — **Meschin** + suf. *-iza.*

MESCHINIZÁRE, *meschinizări,* s.f. Faptul de *a se meschiniza* şi rezultatul său. — V. **meschiniza.**

MESCIOÁRĂ, *mescioare,* s.f. Măsuţă. — **Masă** + suf. *-cioară.*

MESEÁN, -Ă, *meseni, -e,* s.m. şi f. Persoană care participă la un ospăţ, la o masă[1], la un banchet; comesean, conviv. — **Masă[1]** + suf. *-ean.*

MESERIÁŞ, -Ă, *meseriaşi, -e,* s.m. şi f. Persoană care are (şi practică) o meserie; meşteşugar. [Pr.: *-ri-aş*] — **Meserie** + suf. *-aş.*

MESERÍE, *meserii,* s.f. Profesie sau îndeletnicire bazată pe un complex de cunoştinţe obţinute prin şcolarizare şi prin practică, care permit celui care le posedă să execute anumite operaţii de transformare şi de prelucrare a obiectelor muncii sau să presteze anumite servicii; îndeletnicirea meseriaşului; calificarea profesională a meseriaşului; meşteşug, meşterie. ✦ P. gener. Profesie (de orice fel). ✧ *Şcoală de meserii* = şcoală în care se pregăteau în trecut cadre de muncitori calificaţi. ✧ Loc. adj. *De meserie* = calificat într-un anumit domeniu de activitate; de specialitate, competent. ✦ Ocupaţie; preocupare. — Din **mesereare** (înv. „slujbă, funcţie" < lat.).

MESÉRNIŢĂ, *meserniţe,* s.f. (Reg.) Măcelărie. — Din bg. **mesarniţa,** sb. **mesarnica.**

MESÍA n.pr. m. **1.** (În Vechiul Testament) Denumire dată regilor Israelului sau marilor profeţi. **2.** (În Cărţile profeţilor) Nume rezervat trimisului lui Dumnezeu ca mântuitor, mesager divin esenţial, aşteptat într-un viitor nedefinit, apariţia sa pe Pământ marcând triumful poporului evreu (al lui Iahve) asupra inamicilor şi începutul unei ere paşnice de prosperitate. **3.** (În creştinism) Mântuitorul lumii, salvatorul de esenţă divină al obştei, Unsul Domnului; *spec.* Isus Hristos. [Acc. şi: *Mésia*] — Din sl. **mesiia,** ngr. **Messías,** lat. **messias.**

MESIÁNIC, -Ă, *mesianici, -ce,* adj. Referitor la Mesia; *p. ext.* care a fost prezis, care cuprinde o prezicere (de mântuire); profetic. [Pr.: *-si-a-*] — Din fr. **messianique.**

MESIANÍSM, (**2**) *mesianisme,* s.n. **1.** Credinţa în Mântuitorul divin al lumii, care stă la baza religiei mozaice şi a celei creştine. **2.** Doctrină sau atitudine caracterizată prin credinţa apariţiei unui salvator care să instaureze o ordine a dreptăţii, păcii şi fericirii. [Pr.: *-si-a-*] — Din fr. **messianisme.**

MESIANÍST, -Ă, *mesianişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al mesianismului [Pr.: *-si-a-*] — Din fr. **messianiste.**

MESIŞOÁRĂ, *mesişoare,* s.f. (Rar) **1.** Măsuţă. **2.** Mâncare, hrană modestă. ✦ (Reg.) Pomană, praznic. — **Masă[1]** + suf. *-işoară.*

MESMERIÁN, -Ă, *mesmerieni, -e,* adj., s.m. şi f. (Adept) al mesmerismului. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **mesmérien.**

MESMERÍSM s.n. Teoria magnetismului animal; (Med.) tratament bazat pe această teorie. — Din fr. **mesmérisme.**

MESOHÍPPUS s.m. Gen fosil de mamifere din familia ecvideelor, strămoş direct al calului, de mărimea unui câine. — Din fr. **mesohippus.**

MESOPOTAMIÁN, -Ă, *mesopotamieni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care locuia în Mesopotamia. **2.** Adj. Care aparţine Mesopotamiei, care se referă la Mesopotamia. [Pr.: *-mi-an*] — Din fr. **mésopotamien.**

MESTEÁCĂN, *mesteceni,* s.m. Arbore cu scoarţa albă, cu lemnul alb, gălbui sau roşiatic, cu ramuri flexibile, cu frunze verzi-cenuşii şi cu flori grupate în amenţi *(Betula verrucosa); p. restr.* lemnul acestui arbore. ✧ *Mesteacăn mic* = specie de mesteacăn, arbust înalt până la un metru, care creşte în regiunile alpine *(Betula humilis). Mesteacăn pitic* = specie de mesteacăn, arbust până la jumătate de metru *(Betula nana). Mesteacăn pufos* = specie de mesteacăn, arbust sau arbore cu scoarţa albă sau brună-cenuşie cu pete albe; mestecănaş *(Betula pubescens).* — Lat. **mastichinus.**

MÉSTEC s.m. v. **mestecă.**

MESTECÁ[1], *méstec,* vb. I. Tranz. A sfărâma un aliment cu dinţii şi a-l amesteca în gură (pentru a-l înghiţi). ✦ A învârti ceva (cu limba) în gură. ✦ Fig. A pune la cale; a plănui. — Lat. **masticare.**

MESTECÁ[2] vb. I v. **amesteca.**

MESTECÁRE, *mestecări,* s.f. Acţiunea de *a mesteca[1]*. — V. **mesteca[1].**

MESTECÁT[1] s.n. Faptul de *a mesteca[1]*. — V. **mesteca.**

MESTECÁT[2], -Ă, *mestecaţi, -te,* adj. (Despre alimente) Sfărâmat, măcinat cu dinţii şi amestecat în gură. — V. **mesteca[1].**

MÉSTECĂ, *mesteci,* s.f. (Bot.; reg.) Răsfug. [Var.: **méstec** s.m.] — Din **mesteca[1].**

MESTECĂNÁŞ, *mestecănaşi,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *mesteacăn.* **2.** (Bot.) Mesteacăn pufos. — **Mesteacăn** + suf. *-aş.*

MESTECĂNÍŞ, *mestecănişuri,* s.n. Pădure de mesteceni; grup de mesteceni. — **Mesteacăn** + suf. *-iş.*

MESTECĂTÓR, *mestecătoare,* s.n. Făcăleţ. — **Mesteca[2]** + suf. *-ător.*

MESTECÁU, *mestecaie,* s.n. (Reg.) Făcăleţ. — **Mesteca[2]** + suf. *-ău.*

MESÚŢĂ s.f. v. **măsuţă.**

MÉŞĂ, *meşe,* s.f. **1.** Şuviţă de păr (de altă culoare sau nuanţă decât restul părului); şuviţă falsă de păr ataşată la părul natural (pentru a-l îmbogăţi şi a-l înfrumuseţa). **2.** Bucată de tifon sau de vată care se introduce într-o rană pentru a o drena, pentru oprirea unei hemoragii, pentru cicatrizare etc. — Din fr. **mèche.**

MEŞI s.m. pl. (Înv. şi reg.) Încălţăminte fără toc, confecţionată din piele subţire şi purtată în trecut de bărbaţi, peste ciorapi. ✧ Expr. (Fam.) *A nu-i da* (cuiva) *meşii* = a nu-i conveni (cuiva); a nu avea curaj, a nu cuteza. *A-l ţine* (pe cineva) *meşii* = a fi în stare, a putea. — Din tc. **mest.**

MEŞÍNĂ, *meşine,* s.f. Piele de oaie sau de capră, tăbăcită (folosită pentru căptuşirea încălţămintei, a articolelor de marochinărie, la legătoria de cărţi etc.). — Din tc. **meşın.**

MÉŞTER, -Ă, *meşteri, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care are şi practică o meserie; (în special) meseriaş cu calificare superioară, care are, de obicei, sarcina de a îndruma şi alţi lucrători şi de a conduce o secţie productivă într-o întreprindere sau într-un atelier; maistru. ✧ Expr. *Meşter-strică (şi drege de frică),* se spune despre un meseriaş prost sau despre un om neîndemânatic. ✦ Proprietar al unui atelier (în raport cu angajaţii săi). ✦ (Rar) Nume dat profesorilor care predau, în trecut, discipline (auxiliare) ca muzica, desenul etc. **2.** S.m. şi f., adj. (Om) talentat, priceput, îndemânatic, abil; (persoană) care posedă multe cunoştinţe. **3.** S.m. şi f. (Astăzi rar) Persoană care a adus contribuţii (foarte) valoroase într-un anumit domeniu de activitate; maestru. — Din magh. **mester.**

MEŞTERÁŞ, *meşteraşi,* s.m. (Rar) **1.** Diminutiv al lui *meşter.* **2.** (Rar; depr.) Om abil, şmecher. ✦ Artist lipsit de talent, de valoare, neînsemnat. — **Meşter** + suf. *-aş.*

MEŞTERÉSC, -EÁSCĂ, *meştereşti,* adj. (Rar) Care aparţine meşterului (**1**); de meşter; specific meşterului. — **Meşter** + suf. *-esc.*

MEŞTERÉŞTE adv. (Rar) În felul meşterului (**1**), ca un meşter. — **Meşter** + suf. *-eşte.*

MEŞTERGRÍNDĂ, *meştergrinzi,* s.f. (Reg.) Grindă principală, pe care se sprijină grinzile transversale, la casele ţărăneşti; faur-maur. — Din magh. **mestergerenda** (după *grindă*).

MEŞTERÍ, *meşteresc,* vb. IV. Tranz. **1.** A executa, a face, a lucra; a prelucra. ✦ Tranz. şi intranz. A lucra, a munci (cu pricepere) pentru a realiza ceva. **2.** A pune la punct, a potrivi, a aranja, a repara, a meşteşugi. — Din **meşter.**

MEŞTERÍE, *meşterii,* s.f. (Înv. şi reg.) **1.** Meserie; *p. gener.* profesie. **2.** Măiestrie, pricepere, îndemânare. ✦ Însuşire (ascunsă) a unui obiect. — **Meşter** + suf. *-ie.*

MÉŞTERIŢĂ, *meşteriţe,* s.f. **1.** (Pop.) Femeie sau, *p. gener.,* fiinţă talentată, pricepută, îndemânatică. **2.** (Pop.; adesea adjectival) Femeie care ştie să descânte, să facă farmece, vrăji. **3.** (Rar) Femeie care practică o meserie. ✦ Soţia unui meşter. [Acc. şi: *meşteríţă*] — **Meşter** + suf. *-iţă.*

MEŞTEŞÚG, *meşteşuguri,* s.n. **I. 1.** Meserie; *p. gener.* profesie, ocupaţie, îndeletnicire; meşteşugărie. **2.** Ramură, disciplină (a ştiinţei, a artei); ştiinţă, artă, considerate ca discipline. ✦ Stil (artistic). **3.** Pricepere, îndemânare, abilitate, talent. ✦ Artă, măiestrie; (rar) acţiune realizată cu pricepere, cu măiestrie. **4.** Acţiune făcută (în ascuns) cu dibăcie, cu viclenie, în vederea atingerii unui scop; procedeu, sistem (ingenios, viclean). ✦ (Pop.) Viclenie, tertip, înşelătorie. **II.** (Înv. şi pop.; concr.) **1.** Unealtă, instrument. **2.** Dispozitiv al unui obiect; parte componentă (cu rol activ) a unui sistem; meşteşugire. — Din magh. **mesterség.**

MEŞTEŞUGÁR, *meşteşugari,* s.m. Persoană calificată într-un *meşteşug* (**I 1**); persoană care are (şi practică) un meşteşug; meseriaş. — **Meşteşug** + suf. *-ar.*

MEŞTEŞUGÁREŢ, -Ă, *meşteşugareţi, -e,* adj. (Înv.) Iscusit, îndemânatic, dibaci, talentat. — **Meşteşug** + suf. *-areţ.*

MEŞTEŞUGĂRÉSC, -EÁSCĂ, *meşteşugareşti,* adj. Care aparţine meşteşugarului sau ocupaţiei lui, privitor la meşteşugar sau la ocupaţia lui. — **Meşteşugar** + suf. *-esc.*

MEŞTEŞUGĂRÍ, *meşteşugăresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A lucra în calitate de meşteşugar. — V. **meşteşugar.**

MEŞTEŞUGĂRÍE, *meşteşugării,* s.f. Meşteşug (**I 1**). — **Meşteşugar** + suf. *-ie.*

MEŞTEŞUGÍ, *meşteşugesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A efectua, a face un lucru (cu talent, cu pricepere). ✦ Tranz. şi intranz. A unelti, a urzi, a plănui (împotriva cuiva). ✦ (Rar) A falsifica. — Din **meşteşug.**

MEŞTEŞUGÍRE, *meşteşugiri,* s.f. **1.** (Rar; mai ales fam.) Acţiunea de *a meşteşugi* şi rezultatul ei. ✦ Talent, pricepere, îndemânare. ✦ Uneltire, şiretlic, vicleşug. **2.** (Înv. şi pop.; concr.) Meşteşug (**II 2**). — V. **meşteşugi.**

MEŞTEŞUGÍT, -Ă, *meşteşugiţi, -te,* adj. **1.** (Mai ales fam.) Lucrat cu artă, cu iscusinţă, cu talent; (despre acţiunile, manifestările oamenilor) iscusit, abil, priceput. **2.** (Înv.) Viclean, şiret. **3.** (Astăzi rar) Artificial, nefiresc, fals; căutat. — V. **meşteşugi.**

MEŞTEŞUGÓS, -OÁSĂ, *meşteşugoşi, -oase,* adj. (Înv. şi pop.) Iscusit, îndemânatic, abil. — **Meşteşug** + suf. *-os.*

META- Element de compunere însemnând „după" sau exprimând ideea de transformare, de schimbare, folosit la formarea unor substantive şi a unor adjective. — Din fr. **méta-.**

METABIÓZĂ s.f. (Biol.) Comensualism. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **métabiose.**

METABISULFÍT, *metabisulfiţi,* s.m. (Chim.) Sare a unui acid care, adăugată în soluţie apoasă diluată, trece în sulfitul acidului respectiv şi este folosită în vinificaţie. — Din fr. **métabisulfite.**

METABÓLĂ, *metabole,* s.f. Procedeu retoric prin care se repetă un enunţ schimbând ordinea cuvintelor. [Acc. şi: *metábolă*] — Din fr. **métabole.**

METABÓLIC, -Ă, *metabolici, -ce,* adj. Care se referă la metabolism, care aparţine metabolismului. — Din fr. **métabolique.**

METABOLÍSM s.n. Totalitatea proceselor complexe de sinteză, de asimilare (cu înmagazinare de energie), de degradare şi de dezasimilare (însoţită de eliberare de energie), pe care le suferă substanţele dintr-un organism viu. ✧ *Metabolism bazal* = cantitatea de calorii produse într-o oră, în condiţii de repaus al organismului, raportată la un metru pătrat din suprafaţa corpului. — Din fr. **métabolisme.**

METABOLÍT, *metaboliţi,* s.m. (Biol.) Substanţă care contribuie la procesele de metabolism. — Din fr. **métabolite.**

METABOLIZÁ, *metabolizez,* vb. I. Tranz. A transforma substanţe prin procesul de metabolism. — De la **metabolism.**

METABOLIZÁRE, *metabolizări,* s.f. Acţiunea de *a metaboliza*. — V. **metaboliza.**

METABOLIZÁT, -Ă, *metabolizaţi, -te,* adj. (Despre substanţe) Care a fost transformat prin procesul de metabolism. — V. **metaboliza.**

METACÁRP, *metacarpuri,* s.n. Parte din scheletul mâinii cuprinsă între carp şi falange, formată din cinci oase dispuse radiar; os care formează baza fluierului la picioarele din faţă ale unor animale. — Din fr. **métacarpe.**

METACARPIÁN, -Ă, *metacarpieni, -e,* adj. Care aparţine metacarpului, privitor la metacarp. [Pr.: *-pi-an*] — Din fr. **métacarpien.**

METACÉNTRIC, -Ă, *metacentrici, -ce,* adj. (Mar.) Referitor la metacentru, care ţine de metacentru. — Din fr. **métacentrique.**

METACÉNTRU, *metacentre,* s.n. Punctul în care verticala centrului de greutate al unui corp care pluteşte este intersectată de verticala centrului de carenă, aceasta din urmă fiind trasată pentru o poziţie înclinată a corpului. — Din fr. **métacentre.**

METACRILÁT, *metacrilaţi,* s.m. Sare sau ester al acidului metacrilic. ✧ *Metacrilat de metil* = ester al acidului metacrilic cu alcoolul metilic, lichid incolor, inflamabil, folosit la fabricarea plexiglasului. — Din fr. **métacrylate.**

METACRÍLIC adj. (În sintagma) *Acid metacrilic* = acid carbonic care se fabrică din acetonă şi acid cianhidric şi care se prezintă ca un lichid incolor cu miros neplăcut. — Din fr. **métacrylique.**

METACROMÁTIC, -Ă, *metacromatici, -ce,* adj. (Biol.) Care prezintă metacromazie. — Din fr. **métachromatique.**

METACROMAZÍE s.f. (Med.) Însuşirea de a se colora diferit în raport cu colorantul folosit sau cu ţesuturile din jur. — Din fr. **métachromasie.**

METACRONÍSM, *metacronisme,* s.n. Eroare de dată prin postdatare. — Din fr. **métachronisme.**

METAFÁZĂ, *metafaze,* s.f. (Biol.) A doua fază în diviziunea celulei prin mitoză, în care fiecare cromozom se împarte în câte doi cromozomi. — Din fr. **métaphase.**

METAFÍZIC, -Ă, *metafizici, -ce,* s.f., s.m., adj. **1.** S.f. Parte a filosofiei care studiază ştiinţa despre fiinţa ca fiinţă (Aristotel), domeniul suprasensibilului de dincolo de lumea exterioară (Thomas d'Aquino), stabilirea principiilor prime indubitabile ale existenţei şi cunoaşterii (Descartes, Spinoza, Leibnitz), cercetarea critică a condiţiilor de posibilitate a gândirii noastre (Kant) etc. **2.** S.m. (Înv.) Metafizician. **3.** Adj. Care aparţine metafizicii (**1**), privitor la metafizică; care nu poate fi perceput cu simţurile noastre, depăşind cadrul realităţii; conform cu principiile metafizicii (**1**) — Din ngr. **metafisikí, metafisikós,** lat. **metaphysica,** germ. **Metaphysik, metaphysisch,** fr. **métaphysique.**

METAFIZICIÁN, -Ă, *metafizicieni, -e,* s.m. şi f. Filosof care se ocupă de metafizică; adept al concepţiilor metafizice. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **métaphysicien.**

METAFONÍE, *metafonii,* s.f. Modificare a timbrului unei vocale din tema unui cuvânt sub influenţa unui sunet dintr-o silabă învecinată. — Din fr. **métaphonie.**

METÁFORĂ, *metafore,* s.f. Figură de stil rezultată dintr-o comparaţie subînţeleasă prin substituirea cuvântului obiect de comparaţie cu cuvântul-imagine; *p. gener.* figură de stil. — Din lat. **metaphora.,** it. **metafora,** fr. **métaphore.**

METAFÓRIC, -Ă, *metaforici, -ce,* adj. Care ţine de metaforă; propriu metaforei; exprimat prin metafore; bogat în metafore; *p. gener.* figurat. — Din germ. **metaphorisch,** fr. **métaphorique.**

METAFORÍSM s.n. (Rar) Mod de exprimare în care se folosesc frecvent metaforele sau, *p. gener.,* alte figuri de stil. — **Metaforă** + suf. *-ism.*

METAFORIZÁ, *metaforizez,* vb. I. Intranz. (Rar) A folosi mult metafore, a da unui cuvânt valoare metaforică. — Din fr. **métaphoriser.**

METAFORIZÁRE, *metaforizări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a metaforiza* şi rezultatul ei. — V. **metaforiza.**

METAFOSFÁT, *metafosfaţi,* s.m. Sare a acidului metafosforic. ✧ *Metafosfat de sodiu* = sare de sodiu a acidului metafosforic, care se prezintă ca o masă amorfă, sticloasă, utilizată la dedurizarea apei, în tăbăcărie etc. — Din fr. **métaphosphate.**

METAFOSFÓRIC adj. (În sintagma) *Acid metafosforic* = acid oxigenat al fosforului. — Din fr. **métaphosphorique.**

METAFRÁZĂ, *metafraze,* s.f. **1.** Transpunere a unei poezii în proză. **2.** Anaforă care foloseşte sinonimele pentru a evita repetiţia monotonă. — Din fr. **métaphrase.**

METAGALAXÍE s.f. Porţiune din Univers accesibilă în prezent observaţiilor. — Din fr. **métagalaxie.**

METAGENÉTIC, -Ă, *metagenetici, -ce,* adj. Conform cu metageneza, de metageneză. — Din fr. **métagénétique.**

METAGENÉZĂ s.f. (Biol.) Înmulţire în care alternează o generaţie sexuată cu alta asexuată. — Din fr. **métagénèse.**

METAGRÁMĂ, *metagrame,* s.f. Joc distractiv prin care se formează cuvinte noi înlocuind mereu câte o literă din cuvântul dat iniţial. — Din fr. **métagramme.**

METAHIRISÍ, *metahirisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) **1.** A folosi, a utiliza. ✦ A obişnui, a practica (un obicei). ✦ A dori, a pofti. **2.** A exercita, a practica (o meserie, un negoţ etc.); a face ceva, a se îndeletnici cu... — Din ngr. **métahirísomai** (viit. lui *metahirízo).*

METÁL, *metale,* s.n. **1.** Nume generic dat oricărui element chimic cu luciu caracteristic, bun conducător de căldură şi de electricitate, maleabil şi ductil, de obicei solid la temperatura obişnuită; *p. ext.* aliaj format din două sau mai multe asemenea elemente chimice, din aceste elemente şi alte materiale etc. ✧ *Metal nobil* = metal care se găseşte în natură în cantităţi mici şi care se oxidează sau se alterează cu greutate. *Metal preţios* = aurul, platina şi argintul. *Metal rar* = metal care se găseşte în cantităţi mici sau în stare dispersă în scoarţa Pământului. ✦ Fig. Bani. **2.** (Pop.; la pl.) Substanţă chimică. [Pl. şi: (rar) *metaluri*] — Din fr. **métal,** germ. **Metall.**

METALAZBÉST, *metalazbesturi,* s.n. Material constituit dintr-o ţesătură de fire metalice şi de azbest, din care se fac garnituri la frânele automobilelor şi la alte organe de maşini; ferodou. — Din germ. **Metalasbest.**

METALDEHÍDĂ s.f. Compus macromolecular rezultat prin polimerizarea acetaldehidei în prezenţa acizilor, cristalin, de culoare albă, folosit drept combustibil. — Din fr. **métaldéhyde.**

METALÉPSĂ, *metalepse,* s.f. Figură de stil înrudită cu metonimia, care constă în indicarea unui amănunt antecedent pentru a sugera consecinţa unui fapt, sau invers. — Din fr. **métalepse.**

METÁLIC, -Ă, *metalici, -ce,* adj. **1.** Făcut din metal, de metal. ✦ Care are însuşiri ca ale metalului, care are luciul sau culoarea metalului. **2.** (Despre sunete, zgomote) Produs prin ciocnirea sau lovirea obiectelor de metal; cu rezonanţă (ca) de metal. **3.** Fig. Pătrunzător; aspru, strident, dur. — Din it. **metallico,** lat. **metallicus,** fr. **métallique.**

METALIFÉR, -Ă, *metaliferi, -e,* adj. (Despre minerale, minereuri şi zăcăminte ale acestora) Care conţine metale, bogat în metale. — Din fr. **métallifère.**

METALIMBÁJ, *metalimbaje,* s.n. Metalimbă. — **Meta-** + **limbaj** (după fr. *métalangage).*

METALÍMBĂ, *metalimbi,* s.f. Totalitatea enunţurilor despre o anumită limbă (naturală sau formalizată) supusă analizei; metalimbaj. — **Meta-** + **limbă** (după fr. *métalangue).*

METALINGVÍSTIC, -Ă, *metalingvistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a lingvisticii care studiază limbajul lingvistic. **2.** Adj. Care aparţine metalingvisticii, care se referă la metalingvistică. — Din fr. **métalinguistique.**

METALÍSM s.n. Teorie potrivit căreia valoarea metalului din care sunt făcuţi banii este determinantă.— Din germ. **Metalismus.**

METALIZÁ, *metalizez,* vb. I. Tranz. A acoperi un obiect cu un strat de metal în scopul protejării lui faţă de acţiunea agenţilor externi sau pentru a-i astupa porii, a-i da un aspect plăcut etc. — Din fr. **métalliser.**

METALIZÁRE, *metalizări,* s.f. Acțiunea de *a metaliza* și rezultatul ei. — V. **metaliza.**

METALOCERÁMICĂ s.f. Ramură a metalurgiei care se ocupă cu fabricarea de piese, obiecte etc. din metale și aliaje pe baza pulberilor metalice. — Din fr. **métallocéramique.**

METALOCHÍMIC, -Ă, *metalochimici, -ce,* adj. Care aparține metalochimiei, privitor la metalochimie. — Din fr. **métallochimique.**

METALOCHIMÍE s.f. Parte a chimiei care se ocupă cu studiul metalelor. — Din fr. **métallochimie.**

METALOCROMÍE s.f. (Tehn.) Arta de a colora suprafața metalelor. — Din fr. **métallochromie.**

METALOGENÉZĂ s.f. Ramură a geologiei care studiază formarea și răspândirea zăcămintelor minerale în scoarța Pământului; (rar) metalogenie. — Din fr. **métallogenèse.**

METALOGENÍE s.f. (Rar) Metalogeneză. — Din fr. **métallogénie.**

METALÓGICĂ s.f. Disciplină care studiază fundamentele logicii, sistemele logice, expresiile logice și raporturile dintre acestea. — Din fr. **métalogique.**

METALOGRÁF, *metalografi,* s.m. Specialist în metalografie. — Din fr. **métallographe.**

METALOGRÁFIC, -Ă, *metalografici, -ce,* adj. Care aparține metalografiei, privitor la metalografie. — Din fr. **métallographique.**

METALOGRAFÍE s.f. **1.** Ramură a metalurgiei care se ocupă cu studiul structurii metalelor și a aliajelor și cu legătura dintre proprietățile și structurile acestora. **2.** Procedeu de tipar înalt care folosește clișee din foi de metal gravate cu dalta. — Din fr. **métallographie.**

METALOGRAVÚRĂ, (**2**) *metalogravuri,* s.f. **1.** Procedeu de gravare cu dalta a clișeelor metalice, folosit la imprimarea timbrelor, bancnotelor, acțiunilor etc. **2.** Clișeu metalic gravat prin procedeul de mai sus. — Din fr. **métallogravure.**

METALOÍD, *metaloizi,* s.m. Element (chimic) rău conducător de căldură și de electricitate, lipsit de luciu metalic și de ductilitate; nemetal. [Pl. și: (rar, n.) *metaloide*] — Din fr. **métalloïde.**

METALOÍDIC, -Ă, *metaloidici, -ce,* adj. (Chim.) De natura metaloizilor; de metaloid. [Pr.: *-lo-i-*] — Din fr. **métalloïdique.**

METALOPLÁSTIC, -Ă, *metaloplastici, -ce,* adj. Care are proprietăți de metal și de material palstic. — Din fr. **métalloplastique.**

METALOPLASTÍE, *metaloplastii,* s.f. Procedeu de obținere a unui material metaloplastic; modelare a unui astfel de material. — Din fr. **métalloplastie.**

METALOSFÉRĂ s.f. (Geol.) Barisferă. — Din fr. **métallosphère.**

METALOTERAPÍE s.f. Tratament cu compuși metalici, folosit în unele boli. — Din fr. **métallothérapie.**

METALOTERMÍE s.f. Procedeu de obținere a unor metale din compușii lor prin reducerea acestora cu ajutorul unui alt metal, a cărui afinitate față de oxigen, sulf etc. este mai mare decât a metalului care se extrage. — Din fr. **métallothermie.**

METALÚRG, *metalurgi,* s.m. (Astăzi rar) Metalurgist. — Din germ. **Metallurg,** rus. **metallurg.**

METALÚRGIC, -Ă, *metalurgici, -ce,* adj. Care aparține metalurgiei, privitor la metalurgie, folosit în metalurgie. — Din fr. **métallurgique.**

METALURGÍE s.f. **1.** Știință care se ocupă cu studiul proprietăților fizice și chimice ale metalelor (și aliajelor lor), precum și cu studiul proceselor fizice și chimice care se produc la obținerea și la prepararea lor. **2.** Tehnica extragerii și prelucrării în semifabricate a metalelor (industriale). ✦ Întreprindere sau secție într-o întreprindere în care se elaborează și se prelucrează metale. — Din **métallurgie.**

METALURGÍST, -Ă, *metalurgiști, -ste,* s.m. și f. Persoană calificată în prelucrarea industrială a metalelor; specialist în metalurgie; metalurg. — Din fr. **métallurgiste.**

METAMAGNETÍSM s.n. Formă specifică de magnetism, prezentată de unele substanțe. — Din fr. **métamagnétisme.**

METAMATEMÁTICĂ s.f. Știință care cercetează teoriile și adevărurile matematice din punctul de vedere al logicii matematice. — Din fr. **métamathématique.**

METAMÉR, *metamere,* s.n. **1.** Fiecare dintre elementele constitutive ale corpului, viermilor anelizi și artropodelor, asemănătoare ca structură și așezate succesiv; segment. **2.** Segment primitiv al embrionului. — Din fr. **métamère.**

METAMERÍE, *metamerii,* s.f. **1.** Împărțire a corpului unor animale în segmente asemănătoare, care se succedă. **2.** Divizare a mezodermului și a corpului în metamere. — Din fr. **métamérie.**

METAMORÁLĂ s.f. (Rar) Parte a teoriei etice care studiază principiile fundamentale ale moralei. — Din fr. **métamorale.**

METAMÓRFIC, -Ă, *metamorfici, -ce,* adj. Care aparține metamorfismului, privitor la metamorfism; care a suferit un metamorfism. — Din fr. **métamorphisme.**

METAMORFÍSM s.n. Totalitatea transformărilor mineralogice, structurale și chimice suferite de roci în stare solidă sub influența căldurii pământului, a presiunii și a reacțiilor chimice. — Din fr. **métamorphisme.**

METAMORFOZÁ, *metamorfozez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre unele animale inferioare) A se dezvolta prin metamorfoză. **2.** Refl. și tranz. A căpăta sau a face să capete altă figură, altă înfățișare; *fig.* a(-și) schimba caracterul, firea, comportarea. ✦ (Mitol.) A (se) preface în plantă, în animal sau într-un lucru neînsuflețit. — Din fr. **métamorphoser.**

METAMORFOZÁBIL, -Ă, *metamorfozabili, -e,* adj. (Rar) Care se poate metamorfoza. — Din fr. **métamorphosable.**

METAMORFOZÁRE, *metamorfozări,* s.f. Acțiunea de *a (se) metamorfoza.* — V. **metamorfoza.**

METAMORFOZÁT, -Ă, *metamorfozați, -te,* adj. **1.** (Geol.) Care a suferit un metamorfism, care a fost afectat de metamorfism. **2.** Care a suferit o metamorfoză; schimbat, transformat, modificat. — V. **metamorfoza.**

METAMORFÓZĂ, *metamorfoze,* s.f. **1.** Totalitatea transformărilor biologice pe care le suferă unele animale inferioare în cursul dezvoltării lor de la ieșirea din ou până la faza de adult. **2.** Transformare morfologică și funcțională a unor organe ale plantelor. **3.** Transformare, schimbare a înfățișării sau, *fig.,* a caracterului, a felului de a fi al unei persoane; *p. gener.* transformare a unei ființe, a unui obiect etc. **4.** (Mitol.) Transformare a unei ființe umane în animal, în plantă sau într-un lucru neînsuflețit. — Din fr. **métamorphose.**

METÁN s.n. Gaz din grupa hidrocarburilor, fără culoare și fără miros, care arde în aer cu flacără albăstruie și care se formează din materia organică în descompunere. — Din fr. **méthane.**

METANEFRÍDIE, *metanefridii,* s.f. (Biol.) Organ tubular deschis spre exterior și spre cavitatea generală a corpului la anelide și moluște având funcție excretoare și de expulzare a gameților. — Din fr. **métanéphridie.**

METANEPHRÓS s.m. (Biol.) Rinichiul definitiv care începe să funcționeze la vertebratele amniote în stadiul de adult. [Pr.: *-fros*] — Din fr. **métanéphros.**

METÁNIE s.f. v. **mătanie.**

METANIÉR, *metaniere,* s.n. Cargobot folosit la transportarea metanului lichefiat. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **méthanier.**

METANÓL, *metanoli,* s.m. (Chim.) Alcool metilic. — Din fr. **méthanol.**

METAPLÁSMĂ, *metaplasme,* s.f. Schimbare survenită în forma unui cuvânt prin adăugarea sau prin înlăturarea unui sunet; formă a cuvântului rezultată din această schimbare. — Din fr. **métaplasme,** germ. **Metaplasmus.**

METAPLAZÍE, *metaplazii,* s.f. (Med.) Proces de transformare a unui țesut diferențiat într-un țesut cu o altă structură morfologică. — Din fr. **métaplasie.**

METAPSÍHIC, -Ă, *metapsihici, -ce,* adj. (Despre fenomene psihice) Care nu poate fi încă explicat științific. — Din fr. **métapsychique.**

METAPSIHOLOGÍE s.f. Studiul fenomenelor metapsihice. — Din fr. **métapsychologie.**

METASOMÁTIC, -Ă, *metasomatici, -ce,* (Geol.) Referitor la metasomatoză, care ține de metasomatoză. — Din engl. **metasomatic.**

METASOMATÓZĂ, *metasomatoze,* s.f. Proces de substituire, moleculă cu moleculă, a elementelor dintr-un mineral cu altele noi. — Din fr. **métasomatose.**

METASTABÍL, -Ă, *metastabili, -e,* adj. (Despre echilibru) Care aparent este stabil, dar care la cea mai ușoară perturbație exterioară se distruge. — Din fr. **métastable** (după *stabil).*

METASTABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi metastabil. — Din fr. **métastabilité.**

METASTÁTIC, -Ă, *metastatici, -ce,* adj. Care aparține metastazei, privitor la metastază, care se manifestă prin metastază. — Din fr. **métastatique.**

METASTÁZĂ, *metastaze,* s.f. **1.** Apariție în cursul unei boli a unui focar patologic secundar într-o regiune a corpului situată în altă parte față de focarul primitiv. **2.** (Fon.) Detentă. — Din fr. **métastase.**

METASTÁZIC, -Ă, *metastazici, -ce,* adj. (Med.) Cu caracter de metastază. — **Metastază** + suf. *-ic* (după fr. *métastatique).*

METATÁRS, *metatarsuri,* s.n. Parte din scheletul labei piciorului cuprinsă între tars și falange, formată din cinci oase dispuse radial. — Din fr. **métatarse.**

METATARSIÁN, -Ă, *metatarsieni, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care aparține metatarsului, privitor la metatars. **2.** S.n. Os al metatarsului. [Pr.: *-si-an*] — Din fr. **métatarsien.**

METATEORÍE, *metateorii,* s.f. Teorie asupra unei teorii date, aplicată mai ales asupra sistemelor formalizate. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **métathéorie.**

METATÉTIC, -Ă, *metatetici, -ce,* adj. (Lingv.) Referitor la metateză, care ține de metateză. — Din fr. **méthathétique.**

METATEZÁ, pers. 3 *metatezează,* vb. I. Refl. pas. (Rar; despre cuvinte) A fi supuse metatezei, a-și modifica forma prin metateză. — V. **metateză.**

METATEZÁT, -Ă, *metatezați, -te,* adj. Rezultat prin metateză. — V. **metateza.**

METATÉZĂ, *metateze,* s.f. Modificare fonetică produsă prin schimbarea locului sunetelor sau al silabelor dintr-un cuvânt. — Din fr. **métathèse.**

METATORÁCE, *metatorace,* s.n. Segmentul posterior al toracelui insectelor. [Var.: **metatoráx** s.n.] — Din fr. **méthathorax** (după *torace*).

METATORÁCIC, -Ă, *metatoracici, -ce,* adj. (Zool.) Al metatoracelui. — Din fr. **méthathoracique.**

METATORÁX s.n. v. **metatorace.**

METAXENÍE s.f. (Biol.) Influență fiziologică a gametului patern asupra țesuturilor materne. — Din engl. **metaxenia.**

METAZOÁR, *metazoare,* s.n. (La pl.) Subregn de animale constituite dintr-un număr mare de celule variate ca structură și specializate funcțional; (și la sg.) animal care face parte din acest subregn. [Pr.: *-zo-ar*] — Din fr. **métazoaire.**

METEÁHNĂ, *metehne,* s.f. (Pop.) **1.** Defect, cusur, lipsă, imperfecțiune. ✦ Pasiune, patimă, slăbiciune. **2.** Boală, infirmitate, beteșug. — Et. nec.

METÉC, *meteci,* s.m. (Livr.; în Grecia antică; la pl.) Categorie socială lipsită de drepturi politice, precum și de posibilitatea de a dobândi proprietăți imobiliare, alcătuită din străinii stabiliți într-o cetate; (și la sg.) persoană care făcea parte din această categorie socială. — Din fr. **métèque.**

METEMPSIHÓZĂ s.f. Credința în transmigrația sufletelor individuale, care străbat, în vederea purificării, un lung ciclu de reincarnări succesive în animale, plante și oameni. — Din ngr. **metempsíhosis,** fr. **métempsyc(h)ose.**

METENCEFÁL, *metencefale,* s.n. Parte a creierului embrionar din care derivă cerebelul, protuberanța cerebrală etc. — Din fr. **métencéphale.**

METENSOMATÓZĂ s.f. (Rar) Concepție mistică potrivit căreia sufletul omenesc trece prin diferite corpuri spre a se apropia de perfecțiune. — Din fr. **métensomatose.**

MÉTEO adj. invar. Meteorologic. *Buletin meteo.* [Pr.: *-te-o*] — Din fr. **météo.**

METEÓR, *meteori,* s.m. **1.** Fenomen atmosferic de natură apoasă, electrică sau optică. **2.** Fenomen care constă în apariția, pe bolta cerească, a unui punct luminos (reprezentând corpuscule cosmice pătrunse în atmosfera terestră) care se mișcă cu mare viteză, lăsând uneori o dâră care se stinge după scurt timp; stea căzătoare. [Pr.: *-te-or*] — Din it. **meteora,** ngr. **metéoron,** fr. **météore,** germ. **Meteor.**

METEÓRIC, -Ă, *meteorici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține meteorilor (**1**), referitor la meteori. ✧ *Apă meteorică* = apă care provine din precipitațiile atmosferice. **2.** Adj. Care ține de meteori (**2**), privitor la meteori. ✦ Fig. Care se ivește pe neașteptate, produce o puternică impresie și trece repede; trecător; efemer. **3.** S.f. Capitol al astronomiei care se ocupă cu studiul meteoriților. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météorique.**

METEORÍSM s.n. (Med.) Simptom caracterizat prin mărirea volumului abdomenului provocată de acumularea de gaze în stomac sau în intestin; balonare, meteorizație. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météorisme.**

METEORÍT, *meteoriți,* s.m. Fragment desprins dintr-un corp cosmic (care străbate atmosfera și cade pe suprafața Pământului). [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météorite.**

METEORÍTIC, -Ă, *meteoritici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține meteoriților, privitor la meteoriți. **2.** S.f. Ramură a astronomiei care studiază meteoriții. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météoritique.**

METEORIZÁȚIE, *meteorizații,* s.f. Meteorism. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météorisation.**

METEOROBIOLÓGIC, -Ă, *meteorobiologici, -ce,* adj. Referitor la meteorobiologie. [Pr.: *-te-o-ro-bi-o-*] — De la **meteorobiologie.**

METEOROBIOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază influența factorilor meteorologici asupra organismelor vegetale și animale. [Pr.: *-te-o-ro-bi-o-*] — Din engl. **meteorobiology.**

METEOROGRÁF, *meteorografe,* s.n. Aparat care măsoară și înregistrează, simultan și continuu, presiunea atmosferică, temperatura și umiditatea aerului. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météorographe.**

METEOROLÓG, -Ă, *meteorologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în meteorologie. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météorologue.**

METEOROLÓGIC, -Ă, *meteorologici, -ce,* adj. Care ține de meteorologie sau de meteori, privitor la meteorologie sau la meteori. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météorologique.**

METEOROLOGÍE s.f. Ramură a geofizicii care se ocupă cu studiul proprietăților atmosferei și cu fenomenele care au loc în aceasta. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météorologie.**

METEOROPÁT, -Ă, *meteoropați, -te,* s.m. și f. (Med.) Persoană care reacționează patologic la modificările factorilor meteorologici. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météoropathe.**

METEOROPATÍE, *meteoropatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecțiunile cauzate sau influențate de fenomenele meteorologice. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météoropathie.**

METEOROPATOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studiul stărilor patologice provocate sau influențate de unii factori meteorologici. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météoropathologie.**

METEOROSENSÍBIL, -Ă, *meteorosensibili, -e,* adj. (Rar) Meteosensibil. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météoro-sensible.**

METEOROSENSIBILITÁTE s.f. (Med.) Sensibilitate a unor persoane la fenomenele meteorologice. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **météoro-sensibilité.**

METEORUTIÉR, -Ă, *meteorutieri, -e,* adj. (În sintagma) *Buletin meteorutier* = buletin meteorologic cu informații specifice circulației rutiere. [Pr.: *-te-o-ru-ti-er*] — **Meteo** + **rutier.**

METEOSENSÍBIL, -Ă, *meteosensibili, -e,* adj. Care prezintă meteorosensibilitate. [Pr.: *-te-o-*] — Cf. meteorosensibil.

METERÉZ, *metereze,* s.n. **1.** Întăritură sau parte dintr-o întăritură militară din trecut; val[2]. ✦ P. gener. (Rar) Întăritură la stâlpii unui pod. **2.** (Înv.) Parapet (la partea superioară a zidurilor și turnurilor de apărare ale unei cetăți); crenel. [Pl. și: *meterezuri*] — Din tc. **meteris.**

METERHANEÁ, *meterhanele,* s.f. (Înv.) Muzică turcească în care predominau tobele; *p. restr.* tobă. — Din tc. **mehterhane.**

METICULÓS, -OÁSĂ, *meticuloși, -oase,* adj. Care dă atenție tuturor amănuntelor, preocupat (în mod exagerat) de amănunte; minuțios, pedant. ✦ (Adesea adverbial) Făcut cu multă atenție și migală; scrupulos. ✦ (Adverbial) Cu de-amănuntul, amănunțit. — Din fr. **méticuleux.**

METICULOZITÁTE s.f. Însușirea de a fi meticulos; minuțiozitate, scrupulozitate; pedanterie. — Din fr. **méticulosité.**

METÍL s.m. Radical organic monovalent, derivat din metan prin îndepărtarea unui atom de hidrogen. — Din fr. **méthyle.**

METILÁRE, *metilări,* s.f. (Chim.) Proces de fixare a unei grupări metil pe o moleculă. — După fr. **méthylation.**

METILCELULÓZĂ, *metilceluloze,* s.f. Eter metilic al celulozei, obținut prin tratarea celulozei, în mediu alcalin, cu sulfat sau clorură de metil. — Din fr. **méthylcellulose.**

METILCETÓNĂ s.f. Compus organic lichid cu miros caracteristic, folosit ca solvent și ca intermediar la fabricarea unor medicamente și rășini sintetice; butanonă. — Din fr. **méthylcétone.**

METILÉN s.m. Radical organic bivalent, derivat din metan prin îndepărtarea a doi atomi de hidrogen. — Din fr. **méthylène,** germ. **Methylen.**

METILÉNICĂ, *metilenice,* adj. (Chim; în sintagma) *Grupare metilenică* = grupare organică ce conține radicalul metilen caracterizată prin mare reactivitate chimică în unele reacții de condensare sau cu metalele alcaline. — Din fr. **méthylénique.**

METILFENÓL, *metilfenoli,* s.m. (Chim.) Crezol. — Din fr. **méthylphénol.**

METÍLIC, -Ă, *metilici, -ce,* adj. (Despre compuși) Care derivă din metan. ✧ *Alcool metilic* = lichid incolor, inflamabil, toxic, obținut prin distilarea lemnelor sau prin sinteză și folosit ca dizolvant în industria coloranților etc.; metanol. — Din fr. **méthylique.**

METILMORFÍNĂ s.f. (Farm.) Codeină. — **Metil** + **morfină.**

METILORÁNJ s.n. Substanță organică din clasa coloranților azotici, care are proprietatea de a fi galbenă într-o soluție bazică, portocalie într-o soluție neutră și roșie într-o soluție acidă; heliantină. — Din fr. **méthylorange.**

METILSTIRÉN, *metilstireni,* s.m. (Chim.) Substanță organică, derivat al stirenului, folosită ca monomer în polimerizare. — Din fr. **méthylstyrène.**

METILURÉE s.f. Substanță chimică cristalină folosită în sinteze organice. — Din fr. **méthylurée.**

METILVIOLÉT s.n. Substanță chimică folosită ca medicament antiseptic, antihelmintic și drept colorant în industria textilă și chimică. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **méthylviolet.**

METIONÍNĂ s.f. Aminoacid indispensabil vieții omului și animalelor, conținând mari cantități de sulf, folosit și ca medicament în tratamentul afecțiunilor hepatice. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **méthionine.**

METÍS, -Ă, *metiși, -se,* s.m. și f. **1.** Descendent provenit din căsătoriile a doi indivizi de rase diferite. **2.** (Și adjectival) Animal sau plantă provenite din încrucișarea a doi indivizi de rase diferite. — Din fr. **métis.**

METISÁJ, *metisaje,* s.n. Încrucișare a două rase de animale sau de plante. — Din fr. **métissage.**

METÓC, *metocuri,* s.n. Mănăstire mică, subordonată administrativ unei mănăstiri mai mari; proprietate imobiliară a unei mănăstiri; *spec.* clădire (sau grup de clădiri) care aparține unei mănăstiri și care servește ca loc de găzduire. [Var.: **metóh,** (reg.) **mitóc** s.n.] — Din sl. **metohŭ.**

METOCÁR, *metocari,* s.m. Călugăr care are în grija lui un metoc. — **Metoc** + suf. *-ar.*

METÓD s.n. v. **metodă.**

METÓDĂ, *metode,* s.f. **1.** Mod (sistematic) de cercetare, de cunoaștere și de transformare a realității obiective. ✧ Loc. adv. *Cu metodă* = metodic, sistematic. **2.** Procedeu sau ansamblu de procedee folosite în realizarea unui scop; metodologie (**4**). ✦ Manieră de a proceda. **3.** Manual care cuprinde reguli și principii normative pentru învățarea sau pentru practicarea unei discipline, a unei arte etc.; ansamblu al acestor reguli și principii. [Var.: (înv.) **metód** s.n.] — Din fr. **méthode,** lat. **methodus,** germ. **Methode.**

METÓDIC, -Ă, *metodici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) Care se conformează unei metode, făcut după un plan organizat; sistematic. — Din fr. **méthodique.**

METÓDICĂ, (**2**) *metodici,* s.f. **1.** Parte a didacticii generale care studiază principiile, metodele și formele de predare adaptate specificului fiecărui obiect de învățământ. **2.** Carte care normează aceste metode și forme. — Din germ. **Methodik,** rus. **metodika.**

METODÍSM s.n. Confesiune protestantă rigoristă, fondată în sec. XVIII, care s-a separat de Biserica anglicană, promovând o viață ascetică cu respectarea posturilor și studiul metodic al învățăturilor *Bibliei*, răspândită azi în SUA. — Din fr. **méthodisme.**

METODÍST[1], -Ă, *metodiști, -ste,* s.m. și f. Specialist în metodică. — **Metodă** + suf. *-ist.*

METODÍST[2], -Ă, *metodiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al metodismului. — Din fr. **méthodiste.**

METODOLÓG, -Ă, *metodologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în metodologie. — Din fr. **méthodologue.**

METODOLÓGIC, -Ă, *metodologici, -ce,* adj. Care aparține metodologiei, privitor la metodologie. — Din fr. **méthodologique,** germ. **metodologisch.**

METODOLOGÍE, *metodologii,* s.f. **1.** Parte a filosofiei care se ocupă cu analiza teoretică a metodelor de cunoaștere. **2.** Totalitatea metodelor de cercetare folosite într-o știință. **3.** Metodă de cunoaștere cu maximum de generalitate; metoda cea mai generală de cunoaștere. **4.** Metodă (**2**). — Din fr. **méthodologie.**

METÓH s.n. v. **metoc.**

METÓL s.m. Substanță chimică de culoare albă, cristalizată, folosită ca developator fotografic. — Din fr. **métol,** germ. **Metol.**

METONÍMIC, -Ă, *metonimici, -ce,* adj. Care are caracterul unei metonimii, privitor la metonimie; bazat pe metonimie, care conține multe metonimii. — Din fr. **métonymique.**

METONIMÍE, *metonimii,* s.f. Figură de stil care constă în inversiunea voluntară a categoriilor logice ale întregului prin parte, ale părții prin întreg, ale cauzei prin efect, ale efectului prin cauză, ale abstractului prin concret, ale posesorului prin lucrul posedat etc. — Din fr. **métonymie.**

METÓPĂ, *metope,* s.f. Spațiu dintre triglifele frizei unui templu doric, închis cu o placă de piatră netedă sau decorată cu picturi sau cu basoreliefuri. — Din fr. **métope,** lat. **metopa.**

METÓPIC, -Ă, *metopici, -ce,* adj. (Anat.) Frontal. — Din fr. **métopique.**

METRÁJ, *metraje,* s.n. Lungime a unui material (măsurată în metri); cantitate de material, în special de țesături (care se vinde sau se măsoară cu metrul). ✧ *(Film de) scurt metraj* = film care are o lungime de maximum 1 500 de m de peliculă. *(Film de) lung metraj* = film care are o lungime mai mare de 1 500 m de peliculă. — Din fr. **métrage.**

METRÉSĂ, *metrese,* s.f. (Înv.) Amantă, întreținută, ibovnică. — Din fr. **maîtresse.**

METREZĂ, *metreze,* s.f. (Cin.) Instrument pentru măsurarea lungimii filmelor. [Pr.: *mtrö̆ză*] — Din fr. **métreuse.**

MÉTRIC, -Ă, *metrici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre sisteme de unități de măsură) Care are metrul (**1**) drept unitate fundamentală pentru lungime. ✦ *Sistem metric* = sistem internațional de măsurare a lungimilor, a greutăților și a capacităților bazat pe unități fixe, care cresc și descresc din zece în zece. **2.** S.f. Ramură a poeticii care se ocupă cu studiul structurii versului și al unităților prozodice; totalitatea regulilor privind măsura versului; sistem de construire ritmică a versului. **3.** Adj. Care se referă la metru (**2**), compus într-un anumit metru; privitor la structura ritmică a versurilor. **4.** S.f. Ramură a muzicii care se ocupă cu studiul metrului (**4**). — Din fr. **métrique,** germ. **Metrik.**

MÉTRICĂ, *metrice,* s.f. (Înv. și reg.) Registru, condică (de stare civilă); certificat de naștere. [Var. **mítrică** s.f.] — Din pol. **metryka.**

METRÍTĂ, *metrite,* s.f. Inflamație acută sau cronică a uterului. — Din fr. **métrite.**

METRÓ s.n. v. **metrou.**

METROANEXÍTĂ, *metroanexite,* s.f. Inflamație cronică sau acută a uterului și a anexelor acestuia (trompe și ovare). [Pr.: *-tro-a-*] — Din fr. **métroannexite.**

METROLÓG, -Ă, *metrologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în metrologie; persoană care lucrează în metrologie. — Din fr. **métrologue.**

METROLÓGIC, -Ă, *metrologici, -ce,* adj. Care aparține metrologiei, privitor la metrologie. — Din fr. **métrologique.**

METROLOGÍE s.f. Parte a fizicii care se ocupă cu măsurările precise, cu stabilirea unităților și cu procedeele de măsură etc. ✦ Totalitatea activităților (legale și administrative) privitoare la măsurări, la etaloane, la aparate și instrumente de măsură, precum și la supravegherea folosirii lor economice. — Din fr. **métrologie.**

METRONÓM, *metronoame,* s.n. Instrument care marchează, prin bătăile regulate ale unui pendul, intervale egale de timp și care se folosește în laboratoare, în muzică etc. [Pl. și: *metronomuri*] — Din fr. **métronome.**

METRONOMÍE s.f. Ramură a metrologiei care se ocupă cu studiul și cu perfecționarea etaloanelor de măsură. — Din fr. **métronomie.**

METROPATÍE, *metropatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecțiunile uterului. — Din fr. **métropathie.**

METRÓPOLĂ, *metropole,* s.f. **1.** Nume dat marilor orașe ale lumii (de obicei capitale de state). **2.** Oraș sau stat antic, considerat în raport cu coloniile sale. **3.** Stat considerat în raport cu coloniile sale. [Acc. și: *metropólă*] — Din fr. **métropole.**

METROPOLITÁN, -Ă, *metropolitani, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care aparține unei metropole; care are caracter de metropolă; originar dintr-o metropolă. **2.** S.n. (Rar) Metrou. — Din fr. **métropolitain.**

METRORÁGIC, -Ă, *metroragici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la metroragie. — Din fr. **métrorragique.**

METRORAGÍE, *metroragii,* s.f. Eliminare de sânge provenit din uter, în afara ciclului menstrual; hemoragie uterină. — Din fr. **métrorragie.**

METRÓU, *metrouri,* s.n. Mijloc de transport în comun pe cale ferată urbană subterană, mai rar aeriană sau la nivelul solului; tren subteran, metropolitan (**2**). [Var.: **metró** s.n.] — Din fr. **métro.**

METRÓZĂ, *metroze,* s.f. (Med.) Afecțiune uterină de origine hormonală sau nervoasă. — Din fr. **métrose.**

MÉTRU, *metri,* s.m. **1.** Unitate fundamentală de măsură pentru lungime din sistemul metric. **2.** Instrument (alcătuit dintr-o riglă, bandă gradată de metal, de lemn etc.) egal cu un metru (**1**) și divizat în centimetri și milimetri, cu care se măsoară lungimile. ✦ Bucată de lemn (de foc) lungă de aproximativ un metru (**1**); stivă de lemne (de foc) egală cu aproximativ un metru cub. **3.** Grup de silabe constituind unitatea de măsură a versului; *p. ext.* ritm determinat de împărțirea unui vers în silabe. **4.** (Muz.) Ordinea succesiunii unităților de timp, determinată de accente tari sau slabe; sistemul de organizare a ritmului; ritm, cadență. — Din fr. **mètre,** lat. **metrum.**

MEU, MEA, *mei, mele,* pron. pos., adj. pos. **I.** Pron. pos. (Precedat de art. „al", „a", „ai", „ale"; înlocuiește numele obiectului posedat de vorbitor precum și numele vorbitorului) *A mea e cartea.* ✧ (La m. pl., înlocuiește numele familiei sau rudelor vorbitorului) *Ai mei au plecat.* ✧ (Înlocuiește numele avutului, bunurilor, preocupărilor etc. vorbitorului) *Am și eu ale mele.* ✧ Expr. (În legătură cu verbe ca „a rămâne", „a fi" etc.) *Pe-a mea* = după dorința sau după părerea vorbitorului. **II.** Adj. pos. **1.** (Indică posesiunea) Care aparține vorbitorului. *Cartea mea e bună.* **2.** (Indică dependența, legătura reciprocă de înrudire, de prietenie, de vecinătate etc.) *Tatăl meu este doctorul spitalului.* **3.** (Indică apartenența) Care ține de cel care vorbește; care îi este propriu. *Glasul meu.* **4.** (Indică subiectul, autorul unei acțiuni) *Greșeala mea.* **5.** (Indică obiectul direct sau indirect al unei acțiuni) *Mama grija mea o are.* **6.** Care constituie obiectul unei preocupări a vorbitorului. — Lat. **meus, mea.**

MEXICÁN, -Ă, *mexicani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Mexicului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Mexicului sau mexicanilor (**1**), privitor la Mexic sau la mexicani. — **Mexic** (n. pr.) + suf. *-an.* Cf. fr. m e x i c a i n.

MEXICÁNCĂ, *mexicance,* s.f. (Fam.) Femeie care face parte din populația Mexicului sau este originară de acolo. — **Mexican** + suf. *-că.*

MEZALIÁNȚĂ, *mezalianțe,* s.f. Căsătorie cu o persoană de condiție socială considerată inferioară. [Pr.: *-li-an-*] — Din fr. **mésalliance.**

MEZANÍN, *mezanine,* s.n. Etaj mai scund situat între parter și primul etaj. — Din fr. **mezzanine,** it. **mezzanino,** germ. **Mezzanin.**

MEZÁT, *mezaturi,* s.n. (Pop.) Vânzare publică (a bunurilor unui datornic); licitație. ✧ Expr. *A scoate la mezat* = a pune la licitație. — Din tc. **mezat.**

MEZDRÍ, *mezdresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A ciopli, a netezi cu cuțitoaia. **2.** (Despre capre, oi) A roade. — Din bg. **mezdrja.**

MEZÉL, *mezeluri,* s.n. (Mai ales la pl.) Nume generic dat mai multor preparate alimentare din carne, de tipul salamului. — Din tc. **meze.**

MEZELÁR, *mezelari,* s.m. (Rar) Persoană care prepară sau vinde mezeluri. — **Mezel** + suf. *-ar.*

MEZELĂRÍE, *mezelării,* s.f. (Rar) Fabrică sau magazin de mezeluri. — **Mezelar** + suf. *-ie.*

MEZELÍC s.n. v. **mizilic.**

MEZENCEFÁL, *mezencefale,* s.n. Segment al creierului corespunzând părții superioare a trunchiului cerebral. — Din fr. **mésencéphale,**

MEZENCHÍM, *mezenchime,* s.n. Țesut conjunctiv embrionar, format din celule fusiforme sau stelate înglobate într-o substanță omogenă și din care se formează ulterior vasele sangvine și limfatice, țesutul conjunctiv etc. — Din fr. **mésenchyme.**

MEZENTÉR, *mezentere,* s.n. Foiță a peritoneului care învelește și leagă intestinul de peretele posterior al abdomenului și în care se găsesc vase sangvine și limfatice, nervi și ganglioni limfatici; prapur. — Din lat. **mesentherium,** fr. **mésentère.**

MEZENTÉRIC, -Ă, *mezenterici, -ce,* adj. Care aparține mezenterului, privitor la mezenter. — Din fr. **mésentérique.**

MEZENTERÍTĂ, *mezenterite,* s.f. (Med.) Inflamație a mezenterului. — Din fr. **mésentérite.**

MEZI s.m. pl. (Mat.) Numitorul primului raport și numărătorul celui de al doilea raport al unei proporții, considerați împreună. — Cf. lat. m e d i u s, it. m e d i o.

MEZÍN, -Ă, *mezini, -e,* adj., s.m. și f. **1.** (Fratele) cel mai tânăr dintre mai mulți frați, considerat în raport cu aceștia. **2.** (Pop.) (Fratele) al doilea dintre mai mulți frați, considerat în raport cu aceștia; (frate) mijlociu. — Din sl. **mězinŭ.**

MEZOBLÁST, *mezoblaste,* s.n. (Anat.) Mezoderm. — Din fr. **mésoblaste.**

MEZOBLÁSTIC, -Ă, *mezoblastici, -ce,* adj. (Anat.) Al mezoblastului. — Din fr. **mésoblastique.**

MEZOCÁRP s.n. Parte cărnoasă a unui fruct, cuprinsă între coajă și sâmbure. — Din fr. **mésocarpe.**

MEZOCEFÁL, -Ă, *mezocefali, -e,* adj. (Med.; despre oameni; adesea substantivat) Care are craniul de formă intermediară între brahicefal și dolihocefal; (despre craniu) care are formă intermediară între brahicefal și dolihocefal. — Din fr. **mésocéphale.**

MEZODÉRM, *mezoderme,* s.n. Foiță mijlocie a embrionului, situată între ectoderm și endoderm, formată în cea mai mare parte din mezenchim. — Din fr. **mésoderme.**

MEZODÉRMIC, -Ă, *mezodermici, -ce,* adj. (Biol.) Referitor la mezoderm. ✧ *Muguri mezodermici* = dilatații bilaterale simetrice ale peretelui endodermic al gastrulei, din care se dezvoltă mezodermul. — Din fr. **mésodermique.**

MEZODERMÓZĂ, *mezodermoze,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru virozele care au afinitate pentru țesuturile și organele provenite din mezoderm. — Din fr. **mésodermose.**

MEZOFÍL, (**2**) *mezofile,* s.n. **1.** Țesut cuprins între epiderma superioară și cea inferioară a frunzei, format din celule care conțin clorofilă. **2.** Microorganism care se dezvoltă la temperaturi medii. — Din fr. **mésophylle.**

MEZOFÍTĂ, *mezofite,* adj., s.f. (Plantă) care se dezvoltă în regiuni cu climă temperată și în condiții de umiditate moderată. — Din fr. **mésophyte.**

MEZOGÁSTRIC, -Ă, *mezogastrici, -ce,* adj. (Anat.) Referitor la mezogastru, al mezogastrului. — Din fr. **mésogastrique.**

MEZOGÁSTRU, *mezogastre,* s.n. (Anat.) Regiune mijlocie a abdomenului. — Din fr. **mésogastre.**

MEZOGLÉE, *mezoglee,* s.f. (Zool.) Strat intermediar gelatinos situat între straturile celulare externe și interne ale corpului spongierilor și celenteratelor. — Din fr. **mésoglée.**

MEZOLÍTIC, -Ă, *mezolitici, -ce,* adj., s.n. **1.** Adj. Care aparține epocii situate între paleolitic și neolitic. **2.** S.n. Epoca mijlocie a pietrei din perioada cuaternară, situată între epoca paleolitică și cea neolitică. ✧ Serie de strate geologice din mezolitic (**2**). — Din fr. **mésolithique.**

MEZOLÓGIC, -Ă, *mezologici, -ce,* adj. (Biol.) Referitor la mezologie, de mezologie. — Din fr. **mésologique.**

MEZOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază influența mediilor asupra organismelor. — Din fr. **mésologie.**

MEZOMÉR, -Ă, *mezomeri, -e,* adj. (Chim.; despre substanțe) Care este în stare de mezomerie. ✧ *Structură* (sau *formulă*) *mezomeră* = structură ipotetică limitată care ar oferi imaginea structurii electronice a unor substanțe. — Din fr. **mésomère.**

MEZOMERÍE s.f. (Chim.) Fenomen de oscilare a structurii unei subtanțe între formele ei izomere electronic; structură intermediară. — Din fr. **mésomérie.**

MEZOMÓRF, -Ă, *mezomorfi, -e,* adj. (Fiz.; despre substanțe) Care prezintă stare mezomorfică. — Din fr. **mésomorphe.**

MEZOMÓRFICĂ, *mezomorfice,* adj. (Fiz.; în sintagma) *Stare mezomorfică* = stare de agregare a materiei între starea cristalină și cea amorfă. — Din fr. **mésomorphique.**

MEZÓN, *mezoni,* s.m. Particulă elementară instabilă, neutră sau cu sarcină electrică, având masa cuprinsă între masa electronului și cea a protonului. — Din fr. **méson,** germ. **Meson.**

MEZONEPHRÓS s.n. (Anat.) A doua fază în dezvoltarea rinichiului la embrion. [Pr.: *-fros*] — Din fr. **mésonéphros.**

MEZÓNIC, -Ă, *mezonici, -ce,* adj. Referitor la mezoni, care aparține mezonilor. — **Mezon** + suf. *-ic.*

MEZOPÁUZĂ s.f. Strat atmosferic de tranziție între mezosferă și termosfera atmosferei terestre caracterizat prin valori termice minime. [Pr.: *-pa-u-*] — Din fr. **mésopause** (după *pauză).*

MEZORELIÉF, *mezoreliefuri,* s.n. (Geol.) Formă de relief cu dimensiuni reduse ca urmare a acțiunii de coroziune a agenților externi. [Pr.: *-li-ef*] — Din fr. **mésorelief.**

MEZOSCÁF, *mezoscafe,* s.n. Navă specială asemănătoare cu batiscafele și submarinele, folosită pentru cercetări subacvatice la adâncimi de câteva mii de metri. — Din fr. **mésoscaphe.**

MEZOSFÉRĂ s.f. Înveliș cuprins între 1 200 și 2 900 km în adâncimea Pământului; strat atmosferic care se întinde deasupra stratosferei și sub ionosferă, respectiv între cca 50 și 85 km înălțime. — Din fr. **mésosphère.**

MEZOTÉLIU, *mezotelii,* s.n. (Biol.) Strat de celule de origine mezodermică care căptușește cavitățile celomice ale vertebratelor. — Din fr. **mésothélium.**

MEZOTERMÁL, -Ă, *mezotermali, -e,* adj. Care se referă la stadiul depunerii mineralelor din soluții fierbinți, când se formează minereuri de cupru, plumb, zinc etc.; care aparține acestui stadiu. — Din fr. **mésothermal.**

MEZOTORÁCE, *mezotorace,* s.n. (Entom.) Al doilea segment al toracelui la insecte, de care sunt prinse aripile anterioare și a doua pereche de picioare. — Din fr. **mésothorax.**

MEZOTORÁCIC, -Ă, *mezotoracici, -ce,* adj. (Entom.) Care ține de mezotorace. — Din fr. **mésothoracique.**

MEZOTRÓN, *mezotroni,* s.m. (Fiz.) Mezon. — Din fr. **mésotron,** engl. **mesotron.**

MEZOZÁUR, *mezozauri,* s.m. Reptilă fosilă în formă de șarpe, lungă până la aproximativ 12 m, care a trăit în mările calde cretacice. [Pr.: *-za-ur*] — Din fr. **mésosaurus.**

MEZOZÓIC, -Ă, *mezozoici, -ce,* adj., s.n. **1.** S.n. Eră geologică caracterizată prin mișcări importante ale scoarței Pământului și prin apariția primelor păsări, a primelor mamifere și a primilor pești osoși; eră secundară. **2.** Adj. Care aparține erei mezozoice (**1**), care se referă la această eră; secundar[2]. [Pr.: *-zo-ic*] — Din fr. **mésozoïque.**

MEZOZÓNĂ s.f. (Geol.) Zonă mediană de transformare metamorfică a Pământului. — Din fr. **mésozone.**

MÉZZA-VÓCE adv. (Muz.; indică modul de executare) Cu intensitatea pe jumătate. [Pr.: *méța-vóce*] — Cuv. it.

MÉZZO-FÓRTE adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Cu intensitate mijlocie, între piano și forte. [Pr.: *méțo-*] — Cuv. it.

MÉZZO-PIÁNO adv. (Muz.; indică modul de executare) Cu intensitate redusă, mai tare decât piano. [Pr.: *méțo-piáno*] — Cuv. it.

MEZZOSOPRÁNĂ, *mezzosoprane,* s.f. Voce de femeie situată ca registru între soprană și contraltă; cântăreață cu o asemenea voce. [Pr.: *méțo-*] — Din it. **mezzo-soprano.**

MÉZZO-TÍNTO s.n. Gen de gravură pe metal care se obține prin granularea plăcii cu un instrument special, astfel încât la imprimare să rezulte gradații treptate de luminozitate și nuanțe de negru intense și catifelate. [Pr.: *méțo-tínto*] — Cuv. it.

MI, *mi,* s.m. A treia notă muzicală din gama do major; semn care reprezintă această notă. — Din it. , fr. **mi.**

MIA, *miele,* s.f. (Pop.) **1.** Puiul de sex feminin al oii; oaie tânără. **2.** (În forma *mială)* Arșic de miel. [Var.: (**2**) **miálă** s.f.] — Lat. **agnelia.**

MIÁLĂ s.f. v. **mia.**

MIALGÍE, *mialgii,* s.f. Nume generic dat durerilor musculare care apar după eforturi fizice mari sau în diferite boli. [Pr.: *-mi-al-*] — Din fr. **myalgie.**

MIÁMBAL s.n. (Înv.) Suc de lemn-dulce, coagulat și turnat în formă de bastonașe, folosit în trecut ca medicament contra tusei. [Pr.: *-mi-am-*] — Din tc. **meyanbalı.**

MIÁR, *miare,* s.n. (Fam.) Bancnotă de o mie de lei; (fam.) o mie de lei. [Pr.: *-mi-ar*] — **Mie** + suf. *-ar.*

MIÁRȚĂ, *miarțe,* s.f. (Pop.) Ființă pipernicită; stârpitură. [Pl. și: *mierțe*] — Et. nec.

MIASMÁTIC, -Ă, *miasmatici, -ce,* adj. Care conține sau produce miasme; puturos, pestilențial. [Pr.: *mi-as-*] — Din fr. **miasmatique.**

MIÁSMĂ, *miasme,* s.f. Emanație rău mirositoare; duhoare, putoare, exalație. [Pr.: *mi-as-*] — Din fr. **miasme.**

MIASTENÍE, *miastenii,* s.f. Boală a mușchilor scheletului, caracterizată prin oboseală anormală și rapidă, până la epuizare, la cele mai mici eforturi. [Pr.: *mi-as-*] — Din fr. **myasthénie.**

MIATONÍE, *miatonii,* s.f. (Med.) Absență a tonusului muscular. [Pr.: *mi-a-*] — Din fr. **myatonie.**

MIAU interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul pisicii; miorlau. ✧ Expr. (Substantivat; fam.) *A-i lua cuiva miaul* = **a)** a face pe cineva să tacă; **b)** a omorî pe cineva. — Onomatopee.

MIÁUN, *miaune,* s.n. (Rar) Mieunat. [Pr.: *mia-un*] — Din **mieuna** (derivat regresiv).

MIÁUT, *miaute,* s.n. (Rar) Mieunat. [Pr.: *mia-ut*] — Din **miau.**

MIÁZĂ[1], *miaze,* s.f. Nume dat bolilor provocate de larvele unor insecte care se localizează în diferite țesuturi sau cavități. — Din it. **miasi.**

MIÁZĂ[2] s.f. (Înv. și pop.) Mijloc (al zilei sau al nopții). ✧ Expr. *Ziua (la) miaza mare* = în plină zi, la amiază. [Ih.: *mi-a-*] — Lat. **media.**

MIAZĂNOÁPTE s.f. **1.** Unul dintre cele patru puncte cardinale, aflat în direcția Stelei Polare, nord; *p. ext.* parte a globului pământesc, a unui continent, a unui oraș etc. situată spre acest punct cardinal. ✦ Lumea, popoarele din țările, ținuturile etc. situate în (sau spre) nord. **2.** (Înv. și pop.) Miezul nopții. — Lat. **mediam noctem.**

MIAZĂZÍ s.f. Punct cardinal opus nordului; sud; amiază; *p. ext.* parte a globului pământesc, a unui continent, a unui oraș etc. situată spre acest punct cardinal. ✦ Lumea, popoarele din țările, ținuturile etc. situate în (sau spre) sud. — Lat. **mediam diem.**

MIC, -Ă, *mici,* adj. **1.** Care este sub dimensiunile obișnuite; de proporții reduse. ✧ *Literă mică* = minusculă. *Degetul (cel) mic* = cel mai subțire și mai scurt dintre degete, așezat lângă inelar. ✧ Loc. adv. *În mic* = pe scară redusă, fără amploare. ✧ Expr. *A avea* (pe cineva) *la degetul (cel) mic* = **a)** a dispune de cineva cum vrei; **b)** a fi cu mult superior altuia. ✦ Care ocupă o suprafață redusă. ✦ Cu capacitate redusă, puțin încăpător; strâmt. ✦ Scurt; mărunt, scund. ✦ (Substantivat, m.) Fel de mâncare din carne (de vacă) tocată, de forma unor cârnăciori, condimentați și fripți direct pe grătar; mititel. ✦ (Despre ape, gropi, prăpăstii etc.) Puțin adânc sau (relativ) îngust. ✦ Subțire. ✦ Îngust. *Pălărie cu boruri mici.* **2.** Puțin numeros; redus, limitat. **3.** (Despre sunet, glas etc.) Puțin intens; slab, încet, stins[2] , scăzut. **4.** (Despre zi, noapte etc.) Care durează puțin; scurt. **5.** De vârstă fragedă; nevârstnic; tânăr. ✧ (Substantivat) *Cei mici* = copiii. ✧ Loc. adv. *De mic* = din copilărie. ✧ Expr. *Cu mic, cu mare* sau *mic și mare* = toată lumea. ✦ (Precedat de „cel” sau „cel mai”) Mezin. **6.** Fără (prea) mare valoare; neînsemnat, neimportant. **7.** Fig. (Despre oameni) Lipsit de noblețe sufletească, de caracter; meschin, josnic. ✧ Expr. *Mic la minte* = redus, mărginit. **8.** Care se află pe o treaptă inferioară într-o ierarhie. ✧ *Socru mic* = tatăl miresei; (la pl.) părinții miresei. *Soacră mică* = mama miresei. — Probabil lat. ***miccus.**

MICACÉU, -ÉE, *micacei, -cee,* adj. (Despre roci, minerale) Care face parte din grupa micelor[1] sau care conține mică[2]. — Din fr. **micacé.**

MICAFÓLIU, *micafolii,* s.n. Material electroizolant obținut din foi de mică[1] așezate prin lipire pe o bandă de hârtie, folosit în construcția mașinilor electrice. — Cf. fr. m i c a e n f e u i l l e.

MICANÍTĂ, *micanite,* s.f. Material electroizolant obținut din foițe de mică[1] lipite în straturi cu lianți organici și folosit mult în construcția mașinilor și a aparatelor electrice. — Din fr. **micanite.**

MICAȘÍST, *micașisturi,* s.n. Rocă șistoasă alcătuită în cea mai mare parte din straturi paralele de mică[1] și de cuarț. — Din fr. **micaschiste.**

MÍCĂ[1] s.f. Familie de minerale cristalizate, cu luciu sticlos, sidefos, care se desfac ușor în foițe subțiri (elastice și transparente), folosite în industria electrotehnică, a unor materiale de construcție, la fabricarea unor sorturi de hârtie și vopsele etc. — Din fr. **mica.**

MÍCĂ[2] s.f. (Pop.; în loc. adv.) *Într-o* (sau *pe) mică de ceas* = **a)** într-o clipă, foarte repede, imediat; **b)** foarte des, mereu. — Probabil lat. **mica** „fărâmă".

MICÉLĂ, *micele,* s.f. Grup sau agregat de molecule care se formează în substanțele coloidale și în soluțiile lor. — Din fr. **micelle,** germ. **Micelle.**

MICELIÁN, -Ă, *micelieni, -e,* adj. (Bot.) Referitor la miceliu, al miceliului. [Pr.: *-li-an*] — Din fr. **mycélien.**

MICÉLIU, *micelii,* s.n. Sistem de filamente subțiri și ramificate care alcătuiește aparatul vegetativ al majorității ciupercilor. — Din fr. **mycélium.**

MICENIÁN, -Ă, *micenieni, -e,* adj. Care aparține orașului grec Micene și civilizației lui, privitor la Micene și la civilizația lui. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **mycénien.**

MICHIDÚȚĂ s.m. (Fam. și glumeț) Drac; drăcușor. — Et. nec.

MICÍ, *micesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Rar) A (se) micșora. — Din **mic.**

MICIMÁN, *micimani,* s.m. (Înv.) Grad de subofițer în marină; persoană care avea acest grad. — Din rus. **miciman.**

MICÍME, (**2**) *micimi,* s.f. **1.** Faptul de a fi mic; **2.** Fig. Josnicie, meschinărie; micșorime. — **Mic** + suf. *-ime.*

MICIURINIÁN, -Ă, *miciurinieni, -e,* adj., s.m. și f. (Rar) **1.** Adj. Miciurinist (**1**). **2.** S.m. și f. Miciurinist (**2**). [Pr.: *-ni-an*] — **Miciurin** (n. pr.) + suf. *-ian.*

MICIURINÍSM s.n. Teorie biologică potrivit căreia există o unitate între organism și condițiile sale de existență și care privește transformarea speciilor ca rezultat al îmbinării acțiunii directe a condițiilor de existență și a selecției naturale. — **Miciurin** (n. pr.) + suf. *-ism.*

MICIURINÍST, -Ă, *miciuriniști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține miciurinismului, privitor la miciurinism, care se întemeiază pe miciurinism; miciurinian (**1**). **2.** S.m. și f. Adept al miciurinismului; miciurinism (**2**). — **Miciurin**[ism] + suf. *-ist.* Cf. rus. m i c i u r i n e ț.

MICOFLÓRĂ s.f. Totalitatea speciilor de ciuperci care cresc pe un anumit teritoriu. — Din fr. **mycoflore.**

MICOLÓG, -Ă, *micologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în micologie. — Din fr. **mycologue.**

MICOLÓGIC, -Ă, *micologici, -ce,* adj. Referitor la micologie, de micologie. — Din fr. **mycologique.**

MICOLOGÍE s.f. Ramură a botanicii care se ocupă cu studiul ciupercilor. — Din fr. **mycologie.**

MICORÍZĂ, *micorize,* s.f. Simbioză a rădăcinii plantelor superioare cu miceliul unei ciuperci. — Din fr. **mycorhize.**

MICOSTERÓL, *micosteroli,* s.m. Sterol care se găsește în ciuperci și în unele mucegaiuri, având un rol important în procesele celulare esențiale. — Din fr. **mycostérol.**

MICÓTIC, -Ă, *micotici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la micoze. — Din engl. **mycotic.**

MICOTOXICÓZĂ, *micotoxicoze,* s.f. Intoxicație care apare la animale în urma consumului de furaje infectate cu unele ciuperci microscopice. — Cf. m i c o z ă, t o x i c o z ă.

MICÓZĂ, *micoze,* s.f. **1.** Nume generic dat bolilor infecțioase provocate de ciuperci microscopice; microsporie. **2.** Boală infecțioasă și contagioasă a plantelor, provocată de ciuperci parazite. — Din fr. **mycose,** germ. **Mikose.**

MICRO[1]- Element de compunere însemnând „mic", care servește la formarea unor substantive. — Din fr. **micro-.**

MÍCRO[2], *micro,* s.n. (Fam.) Microradiografie. — Prescurtare de la **microradiografie.**

MICROALIÁ *microaliez,* vb. I. Tranz. A alia metale (și metaloizi) în cantități extrem de reduse. [Pr.: *-cro-a-li-a*] — **Micro[1]-** + **alia.**

MICROALIÉRE, *microalieri,* s.f. Acțiunea de *a microalia.* [Pr.: *-cro-a-li-*] — V. **microalia.**

MICROALIÁT, -Ă, *microaliați, -te,* adj. (Despre metale și metaloizi) Care a fost aliat cu altul, în cantități extrem de reduse. [Pr.: *-cro-a-li-*] — V. **microalia.**

MICROAMPÉR, *microamperi,* s.m. Unitate de măsură pentru intensitatea curentului electric, egală cu o milionime de amper. [Pr.: *-cro-am-*] — Din fr. **microampère.**

MICROAMPERMÉTRU, *microampermetre,* s.n. Instrument pentru măsurarea curenților electrici foarte slabi. [Pr.: *-cro-am-*] — Din fr. **microampèremètre.**

MICROANALÍZĂ, *microanalize,* s.f. Analiză chimică în care se lucrează cu cantități foarte mici de substanță, de ordinul miligramelor. [Pr.: *-cro-a-*] — Din fr. **microanalyse.**

MICROANCHÉTĂ, *microanchete,* s.f. Anchetă cu chestionar scurt, limitată la un număr mic de subiecți. [Pr.: *-cro-an-*] — **Micro[1]-** + **anchetă.**

MICROANTOLOGÍE, *microantologii,* s.f. Antologie de proporții reduse. [Pr.: *-cro-an-*] — **Micro-[1]** + **antologie.**

MICRÓB, *microbi,* s.m. Nume generic dat unor ființe vii unicelulare, microscopice, care trăiesc în sol, în apă, în aer, în corpul plantelor sau al animalelor și care sunt agenți ai bolilor infecțioase, ai fermentațiilor, putrefacțiilor etc. — Din fr. **microbe.**

MICROBACTÉRIE, *microbacterii,* s.f. Bacterie de dimensiuni extrem de mici. — **Micro[1]-** + **bacterie.**

MICROBALÁNȚĂ, *microbalanțe,* s.f. Balanță de laborator foarte sensibilă, destinată cântăririi cantităților mici de substanță. — Din fr. **microbalance.**

MICROBÁR, *microbari,* s.m. (Fiz.) Barie. — Din engl. **microbar.**

MICROBAROGRÁF, *microbarografe,* s.n. (Fiz.) Barograf foarte sensibil care înregistrează variațiile foarte mici și rapide ale presiunii. — Din fr. **microbarographe.**

MICROBIÁN, -Ă, *microbieni, -e,* adj. Care se referă la microbi, care este cauzat de microbi; care răspândește microbi. [Pr.: *-bi-an*] — Din fr. **microbien.**

MICROBICÍD, -Ă, *microbicizi, -de,* adj., s.n. (Substanță) care distruge microbii. — Din fr. **microbicide.**

MICROBIOLÓG, -Ă, *microbiologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în microbiologie; microbiologist. [Pr.: *-bi-o-*] — Din **microbiologie** (derivat regresiv).

MICROBIOLÓGIC, -Ă, *microbiologici, -ce,* adj. Care aparține microbiologiei, privitor la microbiologie. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **microbiologique.**

MICROBIOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care se ocupă cu studiul morfologiei și fiziologiei microorganismelor, precum și cu metodele de combatere a microorganismelor patologice pentru animale și plante și de folosire a celor utile. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **microbiologie.**

MICROBIOLOGÍST, -Ă, *microbiologiști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Microbiolog. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **microbiologiste.**

MICROBÍSM s.n. Prezența în organism a unor germeni patogeni, uneori în stare latentă, ca urmare a rezistenței naturale sau dobândite a organismului respectiv. — Din fr. **microbisme.**

MICROBÍST, -Ă, *microbiști, -ste,* s.m. și f. (Fam.) Spectator pasionat (în mod excesiv) la o întrecere sportivă (în special de fotbal). — **Microb** + suf. *-ist.*

MICROBOFOBÍE, *microbofobii,* s.f. Teamă patologică față de microbi. — **Microb** + **fobie.**

MICROBÚZ, *microbuze,* s.n. Autobuz pentru un număr mic de pasageri. — Din fr. **microbus.**

MICROCALCULATÓR, *microcalculatoare,* s.n. Calculator sau minicalculator simplu, ieftin, de mici dimensiuni, care folosește un singur limbaj și are lungimea cuvântului de 8–12 biți; microordinator, microcomputer. — **Micro[1]-** + **calculator.**

MICROCANTÍNĂ, *microcantine,* s.f. Cantină pentru un număr restrâns de oameni. — **Micro[1]-** + **cantină.**

MICROCARIÉRĂ, *microcariere,* s.f. Carieră[1] de mici proporții. [Pr.: *-ri-e-*] — **Micro[1]-** + **carieră[1].**

MICROCEFÁL, -Ă, *microcefali, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care prezintă fenomenul de microcefalie. — Din fr. **microcéphale.**

MICROCEFALÍE s.f. Malformație congenitală caracterizată prin dezvoltarea insuficientă a craniului și a creierului. — Din fr. **microcéphalie.**

MICROCENTRÁLĂ, *microcentrale,* s.f. Centrală electrică sau centrală de termoficare de mică putere, folosită mai ales la țară. — Din fr. **microcentrale.**

MICROCHÍMIC, -Ă, *microchimici, -ce,* adj. Referitor la microchimie, la microanaliză. — Din fr. **microchimique.**

MICROCHIMÍE s.f. Ramură a chimiei care se ocupă cu studiul reacțiilor chimice dintre cantități foarte mici de substanță. — Din fr. **microchimie.**

MICROCHIRURGICÁL, -Ă, *microchirurgicali, -e,* adj. Referitor la microchirurgie, care ține de microchirurgie. — De la **microchirurgie.**

MICROCHIRURGÍE s.f. Chirurgie practicată la microscop. — Din fr. **microchirurgie.**

MICROCINEMATOGRAFÍE s.f. Filmare a unor fenomene observate la microscop. — Din fr. **microcinématographie.**

MICROCÍP, *microcipuri,* s.n. Semiconductor de mici dimensiuni în care este sau urmează a fi inserat un circuit integrat. — Din engl. **microchip.**

MICROCIRCUÍT, *microcircuite,* s.n. Dispozitiv microelectronic cu o densitate mare de elemente de circuit echivalente care constituie o singură unitate. — **Micro[1]-** + **circuit.**

MICROCÍT, *microcite,* s.n. (Biol.) Globulă roșie de dimensiuni foarte mici. — Din fr., engl. **microcyte.**

MICROCITÓZĂ, *microcitoze,* s.f. (Med.) Boală a sângelui manifestată prin prezența crescută de microcite. — Din fr. **microcytose.**

MICROCLIMÁT, *microclimate,* s.n. Totalitatea condițiilor de climă (temperatură, umiditate, vânt) particulare unor spații mici; clima spațiului din imediata apropiere a solului; microclimă. — Din fr. **microclimat.**

MICROCLIMÁTIC, -Ă, *microclimatici, -ce,* adj. Care aparține microclimatului, privitor la microclimat. — Din fr. **microclimatique.**

MICROCLÍMĂ, *microclime,* s.f. Microclimat. — Din germ. **Mikroklima.**

MICROCLÍN, *microcline,* s.n. Mineral din grupa feldspaților potasici, de culoare roz, galbenă, roșiatică sau verde, care constituie un element de bază al unor roci eruptive sau metamorfice și care este folosit în industria ceramicii și ca piatră semiprețioasă. — Din fr. **microcline.**

MICROCÓC, *micrococi,* s.m. Bacterie în formă de sferă, care se prezintă izolat sau în grup, de dimensiuni mai mici decât cocii. — Din fr. **microcoque.**

MICROCOMPUTER, *microcomputere,* s.n. Microcalculator. [Pr.: *-piú-*] — Din engl. **microcomputer.**

MICROCÓSM s.n. v. **microcosmos.**

MICROCÓSMIC, -Ă, *microcosmici, -ce,* adj. Care aparține microcosmosului, privitor la microcosmos. — Din fr. **microcosmique.**

MICROCÓSMOS, *microcosmosuri,* s.n. **1.** (Fiz.) Lumea obiectelor microscopice, a moleculelor și a atomilor, a particulelor elementare etc. **2.** (În filosofia medievală și a Renașterii) Omul sau organismul omenesc, considerat ca o reprezentare redusă a Universului; lumea interioară a omului. [Var.: **microcósm** s.n.] — Din fr. **microcosme,** lat. **microcosmus.**

MICROCOULÓMB, *microcoulombi,* s.m. Unitate de măsură pentru capacitatea electrică, egală cu o milionime de coulomb. [Pr.: *-cu-*]. — Din fr. **microcoulombe.**

MICROCRISTALÍN, -Ă, *microcristalini, -e,* adj. (Despre agregatele mineralelor și structura rocilor) Care este alcătuit din cristale microscopice. — Din fr. **microcristallin.**

MICROCURÉNT, *microcurenți,* s.m. (Med.) Curent (**3**) de mică intensitate. — **Micro**[1]**-** + **curent.**

MICRODACTÍL, -Ă, *microdactili, -e,* adj. (Med.) Care prezintă microdactilie. — Din fr. **microdactyle.**

MICRODACTILÍE, *microdactilii,* s.f. (Med.) Malformație a degetelor caracterizată prin dezvoltare insuficientă. — Din fr. **microdactylie.**

MICRODÉLTĂ, *microdelte,* s.f. **1.** Deltă de mică întindere. **2.** Machetă a unei delte. — **Micro**[1]**-** + **deltă.**

MICRODISÉCȚIE, *microdisecții,* s.f. Disecție fină făcută la microscop. [Pr.: *-ți-e*] — Din fr. **microdissection.**

MICRODÓZĂ, *microdoze,* s.f. (Farm., Med.) Doză de medicament cu concentrație foarte mică, folosită în homeopatie. — **Micro**[1]**-** + **doză.**

MICRODÚR s.n. Material sintetic înlocuitor pentru talpă și tocuri la încălțăminte. —**Micro**[poros] + **dur**[abil].

MICROECONÓMIC, -Ă, *microeconomici, -ce,* adj. Referitor la microeconomie. — Din fr. **microéconomique.**

MICROECONOMÍE s.f. Economia sau relațiile economice la nivelul fiecărei întreprinderi în parte. — Din fr. **microéconomie.**

MICROELECTRÓNIC, -Ă, *microelectronici, -ce,* s.f., adj. **I.** S.f. Ramură a electronicii care studiază producerea și folosirea circuitelor electronice cu grad înalt de miniaturizare. **II.** Adj. **1.** Referitor la microelectronică (**I**). **2.** (Despre dispozitive electronice) Cu grad înalt de miniaturizare. [Pr.: *-cro-e-*] — Din engl. **microelectronic**(s).

MICROELECTRONOGRÁFIC, -Ă, *microelectronografici, -ce,* adj. Referitor la microelectronografie. [Pr.: *-cro-e-*] — De la **microelectronografie.**

MICROELECTRONOGRAFÍE, *microelectronografii,* s.f. Fotografie făcută la microscop care permite studierea fenomenelor biologice celulare sub aspect electric. [Pr.: *-cro-e-*] — **Micro**[1]**-** + **electronografie.**

MICROELEMÉNT, *microelemente,* s.n. Element chimic care intră în compoziția hormonilor, a enzimelor, a fermenților etc. și care se găsește în cantități foarte mici în sol și în organism. [Pr.: *-cro-e-*] — Din fr. **micro-élément.**

MICROENCICLOPEDÍE, *microenciclopedii,* s.f. Enciclopedie cu volum restrâns de informații; (rar) minienciclopedie. [Pr.: *-cro-en-*] — **Micro**[1]**-** + **enciclopedie.**

MICROESÉU, *microeseuri,* s.n. Eseu (**1**) scurt. [Pr.: *-cro-e-*] — **Micro**[1]**-** + **eseu.**

MICROFARÁD, *microfarazi,* s.m. Unitate de măsură pentru capacitatea electrică, egală cu o milinionime de farad. — Din fr. **microfarad.**

MICROFÁUNĂ s.f. Totalitatea animalelor microscopice de pe glob, dintr-o regiune sau dintr-un spațiu restrâns. [Pr.: *-fa-u-*] — **Micro**[1]**-** + **faună.**

MICROFÍL, -Ă, *microfili, -e,* adj. (Bot.; despre plante) Cu frunze (foarte) mici. — Din fr. **microfil.**

MICROFÍLM, *microfilme,* s.n. Film fotografic pe care sunt copiate documente sau cărți la o scară foarte mică, obținându-se o mare economie de spațiu. — Din fr. **microfilm,** germ. **Mikrofilm.**

MICROFILMÁ, *microfilmez,* vb. I. Tranz. A reproduce documente sub formă de microfilme. — Din fr. **microfilmer.**

MICROFILMÁRE, *microfilmări,* s.f. Acțiunea de *a microfilma* și rezultatul ei. — V. **microfilma.**

MICROFILMOTÉCĂ, *microfilmoteci,* s.f. Colecție de microfilme; *p. ext.* încăpere specială în care se păstrează astfel de colecții. — **Micro**[1]**-** + **filmotecă.**

MICROFÍTĂ, *microfite,* s.f. (Bot.) Plantă de dimensiuni mici și cu înmulțire rapidă. ✧ (Adjectival) *Plantă microfilă*. — Din engl. **microphyte.**

MICROFÍZICĂ s.f. Ramură a fizicii care studiază particulele elementare; fizică atomică. — Din fr. **microphysique.**

MICROFLÓRĂ s.f. Floră microscopică. — **Micro**[1]**-** + **floră.**

MICROFLORÍSTIC, -Ă, *microfloristici, -ce,* adj. Referitor la microfloră, de microfloră. — **Micro**[1]**-** + **floristic.**

MICROFÓN, *microfoane,* s.n. Aparat care transformă vibrațiile sonore în oscilații electrice, folosit în radioteleviziune și în telecomunicații. — Din fr. **microphone,** germ. **Microphon.**

MICROFÓNIC, -Ă, *microfonici, -ce,* adj. Care ține de microfon sau de microfonie (**2**). ✧ *Efect microfonic* = microfonie (**2**). — Din fr. **microphonique.**

MICROFONÍE s.f. **1.** Reacție acustică nedorită care apare între microfonul și difuzorul unui sistem electroacustic în condițiile unei amplificări mari sau ale amplasării acestora în încăperi necorespunzătoare din punct de vedere acustic. **2.** Perturbație într-un sistem electroacustic datorată vibrației mecanice nedorite a unor componente ale acestuia; efect microfonic. — Din fr. **microphonie.**

MICROFONÍST, -Ă, *microfoniști, -ste,* s.m. și f. Tehnician specializat în amplasarea și deplasarea microfoanelor. — Din fr. **microfoniste.**

MICROFOSÍLĂ, *microfosile,* s.f. Fosilă microscopică (**3**). — Din fr. **microfossile.**

MICROFOTOCÓPIE, *microfotocopii,* s.f. Copie fotografică de dimensiuni foarte mici, obținută prin microfotografie. — Din fr. **microphotocopie.**

MICROFOTOGRÁFIC, -Ă, *microfotografici, -ce,* adj. Care se folosește în microfotografie, care se obține prin microfotografie. — Din fr. **microphotographique.**

MICROFOTOGRAFÍE, *microfotografii,* s.f. **1.** Fotografie reprezentând imaginea mărită a unor ființe sau obiecte microscopice, obținută cu ajutorul unui aparat fotografic adaptat la un microscop. ✦ Fotografie de dimensiuni foarte mici, care, pentru a permite să i se distingă amănuntele, trebuie mărită. **2.** Tehnica obținerii microfotografiilor (**1**). — Din fr. **microphotographie.**

MICROFOTOMÉTRU, *microfotometre,* s.n. Aparat folosit pentru determinarea, pe zone foarte mici, a opacității plăcilor fotografice. — Din fr. **microphotomètre.**

MICROFOTORADIOGRAFÍE, *microfotoradiografii,* s.f. Tehnică radiologică prin care se pot realiza radiografii pulmonare de dimensiuni reduse; radiografie obținută prin această tehnică. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **microphotoradiographie.**

MICROFÚLGER, *microfulgere,* s.n. (Met.) Fulger (**1**) scurt, de mică intensitate. — **Micro**[1]**-** + **fulger.**

MICROGAMÉT, *microgameți,* s.m. (Biol.) Gamet mascul. — Din engl. **microgamete.**

MICROGENERATÓR, *microgeneratoare* s.n. (Tehn.) Generator (**III 1**) de mică putere. — Din fr. **microgénérateur.**

MICROGLOSÁR, *microglosare,* s.n. Glosar cu număr mic de cuvinte și explicații sumare. ✦ Glosar care înregistrează vocabularul specific unui domeniu foarte restrâns. — Din fr. **microglossaire.**

MICROGRÁM, *micrograme,* s.n. Unitate de măsură a masei egală cu o milionime de gram; gama (**3**). — Din fr. **microgramme.**

MICROGRÚP, *microgrupuri,* s.n. (În sociologie) Grup (**2**) mic. — **Micro**[1]**-** + **grup.**

MICROHÁLĂ, *microhale,* s.f. Hală (experimentală) de proporții mici. — **Micro**[1]**-** + **hală.**

MICROHÉNRI, *microhenri,* s.m. (Fiz.) A milioana parte dintr-un henri. — Din fr., engl. **microhenry.**

MICROHIDROCENTRÁLĂ, *microhidrocentrale,* s.f. Hidrocentrală de putere mică. — **Micro**[1]**-** + **hidrocentrală.**

MICROIMPRIMÁRE, *microimprimări,* s.f. Înregistrare a undelor acustice pe plăci microsion. [Pr.: *-cro-im-*] — **Micro**[1]**-** + **imprimare.**

MICROINTERVÁL, *microintervale,* s.n. (Muz.) Interval mai mic decât un semiton [Pr.: *-cro-in-*] — **Micro**[1]**-** + **interval.**

MICROINTERVÍU, *microinterviuri,* s.n. Interviu scurt și concis; miniinterviu. [Pr.: *-cro-in-*] — **Micro**[1]**-** + **interviu.**

MICROLÍT, *microlite,* s.n. **1.** Element cristalin microscopic, de formă prismatică sau tubulară, format prin cristalizarea topiturilor magmatice, care se găsește în unele roci vulcanice. **2.** (La pl.) Unelte și arme mici din piatră, folosite în comuna primitivă. — Din fr. **microlite,** germ. **Mikrolith.**

MICROMANOMÉTRU, *micromanometre,* s.n. (Fiz.) Manometru special pentru variațiile foarte mici de presiune. — Din fr. **micromanomètre.**

MICROMETEORÍT, *micrometeoriți,* s.m. Meteorit de dimensiuni foarte mici. [Pr.: *-te-o-*] — **Micro**[1]**-** + **meteorit.**

MICROMÉTRIC, -Ă, *micrometrici, -ce,* adj. **1.** Care aparține micrometrului sau micrometriei, privitor la micrometru sau la micrometrie; care servește la măsurarea dimensiunilor mici și foarte mici. **2.** (Despre șuruburi) Al cărui filet este foarte fin și precis prelucrat, putând fi utilizat la construcția instrumentelor de măsură. — Din fr. **micrométrique.**

MICROMETRÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu măsurarea dimensiunilor foarte mici. — Din fr. **micrométrie.**

MICROMÉTRU, (**1**) *micrometre,* s.n., (**2**) *micrometri,* s.m. **1.** S.n. Instrument mecanic de precizie, pentru măsurarea dimensiunilor mici şi foarte mici. **2.** S.m. (Rar) Micron. — Din fr. **micromètre.**

MICROMICÉTĂ, *micromicete,* s.f. (La pl.) Ciuperci mici, parazite sau saprofite, care nu pot fi văzute decât cu ajutorul aparatelor de mărit. — Din fr. **micromycètes.**

MICROMICRÓN, *micromicroni,* s.m. (Fiz.) A milioana parte dintr-un micron. — Din fr. **micromicron.**

MICROMILIMÉTRU, *micromilimetri,* s.m. Micron. — Din fr. **micromillimètre.**

MICROMINIATURIZÁ, *microminiaturizez,* vb. I. Tranz. A miniaturiza în limite microscopice. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **microminiaturiser.**

MICROMINIATURIZÁRE, *microminiaturizări,* s.f. Acţiunea de *a microminiaturiza*. [Pr.: *-ni-a-*] — V. **microminiaturiza.**

MICROMINIATURIZÁT, -Ă, *microminiaturizaţi, -te,* adj. Care a fost miniaturizat în limite microscopice. [Pr.: *-ni-a-*] — V. **microminiaturiza.**

MICROMODÚL, *micromodule,* s.n. (Electron.) Circuit realizat prin asamblarea ordonată şi de mare densitate a unor componente electronice distincte care pot fi testate înainte de asamblare. — Din fr. **micromodule.**

MICROMOLECULÁR, -Ă, *micromoleculari, -e,* adj. (Fiz.) (Despre substanţe) Cu micromolecule. — Din fr. **micromoleculaire.**

MICROMOLECÚLĂ, *micromolecule,* s.f. (Fiz.) Moleculă cu un număr mic de atomi. — Din fr. **micromolécule.**

MICROMONOGRAFÍE, *micromonografii,* s.f. Monografie de dimensiuni reduse. — **Micro**[1]**-** + **monografie.**

MICROMOTÓR, *micromotoare,* s.n. Motor electric de putere (foarte) mică. — Din fr. **micromoteur.**

MICRÓN, *microni,* s.m. Unitate de măsură pentru lungime egală cu a mia parte dintr-un milimetru; micrometru (**2**), micromilimetru. — Din fr. **micron,** germ. **Mikron.**

MICRONEZIÁN, -Ă, *micronezieni, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) din Micronezia. [Pr.: *-zi-an*] — Din fr. **micronésien.**

MICRONUCLÉU, *micronuclee,* s.n. Nucleul mic al celulei care alcătuieşte corpul unui infuzor. — Din fr. **micronucleus.**

MICROOBIÉCT, *microobiecte,* s.n. Obiect sau sistem de dimensiuni foarte mici. [Pr.: *-cro-o-*] — **Micro**[1]**-** + **obiect.**

MICROÓHM, *microohmi,* s.m. Unitate electrică de rezistenţă, egală cu a milioana parte dintr-un ohm. [Pr.: *-cro-om*] — **Micro**[1]**-** + **ohm.**

MICROORDINATÓR, *microordinatoare,* s.n. Microcalculator. [Pr.: *-cro-or-*] — Din fr. **micro-ordinateur.**

MICROORGANÍSM, *microorganisme,* s.n. Nume dat organismelor microscopice vegetale sau animale. [Pr.: *-cro-or-*] — Din fr. **micro-organisme.**

MICROPALEONTOLOGÍE s.f. Ramură a paleontologiei care studiază microfosilele. [Pr.: *-le-on-*] — Din fr. **micropaléontologie.**

MICROPARTÍCULĂ, *microparticule,* s.f. Particulă materială foarte mică. — Din fr. **microparticule,** engl. **microparticle.**

MICROPÍL, *micropile,* s.n. Canal microscopic situat în partea apicală a ovulului plantelor superioare, prin care tubul polinic pătrunde la oosferă. — Din fr. **micropyle.**

MICROPORÓS, -OÁSĂ, *microporoşi, -oase,* adj., s.n, s.m. pl. **1.** Adj. (Despre cauciucul sintetic sau despre materiale fabricate din cauciuc sintetic) Care are o structură asemănătoare cu a buretelui artificial. **2.** S.n. Cauciuc sintetic poros din care se confecţionează talpă pentru încălţăminte. **3.** S.m. pl. Încălţăminte confecţionată din astfel de material sintetic. — Din fr. **microporeux.**

MICROPROCESÓR, *microprocesoare,* s.n. Circuit integrat de mare densitate şi complexitate, specializat pentru operaţii de calcul, comandă şi control într-un computer sau alt sistem electronic. — Din engl. **microprocessor.**

MICROPRODÚCŢIE, *microproducţii,* s.f. Producţie de serie mică, uneori experiementală. — **Micro**[1]**-** + **producţie.**

MICROPROTÁL, *microprotale,* s.n. Protal bărbătesc. — Din fr. **microprothalle.**

MICROPSÍE, *micropsii,* s.f. Tulburare a vederii datorită căreia obiectele sunt percepute mai mici decât sunt în realitate. — Din fr. **micropsie.**

MICRORADIOGRAFÍE, *microradiografii,* s.f. Radiografie efectuată pe un film special, de dimensiuni reduse, în anumite condiţii care să permită examinarea ulterioară sau mărirea acesteia până la dimensiunile necesare; micro[2]. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **microradiographie.**

MICRORAIÓN, *microraioane,* s.n. Element teritorial urbanistic, constituit dintr-o suprafaţă de 20–50 de ha şi din 5 000–15 000 de locuitori cuprinzând locuinţe, magazine, şcoli etc. [Pr.: *-ra-ion*] — **Micro**[1]**-** + **raion.**

MICROREÁCŢIE, *microreacţii,* s.f. Reacţie chimică între cantităţi foarte mici de substanţă. [Pr.: *-re-ac-ţi-e*] — Din fr. **microréaction.**

MICRORECEPTÓR, *microreceptoare,* s.n. Ansamblu format de microfonul şi receptorul telefonic cu legăturile aferente, reunite printr-un mâner şi legate de aparatul telefonic printr-un cordon. — **Micro**[1]**-** + **receptor.**

MICRORECITÁL, *microrecitaluri,* s.n. Recital cu un program scurt; minirecital. — **Micro**[1]**-** + **recital.**

MICRORELIÉF, *microreliefuri,* s.n. (Geol.) Formă de relief de mică altitudine (movile, crovuri etc.). [Pr.: *-li-ef*] — Din fr. **microrelief,** rus. **mikrorelief.**

MICROSCÓP, *microscoape,* s.n. Aparat optic construit pe baza unui sistem de lentile, care măreşte foarte mult imaginea obiectelor foarte mici. — Din fr. **microscope,** germ. **Mikroskop.**

MICROSCÓPIC, -Ă, *microscopici, -ce,* adj. **1.** Care nu se poate vedea sau cerceta decât cu miscroscopul. **2.** Care aparţine microscopului, privitor la microscop. **3.** Fig. Foarte mic, minuscul; *p. ext.* fără valoare, neînsemnat. — Din fr. **microscopique.**

MICROSCOPÍE, *microscopii,* s.f. Examinare, analiză făcută cu microscopul. — Din fr. **microscopie,** germ. **Mikroskopie.**

MICROSECÚNDĂ, *microsecunde,* s.f. (Fiz.) Unitate de timp egală cu a milioana parte dintr-o secundă. — Din germ. **Mikrosekunde,** fr. **microseconde.**

MICROSEÍSM, *microseisme,* s.n. Cutremur de pământ de intensitate mică, înregistrat numai de aparate foarte sensibile. — Din fr. **microséisme.**

MICROSIÓN, *microsioane,* s.n. Disc muzical de calitate superioară care are şanţul de înregistrare extrem de fin şi turaţie redusă. [Pr.: *-si-on*] — Din fr. **microsillon.**

MICROSISTÉM, *microsisteme,* s.n. (Şi în sintagma *microsistem social)* Sistem de integrare socială a unui individ sau a unui grup mic. — **Micro**[1]**-** + **sistem.**

MICROSOCIOLÓG, *microsociologi,* s.m. Reprezentant, adept al microsociologiei. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **microsociologue.**

MICROSOCIOLÓGIC, -Ă, *microsociologici, -ce,* adj. Care aparţine microsociologiei, referitor la microsociologie. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **microsociologique.**

MICROSOCIOLOGÍE s.f. Studiul formei de sociabilitate în cadrul micilor grupuri sociale (oamenii dintr-o echipă, elevii dintr-o clasă etc.). [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **microsociologie.**

MICROSOMÍE s.f. (Biol.) Reducere a dimensiunilor corporale. — Din fr. **microsomie.**

MICROSPÓR, *microspori,* s.m. Spor al unor plante criptogame care dă naştere unui protal mascul. — Din fr. **microspore.**

MICROSPORÁNGE, *microsporange,* s.n. Sporange în care se dezvoltă microsporii. — Din fr. **microsporange.**

MICROSPORÍE, *microsporii,* s.f. (Med.) Micoză cauzată de un microspor. — Din fr. **microsporie.**

MICROSPOROCÍT, *microsporocite,* s.n. (Bot.) Celula mamă a polenului, care are în nucleu două rânduri de cromozomi, aduşi de gametul femel şi de cel mascul. — Din engl. **microsporocyte.**

MICROSPOROFÍLĂ, *microsporofile,* s.f. Frunză pe care se dezvoltă microsporangele. — **Micro**[1]**-** + **sporofilă.**

MICROSPOROGENÉZĂ, *microsporogeneze,* s.f. (Bot.) Proces de formare a microsporilor la plantele cu flori. — Din engl. **microsporogenesis.**

MICROSTAGIÚNE, *microstagiuni,* s.f. Stagiune teatrală de scurtă durată, de obicei în cadrul unei deplasări. [Pr.: *-gi-u-*] — **Micro**[1]**-** + **stagiune.**

MICROSTRUCTÚRĂ, *microstructuri,* s.f. Structură de amănunt a materialelor, observată cu ajutorul microscopului sau prin alte procedee. ✧ (În sintagma) *Microstructură socială* = totalitatea relaţiilor personale şi interpersonale şi a reţelelor de integrare care definesc existenţa socială a unui individ. — Din fr. **microstructure.**

MICROTELEFÓN, *microtelefoane,* s.n. Receptor telefonic cu dispozitiv de format numărul ataşat la el. — Din fr. **microtéléphone,** germ. **Mikrotelephon.**

MICROTÍDĂ, *microtide,* s.f. (La pl.) Familie de rozătoare din care face parte şoarecele de câmp; (şi la sg.) animal din această familie. — Din engl. **microtidae.**

MICROTÓM, *microtoame,* s.n. Aparat special de secţionat preparatele anatomice în felii subţiri, pentru a fi cercetate la microscop. — Din fr. **microtome.**

MICROTRANSMIŢĂTÓR, *microtransmiţătoare,* s.n. Transmiţător de dimensiuni (extrem de) reduse. — **Micro**[1]**-** + **transmiţător.**

MICROTRAUMATÍSM, *microtraumatisme,* s.n. (Med.) Traumatism de mică intensitate care prin repetare frecventă poate deveni cauza unei boli profesionale. — Din fr. **microtraumatisme.**

MICROTRÓN, *microtroane,* s.n. (Fiz.) Ciclotron de tip special folosit pentru accelerarea electronilor. — Din fr., engl. **microtron,** germ. **Mikrotron.**

MICROTURBÍNĂ, *microturbine,* s.f. Turbină de dimensiuni reduse folosită în microhidrocentrale. — **Micro**[1]**-** + **turbină.**

MICROÚNDĂ, *microunde,* s.f. (Fiz.) Undă hertziană a cărei lungime de undă este curpinsă între 1 cm şi 1 m. [Pr.: *-cro-un-*] — Din fr. **micro-onde.**

MICROUNIVÉRS, *microuniversuri,* s.n. Microcosmos. [Pr.: *-cro-u-*] — **Micro**[1]**-** + **univers.**

MICROUZÍNĂ, *microuzine,* s.f. Uzină de proporţii reduse. [Pr.: *-cro-u-*] — **Micro**[1]**-** + **uzină.**

MICROVÓLT, *microvolţi,* s.m. Unitate de forţă electromotoare sau de diferenţă de potenţial, egală cu a milioana parte dintr-un volt. — Din fr. **microvolt.**

MICROVOLTMÉTRU, *microvoltmetre,* s.n. Instrument de măsură a tensiunilor joase de ordinul milionimilor de volt. — Din fr. **microvoltmètre.**

MICROWÁTT, *microwaţi,* s.m. (Fiz.) Unitate de putere egală cu a milioana parte dintr-un watt. [Pr.: *-vat*] — Din fr., engl. **microwatt.**

MICROZOÁR, *microzoare,* s.n. (La pl.) Încrengătură de animale de apă foarte mici, care se pot vedea numai cu microscopul; (și la sg.) animal care face parte din această încrengătură. [Pr.: *-zo-ar*] — Din fr. **microzoaire.**

MICROZÓNĂ, *microzone,* s.f. **1.** Regiune din masa solului arabil în care sunt grupate particule cu funcțiuni biochimice identice. **2.** (În sociologie) Zonă de mică întindere. — Din fr. **microzone.**

MICSÁNDRĂ, *micsandre,* s.f. Numele a două plante erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina simplă sau ramificată, cu frunzele acoperite cu peri cenușii, cu flori albe, roșii, albastre sau violete, plăcut mirositoare; micșunea, vioară-roșie *(Matthiola incana și annua).* ✧ Compus: *micsandră-sălbatică* (sau *-de-munte)* = plantă erbacee cu flori mari, galbene, plăcut mirositoare *(Erysimum officinalis).* — Et. nec.

MICȘÓR, -OÁRĂ, *micșori, -oare,* adj. (Rar) Micuț. [Var.: **micușór, -oáră** adj.] — **Mic** + suf. *-ușor.*

MICȘORÁ, *micșorez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) face (mai) mic (ca dimensiune, volum, durată, intensitate etc.); a (se) diminua, a (se) mici. ✦ Tranz. (Mat.) A da unui număr o valoare mai mică decât o are. **2.** Tranz. A reduce, a scădea prețul, valoarea etc.; *spec.* a reduce ca număr, ca plafon etc. [Var.: (înv. și pop.) **micșurá** vb. I] — Din **micșor.**

MICȘORÁRE, *micșorări,* s.f. Acțiunea de *a (se) micșora* și rezultatul ei; diminuare, descreștere; scădere, reducere, împuținare. — V. **micșora.**

MICȘORÁT, -Ă, *micșorați, -te,* adj. Făcut mai mic; redus, scăzut. — V. **micșora.**

MICȘORÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *micșorei, -ele* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *micșor.* — **Micșor** + suf. *-el.*

MICȘORÍME, s.f. (Înv.) Micime. — **Micșor** + suf. *ime.*

MICȘUNEÁ, *micșunele,* s.f. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu flori parfumate, galbene-aurii, cultivată ca plantă ornamentală *(Cheiranthus cheiri).* ✧ Expr. *Când va face plopul mere și răchita micșunele* = niciodată. ✦ (Pop.) Micsandră. [Var.: **micșunícă** s.f.] — Cf. tc. m e n e k ș e.

MICȘUNÍCĂ s.f. v. **micșunea.**

MICȘURÁ vb. I v. **micșora.**

MICTURÍȚIE s.f. Nevoie permanentă de a urina. — Din fr. **micturition.**

MICȚIÚNE, *micțiuni,* s.f. Emisie spontană de urină. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **miction.**

MICUȘÓR, -OÁRĂ adj. v. **micșor.**

MICÚȚ, -Ă, *micuți, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Diminutiv al lui *mic;* mititel, micșor. **2.** S.n. (Reg.) Vagonet în formă de căldare, în care se descarcă și se transportă zgura de la furnal. — **Mic** + suf. *-uț.*

MICUȚÉL, -EÁ, *micuței, -ele,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *micuț.* — **Micuț** + suf. *-el.*

MÍDI adj. invar. (Despre lungimea fustei, a rochiei etc.) Care ajunge până la jumătatea gambei. ✧ (Substantivat) *Fustă, rochie, palton etc. midi.* — Din fr., engl. **midi.**

MÍDIE, *midii,* s.f. Moluscă marină comestibilă, cu cochiliile aproape triunghiulare, de culoare brună-violacee *(Mytilus edulis).* [Acc. și: *midíe*] — Din ngr. **mídi.**

MIDINÉTĂ, *midinete,* s.f. Tânără lucrătoare sau vânzătoare în magazinele sau în atelierele de croitorie și de modă din Paris. — Din fr. **midinette.**

MIDRIÁTIC, -Ă, *midriatici, -ce,* adj. Care provoacă midriaza. [Pr.: *-dri-a-*] — Din fr. **mydriatique.**

MIDRIÁZĂ, *midriaze,* s.f. Mărire a diametrului pupilei, care poate surveni fiziologic (la întuneric), patologic (în paralizia fibrelor longitudinale ale irisului) sau ca efect al administrării unor medicamente. [Pr.: *-dri-a-*] — Din fr. **mydriase.**

MÍE, *mii,* num. card., s.f. **I.** Numărul care în numărătoare are locul între 999 și 1 001. **1.** (Cu valoare adjectivală) *O mie de ani.* ✧ (La pl.; adesea prin exagerare, indică un număr foarte mare, nedeterminat) *Mii de glasuri*. **2.** (Cu valoare substantivală) *Unde merge mia, meargă și suta.* ✧ Loc. adv. *Cu miile* (sau *cu mia)* = în număr foarte mare, cu duiumul. ✧ Expr. *Mii și sute* sau *mii și mii* = extrem de mulți. *A avea o mie și o sută pe cap* = a avea foarte multă treabă sau griji, nevoi etc. **3.** (Intră în componența numeralelor adverbiale) *De o mie de ori pe zi.* **II.** S.f. Numărul abstract egal cu o mie (**I**). ✦ Bancnotă a cărei valoare este de o mie (**I 1**) de lei; miar. — Lat. **milia** (pl. lui *mille).*

MIED, *mieduri,* s.n. (Pop.) Hidromel. — Din sl. **medŭ.**

MIEL, *miei,* s.m. Puiul (mascul al) oii, în primele luni de la naștere. ✧ *Zăpada* (sau *omătul) mieilor* = zăpada care cade uneori primăvara târziu. ✦ Blana prelucrată a puiului oii; carnea acestui animal. — Lat. **agnellus.**

MIELĂREÁ, *mielărele,* s.f. Arbust înalt de 1-4 m, cu frunze digitale și cu flori mici violete plăcut mirositoare, cultivat ca plantă decorativă *(Vitex agnus castus).* — **Miel** + suf. *-ărea.*

MÍELEA num. ord. v. **miilea.**

MIELENCEFÁL, *mielencefale,* s.n. (Anat.) Bulb rahidian. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myélencéphale.**

MIELÍNĂ, *mieline,* s.f. Teacă ce învelește fibra nervoasă, constituită din colesterol, fosfolipide, acizi grași etc. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myéline.**

MIELÍNIC, *mielinici,* adj. (În sintagma) *Nerv mielinic* = nerv învelit într-o teacă de mielină. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myélinique.**

MIELINIZÁRE, *mielinizări,* s.f. (Biol.) Proces de formare și acoperire a fibrelor nervoase cu mielină. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myélinisation.**

MIELÍTĂ, *mielite,* s.f. Boală care constă în inflamarea nervilor mielinici. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myélite.**

MIELOBLÁST s.n. (Biol.) Celulă tânără nediferențiată din măduva osoasă care produce leucocitele polinucleate din sânge. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myéloblaste,** engl. **myeloblast.**

MIELOCÍT, *mielocite,* s.n. (Biol.) Celulă precursoare a leucocitelor care se găsește normal în măduva osoasă roșie și care apare în sânge în cazuri de leucemie. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myélocyte,** engl. **myelocyte.**

MIELOGRAFÍE, *mielografii,* s.f. (Med.) Examen radiologic al canalului rahidian și al măduvei spinării. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myélographie.**

MIELOGRÁMĂ, *mielograme,* s.f. Determinare cantitativă și calitativă a elementelor celulare din măduvă, utilizată pentru stabilirea diagnosticului în numeroase boli de sânge. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myélogramme.**

MIELÓM, *mieloame,* s.n. Boală malignă având originea în măduva osoasă, caracterizată prin apariția unor tumori pe oasele late. [Pr.: *mi-e-*. — Pl. și: *mielomuri*] — Din fr. **myélome.**

MIELOPATÍE, *mielopatii,* s.f. Denumire generică pentru bolile măduvei spinării sau măduvei osoase. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myélopathie.**

MIELÓZĂ, *mieloze,* s.f (Med.) Leucemie. [Pr.: *mi-e-*] — Din fr. **myélose.**

MIELÚȘ, -Ă, *mieluși, -e,* s.m. și f. (Rar) Mielușel. — **Miel** + suf. *-uș.*

MIELUȘÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *mielușei, -ele,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Diminutiv al lui *miel;* mieluș, mielușor, mieluț. **2.** S.m. pl. (Pop.) Ninsoare în formă de mici particule sferice; ploaie cu gheață. — **Miel** + suf. *-ușel.*

MIELUȘÓR, *mielușori,* s.m. (Rar) Mielușel (**1**). — **Miel** + suf. *-ușor.*

MIELÚȚ, -Ă, *mieluți, -e,* s.m. și f. Mielușel (**1**). — **Miel** + suf. *-uț.*

MIÉRCURI s.f. A treia zi a săptămânii, care urmează după marți. ✦ (Adverbial) Într-o zi de miercuri; (în forma *miercurea)* în fiecare miercuri; în miercurea imediat precedentă sau următoare. — Lat. **mercuris** [dies].

MIÉRE s.f. Substanță semilichidă, gălbuie, dulce și aromată, foarte bogată în zaharuri, vitamine și enzime, culeasă și produsă de albine din nectarul florilor. ✧ *Luna de miere* = prima lună din viața conjugală. ✧ Loc. adj. *De miere* = generos, bun. ✦ Nectarul florilor. ✧ Compus: *mierea-ursului* = **a)** plantă erbacee cu frunzele catifelate, cu flori albastre-violete sau roșii *(Pulmonaria officinalis);* **b)** sâmbovină. — Lat. **mel.**

MIERÍU[1], -ÍE, *mierii,* adj. (Reg.) Albastru (-deschis). — **Mier** (reg. „albastru" <lat.) + suf. *-iu.*

MIERÍU[2], -ÍE, *mierii,* adj. De culoarea mierii. — **Miere** + suf. *-iu.*

MIÉRLĂ, *mierle,* s.f. Pasăre cântătoare de pădure, neagră, cu cioc galben (masculul) și brună (femela) *(Turdus merula).* ✧ *Mierlă sură* (sau *gulerată)* = pasăre migratoare cu pene de culoare brună, cu un guler de pene albe în jurul gâtului *(Turdus torquatus). Mierlă de pârâu* = pescărel. — Lat. **mer**(**u**)**la.**

MIERLĂÍ vb. IV v. **miorlăi.**

MIERLĂITÓR, -OÁRE adj. v. **miorlăitor.**

MIERLÍ, *mierlesc,* vb. IV. Intranz. (Arg.) A muri. — Cf. țig. m e r a u.

MIERLÍCĂ, *mierlici,* s.f. (Rar) Mierliță. — **Mierlă** + suf. *-ică.*

MIERLÍȚĂ, *mierlițe,* s.f. Diminutiv al lui *mierlă;* mierlică, mierlușcă, mierluță[1]. — **Mierlă** + suf. *-iță.*

MIERLÓI, *mierloi,* s.m. Bărbătușul mierlei. — **Mierlă** + suf. *-oi.*

MIERLÚȘCĂ, *mierlușe,* s.f. (Reg.) Mierliță. — **Mierlă** + suf. *-ușcă.*

MIERLÚȚĂ[1], *mierluțe,* s.f. (Pop.) Mierliță. — **Mierlă** + suf. *-uță.*

MIERLÚȚĂ[2], *mierluțe,* s.f. Plantă erbacee cu flori albe în formă de steluțe și cu tulpina ramificată, formând tufe dese (*Alsine verna).* — Cf. germ. dial. M i e r e.

MIERÓS, -OÁSĂ, *mieroși, -oase,* adj. **1.** (Pop.; despre vorbe, privire etc.) Dulce, plăcut. ✦ Fig. Prefăcut, fals, ipocrit. **2.** (Rar; despre albine) Care produce multă miere. — **Miere** + suf. *-os.*

MIÉRȚĂ, *mierțe,* s.f. (Reg.) Unitate de capacitate pentru cereale folosită în trecut în Moldova și în Transilvania, care a variat în timp și după regiuni. — Din magh. **mérce.**

MIEUNÁ, pers. 3 *miáună,* vb. I. Intranz. (Despre pisici) A scoate sunetul caracteristic speciei, a face miau, a miorlăi. [Pr.: *mie-u-*. — Var.: **mioní** vb. IV] — Din **miau.**

MIEUNÁT, *mieunaturi,* s.n. Faptul de *a mieuna;* sunetul caracteristic al pisicii; miaun, miaut. [Pr.: *mie-u-*] — V. **mieuna.**

MIEZ, (**2**) *miezi,* s.m., (**3**) *miezuri,* s.n. **1.** Parte interioară (moale) a unui fruct, a pâinii etc.; inimă (**IV 3**). ✦ Partea cea mai dinăuntru, centrală a unui lucru, a unui spațiu etc.; interior. **2.** S.m. Spec. Partea din interior, comestibilă, a unei nuci. ✦ Expr. *A hrăni* (sau *a crește* pe cineva) *cu miez de nucă* = a ține pe cineva în huzur; a răsfăța. **3.** S.n. (Tehn.) Corp detașabil folosit în turnătoria de piese pentru obținerea golurilor de turnare. **4.** Fig. Partea esențială, fondul unei probleme; esență, fond. ✦ Valoare, sens; semnificație (adâncă), tâlc. ✧ Loc. adj. *Cu miez* = cu tâlc, substanțial. **5.** (În sintagmele) *Miezul nopții* sau *miez de noapte* = **a)** ora 12 noaptea; **b)** perioadă din jurul orei 24; toiul nopții. *Miezul zilei* = **a)** ora 12 ziua, amiază; **b)** perioadă din jurul orei 12 ziua, toiul zilei. *Miezul verii* (sau *iernii)* = perioada de mijloc a verii (sau a iernii). [Pl. și: (**2**) *mieji*] — Lat. **medius.**

MIEZÓS, -OÁSĂ, *miezoși, -oase,* adj. Cu (mult) miez. ✦ Fig. Plin de conținut; substanțial, valoros, important. — **Miez** + suf. *-os.*

MIEZUÍNĂ, *miezuini,* s.f. (Pop.) **1.** Hat, răzor (între ogoare). **2.** Gard care desparte două case, două proprietăți. [Pl. și: *miezuine*] — Cf. m i e z, m e j d i n ă.

MIEZUITÓR, -OÁRE, *miezuitori, -oare,* s.m. și f. Muncitor într-o turnătorie care pregătește miezul tiparelor în care se toarnă metalul topit. [Pr.: *-zu-i-*] — **Miez** + suf. *-uitor.*

MIGÁLĂ s.f. Minuțiozitate și scrupulozitate în efectuarea unei munci; muncă făcută cu multă răbdare și meticulozitate; migăleală. — Din **migăli** (derivat regresiv).

MIGĂÍ vb. IV v. **migăli.**

MIGĂLEÁLĂ, *migăleli,* s.f. Migală. — **Migăli** + suf. *-eală.*

MIGĂLÍ, *migălesc,* vb. IV. Tranz. și intranz. A lucra cu răbdare și cu minuțiozitate; a bunghini. ✦ A lucra fără spor. [Var.: **migăí** vb. IV] — Et. nec.

MIGĂLÍRE, *migăliri,* s.f. Acțiunea de *a migăli.* — V. **migăli.**

MIGĂLÍT, -Ă, *migăliți, -te,* adj. Lucrat cu migală. — V. **migăli.**

MIGĂLITÚRĂ, *migălituri,* s.f. Lucru executat cu migală. — **Migăli** + suf. *-tură.*

MIGĂLÓS, -OÁSĂ, *migăloși, -oase,* adj. **1.** Care lucrează cu migală. **2.** Care cere migală, făcut cu migală. — **Migală** + suf. *-os.*

MIGDÁL, *migdali,* s.m. Pom fructifer mediteranean, din familia rozaceelor, cu frunze lanceolate, cu flori albe sau trandafirii și cu fructe drupe comestibile *(Amygdalus communis).* — Din sl. **migdalŭ.**

MIGDALÁT, -Ă, *migdalați, -te,* adj. (Despre ochi) Ca migdala, de forma migdalei; alungit, codat. — **Migdală** + suf. *-at.*

MIGDÁLĂ, *migdale,* s.f. Fruct al migdalului, de formă alungită, al cărui sâmbure, cu gust dulce sau amar, este comestibil; *p. restr.* sâmburele acestui fruct. — Din **migdal**.

MIGMATÍT, *migmatite,* s.n. Rocă metamorfică formată prin pătrunderea magmei granitice în rocile sedimentare. [Var.: **migmatită** s.f.] — Din fr. **migmatite.**

MIGMATÍTĂ s.f. v. **migmatit.**

MÍGMĂ, *migme,* s.f. (Înv.) Amestec de liant, agregat mărunt și apă, asemănător mortarului, în care se pune cărămidă pisată și care este folosit în zidărie. — Din ngr. **migma,** lat. **migma.**

MIGNÓN, -Ă, *mignoni, -e,* adj. (Adesea substantivat) Micuț; drăguț, delicat. [Pr.: *-nion*] — Din fr. **mignon.**

MIGRÁ, *migrez,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre populații) A se deplasa în masă dintr-o regiune în alta, dintr-o țară în alta. ✦ (Despre animale, mai ales despre păsări și pești) A se muta în masă din unele ținuturi în altele, în anumite epoci ale anului, în vederea reproducerii, în căutarea unor condiții mai bune de trai etc. **2.** P. anal. (Despre particule) A se deplasa într-o anumită direcție, sub acțiunea unei diferențe de concentrație sau a altor factori. — Din **migrație** (derivat regresiv).

MIGRÁRE, *migrări,* s.f. Acțiunea de *a migra* și rezultatul ei; migrațiune. — V. **migra.**

MIGRATÓR, -OÁRE, *migratori, -oare,* adj. Care migrează; călător. — Din fr. **migrateur.**

MIGRÁȚIE, *migrații,* s.f. **1.** Deplasare în masă a unor triburi sau a unor populații de pe un teritoriu pe altul, determinată de factori economici, sociali, politici sau naturali; migrare. **2.** Deplasare în masă a unor animale dintr-o regiune într-alta, în vederea reproducerii, a căutării de hrană etc.; migrare. **3.** (În sintagmele) *Migrația petrolului* (sau *țițeiului*) = proces de deplasare a petrolului și a gazelor asociate din zăcământul în care au luat naștere în zone subterane străine. [Var.: **migráțiune** s.f.] — Din fr. **migration,** lat. **migratio, -onis.**

MIGRAȚIÚNE s.f. v. **migrație.**

MIGRÉNĂ, *migrene,* s.f. Durere de cap intensă, de obicei pe o singură parte, însoțită de greață, de vărsături etc. — Din fr. **migraine.**

MIHÁLȚ, *mihalți,* s.m. Pește răpitor de râu, cu solzi mărunți de culoare brună-verzuie și având în vârful mandibulei un mic fir alungit; mântuș (*Lota lota).* — Et. nec.

MIHOHÓ interj. Cuvânt care imită nechezatul calului. — Onomatopee.

MIHONÁ, pers. 3 *mihonă,* vb. I. Intranz. (Reg.) A necheza. [Var.: **mihoní,** pers. 3 *mihonește,* vb. IV] — Din **mihoho.**

MIHONÍ vb. IV v. **mihona.**

MIHOȚÍ, pers. 3 *mihotește,* vb. IV. Intranz. A necheza. — Din **mihoho.**

MIHRÁB s.n. Altar într-o moschee, de forma unei nișe, bogat ornamentat și orientat spre Mecca. — Din tc. **mihrap.**

MÍILEA, MÍA, num. ord. (Cu valoare adjectivală sau substantivală; precedat de art. „al", „a") Care se află între al nouă sute nouăzeci și nouălea și al o mie unulea. [Pr.: *mi-i-*. — Var.: **míelea** num. ord.] — **Mie** + **le** + **a.**

MIÍME, *miimi,* s.f. Număr egal cu a mia parte dintr-o unitate; a mia parte dintr-un întreg. ✦ Unitate de măsură pentru unghiuri, folosită în geometrie, în artilerie etc. — **Mie** + suf. *-ime.*

MIIȘOÁRĂ, *miișoare,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *mie.* [Pr.: *mi-i-*] — **Mie** + suf. *-ișoară.*

MÍJA s.f. art. (Reg.; adesea cu determinări) Nume dat unor jocuri de copii; mijoarca. — Din **miji** (derivat regresiv).

MIJEÁLĂ, *mijeli,* s.f. (Rar) Mijire. — **Miji** + suf. *-eală.*

MIJÍ, *mijesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (La pers. 3) A începe să se zărească; a apărea, a se ivi. ✧ Expr. *A miji* (sau refl. impers.) *a se miji de ziuă* = a se face ziuă. *A(-i) miji (cuiva) mustața* = a începe să-i crească unui tânăr mustața, a fi pe punctul de a deveni bărbat. ✦ (Despre plante) A răsări, a încolți. **2.** A strânge parțial pleoapele spre a vedea mai bine sau spre a se acomoda cu lumina ori cu întunericul. ✧ Tranz. *Mijea ochii.* ✦ (Despre ochi) A se închide (de somn sau de oboseală). — Din bg. **miža.**

MIJÍRE, *mijiri,* s.f. Acțiunea de *a miji* și rezultatul ei; apariție, ivire, mijeală; licărire. — V. **miji.**

MIJÍT, -Ă, *mijiți, -te,* adj. (Reg.; despre ochi) Întredeschis. — V. **miji.**

MIJITÓR, -OÁRE, *mijitori, -oare,* adj. (Rar) Care mijește. — **Miji** + suf. *-tor.*

MÍJLOC, **(I 2)** *mijlocuri,* **(II)** *mijloace,* s.n. **I. 1.** Punct situat la egală depărtare de două extreme; centru; loc aflat în interiorul unui spațiu, la oarecare distanță de margine. ✧ Loc. adj. *De mijloc* = situat între limita superioară și cea inferioară; mijlociu. ✧ Loc. adv. *La* (sau *în*) *mijloc* = (aproximativ) în centru, în spațiul care separă două persoane sau două lucruri. ✧ Loc. prep. *Prin mijlocul...* = printre. *Din mijlocul...* = dintre. *În mijlocul...* = între**[2]**. ✧ Expr. *A fi la mijloc* = a fi în cauză, în joc. *A fi ceva la mijloc* = a fi ceva nelămurit, necunoscut la baza unui lucru. *A se pune* (sau *a sta*) *la mijloc* = a interveni între două persoane care se ceartă, pentru a le împiedica să se ia la bătaie; a media într-un conflict. *A-și pune capul* (sau *gâtul*) *la mijloc* = a fi sigur de cele ce afirmă; a garanta. **2.** Nume dat anumitor părți ale unor obiecte situate sau destinate a fi situate în partea (aproximativ) centrală a obiectului respectiv. **3.** Parte a corpului omenesc cuprinsă între torace și șolduri; talie, brâu. ✧ Expr. *A apuca* (sau *a prinde, a cuprinde, a ține* etc.) *de mijloc* = a petrece brațul în jurul taliei cuiva (în semn de afecțiune). **4.** (Înv.) Mediu**[1]**, ambianță. **5.** Moment situat la aceeași depărtare de începutul și sfârșitul unei acțiuni, al unei perioade de timp; jumătate. ✧ Loc. adv. *La mijloc* = între două momente; între un moment trecut și cel prezent. ✧ Loc. prep. *În mijlocul...* = în cursul..., în toiul..., în puterea... ✦ (Înv.) *Veacul* (sau *vârsta*) *de mijloc* = Evul Mediu. ✦ Parte a unei acțiuni, a unei narațiuni etc. situată între începutul și sfârșitul ei. **6.** (Înv. și pop.) Ceea ce are calitatea, valoarea situată între o limită superioară și alta inferioară. ✧ Loc. adj. *De mijloc* = mijlociu, potrivit, mediocru. (Expr.) *Cale* (sau *drum*) *de mijloc* = poziție intermediară între două extreme, soluție moderată sau de compromis; atitudine ponderată. **II. 1.** Ceea ce servește pentru realizarea unui scop; (la pl.) posibilități (materiale sau morale) de care dispune cineva pentru un anumit scop; *p. ext.* cale, metodă, procedeu. ✦ Chip, fel. ✦ Posibilitate, putință. **2.** (Concr.; la pl.) Unelte, utilaj. ✧ *Mijloace de muncă* = totalitatea mijloacelor materiale cu ajutorul cărora oamenii acționează asupra obiectelor muncii, modificându-le potrivit scopului urmărit. *Mijloace de producție* = totalitatea obiectelor muncii și a mijloacelor de muncă pe care oamenii le folosesc în procesul de producere a bunurilor materiale. *Mijloace de circulație* (sau *de locomoție*) = vehicule care servesc pentru deplasarea persoanelor sau a obiectelor. **3.** (Concr.) Avere, bani, resurse, fonduri. [Acc. și: *mijlóc*] — Lat. **medius locus.**

MIJLOCÁR, -Ă, *mijlocari, -e,* adj. (Reg.) Mijlocaș (**II 1**). — **Mijloc** + suf. *-ar.*

MIJLOCÁȘ, -Ă, *mijlocași, -e,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. și f. (Ieșit din uz) (Țăran sau țărănime) care poseda pământ și alte mijloace de producție cu ajutorul cărora își asigura existența. **II.** S.m., adj. **1.** (Nume dat unor obiecte, ființe sau unor părți ale lor) care, într-un anumit ansamblu, ocupă locul din centru sau care sunt situate între obiecte, ființe de același fel. **2.** (La unele jocuri cu mingea) (Fiecare dintre jucătorii) care acționează între înaintarea și apărarea unei echipe. — **Mijloc** + suf. *-aș.*

MIJLOCÉL, *mijlocele,* s.n. Diminutiv al lui *mijloc.* — **Mijloc** + suf. *el.*

MIJLOCÍ, *mijlocesc,* vb. IV. Intranz. A stărui pe lângă cineva în favoarea cuiva; a interveni, a intermedia. ✦ Tranz. A pune la cale, a înlesni. ✦ (Fil.) A realiza relația dintre alți doi termeni; a media. — V. **mijloc.**

MIJLOCÍRE, *mijlociri,* s.f. Acțiunea de *a mijloci* și rezultatul ei; intervenție, mediere, mediație. ✧ Loc. prep. *Prin mijlocirea...* = prin intermediul..., cu ajutorul... — V. **mijloci.**

MIJLOCITÓR, -OÁRE, *mijlocitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care mijlocește; intermediar, misit, samsar. — **Mijloci** + suf. *-tor.*

MIJLOCÍU, -ÍE, *mijlocii,* adj. **1.** Care se găsește la mijloc în spațiu etc. ✧ *Deget mijlociu* (și substantivat, n.) = deget situat între arătător și inelar. **2.** (Adesea substantivat) Care este al doilea născut între trei frați, considerat în raport cu aceștia. **3.** Care se situează între extrema superioară și cea inferioară în ceea ce privește dimensiunea, calitatea, valoarea etc.; de mijloc, potrivit, mediu**[2]**. **4.** (Sport; în sintagmele) *Categorie mijlocie (mare)* (și substantivat, f.) = categorie de greutate la box, lupte și haltere, situată între semimijlocie și semigrea. *Categorie mijlocie mică* (și substantivat f.) = categorie de greutate care cuprinde sportivii între 67 și 71 kg la box și 68 și 73 kg la lupte. — **Mijloc** + suf. *-iu.*

MIJOÁRCA s.f. art. (Reg.) Mija. — Din **mija.**

MIKADÓ s.m. Nume dat de europeni împăratului Japoniei. — Cuv. jap.

MILACÓP, *milacopi,* s.m. Pește de mare cu corpul lung până la 65 cm, de culoare argintie dungată cu brun, acoperit cu solzi mari *(Umbrina cirrhosa).* — Et. nec.

MILANÉZ, -Ă, *milanezi, -e,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din orașul Milano. **2.** Adj. Care aparține orașului Milano sau milanezilor (**1**), privitor la Milano ori la milanezi. **3.** S.f. Tricot de mătase folosit pentru

confecționarea obiectelor de lenjerie. ✧ (Adjectival) *Cămașă milaneză.* — **Milano** (n. pr.) + suf. *-ez.*

MÍLĂ[1], (rar) *mile,* s.f. **1.** Sentiment de înțelegere și de compasiune față de suferința sau de nenorocirea cuiva; compătimire, îndurare; milostenie. ✧ Loc. adj. și adv. *Fără (de) milă* = crud, nemilos, neîndurător. ✧ Loc. adv. *De milă* sau *de mila cuiva* = dintr-un sentiment de compătimire (față de cineva). ✧ Loc. conj. *De milă să nu...* = de teamă ca nu cumva să... ✧ Expr. *De silă, de milă* sau *de milă, de silă* = vrând-nevrând; de voie, de nevoie. *(A fi) vrednic de milă* = (a se afla) într-o situație jalnică, (a fi) demn de compătimit. *A-i plânge* (cuiva) *de milă* = a fi cuprins de părere de rău pentru suferințele sau pentru starea cuiva. *A face* (cuiva) *milă* = a provoca compătimirea, a fi vrednic de plâns. *A avea milă de...* = a se purta cu grijă, cu menajamente față de cineva sau de ceva. *(Ți-e) mai mare mila* = **a)** se zice când cineva se află într-o stare demnă de compătimire; **b)** (cu valoare de superlativ) foarte tare (sau mult, dureros etc.). (Pop.) *Fără milă de păcat* = fără teama de a greși. **2.** Ajutor, binefacere; (concr.) pomană, milostenie. ✧ Expr. *A cere milă* = **a)** a cerși; **b)** a cere îndurare, iertare. **3.** Stare jalnică, de compătimit în care se află cineva; mizerie. ✦ Tristețe, melancolie, jale. **4.** Bunăvoință, bunătate, indulgență, înțelegere. ✧ Expr. (Pop.) *A nu avea* (sau *a nu afla) milă* (undeva sau la cineva) = a nu găsi bunăvoință (undeva sau la cineva). ✦ (În credințele religioase) Bunăvoință și ajutor pe care Dumnezeu le acordă omului; grație divină, ajutor, îndurare. ✧ Expr. *Unde* (sau *pe ce) pune el mâna, pune și Dumnezeu mila,* se spune despre acela căruia îi merg toate din plin. (Formulă întrebuințată mai ales în limbaj bisericesc) *Dumnezeu* (sau *Domnul) să-și facă milă* (de cineva sau cu cineva) = Dumnezeu să se îndure (de cineva). *A lăsa* (pe cineva) *în mila Domnului* = a lăsa (pe cineva) în voia sorții, a nu se mai interesa de el. (Fam.) *Dumnezeu cu mila!* = fie ce-o fi! cum o da Dumnezeu! *Mila Domnului!* = (exclamație care exprimă satisfacția sau adeziunea cuiva) slavă Domnului! (Înv.) *Prin* (sau *din, cu) mila lui Dumnezeu,* formulă de introducere la scrierile vechi, în acte administrative etc. — Din sl. **milŭ.**

MÍLĂ[2], *mile,* s.f. Unitate de măsură pentru distanțele terestre folosită în trecut, care a variat în timp și de la o țară la alta; (azi) unitate de măsură pentru distanțe egală cu 1609,3 m (folosită în Marea Britanie și în SUA). ✧ *Milă marină* = unitate de măsură pentru distanțe, folosită în navigație, egală cu 1 852 m. — Din pol. **mila.**

MILDIOGRÁF, *mildiografe,* s.n. Aparat care detectează condițiile producerii manei la vița-de-vie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **mildiographe.**

MILENÁR, -Ă, *milenari, -e,* adj. Care există, care datează de o mie de ani, care durează de un mileniu; *p. ext.* care există de mii de ani. — Din fr. **millénaire,** lat. **millenarius.**

MILÉNIU, *milenii,* s.n. Perioadă de timp de o mie de ani; *p. ext.* (la pl.) perioadă extrem de lungă, de mii de ani. — Din lat. **millenium.**

MILÉSIM s.n. **1.** (Livr.) Cifra 1 care indică mia în exprimarea miilor în cifre. **2.** Cifră (sau cifre) de pe o monedă, o marcă poștală etc. care indică data de emitere, o aniversare etc. [Var.: **milézimă** s.f.] — Din fr. **millésime.**

MILÉZIMĂ s.f. v. **milesim.**

MILIAMPÉR, *miliamperi,* s.m. Unitate de măsură a intensității curentului electric, egală cu o miime dintr-un amper. [Pr.: *-li-am-*] — Din fr. **milliampère.**

MILIAMPERMÉTRU, *miliampermetre,* s.n. Ampermetru pentru măsurarea intensităților reduse ale curentului electric. [Pr.: *-li-am-*] — Din fr. **milliampèremètre.**

MILIÁR[1], **-Ă,** *miliari, -e,* adj., s.n. (Stâlp sau piatră) care este așezată din milă[2] în milă[2] sau, *p. ext.,* din kilometru în kilometru la marginea șoselelor și drumurilor principale, pentru a indica distanțele. [Pr.: *-li-ar.* — Var.: (înv.) **miliáriu** s.n.] — Din lat. **milliarius,** fr. **milliaire.**

MILIÁR[2], **-Ă,** *miliari, -e,* adj. (Med.; despre unele formațiuni) De forma unui bob de mei. ✧ *Tuberculoză miliară* = granulie. [Pr.: *-li-ar*] — Din fr. **miliaire.**

MILIÁRD, *miliarde,* num. card. Număr egal cu o mie de milioane; bilion; *p. ext.* (la pl.) număr considerabil. [Pr.: *-li-ard*] — Din fr. **milliard.**

MILIARDÁR, -Ă, *miliardari, -e,* s.m. și f. (Și adjectival) Persoană care posedă o avere evaluată în miliarde (de lei, de dolari etc.). [Pr.: *-li-ar-*] — Din fr. **milliardaire.**

MILIARDÍME, *miliardimi,* s.f. Număr egal cu a miliarda parte dintr-un întreg. [Pr.: *-li-ar-*] — **Miliard** + suf. *-ime.* Cf. fr. m i l l i a r d i è m e.

MILIÁRIU s.n. v. **miliar**[1]**.**

MILIBÁR, *milibari,* s.m. Unitate de măsură pentru presiune, egală cu o miime de bar. — Din fr. **millibar.**

MILIÉU, *milieuri,* s.n. Obiect din pânză (brodată) sau din dantelă, care se așază (ca ornament) pe o mobilă. — Din fr. **milieu.**

MILIGRÁM, *miligrame,* s.n. Unitate de măsură pentru greutate (masă), egală cu o miime de gram. — Din fr. **milligramme.**

MILIHÉNRI, *milihenri,* s.m. (Fiz.) A mia parte dintr-un henri. [Abr.: *mH*] — Din fr., engl. **millihenry.**

MILILAMBÉRT, *mililamberți,* s.m. (Fiz.) A mia parte dintr-un lambert. [Abr.: *mL*] — Din fr. **millilambert.**

MILILÍTRU, *mililitri,* s.m. Unitate de măsură pentru volum, egală cu o miime de litru. — Din fr. **millilitre.**

MILIMÉTRIC, -Ă, *milimetrici, -ce,* adj. **1.** De mărimea unui milimetru; *p. ext.* foarte mic. ✦ (Adverbial) Cu mare exactitate. **2.** (Despre scări ale unor instrumente) Gradat în milimetri. ✧ *Hârtie milimetrică* = hârtie liniată orizontal și vertical din milimetru în milimetru, întrebuințată în desenul tehnic sau pentru trasarea graficelor și a diagramelor. — Din fr. **millimétrique.**

MILIMÉTRU, *milimetri,* s.m. Unitate de măsură pentru lungime, egală cu a mia parte dintr-un metru. — Din fr. **millimètre.**

MILIMICRÓN, *milimicroni,* s.m. A mia parte dintr-un micron. [Abr.: *mμ*] — Din fr. **millimicron.**

MILIOERSTED, *milioerstezi,* s.m. (Fiz.) A mia parte dintr-un o ersted. [Pr.: *-li-ör-sted.* — Abr.: *mOe*] — Din fr. **millioersted.**

MILIÓN, *milioane,* num. card. Număr egal cu o mie de mii. ✧ (Fam.; în loc. adj. și adv.) *De milioane* = extraordinar (de frumos, de bun, de valoros etc.). [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **million.**

MILIONÁR, -Ă, *milionari, -e,* s.m. și f. (Și adjectival) Persoană care posedă o avere evaluată în milioane (de lei, de dolari etc.). [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **millionaire,** germ. **Millionär.**

MILIONÍME, *milionimi,* s.f. Număr egal cu a milioana parte dintr-un întreg; a milioana parte dintr-un întreg. [Pr.: *-li-o-*] — **Milion** + suf. *-ime.*

MILIÓNULEA, MILIOÁNA, num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”) Care se află între al 999 999-lea și al 1 000 001-lea. [Pr.: *-li-o-*] — **Milion** + (**u**)**le** + **a.**

MILIROENTGEN, *miliroentgeni,* s.m. (Fiz.) A mia parte dintr-un roentgen. [Pr.: *-röntghen.* — Abr.: *mR*] — Din fr. **milliröntgen.**

MILISECÚNDĂ, *milisecunde,* s.f. A mia parte dintr-o secundă. — Din fr. **milliseconde,** engl. **millisecond.**

MILITÁ, *militez,* vb. I. Intranz. A desfășura o activitate intensă într-un domeniu social, politic, cultural; a lupta pentru un principiu, pentru o cauză. — Din fr. **militer.**

MILITÁNT, -Ă, *militanți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care militează, care luptă intens pentru un principiu, pentru o cauză, care desfășoară o activitate susținută într-un domeniu social, politic, cultural; luptător, combatant. — Din fr. **militant.**

MILITANTÍSM s.n. (Rar) Concepție, atitudine, activitate de militant. — Din fr. **militantisme.**

MILITÁR, -Ă, *militari, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din cadrele armatei sau care este chemată în armată pentru efectuarea stagiului militar, la concentrare sau la mobilizare; ostaș, oștean. **2.** Adj. Care aparține armatei sau militarilor (**1**), privitor la armată sau la militari, specific armatei sau militarilor; făcut după principii proprii armatei; milităresc, ostășesc. ✧ *Serviciu* (sau *stagiu) militar* = stagiu pe care trebuie să-l efectueze toți bărbații valizi ai unei țări în care există această obligație. ✦ Realizat sau efectuat prin sau de către armată. — Din fr. **militaire,** lat. **militaris,** germ. **Militär.**

MILITARÍSM s.n. Politică de subordonare a activității de stat, și prin aceasta, a întregii vieți sociale intereselor de mărire a potențialului militar și de pregătire pentru război. — Din fr. **militarisme.**

MILITARÍST, -Ă, *militariști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține militarismului, privitor la militarism; propriu militarismului; războinic, agresiv. **2.** S.m. și f. Adept al militarismului. — Din fr. **militariste.**

MILITARIZÁ, *militarizez,* vb. I. Tranz. A subordona întreprinderi, teritorii etc. unui regim militar sau unor scopuri militare; a organiza milităreşte. — Din fr. **militariser.**

MILITARIZÁRE, *militarizări,* s.f. Acțiunea de *a militariza.* — V. **militariza.**

MILITARIZÁT, -Ă, *militarizați, -te,* adj. Care este organizat milităreşte, condus de militari. — V. **militariza.**

MILITĂRÉSC, -EÁSCĂ, *militărești,* adj. Militar (**2**). — **Militar** + suf. *-esc.*

MILITĂRÉȘTE adv. Din punct de vedere militar; ca militarii, în felul militarilor; ostășește, soldățește. — **Militar** + suf. *-ește.*

MILITĂRÍE s.f. Serviciu, stagiu militar; viață, profesie de militar; disciplină militară; armată, ostășie, cătănie. ✧ Expr. *A lua* (pe cineva) *la militărie* = a declara pe cineva la recrutare apt pentru serviciul militar; a încorpora (pe cineva). *A-și face milităria* = a efectua stagiul militar. (Fam.) *A face militărie cu cineva* = a se purta cu cineva aspru, a struni pe cineva. *A se pune cu milităria pe cineva* = a crea cuiva un regim (militar) sever, a ține din scurt. — **Militar** + suf. *-ie.*

MILITĂRÓI, *milităroi,* s.m. Augmentativ depreciativ al lui *militar;* persoană cu purtări de militar. — **Militar** + suf. *-oi.*

MILITĂRÓS, -OÁSĂ, *milităroși, -oase,* adj. Specific militarilor, de militar; *p. ext.* rigid, aspru. — **Militar** + suf. *-os.*

MILIȚIÁN, -Ă, *milițieni, -e,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană aflată în serviciul miliției (**1**). **2.** S.m. Soldat din miliție (**2**). [Pr.: *-ți-an*] — **Miliție** + suf. *-ian* (după fr. *milicien).*

MILIȚIÁNCĂ, *milițience,* s.f. Femeie aflată în serviciul miliției (**1**). [Pr.: *-ți-an-*] — **Milițian** + suf. *-că.*

MILÍȚIE, *miliții,* s.f. **1.** (În unele foste țări socialiste) Instituție de stat având drept scop menținerea ordinii publice și respectarea regulilor de conviețuire socială; reprezentanții acestei instituții; *p. ext.* clădirea în care își avea sediul această instituție; poliție. **2.** (În vechea organizare militară) Armată nepermanentă sau de rezervă, care cuprindea și unele corpuri speciale de armată; *p. ext.* (pop.) serviciu militar, armată. — Din lat. **militia,** rus. **milicÿa.**

MILIVÓLT, *milivolți,* s.m. Unitate de măsură a tensiunii electrice, egală cu o miime de volt. — Din fr. **millivolt.**

MILIVOLTMÉTRU, *milivoltmetre,* s.n. Instrument de măsură pentru tensiuni electrice foarte joase (de tipul milivoltului). — Din fr. **millivoltmètre.**

MILIWÁTT, *miliwați,* s.m. (Fiz.) A mia parte dintr-un watt. [Abr.: *mW*] — Din fr. **milliwatt.**

MILLERÍT, *millerite,* s.n. Sulfură naturală de nichel, de culoare galbenă și cu luciu metalic puternic. — Din fr. **millérite.**

MILÓG, -OÁGĂ, *milogi, -oage,* s.m. și f. Cerșetor (infirm). ✦ Persoană care se roagă de cineva cu insistență, înjosindu-se, pentru a obține ceva. ✦ (Reg.) Om infirm, schilod. — Din **milă[1],** probabil prin contaminare cu **olog.**

MILOGEÁLĂ, *milogeli,* s.f. Faptul de *a se milogi.* — **Milogi** + suf. *-eală.*

MILOGÍ, *milogesc,* vb. IV. Refl. A cere de pomană; a cerși. ✦ A se ruga de cineva cu stăruință, înjositor, pentru a obține ceva. — Din **milog.**

MILOGÍRE, *milogiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a se milogi* și rezultatul ei; lamentare, tânguire. — V. **milogi.**

MILOGÍT, -Ă, *milogiți, -te,* adj. (Rar; despre voce, grai) Plângător, plângăreț. — V. **milogi.**

MILÓS, -OÁSĂ, *miloși, -oase,* adj. **1.** Plin de milă[1], sensibil față de necazurile sau de nenorocirile altuia; blând, bun; compătimitor, milostiv. **2.** Care dă de pomană; binefăcător, darnic. — **Milă[1]** + suf. *-os.*

MILOSÁRDIE, *milosârdii,* s.f. (Înv.) Milă[1], îndurare. — Din sl. **milosrŭdije.**

MILOSTÉNIE, *milostenii,* s.f. **1.** Binefacere, pomană. ✦ Spec. Danie făcută unei mănăstiri, unei biserici. **2.** (Înv.) Milă[1] (**1**); altruism. — Din sl. **milostinija,** prin apropiere de cuvinte formate cu suf. *-enie.*

MILOSTÍV, -Ă, *milostivi, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Milos, îndurător; binevoitor, îngăduitor, iertător; *p. ext.* bun, blând. ✦ (Substantivat, m.) Epitet dat lui Dumnezeu. **2.** Adj. Darnic, generos. **3.** S.f. (Bot.) Veninariță. — Din sl. **milostivŭ.**

MILOSTIVÍ, *milostivesc,* vb. IV. Refl. A fi cuprins de milă[1], a i se face milă[1] (de cineva); a se îndura, a se îndupleca; a se înduioșa. — Din **milostiv.**

MILOSTIVÍRE, *milostiviri,* s.f. Faptul de *a se milostivi.* **1.** Milă[1], compătimire, îndurare; înduioșare, bunăvoință. **2.** Binefacere, pomană, dar[2]. ✦ Calitatea de a fi darnic, generos; dărnicie, generozitate. — V. **milostivi.**

MILUÍ, *miluiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A da cuiva de pomană. ✦ Spec. (Înv.) A face o danie; a dărui. **2.** A se arăta milostiv (**1**) față de cineva; a se îndura de cineva. — Din sl. **milovati.**

MILUÍRE, *miluiri,* s.f. Acțiunea de *a milui* și rezultatul ei. — V. **milui.**

MILUITÓR, -OÁRE, *miluitori, -oare,* adj. (Înv.) Darnic. [Pr.: *-lu-i-*] — **Milui** + suf. *-tor.*

MILÚȚĂ s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *milă[1].* — **Milă[1]** + suf. *-uță.*

MIM, (**1**) *mimuri,* s.n., (**2**) *mimi,* s.m. **1.** S.n. Scurtă comedie la greci și la romani, alcătuită din scene simple. **2.** S.m. Actor de pantomimă. — Din fr. **mime.**

MIMÁ, *mimez,* vb. I. Tranz. A reprezenta situații, sentimente etc. prin gesturi, fără cuvinte. ✦ A imita gesturile, apucăturile cuiva. — Din fr. **mimer.**

MIMÁNSA s.f. Școală filosofică indiană, fondată în sec. III î.H., care susținea că lumea veșnică, necreată și formată din atomi, se întemeiază pe un principiu material alături de unul spiritual. — Din fr. **mimansa.**

MIMÁNT, -Ă, *mimanți, -te,* adj., s.m. și f. (Rar) (Persoană) care mimează. ✦ Figurant. — **Mima** + suf. *-ant.*

MIMÁRE, *mimări,* s.f. Acțiunea de *a mima* și rezultatul ei. — V. **mima.**

MIMÉTIC, -Ă, *mimetici, -ce,* adj. Care se referă la mimetism, care are mimetism. — Din fr. **mimétique.**

MIMETÍSM s.n. Proprietate a unor specii de animale sau plante de a se identifica cu mediul în care trăiesc (forma corpului, colorit) sau cu alte specii care dispun de mijloace de apărare (comportare, colorit). — Din fr. **mimétisme.**

MIMETIZÁ, *mimetizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A imita. — **Mimet**[ism] + suf. *-iza.*

MÍMIC, -Ă, *mimici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Arta de a exprima pe scenă, prin mișcările feței (și prin gesturi), sentimente și idei. ✦ Ansamblu de modificări ale fizionomiei, care exteriorizează anumite sentimente sau gânduri; expresie a feței, mină[2]. **2.** Adj. Care se referă la mim (**2**) sau la mimică (**1**); de mim (**2**). — Din fr. **mimique.**

MIMODRAMÁTIC, -Ă, *mimodramatici, -ce,* adj. De mimodramă. — Din fr. **mimodramatique.**

MIMODRÁMĂ, *mimodrame,* s.f. Operă dramatică în care actorii interpretează rolurile prin pantomimă. — Din fr. **mimodrame.**

MIMÓZĂ, *mimoze,* s.f. Numele mai multor specii de plante erbacee sau lemnoase, cu frunze compuse și cu flori mici, roz sau albe, care la cea mai mică atingere se repliază *(Mimosa); spec.* senzitivă *(Mimosa pudica); p. restr.* floarea acestor plante. — Din fr., lat. **mimosa.**

MINÁ, *minez,* vb. I. Tranz. **1.** A așeza, a pune explozibile, mine[1] (**2**) pe uscat sau în apă; a depune o încărcătură de exploziv într-o clădire, la un pod etc. pentru a le arunca în aer. **2.** (Despre ape) A săpa, a roade un teren. ✦ Fig. A slăbi, a distruge treptat; a măcina. — Din fr. **miner.**

MINÁRE[1], *minări,* s.f. Acțiunea de *a mina* și rezultatul ei. — V. **mina.**

MINARÉ[2] s.f. v. **minarea.**

MINAREÁ, *minarele,* s.f. (Înv.) Minaret. [Var.: **minaré** s.f.] — Din tc. **minare.**

MINARÉT, *minarete,* s.n. Turn înalt anexă a unei moschei, amenajat în partea superioară cu un balcon circular, de unde muezinul cheamă credincioșii la rugăciune; minarea. [Var.: (rar) **minarétă** s.f.] — Din fr. **minaret,** germ. **Minarett.**

MINARÉTĂ s.f. v. **minaret.**

MINÁT, -Ă, *minați, -te,* adj. **1.** În care sau sub care s-au pus mine[1] (**2**), cu mine[1]. **2.** Fig. Ruinat, distrus; nimicit. — V. **mina.**

MINAVÉT, *minavete,* s.n. (Înv.) Flașnetă mică. [Pl. și: *minaveturi.* — Var.: **minavétă** s.f.] — Et. nec.

MINAVÉTĂ s.f. v. **minavet.**

MÍNĂ[1], *mine,* s.f. **1.** Loc subteran cu zăcăminte de substanțe minerale utile; complex de lucrări, de instalații în subteran și la suprafață, destinate exploatării, cu ajutorul puțurilor și galeriilor, a unui zăcământ de substanțe minerale utile; subteran, baie[2]. ✦ Fig. Rezervor nesecat (de bogăție). **2.** Armă explozivă folosită la distrugerea unor obiective terestre sau acvatice. **3.** Bucată subțire cilindrică sau prismatică din grafit sau din alt material, folosită la confecționarea creioanelor. — Din fr. **mine,** germ. **Mine.**

MÍNĂ[2] s.f. Expresie a feței; fizionomie, chip, înfățișare. ✧ Expr. *A avea (o) mină bună* (sau *rea)* = a arăta bine (sau rău), a părea sănătos (sau bolnav). — Din fr. **mine.**

MÍNĂ[3], *mine,* s.f. Veche monedă grecească de aur sau de argint, a cărei valoare era egală cu o sută de drahme. — Din fr. **mine,** lat. **mina.**

MINCINÓS, -OÁSĂ, *mincinoși, -oase,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care este înclinat să spună minciuni; care spune minciuni, care minte; care nu se ține de cuvânt. **2.** Fals, neadevărat, neîntemeiat. ✦ Fig. Amăgitor, înșelător; himeric. — **Minciună** + suf. *-os.*

MINCIÓG, *mincioguri,* s.n. Mică plasă în formă de coșuleț, agățată de un băț, folosită pentru a scoate din apă peștele prins cu năvodul sau cu undița; meredeu, ciorpac. [Pl. și: *mincioáge*] — Cf. ucr. m i s o k „săculeț”.

MINCIÚNĂ, *minciuni,* s.f. **1.** Afirmație prin care se denaturează în mod deliberat adevărul; neadevăr. ✧ Expr. *A da* (sau *a face)* (pe cineva) *de minciună* sau *a prinde (*pe cineva) *cu minciuna* = a dovedi că cineva a spus un neadevăr. *A purta* (sau *a duce, a ține)* (pe cineva) *cu minciuni* = a promite mereu (ceva cuiva) fără a se ține de cuvânt; a duce cu vorba. ✦ Deprindere de a minți. ✦ Înșelăciune, vicleșug. ✦ Ficțiune, născocire, plăsmuire. ✦ (La pl.) Fleacuri, nimicuri. **2.** Minciunea (**2**). — Lat. **mentio, -onis.**

MINCIUNEÁ, -ÍCĂ, *minciunele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *minciună* (**1**). **2.** (Mai ales la pl.) Prăjitură făcută dintr-o foaie de aluat nedospit, prăjită în grăsime; minciună (**2**). — **Minciună** + suf. *-ea, -ică.*

MINCIUNÍ, *minciunesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A minți. — Din **minciună.**

MINDÍR, *mindire,* s.n. (Reg.) **1.** Saltea umplută cu paie. **2.** Plapumă; cuvertură. **3.** Haină scurtă de iarnă, în portul popular, cu mâneci și vătuită. — Din tc. **minder.**

MINDIRIGÍU, *mindirigii,* s.m. (Înv. și reg.) Meseriaș care confecționează saltele și plăpumi. — Din tc. **minderci.**

MINÉI, *mineie,* s.n. Carte bisericească ortodoxă în care sunt indicate, pe luni și pe zile, slujbele religioase. — Din sl. **mineĭ.**

MINÉR, *mineri,* s.m. Muncitor calificat care lucrează într-o mină[1] (**1**). — Din fr. **mineur.**

MINERÁL, -Ă, *minerali, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Corp solid, cu o anumită compoziție chimică, existent în natură în stare cristalină sau amorfă, în componența rocilor și a minereurilor. **2.** Adj. Care conține minerale (**1**), care ține de minerale, privitor la minerale, de natura mineralelor. ✧ *Apă minerală* sau *ape* (ori *izvoare) minerale* = apă care conține în soluție săruri, gaze sau substanțe radioactive care îi conferă proprietăți terapeutice; *p. ext.* loc, stațiune etc. unde se găsesc asemenea ape; tratament făcut cu astfel de ape. *Ulei mineral* = ulei obținut prin distilarea țițeiului. — Din fr. **minéral,** lat. **mineralis.**

MINERALIÉR, *mineraliere,* s.n. Cargobot folosit la transportul minereurilor. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **minéralier.**

MINERALIZÁ, *mineralizez,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) transforma în mineral sau în apă minerală. — Din fr. **minéraliser.**

MINERALIZÁBIL, -Ă, *mineralizabili, -e,* adj. (Rar) Care se poate mineraliza. — Din fr. **minéralisable.**

MINERALIZÁRE, *mineralizări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) mineraliza* și rezultatul ei. **2.** Mineralizație (**2**). — V. **mineraliza.**

MINERALIZÁT, -Ă, *mineralizați, -te,* adj. Care s-a transformat în mineral sau în apă minerală. — V. **mineraliza.**

MINERALIZATÓR, -OÁRE, *mineralizatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care favorizează ori determină formarea sau cristalizarea unor minerale. **2.** S.n. Substanță volatilă aflată în magmă, care ușurează cristalizarea acesteia prin reducerea viscozității sau printr-o acțiune catalitică. — Din fr. **minéralisateur.**

MINERALIZÁȚIE, *mineralizații,* s.f. **1.** Cantitate de substanțe minerale, de săruri etc. dizolvate într-o apă subterană. **2.** Acumulare de substanțe minerale din soluții în crăpăturile și porii rocilor; mineralizare (**2**). — Din fr. **minéralisation.**

MINERALÓG, -Ă, *mineralogi, -e,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în mineralogie. — Din rus. **mineralog,** germ. **Mineralog.**

MINERALÓGIC, -Ă, *mineralogici, -ce,* adj. Care ține de mineralogie, privitor la mineralogie. — Din fr. **minéralogique.**

MINERALOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu studiul complex al mineralelor. — Din germ. **Mineralogie,** rus. **mineraloghiĭa,** fr. **minéralogie.**

MINERALOÍD, *mineraloizi,* s.m. (Geol.) Mineral de natură organică. — Din engl. **mineraloid.**

MINERÉU, *minereuri,* s.n. Acumulare de unul sau mai multe minerale din care se pot extrage, pe scară industrială, unul sau mai multe metale sau combinații ale acestora. — Din fr. **minerai.**

MINERÍ, *minerese,* vb. IV. Intranz. (Rar) A lucra în mină[1] (**1**). — Din **miner.**

MINERIÁDĂ, *mineriade,* s.f. (Depr.) Denumire pentru deplasarea minerilor, în număr mare și în mai multe rânduri, în cursul deceniului 9 al sec. XX în sau spre București, însoțită de acțiuni violente. [Pr.: *-ri-a-*] — **Miner** + suf. *-iadă* (după *cruciadă, olimpiadă* etc.).

MINERÍT s.n. **1.** Ramură a industriei extractive care se ocupă cu exploatarea zăcămintelor de minerale utile și a masivelor de roci, folosite fie în construcții, fie ca materii prime. **2.** Îndeletnicire a minerului. — V. **mineri.**

MINERÍȚĂ, *minerițe,* s.f. Muncitoare calificată care lucrează într-o mină[1] (**1**). — **Miner** + suf. *-iță.*

MÍNGE, *mingi,* s.f. **1.** Obiect sferic (rar ovoidal), de diverse dimensiuni și greutăți, confecționat din cauciuc, piele, celuloid, material plastic etc. (umplut cu aer), care se folosește în diferite jocuri (sportive), în gimnastica medicală etc.; balon (**1**). **2.** Joc cu mingea (**1**). [Var.: **míngie** s.f.] — Cf. sl. m ê č.

MINGHINEÁ s.f. v. **menghină.**

MÍNGIE s.f. v. **minge.**

MINI[1]- Element de compunere însemnând „mic", care servește la formarea unor substantive. — Din fr. **mini-.**

MÍNI[2] adj. invar. (Despre lungimea fustei) Care este (foarte) scurt (până deasupra genunchiului). ✧ (Substantivat) *Fustă, palton etc. mini*[2]. — Din fr. **mini.**

MINIATELIÉR, *miniateliere,* s.n. Atelier mic. [Pr.: *-ni-a-*] — **Mini[1]-** + **atelier.**

MINIATURÁL, -Ă, *miniaturali, -e,* adj. Care se referă la miniaturi, privitor la miniaturi, care are dimensiunile unei miniaturi; *p. ext.* de proporții foarte mici; minuscul. [Pr.: *-ni-a-*] — **Miniatură** + suf. *-al.*

MINIATÚRĂ, *miniaturi,* s.f. **1.** Operă de artă plastică (în special pictură) de dimensiuni reduse, lucrată cu multă finețe și minuțiozitate. ✧ *În miniatură* = **a)** (loc. adj.) de proporții reduse; **b)** (loc. adv.) pe plan restrâns, limitat; în mic. ✦ Desen ornamental sau figurativ executat în culori, care împodobea vechile cărți și manuscrise (religioase). ✦ Spectacol sau emisiune radiofonică ori de televiziune cu numere artistice scurte. ✦ Mică piesă muzicală. **2.** Obiect de dimensiuni reduse; *spec.* obiect de mici dimensiuni care reproduce, la o scară mult redusă, un alt obiect. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **miniature,** it. **miniatura,** germ. **Miniatur.**

MINIATURÍSM s.n. (Rar) Arta miniaturistului; *p. ext.* manieră artistică care constă în preocuparea pentru aspectele miniaturale, delicate ale realității. [Pr.: *-ni-a-*] — **Miniatură** + suf. *-ism.*

MINIATURÍST, -Ă, *miniaturiști, -ste,* s.m. și f. Artist care execută miniaturi. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **miniaturiste.**

MINIATURÍSTICĂ s.f. Arta de a executa miniaturi. ✦ Studiul miniaturilor din manuscrisele vechi. [Pr.: *-ni-a-*] — **Miniatură** + suf. *-istică.*

MINIATURIZÁ, *miniaturizez,* vb. I. Tranz. A executa în dimensiunile unei miniaturi; *p. ext.* a reda ceva la scară redusă. ✦ A reduce dimensiunile, greutatea și consumul specific în fabricarea unor mașini și aparate. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **miniaturiser.**

MINIATURIZÁRE, *miniaturizări,* s.f. Acțiunea de *a miniaturiza* și rezultatul ei. [Pr.: *-ni-a-*] — V. **miniaturiza.**

MINIATURIZÁT, -Ă, *miniaturizați, -te,* adj. (Despre dispozitive electronice) Cu grad înalt de miniaturizare. [Pr.: *-ni-a-*] — V. **miniaturiza.**

MINIAUTOMOBÍL, *miniautomobile,* s.n. Automobil de dimensiuni reduse. [Pr.: *-ni-a-u-*] — **Mini[1]-** + **automobil.**

MINIBÁSCHET s.n. Joc de baschet cu durată redusă, adaptat pentru copii și tineret. — **Mini-** + **baschet.**

MINIBASCHETBALÍST, -Ă, *minibaschetbaliști, -ste,* s.m. și f. Jucător de minibaschet. — **Mini[1]-** + **baschetbalist.**

MINICALCULATÓR, *minicalculatoare,* s.n. **1.** Calculator de nivel mediu destinat efectuării de calcule complexe și prelucrării unui mare volum de date primite sau transmise utilizatorilor conectați prin terminale; miniordinator, minicomputer. **2.** (Impr.) Calculator de buzunar. — Din fr. **minicalculateur.**

MINICAMPIONÁT, *minicampionate,* s.n. Campionat cu durată redusă, adaptat pentru copii și tineret. [Pr.: *-pi-o-*] — **Mini-** + **campionat.**

MINICÁR, *minicare,* s.n. Trenuleț acționat de un vehicul motorizat sau autocar mic, folosit pentru transportul persoanelor pe distanțe scurte. [Pl. și: *minicaruri*] — Din engl. **minicar.**

MINICASÉTĂ, *minicasete,* s.f. Casetă de mici dimensiuni folosită la minicasetofoane speciale. — Din fr. **minicassette.**

MINICASETOFÓN, *minicasetofoane,* s.n. Casetofon portabil de mici dimensiuni la care se folosesc numai casete preînregistrate, ascultate în căști; walkman. — **Mini[1]-** + **casetofon.**

MINICOMPUTER, *minicomputere,* s.n. Minicalculator (**1**). [Pr.: *-pü-*] — Din engl. **minicomputer.**

MINICONTÁINER, *minicontainere,* s.n. Container de capacitate mică. — **Mini[1]-** + **container.**

MINICRÓNICĂ, *minicronici,* s.f. Cronică scurtă; (franțuzism) cronichetă. — **Mini[1]-** + **cronică.**

MINIDICȚIONÁR, *minidicționare,* s.n. Dicționar cu inventar restrâns. [Pr.: *-ți-o-*] — **Mini[1]-** + **dicționar.**

MINIENCICLOPEDÍE, *minienciclopedii,* s.f. (Rar) Microenciclopedie. [Pr.: *-ni-en-*] — **Mini[1]-** + **enciclopedie.**

MINIÉR, -Ă, *minieri, -e,* adj. Care ține de mină[1] (**1**), privitor la mină[1]. ✦ În care se găsesc (multe) mine[1], în care se practică mineritul. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **minier.**

MINIFOILETÓN, *minifoiletoane,* s.n. Microfoileton. [Pr.: *-fo-i-*] — **Mini[1]-** + **foileton.**

MINIFÓTBAL s.n. Joc de fotbal cu durată redusă, adaptat pentru copii și tineret. — **Mini[1]-** + **fotbal.**

MINIFRIGIDÉR, *minifrigidere,* s.n. Frigider de dimensiuni mici (alimentat de la acumulatorul autoturismului). — **Mini[1]-** + **frigider.**

MINIGÓLF s.n. Joc de golf adaptat pentru un teren mic. — Din engl., fr. **minigolf.**

MINIINTERVÍU, *miniinterviuri,* s.n. Microinterviu. [Pr.: *-ni-in-*] — **Mini[1]-** + **interviu.**

MINIJÚPĂ, *minijupe,* s.f. Fustă scurtă mult deasupra genunchilor. — **Mini[1]-** + **jupă.**

MINIJUPÍSTĂ, *minijupiste,* s.f. (Fam.) Fată (sau femeie) care poartă minijupă. — **Minijupă** + suf. *-istă.*

MINILABORATÓR, *minilaboratoare,* s.n. Laborator mic care dă rezultatul unei analize în timp foarte scurt, folosind echipament electronic (portabil). — **Mini[1]-** + **laborator.**

MÍNIM[1], *minimuri,* s.n. Minimum (**2**). ✧ *Minim de trai* = cantitate de bunuri și de servicii strict necesare întreținerii vieții unei persoane sau a unei familii, la un anumit grad de dezvoltare a societății. — Din **minimum,** prin apropiere de **minim[2].**

MÍNIM[2], -Ă, *minimi, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Care are dimensiunile, durata, intensitatea, valoarea etc. cea mai mică; foarte mic, neînsemnat, neglijabil, minimal. **2.** S.f. Spec. Cea mai mică valoare pe care o poate avea, într-un anumit interval, o funcție sau o cantitate variabilă. ✦ Centru de joasă presiune atmosferică. **3.** S.f. Categorie de greutate la box pentru juniorii între 42 și 45 kg. — Din lat. **minimus,** fr. **minime.**

MINIMAGAZÍN, *minimagazine,* s.n. Magazin mic; chioșc (alimentar). — **Mini[1]-** + **magazin.**

MINIMAGNETOFÓN, *minimagnetofoane,* s.n. Magnetofon portabil de dimensiuni reduse. — **Mini[1]-** + **magnetofon.**

MINIMÁL, -Ă, *minimali, -e,* adj. Minim[2] (**1**). ✧ *Program* (sau *plan* etc.) *minimal* = program (sau plan etc.) care cuprinde un ansamblu de sarcini minime ce trebuie îndeplinite cu precădere. *Preț minimal* = prețul cel mai mic cu care poate fi pusă în vânzare o marfă. — Din fr. **minimal.**

MINIMALIZÁ, *minimalizez,* vb. I. Tranz. A diminua, a reduce (la minimum), a micșora nejustificat valoarea, importanța unei persoane, a unui lucru, a unei idei; a subaprecia, a bagateliza. — **Minimal** + suf. *-iza.*

MINIMALIZÁRE, *minimalizări,* s.f. Acțiunea de *a minimaliza* și rezultatul ei. — V. **minimaliza.**

MINIMALIZATÓR, -OÁRE, *minimalizatori, -oare,* adj. Care minimalizează. — **Minimaliza** + suf. *-tor.*

MINIMÁRKET, *minimarketuri,* s.n. Magazin de dimensiuni mici. — Din engl. **mini-market.**

MINIMÉTRU, *minimetre,* s.n. Instrument mecanic de măsurare a lungimilor prin metoda comparativă, folosit pentru verificarea dimensiunilor unor piese. — Din fr. **minimètre.**

MINIMIZÁ, *minimizez,* vb. I. Tranz. A reduce la minimum; a minimaliza. — Din fr. **minimiser.**

MINIMIZÁRE, *minimizări,* s.f. Minimalizare. — V. **minimiza.**

MINIMIZÁT, -Ă, *minimizați, -te,* adj. Minimalizat. — V. **minimiza.**

MINIMOTORÉTĂ, *minimotorete,* s.f. Motoretă de mic litraj. — **Mini[1]-** + **motoretă.**

MÍNIMUM s.n., adv. **1.** S.n. Punct, limită, fază reprezentând extrema inferioară. **2.** S.n. Cea mai redusă cantitate, valoare, intensitate; minim[1]. **3.** Adv. În cantitatea, timpul, spațiul minim[2]; cel puțin..., pe puțin...; măcar. — Din lat., fr. **minimum.**

MINIÓINĂ s.f. Oină cu reguli de joc simplificate. [Pr.: *-ni-oi-*] — **Mini[1]-** + **oină.**

MINIORDINATÓR, *miniordinatoare,* s.n. Minicalculator (**1**). [Pr.: *-ni-or-*] — Din fr. **miniordinateur.**

MINIRECITÁL, *minirecitaluri,* s.n. Microrecital. — **Mini[1]-** + **recital.**

MINIRUGBI s.n. Rugbi cu reguli de joc modificate și adaptate copiilor. [Pr.: *miniruibi*] — **Mini[1]-** + **rugbi.**

MINISCÁF, *miniscafuri,* s.n. Ambarcațiune mică, de agrement, pentru două persoane, care se poate scufunda la adâncimi mici. — **Mini[1]-** + [bati]**scaf.**

MINISTÉR, *ministere,* s.n. **1.** Organ central al administrației de stat care conduce o anumită ramură a activității și este reprezentat de un ministru; instituția respectivă; *p. ext.* clădirea în care își are sediul această instituție. **2.** (Înv.) Funcție de ministru. **3.** (Înv.) Guvern. — Din fr. **ministère.**

MINISTERIÁBIL, *ministeriabili,* s.m. (Rar) Persoană care aspiră la demnitatea de ministru. [Pr.: *-ri-a-*] — Din it. **ministeriabile.** Cf. fr. m i n i s t r a b l e.

MINISTERIÁL, -Ă, *ministeriali, -e,* adj. Care aparține unui ministru sau unui minister, privitor la un ministru sau la un minister, emis de un ministru sau de un minister; de ministru sau de minister. ✧ *Bancă ministerială* = locul pe care îl ocupă reprezentanții guvernului în incinta unui parlament. *Coală* (sau *hârtie) ministerială* (sau *de format ministerial)* = coală de hârtie de format obișnuit pentru cereri. *Plic ministerial* = plic de dimensiuni mari, în care pot încăpea acte fără să fie îndoite. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **ministériel.**

MINISTERIÁT, *ministeriate,* s.n. (Rar) Perioadă în care un guvern sau un ministru este la putere. [Pr.: *-ri-at*] — Din fr. **ministériat.**

MINISTRÁNT, *ministranți,* s.m. Ajutor de preot în ritualul catolic; paracliser. — Din it. **ministrante,** germ. **Ministrant.**

MINISTREÁSĂ, *ministrese,* s.f. (Fam. și ir.) Soție de ministru. — **Ministru** + suf. *-easă.*

MINÍSTRU, *miniștri,* s.m. Înalt funcționar de stat, membru al guvernului, care conduce un minister. — Din lat. **minister, -tri,** fr. **ministre.**

MINITELEVIZÓR, *minitelevizoare,* s.n. Televizor de mici dimensiuni. — **Mini¹-** + **televizor.**

MÍNIU s.n. Oxid de plumb, de culoare roșie-portocalie, insolubil în apă, folosit la vopselărie. — Din lat., fr. **minium.**

MINIVACÁNȚĂ, *minivacanțe,* s.f. Vacanță de scurtă durată. — **Mini¹-** + **vacanță.**

MINNESANG s.n. Poezie lirică de curte, creată de cavalerii medievali, în sec. XII, după model folcloric și sub influența trubadurilor provensali. [Pr.: *minezang*] — Cuv. germ.

MÍNNESÄNGER, *minnesängeri,* s.m. Cântăreț medieval german, autor și interpret de minnesang. [Pr.: *minezengăr.* — Var.: **minnesinger** s.m.] — Cuv. germ.

MINNESÍNGER s.m. v. **minnesänger.**

MINNESOTA s.f. Rasă de porci originară din America, crescută pentru producția de carne. [Pr.: *mi-ni-sắu-ta*] — Cuv. engl.

MINOIÁN s.n. Perioadă arhaică a civilizației cretane și grecești. [Pr.: *-no-ian*] — Din fr. **minoen.**

MINÓLĂ, *minole,* s.f. Fruct exotic obținut din încrucișarea unui grepfrut cu o portocală. — Din lat. **Tangello Minneola,** denumirea științifică a fructului.

MINOLÓGHION, *minologhioane,* s.n. Carte bisericească ortodoxă care cuprinde numele și viețile sfinților, pe zile și pe luni. [Pr.: *-ghi-on*] — Din ngr. **minológhion.**

MINÓR, -Ă, *minori, -e,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care nu a împlinit încă vârsta majoratului. **2.** Lipsit de importanță, neînsemnat, secundar; *p. ext.* șters, slab. **3.** (Muz.; în sintagmele) *Mod minor* = mod a cărui gamă are la bază o terță mică. *Gamă minoră* sau *mod minor* = gamă sau mod în care semitonurile sunt dispuse între treptele a doua și a treia, a șasea și a șaptea. **4.** (Log.; în sintagmele) *Termen minor* = termen care servește de subiect concluziei unui silogism. *Premisă minoră* = premisă care conține termenul minor al silogismului. — Din fr. **mineur,** lat. **minor.**

MINORÁT s.n. (Rar) Vârstă a unei persoane minore; perioadă cât cineva este minor; starea persoanei minore; minoritate (**2**). — **Minor** + suf. *-at.*

MINORÍT, *minoriți,* s.m. Călugăr dintr-un ordin franciscan. — Din germ. **Minorit,** it. **minorita,** fr. **minorite.**

MINORITÁR, -Ă, *minoritari, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care face parte dintr-o minoritate (**1**), care reprezintă cel mai mic număr dintr-o colectivitate. **2.** S.m. și f. Persoană care face parte dintr-o minoritate politică sau națională. — Din fr. **minoritaire.**

MINORITÁTE, *minorități,* s.f. **1.** Partea (cea) mai puțin numeroasă a membrilor unei colectivități. ✧ Loc. adv. *În minoritate* = în inferioritate numerică. **2.** (În sintagma) *Minoritate națională* = grup de oameni de aceeași limbă și etnie, care se deosebesc de cele ale majorității locuitorilor unui stat. **3.** (Jur.) Minorat. — Din fr. **minorité,** lat. **minoritas, -atis,** germ. **Minorität.**

MINOTÁUR, *minotauri,* s.m. (În mitologia greacă) Monstru cu cap de taur și trup de om. — Din fr. **Minotaure,** it. **Minotauro,** germ. **Minotaurus.**

MINTÁL, -Ă, *mintali, -e,* adj. **1.** Care aparține minții, privitor la minte; care se produce, se petrece în minte. ✧ *Alienație mintală* = nebunie. *Debil mintal* = persoană care prezintă întârzieri sau opriri în dezvoltarea facultăților psihice. **2.** Care se produce, se petrece în minte. — Din fr. **mental,** lat. **mentalis** (după *minte).*

MÍNTĂ s.f. v. **mentă.**

MÍNTE, *minți,* s.f. **1.** Facultatea de a gândi, de a judeca, de a înțelege; rațiune, intelect. ✧ Loc. adj. *Cu minte* = cu judecată normală, sănătoasă; *p. ext.* înțelept. ✧ Loc. adj. și adv. *Fără (de) minte* = nebun; nesocotit, nesăbuit. ✧ Expr. *Ieșit din minți* = nebun; care și-a pierdut cumpătul. *A-și ieși din minți* = a înnebuni; a-și pierde cumpătul. *Întreg* (sau *zdravăn* etc.) *la minte* = cu judecata normală, sănătoasă. *A fi în toate mințile* = a fi în deplinătatea facultăților mintale; a fi matur. *A-și pierde mințile* (sau *mintea*) sau *a nu fi în toate mințile* = a înnebuni sau a fi nebun. *A învăța pe cineva minte* = a pedepsi pe cineva pentru a-l face să fie mai rațional. *A se frământa cu mintea* sau *a-și frământa mintea* (sau *mințile*) = a se gândi mult, a-și bate capul. *A-și aduna mințile* = a nu mai fi distrat, a se concentra. *A-i sta* (cuiva) *mintea în loc,* se spune când cineva rămâne uluit și nu mai știe ce să facă sau ce să spună. ✦ Gând, cuget; imaginație; memorie. ✧ Expr. *A-i veni cineva în minte* sau *a-i trece, a-i da, a-i trăsni cuiva ceva prin minte* = a se gândi (dintr-odată) la cineva sau la ceva. *A fi dus cu mintea* (sau *cu mințile*) = a fi cufundat în gânduri. *A avea* (pe cineva sau ceva) *în minte* = **a)** a fi preocupat (de cineva sau de ceva); **b)** a avea intenția să facă ceva. **2.** Judecată sănătoasă, mod just de a raționa; înțelepciune, chibzuință. ✧ Expr. *A-i veni* (cuiva) *mințile acasă* (sau *la loc, la cap*) sau *a-și băga mințile în cap* = a deveni mai înțelept, mai chibzuit; a se cuminți. *A-și pune mintea cu cineva* = a lua în serios pe cineva (care nu merită). *A-i lua* (sau *a-i suci, a-i fura*) *cuiva mintea* (sau *mințile*) = a face pe cineva să-și piardă judecata, să nu mai știe ce face. *A scoate pe cineva din minți* = **a)** a face pe cineva să-și piardă judecata, a zăpăci; **b)** a enerva la culme, a mânia. ✦ Inteligență, istețime, iscusință. ✧ Expr. *A ajunge* (sau *a cădea, a fi* etc.) *în mintea copiilor* = a avea judecata slăbită (din cauza bătrâneții). *La mintea omului* (sau *a cocoșului*) = ușor de înțeles, clar. **3.** Imaginație, fantezie. — Lat. **mens, -ntis.**

MINTEÁN, *mintene,* s.n. Haină bărbătească scurtă, cu sau fără mâneci, din dimie, de obicei împodobită cu găitane, folosită în portul popular. ✦ Pieptar sau tunică de stofă colorată, purtată în trecut de arnăuți sau de alte categorii de ostași. — Din tc. **mintan.**

MÍNTEN adv. (Reg.) Îndată, imediat, numaidecât; în grabă, repede; mintenaș. [Var.: **mínteni** adv.] — Din magh. **menten.**

MINTENÁȘ adv. (Reg.) Îndată, imediat, numaidecât; în grabă, repede; minten. — **Minten** + suf. *-aș.*

MÍNTENI adv. v. **minten.**

MINTÍE, *mintii,* s.f. (Reg.) **1.** Haină lungă, de obicei îmblănită. **2.** Anteriu (preoțesc). — Cf. sb. m a n t i j a.

MINTÓS, -OÁSĂ, *mintoși, -oase,* adj. (Pop.) Care are multă minte; deștept, inteligent, capabil; iscusit, isteț. ✦ Care dovedește inteligență, iscusință. — **Minte** + suf. *-os.*

MINȚÍ, *mint,* vb. IV. **1.** Intranz. A face afirmații care denaturează în mod intenționat adevărul, a spune minciuni. ✧ Expr. (Fam.) *Minte de stinge* (sau *de stă soarele-n loc, de stă ceasul, de-nghează apele),* se spune despre un om foarte mincinos. **2.** Tranz. A induce în eroare pe cineva; a înșela. ✧ Expr. *A-și minți foamea* = a-și potoli temporar foamea cu mâncare puțină. ✦ Spec. A înșela în dragoste pe cineva. — Lat. **mentiri.**

MINȚÍT s.n. Faptul de *a minți.* — V. **minți.**

MINȚITÓR, -OÁRE, *mințitori, -oare,* adj. (Rar) Care minte; înșelător, amăgitor. — **Minți** + suf. *-tor.*

MINUNÁ, *minunez,* vb. I. Refl. și tranz. A rămâne sau a face pe cineva să rămână uluit, uimit, surprins. ✦ Refl. A-și manifesta mirarea, admirația, surpriza; a se mira mult. — Din **minune.**

MINUNÁRE, *minunări,* s.f. (Rar) Faptul de *a (se) minuna;* uimire. — V. **minuna.**

MINUNÁT, -Ă, *minunați, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care iese din comun (prin aspect, însușiri etc.); magnific; *p. ext.* care uimește prin frumusețe; încântător, splendid. ✦ Foarte bun, excepțional. **2.** (În basme) Care face minuni, care este înzestrat cu însușiri supranaturale. ✦ Vrăjit, fermecat. **3.** Mirat, surprins. — V. **minuna.**

MINUNĂȚÍE, *minunății,* s.f. **1.** Minune (**2**). **2.** Minune (**3**). — **Minunat** + suf. *-ie.*

MINÚNE, *minuni,* s.f. **1.** Fenomen ieșit din comun, surprinzător, atribuit divinității sau altor forțe supranaturale. ✧ Loc. adv. *Ca prin minune* = dintr-odată, pe neașteptate. **2.** P. gener. Lucru, fapt, fenomen uimitor, neobișnuit, extraordinar; minunăție. ✧ *Cele șapte minuni ale lumii* = șapte dintre operele celebre ale Antichității. ✧ Expr. *Mare minune* sau *minune mare,* exclamație care exprimă uimire, admirație, neîncredere etc. față de cele văzute sau auzite. *Mare minune să...* = m-aș mira să... *Minunea minunilor,* formulă care exprimă o apreciere superlativă. (Fam.) *A se face de minune* = a se face de râs; a produce uimire. **3.** Lucru cu însușiri excepțional de frumoase, care uimește, produce admirație; minunăție. ✧ Loc. adj. și adv. *De minune* = admirabil, minunat, extraordinar. ✦ Persoană cu calități (fizice sau morale) excepționale. — Lat. ***mirio, -onis.**

MÍNUS, (**1, 2**) *minusuri,* s.n., (**3**) adv. **1.** S.n. (Mat.) Semn de forma unei liniuțe orizontale, folosit pentru indicarea operației de scădere sau pentru caracterizarea numerelor sau mărimilor negative. **2.** S.n. Deficit, lipsă. **3.** Adv. Mai puțin, fără. — Din lat. **minus.**

MINÚSCUL, -Ă, *minusculi, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. De dimensiuni (foarte) reduse, (foarte) mic, infim; miniatural. **2.** Adj., s.f. (Literă) mică, de rând, folosită în mod obișnuit în interiorul cuvintelor. — Din lat. **minusculus,** fr. **minuscule.**

MINÚT, -Ă, (**1**) *minute,* (**2**) *minuturi,* s.n., s.f. **I.** S.n. **1.** Unitate de măsură a timpului, egală cu șaizeci de secunde. ✦ P. gener. Interval scurt de timp. ✧ Loc. adj. și adv. *La minut* = (care se execută) pe loc, imediat. ✧ Loc. adv. *Într-un minut* = îndată, imediat. *Din minut în minut* = dintr-un moment în altul. ✦ Moment în care se întâmplă sau trebuie să se întâmple ceva. **2.** (Concr.; la pl.) Mâncare (frugală) pregătită pe loc, la comanda consumatorului. **3.** (Mat.) Unitate de măsură

pentru unghiuri și arcuri, egală cu a șaizecea parte dintr-un grad. **II.** S.f. **1.** Original (în creion) al unei hărți, al unui plan topografic etc., pe baza căruia se întocmește harta, planul topografic etc. respectiv. **2.** (Jur.) Parte dintr-o hotărâre întocmită după terminarea deliberării, care cuprinde soluția dată de organul de justiție. **3.** Document în care sunt consemnate hotărârile luate în urma unei consfătuiri. — Din fr. **minute,** it. **minuto,** rus. **minuta,** germ. **Minute.**

MINUTÁJ, *minutaje,* s.n. Timp stabilit (în minute) pentru desfășurarea unei competiții, ceremonii etc. — Din fr. **minutage.**

MINUTÁR, *minutare,* s.n. Acul care indică minutele (**I 1**) pe cadranul ceasului. ✦ P. gener. (La pl.) Fiecare dintre cele două ace ale ceasului. — **Minut** + suf. *-ar.*

MINUTERÍE, *minuterii,* s.f. Parte a unui ceas care imprimă minutarelor mișcarea de rotație. — Din fr. **minuterie.**

MINÚȚIE s.f. Minuțiozitate. ✧ Loc. adv. *Cu minuție* = amănunțit, minuțios, meticulos. [Acc. și: *minuțíe*] — Din fr. **minutie.**

MINUȚIÓS, -OÁSĂ, *minuțioși, -oase,* adj. (Adesea adverbial) Care cercetează lucrurile în amănunt, cu multă atenție și răbdare; făcut cu deosebită atenție, cu grijă; meticulos. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **minutieux.**

MINUȚIOZITÁTE, *minuțiozități,* s.f. Însușirea de a fi minuțios; meticulozitate, minuție. [Pr.: *-ți-o-*] — **Minuțios** + suf. *-itate.*

MIOÁRĂ, *mioare,* s.f. Oaie tânără de la vârsta de 1 an până la 2 ani; *p. gener.* oaie. ✦ (Adjectival; despre oi) Tânără. [Pr.: *mi-oa-*] — **Mia** + suf. *-ioară.*

MIOBLÁST, *mioblaste,* s.n. (Biol.) Celulă embrionară a mezenchimului care dă naștere fibrelor musculare striate. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myoblaste,** engl. **myoblast.**

MIOCÁRD s.n. Mușchiul inimii, constituit din fibre musculare striate. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myocarde.**

MIOCÁRDIC, -Ă, *miocardici, -ce,* adj. Care aparține miocardului, care se referă la miocard. [Pr.: *mi-o-*] — **Miocard** + suf. *-ic.*

MIOCARDÍTĂ, *miocardite,* s.f. Inflamație acută sau cronică a miocardului. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myocardite.**

MIOCARDOPATÍE, *miocardopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecțiunile miocardului. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myocardopathie.**

MIOCÉL, *miocele,* s.n. (Med.) Hernie musculară. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myocèle.**

MIOCÉN, -Ă, *mioceni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Epoca inferioară a neogenului, caracterizată prin floră și faună asemănătoare cu cele actuale, în care s-au format contururile actuale ale continentelor și principalele lanțuri de munți. **2.** Adj. Care aparține miocenului (**1**), privitor la miocen; miocenic. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **miocène.**

MIOCÉNIC, -Ă, *miocenici, -ce,* adj. Care ține de miocen, privitor la miocen; miocen (**2**). [Pr.: *mi-o-*] — Din it. **miocenico.**

MIOCÍT, *miocite,* s.n. (Biol.) Celulă musculară. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr., engl. **myocyte.**

MIOCLONÍE s.f. Contracție musculară bruscă, involuntară, dezordonată, întâlnită în unele boli nervoase. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myoclonie.**

MIOCRÓM s.n. (Biol.) Pigment roșu prezent în țesutul muscular. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myochrome.**

MIODINÍE, *miodinii,* s.f. Durere musculară care apare în anumite cazuri de reumatism, nevralgie etc. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myodynie.**

MIOFIBRÍLĂ, *miofibrile,* s.f. Filament foarte fin al țesutului muscular, care determină contracția mușchilor. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myofibrille.**

MIOFILAMÉNT, *miofilamente,* s.n. (Anat.) Filament al miofibrilelor cu rol important în contracția mușchiului. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myofilament.**

MIOGÉN s.n. Proteină de tipul albuminelor, care se găsește în țesutul muscular. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myogène.**

MIOGLOBÍNĂ s.f. (Biol.) Proteină globulară care asigură depozitarea oxigenului în țesutul muscular la om și animale. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myoglobine,** engl. **myoglobin.**

MIOGRÁF, *miografe,* s.n. Aparat pentru înregistrarea grafică a contracției musculare. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myographe.**

MIOGRÁFIC, -Ă, *miografici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la miografie, de miografie. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **miographique.**

MIOGRAFÍE, *miografii,* s.f. Înregistrare grafică a contracțiilor musculare cu ajutorul miografului. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myographie.**

MIOGRÁMĂ, *miograme,* s.f. (Med.) Diagramă a contracției musculare obținută la miograf. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myogramme.**

MIOLÓGIC, -Ă, *miologici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la miologie, de miologie. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myologique.**

MIOLOGÍE s.f. Parte a anatomiei care studiază natura, structura și funcțiile mușchilor; sarcologie. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myologie.**

MIÓM, *miomuri,* s.n. Tumoare benignă a țesutului muscular. [Pr.: *mi-om.* — Pl. și: *mioame*] — Din fr. **myome.**

MIOMÉR, *miomere,* s.n. (Zool.) Segment al benzilor musculare longitudinale la acraniate și la pești, care înlesnește înotul. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myomère.**

MIONÍ vb. IV v. **mieuna.**

MIÓP, MIOÁPĂ, *miopi, mioape,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de miopie. ✦ Fig. (Persoană) fără perspicacitate, cu vederi înguste. [Pr.: *mi-op*] — Din fr. **myope.**

MIOPÁTIC, -Ă, *miopatici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la miopatie, de miopatie. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myopathique.**

MIOPATÍE, *miopatii,* s.f. Afecțiune a sistemului muscular, în special de natură degenerativă, cu localizări diverse și caracter mai ales ereditar. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myopathie.**

MIOPÍE, *miopii,* s.f. Tulburare a vederii caracterizată prin imposibilitatea de a distinge clar obiectele situate la distanță; miopism. ✦ Fig. Incapacitate de a vedea lucrurile în toată complexitatea lor. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myopie.**

MIOPÍSM s.n. (Rar) Miopie. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myopisme.**

MIOPLÁSMĂ, *mioplasme,* s.f. Protoplasmă care înconjoară nucleul celulei musculare. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myoplasma.**

MIÓR, *miori,* s.m. (Reg.) Miel mai mare; noaten. [Pr.: *mi-or*] — Din **mioară** (derivat regresiv).

MIORÁR, *miorari,* s.m. (Reg.) Cioban care îngrijește mioarele și miorii. [Pr.: *mi-o-*] — **Mior** + suf. *-ar.*

MIORC interj. Cuvânt care imită orăcăitul broaștelor sau zgomotul produs de cel care se sufocă. — Onomatopee.

MIORCĂÍ, pers. 3 *miórcăie,* vb. IV. (Pop.) **1.** Intranz. (Despre broaște) A orăcăi. **2.** Intranz. și refl. Fig. (Despre copii) A (se) smiorcăi. [Prez. ind. și: *miorcăiesc*] — **Miorc** + suf. *-ăi.*

MIORCĂÍRE, *miorcăiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) miorcăi* și rezultatul ei. — V. **miorcăi.**

MIORCĂÍT s.n. Faptul de *a (se) miorcăi;* orăcăit; *fig.* smiorcăit. — V. **miorcăi.**

MIOREÁ, -ICĂ, *miorele,* s.f. Mioriță. [Pr.: *mi-o-*] — **Mioară** + suf. *-ea.* — **Miorică:** cu schimbare de sufix.

MIORÍTIC, -Ă, *mioritici, -ce,* adj. **1.** (Despre personaje, peisaje etc.) Din balada populară „Miorița". ✦ P. anal. Care amintește de „Miorița". **2.** (În sintagma) *Spațiu mioritic* = spațiu geografic românesc al cărui relief ondulat cu munți și văi este prielnic păstoritului; univers spiritual specific românesc a cărui matrice o reprezintă spațiul geografic românesc (în concepția lui Lucian Blaga). [Pr.: *mi-o-*] — **Miorița** (n. pr.) + suf. *-ic.*

MIORÍȚĂ, *miorițe,* s.f. Diminutiv al lui *mioară;* miorea. [Pr.: *mi-o-*] — **Mioară** + suf. *-iță.*

MIORLÁU interj. Cuvânt care imită strigătul pisicii; miau. — Onomatopee.

MIORLĂÍ, *miórlăi,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre pisici) A mieuna. **2.** Intranz. și refl. Fig. (Depr.) A vorbi, a plânge cu glas subțire și tânguitor; a (se) smiorcăi. [Var.: (reg.) **mierlăí, miorlâí** vb. IV] — Din **miorlau.**

MIORLĂIÁLĂ, *miorlăieli,* s.f. Miorlăit[1]. ✦ Fig. Plâns, vorbire afectată; cântare nearmonioasă. [Pr.: *-lă-ia-*] — **Miorlăi** + suf. *-eală.*

MIORLĂÍT[1], *miorlăituri,* s.n. Faptul de *a (se) miorlăi;* sunet caracteristic scos de pisică; miorlăială, miorlăitură; *p. gener.* sunet asemănător scos de alte animale sau de om. ✦ Fig. (Depr.) Plâns subțire și tânguitor. — V. **miorlăi.**

MIORLĂÍT[2], -Ă, *miorlăiți, -te,* adj. (Despre pisici) Care miorlăie; miorlăitor. ✦ Fig. (Depr.; despre oameni sau glasul lor) Plângăreț, tânguitor. — V. **miorlăi.**

MIORLĂITÓR, -OÁRE, *miorlăitori, -oare,* adj. Miorlăit[2]. [Pr.: *-lă-i-.* — Var.: (reg.) **mierlăitór, -oáre** adj.] — **Miorlăi** + suf. *-tor.*

MIORLĂITÚRĂ, *miorlăituri,* s.f. Miorlăit[1]. ✦ Fig. Plâns, vorbire afectată. [Pr.: *-lă-i-*] — **Miorlăi** + suf. *-tură.*

MIORLÂÍ vb. IV v. **miorlăi.**

MIOSCLERÓZĂ, *miocleroze,* s.f. (Med.) Scleroză a țesutului muscular. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myosclérose.**

MIOSPÁSM, *miospasme,* s.n. (Med.) Contracție musculară spasmodică; crampă musculară. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myospasme.**

MIOTOMÍE, *miotomii,* s.f. Secționare a mușchilor. ✦ Parte a anatomiei care se ocupă cu disecția mușchilor. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myotomie.**

MIOTONÍE s.f. Boală caracterizată prin tulburări în contracția mușchilor. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myotonie.**

MIOTONOMÉTRU, *miotonometre,* s.n. (Med.) Aparat care măsoară tonicitatea musculară. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myotonomètre.**

MIÓZĂ s.f. Contracție pronunțată a pupilei, care apare în timpul expunerii la lumină, la efortul de acomodare etc. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myosis.**

MIOZÍNĂ, *miozine,* s.f. Proteină de tipul globulinelor, care se găsește în țesutul muscular, cu rol important în contracția musculară. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myosine.**

MIOZÍTĂ, *miozite,* s.f. Inflamație a unui mușchi striat. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myosite.**

MIOZÓTIS s.m. (Bot.; livr.) Nu-mă-uita. [Pr.: *mi-o-*] — Din fr. **myosotis.**

MIR[1] s.n. (În loc. adj.) *De mir* = care nu aparține clerului; mirean. — Din sl. **mirŭ** „lume".

MIR[2], *miruri,* s.n. Untdelemn aromat și sfințit, folosit la săvârșirea unor ritualuri în Biserica creștină. ✧ Expr. *A lovi* (sau *a izbi, a trăsni* pe cineva) *la mir* = **a)** a lovi (pe cineva) în frunte (mortal); **b)** a distruge, a nimici. *A-i lua (*cuiva) *mirul* = a omorî. — Din sl. **miro.**

MIRÁ[1]**,** *mir,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A fi surprins ori nedumerit sau a surprinde ori a nedumeri; a (se) minuna. ✧ Expr. (Refl.) *Te miri cine* = un oarecare (nechemat, incompetent). *Te miri ce* = un lucru neînsemnat, mărunt, o nimica toată. *Te miri unde* = cine ştie unde, undeva. *Te miri cum* = nu se ştie cum, fără voie. *Mă miram eu să nu...* = eram sigur că... *Mă miram eu să...* = eram sigur că nu... *Să nu te miri dacă...* = să nu ţi se pară curios că..., e normal să... ✦ Refl. A-şi manifesta surprinderea, nedumerirea, admiraţia. **2.** Refl. A nu-şi da seama, a se întreba. — Lat. **mirari.**

MIRÁ[2]**,** *mirez,* vb. I. Refl. (Înv.) A se privi în sau ca într-o oglindă; a se oglindi. — Din fr. **mirer.**

MIRÁBIL, -Ă, *mirabili, -e,* adj. (Livr.) Minunat; extraordinar. — Din lat. **mirabilis,** it. **mirabile.**

MIRABILÍT s.m. (Min.) Sulfat de sodiu natural folosit în industria chimică, a sticlei, în medicină etc. — Din engl. **mirabilite.**

MIRÁCOL, *miracole,* s.n. Fenomen supranatural, minune; fapt, fenomen uimitor, extraordinar. [Var.: (înv.) **mirácul** s.n.] — Din lat. **miraculum,** it. **miracolo,** fr. **miracle.**

MIRÁCUL s.n. v. **miracol.**

MIRACULÓS, -OÁSĂ, *miraculoşi, -oase,* adj. **1.** Care este produs printr-un miracol; supranatural; uimitor, extraordinar. ✦ (Substantivat, n. sg.) Totalitatea elementelor supranaturale din basme şi legende. **2.** Care face minuni, care produce efecte excepţionale. — Din fr. **miraculeux,** lat. **miraculosus, -a, -um.**

MIRADÓR, *miradoare,* s.n. **1.** Belvedere pe terasele palatelor. **2.** Post de observaţie sau de pază (situat pe o înălţime). — Din fr. **mirador.**

MIRÁGIU s.n. v. **miraj.**

MIRÁJ, *miraje,* s.n. **I. 1.** Fenomen optic produs prin refracţia treptată a luminii în straturi de aer cu densităţi diferite, din cauza căruia, mai ales în deşert sau pe mare, apar la orizont imagini răsturnate ale unor părţi din natură, ale unor obiecte îndepărtate etc., ca şi cum s-ar reflecta într-o apă; *p. ext.* fata morgana. **2.** Fig. Imagine înşelătoare; închipuire, iluzie deşartă. **3.** Fig. Farmec, atracţie irezistibilă. **II.** (În sintagma) *Mirajul ouălor* = operaţie de examinare a ouălor supuse incubaţiei pentru a urmări dezvoltarea embrionului. [Var.: (rar) **mirágiu** s.n.] — Din fr. **mirage.**

MIRALÁI, *miralai,* s.m. Ofiţer care comanda un regiment în armata turcă. — Din tc. **miralay.**

MIRÁRE, *mirări,* s.f. Faptul *de a (se) mira.* **1.** Nedumerire; surprindere. ✧ Loc. adj. şi adv. *De mirare* = surprinzător, uimitor. ✧ Expr. *N-ar fi de mirare să...* = e posibil să..., ne putem aştepta să... (Pop.) *A-i fi cuiva de(-a) mirare(a)* = a fi nedumerit, surprins, a se mira. **2.** (Înv.) Admiraţie. ✧ Loc. adj. *(Vrednic) de mirare* = care merită admiraţie; minunat, admirabil. — V. **mira**[1]**.**

MIRÁT, -Ă, *miraţi, -te,* adj. Nedumerit; surprins; uimit, uluit. — V. **mira**[1]**.**

MIRÁZ[1]**,** *mirazuri,* s.n. (Înv. şi reg.) Moştenire. [Var.: **mereáz** s.n.] — Din tc. **mirās.**

MIRÁZ[2] s.n. (Reg.) Lucru care produce mirare; minunăţie. — Cf. m i r a[1].

MÍRĂ, *mire,* s.f. **1.** Riglă gradată utilizată în topografie la măsurarea indirectă a distanţelor sau a înălţimilor. **2.** Cătare (la armă). **3.** Imagine-tip transmisă pe ecranul televizoarelor pentru reglarea imaginii acestora. — Din fr. **mire.**

MÍRE, *miri,* s.m. Nume purtat de bărbat în ziua sau în preajma căsătoriei sale. ✦ (La pl.) Nume dat, în ziua sau în preajma căsătoriei, celor două persoane care se căsătoresc. — Cf. alb. m i r ë „bun”.

MIREÁN, -Ă, *mireni, -e,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care nu aparţine clerului; laic. — Din sl. **mirjaninŭ.**

MIREÁNCĂ, *mirence,* s.f. Femeie laică; mireană. — **Mirean** + suf. *-că.*

MIREÁSĂ, *mirese,* s.f. **1.** Nume purtat de femeie în ziua sau în preajma căsătoriei sale. ✧ (Bis.) *Mireasa Domnului* = călugăriţă. ✧ Expr. *A plânge ca o mireasă* = a plânge tare, cu foc. *A mânca ca o mireasă* = a mânca foarte puţin. *A sta ca o mireasă* = a nu lucra nimic, a sta degeaba. **2.** Plantă erbacee cu frunzele verzigălbui pe margini şi roşu-aprins în centru, cu flori albe şi roşii dispuse în spice, cultivată ca plantă ornamentală *(Coleus blumei).* — **Mire** + suf. *-easă.*

MIREÁSMĂ, *miresme,* s.f. **1.** Miros plăcut şi puternic, răspândit mai ales de plante şi flori; parfum, aromă. **2.** (La pl.) Uleiuri sau substanţe aromatice folosite pentru ungerea trupului, pentru parfumarea aerului etc.; balsam. — Din sl. **mirizma.**

MIRENÉSC, -EÁSCĂ, *mireneşti,* adj. De mirean; laic. — **Mirean** + suf. *-esc.*

MIRESMÁ, *miresmez,* vb. I. Tranz. (Rar) A înmiresma. — Din **mireasmă.**

MIRESMÁRE, *miresmări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a miresma* şi rezultatul ei. — V. **miresma.**

MIRESMÁT, -Ă, *miresmaţi, -te,* adj. (Rar) Înmiresmat. — V. **miresma.**

MIRIÁDĂ, *miriade,* s.f. (Livr.; mai ales la pl.) Număr, cantitate foarte mare. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **myriade.**

MIRIAGRÁM, *miriagrame,* s.n. Unitate de măsură pentru greutăţi, egală cu 10 000 de grame. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **myriagramme.**

MIRIALÍTRU, *mirialitri,* s.m. Unitate de măsură pentru capacităţi, egală cu 10 000 de litri. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **myrialitre.**

MIRIAMÉTRU, *miriametri,* s.m. Unitate de măsură pentru lungimi, egală cu 10 000 de metri. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **myriamètre.**

MIRIAPÓD, *miriapode,* s.n. (La pl.) Clasă de animale inferioare, cu corpul vermiform şi cu multe perechi de picioare; (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. [Pr.: *-ri-a-*] — Din lat. **myriapoda,** fr. **myriapode.**

MIRÍFIC, -Ă, *mirifici, -ce,* adj. (Livr.) Minunat, măreţ. — Din fr. **mirifique.**

MÍRIŞTE, *mirişti,* s.f. Teren agricol pe care au rămas, după recoltare, părţile inferioare ale tulpinilor de cereale sau de la alte plante cultivate; (colectiv) părţile inferioare ale acestor tulpini, rămase în pământ după recoltare. — Din bg. **merište.**

MIRMECOFÁG, -Ă, *mirmecofagi, -ge,* adj. (Zool.; despre animale) Care se hrăneşte cu furnici. — Din fr. **myrmécophage.**

MIRMECOFÍL, -Ă, *mirmecofili, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.f. (Plantă) în care trăiesc furnici sau care este polenizată de către furnici. **2.** Adj., s.m. (Animal) care trăieşte în simbioză cu furnicile. — Din fr. **myrmécophile.**

MIRMECOLOGÍE s.f. Studiu al furnicilor. — Din fr. **myrmécologie.**

MIRMIDÓN, *mirmidoni,* s.m. (Livr.; în basme) Pitic[2]. — Din fr. **myrmidon.**

MIROBOLÁNT, -Ă, *mirobolanţi, -te,* adj. (Livr.) Extraordinar, incredibil; minunat, magnific. — Din fr. **mirobolant.**

MIRODÉNIE, *mirodenii,* s.f. **1.** Nume dat părţilor unor plante (exotice) folosite pentru a da mâncărurilor un gust picant sau aromat; *p. gener.* substanţă aromatică alimentară; mirodie. **2.** Mireasmă, aromă, parfum. **3.** Numele a două plante din familia cruciferelor, cu flori plăcut mirositoare: **a)** plantă cu flori galbene-verzui, care creşte la marginea pădurilor *(Hesperis tristis);* **b)** nopticoasă. [Pr.: *-ni-e*] — **Mirodie** + suf. *-enie.*

MIRÓDIE, *mirodii,* s.f. (Înv.) Mirodenie. — Din bg. **mirodija.**

MIRONOSÍŢĂ, *mironosiţe,* s.f. **1.** (Bis.) Fiecare dintre femeile care, după Noul Testament, au dus balsamuri la mormântul lui Isus pentru a-i unge trupul; *p. gener.* femeie cucernică, smerită. ✧ Expr. *A face pe mironosiţa* = a-şi lua aere de nevinovăţie, a simula pietate şi modestie. ✦ Epitet dat unei femei prefăcute, care simulează nevinovăţia, modestia. **2.** Specie de fluture cu aripile din faţă albe cu pete cafenii şi cu cele din spate cenuşii-albăstrii (*Lymantria monacha).* — Din sl. **mironosica.**

MIRÓS, (**1, 2**) *mirosuri,* (**3**) *miroase,* s.n. **1.** Simţ prin care organismul percepe proprietăţile unor substanţe, venind în contact cu particulele volatile degajate de acestea; capacitate de a percepe şi deosebi aceste emanaţii; olfacţie. ✦ Fig. Perspicacitate, intuiţie, fler. **2.** Emanaţie plăcută sau neplăcută pe care o degajă unele corpuri; proprietate a unor substanţe de a produce asemenea emanaţii: senzaţie olfactivă pe care o produce această emanaţie. **3.** (Mai ales la pl.) Condiment, mirodenie. [Acc. şi: *míros*] — Din **mirosi** (derivat regresiv).

MIROSÍ, *mirós,* vb. IV. **1.** Tranz. şi intranz. A simţi, a percepe un miros (**2**). ✦ Tranz. A apropia nasul de ceva sau de cineva inspirând adânc pentru a percepe mirosul; (despre animale) a adulmeca. **2.** Intranz. A avea (şi a răspândi) un miros (**2**). ✧ Expr. *Miroase a...* = prevesteşte, anunţă (ceva). **3.** Tranz. şi intranz. Fig. (Fam.) A presimţi, a bănui; a intui. ✦ Tranz. A dibui, a simţi prezenţa cuiva sau a ceva. [Var.: (pop.) **amirosí** vb. IV] — Din sl. **mirosati.**

MIROSITÓR, -OÁRE, *mirositori, -oare,* adj. Care are (şi răspândeşte) un miros (**2**); odorific. — **Mirosi** + suf. *-tor.*

MIRÓZNĂ, *mirozne,* s.f. (Reg.) Miros plăcut, mireasmă. — Contaminare între **mireasmă** şi **miros.**

MIRT, *mirţi,* s.m. Arbust ornamental mediteraneean cu frunze alungite, persistente, cu flori mici, albe şi parfumate *(Myrtus communis).* — Din lat. **myrtus,** fr. **myrte,** germ. **Myrte.**

MIRTACÉE, *mirtacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate cu tulpina arborescentă, al cărei tip este mirtul; (şi la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **myrtacée.**

MIRUÍ[1]**,** *miruiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A unge pe credincioşii creştini cu mir[2] (pe frunte). **2.** A consfinţi în funcţie un domnitor, un cleric etc. prin ungerea cu mir[2]. ✦ P. gener. (Fam.) A numi într-o funcţie (importantă). **3.** Fig. (Fam.) A lovi pe cineva la cap; *p. ext.* a omorî. [Prez. ind. şi: *mírui*] — Din sl. **mirovati.**

MIRUÍ[2]**,** *miruiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. şi reg.) A câştiga; a strânge, a agonisi. — Din magh. **nyerni.**

MIRUIÁLĂ, *miruieli,* s.f. Miruit[1]. [Pr.: *-ru-ia-*] — **Mirui**[1] + suf. *-eală.*

MIRUÍRE, *miruiri,* s.f. Acţiunea de *a mirui*[1] şi rezultatul ei. [Pr.: *-ru-i-*] — V. **mirui**[1]**.**

MIRUÍT[1] s.n. Faptul de *a mirui*[1]*;* miruială. — V. **mirui**[1]**.**

MIRUÍT[2]**, -Ă,** *miruiţi, -te,* adj. Care a fost uns cu mir[2]. — V. **mirui**[1]**.**

MIRUITÓR, *miruitori,* s.m. (Rar) Preot care miruieşte[1]. [Pr.: *-ru-i-*] — **Mirui**[1] + suf. *-tor.*

MIRÚŢĂ, *miruţe,* s.f. Plantă erbacee cu peri aspri şi ţepoşi, cu flori purpurii sau violete (*Anchusa officinalis).* — Cf. m i e r i u[1].

MISÁDĂ s.f. v. **mesadă.**

MISANDRÍE, s.f. (Med.) Aversiune morbidă faţă de sexul masculin. — Din fr. **misandrie.**

MÍSĂ, *mise,* s.f. Compoziţie muzicală polifonică pentru cor şi solişti, adesea cu acompaniament instrumental, scrisă pe textul tradiţional al liturghiei catolice. — Din lat. **missa.**

MISCELANÉU, -ÉE, *miscelanee,* adj. (Livr.) (Despre rubrici în unele periodice sau publicaţii ori volume) Care are un conţinut variat şi care aparţine, de obicei,

mai multor autori. ✧ (Substantivat) *Manuscris miscelaneu.* — Din lat. **miscellanea,** fr. **miscellanées.**

MISCELLÁNEA s.n. pl. Culegerea de articole, studii, extrase etc. variate. — Cuv. lat.

MISCHÉT s.n. Varietate de struguri tămâioşi cu sâmburi foarte mici. — Din tc. **miske** [üzümü].

MISCHÍU, -ÍE, *mischii,* s.n., adj. (Înv. şi reg.) **1.** S.n. Oţel de calitate superioară. **2.** Adj. De culoarea oţelului; cenuşiu-vânăt. — Din ngr. **dimiski** „de Damasc".

MISCÍBIL, -Ă, *miscibili, -e,* adj. (Despre substanţe) Care poate forma (împreună cu altă substanţă) un amestec omogen. — Din fr. **miscible,** lat. **miscibilis.**

MISCIBILITÁTE s.f. Proprietate a mai multor substanţe de a putea forma împreună un amestec omogen. — Din fr. **miscibilité.**

MISDIVIZIÚNE, *misdiviziuni,* s.f. (Biol.) Diviziune anormală, transversală, a centromerului. [Pr.: *-zi-u-*] — Din engl. **misdivision.**

MÍSIE s.f. v. **misiune.**

MISIONÁR, -Ă, *misionari, -e,* s.m. şi f. Persoană (de obicei călugăr sau preot) trimisă să răspândească creştinismul în ţări cu altă religie dominantă. [Pr.: *-si-o-*] — Din it. **missionario,** fr. **missionnaire.**

MISIONARIÁT, *misionariate,* s.n. Funcţia misionarului. [Pr.: *-si-o-na-ri-at*] — Din fr. **missionnariat.**

MISIONARÍSM s.n. Activitatea desfăşurată de misionari. [Pr.: *-si-o-*] — **Misionar** + suf. *-ism.*

MISÍR, *misiri,* s.m. **1.** (Pop.) Cal de rasă (din Egipt). **2.** Monedă turcească de aur (bătută la Cairo), care a circulat şi în Ţările Române; misirliu (**1**). — Din n. pr. **Misir,** numele (turcesc al) Egiptului.

MISIRLÍU, *misirlii,* s.m. **1.** Misir (**2**). **2.** Varietate de porumbei de rasă, cu ciocul mic. — Din tc. **mısırlı.**

MISÍT, *misiţi,* s.m. **1.** Persoană care mijloceşte o tranzacţie comercială; intermediar, samsar. **2.** (Înv.) Emisar, sol. — Din ngr. **mesitis.**

MISITÍE, *misitii,* s.f. Ocupaţia misitului; plată pentru serviciile misitului. — **Misit** + suf. *-ie.*

MISIÚNE, *misiuni,* s.f. **1.** Însărcinare, împuternicire dată cuiva, sarcină de a face un anumit lucru. **2.** Grup de persoane (oficiale) trimis într-o ţară străină cu un anumit scop (de obicei diplomatic); delegaţie. ✧ *Misiune diplomatică* = oficiu sau reprezentanţă diplomatică cu grad de ambasadă sau de legaţie, condusă de un ambasador sau de un ministru plenipotenţiar. **3.** Acţiune de propagare a creştinismului în ţări cu altă religie dominantă; (cu sens colectiv) preoţi trimişi într-o astfel de acţiune; *p. ext.* numele centrului religios de misiune (**3**). **4.** Rol, rost, datorie, menire. [Pr.: *-si-u-*. — Var.: (înv., **1**) **mísie** s.f.] — Din fr. **mission,** lat. **missio, -onis.**

MISÍVĂ, *misive,* s.f. (Astăzi glumeţ) Scrisoare, bilet. — Din fr. **missive.**

MISLÉTE s.m. Numele literei *m* din alfabetul chirilic. — Din sl. **myslite.**

MISOFOBÍE, *misofobii,* s.f. (Med.) Teamă patologică de murdărie sau de contaminare. — Din it. **misofobia.**

MISOGÁM, -Ă, *misogami, -e,* s.m. şi f. Persoană care se teme de căsătorie. — Din fr. **misogame.**

MISOGAMÍE s.f. Teamă, aversiune faţă de căsătorie. — Din germ. **Misogamie.**

MISOGHÍN, -Ă s.m., adj. v. **misogin.**

MISOGÍN, -Ă, *misogini, -e,* s.m., adj. **1.** (Persoană) care are aversiune sau dispreţ faţă de femei. **2.** Adj. Care manifestă aversiune sau dispreţ faţă de femei. [Var.: **misoghín, -ă** s.m., adj.] — Din fr. **misogyne,** germ. **Misogyn.**

MISOGINÍE s.f. Atitudine de aversiune sau dispreţ faţă de femei; misoginism. — Din fr. **misogynie.**

MISOGINÍSM s.n. Misoginie. — **Misogin** + suf. *-ism.*

MISOLÓG, -Ă, *misologi, -ge,* s.m. şi f. (Livr.) Persoană care are aversiune faţă de raţiune sau raţionamente. — Din fr. **misologue.**

MISOLOGÍE s.f. (Livr.) Aversiune faţă de raţiune. — Din fr. **misologie.**

MISONEÍSM s.n. (Livr.) Sentiment de neîncredere sau aversiune faţă de orice noutate, schimbare. [Pr.: *-ne-ism*] — Din fr. **misonéisme.**

MISOPEDÍE, *misopedii,* s.f. (Psih.) Repulsie patologică faţă de copii. — Din fr. **misopedie.**

MISS, *miss,* s.f. **1.** (În ţările anglofone) Domnişoară. **2.** Titlu acordat de un juriu celei mai frumoase femei care participă la un concurs internaţional sau naţional. [Pr.: *mis*] — Cuv. engl.

MISTACOCÉT, -Ă, *mistacoceţi, -te,* adj., s.m., s.n. **1.** Adj., s.m. (Peşte) fără dinţi. **2.** S.n. (La pl.) Specie de cetacee asemănătoare balenei; (şi la sg.) animal din această specie. — Din fr. **mystacocète.**

MISTAGÓG, *mistagogi,* s.m. (În Antichitatea greacă) Preot care iniţia pe cineva în misterele sacre; *p. ext.* epitet dat unui om înzestrat cu puterea de a pătrunde în adâncul lucrurilor, de a cunoaşte aspectele ascunse ale realităţii. — Din fr. **mystagogue.**

MISTAGÓGIC, -Ă, *mistagogici, -ce,* adj. De mistagogie; care aparţine mistagogilor. — Din fr. **mystagogique.**

MISTAGOGÍE s.f. Iniţiere în misterele sacre făcută de mistagogi. — Din fr. **mystagogie.**

MISTÉLĂ s.f. Must de struguri la care s-a adăugat alcool (de vin) pentru oprirea fermentaţiei. — Din fr. **mistelle.**

MISTÉR[1]**,** *mistere,* s.n. **1.** Ceea ce este (încă) neînţeles sau nedescoperit; taină; secret, enigmă. **2.** Dogmă creştină pe care Biserica o consideră inaccesibilă raţiunii omeneşti. **3.** (La pl.) Ritualuri religioase în Grecia şi Roma antică la care participau doar cei iniţiaţi. **4.** (La pl.) Scrieri dramatice medievale în versuri, iniţial cu caracter religios, reprezentate cu prilejul unor sărbători (religioase). [Var.: (înv.) **mistériu** s.n.] — Din fr. **mystère,** lat. **mysterium.**

MÍSTER[2] s.m. (Mai ales în Anglia) Termen de adresare către un bărbat care nu are titlu nobiliar; domn. — Cuv. engl.

MISTERIÓS, -OÁSĂ, *misterioşi, -oase,* adj. Care este (încă) necunoscut sau greu de înţeles, tainic; care ascunde un mister[1] (**1**) sau este înconjurat de mister; enigmatic. [Pr.: *-ri-os*] — Din fr. **mystérieux,** it. **misterioso.**

MISTERIOSO adv. (Muz.; indică modul de executare) Enigmatic; sumbru. [Pr.: *-ri-ó-zo*] — Cuv. it.

MISTÉRIU s.n. v. **mister**[1]**.**

MÍSTIC, -Ă, *mistici, -ce,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj. Care aparţine misticismului, care se referă la misticism; care vădeşte misticism. **2.** S.m. şi f. Adept al misticismului. **3.** Adj. Iraţional sau inexplicabil pe cale raţională; secret, tainic. ✧ *Testament mistic* = testament secret. **4.** S.f. Totalitatea orientărilor şi practicilor propagate de misticism sau de o doctrină mistică (**1**); *p. ext.* misticism. — Din fr. **mystique.**

MISTICÍSM, *misticisme,* s.n. Totalitatea atitudinilor şi învăţămintelor care rezultă din afirmaţia că realitatea autentică este inaccesibilă conştiinţei şi poate fi pătrunsă doar prin metode intuitiv-extatice; misticitate. ✦ Stare de spirit specifică misticului (**2**). — Din fr. **mysticisme.**

MISTICITÁTE s.f. (Rar) Misticism. — Din fr. **mysticité.**

MISTIFICÁ, *mistífic,* vb. I. Tranz. A induce în eroare; a înşela; *p. ext.* a denatura, a falsifica adevărul. — Din fr. **mystifier,** it. **mistificare.**

MISTIFICÁBIL, -Ă, *mistificabili, -e,* adj. Care poate fi mistificat, care se poate mistifica. — **Mistifica** + suf. *-bil.* Cf. fr. m y s t i f i a b l e.

MISTIFICÁRE, *mistificări,* s.f. Acţiunea de *a mistifica* şi rezultatul ei; înşelare, înşelătorie; *p. ext.* falsificare a adevărului; mistificaţie. — V. **mistifica.**

MISTIFICATÓR, -OÁRE, *mistificatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care mistifică. — Din fr. **mystificateur.**

MISTIFICÁŢIE, *mistificaţii,* s.f. Mistificare. — Din fr. **mystification.**

MISTRÁL s.n. Vânt puternic, rece şi uscat, care suflă iarna în Franţa, din valea Ronului spre Marea Mediterană. — Din fr. **mistral.**

MISTRÉŢ, -EÁŢĂ, *mistreţi, -e,* adj. **I.** (În sintagma) *Porc mistreţ* (şi substantivat, m.) = animal sălbatic cu corpul masiv, acoperit cu păr aspru, negru-sur, cu greabănul înalt, capul mare, bot alungit, ochii mici şi caninii lungi şi tăioşi; porc sălbatic (*Sus scrofa).* **II.** (Pop.) **1.** Care rezultă dintr-un amestec de rase; de calităţi diferite; amestecat, pestriţ; *p. ext.* care e de valoare mijlocie. **2.** (Despre vin, fructe etc.) Acrişor; (despre fructe) pădureţ, sălbatic. — Lat. **mixticius.**

MISTRÍE, *mistrii,* s.f. Unealtă de zidărie formată dintr-o lamă triunghiulară sau trapezoidală de oţel, o tijă şi un mâner, cu care se întinde mortarul pe zid. — Din ngr. **mistri.**

MISTUÍ, *místui,* vb. IV. **1.** Tranz. A transforma alimentele introduse în organism în substanţe direct asimilabile de organism; a digera. ✧ Expr. *A nu (putea) mistui* (pe cineva sau ceva) = a nu putea suporta sau suferi (pe cineva sau ceva), a nu tolera. **2.** Tranz. A distruge, a nimici. ✦ Refl. A înceta să mai existe; a dispărea, a pieri. ✦ Tranz. şi refl. Spec. A (se) distruge prin ardere, a (se) preface în cenuşă; a se topi. ✦ A cheltui (bani, averi), a irosi. **3.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) chinui sufleteşte, a (se) distruge moral şi fizic (treptat). **4.** Tranz. şi refl. A (se) face nevăzut; a (se) ascunde. [Prez. ind. şi: *mistuiesc*] — Din magh. **emészteni.**

MISTUIÁLĂ, *mistuieli,* s.f. (Rar) Mistuire. [Pr.: *-tu-ia-*] — **Mistui** + suf. *-eală.*

MISTUÍRE, *mistuiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) mistui* şi rezultatul ei; mistuială; digestie. [Pr.: *-tu-i-*] — V. **mistui.**

MISTUITÓR, -OÁRE, *mistuitori, -oare,* adj. **1.** Care mistuie (**2**); distrugător, nimicitor. **2.** Fig. Care chinuieşte (sufleteşte), care distruge moral şi fizic (treptat). [Pr.: *-tu-i-*] — **Mistui** + suf. *-tor.*

MIŞCÁ, *mişc,* vb. I. **1.** Intranz., refl. şi tranz. A ieşi sau a face să iasă din starea de repaus, de imobilitate; a(-şi) schimba locul, poziţia. ✧ Expr. (Intranz.; fam.) *A mişca din urechi* = a sugera cuiva că îi dai un bacşiş; a da cuiva un bacşiş. ✦ Tranz. şi refl. A pune sau a fi în funcţiune, a face să funcţioneze sau a funcţiona. **2.** Refl. şi intranz. A porni din loc, a începe să se deplaseze în spaţiu, a înainta. ✦ Refl. A frecventa o anumită societate, a veni în contact cu... **3.** Refl. şi intranz. A ieşi din pasivitate; a acţiona; a se strădui. ✦ Refl. (Despre grupuri sociale, colectivităţi) A se împotrivi, a se agita, a se revolta. **4.** Intranz. Fig. (Fam.) A dovedi (oarecare) pricepere, a şti să se descurce. ✦ (Despre acţiuni, întreprinderi) A da rezultate satisfăcătoare. **5.** Tranz. Fig. A determina pe cineva să acţioneze; a îndemna, a însufleţi. **6.** Tranz. A impresiona, a emoţiona; a înduioşa. — Et. nec.

MIŞCÁRE, *mişcări,* s.f. Acţiunea de *a (se) mişca* şi rezultatul ei. **I. 1.** Ieşire din starea de imobilitate, de stabilitate, schimbare a locului, a poziţiei; deplasare a unui obiect sau a unei fiinţe. ✧ *Mişcare seismică* = cutremur de pământ. *Mişcări tectonice* sau *mişcările scoarţei* = deplasări ale scoarţei terestre produse de forţele interne sau de gravitaţie şi care duc la schimbări geologice sau geografice. ✧ Expr. *Nicio mişcare* = linişte! tăcere! *A (se) pune în mişcare* = a începe sau a face să

înceapă să se deplaseze. ✦ Schimbare a poziţiei corpului, a membrelor etc.; exerciţii sau parte a unui exerciţiu sportiv executate prin schimbarea poziţiei corpului, a membrelor etc.; *p. ext.* gest. ✧ Expr. (Fam.) *În doi timpi şi trei mişcări* = foarte repede. ✦ Fiecare dintre mutările unei piese la o partidă de şah, de table etc. ✧ Expr. (Fam.) *A prinde* (sau *a surprinde) mişcarea* = a înţelege repede desfăşurarea unei acţiuni sau rostul ei ascuns. ✦ Viteză cu care se execută o bucată muzicală sau o parte a ei; tempo. ✦ (Concr.) Parte dintr-o compoziţie muzicală amplă executată într-un anumit tempo. **2.** Activitate, acţiune, faptă. ✧ Loc. adv. *În mişcare* = într-o stare de agitaţie, de tulburare, de încordare. ✧ Expr. *A (se) pune în mişcare* = a intra (sau a determina pe cineva să intre) în acţiune; a face să se agite, să acţioneze. ✦ (Fam.) Plimbare (pe jos). **3.** Deplasare în spaţiu, înaintare, circulaţie; *p. ext.* animaţie, agitaţie, forfotă. ✦ Serviciu care dirijează circulaţia trenurilor. ✦ (La pl.) Deplasare organizată, strategică, a unei unităţi militare. **4.** Schimbare intervenită în repartizarea personalului sau a bunurilor dintr-o unitate; mutare dintr-un post în altul. **5.** Acţiune care antrenează un număr mare de oameni în sprijinul unei idei, al unui scop comun. ✦ Acţiune (organizată) de masă cu caracter revendicativ; agitaţie, revoltă, revoluţie. **6.** Fig. Îndemn, impuls, imbold, pornire. ✦ (Rar) Sentiment, emoţie. **II.** Categorie filosofică care desemnează totalitatea transformărilor şi proceselor care au loc în Univers; *p. gener.* schimbare, transformare. — V. **mişca.**

MIŞCÁT, -Ă, *mişcaţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care este impresionat, emoţionat, tulburat; (despre manifestări ale oamenilor) care trădează emoţie, tulburare. — V. **mişca.**

MIŞCĂTÓR, -OÁRE, *mişcători, -oare,* adj.**1.** Care se mişcă, se deplasează, înaintează; mobil. **2.** Fig. Care impresionează, emoţionează, tulbură. — **Mişca** + suf. *-ător.*

MIŞÉL, -EÁ, *mişei, -ele,* adj., s.m. şi f. **1.** (Om) de nimic, ticălos, nemernic; (om) laş, fricos. **2.** (Înv.) (Om) de condiţie modestă, de rând. **3.** (Înv. şi reg.) (Om) sărac, nevoiaş; (om) vrednic de plâns. **4.** (Înv. şi reg.) (Om) slab, bolnav, infirm; *p. ext.* (om) lipsit de energie. — Lat. **misellus.**

MIŞELÉSC, -EÁSCĂ, *mişeleşti,* adj. De mişel (**1**); ticălos, netrebnic, nemernic. — **Mişel** + suf. *-esc.*

MIŞELÉŞTE adv. Ca un mişel (**1**), nedemn; în chip mârşav; ca un laş, ca un fricos. — **Mişel** + suf. *-eşte.*

MIŞELÍE, *mişelii,* s.f. **1.** Caracter specific omului mişel (**1**); faptă, purtare, atitudine de om mişel (**1**); ticăloşie, mârşăvie, infamie. **2.** (Înv.) Sărăcie, mizerie. — **Mişel** + suf. *-ie.*

MIŞÉLNIC, -Ă, *mişelnici, -ce,* adj. (Rar) **1.** De mişel (**1**); lamentabil; umilitor, degradant. **2.** Care dovedeşte slăbiciune, laşitate; josnic; mârşav, mişelesc. — **Mişel** + suf. *-nic.*

MÍŞINĂ, (**1, 2, 3**) *mişini,* (**4**) *mişine,* s.f. **1.** (Reg.) Grămadă de cereale, de alimente etc. adunate ca provizie; strânsură; mulţime de bunuri, bogăţie, avere. **2.** (Reg.) Gaură în pământ sau muşuroi în care îşi depozitează unele animale hrana pentru iarnă; *p. ext.* vizuină, cuib; totalitatea animalelor dintr-o vizuină. **3.** (Reg.) Mulţime, adunătură (de fiinţe). **4.** Mică scobitură pe suprafaţa dinţilor (molari ai) calului şi ai altor erbivore, care dispare în timp prin tocire şi în funcţie de care se poate stabili vârsta animalului. [Pl. şi: *mişini.* — Var.: **míşună** s.f.] — Cf. rus. m î ş i n a.

MIŞMÁŞ, *mişmaşuri,* s.n. (Fam.) **1.** Amestec de elemente eterogene; *spec.* amestec de băuturi. **2.** Afacere necinstită, bazată pe înşelătorie; învârteală. — Din germ. **Mischmasch.**

MIŞTÓ adj. invar. (Arg.) (Foarte) bun, (foarte) frumos. ✦ (Substantivat, n., în expr.) *A lua (*pe cineva) *la mişto* = a-şi bate joc (de cineva), a ironiza. — Din ţig. **mišto.**

MIŞTOCÁR, -Ă, *miştocari, -e,* adj., s.m. şi f. (Arg.) (Om) care ironizează ceva sau pe cineva. — Din **mişto.**

MIŞTOCĂRÉSC, -EÁSCĂ, *miştocăreşti,* adj. (Arg.) De miştocar. — **Miştocar** + suf. *-esc.*

MIŞUÍ, pers. 3 *mişuie,* vb. IV. Intranz. (Rar) A mişuna. — Cf. m i ş u n a.

MIŞUIÁLĂ, *mişuieli,* s.f. (Rar) Mişunare. [Pr.: *-şu-ia-*] — **Mişui** + suf. *-eală.*

MÍŞUN, *mişuni,* s.m. (Zool.; reg.) Hârciog. — Cf. m i ş i n ă.

MIŞUNÁ, pers. 3 *mişună,* vb. I. Intranz. (Despre fiinţe) A umbla de colo până colo; a forfoti, a viermui, a se foi[2], a colcăi, a mişui. — Cf. m i ş i n ă.

MIŞUNÁRE, *mişunări,* s.f. (Rar) Faptul de *a mişuna;* aglomeraţie, mişcare, forfoteală, mişuială, mişuneală. — V. **mişuna.**

MÍŞUNĂ[1] s.f. (Rar) Forfotă, aglomeraţie; rumoare. — Din **mişuna** (derivat regresiv).

MÍŞUNĂ[2] s.f. v. **mişină.**

MIŞUNEÁLĂ, *mişuneli,* s.f. (Rar) Mişunare. — **Mişuna** + suf. *-eală.*

MIT, *mituri,* s.n. (Adesea fig.) Povestire fabuloasă cu cacarter sacru care cuprinde credinţele unui popor despre originea Universului şi a fenomenelor naturii, despre zei şi eroi legendari etc.; *p. gener.* poveste, legendă, basm. ✧ Loc. adj. *De mit* = fantastic, fabulos, mitic. — Din ngr. **mithos,** fr. **mythe.**

MÍTĂ, *mite,* s.f. Sumă de bani sau obiecte primite, date ori promise unei persoane, cu scopul de a o determina să-şi încalce obligaţiile de serviciu sau să le îndeplinească mai conştiincios; şperţ, şpagă[1]. — Din sl. **mito.**

MITÉNĂ, *mitene,* s.f. Mănuşă care acoperă numai o parte a mâinii, lăsând descoperite ultimele două falange ale degetelor. — Din fr. **mitaine.**

MITHRAÍSM s.n. Religie antică bazată pe cultul lui Mithra, zeul persan al luminii şi adevărului. — Din engl. **Mithraism.**

MÍTIC, -Ă, *mitici, -ce,* adj. Care aparţine unui mit, referitor la mit; legendar, fabulos. — Din fr. **mythique.**

MITÍCĂ, *mitici,* s.m. Persoană superficială şi neserioasă. — Din n. pr. **Mitică.**

MITICÉSC, -EÁSCĂ, *miticeşti,* adj. (Rar; despre comportările, faptele, vorbele etc. oamenilor) Care este caracteristic miticismului; superficial, neserios. — **Mitică** (n. pr.) + suf. *-esc.*

MITICÍSM, *miticisme,* s.n. (Fam.) Atitudine, comportare, faptă, vorbă etc. proprie persoanelor care se comportă ca tipul Mitică din opera lui I. L. Caragiale. — **Mitică** (n. pr.) + suf. *-ism.*

MITIFICÁ, *mitífic,* vb. I. Tranz. (Rar) A mitiza. — Din fr. **mythifier.**

MITIFICÁRE, *mitificări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a mitifica;* mitizare, mitologizare.

MITIFICÁT, -Ă, *mitificaţi, -te,* adj. (Rar) Mitizat, mitologizat. — V. **mitifica.**

MÍTING, *mitinguri,* s.n. Întrunire publică pentru dezbaterea unui subiect politic sau social. ✦ Demonstraţie sportivă. — Din engl., fr. **meeting.**

MITINGÍST, -Ă, *mitingişti, -ste,* s.m. şi f. (Fam.) Persoană care participă des la mitinguri. — **Miting** + suf. *-ist.*

MITITÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *mititei, -ele,* adj., s.m. **1.** Adj. Diminutiv al lui *mic;* micuţ. ✧ Expr. *De mititel* = de mic copil; de tânăr. *A se face mititel* = a se strânge (pentru a nu fi văzut); *p. ext.* a lua o atitudine modestă, umilă (în faţa cuiva). ✦ (Substantivat) Apelativ afectuos pentru a vorbi cu sau despre un copil ori (ir.) cu sau despre o fiinţă tânără, naivă. **2.** S.m. Cârnăcior făcut din carne tocată, amestecată cu diverse condimente, care se mănâncă fript la grătar; mic. **3.** S.m. (Pop.; art.) Unul dintre numele dracului. — Din **mic.**

MITITELÚŢ, -Ă, *mititeluţi, -e,* adj. Diminutiv al lui *mititel.* — **Mititel** + suf. *-uţ.*

MITIZÁ, *mitizez,* vb. I. Tranz. A transforma în mit persoane, obiecte etc.; (rar) a mitifica, a mitologiza. — Din it. **mitizzare.**

MITIZÁRE, *mitizări,* s.f. Acţiunea de *a mitiza;* mitificare, mitologizare.

MITIZÁT, -Ă, *mitizaţi, -te,* adj. Care a devenit un mit; mitificat, mitologizat. — V. **mitiza.**

MITÓC s.n. v. **metoc.**

MITOCÁN, *mitocani,* s.m. Om cu comportări grosolane, vulgare; bădăran, mojic. ✦ (Înv.) Locuitor de la periferia unui oraş. — **Mitoc** + suf. *-an.*

MITOCÁNCĂ, *mitocance,* s.f. Femeie mojică, vulgară; bădărancă. — **Mitocan** + suf. *-că.*

MITOCĂNÉSC, -EÁSCĂ, *mitocăneşti,* adj. De mitocan; mojicesc, grosolan, vulgar. — **Mitocan** + suf. *-esc.*

MITOCĂNÉŞTE adv. (Rar) Ca mitocanii, în felul mitocanilor. — **Mitocan** + suf. *-eşte.*

MITOCĂNÍE, (**2**) *mitocănii,* s.f. **1.** Atitudine, comportare, afirmaţie etc. de mitocan. **2.** Mojicie, grosolănie, bădărănie, vulgaritate. — **Mitocan** + suf. *-ie.*

MITOCĂNÍME s.f. Mulţime de mitocani; totalitatea mitocanilor. — **Mitocan** + suf. *-ime.*

MITOCĂNÓS, -OÁSĂ, *mitocănoşi, -oase,* adj. De mitocan, specific mitocanului; grosolan, vulgar. — **Mitocan** + suf. *-os.*

MITOCONDRIÁL, -Ă, *mitocondriali, -e,* adj. (Biol.) Referitor la mitocondrie, de mitocondrie. [Pr.: *-dri-al*] — Din fr. **mitochondrial.**

MITOCÓNDRIE s.f. (Biol.) Organit citoplasmatic la plante şi animale alcătuit din proteine, lipide şi enzime care asigură celulei energia necesară. — Din fr. **mitochondrie.**

MITOGRÁF, -Ă, *mitografi, -e,* s.m. şi f. Specialist în mitografie. — Din fr. **mythographe.**

MITOGRÁFIC, -Ă, *mitografici, -ce,* adj. Referitor la mitografie, de mitografie. — Din fr. **mythographique.**

MITOGRAFÍE s.f. Disciplină ştiinţifică care cercetează şi compară structurile şi sensurile miturilor. — Din fr. **mythographie.**

MITOLÓG, *mitologi,* s.m. Persoană care se ocupă cu studiul mitologiei. — Din fr. **mythologue.**

MITOLÓGIC, -Ă, *mitologici, -ce,* adj. Care aparţine mitologiei, care se referă la mitologie. ✦ Care se inspiră din mitologie. — Din fr. **mythologique.**

MITOLOGÍE, *mitologii,* s.f. Totalitatea miturilor create de un popor sau de un grup de popoare înrudite. ✦ Disciplină care studiază geneza şi evoluţia miturilor, semnificaţia şi simbolurile vehiculate de ele. — Din fr. **mythologie,** lat. **mythologia.**

MITOLOGÍSM s.n. (Rar) Explicare (sistematică) a miturilor. ✦ Pasiune pentru mitologie, cultul mitologiei. — Din fr. **mythologisme.**

MITOLOGIZÁ, *mitologizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A mitiza. — Cf. germ. m i t h o l o g i s i e r e n.

MITOLOGIZÁNT, -Ă, *mitologizanţi, -te,* adj. Care mitologizează. — De la **mitologiza.**

MITOLOGIZÁRE, *mitologizări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a mitologiza.* — V. **mitologiza.**

MITOLOGIZÁT, -Ă, *mitologizați, -te,* adj. (Rar) Mitizat, mitificat. — V. **mitologiza.**

MITOMÁN, -Ă, *mitomani, -e,* s.m. și f. Persoană care suferă de mitomanie. — Din fr. **mythomane.**

MITOMANÍE s.f. Boală mintală caracterizată prin nevoia patologică a unor persoane de a altera adevărul, de a fabula, de a inventa povești care le avantajează; *p. gener.* mania de a minți. — Din fr. **mythomanie.**

MITÓTIC, -Ă, *mitotici, -ce,* adj. (Biol.) De mitoză. — Din fr. **mitotique.**

MITÓZĂ, *mitoze,* s.f. Diviziune celulară caracterizată prin apariția cromozomilor. — Din fr. **mitose.**

MITRÁL, -Ă, *mitrali, -e,* adj. Care se referă la valvula orificiului auriculo-ventricular stâng al inimii, care aparține acestei valvule, care afectează această valvulă. *Insuficiență mitrală. Stenoză mitrală.* — Din fr. **mitral.**

MITRALIÁ, *mitraliez,* vb. I. Tranz. A supune un obiectiv tirului de mitralieră. ✦ Intranz. (Rar) A trage cu mitraliera. [Pr.: *-li-a*] — Din fr. **mitrailler,** it. **mitragliare.**

MITRÁLIE, *mitralii,* s.f. **1.** Proiectil de artilerie cu pereții subțiri, plin cu gloanțe care explodează la foarte scurt timp după ieșirea din țeavă. **2.** Fiecare dintre bucățile mici de fier cu care se umpleau în trecut ghiulelele. — Din fr. **mitraille,** it. **mitraglia.**

MITRALIÉRĂ, *mitraliere,* s.f. Armă automată de calibru mic, ușor transportabilă, care execută foc continuu sau în rafale. [Pr.: *-li-e-*] — Din it. **mitragliera.**

MITRALIÉRE, *mitralieri,* s.f. Acțiunea de *a mitralia* și rezultatul ei. [Pr.: *-li-e-*] — V. **mitralia.**

MITRALIÓR, *mitraliori,* s.m. Soldat specializat în folosirea mitralierei. [Pr.: *-li-or*] — Din fr. **mitrailleur.**

MÍTRĂ[1], *mitre,* s.f. **1.** Acoperământ al capului de formă sferică sau conică, uneori bogat ornamentat, purtat mai ales de arhierei în timpul slujbei religioase. ✦ Coroană purtată de regi, de împărați etc. **2.** Acoperământ al capului de formă specială la vechile popoare orientale. — Din sl. **mitra,** ngr. **mitra.**

MÍTRĂ[2], *mitre,* s.f. (Pop.) Uter. — Din ngr. **mitra.**

MÍTRICĂ s.f. v. **metrică.**

MITRIDATÍSM s.n. (Med.) Imunitate la otrăvuri obținută prin deprinderea organismului cu doze progresive de otravă. — Din fr. **mithridatisme,** engl. **mithridatism.**

MITRIDATIZÁ, *mitridatizez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) obișnui să consume anumite otrăvuri, obținând imunitate față de ele. — Din fr. **mithridatiser.**

MITRIDATIZÁRE, *mitridatizări,* s.f. Imunitate față de o anumită otravă, datorită ingerării ei în cantități progresive. — V. **mitridatiza.**

MITROFÓR, *mitrofori,* adj. (Rar) Care are dreptul să poarte mitră[1] (**1**). — Din ngr. **mitrofóros.**

MITROPOLÍE, *mitropolii,* s.f. **1.** Instituție administrativă a Bisericii ortodoxe, superioară episcopiei și inferioară patriarhiei, corespunzătoare unei provincii sau unei țări, care are în frunte un mitropolit. **2.** Biserica și clădirile anexe care constituie sediul unei mitropolii (**1**). **3.** Funcție de mitropolit. — Din sl. **mitropolija.**

MITROPOLÍT, *mitropoliți,* s.m. Rang în ierarhia Bisericii ortodoxe, inferior patriarhului și superior episcopului; persoană care deține acest rang. — Din sl. **mitropolitŭ.**

MITROPOLITÁN, -Ă, *mitropolitani, -e,* adj. Care aparține mitropoliei sau mitropolitului, privitor la mitropolie sau la mitropolit. — **Mitropolit** + suf. *-an.*

MITUÍ, *mituiesc,* vb. IV. Tranz. A da cuiva mită. — **Mită** + suf. *-ui.*

MITUIÁLĂ, *mituieli,* s.f. Mituire; (concr.) mită. [Pr.: *-tu-ia-*] — **Mitui** + suf. *-eală.*

MITUÍRE, *mituiri,* s.f. Acțiunea de *a mitui* și rezultatul ei; mituială. [Pr.: *-tu-i-*] — V. **mitui.**

MITUITÓR, -OÁRE, *mituitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care mituiește. [Pr.: *-tu-i-*] — **Mitui** + suf. *-tor.*

MÍȚĂ, *mițe,* s.f. (Mai ales la pl.) Fire din blana unor animale, care au crescut mai lungi, formând un cârlionț; smoc de păr sau de lână. ✦ Lână tunsă pentru prima oară de pe miei; lână (de calitate inferioară) tunsă de pe capul, coada și picioarele oilor. — Lat. ***agnicius, -a** „de miel".

MIȚÓS, -OÁSĂ, *mițoși, -oase,* adj. (Despre blană, lână sau obiecte de blană, de lână) Cu fire lungi, crețe și bogate; flocos; (despre animale) care are blana, lâna cu fire lungi și dese. — **Miță** + suf. *-os.*

MIȚUÍ, *mițuiesc,* vb. IV. (Pop.) Tranz. A tunde un miel, o oaie etc. de mițe. [Prez. ind. și: *míțui*] — **Miță** + suf. *-ui.*

MIȚUIÁLĂ, *mițuieli,* s.f. (Pop.) Mițuire. [Pr.: *-țu-ia-*] — **Mițui** + suf. *-eală.*

MIȚUÍRE, *mițuiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a mițui* și rezultatul ei; mițuială, mițuit. [Pr.: *-țu-i-*] — V. **mițui.**

MIȚUÍT s.n. (Pop.) Mițuire. [Pr.: *-țu-it*] — V. **mițui.**

MIU, *miu,* s.m. Numele literei *m* din alfabetul grecesc. — Din fr. **mu.**

MIXÁ, *mixez,* vb. I. Tranz. **1.** A realiza mixajul unui film. **2.** (Rar) A amesteca (**1**). — Din **mixaj** (derivat regresiv).

MIXÁJ, *mixaje,* s.n. Suprapunere pe aceeași pistă sonoră a tuturor elementelor auditive ale unui film (dialoguri, muzică, zgomote). — Din fr. **mixage.**

MIXÁRE, *mixări,* s.f. Acțiunea de *a mixa* și rezultatul ei. — V. **mixa.**

MIXEDÉM. *mixedeme,* s.n. Boală endocrină datorată unei grave insuficiențe tiroidiene, care duce la scăderea funcțiilor organismului. — Din fr. **myxoedème.**

MÍXER, *mixere,* s.n. **1.** Amestecător hidraulic folosit la prepararea laptelui de ciment pentru cimentarea sondelor. **2.** Aparat electric care servește la amestecarea, baterea etc. alimentelor. — Din fr., engl. **mixer.**

MIXOMICÉTĂ, *moxomicete,* s.f. (La pl.) Încrengătură de plante inferioare, constituind mase gelatinoase informe, care se hrănesc cu substanțe organice vegetale în descompunere; (și la sg.) plantă din această încrengătură. — Din fr. **myxomycètes.**

MIXOTRÓF, -Ă, *mixotrofi, -e,* adj. (Biol.; despre organisme) Care se hrănește cu substanțe organice preparate sau luate din mediul înconjurător. — Din fr. **myxotrophe.**

MIXOVIRÓZĂ, *mixoviroze,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru bolile provocate de mixoviruși cum ar fi rujeola, oreionul, gripa și alte boli virale respiratorii. — Din fr. **myxovirose.**

MIXOVÍRUS, *mixovirusuri,* s.n. (Med.) Grup de virusuri din care fac parte virusurile gripale, al oreionului etc. [Pl. și: (m.) *mixovirusi*] — Din fr. **myxovirus.**

MIXT, -Ă, *micști, mixte,* adj., s.f. pl. **1.** Adj. Alcătuit din elemente deosebite (ca natură, origine, funcție etc.). ✧ *Școală mixtă* = școală în care învață elevi de ambele sexe. *Cor mixt* = cor compus din voci bărbătești și voci femeiești. *Tren mixt* = tren compus din vagoane de călători și vagoane de marfă. *Număr mixt* = număr compus din numere întregi și din fracții ordinare. **2.** S.f. pl. Produse miniere naturale constituite din mai multe minerale concrescute, care trebuie sfărâmate în vederea separării substanțelor utile. — Din fr. **mixte,** lat. **mixtus, -a, -um.**

MIXTÁ, *mixtez,* vb. I. Tranz. A alcătui o școală sau o clasă cu elevi de ambele sexe. — Din **mixt.**

MIXTIÚNE, *mixtiuni,* s.f. (Farm.) Amestec de droguri într-un lichid pentru a prepara un medicament. [Pr.: *-ti-u-*] — Din fr. **mixtion.**

MIXTUM COMPOSITUM loc. s.n.. (Livr.) Amestec artificial și nereușit. [Pr.: *mícstum compózitum*] — Expr. lat.

MIXTÚRĂ, *mixturi,* s.f. **1.** (Livr., depr.) Amestec de elemente eterogene; amestecătură. **2.** Substanță, material, amestec etc. preparate prin amestecarea mai multor substanțe, materiale etc., de obicei lichide sau granulare. **3.** (Muz.) Sunet deosebit obținut la orgă prin producerea simultană a unor timbre diferite. — Din fr. **mixture,** lat. **mixtura.**

MIZÁ, *mizez,* vb. I. Tranz. **1.** A depune ca miză; a juca pe...; a ponta. **2.** Fig. A conta pe..., a se bizui pe... — Din fr. **miser.**

MIZANSCÉNĂ, *mizanscene,* s.f. (Rar) Realizarea scenică a unui spectacol prin care se stabilește locul, decorul, mișcarea, jocul actorilor; punere în scenă. — Din fr. **mis en scène.**

MIZANTRÓP, -Ă, *mizantropi, -e,* s.m. și f. Persoană stăpânită de mizantropie; *p. ext.* persoană nesociabilă, neprietenoasă, ursuză. — Din fr. **misanthrope.**

MIZANTRÓPIC, -Ă, *mizantropici, -ce,* adj. Care se referă la mizantrop sau la mizantropie; care denotă mizantropie, provocat de mizantropie. — Din fr. **misanthropique.**

MIZANTROPÍE s.f. Lipsă de încredere, dispreț, ură față de oameni; tendință de a evita societatea, de a se izola de oameni. — Din ngr. **misanthropia,** fr. **misanthropie.**

MIZÁRE, *mizări,* s.f. Acțiunea de *a miza* și rezultatul ei; miză. — V. **miza.**

MÍZĂ, *mize,* s.f. Sumă de bani pe care o depune fiecare dintre participanții la unele jocuri de noroc și care intră în posesia câștigătorului. ✦ Fig. Ceea ce constituie obiectul unei dispute. — Din fr. **mise.**

MIZÉR, -Ă, *mizeri, -e,* adj., s.m. și f. (Livr.) **1.** Adj., s.m. și f. (Om) care se află într-o situație (materială) foarte proastă; (om) sărman, nenorocit. **2.** Adj. (Despre starea, mediul în care se află ființele, obiectele etc.) Care denotă o situație foarte proastă; *p. ext.* sărăcăcios. [Acc. și: *mízer*] — Din lat. **miser, -a,** it. **misero.**

MIZERÁBIL, -Ă, *mizerabili, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Om) ticălos, nemernic, infam. **2.** Adj. Lipsit de (orice) valoare, de însemnătate; de calitate foarte proastă. **3.** Adj. Care se află într-o stare foarte proastă, vrednică de plâns; nenorocit, jalnic. ✦ Care denotă o situație foarte proastă; cu aspect urât, sărăcăcios. — Din fr. **misérable.**

MIZERICÓRDIE s.f. (Livr.) Milă, îndurare, milostivire. — Din lat. **misericordia.**

MIZERICORDIÓS, -OÁSĂ, *mizericordioși, -oase,* adj. (Livr.) Îndurător, milostiv; generos. [Pr.: *-di-os*] — Din fr. **miséricordieux.**

MIZÉRIE, *mizerii,* s.f. **1.** Stare de extremă sărăcie, situație jalnică. ✧ Loc. adj. *De mizerie* = sărăcăcios; sărac; cu care nu se poate trăi. ✦ Aspect exterior care denotă o mare sărăcie, murdărie ori dezordine. **2.** Ceea ce provoacă neplăceri, greutăți, suferință, griji, necazuri. — Din lat. **miseria,** fr. **misère.**

MIZILÍC, *mizilicuri,* s.n. (Fam.) Gustare, aperitiv. ✦ Mâncare frugală. ✦ Fig. Fleac, bagatelă. [Var.: **mezelíc** s.n.] — Din tc. **mezelik.**

MLÁCĂ, *mlăci,* s.f. (Reg.) Mlaștină, smârc. — Din bg., sb. **mlaka.**

MLÁDĂ, *mlăzi,* s.f. **1.** Mlădiță (**1**). **2.** (Colectiv) Vegetație arborescentă; lăstăriș; desiș; pădure tânără și deasă. — Din sl. **mladŭ,** bg. **mlada.**

MLÁJĂ, *mlăji,* s.f. **1.** Arbust cu ramurile flexibile, cenușii sau verzi, cu frunzele lanceolate, puțin ondulate și acoperite cu peri mătăsoși, care crește mai ales pe malurile și pe prundișurile râurilor *(Salix viminalis).* ✦ Răchită. **2.** Ramură tânără de mlajă (**1**) sau, *p. gener.,* de salcie, de tei etc., tăiată din plantă și întrebuințată la împletitul coșurilor, la legatul viței-de-vie etc. — Refăcut din **mladă.**

MLÁȘTINĂ, *mlaștini,* s.f. Depresiune naturală de teren fără scurgere, în care se adună și stagnează apa provenită din precipitații, din inundații sau din pânza freatică; mlacă. — Din sl. ***mlaština.**

MLĂDIÁ, *mlădiez,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) înclina, a (se) îndoi (ușor); a (se) legăna (ușor) într-o parte și în alta. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) modula. *Mlădiez vocea.* **3.** Refl. Fig. A se adapta unei situații, a deveni conciliant, maleabil; a se supune. [Pr.: *-di-a.* — Prez. ind. și: *mlădíi*] — Din **mlădiu.**

MLĂDIÁT, -Ă, *mlădiați, -te,* adj. (Rar) Mlădios (**1**). [Pr.: *-di-at*] — V. **mlădia.**

MLĂDIÉRE, *mlădieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) mlădia* și rezultatul ei; mișcare mlădioasă. ✦ Însușirea de a fi mlădios, flexibil, elastic. [Pr.: *-di-e-*] — V. **mlădia.**

MLĂDIÓR, -OÁRĂ, *mlădiori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *mlădiu.* [Pr.: *-di-or*] — **Mlădiu** + suf. *-ior.*

MLĂDIÓS, -OÁSĂ, *mlădioși, -oase,* adj. **1.** Care se îndoaie cu ușurință (fără să se frângă); flexibil, elastic; mlădiat. **2.** (Despre ființe, despre corpul lor sau despre părți ale corpului lor) Suplu, zvelt, elastic; cu mișcări grațioase; mlădiu. **3.** Fig. (Despre oameni, despre caracterul lor etc.) Care cedează, care se adaptează ușor; maleabil, conciliant. **4.** Fig. (Despre sunete, voce etc.) Cu inflexiuni plăcute; melodios, armonios. [Pr.: *-di-os*] — **Mlădia** + suf. *-os.*

MLĂDÍȚĂ, *mlădițe,* s.f. **1.** Ramură tânără, subțire și flexibilă a unei plante lemnoase; mladă (**1**), lăstar, vlăstar. **2.** Fig. Descendent, urmaș, odraslă. — Din bg. **mladica.**

MLĂDÍU, -ÍE, *mlădii,* adj. (Rar) Mlădios (**2**). — **Mladă** + suf. *-iu.*

MLĂȘTINÍȘ, *mlăștinișuri,* s.n. (Rar) Teren mlăștinos. — **Mlaștină** + suf. *-iș.*

MLĂȘTINÍȚĂ, *mlăștinițe,* s.f. Nume dat mai multor plante erbacee, cu frunze lanceolate, cu flori verzi, albe, roz și roșii *(Epipactis).* — **Mlaștină** + suf. *-iță.*

MLĂȘTINÓS, -OÁSĂ, *mlăștinoși, -oase,* adj. (Despre terenuri) Cu mlaștini; noroios, mocirlos. — **Mlaștină** + suf. *-os.*

MLÉCIN s.m. Plantă erbacee din familia compozitelor, cu tulpina păroasă și cu flori albastre *(Mulgedium alpinum).* — Cf. sl. m l ĕ č i n ŭ „cu lapte”.

MNEMOTÉHNIC, -Ă, *mnemotehnici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ansamblu de procedee care înlesnesc memorarea cunoștințelor pe baza unor asociații dirijate; mnemotehnie. **2.** Adj. Care aparține mnemotehnicii (**1**), privitor la mnemotehnică. — Din fr. **mnémotechnique.**

MNEMOTEHNÍE s.f. Mnemotehnică. — Din fr. **mnémotechnie.**

MNÉZIC, -Ă, *mnezici, -ce,* adj. (Livr.) De memorie, al memoriei. — Din fr. **mnésique.**

MOÁCĂ, *moace,* s.f. **1.** (Pop.) Bâtă lungă și groasă cu măciulie la un capăt; măciucă. **2.** (Arg.) Cap; figură. ✧ Expr. (Fam.) *A o lua la moacă* = a primi o bătaie zdravănă. **3.** (Fam.) Persoană (mai ales femeie) bleagă, înceată, leneșă. **4.** (Iht.; reg.) Zglăvoacă. [Var.: **moc** s.m.] — Et. nec.

MOÁLE, *moi,* adj. **I. 1.** Care cedează ușor la apăsare, modificându-și forma; *p. ext.* afânat, pufos. ✧ *Carne moale* = carne fără oase. *Ou moale* = ou fiert sau copt astfel încât să nu fie complet coagulat. *Lipire moale* = operație de îmbinare, cu ajutorul unui metal străin în stare de fuziune, a două piese metalice care nu se încălzesc în prealabil. ✧ Expr. *A-i fi* (cuiva) *moale* sau *a trăi* (ori *a se așeza) pe moale* = a duce o viață liniștită, fără griji; a o duce bine; a-i fi bine. ✦ (Substantivat, n. sg. art.) Parte moale (**I 1**) a unui lucru. ✧ (Pop.) *Moalele capului* = fontanelă; *p. ext.* creștetul capului. ✦ (Despre gură, buze) Cărnos fraged. ✦ Moleșit, flasc; puhav. ✦ Puțin consistent; subțire, apos. ✦ (Despre pâine, cozonac etc.) Proaspăt; fraged. ✦ (Despre icre) Proaspăt, neconservat. ✦ (Despre fructe) Zemos; mălăieț. ✦ Flexibil, elastic. **2.** (Despre terenuri) Umed, reavăn, jilav. **3.** (Despre metale și aliaje) Cu duritate mică; care poate fi ușor îndoit, zgâriat etc. **4.** (Despre ființe, despre corpul sau despre părți ale corpului lor) Fără rezistență, fără putere; debil, slab, plăpând; gingaș, delicat. ✦ Sleit de puteri, istovit, vlăguit. **5.** (Despre oameni) Lipsit de energie, de voință; apatic, indolent; bleg, leneș; cu fire slabă, nehotărâtă, influențabilă. ✧ Expr. *A o lăsa (mai) moale* = a ceda, a face concesii. **II. 1.** Cu suprafața netedă, fără asperități; neted. ✦ Catifelat, mătăsos; plăcut la atingere. **2.** Necolțuros, rotunjit, unduios; *p. ext.* armonios, delicat. **3.** (Despre culori, lumină, sunete) Lipsit de stridență, cu intensitate scăzută; domol, potolit; blând. **4.** (Fon.; în opoziție cu *dur;* în sintagmele) *Consoană moale* = consoană palatalizată. *Poziție moale* = poziția unui sunet urmat de o silabă care conține o vocală palatală. **5.** (Despre vreme, atmosferă, anotimpuri reci etc.) Călduț (și umed); *p. ext.* plăcut, blând. **6.** (Despre ființe, despre însușiri și manifestări ale lor) Domol; blând, blajin. **7.** (Despre mișcări) Ușor, abia simțit; încet, lent; lipsit de vlagă; slab. ✦ Care se mișcă încet, lin, domol; (despre ființe) lipsit de vioiciune, de sprinteneală. — Lat. **mollis, -e.**

MOAR, (**2**) *moaruri,* s.n. **1.** Țesătură de mătase ori de bumbac mercerizat, care imită efectul optic obținut prin suprapunerea a două țesături rare și transparente. **2.** Sortiment de moar (**1**). **3.** (Tel.) Perturbație vizibilă pe ecranul unui televizor constând într-o rețea de linii cu deplasare aleatorie. — Din fr. **moire.**

MOARÁJ, *moaraje,* s.n. (Poligr.) Efect optic obținut prin suprapunerea a două tipare de clișee cu rețele de puncte sau de linii care formează între ele un unghi. — Din fr. **moirage.**

MOARÁT, -Ă, *moarați, -te,* adj. Care are aspectul moarului (**1**). — Din fr. **moiré.**

MOÁRĂ, *mori,* s.f. **1.** Instalație special amenajată pentru măcinarea cerealelor; clădire, construcție prevăzută cu asemenea instalații. ✧ Expr. *A-i merge* (sau *a-i umbla, a-i toca)* (cuiva) *gura ca o moară (hodorogită* sau *stricată, neferecată* etc.) = a vorbi mult (și inutil). *Ca la moară* = **a)** pe rând, în ordinea sosirii; **b)** (în legătură cu verbele „a intra”, „a ieși” sau cu echivalentele acestora) într-un continuu du-te-vino. *A(-i) da* (cuiva) *apă la moară* = a-i crea cuiva o situație favorabilă; a încuraja, a stimula. *A-i veni* (cuiva) *apa la moară* = a se schimba împrejurările în favoarea cuiva. *A-i lua* (sau *a-i tăia)* (cuiva) *apa de la moară* = **a)** a priva pe cineva de anumite avantaje de care s-a bucurat; **b)** a întrerupe pe cineva în timp ce vorbește, a nu-i permite să mai vorbească sau a face să nu mai vorbească. *A mâna apa la moara sa* = a căuta să tragă singur toate foloasele. *A-i umbla* (cuiva) *moara* = a-i merge bine, a-i merge toate din plin. *A-i sta* (cuiva) *moara* = a nu-i mai merge bine; a nu mai avea profituri, avantaje. *A ajunge de la moară la râșniță* = a ajunge rău; a decădea, a scăpăta. (Livr.) *A se bate* (sau *a se lupta) cu morile de vânt* = a întreprinde acțiuni inutile, ridicole; a se lupta cu dușmani ireali. ✦ (Depr.; de obicei urmat de determinări ca „hodorogită”, „stricată” etc.) Gură (considerată ca organ al vorbirii); *p. ext.* persoană care flecărește fără încetare; meliță. **2.** Mașină de lucru sau instalație folosită pentru mărunțirea fină a unor materiale tari (minereuri, produse chimice etc.); clădire, construcție prevăzută cu asemenea mașini sau instalații. **3.** (Înv.) Fabrică (în care materia primă era mărunțită, zdrobită, frământată). **4.** (Reg.) Jocul de țintar. — Lat. **mola.**

MOÁRE s.f. (Reg.) Apă cu sare sau cu oțet (folosită la conservarea legumelor); lichid acru în care s-au ținut murături; *spec.* zeamă de varză. ✧ Expr. *A ști* (sau *a cunoaște) moarea cuiva* = a cunoaște firea, obiceiurile cuiva. *A mânca* (sau *a gusta) moarea* (sau *din moarea) cuiva* = a avea de suportat supărarea, toanele cuiva. ✦ Fel de mâncare preparat cu saramură. ✦ Fig. Fel de a fi al cuiva; fire, temperament, caracter. — Probabil lat. **moria.**

MOÁRTE, *morți,* s.f. **1.** Încetare a vieții, oprire a tuturor funcțiilor vitale, sfârșitul vieții; răposare; deces. ✧ Loc. adj. *Fără (de) moarte* = **a)** veșnic, nemuritor; **b)** (despre obiecte) foarte durabil, foarte trainic. ✧ *De moarte* = **a)** loc. adj. și adv. moral; **b)** loc. adj. (în textele bisericești; despre păcate, greșeli) care atrage osânda veșnică; **c)** loc. adj. și adv. fig. grozav, cumplit, teribil. ✧ Loc. vb. *A face moarte de om* = a omorî, a ucide. *A-și face moarte (singur* sau *cu mâna lui)* = a se sinucide, a se omorî. ✧ Expr. *Pe viață și pe moarte* = **a)** din toate puterile, cu înverșunare, punându-și viața în joc; **b)** pentru totdeauna. *(A fi ori a se afla) pe patul de moarte* sau *pe patul morții* = (a fi) în agonie. *Între viață și moarte* = în agonie, aproape de moarte. *Ca de frica morții* = înfrigurat, febril. *Cu moartea în suflet* = extrem de mâhnit, de îndurerat; disperat, deznădăjduit. *A se da de ceasul morții* = a depune eforturi disperate; a se frământa, a se neliniști extrem de mult. *A da moartea în ceva* = a muri în număr foarte mare. *A azvârli* (sau *a băga*) *moartea-n țigani* = **a)** a învinui pe nedrept pe cineva, a da vina pe alții; **b)** a lansa o idee, un proiect fără finalitate, care provoacă doar confuzie, derută. *A da mâna cu moartea* sau *a vedea moartea cu ochii* = a trece printr-o mare primejdie. *(A fi) uitat de moarte* = (a fi) foarte bătrân. *A nu avea* (sau *a nu cunoaște) moarte* = (despre obiecte) a fi foarte durabil. ✦ (Jur.) *Moarte declarată* = situație juridică creată unei persoane dispărute în împrejurări care fac să se prezume moartea sa fizică. *Moarte fizică* = moarte constatată prin act de deces. ✦ Fig. Dispariție, pieire. **2.** Omor, ucidere; crimă, asasinat; *p. ext.* măcel, masacru. ✧ Expr. (Fam.) *Moarte de om* = mare înghesuială, îmbulzeală. ✦ Pedeapsă capitală; execuție. ✧ Expr. *La moarte!* formulă cu care se cerea pedeapsa capitală pentru un vinovat. **3.** (Înv. și pop.) Mortalitate provocată de un flagel; *p. ext.* molimă, epidemie. **4.** Ceea ce pricinuiește sau se crede că pricinuiește moarte (**1**). ✧ Expr. *Moartea mea* (sau *ta, lui* etc.) *e...* sau *e moartea mea* (ori *ta, lui* etc.), se spune pentru a arăta că un anumit lucru place cuiva în mod deosebit. **5.** Compuse: *moartea-puricelui* = plantă erbacee din familia compozitelor, cu tulpină dreaptă, ramificată, păroasă, cu flori gălbui, dispuse în capitule *(Inula conya);* (Med. vet.; reg.) *moartea-găinilor* = cobe. — Lat. **mors, -tis.**

MOÁȘĂ, *moașe,* s.f. **1.** Femeie (cu pregătire specială) care asistă și îngrijește femeile la naștere. **2.** (Pop.) Bunică; *p. ext.* femeie bătrână. — Cf. alb. m o s h ë „vârstă”.

MOÁȘTE s.f. pl. (În religia creștină) Rămășițe mumificate din corpul unei persoane considerate sfântă; *p. ext.* veșmânt, parte de veșmânt sau orice alt obiect care a aparținut unei astfel de persoane (și căreia i se atribuie puteri supranaturale). ✦ P. gener. Corp mumificat; mumie. ✦ Fig. Vestigii prețioase ale trecutului. — Din sl. **mošti.**

MOAZÁ, *moazez,* vb. I. Tranz. (Constr.) A îmbina cu moaze. — Din fr. **moiser.**

MOAZÁRE, *moazări,* s.f. Acțiunea de *a moaza.* — V. **moaza.**

MOAZÁT, -Ă, *moazați, -te,* adj. (Despre elemente de construcție) care a fost îmbinat cu moaze. — V. **moaza.**

MOÁZĂ, *moaze,* s.f. (Constr.) Ansamblu format din două grinzi de lemn strânse între ele cu șuruburi, servind ca element de consolidare la o construcție din lemn. — Din fr. **moise.**

MOBÍL, -Ă, *mobili, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care se mişcă, se deplasează sau care poate fi mişcat, deplasat. ✧ *Bunuri mobile* sau *avere mobilă* = avere constând din obiecte care se pot transporta dintr-un loc în altul. **2.** S.n. Corp în mişcare. **3.** Adj. Nestabil; schimbător, variabil. ✦ (Despre ochi, privire, figură) Care îşi schimbă uşor expresia; care este mereu în mişcare. **4.** S.n. Cauză determinantă a unei acțiuni; impuls, imbold, scop, obiectiv. **5.** S.n. Telefon portabil; celular. [Acc. şi: (**1**) *móbil.* — Pl. şi: (**4**) *mobiluri*] — Din fr. **mobile,** lat. **mobilis.**

MOBILÁ, *mobilez,* vb. I. Tranz. A aranja, a înzestra o încăpere, o locuință cu mobilă. — Din **mobilă.**

MOBILÁRE, *mobilări,* s.f. Acțiunea de *a mobila* şi rezultatul ei; fel de a mobila. — V. **mobila.**

MOBILÁT, -Ă, *mobilați, -te,* adj. Amenajat cu mobilă. ✦ Care se închiriază cu mobilă. — V. **mobila.**

MÓBILĂ, *mobile,* s.f. (Mai ales la pl.) Obiect (cu destinație practică precisă) care serveşte la amenajarea unei locuințe, a unei instituții etc. şi care se sprijină de obicei cu partea inferioară pe podea. ✦ (La sg.; cu sens colectiv) Mobilier. — Din fr. **meuble,** it. **mobilia,** germ. **Möbel.**

MOBILIÁR, -Ă, *mobiliari, -e,* adj. (Jur.) Alcătuit din bunuri mobile, care se referă la bunuri mobile. ✦ (Despre bunuri sau averi) Care poate fi transportat; mobil. [Pr.: *-li-ar*] — Din it. **mobiliare,** fr.**mobilier.**

MOBILIÉR, *mobiliere,* s.n. Totalitatea mobilelor dintr-o încăpere, dintr-o locuință, dintr-o clădire; mobilă. ✦ Ansamblul mobilelor caracteristice unei epoci sau unui stil. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **mobilier.**

MOBILITÁTE, *mobilități,* s.f. **1.** Capacitatea de a fi mobil (**1**), de a se mişca, de a-şi schimba locul sau poziția; proprietatea de a fi mişcat, deplasat. ✦ Uşurință în mişcări; vioiciune, degajare, naturalețe (a mişcărilor). ✦ Capacitate a feței de a-şi schimba uşor expresia, de a exterioriza stările sufleteşti. ✦ Instabilitate, nestatornicie. **2.** Capacitate de a se schimba, de a se transforma; variabilitate. — Din fr. **mobilité,** lat. **mobilitas, -atis.**

MOBILIZÁ, *mobilizez,* vb. I. **1.** Tranz. A chema sub arme, a convoca de urgență la unități (în vederea războiului); a trece de la starea de pace la cea de război. ✧ Expr. *A mobiliza* (pe cineva) *pe loc* = a păstra în timp de război (pe cineva) pe postul civil pe care-l ocupă, supunându-l disciplinei militare impuse de starea de război. ✦ Tranz. A chema într-un anumit loc, cu un anumit scop; a convoca, a întruni, a aduna. **2.** A antrena o colectivitate la o acțiune sau la o activitate susținută, organizată şi coordonată, de interes general. **3.** Refl. A-şi impune un efort sau o concentrare maximă pentru realizarea unui scop, a unei acțiuni etc. — Din fr. **mobiliser.**

MOBILIZÁBIL, -Ă, *mobilizabili, -e,* adj. Care este supus mobilizării; apt de a fi mobilizat. — Din fr. **mobilisable.**

MOBILIZÁRE, *mobilizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) mobiliza* şi rezultatul ei. — V. **mobiliza.**

MOBILIZÁT, -Ă, *mobilizați, -te,* adj. Chemat sub arme, supus mobilizării. — V. **mobiliza.**

MOBILIZATÓR, -OÁRE, *mobilizatori, -oare,* adj. Care antrenează ori poate antrena o colectivitate la o acțiune de interes general; antrenant, stimulator. — **Mobiliza** + suf. *-tor.*

MOBILOMÉTRU, *mobilometre,* s.n. (Tehn.) Vâscozimetru pentru determinarea consistenței lacurilor, vopselelor etc. — Din engl. **mobilometer.**

MOC s.m. v. **moacă.**

MÓCA s.f. Cafea care provine din oraşul arab Moka; *p. ext.* cafea de calitate superioară; băutură caldă preparată din această cafea. — Cf. fr. m o k a, germ. M o k k a.

MOCÁN, *mocani,* s.m. Locuitor (român) din regiunile muntoase (în special ale Transilvaniei), care posedă turme de oi; *spec.* cioban din aceste regiuni; mocârțan (**1**). — **Moacă** + suf. *-an.*

MOCÁNCĂ, *mocance,* s.f. **1.** Femeie (romancă) dintr-o regiune de munte (în special din Transilvania); soție sau fiică de mocan; mocăniță. **2.** (La sg.; art.) Numele unui dans popular asemănător cu hora; melodie după care se execută acest dans; mocănească. — **Mocan** + suf. *-că.*

MOCASÍN, *mocasini,* s.m. Încălțăminte din piele netăbăcită, purtată de indienii din America de Nord. ✦ Încălțăminte foarte suplă şi comodă, cu talpă plată, fără şireturi. — Din fr. **mocassin.**

MOCĂÍ, *mócăi,* vb. IV. Intranz. şi refl. (Pop. şi fam.) **1.** A lucra încet, fără spor; a (se) moşmondi, a (se) mocoşi. **2.** A pierde vremea cu nimicuri; a tândăli. [Prez. ind. şi: *mocăiesc*] — Et. nec. Cf. m o a c ă.

MOCĂIÁLĂ, *mocăieli,* s.f. (Pop. şi fam.) Faptul de a (se) mocăi. [Pr.: *-că-ia-*] — **Mocăi** + suf. *-eală.*

MOCĂÍT, -Ă, *mocăiți, -te,* adj., s.m. şi f. (Pop. şi fam.) **1.** (Persoană) care lucrează încet, fără spor, care acționează sau umblă încet. **2.** (Persoană) care îşi pierde vremea cu nimicuri. [Pr.: *-că-it*] — V. **mocăi.**

MOCĂNÁȘ, *mocănași,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *mocan.* **2.** (La pl.; art.) Dans popular, inspirat din viața pastorală, răspândit, în trecut, în Moldova şi în Dobrogea; melodie după care se execută acest dans. — **Mocan** + suf. *-aş.*

MOCĂNCÚȚĂ, *mocăncuțe,* s.f. Diminutiv al lui *mocancă.* — **Mocancă** + suf. *-uță.*

MOCĂNÉSC, -EÁSCĂ, *mocăneşti,* adj., s.f. **1.** Adj. De mocan, al mocanului, specific mocanilor, privitor la mocani. ✧ *Oaie mocănească* = varietate de oaie țurcană. *Cal mocănesc* = cal scund de munte. *Porumb mocănesc* = varietate de porumb cu bobul mare. **2.** S.f. art. Numele unui dans popular asemănător cu hora; melodie după care se execută acest dans; mocancă. — **Mocan** + suf. *-esc.*

MOCĂNÉȘTE adv. Ca mocanii, în felul mocanilor. — **Mocan** + suf. *-eşte.*

MOCĂNÍME s.f. Grup, mulțime de mocani; totalitate a mocanilor. — **Mocan** + suf. *-ime.*

MOCĂNÍȚĂ, *mocănițe,* s.f. **1.** Mocancă (**1**). **2.** (Fam.) Tren de linie îngustă, care circulă în regiunile de munte. — **Mocan** + suf. *-iță.*

MOCÂRȚÁN, *mocârțani,* s.m. **1.** (Pop.) Mocan. **2.** Epitet depreciativ dat unui om bădăran, mojic. — Cf. m o c a n.

MOCHETÁ, *mochetez,* vb. I. Tranz. A acoperi podeaua unei camere cu mochetă. — Din **mochetă.**

MOCHETÁRE, *mochetări,* s.f. Acțiunea de *a mocheta.* — V. **mocheta.**

MOCHETÁT, -Ă, *mochetați, -e,* adj. (Despre podea) Care este acoperită cu mochetă; (despre camere) Care au podeaua acoperită cu mochetă. — V. **mocheta.**

MOCHÉTĂ, (**2**) *mochete,* s.f. **1.** Țesătură pluşată, cu bătătură de in, cânepă sau material plastic şi cu urzeală de lână, folosită pentru covoare. **2.** Bucată din acest fel de țesătură, care acoperă (de obicei) toată suprafața podelei. — Din fr. **moquette.**

MOCÍRLĂ, *mocirle,* s.f. Apă stătătoare (de mică întindere) provenită din ploi, revărsări etc. şi plină de mâl, de noroi; loc mlăştinos, noroios; noroi, mâl. ✦ Fig. Decădere morală; mediu decăzut din punct de vedere moral. — Cf. bg. m o č i l o.

MOCIRLÓS, -OÁSĂ, *mocirloşi, -oase,* adj. Plin de mocirle, de noroi, de mâl; mlăştinos, noroios. — **Mocirlă** + suf. *-os.*

MÓCLES interj. v. **mucles.**

MOCNEÁLĂ, *mocneli,* s.f. Faptul de a mocni; stare a ceea ce mocneşte; *p. ext.* indispoziție, tristețe, posomoreală. — **Mocni** + suf. *-eală.*

MOCNÍ, *mocnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre foc) A arde înăbuşit, fără flacără; a arde sub cenuşă; a fi pe punctul de a se stinge. **2.** Fig. A-şi trece vremea fără folos, a sta inactiv; a lâncezi, a zăcea, a vegeta. **3.** Fig. A sta în aşteptare, gata să izbucnească; a nutri sentimente de ură, de revoltă etc.; a fierbe; a sta posomorât şi tăcut. — Din sl. **moknonti** „a uda, a muia”.

MOCNÍRE, *mocniri,* s.f. (Rar) Faptul de *a mocni.* — V. **mocni.**

MOCNÍT, -Ă, *mocniți, -te,* adj. **1.** (Despre foc; adesea adverbial) Care arde înăbuşit, înfundat, fără flacără; care este pe punctul de a se stinge. **2.** Fig. Care lâncezeşte, care este fără viață, inactiv. **3.** Fig. Reținut vreme îndelungată (dar gata oricând să izbucnească); tăcut, posomorât. **4.** Care (pare că) ascunde o amenințare (gata să se declanşeze). **5.** (Despre vreme, atmosferă) Înnorat, mohorât. ✦ (Despre ploaie) Încet şi potolit, dar persistent. — V. **mocni.**

MOCOFÁN, *mocofani,* s.m. **1.** Om prost, bleg. **2.** Om bădăran, mojic. — Et. nec. Cf. m o a c ă.

MOCOȘEÁLĂ, *mocoşeli,* s.f. (Pop. şi fam.) Faptul de a (se) mocoşi. — **Mocoşi** + suf. *-eală.*

MOCOȘÍ, *mocoşesc,* vb. IV. Intranz. şi refl. (Pop. şi fam.) A lucra îndelung, cu migală (la ceva); a pierde prea mult timp la o treabă, a lucra prea încet, cu prea multă migală; a-şi pierde vremea; a (se) mocăi. — Cf. m o c ă i.

MOCOȘÍT, -Ă, *mocoşiți, -te,* adj., s.m. şi f. (Pop. şi fam.) (Persoană) care lucrează prea încet, care nu are spor la lucru. — V. **mocoşi.**

MOD, *moduri,* s.n. **1.** Fel de a fi, de a se manifesta, de a se desfăşura al cuiva sau a ceva; cale, procedeu, metodă. ✧ *Mod de viață (de trai)* = fel de a concepe şi a trăi viața; conținutul şi formele specifice de satisfacere a nevoilor materiale şi spirituale ale diferitelor grupuri sociale, în funcție de nivelul de trai, de tradiții, obiceiuri şi mentalități. ✦ (Gram.; în sintagmele) *Adverb de mod* = adverb care arată felul cum se desfăşoară acțiunea, cum este starea sau însuşirea exprimată de un verb. *Complement circumstanțial de mod* = complement circumstanțial care arată cum ori în ce măsură se desfăşoară sau apare la un moment dat o acțiune, o stare sau o însuşire. *Propoziție circumstanțială de mod* = propoziție subordonată care arată felul cum se desfăşoară acțiunea din regentă sau cum se înfățişează o calitate din regentă. **2.** Categorie gramaticală specifică verbului, prin care se exprimă felul cum prezintă vorbitorul acțiunea; fiecare dintre formele flexionare ale verbului prin care se exprimă această categorie. **3.** Sistemul raporturilor dintre sunetele muzicale, care determină dependența sunetelor instabile de cele stabile. *Mod major şi minor.* — Din lat. **modus,** it. **modo.**

MODÁL, -Ă, *modali, -e,* adj. **1.** (Gram.) Care aparține modului (**2**), care se referă la mod, care exprimă modul. **2.** (Gram.) Care se referă la mod (**1**), care indică modul; de mod. **3.** (Muz.) Care se referă la mod (**3**), care aparține modului. — Din fr. **modal.**

MODALITÁTE, *modalități,* s.f. **1.** Procedeu, mijloc, metodă folosită în vederea realizării unui scop; mod (**1**), manieră. **2.** (Log.) Determinare a caracterului necesar, contingent, posibil sau imposibil al unei judecăți. — Din fr. **modalité.**

MÓDĂ, *mode,* s.f. **1.** Obicei, deprindere colectivă, specifică la un moment dat unui mediu social; *spec.* gust, preferință generalizată la un moment dat privind îmbrăcămintea, ținuta, comportarea. ✧ Loc. adj. *La modă* = **a)** care corespunde gustului într-un anumit moment, care se folosește frecvent la un moment dat; modern; de actualitate, actual; **b)** (despre oameni) care se comportă conform gustului, preferințelor unui anumit mediu social (la un moment dat); foarte cunoscut sau apreciat la un moment dat. ✧ Expr. *De modă veche* = **a)** care nu mai corespunde cu gustul momentului, depășit, demodat, desuet; care aparține unor realități din trecut, ieșite din uz; **b)** (despre oameni) cu concepții vechi, depășite; care se conformează unui sistem sau unui principiu din trecut, învechit. **2.** (În sintagmele) *Magazin de mode* = magazin de pălării femeiești (și de obiecte mărunte de îmbrăcăminte femeiască). *Revistă* (sau *jurnal*) *de modă* (sau *de mode*) = revistă care conține modele (noi) de îmbrăcăminte și de încălțăminte. *Casă de modă* (sau *de mode*) = atelier (de lux) unde se confecționează la comandă obiecte de îmbrăcăminte. — Din it. **moda,** germ. **Mode,** ngr. **móda,** fr. **mode.**

MODÂLCĂ, *modâlci,* s.f. (Pop.) **1.** Umflătură patologică (mică) care se poate forma pe diferite părți ale corpului omenesc. **2.** Obiect sau parte a unui obiect care are forma unei modâlci (**1**). — Et. nec.

MODÂRLÁN adj., s.m. v. **modoran.**

MODÉL, *modele,* s.n. **1.** Ceea ce poate servi ca orientare pentru reproduceri sau imitații; tipar. ✦ Reprezentare în mic a unui obiect; machetă. ✦ Tipul unui obiect confecționat. *Model de pălărie.* ✦ Obiect care, imprimat într-un material plastic, formează un tipar după care se realizează alte obiecte identice. ✦ Sistem teoretic sau material cu ajutorul căruia pot fi studiate indirect proprietățile și transformările altui sistem, mai complex, cu care primul sistem prezintă o analogie. **2.** Persoană, realizare, operă care, prin valoare sau calități, poate servi ca exemplu; *p. ext.* exemplu, pildă servită de o asemenea persoană, realizare, operă. **3.** Manechin. **4.** Persoană care pozează unui pictor sau unui sculptor. **5.** (Mat.) Sistem de relații matematice care leagă între ele mărimile de stare ale sistemului modelat. — Din fr. **modèle,** it. **modello.**

MODELÁ, *modelez,* vb. I. Tranz. A executa ceva după un anumit model (**1**); a da o anumită formă unui material plastic sau adus în stare plastică; a da materialului forma dorită; a fasona. ✦ A studia un obiect sau un fenomen inaccesibil cercetării directe, cu ajutorul unui model (**1**). ✦ Fig. A modifica după voie, a influența. — Din fr. **modeler,** it. **modellare.**

MODELÁJ, *modelaje,* s.n. Modelare. — Din fr. **modelage.**

MODELÁR, -Ă, *modelari, -e,* s.m. și f. Persoană care creează modele (**1**). — **Model** + suf. *-ar.*

MODELÁRE, *modelări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a modela* și rezultatul ei; modelaj. **2.** (Mat.) Reprezentare a unei relații prin simbolism matematic. — V. **modela.**

MODELÁT, -Ă, *modelați, -te,* adj. Căruia i s-a dat o anumită formă (după un model); *spec.* sculptat. — V. **modela.**

MODELATÓR, -OÁRE, *modelatori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Artist care execută lucrări decorative din materiale plastice. ✦ Meseriaș care multiplică după un model dat. **2.** S.n. Unealtă folosită (de sculptori) pentru modelare. — Din it. **modellatore.**

MODELĂRÍE, *modelării,* s.f. (Rar) Atelier (într-o întreprindere) în care se confecționează modele. — **Model** + suf. *-ărie.*

MODELÉR, -Ă s.m. și f. v. **modelier.**

MODELÉU, *modelee,* s.n. Relief sau impresie de relief redate într-o sculptură sau într-o pictură. — Din fr. **modelé.**

MODELIÉR, -Ă, *modelieri, -e,* s.m. și f. (Rar) Modelator. [Var.: **modelér, -ă** s.m. și f.] — Din engl. **modeler.**

MODELÍSM s.n. Activitate de construcție a unor modele (**1**) de mașini și aparate (în special la demonstrațiile din cadrul unor discipline școlare). — **Model** + suf. *-ism.*

MODELÍST, -Ă, *modeliști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Modelor. — Din fr. **modéliste.**

MODELIZÁ, *modelizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A modela. — **Model** + suf. *-iza.*

MODELIZÁRE, *modelizări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a modeliza* și rezultatul ei; modelare. — V. **modeliza.**

MÓDELLING s.n. Meseria de manechin. — Cuv. engl.

MODELÓR, -OÁRE, *modelori, -oare,* s.m. și f. Lucrător care confecționează modele; modelist. — Din fr. **modeleur.**

MÓDEM, *modemuri,* s.n. (Inform.) Dispozitiv care convertește semnalele digitale din terminalul unui calculator în semnale analogice pe care circuitele telefonice le pot transmite și invers. [Acc. și: *modém.* — Pl. și: *modeme*] — Din engl. **modem.**

MODENATÚRĂ, *modenaturi,* s.f. Proporția și forma diferitelor profiluri care decorează un element de arhitectură; ansamblul mulurilor unei construcții. — Din fr. **modénature.**

MODERÁ, *moderez,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** A face să devină sau a deveni mai puțin intens, mai puțin mare; a (se) micșora, a (se) reduce. **2.** A face să devină sau a deveni mai cumpătat, mai stăpânit; a (se) înfrâna, a (se) potoli. — Din fr. **modérer.**

MODERÁNT, -Ă, *moderanți, -te,* adj. (Rar; despre oameni) Care moderează (**2**). — Din engl. **moderant.**

MODERANTÍSM s.n. Atitudine și opinie proprii persoanelor moderate. ✦ Concepție bazată pe moderantism. — Din fr. **modérantisme.**

MODERANTÍST, -Ă, *moderantiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al moderantismului. — Din fr. **modérantiste.**

MODERÁRE, *moderări,* s.f. Acțiunea de *a (se) modera* și rezultatul ei. — V. **modera.**

MODERÁT, -Ă, *moderați, -te,* adj. **1.** De intensitate sau de mărime mijlocie, care nu este excesiv; micșorat, redus. ✦ (Despre prețuri) Care nu este prea ridicat; convenabil, modic. **2.** Chibzuit, cumpătat, ponderat. — V. **modera.** Cf. fr. modéré, lat. moderatus.

MODERÁTO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Potrivit, nu prea vioi. ✦ (Substantivat, n.) (Parte dintr-o) compoziție muzicală executată în acest tempo. — Cuv. it.

MODERATÓR, -OÁRE, *moderatori, -oare,* s.m., s.f., s.n., adj. **1.** S.m. și f., adj. (Element) care moderează, ponderează, frânează, potolește. **2.** Persoană care conduce cu imparțialitate o dezbatere, de obicei, publică, o masă rotundă, o emisiune cu mai mulți participanți. **3.** S.n. Dispozitiv de reglare a vitezei de mișcare a unui mecanism. **4.** S.m. Substanță folosită pentru micșorarea energiei neutronilor la reactoarele nucleare. [Pl. și: (**4,** n.) *moderatoare*] — Din fr. **modérateur,** lat. **moderator,** it. **moderatore.**

MODERÁȚIE, *moderații,* s.f. Însușirea de a fi moderat; atitudine moderată; micșorare, reducere; cumpătare, măsură. [Var.: **moderațiúne** s.f.] — Din lat. **moderatio,** fr. **modération,** it. **moderazione.**

MODERAȚIÚNE s.f. v. **moderație.**

MODÉRN, -Ă, *moderni, -e,* adj. Care aparține epocii actuale, care ține de prezent sau de trecutul apropiat; nou, recent, care corespunde stadiului actual al progresului; care este diferit de tradiție. ✧ *Limbă modernă* = limbă vorbită în zilele noastre sau într-o epocă apropiată nouă. *Epocă modernă* = perioadă după Renaștere, care cuprinde sec. XVI–XVIII, numite clasice ✦ Conform cu moda zilei. — Din fr. **moderne,** it. **moderno.**

MODERNÍSM, *modernisme,* s.n. **1.** Însușirea de a fi modern, caracterul a ceea ce este modern; atitudine modernă; preferință (exagerată) față de tot ceea ce este nou, modern. **2.** Nume generic dat mișcărilor, tendințelor, experimentelor literare și artistice novatoare (manifestate începând din ultimele decenii ale sec. XIX până în cea de-a doua jumătate a sec. XX) și caracterizate prin exacerbarea modernității, respingerea tradiționalismului și academismului și prin proclamarea exclusivistă a unor noi principii de creație. — Din fr. **modernisme.**

MODERNÍST, -Ă, *moderniști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține modernismului, privitor la modernism, specific modernismului. **2.** S.m. și f. Adept al modernismului. — Din fr. **moderniste.**

MODERNITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este modern. ✦ Calitate a unui autor sau a unei opere de a fi moderne. ✦ Ansamblul trăsăturilor care definesc epoca sau spiritul modern. — Cf. fr. modernité.

MODERNIZÁ, *modernizez,* vb. I. Tranz. A adapta la cerințele, la realitățile prezentului, a face să corespundă stadiului contemporan al progresului; a înnoi. ✦ A da unui lucru un aspect modern, conform gusturilor și cerințelor actuale. ✦ A înzestra (o fabrică, o uzină etc.) cu instalații și utilaje moderne. ✦ Spec. A modifica un text, o ediție etc. pentru a fi în conformitate cu normele limbii actuale. — Din fr. **moderniser.**

MODERNIZÁRE, *modernizări,* s.f. Acțiunea de *a moderniza* și rezultatul ei; înnoire. — V. **moderniza.**

MODERNIZÁT, -Ă, *modernizați, -te,* adj. Adaptat, adus la nivelul exigențelor sau al cerințelor moderne. — V. **moderniza.**

MODERNIZATÓR, -OÁRE, *modernizatori, -oare,* adj. (Rar) Care modernizează, care are tendința de a moderniza. — **Moderniza** + suf. *-tor.*

MODÉST, -Ă, *modești, -ste,* adj. **1.** Care este lipsit de îngâmfare; *p. ext.* moderat, cumpătat în purtare, în pretenții. **2.** De proporții mici; de valoare sau de importanță redusă; lipsit de strălucire. — Din lat. **modestus,** fr. **modeste,** it. **modesto.**

MODESTÍE s.f. Însușirea de a fi modest (**1**); lipsă de îngâmfare. — Din lat. **modestia,** fr. **modestie,** it. **modestia.**

MÓDIC, -Ă, *modici, -ce,* adj. (Livr.) De mică valoare; neînsemnat. ✦ (Despre prețuri) Moderat, convenabil. — Din lat. **modicus,** fr. **modique.**

MODICITÁTE s.f. (Livr.) Însușirea de a fi modic. — Din fr. **modicité,** lat. **modicitas, -atis.**

MODIFICÁ, *modífic,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) schimba aspectul, forma, conținutul; a (se) preface, a (se) transforma. ✦ Tranz. Spec. A rectifica, a corecta. — Din lat. **modificare.**

MODIFICÁBIL, -Ă, *modificabili, -e,* adj. Care poate fi modificat. — Din it. **modificabile.**

MODIFICÁRE, *modificări,* s.f. Acțiunea de *a (se) modifica* și rezultatul ei; prefacere, transformare, modificație. — V. **modifica.**

MODIFICÁT, -Ă, *modificați, -te,* adj. Căruia i s-a schimbat aspectul, forma, conținutul; transformat. — V. **modifica.**

MODIFICATÓR, -OÁRE, *modificatori, -oare,* adj., s.m. **1.** Care modifică. **2.** S.m. Genă care schimbă funcția unei alte gene situate într-o poziție diferită decât

cea determinată în structura cromozomului. — Din fr. **modificateur,** lat. **modificator,** it. **modificatore.**

MODIFICÁȚIE, *modificații,* s.f. (Înv.) Modificare. — Din fr. **modification,** lat. **modificatio.**

MODILIÓN, *modilioane,* s.n. Ornament arhitectonic în formă de consolă, care susține un vas, un bust etc. [Pr.: *-li-on*] — Din it. **modiglione,** fr. **modillon.**

MODÍSTĂ, *modiste,* s.f. Femeie care confecționează (și vinde) pălării de damă și diverse accesorii de podoabă. — Din fr. **modiste.**

MODORÁN, *modorani,* adj., s.m. (Reg.) (Om) grosolan, bădăran. [Var.: **modârlán** adj., s.m.] — Et. nec.

MÓDRU s.n. (Reg.) Mod, chip, fel; mijloc, putință, posibilitate. ✧ Loc. adv. *Cu* (sau *la) modru* = nimerit, potrivit. ✧ Expr. *A nu fi* (sau *a nu avea) modru* = a(-i) fi imposibil să... — Din magh. **mod.**

MODÚL, *module,* s.n. **1.** Unitate de lungime convențională, folosită în arhitectura clasică pentru determinarea proporțiilor elementelor componente ale unei construcții, ale unui ordin arhitectonic. **2.** (Mat.) Valoare absolută a unui număr real (fără a se ține seamă de semnul algebric). ✦ Număr pozitiv egal cu rădăcina pătrată a sumei pătratelor elementelor unui număr complex. **3.** Fiecare dintre părțile principale (și detașabile) ale unei nave cosmice. ✧ *Modul lunar* = parte a vehiculului de explorare lunară. **4.** Parte componentă a unui ansamblu (cu funcționalitate proprie). — Din fr. **module.**

MODULÁ, *modulez,* vb. I. **1.** Intranz. (Muz.) A trece de la o tonalitate la alta (după regulile armoniei). **2.** Tranz. A exprima ceva prin inflexiuni ale vocii, a trece în chip melodios de la un ton la altul. **3.** Refl. și tranz. A (se) modifica anumite mărimi caracteristice ale unei oscilații (spre a transmite semnale purtătoare de informații). **4.** Tranz. (Înv.) A modela. — Din fr. **moduler.**

MODULÁR, -Ă, *modulari, -e,* adj. **1.** Referitor la un modul, de modul. **2.** Construit dintr-un ansamblu de module. — Din fr. **modulaire,** engl. **modular.**

MODULÁRE, *modulări,* s.f. Acțiunea de *a (se) modula* și rezultatul ei. — V. **modula.**

MODULÁT[1], -Ă, *modulați, -te,* adj. **1.** (Despre sunete muzicale) Care a suferit o modulație (**1**). **2.** (Fiz.) Cu modulații (**2**). — V. **modula.**

MODULÁT[2], -Ă, *modulați, -te,* adj. (Despre mobilă) Care este format din module. — Din **modul.**

MODULATÓR, -OÁRE, *modulatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care modulează. **2.** S.n. Aparat sau dispozitiv folosit pentru modularea unei oscilații. — Din fr. **modulateur.**

MODULÁȚIE, *modulații,* s.f. **1.** (Muz.) Trecere de la o tonalitate la alta după regulile armoniei; variație a înălțimii și intensității în emiterea unui sunet sau a unui complex de sunete; serie de sunete care își schimbă tonalitatea. **2.** (Fiz.) Variație a unui parametru al semnalului purtător de informații. — Din fr. **modulation,** it. **modulazione.**

MODULOMÉTRU, *modulometre,* s.n. (Tehn.) Aparat pentru măsurarea sau controlul gradului de modulație (**2**). — Din fr. **modulomètre.**

MÓDUS VIVÉNDI loc. s.n. **1.** Mod de existență. **2.** Posibilitate de împăcare a două părți aflate în litigiu; compromis. *A găsi un modus vivendi.* — Expr. lat.

MOFÉTĂ, *mofete,* s.f. Produs gazos, folosit în terapeutica bolilor pulmonare, reumatice și ale circulației sângelui, conținând în principal dioxid de carbon, degajat în fazele finale ale activității vulcanice. — Din it. **mofeta,** fr. **mofette.**

MOFÉTIC, -Ă, *mofetici, -ce,* adj. Care aparține mofetei, privitor la mofetă. — Din it. **mofetico.**

MOFLÚZ, -Ă, *mofluzi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** (Înv.) (Om) falit; (om) sărăcit, ruinat; (om) sărac. ✧ Expr. *A ieși* (sau *a rămâne) mofluz* = a da faliment. **2.** (Om) înșelat, păgubit; *p. ext.* (om) nemulțumit, dezamăgit, blazat. [Pl. și: *mofluji.* — Var.: **muflúz, -ă** s.m. și f., adj.] — Din tc. **müflüz.**

MOFLUZÍ, *mofluzesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A da faliment; *p. ext.* a se ruina; a sărăci. — Din **mofluz.**

MOFLUZÍT, -Ă, *mofluziți, -te,* s.m. și f. (Înv.) Om falit; *p. ext.* om ruinat, sărăcit. — V. **mofluzi.**

MOFT, *mofturi,* s.n. (Fam.) **1.** Lucru, problemă fără valoare, fără însemnătate; fleac, nimic, bagatelă. ✧ Expr. *A umbla cu mofturi* = a invoca motive lipsite de temei. ✦ (Rar) Șmecherie, tertip. **2.** (La pl.) Capricii, fandoseli, nazuri, fasoane. — Din tc. **müft.**

MOFTANGIOÁICĂ, *moftangioaice,* s.f. (Înv.) Femeie neserioasă, flecară, palavragioaică. — **Moftangiu** + suf. *-oaică.*

MOFTANGÍU, *moftangii,* s.m. (Înv.) Om neserios pe care nu se poate conta, flecar (și șmecher); moftolog. — **Moft** + suf. *-angiu.*

MOFTOLÓG, *moftologi,* s.m. (Înv.) Moftangiu. — Din **moftologie** (derivat regresiv).

MOFTOLÓGIC, -Ă, *moftologici, -ce,* adj. (Înv.) Lipsit de seriozitate. — **Moftolog** + suf. *-ic.*

MOFTOLOGÍE, *moftologii,* s.f. (Înv.) Șmecherie, tertip. — Din **moft.**

MOFTURÓS, -OÁSĂ, *mofturoși, -oase,* adj., s.m. și f. (Persoană) care face mofturi (**2**); (om) capricios, năzuros. — **Moft** + suf. *-os.*

MOGÂLDEÁȚĂ, *mogâldețe,* s.f. **1.** Ființă sau lucru care apare neconturat, neclar din cauza ceții, a întunericului sau a depărtării. ✦ Om mic de statură. **2.** Mică ridicătură de pământ; grămadă mică. — Et. nec.

MOGLÁN, *moglani,* s.m. (Reg.) Om mare, voinic și prost; om necioplit, bădăran. — Et. nec.

MOGOROGÍ, *mogorogesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A vorbi nedeslușit, neclar (arătându-și nemulțumirea); a bombăni, a bodogăni, a mormăi. ✦ Tranz. A cicăli; a ocărî. — Et. nec.

MOGOROGÍRE, *mogorogiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a mogorogi* și rezultatul ei. — V. **mogorogi.**

MOGÚL, -Ă, *moguli, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din dinastia mongolă care a cucerit India. **2.** Adj. Referitor la mogul (**1**), de mogul (**1**). **3.** S.m. Fig. Persoană foarte importantă cu puteri discreționare. — Din engl. **Mogul.**

MOHAÍR, (**2**) *mohairuri,* s.n. **1.** Păr de capră angora, folosit în industria textilă pentru stofe, covoare, fetru etc. **2.** *P. ext.* postav sau stofă țesută din lână amestecată cu păr de capră angora (sau cu fire de mătase). [Pr.: *-ha-ir*] — Din fr. **mohair.**

MOHICÁN, -Ă, *mohicani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Populație de indieni răspândită de-a lungul coastei Oceanului Atlantic, în Canada și nord-estul Statelor Unite ale Americii, astăzi pe cale de dispariție; (și la sg.) persoană care face parte din această populație. **2.** Adj. Care aparține mohicanilor (**1**), privitor la mohicani. — Din fr. **mohican.**

MOHÓR, (**2**) *mohoare,* s.n. **1.** Numele mai multor specii de plante erbacee din familia gramineelor, cu frunze liniare, ascuțite, cu flori stacojii, galbene-ruginii etc. dispuse în spice cilindrice, dintre care unele se cultivă ca plante furajere *(Setaria).* **2.** Loc cultivat cu mohor (**1**) sau pe care crește mohor. — Din magh. **mohar.**

MOHORÂRE, *mohorâri,* s.f. Faptul de *a (se) mohorî*; fig. posomorâre, amărăciune, întristare. — V. **mohorî.**

MOHORÂT, -Ă, *mohorâți, -te,* adj. **1.** Care are culoarea de la roșu-cărămiziu la roșu-vinețiu; *p. gener.* de culoare închisă; întunecat, sumbru. ✦ Lipsit de lumină, întunecos, sumbru. **2.** Fig. (Despre oameni) Mâhnit, trist, posomorât. — V. **mohorî.**

MOHOREÁLĂ, *mohoreli,* s.f. Starea omului mohorât; posomoreală, tristețe. — **Mohorî** + suf. *-eală.*

MOHORÎ, *mohorăsc,* vb. IV. Tranz. și refl. **1.** A (se) colora în roșu (-închis) sau, *p. gener.,* într-o culoare închisă; a (se) închide la culoare. **2.** Fig. A (se) posomorî, a (se) întrista. — Din **mohor.**

MÓIMĂ, *moime,* s.f. (Înv. și reg.) Maimuță. — Din magh. **majom.**

MOIMÍȚĂ, *moimițe,* s.f. (Înv. și reg.) Maimuță. [Var.: **momíță** s.f.] — **Moimă** + suf. *-iță.*

MOINÁ, pers. 3 *moinează,* vb. I. (Reg.) Refl. și intranz. A se face moină, a începe să se dezghețe. — Din **moină.**

MÓINĂ, (**2**) *moine,* s.f. **1.** Timp mai călduros și umed, care urmează iarna după o perioadă de îngheț; *p. gener.* timp umed și cețos; moloșag. **2.** Teren agricol lăsat necultivat unul sau mai mulți ani (pentru a-și spori proprietățile productive). ✦ (Pop.) Ogor. — Cf. m o a l e.

MOINÓS, -OÁSĂ, *moinoși, -oase,* adj. (Despre timpul iernii) Umed și relativ călduros. — **Moină** + suf. *-os.*

MOJÁR, *mojare,* s.n. Vas de formă semisferică cu pereții groși, de porțelan, sticlă, metal, material plastic, care servește, în farmacii și în laboratoare, la mărunțirea fină a diferitelor substanțe prin frecarea lor cu ajutorul unui pistil. ✦ (Pop.) Piuliță (pentru pisat). ✦ (Reg.) Piua unui șteamp. — Din magh. **mozsár.**

MOJDÉI s.n. v. **mujdei.**

MOJDREÁN, *mojdreni,* s.m. Arbore sau arbust cu frunze compuse, cu flori albe, mirositoare, a cărui coajă se folosește la vopsit; urm *(Fraxinus ornus).* — Din bg. **măždrĕan.**

MOJÍC, -Ă, *mojici, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f., adj. (Om) prost crescut, obraznic, impertinent; bădăran, mitocan. **2.** S.m. și f. (Înv. și reg.) Țăran; *p. gener.* om de rând. **3.** S.m. și f. (În forma *mujic)* Nume dat în trecut țăranilor ruși. [Var.: **mujíc, -ă** s.m. și f.] — Din rus. **mužik.**

MOJICÉSC, -EÁSCĂ, *mojicești,* adj. (Despre purtări, atitudini etc.) De mojic (**1**), specific mojicului; grosolan, vulgar, mitocănesc. — **Mojic** + suf. *-esc.*

MOJICÉȘTE adv. Ca un mojic (**1**), în felul mojicilor; în mod grosolan, vulgar. — **Mojic** + suf. *-ește.*

MOJICÍE, *mojicii,* s.f. Faptă, atitudine sau vorbă de mojic (**1**); obrăznicie, grosolănie, bădărănie, mitocănie. — **Mojic** + suf. *-ie.*

MOJICÍME s.f. (Înv.) Mulțime de țărani sau de oameni simpli, de rând. — **Mojic** + suf. *-ime.*

MOJICÓS, -OÁSĂ, *mojicoși, -oase,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Grosolan, vulgar; mojicesc. — **Mojic** + suf. *-os.*

MOL[1], *moli,* s.m. (Chim.) Moleculă-gram. — Din fr. **mole,** germ. **Mol.**

MOL[2], *moluri,* s.n. Dig de piatră construit spre larg, la intrarea într-un bazin portuar, pentru a micșora acțiunea valurilor sau pentru a forma cheiuri suplimentare. — Din it. **molo,** fr. **môle.**

MOL[3] subst. (Arg.) Vin. — Din țig. **mol.**

MÓLA[1] interj. Cuvânt folosit pentru a da comenzi pe vapoare; lasă! dă-i drumul! — Din tc. **mola.**

MOLÁ², *molale,* s.f. (Înv.) Preot musulman; judecător turc, superior cadiului, în marile oraşe. [Var.: **mulá** s.f.] — Din tc. **molla.**

MOLÁ³, *molez,* vb. I. Tranz. (Mar.) A da drumul complet unei parâme. — Din fr. **moler.**

MOLÁL, -Ă, *molali, -e,* adj. (Chim., Fiz.) De mol¹. *Concentraţie molală.* — Din engl. **molal.**

MOLALITÁTE, *molalităţi,* s.f. (Chim., Fiz.) Molaritate. — Din engl. **molality.**

MOLÁN¹, *molani,* s.m. Peşte mic din apele de munte, cu corp cilindric, cu solzi mici şi rari; molete², grindel *(Nemachilus barbatulus).* — **Moale** + suf. *-an.*

MOLÁN² s.n. (Pop.) Vin roşu din struguri nealtoiţi. — **Mol³** + suf. *-an.*

MOLÁR¹, *molari,* adj. (În sintagma) *Dinte molar* (şi substantivat, m.) = dinte mare situat în partea posterioară a arcadelor dentare, cu suprafaţa lată, cu mai multe rădăcini, care serveşte la sfărâmarea şi măcinarea alimentelor; măsea. — Din fr. **molaire.**

MOLÁR², -Ă, *molari, -e,* adj. (Chim.) Care aparţine molului¹, privitor la mol¹. — Din fr. **molaire.**

MOLÁRE, *molări,* s.f. Acţiunea de *a mola³.* — V. **mola³.**

MOLARITÁTE, *molarităţi,* s.f. (Chim., Fiz.) Număr de moli¹ dizolvaţi într-un kilogram de solvent; molalitate. — Din fr. **molarité.**

MOLÁSĂ, *molase,* s.f. (Geol.) Conglomerat slab consolidat alcătuit de obicei din gresie feldspatică şi ciment calcaros. — Din fr. **mollasse.**

MOLÁSIC, -Ă, *molasici, -ce,* adj. (Geol.) Din molasă. — Din fr. **mollassique.**

MOLÁT, -Ă, *molaţi, -te,* adj. (Despre parâme) Care a fost complet derulat. — V. **mola.**

MOLÁTEC, -Ă adj. v. **molatic.**

MOLÁTIC, -Ă, *molatici, -ce,* adj., s.m. **I.** Adj. **1.** (Cam) moale. **2.** Cu pantă lină. **3.** Lent, lin, domol; care se mişcă domol; cu mişcări leneşe. **4.** Lipsit de energie, molâu. **5.** Unduios. ✦ Galeş. **6.** De intensitate scăzută. **7.** Moleşitor; duios. **II.** S.m. (Iht.) Grindel. [Var.: **molátec, -ă** adj.] — **Moale** + suf. *-atic.*

MOLĂLẤU, *molălăi,* adj. (Reg.) Molâu. — **Moale** + suf. *-ălău.*

MOLĂTÁTE, *molătăţi,* s.f. (Rar) Lipsă de avânt şi de energie în mişcări, acţiuni. — **Moale** + suf. *-ătate.*

MOLẤU, -ẤIE, *molâi,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Lipsit de forţă, de energie, de elan; încet, greoi, leneş. **2.** Lipsit de voinţă, de hotărâre; indolent. [Pl. şi: (f.) *molâie*] — **Moale** + suf. *-âu.*

MÓLCOM, -Ă, *molcomi, -e,* adj. (Adesea adverbial) Fără violenţă sau intensitate; liniştit, lin, domol, potolit. ✧ Expr. (Adverbial) *A tăcea molcom* = a păstra tăcere completă, a nu spune nimic. *A sta* (sau *a şedea) molcom* = a sta (sau a şedea) nemişcat, liniştit. ✦ Paşnic, blând, potolit. [Var.: **mólcum, -ă, múlcom, -ă** adj.] — Din bg. **mŭlkom.**

MOLCOMEÁLĂ s.f. (Rar) Faptul de a fi molcom; încetineală. — **Molcom** + suf. *-eală.*

MOLCOMÍ, *molcomesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) linişti, a (se) potoli, a (se) calma. ✦ Tranz. A mângâia; a îmbuna, a împăca. [Var.: **mulcomi** vb. IV] — Din **molcom.**

MOLCOMÍT, -Ă, *molcomiţi, -te,* adj. (Pop.) Încet, lent, liniştit, domol. — V. **molcomi.**

MOLCOMITÓR, -OÁRE, *molcomitori, -oare,* adj. (Pop.) Care linişteşte, potoleşte, calmează. — **Molcomi** + suf. *-tor.*

MOLCOTÍT adv. (Reg.) Cu glas domol, potolit, blând. — Et. nec.

MÓLCUM, -Ă adj. v. **molcom.**

MOLCÚŢ, -Ă, *molcuţi, -e,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *moale.* — **Moale** + suf. *-cuţ.*

MOLDÁV, -Ă, *moldavi, -e,* s.m. şi f., adj. (Înv.) **1.** S.m. şi f. Moldovean. **2.** Adj. Moldovenesc. — Din fr. **moldave.**

MOLDAVÍT s.n. Ozocherită de culoare neagră, amestecată cu sticlă verde de origine cosmică, folosită pentru podoabe, care se găseşte în Moldova. — **Moldavia** n. pr. (= *Moldova)* + suf. *-it.*

MÓLDĂ, *molde,* s.f. (Reg.) Albie, covată. ✦ Vas în care se scurge mustul după ce au fost presaţi strugurii. ✦ Ladă în care curge făina la moară. — Din germ. **Molde.**

MOLDO- Element de compunere cu sensul de „moldovean”, care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. — Din **moldovean.**

MOLDOVALÁH, -Ă, *moldovalahi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Român din Principatele Române. **2.** Adj. Care aparţine sau este caracteristic moldovalahilor (**1**), privitor la moldovalahi. [Var.: **moldovláh, -ă** s.m. şi f., adj.] — **Moldo-** + **valah.**

MOLDOVEÁN, -Ă, *moldoveni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din Moldova; moldav. **2.** Adj. Care aparţine Moldovei sau moldovenilor (**1**), privitor la Moldova ori la moldoveni; moldovenesc, moldav. — **Moldova** (n. pr.) + suf. *-ean.*

MOLDOVEÁNCĂ, *moldovence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din Moldova. — **Moldovean** + suf. *-că.*

MOLDOVENÉSC, -EÁSCĂ, *moldoveneşti,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparţine moldovenilor sau Moldovei, privitor la moldoveni ori la Moldova, originar din Moldova, specific Moldovei sau moldovenilor. ✦ (Substantivat, f.) Graiul românesc vorbit de moldoveni. **2.** S.f. art. Dans popular în ritm vioi, executat în cerc închis; melodie după care se execută acest dans. — **Moldovean** + suf. *-esc.*

MOLDOVENÉŞTE adv. Ca moldovenii, în felul moldovenilor; în graiul moldovenesc. ✧ Expr. (Reg.) *A o lua* sau *a (o) spune moldoveneşte* = a acţiona, a vorbi făţiş (şi ferm). — **Moldovean** + suf. *-eşte.*

MOLDOVENÍSM, *moldovenisme,* s.n. Particularitate lingvistică specifică vorbirii moldovenilor. — **Moldovean** + suf. *-ism.*

MOLDOVENIZÁ, *moldovenizez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) transforma în moldovean (**1**), a face să capete sau a căpăta trăsăturile caracteristice moldovenilor; a da sau a căpăta o formă corespunzătoare sistemului graiului moldovenesc. — **Moldovean** + suf. *-iza.*

MOLDOVENIZÁRE, *moldovenizări,* s.f. (Rar) Faptul de *a (se) moldoveniza*. — V. **moldoveniza.**

MOLDOVENIZÁT, -Ă, *moldovenizaţi, -te,* adj. (Rar) Care a căpătat trăsături caracteristice moldovenilor; care a căpătat o formă corespunzătoare graiului moldovenesc. — V. **moldoveniza.**

MOLDOVLÁH, -Ă s.m. şi f., adj. v. **moldovalah.**

MOLECULÁR, -Ă, *moleculari, -e,* adj. Care aparţine moleculei, privitor la moleculă; de natura moleculei. ✧ *Masă moleculară* = număr egal cu suma maselor atomilor care compun o moleculă. — Din fr. **moléculaire.**

MOLECÚLĂ, *molecule,* s.f. Cea mai mică parte dintr-o substanţă care mai păstrează compoziţia procentuală şi toate proprietăţile chimice ale acelei substanţe. ✧ *Moleculă-gram* = cantitate dintr-o substanţă a cărei greutate în grame este egală cu greutatea ei moleculară; mol¹. — Din fr. **molécule.**

MOLESCHÍN, (**2**) *moleschinuri,* s.n. **1.** Ţesătură rezistentă de bumbac, foarte netedă şi cu aspect de piele. **2.** Sortiment de moleschin (**2**). — Din fr. **moleskine, molesquine.**

MOLESTÁ, *molestez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A brutaliza, a maltrata. ✦ A provoca neplăceri, a şicana, a necăji, a sâcâi. — Din lat. **molestare,** fr. **molester,** germ. **molesstieren.**

MOLESTÁRE, *molestări,* s.f. Acţiunea de *a molesta* şi rezultatul ei. — V. **molesta.**

MOLEŞEÁLĂ, *moleşeli,* s.f. Senzaţie de diminuare a puterii, a energiei, adesea însoţită de somnolenţă; slăbiciune, moliciune; sfârşeală; toropeală. — **Moleşi** + suf. *-eală.*

MOLEŞÍ, *moleşesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A-şi pierde sau a face să-şi piardă puterea, energia (fiind adesea cuprins de somnolenţă); a (se) muia, a slăbi. — Cf. m o a l e.

MOLEŞÍRE, *moleşiri,* s.f. Faptul de *a (se) moleşi* şi rezultatul ei; *p. ext.* moleşeală. — V. **moleşi.**

MOLEŞÍT, -Ă, *moleşiţi, -te,* adj. Cuprins de moleşeală, de slăbiciune, lipsit de vlagă; slăbit, bleg, moale. — V. **moleşi.**

MOLEŞITÓR, -OÁRE, *moleşitori, -oare,* adj. Care moleşeşte, care provoacă moleşeală. ✦ Care predispune la somn. — **Moleşi** + suf. *-tor.*

MOLÉT s.m. v. **molete¹.**

MOLETÁ, *moletez,* vb. I. Tranz. A imprima pe un obiect striuri, zimţi etc. cu ajutorul moletei (**1**). — Din fr. **moleter.**

MOLETÁRE, *moletări,* s.f. Acţiunea de *a moleta* şi rezultatul ei. — V. **moleta.**

MOLÉTĂ, *molete,* s.f. **1.** Instrument prevăzut cu o rotiţă cu muchia zimţată, folosit la moletare. **2.** Roată de cablu cu diametru mare, folosită pentru ghidare în instalaţiile de extracţie sau pentru întinderea cablurilor de funiculare în instalaţiile de transport. — Din fr. **molette,** germ. **Molette.**

MOLÉTE¹, *moleţi,* s.m. (Pop.) **1.** Larva morarului (**2**), de forma unui vierme solzos de culoare gălbuie sau cafenie, care trăieşte în făina de grâu. **2.** Boală de copii care se manifestă prin febră, diaree, vărsături şi uscarea mucoasei nazale. [Var.: **molét** s.m.] — Din bg. **molec.**

MOLÉTE², (**1, 2**) *moleţi,* s.m., (**3**) *molete,* s.n. **1.** S.m. (Iht.; reg.) Molan. **2.** S.m. (Reg.) Numele mai multor specii de conifere. **3.** S.n. Tumoare seroasă care se formează pe glezna calului. — **Moale** + suf. *-ete.*

MOLETIÉRĂ, *moletiere,* s.f. (Astăzi rar) Obiect de îmbrăcăminte militară format dintr-o făşie de stofă, cu care se înfăşoară pulpa piciorului, peste pantalon, de la gleznă până sub genunchi. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **molletière.**

MOLFĂÍ, *mólfăi,* vb. IV. Tranz. (Fam.) **1.** A mesteca un aliment în gură cu greutate (din cauza lipsei dinţilor); a clefăi, a morfoli; *p. ext.* a mânca încet, fără poftă. ✦ A roade în dinţi sau a învârti prin gură un lucru necomestibil. **2.** Fig. A rosti (ceva) nedesluşit; a îngăima. [Prez. ind. şi: *molfăiesc*] — Formaţie onomatopeică.

MOLFĂIÁLĂ, *molfăieli,* s.f. (Fam.) Molfăit. [Pr.: *-fă-ia-*] — **Molfăi** + suf. *-eală.*

MOLFĂÍRE, *molfăiri,* s.f. (Rar) Molfăit. [Pr.: *-fă-i-*] — V. **molfăi.**

MOLFĂÍT s.n. (Fam.) Acţiunea de *a molfăi* şi rezultatul ei; zgomot produs de cel care molfăie; molfăială, molfăire, molfăitură. [Pr.: *-fă-it*] — V. **molfăi.**

MOLFĂITÚRĂ, *molfăituri,* s.f. (Rar) Molfăit. [Pr.: *-fă-i-*] — **Molfăi** + suf. *-tură.*

MOLIBDÁT, *molibdaţi,* s.m. Sare a acidului molibdenic. — Din fr. **molybdate.**

MOLIBDÉN s.n. Metal de culoare albă-argintie, lucios şi maleabil, inoxidabil la temperatura obişnuită, folosit la fabricarea unor oţeluri speciale. [Acc. şi: *molíbden*] — Din fr. **molybdène.**

MOLIBDÉNIC adj. (În sintagma) *Acid molibdenic* = acid oxigenat al molibdenului. — **Molibden** + suf. *-ic.*

MOLIBDENÍT s.n. Sulfură naturală de molibden, de culoare plumburie, cristalizată, din care se extrage molibdenul. [Var.: **molibdenítă** s.f.] — Din fr. **molybdénite.**

MOLIBDENÍTĂ s.f. v. **molibdenit.**

MOLICÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *molicei, -ele,* adj. (Pop. şi fam.) Diminutiv al lui *moale;* molişor. — **Moale** + suf. *-icel, -icea, -icică.*

MOLICIÚNE, *moliciuni,* s.f. **1.** Însuşirea de a fi moale sau mlădios; flexibilitate; *p. ext.* obiect care are această însuşire. **2.** Lipsă de vigoare, de putere; stare de moleşeală, de sfârşeală; lipsă de perseverenţă, de hotărâre; *p. ext.* viaţă uşuratică. **3.** Intensitate scăzută (a sunetelor); delicateţe, graţie, dulceaţă. **4.** Stare de calm; destindere. — **Moale** + suf. *-iciune.*

MOLÍD, *molizi,* s.m. Arbore răşinos, din familia pinaceelor, înalt până la 50 de metri, cu coroana piramidală, frunzele aciculare şi conuri care atârnă *(Picea excelsa).* [Var.: **molíft,** (pop.) **molídv** s.m.] — Cf. alb. m o l i k ë.

MOLIDÍŞ, *molidişuri,* s.n. (Rar) Pădure de molizi (sau în care predomină molidul); loc unde cresc molizi. [Var.: (pop.) **molidvíş** s.n.] — **Molid** + suf. *-iş.*

MOLÍDV s.m. v. **molid.**

MOLIDVÍŞ s.n. v. **molidiş.**

MÓLIE, *molii,* s.f. Nume generic dat mai multor specii de fluturi mici de noapte, ale căror larve atacă lucrurile de origine vegetală sau animală. ✧ Compuse: *molia-zidurilor* sau *molie-de-casă* = mic crustaceu terestru cu corpul oval, cenuşiu, care trăieşte în locuri umede şi întunecoase *(Oniscus murarius); molia-stupilor* = găselniţă[1]. — Din sl. **molĭ.**

MOLÍFT s.m. v. **molid.**

MOLÍFTĂ, *molifte,* s.f. **1.** (În ritualul Bisericii ortodoxe) Rugăciune (citită de preot pentru iertarea păcatelor, în împrejurări speciale); *p. ext.* oficierea acestei rugăciuni. **2.** (Înv.) Termen de reverenţă folosit faţă de clerici. [Var.: (înv.) **molítvă, molítfă** s.f.] — Din sl. **molitva.**

MÓLIMĂ, *molime,* s.f. (Pop.) Boală cu caracter epidemic; (la oameni) epidemie; (la animale) epizootie; *p. ext.* boală care atacă un număr mare de plante. — Din ngr. **mólema.**

MOLIPSEÁLĂ, *molipseli,* s.f. (Rar) Molipsire. — **Molipsi** + suf. *-eală.*

MOLIPSÍ, *molipsesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. **1.** A (se) îmbolnăvi prin contaminare; a (se) contamina. **2.** Fig. A se lăsa influenţat de cineva sau a influenţa pe cineva (în rău). — Din ngr. **mólepsa** (aor. lui *molévo*).

MOLIPSÍRE, *molipsiri,* s.f. Faptul de *a (se) molipsi;* contaminare. — V. **molipsi.**

MOLIPSÍT, -Ă, *molipsiţi, -te,* adj. Căruia i s-a transmis o boală molipsitoare; infectat, contaminat. — V. **molipsi.**

MOLIPSITÓR, -OÁRE, *molipsitori, -oare,* adj. (Adesea fig.) Care molipseşte; contagios. — **Molipsi** + suf. *-tor.*

MOLIŞÓR, -OÁRĂ, *molişori, -oare,* adj., s.f. pl. **1.** Adj. (Rar) Molicel. **2.** S.f. pl. Mică plantă erbacee din familia orhideelor, cu tulpina dreaptă şi cu flori verzigălbui, dispuse în spic la vârful tulpinii *(Liparis loeselii).* — **Moale** + suf. *-işor.*

MOLÍTFĂ s.f. v. **moliftă.**

MOLITFÉLNIC s.n. v. **molitvelnic.**

MOLÍTVĂ s.f. v. **moliftă.**

MOLITVÉLNIC, *molitvelnice,* s.n. Carte de ritual ortodox, care cuprinde o serie de rugăciuni. [Var.: **molitvénic, molitfélnic** s.n.] — Din sl. **molitvĭnikŭ.**

MOLITVÉNIC s.n. v. **molitvelnic.**

MOLÓH, *molohi,* s.m. (Livr.) Simbol al cruzimii, al lăcomiei, al rapacităţii; persoană, colectivitate cu astfel de însuşiri. — Din n. pr. **Moloh.**

MOLÓN, *moloane,* s.n. Bloc de piatră naturală prelucrat pe feţele vizibile, folosit în zidărie. — Din fr. **moellon.**

MOLÓS, *moloşi,* s.m. Specie de câine de talie foarte mare, cu părul lung şi moale. — Din fr. **molosse.**

MOLOŞÁG, *moloşaguri,* s.n. (Reg.) Moină (**1**). — **Moale** + suf. *-oşag.*

MOLÓTRU, *molotri,* s.m. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori albastre şi cu fructul în formă de păstaie *(Trigonella besseriana).* ✦ (Reg.) Molură. — Din sl. **molotrĭ.**

MOLÓZ, *molozuri,* s.n. Material sub formă de pulbere de tencuială, spărturi de cărămidă şi mortar, provenit din dărâmarea unor ziduri sau după executarea unor lucrări de zidărie. — Din tc. **moloz.**

MOLTÓN, (**2**) *moltoane,* s.n. **1.** Ţesătură groasă, uşoară şi moale de bumbac, de obicei pufoasă pe amândouă feţele. **2.** Sortiment de molton (**1**). — Din fr. **molleton.**

MOLÚRĂ, *moluri,* s.f. Plantă erbacee aromatică cu flori galbene dispuse în umbele, ale cărei fructe sunt folosite în medicină; molotru *(Foeniculum vulgare).* — Cf. m ă l u r ă.

MOLÚSCĂ, *moluşte,* s.f. (La pl.) Încrengătură de nevertebrate cu corpul moale (adesea închis într-o cochilie) şi de obicei cu un picior musculos; (şi la sg.) animal care face parte din această încrengătură. — Din fr. **mollusque,** germ. **Molluske.**

MOMÂIÁŢĂ, *momâieţe,* s.f. (Reg.) Mogâldeaţă. [Pr.: *-mâ-ia-*] — Et. nec.

MOMÁIE, *momâi,* s.f. **1.** Schelet de lemn înfăşurat în paie şi acoperit de zdrenţe, înfăţişând un om, care se aşază pe un teren cultivat pentru a speria şi alunga păsările şi animalele dăunătoare; sperietoare, măgăoaie. **2.** Fig. Epitet dat unei fiinţe urâte. ✦ Mogâldeaţă. **3.** (Înv.) Semn care se pune la hotarul unei moşii; semn de aliniere. — Et. nec.

MOMÂRLÁN[1], *momârlani,* s.m. (Reg.) **1.** Om prost, necioplit, bădăran. **2.** Numele unui dans popular. ✧ (În construcţia) *De-a momârlanul* = numele unui joc de copii. — Cf. m â r l a n, m o d â r l a n.

MOMÂRLÁN[2], *momârlane,* s.n. (Reg.) **1.** Moviliţă de pământ făcută de râme. **2.** Mănunchi de paie sau de zdrenţe care se pune ca semn de hotar sau ca sperietoare pe un teren cultivat. — Cf. m o m â i e.

MOMEÁLĂ, *momeli,* s.f. **1.** Faptul de *a momi; p. ext.* mijloc viclean folosit pentru a ademeni, a înşela pe cineva; ceea ce ademeneşte pe cineva; înşelăciune. ✧ Expr. *Cu şosele, cu momele* = cu viclenii, cu făgăduieli mincinoase. **2.** Spec. Mâncare care se aruncă peştilor sau care se pune în undiţă spre a-i ademeni; hrană pe care o pune vânătorul pentru a atrage vânatul; nadă. [Pl. şi: *momele*] — **Momi** + suf. *-eală.*

MOMÉNT, *momente,* s.n. **1.** Interval scurt de timp; clipă, secundă. ✧ Loc. adj. *De moment* = de scurtă durată; efemer; vremelnic. ✧ Loc. adv. *Pentru moment* = provizoriu, deocamdată, pentru scurt timp. *Pe moment* = în prima clipă, în acea clipă. *În tot momentul* = în permanenţă, tot timpul. *La moment* = imediat, pe loc; *p. ext.* la timp. *Din moment în moment* sau *dintr-un moment într-altul* = imediat, chiar acum; curând, îndată. *(Nici)un moment* = deloc, niciodată. ✧ Loc. conj. *Din moment ce...* = de vreme ce..., deoarece... ✦ Perioadă scurtă în desfăşurarea unui proces; fază, etapă. ✧ *Ultimele momente* (ale unui om) = clipele dinainte de moarte. ✧ Loc. adv. *În momentul de faţă* = actualmente, în prezent. *Din primul moment* = chiar de la început. *În ultimul moment* = chiar înainte de expirarea ultimului termen, când nu mai este nicio clipă de pierdut. *La un moment dat* = într-un anumit timp (nedeterminat); deodată. *Un moment,* se spune pentru a solicita cuiva o clipă de răgaz, o întrerupere. ✦ Episod din acţiunea unei scrieri literare; *p. ext.* specie a genului epic în care este surprins un instantaneu semnificativ din viaţa cotidiană. ✦ Dată, termen. ✦ Mărime fizică care caracterizează localizarea sau repartiţia spaţială a unei alte mărimi în raport cu un punct, cu o axă sau cu un plan. **2.** Ocazie favorabilă; prilej. — Din lat. **momentum,** fr. **moment,** it. **momento,** germ. **Moment.**

MOMENTÁN, -Ă, *momentani, -e,* adj. **1.** Care durează un moment sau puţin timp; temporar, trecător. ✦ (Gram.; despre verbe şi timpuri verbale) Care exprimă acţiuni de durată scurtă. **2.** Care se referă la momentul de faţă; actual. ✦ (Adverbial) Numaidecât; în clipa de faţă; pentru un moment. [Var.: **momentanéu, -ée** adj.] — Din lat. **momentaneus,** it. **momentaneo,** fr. **momentané,** germ. **momentan.**

MOMENTANÉU, -ÉE adj. v. **momentan.**

MOMENTÓS, -OÁSĂ, *momentoşi, -oase,* adj. (Înv.) De actualitate; *p. ext.* important pentru timpul de faţă. — **Moment** + suf. *-os.*

MOMÍ, *momesc,* vb. IV. Tranz. A atrage pe cineva prin promisiuni mincinoase sau prin măguliri, prin daruri etc.; a ademeni; a amăgi; a înşela. ✦ A seduce. ✦ Spec. A ademeni cu momeală peşti sau alte animale, pentru a le prinde. ✦ A linişti, a potoli, a domoli (pentru scurt timp). — Din bg. **mamja,** sb. **mamiti.**

MOMÍRE, *momiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a momi* şi rezultatul ei. — V. **momi.**

MOMITÓR, -OÁRE, *momitori, -oare,* adj. (Rar) Care momeşte; ademenitor. — **Momi** + suf. *-tor.*

MOMÍŢĂ[1], *momiţe,* s.f. (Pop.) Ganglion. ✦ Spec. Glandă de la pieptul şi de la gâtul unor animale, din care se prepară anumite mâncăruri. — Din bg. **momica.**

MOMÍŢĂ[2] s.f. v. **moimiţă.**

MOMIŢĂRÍE, *momiţării,* s.f. (Înv. şi reg.) Maimuţăreală. — **Momiţă[2]** + suf. *-ărie.*

MOMÍŢE s.f. pl. (Pop.; în expr.) *A umbla cu chichiţe şi momiţe* = a încerca să înşele pe cineva. — Cf. m o m i.

MOMIŢÓI, *momiţoi,* s.m. (Reg.) Augmentativ al lui *momiţă[2]*; masculul maimuţei. — **Momiţă[2]** + suf. *-oi.*

MONÁC, -Ă s.m. şi f. v. **monah.**

MONÁDĂ, *monade,* s.f. **1.** (Fil.) Termen (folosit de Leibniz) pentru a desemna singura substanţă adevărată, ca entitate spirituală, fără întindere spaţială, capabilă de percepţii şi tendinţe, dar fără legătură cu celelalte. **2.** Organism inferior, microscopic, unicelular, care face trecerea de la plante la animalele cele mai simple. — Din fr. **monade,** germ. **Monade.**

MONADÉLF, *monadelfe,* adj. (Bot.; despre androceul florii) Care are toate staminele unite prin filamentele lor, formând o coloană. — Din fr. **monadelphe.**

MONADOLOGÍE s.f. (Fil.; rar) Teorie a monadelor. — Din fr. **monadologie.**

MONÁH, -Ă, *monahi, -e,* s.m. şi f. Călugăr. [Var.: **monác, -ă** s.m. şi f.] — Din sl. **monahŭ,** ngr. **monahós.**

MONAHÁL, -Ă, *monahali, -e,* adj. Care aparţine monahului, specific monahului sau vieţii de monah; călugăresc, monahicesc. — **Monah** + suf. *-al.*

MONAHICÉSC, -EÁSCĂ, *monahiceşti,* adj. Monahal. — **Monah** + suf. *-icesc.*

MONAHÍE[1] s.f. (Rar) Monahism. — **Monah** + suf. *-ie.*

MONAHÍE[2], *monahii,* s.f. Călugăriţă. — Din sl. **monahija,** ngr. **monahi.**

MONAHÍSM s.n. **1.** Stare, viață, calitate de monah; călugărie, monahie[1]. **2.** Instituția călugăriei. — **Monah** + suf. *-ism.*

MONÁNDRĂ, *monandre,* adj. (Bot.; despre flori) Care are o singură stamină. — Din fr. **monandre.**

MONÁRC s.m. v. **monarh.**

MONÁRH, *monarhi,* s.m. Conducător suprem al unei monarhii; suveran. [Var.: (înv.) **monárc** s.m.] — Din ngr. **monárhis,** germ. **Monarch.**

MONÁRHIC, -Ă, *monarhici, -ce,* adj. **1.** Care aparține monarhului sau monarhiei, privitor la monarh sau la monarhie. **2.** (Despre idei, grupări) Care acceptă și susține monarhia. — Din fr. **monarchique,** germ. **monarchisch.**

MONARHÍE, *monarhii,* s.f. **1.** Formă de guvernământ în care puterea supremă în stat aparține monarhului (rege, împărat, țar, șah, emir etc.) și se transmite de obicei ereditar. ✧ *Monarhie absolută* = formă de conducere a statului bazată pe puterea nelimitată a monarhului. *Monarhie constituțională* = formă de conducere a statului monarhic în care prerogativele monarhului sunt limitate prin constituție. **2.** Stat care are ca formă de guvernământ monarhia (**1**). — Din ngr. **monarhía,** lat. **monarchia,** germ. **Monarchie,** fr. **monarchie.**

MONARHÍSM s.n. Doctrină politică a partizanilor monarhiei (**1**). — Din fr. **monarchisme.**

MONARHÍST, -Ă, *monarhiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Adesea substantivat) Care aparține monarhiei (**1**), privitor la monarhie, care susține monarhia; care se bazează pe monarhie. **2.** S.m. și f. Adept, partizan al monarhiei; regalist. — Din fr. **monarchiste.**

MONÁSTIC, -Ă, *monastici, -ce,* adj. Mănăstiresc. ✦ De călugăr, propriu călugărului; călugăresc. — Din fr. **monastique.**

MONASTÍRE s.f. v. **mănăstire.**

MONASTIRÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **mănăstiresc.**

MONAZÍT, *monazite,* s.n. Fosfat natural al unor pământuri rare, de culoare galbenă-brună, roșie sau cafenie. — Din fr. **monazite.**

MONDÉN, -Ă, *mondeni, -e,* adj. Care aparține înaltei societăți, care ține de viața de lux și de petreceri a acestei societăți; care reflectă sau privește o astfel de viață. ✦ (Adesea substantivat) Căruia îi place viața de societate, care frecventează reuniunile înaltei societăți. — Din fr. **mondain.**

MONDENITÁTE, *mondenități,* s.f. Eveniment, întâmplare, particularitate a vieții mondene. ✦ Faptul de a fi monden; înclinare spre viața mondenă. — Din fr. **mondanité** (după *modern).*

MONDIÁL, -Ă, *mondiali, -e,* adj. Care aparține lumii întregi, privitor la lumea întreagă; răspândit, cunoscut în toată lumea; care antrenează și interesează lumea întreagă. ✦ La care participă întreaga lume (sau majoritatea țărilor). [Pr.: *-di-al*] — Din fr. **mondial.**

MONDIALIZÁ, *mondializez,* vb. I. Tranz. A extinde la scară mondială. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **mondialiser.**

MONDIALIZÁRE, *mondializări,* s.f. Acțiunea de *a mondializa.* [Pr.: *-di-a-*] — V. **mondializa.**

MONDIALIZÁT, -Ă, *mondializați, -te,* adj. Care s-a extins la scară mondială. [Pr.: *-di-a-*] — V. **mondializa.**

MONDÍR s.n. v. **mundir.**

MONDIRÁȘ s.n. v. **mundiraș.**

MONDOECONOMÍE s.f. Economie mondială; cosmoeconomie. — **Mondo-** (< fr. *monde)* + **economie.**

MONDORÁMĂ, *mondorame,* s.f. Emisiune (**3**), rubrică (**2**) ce oferă o viziune de ansamblu asupra evenimentelor de pe glob. — **Mondo-** (< fr. *monde)* + [pano]**ramă.**

MONÉDĂ, *monede,* s.f. Ban de metal (rar de hârtie) care are sau a avut curs legal pe teritoriul unui stat; *p. gener.* ban de metal (de valoare mică); mărunțiș. ✧ Expr. *A bate* (sau *a tăia, a face) monedă* = a emite bani de metal. *A bate monedă (din* sau *cu ceva)* = a insista, a face caz (de ceva). *A plăti* (cuiva) *cu aceeași monedă* = a răspunde (cuiva) printr-o comportare similară. (Fam.) *Asta e moneda plătită,* se spune despre o întâmplare neplăcută survenită în viața cuiva ca o pedeapsă pentru fapta sau faptele rele făcute; faptă și răsplată. [Pl. și: *monezi*. — Var.: **monétă** s.f.] — Din ngr. **monédha.**

MONEGÁSC, -Ă, *monegasci, -sce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația principatului Monaco sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține principatului Monaco sau monegascilor (**1**), privitor la acest principat sau la monegasci. [Pl. și: *monegaști, -ste*] — Din fr. **monégasque,** it. **monegasco.**

MONÉRĂ, *monere,* s.f. (Biol.) Protozoar ipotetic, fără nucleu, care ar face trecerea de la materia fără viață la cea vie. — Din fr. **monère.**

MONETÁR, -Ă, *monetari, -e,* adj., s.n., s.m. **1.** Adj. Care aparține monedei, privitor la monedă. ✧ *Sistem monetar* = ansamblul reglementărilor legale cu privire la moneda unui stat. **2.** S.n. Inventar al banilor, sortați după valoare, pe fișicuri și monede, întocmit de un mânuitor de bani la predarea casei. **3.** S.m. (Rar) Persoană care lucrează la baterea de monede. — Din fr. **monétaire.**

MONÉTĂ s.f. v. **monedă.**

MONETĂRÍE, *monetării,* s.f. Întreprindere (de stat) unde se bat monedele. ✦ (Colectiv) Monede. — **Monetă** + suf. *-ărie.*

MONETIZÁ, *monetizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A transforma metalul în monedă, a bate monedă. — Din fr. **monétiser.**

MONETIZÁRE, *monetizări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a monetiza* și rezultatul ei. — V. **monetiza.**

MONGÓL, -Ă, *mongoli, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Mongoliei sau este originară de acolo; *p. ext.* persoană care face parte din una dintre populațiile care locuiesc în Asia Centrală. **2.** Adj. Care aparține Mongoliei sau mongolilor (**1**), privitor la Mongolia ori la mongoli; mongolic. — Din fr. **mongol.**

MONGÓLIC, -Ă, *mongolici, -ce,* adj. Mongol (**2**). ✧ *Limbi mongolice* = familie de limbi vorbite de către mongoli (**1**) pe un vast teritoriu din Asia. — Din fr. **mongolique.**

MONGOLÍD, -Ă s.m. și f., adj. v. **mongoloid.**

MONGOLÍSM s.n. Boală congenitală cauzată de prezența unui cromozom suplimentar și care se caracterizează prin debilitate mintală și printr-un facies de tip mongoloid (**2**). — Din fr. **mongolisme.**

MONGOLÍST, -Ă, *mongoliști, -ste,* s.m. și f. Specialist în mongolistică. — Din germ. **Mongolist.**

MONGOLÍSTICĂ s.f. Disciplină științifică care studiază limba, cultura și civilizația mongolă. — Din germ. **Mongolistik.**

MONGOLOÍD, -Ă, *mongoloizi, -de,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Denumirea uneia dintre cele trei mari rase omenești, răspândită în Asia Centrală, Asia de Est și de Sud-Est; (și la sg.) persoană care aparține acestei rase. **2.** Adj. Care prezintă caractere fizice asemănătoare cu ale unui mongol (**1**); care se referă la mongoloid (**1**). [Var.: **mongolid, -ă** s.m. și f., adj.] — Din fr. **mongoloïde.**

MONILIÓZĂ, *monilioze,* s.f. Boală a pomilor fructiferi provocată de o specie de ciuperci, care se manifestă prin apariția pe fructe a unor cercuri concentrice de mucegai, urmată de putrezirea acestora. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **moniliose.**

MONÍSM s.n. Doctrină filosofică potrivit căreia la baza tuturor fenomenelor lumii se află un singur principiu, fie material, fie spiritual; *p. gener.* orice concepție care explică printr-un singur principiu multitudinea fenomenelor dintr-un domeniu determinat. — Din fr. **monisme.**

MONÍST, -Ă, *moniști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține monismului, privitor la monism. **2.** S.m. și f. Adept al monismului. — Din fr. **moniste.**

MONITÓR[1], *monitoare,* s.n. Navă fluvială de război, blindată, de tonaj mic, cu tunuri protejate cu turele. — Din fr. **monitor.**

MONITÓR[2], -OÁRE, *monitori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. (Ieșit din uz) Elev care menținea ordinea și disciplina în clasă, în lipsa profesorului. ✦ Elev foarte bun la învățătură, care ajuta pe profesor la predare (instruind o grupă de elevi). ✦ Persoană care învață sau supraveghează pe cei ce doresc să practice schiul. **2.** S.n. Aparat de control al unei instalații de telecomunicații, care urmărește imaginea proiectată de aparatele de luat vederi. **3.** S.n. (Urmat de determinări) Titlu dat unor periodice (oficiale). — Din fr. **moniteur,** lat. **monitor.**

MONITORIÁL, -Ă, *monitoriale,* adj. (În sintagma) *Sistem monitorial* = metodă pedagogică de predare prin monitori[2] (**1**). [Pr.: *-ri-al*] — Din engl., fr. **monitorial.**

MONITORIZÁ, *monitorizez,* vb. I. Tranz. A supraveghea prin intermediul monitorului[2] (**2**) sau al altui aparat specializat. — **Monitor[2]** + suf. *-iza* (după engl. *monitor).*

MONITORIZÁRE, *monitorizări,* s.f. Acțiunea de *a monitoriza.* — V. **monitoriza.**

MONITORIZÁT, -Ă, *monitorizați, -te,* adj. Care este pus sub supravegherea monitorului[2] (**2**) sau a altui aparat specializat. — V. **monitoriza.**

MONIȚIÚNE, *monițiuni,* s.f. (Livr.) Avertisment dat de un reprezentant al Bisericii catolice; *p. gener.* observație, mustrare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **monition,** it. **monizione.**

MONO[1]- Element de compunere cu sensul de „unic”, „singur”, „o dată”, care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din fr. **mono-.**

MÓNO[2] adj. invar. Monofonic. — Din fr., engl. **mono.**

MONOACHÉNĂ, *monoachene,* s.f. Fruct format dintr-o singură achenă. [Pr.: *-no-a-*] — **Mono-** + **achenă.**

MONOACÍD, -Ă, *monoacizi, -de,* adj. (Despre acizi) Care are în moleculă un singur atom de hidrogen. [Pr.: *-no-a-*] — Din fr. **monoacide.**

MONOARTICULÁR, -Ă, *monoarticulari, -e,* adj. (Anat.) Cu o singură articulație. [Pr.: *-no-ar-*] — Din fr. **monoarticulaire.**

MONOATÓMIC, -Ă, *monoatomici, -ce,* adj. (Despre molecule) Format dintr-un singur atom; (despre substanțe) cu molecula formată dintr-un singur atom. [Pr.: *-no-a-*] — Din fr. **monoatomique.**

MONOÁX, -Ă, *monoacși, -xe,* adj. (Tehn.) Care are un singur ax (**1**). [Pr.: *-no-ax*] — Din fr. **monoaxe.**

MONOBÁZIC, *monobazici,* adj. (Despre acizi) Care are în molecula lui un singur atom de hidrogen, apt de a fi înlocuit cu un metal și formând numai o singură serie de săruri. — Din fr. **monobasique.**

MONOBLEPSÍE, *monoblepsii,* s.f. Defect al vederii care constă în neputința de a vedea clar cu ambii ochi, în timp ce cu fiecare în parte bolnavul vede bine. — Din fr. **monoblepsie.**

MONOBLÓC, (**1**) adj. invar., (**2**) *monoblocuri,* s.n. **1.** Adj. invar. Care este constituit dintr-o singură piesă, dintr-o singură bucată. **2.** S.n. Dispozitiv, aparat sau sistem tehnic format dintr-un singur bloc nedemontabil. — Din fr. **monobloc.**

MONOBRĂZDÁR, *monobrăzdare,* adj., s.n. (Plug) cu un singur brăzdar. — **Mono-** + **brăzdar.**

MONOCAMERÁL, -Ă, *monocamerali, -e,* adj. (Despre sistemul politic şi legislativ din unele state) Cu o singură cameră (**III**). — Din fr. **monocamérale.**

MONOCAMERALÍSM s.n. Sistem politic bazat pe adunarea monocamerală. — Din fr. **monocaméralisme.**

MONOCÁRP, -Ă, *monocarpi, -e,* adj. (Bot.; despre plante) Care înfloreşte şi face fruct o singură dată în timpul vieţii. — Din fr. **monocarpe.**

MONOCARPELÁR, -Ă, *monocarpelari, -e,* adj. (Bot.; despre flori) Care are gineceul format dintr-o singură carpelă. — Din fr. **monocarpellaire.**

MONOCELULÁR, -Ă, *monocelulari, -e,* adj. (Despre organisme) Care este format dintr-o singură celulă; unicelular. — **Mono-** + **celular.**

MONOCÉR, *monoceri,* s.m. Animal (fabulos) cu un singur corn. — Din fr. **monocère.**

MONOCÍCLIC, -Ă, *monociclici, -ce,* adj. (Biol.; despre unele specii) Care prezintă o singură perioadă de înmulţire pe an. — Din fr. **monocyclique.**

MONOCILÍNDRIC, -Ă, *monocilindrici, -ce,* adj. (Despre motoare, compresoare) Cu un singur cilindru. — Din fr. **monocylindrique.**

MONOCINÉTIC, -Ă, *monocinetici, -ce,* adj. (Fiz.; despre fascicule) Care este format din particule cu aceeaşi viteză. — Din fr. **monocinétique.**

MONOCÍP, *monocipuri,* s.n. (Electron.) Circuit integrat cu schemă electrică la comandă, realizat după o tehnologie de proiectare tipizată. — Din engl. **monochip.**

MONOCÍT, *monocite,* s.n. Leucocit mare, cu nucleu nesegmentat. [Var.: **monocítă** s.f.] — Din fr. **monocyte.**

MONOCÍTĂ s.f. v. **monocit.**

MONOCITÓZĂ, *monocitoze,* s.f. (Med.) Creşterea monocitelor din sânge în diverse stări infecţioase. — Din fr. **monocytose.**

MONOCLÁT, -Ă, *monoclaţi, -te,* adj., s.m. (Rar) (Bărbat) care poartă monoclu. — Din **monoclu.**

MONOCLINÁL, -Ă, *monoclinali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre structuri geologice cutate) Care aparţine unui singur flanc cutat. **2.** S.n. Succesiune de strate care prezintă aceeaşi înclinare şi acelaşi sens. — Din fr. **monoclinal.**

MONOCLÍNIC, -Ă, *monoclinici, -ce,* adj. (Despre cristale) În formă de prisme oblice cu baza dreptunghiulară. ✧ *Sistem monoclinic* = sistem cristalografic cu simetrie inferioară, în care se încadrează cristalele definite mai sus. — Din fr. **monoclinique.**

MONOCLORURÁT, -Ă, *monocloruraţi, -te,* adj. (Chim.; despre substanţe, compuşi, molecule) Care are un atom de clor apărut prin clorurare. — După fr. **monochloré.**

MONÓCLU, *monocluri,* s.n. Lentilă rotundă, concavă sau convexă, care se fixează în orbita unui ochi pentru a corecta un defect de vedere. ✦ P. anal. Pansament făcut la un singur ochi. — Din fr. **monocle.**

MONOCÓRD, -Ă, *monocorzi, -de,* adj., (**2**) *monocorduri,* s.n. **1.** Adj. (Despre instrumente muzicale; adesea substantivat) Care are o singură coardă; care vibrează într-un singur ton. ✦ Fig. (Despre opere literare, artistice) Monoton, inexpresiv. **2.** S.n. Străvechi instrument muzical cu o singură coardă. [Pl. şi: (**2**) *monocorde*] — Din fr. **monocorde,** lat. **monochordum,** germ. **Monochord.**

MONOCOTILEDÓN, -Ă, *monocotiledoni, -one,* adj., s.f. (Rar) Monocotiledonat. — Din lat. **monocotyledon,** fr. **monocotylédone.**

MONOCOTILEDONÁT, -Ă, *monocotiledonaţi, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre plante) Al cărei embrion are un singur cotiledon; monocotiledon. **2.** S.f. (La pl.) Clasă de plante superioare erbacee, rar lemnoase, cu frunze care prezintă nervuri paralele, cu flori compuse din trei sau şase elemente şi cu embrionul alcătuit dintr-un singur cotiledon; (şi la sg.) plantă din această clasă. — Din fr. **monocotylédoné.**

MONOCRISTÁL, *monocristale,* s.n. Cristal cu atomii şi moleculele dispuse într-o reţea cristalină spaţială neîntreruptă. — Din fr. **monocristal.**

MONOCRÓM, -Ă, *monocromi, -e,* adj. **1.** Care are o singură culoare; monocromatic. **2.** (Despre picturi) Executat în valorile apropiate ale aceluiaşi ton. ✦ Fig. Plictisitor, uniform, monoton. — Din fr. **monochrome.**

MONOCROMÁTIC, -Ă, *monocromatici, -ce,* adj. Cu o singură culoare, monocrom (**1**). ✦ (Despre radiaţii) Care este alcătuit din componente cu aceeaşi lungime de undă. — Din fr. **monochromatique.**

MONOCROMATÓR, *monocromatoare,* s.n. Dispozitiv optic care serveşte la separarea radiaţiilor monocromatice dintr-un fascicul complex. ✦ Dispozitiv electromagnetic care serveşte la separarea unui fascicul de particule monocinetice dintr-un fascicul neomogen. — Din fr. **monochromateur.**

MONOCROMÍE, *monocromii,* s.f. **1.** Procedeu de pictură sau de tipar care constă în folosirea unei singure culori; predominare a unei culori într-un tablou. **2.** Reproducere într-o singură culoare. — Din fr. **monochromie.**

MONOCULÁR, -Ă, *monoculari, -e,* adj. **1.** (Med.; despre vedere) Care se realizează cu un singur ochi. **2.** (Fiz.; despre sisteme optice) Cu un singur ocular. — Din fr. **monoculaire.**

MONOCULTÚRĂ, *monoculturi,* s.f. **1.** Sistem de cultivare a aceleiaşi specii de plante mai mulţi ani consecutiv pe acelaşi teren. **2.** Predominare a plantaţiilor de un anumit fel într-o ţară, într-o regiune etc. — Din fr. **monoculture.**

MONODACTÍL, -Ă, *monodactili, -e,* adj., s.n. (Picior) cu un singur deget; soliped. — Din fr. **monodactyle.**

MONODIÁ, *monodiez,* vb. I. Tranz. A cânta o monodie. [Pr.: *-di-a*] — Din **monodie.**

MONODIÁT, -Ă, *monodiaţi, -te,* adj. (Despre opere muzicale) Care este interpretat ca monodie. — V. **monodia.**

MONÓDIC, -Ă, *monodici, -ce,* adj. (Muz.) Care este specific monodiei, de monodie. — Din fr. **monodique.**

MONODÍE, *monodii,* s.f. Melodie executată de o singură voce sau de un ansamblu la unison sau la octavă. — Din fr. **monodie.**

MONODIÉRE, *monodieri,* s.f. (Muz.) Acţiunea de *a monodia.* — V. **monodia.**

MONODRÁMĂ, *monodrame,* s.f. Piesă de teatru cu un singur personaj. — Din germ. **Monodrama,** it. **monodramma.**

MONOELECTROVALÉNT, -Ă, *monoelectrovalenţi, -te,* adj. (Despre elemente chimice) Care are electrovalenţa egală cu unitatea. [Pr.: *-no-e-*] — **Mono-** + **electrovalent.**

MONOFÁG, -Ă, *monofagi, -ge,* adj., s.m. şi f. (Organism) al cărui mod de nutriţie este monofagia. — Din it. **monofago.**

MONOFAGÍE s.f. Mod de nutriţie bazat pe un singur tip de hrană, propriu mai ales paraziţilor. — Din fr. **monophagie.**

MONOFAZÁT, -Ă, *monofazaţi, -te,* adj. (Fiz.; despre un circuit electric alternativ) Care este alimentat cu o singură sursă de tensiune sau cu mai multe surse având tensiunile în fază; (despre o maşină, o instalaţie) care foloseşte circuitul electric descris mai sus; monofazic. — Din fr. **monophasé.**

MONOFÁZIC, -Ă, *monofazici, -ce,* adj. (Fiz.) Monofazat. ✦ (Despre substanţe omogene) Care prezintă, la un moment dat, o singură stare de agregare. — Din **monofazat.**

MONOFAZÍE, *monofazii,* s.f. (Med.) Tulburare de vorbire care se manifestă prin repetarea aceluiaşi sunet, cuvânt etc. — Din engl. **monophasia.**

MONOFÍL, *monofile,* adj. (Bot.; despre caliciul florilor) Care este format dintr-o singură petală. — Din fr. **monophylle.**

MONOFILÉTIC, -Ă, *monofiletici, -ce,* adj. (Biol.; despre populaţii) Care descinde dintr-un strămoş comun sau dintr-o singură populaţie. — Din fr. **monophylétique.**

MONOFIZÍT, -Ă, *monofiziţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine monofizitismului, privitor la monofizitism. **2.** S.m. şi f. Adept al monofizitismului. — Din fr. **monophysite.**

MONOFIZITÍSM s.n. Învăţătură creştină despre unica natură a lui Isus Hristos, cea divină. — **Monofizit** + suf. *-ism.*

MONOFLÓR, -Ă, adj. (Despre miere, polen etc.) Care a fost cules de la o singură specie de floare. — **Mono-** + **flor**[al].

MONOFOBÍE s.f. Stare patologică caracterizată prin frica de singurătate. — Din fr. **monophobie.**

MONOFÓNĂ, *monofone,* adj. (Muz.; despre melodii) Care este executat de o singură voce sau de un singur instrument. — Din **monofonie** (derivat regresiv).

MONOFONEMÁTIC, -Ă, *monofonematici, -ce,* adj. (Lingv.; despre grupuri de sunete) Care are valoarea unui singur fonem. — Din fr. **monophonématique.**

MONOFÓNIC, -Ă, *monofonici, -ce,* adj. (Fiz.) De monofonie, al monofoniei. — Din fr. **monophonique,** engl. **monophonie.**

MONOFONÍE s.f. (Fiz.) Procedeu tehnic de transmitere şi captare a sunetului prin intermediul unui singur canal. — Din fr. **monophonie,** engl. **monophony.**

MONOFÓTO s.n. Monotip adaptat pentru culegerea prin fotografiere. — Din germ. **Monophoto.**

MONOFTÓNG, *monoftongi,* s.m. Vocală provenită din reducerea unui diftong. — Din fr. **monophtongue.**

MONOFTONGÁ, pers. 3 *monoftonghează,* vb. I. Refl. (Despre diftongi) A se reduce la o singură vocală. — Din fr. **monophtonguer.**

MONOFTONGÁRE, *monoftongări,* s.f. Faptul de *a se monoftonga.* — V. **monoftonga.**

MONOFTONGÁT, -Ă, *monoftongaţi, -te,* adj. (Despre diftongi) Care este redus la o singură vocală. — V. **monoftonga.**

MONOGÁM, -Ă, *monogami, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f., adj. Persoană care practică monogamia. **2.** Adj. (Despre căsătorie, familie) Bazat pe monogamie. ✦ (Despre plante) Unisexuat. — Din fr. **monogame.**

MONOGÁMIC, -Ă, *monogamici, -ce,* adj. Monogam. — Din fr. **monogamique.**

MONOGAMÍE s.f. Formă de căsătorie în care unui bărbat sau unei femei i se interzice să aibă, în acelaşi timp, mai multe soţii, respectiv mai mulţi soţi. ✦ Stare a unei plante monogame. — Din germ. **Monogamie,** fr. **monogamie.**

MONOGENÉTIC, -Ă, *monogenetici, -ce,* adj. Conform cu monogeneza, de monogeneză. — **Mono-** + **genetic.**

MONOGENÉZĂ, *monogeneze,* s.f. (Biol.) Reproducere directă, fără alternare de generaţii sexuate şi asexuate. ✦ P. ext. Punct unic de plecare, izvor comun al unui lucru, al unui fenomen. — Din fr. **monogenèse.**

MONOGÉNIC, -Ă, *monogenici, -ce,* adj. (Biol.; despre un caracter) Care este condiționat de o singură genă sau de o pereche de gene. — Din fr. **monogénique.**

MONOGENÍE s.f. (Biol.) Producere de către o femelă numai de descendenți masculi sau numai de descendenți femele. — Din fr. **monogénie.**

MONOGENÍSM s.n. Teorie antropologică care consideră că specia umană are origine unică. — Din fr. **monogénisme.**

MONOGENÍST, -Ă, *monogeniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al monogenismului. — Din fr. **monogéniste.**

MONOGENOPATÍE, *monogenopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecțiuni condiționate de o singură mutație genetică. — Probabil din fr.

MONOGÉRMĂ, *monogerme,* adj. (Bot.; despre semințe) Cu un singur germen. — Din germ. **monogerm.**

MONOGRÁF, -Ă, *monografi, -e,* s.m. și f. (Rar la f.) Autor al unei monografii. — Din fr. **monographe.**

MONOGRAFIÁ, *monografiez,* vb. I. Tranz. A trata monografic. [Pr.: *-fi-a*] — Din **monografie.**

MONOGRÁFIC, -Ă, *monografici, -ce,* adj. Care ține de monografie, privitor la monografie, propriu monografiei. — Din fr. **monographique.**

MONOGRAFÍE, *monografii,* s.f. Studiu științific amplu asupra unui subiect anumit, tratat detaliat și cvasiexhaustiv. — Din fr. **monographie.**

MONOGRAFÍST, -Ă, *monografiști, -ste,* s.m. și f. Specialist în realizarea unei monografii; monograf. — **Monografie** + suf. *-ist.*

MONOGRÁM s.n. v. **monogramă.**

MONOGRÁMĂ, *monograme,* s.f. Semn scris, gravat sau brodat, format prin alăturarea sau împletirea inițialelor numelui și prenumelui unei persoane. [Var.: **monográm** s.n.] — Din fr. **monogramme.**

MONOGRANULÁR, -Ă, *monogranulari, -e,* adj. Compus din granule de aceeași mărime. — **Mono-** + **granular.**

MONOHIBRÍD, -Ă, *monohibrizi, -de,* adj., s.m. (Biol.) (Organism) provenit din monohibridare. — Din fr. **monohybride.**

MONOHIBRIDÁ, *monohibridez,* vb. I. Tranz. (Biol.) A încrucișa indivizi care diferă printr-un singur caracter. — Din fr. **monohybrider.**

MONOHIBRIDÁRE, *monohibridări,* s.f. Acțiunea de *a monohibrida.* — V. **monohibrida.**

MONOHIBRIDÁT, -Ă, *monohibridați, -te,* adj. (Despre specii, indivizi) Care a fost încrucișat cu indivizi care diferă printr-un singur caracter. — V. **monohibrida.**

MONOHIBRIDÍSM s.n. (Biol.) Încrucișare între indivizi care diferă printr-un singur caracter; monohibridare. — Din fr. **monohybridisme.**

MONOHIDRÁT, *monohidrați,* s.m. (Chim.) Hidrat al unei substanțe solide care conține o singură moleculă de apă. — Din fr. **monohydrate.**

MONÓIC, -Ă, *monoici, -ce,* adj. (Despre plante) Care are flori unisexuate, masculine sau feminine, dispuse pe același individ. — Din fr. **monoïque.**

MONOIDEÍSM s.n. (Fil.) Predominare a unei singure idei în gândire. [Pr.: *-no-i-*] — Din fr. **monoïdéisme.**

MONOLÍNGV, -Ă, *monolingvi, -e,* adj. (Despre dicționare, ediții etc.) Într-o singură limbă; unilingv. — Din fr. **monolingue.**

MONOLINGVÍSM s.n. Folosire a unei singure limbi (cea maternă) de către același individ sau același grup social. — Din fr. **monolinguisme.**

MONOLÍT, -Ă, *monoliți, -te,* adj. Care este constituit dintr-o singură bucată, dintr-un singur bloc (**1**). ✦ Fig. Bine închegat, sudat; unitar, omogen; trainic, monolitic. ✦ (Substantivat, n.) Monument construit dintr-un singur bloc de piatră. — Din fr. **monolithe.**

MONOLÍTIC, -Ă, *monolitici, -ce,* adj. Privitor la monolit; de monolit. ✦ Fig. Bine închegat, unitar. — Din fr. **monolithique.**

MONOLITÍSM s.n. (Rar) Însușirea de a fi monolitic. — Din fr. **monolithisme.**

MONOLITIZÁRE, *monolitizări,* s.f. Operație prin care elemente de construcție din beton turnate separat se solidarizează pentru a prelua împreună sarcinile exterioare. — Din **monolit.**

MONOLÓG, *monologuri,* s.n. **1.** Scenă dintr-o lucrare dramatică în care un personaj, fiind singur pe scenă, își exprimă cu glas tare gândurile. ✦ *Monolog interior* = procedeu literar specific romanului sau nuvelei de analiză psihologică, prin care este reprodus fluxul gândirii personajului. ✦ Lucrare dramatică de proporții reduse, destinată să fie interpretată de către un singur actor. **2.** Vorbire neîntreruptă a cuiva, fără a da altuia timp pentru replică; vorbire cu sine însuși. [Pl. și: *monoloage*] — Din fr. **monologue.**

MONOLOGÁ, *monologhez,* vb. I. Intranz. A vorbi singur, a vorbi cu sine însuși. — Din fr. **monologuer.**

MONOLÓGIC, -Ă, *monologici, -ce,* adj. (Rar) Care se bazează pe monolog (interior), de monolog. — Din fr. **monologique.**

MONÓM, *monoame,* s.n. **1.** Expresie algebrică în care intervin numai semnele înmulțirii și ale împărțirii. **2.** Fig. Șir, succesiune neîntreruptă (unul după altul). — Din fr. **monôme.**

MONOMÁN, -Ă, *monomani, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de monomanie. — Din fr. **monomane.**

MONOMANIÁC, -Ă, *monomaniaci, -ce,* adj. (Med.; rar) Monoman. [Pr.: *-ni-ac*] — Din fr. **monomaniaque.**

MONOMANÍE, *monomanii,* s.f. Stare patologică manifestată prin obsesia unui singur gând; idee fixă. — Din fr. **monomanie.**

MONOMÉMBRĂ, *monomembre,* adj. (Gram.; despre propoziții) Format dintr-un singur cuvânt. — **Mono-** + **membră.**

MONOMÉR, *monomeri,* s.m. Substanță chimică simplă, de obicei organică, cu masă moleculară mică și cu caracter nesaturat, care intră în constituția unui polimer. — Din fr. **monomère.**

MONOMETALÍSM s.n. Sistem monetar bazat pe un singur etalon metalic (aurul sau argintul); teorie care preconizează acest sistem. — Din fr. **monométallisme.**

MONOMETALÍST, -Ă, *monometaliști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre sisteme monetare, teorii economice) Care se bazează pe monometalism. **2.** Adj., s.m. și f. Adept al monometalismului. — Din fr. **monométaliste.**

MONOMÉTRU, *monometre,* s.n. **1.** Vers compus dintr-un singur metru. **2.** Vers compus din metri de același fel. — Din fr. **monomètre.**

MONOMORFEMÁTIC, -Ă, *monomorfematici, -ce,* adj. (Lingv.) Format dintr-un singur morfem. — **Mono-** + **morfem** + suf. *-atic.*

MONOMOTÓR, *monomotoare,* adj., s.n. (Avion) care este prevăzut cu un singur motor. — Din fr. **monomoteur.**

MONONUCLEÁRĂ, *mononucleare,* s.f. Globulă albă a sângelui cu un singur nucleu. [Pr.: *-cle-a-*] — Din fr. **mononucléaire.**

MONONUCLEÓZĂ s.f. (În sintagma) *Mononucleoză infecțioasă* = boală infecțioasă acută, benignă, frecventă la copii și la tineri, care se manifestă prin febră și prin creșterea numărului de limfocite și de monocite din sânge și prin mărirea ganglionilor limfatici. [Pr.: *-cle-o-*] — Din fr. **mononucléose.**

MONOPARENTÁL, -Ă, *monoparentali, -e,* adj. Care are numai un singur părinte, de obicei mama. — Din fr. **monoparental.**

MONOPETÁL, -Ă, *monopetali, -e,* adj. (Despre flori) Cu o singură petală; (despre plante) care are flori cu o singură petală. — Din fr. **monopétale.**

MONOPLÁN, *monoplane,* s.n. Avion cu o singură aripă, așezată transversal și simetric față de fuzelaj. — Din fr. **monoplan.**

MONOPLASTÍDĂ, *monoplastide,* s.f. Organism viu, format dintr-o singură celulă (plurinucleară sau uninucleară). — Din fr. **monoplastide.**

MONOPLEGÍE, *monoplegii,* s.f. Paralizie a unui singur membru sau al unei părți din corp. — Din fr. **monoplégie.**

MONOPLOÍD, -Ă, *monoploizi, -de,* adj. (Biol.; despre celule sau organisme vii, adesea substantivat) Al cărui nucleu are un singur set de cromozomi. — Din engl. **monoploid.**

MONOPODIÁL, -Ă, *monopodiali, -e,* adj. (Bot.; despre ramificațiile tulpinii) Cu un singur ax principal; monopodic. [Pr.: *-di-al*] — Din engl. **monopodial.**

MONOPÓDIC, -Ă, *monopodici, -ce,* adj. (Bot.) Monopodial. — Din engl. **monopodic.**

MONOPODÍE, *monopodii,* s.f. **1.** Structură metrică alcătuită dintr-un singur picior. **2.** (Med.) Malformație congenitală caracterizată prin existența unui singur picior. — Din fr. **monopodie.**

MONOPÓDIU, *monopodii,* s.n. Mod de ramificație a tulpinii în care axul principal crește continuu. — Din fr. **monopode.**

MONOPÓL, *monopoluri,* s.n. **1.** Drept exclusiv al cuiva, de obicei al statului, de a dispune de ceva, de a efectua ceva; dominație într-un domeniu, într-una sau mai multe ramuri economice. ✦ (Pop.) Rachiu fabricat de o întreprindere care deține un monopol (**1**). **2.** Privilegiu exclusiv, de drept și de fapt, pe care îl posedă un individ, o întreprindere sau un organism public de a fabrica, de a vinde sau de a exploata anumite bunuri sau servicii. ✦ Firmă sau companie care exercită un control exclusiv asupra producției și comercializării unui produs material sau serviciu, pe un anumit teritoriu, astfel încât are posibilitatea să stabilească atât prețul de vânzare unitar, cât și cantitatea de produse sau de servicii oferite. **3.** Fig. Drept exclusiv pe care și-l arogă cineva. — Din germ. **Monopol,** fr. **monopole.**

MONOPOLÍSM s.n. Tendință de a forma monopoluri; sistem de asociere a marilor întreprinderi pentru a forma monopoluri (**2**). — **Monopol** + suf. *-ism.*

MONOPOLÍST, -Ă, *monopoliști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Organizat pe bază de monopol, privitor la monopol. **2.** S.m. și f. Persoană care deține un monopol, participant la conducerea unui monopol. — Din fr. **monopoliste.**

MONOPOLIZÁ, *monopolizez,* vb. I. Tranz. **1.** A exercita un monopol, a pune stăpânire, cu drept de monopol, pe un domeniu de activitate; a supune unui monopol. **2.** Fig. A acapara, a-și aroga drepturi exclusive asupra cuiva sau a ceva; a reține întreaga atenție sau interesul cuiva. — Din fr. **monopoliser.**

MONOPOLIZÁRE, *monopolizări,* s.f. Acțiunea de *a monopoliza* și rezultatul ei. — V. **monopoliza.**

MONOPOLIZÁT, -Ă, *monopolizați, -te,* adj. Care ține de regimul monopolurilor, care aparține monopolurilor sau este supus unui monopol. — V. **monopoliza.**

MONOPOLIZATÓR, -OÁRE, *monopolizatori, -oare,* adj. Care monopolizează. — **Monopoliza** + suf. *-tor.* Cf. it. m o n o p o l i z z a t o r e.

MONOPÓST, *monoposturi,* s.n. Mașină de curse căreia i s-au adus îmbunătățiri majore și care nu a fost încă lansată pe pista de concurs. — Din fr. **monoposte.**

MONOPRODÚCȚIE, *monoproducții,* s.f. Specializare îngustă a unei economii naționale care se limitează la o singură ramură economică. — **Mono-** + **producție.**

MONOPTÉR, -Ă, *monopteri, -e,* adj. , s.n. (Edificiu circular) cu acoperișul susținut pe un singur rând de coloane. — Din fr. **monoptère.**

MONORÁI, *monoraiuri,* s.n. Monoșină. — Din fr. **monorail.**

MONOREFRINGÉNT, -Ă, *monorefringenți, -te,* adj. (Fiz.; despre substanțe) Cu monorefringență. — Din fr. **monoréfringent.**

MONOREFRINGÉNȚĂ s.f. (Fiz.) Proprietate a unei substanțe de a emite o singură rază refractată pentru fiecare rază incidentă. — Din fr. **monoréfringence.**

MONORÍMĂ, *monorime,* adj. (Despre poezii) Care are aceeași rimă la toate versurile. ✦ (Substantivat) Repetare a aceleiași rime într-o strofă sau poem. — Din fr. **monorime.**

MONOSCÓP, *monoscoape,* s.n. Tub cu fascicul electronic, folosit în televiziune pentru generarea unui semnal de imagine corespunzător unei imagini fixe. — Din fr. **monoscope.**

MONOSEMÁNTIC, -Ă, *monosemantici, -ce,* adj. (Despre cuvinte) Care are un singur sens. — Din fr. **monosémantique.**

MONOSEMANTÍSM s.n. (Lingv.) Caracter al cuvintelor monosemantice; monosemie. — Din fr. **monosémantisme.**

MONOSEMÍE s.f. (Lingv.) Monosemantism. — Din fr. **monosémie.**

MONOSEPÁL, -Ă, *monosepali, -e,* adj. (Bot.; despre flori) Care are o singură sepală; (despre plante) care are florile cu o singură sepală. — Din fr. **monosépale.**

MONOSILÁB, -Ă, *monosilabi, -e,* adj., s.f. (Cuvânt) format dintr-o singură silabă. — Din fr. **monosyllabe.**

MONOSILÁBIC, -Ă, *monosilabici, -ce,* adj. Care are o singură silabă; format din monosilabe. ✦ (Despre limbi) Format (mai ales) din cuvinte cu o singură silabă. — Din fr. **monosyllabique.**

MONOSPÉRM, -Ă, *monospermi, -e,* adj. (Despre fructe) Care are o singură sământă. — Din fr. **monosperme.**

MONOSTÍH, *monostihuri,* s.n. Poezie sau strofă alcătuită dintr-un singur vers. ✦ Poem alcătuit din versuri având același metru. — Din fr. **monostiche.**

MONOSTÍL, *monostiluri,* s.n. (Arhit.) Coloană izolată. — Din fr. **monostyle.**

MONOSTRÓFĂ, *monostrofe,* s.f. Poezie formată dintr-o singură strofă. — **Mono-** + **strofă.**

MONOȘÍNĂ, *monoșine,* s.f. Cale de rulare pentru tracțiune terestră sau suspendată care folosește o singură șină; monorai. — **Mono-** + **șină** (după fr. *monorail).*

MONOTEÍSM s.n. (Bis.) Credința într-o divinitate unică și distinctă de lume. — Din fr. **monothéisme.**

MONOTEÍST, -Ă, *monoteiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de monoteism, privitor la monoteism. **2.** S.m. și f. Adept al monoteismului. — Din fr. **monothéiste.**

MONOTELÍSM s.n. (Rar) Învățătură creștină, din sec. VII, care nu admite decât o singură voință în Isus Hristos, cea divină. — Din fr. **monothélisme.**

MONOTELÍT, *monoteliți,* s.m. (Rar) Adept al monotelismului. — Din fr. **monothélite.**

MONOTEMÁTIC, -Ă, *monotematici, -ce,* adj. Cu o singură temă. — Din engl. **monothematic.**

MONOTÍP, -Ă, *monotipi, -e,* adj., (**2**) *monotipuri,* s.n. **1.** Adj. (Rar) Făcut după un singur model, de un singur tip. **2.** S.n. (Tipogr.) Mașină care culege și toarnă literele una câte una. — Din fr. **monotype.**

MONOTIPÍST, -Ă, *monotipiști, -ste,* s.m. și f. Muncitor care lucrează la monotip (**2**). — Din it. **monotipista.**

MONOTÓN, -Ă, *monotoni, -e,* adj. (Despre glas, sunete, melodii; adesea adverbial) Care are sau care păstrează mereu același ton. ✦ Fig. Care indispune, plictisește etc. prin lipsa de variație sau de varietate; uniform. — Din fr. **monotone.**

MONOTONÍE, *monotonii,* s.f. Lipsă de varietate în ton; ceea ce este monoton. ✦ Fig. Lipsă de variație sau de varietate; uniformitate plictisitoare. — Din fr. **monotonie.**

MONOTONIZÁ, *monotonizez,* vb. I. Tranz. și refl. (Livr.) A (se) face monoton. — Din fr. **monotoniser.**

MONOTONIZÁRE, *monotonizări,* s.f. (Rar) Faptul de *a (se) monotoniza.* — V. **monotoniza.**

MONOTONIZÁT, -Ă, *monotonizați, -te,* adj. Care a devenit monoton. — V. **monotoniza.**

MONOTRÉM, *monotreme,* s.n. (La pl.) Ordin de mamifere primitive, ovipare, cu cioc și cu corpul acoperit cu păr (sau țepi), cărora le lipsesc mameloanele; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. ✧ (Adjectival) *Mamifer monotrem.* [Var.: **monotrémă** s.f.] — Din fr. **monotrème.**

MONOTRÉMĂ s.f. v. **monotrem.**

MONOVALÉNT, -Ă, *monovalenți, -te,* adj. (Despre elemente chimice sau radicali chimici) Care are valența unu. — Din fr. **monovalent.**

MONOVÉRB, *monoverbe,* s.n. Joc distractiv care constă în a reprezenta un cuvânt prin litere combinate între ele sau prin figuri, sensul acestuia reieșind din poziția elementelor componente. — Din it. **monoverbo.**

MONOXÍD, *monoxizi,* s.m. (Chim.) Oxid cu un singur atom de oxigen în moleculă. — Din fr. **monoxyde.**

MONOXÍL, -Ă, *monoxili, -e,* adj., s.n. (Barcă primitivă) construită dintr-un trunchi de copac scobit. — Din fr. **monoxyle.**

MONOZAHARÍDĂ, *monozaharide,* s.f. Substanță chimică organică din clasa glucidelor, care poate fi obținută prin hidroliza zaharurilor și care nu se poate desface în zaharide mai simple. — Din fr. **monosaccharide.**

MONSENIÓR, *monseniori,* s.m. Titlu acordat în Occident principilor din familiile domnitoare, cardinalilor și altor înalți prelați; persoană cu acest titlu. — Din fr. **monseigneur.**

MÓNSTRU, *monștri,* s.m. **1.** Ființă mitologică cu corpul format din părți ale unor animale diferite sau din unele părți de om și altele de animal. **2.** Ființă care se naște cu mari anomalii fizice; pocitanie; *fig.* om cu mari defecte morale, om josnic, crud, denaturat. **3.** Namilă, matahală. ✦ Fig. (Adjectival) De proporții mari, extraordinar, neobișnuit. — Din lat. **monstrum,** fr. **monstre.**

MONSTRUÓS, -OÁSĂ, *monstruoși, -oase,* adj. **1.** Care are un aspect respingător, ieșit din comun, care se abate de la normal, ca un monstru, anormal, cu mari anomalii; urât, oribil, hidos; *fig.* neestetic, neartistic. ✦ Fig. Îngrozitor, rău, denaturat. **2.** Exagerat de mare; enorm, colosal. [Pr.: *-stru-os*] — Din fr. **monstrueux.**

MONSTRUOZITÁTE, *monstruozități,* s.f. Faptul de a fi monstruos; ceea ce este ieșit din comun și respingător ca aspect, ceea ce este monstruos. ✦ Fig. Ceea ce produce groază, repulsie; grozăvie, cruzime. [Pr.: *-stru-o-*] — Din fr. **monstruosité.**

MONȘÉR s.m. (Fam.) Termen familiar cu care o persoană se adresează unui bărbat. — Din fr. **mon cher.**

MONT, *monturi,* s.n. Parte care rămâne după amputarea unei mâini sau a unui picior; ciot. ✦ Capăt proeminent al unui os sau al unei articulații; *spec.* proeminență patologică a unui os sau a unei articulații, îndeosebi la degetul gros de la picior. — Din **bont.**

MONTÁ[1], *montez,* vb. I. Tranz. **1.** A fixa la locul lor diferite piese ale unui sistem tehnic; a asambla, a îmbina. ✦ A potrivi, a amplasa la locul de funcționare o parte a unui mecanism, a unui obiect. ✦ A fixa pietre prețioase într-o bijuterie. **2.** A pregăti reprezentarea unui spectacol artistic, a pune în scenă. **3.** Fig. A pune la cale. ✦ A întărâta pe cineva împotriva cuiva; a ațâța. — Din fr. **monter.**

MONTÁ[2], pers. 3 *montează,* vb. I. Tranz. (Despre animale masculine) A efectua o montă, a fecunda. — Din **montă.**

MONTÁJ, *montaje,* s.n. **1.** Montare[1]; (concr.) ansamblu, sistem rezultat în urma unei montări. **2.** Reunire a unor imagini (picturale, grafice, fotografice) independente sau a unora care fac parte dintr-o compoziție pentru a obține un ansamblu; (concr.) ansamblu realizat astfel. **3.** Fază finală în tehnica de lucru a unui film, care cuprinde selectarea scenelor, stabilirea ordinii și lungimii definitive a secvențelor, mixajul cu acompaniamentul sonor etc. în conformitate cu succesiunea indicată de scenariu și cu viziunea artistică a regizorului. **4.** Combinarea într-o ordine succesivă logică și într-un tot unitar a scenelor și a episoadelor caracteristice dintr-o operă literară, dintr-o compoziție muzicală etc., în vederea unei transmisii radiofonice, de televiziune sau pentru un spectacol. *Montaj literar.* — Din fr. **montage.**

MONTÁN, -Ă, *montani, -e,* adj. De munte, de la munte, specific muntelui. — Din lat. **montanus.**

MONTÁNT, -Ă, *montanți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. Ridicat în sus, înălțat, înalt. **2.** S.m. Bară de lemn sau de metal care se așază vertical într-o construcție și care servește ca piesă de susținere. — Din fr. **montant.**

MONTÁRE[1], *montări,* s.f. Acțiunea de *a monta*[1] și rezultatul ei. — V. **monta[1].**

MONTÁRE[2], *montări,* s.f. Montă (**1**). — V. **monta[2].**

MONTÁT, -Ă, *montați, -te,* adj. (Despre piese, instalații etc.) Care a fost pus, fixat, îmbinat la locul potrivit. — V. **monta[1].**

MONTATÓR, -OÁRE, *montatori, -oare,* s.m. și f. Tehnician care montează diferite părți ale unor obiecte sau aparate; montor. — **Monta[1]** + suf. *-tor.* Cf. it. m o n t a t o r e.

MÓNTĂ, *monte,* s.f. **1.** Împerechere a două animale de sex opus în vederea reproducerii; montare[2]. **2.** Herghelie de armăsari pentru reproducere. — Din fr. **monte.**

MONTGOLFIÉR, *montgolfiere,* s.n. Aerostat primitiv umplut cu aer cald. [Pr.: *-fi-er.* — Var.: **montgolfiéră** s.f.] — Din fr. **montgolfière.**

MONTGOLFIÉRĂ s.f. v. **montgolfier.**

MONTÍCUL, *monticuli,* s.m. **1.** (Geol.) Formă de relief cu aspect de movilă; munte mic, colină. **2.** (Anat.) Mică proeminență. [Var.: **montículă** s.f.] — Din fr. **monticule,** lat. **monticula.**

MONTÍCULĂ s.f. v. **monticul.**

MONTMORILLONÍT, *montmorillonite,* s.n. Alumosilicat natural de magneziu, aluminiu și fier, din grupa mineralelor argiloase, moale, gras, absorbant, de culoare albă, folosit la purificarea diferitelor soluții, în industria textilă, a cauciucului, cosmetică, alimentară etc. [Pr.: *-ri-lo-*] — Din fr. **montmorillonite.**

MONTÓR, -OÁRE, *montori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Montator. — Din fr. **monteur.**

MONTÚRĂ, *monturi,* s.f. Piesă sau parte a unui sistem tehnic în care se montează o altă piesă a acestuia. ✦ Spec. Mod de fixare a pietrelor prețioase într-o bijuterie; garnitură de metal care fixează o piatră prețioasă într-o bijuterie sau care adăpostește mecanismul unui ceasornic. — Din germ. **Montur,** fr. **monture.**

MONȚIÁN, -Ă, *monțieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Primul etaj al eocenului inferior, caracterizat prin faună de gasteropode, lamelibranhiate și foraminifere. **2.** Adj. Care

aparține monțianului (**1**), privitor la monțian; din monțian. [Pr.: -*ți-an*] — Din fr. **montien,** germ. **Montien,** engl. **Montian.**

MONUMÉNT, *monumente,* s.n. **1.** Operă de sculptură sau de arhitectură destinată să perpetueze amintirea unui eveniment sau a unei personalități remarcabile; *p. ext.* construcție arhitectonică de proporții mari sau de o deosebită valoare. ✦ Fig. Orice operă, document istoric sau creație culturală de însemnătate națională sau internațională. **2.** (În sintagma) *Monument al naturii* = plantă, animal, formațiune naturală, teritoriu etc. de mare însemnătate științifică sau estetică, considerate bunuri ale întregului popor, ocrotite prin lege și conservate pentru posteritate. — Din fr. **monument,** lat. **monumentum.**

MONUMENTÁL, -Ă, *monumentali, -e,* adj. Care aparține monumentelor, privitor la monumente; *p. ext.* grandios, măreț, impunător prin proporțiile sale. ✦ Fig. Remarcabil. — Din lat. **monumentalis,** fr. **monumental,** it. **monumentale.**

MONUMENTALÍSM s.n. Calitatea a ceea ce este monumental; grandoare, măreție, monumentalitate. — **Monumental** + suf. *-ism.*

MONUMENTALÍST, -Ă, *monumentaliști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Autor de lucrări monumentale. — **Monumental** + suf. *-ist.*

MONUMENTALITÁTE s.f. Însușirea de a fi monumental; calitatea a ceea ce este monumental; grandoare, măreție. — Din fr. **monumentalité.**

MONUMENTALIZÁ, *monumentalizez,* vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A da sau a căpăta un caracter grandios, măreț. — Din fr. **monumentaliser.**

MONUMENTALIZÁRE, *monumentalizări,* s.f. Acțiunea de *a monumentaliza* și rezultatul ei. — V. **monumentaliza.**

MOP, *mopuri,* s.n. Spălător pentru pardoseli din gresie, mozaic, linoleum etc., format dintr-un pămătuf din fâșii de material textil prins într-un mâner lung. — Din engl. **mop.**

MOPS, (**1**) *mopși,* s.m., (**2**) *mopsuri,* s.n. **1.** S.m. Câine de talie mică, cu capul mare, globulos, cu botul turtit, cu părul scurt și neted; buldog. ✦ Epitet dat unei persoane cu nasul turtit. **2.** S.n. Clește cu fălci curbate folosit la strângerea țevilor, a vanelor etc. în cadrul operațiilor de montare. — Din germ. **Mops.**

MOR interj. (De obicei repetat) Cuvânt care redă mormăitul ursului. — Onomatopee.

MORACÉE, *moracee,* s.f. (La pl.) Familie de plante lemnoase, rareori erbacee, cu frunze alterne, întregi sau lobate, cu flori dispuse în inflorescențe și fructe nucule, achene sau drupe, reunite într-un fruct compus; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. — Din fr. **moracée.**

MORÁL, -Ă, (**I**) *morali, -e,* adj., (**II**) *moraluri,* s.n. **I.** Adj. **1.** Care aparține moralei, conduitei admise și practicate într-o societate, care se referă la morală; etic; care este conform cu morala; cinstit, bun; moralicesc. ✦ Care conține o învățătură; moralizator. **2.** Care aparține psihicului, spiritului, intelectului, care se referă la psihic, spirit sau intelect; spiritual, intelectual. **II.** S.n. **1.** Ansamblul facultăților sufletești și spirituale. **2.** Stare afectivă, dispoziție sufletească temporară care privește puterea, dorința, fermitatea de a suporta pericolele, oboseala, dificultățile. ✦ Curaj, tărie sufletească. ✧ Expr. *A ridica moralul* (cuiva) = a îmbărbăta (pe cineva). *A(-i) scădea* (cuiva) *moralul* = a (se) demoraliza, a (se) descuraja. — Din lat. **moralis, -e,** fr. **moral.**

MORÁLĂ, (**3**) *morale,* s.f. **1.** Ansamblul convingerilor, atitudinilor, deprinderilor reflectate și fixate în principii, norme, reguli, determinate istoric și social, care reglementează comportarea și raporturile indivizilor între ei, precum și dintre aceștia și colectivitate și a căror respectare se întemeiază pe conștiință și pe opinia publică; etică. **2.** Disciplină științifică care se ocupă cu normele de comportare a oamenilor în societate; (concr.) carte care cuprinde aceste norme; etică. **3.** Concluzie moralizatoare cuprinsă într-o scriere, mai ales într-o fabulă; învățătură. ✦ (Fam.) Dojană, mustrare. — Din lat. **moralis,** fr. **morale.**

MORALICÉSC, -EÁSCĂ, *moralicești,* adj. (Înv.) Moral (**I 1**). — **Moral** + suf. *-icesc.*

MORALICÉȘTE adv. **1.** Moralmente. **2.** (Înv.) După regulile moralei. — **Moral** + suf. *-icește.*

MORALÍSM s.n. (Rar) Predominare a moralei într-o doctrină (filosofică). — Din fr. **moralisme.**

MORALÍST, -Ă, *moraliști, -ste,* s.m. și f. **1.** Filosof, gânditor, scriitor etc. care se preocupă de probleme de morală. **2.** (Fam.; peior.) Persoană căreia îi place să facă morală, să dojenească mereu. — Din fr. **moraliste.**

MORALITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este moral (**I 1**); natura, caracterul, valoarea unui fapt, a conduitei unei persoane sau a unei colectivități din punct de vedere moral. ✦ Comportare, conduită, moravuri în conformitate cu principiile morale; cinste, bună purtare. — Din lat. **moralitas, -atis,** fr. **moralité.**

MORALIZÁ, *moralizez,* vb. I. Tranz. **1.** A da cuiva învățături morale. **2.** (Fam.) A face cuiva morală; a mustra, a dojeni. — Din fr. **moraliser.**

MORALIZÁNT, -Ă, *moralizanți, -te,* adj. (Rar) Moralizator. — Din fr. **moralisant.**

MORALIZÁRE, *moralizări,* s.f. Acțiunea de *a moraliza* și rezultatul ei. — V. **moraliza.**

MORALIZATÓR, -OÁRE, *moralizatori, -oare,* adj. Care contribuie la crearea unei atmosfere morale, la răspândirea moralei, care dă învățături morale, care moralizează pe cineva; educativ. ✦ (Și substantivat; peior.) Care propovăduiește principiile morale cu ostentație. — Din fr. **moralisateur.**

MORALMÉNTE adv. Din punctul de vedere al moralei (**1**), sub raport moral (**I 1**); moralicește. — Din fr. **moralement,** it. **moralmente.**

MORÁR, *morari,* s.m. **1.** Proprietar sau conducător al unei mori; muncitor într-o moară. ✦ Muncitor într-o întreprindere în care se macină diferite materii. **2.** Gândac cu aripile lucioase, brune sau negre, care trăiește prin mori; gândac de făină *(Tenebrio molitor).* — **Moară** + suf. *-ar.*

MORATÓRIU, -IE, *moratorii,* s.n., adj. **1.** S.n. Amânare pe o anumită perioadă a plății datoriilor unui debitor, acordată de o instanță judecătorească după declararea lui în stare de faliment; amânare a plății datoriilor publice și particulare scadente, stabilită prin lege, pe un anumit timp sau pe întreaga perioadă în care există împrejurări speciale. **2.** Adj. Care ține de moratoriu (**1**), privitor la un moratoriu; care acordă un termen de plată (amânat). ✧ *Dobânzi moratorii* = dobânzile pe care urmează să le plătească cineva de la data acordării moratoriului până la achitarea datoriilor. *Daune moratorii* = despăgubiri care se acordă creditorului în caz de întârziere de plată a unei obligații de către debitor și care se calculează din momentul trimiterii somației. — Din it. **moratorio,** lat. **moratorium,** germ. **Moratorium.**

MORÁV, -Ă, *moravi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Moravia. **2.** Adj. Care aparține Moraviei sau moravilor (**1**), privitor la Moravia ori la moravi. — Din fr. **morave.** Cf. n. pr. M o r a v i a.

MORÁVURI s.n. pl. Totalitatea obiceiurilor și deprinderilor unui popor, ale unui grup social sau ale unei persoane; conduită morală, moralitate. ✧ *Bunele moravuri* = decență în comportare. — Din **năravuri** (refăcut după lat. *mos, moris*).

MÓRĂ, *more,* s.f. (În prozodia latină) Timp necesar pentru pronunțarea unei silabe scurte. — Din lat. **mora.**

MORĂRÁȘ, *morărași,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *morar;* morărel. — **Morar** + suf. *-aș.*

MORĂREÁSĂ, *morărese,* s.f. Morăriță. — **Morar** + suf. *-easă.*

MORĂRÉL, *morărei,* s.m. (Rar) Morăraș. — **Morar** + suf. *-el.*

MORĂRÉSC, -EÁSCĂ, *morărești,* adj. (Rar) Care aparține morii sau morarului, privitor la moară sau la morar, caracteristic morii sau morarului. — **Morar** + suf. *-esc.*

MORĂRÍ, *morăresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A practica meseria de morar, a fi morar. — Din **morar.**

MORĂRÍE s.f. (Rar) Morărit (**1**). — **Morar** + suf. *-ie.*

MORĂRÍT s.n. **1.** Meseria morarului; morărie. **2.** Operație de măcinare a cerealelor (sau a altor materiale). ✦ Ramură industrială care se ocupă cu prelucrarea prin zdrobire și mărunțire a boabelor de cereale, producând făină, crupe, griș, orez decorticat etc. **3.** Impozit care se plătea în trecut în Țările Române pe mori. — V. **morări.**

MORĂRÍȚĂ, *morărițe,* s.f. **1.** Soție de morar; stăpâna unei mori; morăreasă. **2.** (La sg. art.; reg.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — **Morar** + suf. *-iță.*

MORB, *morburi,* s.n. (Livr.) Boală. ✧ *Morbul lui Pott* = tuberculoză osoasă localizată la coloana vertebrală. — Din lat. **morbus.**

MORBÍD, -Ă, *morbizi, -de,* adj. Care indică o stare bolnăvicioasă sau rezultă dintr-o astfel de stare; nesănătos (din punct de vedere fizic sau moral). — Din lat. **morbidus,** fr. **morbide.**

MORBIDÉȚĂ s.f. v. **morbidețe.**

MORBIDÉȚE s.f. (Livr.) Rafinament bolnăvicios, moliciune, sensibilitate excesivă; lipsă de vitalitate, de energie. ✦ Delicatețe și moliciune reflectate în creații artistice (mai ales plastice). [Var.: **morbidéță** s.f.] — Din it. **morbidezza,** fr. **morbidesse.**

MORBIDITÁTE s.f. **1.** Faptul de a fi bolnav. **2.** Caracterul a ceea ce este morbid; predispoziție la îmbolnăvire. **3.** Raportul dintre numărul bolnavilor și întreaga populație dintr-un loc dat într-o anumită perioadă de timp. — Din fr. **morbidité.**

MORBÓS, -OÁSĂ, *morboși, -oase,* adj. (Rar) Bolnav; bolnăvicios. — Din lat. **morbosus.**

MÓRCOV, *morcovi,* s.m. **1.** Plantă leguminoasă din familia umbeliferelor, cu rădăcina groasă în formă de con, de culoare galbenă-roșiatică și cu gust dulce, folosită în alimentație *(Daucus carota sativa).* ✧ *Morcov sălbatic* (sau *de câmp)* sau *morcovul câmpului* = rușinea-fetei *(Daucus carota).* **2.** (Arg. și fam.) Fiecare dintre bornele fixate pe marginile unei șosele. — Din bg. **morkov.**

MORCOVEÁNCĂ, *morcovence,* s.f. Plantă erbacee cu frunze lucitoare, cu flori albe dispuse în umbele și cu fructe ovale, care crește în regiunile muntoase *(Pleurospermum austriacum).* — **Morcov** + suf. *-eancă.*

MORCOVÉL, *morcovei,* s.m. Diminutiv al lui *morcov.* — **Morcov** + suf. *-el.*

MORCOVÍU, -ÍE, *morcovii,* adj. (Rar) De culoarea morcovului; roșcat, portocaliu. — **Morcov** + suf. *-iu.*

MORDÁCE adj. invar. (Livr.) Mușcător (**2**). — Din lat. **mordacis.**

MORDACITÁTE s.f. (Livr.) Caracter mușcător, ironic, caustic (al unui cuvânt, al unui comentariu etc.). — Din lat. **mordacitas, -atis,** fr. **mordacité.**

MORDANSÁRE s.f. Tratament cu substanțe chimice speciale, aplicat fibrelor textile în scopul fixării pe ele a coloranților fără afinitate sau cu afinitate foarte mică pentru fibra respectivă. — Cf. fr. mordançage, mordancer.

MORDÁNT, -Ă, *mordanți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. (Livr.) Mușcător, caustic. **2.** S.m. Substanță chimică care fixează coloranții pe fibrele textile. **3.** S.m. Mordent. [Var.: **mordént** s.m.] — Din fr. **mordant.**

MORDÉNT[1], *mordenți,* s.m. (Muz.) Ornament care constă în succesiunea rapidă a notei reale din melodie cu nota alăturată și revenirea la aceeași notă reală. — Din it. **mordente.**

MORDÉNT[2] s.m. v. **mordant.**

MORÉNĂ, *morene,* s.f. Formă acumulativă de relief, alcătuită din material detritic transportat de ghețari și depus în locul de topire a gheții. — Din fr. **moraine.**

MORÉNDO adv. (Muz.; indică modul de executare) Micșorând treptat intensitatea sunetului până la dispariția lui totală. — Cuv. it.

MORÉNIC, -Ă, *morenici, -ce,* adj. (Geogr.) De morenă. — Din fr. **morainique.**

MORÉSC, -Ă, (**1**) *morești,* adj., s.f. **1.** Adj. (Înv.) Maur. **2.** S.f. (Muz.) Dans maur cu ritm vioi. [Adj. f. și: *moreáscă*] — Din fr. **moresque,** it. **moresco.**

MORFÉM, *morfeme,* s.n. (Gram.) Element morfologic (afix, accent, desinență, alternanță fonetică, cuvânt auxiliar etc.) cu ajutorul căruia se formează, de la o rădăcină, cuvinte și forme flexionare noi; cea mai mică unitate din structura morfologică a cuvântului cu un sens determinat (lexical sau gramatical). — Din fr. **morphème.**

MORFEMÁTIC, -Ă, *morfematici, -ce,* adj. Care ține de morfem, privitor la morfem. — **Morfem** + suf. *-atic.*

MORFÍNĂ s.f. Substanță alcaloidă extrasă din opiu, folosită drept calmant, narcotic sau stupefiant; morfiu. — Din fr. **morphine.**

MORFINÍSM s.n. Intoxicație provocată de folosirea excesivă a morfinei. — Din fr. **morphinisme.**

MORFINOMÁN, -Ă, *morfinomani, -e,* s.m. și f. Persoană care folosește în mod obișnuit morfină, care suferă de morfinomanie. — Din fr. **morphinomane.**

MORFINOMANÍE s.f. Toxicomanie care constă în introducerea repetată în organism, prin injecții, a unor doze din ce în ce mai mari de morfină. — Din fr. **morphinomanie.**

MÓRFIU s.n. (Reg.) Morfină. — Din germ. **Morphium.**

MORFOFIZIOLÓGIC, -Ă, *morfofiziologici, -ce,* adj. (Biol.) Care ține de morfofiziologie, privitor la morfofiziologie, care se referă la structura și la funcția unui organism sau a unui organ. [Pr.: *-zi-o-*] — Din **morfofiziologie.**

MORFOFIZIOLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studierea raportului dintre structura celulelor, a țesuturilor sau a organelor și funcțiile lor. [Pr.: *-zi-o-*] — **Morfo**[logie] + **fiziologie.**

MORFOGÉN, -Ă, *morfogeni, -e,* adj. (Biol.; rar) Morfogenetic (**1**). — Din fr. **morphogène.**

MORFOGENÉTIC, -Ă, *morfogenetici, -ce,* adj. **1.** (Biol.) De morfogeneză (**1**); (rar) morfogen. **2.** (Geol.) Care contribuie la crearea formelor de relief. — Din fr. **morphogénétique.**

MORFOGENÉZĂ s.f. **1.** Proces de formare a structurilor morfologice ale organismelor. **2.** Ramură a geomorfologiei care studiază originea formelor de relief; morfogenie. — Din fr. **morphogenèse.**

MORFOGENÍE s.f. Ramură a geomorfologiei care se ocupă cu studiul originii formelor de relief. — Din fr. **morphogénie.**

MORFOGNOZÍE s.f. (Med.) Identificare a formei obiectelor numai prin pipăit. — Din fr. **morphognosie.**

MORFOLEÁLĂ, *morfoleli,* s.f. (Fam.) Acțiunea de *a morfoli* și rezultatul ei. — **Morfoli** + suf. *-eală.*

MORFOLÍ, *morfolesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) **1.** A mesteca un aliment cu gingiile, în lipsa dinților; a molfăi; *p. ext.* a mânca încet, cu greutate, fără poftă, a mesteca alene; a morfologi. ✧ Expr. *A morfoli vorbele* = a vorbi nedeslușit, a îngăima, a bolborosi. ✦ A învârti între dinți, a roade un lucru necomestibil. **2.** P. anal. A suci și a răsuci un lucru pe toate părțile; a frământa, a mototoli. ✦ Fig. A degrada, a întina, a terfeli, a deteriora, a strica. — Formație onomatopeică.

MORFOLÍT, -Ă, *morfoliți, -te,* adj. (Fam.) **1.** (Despre vorbe) Îngăimat, nedeslușit. **2.** (Despre obiecte) Terfelit, stricat. — V. **morfoli.**

MORFOLOGÍ, *morfologesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A morfoli (**1**). — Cf. morfoli.

MORFOLÓGIC, -Ă, *morfologici, -ce,* adj. **1.** Privitor la structura organismelor plantelor și animalelor și la structura solului (terestru). **2.** (Lingv.) Care privește studiul părților de vorbire și flexiunea lor, care ține de morfologie (**2**), privitor la morfologie. — Din fr. **morfologique.**

MORFOLOGÍE s.f. **1.** Știință care studiază forma și structura organismelor plantelor și animalelor la nivel macroscopic sau microscopic. **2.** Parte a structurii gramaticale constituită din totalitatea regulilor privitoare la formarea cuvintelor, la structura lor internă și la modificările lor formale în diferitele lor folosiri; parte a gramaticii care se ocupă cu studiul acestor reguli. — Din fr. **morphologie.**

MORFONÉM, *morfoneme,* s.n. (Lingv.) Fonem care intră în alternanțe morfologice. — Din fr. **morphonème.**

MORFONOLÓGIC, -Ă, *morfonologici, -ce,* adj. (Lingv.) De morfonologie. — Din fr. **morphonologique.**

MORFONOLOGÍE s.f. Disciplină lingvistică având ca obiect studierea utilizării în morfologie a mijloacelor fonologice ale unei limbi. — Din fr. **morphonologie.**

MORFOPATOLÓG, -Ă, *morfopatologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Medic specialist în morfopatologie. — Din **morfopatologie** (derivat regresiv).

MORFOPATOLOGÍE s.f. (Biol.) Ramură a morfologiei (**1**) care studiază forma și structurile diferitelor organe în condiții patologice. — Din fr. **morphopathologie.**

MORGANÁTICĂ, *morganatice,* adj. (În sintagmele) *Căsătorie morganatică* = căsătorie între un bărbat dintr-o familie domnitoare și o femeie de rang social inferior. *Soție morganatică* = soție care a contractat o căsătorie morganatică și care nu beneficiază de toate drepturile acordate soțului. — Din fr. **morganatique,** lat. **morganaticus.**

MORGANÍSM s.n. (Biol.) Concepție potrivit căreia substratul material al eredității este cromozomul, în care genele sunt dispuse liniar, în puncte precise. — Din germ. **Morganismus.**

MORGANÍST, -Ă, *morganiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al morganismului. — Din germ. **Morganist.**

MORGĂ[1], *morgi,* s.f. Clădire special amenajată în care se depun cadavrele neidentificate și unde se fac autopsii în cazul când este necesar să se constate cauza morții; institut medico-legal. ✦ Sală specială într-un spital unde se depun morții pentru constatarea cauzei decesului. — Din fr. **morgue.**

MÓRGĂ[2] s.f. (Livr.) Atitudine afectată și disprețuitoare; aroganță, trufie, îngâmfare. — Din fr. **morgue.**

MÓRIA s.f. Tulburare psihică manifestată printr-o stare de euforie, bună dispoziție exagerată și tendința de a face glume. [Pr.: *-ri-a*] — Din ngr. **moría.**

MORIÓN, (**1**) *morioane,* s.n. **1.** Coif metalic cu marginea răsfrântă și cu o creastă înălțată pe calotă, utilizat în sec. XVI. **2.** Varietate de cuarț de culoare neagră sau brună, utilizată ca piatră semiprețioasă la confecționarea unor bijuterii. [Pr.: *-ri-on*] — Din fr. **morion.**

MORÍSC, -Ă, *morisci, -sce,* s.m., adj. (Rar) **1.** S.m. (La pl.) Populație maură din Peninsula Iberică, convertită cu forța la catolicism la sfârșitul sec. XV, persecutată și după creștinare și expulzată din Spania; (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație. **2.** Adj. Care aparține moriscilor (**1**), privitor la morisci. — Din sp. **morisco,** fr. **morisque.**

MORÍȘCĂ, *moriști,* s.f. **1.** Mașină agricolă de vânturat cereale. **2.** Râșniță cu care se macină pesmet, cafea, piper etc. **3.** Moară mică pusă în mișcare de vânt, de apă sau cu mâna. **4.** Jucărie care înfățișează aripile sau roata unei mori de vânt; jucărie care se învârte în mână și produce un sunet caracteristic (folosită și pentru a speria păsările din semănături). ✧ *Moriscă de vânt* = obiect ornamental, imitând aripile unei mori de vânt, pus pe acoperișul caselor, care, la bătaia vântului, se rotește în direcția acestuia. **5.** (În sintagma) *Moriscă hidrometrică* (sau *hidraulică*) = aparat format dintr-un rotor, cu una sau cu mai multe palete, care se rotește sub acțiunea curentului de apă și servește la măsurarea vitezei unui curs de apă. — **Moară** + suf. *-ișcă.*

MORMÁN, *mormane,* s.n. Îngrămădire de obiecte de același fel; cantitate (mare) dintr-un material strâns la un loc; grămadă, maldăr. — Et. nec.

MORMĂÍ, *mórmăi,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre urși) A scoate sunete scurte și joase, caracteristice speciei; a mormorosi. ✦ P. ext. (Despre alte animale) A scoate sunete groase asemănătoare cu ale ursului. **2.** Fig. (Despre oameni) A vorbi nedeslușit, pe un ton coborât sau nazal, de obicei cu intenția de a manifesta o nemulțumire; a bombăni, a mârâi. ✧ Loc. adv. *Pe mormăite* = mormăind (pentru a-și arăta nemulțumirea); cu nemulțumire, fără plăcere, cârtind. [Prez. ind. și: *mormăiesc.* — Var.: (reg.) **mornăí** vb. IV] — **Mor** + **m**[or] + suf. *-ăi.*

MORMĂIÁLĂ, *mormăieli,* s.f. Mormăit[1]. [Pr.: *-mă-ia-*] — **Mormăi** + suf. *-eală.*

MORMĂÍRE, *mormăiri,* s.f. Acțiunea de *a mormăi* și rezultatul ei. — V. **mormăi.**

MORMĂÍT[1], *mormăituri,* s.n. Faptul de *a mormăi;* mormăială, mormăitură; sunete caracteristice pe care le scoate ursul sau, *p. ext.,* alte animale. ✦ Rostire nedeslușită, pe ton coborât, a cuvintelor (arătând nemulțumire). — V. **mormăi.**

MORMĂÍT[2], -Ă, *mormăiți, -te,* adj. (Despre cuvinte, sunete) Rostit încet și nedeslușit; îngăimat. [Var.: **mornăít, -ă** adj.] — V. **mormăi.**

MORMĂITÚRĂ, *mormăituri,* s.f. (Rar) Mormăit[1]. [Pr.: *-mă-i-*] — **Mormăi** + suf. *-tură.*

MORMÁNT, *morminte,* s.n. Groapă săpată în pământ pentru înhumarea celor decedați; loc special amenajat unde este înmormântat cineva. ✧ Expr. *A duce* (pe cineva) *la mormânt* sau *a băga* (pe cineva) *în mormânt* = a pricinui moartea cuiva; *p. ext.* a necăji, a chinui foarte mult (pe cineva). *A intra în mormânt* = a muri. ✦ Monument funerar; cavou. [Pl. și: *mormânturi*] — Lat. **monumentum.**

MORMÂNTÁ, *mormântez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A înmormânta. — Din **mormânt.**

MORMÂNTÁL, -Ă, *mormântali, -e,* adj. **1.** De mormânt. ✧ *Tăcere* (sau *liniște*) *mormântală* = tăcere (sau liniște) deplină, absolută. **2.** De înmormântare, funebru. — **Mormânt** + suf. *-al.*

MORMÂNTÁRE, *mormântări,* s.f. (Reg.) Înmormântare. — V. **mormânta.**

MORMOLÓC, *mormoloci,* s.m. **1.** Larvă cu coadă a batracienilor în prima fază de dezvoltare, având branhii în loc de plămâni. **2.** Fig. (Fam.) Om molatic, lipsit de energie, încet în mişcări. ✦ Epitet glumeţ dat copiilor mici. — Din sb. **mrmoljak.**

MORMÓN, -Ă, *mormoni, -e,* s.m. şi f. Membru al unei secte creştine din Statele Unite ale Americii, care propovăduieşte întoarcerea apropiată a lui Isus Hristos şi care iniţial practica poligamia. — Din fr. **mormon.**

MORMONÍSM s.n. Doctrina religioasă a mormonilor. — Din fr. **mormonisme.**

MORMOROSÍ, *mormorosesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A mormăi (**1**). — Contaminare între **mormăi** şi **bolborosi.**

MORNĂÍ vb. IV v. **mormăi.**

MORNĂÍT, -Ă adj. v. **mormăit**[2]**.**

MOROÁICĂ, *moroaice,* s.f. (În superstiţii) Strigoaică. — **Moroi** + suf. *-oaică.*

MOROCĂNEÁLĂ, *morocăneli,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a morocăni;* mustrare, cicăleală. — **Morocăni** + suf. *-eală.*

MOROCĂNÍ, *morocănesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A certa pe cineva mereu; a mustra, a cicăli. — Cf. magh. m o r o g.

MOROCĂNÓS, -OÁSĂ, *morocănoşi, -oase,* adj. (Despre oameni) Ursuz, posomorât, tăcut, posac; (despre înfăţişarea, manifestările oamenilor) care trădează, exprimă o proastă dispoziţie sufletească. — **Morocăni** + suf. *-os.*

MORÓI, *moroi,* s.m. (În superstiţii) Strigoi, vârcolac, pricolici. — Cf. sl. m o r a.

MORÓN s.m. v. **morun.**

MORONÁŞ s.m. v. **morunaş.**

MOROŞÁN, -Ă, *moroşeni, -e,* s.m. şi f. (Reg.) Maramureşean. — Cf. m a r a m u r e ş e a n.

MÓRSĂ, *morse,* s.f. Mamifer carnivor din mările polare, lung de 3-4 metri, gros şi greoi, cu membre scurte în formă de lopeţi, cu caninii superiori foarte dezvoltaţi; vacă-de-mare *(Odobaenus rosmarus).* — Din fr. **morse.**

MÓRSE s.n. (Şi în sintagma *alfabet Morse)* Cod telegrafic în care literele alfabetului sunt reprezentate prin puncte şi linii. ✦ (De obicei în sintagmele *aparat* sau *telegraf Morse)* Aparat cu care se transmit semnale telegrafice cu acest cod. — Din fr. **morse.**

MORT, MOÁRTĂ, *morţi, moarte,* adj., s.m. şi f. **I.** Adj. **1.** (Despre fiinţe) Care nu mai trăieşte, care a murit. ✧ Expr. *A se face mort în păpuşoi* sau (substantivat) *a face pe mortul în păpuşoi* = a se face că nu ştie nimic, a simula nevinovăţia, a face pe prostul. *A o lăsa moartă (în păpuşoi)* = a lăsa o chestiune încurcată, a renunţa la ceva. *A fi mort fără* (sau *după) cineva* sau *ceva* = a nu putea trăi fără cineva sau ceva, a fi îndrăgostit de cineva sau de ceva; a ţine mult la cineva sau la ceva. *A fi mai mult mort (decât viu)* = a fi istovit, epuizat (de boală, de frică etc.). *Nici mort* sau *mort-tăiat* = (în construcţii negative) cu niciun preţ, sub niciun motiv, în niciun caz. *Mort-copt* = cu orice preţ, necondiţionat, neapărat; vrând-nevrând, cu chiu cu vai. *A umbla* (sau *a se ţine) mort după...* = **a)** a lupta, a se zbate pentru a obţine ceva; **b)** a-şi manifesta dragostea faţă de cineva străduindu-se să fie mereu în preajma lui. *A fi beat mort* (sau *mort de beat)* = a fi foarte beat. ✦ *Limbă moartă* = limbă care nu mai este vorbită din motive de ordin istoric, vorbitorii ei dispărând în timp sau suferind transformări radicale. *Inventar mort* = totalitatea uneltelor, a maşinilor, a mijloacelor de transport care aparţin unei gospodării sau unei întreprinderi. *Timp mort* = lipsă de activitate a forţelor de muncă sau a maşinilor; întrerupere neprevăzută a muncii. *Unghi mort* = unghi care nu poate fi atins de un proiectil lansat dintr-o gură de foc deoarece nu se poate realiza o traiectorie corespunzătoare sau din cauza interpunerii unor obstacole pe traiectorie. *Punct mort* = poziţie a unui mecanism bielă-manivelă care corespunde momentului când biela şi manivela au axele în prelungire sau suprapuse. (Expr.) *A ajunge la un* (sau *într-un) punct mort* = a ajunge la un impas, în imposibilitate de a găsi o soluţie. *Linie moartă* = linie de cale ferată care serveşte numai pentru garare. (Expr.) *A fi* (sau *a se afla, a trece) pe linie moartă* = a nu mai juca un rol de seamă, a fi înlăturat dintr-un post de răspundere. *Fier-mort* = fier de calitate inferioară. ✦ (Fam.; despre aparate, motoare etc.) Care nu mai funcţionează. **2.** (Despre părţi ale corpului) Cu funcţiile vitale pierdute; paralizat, înţepenit. ✧ (Pop.) *Carne* (sau *piele) moartă* = carne sau piele care se formează deasupra rănilor şi prin care nu trec ramificaţiile nervoase. **3.** (Despre plante) Uscat, veşted. **4.** Fig. (Despre lucruri) Fără viaţă, neînsufleţit; nemişcat, încremenit. ✦ Lipsit de zgomot, de activitate, de viaţă; liniştit. ✦ (Despre culori, nuanţe) Fără strălucire; şters. **II.** S.m. şi f. Persoană care a murit, defunct, decedat; trupul neînsufleţit al unei persoane aşezat în coşciug sau înmormântat. ✧ Expr. *Mortul de la groapă nu se mai întoarce,* se spune despre un lucru pierdut definitiv, despre ceva care nu mai poate fi îndreptat. *Apa morţilor* = fata morgana. *A scula* (sau *a trezi, a deştepta) şi morţii* (sau *din morţi),* se spune despre zgomote sau surse de zgomote foarte intense şi stridente. *A umbla* (sau *a merge*) *ca după mort* = a merge foarte încet. *Ca la mort* = (în legătură cu verbe ca „a se aduna”, „a veni”) în număr (foarte) mare. — Lat. **mortuus.**

MORTADÉLLA s.f. Varietate de cârnat italienesc. — Din it. **mortadella.**

MORTÁL, -Ă, *mortali, -e,* adj. **1.** Care provoacă moartea, aducător de moarte; ucigător. ✧ *Salt mortal* = figură acrobatică foarte periculoasă, constând dintr-o mişcare de rotire totală a corpului în aer. **2.** Specific unui mort (**II**), ca de mort. **3.** (Arg.) Extraordinar, nemaipomenit (de bun, de frumos etc.). — Din lat. **mortalis,** it. **mortale.**

MORTALITÁTE s.f. Indice rezultat din raportarea numărului de decese dintr-o populaţie, într-o anumită perioadă, la totalul populaţiei respective, pe un anumit teritoriu. ✧ *Mortalitate infantilă* = frecvenţa deceselor în primul an de viaţă la o mie de copii născuţi vii. — Din fr. **mortalité,** lat. **mortalitas, -atis.**

MORTÁR, *mortare,* s.n. Material de construcţie constituit dintr-un amestec de var, nisip, apă, ciment sau ipsos etc., care se foloseşte ca element de legătură între materiale de construcţie solide. — Din lat. **mortarium.**

MORTĂCIÚNE, *mortăciuni,* s.f. Stârv, hoit, leş de animale şi de păsări; *p. ext.* cadavru. ✦ Fig. Fiinţă foarte slabă, lipsită de energie şi de sănătate. — Lat. **morticina.**

MORTEZÁ, *mortezez,* vb. I. Tranz. A prelucra un metal prin aşchiere cu ajutorul unei morteze. — Din fr. **mortaiser.**

MORTEZÁRE, *mortezări,* s.f. Acţiunea de *a morteza* şi rezultatul ei. — V. **morteza.**

MORTEZÁT s.n. Mortezare. — V. **morteza.**

MORTÉZĂ, *morteze,* s.f. Maşină de prelucrare prin aşchiere a suprafeţelor metalice cu profil complex, cu ajutorul unor cuţite speciale. — Din fr. **mortaise.**

MORTEZÓR, -OÁRE, *mortezori, -oare,* s.m. şi f. Lucrător la morteză. — Din fr. **mortaiseur.**

MORTIÉR, *mortiere,* s.n. (Mil.) **1.** Gură de foc de calibru mare sau mijlociu, cu ţeavă scurtă şi cu traiectoria de curbură mare, cu care se trage asupra obiectivelor din spatele unor obstacole. **2.** (În forma *mortieră*) deschidere îngustă în zidul unei fortificaţii, care permite apărătorilor să tragă cu arma. [Pr.: *-ti-er.* — Var.: **mortiéră** s.f.] — Din fr. **mortier.**

MORTIÉRĂ s.f. v. **mortier.**

MORTIFIÁNT, -Ă, *mortifianţi, -te,* adj. (Livr.) Chinuitor. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **mortifiant.**

MORTIFICÁ, *mortífic,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) supune la chinuri fizice sau morale; a (se) tortura. — După fr. **mortifier.**

MORTIFICÁRE, *mortificări,* s.f. Acţiunea de *a (se) mortifica* şi rezultatul ei; chinuire, torturare. — V. **mortifica.**

MORTIFICÁT, -Ă, *mortificaţi, -te,* adj. **1.** (Despre ţesuturi organice) Care nu mai este viu; mort, distrus; necrozat, cangrenat. **2.** (Rar) Torturat, chinuit. — V. **mortifica.**

MORTIFICÁŢIE, *mortificaţii,* s.f. **1.** Distrugere a unui ţesut organic; necrozare. **2.** (Rar) Chinuire, torturare; *fig.* (la pl.) neplăceri, vexaţiuni. — Din fr. **mortification.**

MORTINATALITÁTE s.f. Indice rezultat din raportul dintre numărul de copii născuţi morţi şi numărul total al copiilor născuţi vii, într-o anumită perioadă, pe un anumit teritoriu. — Din fr. **mortinatalité.**

MORTUÁR, -Ă, *mortuari, -e,* adj. Care ţine de mort (**II**), de moarte sau de înmormântare, privitor la mort, la moarte sau la înmormântare; funerar, funebru. [Pr.: *-tu-ar*] — Din fr. **mortuaire,** lat. **mortuarius.**

MORŢÉŞTE adv. (Înv. şi reg.) Ca la mort (**II**), ca după mort. — **Mort** + suf. *-eşte.*

MORŢÍŞ adv. (Pop. şi fam.) Cu orice preţ, cu încăpăţânare, cu insistenţă. — **Moarte** + suf. *-iş.*

MORŢÍU adv. (Reg.; în expr.) *A urla a morţiu* = a urla lung şi trist (ca o prevestire de moarte). — **Moarte** + suf. *-iu.*

MORÚĂ, *morue,* s.f. Peşte din mările arctice din al cărui ficat se extrage untura de peşte; cod[2] *(Gadus morrhua).* — Din fr. **morue.**

MORÚLĂ, *morule,* s.f. Primul stadiu în dezvoltarea embrionară a metazoarelor, în timpul căruia embrionul capătă aspectul de mură. — Din fr. **morula.**

MORÚN, *moruni,* s.m. Specie de peşte din familia sturionilor, cu corpul masiv, gros, ajungând până la lungimea de 4 m, cu capul mic, cu botul triunghiular, apreciat pentru carnea şi icrele lui negre *(Huso huso).* [Var.: **morón** s.m.] — Din bg. **moruna.**

MORUNÁŞ, *morunaşi,* s.m. Diminutiv al lui *morun.* ✦ Peşte teleostean de ape dulci, asemănător cu crapul, de culoare cenuşie-albăstrie, cu botul prelung *(Vimba vimba).* [Var.: **moronáş** s.m.] — **Morun** + suf. *-aş.*

MÓRVĂ, *morve,* s.f. Boală contagioasă la cai sau la alte animale, caracterizată prin ulceraţii pe mucoasa nazală, pe piele şi pe alte organe, şi care se poate transmite şi la om, fiind mortală; răpciugă. — Din fr. **morve.**

MORVÓS, -OÁSĂ, *morvoşi, -oase,* adj. Bolnav de morvă; răpciugos. — Din fr. **morveux.**

MOSAFÍR, -Ă s.m. şi f. v. **musafir.**

MOSC, (**1**) *moşti,* s.m., (**2**) *moscuri,* s.n. **1.** S.m. Mamifer rumegător de mărimea unei căprioare, lipsit de coarne, cu caninii superiori foarte lungi, originar din Asia *(Moschus moschiferus).* **2.** S.n. Substanţă cu miros pătrunzător şi plăcut, secretată de masculul moscului (**1**), care se foloseşte în industria parfumurilor, în cosmetică şi în medicină. ✧ *Mosc sintetic* = substanţă chimică sintetică, al cărei miros imită pe cel al moscului natural. — Din ngr. **móskos.**

MOSCÁL s.m. v. **muscal**[2]**.**

MOSCÁT, -Ă, *moscaţi, -te,* adj. (Rar) Cu miros de mosc; parfumat cu mosc. ✧ *Bou moscat* = mamifer răspândit în Groenlanda şi în regiunile arctice ale Americii, intermediar între oi şi vitele cornute, asemănător cu boul, cu corpul

acoperit cu păr des și lung, a cărui carne miroase a mosc (**2**) *(Ovibos moschatus).* — **Mosc** + suf. *-at.*

MOSCĂLÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **muscălesc.**

MOSCĂLÉȘTE adv. v. **muscălește.**

MOSCHÉE, *moschei,* s.f. Edificiu în care se oficiază serviciul religios la mahomedani. [Pl. și: *moschee*] — Din fr. **mosquée.**

MOSCHICÉSC, -EÁSCĂ, *moschicești,* adj. (Înv.) Rusesc; moscovit. — **Mosc** (înv. „Moscova") + suf. *-icesc.*

MOSCOVÍT, -Ă, *moscoviți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Moscova. **2.** Adj. Care aparține Moscovei sau moscoviților (**1**), privitor la Moscova ori la moscoviți; *p. ext.* rusesc. — Din fr. **moscovite.**

MOSLÍM, *moslimi,* s.m. (Înv.) Mahomedan. [Var.: **muslím** s.m.] — Din tc. **müslim.**

MOSÓR, *mosoare,* s.n. Piesă cilindrică de lemn, de metal sau de material plastic, cu capetele în formă de discuri, pe care se înfășoară ață, fire de mătase, sârmă etc.; *p. ext.* piesa împreună cu firele înfășurate pe ea. — Din tc. **masura,** sb. **mosur.**

MOSORÁ, *mosorez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A bobina. — Din **mosor.**

MOSORÁRE, *mosorări,* s.f. (Tehn.) Bobinare. — V. **mosora.**

MOSORÁT, -Ă, *mosorați, -te,* adj. (Tehn.) Bobinat. — V. **mosora.**

MOSORÉL, *mosorele,* s.n. Diminutiv al lui *mosor.* — **Mosor** + suf. *-el.*

MÓSTRĂ, *mostre,* s.f. **1.** Exemplar luat dintr-o serie de obiecte identice sau cantitate mică dintr-o marfă, dintr-un material etc., după care se pot aprecia anumite însușiri ale acestora; probă, eșantion. ✦ Model. ✧ *Târg de mostre* = târg la care un stat sau diverse întreprinderi expun mostre (**1**) pentru reclamă și pentru informarea cumpărătorilor. **2.** Fig. Exemplu, pildă. [Var.: (reg.) **mústră** s.f.] — Din ngr. **móstra.**

MOȘ, *moși,* s.m. **I. 1.** Bărbat (mai) în vârstă; unchiaș, moșneag; *p. restr.* apelativ cu care cineva mai tânăr se adresează unui bărbat mai în vârstă. ✧ *Moș Martin* sau (rar) *moș Ursilă* = ursul. ✧ Expr. *A-i veni moș Ene pe la gene* = a i se face somn, a începe să moțăie. **2.** (Înv. și reg.) Bunic; (mai ales la pl.) ascendent (mai îndepărtat), înaintaș, strămoș. ✧ Expr. *De când cu moș Adam* = din vremurile de demult. *Din* (sau *de la) moși-strămoși* = moștenit de la strămoși, păstrat din generație în generație; de demult, din vremuri străvechi. *A spune* (sau *a înșira, a îndruga) moși pe groși* (sau *moși păroși)* = a îndruga nimicuri, a spune vorbe fără temei, minciuni, a povesti lucruri fanteziste. *La moșii cei verzi* = niciodată, la paștele cailor. *De când cu moșii verzi* (sau *roșii)* = de foarte multă vreme. ✦ (Reg.) Unchi. **3.** Personaj mascat, reprezentând un bătrân, care însoțește brezaia sau care apare în diferite creații dramatice populare; moșneag. **4.** (Pop.; la pl.; de obicei art.) Ființe imaginare despre care se crede că alungă iarna; fiecare dintre cele nouă zile din luna martie care urmează după zilele babelor. **5.** (La pl.; în tradițiile populare) Nume dat mai multor sărbători religioase în care se fac slujbe și pomeni pentru morți. ✦ Bâlci tradițional organizat în sâmbăta dinaintea Rusaliilor; *p. ext.* târg care se ține în diverse localități și unde, pe un anumit loc, sunt amenajate și organizate o serie de distracții publice. ✧ Expr. *A se strânge* (sau *a se aduna) lumea ca la moși* = a se aduna lume multă pentru a vedea ceva neobișnuit. **II.** Partea cu cârlig a unei copci. ✦ Disc al unei capse, care se îmbucă în celălalt disc. — Din **moașă** (derivat regresiv).

MOȘCONDÍ, *moșcondesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A moșmoni (**2**). — Cf. m o ș - c o t i , m o ș m o n d i .

MOȘCOTÍ, *moșcotesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Intranz. A dibui, a pipăi. **2.** Refl. A se învârti de colo până colo, fără rost. — Cf. m o ș m o l i.

MOȘÍ, *moșesc,* vb. IV. (Pop. și fam.) **1.** Tranz. A da ajutorul necesar unei femei la naștere; a da nou-născutului primele îngrijiri, a-i tăia buricul. **2.** Intranz. și refl. A lucra încet, a se trudi mult la un lucru, a se căzni (fără succes); a se mocăi, a se mocoși. — Din **moașă.**

MOȘÍC, *moșici,* s.m. (Fam.; folosit mai ales ca apelativ) Moșuleț. — **Moș** + suf. *-ic.*

MOȘÍCĂ, *moșici,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *moașă.* ✦ Bunică; *p. ext.* femeie bătrână, băbuță. — **Moașă** + suf. *-ică.*

MOȘÍE, *moșii,* s.f. **1.** Mare proprietate funciară aflată în stăpânirea, de obicei ereditară, a unui moșier; proprietate (mare) de pământ cultivabil. ✦ (Înv. și pop.) Avere moștenită; *p. gener.* orice bun moștenit. ✦ (Fam.) Lucru de care cineva poate dispune cum vrea. **2.** (Înv.) Pământ strămoșesc; patrie. — **Moș** + suf. *-ie.*

MOȘIÉR, *moșieri,* s.m. Proprietar al unei moșii; latifundiar. [Pr.: *-și-er*] — **Moșie** + suf. *-ar.*

MOȘIEREÁSĂ, *moșierese,* s.f. Proprietară a unei moșii; soție de moșier; moșieriță. [Pr.: *-și-e-*] — **Moșier** + suf. *-easă.*

MOȘIERÉSC, -EÁSCĂ, *moșierești,* adj. Care aparține moșierului sau moșierimii, privitor la moșier sau la moșierime. [Pr.: *-și-e-*] — **Moșier** + suf. *-esc.*

MOȘIERÍME s.f. Categorie socială formată din marii proprietari funciari. [Pr.: *-și-e-*] — **Moșier** + suf. *-ime.*

MOȘIERÍȚĂ, *moșierițe,* s.f. (Rar) Moșiereasă. [Pr.: *-și-e-*] — **Moșier** + suf. *-iță.*

MOȘINÓI s.n. v. **mușuroi**[1]**.**

MOȘIOÁRĂ, *moșioare,* s.f. Diminutiv al lui *moșie.* [Pr.: *-și-oa-*] — **Moșie** + suf. *-oară.*

MOȘÍRE, *moșiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a moși* (**1**); moșit. — V. **moși.**

MOȘIRÓI s.n. v. **mușuroi**[1]**.**

MOȘÍT, *moșituri,* s.n. Faptul de *a moși;* ocupația, îndeletnicirea de moașă. — V. **moși.**

MOȘMOÁNĂ, *moșmoane,* s.f. **1.** Fructul comestibil al moșmonului, aproape sferic, moale, suculent și cu gust dulce-acrișor. **2.** Epitet pentru un om moale, nehotărât, molâu. — Din tc. **mușmula.**

MOȘMOÁNE s.f. pl. (Pop.; în superstiții) Vrăji, descântece, farmece; *p. ext.* obiecte folosite în astfel de practici. — Din **moșmoni** (derivat regresiv).

MOȘMOLÍ vb. IV v. **moșmoni.**

MOȘMÓN, *moșmoni,* s.m. Arbore fructifer din familia rozaceelor, cu tulpina înaltă, cu frunze eliptice, cu flori mari, albe și cu fructe comestibile *(Mespilus germanica).* — Din **moșmoană** (derivat regresiv).

MOȘMONDÍ, *moșmondesc,* vb. IV. Intranz. și refl. (Fam.) A se mișca încet și stângaci; a lucra încet, neîndemânatic, a migăli la ceva. — Cf. m o ș m o n.

MOȘMONDÍT, -Ă, *moșmondiți, -te,* adj. (Fam.) (Despre lucruri) Făcut la nimereală, fără îndemânare. ✦ (Adesea substantivat) Care lucrează încet, fără spor; neîndemânatic, mocăit, mocoșit. — V. **moșmondi.**

MOȘMONÍ, *moșmonesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Intranz. și refl. A face mișcări încete și greoaie. ✦ A lucra încet, neîndemânatic și fără spor; a se mocăi, a se mocoși. **2.** Intranz. și tranz. A face ceva cu mișcări neprecise, a-și face de lucru; a moșcondi. **3.** Intranz. A căuta, a dibui; a adulmeca. [Var.: **moșmolí** vb. IV] — Et. nec.

MOȘNEÁG, *moșnegi,* s.m. **1.** Bărbat în vârstă; moș. **2.** Unul dintre personajele jocului popular numit capra, brezaia sau turca, reprezentând un bărbat bătrân; moș. — Cf. m o ș.

MOȘNEÁN, *moșneni,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească) Țăran liber, posesor în devălmășie al unei proprietăți de pământ moștenite de la un străbun comun; moștean, răzeș. **2.** (Înv.) Moștenitor, succesor. **3.** (Înv. și reg.) Băștinaș. — Cf. m o ș t e a n.

MOȘNEGĂRÍE s.f. (Rar.) **1.** (Cu sens colectiv) Mulțime de moșnegi. **2.** Epitet batjocoritor pentru un moșneag (**1**). — **Moșneag** + suf. *-ărie.*

MOȘNEGÉL, *moșnegei,* s.m. Moșneguț. — **Moșneag** + suf. *-el.*

MOȘNEGÉSC, -EÁSCĂ, *moșnegești,* adj. De moșneag (**1**), specific moșnegilor. — **Moșneag** + suf. *-esc.*

MOȘNEGÉȘTE adv. (Rar) În felul moșnegilor, ca moșnegii, bătrânește; *p. ext.* domol, încet. — **Moșneag** + suf. *-ește.*

MOȘNEGÚȚ, *moșneguți,* s.m. (Rar.) Diminutiv al lui *moșneag* (**1**); moșnegel. — **Moșneag** + suf. *-uț.*

MOȘNENÉSC, -EÁSCĂ, *moșnenești,* adj. (În Evul Mediu, în Țara Românească) Care aparține moșnenilor (**1**), privitor la moșneni, de moșnean; răzeșesc, moștenesc. — **Moșnean** + suf. *-esc.*

MOȘORÓI s.n. v. **mușuroi**[1]**.**

MOȘTEÁN, *moșteni,* s.m. (Înv. și reg.) Moșnean (**1**). — Cf. m o ș n e a n.

MOȘTENÉSC, -EÁSCĂ, *moștenești,* adj. (Înv. și reg.) De moștean; moșnenesc, răzeșesc. — **Moștean** + suf. *-esc.*

MOȘTENÍ, *moștenesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A dobândi un bun, un patrimoniu, o avere etc., prin moștenire. ✦ A deveni succesorul, moștenitorul cuiva. ✦ P. ext. A deține pe cale ereditară o însușire, o caracteristică etc. **2.** P. gener. A obține, a dobândi. — Din **moștean.**

MOȘTENÍRE, *moșteniri,* s.f. Faptul de *a moșteni.* **1.** Transmitere a patrimoniului unei persoane decedate către una sau mai multe persoane în viață, în temeiul legii, al unui testament sau al unui contract de donație de bunuri viitoare. **2.** Fig. Patrimoniu de valori morale, idei, fenomene culturale, intelectuale, artistice care se transmit de la o generație la alta. ✦ P. ext. Caracter fizic, însușiri care se transmit ereditar. — V. **moșteni.**

MOȘTENÍT, -Ă, *moșteniți, -te,* adj. Rămas de la înaintași; dobândit prin moștenire; ereditar. — V. **moșteni.**

MOȘTENITÓR, -OÁRE, *moștenitori, -oare,* s.m. și f. **1.** Persoană care moștenește, care are drept de succesiune legală sau testamentară. ✦ Persoană care urmează pe cineva într-un post, într-o demnitate; succesor, urmaș. ✧ (Și adjectival) *Prinț moștenitor* sau *moștenitorul tronului* = persoană care urmează la tron după moartea unui suveran. **2.** Fiu, copil (în raport cu părinții săi). — **Moșteni** + suf. *-tor.*

MOȘULÉȚ, *moșuleți,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *moș* (**I 1**); moșic, moșulică. — **Moș** + suf. *-uleț.*

MOȘULÍCĂ, *moșulici,* s.m. (Fam.; folosit adesea ca apelativ) Moșuleț. — **Moș** + suf. *-ulică.*

MOȘURÓI s.n. v. **mușuroi**[1]**.**

MOTÁN, *motani,* s.m. Masculul pisicii; cotoi, motoc, pisoi. ✦ Epitet dat unei persoane tăcute, ascunse, ipocrite, care nu-și exteriorizează gândurile sau sentimentele. — Et. nec.

MOTĂNÁȘ, *motănași,* s.m. Diminutiv al lui *motan;* motănel. — **Motan** + suf. *-aș.*

MOTĂNÉL, *motănei,* s.m. Motănaș. — **Motan** + suf. *-el.*

MOTĂNÍME s.f. (Cu sens colectiv) Mulțime de motani; neamul motanilor. — **Motan** + suf. *-ime.*

MOTÉL, *moteluri,* s.n. Unitate hotelieră de dimensiune mică sau medie, amplasată de obicei pe marginea șoselelor intens circulate. — Din fr., engl. **motel.**

MOTELIÉR, -Ă, *motelieri, -e,* adj. De motel, specific motelului. [Pr.: *-li-er*] — **Motel** + suf. *-ier* (după *hotelier).*

MOTÉT, *motete,* s.n. Gen de muzică vocală religioasă polifonică, cu sau fără acompaniament muzical, în care fiecărei strofe sau fiecărui verset din text îi corespunde o melodică și o ritmică proprii. — Din fr. **motet.**

MOTILITÁTE, *motilități,* s.f. (Fiziol.) Proprietate a unor organe cu musculatura netedă de a efectua mișcări de contracție și de relaxare; motricitate. — Din fr. **motilité.**

MOTÍV, *motive,* s.n. **I.** Cauza, rațiunea, temeiul subiectiv al unei acțiuni; imboldul care împinge la o acțiune sau care determină o acțiune; mobil. ✧ Loc. adv. *Fără motiv* = nejustificat. ✧ Loc. conj. *Pentru motivul că...* = fiindcă, deoarece. ✦ Pretext. ✧ Loc. conj. *Pe motiv că...* = pretextând că..., aducând argumentul că... ✧ Expr. *A da cuiva motiv să...* = a provoca pe cineva să..., a da cuiva pretext să... **II. 1.** Cel mai mic element constitutiv al unei piese muzicale, din dezvoltarea căruia ia naștere tema muzicală; temă, melodie, intonație. **2.** Element pictural, sculptural sau de brodeie, folosit într-o compoziție decorativă sau arhitecturală. **3.** Idee fundamentală sau temă principală a unei opere literare. — Din fr. **motif,** it. **motivo,** germ. **Motiv.**

MOTIVÁ, *motivez,* vb. I. Tranz. A expune cauzele unui fapt, ale unei atitudini, ale unei acțiuni; a aduce explicații, argumente în favoarea unei acțiuni, a unei hotărâri; a justifica. ✦ Spec. (Despre elevi, studenți) A prezenta o motivare (scrisă) pentru justificarea absențelor de la cursuri. ✦ A îndreptăți o acțiune, un gest etc. — Din fr. **motiver.**

MOTIVÁBIL, -Ă, *motivabili, -e,* adj. Care poate fi motivat. — **Motiva** + suf. *-bil.*

MOTIVÁRE, *motivări,* s.f. Acțiunea de *a motiva* și rezultatul ei; justificare. ✦ Spec. Bilet prin care se justifică absențele unui elev sau ale unui student de la cursuri. — V. **motiva.**

MOTIVÁT, -Ă, *motivați, -te,* adj. **1.** Care se justifică printr-un motiv. **2.** (Psih.) Care se produce în vederea unui scop. — V. **motiva.**

MOTIVÁȚIE, *motivații,* s.f. Totalitatea motivelor sau mobilurilor (conștiente sau nu) care determină pe cineva să efectueze o anumită acțiune sau să tindă spre anumite scopuri. — Din fr. **motivation.**

MOTIVAȚIONÁL, -Ă, *motivaționali, -e,* adj. Care servește de motivație; cu motivație. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **motivationnel**, engl. **motivational.**

MOTO- Element de compunere însemnând „pus în mișcare cu ajutorul unui motor”, „echipat cu un motor”, care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. ✧ (Folosit independent) *Mijloace moto*. — Din fr. **moto-.**

MOTOÁȘCĂ, *motoaște,* s.f. (Reg.) Boccea mică, legăturică făcută dintr-o basma cu capetele înnodate, în care se țin sau se transportă obiecte mărunte. — Din ucr. **motočka.**

MOTOBÁL s.n. Joc sportiv de echipe, în care mingea este lovită de sportivi de pe motocicletă sau cu motocicleta și introdusă în poarta adversarului. — Din fr. **motoball.**

MOTOBLINDÁT, *motoblindate,* s.n. Autovehicul blindat care se mișcă pe pneuri sau pe șenile, dotat cu armament și folosit pe câmpul de luptă. — **Moto-** + **blindat.**

MOTÓC, *motoci,* s.m. (Reg.) Motan. — Cf. m o t a n.

MOTOCÉL, *motocei,* s.m. Ghemuleț; canaf, ciucure. — **Motoc** + suf. *-el.*

MOTOCICLÉTĂ, *motociclete,* s.f. Autovehicul pe două roți în linie sau cu trei roți în triunghi isoscel, montate pe un cadru, cu motor cu ardere internă, construit pentru una sau două persoane. — Din fr. **motocyclette.**

MOTOCICLÍSM s.n. Ramură sportivă care se practică pe motociclete (cu două sau cu trei roți) împărțite în clase după capacitatea cilindrică. — Din fr. **motocyclisme.**

MOTOCICLÍST, -Ă, *motocicliști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care conduce o motocicletă; sportiv care practică motociclismul. **2.** Adj. Care aparține motocicliștilor (**1**) sau motociclismului, privitor la motocicliști sau la motociclism; care folosește motocicleta. — Din fr. **motocycliste.**

MOTOCÍCLU, *motocicluri,* s.n. **1.** Autovehicul cu trei roți (mai rar, cu două) care are ghidonul fixat pe roata directoare din față. **2.** (Înv.) Motocicletă. — Din fr. **motocycle.**

MOTOCOMPRESÓR, *motocompresoare,* s.n. Agregat constituit dintr-un compresor și un motor cu benzină sau electric, montate pe un cadru cu una sau cu două osii, folosit pe șantiere și în ateliere pentru producerea aerului comprimat. — Din fr. **motocompresseur,** rus. **motokompresor.**

MOTOCOSITOÁRE, *motocositori,* s.f. Cositoare mecanică. — **Moto-** + **cositoare.**

MOTOCRÓS, *motocrosuri,* s.n. Cursă de motociclism care se desfășoară pe teren accidentat și în care plecările se dau de obicei în grup, pe clase, după capacitatea cilindrică a motocicletei. ✧ *Motocros nautic* = cursă care se desfășoară pe apă, cu ambarcațiuni speciale, pe trasee în circuit sau în linie dreaptă; motonautică. — Din fr. **moto-cross.**

MOTOCROSÍST, *motocrosiști,* s.m. Sportiv specializat în cursele de motocros. — **Motocros** + suf. *-ist.*

MOTOCULTÚRĂ, *motoculturi,* s.f. Agricultură mecanizată. — Din fr. **motoculture.**

MOTODRÓM, *motodromuri,* s.n. Teren special amenajat pentru exerciții de conducere auto și curse; autodrom. — **Moto-** + [aero]**drom.**

MOTOFLÉTE, *motofleți,* s.m. (Reg.) Om neîndemânatic, moale, prost, nătâng. — Cf. m o t o t o l, n ă t ă f l e t e.

MOTOFRÉZĂ, *motofreze,* s.f. Mașină agricolă echipată cu motor și un disc cu cuțite care pregătește pământul pentru cultură. — **Moto-** + **freză.**

MOTOFURGONÉT s.n. v. **motofurgonetă.**

MOTOFURGONÉTĂ, *motofurgonete,* s.f. Furgonetă autopropulsată; autofurgonetă. [Var.: **motofurgonét** s.n.] — **Moto-** + **furgonetă.**

MOTOLÓG, -OÁGĂ, *motologi, -oage,* s.m. și f., adj. (Reg.) (Om) greoi la minte; tont, prost. — Cf. m o t o t o l.

MOTOMECANIZÁRE s.f. Mecanizare făcută cu ajutorul motoarelor. — **Moto-** + **mecanizare.** Cf. fr. m o t o m é c a n i s e r.

MOTOMECANIZÁT, -Ă, *motomecanizați, -te,* adj. Prevăzut cu mijloace proprii de tracțiune auto. — **Moto-** + **mecanizat.** Cf. it. m o t o m e c c a n i z z a t o.

MOTOMITRALIÉRĂ, *motomitraliere,* s.f. Autovehicul special, armat cu una sau cu mai multe mitraliere. [Pr.: *-li-e-*] — **Moto-** + **mitralieră.**

MOTONAÚTICĂ s.f. Motocros nautic. [Pr.: *-na-u-*] — Din fr. **motonautique.**

MOTONÁVĂ, *motonave,* s.f. Navă pusă în mișcare de o elice, de roți cu zbaturi etc., antrenate de unul sau de mai multe motoare cu ardere internă. — **Moto-** + **navă.** Cf. it. m o t o n a v e.

MOTOPLANÓR, *motoplanoare,* s.n. Planor cu motor auxiliar. — Din fr. **motoplaneur.**

MOTOPLÚG, *motopluguri,* s.n. Plug mecanic pus în mișcare de un tractor sau formând un ansamblu cu acesta. — **Moto-** + **plug.**

MOTOPÓMPĂ, *motopompe,* s.f. Agregat constituit dintr-o pompă și un motor (cu benzină sau electric), montate pe un șasiu comun, folosit în grădinărie, la stingerea incendiilor etc. — Din fr. **motopompe,** rus. **motopompa.**

MOTOPROPULSÓR, *motopropulsoare,* s.n. Agregat al avioanelor sau al elicopterelor compus dintr-un motor cu ardere internă sau o turbină cu gaz, cuplat cu o elice propulsatoare sau portantă. — Din fr. **motopropulseur.**

MOTÓR, -OÁRE, *motori, -oare,* s.n., adj. **I.** S.n. Mașină de forță care transformă o formă de energie oarecare în energie mecanică convertibilă în lucru mecanic (pentru acționarea altei mașini, a unui vehicul etc.). ✧ *Motor termic* = motor care transformă energia termică a unui combustibil în energie mecanică. *Motor electric* = motor care transformă energia electrică în energie mecanică. *Motor eolian* = motor care transformă energia vântului în energie mecanică. *Motor hidraulic* = motor care transformă energia hidraulică (a unei mase de apă în mișcare sau a unui fluid sub presiune) în energie mecanică. *Motor cu plasmă* = motor cu reacție în care agentul motor este constituit dintr-un gaz ionizat aflat în stare de plasmă. *Motor fotonic* = motor cu reacție la care agentul motor îl constituie fotonii. *Motor ionic* = motor cu reacție în care agentul motor este constituit din particule încărcate cu aceeași sarcină electrică (ioni pozitivi) accelerate prin mari diferențe de potențial. *Motor nuclear* = motor acționat cu ajutorul energiei nucleare obținute prin fisiune. ✧ Compus *Motor-rachetă* = sistem de propulsie folosit în atmosfera rarefiată sau în spațiul cosmic, la care combustibilul este un amestec de carburant și comburant. **II. 1.** Adj. Care pune ceva în mișcare, care produce o mișcare, care comandă o mișcare; motoriu. **2.** Adj., s.n. Factor, agent (persoană) care declanșează o acțiune, care stimulează pe cineva sau ceva, care dă impuls unei acțiuni. — Din fr. **moteur,** lat. **motor,** germ. **Motor.**

MOTORÁȘ, *motorașe,* s.n. Diminutiv al lui *motor* (**I**); motor mic, de mică putere. — **Motor** + suf. *-aș.*

MOTOREACTÓR, *motoreactoare,* s.n. Agregat folosit pentru propulsia avioanelor, format dintr-un motor cu ardere internă și un compresor. [Pr.: *-re-ac-*] — Din fr. **motoréacteur.**

MOTORÉTĂ, *motorete,* s.f. Motocicletă ușoară, pusă în mișcare de un motor cu putere mică și prevăzută cu pedale pentru acționarea auxiliară cu picioarele. — Din fr. **motorette.**

MOTORETÍST, -Ă, *motoretiști, -ste,* s.m. și f. Conducător de motoretă. — **Motoretă** + suf. *-ist.*

MOTORÍNĂ, *motorine,* s.f. Amestec lichid de hidrocarburi obținut prin distilarea țițeiului sau a unor produse sintetice, folosit drept combustibil la motoarele cu autoaprindere sau ca materie primă în industria chimică. — Din germ. **Motorin.**

MOTORÍST, -Ă, *motoriști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Specialist în mecanică; persoană care face, repară sau asigură întreținerea utilajelor, a mașinilor, a aparatelor; mecanic. — Din rus. **motorist.**

MOTÓRIU, -IE, *motorii,* adj. (Rar) Motor (**II**). — Din lat. **motorius.**

MOTORIZÁ, *motorizez,* vb. I. Tranz. A înzestra cu motor, cu tracțiune mecanică; a înlocui tracțiunea animală prin tracțiune mecanică. — Din fr. **motoriser.**

MOTORIZÁRE, *motorizări,* s.f. Acțiunea de *a motoriza* și rezultatul ei. — V. **motoriza.**

MOTORIZÁT, -Ă, *motorizați, -te,* adj. Care utilizează tracțiune mecanică; echipat cu motor. ✦ (Substantivat, n. pl.) Unitate militară care folosește mijloace mecanizate de luptă, în special tancuri. — V. **motoriza.**

MOTOSCÚTER, *motoscutere,* s.n. Scuter cu dubiță folosit în transportul comercial. — Din fr. **motoscooter,** engl. **motor scooter.**

MOTOTÓL, -OÁLĂ, *mototoli, -oale,* s.n., adj. **1.** S.n. Obiect făcut cocoloş; ghem, ghemotoc. ✧ Expr. *A face* (pe cineva) *mototol* = a doborî (pe cineva) la pământ, a lăsa nemişcat, inert. *A se face mototol* = a se strânge, a se ghemui (de durere etc.). **2.** Adj. (Adesea substantivat) Încet la lucru, bleg, moale; nătâng, prost. — Din **mototoli** (derivat regresiv).

MOTOTOLÍ, *mototolesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) face mototol, a (se) strânge ghem, a (se) ghemui. ✦ A (se) şifona, a (se) cocoloşi; a (se) boţi. — Probabil formaţie onomatopeică.

MOTOTOLÍRE, *mototoliri,* s.f. Acţiunea de *a (se) mototoli* şi rezultatul ei. — V. **mototoli.**

MOTOTOLÍT, -Ă, *mototoliţi, -te,* adj. Făcut mototol (**1**), strâns ghem; ghemuit; înghesuit. ✦ Şifonat, boţit. — V. **mototoli.**

MOTOTRICICLÉTĂ, *mototriciclete,* s.f. Vehicul folosit mai ales pentru transportul mărfurilor, având roata din faţă directoare şi cele două roţi din spate motoare. — **Moto**[1]**-** + **tricicletă.**

MÓTRICE, *motrice,* adj. (În sintagma) *Forţă motrice* = forţă care produce o mişcare, forţă care comandă o mişcare. [Acc. şi: *mitríce*] — Din fr. **motrice.**

MOTRICITÁTE s.f. Capacitate a activităţii nervoase superioare de a trece rapid de la un proces de excitaţie la altul, de la un anumit stereotip dinamic la altul; *p. ext.* motilitate. — Din fr. **motricité.**

MOTROŞÍ, *motroşesc,* vb. IV. Tranz. şi intranz. (Reg.) A căuta, a scotoci; a trebălui. — Cf. m ă t r ă ş i.

MOTROŞÍRE, *motroşiri,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a motroşi.* — V. **motroşi.**

MÓTTO, *mottouri,* s.n. Citat luat, de obicei, dintr-o operă consacrată sau semnată de un autor celebru, pus la începutul unei lucrări, a unui capitol etc. cu scopul de a releva ideea fundamentală a scrierii respective. [Scris şi: *moto*] — Din it. **motto,** germ. **Motto.**

MOŢ[1]**,** *moţuri,* s.n. **1.** Şuviţă de păr (mai lung şi mai des) din frunte sau din creştetul capului (la oameni şi la animale). ✧ Expr. (Fam.) *(A fi) cu moţ (în frunte)* sau *mai cu moţ* = (a se socoti) mai important, mai deosebit, mai iscusit, mai grozav. *A spune lucrurile cu moţ* = a exagera, a înflori ceva. *Moţ şi el,* se spune când cineva intervine (nechemat) într-o discuţie. *A lua* (pe cineva) *de moţ* = a trage de păr. ✦ Şuviţă de păr legată cu o panglică; *p. ext.* panglica cu care se leagă această şuviţă. ✦ (Fam.; mai ales la pl., în forma *moaţe)* Şuviţă de păr răsucită pe un şiret, o hârtie etc. pentru a se încreţi; *p. ext.* şiret, hârtie etc. folosite în acest scop; bigudiu. **2.** Smoc de pene de pe capul unor păsări. **3.** Panaş, ciucure confecţionat din diferite materiale, care se atârnă la fes, scufie, căciuliţă etc. **4.** Pielea roşie-albăstruie de pe capul curcanului, care atârnă în jos; creastă. ✧ Compus: *moţul-curcanului* = **a)** plantă erbacee mare cu flori roşii, roz sau albe în formă de spice care atârnă în jos *(Polygonum orientale);* **b)** plantă erbacee cu flori roşii, mici, aşezate în spice lungi, care atârnă ca o coadă *(Amaranthus caudatus).* **5.** Nume dat unor inflorescenţe. **6.** (Reg.) Plantă acvatică cu flori verzui, unite în spic, care ies la suprafaţa apei *(Potamogeton perfoliatus).* **7.** Partea superioară ascuţită, prelungită sau bulbucată, a unor lucruri; vârf. [Pl. şi: *moaţe*] — Et. nec.

MOŢ[2]**, MOÁŢĂ,** *moţi, moaţe,* s.m. şi f. Nume dat locuitorilor din jurul Abrudului şi Câmpenilor; *p. ext.* locuitorii autohtoni din partea centrală a Munţilor Apuseni; moţogan. — De la **moţ**[1]**.**

MOŢÁ, *moţez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Fam.) A(-şi) aranja moţul[1] (**1**); *p. ext.* a (se) găti, a (se) împodobi; a se împopoţona. — Din **moţ**[1]**.**

MOŢÁRE, *moţări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) moţa* şi rezultatul ei. — V. **moţa.**

MOŢÁT, -Ă, *moţaţi, -te,* adj. **1.** (Despre oameni şi animale) Care poartă moţ[1] (**1**) cu moţ. ✦ Fig. Care caută să iasă în evidenţă, care se crede superior; îndrăzneţ. **2.** Cu vârf ascuţit, ţuguiat. — V. **moţa.**

MOŢĂÍ, *móţăi,* vb. IV. Intranz. **1.** A aţipi şezând; a dormi uşor şi intermitent; a picoti, a dormita. **2.** A da din cap (în semn de afirmaţie, de salut, de mustrare). [Prez. ind. şi: *moţăiesc*] — **Moţ**[1] + suf. *-ăi.*

MOŢĂIÁLĂ, *moţăieli,* s.f. Faptul de *a moţăi;* moţăit, moţăitură. — **Moţăi** + suf. *-eală.*

MOŢĂÍT s.n. Moţăială. — V. **moţăi.**

MOŢĂITÚRĂ, *moţăituri,* s.f. (Rar) Moţăială. [Pr.: *-ţă-i-*] — **Moţăi** + suf. *-tură.*

MOŢÉSC, -EÁSCĂ, *moţeşti,* adj. Care aparţine Ţării Moţilor sau moţilor[2], privitor la Ţara Moţilor sau la moţi[2], caracteristic moţilor[2]. — **Moţ**[2] + suf. *-esc.*

MOŢIONÁL, -Ă, *moţionali, -e,* adj. (Gram.; despre sufixe) Care serveşte la moţiune (**2**); (despre derivate) format cu un astfel de sufix. [Pr.: *-ţi-o-*] — **Moţiune** + suf. *-al.*

MOŢIÚNE, *moţiuni,* s.f. **1.** Hotărâre a unei adunări, aprobată prin vot, prin care aceasta îşi exprimă atitudinea, doleanţele sau revendicările în anumite probleme majore. **2.** Procedeu de formare a substantivelor feminine de la cele masculine sau a celor masculine de la feminine prin adăugarea anumitor sufixe, pentru a exprima deosebirea de sex la oameni şi la animale. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **motion,** lat. **motio, -onis.**

MOŢOGÁN, -Ă, *moţogani, -e,* s.m. şi f. (Reg.) Moţ[2]. — Din **moţ**[2]**.**

MOŢOGÁNCĂ, *moţogance,* s.f. (Reg.) Româncă din Munţii Apuseni; moaţă. — **Moţogan** + suf. *-că.*

MOŢPÁN, *moţpani,* s.m. (Reg.) **1.** (Ir.) Domn; boier. **2.** Bărbat uşuratic, neserios, ştrengar; om de nimic. — Din pol. **miscipan, mospan.**

MOŢPÁNCĂ, *moţpance,* s.f. (Reg.; ir.) Doamnă, boieroaică. — **Moţpan** + suf. *-că.*

MOŢPĂNÓI, *moţpănoi,* s.m. (Reg.; ir.) Augmentativ al lui *moţpan.* — **Moţpan** + suf. *-oi.*

MOUSE, *mouse-uri,* s.n. Dispozitiv acţionat manual, conectat la calculator, a cărui deplasare pe o suprafaţă antrenează deplasarea cursorului pe ecranul monitorului. [Pr.: *maŭs*] — Din engl. **mouse.**

MOV adj. invar., (**3**) *movuri,* s.n. **1.** Adj. invar. Care are culoarea violet-deschisă a florilor de stânjenel. **2.** S.n. Culoarea, nuanţa mov (**1**). — Din fr. **mauve.**

MOVÍLĂ, *movile,* s.f. **1.** Ridicătură de pământ naturală, mai mică şi mai rotunjită decât dealul, care se află de obicei în regiunile de câmpie sau de podişuri joase. **2.** Mică ridicătură de pământ sau de pietre, făcută de om pentru a servi ca semn de hotar, de aducere-aminte pentru un mort etc. **3.** Grămadă de obiecte (de acelaşi fel); morman, maldăr. — Din sl. **mogyla.**

MOVILÍ, *movilesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A aşeza grămadă, în formă de movilă. — V. **movilă.**

MOVILÍRE, *moviliri,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a movili* şi rezultatul ei. — V. **movili.**

MOVILÍT, -Ă, *moviliţi, -te,* adj. (Reg.) Aşezat, clădit în formă de movilă. — V. **movili.**

MOVILÍŢĂ, *moviliţe,* s.f. Diminutiv al lui *movilă;* moviluţă. — **Movilă** + suf. *-iţă.*

MOVILÓI, *moviloaie,* s.n. (Rar) Augmentativ al lui *movilă.* — **Movilă** + suf. *-oi.*

MOVILÚŢĂ, *moviluţe,* s.f. Moviliţă. — **Movilă** + suf. *-uţă.*

MOVIÓLĂ, *moviole,* s.f. Aparat de proiecţie pentru montajul filmului sonor. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **moviola.**

MOZAÍC[1]**,** *mozaicuri,* s.n. **1.** Lucrare de tehnică decorativă, care constă în ansamblarea artistică a unor bucăţi mici de marmură, de ceramică, de sticlă, de smalţ etc. de diferite culori, lipite între ele cu mortar sau cu mastic. **2.** Fig. Amestec de elemente eterogene. **3.** Viroză a plantelor, manifestată prin apariţia unor pete decolorate pe frunze, care alternează cu porţiuni colorate normal, având aspectul de mozaic (**1**). — Din fr. **mosaïque,** it. **mosaico.**

MOZÁIC[2]**, -Ă,** *mozaici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de mozaism, privitor la mozaism. **2.** S.m. şi f. Adept al mozaismului. [Pr.: *-za-ic*] — Din fr. **mosaïque.**

MOZAICÁ, *mozaichez,* vb. I. Tranz. (Rar) A decora cu mozaicuri[1]; a face să aibă aspect de mozaic[1]. [Pr.: *-za-i-*] — Din **mozaic**[1]**.**

MOZAICÁR, -Ă, *mozaicari, -e,* s.m. şi f. (Rar la f.) Lucrător specializat în tehnica mozaicului[1], care face lucrări de mozaic[1]; mozaist. [Pr.: *-za-i-*] — **Mozaic**[1] + suf. *-ar.*

MOZAICÁRE, *mozaicări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a mozaica.* [Pr.: *-za-i-*] — V. **mozaica.**

MOZAICÁT, -Ă, *mozaicaţi, -te,* adj. Care a fost împodobit cu mozaicuri[1]; care are aspect de mozaic[1]. [Pr.: *-za-i-*] — V. **mozaica.**

MOZAÍSM s.n. Religie monoteistă a evreilor, ansamblul credinţelor şi al legilor pe care poporul lui Israel, potrivit Vechiului Testament, le-a primit de la Dumnezeu prin intermediul lui Moise; religie mozaică. — Din fr. **mosaïsme,** it. **mosaismo.**

MOZAÍST, -Ă, *mozaişti, -ste,* s.m. şi f. Mozaicar. — Din fr. **mosaïste.**

MOZAMBICÁN, -Ă, *mozambicani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Mozambicului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Mozambicului sau mozambicanilor (**1**), care se referă la Mozambic ori la mozambicani. — **Mozambic** (n. pr.) + suf. *-an.*

MOZARTIÁN, -Ă, *mozartieni, -e,* adj. Care aparţine lui Mozart, compus de Mozart; în maniera lui Mozart. [Pr.: *-ţar-ti-an*] — Din fr. **mozartien.**

MOZOLEÁLĂ, *mozoleli,* s.f. (Reg.) Faptul de *a (se) mozoli.* — **Mozoli** + suf. *-eală.*

MOZOLÍ, *mozolesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A frământa ceva în gură cu saliva, fără a muşca sau a sfărâma cu dinţii; a molfăi, a morfoli. **2.** Tranz. şi refl. A (se) murdări, a (se) mânji. ✦ Tranz. A spăla prost, de mântuială, superficial. — Din magh. **majszol.**

MOZOLÍT, -Ă, *mozoliţi, -te,* adj. (Reg.) Murdar; prost spălat. — V. **mozoli.**

MOZZARÉLLA s.f. Tip de brânză nefermentată, obţinută din lapte de bivoliţă. [Pr.: *moţarela*] — Din it. **mozzarella.**

MRÁNIŢĂ s.f. Îngrăşământ agricol natural provenit din gunoi de grajd bine fermentat sau din resturi vegetale (în special frunze) descompuse. — Din sl. ***smradŭnica.**

MRĂNIŢÓS, -OÁSĂ, *mrăniţoşi, -oase,* adj. (Despre pământ) Peste care s-a împrăştiat mraniţă; îngrăşat cu mraniţă. — **Mraniţă** + suf. *-os.*

MREÁJĂ, *mreje,* s.f. **1.** Unealtă de pescuit formată dintr-o plasă foarte uşoară, cu ochiuri relativ mari şi împletită din aţă subţire, cu ajutorul căreia se pescuieşte în porţiunile liniştite ale apelor curgătoare sau în bălţi. ✦ Coteţ de pescuit. **2.** Fig. (Mai ales la pl.) Mijloc viclean de a prinde sau de a înşela pe cineva; cursă, laţ; *p. ext.* situaţie în care se află o persoană ademenită. ✦ Ceea ce încătuşează libertatea, independenţa cuiva. **3.** P. anal. (Adesea la pl.) Pânză de păianjen. [Var.: **mréjă** s.f.] — Din sl. **mrěža.**

MREÁNĂ, *mrene,* s.f. Peşte de râu înrudit cu crapul, cu corpul alungit, cu solzi de culoare verde-cenuşie pe spate şi alburie pe burtă, care poate ajunge până la o greutate de 4–5 kg (*Barbus barbus).* — Din bg. **mrěana,** sb. **mrena.**

MRÉJĂ s.f. v. **mreajă.**

MREJÍ, *mrejesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A împleti mreje. ✦ Fig. A umbla cu intrigi. — Din **mreajă.**

MRENÚȚĂ, *mrenuțe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *mreană.* — **Mreană** + suf. *-uță.*

MU interj. (Adesea repetat și cu „u” prelungit) Cuvânt care redă strigătul specific al vițelor cornute. — Onomatopee.

MUÁBIL, -Ă, *muabili, -e,* adj. (Livr.) Schimbător. [Pr.: *mu-a-*] — Din fr. **muable.**

MUABILITÁTE s.f. (Livr.) Capacitate, posibilitate de schimbare; instabilitate. [Pr.: *mu-a-*] — Din fr. **muabilité.**

MUC, (I) *mucuri,* s.n., **(II)** *muci,* s.m. **I.** S.n. **1.** Vârf (înnegrit prin ardere) al unui fitil de lampă, de lumânare, de candelă; *p. gener.* fitilul întreg. **2.** Bucățică rămasă dintr-o lumânare aproape consumată sau dintr-o țigară fumată. **II.** S.m. (Mai ales la pl.) Secreție (vâscoasă) produsă de glandele nazale și eliminată prin nări. ✧ Expr. (Fam.) *A-i pica mucul* (sau *mucii) undeva* (sau *la cineva),* se spune despre cineva care merge prea des undeva. *A-i pica mucul* (sau *mucii) după cineva* = a fi foarte îndrăgostit de cineva. *Nu dai nici mucii pe el,* se spune despre o persoană lipsită de orice valoare. — Refăcut din pl. **muci** (<lat. *mucci).*

MUCALÍT, -Ă, *mucaliți, -te,* adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care știe să stârnească râsul, păstrând un aer serios; poznaș. — Din tc. **mukallit.**

MUCALITLÁC, *mucalitlâcuri,* s.n. (Înv.) Vorbă de râs, glumă; povestire nostimă. — Din tc. **mukallitlık.**

MUCÁR, *mucări,* s.n. (Mai ales la pl.) Unealtă în formă de foarfece cu care se taie capătul ars al mucului lumânării sau al candelei, pentru a înviora flacăra; mucarniță. — **Muc** + suf. *-ar.*

MUCARÉR, *mucarereruri,* s.n. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) **1.** Firman de reînnoire a domniei sau de confirmare a domnilor români de către Poarta Otomană. **2.** Sumă de bani plătită Porții Otomane de către domnii Țărilor Române, începând din sec. XVII, pentru a obține la fiecare trei ani reînnoirea domniei. — Din tc. **mukarrer.**

MUCÁRNIC, *mucarnici,* s.m. (Rar) Slujbaș care avea sarcina să aprindă și să stingă felinarele sau lumânările de pe străzi. — **Mucar** + suf. *-nic.*

MUCÁRNIȚĂ, *mucarnițe,* s.f. (Înv.) Mucar. — **Muc** + suf. *-arniță.*

MUCAVÁ, *mucavale,* s.f. Produs industrial de papetărie, realizat din diferite semifabricate fibroase, folosit la lucrările de legătorie, la confecționarea cutiilor, ambalajelor etc. — Din tc. **mukavva.**

MUCĂRÍ, *mucăresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A reteza mucul unei lumânări care fumegă. **2.** A reteza vârful unor tulpini, al unor inflorescențe. — **Muc** + suf. *-ări.*

MUCĂRÍT s.n. (Reg.) Faptul de *a mucări.* — V. **mucări.**

MÚCEA s.m. și f. (Fam.) Copil căruia îi curg mucii **(II)**; *p. ext.* copilandru; epitet dat unui tânăr care are pretenții nepotrivite cu vârsta. — **Muc** + suf. *-ea.*

MÚCED, -Ă, *mucezi, -de,* adj. Care este acoperit, pătruns de mucegai; mucegăit, mucegăios. ✦ (Despre cărți, hârtie) Îngălbenit de vreme; degradat. ✦ (Reg.) De culoarea mucegaiului; fumuriu, negru-vânăt. — Lat. **mucidus.**

MUCEGÁI, *mucegaiuri,* s.n. Nume dat ciupercilor saprofite sau parazite care se dezvoltă pe suprafața substanțelor organice, pe ziduri, pe pietre etc. sub forma unui strat ca pâsla, cenușiu sau verzui, și care provoacă degradarea mediului pe care se dezvoltă; *p. ext.* igrasie; mucezeală. [Var.: **mucigái** s.n.] — Din **muced.**

MUCEGĂÍ, pers. 3 *mucegăiește,* vb. IV. Intranz. și refl. A prinde mucegai, a se acoperi, a fi pătruns de mucegai; a mucezi. [Var.: **mucigăí** vb. IV] — Din **mucegai.**

MUCEGĂIÁLĂ, *mucegăieli,* s.f. Strat de mucegai; *p. ext.* igrasie. — **Mucegăi** + suf. *-eală.*

MUCEGĂIÓS, -OÁSĂ, *mucegăioși, -oase,* adj. (Rar) Muced. — **Mucegai** + suf. *-os.*

MUCEGĂÍRE, *mucegăiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) mucegăi;* mucezire. — V. **mucegăi.**

MUCEGĂÍT, -Ă, *mucegăiți, -te,* adj. Acoperit de mucegai; mucezit, muced. [Var.: **mucigăít, -ă** adj.] — V. **mucegăi.**

MUCENÍC[1], *mucenici,* s.m. (Pop.; de obicei la pl.) Un fel de colăcel (împletit în formă de 8) preparat din aluat copt sau fiert, cu nuci și cu zahăr sau cu miere, care se mănâncă în ziua de 9 martie. — Cf. rus. m u č n i k „plăcintă de secară”.

MUCENÍC[2], **-Ă,** *mucenici, -ce,* s. m., s. f. **1.** S.m. și f. Martir creștin din primele secole după Hristos; *p. gener.* persoană care suferă, care se sacrifică pentru ideile, convingerile sale. **2.** S.m. pl. Sărbătoare creștină pentru pomenirea a patruzeci de martiri, care se prăznuiește la 9 martie. — Din sl. **mučenikŭ.**

MUCENICÍE, (2) *mucenicii,* s.f. **1.** Viața de suferință, de chin a mucenicului[2] **(1)**. **2.** P. gener. Suferință extremă, martiriu, chin. — **Mucenic**[2] + suf. *-ie.*

MUCENÍȚĂ, *mucenițe,* s.f. Mucenică[2] **(1)**. — Din sl. **mučenica.**

MUCEZEÁLĂ, *mucezeli,* s.f. Faptul de *a mucezi;* (concr.) mucegai. — **Mucezi** + suf. *-eală.*

MUCEZÍ, *mucezesc,* vb. IV. Intranz. și refl. A prinde mucegai; a (se) mucegăi. ✦ Fig. A trăi inactiv, a duce o viață monotonă; a lâncezi. — Din **muced.**

MUCEZÍRE, *muceziri,* s.f. Acțiunea de *a (se) mucezi;* mucegăire. — V. **mucezi.**

MUCEZÍT, -Ă, *muceziți, -te,* adj. Mucegăit. — V. **mucezi.**

MÚCHE s.f. v. **muchie.**

MÚCHIE, *muchii,* s.f. **1.** Linie de intersecție a două fețe ale unui corp geometric. ✧ Loc. adv. *Pe muchie* = la limită, la extremă. **2.** Margine, dungă a unui lucru, a unei suprafețe. ✧ Expr. *Bătuți pe muchie* = (despre o sumă de bani) din care nu lipsește nimic, care este întreagă, exactă. **3.** Marginea din afară, porțiune laterală a unor obiecte. ✦ Marginea palmei dinspre degetul cel mic. ✦ Partea opusă tăișului unor unelte de tăiat. ✦ Expr. *(Ca* sau *cât) (de) o muchie de cuțit* = foarte îngust, foarte subțire; foarte puțin. *Pe muchie de cuțit* = într-o situație critică, în primejdie. **4.** Partea cea mai înaltă, ascuțită și prelungită, a unui munte, a unui deal, a unei stânci; creastă, coamă, culme; *p. ext.* coastă a unui munte sau a unui deal; pantă, povârniș. [Pr.: *-chi-e.* — Var.: **múche** s.f.] — Probabil lat. ***mutila** *(= mutulus).*

MUCHIÉR, *muchiere,* s.n. Rindea care servește la îndreptatul muchiilor scândurilor. [Pr.: *-chi-er*] — **Muchie** + suf. *-ar.*

MUCIGÁI s.n. v. **mucegai.**

MUCIGĂÍ vb. IV v. **mucegăi.**

MUCIGĂÍT, -Ă adj. v. **mucegăit.**

MUCILAGINÓS, -OÁSĂ, *mucilaginoși, -oase,* adj. Ca mucilagiul; vâscos. — Din fr. **mucilagineux,** lat. **mucilaginosus,** it. **mucillagginoso.**

MUCILÁGIU, *mucilagii,* s.n. **1.** Substanță cleioasă care se află în semințele de cereale, de leguminoase sau de plante uleioase, folosită, pentru proprietățile ei emoliente, în medicină, la aplicarea de cataplasme, loțiuni etc. **2.** Material cleios (dăunător) rezultat prin degradarea compușilor celulozei din pasta de hârtie, sub acțiunea unor ciuperci și bacterii. ✦ Material cleios obținut prin măcinarea și hidratarea pastei de hârtie, până la pierderea caracterului ei fibros. — Din fr. **mucilage,** lat. **mucilago.**

MUCÍNĂ, *mucine,* s.f. Substanță semifluidă care intră în componența mucoasei gastrice și a unor mucusuri. — Din fr. **mucine.**

MUCIÓRNIȚĂ s.f. Nămol rău mirositor care se găsește pe fundul lacurilor și al mlaștinilor, provenit din putrefacția plantelor acvatice plutitoare. — Et. nec.

MÚCLES interj. (Arg.) Tăcere! ssst! [Var.: **mócles** interj.] — Din țig. **muk les.**

MUCOÁSĂ, *mucoase,* s.f. (Anat.) Membrană care căptușește organele cavitare și canalele ce se deschid la exterior sau în altă cavitate. — Din fr. **muqueux, -euse,** lat. **mucosus.**

MUCOITÍNĂ, *mucoitine,* s.f. Component al mucinei, obținut prin hidroliza acesteia. [Pr.: *-co-i-*] — Din fr. **mucoïtine.**

MUCOPOLIZAHARÍDĂ, *mucopolizaharide,* s.f. Substanță alcătuită din polizaharide și proteine, care se găsește în organismul animalelor, ca parte constitutivă a cartilajelor. — Din fr. **mucopolysaccharide.**

MUCOPROTEÍDĂ, *mucoproteide,* s.f. Materie mucoasă care se găsește în secrețiile glandelor din corpul animalelor. — Din fr. **mucoprotéide.**

MUCÓS, -OÁSĂ, *mucoși, -oase,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care are muci la nas, căruia îi curg mucii, plin de muci. ✦ Epitet dat unei persoane tinere obraznice, neserioase sau cu pretenții nepotrivite cu vârsta; țângău. **2.** (Despre membranele unor organe) Care produce mucus. **3.** (Despre secreții organice) Care are aspect cleios, gelatinos. — **Muc** + suf. *-os.*

MUCOZITÁTE, *mucozități,* s.f. Cantitate mare de mucus. ✦ Lichid vâscos pe care îl conțin unele plante. — Din fr. **mucosité,** it. **mucosità.**

MUCULÉȚ, (1) *muculeți,* s.m., **(2)** *muculețe,* s.n. **1.** S.m. (Rar) Diminutiv al lui *muc;* mucușor. **2.** Rest de țigară, de lumânare; mucușor. — **Muc** + suf. *-uleț.*

MÚCUS s.n. Secreție produsă de celulele mucoase ale unor glande. — Din lat., fr. **mucus.**

MUCUȘÓR, (1) *mucușori,* s.m., **(2)** *mucușoare,* s.n. **1.** (Rar) Muculeț **(1)**. **2.** Muculeț **(2)**. — **Muc** + suf. *-ușor.*

MUDEJÁR, -Ă, *mudejari, -e,* s. m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (În Castilia) Musulman care și-a păstrat religia sub dominația creștină. **2.** Adj. (În sintagma) *Arta mudejară* = artă musulmană, dezvoltată în Spania, după Reconquista, adaptată și integrată artei occidentale. [Pr.: *mudehar*] — Din fr. **mudéjar,** sp. **mudéjar.**

MUDÍR, *mudiri,* s.m. (Înv.) Administrator al unei unități teritoriale. — Din tc. **müdir.**

MUEZÍN, *muezini,* s.m. Musulman însărcinat să anunțe din minaret ora fiecăreia dintre cele cinci rugăciuni rituale zilnice. [Pr.: *mu-e-*] — Din tc. **müezzin.**

MÚFĂ, *mufe,* s.f. (Tehn.) **1.** Cilindru de metal care servește la îmbinarea sau la ramificarea conductelor, a cablurilor etc.; manșon. **2.** Partea lărgită de la capătul unui tub care servește la îmbinarea acestuia cu alt tub. — Din germ. **Muffe.**

MÚFLĂ, *mufle,* s.f. **1.** Cameră a unui cuptor industrial sau de laborator, cu pereții refractari, în care materialul supus încălzirii nu vine în contact direct cu combustibilul sau cu gazele de ardere. **2.** Dispozitiv construit din mai mulți scripeți, folosit pentru ridicarea greutăților mari. — Din fr. **moufle.**

MUFLÓN, *mufloni,* s.m. (La pl.) Gen de mamifere care cuprinde reprezentanți ai ovinelor sălbatice, cu coarne groase, în spirală *(Ovis)*; (și la sg.) animal care face parte din acest gen. — Din fr. **mouflon.**

MUFLÚZ, -Ă s.m. și f., adj. v. **mofluz.**

MUFTÍU, *muftii,* s.m. Căpetenie religioasă a unei comunități musulmane având competența de a da sfaturi în probleme de respectare a cultului islamic. ✧ *Marele muftiu* = conducătorul cultului islamic dintr-o țară, având și atribuții judecătorești. — Din tc. **müftí.**

MÚGET, *mugete,* s.n. **I.** Strigăt prelung, caracteristic, scos de unele animale cornute; răget. **II.** P. anal. **1.** Strigăt puternic, sfâșietor al omului; urlet, răcnet.

2. Şuierat puternic produs de unele maşini, sirene etc. 3. Zgomot puternic produs de vânt, de furtună, de ape etc.; vuiet, vâjâit. — **Mugi** + suf. *-et.*

MUGÍ, pers. 3 *mugeşte,* vb. IV. Intranz. **I.** (Despre unele animale cornute) A scoate sunete prelungi, caracteristice; a zbiera, a rage. **II.** P. anal. **1.** (Despre oameni) A striga puternic; a urla, a răcni. **2.** (Despre unele instrumente muzicale, unelte etc.) A produce (prin lovire, frecare, explozie etc.) sunete puternice, supărătoare. ✦ (Despre arme de foc) A bubui puternic. **3.** (Despre ape şi despre vânt) A vui puternic; a urla. [Prez. ind. pers. 3 şi: *múge*] — Lat. **mugire.**

MUGILÍD, *mugilide,* s.n. (La pl.) Familie de peşti marini care au solzi şi pe cap (*Mugilidae);* (şi la sg.) peşte din această familie. — Din fr. **mugilidés.**

MUGÍND, -Ă, *muginzi, -de,* adj. (Rar) Mugitor. — V. **mugi.**

MUGÍRE, *mugiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a mugi* şi rezultatul ei. — V. **mugi.**

MUGÍT s.n. (Rar) Muget. — V. **mugi.**

MUGITÓR, -OÁRE, *mugitori, -oare,* adj. **1.** (Despre unele animale) Care mugeşte (**I**); mugind. **2.** P. anal. (Despre ape, furtuni) Care vuieşte, care urlă cu putere. — **Mugi** + suf. *-tor.*

MÚGUR, *muguri,* s.m. **1.** Organ al plantelor superioare, format dintr-un vârf vegetativ şi din frunze tinere (nedezvoltate încă) acoperite de frunzuliţe solzoase. **2.** Excrescenţă mică, de natură patologică, pe unele organe. **3.** Parte a pieptului dintre picioarele de dinainte la vitele cornute, la cerb, la căprioară şi la alte animale sălbatice. [Var.: **múgure** s.m.] — Cf. alb. m u g u l l.

MUGURÁ vb. I v. **muguri.**

MUGURÁŞ, *muguraşi,* s.m. Diminutiv al lui *mugur* (**1**); mugurel. — **Mugur** + suf. *-aş.*

MUGURÁT, -Ă adj. v. **mugurit.**

MÚGURE s.m. v. **mugur.**

MUGURÉL, *mugurei,* s.m. Muguraş. — **Mugur** + suf. *-el.*

MUGURÍ, pers. 3 *mugureşte,* vb. IV. Intranz. (Înv. şi reg.) A înmuguri. [Var.: **mugurá** vb. I] — Din **mugur.**

MUGURÍRE, *muguriri,* s.f. (Înv. şi reg.) Acţiunea de *a muguri* şi rezultatul ei; înmugurire. — V. **muguri.**

MUGURÍT, -Ă, *muguriţi, -te,* adj. (Înv. şi reg.) Înmugurit. [Var.: **mugurát, -ă** adj.] — V. **muguri.**

MUHAFÍZ, *muhafizi,* s.m. (Înv.) Comandant militar turc al unei cetăţi. — Din tc. **muhafiz.**

MUHAIÁ, *muhaiele,* s.f. (Înv.; astăzi fam.) Prost, fraier; hahaleră. [Pr.: *-ha-ia*] — Din tc. **mühayye** „pregătit”, „gata”.

MUHÚR s.n. (Înv.; astăzi în filatelie) Pecete, sigiliu. — Din tc. **mühür.**

MUHURDÁR, *muhurdari,* s.m. (Înv.) Dregător însărcinat cu păstrarea sigiliului domnesc. — Din tc. **mühürdar.**

MUIÁ, *moi,* vb. I. **1.** Tranz. A introduce un obiect într-un lichid, a îmbiba cu lichid; a înmuia. ✦ Spec. A băga rufele în apă cu un detergent şi a le ţine câtva timp înainte de a le spăla. ✦ A întinge cu pâine sau cu mămăligă în sos, în grăsime etc. **2.** Tranz. A uda, a stropi. ✦ A scălda. **3.** Tranz. şi refl. A face să devină sau a deveni mai moale, mai puţin consistent, mai puţin ţeapăn. ✧ Expr. (Tranz.) *A muia oasele* (sau *ciolanele) cuiva* = a bate foarte tare pe cineva. **4.** Refl. A-şi pierde puterile, a slăbi, a se moleşi. ✦ (Despre ger) A scădea în intensitate, a deveni mai puţin aspru. **5.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) potoli, a (se) calma, a (se) linişti. ✦ A (se) îmblânzi, a (se) înduioşa; a (se) îndupleca. **6.** Tranz. şi refl. (Fon.) A (se) palataliza. — Din **moale.** Cf. fr. m o u i l l e r.

MUIÁNT, -Ă, *muianţi, -te,* adj., s. m. **1.** Adj. (Tehn.; despre substanţe) Care face să devină elastic, moale, suplu; emolient. **2.** S.m. Produs chimic folosit în industria textilă pentru înlăturarea cerurilor şi a grăsimilor de pe fibre. — Din fr. **mouillant.**

MUIÁT¹ s.n. Muiere². — V. **muia.**

MUIÁT², -Ă, *muiaţi, -te,* adj. **1.** Introdus într-un lichid, umezit, îmbibat cu lichid. **2.** Cu hainele îmbibate cu apă; plouat, stropit, udat. **3.** Fig. Stors de puteri, lipsit de energie, moleşit, vlăguit. ✦ Abătut, demoralizat, descurajat. ✦ (Despre glas, voce) Potolit, liniştit, calmat; domol, încet. **4.** (Despre ţesături sau obiecte de îmbrăcăminte) Întreţesut cu fir de aur; *p. ext.* (despre oameni) îmbrăcat cu astfel de haine; îmbrăcat frumos, împodobit. **5.** (Fon.; despre consoane) Palatalizat. — V. **muia.**

MÚICĂ, *muici,* s.f. (Reg.) Mamă, maică. — Cf. m a m ă.

MUIERÁTEC, -Ă adj. v. **muieratic.**

MUIERÁTIC, -Ă, *muieratici, -ce,* adj. (Fam.) **1.** Afemeiat. **2.** Muieresc, femeiesc. [Var.: **muierátec, -ă** adj.] — **Muiere¹** + suf. *-atic.*

MUIÉRCE s.f. **v. muiercea.**

MUIÉRCEA, *muiercea,* s.m. (Pop.) Bărbat muieratic, afemeiat; bărbat căruia îi place să se amestece în îndeletniciri specific femeieşti, care se comportă ca o femeie. [Var.: **muiérce** s.f.] — Din **muiere¹.**

MUIÉRE¹, *muieri,* s.f. (Pop.) **1.** Femeie. **2.** Spec. Femeie căsătorită; soţie. — Lat. **mulier, -eris.**

MUIÉRE², *muieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) muia;* muiat¹. — V. **muia.**

MUIERÉSC, -EÁSCĂ, *muiereşti,* adj. (Înv. şi pop.) De muiere¹, femeiesc; caracteristic unei femei. — **Muiere¹** + suf. *-esc.*

MUIERÉŞTE adv. (Înv. şi pop.; adesea depr.) Ca o muiere¹; femeieşte. — **Muiere¹** + suf. *-eşte.*

MUIERÉT, (**2**) *muiereturi,* s.n. (Înv. şi pop.; azi depr.) **1.** (La sg. cu sens colectiv) Mulţime, grup de femei; muierime. **2.** (La pl.) Femei. — **Muiere¹** + suf. *-et.*

MUIERÍ, *muieresc,* vb. IV. Refl. (Reg.; despre bărbaţi; depr.) A avea însuşiri sau a adopta atitudini de femeie. — Din **muiere¹.**

MUIERÍME s.f. (Reg.; cu sens colectiv) Muieret (**1**). — **Muiere¹** + suf. *-ime.*

MUIERÓS, -OÁSĂ, *muieroşi, -oase,* adj. **1.** (Înv. şi reg.; depr.) Femeiesc, muieresc. **2.** (Reg.) Afemeiat. — **Muiere¹** + suf. *-os.*

MUIERÚŞĂ, *muieruşe,* s.f. (Rar) Muieruşcă (**1**). — **Muiere¹** + suf. *-uşă.*

MUIERÚŞCĂ, *muieruşte,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *muiere¹;* muieruşă. **2.** (Înv. şi reg.) Femelă. — **Muiere¹** + suf. *-uşcă.*

MUJAHEDÍN, *mujahedini,* s. m. Combatant încadrat în unităţi paramilitare care luptă împotriva duşmanilor islamului. — Din fr. **moudjahidiu.**

MUJDÉI, *mujdeie,* s.n. Preparat alimentar din usturoi pisat, apă (sau oţet) şi sare, care serveşte ca adaos la unele mâncăruri. [Var.: **mojdéi** s.n.] — **Must** + **de** + **ai** („usturoi”).

MUJÍC, -Ă s.m. şi f. v. **mojic.**

MUL¹ s.n. (Geol.) Humus pământos, fin, slab acid, afânat, brun-închis sau negru, caracteristic solurilor în care descompunerea masei vegetale se face mai repede decât acumularea ei. — Din fr. **mull,** germ. **Mull.**

MUL², *muli,* s.m. (Rar) Catâr. — Din lat. **mulus.**

MUL³ subst. v. **mulă.**

MULÁ¹, *mulez,* vb. I. Tranz. **1.** A da formă unui obiect, prin presarea materialului plastic în tipare sau în matriţe. ✦ Fig. A da forma dorită, a modela, a fasona; a transforma. **2.** A scoate în relief, a contura corpul sau o parte a corpului omenesc. ✦ Refl. (Despre obiecte de îmbrăcăminte) A se lipi de corp (scoţându-i în evidenţă formele). — Din fr. **mouler.**

MULÁ² s.f. v. **mola².**

MULÁJ, *mulaje,* s.n. Reproducere în ipsos, în ceară etc. a unui obiect, obţinută prin mulare. ✦ Model executat din pânză sau din hârtie, după care se croieşte un obiect de îmbrăcăminte. — Din fr. **moulage.**

MULÁRE, *mulări,* s.f. Acţiunea de *a (se) mula¹* şi rezultatul ei. — V. **mula¹.**

MULÁTRU, -Ă, *mulatri, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană născută dintr-un bărbat alb şi o negresă sau dintr-o femeie albă şi un negru. **2.** Adj. Care ţine de mulatri (**1**), privitor la mulatri. — Din fr. **mulâtre.**

MÚLĂ, *mule,* s.f. (Rar) Mulaj; *p. ext.* tipar, formă [Var.: **mul** subst.] — Din fr. **moule.**

MÚLCOM, -Ă adj. v. **molcom.**

MULCOMÍ vb. IV v. **molcomi.**

MULGÁRĂ, *mulgare,* adj., s.f. (Reg.) (Oaie, vacă) mulgătoare. [Pl. şi: *mulgări*] — **Mulge** + suf. *-ar.*

MULGĂTÓR, -OÁRE, *mulgători, -oare,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care mulge vacile, oile, caprele. **2.** Adj. (Pop.; despre oi, vaci, capre) Care se (poate) mulge, care are lapte; mulgară. — **Mulge** + suf. *-ător.*

MÚLGE, *mulg,* vb. III. Tranz. **1.** A extrage, manual sau mecanic, laptele din mamelele sau din ugerul femelelor unor animale domestice. ✧ *Maşină de muls* = aparat destinat mulgerii mecanice. ✧ Expr. *Vacă bună de muls* = persoană sau situaţie care poate fi exploatată, de pe urma căreia, prin abuz, se pot trage foloase. **2.** Fig. A trage foloase, a profita; a exploata pe cineva. **3.** Compus: (Zool.; pop.) *mulge-capre* s.f. = lipitoare. — Lat. **mulgere.**

MÚLGERE, *mulgeri,* s.f. Acţiunea de *a mulge* şi rezultatul ei; muls¹, mulsoare, mulsură. — V. **mulge.**

MULINÁ, *mulinez,* vb. I. Tranz. A răsuci două sau mai multe fire de mătase pentru a obţine un fir mai uniform, cu aspect mai frumos şi cu o rezistenţă mai mare. — Din fr. **mouliner.**

MULINÁRE, *mulinări,* s.f. Acţiunea de *a mulina* şi rezultatul ei. — V. **mulina.**

MULINÉT s.n. v. **mulinetă.**

MULINÉTĂ, *mulinete,* s.f. **1.** Dispozitiv folosit în special în pescuitul sportiv cu lanseta, fixat pe vergile de pescuit şi constituit dintr-o bobină cu manivelă, care serveşte la înfăşurarea firului, şi dintr-un mecanism de frânare. **2.** Mică elice folosită la frânele aerodinamice de încercare. **3.** Elice mică montată în partea anterioară a unei elice propulsoare de avion pentru reglarea automată a pasului acesteia. — Din fr. **moulinet.**

MULINÉU, *mulineuri,* s.n. Fir de mătase, de bumbac sau de lână obţinut prin mulinare şi folosit la cusături artistice, la broderii etc.; *p. ext.* jurubiţă din astfel de fire. — Din fr. **mouliné.**

MULLÍT s.n. Silicat de aluminiu foarte refractar, incolor sau roz, cu luciu sticlos, conţinut în materiale aluminoase şi argiloase. — Din engl. **mullite.**

MULS¹, *mulsuri,* s.n. Mulgere. — V. **mulge.**

MULS², -Ă, *mulşi, -se,* adj. (Despre vaci, oi etc.) Căreia i s-a extras lapte din mamele sau din uger; (despre lapte) care a fost extras din mamele sau din uger. — V. **mulge.**

MULSOÁRE, *mulsori,* s.f. (Pop.) Mulgere. — **Muls¹** + suf. *-oare.*

MULSÚRĂ, *mulsuri,* s.f. (Reg.) Mulgere. — **Muls¹** + suf. *-ură.*

MULT, -Ă, *mulţi, -te,* adj., adv. **1.** Adj. Care se află în mare număr, în cantitate mare sau în sorturi diferite; de intensitate deosebită, de proporţii mari, de durată

lungă. ✧ Loc. adv. *De (mai) multe ori* sau *în (mai) multe rânduri* = în mod repetat, adesea. ✧ Expr. *A nu mai avea zile multe* = a fi aproape de moarte. ✦ (Substantivat, n. pl.) Lucruri, fapte, întâmplări numeroase (și variate). ✧ Expr. *A nu ști multe* = **a)** a trece repede la acțiune, a lua hotărâri energice; **b)** a se supăra ușor. *Mult cu multul* sau *multul cu mult* = oricât de mult, foarte mult. *Multe (și de) toate* = lucruri de tot felul; probleme variate. *Multe și mărunte* = **a)** lucruri, probleme de tot felul; **b)** fleacuri, nimicuri. *Și mai multe nu* = neapărat, cu orice preț. **2.** Adv. În cantitate însemnată, în mare măsură; în mod intens, stăruitor; cu valoare mare; pe o distanță mare; în timp îndelungat; de repetate ori. ✧ *Cu mult* = în foarte mare măsură. *Cel mult* = **a)** maximum; **b)** în cel mai bun caz. *Mai mult* = **a)** în special, mai ales, îndeosebi; **b)** (reg.; în construcții negative) de acum înainte, din acest moment. *De mult* = **a)** dintr-o vreme îndepărtată, de altădată; din vechime; **b)** de timpuriu, devreme. ✧ Loc. conj. *De mult ce* = din cauza, datorită cantității, duratei, intensității (extreme) etc. ✧ Expr. *Mai mult sau mai puțin* = oarecum, relativ. *(Asta) e prea mult* = (asta) întrece măsura, depășește ceea ce trebuie sau se cuvine. *Mult și bine* = vreme îndelungată. *A nu mai avea mult* = **a)** a fi aproape de sfârșitul unei acțiuni; **b)** a fi aproape de sfârșitul vieții, a nu mai avea de trăit decât puține zile. ✦ (Înv. și reg.; înaintea unui adjectiv sau a unui adverb, dă acestora valoare de superlativ) În cel mai înalt grad; foarte, extrem. [Gen.-dat. pl. m. și f. *multora*] — Lat. **multus, -a, -um.**

MULTI- Element de compunere exprimând ideea de pluralitate, care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din fr. **multi-.**

MULTIANUÁL, -Ă, *multianuali, -e,* adj. Din mai mulți ani. [Pr.: *-ti-a-nu-al*] — **Multi-** + **anual.**

MULTICÉL, -ÍCĂ, *multicei, -ele,* adj., adv. Multișor. ✧ Loc. adv. *De multicel* = cam de multă vreme. — **Mult** + suf. *-icel, -icică.*

MULTICELULÁR, -Ă, *multicelulari, -e,* adj. Care este alcătuit din (mai) multe celule; pluricelular. — Din fr. **multicellulaire.**

MULTICOLÓR, -Ă, *multicolori, -e,* adj. Colorat în culori variate; care are mai multe culori; policrom. — Din fr. **multicolore,** lat. **multicolor.**

MULTICULTURÁL, -Ă, *multiculturali, -e,* adj. (Despre țări, regiuni etc.) Care are mai multe culturi. — Din engl. **multicultural,** fr. **multiculturel.**

MULTICULTURALÍSM s.n. Coexistență a mai multor culturi diferite, într-o societate etc. — Din engl. **multiculturalism.**

MULTICULTURALITÁTE s.f. Existența mai multor culturi în cadrul aceleiași țări. — Din fr. **multiculturalité.**

MULTIDIMENSIONÁL, -Ă, *multidimensionali, -e,* adj. Care are mai multe dimensiuni; pluridimensional [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **multidimensionnel.**

MULTIDIMENSIONALITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este multidimensional; pluridimensionalitate. [Pr.: *-si-o-*] — **Multidimensional** + suf. *-itate.*

MULTIDISCIPLINÁR, -Ă, *multidisciplinari, -e,* adj. (Despre domenii ale științei) Care este fundamentat pe transferul de concepție și metodologie între două sau mai multe discipline; pluridisciplinar, interdisciplinar. — Din fr. **multidisciplinaire,** engl. **multidisciplinary.**

MULTIDISCIPLINARITÁTE s.f. Caracter multidisciplinar; pluridisciplinaritate, interdisciplinaritate. — **Multidisciplinar** + suf. *-itate.*

MULTIFÓRM, -Ă, *multiformi, -e,* adj. Care are sau poate avea mai multe forme, aspecte. — Din fr. **multiforme.**

MULTIFUNCȚIONÁL, -Ă, *multifuncționali, -e,* adj. (Despre obiecte) Care poate îndeplini mai multe funcții, cu mai multe întrebuințări. [Pr.: *-ți-o-*] — **Multi-** + **funcțional.**

MULTIFUNCȚIONALITÁTE s.f. Calitatea de a fi multifuncțional. [Pr.: *-ți-o-*] — **Multi-** + **funcționalitate.**

MULTIGRÁD, -Ă, *multigrade,* adj. (Despre substanțe, uleiuri etc.) A cărui viscozitate nu este influențată de variațiile de temperatură. — Din fr. **multigrade.**

MULTILATERÁL, -Ă, *multilaterali, -e,* adj. Care îmbrățișează mai multe aspecte ale realității, care se desfășoară pe mai multe planuri, orientat în mai multe sensuri. — Din fr. **multilatéral.**

MULTILATERALITÁTE s.f. Faptul de a fi multilateral, însușirea, starea a ceea ce este multilateral. — **Multilateral** + suf. *-itate.*

MULTILÍNGV, -Ă, *multilingvi, -e,* adj. (Rar) Care este sau poate fi exprimat în mai multe limbi. — Din fr. **multilingue** (după *bilingv).*

MULTILINGVÍSM s.n. (Rar) Caracterul a ceea ce este multilingv. — Din fr. **multilinguisme** (după *bilingvism).*

MULTILOBÁT, -Ă, *multilobați, -te,* adj. (Despre frunze) Care este divizat în numeroși lobi. — Din fr. **multilobé.**

MULTIMÉDIA adj. invar. Referitor la mai multe media[2]; difuzat prin mai multe media. *Campanie publicitară multimedia.* — Din fr. **multimédia.**

MULTIMÉTRU, *multimetre,* s.n. Aparat electric pentru măsurarea tensiunilor, curenților și uneori a rezistențelor electrice. — Din fr. **multimètre.**

MULTIMILENÁR, -Ă, *multimilenari, -e,* adj. Care datează de mai multe milenii, care a dăinuit timp de mai multe milenii. ✦ P. ext. Extrem de vechi. — **Multi-** + **milenar.**

MULTIMILIARDÁR, -Ă, *multimiliardari, -e,* s.m. și f., adj. (Persoană) care are o avere de mai multe miliarde. [Pr.: *-li-ar-*] — Din fr. **multimilliardaire.**

MULTIMILIONÁR, -Ă, *multimilionari, -e,* s.m. și f., adj. (Persoană) care are o avere de mai multe milioane. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **multimillionnaire.**

MULTINAȚIONÁL, -Ă, *multinaționali, -e,* adj. (Despre state) În care trăiesc mai multe națiuni; (despre acțiuni) la care participă mai multe națiuni. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **multinational.**

MULTIPÁR, -Ă, *multipari, -e,* adj. (Despre animale) Care naște mai mulți pui deodată. ✦ (Despre femei; și substantivat, f.) Care a avut mai mulți copii, mai multe nașteri. — Din fr. **multipare.**

MULTIPARTÍD, *multipartide,* adj. (În sintagma) *Sistem multipartid* = sistem politic în care există mai multe partide. — Din engl. **multipartide.**

MULTIPARTIDÍSM, s.n. Sistem multipartid. — Din engl. **multipartidism.**

MULTIPARTÍT, -Ă, *multipartiți, -te,* adj. Cu mai multe părți. — Din fr. **multipartite.**

MULTIPLÁN, *multiplane,* adj., s.n. (Avion) cu mai multe aripi suprapuse. — Din fr. **multiplan.**

MULTIPLÉT, *multipleți,* s.m. (Fiz.) Grup de linii spectrale cu frecvențe foarte apropiate. — Din fr. **multiplet.**

MULTIPLÉX adj. invar. (În sintagma) *Sistem multiplex* = procedeu folosit în telecomunicații pentru transmiterea simultană a mai multor mesaje pe același circuit al unei linii electrice sau prin intermediul aceleiași unde electromagnetice. — Din fr. **multiplex.**

MULTIPLICÁ, *multíplic,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A face să fie sau a deveni mai numeros. **2.** Tranz. A reproduce un obiect, un text etc. în mai multe exemplare prin diverse procedee tehnice. **3.** Tranz. (Mat.) A efectua operația de înmulțire; a înmulți. — Din lat. **multiplicare,** fr. **multiplier.**

MULTIPLICÁBIL, -Ă, *multiplicabili, -e,* adj. Care poate fi multiplicat. — **Multiplica** + suf. *-bil* (după fr. *multipliable).*

MULTIPLICÁRE, *multiplicări,* s.f. Acțiunea de *a (se) multiplica* și rezultatul ei; înmulțire, sporire, reproducere, multiplicație. — V. **multiplica.**

MULTIPLICATÍV, -Ă, *multiplicativi, -e,* adj. Care multiplică. ✧ (Gram.) *Numeral multiplicativ* = numeral care arată în ce proporție crește o cantitate sau se desfășoară o acțiune. — Din fr. **multiplicatif.**

MULTIPLICATÓR, (**1**) *multiplicatori,* s.m., (**2**) *multiplicatoare,* s.n. **1.** S.m. (Mat.) Factor al unui produs; număr sau expresie cu care se înmulțește o altă expresie matematică. **2.** S.n. Aparat sau mașină de multiplicare, în special aparat care multiplică un text. — Din fr. **multiplicateur,** lat. **multiplicator.**

MULTIPLICÁȚIE, *multiplicații,* s.f. (Rar) Multiplicare. — Din fr. **multiplication,** lat. **multiplicatio.**

MULTIPLICITÁTE s.f. Faptul de a fi în număr mare; mulțime; pluralitate, diversitate. ✦ (Mat.) Număr care arată de câte ori o soluție satisface o anumită ecuație. — Din fr. **multiplicité,** lat. **multiplicitas, -atis.**

MULTÍPLU, -Ă, *multipli, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. (Mat.) Număr întreg divizibil cu un număr întreg dat; produs rezultat din înmulțirea unui număr dat cu un număr întreg. **2.** S.m. (Mat.) Fiecare dintre unitățile de măsură mai mari decât unitatea-tip, considerate în raport cu aceasta. **3.** Adj. (La pl.) Care este în număr mai mare și de mai multe feluri; numeros, felurit. **4.** Adj. (La sg.) Care are o structură complexă, care prezintă aspecte diverse; multilateral. — Din fr. **multiple,** lat. **multiplus.**

MULTIPÓL, *multipoli,* s.m. **1.** Sistem de perechi de sarcini electrice, una pozitivă și una negativă, egale ca mărime. **2.** Rețea electrică având mai multe borne de acces. — **Multi-** + **pol.**

MULTIPOLÁR, -Ă, *multipolari, -e,* adj. (Despre mașini electrice) Care are mai multe perechi de poli magnetici sau mai multe borne electrice de acces. — Din fr. **multipolaire.**

MULTIPROGRAMÁRE, *multiprogramări,* s.f. (Inform.) Tehnică de exploatare a unui sistem de calcul prin care două sau mai multe programe sunt rulate simultan de un calculator. — După engl. **multiprogrammy.**

MULTISECULÁR, -Ă, *multiseculari, -e,* adj. Care durează sau care există de mai multe veacuri. — Din fr. **multiséculaire.**

MULTISPÓT adj. invar. (Electron.; despre tuburi catodice) Cu mai multe spoturi. — Din engl. **multispot.**

MULTIȘÓR, -OÁRĂ, *multișori, -oare,* adj., adv. (Fam.) Diminutiv al lui *mult;* (care este) destul de mult, cam mult; multicel. ✧ *De multișor* = **a)** loc. adj. care datează, există de mult timp; vechi; **b)** loc. adv. de o vreme destul de îndelungată. — **Mult** + suf. *-ișor.*

MULTITÚDINE, *multitudini,* s.f. Mulțime (de oameni); număr mare (de lucruri); aspect variat (sub care se prezintă o problemă). — Din lat. **multitudo, -inis,** fr. **multitude.**

MULTIVÁLV, -Ă, *multivalvi, -e,* adj. (Bot.; despre fructe) Cu mai multe valve. — Din fr. **multivalve.**

MULTIVIBRATÓR, *multivibratoare,* s.n. Circuit electronic, generator de oscilații de relaxare, folosind rezistoare, condensatoare și elemente neliniare de circuit. — Din fr. **multivibrateur.**

MULTIVITAMÍNĂ, *multivitamine,* s.f. Compus organic complex care conține mai multe vitamine. — Din. engl. **multivitamin**.

MULTIVITAMINIZÁT, -Ă, *multivitaminizați, -te,* adj. Cu multe vitamine. — De la **multivitamină**.

MULȚÁM interj. (Pop.; adesea cu valoare verbală) Cuvânt cu care se răspunde la o urare sau la un salut ori prin care se exprimă cuiva mulțumirea, recunoștința etc. pentru un serviciu, un dar etc. — Din **mulțămi** (derivat regresiv).

MULȚĂMÍ vb. IV v. **mulțumi.**

MULȚĂMÍRE s.f. v. **mulțumire.**

MULȚĂMÍT, -Ă adj. v. **mulțumit.**

MULȚĂMITÓR, -OÁRE adj. v. **mulțumitor.**

MULȚÍME, *mulțimi,* s.f. **1.** (La sg., adesea cu determinări) Număr mare de ființe sau de lucruri, cantitate mare. **2.** (La sg.) Lume multă strânsă laolaltă, grămadă de oameni; *spec.* masele largi ale populației; colectivitate. **3.** (Mat.) Ansamblu de obiecte, numite elemente, grupate fie prin indicarea tuturor elementelor, fie prin formularea unei proprietăți caracteristice lor și numai lor. ✧ *Mulțime vidă* = mulțime (**3**) care nu conține nici un element. *Mulțimi disjuncte* = mulțimi (**3**) care nu au nici un element comun. *Mulțimi echivalente* = mulțimi (**3**) între care se poate stabili o corespondență biunivocă. — **Mult** + suf. *-ime.*

MULȚUMÉSC interj. (Adesea cu valoare verbală) Cuvânt cu care se exprimă cuiva recunoștința pentru ceva sau ca răspuns la o urare, la un salut etc.

MULȚUMÍ, *mulțumesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A exprima (cuiva) recunoștința sau satisfacția pentru o manifestare de politețe, un dar, un bine etc. care i s-a făcut. **2.** Tranz. A răsplăti, a recompensa pe cineva. **3.** Tranz. A satisface pe cineva, a face pe placul cuiva; a bucura. **4.** Refl. A fi, a se socoti satisfăcut; a nu pretinde mai mult. ✦ (Pop.) A se lăsa de ceva, a renunța la..., a se sătura de... [Prez. ind. și: (reg.) *mulțám*. — Var.: (reg.) **mulțămí** vb. IV] — Din formula de urare *(la) mulți ani!*

MULȚUMÍRE, *mulțumiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) mulțumi;* exprimare a recunoștinței; răsplătire. ✦ Satisfacție, plăcere, bucurie, fericire, mulțumită; cuvânt, gest prin care se mulțumește (**1**) cuiva pentru ceva. [Var.: (reg.) **mulțămíre** s.f.] — V. **mulțumi.**

MULȚUMÍT, -Ă, *mulțumiți, -te,* adj., s.f., prep. **1.** Adj. Care se simte bine, căruia nu-i lipsește nimic; satisfăcut, îndestulat. ✦ Bucuros. **2.** S.f. (Înv. și pop.) Recunoștință (exprimată prin cuvinte sau prin recompense materiale); (concr.) ceea ce se oferă drept răsplată. **3.** S.f. (Înv. și pop.) Bucurie, satisfacție. **4.** Prep. (În forma *mulțumită;* construit cu dativul) Datorită..., cu ajutorul..., prin intermediul... [Var.: (reg.) **mulțămít, -ă** adj.] — V. **mulțumi.**

MULȚUMITÓR, -OÁRE, *mulțumitori, -oare,* adj. **1.** Care corespunde cerințelor, care produce mulțumire; satisfăcător; care convinge, convingător. **2.** (Astăzi rar; și substantivat) Care exprimă sau păstrează recunoștință; recunoscător. [Var.: (reg.) **mulțămitór, -oáre** adj.] — **Mulțumi** + suf. *-tor.*

MULÚRĂ, *muluri,* s.f. Profil arhitectural în relief cu funcție ornamentală. — Din fr. **moulure.**

MÚMĂ s.f. v. **mamă.**

MUMBAȘÍR, *mumbașiri,* s.m. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Slujbaș însărcinat cu încasări și cu execuții fiscale. [Var.: **bumbașir** s.m.] — Din tc. **mübașir.**

MUMETÁL s.n. Aliaj de nichel, crom, cupru și fier, cu permeabilitate magnetică mare, folosit la fabricarea miezurilor magnetice pentru transformatoare. [Pr.: *miumetal*] — Din engl. **mumetal.**

MUMÍE, *mumii,* s.f. Cadavru conservat printr-o îmbălsămare specială. ✦ Fig. (Depr.) Om foarte slab, foarte palid sau lipsit de vlagă. — Din ngr. **múmia,** it. **mummia,** germ. **Mumie.**

MUMIFIÁ vb. I v. **mumifica.**

MUMIFIÁNT, -Ă, *mumifianți, -te,* adj. Care mumifică. [Pr.: *-fi-ant*] — **Mumifia** + suf. *-ant.*

MUMIFIÁT, -Ă adj. v. **mumificat.**

MUMIFICÁ, *mumífic,* vb. I. **1.** Tranz. A îmbălsăma; a transforma în mumie. ✦ Refl. Fig. (Rar) A încremeni, a se opri la un anumit stadiu de dezvoltare. **2.** Refl. (Despre fructe) A se zbârci, a se usca ca urmare a atacului unor ciuperci. [Var.: **mumifiá** vb. I] — Din it. **mummificare.** Cf. fr. m o m i f i e r.

MUMIFICÁRE, *mumificări,* s.f. Acțiunea de *a (se) mumifica* și rezultatul ei. [Var.: **mumifiére** s.f.] — V. **mumifica.**

MUMIFICÁT, -Ă, *mumificați, -te,* adj. Transformat în mumie; *p. ext.* uscat, zbârcit. [Var.: **mumifiát, -ă** adj.] — V. **mumifica.**

MUMIFICÁȚIE, *mumificații,* s.f. (Rar) Mumificare. — Din fr. **mumification,** it. **mummificazione.**

MUMIFIÉRE s.f. v. **mumificare.**

MÚNCĂ, *munci,* s.f. **1.** Desfășurare a unei activități fizice sau intelectuale îndreptată spre un anumit scop; activitate prin care omul modifică și adaptează lucrurile din natură pentru satisfacerea trebuințelor sale. ✦ (La pl.) Lucru la câmp, lucrul câmpului; lucrări agricole. **2.** (Concr.) Folos material, bun agonisit prin lucru; agoniseală, câștig, profit. **3.** Efort de a realiza ceva; strădanie; ocupație, îndeletnicire. **4.** (Înv. și pop.; la pl.) Torturi, cazne. **5.** (Înv. și pop.) Durere, suferință (fizică sau morală); chin. ✦ Spec. (Sens curent; la pl.) Durerile nașterii. — Din sl. **monka.**

MUNCÉL, *muncele,* s.n. Munte sau deal mic, care constituie o treaptă mai coborâtă a unui lanț sau a unui masiv muntos, cu structură cutată, alcătuit din roci dure. — Lat. **monticellus.**

MUNCÍ, *muncesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A desfășura o activitate, a depune un efort fizic sau intelectual pentru a produce, a crea ceva; a avea o ocupație; a lucra. ✦ Tranz. A efectua munci agricole, a lucra pământul, câmpul. **2.** Refl. A-și da osteneală; a se strădui, a se trudi. **3.** Tranz. (Înv. și pop.) A supune la cazne, a tortura. **4.** Refl. și intranz. (Înv. și pop.) A suporta suferințe fizice sau morale; a se chinui, a pătimi. ✦ Tranz. (Despre sentimente, gânduri etc.) A provoca suferințe (morale sau fizice), a preocupa în mod intens, a consuma. ✧ Expr. (Refl.) *A se munci cu gândul* = a se frământa. — Din sl. **monciti.**

MUNCÍRE, *munciri,* s.f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a (se) munci* și rezultatul ei; suferință, tortură, chin. — V. **munci.**

MUNCÍT, -Ă, *munciți, -te,* adj. **1.** Ostenit, trudit, istovit. **2.** (Despre terenuri agricole) Lucrat, cultivat. **3.** Câștigat, agonisit cu multă osteneală. ✦ Făcut, executat cu multă trudă, cu atenție, cu migală. **4.** (Înv.) Torturat, chinuit. — V. **munci.**

MUNCITÓR, -OÁRE, *muncitori, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care muncește; *p. ext.* harnic, activ. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care lucrează nemijlocit pentru obținerea unor bunuri sau în activitatea de întreținere și reparare a acestora. **3.** Adj., s.m. și f. (Înv.) (Persoană) care torturează, chinuiește, căznește. — **Munci** + suf. *-tor.*

MUNCITORÉSC, -EÁSCĂ, *muncitorești,* adj. Care aparține muncitorilor (**2**), privitor la muncitori. — **Muncitor** + suf. *-esc.*

MUNCITORÉȘTE adv. Ca muncitorii (**2**), în felul muncitorilor. — **Muncitor** + suf. *-ește.*

MUNCITORÍME s.f. Totalitatea muncitorilor (**2**); mulțime de muncitori. — **Muncitor** + suf. *-ime.*

MUNCULÍȚĂ, *munculițe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *muncă;* muncușoară. — **Muncă** + suf. *-uliță.*

MUNCUȘOÁRĂ, *muncușoare,* s.f. (Pop.) Munculiță. — **Muncă** + suf. *-ușoară.*

MUNDÁN, -Ă, *mundani, -e,* adj. (Livr.) Lumesc. — Din lat. **mundanus.**

MUNDÍR, *mundire,* s.n. (Înv.) Tunică sau, *p. gener.,* uniformă (militară). [Var.: **mondír** s.n.] — Din rus. **mundir,** magh. **mondúr, mundér.**

MUNDIRÁȘ, *mundirașe,* s.n. (Înv.) Diminutiv al lui *mundir.* [Var.: **mondiráș** s.n.] — **Mundir** + suf. *-aș.*

MUNGERÍE, *mungerii,* s.f. (Înv.) Lumânărie. — **Mungiu** + suf. *-ărie.*

MUNGÍU, *mungii,* s.m. (Înv.) Lumânărar. — Din tc. **munçu.**

MUNICIPÁL, -Ă, *municipali, -e,* adj. Care aparține unui municipiu, privitor la un municipiu, de municipiu. — Din fr. **municipal.**

MUNICIPALITÁTE, *municipalități,* s.f. Administrația unui municipiu (**1**); totalitatea organelor de conducere ale unui municipiu; persoanele care alcătuiesc aceste organe; *p. ext.* oraș municipal; municipiu (**1**). — Din fr. **municipalité.**

MUNICIPALIZÁ, *municipalizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A transforma un oraș în municipiu (**1**). — Din fr. **municipaliser.**

MUNICIPALIZÁRE, *municipalizări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a municipaliza* și rezultatul ei. — V. **municipaliza.**

MUNICÍPIU, *municipii,* s.n. **1.** Oraș mare, având un rol economic, social, politic și cultural însemnat; *p. ext.* administrația unui astfel de oraș; municipalitate. **2.** Nume dat orașelor romane (din Italia sau din imperiu) care aveau dreptul la autonomie în treburile interne. — Din lat. **municipium.**

MUNIFICÉNT, -Ă, *munificenți, -te,* adj. (Livr.) Foarte darnic; generos. — Din fr. **munificent.**

MUNIFICÉNȚĂ, *munificențe,* s.f. (Livr.) Generozitate. — Din fr. **munificence,** it. **munificenza.**

MUNÍȚIE, *muniții,* s.f. Denumire generică dată cartușelor pentru armamentul de infanterie, grenadelor de tot felul, proiectilelor de artilerie, bombelor de aviație etc. — Din germ. **Munition,** lat. **munitio,** fr. **munition.**

MÚNTE, *munți,* s.m. **1.** Ridicătură a scoarței pământului mai mare decât dealul, de obicei stâncoasă și depășind înălțimea de 800 de metri. ✧ Expr. *Prin munți și văi* = peste tot, pretutindeni, pe tot întinsul. ✦ Regiune, zonă muntoasă. **2.** Fig. Grămadă, cantitate mare (și înaltă) din ceva; morman. ✦ Om foarte înalt (și solid). **3.** (În sintagma) *Munte de pietate* = întreprindere de credit specializată în acordarea de credite pe baza amanetării obiectelor de uz personal; casă de lombard. — Lat. **mons, -tem.**

MUNTEÁN, -Ă, *munteni, -e,* s.m., adj. **1.** S. m. Persoană originară sau locuitor din Muntenia. **2.** S. m. Persoană care locuiește la munte sau este originară de la munte. **3.** Adj. Care aparține locuitorilor de la munte, specific locuitorilor de la munte; muntenesc. — **Munte** + suf. *-ean.*

MUNTEÁNCĂ, *muntence,* s.f. **1.** Femeie care face parte din populația Munteniei sau care este originară de acolo. **2.** Femeie care locuiește la munte sau este originară de la munte. — **Muntean** + suf. *-că.*

MUNTENÉSC, -EÁSCĂ, *muntenești,* adj. **1.** Care aparține Munteniei sau muntenilor (**1**), privitor la Muntenia sau la munteni, care provine din Muntenia. **2.** De (la) munte. — **Muntean** + suf. *-esc.*

MUNTENÉȘTE adv. **1.** Ca muntenii (**1**), în graiul locuitorilor din Muntenia. **2.** Ca la munte, în felul muntenilor (**2**). — **Muntean** + suf. *-ește.*

MUNTENÍSM, *muntenisme,* s.n. Particularitate lingvistică specifică graiului din Muntenia. — **Muntenia** (n. pr.) + suf. *-ism.*

MUNTENIZÁ, *muntenizez,* vb. I. Refl. şi tranz. (Rar) A-şi însuşi sau a face să-şi însuşească felul de a fi sau de a vorbi al muntenilor (**1**). — **Muntean** + suf. *-iza.*

MUNTENIZÁRE, *muntenizări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a se munteniza* şi rezultatul ei; adoptare a graiului sau a obiceiurilor din Muntenia. — V. **munteniza.**

MUNTENIZÁT, -Ă, *muntenizaţi, -te,* adj. (Rar) Adaptat la specificul muntenesc (**1**); transformat după modelul graiului din Muntenia. — V. **munteniza.**

MUNTICÉL, *munticei,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *munte* (**1**); muntişor. — **Munte** + suf. *-icel.*

MUNTIŞÓR, *muntişori,* s.m. (Rar) Munticel. — **Munte** + suf. *-işor.*

MUNTÓS, -OÁSĂ, *muntoşi, -oase,* adj. Cu munţi, format din munţi, bogat în munţi; de munte, al muntelui. — **Munte** + suf. *-os.*

MUR[1]**,** *muri,* s.m. Nume dat mai multor specii de arbuşti din familia rozaceelor, cu tulpina spinoasă, cu frunze palmat-compuse, cu flori albe sau roz dispuse în umbele şi cu fructele comestibile (*Rubus*). — Lat. **morus.**

MUR[2]**,** *muri,* s.m. (Înv.) Zid. — Din lat. **murus.**

MURÁ, *murez,* vb. I. Tranz. **1.** A ţine unele legume într-o soluţie de oţet sau în saramură pentru a le face să se acrească şi să se conserve. ✦ Refl. (Despre unele legume ţinute în oţet sau în saramură) A deveni acru şi bun de mâncat; a se acri. **2.** A conserva nutreţurile în stare suculentă printr-un proces de fermentare. **3.** A muia în apă plantele textile (în cursul procesului de prelucrare); a pune la topit. **4.** Fig. A uda tare, până la piele. — Din **moare** (derivat regresiv).

MURÁL, -Ă, *murali, -e,* adj. Aflat pe un zid; destinat să stea pe un perete. ✧ *Pictură murală* = pictură care, datorită tehnicii folosite (frescă, tempera etc.) aderă perfect la zidul pe care este executată. *Hartă murală* = hartă mare de atârnat pe perete. — Din fr. **mural,** lat. **muralis.**

MURALÍST, -Ă, *muralişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în picturi murale. — Din engl. **muralist.**

MURÁRE, *murări,* s.f. Acţiunea de *a (se) mura* şi rezultatul ei. — V. **mura.**

MURÁT, -Ă, *muraţi, -te,* adj. **1.** (Despre unele legume) Fermentat, acrit (într-o soluţie de oţet sau în saramură). **2.** (Despre plante furajere) Conservat printr-un proces de fermentare. **3.** Fig. Ud până la piele, ud leoarcă. — V. **mura.**

MÚRĂ[1]**,** *mure,* s.f. Fructul comestibil, negru şi lucios, al murului[1]. ✧ Expr. *Mură-n gură* = lucru (obţinut) fără muncă, fără osteneală, de-a gata. — Lat. **mora** (pluralul, devenit sg., al lui **morum** „mură").

MÚRĂ[2]**,** *mure,* s.f. (Reg.; mai ales la pl.) Glandă, ganglion de la pieptul sau de la gâtul unor animale. — Cf. alb. m u l l ë.

MÚRĂ[3]**,** *mure,* s.f. Parâmă folosită pentru a trage spre proră colţurile inferioare ale velelor pătrate. — Din it. **mura.**

MURĂTÚRĂ, *murături,* s.f. Legumă sau fruct fermentat, conservate în saramură sau în oţet. — **Mura** + suf. *-ătură.*

MURDÁR, -Ă, *murdari, -e,* adj. **1.** Plin de pete, acoperit de praf, de murdării, îmbâcsit de necurăţenie; nespălat, întinat. ✦ (Despre fiinţe) Care nu se spală, care nu respectă curăţenia. ✦ (Despre apă, lumină etc.) Lipsit de claritate; tulbure. **2.** Fig. Josnic, mârşav, ticălos, degradant. ✦ (Despre cuvinte) Necuviincios, obscen, trivial. — Din tc. **murdar.**

MURDĂRÍ, *murdăresc,* vb. IV. Tranz. şi refl. **1.** A (se) face murdar, a (se) umple de murdărie; a (se) păta, a (se) mânji. **2.** Fig. A (se) compromite, a (se) înjosi, a (se) degrada. — Din **murdar.**

MURDĂRÍE, *murdării,* s.f. **1.** Stare a ceea ce este murdar (**1**); (concr.) strat de necurăţenie care acoperă sau îmbâcseşte ceva; resturi nefolositoare; gunoi. ✦ Excremente. **2.** Fig. Caracter, comportare, faptă vrednică de dispreţ, degradantă, josnică; imoralitate, mârşăvie. ✦ Vorbă necuviincioasă, obscenă. — **Murdar** + suf. *-ie.*

MURDĂRÍRE, *murdăriri,* s.f. Acţiunea de *a (se) murdări* şi rezultatul ei. — V. **murdări.**

MUREŞEÁN, -Ă, *mureşeni, -e,* s.m. adj. (Bărbat) originar sau locuitor din regiunea Mureşului. — **Mureş** (n. pr.) + suf. *-ean.*

MUREŞEÁNCĂ, *mureşence,* s.f. **1.** Femeie originară sau locuitoare din regiunea Mureşului. **2.** (Art.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — **Mureşean** + suf. *-că.*

MURG[1]**,** *murguri,* s.n. **1.** (Înv. şi pop.) Amurg. **2.** (Rar) Zori de zi. — Et. nec.

MURG[2]**, -Ă,** *murgi, -ge,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. (Despre unele animale, mai ales despre cai sau despre părul lor) Negru-roşcat, castaniu-închis sau cenuşiu; *p. gener.* de culoare închisă. **2.** S.m. şi f. Cal de culoare murgă[2] (**1**); *p. gener.* cal. ✧ Expr. *A intrat murga în sat* = s-a înserat. — Cf. alb. m u r g.

MURGÍ[1]**,** pers. 3 *murgeşte,* vb. IV. Intranz. (Înv. şi reg.) A se însera, a amurgi. — Din **murg**[1]**.**

MURGÍ[2]**,** *murgesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A căpăta o culoare închisă, întunecată. — Din **murg**[2]**.**

MURGÍT s.n. (Înv. şi reg.) Amurg. — V. **murgi**[1]**.**

MURGULÉŢ, *murguleţi,* s.m. (Rar) **1.** Diminutiv al lui *murg*[2] (**2**); murguşor. **2.** (Art.) Numele unui dans popular din Muntenia, cu ritm vioi; melodie după care se execută acest dans. — **Murg**[2] + suf. *-uleţ.*

MURGUŞÓR, *murguşori,* s.m. (Rar) Murguleţ (**1**). — **Murg**[2] + suf. *-uşor.*

MURGÚŢ, -Ă, *murguţi, -e,* adj., s.m. şi f. (Rar) Diminutiv al lui *murg*[2]. — **Murg**[2] + suf. *-uţ.*

MURÍ, *mor,* vb. IV. Intranz. **1.** A înceta de a mai trăi, de a mai fi în viaţă; a răposa, a deceda, a sucomba, a expia. ✧ Expr. *A muri cu zile* = a deceda în urma unei boli insuficient îngrijite sau în împrejurări neprevăzute. ✦ (Prin exagerare) A suferi foarte tare, a se simţi covârşit de o durere, de un sentiment etc. ✦ (Cu determinări introduse prin prep. „după") A ţine foarte mult la cineva sau la ceva, a-i plăcea nespus, a iubi cu patimă. **2.** (Despre plante) A se usca, a se veşteji. **3.** Fig. A înceta de a mai fi văzut sau auzit; a se pierde treptat, a se stinge. — Lat. **moriri.**

MURIBÚND, -Ă, *muribunzi, -de,* adj., s.m. şi f. (Fiinţă) pe moarte, în agonie; *p. ext.* (fiinţă) fără vlagă, foarte slabă care nu mai are mult de trăit. — Din fr. **moribond,** lat. **moribundus** (după *muri).*

MURÍD, *muride,* s.n. (La pl.) Familie de rozătoare mici, cu coadă lungă şi cu bot ascuţit *(Muridae);* (şi la sg.) animal din această familie. — Din fr. **muridés.**

MURÍND, -Ă, *murinzi, -de,* adj., s.m. şi f. (Înv.) **1.** Adj. Care se află pe moarte; care este specific muribundului. **2.** S.m. şi f. Muribund. — V. **muri.**

MURÍRE, *muriri,* s.f. (Înv.) Faptul de *a muri* (**1**); moarte. — V. **muri.**

MURÍŞ, *murişuri,* s.n. (Reg.) Loc unde cresc tufe de mur[1]; desiş de muri[1]. — **Mur**[1] + suf. *-iş.*

MURIŞOÁRĂ, *murişoare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *mură*[1]. — **Mură**[1] + suf. *-işoară.*

MURITÓR, -OÁRE, *muritori, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care nu trăieşte veşnic, care este în mod inevitabil supus morţii. ✧ Expr. *Muritor de foame* = foarte sărac. **2.** S.m. şi f. Om (considerat ca fiinţă trecătoare); pământean. — **Muri** + suf. *-tor.*

MURMUÍ, *múrmui,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A murmura. [Prez. ind. şi *murmuiesc*] — Onomatopee.

MURMUIÁLĂ, *murmuieli,* s.f. (Înv.) Murmur (**1**). — **Murmui** + suf. *-eală.*

MURMUITÓR, -OÁRE, *murmuitori, -oare,* adj. (Înv.) Murmurător. [Pr.: *-mu-i-*] — **Murmui** + suf. *-tor.*

MÚRMUR, *murmure,* s.n. **1.** Succesiune de sunete (slab şi monoton articulate), de cuvinte rostite încet şi neclar; zgomot confuz de voci; rumoare, murmuială. ✦ P. anal. Zgomot surd şi continuu produs de un motor sau de o maşină în acţiune; zumzet, bâzâit. ✦ Exprimare a unei nemulţumiri, a unei dezaprobări prin cuvinte rostite cu jumătate de glas; protest înfundat al unei mulţimi; cârteală, murmurare. **2.** Zgomot uşor, prelung şi monoton produs de o apă curgătoare, de frunzişul mişcat de vânt etc. — Din lat. **murmur,** fr. **murmure.**

MURMURÁ, *múrmur,* vb. I. **1.** Tranz. şi intranz. A rosti cuvinte sau a intona o melodie încet, nedesluşit, monoton, şoptit. ✦ Intranz. A protesta cu jumătate de glas; a se plânge, a cârti, a bombăni. **2.** Intranz. (La pers. 3) A produce un zgomot uşor şi continuu; a fremăta; a susura. — Din lat. **murmurare,** fr. **murmurer.**

MURMURÁRE, *murmurări,* s.f. Acţiunea de *a murmura* şi rezultaul ei. — V. **murmura.**

MURMURĂTÓR, -OÁRE, *murmurători, -oare,* adj. Care murmură; şopotitor, susurător, murmuitor. — **Murmura** + suf. *-ător.*

MURMURÂND, -Ă, *murmurânzi, -de,* adj. (Rar) Murmurător, şopotitor. — V. **murmura.**

MÚRSĂ[1]**,** *murse,* s.f. **1.** (Reg.) Băutură fermentată preparată din miere amestecată cu apă sau cu lapte; hidromel. **2.** (Înv.) Suc, zeamă, must (de fructe, de flori etc.) — Lat. [aqua] **mulsa.**

MÚRSĂ[2]**,** *murse,* s.f. (Înv.) Semn mic şi negru pus pe obraz pentru a imita o aluniţă; aluniţă artificială. — Et. nec.

MURSECÁ, *múrsec,* vb. I. Tranz. **1.** (Pop.) A muşca rupând, sfâşiind. **2.** (Reg.) A strivi, a zdrobi oasele sau carnea unei fiinţe (vii); a învineţi. ✦ Fig. A bate pe cineva. [Var.: **mursicá** vb.I]— Lat. **morsicare.**

MURSECÁT, -Ă, *mursecaţi, -te,* (Pop.; despre fiinţe vii sau despre carnea lor) Rupt, sfâşiat cu dinţii. — V. **murseca.**

MURSICÁ vb. I v. **murseca.**

MURUÍ, *muruiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A acoperi pereţii sau pardoseala unei case cu un strat neted de lut muiat cu apă; a lipi. ✦ A astupa crăpăturile din pereţii lucrărilor subterane cu un material argilos. **2.** A unge suprafaţa unui aluat cu muruială (**3**), înainte de a-l băga în cuptor. **3.** A mânji, a murdări; a mâzgăli. — Cf. ucr. m u r o v a t i.

MURUIÁLĂ, *muruieli,* s.f. (Reg.) **1.** Muruire. **2.** (Concr.) Lut sau alt material cu care se muruieşte un perete, pardoseala etc. **3.** (Concr.) Amestec de făină cu apă, ouă etc. cu care se unge pâinea, mălaiul etc., înainte de a fi băgate în cuptor. — **Murui** + suf. *-eală.*

MURUÍRE, *muruiri,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a murui* şi rezultatul ei; muruială. — V. **murui.**

MURUÍT, -Ă, *muruiţi, -te,* adj. (Reg.) **1.** (Despre pereţi) Acoperit, lipit cu muruială (**2**). **2.** Murdar, mânjit. — V. **murui.**

MUS, *muşi,* s.m. Elev marinar. — Din fr. **mousse.**

MUSACÁ, *musacale,* s.f. Mâncare preparată din carne tocată şi felii de vinete, de cartofi sau de dovlecei, aşezate în straturi alternative şi coaptă în cuptor. — Din tc. **musakka.**

MUSAFÍR, -Ă, *musafiri, -e,* s.m. şi f. Persoană care vizitează pe cineva sau căreia i se oferă vremelnic ospitalitate; oaspete, invitat. [Var.: **mosafír -ă** s.m. şi f.] — Din tc. **misâfir.**

MUSAFIRLÂC, *musafirlâcuri,* s.n. (Înv.; azi depr.) **1.** Vizită; *p. ext.* schimb de vizite, petrecere. **2.** (Cu sens colectiv) Musafiri mulți și de tot felul. — Din tc. **misafirlik.**

MUSAGÉT, *musageți,* s.m. Conducător al muzelor în Antichitatea greco-romană. — Din fr. **musagète.**

MÚSAI adv. (Pop.) **1.** Neapărat, negreșit, în mod necesar. **2.** (Cu funcție predicativă) E absolut necesar, trebuie. **3.** Cu insistență, cu încăpățânare, morțiș. — Din magh. **muszáj.**

MUSAÍP, *musaipi,* s.m. Înalt demnitar la curtea sultanului; confident al sultanului; consilier, sfetnic al domnului. — Din tc. **musahip.**

MUSCÁL[1], *muscaluri,* s.n. (Înv. și pop.) Nai. — Din tc. **miskal.**

MUSCÁL[2], *muscali,* s.m. **1.** (Înv. și pop.) Locuitor din orașul Moscova sau din împrejurimi; *p. gener.* rus; (la pl. art.) poporul rus. **2.** (Înv. și reg.) Birjar (de origine rusă). ✦ Birjă. [Var.: **moscál** s.m.] — Din rus., ucr., pol. **moskal.**

MUSCALAGÍU, *muscalagii,* s.m. (Înv. și pop.) Cântăreț din nai; naist. — Din tc. **miscalci.**

MUSCÁR, *muscari,* s.m. **1.** Pescar care prinde peștele cu undița, întrebuințând ca nadă muște. **2.** Numele mai multor păsări migratoare insectivore *(Muscicapa).* **3.** Gândăcel insectivor de formă lunguiață, cu gâtul de culoare roșie, cu o pată neagră pe partea ventrală și cu aripile negre *(Catharis fusca).* — **Muscă** + suf. *-ar.*

MUSCARDÍNĂ, *muscardine,* s.f. Boală a viermilor de mătase, provocată de o ciupercă și manifestată prin apariția unor pete de culoare închisă. — Din fr. **muscardine.**

MUSCARÍNĂ s.f. Alcaloid foarte toxic, puternic inhibitor cardiac, prezent în unele ciuperci otrăvitoare. — Din fr. **muscarine.**

MUSCÁT adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. (Despre struguri sau vin) Tămâios. **2.** S.n. Vin care se obține din struguri muscați (**1**) ✧ (Urmat de determinări care arată varietatea) *Muscat otonel.* — Din fr. **muscat.**

MÚSCĂ, *muște,* s.f. **I. 1.** Denumire dată mai multor genuri de insecte cu aparatul bucal adaptat pentru supt și înțelept, dintre care cea mai cunoscută *(Musca domestica)* trăiește pe lângă casa omului; *p. gener.* (pop.) nume dat oricărei insecte mici, zburătoare, căreia nu i se cunoaște numele. ✧ Expr. *Să se audă musca!* = să fie tăcere deplină, să fie liniște perfectă. *Rău de muscă* = **a)** (despre cai) nărăvaș; **b)** (despre oameni) care nu-și poate înfrâna simțurile; senzual. *A cădea* (sau *a se băga) ca musca-n lapte* = a sosi undeva într-un moment rău ales sau a interveni într-o discuție în mod nepotrivit. *A fi* (sau *a se ști, a se simți) cu musca pe căciulă* = a fi (sau a se ști, a se simți) vinovat. *A se aduna* (sau *a se strânge, a veni) ca muștele (la miere)* = a se aduna undeva în număr mare. *A muri ca muștele* = a muri în număr foarte mare. *A se speria de toate muștele* = a se speria de orice fleac, de toate nimicurile. ✧ Compuse: *musca-țețe* = insectă din Africa Ecuatorială, care transmite boala somnului *(Glossina palpalis); muscă-columbacă* = insectă de circa 5 mm lungime, care inoculează la vite și la oameni o substanță foarte toxică *(Simulium columbaczensis); muscă-verde* = insectă de culoare verde, cu reflexe metalice, care depune ouăle pe cadavre, pe alimente (mai ales pe carne) etc. *(Lucilia caesar); muscă-cenușie-de-carne* = insectă de culoare cenușie, care depune larvele pe alimente, pe carne etc. *(Sarcophaga carnaria); muscă-de-cal* = insectă de culoare brună-roșcată, parazită pe suprafața corpului unor animale *(Hippobosca aqeuina); musca-cireșelor* = insectă de culoare neagră care depune ouă în cireșe în perioada coacerii *(Rhagoletis cerasi); muscă-de-varză* = insectă ale cărei larve atacă varza și alte plante din familia cruciferelor *(Chortophila brassicae); muscă-mare* (sau *-albastră, -de-carne)* sau *musca-hoiturilor* = specie de muscă mare, cu abdomenul albastru lucios, care își depune ouăle pe cadavre, pe alimente etc. *(Calliphora vomitoria); muscă-bețivă* = insectă foarte mică, care trăiește în roiuri și își depune oăle în must *(Drosophila funebris sau fenestrarum).* ✦ *Muscă artificială* = imitație de insecte sau de larve, montată pe cârligul de pescuit și folosită ca momeală pentru pești. **2.** (Înv. și pop.) Albină. **II.** P. anal. **1.** (La oameni) Smoc de păr lăsat să crească sub buza inferioară. ✦ Mustață foarte mică. **2.** (Reg.) Cavitate înnegrită pe care o prezintă dinții calului, după care i se poate aprecia vârsta. **3.** (Pop.) Vână neagră la rădăcina nasului (evidentă la unele persoane). **4.** (La tir) Punct negru situat în mijlocul panoului de tragere; (la pl.) lovituri în centrul țintei. **5.** (Reg.) Punct de broderie la cusăturile cu motive naționale. **6.** (Sport) Categorie de greutate în care sunt încadrați sportivii între 49 și 51 kg la box, iar la lupte juniorii până la 48 kg și seniorii până la 52 kg. — Lat. **musca.**

MUSCĂLÉSC, -EÁSCĂ, *muscălești,* adj. (Înv. și pop.) Care aparține muscalilor[2]. privitor la muscali[2], care provine din țara muscalilor[2]; rusesc. [Var.: **moscălésc, -eáscă** adj.] — **Muscal[2]** + suf. *-esc.*

MUSCĂLÉȘTE adv. (Înv.) Rusește. [Var.: **moscăléște** adv.] — **Muscal[2]** + suf. *-ește.*

MUSCĂLÍME s.f. (Înv.) Mulțime de muscali[2]; totalitatea muscalilor[2]. — **Muscal[2]** + suf. *-ime.*

MUSCĂRÍE, s.f. Mulțime de muște, roi de muște; muscărime. — **Muscă** + suf. *-ărie.*

MUSCĂRÍME s.f. Muscărie. — **Muscă** + suf. *-ărime.*

MUSCÉL, *muscele,* s.n. Culme deluroasă prelungită, puțin înaltă și cu povârnișuri domoale, care face tranziția între regiunea de munte și cea de deal, fiind de obicei acoperită cu pășuni, fânețe și livezi cu pomi fructiferi. [Var.: **mușcél** s.n.] — Et. nec.

MUSCHÉT s.n. v. **muschetă.**

MUSCHETÁR, *muschetari*, s.m. Soldat infanterist înarmat cu muschetă în Evul Mediu; nobil care făcea parte din corpul de cavalerie în serviciu la curtea regilor Franței. [Var.: **mușchetár** s.m.] — Din fr. **mousquetaire.**

MUSCHÉTĂ, *muschete,* s.f. Armă de foc portativă din Evul Mediu, cu fitil, asemănătoare cu archebuza. [Var.: **muschét** s.n.] — Din fr. **mousquet.**

MUSCHETĂRÍE, *muschetării,* s.f. (Rar) Mulțime de muschete, totalitatea muschetelor. — **Muschetă** + suf. *-ărie.*

MUSCHETÓN, *muschetoane,* s.n. Veche armă de foc de calibru mai mare decât muscheta. — Din fr. **mousqueton.**

MUSCÓI, *muscoi,* s.m. Augmentativ al lui *muscă* (**I**); *p. restr.* muscă mare. — **Muscă** + suf. *-oi.*

MUSCOVÍT, *muscovite,* s.n. Varietate de mică incoloră sau de culoare albă-gălbuie, utilizată ca izolant termic și electric. — Din fr. **muscovite,** rus. **muskovite.**

MUSCULÁR, -Ă, *musculari, -e,* adj. Care aparține mușchilor[2] (**1**), privitor la mușchi[2]. [Var.: **mușchiulár, -ă** adj.] — Din fr. **musculaire.**

MUSCULÁT, -Ă, *musculați, -te,* adj. (Rar) Musculos. — Din lat. **musculatus.** Cf. fr. m u s c l é.

MUSCULATÚRĂ, *musculaturi,* s.f. Totalitatea mușchilor[2] (**1**) corpului sau ai unui organ; sistemul muscular al corpului. [Var.: **mușchiulatúră** s.f.] — Din fr. **musculature.**

MUSCULÍȚĂ, *musculițe,* s.f. Diminutiv al lui *muscă* (**I**); muscă mică; muscuță. ✧ *Musculiță de brânză* = muscă mică, neagră, lucioasă, ale cărei larve trăiesc pe alimente, alterându-le *(Piophila casei). Musculiță de oțet* (sau *bețivă)* = gen de insectă din ordinul dipterelor, ale cărei larve trăiesc în materii care fermentează sau putrezesc *(Drosophila).* — **Muscă** + suf. *-uliță.*

MUSCULÓS, -OÁSĂ, *musculoși, -oase,* adj. Care are mușchi[2] (**1**) puternici; plin de mușchi[2]; mușchios[2], musculat. [Var.: **mușchiulós, -oásă** adj.] — Din fr. **musculeux,** lat. **musculosus.**

MUSCÚȚĂ, *muscuțe,* s.f. (Rar) Musculiță. — **Muscă** + suf. *-uță.*

MUSELÍM, *muselimi,* s.m. Locțiitor de guvernator al unui district la turci. — Din tc. **müsellim.**

MUSELÍN s.n. v. **muselină.**

MUSELÍNĂ, *museline,* s.f. Țesătură de bumbac sau de mătase, subțire și străvezie, din care se confecționează îmbrăcăminte ușoară, perdele etc. ✦ Stofă de lână foarte fină. [Var.: **muselín, muslín** s.n.] — Din fr. **mousseline,** pol. **múslin,** tc. **muslín.**

MUSIC-HALL, *music-halluri,* s.n. Spectacol bazat în general pe o acțiune dramatică unitară, care se desfășoară alternând scenele vorbite cu numere muzicale și coregrafice, cu largă răspândire în sec. XX; *p. ext.* teatru sau local public în care se reprezintă astfel de spectacole. [Pr.: *miúzik-hol*] — Din engl., fr. **music-hall**.

MUȘÍU s.m. (Înv.) Termen de adresare către un bărbat. — Din fr. **monsieur.**

MÜSLI s.n. pl. Amestec de fulgi de cereale și de fructe uscate, care se consumă de obicei muiate în lapte. — Din fr. **mu(e)sli,** germ. **müesli.**

MUSLÍM s.m. v. **moslim.**

MUSLÍN s.n. v. **muselină.**

MUSÓN, *musoni,* s.m. Vânt periodic stabil, caracteristic pentru părțile sudice ale Asiei, care bate șase luni dinspre continent spre ocean (iarna) și șase luni dinspre ocean spre continent (vara) — Din fr. **mousson.**

MUSÓNIC, -Ă, *musonici, -ce,* adj. Referitor la muson, al musonilor; legat de muson. — **Muson** + suf. *-ic.*

MUST, *musturi,* s.n. **1.** Suc dulce care nu a început încă să fermenteze, obținut prin zdrobirea și presarea boabelor de struguri sau, *p. ext.,* a altor fructe ori plante. **2.** Zeamă, suc pe care îl conțin unele fructe. **3.** Seva arborilor. **4.** (Pop.) Zeamă din gunoiul vitelor. **5.** Lichid cu care este îmbibat pământul după topirea zăpezii. — Lat. **mustum.**

MUSTÁȚĂ, *mustăți,* s.f. **I. 1.** Părul care crește deasupra buzei superioare la bărbați. ✧ Expr. (Fam.) *A-i râde* (sau *a-i zâmbi* cuiva) *mustața* = a se bucura. *A râde* (sau *a zâmbi) pe sub mustață* = a râde (sau a zâmbi) pe ascuns sau reținut (și ironic). *A trage* (sau *a duce) la mustață* = a bea mult. ✦ (La pl.) Fire lungi de păr care cresc împrejurul botului unor animale. **2.** Fiecare dintre antenele insectelor și ale crustaceelor. **II.** P. anal. **1.** (La pl.) Fire lungi și subțiri care cresc pe spicul cerealelor. **2.** (Pop.; la pl.) Mătasea porumbului. **3.** (Pop.; la pl.) Rădăcinile adventive ale porumbului, cepei, viței-de-vie etc. **4.** (La pl.) Fire de sârmă întrebuințate în construcții pentru susținerea structurii sau a tavanelor false; vergele de oțel care rămân la exterior după turnarea unei piese de beton. [Var.: (pop.) **mustéață** s.f.] — Lat. — V. ***mustacea.**

MUSTĂCÍ, *mustăcesc,* vb. IV. Intranz. (Fam.) **1.** A râde pe sub mustață, a zâmbi reținut. **2.** A strâmba din nas, a fi nemulțumit de ceva. — Din **mustață.**

MUSTĂCIOÁRĂ, *mustăcioare,* s.f. Diminutiv al lui *mustață* (**I**). — **Mustață** + suf. *-ioară.*

MUSTĂCIÓS, -OÁSĂ, *mustăcioși, -oase,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care are mustăți (**I**) mari și dese **2.** (Despre cereale) Cu țepi lungi și deși. **3.** (Despre unele plante) Cu mustăți (**II 3**). [Var.: **mustecíos, -oásă** adj.] — **Mustață** + suf. *-ios.*

MUSTĂCÍRE, *mustăciri,* s.f. (Rar) Faptul de *a mustăci*; semn de nemulţumire, cârtire. — V. **mustăci.**

MUSTĂREÁŢĂ s.f. (Pop.) Sevă; *spec.* seva arborilor. — **Must** + suf. *-ăreaţă.*

MUSTĂRÍE, *mustării,* s.f. Loc unde se face sau se vinde must (**1**). — **Must** + suf. *-ărie.*

MUSTEÁŢĂ s.f. v. **mustaţă.**

MUSTECIÓS, -OÁSĂ adj. v. **mustăcios.**

MUSTELÍDĂ, *mustelide,* s.f. (La pl.) Familie de mamifere carnivore mici şi mijlocii, cu corpul suplu, coada lungă şi cu picioarele mici, a căror blană, la unele specii, este preţioasă; (şi la sg.) animal care face parte din această familie. — Din fr. **mustélidés.**

MUSTÍ, pers. 3 *musteşte,* vb. IV. **1.** (Despre lichide) A se ivi (din abundenţă), a ieşi la suprafaţă îmbibând totul. **2.** A fi plin de sevă sau de alt lichid. —Din **must.**

MUSTIMÉTRU, *mustimetre,* s.n. Instrument destinat măsurării densităţii şi procentului de zahăr din must. [Var.: **mustométru** s.n.] — Din fr. **mustimètre.**

MUSTÍRE, *mustiri,* s.f. Acţiunea de *a musti* şi rezultatul ei. — V. **musti.**

MUSTOMÉTRU s.n. v. **mustimetru.**

MUSTÓS, -OÁSĂ, *mustoşi, -oase,* adj. **1.** (Despre fructe) Plin de must; zemos, suculent. **2.** (Despre pământ) Gras, mănos. — **Must** + suf. *-os.*

MUSTRÁ, *mústru,* vb. I. Tranz. şi refl. (recipr.) A (se) dojeni, a(-şi) imputa, a(-şi) reproşa. ✧ Expr. (Tranz.) *A-l mustra* (pe cineva) *cugetul* (sau *conştiinţa*) = a avea remuşcări, a se căi. — Lat. **monstrare.**

MUSTRÁRE, *mustrări,* s.f. Acţiunea de *a (se) mustra* şi rezultatul ei; dojană. ✦ Sancţiune disciplinară care constă în notificarea scrisă făcută unui angajat care nu şi-a îndeplinit obligaţiile de serviciu şi căruia i se recomandă să ia măsuri de îndreptare. ✧ *Mustrare de conştiinţă* = (mai ales la pl.) părere de rău, remuşcare, căinţă. — V. **mustra.**

MÚSTRĂ[1], *mustre,* s.f. (Înv. şi pop.) Exerciţiu militar; instrucţie, manevră. [Var.: **mústru, múştru** s.n.] — Din pol. **musztra,** magh. **mustra.**

MÚSTRĂ[2] s.f. v. **mostră.**

MUSTRĂTÓR, -OÁRE, *mustrători, -oare,* adj. (Adesea adverbial) Dojenitor; plin de reproşuri. — **Mustra** + suf. *-ător.*

MÚSTRU s.n. v. **mustră[1].**

MUSTUÍ, *mustuiesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A zdrobi şi a presa strugurii pentru a obţine mustul. **2.** Refl. (Despre fructe) A fermenta. — **Must** + suf. *-ui.*

MUSTUIÁLĂ, *mustuieli,* s.f. (Pop.) Faptul de *a mustui;* (concr.) amestec de must, resturi de boabe şi de ciorchini, obţinut prin mustuire. — **Mustui** + suf. *-eală.*

MUSTUÍRE, *mustuiri,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) mustui* şi rezultatul ei. — V. **mustui.**

MUSTUITÓR, *mustuitoare,* s.n. (Pop.) Unealtă de lemn formată dintr-un băţ ramificat la capăt, cu care se zdrobesc strugurii pentru a se obţine mustul. [Pr.: *-tui-i-*] — **Mustui** + suf. *-tor.*

MUSTUITÚRĂ, *mustuituri,* s.f. (Pop.) Struguri zdrobiţi înainte de a fi storşi; mustuială. [Pr.: *-tu-i-*] — **Mustui** + suf. *-tură.*

MUSULMÁN, -Ă, *musulmani, -e,* adj., s.m. şi f. Mahomedan; *p. restr.* turc. — Din fr. **musulman.**

MUŞAMÁ, *muşamale,* s.f. **1.** Pânză impermeabilă prin lăcuire sau prin ceruire pe una dintre feţe, folosită în gospodărie, în ateliere etc. pentru protecţie; obiect făcut dintr-o asemenea pânză. ✧ Expr. *A face* (un lucru) *muşama* = a ascunde, a muşamaliza. **2.** (Art.) Numele unui dans popular vioi, jucat de perechi în cerc; melodie după care se execută acest dans. — Din tc. **muşamba.**

MUŞAMALIZÁ, *muşamalizez,* vb. I. Tranz. (Fam.) A ascunde, a acoperi o acţiune urâtă, necinstită, reprobabilă; a cocoloşi. — **Muşama** + suf. *-iza.*

MUŞAMALIZÁRE, *muşamalizări,* s.f. (Fam.) Acţiunea de *a muşamaliza* şi rezultatul ei. — V. **muşamaliza.**

MUŞCÁ, *muşc,* vb. I. **1.** Tranz. A-şi înfige dinţii în ceva şi a strânge tare (provocând durere, rănind sau sfâşiind). ✧ Expr. *A-şi muşca mâinile* (sau *degetele)* = **a)** a avea remuşcări; **b)** a se înfuria. *A-şi muşca limba* (sau *buzele)* = a-şi ascunde un sentiment puternic, a se stăpâni. *A-l muşca pe cineva de inimă să...* = a se lăsa ispitit să..., a fi cât pe-aci să... *A muşca pământul* = a cădea la pământ (rănit sau mort); *p. ext.* a muri (**1**). ✦ (Despre insecte) A pişca, a înţepa; a pricinui durere, usturime. ✦ Fig. A provoca cuiva o senzaţie chinuitoare, neplăcută (de frig, foame etc.). **2.** Intranz. şi tranz. A rupe cu dinţii o porţiune dintr-un aliment (pentru a mânca). **3.** Tranz. Fig. A ataca cu vorbe răutăcioase, sarcastice; a înţepa. — Et. nec.

MUŞCÁRE, *muşcări,* s.f. Acţiunea de *a muşca* şi rezultatul ei; muşcat. — V. **muşca.**

MUŞCÁT s.n. (Rar) Muşcare. — V. **muşca.**

MUŞCÁTĂ, *muşcate,* s.f. Numele mai multor plante erbacee perene, cu frunze reniforme, palmat-lobate şi cu flori roşii, albe sau roz dispuse în umbele, cultivate ca plante decorative *(Pelargonium).* — Din bg. **muškato,** magh. **muskáta.**

MUŞCĂTÓR, -OÁRE, *muşcători, -oare,* adj. **1.** Care muşcă; care provoacă o senzaţie dureroasă de arsură, de usturime. **2.** Fig. (Despre oameni; *p. ext.* despre cuvinte) Plin de ironie; maliţios, caustic, înţepător. — **Muşca** + suf. *-ător.*

MUŞCĂTÚRĂ, *muşcături,* s.f. **1.** Acţiunea de a muşca şi rezultatul ei. ✦ Senzaţie dureroasă de arsură, usturime. ✦ Felul în care apropie cineva dinţii pentru a muşca. ✦ Fig. Vorbă muşcătoare, ironie usturătoare; înţepătură. **2.** Rană, semn produs prin muşcare. **3.** Bucată dintr-un aliment atât cât poate cineva muşca o dată. — **Muşca** + suf. *-ătură.*

MUŞCÉL s.n. v. **muscel.**

MUŞCHETÁR s.m. v. **muschetar.**

MUŞCHI[1], *muşchi,* s.m. (La pl.) Clasă de plante criptogame fără rădăcină, care cresc în grupuri de fire permanent verzi în locurile umede şi umbroase şi au ca organe de reproducere anteridii şi arhegoane; (şi la sg.) plantă din această clasă. ✦ Numele unor licheni asemănători cu plantele descrise mai sus. — Lat. **musculus** (< *musculus).*

MUŞCHI[2], *muşchi,* s.m. **1.** Organ al corpului la toate vertebratele şi la majoritatea nevertebratelor, format dintr-un ţesut fibros şi cărnos care, datorită proprietăţilor lui fundamentale, contractibilitatea şi elasticitatea, pune în mişcare diferite organe şi părţi ale corpului. **2.** Bucată de carne de animal desprinsă din regiunea şirei spinării, întrebuinţată în alimentaţie. — Lat. **musculus** (< *mus).*

MUŞCHIÓS[1], -OÁSĂ, *muşchioşi, -oase,* adj. (Rar) Care a prins muşchi[1], acoperit cu muşchi[1]. — **Muşchi[1]** + suf. *-os.*

MUŞCHIÓS[2], -OÁSĂ, *muşchioşi, -oase,* adj. (Rar) Musculos. — **Muşchi[2]** + suf. *-os.*

MUŞCHIULÁR, -Ă adj. v. **muscular.**

MUŞCHIULATURĂ s.f. v. **musculatură.**

MUŞCHIULÉŢ, *muşchiuleţi,* s.m. Diminutiv al lui *muşchi[2]* (**2**). — **Muşchi[2]** + suf. *-uleţ.*

MUŞCHIULÓS, -OÁSĂ adj. v. **musculos.**

MUŞEŢÉL s.m. Plantă erbacee anuală, medicinală, din familia compozitelor, cu frunze divizate şi cu flori albe pe margini şi galbene în centru, foarte aromatice, grupate în capitule terminale; romaniţă *(Matricaria chamomilla).* — **Muşat** (reg. „frumos”) + suf. *-el.*

MUŞINÁ, pers. 3 *múşină,* vb. I. Tranz. şi intranz. (Reg.; despre unele animale) A adulmeca, a mirosi; a căuta. — Et. nec.

MUŞINÓI s.n. v. **muşuroi[1].**

MUŞIRÓI[1] s.n. v. **muşuroi[1].**

MUŞIROÍ[2] vb. IV v. **muşuroi[2].**

MUŞIROÍT s.n. v. **muşuroit.**

MÚŞIŢĂ, *muşiţe,* s.f. **1.** Nume dat îngrămădirii de insecte care se formează în jurul butoaielor cu vin, al vaselor de oţet sau al fructelor în fermentaţie. **2.** Mulţime de larve care se dezvoltă vara pe carne sau pe cadavre din ouăle depuse de o specie de muscă. **3.** (Reg.) Nume dat unor insecte parazite care atacă rădăcinile şi frunzele unor plante. **4.** (Reg.) Mucegai; umezeală. — Din bg. **mušica.**

MUŞLUÍ, pers. 3 *muşluieşte,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre unele animale) A scotoci cu botul pentru a găsi de mâncare, a umbla adulmecând; a muşina. — Cf. m u ş i n a .

MUŞTÁR (**1**) s.m., (**2, 3**) s.n., (**4**) *muştaruri,* s.n. **1.** S.m. Nume dat mai multor plante erbacee anuale din familia cruciferelor, cu tulpini ramificate, cu flori galbene şi cu seminţe mici, rotunde *(Brassica, Sinapis).* **2.** S.n. Sămânţa muştarului (**1**), folosită la prepararea unui condiment picant sau pentru cataplasme contra durerilor nevralgice. **3.** S.n. Condiment sub formă de pastă moale, de culoare galbenă-verzuie, obţinut prin prelucrarea seminţelor descrise mai sus cu adaos de zahăr, sare, acid acetic, cimbru etc. ✧ Expr. (Fam.) *A-i sări* (cuiva) *muştarul* = a se înfuria, a se supăra. **4.** S.n. (La pl.) Diferite sorturi de muştar (**3**). — Din magh. **mustár.**

MUŞTARIÉRĂ, *muştariere,* s.f. (Rar) Vas special în care se păstrează muştarul (**3**). [Pr.: *-ri-e-*] — **Muştar** + suf. *-ieră* (după fr. *moutardier*).

MUŞTEÁ, *muştele,* s.f. Ciocan de cizmărie sau de cojocărie cu care se bat cusăturile sau se netezeşte pielea. — Din tc. **muşta.**

MUŞTERÍU, *muşterii,* s.m. (Pop.) Cumpărător, client. — Din tc. **müşteri.**

MUŞTIÚC, *muştiucuri,* s.n. **1.** Piesă detaşabilă (de ebonită, de os sau de metal) la instrumentele muzicale de suflat, prin care se suflă. **2.** Capătul metalic cu care se termină un furtun şi care serveşte la concentrarea şi dirijarea jetului de lichid. **3.** Piesă de metal sau de lemn căptuşită cu tablă şi montată la capătul de presare al preselor folosite la fasonarea cărămizilor, a ţiglelor etc. — Din germ. **Mundstück.**

MÚŞTRU s.n. v. **mustră[1].**

MUŞTRULUÍ, *muştruluiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Fam.) A deprinde soldaţii cu exerciţiul militar; a instrui. ✦ P. ext. A instrui, a învăţa cu asprime; a struni. **2.** (Fam.) A mustra, a dojeni, a certa; a bate. — **Muştru** + suf. *-ului.*

MUŞTRULUIÁLĂ, *muştruluieli,* s.f. (Fam.) Acţiunea de *a muştrului* şi rezultatul ei; mustrare, dojană; *p. ext.* bătaie. — **Muştrului** + suf. *-eală.*

MUŞUNÓI s.n. v. **muşuroi[1].**

MUŞURÓI[1], *muşuroaie,* s.n. **1.** Moviliţă formată din ţărâna pe care o aruncă la suprafaţa solului furnicile, cârtiţele etc. când îşi sapă coridoarele subterane; *p. ext.* grup de furnici care locuiesc într-un furnicar; furnicar. **2.** Grămadă de pământ adunată la rădăcina unor plante pentru a le sprijini, a le feri de vânt, de îngheţ sau pentru a le favoriza dezvoltarea. **3.** (Urmat de determinări) Grămadă (mică). **4.** (Reg.) Ridicătură mică de pământ; movilă, deal. [Var.: (înv. şi reg.) **moşinói, moşirói, moşorói, moşurói, muşinói, muşirói, muşunói** s.n.] — Lat. **mus araneus.**

MUȘUROÍ[2], *mușuroiesc,* vb. IV. Tranz. A îngrămădi pământ la rădăcina unei plante, pentru a o proteja sau pentru a favoriza dezvoltarea ei. ✦ Refl. Fig. A se aduna, a se strânge, a se grămădi. [Var.: **mușiroí** vb. IV] — Din **mușuroi**[1].

MUȘUROÍRE, *mușuroiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) mușuroi*[2] și rezultatul ei; mușuroit. — V. **mușuroi**[2].

MUȘUROÍT s.n. Mușuroire. [Var.: **mușiroít** s.n.] — V. **mușuroi**[2].

MUT, -Ă, *muți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care nu poate vorbi, care este lipsit de facultatea vorbirii. ✧ Expr. (Substantivat; fam.) *Asta să i-o spui lui mutu,* se spune cuiva în afirmațiile căruia n-ai încredere, care exagerează, care minte. *Unde a dus (surdul roata și) mutul iapa* = foarte departe. **2.** Adj. (Despre acțiuni, atitudini ale omului) Care se face, se petrece în tăcere, care nu se exprimă prin cuvinte. ✧ *Cor mut* = ansamblu vocal care execută o melodie fără cuvinte. *Film mut* = film cinematografic care înregistrează numai imagini, fără coloană sonoră. *Scenă mută* = scenă dintr-o lucrare dramatică în care personajele nu vorbesc, ci își exprimă sentimentele prin gesturi, atitudini, mimică etc. *Literă mută* = literă din cadrul unui cuvânt care nu se pronunță. **3.** Adj. Care nu vrea sau nu poate să vorbească la un moment dat sau în anumite împrejurări; *p. ext.* căruia nu-i place să vorbească (mult), care este tăcut din fire, taciturn. ✦ (Adverbial) Fără zgomot. **4.** Adj. (Despre elemente ale naturii etc.) Tăcut, liniștit. **5.** S.m. și f. (Reg.) Om slut; om nepriceput, prost, nătâng. — Lat. **mutus, -a, -um.**

MUTÁ, *mut,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) mișca din locul în care se găsește și a (se) așeza în alt loc; a (se) deplasa; a (se) strămuta, a (se) transfera. ✧ Expr. (Tranz.; fam.) *A-i muta* (cuiva) *fălcile* (sau *căpriorii)* = a-i trage (cuiva) o palmă cu putere, a lovi peste obraz. ✦ A (se) transfera dintr-un serviciu în altul. **2.** Refl. A se stabili (cu locuința) în alt loc, a-și schimba domiciliul. **3.** Tranz. (Înv. și pop.) A înlocui, a schimba (cu altceva sau cu altcineva); a modifica, a transforma. ✦ A schimba cursul, direcția. ✧ Expr. *A-și muta gândul* = a se răzgândi, a renunța. **4.** Tranz. (La jocul de șah) A efectua o mutare. — Lat. **mutare.**

MUTÁBIL, -Ă, *mutabili, -e,* adj. (Rar) Care poate fi mutat, deplasat; care poate fi schimbat, transformat. — Din fr. **mutable,** lat. **mutabilis.**

MUTABILITÁTE s.f. (Rar) Însușirea de a fi mutabil. — Din fr. **mutabilité,** lat. **mutabilitas, -atis.**

MUTACÍSM s.n. **1.** Refuz deliberat de comunicare în virtutea unei tendințe simulatorii sau datorită atitudinii de supraestimare, opoziționism etc. **2.** Pronunțare a unei consoane (mai ales a lui *m, b, p)* în locul alteia. — Din fr. **mutacisme.**

MUTAGÉN, -Ă, *mutageni, -e,* adj., s.m. (Biol.) (Agent) care produce modificări în structura genetică a organismelor la nivel de genă, cromozom, gnom. — Din fr. **mutagène.**

MUTAGENÉZĂ, *mutageneze,* s.f. (Biol.) Proces de modificare a materialului genetic datorită unui agent mutagen. — Din fr. **mutagenèse.**

MUTÁNT, *mutanți,* s.m. **1.** (Biol.) Individ cu caractere transmisibile, diferite de cele ale formei parentale. **2.** (Mitol.) Personaj fabulos (zeu, vrăjitor, animal etc.) care are capacitatea de a se metamorfoza într-o altă ființă, plantă, fenomen al naturii etc. — Din fr. **mutant.**

MUTÁRE, *mutări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) muta* și rezultatul ei; mutat. **2.** (Spec.) Deplasare a pieselor făcută alternativ de adversari în cursul unei partide de șah. — V. **muta.**

MUTÁT, *mutaturi,* s.n. Mutare. — V. **muta.**

MUTÁTIS MUTÁNDIS loc. adv. Schimbând ceea ce este de schimbat. — Expr. lat.

MUTATÍV, -Ă, *mutativi, -e,* adj. (Rar) Cu caracter de mutație. — Din engl. **mutative.**

MUTATÓR, *mutatoare,* s.n. Aparat sau instalație care transformă curentul etectric alternativ în curent continuu sau cel continuu în alternativ și care permite variația amplitudinii, a frecvenței și a fazei curentului alternativ. **2.** Genă care mărește rata generală a mutațiilor (**2**). — Din fr. **mutateur.**

MUTÁȚIE, *mutații,* s.f. **1.** Schimbare de domiciliu sau de sediu; îndeplinire a formelor legale în legătură cu mutarea dintr-o locuință sau dintr-o localitate în alta; viză de mutare. ✦ Înregistrare a unei schimbări intervenite în statutul personal sau de serviciu al unei persoane sau în situația militară a cuiva. **2.** Prefacere, transformare, schimbare, modificare (radicală). ✦ Spec. (Biol.) Modificare a însușirilor ereditare ale organismului apărută în urma restructurărilor și schimbărilor materialului genetic (cromozomi și gene). ✦ Spec. (Fon.) Transformare sistematică a unei serii de sunete în altele. ✧ *Mutație consonantică* (sau *a consoanelor)* = transformare a unor consoane ocluzive în limbile germanice. **3.** (Jur.) Transmitere a unui bun dintr-o proprietate în alta. — Din fr. **mutation,** lat. **mutatio.**

MUTAȚIONÍSM s.n. Teorie biologică potrivit căreia speciile noi sunt produsul mutațiilor (**2**), fără intervenția selecției. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **mutationnisme.**

MUTAȚIONÍST, -Ă, *mutaționiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al mutaționismului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **mutationniste.**

MUTĂLĂU, *mutălăi,* s.m. (Reg.) Om tăcut, care vorbește puțin; om posac, morocănos; *p. ext.* om prost, nerod. — **Mut** + suf. *-ălău.*

MUTĂTÓR, -OÁRE, *mutători, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. (Reg.) Care se poate mișca, care se mută dintr-un loc în altul. **2.** S.f. Plantă erbacee agățătoare, veninoasă, din familia cucurbitaceelor, cu rădăcina groasă, cărnoasă, cu flori albegălbui și cu fructele în formă de boabe roșii *(Bryonia dioica).* — **Muta** + suf. *-ător.*

MUTÉLCĂ, *mutelci,* s.f. Piesă de metal de mărime variabilă care are la mijloc o gaură cu filet în care se îmbucă spirala unui șurub sau o tijă cu filet. — Din pol., ucr. **muterka.**

MUTÉSC, -EÁSCĂ, *mutești,* adj. (Rar) Caracteristic muților; care nu se exprimă prin vorbe. [Var.: **muțésc, -eáscă** adj.] — **Mut** + suf. *-esc.*

MUTÉȘTE adv. Pe tăcute, fără vorbă. [Var.: **muțéște** adv.] — **Mut** + suf. *-ește.*

MÚTICĂ, *mutice,* adj. (Despre frunze) Care se termină cu un organ prelungit (spin etc.). — Din fr. **mutique,** lat. **muticus.**

MUTILÁ, *mutilez,* vb. I. Tranz. A tăia, a amputa (o parte a corpului), a schilodi; *p. ext.* a sluți, a desfigura. — Din fr. **mutiler,** lat. **mutilare.**

MUTILÁNT, -Ă, *mutilanți, -te,* adj. Care mutilează. — Din fr. **mutilant.**

MUTILÁRE, *mutilări,* s.f. Acțiunea de *a mutila* și rezultatul ei; schilodire; *p. ext.* sluțire, desfigurare. — V. **mutila.**

MUTILÁT, -Ă, *mutilați, -te,* adj. Ciuntit, schilodit; *p. ext.* desfigurat. — V. **mutila.**

MUTILATÓR, -OÁRE, *mutilatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care mutilează; mutilant. — Din fr. **mutilateur.**

MUTÍSM s.n. Muțenie; *p. ext.* tăcere încăpățânată. — Din fr. **mutisme.**

MUTITÁTE s.f. (Med.) Muțenie (**1**). — Din fr. **mutité.**

MUTÓN[1], *mutoni,* s.m. (Biol.) Cea mai mică unitate din interiorul unei gene care, dacă e schimbată, poate provoca o mutație (**2**). — Din fr., engl. **mouton.**

MUTÓN[2] s.n. Blană de oaie vopsită și prelucrată. ✦ Haină confecționată din această blană. — Din fr. **mouton.**

MÚTRĂ, *mutre,* s.f. (Fam.) Figură, obraz, față; *p. ext.* înfățișare, fizionomie. ✧ Expr. *Nu e de mutra lui* = e mai presus de ceea ce i se cuvine. *După mutra cuiva* = după condiția socială a cuiva. *A face mutre* = a face mofturi, nazuri, a nu fi de acord. ✦ P. ext. Persoană, individ. — Din ngr. **mútra** (pl. lui *mútron).*

MUTRIȘOÁRĂ, *mutrișoare,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *mutră.* — **Mutră** + suf. *-ișoară.*

MUTUÁL, -Ă, *mutuali, -e,* adj. Care se face în mod reciproc și simultan. ✧ *Inducție mutuală* = inducție electromagnetică exercitată reciproc între două circuite străbătute de curenți electrici variabili. ✦ (Impr.) Care are loc reciproc și fără cuvinte. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **mutuel.**

MUTUALÍSM s.n. **1.** Sistem de solidaritate și de ajutor reciproc. **2.** (Biol.) Viețuire laolaltă a mai multor organisme diferite ca specie. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **mutualité.**

MUTUALÍST, -Ă, *mutualiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al mutualismului. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **mutualiste.**

MUTUALITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este mutual; *p. ext.* mutualism. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **mutualité.**

MUTÚLĂ, *mutule,* s.f. (Arhit.) Ornament al antablamentului în stilul doric, care corespunde cu trigliful. — Din fr. **mutule.**

MUTULÍCĂ, *mutulici,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. (Fam.) Persoană tăcută, timidă, care vorbește puțin; persoană prostuță, bleagă. **2.** S.f. (Bot.) Plantă al cărei rizom se întrebuințează ca leac împotriva durerilor abdominale *(Scopalia carniolica).* — **Mut** + suf. *-ulică.*

MUȚÉNIE, *muțenii,* s.f. **1.** Stare a celui mut, lipsă a capacității de a vorbi; mutism, muție. **2.** Tăcere, liniște deplină. [Pr.: *ni-e*] — **Mut** + suf. *-enie.*

MUȚÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **mutesc.**

MUȚÉȘTE adv. v. **mutește.**

MUȚÍ, *muțesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) **1.** A pierde facultatea de a vorbi; a deveni mut. **2.** (Despre sunete, voci etc.) A scădea în intensitate; a amuți. — Din **mut.**

MUȚÍE s.f. (Pop.) Muțenie. — **Mut** + suf. *-ie.*

MUȚÍRE, *muțiri,* s.f. Faptul de *a muți;* muțenie, tăcere. — V. **muți.**

MUȚÍU adv. (Reg.; în expr.) *A lătra a muțiu* = a lătra înfundat. — Contaminare între **mut** și **pustiu.**

MUȚUNÁCHE, *mușunache,* s.m. Păpușă (în teatrul de marionete) care reprezintă un personaj amuzant sau grotesc; maimuțoi. ✦ Epitet dat unui tânăr spilcuit, de o eleganță exagerată și ușor ridicolă; filfizon. [Var.: **mușunáchi** s.m.] — Cf. ngr. m u t s ú n a.

MUȚUNÁCHI s.m. v. **mușunache.**

MÚZĂ, *muze,* s.f. **1.** (În mitologia greacă) Fiecare dintre cele nouă divinități alegorice ocrotitoare și inspiratoare ale artelor și ale științelor, considerate fiice ale lui Zeus și ale Mnemosinei; *spec.* zeiță a poeziei, care inspiră pe poeți. **2.** Inspirație poetică. **3.** (Livr.) Poezie, literatură. — Din lat., it. **musa,** fr. **muse,** ngr. **músa,** germ. **Muse.**

MUZEÁL, -Ă, *muzeali, -e,* adj. Care aparține unui muzeu, care se referă la un muzeu, de muzeu. [Pr.: *-ze-al*] — **Muzeu** + suf. *-al.* Cf. germ. m u s e a l.

MUZEÍSTIC, -Ă, *muzeistici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține muzeologiei, referitor la muzeologie. **2.** S.f. Muzeologie. — **Muzeu** + suf. *-istic.*

MUZEOGRÁF, -Ă, *muzeografi, -e,* s.m. și f. Specialist în muzeografie. [Pr.: *-ze-o-*] — Din fr. **muséographe.**

MUZEOGRÁFIC, -Ă, *muzeografici, -ce,* adj. Care aparține muzeografiei, privitor la muzeografie, de muzeografie. [Pr.: *-ze-o-*] — Din fr. **muséographique.**

MUZEOGRAFÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu clasarea, inventarierea și descrierea obiectelor din patrimoniu, realizarea concretă a muzeelor, valorificarea colecțiilor unui muzeu. [Pr.: *-ze-o-*] — Din fr. **muséographie,** germ. **Museographie.**

MUZEOLÓG, -Ă, *muzeologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în muzeologie. [Pr.: *-ze-o-*] — Din **muzeologie** (derivat regresiv).

MUZEOLOGÍE s.f. Știință care are ca obiect studiul organizării muzeelor, având ca obiect principal cercetarea și conservarea patrimoniului. [Pr.: *-ze-o-*] — Din fr. **muséologie.**

MUZEOTÉHNICĂ s.f. Ramură a muzeologiei consacrată metodelor și mijloacelor folosite aplicativ în cadrul unui muzeu. [Pr.: *-ze-o-*] — **Muzeu** + **tehnică.**

MUZÉU, *muzee,* s.n. Instituție care se ocupă cu strângerea, păstrarea, cercetarea, punerea în valoare și expunerea obiectelor care prezintă interes istoric, științific, artistic etc.; clădire în care sunt păstrate și expuse astfel de obiecte. ✧ Loc. adj. *De muzeu* = **a)** rar, prețios; **b)** (ir.) învechit. — Din lat. **museum,** germ. **Museum,** fr. **musée.**

MUZICÁL, -Ă, *muzicali, -e,* adj. **1.** Care aparține muzicii (**1**), privitor la muzică, de sau pentru muzică. ✦ În care se execută piese, compoziții muzicale. ✦ Înzestrat cu simț, cu talent pentru muzică. **2.** (Despre sunete, voce etc.; adesea adverbial) Armonios, melodios. — Din fr. **musical.**

MUZICALÍSM s.n. Tendință în arta modernă după care muzica poate fi reprezentată pictural prin culori, arabescuri etc. — Din fr. **musicalisme.**

MUZICALITÁTE s.f. Caracter muzical; însușirea de a fi muzical; armonie, sonoritate armonioasă. ✦ Particularitate, în special a poeziei, rezultată din aliterațiile, ritmul, cadența și intonația versurilor. — Din fr. **musicalité.**

MUZICALIZÁ, *muzicalizez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A face să fie muzical. — Din engl. **musicalize.**

MUZICALIZÁRE, *muzicalizări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a muzicaliza.* — V. **muzicaliza.**

MUZICALIZÁT, -Ă, *muzicalizați, -te,* adj. (Livr.) Care a devenit muzical. — V. **muzicaliza.**

MUZICÁNT, -Ă, *muzicanți, -te,* s.m. și f. **1.** Persoană care cântă la un instrument muzical. **2.** Persoană a cărei profesie este practicarea muzicii; lăutar. **3** (Înv.) Persoană care cunoaște, se ocupă cu muzica, are aptitudini pentru muzică; *p. ext.* compozitor. — Din it. **musicante,** germ. **Musikant.**

MÚZICĂ, (**4**) *muzici,* s.f. **1.** Arta de a exprima sentimente și idei cu ajutorul sunetelor combinate într-o manieră specifică. **2.** Știință a sunetelor considerate sub raportul melodiei, al ritmului și al armoniei. **3.** (Adesea fig.) Creație componistică, melodie, cântec; *p. ext.* executare sau audiere a unei compoziții muzicale. ✧ Expr. (Fam.) *A-i face* (cuiva) *muzică* = a-i face (cuiva) gălăgie, scandal. **4.** Orchestră. ✧ *Muzică militară* = fanfară. *Muzica sferelor* = pretinse sunete bizare emise de vânturile solare și de pulsațiile corpurilor planetelor; cântecul planetelor. — Din lat., it. **musica,** fr. **musique,** germ. **Musik.**

MUZICIÁN, -Ă, *muzicieni, -e,* s.m. și f. Persoană care compune sau execută compoziții muzicale. ✦ Persoană care cunoaște arta muzicii (**1**). [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **musicien.**

MUZICOGRÁF, -Ă, *muzicografi, -e,* s.m. și f. Specialist în muzicografie. — Din fr. **musicographe.**

MUZICOGRÁFIC, -Ă, *muzicografici, -ce,* adj. De muzicografie. — Din fr. **musicographique.**

MUZICOGRAFÍE s.f. Totalitatea studiilor consacrate muzicii. — Din fr. **musicographie.**

MUZICOLÓG, -Ă, *muzicologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în muzicologie. — Din fr. **musicologue.**

MUZICOLÓGIC, -Ă, *muzicologici, -ce,* adj. Referitor la muzicologie, care aparține muzicologiei. — **Muzicologie** + suf. *-ic.*

MUZICOLOGÍE s.f. Știință care studiază muzica în toate domeniile și manifestările ei. — Din it. **musicologia,** fr. **musicologie.**

MUZICOMÁN, -Ă, *muzicomani, -e,* s.m. și f. (Rar) Persoană pasionată de muzică; meloman. — Din fr. **musicomane.**

MUZICOMANÍE s.f. (Rar) Pasiune (exagerată) pentru muzică. — Din fr. **musicomanie.**

MUZICOTÉCĂ, *muzicoteci,* s.f. Colecție de piese muzicale; *p. ext.* mobilă în care se păstrează astfel de colecții; încăpere special dotată pentru audierea muzicii. — Din fr. **musicotheque.**

MUZICOTERAPÍE s.f. Tratament al unor boli nervoase cu ajutorul audițiilor muzicale. — Din fr. **musicothérapie.**

MUZICÚȚĂ, *muzicuțe,* s.f. Mic instrument muzical de suflat; armonică de gură. ✦ (Arg.) Gură (considerată ca organ al vorbirii); *p. ext.* scandal, ceartă. — **Muzică** + suf. *-uță.*

N

N, *n,* s.m. **1.** A șaptesprezecea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat prin această literă (consoană nazală dentală). [Pr.: *en, ne, nî.* — Pl. și (**1**, n.) *n-uri*].

NA interj. **1.** (Fam., cu valoare verbală) Poftim! ia! ține! ✧ Expr. *Na-ți-o (bună)* sau *na-ți-o frântă (că ți-am dres-o)*, se spune pentru a arăta contrarietate, surpriză, decepție sau pentru a marca lipsa de acord cu cele spuse de cineva. ✦ Exclamație care însoțește gestul unei lovituri; *p. ext.* (în limbajul copiilor, de obicei repetat, cu valoare de substantiv) bătaie. **2.** (Exprimă nerăbdare, nemulțumire, surprindere față de un lucru neplăcut) Iată! uite! ei! **3.** Strigăt cu care se cheamă sau se gonesc unele animale domestice. **4.** (Adesea repetat) Strigăt de voie bună folosit ca refren în unele jocuri și cântece populare. — Cf. alb., bg., ngr., magh. n a .

NABÁB, *nababi,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în India și în alte țări din Orient) Titlu purtat de guvernatorii regiunilor desprinse din Imperiul Marilor Moguli; persoană care avea acest titlu. **2.** Epitet pentru o persoană foarte bogată. — Din fr. **nabab.**

NABEDÉRNIȚĂ, *nabedernițe,* s.f. Bucată de țesătură brodată cu fir pe care este reprezentată scena Învierii, purtată la brâu de arhierei sau de unii preoți la ceremonii. [Var.: **nebedérnică** s.f.] — Din sl. **nabedrĭnica.**

NACAFÁ, *nacafale,* s.f. (Înv. și reg.) **1.** Pretenție; capriciu, toană. **2.** Preocupare, pasiune. **3.** Necaz, neajuns; belea, pacoste. [Pl. și: *năcăfale*. — Var. **năcăfálă** s.f.] — Din tc. **nafaka.**

NACEÁLNIC, *nacealnici,* s.m. (Înv.) Șef al unui serviciu sau al unei instituții (civile, militare sau religioase); conducător; *p. ext.* comandant. — Din rus. **nacealnik.**

NACÉLĂ, *nacele,* s.f. **1.** Cabină (deschisă) suspendată de un balon pentru a transporta echipajul, lestul, instrumentele de bord etc. ✦ Cabină metalică închisă în care se află motoarele unui dirijabil. **2.** Vas de laborator de formă alungită, folosit pentru calcinări. — Din fr. **nacelle.**

NACRÍT s.n. Varietate de caolinit care se află în natură sub formă de cristale lamelare și se utilizează în industria ceramică. — Din fr. **nacrite,** germ. **Nakrit.**

NÁCRU s.n. (Livr.) Sidef. — Din fr. **nacre.**

NÁDĂ, (**1**) *nade,* (**2**) *năzi,* s.f. **1.** Hrană naturală sau artificială care se pune într-o unealtă de pescuit sau într-o cursă pentru a atrage peștii sau alte animale; momeală. ✦ Fig. Ispită, tentație; cursă. **2.** Parte înnădită, adăugată la un obiect; înnăditură. [Pl. și: (**2**) *nade*] — Din bg. **nada.**

NADICEÁNCĂ, *nadicence,* s.f. (Reg.) Trăsură mică și ușoară, neacoperită; brișcă. [Var.: **nadișáncă** s.f.] — Din ucr. **naĭtyčanka.**

NADÍR s.n. (Astron.) Punct de pe bolta cerească, opus zenitului, situat la intersecția verticalei locului cu emisfera cerească inferioară. — Din fr. **nadir.**

NADIRÁL, -Ă, *nadirali, -e,* adj. (Rar) Care aparține nadirului, privitor la nadir. — Din fr. **nadiral.**

NADIȘÁNCĂ s.f. v. **nadiceancă.**

NADOLEÁNCĂ, *nadolence,* adj. (Reg.; despre găini) Care aparține unei rase originare din Anatolia. — **Nadolean** (reg. „din Anatolia” < **Anadol** „Anatolia” < tc.) + suf. *-că*.

NÁDPIS, *nadpisuri,* s.n. (Înv.) Rezoluție, apostilă (pusă pe o cerere). [Var.: **nátpis** s.n.] — Din rus. **nadpis.**

NAFT s.n. v. **naftă.**

NÁFTĂ s.f. (Înv. și reg.) Petrol brut; petrol lampant. [Var.: **naft** s.n.] — Din sl. **nafta,** ngr. **náftha.**

NAFTALÉN s.n. (Chim.) Naftalină. — Din fr. **naphtalène.**

NAFTALÍNĂ s.f. Substanță cristalizată, lucioasă, albă, cu miros specific, extrasă din gudroanele de la distilarea uscată a cărbunilor de pământ și folosită în industria chimică, ca insecticid, la conservarea blănurilor și a materialelor textile etc. ✧ Expr. (Fam.) *(Parc-ar fi) scos de la naftalină* = **a)** se spune despre ceva învechit, demodat, desuet; **b)** se spune despre ceva revenit în atenție după o lungă uitare. *A pune* (ceva) *la naftalină* = a nu te mai interesa ceva; a da uitării. — Din fr. **naphtaline.**

NAFTENÁT, *naftenați,* s.m. Sare a acidului naftenic, folosită în industria săpunurilor. — Din fr. **naphténate.**

NAFTÉNĂ, *naftene,* s.f. (Chim.; înv.) Hidrocarbură ciclică saturată. — Din fr. **napthènes.**

NAFTÉNIC, *naftenici,* adj. (În sintagma) *Acid naftenic* = acid organic cu miros pătrunzător, care se extrage din petrolul distilat. — Din fr. **naphténique.**

NAFTÓL, *naftoli,* s.m. Substanță cristalizată, insolubilă în apă, cu miros caracteristic, extrasă din naftalină, folosită ca materie primă în industria coloranților și cea farmaceutică. — Din fr. **naphtol.**

NAFTOLÁT, *naftolați,* s.m. Sare sau ester al unui naftol. ✦ Derivat metalic al naftolului, folosit ca antiseptic. — Din fr. **naphtolate.**

NÁFURĂ s.f. v. **anafură.**

NAGÁICĂ, *nagaice,* s.f. (Reg.) Cnut. [Pl. și: *năgăici*] — Din rus. **nagaika.**

NAGẤȚ, *nagâți,* s.m. Pasăre migratoare de baltă din ordinul caradriiformelor, de mărimea unui porumbel, cu penele negre-verzui pe spate și pe piept, albe pe pântece și cu un moț negru în creștet *(Vanellus vanellus)*; bibic[2]. ✦ Epitet glumeț dat în special copiilor. — Formație onomatopeică.

NÁGODĂ, *nagode,* s.f. (Reg.) **1.** Ființă sau lucru ciudat, bizar; minunăție, ciudățenie. **2.** (La pl.) Credințe, convingeri superstițioase. — Din ucr. **nahoda** „întâmplare”.

NAHLÁP, *nahlapi,* s.m. (Reg.) Val sau vârtej (mare) făcut de o apă curgătoare. — Et. nec.

NAHT s.n. (Înv.; în loc. adj. și adv.) *În naht* = cu bani gata, în numerar, peșin. ✧ (Adjectival) *Bani naht.* — Din ngr. **náhti.**

NAI, *naiuri,* s.n. Numele a două instrumente muzicale populare de suflat: **a)** instrument compus dintr-un sistem de fluiere de dimensiuni diferite, lipite în ordinea mărimii lor; **b)** fluier de trestie cu șapte găuri. — Din tc. **nay, ney.**

NAIÁDĂ, *naiade,* s.f. (Mitol.) Nimfă a izvoarelor, a lacurilor și a apelor curgătoare. [Pr.: *na-ia-*] — Din fr. **naïade.**

NÁIBA s.m. art. (Fam.; adesea în imprecații) Dracul, diavolul. ✧ Loc. adj. și adv. *Al naibii (de...)* = grozav, teribil, foarte, peste măsură (de...). ✧ Expr. *A da de* (sau *a vedea pe) naiba* = a o păți, a da de bucluc, a-și găsi beleaua. *A da* (sau *a lăsa* pe cineva sau ceva) *naibii* (sau *la naiba)* = a nu se mai interesa (de cineva sau de ceva), a renunța la... *A nu avea nici pe naiba* = a se simți bine, a fi perfect sănătos, a nu avea absolut nimic. — Et. nec.

NÁICĂ s.f. (Reg.) Termen de respect folosit la țară pentru o femeie mai în vârstă. — Din sb. **najka.**

NÁILON, (**2**) *nailonuri,* s.n. **1.** Fibră textilă poliamidică obținută pe cale sintetică, folosită la confecționarea țesăturilor subțiri și a multor produse tehnice. **2.** Țesătură fabricată din aceste fibre. [Pl. și: *nailoane*] — Din engl. **nylon.**

NAINGÍU, *naingii,* s.m. (Înv.) Naist. [Pr.: *na-in-*] — **Nai** + suf. *-ingiu.*

NAINTÁȘ, -Ă adj. v. **înaintaș.**

NAÍNTE adv. v. **înainte.**

NAISÁN s.m. v. **neisan.**

NAÍST, -Ă, *naiști, -ste,* s.m. și f. Cântăreț la nai; naingiu; neisan. — **Nai** + suf. *-ist.*

NAÍV, -Ă, *naivi, -e,* adj. (Despre oameni; adesea adverbial și substantivat) **1.** Lipsit de experiență și de prefăcătorie, simplu, natural, credul, sincer. ✦ Care arată, denotă naivitate (**1**). **2.** (Peior.) Lipsit de judecată matură. ✦ Care arată, denotă naivitate (**2**), lipsă de judecată matură. ✦ Adj., s.m. (Pictor), mai ales amator sau autodidact, care ignoră perspectiva, anatomia și legile proporțiilor și ale compoziției, inspirându-se adesea din pictura populară. — Din fr. **naïf.**

NAIVITÁTE, *naivități,* s.f. **1.** Însușirea de a fi naiv (**1**); comportare de om naiv; simplitate; nevinovăție, ingenuitate, candoare. **2.** (Peior.) Lipsă de maturitate în judecată și în comportare; *p. ext.* vorbă, faptă, atitudine de om naiv (**2**). [Pr.: *na-i-*] — Din fr. **naïveté.**

NALBÁR s.m. v. **nălbar[1].**

NÁLBĂ, *nalbe,* s.f. Nume dat mai multor specii de plante erbacee din familia malvaceelor, care cresc spontan ori se cultivă ca plante decorative și medicinale. — Lat. **malva.**

NALT, -Ă adj. v. **înalt.**

NAMÉSNIC s.m. v. **namestnic.**

NAMÉSTIE, *namestii,* s.f. (Înv. și reg.) Clădire cu toate dependințele; *p. restr.* dependință, acaret. — Din sl. **naměstije.**

NAMÉSTNIC, *namestnici*, s.m. (Înv.) Locțiitor sau reprezentant al unui funcționar într-o funcție importantă (laică sau bisericească). [Var.: **namésnic** s.m.] — Din sl. **naměstĕnikŭ.**

NAMIÁZĂ, *nămiezi,* s.f. (Pop.) **1.** Amiază. ✧ Expr. *Ziua namiaza mare* = în plină zi. **2.** Masa care se ia în jurul amiezei; prânz. **3.** Loc, punct unde ajunge Soarele pe cer (aproximativ) la amiază; zenit. [Pl. și: *namiezi.* — Var.: (reg.) **nămiáză** s.f., **nămiéz, nămiézi, namiéz** s.n.] — **În** + **amiază.**

NAMIBIÁN, -Ă, *namibieni, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Namibiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Namibiei sau namibienilor (**1**), privitor la Namibia ori la namibieni. [Pr.: *-bi-an*] — **Namibia** (n. pr.) + suf. *-an*.

NAMIÉZ s.n. v. **namiază.**

NÁMILĂ, *namile,* s.f. Ființă sau lucru foarte mare; matahală, colos. ✦ Ființă fantastică de proporții foarte mari și cu înfățișare îngrozitoare. — Et. nec.

NAN, -Ă, *nani, -e*, s.m. și f. (Rar) Pitic. — Din lat. **nanus.**

NÁNĂ, *nane,* s.f. Termen de respect cu care se adresează la țară cineva unei surori mai mari sau unei femei mai în vârstă ori despre care se vorbește. — Cf. bg., sb. n a n a, alb. n a n ë.

NANCHÍN s.n. v. **nanghin.**

NANDRALẤU, *nandralăi,* s.m (Reg.) Vlăjgan; *p. ext.* derbedeu, pușlama. — Cf. h a n d r a l ă u.

NANDÚ, *nandu,* s.m. (La pl.) Gen de păsări alergătoare, asemănătoare cu struțul, cu picioare lungi și cu aripi relativ mici, care trăiesc în America de Sud *(Rhea);* (și la sg.) pasăre care face parte din acest gen. [Acc. și: *nándu*] — Din fr. **nandou.**

NANGHÍN s.n. Țesătură de bumbac foarte deasă și rezistentă, folosită la confecționarea dosurilor de perne. [Var.: **nanchín** s.n.] — Din fr. **nankin.**

NÁNI interj. (Adesea repetat; mai ales în cântece de leagăn) Cuvânt cu care se îndeamnă copiii la somn. ✧ Expr. (În limbajul copiilor; substantivat) *A face nani* = a se culca, a adormi; a dormi. — Cf. ngr. n á n i , n á n i , bg. n a n i .

NANÍSM s.n. **1.** Anomalie caracterizată prin creșterea insuficientă în înălțime raportată la media vârstei și a speciei sau a rasei respective. **2.** Încetinire sau oprire a creșterii plantelor ca rezultat al unor condiții nefavorabile sau al acțiunii unor agenți patogeni. — Din fr. **nanisme.**

NANOMELÍE s.f. Anomalie congenitală constând din proporțiile anormal de mici ale unuia sau ale mai multor membre. — Din fr. **nanomélie.**

NANOSECÚNDĂ, *nanosecunde,* s.f. (Inform.) A miliarda parte dintr-o secundă. — Din fr. **nanoseconde.**

NANSÚC s.n. (Rar) Țesătură foarte subțire de bumbac sau de mătase. — Din fr. **nansouk.**

NÁOS, *naosuri,* s.n. Partea principală a unei biserici ortodoxe, situată între altar și pronaos; navă. ✦ Cella. — Din ngr. **naós.**

NAP, *napi,* s.m. **1.** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze în rozetă și cu rădăcina cărnoasă, de formă aproximativ sferică, comestibilă *(Brassica napus)*. ✧ Expr. *(Gol) nap* sau *ca un nap, ca napul* = complet dezbrăcat; *p. ext.* foarte sărac. **2.** Plantă erbacee din familia compozitelor, cu flori galbene, având tuberculii cu un conținut nutritiv bogat, folosită ca furaj; nap porcesc *(Helianthus tuberosus)*. — Lat. **napus.**

NAPÁLM s.n. Substanță cu aspect gelatinos, realizată inițial dintr-un amestec de palmitat de sodiu cu benzină și, ulterior, și din amestec de benzen cu polistiren, folosită la fabricarea bombelor incendiare și la aruncătoarele de flăcări. — Din fr., engl. **napalm.**

NAPODÉZ s.n. Substanță care servește la lipit. — **Napo**[chim] (n.pr.) + [a]**dez**[iv].

NAPOIÁ vb. I v. **înapoia**[2].

NAPOLEÓN, (**1**) *napoleoni,* s.m. **1.** Veche monedă franceză de aur în valoare de 20 de franci, cu efigia lui Napoleon I și, mai târziu, cu cea a lui Napoleon al III-lea, care a circulat și la noi. **2.** Varietate de mere de mărime mijlocie, cu pielița subțire și netedă, de culoare albă-gălbuie, cu pulpa albă, moale, fină, dulce și parfumată. ✦ Varietate de pere de mărime mijlocie, cu pielița subțire, netedă, de culoare verzuie sau galbenă cu puncte cafenii, cu pulpa albă, dulce și foarte mustoasă. ✦ Varietate de struguri cu boabe mari, ovale, gălbui, cu pielița groasă și miezul nu prea cărnos. [Pr.: *-le-on*] — Din fr. **napoléon.**

NAPOLEONIÁN, -Ă, *napoleonieni, -e,* adj. Care aparține lui Napoleon I sau epocii sale, privitor la Napoleon I sau la epoca sa. [Pr.: *-le-o-ni-an*] — Din fr. **napoléonien.**

NAPOLITÁNĂ, *napolitane,* s.f. Produs de cofetărie preparat din straturi de foi cu umplutură de cremă. — Din fr. [tranche]**napolitaine.**

NAPRISTÁN adv. v. **năpristan.**

NARÁ, *narez*, vb. I. Tranz. A povesti, a istorisi. — Din lat., it. **narrare, fr. narrer.**

NARÁMZ, *naramzi*, s.m. (Înv. și reg.) Portocal. ✦ Varietate de portocal *(Citrus bigaradia)*, ale cărui fructe au gust amar. [Var.: **nerámz** s.m., **narámză** s.f.] — Din **naramză**[1] (derivat regresiv).

NARAMZÁT, -Ă, *naramzați, -te*, adj. (Înv. și reg.) Portocaliu; roșu-deschis. [Var.: **narămzát, -ă, nerămzát, -ă, nărâmzát, -ă, nărânzát, -ă** adj.] — **Naramză**[1] + suf. *-at.*

NARÁMZĂ[1], *naramze*, s.f. (Înv. și reg.) Fructul naramzului; portocală (amară). [Var.: **nărámză** s.f.] — Din ngr. **nerántzi, neránzi,** bg. **neranza.**

NARÁMZĂ[2] s.f. v. **naramz.**

NARAMZÍU, -ÍE, *naramzii,* adj. v. (Înv. și reg.) Portocaliu; roșu-deschis. [Var.: **narangiuíu, -íe, nărâmzíu, -íe, nerămzíu, -íe** adj.] — Din tc. **narenci.**

NARANGÍU, -ÍE adj. v. **narangiu.**

NARATÍV, -Ă, *narativi, -e,* adj. Care aparține narațiunii, privitor la narațiune, specific narațiunii. — Din fr. **narratif.**

NARATIVITÁTE s.f. Caracter narativ. — **Narativ** + suf. **-itate.**

NARATOLOGÍC, -Ă, *naratologici, -ce,* adj. Care ține de naratologie, privitor la naratologie. — De la **naratologie.**

NARATOLOGÍE, s.f. Ramură modernă a teoriei literare, inițiată de școala formală rusă și continuată de structuralism, care studiază gramaticile și lumile ficționale ale textelor narative. — Din fr. **narratologie,** engl. **narratology.**

NARATÓR, -OÁRE, *naratori, -oare,* s.m. și f. Autor al unei narațiuni, povestitor. — Din lat. **narrator,** fr. **narrateur.**

NARÁȚIE s.f. v. **narațiune.**

NARAȚIÚNE, *narațiuni,* s.f. Expunere, relatare în formă literară a unui fapt, a unui eveniment etc., specifică genului epic; povestire. [Pr.: *-ți-u-*. — Var. : (înv.) **naráție** s.f.] — Din fr. **narration,** lat. **narratio, -onis.**

NÁRĂ, *nări,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele două orificii exterioare ale cavității nazale prin care respiră și miros oamenii și unele animale. ✧ Expr. *Cu nările* (sau *nara) în vânt* = cu capul ridicat, cu o ținută semeață; *p. ext.* mândru, plin de sine. *A se umfla în nări* sau *a-și umfla nările* = a-și lua un aer semeț; *p. ext.* a-și da importanță, a se îngâmfa. **2.** Piesă metalică în formă de tub amplasată pe puntea sau pe bordajul unei nave, prin care iese lanțul ancorei în afara bordului. [Var.: (reg.) **náre** s.f.] — Lat. **naris.**

NARĂMZÁT, -Ă adj. v. **naramzat.**

NARÂMZÍU, -ÍE adj. v. **naramziu.**

NARCÍS[1] s.m. sg. Om încântat, îndrăgostit de propriul său aspect fizic. ✦ Tânăr deosebit de frumos. — Din fr. **narcisse.**

NARCÍS[2] s.m. v. **narcisă.**

NARCÍSĂ, *narcise,* s.f. Nume dat mai multor specii de plante erbacee din familia amarilidaccelor cu frunze lungi, ușor îndoite pe nervura principală, cu flori solitare, albe sau galbene, fin parfumate *(Narcissus)*. [Var.: (rar) **narcís** s.m.] — Din fr. **narcisse,** lat. **narcissus.**

NARCISIÁC, -Ă, *narcisiaci, -ce*, adj. (Livr.) Narcisic. [Pr.: *-si-ac*] — **Narcis**[1] + suf. *-iac.*

NARCÍSIC, -Ă, *narcisici, -ce,* adj. (Livr.) De narcis[1]; caracteristic celui stăpânit de narcisism; narcisiac. — Din fr. **narcissique.**

NARCISÍSM s.n. Atenție excesivă față de propria persoană fizică; dragoste admirație, adesea patologică, față de propria persoană; dragoste de sine. — Din fr. **narcissisme.**

NARCISÍST, -Ă, *narcisiști, -ste,* adj. Care aparține narcisismului, referitor la narcisism. — **Narcis**[1] + suf. *-ist.*

NARCOANALÍZĂ, *narcoanalize,* s.f. (Med.) Metodă psihanalitică de investigare a subconștientului în condiții de narcoză. [Pr.: *-co-a-*] — Din fr. **narcoanalyse.**

NARCOLEPSÍE s.f. Acces brusc manifestat printr-o nevoie irezistibilă de a dormi. — Din fr. **narcolepsie.**

NARCOLÉPTIC, -Ă, *narcoleptici, -ce,* adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de narcolepsie. — Din fr. **narcoleptique.**

NARCOMÁN, -Ă, *narcomani, -e,* s.m. și f. Persoană care folosește în mod obișnuit narcotice. — Din **narcomanie** (derivat regresiv).

NARCOMANÍE s.f. (Med.) Dependență provocată de folosirea abuzivă a narcoticelor. — Din fr. **narcomanie.**

NARCOTERAPÍE, *narcoterapii,* s.f. (Med.) Somnoterapie. — Din fr. **narcothérapie.**

NARCÓTIC, -Ă, *narcotici, -ce,* adj., s.n. **1.** Adj. Care provoacă narcoză. **2.** Substanță cu ajutorul căreia se poate provoca somnul. — Din fr. **narcotique,** germ. **narkotisch.**

NARCOTÍNĂ, *narcotine,* s.f. Substanță extrasă din opiu, folosită în farmacie ca antipiretic și tonic. — Din fr. **narcotine.**

NARCOTIZÁ, *narcotizez,* vb. I. Tranz. A administra cuiva un narcotic pentru a-i provoca narcoza. — Din fr. **narcotiser.**

NARCOTIZÁRE, *narcotizări,* s.f. Acțiunea de *a narcotiza* și rezultatul ei. — V. **narcotiza.**

NARCOTIZATÓR, *narcotizatori*, s.m. Persoană care administrează pacientului narcoticul înaintea intervenției chirurgicale. — **Narcotiza** + suf. *-tor*.

NARCÓZĂ, *narcoze,* s.f. Stare de suspendare temporară a sensibilității, mobilității și cunoștinței, provocată artificial prin acțiunea narcoticelor asupra centrilor nervoși. — Din fr. **narcose,** germ. **Narkose.**

NARD s.m. **1.** Nume dat mai multor specii de plante erbacee originare din regiunea munților Himalaia *(Nardostachys); spec.* plantă cu rădăcina scurtă și groasă, fibroasă și foarte aromată, cu frunze moi și flori roșii-purpurii *(Nardostachys iatamansi)*. **2.** Esență parfumată extrasă din rădăcina de nard (**1**). — Din ngr. **nárdos.**

NÁRE s.f. v. **nară.**

NARGHELEÁ s.f. v. **narghilea.**

NARGHELEGÍU, *narghelegii,* s.m. Slujbaș la Curtea domnească din Țările Române care pregătea domnului narghileaua. — Din tc. **nargileci.**

NARGHILEÁ, *narghilele,* s.f. Lulea de tip oriental prevăzută cu țeavă lungă și flexibilă, al cărei capăt de jos este fixat într-un vas cu apă parfumată, prin care trece fumul înainte de a fi inspirat. [Var.: (înv.) **nargheleá** s.f.] — Din tc. **nargile.**

NARÓDNIC, -Ă, *narodnici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține narodnicismului, privitor la narodnicism; narodnicist. **2.** S.m. și f. Adept al narodnicismului. — Din rus. **narodnik.**

NARODNICÍSM s.n. Mișcare social-politică a intelectualității din Rusia în a doua jumătate a sec. XIX, care socotea țărănimea forța socială capabilă să răstoarne țarismul și să instaureze socialismul. — **Narodnic** + suf. *-ism.*

NARODNICÍST, -Ă, *narodniciști, -ste,* adj. Narodnic (**1**). — **Narodnic** + suf. *-ist.*

NART, *narturi,* s.n. **1.** Sumă de bani fixată în trecut de autorități ca limită maximă a impozitului pe produse, pe vite etc. **2.** (În Evul Mediu, în Moldova și în Țara Românească) Preț maximal fixat de autorități pentru vânzarea anumitor mărfuri de primă necesitate; *p. ext.* preț al unei mărfi. **3.** Normă de muncă pe care țăranii clăcași erau obligați să o presteze într-o zi pe moșia boierului. — Din tc. **nark.**

NÁRTEX, *nartexuri,* s.n. (În arhitectura creștină veche) Vestibul al unei bazilici; (în arhitectura bizantină) pronaos. — Din fr. **narthex.**

NARVÁL, *narvali,* s.m. Mamifer cetaceu asemănător cu delfinul, lung de 5–6 m, care trăiește în mările înghețate din nord, masculul având doi dinți canini, dintre care unul cu lungimea de circa trei metri *(Monodon monoceros)*. — Din fr. **narval.**

NAS, *nasuri,* s.n. **1.** Parte mediană proeminentă a feței, situată între frunte și gură, servind ca organ al respirației și al mirosului. ✧ Loc adv. *Sub* (sau, rar, *în) nasul cuiva* sau *sub nas* = în imediata apropiere, în fața, sub ochii cuiva. (În legătură cu verbe ca „a vorbi”, „a cânta” etc.) *Pe nas* = cu timbru nazal. ✧ Expr. *A avea nas* sau *a-și ridica nasul* = a îndrăzni, a cuteza. (Fam.) *A-și lua nasul la purtare* = a deveni prea îndrăzneț, a se obrăznici. *A (nu-)și cunoaște* (sau *vedea, ști) lungul nasului* = a (nu-)și da seama cât e în stare să facă cu puterile proprii; a (nu-)și da seama de măsura pe care trebuie s-o păstreze față de alții; a (nu) se comporta cuviincios. (Fam.) *A-i cădea* (sau *a-i pica) nasul cuiva* = a-și pierde îndrăzneala sau îngâmfarea, a rămâne rușinat, umilit. (Fam.) *Nu-ți cade* (sau *pică) nasul dacă...* = nu ți se întâmplă nimic, nu-ți pierzi demnitatea dacă... *Nu-i ajungi (nici) cu prăjina la nas* = e foarte încrezut. *(A umbla* sau *a fi, a se ține) cu nasul (pe) sus* = a (fi) încrezut, sfidător. *A strâmba din nas* = a fi nemulțumit. *A da nas* (cuiva) = a îngădui prea multe (cuiva). *A tăia* (sau *a scurta) nasul* (cuiva) sau *a da* (cuiva) *peste nas* = a pedepsi, a rușina, a umili, a pune la locul lui (pe cineva). *A-i scoate* (cuiva ceva) *pe nas* = a-i reproșa (cuiva ceva) (cu răutate). *A (nu) fi* (sau *face) de nasul cuiva* = a (nu) fi potrivit cu cineva, a (nu) corespunde cuiva, a (nu) fi pentru cineva, a (nu) i se cuveni cuiva. *A-i veni* (cuiva) *muștarul la nas* sau *a-i tremura* (cuiva) *nasul* = a se supăra; a se enerva, a se înfuria. *A fi cu nasul de ceară* = a fi foarte susceptibil. *A lăsa* (sau *a pune) nasul în jos* sau *în pământ* = a se rușina, a se simți vinovat. *A se întoarce* (de undeva) *cu nasul în jos* = a se întoarce rușinat. (Fam.) *Să-ți fie în nas!* = să-ți fie rușine! (Fam.) *A-și băga* (sau *a-și vârî) nasul în ceva* (sau *undeva, în toate, unde nu-i fierbe oala)* = a se amesteca într-o afacere, într-o problemă (care nu-l privește). *A duce* (sau *a purta) de nas (pe cineva)* = **a)** a domina, a stăpâni, a conduce (pe cineva), determinându-l să facă ceva (care nu este în interesul său); **b)** a amăgi, a înșela (pe cineva). *A scoate panglici pe nas* = a exagera; a minți. *A(-i) trece* (cuiva) *pe la* (sau *pe lângă) nas* = a(-i) trece pe dinaintea ochilor; a pierde un prilej favorabil. *A da* (cuiva) *cu ceva pe la nas* = a tenta (pe cineva). (Fam.) *A arunca* (cuiva ceva) *în nas* = a spune (cuiva ceva) direct, fără menajamente. *A-i râde cuiva în nas* = a râde cuiva în față, bătându-și joc de el. (Fam.) *A-i ieși* (sau *a-i da) pe nas* = a o păți, a i se înfunda. (Fam.) *A(-i) întoarce nasul (cuiva)* = a ignora ostentativ (pe cineva), a întoarce spatele (cuiva). *A trânti* (sau *a închide* (cuiva) *ușa în nas* = **a)** a refuza să primească (pe cineva); **b)** a pleca supărat de la cineva, închizând ușa cu putere. *A se împiedica de nas* = a avea nasul excesiv de lung. *A nu vedea de nas* = a fi neatent. *A nu vedea mai departe decât lungul nasului* = a fi mărginit. *A da cu nasul* (pe undeva) = a trece (pe undeva) în grabă sau întâmplător. (Fam.) *A-și arăta* sau *a(-și) scoate nasul (la iveală)* = a apărea, a se înfățișa. *A da nas(ul) cu cineva* = a se întâlni cu cineva pe neașteptate (și fără a dori). *(A se întâlni) nas în nas* (cu cineva) = (a se întâlni) față în față (cu cineva). *Nu miroase a nas de om* = nu e faptă de om vrednic. (Ir.) *Îi curge untura* (sau *grăsimea) pe nas* = e foarte slab. ✦ Fig. Miros dezvoltat, fin; simț de orientare în împrejurări dificile, capacitate de intuire exactă a unei situații. ✦ (Rar) Față, obraz, cap. **2.** Proeminență a unei piese, care servește la fixarea piesei într-o anumită poziție sau la ghidarea, ridicarea sau distanțarea unei alte piese. **3.** Partea anterioară a fuzelajului unui avion sau a corpului unei nave. — Lat. **nasus.**

NASCÓRNIȚĂ, *nascornițe,* s.f. (Entom.; reg.) Nasicorn. — **Nasicorn** + suf. *-iță.*

NASICÓRN, *nasicorni,* s.m. Insectă coleopteră mare de culoare castanie, cu perișori roșcați pe picioare, al cărei mascul are la cap un corn curbat înapoi; nascorniță *(Oryctes nasicornis)*. — Din fr. **nazicorn.**

NASÓL, -OÁLĂ, *nasoli, -oale,* adj., s.m. și f. (Fam.) **1.** Adj., s.m. și f. (Om) urât sau ridicol. **2.** Adj. (Despre obiecte) De proastă calitate; urât, uzat; caraghios. — Din țig. **nasvalo** „bolnav”, **nasul** „rău, meschin”.

NASTÍE, *nastii,* s.f. Fiecare dintre mișcările organelor plantelor, spontane sau provocate de variațiile de lumină, temperatură etc. — Din fr. **nastie.**

NASTRATINÉSC, -EÁSCĂ, *nastratinești,* adj. (Rar) Ager, isteț și mucalit. — Din n. pr. **Nastratin** [Hogea] + suf. *-esc*.

NÁSTURE, *nasturi,* s.m. **1.** Obiect de metal, sidef, os, lemn, material plastic etc., de diferite forme, care servește la încheiatul hainelor, al fețelor de pernă etc. sau ca ornament la o haină; bumb. **2.** (Reg.) Tabletă, comprimat, pastilă (conținând o substanță medicamentoasă). — Et. nec.

NAȘ[1], *nași,* s.m. Numele literei „n” din alfabetul chirilic. — Din sl. **naši.**

NAȘ[2], -Ă, *nași, -e,* s.m. și f. **1.** Persoană care ține în brațe pruncul în timpul botezului, devenind astfel părintele lui spiritual. ✧ Expr. *A fi nașul cuiva* = a ști să potolească, să facă inofensiv pe cineva; a-i veni cuiva de hac, a învăța pe cineva minte. *A-și găsi nașul* = a da de o persoană care știe să pună la punct (pe cineva), să strunească (pe cineva). **2.** Nun. [Var.: (înv. și pop.) **nănáș, -ă,** (înv. și reg.) **nânáș, -ă** s.m. și f.] — **Nun** + suf. *-aș.*

NÁȘTE, *nasc,* vb. III. **1.** Tranz. A aduce pe lume un copil, a da viață unui copil.✦ A făta. **2.** Refl. A căpăta viață, a veni pe lume, a începe să trăiască. ✧ Intranz. *Ce naște din pisică șoareci mănâncă.* **3.** Tranz. Fig. A crea, a plăsmui, a produce; a provoca, a stârni. **4.** Refl. Fig. A se forma, a se ivi, a se isca, a apărea. — Lat. **nascere.**

NÁȘTERE, *nașteri*, s.f. Acțiunea de *a (se) naște* și rezultatul ei. **1.** Aducerea sau venirea pe lume a unei ființe; *spec.* act fiziologic prin care fătul, ajuns în stadiul de maturitate, este expulzat sau extras din cavitatea uterină; parturiție. ✧ *Casă de nașteri* = maternitate (din mediul rural). *Zi de naștere* sau *ziua nașterii* = zi în care s-a născut cineva; sărbătorire care are loc cu prilejul acestei zile. *Nașterea Domnului* (sau lui *Hristos)* = Crăciunul. *Înainte de nașterea lui Hristos* = înaintea erei noastre. *După* (sau *de la) nașterea lui Hristos* = din (sau în) era noastră. ✧ Loc. adj. și adv. *Din naștere* = **a)** (încă) de când s-a născut; **b)** conform unei predispoziții naturale. ✧ Loc. adv. *Prin naștere* = prin structură, prin înclinațiile înnăscute. **2.** Origine, proveniență. ✧ Loc. adv. *De* (sau *din) naștere* = originar din...; de naționalitate sau de origine etnică... **3.** Fig. Apariție, ivire, creare. ✧ Loc. vb. *A lua naștere* = a apărea, a se ivi. *A da naștere* = a crea, a produce, a cauza. — V. **naște.**

NAT s.m. (Pop.) Om, ins, individ. ✧ *Tot natul* = fiecare, oricare; toată lumea. — Lat. **natus.**

NATÁL, -Ă, *natali, -e,* adj. De care este legat cineva sau ceva prin naștere, în care s-a născut cineva; de baștină, de origine. ✧ *Limbă natală* = limbă maternă. — Din fr. **natal.**

NATALITÁTE s.f. Indice rezultat din raportarea nou-născuților vii la mia de locuitori într-o anumită perioadă de timp și care indică frecvența nașterilor în cadrul unei populații date. — Din fr. **natalité.**

NATANTÓL, -OÁLĂ, *natantoli, -oale,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Prostănac, nătâng, neghiob; neîndemânatic. [Var.: **nătăntól, -oală** adj.] — Et. nec.

NATÁȚIE s.f. Înotul practicat ca sport. — Din fr. **natation.**

NATÍV, -Ă, *nativi, -e,* adj. **1.** (Despre însușiri) Înnăscut, natural (**I 4**); firesc. **2.** (Chim.; despre elemente, mai ales despre metale) Care se găsește în zăcămintele din scoarța pământului în stare pură, necombinată cu alte substanțe. — Din lat. **nativus,** fr. **natif,** germ. **nativ.**

NÁTPIS s.n. v. **nadpis.**

NÁTRĂ, *natre,* s.f. Parte a urzelii dintre ițe și sulul de dinapoi sau de dinainte al războiului de țesut; *p. ext.* urzeală învârtită pe sul; *p. gener.* toată urzeala de pe război și de pe sulul de dinapoi. — Din bg., sb. **natra.**

NÁTRIU s.n. (Chim.) Sodiu. — Din fr. **natrium.**

NATURÁL, -Ă, *naturali, -e,* adj., adv., s.n. **I.** Adj. **1.** Care se referă la natură (**1**), care aparține naturii; care se găsește în natură. ✧ *Bogăție naturală* = bogăție (necultivată) a solului sau a subsolului, a unei regiuni, a unei țări. *Științele naturale* = științele naturii, v. *natură*. *Graniță naturală* = graniță marcată de o apă sau de o formă de relief. *Drept natural* = (în concepția unor filosofi) drept considerat ca imuabil și universal, care ar exista în afara structurilor sociale, decurgând fie din natura sau rațiunea umană, fie din voința sau rațiunea divină. **2.** Care este generat, produs, creat de natură (**1**), fără intervenția omului; *p. ext.* veritabil, curat, pur. **3.** Lipsit de artificiu, de rafinament, simplu, spontan, fără efort sau constrângere. ✧ (Adverbial) *Vorbește natural*. **4.** Care este conform cu natura cuiva, înnăscut, nativ; propriu, specific cuiva. **5.** Care concordă, se potrivește cu faptele din realitatea obiectivă, cu ordinea firească a lucrurilor; normal, firesc. ✧ *Moarte naturală* = moarte survenită în chip firesc, moarte bună (din cauza bătrâneții). *Mărime naturală* = (reproducere în) mărime reală a modelului în artele plastice și în fotografie. ✦ (Despre copii) Născut în afara căsătoriei; nelegitim, bastard.

II. Adv. Firește, desigur, bineînțeles. **III.** S.n. (Astăzi rar) Naturalețe, simplitate. — Din lat. **naturalis,** it. **naturale,** fr. **naturel,** germ. **Naturell.**

NATURALÉȚE s.f. Lipsă de artificialitate, de afectare; comportare firească, atitudine naturală (**I 3**). — Din it. **naturalezza.**

NATURALÍSM s.n. **1.** Curent sau tendință în artă și literatură, care se caracterizează prin observarea riguroasă a faptelor din realitatea obiectivă, prin redarea lor fidelă, prin preferința pentru aspectele urâte, vulgare ale naturii omenești etc. **2.** Concepție filosofică conform căreia nu există nimic în afara naturii, nimic supranatural. **3.** Teorie etică care întemeiază noțiunea binelui pe un principiu situat în afara moralei (evoluție biologică, plăcere etc.), viața morală fiind o prelungire a celei biologice. — Din fr. **naturalisme.**

NATURALÍST, -Ă, *naturaliști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care se ocupă cu studiul științelor naturii. **2.** Adj. Care aparține naturalismului, privitor la naturalism. — Din fr. **naturaliste,** germ. **Naturalist.**

NATURALIZÁ, *naturalizez,* vb. I. **1.** Tranz. A acorda unui străin cetățenia statului în care locuiește. ✦ Refl. (Despre străini) A obține dreptul de cetățean al statului în care locuiește. **2.** (Biol.) Tranz. fact. și refl. A adapta plante și animale la un mediu nou, acestea devenind părți constitutive ale florei sau faunei respective. — Din fr. **naturaliser.**

NATURALIZÁRE, *naturalizări*, s.f. Acțiunea de *a (se) naturaliza* și rezultatul ei. — V. **naturaliza.**

NATURALIZÁT, -Ă, *naturalizați, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care a obținut cetățenia noului stat în care s-a stabilit. **2.** (Despre plante și animale) Care a devenit apt să trăiască într-un mediu nou. — V. **naturaliza.**

NATÚRĂ, *naturi*, s.f. **1.** Lumea materială; univers, fire; totalitatea ființelor și a lucrurilor din Univers; *p. restr.* lumea fizică înconjurătoare, cuprinzând vegetația, formele de relief, clima. ✧ *Științele naturii* = științe care au ca obiect fenomenele lumii înconjurătoare, lumea anorganică și organică; științele naturale. *Natură moartă* = gen al picturii și graficii care înfățișează subiecte neînsuflețite (flori, obiecte ceramice etc.) grupate sau aranjate într-un anumit decor; natură statică. ✧ Loc. adj. și adv. *După natură* = având ca model obiectele din realitate. ✧ *În natură* = **a)** (loc. adv.) în realitate, aievea, în persoană; **b)** (loc. adj. și adv.) în obiecte, în produse (nu în bani). **2.** Ansamblul legilor după care se dezvoltă Universul; Universul considerat ca o forță activă, creatoare, condusă după anumite legi. **3.** Ansamblu de însușiri pe care o ființă le are din naștere, care rezultă din conformația sa și care o caracterizează, constituind esența sa; fel propriu de a fi al cuiva; fire, temperament. **4.** Caracter specific al unui lucru, însușire caracteristică; calitate. ✧ Loc. adj. *De natură să...* = capabil să..., apt să..., potrivit să... ✧ Expr. *Este în natura lucrurilor* = este firesc, e de la sine înțeles. — Din fr. **nature,** lat., it. **natura,** germ. **Natur.**

NATURÍSM s.n. **1.** Cult al naturii. ✦ Teorie potrivit căreia adorația forțelor naturii stă la originea religiei. **2.** Sistem terapeutic bazat pe folosirea unei medicații naturale. — Din fr. **naturisme.**

NATURÍST, -Ă, *naturiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține naturismului, privitor la naturism, bazat pe naturism. **2.** Persoană care are cultul pentru natură și ideea reîntoarcerii la viața primitivă. — Din fr. **naturiste.**

NÁȚIE s.f. v. **națiune.**

NAȚIONÁL, -Ă, *naționali, -e*, adj. Care este propriu sau aparține unei națiuni, unui stat, care caracterizează o națiune sau un stat; care se referă la o națiune, la un stat sau le reprezintă; care este întreținut sau instituit de stat; (despre instituții de cultură) în care se vorbește limba națiunii respective. [Pr.: *-ți-o-*] — Din lat. **nationalis,** fr. **national.**

NAȚIONALÍSM s.n. Ideologie și politică derivate din conceptul de națiune, care a contribuit în sec. XVIII–XX la cristalizarea conștiinței naționale și la formarea națiunilor și statelor naționale. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **nationalisme.**

NAȚIONALÍST, -Ă, *naționaliști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care propagă naționalismul, care are la bază sau susține naționalismul, referitor la naționalism. **2.** S.m. și f. Adept al naționalismului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din lat. **nationalista,** fr. **nationaliste,** it. **nazionalista,** germ. **Nationalist.**

NAȚIONALITÁTE, *naționalități,* s.f. **1.** Apartenență a unei persoane la o anumită națiune; cetățenie. **2.** Totalitatea însușirilor specifice unei națiuni; caracter național. **3.** Apartenență a unei persoane juridice, a unei nave sau aeronave la un anumit stat. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **nationalité,** germ. **Nationalität.**

NAȚIONALIZÁ, *naționalizez,* vb. I. Tranz. **1.** A trece din proprietate particulară în proprietatea statului activele unei companii sau ale unui domeniu de activitate, în baza unor argumente politice și economice. **2.** (Rar) A imprima sau a da caracter național, a adapta la specificul național. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **nationaliser.**

NAȚIONALIZÁRE, *naționalizări,* s.f. Acțiunea de *a naționaliza* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **naționaliza.**

NAȚIONALIZÁT, -Ă, *naționalizați, -te,* adj. Trecut în proprietatea statului. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **naționaliza.**

NAȚIONÁL-SOCIALÍSM s.n. Doctrină politică rasistă și naționalistă, inițiată de Hitler, bazată pe ideea superiorității rasei ariene, încercând să justifice violența, genocidul, războaiele de cotropire; nazism. [Pr.: *na-ți-o-nal so-ci-a-lism*] — Din germ. **Nationalsozialismus,** fr. **national-socialisme.**

NAȚIONÁL-SOCIALÍST, -Ă, *național-socialiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține național-socialismului, privitor la național-socialism. **2.** S.m. și f. Adept al național-socialismului. [Pr.: *na-ți-o-nal so-ci-a-list*] — Din germ. **Nationalsozialist,** fr. **national-socialiste.**

NAȚIÚNE, *națiuni*, s.f. Comunitate umană caracterizată prin unitatea de teritoriu, conștiința identității istorice și culturale și, în general, prin unitate de limbă și religie. [Pr.: *-ți-u-*. — Var.: (înv.) **náție** s.f.] — Din lat. **natio, -onis,** it. **nazione,** fr. **nation,** rus. **nația.**

NAUFRAGIÁ, *naufragiez*, vb. I. Intranz. **1.** (Despre nave; *p. ext.* despre oameni) A suferi un naufragiu. **2.** Fig. A ajunge într-o situație nedorită, nepotrivită, departe de propriile aspirații. [Pr.: *na-u-fra-gi-a*] — Din **naufragiu.**

NAUFRAGIÁT, -Ă, *naufragiați, -te*, adj. (Despre nave; *p. ext.* despre oameni; adesea substantivat) Care a suferit un naufragiu. [Pr.: *na-u-fra-gi-at*] — V. **naufragia.**

NAUFRAGIÉRE, *naufragieri*, s.f. Faptul de *a naufragia*; naufragiu. [Pr.: *na-u-fra-gi-e-re*] — V. **naufragia.**

NAUFRÁGIU, *naufragii*, s.n. Accident suferit de o navă, care duce la scufundarea ei sau la imposibilitatea de a-și continua călătoria. [Pr.: *na-u-*] — Din lat. **naufragium,** it. **naufragio.**

NAUPATÍE, *naupatii*, s.f. (Med.) Rău de mare. [Pr.: *na-u-*] — Din fr. **naupathie.**

NAÚPLIUS s.m. Prima formă larvară a crustaceelor, care are un ochi și trei perechi de apendice. [Pr.: *na-u-pli-us*] — Din fr. **nauplius.**

NAURUÁN, -Ă, *nauruani, -e,* s. m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Nauru sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Republicii Nauru sau nauruanilor (**1**), privitor la Republica Nauru sau la nauruani. ✦ (Substantiv, f.) Limbă vorbită de nauruani. — **Nauru** (n.pr.) + suf. *-an*.

NAÚTIC, -Ă, *nautici, -ce*, adj., s.f. **1.** Adj. Care servește la navigație, privitor la navigație. ✦ (Despre sporturi) Care se practică pe apă. **2.** S.f. Știința și tehnica de a conduce o navă (**1**). [Pr.: *na-u-*] — Din lat. **nauticus,** it. **nautico.**

NAUTÍL, *nautili*, s.m. Gen de animale cefalopode cu cochilia externă spiralată; *spec.* moluscă din mările calde, cu corpul închis într-o scoică împărțită în mai multe compartimente *(Nautilus pompilius)*. [Pr.: *na-u-*. — Var.: **nautílus** s.m.] — Din fr. **nautile,** lat. **nautilus.**

NAUTILOÍD, *nautiloide,* s.n. (La pl.) Ordin de cefalopode fosile și actuale cu cochilia externă împărțită în mai multe compartimente; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. [Pr.: *na-u-*] — Din fr. **nautiloïdées.**

NAUTÍLUS s.m. v. **nautil.**

NAVÁL, -Ă, *navali, -e,* adj. Care ține de nave (**1**) sau de navigație, privitor la nave sau la navigație. — Din fr. **naval.**

NÁVĂ, *nave,* s.f. **1.** Vehicul construit, amenajat și echipat pentru a pluti și a se deplasa pe (și sub) apă, în scopul efectuării transporturilor de mărfuri sau de oameni, executării unor lucrări tehnice etc.; vas. **2.** (Adesea urmat de determinări) Aeronavă; *spec.* aeronavă pentru zborurile extraterestre. **3.** Naos. — Din fr. **nave,** lat. **navis,** it. **nave.**

NAVÉTĂ[1], *navete,* s.f. **1.** Instrument de forma unui ac lung cu care se lucrează plase, fileuri. **2.** Parcurgerea de către o persoană a unui drum dus și întors, cu regularitate, de obicei între două localități (relativ apropiate). *A face naveta*. **3.** Vehicul de transport în comun care asigură legătura între două puncte relativ apropiate, efectuând regulat drumuri dus și întors. ✧ *Navetă spațială* = vehicul spațial cu echipaj uman care se lansează în spațiu cu ajutorul unei rachete puternice și revine pe Pământ cu mijloacele proprii de bord. **4.** Obiect (în formă de ladă compartimentată) care servește la transportul unor produse alimentare. — Din fr. **navette.**

NAVÉTĂ[2], *navete,* s.f. Plantă oleaginoasă înrudită cu rapița, cu frunze late acoperite cu peri și cu semințe mici, de culoare castanie *(Brassica rapa oleifera)*. — Din fr. **navette.**

NAVETÍST, -Ă, *navetiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care face naveta[1] (**2**) cu un mijloc de transport. — **Navetă**[1] + suf. *-ist.*

NAVIGÁ, *navighez,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre nave; la pers. 3) A se deplasa pe apă; a pluti; (despre aeronave) a se deplasa în aer sau în cosmos; a zbura. **2.** (Despre oameni) A călători cu o navă sau cu o aeronavă; a conduce mersul unei nave sau al unei aeronave. **3.** (Inform.) A trece de la o informație la alta într-un document hipertext sau hipermedia. — Din lat., it. **navigare,** fr. **naviguer.**

NAVIGÁBIL, -Ă, *navigabili, -e,* adj. (Despre ape) Care permite navigația. — Din fr. **navigable,** it. **navigabile.**

NAVIGABILITÁTE s.f. Însușirea unei ape de a fi navigabilă. — Din fr. **navigabilité.**

NAVIGÁNT, -Ă, *naviganți, -te,* adj. Care navighează. ✧ *Personal navigant* = personal care face parte din echipajul unei nave sau aeronave. — Din fr. **navigant.**

NAVIGÁRE s.f. Acțiunea de *a naviga* și rezultatul ei. — V. **naviga.**

NAVIGATÓR, -OÁRE, *navigatori, -oare,* s.m. și f. **1.** Persoană care întreprinde lungi călătorii pe mări și oceane; persoană care conduce o navă (**1**) sau face parte din personalul unei nave; *p. ext.* persoană care călătorește pe apă. **2.** Membru al echipajului unei aeronave care conduce efectiv zborul ei. — Din fr. **navigateur,** it. **navigatore.**

NAVIGÁȚIE, *navigații, sf.* **1.** Faptul de a naviga; drum parcurs de un vehicul maritim, fluvial, aerian sau spațial; călătorie făcută cu o navă. **2.** Știința și tehnica

de a conduce o navă sau o aeronavă. **3.** Transport organizat de mărfuri sau de persoane cu o navă sau o aeronavă. — Din fr. **navigation,** lat. **navigatio,** it. **navigazione.**

NAVIGRÁF, *navigrafe,* s.n. Instrument de bord al unei aeronave, cu ajutorul căruia se determină deriva şi viteza faţă de sol şi se trasează drumul parcurs. — Din fr. **navigraphe.**

NAVLÓN s.n. v. **navlu.**

NAVLOSÍ, *navlosesc,* vb. IV. Tranz. A închiria un vas de transport (aparţinând unui proprietar particular). — Din ngr. **enávlosa** (aor. al lui *navlóno).*

NAVLOSÍRE, *navlosiri,* s.f. Faptul de *a navlosi*. — V. **navlosi.**

NAVLOSITÓR, *navlositori,* s.m. Persoană care navloseşte o navă. — **Navlosi** + suf. *-tor*.

NÁVLU, *navluri,* s.n. Chirie plătită pentru folosirea unui vas de transport (aparţinând unui proprietar particular); costul transportului pe apă al persoanelor sau al mărfurilor; *spec.* (în forma *navlon)* taxă care se percepea în Ţările Române pentru transportul pe Dunăre. [Var.: **navlón** s.n.] — Din ngr. **návlon.**

NAVOMODÉL, *navomodele,* s.n. Macheta unei nave (**1**). — **Navă** + **model.**

NAVOMODELÍSM s.n. **1.** Tehnica construirii navomodelelor. **2.** Concurs sportiv de navomodele. — **Navomodel** + suf. *-ism*.

NAVOMODELÍST, -Ă, *navomodelişti, -ste,* s.m. şi f. Constructor de navomodele. — **Navomodel** + suf. *-ist*.

NAZÁL, -Ă, *nazali, -e,* adj. **1.** Care ţine de nas (**1**), privitor la nas, al nasului. **2.** (Fon.; despre voce, sunete; adesea adverbial) Care are un timbru specific, rezultat din faptul că, în timpul emiterii, aerul este expirat (exclusiv sau parţial) pe nas (**1**); *p. ext.* (despre timbru, rezonanţă) caracteristic pentru vocea sau pentru sunetele emise pe nas. ✦ (Substantivat, f.) Sunet nazal (**2**); *spec.* consoană nazală. — Din fr. **nasal.**

NAZALITÁTE s.f. Particularitate a unui sunet de a fi pronunţat cu timbru nazal (**2**). — Din fr. **nasalité.**

NAZALIZÁ, *nazalizez,* vb. I. Tranz. A pronunţa nazal (**2**) un sunet, a da unui sunet nuanţă nazală. ✦ Refl. A căpăta un caracter nazal (**2**). — Din fr. **nasaliser.**

NAZALIZÁRE, *nazalizări,* s.f. Faptul de *a (se) nazaliza*. — V. **nazaliza.**

NAZALIZÁT, -Ă, *nazalizaţi, -te,* adj. (Fon.; despre sunete, voce) Care a fost supus nazalizării, care a devenit nazal (**2.**) — V. **nazaliza.**

NAZÁR, *nazaruri,* s.n. (Înv.) Favoare, hatâr. ✧ Expr. *A avea* (pe cineva) *la nazar* = a acorda protecţie, bunăvoinţă (cuiva), a avea (pe cineva) în graţie. — Din tc. **nazar.**

NAZAREEÁN, -Ă, *nazareeni, -e,* s.m. şi f. **1.** Nume dat de evrei primilor creştini; persoană care purta acest nume. ✦ Grupare iudeo-creştină din paleocreştinism; persoană care aparţinea acestei grupări. **2.** Adept al unei secte de fanatici creştini, apărută la începutul sec. XIX în Elveţia şi răspândită ulterior în Ungaria. **3.** Persoană aparţinând unui grup de pictori germani stabiliţi la Roma la începutul sec. XIX, care se inspirau din tradiţia medievală şi din cea a primitivilor italieni din Renaşterea timpurie. — Din fr. **nazaréen**.

NAZARINEÁN, -Ă, *nazarineni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia oraşului Nazareth sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Nazarethului sau nazarinenilor, privitor la Nazareth sau la nazarineni. — Din sl. **nazareanin**.

NAZẤR, *nazâri,* s.m. **1.** Înalt funcţionar turc, şef al unui departament în guvernul Imperiului Otoman; guvernator (turc) al unui oraş. **2.** Slujbaş de rang superior în administraţia Ţărilor Române; căpetenie peste vătafii plaiurilor; supraveghetor, administrator. **3.** Vătaf de ţigani (domneşti). [Var.: **nazír** s.m.] — Din tc. **nâzır.**

NAZÍR s.m. v. **nazâr.**

NAZÍSM s.n. Naţional-socialism. — Din fr. **nazisme,** germ. **Nazismus.**

NAZÍST, -Ă, *nazişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine nazismului, privitor la nazism. **2.** S.m. şi f. Adept al nazismului, membru al Partidului Naţional-Socialist German creat de Hitler. — Din **nazism.**

NAZOFARINGIÁN, -Ă, *nazofaringieni, -e,* adj. Care ţine de nas (**1**) şi de faringe, referitor la nas şi la faringe. [Pr.: *-gi-an*] — Din fr. **nasopharyngien.**

NÁZURI s.n. pl. (Fam.) Capricii, mofturi, toane. ✧ Expr. *A face nazuri* = a se comporta ca un om răsfăţat, afectat, cu pretenţii schimbătoare sau nechibzuite. — Din tc. **nâz.**

NĂBĂDÁICĂ, *năbădăici,* s.f. (Reg.; mai ales la pl.) **1.** Acces de furie, de mânie. **2.** (Criză de) epilepsie. — **Năbădăi**[1] + suf. *-aică*.

NĂBĂDÁIE, *năbădăi,* s.f. (Pop.) **1.** Acces de furie, de mânie. ✧ Loc. adj. *Cu năbădăi* = năbădăios (**1**). ✧ Expr. *A băga* (pe cineva) *în năbădăi* = **a)** a înspăimânta; **b)** a face să-şi piardă calmul, stăpânirea de sine. **2.** (Pop.) Criză epileptică. — Et. nec.

NĂBĂDẮI, *năbădăiesc,* vb. IV. Refl. (Rar; despre animale) A manifesta neastâmpăr; a se frământa, a se agita. — Din **năbădaie.**

NĂBĂDĂIÓS, -OÁSĂ, *năbădăioşi, -oase,* adj. (Adesea substantivat) **1.** (Pop. şi fam.) Care se supără uşor, care îşi iese repede din fire. ✦ Care se ţine de glume, de farse. ✦ (Despre animale) Nărăvaş. **2.** (Reg.) Epileptic. — Din **năbădaie**.

NĂBĂDĂÍRE, *năbădăiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) năbădăi* şi rezultatul ei. — V. **năbădăi.**

NĂBÓI[1]**,** *năboiuri*, s.n. (Înv. şi reg.) Puhoi, torent provocat de umflarea apelor (în timpul primăverii). — Cf. sb. n a b o j .

NĂBOÍ[2]**,** *năboiesc,* vb. IV. Intranz. şi refl. (Reg.) **1.** (Despre ape; la pers. 3) A se revărsa, a inunda, a potopi. **2.** (Despre fiinţe) A năvăli, a se năpusti. — Din **năboi**[1]**.**

NĂBOÍRE, *năboiri*, s.f. (Reg.) Acţiunea de *a (se) năboi*[2] şi rezultatul ei. — V. **năboi**[2]**.**

NĂBÚC s.n. Imitaţie de piele de antilopă, de obicei de culoare albă, cu aspect mat, catifelat, obţinută din piei de bovine. [Var.: **nubúc** s.n.] — Din germ. **Nubuk.**

NĂBUŞEÁLĂ, *năbuşeli*, s.f. (Pop.) Căldură mare; zăduf, zăpuşeală. — **Năbuşi** + suf. *-eală*.

NĂBUŞÍ, *nắbuşesc*, vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. şi refl. A (se) sufoca, a (se) înnăbuşi. ✦ Tranz. Fig. A împiedica dezvoltarea, desfăşurarea sau manifestarea unei acţiuni, a unui proces, a unui sentiment etc. ✦ Tranz. Fig. A face să nu se vadă, să nu se simtă, să nu se audă. **2.** Tranz. A potoli, a stinge focul. **3.** Intranz. (Adesea fig.) A se revărsa, a inunda; a invada. ✦ (Despre sânge, lacrimi) A podidi. [Prez. ind. şi: *nắbuş*] — Cf. sb. n a b u š i t i .

NĂBUŞÍRE, *năbuşiri,* s.f. (Pop.) Faptul de *a (se) năbuşi*. — V. **năbuşi.**

NĂBUŞITÓR, -OÁRE, *năbuşitori, -oare,* adj. (Pop.) Înăbuşitor, sufocant. — **Năbuşi** + suf. *-tor*.

NĂBÚZNA adv. (Reg.; în loc. vb.) *A da năbuzna* = a năvăli, a da buzna. — Din **buzna.**

NĂCÁZ s.n. v. **necaz.**

NĂCĂFÁLĂ s.f. v. **nacafa.**

NĂCĂJÍ vb. IV v. **necăji.**

NĂCĂJÍT, -Ă adj. v. **necăjit.**

NĂCLĂÍ, *năclăiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) îmbiba sau a (se) acoperi cu substanţe cleioase, unsuroase, murdare; *p. ext.* a (se) murdări. **2.** Refl. (Rar; despre sânge) A se închega, a se coagula. — Din bg. **nakleja.**

NĂCLĂIÁLĂ, *năclăieli,* s.f. Faptul de *a (se) năclăi;* (concr.) substanţă cleioasă, grasă, murdară (care năclăieşte). [Pr.: *-clă-ia-*] — **Năclăi** + suf. *-eală*.

NĂCLĂIÓS, -OÁSĂ, *năclăioşi, -oase*, adj. Năclăit. [Pr.: *-clă-ios*] — **Năclăi** + suf. *-os*.

NĂCLĂÍT, -Ă, *năclăiţi, -te,* adj. Îmbibat sau acoperit cu o substanţă cleioasă, unsuroasă, murdară; năclăios. ✦ (Rar; despre sânge) Închegat, coagulat. — V. **năclăi.**

NĂDĂJDUÍ, *nădăjduiesc,* vb. IV. Tranz. şi intranz. A avea speranţa sau convingerea că ceea ce doreşti este realizabil, a crede că cele dorite se vor îndeplini; a spera. [Var.: (înv.) **nădejduí** vb. IV] — **Nădejde** + suf. *-ui*.

NĂDĂJDUÍRE, *nădăjduiri,* s.f. (Rar) Speranţă, nădejde (**1**). — V. **nădăjdui.**

NĂDÉJDE, *nădejdi,* s.f. Încredere sau convingere că ceea ce faci ori doreşti se va realiza; speranţă, nădăjduire; încredere în sprijinul, în ajutorul cuiva sau a ceva, certitudine că cineva sau ceva va fi favorabil, de ajutor. ✧ Loc. adj. *De nădejde* = în care poţi avea toată încrederea. ✧ Loc. adv. *De (*sau *cu) nădejde* = aşa cum trebuie, foarte bine; solid, temeinic. ✧ Loc. vb. *A trage nădejde* = a spera, a nădăjdui. ✧ Expr. *În nădejdea...* = în speranţa..., bazându-se pe... *A se lăsa în nădejdea* (cuiva) = a conta (pe...), a se bizui (pe...). *A-şi pune* (sau *a avea) nădejdea* (în cineva) = a se baza pe sprijinul (cuiva), a se încrede (în...). *Slabă nădejde* = puţin probabil, nesigur. ✦ (Concr.) Ceea ce dă încrederea, certitudinea că se va realiza dorinţa cuiva. — Din sl. **nadežda.**

NĂDEJDUÍ vb. IV v. **nădăjdui.**

NĂDRÁG, *nădragi,* s.m. (Pop. şi fam.; de obicei la pl. cu valoare de sg.) **1.** Pantaloni. **2.** Izmene. — Din sl. **nadragy,** magh. **nadrág.**

NĂDRĂGÁR, *nădrăgari,* s.m. (Pop.) Nume depreciativ dat de ţărani orăşenilor. — **Nădrag** + suf. *-ar*.

NĂDRĂGÉL, *nădrăgei,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *nădrag*. — **Nădrag** + suf. *-el*.

NĂDÚF, (**3**) *năduful*i, s.n. (Pop.) **1.** Senzaţie de greutate în respiraţie, care constituie simptomul mai multor boli; sufocare, înecăciune; *spec.* astmă. **2.** Căldură mare, înăbuşitoare; caniculă, arşiţă, zăpuşeală. **3.** Supărare, necaz, ciudă, mânie. [Var.: (reg.) **nădúh** s.n.] — Din sl. ***naduch.**

NĂDÚH s.n. v. **năduf.**

NĂDUŞEÁLĂ, *năduşeli,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) năduşi* (**1**); năduşire; (concr.) substanţă lichidă secretată de glandele sudoripare; sudoare, transpiraţie. ✧ Expr. *A-l trece pe cineva (toate) năduşelile* = **a)** a munci din greu (transpirând din abundenţă); **b)** a fi cuprins de spaimă, de emoţie. **2.** (Pop.) Căldură mare, înăbuşitoare; arşiţă, zăpuşeală, caniculă. — **Năduşi** + suf. *-eală*.

NĂDUŞÍ, *năduşesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A secreta năduşeală (**1**); a transpira, a asuda. **2.** Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) sufoca, a (se) înăbuşi. — Din bg. **naduša.**

NĂDUŞÍRE s.f. (Rar) Faptul de *a (se) năduşi* (**1**); năduşeală. — V. **năduşi.**

NĂDUŞÍT, -Ă, *năduşiţi, -te,* adj. **1.** Transpirat, asudat. **2.** (Pop.) Care este pe punctul de a se sufoca, de a se îneca sau care a murit sufocat. — V. **năduşi.**

NĂDUŞITÓR, -OÁRE, *năduşitori, -oare,* adj. (Rar; despre căldură, vreme etc.) Sufocant, apăsător. — **Năduşi** + suf. *-tor*.

NĂFRÁMĂ, *năframe,* s.f. Bucată de pânză de in, cânepă, bumbac, borangic etc. tivită pe margini şi adesea împodobită cu cusături, folosită ca basma, batistă, ştergar etc. — Din tc. **mahrama.**

NĂFRĂMIOÁRĂ, *năfrămioare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *năframă;* năfrămiță, năfrămuță. — **Năframă** + suf. *-ioară.*
NĂFRĂMÍȚĂ, *năfrămițe*, s.f. (Rar) Năfrămioară. — **Năframă** + suf. *-iță.*
NĂFRĂMÚȚĂ, *năfrămuțe*, s.f. (Rar) Năfrămioară. — **Năframă** + suf. *-uță.*
NĂFURÍCĂ, *năfurici,* s.f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina dreaptă, cu frunze penate și cu flori gălbui, dispuse în capitule mici; peliniță *(Artemisia annua)*. — Cf. n a f u r ă .
NĂGÁRĂ s.f. **1.** Plantă erbacee din familia gramineelor, caracteristică vegetației din stepe, cu paiul înalt, frunzele înguste și spicul cu fire lungi și aspre *(Stipa capillata)*. **2.** (Reg.) Colilie. **3.** (Rar) Neghină. [Var.: **negáră** s.f.] — Et. nec.
NĂGĂRÚȘ s.n. (Rar) Loc unde crește (multă) năgară. — **Năgară** + suf. *-uș.*
NĂHÚT s.m. v. **năut.**
NĂIÉR, *năieri,* s.m. (Rar) Luntraș; corăbier. [Pr.: *nă-ier*] — **Naie** (înv. „corabie" < lat.) + suf. *-ar.*
NĂIMEÁLĂ, *năimeli,* s.f. (Înv. și reg.) Închiriere, arendare; (concr.) chirie, arendă. [Pr.: *nă-i-*] — **Năimi** + suf. *-eală.*
NĂIMÍ, *năimesc,* vb. IV. (Înv. și pop.) **1.** Tranz. și refl. A (se) angaja, a (se) tocmi pentru o muncă plătită. **2.** Tranz. A închiria; a arenda. [Pr.: *nă-i-*. — Var.: **nămí** vb. IV] — Din **năiem** (înv. „chirie" < sl.).
NĂIMÍT, -Ă, *năimiți, -te,* s.m. și f., adj. (Înv. și pop.) **1.** S.m. și f., adj. (Persoană) angajată cu plată pentru a efectua o muncă (temporară). **2.** Adj. Care este dat sau luat cu chirie. [Pr.: *nă-i-*] — V. **năimi.**
NĂIMITÓR, *năimitori,* s.m. (Înv.) Persoană care angajează pe cineva pentru o muncă (temporară). ✦ Persoană angajată cu plată pentru a efectua o muncă (temporară). [Pr.: *nă-i-*] — **Năimi** + suf. *-tor.*
NĂJÍT s.n. (Pop.) Nume generic dat nevralgiilor, durerilor de dinți, inflamațiilor urechii etc. — Din bg. **nežit.**
NĂJÍȚĂ s.f. v. **nojiță.**
NĂLBÁR[1] s.m. Fluture mare cu aripile albe cu nervuri negre, ale cărui omizi distrug frunzele pomilor fructiferi, ale verzei etc. *(Aporia crataegi)*. [Var.: **nalbár** s.m.] — Din **alb.**
NĂLBÁR[2], *nălbari,* s.m. (Reg.) Veterinar. — Din **nălban** (înv. și reg. „veterinar" < tc.).
NĂLBÍ vb. IV v. **înălbi.**
NĂLBÍT, -Ă adj. v. **înălbit[2].**
NĂLTICÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj. v. **înălticel.**
NĂLTIȘÓR, -OÁRĂ adj. v. **înăltișor.**
NĂLTÚȚ, -Ă adj. v. **înăltuț.**
NĂLȚÁ vb. I v. **înălța.**
NĂLȚÍME s.f. v. **înălțime.**
NĂLÚCĂ, *năluci,* s.f. **1.** Apariție fantastică, imaginară; arătare, fantomă, vedenie, nălucire (**1**); *spec.* strigoi. ✦ (Adverbial, pe lângă verbe de mișcare) Foarte repede. **2.** Imagine fugară și înșelătoare, închipuire deșartă; iluzie, himeră, nălucеală. ✧ Expr. (Reg.) *A-și face nălucă* = **a)** a se speria, a se înspăimânta; **b)** a se amăgi, a se înșela; **c)** a i se părea că vede sau că aude ceva. **3.** Obiect în formă de peștișor, făcut din lemn sau din metal sclipitor, pe care îl folosesc pescarii drept nadă artificială pentru peștii răpitori; *p. gener.* momeală, nadă. — Din **năluci** (derivat regresiv).
NĂLUCEÁLĂ, *năluceli,* s.f. (Rar) Nălucă (**2**). — **Năluci** + suf. *-eală.*
NĂLUCÍ, *nălucesc,* vb. IV. **1.** Refl. A i se părea cuiva că vede, că aude ceva; a i se năzări; *p. ext.* a-și închipui, a-și imagina. **2.** Intranz. A se înfățișa, a apărea, a se ivi, vag sau fugitiv, vederii. ✦ A apărea în gând, a-i trece prin minte. **3.** Tranz. (Rar) A uimi, a fermeca, a încânta (prin frumusețe, strălucire etc.). — Cf. l u c i .
NĂLUCÍRE, *năluciri*, s.f. Faptul de *a (se) năluci;* (concr.) nălucă. — V. **năluci.**
NĂLUCÍT, -Ă, *năluciți, -te,* adj. Care există numai în închipuirea cuiva; plăsmuit de imaginație, de minte. ✦ (Rar; despre oameni) Uluit, zăpăcit. — V. **năluci.**
NĂLUCITÓR, -OÁRE, *nălucitori, -oare,* adj. Care uimește (prin frumusețe, strălucire etc.); încântător, fermecător. — **Năluci** + suf. *-tor.*
NĂMÉTE, *nămeți,* s.m. (Mai ales la pl.) Cantitate mare de zăpadă (ninsă sau adunată de viscol); troian, noian. ✦ P. ext. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de") Cantitate mare din ceva; grămadă, morman. — Din bg. **namet.**
NĂMETÉNIE, *nămetenii,* s.f. (Rar) Matahală, namilă. — Cf. n ă m e t e .
NĂMEȚÍ, pers. 3 *nămețește,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A acoperi cu multă zăpadă; a troieni, a înzăpezi. [Var.: **nemețí** vb. IV] — Din **nămete.**
NĂMEȚÍRE, *nămețiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a nămeți;* troienire, înzăpezire. — V. **nămeți.**
NĂMEȚÍT, -Ă, *nămețiți, -te,* adj. (Pop.) Acoperit cu multă zăpadă; troienit, înzăpezit. — V. **nămeți.**
NĂMÍ vb. IV v. **năimi.**
NĂMIÁZĂ s.f. v. **namiază.**
NĂMIÉZ s.n. v. **namiază.**
NĂMIÉZI s.n. v. **namiază.**
NĂMÓL, *nămoluri,* s.n. Sediment moale alcătuit din particule fine, de culoare închisă, cu miros caracteristic și uneori cu proprietăți terapeutice, depus pe fundul bazinelor acvatice, mai ales al apelor stătătoare, sau rămas după inundație la malul unui râu; mâl; *p. ext.* noroi. ✧ Expr. *A face (băi de) nămol* = a-și unge corpul cu un strat de nămol în scopuri curative. ✦ Fig. (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de") Cantitate, volum mare din ceva. [Var.: (pop.) **nomól** s.n.] — Din ucr. **namil, -olu.**
NĂMOLÍ, *nămolesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) înnămoli. [Var.: (pop.) **nomolí** vb. IV] — Din **nămol.**
NĂMOLÍT, -Ă, *nămoliți, -te,* adj. Plin de nămol; împotmolit în nămol. [Var.: (pop.) **nomolít, -ă** adj.] — V. **nămoli.**
NĂMOLÓS, -OÁSĂ, *nămoloși, -oase,* adj. Plin de nămol; mâlos, mocirlos. [Var.: (pop.) **nomolós, -oásă** adj.] — **Nămol** + suf. *-os.*
NĂMOLOTERAPÍE, *nămoloterapii,* s.f. Terapie prin aplicarea unui strat subțire de nămol bogat în componente organice și anorganice. — **Nămol** + **terapie.**
NĂNÁȘ, -Ă s.m. și f. v. **naș[2].**
NĂPÁSTĂ, *năpaste,* s.f. **1.** Nenorocire mare; pacoste, calamitate. **2.** Învinuire nedreaptă, acuzație neîntemeiată; calomnie. **3.** (Înv.) Nedreptate, prigoană, persecuție. **4.** (În Evul Mediu, în Țara Românească) Bir pe care îl plăteau locuitorii unui sat în locul celor fugiți sau amendă plătită de un țăran pe pământul căruia s-a săvârșit un omor în împrejurări necunoscute. **5.** (Reg.) Prostovol. [Pl. și: *năpăști*] — Din sl. **napastĭ.**
NĂPÁTCĂ, *năpătci,* s.f. (Reg.) Crâsnic (pentru pescuit). — Din ucr. **napadka.**
NĂPĂDÍ, *năpădesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A invada, a cotropi; a cuprinde din toate părțile, a împresura; a acoperi, a umple. ✦ Fig. A copleși, a doborî, a birui. ✦ (Despre plâns, râs) A-l cuprinde, a-l apuca (pe cineva) cu putere, fără a se putea stăpâni; a podidi. **2.** Intranz. A se repezi asupra cuiva sau undeva; a se năpusti, a năvăli, a tăbărî. ✦ A apărea undeva în număr sau în cantitate mare, a se înmulți peste măsură. **3.** Intranz. și tranz. (Despre sânge, lacrimi) A țâșni, a izbucni (cu putere și în cantitate mare); a umple, a acoperi pe cineva sau ceva. ✦ Fig. A apărea, a se manifesta brusc, a izbucni violent. *Mulțumirea îi năpădește în ochi*. — Din sl. **napasti, -padja.**
NĂPĂDÍRE, *năpădiri,* s.f. Acțiunea de *a năpădi* și rezultatul ei; invazie, cotropire. — V. **năpădi.**
NĂPĂDÍT, -Ă, *năpădiți, -te,* adj. Cuprins din toate părțile; împresurat, invadat. —V. **năpădi.**
NĂPĂSTUÍ, *năpăstuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A face cuiva o nedreptate, un rău; a nedreptăți, a persecuta, a asupri pe cineva. **2.** A învinui pe nedrept; a ponegri, a calomnia, a defăima. — Din sl. **napastovati**. Cf. n ă p a s t ă .
NĂPĂSTUÍRE, *năpăstuiri*, s.f. Acțiunea de *a năpăstui* și rezultatul ei; asuprire, împilare; ponegrire, defăimare, calomnie. — V. **năpăstui.**
NĂPĂSTUÍT, -Ă, *năpăstuiți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care este nedreptățit, căruia i se face un rău; asuprit, oprimat. ✦ Defăimat, calomniat. — V. **năpăstui.**
NĂPĂSTUITÓR, -OÁRE, *năpăstuitori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care năpăstuiește pe cineva; asupritor; calomniator. [Pr.: *-tu-i-*] — **Năpăstui** + suf. *-tor.*
NĂPÁRCĂ, *năpârci,* s.f. **I. 1.** Specie de șopârlă lipsită de membre, cu corpul lung de 25–30 cm, cilindric, de culoare cenușie, acoperit cu solzi strălucitori *(Anguis fragilis)*. ✦ P. gener. (Reg.) Șopârlă. **2.** (Pop.) Viperă. ✧ Expr. *Pui de năpârcă* = om rău, perfid. **3.** Epitet dat unei persoane foarte rele, perfide, primejdioase. **II.** P. anal. (Reg.) **1.** Bici; fiecare dintre curelele unui gârbaci. **2.** Luntre mică și îngustă. [Pl. și: (reg.) *năpârce*] — Cf. alb. n e p e r k e , n e p e r t k e .
NĂPÂRLÍ, *năpârlesc,* vb. IV. Intranz. (Despre animale) A suferi o năpârlire; a-și schimba părul, penele sau pielea; (despre păr, pene, piele) a cădea de pe corp în cursul năpârlirii. — Din bg. **napărlja.**
NĂPÂRLÍRE, *năpârliri,* s.f. Faptul de *a năpârli;* proces (periodic) de înnoire a învelișului corpului la unele animale, determinat de factori endocrini. — V. **năpârli.**
NĂPÂRLÍT, -Ă, *năpârliți, -te,* adj. Care a suferit o năpârlire. — V. **năpârli.**
NĂPÂRSTÓC, -OÁCĂ, *năpârstoci, -oace,* s.m. și f., s.n. **1.** S.n. (Pop.) Degetar (folosit la cusut). **2.** S.m. și f. (Fam.) Epitet dat unui copil (mic). ✦ (Peior.) Persoană mică de statură; *fig.* om neajutorat, neputincios. — Din bg. **naprăstok.**
NĂPRÁSNĂ, *năprasne,* s.f. (Înv. și reg.) Întâmplare nefericită, groaznică (ivită pe neașteptate). ✧ Loc. adv. *De năprasnă* = pe neașteptate, dintr-odată, fără veste. — Din sl. **naprasĭno.**
NĂPRÁSNIC, -Ă, *năprasnici, -ce,* adj., s.m., s.f. **I.** Adj. **1.** (Adesea adverbial) Care survine în mod neprevăzut, dintr-odată; care se petrece fulgerător (și neplăcut); neașteptat, subit. **2.** (Adesea adverbial) Care nu poate fi stăpânit; năvalnic, impetuos. ✦ (Despre oameni) Care nu-și poate stăpâni sentimentele, care acționează cu violență; impulsiv, violent; aprig. **3.** Care înspăimântă, îngrozește (prin comportare); îngrozitor, cumplit. **4.** Care depășește cu mult limitele obișnuite (prin mărime, intensitate); extraordinar, cumplit. ✦ (Substantivat, m.; rar) Om voinic, vlăjgan. **II.** Subst. **1.** S.m. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene-albe, cu frunze rigide acoperite cu peri moi și cu tulpina dreaptă *(Chrysanthemum corymbosum)*. **2.** S.f. Plantă erbacee cu tulpina dreaptă, păroasă, cu frunze palmate și cu flori roșii-roz și miros neplăcut *(Geranium robertianum)*. — Din sl. **naprasĭnŭ.**
NĂPRĂSNICÍE, *năprăsnicii,* s.f. (Înv.) Violență, cruzime. — **Năprasnic** + suf. *-ie.*
NĂPRISTÁN adv. (Înv. și reg.) Îndată, numaidecât; fără întârziere. [Var.: **napristán** adv.] — Din sl. **neprěstanĭno.**

NĂPRÚI, -IE, *năprui,* adj., s.m. şi f. (Reg.) (Om) prost, idiot. — Et. nec.
NĂPUSTÍ, *năpustesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se repezi asupra cuiva sau undeva (adesea cu intenţii agresive); a năvăli, a tăbărî; a da buzna. **2.** Tranz. (Înv. şi reg.) A lăsa în părăsire; a abandona; a neglija. — Din sl. **napustiti.**
NĂPUSTÍRE, *năpustiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) năpusti* şi rezultatul ei; năvală. — V. **năpusti.**
NĂPUSTÍT, -Ă, *năpustiţi, -te,* adj. (Înv. şi reg.) Lăsat în părăsire; abandonat. — V. **năpusti.**
NĂRÁMZĂ s.f. v. **naramză**[1].
NĂRÁV, *năravuri,* s.n. **1.** Obicei, deprindere rea; cusur, viciu, nărăveală, nărăvie. ✧ Expr. *A (se) învăţa cu nărav* = a (se) obişnui să ceară, să pretindă ceva ca pe un drept al său. **2.** (Înv. şi pop.) Deprindere, obicei; fel de a fi, comportare. ✦ Fire, temperament. — Din sl. **nravŭ.** Cf. bg. n ă r a v.
NĂRĂVÁŞ, -Ă, *nărăvaşi, -e,* adj. (Despre cai sau alte animale) Care nu se lasă strunit, care muşcă, azvârle din picioare etc.; vicios, arţăgos. — **Nărav** + suf. *-aş.*
NĂRĂVEÁLĂ, *nărăveli,* s.f. **1.** (Pop.) Nărav (**1**). **2.** (Reg.; în expr.) *Om cu* (sau *de) nărăveală* = om cu care te poţi împăca, te poţi înţelege. — **Nărăvi** + suf. *-eală.*
NĂRĂVÍ, *nărăvesc,* vb. IV. **1.** (Pop.) Refl. şi tranz. A lua sau a face să ia un obicei rău; a (se) deprinde, a (se) învăţa cu nărav (**1**). **2.** Refl. şi tranz. (Înv. şi pop.) A (se) obişnui, a (se) deprinde. **3.** Refl. recipr. (Înv. şi reg.) A cădea de acord; a se înţelege, a se împăca. — Din **nărav.**
NĂRĂVÍE, *nărăvii,* s.f. (Reg.) Nărav (**1**). — **Nărav** + suf. *-ie.*
NĂRĂVÍRE, *nărăviri,* s.f. (Pop.) Faptul de *a (se) nărăvi.* — V. **nărăvi.**
NĂRĂVÍT, -Ă, *nărăviţi, -te,* adj. (Pop.) Care are deprinderi, apucături rele; prost crescut, grosolan. ✦ Spec. (Despre cai sau alte animale) Nărăvaş. ✦ Care este deprins, obişnuit cu ceva. — V. **nărăvi.**
NĂRÂMZÁT, -Ă adj. v. **naramzat.**
NĂRÂNZÁT, -Ă adj. v. **naramzat.**
NĂRÓD, -OÁDĂ adj., s.m. şi f. v. **nerod.**
NĂRTÍLĂ s.m. (Reg.) Năsăilă. — Cf. n ă r t o s .
NĂRTÓS, -OÁSĂ, *nărtoşi, -oase,* adj. (Rar) Cu nasul mare; năsos, năsut. ✦ Fig. Mândru; arogant. — Cf. n ă r t i l ă .
NĂRUÍ, *nărui,* vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) dărâma, a (se) surpa, a (se) prăbuşi; *spec.* a (se) ruina. ✦ Refl. (Despre fiinţe) A se prăbuşi cu toată greutatea corpului; *p. ext.* a muri (prăbuşindu-se). — Et. nec.
NĂRUÍRE, *năruiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) nărui* şi rezultatul ei. ✦ (Înv.; concr.) Ruină, dărâmătură (a unei construcţii). — V. **nărui.**
NĂRUÍT, -Ă, *năruiţi, -te,* adj. Dărâmat, surpat, prăbuşit; *spec.* (despre construcţii) ruinat. — V. **nărui.**
NĂRUITÚRĂ, *năruituri,* s.f. (Rar) Ruină a unei construcţii; dărâmătură. [Pr.: *-ru-i-*] — **Nărui** + suf. *-tură.*
NĂSÁDĂ, *năsade,* s.f. **1.** (Pop.; colectiv) Snopi de cereale desfăcuţi şi împrăştiaţi pe arie pentru a fi treieraţi (cu vitele). ✦ (Reg.) Teanc. **2.** (Reg.) Arie (unde se treieră cerealele). — Din **năsădi** (derivat regresiv).
NĂSĂDÍ, *năsădesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A aşeza snopii de cereale pe arie pentru a fi treieraţi (cu vitele); *p. ext.* a curăţa, a aranja o arie în vederea treieratului. ✦ P. gener. A risipi, a împrăştia. — Din sl. **nasaditi.**
NĂSĂDÍRE, *năsădiri,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a năsădi* şi rezultatul ei. — V. **năsădi.**
NĂSĂDÍT s.n. (Pop.) Faptul de *a năsădi.* — V. **năsădi.**
NĂSĂÍLĂ s.m. (Pop.) Om cu nasul mare; nărtilă. — **Nas** + suf. *-ăilă.*
NĂSĂLÍE, *năsălii,* s.f. (Pop.) Suport de lemn (ca o targă) pe care se aşază coşciugul cu mortul pentru a fi transportat (la biserică sau la cimitir). — Din sl. **nosilo.**
NĂSĂUDEÁN, -Ă, *năsăudeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din oraşul Năsăud sau din judeţul Bistriţa-Năsăud. **2.** Adj. Care aparţine oraşului Năsăud sau judeţului Bistriţa-Năsăud ori năsăudenilor (**1**), referitor la oraşul Năsăud sau la judeţul Bistriţa-Năsăud ori la năsăudeni. [Pr.: *-să-u-*] — **Năsăud** (n. pr.) + suf. *-ean.*
NĂSĂUDEÁNCĂ, *năsăudence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din oraşul Năsăud sau din judeţul Bistriţa-Năsăud. [Pr.: *-să-u-*] — **Năsăudean** + suf. *-că.*
NĂSÂLNIC, -Ă adj. v. **năsilnic.**
NĂSÂLNICÍE s.f. v. **năsilnicie.**
NĂSCÁRE, *născări,* s.f. (Pop.) Naştere. ✧ Loc. adj. şi adv. *Din născare* = din naştere. — **Naşte** + suf. *-are.*
NĂSCĂTOR, -OÁRE, *născători, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj., s.f. (Înv. şi pop.) (Femeie) care naşte sau a născut unul sau mai mulţi copii. **2.** S.f. (În Biserica creştină) Fecioara Maria, mama lui Isus Hristos. — **Naşte** + suf. *-ătoare.*
NĂSCÂND, -Ă, *născânzi, -de,* adj. (Rar) Care este pe cale să apară, să se formeze, care începe să existe, să se manifeste. — V. **naşte.**
NĂSCIÓR, *născioare,* s.n. (Rar) Năsuc. — **Năsuc** + suf. *-ior.*
NĂSCOCEÁLĂ, *născoceli,* s.f. Născocire. — **Născoci** + suf. *-eală.*
NĂSCOCÍ, *născocesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face, a crea ceva (ce nu a mai existat până atunci); a descoperi, a inventa. **2.** Tranz. A scorni, a plăsmui (lucruri închipuite, neexistente, neadevărate); *p. ext.* a minţi. **3.** Refl. (Rar) A se naşte, a se isca, a se ivi, a se întâmpla. — Et. nec.
NĂSCOCÍRE, *născociri,* s.f. Acţiunea de *a (se) născoci* şi rezultatul ei; ceea ce născoceşte cineva; născoceală. — V. **născoci.**
NĂSCOCITÓR, -OÁRE, *născocitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Care creează, născoceşte (**1**); inventiv. **2.** Care scorneşte, plăsmuieşte, născoceşte (**2**); *p. ext.* mincinos. — **Născoci** + suf. *-tor.*
NĂSCOCITÚRĂ, *născocituri,* s.f. (Rar) Ceea ce născoceşte cineva; plăsmuire. — **Născoci** + suf. *-tură.*
NĂSCÚT[1] s.n. Faptul de *a (se) naşte; p. ext.* ziua naşterii cuiva. ✦ Spec. Naşterea lui Isus Hristos; *p. ext.* sărbătoarea bisericească ţinută în ziua acestei naşteri; Crăciun. — V. **naşte.**
NĂSCUT[2]**, -Ă,** *născuţi, -te,* s.m. şi f., adj. (Cel) care a căpătat viaţă, a luat fiinţă, a venit pe lume. ✧ *Întâiul* (sau *primul, al doilea, al treilea* etc.) *născut* = copilul cel mai mare (sau al doilea, al treilea etc. copil) dintr-o familie. *Nou-născut* = **a)** copil care abia s-a născut; sugaci; **b)** *fig.* renăscut. — V. **naşte.**
NĂSÍLNIC, -Ă, *năsilnici, -ce,* adj. (Înv. şi reg.) **1.** Violent, brutal; rău, aspru, neîndurător. **2.** Nemulţumit, cârcotaş, mofturos, îndărătnic. [Var.: **năsâlnic, -ă** adj.] — Din sl. **nasilĭnŭ.**
NĂSILNICÍE, *năsilnicii,* s.f. (Înv. şi reg.) Violenţă, brutalitate, sălbăticie. ✦ Încăpăţânare, îndărătnicie. [Var.: **năsâlnicíe** s.f.] — **Năsilnic** + suf. *-ie.*
NĂSÍP s.n. v. **nisip.**
NĂSIPÍŞ s.n. v. **nisipiş.**
NĂSIPÍT, -Ă adj. v. **nisipit.**
NĂSIPÓS, -OÁSĂ adj. v. **nisipos.**
NĂSÓI, *năsoaie,* s.n. Augmentativ al lui *nas;* nas mare. — **Nas** + suf. *-oi.*
NĂSÓS, -OÁSĂ, *năsoşi, -oase,* adj. (Fam.; adesea substantivat) Care are nasul mare; nărtos, năsut. — **Nas** + suf. *-os.*
NĂSTÁŞNIC, -Ă, *năstaşnici, -ce,* adj. (Reg.) Vioi, zburdalnic, neastâmpărat. — Et. nec.
NĂSTĂVÍ, *năstăvesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A conduce, a îndruma, a sfătui, a povăţui. — Din sl. **nastaviti.**
NĂSTRÁPĂ, *năstrape,* s.f. (Înv. şi pop.) **1.** Vas (de băut); cană; potir, cupă. **2.** Cantitate de lichid cuprinsă într-o năstrapă (**1**). — Din bg. **năstrap,** sb. **nastrap.**
NĂSTRÚŞNIC, -Ă, *năstruşnici, -ce,* adj. **1.** Care iese din comun; neobişnuit, ciudat, bizar. **2.** Care depăşeşte cu mult (prin proporţii, intensitate, calitate etc.) limitele obişnuite; extraordinar, straşnic, grozav. — Cf. sl. n e s t r u ž e n ŭ .
NĂSTRUŞNICÍE, *năstruşnicii,* s.f. Faptă, idee, comportare etc. năstruşnică (**1**); ciudăţenie. — **Năstruşnic** + suf. *-ie.*
NĂSTURÁR, *năsturari,* s.m. (Rar) Persoană care face sau vinde nasturi. — **Nasture** + suf. *-ar.*
NĂSTURÁŞ, *năsturaşi,* s.m. Năsturel (**1**). — **Nasture** + suf. *-aş.*
NĂSTURĂRÍE, *năsturării,* s.f. (Rar) Atelier în care se fac nasturi; magazin în care se vând nasturi. — **Nasture** + suf. *-ărie.*
NĂSTURÉL, *năsturei,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *nasture;* năsturaş. **2.** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina târâtoare, cu flori mici, albe, grupate în inflorescenţe bogate, folosită ca salată şi ca plantă medicinală *(Nasturtium officinale).* — **Nasture** + suf *-el.*
NĂSÚC, *năsucuri,* s.n. Diminutiv al lui *nas;* năsuşor, năsuţ. — **Nas** + suf. *-uc.*
NĂSUŞÓR, *năsuşoare,* s.n. (Rar) Năsuc. — **Nas** + suf. *-uşor.*
NĂSÚT, -Ă, *năsuţi, -te,* adj. (Reg.) **1.** Năsos. ✦ Fig. Curios; obraznic. **2.** (Despre oi) De culoare neagră cu o pată albă pe bot sau de culoare albă cu o pată neagră pe bot. — Lat. **nasutus, -a**.
NĂSÚŢ, *năsuţuri,* s.n. Năsuc. — **Nas** + suf. *-uţ.*
NĂŞÉL, -EÁ, *năşei, -ele,* s.m. şi f. (Rar) Năşic. — **Naş**[2] + suf. *-el.*
NĂŞÍ, *năşesc,* vb. IV. **1.** Intranz. şi tranz. A(-i) fi (cuiva) naş[2] la botez sau la cununie. **2.** Tranz. (Fam.) A numi pe cineva naş[2], a i se adresa cuiva cu numele de naş[2]. — V. **naş**[2]**.**
NĂŞÍC, -Ă, *năşici, -ce,* s.m. şi f. (Pop.) Diminutiv al lui *naş*[2]*;* năşel. — **Naş**[2] + suf. *-ic.*
NĂŞICÚŢĂ, *năşicuţe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *năşică.* — **Năşică** + suf. *-uţă.*
NĂŞÍE s.f. (Fam.) Faptul de a fi naş[2] (la botez sau la cununie); legătură de înrudire între naş[2] şi fin; calitatea de naş[2]. — **Naş**[2] + suf. *-ie.*
NĂŞÍRE, *năşiri,* s.f. (Fam.) Acţiunea de *a năşi* şi rezultatul ei. — V. **năşi.**
NĂŞÍT s.n. (Fam.) Faptul de *a năşi* (**1**). — V. **năşi.**
NĂTĂFLÉTE adj., s.m. v. **nătăfleţ.**
NĂTĂFLÉŢ, -EÁŢĂ, *nătăfleţi, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care este lipsită de isteţime, care nu ştie să se descurce, pe care o înşeală cu uşurinţă toţi; *p. ext.* (om) prost, tont, nătâng. [Var.: **nătăfléte** adj., s.m.] — Probabil contaminare între **nătărău** şi **fleţ.**
NĂTĂNTÓL, -OÁLĂ adj. v. **natantol.**
NĂTĂRĂÍE, *nătărăii,* s.f. (Înv. şi reg.) Nesocotinţă, nechibzuinţă, prostie, nerozie. — **Nătărău** + suf. *-ie.*
NĂTĂRẮU, *nătărăi,* adj., s.m. (Om) cu mintea mărginită, care pricepe greu un lucru, care acţionează fără judecată; prost, neghiob, netot, nătâng. — **Netare** (înv. „(om) slab, neputincios” < **ne-** + **tare**) + suf. *-ău.*
NĂTĂROÁICĂ, *nătăroaice,* adj., s.f. (Femeie) prostănacă, toantă, neghioabă, idioată. — **Nătărău** + suf. *-oaică.*

NĂTÂNG, -Ă, *nătângi, -ge,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) fără inteligență, fără pricepere; prostănac, neghiob, nătântoc. **2**. Adj. (Despre sentimente, manifestări, acțiuni ale omului) Fără sens, fără rost, lipsit de rațiune; prostesc. **3.** Adj., s.m. și f. (Rar) (Om) nepriceput, naiv, neîndemânatic. **4.** Adj., s.m. și f. (Om) îndărătnic, încăpățânat; (om) supărăcios, nervos. — Din sl. **netengŭ** „leneș".

NĂTÂNGÍ, *nătângesc*, vb. IV. Refl. **1.** (Rar) A deveni nătâng (**1**); a se prosti, a se tâmpi. **2.** (Pop.) A se încăpățâna, a se îndărătnici; a se îndârji, a se înverșuna. — V. **nătâng.**

NĂTÂNGÍE, *nătângii,* s.f. (Rar) **1.** Lipsă de inteligență, de pricepere; *p. ext.* faptă, vorbă, atitudine de om nătâng (**1**); neghiobie, prostie. **2.** Îndărătnicie, încăpățânare. — **Nătâng** + suf. *-ie*.

NĂTÂNTÓC, -OÁCĂ, *nătântoci, -oace*, adj., s.m. și f. (Înv. și reg.) Nătâng (**1**). — Cf. n ă t â n g .

NĂÚC, -Ă, *năuci, -ce*, adj. (Adesea substantivat) **1.** Amețit, buimăcit (din cauza unei emoții puternice, a unei dureri, a unui zgomot etc.); dezorientat, zăpăcit, buimac, uluit, năucit. **2.** (Înv. și pop.) Nătâng (**1**), prost, nepriceput. — Din sl. **neukŭ.**

NĂUCEÁLĂ, *năuceli*, s.f. Starea omului năuc (**1**); stare de amețeală, de zăpăceală, de buimăceală. [Pr.: *nă-u-*] — **Năuci** + suf. *-eală*.

NĂUCÍ, *năucesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni năuc; a (se) prosti, a (se) tâmpi; a (se) ameți, a (se) zăpăci, a (se) buimăci, a (se) ului. [Pr.: *nă-u-*] — Din **năuc.**

NĂUCÍE s.f. (Rar) Faptul de a fi năuc; starea celui năuc. [Pr.: *nă-u-*] — **Năuc** + suf. *-ie*.

NĂUCÍRE s.f. (Rar) Faptul de *a (se) năuci*. [Pr.: *nă-u-*] — V. **năuci.**

NĂUCÍT, -Ă, *năuciți, -te*, adj. Amețit, buimăcit; dezorientat, zăpăcit, uluit, perplex; năuc (**1**). [Pr.: *nă-u-*] — V. **năuci.**

NĂUCITÓR, -OÁRE, *năucitori, -oare*, adj. Care năucește sau poate năuci. [Pr.: *nă-u-*] — **Năuci** + suf. *-tor.*

NĂÚNTRU adv. v. **înăuntru.**

NĂÚT s.m. Plantă din familia leguminoaselor, cu frunze compuse, flori liliachii sau albe și fructe păstăi, care conțin semințe de formă sferică neregulată *(Cicer arietinum)*. ✦ P. restr. Semințele comestibile ale acestei plante, folosite mai ales pentru a înlocui cafeaua sau pentru a se amesteca cu aceasta. [Var.: (înv.) **năhút** s.m.] — Din tc. **nohud,** bg. **nahut, nohut.**

NĂUTÍU, -ÍE, *năutii*, adj. De culoarea semințelor de năut; gălbui. [Pr.: *nă-u-*. — Var.: (reg.) **nohutíu, -íe** adj.] — **Năut** + suf. *-iu*.

NĂVÁLĂ, *năvale*, s.f. **1.** Faptul de a se îngrămădi (cu grabă) undeva; înghesuială, îmbulzeală; (concr.) mulțime de oameni sau de obiecte (în mișcare). ✧ Loc. vb. *A da năvală* = a năvăli. **2.** Faptul de a se repezi undeva, spre sau în ceva; mișcare impetuoasă, fugă. ✦ Grabă, iuțeală, zor. ✦ (Adverbial) În chip năvalnic, impetuos. **3.** Faptul de a se repezi la cineva cu intenții agresive. **4.** Izbucnire, răbufnire (extrem de violentă); revărsare abundentă (și violentă). — Din **năvăli** (derivat regresiv).

NĂVÁLNIC, -Ă, *năvalnici, -ce*, adj., s.m. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Care nu poate fi domolit, stăpânit; furtunos, impetuos, aprig, violent; strașnic, cumplit. ✦ (Despre ape curgătoare) Care curge repede. **2.** S.m. Specie de ferigă cu frunze mari, lucitoare, în formă de lance, dispuse în rozete, folosită în medicina populară *(Scolopendrium vulgare)*. — **Năvală** + suf. *-nic*.

NĂVĂDÍ, *năvădesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.; la războiul de țesut) A trece firele urzelii prin ițe și spată, în ordinea cerută de modelul țesăturii. [Var.: (reg.) **nevedí, nividí** vb. IV] — Din sl. **navoditi.**

NĂVĂDÍRE, *năvădiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a năvădi* și rezultatul ei; năvădit. — V. **năvădi.**

NĂVĂDÍT s.n. (Pop.) Năvădire. — V. **năvădi.**

NĂVĂLÍ, *năvălesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A se repezi asupra cuiva sau undeva cu intenții agresive, dușmănoase, criminale etc. ✦ Spec. A se repezi asupra dușmanului sau asupra unui loc deținut de acesta. **2.** A se repezi, a se năpusti undeva, spre ceva, a fugi în grabă la cineva, a da buzna. ✦ A intra sau a ieși în grabă (și pe neașteptate, în neorânduială ori în mare cantitate). **3.** A reveni în mare grabă și în mare număr undeva, la cineva; a se îngrămădi, a se îmbulzi, a se înghesui. ✦ (Despre sânge) A se strânge în cantitate mare (într-un organ sau într-o parte a corpului). — Din sl. **navaljati.**

NĂVĂLÍRE, *năvăliri*, s.f. Acțiunea de *a năvăli* și rezultatul ei. — V. **năvăli.**

NĂVĂLITÓR, -OÁRE, *năvălitori, -oare*, adj., s.m. și f. (Persoană, armată, stat etc.) care năvălește (**1**); agresor, invadator, cotropitor. — **Năvăli** + suf. *-tor.*

NĂVĂLNICÍE s.f. (Rar) Impetuozitate. — **Năvalnic** + suf. *-ie*.

NĂVÂRLÍI s.f. pl. (Reg.) Convulsii epileptice; *p. ext.* toane, năbădăi, furii. — Cf. bg. n a v ă r l e i a s e .

NĂVÂRLIÓS, -OÁSĂ, *năvârlioși, -oase*, adj. (Reg.) Apucat de convulsii epileptice; *p. ext.* furios, năbădăios, arțăgos. [Pr.: *-li-os*] — **Năvârlii** + suf. *-os*.

NĂVLÉG, -EÁGĂ, *năvlegi, -ge*, adj., s.m. și f. (Reg.) **1.** Adj., s.m. și f. Nătâng (**1**); (om) bădăran, necioplit. **2.** Adj. (Despre părți ale corpului) Bolnav; schilod. — Et. nec.

NĂVÓD, *năvoade*, s.n. Unealtă de pescuit formată dintr-o plasă mare prevăzută la mijloc cu un sac, cu care se înconjoară și se adună peștele de pe suprafețe întinse de apă. [Var.: (reg.) **nevód** s.n.] — Din sl. **nevodŭ.**

NĂVODÁR, *năvodari*, s.m. **1.** Pescar cu năvodul. **2.** Lucrător (în industria textilă) care face sfori, frânghii, plase de pescuit etc. **3.** Pasăre de baltă cu pene negre și albe, cu picioare lungi și cu ciocul încovoiat în sus *(Recurvirostra avosetta)*. — **Năvod** + suf. *-ar*.

NĂVODÍ, *năvodesc*, vb. IV. Tranz. (Rar) A pescui cu năvodul. — Din **năvod.**

NĂVODÍRE, *năvodiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a năvodi* și rezultatul ei. — V. **năvodi.**

NĂVRÁP, *năvrapi*, s.m. Pedestraș din armata neregulată a Imperiului Otoman; *p. ext.* năvălitor, jefuitor. — Din sl. **navrapŭ** „jaf".

NĂZÁTIC, -Ă, *năzatici, -ce,* adj. (Reg.; despre cai) Sperios, fricos. — **Naz**[uri] + suf. *-atic*.

NĂZĂREÁLĂ, *năzăreli,* s.f. Năzărire; sperietură. — **Năzări** + suf. *-eală*.

NĂZĂRÍ, *năzár,* vb. IV. (Pop. și fam.) **1.** Refl. A i se părea cuiva că vede sau că aude ceea ce nu există; a i se năluci. ✦ A-i veni cuiva deodată o idee (ciudată), o toană, un capriciu. **2.** Intranz. și refl. A se arăta vederii (pentru scurt timp); a se întrezări. ✦ Tranz. A vedea (nedeslușit, de departe); a zări, a observa. [Prez. ind. și: *năzăresc*] — Din sl. **nazirati.**

NĂZĂRÍRE, *năzăriri,* s.f. (Pop. și fam.) Faptul de *a i (se) năzări* cuiva ceva; (concr.) ceea ce apare sau i se pare că apare cuiva; apariție, închipuire, năzăreală, năzăritură; vedenie, halucinație. — V. **năzări.**

NĂZĂRITÚRĂ, *năzărituri,* s.f. (Pop.) Năzărire. — **Năzări** + suf. *-tură*.

NĂZBÂTIE, *năzbâtii,* s.f. Faptă, vorbă, idee etc. glumeață, lipsită de seriozitate; poznă, ștrengărie, glumă, ghidușie; farsă. [Var.: **năzbútie** s.f.] — Cf. sl. s ŭ b y t i j e „întâmplare", ucr. n e z b u t n y ĭ, rus. n e s b î t n î i .

NĂZBÚTIE s.f. v. **năzbâtie.**

NĂZDRAVÁN, -Ă adj. v. **năzdrăvan.**

NĂZDRÁVĂN, -Ă adj. v. **năzdrăvan.**

NĂZDRĂVÁN, -Ă, *năzdrăvani, -e,* adj. **1.** (În basme; adesea substantivat) Înzestrat cu puteri miraculoase; *spec.* care are darul de a ști și prevesti ce se va întâmpla. **2.** Extrem de priceput, de iscusit, de dibaci, de deștept; admirabil, nemaipomenit, extraordinar, grozav (de frumos, de interesant etc.). **3.** Care se ține de pozne, care provoacă haz prin ceea ce spune sau face; glumeț, poznaș, ghiduș. [Var.: **năzdravan, -ă, năzdrávăn, -ă, nezdrávăn, -ă** adj.] — Pref. *ne-* + **zdravăn.**

NĂZDRĂVĂNÍE, *năzdrăvănii,* s.f. **1.** (În basme) Puterea, însușirea sau fapta unei ființe năzdrăvane (**1**). ✦ Faptă, ispravă, întâmplare etc. ieșită din comun, extraordinară, de necrezut; minunăție. **2.** Faptă, vorbă, idee etc. glumeață, năstrușnică; glumă, poznă, năzbâtie, ștrengărie; *p. ext.* faptă, vorbă etc. șireată; șiretlic, vicleșug. — **Năzdrăvan** + suf. *-ie*.

NĂZUÍ, *năzuiesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A tinde către ceva; a aspira, a râvni. ✦ Refl. și intranz. (Reg.) A se strădui, a se trudi; a încerca. **2.** (Înv.) A se îndrepta spre cineva sau undeva după ajutor, a recurge, a apela la sprijinul, bunăvoința, îndurarea cuiva. **3.** (Înv. și reg.) A se îndrepta, a se duce spre..., a ținti să ajungă la... — Et. nec. Cf. magh. n é z .

NĂZUÍNȚĂ, *năzuințe,* s.f. Dorință puternică și consecventă spre ceva; aspirație, tendință. — **Năzui** + suf. *-ință*.

NĂZUÍRE, *năzuiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) năzui* și rezultatul ei. — V. **năzui.**

NĂZURÓS, -OÁSĂ, *năzuroși, -oase,* adj. (Pop. și fam.) Care face nazuri, care are toane; mofturos, capricios, pretențios. — **Nazuri** + suf. *-os.*

NÂNÁȘ, -Ă s.m. și f. v. **naș[2].**

NEA[1] interj. (Pop.) Strigăt cu care se îndeamnă la mers, se cheamă, se opresc sau se gonesc unele animale domestice. — Cf. n a .

NEA[2] s.f. (Înv. și reg. și în limbajul poetic) Zăpadă. ✧ Loc. adj. *De nea* = alb strălucitor ca zăpada. [Var.: **neáuă** s.f.] — Lat. **nix, nivis.**

NEA[3] s.m. (Pop. și fam.; urmat de un prenume masculin sau de un nume de familie) Termen de respect cu care se adresează un copil sau o persoană mai tânără unui bărbat mai în vârstă. — De la **nene.**

NEABĂTÚT, -Ă, *neabătuți, -te,* adj. **1.** Care nu se abate din drumul pe care a apucat. **2.** Care nu se abate de la un principiu, de la o normă; dârz, consecvent, ferm, intransigent. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **abătut.**

NEABÍL, -Ă, *neabili, -e,* adj. Neîndemânatic, stângaci; inabil. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **abil** (după fr. *non-habile)*.

NEABONÁT, -Ă, *neabonați, -te,* adj. Care nu beneficiază de un abonament. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **abonat** (după fr. *non-abonné)*.

NEABORDÁBIL, -Ă, *neabordabili, -e,* adj. Care nu poate fi abordat; inabordabil; *p. ext.* inaccesibil. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **abordabil.**

NEACADÉMIC, -Ă, *neacademici, -ce,* adj. **1.** Care nu aparține academiei sau academismului. **2.** Lipsit de solemnitate, de convenționalism. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **academic** (după engl. *non-academic)*.

NEACCENTUÁT, -Ă, *neaccentuați, -te,* adj. **1.** (Despre vocale, silabe, cuvinte) Care nu poartă accent, care nu este scos în relief. **2.** Fig. Lipsit de culoare, de strălucire; șters (**2**). [Pr.: *ne-ac-cen-tu-at*] — Pref. *ne-* + **accentuat.**

NEACCEPTÁBIL, -Ă, *neacceptabili, -e,* adj. Care nu poate fi acceptat, admis; inacceptabil. [Pr.: *ne-ac-*] — Pref. *ne-* + **acceptabil.**

NEACCEPTÁRE, *neacceptări*, s.f. Refuz de a accepta; respingere, inacceptare. [Pr.: *ne-ac-*] — Pref. *ne-* + **acceptare.**

NEACCIDENTÁT, -Ă, *neaccidentați, -te*, adj. **1.** (Despre oameni) Care a ieșit nevătămat dintr-un accident. **2.** (Despre terenuri, drumuri etc.) Care nu prezintă neregularități. [Pr.: *ne-ac-*] — Pref. *ne-*+ **accidentat.**

NEACOPERÍT, -Ă, *neacoperiți, -te,* adj. **1.** Care nu are acoperiș; care nu are capac; descoperit (**1**). **2.** (Despre acțiuni, fapte) Care nu este justificat prin măsuri și acte normative; descoperit (**2**). [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **acoperit.**

NEACORDÁT, -Ă, *neacordați, -te,* adj. **1**. (Gram.; despre unele părți de propoziție) Care nu este în același caz, număr, gen și persoană cu termenul determinat. **2.** (Despre premii, titluri) Care nu a fost atribuit. **3.** (Despre instrumente muzicale) Care nu a fost supus acordării; care nu mai este acordat; dezacordat, discordat. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **acordat.**

NEACTUÁL, -Ă, *neactuali, -e,* adj. Care nu este actual sau în actualitate; inactual. [Pr.: *ne-ac-tu-al*] — Pref. *ne-* + **actual.**

NEADAPTÁRE, *neadaptări,* s.f. Neputință de adaptare. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **adaptare.**

NEADAPTÁT, -Ă, *neadaptați, -te,* adj. Care nu s-a adaptat; inadaptat. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **adaptat.**

NEADECVÁT, -Ă, *neadecvați, -te,* adj. Care nu corespunde, nu este potrivit; nepotrivit, inadecvat. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **adecvat.**

NEADEMENÍT, -Ă, *neademeniți, -te,* adj. Care nu se lasă ademenit sau influențat în rău; integru. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **ademenit.**

NEADERÉNT, -Ă, *neaderenți, -te,* adj. Care nu aderă; inaderent. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **aderent** (după engl. *non-adherent)*.

NEADERÉNȚĂ, *neaderențe,* s.f. **1.** Lipsă de aderență la un partid, la o mișcare, la o asociație etc. **2.** Imposibilitate de a adera (**2**). [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **aderență** (după engl. *non-adherence)*.

NEADEVĂR, *neadevăruri,* s.n. Lipsă de conformitate cu realitatea; afirmație inexactă, falsă sau mincinoasă; neexactitate; falsitate, minciună. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **adevăr.**

NEADEVĂRÁT, -Ă, *neadevărați, -te,* adj. Care nu este adevărat; fals, mincinos; inexact, neexact. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **adevărat.**

NEADMISÍBIL, -Ă, *neadmisibili, -e,* adj. Care nu poate fi admis, primit, acceptat; inadmisibil. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **admisibil.**

NEADORMÍRE, *neadormiri,* s.f. (Pop.) Atenție, grijă, veghe. ✧ Loc. adv. *Cu neadormire* = **a)** atent, cu grijă; **b)** neîncetat, continuu. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **adormire.**

NEADORMÍT, -Ă, *neadormiți, -te,* adj. Care nu doarme, treaz; *fig.* care veghează atent; activ; neobosit. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **adormit.**

NEAFECTÁT, -Ă, *neafectați, -te,* adj. (Despre oameni și unele manifestări ale lor) Care nu este afectat, prefăcut, prețios, nefiresc. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **afectat.**

NEAFILIÁT, -Ă, *neafiliați, -te,* adj. Care nu este afiliat unei organizații, instituții etc. [Pr.: *ne-a-fi-li-at*] — Pref. *ne-* + **afiliat** (după fr. *non-affilié)*.

NEÁGĂ s.f. (Pop.) Persoană încăpățânată, rea, care contrazice mereu și care face totul numai după capul ei. ✧ Expr. *A sta neagă-rea pe capul cuiva* (sau *în spinarea cuiva)* = a nu lăsa în pace pe cineva, a nu-l slăbi din ochi. — Et. nec.

NEAGLUTINÁT, -Ă, *neaglutinați, -te,* adj. (Despre materiale) Ale cărui particule nu sunt lipite unele de altele prin adeziune. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **aglutinat.**

NEAGRESIÚNE, *neagresiuni,* s.f. Principiu fundamental de drept internațional care condamnă folosirea forței în relațiile dintre state. ✧ *Pact de neagresiune* = convenție între state care se angajează reciproc să nu utilizeze agresiunea în relațiile dintre ele. [Pr.: *ne-a-gre-si-u-*] — Pref. *ne-* + **agresiune** (după fr. *non-agression)*.

NEAGRESÍV, -Ă, *neagresivi, -e,* adj. Care nu este agresiv; pașnic, blând. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **agresiv.**

NEAGRESIVITÁTE, *neagresivități,* s.f. Însușirea de a nu fi agresiv. ✦ (Rar) Neagresiune. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **agresivitate.**

NEAGRICÓL, -Ă, *neagricoli, -e,* adj. **1.** (Despre terenuri) Care nu ține de agricultură, care nu se folosește în agricultură. **2.** (Despre o regiune, o țară) Care nu își sprijină economia în special pe agricultură. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **agricol** (după fr. *non-agricole)*.

NEAJÚNGERE, *neajungeri,* s.f. (Înv. și pop.) Faptul de a nu ajunge, de a nu fi îndestulător; stare a ceea ce nu ajunge, nu este suficient. ✦ Sărăcie, lipsă, mizerie. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **ajungere**.

NEAJÚNS, *neajunsuri,* s.n. **1.** Greutate, dificultate, neplăcere, necaz. **2.** Lipsă, scădere; defect, cusur; dezavantaj. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **ajuns.**

NEAJUTĂTÓR, -OÁRE, *neajutători, -oare,* adj. Care nu ajută. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **ajutător.**

NEAJUTORÁT, -Ă, *neajutorați, -te,* adj. **1.** Lipsit de ajutor, de sprijin, de apărare. **2.** Lipsit de posibilități, de resurse (materiale). **3.** Care nu se descurcă singur; nepriceput, stângaci, neîndemânatic. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **ajutorat.**

NEALCOÓLIC, -Ă, *nealcoolici, -ce,* adj. **1.** (Despre substanțe, mai ales despre băuturi) Care nu conține alcool (**2**). **2.** (Despre persoane) Care nu consumă băuturi alcoolice. [Pr.: *ne-al-*] — Pref. *ne-* + **alcoolic** (după fr. *non-alcoolisé)*.

NEALINIÁT, -Ă, *nealiniați, -te,* adj. (Despre țări, state, mișcări) Care duce o politică de nealiniere. [Pr.: *ne-a-li-ni-at*] — Pref. *ne-* + **aliniat.** Cf. fr. n o n - a l i g n é.

NEALINIÉRE, *nealinieri,* s.f. Politică de neutralitate față de cele două blocuri antagoniste (occidental și comunist) practicată în timpul Războiului Rece de statele din Lumea a Treia. [Pr.: *ne-a-li-ni-e-re*] — Pref. *ne-*+ **aliniere.** Cf. fr. n o n - a l i g n e m e n t.

NEALTĂDÁTĂ adv. (Rar; în expr.) *Ca nealtădată* = cum nu a mai fost, ca niciodată, ca nicicând. [Pr.: *ne-al-*] — Pref. *ne-* + **altădată.**

NEALTERÁBIL, -Ă, *nealterabili, -e,* adj. (Despre materii organice) Care nu se alterează, nu se strică; inalterabil. [Pr.: *ne-al-*] — Pref. *ne-* + **alterabil.**

NEALTERÁRE, *nealterări,* s.f. Acțiunea de *a nu (se) altera.* [Pr.: *ne-al-*] — Pref. *ne-* + **alterare.**

NEALTERÁT, -Ă, *nealterați, -te,* adj. **1.** (Despre materii organice) Care nu este stricat, descompus. **2.** (Despre produse alimentare, chimice etc.) Care nu este denaturat, falsificat. **3.** (Fon.; despre sunete) Care nu s-a modificat; neschimbat. [Pr.: *ne-al-*] — Pref. *ne-* + **alterat.**

NEALTOÍT, -Ă, *nealtoiți, -te,* adj. Care nu a fost supus altoirii. [Pr.: *ne-al-to-it*] — Pref. *ne-* + **altoit**[2]**.**

NEÁLTUL, -Ă, *nealții, -tele,* pron. nehot. (Rar; în expr.) *Ca nealtul* = ca nimeni altul. [Pr.: *ne-al-*] — Pref. *ne-* + **altul.**

NEÁM, *neamuri,* s.n., adv. **I.** S.n. **1.** Popor, națiune. ✧ Loc. adj. *De neam* (sau *de neamul lui)* sau *neam de...* = de origine, de naționalitate. ✧ Expr. *De tot neamul* sau *de toate neamurile* = de toate naționalitățile; *p. ext.* de toate felurile, de toate speciile. *A-și trage neamul din...* = a proveni de la..., a se trage din... ✦ Uniune de ginți și de triburi din Comuna primitivă; *p. ext.* seminție; trib; populație. **2.** Totalitatea persoanelor înrudite între ele prin sânge sau prin alianță; persoană care face parte din aceeași familie cu cineva (în raport cu acesta); rudă. ✧ Expr. *De neam (bun, mare* etc.) = dintr-o familie nobilă sau dintr-o familie de oameni corecți, cumsecade. *Neam prost* = om bădăran, mitocan. *A fi neam după Adam* sau *a fi neam (de) a cincea* (sau *a șasea, a noua) spiță* = a fi rudă foarte îndepărtată sau a nu fi rudă deloc cu cineva. **3.** (Înv. și pop.) Rând de oameni din aceeași generație; generație. ✧ Expr. *Neam de neamul meu* (sau *tău* etc.) sau *neam de neam* = **a)** (în propoziții afirmative) din tată în fiu, din moși-strămoși, din generație în generație; **b)** (în propoziții negative) nimeni din familia mea (sau ta etc.). ✦ (Înv. și reg.) Partea de țarină pe care o lucrează o familie. **4.** (La pl.; în Evul Mediu) Mulțime de boieri; clasă boierească; familie boierească; denumire a urmașilor boierilor mari sau veliți, care ocupau dregătoriile importante. **5.** Categorie de oameni care au aceeași profesie sau anumite însușiri ori interese comune. **6.** Specie, gen, varietate, fel, soi. ✧ *Neamul omenesc* = genul uman, omenirea. **II.** Adv. (Reg. și fam.) Deloc, câtuși de puțin, nimic. — Din magh. **nem.**

NEAMÁBIL, -Ă, *neamabili, -e,* adj. Care nu este amabil, lipsit de bunăvoință; nepoliticos. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **amabil.**

NEAMÉSTEC s.n. Faptul de a nu se amesteca; principiu de drept internațional care interzice unui stat sau unui grup de state să se amestece în treburile interne ale altui stat. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **amestec.**

NEAMȚ, *nemți,* s.m. German sau austriac. ✧ Expr. (Fam.) *A lua* (sau *a fura) luleaua neamțului* = a se îmbăta. — Din sl. **němĭcĭ.**

NEAMȚOFÍL, -Ă s.m. și f., adj. v. **nemțofil.**

NEANALIZÁBIL, -Ă, *neanalizabili, -e,* adj. (Despre texte, cuvinte) Care nu poate fi analizat; inanalizabil. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **analizabil** (după fr. *non-analysable)*.

NEANEXÁT, -Ă, *neanexați, -te,* adj. Care nu este alipit, alăturat, adăugat, atașat la ceva; nealăturat. ✦ (Despre teritorii) Care nu este încorporat (prin violență). [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **anexat.**

NEANGAJÁT, -Ă, *neangajați, -te,* adj. Care nu este angajat; *spec.* (despre state) care nu face parte din marile blocuri care domină lumea actuală. [Pr.: *ne-an-*] — Pref. *ne-* + **angajat**. Cf. fr. n o n - e n g a g é .

NEANIMÁT, -Ă, *neanimați, -te,* adj. Care este fără viață prin structura sau esența lui; neînsuflețit, inanimat. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **animat.**

NEÁNT s.n. Neființă, nonexistență, nimic. [Pr.: *ne-ant*] — Din fr. **néant.**

NEANTAGÓNIC, -Ă, *neantagonici, -ce,* adj. Neantagonist. [Pr.: *ne-an-*] — Pref. *ne-* + **antagonic.**

NEANTAGONÍST, -Ă, *neantagoniști, -ste,* adj. Care nu se află în antagonism, lipsit de caracter antagonist; neantagonic. [Pr.: *ne-an-*] — Pref. *ne-* + **antagonist.**

NEÁOȘ, -Ă, *neaoși, -e,* adj. **1.** Autentic, adevărat, veritabil; curat, sadea. **2.** Care s-a născut, s-a format și s-a dezvoltat pe teritoriul pe care trăiește și în prezent; autohton, indigen, băștinaș. [Pr.: *nea-oș*] — Et. nec.

NEAOȘÍSM, (**1**) *neaoșisme,* s.n. **1.** (Fam.) Cuvânt sau expresie care are un căutat aspect autohton, arhaic sau popular. **2.** Tendință în literatură caracterizată prin abuzul de cuvinte arhaice și populare (rare). [Pr.: *nea-o-*] — **Neaoș** + suf. *-ism*.

NEAOȘÍST, -Ă, *neaoșiști, -ste,* adj., s.m. **1.** Adj. Care aparține neaoșismului (**2**), privitor la neaoșism; (despre stil, formă etc.) care abundă în neaoșisme (**1**). **2.** (Fam.) S.m. Persoană care abuzează de neaoșisme (**1**) (în vorbire sau în scris). [Pr.: *nea-o-*] — **Neaoș** + suf. *-ist*.

NEAPĂRÁT, -Ă, *neapărați, -te*, adj., adv. **I.** Adj. **1**. De care nu te poți lipsi, care este (absolut) necesar; indispensabil. ✧ Expr. *A fi de* (sau *a avea) neapărată nevoie* (sau *trebuință)* = a fi de (sau a avea) absolută nevoie. **2.** (Rar) Căruia nu i te poți

împotrivi, care nu poate fi ocolit, evitat sau omis; fatal, inevitabil. **II.** Adv. În mod necesar, cu orice preț; negreșit. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **apărat.**

NEAPLICÁBIL, -Ă, *neaplicabili, -e,* adj. Care nu poate fi pus în practică; inaplicabil. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **aplicabil.**

NEAPLICABILITÁTE s.f. Lipsă de aplicabilitate sau imposibilitate de a fi pus în practică; inaplicabilitate. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **aplicabilitate**.

NEAPRECIÁT, -Ă, *neapreciați, -te,* adj. Care nu este apreciat. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **apreciat.**

NEARANJÁT, -Ă, *nearanjați, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte) Care nu este pus în ordine. ✦ (Despre oameni) Cu ținuta exterioară neîngrijită. **2.** (Despre oameni) Care nu și-a făcut un rost în viață. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **aranjat.**

NEARÁT, -Ă, *nearați, -te,* adj. (Despre suprafețe de pământ) Care nu a fost arat. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **arat[2]**.

NEARMONIÓS, -OÁSĂ, *nearmonioși, -oase,* adj. Care nu are armonie[1], ale cărui părți componente nu formează un tot bine închegat și echilibrat. [Pr.: *ne-ar-mo-ni-os*] — Pref. *ne-* + **armonios.**

NEAROMÁT, -Ă, *nearomați, -te,* adj. Care nu are aromă; fără aromă. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **aromat[2].**

NEARTICULÁT, -Ă, *nearticulați, -te,* adj. **1.** (Fon.; despre sunete) Care nu este articulat; (despre cuvinte) pronunțat neclar, îngăimat. **2.** (Gram.) Care nu este însoțit de articol (hotărât); în care cuvintele nu sunt însoțite de articol (hotărât). **3.** (Fiziol.) Care nu este format din articulații, care nu are articulații. [Pr.: *ne-ar-*] — Pref. *ne-* + **articulat.**

NEARTIFICIÁL, -Ă, *neartificiali, -e,* adj. Care nu este artificial; natural, firesc. [Pr.: *ne-ar-ti-fi-ci-al*] — Pref. *ne-* + **artificial.**

NEARTÍSTIC, -Ă, *neartistici, -ce,* adj. Care nu aparține artei. ✦ Care nu corespunde principiilor estetice; lipsit de valoare artistică. [Pr.: *ne-ar-*] — Pref. *ne-* + **artistic.**

NEASCULTÁRE s.f. Act de nesupunere, lipsă de ascultare, indisciplină; încălcare a unei porunci. [Pr.: *ne-as-*] — Pref. *ne-* + **ascultare.**

NEASCULTĂTÓR, -OÁRE, *neascultători, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care nu ascultă (de cineva sau de ceva), care nu se supune; *p. ext.* rău, obraznic. [Pr.: *ne-as-*] — Pref. *ne-* + **ascultător.**

NEASCUȚÍT, -Ă, *neascuțiți, -te,* adj. (Despre obiecte) Care nu este ascuțit; fără vârf, rotunjit. [Pr.: *ne-as-*] — Pref. *ne-* + **ascuțit.**

NEASEMĂNÁT, -Ă, *neasemănați, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care nu poate fi asemănat cu nimic; care nu are pereche deoarece depășește limitele, însușirile obișnuite; fără seamăn, incomparabil, neasemuit, unic. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **asemănat.**

NEASEMUÍT, -Ă, *neasemuiți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Neasemănat. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **asemuit.**

NEASIGURÁT, -Ă, *neasigurați, -te,* adj. Care nu este asigurat; care nu este pus la adăpost de pericol. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **asigurat.**

NEASIMILÁBIL, -Ă, *neasimilabili, -e,* adj. Care nu poate fi asimilat (ușor); inasimilabil. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **asimilabil.**

NEASIMILÁT, -Ă, *neasimilați, -te,* adj. **1.** Care nu este asimilat prin metabolism. ✦ (Despre cunoștințe, idei) Care nu a fost însușit (corespunzător). **2.** (Despre produse noi) Care nu a fost introdus în fabricație. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **asimilat.**

NEASTÂMPĂR s.n. Faptul de a fi neastâmpărat; starea celui neastâmpărat; lipsă de astâmpăr; neliniște, impaciență, agitație. [Pr.: *ne-as-*] — Pref. *ne-* + **astâmpăr.**

NEASTÂMPĂRÁT, -Ă, *neastâmpărați, -te,* adj. **1**. Care nu se astâmpără sau care nu poate fi astâmpărat; *spec.* (despre oameni, firea, temperamentul lor) care se agită continuu; agitat, neliniștit. **2.** (Despre copii) (Excesiv de) vioi, zglobiu, zburdalnic, zvăpăiat; *p. ext.* obraznic, rău. ✦ (Despre ochi, privire etc.) Vioi, jucăuș. [Pr.: *ne-as-*] — Pref. *ne-* + **astâmpărat.**

NEAȘTEPTÁT[1] s.n. (În loc. adv.) *Pe neașteptate* = fără să te aștepți, deodată. [Pr.: *ne-aș-*] — Pref. *ne-* + **așteptat.**

NEAȘTEPTÁT[2], -Ă, *neașteptați, -te,* adj. (Adesea adverbial) La care nu te aștepți, care se întâmplă sau se ivește subit, fără veste; neprevăzut, intempestiv. [Pr.: *ne-aș-*] — Pref. *ne-* + **așteptat.**

NEATACÁBIL, -Ă, *neatacabili, -e,* adj. Care nu poate fi atacat, contestat; inatacabil. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. ne- + **atacabil.**

NEATAȘÁBIL, -Ă, *neatașabili, -e,* adj. Care nu poate fi atașat. ✦ (Fig.) Nesociabil. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **atașabil.**

NEATÂRNÁRE, *neatârnări*, s.f. Independență (politică). [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **atârnare.**

NEATÂRNÁT, -Ă, *neatârnați, -te*, adj. Care nu depinde de cineva sau de ceva; independent. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **atârnat.**

NEATÉNT, -Ă, *neatenți, -te*, adj. Care nu este atent; care arată lipsă de atenție; absent, distrat. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **atent.**

NEATÉNȚIE s.f. Lipsă de atenție; atitudine, gest, vorbă etc. care dovedește lipsa de atenție (față de cineva). [Pr.: *ne-a-*] — Pref. ne- + **atenție.**

NEATESTÁT, -Ă, *neatestați, -te*, adj. Care nu este atestat, confirmat. ✦ (Despre cercetători, cadre didactice) Care nu este confirmat în grad. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **atestat.**

NEATÍNS, -Ă, *neatinși, -se,* adj. Care nu este sau nu a fost atins de nimeni sau de nimic; *p. ext.* intact, întreg. ✦ Pe care nu-l poți atinge, impalpabil; la care nu se poate ajunge, inaccesibil. *Culmi neatinse.* [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **atins.**

NEÁUĂ s.f. v. **nea[2].**

NEAUTÉNTIC, -Ă, *neautentici, -ce,* adj. Care nu este autentic; inautentic. [Pr.: *ne-a-u-*] — Pref. *ne-* + **autentic.**

NEAUTORIZÁT, -Ă, *neautorizați, -te,* adj. Care nu este autorizat, împuternicit să facă, să spună etc. ceva. [Pr.: *ne-a-u-*] — Pref. *ne-* + **autorizat.**

NEAUZÍT, -Ă, *neauziți, -te,* adj. (Despre sunete, zgomote etc.) Care nu se aude; imperceptibil. ✦ (Cu valoare de superlativ) De care nu s-a mai auzit; extraordinar, nemaiauzit, nemaipomenit. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **auzit.**

NEAVENÍT, -Ă, *neaveniți, -te,* adj. (Jur.; în sintagma) *Nul și neavenit* = lipsit de valabilitate, considerat ca inexistent. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **avenit** (< fr. *avenu).*

NEAVÉRE s.f. (Înv. și pop.) Faptul de a nu avea avere, de a fi sărac; *p. ext.* lipsă, sărăcie. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **avere.**

NEAVIZÁT, -Ă, *neavizați, -te,* adj. Care nu este avizat, informat; nepregătit. [Pr.: *ne-a-*] — Pref. *ne-* + **avizat.**

NEBĂGÁRE s.f. (În expr.) *(Din) nebăgare de* (sau *în) seamă* = **a)** (din) lipsă de atenție; (din) neglijență; (din) imprudență; **b)** (din) lipsă de considerație față de cineva sau de ceva. — Pref. *ne-* + **băgare.**

NEBĂGÁT[1] s.n. (În expr.) *Pe nebăgate de* (sau *în) seamă* = fără a (se) observa; pe nesimțite. — Pref. *ne-* + **băgat.**

NEBĂGÁT[2], -Ă, *nebăgați, -te,* adj. (În expr.) *Nebăgat în seamă* = **a)** care nu este luat în considerație, care este trecut cu vederea; **b)** care nu a fost văzut, observat. — Pref. *ne-* + **băgat.**

NEBĂNUÍT, -Ă, *nebănuiți, -te,* adj. Care nu poate fi bănuit, presupus; neașteptat, neprevăzut; *p. ext.* foarte mare. — Pref. *ne-* + **bănuit.**

NEBĂÚT s.n. (În loc. adv.) *Pe nebăute* = înainte de a fi băut ceva; fără să fi băut ceva. — Pref. *ne-* + **băut.**

NEBÂNTUÍT, -Ă, *nebântuiți, -te,* adj. Liniștit, netulburat; nevătămat, teafăr, întreg. — Pref. *ne-* + **bântuit.**

NEBEDÉRNICĂ s.f. v. **nabedernită.**

NEBELIGERÁNT, -Ă, *nebeligeranți, -te,* adj. (Despre state, țări) Care manifestă o stare de nebeligeranță. — Pref. *ne-* + **beligerant.** Cf. fr. n o n - b e l l i g e r a n t.

NEBELIGERÁNȚĂ s.f. Stare a unei națiuni, care, fără a manifesta o strictă neutralitate, se abține de a lua parte efectivă la un conflict armat. — Pref. *ne-* + **beligeranță.** Cf. fr. n o n - b e l l i g e r a n c e.

NEBIRUÍT, -Ă, *nebiruiți, -te,* adj. Care nu este sau nu poate fi biruit; invincibil. — Pref. *ne-* + **biruit.**

NEBULÓS, -OÁSĂ, *nebuloși, -oase,* s.f., adj. **1.** S.f. Corp ceresc difuz alcătuit din gaze sau din pulberi, aflat în spațiile dintre stelele galaxiei noastre; sistem stelar cu lumină difuză, aflat dincolo de limitele galaxiei noastre. **2.** Adj. Fig. Neclar, imprecis, confuz, neguros, incert. — Din fr. **nébuleux.**

NEBULOZITÁTE, *nebulozități,* s.f. Gradul de acoperire cu nori a bolții cerești; starea cerului acoperit de nori. ✦ Fig. Lipsă de claritate (vizuală, în idei etc.); confuzie. — Din lat. **nebulositas,** fr. **nébulosité.**

NEBÚN, -Ă, *nebuni, -e,* adj., s.m., s.f. **I. 1.** Adj., s.m. și f. (Om) care suferă de o boală mintală; alienat, dement. ✧ Expr. *A fi* (sau *a umbla) nebun după cineva* (sau *după ceva)* = a fi foarte îndrăgostit de cineva; a-i plăcea foarte mult cineva sau ceva. *Ești nebun?* se spune pentru a arăta dezaprobare sau mirare, surpriză față de faptele sau de afirmațiile cuiva. *A (o) face pe nebunul* = a-și acorda o importanță exagerată, a fi mereu mândru, cu nasul pe sus, nemulțumit. **2.** Adj., s.m. și f. (Om) lipsit de judecată dreaptă, de rațiune; (om) nesocotit, necugetat, nechibzuit. **3.** Adj., s.m. și f. (Ființă) neastâmpărată, zvăpăiată, vioaie. **4.** Adj. Care arată, trădează nebunie. **II.** Adj. **1.** Care nu are limite, margini, măsură; *p. ext.* enorm, extraordinar; groaznic, cumplit. *Un lux nebun*. **2.** (Înv. și pop.) Care nu este bun; rău. **III.** S.m. **1.** (Rar) Măscărici, bufon (la Curtea seniorilor feudali sau la Curțile regale). **2.** Piesă la jocul de șah. — Pref. *ne-* + **bun.**

NEBUNÁRIȚĂ, *nebunarițe,* s.f. (Bot.; pop.) Măselariță. — **Nebun** + suf. *-ariță*.

NEBUNÁTIC, -Ă, *nebunatici, -ce,* adj. Vioi, zglobiu, zburdalnic; zvăpăiat. ✦ Care trădează, exprimă vioiciune, neastâmpăr, zburdălnicie. — **Nebun** + suf. *-atic.*

NEBUNEÁLĂ, *nebuneli,* s.f. (Pop.) Nebunie. — **Nebun** + suf. *-eală.*

NEBUNÉSC, -EÁSCĂ, *nebunești,* adj. Care denotă lipsă de rațiune, de minte; necugetat, nesocotit. ✦ Care depășește cu mult intensitatea, mărimea, cantitatea etc. obișnuită; excesiv, exagerat. — **Nebun** + suf. *-esc*.

NEBUNÉȘTE adv. **1.** În mod necugetat, nesocotit; orbește. **2.** În mod excesiv; foarte tare, foarte mult. — **Nebun** + suf. *-ește*.

NEBUNÍ, *nebunesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Pop.) A înnebuni. ✧ Expr. (Tranz.; fam.) *Nu mă nebuni!* exclamație folosită pentru a exprima mirarea (și neîncrederea) față de cele auzite. — Din **nebun.**

NEBUNÍE, *nebunii,* s.f. **1.** Pierdere a judecății din cauza unei boli mintale; demență, alienație mintală. ✧ Loc. adv. (Fam.) *La nebunie* = foarte mult, enorm. **2.** Lipsă de judecată dreaptă, de minte, de cumpănire; nechibzuință, nesocotință,

prostie. ✦ Neastâmpăr, zburdălnicie. **3.** Faptă, vorbă etc. nesocotită, extravagantă, prostie; faptă de om nebun. ✦ (Mai ales la pl.) Faptă lipsită de seriozitate; năzbâtie, ghidușie, ștrengărie, năzdrăvănie, poznă. — **Nebun** + suf. *-ie*.

NEBUNÍRE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a nebuni* și rezultatul ei. — V. **nebuni.**

NEBUNÍT, -Ă, *nebuniți, -te,* adj. (Rar) Înnebunit, nebun. — V. **nebuni.**

NECALCULÁBIL, -Ă, *necalculabili, -e,* adj. Care nu poate fi calculat; *p. ext.* imens, enorm, incalculabil. — Pref. ne- + **calculabil** (după fr. *incalculable)*.

NECALIFICÁT, -Ă, *necalificați, -te,* adj. Care nu este calificat. — Pref. *ne-* + **calificat.**

NECANALIZÁT, -Ă, *necanalizați, -te,* adj. **1.** (Despre cursul unei ape) Care nu este îndreptat pe un canal (**1**). **2.** (Despre o localitate) Care nu are canalizare. — Pref. *ne-* + **canalizat.**

NECÁZ, *necazuri,* s.n. **1.** Stare a celui necăjit; supărare, mâhnire, tristețe, amărăciune; suferință. ✧ Expr. *La necaz* = în momente de supărare; într-un moment critic, în primejdie. **2.** Ceea ce provoacă cuiva o suferință fizică sau morală; neajuns, neplăcere, impas; (la pl.) încercări, greutăți. **3.** Pornire împotriva cuiva; mânie, furie, ciudă, pică. ✧ Loc. prep. *În necazul* (cuiva) = cu intenția de a supăra (pe cineva). ✧ *A avea necaz* (pe cineva) = a fi supărat (pe cineva), a purta (cuiva) pică. *A-i fi* (cuiva) *necaz* = a-i fi ciudă, a-i părea rău (de ceva). *A-i face* (cuiva) *în necaz* = a supăra (pe cineva) intenționat. *De necaz* = ca ripostă la o nemulțumire; pentru a-și exprima ciuda, mânia. [Var.: (reg.) **năcáz** s.n.] — Cf. sl. n a k a z ŭ.

NECĂCIÓS, -OÁSĂ adj. v. **înecăcios.**

NECĂJÍ, *necăjesc,* vb. IV. **1**. Tranz. A pricinui cuiva un necaz, o neplăcere; a face cuiva sânge rău; a mânia, a amărî, a supăra. ✦ A sâcâi, a tachina pe cineva; a agasa, a plictisi. ✦ Refl. A se enerva, a se mânia. **2.** Refl. A depune eforturi (mari) pentru realizarea unui scop; a-și da osteneala, a se trudi; a se căzni. [Var.: (reg.) **năcăjí** vb. IV] — Din **necaz.** Cf. sl. n a k a z a t i.

NECĂJICIÓS, -OÁSĂ, *necăjicioși, -oase,* adj. (Înv. și reg.) Care se necăjește ușor; supărăcios, irascibil. — **Necăji** + suf. *-cios.*

NECĂJÍRE, *necăjiri*, s.f. Acțiunea de *a (se) necăji* și rezultatul ei. — V. **necăji.**

NECĂJÍT, -Ă, *necăjiți, -te,* adj. **1.** Care are un necaz; supărat, amărât, trist, mâhnit. ✦ Care exprimă supărare, mâhnire, tristețe. *Față necăjită.* ✦ Plin de supărări, de neajunsuri. **2.** Care duce o viață grea; chinuit, muncit; *p. ext.* sărac, sărman. **3.** Nemulțumit (de ceva sau de cineva), contrariat, enervat, întărâtat. [Var.: **năcăjít, -ă** adj.] — V. **necăji.**

NECĂLCÁT, -Ă, *necălcați, -te,* adj. **1.** (Despre haine, rufe etc.) Care nu este călcat cu fierul; șifonat, mototolit, boțit. **2.** (Despre locuri, drumuri etc.) Care nu a fost sau nu poate fi străbătut, unde nu a ajuns, pe unde nu a umblat încă nimeni; neatins de picior (de om), neumblat. — Pref. *ne-* + **călcat.**

NECĂSĂTORÍT, -Ă, *necăsătoriți, -te,* adj. Care nu este căsătorit; celibatar. — Pref. *ne-* + **căsătorit.**

NECESÁR, -Ă, *necesari, -e,* adj. **1.** De care este nevoie, de care nu se poate lipsi cineva; indispensabil, trebuincios. ✧ *Strictul necesar* = cantitate minimă (din ceva), indispensabilă pentru un anumit scop.✦ (Substantivat, n.) Ceea ce este (neapărat) trebuincios la ceva. *Necesarul de semințe*. **2.** Care nu poate să nu existe sau să nu se întâmple (în condiții date). — Din fr. **nécessaire,** lat. **necessarius,** it. **necessario.**

NECESARIÁN, -Ă, *necesarieni, -e,* s.m. și f. Membru al unei secte religioase din Marea Britanie, care consideră că oamenii acționează conform unei predestinări, negând întru totul libertatea propriei voințe. [Pr.: *-ri-an*] — Din engl. **necessarian.**

NECESARMÉNTE adv. (Rar) În mod necesar, în mod obligatoriu; inevitabil. — Din fr. **nécessairement.**

NECESITÁ, pers. 3 *necésită,* vb. I. Tranz. A cere (în mod imperios), a reclama (ceva necesar), a pretinde, a impune. *Problema necesită o analiză specială*. — Din fr. **nécessiter.**

NECESITÁTE, *necesități,* s.f. **1.** Ceea ce se cere, se impune să se facă; ceea ce este de absolută trebuință; trebuință, nevoie. ✧ Expr. *De primă necesitate* = absolut necesar, indispensabil (traiului). ✦ Spec. (La pl. art.) Proces fiziologic de evacuare a fecalelor și a urinei. **2.** Categorie filosofică care desemnează însușirile și raporturile care au un temei intern, decurgând inevitabil din esența lucrurilor. ✧ Loc. adv. *Cu necesitate* = în mod imperios, obligatoriu, neapărat, inevitabil. **3.** Utilitate, oportunitate. — Din lat. **necessitas, -atis,** fr. **nécessité.**

NECHEMÁT, -Ă, *nechemați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** (Om) care nu a fost chemat, poftit, invitat (undeva); care nu este dorit (undeva). **2.** (Om) care nu este indicat, îndreptățit (să spună sau să facă ceva); nepriceput, incompetent, ignorant. — Pref. *ne-* + **chemat.**

NECHÉZ, *nechezuri,* s.n. (Rar) Nechezat[2]. — Din **necheza** (derivat regresiv).

NECHEZÁ, pers. 3 *nechează,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre cai; la pers. 3) A scoate strigăte caracteristice speciei; a râncheza. **2.** (Despre oameni; ir. sau depr.) A râde într-un fel asemănător cu nechezatul[2]. — Cf. r â n c h e z a .

NECHEZÁRE, *nechezări,* s.f. (Rar) Nechezat[2]. — V. **necheza.**

NECHEZÁT[1] adv. (Rar; în expr.) *A râde nechezat* = a râde într-un mod asemănător cu nechezatul[2]. — V. **necheza.**

NECHEZÁT[2], *nechezaturi*, s.n. Faptul de *a necheza;* strigăt caracteristic al calului; nechezătură, nechez, nechezare. — V. **necheza.**

NECHEZĂTÓR, -OÁRE, *nechezători, -oare,* adj. (Rar) Care nechează. — **Necheza** + suf. *-ător*.

NECHEZĂTÚRĂ, *nechezături,* s.f. (Rar) Nechezat[2]. — **Necheza** + suf. *-ătură*.

NECHIBZUÍNȚĂ, (**2**) *nechibzuințe,* s.f. **1.** Lipsă de judecată, de cumpănire. **2.** *P. ext.* faptă nesocotită, nesocotință, ușurință. — Pref. *ne-* + **chibzuință.**

NECHIBZUÍT, -Ă, *nechibzuiți, -te,* adj. Lipsit de judecată, de înțelepciune (în ceea ce face sau spune); necugetat, nechitit. ✦ Care nu a fost bine gândit, bine cumpănit; care denotă nesocotință. — Pref. *ne-* + **chibzuit.**

NECHITÍT, -Ă, *nechitiți, -te,* adj. (Reg.) Nesocotit, nechibzuit. — Pref. *ne-* + **chitit.**

NECICATRIZÁT, -Ă, *necicatrizați, -te,* adj. Care nu s-a cicatrizat încă. — Pref. *ne-* + **cicatrizat.**

NECÍNSTE s.f. Lipsă de cinste, de probitate; ocară, insultă; rușine, dezonorare. — Pref. *ne-* + **cinste.**

NECINSTÍ, *necinstesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) acoperi de rușine; a (se) dezonora, a (se) compromite. ✦ Tranz. A profana. ✦ Tranz. A viola o femeie; a batjocori. — Pref. *ne-* + **cinsti.** Cf. n e c i n s t e.

NECINSTÍRE, *necinstiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) necinsti* și rezultatul ei. — V. **necinsti.**

NECINSTÍT, -Ă, *necinstiți, -te,* adj. Lipsit de cinste, de probitate; incorect; escroc. ✦ Care trădează lipsă de cinste, de probitate. — Pref. *ne-* + **cinstit.**

NECINSTITÓR, -OÁRE, *necinstitori, -oare,* adj. (Înv.) Care necinstește; dezonorant, infamant. — **Necinsti** + suf. *-tor.*

NECIOPLÍRE s.f. (Rar) Grosolănie, bădărănie. — Pref. *ne-* + **cioplire.**

NECIOPLÍT, -Ă, *necioplíți, -te,* adj. **1.** Care nu este cioplit, netezit. **2.** Fig. Lipsit de educație (și de cultură), cu apucături grosolane; grosolan, bădăran, nedelicat. ✦ Care arată, trădează grosolănie, bădărănie. — Pref. *ne-* + **cioplit.**

NECITÉȚ, -EÁȚĂ, *neciteți, -țe,* adj. **1.** Care nu se poate citi sau care se citește cu greu; ilizibil, indescifrabil. — Pref. *ne-* + **citeț.**

NECIVILIZÁT, -Ă, *necivilizați, -te,* adj. **1**. (Despre popoare, societăți etc.) Care se află într-un stadiu primitiv de dezvoltare, civilizație și cultură. **2.** (Despre oameni) Care nu este manierat, politicos. — Pref. *ne-* + **civilizat.**

NECLÁR, -Ă, *neclari, -e,* adj. Care nu se vede, nu se distinge sau nu se înțelege bine. — Pref. *ne-* + **clar.**

NECLARITÁTE, *neclarități,* s.f. Lipsă de claritate. ✦ Idee sau exprimare lipsită de claritate, confuză, echivocă. — Pref. *ne-* + **claritate.**

NECLĂTÍT, -Ă, *neclătiți, -te,* adj. **1.** (Despre rufe, vase etc.) Care nu este clătit. **2.** (Înv.) Neclintit. — Pref. *ne-* + **clătit.**

NECLINTÍRE, *neclintiri,* s.f. Stare de nemișcare; imobilitate, fixitate. — Pref. *ne-* + **clintire.**

NECLINTÍT, -Ă, *neclintiți, -te,* adj. Care nu se mișcă, nu se clintește (din loc); nemișcat, imobil, neclătit. ✦ În care nu se mișcă nimic, în care nu intervine nicio schimbare. ✦ Fig. Care nu se modifică; neschimbat, statornic, stabil. ✦ Fig. Ferm, hotărât, inflexibil. — Pref. *ne-* + **clintit.**

NECOMBATÁNT, -Ă, *necombatanți, -te,* adj., s.m. (Persoană, militar etc.) care în timp de război nu participă efectiv la lupte, îndeplinind misiuni auxiliare în spatele frontului. — Pref. *ne-* + **combatant** (după fr. *non-combattant)*.

NECOMBUSTÍBIL, -Ă, *necombustibili, -e,* adj. (Despre substanțe, materiale etc.) Care nu poate arde, care nu este combustibil. — Pref. *ne-* + **combustibil** (după engl. *non-combustible)*.

NECOMERCIÁL, -Ă, *necomerciali, -e,* adj. **1.** Care nu aparține comerțului; în care nu se practică comerțul. **2.** (Despre produse) Care nu corespunde exigențelor comerțului. [Pr.: *-ci-al*] — Pref. *ne-* + **comercial** (după engl. *non-commercial)*.

NECOMESTÍBIL, -Ă, *necomestibili, -e,* adj. Care nu este bun de mâncat. ✦ Otrăvitor, toxic. — Pref. *ne-* + **comestibil.**

NECOMPARÁBIL, -Ă, *necomparabili, -e,* adj. Care nu se poate compara cu nimic (prin însușiri); fără pereche, neasemănat, extraordinar, incomparabil. — Pref. *ne-* + **comparabil.**

NECOMPATÍBIL, -Ă, *necompatibili, -e,* adj. (Rar) Incompatibil. — Pref. *ne-* + **compatibil.**

NECOMPATIBILITÁTE s.f. **1.** Incompatibilitate (**1**). **2.** Incompatibilitate (**2**). **3.** (Med.) Incompatibilitate (**3**). — Pref. *ne-* + **compatibilitate** (după fr. *non-compatibilité)*.

NECOMPETÉNT, -Ă, *necompetenți, -te,* adj. (Despre oameni) Care nu este competent; care nu are dreptul sau căderea de a face ceva; incompetent. — Pref. *ne-* + **competent.**

NECOMPLÉCT, -Ă adj. v. **necomplet.**

NECOMPLÉT, -Ă, *necompleți, -te,* adj. Care nu este complet, întreg, căruia îi lipsesc una sau mai multe dintre părțile sale componente; cu lipsuri, incomplet. [Var.: **necompléct, -ă** adj.] — Pref. *ne-* + **complet.**

NECOMPRESÍBIL, -Ă, *necompresibili, -e,* adj. (Fiz.; despre corpuri) Care nu își poate micșora volumul, care nu poate fi comprimat sub acțiunea unei presiuni exterioare; incompresibil. — Pref. *ne-* + **compresibil.**

NECOMPRESIBILITÁTE s.f. (Fiz.) Însușirea unui corp de a fi necompresibil; incompresibilitate. — Pref. *ne-* + **compresibilitate.**

NECOMUNICATÍV, -Ă, *necomunicativi, -e,* adj. (Despre oameni) Care nu intră ușor în legătură cu ceilalți; nesociabil. — Pref. *ne-* + **comunicativ.**

NECONCILIÁBIL, -Ă, *neconciliabili, -e,* adj. (Despre idei, concepții etc.) Care nu poate fi conciliat; de neîmpăcat, ireconciliabil. [Pr.: *-li-a-*] — Pref. *ne-* + **conciliabil.**

NECONCLUDÉNT, -Ă, *neconcludenți, -te,* adj. Care nu este concludent, convingător. — Pref. *ne-* + **concludent.**

NECONCORDÁNT, -Ă, *neconcordanți, -te,* adj. Care nu este în concordanță cu ceva, care nu se potrivește; nepotrivit. — Pref. *ne-* + **concordant.**

NECONDIȚIONÁT, -Ă, *necondiționați, -te,* adj. Care se acceptă fără condiții, fără rezerve. [Pr.: *-ți-o-*] — Pref. *ne-* + **condiționat** (după fr. *inconditionné).*

NECONFORMÍSM s.n. (Rar) Nonconformism. — Pref. *ne-* + **conformism** (după fr. *non-conformisme).*

NECONFORMÍST, -Ă, *neconformiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Rar) Nonconformist. — Pref. *ne-* + **conformist.**

NECONFORTÁBIL, -Ă, *neconfortabili, -e,* adj. Lipsit de confort; incomod; inconfortabil. — Pref. *ne-* + **confortabil.**

NECONSECVÉNT, -Ă, *neconsecvenți, -te,* adj. Lipsit de consecvență, care își schimbă ideile, concepțiile etc.; schimbător, instabil, inconstant, nestatornic, inconsecvent. — Pref. *ne-* + **consecvent.**

NECONSECVÉNȚĂ, *neconsecvențe,* s.f. (Rar) Inconsecvență. — Pref. *ne-* + **consecvență** (după fr. *inconséquence).*

NECONSISTÉNT, -Ă, *neconsistenți, -te,* adj. Care este lipsit de consistență, de soliditate, inconsistent; fără tărie; slab, moale. — Pref. *ne-* + **consistent.**

NECONSOLÁBIL, -Ă, *neconsolabili, -e,* adj. Care nu poate fi consolat; nemângâiat. — Pref. *ne-* + **consolabil.**

NECONSOLÁT, -Ă, *neconsolați, -te,* adj. Care nu este sau nu poate fi consolat; nemângâiat. — Pref. ne- + **consolat** (după fr. *inconsolé).*

NECONSTITUȚIONÁL, -Ă, *neconstituționali, -e,* adj. Care nu este conform Constituției. [Pr.: *-ți-o-*] — Pref. *ne-* + **constituțional**

NECONSUMÁT, -Ă, *neconsumați, -te,* adj. Care nu este consumat sau folosit pentru satisfacerea unor trebuințe. — Pref. *ne-* + **consumat.**

NECONTENÍT, -Ă, *neconteniți, -te,* adj., adv. (Care se întâmplă, are loc) fără întrerupere, continuu, neîncetat. — Pref. *ne-* + **contenit.**

NECONTESTÁBIL, -Ă, *necontestabili, -e,* adj. (Rar) Incontestabil. — Pref. *ne-* + **contestabil.**

NECONTESTÁT, -Ă, *necontestați, -te,* adj. Care nu este (sau nu poate fi) contestat; incontestabil, recunoscut (ca valabil); evident. — Pref. *ne-* + **contestat** (după fr. *incontesté*).

NECONTROLÁT, -Ă, *necontrolați, -te,* adj. **1.** Care nu este supus controlului. **2.** Care nu se află sub dominația, stăpânirea cuiva. **3.** (Despre gesturi, acțiuni ale oamenilor) Care nu este sau nu poate fi dirijat. — Pref. *ne-* + **controlat.**

NECONTURÁT, -Ă, *neconturați, -te,* adj. Fără contururi precise; *fig.* neclar. — Pref. *ne-* + **conturat.**

NECONVENÁBIL, -Ă, *neconvenabili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu este convenabil; inconvenabil. — Pref. *ne-* + **convenabil.**

NECONVENȚIONÁL, -Ă, *neconvenționali, -e,* adj. **1.** Care nu este convențional (**1**). **2.** (Despre artă) Care nu se supune convențiilor, canoanelor; original. ✦ (Despre caracter, fire etc.) Plin de naturalețe, spontan. **3.** (Despre surse de energie) Care nu a fost impus prin folosire îndelungată. [Pr.: *-ți-o-*] — Pref. *ne-* + **convențional.**

NECONVERTÍBIL, -Ă, *neconvertibili, -e,* adj. Care nu este convertibil; inconvertibil. — Pref. *ne-* + **convertibil.**

NECONVINGĂTÓR, -OÁRE, *neconvingători, -oare,* adj. Care nu are putere de convingere. — Pref. *ne-* + **convingător.**

NECOOPERATIVIZÁT, -Ă, *necooperativizați, -te,* adj. (Ieșit din uz) Care nu a fost integrat în sistemul de cooperativizare. [Pr.: *-co-o-*] — Pref. *ne-* + **cooperativizat.**

NECOORDONÁRE, *necoordonări,* s.f. Lipsă de coordonare (**1**), imposibilitate de coordonare (**1**); incoordonare. [Pr.: *-co-or-*] — Pref. *ne-* + **coordonare.**

NECOORDONÁT, -Ă, *necoordonați, -te,* adj. Care nu este pus de acord (cu celelalte părți sau în toate părțile sale). [Pr.: *-co-or-*] — Pref. *ne-* + **coordonat.**

NECÓPT, NECOÁPTĂ, *necopți, necoapte,* adj. Care nu este bine copt; crud. ✦ (Despre fructe) Care nu a ajuns încă în stadiul de maturitate. ✦ Fig. Lipsit de maturitate, de experiență. — Pref. *ne-* + **copt.**

NECORECTITÚDINE, *necorectitudini,* s.f. Lipsă de corectitudine; purtare sau faptă necorectă; necinste, șarlatanie, înșelătorie, incorectitudine. — Pref. *ne-* + **corectitudine.**

NECORESPUNZĂTÓR, -OÁRE, *necorespunzători, -oare,* adj. Care nu este corespunzător, adecvat cu... — Pref. *ne-* + **corespunzător.**

NECOVÂRȘÍT, -Ă, *necovârșiți, -te,* adj. (Înv.) Foarte mare, nesfârșit, imens. — Pref. *ne-* + **covârșit.**

NECREDINCIÓS, -OÁSĂ, *necredincioși, -oase,* adj., s.m. și f. **1.** (Om) care își calcă cuvântul dat; (om) infidel. **2.** (Om) care nu se încrede (ușor) în ceva. **3.** (Om) care nu are nicio credință religioasă; ateu; (om) care se abate de la dogmele unei religii, în special de la dogmele religiei creștine; eretic. ✦ Spec. (Înv. și pop.) Mahomedan; turc. — Pref. *ne-* + **credincios.**

NECREDÍNȚĂ, *necredințe,* s.f. **1.** Comportare necinstită, înșelăciune, trădare; lipsă de fidelitate; infidelitate. **2.** Lipsă de credință religioasă; ateism; nerespectare a dogmelor bisericești; credință greșită, erezie. — Pref. *ne-* + **credință.**

NECREZÚT, -Ă, *necrezuți, -te,* adj. (Înv.) Care nu este de crezut, care nu se poate crede. ✦ Nemaipomenit, extraordinar. — Pref. *ne-* + **crezut.**

NECRISTALIZÁT, -Ă, *necristalizați, -te,* adj. (Despre substanțe) Care nu prezintă o stare cristalină regulată; care nu a luat o formă precisă, potrivită; amorf. ✦ Fig. Care nu s-a închegat, nu s-a limpezit, nu s-a clarificat. — Pref. *ne-* + **cristalizat.**

NECROBÍE, *necrobii,* s.f. Insectă coleopteră care trăiește pe cadavre *(Necrobia).* — Din fr. **nécrobie.**

NECROBIÓTIC, -Ă, *necrobiotici, -ce,* adj. (Med.) Care se referă la necrobioză. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **nécrobiotique.**

NECROBIÓZĂ, *necrobioze,* s.f. (Med.) **1.** Moarte a celulelor într-un țesut viu. **2.** Zonă de necroză existentă într-un țesut, ca rezultat al unei leziuni distrofice anterioare. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **nécrobiose.**

NECROFÁG, -Ă, *necrofagi, -ge,* adj., s.m. (Animal) care se hrănește cu cadavre. — Din fr. **nécrophage.**

NECROFAGÍE s.f. Caracteristică a unor animale de a se hrăni cu cadavre. — **Necrofag** + suf. *-ie*.

NECROFÍL, -Ă, *necrofili, -e,* adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de necrofilie. — Din fr. **nécrophile.**

NECROFILÍE s.f. (Med.) Atracție sexuală morbidă pentru cadavre. — Din fr. **nécrophilie.**

NECROFÓB, -Ă, *necrofobi, -e,* adj., s.m. și f. (Med.) (Persoană) care suferă de necrofobie. — Din fr. **nécrophobe.**

NECROFOBÍE, s.f. (Med.) **1.** Teamă patologică de cadavre, de morți. **2.** Teamă patologică de moarte. — Din fr. **nécrophobie.**

NECROFÓR, *necrofori,* s.m. Gen de insecte din ordinul coleopterelor, care se hrănesc cu cadavre; gropar *(Necrophorus)*. — Din fr. **nécrophore.**

NECROLÓG, *necrologuri,* s.n. Discurs, articol sau anunț cu caracter funebru în care de obicei sunt relevate calitățile morale și valoarea socială a unei persoane decedate de curând. ✦ Anunț prin care se face cunoscut decesul cuiva. — Din fr. **nécrologe.**

NECROLÓGIC, -Ă, *necrologici, -ce,* adj. Care se referă la necrologie. — Din fr. **nécrologique.**

NECROLOGÍE, *necrologii,* s.f. Listă care cuprinde numele oamenilor de seamă morți într-o anumită perioadă de timp. — Din fr. **nécrologie.**

NECROMÁN, -Ă s.m. și f. v. **necromant.**

NECROMANÍE, *necromanii,* s.f. Preocupare patologică pentru moarte, pentru morți. — Din lat. **necromania.**

NECROMÁNT, -Ă, *necromanți, -te,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu necromanția. [Var.: (înv.) **necromán, -ă** s.m. și f.] — Din ngr. **nekrómantis,** fr. **nécroman(t).**

NECROMÁNTIC, -Ă, *necromantici, -ce,* adj. Privitor la necromanție, din domeniul necromanției. — Din fr. **nécromantique.**

NECROMANȚÍE s.f. Practică magică constând în invocarea morților pentru aflarea viitorului. — Din lat. **necromantia,** it. **necromanzia,** fr. **nécromancie.**

NECRÓPOLĂ, *necropole,* s.f. Cimitir (de inhumație sau de incinerație) din Antichitate; locul (într-un lăcaș de cult) unde se află mormintele unei familii princiare sau regale; *p. gener.* cimitir. ✦ Criptă. — Din fr. **nécropole.**

NECRÓPSIC, -Ă, *necropsici, -ce,* adj. (Med.) De necropsie. — Din fr. **nécropsique.**

NECROPSÍE, *necropsii,* s.f. (Med.) Autopsie. — Din fr. **nécropsie.**

NECROSPERMÍE, *necrospermii*, s.f. (Med.) Prezență în spermă a spermatozoizilor morți, cauză a sterilității masculine. — Din fr. **nécrospermie.**

NECRÓTIC, -Ă, *necrotici, -ce,* adj. (Med.) Necrozat. — Din fr. **nécrotique,** engl. **necrotic.**

NECROTOMÍE, *necrotomii*, s.f. Disecție făcută pe cadavre. — Din fr. **nécrotomie.**

NECROZÁ, pers. 3 *necrozează,* vb. I. Refl. (Despre țesuturi sau organe) A suferi, a fi atins de necroză. — Din fr. **nécroser.**

NECROZÁRE, *necrozări,* s.f. Acțiunea de *a se necroza* și rezultatul ei. — V. **necroza.**

NECROZÁT, -Ă, *necrozați, -te,* adj. (Despre țesuturi sau organe) Atins de necroză. — V. **necroza.**

NECRÓZĂ, *necroze,* s.f. Moarte a unor țesuturi sau organe vii ale plantelor sau ale animalelor, provocată de întreruperea circulației sangvine, de infecții, arsuri etc. — Din fr. **nécrose.**

NECRUȚÁT adv. (Înv.) Fără milă, în mod necruțător. — Pref. *ne-* + **cruțat.**

NECRUȚĂTÓR, -OÁRE, *necruțători, -oare,* adj. Care nu cruță, care nu are milă; crud, neîndurător, neînduplecat, nemilos. ✦ Înverșunat, aspru. *Vânt necruțător*. — Pref. *ne-* + **crutător.**

NECTÁR, (3) *nectaruri,* s.n. **1.** Lichid secretat de glandele nectarifere ale plantelor și care, colectat de albine, este transformat în miere. **2.** (În mitologia greacă) Băutură a zeilor care îi făcea nemuritori pe cei ce o gustau. ✦ P. ext. Băutură minunată, delicioasă. **3.** Băutură preparată pe baza sucului natural extras din fructe. *Nectar de caise*. [Pl. **(3)** și: *nectare*] — Din ngr. **néktar,** lat., fr. **nectar,** germ. **Nektar.**

NECTARIFÉR, -Ă, *nectariferi, -e,* adj. (Despre plante sau părți ale lor) Care secretă nectar (**1**). — Din fr. **nectarifère.**

NECTÁRII s.f. pl. Glande nectarifere. — Din fr. **nectaires** (după *nectar)*.

NECTARÍNĂ, *nectarine*, s.f. Varietate de piersici cu pielița fără puf. — Din fr. **nectarine.**

NECTÓN s.n. (Cu sens colectiv) Totalitatea organismelor care înoată în masa apei prin mișcări proprii. — Din it. **necton.**

NECUGETÁRE, *necugetări,* s.f. Acțiune, faptă necugetată; nechibzuință, nesocotință. — Pref. *ne-* + **cugetare.**

NECUGETÁT, -Ă, *necugetați, -te*, adj. Care nu este chibzuit, socotit (în acțiunile sale); nechibzuit, nesocotit. ✦ (Adverbial) Fără a cugeta, fără a chibzui; în mod ușuratic. — Pref. *ne-* + **cugetat.**

NECULTIVÁT, -Ă, *necultivați, -te*, adj. **1.** (Despre plante) Care nu se cultivă. **2.** (Despre oameni) Care nu este cultivat, educat, instruit. — Pref. *ne-* + **cultivat.**

NECÚM adv., conj. (Înv. și pop.) **1.** Adv. Nicidecum. **2.** Conj. (Și) cu atât mai puțin; darămite. ✦ (În construcții afirmative) Cu atât mai mult, dar încă. — Pref. *ne-* + **cum.**

NECUMPĂNÍRE, *necumpăniri,* s.f. Lipsă de cumpănire. — Pref. *ne-* + **cumpănire.**

NECUMPĂNÍT, -Ă, *necumpăniți, -te*, adj. Care nu este cumpănit; lipsit de chibzuială, fără precauție; pripit. — Pref. *ne-* + **cumpănit.**

NECUMPĂTÁRE, *necumpătări*, s.f. Lipsă de cumpătare, nechibzuință. — Pref. *ne-* + **cumpătare.**

NECUMPĂTÁT, -Ă, *necumpătați, -te,* adj. Lipsit de cumpătare; nechibzuit. — Pref. *ne-* + **cumpătat.**

NECUNOÁȘTERE, *necunoașteri,* s.f. Lipsă de cunoaștere. — Pref. *ne-* + **cunoaștere.**

NECUNOSCĂTÓR, -OÁRE, *necunoscători, -oare,* adj. Care nu este cunoscător. — Pref. *ne-* + **cunoscător.**

NECUNOSCÚT, -Ă, *necunoscuți, -te*, adj., s.m., s.f., s.n. **1.** Adj., s.m. și f. (Om) care nu este cunoscut, despre care nu se știe nimic; *p. ext.* tainic, ascuns. ✦ (Despre scriitori, artiști, creatori) Extrem de puțin cunoscut (și apreciat); obscur; anonim. **2.** S.n. Ceea ce nu este (încă) cunoscut, ceea ce depășește cunoștințele omului. **3.** S.f. (Mat.) Mărime care apare într-o problemă sau într-o ecuație și care se cere determinată. — Pref. *ne-* + **cunoscut.**

NECUPRÍNS, -Ă, *necuprinși, -se,* adj., s.n. **1**. Adj. Care nu este sau nu poate fi cuprins între anumite limite; imens, infinit. ✦ Care nu poate fi pătruns cu mintea, înțeles. **2.** S.n. Spațiu, întindere nelimitată; nemărginire, imensitate; infinit. — Pref. *ne-* + **cuprins.**

NECURÁT, -Ă, *necurați, -te,* adj. **1.** Murdar. ✦ Fig. Necinstit, dubios, incorect. **2.** Blestemat, spurcat; diavolesc. ✧ *Duh necurat* = spirit rău. ✦ (Substantivat, m. art.; pop.) Dracul, diavolul. — Pref. *ne-* + **curat.**

NECURĂȚÁT, -Ă, *necurățați, -te,* adj. **1.** Care este plin de murdărie, de impurități. **2.** (Despre fructe, legume, ouă) Căruia nu i-a fost îndepărtată coaja. — Pref. *ne-* + **curățat.**

NECURĂȚÉNIE, (2) *necurățenii*, s.f. **1.** (Rar) Lipsă de curățenie. **2.** Concr. murdărie, gunoi. — Pref. *ne-* + **curățenie.**

NECURĂȚÍE, *necurății,* s.f. (Înv.) Murdărie, necurățenie. — Pref. *ne-* + **curăție.**

NECURMÁT, -Ă, *necurmați, -te,* adj., adv. (Pop.) (Care se întâmplă, are loc etc.) necontenit, neîncetat, continuu. — Pref. *ne-* + **curmat.**

NECUVÂNTĂTÓR, -OÁRE, *necuvântători, -oare,* adj. Care nu vorbește. ✦ (Substantivat) Animal. — Pref. *ne-* + **cuvântător.**

NECUVIINCIÓS, -OÁSĂ, *necuviincioși, -oase,* adj. Care este lipsit de bună-cuviință, de respect, de politețe; care nu este cuviincios; obraznic. — Pref. *ne-* + **cuviincios.**

NECUVIÍNȚĂ, *necuviințe,* s.f. Lipsă de respect; faptă, atitudine, vorbă lipsită de cuviință; indecență, obrăznicie; impolitețe, grosolănie, mojicie. — Pref. *ne-* + **cuviință.**

NEDECAPOTÁBIL, -Ă, *nedecapotabili, -e,* adj. (Despre automobile) La care capota nu se poate strânge sau ridica după necesitate. — Pref. *ne-* + **decapotabil.**

NEDECLINÁBIL, -Ă, *nedeclinabili, -e,* adj. (Gram.) Care nu se declină (**1**); indeclinabil. — Pref. *ne-* + **declinabil.**

NEDECOLORÁT, -Ă, *nedecolorați, -te,* adj. **1.** Care nu și-a pierdut total sau parțial culoarea. **2.** Care și-a păstrat culoarea inițială. — Pref. *ne-* + **decolorat.**

NEDEFINÍBIL, -Ă, *nedefinibili, -e,* adj. Care nu poate fi definit, care nu se poate explica; nedeterminat, neprecis, nelămurit, indefinibil. — Pref. *ne-* + **definibil.**

NEDEFINÍT, -Ă, *nedefiniți, -te,* adj. **1.** Care nu este definit; lipsit de contur sau de precizie; vag. **2.** (Gram.; despre articole, adjective, pronume, numerale) Nehotărât. **3.** ✧ (Mat.; în sintagma) *Integrală nedefinită (a unei funcții)* = funcție a cărei derivată este funcția dată. — Pref. *ne-* + **definit** (după fr. *indéfini)*.

NEDEFORMÁBIL, -Ă, *nedeformabili, -e,* adj. (Despre corpuri) Care nu se poate deforma; (rar) indeformabil. — Pref. *ne-* + **deformabil.**

NEDEFRIȘÁBIL, -Ă, *nedefrișabili, -e,* adj. (Rar) Indefrișabil. — Pref. *ne-* + **defrișabil.**

NEDÉIE, *nedei,* s.f. **1.** Petrecere câmpenească populară de origine pastorală organizată de obicei cu prilejul unei sărbători sau al unui hram. **2.** Loc (plan) pe vârful unui munte. [Pl. și: *nedeie*] — Din sl. **nedělja** „duminică”.

NEDELICÁT, -Ă, *nedelicați, -te,* adj. Lipsit de delicatețe; (rar) indelicat. — Pref. *ne-* + **delicat.**

NEDELICATÉȚE, (2) *nedelicateți,* s.f. **1.** Lipsă de delicatețe. **2.** Gest, atitudine sau vorbă lipsită de delicatețe; impolitețe, indelicatețe. — Pref. *ne-* + **delicatețe** (după fr. *indélicatesse)*.

NEDÉMN, -Ă, *nedemni, -e,* adj. Care nu este demn, nu este la înălțimea așteptată; nevrednic. — Pref. *ne-* + **demn** (după fr. *indigne*).

NEDEMONSTRÁBIL, -Ă, *nedemonstrabili, -e,* adj. Care nu poate fi demonstrat, dovedit; (rar) indemonstrabil. — Pref. *ne-* + **demonstrabil**.

NEDEMONTÁBIL, -Ă, *nedemontabili, -e,* adj. Care nu poate fi demontat; care nu este făcut pentru a fi demontat. — Pref. *ne-* + **demontabil.**

NEDEPĂNUȘÁT, -Ă, *nedepănușați, -te*, adj. (Despre știuleți de porumb) Care nu este desfăcut de pănuși. — Pref. *ne-* + **depănușat**[2]**.**

NÉDER, *nederi,* s.m. (Reg.) Om nătâng; om zăpăcit, nebun. — Et. nec.

NEDESĂVÂRȘÍRE, *nedesăvârșiri,* s.f. (Rar) Imperfecțiune, scădere, lipsă, cusur. — Pref. *ne-* + **desăvârșire.**

NEDESCIFRÁBIL, -Ă, *nedescifrabili, -e,* adj. (Despre un text sau despre scrisul cuiva) Care nu se poate descifra; de neînțeles, indescifrabil, necitet, ilizibil. — Pref. *ne-* + **descifrabil.**

NEDESLUȘÍT, -Ă, *nedeslușiți, -te,* adj. Care nu este deslușit, clar, care nu se poate distinge (precis); lipsit de claritate, greu de înțeles; nelămurit, confuz. ✦ (Adverbial) În mod neclar, cu contururi vagi. — Pref. *ne-* + **deslușit.**

NEDESPĂRȚÍT, -Ă, *nedespărțiți, -te,* adj. Care nu este despărțit sau fragmentat, care nu poate fi despărțit, indivizibil; care sau de care nu se desparte, nu se îndepărtează niciodată, inseparabil. — Pref. *ne-* + **despărțit.**

NEDEȘIRÁBIL, -Ă, *nedeșirabili, -e,* adj. (Despre țesături, tricotaje etc.) Care nu se poate deșira (ușor); indeșirabil (**1**). — Pref. *ne-* + **deșirabil.**

NEDETERMINÁBIL, -Ă, *nedeterminabili, -e,* adj. Care nu poate fi determinat; indeterminabil. — Pref. *ne-* + **determinabil.**

NEDETERMINÁRE, *nedeterminări,* s.f. **1**. (Mat.) Imposibilitate de a putea afla în mod univoc valorile necunoscutelor care intră într-o problemă. **2.** Lipsă de determinare; indeterminare. ✦ Situație incertă, neclară. — Pref. *ne-* + **determinare.**

NEDETERMINÁT, -Ă, *nedeterminați, -te,* adj. Care nu este precizat, stabilit; care nu este definit sau cunoscut cu precizie. — Pref. *ne-* + **determinat.**

NEDEZINFECTÁT, -Ă, *nedezinfectați, -te,* adj. Care nu a fost dezinfectat. — Pref. *ne-* + **dezinfectat**[2]**.**

NEDEZLEGÁT, -Ă, *nedezlegați, -te,* adj. **1.** Care nu a fost desfăcut din legături. **2.** Fig. A cărui rezolvare, explicație nu este găsită. — Pref. *ne-* + **dezlegat.**

NEDEZLIPÍT, -Ă, *nedezlipiți, -te,* adj. Care nu este sau nu poate fi dezlipit sau despărțit; care este nelipsit (de undeva). — Pref. *ne-* + **dezlipit.**

NEDEZMINȚÍT, -Ă, *nedezmințiți, -te,* adj. Care nu se dezminte (niciodată); consecvent. — Pref. *ne-* + **dezmințit.**

NEDIFERENȚIÁT, -Ă, *nediferențiați, -te,* adj. Care nu se deosebește, nu se distinge cu nimic (de altceva sau de altcineva). [Pr.: *-ți-at*] — Pref. *ne-* + **diferențiat.**

NEDISCIPLINÁT, -Ă, *nedisciplinați, -te,* adj. Care nu se supune ordinii și disciplinei, care manifestă spirit de indisciplină; indisciplinat, nesupus. — Pref. *ne* + **disciplinat.**

NEDISEMINÁRE, *nediseminări,* s.f. Nerăspândire, nepropagare. — Pref. *ne-* + **diseminare.**

NEDISIMULÁT, -Ă, *nedisimulați, -te,* adj. Care nu este disimulat; lipsit de ipocrizie. — Pref. *ne-* + **disimulat.**

NEDISPÚS, -Ă, *nedispuși, -se,* adj. Care nu este bine dispus, care este supărat, mâhnit. — Pref. *ne-* + **dispus.**

NEDISTRIBUÍT, -Ă, *nedistribuiți, -te,* adj. Care nu este distribuit. [Pr.: *-bu-it*] — Pref. *ne-* + **distribuit.**

NEDIVIZÁT, -Ă, *nedivizați, -te,* adj. Care nu este divizat, împărțit. — Pref. *ne-* + **divizat.**

NEDIVIZÍBIL, -Ă, *nedivizibili, -e,* adj. Care nu este divizibil, care nu poate fi divizat, împărțit; indivizibil. — Pref. ne- + **divizibil.**

NEDIZOLVÁT, -Ă, *nedizolvați, -te,* adj. (Despre substanțe) Care nu este dizolvat. — Pref. *ne-* + **dizolvat.**

NEDOMOLÍT, -Ă, *nedomoliți, -te,* adj. Care nu este sau nu poate fi domolit; nepotolit; neastâmpărat. — Pref. *ne-* + **domolit.**

NEDORÍT, -Ă, *nedoriți, -te,* adj. Care nu este dorit; indezirabil. — Pref. *ne-* + **dorit.**

NEDORMÍT, -Ă, *nedormiți, -te,* adj. (Despre oameni) Care nu a dormit (destul sau deloc). ✦ (Despre timpul destinat somnului) Petrecut fără somn. — Pref. *ne-* + **dormit.**

NEDOSPÍT, -Ă, *nedospiți, -te,* adj. (Despre aluat) Care nu a dospit (**1**). ✦ (Despre alimente și despre unele materii organice) Care nu a fermentat. — Pref. *ne-* + **dospit.**

NEDRÉPT, NEDREÁPTĂ, *nedrepți, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care nu este drept, obiectiv cu cei din jur; care nu este conform cu dreptatea, cu normele stabilite; incorect, ilegal; abuziv. ✧ Loc. adv. *Pe nedrept* sau (substantivat) *pe nedreptul* = în mod silnic, samavolnic; în mod neîntemeiat, fără temei. **2.** (Înv.; gram.; despre complemente sau propoziții completive) Indirect. — Pref. *ne-* + **drept.**

NEDREPTÁTE, *nedreptăți,* s.f. Lipsă de dreptate; faptă, situație nedreaptă; inechitate; injustiție. — Pref. *ne-* + **dreptate.**

NEDREPTĂȚÍ, *nedreptățesc*, vb. IV. Tranz. A trata pe cineva în chip nedrept, a(-i) face cuiva o nedreptate. — Din **nedreptate.**

NEDREPTĂȚÍT, -Ă, *nedreptățiți, -te,* adj. Căruia i s-a făcut o nedreptate. — V. **nedreptăți.**

NEDUMERÍ, *nedumeresc,* vb. IV. Tranz. A face să fie nedumerit, să nu înțeleagă ceva, a pune pe cineva în încurcătură; a mira. [Var.: **nedumirí** vb. IV] — Din **nedumerit** (derivat regresiv).

NEDUMERÍRE, *nedumeriri,* s.f. Starea celui nedumerit; mirare; încurcătură. — Pref. *ne-* + **dumerire.**

NEDUMERÍT, -Ă, *nedumeriți, -te,* adj. Care nu este dumerit, lămurit; care este mirat, încurcat în fața unui fapt, a unui lucru etc.; neașteptat, neclar. [Var.: **nedumirít, -ă** adj.] — Pref. *ne-* + **dumerit.**

NEDUMIRÍ vb. IV **nedumeri**.

NEDUMIRÍT, -Ă adj. v. **nedumerit.**

NEDUREROS, -OÁSĂ, *nedureroși, -oase,* adj. Care nu provoacă sau exprimă durere (fizică ori morală). ✦ (Adverbial) Fără durere. — Pref. *ne-* + **dureros.**

NEECHILIBRÁT, -Ă, *neechilibrați, -te,* adj. **1.** Care nu se află în stare de echilibru. ✦ (Despre valori, prețuri, bugete) Care nu este just proporționat. **2.** Fig. (Despre oameni) Nechibzuit, necumpătat. — Pref. *ne-* + **echilibrat.**

NEECHITÁBIL, -Ă, *neechitabili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care nu este echitabil; nedrept, inechitabil. *Schimburi comerciale neechitabile*. — Pref. *ne-* + **echitabil.**

NEECHITÁTE, *neechități,* s.f. Nedreptate, injustețe, inechitate. — Pref. *ne-* + **echitate.**

NEECONÓMIC, -Ă, *neeconomici, -ce,* adj. **1**. Care nu aparține economiei (**1**). **2.** Care nu corespunde principiilor economice; neeconomicos (**2**). **3.** Care nu dovedește spirit de economie sau nu permite economii; neeconomicos (**1**). — Pref. *ne-* + **economic** (după engl. *non-economic).*

NEECONOMICÓS, -OÁSĂ, *neeconomicoși, -oase,* adj. **1.** Care nu dovedește spirit de economie sau nu permite economii; neeconomic (**3**). **2.** Care nu corespunde principiilor economice; neeconomic (**2**). — Pref. *ne-* + **economicos.**

NEEDIFICATÓR, -OÁRE, *needificatori, -oare,* adj. Care nu edifică (**2**); neclar. — Pref. *ne-* + **edificator.**

NEEFECTUÁT, -Ă, *neefectuați, -te,* adj. Care nu este realizat, înfăptuit; care nu este îndeplinit, executat. [Pr.: *-tu-at*] — Pref. *ne-* + **efectuat.**

NEEFICIÉNT, -Ă, *neeficienți, -te,* adj. Care nu este eficient; ineficace; ineficient. [Pr.: *-fi-ci-ent*] — Pref. *ne-* + **eficient.**

NEEFICIÉNȚĂ, *neeficiențe,* s.f. Lipsă de eficiență, ineficacitate. [Pr.: *-fi-ci-en-*] — Pref. *ne-* + **eficiență.**

NEEGALÁBIL, -Ă, *neegalabili, -e,* adj. Care nu poate fi egalat; care nu poate fi comparat cu nimic, cu nimeni; inegalabil. — Pref. *ne-* + **egalabil.**

NEEGALÁT, -Ă, *neegalați, -te,* adj. Care nu a fost egalat, atins. — Pref. *ne-* + **egalat.**

NEEGALITÁTE, *neegalități,* s.f. Faptul de a fi neegal, lipsă de egalitate; inegalitate, disproporție. — Pref. *ne-* + **egalitate.**

NEELEGÁNT, -Ă, *neeleganți, -te,* adj. Care nu este elegant în vorbire, în purtare etc.; inelegant. — Pref. *ne-* + **elegant.**

NEELEGÁNȚĂ s.f. Lipsă de eleganță, de finețe, de tact în vorbire, în purtare; vorbă sau comportare lipsită de finețe, de tact; (rar) ineleganță. — Pref. *ne-* + **eleganță.**

NEELIGÍBIL, -Ă, *neeligibili, -e,* adj. Care nu este eligibil, care nu are calitățile cerute de lege pentru a putea fi ales; ineligibil. — Pref. *ne-* + **eligibil.**

NEELIGIBILITÁTE s.f. Însușirea sau starea unei persoane neeligibile; ineligibilitate. — Pref. *ne-* + **eligibilitate.**

NEEPUIZÁBIL, -Ă, *neepuizabili, -e,* adj. Care nu poate fi epuizat, care nu se termină niciodată; *p. ext.* extrem de abundent, de bogat; inepuizabil. [Pr.: *-pu-i-*] — Pref. *ne-* + **epuizabil.**

NEERLANDÉZ, -Ă, *neerlandezi, -e,* adj. (Rar) Olandez. ✦ (Sustantivat, f.) Limbă vorbită de olandezi și de flamanzi. — Din fr. **néerlandais.**

NEESENȚIÁL, -Ă, *neesențiali, -e,* adj. Care nu constituie partea cea mai importantă a unei probleme sau a unui lucru, care nu ține de esență (**1**); (rar) inesențial. [Pr.: *-ți-al*] — Pref. *ne-* + **esențial** (după engl. *non-essential).*

NEESTÉTIC, -Ă, *neestetici, -ce,* adj. Care nu este estetic; inestetic, urât. — Pref. *ne-* + **estetic.**

NEETÁNȘ, -Ă, *neetanși, -e,* adj. Care nu este etanș. — Pref. *ne-* + **etanș** (după fr. *non-étanche).*

NEETANȘEITÁTE, *neetanșeități,* s.f. Lipsă de etanșeitate. [Pr.: *-șe-i-*] — Pref. *ne-* + **etanșeitate** (după fr. *non-étanchéité).*

NEEUCLIDIÁN, -Ă, *neeuclidieni, -e,* adj. (În sintagma) *Geometrie neeuclidiană* = ramură a geometriei în care se infirmă postulatul lui Euclid privitor la două drepte paralele tăiate de o secantă. [Pr.: *-e-u-cli-di-a-*] — Pref. *ne-* + **euclidian** (după fr. *noneuclidien)*.

NEEVALUÁT, -Ă, *neevaluați, -te,* adj. A cărui valoare, cantitate etc. nu a fost evaluată. [Pr.: *-lu-at*] — Pref. *ne-* + **evaluat.**

NEEVOLUÁT, -Ă, *neevoluați, -te,* adj. Care nu este evoluat, dezvoltat (din punct de vedere intelectual). [Pr.: *-lu-at*] — Pref. *ne-* + **evoluat.**

NEEXÁCT, -Ă, *neexacți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care nu este exact; inexact, neadevărat. ✦ (Rar; despre oameni) Nepunctual. [Pr.: *-eg-zact*] — Pref. *ne-* + **exact.**

NEEXACTITÁTE, *neexactități,* s.f. Lipsă de exactitate, inexactitate; (concr.) afirmație inexactă, greșeală, eroare, neadevăr. ✦ Lipsă de punctualitate. [Pr.: *-eg-zac-*] — Pref. *ne-* + **exactitate.**

NEEXCITÁBIL, -Ă, *neexcitabili, -e,* adj. Care nu poate fi (ușor) excitat; (rar) inexcitabil. — Pref. *ne-* + **excitabil.**

NEEXCITABILITÁTE s.f. Lipsă de excitabilitate; (rar) inexcitabilitate. — Pref. *ne-* + **excitabilitate.**

NEEXECUTÁRE s.f. Faptul de *a nu executa*. [Pr.: *-eg-ze-*] — Pref. ne-+ **executare** (după fr. *non-exécution).*

NEEXPERIMENTÁT, -Ă, *neexperimentați, -te,* adj. **1.** (Despre persoane) Căruia îi lipsește experiența, nedeprins cu...; care are insuficientă experiență; inexpe-rimentat. **2.** (Despre materiale, metode etc.) Care nu a fost încă experimentat. — Pref. *ne-* + **experimentat.**

NEEXPLOATÁT, -Ă, *neexploatați, -te,* adj. **1.** Care nu este exploatat (**1**); (rar) inexploatat (**1**). **2.** Care nu a fost dat în exploatare (**3**); (rar) inexploatat (**2**). — Pref. *ne-* + **exploatat.**

NEEXPLORÁBIL, -Ă, *neexplorabili, -e,* adj. (Adesea fig.) Care nu poate fi explorat, cercetat, analizat; inexplorabil. — Pref. *ne-* + **explorabil.**

NEEXPLORÁT, -Ă, *neexplorați, -te,* adj. (Adesea fig.) Care nu a fost explorat, cercetat, analizat; necercetat, inexplorat. — Pref. *ne-* + **explorat.**

NEEXPRIMÁBIL, -Ă, *neexprimabili, -e,* adj. Care nu poate fi exprimat prin cuvinte; de nespus; inefabil, inexprimabil. — Pref. *ne-* + **exprimabil.**

NEFALÍSM s.n. (Livr.) Abstinență de la orice băutură alcoolică. — Din fr. **néphalisme.**

NEFALÍST, -Ă, *nefaliști, -ste,* adj., s.m. și f. (Livr.) (Adept) al nefalismului. — Din fr. **néphaliste.**

NEFALSIFICÁT, -Ă, *nefalsificați, -te,* adj. Care nu este falsificat. — Pref. *ne-* + **falsificat.**

NEFAMILÍST, -Ă, *nefamiliști, -ste,* adj. Care nu este căsătorit, care nu și-a întemeiat o familie. — Pref. *ne-* + **familist.**

NEFÁST, -Ă, *nefaști, -ste,* adj. Care aduce nenorocire, necaz, supărare; dăunător, fatal. — Din fr. **néfaste.**

NEFAVORÁBIL, -Ă, *nefavorabili, -e,* adj. Care nu este favorabil; care este în dezavantajul, în defavoarea cuiva sau a ceva; *spec.* (despre vreme) caracterizat prin condiții neprielnice (de temperatură, umiditate etc.). — Pref. *ne-* + **favorabil.**

NEFĂCÚT, -Ă, *nefăcuți, -te,* adj. Care nu a fost făcut, creat, săvârșit. — Pref. *ne-* + **făcut[2].**

NEFĂȚĂRÍT, -Ă, *nefățăriți, -te,* adj. (Înv.) Lipsit de prefăcătorie; sincer, deschis; obiectiv, drept. — Pref. *ne-* + **fățărit.**

NEFÂRTÁT, *nefârtați,* s.m. (Reg.) Dușman, neprieten. ✦ (Art.) Diavolul. — Pref. *ne-* + **fârtat.**

NEFELOMANȚÍE s.f. (Livr.) Ghicitul viitorului prin observarea norilor. — Din fr. **néphélomancie.**

NEFELOMETRÍE s.f. (Chim.) Procedeu de analiză constând în măsurarea concentrației unei emulsii, comparându-i transparența cu un preparat etalon. — Din fr. **néphélémétrie.**

NEFELOMÉTRU, *nefelometre,* s.n. (Chim.) Aparat pentru determinarea concentrației emulsiilor prin metode optice. — Din germ. **Nephelometer.**

NEFÉR, *neferi,* s.m. (Înv.) **1.** Soldat din vechea armată turcă. **2.** Soldat pământean din corpul arnăuților; soldat care făcea parte dintr-o poteră, poteraș. — Din tc. **nefer.**

NEFERICÍ, *nefericesc,* vb. IV. Tranz. A aduce cuiva nefericire. — Din **nefericit** (derivat regresiv).

NEFERICÍRE, *nefericiri,* s.f. Starea, situația celui nefericit; nenorocire; întâmplare, împrejurare care aduce cuiva suferință, necaz, nenorocire. ✧ Loc. adv. *Din nefericire* = din nenorocire, din păcate. — Pref. *ne-* + **fericire.**

NEFERICÍT, -Ă, *nefericiți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care nu este fericit, care îndură suferințe (morale); cuprins de durere; nenorocit. ✦ Nefast. *Zi nefericită.* ✦ Care este într-o stare proastă, neprielnică, care provoacă neplăceri. *Climă nefericită.* — Pref. *ne-* + **fericit.**

NEFERÓS, -OÁSĂ, *neferoși, -oase,* adj. Care nu conține fier. ✦ Care prelucrează materiale ce nu conțin fier. *Industrie neferoasă.* — Pref. *ne-* + **feros.**
NEFERTÍL, -Ă, *nefertili, e-,* adj. Lipsit de fertilitate. — Pref. *ne-* + **fertil.**
NEFERTILIZÁT, -Ă, *nefertilizați, -te,* adj. (Agric.; despre sol) Căruia nu i s-a mărit fertilitatea (prin îngrășăminte, irigații etc.). — Pref. *ne-* + **fertilizat.**
NEFIDÉL, -Ă, *nefideli, -e,* adj. **1.** (Despre oameni) Care nu este fidel; nestatornic, necredincios în sentimente, în angajamente; infidel (**1**); (despre soți) care întreține relații extraconjugale; infidel (**1**). **2.** Care nu exprimă sau nu respectă adevărul, realitatea; inexact, infidel (**2**). — Pref. *ne-* + **fidel.**
NEFIÉRT, NEFIÁRTĂ, *nefierți, nefierte,* adj. Care nu este (destul de) fiert; încă crud. — Pref. *ne-* + **fiert.**
NEFIÍNȚĂ s.f. **1.** (Livr.) Faptul de a nu exista, de a nu fi; inexistență; stare a ceea ce nu există; *p. ext.* neant. **2.** (Înv.) Absență, lipsă dintr-un anumit loc (a unei persoane). — Pref. *ne-* + **ființă.**
NEFINALIZÁT, -Ă, *nefinalizați, -te,* adj. Care nu este realizat până la sfârșit; neterminat. — Pref. *ne-* + **finalizat.**
NEFIRÉSC, -EÁSCĂ, *nefirești,* adj. (Adesea adverbial) Care nu e în firea lucrurilor, care nu e normal, natural; anormal. — Pref. *ne-* + **firesc.**
NÉFLĂ, *nefle,* s.f. (La unele jocuri de cărți) Carte de mică valoare sau fără valoare. — Din fr. **nèfle.**
NEFLEXÍBIL, -Ă, *neflexibili, -e,* adj. Care nu este flexibil; inflexibil. ✦ (Gram.; despre cuvinte sau forma lor) Care este lipsit de flexiune. — Pref. *ne-* + **flexibil** (după fr. *inflexible).*
NEFLEXIBILITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este neflexibil; inflexibilitate. ✦ Fig. Fermitate, tărie, intransigență. — Pref. *ne-* + **flexibilitate.**
NEFOLOSÍT, -Ă, *nefolosiți, -te,* adj. Care nu este folosit, întrebuințat; care nu este degradat, deteriorat (prin folosire îndelungată); neîntrebuințat, neuzat. — Pref. *ne-* + **folosit.**
NEFOLOSITÓR, -OÁRE, *nefolositori, -oare,* adj. Care nu este folositor, care nu folosește la nimic; inutil. — Pref. *ne-* + **folositor.**
NEFONDÁT, -Ă, *nefondați, -te,* adj. Care nu este bazat, întemeiat pe ceva. [Var.: **nefundát, -ă** adj.] — Pref. *ne-* + **fondat.**
NEFOSCÓP, *nefoscoape,* s.n. (Met.) Instrument cu care se determină viteza și direcția de deplasare a norilor. — Din fr. **néphoscope.**
NEFRALGÍE, *nefralgii,* s.f. (Med.) Durere de rinichi. — Din fr. **néphralgie.**
NEFRECTOMÍE, *nefrectomii,* s.f. (Med.) Extirpare a unui rinichi. — Din fr. **néphrectomie.**
NEFRÍDIE, *nefridii,* s.f. Organ de excreție la unele animale nevertebrate. — Din fr. **néphridie.**
NEFRÍPT, -Ă, *nefripți, -te,* adj. Care nu este (destul de) fript; încă crud. — Pref. *ne-* + **fript.**
NEFRÍT s.n. Rocă metamorfică compactă, de culoare verzuie, folosită ca piatră semiprețioasă. — Din fr. **néphrite,** germ. **Nephrit.**
NEFRÍTĂ, *nefrite,* s.f. Boală care constă în inflamarea rinichilor. — Din ngr. **nefrítis,** fr. **néphrite.**
NEFRÍTIC, -Ă, *nefritici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre boli) Care este localizat la rinichi; renal. ✦ Care este folosit în bolile de rinichi. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care suferă de nefrită. — Din ngr. **nefritikós,** lat. **nephriticus,** fr. **néphrétique.**
NEFROGRAFÍE, *nefrografii,* s.f. (Med.) Radiografie a rinichiului făcută cu ajutorul unei substanțe de contrast. — Din fr. **néphrographie.**
NEFROLITOTOMÍE, *nefrolitotomii,* s.f. (Med.) Extragere chirurgicală a unui calcul renal. — Din fr. **néphrolithotomie.**
NEFROLÓGIC, -Ă, *nefrologici, ce,* adj. (Med.) De nefrologie. — Din fr. **néphrologique.**
NEFROLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studiul rinichiului. — Din fr. **néphrologie.**
NEFRÓN, *nefroni,* s.m. (Med.) Unitate morfologică și funcțională a rinichiului. [Pl. și: (n.) *nefroane*] — Din fr. **néphron.**
NEFROPÁT, -Ă, *nefropați, -te,* adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de rinichi. — Din fr. **néphropathe.**
NEFROPATÍE s.f. (Med.) Denumire generică a bolilor de rinichi. — Din fr. **néphropathie.**
NEFROPEXÍE s.f. (Med.) Fixare chirurgicală a unui rinichi deplasat. — Din fr. **néphropexie.**
NEFROPTÓZĂ s.f. (Med.) Boală caracterizată prin deplasarea rinichiului. — Din fr. **néphroptôse.**
NEFROSCLERÓTIC, -Ă, *nefrosclerotici, -ce,* adj. (Med.) Care se referă la nefroscleroză. — Din fr. **néphrosclérotique.**
NEFROSCLERÓZĂ, *nefroscleroze,* s.f. (Med.) Scleroză renală. — Din fr. **néphrosclérose.**
NEFRÓTIC, -Ă, *nefrotici, -ce,* adj. (Med.) De natura nefrozei. — Din fr. **néphrotique.**
NEFRÓZĂ, *nefroze,* s.f. (Med.) Afecțiune cronică a rinichiului pricinuită de tulburări metabolice. — Din fr. **néphrose.**
NEFRUCTUÓS, -OÁSĂ, *nefructuoși, -oase,* adj. Care nu dă rezultatele așteptate, care nu dă roade; zadarnic, inutil, infructuos. [Pr.: *-tu-os*] — Pref. *ne-* + **fructuos.**
NEFUNCȚIONÁL, -Ă, *nefuncționali, -e,* adj. **1.** Care nu este funcțional. **2.** Care nu îndeplinește condițiile pentru a funcționa. ✦ Nefolositor. [Pr.: *-ți-o-*] — Pref. *ne-* + **funcțional** (după fr. *non-fonctionnel).*
NEFUNDÁT, -Ă adj. v. **nefondat.**
NEG, *negi,* s.m. Tumoare mică, rotundă, nedureroasă, care apare pe piele din cauza unei hipertrofii a papilelor. — Lat. **naevus.**
NEGÁ, *neg,* vb. I. Tranz. A contesta existența, necesitatea, obligativitatea unui lucru, a unui fenomen etc.; a nu recunoaște, a nu admite un fapt; a tăgădui. — Din lat. **negare.**
NEGÁRĂ s.f. v. **năgară.**
NEGÁRE, *negări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a nega* și rezultatul ei; contestare, tăgăduire. **2.** (Fil.) Negație (**2**). ✧ *Negarea negației* = una dintre cele trei legi dialectice principale, potrivit căreia dezvoltarea se prezintă ca o înlănțuire de negații dialectice. — V. **nega.**
NEGATÍV, -Ă, *negativi, -e,* adj., s.n. **I**. Adj. **1.** Care exprimă o negare sau un refuz, care neagă ceva. **2.** Lipsit de însușiri bune, de calități, rău; care produce rău, care este periculos. **3.** (Despre numere, mărimi scalare etc.) Care este mai mic decât zero (sau egal cu zero); care se notează în scris cu semnul minus. **4.** (Despre electricitate, sarcini electrice) Care apare la anodul unui element generator electrochimic. **II.** S.n. Imagine fotografică obținută pe un material (film, hârtie etc.), la care distribuția luminii și a umbrei este inversă în raport cu cea reală; *p. ext.* placă, film sau hârtie fotografică pe care s-a obținut o asemenea imagine. — Din it. **negativo,** lat. **negativus,** fr. **négatif,** germ. **negativ.**
NEGATIVÁ, *negativez,* vb. I. Tranz. A încărca, a polariza cu electricitate negativă. — Din **negativ.**
NEGATIVÁRE, *negativări,* s.f. Acțiunea de *a negativa* și rezultatul ei. — V. **negativa.**
NEGATIVÁT, -Ă, *negativați, -te,* adj. Care a fost încărcat cu electricitate negativă. — V. **negativa.**
NEGATIVÍSM s.n. **1.** Atitudine de ignorare voită sau de respingere sistematică a elementelor pozitive pe care le prezintă cineva sau ceva. **2.** Simptom care apare în unele boli mintale caracterizat prin tendința bolnavului de a se împotrivi oricăror solicitări din exterior. — Din fr. **négativisme.**
NEGATIVÍST, -Ă, *negativiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de negativism (**1**), caracteristic negativismului. **2.** S.m. și f. Persoană care are o atitudine negativistă (**1**), care manifestă negativism. — **Negativ** + suf. *-ist.*
NEGATIVITÁTE s.f. (Livr.) Însușirea de a fi negativ. — Din fr. **négativité.**
NEGATIVIZÁ, *negativizez,* vb. I. (Rar) Tranz. (Fiz.) A da un caracter negativ. — Din fr. **négativiser.**
NEGATIVIZÁRE, *negativizări,* s.f. (Rar) Faptul de a negativiza. — V. **negativiza.**
NEGATÓR, -OÁRE, *negatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Livr.) (Persoană) care neagă, combate, contestă (ceva sau pe cineva). — Din fr. **négateur.**
NEGATOSCÓP, *negatoscoape,* s.n. Ecran luminos pentru examinarea prin transparență a negativelor fotografice și a radiografiilor. — Din fr. **négatoscope.**
NEGÁȚIE, *negații,* s.f. **1.** Faptul de a nega. ✦ Cuvânt, gest, fapt etc. care neagă, contrazice, contestă (ceva sau pe cineva). ✦ Functor logic pe baza căruia se contestă valoarea de adevăr susținută într-o afirmație. ✦ Cuvânt cu ajutorul căruia se neagă ideea exprimată de o propoziție sau de una dintre părțile ei. **2.** (Fil.) Proces obiectiv de înlocuire a unor calități ale obiectelor prin altele, care asigură dezvoltării un sens ascendent; negare (**2**). — Din fr. **négation,** lat. **negatio.**
NEGÂNDÍT[1] s.n. (În loc. adv.) *Pe negândite* = în mod neașteptat, deodată; prin surprindere. — Pref. *ne-* +**gândit.**
NEGÂNDÍT[2]**, -Ă,** *negândiți, -te,* adj. Care nu este gândit suficient. ✦ Care apare, se produce pe neașteptate; neprevăzut, neașteptat. — Pref. *ne-* + **gândit.**
NEGÉL, *negei,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *neg.* — **Neg** + suf. *-el.*
NEGELÁRIȚĂ, *negelarițe,* s.f. (Bot.; reg.) Rostopască. — **Negel** + suf. *-ariță.*
NEGHÍNĂ, *neghine,* s.f. Buruiană anuală din familia cariofilaceelor cu tulpina și cu frunzele păroase, cu flori roșii-purpurii, cu sământa măruntă, de culoare neagră, răspândită în culturile de grâu; năgară *(Agrostemma githago); p. restr.* sământa acestei plante care, măcinată împreună cu grâul, dă făinii un gust neplăcut și toxicitate. ✧ Expr. *A alege neghina din grâu* (sau *grâul din neghină)* = a despărți ceea ce este bun de ceea ce este rău. *A semăna neghină* = a produce discordie, ceartă. ✦ Fig. Ceea ce este rău, vătămător, primejdios și trebuie înlăturat. [Pl. și: *neghini*] — Et. nec.
NEGHINÍȚĂ, *neghinițe,* s.f. Diminutiv al lui *neghină*; neghinuță. — **Neghină** + suf. *-iță.*
NEGHINÓS, -OÁSĂ, *neghinoși, -oase,* adj. (Rar) Care conține neghină, cu neghină. — **Neghină** + suf. *-os.*
NEGHINÚȚĂ, *neghinuțe,* s.f. Neghiniță. — **Neghină** + suf. *-uță.*
NEGHIÓB, -OÁBĂ, *neghiobi, -oabe,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) cu mintea mărginită, care pricepe greu un lucru, care acționează fără judecată; (om) neîndemânatic, nepriceput, nătărău, nerod, prost. **2.** Adj. (Despre fapte, vorbe etc.)

Care arată îngustimea de minte, prostia, stupiditatea neghiobului (**1**); prostesc, neghiobesc, stupid. — Et. nec.

NEGHIOBÉSC, -EÁSCĂ, *neghiobești,* adj. Neghiob (**2**). — **Neghiob** + suf. *-esc.*

NEGHIOBÉȘTE adv. (Rar) În felul neghiobului, ca neghiobii; prostește. — **Neghiob** + suf. *-ește.*

NEGHIOBÍE, *neghiobii,* s.f. Calitatea de a fi neghiob; faptă sau vorbă prostească, de neghiob; prostie, nerozie. ✦ (Fam.) Lucrare lipsită de orice merit, stupidă, banală. — **Neghiob** + suf. *-ie*.

NEGLÁSNICĂ, *neglasnice,* adj. f. (Înv.; în sintagma) *Slovă neglasnică* (și substantivat, f.) = consoană. — Pref. *ne-* + **glasnică.**

NEGLIJÁ, *neglijez,* vb. I. Tranz. A nu avea grijă de cineva sau de ceva, a nu da atenția cuvenită; a trece cu vederea, a lăsa la o parte, a omite. ✦ Refl. A nu avea grijă de propria sa persoană; a se lăsa. — Din fr. **négliger.**

NEGLIJÁBIL, -Ă, *neglijabili, -e,* adj. Care poate fi lăsat la o parte sau trecut cu vederea (fără nicio pierdere); care nu trebuie luat neapărat în seamă; fără însemnătate. — Din fr. **négligeable.**

NEGLIJÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) neglija* și rezultatul ei. — V. **neglija.**

NEGLIJÁT, -Ă, *neglijați, -te,* adj. Căruia nu i s-a dat atenția cuvenită; neîngrijit. — V. **neglija.**

NEGLIJÉNT, -Ă, *neglijenți, -te,* adj. **1.** Care nu-și îndeplinește îndatoririle cu destulă grijă; indolent, nepăsător. **2.** Care nu se îngrijește de ținuta sa, care are o ținută dezordonată, murdară etc.; neîngrijit. **3**. (Despre acțiuni, atitudini etc. ale oamenilor) Care denotă lipsă de atenție, de grijă, de interes (față de ceva, de cineva sau de sine). — Din fr. **négligent.**

NEGLIJÉNȚĂ, *neglijențe,* s.f. Faptul de a fi neglijent; atitudine de nepăsare, de delăsare în îndeplinirea unei datorii; faptă, atitudine care denotă lipsă de grijă, de atenție, de interes (față de ceva, de cineva sau de sine). — Din fr. **négligence.**

NEGLIJÉU, *neglijeuri,* s.n. (Rar) Îmbrăcăminte comodă de casă pe care o poartă femeile dimineața. ✧ Expr. *A fi în neglijeu* = a fi îmbrăcat sumar. — Din fr. **négligé.**

NEGOCIÁ, *negociez,* vb. I. Tranz. **1.** A trata cu cineva încheierea unei convenții economice, politice, culturale etc. ✦ A intermedia, a mijloci o afacere, o căsătorie. **2.** A efectua diverse operații comerciale (de vânzări de titluri, de rente etc.). [Pr.: *-ci-a*] — Din fr. **négocier.**

NEGOCIÁBIL, -Ă, *negociabili, -e,* adj. Care poate fi negociat. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **négociable.**

NEGOCIABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi negociabil. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **négociabilité.**

NEGOCIATÓR, -OÁRE, *negociatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care negociază (**1**) (în numele său sau al altuia). [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **négociateur.**

NEGOCIÁȚIE, *negociații,* s.f. (Înv.) Negociere. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **négociation.**

NEGOCIÉRE, *negocieri,* s.f. Acțiunea de *a negocia* și rezultatul ei; negociație. [Pr.: *-ci-e-*] — V. **negocia.**

NEGÓS, -OÁSĂ, *negoși, -oase,* adj. (Rar) Plin de negi, cu negi mulți. — **Neg** + suf. *-os.*

NEGÓȚ, (rar) *negoțuri,* s.n. **1.** Activitate economică (în domeniul particular) privind circulația mărfurilor, vânzarea și cumpărarea lor; schimb de produse sub formă de vânzare-cumpărare; negustorie, comerț (particular). ✦ Tranzacție comercială; târg, învoială. **2.** (Înv. și pop.; concr.) Marfă. — Lat. **negotium.**

NEGRĂÍT, -Ă, *negrăiți, -te,* adj. Care nu poate fi spus, exprimat (în cuvinte), inexprimabil; *p. ext.* excepțional, nemaipomenit, extraordinar. — Pref. *ne-* + **grăit.**

NEGREÁLĂ, *negreli*, s.f. Însușirea de a fi negru; culoare neagră, întunecată pe care o are un obiect sau o ființă. ✦ Materie colorantă de culoare neagră; vopsea neagră. ✦ (Pop.) Cerneală. ✦ (Reg.) Funingine. ✦ (Reg.) Murdărie. — **Negru** + suf. *-eală.* Cf. n e g r i .

NEGREÁȚĂ, *negreți,* s.f. Însușirea de a fi negru; culoare neagră; pată neagră. — Lat. **nigritia** sau **negru** + suf. *-eață.*

NEGRÉSĂ, *negrese,* s.f. Femeie care aparține rasei negride. — Din fr. **négresse.**

NEGREȘÍT adv. Fără nicio îndoială; fără doar și poate, desigur, sigur; în mod neapărat. — Pref. *ne-* + **greșit.**

NEGRÍ, *negresc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv. și pop.) A (se) înnegri. — Din **negru.**

NEGRÍD, -Ă s.m. și f. v. **negroid.**

NEGRICIÓS, -OÁSĂ, *negricioși, -oase,* adj. De o culoare care se apropie de negru, care bate în negru; negriu, negruț. ✦ (Despre oameni) Cu pielea, părul, ochii de culoare închisă; brunet, oacheș. — **Negru** + suf. *-icios.*

NEGRILÍCĂ, *negrilici,* s.f. Plantă erbacee din familia ranunculaceelor, cu flori albe sau albe-albăstrui și cu fructul o capsulă conținând numeroase semințe negre, întrebuințate drept condiment *(Nigella sativa)*. — Din **negru.**

NEGRIÓR, -OÁRĂ, *negriori, -oare,* adj. (Pop.) Negrișor. [Pr.: *-gri-or*] — **Negru** + suf. *-ior.*

NEGRIȘÓR, -OÁRĂ, *negrișori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *negru;* care bate în negru, cam negru; negrior. — **Negru** + suf. *-ișor.*

NEGRITÚRĂ s.f. (Rar) Înnegrire; (concr.) substanță care se folosește la vopsit în negru. — **Negru** + suf. *-itură.*

NEGRÍU, -ÍE, *negrii,* adj. (Pop.) Negricios. — **Negru** + suf. *-iu.*

NEGRIZUTÓS, -OÁSĂ, *negrizutoși, -oase,* adj. Care nu conține grizu. — Pref. *ne-* + **grizutos.**

NEGROÍD, -Ă, *negroizi, -de,* s.m. și f. (La pl.) Una dintre rasele umane răspândită în Africa de Sud, Sahara, în Melanezia, Noua Guinee și America; (și la sg.) persoană care face parte din această rasă umană. ✧ (Adjectival) *Populație negroidă*. [Var.: **negríd, -ă** s.m. și f.] — Din fr. **négroïde.**

NÉGRU, NEÁGRĂ, *negri, -e,* adj., s.n., s.m. **I.** Adj. **1.** (Despre obiecte, ființe etc.) Care nu reflectă lumina, care are culoarea cea mai închisă; de culoarea funinginii, a cărbunelui; (despre culori) ca funinginea, ca penele corbului, cu cea mai închisă nuanță. ✧ *Pâine neagră* = pâine mai închisă la culoare, făcută din făină integrală. *Vin negru* = vin de culoare roșu-închis. *Rasă neagră* = rasa negroidă. *Cutie neagră* = **a)** aparatură protejată instalată în avioane, care înregistrează parametrii de zbor și convorbirile echipajului în vederea elucidării cauzelor unui eventual accident; **b)** termen folosit pentru un sistem a cărui structură internă este necunoscută. *Principiul cutiei negre* = renunțare la cunoaștera structurii interne a unui sistem, stabilind, pe cale experimentală, doar corelațiile între ieșiri și intrări, pentru a descrie comportamentul sistemului față de exterior. ✧ Expr. *Ba e albă, ba e neagră*, se zice despre spusele cuiva care se contrazice. ✦ (Despre oameni) Care aparține rasei negride; *p. ext.* cu pielea, părul, ochii de culoare închisă; brunet, oacheș. ✦ (Pop.) Murdar, nespălat. **2.** (Adesea fig.) Lipsit de lumină, cufundat în întuneric; întunecat, obscur. ✧ *Preț negru* = preț de speculă; suprapreț. *Post negru* = post foarte sever, fără nicio mâncare sau băutură. ✧ Loc. adv. *La negru* = cu preț de speculă. ✦ (Despre oameni) Livid, pământiu la față; *fig.* foarte supărat sau furios. ✦ Fig.Trist, apăsător, deprimant, dezolant; greu. ✧ Expr. *A avea* (sau *a-i fi* cuiva) *inima neagră* = a fi foarte trist. *A-i face cuiva zile negre* = a-i pricinui cuiva supărări, a-i amărî viața. **3**. Fig. Rău (la inimă), crud, hain. ✦ Grozav, teribil, cumplit; rușinos, dezonorant. ✧ *Magie neagră* = magie (**1**) prin care unele persoane pretind că pot săvârși fapte miraculoase invocând spiritele și mai ales forțele demonice. **II. 1.** S.n. Culoarea unui corp care nu reflectă lumina; culoare neagră (**I 1**). ✧ Expr. *(A se îmbrăca) în negru* = (a se îmbrăca) în haine de culoare neagră sau în doliu. *Negru pe alb* = în mod sigur, clar, neîndoios; în scris. *A i se face* (cuiva) *negru înaintea* (sau *pe dinaintea) ochilor* = a nu mai vedea bine (de supărare, de mânie etc.). *A face albul negru* = a încerca să dovedești că un lucru este altfel decât în realitate; a denatura, a falsifica realitatea. ✦ Fig. Mâhnire, jale. ✧ Expr. *A vedea (totul) în negru* = a fi pesimist. **2.** S.n. Materie colorantă de culoare neagră (**I 1**); vopsea neagră. ✧ *Negru-de-fum* = pulbere compusă din particule de carbon fin divizate, obținută prin arderea cu cantități insuficiente de aer a unor hidrocarburi și folosită în special în industria de prelucrare a cauciucului, la prepararea cernelurilor tipografice și a unor vopsele negre; chinoroz. *Negru de anilină* = substanță colorantă de culoare neagră (**I 1**), care se formează de obicei direct pe fibrele de bumbac, prin oxidarea catalitică a anilinei. *Negru animal* = cărbune extras din substanțe organice. ✦ Compuse: *negru-moale* = soi de viță-de-vie autohton, cu ciorchinii cilindrici bătuți, cu bobul negru-violet, sferic și brumat, cu pielița subțire. *Negru-vârtos* = soi de viță-de-vie autohton, cu ciorchinii mărunți, ramificați și cu bobul negru-violaceu, sferic. ✦ (Rar) Rimel. **3.** S.m. Bărbat care aparține rasei negre (**I 1**). ✦ (Fam.) Persoană folosită (și plătită) de cineva pentru a executa în numele acestuia, parțial sau total, și într-un anonimat deplin, anumite lucrări (care cer o calificare superioară). **4.** S.n. Murdărie, jeg. ✧ Expr. *(Nici) cât (e) negru sub unghie* = foarte puțin, (aproape) deloc. — Lat. **niger, -gra, -grum.**

NEGRÚȘCĂ, *negrușe,* s.f. Plantă erbacee meliferă cu frunze penate, cu flori albe-albăstrui și cu fructe capsule cu numeroase semințe negre *(Nigella arvensis)*. — **Negru** + suf. *-ușcă*.

NEGRÚȚ, -Ă, *negruți, -e,* adj. (Pop. și fam.) Negricios. — **Negru** + suf. *-uț.*

NEGRUVODEÁN, -Ă, *negruvodeni, -e,* adj. s.m. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Negru-Vodă. **2.** Adj. Care aparține orașului Negru-Vodă sau negruvodenilor (**1**), privitor la orașul Negru-Vodă ori la negruvodeni. — **Negru-Vodă** (n. pr.) + suf. *-ean.*

NEGRUVODEÁNCĂ, *negruvodence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din orașul Negru-Vodă. — **Negruvodean** + suf. *-că.*

NEGURÁT, -Ă, *negurați, -te,* adj. (Reg.) Înnegurat; posomorât, mohorât, trist. — Din **negură.**

NÉGURĂ, *neguri,* s.f. **1.** Ceață densă care se formează îndeosebi dimineața și seara, reducând mult vizibilitatea; negureală. ✦ Întuneric, beznă; obscuritate. **2.** Fig. (Rar) Mulțime, cantitate, număr mare, imens de ființe sau de lucruri. *O negură de lăcuste*. — Lat. **nebula.**

NEGUREÁLĂ, *negureli*, s.f. (Pop.) Negură (**1**), pâclă. — **Negură** + suf. *-eală.*

NEGURÍU, -ÍE, *negurii*, adj. (Rar) Neguros (**1**). — **Negură** + suf. *-iu*.

NEGURÓS, -OÁSĂ, *neguroși, -oase*, adj. **1.** Acoperit, învăluit de negură (**1**); cețos, pâclos, neguriu. ✦ Întunecat, obscur; mohorât, posomorât. **2.** Fig. (Despre oameni și despre ochii, privirea etc. lor) Mohorât, trist, posomorât, încruntat. **3.** Fig. Imprecis, confuz, neclar. — **Negură** + suf. *-os*.

NEGÚS, *neguși*, s.m. Titlu purtat în perioada monarhiei de suveranii Ethiopiei; persoană care avea acest titlu. — Din fr. **négous,** germ. **Negus.**

NEGUSTÓR, *negustori*, s.m. Persoană care se ocupă cu comerțul (particular); comerciant. [Var.: (înv. şi reg.) **neguțătór** s.m.] — Lat. **negotiatorius** sau **neguța** + suf. *-tor.*

NEGUSTORÁȘ, *negustorași*, s.m. (Fam.) Diminutiv al lui *negustor*. — **Negustor** + suf. *-aș.*

NEGUSTOREÁSĂ, *negustorese*, s.f. Femeie care se ocupă cu comerțul (particular); soție de negustor; negustoriță. [Var.: (înv. şi reg.) **neguțătoreásă** s.f.] — **Negustor** + suf. *-easă*.

NEGUSTORÉSC, -EÁSCĂ, *negustorești*, adj. **1.** Care se referă la negustori, care este alcătuit din negustori, specific negustorilor, de negustor. **2.** Care ține de comerț, privitor la comerț; comercial. — **Negustor** + suf. *-esc*.

NEGUSTORÉȘTE adv. Ca un negustor, în felul negustorilor. — **Negustor** + suf. *-ește*.

NEGUSTORÍ, *negustoresc,* vb. IV. Intranz. şi refl. (Înv. şi pop.) A cumpăra şi a vinde o marfă pentru a realiza un profit; a practica meseria de negustor. ✦ Tranz. A comercializa; a trafica, a specula. [Var.: (înv. şi reg.) **neguțătorí** vb. IV] — Din **negustor.**

NEGUSTORÍE, *negustorii,* s.f. **1.** (La sg.) Activitate economică (particulară) privind circulația mărfurilor, vânzarea şi cumpărarea lor; schimb de produse sub formă de vânzare-cumpărare; negoț, comerț (particular). **2.** Afacere, întreprindere comercială. [Var.: (înv. şi reg.) **neguțătoríe** s.f.] — **Negustor** + suf. *-ie*.

NEGUSTORÍME s.f. Mulțime de negustori; tagma, breasla negustorilor. — **Negustor** + suf. *-ime*.

NEGUSTORÍȚĂ, *negustorițe,* s.f. (Rar) Negustoreasă. — **Negustor** + suf. *-iță.*

NEGUSTORÓS, -OÁSĂ, *negustoroși, -oase*, adj. (Rar) Priceput în afaceri (comerciale); *p. ext.* înzestrat cu simț practic. — **Negustor** + suf. *-os.*

NEGUȚÁ, *neguțez,* vb. I. Tranz. (Înv. şi pop.) **1.** A face negoț. ✦ Refl. recipr. A se tocmi, a se târgui; *fig.* a duce tratative cu cineva pentru a-i smulge o favoare, oferindu-i în schimb altceva. **2.** A cumpăra. — Lat. **negotiari** sau din **negoț.**

NEGUȚĂTÓR s.m. v. **negustor.**

NEGUȚĂTOREÁSĂ s.f. v. **negustoreasă.**

NEGUȚĂTORÍ vb. IV v. **negustori.**

NEGUȚĂTORÍE s.f. v. **negustorie.**

NEGUVERNAMENTÁL, -Ă, *neguvernamentali, -e,* adj. (Despre organizații, instituții etc.) Care nu aparține şi nu reprezintă un guvern. — Pref. *ne-* + **guvernamental** (după fr. *non-gouvernemental*, engl. *non-governmental).*

NEHOTĂRÁRE s.f. Lipsă de hotărâre; ezitare, şovăială, îndoială. — Pref. *ne-* + **hotărâre.**

NEHOTĂRẤT, -Ă, *nehotărâți, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care nu este hotărât, care este lipsit de hotărâre; şovăitor, nesigur; lipsit de claritate, de precizie; neclar, confuz, vag. **2.** (Gram.; în sintagmele) *Adjectiv nehotărât* = adjectiv pronominal care însoțeşte substantivul fără să individualizeze obiectul denumit de acesta. *Pronume nehotărât* = pronume care dă indicații imprecise asupra obiectului al cărui nume îl înlocuieşte. *Articol nehotărât* = articol care indică obiectul desemnat de substantiv drept reprezentant al speciei. *Numeral nehotărât* = numeral care exprimă un număr nedeterminat de obiecte sau de ființe. — Pref. *ne-* + **hotărât.**

NÉICĂ s.m. (Pop.) Nene (**1**). ✦ Termen afectiv cu care, la țară, o fată se adresează flăcăului iubit sau pe care flăcăul îl foloseşte când vorbeşte despre sine cu fata iubită. — **Nene** + suf. *-ică*.

NEICULEÁN s.m. (Pop., rar) Neiculiță. — **Neică** + suf. *-ulean*.

NEICULÍȚĂ s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *neică*; neiculean, neicuță, neicuşor. — **Neică** + suf. *-uliță*.

NEICUȘÓR, *neicușori,* s.m. (Pop.) Neiculiță. — **Neică** + suf. *-ușor*.

NEICÚȚĂ s.m (Pop.) Neiculiță. — **Neică** + suf. *-uță*.

NEIDENTIFICÁT, -Ă, *neidentificați, -te,* adj. Care nu a fost identificat, recunoscut, stabilit, constatat. — Pref. *ne-* + **identificat** (după fr. *non-identifié).*

NEIERTÁT, -Ă, *neiertați, -te,* adj. Care nu este sau nu poate fi iertat sau îngăduit. — Pref. *ne-* + **iertat.**

NEIERTĂTÓR, -OÁRE, *neiertători, -oare,* adj. Care nu iartă (uşor), care nu cruță; aspru, sever, nemilos. [Pr.: *ne-ier-*] — Pref. *ne-* + **iertător.**

NEIMAGINÁBIL, -Ă, *neimaginabili, -e,* adj. Care întrece orice închipuire, care nu se poate imagina; de neînchipuit, extraordinar, inimaginabil. — Pref. *ne-* + **imaginabil.**

NEIMITÁBIL, -Ă, *neimitabili, -e,* adj. Inimitabil. — Pref. *ne-* + **imitabil** (după fr. *inimitable).*

NEIMPLICÁT, -Ă, *neimplicați, -te,* adj. Care nu este implicat, amestecat într-o acțiune. — Pref. *ne-* + **implicat.**

NEIMPORTÁNT, -Ă, *neimportanți, -te,* adj. Lipsit de importanță (ca mărime, cantitate, valoare); neînsemnat. — Pref. *ne-* + **important.**

NEIMPOZÁBIL, -Ă, *neimpozabili, -e,* adj. Care este scutit de impozite. — Pref. *ne-* + **impozabil.**

NEINFLAMÁBIL, -Ă, *neinflamabili, -e,* adj. Care nu se aprinde (uşor). — Pref. *ne-* + **inflamabil.**

NEINFORMÁT, -Ă, *neinformați, -te,* adj. Care nu a primit sau nu şi-a procurat informații; care nu s-a documentat prin cercetări amănunțite. — Pref. *ne-* + **informat.**

NEINSPIRÁT, -Ă, *neinspirați, -te,* adj. Care nu este inspirat, prost inspirat. — Pref. *ne-* + **inspirat.**

NEINSTRUÍT, -Ă, *neinstruiți, -te,* adj. **1.** Care nu a urmat o formă de învățământ pentru a se instrui, care nu posedă cunoştințe temeinice (în general). **2.** (Despre ostaşi) Care nu şi-a îndeplinit stagiul militar (deşi a împlinit vârsta legală). — Pref. *ne-* + **instruit.**

NEINTEGRÁBIL, -Ă, *neintegrabili, -e,* adj. Care nu poate fi inclus, înglobat (armonios) într-un tot. — Pref. *ne-* + **integrabil.**

NEINTELIGÉNT, -Ă, *neinteligenți, -te,* adj. Care nu este inteligent. — Pref. *ne-* + **inteligent.**

NEINTELIGÍBIL, -Ă, *neinteligibili, -e,* adj. Care nu este inteligibil; de neînțeles. — Pref. *ne-* + **inteligibil.**

NEINTENȚIONÁT, -Ă, *neintenționați, -te*, adj. (Adesea adverbial) Care este făcut fără intenție, fără să vrea. [Pr.: *-ți-o-*] — Pref. *ne-* + **intenționat.**

NEINTERESÁNT, -Ă, *neinteresanți, -te,* adj. Care nu trezeşte interes, care nu este demn de atenție; obişnuit, banal. — Pref. *ne-* + **interesant.**

NEINTERVÉNȚIE, *neintervenții,* s.f. Lipsă de intervenție. ✦ Principiu de drept internațional potrivit căruia niciun stat nu are dreptul de a se amesteca în treburile interne ale altui stat. — Pref. *ne-* + **intervenție.**

NEINTERVENȚIONÍST, -Ă, *neintervenționiști, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al atitudinii, al politicii de neintervenție. [Pr.: *-ți-o-*] — Pref. *ne-* + **intervenționist** (după fr. *non-interventionniste)*.

NEIÓS, -OÁSĂ, *neioși, -oase,* adj. (Înv. şi reg.) Acoperit cu (multă) zăpadă; în care a nins mult. — **Nea**^{2} + suf. *-os*.

NEIRIGÁT, -Ă, *neirigați, -te,* adj. **1.** (Despre terenuri agricole) Pe care nu s-au amenajat lucrări de irigație. **2.** (Despre organe, țesuturi) Prin care nu (mai) circulă sânge. — Pref. *ne-* + **irigat.**

NEISÁN, *neisani,* s.m. (Înv.) Naist. [Var.: **naisán** s.m.] — Din tc. **neyzen.**

NEISPRĂVÍT, -Ă, *neisprăviți, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care este lăsat neterminat, care nu are capăt sau sfârşit. **2.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care nu are nicio situație, niciun rost, care este fără căpătâi, de nimic; (om) incapabil. — Pref. *ne-* + **isprăvit.**

NEISTOVÍT, -Ă, *neistoviți, -te,* adj. Care este mereu activ, care nu oboseşte (niciodată); *p. ext.* inepuizabil, nesfârşit. — Pref. *ne-* + **istovit.**

NEIZBẤNDĂ, *neizbânzi,* s.f. (Înv.) Eşec, insucces, nereuşită. — Pref. *ne-* + **izbândă.**

NEIZBUTÍT, -Ă, *neizbutiți, -te,* adj. Care nu este izbutit; nereuşit. — Pref. *ne-* + **izbutit.**

NEÎMBLÂNZÍT, -Ă, *neîmblânziți, -te,* adj. (Despre animale) Sălbatic. ✦ (Despre oameni şi manifestările lor) Care nu este sau nu poate fi îmblânzit, potolit, îmbunat; neînduplecat, aprig. — Pref. *ne-* + **îmblânzit**.

NEÎMPĂCÁT, -Ă, *neîmpăcați, -te*, adj. **1.** Care nu este sau nu poate fi împăcat sau mulțumit. **2.** Neînduplecat, aprig; crunt, înverşunat. — Pref. *ne-* + **împăcat.**

NEÎMPĂDURÍT, -Ă, *neîmpăduriți, -te*, adj. Care nu este împădurit; fără păduri. — Pref. *ne-* + **împădurit.**

NEÎMPLINIT, -Ă, *neîmpliniți, -te,* adj. Care nu a ajuns la deplina dezvoltare. — Pref. *ne-* + **împlinit.**

NEÎMPREJMUÍT, -Ă, *neîmprejmuiți, -te,* adj. Care nu este delimitat de rest; care nu este îngrădit. — Pref. *ne-* + **împrejmuit**^{2}**.**

NEÎNCADRÁBIL, -Ă, *neîncadrabili, -e,* adj. Care nu este încadrabil. — Pref. *ne-* + **încadrabil.**

NEÎNCĂPĂTÓR, -OÁRE, *neîncăpători, -oare,* adj. Care nu are volum utilizabil mare; în care nu încape mult. — Pref. *ne-* + **încăpător.**

NEÎNCEPÚT, -Ă, *neîncepuți, -te,* adj. Care nu este (încă) început, folosit ✧ *Apă neîncepută* = apă luată din fântână sau de la izvor dimineața, înainte de a mai fi luat şi alții în ziua aceea, căreia în descântece i se atribuie puteri miraculoase. — Pref. *ne-* + **început.**

NEÎNCETÁT, -Ă, *neîncetați, -te,* adj., adv. (Care are loc, se desfăşoară sau se repetă) fără oprire, fără întrerupere; necontenit, continuu. — Pref. *ne-* + **încetat.**

NEÎNCHIPUÍT, -Ă, *neînchipuiți, -te,* adj. Care (prin înfățişarea sa neobişnuită, prin caracterul aparte) întrece puterea de închipuire, care nu poate fi închipuit; inimaginabil. ✧ *De neînchipuit* = **a)** (loc. adj.) care întrece puterea închipuirii, care nu poate fi închipuit; **b)** (loc. adv.) foarte, grozav de..., extrem de... ✦ (Adverbial) Extrem de..., foarte. — Pref. *ne-* + **închipuit.**

NEÎNCRÉDERE s.f. Lipsă de încredere; îndoială, suspiciune. — Pref. *ne-* + **încredere.**

NEÎNCREZĂTÓR, -OÁRE, *neîncrezători, -oare,* adj. Care nu se încrede (uşor), care are îndoieli, bănuitor. — Pref. *ne-* + **încrezător.**

NEÎNDEMÂNÁRE s.f. Lipsă de îndemânare; stângăcie. — Pref. *ne-* + **îndemânare.**

NEÎNDEMÂNÁTIC, -Ă, *neîndemânatici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) Care nu are îndemânare, abilitate, pricepere, siguranță; nepriceput; care trădează lipsă de îndemânare, de pricepere sau de siguranță; stângaci. — Pref. *ne-* + **îndemânatic.**

NEÎNDEMẤNĂ s.f. (Înv.) Situație grea, împrejurare nefavorabilă. — Pref. *ne-* + **îndemână.**

NEÎNDESTULĂTÓR, -OÁRE, *neîndestulători, -oare,* adj. Care nu este în cantitate suficientă, care nu îndestulează. — Pref. *ne-* + **îndestulător.**

NEÎNDOIÉLNIC, -Ă, *neîndoielnici, -ce,* adj. Care nu provoacă îndoială, care nu poate stârni obiecții; indiscutabil, incontestabil. [Pr.: *-do-iel-*] — Pref. *ne-* + **îndoielnic.**

NEÎNDOIÓS, -OÁSĂ, *neîndoioși, -oase,* adj., adv. (În mod) sigur, hotărât, cert. [Pr.: *-do-ios*] — Pref. *ne-* + **îndoios.**

NEÎNDUPLECÁRE s.f. Însușirea celui neînduplecat; inflexibilitate, hotărâre, fermitate; *p. ext.* cruzime. — Pref. *ne-* + **înduplecare.**

NEÎNDUPLECÁT, -Ă, *neînduplecați, -te,* adj. Care nu se înduplecă sau nu poate fi înduplecat (ușor); inflexibil, hotărât, ferm; *p. ext.* crud, necruțător, implacabil. — Pref. *ne-* + **înduplecat.**

NEÎNDURÁRE s.f. Lipsă de îndurare, de milă; cruzime, asprime. ✧ Loc. adv. *Cu neîndurare* = crud, aspru, fără milă. — Pref. *ne-* + **îndurare.**

NEÎNDURÁT, -Ă, *neîndurați, -te,* adj. Neîndurător. ✧ Loc. adj. *De neîndurat* = insuportabil. — Pref. *ne-* + **îndurat.**

NEÎNDURĂTÓR, -OÁRE, *neîndurători, -oare,* adj. Care nu iartă; fără milă; nemilos, necruțător, neîndurat. ✦ (Adverbial) Extrem de..., foarte. — Pref. *ne-* + **îndurător.**

NEÎNFRÂNÁT, -Ă, *neînfrânați, -te,* adj. Ale cărui porniri nu pot fi stăvilite, domolite. ✦ Care denotă lipsă de reținere, de stăpânire. — Pref. *ne-* + **înfrânat.**

NEÎNFRÂNT, -Ă, *neînfrânți, -te,* adj. Care nu este sau nu poate fi înfrânt (ușor); invincibil. — Pref. ne- + **înfrânt.**

NEÎNFRICÁRE s.f. Lipsă de teamă; vitejie, curaj, îndrăzneală. — Pref. *ne-* + **înfricare** (rar „frică" < *înfrica).*

NEÎNFRICÁT, -Ă, *neînfricați, -te,* adj. Care nu se înfricoșează, care nu se teme (de nimic); curajos, viteaz, neînfricoșat. — Pref. *ne-* + **înfricat.**

NEÎNFRICOȘÁT, -Ă, *neînfricoșați, -te,* adj. Neînfricat. — Pref. *ne-* + **înfricoșat.**

NEÎNGĂDUITÓR, -OÁRE, *neîngăduitori, -oare,* adj. Care nu îngăduie (**1**); *p. ext.* care nu iartă ușor; intransigent. [Pr.: *-du-i-*] — Pref. *ne-* + **îngăduitor.**

NEÎNGRĂDÍT, -Ă, *neîngrădiți, -te,* adj. Care nu este îngrădit. ✦ Fig. Care nu este limitat, restrâns. — Pref. *ne-* + **îngrădit.**

NEÎNGRIJÍ, *neîngrijesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A neglija. — Din **neîngrijit** (derivat regresiv).

NEÎNGRIJÍRE s.f. **1.** Stare de paragină. **2.** Lipsă de grijă, de atenție; neglijență, neatenție. — Pref. *ne-* + **îngrijire.**

NEÎNGRIJÍT, -Ă, *neîngrijiți, -te,* adj. **1.** Care este lăsat în stare de delăsare, de paragină; părăginit. **2.** Care nu se îngrijește de ținuta sa; care nu este îngrijit, curat, dichisit; neglijent, dezordonat. — Pref. *ne-* + **îngrijit.**

NEÎNSEMNÁT, -Ă, *neînsemnați, -te,* adj. Care este lipsit de însemnătate (ca mărime, cantitate, valoare); neimportant. — Pref. *ne-* + **însemnat.**

NEÎNSUFLEȚÍT, -Ă, *neînsuflețiți, -te,* adj. Mort sau cu aspect de mort. — Pref. *ne-* + **însuflețit.**

NEÎNTÂRZIÁT, -Ă, *neîntârziați, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care nu întârzie; care trebuie executat imediat, care nu suportă amânare. [Pr.: *-zi-at*] — Pref. *ne-* + **întârziat.**

NEÎNTEMEIÁT, -Ă, *neîntemeiați, -te,* adj. Care nu este bine argumentat, justificat; fără temei. — Pref. *ne-* + **întemeiat.**

NEÎNTINÁT, -Ă, *neîntinați, -te,* adj. Care și-a păstrat curățenia morală, puritatea; curat. — Pref. *ne-* + **întinat.**

NEÎNTÓRS, -OÁRSĂ, *neîntorși, -oarse,* adj. Care nu s-a întors sau nu a fost întors, răsucit sau schimbat în altă poziție sau pe altă parte. ✧ Expr. *A dormi neîntors* = a dormi liniștit, adânc. *A se duce pe drum neîntors* (sau *pe cale neîntoarsă)* = a muri. — Pref. *ne-* + **întors.**

NEÎNTREBUINȚÁT, -Ă, *neîntrebuințați, -te,* adj. Care nu a fost întrebuințat, folosit; care nu este degradat, deteriorat (prin folosire îndelungată); nefolosit, neuzat. [Pr.: *-bu-in-*] — Pref. *ne-* + **întrebuințat.**

NEÎNTRECÚT, -Ă, *neîntrecuți, -te,* adj. Care nu este sau nu poate fi întrecut; *p. ext.* grozav, extraordinar, excepțional. — Pref. *ne-* + **întrecut.**

NEÎNTRERÚPT, -Ă, *neîntrerupți, -te,* adj., adv. (Care are loc, se desfășoară etc.) fără întrerupere, fără oprire, continuu; necontenit. — Pref. *ne-* + **întrerupt.**

NEÎNȚELEGĂTÓR, -OÁRE, *neînțelegători, -oare,* adj. Care nu înțelege, care refuză să înțeleagă, să accepte ceva. — Pref. *ne-* + **înțelegător.**

NEÎNȚELÉGERE, *neînțelegeri,* s.f. Faptul de a nu (se) înțelege, lipsă de înțelegere. ✦ Dezacord; conflict, diferend; discordie, ceartă. ✦ Confuzie creată din cauza interpretării greșite a unei afirmații, a unei situații etc. — Pref. *ne-* + **înțelegere.**

NEÎNȚELÉS, -EÁSĂ, *neînțeleși, -se,* adj. Care nu este sau nu poate fi înțeles, priceput, explicat; greu de priceput, de explicat; care nu poate fi cuprins de mintea omenească; inexplicabil; tainic, misterios. — Pref. *ne-* + **înțeles.**

NEÎNVÍNS, -Ă, *neînvinși, -se,* adj. Care nu este sau nu poate fi învins, invincibil; *p. ext.* neînduplecat, neclintit. — Pref. *ne-* + **învins.**

NEJÚST, -Ă, *nejuști, -ste,* adj. Care nu este conform cu adevărul sau cu echitatea. — Pref. *ne-* + **just.**

NEJUSTIFICÁBIL, -Ă, *nejustificabili, -e,* adj. Care nu se poate justifica. — Pref. *ne-* + **justificabil.**

NEJUSTIFICÁT, -Ă, *nejustificați, -te,* adj. Care nu este justificat. — Pref. *ne-* + **justificat.**

NELALÓCUL adj., adv. (Urmat de un adj. pos.) (Care este, se desfășoară etc.) în mod nepotrivit, altfel de cum ar fi normal. — Pref. *ne-* + **la** + **loc.**

NELĂMURÍRE, *nelămuriri,* s.f. Fapt insuficient lămurit, chestiune neclară. — Pref. *ne-* + **lămurire.**

NELĂMURÍT, -Ă, *nelămuriți, -te,* adj. Care nu este lămurit, care nu se poate distinge (precis); cu contururi incerte; nedeslușit, confuz, vag. ✦ Greu de precizat (în cuvinte), de explicat, de definit, de lămurit; neînțeles. — Pref. *ne-* + **lămurit.**

NELEGÁL, -Ă, *nelegali, -e,* adj. Care nu se face în temeiul unei legi, care nu este prevăzut de lege. — Pref. *ne-* + **legal.**

NELEGÍTIM, -Ă, *nelegitimi, -e,* adj. (Despre copii) Care s-a născut în afara căsătoriei; natural, bastard. — Pref. *ne-* + **legitim** (după fr. *illégitime).*

NELEGIUÍRE, *nelegiuiri,* s.f. Faptă care contravine legilor juridice sau preceptelor morale; fărădelege, infamie, crimă. — Din **nelegiuit.**

NELEGIUÍT, -Ă, *nelegiuiți, -te,* adj. (Despre oameni) Care comite nelegiuiri; (despre acțiuni, atitudini etc. ale oamenilor) care constituie, reprezintă o nelegiuire; ticălos, infam. — Pref. *ne-* + **legiuit.**

NELIMITÁT, -Ă, *nelimitați, -te,* adj. Care nu are limite; imens, nemăsurat. — Pref. *ne-* + **limitat.**

NELÍNIȘTE, *neliniști,* s.f. Stare de agitație, de frământare, de neastâmpăr; tulburare, îngrijorare, teamă, panică (nelămurită). ✦ Mișcare, acțiune continuă; neastâmpăr. — Pref. *ne-* + **liniște.**

NELINIȘTÍ, *neliniștesc*, vb. IV. Refl. și tranz. A-și pierde sau a face să-și piardă liniștea sufletească, a (se) umple de neliniște; a (se) tulbura, a (se) frământa, a (se) îngrijora. — Din **neliniștit** (derivat regresiv).

NELINIȘTÍT, -Ă, *neliniștiți, -te,* adj. Care nu este liniștit; care se mișcă, se agită, se frământă (continuu), care nu stă locului; cuprins de agitație, de frământare, de neastâmpăr; agitat, tulburat. — Pref. *ne-* + **liniștit.**

NELINIȘTITÓR, -OÁRE, *neliniștitori, -oare*, adj. Care neliniștește, îngrijorează; îngrijorător. — Pref. *ne-* + **liniștitor.**

NELIPÍT, -Ă, *nelipiți, -te*, adj. Care nu a fost lipit cu sau de ceva. — Pref. *ne-* + **lipit²**.

NELIPSÍT, -Ă, *nelipsiți, -te,* adj. Care este întotdeauna prezent, care nu lipsește niciodată; care nu se desparte de cineva. — Pref. *ne-* + **lipsit.**

NELOAIÁL, -Ă adj. v. **neloial.**

NELOCUÍBIL, -Ă, *nelocuibili, -e*, adj. Care nu este bun, adecvat pentru locuit. — Pref. *ne-* + **locuibil.**

NELOIÁL, -Ă, *neloiali, -e,* adj. Care nu își îndeplinește obligațiile asumate; nesincer, necinstit. [Pr.: *-lo-ial.* — Var.: **neloaiál, -ă** adj.] — Pref. *ne-* + **loial.**

NELUCRÁRE s.f. (Înv.) Inactivitate. — Pref. *ne-* + **lucrare.**

NELUCRÁT, -Ă, *nelucrați, -te,* adj. (Despre materiale brute) Care nu a fost încă prelucrat; (despre pământ) pe care nu au fost executate lucrări agrotehnice. — Pref. *ne-* + **lucrat.**

NELÚME s.f. (În loc. adj. și adv.) *Ca nelumea* = (care este) cum nu trebuie, cum nu se cade. — Pref. *ne-* + **lume.**

NELUMINÁT, -Ă, *neluminați, -te,* adj. (Adesea fig.) Care nu este luminat, lipsit de lumină. — Pref. *ne-* + **luminat.**

NEMACHIÁT, -Ă, *nemachiați, -te*, adj. Care nu este machiat; fără fard. [Pr.: *-chi-at*] — Pref. *ne-* + **machiat.**

NEMAIAUZÍT, -Ă, *nemaiauziți, -te,* adj. Care este atât de ieșit din comun încât nimeni nu a auzit până acum de ceva asemănător; nemaipomenit. [Pr.: *-mai-a-u-*] — Pref. *ne-* + **mai¹** + **auzit.**

NEMAICUNOSCÚT, -Ă, *nemaicunoscuți, -te*, adj. (Rar) Care nu a mai fost cunoscut, întâlnit de nimeni, niciodată; *p. ext.* extraordinar. — Pref. *ne-* + **mai¹** + **cunoscut.**

NEMAIÎNTÂLNÍT, -Ă, *nemaiîntâlniți, -te*, adj. Care nu a mai fost întâlnit, cunoscut sau auzit de nimeni niciodată; *p. ext.* extraordinar. [Pr.: *-mai-în-*] — Pref. *ne-* + **mai¹** + **întâlnit.**

NEMAIPOMENÍT, -Ă, *nemaipomeniți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care sau cum nu s-a mai pomenit (de nimeni, niciodată); *p. ext.* nemaiauzit; formidabil, extraordinar. — Pref. *ne-* + **mai¹** + **pomenit.**

NEMAIVĂZÚT, -Ă, *nemaivăzuți, -te*, adj. Care este atât de ieșit din comun încât nimeni nu a văzut vreodată ceva asemănător; *p. ext.* extraordinar. — Pref. *ne-* + **mai¹** + **văzut.**

NEMÁRGINE, *nemargini,* s.f. (Rar) Nemărginire. — Pref. *ne-* + **margine.**

NEMATELMÍNT, *nematelminți,* s.m. (Zool.; la pl.) Încrengătură care cuprinde viermi cilindrici neîmpărțiți în segmente *(Nemathelmintes);* (și la sg.) vierme care face parte din această încrengătură. — Din fr. **némathelminthe.**

NEMATOCÍST, *nematociste,* s.n. (Zool.) Organ urzicător la celenterate. — Din fr. **nématocyste.**

NEMATÓD, *nematozi,* s.m. (Zool.; la pl.) Clasă de viermi cilindrici din încrengătura nematelminților, cu corpul lung și subțire *(Nematoda);* (și la sg.) vierme care face parte din această clasă. — Din fr. **nématode.**

NEMĂRGINÍRE, *nemărginiri,* s.f. Calitatea a ceea ce este nemărginit (**1**); imensitate, infinit; (concr.) întindere fără margini, spațiu nemărginit, nemargine; *p. ext.* timp nelimitat. — Pref. *ne-* + **mărginire.**

NEMĂRGINÍT, -Ă, *nemărginiți, -te,* adj. **1.** Care nu are margini, care se întinde, se continuă la infinit; necuprins, nelimitat, infinit; *p. ext.* foarte lung, foarte mare, foarte numeros. **2.** Care nu cunoaște limite în intensitate; nețărmurit, imens, extrem. — Pref. *ne-* + **mărginit.**

NEMĂRTURISÍT, -Ă, *nemărturisiți, -te,* adj. Care nu este declarat, relatat; care nu este spus deschis, pe față. — Pref. *ne-* + **mărturisit.**

NEMĂSURÁT, -Ă, *nemăsurați, -te,* adj. **1.** Care nu poate fi măsurat, calculat (fiind foarte mare sau foarte numeros); *p. ext.* foarte mare, foarte numeros, imens, enorm; foarte intens, foarte puternic. **2.** (Rar; despre oameni) Care arată lipsă de stăpânire, de cumpătare în comportări; impulsiv. — Pref. *ne-* + **măsurat.**

NEMÂNCÁRE s.f. Faptul de a nu mânca, de a nu fi mâncat; *p. ext.* foame. — Pref. *ne-* + **mâncare.**

NEMÂNCÁT[1], -Ă, *nemâncați, -te,* adj. Flămând. — Pref. *ne-* + **mâncat[1].**

NEMÂNCÁT[2] s.n. (În loc. adj. și adv.) *Pe nemâncate* = (care se face, are loc etc.) înainte de a fi mâncat ceva; fără să fi mâncat, cu stomacul gol. — Pref. *ne-* + **mâncat[2].**

NEMÂNGÂIÁT, -Ă, *nemângâiați, -te,* adj. Care nu-și poate găsi mângâiere în urma unei dureri, pierderi etc. suferite; neconsolat, inconsolabil; *p. ext.* nenorocit. ✦ (Despre dureri, necazuri etc.) Care nu poate fi liniștit, potolit, domolit, alinat. [Pr.: *-gâ-iat*] — Pref. *ne-* + **mângâiat.**

NEMERÍ vb. IV v. **nimeri.**

NEMERÍT, -Ă adj. v. **nimerit.**

NEMÉRNIC, -Ă, *nemernici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** (Om) ticălos, infam, mârșav. ✦ (Om) de nimic, fără valoare; nevrednic, neputincios. **2.** (Pop.) (Om) vrednic de milă, sărman. **3.** (Înv.) (Om) străin, pribeag, pripășit. — Din sl. **naměrĭnŭ** „care vine”.

NEMERNICÍ, *nemernicesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Înv. și reg.) A pribegi, a rătăci. **2.** Tranz. (Rar) A aduce pe cineva într-o stare jalnică, nefericită, mizeră. — Din **nemernic.**

NEMERNICÍE, (**1**) *nemernicii*, s.f. **1.** Faptă nedemnă, comportare mârșavă; josnicie, ticăloșie, infamie. **2.** (Pop.) Starea celui nemernic (**2**); mizerie, neputință. — **Nemernic** + suf. *-ie.*

NÉMEȘ, -Ă, *nemeși, -e,* s.m. și f. (Adesea adjectival) **1**. Denumire dată în Moldova, în Evul Mediu, stăpânilor de pământ fără titluri nobiliare. **2.** Denumire dată în Transilvania, în Evul Mediu, nobililor mici și mijlocii; *p. ext.* denumire dată membrilor clasei stăpânitoare. — Din magh. **nemes.**

NEMEȘÉSC, -EÁSCĂ, *nemeșești,* adj. (Rar) Care ține de nemeși, propriu, caracteristic nemeșilor; de nemeș; *p. ext.* nobil, boieresc. — **Nemeș** + suf. *-esc.*

NEMEȘÍE s.f. **1.** Stare, calitate, rang de nemeș. **2.** (Rar; colectiv) Clasa nemeșilor; totalitatea nemeșilor. — **Nemeș** + suf. *-ie.*

NEMÉT, *nemeturi,* s.n. (Înv.; colectiv) Totalitatea neamurilor cuiva; rude. — **Neam** + suf. *-et.*

NEMETÁL, *nemetale,* s.n. (Chim.) Metaloid. — Pref. *ne-* + **metal.**

NEMEȚÍ vb. IV v. **nămeți.**

NEMÍCA pron. neg., adv., s.f. v. **nimic.**

NEMÍCĂ pron. neg., adv., s.f. v. **nimic.**

NEMIJLOCÍT, -Ă, *nemijlociți, -te,* adj., adv. (Care se face) fără mijlocirea vreunei persoane, fără interpunerea vreunei fapte, întâmplări etc. din afară, pe o cale neocolită, direct. — Pref. *ne-* + **mijlocit.**

NEMÍLĂ s.f. (Rar) Lipsă de milă[1]; cruzime; *p. ext.* caracter al celui nemilos; duritate, asprime. — Pref. *ne-* + **milă[1].**

NEMILÓS, -OÁSĂ, *nemiloși, -oase,* adj. (Adesea adverbial) Care nu cunoaște mila; neîndurător, aspru, crud, nemilostiv. ✦ Fig. (Despre boli) Incurabil. — Pref. *ne-* + **milos.**

NEMILOSTÍV, -Ă, *nemilostivi, -e,* adj. Nemilos. — Pref. *ne-* + **milostiv.**

NEMILUÍT, -Ă, *nemiluiți, -te,* adj. (Rar) **1.** Care se află în cantitate mare, fără măsură, mult. ✧ Loc. adv. (Curent; substantivat, f.) *Cu nemiluita* = în cantitate foarte mare, din belșug; fără socoteală, fără măsură; cu ghiotura. **2.** (Adesea adverbial) Fără milă[1], fără cruțare; *p. ext.* îndârjit, înverșunat. — Cf. m i l ă[1].

NEMIȘCÁRE s.f. Stare a ceea ce nu se mișcă; imobilitate, neclintire; absență a oricărei mișcări; liniște. ✦ Lipsă de acțiune, de activitate; inactivitate; pasivitate, inerție. — Pref. *ne-* + **mișcare.**

NEMIȘCÁT, -Ă, *nemișcați, -te,* adj. Care nu se mișcă sau care nu poate fi mișcat din loc; neclintit, imobil; *p. ext.* imobilizat. ✦ Țeapăn, rigid, încremenit; fără viață, inert. — Pref. *ne-* + **mișcat.**

NEMIȘCĂTÓR, -OÁRE, *nemișcători, -oare,* adj. Nemișcat, imobil. ✧ *Avere nemișcătoare, bun nemișcător* etc. = avere imobilă, bun imobil etc. — Pref. *ne-* + **mișcător.**

NÉMITE adv. (Pop.) Cu atât mai puțin; darămite. [Acc. și: *nemíte*] — Pref. *ne-* + [dară]**mite.**

NEMOTIVÁT, -Ă, *nemotivați, -te,* adj. Care nu are sau nu-și găsește motivare. — Pref. *ne-* + **motivat** (după fr. *non-motivé).*

NEMȚEÁN, -Ă, *nemțeni, -e,* s.m., adj. **1**. S.m. Persoană originară sau locuitor din județul Neamț. **2.** Adj. Care aparține județului Neamț sau nemțenilor (**1**), privitor la județul Neamț ori la nemțeni. — **Neamț** (n. pr.) + suf. *-ean.*

NEMȚEÁNCĂ, *nemțence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din județul Neamț. — **Nemțean** + suf. *-că.*

NEMȚÉSC, -EÁSCĂ, *nemțești,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține poporului german, privitor la poporul german. ✧ Expr. (Glumeț) *Cald nemțesc* = frig. ✦ (Rar; substantivat, f.) Limba germană. **2.** Adj. (Despre îmbrăcăminte) Care este făcut după moda occidentală; *p. ext.* (pop.) orășenesc. **3.** S.f. art. (Reg.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — **Neamț** + suf. *-esc.*

NEMȚÉȘTE adv. **1.** Ca nemții, în felul nemților; în limba germană. ✦ (Substantivat) Limba germană. **2.** (În legătură cu verbul „a se îmbrăca”) După moda occidentală; *p. ext.* (pop.) orășenește. — **Neamț** + suf. *-ește.*

NEMȚÍ, *nemțesc,* vb. IV. Refl. (Rar) **1.** A se asimila cu populația de limbă germană, a adopta modul de viață nemțesc; *p. ext.* a se occidentaliza. **2.** A adopta moda vestimentară occidentală; a se îmbrăca orășenește. — Din **neamț.**

NEMȚÍE s.f. **1.** (Reg.; în construcții prepoziționale) Limba germană. **2.** (Rar) Nemțime. — **Neamț** + suf. *-ie.*

NEMȚÍME s.f. (Rar; cu sens colectiv) Mulțime de nemți; totalitatea nemților; nemție (**2**). — **Neamț** + suf. *-ime.*

NEMȚIȘÓR, *nemțișori,* s.m. (Rar) Nume dat mai multor specii de plante erbacee din familia ranunculaceelor, cu frunze divizate și cu flori de obicei albastre, prevăzute cu un pinten *(Delphinium);* plantă care aparține uneia dintre aceste specii. — **Neamț** + suf. *-ișor.*

NEMȚOÁICĂ, *nemțoaice,* s.f. Femeie care face parte din populația Germaniei sau este originară de acolo; germană. — **Neamț** + suf. *-oaică.*

NEMȚOFÍL, -Ă, *nemțofili, -e,* s.m. și f., adj. (Fam.) Germanofil. [Var.: **neamțofíl, -ă** s.m. și f., adj.] — **Neamț**[o] + **fil**[o]-.

NEMȚOICÚȚĂ, *nemțoicuțe,* s.f. **1.** (Fam.) Diminutiv al lui *nemțoaică.* **2.** (Bot.; reg.) Condurul-doamnei. — **Nemțoaică** + suf. *-uță.*

NEMULȚĂMÍ vb. IV. v. **nemulțumi.**

NEMULȚĂMÍRE s.f. v. **nemulțumire.**

NEMULȚĂMÍT, -Ă adj. v. **nemulțumit.**

NEMULȚĂMITÓR, -OÁRE adj. v. **nemulțumitor.**

NEMULȚUMÍ, *nemulțumesc,* vb. IV. Tranz. A produce cuiva o nemulțumire; a indispune, a supăra pe cineva. [Var.: (înv. și reg.) **nemulțămí** vb. IV] — Pref. *ne-* + **mulțumi.**

NEMULȚUMÍRE, *nemulțumiri,* s.f. Faptul de a fi nemulțumit; stare a celui nemulțumit; supărare, mâhnire; insatisfacție, contrarietate. ✦ Neajuns, neplăcere, necaz. [Var.: (reg.) **nemulțămíre** s.f.] — Pref. *ne-* + **mulțumire.**

NEMULȚUMÍT, -Ă, *nemulțumiți, -te,* adj. (Adesea adverbial și substantivat) Care nu este mulțumit; care are o nemulțumire; supărat, mâhnit; contrariat. ✦ Care exprimă nemulțumire. [Var.: (reg.) **nemulțămít, -ă** adj.] — Pref. *ne-* + **mulțumit.**

NEMULȚUMITÓR, -OÁRE, *nemulțumitori, -oare,* adj. Nerecunoscător; nemulțumit. [Var.: **nemulțămitór, -oáre** adj.] — Pref. *ne-* + **mulțumi** + suf. *-tor.*

NEMURÍ, *nemuresc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face să trăiască veșnic în amintirea oamenilor, a face să reziste timpului, să devină nemuritor (**2**) (slăvind, preamărind, cântând); a imortaliza. — Din **nemuritor** (derivat regresiv).

NEMURÍRE s.f. **1.** Calitatea de a fi nemuritor (**1**); faptul de a trăi veșnic; stare a celui ce este nemuritor; (în limbajul bisericesc) viață veșnică. ✧ Loc. adv. (Fam.) *La nemurire* = **a)** fără sfârșit, veșnic; **b)** extrem de tare, de intens, de mult. **2.** Amintire menită să reziste timpului, destinată să trăiască veșnic; glorie veșnică. ✧ Loc. vb. (Rar) *A trece la nemurire* = a nemuri, a imortaliza. — Din **nemuritor** (derivat regresiv).

NEMURITÓR, -OÁRE, *nemuritori, -oare,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. și f. (În unele concepții religioase și în basme) (Ființă, suflet) care nu moare niciodată, care trăiește veșnic. **2.** S.m. Spec. Zeu, Dumnezeu. **3.** Adj. Care este menit să reziste timpului, care este destinat să trăiască veșnic în amintirea oamenilor; care este destinat gloriei, celebrității eterne; nepieritor. — Pref. *ne-* + **muritor.**

NENATURÁL, -Ă, *nenaturali, -e,* adj. Care nu este natural; lipsit de naturalețe; artificial, nefiresc; afectat. — Pref. *ne-* + **natural.**

NENAVIGÁBIL, -Ă, *nenavigabili, -e,* adj. (Despre ape) Care nu permite navigația. — Pref. *ne-* + **navigabil.**

NÉNE s.m. **1.** (Pop. și fam.) Termen de respect cu care se adresează un copil sau o persoană mai tânără unui bărbat mai în vârstă sau unui frate mai mare; neică. ✦ (Reg.) Termen de respect folosit de nepoți pentru a vorbi cu (sau despre) un unchi. **2.** (Fam.) Termen de adresare prin care se exprimă o dezaprobare, o surprindere neplăcută. **3.** (Fam.) Termen folosit în cursul unei povestiri sau conversații și care, fără a fi adresat unei persoane anume, exprimă mirare, satisfacție etc. [Var.: **nea** s.m.] — Cf. bg. n e n j a, sb. n e n a.

NENEÁCĂ s.f. (Reg.) Mamă. [Var.: **nineácă** s.f.] — Cf. tc. n i n e.

NENECÚȚĂ s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *neneacă.* — **Neneacă** + suf. *-uță.*

NENÍC s.m. (Pop.) Nenișor. — **Nene** + suf. *-ic.*

NENIȘÓR, *nenișori*, s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *nene;* nenic. — **Nene** + suf. *-ișor.*

NENORMÁT, -Ă, *nenormați, -te,* adj. Care nu se efectuează după norme (**3**). — Pref. *ne-* + **normat.**

NENORÓC s.n. Lipsă de noroc, neșansă, ghinion; lipsă de succes (în acțiuni), insucces; *p. ext.* stare a celui fără noroc. — Pref. *ne-* + **noroc.**

NENOROCÍ, *nenorocesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A face pe cineva nenorocit sau a deveni nenorocit, a(-și) pricinui un mare rău, o mare suferință, un mare necaz; a(-și) distruge viața. — Din **nenoroc.**

NENOROCÍRE, *nenorociri*, s.f. **1.** Stare a celui nenorocit (**1**); nefericire, durere, suferință mare. **2.** Întâmplare care are efecte dezastruoase, care face pe cineva nenorocit; necaz mare; *p. ext.* dezastru. ✧ Loc. adv. *Din nenorocire* = **a)** din cauza unor împrejurări regretabile; **b)** spre regretul cuiva, din păcate. — V. **nenoroci.**

NENOROCÍT, -Ă, *nenorociți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care se găsește într-o situație vrednică de plâns, care este lipsită de noroc, de fericire, care are de îndurat un mare necaz, o mare suferință; (om) nefericit. **2.** Adj. (Despre situații) Care inspiră milă, tristețe; vrednic de plâns, dureros, trist, jalnic. ✦ (Despre starea, mediul în care se află cineva) Care denotă o situație foarte proastă, vrednică de plâns; *p. ext.* sărac, sărăcăcios. **3.** Adj. Care aduce sau constituie o nenorocire (**2**); dezastruos, funest, nefast, tragic. **4.** Adj., s.m. și f. (Om) ticălos, de nimic. — V. **nenoroci.**

NENOROCÓS, -OÁSĂ, *nenorocoși, -oase,* adj. Care nu are noroc, care nu are succes în ceea ce întreprinde, ghinionist, păgubaș; *p. ext.* care aduce nenorocire (**2**), nefast. — Pref. *ne-* + **norocos.**

NENUFÁR, *nenufari*, s.m. (Bot.; livr.) Nufăr. — Din fr. **nénuphar.**

NENUMĂRÁT, -Ă, *nenumărați, -te* adj. Care este în cantitate atât de mare încât nu poate fi numărat; fără număr, imens. ✧ Loc. adv. *De nenumărate ori* sau *în nenumărate rânduri* = de foarte multe ori, foarte des. — Pref. *ne-* + **numărat.**

NEO- Element de compunere însemnând „nou”, „recent”, care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. [Pr.: *ne-o*] — Din fr. **néo-.**

NEOANACREÓNTIC, -Ă, *neoanacreontici, -ce,* adj. Care se inspiră din poezia lirică cultivată de imitatori târzii ai lui Anacreon; care aparține acestei poezii. [Pr.: *ne-o-a-na-cre-on-*] — Din fr. **néo-anacréontique.**

NEOARTRÓZĂ, *neoartroze,* s.f. (Med.) Articulație nou creată între două extremități osoase aflate în raporturi anatomice anormale. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néoarthrose.**

NEOBARÓC, -Ă, *neobaroci, -ce,* adj. s.n. **1.** S.n. Curent și stil artistic bombastic (manifestate îndeosebi la începutul sec. XIX) care încearcă să reînvie barocul. **2.** Adj. Care aparține neobarocului (**1**), care se referă la neobaroc. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néobaroque.**

NEOBEDIÉNT, -Ă, *neobedienți, -te,* adj. Care nu este supus, ascultător. [Pr.: *ne-o-be-di-ent*] — Pref. *ne-* + **obedien.**

NEOBIȘNUÍNȚĂ s.f. Faptul de a nu fi obișnuit cu ceva; lipsă de obișnuință. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **obișnuință.**

NEOBIȘNUÍT, -Ă, *neobișnuiți, -te,* adj. Care iese din comun, care are un caracter aparte, unic; *p. ext.* extraordinar. ✦ Straniu, bizar, curios, ciudat. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **obișnuit.**

NEOBLIGATÓRIU, -IE, *neobligatorii,* adj. Care nu trebuie urmat întocmai; care nu este impus. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **obligatoriu.**

NEOBLITERÁT, -Ă, *neobliterate,* adj. (Despre mărci poștale) Neștampilat. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **obliterat.**

NEOBOSEÁLĂ s.f. Hărnicie (deosebită), zel (susținut). [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **oboseală.**

NEOBOSÍT, -Ă, *neobosiți, -te,* adj. **1.** Care nu simte oboseală, care nu obosește (niciodată); infatigabil; *p. ext.* care este în continuă mișcare, în continuă activitate, foarte harnic, foarte activ. **2.** (Despre activități, eforturi etc.) Care nu se întrerupe; susținut, continuu. ✦ (Adverbial) Neîncetat. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **obosit.**

NEOBRĂZÁRE s.f. Vorbă, faptă, atitudine, purtare lipsită de cuviință; lipsă de cuviință, obrăznicie, nerușinare, impertinență. [Pr.: *ne-o-*] — Cf. n e o b r ă z a t .

NEOBRĂZÁT, -Ă, *neobrăzați, -te,* adj. Care este lipsit de bună-cuviință; nerușinat, obraznic, impertinent. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **obrăzat.**

NEOBSERVÁT, -Ă, *neobservați, -te,* adj. Care nu este observat, văzut; *fig.* care nu este apreciat, prețuit, remarcat. [Pr.: *ne-ob-*] — Pref. *ne-* + **observat.**

NEOCAPITALÍSM s.n. Stadiu al capitalismului caracterizat prin intervenția mărită a statului în economie, prin concentrarea societăților pe acțiuni și dezvoltarea unei societăți de consum. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néocapitalisme.**

NEOCAPITALÍST, -Ă, *neocapitaliști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept, partizan) al neocapitalismului. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néocapitaliste.**

NEOCÁTHARSIS s.n. (Med.) Metodă psihanalitică prin care se provoacă reactualizarea evenimentelor din copilărie ale pacientului în scopul descărcării unor tensiuni. [Scris și: *neocatarsis*. — Pr.: *ne-o-ca-tar-sis*] — Din fr. **néocatharsis.**

NEOCATÓLIC, -Ă, *neocatolici, -ce,* adj., s.m. și f. (Adept) al neocatolicismului. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-catholique.**

NEOCATOLICÍSM s.n. Doctrină a catolicismului care încearcă să apropie și să adapteze vechile principii și teorii ale catolicismului la problemele lumii contemporane. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néocatholicisme.**

NEOCLÁSIC, -Ă, *neoclasici, -ce,* adj. Care aparține neoclasicismului, privitor la neoclasicism, specific neoclasicismului. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néoclassique.**

NEOCLASICÍSM s.n. Curent în artă, literatură și arhitectură apărut în sec. XVIII care își ia ca model arta, literatura și arhitectura clasică (antică). [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néoclassicisme.**

NEOCOLONIALÍSM s.n. Politică a unor state dezvoltate care are drept obiectiv continuarea dominației economice a fostelor colonii, devenite state suverane, prin mijloace moderne: valutar-financiare, tehnologice, informaționale. [Pr.: *ne-o-co-lo-ni-a-*] — Din fr. **néocolonialisme.**

NEOCOLONIALÍST, -Ă, *neocolonialiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține neocolonialismului, privitor la neocolonialism. **2.** S.m. și f. Adept al neocolonialismului. [Pr.: *ne-o-co-lo-ni-a-*] — Din fr. **néocolonialiste.**

NEOCOMUNÍSM s.n. Mișcare politică ce are în vedere restructurarea economică și acordarea unor drepturi democratice, fără a se efectua modificări de esență în structura economică și social-politică comunistă. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néocomunisme.**

NEOCOMUNÍST, -Ă, *neocomuniști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** S.m. și f. Adept al neocomunismului. **2.** Adj. Care aparține neocomunismului sau la neocomuniști. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néocommuniste.**

NEOCÓRTEX, *neocortexuri,* s.n. (Anat.) Porțiune din creier care filogenetic este cea mai recentă și constituie la om cea mai mare parte a scoarței cerebrale. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néocortex,** engl. **neocortex.**

NEOCRÍTIC, -Ă, *neocritici, -ce,* adj., s.m. și f. Neocriticist. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-critique.**

NEOCRITICÍSM s.n. Curent filosofic francez care încearcă să restabilească doctrina kantiană potrivit datelor și speculațiilor științifice moderne. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-criticisme.**

NEOCRITICÍST, -Ă, *neocriticiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al neocriticismului; neocritic. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néocriticiste.**

NEOCUPÁT, -Ă, *neocupați, -te,* adj. **1.** (Despre un teritoriu, oraș etc.) Care nu este cucerit de o armată străină, care nu este stăpânit de o putere străină. **2.** (Despre bunuri mobile sau imobile) Care nu este deținut temporar de cineva. ✦ (Despre posturi) Care nu este încă luat în primire, care nu este deținut de cineva. **3.** (Despre persoane) Care nu este angajat într-o întreprindere, instituție. ✦ Care nu are mult de lucru, care nu are treburi multe; liber. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **ocupat** (după fr. *non-occupé).*

NEODARWINÍSM s.n. Teorie de tradiție darwinistă după care evoluția este un proces gradat, care are loc în condițiile mutațiilor genetice și ale selecției naturale. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néodarwinisme.**

NEODARWINÍST, -Ă, *neodarwiniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al neodarwinismului. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néodarwiniste.**

NEODIHNÍT, -Ă, *neodihniți, -te,* adj. Care nu se odihnește, nu stă (niciodată); *p. ext.* care este oricând gata de lucru, de acțiune; neobosit. ✦ (Înv.) Neliniștit, agitat. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **odihnit.**

NEODÍM s.n. Element chimic din grupa pământurilor rare. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néodyme.**

NEOECOLOGÍE s.f. Ramură a ecologiei care se ocupă cu studiul ecosistemelor recente. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néoécologie.**

NEOFALÍNĂ s.f. Produs obținut la distilarea țițeiului, constituind un amestec de benzen cu benzină ușoară, folosit la curățarea materialelor textile, a parchetului etc. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néophaline.**

NEOFASCÍSM s.n. Curent politic de extrema dreaptă apărut după cel de-al Doilea Război Mondial în diverse țări ale lumii având drept scop reconsiderarea fascismului. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néofascisme.**

NEOFASCÍST, -Ă, *neofasciști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține neofascismului, privitor la neofascism, specific neofascismului. **2.** S.m. și f. Adept al neofascismului. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néofasciste.**

NEOFICIÁL, -Ă, *neoficiali, -e,* adj. Care nu este oficial, care are un caracter particular. [Pr.: *ne-o-fi-ci-al*] — Pref. *ne-* + **oficial.**

NEOFÍT, -Ă, *neofiți, -te,* s.m. și f. Persoană care a îmbrățișat de curând o nouă religie, abandonând credința veche; *p. ext.* persoană care a aderat de curând la o cauză sau care a intrat de curând într-o grupare, într-o colectivitate etc. și este încă neinițiată deplin. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néophyte.**

NEOFOBÍE s.f. Fobie față de tot ceea ce este nou. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néophobie.**

NEOFORMÁȚIE, *neoformații,* s.f. (Med.) Tumoare malignă. [Pr.: *ne-o-*. — Var.: **neoformațiúne** s.f.] — Din fr. **néoformation.**

NEOFORMAȚIÚNE s.f. v. **neoformație.**

NEOFREUDÍSM s. n. Ansamblu de orientări teoretice și terapeutice derivate din freudism; neopsihanaliză. [Pr.: *ne-o-froi-*] — Din fr. **néo-freudisme.**

NEOGÉN, -Ă, *neogeni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Perioada terminală a erei terțiare, cuprinzând miocenul și pliocenul, caracterizată prin ridicarea lanțurilor muntoase și importante manifestări vulcanice. **2.** Adj. Care aparține neogenului (**1**), care se referă la neogen. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néogène.**

NEOGOÍT, -Ă, *neogoiți, -te,* adj. (Pop.) Nemângâiat. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **ogoit.**

NEOGÓTIC, -Ă, *neogotici, -ce,* adj., s.n. (Stil în arhitectură și artă) care reevaluează goticul și prelucrează formal elementele lui decorative. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néogothique.**

NEOGRAMÁTIC, -Ă, *neogramatici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (În sintagmele) *Școala neogramatică* sau *curentul neogramatic* = curent lingvistic care susține principiul regularității schimbărilor fonetice (considerând analogia drept factor principal în apariția formelor noi) și promovează studiul limbilor moderne. **2.** S.m. și f. Adept al curentului neogramatic (**1**). [Pr.: *ne-o-*] — **Neo-** + **gramatic** (după germ. *Junggrammatiker,* fr. *néo-grammairien*, it. *neogrammatici)*.

NEOGRÉC, -EÁCĂ, *neogreci, -ce,* adj. **1.** (În sintagma) *Limba neogreacă* (și substantivat, f.) = limba greacă din perioada modernă, începând din sec. XVI până în zilele noastre; greaca modernă. **2.** Care se referă la limba neogreacă (**1**), care ține de limba neogreacă, propriu limbii neogrecești sau, *p. ext.,* poporului grec modern sau Greciei moderne; neogrecesc. *Influența neogreacă*. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-grec.**

NEOGRECÉSC, -EÁSCĂ, *neogrecești,* adj. Neogrec (**2**). [Pr.: *ne-o-*] — **Neo-** + **grecesc.**

NEOHEGELIÁN, -Ă, *neohegelieni, -e,* s.m. și f., adj. **1**. S.m. și f. Adept al neohegelianismului. **2.** Adj. Care ține de neohegelianism, propriu, caracteristic neohegelianismului. [Pr.: *ne-o-he-ghe-li-an*] — Din fr. **néo-hégélien.**

NEOHEGELIANÍSM s.n. Curent filosofic contemporan apărut în Anglia în a doua jumătate a sec. XIX, care dezvoltă studiul filosofiei lui Hegel. Sau: care preia anumite elemente ale filosofiei lui Hegel. [Pr.: *ne-o-he-ghe-li-a-*] — Din fr. **néo-hégélianisme.**

NEOIMPRESIONÍSM s.n. Direcție modernistă în pictură care recurge la culorile complementare, aplicând procedeul contrastului simultan în vederea obținerii unei forme distincte. [Pr.: *ne-o-im-pre-si-o-*] — Din fr. **néo-impressionnisme.**

NEOIMPRESIONÍST, -Ă, *neoimpresioniști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al neoimpresionismului. **2.** Adj. Care ține de neoimpresionism, propriu, caracteristic neoimpresionismului. [Pr.: *ne-o-im-pre-si-o-*] — Din fr. **néo-impressionniste.**

NEOJUNIMÍSM s.n. Școală estetică existentă între cele Două Războaie Mondiale care reactualizează principiile junimiste. [Pr.: *ne-o-*] — **Neo-** + **junimism.**

NEOJUNIMÍST, -Ă, *neojunimiști, -ste*, adj., s.m. și f. (Adept) al neojunimismului. [Pr.: *ne-o-*] — **Neo-** + **junimist.**

NEOKANTIÁN, -Ă, *neokantieni, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al neokantianismului. **2.** Adj. Care ține de neokantianism, caracteristic, propriu neokantianismului. [Pr.: *ne-o-kan-ti-an*] — Din fr. **néokantien.**

NEOKANTIANÍSM s.n. Curent filosofic de la sfârșitul sec. XIX, care reluând unele teze din filosofia lui Kant a căutat să asimileze noile rezultate ale științelor. [Pr.: *ne-o-kan-ti-a-*] — **Neo-** + **kantianism** (după fr. *néokantisme)*.

NEOLATÍN, -Ă, *neolatini, -e*, adj. (Despre limbi) Care continuă limba latină; romanic; (despre popoare) care descinde din romani, de origine latină. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-latin.**

NEOLIBERÁL, -Ă, *neoliberali, -e*, adj., s.m. și f. (Adept) al neoliberalismului. — **Neo-** + **liberal.**

NEOLIBERALÍSM s.n. Doctrină economică contemporană care susține intervenția limitată a statului în economie pentru a stabili cadrul juridic care să permită organizarea concurenței, funcționarea armonioasă a mecanismului prețurilor și stăvilirea abuzurilor monopolurilor. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néolibéralisme.**

NEOLÍMPIC, -Ă, *neolimpici, -ce*, adj. (Despre sporturi) Care nu este inclus în programul olimpic. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **olimpic.**

NEOLINGVÍST, -Ă, *neolingviști, -ste*, adj., s.m. și f. (Adept) al neolingvisticii. [Pr.: *ne-o-*] — Din it. **neolinguista.**

NEOLINGVÍSTIC, -Ă, *neolingvistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Curent lingvistic caracterizat prin importanța acordată împrumuturilor, prin negarea legilor lingvistice și prin explicarea cu ajutorul ariilor lingvistice a deosebirilor dintre limbi înrudite. **2.** Adj. De neolingvistică. *Școala neolingvistică*. [Pr.: *ne-o-*] — Din it. **neolinguistica.**

NEOLÍTIC, -Ă, *neolitici, -ce*, s.n., adj. **1.** S.n. Perioadă din istoria omenirii care a urmat după mezolitic și a precedat epoca metalelor, caracterizată prin folosirea uneltelor de piatră șlefuită și de bronz, prin apariția agriculturii primitive, a creșterii vitelor și a olăritului; epoca pietrei șlefuite. **2.** Adj. Care aparține neoliticului (**1**), care se referă la neolitic. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néolithique.**

NEOLÓG, *neologi,* s.m. (Rar) Adept al introducerii și folosirii neologismelor în limba proprie; neologist. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néologue.**

NEOLÓGIC, -Ă, *neologici, -ce,* adj. (Despre cuvinte, expresii) Care a fost împrumutat recent dintr-o limbă străină; care constituie o formație lingvistică nouă; propriu neologismelor; neologistic. *Formație neologică*. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néologique.**

NEOLOGÍSM, *neologisme,* s.n. Cuvânt împrumutat de curând din altă limbă sau creat recent într-o limbă prin mijloace proprii. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néologisme.**

NEOLOGÍST, *neologiști,* s.m. (Înv.) Neolog. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néologiste.**

NEOLOGÍSTIC, -Ă, *neologistici, -ce,* adj. Neologic. [Pr.: *ne-o-*] — Din **neologism.** Cf. germ. n e o l o g i s t i s c h.

NEÓM, *neoameni,* s.m. Persoană lipsită de însușirile proprii unui om normal; persoană lipsită de omenie. ✧ Loc. adv. *Ca neoamenii* = altfel decât ar fi normal. ✧ Expr. *A face pe cineva (din om) neom* = a aduce pe cineva într-o stare de plâns, distrugându-l fizicește sau sufletește. [Pr.: *ne-om*] — Pref. *ne-* + **om.**

NEOMALTHUSIÁN, -Ă, *neomalthusieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al neomalthusianismului; neomalthusianist (**1**). **2.** Adj. Care ține de neomalthusianism, relativ la neomalthusianism, caracteristic, propriu pentru neomalthusianism; neomalthusianist (**2**). [Pr.: *ne-o-mal-tu-si-an*] — Din fr. **néo-malthusien.**

NEOMALTHUSIANÍSM s.n. Teorie contemporană care reia teoria lui Malthus, potrivit căreia populația globului crește mult mai repede decât mijloacele de subzistență. [Pr.: *ne-o-mal-tu-si-a-*] — Din fr. **néo-malthusianisme.**

NEOMALTHUSIANÍST, -Ă, *neomalthusianiști, -ste,* s.m. și f., adj. (Rar) **1.** S.m. și f. Neomalthusian (**1**). **2**. Adj. Neomalthusian (**2**). [Pr.: *ne-o-mal-tu-si-a-*] — **Neomalthusian** + suf. *-ist.*

NEOMENÉSC, -EÁSCĂ, *neomenești,* adj. Lipsit de omenie; inuman, sălbatic. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **omenesc.**

NEOMENÉȘTE adv. În chip neomenesc, cu cruzime. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **omenește.**

NEOMENÍE, (2) *neomenii,* s.f. **1.** Lipsă de omenie. **2.** Faptă de om neomenos; cruzime, sălbăticie. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **omenie.**

NEOMENÍT, -Ă, *neomeniți, -te,* adj. (Înv.) Neomenos. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **omenit.**

NEOMENÓS, -OÁSĂ, *neomenoși, -oase,* adj. Lipsit de omenie, fără milă; rău; crud, neomenit. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **omenos.**

NEOMICÍNĂ s.f. Antibiotic cu spectru larg extras din ciuperca *Streptomyces fradiae*, activ mai ales asupra stafilococilor patogeni. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néomycine.**

NEÓN s.n. Element chimic, gaz nobil neinflamabil, inodor și incolor, folosit la umplerea unor lămpi electrice. [Pr.: *ne-on*] — Din fr. **néon.**

NEONAZÍSM s.n. Curent, revanșard, șovinist care încearcă să reînvie nazismul. [Pr.: *ne-o-*] — **Neo-** + **nazism.**

NEONAZÍST, -Ă, *neonaziști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține neonazismului, privitor la neonazism. **2.** S.m. și f. Adept al neonazismului. [Pr.: *ne-o-*] — **Neonaz**[ism] + suf. *-ist.*

NEOPERÁBIL, -Ă, *neoperabili, -e,* adj. Care nu poate fi operat. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **operabil.**

NEOPLÁSM, *neoplasme,* s.n. Formă de cancer caracterizată prin invazia țesuturilor învecinate, recidivă după o intervenție chirurgicală; *p. gener.* cancer. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néoplasme.**

NEOPLATÓNIC, -Ă, *neoplatonici, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al neoplatonismului; neoplatonician (**1**). **2.** Adj. Care ține de neoplatonism, privitor la neoplatonism; neoplatonician (**2**). [Pr.: *ne-o-*] — **Neoplaton**[ism] + suf. *-ic*. Cf. it. n e o p l a t o n i c o.

NEOPLATONICIÁN, -Ă, *neoplatonicieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Neoplatonic (**1**). **2.** Adj. Neoplatonic (**2**). [Pr.: *ne-o-pla-to-ni-ci-an*] — Din fr. **néo-platonicien.**

NEOPLATONÍSM s.n. Doctrină filosofică din sec. III–VI care reformula filosofia lui Platon prin introducerea unor elemente din aristotelism, stoicism în strânsă legătură cu religia. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-platonisme.**

NEOPLÁZIC, -Ă, *neoplazici, -ce*, adj. (Med.) Care se referă la neoplazie sau la neoplasm, caracteristic, propriu pentru neoplazie. *Țesut neoplazic*. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néoplasique.**

NEOPLAZÍE, *neoplazii,* s.f. (Med.) Proces patologic de formare a unui țesut nou, tumoral, prin înmulțirea celulară exagerată care alterează structura normală a țesutului originar. ✦ Cancer. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néoplasie.**

NEOPORTÚN, -Ă, *neoportuni, -e,* adj. Care nu este oportun; nepotrivit, inoportun. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **oportun.**

NEOPOZÁBIL, -Ă, *neopozabili, -e,* adj. (Despre un act judiciar) Care nu poate fi invocat față de alte persoane și în alte cazuri decât în cele determinate de lege; inopozabil. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **opozabil** (după fr. *non-opposable).*

NEOPOZITIVÍSM s.n. Curent filosofic contemporan care acordă o atenție deosebită cunoașterii raționale și logicii, precum și analizei logice a limbajului științei. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-positivisme.**

NEOPOZITIVÍST, -Ă, *neopozitiviști, -ste,* s.m. și f., adj. **1**. S.m. și f. Adept al neopozitivismului. **2.** Adj. Care ține de neopozitivism. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-positiviste.**

NEOPSIHANALÍZĂ s.f. (Psih.) Neofreudism. [Pr.: *ne-o-*] — **Neo-** + **psihanaliză.**

NEORÂNDUIÁLĂ, *neorânduieli,* s.f. **1.** Lipsă de organizare sau de disciplină; dezordine, debandadă; *p. ext.* agitație, revoltă, răscoală ; (faptă care constituie o) încălcare a legii, neregulă, abuz. **2.** Lipsă de ordine; dezordine, deranj, neordine. ✧ Loc. adj. și adv. *În neorânduială* = dezordonat. [Pr.: *ne-o-rân-du-ia-*] — Pref. ne- + **orânduială.**

NEORÂNDUÍT, -Ă, *neorânduiți, -te,* adj. (Rar) Care nu este orânduit, organizat sau ordonat; dezordonat. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **orânduit.**

NEÓRDINE s.f. (Rar) Dezordine, deranj, neorânduială (**2**). [Pr.: *ne-or-*] — Pref. *ne-* + **ordine.**

NEOREALÍSM s.n. **1.** Curent filosofic contemporan care identifică conştiinţa cu existenţa, redusă la un complex de senzaţii independente. **2.** Curent în literatura, artele plastice şi cinematografia italiană contemporană, care se manifestă printr-o tendinţă de apropiere de faptul real, de viaţa cotidiană a oamenilor obişnuiţi. [Pr.: *ne-o-re-a-*] — Din fr. **néo-réalisme.**

NEOREALÍST, -Ă, *neorealişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al neorealismului. **2.** Adj. Care aparţine neorealismului, privitor la neorealism. [Pr.: *ne-o-re-a-*] — Din fr. **néo-réaliste.**

NEORGÁNIC, -Ă, *neorganici, -ce,* adj. (Biol., Chim.) Anorganic. [Pr.: *ne-or-*] — Pref. *ne-* + **organic** (după fr. *anorganique).*

NEORGANIZÁT, -Ă, *neorganizaţi, -te,* adj. Care nu este organizat (în prealabil); spontan. ✦ Care şi-a pierdut organizarea, funcţionarea normală; dezorganizat. [Pr.: *ne-or-*] — Pref. *ne-* + **organizat.**

NEORIENTÁT, -Ă, *neorientaţi, -te,* adj. Care nu cunoaşte locul unde se află, care nu ştie în ce direcţie trebuie să se îndrepte, dezorientat; *p. ext.* neinformat, nelămurit. [Pr.: *ne-o-ri-en-tat*] — Pref. *ne-* + **orientat.**

NEOROMÁNTIC, -Ă, *neoromantici, -ce,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al neoromantismului. **2.** Adj. Care ţine de neoromantism, caracteristic, propriu neoromantismului, care se referă la neoromantism. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-ro-mantique.**

NEOROMANTÍSM s.n. Curent în literatura modernă şi contemporană apărut ca o reacţie de tip romantic împotriva naturalismului. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-romantisme.**

NEOSALVARSÁN s.n. Compus organic al arsenului sub formă de pulbere de culoare galben-deschis solubilă în apă, folosit în tratamentul sifilisului. [Pr.: *ne-o-*] — Din germ. **Neosalvarsan.**

NEOSÂNDÍT, -Ă, *neosândiţi, -te,* adj. (Pop.) Care nu este pedepsit. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **osândit.**

NEOSIFICÁT, -Ă, *neosificaţi, -te,* adj. (Despre părţile membranoase şi cartilaginoase ale corpului) Care nu s-a transformat în os, care nu s-a întărit ca un os. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **osificat.**

NEOSTENÍT, -Ă, *neosteniţi, -te,* adj. **1.** Care nu oboseşte niciodată; *p. ext.* care este în continuă mişcare, în continuă activitate; foarte harnic, foarte activ; neobosit, neodihnit. **2.** Care nu slăbeşte nicio clipă; susţinut, perseverent. [Pr.: *ne-os-*] — Pref. ne- + **ostenit.**

NEOSTOÍT, -Ă, *neostoiţi, -te,* adj. (Pop.; adesea adverbial) Neastâmpărat, nedomolit, nepotolit. ✦ Neîntrerupt, continuu. ✦ (Rar; despre copii) Neastâmpărat (**2**). [Pr.: *ne-os-*] — Pref. *ne-* + **ostoit** (înv. „potolit" < *ostoi*).

NEOTECTÓNIC, -Ă, *neotectonici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Parte a geologiei care studiază mişcările mai recente de deformare a scoarţei terestre. **2.** Adj. Care ţine de neotectonică, relativ la neotectonică. [Pr.: *ne-o-*] — **Neo-** + **tectonică.**

NEOTENÍE s.f. Capacitate a unor organisme de a atinge maturitatea sexuală şi de a se reproduce în stadii larvare. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néoténie.**

NEOTOMÍSM s.n. Mişcare teologică şi filosofică din sec. XIX şi XX, care promovează continuarea şi înnoirea tradiţiei tomiste medievale în Biserica catolică. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-thomisme.**

NEOTOMÍST, -Ă, *neotomişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al neotomismului. **2.** Adj. Care se referă la neotomism, care aparţine neotomismului, propriu neotomismului. [Pr.: *ne-o-*] — Din fr. **néo-thomiste.**

NEOȚETÍT, *neoţetite*, adj. (Despre vinuri) Care nu s-a transformat în oţet. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **oţetit.**

NEOXIDÁBIL, -Ă, *neoxidabili, -e,* adj. (Rar) Inoxidabil. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **oxidabil** (după engl. *non-oxidable).*

NEOXIDÁT, -Ă, *neoxidaţi, -te,* adj. (Despre metale) Care nu este oxidat. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **oxidat.**

NEOXIGENÁT, -Ă, *neoxigenaţi, -te,* adj. (Despre păr) Care nu a fost decolorat prin tratare cu apă oxigenată; *p. ext.* nevopsit. ✦ (Despre persoane) Cu părul blond natural. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **oxigenat.**

NEOZEELANDÉZ, -Ă, *neozeelandezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Noii Zeelande sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Noii Zeelande sau neozeelandezilor (**1**), privitor la Noua Zeelandă ori la neozeelandezi. [Pr.: *ne-o-ze-e-*] — Din fr. **néo-zélandais.**

NEOZÓIC, -Ă, *neozoici, -ce,* s.n., adj. **1.** S.n. Ultima eră geologică, care continuă de la sfârşitul mezozoicului până astăzi. **2.** Adj. Care se referă la neozoic (**1**), care aparţine neozoicului. [Pr.: *ne-o-zo-ic*] — Din fr. **néozoïque.**

NEOZONIZÁT, -Ă, *neozonizaţi, -te,* adj. Care nu (mai) conţine ozon. [Pr.: *ne-o-*] — Pref. *ne-* + **ozonizat.**

NEPALÉZ, -Ă, *nepalezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Nepalului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Nepalului sau nepalezilor (**1**), privitor la Nepal ori la nepalezi. — Din fr. **népalais.**

NEPĂMÂNTEÁN, -Ă, *nepământeni, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care nu este de pe pământ, care pare detaşat de cele pământeşti; nepământesc; *fig.* care pare din altă lume. — Pref. *ne-* + **pământean.**

NEPĂMÂNTÉSC, -EÁSCĂ, *nepământeşti,* adj. Nepământean. — Pref. *ne-* + **pământesc.**

NEPĂRTINÍRE s.f. Imparţialitate, obiectivitate. — Pref. *ne-* + **părtinire.**

NEPĂRTINITÓR, -OÁRE, *nepărtinitori, -oare,* adj. Imparţial, drept, obiectiv. — Pref. *ne-* + **părtinitor.**

NEPĂSÁRE s.f. **1.** Lipsă de griji, de frământări; situaţie, stare în care se află cel lipsit de griji, de frământări. ✧ Loc adv. (Pop.) *În nepăsare* = nepăsător, vesel. **2.** Lipsă de interes faţă de ceea ce se petrece în jur; indiferenţă, indolenţă, apatie; pasivitate. — Pref. *ne-* + **păsare.**

NEPĂSĂTÓR, -OÁRE, *nepăsători, -oare,* adj. Care nu-şi face griji, necazuri; calm, senin; (curent) care nu manifestă niciun fel de interes faţă de ceea ce se petrece în jurul său; indolent, apatic; indiferent. — Pref. *ne-* + **păsător** (înv. „grijuliu" < *păsa*).

NEPĂTÁT, -Ă, *nepătaţi, -te,* adj. Care nu este pătat; *fig.* curat, neprihănit; nevinovat. — Pref. *ne-* + **pătat.**

NEPĂTRÚNS, -Ă, *nepătrunşi, -se,* adj. **1.** Care nu este sau nu poate fi pătruns, străbătut; impenetrabil; *spec.* prin care nu răzbate lumina; întunecat, întunecos; *p. ext.* des. ✦ (Despre figură, ochi) Care nu trădează gândurile, sentimentele; impenetrabil. **2.** Fig. Care nu poate fi pătruns cu mintea, de neînţeles; tainic, misterios, necunoscut. — Pref. *ne-* + **pătruns.**

NEPÉR, *neperi,* s.m. Unitate de măsură a nivelului de transmisiune al unui semnal electric, acustic etc. — Din fr. **néper.**

NEPERÉCHE adj. invar. (Despre numere întregi) Impar. — Pref. *ne-* + **pereche.**

NEPERISÁBIL, -Ă, *neperisabili, -e,* adj. Care nu este perisabil. — Pref. *ne-* + **perisabil.**

NEPERMANÉNT, -Ă, *nepermanenţi, -te,* adj. Care nu are caracter permanent; care funcţionează o perioadă de timp determinată. — Pref. *ne-* + **permanent** (după fr. *non-permanent).*

NEPERMÉTRU, *nepermetre,* s.n. Instrument de măsură a atenuării unei mărimi fizice, gradat în neperi. — Din fr. **népermètre.**

NEPIERITÓR, -OÁRE, *nepieritori, -oare,* adj. Care este menit să reziste timpului; care este destinat să trăiască veşnic în amintirea oamenilor; care este destinat gloriei, celebrităţii eterne; nemuritor. — Pref. *ne-* + **pieritor.**

NEPILDUÍT, -Ă, *nepilduiţi, -te,* adj. (Înv.) Pentru care nu există asemănare sau precedent, fără precedent, unic; excepţional, extraordinar. — Pref. *ne-* + **pilduit** (înv. „exemplificat" < *pildui*).

NEPIPĂÍT, -Ă, *nepipăiţi, -te,* adj. Care nu poate fi pipăit; impalpabil. — Pref. *ne-* + **pipăit** (după fr. *impalpable*).

NEPLÁTĂ s.f. Faptul de a nu achita la timp o obligaţie bănească. — Pref. *ne-* + **plată.**

NEPLĂCÉRE, (**2**) *neplăceri,* s.f. **1.** Stare sufletească sau fiziologică produsă de ceva neplăcut; lipsă de plăcere, *p. ext.,* de simpatie pentru ceva sau pentru cineva; silă, dezgust. **2.** Necaz, supărare, nemulţumire îndurate de cineva. — Pref. *ne-* + **plăcere.**

NEPLĂCÚT, -Ă, *neplăcuţi, -te,* adj. Care nu este pe placul cuiva, care nu este convenabil, care nu corespunde gusturilor sau preferinţelor cuiva, care cauzează o neplăcere; dezagreabil; *p. ext.* jenant, supărător. — Pref. *ne-* + **plăcut.**

NEPOFTÍT, -Ă, *nepoftiţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care nu este chemat, invitat, poftit sau dorit. — Pref. *ne-* + **poftit.**

NEPOLÁR, -Ă, *nepolari, -e,* adj. (Despre molecule sau grupări de atomi) Care nu are moment electric permanent. — Pref. *ne-* + **polar.**

NEPOLÍTIC, -Ă, *nepolitici, -ce,* adj. Care nu are caracter politic; din afara politicii. — Pref. *ne-* + **politic** (după fr. *non-politique).*

NEPOLITICÓS, -OÁSĂ, *nepoliticoşi, -oase,* adj. Care nu este politicos, lipsit de politeţe. — Pref. *ne-* + **politicos.**

NEPOLUÁNT, -Ă, *nepoluanţi, -te,* adj. Care nu este poluant. [Pr.: *-lu-ant*] — Pref. ne- + **poluant** (după fr. *non-polluant*).

NEPOLUÁT, -Ă, *nepoluaţi, -te,* adj. **1.** (Despre aer, ape, mediul de viaţă) Care nu este poluat. **2.** Fig. Care nu este corupt, viciat. [Pr.: *-lu-at*] — Pref. *ne-* + **poluat** (după fr. *non-pollué*).

NEPOMENÍT, -Ă, *nepomeniţi, -te,* adj. **1.** Despre care nu se (mai) vorbeşte, de care nu-şi (mai) aminteşte nimeni, uitat; *p. ext.* care datează de multă vreme, vechi, străvechi. **2.** (Adesea adverbial) Nemaipomenit. — Pref. *ne-* + **pomenit.**

NEPÓT, -OÁTĂ, *nepoţi, -oate,* s.m. şi f. **1.** Persoană considerată în raport cu bunicii săi ori cu unchii şi mătuşile sale. **2.** (Fam.; mai ales la voc.) Cuvânt cu care o persoană mai în vârstă se adresează unui tânăr, unei tinere sau unui copil. **3**. (De obicei la pl.) Descendent, urmaş. — Lat. **nepos, -tis.**

NEPOTÍSM, *nepotisme,* s.n. (Fam.) Faptul de a uza de autoritatea sau de influenţa personală în favoarea rudelor sau a prietenilor; promovare prin protecţia rudelor şi a prietenilor influenţi. — Din fr. **népotisme.**

NEPOTOLÍT, -Ă, *nepotoliţi, -te,* adj. Care nu este sau nu poate fi potolit; nestăpânit; *p. ext.* neîmpăcat, aprig, înverşunat. — Pref. *ne-* + **potolit.**

NEPOTRIVÍRE, *nepotriviri,* s.f. Lipsă de potrivire, de concordanţă, de conformitate; dezacord, discrepanţă. — Pref. *ne-* + **potrivire.**

NEPOTRIVÍT, -Ă, *nepotriviţi, -te,* adj. Care nu se potriveşte, nu se justifică, nu se recomandă, nu este indicat (într-o anumită împrejurare); inoportun; deplasat. — Pref. *ne-* + **potrivit.**

NEPOȚÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *nepoţei, -ele,* s.m. şi f. Diminutiv al lui *nepot*. — **Nepot** + suf. *-el, -ea, -ică.*

NEPOVESTÍT, -Ă, *nepovestiţi, -te,* adj. **1.** Care nu a fost (încă) povestit. **2.** (Pop.) Care nu poate fi exprimat prin cuvinte; nespus. — Pref. *ne-* + **povestit.**

NEPRECIZÁRE, *neprecizări,* s.f. Lipsă de precizare. — Pref. *ne-* + **precizare.**

NEPRECUGETÁT, -Ă, *neprecugetaţi, -te,* adj. (Rar) Care nu a fost bine gândit, bine cumpănit, care denotă nesocotinţă; nechibzuit. — Pref. *ne-* + **precugetat.**

NEPRECUPEŢÍT, -Ă, *neprecupeţiţi, -te,* adj. Care este fără rezerve, fără condiţii; necondiţionat. — Pref. *ne-* + **precupeţit.**

NEPRECURMÁT, -Ă, *neprecurmaţi, -te,* adj. (Înv.; adesea adverbial) Neîncetat, neîntrerupt, continuu, permanent. — Pref. *ne-* + **precurmat.**

NEPREDICATÍV, -Ă, *nepredicativi, -e,* adj. (Despre verbe) Care nu poate forma (singur) predicatul. — Pref. *ne-* + **predicativ.**

NEPREGĂTÍT, -Ă, *nepregătiţi, -te,* adj. Căruia îi lipseşte pregătirea, calificarea sau informaţia necesară (într-un domeniu); care nu are nivelul cerut. ✧ Loc. adv. *Pe nepregătite* = fără o pregătire prealabilă pe neaşteptate. — Pref. *ne-* + **pregătit.**

NEPRÉGET s.n. (Înv.) Râvnă, ardoare, zel; fermitate, hotărâre. ✧ Loc. adv. *Cu nepreget* = fără întârziere; fără şovăire. — Pref. *ne-* + **preget.**

NEPREGETÁT, -Ă, *nepregetaţi, -te,* adj. (Înv.) **1.** (Despre oameni) Care nu pregetă să facă ceva, care nu are preget; harnic, neobosit. **2.** (Despre acţiuni) Neîntrerupt, continuu, susţinut; perseverent; *p. ext.* neprecupeţit. — Pref. *ne-* + **pregetat.**

NEPRELUCRÁT, -Ă, *neprelucraţi, -te,* adj. (Despre materiale) Care nu şi-a modificat forma, dimensiunile, constituţia etc. prin prelucrare. — Pref. *ne-* + **prelucrat.**

NEPRETENŢIÓS, -OÁSĂ, *nepretenţioşi, -oase,* adj. Care este lipsit de pretenţii; modest, moderat, simplu. [Pr.: *-ţi-os*] — Pref. *ne-* + **pretenţios.**

NEPREŢUÍT, -Ă, *nepreţuiţi, -te,* adj. **1.** Care nu este sau nu poate fi preţuit, calculat, apreciat; incalculabil; *p. ext.* foarte preţios, foarte valoros; inestimabil. **2.** Faţă de care cineva simte o afecţiune deosebită; foarte scump, foarte drag. — Pref. *ne-* + **preţuit.**

NEPREVĂZĂTÓR, -OÁRE, *neprevăzători, -oare,* adj. Care nu este prevăzător, care este lipsit de prudenţă; imprudent. — Pref. *ne-* + **prevăzător.**

NEPREVĂZÚT, -Ă, *neprevăzuţi, -te,* adj. Care nu a fost prevăzut, scontat; *p. ext.* care nu poate fi prevăzut; imprevizibil, nebănuit; care se iveşte sau se produce pe neaşteptate; neaşteptat, negândit, fortuit. ✦ (Substantivat, n.) Fapt, eveniment etc. care survine pe neaşteptate. — Pref. *ne-* + **prevăzut.**

NEPRICÉPERE, *nepriceperi,* s.f. **1.** Lipsă de iscusinţă, de îndemânare, de destoinicie, de competenţă; incapacitate. **2.** Lipsă de înţelegere. — Pref. *ne-* + **pricepere.**

NEPRICEPÚT, -Ă, *nepricepuţi, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care nu se pricepe să facă ceva, care este lipsit de iscusinţă, de îndemânare sau de competenţă într-o acţiune; neîndemânatic, stângaci. ✦ Care demonstrează, arată, trădează lipsă de pricepere, de iscusinţă. **2.** (Adesea substantivat) Care nu pricepe, nu înţelege sau înţelege greu ceva; *p. ext.* lipsit de minte, de judecată; prost, neştiutor. **3.** Care nu poate fi priceput, care este deasupra priceperii omeneşti; neînţeles; enigmatic. — Pref. *ne-* + **priceput.**

NEPRICOPSÍT, -Ă, *nepricopsiţi, -te,* adj. **1.** (Pop. şi fam.; adesea substantivat) Sărac, nevoiaş; *p. ext.* care nu este bun de nimic; neisprăvit. **2.** (Înv.) Lipsit de învăţătură, de instrucţie, de cultură. [Var.: (reg.) **neprocopsít, -ă** adj.] — Pref. *ne-* + **pricopsit.**

NEPRIÉLNIC, -Ă, *nepriełnici, -ce,* adj. Care nu este prielnic, favorabil pentru cineva sau pentru ceva; nefavorabil; *p. ext.* potrivnic, ostil. [Pr.: *-pri-el-*] — Pref. *ne-* + **prielnic.**

NEPRIÉTEN, *neprieteni,* s.m. (Înv.) Duşman, inamic. [Pr.: *-pri-e-*] — Pref. *ne-* + **prieten.**

NEPRIETENÉSC, -EÁSCĂ, *neprieteneşti,* adj. Neprietenos. [Pr.: *-pri-e-*] — Pref. *ne-* + **prietenesc.**

NEPRIETENÓS, -OÁSĂ, *neprietenoşi, -oase,* adj. **1.** Lipsit de prietenie, de bunăvoinţă; duşmănos, ostil, neprietenesc; *p. ext.* care nu este sociabil, comunicativ; morocănos. ✦ Care exprimă, trădează duşmănie, ostilitate, lipsă de prietenie. **2.** Fig. (Despre încăperi, interioare etc.) Lipsit de confort, de intimitate; rece, neprietenesc. [Pr.: *-pri-e-*] — Pref. *ne-* + **prietenos.**

NEPRIHĂNÍRE s.f. Calitate a ceea ce este fără prihană, fără păcat, fără vină, pur; curăţenie, puritate; *spec.* castitate. — Pref. *ne-* + **prihănire** (înv. „păcat, vină" < *prihană).*

NEPRIHĂNÍT, -Ă, *neprihăniţi, -te*, adj. Care este fără prihană, fără păcat, fără vină, pur, curat, nepătat, imaculat; *spec.* cast. — Pref. *ne-* + **prihănit** (înv. „păcătos, vinovat" < *prihană).*

NEPRIINCIÓS, -OÁSĂ, *nepriincioşi, -oase,* adj. (Rar) Neprielnic. [Pr.: *-pri-in-*] — Pref. *ne-* + **priincios.**

NEPRIMITÓR, -OÁRE, *neprimitori, -oare,* adj. Care nu este primitor, ospitalier; inospitalier. — Pref. *ne-* + **primitor.**

NEPRINCIPIÁL, -Ă, *neprincipiali, -e,* adj. Care este lipsit de principialitate; *p. ext.* subiectiv; abuziv. [Pr.: *-pi-al*] — Pref. *ne-* + **principial.**

NEPROCOPSÍT, -Ă adj. v. **nepricopsit.**

NEPRODUCĂTÓR, -OÁRE, *neproducători, -oare*, adj. Care nu produce, care nu dă naştere la ceva. — Pref. *ne-* + **producător.**

NEPRODUCTÍV, -Ă, *neproductivi, -e,* adj. (Despre terenuri, soluri) Care nu rodeşte, neroditor; care rodeşte puţin, sărac. — Pref. *ne-* + **productiv.**

NEPROFESIONÍST, -Ă, *neprofesionişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care nu este profesionist; amator, diletant. [Pr.: *-si-o-*] — Pref. *ne-* + **profesionist.**

NEPROLIFERÁRE s.f. Faptul de a nu mai crea, de a nu mai răspândi ceva. *Neproliferarea armelor atomice*. — Pref. *ne-* + **proliferare.**

NEPTUNIÁN, -Ă, *neptunieni, -e,* adj. (Geol.) Neptunic. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **neptunien.**

NEPTÚNIC, -Ă, *neptunici, -ce,* adj. (Despre terenuri, roci) Format prin sedimentare sub acţiunea apei; neptunian. — Din germ. **neptunisch.**

NEPTUNÍSM s.n. Concepţie în geologie care susţine că toate rocile s-au format pe cale sedimentară. — Din fr. **neptunisme.**

NEPTÚNIU s.n. Element chimic transuranic, metal de culoare albă-argintie, obţinut pe cale sintetică, prin reacţii nucleare. — Din fr. **neptunium.**

NEPUNCTUÁL, -Ă, *nepunctuali, -e,* adj. (Despre oameni) Care nu este punctual; (rar) neexact. [Pr.: *-tu-al*] — Pref. *ne-* + **punctual.**

NEPÚS, -Ă, *nepuşi, -se,* adj. (Pop. şi fam.; în expr.) *Pe* (sau *cu) nepusă masă* = repede, fără întârziere; pe neaşteptate, în mod surprinzător. — Pref. *ne-* + **pus.**

NEPUTINCIÓS, -OÁSĂ, *neputincioşi, -oase,* adj. **1.** Care este lipsit de puterea de a face ceva, care nu are posibilitatea, capacitatea sau libertatea de a realiza ceva sau de a acţiona; incapabil. ✦ (Despre sentimente) Care se consumă inutil, care nu duce la nimic; steril. **2.** (Adesea substantivat) Lipsit de putere fizică, de forţă; slab, nevolnic; *p. ext.* bolnav, infirm, schilod. — Pref. *ne-* + **putincios.**

NEPUTÍNŢĂ, *neputinţe,* s.f. **1.** Faptul de a nu avea forţa, posibilitatea, capacitatea, libertatea de a realiza ceva, de a acţiona; incapacitate; imposibilitate. ✧ Loc. adj. şi adv. *Cu neputinţă* = **a)** imposibil; irealizabil; **b)** (în mod) imaginar, ireal. **2.** Lipsă de putere fizică, de forţă, de energie; slăbiciune, nevolnicie; *spec.* stare proastă, suferinţă provocată de boală sau de bătrâneţe; *p. ext.* (mai ales la pl.) bătrâneţe; boală; infirmitate. ✧ Expr. (Fam.) *A-l trece* (pe cineva) *neputinţa* = a se scăpa pe el. — Pref. *ne-* + **putinţă.**

NERAMBURSÁBIL, -Ă, *nerambursabili, -e,* adj. Care nu poate sau nu trebuie să fie rambursat. — Pref. *ne-* + **rambursabil.**

NERÁMZ s.m. v. **naramz.**

NERÁS, -Ă, *neraşi, -se,* adj. Care nu este ras; căruia i-a crescut barbă. — Pref. *ne-* + **ras[1].**

NERAŢIONÁL, -Ă, *neraţionali, -e,* adj. **1.** Care nu este conform cu principiile şi cerinţele raţiunii, care nu poate fi înţeles cu ajutorul raţiunii; iraţional (**1**). **2.** (Despre oameni) Lipsit de judecată, de înţelepciune (în ceea ce face sau ce spune); necugetat, nechibzuit. **3.** Care nu a fost bine gândit, bine chibzuit, care denotă nesocotinţă. [Pr.: *-ţi-o-*] — Pref. *ne-* + **raţional.**

NERĂBDÁRE s.f. Lipsă de răbdare; impacienţă; starea celui nerăbdător; neastâmpăr (provocat de aşteptare), încordare, înfrigurare; dorinţă arzătoare, grabă de a începe, de a întreprinde, de a termina ceva. ✧ Loc. adv. *Cu nerăbdare* = în mod nerăbdător; cu înfrigurare. ✦ Enervare, iritare; nervozitate. — Pref. *ne-* + **răbdare.**

NERĂBDĂTÓR, -OÁRE, *nerăbdători, -oare,* adj. **1.** Care nu are răbdare; impacient; *p. ext.* care nu poate să se stăpânească; iritabil, nervos. **2.** Care este cuprins de nerăbdare să facă sau să termine ceva, care doreşte, aşteaptă cu înfrigurare ceva sau pe cineva. ✦ Care exprimă nerăbdare. — Pref. *ne-* + **răbdător.**

NERĂMZÁT, -Ă adj. v. **naramzat.**

NERĂMZÍU, -ÍE adj. v. **narangiu.**

NERĂPITÓR, -OÁRE, *nerăpitori, -oare,* adj. (Despre animale) Care nu prinde şi nu se hrăneşte cu animale, de obicei vii. ✦ Care nu aparţine ordinelor de păsări de pradă. — Pref. *ne-* + **răpitor.**

NERĂSUFLÁT s.n. (În loc. adv.) *Pe nerăsuflate* = dintr-o răsuflare; foarte repede, fără oprire. — Pref. *ne-* + **răsuflat.**

NERĂZBĂTÚT, -Ă, *nerăzbătuţi, -te,* adj. Care nu poate fi răzbătut, pătruns, străpuns. ✦ Fig. Care nu poate fi învins, depăşit, rezolvat. — Pref. *ne-* + **răzbătut.**

NERĂZBÍT, -Ă, *nerăzbiţi, -te,* adj. (Rar) Care nu poate fi răzbit, prin care nu se poate străbate, peste care nu se poate trece; de nepătruns. — Pref. *ne-* + **răzbit.**

NEREALÍST, -Ă, *nerealişti, -ste,* adj. Care nu este realist. [Pr.: *-re-a-*] — Pref. *ne-* + **realist.**

NERECEPTÍV, -Ă, *nereceptivi, -e,* adj. Care nu este receptiv la impresii din afară şi nu le priveşte cu interes. ✦ Care învaţă, asimilează greu. — Pref. *ne-* + **receptiv** (după fr. *non-réceptif*).

NERECEPŢIONÁT, -Ă, *nerecepţionaţi, -te,* adj. **1.** Care nu a fost luat în primire verificându-i-se calitatea. **2.** Care nu a fost recepţionat prin aparatură radio. [Pr.: *-ţi-o-*] — Pref. *ne-* + **recepţionat.**

NERECOLTÁT, -Ă, *nerecoltaţi, -te,* adj. (Despre cereale, fructe etc.) Care nu este recoltat. — Pref. *ne-* + **recoltat.**

NERECONCILIÁBIL, -Ă, *nereconciliabili, -e,* adj. (Livr.) Care nu se poate pune de acord, concilia, împăca, care este de neîmpăcat; ireconciliabil. [Pr.: *-li-a-*] — Pref. *ne-* + **reconciliabil.**

NERECUNOSCĂTÓR, -OÁRE, *nerecunoscători, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care nu-şi manifestă recunoştinţa, lipsită de recunoştinţă; (om) ingrat. — Pref. *ne-* + **recunoscător.**

NERECUNOŞTÍNŢĂ s.f. Lipsă de recunoştinţă; faptul, însuşirea de a fi nerecunoscător; ingratitudine. — Pref. *ne-* + **recunoştinţă.**

NERECUPERÁBIL, -Ă, *nerecuperabili, -e,* adj. **1.** Care nu poate sau nu trebuie să fie recuperat; irecuperabil. **2.** (Despre ființe) Care suferă de o boală nevindecabilă, *p. ext.* de un defect moral ce nu (mai) poate fi vindecat; irecuperabil, incurabil. — Pref. *ne-* + **recuperabil** (după fr. *non-récupérable)*.

NEREGULARITÁTE, *neregularități,* s.f. Abatere de la normă, de la forma obișnuită; deviere. ✦ (Concr.) Lucru neregulat sau parte neregulată a unui lucru. ✦ Accident de teren. — Pref. *ne-* + **regularitate** (după fr. *irrégularité)*.

NEREGULÁT, -Ă, *neregulați, -te,* adj. **1.** Care constituie o abatere de la normă, de la forma obișnuită. ✧ *Verb neregulat* = verb care se abate de la flexiunea obișnuită, având forme proprii, specifice. ✦ (Despre terenuri, drumuri) Accidentat. **2.** Care este lipsit de regularitate, de simetrie, de uniformitate, de omogenitate. ✦ (Despre armate, trupe) Care este format din ostași cu instrucție neomogenă, nesistematică, constituiți în unități ocazionale de luptă. ✦ (Despre climă, factori climatici etc.) Variabil, instabil. — Pref. *ne-* + **regulat.**

NERÉGULĂ, *nereguli,* s.f. **1.** Lipsă de regulă, de rânduială; dezordine. **2.** (De obicei la pl.) Lipsă de exactitate, nerespectare a regulilor; încălcare a legii; abatere, incorectitudine. — Pref. *ne-* + **regulă.**

NEREÍDĂ, *nereide,* s.f. Fiecare dintre cele cincizeci de nimfe ale mării în mitologia greacă, protectoarele marinarilor, care se iveau la chemarea corăbierilor aflați în primejdie. — Din lat. **Nereides,** fr. **néréide.**

NERELIGIÓS, -OÁSĂ, *nereligioși, -oase,* adj. **1.** Care nu are o religie. **2.** Care nu respectă religia. [Pr.: *-gi-os*] — Pref. *ne-* + **religios.**

NEREPARÁBIL, -Ă, *nereparabili, -e,* adj. Care nu (mai) poate fi reparat, dres; *fig.* care nu (mai) poate fi îndreptat, corectat. — Pref. *ne-* + **reparabil.**

NEREPARÁT, -Ă, *nereparați, -te,* adj. **1.** Care nu este refăcut, readus în stare bună, care nu este repus în stare de funcționare. **2.** Fig. Care nu a fost îndreptat, corectat. ✦ (Jur.; despre pagube) Care nu este acoperit; (despre stricăciuni, insulte etc.) pentru care nu s-au plătit daune. — Pref. *ne-* + **reparat.**

NERESPECTUÓS, -OÁSĂ, *nerespectuoși, -oase,* adj. Care este lipsit de respect, de bună-cuviință; necuviincios, nereverențios, ireverențios. [Pr.: *-tu-os*] — Pref. *ne-* + **respectuos.**

NEREUȘÍT, -Ă, *nereușiți, -te,* adj. Care nu este reușit; neizbutit. ✦ (Substantivat, f.) Eșec, insucces. [Pr.: *-re-u-*] — Pref. *ne-* + **reușit.**

NEREVERENȚIÓS, -OÁSĂ, *nereverențioși, -oase,* adj. Nerespectuos, necuviincios, ireverențios. [Pr.: *-ți-os*] — Pref. *ne-* + **reverențios.**

NEREZOLVÁT, -Ă, *nerezolvați, -te,* adj. Care nu este rezolvat, pentru care nu s-a găsit o soluție. — Pref. *ne-* + **rezolvat.**

NERÍTIC, -Ă, *neritici, -ce,* adj. **1.** (În sintagma) *Regiune* (sau *zonă) neritică* = zonă a fundului mării situată în apropierea țărmului continental, caracterizată prin adâncimi ale apei mai mici de 200 de metri. **2.** Care provine din regiunea neritică (**1**)**,** care este specific, propriu acestei regiuni. — Din fr. **néritique.**

NERÓD, -OÁDĂ, *nerozi, -oade,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care are mintea mărginită, care pricepe greu un lucru, care acționează fără să judece; (om) prost, netot, neghiob, nătărău. **2.** Adj. Care aparține nerodului (**1**), care caracterizează pe nerod, nerozesc; care denotă, trădează prostie, prostesc; *p. ext.* lipsit de sens, de rațiune; stupid. [Var.: (reg.) **năród, -oádă** adj., s.m. și f.] — Din bg. **neroda.**

NERODITÓR, -OÁRE, *neroditori, -oare,* adj. Care nu este roditor, care nu rodește; sterp. — Pref. *ne-* + **roditor.**

NEROMÂNÉSC, -EÁSCĂ, *neromânești,* adj. (Despre modul de exprimare, de pronunțare al cuiva) Care este greșit din punctul de vedere al limbii române. *Construcție neromânească.* — Pref. *ne-* + **românesc.**

NEROTUNJÍT, -Ă, *nerotunjiți, -te,* adj. **1.** Care nu este rotunjit. **2.** (Despre vocale) Care se pronunță fără participarea buzelor. — Pref. *ne-* + **rotunjit.**

NEROZÉSC, -EÁSCĂ, *nerozești,* adj. (Rar) De nerod (**1**); prostesc. — **Nerod** + suf.-*esc.*

NEROZÉȘTE adv. Ca nerozii (**1**), în felul nerozilor; prostește. — **Nerod** + suf. *-ește.*

NEROZÍE, (**2**) *nerozii,* s.f. **1.** Faptul de a fi nerod (**1**); prostie, neghiobie, stupiditate. **2.** Vorbă sau faptă de nerod (**1**); faptă prostească; neghiobie (**2**); (cu sens atenuat) lucru lipsit de seriozitate, de importanță; fleac; *p. ext.* aberație, absurditate. — **Nerod** + suf. *-ie*.

NERUMEGÁT, -Ă, *nerumegați, -te,* adj. (Fam.; despre cunoștințe, idei etc.) Care nu a fost asimilat sau aprofundat. — Pref. *ne-* + **rumegat.**

NERUȘINÁRE s.f. Lipsă de rușine; *p. ext.* comportare, afirmație, faptă lipsită de bună-cuviință; necuviință, impertinență, neobrăzare. — Pref. *ne-* + **rușinare.**

NERUȘINÁT, -Ă, *nerușinați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care este lipsit de rușine, de bună-cuviință; obraznic, impertinent, neobrăzat; *p. ext.* imoral, depravat, stricat. — Pref. *ne-* + **rușinat.**

NERV, *nervi,* s.m. **1.** Formațiune anatomică de transmisie a impulsului nervos, care unește sistemul nervos central cu periferia organismului (piele, organe de simț, mușchi, glande etc.) și care este formată, din mănunchiuri de fibre reprezentând prelungirile neuronului înconjurate de o teacă constituită din mielină. ✧ *Boală de nervi* = boală nervoasă. *Bolnav de nervi* = persoană care suferă de o boală nervoasă. ✧ Expr. *A avea* (sau *a fi în) nervi* = a fi irascibil, iritabil, predispus la ceartă, nervos. *A-l apuca nervii* = a avea o criză nervoasă, un acces de nervi. *A avea nervii slabi* = a fi ușor iritabil sau impresionabil. ✦ (La pl.; rar) (Stare de) surescitare, enervare, nervozitate. **2.** (Bot.; rar) Nervură (**1**). **3.** Fig. (La sg.) Putere, vigoare; energie; ritm susținut. — Din lat. **nervus,** it. **nervo.**

NERVATÚRĂ, *nervaturi,* s.f. (Tehn.) Ansamblul nervurilor de pe suprafața unui obiect, a unui sistem tehnic; nervație (**2**). — Din it. **nervatura.**

NERVÁȚIE, *nervații,* s.f. **1.** (Bot.) Ansamblul nervurilor (**1**) de pe o frunză. ✦ Mod în care sunt dispuse nervurile (**1**) la o frunză. **2.** (Tehn.) Nervatură. **3.** (Zool.) Ansamblul nervurilor (**2**) de pe aripa unei insecte. ✦ Mod de dispunere a nervurilor (**2**). [Var.: **nervațiúne** s.f.] — Din fr. **nervation.**

NERVAȚIÚNE s.f. v. **nervație.**

NERVÍSM s.n. Concepție fiziologică potrivit căreia creierul are rolul de substrat material al activității psihice, de coordonator în reglarea tuturor funcțiilor organismului. — Din fr. **nervisme.**

NERVÍST, -Ă, *nerviști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al nervismului. **2.** Adj. Care aparține nervismului, privitor la nervism. — **Nerv**[ism] + suf. *-ist.*

NERVÓS, -OÁSĂ, *nervoși, -oase,* adj. **1.** Care se referă la nervi (**1**), care aparține nervilor (**1**); alcătuit din nervi (**1**); care este provocat de nervi (**1**); *p. ext.* de natură nevrotică. ✧ *Sistem nervos* = totalitatea centrilor nervoși și a căilor de transmisiune centripetă și centrifugă din organism. *Sistem nervos central* = ansamblu anatomic alcătuit din creier, cerebel, bulb și măduva spinării. *Boală nervoasă* = boală care afectează psihicul (fără a fi cauzată de vreo leziune organică cunoscută); boală de nervi. **2.** Care nu-și poate păstra calmul, care se enervează ușor; iritabil, mânios, nevricos; *p. ext.* emotiv. ✦ Care se găsește într-o stare de încordare, de surescitare; enervat, iritat. ✦ (Despre gesturi, manifestări) Care trădează nervozitate, enervare, iritare, nerăbdare. ✦ (Adverbial) Cu nervozitate. **3.** Care are nervi (**3**), musculos, vânos; *fig.* puternic, viguros, plin de nerv, energic. — Din lat. **nervosus,** fr. **nerveux,** it. **nervoso.**

NERVOZITÁTE s.f. Stare de enervare, de încordare nervoasă; iritare, surescitare; *p. ext.* nerăbdare. ✧ Loc. adv. *Cu nervozitate* = **a)** în mod nervos, crispat; **b)** cu nerăbdare, precipitat. — Din fr. **nervosité.**

NERVURÁT, -Ă, *nervurați, -te,* adj. (Rar) care este străbătut de nervuri, cu nervuri. — Din fr. **nervuré.**

NERVURÁȚIE, *nervurații,* s.f. Ansamblu de nervuri; mod de dispunere a nervurilor. — **Nervură** + suf. *-ație.*

NERVÚRĂ, *nervuri,* s.f. **1.** Fiecare dintre fasciculele conducătoare liberienelem-noase care străbat limbul frunzelor și prin care circulă seva. ✦ P. anal. (Rar) Fiecare dintre ramificațiile cele mai subțiri ale rădăcinii unui copac. **2.** Fiecare dintre fibrele cornoase, ramificate în formă de rețea, care străbat membrana aripii unor insecte. **3.** (La pl.) Rețea de dungi de altă culoare decât fondul, care dau un aspect marmorat unei suprafețe; (și la sg.) fiecare dintre dungile care formează această rețea. **4.** Proeminență pe suprafața interioară sau exterioară a unei piese, a unui organ de mașină etc., care servește la ghidarea, la mărirea rezistenței sau a rigidității piesei, la mărirea suprafeței de schimb de căldură etc. **5.** (Arhit.) Fiecare dintre mulurile care formează osatura unei bolți (gotice sau romanice); mulură care conturează și decorează muchiile unei bolți, marginile unei nișe etc. **6.** Grindă de beton armat turnată odată cu planșeul și servind la întărirea acestuia. **7.** Element transversal (din duraluminiu sau din oțel) al aripii de avion, care, împreună cu lonjeronul, asigură rigiditatea acesteia. **8.** (De obicei la pl.) Cută foarte îngustă, cusută ca garnitură pe un obiect de îmbrăcăminte; cerculeț. — Din fr. **nervure.**

NES®, *nesuri,* s.n. Nescafe. — Din **nes**[cafe].

NESATISFĂCĂTÓR, -OÁRE, *nesatisfăcători, -oare,* adj. Care nu satisface o dorință, o necesitate, o exigență. ✦ Care nu corespunde unor norme, criterii, exigențe. — Pref. *ne-* + **satisfăcător.**

NESATISFĂCÚT, -Ă, *nesatisfăcuți, -te,* adj. Care nu este satisfăcut; nemulțumit. — Pref. *ne-* + **satisfăcut.**

NESATURÁT, -Ă, *nesaturați, -te,* adj. (Despre un sistem fizico-chimic) Care conține într-unul dintre constituenții săi o cantitate mai mică decât cantitatea corespunzătoare stării de saturație. ✦ (Despre combinații chimice organice) Care conține în moleculă legături duble sau triple. — Pref. *ne-* + **saturat.**

NESÁȚ s.n. Dorință puternică, poftă, aviditate, lăcomie. [Var.: **nesáțiu** s.n.] — Pref. *ne-* + **saț.**

NESÁȚIU s.n. v. **nesaț.**

NESĂBUÍNȚĂ, *nesăbuințe,* s.f. Nesăbuire. — **Nesăbuit** + suf. *-ință.*

NESĂBUÍRE s.f. (Rar) Lipsă de judecată, de chibzuință într-o împrejurare dată, nesocotință, nechibzuință, nesăbuință; (concr.) faptă nesocotită, nechibzuită. — Din **nesăbuit.**

NESĂBUÍT, -Ă, *nesăbuiți, -te,* adj. (Despre oameni) Care este lipsit de judecată, de chibzuință în acțiuni; nechibzuit, nesocotit. ✦ (Despre acțiunile, faptele etc. oamenilor) Care dovedește, exprimă, trădează nesăbuință; *p. ext.* lipsit de sens, de rațiune; cu totul exagerat, deplasat. — Cf. magh. s z a b a d n i .

NESĂNĂTÓS, -OÁSĂ, *nesănătoși, -oase,* adj. **1.** Care dăunează sănătății, vătămător; *spec.* (despre locuințe, încăperi etc.) insalubru. **2.** Care arată, trădează o stare maladivă, anormală. **3.** Fig. Care denotă o orientare greșită. — Pref. *ne-* + **sănătos.**

NESĂRÁT, -Ă, *nesărați, -te,* adj. **1.** Care nu conține sare (îndeajuns). **2.** Fig. (Despre oameni sau despre manifestări ale lor; *spec.* despre vorbe, glume) Fără spirit, fără haz, fără farmec, anost, fad, searbăd; *p. ext.* (despre manifestările oamenilor) fără conținut, fără sens, prostesc. — Pref. *ne-* + **sărat.**

NESĂRĂTÚRĂ, *nesărături,* s.f. (Rar) Vorbă, glumă, faptă etc. lipsită de spirit, de haz. — Pref. *ne-* + **sărătură.**

NESĂTÚL, -Ă, *nesătui, -le,* adj. **1.** Care nu s-a săturat; care nu se simte sătul niciodată; flămând. **2.** Fig. Nesățios (**1**). — Pref. *ne-* + **sătul.**

NESĂȚIÓS, -OÁSĂ, *nesățioși, -oase,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care nu se mulțumește cu ce are, care caută să obțină, să acapareze tot mai mult; lacom, avid, nesătul (**2**). **2.** Care nu se simte niciodată sătul; care nu are saț la mâncare, la băutură; *p. ext.* lacom. ✦ (Reg.; despre mâncăruri) Care nu satură. **3.** Fig. Care nu poate fi astâmpărat, potolit, stăpânit; *p. ext.* mistuitor, devorant. ✦ (Adverbial) Cu nesaț, cu plăcere, cu voluptate. [Pr.: *-ți-os*] — Pref. *ne-* + **sățios.**

NESCAFÉ®, (**2**) *nescafeuri,* s.n. **1.** Denumire comercială dată unui praf de cafea solubil, din care se prepară o băutură prin simpla dizolvare în apă; nes. **2.** Sortiment sau porție de nescafe (**1**). — Cuv. fr.

NESCAIVÁ adj. nehot. invar. v. **niscaiva.**

NESCAREVÁ adj. nehot. invar. v. **niscareva.**

NESCHIMBÁT, -Ă, *neschimbați, -te,* adj. Care își păstrează conținutul, forma, aspectul de dinainte; invariabil. — Pref. *ne-* + **schimbat.**

NESCHIMBĂTÓR, -OÁRE, *neschimbători, -oare,* adj. Care nu se schimbă sau nu poate fi schimbat; imuabil. — Pref. *ne-* + **schimbător.**

NESCRÍPTIC, *nescriptice,* adj. (În sintagma) *Fond nescriptic* = fond destinat pentru plata personalului angajat în afara schemei (și temporar) într-o întreprindere sau într-o instituție. — Pref. *ne-* + **scriptic.**

NESCRÍS, -Ă, *nescriși, -se,* adj. Care nu este sau nu a fost scris; care se păstrează prin tradiție orală. — Pref. *ne-* + **scris.**

NESECÁT, -Ă, *nesecați, -te,* adj. (Adesea fig.) Care nu seacă sau nu poate seca; fără sfârșit, mereu viu; inepuizabil; nesecătuit. — Pref. *ne-* + **secat.**

NESECĂTUÍT, -Ă, *nesecătuiți, -te,* adj. (Rar) Nesecat. — Pref. *ne-* + **secătuit.**

NESEMNIFICATÍV, -Ă, *nesemnificativi, -e,* adj. Care este lipsit de semnificație, de importanță. — Pref. *ne-* + **semnificativ.**

NESENTIMENTÁL, -Ă, *nesentimentali, -e,* adj. Care nu este sentimental. — Pref. *ne-* + **sentimental.**

NESERIÓS, -OÁSĂ, *neserioși, -oase,* adj. Care nu este serios; lipsit de seriozitate. [Pr.: *-ri-os*] — Pref. *ne-* + **serios.**

NESERIOZITÁTE s.f. Lipsă de seriozitate; *p. ext.* comportare, ținută neserioasă. [Pr.: *-ri-o-*] — Pref. *ne-* + **seriozitate.**

NESESÉR, *neseseruri,* s.n. Mică trusă de călătorie care cuprinde cele necesare pentru îngrijirea corpului (săpun, perii, foarfecă etc.). — Din fr. **nécessaire.**

NESFÂRȘÍRE s.f. (Rar) Întindere sau cantitate fără limite sau care pare că nu are limite. — Pref. *ne-* + **sfârșire.**

NESFÂRȘÍT[1] s.n. Ceea ce nu are (sau pare că nu are) limită în spațiu sau în timp; nemărginire, infinit. ✧ Loc. adv. *La nesfârșit* = continuu, întruna, necontenit. ✦ Eternitate, veșnicie. — Pref. *ne-* + **sfârșit.**

NESFÂRȘÍT[2], -Ă, *nesfârșiți, -te,* adj. **1.** Care nu se sfârșește, nu are limite (în timp sau spațiu), nu încetează, nu se consumă, care nu are sfârșit; fără sfârșit; fără margini; etern, veșnic; infinit. **2.** Foarte mare, foarte întins, foarte numeros, foarte intens. ✦ (Adverbial) Extrem de..., foarte. — Pref. *ne-* + **sfârșit.**

NÉSFIE s.f. v. **nisfia.**

NESÍGUR, -Ă, *nesiguri, -e,* adj. **1.** Care nu oferă siguranță, pe care nu se poate conta; incert, îndoielnic. ✦ Spec. Lipsit de stabilitate, de rezistență. ✦ Spec. Primejdios, expus. **2.** (Despre oameni) Care este lipsit de convingere, de încredere (în sine), de fermitate; nehotărât, șovăielnic; *p. ext.* timid, stângaci. ✦ (Despre acțiunile și manifestările oamenilor) Care arată, exprimă, trădează lipsă de convingere, de hotărâre, de încredere, de fermitate; *p. ext.* care trădează, exprimă stângăcie, timiditate. **3.** Care nu se vede, nu se distinge bine, lipsit de claritate; neclar, confuz; *p. ext.* care se află încă în formare, care nu s-a format, nu s-a definitivat încă. — Pref. *ne-* + **sigur.**

NESIGURÁNȚĂ s.f. **1.** Stare a ceea ce este nesigur (**1**), lipsit de siguranță; incertitudine, îndoială; *p. ext.* lucru, situație nesigure, îndoielnice, supuse hazardului; lipsă de securitate (personală). **2.** Șovăială, ezitare; îndoială, dubiu; *p. ext.* stare de agitație, de frământare, neliniște. — Pref. *ne-* + **siguranță.**

NESILÍT, -Ă, *nesiliți, -te,* adj. **1.** (Despre gesturi, mișcări; despre stil, limbă) Natural, spontan, degajat. **2.** Care este făcut de bunăvoie, fără constrângere. — Pref. *ne-* + **silit.**

NESIMȚÍRE s.f. **1.** Pierdere a cunoștinței; leșin. **2.** Lipsă de bun-simț; purtare a celui nesimțit[2] (**1**). **3.** Indiferență, răceală; lipsă de sensibilitate. — Pref. *ne-* + **simțire.**

NESIMȚÍT[1] s.n. (În loc. adv.) *Pe nesimțite* = încetul cu încetul, fără a putea fi perceput. — Pref. *ne-* + **simțit.**

NESIMȚÍT[2], -Ă, *nesimțiți, -te,* adj. **1.** Care este lipsit de bun-simț, de bună creștere, de cuviință, de delicatețe. ✦ Care denotă, trădează nesimțire (**2**). **2.** Care nu este simțit, perceput; care scapă simțurilor sau trece neobservat; *p. ext.* insesizabil, imperceptibil. ✦ (Adverbial) Fără a putea fi perceput; încetul cu încetul; fără zgomot, tiptil; pe furiș. — Pref. *ne-* + **simțit.**

NESIMȚITÓR, -OÁRE, *nesimțitori, -oare*, adj. **1.** Căruia îi lipsește facultatea de a simți; care nu este înzestrat cu simțuri; *p. ext.* insensibil, nepăsător. ✦ Care nu mai simte, care se găsește în stare de nesimțire (**1**), de inconștiență; *p. ext.* mort. **2.** Nesimțit[2] (**1**). — Pref. *ne-* + **simțitor.**

NESMINTÍT, -Ă, *nesmintiți, -te,* adj., adv. (Înv. și reg.) **1.** Adj. Care nu poate fi mișcat din loc, care nu poate fi schimbat ori abătut. **2.** Adv. Fără abatere, fără schimbare; *p. ext.* în mod regulat, constant. **3.** Adv. Neapărat, negreșit; desigur. — Pref. *ne-* + **smintit.**

NESOCIÁBIL, -Ă, *nesociabili, -e,* adj. Căruia nu-i plac relațiile cu semenii săi, care leagă greu prietenii; necomunicativ. [Pr.: *-ci-a-*] — Pref. *ne-* + **sociabil.**

NESOCOTÍ, *nesocotesc,* vb. IV. Tranz. A nu respecta, a nu prețui (la valoarea cuvenită); a desconsidera, a disprețui; a nu ține seamă de..., a ignora, a neglija; a trece peste...; *spec.* a încălca o lege, o dispoziție. — Pref. *ne-* + **socoti.**

NESOCOTÍNȚĂ, *nesocotințe,* s.f. **1.** Lipsă de judecată, de înțelepciune, de chibzuință (în acțiuni); *p. ext.* ușurință, imprudență (în acțiuni). **2.** Faptă sau vorbă de om nesocotit (**1**); nechibzuință, nesăbuință, prostie. — Pref. *ne-* + **socotință.**

NESOCOTÍRE s.f. Faptul de *a nesocoti;* ignorare, desconsiderare. — V. **nesocoti.**

NESOCOTÍT, -Ă, *nesocotiți, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care este lipsit de judecată, de socotință, de chibzuință în acțiuni; nechibzuit, nesăbuit; *p. ext.* ușuratic, imprudent. ✦ (Despre manifestările oamenilor) Care dovedește nesocotință; nechibzuit, absurd, prostesc. **2.** Care nu este luat în seamă; ignorat, desconsiderat. — Pref. *ne-* + **socotit.**

NESOFISTICÁT, -Ă, *nesofisticați, -te,* adj. Care nu este sofisticat, lipsit de artificialitate, plin de naturalețe; lipsit de rafinament. — Pref. *ne-* + **sofisticat.**

NESOLUȚIONÁT, -Ă, *nesoluționați, -te,* adj. Care nu este încă soluționat. [Pr.: *-ți-o-*] — Pref. *ne-* + **soluționat.**

NESÓMN s.n. Lipsă de somn, insomnie. ✦ Stare de veghe; *p. ext.* oboseală pricinuită de starea de veghe. — Pref. *ne-* + **somn.**

NESPĂLÁT, -Ă, *nespălați, -te,* adj. Care nu a fost spălat, care nu s-a spălat (încă) sau care nu s-a spălat bine; care în mod obișnuit nu se spală. ✦ (Substantivat) Om care nu este bun de nimic, om fără rost, fără căpătâi; neisprăvit. — Pref. *ne-* + **spălat.**

NESPECTACULÓS, -OÁSĂ, *nespectaculoși, -oase,* adj. Care este lipsit de spectaculozitate. — Pref. *ne-* + **spectaculos.**

NESPERÁT, -Ă, *nesperați, -te,* adj. (Despre un eveniment fericit) Care nu a fost sperat (dar s-a realizat); *p. ext.* care întrece așteptările. — Pref. *ne-* + **sperat** (după fr. *inespéré).*

NESPORTÍV, -Ă, *nesportivi, -e,* adj. Care se abate de la regulile disciplinei sportive, care încalcă sportivitatea. — Pref. *ne-* + **sportiv.**

NESPÚS, -Ă, *nespuși, -se,* adj. Care nu poate fi spus, exprimat, descris, evaluat (atât este de mare, de intens, de tare etc.), inexprimabil, indescriptibil; *p. ext.* nemaipomenit, extraordinar. — Pref. *ne-* + **spus.**

NESTABÍL, -Ă, *nestabili, -e,* adj. Care nu are stabilitate; instabil. ✦ (Despre un corp chimic) Care se descompune sau se transformă cu ușurință. — Pref. *ne-* + **stabil.**

NESTABILITÁTE s.f. Proprietatea de a fi nestabil; instabilitate. — Pref. *ne-* + **stabilitate.**

NESTATÓRNIC, -Ă, *nestatornici, -ce,* adj. Care nu este statornic; schimbător, inconstant. — Pref. *ne-* + **statornic.**

NESTATORNICÍE s.f. Lipsă de statornicie; inconstanță. — Pref. *ne-* + **statornicie.**

NESTĂPÂNÍT, -Ă, *nestăpâniți, -te,* adj. Care nu poate fi oprit; care nu se poate stăpâni; nestăvilit, nedomolit, năvalnic. — Pref. *ne-* + **stăpânit.**

NESTĂVILÍT, -Ă, *nestăviliți, -te,* adj. Care nu este sau nu poate fi (ușor) stăvilit, oprit; nestăpânit, năvalnic, impetuos; *p. ext.* irezistibil. — Pref. *ne-* + **stăvilit.**

NESTEMÁTĂ, *nestemate,* adj. (În sintagma) *Piatră nestemată* (și substantivat, f.) = mineral rar, cu aspect atrăgător și duritate mare, folosit mai ales pentru podoabe; piatră prețioasă, piatră scumpă. ✦ P. ext. (Rar) De piatră scumpă. [Var.: **nestimátă** adj.] — Cf. lat. a e s t i m a t u s.

NESTERILIZÁT, -Ă, *nesterilizați, -te,* adj. Care nu a fost supus sterilizării. — Pref. *ne-* + **sterilizat.**

NESTIMÁT, -Ă, *nestimați, -te,* adj. (Înv.) Neprețuit (**1**), inestimabil. — Cf. lat. i n a e s t i m a b i l i s, fr. i n e s t i m a b l e.

NESTIMÁTĂ adj. v. **nestemată.**

NESTINGHERÍT, -Ă, *nestingheriți, -te,* adj. Care nu este stingherit; liber să acționeze în bune condiții. — Pref. *ne-* + **stingherit.**

NESTINGÍBIL, -Ă, *nestingibili, -e,* adj. (Rar) Care nu poate fi stins, oprit, potolit. — După fr. **inextinguible.**

NESTÍNS, -Ă, *nestinși, -se,* adj. Care (mai) arde (cu putere), care nu poate fi stins; (despre foc) viu, iute. ✧ *Var nestins* = var în forma în care iese din cuptorul de calcinare a pietrei de var. ✦ Fig. (Despre sentimente, senzații) Care nu încetează sau nu poate fi atenuat, domolit, potolit; care durează etern, veșnic (cu aceeași intensitate). — Pref. *ne-* + **stins.**

NESTRĂBĂTÚT, -Ă, *nestrăbătuți, -te,* adj. Care nu este (încă) sau nu poate fi străbătut. — Pref. *ne-* + **străbătut.**

NESTRĂMUTÁT, -Ă, *nestrămutați, -te,* adj. **1.** Care nu se mută sau nu poate fi mutat din loc, care rămâne nemișcat, fix, stabil; *p. ext.* trainic, durabil. **2.** Fig. (Despre oameni și acțiunile lor, despre întâmplări etc.) Care nu poate fi clintit, schimbat; statornic, ferm, hotărât. — Pref. *ne-* + **strămutat.**

NESTRICÁT, -Ă, *nestricați, -te,* adj. (Pop.) Întreg, intact; nevătămat. ✦ Neatins de vicii. — Pref. *ne-* + **stricat.**

NESTRUCTURÁT, -Ă, *nestructurați, -te,* adj. Care nu are (încă) o structură bine definită. — Pref. *ne-* + **structurat.**

NESUFERÍRE s.f. (Rar) Aversiune; dușmănie. — Pref. *ne-* + **suferire.**

NESUFERÍT, -Ă, *nesuferiți, -te,* adj. **1.** Care este greu de suportat sau care depășește puterile, rezistența cuiva, care nu poate fi suferit; insuportabil; *p. ext.* cumplit. **2.** (Adesea substantivat) Care displace, care repugnă; *p. ext.* urâcios; detestabil, odios. — Pref. *ne-* + **suferit.**

NESUPRAVEGHEÁT, -Ă, *nesupravegheați, -te,* adj. Care nu se află sub supraveghere, sub control. — Pref. *ne-* + **supravegheat.**

NESUPÚNERE, *nesupuneri,* s.f. Lipsă de supunere; atitudine, faptă etc. care contravine legii, unor dispoziții etc. — Pref. *ne-* + **supunere.**

NESUPÚS, -Ă, *nesupuși, -se,* adj. Care refuză să se supună, să respecte o lege, o dispoziție; care se răzvrătește. — Pref. *ne-* + **supus.**

NEȘÁNSĂ, *neșanse,* s.f. Întâmplare nefavorabilă; nenoroc, ghinion. — Pref. *ne-* + **șansă.**

NEȘIFONÁBIL, -Ă, *neșifonabili, -e,* adj. (Despre țesături, confecții) Care nu se șifonează (ușor). — Pref. *ne-* + **șifonabil.**

NEȘTAMPILÁT, -Ă, *neștampilați, -te,* adj. (Despre mărci poștale) Care nu este ștampilat; neobliterat. — Pref. *ne-* + **ștampilat.**

NÉȘTE art. nehot. v. **niște.**

NEȘTÉRS, -EÁRSĂ, *neșterși, -se*, adj. Care nu poate fi șters, distrus, înlăturat. ✦ Fig. Care nu poate fi uitat, care rămâne veșnic în amintire. — Pref. *ne-* + **șters.**

NEȘTIÍNȚĂ s.f. **1.** Faptul de a nu ști, de a nu avea știință de ceva; situație în care se află cel care nu știe ceva, nu are știință de ceva. ✧ *Neștiință de carte* = analfabetism. **2.** Lipsă de cultură, ignoranță; *p. ext.* obscurantism. — Pref. *ne-* + **știință.**

NEȘTIINȚÍFIC, -Ă, *neștiințifici, -ce*, adj. Care nu aparține științei, care nu are caracter științific. — Pref. *ne-* + **științific** (după fr. *non-scientifique*).

NEȘTÍNE pron. nehot. (Înv. și reg.) Cineva, careva; oricare, fiecare. — Lat. **nescio** + **qui** + **ne.**

NEȘTIRBÍT, -Ă, *neștirbiți, -te*, adj. (Adesea fig.) Neatins, intact. — Pref. *ne-* + **știrbit.**

NEȘTÍRE s.f. (În loc. adv.) *În neștire* = **a)** fără să-și dea seama, fără a ști cum sau de ce; la întâmplare; absent, distrat; *p. ext.* involuntar; **b)** fără rost, fără sens, în mod inutil; **c)** fără măsură, fără socoteală; la nesfârșit. (Rar) *Din neștire* = din nebăgare de seamă; involuntar. — Pref. *ne-* + **știre.**

NEȘTIÚT, -Ă, *neștiuți, -te*, adj. Care nu este (încă) știut, cunoscut, cercetat, descoperit; necunoscut; *p. ext.* tainic, ascuns, nepătruns; *spec.* anonim. [Pr.: *-ști-ut*] — Pref. *ne-* + **știut.**

NEȘTIUTÓR, -OÁRE, *neștiutori, -oare*, adj. (Adesea substantivat) Care nu știe (nimic); ignorant, nepriceput; lipsit de cultură. ✧ (Substantivat) *Neștiutor de carte* = analfabet. ✦ Inocent, candid, naiv; *p. ext.* inofensiv. [Pr.: *-ști-u-*] — Pref. *ne-* + **știutor.**

NET, -Ă, *neți, -te*, adj. **1.** (Adesea adverbial) Clar, deslușit, precis; hotărât, categoric. **2.** (Despre venituri) Din care s-au scăzut cheltuielile, impozitele; curat; (despre greutatea mărfurilor) din care s-a scăzut daraua, ambalajul. — Din fr. **net.**

NETALENTÁT, -Ă, *netalentați, -te*, adj. Lipsit de talent. — Pref. *ne-* + **talentat.**

NETÁM-NESÁM adv. v. **nitam-nisam.**

NETÁM-NISÁM adv. v. **nitam-nisam.**

NETĂGĂDUÍT, -Ă, *netăgăduiți, -te*, adj. Care nu se (poate) pune la îndoială, care nu se mai discută (atât este de evident); neîndoios, indiscutabil, incontestabil, necontestat; *p. ext.* cert, categoric. — Pref. *ne-* + **tăgăduit.**

NÉTED, -Ă, *netezi, -de,* adj. **1.** Care are suprafața dreaptă, fără asperități; *p. ext.* lucios, alunecos. ✧ *Mușchi neted* sau *musculatură, fibră (musculară) netedă* = mușchi sau musculatură, fibră (musculară) care nu prezintă striații. ✦ (Despre piele; *p. ext.* despre părți ale corpului) Fără riduri, fără zbârcituri, întins, catifelat, mătăsos. ✦ (Despre păr) Lins, întins. **2.** (Despre suprafețe, locuri, terenuri) Care este drept, fără asperități, care este lipsit de denivelări, de accidente; întins, plan, șes. ✦ (Despre drumuri) Fără hopuri sau făgașuri; plat, drept, uniform; lin. ✧ Expr. (Adverbial) *A-i veni* (sau *a-i fi) neted* = a-i fi ușor, comod să facă ceva, a-i veni la îndemână. **3.** Fig. Clar, precis, limpede, deslușit; *p. ext.* deschis, fățiș, direct. — Lat. **nitidus, -a.**

NETEMEINICÍE s.f. Lipsă de temeinicie. ✦ (Jur.) Deficiență a hotărârii unui organ de jurisdicție, care constă în greșita sau incompleta stabilire a faptelor ori în caracterul incomplet ori contradictoriu al motivării. — Pref. *ne-* + **temeinicie.**

NETEMPERÁT, -Ă, *netemperați, -te,* adj. **1.** (Despre oameni și manifestările lor) Lipsit de moderație, de cumpătare. **2.** (Muz.; despre sisteme de intonație) Care nu este temperat. — Pref. *ne-* + **temperat** (după fr. *intempéré*).

NETERMINÁT, -Ă, *neterminați, -te,* adj. Care nu este realizat până la sfârșit; nefinalizat. — Pref. *ne-* + **terminat**[2]**.**

NETEZÍ, *netezesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A face neted; a nivela. ✧ Expr. *A(-i) netezi cuiva calea* = a înlesni, a ușura cuiva ceva. **2.** A călca ușor (cu fierul de călcat) rufe, haine etc. **3.** A aranja, a îndrepta părul, penele; *p. ext.* a mângâia, a dezmierda. ✦ (Glumeț) A lovi, a bate. — Din **neted.**

NETEZÍME, (**2**) *netezimi,* s.f. **1.** Însușire a unui obiect de a fi neted (**1**); însușire a unei suprafețe, a unui loc, teren de a fi neted (**2**). **2.** (Concr.) Suprafață dreaptă, netedă sau lipsită de accidente; neteziș. — **Neted** + suf. *-ime*.

NETEZÍRE s.f. Acțiunea de *a netezi* și rezultatul ei. — V. **netezi.**

NETEZÍȘ, *netezișuri,* s.n. (Rar) Netezime (**2**). — **Neted** + suf. *-iș*.

NETEZÍT, -Ă, *neteziți, -te,* adj. **1.** Care a fost făcut neted. **2.** (Reg.; despre păr, barbă etc.) Potrivit, aranjat, bine pieptănat. — V. **netezi.**

NETEZITOÁRE, *netezitori,* s.f. **1.** Mistrie specială de metal, cu paleta îndoită, folosită pentru a netezi tencuiala la muchiile sau la unghiul dintre zidurile unei construcții. **2.** Unealtă agricolă formată din mai multe bare paralele, legate între ele cu lanțuri, folosită la nivelarea pământului (după arat). — **Netezi** + suf. *-toare.*

NETEZITÓR, *netezitoare,* s.n. **1.** Unealtă folosită pentru îndreptarea și netezirea muchiilor la formele de turnătorie. **2.** Mașină formată din doi cilindri între care se trece un material pentru a fi netezit. — **Netezi** + suf. *-tor.*

NÉTO adv. (Și adjectival) Fără impozite, rețineri sau alte cheltuieli; fără dara. — Din it., germ. **netto.**

NETÓT, NETOÁTĂ, *netoți, netoate,* adj., s.m. și f. (Persoană) cu mintea mărginită, care pricepe greu un lucru, care acționează fără judecată; (om) redus la minte; prost, nătărău, neghiob, prostănac. — Pref. *ne-* + **tot.**

NETRANSFERÁBIL, -Ă, *netransferabili, -e,* adj. Care nu poate fi transferat. — Pref. *ne-* + **transferabil.**

NETRÉBNIC, -Ă, *netrebnici, -ce,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Ticălos, mizerabil, păcătos. **2.** Care este lipsit de valoare, de folos, de utilitate sau de însemnătate; nefolositor, inutil. **3.** (Înv.) Vrednic de milă, mizerabil; umil, modest; *p. ext.* (curent) incapabil, nevrednic. — Din sl. **netrĕbĭnŭ.**

NETREBNICÍE, *netrebnicii,* s.f. Faptă, atitudine, comportare de om netrebnic; ticăloșie, mârșăvie, josnicie. — **Netrebnic** + suf. *-ie*.

NETREBUINCIÓS, -OÁSĂ, *netrebuincioși, -oase,* adj. Care nu este trebuincios; nefolositor, inutil. [Pr.: *-bu-in-*] — Pref. *ne-* + **trebuincios.**

NETROPICALIZÁT, -Ă, *netropicalizați, -te,* adj. (Despre piese, aparate, instalații etc.) Căruia nu i s-au aplicat operații de tropicalizare. — Pref. *ne-* + **tropicalizat.**

NETRUCÁT, -Ă, *netrucați, -te,* adj. (Despre scene din filme, din piese de teatru etc.) În care nu s-au folosit trucaje. — Pref. *ne-* + **trucat.**

NETRUNCHIÁT, -Ă, *netrunchiați, -te,* adj. (Adesea fig.) Care nu este trunchiat. [Pr.: *-chi-at*] — Pref. *ne-* + **trunchiat.**

NETULBURÁT, -Ă, *netulburați, -te,* adj. Care nu este tulburat. — Pref. *ne-* + **tulburat.**

NEȚ, *nețuri,* s.n. (La tenis) Lovitură în care mingea trece în terenul advers atingând marginea de sus a plasei. — Din germ. **Netz,** engl. **net.**

NEȚĂRMURÍT, -Ă, *nețărmuriți, -te,* adj. Care nu cunoaște limite (în spațiu, în intensitate); nemărginit, imens. — Pref. *ne-* + **țărmurit.**

NEȚESĂLÁT, -Ă, *nețesălați, -te,* adj. (Despre vite) Care nu a fost curățat cu țesala; *p. anal.* (depr.; despre oameni) cu părul încâlcit, zbârlit, nepieptănat; (despre păr) care nu este pieptănat, care este încâlcit, zbârlit; *p. ext.* neîngrijit, murdar. — Pref. *ne-* + **țesălat.**

NEUITÁT, -Ă, *neuitați, -te,* adj. Care nu se poate uita; a cărui amintire a rămas neștearsă; vrednic de aducere-aminte, memorabil; *p. ext.* veșnic, etern. [Pr.: *ne-ui-*] — Pref. *ne-* + **uitat.**

NEÚMĂ, *neume,* s.f. Semn de notație muzicală fără portativ, folosit în Evul Mediu în cântarea liturgică. ✦ Parte dintr-o frază muzicală religioasă care constă în prelungirea melodiei pe ultima silabă a unui cuvânt sau care se execută fără cuvinte, prin vocalizare. — Din fr. **neume.**

NEUMBLÁT, -Ă, *neumblați, -te,* adj. **1.** (Despre drumuri, locuri) Care este puțin umblat, pe care se trece rareori; pe unde nu au trecut niciodată oamenii; *p. ext.* care nu este populat; pustiu. **2.** (Despre oameni) Care a călătorit puțin sau deloc; neexperimentat. [Pr.: *ne-um-*] — Pref. *ne-* + **umblat.**

NEUNÍRE, *neuniri,* s.f. (Rar) Lipsă de unire, de înțelegere (între mai multe persoane, colectivități etc.); neînțelegere. [Pr.: *ne-u-*] — Pref. *ne-* + **unire.**

NEURÁL, -Ă, *neurali, -e,* adj. Care face parte din sistemul nervos, care este în legătură cu sistemul nervos. ✧ *Canal neural* = canal embrionar din pereții căruia ia naștere sistemul nervos. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neural.**

NEURASTÉNIC, -Ă, *neurastenici, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f., adj. (Persoană) bolnavă de neurastenie. **2.** Adj. Privitor la neurastenie; specific neurasteniei. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurasthénique.**

NEURASTENÍE, *neurastenii,* s.f. Formă clinică de nevroză manifestată prin dureri de cap, insomnie, oboseală, depresie psihică, anxietate, palpitații, sufocări etc. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurasthénie.**

NEURASTENIZÁ, *neurastenizez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) îmbolnăvi de neurastenie. [Pr.: *ne-u-*] — Din **neurastenie.**

NEURASTENIZÁNT, -Ă, *neurastenizanți, -te,* adj. Care produce neurastenie. [Pr.: *ne-u-*] — **Neurasteniza** + suf. *-ant.*

NEURASTENIZÁT, -Ă, *neurastenizați, -te,* adj. Bolnav de neurastenie; *p. ext.* cu nervii slăbiți, sensibilizați. [Pr.: *ne-u-*] — V. **neurasteniza.**

NEURÍNĂ, *neurine,* s.f. Substanță organică toxică care se găsește de obicei în materiile intrate în putrefacție. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurine.**

NEUROCHIRURGÍE s.f. Ramură a chirurgiei având ca obiect bolile sistemului nervos care necesită o intervenție chirurgicală. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurochirurgie.**

NEUROCIBERNÉTIC, -Ă, *neurocibernetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină care cercetează activitatea creierului, ca organ al gândirii, cu ajutorul mijloacelor ciberneticе. **2.** Adj. De neurocibernetică. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurocybernétique.**

NEUROCÍT, *neurocite,* s.n. (Anat.) Neuron. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurocyte.**

NEUROENDOCRÍN, -Ă, *neuroendocrini, -e,* adj. (Med.) Care se referă la efectele pe care le exercită asupra organismului sistemul nervos în interacțiune cu cel endocrin. [Pr.: *ne-u-*] — Din engl. **neuroendocrine.**

NEUROFIBROMATÓZĂ, *neurofibromatoze,* s.f. Boală caracterizată prin tumori benigne dezvoltate din țesutul fibros al tecilor nervilor, asociate cu pete pigmentare ale pielii. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurofibromatose.**

NEUROLÉPTIC, -Ă, *neuroleptici, -ce,* adj., s.n. Neuroplegic. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurleptique.**

NEUROLÍMFĂ, *neurolimfe,* s.f. (Anat.) Lichid cefalorahidian. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurolymphe.**

NEUROLÓG, -Ă, *neurologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Medic specialist în boli ale sistemului nervos. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurologue.**

NEUROLÓGIC, -Ă, *neurologici, -ce,* adj. Care aparține neurologiei, privitor la neurologie. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurologique.**

NEUROLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care studiază formarea, structura, funcțiile și bolile sistemului nervos. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurologie.**

NEURÓM s.n. v. **nevrom.**

NEUROMUSCULÁR, -Ă, *neuromusculari, -e,* adj. Care aparține nervilor sistemului muscular, privitor la acești nervi. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neuromusculaire.**

NEURÓN, *neuroni,* s.m. Element structural și funcțional de bază al sistemului nervos compus dintr-un corp celular protoplasmatic, care conține un nucleu, și din prelungiri protoplasmatice; neurocit. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurone.**

NEUROPATOLOGÍE s.f. Ramură a neurologiei care se ocupă cu studierea bolilor sistemului nervos. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neuropathologie.**

NEUROPLÉGIC, -Ă, *neuroplegici, -ce,* adj., s.n. (Medicament, substanță) care are o acțiune deconectantă asupra sistemului nervos central, provocând o reducere a stării de tensiune psihică, fără să producă somn; neuroleptic. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neuroplégique.**

NEUROPSIHIATRÍE s.f. Ramură a medicinei care studiază în ansamblu afecțiunile sistemului nervos, incluzând și bolile psihice. [Pr.: *ne-u-ro-psi-hi-a-*] — Din fr. **neuropsychiatrie.**

NEUROPSÍHIC, -Ă, *neuropsihici, -ce,* adj. De neuropsihiatrie. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neuropsychique.**

NEUROPSIHOLÓGIC, -Ă, *neuropsihologici, -ce,* adj. De neuropsihologie. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neuropsychologique.**

NEUROPSIHOLOGÍE s.f. Disciplină care studiază fenomenele psihice în legătură cu sistemul nervos central. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neuropsychologie.**

NEUROSIMPÁTIC, -Ă, *neurosimpatici, -ce,* adj. Privitor la sistemul nervos al marelui simpatic, care aparține acestui sistem. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurosympathique.**

NEUROTOMÍE s.f. v. **nevrotomie.**

NEUROTRÓP, -Ă, *neurotropi, -e,* adj., s.m. (Microorganism, virus) care se fixează și provoacă modificări în special în sistemul nervos. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurotrope.**

NEUROVEGETATÍV, -Ă, *neurovegetativi, -e,* adj. **1.** (În sintagma) *Sistem nervos neurovegetativ* = totalitatea organelor nervoase de transmisie ale organismului care reglează funcțiile de nutriție. **2.** Care ține de sistemul nervos neurovegetativ, care aparține sau este propriu, caracteristic acestui sistem. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neurovégétatif.**

NEUTÍL, -Ă, *neutili, -e,* adj. Care nu este folositor, care nu servește la nimic; inutil. [Pr.: *ne-u-*] — Pref. *ne-* + **util.**

NEUTRÁL, -Ă, *neutrali, -e,* adj. **1.** (Rar) Neutru (**1**). **2.** (Despre sensul cuvintelor) Care este indiferent față de genul (feminin sau masculin) indicat de forma cuvântului; care se poate referi la obiecte de orice gen. **3.** (Chim.; rar) Neutru (**4**). [Pr.: *ne-u-*] — Din lat. **neutralis,** it. **neutrale.**

NEUTRALITÁTE s.f. Situație politică și juridică a unui stat care nu se amestecă în conflictul dintre alte state, care nu acordă sprijin statelor beligerante, iar în timp de pace nu ia parte la încheierea de alianțe și de pacte militare; *p. ext.* stare, atitudine neutră (**1**) a unei persoane sau a unui grup social. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neutralité.**

NEUTRALIZÁ, *neutralizez,* vb. I. **1.** Tranz. A pune în imposibilitate de a se manifesta, a face inofensiv, a reduce la pasivitate, a paraliza; a anihila acțiunea unei forțe prin altă forță contrară, a contracara, a zădărnici. ✦ Tranz. și refl. (Lingv.) A determina sau a suferi o neutralizare. **2.** Tranz. fact. și refl. (Chim.) A (se) face neutru (**4**). **3.** Tranz. (Fiz.) A compensa cuplajul dintre circuitul electric de intrare și cel de ieșire al unui amplificator electric. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neutraliser.**

NEUTRALIZÁNT, -Ă, *neutralizanți, -te,* adj., s.n. (Produs, substanță) care neutralizează. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neutralisant.**

NEUTRALIZÁRE, *neutralizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) neutraliza.* ✦ (Lingv.) Suprimarea, în condiții determinate, a unei opoziții existente între două unități. [Pr.: *ne-u-*] — V. **neutraliza.**

NEUTRALIZÁT, -Ă, *neutralizați, -te,* adj. Făcut sau devenit neutru. [Pr.: *ne-u-*] — V. **neutraliza.**

NEUTRÍNO, *neutrino,* s.m. (Fiz.) Particulă elementară neutră, stabilă, cu masa neglijabilă. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr., engl. **neutrino,** germ. **Neutrino.**

NEUTRODINÁRE, *neutrodinări,* s.f. (Elt.) Compensare a unei reacții existente între ieșirea și intrarea unui etaj amplificator cu circuite acordate. — După fr. **neutrodynation.**

NEUTRÓN, *neutroni,* s.m. (Fiz.) Particulă elementară neutră din nucleul atomului, lipsită de sarcină electrică, cu masa puțin mai mare decât cea a protonului. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neutron.**

NEUTRÓNIC, -Ă, *neutronici, -ce,* adj. Care aparține neutronilor, care se referă la neutroni; alcătuit din neutroni. [Pr.: *ne-u-*] — Din fr. **neutronique.**

NEÚTRU, -Ă, *neutri, -e,* adj. **1.** (Despre state, popoare etc.) Care este în stare de neutralitate, care nu face parte din beligeranți sau dintre părțile adverse; neutral (**1**). ✧ *Zonă neutră* sau *teritoriu neutru* = teritoriu situat între granițele a două țări pe care nu staționează forțe armate. ✦ P. ext. (Despre oameni sau grupuri sociale) Care nu se încadrează în niciun partid, în niciun curent etc.; care se abține de la a se pronunța pro sau contra, păstrând o atitudine rezervată, pasivă. **2.** Care nu poate fi calificat nici în sens pozitiv și nici în sens negativ, care nu trezește niciun interes deosebit, care este nesemnificativ, indiferent; care manifestă indiferență, lipsă de participare; *spec.* lipsit de valoare afectivă sau stilistică. ✦ (Fon.) Care nu participă la o anumită opoziție fonologică. **3.** (Gram.; în sintagmele) *Gen neutru* (și substantivat, n.) = formă a unor părți de vorbire (substantivul, adjectivul etc.) atribuită numelor de lucruri. *Substantiv neutru* (și substantivat, n.) = substantiv de genul neutru. *Vocală neutră* = vocală medială. ✦ (Despre sensul cuvintelor) Care este indiferent față de genul (feminin sau masculin) indicat de forma cuvântului; care se poate referi la obiecte de orice gen; neutral (**2**). **4.** (Chim.) Care nu are nici caracter acid, nici caracter bazic; neutral (**3**). ✦ La care ionii de hidrogen ai acidului au fost înlocuiți cu metale. **5.** (Fiz.) Care nu are sarcină electrică; care posedă în cantități egale sarcină electrică pozitivă și negativă. — Din fr. **neutre,** lat. **neuter, -tra,** it. **neutro.**

NEUZÁT, -Ă, *neuzați, -te,* adj. Care nu este degradat, deteriorat, stricat (prin folosire îndelungată). [Pr.: *ne-u-*] — Pref. *ne-* + **uzat** (după fr. *non-usé).*

NEUZITÁT, -Ă, *neuzitați, -te,* adj. Care nu se folosește în mod curent; (rar) neobișnuit. [Pr.: *ne-u-*] — Pref. *ne-* + **uzitat.**

NEV, *nevi,* s.m. Tumoare benignă a pielii, uneori colorată în brun, cenușiu sau albastru. — Din lat. **naevus.**

NEVALORIFICÁT, -Ă, *nevalorificați, -te,* adj. Care nu este pus în valoare, pentru care nu s-a făcut ceva spre a primi o anumită valoare, a cărui valoare nu este scoasă în evidență. ✦ (În special despre surse de energie, materii prime) Care nu este folosit în procesul de producție spre rentabilizare. — Pref. *ne-* + **valorificat.**

NEVÁSTĂ, *neveste,* s.f. Femeie măritată; *spec.* soție; *p. gener.* (pop.) femeie. — Din sl. **nevěsta** „mireasă".

NEVĂSTÚICĂ, *nevăstuici,* s.f. **1.** (Reg.) Nevestică. **2.** Mic animal mamifer carnivor, cu corpul lung și subțire, acoperit cu blană moale, deasă, roșcată vara și albicioasă iarna, cu picioarele scurte și cu botul ascuțit *(Mustela nivalis).* — **Nevastă** + suf. *-uică.*

NEVĂTĂMÁT, -Ă, *nevătămați, -te,* adj. Care nu este lovit sau rănit, fără nicio vătămătură; neatins, întreg, teafăr. ✦ P. anal. (Despre obiecte) Fără nicio lovitură sau stricăciune; intact. — Pref. *ne-* + **vătămat.**

NEVĂZĂTÓR, -OÁRE, *nevăzători, -oare,* adj., s.m. și f. (Om) lipsit de vedere, orb. — Pref. *ne-* + **văzător.**

NEVĂZÚT[1] s.n. (În loc. adv.) *Pe nevăzute* = fără a vedea, fără a controla. — Pref. *ne-* + **văzut.**

NEVĂZÚT[2], -Ă, *nevăzuți, -te,* adj. Care nu se vede sau nu se poate vedea, invizibil; *p. ext.* care nu se poate aprecia, constata, sesiza. ✧ Expr. *A se face nevăzut* = a pleca brusc, a dispărea. ✦ (Rar) Care nu este băgat în seamă, observat, luat în considerație. — Pref. *ne-* + **văzut.**

NEVÂRSTNIC, -Ă, *nevârstnici, -ce,* adj. (Adesea substantivat) Care este încă la vârsta copilăriei; care nu a ajuns încă matur; (foarte) tânăr; mic. — Pref. *ne-* + **vârstnic.**

NEVEDÍ vb. IV v. **năvădi.**

NEVEROSÍMIL, -Ă, *neverosimili, -e,* adj. Care nu pare adevărat; de necrezut, fără credibilitate. — Pref. *ne-* + **verosimil.**

NEVERTEBRÁT, -Ă, *nevertebrați, -te,* adj., s.m. și f. (Animal) lipsit de coloana vertebrală și de scheletul osos intern. — Pref. *ne-* + **vertebrat** (după fr. *invertébré).*

NEVESTÍCĂ, *nevestici,* s.f. Diminutiv al lui *nevastă;* nevăstuică. [Pl. și: *nevestele*] — **Nevastă** + suf. *-ică.*

NEVEȘTEJÍT, -Ă, *neveștejiți, -te,* adj. Care nu s-a veștejit; *p. ext.* (fig.) veșnic, etern. — Pref. *ne-* + **veștejit.**

NEVIÁBIL, -Ă, *neviabili, -e,* adj. Care nu prezintă condițiile necesare pentru a dura, care nu se poate menține în viață. [Pr.: *-vi-a-*] — Pref. *ne-* + **viabil** (după fr. *non-viable).*

NEVICIÁT, -Ă, *neviciați, -te,* adj. Care nu este viciat, poluat. ✦ Fig. Care nu este corupt, vicios. [Pr.: *-ci-at*] — Pref. *ne-* + **viciat.**

NEVINDECÁBIL, -Ă, *nevindecabili, -e,* adj. (Despre boli) Incurabil. — Pref. *ne-* + **vindecabil.**

NEVINDECÁT, -Ă, *nevindecați, -te,* adj. (Despre ființe) Care nu s-a vindecat de o boală, care este încă bolnav; (despre răni, tăieturi etc.) deschis, necicatrizat. — Pref. *ne-* + **vindecat.**

NEVINOVÁT, -Ă, *nevinovați, -te,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Care nu este vinovat, care nu are nicio vină; fără vină. **2.** Care nu e atins de rău, care ignoră răul, care este incapabil de a comite un rău; curat la suflet; inocent, candid; *p. ext.* lipsit de experiență, de artificialitate și de prefăcătorie; naiv. ✦ Care denotă, exprimă inocență, candoare, naivitate. ✦ Care nu ascunde nimic rău; inofensiv. — Pref. *ne-* + **vinovat.**

NEVINOVĂȚÍE, *nevinovății,* s.f. **1.** Lipsă de vinovăție; calitatea celui nevinovat (**1**). **2.** Inocență, candoare; naivitate. ✧ Loc. adv. *Cu nevinovăție* = în mod nevinovat (**2**), cu candoare; în mod naiv. — Pref. *ne-* + **vinovăție.**

NEVÓD s.n. v. **năvod.**

NEVOÍ, *nevoiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Numai la diateza pasivă) A fi silit sau constrâns să acționeze într-un anumit fel; a fi obligat, dator. **2.** Refl. (Înv. și pop.) A face eforturi; a se strădui, a se căzni. — Din **nevoie.**

NEVOIÁȘ, -Ă, *nevoiași, -e,* adj., s.m. și f. **1.** (Om) care este lipsit de mijloace materiale, care nu are nici cele necesare traiului; sărman, sărac; *p. ext.* care duce o viață grea; necăjit, muncit, trudit, nenorocit. **2.** (Pop.) (Om) care este lipsit de vlagă, de putere, slab; incapabil de a face ceva (bun), becisnic, neputincios. [Pr.: *-vo-iaș*] — **Nevoie** + suf. *-aș.*

NEVÓIE, *nevoi,* s.f. **1.** Ceea ce se cere, se impune să se facă; trebuință, necesitate, cerință; *spec.* chestiune, situație, afacere a cărei rezolvare are caracter urgent, presant. (Ec. pol.; la pl.) Dorințe, preferințe, așteptări care dobândesc un caracter obiectiv prin conștientizarea și includerea lor în obiceiurile de consum ale unor popoare. ✧ Loc. adj. și adv. (Rar) *De nevoie* = (strict) necesar, trebuincios, util. ✧ Loc. adv. *La nevoie* = în caz de trebuință; când trebuie, când este necesar. ✧ Expr. *De voie, de nevoie* = vrând-nevrând, silit. *A avea* (sau *a fi) nevoie de cineva* (sau *de ceva)* = a(-i) fi necesar, trebuincios, util cineva (sau ceva). *A avea* (sau *a fi) nevoie să...* = a considera sau a fi necesar să... *A-și face nevoile* = a defeca (și a urina). (Pop. și fam.) *Zor-nevoie* = cu orice preț, neapărat. ✦ (Înv.; la pl.) Treburi, afaceri. ✧ Expr. *A-și căuta de nevoi* = a se îngriji de propriile sale interese și obligații, fără a se amesteca în lucruri care nu-l privesc; a-și vedea de treabă. **2.** Stare de sărăcie, de lipsă, de mizerie în care se află cineva; stare de jenă financiară. ✦ (Pop.) Epitet dat unui om sărac, neajutorat sau care nu știe să se descurce; sărăcie. **3.** Ceea ce provoacă cuiva o suferință materială sau morală, un necaz, o nenorocire; (la pl.) greutăți, încercări, vicisitudini pe care le are de suportat cineva. ✧ Loc. adj. (Pop.) *De nevoie* = care provoacă neplăceri, necazuri; dificil, buclucaș. ✧ Expr. *A ieși* (sau *a scăpa) din nevoie* sau *a scăpa* (ori *a se ridica) deasupra nevoii* = a scăpa de griji, de necazuri, de sărăcie. *A fi mâncat de nevoi* = a suferi multe necazuri, lipsuri. (Pop.) *A fi de nevoie* sau *a face cuiva nevoie* = a pricinui cuiva necazuri. *La (vreme de) nevoie* = în împrejurări grele; la necaz. *În nevoie* (de ceva) = lipsit (de ceva); în lipsă, în suferință. ✦ Primejdie, pericol. ✧ Expr. *Cu vai-nevoie* = cu mare greutate. **4.** (Înv.) Constrângere. ✧ Loc. adv. (Curent) *De nevoie* = fără voie, constrâns, silit (de împrejurări). (Înv.) *De* (sau *din) nevoia cuiva* (sau *a ceva)* = din cauza... **5.** (Pop.) Lucru, fapt ieșit din comun, care miră, uimește; ciudățenie, minunăție; drăcovenie, drăcie. ✧ Loc. adv. (Fam.) *Nevoie mare* = (exprimând ideea de superlativ) strașnic, grozav. ✦ (Fam., art.; în exclamații și imprecații) Dracul, naiba. [Pr.: *-vo-ie*] — Din sl. **nevolja.**

NEVOÍNȚĂ, *nevoințe,* s.f. (Înv.) **1.** Necesitate, nevoie (**1**). **2.** Greutate, dificultate. — **Nevoi** + suf. *-ință.*

NEVOÍT, -Ă, *nevoiți, -te,* adj. Care este silit sau constrâns să acționeze într-un anumit fel; obligat, dator. — V. **nevoi.**

NEVÓLNIC, -Ă, *nevolnici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Pop.) (Om) care este lipsit de putere fizică, de forță; (om) slab, neputincios; *p. ext.* (om) incapabil, neajutorat. **2.** S.m. și f. (Înv.) Supus; iobag, șerb. — Din sl. **nevolĭnŭ** sau **ne-** + **volnic.**

NEVOLNICÍE s.f. (Pop.) Stare a celui nevolnic (**1**); lipsă de putere fizică, de forță, de energie; slăbiciune, neputință (**2**); incapacitate. — **Nevolnic** + suf. *-ie.*

NEVRÁLGIC, -Ă, *nevralgici, -ce,* adj. Privitor la nevralgie, provocat de nevralgie. ✧ Expr. *Punct* sau *centru nevralgic* = **a)** parte a corpului în care este localizată o nevralgie; punct sensibil, dureros; **b)** parte dificilă, greu de rezolvat a unei situații, a unei discuții, a unei probleme; partea cea mai spinoasă (a unei probleme în discuție). — Din fr. **névralgique.**

NEVRALGÍE, *nevralgii,* s.f. Durere (acută) localizată pe traiectul unui nerv senzitiv sau pe ramificațiile sale. — Din fr. **névralgie.**

NEVRÁX s.n. (Anat.) Sistem nervos central. — Din fr. **névraxe.**

NEVRECTOMÍE, *nevrectomii,* s.f. Operație care constă în tăierea și îndepărtarea unui nerv bolnav sau a unei porțiuni bolnave dintr-un nerv. — Din fr. **névrectomie.**

NEVRÉDNIC, -Ă, *nevrednici, -ce,* adj. Care nu este vrednic, capabil de ceva; care nu merită ceva. — Pref. *ne-* + **vrednic.**

NEVREDNICÍE s.f. Faptul de a fi nevrednic de ceva, de a nu merita ceva. — **Nevrednic** + suf. *-ie.*

NEVRICÁ, *nevricale,* s.f. (Fam.; mai ales la pl.) Criză de nervi sau de isterie. — Din ngr. **nevriká.**

NEVRICÓS, -OÁSĂ, *nevricoși, -oase,* adj. (Fam.) Nervos, iritabil; isteric. — Din ngr. **nevricós.**

NEVRÍTĂ, *nevrite,* s.f. Leziune inflamatorie sau degenerativă a unui nerv. — Din fr. **névrite.**

NEVROGLÍE s.f. Țesut conjunctiv situat între neuroni, cu rol de susținere mecanică, de nutriție, de apărare și de înlăturare a celulelor nervoase moarte. — Din fr. **névroglie.**

NEVRÓM, *nevroame,* s.n. Tumoare benignă foarte dureroasă, care se dezvoltă în țesutul sau pe traiectul unui nerv. [Var.: **neuróm** s.n.] — Din fr. **névrome.**

NEVROPÁT, -Ă, *nevropați, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de o boală de nervi; *spec.* (persoană) care suferă de nevropatie; *p. ext.* (om) dezechilibrat, exaltat. — Din fr. **névropathe.**

NEVROPÁTIC, -Ă, *nevropatici, -ce,* adj. (Rar) Care aparține nevropatiei sau nevropatului, privitor la nevropatie sau la nevropat. — Din fr. **névropathique.**

NEVROPATÍE s.f. Denumire generală pentru diferite tulburări ale sistemului nervos; *spec.* boală a sistemului nervos central caracterizată prin tulburări ale funcțiilor psihice. — Din fr. **névropathie.**

NEVROPTÉR, *nevroptere,* s.n. (La pl.) Ordin de insecte cu aripile membranoase, străbătute de o rețea deasă de nervuri; (și la sg.) insectă care face parte din acest ordin. ✧ (Adjectival) *Insectă nevropteră.* — Din fr. **névroptère.**

NEVRÓTIC, -Ă, *nevrotici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de nevroză. **2.** Adj. Care aparține nevrozei, privitor la nevroză, care are caracterul unei nevroze. ✦ Care provoacă nevroză. — Din fr. **névrotique.**

NEVROTOMÍE s.f. Secționare chirurgicală a unui nerv. [Var.: **neurotomíe** s.f.] — Din fr. **névrotomie.**

NEVROZÁT, -Ă, *nevrozați, -te,* adj. Bolnav de nevroză; *p. ext.* dezechilibrat, exaltat. — După fr. **névrosé.**

NEVRÓZĂ, *nevroze,* s.f. Nume generic dat afecțiunilor sistemului nervos provocate de tulburarea dinamicii normale a proceselor nervoase în urma unor solicitări psihice excesive. — Din fr. **névrose.**

NEWTON, *newtoni,* s.m. Unitate de măsură pentru forță în sistemul de unități metru-kilogram-secundă, egală cu forța care imprimă unui corp de 1 kg o accelerație de 1 m pe secundă. [Pr.: *niúton*] — Din fr. **newton,** germ. **Newton.**

NEWTONIÁN, -Ă, *newtonieni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Referitor la teoriile lui Newton. **2.** S.m. și f. Partizan al teoriilor lui Newton. [Pr.: *niu-to-ni-an*] — Din fr. **newtonien.**

NEX, *nexuri,* s.n. **1.** (Livr.) Legătură, înlănțuire (între lucruri, fenomene etc.); relație, raport. ✧ *Nex cauzal* = raport cauzal, legătură de la cauză la efect. **2.** (Jur.) Contract de vânzare, de cesiune; drept de a aliena ceva. — Din lat. **nexus.**

NEZDRÁVĂN, -Ă adj. v. **năzdrăvan.**

NEZDRUNCINÁT, -Ă, *nezdruncinați, -te,* adj. Care nu poate fi zdruncinat sau abătut; neclintit; ferm, statornic. — Pref. *ne-* + **zdruncinat.**

NI interj. **1.** (Pop.) Cuvânt cu care se îndeamnă la mers, se cheamă sau se gonesc unele animale. **2.** (Reg.; exprimă ideea de uimire, de admirație) Uite, vezi. — Cf. magh. n e.

NICARAGUÁN, -Ă, *nicaraguani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** Persoană care face parte din populația statului Nicaragua sau nicaraguenilor (**1**), este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține statului Nicaragua sau nicaraguenilor (**1**), referitor la Nicaragua ori la nicaraguani. [Pr.: *-gu-an*] — **Nicaragua** (n.pr.) + suf. *-an.*

NICĂIÉREA adv. v. **nicăieri.**

NICĂIÉRI adv. (În propoziții negative) În niciun loc; în nicio altă parte; în niciun alt caz; la nimeni, niciunde. [Var.: (reg.) **nicăiérea, nicăírea, nicăíri, nicăiúrea** adv.] — Lat. **nec aliubi.**

NICĂÍREA adv. v. **nicăieri.**

NICĂÍRI adv. v. **nicăieri.**

NICĂIÚREA adv. v. **nicăieri.**

NÍCHEL s.n. Element chimic, metal feromagnetic, alb-cenușiu, lucios, puțin oxidabil, maleabil și ductil, cu numeroase întrebuințări tehnice. — Din fr. **nickel,** germ. **Nickel.**

NICHELÁ, *nichelez,* vb. I. Tranz. A acoperi suprafața unei piese metalice cu un strat subțire de nichel. — Din fr. **nickeler.**

NICHELÁJ, *nichelaje,* s.n. **1.** Nichelare. **2.** (Concr.) Strat depus prin nichelare pe suprafața unei piese metalice. [Pl. și: *nichelajuri*] — Din fr. **nickelage.**

NICHELÁRE, *nichelări,* s.f. Acțiunea de *a nichela* și rezultatul ei; nichelaj (**1**). — V. **nichela.**

NICHELÁT, -Ă, *nichelați, -te,* adj. (Despre obiecte de metal sau despre suprafața unor obiecte de metal) Care este acoperit cu un strat de nichel. — V. **nichela.**

NICHELATÓR, *nichelatori,* s.m. (Rar) Persoană care are ca profesie nichelarea obiectelor. — **Nichela** + suf. *-tor.*

NICHELÍNĂ, *nicheline,* s.f. **1.** Aliaj de nichel, cupru și zinc folosit la fabricarea rezistențelor electrice și a unor piese de precizie. **2.** Mineral de culoare roșie-arămie care conține nichel și arsen. — Din fr. **nickéline.**

NICHIPÉRCEA s.m. art. (Pop.) Dracul. — Et. nec.

NICI adv., conj. **I**. Adv. **1.** (Precedă cuvântul sau cuvintele care poartă accentul frazei, exprimând o negație mai categorică decât „nu” și fiind de obicei dublat de „nu”) *Nici nu s-a clintit*. **2.** (În expr.) *Nici că* = deloc nu... **3. II.** Conj. (De obicei urmat de „nu”; leagă două sau mai multe propoziții, stabilind un raport de coordonare copulativă și purtând accentul în frază; repetat, arată excluderea, pe rând, a ideilor exprimate prin propozițiile sau prin cuvintele pe care le precedă) *Nu are timp, nici nu dorește. Nici nu vede, nici nu aude*. ✧ (Leagă două sau mai multe părți ale unei propoziții negative) *A fost furtună mare, nu vedeai nici înainte, nici înapoi*. ✧ Expr. *Nici una, nici două* sau *nici una, nici alta* = îndată, numaidecât; brusc, pe neașteptate. ✧ (Între „nici” și cuvântul negat se intercalează pron. pers. „tu”, iar verbul se omite) *Nici tu casă, nici tu masă*. — Lat. **neque.**

NICICACÚM adv. (Reg.) Nicidecum. — **Nici** + **ca** + **cum.**

NICICẤND adv. Niciodată. — **Nici** + **când.**

NICICÚM adv. (Pop.) Nicidecum. — **Nici** + **cum.**

NICIDECẤT adv. (Reg.) Nicidecum. — **Nici** + **de** + **cât.**

NICIDECÚM adv. În niciun chip, în niciun caz; defel, deloc; nicicum, nicicacum, nicidecât. — **Nici** + **de** + **cum.**

NICIODÁTĂ adv. În niciun moment, în nicio împrejurare, cu niciun (alt) prilej; nicicând, niciodinioară. ✧ *Ca niciodată* = așa cum nu s-a mai întâmplat vreodată. [Pr.: *nici-o-*] — **Nici** + **odată.**

NICIODINIOÁRĂ adv. (Înv.) Niciodată. [Pr.: *nici-o-di-ni-oa-*] — **Nici** + **odinioară.**

NÍCIUN, NÍCIO adj. pron. neg. (antepus) (Indică inexistența ființei sau a lucrului desemnat de substantivul pe care îl determină) *Niciun zgomot, nicio adiere nu se simte.* — **Nici + un, o** (art. nehot.).

NICIÚNDE adv. (Pop.) Nicăieri. — **Nici** + **unde.**

NICIÚNUL, NICIÚNA, *niciunii, niciunele,* pron. neg. Nimeni; nimic. *Nu mai e niciunul. Poate că niciuna nu ar fi cerut.* — **Nici + unul, una** (pron. nehot.).

NICOCHERÁ, *nicocherale,* s.f. (Înv.) Stăpână a casei; *p. ext.* doamnă, cucoană. ✦ Amantă. — Din ngr. **nikokerá.**

NICORÉTE, *nicoreți,* s.m. (Mai ales la pl.) Numele a două specii de ciuperci comestibile de culoare gălbuie sau albă-cenușie, cu pălărie cărnoasă *(Tricholoma georgii* și *Clitopilus prunulus)*. — Et. nec.

NICOTÍNĂ s.f. Substanță alcaloidă incoloră, lichidă și toxică, care se găsește în frunzele de tutun și în alte plante. — Din fr. **nicotine,** germ. **Nikotin.**

NICOTÍNIC, -Ă, *nicotinici, -ce,* adj. Care se referă la nicotină; care este produs din nicotină. ✧ *Acid nicotinic* = compus organic, cristalizat, incolor, obținut pe cale sintetică și folosit la prepararea vitaminei PP. ✦ (Substantivat; f. pl.) Grupă de substanțe care acționează asupra neuronilor din ganglionii vegetativi și asupra receptorilor din sistemul nervos central. — Din fr. **nicotinique.**

NICOTINÍSM s.n. (Med.) Tabagism. — Din fr. **nicotinisme.**

NICOTINIZÁT, -Ă, *nicotinizați, -te,* adj. Impregnat cu nicotină. — Din **nicotină.**

NICOVÁLĂ, *nicovale,* s.f. **1.** Unealtă de oțel sau de fontă folosită în atelierele de forjă pentru sprijinirea pieselor de metal supuse prelucrării, în operațiile de deformare plastică prin batere cu ciocanul; ilău. ✦ Unealtă de oțel pe care se bate tăișul coasei. **2.** Unul dintre cele patru oscioare ale urechii medii, de formă asemănătoare cu cea a unei nicovale (**1**). — Din sl. **nakovalo.**

NICRÓM s.n. Aliaj de nichel și crom (uneori combinat cu fier și mangan), care se folosește mai ales la fabricarea rezistențelor electrice. — Din fr. **nichrome.**

NICTAGINACÉE, *nictaginacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate cu frunze simple, ale căror flori se deschid numai în timpul nopții; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **nyctaginacée.**

NICTALFOBÍE, *nictalfobii*, s.f. (Med.) Teamă de întuneric (nocturn). — Din fr. **nyctalphobie.**

NICTALGÍE, *nictalgii,* s.f. (Med.) Durere de cap care apare noaptea în timpul somnului. — Din fr. **nyctalgie.**

NICTALÓP, -Ă, *nictalopi, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de nictalopie. ✦ (Animal) care vede în întuneric. — Din fr. **nyctalope.**

NICTALOPÍE s.f. Capacitate proprie unor animale de a vedea în întuneric, la oameni constituind o anomalie a vederii. — Din fr. **nyctalopie.**

NICTEMÉR s.n. (Med.) Interval de timp de 24 de ore (o zi și o noapte) folosit pentru a urmări variațiile unor funcții biologice. — Din fr. **nycthémère.**

NÍFE s.n. (Geol.) Barisferă, centrosferă. — Din fr. **nife.**

NIFOBLEPSÍE, *nifoblepsii*, s.f. (Med.) Orbire provocată de strălucirea zăpezii. — Din fr. **niphoblepsie.**

NIGERIÁN, -Ă, *nigerieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Nigeriei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Nigeriei sau nigerienilor (**1**), privitor la Nigeria ori la nigerieni. [Pr.: *-ri-an*] — **Nigeria** (n. pr.) + suf. *-an*.

NIGROZÍNĂ, *nigrozine,* s.f. Amestec de coloranți negri obținut din anilină și folosit la fabricarea cremei de ghete, la îmbibarea panglicilor pentru mașinile de scris etc. — Din fr. **nigrosine.**

NIHILÍSM s.n. **1.** (Fil.) Modalitate de gândire specifică oricărei doctrine filosofice care își propune negarea radicală a unui sistem de valori. **2.** Atitudine, tendință, concepție sau manifestare care neagă rânduielile, instituțiile, morala, tradițiile culturale existente într-o societate dată, fără să le opună, în schimb, altele superioare; atitudine de negare absolută. — Din fr. **nihilisme.**

NIHILÍST, -Ă, *nihiliști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al nihilismului. **2.** Adj. Care aparține nihilismului, privitor la nihilism; care dă dovadă de nihilism. — Din fr. **nihiliste.**

NILGÁU s.m. Specie de antilopă de talie mare, cu coarnele scurte și corp robust, care trăiește în sudul Asiei *(Boselaphus tragocamelus)*. — Din fr. **nilgaut.**

NIMB, *nimburi,* s.n. **1.** Disc (luminos) cu care sunt înconjurate, în pictura bisericească, capetele sfinților și, în general, în artele plastice capetele unor personaje importante; aureolă; *p. gener.* cerc luminos; zonă luminoasă, strălucitoare. **2.** Fig. (Aspect, semn, manifestare care marchează) prestigiu, măreție, glorie, slavă. — Din fr. **nimbe.**

NIMBOSTRÁTUS s.m. Tip de nori inferiori, situați în medie la 800 m înălțime, de culoare cenușiu-închis, care se prezintă ca o pânză întinsă, producând precipitații de lungă durată; nimbus. — Din fr. **nimbo-stratus.**

NÍMBUS, *nimbuși*, s.m. (Met.) Nimbostratus. — Din fr. **nimbus.**

NÍME pron. neg. v. **nimeni.**

NÍMENE pron. neg. v. **nimeni.**

NÍMENEA pron. neg. v. **nimeni.**

NÍMENI pron. neg. (Indică inexistența unei ființe) Niciun om; nicio ființă. [Gen.-dat.: *nimănui.* — Var.: **nímenea,** (reg.) **níme, nímene** pron. neg.] — Lat. **nemo, neminem.**

NIMEREÁLĂ s.f. Faptul de *a nimeri*. ✧ Loc. adv. *La nimereală* = la întâmplare, fără a socoti, a gândi, a aprecia; după cum se nimerește, fără alegere. — **Nimeri** + suf. *-eală*.

NIMERÍ, *nimeresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A atinge pe cineva sau ceva cu un obiect aruncat, cu un proiectil etc. ✦ A lovi în țintă. **2.** Intranz. A sosi (pe neașteptate, din întâmplare) într-un anumit loc, într-un moment anume etc. ✦ Refl. A se afla prezent undeva (din întâmplare). **3.** Tranz. A găsi pe cineva sau ceva (din întâmplare sau alegând între mai multe posibilități). **4.** Intranz. A găsi calea potrivită pentru o anumită situație sau împrejurare; a izbuti să realizeze scopul propus. ✦ A ghici. **5.** Refl. A se întâmpla ca ceva sau cineva să fie într-un anumit fel; a se potrivi, a se brodi; *p. gener.* a surveni, a se întâmpla (incidental). ✧ Loc. adv. *Pe nimerite* = la nimereală, la întâmplare; pe dibuite. [Var.: (reg.) **nemerí** vb. IV] — Din bg. **nameria.**

NIMERÍT, -Ă, *nimeriți, -te,* adj. **1.** Care este bine găsit, bine ales, care este adecvat situației, scopului; corespunzător, indicat, potrivit. ✦ (Adverbial) Potrivit; judicios. **2.** Bun, reușit, izbutit. [Var.: (reg.) **nemerít, -ă** adj.] — V. **nimeri.**

NÍMFĂ, *nimfe,* s.f. **1.** (În mitologia greacă) Fiecare dintre divinitățile apelor, ale pădurilor, ale crângurilor și ale munților, considerate fiice ale lui Zeus. ✦ Fig. Fată tânără și frumoasă, plină de grație. **2.** Formă de metamorfoză prin care trec unele insecte după stadiul de larvă și înainte de a se transforma în insecte adulte; pupă. — Din fr. **nymphe,** lat. **nympha.**

NIMFOMÁNĂ, *nimfomane,* adj., s.f. (Femeie) care suferă de nimfomanie. — Din fr. **nymphomane.**

NIMFOMANÍE s.f. (Med.) Stare patologică la femei manifestată printr-un libido exagerat și o supraexcitare continuă. — Din fr. **nymphomanie.**

NIMÍC, (**I**) pron. neg., adv., (**II**) *nimicuri*, s.n. **I. 1.** Pron. neg. (Indică inexistența unui lucru, a unui fapt etc.) Niciun lucru; *spec.* niciun cuvânt, niciun sunet, niciun zgomot; niciun lucru rău, defavorabil, primejdios. ✧ Loc. adj. *De nimic* = **a)** care este fără nicio valoare, fără importanță, mărunt; **b)** (despre oameni) lipsit de orice merit; lipsit de caracter; ticălos, necinstit. ✧ Loc. adv. *Pe nimic* = (aproape) gratuit, degeaba. *Întru* (sau *cu*) *nimic* = în niciun fel, deloc. **2.** Adv. (Înv. și pop.) Defel, deloc, nicidecum; câtuși de puțin, în niciun fel. ✧ Expr. *A nu avea nimic a face* = a nu avea nicio legătură (unul cu altul). **II.** S.n. **1**. (Adesea la pl.) Lucru, ființă, faptă sau vorbă fără valoare; fleac. ✧ Loc. adv. (Reg.) *Pe o nimică pe ceas* = într-o clipă, repede. ✧ Expr. *O nimica toată* = ceva de foarte mică importanță sau valoare, fără nicio însemnătate. ✦ Fig. Lipsă de merit; nimicnicie, zădărnicie. **2.** Fig. (Mai ales art.) Neant, neființă; haos. [Var.: **nimíca,** (reg.) **nimícă, nemíca, nemícă** pron. neg., adv., s.f.] — Lat. **ne mica.**

NIMÍCA pron. neg., adv., s.f. v. **nimic.**

NIMÍCĂ pron. neg., adv., s.f. v. **nimic.**

NIMICÍ, *nimicesc*, vb. IV. Tranz. A face să nu mai existe, a reduce la nimic (omorând, distrugând, lichidând); a distruge, a desființa, a prăpădi, a extermina, a lichida, a nimicnici. — Din **nimic.**

NIMICÍE s.f. (Înv.) Nimicnicie (**2**). — **Nimic** + suf. *-ie*.

NIMICÍRE, *nimiciri,* s.f. Acțiunea de *a nimici;* distrugere, nimicnicire. ✦ Fig. Moarte. — V. **nimici.**

NIMICÍT, -Ă, *nimiciți, -te,* adj. Care a fost redus la nimic; distrus. — V. **nimici.**

NIMICITÓR, -OÁRE, *nimicitori, -oare,* adj. (Adesea fig.) Care nimicește; distrugător. — **Nimic** + suf. *-tor.*

NIMICNICÍ, *nimicnicesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A nimici. ✦ Fig. A înlătura, a spulbera. — **Nimic** + suf. *-nici.*

NIMICNICÍE s.f. (Înv.) **1.** Deșertăciune, zădărnicie. **2.** Lipsă de însemnătate, de valoare; nimicie. — **Nimicnici** + suf. *-ie*.

NIMICNICÍRE, *nimicniciri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a nimicnici* și rezultatul ei; nimicire, distrugere. — V. **nimicnici.**

NIMICÚȚA pron. neg. (Pop.) Diminutiv al lui *nimic.* [Var.: **nimicúță** pron. neg.] — **Nimic** + suf. *-uța*.

NIMICÚȚĂ pron. neg. v. **nimicuța.**
NIMITÉZ, *nimitezuri,* s.n. (Reg.) Țesătură de lână sau de mătase subțire ca un văl, cu care femeile își acoperă capul. — Cf. rus. n a m e t k a.
NINEÁCĂ s.f. v. **neneacă.**
NINGẮU s.n. (Reg.) **1.** Ninsoare mare, bogată. **2.** Luna decembrie. — **Ninge** + suf. *-ău*.
NÍNGE, pers. 3 *nínge*, vb. III. Intranz., impers. **1.** A cădea zăpadă. ✧ Expr. *(Parcă) îi tot ninge și-i plouă (întruna)*, se spune despre o persoană veșnic nemulțumită, posomorâtă. *A-i ninge în barbă* (sau *pe cap, în păr)* = a încărunți. ✦ Tranz. A acoperi ceva cu zăpadă. **2.** Tranz. și intranz. Fig. A cădea ca fulgii de zăpadă; a cerne. ✦ Tranz. A lăsa să cadă (ca fulgii de zăpadă). — Lat. **ningere.**
NÍNJA, *ninja,* s.m., adj. invar. **1.** (Luptător) bine antrenat, agresiv. **2.** (Persoană) care aparține unor grupări secrete, în Japonia, luptând ca mercenar, în scopuri reprobabile. [Pr.: *ninğa*] — Cuv. japonez.
NINS, -Ă, *ninși, -se,* adj. Acoperit de zăpadă. ✧ Expr. *(A fi) nins de ani* (sau *de vreme)* = (a fi) bătrân, cu părul alb. ✦ Fig. Cărunt. — V. **ninge.**
NINSOÁRE, *ninsori,* s.f. **1.** Faptul de *a ninge;* cădere a zăpezii. ✧ Loc. adv. *Pe ninsoare* = în timp ce ninge. **2.** (Concr.) Zăpadă. ✦ Fig. Cărunteţe. — **Nins** + suf. *-oare*.
NINSORÍU, -ÍE, *ninsorii,* adj. (Rar) Alb ca zăpada. [Var.: **ninsuríu, -íe** adj.] — **Ninsoare** + suf. *-iu*.
NINSURÍU, -ÍE adj. v. **ninsoriu.**
NIOBÍT s.n. Mineral natural de fier, niobiu, tantal și mangan; columbit. [Pr.: *ni-o-*] — Din fr. **niobite.**
NIÓBIU s.n. Element chimic, metal rar alb-cenușiu, dur, lucios, foarte rezistent la aer și la acțiunea agenților chimici. [Pr.: *ni-o-*] — Din fr. **niobium,** germ. **Niobium.**
NÍPLU, *nipluri,* s.n. Piesă în formă de tub, cu ajutorul căreia se realizează asamblarea a două conducte, țevi, cabluri etc. — Din engl. **nipple.**
NIPÓN, -Ă, *niponi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Japonez (**1**). **2.** Adj. Japonez (**2**). — Din fr. **nippon.**
NIPRÁLĂ, *niprale*, s.f. Plantă erbacee cu flori galbene, având fructele alcătuite din păstăi cu semințe puțin turtite, pestrițe, cu pete purpurii-negricioase *(Lupinus luteus)*. — Et. nec.
NIRVÁNA s.f. art. Noțiune care desemnează în budism, precum și în filosofia indiană, repaosul absolut (eliberarea definitivă de suferință), dobândit cu ajutorul contemplației și al ascezei. — Din fr. **nirvâna.**
NÍSCAI adj. nehot. invar. (Pop.) Care este, se află într-o cantitate nedeterminată, într-un număr oarecare; niscaiva. [Acc. și: *niscái*] — Lat. **nescio qualis.**
NISCAIVÁ adj. nehot. invar. (Pop.) Niscai. [Var.: **nescaivá, niscarevá, nescarevá** adj. nehot. invar.] — **Niscai** + **va.**
NISCAREVÁ adj. nehot. invar. v. **niscaiva.**
NISÉTRU, *nisetri,* s.m. Pește mare, răpitor, cu corpul alungit și îndesat, având pe laturi și pe spate plăci cornoase, cu capul mic și botul scurt, lat și rotunjit, prețuit pentru carnea și pentru icrele lui (negre) *(Acipenser güldenstaedti)*. — Din bg. **nesetăr, esetăr.**
NISFEÁ s.f. v. **nisfia.**
NISFIÁ, *nisfiele,* s.f. Monedă turcească de aur sau de argint, care a circulat și în Țările Române. [Pr.: *-fi-a*. — Var. : **nisfeá, nésfie** s.f.] — Din tc. **nısfiye.**
NISÍP, *nisipuri,* s.n. **1**. Rocă sedimentară neconsolidată, provenită prin dezagregarea unor minerale, roci sau organisme și care se prezintă sub forma unei acumulări de granule fine; *p. ext.* (mai ales la pl.) loc, teren, întindere alcătuită din asemenea rocă și, de obicei, lipsită de vegetație. ✧ Expr. *Ca* (sau *cât) nisipul (mării)* = în număr foarte mare. *A clădi* (sau *a funda) pe nisip* = a întreprinde o acțiune sortită eșecului, pieirii. **2.** Depunere patologică de granule fine de oxalați, urați, silicați etc. în rinichi, în vezica urinară sau în vezicula biliară. [Var.: (reg.) **năsíp** s.n.] — Din bg. **nasip.**
NISIPÁR, (**1**) *nisipari*, s.m., (**2**) *nisipare*, s.n. **1.** S.m. (Rar) Persoană care scoate, cară (și vinde) nisip (**1**). **2.** S.n. Dispozitiv montat pe o locomotivă, pe un tramvai etc. care servește la distribuirea nisipului (**1**) la roți pentru a împiedica patinarea acestora. — **Nisip** + suf. *-ar*.
NISIPÁRIȚĂ, *nisiparițe*, s.f. Mic pește teleostean din apele de munte, asemănător cu zvârluga *(Cobitis caspia romanica)*. — **Nisip** + suf. *-ariță*.
NISIPÁRNIȚĂ, *nisiparnițe,* s.f. (Înv.) **1**. Vas mic umplut cu nisip fin care se presăra peste o hârtie proaspăt scrisă pentru a usca cerneala. **2.** Aparat format din două recipiente de sticlă suprapuse care comunică între ele printr-un mic tub de sticlă și umplut cu o anumită cantitate de nisip, care servea, în trecut, pentru măsurarea timpului după durata de scurgere a nisipului dintr-un recipient într-altul; clepsidră. [Var.: **nisipérniță** s.f.] — **Nisip** + suf. *-arniță*.
NISIPĂRÍE, *nisipării*, s.f. **1.** Carieră de nisip (**1**). **2.** (Colectiv) Nisip mult (îngrămădit de ape sau de vânt); loc cu asemenea nisip. — **Nisip** + suf. *-ărie*.
NISIPÉRNIȚĂ s.f. v. **nisiparniță.**
NISIPÍȘ, *nisipișuri,* s.n. (Rar) Loc acoperit cu nisip (**1**); (colectiv) cantitate mare de nisip îngrămădit într-un loc. [Var.: (reg.) **năsipíș** s.n.] — **Nisip** + suf. *-iș*.
NISIPÍȘTE, *nisipiști*, s.f. Aluviune depusă pe fundul apelor (stătătoare), formată dintr-un strat subțire de mâl acoperit cu nisip (**1**). — **Nisip** + suf. *-iște*.
NISIPÍT, -Ă, *nisipiți, -te,* adj. (Rar) Nisipos. [Var.: (reg.) **năsipít, -ă** adj.] — Din **nisip.**
NISIPÍU, -ÍE, *nisipii,* adj. (Rar) Gălbui (ca nisipul[1]). — **Nisip** + suf. *-iu.*
NISIPÓS, -OÁSĂ, *nisipoși, -oase,* adj. Care este plin de nisip (**1**), care conține mult nisip, acoperit cu nisip; nisipit. [Var.: (reg.) **năsipós, -oásă** adj.] — **Nisip** + suf. *-os*.
NISTÁGMUS s.n. Stare patologică manifestată prin mișcări oscilatorii ritmice ale globilor oculari în toate direcțiile, din cauza contracțiilor mușchilor ochilor. — Din fr. **nystagmus.**
NISTREÁN, -Ă, *nistreni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (Locuitor) din regiunea situată în apropierea Nistrului. **2.** Adj. Care se află pe malurile Nistrului; de pe Nistru. — **Nistru** (n.pr.) + suf. *-ean.*
NIȘANGÍU, *nișangii,* s.m. Demnitar din Imperiul Otoman însărcinat cu redactarea actelor oficiale, precum și cu executarea și aplicarea parafei imperiale. — Din tc. **nișancı.**
NÍȘĂ, *nișe,* s.f. **1.** Adâncitură (dreptunghiulară, în formă de arcadă etc.) anume lăsată într-un zid, în peretele unei sobe, la o mobilă etc., în care de obicei se așază obiecte decorative, obiecte de uz casnic etc.; firidă. **2.** Intrând amenajat pe o latură a unei încăperi, care servește ca anexă a unei camere de locuit. **3.** Intrând amenajat în peretele unei galerii de mină sau al unui tunel, care servește pentru adăpostirea lucrătorilor în timpul efectuării unor lucrări periculoase sau la trecerea trenului, precum și pentru depozitarea unor materiale. ✦ Fiecare dintre adânciturile amenajate în pereții unei ecluze pentru a adăposti canaturile porților când acestea sunt deschise. **4.** Construcție specială în formă de dulap sau de cameră, cu pereții de sticlă, legată de un coș de evacuare și folosită în laboratoare pentru lucrul cu substanțe care emană gaze (vătămătoare). **5.** (În sintagma) *Nișă de abraziune* = formă de relief cu aspect de firidă alungită, formată la baza unei faleze alcătuite din roci rezistente la eroziune, din cauza acțiunii valurilor puternice. **6.** (Med.) Ulcerație adâncă până la perforare a unor organe interne (stomac, plămâni etc.). — Din fr. **niche.**
NÍȘTE art. nehot. (Precedă substantive la pl. pentru a arăta un număr, o cantitate nedeterminată) *Niște cărți*. ✧ (Înaintea unui substantiv care redă o idee de calitate negativă, accentuează valoarea peiorativă a substantivului) *Sunt niște răi!* ✧ (Precedă substantive, nume de materie la sg. sau substantive cu sens colectiv) *Frige niște carne.* [Var.: (reg.) **néște** art. nehot.] — Lat. **nescio quid** „nu știu ce”.
NIT[1], *nituri,* s.n. Tijă de metal (cilindrică) prevăzută cu un cap de diametru mai mare decât corpul, folosită la îmbinarea pieselor metalice, de piele sau de carton. — Din germ. **Niet.**
NIT[2], *niți,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a strălucirii. [Abr.: *nt*] — Din fr., engl. **nit.**
NITÁM-NISÁM adv. (Pop. și fam.) Pe neașteptate, deodată (și în mod nepotrivit); nici una, nici alta; pe nepusă masă; tam-nisam. [Var.: **netám-nesám,** (rar) **netám-nisám** adv.] — Din bg. **ni tam, ni sam** „nici aici, nici acolo”; „nicăieri”.
NITMÉTRU, *nitmetre*, s.n. (Fiz.) Fotometru pentru măsurarea strălucirii unei suprafețe. — Cf. fr. n i t o m è t r e.
NITRÁ, *nitrez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A introduce o grupare alcătuită din azot și oxigen în molecula unei substanțe organice. — Din fr. **nitrer.**
NITRAGÍN s.n. Îngrășământ bacterian pentru culturile de plante leguminoase. — Din fr. **nitragine.**
NITRÁRE, *nitrări,* s.f. Acțiunea de *a nitra* și rezultatul ei. — V. **nitra.**
NITRÁT, *nitrați,* s.m. (Chim.) Azotat. ✧ *Nitrat de argint* = compus al natriului, folosit în medicină și în industria cernelurilor; azotat de argint. *Nitrat de celuloză* = nitroceluloză. —Din fr. **nitrate.**
NITRÁȚIE, *nitrații,* s.f. Tratament chimic cu acid nitric. — Din fr. **nitration.**
NÍTRIC, -Ă, *nitrici, -ce,* adj. (Chim.) Azotic. ✧ *Acid nitric* = acid azotic. — Din fr. **nitrique.**
NITRIFICÁ, pers. 3 *nitrífică,* vb. I. Refl. (Despre amoniacul din sol) A se transforma prin oxidare, sub acțiunea unor bacterii, în azotați folosiți de plante la sinteza materiei organice. — După fr. **nitrifier.**
NITRIFICÁRE, *nitrificări,* s.f. Acțiunea de *a se nitrifica* și rezultatul ei. — V. **nitrifica.**
NITRIFICATÓR, -OÁRE, *nitrificatori, -oare,* adj. (Chim.) Care produce o nitrificare. — Din fr. **nitrificateur.**
NITRIFICÁȚIE, *nitrificații,* s.f. Nitrificare. — Din fr. **nitrification.**
NITRÍL, *nitrili,* s.m. Substanță organică, ester al acidului cianhidric, folosită în sinteza organică. — Din fr. **nitrile,** germ. **Nitril.**
NITRÍT, *nitriți,* s.m. (Chim.) Azotit. — Din fr. **nitrite.**
NITROBACTÉRIE, *nitrobacterii,* s.f. Bacterie care oxidează acidul azotos format în sol, transformându-l în acid azotic. — Din fr. **nitrobactérie.**
NITROBENZÉN s.m. Lichid uleios, gălbui, insolubil în apă, otrăvitor, cu miros de migdale amare, preparat prin nitrare din benzen și folosit mai ales la fabricarea anilinei și a unor produse intermediare pentru industria coloranților. — Din fr. **nitrobenzène.**
NITROCELULÓZĂ, *nitroceluloze,* s.f. Substanță solidă inflamabilă, de culoare albă, cu aspect fibros, asemănătoare cu bumbacul, obținută prin tratarea celulozei cu un amestec de acid azotic și acid sulfuric, folosită ca exploziv și la fabricarea celuloidului, a unor lacuri etc.; azotat de celuloză. — Din fr. **nitrocellulose.**

NITRODERIVÁT, *nitroderivați*, s.m. Substanță organică a cărei moleculă conține o grupare alcătuită din azot și oxigen, legată direct de atomul de carbon. — Din germ. **Nitroderivat.**

NITROGÉN s.m. (Chim.) Azot. — Din fr. **nitrogène.**

NITROGLICERÍNĂ s.f. Substanță lichidă, uleioasă, gălbuie sau incoloră, foarte toxică, obținută prin tratarea glicerinei cu un amestec de acid azotic și acid sulfuric, folosită la fabricarea dinamitei și, în doze mici, ca medicament în unele boli de inimă. — Din fr. **nitroglycérine.**

NITRONATRÍT, *nitronatriți,* s.m. Nitrat de sodiu care formează componentul principal al salpetrului de Chile. — Din fr. **nitronatrite.**

NITRÓS, -OÁSĂ, *nitroși, -oase,* adj. (Chim.) Azotos. — Din fr. **nitreux,** it. **nitroso.**

NITROTOLUÉN s.n. Substanță de culoare gălbuie cu miros caracteristic derivată din toluen, folosită mai ales pentru obținerea unor amine. [Pr.: *-lu-en*] — Din fr. **nitrotoluène.**

NITRURÁ, *nitrurez,* vb. I. Tranz. A trata termochimic anumite oțeluri pentru a le mări duritatea la suprafață, prin încălzirea lor într-o atmosferă de amoniac și prin răcire lentă. — Din fr. **nitrurer.**

NITRURÁRE, *nitrurări,* s.f. Acțiunea de *a nitrura* și rezultatul ei. — V. **nitrura.**

NITRURÁT, -Ă, *nitrurați, -te,* adj. (Despre anumite oțeluri) Tratat prin nitrurare. — V. **nitrura.**

NITUÍ, *nituiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A forma un al doilea cap al unui nit[1] după ce acesta a fost trecut prin găurile pieselor care trebuie împreunate. **2.** A împreuna, a fixa două sau mai multe piese cu ajutorul niturilor[1]. — **Nit[1]** + suf. *-ui.*

NITUÍRE, *nituiri,* s.f. Acțiunea de *a nitui* și rezultatul ei; nituit[1], nituitură. [Pr.: *-tu-i-*] — V. **nitui.**

NITUÍT[1] s.n. Nituire. — V. **nitui.**

NITUÍT[2], -Ă, *nituiți, -te,* adj. Prins, împreunat, fixat cu ajutorul niturilor[1]. ✦ Ferecat, țintuit, bătut cu... *Cordon nituit.* — V. **nitui.**

NITUITÓR, -OÁRE, *nituitori, -oare,* s.m., s.f. **1**. S.m. și f. Lucrător calificat care lucrează la nituire. **2.** S.f. Mașină cu care se nituiește. [Pr.: *-tu-i-*] — **Nitui** + suf. *-tor.*

NITUITÚRĂ, *nituituri,* s.f. Nituire; (concr.) loc unde s-a realizat o nituire. [Pr.: *-tu-i-*] — **Nitui** + suf. *-tură.*

NIȚÉL, -ÍCĂ, *niței, -ele,* adj. (Fam.) Care reprezintă o parte redusă (din total); de proporții reduse; puțin. ✦ (Adverbial) În mică măsură sau într-o oarecare măsură; întrucâtva; numai puțin timp. ✧ Expr. *Nițel câte nițel* = încetul cu încetul, puțin câte puțin, treptat. — Et. nec.

NIȚELÚȘ, -Ă, *nițeluși, -e,* adj. (Adesea adverbial) Diminutiv al lui *nițel*. — **Nițel** + suf. *-uș.*

NIU, *niu,* s.m. Cea de a treisprezecea literă a alfabetului grecesc, corespunzând sunetului „n". — Din fr. **nu.**

NIVÁȚIE, *nivații,* s.f. Acțiunea de modelare a reliefului făcută de înghețurile și dezghețurile succesive în zonele înalte ale munților. — Din fr. **nivation.**

NIVÉL, (**1, 3**) *niveluri*, (**2**) *nivele*, s.n. **1.** Înălțimea la care se găsește un punct, o linie sau o suprafață a unui loc, a unui obiect etc. în raport cu un plan orizontal dat. ✧ *Nivelul mării* = punct situat la înălțimea mijlocie a mărilor și a oceanelor care comunică între ele, în raport cu care se măsoară toate altitudinile. *Curbă* (sau *linie) de nivel* = linie care unește punctele suprafeței terestre cu aceeași altitudine față de o suprafață de referință; punct, suprafață care corespunde acestei linii. *Pasaj de nivel* = loc unde se încrucișează (la aceeași altitudine) o cale ferată cu o șosea. ✧ Loc. prep. *La nivelul* = în regiunea..., în dreptul... ✦ Etaj, cat. ✦ Zonă geologică, subdiviziune stratigrafică a etajelor și a subetajelor, care se distinge după fosilele caracteristice pe care le conține. ✦ (Fiz., Chim.) Valoarea intensivă a unei mărimi în raport cu o valoare de referință. **2.** Nume dat mai multor unelte, instrumente, dispozitive care servesc la determinarea liniei (sau a poziției, a suprafețelor) orizontale sau cu care se măsoară pe teren diferențele de înălțime dintre două sau mai multe puncte de pe suprafața terestră. ✧ *Nivelă cu* (sau *de) apă* = instrument construit pe principiul vaselor comunicante, care servește la determinarea planului orizontal după înălțimea la care se ridică apa în două tuburi gradate. **3.** Fig. Stadiu, grad (de pregătire, de dezvoltare), treptată (a calității), indice (al cantității). ✧ *Nivel de trai* = gradul de satisfacere a nevoilor materiale și spirituale ale populației unei țări, ale unor clase sau ale unei persoane în condiții istorice date. [Var.: (**2**) **nivélă** s.f.] — Din **nivela** (derivat regresiv).

NIVELÁ, *nivelez*, vb. I. Tranz. A face să fie la același nivel; a realiza o suprafață plană. ✦ Fig. A pune pe același plan, a face să dispară diferențele; a egaliza. ✦ A măsura cu ajutorul unor instrumente speciale diferența de nivel dintre două sau mai multe puncte. — Din fr. **niveler.**

NIVELÁRE, *nivelări*, s.f. Acțiunea de *a nivela* și rezultatul ei. — V. **nivela.**

NIVELÁT, -Ă, *nivelați, -te*, adj. Supus nivelării; netezit, îndreptat; neted, egal, uniform. — V. **nivela.**

NIVELATÓR, -OÁRE, *nivelatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care nivelează. **2.** S.n. Parte a unui buldozer sau greder care nivelează terenul. ✦ Mașină agricolă, unealtă pentru nivelarea arăturilor adânci de toamnă.— **Nivela** + suf. *-tor.*

NIVÉLĂ s.f. v. **nivel.**

NIVELMÉNT, *nivelmente,* s.n. (Top.) Totalitatea metodelor, procedeelor și operațiilor prin care se determină altitudinea unor puncte terestre în scopul reprezentării lor pe o hartă sau pe un plan. — Din fr. **nivellement.**

NIVELMÉTRIC, -Ă, *nivelmetrici, -ce,* adj. Care aparține nivelmentului, privitor la nivelment. — **Nivelmetru** + suf. *-ic.*

NIVELMÉTRU, *nivelmetre,* s.n. Instrument care servește la efectuarea lucrărilor de nivelment. — **Nivel** + **metru.**

NIVIDÍ vb. IV v. **năvădi.**

NIVOMÉTRIC, -Ă, *nivometrici, -ce,* adj. Referitor la măsurători făcute cu nivometrul. — Din fr. **nivométrique.**

NIVOMÉTRU, *nivometre,* s.n. Instrument folosit pentru măsurarea cantității de zăpadă căzute pe o suprafață, într-un anumit interval de timp. — Din fr. **nivomètre.**

NIVOPLUVIÁL, -Ă, *nivopluviali, -e,* adj. (Met.; în sintagma) *Regim nivopluvial* = regim al cursurilor de apă alimentate de zăpezi și ploi. [Pr.: *-vi-al*] — Din fr. **nivo-pluvial.**

NIVÓZĂ s.f. (Livr.) A patra lună a calendarului republican francez (21 decembrie — 19 ianuarie). — Din fr. **nivôse.**

NÍXIS, *nixisuri*, s.n. (Înv.) Supărare; plictiseală. ✦ Înțepătură, junghi. — Din ngr. **níxis.**

NIZÁM, (**I**) *nizamuri*, s.n., (**II**) *nizami*, s.m. **I.** S.n. (În Evul Mediu, în Țările Române). **1.** Denumire dată statutului unei bresle în care se specificau drepturile și îndatoririle membrilor acesteia. **2.** Normă de lucru fixată printr-un regulament. **II.** S.m. Soldat turc în termen. — Din tc. **nizam.**

NIZNÁI adv., adj. invar. (Pop. și fam.) Ca și cum nu s-ar fi întâmplat nimic, n-ar ști nimic, simulând indiferență, nepăsare, dezinteres. ✧ Expr. *A se face niznai* sau (substantivat) *a face pe niznaiul* = a se preface că nu știe nimic. — Din rus. **ne znaju** „nu știu".

NO interj. (Reg.) Ei! hei! ia! — Din magh. **na.**

NOÁDĂ, *noade,* s.f. (Anat.; pop.) Coccis; *p. ext.* regiune situată în jurul coccisului; (la animale) (regiunea de la) rădăcina cozii; (la păsări) târtiță. — Lat. ***noda.**

NOÁPTE, *nopți,* s.f., adv. **I**. S.f. **1.** Interval de timp cuprins între apusul Soarelui și răsăritul lui, când este întuneric. ✧ Loc. adj. *De noapte* = **a)** care lucrează, e de serviciu în timpul nopții; **b)** (despre păsări, insecte, animale etc.) care își desfășoară activitatea în timpul nopții și doarme ziua. ✧ Loc. adv. *Azi-* (sau *astă-)noapte* = noaptea trecută. *La noapte* = în timpul nopții următoare. *Peste* (sau *pe) noapte* = în timpul nopții. *Noapte de noapte* = în fiecare noapte; mereu. *Zi(ua) și noapte(a)* sau *zi, noapte, zile, nopți, toată ziua* (și) *toată noaptea, din zori până-n noapte, nopți și zile* etc. = tot timpul, neîntrerupt, continuu. *Cu noaptea în cap* = dis-de-dimineață, în zori. *De (cu) noapte(a)* = foarte devreme, dis-de-dimineață. ✧ Expr. *Noapte bună!* = urare făcută cuiva înainte de culcare. **2.** Fig. Lipsă de lumină; întuneric, întunecime. *În pivniță era noapte*. ✦ Lipsă de cultură, de civilizație, stare de înapoiere. ✧ Expr. *Prost ca noaptea* = foarte prost. **3.** Stare de tristețe, de suferință morală, de apăsare. **II.** Adv. (În forma *noaptea* sau *nopțile)* În (tot) timpul nopții (**I 1**); în fiecare noapte. — Lat. **nox, noctis.**

NOÁTEN, -Ă, *noateni, -e,* s.m. și f. **1.** (Pop.) Miel sau mioară de la înțărcare până la doi ani. ✧ (Adjectival) *Miel noaten*. **2.** (Reg.) Mânz a cărui limită de vârstă variază de la șase luni până la doi sau trei ani. **3.** (Reg.) Lână (neagră) de miel sau de mioară tunsă în al doilea an. [Var.: **noátin, -ă** s.m. și f.] — Lat. **annotinus, -a, -um** „în vârstă de un an".

NOÁTIN, -Ă s.m. și f. v. **noaten.**

NOBÉLIU s.n. Element chimic transuranic obținut pe cale artificială. — Din fr. **nobélium.**

NÓBIL, -Ă, *nobili, -e,* adj., s.m. și f. **I.** Adj. **1.** Care dă dovadă de generozitate, de cinste, de spirit de abnegație; capabil de sentimente înalte; generos, ales. *Om nobil*. ✦ Care face cinste, care onorează, care pune într-o lumină favorabilă pe cineva. *O acțiune nobilă*. **2.** Distins, elegant, desăvârșit; grațios. **3.** Care se distinge prin anumite caracteristici de superioritate. ✧ *Metal nobil* = metal prețios, v. *prețios*. *Gaz nobil* = nume dat fiecăruia dintre gazele inerte, incolore și inodore care se găsesc în atmosferă în cantități mici. **II.** S.m. și f., adj. (Persoană) care face parte din nobilime (**1**). — Din lat. **nobilis,** germ. **nobel,** it. **nobile,** fr. **noble.**

NOBILIÁR, -Ă, *nobiliari, -e,* adj. Care aparține nobilimii (**1**) sau nobililor (**II**), privitor la nobilime sau la nobili, specific nobilimii; nobilitar. [Pr.: *-li-ar*] — Din fr. **nobiliaire.**

NOBILÍME s.f. (În Evul Mediu, iar în unele țări, și în epoca modernă) **1.** Categorie socială privilegiată, constituită din posesorii de feude și de titluri ereditare; aristocrație, noblețe (**2**). ✦ Nobilii dintr-o epocă, dintr-o regiune, dintr-o localitate. **2.** (Rar) Noblețe (**1**). — **Nobil** + suf. *-ime.*

NOBILITÁR, -Ă, *nobilitari, -e,* adj. (Înv.) Nobiliar. — Cf. fr. n o b i l i a i r e.

NOBILITÁTE s.f. (Înv.) **1.** Noblețe (**1**). **2.** Noblețe (**3**). **—** Din lat. **nobilitas, -atis.**

NOBLÉȚĂ s.f. v. **noblețe.**

NOBLÉȚE s.f. **1.** Calitatea de nobil (**II**); rangul sau titlul de nobil; nobilime (**2**), nobilitate (**1**). **2.** (Rar) Nobilime (**1**). **3.** Atitudine, însușire morală superioară; caracter nobil (**I 1**); nobilitate (**2**). **4.** Distincție, eleganță. [Var.: **nobléță** s.f.] — Din fr. **noblesse.**

NOCÍV, -Ă, *nocivi, -e,* adj. Vătămător, distrugător (pentru sănătatea, viața, dezvoltarea cuiva). *Substanță nocivă.* — Din fr. **nocif,** lat. **nocivus.**

NOCIVITÁTE s.f. Faptul de a fi nociv, caracter nociv. — Din fr. **nocivité.**

NOCTAMBÚL, -Ă, *noctambuli, -e*, s.m. și f., adj. (Med.) Somnambul. ✦ Fig. (Fam.) (Persoană) care își pierde nopțile în petreceri. — Din fr. **noctambule.**

NOCTAMBULÍSM s.n. (Med.; rar) Somnambulism. — Din fr. **noctambulisme.**

NOCTÚRN, -Ă, *nocturni, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Care se face sau se întâmplă noaptea; de noapte, din timpul nopții. ✧ Loc. adj. și adv. *În nocturnă* = (despre competiții sportive) (care se desfășoară) în timpul serii. ✦ (Despre păsări răpitoare, animale, insecte) Care își desfășoară activitatea în cursul nopții și doarme ziua. **2.** S.f. Competiție sportivă care are loc în timpul serii. **3.** S.f. Compoziție muzicală instrumentală, predominant pentru pian, cu caracter liric, visător și melancolic. — Din fr. **nocturne,** lat. **nocturnus.**

NOD, *noduri,* s.n. **1.** Loc în care se leagă două fire, două sfori, două fâșii de pânză etc. ca să se țină strâns împreună; loc în lungul sau la capătul unui fir, al unei sfori, al unei fâșii de pânză etc. unde s-a făcut un ochi prin care s-a petrecut unul dintre capete și s-a strâns tare; legătură obținută astfel. ✧ Loc. adj. (Rar) *În noduri* = încâlcit, încurcat. ✧ Expr. *A lega paraua cu zece noduri* = a fi foarte zgârcit. ✦ Loc de intersecție a două sau a mai multor căi de comunicație având direcții diferite. ✧ *Nod de cale ferată* = punct de intersecție a cel puțin trei linii principale de cale ferată, prevăzut cu instalații speciale pentru a asigura tranzitul trenurilor, desfacerea sau cuplarea unor vagoane, încărcarea și descărcarea mărfurilor, deservirea călătorilor etc. ✦ Loc de legătură, de întretăiere, de întâlnire a două sau a mai multor elemente ale unui mecanism, ale unei construcții etc. **2.** Proeminență pe trunchiul unui arbore, pe tulpina unei plante sau la încheietura unui cotor; punct de unde încep să crească crengile pe tulpină sau frunzele pe lujer. ✧ Expr. *A căuta* (sau *a găsi)* (cuiva) *nod în papură* = a căuta sau a găsi cu orice preț greșeli, cusururi acolo unde ele nu sunt; a învinovăți pe nedrept. ✦ Porțiune mică, rotundă, compactă, foarte tare într-o bucată de lemn, într-o scândură reprezentând locul de ramificație a crengilor pe trunchi. ✦ Aglomerare locală de material în masa unui corp, cu o structură mai compactă sau de culoare diferită față de rest. **3.** (Înv. și pop.) Articulație, încheietură (a degetelor). **4.** (În sintagmele) *Nodul gâtului* (sau *gâtlejului, beregatei* etc.) = mărul lui Adam. *Nodul vital* = punct situat în bulbul rahidian corespunzând centrului respirator și a cărui lezare are ca urmare moartea imediată prin oprirea respirației. **5.** Umflătură, tumoare, nodozitate, gâlcă rezultată dintr-o stare patologică. **6.** Punct dublu al unei curbe în care aceeași ramură a curbei se intersectează pe ea însăși. **7.** Fiecare dintre punctele în care sunt dispuși atomii, moleculele unei rețele cristaline. ✦ Punct dintr-un sistem de unde staționare în care amplitudinea oscilației are mereu o valoare nulă. **8.** Fiecare dintre cele două puncte în care orbita unui astru intersectează planul eclipticei. **9.** Loc sau centru geografic sau geologic cu anumite caracteristici, deosebite față de împrejurimi. ✧ *Nod hidroenergetic* = centru geografic pe a cărui suprafață sunt așezate o centrală hidroelectrică și construcțiile hidrotehnice aferente. **10.** Fig. Senzație de sufocare pe care de obicei o are cineva cuprins de o emoție sau de o enervare puternică. ✧ Expr. *A înghiți (cu* sau *la) noduri* = **a)** a suporta cu necaz, cu amărăciune o durere, o umilință (fără a putea spune nimic); **b)** a mânca în silă, cu mare greutate. **11.** Fig. Punct esențial de care depinde soluționarea unei probleme; dificultate, greutate care trebuie învinsă pentru soluționarea unei probleme. ✧ *Nod gordian* = problemă foarte grea sau cu neputință de rezolvat. ✧ Expr. *A tăia nodul gordian* = a recurge la un mijloc extrem în rezolvarea unei situații căreia nu i se poate găsi o altă soluție. ✦ Moment culminant în desfășurarea acțiunii unei opere literare. **12.** Unitate de măsură pentru viteza navelor, egală cu viteza unei nave care se deplasează cu o milă marină (1852 m) pe oră. — Lat. **nodus.**

NODÁL, -Ă, *nodali, -e,* adj. Care se referă la locul de intersecție a mai multor căi de comunicație, artere, ligamente etc. ✦ Fig. Esențial, fundamental. — Din fr. **nodal.**

NODORÓS, -OÁSĂ adj. v. **noduros.**

NODÓS, -OASĂ, *nodoși, -oase,* adj. (În sintagma) *Eritem nodos* = simptom al mai multor boli (contagioase), caracterizat prin apariția pe pielea corpului a unor noduli tari sau a unor bășicuțe seroase. — **Nod** + suf. *-os.*

NODOZITÁTE, *nodozități,* s.f. **1.** Formație patologică rezultată din înmulțirea celulelor rădăcinilor de leguminoase în urma simbiozei cu anumite bacterii. **2.** Proeminență la articulațiile corpului sau a unei părți a lui. ✦ Nodul (**1**). **3.** Ridicătură mică, rotunjită pe suprafața unui obiect. — Din fr. **nodosité.**

NODÚL, *noduli,* s.m. **1.** Umflătură de mici dimensiuni și bine circumscrisă, care apare în diverse părți ale corpului, însoțind adesea unele boli cronice. **2.** (Geol.) Mică masă de piatră cuprinsă într-o zonă mai puțin dură. [Pl. și: (n.) *nodule*] — Din fr. **nodule,** lat. **nodulus.**

NODULÉȚ, *nodulețe,* s.n. Diminutiv al lui *nod.* — **Nod** + suf. *-uleț*.

NODURÁR, *nodurare,* s.n. Parte a războiului de țesut alcătuită dintr-un fuscel gros legat de fusul sau sulul dindărăt și de care se prind capetele urzelii când se învelește pânza. — **Nod** + suf. *-urar*.

NODURÓS, -OÁSĂ, *noduroși, -oase,* adj. **1.** (Despre sfori, ațe, țesături) Care are (multe) noduri (**1**). **2.** (Despre arbori, lemne, diverse plante) Cu noduri (**2**), plin de noduri. **3.** (Despre ființe sau părți ale corpului lor) Cu articulații proeminente sau cu proeminențe; ciolănos. [Var.: (pop.) **nodorós, -oásă** adj.] — **Nod** + suf. *-uros*.

NOÉTIC, -Ă, *noetici, -ce,* adj. (Fil.) Care se referă la procesul de gândire. [Pr.: *no-e-*] — Din fr. **noétique.**

NOGÁI, -ÁIE, *nogai, -aie,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La m. pl.) Populație mongolă turcizată răspândită în diverse regiuni dintre Marea Caspică, Marea Neagră și Marea Azov; (și la sg.) persoană care aparține acestei populații. **2.** Adj. Care aparține nogailor (**1**), privitor la nogai. — Din n. pr. **Nogai.**

NOHUTÍU, -ÍE adj. v. **năutiu.**

NOI pron. pers. 1 pl. **1.** (Desemnează pe cel care vorbește și persoana sau persoanele pe care acesta și le asociază în vorbire) *S-a înserat și noi tot pe loc stăm*. ✧ Loc. adv. (La acuzativ) *La noi* = acasă; în țara, în regiunea etc. de baștină. **2.** (La dativ, în formele *ne, ni,* cu valoare posesivă) *Casa ne e frumoasă.* (Cu valoare de dativ etic) *Ne ești departe.* **3.** (La dativ sau la acuzativ, în forma *ne*, cu valoare de pronume reflexiv) *Ne povesteam multe.* **4.** (În stilul oficial-administrativ) Eu. *Noi, directorul școlii, am hotărât.* ✧ (Ca plural al modestiei) *Noi credem că una dintre caracteristicile muzicii este melodia. Mulțumim celor care ne-au ajutat.* [Dat.: *nouă, ne, ni;* acuz.: *(pe) noi, ne*] — Lat. **nos.**

NOIÁN, *noiane,* s.n. **1.** Cantitate, volum mare din ceva; belșug. ✦ Mulțime, număr mare de ființe, de lucruri, de fenomene. **2.** Întindere mare de apă; nemărginire, imensitate. **3.** Genune, abis, hău. [Pr.: *no-ian*. — Pl. și: *noianuri*] — Et. nec.

NOIÉMBRIE s.m. A unsprezecea lună a anului, care urmează după octombrie; brumar. [Pr.: *no-iem-*. — Var.: **noiémvrie,** (înv. și reg.) **novémbre** s.m. invar.] — Din sl. **nojenbrĭ, nojemvri.**

NOIÉMVRIE s.m. v. **noiembrie.**

NÓIMĂ, *noime,* s.f. **1.** Înțeles, sens, conținut (al unui cuvânt sau enunț); rost. ✧ Loc. adj. și adv. *Cu noimă* = logic, cu judecată; înțelept, cuminte. *Fără (nicio) noimă* = fără sens, fără judecată; prostesc, absurd. ✧ Expr. *A nu avea (nicio) noimă* = a fi fără sens, absurd. **2.** (Pop.) Menire, țel, scop; motiv, cauză. **3.** (Rar) Simbol, convenție. — Din ngr. **nóima.**

NOÍME, *noimi,* s.f. A noua parte dintr-un întreg împărțit în părți egale. [Pr.: *no-i-*] — **Nouă** + suf. *-ime*.

NOÍȚĂ, *noițe,* s.f. Pată mică albă care apare uneori pe unghiile degetelor de la mână. [Pr.: *no-i-*] — **Nou** + suf. *-iță.*

NOJÍȚĂ, *nojițe,* s.f. **1.** Curelușă sau șiret cu care se leagă opincile de picior. **2.** (Reg.) Fiecare dintre găurile opincii, prin care se trece nojița (**1**). [Var.: **nájíță** s.f.] — Din bg. **nojița.**

NOMÁD, -Ă, *nomazi, -de,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană, colectivitate) care nu are așezare statornică într-un loc, care se mută dintr-un loc în altul, care rătăcește. **2.** Adj. Caracteristic nomadismului. *Viață nomadă.* — Din fr. **nomade.**

NOMADÍSM s.n. Mod de viață al unei colectivități umane, caracterizat prin lipsa unei așezări stabile. — Din fr. **nomadisme.**

NO-MAN'S-LAND s.n. Zonă care separă liniile dintre două fronturi armate inamice. ✦ Fig. Teren neutru; țara nimănui. [Pr. *nåumenslend*] — Loc. engl.

NOMÁRH, *nomarhi,* s.m. Conducător al unei nome[2]. — Din fr. **nomarque.**

NÓMĂ[1], *nome,* s.f. (Med.) Stomatită cangrenoasă, specifică copiilor subalimentați și oamenilor slăbiți. — Din fr. **noma.**

NÓMĂ[2], *nome,* s.f. Diviziune administrativă în Egiptul antic și în Grecia contemporană. — Din fr. **nome.**

NOMENCLATÓR, *nomenclatoare,* s.n. Listă, broșură, carte care cuprinde nomenclatura (**1**) dintr-un anumit domeniu al științei, al tehnicii etc. sau enumerarea sortimentelor produselor ori a grupurilor de produse, clasificate după un anumit criteriu. — Din fr. **nomenclateur,** lat. **nomenclator.**

NOMENCLATÓRIC, -Ă, *nomenclatorici, -ce,* adj. (Livr.) Nomenclaturistic. — **Nomenclator** + suf. *-ic.*

NOMENCLATÚRĂ[1], *nomenclaturi,* s.f. **1.** Totalitatea termenilor întrebuințați într-o anumită specialitate sau într-un anumit domeniu de activitate, de obicei organizați metodic. **2.** Listă, catalog etc. conținând titluri de opere, nume proprii, denumiri ale obiectelor dintr-un domeniu (organizate într-un anumit fel). **3.** Spec. Schemă de organizare a unei instituții conținând enumerarea posturilor sau a instituțiilor care se află în subordine, sub tutela sa. — Din fr. **nomenclature,** lat. **nomenclatura.**

NOMENCLATÚRĂ[2], *nomenclaturi,* s.f. Totalitatea posturilor de conducere în organele de partid și de stat din fosta URSS și țările satelite. ✦ Grup social cu prerogative excepționale în regimurile de tip sovietic sau totalitare. — Din fr. **nomenclature.**

NOMENCLATURÍST, -Ă, *nomenclaturiști, -iste,* s.m. și f. Persoană care face parte din nomenclatură. — **Nomenclatură** + suf. *-ist.*

NOMENCLATURÍSTIC, -Ă, *nomenclaturistici, -ce,* adj. (Rar) Privitor la nomenclatură, de nomenclatură; nomenclatoric.— **Nomenclatură** + suf. *-istic.*

NOMINÁL, -Ă, *nominali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care conține nume, care indică un nume, de nume; după nume; pe nume. ✧ *Valoare nominală* = valoare indicată pe o acțiune, pe o hârtie-monedă (care uneori nu corespunde cu valoarea reală); valoare oficială. *Putere* (sau *valoare) nominală* = putere pentru care a fost conceput un anumit sistem tehnic. ✦ Care figurează (numai) cu numele; care este de formă. ✦ Care este calculat în bani. **2.** Adj. (Gram.) Care face parte din categoria numelui,

care ține de categoria numelui, care se adaugă la nume, care formează un nume. ✧ *Flexiune nominală* = declinare. *Predicat nominal* = predicat alcătuit dintr-un nume predicativ și un verb copulativ la un mod personal. **3.** S.n. Valoare nominală. — Din fr. **nominal,** lat. **nominalis.**

NOMINALÍSM s.n. Doctrină în filosofia scolastică medievală care susținea că numai lucrurile individuale au existență reală, în timp ce noțiunile generale sunt simple cuvinte, nume ale acestor lucruri. — Din fr. **nominalisme.**

NOMINALÍST, -Ă, *nominaliști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al nominalismului. **2.** Adj. Care aparține nominalismului, privitor la nominalism. — Din fr. **nominaliste.**

NOMINALIZÁ, *nominalizez,* vb. I. Tranz. A indica, a denumi, a specifica ceva în mod concret, pe nume. ✦ A face o propunere pentru un premiu, o funcție etc. — **Nominal** + suf. *-iza.*

NOMINALIZÁRE, *nominalizări,* s.f. Acțiunea de *a nominaliza* și rezultatul ei. — V. **nominaliza.**

NOMINATÍV, -Ă, *nominativi, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Caz al flexiunii nominale a cărui funcție specifică este aceea de subiect și care este considerat forma de bază a substantivului. **2.** Adj. (Fin.; în sintagma) *Acțiune nominativă* = acțiune care poartă înscris numele posesorului. — Din lat. **nominativus,** fr. **nominatif.**

NOMOCANÓN, *nomocanoane,* s.n. Colecție de legi imperiale bizantine și de canoane ale sinoadelor bisericești. — Din ngr. **nomokánon.**

NOMOGRÁF, *nomografi,* s.m. Autor al unei culegeri de legi sau al unui tratat despre legi. — Din fr. **nomographe**.

NOMOGRÁFIC, -Ă, *nomografici, -ce,* adj. Care se referă la nomograme, care aparține nomogramelor. — Din fr. **nomographique.**

NOMOGRAFÍE s.f. Disciplină matematică având ca obiect întocmirea și folosirea nomogramelor. — Din fr. **nomographie.**

NOMOGRÁMĂ, *nomograme,* s.f. (Mat.) Reprezentare grafică în plan, folosind linii sau puncte gradate, a unei relații dintre două sau mai multe mărimi variabile, cu ajutorul căreia se pot determina rapid, fără calcule, valorile unei mărimi în funcție de valorile cunoscute ale celorlalte mărimi care intră în relația considerată. — Din fr. **nomogramme.**

NOMÓL s.n. v. **nămol.**

NOMOLÍ vb. IV v. **nămoli.**

NOMOLÍT, -Ă adj. v. **nămolit.**

NOMOLÓS, -OÁSĂ adj. v. **nămolos.**

NON- Element de compunere care înseamnă „nu" și care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din lat., fr. **non-.**

NONAGENÁR, -Ă, *nonagenari, -e,* s.m. și f., adj. (Persoană) care a atins (sau a depășit) vârsta de nouăzeci de ani. — Din fr. **nonagénaire,** lat. **nonagenarius.**

NÓNĂ¹, *none*, s.f. (Muz.) Interval cuprins între două sunete ale gamei aflate la distanță de nouă trepte; treapta a noua de la o treaptă dată. — Din lat. **nona**. Cf. it. n o n o.

NÓNĂ², *none*, s.f. (În Evul Mediu) Prestație față de stăpânul feudal, care reprezenta a noua parte din produsele obținute de țăran. — Din lat. **nona.**

NÓNĂ³, *none,* s.f. (În calendarul roman; la pl.) Denumire dată celei de-a șaptea zile a lunilor martie, mai, iulie și octombrie și a celei de-a cincea zile a celorlalte luni. — Din lat. **nonae.**

NONCONFORMÍSM s.n. Atitudine de respingere a tradițiilor, a modelelor de activitate și de gândire proprii unui grup social; neconformism. — Din fr. **non-conformisme.**

NONCONFORMÍST, -Ă, *nonconformiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care nu acceptă, nu se conformează uzanțelor stabilite, care are convingeri proprii; persoană care dovedește originalitate; neconformist. — Din fr. **non-conformiste.**

NONCONTRADÍCȚIE, *noncontradicții,* s.f. Principiu fundamental al gândirii potrivit căruia despre un subiect este imposibil a afirma și a nega același predicat în același timp și sub același raport. — Din fr. **non-contradiction.**

NONÉT, *nonete,* s.n. Piesă muzicală pentru nouă instrumente; *p. ext.* formație care interpretează această piesă. — Din it. **nonetto.**

NON-ÉU s.n. (Fil.) Ceea ce există în afara eului; ceea ce nu este eu. [Pr.: *-eŭ*] — **Non** + **eu** (după fr. *non-moi*).

NONEXISTÉNȚĂ s.f. Inexistență. — **Non** + **existență.** Cf. fr. n o n - e x i s t e n c e.

NONFIGURATÍV, -Ă, *nonfigurativi, -e,* adj. (În sintagma) *Artă nonfigurativă* = artă abstractă. — **Non-** + **figurativ.**

NÓNIUS s.m. Rasă de cai autohtonă caracterizată prin talie mare și culoare predominant neagră. [Pr.: *-ni-us*] — Din magh. **nónius.**

NONPARÉIL s.n. Cel mai mic corp de literă având mărimea de șase puncte tipografice, folosit de obicei pentru tipărirea tabelelor, adnotațiilor etc. [Pr.: *-reĭ.* — Var.: **nonparél** s.n.] — Din fr. **nonpareille.**

NONPARÉL s.n. v. **nonpareil.**

NONPROFÍT adj. invar. Al cărui scop nu este acela de a avea un profit. — **Non-** + **profit.**

NONSÉNS, *nonsensuri,* s.n. Ceea ce este lipsit de înțeles; vorbă, faptă fără rost; absurditate. — Din fr. **non-sens.**

NON-STÓP adj. invar., adv. (Care este) fără întrerupere; continuu. — Din engl., fr. **non-stop.**

NONȘALÁNT, -Ă, *nonșalanți, -te,* adj. Lipsit de grijă; degajat (în comportări); care trădează nonșalanță; leneș. — Din fr. **nonchalant,** germ. **nonschalant.**

NONȘALÁNȚĂ s.f. Indiferență; degajare (ostentativă). — Din fr. **nonchalance.**

NON TRÓPPO loc. adv. (Indică modul de executare a unei compoziții muzicale) Nu prea mult. — Loc. it.

NONVALOÁRE, *nonvalori,* s.f. Lipsă de valoare. — **Non-** + **valoare** (după fr. *non-valeur).*

NONVIOLÉNȚĂ s.f. Doctrină social-politică (sau religioasă) care interzice folosirea violenței, preconizând realizarea revendicărilor lor pe cale pașnică. ✦ Abținere de la orice act de violență. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **non-violence.**

NOOSFÉRĂ s.f. (Fil.) Învelișul spiritual al pământului, reprezentat de omenire. [Pr.: *no-o-*] — Din fr. **noosphère.**

NOPÁL s.m. Plantă erbacee originară din America, cu frunze cărnoase și flori roșii, cultivată și la noi ca plantă ornamentală *(Opuntia coccinelifera)*. — Din fr., it. **nopal.**

NOPTÁTEC, -Ă adj. v. **noptatic.**

NOPTÁTIC, -Ă, *noptatici, -ce,* adj. (Rar) Care are loc noaptea, de noapte; nocturn. ✦ Întunecat, întunecos. [Var.: **noptátec, -ă** adj.] — **Noapte** + suf. *-atic.*

NOPTICÍCĂ, *nopticele,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *noapte;* nopti̦ță. — **Noapte** + suf. *-icică*.

NOPTICOÁSĂ, *nopticoase,* s.f. Plantă erbacee cruciferă cu frunze dințate, cu flori purpurii-violete sau albe, cultivată ca plantă meliferă sau pentru mirosul puternic pe care îl răspândesc seara florile ei; mirodenie (**1**) *(Hesperis matronalis)*. — **Noapte** + suf. *-icoasă*.

NOPTIÉRĂ, *noptiere,* s.f. Dulăpior sau măsuță care se așază lângă pat pentru a se ține la îndemână diverse obiecte necesare noaptea; măsuță de noapte. [Pr.: *-ti-e-*] — **Noapte** + suf. *-ieră.*

NOPTÍȚĂ, *noptițe,* s.f. **1.** (Rar) Nopticică. **2.** (Bot.) Barba-împăratului. — **Noapte** + suf. *-iță*.

NOPTÓS, -OÁSĂ, *noptoși, -oase,* adj. (Rar) Întunecos, întunecat. — **Noapte** + suf. *-os*.

NOR, *nori,* s.m. **1.** (Mai ales la pl.) Masă (delimitată) de vapori sau de picături de apă, de cristale de gheață aflate în suspensie în atmosferă. ✧ Loc. adj. și adv. *Până la* (sau *în) nori* = (care se înalță) foarte sus. ✧ Loc. vb. *A fi nor* = a fi înnorat. ✧ Expr. *Trăiește* sau *e (cu capul) în nori* sau *parc-ar fi căzut din nori*, se spune despre o persoană străină de cele ce se petrec în jurul ei. ✦ *Nor arzător* = masă de gaze și de cenușă vulcanică cu temperatură ridicată care este expulzată în atmosferă în timpul erupției unui vulcan. *Nor de stele* = grupare de stele, cu limite neregulate, aflată în diverse galaxii. *Norii lui Magellan* = numele a două sisteme stelare aflate în afara galaxiei noastre. **2.** Masă densă și mobilă de praf, de fum etc. **3.** Fig. Mulțime compactă (și mobilă) de ființe (care întunecă zarea). [Var.: (reg.) **nóur, núor,** s.m.] — Lat. **nubilum.**

NORADRENALÍNĂ s.f. (Biol.) Substanță produsă de fibrele nervoase periferice, dar și de sistemul nervos central și de glandele medulosuprarenale, cu o structură apropiată de cea a adrenalinei. — Din fr. **noradrénaline.**

NÓRĂ, *nurori,* s.f. Soția fiului considerată în raport cu părinții acestuia. ✧ Expr. *A intrat nora-n blide*, se spune despre o femeie neîndemânatică la treburile gospodărești. — Lat. **nurus.**

NORD s.n. **1.** Unul dintre cele patru puncte cardinale aflat în direcția Stelei Polare; miazănoapte. (Adjectival) *Polul Nord.* ✧ *Nord magnetic* = direcție în care se îndreaptă întotdeauna vârful unui ac magnetic. ✧ Loc. adj. *De nord* = nordic. **2.** Parte a globului pământesc, a unui continent, a unei țări etc. așezată spre nord (**1**); ținut nordic. ✦ Popoarele, lumea etc. din aceste regiuni. — Din fr. **nord,** germ. **Nord.**

NORD-AMERICÁN, -Ă, *nord-americani, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Americii de Nord sau, *p. restr.*, a Statelor Unite ale Americii sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Americii de Nord sau nord-americanilor (**1**), privitor la America de Nord ori la nord-americani; *p. restr.* care aparține Statelor Unite ale Americii sau populației lor, privitor la Statele Unite ale Americii sau la populația lor. — **Nord** + **american.** Cf. fr. n o r d - a m é r i c a i n, germ. n o r d - a m e r i k a n i s c h.

NORD-AMERICÁNCĂ, *nord-americance,* s.f. Femeie care face parte din populația Americii de Nord sau, *p. restr.,* a Statelor Unite ale Americii sau este originară de acolo. — **Nord-american** + suf. *-că.*

NORD-COREEÁN, -Ă, *nord-coreeni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Populare Democrate Coreene sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține nord-coreenilor (**1**) sau statului lor, privitor la nord-coreeni ori la statul lor. — **Nord** + **coreean**. Cf. fr. n o r d - c o r é e n.

NORD-COREEÁNCĂ, *nord-coreence,* s.f. Femeie care face parte din populația Republicii Populare Democrate Coreene sau este originară de acolo. — **Nord-coreean** + suf. *-că.*

NORD-DUNĂREÁN, -EÁNĂ, *nord-dunăreni, -e,* adj. Care aparține teritoriilor situate în nordul Dunării sau popoarelor de acolo, privitor la aceste teritorii sau la popoarele lor; originar din nordul Dunării. — **Nord** + **dunărean.**

NORD-ÉST s.n. Punct cardinal secundar situat pe direcția bisectoarei unghiului format de direcțiile nord și est; parte a globului pământesc, a unui continent, a unei țări etc. așezată între nord și est. — Din fr. **nord-est.**

NORD-ÉSTIC, -Ă, *nord-estici, -ce,* adj. De (la) sau dinspre nord-est, spre nord-est. — **Nord-est** + suf. *-ic.*

NÓRDIC, -Ă, *nordici, -ce,* adj. Care este situat în (sau la, spre) nord, care provine (sau este originar) din nord; care aparține nordului. ✦ (Substantivat) Persoană care face parte dintr-o populație care trăiește în regiunile de nord ale globului ori ale Europei sau care are înfățișare ori însușiri specifice omului de la nord. — Din fr. **nordique,** germ. **nordisch,** it. **nordico.**

NORD-VÉST s.n. Punct cardinal secundar situat pe direcția bisectoarei unghiului format de direcțiile nord și vest; parte a globului pământesc, a unui continent, a unei țări etc. așezată între nord și vest. — Din germ. **Nordwest.**

NORD-VÉSTIC, -Ă, *nord-vestici, -ce*, adj. De (la) sau dinspre nord-vest, spre nord-vest. — **Nord-vest** + suf. *-ic*.

NORD-VIETNAMÉZ, -Ă, *nord-vietnamezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din populația Republicii Democrate Vietnam sau era originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține nord-vietnamezilor (**1**) sau statului lor, privitor la nord-vietnamezi ori la statul lor. [Pr.: *-vi-et-*] — **Nord** + **vietnamez.**

NOREÁ, *norele,* s.f. (Bot.; pop.) Barba-împăratului. — Et. nec.

NORIȘÓR, *norișori,* s.m. Diminutiv al lui *nor;* noruț, noruleț, nouraș. — **Nor** + suf. *-ișor*.

NORÍȚĂ, *norițe,* s.f. (Zool.) Nurcă. — **Nor** + suf. *-iță*.

NORMÁ, *normez,* vb. I. Tranz. **1.** A determina cantitatea de muncă necesară pentru efectuarea unui produs, pentru executarea unei operații sau a unei cantități de produse care trebuie să fie obținută într-o unitate de timp în anumite condiții tehnico-organizatorice. ✦ A stabili cantitatea de materie primă, de combustibil etc. necesară pentru obținerea unui produs. **2.** A supune unei norme (**1**), a stabili ceva prin norme. — Din **normă.**

NORMÁL, -Ă, *normali, -e*, adj. **1.** (Adesea adverbial) Care este așa cum trebuie să fie, potrivit cu starea firească, obișnuit, firesc, natural. ✧ *Plan normal* = plan perpendicular pe tangenta dusă într-un punct al unei curbe. *Linie normală* (și substantivat, f.) = **a)** dreaptă perpendiculară pe planul tangent la o suprafață, în punctul de contact; **b)** dreaptă perpendiculară pe tangenta la o curbă, în plan sau în spațiu, în punctul de contact. ✦ Spec. Sănătos (din punct de vedere fizic și psihic). **2.** Care este conform cu o normă (**1**). ✦ (Despre mărimi) A cărei valoare este apropiată de valoarea întâlnită cel mai des. **3.** (Înv.; în sintagma) *Școală normală* (și substantivat, f.) = școală pedagogică. — Din fr. **normal,** lat. **normalis,** it. **normale.**

NORMALÍST, -Ă, *normaliști, -ste,* s.m. și f. (Înv.) Elev al unei școli normale. — **Normal** + suf. *-ist.*

NORMALIZÁ, *normalizez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni normal, a (re)aduce sau a reveni în starea normală. **2.** Tranz. A supune unei norme, a face să se conformeze unei norme. **3.** Tranz. A elabora norme interne. ✦ A standardiza. — Din fr. **normaliser.**

NORMALIZÁRE, *normalizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) normaliza* și rezultatul ei. ✦ Tratament termic aplicat pieselor de oțel cu scopul de a obține o structură normală cu granulație fină. — V. **normaliza.**

NORMÁND, -Ă, *normanzi, -de,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Nume sub care erau cunoscute populațiile germanice care locuiau în Peninsula Scandinavă, Iutlanda și în insulele vecine; vikingi, varegi; (și la sg.) persoană care făcea parte din aceste populații. **2.** Persoană originară sau locuitor din Normandia. **3.** Adj. Care aparține Normandiei sau normanzilor (**1**), privitor la Normandia ori la normanzi. — Din fr. **normand.**

NORMÁRE, *normări,* s.f. Acțiunea de *a norma* și rezultatul ei. — V. **norma.**

NORMÁT, -Ă, *normați, -te,* adj. **1.** Care se efectuează după norme (**3**) stabilite, care este corespunzător unor astfel de norme; (despre consum) care este corespunzător unor cantități dinainte stabilite. ✧ *Contabilitate normată* = sistem de contabilitate în care conturile poartă numere simbolice, aceleași în toate întreprinderile și instituțiile. **2.** Care se conformează unei norme (**1**), unor reguli obligatorii. — V. **norma.**

NORMATÍV, -Ă, *normativi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care servește ca normă sau stabilește o normă, care are caracterul unei norme. **2.** S.n. Îndrumare, dispoziție (sau ansamblu de îndrumări) cu caracter de normă. — Din (**1**) fr. **normatif,** (**2**) rus. **normativ.**

NORMATÓR, -OÁRE, *normatori, -oare,* s.m. și f. Persoană calificată în stabilirea și calcularea normelor de muncă într-o întreprindere. — **Norma** + suf. *-tor.*

NÓRMĂ, *norme,* s.f. **1.** Regulă, dispoziție etc. obligatorie, fixată prin lege sau prin uz; ordine recunoscută ca obligatorie sau recomandabilă. ✧ *Normă morală* (sau *etică)* = model sau recomandare privind respectarea principiilor, îndeplinirea datoriilor și regulilor morale. *Normă juridică* = regulă de conduită cu caracter general și impersonal, emisă de organele de stat competente, a cărei aplicare poate fi asigurată prin constrângere. ✦ Totalitatea condițiilor minimale pe care trebuie să le îndeplinească un sportiv pentru a putea obține un titlu, o calificare etc. **2.** Criteriu de apreciere, de reglementare. **3.** Cantitate de muncă pe care cineva trebuie să o presteze într-o unitate de timp; (concr.) produs realizat în acest timp. ✧ *Normă de timp* = timpul necesar pentru efectuarea unei lucrări în condiții specifice date. *Normă tehnică* = normă stabilită prin mijloace științifice, pe baza unor condiții tehnice date, pentru efectuarea unui proces tehnologic. — Din fr. **norme,** lat. **norma,** rus. **norma.**

NORÓC, (pop.) *noroace*, s.n. **1.** Soartă, ursită, destin (favorabil). ✧ *Cu* sau *fără (de) noroc* = **a)** loc. adj. și adv. (care este) cu (sau fără) succes; **b)** loc. adj. care exprimă, arată (ne)fericire, (in)succes. ✧ Loc. adv. *La* (sau *într-un) noroc* = la întâmplare, fără a fi sigur de reușită. ✧ Expr. (Pop.) *La cât mi-a sta norocul* = în ce măsură voi fi favorizat de soartă. *A-i fi scris în noroc să...* = a-i fi sortit să... **2.** Întâmplare neașteptată sau concurs de împrejurări favorabile care asigură reușita unei acțiuni, îndeplinirea unei dorințe etc.; șansă, baftă. ✧ *Joc de noroc* = nume generic dat jocurilor în care câștigul depinde (aproape exclusiv) de întâmplare. ✧ Expr. *A avea noroc* sau *a fi cu noroc* = a avea succes sau a fi favorizat de împrejurări în acțiunile întreprinse. *Noroc că...* = bine că..., din fericire... *A avea norocul să....* = a se ivi prilejul favorabil pentru... *A avea noroc de cineva* (sau *de ceva)* = a avea avantajul de a da peste cineva (sau ceva) folositor; a se putea sluji cu folos de cineva sau de ceva. *Unde-i norocul să...* = ce bine ar fi să... *A da noroc* = **a)** a saluta; **b)** a închina, a ciocni, a ura. *Noroc!* = formulă de salut sau de urare. **3.** Stare sufletească sau situație în care omul se simte fericit; fericire, bine. ✦ Bunăstare. — Din sl. **naroků.**

NOROCÉL, *norocele,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *noroc*. — **Noroc** + suf. *-el*.

NOROCÍ, *norocesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Pop. și fam.) A face pe cineva fericit, a aduce cuiva noroc; a ferici. ✦ Refl. A deveni fericit, a avea norocul, fericirea să... **2.** (Pop.) A ursi, a meni, a hărăzi, a sorti cuiva ceva. — Din **noroc.**

NOROCÍRE, *norociri,* s.f. (Pop.) Faptul de *a noroci; p. ext.* noroc. — V. **noroci.**

NOROCÍT, -Ă, *norociți, -te,* adj. **1.** (Înv.) Norocos (**1**). **2.** (Înv.) Norocos (**2**). **3.** (Pop.) Mulțumit, fericit. — V. **noroci.**

NOROCÓS, -OÁSĂ, *norocoși, -oase,* adj. **1.** (Despre oameni) Care are noroc (**2**), căruia îi reușesc toate; norocit (**1**). **2.** (Despre acțiuni) Care decurge sau se încheie în mod favorabil; norocit (**2**). ✦ Care aduce cuiva noroc. — **Noroc** + suf. *-os.*

NORÓD, *noroade,* s.n. **1.** (Înv.) Popor, națiune, neam; grup de oameni care face parte dintr-un anumit popor, dintr-o anumită națiune. ✦ (Înv. și pop.) Totalitatea credincioșilor care aparțin unui cult creștin, unei eparhii etc. **2.** Număr mare, mulțime, masă de oameni. **3.** Grosul populației; *spec.* țărănimea. — Din sl. **narodŭ.**

NORÓI[1], *noroaie,* s.n. **1.** Pământ amestecat cu apă și muiat; glod, tină; loc, teren cu un asemenea pământ. ✧ *Noroi de sapă* (sau *de foraj, de sondă)* = fluid constituit dintr-un amestec de argilă sau marnă și apă, folosit în timpul săpării găurii de sondă. **2.** Fig. Ceea ce murdărește și trebuie înlăturat; caracter, atitudine josnică, nedemnă; decădere morală; mediu decăzut, viciat. ✧ Expr. *A împroșca pe cineva cu noroi* sau *a zvârli cu noroi în cineva* = a calomnia, a defăima pe cineva. — Din bg. **naroj.**

NOROÍ[2], *noroiesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) afunda în noroi[1], a (se) împotmoli în noroi[1]; a (se) murdări cu noroi[1]. — Din **noroi[1].**

NOROIÓS, -OÁSĂ, *noroioși, -oase,* adj. Cu noroi[1], plin de noroi[1]; mânjit cu noroi[1], murdar de noroi[1]; noroit. [Pr.: *-ro-ios*] — **Noroi[1]** + suf. *-os*.

NOROÍT, -Ă, *noroiți, -te,* adj. (Rar) Noroios. — V. **noroi[2].**

NORÓS, -OÁSĂ, *noroși, -oase,* adj. (Despre cer; *p. ext.* despre zile, despre vreme) Cu nori, plin de nori; înnorat. ✦ Fig. (Despre oameni) Întunecat, posomorât, întristat; (despre față, privire, ochi) care arată posomorâre, tristețe. ✦ Fig. (Rar) Neclar, confuz, obscur. [Var.: **nourós, -oásă** adj.] — **Nor** + suf. *-os*.

NORULÉȚ, *noruleți,* s.m. Norișor. — **Nor** + suf. *-uleț*.

NORÚȚ, *noruți,* s.m. (Rar) Norișor. — **Nor** + suf. *-uț*.

NORVEGIÁN, -Ă, *norvegieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Norvegiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Norvegiei sau norvegienilor (**1**), privitor la Norvegia ori la norvegieni. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de norvegieni (**1**). [Pr.: *-gi-an*] — Din fr. **norvégien.**

NORVEGIÁNCĂ, *norvegience,* s.f. Femeie care face parte din populația Norvegiei sau este originară de acolo. [Pr.: *-gi-an-*] — **Norvegian** + suf. *-că*.

NÓSFIȚĂ s.f. v. **nostiță.**

NOSOFOBÍE s.f. (Rar) Stare patologică manifestată printr-o teamă exagerată de boli. — Din fr. **nosophobie.**

NOST, NOÁSTĂ pron. pos., adj. pron. v. **nostru.**

NOSTÁLGIC, -Ă, *nostalgici, -ce,* adj. Plin de nostalgie, care predispune la nostalgie. — Din fr. **nostalgique.**

NOSTALGÍE, *nostalgii,* s.f. Sentiment de tristețe, de melancolie provocat de dorința de a revedea un loc drag, o persoană apropiată sau de a retrăi un episod din trecut. ✦ Dorință (plină de regrete) pentru ceva greu de realizat. — Din fr. **nostalgie.**

NÓSTIM, -Ă, *nostimi, -e,* adj. **1.** Plin de haz; spiritual, amuzant. ✦ Caraghios, ridicol. **2.** Atrăgător, plăcut, simpatic, grațios. — Din ngr. **nóstimos.**

NOSTIMÁDĂ, *nostimade,* s.f. Lucru, întâmplare, glumă etc. plină de haz sau caraghioasă. ✧ Loc. adj. *De toată nostimada* = foarte nostim, plin de haz. — Din ngr. **nostimádha.**

NOSTIMIÓR, -OÁRĂ, *nostimiori, -oare,* adj. (Fam.) Diminutiv al lui *nostim.* — **Nostim** + suf. *-ior.*

NÓSTIȚĂ, *nostițe,* s.f. Cegă mică (până la 1 kg). [Var.: **nósfiță** s.f.] — Din sb. **nostvica, nosvica.**

NOSTRÓM, *nostromi,* s.m. Şef de echipaj al unei nave comerciale care răspunde de buna întreţinere a navei, a utilajului şi a inventarului ei. — Din it. **nostromo.**

NÓSTRU, NOÁSTRĂ, *noştri, noastre,* pron. pos., adj. pron. pos. (De obicei precedat de art. „al", „a", „ai", ale") **I.** Pron. pos. **1.** (Înlocuieşte numele obiectului posedat de vorbitor şi de un grup din care vorbitorul face parte, precum şi numele acestora) *Are o casă ca a noastră*. **2.** (Pop.; mai ales la m. pl.; indică soţul, soţia, familia, rudele vorbitorului şi ale persoanelor din acelaşi grup cu el, înlocuind şi numele acestora) *Când vin ai noştri acasă?* **3.** (Indică lucrurile personale, proprietatea, preocupările etc. vorbitorului şi ale persoanelor din acelaşi grup cu el, înlocuind şi numele acestora) *Mă întorc la ale noastre*. **II.** Adj. pron. pos. **1.** Care se află în posesiunea vorbitorului şi a unui grup din care face parte acesta, care este legat printr-o relaţie de proprietate cu vorbitorul şi cu grupul din care face parte acesta. *Casa noastră*. **2.** Care este legat printr-o relaţie de apartenenţă cu vorbitorul şi cu grupul din care acesta face parte. *Picioarele noastre.* **3.** Care este legat printr-o relaţie de dependenţă cu vorbitorul şi cu grupul din care acesta face parte. *Gazda noastră. Strămoşii noştri*. **4.** Care este spus, săvârşit de vorbitor şi de grupul din care acesta face parte. *Acţiunea noastră*. ✦ (Ca plural al modestiei) Meu. *Cartea noastră*. **5.** (Cu valoare obiectivă) *Vine în ajutorul nostru*. [Var.: (reg.) **nost, noástă** pron. pos., adj. pron. pos.] — Lat. **noster, nostra.**

NOTÁ, *notez,* vb. I. Tranz. **1.** A însemna, a consemna ceva în scris. ✦ A însemna, a marca ceva prin semne, simboluri etc. ✦ A transcrie o melodie cu ajutorul notelor şi a altor semne convenţionale. **2.** A aprecia pe cineva sau rezultatele cuiva prin note, calificative. ✦ A însemna pe cineva într-un anumit loc, în vederea sancţionării lui. **3.** A semnala, a sublinia ceva; a reţine, a memora. — Din fr. **noter,** lat. **notare.**

NOTÁ BÉNE loc. vb. impers., s.n. Formulă prin care se atrage atenţia asupra unui pasaj, a unei idei într-un text ori asupra corecturilor deosebite de tipar. [abr.: *N.B.*] — Din lat. **nota bene.**

NOTÁBIL, -Ă, *notabili, -e,* adj. Vrednic de a fi luat în seamă, de a fi reţinut; remarcabil, însemnat, important. ✧ (Substantivat, m.) Notabilitate. — Din fr. **notable,** lat. **notabilis.**

NOTABILITÁTE, *notabilităţi,* s.f. (Mai ales la pl.) Personalitate de seamă, cu o situaţie politică ori socială importantă, personaj important, cu prestigiu, cu vază; notabil. — Din fr. **notabilité.**

NOTÁR, *notari,* s.m. **1.** Funcţionar public învestit cu atribuţia de a autentifica acte juridice, de a legaliza semnături, de a elibera copii legalizate, certificate etc. **2.** (În vechea organizare administrativă a României) Reprezentant al puterii centrale în comune, cu atribuţii de şef al poliţiei şi de secretar comunal. — Din fr. **notaire,** lat. **notarius,** germ. **Notar.**

NOTÁRE, *notări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a nota* şi rezultatul ei. **2.** Menţiune care se trece în cartea funciară referitoare la drepturile reale imobiliare înscrise în acea carte. — V. **nota.**

NOTARIÁL, -Ă, *notariali, -e,* adj. Care este făcut de un notar sau de notariat, care se referă la notar sau la notariat. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **notarial.**

NOTARIÁT, *notariate,* s.n. Instituţie publică în care se redactează, se legalizează şi se autentifică anumite acte care să înlesnească cetăţenilor dovedirea şi valorificarea drepturilor lor civile; funcţia şi activitatea notarului sau a autorităţii însărcinate cu autentificarea şi legalizarea actelor; birou notarial. ✧ *Acte de notariat* = acte autentice sau care urmează să fie autentificate, legalizate. [Pr.: *-ri-at*] — Din fr. **notariat,** germ. **Notariat.**

NOTÁŢIE, *notaţii,* s. f. **1.** Însemnare, consemnare; text scris care conţine scurte însemnări, observaţii. **2.** Reprezentare prin semne convenţionale, simboluri etc.; *p. ext.* semn grafic, simbol etc. prin care se reprezintă ceva. ✦ Spec. Sistem de reprezentare grafică a sunetelor muzicale şi a diferitelor raporturi dintre ele. **3.** Calificare, apreciere a cunoştinţelor cuiva cu ajutorul notelor sau al calificativelor. [Var.: **notaţiúne** s.f.] — Din fr. **notation,** lat. **notatio, -onis.**

NOTAŢIÚNE s.f. v. **notaţie.**

NÓTĂ, *note,* s.f. **1.** Însemnare, înregistrare în scris a unei observaţii referitoare la o anumită chestiune; text scris care conţine o scurtă însemnare, un comentariu. ✧ Expr. *A lua notă* (de ceva) = a lua cunoştinţă (de ceva); a ţine seamă (de ceva), a reţine (ceva). ✦ (La pl.) Notiţe (luate la o oră de şcoală, de curs etc.). ✦ (La pl.) Însemnări sau reflecţii literare scrise cu privire la o călătorie, la un eveniment istoric sau social, la un fapt etnografic etc. **2.** (Mai ales la pl.) Fiecare dintre adnotările la un text literar sau ştiinţific, cuprinzând informaţii suplimentare de amănunt, referinţe bibliografice etc., trecute în josul paginii respective ori la sfârşitul sau la începutul volumului adnotat. **3.** Comunicare (scrisă) prin care guvernul unui stat informează guvernul altui stat asupra unor probleme, face anumite propuneri, protestează asupra lezării unor interese etc. ✧ *Notă diplomatică* = informare oficială a unui stat într-o anumită problemă (de politică externă) transmisă altui stat prin intermediul misiunii diplomatice. ✦ Comunicare scurtă făcută de obicei în scris de o instituţie; adresă, înştiinţare. **4.** Socoteală scrisă, document cuprinzând sumele pe care cineva trebuie să le achite pentru obiecte cumpărate, pentru consumaţii; document prin care se dispune livrarea unor sume, bunuri, care serveşte la înregistrarea unor operaţii contabile etc. **5.** Calificativ care reprezintă, printr-o cifră sau o menţiune specială, aprecierea cunoştinţelor sau a comportării unui elev, a unui student, a unui candidat, notat de către profesor, de către membrii unui juriu etc. **6.** Semn convenţional pentru reprezentarea grafică a sunetelor muzicale, indicând înălţimea şi durata lor; sunet care corespunde acestui semn. ✧ Expr. *Notă discordantă* (sau *falsă)* = afirmaţie, atitudine care nu se potriveşte într-un caz dat. *A forţa* (sau *a exagera) nota* = a trece dincolo de limitele obişnuite, a întrece măsura. *A fi în notă* = a fi în concordanţă cu o situaţie dată. *Ca pe note* = bine, aşa cum trebuie. ✦ (La pl.) Caiet care cuprinde piese muzicale transcrise. **7.** Fig. Nuanţă, însuşire, trăsătură caracteristică, semn distinctiv; particularitate. — Din fr. **note,** lat., it. **nota.**

NOTĂREÁSĂ, *notărese,* s.f. (Fam.) Soţie de notar. — **Notar** + suf. *-easă.*

NOTĂRÍŢĂ, *notăriţe,* s.f. Femeie notar. — **Notar** + suf. *-iţă.*

NOTĂTÍŢĂ, *notătiţe,* sf. Gen de păsări din ordinul picioroangelor, din regiunile nordice, care seamănă cu nişte raţe mici *(Phalaropus);* pasăre din acest gen. — Et. nec.

NOTĂTOÁRE, *notătoare,* s.f. (Bot.) Broscariţă. — [Î]**nota** + suf. *-oare*.

NÓTES, *notesuri,* s.n. Carnet de însemnări; blocnotes. — Din fr. [bloc]**notes.**

NOTIFICÁ, *notífic,* vb. I. Tranz. A aduce la cunoştinţă (în mod oficial); a înştiinţa (în scris); a trimite o notificare. ✦ A nota. — Din fr. **notifier,** lat. **notificare.**

NOTIFICÁRE, *notificări,* s.f. Acţiunea de *a notifica* şi rezultatul ei. ✦ Comunicare scrisă adresată unei persoane, prin organul competent, în scopul de a o informa că un fapt sau un act juridic a fost îndeplinit sau urmează să fie îndeplinit; notificaţie. ✦ Înştiinţare oficială făcută de un stat altor state, printr-o notă diplomatică, cu privire la poziţia sa într-o anumită problemă internaţională. — V. **notifica.**

NOTIFICÁŢIE, *notificaţii,* s.f. Act, document prin care se notifică ceva. ✦ Înştiinţare oficială scrisă adresată unei persoane, prin organul competent, cu scopul de a o informa că un fapt sau un act juridic a fost îndeplinit sau urmează să fie îndeplinit; notificare. [Var.: **notificaţiúne** s.f.] — Din fr. **notification.**

NOTIFICAŢIÚNE s.f. v. **notificaţie.**

NOTÍST, -Ă, *notişti, -ste,* s.m. şi f. (Fam.) Persoană care ştie să cânte după note. — **Notă** + suf. *-ist.*

NOTÍŢĂ, *notiţe,* s.f. Diminutiv al lui *notă*. ✦ Informaţie, ştire (de proporţii reduse), de obicei publicată undeva. ✦ (La pl.) Însemnări rezumative după un curs, o lecţie etc.; note. — Din fr. **notice.**

NOTÍŢIE, *notiţii,* s.f. (Înv.) Informaţie, ştire. — Din it. **notizia,** lat. **notitia.**

NOTOCÓRD, *notocorde,* s.n. Schelet axial primitiv al embrionului animalelor cordate, situat sub sistemul nervos central şi deasupra tubului digestiv, din care derivă coloana vertebrală; coardă dorsală. [Var.: **notocórdă** s.f.] — Din fr. **notochorde.**

NOTOCÓRDĂ s.f. v. **notocord.**

NOTORIETÁTE s.f. Însuşirea de a fi notoriu, faptul de a fi cunoscut de multă lume; reputaţie, faimă. [Pr.: *-ri-e-*] — Din fr. **notoriété.**

NOTÓRIU, -IE, *notorii,* adj. Cunoscut de multă lume, ştiut de toţi; *p. ext.* remarcabil, renumit. — Din fr. **notoire,** lat. **notorius.**

NOŢIONÁL, -Ă, *noţionali, -e,* adj. Care exprimă o noţiune (**1**), care se referă la o noţiune, de noţiune. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **notionnel.**

NOŢIÚNE, *noţiuni,* s.f. **1.** Formă logică fundamentală a gândirii omeneşti care reflectă caracterele generale, esenţiale şi necesare ale unei clase de obiecte; concept. **2.** Cunoştinţă generală despre valoarea, sensul, însemnătatea unui lucru; idee, concepţie despre ceva. **3.** (La pl.) Cunoştinţe, principii generale de bază într-un anumit domeniu. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **notion,** lat. **notio, -onis.**

NOU, NÓUĂ, *noi,* adj., s.n. **1.** Adj. Făcut sau creat (relativ) de curând; care apare pentru prima dată. ✧ *Lună nouă* = fază a Lunii când aceasta este în conjuncţie şi când faţa dinspre Pământ, nefiind luminată, este invizibilă; timpul când Luna este în această fază. *Crai nou* = nume popular dat Lunii în prima ei fază (când are forma unei seceri subţiri). *Lumea nouă* = America. ✧ Expr. *Ce mai (e) nou?* = ce s-a mai întâmplat în ultima vreme? ✦ (Despre produse agricole, viticole etc.) Din recolta anului în curs sau a anului imediat anterior. **2.** Adj. Care apare în locul unui lucru, al unei fiinţe etc. mai vechi; de azi, contemporan, actual. **3.** S.n. Element care apare la un moment dat în procesul dezvoltării unui fenomen şi se deosebeşte fundamental de elementele vechi, pe care reuşeşte să le domine. **4.** Adj. Care a fost executat sau cumpărat de curând; care se află în bună stare; care nu a mai fost folosit sau a fost puţin folosit. **5.** Adj. Cu aspect şi conţinut schimbat; transformat în bine; reînnoit, refăcut. ✦ Evoluat, perfecţionat. **6.** Adj. Care s-a ivit de curând, recent. ✧ Expr. *Lume nouă!* exclamaţie familiară cu care întâmpinăm pe oaspeţii rari. **7.** Adj. Care se adaugă (într-o succesiune) la ceva (de acelaşi fel) ce exista de mai înainte, care este încă unul pe lângă cel existent. ✧ Loc. adv. *Din nou* = încă o dată, iarăşi, iar. **8.** Adj. Lipsit de experienţă, neexperimentat (din cauza absenţei unei practici suficiente). [Pl. şi: (f.) *nouă*] — Lat. **novus, -a.**

NOUÁR, *nouari,* s.m. (Fam.) Carte de joc de nouă puncte. [Pr.: *no-uar*] — **Nouă** + suf. *-ar*.

NÓUĂ num. card., s.m. **1.** Num. card. Numărul care are în numărătoare locul între opt şi zece; se indică prin cifra 9 (sau IX). ✧ (Adjectival) *Are nouă ani*. ✧ Expr. *A avea nouă vieţi* (sau *suflete)* = a fi foarte rezistent sau foarte viteaz. *A avea nouă băieri la pungă* = a fi foarte zgârcit. *(Peste) nouă mări şi (nouă) ţări* = foarte departe. ✧ (Substantivat) *Veneau nouă*. (Cu valoare de num. ord.) *Volumul nouă*. ✧ (Intră în componenţa num. adverbial) *De nouă ori*. ✧ (Precedat de „câte",

intră în componența num. distributiv) *Cumpără câte nouă (mere)*. **2.** S.m. Semn grafic care reprezintă numărul nouă (**1**); *p. ext.* desen, figură în forma acestui semn. ✦ Nota nouă (**1**). — Lat. **novem.**

NÓUĂLEA, NÓUA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al optulea și al zecelea. ✧ Expr. *A fi în al nouălea cer* = a fi în culmea fericirii. *Pe planul al nouălea*, se spune despre ceva considerat neimportant, lăsat la o parte. — **Nouă** + **le** + **a.**

NÓUĂSPREZECE num. card. Numărul care are în numărătoare locul între optsprezece și douăzeci; se indică prin cifra 19 (sau XIX). ✧ (Adjectival) *Nouăsprezece zile*. ✧ (Substantivat) *Au plecat nouăsprezece*. ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Apartamentul nouăsprezece.* ✧ (Intră în componența num. adverbial) *De nouăsprezece ori*. ✧ (Precedat de „câte”, intră în componența num. distributiv) *Pleacă câte nouăsprezece.* — **Nouă** + **spre** + **zece.**

NÓUĂSPREZECELEA, -CEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al optsprezecelea și al douăzecilea. ✧ Expr. (Rar) *Al nouăsprezecelea cer* = culmea fericirii, a măririi, a prețuirii. — **Nouăsprezece** + **le** + **a.**

NOUĂZÉCI num. card. Număr care are în numărătoare locul între optzeci și nouă și nouăzeci și unu; se indică prin cifra 90 (sau XC). ✧ (Adjectival) *Are nouăzeci de ani*. ✧ (Substantivat) *Erau nouăzeci.* ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Rândul nouăzeci*. ✧ (Intră în componența num. adverbial) *De nouăzeci de ori*. ✧ (Precedat de „câte”, intră în componența num. distributiv) *Câte nouăzeci de lei.* — **Nouă** + **zeci.**

NOUĂZÉCILEA, -CEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; de obicei cu valoare adjectivală) Care se află între al optzeci și nouălea și al nouăzeci și unulea. — **Nouăzeci** + **le** + **a.**

NÓUR s.m. v. **nor.**

NOURÁȘ, *nourași,* s.m. Norișor. [Pr.: *no-u-*] — **Nour** + suf *-aș*.

NOURÉL, *nourei,* s.m. (Pop.) Norișor. [Pr.: *no-u-*] — **Nour** + suf. *-el.*

NOURÓS, -OÁSĂ adj. v. **noros.**

NOUTÁTE, (2, 3) *noutăți,* s.f. **1.** Însușirea de a fi nou. **2.** (Concr.) Lucru nou, de curând pus în circulație, de-abia descoperit etc. **3.** Veste, știre recentă (și interesantă); novita, nuvelă. [Pr.: *no-u-*] — Din lat. **novitas, -atem,** fr. **nouvelle** (după *nou)*.

NOÚȚ, -Ă, *nouți, -e,* adj. (Rar) Diminutiv al lui *nou.* ✧ *Nou-nouț* = foarte nou, abia făcut, cumpărat, primit etc. — **Nou** + suf. *-uț*.

NOVÁ, *novez,* vb. I. Tranz. (Jur.) A face, a încheia o novație (**1**). — Din fr. **nover,** lat. **novare.**

NOVÁC, *novaci,* s.m. (Pop.) Nume dat în mitologia populară unui personaj închipuit ca un om puternic și voinic. — Din n. pr. **Novac.**

NOVÁT, -Ă, *novați, -te,* adj. (Jur.) Care este sau a făcut obiectul unei novații. — V. **nova.**

NOVATÓR, -OÁRE, *novatori, -oare,* s.m. și f., adj. (Livr.) **1.** S.m. și f. Persoană cu idei și concepții noi; persoană care introduce o noutate (utilă). **2.** S.m. și f. (Peior.) Persoană care vrea să inoveze cu orice preț. **3.** Adj. Care aduce, cuprinde idei noi; înnoitor. *Acțiune novatoare*. — Din fr. **novateur,** lat. **novator.**

NOVÁȚIE, *novații,* s.f. **1.** Act juridic prin care se stinge o obligație veche și se înlocuiește cu alta nouă. **2.** (Rar) Inovație. — Din fr. **novation,** lat. **novatio.**

NÓVĂ, *nove,* s.f. Stea variabilă explozivă, a cărei strălucire crește puternic și relativ brusc, pentru a reveni apoi treptat la strălucirea inițială. — Din fr. **nova.**

NOVĂCÉSC, -EÁSCĂ, *novăcești,* adj. (Pop.) Care aparține novacilor, care se referă la novaci; de uriaș, de voinic. — **Novac** + suf. *-esc.*

NOVÉLĂ[1], *novele*, s.f. (Jur.) Dispoziție suplimentară care se adaugă la o lege cuprinsă într-o codificare anterioară (în dreptul roman). — Din lat. **novellae.**

NOVÉLĂ[2] s.f. v. **nuvelă.**

NOVELÉTĂ s.f. v. **nuveletă.**

NOVÉMBRE s.m. v. **noiembrie.**

NOVÍCE, *novici, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care abia a început să învețe ceva sau care a început de curând să activeze într-un domeniu; începător. **2.** Adj. Care nu are experiența vieții. **3.** S.m. și f. Persoană care a intrat de curând într-o mănăstire și are de făcut un stagiu până la călugărie. **4.** S.m. și f. Spec. Marinar care face ucenicie. — Din fr. **novice.**

NOVICIÁT, *noviciate*, s.n. Situația, starea, condiția de novice (**2**); timpul cât durează această stare. [Pr.: *-ci-at*] — Din fr. **noviciat.**

NOVITÁ, *novitale,* s.f. (Înv.) Noutate (**3**). — Din it. **novitá.**

NOVOCAÍNĂ s.f. Substanță chimică în formă de ace incolore, inodore, cu gust ușor amar, puțin solubile în apă, solubile în alcool, folosită ca anestezic local. [Pr.: *-ca-i-*] — Din fr. **novocaïne.**

NOVOCILÍNĂ, *novociline,* s.f. Antibiotic format dintr-un amestec de penicilină și novocaină. — Contaminare între **novocaină** + **penicilină.**

NOVOLÁC, *novolacuri,* s.n. Rășină sintetică obținută prin condensarea fenolului cu formaldehidă în prezența acizilor și folosită în industria lacurilor. — Din fr. **novolaque.**

NÓXĂ, *noxe*, s.f. Agent, factor sau împrejurare cu acțiune dăunătoare asupra organismului, care se răspândește în atmosferă de obicei în timpul diferitelor procese tehnologice. — Din lat. **noxa.**

NU adv. **I.** (Servește la construirea formei negative a verbului, de obicei precedându-l nemijlocit). **1.** (Neagă predicatul și dă întregii propoziții un caracter negativ) *Nu l-am cunoscut niciodată*. ✧ (În propoziții interogative) *Nu ai primit scrisorile mele?* **2.** (Neagă predicatul, fără a modifica logic caracterul propoziției) *Nu încape nicio îndoială*. **3.** (Neagă predicatul în propoziții cu aspect negativ și cu înțeles pozitiv, de obicei interogative sau exclamative) *Nu făcea parte și el dintre noi?* **II.** (Neagă altă parte de propoziție decât predicatul) *A plecat repede, nu așa cum a venit*. **III.** (Modifică sensul cuvântului pe care îl precedă, altul decât predicatul, atenuându-i înțelesul ori dându-i un înțeles contrar) *O casă mare, nu lipsită de eleganță*. ✧ Expr. *Nu altceva* sau *nu glumă*, (reg.) *nu șagă*, formulă care confirmă sau întărește cele enunțate anterior. *Nu mai departe* = chiar în cazul... *Nu o (singură) dată* = de multe ori, adesea. **IV.** (Înlocuiește forma negativă a unui verb enunțat anterior sau dedus, îndeplinind funcția de predicat) *Cine poate oase roade; cine nu, nici carne moale*. ✧ Expr. *Nu și nu*, formulă care exprimă împotrivirea, refuzul categoric. *De* (sau *dacă) nu...* = în caz contrar..., altfel... **V.** (Cu valoare de propoziție independentă cu caracter negativ) *Ai prieteni? — Nu!* — Lat. **non.**

NUANȚÁ, *nuanțez,* vb. I. Tranz. **1.** A reproduce, a reda nuanțele unei culori, ale unui ton etc.; a reda ceva în diverse nuanțe. **2.** Fig. A pune în evidență (prin treceri subtile, gradate), a reliefa prin mijloace expresive; a colora, a da expresie. [Pr.: *nu-an-*] — Din fr. **nuancer.**

NUANȚÁRE, *nuanțări,* s.f. Acțiunea de *a nuanța* și rezultatul ei. [Pr.: *nu-an-*] — V. **nuanța.**

NUANȚÁT, -Ă, *nuanțați, -te,* adj. **1.** Cu o varietate de tonuri, de culori; bogat în nuanțe. ✦ (Despre culori) Combinat în chip armonios. **2.** Fig. Care prezintă variații marcate prin treceri subtile, gradate. ✦ (Despre stil, limbă etc.) Expresiv, colorat. [Pr.: *nu-an-*] — V. **nuanța.**

NUÁNȚĂ, *nuanțe,* s.f. **1.** Fiecare dintre varietățile unei culori, determinată de compoziția sa cromatică. ✦ P. gener. Culoare. **2.** Fig. Diferență foarte mică între aspecte sau lucruri de același gen; varietate de manifestare a unei acțiuni, a unui sunet, a unei senzații etc. ✦ Aspect ușor deosebit al sensului de bază al unui cuvânt. ✦ Ceea ce se adaugă esențialului, modificându-l ușor; caracter, notă particulară. [Pr.: *nu-an-*] — Din fr. **nuance.**

NUBÍL, -Ă, *nubili, -e*, adj. (Livr.) Care a atins vârsta la care se poate căsători. ✦ P. ext. (Rar; despre unele părți ale corpului) Ajuns la deplină dezvoltare; format. — Din fr. **nubile,** lat. **nubilis.**

NUBILITÁTE s.f. (Livr.) Perioadă finală a adolescenței, a pubertății; stare a unei persoane nubile. — Din fr. **nubilité.**

NUBÚC s.n. v. **năbuc.**

NUC, *nuci,* s.m. **1.** Pom fructifer originar din Asia, cu coroană bogată, cu frunze penat-compuse, având un miros pătrunzător și din care se extrag substanțe tonante și coloranți, cu fructe drupe cu semințe comestibile și cu lemn de calitate superioară folosit la fabricarea mobilelor *(Juglans regia)*. **2.** Lemn de nuc (**1**) folosit pentru fabricarea mobilei. — Din **nucă** (derivat regresiv).

NÚCĂ, *nuci,* s.f. **1.** Fructul nucului (**1**). ✧ Expr. *A se potrivi* (sau *a se lovi, a se nimeri) ca nuca-n perete* = a nu se potrivi deloc. ✦ Miezul comestibil de nucă (**1**). **2.** Compuse: *nucă-de-cocos* = fructul comestibil al cocotierului. *Nucă vomică* = nume dat semințelor mature ale unui arbust tropical care conțin stricnină. **3.** Piesă formată dintr-o tijă metalică terminată cu un cap sferic, servind la realizarea unor articulații la mașini. — Lat. **nux, -cis.**

NUCĂRÍE, *nucării,* s.f. (Reg.) Cantitate mare de nuci (**1**), mulțime de nuci. — **Nucă** + suf. *-ărie*.

NUCÉLĂ, *nucele,* s.f. Partea centrală din ovulul unei plante fanerogame, în care se găsește sacul embrionar. — Din fr. **nucelle.**

NUCÉT, *nuceturi,* s.n. Livadă de nuci (**1**). — Lat. **nucetum.**

NUCIFÉR, -Ă, *nuciferi, -e,* adj. (Despre plante) Care produce nuci (**1**). — Din fr. **nucifère.**

NUCIFÓRM, -Ă, *nuciformi, -e,* adj. Care are forma (și mărimea) unei nuci (**1**). ✦ *Structură nuciformă* = structură a solului care se prezintă sub formă de agregate puțin alungite, cu colțuri și muchii rotunjite. — Din fr. **nuciforme.**

NUCLEÁR, -Ă, *nucleari, -e,* adj. **1.** Care aparține nucleului atomic, privitor la nucleul atomic. ✧ *Fizică nucleară* = ramură a fizicii care se ocupă cu studiul nucleului atomic și al fenomenelor în care nucleul are rolul principal. *Chimie nucleară* = ramură a chimiei care se ocupă cu studiul nucleului atomic. *Reacție nucleară* = fenomen de interacțiune între două sau mai multe nuclee atomice (ori constituenți ai lor), în urma căruia se modifică natura, structura, numărul etc. particulelor participante și se dezvoltă o mare cantitate de energie. *Energie nucleară* = energie care determină legătura puternică dintre protonii și neutronii unui nucleu atomic și care, în anumite împrejurări, poate fi eliberată și utilizată; energie atomică. **2.** Care se bazează pe energia atomică, pe degajarea de energie atomică sau pe arme atomice. [Pr.: *-cle-ar*] — Din fr. **nucléaire.**

NUCLEARIZÁ, *nuclearizez,* vb. I. Tranz. (Despre state, uzine etc.) A introduce, a folosi energia nucleară. [Pr.: *-cle-a-*] — **Nuclear** + suf. *-iza*.

NUCLÉIC, *nucleici,* adj. (În sintagma) *Acid nucleic* = acid organic complex care conține în moleculă baze azotate de tip special, acid fosforic etc., având un rol fundamental în sinteza proteinelor din organism și în transmiterea caracterelor ereditare; acid nucleinic. [Pr.: *-cle-ic*] — Din fr. **nucléique.**

NUCLEÍNĂ, *nucleine,* s.f. Substanță organică bogată în fosfor, pe care o conține nucleul proteinelor. [Pr.: *-cle-i-*] — Din fr. **nucléine.**

NUCLEÍNIC, *nucleinici,* adj. (În sintagma) *Acid nucleinic* = acid nucleic. [Pr.: *-cle-i-*] — **Nucleină** + suf *-ic.* Cf. fr. nucléinique.

NUCLEÓL, *nucleoli,* s.m. Corpuscul sferic constituit din proteine, enzime și acizi nucleici, care se găsește în nucleul unei celule organice. [Pr.: *-cle-ol*] — Din fr. **nucléole.**

NUCLEÓN, *nucleoni,* s.m. Denumire generică pentru cele două particule elementare (protonul și neutronul) care alcătuiesc nucleele atomilor. [Pr.: *-cle-on*] — Din fr. **nucléon.**

NUCLEÓNICĂ s.f. Disciplină al cărei scop este aplicarea energiei nucleare în știință și în industrie. [Pr.: *-cle-o-*] — Din fr. **nucléonique.**

NUCLEOPLÁSMĂ, *nucleoplasme,* s.f. (Biol.) Substanță fundamentală a nucleului (**3**) formată din proteine, enzime și acizi ribonucleici. [Pr.: *-cle-o-*] — Din fr. **nucléoplasme.**

NUCLEOPROTEÍDĂ, *nucleoproteide,* s.f. Compus organic alcătuit din acizi nucleici și din proteine bazice, care intră în structura tuturor celulelor animale și vegetale. [Pr.: *-cle-o-pro-te-i-*] — Din fr. **nucléoprotéide.**

NUCLEOSINTÉZĂ, *nucleosinteze,* s.f. Reacție nucleară în lanț care conduce la formarea nucleelor grele ale atomilor din cele ușoare. [Pr.: *-cle-o-*] — Din fr. **nucléosynthèse.**

NUCLEOTÍDĂ, *nucleotide,* s.f. (Biochim.) Component esențial al tuturor celulelor vii, obținut prin hidroliza parțială a acizilor nucleici. [Pr.: *nu-cle-o-*] — Din fr. **nucléotide.**

NUCLÉU, *nuclee,* s.n., (**3**) *nuclei,* s.m. **1.** S.n. (Fiz.) Particulă centrală a unui atom alcătuită din protoni și neutroni, purtătoare de sarcini electrice pozitive, în care este concentrată aproape toată masa atomului. ✧ *Nucleu cristalin* = cristal de dimensiuni foarte mici, care servește ca centru de depunere în cursul cristalizării unei soluții sau topituri. (Astron.) *Nucleu de cometă* = parte a capului unei comete formată dintr-un conglomerat de bucăți de gheață și materie solidificată. *Nucleu de galaxie* = porțiune centrală a unei galaxii, cu aspect compact. **2.** S.n. (Chim.) Ciclu de atomi sau ansamblu de cicluri de atomi alipite, care formează scheletul moleculelor unei substanțe și care rămâne neschimbat la toți derivații substanței respective. **3.** S.m. (Biol.) Element constitutiv al celulei organice, de formă sferică sau ovoidală, situat în plasmă, având o structură proprie și îndeplinind funcții însemnate în viața celulei. ✦ Grupare de celule nervoase din axul nervos, care constituie centri nervoși sau regiunea de origine a unor nervi. **4.** S.n. Fig. Element esențial, central al unui lucru, al unei acțiuni. ✦ Grup restrâns de persoane care acționează în mod organizat și în jurul căruia se formează sau tinde să se formeze o grupare mai mare. — Din fr. **nucléus,** lat. **nucleus.**

NUCȘOÁRĂ, *nucșoare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *nucă* (**1**). **2.** Sământa aromată a nucșorului (**2**), folosită drept condiment. [Var.: **nucușoáră** s.f.] — **Nuc** + suf. *-șoară.*

NUCȘÓR, *nucșori,* s.m. **1.** Nuculeț. **2.** Arbore tropical ale cărui semințe aromate sunt folosite drept condiment *(Myristica fragrans)*. — **Nuc** + suf. *-șor*.

NUCÚLĂ, *nucule,* s.f. Tip de fruct de forma unei nuci (**1**) mici. — Din fr. **nucule.**

NUCULÉȚ, *nuculeți,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *nuc* (**1**); nucșor, nucuț. — **Nuc** + suf. *-uleț.*

NUCUȘOÁRĂ s.f. v. **nucșoară.**

NUCÚȚ, *nucuți,* s.m. (Rar) Nuculeț. — **Nuc** + suf. *-uț*.

NUD, -Ă, (**1, 3, 4**) *nuzi, -de,* adj., (**2**) *nuduri*, s.n. **1.** Adj. (Despre oameni sau despre corpul lor) Fără nici un veșmânt, complet dezbrăcat, gol. ✧ *Floare nudă* = floare fără petale, care are numai stamine și pistil sau numai unul dintre aceste două elemente. **2.** S.n. Persoană sau corp omenesc complet dezbrăcat; *spec.* reprezentare în artele plastice a unui corp omenesc gol. **3.** Adj. Fără ornamente; simplu; neted. ✦ Fig. Fără artificii, fără complicații; simplu; curat, pur. **4.** Adj. (În sintagma) *Proprietate nudă* = proprietate pe care o stăpânește cineva fără a se bucura (vremelnic) de uzufructul ei. — Din lat. **nudus,** it. **nudo.**

NUDÍSM s.n. Expunere (în scop terapeutic) a corpului uman gol la razele solare. ✦ Doctrină care preconizează viața în aer liber, practicarea sporturilor complet dezbrăcat. — Din fr. **nudisme.**

NUDÍST, -Ă, *nudiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care practică nudismul. — Din fr. **nudiste.**

NUDITÁTE, *nudități,* s.f. **1.** Starea, înfățișarea unei persoane nude; goliciune. **2.** Lipsă de podoabe; simplitate. ✦ Fig. Ceea ce se prezintă fără artificii, fără rezerve, fără ascunzișuri, direct. — Din fr. **nudité.**

NÚFĂR, *nuferi,* s.m. Numele a două plante erbacee acvatice cu pețiolul foarte lung, cu frunze late care plutesc la suprafața apei, una având flori mari albe, cu miros plăcut *(Nymphaea alba)*, cealaltă flori galbene *(Nuphar luteum); p. restr.* floarea acestor plante. — Din ngr. **núfaró.**

NUFĂRÍȘ, *nufărișuri,* s.n. Loc acoperit cu nuferi; mulțime de nuferi. — **Nufăr** + suf. *-iș*.

NUGÁ, *nugale,* s.f. Preparat de cofetărie făcut din albuș de ou, zahăr (sau miere) și nuci (sau alune), pus de obicei între două vafele. — Din fr. **nougat.**

NUIÁ, *nuiele,* s.f. **1.** Vergea lungă, subțire și flexibilă, obținută dintr-o tulpină sau dintr-o ramură tânără de copac; vargă. **2.** Lovitură dată cu nuiaua (**1**). [Pr.: *nu-ia*] — Lat. **novella.**

NUIELÚȘĂ, *nuielușe,* s.f. Diminutiv al lui *nuia;* nuieluță. [Pr.: *nu-ie-*] — **Nuia** + suf. *-ușă.*

NUIELÚȚĂ, *nuielușe,* s.f. Nuielușă. [Pr.: *nu-ie-*] — **Nuia** + suf. *-uță*.

NUL, -Ă, *nuli, -e,* adj. **1.** Care se reduce la nimic, care nu valorează nimic sau nu se manifestă în niciun fel; inexistent. ✦ (Mat.) Care reprezintă valoarea zero. ✦ (Despre meciuri) Care se termină la egalitate. **2.** (Despre acte juridice) Fără valoare legală, considerat ca inexistent. ✧ Loc. vb. *A declara nul* = a anula. **3.** (Despre oameni și despre acțiunile lor) Lipsit de orice valoare, fără niciun merit; total incapabil. ✧ Expr. *A fi nul la...* = a nu ști absolut nimic (într-un domeniu). — Din fr. **nul,** germ. **null.**

NÚLĂ, *nule,* s.f. **1.** (Cifra) zero; semn grafic care reprezintă această cifră. **2.** (Rar) Lipsă de orice merit; incapacitate totală. — Din ngr. **nula,** lat. **nulla,** germ. **Null.**

NULIGÉSTĂ, *nuligeste*, s.f., adj. (Femeie) care nu a fost niciodată gravidă. — Et. nec.

NULIPÁRĂ, *nulipare,* s.f., adj. (Femeie) care nu a născut niciodată un făt la termen. — Din fr. **nullipare.**

NULITÁTE, *nulități,* s.f. **1.** Însușirea, caracterul lucrului nul (**1**). **2.** Sancțiune a actului juridic care suprimă, în principiu și pentru trecut, acele efecte ale actului care sunt potrivnice dispozițiilor legale. **3.** Lipsă totală de valoare, de capacitate, de merit a cuiva. ✦ Persoană nulă (**3**). — Din fr. **nullité,** lat. **nullitas**.

NÚMA adv. v. **numai.**

NÚMAI adv. **1.** (Indică restricția sau exclusivitatea) Nu mai mult de(cât)..., nu altceva sau altcineva decât..., nimeni sau nimic în afară de..., nu altfel decât..., nu altă dată sau în altă împrejurare decât..., nu în alt loc decât..., nu în alt scop sau din altă cauză decât...; doar; exclusiv. ✧ Loc. conj. *Numai să...* (sau *de..., dacă...)* = doar dacă, cu condiția să... ✧ Expr. *Nu numai că...* = în afară de faptul că..., pe lângă faptul că... *Numai așa* = **a)** în mod simplu, fără complicații; **b)** fără motiv, fără sens; **c)** în mod dezinteresat. ✦ (Adesea prin exagerare) În întregime, cu totul, complet; peste tot, cât vezi cu ochii. **2.** (Indică modul) Pe punctul de a..., gata-gata să...; chiar, tocmai. ✧ (Înv. și reg.) *Numai cât...* (sau *ce...)* = îndată ce..., imediat ce... **3.** (Înv. și pop.; indică timpul) Brusc, pe neașteptate; imediat, numaidecât. **4.** (Adversativ; adesea cu valoare de conjuncție) Însă, dar; totuși; (după construcții negative) ci. ✧ Loc. conj. *Numai că...* = doar (atâta) că... [Var.: (pop.) **núma** adv.] — **Nu** + **mai**[1] sau lat. **non magis.**

NUMAIDECÁT adv. **1.** Imediat, fără întârziere. **2.** (Poartă accentul în frază) Negreșit, neapărat. — **Numai** + **de** + **cât.**

NÚMĂR, *numere,* s.n. **I. 1.** Cantitate de elemente de același fel care intră într-o înșiruire, cantitate care arată de câte ori o mărime se cuprinde în alta de aceeași natură; ceea ce reprezintă rezultatul unei măsurări; semn grafic sau grup de semne grafice care indică o asemenea cantitate, un asemenea rezultat. ✧ *Număr atomic* = număr de ordine pe care îl poartă elementele chimice așezate în ordinea tabloului lui Mendeleev și care exprimă numărul de protoni din nucleul atomului respectiv. ✧ Loc. adj. și adv. *Fără (de) număr* = nenumărat; *p. ext.* imens. *Cu număr* = socotit[2]; *p. ext.* limitat. ✧ Loc. adv. *În număr* = cu socoteală; complet. ✧ Loc. prep. *În* (sau *din) numărul* = printre; dintre. ✧ Expr. *A nu (mai) avea număr* = a fi peste măsură de numeros. *Un număr de* = câțiva. *La număr* sau *în număr de...* = în total. ✦ Mulțime. ✦ Ceată, grup. **2.** Categorie gramaticală prin care se exprimă deosebirea dintre un singur exemplar și două sau mai multe exemplare ale aceluiași obiect. **II. 1.** Cifră sau succesiune de cifre servind la identificarea unui obiect dintr-o mulțime de obiecte sau de clase de obiecte organizate într-un anumit fel, ca indice de mărime, de valoare etc.; *p. ext.* obiect care corespunde acestei cifre ori succesiunii de cifre, care poartă pe el o asemenea indicație. ✦ Spec. Reversul unei monede. ✦ Spec. Fiecare dintre exemplarele unei publicații periodice care face parte din aceeași serie, din același tiraj etc. **2.** Bucată sau parte din programul unui concert, al unui spectacol de estradă, de circ etc.; parte distinctă dintr-o operă (duet, arie etc.). **III.** (Fam.; în expr.) *Numărul unu* = de prima calitate, fără pereche; strașnic, excelent. — Lat. **numerus.**

NUMĂRÁ, *númăr,* vb. I. Tranz. și refl. **1**. Tranz. A socoti câte unități sunt într-un șir, într-o serie, într-un grup etc.; a determina numărul de elemente dintr-o mulțime; a afla, a înregistra, a verifica numărul unui șir de obiecte etc.; *p. ext.* (pop.) a socoti, a calcula. ✧ Expr. *A-i număra* (cuiva) *îmbucăturile* (sau *înghițiturile)* = a ține cuiva socoteală de cât mănâncă, a da cuiva mâncarea cu zgârcenie. *A număra pe degete* = a fi în număr foarte redus. **2.** Tranz. A enunța pe rând un șir de numere în ordine crescândă sau descrescândă. ✧ Expr. *Până numeri la trei* = imediat, într-o clipă. **3.** Tranz. A da ceva cu număr, socotind; *p. ext.* a plăti (în bani). **4.** Tranz. A considera, a pune ceva sau pe cineva în același număr, în același grup; a cuprinde, a îngloba, a reuni un anumit număr. ✧ Expr. *A nu număra zile multe* = a mai avea puțin de trăit. **5.** Refl. A face parte din..., a intra în categoria..., a se socoti printre... — Lat. **numerare.**

NUMĂRÁBIL, -Ă, *numărabili, -e,* adj. Care se poate socoti, calcula. [Var.: **numerábil, -ă** adj.] — Din lat. **numerabilis,** it. **numerabile.**

NUMĂRÁRE, *numărări,* s.f. Acțiunea de *a (se) număra* și rezultatul ei; numărat[1], numărătură, numărătoare; numerație. — V. **număra.**

NUMĂRÁT[1] s.n. Numărare. — V. **număra.**

NUMĂRÁT[2]**, -Ă,** *numărați, -te,* adj. Evaluat numeric, socotit, calculat, verificat; *p. ext.* care se află în număr exact, fără nicio aproximație. ✧ Expr. *Bani numărați* =

bani numerar, gheață, peșin. *Bob numărat* = exact, până la capăt, totul. ✦ Limitat, redus ca număr. — V. **număra.**

NUMĂRĂTOÁRE, *numărători,* s.f. **1.** Numărare; socoteală, calcul. ✧ *Numărătoare inversă* = program de operații care se desfășoară în intervalul de timp ce desparte momentul curent de momentul lansării unei nave spațiale sau de debutul unei activități (de importanță majoră). **2.** Abac. — **Număra** + suf. *-(ă)toare*.

NUMĂRĂTÓR, -OÁRE, *numărători, -oare*, s.n., s.m. **1.** S.n. Aparat care servește la numărare. **2.** S.m. și f. (Rar) Persoană care numără, care socotește, care calculează ceva, care are profesia de a număra. **3.** S.m. Termen al unei fracții ordinare, scris deasupra liniei de fracție, arătând numărul de părți egale (indicate de numitor) conținute de fracție. — **Număra** + suf. *-ător.*

NUMĂRĂTÚRĂ, *numărături*, s.f. (Pop.) Numărare. — **Număra** + suf. *-ătură*.

NU-MĂ-UITÁ, *nu-mă-uita,* s.f. Plantă erbacee cu flori mici, albastre, roșii sau albe, care crește prin locuri umede și umbroase, la margini de păduri și prin fânețe sau care este cultivată ca plantă decorativă; miozotis *(Myosotis silvatica); p. restr.* floarea acestei plante. — **Nu** + **mă** + **uita** (după germ. *Vergissmeinnicht).*

NÚME, *nume,* s.n. **1.** Cuvânt sau grup de cuvinte prin care se arată cum se cheamă o ființă sau un lucru, o acțiune, o noțiune etc. și prin care acestea se individualizează. ✧ *Nume de botez* (sau *mic)* = prenume. *Nume de familie* = nume pe care îl poartă toți membrii aceleiași familii și care se transmite de la părinți la copii. *Ziua numelui* = zi în care cineva își sărbătorește onomastica. ✧ Loc. adj. *Fără (de) nume* = **a)** care nu este știut, cunoscut; anonim; obscur; **b)** care impresionează puternic. ✧ Loc. adv. *Pe nume* = **a)** spunându-i numele, adresându-se cu numele; **b)** direct, răspicat. ✧ Loc. prep. *În numele...* = **a)** în locul cuiva, din partea, din însărcinarea cuiva (sau a ceva); **b)** invocând puterea, autoritatea cuiva. ✧ Expr. *Zi-i pe nume!* = **a)** spu*ne*-mi numele lui, amintește-mi numele lui (de care nu-mi aduc aminte momentan); **b)** se spune când nu-ți amintești momentan numele unui obiect, al unei ființe. *A lovi* (sau a *păli, a-i trage cuiva una) în numele tatălui* = a lovi, a-i trage (cuiva una) drept în frunte. (Fam.) *Să nu-mi (mai) zici pe nume dacă...* = să mă desconsideri dacă..., să nu mă mai recunoști dacă... *A cunoaște* (pe cineva) *numai după* (sau *din) nume* sau *a auzi de numele cuiva* = a cunoaște (pe cineva) din auzite, fără să-l fi văzut vreodată. *A nu-i (mai) ști* (sau *auzi) cuiva de nume* = a nu mai ști nimic despre cineva. *A (nu) lua* (cuiva ceva) *în nume de rău* = a (nu) se supăra, a (nu) interpreta în mod greșit cele spuse de cineva. *A lua în nume de bine* (pe cineva) = a aprecia (pe cineva), a ține (la cineva). *Pentru numele lui Dumnezeu!* formulă exclamativă care însoțește o rugăminte sau care exprimă iritare, indignare, nedumerire. *Pe numele* (cuiva) = (despre un act, o proprietate etc.) înscris ca proprietate legală (a cuiva). (În imprecații) *Veni-ți-ar* (sau *pieri-ți-ar) numele* sau *să nu(-ți) mai aud de nume, nu ți-aș mai auzi de nume, acolo să-ți rămână numele*, se spune cuiva pe care nu-l poți suferi, pe care dorești să nu-l mai vezi niciodată, a cărui moarte o dorești. ✦ (Fiz.) Sens. **2.** Calificativ, atribut; poreclă; *p. ext.* titlu, rang. ✧ Loc. adv. *Cu* (sau *sub) nume de...* = **a)** cu titlul de..., sub formă de..., în chip de...; **b)** sub pretext că…, pe motiv că…, spunând că…; ✧ Expr. *(Numai) cu numele* = de formă, fără să corespundă realității. **3.** Reputație, faimă. ✧ Expr. *A scoate* (sau *a-i ieși, a scorni* etc. cuiva) *nume (rău)* = a face cuiva sau a căpăta faimă, reputație rea, a (se) vorbi de rău despre cineva. *A-și face (un) nume* = a ajunge cunoscut, vestit prin acțiuni pozitive. *A-i merge* (cuiva) *numele că...* = a se spune despre cineva că... **4.** (Reg.) Pretext, motiv. **5.** Termen generic pentru părțile de vorbire care se declină; *spec.* substantiv. ✧ *Nume de agent* = substantiv sau adjectiv care derivă dintr-un verb și care denumește pe cel ce săvârșește acțiunea, pe autorul acțiunii. *Nume predicativ* = cuvânt care, împreună cu un verb copulativ, formează predicatul unei propoziții. — Lat. **nomen.**

NÚMEN s.n. (Fil.) Lucru în sine, cunoscut numai prin rațiune, în opoziție cu fenomenul, cunoscut senzorial. — Din fr. **noumène.**

NUMENÁL, -Ă, *numenali, -e,* adj. Care se referă la numen, al numenului. — Din fr. **nouménal.**

NUMERÁBIL adj. v. **numărabil.**

NUMERABILITÁTE s.f. (Rar) Calitatea de a se putea socoti, calcula. — **Numerabil** + suf. *-itate*.

NUMERÁL, -Ă, *numerali, -e*, s.n., adj. **1.** S.n. Parte de vorbire flexibilă care exprimă, sub diferite aspecte, un număr, o determinare numerică a obiectelor sau ordinea obiectelor prin numărare. **2.** Adj. (Înv.) Care se referă la numere, care se indică prin numere. *Termeni numerali. Litere numerale*. — Din fr. **numéral,** lat. **numeralis.**

NUMERÁR s.n. Valoare bănească în monede sau în hârtie-monedă, care poate servi direct pentru plată; bani lichizi, bani gheață. — Din fr. **numéraire,** lat. **numerarius.**

NUMERÁȚIE, *numerații,* s.f. Numărare. ✧ *Sistem de numerație* = ansamblu de reguli folosite pentru exprimarea verbală și în scris a numerelor. — Din fr. **numération,** lat. **numeratio.**

NUMÉRIC, -Ă, *numerici, -ce,* adj. Care aparține numerelor, privitor la numere; exprimat prin numere. — Din fr. **numérique,** it. **numerico.**

NUMERICÉȘTE adv. (Înv.) În ce privește numărul, din punctul de vedere al numărului pe care îl reprezintă. — **Numeric** + suf. *-ește.*

NUMERÓS, -OÁSĂ, *numeroși, -oase,* adj. Care se află în număr, în cantitate mare; mult. — Din lat. **numerosus,** it. **numeroso.**

NUMEROTÁ, *numerotez,* vb. I. Tranz. A însemna o serie de obiecte sau de ființe cu numere în ordine succesivă (pentru a le putea identifica și a le deosebi între ele). — Din fr. **numéroter.**

NUMEROTÁRE, *numerotări,* s.f. Acțiunea de *a numerota* și rezultatul ei; numerotație, numerotat (**1**). — V. **numerota.**

NUMEROTÁT[1] s.n. Numerotare. — V. **numerota.**

NUMEROTÁT[2]**, -Ă,** *numerotați, -te,* adj. Care poartă un număr de ordine (pentru a putea fi identificat și deosebit); înregistrat sub un anumit număr; *spec.* paginat. — V. **numerota.**

NUMEROTATÓR, *numerotatoare,* s.n. Aparat cu care se numerotează ceva. — **Numerota** + suf. *-tor.*

NUMEROTÁȚIE, *numerotații*, s.f. Numerotare. — Din fr. **numérotation.**

NUMÍ, *numesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A pune, a da cuiva un nume sau un calificativ, o poreclă drept nume; a denumi, a intitula, a chema, a boteza. ✦ Refl. A purta numele de..., a se chema...; a căpăta o anumită denumire, poreclă sau un anumit calificativ. **2.** Tranz. A pomeni de cineva sau de ceva, a aduce în discuție; a aminti, a invoca. **3.** Refl. A se socoti (sau a fi socotit) drept..., a se considera (sau a fi considerat) ca fiind... **4.** Tranz. A pune pe cineva într-o funcție; a angaja; a da cuiva o însărcinare, a conferi cuiva un titlu, un grad. — Din **nume.**

NUMÍRE, *numiri,* s.f. Faptul de a numi sau de a fi numit; *p. ext.* nume (**1**). ✦ (Concr.) Act prin care se comunică cuiva încadrarea într-o funcție. — V. **numi.**

NUMISMÁT, -Ă, *numismați, -te,* s.m și f. Persoană care colecționează (și studiază) monede și medalii vechi; specialist în numismatică. — Din fr. **numismate.**

NUMISMÁTIC, -Ă, *numismatici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină auxiliară a istoriei, care se ocupă cu istoricul monedelor, al medaliilor vechi etc., studiind evoluția acestora din punctul de vedere al formei, al gravurii, al baterii, al circulației etc., precum și documentele conținând date referitoare la monede. **2.** Adj. Care aparține numismaticii (**1**), privitor la numismatică. — Din fr. **numismatique.**

NUMÍT, -Ă, *numiți, -te,* adj. **1.** Care poartă numele sau porecla de..., cu numele de..., al cărui nume este... ✦ Care a fost citat mai înainte, al cărui nume s-a pomenit mai înainte. **2.** (Înv.) Cunoscut, renumit, celebru. — V. **numi.**

NUMITÓR, *numitori,* s.m. Termen al unei fracții, diferit de zero, scris sub linia de fracție, care arată în câte părți a fost împărțit întregul. ✧ Expr. *A aduce la același numitor* = **a)** a face ca două sau mai multe fracții ordinare să aibă același numitor; **b)** a împăca puncte de vedere deosebite sau a uniformiza (fără temei) păreri, tendințe, concepții diferite. — **Numi** + suf. *-tor*.

NUMULÍT, *numuliți,* s.m. (La pl.) Gen fosil de foraminifere perforate, care cuprinde specii în formă de lentilă ale căror cochilii sunt constituite dintr-o lamă în spirală; (și la sg.) animal care face parte din acest gen. — Din fr. **nummulite.**

NUMULÍTIC, -Ă, *numulitici, -ce*, s.n., adj. **1.** S.n. (Geol.) Paleogen. **2.** Adj. (Despre terenuri) Care conține fosile de numuliți, format din numuliți. ✦ Care aparține numuliticului (**1**), privitor la numulitic. — Din fr. **nummulitique.**

NUN, -Ă, *nuni, -e,* s.m. și f. (Pop.) Nume dat, în ziua căsătoriei, fiecăreia dintre persoanele care asistă pe miri la cununia religioasă și care sunt solicitate să îndeplinească obligațiile cerute de ritualul creștin; (la pl.) bărbatul și femeia care îndeplinesc aceste forme; naș. — Lat. **nonnus.**

NUNCIATÚRĂ s.f. v. **nunțiatură.**

NÚNCIU s.m. v. **nunțiu.**

NUNEÁSCA s.f. art. Numele unei hore care se joacă la nuntă după cununie; melodie după care se execută această horă. — **Nun** + suf. *-ească*.

NUNTÁȘ, -Ă, *nuntași, -e,* s.m. și f. Persoană care participă la o nuntă, care face parte din alaiul unei nunți. ✦ (Reg.) Vornicel la nuntă. — **Nuntă** + suf. *-aș*.

NÚNTĂ, *nunți*, s.f. **1.** Căsătorie (religioasă); ceremonial și petrecere organizate cu prilejul unei căsătorii (religioase). ✦ Fig. Scandal, zarvă, tămbălău. **2.** Persoanele care iau parte la o nuntă (**1**); alai, cortegiu de nuntă. **3.** (Reg.) Datină de sărbătorile Crăciunului, care constă într-un fel de reprezentație imitând nunta (**1**). — Sg. refăcut după pl. *nunți* (< lat. *nuptiae).*

NUNTÍ, *nuntesc,* vb. IV. Tranz., intranz. și refl. recipr. (Pop.) **1**. A face nuntă (**1**), a (se) căsători, a (se) cununa; *p. ext.* a petrece la nuntă. — Din **nuntă.**

NUNTÍRE, *nuntiri,* s.f. (Rar) Faptul de *a (se) nunti;* nuntit[1]. — V. **nunti.**

NUNTÍT[1] s.n. (Rar) Nuntire. — V. **nunti.**

NUNTÍT[2]**, -Ă,** *nuntiți, -te,* adj. (Rar) Care s-a căsătorit, care a făcut nuntă (**1**). — V. **nunti.**

NUNTITÓR, -OÁRE, *nuntitori, -oare,* adj. (Rar) Nupțial. — **Nunti** + suf. *-tor*.

NUNȚIÁL, -Ă, *nunțiali, -e,* adj. (Înv.) Nupțial. [Pr.: *-ți-al*] — **Nuntă** + suf. *-ial*.

NUNȚIATÚRĂ, *nunțiaturi,* s.f. **1.** Reprezentanță diplomatică a Vaticanului într-o țară străină, condusă de un nunțiu. ✦ Local unde funcționează această reprezentanță. **2.** Funcția de nunțiu. [Pr.: *-ți-a-*. — Var.: **nunciatúră** s.f.] — Din it. **nunziatura.**

NÚNȚIU, *nunții,* s.m. (În sintagma) *Nunțiu papal* (sau *apostolic*) = reprezentant diplomatic permanent al Vaticanului într-o țară străină, (cu rang de ambasador) și în același timp pe lângă biserica națională (de obicei cu rang de arhiepiscop). [Var.: **núnciu** s.m.] — Din it. **nunzio,** lat. **nuntius.**

NÚOR s.m. v. **nor.**

NUPȚIÁL, -Ă, *nupțiali, -e,* adj. Privitor la nuntă, de nuntă; nuntitor, nunțial. ✦ (Despre animale) Care se referă la perioada împerecherii, de împerechere. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **nuptial,** lat. **nuptialis.**

NUPȚIALITÁTE s.f. (Rar) Actul căsătoriei; numărul de căsătorii pe o perioadă dată. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **nuptialité.**

NUR, *nuri,* s.m. (Pop.) Calitate a unei femei de a atrage, de a plăcea (unei persoane de sex opus) prin farmecul, drăgălășenia, grația ei; *p. ext.* aspect atrăgător al unei femei; vino-ncoace. — Din tc. **nur.**

NÚRCĂ, *nurci,* s.f. Mic animal mamifer semiacvatic, cu blana de culoare cafenie-roșcată, deasă, mătăsoasă, foarte apreciată, cu botul ascuțit și cu degetele unite prin membrane înnotătoare *(Lutreola lutreola).* ✦ Blana acestui animal. — Din pol., ucr. **nurka.**

NURÍȚĂ, *nurițe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *nur*. — **Nur** + suf. *-iță*.

NURLÍU, -ÍE, *nurlii,* adj. (Pop.) Cu nuri; atrăgător, fermecător, grațios. — Din tc. **nurlu.**

NÚRSĂ, *nurse,* s.f. (Înv.) Dădacă, doică, bonă. — Din fr., engl. **nurse.**

NURSING s.n. Asistență medicală. [Pr.: *nörsíng*] — Cuv. engl.

NUT, *nuturi,* s.n. **1.** Canelură. **2.** Uluc, șanț făcut într-o piesă de lemn. ✧ *Nut și feder* = sistem de îmbinare a două piese (din lemn) care constă în introducerea unei proeminențe fasonate, aflată pe una dintre fețele primei piese, în ulucul de pe fața corespunzătoare a celei de-a doua piese. — Din germ. **Nut.**

NUTÁȚIE, *nutații,* s.f. **1.** Mișcare oscilatorie periodică a axei polilor Pământului, determinată de atracția variabilă pe care o exercită Soarele și Luna asupra ecuatorului. **2.** (Fiz.) Una dintre cele trei componente ale mișcării unui corp rigid care are un punct fix și care face să oscileze axa de rotație proprie a corpului, apropiind-o și depărtând-o de axa fixă. **3.** Mișcare a unor organe ale plantelor, constând în oscilații laterale și în rotiri ale vârfului organului respectiv în jurul axei sale și în oscilații laterale. — Din fr. **nutation,** it. **nutazione.**

NUTRÉȚ, *nutrețuri,* s.n. Nume dat plantelor recoltate care servesc ca hrană animalelor domestice erbivore; hrana animalelor erbivore constituită din aceste plante; furaj. ✦ P. gener. (Pop.) Hrană pentru animale. — Lat. **nutricium.**

NUTRÍ, *nutresc,* vb. IV. **1**. Tranz și refl. A da de mâncare sau a mânca; a (se) hrăni, a (se) alimenta. ✦ Tranz. A procura cuiva hrană (și alte mijloace de existență); a întreține pe cineva (cu mâncare). **2.** Tranz. Fig. A întreține, a cultiva o idee, un sentiment. — Din lat. **nutrire.**

NÚTRIE, *nutrii,* s. f. Animal mamifer rozător acvatic, originar din America de Sud, cu blana brună-cenușie foarte apreciată *(Myocastor coypus)*. ✦ Blana acestui animal. [Pr.: *-tri-a*] — Din fr. **nutria,** germ. **Nutria.**

NUTRIÉT s.n. Denumire dată blănițelor de miel special prelucrate, care imită blana de nutria. [Pr.: *-tri-et*] — **Nutria** + suf. *-et*.

NUTRIMÉNT, *nutrimente,* s.n. (Rar) Hrană; alimentație; mijloace de trai, cele necesare traiului. — Din fr. **nutriment,** lat. **nutrimentum.**

NUTRÍRE, *nutriri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) nutri* și rezultatul ei. — V. **nutri.**

NUTRÍT, -Ă, *nutriți, -te,* adj. **1**. Care a fost alimentat, hrănit. **2.** Fig. (Despre sentimente, idei) Care a fost întreținut, cultivat, purtat în suflet sau în minte. — V. **nutri.**

NUTRITÍV, -Ă, *nutritivi, -e,* adj. Care nutrește; bogat în substanțe hrănitoare. ✦ Care aparține nutriției, privitor la nutriție, de nutriție. *Schimburi nutritive*. — Din fr. **nutritif,** lat. **nutritivus.**

NUTRÍȚIE, *nutriții,* s.f. Totalitatea proceselor fiziologice prin care organismele își procură hrana necesară creșterii și dezvoltării, obținerii energiei pentru desfășurarea proceselor vitale, refacerii țesuturilor etc.; *p. ext.* hrănire, alimentare; hrană. — Din fr. **nutrition,** lat. **nutritio.**

NUTRIȚIONÍST, -Ă, *nutriționiști, -ste,* s.m. și f. Medic specialist care se ocupă cu studiul alimentației, dieteticii și al nutriției și cu metodele de tratare a bolnavilor cu asemenea probleme. — Din engl. **nutritioniste.**

NUTUÍ, *nutuiesc,* vb. IV. Tranz. A executa nuturi într-o piesă (de lemn). — **Nut** + suf. *-ui*.

NUTUÍRE, *nutuiri,* s.f. Acțiunea de *a nutui*. [Pr.: *-tu-i-*]. — V. **nutui.**

NUVÉLĂ, *nuvele,* s.f. **1.** Specie literară a genului epic, mai amplă și mai complexă decât schița, mai scurtă și mai simplă decât romanul, care înfățișează un episod semnificativ din viața unuia sau mai multor personaje (prezentate în mediul lor social). **2.** (Înv.) Noutate (**3**). [Var.: (rar) **novélă** s.f.] — Din fr. **nouvelle,** it. **novella.**

NUVELÉTĂ, *nuvelete,* s.f. (Rar) Nuvelă (**1**) de proporții mai reduse. [Var.: **novelétă** s.f.] — Din it. **novelletta** (după *nuvelă*).

NUVELÍCĂ, *nuvelici,* s.f. (Rar; ir.) Diminutiv al lui *nuvelă* (**1**). — **Nuvelă** + suf. *-ică*.

NUVELÍST, -Ă, *nuveliști, -ste,* s.m. și f. Autor de nuvele (**1**). — Din fr. **nouvelliste.**

NUVELÍSTIC, -Ă, *nuvelistici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține nuvelei (**1**), privitor la nuvelă; de nuvelă. **2.** S. f. Totalitatea nuvelelor (**1**) unui scriitor, ale unei epoci, ale unei literaturi etc. — **Nuvelist** + suf. *-ic*.

NUVISTÓR, *nuvistoare,* s.n. Tub electronic miniatural construit din metal și ceramică, folosit în domeniul frecvențelor înalte. — Din fr., engl. **nouvistor.**

O

O[1], *o,* s.m. **1.** A optsprezecea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (vocală cu deschidere mijlocie, rotunjită, din seria posterioară). [Pl. și: (**1,** n.) *o-uri*].

O[2] interj. **1.** Exclamație (emfatică) folosită în invocații și în apostrofe. **2.** Exclamație care exprimă diverse stări emotive: mirare, admirație, mulțumire, dorință, mâhnire etc. **3.** Exclamație care precedă și întărește o afirmație, o constatare. — Onomatopee.

O[3] art. nehot. v. **un.**

O[4] num. card. v. **unu.**

O[5] adj. nehot. v. **un**[2].

OAC interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul broaștelor. [Var.: **oácaca** interj.] — Onomatopee.

OÁCACA interj. v. **oac.**

OÁCĂR, -Ă, *oacări, -e,* adj. (Înv. și reg.; despre oi) Cu pete (negre) pe bot. — Et. nec.

OÁCHEȘ, -Ă, *oacheși, -e,* adj. **1.** Cu pielea feței de culoare închisă și cu ochii, părul și sprâncenele negre; brunet, brun; *p. ext.* (despre pielea, tenul, capul omului) de culoare închisă, care bate în negru. ✦ (Rar; despre lucruri) De culoare închisă, care bate în negru. **2.** (Despre oi) Cu pete negre în jurul ochilor. — **Ochi**[1] + suf. *-eș.*

OÁIE, *oi,* s.f. **1.** Animal domestic rumegător, crescut pentru lână, lapte și carne; *spec.* femela acestei specii *(Ovis aries).* ✧ Expr. *Ca oile* = cu grămada, grămadă; în dezordine. *A umbla să iei* (sau *să scoți) două piei de pe o oaie* = a urmări un câștig exagerat. *A suge (de) la două oi* = a trage concomitent foloase din două părți. *A o face de oaie* = a proceda neîndemânatic, a face o mare prostie, o gafă. *A fi deștept* (sau *șiret) ca oaia,* se spune ironic despre un om naiv sau prost. *(Prea) e de oaie,* se spune despre vorbe sau acțiuni cu totul nepotrivite, lipsite de tact, de măsură. ✦ Carne de oaie (**1**). ✦ Blană de oaie (**1**). **2.** (În limbajul bisericesc; mai ales la pl.) Credincios, considerat în raport cu preotul; creștin, drept-credincios. [Pr.: *oa-ie*] — Lat. **ovis.**

OÁLĂ, *oale,* s.f. **1.** Vas de lut ars, de metal, de porțelan etc., de obicei cu gura largă și cu înălțimea mai mare decât lărgimea, folosit în gospodărie pentru pregătirea, păstrarea etc. bucatelor. ✧ Expr. *Cât o oală de praznic* = foarte mare. *A prinde* (sau *a lua* etc.) *pe cineva ca din oală* = a prinde pe cineva ușor, fără nicio greutate (sau pe neașteptate). *A se face* (sau *a fi) oale și ulcele* (sau *urcioare)* = a fi mort de mult. *A pune (toate) în aceeași oală* = a amesteca lucruri, probleme diferite, producând confuzii, încurcături. *A plăti oalele sparte* = a suferi pentru faptele altuia. *A-i pune* (cuiva) *oala* = a face (cuiva) farmece, a(-l) fermeca. *Ajunge un ciomag* (sau *o măciucă) la un car de* (sau *cu) oale* = nu e necesar un efort mare pentru a distruge ceva; ajunge ce s-a spus sau s-a făcut. *Mustăți pe oală* = mustăți cu vârfurile lăsate în jos. *Tuns pe oală* = cu părul lung până pe gât și retezat. ✧ Compus: *Oală-minune* = vas metalic cu capac etanș prevăzut cu supapă de siguranță, folosit pentru fierberea (rapidă) a alimentelor sub presiunea aburului. ✦ Conținutul vasului descris mai sus. ✧ Expr. *A se amesteca* (sau *a-și băga nasul) unde nu-i fierbe oala* = a interveni fără rost, nechemat într-o discuție, acțiune etc. care nu-l privește. ✦ Vas, ghiveci, glastră de flori. ✦ (Adesea cu determinarea „de noapte”) Vas întrebuințat (noaptea) pentru necesitățile fiziologice; țucal. **2.** Vas de construcție specială, asemănător cu oala (**1**), folosit în diverse operații tehnice, industriale, de laborator etc. **3.** (Reg.) Țiglă, olan. [Var.: (pop.) **ol** s.n.] — Lat. **olla.**

OÁRĂ[1], *ori,* s.f. **1.** (La sg.; precedat de un num. ord. sau un echivalent al lui) Timpul sau momentul în care are loc un fapt. **2.** (La pl.; folosit la formarea numeralului adverbial, adesea cumulând valoarea de numeral multiplicativ) *Va construi un bloc de trei ori mai mare decât cel construit anul trecut.* ✧ Loc. adv. *De multe ori* sau (exclamativ) *de câte ori!* = în repetate rânduri, adesea. *De puține ori* = rareori. *De câte ori* = de fiecare dată. ✧ Loc. conj. *Ori de câte ori* = în toate rândurile, în toate cazurile când..., de fiecare dată. — Lat. **hora.**

OÁRĂ[2], *oare,* s.f. (Reg.) Orătanie. — Lat. **ovaria** „ouătoare”.

OÁRĂ[3] s.f. v. **oră.**

OÁRDĂ s.f. v. **hoardă.**

OÁRE adv. (De obicei întărește valoarea interogativă sau dubitativă a unei propoziții) *Oare nu cumva a venit pe la d-ta pe-acasă?* — Lat. **volet.** Cf. alb. v a l l ë.

OARECÁRE, *oarecare,* adj. pron. nehot., pron. nehot. **I.** Adj. pron. invar. **1.** Care nu a fost identificat sau precizat mai îndeaproape; oareșicare. ✦ Anumit. **2.** Indiferent care; careva. **3.** Fără importanță, neînsemnat; care nu iese din comun. **II.** Pron. (Înv. și reg.) Cineva, unul; careva. — **Oare** + **care.**

OARECÁND adv. (Înv. și reg.) **1.** Cândva (în viitor), vreodată; oareșicând. **2.** Cândva (în trecut), odinioară. — **Oare** + **când.**

OARECÁT adv. (Rar) Într-o anumită măsură, întrucâtva. — **Oare** + **cât.**

OARECÉ pron. nehot., adj. pron. nehot. (Pop.) **1.** Pron. nehot. Un lucru oarecare, neidentificat sau neprecizat mai îndeaproape. **2.** Adj. pron. nehot. Ceva, oarecare; oareșice. ✦ (Adverbial) Puțin, câtva. — **Oare** + **ce.**

OARECEVÁ pron. nehot. (Înv. și reg.) Ceva, oarece. — **Oare** + **ceva.**

OARECÍCĂ s.f. (Reg.) Un lucru oarecare. — **Oarece** + suf. *-ică.*

OARECÍNE pron. nehot. (Înv. și reg.) Cineva, unul; careva; oareșicine. — **Oare** + **cine.**

OARECÚM adv. Într-o măsură oarecare; întrucâtva; aproximativ, oareșicum. ✧ Expr. (Reg.) *A-i fi* (cuiva) *oarecum* = a-i fi cuiva greu, neplăcut, a-i fi rușine; a se jena. — **Oare** + **cum.**

OAREȘICÁRE adj. pron. nehot. (Pop.) Oarecare (**I 1**). — **Oare** + **și** + **care.**

OAREȘICÁND adv. (Înv.) Oarecând. — **Oare** + **și** + **când.**

OAREȘICÉ adj. pron. nehot., pron. nehot. (Înv.) Ceva, oarece. — **Oare** + **și** + **ce.**

OAREȘICÍNE pron. nehot. (Pop.) Oarecine. — **Oare** + **și** + **cine.**

OAREȘICÚM adv. (Pop.) Oarecum. — **Oare** + **și** + **cum.**

OAREÚNDE adv. (Înv. și reg.) Undeva. — **Oare** + **unde.**

OÁRZĂN, -Ă, *oarzăni, -e,* adj. (Reg.) Care se coace mai de timpuriu decât alt fruct din aceeași specie; văratic; *p. ext.* care face fructe timpurii, văratice. — Et. nec.

OÁSPĂT s.m. v. **oaspete.**

OÁSPE s.m. v. **oaspete.**

OÁSPETE, *oaspeți,* s.m. **1.** Persoană care vizitează pe cineva în casa acestuia; persoană căreia i se oferă ospitalitate; musafir, invitat. ✦ Persoană (oficială) care vizitează o țară, o instituție sau asistă (ca invitat, ca reprezentant) la o solemnitate, la un spectacol etc. **2.** (Reg.) Nuntaș. [Var.: **oáspe, oáspăt** s.m.] — Lat. **hospes, -itis.**

OÁSTE, *oști,* s.f. **1.** (Înv. și pop.) Armată. ✦ Serviciu militar. ✦ Oștire. ✦ Fig. Mulțime. **2.** (Înv.) Război[1]; luptă, bătălie. — Lat. **hostis, -em** „dușman”.

OÁZĂ, *oaze,* s.f. **1.** Loc cu izvoare de apă și cu vegetație bogată în mijlocul unui deșert. ✦ Fig. Tot ceea ce oferă destindere, repaus. **2.** Loc neacoperit cu gheață în zona interioară a Antarcticii. — Din germ. **Oase,** it. **oasi,** fr. **oasis.**

OBÁDĂ, *obezi,* s.f. **1**. Fiecare dintre bucățile de lemn încovoiat care, îmbinate, alcătuiesc partea circulară a unei roți de lemn (la car, la căruță, la moară etc.); *p. gener.* partea circulară a unei roți de lemn (peste care se montează șina). ✦ Partea periferică a roții unui autovehicul, peste care se montează cauciucul. **2.** (La pl.) Instrument de tortură în Evul Mediu, alcătuit din două bucăți de lemn având fiecare câte o scobitură în formă de semicerc și care, închizându-se, imobilizau picioarele sau mâinile osândiților ori ale robilor; *p. ext.* cătușe, fiare. ✧ Expr. *A pune (în) obezi* = a subjuga. [Var.: (Înv. și reg.) **obeádă** s.f.] — Din sl. **obedŭ.**

OBĂDÁ, *obădez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A monta în obezi spițele unei roți. — Din **obadă.**

OBĂDÁR, *obădare,* s.n. (Reg.) Sfredel folosit pentru a face găuri în obezi. — **Obadă** + suf. *-ar.*

ÓBĂR s.m. v. **ober.**

ÓBĂRCHELNER s.m. v. **oberchelner.**

OBÂRȘÍ, *obârșesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se trage, a-și avea originea, a proveni. — Din **obârșie** (derivat regresiv).

OBÂRȘIE, *obârșii,* s.f. **1.** Punct de plecare, început, origine. **2.** Locul unde s-a născut cineva; familia, neamul din care se trage cineva; origine (socială). **3.** Locul de unde începe să se formeze albia unui râu; izvor. **4.** Culme, muchie, vârf. — Din sl. **obrŭšije.**

ÓBCINĂ, *obcini,* s.f. Culme, coamă prelungită de deal sau de munte care unește două piscuri, versant comun care formează hotarul dintre două proprietăți; *p. ext.* (reg.) înălțime acoperită de pădure. [Pl. și: *obcine*] — Din sl. **občina.**

OBCÓNIC, -Ă, *obconici, -ce,* adj. De forma unui con inversat. — Din germ. **obkonisch.**

OBEÁDĂ s.f. v. **obadă.**

OBEDIÉNT, -Ă, *obedienți, -te,* adj. Supus, ascultător. [Pr.: *-di-ent*] — Din lat. **obediens, -ntis,** it. **obbediente.**

OBEDIÉNȚĂ, *obediențe,* s.f. Supunere, ascultare. [Pr.: *-di-en-*] — Din fr. **obédience,** lat. **obedientia.**

OBÉLĂ, *obele,* s.f. Semn care servea la marcarea pasajelor interpolate pe manuscrisele vechi. — Din fr. **obèle.**

OBELÍSC, *obeliscuri,* s.n. Monument comemorativ de origine egipteană, de forma unui trunchi de piramidă, alcătuit de obicei dintr-un singur bloc de piatră și acoperit cu inscripții. ✦ Stâlp sau piesă de lemn, de piatră etc. de forma monumentului descris mai sus, folosit ca element de arhitectură. — Din fr. **obélisque.**

ÓBER, *oberi,* s.m. (Înv.) Oberchelner. [Var.: **óbăr** s.m.] — Din germ. **Ober.**

ÓBERCHELNER, *oberchelneri,* s.m. (Înv.) Chelner-șef; ober. [Var.: **óbărchelner** s.m.] — **Ober** + **chelner.**

ÓBEREC, *oberecuri,* s.n. Numele unui dans popular polonez cu ritm vioi; melodie după care se execută acest dans. — Din pol. **oberek.**

ÓBERLIHT, *oberlihturi,* s.n. Deschidere în partea de sus a unei ferestre sau a unei uși, servind la iluminarea sau la aerisirea unei încăperi. ✦ Luminator. [Pr.: *obăr-*]— Din germ. **Oberlicht.**

ÓBERTAIL, *obertaile,* s.n. Partea de sus a unui robinet; cap de robinet. [Pr.: *-băr-*] — Din germ. **Oberteil.**

ÓBERȚAL, *oberțali,* s.m. (Ieșit din uz) Chelner care făcea încasările de la clienți. [Pr.: *obăr-*] — **Ober** + **țal.**

OBÉZ, -Ă, *obezi, -e,* adj., s.m. și f. (Om) care suferă de obezitate; (om) foarte gras. — Din fr. **obèse.**

OBÉZIC, -Ă, *obezici, -ce,* adj. De obezitate, care produce obezitate. — Din fr. **obésique.**

OBEZITÁTE s.f. Creștere exagerată a greutății corporale ca urmare a acumulării de grăsime în țesutul subcutanat și în jurul viscerelor. — Din fr. **obésité.**

OBIÁLĂ, *obiele,* s.f. Bucată de pânză sau de postav cu care țăranii (uneori și militarii) își înfășoară laba piciorului, în loc de ciorap sau peste ciorap; *p. ext.* zdreanță, cârpă. ✧ Expr. *A-i curge* (cuiva) *obielele* sau *a curge obielele de pe* (sau *după) cineva* = a fi îmbrăcat în zdrențe, a fi zdrențos, zdrențăros. — Din bg. **obijalo.**

OBICÉI, *obiceiuri,* s.n. **1.** Deprindere individuală câștigată prin repetarea frecventă și îndelungată a aceleiași acțiuni; fel particular de a se purta sau de a face ceva; obișnuință, învăț. ✧ Loc. adv. *De obicei* = de regulă, în mod obișnuit, în genere. ✧ Loc. vb. *A avea obicei* (sau *obiceiul, de obicei)* = a obișnui. **2.** (Sociol.) Mod tradițional de comportare caracteristic unui popor, unui grup social; datină, tradiție, uzanță, uz, rânduială. **3.** (Înv.) Lege nescrisă, drept sau obligație statornicite prin tradiție. **4.** (Jur.) Cutumă. ✧ *Obiceiul pământului* = denumire specifică dată cutumei în Țările Române în Evul Mediu. [Pl. și: *obiceie*] — Din bg. **običaj.**

OBICINUÍ vb. IV v. **obișnui.**

OBICINUÍNȚĂ s.f. v. **obișnuință.**

OBICINUÍT, -Ă adj. v. **obișnuit.**

OBÍDĂ, *obide,* s.f. **1.** (Pop.) Întristare adâncă, durere sufletească; mâhnire, amărăciune, jale; necaz; ciudă, mânie. **2.** (Înv.) Nedreptate, asuprire; jignire, insultă, umilire. — Din sl. **obida.**

OBIDÍ, *obidesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Înv. și pop.) A se lăsa pradă deznădejdii sau durerii; a se necăji, a se amărî, a deznădăjdui. **2.** Tranz. (Înv.) A deplânge, a jeli. **3.** Tranz. (Înv.) A asupri, a împila, a oprima. — Din **obidă.**

OBIDÍRE, *obidiri,* s.f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a (se) obidi* și rezultatul ei; suferință, chin, amar; asuprire, împilare. — V. **obidi.**

OBIDÍT, -Ă, *obidiți, -te,* adj. (Înv. și pop.) **1.** Amărât, mâhnit, necăjit, chinuit; zdrobit de durere. ✦ Care exprimă mâhnire, obidă. **2.** (Adesea substantivat) Nedreptățit, oprimat, asuprit. — V. **obidi.**

OBIDÓS, -OÁSĂ, *obidoși, -oase,* adj. (Înv.) Îndurerat, amărât; sensibil. — **Obidă** + suf. *-os.*

OBIÉCT, *obiecte,* s.n. **1.** Corp solid, de obicei prelucrat, care are o anumită întrebuințare. *Obiect de inventar* = tot ceea ce este sau poate fi inventariat. **2.** Element, materie asupra căreia e îndreptată gândirea, activitatea intelectuală a omului. ✧ Loc. adj. și adv. *La obiect* = (despre discursuri, expuneri etc.) în temă, fără divagații inutile. ✦ (Fil.) Ceea ce există în afara eului, a omului ca ființă activă și conștientă, independent de el și este modificat prin activitatea lui. ✦ Conținutul asupra căruia se îndreaptă cunoașterea; ceea ce este cunoscut. **3.** Ceea ce formează materia unei discipline, disciplină de studiu; materie. **4.** Scop, țintă, țel; obiectiv. **5.** (Gram.; în sintagmele) *Obiect direct* = complement direct. *Obiect indirect* = complement indirect. — Din lat. **obiectum,** germ. **Objekt.**

OBIECTÁ, *obiectez,* vb. I. Tranz. A face o obiecție; a arăta argumentele pentru care se contestă ceea ce susține altcineva; a contesta, a invoca motive, a găsi pricină. — Din **obiecție.**

OBIECTÍV, -Ă, *obiectivi, -e,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** (Fil.) Care constituie o realitate independentă de conștiință sau care este conform acestei realități. **2.** Care are însușirea de a reda fidel, netrunchiat realitatea, detașat de impresii subiective; nepărtinitor, imparțial; obiectivist (**2**). **3.** (Gram.) Care se referă la obiectul direct sau indirect. *Reflexiv obiectiv.* **II.** S.n. **1.** Sistem optic convergent, format dintr-una sau mai multe lentile care intră în construcția unui aparat optic (de fotografiat, microscop, lunetă etc.), fiind îndreptat spre obiectul studiat. **2.** (Milit.) Porțiune de teren, localitate, fortăreață etc. care prezintă interes în timp de război. ✦ Țintă asupra căreia se execută o tragere sau se lansează bombe. **3.** Fig. Scop, țintă, țel. ✦ (Concr.) Ceea ce urmează să fie realizat, construit etc. — Din fr. **objectif.**

OBIECTIVÁ, *obiectivez,* vb. I. Tranz. (Rar) A considera un lucru ca obiectiv (**I 1**); a transforma în valori cu existență obiectivă. ✦ Refl. A deveni obiectiv (**I 1**). — Din fr. **objectiver.**

OBIECTIVÁRE, *obiectivări,* s.f. Faptul de *a (se) obiectiva.* — V. **obiectiva.**

OBIECTIVÁT, -Ă, *obiectivați, -te,* adj. Concretizat, materializat. *Imagini obiectivate.* — V. **obiectiva.**

OBIECTIVÍSM s.n. **1.** Doctrină susținând capacitatea intelectului uman de a ajunge la o cunoaștere sigură, controlabilă în opoziție cu scepticismul și relativismul. **2.** (Ieșit din uz) Obiectivitate (**2**). — **Obiectiv** + suf. *-ism.* Cf. germ. Objektivismus, rus. obĭektivizm.

OBIECTIVÍST, -Ă, *obiectiviști, -ste,* adj. **1.** Care aparține obiectivismului (**1**), privitor la obiectivism, care manifestă obiectivism. **2.** (Ieșit din uz) Obiectiv (**I 2**). — **Obiectiv** + suf. *-ist.* Cf. germ. Objektivist.

OBIECTIVITÁTE s.f. **1.** Însușirea a ceea ce este obiectiv (**I 1**). **2.** Nepărtinire, imparțialitate. — Din fr. **objectivité** (după *obiectiv).*

OBIECTIVIZÁ, pers. 3 *obiectivizează,* vb. I. Refl. (Rar) A căpăta un caracter obiectiv. — **Obiectiv** + suf. *-iza.*

OBIECTIVIZÁRE, *obiectivizări,* s.f. (Rar) Faptul de *a se obiectiviza.* — V. **obiectiviza.**

OBIECTUÁL, -Ă, *obiectuali, -e,* adj. (Livr.) **1.** Care are natura unui obiect, care există independent de subiect; obiectiv (**I 1**), material. **2.** Care aparține lucrurilor, obiectelor (nu oamenilor). [Pr.: *-tu-al*] — Din **obiect.**

OBIÉCȚIE, *obiecții,* s.f. Argument pe care îl invocă cineva împotriva unei teze, a unei propuneri sau a unei pretenții; observație prin care cineva își manifestă dezacordul față de ceva. [Var.: **obiecțiúne** s.f.] — Din fr. **objection.**

OBIECȚIÚNE s.f. v. **obiecție.**

OBIELÚȚĂ, *obieluțe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *obială.* — **Obială** + suf. *-uță.*

OBIJDUÍ, *obijduiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A asupri, a împila. ✦ A nedreptăți, a jigni, a ofensa. — Din sl. **obiždon** (prez. ind. al lui *obiděti).*

OBIJDUÍRE, *obijduiri,* s.f. (Înv.) Faptul de *a obijdui;* asuprire, împilare. ✦ Ofensă, jignire. — V. **obijdui.**

OBIJDUÍT, -Ă, *obijduiți, -te,* adj. (Înv.; adesea substantivat) Nedreptățit, asuprit, împilat; exploatat, năpăstuit. — V. **obijdui.**

OBIJDUITÓR, -OÁRE, *obijduitori, -oare,* s.m. și f. (Înv.) Asupritor, împilător. [Pr.: *-du-i-*] — **Obijdui** + suf. *-tor.*

OBIȘNUÍ, *obișnuiesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A câștiga sau a face să câștige o anumită deprindere prin repetarea frecventă a aceleiași acțiuni; a (se) deprinde, a (se) familiariza, a (se) învăța. **2.** Tranz. A practica un anumit obicei, a avea o anumită deprindere. **3.** Tranz. și refl. A (se) folosi (des), a (se) întrebuința. [Var.: (înv.) **obicinuí** vb. IV] — Din **obicină** (înv. „obicei” < bg.).

OBIȘNUÍNȚĂ, *obișnuințe,* s.f. Faptul de a fi obișnuit cu ceva, de a avea un anumit obicei; deprindere, obicei; datină. ✧ Loc. adv. *Din obișnuință* = în virtutea deprinderii, potrivit obiceiului. ✦ (Rar) Întrebuințare. [Var.: (înv.) **obicinuínță** s.f.] — **Obișnui** + suf. *-ință.*

OBIȘNUÍT, -Ă, *obișnuiți, -te,* adj. **1.** Care a devenit obicei, care a intrat în obișnuința cuiva, caracteristic cuiva. **2.** Care se face, se întâmplă sau se întâlnește în mod regulat; care se folosește adesea; curent. ✦ (Substantivat) Persoană întâlnită în mod frecvent într-o casă, într-un loc etc. ✦ (Adverbial) În mod regulat, de obicei. **3.** Care nu se distinge prin nimic în mod deosebit; comun, simplu, banal, de rând. [Var.: (înv.) **obicinuít, -ă** adj.] — V. **obișnui.**

OBLÁNIC, *oblanice,* s.n. (Reg.) Suport făcut dintr-o bucată de pânză încolăcită, pe care femeile îl pun pe creștet când poartă greutăți pe cap. — Din sb. **oglavnik.**

OBLĂDUÍ, *oblăduiesc,* vb. IV. (Înv. și pop.) **1.** Tranz. și refl. A (se) conduce, a (se) administra, a (se) guverna. ✦ Intranz. A domni. **2.** Tranz. A proteja, a ocroti, a apăra. — Din sl. **obladovati.**

OBLĂDUÍRE, *oblăduiri,* s.f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a (se) oblădui* și rezultatul ei. ✦ (Concr.) Organ de conducere, autoritate (de stat), stăpânire. — V. **oblădui.**

OBLĂDUITÓR, -OÁRE, *oblăduitori, -oare,* adj. (Înv. și pop.; adesea substantivat) Care oblăduiește, guvernează, conduce, cârmuiește; protector. [Pr.: *-du-i-*] — **Oblădui** + suf. *-tor.*

OBLÁNC, *oblâncuri,* s.n. Partea de dinainte a șeii, mai ridicată și încovoiată. — Din sl. **oblonkŭ.**

OBLÉTE s.m. v. **obleț.**

OBLÉȚ, *obleți,* s.m. Pește mic, zvelt, de culoare albă-argintie, cu gura oblică, fără mustăți, care trăiește în apele dulci; albișoară, albiță, sorean *(Alburnus alburnus).* ✧ *Obleț mare* = pește migrator asemănător cu obletul, lung, cu carnea grasă și gustoasă *(Chalcalburnus chalcoides)*; țușcov. [Var.: **obléte** s.m.] — **Oblu** + suf. *-eț.*

ÓBLIC, -Ă, *oblici, -ce,* adj. **1.** Înclinat față de o dreaptă sau față de un plan; pieziș, plecat, aplecat. ✦ (Substantivat, f.) Linie care, în raport cu alta sau cu un plan face un unghi diferit de nouăzeci sau de o sută optzeci de grade. ✦ (Despre cilindri și prisme) Care are generatoarele (respectiv muchiile) înclinate față de bază; (despre conuri și piramide) cu dreapta care unește vârful cu centrul bazei înclinată față de bază. ✦ (Despre ochi) Cu colțurile exterioare ridicate spre tâmple; codat. ✦ Fig. (Despre priviri) Bănuitor, iscoditor. **2.** (Lingv.; în sintagma) *Caz oblic* = nume dat uneori în gramatica română cazurilor genitiv și dativ, iar în gramatica altor limbi, în mod curent, tuturor cazurilor, cu excepția nominativului și a vocativului. — Din lat. **obliquus,** fr. **oblique.**

OBLICÁ, *oblichez,* vb. I. Intranz. (Rar) A ocoli, a coti. — Din fr. **obliquer.**

OBLICÍ, *oblicesc,* vb. IV. (Înv. și pop.) **1.** Tranz. A dibui, a descoperi, a găsi. **2.** Tranz. și intranz. A afla, a prinde de veste, a auzi. — Din sl. **obličiti.**

OBLICITÁTE s.f. Proprietate a unei linii sau a unei suprafețe de a fi înclinată față de o altă linie sau suprafață; poziție oblică. — Din fr. **obliquité.**

OBLIGÁ, *oblíg,* vb. I. **1.** Tranz. A constrânge, a sili (pe cineva la ceva); a impune. **2.** Tranz. și refl. A (se) îndatora. **3.** Refl. A se angaja, a-și lua o sarcină, o răspundere. — Din lat. **obligare,** fr. **obliger.**

OBLIGÁRE, *obligări,* s.f. Faptul de *a obliga.* — V. **obliga.**

OBLIGÁT, -Ă, *obligați, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care este îndatorat sau recunoscător cuiva pentru un serviciu făcut. **2.** (Rar) Care nu poate lipsi; obligatoriu. **3.** Care este constrâns, silit să facă un anumit lucru. — V. **obliga.**

OBLIGATIVITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este obligatoriu. — Din **obliga.**

OBLIGATÓR, -OÁRE adj. v. **obligatoriu.**

OBLIGATÓRIU, -IE, *obligatorii,* adj. Care trebuie urmat întocmai, care trebuie făcut, îndeplinit; impus. ✦ (Rar) Care nu poate lipsi; indispensabil. [Var.: **obligatór, -oáre** adj.] — Din lat. **obligatorius,** fr. **obligatoire.**

OBLIGÁȚIE, *obligații,* s.f. **1.** Datorie, sarcină, îndatorire. **2.** Raport juridic civil prin care una sau mai multe persoane au dreptul de a pretinde altor persoane, care le sunt îndatorate, să dea, să facă sau să nu facă ceva. **3.** (Fin.; în foma *obligațiune*) Valoare mobiliară reprezentând un titlu de credit pe termen lung, emisă de o autoritate de stat și de companii autorizate în acest sens, prin care beneficiarul împrumutului se obligă să restituie deținătorului suma împrumutată de acesta și să-i plătească o dobândă. [Var.: **obligațiúne** s.f.] — Din fr. **obligation,** lat. **obligatio, -onis.**

OBLIGAȚIÚNE s.f. v. **obligație.**

ÓBLIGĂ, *obligi,* s.f. (Înv.) Cambie, poliță[2]. — Din it. **obbligo.**

OBLIGEÁNĂ, *obligene,* s.f. Plantă erbacee perenă, originară din Asia de Sud, cu miros aromatic, cu rizom cărnos, frunze liniare lungi și flori gălbui, care crește pe marginea apelor ori este cultivată, fiind folosită în medicină și în parfumerie *(Acorus calamus).* — Et. nec.

OBLITERÁ, *obliterez,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. (Despre inscripții, manuscrise etc.) A (se) șterge treptat, a deveni sau a face să devină necitet. **2.** Tranz. A franca o marcă poștală sau un timbru prin aplicarea unei ștampile. **3.** Tranz. (Med.) A astupa, a închide. — Din fr. **oblitérer,** lat. **obliterare.**

OBLITERÁNT, -Ă, *obliteranți, -te,* adj. (Med.) Care obliterează. — Din fr. **oblitérant.**

OBLITERÁRE, *obliterări,* s.f. Acțiunea de *a (se) oblitera* și rezultatul ei; obliterație. — V. **oblitera.**

OBLITERÁT, -Ă, *obliterate*, adj. **1.** (Despre mărci poștale) Ștampilat. **2.** (Med.) Astupat, închis, obstruat. — V. **oblitera.**

OBLITERÁȚIE, *obliterații,* s.f. **1.** Obliterare. **2.** (Med.) Obstrucție. — Din fr. **oblitération,** lat. **obliteratio.**

OBLOJEÁLĂ, *oblojeli,* s.f. (Pop.) Cataplasmă, compresă; pansament. [Pl. și: *oblojele*] — **Obloji** + suf. *-eală.*

OBLOJÍ, *oblojesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A trata (o rană, un organ bolnav sau un om bolnav) cu mijloace băbești, a lecui prin oblojeli; a pansa o rană. ✦ Fig. A purta cuiva de grijă; a îngriji. **2.** Tranz. și refl. A (se) înveli, a (se) acoperi; a (se) înfofoli, a (se) încotoșmăna. — Din sl. **oblojiti** „a pune, a aplica".

OBLOJÍRE, *oblojiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) obloji* și rezultatul ei. — V. **obloji.**

OBLOJÍT, -Ă, *oblojiți, -te,* adj. (Pop.) Înfășurat în oblojeli; pansat. — V. **obloji.**

OBLOMOVÍSM s.n. Atitudine de apatie; spirit de stagnare. — **Oblomov** (n. pr.) + suf. *-ism.*

OBLÓN, *obloane,* s.n. **1.** Dispozitiv format dintr-unul sau mai multe panouri de metal, lemn sau material plastic, așezat în fața ori în spatele unei ferestre, al unei uși sau al unei deschideri și servind pentru protecție sau pentru reglarea luminii care pătrunde în camera respectivă. **2.** (Reg.) Deschizătură în formă de fereastră într-un perete, în special în peretele podului; tăblie de lemn care închide această deschizătură. **3.** (Înv.) Ușă la trăsură; portieră a unui cupeu. — Et. nec.

OBLONÁȘ, *oblonașe,* s.n. Diminutiv al lui *oblon.* — **Oblon** + suf. *-aș.*

OBLÓNG, -Ă, *oblongi, -ge,* adj. Care este mai mult lung decât lat; lunguieț, alungit. — Din fr. **oblong,** lat. **oblongus.**

OBLONÍ, *oblonesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A închide cu obloane. — Din **oblon.**

OBLONÍT, -Ă, *obloniți, -te,* adj. Închis cu obloane. — V. **obloni.**

ÓBLU, OÁBLĂ, *obli, oable,* adj., adv. **I.** Adj. **1.** (Pop.) Care se prezintă ca o linie dreaptă; fără cotituri, drept. ✦ (Despre câmpii) Plan, neted. ✦ (Despre înălțimi, urcușuri) Aproape vertical; abrupt. **2.** (Despre mers) Încet și uniform. **II.** Adv. (Pop.) În linie dreaptă; drept; *p. ext.* (în legătură cu verbe de mișcare) fără înconjur, fără ocol, direct. — Din sl. **oblŭ.**

OBNUBILÁ, pers. 3 *obnubilează,* vb. I. Refl. (Rar; despre vedere, memorie) A se întuneca, a slăbi, a se umbri. — Din lat. **obnubilare,** fr. **obnubiler.**

OBNUBILÁRE, *obnubilări,* s.f. Acțiunea de *a se obnubila* și rezultatul ei. ✦ Stare de apatie, de amorțeală fizică și psihică generală, cu încetinirea gândirii, cauzată de unele boli ale sistemului nervos sau cardiovascular; obnubilație. — V. **obnubila.**

OBNUBILÁT, -Ă, *obnubilați, -te,* adj. (Rar; despre vedere, memorie etc.) Umbrit, întunecat, slăbit. — V. **obnubila.**

OBNUBILÁȚIE, *obnubilații,* s.f. Obnubilare. — Din fr. **obnubilation.**

OBÓI, *oboaie,* s.n. Instrument muzical de suflat în formă de tub, cu ancie dublă, construit din lemn special, cu găuri și cu clape, folosit mai ales în orchestră. — Din it. **oboe,** germ. **Oboe.**

OBOÍST, -Ă, *oboiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care cântă la oboi. — Din fr. **hautboïste,** germ. **Hoboist.**

OBÓL, (**1**) *oboluri,* s.n., (**2**) *oboli,* s.m. **1.** S.n. Sumă modestă cu care cineva contribuie la o acțiune; *p. gener.* contribuție de orice natură. ✧ Expr. *A-și da obolul* = a contribui cu un mic ajutor în scop de binefacere. **2.** S.m. Veche monedă grecească, egală cu a șasea parte dintr-o drahmă. — Din fr. **obole,** lat. **obolus.**

OBÓR[1], *oboare,* s.n. **1.** (Reg.) Loc (împrejmuit) unde se ține un târg de vite, de fân, de lemne; târg de vite; *p. ext.* piață. **2.** (Pop.) Împrejmuire pentru vite; țarc, ocol, staul. ✦ Loc îngrădit în jurul casei sau în apropierea ei, parte a curții unde se țin unelte agricole, nutreț pentru vite etc. — Din bg., sb. **obor.**

OBÓR[2], *oboare,* s.n. Împrejmuire de nuiele sau de stuf făcută într-o apă curgătoare pentru a prinde și a păstra peștele viu; spațiul din interiorul acestei împrejmuiri. — Din rus. **obor** „șnur".

OBOREÁN, -Ă, *oboreni, -e,* s.m. și f. (Rar) Persoană care locuiește în apropierea oborului[1] (**1**). — **Obor[1]** + suf. *-ean.*

OBORÎ́, *obór,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A doborî ceva sau a pune pe cineva la pământ; a omorî; *fig.* a scoate pe cineva dintr-un post, dintr-o demnitate prin diverse uneltiri. — Din sl. **oboriti.**

OBORÓC, s.n. v. **obroc.**

OBOSEÁLĂ, *oboseli,* s.f. Stare de slăbiciune generală datorată unui efort fizic sau intelectual intens; obosire, osteneală. ✦ P. anal. (Tehn.) Scădere a rezistenței unui material sau a unei piese din cauza unei folosiri îndelungate sau a defectelor de elaborare, de prelucrare etc. — **Obosi** + suf. *-eală.*

OBOSÍ, *obosesc,* vb. IV. Intranz. și refl. A pierde puterile (fizice sau intelectuale) în urma unui efort îndelungat; a osteni. ✧ Tranz. *M-au obosit drumurile.* ✦ Refl. A depune eforturi (intense) pentru a face ceva. — Din bg. **oboseja,** sb. **obositi.**

OBOSÍRE, s.f. Faptul de *a (se) obosi;* oboseală. — V. **obosi.**

OBOSÍT, -Ă, *obosiți, -te,* adj. Care simte oboseală; sleit de puteri, ostenit, istovit. — V. **obosi.**

OBOSITÓR, -OÁRE, *obositori, -oare,* adj. Care obosește, care provoacă oboseală; ostenitor, istovitor; *p. ext.* plictisitor. — **Obosi** + suf. *-tor.*

ÓBOT, *obote,* s.n. Scândură care leagă în fața tălpile saniei. — Cf. bg. h o b o t.

OBOVÁL, -Ă, *obovali, -e,* adj. În formă de ou; obovat. — Din fr. **obovale,** germ. **oboval.**

OBOVÁT, -Ă, *obovați, -te,* adj. (Despre frunze, petale, sepale etc.) Care are lățimea cea mai mare în treimea superioară. — Din fr. **obové.**

OBRÁȚ, *obrațe,* s.n. (Înv. și reg.) Veche unitate de lungime egală cu 26,76 m; (astăzi) măsură de lungime (nedeterminată), de obicei mică. — Din sl. **obratŭ** „hotar".

OBRÁZ, (**1**) *obraji,* s.m., (**2, 3, 4**) *obraze,* s.n. **1.** S.m. Fiecare dintre cele două părți laterale ale feței; pielea care acoperă aceste părți. ✧ Expr. *Să-ți fie rușine obrazului!* sau *să-ți fie în obraz!,* se spune cuiva care a făcut ceva necuviincios. *A-i plesni* (sau *a-i crăpa) cuiva obrazul de rușine* = a-i fi cuiva foarte rușine. *A fi gros de obraz* = a fi fără rușine, îndrăzneț. *(A fi) fără (de) obraz* = (a fi) nerușinat, necuviincios. *A avea obraz subțire* = a fi bine-crescut, a avea purtări frumoase. *Obrazul subțire cu cheltuială se ține* = pentru a putea face față unor pretenții mari

trebuie să dispui de mijloace corespunzătoare. **2.** (Înv.) S.n. Partea anterioară a capului omenesc; față, figură, chip. ✧ Expr. *A ieși* (sau *a scăpa, a o scoate) cu obraz curat* = a ieși cu bine, onorabil dintr-o situație dificilă. *A-i spune* sau *a-i zice cuiva* (un lucru) *de la obraz* = a-i spune cuiva (un lucru) fără înconjur, direct, fără menajamente. *A orbi* sau *a prosti* (pe cineva) *de la obraz* = a-i spune (cuiva) minciuni vădite, a căuta să înșeli (pe cineva) în chip grosolan. *A-și scoate obrazul în lume* = a apărea în societate, a se arăta printre oameni. *A face* (cuiva) *pe obraz* = a se purta cu cineva după cum merită, a se răzbuna pe cineva. *A (nu) da obraz* = a (nu) da ochi cu cineva, a (nu) se înfățișa la cineva. *A-și pune obrazul* (pentru cineva) = a garanta (pentru cineva) cu cinstea, cu autoritatea, cu reputația proprie. *A da* (cuiva) *obraz* = a îngădui (cuiva) prea multe; a da (cuiva) nas. *Cu ce obraz?* = cu ce îndrăzneală? *A (nu) (mai) avea obraz (să...)* = a (nu) (mai) avea îndrăzneala (să...). ✦ Fig. Valoare morală a unei persoane; cinste, reputație; renume; demnitate. **3.** S.n. (Înv.; adesea urmat de determinări adjectivale) Persoană, ins. ✧ *Obraz subțire* = persoană fină, pretențioasă, care trăiește în lux. **4.** S.n. (Înv.; de obicei la sg.) Rang, condiție, stare socială. [Pl. și: (**2, 3**) *obrazuri*] — Din sl. **obrazŭ.**

OBRÁZNIC, -Ă, *obraznici, -ce,* adj. (Adesea substantivat) Lipsit de respect, de rușine; nerușinat, impertinent, insolent, arogant; (cu sens atenuat) neascultător, neastâmpărat. — **Obraz** + suf. *-nic.*

OBRĂJÉL, *obrăjei,* s.m. Obrăjor. — **Obraz** + suf. *-el.*

OBRĂJÓR, *obrăjori,* s.m. Diminutiv al lui *obraz;* obrăjel. — **Obraz** + suf. *-ior.*

OBRĂZÁR, *obrăzare,* s.n. **1.** Plasă deasă de sârmă sau sac de pânză cu care stuparul își acoperă fața pentru a o feri de înțepăturile albinelor. **2.** Mască metalică cu care se acoperă fața pentru a o proteja în unele sporturi (lupte, sabie, floretă etc.). **3.** (Reg.) Țesătură albă, subțire și rară, cu care se acoperă fața (uneori și trupul) mortului. **4.** (Pop.) Mască. — **Obraz** + suf. *-ar.*

OBRĂZÁT, -Ă, *obrăzați, -te,* adj. (Reg.) Cu obrajii mari. — **Obraz** + suf. *-at.*

OBRĂZNICĂTÚRĂ, *obrăznicături,* s.f. Ființă obraznică. — **Obraznic** + suf. *-ătură.*

OBRĂZNICÉȘTE adv. (Înv.) În mod obraznic, cu obrăznicie. — **Obraznic** + suf. *-ește.*

OBRĂZNICÍ, *obrăznicesc,* vb. IV. **1.** Refl. A deveni obraznic, necuviincios, impertinent; a-și lua nasul la purtare. **2.** Tranz. (Fam.) A certa cu vorbe aspre, a ocărî pentru o obrăznicie. — Din **obraznic.**

OBRĂZNICÍE, *obrăznicii,* s.f. Atitudine, comportare de om obraznic; necuviință, impertinență; (cu sens atenuat) neascultare, neastâmpăr. — **Obraznic** + suf. *-ie.*

OBRĂZNICÚȚ, -Ă, *obrăznicuți, -e,* adj. Diminutiv al lui *obraznic.* — **Obraznic** + suf. *-uț.*

OBRĂZUÍ, *obrăzuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A reprezenta, a înfățișa pe cineva sau ceva; a schița. — **Obraz** + suf. *-ui.*

OBRÂNTEÁLĂ s.f. v. **obrinteală.**

OBRÂNTÍ vb. IV v. **obrinti.**

OBRINTEÁLĂ, *obrinteli,* s.f. (Pop.) Inflamație, umflătură a unei răni (din cauza infecției, a frigului etc.); obrintitură. [Var.: **obrânteálă** s.f.] — **Obrinti** + suf. *-eală.*

OBRINTÍ, *obrintesc,* vb. IV. Refl. și intranz. (Pop.; despre răni, bube sau, *p. ext.*, despre părți ale corpului) A se inflama, a se umfla (din cauza unei infecții, a frigului etc.). [Var.: **obrântí** vb. IV] — Din sl. **obŭjentriti.**

OBRINTÍRE, *obrintiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) obrinti* și rezultatul ei. — V. **obrinti.**

OBRINTITÚRĂ, *obrintituri,* s.f. (Pop.) Obrinteală. — **Obrinti** + suf. *-tură.*

OBRÓC, *obroace,* s.n. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Danie. **2.** Măsură de capacitate de 44 (obrocul mare) sau de 22 de ocale (obrocul mic), folosită în trecut. ✦ Vas mare de formă cilindrică, larg la gură, făcut de obicei din scoarță de tei, care servește ca unitate de măsură pentru cereale sau pentru păstrarea și transportul acestora; conținutul acestui vas. ✧ Expr. *A pune* (sau *a ascunde, a ține* etc.) *ceva sub obroc* = a feri ceva de văzul lumii, a ține ascuns, a ascunde bine ceva. **3.** Coș de nuiele fără fund cu care se prind peștii. [Var.: **oboróc** s.n.] — Din ucr. **uborok.**

OBROCÍ, *obrocesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face cuiva vrăji; a fermeca. — Din **obroc.**

OBSCÉN, -Ă, *obsceni, -e,* adj. (Despre gesturi, cuvinte, atitudini etc.) Nerușinat, trivial, indecent; vulgar, pornografic. — Din fr. **obscène,** lat. **obscenus.**

OBSCENITÁTE, *obscenități,* s.f. Ceea ce este obscen; nerușinare, trivialitate, indecență, pornografie; vorbă sau faptă obscenă. — Din fr. **obscénité,** lat. **obscenitas, -atis.**

OBSCÚR, -Ă, *obscuri, -e,* adj. **1.** Care nu este străbătut de lumină, lipsit de lumină; întunecos. **2.** Fig. Nedeslușit, nelămurit, neclar, greu de priceput, neînțeles. **3.** Fig. Necunoscut sau puțin cunoscut; de mică importanță; fără merite sau calități deosebite, mediocru. — Din fr. **obscur,** lat. **obscurus.**

OBSCURÁ, *obscurez,* vb. I. Tranz. **1.** A face să devină obscur (**1**); a întuneca. **2.** A face să devină neclar, greu de priceput, de neînțeles. — Din **obscur.**

OBSCURANTÍSM s.n. Stare de înapoiere culturală; atitudine ostilă, refractară față de tot ce reprezintă progres. — Din fr. **obscurantisme.**

OBSCURANTÍST, -Ă, *obscurantiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține obscurantismului, care oglindește sau susține obscurantismul. **2.** S.m. și f. Adept al obscurantismului. — Din fr. **obscurantiste.**

OBSCURÁRE, *obscurări,* s.f. Acțiunea de *a obscura.* — V. **obscura.**

OBSCURÁT, -Ă, *obscurați, -te,* adj. Care a devenit obscur; obscurizat. — V. **obscura.**

OBSCURITÁTE, *obscurități,* s.f. **1.** Lipsă de lumină; întuneric, întunecime. **2.** Fig. Lipsă de claritate (în idei, în stil etc.); nelămurire, confuzie. **3.** Fig. Lipsă de renume, de vază, de faimă etc.; mediocritate. — Din fr. **obscurité,** lat. **obscuritas, -atis.**

OBSCURIZÁ, *obscurizez,* vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A (se) face obscur. — **Obscur** + suf. *-iza.*

OBSCURIZÁRE, *obscurizări,* s.f. Faptul de *a (se) obscuriza*. — V. **obscuriza.**

OBSCURIZÁT, -Ă, *obscurizați, -te,* adj. Care a devenit obscur; obscurat. — V. **obscur.**

OBSECRÁȚIE, *obsecrații,* s.f. Figură retorică prin care oratorul imploră ajutorul zeilor sau al oamenilor. [Var.: **obsecrațiúne** s.f.] — Din fr. **obsecration,** lat. **obsecratio, -onis.**

OBSECRAȚIÚNE s.f. v. **obsecrație.**

OBSECVÉNT, -Ă, *obsecvenți, -te,* adj. (Despre o vale) Care are o direcție de curgere contrară direcției de înclinare a straturilor. — Din fr. **obséquent.**

OBSECVIÓS, -OÁSĂ, *obsecvioși, -oase,* adj. (Livr.) Care este excesiv de politicos, de respectuos; servil, slugarnic, smerit, umil, plecat. [Pr.: *-vi-os*] — Din fr. **obséquieux,** lat. **obsequiosus.**

OBSECVIOZITÁTE s.f. (Livr.) Însușirea de a fi obsecvios; servilism, slugărnicie. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **obséquiosité.**

OBSEDÁ, *obsedez,* vb. I. Tranz. (Despre imagini, idei, sentimente etc.) A urmări, a preocupa intens și permanent pe cineva, a stărui în mintea cuiva; a persecuta, a chinui. — Din fr. **obséder.**

OBSEDÁNT, -Ă, *obsedanți, -te,* adj. Care obsedează. — Din fr. **obsédant.**

OBSEDÁRE, *obsedări,* s.f. Acțiunea de *a obseda* și rezultatul ei; obsesie. — V. **obseda.**

OBSEDÁT, -Ă, *obsedați, -te,* adj., s.m. și f. (Om) preocupat, urmărit, chinuit neîncetat de o idee, de un sentiment, de o manie etc. — V. **obseda.**

OBSERVÁ, *obsérv,* vb. I. Tranz. **1.** A băga de seamă, a remarca. ✦ A exprima o observație, a constata. ✦ A atrage cuiva atenția; *p. ext.* a dojeni, a reproșa. **2.** A examina cu atenție, a studia, a cerceta; a scruta. **3.** A spiona, a iscodi, a pândi. **4.** (Rar) A respecta legile, obiceiurile etc. — Din fr. **observer,** lat. **observare.**

OBSERVÁBIL, -Ă, *observabili, -e,* adj. Care poate fi observat. — Din fr. **observable,** lat. **observabilis.**

OBSERVÁRE, *observări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a observa* și rezultatul ei. ✦ (Rar) Observație (**3**). **2.** (Mil.) Cercetare, supraveghere executată asupra inamicului și a obiectivelor lui, cu ochiul liber sau cu aparate optice, în scopul obținerii unor date. **3.** Prima fază a cercetării statistice, care constă în înregistrarea unitară a datelor privind caracteristicile unităților unei colectivități statistice. — V. **observa.**

OBSERVATÓR[1], *observatoare,* s.n. **1.** (Mai ales în sintagma *observator astronomic)* Clădire special amenajată și dotată cu instrumente pentru observații științifice asupra corpurilor cerești, fenomenelor astronomice, meteorologice etc.; instituția aflată în această clădire. **2.** Loc, amplasament special amenajat de unde se pot observa cele ce se află sau se întâmplă pe o mare distanță în jur și unde se pot adăposti oamenii și instrumentele necesare observației. — Din lat. **observatorium,** fr. **observatoire,** germ. **Observatorium.**

OBSERVATÓR[2], -OÁRE, *observatori, -oare,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care observă, cercetează sau studiază ceva. ✦ Persoană cu spirit de observație. ✦ Reprezentant al unui stat sau al unei organizații internaționale care participă la lucrările unor conferințe sau organisme internaționale, fără drept de vot și de semnătură a documentelor întocmite de acestea, dar uneori cu dreptul de a participa la discuții. ✦ Militar care execută observarea asupra inamicului. **2.** Adj. Care observă, scrutează; pătrunzător, perspicace. **3.** Adj. Prin care se atrage cuiva atenția asupra unui abuz de serviciu, asupra unei greșeli etc. săvârșite. *Notă observatoare.* — Din fr. **observateur,** lat. **observator.**

OBSERVÁȚIE, *observații,* s.f. **1.** Procedeu al cunoașterii științifice care constă în contemplarea metodică și intenționată a unui obiect sau a unui proces; observare, cercetare, examinare; studiu. ✦ Supraveghere, urmărire; *spec.* supraveghere medicală (a unui bolnav). *Bolnav ținut sub observație.* ✧ *Foaie de observație* = formular în care se notează istoricul și descrierea bolii, rezultatele examenului clinic și al analizelor de laborator, evoluția bolii și fazele tratamentului urmat de bolnav în timpul spitalizării acestuia. **2.** Remarcă, constatare. **3.** Obiecție critică; *p. ext.* mustrare, dojană, reproș. — Din germ. **Observation,** fr. **observation,** lat. **observatio.**

OBSERVAȚIONÁL, -Ă, *observaționali, -e,* adj. (Rar) Cu caracter de observație. [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **observational.**

OBSÉSIE, *obsesii,* s.f. Tulburare a voinței care se manifestă prin idei fixe, prin dorința irezistibilă de a face un act determinat, bolnavul fiind conștient de caracterul anormal al acțiunilor sale. ✦ Imagine sau idee inadecvată care revine

neîncetat în câmpul conştiinţei, stăruitor şi anormal; preocupare chinuitoare. [Var.: (înv.) **obsesiúne** s.f.] — Din fr. **obsession.**

OBSESIONÁL, -Ă, *obsesionali, -e,* adj. De obsesie; obsesiv. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **obsessionnel.**

OBSESIÚNE s.f. v. **obsesie.**

OBSESÍV, -Ă, *obsesivi, -e,* adj. Care ţine de obsesie, privitor la obsesie, de obsesie. ✦ (Adverbial) Ca o obsesie; obsedant. — Din **obsesie.** Cf. fr. o b s e s s i f.

OBSIDIÁN, *obsidiane,* s.n. Rocă vulcanică de culoare neagră sau brună-cenuşie, cu înfăţişarea sticlei topite, care a fost folosită în epoca de piatră pentru confecţionarea armelor şi a uneltelor. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **obsidiane, obsidienne,** lat. **obsidiana** [petra].

OBSÍGĂ s.f. Numele mai multor specii de plante erbacee asemănătoare cu ovăzul, cultivate pentru nutreţ *(Bromus şi Brachypodium)*. — Din bg. **obsila,** sb. **ovsika.**

OBSTÁCOL, *obstacole,* s.n. **1.** Piedică, stavilă care închide drumul, care opreşte vederea, trecerea etc. ✦ Fig. Ceea ce împiedică săvârşirea unei acţiuni; greutate, dificultate; opoziţie. **2.** (Sport) Piedică naturală sau amenajată care măreşte dificultatea parcurgerii unui traseu, utilizată în atletism, hipism, ciclocros, motocros etc. [Var.: **obstácul** s.n.] — Din fr. **obstacle,** lat. **obstaculum,** it. **obstacolo.**

OBSTÁCUL s.n. v. **obstacol.**

OBSTÉTRIC, -Ă, *obstetrici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparţine obstetricii, privitor la obstetrică, de obstetrică; obstetrical. **2.** S.f. Ramură a chirurgiei care se ocupă cu fiziologia şi patologia sarcinii şi a naşterii, precum şi cu asistenţa în timpul naşterii şi în perioada de lăuzie. — Din fr. **obstétrique.**

OBSTETRICÁL, -Ă, *obstetricali, -e,* adj. Obstetric (**1**). — Din fr. **obstétrical.**

OBSTETRICIÁN, -Ă, *obstetricieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în obstetrică. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **obstétricien.**

OBSTINÁ, *obstinez,* vb. I. Refl. (Livr.) A se încăpăţâna, a se îndârji. — Din fr. **obstiner.**

OBSTINÁT, -Ă, *obstinaţi, -te,* adj. (Livr.) Încăpăţânat, îndărătnic. — V. **obstina.**

OBSTINÁŢIE, *obstinaţii,* s.f. Încăpăţânare, îndărătnicie. — Din lat. **obstinatio,** fr. **obstination.**

OBSTRUÁ, *obstruez,* vb. I. Tranz. (Med.) A astupa (un canal, un vas de sânge). [Pr.: *-stru-a*] — Din fr. **obstruer.**

OBSTRUÁNT, -Ă, *obstruanţi, -te,* adj. (Med.) Care obstruează; obstructiv, obstructor. [Pr.: *-stru-ant*] — **Obstrua** + suf. *-ant.*

OBSTRUÁRE, *obstruări,* s.f. (Med.) Acţiunea de *a obstrua.* [Pr.: *-stru-a-*] — V. **obstrua.**

OBSTRUÁT, -Ă, *obstruaţi, -te,* adj. (Med.; despre canale, vase de sânge) Care este astupat, prin care nu mai poate circula sângele în mod normal; obliterat. [Pr.: *-stru-at*] — V. **obstrua.**

OBSTRUCTÍV, -Ă, *obstructivi, -e,* adj. (Med.) Care astupă, care opreşte circulaţia normală în organism; care produce o obstrucţie. — Din fr. **obstructif.**

OBSTRUCTÓR, -OÁRE, *obstructori, -oare,* adj. (Rar) Care obstruează; obstruant. — Din fr. **obstructeur.**

OBSTRÚCŢIE, *obstrucţii,* s.f. **1.** (Med.) Astupare a lumenului unui organ tubular (trahee, bronhie, intestin, ureter etc.) ca urmare a unui proces, a unui obstacol situat în interiorul organului sau a unei compresiuni exagerate exercitate din afară; ocluzie, obliterare, obliteraţie. ✧ *Obstrucţie intestinală* = ocluzie intestinală. **2.** Tactică folosită în unele parlamente pentru a împiedica, prin prelungirea artificială a discuţiilor, desfăşurarea unei dezbateri, a unei acţiuni, a unui proces sau luarea unei hotărâri; *p. ext.* opoziţie înverşunată. ✦ Act nereglementar comis în unele discipline sportive (fotbal, handbal etc.), prin care un apărător încearcă să împiedice pe atacantul advers să ajungă mingea, fără ca el însuşi să încerce să o joace. ✦ Acţiune nereglementară prin care un boxer încearcă să-şi împiedice adversarul să lovească. — Din fr. **obstrucion,** lat. **obstructio.**

OBSTRUCŢIONÁ, *obstrucţionez,* vb. I. **1.** Refl. (Med.; despre lumenul organelor tubulare) A suferi o obstrucţie (**1**). **2.** Intranz. A face obstrucţie (**2**) la... **3.** Tranz. (La fotbal, handbal etc.) A împiedica pe atacantul advers să ajungă la minge, fără a juca. [Pr.: *-ţi-o-*] — De la **obstrucţie.**

OBSTRUCŢIONÍSM s.n. Atitudine a celor care folosesc sistematic obstrucţia (**2**). [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **obstructionnisme.**

OBSTRUCŢIONÍST, -Ă, *obstrucţionişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine obstrucţionismului, privitor la obstrucţionism. **2.** S.m. şi f. Persoană care practică obstrucţionismul. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **obstructionniste.**

ÓBŞTE, *obşti,* s.f. **1.** (Înv. şi pop.) Colectivitate, comunitate, populaţie, popor; *p. ext.* masă mare de oameni, gloată, mulţime; obştime. ✧ *De obşte* = **a)** loc. adj. care priveşte sau interesează pe toţi, care aparţine tuturor; comun, general, public; **b)** loc. adv. împreună, fără excepţie, deopotrivă; **c)** loc. adv. în mod obişnuit, de obicei; **d)** loc. adv. pretutindeni, peste tot. **2.** (Înv.) Spec. Comunitate a călugărilor de la o mănăstire; *p. ext.* chinovie. **3.** (Înv.) Obştească adunare; *p. ext.* adunare, consiliu. **4.** Formă de organizare socială specifică orânduirii feudale, care face legătura între aceasta şi orânduirile anterioare şi care se caracterizează prin munca în comun şi prin îmbinarea proprietăţii private cu cea colectivă. ✦ Asociaţie, întovărăşire. [Var.: **óbştie** s.f.] — Din sl. **obĭštije.**

OBŞTÉSC, -EÁSCĂ, *obşteşti,* adj. Care priveşte poporul, care aparţine poporului; *p. ext.* comun, general, colectiv, public. ✧ (Înv.) *Obştească Adunare* = organ legislativ suprem în Ţările Române, Adunare Naţională; *p. ext.* consiliu consultativ. ✧ Expr. *A-şi da obştescul sfârşit* = a muri. ✦ (Înv.) Unanim. — **Obşte** + suf. *-esc.*

OBŞTÉŞTE adv. (Înv.) Din punct de vedere obştesc; având în vedere interesul comun, colectiv; în general; îndeobşte. — **Obşte** + suf. *-eşte.*

OBŞTÍ, *obştesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A vesti, a înştiinţa, a anunţa tuturor. — Din sl. **obĭštiti** sau din **obşte.**

ÓBŞTIE s.f. v. **obşte.**

OBŞTÍME s.f. (Înv.) Obşte (**1**). — **Obşte** + suf. *-ime.*

OBŞTÍRE, *obştiri,* s.f. (Înv.) Acţiunea de *a obşti* şi rezultatul ei; înştiinţare, anunţare. — V. **obşti.**

OBTURÁ, *obturez,* vb. I. Tranz. A astupa (temporar), a înfunda, a închide (o deschizătură, un tub, un vas, o arteră sangvină etc.). — Din fr. **obturer.**

OBTURÁNT, -Ă, *obturanţi, -te,* adj. Care obturează. — **Obtura** + suf. *-ant.*

OBTURÁRE, *obturări,* s.f. Acţiunea de *a obtura* şi rezultatul ei; astupare, închidere, obturaţie. — V. **obtura.**

OBTURÁT, -Ă, *obturaţi, -te,* adj. (Despre deschizături, tuburi, *p. ext.* vase sangvine) Care este astupat (temporar); înfundat. — V. **obtura.**

OBTURATÓR, *obturatoare,* s.n. Dispozitiv utilizat în scopul micşorării secţiunii de trecere a unui material fluid sau pulverulent, a unui fascicul de lumină printr-o deschidere etc. ✧ *Obturator fotografic* = dispozitiv mecanic montat pe un aparat fotografic, având drept scop să oprească sau să permită căderea luminii pe placa sau pe filmul fotografic. — Din fr. **obturateur.**

OBTURÁŢIE, *obturaţii,* s.f. Obturare. ✦ (Med.) Închidere, astupare a unui orificiu sau a unei cavităţi. ✧ *Obturaţie dentară* = umplere a unei carii dentare cu o materie solidă. — Din fr. **obturation.**

OBTÚZ, -Ă, *obtuzi, -e,* adj. **1.** (În sintagma) *Unghi obtuz* = unghi mai mare de 90 de grade. **2.** Fig. (Despre minte; *p. ext.* despre oameni) Care pricepe greu; redus, mărginit. — Din fr. **obtus.**

OBTUZITÁTE, *obtuzităţi,* s.f. Lipsă de înţelegere sau de pătrundere, îngustime de vederi, mărginire spirituală; prostie, tâmpenie, obtuziune. — **Obtuz** + suf. *-itate.*

OBTUZIÚNE, *obtuziuni,* s.f. (Rar) Obtuzitate. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **obtusion.**

OBTUZÚNGHI adj. v. **obtuzunghic**.

OBTUZÚNGHIC, *obtuzunghice,* adj. (În sintagma) *Triunghi obtuzunghic* = triunghi care are un unghi obtuz. [Var.: **obtuzúnghi** adj.] — **Obtuz** + **unghi** (după fr. *obtusangle).*

OBŢÍNE, *obţín,* vb. III. Tranz. A dobândi, a primi, a căpăta (ceva); a reuşi să ajungă la..., a realiza ceva. — Din fr. **obtenir,** lat. **obtinere** (după *ţine).*

OBŢÍNERE, *obţineri,* s.f. Acţiunea de *a obţine* şi rezultatul ei; dobândire, primire. — V. **obţine.**

OBÚZ, *obuze,* s.n. Proiectil de artilerie. [Pl. şi: (înv.) *obuzuri*] — Din fr. **obus.**

OBUZIÉR, *obuziere,* s.n. Gură de foc de artilerie asemănătoare cu tunul, care trage cu traiectorii foarte curbe pentru a lovi obiective situate în spatele unor obstacole înalte. [Pr.: *-zi-er*] — Din fr. **obusier.**

OBVERSIÚNE, *obversiuni,* s.f. Operaţie logică prin care dintr-o propoziţie, prin schimbarea calităţii şi înlocuirea predicatului cu contradictoriul său, obţinem o nouă propoziţie echivalentă cu prima. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **obversion.**

OCÁ, *ocale,* s.f. Veche unitate de măsură pentru capacităţi şi greutăţi, egală cu circa un litru (sau un kilogram) şi un sfert; *p. ext.* cantitate de marfă, de obiecte etc. egală cu această unitate de măsură; vasul cu care se măsoară. ✧ *Oca mică* = măsură falsă, mai mică decât cea legală. ✧ Expr. *A prinde* (pe cineva) *cu ocaua mică* = a prinde (pe cineva) cu o minciună, cu o faptă necinstită. [Pl. şi: *oca, ocă.* — Var.: (înv. şi reg.) **ócă** s.f.] — Din tc. **okka.**

OCÁRĂ, *ocări,* s.f. (Pop.) Vorbă sau faptă care mustră, ceartă, ruşinează pe cineva; ocărâre; umilire, înfruntare; defăimare, jignire, insultă; situaţie ruşinoasă, dezonorantă în care se află cineva; ruşine, dezonoare. ✧ Loc. adj. *De ocară* = compromiţător, jignitor, ruşinos. ✧ Expr. *A ajunge* sau *a (se) face, a fi, a (se) lăsa, a rămâne de râs şi de ocară* = a ajunge (sau a se face, a fi etc.) demn de dispreţ, de batjocură; a (se) compromite. (Rar) *A da de ocară cu...* = a (se) face de râs cu... — Din **ocărî** (derivat regresiv).

OCARÍNĂ, *ocarine,* s.f. Instrument muzical popular de suflat, de dimensiuni mici, din argilă arsă, în formă ovală şi cu mai multe găuri, care emite sunete asemănătoare cu cele ale fluierului. — Din it., fr. **ocarina.**

OCÁZIE, *ocazii,* s.f. **1.** Situaţie, împrejurare care provoacă, permite sau uşurează săvârşirea unei acţiuni; prilej, moment favorabil. ✧ *De ocazie* = **a)** loc. adj. potrivit numai pentru o anumită împrejurare; deosebit, de circumstanţă; **b)** loc. adj. şi adv. (ivit) întâmplător; cumpărat sau vândut din întâmplare (şi de obicei avantajos). ✧ Loc. vb. *A da ocazie la* (sau, înv., *de*)... = a da loc, a ocaziona, a prilejui. ✧ Expr. *Cu altă ocazie* = cu alt prilej, altă dată. ✦ Eveniment deosebit, festivitate. **2.** (Concr.) Mijloc de transport, de obicei găsit din întâmplare. [Var.: (înv.) **ocaziúne** s.f.] — Din fr. **occasion,** germ. **Okasion,** lat. **occasio, -onis.**

OCAZIONÁ, *ocazionez,* vb. I. Tranz. A pricinui, a prilejui, a cauza, a provoca (ceva cuiva). [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **occasionner.**

OCAZIONÁL, -Ă, *ocazionali, -e,* adj. **1.** Care are loc cu prilejul unui anumit eveniment. **2.** Care se ivește întâmplător; accidental, de ocazie. ✧ (Adverbial) *L-a întâlnit ocazional.* [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **occasionnel.**

OCAZIONALÍSM s.n. Doctrină conform căreia nu există cauză eficientă în afară de Dumnezeu, cauzele naturale fiind doar cauze ocazionale ce acționează prin providența divină. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **occasionnalisme.**

OCAZIÚNE s.f. v. **ocazie.**

ÓCĂ s.f. v. **oca.**

OCĂÍ, pers. 3 *ócăie,* vb. IV. Intranz. (Rar) A măcăi. — Formație onomatopeică.

OCĂÍT s.n. (Rar) Măcăit. — V. **ocăi.**

OCĂRÁRE, *ocărări,* s.f. Acțiunea de *a ocărî* și rezultatul ei; ocară, mustrare, dojană. — V. **ocărî.**

OCĂRÂTÓR, -OÁRE, *ocărâtori, -oare,* adj. Care jignește, insultă, ofensează. — **Ocărî** + suf. *-tor.*

OCĂRÍ vb. IV v. **ocărî.**

OCĂRÎ́, *ocărăsc,* vb. IV. Tranz. **1.** A mustra, a certa, a dojeni. **2.** A vorbi de rău, a defăima, a denigra. [Var.: (înv. și pop.) **ocărí** vb. IV] — Din sl. **ocarjati.**

OCÂRMUÍ, *ocârmuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A cârmui, a conduce, a guverna; a administra. [Var.: **otcârmuí** vb. IV] — Cf. sl. o c r ŭ m i t i.

OCÂRMUÍRE, *ocârmuiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a ocârmui* și rezultatul ei; cârmuire, conducere, guvernare; administrare. ✦ P. ext. Organ de conducere, de administrație; guvern. — V. **ocârmui.**

OCÂRMUÍT, -Ă, *ocârmuiți, -te,* adj. (Înv.) Care este condus, guvernat, administrat (de cineva). — V. **ocârmui.**

OCÂRMUITÓR, -OÁRE, *ocârmuitori, -oare,* adj., s.m. și f. (Înv.) (Persoană) care conduce un stat, o instituție etc.; cârmuitor. [Pr.: *-mu-i-*] — **Ocârmui** + suf. *-tor.*

OCCIDÉNT s.n. Apus[1] (**2**), vest; spațiul geografic situat la vest de un punct de referință; (cu valoare de nume propriu) lumea, totalitatea popoarelor aflate în acest spațiu (îndeosebi vestul Europei și America de Nord). — Din fr. **occident,** lat. **occidens, -ntis.**

OCCIDENTÁL, -Ă, *occidentali, -e,* adj. Care ține de occident, mai ales de Apusul Europei și de America de Nord, care are caracteristicile vieții de acolo; apusean, vestic. ✦ (Substantivat) Persoană care face parte din populația unei țări din Occident sau este originară de acolo; (la pl.) popoarele din Occident. — Din fr. **occidental,** lat. **occidentalis.**

OCCIDENTALIZÁ, *occidentalizez,* vb. I. Tranz. și refl. A da sau a căpăta caracter occidental. — Din fr. **occidentaliser.**

OCCIDENTALIZÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) occidentaliza.* — V. **occidentaliza.**

OCCIDENTALIZÁT, -Ă, *occidentalizați, -te,* adj. Care a căpătat caracter occidental. — V. **occidentaliza.**

OCCIPITÁL, -Ă, *occipitali, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Os nepereche lat, care formează partea de dinapoi și de jos a cutiei craniene. **2.** Adj. Care aparține occipitalului (**1**), care se referă la occipital. ✧ *Lobul occipital* = lobul posterior al creierului, unde sunt localizați centrii vederii. *Orificiul occipital* = orificiul circular din osul occipital, prin care trec măduva spinării și nervii spinali. — Din fr. **occipital.**

OCCIPÚT, *occipituri,* s.n. Proeminență osoasă situată în partea posterioară și inferioară a craniului, care este legată de vertebrele gâtului. — Din fr., lat. **occiput.**

OCEÁN, *oceane,* s.n. Vastă întindere de apă sărată de pe suprafața globului, delimitată de continente. ✧ *Oceanul planetar* (sau *mondial)* = totalitatea oceanelor și a mărilor, cu legătură între ele, formând o singură masă lichidă. ✦ Fig. Întindere nemărginită, noian, imensitate; mulțime nemărginită. — Din lat. **oceanus,** germ. **Ozean,** fr. **océan.**

OCEÁNIC, -Ă, *oceanici, -ce,* adj. **1.** Care aparține oceanului, privitor la ocean; care trăiește în ocean. **2.** Asemănător cu oceanul, ca de ocean. — Din fr. **océanique,** lat. **oceanicus.**

OCEANICULTÚRĂ, *oceaniculturi,* s.f. Maricultură. — **Ocean** + [mari]**cultură.**

OCEANÍDĂ, *oceanide,* s.f. Nimfă a mării, în mitologia greacă. — Din fr. **océanide.**

OCEANOGRÁF, -Ă, *oceanografi, -e,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în oceanografie. — Din fr. **océanographe.**

OCEANOGRÁFIC, -Ă, *oceanografici, -ce,* adj. Care aparține oceanografiei, privitor la oceanografie. — V. **océanographique.**

OCEANOGRAFÍE s.f. Ramură a hidrologiei care se ocupă cu studiul și descrierea științifică a oceanului planetar; oceanologie. ✦ Știință care se ocupă cu studiul influenței mediului marin asupra florei și a faunei marine de la diferite adâncimi. — V. **océanographie.**

OCEANOLÓG, -Ă, *oceanologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în oceanologie. — Din germ. **Ozeanolog.**

OCEANOLÓGIC, -Ă, *oceanologici, -ce,* adj. Referitor la oceanologie, de oceanologie. — Din fr. **océanologique.**

OCEANOLOGÍE s.f. Oceanografie. — Cf. o c e a n o g r a f i e.

OCÉL, *oceli,* s.m. Ochi[1] simplu, pe care îl au anumite artropode și viermii. — Din fr. **ocelle,** lat. **ocellus.**

OCELÓT, *oceloți,* s.m. Mamifer carnivor din familia felidelor, răspândit în America de Sud, având blana gri cu puncte roșcate, foarte apreciată *(Felix sau Leopardus pardalis).* — Din fr. **ocelot.**

OCENÁȘ s.n. v. **ocinaș.**

OCHEÁDĂ, *ocheade,* s.f. Privire (semnificativă) aruncată cuiva pe furiș; închidere intenționată a ochilor pentru a atrage atenția asupra celor spuse sau sugerate; semn cu ochiul. — Din **ochi[2]** (după fr. *oeillade).*

OCHEÁN[1], *ocheane,* s.n. Nume dat unor instrumente optice portative care măresc unghiul sub care se văd obiectele depărtate de pe suprafața Pământului, permițând o mai bună distingere a detaliilor. — Din it. **occhiale,** adaptat la cuvintele românești terminate în *-an.*

OCHEÁN[2] s.m. v. **ocheană.**

OCHEÁNĂ, *ochene,* s.f. Pește lung de 20–30 cm, cu capul mic, cu partea dorsală cenușie-albăstrie, iar cea ventrală albă și cu aripioarele roșii; babușcă *(Rutilus rutilus).* ✦ Roșioară. [Var.: (reg.) **ocheán** s.m.] — **Ochi[1]** + suf. *-ean.*

OCHELÁRI s.m. pl. Dispozitiv optic medical sau de protecție format din două lentile (fixate într-o ramă), care se pune la ochi (sprijinit pe rădăcina nasului) cu scopul de a corecta un defect de vedere, de a apăra ochii de praf, de o lumină prea puternică etc. ✦ P. ext. Dispozitiv format din două bucăți de piele prinse de curelele laterale ale căpețelei și așezate în dreptul ochilor cailor pentru a-i împiedica să vadă lateral. ✧ Expr. *A avea ochelari de cal,* se spune despre persoane mărginite, care văd lucrurile printr-o prismă prea îngustă. — Din **ochi[1]** (după lat. *ocularis).*

OCHELARÍST, -Ă, *ochelariști, -ste,* s.m. și f. (Fam.) Persoană care poartă ochelari. — **Ochelari** + suf. *-ist.*

OCHELÁRIȚĂ, *ochelarițe,* s.f. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunzele bazale dispuse în rozetă, cu flori galbene și cu fructele în formă de ochelari *(Biscutella laevigata).* — **Ochelari** + suf. *-iță.*

OCHENÍȚĂ, *ochenițe,* s.f. (Iht.) Diminutiv al lui *ocheană.* — **Ocheană** + suf. *-iță.*

OCHEȘÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *ocheșei, -ele,* adj. (Rar) Diminutiv al lui *oacheș.* ✦ (Substantivat, f. pl.; Bot.) Crăiță. [Var.: **ochișél, -eá, -ícă** adj.] — **Oacheș** + suf. *-el, -ea, -ică.*

OCHÉT, *ocheți,* s.m. Inel metalic care întărește o gaură făcută într-o pânză de navă, într-o foaie de cort etc. pentru a nu se destrăma. ✦ (Reg.) Ochi[1] (**II 4**). [Var.: **ochéț, ochéte** s.m.] — **Ochi[1]** + suf. *-eț.*

OCHÉTE s.m. v. **ochet.**

OCHÉȚ s.m. v. **ochet.**

ÓCHI[1], (**I, II 4, 7, 11, 12, III**) *ochi,* s.m., (**II 1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 13**) *ochiuri,* s.n. **I.** S.m. **1.** Fiecare dintre cele două organe ale vederii, de formă globulară, sticloase, așezate simetric în partea din față a capului omului și a unor animale; globul împreună cu orbita, pleoapele, genele; irisul colorat al acestui organ; organul vederii unui animal sau al unei insecte, indiferent de structura lui. ✧ Loc. adv. *Văzând cu ochii* = repede. *Ochi în ochi* = privindu-se unul pe altul. *Cu ochii închiși* = **a)** fără discernământ; **b)** pe dinafară, pe de rost; foarte ușor, fără dificultăți. ✧ Expr. *(A fi) numai ochi (și urechi)* = (a privi) foarte atent (la ceva). *A dormi numai cu un ochi* = a dormi ușor, neliniștit; a dormi iepurește. *Cât vezi cu ochii* (sau *cu ochiul)* = cât cuprinzi cu privirea, până la depărtări foarte mari. *A vedea cu ochii lui* = a vedea el însuși, a fi de față la o întâmplare. *A vedea cu ochii altuia* = a nu avea păreri proprii, a judeca prin prisma altuia. *A păzi* (sau *a îngriji) pe cineva ca ochii din cap* = a păzi, a îngriji etc. pe cineva cu cea mai mare atenție. *A arăta* (pe cineva sau ceva) *din ochi* = a semnala cuiva în mod discret (pe cineva sau ceva), făcând o mișcare ușoară a ochilor în direcția voită. *A iubi pe cineva* (sau *a-i fi drag* cuiva) *ca lumina ochilor* (sau *mai mult decât ochii din cap)* = a iubi (sau a fi iubit) din tot sufletul. *A i se scurge* (sau *a-i curge) cuiva ochii după cineva* (sau *după ceva)* = a se uita cu mult drag la cineva sau la ceva, a-i plăcea foarte mult cineva sau ceva, a ține mult la cineva sau la ceva. *A nu avea ochi să vezi pe cineva* = a fi supărat pe cineva, a nu putea suferi pe cineva. *A privi pe cineva cu* (sau *a avea pe cineva la) ochi buni* (sau *răi)* = a (nu) simpatiza pe cineva. *A nu vedea (lumea) înaintea ochilor* = a fi foarte supărat, a fierbe de mânie. *A da ochii* (sau *ochi) cu cineva* = a întâlni pe cineva (pe neașteptate). *A da cu ochii de cineva* (sau *de ceva)* = a vedea ceva sau pe cineva care îți iese întâmplător în cale; a zări; *A-și vedea visul cu ochii* = a-și vedea realizată o dorință. *E cu ochi și cu sprâncene* = e evident, e clar. *A i se întoarce* (cuiva) *ochii în cap* (sau *pe dos),* se zice când cineva este în agonie, când moare. *A(-și) da ochii peste cap* = **a)** a cocheta, a afecta[2]; a face fasoane; **b)** (a fi pe punctul de) a muri. *A privi cu ochii mari* = a privi atent, a fi uimit de ceea ce vede. *A pune (o armă) la ochi* sau *a lua la ochi* = a ținti, a ochi. *A lua* (pe cineva) *la ochi* = a avea bănuieli asupra cuiva, a suspecta. *A pune ochii* (pe cineva sau pe ceva) = a-i plăcea cineva sau ceva; a pune sub observație, a urmări. *A face un lucru cu ochii închiși* = a face un lucru foarte ușor, fără dificultate, fără ezitare. *Între patru ochi* = fără martori, în intimitate. *Plin ochi* = foarte plin. (Fam.) *Cu un ochi la făină și cu altul la slănină,* se spune despre cel care: **a)** se uită cruciș sau **b)** râvnește la două lucruri deodată. *(Muncește, lucrează, aleargă, se ferește, fuge etc. de ceva) de-și scoate ochii* = (muncește, lucrează etc.) cât poate, din răsputeri. **2.** Facultatea de a vedea, simțul văzului, vedere; privire, uitătură. ✧ Loc. adv. *Cu ochi pierduți* = cu privirea neconcentrată, privind în gol; în extaz. *Sub ochii noștri* =

a) sub privirea noastră; **b)** acum, în prezent. *În ochii cuiva* = după părerea cuiva, după aprecierea cuiva, în conştiinţa cuiva; în faţa cuiva. *De* (sau *pentru) ochii lumii* = de formă, pentru a salva aparenţele. ✧ Expr. *A privi cu ochi de piatră* = a privi nepăsător, rece, înmărmurit. *A avea ochi* = a se arăta priceput în a aprecia un lucru dintr-o privire. *A măsura* (sau *a judeca, a preţui* etc.) *din ochi* = a aprecia cu aproximaţie, cu privirea, însuşirea unui obiect sau a unei fiinţe; a studia, a cerceta, a analiza cu privirea ceva sau pe cineva. *A vinde* (sau *a da, a cumpăra) pe ochi* = a vinde (sau a cumpăra) apreciind cantitatea cu privirea. *A sorbi pe cineva din ochi* = a ţine foarte mult la cineva, a-l privi cu drag. *A mânca* (sau *a înghiţi) cu ochii* = a mânca cu mare poftă; a pofti. *Încotro vede cu ochii* sau *unde îl duc ochii* = indiferent unde, în orice direcţie, fără ţintă, aiurea. ✦ Fig. Putere de pătrundere, discernământ; judecată, raţiune. **3.** (La pl.) Obraz, faţă. ✧ Loc. adv. *De la ochi* sau *(verde) în ochi* = cu îndrăzneală, făţiş, fără cruţare. **II.** P. anal. **1.** S.n. Fiecare dintre spaţiile libere ale unei ferestre, în care se montează geamurile; panou de sticlă care închide fiecare dintre aceste spaţii. ✦ Mică deschizătură închisă cu sticlă, făcută într-un perete exterior, folosind la aerisirea sau la iluminarea unei încăperi. ✧ *Ochi de bou* = nume dat ferestrelor rotunde de mici dimensiuni folosite pentru iluminarea şi aerisirea podurilor, a mansardelor sau a încăperilor de serviciu ale unui edificiu. **2.** S.n. Porţiune de loc, în formă circulară, acoperită cu altceva (apă, nisip, zăpadă etc.) decât mediul înconjurător. **3.** S.n. Întindere de apă în formă circulară, în regiuni mlăştinoase, mărginită cu papură; loc unde se adună şi stagnează apa. ✦ Vârtej de apă, bulboană; copcă. **4.** S.n. şi m. Orificiu făcut într-o pânză de navă, plasă, foaie de cort, prin care se poate petrece o sfoară, o frânghie, un cablu; ocheţ. ✦ Buclă formată prin îndoirea unei sfori, a unei frânghii etc., petrecută cu un capăt prin îndoitură; laţ. ✦ Fiecare dintre golurile (simetrice) aflate între firele unei împletituri, ale unor ţesături, ale unor plase etc.; golul împreună cu firele care îl mărginesc. ✦ Fiecare dintre verigile din care se compune un lanţ; za. **5.** S.n. Orificiu circular situat pe partea superioară a unei maşini de gătit, pe care se aşază vasele pentru a le pune în contact direct cu flacăra. **6.** S.n. (Mai ales la pl.) Mâncare făcută din ouă prăjite în tigaie sau fierte fără coajă, astfel ca gălbenuşul să rămână întreg (cu albuşul coagulat în jurul lui). **7.** S.m. Complex de muguri existent pe nod la viţa-de-vie sau la subsuoara frunzelor unor plante. **8.** S.n. Despărţitură într-o magazie, într-un hambar etc.; boxă. **9.** S.n. Fiecare dintre petele colorate de pe coada păunului. **10.** S.n. Particulă rotundă de grăsime care pluteşte pe suprafaţa unui lichid. **11.** S.m. (În sintagmele) *Ochi magic* = tub electronic cu ecran fluorescent, care se foloseşte în special la aparatele de recepţie radiofonică sau radiotelegrafică, ca să arate în ce măsură este realizat acordul pe lungimea de undă dorită; indicator de acord. **12.** S.m. Fiecare dintre punctele de pe zaruri, cărţi de joc etc. **13.** S.n. Fig. Pată de lumină, licărire, punct strălucitor. **III.** S.m. Compuse: *ochi-de-pisică* = **a)** disc de sticlă sau de material plastic (montat într-o garnitură de metal) care reflectă razele de lumină proiectate asupra lui şi care este folosit ca piesă de semnalizare la vehicule sau la panourile fixe de pe şosele; **b)** varietate de minerale care, şlefuite într-un anumit mod, capătă o luminozitate neobişnuită; *ochi-de-ciclop* = fereastră specială care separă acustic încăperile unui studio, permiţând însă o vizibilitate bună; *ochiul-boului* = **a)** (Bot.) nume dat mai multor plante din familia compozeelor, cu inflorescenţe mari, albe sau viu colorate; **b)** (Ornit.) pitulice; *ochiul-lupului* = **a)** plantă erbacee cu flori mici albastre şi cu fructe nucule *(Lycopsis arvensis);* **b)** plantă erbacee cu tulpina ramificată şi cu florile dispuse în formă de spice *(Plantago indica); ochii-păsăruicii* = **a)** plantă erbacee cu frunze lanceolate şi cu flori albastre, albe sau roşii *(Myosotis palustris);* **b)** nu-mă-uita; *ochiul-şarpelui* = **a)** plantă erbacee cu frunze mici în formă de rozetă, acoperite cu peri albi mătăsoşi, cu flori albastre, rar albe, plăcut mirositoare *(Eritrichium nanum);* **b)** mică plantă erbacee cu frunze păroase şi cu flori mici, albastre închis *(Myosotis arvensis); ochii-şoricelului* = **a)** mică plantă erbacee cu tulpini roşietice, cu frunzele bazale dispuse în rozetă, cu flori alburii, rareori liliachii *(Saxifraga adscendens);* **b)** nu-mă-uita; *ochiul-soarelui* = vanilie sălbatică; *ochiul-păunului* = fluture de noapte care are pe aripi pete rotunde, colorate, asemănătoare cu cele de pe coada păunului *(Saturnia pyri); Ochiul-Taurului* = numele unei stele din constelaţia Taurului; *ochi-de-tigru* = varietate de cuarţ galben sau brun-roşcat cu irizaţii determinate de incluziuni foarte mici de fier, mică sau azbest. [Pl. şi: (**II, 4**) *ochiuri*] — Lat. **oc(u)lus.**

OCHÍ[2], *ochesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A potrivi o armă la ochi pentru ca proiectilul să nimerească ţinta; a fixa linia de ochire a unei arme; a lua ţinta, a ţinti. ✦ Tranz. A ţinti pe cineva sau ceva cu o armă; *p. ext.* a lovi ţinta cu un proiectil. **2.** Tranz. A urmări, a fixa cu privirea, a descoperi pe cineva (printre mai multe persoane) cu o anumită intenţie; a(-şi) pune ochii pe cineva. ✦ A remarca, a observa (dintr-un grup mai mare) un obiect necesar (pentru a şi-l însuşi sau a se folosi de el); a-şi fixa privirea asupra unui obiect. ✦ A privi cu insistenţă, cu atenţie, cu interes; a cerceta. ✦ A distinge cu privirea, a zări, a observa. ✦ A cerceta cu privirea, a scruta. **3.** Refl. unipers. (Reg.; despre întinderi acoperite de zăpadă) A face din loc în loc pete, ochiuri (negre sau de verdeaţă) prin topirea zăpezii. — Din **ochi**[1].

OCHIÓS, -OÁSĂ, *ochioşi, -oase,* adj. (Fam.; despre persoane) Cu ochi[1] mari, frumoşi. ✦ (Reg.) Frumos, chipeş, arătos. — **Ochi**[1] + suf. *-os.*

OCHÍRE, *ochiri,* s.f. Acţiunea de *a ochi*[2] şi rezultatul ei; cercetare rapidă, sumară; privire, ocheadă, ochit. ✦ Totalitatea operaţiilor care se execută pentru a aduce ţeava unei guri de foc într-o poziţie care să permită trimiterea proiectilului la ţintă. — V. **ochi**[2].

OCHIŞÉL, -EÁ, -ÍCĂ adj. v. **ocheşel.**

OCHIŞÓR, *ochişori,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *ochi*[1] (**I 1**). **2.** (Bot.) Scânteiuţă. — **Ochi**[1] + suf. *-işor.*

OCHÍT, *ochituri,* s.n. Ochire. — V. **ochi**[2].

OCHITÓR, *ochitori,* s.m. Persoană care ocheşte cu arma; ţintaş. ✦ Militar care execută ochirea la gurile de foc de artilerie. — **Ochi**[2] + suf. *-tor.*

OCHITÚRĂ, *ochituri,* s.f. Privire, căutătură din ochi[1]. — **Ochi**[2] + suf. *-tură.*

OCHIULÉŢ, *ochiuleţe,* s.n. Diminutiv al lui *ochi*[1]. — **Ochi**[1] + suf. *-uleţ.*

OCINÁŞ, *ocinaşe,* s.n. (Înv. şi reg.) Rugăciunea „Tatăl nostru"; *p. gener.* (la pl.) rugăciune (care se spune dimineaţa sau seara). [Var.: **ocenáş** s.n.] — Din sl. **otĭčĭ našĭ.**

ÓCINĂ, *ocini,* s.f. (În Evul Mediu, în Ţara Românească şi Moldova.) Bucată de pământ stăpânită cu drept ereditar. ✦ P. ext. Loc de baştină. — Din sl. **otĭcina.**

OCITÓCIC, -Ă, *ocitocici, -ce,* adj., s.n. (Farm.) (Substanţă) care are acţiune stimulatorie asupra contracţiei musculaturii uterine. — Din fr. **ocytocique.**

OCITOCÍNĂ, *ocitocine,* s.f. Substanţă cu acţiune stimulentă asupra contracţiei musculaturii uterine, secretată ca hormon de lobul hipofizar posterior. — Din fr. **ocytocine.**

OCLÚZIE s.f. v. **ocluziune.**

OCLUZIÚNE, *ocluziuni,* s.f. **1.** Închidere, astupare a unui orificiu, a unei conducte etc. în scopul opririi unui fluid care trece prin conducta respectivă. **2.** Bulă de gaz rămasă în interiorul unei piese metalice după turnarea acesteia. **3.** (Med.; în sintagma) *Ocluzie intestinală* = oprire incompletă sau completă, bruscă ori progresivă, a tranzitului intestinal; obstrucţie intestinală, încurcătură de maţe. **4.** (Fon.) Mişcare articulatorie care constă din închiderea canalului fonator (prin apropierea buzelor, a limbii de palat etc.) şi care are ca rezultat întreruperea scurgerii curentului de aer. [Pr.: *-zi-u-*. — Var.: **oclúzie** s.f.] — Din fr. **occlusion.**

OCLUZÍV, -Ă, *ocluzivi, -e,* adj. (În sintagma) *Consoană ocluzivă* (şi substantivat, f.) = consoană care se articulează printr-o ocluziune a canalului fonator, urmată de o explozie; consoană explozivă. [Scris şi: *oclusiv*] — Din fr. **occlusive.**

OCNÁŞ, *ocnaşi,* s.m. (În trecut) Om condamnat la muncă silnică într-o ocnă; *p. gener.* puşcăriaş. — **Ocnă** + suf. *-aş.*

ÓCNĂ, *ocne,* s.f. **1.** Mină (mai ales de sare); salină. ✧ Expr. (Adverbial) *Sărat ocnă* = foarte sărat, prea sărat. **2.** Închisoare pentru cei condamnaţi la muncă silnică în saline; *p. gener.* închisoare, puşcărie. ✦ Pedeapsă executată într-o astfel de închisoare. — Din sl. **okno** „fereastră".

OCNÍRE, *ocniri,* s.f. Formare accidentală, în cursul săpăturii unor găuri de sondă, a unei cavităţi neregulate, ca urmare a dezagregării rocii în contact cu fluidul. — Din **ocnă.**

ÓCNIŢĂ, *ocniţe,* s.f. (Pop.) **1.** Diminutiv al lui *ocnă* (**1**). **2.** Adâncitură într-o sobă de zid, în cuptorul sau în pereţii caselor ţărăneşti, în care se păstrează diferite obiecte; firidă, nişă. ✦ Firidă mică făcută ca element decorativ în partea exterioară a zidului unei clădiri. **3.** Groapă adâncă; hrubă. **4.** (Reg.) Schelet de pari în formă de prismă triunghiulară cu două laturi deschise, pe care se întind cerealele cosite sau secerate ca să se usuce; acoperiş de scânduri sprijinit pe ţăruşi, sub care se întind snopii de cereale în acelaşi scop. [Pl. şi: *ocniţi*] — **Ocnă** + suf. *-iţă.*

OCÓL, (**1**) *ocoluri,* (**2, 3, 4, 5, 6**) *ocoale,* s.n. **1.** Mişcare în jurul unui punct fix sau de jur-împrejurul unui loc; deplasare în spaţiu care nu urmează calea cea mai dreaptă; înconjur, ocolire, ocoleală, ocoliş. ✧ Loc. adj. *De ocol* = care ocoleşte; ocolit, indirect. ✧ Loc. vb. *A da* (cuiva sau la ceva) *ocol* = a ocoli (pe cineva sau ceva), a merge de jur-împrejur. ✦ Fig. Digresiune. ✧ Loc. adv. *Fără ocol* = fără ezitare, fără menajamente; direct. ✦ (Concr.) Cotitură, cot. **2.** (Înv.) Linie care delimitează un spaţiu; *p. ext.* spaţiul delimitat, cuprins. ✦ Perimetru, circumferinţă. **3.** (Concr.) Gard făcut în jurul unui loc; împrejmuire, îngrăditură; *p. ext.* loc îngrădit (uneori acoperit), unde se închid vitele, oile etc.; obor, ţarc. **4.** (Reg.) Curte, ogradă. **5.** (Rar) Spaţiu, loc liber. **6.** (Înv.) Unitate administrativă (judiciară, agricolă) de judeţ sau de ţinut, de oraş sau de sat; sediul ei; *p. ext.* instituţie care conducea una dintre aceste forme de împărţire administrativă. ✧ *Ocol silvic* = unitate silvică administrativă, împărţită pe brigăzi şi cantoane, prin care se organizează şi se execută lucrările de cultură, de refacere, de protecţie şi de pază a pădurilor, ocrotirea şi valorificarea vânatului şi a peştelui din apele de munte. — Din bg., rus. **okol.**

OCOLÁŞ, (**1**) *ocolaşe,* s.n., (**2**) *ocolaşi,* s.m. **1.** S.n. (Rar) Diminutiv al lui *ocol.* **2.** S.m. (Înv.) Conducătorul administrativ al unui ocol (**6**). — **Ocol** + suf. *-aş.*

OCOLEÁLĂ, *ocoleli,* s.f. Ocol, ocolire. — **Ocoli** + suf. *-eală.*

OCOLÍ, *ocolesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi intranz. A străbate o distanţă făcând un ocol; a merge de jur-împrejur, a înconjura. ✦ (Pop.) A cutreiera, a colinda. ✦ Tranz. A evita să atingi sau să loveşti pe cineva sau ceva, ferindu-te într-o parte, făcând un mic ocol. ✦ Intranz. Fig. A spune ceva cu înconjur, a divaga. ✧ Loc. adv. *Pe ocolite* = pe departe, indirect. ✦ Tranz. A evita să întâlneşti pe cineva sau ceva. ✦ Tranz. Fig. A lăsa ceva (în mod intenţionat) deoparte; a ignora. **2.** Tranz. (Înv. şi pop.) A pune gard împrejurul unui loc; a împrejmui, a îngrădi. ✦ Fig. (Înv. şi reg.) A apăra,

a proteja, a ocroti. ✦ (Înv. și reg.) A încercui din toate părțile, a împresura, a asedia. — Din **ocol.**

OCOLÍRE, *ocoliri,* s.f. Acțiunea de *a ocoli* și rezultatul ei; ocol, ocoleală. — V. **ocoli.**

OCOLÍȘ, *ocolișuri,* s.n. **1.** Ocol (**1**), înconjur. ✦ Fig. Divagație. ✧ Loc. adv. *Cu ocolișuri* = pe ocolite, vag, indirect. *Fără ocoliș* (sau *ocolișuri)* = direct, pe față. **2.** (Înv.) Perimetru, circumferință. — **Ocol** + suf. *-iș.*

OCOLÍT, -Ă, *ocoliți, -te,* adj. Care se abate din drumul drept, care face ocoluri sau cotituri; care înconjoară. ✦ Fig. Care este făcut sau spus cu înconjur, pe departe. ✧ Expr. *Pe căi ocolite* = prin mijloace indirecte, nerecomandabile, prin subterfugii. — V. **ocoli.**

OCOLITÓR, -OÁRE, *ocolitori, -oare,* adj. Care ocolește. — **Ocoli** + suf. *-tor.*

OCROTÍ, *ocrotesc,* vb. IV. Tranz. A lua sub paza sa; a apăra, a proteja; a ajuta, a sprijini. — Din sl. **okrotiti** „a îmblânzi".

OCROTÍRE s.f. Acțiunea de *a ocroti* și rezultatul ei; apărare, protejare, sprijin, ajutor. ✧ *Ocrotirea sănătății* = complex de măsuri stabilite de stat pentru prevenirea bolilor, întărirea și refacerea sănătății, prelungirea vieții și a capacității de muncă a oamenilor. *Ocrotirea naturii* = acțiune organizată de stat, de o instituție științifică națională sau internațională în scopul utilizării raționale, al conservării și al reproducerii resurselor naturale. ✦ Adăpost, azil. — V. **ocroti.**

OCROTITÓR, -OÁRE, *ocrotitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care ocrotește, apără, protejează, ajută; protector. — **Ocroti** + suf. *-tor.*

ÓCRU s.n., adj. invar. **1.** S.n. Varietate de argilă de culoare galbenă, roșie, brună etc., formată din hidroxizi de fier și folosită ca pigment la fabricarea unor vopsele. **2.** S.n. Vopsea preparată din ocru (**1**). **3.** Adj. invar. Culoare galbenă-brună. **4.** S.n. Culoare ocru (**3**). — Din fr. **ocre.**

OCTACÓRD, -Ă, *octacorzi, -de,* adj., s.n. (Muz.) **1.** Adj. Care are opt coarde. **2.** S.n. Liră cu opt coarde. — Din fr. **octacorde.**

OCTAÉDRIC, -Ă, *octaedrici, -ce,* adj. Care are formă de octaedru. — Din fr. **octaédrique.**

OCTAÉDRU, *octaedre,* s.n. Poliedru cu opt fețe. — Din fr. **octaèdre.**

OCTÁL adj. (În sintagma) *Sistem de numerație octal* = sistem de numerație a cărei bază este cifra opt. — Din fr. **octale.**

OCTÁN, *octani,* s.m. Hidrocarbură saturată din seria parafinelor, care există în mai multe forme izomere. — Din fr. **octane,** germ. **Oktan.**

OCTÁNIC, -Ă, *octanici, -ce,* adj. (Despre parametri) Care caracterizează rezistența la detonație a benzinelor. ✦ *Cifră octanică* = cifră care indică rezistența la explozie a unui combustibil lichid folosit în unele motoare cu ardere internă. — **Octan** + suf. *-ic.*

OCTÁNT, *octante,* s.n. **1.** Instrument de navigație maritimă și aeriană sau care servește la măsurarea înălțimii aștrilor, a distanțelor lor unghiulare etc. **2.** A opta parte din circumferința unui cerc sau dintr-o suprafață circulară. ✦ Fiecare dintre cele opt porțiuni din suprafața unui corp sferic, determinate de trei planuri perpendiculare care se intersectează în centrul corpului. — Din fr. **octant.**

OCTATLÓN, *octatloane,* s.n. Probă combinată de atletism pentru juniori, alcătuită din opt probe de alergări, sărituri și aruncări. — **Octet** + [penta]**tlon.**

OCTATLONÍST, -Ă, *octatloniști, -ste,* s.m. și f. Sportiv care participă la probele de octatlon. — **Octatlon** + suf. *-ist.*

OCTÁVĂ, *octave,* s.f. Interval între două sunete ale gamei la distanță de opt trepte. ✦ Strofă alcătuită din opt versuri endecasilabice, dintre care primele șase cu rimă încrucișată, iar ultimele două cu rimă împerecheată, folosită, mai ales în poezia italiană, spaniolă și portugheză. — Din fr. **octave.**

OCTAVÍN, *octavine,* s.n. Flaut mic care emite sunete cu o octavă mai sus decât cele obișnuite. — Din fr. **octavin.**

OCTÉT, *octete, s.n., octeți,* s.m. **1.** S.n. Formație compusă din opt persoane (instrumentiști sau cântăreți) care execută împreună o lucrare muzicală; lucrare muzicală scrisă pentru această formație. **2.** S.n. (Chim.) Ansamblu format din opt electroni în stratul periferic al unui atom. **3.** S.m. (Inform.) Combinație de opt biți folosit pentru exprimarea capacității de memorie. — Din germ. **Oktett,** fr. **octet.**

OCTOCORALIÉR, *octocoralieri,* s.m. (La pl.) Subclasă de celenterate antozoare marine coloniale cu opt tentacule; (și la sg.) animal din această subclasă. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **octocoralliaire.**

OCTÓDĂ, *octode,* s.f. Tub electronic cu un anod, un catod și șase grile, folosit de obicei ca schimbător de frecvență în radioreceptoare. — Din fr. **octode.**

OCTOFÓR, *octofori,* s.m. (În Antichitate) Purtător de litieră. — Din lat. **octophoros.**

OCTOGENÁR, -Ă, *octogenari, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care a atins (sau a depășit) vârsta de optzeci de ani. — Din fr. **octogénaire.**

OCTOGÓN, -Ă, *octogoni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Poligon cu opt laturi. **2.** (Înv.) Adj. Octogonal. — Din fr. **octogone.**

OCTOGONÁL, -Ă, *octogonali, -e,* adj. (Despre poligoane) Care are opt laturi; octogon (**2**). — Din fr. **octogonal.**

OCTOÍH, *octoihuri,* s.n. Principala carte de cântări a cultului vechi ortodox, organizând prin prisma celor opt moduri bizantine slujbele care au loc într-o săptămână; fiecare dintre cântările cuprinse în această carte. [Acc. și: *octóih.* — Var.: **ohtoíc** s.n.] — Din sl. **oktoihŭ.**

OCTÓMBRIE s.m. A zecea lună a anului, care urmează după septembrie; brumar, brumărel. [Var.: **octómvrie,** (pop.) **octómvre** s.m.] — Din sl. **oktovrii.**

OCTÓMVRE s.m. v. **octombrie.**

OCTÓMVRIE s.m. v. **octombrie.**

OCTOPÓD, -Ă, *octopozi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre animale) Care are opt picioare sau tentacule. **2.** S.n. (La pl.) Ordin de moluște cefalopode, care cuprinde animale cu opt tentacule în jurul capului, purtătoare de ventuze; (și la sg.) animal din acest ordin. — Din fr. **octopode.**

OCTOSILÁB, *octosilabe,* s.n. Vers de opt silabe. — Din fr. **octosyllabe.**

OCTOSILÁBIC, -Ă, *octosilabici, -ce,* adj. Care are opt silabe. — Din fr. **octosyllabique.**

OCTUPLÉT, *octupleți,* s.m. Fiecare dintre cei opt gemeni. — **Octuplu** + suf. *-et.*

OCTÚPLU, -Ă, *octupli, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. De opt ori mai mare sau mai mult în raport cu cantitatea dată. **2.** S.n. Mulțime, grup compus din opt unități. — Din fr. **octuple.**

OCULÁR, -Ă, *oculari, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care ține de ochi[1], privitor la ochi[1], al ochiului[1]. ✧ *Martor ocular* = persoană care a văzut cum s-a petrecut un fapt. **2.** S.n. Sistem optic convergent sau divergent alcătuit dintr-o lentilă sau dintr-un grup de lentile ale unui instrument optic, care servește la observarea imaginii date de obiectivul microscopului, al lunetei etc. — Din fr. **oculaire,** lat. **ocularius.**

OCULÁȚIE, *oculații,* s.f. Sistem de altoire printr-un singur mugur, scos cu o porțiune de lemn și de coajă, care se introduce sub scoarța portaltoiului. — Din germ. **Okulation.**

OCULÍST, -Ă, *oculiști, -ste,* s.m. și f. Oftalmolog. — Din fr. **oculiste.**

OCULÍSTIC, -Ă, *oculistici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. (Rar) De ochi[1]. **2.** S.f. (Fam.) Oftalmologie. — Din fr. **oculistique.**

OCULOMOTÓR, -OÁRE, *oculomotori, -oare,* adj., s.m. (Anat.) (Mușchi, nerv) care controlează mișcarea globului ocular. — Din fr. **oculomoteur.**

OCÚLT, -Ă, *oculți, -te,* adj. **1.** Care aparține ocultismului, privitor la ocultism, de ocultism; ocultist (**2**), ocultistic (**1**). ✦ *Științe oculte* = doctrine și practici prezentând un caracter ezoteric și care au ca obiect fenomene tainice, supranaturale inaccesibile cunoașterii obișnuite. **2.** Ascuns[2], tainic, misterios. ✦ (Adverbial) Pe ascuns[1], în taină. — Din fr. **occulte.**

OCULTÁ, *ocultez,* vb. I. Tranz. (Livr.) **1.** (Astron.) A suferi o ocultație. **2.** A face mai puțin vizibil un semnal luminos, interpunând un ecran. **3.** A ascunde vederii, a face să dispară. **4.** Fig. A ascunde ceva, a trece sub tăcere; a disimula. — Din fr. **occulter.**

OCULTÁȚIE, *ocultații,* s.f. **1.** Eclipsare temporară a unui astru datorată interpunerii între el și observator de pe Pământ a unui alt corp ceresc. **2.** (Mar.) Acoperire temporară a luminii unui far prin interpunerea unui ecran. ✦ (În sintagma) *Lumină de ocultație* = lumină intermitentă (a farului, a geamandurii). — Din fr. **occultation.**

OCULTÍSM s.n. Doctrină ezoterică potrivit căreia există forțe invizibile care animă întregul univers, cunoscute prin alchimie și parapsihologie și captate prin intermediul inițiaților, privilegiaților, prin hipnoză, spiritism etc. — Din fr. **occultisme.**

OCULTÍST, -Ă, *ocultiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care practică ocultismul. **2.** Adj. Ocult (**1**). — Din fr. **occultiste.**

OCULTÍSTIC, -Ă, *ocultistici, -ce,* adj., s.f. (Rar) **1.** Adj. Ocult (**1**). **2.** S.f. Ocultism. — **Ocult** + suf. *-istic.*

OCUPÁ, *ocúp,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A pune stăpânire pe..., a lua în stăpânire cu forța armată un teritoriu, un oraș etc.; a cuceri. **2.** A lua (temporar) în stăpânire, a avea în folosință un imobil, un spațiu locativ. ✦ A se întinde pe o suprafață, a se situa. ✦ A reține, a rezerva. **3.** A lua în primire, a deține un post, o funcție etc. ✦ Fig. A deține un loc într-o ierarhie. **II.** Refl. **1.** A lucra într-un anumit domeniu, a avea drept ocupație sau profesie; a se îndeletnici cu... ✦ (Cu determinări introduse prin prep. „de") A se consacra unei preocupări temporare. ✦ Tranz. (Înv.) A preocupa, a absorbi. **2.** A se interesa, a se îngriji de cineva sau de ceva; a acorda atenție deosebită. — Din lat. **occupare,** fr. **occuper.**

OCUPÁNT, -Ă, *ocupanți, -te,* s.m. și f. (Adesea adjectival) Stat care (prin forțele sale armate) ia în stăpânire un teritoriu, un oraș străin etc. ✦ P. ext. Persoană care are sau ia (temporar) în posesiune ceva; ocupator. — Din fr. **occupant.**

OCUPÁRE, *ocupări,* s.f. Acțiunea de *a (se) ocupa* și rezultatul ei. — V. **ocupa.**

OCUPARISÍ, *ocuparisesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv.) A (se) ocupa. — **Ocupa** + suf. *-arisi.*

OCUPÁT, -Ă, *ocupați, -te,* adj. **1.** (Despre un teritoriu; un oraș etc.) Cucerit de o armată străină; stăpânit de o putere străină; **2.** (Despre bunuri mobile sau imobile) Stăpânit, deținut (temporar) de cineva; pe (sau în) care stă cineva. ✦ (Despre posturi) Luat în primire, deținut de cineva. **3.** (Despre persoane) Care are mult de lucru, cu multe treburi; preocupat, absorbit; prins. — V. **ocupa.**

OCUPATÓR, -OÁRE, *ocupatori, -oare,* s.m. și f. (Neobișnuit) Ocupant. — **Ocupa** + suf. *-tor.*

OCUPÁȚIE, *ocupații,* s.f. **1.** Ocuparea temporară de către forțele armate ale unui stat, a unei părți sau a totalității teritoriului altui stat, fără ca prin aceasta statul ocupant să dobândească drepturi suverane asupra celui ocupat; cucerire. ✧ Loc. adj. *De ocupație* = (despre forțe armate) care ocupă temporar un teritoriu, o

localitate străină. ✦ (Jur.) Luare în stăpânire, în posesiune; dobândire a unei proprietăți. **2.** Îndeletnicire, treabă, activitate; preocupare. ✦ Profesie, slujbă, post. [Var.: (înv.) **ocupațiúne** s.f.] — Din fr. **occupation,** lat. **occupatio, -onis.**

OCUPAȚIONÁL, -Ă, *ocupaționali, -e,* adj. **1.** Care se referă la ocupație (**2**). **2.** Care este generat de ocupație (**2**). *Risc ocupațional.* [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **occupational,** fr. **occupationnel.**

OCUPAȚIÚNE s.f. v. **ocupație.**

OCURÉNT, -Ă, *ocurenți, -te,* adj. **1.** (Înv.) Care se întâmplă, care survine. **2.** (Despre unități lingvistice) Care se întâlnește într-un text. — Din fr. **occurrent.**

OCURÉNȚĂ, *ocurențe,* s.f. **1.** (Rar) Împrejurare, circumstanță, întâmplare, conjunctură. **2.** Prezență a unei unități lingvistice într-un text. **3.** Mod de prezentare a unui mineral sau a unei roci într-un zăcământ. — Din fr. **occurrence.**

OCÚRGE, pers. 3 *ocúrge,* vb. III. Intranz. (Înv.) A se întâmpla, a surveni. — Din lat. **occurrere** (după *curge).*

ODAGÁCI, *odagaci,* s.m. **1.** Plantă erbacee cu flori trandafirii, mai rar albe, ale cărei rădăcini se utilizează la scoaterea petelor de pe stofe; ciuin, săpunariță *(Saponaria officinalis)*. **2.** Numele a doi arbuști exotici, cu ramuri brune și păroase, cu frunze ovale, a căror scoarță aromatică se folosește în medicină *(Croton).* ✦ Scoarța acestor arbuști, care răspândește (prin ardere) un miros plăcut; *p. ext.* substanță aromatică, parfum extrase din această scoarță. [Var.: **odogáci** s.m.] — Din tc. **ödağacı.**

ODÁIE, *odăi,* s.f. **1.** (Pop.) Cameră, încăpere. ✦ (Înv.) Locuință, apartament, casă. **2.** (Înv. și reg.) Așezare gospodărească izolată de sat; fermă mică, târlă de vite etc. **3.** Colibă servind de adăpost provizoriu pescarilor, ciobanilor sau muncitorilor agricoli în timpul lucrului; otac. [Pr.: *-da-ie*] — Din tc. **oda,** bg. **odaia.**

ODALÍSCĂ, *odalisce,* s.f. Sclavă în serviciul soțiilor sultanului; *p. ext.* cadână. — Din fr. **odalisque.**

ODÁTĂ adv., adj. invar. **1.** Adv. Într-un timp nedeterminat, cândva: **a)** (în legătură cu verbe la trecut) odinioară, mai de mult; **b)** (în legătură cu verbe la viitor sau cu valoare de viitor) de acum înainte, într-o bună zi, cândva. ✧ Expr. *Odată și odată* = **a)** de mult de tot, de foarte multă vreme; **b)** într-o bună zi, cândva, mai curând sau mai târziu. **2.** Adv. (Pop.) Îndată, imediat; fără întârziere; brusc; deodată. **3.** Adv. În sfârșit, în cele din urmă. **4.** (Pop.) Adj. invar. În toată puterea cuvântului, întreg; *p. ext.* foarte reușit, foarte bun, excelent. — **O**[3] + **dată.**

ÓDĂ, *ode,* s.f. Specie a poeziei lirice (formată din strofe cu aceeași formă și cu aceeași structură metrică), în care se exprimă elogiul, entuziasmul sau admirația față de persoane, de fapte eroice, idealuri etc. ✦ (În Antichitate) Poezie sau poem (cu subiect eroic) cântate sau recitate cu acompaniament de liră. ✦ Compoziție muzicală cu caracter eroic, solemn. — Din fr. **ode.**

ODĂIÁȘ, *odăiași,* s.m. **1.** (Ieșit din uz) Om de serviciu la tribunal, prefectură etc.; camerist. **2.** (Înv. și reg.) Om care locuiește afară din sat, într-o odaie (**2**). [Pr.: *-dă-iaș*] — **Odaie** + suf. *-aș.*

ODĂÍȚĂ, *odăițe,* s.f. Diminutiv al lui *odaie;* cămăruță. — **Odaie** + suf. *-iță.*

ODĂJDII s.f. pl. Veșminte purtate de preoți în timpul oficierii slujbei religioase sau în împrejurări solemne. — Din sl. **odežda.**

ODEÓN, *odeoane,* s.n. Tip de edificiu specific Antichității greco-romane, destinat manifestărilor culturale. [Pr.: *-de-on*] — Din fr. **odéon.**

ODGÓN, *odgoane,* s.n. Funie groasă și lungă, îmbibată, de obicei, cu gudron și folosită în marină, la pescuit, în transporturi etc.; cablu, parâmă, pălămar[2]; *p. gener.* orice funie groasă. [Var.: **otgón** s.n.] — Et. nec.

ODICOLÓN s.n. (Înv. și pop.) Apă de colonie. — Din fr. **eau de Cologne.**

ODÍHNĂ, (**3**) *odihne,* s.f. **1.** Întrerupere temporară a unei activități în scopul refacerii și al întăririi forțelor; (stare sau timp de) repaus; odihnire. ✧ *Casă de odihnă* = clădire în localitățile balneare sau climaterice în care oamenii își petrec concediul de odihnă, sfârșitul de săptămână etc. *Odihnă activă* = repaus realizat prin practicarea unei activități sportive în limitele în care nu provoacă oboseală. ✧ *Fără odihnă* = **a)** loc. adj. care este în continuă mișcare, în veșnic neastâmpăr; neastâmpărat; **b)** loc. adv. mereu, neîncetat. ✧ Expr. (Înv.) *A pune* (cuiva) *odihnă* sau *a lăsa* (ceva) *în odihnă* = a înceta de a mai folosi (un obiect); a întrerupe (o acțiune). ✦ Somn[2]. **2.** Calm desăvârșit, pace, liniște sufletească; tihnă, răgaz. ✦ (Adesea determinat prin „de veci”sau „veșnică”) Moarte; *p. ext.* mormânt. **3.** (Concr.) Platformă orizontală plasată după o serie de trepte ale unei scări, fie pentru odihnă (**1**), fie pentru intrarea în apartamentele unui etaj; palier. [Var.: (reg.) **hodínă, odínă** s.f.] — Din **odihni** (derivat regresiv).

ODIHNÍ, *odihnesc,* vb. IV. **1.** Refl. și (rar) intranz. A întrerupe temporar o activitate pentru a-și recâștiga energia, pentru a se reface; a se afla, a fi în repaus. ✧ Loc. adv. *Pe odihnit(e)* = **a)** după un interval de odihnă, fără oboseală; fără zor, comod; **b)** în liniște, în tihnă. ✦ Tranz. A lăsa să stea la odihnă (**1**); a pune la repaus; a da, a oferi cuiva odihnă; *p. ext.* a adăposti, a găzdui. **2.** Refl. și (rar) intranz. A se reface prin somn; a dormi. **3.** Intranz. și refl. A fi mort; a zăcea în mormânt. ✧ Expr. (Tranz.) *Domnul* (sau *Dumnezeu) să-l odihnească (în pace),* formulă prin care se invocă îndurarea lui Dumnezeu pentru cei morți. **4.** Refl. (Înv.) A se potoli, a se calma, a se liniști. **5.** Refl. și tranz. A (se) sprijini, a (se) rezema. **6.** Refl. și intranz. Fig. A sta undeva, a-și avea locul, a fi situat undeva. [Formă gramaticală: (în loc.) *odihnite.* — Var.: (reg.) **hodiní, odiní** vb. IV] — Din bg. **otdihna.**

ODIHNÍRE s.f. Faptul de *a (se) odihni;* odihnă, repaus. — V. **odihni.**

ODIHNÍT, -Ă, *odihniți, -te,* adj. **1.** Care și-a refăcut și și-a întărit puterile (prin somn[2] sau prin întreruperea temporară a activității). **2.** (Înv.) Liniștit, calm; mulțumit, satisfăcut. [Var.: (reg.) **hodinít, -ă** adj.] — V. **odihni.**

ODIHNITÓR, -OÁRE, *odihnitori, -oare,* adj. Care reface energia, puterile; reconfortant; care liniștește, calmează; calmant, liniștitor. — **Odihni** + suf. *-tor.*

ODÍNĂ s.f. v. **odihnă.**

ODINÍ vb. IV v. **odihni.**

ODINIOÁRĂ adv. **1.** Pe vremuri, altădată, înainte vreme, odată. **2.** (Înv.) Cândva, vreodată, într-o bună zi (în viitor), odată și odată. [Pr.: *-ni-oa-*] — **O**[3] + **dinioară** (înv. „cândva” < lat.).

ODIÓS, -OÁSĂ, *odioși, -oase,* adj. Care provoacă aversiune, indignare, dezgust; demn de ură; dezgustător, respingător; detestabil. [Pr.: *-di-os*] — Din lat. **odiosus,** it. **odioso,** fr. **odieux.**

ODIOZITÁTE s.f. (Rar) Faptul de a fi odios. [Pr.: *-di-o-*] — **Odios** + suf. *-itate.* Cf. it. o d i o s i t à.

ODISÉE s.f. Călătorie lungă și plină de aventuri; șir de întâmplări neprevăzute; viață plină de peripeții. [Pr.: *-se-e*] — Din fr. **odyssée.**

ÓDIU s.n. (Latinism înv.) Ură[1], dezgust, scârbă. — Din lat. **odium.**

ODIVÓI, *odivoi,* s.m. (Înv.) Infanterist. — Din rus. **hodovoĭ.**

ODOÁRE s.f. v. **odor**[2].

ODOGÁCI s.m. v. **odagaci.**

ODOGRÁF, *odografe,* s.n. Traseu al unui drum. — Din fr. **odographe.**

ODOGRAFÍE, *odografii,* s.f. Descriere a drumurilor dintr-o anumită regiune. — Din fr. **odographie.**

ODOLEÁN, *odoleni,* s.m. Nume dat mai multor specii de plante erbacee cu flori mari, trandafirii sau albe *(Valeriana),* dintre care una servește la prepararea unor produse farmaceutice cu proprietăți sedative; valeriană *(Valeriana officinalis).* [Var.: **odoleánă** s.f., **hodoleán** s.m.] — Din ucr. **odoljan.**

ODOLEÁNĂ s.f. v. **odolean.**

ODOMÉTRIC, -Ă, *odometrici, -ce,* adj. De odometrie. — Din fr. **hodométrique.**

ODOMETRÍE s.f. Tehnică a măsurării distanțelor parcurse de un vehicul sau de un pieton. — Din fr. **hodométrie.**

ODOMÉTRU, *odometre,* s.n. Podometru. — Din fr. **odomètre.**

ODONÁT, *odonate,* s.n. (La pl.) Ordin de insecte din care face parte libelula; (și la sg.) insectă din acest ordin. — Din fr. **odonate.**

ODONTÁLGIC, -Ă, *odontalgici, -ce,* adj. Referitor la durerile de dinți. — Din fr. **odontalgique.**

ODONTALGÍE, *odontalgii,* s.f. Durere de dinți. — Din fr. **odontalgie.**

ODONTOBLÁST, *odontoblaste,* s.n. Fiecare dintre celulele conjunctive dispuse într-unul sau în mai multe rânduri la limita dintre pulpa dentară și dentină, având rol important în formarea dentinei. — Din fr. **odontoblaste.**

ODONTOCÍE, *odontocii,* s.f. Proces de decalcifiere a dinților, care provoacă carierea lor. — Din fr. **odontocie.**

ODONTOGENÍE, *odontogenii,* s.f. (Med.) Procesul de dezvoltare a dinților. — Din fr. **odontogénie.**

ODONTOLÍT, *odontolite,* s.n. Tartru dentar. — Din fr. **odontolite.**

ODONTOLÓG, -Ă, *odontologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în odontologie. — Din fr. **odontologue.**

ODONTOLÓGIC, -Ă, *odontologici, -ce,* adj. Care aparține odontologiei, referitor la odontologie. — Din fr. **odontologique.**

ODONTOLOGÍE s.f. Parte a anatomiei care se ocupă cu studiul dinților și al bolilor lor. — Din fr. **odontologie.**

ODONTOMÉTRU, *odontometre,* s.n. Mic instrument din metal, celuloid, material plastic sau carton, care servește la măsurarea dantelurii unei mărci poștale. — Din fr. **odontomètre,** germ. **Odontometer.**

ODONTORAGÍE s.f. Scurgere de sânge din alveolele dinților. — Din fr. **odontorragie.**

ODONTOTÉHNICĂ s.f. Operație de conservare și de întreținere a sănătății dinților prin plombarea, înlocuirea, controlarea lor. Cf. fr. o d o n t o t e c h n i e.

ODÓR[1], (**1**) *odoare,* s.n. **1.** Obiect lucrat dintr-un metal prețios (împodobit cu pietre scumpe); obiect de (mare) preț; giuvaer. ✦ (La pl.) Veșminte scumpe și alte obiecte prețioase folosite la serviciile religioase. **2.** Fig. Ființă iubită, prețuită; *spec.* copil. — Din sb. **odor** „pradă”.

ODÓR[2], *odoruri,* s.n. (Înv.) Miros, mireasmă, parfum. [Var.: **odoáre** s.f.] — Din lat. **odor,** it. **odore,** fr. **odeur.**

ODORÁNT, -Ă, *odoranți, -te,* adj. Care răspândește un miros plăcut; parfumat, mirositor, odorifer, odoriferant. ✦ (Tehn.; despre unele substanțe) Care conține odorizanți. — Din fr. **odorant.**

ODORÁȘ, *odorașe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *odor*[1] (**2**); termen de alintare folosit de părinți pentru copiii mici. — **Odor**[1] + suf. *-aș.*

ODORÁT s.n. Miros. — Din fr. **odorat.**

ODORIFÉR, -Ă, *odoriferi, -e,* adj. Odorant. — Din it. **odorifero.**

ODORIFERÁNT, -Ă, *odoriferanți, -te,* adj. (Rar) Odorant. — Din fr. **odoriférant.**

ODORÍFIC, -Ă, *odorifici, -ce,* adj. Mirositor. — Din fr. **odorifique.**

ODORIZÁ, *odorizez,* vb. I. Tranz. A face ca un gaz combustibil inodor să exale un miros prin amestecarea lui cu un odorizant. — Din **odorizant** (derivat regresiv).

ODORIZÁNT, *odorizanți,* s.m. Compus chimic cu miros puternic, folosit pentru a da miros gazelor combustibile (inodore) în scopul detectării pierderilor accidentale de gaze din conducte, din recipiente etc. — Din fr. **odorisant.**

ODORIZÁRE, *odorizări,* s.f. Acțiunea de *a odoriza* și rezultatul ei. — V. **odoriza.**

ODORÓB, *odoroabe,* s.n. (Reg.) Coș de nuiele în forma unui trunchi de con, fără fund, care servește la pescuit. — Din rus. **udoroba** „oală spartă”.

ODOROGÍT, -Ă adj. v. **hodorogit.**

ODOROLOGÍE s.f. (În sintagma) *Odorologie judiciară* = parte a criminalisticii care se ocupă cu metodologia de căutare, descoperire și examinare a urmei de miros lăsate de infractor. — Din fr. **odorologie.**

ODÓS s.m. (Reg.) Numele a două specii de plante erbacee din familia gramineelor, asemănătoare cu ovăzul, răspândite în culturi ca buruiană *(Avena factua și stigosa).* — Din magh. **vadósz.**

ODRÁSLĂ, *odrasle,* s.f. **1.** Copil, descendent, urmaș; progenitură. ✦ (La animale) Pui, prăsilă. **2.** (Înv. și pop.) Ramură tânără, lăstar, mlădiță, vlăstar. — Din sl. **otraslŭ, odraslŭ.**

ODRĂSLÍ, *odrăslesc,* vb. IV. Intranz. (Înv. și pop.) **1.** A se naște, a se ivi; a crește, a se dezvolta. **2.** (Despre plante; la pers. 3) A da mlădițe, a lăstări; *p.ext.* a înmuguri, a înverzi. — Din **odraslă.**

ODRĂSLÍRE, *odrăsliri,* s.f. (Înv. și pop.) Faptul de *a odrăsli.* — V. **odrăsli.**

ODRĂSLÍT, -Ă, *odrăsliți, -te,* adj. (Înv. și pop.) **1.** Născut, zămislit, ivit; crescut, dezvoltat. **2.** (Despre plante) Care a dat lăstari; *p. ext.* înmugurit, înverzit. — V. **odrăsli.**

ODRĂSLITÓR, -OÁRE, *odrăslitori, -oare,* adj. (Înv. și pop.) Care dă lăstari, care odrăslește. — **Odrăsli** + suf. *-tor.*

ODRĂSLÚȚĂ, *odrăslușe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *odraslă.* — **Odraslă** + suf. *-uță.*

OECOLOGÍE s.f. v. **ecologie.**

OENOCHOÉ s.n. Tip de vas grecesc din ceramică, de dimensiuni mici, cu deschidere trilobată și cu un singur mâner, folosit pentru a turna vinul în cupe. [Pr.: *enocoe*] — Din fr. **oenochoé.**

OENOLOGÍE s.f. v. **enologie.**

OERSTÉD, *oerstezi,* s.m. Unitate de măsură a intensității câmpului magnetic. [Pr.: *örsted*] — Din fr. **oersted.**

OERSTEDMÉTRU, *oerstedmetre,* s.n. (Fiz.) Aparat pentru măsurarea intensității câmpului magnetic. [Pr.: *ör-*] — Din fr. **oerstedmètre.**

OF, (**1**) interj., (**2**) *ofuri,* s.n. **1.** Interj. Exclamație care exprimă: **a)** durere, amărăciune, regret; deznădejde; necaz, ciudă; **b)** scârbă, dezgust; **c)** admirație, entuziasm; **d)** o dorință, o rugăminte; **e)** mirare, surprindere. **2.** S.n. Oftat, suspin; *p. ext.* durere, amărăciune, tristețe, mâhnire, regret; suferință; deznădejde. ✦ Dorință neîmplinită. [Var.: **oh** interj.] — Onomatopee.

OFENSÁ, *ofensez,* vb. I. Tranz. A aduce cuiva o ofensă; a insulta, a jigni, a vexa. ✦ Refl. (Fam.) A se supăra, a reacționa ca un om jignit, căruia i s-a adus o ofensă; a se ofusca. — Din fr. **offenser.**

OFENSÁNT, -Ă, *ofensanți, -te,* adj. (Rar) Ofensator. — Din fr. **offensant.**

OFENSÁRE s.f. Faptul de *a (se) ofensa;* insultare, jignire; supărare. — V. **ofensa.**

OFENSÁT, -Ă, *ofensați, -te,* adj. Care a suferit o ofensă; insultat, jignit; supărat. — V. **ofensa.**

OFENSATÓR, -OÁRE, *ofensatori, -oare,* adj. Care ofensează, care constituie o jignire; insultător, jignitor; injurios. — **Ofensa** + suf. *-tor.*

OFÉNSĂ, *ofense,* s.f. Cuvânt, comportare, faptă jignitoare; insultă, jignire; injurie. — Din fr. **offense.**

OFENSÍV, -Ă, *ofensivi, -e,* adj. Care atacă sau cu care se atacă; cu caracter de ofensivă; agresiv. — Din fr. **offensif.**

OFENSÍVĂ, *ofensive,* s.f. Formă principală a acțiunilor de luptă ale unei armate, prin care se urmărește distrugerea forței inamicului și anularea capacității sale operative. ✦ (Sport; mai ales la jocurile cu mingea) Atac susținut al unei echipe împotriva echipei adverse; totalitatea jucătorilor care alcătuiesc linia de atac. ✦ Fig. Acțiune puternică, concentrată, întreprinsă în vederea înfrângerii unei dificultăți, a lichidării unei situații neconvenabile, a cuceririi unui nou obiectiv sau a unei noi victorii. — Din fr. **offensive,** germ. **Offensive.**

OFERÍ, *ofér,* vb. IV. Tranz. **1.** A propune cuiva (în semn de atenție, de bunăvoință etc.) să primească un lucru necerut; a da în dar, a pune la dispoziție. ✦ Refl. A se declara dispus să facă un serviciu, a se pune la dispoziția cuiva. **2.** A propune spre cumpărare o marfă, un bun etc. ✦ A propune un preț pentru o marfă, pentru un bun etc. **3.** Fig. A înfățișa, a arăta, a etala, a prezenta ceva. — Din it. **offerire.**

OFERÍRE, *oferiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) oferi* și rezultatul ei. — V. **oferi.**

OFERTÁ, *ofertez,* vb. I. Intranz. (Rar) A face o ofertă (**1**). — Din **ofertă.**

OFERTÁNT, -Ă, *ofertanți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care face o ofertă. — **Oferta** + suf. *-ant.*

OFÉRTĂ, *oferte,* s.f. **1.** Propunere făcută de o persoană altei persoane pentru vânzarea-cumpărarea unor mărfuri, pentru angajarea într-o slujbă, participarea la o acțiune, prestarea unor servicii etc.; (concr.) act, document scris prin care se face o astfel de propunere. **2.** Cantitate dintr-un bun economic de consum sau dintr-un factor de producție, disponibilă pentru vânzare într-o anumită perioadă și la un anumit preț unitar. — Din it. **offerta,** germ. **Offerte.**

OFF s.n., adv. (Cin.) **1.** S.n. Voce, dialog, zgomot produse în afara ecranului sau a scenei. **2.** Adv. Din afara ecranului sau scenei. — Cuv. engl.

OFF-LINE loc. adv. Care nu este conectat la internet. [Scris și: *offline*. — Pr.: *ofláĭn*] — Loc. engl.

OFICIÁ, *oficiez,* vb. I. Tranz. A celebra un serviciu religios; a sluji în biserică. ✦ A săvârși un act public sau privat, în special o căsătorie (cu solemnitatea unei ceremonii); a celebra. [Pr.: *-ci-a*] — Din fr. **officier.**

OFICIÁL, -Ă, *oficiali, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. Care emană de la o autoritate, de la un guvern, de la un stat; care este declarat, stabilit prin lege; care reprezintă o autoritate, un guvern, un stat. ✧ *Monitorul oficial* = periodic în care se publică de obicei acte normative. ✦ Propriu actelor guvernamentale, documentelor administrației de stat; în stilul, în maniera actelor, a documentelor autorităților, ale statului. **2.** Adj. Care se conformează legilor, regulilor, formalităților, tradițiilor (unui stat); aprobat, convenit între autorități. **3.** Adj. Fig. De o politețe rece, calculată; solemn, formal, stereotip. **4.** S.m. Oficialitate (**1**). [Pr.: *-ci-al*] — Din lat. **officialis,** fr. **officiel.**

OFICIALITÁTE, (**1**) *oficialități,* s.f. **1.** Persoană oficială; (la pl.) autoritățile dintr-o țară, dintr-un oraș; reprezentanții oficiali ai autorității. **2.** (Jur.; în sintagma) *Principiul oficialității* = principiu de bază al dreptului procesual penal, potrivit căruia procurorul și organele de urmărire penală, precum și instanțele penale pot să săvârșească din oficiu orice act care intră în competența lor. **3.** Caracter oficial, calitate, ținută, atitudine oficială. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **officialité.**

OFICIALIZÁ, *oficializez,* vb. I. Tranz. A da sau a face să dobândească un caracter oficial; a consfinți (prin lege). [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **officialiser.**

OFICIALIZÁRE s.f. Acțiunea de *a oficializa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ci-a-*] — V. **oficializa.**

OFICIALMÉNTE adv. (Rar) În mod oficial. [Pr.: *-ci-al-*] — După fr. **officiellement.**

OFICIÁNT, -Ă, *oficianți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care oficiază (slujba religioasă). **2.** S.m. și f. (Grad de) funcționar în unele instituții sau întreprinderi de stat. [Pr.: *-ci-ant*] — Din fr. **officiant.**

OFICIÉRE, *oficieri,* s.f. Acțiunea de *a oficia* și rezultatul ei; celebrare. [Pr.: *-ci-e-*] — V. **oficia.**

OFICINÁL, -Ă, *oficinali, -e,* adj. Din domeniul farmaciei; farmaceutic. ✧ *Plante oficinale* = plante cu proprietăți curative care servesc la prepararea unor medicamente. — Din lat. **officinalis,** fr. **officinal.**

OFICÍNĂ, *oficine,* s.f. Ansamblu de încăperi dintr-o farmacie unde se depozitează și se prepară medicamentele (după rețetă); laborator farmaceutic. ✦ Fig. Loc unde se urzesc intrigi, calomnii, comploturi. — Din lat. **officina,** fr. **officine.**

OFICIÓS, -OÁSĂ, *oficioși, -oase,* adj., s.n. (Publicație) care reprezintă, reflectă, susține punctul de vedere al unui guvern, al unui partid, al unei grupări etc. fără a avea un caracter oficial. [Pr.: *-ci-os*] — Din lat. **officiosus,** fr. **officieux.**

OFÍCIU, *oficii,* s.n. **1.** Denumire dată unor servicii ale unor întreprinderi sau instituții; serviciu (administrativ); local, birou al acestui serviciu. **2.** Îndatorire (specială), funcție, slujbă. ✧ Loc. adj. și adv. *Din oficiu* = (care este) în conformitate cu o dispoziție dată de o autoritate (și nu la cererea cuiva); *fig.* în mod automat. ✦ (Înv.) Decizie, decret domnesc. **3.** (La pl.) Ajutor, serviciu, înlesnire. ✧ *Bune oficii* = intervenție (diplomatică) binevoitoare (a unui stat) în scopul unei concilieri (între state beligerante sau aflate în litigiu); servicii făcute cuiva. ✦ Rol, funcție. **4.** Slujbă religioasă, serviciu religios. **5.** (Rar) Încăpere anexă a sufrageriei, în care se pregătesc cele necesare pentru servirea mesei. [Var.: (înv.) **ofís** s.n.] — Din lat. **officium,** germ. **Offizium,** fr. **office.**

OFICLEÍD, *oficleide,* s.n. Instrument muzical de suflat din alamă, cu timbru de bas. — Din fr. **ophicléide.**

OFIDIÁN, *ofidieni,* s.m. (La pl.) Ordin de reptile care cuprinde șerpii; (și la sg.) reptilă care face parte din acest ordin. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **ophidien.**

OFIDÍSM s.n. (Med.) Otrăvire cu venin de șarpe. — Din fr. **ophidisme.**

OFILÍ, *ofilesc,* vb. IV. Refl. **1.** (Despre plante) A se veșteji, a păli; a se îngălbeni. ✧ Tranz. *Seceta ofilește plantele.* **2.** Fig. (Despre persoane) A-și pierde culoarea, prospețimea feței; a se fana, a se trece; a-și pierde puterea, vigoarea, a se vlăgui. [Var.: (înv. și reg.) **ovilí** vb. IV] — Din rus. **ohilet'** „a se pipernici”.

OFILÍRE, *ofiliri,* s.f. Faptul de *a (se) ofili* și rezultatul ei. — V. **ofili.**

OFILÍT, -Ă, *ofiliți, -te,* adj. **1.** (Despre plante) Veștejit, pălit, îngălbenit. **2.** Fig. Palid, tras, trecut; slab, uscat; lipsit de vigoare, istovit. [Var.: (înv. și reg.) **ovilít, -ă** adj.] — V. **ofili.**

OFIOFÁG, -Ă, *ofiofagi, -ge,* adj. (Despre animale, păsări etc.) Care se hrănește cu șerpi. [Pr.: *-fi-o-*] — Din **ofiofagie** (derivat regresiv).

OFIOFAGÍE s.f. Folosire a șerpilor ca hrană de către unele animale, păsări etc. [Pr.: *-fi-o-*] — Din fr. **ophiophagie.**

OFIOGRAFÍE s.f. Ofiologie. [Pr.: *-fi-o-*] — Din fr. **ophiographie.**

OFIOLATRÍE s.f. Adorare, cult al şerpilor (la unele popoare). [Pr.: *-fi-o-*] — Din fr. **ophiolâtrie.**

OFIOLÁTRU, -Ă, *ofiolatri, -e,* s.m. şi f. Adorator al şerpilor. [Pr.: *-fi-o-*] — Din fr. **ophiolâtre.**

OFIOLÍT, *ofiolite,* s.n. Rocă eruptivă care apare ca rezultat al activităţii de scufundare şi de oscilaţii ale magmei. [Pr.: *-fi-o-*] — Din fr. **ophiolite.**

OFIOLÓGIC, -Ă, *ofiologici, -ce,* adj. Referitor la ofiologie, de ofiologie. [Pr.: *-fi-o-*] — Din fr. **ophiologique.**

OFIOLOGÍE s.f. Ramură a zoologiei care studiază şerpii; ofiografie. [Pr.: *-fi-o-*] — Din fr. **ophiologie.**

OFÍS s.n. v. **oficiu.**

OFÍT s.n. Varietate de marmură de culoare verde-închis cu vinişoare galbene. — Din fr. **ophite,** germ. **Ophit.**

OFÍTIC, -Ă, *ofitici, -ce,* adj. (Rar) Care aparţine ofitului, privitor la ofit. — Din fr. **ophitique.**

OFIŢÉR, *ofiţeri,* s.m. **I. 1.** Nume generic pentru gradele militare de la sublocotenent până la general; persoană care poartă unul dintre aceste grade. **2.** Titlu dat unor funcţionari cu atribuţii sau cu însărcinări speciale; persoană având acest titlu. ✧ *Ofiţer al stării civile* = persoană însărcinată cu încheierea actelor de stare civilă şi cu oficierea căsătoriei civile. **3.** (Ieşit din uz) Grad (mai mare decât cel de cavaler) conferit prin anumite decoraţii; persoană care a primit acest grad. **II.** (Pop.) Varietate de crap lung şi subţire, cu capul mare şi osos, cu carnea tare şi puţin gustoasă, care trăieşte în bălţile din Delta Dunării *(Cyprinus carpio oblongus).* — Din pol. **oficer,** rus. **ofiţer,** fr. **officier.**

OFIŢERÁŞ, *ofiţeraşi,* s.m . (Fam.) Diminutiv al lui *ofiţer.* — **Ofiţer** + suf. *-aş.*

OFIŢEREÁSĂ, *ofiţerese,* s.f. **1.** (Fam.) Soţie de ofiţer (**I 1**). **2.** Femeie care are gradul de ofiţer (**I 1**). — **Ofiţer** + suf. *-easă.*

OFIŢERÉSC, -EÁSCĂ, *ofiţereşti,* adj. Care aparţine unui ofiţer (**I 1**), privitor la ofiţer, de ofiţer, ca al ofiţerilor. — **Ofiţer** + suf. *-esc.*

OFIŢERÉŞTE adv. Ca un ofiţer (**I 1**), în felul ofiţerilor. — **Ofiţer** + suf. *-eşte.*

OFIŢERÍME s.f. (Cu sens colectiv) Corpul ofiţeresc; mulţime, număr mare de ofiţeri (**I 1**); totalitatea ofiţerilor. — **Ofiţer** + suf. *-ime.*

OFIŢERÓI, *ofiţeroi,* s.m. (Rar) Augmentativ al lui *ofiţer* (**I 1**). — **Ofiţer** + suf. *-oi.*

OFIURÍD s.m. v. **ofiuridă.**

OFIURÍDĂ, *ofiuride,* s.f. (La pl.) Clasă de echinoderme asemănătoare cu stelele de mare, cu cinci braţe, însă mai lungi, foarte mobile, bine delimitate de discul central *(Ophiuroidea);* (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. [Pr.: *-fi-u-.* — Var.: **ofiuríd** s.m.] — Din fr. **ophiuride.**

OFRÁNDĂ, *ofrande,* s.f. Jertfă adusă unei divinităţi; sacrificare a unei vietăţi în templul unei divinităţi; prinos; dar făcut bisericii. ✦ Fig. Dar oferit unei persoane în semn de devotament, de respect, de recunoştinţă; omagiu. ✦ Fig. Contribuţie la o operă de binefacere; ajutor material dat celor săraci. — Din fr. **offrande.**

ÓFSAID, *ofsaiduri,* s.n. (Sport) Împrejurare, penalizată de arbitru, în care un jucător aflat în posesia mingii se găseşte în zona pe care o formează linia ultimului jucător al echipei adverse şi linia porţii adverse. — Din engl. **off-side.**

ÓFSET s.n. Procedeu de reproducere şi de multiplicare a tipăriturilor cu ajutorul formelor de tipar plane din metal, la care hârtia nu ajunge în contact cu clişeul metalic, ci cu un cilindru de cauciuc care preia imaginea de pe forma de tipar şi o aplică pe hârtie. — Din fr. **offset.**

OFT, *ofturi,* s.n. (Înv. şi reg.) Oftat, suspin; *p. ext.* amărăciune, regret, durere, suferinţă, deznădejde. — Din **aht.**

OFTÁ, *oftez,* vb. I. Intranz. A scoate un oftat (în semn de dor, de supărare, de regret etc.); a suspina. ✧ Expr. *A ofta după cineva* (sau *ceva)* = a regreta mult pierderea cuiva (sau a ceva); a dori din tot sufletul pe cineva (sau ceva), a tânji după cineva (sau ceva). — Din **oft.**

OFTÁLMIC, -Ă, *oftalmici, -ce,* adj. Care aparţine ochiului sau bolilor ochiului, privitor la ochi sau la bolile ochiului. — Din fr. **ophtalmique.**

OFTALMÍE, *oftalmii,* s.f. **1.** Conjunctivită gravă, adesea purulentă. **2.** Termen generic pentru afecţiunile inflamatorii grave ale structurilor profunde ale globului ocular. — Din fr. **ophtalmie.**

OFTALMOGRAFÍE, *oftalmografii,* s.f. Descriere anatomică a ochiului. — Din fr. **ophtalmographie.**

OFTALMOLÓG, -Ă, *oftalmologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Medic specializat în oftalmologie; oculist. — Din fr. **ophtalmologue.**

OFTALMOLÓGIC, -Ă, *oftalmologici, -ce,* adj. Care aparţine oftalmologiei, privitor la oftalmologie. — Din fr. **ophtalmologique.**

OFTALMOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu fiziologia şi cu patologia ochilor şi a anexelor acestora. — Din fr. **ophtalmologie.**

OFTALMOMÉTRIC, -Ă, *oftalmometrici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la oftalmometrie, de oftalmometrie. — Din fr. **ophtalmométrique.**

OFTALMOMETRÍE, *oftalmometrii*, s.f. (Med.) Determinare a viciilor de curbură ale corneei cu ajutorul oftalmometrului. — Din fr. **ophtalmométrie.**

OFTALMOMÉTRU, *oftalmometre,* s.n. **1.** Instrument care serveşte la măsurarea razelor de curbură a corneei în diferite direcţii, folosit în special pentru determinarea astigmatismului. **2.** Instrument folosit pentru determinarea distanţei vizibilităţii distincte a ochiului. — Din fr. **ophtalmomètre.**

OFTALMOPATÍE, *oftalmopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru bolile de ochi. — Din fr. **ophtalmopathie.**

OFTALMOPLEGÍE, *oftalmoplegii,* s.f. (Med.) Paralizie a muşchilor motori ai ochiului. — Din fr. **ophtalmoplégie.**

OFTALMORAGÍE, *oftalmoragii,* s.f. (Med.) Hemoragie oculară. — Din fr. **ophtalmorragie.**

OFTALMOSCÓP, *oftalmoscoape,* s.n. Instrument folosit pentru examinarea interiorului globului ocular şi a fundului de ochi. [Pl. şi: *oftalmoscopuri*] — Din fr. **ophtalmoscope.**

OFTALMOSCÓPIC, -Ă, *oftalmoscopici, -ce,* adj. Referitor la oftalmoscopie, care aparţine oftalmoscopiei. — Din fr. **ophtalmoscopique.**

OFTALMOSCOPÍE, *oftalmoscopii,* s.f. Examinare a interiorului globului ocular cu ajutorul oftalmoscopului. — Din fr. **ophtalmoscopie.**

OFTALMOTOMÍE, *oftalmotomii,* s.f. Extirpare a unui glob ocular bolnav. — Din fr. **ophtalmotomie.**

OFTÁRE, *oftări,* s.f. Faptul de *a ofta;* oftat, suspin. — V. **ofta.**

OFTÁT, *oftaturi,* s.n. Respiraţie puternică, profundă şi prelungă, însoţită în expiraţie de un zgomot caracteristic care întrerupe ritmul respirator normal, provocată de o durere morală (sau fizică); suspin, oftătură, aht, oft, oftare. — V. **ofta.**

OFTĂTÚRĂ, *oftături,* s.f. (Rar) Oftat. — **Ofta** + suf. *-ătură.*

OFTICÁ, *oftic,* vb. I. **1.** Refl. (Pop.) A se îmbolnăvi de tuberculoză pulmonară. **2.** Tranz. şi refl. (Fam.) Fig. A (se) chinui, a(-şi) învenina viaţa, a (se) supăra, a (se) amărî tare. — Din **oftică.**

OFTICÁRE, *ofticări,* s.f. (Pop. şi fam.) Faptul de *a (se) oftica.* — V. **oftica.**

OFTICÁT, -Ă, *ofticaţi, -te,* adj. (Pop.) Tuberculos. ✦ Fig. (Fam.) Amărât, chinuit. — V. **oftica.**

ÓFTICĂ, *oftici,* s.f. (Pop. şi fam.) Tuberculoză pulmonară; ftizie. ✧ Expr. (Fam.) *A avea oftică* (pe cineva) = a-i fi necaz (pe cineva), a nu-l putea suferi. *A-i face* (cuiva) *oftică* = a-i face (cuiva) în necaz, a supăra (pe cineva). [Var.: **óftigă** s.f.] — Din ngr. **óhtikas.**

OFTICÓS, -OÁSĂ, *ofticoşi, -oase,* adj. **1.** (Pop.; adesea substantivat) Tuberculos, ftizic, atacat. ✦ Fig. Fără putere; slab, pipernicit, anemic. **2.** (Fam.) Invidios. [Var.: **oftigós, -oásă** adj.] — **Oftică** + suf. *-os.*

ÓFTIGĂ s.f. v. **oftică.**

OFTIGÓS, -OÁSĂ adj. v. **ofticos.**

OFUSCÁ, *ofuschez,* vb. I. Refl. (Fam.) A se simţi jignit; a se supăra, a se ofensa. — Din fr. **offusquer,** it. **offuscare.**

OFUSCÁT, -Ă, *ofuscaţi, -te,* adj. (Fam.) Jignit, supărat, ofensat. — V. **ofusca.**

OGÁR, *ogari,* s.m. Câine de vânătoare cu botul lung, cu corpul înalt, subţire şi zvelt, cu picioare lungi, foarte iute la fugă. ✧ Expr. *Nici câine, nici ogar,* se spune despre cel care nu aparţine în mod clar unei specii sau unei grupări, unei tagme, care se găseşte într-o poziţie (socială, profesională etc.) confuză. *(Slab) ca un ogar* = foarte slab (şi lipsit de vlagă). — Din magh. **agár.**

OGÁRCĂ, *ogarce,* s.f. (Pop.) Femela ogarului. — **Ogar** + suf. *-că.*

OGÁRNIC, -Ă, *ogarnici, -ce,* adj. (Rar) Ca ogarul; cu însuşiri de ogar; sprinten. — **Ogar** + suf. *-nic.*

OGĂRÁTIC, -Ă, *ogăratici, -ce,* adj. (Rar) Cu trupul zvelt şi subţire ca al ogarului; slab. — **Ogar** + suf. *-atic.*

OGĂRÉŞTE adv. (Rar) Ca un ogar, foarte iute. — **Ogar** + suf. *-eşte.*

OGĂRÍME s.f. (Rar) (Mulţime de) ogari. — **Ogar** + suf. *-ime.*

OGĂRÎJÍ, *ogărjesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A slăbi foarte tare. — Cf. bg. g r č a.

OGĂRÎJÍT, -Ă, *ogârjiţi, -te,* adj. (Reg.) Slab, pipernicit, sfrijit. — V. **ogârji.**

OGEÁC s.n. v. **hogeag.**

OGHEÁL, *oghealuri,* s.n. (Reg.) Cuvertură; plapumă. ✧ Expr. *A privi de sub ogheal* = a privi cu indiferenţă. — Din sl. **odějalo.**

OGIVÁL, -Ă, *ogivali, -e,* adj. În formă de ogivă, ca o ogivă. ✧ *Stil ogival* = stil gotic. — Din fr. **ogival.**

OGÍVĂ, *ogive,* s.f. **1.** Element de construcţie caracteristic arhitecturii gotice, format din intersecţia a două arcuri de cerc dispuse diagonal, care formează osatura unei bolţi sau a unei deschideri. **2.** Partea superioară a unui proiectil de artilerie, a unei bombe sau a unei rachete, având formă aerodinamică. — Din fr. **ogive.**

OGLINDÁ vb. I v. **oglindi.**

OGLÍNDĂ, *oglinzi,* s.f. **1.** Obiect cu o suprafaţă netedă şi lucioasă de diferite forme, făcut din metal sau din sticlă, acoperit pe o faţă cu un strat metalic şi având proprietatea de a reflecta razele de lumină şi de a forma astfel, pe partea lucioasă, imaginea obiectelor. **2.** P. anal. (De obicei urmat de determinări) Suprafaţă netedă şi lucioasă (în special a unei ape) care are proprietatea de a reflecta lumina. **3.** Fig. Ceea ce înfăţişează, reprezintă, simbolizează ceva; icoană, imagine, tablou. **4.** (În sintagma) *Oglinda laptelui* (sau *ugerului)* = porţiune de piele, netedă şi lucioasă, la femelele bovinelor şi ale altor animale, în dreptul perineului şi al feselor, în care sensul firelor de păr este îndreptat de jos în sus. **5.** (Geol.; în sintagmele) *Oglindă de falie* (sau *de fricţiune, de alunecare)* = suprafaţă lustruită în roci, care ia naştere prin frecarea acestora sub acţiunea mişcărilor tectonice. — Din **oglindi** (derivat regresiv).

OGLINDÍ, *oglindesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. A (se) reflecta, a (se) proiecta pe o suprafaţă lucioasă sau într-o oglindă. ✦ Refl. (Despre oameni) A se privi în oglindă; a se admira (privindu-se în oglindă). ✦ Refl. Fig. (Despre stări, fenomene, acţiuni etc.) A apărea ca un reflex al anumitor împrejurări; a se răsfrânge. ✦ Tranz. A înfăţişa, a reprezenta. [Var.: (înv. şi reg.) **oglindá** vb. I] — Din sl. **oglendati.**

OGLINDÍRE, *oglindiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) oglindi* şi rezultatul ei; reflectare. — V. **oglindi.**

OGLINDITÓR, -OÁRE, *oglinditori, -oare,* adj. (Rar) Care înfăţişează, reprezintă, manifestă o idee, un principiu etc. — **Oglindi** + suf. *-tor.*

OGLINDÓS, -OÁSĂ, *oglindoşi, -oase,* adj. (Rar) Care are însuşirile unei oglinzi; (luciu, neted) ca o oglindă. — **Oglindă** + suf. *-os.*

OGLINDÚŢĂ, *oglinduţe,* s.f. Oglinjoară. — **Oglindă** + suf. *-uţă.*

OGLINGIOÁRĂ s.f. v. **oglinjoară.**

OGLINJOÁRĂ, *oglinjoare,* s.f. Diminutiv al lui *oglindă;* oglinduţă. [Var.: (înv.) **oglingioáră** s.f.] — **Oglindă** + suf. *-ioară.*

OGÓI[1]**,** *ogoaie,* s.n. (Reg.) Loc în care se joacă copiii cu mingea sau loc delimitat (îngrădit) pentru jocuri de copii. — Et. nec.

OGOÍ[2]**,** *ogoiesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. (Pop.) A (se) linişti, a (se) potoli, a (se) domoli, a (se) calma. ✦ Tranz. A menaja, a cruţa. [Var.: **ogoiá** vb. I] — Din sb. **ugojiti.** Cf. sl. g o ĭ „pace".

OGOIÁ vb. I v. **ogoi**[2]**.**

OGOÍRE, *ogoiri,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) ogoi*[2] şi rezultatul ei; alinare. — V. **ogoi**[2]**.**

OGOÍT, -Ă, *ogoiţi, -te,* adj. (Pop.) Potolit, liniştit. — V. **ogoi**[2]**.**

OGÓR, *ogoare,* s.n. Bucată de pământ cultivată sau cultivabilă; ţarină. ✦ Câmp semănat cu acelaşi fel de plante (de obicei cereale); lan. ✦ Teren agricol, proprietate agricolă. ✦ Teren arabil folosit ca păşune timp de un an, pentru a fi mai fertil în anii următori; pârloagă. ✧ *Ogor negru* = teren arat, grăpat etc., dar fără a fi semănat timp de un an pentru a se reface. ✦ Arătură care se face cu mult înainte de lucrările de însămânţare. — Din bg., sb. **ugar.**

OGORÁŞ, *ogoraşe,* s.n. Diminutiv al lui *ogor.* — **Ogor** + suf. *-aş.*

OGORẤT, *ogorâturi,* s.n. (Înv. şi reg.) Acţiunea de *a ogorî* şi rezultatul ei; arat. [Var.: **ogorít** s.n.] — V. **ogorî.**

OGORÍT s.n. v. **ogorât.**

OGORÎ́, *ogorăsc,* vb. IV. Tranz. (Înv. şi reg.) A pregăti un ogor sau un teren agricol pentru cultivare; *spec.* a ara (adânc). — Din **ogor.**

OGRÁDĂ, *ogrăzi,* s.f. (Reg.) **1.** Curte, bătătură. **2.** Grădină cu pomi fructiferi; livadă. **3.** Gospodărie (alcătuită din casă şi acareturi) a unui boier; curte boierească. ✦ Totalitatea persoanelor care se află în serviciul unei curţi boiereşti. — Din sl. **ograda.**

OGRĂDÁŞ, *ogrădaşi,* s.m. (Înv.) Persoană care slujea la o curte boierească. — **Ogradă** + suf. *-aş.*

OGRĂJOÁRĂ, *ogrăjoare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *ogradă.* — **Ogradă** + suf. *-ioară.*

OGRÍNJI s.m. pl. (Pop.) Resturi de paie, de fân etc. nemâncate de vite; cotoare, tulpini ale plantelor de nutreţ. — Din sb. **ogrizine.**

OGÚR, *oguruRi,* s.n. (Înv.; în superstiţii) Prevestire, semn (bun); noroc. — Din tc. **oğur.**

OGURLÍU, -ÍE, *ogurlii,* adj. (Înv.; în superstiţii) Care aduce noroc, de bun augur. — Din tc. **oğurlu.**

OH interj. v. **of.**

OHÁBĂ, *ohabe,* s.f. (Înv.) **1.** Moşie (ereditară) inalienabilă, scutită de impozite şi de prestaţii. **2.** Denumire a imunităţii boiereşti şi mănăstireşti în Evul Mediu, în Ţara Românească. — Din sl. **ohaba.**

OHÁBNIC, -Ă, *ohabnici, -ce,* adj. (Înv.; despre proprietate) **1.** Care nu poate fi înstrăinat; inalienabil, de veci; scutit de impozite şi de prestaţii. **2.** (Despre proprietari) Care stăpâneşte o moşie ohabnică (**1**). ✦ (Despre robi, slugi etc.) Legat pe viaţă de ohabă (**1**). [Var.: **ohávnic, -ă** adj.] — Din sl. **ohabĭnŭ.**

OHÁVNIC, -Ă adj. v. **ohabnic.**

OHM, *ohmi,* s.m. Unitate de măsură a rezistenţei electrice, în sistemul de unităţi metru-kilogram-secundă-amper, egală cu rezistenţa pe care o opune un conductor electric străbătut de un curent de un amper la tensiunea de un volt. [Pr.: *om*] — Din fr. **ohm.**

ÓHMIC, -Ă, *ohmici, -ce,* adj. Referitor la rezistenţa circuitelor electrice fără reactanţe inductive. [Pr.: *omic*] — Din fr. **ohmique.**

OHMMÉTRU, *ohmmetre,* s.n. Instrument electric portativ pentru măsurarea rezistenţelor electrice. [Pr.: *om-me-*] — Din fr. **ohmmètre.**

OHÓ interj. Exclamaţie care exprimă surprindere, neîncredere etc. faţă de cele spuse de cineva. — **O**[2] + **ho.**

OHRÁNĂ s.f. Poliţie secretă în Rusia ţaristă. — Din rus. **ohrana.**

OHTOÍC s.n. v. **octoih.**

OI interj. (Pop.) Ah, vai, of; ehei. — Onomatopee.

OIC(O) Element de compunere care înseamnă „casă, locuinţă, mediu ambiant". [Var.: **oico-**] — Din engl. **oik(o)-**, fr. **oec(o)-**. Cf. gr. *oikos* „casă".

OICONÍM, *oiconime,* s.n. Cuvânt care denumeşte o aşezare omenească. — **Oico-** + suf. *-onim.*

OICUMÉNA s.f. Denumire generică a suprafeţelor populate de pe uscat, care reprezintă, în prezent, peste 90% din suprafaţa acestuia. — Cuv. gr.

OÍDIUM s.n. **1.** Nume dat unui stadiu al ciupercilor parazite din familia erisifaceelor, care formează pete cenuşii-fumurii pe suprafaţa organelor plantelor atacate. **2.** Boală a viţei-de-vie şi a altor plante de cultură provocată de aceste ciuperci; făinare. [Pr.: *-di-um*] — Din fr. **oïdium.**

OIÉR, *oieri,* s.m. **1.** Crescător, proprietar sau negustor de oi; *p. ext.* păstor, cioban. **2.** (Înv.) Slujbaş însărcinat cu încasarea oieritului[1]. **3.** (Astron.; art., rar) Lira[1]. [Pr.: *o-ier*] — **Oaie** + suf. *-ar.*

OIERÍE[1]**,** *oierii,* s.f. (Pop.) Stână, târlă, adăpost pentru oi. [Pr.: *o-ie-*] — **Oaie** + suf. *-ărie.*

OIERÍE[2]**,** *oierii,* s.f. (Rar) Oierit[2]. [Pr.: *o-ie-*] — **Oier** + suf. *-ie.*

OIERÍT[1] s.n. Dare în natură sau în bani percepută în Evul Mediu, în Ţara Românească pe turmele de oi; impozit plătit pentru păşunatul oilor. [Pr.: *o-ie-*] — **Oaie** + suf. *-ărit.*

OIERÍT[2] s.n. Creşterea oilor; *p. ext.* păstorit; oierie[2]. [Pr.: *o-ie-*] — **Oier** + suf. *-it.*

OIÉSC, OIÁSCĂ, *oieşti,* adj. (Pop.) Care aparţine oilor, privitor la oi, ca al oilor, de oaie. [Pr.: *o-iesc*] — **Oaie** + suf. *-esc.*

ÓINĂ s.f. Joc sportiv, specific românesc, care se dispută între două echipe compuse din câte 11 jucători fiecare, o echipă aflându-se „la bătaie", pe linia de aşteptare, şi cealaltă „la prindere", în câmpul de joc, tehnica constând în lovirea unei mingi cu un baston de lemn de către fiecare jucător, pentru a o trimite în terenul adversarului. — Et. nec.

OINÍST, *oinişti,* s.m. Jucător de oină. — **Oină** + suf. *-ist.*

OIŞOÁRĂ, *oişoare,* s.f. (Pop.) Oiţă (**1**). [Pr.: *o-i-*] — **Oaie** + suf. *-işoară.*

ÓIŞTE, *oişti,* s.f. **1.** Bară lungă de lemn fixată în crucea unui vehicul cu tracţiune animală, de-a dreapta şi de-a stânga căreia se înhamă caii. ✧ Expr. *A (o) nimeri* (sau *a da) (ca Irimia) cu oiştea-n gard* = a face sau a spune ceva cu totul nepotrivit, a face o prostie. ✦ Parte a constelaţiei Carul-Mare, alcătuită din trei stele aşezate în prelungirea careului care seamănă cu un trapez. **2.** Parte componentă a morii de vânt, cu ajutorul căreia aceasta se întoarce în bătaia vântului. [Pr.: *o-iş-*] — Din bg. **oište.**

OÍŢĂ, *oiţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *oaie;* oişoară, oiţică. **2.** (La pl.) Numele a trei plante erbacee: **a)** plantă cu flori mari, albe sau trandafirii, mătăsoase şi cu fructele argintii, păroase *(Anemone silvestris);* **b)** plantă cu flori albe pe dinăuntru şi trandafirii pe dinafară *(Anemone narcissiflora);* **c)** floarea-Paştelui. [Pr.: *o-i-*] — **Oaie** + suf. *-iţă.*

OIŢÍCĂ, *oiţici,* s.f. (Pop.) Oiţă (**1**). [Pr.: *o-i-*] — **Oiţă** + suf. *-ică.*

ÓJĂ, *oje,* s.f. Lac de unghii. — Cf. tc. o ğ m a k „a lustrui".

OJÓC s.n. v. **ojog.**

OJÓG, (**1**) *ojoage,* s.n., (**2**) *ojogi,* s.m. (Reg.) **1.** S.n. Băţ (cu o cârpă udă la un capăt) folosit pentru a curăţa cuptorul de spuză, pentru a mişca jarul etc. **2.** S.m. Fig. Om înalt şi subţire. [Var.: **ojóc** s.n.] — Din magh. **azsag.**

O.K. adj. invar., adv. De acord, foarte bine. [Scris şi: *OK.* — Pr.: *okéi*] — Din engl. **OK.**

OL s.n. v. **oală.**

OLÁC, (**1**) *olaci,* s.m., (**2**) *olace,* s.n. (Înv.) **1.** S.m. Curier special (călare) care ducea veşti sau corespondenţă în ţară şi peste hotare; sol, ştafetă, mesager. ✧ *Lipcan de olac* = curier poştal călare. **2.** S.n. Serviciu de transport pentru călători şi pentru corespondenţă, folosit înainte de introducerea căilor ferate; poştă. ✦ Căruţă de poştă; poştalion, diligenţă. ✧ *Cal de olac* = **a)** cal de poştalion; **b)** *fig.* om sau cal pus să muncească peste măsură; **c)** cal datorat de săteni trimişilor domneşti în ţară (ca prestaţie temporară, în sec. XV-XVIII). ✧ *De olac* = **a)** loc. adj. care aparţine poştei sau poştalionului, folosit pentru transportul călătorilor şi al corespondenţei; **b)** loc. adj. şi adv. iute, repede, grabnic. — Din tc. **ulak.**

OLÁLTĂ adv. Împreună, la un loc, laolaltă. ✧ Loc. adv. *Între olaltă* = unul cu altul; reciproc. *După olaltă* = unul după altul (fără întrerupere). *(Pe) lângă olaltă* = unul (pe) lângă altul; alături. *De olaltă* = unul de altul, unul de celălalt. *De la olaltă* = laolaltă, împreună. *Pe* (sau *peste) olaltă* = unul peste altul. *Înspre olaltă* = unul către altul. — **O**[3] + **alaltă** *(= aialaltă).*

OLÁN[1]**,** *olani,* s.m. Monedă de aur olandeză care a circulat până în sec. XIX şi în Ţările Române. — Cf. O l a n [d a].

OLÁN[2]**,** *olane,* s.n. **1.** Piesă de argilă arsă, de obicei de formă semicilindrică, folosită pentru executarea învelitorilor la acoperişurile unor clădiri. **2.** Tub de argilă arsă, din care se fac canale de scurgere a apei, coşuri pentru fum etc. [Var.: **olánă** s.f.] — **Ol** + suf. *-an.*

OLÁNĂ s.f. v. **olan**[2]**.**

OLÁNDĂ s.f. Ţesătură deasă şi fină, făcută din fire de in de bună calitate, folosită la confecţionarea lenjeriei de pat, de corp etc. — Din fr. **hollande,** it. **olanda.**

OLANDÉZ, -Ă, *olandezi, -e,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Olandei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Olandei sau olandezilor (**1**), privitor la Olanda ori la olandezi. ✦ (Substantivat, f.) Limbă germanică din familia de limbi indo-europene, vorbită în Olanda şi în jumătatea de nord a Belgiei. **3.** S.f. Numele unei figuri de patinaj. **4.** S.f. Rasă de vaci originară

din Olanda şi crescută pentru producţia de lapte. — **Olanda** (n. pr.) + suf. *-ez.* Cf. it. olandese, fr. Hollandais.

OLANDÍNĂ s.f. Ţesătură de bumbac în amestec cu celofibră, care imită olanda, folosită la confecţionarea lenjeriei de pat, de corp etc. — **Olandă** + suf. *-ină.*

OLÁR, *olari,* s.m. Meşteşugar care face şi vinde oale şi alte obiecte din lut ars. — **Oală** + suf. *-ar.*

OLÁT, *olaturi,* s.n. (Înv.) **1.** Provincie, regiune, ţinut, teritoriu; *p. ext.* (la pl.) împrejurime, parte (a locului). **2.** Moşie; gospodărie (mare); clădire, acareturi. [Pl. şi: *olate*] — Et. nec.

OLĂCÁR, *olăcari,* s.m. **1.** (Înv. şi reg.) Olac (**1**), curier. ✦ Îngrijitor al cailor de poştă. **2.** (Înv.) Slujbaş însărcinat cu strângerea cailor de olac. — **Olac** + suf. *-ar.*

OLĂCĂÍ vb. IV v. **olecăi.**

OLĂRÍE[1], (**2**) *olării,* s.f. **1.** Meşteşugul olarului; olărit. **2.** Atelierul sau prăvălia olarului. — **Olar** + suf. *-ie.*

OLĂRÍE[2] s.f. (Colectiv) Produse ceramice executate de olar. — **Oală** + suf. *-ărie.*

OLĂRÍT s.n. Meşteşugul olarului; olărie (**1**). — **Olar** + suf. *-it.*

OLĂRÍŢĂ, *olăriţe,* s.f. (Rar) Soţie de olar. — **Olar** + suf. *-iţă.*

OLCÚŢĂ, *olcuţe,* s.f. (Reg.) Oliţă. — Din **oală.**

OLÉ, interj. (**2**) *ole-uri* s.n. **1.** Interj. Cuvânt folosit pentru a încuraja pe luptătorii care participă la coride. **2.** S.n. Dans spaniol cu mişcare moderată, executat de o singură persoană care se acompaniază cu castaniete; melodie după care se execută acest dans. — Cuv. sp.

OLEÁCĂ adv. (Pop.) Puţin, niţel. ✧ Loc. adv. *Nici oleacă* = niciun pic, deloc. *Oleacă de...* = puţin, într-o măsură oarecare, întrucâtva. [Var.: (înv. şi reg.) **leácă** adv.] — Din ngr. **olighák**i.

OLEACÉE, *oleacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante lemnoase dicotiledonate, cu frunze opuse, care cuprinde specii ca măslinul, liliacul, frasinul etc.; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *-le-a-ce-e*] — Din fr. **oléacée.**

OLEAGINÓS, -OÁSĂ, *oleaginoşi, -oase,* adj. (Despre plante şi seminţele lor) Care conţine ulei; din care se poate extrage ulei. [Pr.: *-le-a-*] — Din fr. **oléagineux.**

OLEÁNDRA s.f. art. (Reg.) Numele unui dans popular care se joacă la nunţi; melodie după care se execută acest dans. — Et. nec.

OLEÁNDRU s.m. v. **leandru.**

OLEÁT, *oleaţi,* s.m. Sare sau ester al acidului oleic. [Pr.: *-le-at*] — Din fr. **oléate.**

OLEÁTĂ, *oleate,* s.f. Desen executat pe hârtie de calc, pe care sunt trasate detaliile unui teren şi cadrul secţiunii topografice la care se referă. [Pr.: *-le-a-*] — Cf. engl. oiled [paper].

OLECĂÍ, *olécăi,* vb. IV. Refl. (Înv. şi reg.) A se văita, a se văicări, a se tângui. [Prez. ind. şi: *olecăiesc.* — Var.: **olăcăí, olicăí** vb. IV] — Din **oleo.**

OLECŞOÁRĂ adv. v. **olecuşoară.**

OLECUŞOÁRĂ adv. (Reg.) Olecuţă. [Var.: **olecşoáră** adv.] — **Oleacă** + suf. *-uşoară.*

OLECÚŢĂ adv. (Pop.) Diminutiv al lui *oleacă;* puţin de tot, olecuţică, olecuşoară. — **Oleacă** + suf. *-uţă.*

OLECUŢÍCĂ adv. (Reg.) Olecuţă. — **Olecuţă** + suf. *-ică.*

OLEFÍNĂ, *olefine,* s.f. (Chim.) Alchenă. — Din fr. **oléfines.**

OLEIÁ vb. I v. **uleia.**

OLEIÁT, -Ă adj. v. **uleiat.**

OLÉIC, -Ă, *oleici, -ce,* adj. Care provine din (sau se referă la) grăsimi şi uleiuri naturale. ✧ *Acid oleic* = acid gras, nesaturat, care se găseşte în numeroase grăsimi naturale, fiind folosit în industrie la obţinerea săpunurilor moi, a plastifianţilor etc. — Din fr. **oléique.**

OLEIFÉR, -Ă, *oleiferi, -e,* adj. Care conţine ulei, bogat în ulei. [Pr.: *-le-i-*] — Din fr. **oleifère.**

OLEIFÓRM, -Ă, *oleiformi, -e,* adj. (Rar) Ca uleiul. [Pr.: *-le-i-*] — Din fr. **oléiforme.**

OLEÍNĂ, *oleine,* s.f. (Chim.) **1.** Substanţă lichidă incoloră, uleioasă, răspândită mai ales în grăsimile vegetale. **2.** Denumire dată acidului oleic care rezultă la scindarea grăsimilor prin hidroliză. — Din fr. **oléine.**

OLEIÓS, -OÁSĂ adj. v. **uleios.**

OLEÓ interj. v. **aoleu.**

OLEODÚCT, *oleoducte,* s.n. Pipeline care serveşte la transportul petrolului brut. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **oléoduc.**

OLEOFÍL, -Ă, *oleofili, -e,* adj. (Chim.) Care absoarbe ulei. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **oléophile.**

OLEOGRAFÍE, *oleografii,* s.f. Cromolitografie care reproduce o pictură în ulei, executată pe hârtie cu nervuri, imitând pânza, cu ajutorul unor coloranţi speciali. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **oléographie.**

OLEOLEÓ interj. v. **aoleu.**

OLEOMARGARÍNĂ s.f. Grăsime animală obţinută din seu de calitate superioară, folosită la fabricarea margarinei animale sau mixte. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **oléomargarine.**

OLEOMÉTRU, *oleometre,* s.n. Aparat folosit pentru determinarea densităţii uleiurilor grase. ✦ Aparat folosit pentru dozarea uleiurilor şi a grăsimilor provenite din seminţe. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **oléomètre.**

OLÉU, *oleuri,* s.n. (Înv. şi reg.) Ulei. — Din lat. **oleum.**

OLÉUM s.n. Amestec de acid sulfuric concentrat şi anhidridă sulfurică. [Pr.: *-le-um*] — Din fr. **oléum.**

OLFACTÍV, -Ă, *olfactivi, -e,* adj. Care se referă la simţul mirosului. ✧ *Mucoasă* (sau *membrană) olfactică* = mucoasă care căptuşeşte pereţii cavităţilor nazale. *Nervi olfactivi* = prima pereche de nervi cranieni. — Din fr. **olfactif.**

OLFACTOMETRÍE, *olfactometrii,* s.f. (Med.) Determinare a gradului de sensibilitate olfactivă. — Din fr. **olfactométrie.**

OLFACTOMÉTRU, *olfactometre,* s.n. (Med.) Aparat pentru măsurarea acuităţii olfactive. — Din fr. **olfactomêtre.**

OLFÁCŢIE, *olfacţii,* s.f. (Fiziol.) Miros. [Var.: **olfacţiúne** s.f.] — Din fr. **olfaction,** lat. **olfactio, -onis.**

OLFACŢIÚNE s.f. v. **olfacţie.**

OLICĂÍ vb. IV v. **olecăi.**

OLICÍCĂ, *olicele,* s.f. (Pop.) Oliţă. — **Oală** + suf. *-icică.*

OLIGÁNT, -Ă, *oliganţi, -te,* adj. (Bot.; despre plante) Care are puţine flori. — Din fr. **oliganthe.**

OLIGANTROPÍE s.f. (Livr.) Scădere a populaţiei unei ţări, a unui oraş etc. — Din fr. **oliganthropie.**

OLIGÁRH, *oligarhi,* s.m. Membru al unei oligarhii; partizan al oligarhiei. — Din **oligarhie** (derivat regresiv).

OLIGÁRHIC, -Ă, *oligarhici, -ce,* adj. Care aparţine oligarhiei, referitor la oligarhie, propriu oligarhiei. — Din fr. **oligarchique.**

OLIGARHÍE, *oligarhii,* s.f. **1.** Formă de conducere a statului, în care puterea politică şi economică este deţinută de un număr restrâns de persoane. ✦ Grup de persoane care exercită puterea într-o astfel de formă de guvernământ. **2.** (În sintagma) *Oligarhie financiară* = grup restrâns de mari posesori ai capitalului financiar, care domină viaţa economică a unui stat. — Din ngr. **oligarhía,** fr. **oligarchie.**

OLIGÍST s.n. Varietate de hematit cu luciu metalic puternic. — Din fr. **oligiste.**

OLIGOCÉN, -Ă, *oligoceni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Epocă a perioadei terţiare dintre eocen şi miocen, caracterizată prin numuliţi, lamelibranhiate, gasteropode, echinide, mamifere etc. **2.** Adj. Care se referă la oligocen (**1**) sau la formaţiunile din această epocă. — Din fr. **oligocène.**

OLIGOCHÉT, *oligochete,* s.n. (La pl.) Clasă de anelide terestre şi dulcicole, lipsite de parapode şi cu puţini peri *(Oligochaeta);* (şi la sg.) vierme din această clasă. — Din fr. **oligochète.**

OLIGOCITEMÍE, *oligocitemii,* s.f. Scădere a numărului de globule sangvine, întâlnită în hemoragii, în unele boli de sânge etc. — Din fr. **oligocytémie.**

OLIGOELEMÉNT, *oligoelemente,* s.n. Element chimic care se găseşte în organism în cantităţi foarte mici, îndeplinind, în unele procese biologice, rolul de catalizator. — Din fr. **oligoélément.**

OLIGOFAGÍE, *oligofagii,* s.f. **1.** Regim alimentar lipsit de varietate. **2.** (Med.) Scădere a poftei de mâncare. — Din fr. **oligophagie.**

OLIGOFRÉN, -Ă, *oligofreni, -e,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Bolnav) de oligofrenie. — Din fr. **oligophrène.**

OLIGOFRENÍE s.f. Stare patologică caracterizată prin rămânerea în urmă a dezvoltării facultăţilor psihice, însoţită uneori de tulburări ale dezvoltării fizice şi de leziuni ale sistemului nervos central, ca urmare a unor suferinţe cerebrale, survenite în perioada intrauterină, în cursul naşterii sau în perioada copilăriei. — Din fr. **oligophrénie.**

OLIGOFRENOPEDAGOGÍE s.f. Ramură a pedagogiei speciale care se ocupă de instruirea, educarea şi recuperarea socială a copiilor cu deficienţă mintală. — Din fr. **oligophrénopédagogie.**

OLIGOMENORÉE, *oligomenoree,* s.f. Reducere a frecvenţei menstruaţiei, întâlnită înainte de menopauză, în unele boli endocrine. [Pr.: *-re-e*] — Din fr. **oligoménorrhée.**

OLIGOPÓL, *oligopoluri,* s.n. Piaţă a mărfurilor monopolizată de un număr redus de mari producători. — Din fr. **oligopole.**

OLIGOPÓT, -Ă, *oligopoţi, -te,* s.m. şi f. (Livr.) Persoană care bea foarte puţin. — Din fr. **oligopote.**

OLIGOSPÉRM, *oligosperme,* s.n. Fruct care nu conţine decât un număr mic de seminţe. — Din fr. **oligosperme.**

OLIGOTRÓF, -Ă, *oligotrofi, -e,* adj. **1.** (Despre soluri) Sărac în substanţe minerale şi nutritive. **2.** (Despre plante) Care creşte pe soluri oligotrofe (**1**). — Din fr. **oligotrophe.**

OLIGOTROFÍE, *oligotrofii,* s.f. Însuşire a plantelor oligotrofe. ✦ (Med.) Nutriţie deficitară. — Din fr. **oligotrophie.**

OLIGOZAHARÍDĂ, *oligozaharide,* s.f. Hidrat de carbon care are molecula compusă din două până la şase molecule de monozaharide. — Din engl. **oligozaharide.**

OLIGURÍE, *oligurii,* s.f. Scădere a cantităţii de urină eliminată în timp de 24 de ore. — Din fr. **oligurie.**

OLIMPIÁDĂ, *olimpiade,* s.f. **1.** (În Grecia antică) Interval de patru ani dintre două serbări succesive ale jocurilor olimpice, devenit unitate cronologică convențională. **2.** Competiție sportivă internațională cu caracter complex, care are loc o dată la patru ani; jocuri olimpice. **3.** Concurs pe specialități organizat anual pe plan local și național pentru elevi. [Pr.: *-pi-a-*] — Din ngr. **olimpiada,** fr. **olympiade,** germ. **Olympiade.**

OLIMPIÁN, -Ă, *olimpieni, -e,* adj. **1.** Care aparține lumii zeilor din Antichitatea greacă; din Olimp. ✦ Fig. Maiestuos, măreț, impunător. **2.** (Fig.; despre oameni, despre expresia figurii lor, despre manifestările lor) Senin (**2**). [Pr.: *-pi-an*] — Din fr. **olympien.**

OLIMPIANÍSM s.n. (Livr.) Caracter olimpian, atitudine olimpiană. [Pr.: *-pi-a-*] — **Olimpian** + suf. *-ism.*

OLÍMPIC, -Ă, *olimpici, -ce,* adj., s.m. **1.** Adj. (În sintagma) *Jocuri olimpice* = competiții sportive cu caracter periodic, practicate în Grecia antică și reluate în timpurile moderne sub formă de concursuri internaționale complexe; olimpiadă (**2**). **2.** Adj. Care aparține jocurilor desfășurate în cadrul unei olimpiade. **3.** Adj. Fig. (Rar) Olimpian, maiestuos. **4.** S.m. Participant la o olimpiadă. — Din fr. **olympique.**

OLÍȚĂ, *olițe,* s.f. Diminutiv al lui *oală;* olcuță, olicică. ✦ (Fam.) Oală de noapte. — **Oală** + suf. *-iță.*

OLÍV adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Care are o culoare galbenă-verzuie; măsliniu. **2.** S.n. Culoare galbenă-verzuie, ca a măslinei crude. — Din fr. **olive.**

OLÍVĂ, *olive,* s.f. **1.** (Înv. și reg.) Măslină. **2.** Mică piesă de sticlă de forma unui tub îngroșat la un capăt, folosită în fonetica experimentală pentru înregistrarea suflului nazal. — Din lat. **oliva,** germ. **Olive,** fr. **olive.**

OLIVÍNĂ, *olivine,* s.f. Silicat natural de magneziu și fier, cristalizat în sistemul rombic, de culoare verde-măslinie și cu luciu sticlos, care se folosește ca materie primă pentru produse refractare. — Din fr. **olivine.**

OLM, *olmuri,* s.n. (Înv.) Miros, mireasmă. — Et. nec.

OLMÁZ, *olmazuri,* s.n. (Înv.) Diamant de culoare trandafirie. — Cf. ucr., rus. a l m a z.

OLOCÁUST s.n. v. **holocaust.**

OLÓG, OLOÁGĂ, *ologi, oloage,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Căruia îi lipsește un picior sau amândouă; care nu poate umbla (bine); paralizat de picioare. ✧ Loc. vb. *A lăsa* (pe cineva) *olog* = a ologi. **2.** Fig. (Despre plante) Care nu are cârcei cu care să se agațe pe arac. *Fasole oloagă.* — Cf. alb. u l o k.

OLOGEÁLĂ, *ologeli,* s.f. (Pop.) Faptul de *a (se) ologi;* neputința de a umbla; paralizie a picioarelor; ologire. — **Ologi** + suf. *-eală.*

OLOGÍ, *ologesc,* vb. IV. Tranz., intranz. și refl. (Pop.) A face pe cineva să devină olog (**1**) (lovindu-l, rănindu-l etc.) sau a rămâne, a deveni olog (în urma unui accident sau a unei boli). — Din **olog.**

OLOGÍRE, *ologiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) ologi* și rezultatul ei; ologeală. — V. **ologi.**

OLOGÍT, -Ă, *ologiți, -te,* adj. Care a rămas olog (**1**); paralizat de picioare. — V. **ologi.**

OLOGRÁF, -Ă, *olografi, -e,* adj. (Despre un testament) Scris în întregime de mâna persoanei care lasă o moștenire; *p. ext.* (despre acte, scrisori etc.) scris de mâna autorului; autograf. — Din fr. **olographe.**

OLÓI[1], *oloaie,* s.n. (Pop. și fam.) Augmentativ al lui *oală.* — **Oală** + suf. *-oi.*

OLÓI[2], *oloiuri,* s.n. (Înv. și pop.) Ulei. ✦ (Rar) Vopsea de ulei. — Din magh. **olaj.**

OLOÍ[3], *oloiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A uleia. — V. **oloi[2].**

OLÓINIȚĂ, *oloinițe,* s.f. (Reg.) Presă primitivă de ulei. — **Oloi[2]** + suf. *-niță.*

OLOIÓS, -OÁSĂ, *oloioși, -oase,* adj. (Reg.) Uleios. — **Oloi[2]** + suf. *-os.*

OLOÍSĂ, *oloise,* s.f. (Reg.) Numele mai multor specii de plante erbacee cu flori galbene sau albe, cu frunzele ovale și cărnoase, care cresc prin locuri pietroase și nisipoase *(Sedum album și acrum, maximum, neglectum).* — Et. nec.

OLONÓM, -Ă, *olonomi, -e,* adj. (Fiz.; despre legăturile sistemelor de puncte materiale) A cărei variație în timp nu depinde de viteze și de accelerații. — Cf. fr. h o l o n o m i e, engl. h o l o n o m y.

OLTÁR, *oltare,* s.n. (Înv. și pop.) Altar. — Din sl. **olŭtari.**

OLTEÁN, -Ă, *olteni, -e* s.m., adj. **I.** S.m. **1.** Persoană originară sau locuitor din Oltenia. **2.** (Înv.) Precupeț (originar din Oltenia) care făcea comerț ambulant cu fructe, legume etc. **II.** Adj. Care aparține Olteniei sau oltenilor (**I**), privitor la Oltenia ori la olteni; oltenesc. — **Olt** (n. pr.) + suf. *-ean.*

OLTEÁNCĂ, *oltence,* s.f. Femeie care face parte din populația Olteniei care este originară de acolo. — **Oltean** + suf. *-că.*

OLTENÉSC, -EÁSCĂ, *oltenești,* adj. Care aparține Olteniei sau populației ei, privitor la Oltenia ori la populația ei; oltean. — **Oltean** + suf. *-esc.*

OLTENÉȘTE adv. Așa cum se obișnuiește în Oltenia, ca în Oltenia; în graiul oltenesc. — **Oltean** + suf. *-ește.*

OLÚM, *olumuri,* s.n. (Reg.) Adăpost pentru animale; îngrăditură, țarc. — Din tc. **olum** „vad”.

OLÚȚ, *oluțe,* s.n. (Înv. și pop.) Diminutiv al lui *ol;* ulcică. — **Ol** + suf. *-uț.*

OM, *oameni,* s.m. **1.** Ființă superioară, socială, care se caracterizează prin gândire, inteligență și limbaj articulat iar din punct de vedere morfologic prin poziția verticală a corpului și structura piciorului adaptată la aceasta, mâinile libere și apte de a efectua mișcări fine și creierul deosebit de dezvoltat. ✧ Loc. adv. *Din om în om* = de la unul la altul. *Ca de la om la om* = în mod sincer, deschis, prietenește. ✧ Expr. *(A fi) la mintea omului* = (a fi) evident, clar. *(Nu-i) nici picior de om* sau *nu-i (nici) picior de om* = (nu-i) nimeni. *Om ca (toți) oamenii* = om obișnuit, care nu se deosebește prin nimic esențial de alții. *Ca omul* = cum se întâmplă sau s-ar putea întâmpla oricui. *Ca oamenii* = cu manifestări obișnuite oamenilor; cum trebuie, cum se cuvine. *Om bun!* = răspuns pe care îl dă o persoană care bate la ușă pentru a-l asigura pe stăpânul casei că vine cu intenții bune. ✦ Persoană integră, care întrunește calități morale deosebite, care se remarcă prin cinste și corectitudine. ✧ Expr. *(A fi) un om (o dată) și jumătate* = (a fi) persoană de încredere înzestrată cu însușiri (morale) deosebite. *A face* (pe cineva) *om* = **a)** a educa, a instrui (pe cineva) dezvoltându-i însușirile umane caracteristice; a asigura învățătura cuiva calificându-l într-o profesie; **b)** a da, a oferi (cuiva) o situație materială sau socială bună. *A se face om* = **a)** a se înstări, a se căpătui, a se îmbogăți; **b)** a se îndrepta. **2.** (Cu determinări care indică un raport de dependență) Persoană care se află în slujba cuiva; persoană de încredere. ✧ Expr. *(A fi) omul* (sau *om al) lui Dumnezeu* = (a fi) om bun, cinstit, de treabă. *(A fi) omul* (sau *om al) dracului* = (a fi) om rău, viclean. **3.** Persoană de vază, de seamă. ✦ Persoană matură. **4.** Bărbat. ✦ (Determinat de „meu”, „tău” etc.) Soț. ✦ (La vocativ) Apelativ familiar (explicativ, dojenitor etc.) cu care ne adresăm unei persoane (de sex masculin). **5.** (La sg.) Persoană oarecare, cineva, oricine. **6.** (Art.) Numele popular al constelației boreale Hercule. [Gen.-dat.: *omului;* voc.: *omule*] — Din lat. **homo.**

OMÁG s.m. Gen de plante erbacee din familia ranunculaceelor, otrăvitoare, cu flori albastre-violacee sau galbene, folosite în medicină datorită unui alcaloid pe care îl conține rizomul *(Aconitum);* plantă din acest gen. — Din sl. **omĕgŭ.**

OMAGIÁ, *omagiez,* vb. I. Tranz. A aduce cuiva un omagiu (**1**), a exprima stima, respectul față de cineva. [Pr.: *-gi-a*] — Din **omagiu.**

OMAGIÁL, -Ă, *omagiali, -e,* adj. Care are caracter de omagiu, care este, se face în semn de omagiu, drept omagiu. [Pr.: *-gi-al*] — Din fr. **hommagial.**

OMAGIÉRE, *omagieri,* s.f. Acțiunea de *a omagia* și rezultatul ei. [Pr.: *-gi-e-*] — V. **omagia.**

OMÁGIU, *omagii,* s.n. **1.** (În Evul Mediu) Ceremonie care cuprindea jurământul de credință și de supunere al unui vasal față de suzeranul său. **2.** Manifestare (prin cuvinte, gesturi etc.) a credinței, respectului, admirației sau recunoștinței față de cineva; ofrandă, prinos. ✧ Expr. *Omagiile mele* = formulă de salut respectuos. — Din it. **omaggio.**

OMANÉZ, -Ă, *omanezi, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Omanului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Omanului sau omanezilor (**1**), care se referă la Oman sau omanezi. — **Oman** (n.pr.) + suf. *-ez.*

OMATIDÍE, *omatidii,* s.f. Fiecare dintre elementele care constituie ochiul compus al insectelor. — Din fr. **ommatidie.**

OMẮT, *omături,* s.n. (Pop.) Zăpadă, nea. ✦ (Reg.) Nămete, troian. [Pl. și (m.): *omeț*] — Din sl. **ometŭ** „măturare; pospai”.

OMĂTÚȚE s.f. pl. Numele a două specii de ghiocei, cu flori albe mirositoare, care cresc în lunile februarie-mai prin păduri, livezi și fânețe *(Leucojum aestivum și vernum).* — **Omăt** + suf. *-uță.*

OMBILÍC, *ombilicuri,* s.n. Orificiu abdominal prin care trece cordonul ombilical la fetus; buric. — Din fr. **ombilic.**

OMBILICÁL, -Ă, *ombilicali, -e,* adj. Care aparține ombilicului, privitor la ombilic. ✧ *Cordon ombilical* = formațiune anatomică în formă de tub care conține vase sangvine și care leagă placenta fetusului de mamă, asigurând schimburile nutritive dintre mamă și fetus. — Din fr. **ombilical.**

OMBUDSMAN, *ombudsmani*, s.m. **1.** Specialist care asigură asistență (juridică, economică) unei instituții, unei societăți etc. (pentru rezolvarea unor litigii). **2.** Spec. Instituția Avocatului Poporului în Uniunea Europeană. ✦ Persoană care conduce această instituție. — Din engl. **ombudsman.**

OMÉGA, *omega*, s.m. Numele ultimei litere a alfabetului grecesc, corespunzând sunetului *o.* — Din ngr. **o méga.**

OMEGATRÓN, *omegatroane,* s.n. Spectometru de masă, care funcționează după sistemul ciclotronului. — Din fr. **omégatron.**

OMENÉSC, -EÁSCĂ, *omenești,* adj. **1.** Care aparține omului sau genului uman, privitor la om sau la genul uman, propriu înfățișării sau firii omului; de om; uman. ✧ (Substantivat, n.) *Omenescul unei situații.* ✧ *Așezare omenească* = denumire pentru sat, comună, oraș. **2.** Care aparține omului de rând. **3.** (Înv. și pop.) Prietenos, binevoitor; blând. ✦ Convenabil, rezonabil. ✦ (Despre limbă) Inteligibil, clar. — **Om** + suf. *-esc.*

OMENÉȘTE adv. **1.** Din punct de vedere omenesc, în mod omenesc; cât poate un om. **2.** În condiții omenești, ca oamenii; *p. ext.* cu omenie, cumsecade, cum se cuvine. — **Om** + suf. *-ește.*

OMENÍ, *omenesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Pop.) A primi pe cineva în mod ospitalier; a ospăta, a cinsti. ✦ Refl. A se ospăta. **2.** A cinsti, a onora, a slăvi. — Din **om.**

OMENÍE s.f. Complex de calități alese, proprii unei persoane; purtare blândă, înțelegătoare; atitudine cuviincioasă, respectuoasă. ✧ Loc. adj. *De omenie* = bun, cumsecade; ospitalier; cinstit. ✧ Loc. adj. și adv. *Fără (de) omenie* = lipsit de onestitate; (în mod) inuman, (în mod) nemilos. *Cu omenie* = binevoitor, afabil, cu bunăvoință; (în mod) cinstit, corect. ✧ Expr. (Reg.) *A învăța* (pe cineva) *omenie* =

a pedepsi sau a certa (pe cineva) pentru a cuminţi. *A şti (la) omenie* sau *a şti ce-i omenia* = a se arăta blând şi înţelegător (faţă de cineva). ✦ Reputaţie bună; renume, cinste. — **Om** + suf. *-ie.*

OMENÍME s.f. (Înv. şi reg.) Omenire (**1**). — **Om** + suf. *-ime.*

OMENÍRE s.f. **1.** Întreaga populaţie a globului, totalitatea oamenilor de pe Pământ, neamul omenesc; umanitatea; omenime. ✦ Mulţime de oameni; lume, public. **2.** (Înv.) Omenie; umanitarism. — Din **om**. Pentru **2**, cf. o m e n i.

OMENÍT, -Ă, *omeniţi, -te,* adj. (Înv.) Blând, binevoitor, amabil. — V. **omeni.**

OMENÓS, -OÁSĂ, *omenoşi, -oase,* adj. Plin de omenie; blând, bun, cumsecade, îngăduitor, înţelegător. — **Om** + suf. *-os.*

OMEOMORFÍSM s.n. v. **homeomorfism.**

OMÉRIC, -Ă adj. v. **homeric.**

OMERTÀ s.f. Lege a tăcerii impusă în organizaţiile de tip mafiot. — Din it. **omertà.**

OMÉT s.n. (Înv. şi reg.) Mulţime mare de oameni, lume, popor. — **Om** + suf. *-et.*

OMÉTIŢĂ s.f. (Reg.) **1.** Zăpadă fină (spulberată de vânt). **2.** Partea cea mai fină a făinii, care se depune sub formă de praf în timpul măcinatului; pospai. — Din ucr. **obmetycja.**

OMEŢÍ, pers. 3 *omeţeşte,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. şi refl. A (se) acoperi cu omăt, a (se) înzăpezi. **2.** Intranz. A viscoli. — Din **omăt.**

OMFALOCÉL, *omfalocele,* s.n. (Med.) Hernie ombilicală. — Din fr. **omphalocèle.**

OMFALOTOMÍE, *omfalotomii,* s.f. (Med.) Secţionare a cordonului ombilical. — Din fr. **omphalotomie.**

OMICRÓN, *omicron,* s.m. A cinsprezecea literă a alfabetului grecesc (şi neogrecesc), corespunzând sunetului „o". — Din fr. **omicron.**

OMÍDĂ, *omizi,* s.f. Larva fluturilor, dăunătoare pomilor, cu corpul alcătuit din segmente, uneori acoperit cu peri. ✧ Expr. *A mânca ca omizile* = a mânca foarte mult. ✦ Epitet dat unui om lacom, hrăpăreţ. — Din ngr. **o mídas.**

OMILÉTIC, -Ă, *omiletici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care se referă la elocvenţa bisericească. **2.** S.f. Disciplină teologică privitoare la principiile şi regulile oratoriei (predicilor) bisericeşti. — Din it. **omiletico,** lat. **homileticus,** fr. **homilétique.**

OMILIÁR, *omiliare,* s.n. Carte bisericească care conţine omilii. [Pr.: *-li-ar*] — **Omilie** + suf. *-ar.* Cf. fr. h o m i l i a i r e.

OMILÍE, *omilii,* s.f. Cuvântare bisericească; predică. — Din ngr. **omilía.**

OMÍS, -Ă, *omişi, -se,* adj. Care a fost lăsat la o parte, trecut cu vederea; neamintit. — V. **omite.**

OMISIÚNE, *omisiuni,* s.f. Faptul de *a omite*; trecere cu vederea, neglijare; lucru omis, lipsă, scăpare, lacună; omitere. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **omission,** lat. **omissio, -onis.**

OMISÍV, -Ă, *omisivi, -e,* adj. Cu omisiuni. — Din engl. **omissive.**

OMÍTE, *omít,* vb. III. Tranz. A lăsa (intenţionat) la o parte, a neglija; a trece cu vederea, a uita (ceva ce trebuia amintit, făcut, spus etc.). — Din lat. **omittere.**

OMÍTERE, *omiteri,* s.f. Acţiunea de *a omite* şi rezultatul ei; omisiune. — V. **omite.**

OMLÉTĂ, *omlete,* s.f. Mâncare făcută din ouă bătute şi prăjite în grăsime, uneori cu o umplutură de şuncă, brânză, spanac etc. — Din fr. **omelette.**

OMNEPUTÍNŢĂ s.f. v. **omnipotenţă.**

OMNI- Element de compunere cu sensul „(a) tot, (a) toate", care serveşte la formarea unor adjective şi a unor substantive. — Din fr. **omni-.**

OMNIBÚZ, *omnibuze,* s.n. **1.** (Înv.) Un fel de trăsură asemănătoare cu diligenţa, care servea pentru transportul în comun al călătorilor, pe rute fixe. **2.** Autobuz (cu etaj) pentru transportul în comun al călătorilor, folosit pe un anumit itinerar în interiorul unei localităţi sau între două localităţi apropiate. [Pl. şi: *omnibuzuri*] — Din fr., it. **omnibus.**

OMNIDIRECŢIONÁL, -Ă, *omnidirecţionali, -e,* adj. (Despre surse sau receptoare de radiaţii) Care nu are o direcţie precisă. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **omnidirectionnel.**

OMNILATERÁL, -Ă, *omnilaterali, -e,* adj. (Livr.) Care îmbrăţişează toate aspectele, care se face din toate punctele de vedere. — **Omni-** + **lateral.**

OMNILATERALITÁTE s.f. (Livr.) Însuşirea de a fi omnilateral. — **Omnilateral** + suf. *-itate.*

OMNIPOTÉNT, -Ă, *omnipotenţi, -te,* adj. (Livr.) Cu putere nelimitată; atotputernic. ✦ (Substantivat) Dumnezeu. — Din fr. **omnipotent,** it. **omnipotente,** lat. **omnipotens, -ntis.**

OMNIPOTÉNŢĂ s.f. (Livr.) Putere nelimitată, autoritate absolută; atotputernicie. ✦ (Bis.) Atribut divin prin care se afirmă că în Dumnezeu se concentrează toate puterile sau energiile cosmice; capacitatea de a face tot ceea ce nu este logic imposibil. [Var.: (înv.) **omneputínţă** s.f.] — Din fr. **omnipotence.**

OMNIPREZÉNT, -Ă, *omniprezenţi, -te,* adj. Care este prezent, activ pretutindeni. — Din fr. **omniprésent.**

OMNIPREZÉNŢĂ, *omniprezenţe,* s.f. Facultatea de a fi prezent pretutindeni; prezenţă a cuiva peste tot. — Din fr. **omniprésence.**

OMNISCIÉNT, -Ă, *omniscienţi, -te,* adj. Atotştiutor. ✦ (Substantivat) Dumnezeu. [Pr.: *-sci-ent*] — Din fr. **omniscient,** lat. **omnisciens, -ntis.**

OMNISCIÉNŢĂ s.f. Însuşirea de a şti totul. ✦ Atribut divin prin care se afirmă că Dumnezeu cunoaşte tot. [Pr.: *-sci-en-*] — Din fr. **omniscience,** lat. **omniscientia.**

OMNIVÓR, -Ă, *omnivori, -e,* adj., s.m. şi f. (Animal) care se hrăneşte atât cu substanţe vegetale, cât şi cu substanţe animale; (animal) care mănâncă de toate. — Din fr. **omnivore.**

OMOCÉNTRIC, -Ă adj. v. **homocentric.**

OMOCÉNTRU s.n. v. **homocentru.**

OMOFÁG, -Ă, *omofagi, -ge,* adj. Care se hrăneşte cu carne crudă. — Din fr. **omophage.**

OMOFÓN, -Ă, *omofoni, -e,* adj. (Despre cuvinte, grupuri de cuvinte, silabe etc.) Care se pronunţă la fel cu alt cuvânt, grup de cuvinte, silabe etc., fără a se scrie identic. — Din fr. **homophone.**

OMOFÓNIC, -Ă, *omofonici, -ce,* adj. Care se referă la omofonie, care ţine de omofonie. — **Omofon** + suf. *-ic.*

OMOFONÍE, *omofonii,* s.f. **1.** Însuşirea de a fi omofon. **2.** Factură a unei piese muzicale caracterizată prin predominarea unei voci sau a unei melodii asupra celorlalte (care formează acompaniamentul). — Din fr. **homophonie.**

OMOFÓR, *omofoare,* s.n. Veşmânt bisericesc în forma unei eşarfe, pe care arhiereul îl poartă pe umeri în timpul serviciului bisericesc. — Din sl. **omoforŭ.**

OMOFÓRM, -Ă, *omoformi, -e,* adj. (Despre forme ale unor părţi de vorbire diferite) Care coincide ca pronunţare. — Din fr. **homoforme.**

OMOGÉN, -Ă, *omogeni, -e,* adj. **1.** Care are o alcătuire sau o structură unitară, care prezintă omogenitate; nediferenţiat. **2.** (Mat.; despre funcţii cu mai multe variabile) A cărei valoare rămâne proporţională pentru variabile proporţionale. — Din fr. **homogène,** germ. **homogen.**

OMOGENEITÁTE s.f. v. **omogenitate.**

OMOGENEIZÁ vb. I v. **omogeniza.**

OMOGENEIZÁRE s.f. v. **omogenizare.**

OMOGENEIZATÓR s.n. v. **omogenizator.**

OMOGENITÁTE s.f. Însuşirea de a fi omogen. ✦ Însuşire a unui obiect, a unui grup, a unui sistem fizico-chimic de a avea aceleaşi proprietăţi în toate punctele sale. ✦ Proprietate a unei formule (fizice) de a avea aceleaşi dimensiuni în cei doi membri ai săi. [Var.: **omogeneitáte** s.f.] — Din fr. **homogénéité,** lat. **homogeneitas.** Cf. o m o g e n.

OMOGENIZÁ, *omogenizez,* vb. I. Tranz. A face (să fie) omogen, a aduce în stare de omogenitate; *p. ext.* a egaliza, a uniformiza. [Var.: **omogeneizá** vb. I] — **Omogen** + suf. *-iza.* Cf. fr. h o m o g é n é i s e r.

OMOGENIZÁRE, *omogenizări,* s.f. Acţiunea de *a omogeniza* şi rezultatul ei. ✦ Operaţie de amestecare a componenţilor unui sistem eterogen pentru a se obţine un amestec care să aibă aceeaşi compoziţie mijlocie în toată masa lui. ✦ Încălzire prelungită, la temperaturi înalte, a oţelurilor, pentru a obţine difuzarea în toată masa lor a părticelelor de altă compoziţie; tratament termic aplicat anumitor aliaje în scopul realizării omogenităţii lor fizice, chimice, structurale. ✦ Concordanţă, unitate a sonorităţii vocilor într-un cor. [Var.: **omogeneizáre** s.f.] — V. **omogeniza.**

OMOGENIZATÓR, *omogenizatoare,* s.n. Aparat folosit pentru obţinerea pe cale mecanică a unei emulsii. [Var.: **omogeneizatór** s.n.] — **Omogeniza** + suf. *-tor.* Cf. fr. h o m o g é n é i s a t e u r.

OMOGRÁF, -Ă, *omografi, -e,* adj., s.n. (Cuvânt) care se scrie la fel cu alt cuvânt, dar diferă de acesta (de obicei) din punct de vedere fonetic. — Din fr. **homographe.**

OMOGRÁFIC, -Ă, *omografici, -ce,* adj. Referitor la omografie, de omograf. — Din fr. **homographique.**

OMOGRAFÍE s.f. Faptul sau însuşirea de a fi omograf; situaţia în care se află două cuvinte omografe. — Din fr. **homographie.**

OMÓI, -OÁIE, *omoi, -oaie,* s.m. şi f. (Reg.) Augmentativ al lui *om.* — **Om** + suf. *-oi.*

OMOLÓG, -OÁGĂ, *omologi, -oage,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre două elemente aparţinând unor figuri geometrice între care există o corespondenţă determinată) Care corespunde, care se află în corespondenţă. *Laturi omoloage.* **2.** Adj. (Despre o substanţă organică) Care are o structură chimică diferită de structura altei substanţe prin prezenţa unei grupe în care carbonul se află în combinaţie cu doi atomi de hidrogen. *Hidrocarburi omoloage.* **3.** Adj. (Biol.; despre unele organe) Care are structură asemănătoare şi origine comună, dar formă externă şi funcţiuni diferite. **4.** S.m. Persoană care deţine o funcţie oficială într-o organizaţie sau într-un stat, privită în raport cu o altă persoană care deţine aceeaşi funcţie oficială într-o altă organizaţie sau într-un alt stat. [Adj. f. şi: *omológă*] — Din fr. **homologue.**

OMOLOGÁ, *omologhez,* vb. I. Tranz. A confirma, în baza autorităţii conferite de lege, valoarea sau autenticitatea unui act scris. ✦ A recunoaşte oficial o performanţă, un rezultat sportiv (după o verificare prealabilă). ✦ A accepta un tip de produs şi a aproba fabricarea lui (în serie). — Din fr. **homologuer.**

OMOLOGÁRE, *omologări,* s.f. Acţiunea de *a omologa* şi rezultatul ei. — V. **omologa.**

OMOLOGÍE, *omologii,* s.f. (Biol.) Corespondenţă de structură a unuia sau a unor organe la două specii diferite, datorată originii lor comune. — Din fr. **homologie.**

OMOMORFÍSM s.n. v. **homomorfism.**

OMONÍM, (**1**) *omonime,* s.n., (**2**) *omonimi,* s.m. **1.** S.n. Cuvânt care are aceeași formă și aceeași pronunțare cu alt cuvânt sau cu alte cuvinte, de care diferă ca sens și ca origine. **2.** S.m. Persoană care poartă același nume cu altcineva; tiz. — Din fr. **homonyme.**

OMONÍMIC, -Ă, *omonimici, -ce,* adj. Care se referă la omonim sau la omonimie. — Din fr. **homonymique.**

OMONIMÍE, *omonimii,* s.f. Faptul sau însușirea de a fi omonim (**1**); situație în care se află două sau mai multe omonime. — Din fr. **homonymie.**

OMOPLÁT, *omoplați,* s.m. Os pereche triunghiular, lat și subțire, care formează partea posterioară a articulației umărului; spată, scapulă. — Din fr. **omoplate.**

OMÓR, *omoruri,* s.n. Faptul de a omorî; luarea vieții cuiva; crimă, omucidere, asasinat. ✦ (Jur.) Infracțiune care constă în uciderea unei persoane. ✦ Măcel. — Din **omorî** (derivat regresiv).

OMORÂRE, *omorâri,* s.f. Acțiunea de *a omorî* și rezultatul ei; ucidere, omor; moarte. — V. **omorî.**

OMORÂT, -Ă, *omorâți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care a fost omorât, ucis; mort. — V. **omorî.**

OMORÂTÓR, -OÁRE, *omorâtori, -oare,* adj., s.m. și f. (Rar) **1.** Adj. Care omoară; ucigător, ucigaș. ✦ Fig. Care torturează, chinuitor. **2.** S.m. și f. Ucigaș, asasin. — **Omorî** + suf. *-tor.*

OM-ORCHÉSTRĂ, *oameni-orchestră,* s.m. **1.** Muzicant ambulant care cântă simultan la mai multe instrumente. **2.** Fig. Persoană care are mai multe competențe. — Din fr. **homme-orchestre.**

OMORGÁNIC, -Ă, *omorganici, -ce,* adj. (Despre consoane) Emis de aceleași organe și având același mod de articulare. — Din fr. **homorganique.**

OMORÎ, *omór,* vb. IV. **1.** Tranz. A pricinui moartea cuiva, a lua viața cuiva; a ucide, a asasina, a achita. ✧ Expr. *A omorî pe cineva cu zile* = a pricinui (prin comportarea sa) moartea cuiva înainte de vreme; *p. ext.* a-i învenina cuiva viața, a-i produce supărări în mod continuu. *A omorî* (pe cineva) *în bătaie* = a bate pe cineva foarte tare, a snopi în bătaie. (Fam.) *Nu mă omorî!* exclamație care exprimă uimire, surprindere, mirare față de spusele (de necrezut ale) cuiva. ✦ Refl. A se sinucide. **2.** Tranz. Fig. A distruge, a nimici. ✧ Expr. *A-și omorî foamea* = a-și potoli (pentru scurt timp) foamea. *A-și omorî timpul* = a-și folosi timpul cu ocupații fără importanță; a-și pierde vremea. **3.** Tranz. Fig. A pricinui cuiva o suferință (fizică sau morală), o durere; a chinui. ✦ A sâcâi, a plictisi pe cineva cu ceva. **4.** Refl. Fig. A-și cheltui toate puterile, a se epuiza, a se consuma făcând ceva. ✧ Expr. *A se omorî de râs* = a râde foarte tare, a se prăpădi de râs. *A se omorî cu firea* = a face eforturi mari pentru a realiza ceva, a se strădui foarte mult. — Din sl. **umoriti.**

OMOSFÉRĂ s.f. v. **homosferă.**

OMOTÉTIC, -Ă, *omotetici, -ce,* adj. Care se află în raport de omotetie. — Din fr. **homothétique.**

OMOTETÍE, *omotetii,* s.f. (Geom.) Relație între două figuri asemenea, în care dreptele care unesc puncte omoloage se întâlnesc într-un singur punct. — Din fr. **homothétie.**

OM-SÁNDVICI, *oameni-sandvici,* s.m. Om care plimbă două panouri publicitare, unul în spate, altul în față. [Scris și: *om-senviș*] — Din fr. **homme-sandwich.** Cf. engl. s a n d w i c h - m a n.

OMUCÍDERE, *omucideri,* s.f. Omor, crimă, asasinat. — **Om** + **ucidere.**

OMUCIGÁȘ, -Ă, *omucigași, -e,* s.m. și f. (Înv.) Ucigaș, criminal, asasin. — **Om** + **ucigaș.**

OMULÉȚ, *omuleți,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *om;* om mic de statură. **2.** Fig. Om neînsemnat, fără niciun merit; om cu preocupări mărunte, meschine. — **Om** + suf. *-uleț.*

OMUȘÓR, (**1**) *omușori,* s.m., (**2**) *omușoare,* s.n. **1.** S.m. Omuleț (**1**). **2.** S.n. Apendice cărnos, mobil și contractil, situat în cavitatea bucală, în partea posterioară a palatului moale; luetă, uvulă. ✦ (Rar) Mărul lui Adam. — **Om** + suf. *-ușor.*

ONÁNIE[1], *onanii,* s.f. (Reg.) Om urât, slut, pocitanie; arătare. — Et. nec.

ONANÍE[2] s.f. **1.** Producere a plăcerii sexuale, la bărbat, prin autoexcitare; masturbație, onanism, malahie. **2.** Fig. Vorbărie goală, muncă ineficientă. — Din lat. **onania,** germ. **Onanie.**

ONANÍSM s.n. Onanie[2]. — Din fr. **onanisme.**

ONANÍST, -Ă, *onaniști, -ste,* s.m. și f. (Rar la f.) Persoană care practică onania[2]. — Din fr. **onaniste,** germ. **Onanist.**

ONĂNĂÍ, *onănăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A fonfăi, a fârnâi. — Formație onomatopeică.

ONĂNĂÍT, -Ă, *onănăiți, -te,* adj. (Reg.) Fonf. — V. **onănăi.**

ONCOGÉN, -Ă, *oncogeni, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Med.) Cancerigen. **2.** S.f. Genă anormală care antrenează modificări de natură canceroasă. — Din fr. **oncogène.**

ONCOGRÁF, *oncografe,* s.n. (Med.) Aparat folosit în oncografie. — Din fr. **oncographe.**

ONCOGRAFÍE, *oncografii,* s.f. (Med.) Reprezentare grafică a volumului, a locului și a configurației unui organ cu ajutorul oncografului. — Din fr. **oncographie.**

ONCOLÓG, -Ă, *oncologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Medic specializat în oncologie. — Din **oncologie** (derivat regresiv). Cf. it. o n c o l o g o.

ONCOLÓGIC, -Ă, *oncologici, -ce,* adj. Care aparține oncologiei, privitor la oncologie. — Din it. **oncologico.**

ONCOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studierea tumorilor și a mijoacelor de prevenire, depistare și de tratament a cancerului. — Din it. **oncologia.**

ONCOMÉTRU, *oncometre,* s.n. (Med.) Aparat pentru măsurarea locului și a configurației unui organ. — Din engl. **oncometer.**

ONCTUÓS, -OÁSĂ, *onctuoși, -oase,* adj. (Livr.) Unsuros, gras, uleios. ✦ Fig. Mieros, insinuant. [Pr.: *-tu-os*] — Din fr. **onctueux.**

ONCTUOZITÁTE s.f. **1.** (Livr.) Faptul de a fi onctuos. ✦ Proprietate a unui lubrifiant de a adera la suprafețele a două piese care alunecă una peste alta cu presiune, asigurând ungerea lor. **2.** Fig. Atitudine, comportare mieroasă, insinuantă. [Pr.: *-tu-o-*] — Din fr. **onctuosité.**

ONDÁTRĂ, *ondatre,* s.f. (Zool.) Bizam *(Ondanta zibethica).* — Din lat. **Ondatra** [zibethica], denumirea științifică a *ondatrei.*

ONDÍNĂ, *ondine,* s.f. (Livr.) Personaj din basmele și legendele germane sau scandinave, închipuit ca o fată frumoasă, seducătoare, care trăiește în apă. — Din fr. **ondine.**

ONDOGRÁF, *ondografe,* s.n. Instrument de măsură care înregistrează pe o bandă de hârtie curba de variație a tensiunii sau a intensității curentului electric la încărcarea sau descărcarea periodică a unui condensator. — Din fr. **ondographe.**

ONDULÁ, *ondulez,* vb. I. **1.** Intranz. A avea o mișcare ondulatorie, a se legăna ca undele apei; a se undui. ✦ A prezenta un contur sinuos; a șerpui; a se arcui. **2.** Tranz. A da unei benzi, unei table formă de valuri, de ondulații. **3.** Tranz. A face cârlionți; a bucla, a încreți părul. ✧ Refl. *S-a ondulat singură.* [Var.: (pop.) **undulá** vb. I] — Din fr. **onduler.**

ONDULÁRE, *ondulări,* s.f. Acțiunea de *a ondula* și rezultatul ei; unduire; șerpuire. ✦ Încrețire a părului; buclare, ondulație. [Var.: (pop.) **unduláre** s.f.] — V. **ondula.**

ONDULÁT, -Ă, *ondulați, -te,* adj. **1.** Cu ușoare diferențe de nivel, asemănătoare undelor; ca undele. ✦ (Despre linii, contururi etc.) Sinuos, șerpuitor. **2.** (Despre obiecte de piele, de tablă etc.) În formă de valuri, vălurit. **3.** (Despre păr) Cu ondulații, buclat, inelat. — V. **ondula.**

ONDULATÓR[1], *ondulatoare,* s.n. Aparat care înregistrează semnalele telegrafice prin deviația unui ac indicator. — Din fr. **ondulateur.**

ONDULATÓR[2], -OÁRE, *ondulatori, -oare,* adj. (Rar) Care se leagănă ca valurile, care ondulează; unduitor, văluros. [Var.: **ondulătór, -oáre** adj.] — **Ondula** + suf. *-tor.*

ONDULATÓRIU, -IE, *ondulatorii,* adj. Care se propagă în formă de unde sau de valuri, referitor la unde. — Din it. **ondulatorio.**

ONDULÁȚIE, *ondulații,* s.f. Mișcare unduioasă a unei suprafețe lichide; unduire. ✧ Operație de aranjare a părului în bucle; ondulare. ✦ (Concr.) Buclă, cută. — Din fr. **ondulation,** it. **ondulazione.**

ONDULĂTÓR, -OÁRE adj. v. **ondulator[2].**

ONDULÉU, *onduleuri,* s.n. Ondulație a părului. — Din fr. **ondulé.**

ONDULOGRÁF, *ondulografe,* s.n. Aparat de recepție și de înregistrare a semnalelor telegrafice după codul Morse, folosit în radiotelegrafie. — Din fr. **ondulographe.**

ONDULÓR, *onduloare,* s.n. Aparat care servește la obținerea curentului continuu din curent alternativ. — Din fr. **onduleur.**

ONDULÓS, -OÁSĂ, *onduloși, -oase,* adj. (Înv.) Ondulat. [Var.: **undulós, -oásă** adj.] — Din fr. **onduleux.**

ONDULOZITÁTE, *ondulozități,* s.f. (Rar) Unduire, mlădiere. — **Ondulos** + suf. *-itate.*

ONE-MANSHOW, *one-man show-uri,* s.n. **1.** Artist care susține singur un spectacol. **2.** Spectacol susținut de un singur artist [Pr.: *ŭanmenșóŭ*] — Din engl. **one-man show.**

ONERÁR, -Ă, *onerari, -e,* adj. (Rar) Care exercită în mod real o funcție. — Din fr. **onéraire,** lat. **onerarius.**

ONERÓS, -OÁSĂ, *oneroși, -oase,* adj. (Despre contracte, convenții etc.) Care impune cuiva sarcini; *p. ext.* împovărător, apăsător; necinstit. ✧ *Act cu titlu oneros* = act juridic prin care o persoană se obligă să execute o prestație fără a urmări să primească ceva în schimb. — Din fr. **onéreux,** lat. **onerosus.**

ONEROZITÁTE s.f. (Rar) Caracterul a ceea ce este oneros. — Din fr. **onérosité.**

ONÉST, -Ă, *onești, -ste,* adj. Cinstit, de treabă, corect. — Din lat. **honestus,** it. **onesto.**

ONESTITÁTE s.f. Cinste, corectitudine. — **Onest** + suf. *-itate.*

ONGLÉU, *ongleuri,* s.n. (Poligr.) Falț. — Din fr. **onglet.**

ONICHÍE, *onichii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecțiunile unghiilor. — Din fr. **onychie.**

ONICOFAGÍE s.f. (Livr.) Obicei de a-și mânca unghiile; roadere a unghiilor. — Din fr. **onychophagie.**

ONICOMALACÍE, *onicomalacii,* s.f. (Med.) Consistență anormal de moale a unghiilor. — Din engl. **onychomalacia**.

ONICOMICÓZĂ, *onicomicoze,* s.f. (Med.) Boală a unghiilor cauzată de unele ciuperci parazite. — Din fr. **onychomycose.**

ONÍRIC, -Ă, *onirici, -ce,* adj. **1.** Privitor la vise, care aparține visului; care delirează, care aiurează din cauza unei obsesii sau a unor halucinații. ✧ *Delir oniric* = delir asemănător cu visul, care se manifestă în unele boli psihice și în care bolnavul se comportă ca un somnambul. ✦ (Despre oameni) Care este străin de ceea ce se întâmplă în jurul lui, care trăiește într-o lume de vis. **2.** (Despre creații literare) Care are ca temă principală situațiile onirice (**1**). — Din fr. **onirique.**

ONIRÍSM s.n. **1.** Delir, aiurare asemănătoare visului, provocată de obsesii sau de halucinații. **2.** Înclinare spre cultivarea situațiilor, a motivelor onirice; atmosferă, caracter oniric al unei creații. — Din fr. **onirisme.**

ONIRÍST, -Ă, *oniriști, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al onirismului. — **Onir**[ism] + suf. *-ist.*

ONIROMANȚÍE s.f. Prezicere pe baza viselor, interpretare a viselor. — Din fr. **oniromancie.**

ONÍX s.n. Varietate neagră de agat fin, adesea cu striații de diferite culori (albe, roșii, cenușii etc.), folosită ca piatră semiprețioasă la confecționarea unor obiecte ornamentale; *p. ext.* obiect făcut din acest material. [Acc. și: *ónix*] — Din fr. **onyx.**

ONÍXIS s.n. Inflamație a marginii cărnoase laterale a unghiei unui deget de la picior, mai ales a degetului mare; unghie incarnată. — Din fr. **onyxis.**

ON-LINE loc. adj., loc. adv. (Inform.) Conectat la o rețea de calculatoare (internet) sau controlat direct de un procesor central. [Scris şi: *online.* — Pr.: *onláĭn*] — Din engl. **on-line.**

ONOÁRE, (**5, 6**) *onoruri,* s.f. **1.** Integritate morală, probitate, corectitudine; demnitate, cinste. ✧ *Câmp de onoare* = câmp de luptă pe care și-au dat viața cei care au luptat pentru apărarea patriei. ✧ Loc. adj. *De onoare* = **a)** demn de încredere, cinstit, onest; **b)** care angajează cinstea, demnitatea cuiva; **c)** onorific. ✧ Expr. *Pe cuvântul meu* (sau *tău* etc.) *de onoare* sau *pe onoarea mea, a ta* etc. = formulă folosită pentru a întări o afirmație sau pentru a garanta respectarea unei promisiuni. **2.** Reputație, prestigiu, faimă, vază. ✧ Expr. *A face* (cuiva) *onoare* = a servi (cuiva) spre laudă, spre fală; a onora. ✦ Mândrie, demnitate. **3.** Prețuire deosebită, considerație, respect, stimă. ✧ *Gardă de onoare* = gardă simbolică instituită în semn de respect cu ocazia unei anumite solemnități. (Înv.) *Panou* (sau *tablou, tabel* etc.) *de onoare* = panou cu numele (și fotografiile) salariaților unei întreprinderi sau ai unei instituții evidențiați în muncă. *Cavaler* (sau *domnișoară) de onoare* = persoană care însoțește mirii la ceremonia cununiei. *Doamnă* (sau *damă) de onoare* = doamnă atașată unei regine, unei prințese. ✧ Loc. adj. *De onoare* = de frunte, de cinste. ✧ Loc. adj. și adv. *În onoarea cuiva* (sau *a ceva)* = (care se face) pentru a cinsti pe cineva (sau ceva). **4.** Favoare, cinste. ✧ Expr. (În formule de politețe) *A avea onoarea să...* (sau *a...)* = a avea cinstea să... *A face* (cuiva) *onoarea să...* (sau *a...)* = a face (cuiva) favoarea de a..., a face cinstea de a..., a socoti demn de... (Fam.) *Am onoarea (să vă salut),* formulă respectuoasă de salut. *Nu am onoarea* = nu cunosc, nu știu. **5.** Manifestare a stimei, a considerației pentru cineva, exprimată prin semne de cinstire, de respect; *p. ext.* (la pl.) ranguri, demnități. ✦ (Mil.; de obicei cu verbele „a da", „a prezenta"; în forma *onor)* Prezentarea armei în semn de salut la întâmpinarea unei autorități militare sau civile superioare, la paradă, la înmormântare etc.; semnal de goarnă care însoțește de obicei această prezentare. ✧ Expr. *Pentru onor!* = comandă pentru darea onorului. *A face onorurile casei* = a-și îndeplini îndatoririle de gazdă la o recepție, la un bal etc. **6.** (Înv.; în forma *onor)* Poziție socială, rang. ✦ (La pl.) Figură mare (damă, valet, rigă, as) la unele jocuri de cărți. [Var.: **onór** s.n.] — Din lat. **honor, -oris,** fr. **honneur,** it. **onore.**

ONOMASIOLÓGIC, -Ă, *onomasiologici, -ce,* adj. Care se referă la onomasiologie, privitor la onomasiologie. [Pr.: *-si-o-*] — Din **onomasiologie.**

ONOMASIOLOGÍE s.f. Ramură a lingvisticii care studiază mijloacele folosite de una sau de mai multe limbi pentru a exprima o anumită noțiune. [Pr.: *-si-o-*] — Din germ. **Onomasiologie.**

ONOMÁSTIC, -Ă, *onomastici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Privitor la nume proprii, în special la nume de persoane. ✧ *Zi onomastică* (adesea substantivat, f.) = zi în care cineva își serbează numele; ziua numelui. **2.** S.f. Disciplină lingvistică al cărei obiect de studiu este originea, formarea și evoluția numelor proprii. **3.** S.f. Totalitatea numelor proprii dintr-o limbă, dintr-o regiune, dintr-o epocă etc. — Din fr. **onomastique.**

ONOMASTICÓN, *onomasticoane,* s.n. (Rar) Lucrare care cuprinde un index de nume de persoane. — Din ngr. **onomastikón,** fr. **onomasticon.**

ONOMATOMANÍE, *onomatomanii,* s.f. Revenire obsesivă în memorie a unui cuvânt, a unui nume, a unei cifre etc. — Din fr. **onomatomanie.**

ONOMATOPÉE, *onomatopee,* s.f. Cuvânt care, prin elementele lui sonore, imită sunete, zgomote etc. din natură; cuvânt imitativ. [Pl. și: *onomatopei*] — Din fr. **onomatopée.**

ONOMATOPÉIC, -Ă, *onomatopeici, -ce,* adj. (Despre cuvinte, fraze, versuri etc.) Cu caracter de onomatopee, format din onomatopee; imitativ, onomatopoetic. [Pr.: *-pe-ic*] — Din fr. **onomatopéique.**

ONOMATOPOÉTIC, -Ă, *onomatopoetici, -ce,* adj. (Înv.) Onomatopeic. — Din germ. **onomatopoetisch.**

ONÓR s.n. v. **onoare.**

ONORÁ, *onorez,* vb. I. Tranz. **1.** A avea, a manifesta față de cineva sau de ceva respect, considerație, stimă; a cinsti, a respecta. ✦ (Fam.) A acorda cuiva o favoare de care trebuie să fie mândru. **2.** A face pe cineva demn de cinste, de laudă. **3.** A achita, a plăti (în termen) o datorie bănească, o poliță etc. ✦ A retribui, a remunera. — Din lat. **honorare,** fr. **honorer,** it. **onorare.**

ONORÁBIL, -Ă, *onorabili, -e,* adj. (Adesea adverbial) Demn de cinste, de stimă, de respect; cinstit, stimabil, respectabil. — Din fr. **honorable,** lat. **honorabilis.**

ONORABILITÁTE s.f. Calitatea de a fi onorabil; cinste. — Din fr. **honorabilité.**

ONORÁNT, -Ă, *onoranți, -te,* adj. Care onorează pe cineva, care face cinste cuiva. — **Onora** + suf. *-ant.*

ONORÁR[1], -Ă, *onorari, -e,* adj. (Înv.) Onorific. — Din fr. **honoraire,** lat. **honorarius.**

ONORÁR[2] s.n. v. **onorariu.**

ONORÁRIU, *onorarii,* s.n. Sumă de bani dată unui intelectual (avocat, medic etc. liber-profesionist) pentru un serviciu prestat în sfera ocupațiilor sale. [Var.: **onorár** s.n.] — Din fr. **honoraire,** lat. **honorarium.**

ONORÁT, -Ă, *onorați, -te,* adj. Stimat, respectat. — V. **onora.**

ONORÍFIC, -Ă, *onorifici, -ce,* adj. **1.** (Despre titluri, distincții etc.) Care aduce onoruri; acordat în semn de cinste, de respect, de considerație față de cineva. ✦ (Despre funcții, servicii etc.) Care aduce onoare, cinste (fără a produce un profit material). **2.** (Despre persoane) Căruia i s-a acordat un titlu (de onoare) în semn de respect, de considerație pentru merite deosebite; care îndeplinește o funcție, o sarcină, fără a fi retribuit; de onoare. *Membru onorific.* — Din fr. **honorifique,** lat. **honorificus.**

ÓNTIC, -Ă, *ontici, -ce,* adj. Care ține de domeniul existenței; ontologic. — Din fr. **ontique.**

ONTOGENÉTIC, -Ă, *ontogenetici, -ce,* adj. Care aparține ontogeniei, privitor la ontogenie, specific ontogeniei; ontogenic. — Din fr. **ontogénétique.**

ONTOGENÉZĂ s.f. Dezvoltare individuală a organismelor vegetale și animale, care cuprinde toate transformările organismului de la stadiul de embrion până la sfârșitul existenței lui; ontogenie. — Din fr. **ontogénèse.**

ONTOGÉNIC, -Ă, *ontogenici, -ce,* adj. (Rar) Ontogenetic. — Din fr. **ontogénique.**

ONTOGENÍE s.f. (Biol.; rar) Ontogeneză. ✦ Ramură a biologiei care studiază acest proces. — Din fr. **ontogénie.**

ONTOGENÍST, -Ă, *ontogeniști, -ste,* s.m. și f. Specialist în probleme de ontogenie. — **Ontogenie** + suf. *-ist.*

ONTOGÓNIC, -Ă, *ontogonici, -ce,* adj. (Biol.) Referitor la ontogonie, de ontogonie. — De la **ontogonie.**

ONTOGONÍE s.f. (Biol.) Studiu al apariției ființelor pe Pământ. — Din fr. **ontogonie.**

ONTOLÓG, -Ă, *ontologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Ontologist. — Din **ontologie** (derivat regresiv).

ONTOLÓGIC, -Ă, *ontologici, -ce,* adj. Care aparține ontologiei, privitor la ontologie, specific ontologiei; ontic. — Din fr. **ontologique.**

ONTOLOGÍE s.f. Ramură a filosofiei care studiază ființa, trăsăturile generale ale existenței. — Din fr. **ontologie.**

ONTOLOGÍST, -Ă, *ontologiști, -ste,* s.m. și f. Specialist în probleme de ontologie; ontolog. — Din fr. **ontologiste.**

OOCÍT, *oocite,* s.n. (Biol.) Celulă germinativă femelă la animale. — Din fr. **oocyte.**

OOGAMÍE s.f. Tip de proces sexual caracteristic algelor și ciupercilor, în care are loc unirea celulei sexuale femele mari și imobile cu o celulă sexuală masculă mică și mobilă. [Pr.: *o-o-*] — Din it. **oogamia.**

OOGENÉZĂ, s.f. (Biol.) Proces de formare a ovulului animal; ovogeneză. — Din fr. **oogenèse.**

OOGÓN, *oogoane,* s.n. Organ femel caracteristic plantelor la care procesul sexual are loc prin oogamie. — Din fr. **oogone.**

OOLÍT, *oolite,* s.n. Formațiune sferică sau elipsoidală constituită dintr-un material (calcit, aragonit, fosfat de calciu etc.) dispus concentric prin precipitarea mineralelor în jurul unui nucleu (grăunte de nisip, fragment de cochilie etc.). — Din fr. **oolithe.**

OOLÍTIC, -Ă, *oolitici, -ce,* adj. Care conține oolite, format din oolite. [Pr.: *o-o-*] — Din fr. **oolithique.**

OOLÓGIC, -Ă, *oologici, -ce,* adj. Referitor la oologie, care aparține oologiei. [Pr.: *o-o-*] — Din fr. **oologique.**

OOLOGÍE s.f. Parte a ornitologiei care se ocupă cu studiul științific al ouălor la păsări. [Pr.: *o-o-*] — Din fr. **oologie.**

OOSFÉRĂ, *oosfere,* s.f. Celulă reproducătoare femelă a plantelor care, în urma fecundației, devine oul plantei. [Pr.: *o-o-*] — Din fr. **oosphère.**

OOSPÓR, *oospori,* s.m. Oul criptogamelor, format în oogon după fecundație. [Pr.: *o-o-*] — Din fr. **oospore.**

OOTÉCĂ, *ooteci,* s.f. (Entom.) Pungă în care sunt închise oăle la insectele ortoptere. [Pr.: *o-o-*] — Din fr. **oothèque.**

OP, *opuri,* s.n. (Înv. şi fam.) Operă (literară sau ştiinţifică); carte, lucrare, scriere. — Din lat. **opus.**

OPÁC[1]**,** *opace,* s.n. Cui cu care se prinde vâsla de luntre. — Et. nec. Cf. o p a c i n ă.

OPÁC[2]**, -Ă,** *opaci, -ce,* adj. **1.** Prin care nu poate trece lumina, lipsit de transparenţă, nestrăveziu. ✦ Care nu permite trecerea unei radiaţii electromagnetice sau corpusculare. ✦ Lipsit de strălucire, întunecat. **2.** Fig. Cu orizont mărginit, îngust la minte, obtuz. — Din fr. **opaque,** lat. **opacus.**

OPACIFIÁ, *opacifiez,* vb. I. Refl. A deveni opac[2], a se face opac[2]. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **opacifier.**

OPACIFIÁT, -Ă, *opacifiaţi, -te,* adj. (Rar) Opac[2]. [Pr.: *-fi-at*] — V. **opacifia.**

OPACIFIÉRE, *opacifieri,* s.f. Faptul de *a se opacifia.* [Pr.: *-fi-e-*] — V. **opacifia.**

OPACIMETRÍE, *opacimetrii,* s.f. (Fiz.) Măsurare a opacităţii unor substanţe. — Din fr. **opacimétrie.**

OPACIMÉTRU, *opacimetre,* s.n. Aparat pentru determinarea opacităţii sau a transparenţei hârtiei. — Din fr. **opacimètre.**

OPÁCINĂ, *opăcini,* s.f. (Reg.) Vâslă scurtă; lopată. [Pl. şi: *opacine*] — Din ucr. **opačyna.**

OPACITÁTE, *opacităţi,* s.f. **1.** Faptul de a fi opac[2]; lipsă de transparenţă. **2.** Fig. Incapacitate de a înţelege, de a pătrunde ceva; orizont îngust al cuiva. — Din fr. **opacité,** lat. **opacitas, -atis.**

OPACIZÁ, *opacizez,* vb. I. Tranz. A face ca un corp să devină opac[2] (**1**), a mări opacitatea unui corp. — **Opac**[2] + suf. *-iza.*

OPACIZÁNT, -Ă, *opacizanţi, -te,* adj. Care opacizează un corp. — **Opaciza** + suf. *-ant.*

OPACIZÁRE, *opacizări,* s.f. Acţiunea de *a opaciza* şi rezultatul ei. — V. **opaciza.**

OPACIZÁT, -Ă, *opacizaţi, -te,* adj. Care este lipsit de transparenţă. — V. **opaciza.**

OPÁIEŢ s.n. v. **opaiţ.**

OPÁIŢ, *opaiţe,* s.n. **1.** Lampă mică, primitivă, care luminează cu ajutorul unui fitil introdus într-un recipient umplut cu seu, ulei sau untură. **2.** Numele a două plante erbacee anuale sau perene cu tulpina păroasă, dintre care una cu florile albe, rar trandafirii, care se deschid seara, răspândind un miros plăcut *(Melandryum pratense),* iar alta cu frunzele păroase şi cu florile albe *(Melandryum nemorale).* [Pr.: *-pa-iţ.* — Var.: **opáieţ** s.n., **opáiţă** s.f.] — Cf. sl. o p a j e c ĭ, rom. v ă p a i e.

OPÁIŢĂ s.f. v. **opaiţ.**

OPÁL, *opale,* s.n. **1.** Piatră semipreţioasă, cu luciu sticlos, incoloră sau variat colorată (verde, albastru, roşu, alb etc.), transparentă sau opalescentă. **2.** Ţesătură de bumbac subţire şi străvezie, albă sau colorată în nuanţe deschise, din care se fac bluze, cămăşi, batiste etc. [Pl. şi: *opaluri*] — Din germ. **Opal,** lat. **opalus,** fr. **opale.**

OPALESCÉNT, -Ă, *opalescenţi, -te,* adj. Care prezintă fenomenul de opalescenţă; (rar) care răspândeşte o lumină slabă, difuză; opalin. — Din fr. **opalescent.**

OPALESCÉNŢĂ, *opalescenţe,* s.f. Aspect lăptos prezentat, în urma fenomenului de refracţie a luminii, de unele medii cu particule fin dispersate sau bule de gaz microscopice şi care apare roşcat când este observat prin transparenţă şi albăstrui când este observat lateral. — Din fr. **opalescence.**

OPALÍN, -Ă, *opalini, -e,* adj. Care are culoarea lăptoasă şi reflexele caracteristice ale opalului; opalescent. — Din fr. **opalin.**

OPALIZÁ, *opalizez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) face asemănător opalului, a căpăta aparenţa opalului. — Din fr. **opaliser.**

OPALIZÁRE, *opalizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) opaliza* şi rezultatul ei. ✦ Fabricare a sticlei opalizate. — V. **opaliza.**

OPALIZÁT, -Ă, *opalizaţi, -te,* adj. Care a devenit asemănător opalului. — V. **opaliza.**

ÓP-ART s.n. Curent în arta europeană şi americană de la mijlocul sec. XX, care îşi propunea dinamizarea actului privirii prin geometrizarea şi modularea imaginii. — Din engl. **op**[tical] **art.**

OPAXÍT, *opaxite,* s.n. Placă de sticlă opacă[2] sau opalescentă de diferite culori, care serveşte la căptuşirea pereţilor, înlocuind faianţa. [Var.: **opaxítă** s.f.] — Cf. o p a c[2].

OPAXÍTĂ s.f. v. **opaxit.**

OPĂCEÁLĂ, *opăceli,* s.f. (Reg.) **1.** Împiedicare, reţinere. **2.** Tulburare, zăpăceală, năuceală. — **Opăci** + suf. *-eală.*

OPĂCÍ, *opăcesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A opri în loc, a reţine; a împiedica. **2.** A induce în eroare, a deruta; a necăji; a năuci, a zăpăci. **3.** A linişti, a potoli, a domoli. — Din bg. **opača,** sb. **opačiti.**

OPĂCÍRE, *opăciri,* s.f. (Reg.) Faptul de *a opăci.* — V. **opăci.**

OPĂCÍT, -Ă, *opăciţi, -te,* adj. (Reg.) **1.** Zăpăcit, speriat, uluit. **2.** Pocit, monstruos. — V. **opăci.**

OPĂREÁLĂ, *opăreli,* s.f. **1.** Opărire. **2.** (Pop.) Iritaţie a pielii, care se iveşte (mai ales la copiii mici) la încheieturi şi între coapse, provocând usturimi; opăritură. — **Opări** + suf. *-eală.*

OPĂRÍ, *opăresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A turna peste ceva un lichid clocotit (apă, leşie, lapte etc.) pentru a spăla, a curăţa de coajă, a găti etc. ✦ Tranz. şi refl. A provoca sau a căpăta arsuri, turnând sau vărsând apă clocotită sau alt lichid foarte fierbinte; a (se) arde. **2.** Refl. (Mai ales despre copiii mici) A face răni şi iritaţii în unele părţi ale corpului, mai ales la încheieturi, din cauza transpiraţiei, a urinei etc. **3.** Refl. (Reg.; despre mălai, făină, plante uscate) A se încinge, alterându-se. **4.** Refl. (Despre plante) A se ofili, a se veşteji (din cauza căldurii); a se măna din cauza soarelui prea fierbinte apărut după ploaie. — Din bg. **oparja,** sb. **opariti.**

OPĂRÍRE, *opăriri,* s.f. Acţiunea de *a (se) opări* şi rezultatul ei; opăreală (**1**). — V. **opări.**

OPĂRÍT, -Ă, *opăriţi, -te,* adj. **1.** Peste care s-a turnat sau s-a vărsat apă fierbinte. **2.** (Mai ales despre copiii mici) Care are iritaţii ale pielii (de obicei la încheieturi) din cauza transpiraţiei, a urinei etc. **3.** Fig. Fără chef, supărat; fiert, plouat. — V. **opări.**

OPĂRITÓR, -OÁRE, *opăritori, -oare,* adj. (Rar; adesea substantivat) Care opăreşte. — **Opări** + suf. *-tor.*

OPĂRITÚRĂ, *opărituri,* s.f. Opăreală (**2**); parte iritată a pielii. — **Opări** + suf. *-tură.*

ÓPEN, *openuri,* s.n., adj. invar. **1.** S.n. Competiţie deschisă pentru orice categorie de sportivi; (în tenis) turneu la care participă profesionişti şi neprofesionişti. **2.** Adj. invar. (Despre competiţii, concursuri, turnee sportive) Deschis oricărei categorii. *Turneu open.* [Pr.: *ăupăn*] — Din engl. **open.**

OPERÁ, *operez,* vb. I. **1.** Tranz. A întreprinde o acţiune, a realiza, a face, a înfăptui, a efectua. ✦ Spec. (Mat.) A efectua un calcul. ✦ Intranz. A lucra cu..., a se folosi de..., a întrebuinţa. **2.** Tranz. A supune pe cineva unei intervenţii chirurgicale. **3.** Tranz. A înregistra diverse date contabile în registre sau în acte de evidenţă. **4.** Intranz. A întreprinde o acţiune militară în vederea realizării unui plan strategic sau a sarcinilor subordonate acestuia. **5.** Tranz. (Arg.) A comite furturi, spargeri, crime etc. — Din fr. **opérer,** lat., it. **operare.**

OPERÁBIL, -Ă, *operabili, -e,* adj. Care poate fi operat (**2**) (în bune condiţii). — Din fr. **opérable.**

OPERÁNT, -Ă, *operanţi, -te,* adj. Care îşi produce (repede) efectul; eficace. — Din fr. **opérant.**

OPERÁRE, *operări,* s.f. Acţiunea de *a opera* şi rezultatul ei. — V. **opera.**

OPERÁT[1]**,** *operate,* s.n. (Livr.) Lucrare, operă[1], scriere. — Din lat. **operatus.**

OPERÁT[2]**, -Ă,** *operaţi, -te,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care a suferit o intervenţie chirurgicală. — V. **opera.**

OPERATÍV, -Ă, *operativi, -e,* adj. **1.** Care lucrează repede, expeditiv, activ; care are efect (rapid); eficace, eficient. **2.** Referitor la acţiuni, care ţine de acţiune. — Din fr. **opératif.**

OPERATIVITÁTE s.f. Calitatea de a fi operativ (**1**), expeditiv, de a acţiona rapid; eficacitate. — **Operativ** + suf. *-itate.*

OPERATÓR, -OÁRE, *operatori, -oare,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. şi f. Muncitor calificat care supraveghează funcţionarea unei maşini de lucru, a unui aparat sau care efectuează diverse operaţii cu acestea. ✦ Spec. Persoană care mânuieşte aparatul de luat vederi în timpul filmării; persoană care proiectează filmul pe ecran. **2.** S.m. şi f. Persoană care face anumite operaţii chirurgicale; chirurg. **3.** S.m. (Mat.) Funcţie între două spaţii vectoriale, compatibilă cu structura vectorială a spaţiilor respective. **4.** S.m. (Filol.) Conectiv. **5.** Adj. (În sintagma) *Bloc operator* = complex în cadrul unei secţii de chirurgie care include sala de operaţii, sala de preanestezie şi sălile aferente. — Din fr. **opérateur,** lat. **operator, -oris.**

OPERATORÍE s.f. Meseria de operator cinematografic. — **Operator** + suf. *-ie.*

OPERATÓRIU, -IE, *operatorii,* adj. Privitor la chirurgie, în legătură cu chirurgia; chirurgical. — Din fr. **opératoire,** lat. **operatorius.**

OPERÁŢIE, *operaţii,* s.f. **1.** Activitate efectuată de unul sau de mai mulţi oameni cu o anumită calificare în vederea atingerii unui anumit scop; acţiune efectuată de un aparat, de o maşină etc. în cadrul unei munci specifice; *p. gener.* acţiune, lucrare. **2.** Acţiune terapeutică chirurgicală, efectuată asupra unui organ sau a unui ţesut bolnav; intervenţie chirurgicală. **3.** Acţiune militară de mare amploare, în vederea realizării unui plan strategic sau a sarcinilor subordonate acestuia. **4.** (În forma *operaţiune*) Efectuare a unei tranzacţii financiare sau comerciale; înscriere într-un registru a unei tranzacţii efectuate. **5.** (Mat.) Procedeu prin care se obţin unul sau mai multe elemente ale unei mulţimi. ✦ Regulă după care se face un calcul sau se aplică o construcţie matematică; executare a unui calcul. [Var.: **operaţiúne** s.f.] — Din lat. **operatio, -onis,** fr. **opération,** germ. **Operation.**

OPERAŢIONÁL, -Ă, *operaţionali, -e,* adj. Referitor la operaţii (militare). ✧ *Cercetare operaţională* = tehnica analizei unei probleme administrative, comerciale, industriale sau logice prin metoda matematică. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **opérationnel.**

OPERAŢIONALÍSM s.n. (Fil.) **1.** Concepţie gnoseologică neopozitivistă potrivit căreia noţiunile nu pot avea decât conţinut operaţional, întrucât semnificaţiile sunt generate de operaţii intelectuale. **2.** Metodologie care pune în evidenţă funcţia operatorie, instrumentală a conceptelor şi a teoriilor ştiinţifice. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din engl. **operationalism.**

OPERAŢIONALITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este operaţional. [Pr.: *-ţi-o-*] — **Operaţional** + suf. *-itate.*

OPERAŢIÚNE s.f. v. **operaţie.**

ÓPERĂ[1]**,** *opere,* s.f. **1.** Acţiune conştientă îndreptată spre un anumit scop; rezultat al unei activităţi creatoare; lucrare, faptă. **2.** Lucrare originală de artă, de

știință etc.; creație (artistică). ✦ (La sg., cu sens colectiv) Totalitatea lucrărilor unui artist sau ale unui om de știință, ale unui creator în general. — Din lat., it. **opera.**

ÓPERĂ², *opere,* s.f. Compoziție muzicală scrisă pentru soliști, cor și orchestră pe textul unui libret dramatic; reprezentare scenică a acestei lucrări. ✦ Clădire destinată reprezentării unor asemenea compoziții. — Din it. **opera,** fr. **opéra.**

OPÉRCUL, *opercule,* s.n. Fiecare dintre plăcile osoase care acoperă deschiderea branhială la unele specii de pești. ✦ Căpăcel care astupă gura cochiliei la unii melci. — Din fr. **opercule,** lat. **operculum.**

OPERÉTĂ, *operete,* s.f. Compoziție muzical-dramatică ușoară, scrisă pentru soliști, cor și orchestră pe un libret cu conținut agreabil, în care cupletele cântate alternează cu cele vorbite. ✦ Clădire destinată reprezentării unor asemenea compoziții. — Din germ. **Operette,** it. **operetta,** fr. **opérette.**

OPERETÍSTIC, -Ă, *operetistici, -ce,* adj. Referitor la operetă, care ține de operetă. — Din it. **operettistico.**

OPIACÉU, -ÉE, *opiacee,* adj., s.n. (Substanță) care conține opiu sau care are aceeași acțiune ca și opiul. [Pr.: *-pi-a-*] — Din fr. **opiacé.**

OPIÁT, *opiate,* s.n. Preparat farmaceutic în conținutul căruia intră și opiu. [Pr.: *-pi-at*] — Din fr. **opiat.**

OPINÁ, *opinez,* vb. I. Tranz. A exprima sau a-și da o părere, a fi de părere; a socoti, a crede, a considera. ✦ Intranz. A lua poziție, atitudine. — Din fr. **opiner,** lat. **opinari.**

OPINÁRE, *opinări,* s.f. (Rar) Faptul de *a opina.* — V. **opina.**

OPINCÁR, *opincari,* s.m. **1.** Persoană care poartă opinci; om de rând, țăran. **2.** Persoană care lucrează sau vinde opinci. — **Opincă** + suf. *-ar.*

OPÍNCĂ, *opinci,* s.f. **1.** Încălțăminte țărănească făcută dintr-o bucată dreptunghiulară de piele sau de cauciuc, strânsă pe laba piciorului cu ajutorul nojițelor. ✧ Expr. (Reg.) *A pune* cuiva (sau *a-i da cu) opinca (în obraz)* = **a)** a păcăli pe cineva, a trage pe sfoară; **b)** a face pe cineva de rușine. *C-un pantof și c-o opincă* = luat prin surprindere, nepregătit. *A umbla cu opinci de fier* = a umbla mult. *Pe unde și-a spart dracul opincile* = departe. *A călca* (pe cineva) *pe opinci* = a jigni pe cineva, a ofensa. **2.** Fig. (La sg.; cu sens colectiv) Țărănime. ✧ Expr. *De la vlădică până la opincă* = din toate clasele sociale, toți. — Din bg. **opinka, opinăk.**

OPINCĂRÍE, *opincării,* s.f. (Rar) Atelier sau magazin în care se confecționează sau se vând opinci. — **Opincă** + suf. *-ărie.*

OPINCÚȚĂ, *opincuțe,* s.f. Diminutiv al lui *opincă* (**1**). ✦ Încălțăminte feminină ușoară, cu talpă subțire. — **Opincă** + suf. *-uță.*

OPÍNIE, *opinii,* s.f. Părere, judecată, idee. ✧ *Opinia publică* = părerea publicului într-o anumită chestiune. ✧ Expr. *A face opinie separată* = a susține în mod ferm o părere deosebită de cea a majorității; a nu se alătura părerii majorității. [Var.: (înv.) **opiniúne** s.f.] — Din lat. **opinio, -onis,** fr. **opinion.**

OPINIÚNE s.f. v. **opinie.**

OPINTEÁLĂ, *opinteli,* s.f. Sforțare mare, efort, opintire. ✧ Loc. adv. *Pe opinteală* = din răsputeri, cu efort. — **Opinti** + suf. *-eală.*

OPINTÍ, *opintesc,* vb. IV. **1.** Refl. și intranz. A face un efort (mare) pentru a împinge, a urni sau a ridica ceva; a-și încorda puterile, a se sforța. **2.** Tranz. (Reg.) A sili, a forța un animal să pornească sau să meargă mai repede. ✦ Fig. A îndemna, a îmboldi, a stimula pe cineva. **3.** Tranz. A ridica o povară făcând un efort, a sălta cu greutate ceva. **4.** Refl. (Rar) A porni cu hotărâre, a se repezi, a se năpusti. — Cf. sl. o p ĕ n t ĭ.

OPINTÍC, *opintici,* s.m. **1.** Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina păroasă, cu frunze albăstrui-verzi, lucioase și cu flori galbene, reunite câte două sau câte cinci într-o inflorescență în vârful tulpinii *(Hieracium auricula).* **2.** (Bot.) Gheabă. — Et. nec.

OPINTÍRE, *opintiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) opinti;* sforțare, efort. — V. **opinti.**

OPIOMÁN, -Ă, *opiomani, -e,* s.m. și f. Persoană care consumă opiu. [Pr.: *-pi-o-*] — Din fr. **opiomane.**

OPIOMANÍE, *opiomanii,* s.f. Abuz de opiu; intoxicație cronică, provocată prin obișnuința de a consuma opiu. [Pr.: *-pi-o-*] — Din fr. **opiomanie.**

ÓPIS, *opise,* s.n. Listă de acte, registru, indice, inventar. — Din rus. **opis.**

OPISTODÓM, *opistodomuri,* s.n. (Arhit.) Partea din spate a unui templu grecesc unde se păstrau obiectele de cult și tezaurul. — Din fr. **opisthodome.**

OPISTOTÓNUS s.n. Spasm prelungit al mușchilor spatelui, ducând la poziția de arc de cerc a acestuia. — Din fr. **opisthotonus.**

ÓPIU s.n. Substanță narcotică toxică obținută prin uscarea latexului extras prin incizie din capsulele necoapte ale unei specii de mac și folosită ca somnifer, calmant, analgezic, stupefiant. [Var.: **ópium** s.n.] — Din fr., lat. **opium.**

ÓPIUM s.n. v. **opiu.**

OPLEÁN, *oplene,* s.n. Fiecare dintre cele două bucăți transversale de lemn care leagă și fixează tălpile saniei; slai. — Din bg. **opljan.**

OPLOȘÍ, *oploșesc,* vb. IV. **1.** Refl. A-și găsi refugiu, a se pune la adăpost, a se aciua, a se pripăși. **2.** Tranz. A găzdui, a adăposti. ✦ A crea cuiva (prin favoritism) o situație bună; a căpătui, a proteja. — Et. nec.

OPLOȘÍRE, *oploșiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) oploși* și rezultatul ei. — V. **oploși.**

OPLOȘÍT, -Ă, *oploșiți, -te,* adj. Care a fost adăpostit, găzduit; pripășit; ascuns. — V. **oploși.**

OPONÉNT, -Ă, *oponenți, -te,* s.m. și f. Persoană care face opoziție; opozant. — Din germ. **Opponent.**

OPOPONÁX, *opoponacși,* s.m. Plantă erbacee mare, din familia umbeliferelor *(Opoponax chironium);* rășină extrasă din rădăcina acestei plante, folosită în medicină și în parfumerie. — Din lat., fr. **opoponax.**

OPORTÚN, -Ă, *oportuni, -e,* adj. Care se întâmplă, care se produce la momentul sau la locul potrivit; adecvat situației, împrejurărilor; indicat, nimerit, favorabil. — Din fr. **opportun,** lat. **opportunus.**

OPORTUNÍSM s.n. Atitudine lipsită de principialitate a unei persoane care, pentru a-și satisface interesele personale, adoptă și aplică, după împrejurări, principii și păreri potrivite momentului. — Din rus. **opportunizm,** fr. **opportunisme.**

OPORTUNÍST, -Ă, *oportuniști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la oportunism, propriu oportunismului. **2.** S.m. și f. Adept al oportunismului. — Din rus. **opportunist,** fr. **opportuniste.**

OPORTUNITÁTE s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este oportun. **2.** Situație prielnică, ocazie. — Din fr. **opportunité,** lat. **opportunitas, -atis.**

OPÓSUM, *oposumi,* s.m. Gen de mamifere marsupiale arboricole, de mărimea unei pisici, cu coadă lungă și blană cenușie, care trăiește în America de Nord și de Sud. *(Didelphys);* animal care face parte din acest gen. ✦ Blana prelucrată a acestui animal. — Din fr. **opossum,** germ. **Opossum.**

OPOTERÁPIC, -Ă, *opoterapici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la opoterapie, de opoterapie. — Din fr. **opothérapique.**

OPOTERAPÍE s.f. Metodă terapeutică care constă în administrarea de sucuri, extracte sau pulberi de țesuturi, de organe sau de glande endocrine atunci când acestea lipsesc din organism; organoterapie. — Din fr. **opothérapie.**

OPOZÁBIL, -Ă, *opozabili, -e,* adj. **1.** Care poate fi opus, care se poate opune. **2.** (Despre un drept, un mijloc de apărare, o hotărâre judecătorească etc.) Care trebuie respectat și de alte persoane, nu numai de titularul dreptului sau de părțile în litigiu. — Din fr. **opposable.**

OPOZABILITÁTE s.f. Faptul de a fi opozabil (**2**). — Din fr. **opposabilité.**

OPOZÁNT, -Ă, *opozanți, -te,* s.m. și f. **1.** Oponent. **2.** (În țările cu regim parlamentar) Persoană care face parte dintr-un partid sau dintr-un grup politic de opoziție. ✧ (Adjectival) *Ziar opozant.* — Din fr. **opposant.**

OPOZÍT, -Ă, *opoziți, -te,* adj. (Înv.) Opus², contrar. — Din lat. **oppositus,** fr. **opposite.**

OPOZÍȚIE, *opoziții,* s.f. **I. 1.** Raportul dintre două lucruri sau două situații opuse, contradictorii; deosebire izbitoare, contrast. ✧ Loc. adv. *În opoziție cu...* = în contrast cu..., spre deosebire de... **2.** Împotrivire, opunere, rezistență. ✧ Loc. vb. *A face opoziție* = a se opune, a se împotrivi. **3.** (Fil.) Noțiune a dialecticii desemnând un stadiu mai înalt de dezvoltare a contradicției decât deosebirea, stadiu în care obiectul unitar se dedublează în contrarii ce se exclud. ✦ Raport de excludere între două noțiuni sau între două judecăți, astfel încât acceptarea uneia dintre ele duce la respingerea celeilalte. **4.** Poziție momentană a doi aștri care se află (aproximativ) pe aceeași direcție cu Pământul, de o parte și de cealaltă a acestuia. **5.** (Jur.) Manifestare de voință destinată să împiedice îndeplinirea unui act juridic sau să impună anumite condiții acestei îndepliniri. ✦ Cale de atac împotriva unei hotărâri judecătorești, care a fost dată în lipsa părților. ✦ Cale de atac împotriva anumitor acte de executare silită. **6.** (Lingv.) Diferență, de obicei fonetică, cu sau fără valoare funcțională, între două unități lingvistice. **II.** (În țările cu regim parlamentar) Ansamblul grupărilor sau partidelor politice care se opun partidului aflat la putere; politica pe care o duc acestea față de cei aflați la putere. [Var.: (înv.) **opozițiúne** s.f.] — Din lat. **oppositio, -onis,** fr. **opposition,** germ. **Opposition.**

OPOZIȚIONÁL, -Ă, *opoziționali, -e,* adj. Care se opune; de opoziție. ✧ *Propoziție circumstanțială opozițională* = propoziție subordonată care se opune conținutului regentei prin întregul ei conținut sau numai printr-o parte a lui (predicat, complement etc.). [Pr.: *-ți-o-*] — **Opozițiune** + suf. *-al.*

OPOZIȚIONÍST, -Ă, *opoziționiști, -ste,* adj. **1.** Care face politică de opoziție. **2.** Opus², contrar. [Pr.: *-ți-o-*] — **Opozițiune** + suf. *-ist.*

OPOZIȚIÚNE s.f. v. **opoziție.**

OPREÁ s.f. v. **opreală.**

OPREÁLĂ, *opreli,* s.f. (Înv. și pop.) **1.** Faptul de *a (se) opri;* oprire, opreliște, piedică, obstacol. ✦ (Concr.) Proptea, frână, piedică. ✧ Expr. *A scoate* (pe cineva) *din oprele* = a face (pe cineva) să-și piardă cumpătul, să se tulbure. **2.** Arest, închisoare. ✦ Arestare, detenție. [Var.: **opreá** s.f.] — **Opri** + suf. *-eală.*

OPRÉG, *oprege,* s.n. Piesă caracteristică portului popular femeiesc din unele regiuni ale țării, alcătuită dintr-o bucată dreptunghiulară și îngustă de țesătură, cu franjuri colorate, purtată peste poalele cămășii, în față și în spate sau numai în spate. — Din sb. **opreg.**

OPRÉLIȘTE, *opreliști,* s.f. Măsură, dispoziție de interzicere a ceva; interdicție, prohibiție; *p. ext.* piedică, obstacol în calea unei acțiuni; stavilă. — **Opri** + suf. *-eliște.*

OPRÉSIE s.f. v. **opresiune.**

OPRESIÚNE, *opresiuni,* s.f. **1.** Asuprire, oprimare, împilare. **2.** (Înv.) Greutate în respirație (însoțită de dureri pectorale). ✦ Fig. Depresie sufletească, descurajare,

deprimare. [Pr.: *-si-u-.* — Var.: (înv.) **oprésie** s.f.] — Din fr. **oppression,** lat. **oppressio, -onis.**

OPRESÍV, -Ă, *opresivi, -e,* adj. Care oprimă, împilează; asupritor. — Din fr. **oppressif.**

OPRESÓR, -OÁRE, *opresori, -oare,* s.m. și f., adj. (Persoană) care oprimă; asupritor. — Din fr. **oppresseur.**

OPRÍ, *opresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A întrerupe (brusc) o mișcare, o acțiune, un proces, un fenomen în desfășurare, a face să înceteze, să stea pe loc; a stăvili, a curma. ✦ Refl. A conteni, a înceta, a stagna. **2.** Intranz. și refl. A sta pe loc; *p. ext.* a întârzia, a poposi, a zăbovi. ✦ Tranz. A întrerupe din mers o ființă, un vehicul; a face să stea pe loc. ✧ Expr. *A opri calea* (cuiva) sau *a-i fi oprită calea* = a sta în calea cuiva; a împiedica pe cineva (din drum). ✦ Tranz. A reține undeva, a determina să rămână. ✦ Tranz. A reține cu forța, a sechestra; a aresta. **3.** Tranz. A reține pentru sine, a pune deoparte, a-și însuși un obiect, o valoare etc. ✦ A rezerva, a reține (pentru mai târziu) locuri, bilete etc. **4.** Refl. A se așeza (temporar), a se stabili, a se fixa undeva. ✦ A-și îndrepta ochii, privirea, atenția etc. asupra unui lucru, asupra unei probleme etc.; a se concentra asupra unui punct, asupra unei chestiuni etc. care merită atenție; a insista. **5.** Tranz. A împiedica de la o acțiune, a nu îngădui, a nu permite; a interzice. ✦ Refl. A se stăpâni, a se înfrâna, a se abține de la ceva. [Imper. sg. și: (reg.) *opreá*] — Din sl. **oprěti.**

OPRIMÁ, *oprím,* vb. I. Tranz. A asupri, a împila, a exploata. — Din fr. **opprimer.**

OPRIMÁNT, -Ă, *oprimanți, -te,* adj. Care oprimă. — Din fr. **opprimant.**

OPRIMÁRE, *oprimări,* s.f. Acțiunea de *a oprima* și rezultatul ei; asuprire, împilare. — V. **oprima.**

OPRIMÁT, -Ă, *oprimați, -te,* adj. Asuprit, împilat, exploatat. — V. **oprima.**

OPRÍRE, *opriri,* s.f. Acțiunea de *a (se) opri* și rezultatul ei; încetare a unei acțiuni, a unei mișcări, rămânere pe loc; staționare, stagnare; oprit[1]. ✧ Loc. adv. *Fără oprire* = neîntrerupt, neîncetat, continuu. ✦ (Concr.) Loc unde se oprește cineva sau ceva; stație, popas. ✦ Ținere pe loc, reținere. ✦ (Înv.) Interdicție, prohibiție, piedică, opreliște. — V. **opri.**

OPRÍT[1] s.n. Oprire. — V. **opri.**

OPRÍT[2], -Ă, *opriți, -te,* adj. Interzis; rezervat. ✦ *Pădure oprită* = pădure în care este interzisă orice tăiere a copacilor; opritură. — V. **opri.**

OPRITÓR, -OÁRE, *opritoare,* s.n., *opritori,* s.f. **I.** S.f., s.n. Ceea ce împiedică, stăvilește ceva. **1.** S.f. Frână formată dintr-un lanț legat cu un capăt de dricul carului și prevăzut la celălalt capăt cu o bucată de lemn, cu un cârlig sau cu o talpă de oțel, care se lasă să se târască între obadă și sol pentru a împiedica una dintre roți când vehiculul coboară la vale; piedică. **2.** S.n. Curea (sau lanț, ștreang) la ham care ajută la împingerea înapoi a vehiculului, la încetinirea vitezei în timpul coborârii și la oprirea lui. **3.** S.f. (Reg.) Stăvilar, zăgaz, dig. **4.** S.f. Plasă întinsă pe un semicerc, cu care se astupă gura matiței ca să nu iasă peștele când se scoate năvodul din apă. **5.** S.f. Fiecare dintre parii care se pun la gardurile mari de prins pește, ca să nu le rupă valurile. **II.** S.n. Nume dat unor piese sau dispozitive care limitează deplasarea unui organ mobil, a unei instalații, a unui aparat etc. [Pl. și: (**I 2, II,** f.) *opritori*] — **Opri** + suf. *-tor.*

OPRITÚRĂ, *opritúri,* s.f. (Reg.) Porțiune într-o pădure din care este interzis să se taie copaci. ✦ Porțiune dintr-o pășune rezervată pentru cosit și pe care nu au voie să pască vitele. — **Opri** + suf. *-tură.*

OPRÓBRIU, *oprobrii,* s.n. (Livr.) Dispreț, dezaprobare prin care societatea condamnă fapte socotite nedemne sau oameni care săvârșesc astfel de fapte. — Din fr. **opprobre,** lat. **opprobrium.**

OPSÁS, *opsasuri,* s.n. (Reg.) Partea din spate a încălțămintei, cuprinzând și tocul. — Din germ. **Absatz.**

OPSOMANÍE s.f. Particularitate morbidă potrivit căreia unele persoane nu pot suporta decât anumite alimente. — Din fr. **opsomanie.**

OPT, (**1**) num. card., (**2**) *opturi,* s.n. **1.** Num. card. Numărul care în numărătoare are locul între șapte și nouă. ✧ (Adjectival) *Copilul are opt ani.* ✧ (Substantivat) *Mănâncă cât opt.* ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Etajul opt.* ✧ (Precedat de „câte”, formează num. distributiv) *Merg în rând câte opt.* **2.** S.n. Semn grafic care reprezintă numărul opt (**1**); *p. ext.* desen, figură în forma acestui semn. ✦ Nota opt. ✦ (Art.) Numele unui dans popular. — Lat. **octo.**

OPTÁ, *optez,* vb. I. Intranz. (Cu determinări introduse prin prep. „pentru“) A alege, a prefera din două sau mai multe lucruri, soluții, situații etc. pe cea considerată mai convenabilă; a se decide în favoarea cuiva sau a ceva. — Din fr. **opter,** lat. **optare.**

OPTÁRE, *optări,* s.f. (Rar) Faptul de *a opta;* opțiune. — V. **opta.**

OPTATÍV, -Ă, *optativi, -e,* adj. Care exprimă o dorință. ✧ (Gram.) *Mod optativ* (și substantivat, n.) = mod al verbului care exprimă acțiunea ca dorită. *Propoziție optativă* (și substantivat, f.) = propoziție care exprimă o acțiune sau o stare a cărei realizare este dorită. — Din fr. **optatif,** lat. **optativus.**

ÓPTIC, -Ă, *optici, -ce,* s.f., adj. **I. 1.** S.f. Ramură a fizicii care studiază natura luminii, fenomenele legate de emisia, absorbția, propagarea și interacțiunea ei cu materia etc. ✦ Parte a fizicii care studiază radiațiile de aceeași natură cu lumina (radiații infraroșii, ultraviolete etc.). ✧ *Optică electronică* = domeniu al electronicii care studiază mișcarea electronilor în vid, într-un câmp electric sau magnetic. **2.** Fig. Fel, mod de a vedea și de a interpreta faptele și fenomenele; concepție, punct de vedere. **II.** Adj. **1.** Care se bazează pe lumină, privitor la fenomenele luminoase; care aparține obiectului de studiu al opticii (**I 1**). ✧ *Centru optic* = punct de pe axa unei lentile către care tind punctele principale și cele nodale ale ei și prin care raza de lumină trece fără să-și schimbe direcția. **2.** Care se referă la ochi, la vedere. ✧ *Nerv optic* = nerv care transmite informațiile vizuale de la ochi la centrul respectiv din creier. — Din fr. **optique.**

OPTICIÁN, -Ă, *opticieni, -e,* s.m. și f. Specialist în optică (**I 1**); persoană care lucrează, repară sau vinde instrumente optice. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **opticien.**

ÓPTIM, -Ă, *optimi, -e,* adj. Cel mai bun sau foarte bun (adecvat, potrivit, indicat etc.). ✦ Spec. Care asigură cea mai mare eficiență economică, care corespunde cel mai bine intereselor economice urmărite. — Din fr. **optime,** lat. **optimus.**

OPTIMÁL, -Ă, *optimali, -e,* adj. (Cu caracter) optim. — Din fr. **optimal.**

OPTIMÁT, *optimați,* s.m. (Înv.; în Antichitatea romană) Nobil, aristocrat. — Din lat. **optimas, -atis.**

OPTÍME, *optimi,* s.f. A opta parte dintr-un întreg împărțit în părți egale. ✦ Notă muzicală valorând a opta parte dintr-o notă întreagă. — **Opt** + suf. *-ime.*

OPTIMÉTRU, *optimetre,* s.n. Instrument optic de mare precizie cu care se măsoară dimensiunile unor piese. — Din fr. **optimètre.**

OPTIMÍSM s.n. Concepție filosofică opusă pesimismului, potrivit căreia lumea existentă este cea mai bună dintre lumile posibile sau, cel puțin, în lume binele precumpănește asupra răului; atitudine a omului care privește cu încredere viața și viitorul; tendință de a vedea latura bună, favorabilă a lucrurilor. — Din fr. **optimisme,** germ. **Optimismus.**

OPTIMÍST, -Ă, *optimiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care manifestă optimism; care se bazează pe optimism, care denotă optimism. **2.** S.m. și f. Persoană care manifestă optimism. — Din fr. **optimiste.**

OPTIMIZÁ, *optimizez,* vb. I. Tranz. **1.** A face ca randamentul unei mașini, al unui sistem tehnic etc. să fie optim, să corespundă unor exigențe sporite. **2.** A alege soluția economică optimă pentru rezolvarea unei probleme. — Din fr. **optimiser.**

OPTIMIZÁRE, *optimizări,* s.f. **1.** Alegerea și aplicarea soluției (economice) optime (dintre mai multe posibile). **2.** (Mat.) Raționament sau calcul care permite găsirea valorilor unuia sau a mai multor parametri corespunzând maximului unei funcții. — Cf. fr. o p t i m i s e r, o p t i m i s a t i o n.

OPTIMIZÁT, -Ă, *optimizați, -te,* adj. (Despre mașini, sisteme tehnice etc.) Al cărui randament a devenit optim. — V. **optimiza.**

OPTOCUPLÓR, *optocuploare,* s.n. (Electron.) Cuplor optic. — Din fr. **optocou-pleur.**

OPTOELECTRÓNICĂ s.f. Ramură a electronicii care studiază producerea, măsurarea și folosirea radiației electromagnetice din domeniul optic, precum și conversia acestei radiații în semnal electric. — Din fr. **optoélectronique.**

OPTOIZOLATÓR, *optoizolatoare,* s.n. (Electron.) Cuplor optic. [Pr.: *-to-i-*] — Din **opto**[cuplor] + **izolator.**

OPTOMÉTRIC, -Ă, *optometrici, -ce,* adj. De optometrie. — Din fr. **optomé-trique.**

OPTOMETRÍE s.f. Partea opticii care se ocupă cu cercetarea și măsurarea defectelor de vedere, precum și cu corectarea sau compensarea lor. — Din fr. **optométrie.**

OPTOMÉTRU, *optometre,* s.n. Instrument folosit pentru determinarea caracteristicilor optice ale ochiului. — Din fr. **optomètre.**

ÓPTSPREZECE num. card. Număr care are în numărătoare locul între șaptesprezece și nouăsprezece. ✧ (Adjectival) *Are optsprezece ani.* ✧ (Substantivat) *Scrie un optsprezece.* ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Volumul optsprezece.* ✧ (Formează num. multiplicativ) *De optsprezece ori.* ✧ (Precedat de „câte”, formează num. distributiv) *Aveau câte optsprezece lei.* — **Opt** + **spre** + **zece.**

ÓPTSPREZECELEA, ÓPTSPREZECEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; adesea adjectival) Care se află între al șaptesprezecelea și al nouăsprezecelea. — **Optsprezece** + **le** + **a.**

ÓPTULEA, ÓPTA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; adesea adjectival) Care se află între al șaptelea și al nouălea. — **Opt** + **le** + **a.**

OPTZÉCI num. card. Număr care are în numărătoare locul între șaptezeci și nouă și optzeci și unu. ✧ (Substantivat) *Nu are mult până la optzeci.* ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Dosarul optzeci.* ✧ (Formează num. multiplicativ) *De optzeci de ori.* ✧ (Precedat de „câte”, formează num. distributiv) *S-au format serii de câte optzeci.* — **Opt** + **zeci.**

OPTZÉCILEA, OPTZÉCEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; adesea adjectival) Care se află între al șaptezeci și nouălea și al optzeci și unulea. — **Optzeci** + **le** + **a.**

OPTZECÍST, -Ă, *optzeciști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** S.m. și f. Scriitor din generația anilor ’80 ai sec. XX. **2.** Adj. Care aparține optzeciștilor, care se referă la optzeciști. — **Optzeci** + suf. **-ist.**

OPȚIONÁL, -Ă, *opționali, -e,* adj. Cu caracter de opțiune; facultativ. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **optionnel.**

OPȚIÚNE, *opțiuni,* s.f. **1.** Faptul sau dreptul de a alege din două sau mai multe lucruri, posibilități etc.; alegere. ✦ Spec. Alegere, în temeiul unui drept, între două sau mai multe situații juridice. ✧ *Drept de opțiune* = **a)** drept acordat cuiva de a-și alege cetățenia (de obicei în cazuri de stabilire în alt stat); **b)** drept acordat cuiva de

a accepta o moștenire sau de a renunța la ea. **2.** Condiție stipulată uneori în tranzacțiile comerciale, potrivit căreia o parte contractantă, care își asumă obligații ferme, acordă celeilalte părți, pentru un anumit termen, dreptul de a alege între diferitele condiții alternative ale contractului sau chiar dreptul de a renunța la tranzacție. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **option,** lat. **optio, -onis.**

OPULÉNT, -Ă, *opulenți, -te,* adj. Bogat, îmbelșugat, abundent; voluminos, masiv. — Din fr. **opulent,** lat. **opulentus.**

OPULÉNȚĂ, *opulențe,* s.f. Bogăție, belșug, abundență. — Din fr. **opulence,** lat. **opulentia.**

OPÚNE, *opún,* vb. III. **1.** Tranz. A pune în fața cuiva sau a ceva, ca împotrivire, un lucru, un argument etc. ✦ Refl. A se împotrivi (rezistând sau făcând uz de forță), a pune piedici, a ține piept; a zădărnici. **2.** Tranz. A pune față în față două sau mai multe ființe sau lucruri pentru a evidenția prin comparație contrastul dintre ele. **3.** Refl. (Despre unghiuri) A fi așezat, într-o figură geometrică, în fața altui unghi sau în fața uneia dintre laturi; (despre laturi) a fi așezat în fața altei laturi sau în fața unuia dintre unghiuri. [Prez. ind. și: (reg.) *opúi*] — Din lat. **opponere,** fr. **opposer** (după *pune).*

OPÚNERE, *opuneri,* s.f. Acțiunea de *a (se) opune* și rezultatul ei; punere față în față; împotrivire, stăvilire, zădărnicire; *p. ext.* opoziție. — V. **opune.**

OPÚNȚIA, *opunția,* s.f. Gen de plante din familia cactaceelor, cărnoase, cu ramuri cilindrice sau turtite lateral, de formă ovală, cu spini așezați în smocuri, cu flori mari, albe, roșii sau galbene (*Opuntia);* plantă care face parte din acest gen. [Pr.: *-ți-a*] — Din lat., fr. **opuntia.**

ÓPUS[1], *opusuri,* s.n. (Muz.) Indicație folosită pentru numerotarea lucrărilor unui compozitor. ✦ Piesă muzicală a unui compozitor care poartă această indicație. [Abr.: *op*] — Din fr. **opus,** germ. **Opus.**

OPÚS[2], -Ă, *opuși, -se,* adj. **1.** Care este așezat în fața cuiva sau a ceva, în partea dimpotrivă; *p. ext.* (despre fenomene, caractere, legi) care nu se poate împăca cu altul; contrar, potrivnic. ✦ (Substantivat, n. art.) Ceea ce se opune altuia. **2.** (Mat.; despre unghiuri) Care este așezat, într-o figură geometrică, în fața altui unghi sau în fața uneia dintre laturi; (despre laturi) care este așezat în fața altei laturi sau în fața unuia dintre unghiuri. — V. **opune.**

OPÚSCUL, *opuscule,* s.n. Scriere științifică sau literară de proporții reduse. — Din fr. **opuscule,** lat. **opusculum.**

OPÚST, *opusturi,* s.n. (Înv. și pop.) Stăvilar, zăgaz (rudimentar); jgheab (de lemn) prin care se scurge apa dintr-un iaz; *p. ext.* iaz. — Din ucr. **opust.**

OR[1] conj. Dar, însă. ✦ Deci, așadar. — Din fr. **or.**

OR[2] conj., adv. v. **ori.**

ORÁC interj. (Reg.; de obicei repetat) Cuvânt care redă strigătul broaștelor. — Onomatopee.

ORÁCOL, *oracole,* s.n. (În Antichitate) Răspuns profetic pe care, potrivit credinței anticilor, zeii îl dădeau celor veniți să-i consulte cu privire la viitor; prevestire, prezicere, profeție; lăcașul sacru unde se făceau și se interpretau aceste profeții; *p. ext.* persoană care făcea aceste profeții. ✦ Hotărâre sau sentință cu caracter infailibil dată de o persoană cu autoritate; *p. ext.* persoană care dă această hotărâre sau sentință. ✧ Expr. *A vorbi ca un oracol* = a se exprima sentențios și enigmatic. [Var.: **orácul** s.n.] — Din lat. **oraculum,** it. **oracolo,** fr. **oracle.**

ORÁCUL s.n. v. **oracol.**

ORACULÁR, -Ă, *oraculari, -e,* adj. (Rar) Care aparține oracolului, privitor la oracol. — **Oracul** + suf. *-ar.*

ORÁJ, *oraje,* s.n. (Met.) Fulger însoțit de tunet; furtună. — Din fr. **orage.**

ORAJÓS, -OÁSĂ, *orajoși, -oase,* adj. (Met.; despre fenomene atmosferice) Cu caracter de furtună. — Din fr. **orageux.**

ORÁL, -Ă, *orali, -e,* adj. **1.** (Anat.) Care se referă la gură, care aparține gurii; bucal. ✧ *Sunet oral* = sunet la articularea căruia aerul trece numai prin gură. ✦ Care se ia pe cale bucală. **2.** Care se transmite verbal, prin viu grai. ✦ Care caracterizează vorbirea (în opoziție cu limba scrisă). ✦ (Și substantivat, n.; despre examene) Care se desfășoară prin întrebări și răspunsuri expuse verbal. **3.** (În sintagma) *Stil oral* = mod de exprimare în scris care imită exprimarea prin viu grai. — Din fr. **oral.**

ORALITÁTE s.f. **1.** Calitate a stilului unei scrieri beletristice de a părea vorbit, datorită caracterului spontan și viu al dialogurilor care notează particularitățile vorbirii personajelor și al narațiunii propriu-zise. ✦ Ansamblu de particularități ale limbii vorbite, ale graiului viu. **2.** (Jur. în sintagma) *Principiul oralității* = principiu fundamental al dreptului procesual, potrivit căruia dezbaterea litigiului se face verbal. — **Oral** + suf. *-itate.* Cf. it. o r a l i t á.

ORANGUTÁN s.m. v. **urangutan.**

ORANÍST s.n. v. **uranisc.**

ORÁNIȚĂ, *oranițe,* s.f. (Reg.) **1.** Prăjină cu cange la vârf, de care se servesc marinarii și pescarii. **2.** Luntre pescărească cu fundul lat. — Din sb. **oranica.**

ORÁNJ adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Portocaliu. **2.** S.n. Culoare oranj (**1**). — Din fr. **orange.**

ORANJÁDĂ, *oranjade,* s.f. Băutură răcoritoare preparată din suc de portocale, zahăr și sifon sau apă. — Din fr. **orangeade.**

ORANJERÍE, *oranjerii,* s.f. Seră în care se cultivă portocali. ✦ Tapiserie care reprezintă o grădină de portocali. — Din fr. **orangerie.**

ORÁNZ, *oranzi,* s.m. (Înv.) Portocal. — Din fr. **orange** (după *naramz).*

ORÁR[1], *orare,* s.n. Veșmânt bisericesc în formă de fâșie lungă și îngustă de lână, de mătase sau de bumbac, purtat pe umăr de diacon în timpul slujbei religioase. — Din sl. **orarĭ,** lat. **orarium.**

ORÁR[2], -Ă, *orari, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care arată orele; privitor la ore; care se face sau se calculează pe timp de o oră. ✧ *Diferență orară* = diferența dintre orele locale a două puncte de pe suprafața Pământului. (Înv.) *Cerc orar* = median ceresc. **2.** S.n. Program al unei activități împărțit pe ore și repetat periodic; (concr.) tablou care indică pe ore programul unei activități; orele de plecare și de sosire ale unui tren, vapor, autobuz. ✦ Spec. Program săptămânal pe baza căruia se desfășoară activitatea didactică în instituțiile de învățământ. **3.** S.n. Acul mic al ceasului, care indică orele. ✦ (Înv.) Ceasornic. — Din fr. **horaire,** lat. **horarius.**

ORÁȘ, *orașe,* s.n. **1.** Formă complexă de așezare umană, având multiple dotări edilitare, de obicei cu funcție administrativă, industrială, comercială, politică și culturală; urbe. ✧ Loc. adj. *De oraș* = care provine din oraș, care are caracteristicile, aspectul, obiceiurile etc. de la oraș. ✧ *Haine de oraș* = **a)** haine mai bune decât cele de lucru; **b)** haine croite după moda de la oraș. **2.** P. restr. Partea centrală a unui oraș (**1**); centru. **3.** Populația, locuitorii unui oraș (**1**). — Din magh. **város.**

ORATÓR, -OÁRE, *oratori, -oare,* s.m. și f. Persoană care compune și rostește un discurs; persoană care are talentul de a vorbi frumos în fața unui public; retor. — Din lat. **orator,** fr. **orateur.**

ORATÓRIC, -Ă, *oratorici, -ce,* adj. Care aparține oratorului sau oratoriei, privitor la orator sau la oratorie. — **Orator** + suf. *-ic.*

ORATORÍE s.f. Arta de a compune și de a rosti discursuri; arta de a vorbi convingător și frumos în public; elocvență, retorică, oratorism. — Din lat. **oratoria.** Cf. it. o r a t o r i a.

ORATORÍSM s.n. (Rar) Oratorie. — **Orator** + suf. *-ism.*

ORATÓRIU[1], *oratorii,* s.n. **1.** Compoziție muzicală amplă, pentru cor, soliști și orchestră, destinată a fi interpretată în concert și care ilustrează o acțiune dramatică; *p. restr.* cantată. **2.** (Înv.) Capelă mică sau încăpere într-o locuință particulară, servind drept loc de rugăciune fără acces public; paraclis. — Din lat. **oratorium.** Cf. it. o r a t o r i o, fr. o r a t o i r e.

ORATÓRIU[2], -IE, *oratorii,* adj. (Înv.) Oratoric. — Din lat. **oratorius.**

ORÁȚIE, *orații,* s.f. **1.** (Pop.) Urare în versuri pe care colăcarii o adresează mirilor la nuntă; conăcărie. **2.** (Livr.; înv.) Felicitare, urare; *p. ext.* cuvântare, discurs (rostit la anumite ceremonii sau ocazii). **3.** (Înv.) Oratoriu[1] (**1**). [Var.: **orațiúne** s.f.] — Din lat. **oratio, -onis.**

ORAȚIÚNE s.f. v. **orație.**

ÓRĂ, *ore,* s.f. **1.** Unitate de măsură a timpului, egală cu a douăzeci și patra parte dintr-o zi, cuprinzând 60 de minute sau 3600 de secunde; ceas. ✧ Loc. adv. *Pe oră* = cât ține un ceas, în decurs de un ceas; la fiecare ceas. *Cu ora* = (angajat și plătit) după un tarif orar. *Din oră în oră* = la intervale regulate de un ceas. *Oră de oră* = mereu, întruna. ✦ Moment indicat de fiecare dintre cele 24 de părți în care este împărțită o zi; *p. ext.* fiecare dintre cifrele înscrise pe cadranul unui ceasornic, care marchează aceste momente. ✧ Loc. adj. *De ultimă oră* = foarte nou, recent, actual. ✦ Distanță, spațiu ce se poate parcurge în timp de un ceas. ✦ Durată de timp nedeterminată; timp, epocă; moment. ✧ Expr. *La ora actuală* = în prezent. **2.** Timp fixat de mai înainte pentru realizarea unei acțiuni, timp dinainte stabilit când cineva poate fi primit undeva. **3.** Lecție, curs. ✧ Expr. *A lua* (sau *a da) ore de...* = a lua (sau a da) meditații. [Var.: **oáră** s.f.] — Din lat. **hora,** it. **ora.**

ORĂCĂÍ, pers. 3 *orắcăie,* vb. IV. Intranz. (Despre broaște) A scoate strigătul caracteristic speciei. ✦ (Fam.; despre copiii mici) A plânge, a scânci. [Prez. ind. pers. 3 și: *orăcăiește*] — **Orac** + suf. *-ăi.*

ORĂCĂIÁLĂ, *orăcăieli,* s.f. Orăcăit; gălăgie, larmă. [Pr.: *-că-ia-*] — **Orăcăi** + suf. *-eală.*

ORĂCĂÍRE, *orăcăiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a orăcăi* și rezultatul ei; orăcăit. ✦ (Fam.) Plânset, scâncet de copil mic. — V. **orăcăi.**

ORĂCĂÍT, *orăcăituri,* s.n. Acțiunea de *a orăcăi* și rezultatul ei; strigăt caracteristic broaștei; orăcăială, orăcăire. ✦ Fig. Amestec de voci, gălăgie. ✦ (Fam.) Plânset, scâncet de copil mic. — V. **orăcăi.**

ORĂDEÁN, -Ă, *orădeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Oradea. **2.** Adj. Care aparține orașului Oradea sau orădenilor (**1**), referitor la Oradea ori la orădeni. — **Oradea** (n. pr.) + suf. *-ean.*

ORĂDEÁNCĂ, *orădence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Oradea. — **Orădean** + suf. *-că.*

ORĂSTÍCĂ, *orăstici,* s.f. Numele a două plante erbacee din familia leguminoaselor, cu flori roșii-purpurii la început, apoi albastre; măzăriche neagră *(Lathyrus niger* și *vernus).* [Var.: **orăștícă** s.f.] — Et. nec.

ORĂȘEÁN, -Ă, *orășeni, -e,* s.m. și f. Locuitor al unui oraș. — **Oraș** + suf. *-ean.*

ORĂȘEÁNCĂ, *orășence,* s.f. Locuitoare a unui oraș; orășeană. — **Orășean** + suf. *-că.*

ORĂȘÉL, *orășele,* s.n. Diminutiv al lui *oraș;* oraș mic. — **Oraș** + suf. *-el.*

ORĂȘENÉSC, -EÁSCĂ, *orășenești,* adj. Care aparține orașului, privitor la oraș, ca la oraș; urban, citadin. — **Orășean** + suf. *-esc.*

ORĂȘENÉȘTE adv. În felul orășenilor, ca orășenii. — **Orășean** + suf. *-ește.*

ORĂȘENÍE, *orășenii,* s.f. (Rar) Orășenism. — **Orășean** + suf. *-ie.*

ORĂȘENÍME s.f. (Rar) Locuitorii unui oraș, mulțime de locuitori ai unui oraș. — **Orășean** + suf. *-ime.*

ORĂȘENÍSM, *orășenisme,* s.n. Fel de a fi, de a se comporta, de a vorbi specific unui orășean; *p. ext.* comportare manierată, căutată, artificială. — **Orășean** + suf. *-ism.*

ORĂȘENIZÁ, *orășenizez,* vb. I. Refl. (Rar) A-și însuși felul de viață sau de comportare al orășenilor, a se adapta la viața orășenească, a deveni orășean; a se urbaniza. — **Orășean** + suf. *-iza.*

ORĂȘTÍCĂ s.f. v. **orăstică.**

ORĂTÁNIE, *orătănii,* s.f. Pasăre de curte. [Var.: **orătắnie, orăténie** s.f.] — Din **oară**[2].

ORĂTẮNIE s.f. v. **orătanie.**

ORĂTÉNIE s.f. v. **orătanie.**

ORÂND s.m. v. **orândă**[1].

ORÂNDÁR, *orândari,* s.m. (Înv., reg.) **1.** Arendaș. **2.** Cârciumar, hangiu. — **Orândă**[2] + suf. *-ar.* Cf. ucr. o r e n d a r.

ORÂNDÁȘ, *orândași,* s.m. (Reg.) **1.** Arendaș. **2.** Cârciumar. — **Orândă**[2] + suf. *-aș.*

ORẮNDĂ[1], *orânde,* s.f. (Pop.) **1.** Soartă, ursită, destin. ✦ Persoană menită să devină soțul (sau soția) cuiva; ursit. **2.** Obicei, datină. [Var.: **orắnd** s.m.] — Din **orândui** (derivat regresiv).

ORẮNDĂ[2], *orânzi,* s.f. (Înv. și reg.) **1.** Cârciumă rurală (luată cu arendă de la proprietarul moșiei); han. **2.** Arendă. [Pl. și: *orânde*] — Din ucr. **orenda.**

ORÂNDUÍ, *orânduiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) așeza, a (se) grupa într-o anumită ordine; a (se) aranja. **2.** Tranz. A hotărî, a dispune; a ridica la o demnitate; a numi, a desemna; a învesti. **3.** Tranz. (Înv. și pop.) A decide, a fixa, a stabili. ✦ (Rar) A porunci, a ordona. **4.** Tranz. (Înv. și pop.) A pune la cale; a pregăti. — Din sl. **urenditi.**

ORÂNDUIÁLĂ, *orânduieli,* s.f. **1.** Rânduială, ordine; întocmire, organizare. ✧ Loc. adv. *Cu orânduială* = în mod organizat, cu rost. ✧ Loc. vb. *A pune în (bună) orânduială* sau *a pune orânduială* = a orândui. **2.** (Înv.) Hotărâre, dispoziție, ordin; (concr.) act care conține o hotărâre. **3.** Orânduire socială. [Pr.: *-du-ia-*] — **Orândui** + suf. *-eală.*

ORÂNDUÍRE, *orânduiri,* s.f. Acțiunea de *a orândui* și rezultatul ei. **1.** Așezare, grupare într-o anumită ordine, într-un anumit fel; aranjare, repartizare, clasare. ✦ Organizare, întocmire; stabilire. **2.** Învestire. **3.** (Înv. și reg.) Hotărâre, dispoziție, decizie, ordin. **4.** (Adesea cu determinarea „socială") Formațiune socială. — V. **orândui.**

ORÂNDUÍT, -Ă, *orânduiți, -te,* adj. **1.** Pus, așezat într-o anumită ordine; aranjat, rânduit. **2.** (Înv.) Împuternicit, învestit. **3.** (Înv.) Stabilit, fixat, hotărât, destinat. — V. **orândui.**

ORÂNDUITÓR, -OÁRE, *orânduitori, -oare,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care orânduiește, care organizează; organizator. [Pr.: *-du-i-*] — **Orândui** + suf. *-tor.*

ORB[1] s.n. (În sintagma) *Orbul găinilor* (sau *găinii)* = numele popular al unei boli de ochi care se manifestă prin imposibilitatea de a vedea seara după apusul soarelui; *p. ext.* miopie. ✧ Expr. *A avea orbul găinilor* = a nu vedea sau a nu observa un obiect aflat foarte aproape. — Din **orbi** (derivat regresiv).

ORB[2], **OÁRBĂ,** *orbi, oarbe,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Lipsit de simțul văzului, care nu vede (deloc). ✧ Expr. *A nimerit orbul Brăila* sau *nimeresc orbii Suceava,* se spune pentru a încuraja pe cel care șovăie să se ducă într-un loc necunoscut. *A se bate ca orbii* = a se bate foarte tare. **2.** Fig. Care nu admite alte păreri. **3.** Fig. Care pare să acționeze fără discernământ, la întâmplare, fără rațiune, fără finalitate; *p. ext.* de temut, fioros. ✦ Complet, total. ✦ Lipsit de spirit de observație sau de perspicacitate. **4.** Fig. Lipsit de lumină; întunecos, întunecat. **5.** (În sintagmele) *Fereastră oarbă* sau *geam orb* = adâncitură în perete, de forma unei ferestre, constituind un motiv arhitectonic. *Sobă oarbă* = motiv ornamental de forma unei sobe; sobă care are gura în a doua cameră. *Dușumea oarbă* = dușumea de scânduri brute distanțate, peste care se montează parchetul. *Cartuș orb* = cartuș fără proiectil, folosit la exerciții, la parade, la demonstrații etc. *Cameră oarbă* = cameră fără ferestre, cu destinații speciale (în fizică, în medicină etc.). *Puț orb* = puț de mină care nu are ieșire directă la suprafață. — Lat. **orbus.**

ORBÁLȚ, (**1**) *orbalțuri,* s.n., (**2**) *orbalți,* s.m. **1.** S.n. (Înv. și pop.) Erizipel. **2.** S.m. Numele a două plante erbacee folosite în medicina populară: **a)** plantă veninoasă, cu tulpina subțire, cu frunze mari și cu flori mici, albe-gălbui *(Actaea spicata);* **b)** silnică. — Din magh. **orbánc.**

ORBĂCĂÍ vb. IV v. **orbecăi.**

ORBĂLȚĂTÚRĂ s.f. v. **orbălțitură.**

ORBĂLȚÍ, *orbălțesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) îmbolnăvi de orbalț; a (se) umfla din cauza orbalțului. — V. **orbalț.**

ORBĂLȚÍT, -Ă, *orbălțiți, -te,* adj. (Reg.) Bolnav de orbalț; umflat (de orbalț). — V. **orbălți.**

ORBĂLȚITÚRĂ, *orbălțituri,* s.f. (Reg.) Orbalț (**1**). [Var.: **orbălțătúră** s.f.] — **Orbălți** + suf. *-tură.*

ORBEÁLĂ, *orbeli,* s.f. (Reg.) Slăbire a vederii; orbire. — **Orbi** + suf. *-eală.*

ORBECÁ, *órbec,* vb. I. Intranz. (Înv. și reg.) A orbecăi. — Din **orb**[2].

ORBECÁRE, *orbecări,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a orbeca;* orbecăire. — V. **orbeca.**

ORBECÁT, -Ă, *orbecați, -te,* adj. (Rar; despre ochi) Orbit, fermecat, fascinat. — V. **orbeca.**

ORBECĂÍ, *orbécăi,* vb. IV. Intranz. A umbla (încoace și încolo) pipăind și rătăcind (ca orbul[2]) prin întuneric; a dibui, a bâjbâi, a orbeca. [Prez. ind. și: *orbecăiesc.* — Var.: **orbăcăí** vb. IV] — **Orbeca** + suf. *-ăi.*

ORBECĂÍRE, *orbecăiri,* s.f. Faptul de *a orbecăi;* dibuială, bâjbâială, rătăcire, orbecare. — V. **orbecăi.**

ORBÉSC, -EÁSCĂ, *orbești,* adj. **1.** Care aparține orbului[2], de orb[2]. **2.** Fig. (Despre acțiuni și sentimente) Care se manifestă orbește, nechibzuit, nesocotit, fără discernământ, lipsit de rațiune; necugetat. ✦ Peste măsură de mare; exagerat, exorbitant. — **Orb**[2] + suf. *-esc.*

ORBÉȘTE adv. **1.** Ca orbii[2], pe dibuite, la întâmplare. **2.** Fig. Fără discernământ, fără reflecție, fără chibzuință, în mod mecanic. ✦ Necontrolat, nebunește, inconștient; pătimaș. — **Orb**[2] + suf. *-ește.*

ORBÉTE s.m. v. **orbeț.**

ORBÉȚ, -EÁȚĂ, *orbeți, -e,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. și f. (Ființă) care nu vede bine sau nu vede deloc; *p. ext.* cerșetor (orb[2]). ✧ Expr. *A se bate ca orbeții* = a se încăiera aprig, a se bate rău, fără a se uita unde lovesc. **2.** S.m. Mamifer rozător subteran, asemănător cu cârtița, cu ochii ascunși sub piele, care se hrănește mai ales cu rădăcini; cățelul-pământului *(Spalax microphtalmus).* [Var.: **orbéte** s.m.] — **Orb**[2] + suf. *-eț.*

ORBÍ, *orbesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A deveni orb[2], a-și pierde vederea. ✦ Tranz. A face pe cineva să-și piardă vederea; a scoate cuiva ochii. ✧ Expr. *(Nici cât* sau *măcar) să orbești un șoarece* = foarte puțin; deloc. ✦ Tranz. A tulbura vederea, a lua ochii din cauza unei lumini intense. **2.** Tranz. Fig. A face pe cineva să nu mai judece obiectiv, să-și piardă rațiunea, clarviziunea. ✦ A înșela, a amăgi pe cineva, a minți. — Din **orb**[2].

ORBICULÁR, -Ă, *orbiculari, -e,* adj. Rotund, globular. ✦ (Substantivat, m.) Mușchi de formă circulară care înconjoară pleoapele și buzele, determinând, prin contracție, închiderea și deschiderea acestora. — Din fr. **orbiculaire,** lat. **orbicularis.**

ORBÍE s.f. (Pop.) Starea celui orb[2] (**1**), lipsa vederii. ✦ Fig. Inconștiență, orbire. — **Orb**[2] + suf. *-ie.*

ORBÍLĂ s.m. (Glumeț) Poreclă dată unei persoane care nu vede sau nu observă nimic în jurul său, care se împiedică de tot ce-i stă în cale, care este lipsită de spirit de observație. — **Orb**[2] + suf. *-ilă.*

ORBÍRE s.f. Faptul de *a orbi; fig.* întunecare a minții, lipsă de clarviziune, rătăcire, inconștiență. ✧ Loc. adv. *Cu orbire* = fără chibzuială, orbește. — V. **orbi.**

ORBÍȘ adv. (Pop.) Pe dibuite, la întâmplare, orbește; *fig.* fără chibzuință, nebunește. ✧ Expr. *A da orbiș* = a lovi fără cruțare. — **Orb**[2] + suf. *-iș.*

ORBÍT, -Ă, *orbiți, -te,* adj. **1.** Lipsit de vedere sau cu vederea slăbită. **2.** Fig. Cu mintea întunecată (de furie, de durere etc.), fără discernământ, scos din minți, înnebunit, zăpăcit. ✦ Fermecat, fascinat, uluit. — V. **orbi.**

ORBITÁL, -Ă, *orbitali, -e,* adj. **1.** Care aparține orbitei unui corp ceresc, privitor la această orbită. ✦ (Despre un mobil) Care parcurge o orbită. **2.** Care aparține sau se află în orbita oculară. — Din fr. **orbital.**

ORBÍTĂ, *orbite,* s.f. **1.** Traiectorie în formă de curbă (închisă) pe care o parcurge un mobil. ✦ Drumul real parcurs de un astru. ✧ *Orbită aparentă* = drumul aparent al unui astru pe bolta cerească, proiecție a drumului său real. **2.** Fiecare dintre cele două cavități osoase ale craniului, în care se află globul ocular. **3.** Fig. Sfera, domeniul de acțiune sau de influență. — Din fr. **orbite,** lat. **orbita.**

ORBITÓR, -OÁRE, *orbitori, -oare,* adj. Care supără, care tulbură vederea; care orbește. ✦ Fig. Care întunecă mintea, tulbură rațiunea. ✦ Fig. Uluitor. — **Orbi** + suf. *-tor.*

ÓRBOTĂ s.f. v. **horbotă.**

ORC s.m. (Rar) Infern. — Din germ. **Orkus.**

ORCÁN, *orcane,* s.n. **1.** (Met.) Ciclon tropical care se manifestă în sudul Asiei. **2.** (Înv.) Uragan. — Din germ. **Orkan.**

ORCEÁG, *orceaguri,* s.n. (Bot.; reg.) Arpagic. — Et. nec.

ORCHESTRÁ, *orchestrez,* vb. I. Tranz. A aranja o bucată muzicală pentru a putea fi executată de orchestră. — Din fr. **orchestrer.**

ORCHESTRÁL, -Ă, *orchestrali, -e,* adj. Care aparține orchestrei, propriu orchestrei, privitor la orchestră, care se execută de orchestră. — Din fr. **orchestral.**

ORCHESTRÁNT, -Ă, *orchestranți, -te,* s.m. și f. Persoană care face parte dintr-o orchestră; instrumentist. — **Orchestră** + suf. *-ant.*

ORCHESTRÁRE, *orchestrări,* s.f. Acțiunea de *a orchestra* și rezultatul ei; orchestrație. — V. **orchestra.**

ORCHESTRATÓR, *orchestratori,* s.m. Persoană care orchestrează bucăți muzicale. — **Orchestra** + suf. *-tor.*

ORCHESTRÁȚIE, *orchestrații,* s.f. Arta de a orchestra; transcriere, aranjare pentru orchestră a unei bucăți muzicale, ținând cont de posibilitățile tehnice și expresive ale fiecărui instrument. ✦ Felul cum sunt îmbinate grupurile de instrumente ale unei orchestre (într-o compoziție muzicală). — Din fr. **orchestration.**

ORCHÉSTRĂ, *orchestre,* s.f. **1.** Colectiv de instrumentiști care execută împreună compoziții muzicale. ✦ Ansamblul instrumentelor muzicale la care cântă membrii acestui colectiv. **2.** Parte a unei săli de spectacol destinată orchestranților,

situată între scenă și sală, sub nivelul parterului. ✧ *Fotoliu de orchestră* = loc în primele rânduri într-o sală de concert sau, *p. ext.,* în orice sală de spectacol. **3.** Spațiu circular în arhitectura teatrelor antice, situat între avanscenă și gradene. [Var.: **orhéstră** s.f., (înv.) **orchéstru** s.n.] — Din fr. **orchestre,** germ. **Orchester,** it. **orchestra,** rus. **orkestr.**

ORCHESTRIÓN, *orchestrioane,* s.n. Instrument muzical în formă de orgă sau de pian, cu două sau cu mai multe claviaturi. [Pr.: *-tri-on*] — Din fr. **orchestrion,** germ. **Orchestrion.**

ORCHESTRIONÉT, *orchestrionete,* s.n. Instrument muzical cu manivelă, mai mic decât orchestrionul, care execută muzică înregistrată pe benzi de carton perforate. [Pr.: *-tri-o-*] — **Orchestrion** + suf. *-et.*

ORCHÉSTRU s.n. v. **orchestră.**

ORCÍC, *orcicuri,* s.n. Fiecare dintre cele două piese de lemn prinse de crucea căruței, a trăsurii etc., de care se leagă șleaurile**2**. — Din ucr. **orčyk.** Cf. pol. o r c z y k.

ORCICÁR, *orcicare,* s.n. Ochiul sau lațul șleaului**2**, care se prinde de orcic. — **Orcic** + suf. *-ar.*

ORDALÍE, *ordalii,* s.f. (În Evul Mediu) Mod de stabilire a dreptății sau a vinovăției părților în litigiu, prin diferite probe (a focului, a apei clocotite și a fierului încins) sau prin duelul judiciar. [Acc. și: *ordálie*] — Din fr. **ordalie,** lat. **ordalium.**

ÓRDIE, *ordii,* s.f. (Înv.) Hoardă, oaste (turcească sau tătară); tabără militară. ✦ Mulțime mare de oameni; gloată. [Acc. și: *ordíe*] — Din bg., sb. **ordija.**

ÓRDIN, *ordine,* s.n. **1.** Dispoziție obligatorie, scrisă sau verbală, dată de o autoritate sau de o persoană oficială; poruncă. ✧ Expr. *La ordinele cuiva* = la dispoziția cuiva. *Sub ordinele cuiva* = sub comanda cuiva, sub conducerea cuiva. *La ordin!* = vă stau la dispoziție. ✦ (Concr.) Act care conține o dispoziție cu caracter obligatoriu. ✧ *Ordin de zi* = act prin care comandantul unei unități militare se adresează în anumite ocazii, întregii unități. *Ordin de chemare* = dispoziție scrisă a unei autorități militare, prin care o persoană din cadrele de rezervă ale armatei este chemată la unitate. *Ordin de serviciu* = act prin care cineva primește o însărcinare oficială; delegație. *Ordin de plată* = dispoziție dată de către o bancă pentru a plăti o sumă de bani unei persoane fizice sau juridice. **2.** Decorație superioară medaliei. **3.** (Biol.) Categorie sistematică subordonată clasei, care cuprinde una sau mai multe familii strâns înrudite și cu caractere asemănătoare. **4.** (Arhit.) Ansamblu de elemente constructive și decorative care definesc caracteristicile stilurilor de bază greco-romane. **5.** Comunitate monahală înființată în vederea propagandei religioase. ✦ Comunitate medievală de cavaleri-călugări care participau la acțiuni războinice. **6.** Rang, categorie (după importanță). ✧ Expr. *De ordin(ul)...* = cu caracter (de)... *De prim(ul) ordin* = de prim(ul) rang. ✦ (Înv.) Ordine, categorie, domeniu. ✦ Regulă, ordine. — Din lat. **ordo, -inis,** fr. **ordre.**

ORDINÁ vb. I v. **ordona.**

ORDINÁL, *ordinale,* adj. (În sintagma) *Numeral ordinal* = numeral care indică, într-o serie, locul, ordinea obiectelor prin numărare. — Din fr. **ordinal.**

ORDINÁR, -Ă, *ordinari, -e,* adj. **1.** Obișnuit, normal; de rând, comun. ✧ *Fracție ordinară* = raportul a două numere întregi. *Sesiune ordinară* = sesiune convocată conform regulamentului de funcționare. ✧ Loc. adv. (Franțuzism înv.) *De ordinar* = de obicei. ✦ (Mil.; înv.; substantivat, în expr.) *A trece* (sau *a înscrie) la ordinar* = a înscrie în registrul de evidență a rațiilor alimentare și a soldei. **2.** De calitate inferioară, fără valoare, prost. ✦ Vulgar, grosolan, josnic. — Din fr. **ordinaire,** lat. **ordinarius,** germ. **ordinär.**

ORDINARIÁT, *ordinariate,* s.n. (Înv.) Organ administrativ care conducea o episcopie catolică; consistoriu. — Din lat. **ordinariatus,** fr. **ordinariat.**

ORDINATÓR, *ordinatoare,* s.n. Ansamblu de sisteme mecanice, electromagnetice și electronice care prelucrează datele introduse într-o formă prestabilită și furnizează rezultatele fie într-o formă accesibilă utilizatorului, fie ca semnele destinate acționării unor echipamente; computer, calculator. — Din fr. **ordinateur.**

ÓRDINE, *ordini,* s.f. **1.** Dispoziție, succesiune regulată cu caracter spațial, temporal, logic, moral, estetic; organizare, înșiruire, rând, rânduire, orânduială. ✧ *Ordine de bătaie* = dispozitiv de luptă. *Ordine de zi* = program care cuprinde totalitatea problemelor ce urmează să fie discutate într-o ședință, într-o adunare. ✧ Loc. adj. și adv. *La ordinea zilei* = de actualitate; important, pe primul plan. **2.** Așezare a unor obiecte potrivit unor cerințe de ordin practic și estetic, rânduială; *p. ext.* funcționare bună, armonioasă; disciplină, regulă. ✧ Loc. adv. *În ordine* = așa cum se cuvine; în regulă. ✧ Expr. *A chema pe cineva la ordine* = a soma pe cineva să respecte anumite norme (de conduită) încălcate; a admonesta. **3.** Principiu de cauzalitate sau de finalitate a lumii, lege proprie naturii. ✧ Expr. (Înv.) *De ordine* = de natura..., de felul..., de domeniul. **4.** Organizare, orânduire socială, politică, economică; regim; *spec.* stabilitate socială. ✧ *Ordine publică* = ordine politică, economică și socială dintr-un stat, care se asigură printr-un ansamblu de norme și măsuri deosebite de la o orânduire socială la alta și care se concretizează în funcționarea normală a aparatului de stat, menținerea liniștii cetățenilor și respectarea drepturilor acestora. — Din lat. **ordo, -inis,** it. **ordine.**

ORDONÁ, (**1**) *ordón,* (**2**) *ordonez,* vb. I. Tranz. **1.** A da un ordin, a porunci, a comanda; a cere, a pretinde, a dispune. ✦ (Înv.) A prescrie un medicament, un tratament. **2.** A pune în ordine, a grupa într-un anumit fel; a aranja, a orândui. [Var.: (înv.) **ordiná** vb. I] — Din fr. **ordonner.**

ORDONANȚÁ, *ordonanțez,* vb. I. Tranz. A dispune plata unei sume prin emiterea unei ordonanțe, a unui ordin de plată. — Din fr. **ordonnancer.**

ORDONANȚÁRE, *ordonanțări,* s.f. Acțiunea de *a ordonanța* și rezultatul ei. — V. **ordonanța.**

ORDONÁNȚĂ, *ordonanțe,* s.f. **1.** Dispoziție scrisă emisă de o autoritate administrativă, judecătorească etc.; act care conține această dispoziție. ✧ *Ofițer de ordonanță* = ofițer atașat pe lângă marile comandamente, cu misiunea specială de a transmite ordinele. *Ordonanță de plată* = dispoziție, ordin de plată a unei sume. *Ordonanță prezidențială* (sau, ieșit din uz, *președințială)* = hotărâre judecătorească dată în proceduri cu caracter urgent. *Ordonanță de urgență* = hotărâre guvernamentală luată în absența Parlamentului, cu putere de lege și care poate fi confirmată sau infirmată ulterior de Parlament. ✦ (Înv.) Rețetă medicală. **2.** (În vechea armată) Soldat în serviciul personal al unui ofițer. **3.** (Arhit.) Dispunere, aranjare generală a elementelor componente ale unei fațade. — Din fr. **ordonnance.**

ORDONÁRE, *ordonări,* s.f. Acțiunea de *a ordona* și rezultatul ei. ✧ *Raport de ordonare* = cuprindere a unei noțiuni în sfera unei alte noțiuni mai generale. — V. **ordona.**

ORDONÁT, -Ă, *ordonați, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Căruia îi place ordinea, care păstrează ordinea, dichisit; *p. ext.* disciplinat, echilibrat. **2.** (Despre obiecte) (Pus) în ordine, rânduit după anumite criterii, aranjat. — V. **ordona.** Cf. fr. o r d o n n é.

ORDONÁTĂ, *ordonate,* s.f. (Mat.) A doua coordonată a unui punct în sistemul rectangular de coordonate din plan sau din spațiu. ✦ Înălțimea unui punct de pe traiectoria unui proiectil în raport cu linia de ochire. — Din fr. **ordonnée.**

ORDONATÓR, -OÁRE, *ordonatori, -oare,* s.m. și f. (Și în sintagma *ordonator de credite*) Persoană împuternicită prin lege să dispună, să aprobe și să răspundă de utilizarea creditelor bugetare, de realizarea veniturilor, de folosirea eficientă a sumelor primite de la bugetul de stat sau de la bugetul fondurilor speciale. — Din fr. **ordonnateur.**

ORDOVICIÁN, -Ă, *ordovicieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. A doua perioadă a paleozoicului. **2.** Adj. Care se referă la ordovician (**1**) sau la formațiunile din această perioadă. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **ordovicien.**

ORDÚRĂ, *orduri,* s.f. (Livr.) Murdărie, gunoi. — Din fr. **ordure.**

ORDURIÉR, -Ă, *ordurieri, -e,* adj. (Livr.) Murdar, obscen. [Pr.: *-ri-er*] — Din fr. **ordurier.**

OREÁDĂ, *oreade,* s.f. Nimfă din mitologia greco-romană, care locuia prin munți și prin peșteri. [Pr.: *-re-a-*] — Din fr. **oréade.**

OREÁV, *oreave,* s.n. (Reg.) Vale prin care curge apă numai când plouă. — Et. nec.

OREIÓN, (2) *oreioane,* s.n. **1.** Boală contagioasă și epidemică de natură virotică, frecventă la copii, care se manifestă prin febră și prin inflamarea glandelor parotide. **2.** (La pl.) Cazuri de oreion **(1).** [Pr.: *-re-ion*] — Din fr. **oreillons.**

ORELÍST, -Ă, *oreliști, -ste,* adj. Otorinolaringolog. — Din **o**[to]**r**[ino]**l**[aringologie] + suf. *-ist.*

ORÉȘNIȚĂ, *oreșnițe,* s.f. Plantă erbacee agățătoare, meliferă, cu frunzele terminate printr-un cârcel ramificat, cu florile purpurii, plăcut mirositoare și cu un tubercul comestibil *(Lathyrus tuberosus).* — Et. nec. Cf. bg., sb. o r e š a k.

OREXIMANÍE s.f. Poftă de mâncare exagerată, foame patologică. — Din fr. **oreximanie.**

ORÉZ, (**1**) s.m., (**2**) s.n., **(3)** *orezuri,* s.n. **1.** S.m. Plantă alimentară din familia gramineelor, cu tulpina dreaptă, cu frunze liniare alungite și cu spice mici, cultivată în terenuri umede pentru fructele ei cu semințe foarte hrănitoare, bogate în amidon *(Oryza sativa).* ✦ Semințele acestei plante. **2.** S.n. Mâncare preparată din orez (**1**). **3.** S.n. Sortiment de orez (**1**). — Din bg. **oriz.**

OREZÁR, *orezari,* s.m. (Rar) Persoană care cultivă orez. — **Orez** + suf. *-ar.*

OREZĂRÍE, *orezării,* s.f. Teren nivelat, cu amenajări speciale pentru irigație, pe care se cultivă orez; loc cultivat cu orez. ✦ Cultură de orez. — **Orez** + suf. *-ărie.*

ORFÁN, -Ă, *orfani, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care a pierdut pe unul dintre părinți sau pe amândoi; sărman. ✦ Lipsit de ceva. — Din ngr. **orfanós,** lat. **orphanus, -a, -um.**

ORFANOTROFÍE, *orfanotrofii,* s.f. (Înv.) Orfelinat. — Din ngr. **orfanotríon,** lat. **orphanotrophium.**

ORFĂURĂRÍE s.f. v. **orfevrărie.**

ORFELÍN, -Ă, *orfelini, -e,* s.m. și f., adj. (Înv.) (Copil) orfan. — Din fr. **orphelin.**

ORFELINÁT, *orfelinate,* s.n. Așezământ, instituție de ocrotire socială pentru creșterea copiilor orfani. — Din fr. **orphelinat.**

ORFEVRĂRÍE, *orfevrării,* s.f. Meșteșugul creării obiectelor de artă aplicată, din metale prețioase. ✦ Obiecte prelucrate prin acest meșteșug. ✦ Comerț cu obiecte fine de aur și de argint. [Var.: **orfevreríe, orfăurăríe** s.f.] — Din fr. **orfèvrerie.**

ORFEVRERÍE s.f. v. **orfevrărie.**

ORFEVRIÉR, -Ă, *orfevrieri, -e,* adj. Care se referă la orfevrărie, care aparține orfevrăriei. [Pr.: *-vri-er*] — Din **orfevrărie.**

ORFÉVRU, *orfevri,* s.m. (Livr.) Meșter care lucrează orfevrărie; aurar. — Din fr. **orfèvre.**

ÓRFIC, -Ă, *orfici, -ce,* adj., s.f. pl. **1.** Adj. Privitor la Orfeu, care se referă la doctrine, mistere, concepții filosofice atribuite acestuia. ✦ *Poeme orfice* = denumire dată textelor lirice și filosofice grecești atribuite poetului mitic Orfeu. **2.** S.f. pl. Sărbători în cinstea lui Dionysos. — Din fr. **orphique.**

ORFÍSM s.n. **1.** Curent ezoteric din Grecia antică, care preconiza dualismul suflet-corp și credința în metempsihoză. **2.** Curent în pictură care susține primatul culorii pure ca mijloc de exaltare a luminozității și a dinamismului. — Din fr. **orphisme.**

ORGÁN[1], *organe,* s.n. **1.** Parte din corpul unei ființe vii, care îndeplinește una sau mai multe funcții vitale sau utile vieții. ✦ Gură; *p. ext.* voce, glas. **2.** Parte componentă a unui mecanism, a unui aparat, a unei mașini, formată din una sau din mai multe piese, având o anumită funcție. **3.** Fig. Mijloc, instrument de acțiune, de comunicare etc.; *p. ext.* exponent, reprezentant; mijlocitor. ✦ (Urmat de determinări care indică felul sau apartenența) Ziar, revistă. **4.** Grup de persoane care îndeplinește o funcție politică, socială, administrativă etc.; instituție politică, socială, administrativă etc. reprezentată de aceste persoane. — Din ngr. **órganon,** it. **organo,** lat. **organum,** fr. **organe,** germ. **Organ,** rus. **organ.**

ORGÁN[2], *organe,* s.n. (Înv.) **1.** Harpă, liră. **2.** Orgă. — Din sl. **or(ŭ)ganŭ,** ngr. **órganon,** lat. **organum,** it. **organo.**

ORGANDÍ, (**2**) *organdiuri,* s.n. **1.** Țesătură de bumbac sau de in, subțire, transparentă și foarte apretată, din care se confecționează obiecte de îmbrăcăminte pentru femei și copii, perdele etc. **2.** Sortiment dintr-o astfel de țesătură. [Var.: **organdín, organtín** s.n.] — Din fr. **organdi,** germ. **Organdin.**

ORGANDÍN s.n. v. **organdi.**

ORGÁNIC, -Ă, *organici, -ce,* adj. **1.** Care ține de structura, de esența, de funcțiile unui organ sau ale unui organism; privitor la organe sau organisme vii. **2.** Care are structura unui organism (**1**), constituind un întreg diferențiat și în același timp unitar; organizat, unitar, inseparabil. ✦ Care rezultă din organizarea, din construcția însăși a unui lucru; esențial, lăuntric, intrinsec. ✦ Fundamental. ✦ (Și adv.; despre relații, legături) Analog legăturii care unește părțile unui organism (**1**); indisolubil. **3.** (Despre substanțe, materii etc.) Care este alcătuit din carbon și hidrogen, uneori și din alte elemente chimice (oxigen, azot etc.). ✧ *Chimie organică* = ramură a chimiei care studiază hidrocarburile și derivații acestora. — Din lat. **organicus,** fr. **organique.**

ORGANICÍSM s.n. Concepție din sec. XIX, potrivit căreia societatea este un organism analog celor biologice, supus acelorași legi ca și acestea. — Din fr. **organicisme.**

ORGANICÍST, -Ă, *organiciști, -ste,* s.m. și f., adj. (Adept) al organicismului. — Din fr. **organiciste.**

ORGANICITÁTE s.f. (Fil.) Caracter organic al unui sistem. — Din engl. **organicity.**

ORGANIGRÁMĂ, *organigrame,* s.f. **1.** Redare schematică (grafică) în toate detaliile a organizării, a subordonării și a legăturilor dintre compartimente din cadrul unei întreprinderi sau al unei instituții. **2.** (Inform.) Reprezentare grafică a unui algoritm. **3.** (Cib.) Diagramă logică. — Din fr. **organigramme.**

ORGANÍSM, *organisme,* s.n. **1.** Sistem viu (animal, plantă, microorganism) care este capabil de reproducere, creștere și întreținere; corp, ființă. **2.** Fig. Ceea ce apare ca un tot închegat; ceea ce funcționează în mod organizat. ✦ Organizație (**1**). — Din lat. **organismus,** ngr. **organismós,** germ. **Organismus,** fr. **organisme.**

ORGANÍST, -Ă, *organiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care cântă la orgă. — Din fr. **organiste,** germ. **Organist,** it. **organista.**

ORGANÍT, *organite,* s.n. Fiecare dintre elementele constitutive permanente ale celulei. — Din fr. **organite.**

ORGANIZÁ, *organizez,* vb. I. Tranz. A face ca un grup social, o instituție etc. să funcționeze sau să acționeze organic (repartizând însărcinările și coordonându-le conform unui plan adecvat); a stabili și a coordona mijloacele tehnice, economice, administrative, astfel încât să permită executarea în condiții optime a unui proces. ✦ Refl. A proceda metodic și ordonat în acțiunile sale, a-și coordona acțiunile orientându-se după un plan; a-și strânge și a-și întări forțele. ✦ A pregăti temeinic o acțiune după un plan bine chibzuit; a întocmi, a alcătui, a aranja, a orândui. — Din fr. **organiser.**

ORGANIZÁRE, *organizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) organiza* și rezultatul ei; *p. ext.* rânduială, disciplină, ordine. ✦ Orânduire, alcătuire. ✧ *Organizare administrativ-teritorială* = împărțire administrativ-teritorială. *Organizarea teritoriului* = ansamblu de măsuri organizatorice, financiare, tehnice și juridice prin care se urmărește folosirea rațională a terenurilor. — V. **organiza.**

ORGANIZÁT, -Ă, *organizați, -te,* adj. Care are o organizare, care se desfășoară conform unui plan chibzuit. — V. **organiza.**

ORGANIZATÓR, -OÁRE, *organizatori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care organizează, care se referă la organizare. — **Organiza** + suf. *-tor.*

ORGANIZATÓRIC, -Ă, *organizatorici, -ce,* adj. Care ține de organizare, privitor la organizare. — **Organizator** + suf. *-ic.*

ORGANIZÁȚIE, *organizații,* s.f. **1.** Grup de persoane fizice, juridice sau de stat având o organizare de sine stătătoare, un patrimoniu propriu (în vederea realizării unui scop) și personalitate juridică (instituție, întreprindere). **2.** Mod de organizare, orânduire, aranjare; rânduială, alcătuire. — Din germ. **Organisation,** fr. **organisation,** rus. **organizațiia.**

ORGANIZAȚIONÁL, -Ă, *organizaționali, -e,* adj. Referitor la organizare, de organizare. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **organisationnel.**

ORGANOGÉN, -Ă, *organogeni, -e,* adj. **1.** (Despre elemente chimice) Care intră în compoziția substanțelor organice din structura animalelor și a vegetalelor. **2.** (Despre minerale, roci, minereuri, formațiuni geologice) Care constă din resturi sau urme de organisme animale ori vegetale; care s-a format sub acțiunea organismelor. — Din fr. **organogène.**

ORGANOGENÉZĂ s.f. Proces de formare a organelor în cursul dezvoltării individuale a organismelor; organogenie. — Din fr. **organogenèse.**

ORGANOGENÍE s.f. (Med.) Organogeneză. — Din fr. **organogénie,** engl. **organogeny.**

ORGANOGRÁFIC, -Ă, *organografici, -ce,* adj. (Rar) Structural. — Din fr. **organoghraphique.**

ORGANOGRAFÍE s.f. **1.** Parte a zoologiei și a botanicii care se ocupă cu descrierea organelor animalelor sau ale vegetalelor. **2.** Descriere amănunțită a părților care alcătuiesc un instrument muzical și a felului de funcționare a acelui instrument. — Din fr. **organographie.**

ORGANOLÉPTIC, -Ă, *organoleptici, -ce,* adj. Care se bazează pe simțuri. ✧ *Examen organoleptic* = apreciere a calității produselor alimentare cu ajutorul văzului, mirosului, gustului și, uneori, al pipăitului. — Din fr. **organoleptique.**

ORGANOLÍT, *organolite,* s.n. (Geol.) Mineral sau rocă formate prin transformarea unor substanțe organice. — Cf. fr. o r g a n o l i t h i e n.

ÓRGANON s.n. (Livr.) Instrument, mijloc de muncă și de cercetare științifică. — Din ngr. **órganon.**

ORGANOSÓL, *organosoli,* s.m. Soluție coloidală aflată într-un lichid organic. — Din fr. **organosol.**

ORGANOTERAPÍE, *organoterapii,* s.f. Metodă de tratament medical care constă în administrarea de extracte de organe sau de glande endocrine; opoterapie. — Din fr. **organothérapie.**

ORGANOTRÓP, -Ă, *organotropi, -e,* adj. (Despre substanțe, medicamente) Care prezintă o afinitate particulară pentru un anumit țesut sau organ; care se fixează în organismul unei viețuitoare și acționează asupra acestuia. — Din fr. **organotrope,** germ. **Organotrop.**

ORGANOTROPÍSM s.n. (Biol.) Afinitate a unor virusuri, a unor microbi pentru un anumit organ. — Din fr. **organotropisme.**

ORGANTÍN s.n. v. **organdi.**

ORGÁNUM s.n. Una dintre formele cele mai vechi ale muzicii pe mai multe voci distincte, care consta dintr-un contrapunct improvizat pe o temă de cânt liturgic. — Din fr. **organum.**

ORGANZÍN, *organzine,* s.n. Fir de mătase naturală, foarte răsucit, format din două sau din mai multe fire subțiri. — Din fr. **organsin.**

ORGÁSM, *orgasme,* s.n. Punctul culminant al excitației sexuale. — Din fr. **orgasme.**

ÓRGĂ, *orgi,* s.f. **1.** Instrument muzical complex, al cărui mecanism se compune dintr-un sistem de tuburi sonore, puse în acțiune cu ajutorul unor pedale, al unei claviaturi și al unor manete de registru, prin care trece aerul suflat de niște foale. ✧ *Orgă de lumini* = **a)** set de becuri colorate diferit a căror aprindere sau intensitate este comandată electronic în concordanță cu zonele spectrale ale unui semnal acustic; **b)** pupitru de comandă pentru reglarea intensității luminoase a surselor de lumină în studiouri, teatre etc. **2.** Sistem de armare a unei lucrări miniere subterane, stâlp lângă stâlp, ca tuburile de orgă (**1**). — Din fr. **orgue.**

ORGIÁC, -Ă, *orgiaci, -ce,* adj. (Rar) Cu caracter de orgie; orgiastic. [Pr.: *-gi-ac*] — Din fr. **orgiaque.**

ORGIÁSTIC, -Ă, *orgiastici, -ce,* adj. Orgiac; *fig.* extraordinar. [Pr.: *-gi-as-*] — Din fr. **orgiastique.**

ORGÍE, *orgii,* s.f. Petrecere desfrânată cu exces de mâncare și de băutură; desfrâu, dezmăț, bacanală. — Din fr. **orgie,** lat. **orgia.**

ORGOLIÓS, -OÁSĂ, *orgolioși, -oase,* adj. Plin de orgoliu, vanitos; mândru, încrezut, trufaș, îngâmfat. [Pr.: *-li-os*] — **Orgoliu** + suf. *-os.* Cf. it. o r g o g l i o s o, fr. o r g u e i l l e u x.

ORGÓLIU, *orgolii,* s.n. Părere foarte bună, adesea exagerată și nejustificată, despre sine însuși, despre valoarea și importanța sa socială; îngâmfare, vanitate, suficiență, trufie. — Din it. **orgoglio.** Cf. fr. o r g u e i l.

ORHÉSTRĂ s.f. v. **orchestră.**

ORHESTRÍNĂ, *orhestrine,* s.f. (Rar) Orchestră mică. — Din it. **orchestrina.** Cf. o r h e s t r ă.

ORHIDÉE, *orhidee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee monocotiledonate, cu tulpină simplă, frunze alterne întregi, cu flori mari, colorate, cu trei petale, dintre care una se termină de obicei în formă de pinten răsucit *(Orchidaceae);* (și la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *-de-e*] — Din germ. **Orchidee,** fr. **orchidée.**

ORHÍTĂ, *orhite,* s.f. Boală caracterizată prin inflamarea cordonului spermatic și a testiculelor. — Din fr. **orchite,** germ. **Orchitis.**

ORHÍTIC, -Ă, *orhitici, -ce,* adj. Care aparține orhitei, privitor la orhită. — **Orhită** + suf. *-ic.*

ORI conj., adv. **I.** Conj. (Cu funcție disjunctivă, adesea cu nuanță copulativă) **1.** Sau. ✦ (În propoziții interogative) *Te duci ori ba?* **2.** (După o regentă, uneori în corelație cu „fie că", „sau", introduce sau leagă două propoziții subordonate opuse) *Fie că va da zăpadă, ori că iarba va înverzi.* **II.** Adv. (Pop.; introduce o propoziție interogativă) Oare. [Var.: **or** conj., adv.] — Et. nec.

ORÍBIL, -Ă, *oribili, -e,* adj. Care inspiră oroare, dezgust; foarte urât, îngrozitor, hidos, groaznic. — Din fr. **horrible,** lat. **horribilis.**

ORICÁRE pron. nehot. Indiferent care, care vrei, fiecare, orișicare. ✧ (Adjectival) *Îl interesează oricare problemă.* [Gen.-dat.: (ca pron. nehot.) sg. m. *oricăruia* și (rar) *oricărui,* sg. f. *oricăreia,* pl. *oricărora;* (cu valoare adjectivală) sg. m. *oricărui,* sg. f. *oricărei,* pl. *oricăror*] — **Ori** + **care.**

ORICÂND adv. **1.** În orice timp, indiferent când, totdeauna, orișicând. **2.** (Precedat de prep. „ca", „decât", în comparații) În oricare alt moment. — **Ori** + **când.**

ORICÂT, -Ă, *oricâți, -te,* pron. nehot., adv. **1.** Pron. nehot. Indiferent cât, indiferent de număr sau de cantitate. ✧ (Adjectival) *Oricâți bani ai avea, tot nu-ți ajung.* **2.** Adv. (Adesea cu valoare de conjuncție concesivă) Indiferent cât, cât de mult, cât de tare; orișicum. — **Ori** + **cât.**

ORICÉ pron. nehot. Indiferent ce, tot ce vrea cineva, orișice. ✧ (Adjectival) *Cunoaște orice problemă.* — **Ori** + **ce.**

ORICÍNE pron. nehot. Indiferent care persoană; cineva, orișicine. ✦ (Depr.) Cineva neînsemnat, fără importanță, un oarecare. [Gen.-dat.: *oricui*] — **Ori** + **cine.**

ORICÚM adv. Indiferent cum, în orice fel; orișicum. — **Ori** + **cum.**

ÓRIE, *orii,* s.f. Plasă de prins pește, în formă de sac, folosită în apele curgătoare adânci, mânuită din luntre de doi oameni. — Et. nec.

ORIÉNT s.n. Unul dintre cele patru puncte cardinale, situat în direcția în care răsare soarele; răsărit, est; *p. ext.* spațiul geografic situat la est față de un punct de referință (îndeosebi Asia și estul Africii); nume generic pentru țările sau popoarele din acest spațiu. [Pr.: *-ri-ent*] — Din fr. **orient,** lat. **oriens, -ntis,** germ. **Orient.**

ORIENTÁ, *orientez,* vb. I. **1.** Refl. A ști încotro să se îndrepte pentru a ajunge la destinație, a recunoaște, a stabili direcția, a găsi drumul; *p. ext.* a găsi calea cea mai bună de urmat într-o anumită împrejurare, atitudinea, soluția cea mai potrivită, a acționa adecvat. ✦ Tranz. A îndrepta pe cineva într-o anumită direcție. **2.** Tranz. A așeza pe cineva sau ceva într-o anumită poziție sau direcție față de punctele cardinale. ✦ Fig. A îndruma, a îndrepta, a dirija. ✦ Refl. A se călăuzi după..., a se conduce. ✦ (Mat.) A da un sens unei drepte; a alege un sens de rotație în plan în jurul unui punct. [Pr.: *-ri-en-*] — Din fr. **orienter.**

ORIENTÁBIL, -Ă, *orientabili, -e,* adj. Care poate fi condus, care poate fi orientat. [Pr.: *-ri-en-*] — **Orienta** + suf. *-bil.* Cf. fr. o r i e n t a b l e.

ORIENTÁL, -Ă, *orientali, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține Orientului sau părții răsăritene a unei țări, a unei regiuni, privitor la Orient, caracteristic Orientului; răsăritean; *p. restr.* turcesc. **2.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația unei țări din Orient sau este originară de acolo; *p. restr.* turc; (la pl.) popoarele din Orient. [Pr.: *-ri-en-*] — Din lat. **orientalis,** fr. **oriental.**

ORIENTALÍSM s.n. Ceea ce caracterizează pe orientali, moravurile, felul de a fi al orientalilor. ✦ (Rar) Ceea ce se referă la Orient și la orientali. ✦ (Rar) Orientalistică. [Pr.: *-ri-en-*] — Din fr. **orientalisme.**

ORIENTALÍST, -Ă, *orientaliști, -ste,* s.m. și f. Specialist în orientalistică. [Pr.: *-ri-en-*] — Din fr. **orientaliste.**

ORIENTALÍSTICĂ s.f. Grup de discipline care se ocupă cu studiul istoriei, al limbilor și al culturii spirituale și materiale a popoarelor din Orient. [Pr.: *-ri-en-*] — Din germ. **Orientalistik.**

ORIENTÁRE, *orientări,* s.f. Acțiunea de *a (se) orienta* și rezultatul ei; *p. ext.* direcție, sens. ✦ Fig. Tendință, înclinare; convingere, concepție. [Pr.: *-ri-en-*] — V. **orienta.**

ORIENTÁT, -Ă, *orientați, -te,* adj. **1.** Care a recunoscut locul unde se află, care știe în ce direcție trebuie să se îndrepte; *p. ext.* informat, lămurit, edificat. **2.** (Mat.) Îndreptat spre o anumită direcție. [Pr.: *-ri-en-*] — V. **orienta.**

ORIENTATÍV, -Ă, *orientativi, -e,* adj. Care servește la orientare, care informează; informativ. [Pr.: *-ri-en-*] — Din **orienta.**

ORIENTATÓR, -OÁRE, *orientatori, -oare,* adj. (Rar) Care indică direcția, care orientează. [Pr.: *-ri-en-*] — **Orienta** + suf. *-tor.*

ORIENTÁȚIE, *orientații,* s.f. (Înv.) Orientare. [Pr.: *-ri-en-*] — Din fr. **orientation.**

ORIÉR, *orieri,* s.m. (Rar) Pescar care pescuiește cu oria. [Pr.: *-ri-er*] — **Orie** + suf. *-ar.*

ORIFÍCIU, *orificii,* s.n. Deschizătură prin care o cavitate sau un spațiu închis comunică cu exteriorul, cu alt spațiu închis sau cu altă cavitate. — Din fr. **orifice,** lat. **orificium.**

ORIGINÁL, -Ă, *originali, -e,* adj. **1.** (Despre acte, documente, opere artistice și literare, fotografii etc.; adesea substantivat, n.) Care constituie primul exemplar, care a servit sau poate servi drept bază pentru copii, reproduceri sau multiplicări; care a fost produs pentru prima oară într-o anumită formă. ✧ Loc. adj. și adv. *În original* = în forma primară, necopiat; în limba în care a fost scris, netradus. ✦ Care are, prin autenticitate, o valoare reală, de necontestat. **2.** (Despre idei, teorii, opere etc.) Care este propriu unei persoane sau unui autor; neimitat după altcineva; personal, nou, inedit. ✦ (Despre artiști, scriitori, oameni de știință) Care creează ceva nou, personal, fără a folosi un model făcut de altul. ✦ (Substantivat, n.) Ființă sau obiect care servește ca model pentru o operă de artă. **3.** (Adesea substantivat) Care iese din comun, neobișnuit, ciudat, bizar; excentric, extravagant. — Din lat. **originalis,** fr. **original.**

ORIGINALITÁTE, (**2**) *originalități,* s.f. **1.** Însușirea de a fi original (**2, 3**); *spec.* fel particular de a fi. **2.** Faptă originală (**3**); ciudățenie, excentricitate, extravaganță. — Din fr. **originalité.**

ORIGINÁR, -Ă, *originari, -e,* adj. **1.** Care este de loc din..., care își are obârșia în... **2.** În forma de la început, de origine; inițial. — Din fr. **originaire,** lat. **originarius, -a, -um.**

ORÍGINĂ s.f. v. **origine.**

ORÍGINE, *origini,* s.f. **1.** Punct de plecare pentru formarea unui lucru, a unui fenomen; început, proveniență; izvor, obârșie. ✧ Loc. adj. *De origine* = **a)** de proveniență, de natură; **b)** originar. **2.** Apartenență prin naștere la o anumită familie, la un anumit grup social, la o anumită națiune. ✧ Loc. adj. *De origine* = de obârșie, de baștină, de neam, de naționalitate. ✦ Etimologie (a unui cuvânt). **3.** Punct pe o linie, pe o suprafață sau în spațiu, de la care se măsoară coordonatele celorlalte puncte. ✦ Punct sau reper de pe un aparat tehnic dotat cu un sistem de numerotație sau cu o gradație, de la care începe numerotația sau gradația. [Var.: **orígină** s.f.] — Din lat. **origo, -inis,** fr. **origine.**

ORIÎNCOTRÓ adv. Indiferent în ce direcție, încotro vrei. [Pr.: *ori-în-*] — **Ori** + **încotro.**

ORIPILÁ, *oripilez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A îngrozi. ✦ A indispune, a supăra foarte tare. — Din fr. **horripiler.**

ORIPILÁNT, -Ă, *oripilanți, -te,* adj. (Livr.) Înfiorător, îngrozitor. — Din fr. **horripilant.**

ORIPILÁRE s.f. (Livr.) Faptul de *a oripila.* — V. **oripila.**

ORIPILÁȚIE s.f. (Med.; rar) Reacție nervoasă cauzată de frică, de repulsie. — Din fr. **horripilation.**

ORIȘICÁRE pron. nehot. (Pop.) Oricare. ✧ (Adjectival) *Îl poți întâlni în orișicare zi.* — **Ori** + **și** + **care.**

ORIȘICÂND adv. (Pop.) Oricând. — **Ori** + **și** + **când.**

ORIȘICÂT, -Ă, *orișicâți, -te,* pron. nehot., adv. (Pop.) Oricât. — **Ori** + **și** + **cât.**

ORIȘICÉ pron. nehot. (Pop.) Orice. ✧ (Adjectival) *Cartea poate fi găsită în orișice librărie.* — **Ori** + **și** + **ce.**

ORIȘICÍNE pron. nehot. (Pop.) Oricine. — **Ori** + **și** + **cine.**

ORIȘICÚM adv. (Pop.) Oricum. — **Ori** + **și** + **cum.**

ORIȘIÚNDE adv. (Pop.) Oriunde, pretutindeni. [Pr.: *-și-un-*] — **Ori** + **și** + **unde.**

ORIÚNDE adv. (Adesea cu valoare de conj., introduce o propoziție circumstanțială de loc) În orice loc, indiferent unde, pretutindeni; orișiunde. [Pr.: *ori-un-*] — **Ori** + **unde.**

ORIZÓN s.n. v. **orizont.**

ORIZÓNT, *orizonturi,* s.n. **1.** Linie care reprezintă intersecția aparentă a suprafeței Pământului cu bolta cerească; parte a cerului sau a Pământului pe care o mărginește această linie; limită până la care ajunge vederea noastră; zare. ✧ *Orizont adevărat* = cercul de intersecție a sferei cerești cu un plan perpendicular pe verticala locului și care trece prin centrul Pământului. ✦ Fig. Întindere, sferă a cunoștințelor, a unei activități intelectuale; perspectivă; capacitate, putere de înțelegere, de orientare; nivel intelectual. ✧ Loc. adj. *Fără orizont* = cu vederi înguste, cu concepții înapoiate. **2.** (Geol.; și în sintagma *orizont de sol*) Strat al profilului de sol, diferențiat prin anumite însușiri specifice privind culoarea, structura, compoziția chimică etc. ✦ Strat sau ansamblu de strate de aceeași origine, de aceeași vârstă, de aceeași rocă și având aceeași poziție geometrică în cuprinsul unui etaj. ✦ Totalitatea lucrărilor de exploatare dintr-o mină, situate în același plan orizontal. **3.** (În artele plastice și în teatru) Fundal. [Var.: (înv.) **orizón, orizónte** s.n.] — Din lat. **horizon, -ntis,** ngr. **orízon,** germ. **Horizont,** it. **orizzonte,** fr. **horizon.**

ORIZONTÁL, -Ă, *orizontali, -e,* adj. (Despre o dreaptă sau un plan; *p. ext.* despre direcția unei mișcări) Care are o poziție perpendiculară pe verticala unui loc. ✦ (Substantivat, f.) Dreaptă care este într-o astfel de poziție. — Din fr., germ. **horizontal.**

ORIZONTALITÁTE s.f. Însușirea de a fi orizontal; poziție, așezare sau direcție orizontală. — Din fr. **horizontalité.**

ORIZONTALIZÁ, *orizontalizez,* vb. I. Tranz. A așeza ceva în poziție orizontală. — **Orizontal** + suf. *-iza.*

ORIZONTALIZÁRE, *orizontalizări,* s.f. Acțiunea de *a orizontaliza.* — V. **orizontaliza.**

ORIZÓNTE s.n. v. **orizont.**

ORJÁD s.n. (Înv.) Băutură răcoritoare preparată din sirop de orz sau de migdale. — Din fr. **orgeat.**

ORLÍȘTE, *orliști,* s.f. (Reg.) Loc nelucrat, lăsat în paragină (după ce s-a strâns recolta). ✦ Fig. Casă pustie și ruinată. [Acc. și: *órliște*] — Din bg., sb. **orlište.**

ORLÓN s.n. Varietate de fibră textilă sintetică, obținută prin prelucrarea unor soluții vâscoase de rășini și folosită, în amestec cu lâna, la confecționarea tricotajelor. — Din fr., rus. **orlon,** germ. **Orlon.**

ORNÁ, *ornez,* vb. I. Tranz. A pune în valoare, a înfrumuseța un lucru adăugându-i o podoabă; a împodobi, a decora. — Din fr. **orner,** lat. **ornare.**

ORNAMÉNT, *ornamente,* s.n. **1.** Detaliu sau obiect adăugat la un ansamblu pentru a-l înfrumuseța; accesoriu, element decorativ folosit în artele plastice, în arhitectură, în tipografie pentru a întregi o compoziție și a-i reliefa semnificația. ✧ Loc. adj. *De ornament* = decorativ, ornamental. ✦ (Rar) Distincție, însemn, decorație. **2.** Notă sau grup de note muzicale care se adaugă la o melodie, pentru a-i reliefa conturul, pentru a-i împodobi linia melodică; semnul muzical corespunzător. — Din fr. **ornement,** it. **ornamento,** lat. **ornamentum.**

ORNAMENTÁ, *ornamentez,* vb. I. Tranz. A împodobi, a înfrumuseța cu ornamente; a decora cu un motiv. — Din fr. **ornementer.**

ORNAMENTÁL, -Ă, *ornamentali, -e,* adj. Care servește ca ornament, ca podoabă; decorativ. ✧ *Plante ornamentale* = plante cultivate în parcuri, grădini sau locuințe în scopuri decorative. — Din fr. **ornemental.**

ORNAMENTÁRE, *ornamentări,* s.f. Acțiunea de *a ornamenta* și rezultatul ei; împodobire, înfrumusețare. — V. **ornamenta.**

ORNAMENTÁȚIE, *ornamentații,* s.f. Faptul de a împodobi cu ornamente; arta, tehnica ornamentării; totalitatea elementelor care ornamentează ceva; ansamblu ornamental. — Din fr. **ornementation.**

ORNAMÉNTICĂ s.f. **1.** Mod specific unui popor sau unui stil de a concepe și a dispune ornamentele în arhitectură și în arta aplicată. **2.** Totalitatea motivelor ornamentale specifice unui popor sau unui stil. **3.** (Muz.) Totalitatea sunetelor care împodobesc linia melodică inițială. — Din germ. **Ornamentik.**

ORNAMENTÍST, -Ă, *ornamentiști, -ste,* s.m. și f. Artist specializat în executarea lucrărilor ornamentale. — **Ornament** + suf. *-ist.*

ORNÁNT, -Ă, *ornanți, -te,* adj. (Livr.) Care servește drept podoabă, care împodobește. — **Orna** + suf. *-ant.*

ORNÁRE s.f. Acțiunea de *a orna;* împodobire, decorare. — V. **orna.**

ORNÁT[1]**,** (**2**) *ornate,* s.n. (Înv.) **1.** Veșmânt de ceremonie. **2.** (La pl.) odăjdii. — Din lat. **ornatus.** Cf. germ. O r n a t.

ORNÁT[2]**, -Ă,** *ornați, -te,* adj. Împodobit, decorat. — V. **orna.**

ÓRNIC, *ornice,* s.n. (Înv.) Ceasornic (de perete); orologiu, pendulă. — **Oră** + suf. *-nic* sau refăcut din [ceas]**ornic.**

ORNICĂRÍE[1] s.f. (Înv.) Meseria ceasornicarului. — **Ornicar** (înv. „ceasornicar” < *ornic)* + suf. *-ie.*

ORNICĂRÍE[2]**,** *ornicării,* s.f. (Înv.) Ceasornicărie. — **Ornic** + suf. *-ărie.*

ORNITOFÁUNĂ, *ornitofaune,* s.f. Totalitatea păsărilor dintr-o regiune, dintr-o epocă geologică. [Pr.: *-fa-u-*] — Din engl. **ornithofauna.**

ORNITOFÍL, -Ă, *ornitofili, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Iubitor de păsări. **2.** Adj. (Despre plante) La care polenizarea se face cu ajutorul păsărilor. **3.** Adj. De ornitofilie. — Din fr. **ornithophile.**

ORNITOFILÍE, *ornitofilii,* s.f. **1.** Grijă pentru păsări, pasiune de a crește păsări exotice și cântătoare. **2.** Polenizare prin intermediul păsărilor. — Din fr. **ornithophilie.**

ORNITOLÓG, -Ă, *ornitologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în ornitologie; ornitologist. — Din fr. **ornithologue.**

ORNITOLÓGIC, -Ă, *ornitologici, -ce,* adj. Care aparține ornitologiei, privitor la ornitologie. — Din fr. **ornithologique.**

ORNITOLOGÍE s.f. Ramură a zoologiei care se ocupă cu studiul sistematicii, al morfologiei, al ecologiei și al importanței economice a păsărilor. — Din fr. **ornithologie,** germ. **Ornithologie.**

ORNITOLOGÍST, -Ă, *ornitologiști, -ste,* s.m. și f. (Înv.) Ornitolog. — Din fr. **ornithologiste.**

ORNITOPTÉR, *ornitoptere,* s.n. Aeronavă mai grea decât aerul, cu aripi batante, care imită zborul păsărilor; ortopter. — Din fr. **ornithoptère.**

ORNITORÍNC, *ornitorinci,* s.m. Mamifer primitiv semiacvatic din Australia, cu gura în forma ciocului de rață și cu membrane înotătoare între degete, care depune ouă, dar alăptează puii ieșiți din ouă *(Ornithorhynchus anatinus).* — Din fr. **ornithorynque.**

ORNITÓZĂ, *ornitoze,* s.f. Boală infecțioasă întâlnită la păsări și transmisibilă la om, care se manifestă, la păsări, prin conjunctivită, coriză, diaree și tulburări generale, iar la om prin pneumonii, tulburări circulatorii și digestive etc. — Din fr. **ornithose.**

OROÁRE, (**2**) *orori,* s.f. **1.** Sentiment de groază, de dezgust, de repulsie; aversiune, scârbă. **2.** Faptă, vorbă sau situație care inspiră groază, repulsie; grozăvie. — Din fr. **horreur,** lat. **horror, -oris.**

OROFÍT, -Ă, *orofiți, -te,* adj. (Despre plante) Care este adaptat mediului alpin. — Din fr. **orophyte.**

OROGÉN, *orogene,* s.n. (Geol.) Regiune vastă a scoarței terestre unde au avut loc mișcări tectonice intense care au dus la formarea unui lanț muntos cutat. — Din **orogeneză** (derivat regresiv).

OROGENÉTIC, -Ă, *orogenetici, -ce,* adj. Orogenic. — Din **orogeneză** (după *genetic).*

OROGENÉZĂ, *orogeneze,* s.f. Ansamblu de procese tectonice care se produc în zonele mobile ale scoarței terestre și care au drept rezultat formarea unui lanț muntos cutat; orogenie (**1**). — Din fr. **orogénèse.**

OROGÉNIC, -Ă, *orogenici, -ce,* adj. Care se referă la orogeneză, care este provocat, aparține sau rezultă prin procesul de orogeneză, privitor la orogeneză; orogenetic. — Din fr. **orogénique.**

OROGENÍE s.f. **1.** Orogeneză. **2.** (Rar) Ramură a geologiei care studiază procesele de formare a lanțurilor muntoase cutate. — Din fr. **orogénie.**

OROGRÁF, -Ă, *orografi, -e,* s.m. și f. Specialist în orografie. — Din fr. **orographe.**

OROGRÁFIC, -Ă, *orografici, -ce,* adj. Care ține de orografie, privitor la orografie. ✧ *Nod orografic* = ansamblu montan din care pornesc radiar culmi încadrate de o rețea hidrografică complexă. — Din fr. **orographique.**

OROGRAFÍE s.f. Parte a geografiei fizice care se ocupă cu descrierea, clasificarea și studierea formelor de relief ale uscatului. — Din fr. **orographie.**

OROHIDROGRÁFIC, -Ă, *orohidrografici, -ce,* adj. (Rar) Privitor la relieful și la apele unei regiuni. — Din fr. **orohydrographique.**

OROLOGERÍE, (**2**) *orologerii,* s.f. (Înv.) **1.** Meseria ceasornicarului. **2.** Ceasornicărie. — Din fr. **horlogerie** (după *orologiu).* Cf. it. o r o l o g e r i a.

OROLOGIÉR, *orologieri,* s.m. (Înv.) Ceasornicar. [Pr.: *-gi-er*] — **Orologiu** + suf. *-ar* (după fr. *horloger).*

OROLÓGIU, *orologii,* s.n. Ceas de dimensiuni mari, fixat pe fațada unei clădiri sau pe un perete interior, pe o coloană etc. și de obicei prevăzut cu un mecanism sonor care anunță principalele unități de timp. — Din lat. **horologium,** it. **orologio.**

ORONÍMIC, -Ă, *oronimici, -ie, -ce,* s.n., adj. (Care denumește) o formă de relief. — De la **oronimie.**

ORONIMÍE s.f. **1.** Totalitatea numelor geografice (proprii și apelative) care desemnează formele de relief. **2.** Ramură a toponimiei care se ocupă cu studiul formării și al evoluției numirilor referitoare la formele de relief. — Din fr. **oronymie.**

OROPSÍ, *oropsesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A asupri, a urgisi, a prigoni, a persecuta. **2.** (Pop.) A izgoni, a alunga. ✦ A lăsa la voia întâmplării; a părăsi. **3.** (Înv. și reg.) A certa, a ocărî, a blestema. [Var.: (reg.) **horopsí** vb. IV] — Et. nec.

OROPSÍT, -Ă, *oropsiți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Asuprit, prigonit, urgisit; chinuit. ✦ Sărman; prăpădit, nenorocit; (despre copii) fără familie, părăsit. ✦ Lăsat la voia întâmplării, neîngrijit; uitat, părăsit. [Var.: (reg.) **horopsít, -ă** adj.] — V. **oropsi.**

OROTÍP, *orotipuri,* s.n. (Tipogr.) Mașină de cules asemănătoare linotipului. — Din germ. **Orotype.**

ORPIMÉNT s.n. Pigment natural de arsen, de culoare galbenă-strălucitoare, folosit ca vopsea în pictură. — Din fr. **orpiment.**

ORȘOVEÁN, -Ă, *orșoveni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Orșova. **2.** Adj. Care aparține municipiului Orșova sau orșovenilor (**1**), privitor la Orșova ori la orșoveni. — **Orșova** (n. pr.) + suf. *-ean.*

ORȘOVEÁNCĂ, *orșovence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Orșova. — **Orșovean** + suf. *-că.*

ORT[1]**,** *orți,* s.m. (Înv. și pop.) Monedă de argint de valoare mică, reprezentând a patra parte dintr-un leu vechi (sau dintr-un taler). ✧ *Ortul starostesc* (sau *vătășesc)* = taxă specială în Moldova (sau, respectiv, în Țara Românească) plătită unui staroste pentru vinul adus la vânzare în târguri. ✧ Expr. (Fam.) *A(-și) da ortul popii* = a muri. *Tot doi bani* (sau *lei) și un ort* = totuna, la fel de neînsemnat. — Din pol. **ort,** germ. **Ort.**

ORT[2]**,** *orturi,* s.n. (Reg.) Locul de muncă al minerilor într-o mină; abataj. — Din germ. **Ort.**

ORTÁ, *ortale,* s.f. (Înv.) **1.** Unitate militară corespunzătoare unui regiment; (în armata turcească) regiment de ieniceri. **2.** Trupă, ceată, bandă; grupare. — Din tc. **orta.**

ORTÁC, *ortaci,* s.m. (Reg.) Tovarăș (de drum, de muncă etc.); camarad; *p. ext.* prieten. ✦ (Glumeț) Iubit, drăguț. ✦ Asociat, părtaș. — Din sb. **ortak.**

ORTĂCÍ, *ortăcesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Reg.) A lega tovărășie cu cineva; a se întovărăși, a se asocia. — Din **ortac.**

ORTĂCÍE, *ortăcii,* s.f. (Reg.) Tovărășie, asociere, prietenie. — **Ortac** + suf. *-ie.*

ÓRTIC, *ortice,* adj. (În sintagma) *Triunghi ortic* = triunghi ale cărui vârfuri sunt punctele de intersecție ale înălțimilor cu laturile opuse vârfurilor triunghiului din care sunt coborâte. — Din fr. **orthique.**

ORTICÓN, *orticoane,* s.n. Tub de luat vederi în camerele de televiziune; orticonoscop. — Din germ. **Orthikon.**

ORTICONOSCÓP, *orticonoscoape,* s.n. (Tehn.) Orticon. — Din fr. **orthiconoscope.**

ORTO- Element de compunere însemnând „drept”, „conform cu”, „corect”, care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din fr. **ortho-.**

ORTOCÉNTRIC, -Ă, *ortocentrici, -ce,* adj. (Despre tetraedre) Care are un ortocentru. — **Ortocentru** + suf. *-ic.*

ORTOCÉNTRU, *ortocentre,* s.n. Punctul de întâlnire a înălțimilor unui triunghi; punctul de întâlnire a înălțimilor unui tetraedru cu muchiile opuse perpendiculare. — Din fr. **orthocentre.**

ORTOCÉRAS, *ortocerași,* s.m. Moluscă din mările primare, cu cochilie conică dreaptă împărțită în cămăruțe. — Din fr. **orthoceras.**

ORTOCLÁZ s.n. (Min.) Ortoză. — Din fr. **orthoclase.**

ORTOCROMÁTIC, -Ă, *ortocromatici, -ce,* adj. (Despre emulsii sau materiale fotografice) Care este sensibil la toate culorile spectrului, în afară de roșu. — Din fr. **orthochromatique.**

ORTOCROMATÍSM s.n. Caracteristică a emulsiilor sau a materialelor fotografice de a fi ortocromatice. — Din fr. **orthochromatisme.**

ORTODIAGONÁL, -Ă, *ortodiagonali, -e,* adj. (Despre o figură geometrică) Ale cărei diagonale se intersectează sub un unghi drept. [Pr.: *-di-a-*] — Din germ. **Orthodiagonale.**

ORTODIAGRAFÍE, *ortodiagrafii,* s.f. Formă de reproducere cu ajutorul razelor Roentgen, care scoate în evidență conturul exterior și mărimea organelor interne. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **orthodiagraphie.**

ORTODIAGRÁMĂ, *ortodiagrame,* s.f. Traseu desemnat de radiolog pe un ecran fluorescent, care reprezintă proiecția conturului exterior al unui organ intern, determinată cu ajutorul razelor X. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **orthodiagramme.**

ORTODIASCOPÍE s.f. Metodă radioscopică pentru obținerea contururilor unui obiect în mărime naturală. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **orthodiascopie.**

ORTODÓNTIC, -Ă, *ortodontici, -ce,* adj. Referitor la ortodonție, de ortodonție. — Din fr. **orthodontique.**

ORTODONTOLOGÍE s.f. Specialitate a stomatologiei care studiază anomaliile de poziție, dezvoltare etc. a dinților pe arcadele dentare și tratamentul acestora. — Din fr. **orthodontologie.**

ORTODONȚÍE s.f. Parte a stomatologiei care se ocupă cu prevenirea și tratamentul pozițiilor defectuoase ale dinților. — Din fr. **orthodontie.**

ORTODÓX, -Ă, *ortodocși, -xe,* adj. **1.** Care ține de Biserica creștină răsăriteană, de ortodoxie, care este conform cu doctrina acestei biserici; (despre persoane) care este adept al ortodoxismului. ✦ (Substantivat) Persoană de religie creștină răsăritea-nă. **2.** Conform cu o concepție, cu o doctrină, cu dogma unei religii; (despre oameni) care urmează cu fermitate (sau dogmatic) o asemenea doctrină. — Din ngr. **orthódoxos,** lat. **orthodoxus,** fr. **orthodoxe.**

ORTODOXÍE s.f. **1.** Confesiune creștină care a păstrat neschimbate dogmele, tradiția, cultul și organizarea bisericească fixate prin cele șapte sinoade ecumenice; *p. ext.* Biserica ortodoxă; religia ortodoxă. **2.** Conformitate, concordanță cu principiile tradiționale ale doctrinei Bisericii creștine ortodoxe. — Din lat. **orthodoxia,** fr. **orthodoxie.**

ORTODOXÍSM s.n. **1.** Confesiune creștină ortodoxă. **2.** Calitatea de a fi ortodox (**2**). **3.** Doctrină literară și ideologică românească din perioada interbelică; înclinare spre cultivarea temelor și motivelor religioase ortodoxe. — **Ortodox** + suf. *-ism.*

ORTODOXÍST, -Ă, *ortodoxiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al ortodoxismului. — De la **ortodoxism,** cu schimbarea sufixului.

ORTODRÓMĂ, *ortodrome,* s.f. Drumul cel mai scurt care leagă două puncte de pe suprafața Pământului. — Din germ. **Orthodrome.**

ORTODRÓMIC, -Ă, *ortodromici, -ce,* adj. Referitor la ortodromă, de ortodromă. — Din fr. **orthodromique.**

ORTOÉDRIC, -Ă, *ortoedrici, -ce,* adj. (Despre poliedre) Care are planurile coordonate perpendiculare între ele, care are fețele intersectate în unghi drept. — Din fr. **orthoédrique.**

ORTOÉPIC, -Ă, *ortoepici, -ce,* adj. Care aparține ortoepiei, privitor la ortoepie. — Din fr. **orthoépique.**

ORTOEPÍE s.f. Ansamblu de reguli proprii unei limbi care privesc pronunțarea corectă (literară) a cuvintelor; disciplină care se ocupă cu studiul acestor reguli. — Din fr. **orthoépie.**

ORTOFÓNIC, -Ă, *ortofonici, -ce,* adj. (Despre transmisii radio-electrice) Care nu modifică timbrul sunetului emis. — Din fr. **orthophonique.**

ORTOFONÍE s.f. Pronunțare considerată normală sau corectă a unui fonem sau a unui grup de foneme. — Din fr. **orthophonie.**

ORTOFOSFÓRIC adj. (În sintagma) *Acid ortofosforic* = acid fosforic. — Din fr. **orthophosphorique.**

ORTOGENÉZĂ s.f. Teorie conform căreia evoluția organismelor are loc pe baza anumitor direcții strict determinate, negând rolul selecției naturale în adaptarea organismelor la condițiile de existență. — Din fr. **orthogénèse.**

ORTOGENÍE s.f. (Med.) **1.** Dezvoltare simetrică a arcadelor dentare superioare și inferioare care face posibilă întâlnirea dinților cap la cap. **2.** Ansamblul mijloacelor prin care se încearcă diminuarea frecvenței genelor patologice dintr-o populație, constând, mai ales, în limitarea nașterilor la persoanele care prezintă riscuri genetice. **3.** Metodă de diagnosticare și de tratament al tulburărilor psihice ale copilului. — Din fr. **orthogénie.**

ORTOGONÁL, -Ă, *ortogonali, -e,* adj. (Despre figuri geometrice) Care formează unghiuri drepte. ✧ *Proiecție ortogonală* = proiecție obținută prin trasarea unei perpendiculare de la fiecare punct de proiectat pe planul de proiecție. ✦ (Despre curbe) Care se întretaie astfel încât tangentele lor în punctul de intersecție să fie perpendiculare. ✦ (Despre suprafețe) Care se întretaie astfel încât planurile lor tangente în orice punct al curbei de intersecție să fie perpendiculare. — Din fr. **orthogonal.**

ORTOGONALITÁTE s.f. Proprietatea de a fi ortogonal. — Din fr. **orthogonalité.**

ORTOGRAFIÁ, *ortografiez,* vb. I. Tranz. A scrie după regulile ortografice; a aplica o anumită ortografie. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **orthographier.**

ORTOGRÁFIC, -Ă, *ortografici, -ce,* adj. Care aparține ortografiei, privitor la ortografie, de ortografie. ✦ În conformitate cu regulile ortografiei, corect din punctul de vedere al ortografiei. — Din fr. **orthographique.**

ORTOGRAFÍE, *ortografii,* s.f. Ansamblu de reguli care stabilesc scrierea corectă a cuvintelor unei limbi; aplicarea practică a acestor reguli. — Din lat. **orthographia.**

ORTOGRAFIÉRE, *ortografieri,* s.f. Acțiunea de *a ortografia* și rezultatul ei. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **ortografia.**

ORTOHIDROGÉN s.n. Hidrogen cu moleculele alcătuite din doi atomi ale căror nuclee au spinii paraleli. — Din fr. **orthohydrogène.**

ORTOLÁN, *ortolani,* s.m. Pasăre migratoare cu penele de culoare brună-roșcată, cu capul cenușiu-verzui și cu gușa galbenă *(Emberiza hortulana).* — Din fr. **ortolan.**

ORTOMÁN, -Ă, *ortomani, -e,* adj. (Pop.; adesea substantivat) **1.** (Despre ciobani) Bogat (în turme). **2.** (Despre haiduci) Chipeș, viteaz, mândru; ortomănos. **3.** (Despre cai) Care aleargă bine; sprinten, focos. [Var.: **iortomán, -ă** adj.] — Et. nec.

ORTOMĂNÉSC, -EÁSCĂ, *ortomănești,* adj. (Pop.) De ortoman, haiducesc. [Var.: **iortomănésc, -eáscă** adj.] — **Ortoman** + suf. *-esc.*

ORTOMĂNÉȘTE adv. (Pop.) Cu curaj, voinicește. [Var.: **iortomănéște** adv.] — **Ortoman** + suf. *-ește.*

ORTOMĂNÓS, -OÁSĂ, *ortomănoși, -oase,* adj. (Pop.) Ortoman (**2**). — **Ortoman** + suf. *-os.*

ORTOPANCROMÁTIC, -Ă, *ortopancromatici, -ce,* adj. (Despre materiale fotografice) Care este sensibil la toate culorile spectrului, inclusiv la roșu. — Din fr. **orthopanchromatique.**

ORTOPÉD, -Ă, *ortopezi, -de,* s.m. și f. (Rar la f.) **1.** Medic specialist în ortopedie; ortopedist (**1**). **2.** Tehnician care confecționează aparate ortopedice; ortopedist (**2**). — Din **ortopedie** (derivat regresiv). Cf. germ. O r t h o p ä d e.

ORTOPÉDIC, -Ă, *ortopedici, -ce,* adj. Care aparține ortopediei, privitor la ortopedie. — Din fr. **orthopédique,** germ. **orthopädisch.**

ORTOPEDÍE s.f. Ramură a chirurgiei care se ocupă cu studiul și tratamentul bolilor și deformațiilor congenitale sau dobândite ale sistemului osteoarticular. — Din fr. **orthopédie,** germ. **Orthopädie.**

ORTOPEDÍST, -Ă, *ortopediști, -ste,* s.m. și f. (Înv.) **1.** Ortoped (**1**). **2.** Ortoped (**2**). — Din fr. **orthopédiste,** germ. **Orthopädist.**

ORTOPÓL, *ortopoli,* s.m. Punct în care se intersectează perpendicularele coborâte pe laturile unui triunghi din proiecțiile ortogonale ale vârfurilor acestuia pe o dreaptă din planul triunghiului. — Din fr. **orthopôle.**

ORTOPTÉR, *ortoptere,* s.n. **1.** (La pl.) Ordin de insecte cu aripile anterioare pergamentoase, cu cele posterioare late și membranoase, pliate în sensul lungimii, și cu picioarele posterioare lungi, adaptate pentru sărit *(Orthoptera);* (și la sg.) insectă care face parte din acest ordin. ✦ (Adjectival) Care are însușirile insectei de mai sus. **2.** (Aeron.) Ornitopter. — Din fr. **orthoptère.**

ORTÓPTIC, -Ă, *ortoptici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a oftalmologiei care asigură tratamentul ambliopiei, educarea vederii stereoscopice și tratamentul dezechilibrului muscular în strabism. **2.** Adj. De ortoptică (**1**). — Din fr. **orthoptique.**

ORTORADIOGRAFÍE, *ortoradiografii,* s.f. (Fiz.) Ortoradioscopie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **orthoradiographie.**

ORTORADIOSCOPÍE, *ortoradioscopii,* s.f. (Fiz.) Metodă radioscopică pentru obținerea conturului unui obiect în adevărata lui mărime; ortoradiografie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **orthoradioscopie.**

ORTOSCÓPIC, -Ă, *ortoscopici, -ce,* adj. (Despre un sistem optic) Care formează imagini corecte, fără distorsiuni; rectiliniar. — Din fr. **orthoscopique.**

ORTOSCOPÍE s.f. Calitate a unui obiectiv fotografic sau a unui sistem optic de a nu prezenta imagini deformate. — Din fr. **orthoscopie.**

ORTOSIMPÁTIC, -Ă, *ortosimpatici, -ce,* adj. (Med.) Al sistemului nervos vegetativ. — Din fr. **orthosympathique.**

ORTOSTÁTIC, -Ă, *ortostatici, -ce,* adj. (Med.) (Care se produce numai) în poziție verticală. — Din fr. **orthostatique.**

ORTOSTATÍSM s.n. (Med.) Menținere a corpului în poziția verticală. — Din fr. **orthostatisme.**

ORTOTÉST, *ortoteste,* s.n. Instrument mecanic, cu pârghii și roți dințate, folosit la măsurarea dimensiunilor pieselor prelucrate. — **Orto-** + **test.**

ORTOTÓNUS, *ortotonusuri,* s.n. Spasm prelungit al mușchilor capului, trunchiului și membrelor care determină o poziție rigidă în linie dreaptă a corpului. — Din fr. **orthotonos.**

ORTOTRÓPIC, -Ă, *ortotropici, -ce,* adj. (Fiz.; despre corpuri) A cărui strălucire este aceeași, oricare ar fi direcțiile de iluminare și de observație. — Din fr. **orthotropique.**

ORTÓZĂ, *ortoze,* s.f. Mineral din grupul feldspaților, cu aspect lăptos, roșiatic sau gălbui și cu luciu sticlos sau sidefos, folosit în ceramică sau în industria sticlei; ortoclaz. — Din fr. **orthose.**

ORZ, (**1**) s.m., (**2**) *orzuri,* (**3**) *oarze,* s.n. **1.** S.m. Gen de plante erbacee din familia gramineelor, cu paiul lung și cu spicul format din mai multe rânduri de boabe, cultivate ca plante furajere și industriale *(Hordeum);* plantă care face parte din acest gen. ✦ P. restr. Boabele acestor plante, folosite ca hrană pentru animale, în industrie și în alimentația omului. ✧ Expr. *A strica orzul pe gâște* = a dărui lucruri deosebite cuiva care nu știe să le prețuiască. **2.** S.n. Specie de orz (**1**). **3.** S.n. Semănătură, lan de orz (**1**). — Lat. **hordeum.**

ORZÁR, (**1**) *orzare,* s.n., (**2**) *orzari,* s.m. **1.** S.n. (Rar) Orzărie (**2**). **2.** S.m. (Înv.) Negustor de orz. — **Orz** + suf. *-ar.*

ORZĂRÍE, *orzării,* s.f. (Rar) **1.** Câmp semănat cu orz. **2.** Hambar în care se ține orzul; orzar (**1**). — **Orz** + suf. *-ărie.*

ORZIȘÓR s.n. **1.** (Pop.) Diminutiv al lui *orz;* orzuleț. **2.** Pastă făinoasă în forma și de mărimea unui bob de orz, care se fierbe în supă. — **Orz** + suf. *-ișor.*

ORZOÁICĂ s.f. Specie de orz al cărei spic este format numai din două rânduri de boabe, mai bogate în amidon decât ale orzului și folosite la fabricarea berii; orzoaie *(Hordeum distichon).* ✧ Compus: *orzoiacă-de-baltă* = plantă erbacee care crește în apele stătătoare sau lin-curgătoare, cu frunze liniare îngrămădite la baza tulpinii și cu flori mici, albe-verzui *(Vallisneria spiralis).* — **Orz** + suf. *-oaică.*

ORZOÁIE s.f. (Reg.) Orzoaică. [Pr.: *-zoa-ie*] — **Orz** + suf. *-oaie.*

ORZULÉȚ s.n. (Rar) Orzișor. — **Orz** + suf. *-uleț.*

OS, *oase,* s.n. **1.** Element de bază al scheletului vertebratelor, caracterizat prin structura lui dură, solidă și rezistentă, de culoare albă. ✧ *Os mort* = umflătură a unui os (de obicei a oaselor de la picioarele de dinapoi ale calului) provenită dintr-o lovitură, dintr-un efort sau transmisă pe cale ereditară. ✧ Expr. *A(-i) ajunge* (cuiva) *cuțitul la os* = a nu mai putea îndura un rău; a-și pierde răbdarea. *A băga* (sau *a-i intra* cuiva) *frica* (sau *spaima* etc.) *în oase* = a (se) speria, a (se) îngrozi. *A fi numai piele și oase* sau *a-i număra oasele* = a fi foarte slab. *A(-i) trece* (cuiva) *os prin os* = a fi extrem de obosit. *Până la* (sau *în) oase* sau *până la* (sau *în) măduva oaselor* = în tot corpul; foarte mult, adânc. *A-i rupe* (sau *a-i muia* cuiva) *oasele* = a bate foarte tare pe cineva. *A-i rămâne* (sau *a-i putrezi) oasele (pe undeva)* = a muri departe de casă, prin locuri străine. *A căpăta* (sau *a avea, a dobândi* etc.) *un os de ros* = a obține (sau a avea) un avantaj, un profit. ✦ Os (**1**) sau material cornos prelucrat, întrebuințat la fabricarea unor obiecte, în industrie, în arte decorative etc. **2.** Fig. (La pl.) Trup; ființă, făptură. **3.** Fig. Neam, familie, viță. ✧ Expr. *(A fi) din os sfânt* (sau *din oase sfinte, din os de domn* sau *domnesc)* = (a fi) din neam domnesc, din familie domnitoare. **4.** Compus: *osul-iepurelui* = plantă cu miros greu, cu flori trandafirii îngrămădite la vârful ramurilor spinoase *(Ononis spinosa).* — Lat. **ossum.**

OSANÁ, (**1**) *osanale,* s.f., (**2**) interj. **1.** S.f. (La pl.) Cuvinte de laudă, de preamărire (exagerată); aclamații, ovații. **2.** Interj. (Mai ales în imnurile religioase) Laudă! mărire! slavă! [Acc. și: (**2**) *osána*] — Din sl. **osanna.**

OSATÚRĂ, *osaturi,* s.f. **1.** Totalitatea oaselor unui vertebrat; schelet, osărie. **2.** Schelet sau structură de rezistență a unei construcții, a unei mașini, a unei nave etc. ✦ Fig. Constituție internă, structură, alcătuire (a ceva). — Din fr. **ossature.**

OSĂRÍE s.f. (Rar) Osatură (**1**). — **Os** + suf. *-ărie.*

OSÂNDĂ, *osânde,* s.f. (Pop.) **1.** Condamnare, pedeapsă la care este supus cineva (de către organele judiciare). ✧ Expr. *A-și face osânda* = a executa pedeapsa la care este condamnat. (Reg.) *A-și face osânda cu cineva* = a se purta rău, fără milă; a chinui, a tortura pe cineva. **2.** Fig. Blestem; pacoste, năpastă, nenorocire, urgie. — Din **osândi** (derivat regresiv).

OSÂNDÍ, *osândesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A condamna, a pedepsi (printr-o sentință judecătorească); a pronunța o sentință de condamnare (împotriva cuiva). ✦ P. ext. A dezaproba, a înfiera, a critica, a judeca. **2.** A sili, a obliga; a forța, a constrânge. — Din sl. **osonditi.**

OSÂNDÍRE, *osândiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a osândi* și rezultatul ei; condamnare. ✦ (Înv.) Necaz, suferință. ✧ Loc. adj. *În osândire* = asuprit, urgisit; chinuit. — V. **osândi.**

OSÂNDÍT, -Ă, *osândiți, -te,* adj. (Pop.; adesea substantivat) **1.** Condamnat, pedepsit. **2.** Blestemat; nenorocit, năpăstuit, urgisit. — V. **osândi.**

OSÂNDITÓR, -OÁRE, *osânditori, -oare,* adj. (Rar) Care condamnă, care dezaprobă. — **Osândi** + suf. *-tor.*

OSÂNZĂ, *osânze,* s.f. (Pop.) **1.** Grăsime crudă de porc din regiunea abdominală. **2.** P. ext. Grăsime depusă pe diverse părți ale corpului omenesc. ✦ Fig. Bunăstare, avere, bogăție. — Lat. **absungia.**

OSÁRDIE s.f. (Înv.) Stăruință în executarea unui lucru; ardoare, zel, râvnă, sârguință, străduință. — Din sl. **usrŭdije.**

OSÁRDNIC, -Ă, *osârdnici, -ce,* adj. (Înv.) Zelos, sârguincios. — Din sl. **usrŭdinikŭ.**

OSÂRDUÍ, *osârduiesc,* vb. IV. Refl. și intranz. (Înv.) A se strădui, a se osteni. — Din **osârdie.**

OSÂRDUITÓR, -OÁRE, *osârduitori, -oare,* adj. (Înv.) Sârguincios, zelos, osârdnic. [Pr.: *-du-i-*] — **Osârdui** + suf. *-tor.*

OSC, -Ă, *osci, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte dintr-o veche populație din Italia centrală sau era originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține oscilor (**1**), referitor la osci. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de osci (**1**). — Din fr. **osque.**

OSCILÁ, *oscilez,* vb. I. Intranz. **1.** A se mișca alternativ în direcții opuse; a se legăna, a se balansa, a pendula. **2.** Fig. A manifesta nehotărâre, a fi instabil; a sta în cumpănă; a șovăi, a ezita; a fluctua. **3.** (Despre un sistem fizic) A evolua în așa fel încât una sau mai multe dintre mărimile sale caracteristice să ia succesiv valori pozitive și negative, simetrice în raport cu valoarea zero. — Din fr. **osciller.**

OSCILÁNT, -Ă, *oscilanți, -te,* adj. Care oscilează. ✦ Fig. Șovăitor, ezitant; fluctuant. — Din fr. **oscillant.**

OSCILÁRE, *oscilări,* s.f. Acțiunea de *a oscila* și rezultatul ei; balansare, clătinare, legănare, pendulare. ✦ Fig. Șovăială, ezitare; fluctuație. — V. **oscila.**

OSCILATÓR, *oscilatoare,* s.n. **1.** Sistem fizic care poate efectua oscilații libere. **2.** Aparat sau dispozitiv care produce oscilații electromagnetice, alimentat de la o sursă de energie (electrică). ✧ *Oscilator pilot* = oscilator destinat să producă o oscilație de frecvență constantă utilizată ca frecvență de referință. *Oscilator multispot* = oscilator care poate afișa simultan mai multe imagini. — **Oscila** + suf. *-tor.* Cf. fr. o s c i l l a t e u r.

OSCILATÓRIU, -IE, *oscilatorii,* adj. Care oscilează, cu oscilații. — Din fr. **oscillatoire.**

OSCILÁȚIE, *oscilații,* s.f. **1.** Mișcare periodică alternativă și simetrică a unui corp în raport cu o anumită poziție a sa; vibrație, pendulare, oscilare. **2.** Variație periodică în timp a valorilor unei mărimi care caracterizează un sistem fizic, însoțită de o transformare a energiei dintr-o formă în alta. **3.** Fig. Nehotărâre, șovăială; fluctuație. — Din fr. **oscillation.**

OSCÍLĂ, *oscile,* s.f. Mic disc de bronz sau de marmură împodobit cu o mască în relief, care era atârnat, la vechii romani, de arborii sacri sau sub colonade. — Din lat. **oscillum,** fr. **oscille.**

OSCILOGRÁF, *oscilografe,* s.n. Aparat care indică sau înregistrează grafic, la scară, variația unei mărimi fizice variabile în funcție de timp. — Din fr. **oscillographe.**

OSCILOGRAFÍE, *oscilografii,* s.f. Înregistrare a oscilațiilor cu ajutorul oscilografului. — Din fr. **oscillographie.**

OSCILOGRÁMĂ, *oscilograme,* s.f. Diagramă obținută cu ajutorul oscilografului. — Din fr. **oscillogramme.**

OSCILOMETRÍE, *oscilometrii,* s.f. (Med.) Măsurare a amplitudinii modificărilor de volum ale arterelor periferice. — Din fr. **oscillomètrie.**

OSCILOMÉTRU, *oscilometre,* s.n. Aparat folosit pentru determinarea pulsațiilor pereților arteriali și care permite înregistrarea indirectă a tensiunii arteriale. — Din fr. **oscillomètre.**

OSCILOSCÓP, *osciloscoape,* s.n. Aparat de măsură și de observare vizuală a curbei care reprezintă variația rapidă în timp a unor mărimi fizice, de obicei electrice. — Din fr. **oscilloscope.**

OSCIÓR, *oscioare,* s.n. Diminutiv al lui *os;* osișor, osuț. — **Os** + suf. *-cior.*

OSCULATÓR, -OÁRE, *osculatori, -oare,* adj. (Mat.; despre curbe, suprafețe) Care se află în contact de osculație. — Din fr. **osculateur.**

OSCULÁȚIE s.f. (Mat.) Contact mai strâns decât contactul de tangență între o curbă sau o suprafață cu altă curbă sau suprafață. — Din fr. **osculation.**

OSEBÍ, *osebesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. (Înv. și pop.) A (se) diferenția, a (se) deosebi. **2.** Tranz. și refl. (Înv. și pop.) A (se) despărți; a (se) separa; a (se) divide. **3.** Tranz. (Înv.) A lăsa deoparte, a excepta. — Din sl. **osebiti.**

OSEBÍRE, *osebiri,* s.f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a (se) osebi* și rezultatul ei; deosebire, diferență; *p. ext.* inegalitate. ✧ Loc. adv. *Fără osebire* = **a)** fără excepție, fără deosebire; **b)** întocmai, identic, exact. *Cu osebire* = mai cu seamă, în special, mai ales; foarte mult. — V. **osebi.**

OSEBÍT, -Ă, *osebiți, -te,* adj. (Înv. și pop.) **1.** Deosebit, diferit. ✧ Loc. prep. *Osebit de...* = în afară de..., pe lângă. **2.** Care iese din comun; ales, remarcabil; *p. ext.* foarte mare. — V. **osebi.**

OSEÍNĂ s.f. Substanță organică din clasa proteinelor, care formează partea organică a oaselor. — Din fr. **osséine.**

OSEMÍNTE s.n. pl. Oasele uscate și descărnate ale unei ființe moarte. — Din fr. **ossements,** lat. **ossamenta.**

OSIÁNIC, -Ă, *osianici, -ce,* adj. Care aparține lui Ossian ori seamănă cu poemele atribuite lui, privitor la Ossian sau la poemele atribuite lui. [Pr.: *-si-a-*] — Din fr. **ossianique.**

OSIANÍSM s.n. Caracter, atmosferă (melancolică) proprie poemelor osianice; imitație a poemelor osianice. — Din fr. **ossianisme.**

ÓSIE, *osii,* s.f. Arbore sau ax terminat la cele două capete cu fusuri, pe care sunt montate roțile unui vehicul rutier. ✧ Expr. (Fam.) *A unge osia* = a mitui. — Din sl. **osĭ.**

OSIFICÁ, pers. 3 *osífică,* vb. I. Refl. (Despre părțile membranoase și cartilaginoase ale corpului) A se transforma în os, a se întări ca un os, a căpăta consistența osului. — După fr. **ossifier.**

OSIFICÁRE, *osificări,* s.f. Faptul de *a se osifica;* osteogeneză, osificație. — V. **osifica.**

OSIFICÁT, -Ă, *osificați, -te,* adj. (Despre părțile membranoase și cartilaginoase ale corpului) Transformat în os, întărit ca un os. ✦ Fig. Osos, scheletic. — V. **osifica.**

OSIFICÁȚIE, *osificații,* s.f. Osificare. — Din fr. **ossification.**

OSIȘOR, *osișoare,* s.n. (Rar) Oscior. — **Os** + suf. *-ișor.*

OSMÁN, -Ă, *osmani, -e,* s.m. și f., adj. (Înv.) **1.** S.m. și f. Turc. **2.** Adj. Turcesc. ✧ *Limba osmană* = limba turcă. — Din **osmanlâu** (derivat regresiv).

OSMANLÂU, -ÁIE, *osmanlâi,* s.m. și f., adj. (Înv.) **1.** S.m. și f. Turc. **2.** Adj. Turcesc. [Var.: **osmanlíu, -íe** adj., s.m. și f.] — Din tc. **osmanlı.**

OSMANLÍU, -ÍE, adj., s.m. și f. V. **osmanlâu.**

OSMIRÍDIU s.n. Aliaj de osmiu și iridiu, caracterizat prin duritate mare, folosit la confecționarea vârfului penițelor de stilou, axelor pentru mecanismele de ceasornic etc. — Din fr. **osmiridium.**

ÓSMIU s.n. Metal de culoare albă-cenușie, lucios, foarte dur, dar casant, care se găsește în natură, în stare nativă, sub formă de aliaj cu iridiul. — Din fr. **osmium.**

OSMOLOGÍE s.f. Studiul mirosurilor, al parfumurilor. — Din fr. **osmologie.**

OSMOMÉTRIC, -Ă, *osmometrici, -ce,* adj. Referitor la osmometrie, de osmometrie. — Din fr. **osmométrique.**

OSMOMETRÍE s.f. Parte a fizicii care studiază determinarea presiunilor osmotice. — Din fr. **osmométrie.**

OSMOMÉTRU, *osmometre,* s.n. Instrument pentru măsurarea presiunii osmotice a unei soluții. — Din fr. **osmomètre.**

OSMOREGLÁRE, *osmoreglări,* s.f. Ansamblul proceselor prin care se asigură o valoare relativ constantă a presiunii osmotice a lichidelor din organism. — **Osmo**[ză] + **reglare.**

OSMÓTIC, -Ă, *osmotici, -ce,* adj. Care ține de osmoză, privitor la osmoză, al osmozei. ✧ *Presiune osmotică* = presiune statică suplimentară care se manifestă în soluții datorită fenomenului de osmoză. — Din fr. **osmotique.**

OSMÓZĂ, *osmoze,* s.f. Trecere a unui solvent printr-o membrană semipermeabilă, care separă două soluții de compoziții sau concentrații diferite. — Din fr. **osmose,** germ. **Osmose.**

OSÓS, OSOÁSĂ, *osoși, osoase,* adj. **1.** Privitor la oase, de oase; asemănător cu oasele. ✧ *Sistem osos* = totalitatea oaselor din organismul vertebratelor; schelet. **2.** Cu oase mari, ieșite în relief; ciolănos; *p. ext.* uscățiv, slab. — **Os** + suf. *-os.*

OSPĂTÁ, *ospătez,* vb. I. Tranz. A primi (pe cineva) în casă ca oaspete, oferindu-i mâncare și băutură; a da de mâncare; a trata, a cinsti. ✦ Intranz. și refl. (Înv. și pop.) A mânca; *p. ext.* a petrece, a benchetui. — Lat. **hospitare.**

OSPĂTÁR, *ospătari,* s.m. **1.** Angajat din sectorul comercial care servește pe consumatori într-un restaurant sau în alt local de consumație și încasează contravaloarea consumației; chelner. **2.** (Înv.) Patron al unui birt, al unei ospătării; birtaș, hangiu. — **Ospăta** + suf. *-ar.*

OSPĂTÁRE, *ospătări,* s.f. Acțiunea de *a (se) ospăta* și rezultatul ei. — V. **ospăta.**

OSPĂTÁRNIC, -Ă, *ospătarnici, -ce,* adj. (Reg.) Ospitalier. — **Ospătar** + suf. *-nic.*

OSPĂTÁT s.n. (Rar) Faptul de *a (se) ospăta;* ospătare. ✧ Expr. *A se așeza* (sau *a se pune) pe ospătat* = a mânca cu lăcomie. — V. **ospăta.**

OSPĂTĂRÍE, *ospătării,* s.f. (Înv. și pop.) Birt; han (cu birt). — **Ospătar** + suf. *-ie.*

OSPĂTĂRÍȚĂ, *ospătărițe,* s.f. **1.** Angajată din sectorul comercial care servește pe consumatori și încasează contravaloarea consumației, într-un restaurant sau în alt local de consumație; chelneriță. **2.** (Înv.) Patroană a unui birt, a unei ospătării; hangiță. — **Ospătar** + suf. *-iță.*

OSPĂTĂTÓR, -OÁRE, *ospătători, -oare,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care dă (sau ia parte la) un ospăț. — **Ospăta** + suf. *-tor.*

OSPĂTÓS, -OÁSĂ, *ospătoși, -oase,* adj. (Înv.) Ospitalier. — **Oaspete** + suf. *-os.*

OSPẮȚ, *ospețe,* s.n. Masă mare, îmbelșugată (organizată în diferite împrejurări festive); petrecere cu masă mare; ospeție, banchet. ✦ (Înv. și pop.) Masă, mâncare îmbelșugată. [Pl. și: *ospățuri*] — Lat. **hospitium.**

OSPECIÓR, *ospeciori,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *oaspete.* — **Oaspete** + suf. *-ior.*

OSPEȚÍE, (**2**) *ospeții,* s.f. (Pop.) **1.** Primire bună, ospitalitate. **2.** (Rar) Ospăț. — **Oaspete** + suf. *-ie.*

OSPEȚÍME s.f. (Pop.) Mulțime de oaspeți. — **Oaspete** + suf. *-ime.*

OSPÍCIU, *ospicii,* s.n. Spital, sanatoriu în care sunt tratați bolnavii cu afecțiuni psihice; casă de nebuni; balamuc. — Din lat. **hospitium,** fr. **hospice,** germ. **Hospiz.**

OSPITALIÉR, -Ă, *ospitalieri, -e,* adj. Care primește bucuros oaspeți; care este amabil, primitor cu oaspeții. ✦ (Despre o casă, un oraș, o țară) În care ești bine primit, în care te simți bine; care oferă ospitalitate. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **hospitalier.**

OSPITALITÁTE s.f. Însușirea de a fi ospitalier. ✦ Primire, găzduire bună oferită cuiva. — Din fr. **hospitalité,** lat. **hospitalitas, -atis.**

ÓSRAM s.n. Aliaj de osmiu și wolfram, folosit la fabricarea de filamente pentru becurile electrice cu incandescență. — Din germ. **Osram.**

OST, *osturi,* s.n. (Înv.) Est, răsărit. *Din osturi bate crivăț.* — Din germ. **Ost(en).**

OSTÁȘ, *ostași,* s.m. Persoană care servește în armată, care face serviciul militar; oștean, soldat; militar. ✦ Fig. Militant, luptător (pentru o cauză). — **Oaste** + suf. *-aș.*

OSTÁTEC s.m. v. **ostatic.**

OSTÁTIC, -Ă, *ostatici, -ce,* s.m. și f. Persoană din rândul populației civile aflate pe teritoriul ocupat de forțele inamice, pe care acestea, încălcând normele dreptului internațional, o rețin spre a preveni acte ostile împotriva lor sau pentru a o executa dacă asemenea acte s-au produs. ✦ Persoană răpită și sechestrată în vederea obținerii unor recompense bănești sau revendicări politice. ✦ Fig. (Fam.) Amanet, zălog². [Var.: **ostátec** s.m.] — Din it. **ostatico.**

OSTĂȘÉSC, -EÁSCĂ, *ostășești,* adj. De ostaș; militar, milităresc. — **Ostaș** + suf. *-esc.*

OSTĂȘÉȘTE adv. Ca ostașii, conform normelor militare; militărește. — **Ostaș** + suf. *-ește.*

OSTĂȘÍ, *ostășesc,* vb. IV. Intraz. (Înv.) A se afla în serviciul militar; a face armata, a duce viață de ostaș; *p. ext.* a se război. — Din **ostaș.**

OSTĂȘÍE s.f. (Înv.) **1.** Serviciu de ostaș; militărie. **2.** Oștire, armată. **3.** Virtute ostășească, vitejie. — **Ostaș** + suf. *-ie.*

OSTĂȘÍME s.f. Mulțime de ostași, armată; soldățime. — **Ostaș** + suf. *-ime.*

OSTEALGÍE, *ostealgii,* s.f. Durere de oase. [Pr.: *-te-al-*] — Din fr. **ostéalgie.**

OSTEÍTĂ, *osteite,* s.f. Boală care constă în inflamarea acută sau cronică a unui os. [Pr.: *-te-i-*] — Din fr. **ostéite.**

OSTENEÁLĂ, *osteneli,* s.f. **1.** Starea celui ostenit; oboseală; istovire, extenuare. ✧ Expr. *(A fi) rupt* (sau *frânt) de osteneală* = (a fi) peste măsură de obosit, de istovit. **2.** Muncă grea, obositoare, extenuantă; efort, trudă, strădanie. ✧ Expr. *A-și da (toată) osteneala* = a depune toate eforturile, a-și da toată silința, a se strădui. — **Osteni** + suf. *-eală.*

OSTENÍ, *ostenesc,* vb. IV. (Înv. și pop.) **1.** Intranz. A-și pierde puterile din cauza unui efort; a obosi. **2.** Refl. și intranz. A depune eforturi, a se strădui, a se trudi. ✦ Tranz. A supune la un efort; a obosi pe cineva. **3.** Refl. și intranz. A obosi umblând, mergând; *p. ext.* a merge, a se duce undeva sau la cineva. — Din sl. **ustanon,** bg. **ustan'a,** rus. **ustat'.**

OSTENICIÓS, -OÁSĂ, *ostenicioși, -oase,* adj. (Înv. și pop.) Obositor, istovitor; anevoios, dificil. — **Osteni** + suf. *-cios.*

OSTENÍT, -Ă, *osteniți, -te,* adj. (Înv. și pop.) Obosit, trudit, istovit, extenuat. ✦ Care denotă oboseală. — V. **osteni.**

OSTENITÓR, -OÁRE, *ostenitori, -oare,* adj. (Înv. și pop.) **1.** Obositor, istovitor; *p. ext.* greu, dificil. **2.** (Adesea substantivat) Care muncește din greu, care se străduiește; muncitor, truditor. — **Osteni** + suf. *-tor.*

OSTENSÍBIL, -Ă, *ostensibili, -e,* adj. Care se poate arăta sau vedea; vizibil; *p. ext.* evident. — Din fr. **ostensible.**

OSTENTATÍV, -Ă, *ostentativi, -e,* adj. Făcut cu intenția de a pune ceva în evidență, de a impresiona, de a provoca; demonstrativ, provocator, ostentatoriu. — Din it. **ostentativo,** germ. **ostentativ.**

OSTENTATÓRIU, -IE, *ostentatorii,* adj. (Rar) Ostentativ. — Din fr. **ostentatoire.**

OSTENTÁȚIE, *ostentații,* s.f. Punere în valoare în mod provocator a unei însușiri; prezentare demonstrativă, etalare pretențioasă a ceva. ✧ Loc. adv. *Cu ostentație* = în mod demonstrativ, ostentativ. [Var.: **ostentațiúne** s.f.] — Din fr. **ostentation,** lat. **ostentatio, -onis.**

OSTENTAȚIÚNE s.f. v. **ostentație.**

OSTEOARTRÍTĂ s.f. Inflamație care cuprinde atât articulația, cât și partea osoasă din jur. [Pr.: *-te-o-ar-*] — Din fr. **ostéo-arthrite.**

OSTEOBLÁST, *osteoblaste,* s.n. Celulă osoasă tânără, nediferențiată complet, din care se formează osteocitul. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéoblaste.**

OSTEOCÍT, *osteocite,* s.n. Celulă osoasă în stadiu matur, complet diferențiată, care prezintă numeroase prelungiri ramificate. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéocyte.**

OSTEOCLÁST, *osteoclaste,* s.n. (Biol.) Celulă din sânge cu rol în osteoporoză. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéoclaste.**

OSTEOCLAZÍE s.f. **1.** Operație chirurgicală care necesită sfărâmarea anumitor oase. **2.** (Biol.) Proces lent de resorbție osoasă datorită osteoclastelor. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéoclasie.**

OSTEOFIBRÓZĂ, *osteofibroze,* s.f. Boală a animalelor care se manifestă prin îngroșarea și deformarea oaselor capului și ale membrelor, în urma demineralizării acestora. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéofibrose.**

OSTEOFÍT, *osteofite,* s.n. Modificare patologică manifestată prin proliferarea anormală a țesutului osos în apropierea unei articulații vertebrale; cioc de papagal. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéophyte.**

OSTEOFLEBÍTĂ, *osteoflebite,* s.f. (Med.) Inflamație a venelor din interiorul oaselor. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéophlebite.**

OSTEOFÓN, *osteofoane,* s.n. Dispozitiv electroacustic care transmite sunetele exterioare în urechea internă prin intermediul sistemului osos al capului. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéophone.**

OSTEOGÉN, -Ă, *osteogeni, -e,* adj. Care produce țesut osos. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéogène.**

OSTEOGENÉZĂ s.f. **1.** (Biol.) Parte a embriologiei care studiază formarea țesutului osos. **2.** Osificare. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéogenèse.**

OSTEOGÉNIC, -Ă, *osteogenici, -ce,* adj. De osteogeneză. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéogénique.**

OSTEOÍD, -Ă, *osteoizi, -de,* adj. Care este asemănător structurii, naturii osului. [Pr.: *-te-o-id*] — Din fr. **ostéoïde.**

OSTEOLÍT, *osteoliți,* s.m. Os fosilizat. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéolithe.**

OSTEOLÓG, -Ă, *osteologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în osteologie. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéologue.**

OSTEOLÓGIC, -Ă, *osteologici, -ce,* adj. Care aparține osteologiei, privitor la osteologie. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéologique.**

OSTEOLOGÍE s.f. Parte a anatomiei care se ocupă cu studiul oaselor. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéologie.**

OSTEÓM, *osteoame,* s.n. Tumoare formată din țesut osos. [Pr.: *-te-om*] — Din fr. **ostéome.**

OSTEOMALACÍE s.f. Formă de decalcifiere a oaselor provocată de tulburări profunde în metabolismul fosforului și al calciului din substanța osoasă. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéomalacie.**

OSTEOMIELÍTĂ, *osteomielite,* s.f. Formă de osteită de natură infecțioasă, localizată mai ales la nivelul măduvei oaselor. [Pr.: *-te-o-mi-e-*] — Din fr. **ostéomyélite.**

OSTEONECRÓZĂ, *osteonecroze,* s.f. Necrozare a unui os. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéonécrose.**

OSTEOPATÍE, *osteopatii,* s.f. Boală a unui os sau a sistemului osos. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéopathie.**

OSTEOPLASTÍE, *osteoplastii,* s.f. Operație de înlocuire a unui fragment de os sau a unui os întreg cu bucăți corespunzătoare de os, de metal sau de material plastic. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéoplastie.**

OSTEOPORÓZĂ, *osteoporoze,* s.f. Leziune osoasă caracterizată prin subțierea și rarefierea oaselor, cu formarea unor cavități de diverse dimensiuni. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéoporose.**

OSTEOSARCÓM, *osteosarcoame,* s.n. Tumoare malignă a oaselor, de natură conjunctivă. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéosarcome.**

OSTEOSCLERÓZĂ, *osteoscleroze,* s.f. (Med.) Condensare a țesutului osos. [Pr.: *-ste-o-*] — Din fr. **ostéosclérose.**

OSTEOSINTÉZĂ, *osteosinteze,* s.f. Intervenție chirurgicală care constă în reunirea și imobilizarea fragmentelor unui os fracturat cu ajutorul unor plăci sau fire metalice. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéosynthèse.**

OSTEOTOMÍE, *osteotomii,* s.f. Rezecție a unui os, făcută cu scopul de a remedia o diformitate a acestuia sau în scop terapeutic. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéotomie.**

OSTEÓZĂ, *osteoze,* s.f. Afecțiune datorată unei secreții exagerate de hormon, caracterizată prin decalcifiere osoasă generalizată, depuneri de calciu în țesuturi etc. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **ostéose.**

ÓSTIC, -Ă, *ostici, -ce,* adj. (Înv.) De răsărit, estic. — **Ost** + suf. *-ic.*

ÓSTIE[1]**,** *ostii,* s.f. Unealtă de pescuit de forma unei furci cu mai multe brațe ascuțite, care se înfige în corpul peștilor. — Din sl. **ostĭ.**

ÓSTIE[2]**,** *ostii,* s.f. Pâine nedospită (azimă) care servește la cuminecătură în cultul catolic și în cel luteran. — Din germ. **Hostie,** lat. **hostia.**

ÓSTIE[3]**,** *ostii,* s.f. (Anat.) Orificiu situat între auriculele și ventriculele inimii, precum și între acestea și arterele mari ale corpului. — Din lat. **ostium.**

OSTÍL, -Ă, *ostili, -e,* adj. Care manifestă o atitudine potrivnică sau dușmănoasă față de cineva sau de ceva; dușmănos, vrăjmaș. — Din fr. **hostile.**

OSTILITÁTE, (**2**) *ostilități,* s.f. **1.** Atitudine dușmănoasă, plină de ură; dușmănie, vrăjmășie. **2.** (La pl.) Operații militare întreprinse de trupele unor state care sunt în război. — Din fr. **hostilité.**

OSTINÁTO s.n., adv. (Muz.) **1.** S.n. Procedeu care constă în revenirea stăruitoare a unui motiv melodic sau ritmic, însoțit de fiecare dată de alte motive. **2.** Adv. Repetat în mai multe rânduri. — Cuv. it.

OSTIÓLĂ, *ostiole,* s.f. (Bot.) Orificiu în țesuturile epidermice ale plantelor care permite efectuarea schimburilor de gaze dintre spațiile intercelulare din frunze sau din tulpinile verzi și atmosferă. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **ostiole,** lat. **ostiolum.**

OSTOÍ, *ostoiesc,* vb. IV. (Înv. și pop.) **1.** Refl. și tranz. A (se) potoli, a (se) domoli, a (se) calma. **2.** Intranz. și refl. A înceta, a se opri; a se termina. [Var.: **ostoiá** vb. I] — Din sl. **ustojati.**

OSTOIÁ vb. I v. **ostoi.**

OSTOÍRE, *ostoiri,* s.f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a (se) ostoi* și rezultatul ei; alinare, potolire, domolire, calmare. — V. **ostoi.**

OSTRÁCĂ, *ostrace,* s.f. (Înv.) Scoică, stridie. ✦ Cochilie sau ciob de lut pe care fiecare cetățean din vechea Atenă scria numele celui socotit periculos, ca să fie îndepărtat temporar din Atica. — Din ngr. **óstrakon.**

OSTRACÉE, *ostracee,* s.f. (La pl.) Subordin de moluște lamelibranhiate al căror tip este stridia; (la sg.) animal care face parte din acest subordin. — Din fr. **ostracées.**

OSTRACÍSM s.n. **1.** Formă de judecată a adunării poporului, în vechea Atenă, prin care un cetățean, considerat primejdios pentru libertatea și securitatea regimului, era exilat temporar. **2.** Persecuție, ostracizare. — Din fr. **ostracisme.**

OSTRACÍTĂ, *ostracite,* s.f. Stridie fosilă. — Din fr. **ostracite.**

OSTRACIZÁ, *ostracizez,* vb. I. Tranz. A înlătura pe cineva din viața publică, din-tr-un colectiv; a proscrie; a exclude, a exila; a persecuta. — Din fr. **ostraciser.**

OSTRACIZÁRE, *ostracizări,* s.f. Acțiunea de *a ostraciza* și rezultatul ei. — V. **ostraciza.**

OSTRACÓD, *ostracode,* s.n. (La pl.) Ordin de crustacee inferioare mici, cu corpul nesegmentat, adăpostit într-o cochilie bivalvă; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. — Din fr. **ostracodes.**

OSTRACODÉRM, *ostracodermi,* s.m. (La pl.) Subclasă de vertebrate fosile cu corpul plat sau în formă de fus, acoperit de plăci și de solzi, care trăiau în mările paleozoice; (și la sg.) animal care face parte din această subclasă. — Din fr. **ostracodermes.**

OSTREÍCOL, -Ă, *ostreicoli, -e,* adj. Referitor la ostreicultură, de ostreicultură. — Din fr. **ostréicole.**

OSTREICULTÓR, *ostreicultori,* s.m. (Rar) Persoană care se ocupă cu ostreicultura. [Pr.: *-tre-i-*] — Din fr. **ostréiculteur.**

OSTREICULTÚRĂ s.f. Ramură a zootehniei care se ocupă cu cultura stridiilor. [Pr.: *-tre-i-*] — Din fr. **ostréiculture.**

OSTRÉȚ, *ostrețe,* s.n. (Pop.) Fiecare dintre șipcile din care se fac garduri sau diferite îngrădituri; vergea de fier; zăbrea; *p. ext.* îngrăditură, gard. ✦ Spec. Împletitură, leasă, gard de nuiele sau de trestie, așezat în apă de-a curmezișul unui râu sau al unei bălți spre a opri trecerea peștilor și a ușura prinderea lor; îngrăditură de nuiele fixată în apă pentru închiderea și păstrarea peștilor vii. — Din bg. **ostreț.**

OSTROGÓT, -Ă, *ostrogoți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Populație de neam germanic aparținând ramurii răsăritene a goților; (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație. **2.** Adj. Care aparține ostrogoților (**1**), privitor la ostrogoți; ostrogotic. — Din fr. **ostrogot,** lat. **Ostrogothus.**

OSTROGÓTIC, -Ă, *ostrogotici, -ce,* adj., s.m. Ostrogot (**2**). — Din it. **ostrogotico.**

OSTROPẮȚ s.n. v. **ostropeț.**

OSTROPÉL, *ostropeluri,* s.n. Fel de mâncare preparată din carne (de pasăre), cu sos de oțet, făină și usturoi; ostropeț. — Et. nec.

OSTROPÉȚ, *ostropețuri,* s.n. (Reg.) Ostropel. ✧ Expr. *A umbla cu ostropețul* = a umbla din casă în casă, invitând la ospățul de a doua zi după cununie. [Var.: **ostropẮț** s.n.] — Et. nec.

OSTRÓV, *ostroave,* s.n. **1.** Insulă mai mare. **2.** Insulă fluvială formată în urma unui proces de acumulare. [Acc. și: *óstrov*] — Din sl. **ostrovŭ.**

OSTROVEÁN, -Ă, *ostroveni, -e,* s.m. și f., adj. (Locuitor) al unui ostrov (**1**). — **Ostrov** + suf. *-ean.*

OSTROVEÁNCA s.f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — **Ostrovean** + suf. *-că.*

OSTROVÉL, *ostrovele,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *ostrov;* ostrovuț. — **Ostrov** + suf. *-el.*

OSTROVÚȚ, *ostrovuțe,* s.n. (Rar) Ostrovel. — **Ostrov** + suf. *-uț.*

OSUÁR, *osuare,* s.n. **1.** Loc sau construcție în care sunt depuse osemintele rezultate din deshumări. **2.** Monument funerar comemorativ, într-un cimitir sau într-un loc istoric, în care se păstrează osemintele ostașilor căzuți într-o bătălie. [Pr.: *-su-ar.* — Var.: **osuáriu** s.n.] — Din fr. **ossuaire,** lat. **ossuarium.**

OSUÁRIU s.n. v. **osuar.**

OSÚȚ, *osuțe,* s.n. (Rar) Oscior. — **Os** + suf. *-uț.*

OȘEÁN, -Ă, *oșeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din Țara Oașului. **2.** Adj. Care aparține Țării Oașului sau la oșeni (**1**), privitor la Țara Oașului ori la oșeni. — **Oaș** (n. pr.) + suf. *-ean.*

OȘEÁNCĂ, *oșence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din Țara Oașului. — **Oșean** + suf. *-că.*

OȘENÉSC, -EÁSCĂ, *oșenești,* adj. Din Țara Oașului. — **Oșean** + suf. *-esc.*

OȘTEÁN, *oșteni,* s.m. (Înv. și pop.) Soldat, militar, ostaș. — **Oaste** + suf. *-ean.*

OȘTENÉSC, -EÁSCĂ, *oștenești,* adj. (Înv.) Ostășesc, milităresc. [Var.: **oștinésc, -eáscă** adj.] — **Oștean** + suf. *-esc.*

OȘTÍ, *oștesc,* vb. IV. Refl. și intranz. (Înv. și pop.) A (se) lupta, a (se) război, a duce război. — Din **oaste.**

OȘTÍME s.f. (Înv. și pop.) Oștire. ✦ Mulțime, gloată. — **Oaste** + suf. *-ime.*

OȘTINÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **oștenesc.**

OȘTÍRE, *oștiri,* s.f. (Înv. și pop.) Armată, oaste, oștime. — V. **oști.**

OTÁC, *otace,* s.n. (Reg.) **1.** Colibă care servește ca adăpost provizoriu pescarilor, ciobanilor sau muncitorilor agricoli în timpul lucrului; odaie. **2.** Loc împrejmuit, pe câmp sau la munte, unde stau (noaptea) oile sau vitele. [Pl. și: *otacuri*] — Din tc. **otak** „cort mare”.

OTÁGIU s.n. v. **otaj.**

OTÁJ, *otaje,* s.n. (Înv.) Ostatic, chezaș. [Var.: **otágiu** s.n.] — Din fr. **otage.**

OTÁLGIC, -Ă, *otalgici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la otalgie, de otalgie. — Din fr. **otalgique.**

OTALGÍE s.f. Durere localizată la ureche, provocată de inflamația acesteia sau de suferința unui organ vecin. — Din fr. **otalgie.**

OTÁRIE, *otarii,* s.f. Mamifer carnivor din Oceanul Pacific, asemănător cu foca *(Otaria jubata).* — Din fr. **otarie.**

OTÁVĂ s.f. Iarbă care crește în același an, după ce câmpul a fost cosit sau pășunat; *p. ext.* loc unde crește această iarbă. — Din bg., sb. **otava.**

OTĂVÍ, pers. 3 *otăvește,* vb. IV. Intranz. (Pop.; despre ierburi) A crește din nou în același an, după ce a fost cosit o dată; (despre terenuri) a se acoperi de otavă, a înverzi. — Din **otavă.**

OTĂVÍRE, *otăviri,* s.f. Faptul de *a otăvi.* — V. **otăvi.**

OTÂNJÍ, *otânjesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A lovi tare pe cineva; a bate. — Et. nec.

OTCÂRMUÍ vb. IV v. **ocârmui.**

OTCÚP, *otcupuri,* s.n. (Înv.) Bun sau venit al statului dat în arendă. — Din rus. **otkup.**

OTCÚPCIC, *otcupcici,* s.m. (Înv.) Persoană care lua în arendă un otcup; arendaș, otcupciu. — Din rus. **otkupșcik.**

OTCUPCÍU, *otcupcii,* s.m. (Înv.) Otcupcic. — **Otcup** + suf. *-ciu.*

OTÉL s.n. v. **hotel.**

OTFÉL, *otfeli,* s.m. (Reg.) Flăcău care se află în fruntea alaiului pentru a conduce mireasa la biserică. — Cf. magh. v ö f é l y.

OTGÓN s.n. v. **odgon.**

OTÍC, *otice,* s.n. (Pop.) Lopățică cu care se curăță de pământ brăzdarul și cormana plugului. — Din sb. **otik.**

OTICNÍ, *oticnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Pop.) A se sili din răsputeri, a face sforțări să respire sau să vomite; a se opinti; *p. ext.* a izbucni. **2.** (Reg.) A cădea. — Cf. i c n i.

OTÍNC, *otincuri,* s.n. (Reg.) Bețișor cu ajutorul căruia se leagă firele rupte la războiul de țesut. — Cf. o t i c.

OTÍTĂ, *otite,* s.f. Inflamație acută sau cronică a membranei care acoperă canalul auditiv. — Din fr. **otite.**

OTNOȘÉNIE, *otnoșenii,* s.f. (Înv.) Raport, comunicat, adresă oficială. — Din rus. **otnoșenie.**

OTOCÍST, *otociste,* s.n. (Anat.) Organ auditiv al nevertebratelor, format dintr-o veziculă cu celule ciliate plină cu lichid și cu numeroase otolite; statocist. — Din fr. **otocyste.**

OTOLÍT, *otolite,* s.n. (Anat.) Corpuscul calcaros din urechea internă a vertebrate-lor sau din vezicula auditivă a nevertebratelor, care servește la formarea senzației de echilibru sau la transmiterea vibrațiilor sonore. — Din fr. **otolithe.**

OTOLÓG, -Ă, *otologi, -ge,* s.m. și f. Medic specialist în otologie. — Din **otologie** (derivat regresiv).

OTOLÓGIC, -Ă, *otologici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la otologie, de otologie. — Din fr. **otologique.**

OTOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studiul urechii din punct de vedere anatomic și patologic. — Din fr. **otologie.**

OTOMÁN, -Ă, *otomani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Nume dat în Asia Mică populațiilor turce care, sub conducerea lui Osman I, au creat statul feudal otoman; osmanlâu; (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație; *p. ext.* turc. **2.** Adj. Care ține de otomani (**1**), privitor la otomani. — Din lat. **othomannus,** fr. **ottoman,** it. **ottomano,** germ. **Ottomane.**

OTOMÁNĂ, *otomane,* s.f. (Înv.) **1.** Canapea, sofa. **2.** Un fel de stofă groasă. — Din fr. **ottomane,** germ. **Ottomane,** it. **ottomana.**

OTOMICÓZĂ, *otomicoze,* s.f. (Med.) Inflamație a canalului auditiv extern și a timpanului, cauzată de paraziți vegetali. — Din fr. **otomycose.**

OTOPLASTÍE, *otoplastii,* s.f. (Med.) Refacere plastică a urechii externe. — Din fr. **ostoplastie.**

OTORAGÍE, *otoragii,* s.f. (Med.) Scurgere a unei cantități de sânge din ureche în urma unei tumori, a vegetațiilor, a polipilor etc. — Din fr. **otorragie.**

OTORÉE, *otoree,* s.f. (Med.) Simptom caracterizat prin scurgere de puroi din ureche, care survine, de obicei, în cursul otitei. — Din fr. **otorrhée.**

OTORINOLARINGOLÓG, -Ă, *otorinolaringologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Medic specialist în otorinolaringologie. — Din **otorinolaringologie** (derivat regresiv).

OTORINOLARINGOLÓGIC, -Ă, *otorinolaringologici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la otorinolaringologie, de otorinolaringologie. — Din fr. **oto-rhino-laryngologique.**

OTORINOLARINGOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care studiază anatomia, fiziologia și patologia urechii, a nasului și a laringelui. — Din fr. **oto-rhino-laryngologie.**

OTOSCLERÓZĂ, *otoscleroze,* s.f. (Med.) Scleroză a timpanului. — Din fr. **otosclérose.**

OTOSCÓP, *otoscoape,* s.n. Instrument optic cu care se examinează canalul auditiv extern și timpanul. — Din fr. **otoscope.**

OTOSCOPÍE, *otoscopii,* s.f. (Med.) Examinare a canalului auditiv extern și a timpanului cu ajutorul otoscopului. — Din fr. **otoscopie.**

ÓTOVA adj. invar. (Adesea adverbial) Uniform; neted, egal, drept; (despre oameni) care nu are talia marcată; fără formă. ✦ Fig. Monoton, uniform. — Et. nec.

OTPÚST, *otpusturi,* s.n. (Înv. și pop.; în Biserica ortodoxă) Formulă sacramentală de binecuvântare, rostită de preot la sfârșitul slujbei; *p. ext.* sfârșitul slujbei religioase. ✧ Expr. *A-și da otpustul* = a muri. *A da* (cuiva) *otpustul* = a ucide (pe cineva). — Din sl. **otŭpustŭ,** rus. **otpusk.**

OTRÁVĂ, (**3**) *otrăvuri,* s.f. **1.** Substanță care, introdusă în organism (în cantități relativ reduse), provoacă, prin acțiunea sa chimică, tulburări importante, leziuni grave etc. și uneori moartea; venin. **2.** Fig. Ceea ce provoacă un rău (moral), un necaz, o supărare; *p. ext.* amărăciune, răutate, venin. ✦ Epitet dat unei persoane foarte rele. **3.** (La pl.) Diferite feluri de otravă. [Pl. și: *otrăvi*] — Din sl. **otrava.**

OTRĂȚÉL, *otrăței,* s.m. (Bot.) Roibă. ✧ Compus: *otrățel-de-apă* sau *otrățelul-bălților* = plantă erbacee acvatică, carnivoră, cu flori galbene *(Utricularia vulgaris).* — Cf. magh. a t r a c é l.

OTRĂVÍ, *otrăvesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) intoxica sau a ucide ori a fi ucis cu otravă (**1**). ✦ Tranz. A introduce o otravă în apă, în alimente etc. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) supăra, a (se) necăji (extrem de mult), a (se) amărî; a (se) învenina. **3.** Tranz. Fig. A exercita o influență vătămătoare; a corupe, a perverti. — Din sl. **otraviti.**

OTRĂVICIÓS, -OÁSĂ, *otrăvicioși, -oase,* adj. (Rar) Otrăvitor, veninos. — **Otrăvi** + suf. *-icios.*

OTRĂVÍRE, *otrăviri,* s.f. Acțiunea de *a (se) otrăvi* și rezultatul ei; otrăvit[1]. — V. **otrăvi.**

OTRĂVÍT[1] s.n. (Rar) Otrăvire. — V. **otrăvi.**

OTRĂVÍT[2], -Ă, *otrăviți, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Căruia i s-a dat sau care a luat otravă (**1**); care s-a intoxicat sau care s-a omorât cu otravă. **2.** (Adesea fig.) Care conține otravă (**1**); în care s-a pus otravă; otrăvitor, veninos. **3.** Fig. Supărat, amărât, înveninat. — V. **otrăvi.**

OTRĂVITÓR, -OÁRE, *otrăvitori, -oare,* adj. Care conține otravă, care otrăvește; veninos. ✦ Fig. Dăunător, vătămător. — **Otrăvi** + suf. *-tor.*

OTREÁPĂ, *otrepe,* s.f. (Pop.) **1.** Cârpă (de șters), zdreanță. **2.** Fig. Om de nimic, fără caracter, lipsit de voință; secătură, lepădătură. — Din sl. **otrepĭ.**

OTROCÓL, *otrocoale,* s.n. (Reg.; în legătură cu verbele „a da", „a face") Ocol, târcol, raită; vraiște, ravagii. — Cf. r o t o c o l, t â r c o l.

OTUZBÍR s.n. (Înv.) **1.** Joc de cărți în care cel ce totalizează treizeci și unu de puncte câștigă partida. **2.** (În expr.) *Cu otuzbirul* = cu forța, forțat; cu asprime. — Din tc. **otuzbir.**

OȚĂRÁRE, *oțărâri,* s.f. (Pop.) Faptul de *a (se) oțărî;* oțăreală (**1**). [Var.: **oțeríre** s.f.] — V. **oțărî.**

OȚĂRẤT, -Ă, *oțărâți, -te,* adj. (Pop.) Mânios, furios. ✦ Morocănos, posomorât; supărat. [Var.: **oțărít, -ă, oțerít, -ă** adj.] — V. **oțărî.**

OȚĂREÁLĂ, *oțăreli,* s.f. (Pop.) **1.** Supărare mare, mânie, furie; oțărâre. **2.** Grimasă, neplăcere, dezgust exprimat printr-o strâmbătură (cauzată de o băutură sau de o mâncare cu gust neplăcut). — **Oțărî** + suf. *-eală.*

OȚĂRÍ vb. IV v. **oțărî.**

OȚĂRÍME s.f. (Înv.) Supărare mare; amărăciune. — **Oțărî** + suf. *-ime.*

OȚĂRÍT, -Ă adj. v. **oțărât.**

OȚĂRÎ́, *oțărăsc,* vb. IV. Refl. (Pop.) **1.** A se mânia, a se înfuria; a se răsti la cineva. ✦ Refl. și tranz. A (se) mâhni, a (se) supăra. ✦ A se înspăimânta, a se îngrozi. **2.** A face grimase, a se strâmba (din cauza unei băuturi sau a unei mâncări neplăcute la gust). [Var.: **oțărí, oțerí, oțerî́** vb. IV] — Din bg. **ocerea.**

OȚÉL, (**2**) *oțeluri,* (**3**) *oțele,* s.n. **1.** Aliaj de fier cu carbon (și cu alte elemente), folosit pentru rezistența, duritatea, tenacitatea și elasticitatea lui. ✧ Loc. adj. *De oțel* = asemenea oțelului (ca tărie, rezistență sau culoare). **2.** (La pl.) Diverse sorturi de oțel (**1**); *p. ext.* obiecte fabricate din acest aliaj. ✦ (Rar; la pl.) Ținte, cuișoare cu capul lat și strălucitor. **3.** (Înv.; la pl.) Mecanism de declanșare la puștile și pistoalele de tip vechi, alcătuit din cocoș, cremene și amnar; *p. ext.* pușcă, pistol, armă. ✧ Expr. *A fi iute* (sau *slab) de oțele* = a fi iute (sau slab) din fire. — Din sl. **ocĕlŭ.**

OȚELÁR, *oțelari,* s.m. Muncitor calificat care efectuează într-o oțelărie[2] operațiile de elaborare a șarjei de oțel. — **Oțel** + suf. *-ar.*

OȚELĂRÍE[1] s.f. Meseria oțelarilor. — **Oțelar** + suf. *-ie.*

OȚELĂRÍE[2], *oțelării,* s.f. Întreprindere industrială sau secție într-o uzină metalurgică, unde se elaborează șarjele de oțel. — **Oțel** + suf. *-ărie.*

OȚELÍ, *oțelesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A mări duritatea unei piese metalice prin călire. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) întări, a (se) fortifica; a (se) căli. **3.** Refl. (Reg.) A se ameți de băutură, a se îmbăta. — Din **oțel.**

OȚELÍRE, *oțeliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) oțeli* și rezultatul ei; fortificare, călire. — V. **oțeli.**

OȚELÍT, -Ă, *oțeliți, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte de metal) Întărit prin călire; călit. ✦ Cu aspect de oțel; oțeliu. **2.** Fig. Întărit, fortificat, călit; încercat. — V. **oțeli.**

OȚELÍU, -ÍE, *oțelii,* adj. (Rar) Cu aspect, cu strălucire de oțel; de culoarea oțelului. — **Oțel** + suf. *-iu.*

OȚERÍ vb. IV v. **oțărî.**

OȚERÍRE s.f. v. **oțărâre.**

OȚERÍT, -Ă adj. v. **oțărât.**

OȚERÎ́ vb. IV v. **oțărî.**

OȚÉT, (**2**) *oțeturi,* s.n. **1.** Lichid cu gust acru, obținut prin fermentarea acetică a vinului, a berii etc. sau prin diluarea cu apă a acidului acetic concentrat, folosit în alimentație drept condiment sau conservant. ✧ Expr. (Fam.) *A face pe cineva cu ou și cu oțet* = a batjocori, a ocărî pe cineva. **2.** (La pl.) Sorturi de oțet (**1**). — Din sl. **ocĭtŭ.**

OȚETÁR, (**1, 3**) *oțetari,* s.m., (**2**) *oțetare,* s.n. **1.** S.m. (Înv.) Persoană care fabrică sau vinde oțet. **2.** S.n. Mic serviciu de masă alcătuit din sticluțe în care se pune oțet și untdelemn. **3.** S.m. Arbore cu frunze compuse, alterne, cu flori galbene-verzui și cu fructe roșii-purpurii, ale cărui frunze și scoarță, bogate în tanin, se folosesc în tăbăcărie, iar fructele pot fi folosite la fabricarea oțetului *(Rhus typhina).* — **Oțet** + suf. *-ar.*

OȚETĂRÍE, *oțetării,* s.f. (Rar) Instalație rudimentară de fabricat oțet. — **Oțet** + suf. *-ărie.*

OȚETÍ, *oțetesc,* vb. IV. Refl. **1.** (Despre vinuri) A se transforma în oțet; a se acri. **2.** Fig. (Rar) A deveni aspru, mânios, sever; a se supăra, a se mânia. [Var.: (pop.) **oțețí** vb. IV] — Din **oțet.**

OȚETÍRE, *oțetiri,* s.f. Faptul de *a se oțeti.* — V. **oțeti.**

OȚETÍT, -Ă, *oțetiți, -te,* adj. **1.** (Despre vinuri) Prefăcut, transformat în oțet; acrit, acru. **2.** Fig. Supărat, mânios, iritat; neprietenos. — V. **oțeti.**

OȚEȚÍ vb. IV v. **oțeti.**

OȚIÓS, -OÁSĂ, *oțioși, -oase,* adj. (Livr.) De prisos; inutil, nefolositor. [Pr.: *-ți-os*] — Din lat. **otiosus.**

OU, *ouă,* s.n. **1.** Celulă rezultată dintr-un ovul fecundat de un spermatozoid și din care se dezvoltă, prin diviziuni repetate, un nou organism; zigot. ✦ (La animale ovipare) Ovulul fecundat împreună cu învelișurile sale, care este depus în mediul exterior, unde embrionul își continuă dezvoltarea până la eclozare. ✦ Spec. Oul (**1**) de pasăre, protejat de o coajă calcaroasă și alcătuit din două membrane, din albuș și din gălbenuș, care este folosit ca aliment. ✧ Loc. adj. *Ca oul* = fragil. ✧ Expr. (Despre cloșcă) *A sta pe ouă* = a cloci. *A umbla cu cineva ca cu un ou (moale)* = a trata pe cineva (supărăcios) cu exagerat de multe menajamente, a menaja foarte mult pe cineva. *(Merge* sau *calcă) parcă are ouă-n poală* sau *parcă calcă pe ouă* = (merge) cu exagerată băgare de seamă. *Oul lui Columb* = problemă pe care cineva o rezolvă în mod foarte simplu, deși anterior părea foarte complicată și fără soluție. ✦ (Bot.) Celulă reproducătoare rezultată din fuziunea a doi gameți; zigot. **2.** (Urmat de determinări care indică materia) Obiect în formă de ou (**1**). ✧ (Pop.) *Oul genunchiului* = rotulă. *Oul piciorului* = os proeminent care unește laba piciorului cu partea de jos a femurului. — Lat. **ovum.**

OUÁ, pers. 3 *óuă,* vb. I. Intranz., refl. și tranz. (Despre păsări, insecte) A face ouă. [Pr.: *o-ua*] — Din **ou.**

OUÁT s.n. Faptul de *a (se) oua.* ✦ Perioadă în care păsările sau insectele depun ouă. [Pr.: *o-uat*]— V. **oua.**

OUĂTOÁRE, *ouătoare,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre păsări) Care produce (multe) ouă. **2.** S.f. Găină aflată în perioada de producere a ouălor. [Pr.: *o-uă-*] — **Oua** + suf. *-tor.*

OULÉȚ, *oulețe,* s.n. (Rar) Oușor (**1**). [Pr.: *o-u-*] — **Ou** + suf. *-uleț.*

OUȘÓR, *oușoare,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *ou* (**1**); ouleț, ouț. **2.** Plantă erbacee cu frunze ovale, cu flori albe-verzui, cu fructe de forma unor boabe lunguiețe, roșii și pline cu numeroase semințe *(Streptopus amplexifolius).* [Pr.: *o-u-*] — **Ou** + suf. *-ușor.*

OUTPUT, *outputuri,* s.n. **1.** (Electron.) Ieșire (**1**). **2.** (Inform.) Ieșire (**2**). **3.** (Ec.) Rezultatul activității unei persoane și al unei întreprinderi sau al utilizării unui mijloc fix într-o unitate de timp. [Pr.: *áŭtput*] — Cuv. engl.

OUTSIDER, *outsideri,* s.m. **1.** Întreprindere dintr-o anumită ramură a economiei, care nu face parte din monopolul sau monopolurile dominante din ramura respectivă. **2.** Concurent sau echipă cu slabe șanse de câștig într-o competiție sportivă. **3.** Cal care nu este favorit într-un concurs hipic. [Pr.: *áŭtsaĭdăr*] — Cuv. engl.

OÚȚ, *ouțe,* s.n. (Rar) Oușor (**1**). — **Ou** + suf. *-uț.*

OVÁL, -Ă, *ovali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care are formă alungită asemănătoare cu a oului de găină; eliptic. **2.** S.n. Curbă convexă închisă, imitând elipsa, compusă din patru arce care se racordează; formă sau contur asemănător cu figura descrisă mai sus. — Din fr. **ovale.**

OVALBUMÍNĂ, *ovalbumine,* s.f. Compus al albuminei care formează cea mai mare parte a albușului de ou. — Din fr. **ovalbumine.**

OVALIZÁ, pers. 3 *ovalizează,* vb. I. Refl. (Tehn.; despre corpuri cilindrice) A se deforma prin uzură astfel încât secțiunea circulară să devină ovală; a lua formă ovală. — Din fr. **ovaliser.**

OVALIZÁRE, *ovalizări,* s.f. Acțiunea de *a se ovaliza* și rezultatul ei. — V. **ovaliza.**

OVÁR, *ovare,* s.n. **1.** Fiecare dintre cele două glande de reproducere ale femelei, care conține celulele germinative sau ovulele. **2.** (Bot.) Partea inferioară a pistilului, formată din carpele, care conține ovulele și care, după fecundație, se transformă în fruct. — Din lat. **ovarium,** fr. **ovaire.**

OVARIÁN, -Ă, *ovarieni, -e,* adj. Care aparține ovarelor (**1**), privitor la ovare. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **ovarien.**

OVARIECTOMÍE, *ovariectomii,* s.f. Operație care constă în extirparea unuia sau a ambelor ovare. [Pr.: *-ri-ec-*] — Din fr. **ovariectomie.**

OVARIOCÉL, *ovariocele,* s.n. (Med.) Hernie a ovarului. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **ovariocèle.**

OVARIOPATÍE, *ovariopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecțiunile ovarului. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **ovariopathie**.

OVARIOTOMÍE, *ovariotomii,* s.f. (Med.) Secționare chirurgicală a ovarului. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **ovariotomie.**

OVARÍTĂ, *ovarite,* s.f. Boală care constă în inflamarea acută sau cronică a ovarelor (**1**), însoțită, de obicei, de inflamarea trompelor uterine. — Din fr. **ovarite.**

OVÁT, -Ă, *ovați, -te,* adj. (Despre frunze, petale, sepale etc.) Care are lățimea cea mai mare în treimea inferioară; în formă de ou. — Din lat. **ovatus.**

OVÁȚIE, *ovații,* s.f. Manifestare publică entuziastă de admirație și de aprobare, exprimată prin aclamații și aplauze în cadrul unei adunări, a unei serbări etc., față de o persoană, o acțiune, o inițiativă etc. — Din fr. **ovation,** lat. **ovatio.**

OVAȚIONÁ, *ovaționez,* vb. I. Tranz. și intranz. A-și manifesta aprobare sau entuziasm pentru o persoană, o idee, o acțiune etc., prin urale sau aplauze; a aplauda, a aclama. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **ovationner.**

OVAȚIONÁRE, *ovaționări,* s.f. Acțiunea de *a ovaționa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **ovaționa.**

ÓVĂ, *ove,* s.f. Ornament arhitectural de forma unei jumătăți de ou folosit la decorarea în relief a mulurilor, a cornișelor și a capitelurilor și în ornamentația mobilierului sculptat, în giuvaiergerie. — Din fr. **ove.**

OVẮS s.m., s.n. v. **ovăz.**

OVẮZ, (**1**) s.m., (**2**) s.n., (**3**) *oveze,* s.n. **1.** S.m. Numele mai multor plante erbacee de nutreț din familia gramineelor, cu paiul drept și cu inflorescența ramificată *(Avena).* **2.** S.n. Spec. (Cu sens colectiv) Semințe de ovăz (**1**), folosite ca hrană pentru cai. **3.** S.n. (La pl.) Lanuri, semănături de ovăz (**1**). [Var.: **ovẳs** s.m., s.n.] — Din sl. **ovesŭ.**

OVĂZCIÓR s.n. Plantă erbacee din familia gramineelor, asemănătoare cu ovăzul, cultivată pentru nutreț *(Arrhenatherum elatius).* — **Ovăz** + suf. *-cior.*

ÓVER s.n. Stil de înot rapid pe o parte, cu picioarele în formă de foarfece, cu brațul adus din spate în față pe deasupra apei. [Pr.: *ovăr*] — Cuv. engl.

ÓVERLOCK s.n. Mașină de cusut folosită în industria confecțiilor de tricot pentru asamblare și tivire. [Pr.: *ovărloc*] — Cuv. engl.

OVIBÓS, *oviboși,* s.m. (La pl.) Gen de mamifere rumegătoare din regiunile boreale, care are caractere de oaie și de bou; (și la sg.) animal care face parte din acest gen. — Din fr. **ovibos.**

OVICÍD, *ovicide,* s.n. Substanță chimică folosită pentru a distruge ouăle insectelor, ale acarienilor etc. — Din fr. **ovicide.**

OVIDÚCT, *oviducte,* s.n. (Anat.) Conduct care transportă ovulele ajunse la maturitate fie în uter (la om și la mamifere, numit și trompă uterină), fie în cloacă (la păsări, reptile, pești, batracieni). — Din fr. **oviducte.**

OVIFÓRM, -Ă, *oviformi, -e,* adj. Care are forma unui ou; ovoid, ovoidal, oval. — Din fr. **oviforme.**

OVILÍ vb. IV v. **ofili.**

OVILÍT, -Ă adj. v. **ofilit.**

OVÍN, -Ă, *ovini, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre animale) Din familia oii și a caprei; (despre produse) care provin de la oi sau de la capre; de oaie sau de capră. **2.** S.f. (La pl.) Denumire generică dată oilor; (și la sg.) animal din familia oii. — Din fr. **ovin.**

OVIPÁR, -Ă, *ovipari, -e,* adj. (Despre animale) Care se înmulțește, se reproduce prin ouă. ✦ (Substantivat; mai ales la pl.) Animal care se înmulțește prin ouă. — Din fr. **ovipare.**

OVIPARITÁTE s.f. (Biol.) Reproducere prin ouă. — Din fr. **oviparité.**

OVIPOZITÓR, *ovipozitoare,* s.n. Organ al insectelor cu ajutorul căruia ouăle sunt depuse în mediul în care se vor dezvolta; oviscapt. — Din fr. **ovipositeur.**

OVISCÁPT, *oviscapte,* s.n. (Zool.) Ovipozitor. — Din fr. **oviscapte.**

OVOGENÉZĂ s.f. Proces de formare a ovulelor la animale prin diviziuni succesive ale unor celule din ovar. — Din fr. **ovogenèse.**

OVOGLOBULÍNĂ s.f. (Biol.) Globulină din albușul de ou. — Din fr. **ovoglobuline.**

OVOÍD, -Ă, *ovoizi, -de,* adj. Care are forma unui ou; oval, ovoidal, oviform. — Din fr. **ovoïde.**

OVOIDÁL, -Ă, *ovoidali, -e,* adj. Ovoid, oval, oviform. [Pr.: *-vo-i-*] — Din fr. **ovoïdal.**

OVOPLÁSMĂ, *ovoplasme,* s.f. (Biol.) Citoplasma oului. — Din germ. **Ovoplasma.**

OVOSCÓP, *ovoscoape,* s.n. Aparat utilizat în avicultură pentru urmărirea dezvoltării embrionului în timpul incubaţiei. — Din fr. **ovoscope.**

OVOVIVIPÁR, -Ă, *ovovivipari, -e,* adj. (Despre animale) Care se înmulţeşte prin ouă, pe care femela le cloceşte în oviduct. ✦ (Substantivat, f.; mai ales la pl.) Animal care face parte din categoria animalelor ovovivipare. — Din fr. **ovovivipare.**

OVRÉI, *ovrei,* s.m. (Înv. şi pop.) Termen peiorativ pentru evrei. [Var.: **ovréu** s.m.] — Din ngr. **ovriós.**

OVRÉICĂ, *ovreice,* s.f. (Înv. şi pop.) Termen peiorativ pentru evreice. — **Ovrei** + suf. *-că.*

OVREIÉSC, -IÁSCĂ, *ovreieşti,* adj. (Înv. şi pop.; peior.) Care se referă la ovrei. [Pr.: *-vre-iesc*] — **Ovrei** + suf. *-esc.*

OVREIÉŞTE adv. (Înv. şi pop.; peior.) În felul ovreilor. ✦ În limba idiş; evreieşte. [Pr.: *-vre-ieş-*] — **Ovrei** + suf. *-eşte.*

OVRÉU s.m. v. **ovrei.**

OVÚL, *ovule,* s.n. Gametul femel al animalelor care se formează şi se dezvoltă în ovar. ✦ Element sexual femel al plantelor fanerogame, produs al carpelelor, care, după fecundare, se transformă în sământă. — Din fr. **ovule.**

OVULÁR, -Ă, *ovulari, -e,* adj. Care se referă la ovul, care aparţine ovulului. — Din fr. **ovulaire.**

OVULÁŢIE, *ovulaţii,* s.f. Stadiu din ciclul ovarian care constă în eliminarea ovulului matur (apt de a fi fecundat) din ovar. — Din fr. **ovulation.**

OXALÁT, *oxalaţi,* s.m. Sare sau ester al acidului oxalic, folosit în medicină, în vopsitorie şi în industrie. — Din fr. **oxalate.**

OXALEMÍE, *oxalemii,* s.f. (Med.) Prezenţă a oxalaţilor în sânge; cantitate de oxalaţi prezentă în sânge. — Din fr. **oxalémie.**

OXÁLIC, *oxalici,* adj. (În sintagma) *Acid oxalic* = substanţă solidă, albă, cristalizată, toxică, solubilă în apă, folosită ca mordant în vopsitorie, la fabricarea cernelii, la scoaterea petelor de rugină, de cerneală etc. — Din fr. **oxalique.**

OXALURÍE, *oxalurii,* s.f. (Med.) Prezenţă a oxalaţilor în urină; cantitate de oxalaţi prezentă în urină. — Din fr. **oxalurie.**

OXIACETILÉNĂ s.f. (Chim.) Combinaţie a acetilenei cu oxigen. [Pr.: *-xi-a-*] — Din fr. **oxyacétylène.**

OXIACETILÉNIC, -Ă, *oxiacetilenici, -ce,* adj. De oxiacetilenă. ✧ *Sudură oxiacetilenică* = procedeu de sudură în care flacăra este întreţinută de combinaţia dintre oxigen şi acetilenă. [Pr.: *-xi-a-*] — Din fr. **oxiacétylénique.**

OXIACÍD, *oxiacizi,* s.m. Acid anorganic care conţine în molecula sa şi oxigen. [Pr.: *-xi-a-*] — **Oxi**[gen] + **acid.**

OXIBIÓTIC, -Ă, *oxibiotici, -ce,* adj. (Biol.; despre organisme) Care consumă oxigen atmosferic. [Pr.: *-bi-o-*] — Din engl. **oxybiotic.**

OXIBIÓZĂ s.f. (Biol.) Prezenţă a oxigenului într-un proces biochimic aerob. [Pr.: *-bi-o-*] — Din germ. **Oxybiose,** engl. **oxybiosis.**

OXICEFÁL, -Ă, *oxicefali, -e,* adj., s.m. şi f. (Organism) care prezintă oxicefalie. — Din fr. **oxycéphale.**

OXICEFALÍE, *oxicefalii,* s.f. (Med.) Acrocefalie. — Din fr. **oxycéphalie.**

OXICLORÚRĂ, *oxicloruri,* s.f. (Chim.) Combinaţie a unei substanţe cu oxigenul şi clorul. ✧ *Oxiclorură de carbon* = fosgen. — Din fr. **oxyclorure.**

OXÍD, *oxizi,* s.m. Compus al oxigenului cu alt element chimic. — Din fr. **oxyde.**

OXIDÁ, *oxidez,* vb. I. Refl. şi tranz. A (se) combina cu oxigenul; a reacţiona cu alte substanţe, cedând electroni. ✦ A (se) acoperi cu oxid; a rugini. — Din fr. **oxyder.**

OXIDÁBIL, -Ă, *oxidabili, -e,* adj. Care se poate oxida, care poate rugini (uşor). — Din fr. **oxydable.**

OXIDÁNT, -Ă, *oxidanţi, -te,* adj., s.m. **1.** Adj., s.m. (Substanţă) care are proprietatea de a produce o oxidare. **2.** Adj. (Biol.) Oxidativ (**2**). — Din fr. **oxydant.**

OXIDÁRE, *oxidări,* s.f. Acţiunea de *a (se) oxida* şi rezultatul ei; oxidaţie. — V. **oxida.**

OXIDÁT, -Ă, *oxidaţi, -te,* adj. (Despre metale) Care a suferit procesul de oxidare. — V. **oxida.**

OXIDATÍV, -Ă, *oxidativi, -e,* adj. **1.** Care are proprietatea de a oxida. **2.** (Biol.) Care influenţează arderile din organism; oxidant (**2**). — **Oxida** + suf. *-tiv.*

OXIDÁŢIE, *oxidaţii,* s.f. Oxidare. — Din fr. **oxydation.**

OXIDÁZĂ, *oxidaze,* s.f. Enzimă conţinută în celulele vegetale şi animale, care catalizează oxidările celulare. — Din fr. **oxydase.**

OXIDIMÉTRIC, -Ă, *oxidimetrici, -ce,* adj. (Chim.) De oxidimetrie. — Din fr. **oxydimétrique.**

OXIDIMETRÍE s.f. Ansamblul metodelor de dozare volumetrică a unor compuşi, bazat pe folosirea ca reactivi a soluţiilor de oxidanţi. — Din germ. **Oxydimetrie.**

OXIDIMÉTRU, *oxidimetre,* s.n. (Chim.) Instrument pentru analiza cantitativă a soluţiilor de oxidanţi. — Din fr. **oxydimètre.**

OXIDOREDÚCERE, *oxidoreduceri,* s.f. Reacţie formată dintr-o reacţie de oxidare şi o reacţie de reducere, care au loc concomitent, datorită unui transfer de electroni între substanţa care se oxidează şi substanţa care se reduce. — **Oxi**[dare] + **reducere.** Cf. fr. o x y d o - r é d u c t i o n.

OXIDRÍL, *oxidrili,* s.m. (Chim.) Hidroxil. — Din fr. **oxhydryle.**

OXIGÉN s.n. Element chimic gazos, incolor, inodor, insipid, care reprezintă o cincime din aerul atmosferic, fiind indispensabil în procesul respiraţiei şi al arderii, şi care, în combinaţie cu hidrogenul, formează apa. — Din fr. **oxygène.**

OXIGENÁ, *oxigenez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre diverse substanţe chimice) A se combina cu oxigenul. **2.** Refl. (Med.; despre sânge) A se încărca cu oxigen prin combinarea acestuia cu hemoglobina din globulele roşii. **3.** Tranz. şi refl. A(-şi) decolora părul prin tratare cu apă oxigenată. ✦ Tranz. A albi textilele prin tratare cu apă oxigenată. — Din fr. **oxygéner.**

OXIGENÁRE, *oxigenări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) oxigena* şi rezultatul ei. **2.** Hematoză. — V. **oxigena.**

OXIGENÁT, -Ă, *oxigenaţi, -te,* adj. **1.** (Despre substanţe chimice) Care conţine (mult) oxigen; transformat cu ajutorul oxigenului. ✧ *Apă oxigenată* = lichid incolor sau albăstrui alcătuit dintr-o soluţie de perhidrol cu apă, care are proprietăţi decolorante şi dezinfectante. **2.** (Despre păr) Decolorat prin tratare cu apă oxigenată; (despre persoane) cu părul decolorat prin tratare cu apă oxigenată. — V. **oxigena.**

OXIGENOTERAPÍE s.f. Tratament prin inhalaţii sau injecţii cu oxigen, asociat adesea cu respiraţie artificială. — Din fr. **oxygénothérapie.**

OXIHEMOGLOBÍNĂ, *oxihemoglobine,* s.f. Compus instabil format în procesul respiraţiei prin combinarea oxigenului cu hemoglobina. — Din fr. **oxyhémoglobine.**

OXILÍT, *oxiliţi,* s.m. Peroxid de sodiu, care, în contact cu apa, pune în libertate oxigen. — Din fr. **oxylithe.**

OXIMETRÍE s.f. (Med.) Determinare a cantităţii de oxigen din hemoglobină; cantitate de oxigen conţinută de hemoglobina sangvină. — Din fr. **oxymétrie.**

OXIMÉTRU, *oximetre,* s.n. (Med.) Aparat pentru determinarea cantităţii de oxigen din hemoglobină în sângele periferic. — Din fr. **oxymètre.**

OXIMORÓN, *oximorone,* s.n. Figură de stil care exprimă o ironie subtilă sau un adevăr usturător sub forma asocierii paradoxale a doi termeni incongruenţi şi aparent incompatibili. — Din fr. **oxymoron.**

OXITÓN, -Ă, *oxitoni, -e,* adj., s.n. (Cuvânt) care are accentul pe ultima silabă. — Din fr. **oxyton.**

OXIÚR, *oxiuri,* s.m. Vierme parazit care trăieşte în intestinul oamenilor (mai ales al copiilor) şi al unor animale, depunându-şi ouăle în jurul orificiului anal. [Pr.: *-xi-ur*] — Din fr. **oxyure.**

OXIURIÁZĂ, *oxiuriaze,* s.f. Boală cauzată de prezenţa oxiurilor în organism. [Pr.: *-xi-u-ri-a-*] — Din germ. **Oxyuriasis.**

OXOSINTÉZĂ, *oxosinteze,* s.f. Procedeu industrial de obţinere a aldehidelor prin tratarea olefinelor cu un amestec de hidrogen şi carbon în prezenţa unui catalizator pe bază de cobalt. — Din fr. **oxosynthèse.**

OZALÍD s.n. Hârtie acoperită cu o substanţă sensibilă la acţiunea luminii, folosită pentru multiplicarea heliografică a desenelor executate pe hârtie de calc. — Din fr. **ozalid.**

OZÉNĂ, *ozene,* s.f. Inflamaţie cronică a mucoasei nazale, care duce la atrofia acesteia şi la dispariţia simţului mirosului. — Din fr. **ozène.**

OZN, *OZN-uri,* s.n. Denumire dată obiectelor zburătoare neidentificate; farfurie zburătoare. [Cit. *ozené.* — Var.: **ozenéu** s.n.] — Abr. din **O**[biect] **Z**[burător] **N**[eidentificat].

OZENÉU s.n. v. **OZN.**

OZOCHERÍTĂ, *ozocherite,* s.f. Ceară minerală alcătuită din hidrocarburi parafinice, de culoare galbenă, galbenă-brună, verzuie sau negricioasă, cu miros aromatic şi uşor fuzibilă, folosită la fabricarea lumânărilor, a cerurilor etc.; ceară de pământ. — Din fr. **ozokérite.**

OZÓN s.n. Corp gazos de culoare albăstruie, cu miros caracteristic, a cărui moleculă se compune din trei atomi de oxigen, care se găseşte în natură sau se poate obţine prin descărcări electrice în aer şi este folosit ca antiseptic şi la sinteze organice. — Din fr. **ozone.**

OZONÁ, *ozonez,* vb. I. Tranz. (Rar) A ozoniza. — Din fr. **ozoner.**

OZONÁT, -Ă, *ozonaţi, -te,* adj. Care conţine (mult) ozon; ozonizat. — V. **ozona.**

OZONIZÁ, *ozonizez,* vb. I. Tranz. **1.** A introduce ozon într-un mediu pentru a-l steriliza, a transforma oxigenul în ozon. **2.** A adăuga ozon (în aerul dintr-o încăpere) în scopul sporirii cantităţii de oxigen. — Din fr. **ozoniser.**

OZONIZÁRE, *ozonizări,* s.f. **1.** Acţiunea de *a ozoniza* şi rezultatul ei. **2.** Sterilizare a apei prin tratare cu ozon. — V. **ozoniza.**

OZONIZÁT, -Ă, *ozonizaţi, -te,* adj. Ozonat. — V. **ozoniza.**

OZONIZATÓR, *ozonizatoare,* s.n. Aparat pentru transformarea aerului în ozon. — **Ozoniza** + suf. *-tor.*

OZONIZÓR, *ozonizoare,* s.n. Aparat pentru prepararea ozonului din oxigen pur sau din oxigenul din aer, destinat sterilizării aerului din încăperi, a apei etc. — Din fr. **ozoniseur.**

OZONOMÉTRIC, -Ă, *ozonometrici, -ce,* adj. Referitor la ozonometrie, de ozonometrie. — Din fr. **ozonométrique.**

OZONOMETRÍE, *ozonometrii,* s.f. Măsurare a proporției de ozon din atmosferă. — Din fr. **ozonométrie.**

OZONOMÉTRU, *ozonometre,* s.n. Aparat pentru măsurarea proporției de ozon din atmosferă. — Din fr. **ozonomètre.**

OZONOSCÓP, *ozonoscoape,* s.n. Dispozitiv optic pentru determinarea prezenței ozonului. — Din fr. **ozonoscope.**

OZONOSFÉRĂ s.f. Strat al atmosferei bogat în ozon, cuprins între 15 și 40 km altitudine. — Din fr. **ozonosphère.**

OZONOTERAPÍE, *ozonoterapii,* s.f. (Med.) Folosire a unui amestec de oxigen cu ozon în scop terapeutic. — Din fr. **ozonothérapie.**

OZÓR, *ozoare,* s.n. (Reg.) Motiv, model, desen de cusătură sau de țesătură. — Din ucr. dial. **uzŭor.**

P

P, *p,* s.m. **1.** A nouăsprezecea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană ocluzivă bilabială surdă). [Pr.: *pe, -pî.* — Pl. și: (**1,** n.) *p-uri*].

PA interj. Termen de salut folosit mai ales la despărțire de către copii și în vorbirea cu copiii sau, familiar, între adulți; la revedere! — Cf. germ. p a, magh. p á.

PAC[1] interj. **1.** (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de o lovitură, de căderea unui obiect, de detunătura unei arme etc. **2.** Cuvânt care sugerează rapiditatea, caracterul brusc și neașteptat al unei mișcări, al unei acțiuni etc. — Onomatopee.

PAC[2], *pacuri,* s.n. (Reg.) Pachet (de tutun); legătură; ghem[1] — Din germ. **Pack.**

PÁCE, *păci,* s.f. **1.** Stare de bună înțelegere între popoare, situație în care nu există conflicte armate sau războaie între state, popoare, populații. **2.** Acord al părților beligerante asupra încetării războiului, tratat de încheiere a unui conflict armat. **3.** (Într-o comunitate socială) Lipsă de tulburări, de conflicte, de vrajbă; armonie[1], împăciuire, înțelegere. ✧ Loc. vb. *A face pace cu cineva* = a se împăca cu cineva. ✧ Expr. *A strica pacea cu cineva* = a ajunge la conflict, a se certa cu cineva. *O mie de ani pace,* formulă familiară de salut. **4.** Liniște sufletească, stare de calm sufletesc; tihnă, repaus, odihnă; lipsă de zgomot și de mișcare; calm, liniște, tăcere. ✧ Loc. adv. *În (bună) pace* = în liniște, fără să fie tulburat, stingherit, supărat. ✧ Expr. *A da* (cuiva) *bună pace* sau *a lăsa* (pe cineva) *în pace* = a nu deranja, a nu supăra, a nu tulbura pe cineva. *Dă-i pace* = nu te deranja, nu-ți bate capul; lasă-l în plata Domnului. (Reg.) *A nu avea pace (de cineva)* = a fi deranjat, a fi tulburat (de cineva). *Mergi* (sau *umblă, du-te, rămâi* etc.) *în pace* = (ca formulă de urare la despărțire) mergi (sau umblă, du-te, rămâi etc.) cu bine, cu sănătate. *A nu (mai) avea pace* = a fi (în permanență) neliniștit, îngrijorat. *Fii pe pace!* = nu avea nicio grijă, liniștește-te! ✦ (În concepțiile religioase) Liniștea veșnică a omului după moarte, odihnă de veci. ✦ (Adverbial; pop. și fam.) Nimic, nici vorbă, nici gând; s-a terminat, s-a sfârșit, gata. — Lat. **pax, pacis.**

PACEÁ, *pacele,* s.f. **1.** (Înv.) Partea de la genunchi în jos a piciorului la animalele cu blană; *p. ext.* blană prelucrată, de calitatea a doua, de pe picioarele unor astfel de animale. **2.** (Reg.) Mâncare asemănătoare cu piftia, preparată din picioare de vițel sau de miel, mai rar de pasăre etc., cu adaos de ouă, de oțet sau de usturoi. — Din tc. **paça.**

PACEAÚRĂ, *paceaure,* s.f. **1.** (Pop.) Cârpă (de șters praful, de spălat vasele, podelele etc.). **2.** (Fam.) Epitet depreciativ dat unei femei ușuratice, proaste, urâte, murdare, rele etc. [Acc. și: *paceáură.* — Pr.: *-cea-u-.* — Var.: **paceavúră** s.f.] — Din tc. **paçavra,** ngr. **patsavúra.**

PACEAVÚRĂ s.f. v. **paceaură.**

PACEMAKER, *pacemakere,* s.n. **1.** (Sport) Persoană care conduce într-o cursă, stabilind ritmul, în interesul unuia sau al mai multor concurenți. **2.** (Med.) Stimulator cardiac. [Pr.: *péĭsmeĭcăr*] — Cuv. engl.

PACFÓN s.n. v. **pacfong.**

PACFÓNG s.n. Aliaj de cupru, de nichel și de zinc, care imită argintul. [Var.: **pacfón** s.n.] — Din germ. **Pakfong,** fr. **pacfung.**

PACHEBÓT, *pacheboturi,* s.n. Navă (mare) care transportă (mai ales) călători. — Din fr. **paquebot.**

PÁCHER, *pachere,* s.n. Dispozitiv pentru închiderea etanșă a spațiilor inelare dintre pereții găurii de sondă și diferitele elemente tubulare introduse în aceasta. — Din germ. **Packer,** rus. **paker,** fr. **packer.**

PACHÉȘCĂ, *pachești,* s.f. (Reg.; mai ales la pl.) Bretea (pentru susținut pantalonii bărbătești). — Din rus. **podteajki.**

PACHÉT, *pachete,* s.n. **1.** Obiect sau grup de obiecte strânse la un loc sau înfășurate într-o învelitoare de protecție (și legate) pentru a se putea păstra sau transporta mai ușor; legătură. ✧ Expr. (Adverbial) *A trimite pe cineva pachet* = a trimite, a expedia pe cineva rapid și fără voia lui undeva. **2.** Ansamblu de piese identice, suprapuse sau alăturate și legate între ele pentru a forma o singură piesă folosită într-un sistem tehnic. — Din fr. **paquet,** germ. **Paket.**

PACHETIZÁ, *pachetizez,* vb. I. Tranz. A ambala produse, mărfuri etc. sub formă de pachete cu dimensiuni, forme, greutăți standardizate, în scopul transportării, manipulării și depozitării acestora. — De la **pachetizare.**

PACHETIZÁRE, *pachetizări,* s.f. Acțiunea de *a pachetiza* și rezultatul ei. — Cf. fr. p a q u e t a g e.

PACHEȚÉL, *pachețele,* s.n. Diminutiv al lui *pachet.* — **Pachet** + suf. *-el.*

PACHIDÉRM s.n. v. **pahiderm.**

PACHIDERMÍE s.f. v. **pahidermie.**

PACIÉNT, -Ă, *pacienți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană bolnavă care se găsește în tratamentul unui medic, considerat în raport cu acesta. ✦ (Înv.) Persoană supusă unui supliciu; victimă; martir. **2.** Adj. (Livr.) Care are (sau manifestă) răbdare, calm; răbdător. [Pr.: *-ci-ent*] — Din lat. **patiens, -ntis,** fr. **patient,** germ. **Patent,** it. **paciente.**

PACIENȚĂ s.f. (Livr.) Răbdare, calm; îngăduință. [Pr.: *-ci-en-*] — Din lat. **patientia,** fr. **patience,** it. **pacienza.**

PACÍFIC, -Ă, *pacifici, -ce,* adj. **1.** (Înv.) Iubitor de pace, de bună înțelegere, de liniște, pașnic; care tinde spre un acord, spre împăcare. **2.** (Ieșit din uz; în sintagma) *Locomotivă pacific* (și substantivat, n.) = locomotivă cu viteză mare, folosită la tracțiunea vagoanelor de călători. — Din lat. **pacificus,** fr. **pacifique,** it. **pacifico.**

PACIFICÁ, *pacífic,* vb. I. Tranz. **1.** A face să înceteze conflictele armate, luptele etc., a restabili pacea. ✦ A pune capăt unui conflict, unor certuri, neînțelegeri etc.; a înlătura, a aplana. **2.** (Rar) A restabili liniștea sufletească, a aduce împăcarea; a atenua durerea fizică; a liniști, a potoli. — Din fr. **pacifier,** it. **pacificare.**

PACIFICÁRE s.f. Acțiunea de *a pacifica* și rezultatul ei. — V. **pacifica.**

PACIFICATÓR, -OÁRE, *pacificatori, -oare,* s.m. și f., adj. (Persoană) care pacifică (**1**), care restabilește pacea, liniștea. — Din fr. **pacificateur,** it. **pacificatore.**

PACIFÍSM s.n. Curent de gândire întemeiat pe umanism și pe raționalismul filosofic iluminat, care se pronunță împotriva oricăror războaie, indiferent de caracterul lor; *p. ext.* atitudinea celui care vrea pace; propovăduire a politicii de pace. — Din fr. **pacifisme.**

PACIFÍST, -Ă, *pacifiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al pacifismului. **2.** Adj. Care ține de pacifism, privitor la pacifism; care are ca scop menținerea păcii. — Din fr. **pacifiste.**

PÁCINIC, -Ă adj. v. **pașnic.**

PACIÓC s.n. Primul strat de var, aplicat direct pe tencuială sau pe glet. — Cf. germ. p a t s c h o k i e r e n.

PACÍȘĂ, *pacișe,* s.f. (Pop.; mai ales la pl.) Fire de cânepă sau de in de calitate inferioară, care rămân în piepteni în timpul operației de pieptănare a fuiorului; câlți. [Pl. și: *pacişi.* — Var.: **păcișă** s.f.] — Din ucr. **pačosy.**

PACIÚLI s.m. Plantă erbacee labiată din regiunile tropicale, din frunzele căreia se extrage un ulei eteric cu parfum puternic *(Pagostemon patchouly); p. ext.* parfum care se fabrică din acest ulei. [Var.: **paciúlie** s.f.] — Din fr. **patchouli.**

PACIÚLIE s.f. v. **paciuli.**

PÁCOSTE, *pacoste,* s.f. **1.** Ceea ce provoacă cuiva mari neplăceri, necazuri, suferințe; situație în care se află cel asupra căruia s-a abătut o asemenea năpastă. **2.** Ființă care provoacă cuiva neplăceri, necazuri, suferințe. — Din sl. **pakostĭ.**

PACT, *pacte,* s.n. **1.** Denumire dată unor tratate internaționale, bilaterale sau multilaterale, încheiate în special în scopul menținerii păcii sau al colaborării între semnatari. **2.** Înțelegere (scrisă) între două părți; învoială, convenție. — Din fr. **pacte,** lat. **pactum,** germ. **Pakt.**

PACTIZÁ, *pactizez,* vb. I. Intranz. A se înțelege, a cădea la învoială, a face un pact. ✦ Spec. A se ralia cu adversarul, trădând interesele propriei comunități sociale, ale propriului stat. — Din fr. **pactiser.**

PACTIZÁRE, *pactizări,* s.f. Acțiunea de *a pactiza* și rezultatul ei. — V. **pactiza.**

PADELÁ, *padelez,* vb. I. Intranz. (Rar) A vâsli cu ajutorul padelei. — Din **padelă** (după engl. *paddle).*

PADÉLĂ, *padele,* s.f. Vâslă de formă specială, cu câte o pală convexă la cele două capete, folosită la caiac pentru înaintarea rapidă pe apă. — Din germ. **Paddel.**

PÁDINĂ, *padini,* s.f. Loc aproape plan sau uşor scobit, de obicei în vârful unui deal sau al unui munte. ✦ Mică depresiune, circulară sau alungită, dezvoltată de obicei pe loess prin tasare; crov. [Pl. şi: *padine*] — Din bg. **padina.**

PADIŞÁH, *padişahi,* s.m. Titlu purtat (în Evul Mediu şi în epoca modernă) de monarh în unele ţări din Orientul Apropiat şi Mijlociu; persoană purtând acest titlu. — Din tc. **pādişāh,** fr. **padisah.**

PADÓC, *padocuri,* s.n. Loc îngrădit într-o păşune, rezervat pentru unele animale domestice; teren împrejmuit şi amenajat în mod special, în apropierea grajdurilor, destinat întreţinerii şi mişcării animalelor domestice în aer liber. ✦ Spec. Loc îngrădit lângă boxa unui cal de curse sau lângă un hipodrom, unde sunt lăsaţi în libertate sau plimbaţi caii, înainte de alergări. — Din fr., engl. **paddock.**

PAF interj. **1.** Cuvânt care imită zgomotul produs de o apăsare puternică, de o lovitură, de o pocnitură etc. **2.** (Fam.; în expr.) *A rămâne* (sau *a face* pe cineva *să rămână) paf* = a rămâne (sau a face pe cineva să rămână) uimit, surprins, nemişcat. *A face paf* (pe cineva) = a uimi, a da gata, a învinge într-o discuţie (pe cineva). — Onomatopee.

PAFTÁ, *paftale,* s.f. **1.** Încheietoare ornamentală la haine sau la cingători, lucrată de obicei din metal (şi împodobită cu pietre preţioase). ✦ Cingătoare alcătuită din plăci de metal legate între ele cu lănţişoare sau fixate între ele cu ţinte. ✦ Dispozitiv (metalic) de închidere a unui obiect (carte, cutie etc.). **2.** Piesă din tablă de oţel folosită pentru fixarea cablurilor pe zidurile clădirilor. — Din tc. **pafta.**

PAG[1] s.m. v. **paj.**

PAG[2], -Ă, *pagi, -ge,* adj., s.m. şi f. (Cal sau, rar, alt animal) negru sau roşcat cu pete albe. — Din sl. ***pĕgŭ.**

PAGÁIE, *pagaie,* s.f. Vâslă scurtă cu o singură pală, care se manevrează cu ambele mâini şi pe un singur bord, fără a o sprijini de ambarcaţiune. — Din fr. **pagaie,** it. **pagaia.**

PAGER, *pagere,* s.n. Receptor alfanumeric pentru mesaje personale. [Pr.: *peĭğăr*] — Din engl. **pager.**

PAGINÁ, *paginez,* vb. I. Tranz. **1.** A numerota paginile (**1**) sau foile unui caiet, ale unei cărţi, ale unui manuscris etc. **2.** (Tipogr.) A aşeza în format de pagini un text cules (şi aflat în şpalturi), pentru a obţine forma definitivă a lucrării care se tipăreşte. ✦ A schiţa planul de dispunere a materialului unui periodic, înainte de culegere, fixând pe pagină locul fiecărui articol. — Din **pagină.** Cf. fr. p a g i n e r.

PAGINÁRE, *paginări,* s.f. Acţiunea de *a pagina* şi rezultatul ei; paginaţie. — V. **pagina.**

PAGINÁT, -Ă, *paginaţi, -te,* adj. (Despre pagini, texte) Care este numerotat; pe care s-a făcut operaţia de paginaţie (**1**). — V. **pagina.**

PAGINATÓR, -OÁRE, *paginatori, -oare,* s.m. şi f. Muncitor tipograf care face paginaţia (**1**) unui text cules. — **Pagina** + suf. *-tor.*

PAGINATÚRĂ s.f. (Rar) Paginaţie (**2**). — Din it. **paginatura.**

PAGINÁŢIE, *paginaţii,* s.f. **1.** Aşezare în format de pagini a unui text cules, pentru a obţine forma definitivă a lucrării care se tipăreşte; paginare. ✦ Schiţare anticipată (înainte de culegere) a locului în pagină al fiecărui articol dintr-un periodic; mod de paginare. ✦ Secţie într-o tipografie unde se efectuează această operaţie. **2.** Numerotare a paginilor; şir de numere succesive care reprezintă această numerotare; paginare. [Var.: **paginaţiúne** s.f.] — Din fr. **pagination.**

PAGINAŢIÚNE s.f. v. **paginaţie.**

PÁGINĂ, *pagini,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele două feţe ale unei foi de hârtie dintr-o carte, dintr-un caiet, ziar, registru etc., faţă; *p. ext.* cuprinsul textului unei asemenea feţe; fragment, capitol dintr-o scriere sau din ansamblul unei opere mai mari. ✧ Loc. vb. *A pune în pagină* = a pagina (**2**). **2.** Fig. Moment (istoric); eveniment, fapt demn de reţinut, dată importantă; episod însemnat din viaţa unui om. — Din lat., it. **pagina,** germ. **Pagina.**

PAGÓDĂ, *pagode,* s.f. Templu budist sau brahman la unele popoare din Orient, în formă de turn piramidal, compus din mai multe etaje suprapuse, care se retrag succesiv şi ale căror streşini sunt întoarse în sus. — Din fr. **pagode.**

PÁGUBĂ, *pagube,* s.f. **1.** Pierdere materială suferită de cineva sau adusă cuiva; distrugere care provoacă o pierdere, o daună. ✧ Loc. adv. *În pagubă* = pierzând bani sau alte bunuri. ✧ Expr. *Atâta pagubă!* sau *mare pagubă! nicio pagubă! pagubă-n ciuperci!* expresii exclamative care arată resemnarea sau nepăsarea pentru o pierdere suferită. *A fi rău de pagubă,* se spune despre cineva ghinionist sau despre cineva ori ceva care aduce ghinion. *A fluiera* (sau *a sufla, a vorbi* etc.) *a pagubă* = a prevesti o pierdere; a-şi manifesta regretul pentru o pierdere suferită. **2.** Fig. Ştirbire, pierdere a calităţii, a valorii unui lucru; prejudiciu moral. ✧ Loc. prep. *În paguba* (cuiva sau a ceva), aducând un prejudiciu... ✧ Expr. (Reg.) *Pagubă că...* (sau *de...*) sau *e pagubă să...* = păcat că... (sau de...); e regretabil să... — Din sl. **paguba.**

PAGÚR, *paguri,* s.m. (La pl.) Nume dat unor crustacee decapode marine al căror abdomen moale este adăpostit într-o cochilie goală (părăsită de gasteropode); (şi la sg.) crustaceu din acest grup. — Din fr. **pagure.**

PAHÁR, *pahare,* s.n. **1.** Vas de sticlă, de metal, de material plastic etc., de diferite forme ori mărimi, din care se bea apă sau alte lichide; *p. ext.* conţinutul unui asemenea vas; vasul împreună cu conţinutul. ✧ *Pahar dulce* (sau *de dar)* = pahar de vin sau de ţuică (îndulcit cu miere), care se oferă oaspeţilor la nuntă şi pentru care aceştia dăruiesc mirilor bani. ✧ Loc. adj. *Bun de pahar* = care obişnuieşte să bea băuturi alcoolice; care rezistă la băutură. ✧ Loc. adv. *La un pahar de* (sau *cu) vin* = în timp ce bea (împreună cu alţii), la băutură; *p. ext.* la chef, la petrecere. ✧ Expr. *A fi* sau *a ţine* etc. (ceva) *(ca un) pahar* = a fi sau a ţine foarte curat. **2.** Fig. Necaz, suferinţă, durere, chin. ✧ Expr. *A i se umple* (cuiva) *paharul* sau *a(-i) fi plin paharul* = a îndura prea multe suferinţe morale, a nu mai putea suporta durerea, suferinţa etc. **3.** (Pop.) Ventuză (pentru bolnavi). [Var.: (înv. şi reg.) **păhár** s.n.] — Din magh. **pohár,** sb. **pehar.**

PAHÁRNIC, *paharnici,* s.m. (În Evul Mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Titlu dat boierului de la curtea domnilor români care avea grijă de băutura domnului, iar în împrejurări deosebite sau la sărbători îl servea personal pe domn, gustând băutura înaintea acestuia pentru a se convinge că nu este otrăvită; boier care avea acest titlu; ceaşnic. ✦ (Înv. şi reg.) Persoană care toarnă băutura în pahare la diferite ocazii. — **Pahar** + suf. *-nic.*

PAHIDÉRM, *pahiderme,* s.n. Denumire generică dată mai multor mamifere erbivore masive, cu pielea foarte groasă, cu păr puţin, cu pântecele mare şi cu picioarele terminate cu copite. ✧ (Adjectival) *Animal pahiderm.* ✦ (Fam.) Epitet depreciativ pentru o persoană lipsită de bun-simţ, obraznică. [Var.: **pachidérm** s.n.] — Din lat. **pachyderma,** fr. **pachyderme.**

PAHIDERMÍE, *pahidermii,* s.f. (Med.) Îngroşare anormală a pielii. [Var.: **pachidermíe** s.f.] — Din fr. **pachydermie.**

PAHIGLOSÍE, *pahiglosii,* s.f. (Med.) Îngroşare anormală a limbii. — Din fr. **pachyglossie.**

PAHIMENÍNGE, s.n. (Anat.) Duramater. — Din fr. **pachyméninge.**

PAHIMENINGÍTĂ, *pahimeningite,* s.f. (Med.) Meningită a pahimeningelui. — Din fr. **pachyméningite.**

PAHIPLEURÍTĂ, *pahipleurite,* s.f. (Med.) Îngroşare şi alipire a foiţelor pleurei, ca urmare a unui proces inflamator cronic. [Pr.: *-ple-u-*] — Din fr. **pachypleurite.**

PAHÓNŢ, *pahonţi,* s.m. (Pop.) **1.** Soldat cărăuş din armata rusă. **2.** Epitet depreciativ pentru o persoană grosolană, necioplită sau murdară. [Var.: **pohónţ** s.m.] — Cf. rus p e h o t i n e ţ „infanterist".

PAI, *paie,* s.n. Tip de tulpină simplă, în general fără ramificaţii şi cu internodurile lipsite de măduvă, caracteristic pentru cereale (grâu, orz, orez etc.) şi pentru alte plante din familia gramineelor; (la pl.) grămadă de asemenea tulpini rămase după treierat. ✧ Expr. *Om de paie* = om fără personalitate, de care se serveşte cineva pentru a-şi atinge un scop personal. *Foc de paie* = entuziasm sau pasiune trecătoare. *Arde focu-n paie ude,* se zice despre un sentiment, o pornire care mocneşte (fără a izbucni). *A întemeia* (ceva) *pe paie* = a clădi, a realiza (ceva) pe temelii şubrede. (Fam.) *Văduvă* (sau, rar *văduv) de paie* = soţie sau soţ care a rămas o perioadă scurtă de timp fără soţ sau, respectiv, fără soţie. *A fugi ca tăunul cu paiul* = a fugi foarte repede. *A stinge focul cu paie* sau *a pune paie pe(ste) foc* = a înrăutăţi şi mai mult situaţia (dintre doi adversari); a întărâta, a aţâţa pe cei care se ceartă. *A nu lua un pai de jos* = a nu face absolut nimic. ✦ Bucată din această tulpină sau tub subţire din material plastic cu care se sorb unele băuturi. — Lat. **palea.**

PAIÁ, *paiele,* s.f. Titlu onorific dat, în ierarhia boierească din Ţările Române, boierilor care nu aveau slujbă de stat; persoană care avea acest titlu. ✧ Expr. (Reg.) *A-i da* (cuiva) *paiele* = a măguli, a flata pe cineva; a fi prea îngăduitor, a-i da (cuiva) nas. — Din tc. **pāye.**

PAIÁJEN s.m. v. **păianjen.**

PAIANJENÍŞ s.n. v. **păienjeniş.**

PAIÁNTĂ, *paiante,* s.f. Sistem de construcţie a pereţilor unor case, care constă dintr-un schelet de lemn având golurile umplute sau acoperite cu diferite materiale (împletituri de nuiele ori şipci tencuite cu lut, chirpici etc.); material care alcătuieşte asemenea sistem de construcţie. — Din tc. **payanda.**

PAIÁŢĂ, *paiaţe,* s.f. **1.** Personaj comic în spectacolele de circ, la diferite reprezentaţii populare etc.; măscărici, saltimbanc, clovn; bufon. ✦ Păpuşă îmbrăcată ca o paiaţă (**1**). **2.** Epitet dat unui om neserios, ridicol, lipsit de personalitate. — Din rus. **paiaţ,** fr. **paillasse,** germ. **Paiazze.**

PAIAŢĂRÍE, *paiaţării,* s.f. Exhibiţie executată (pe scenă) de o paiaţă; *p. ext.* reprezentaţie scenică lipsită de valoare. ✦ Fig. Comportare, atitudine lipsită de seriozitate, ridicolă. [Pr.: *pa-ia-*] — **Paiaţă** + suf. *-ărie.*

PAÍC, *paici,* s.m. Soldat din garda personală a sultanului sau a domnilor Ţărilor Române. — Din tc. **peyk.**

PAIDÉIA s.f. Concept educaţional în Grecia antică ce urmărea cultivarea spiritului uman prin studiul filosofiei şi ştiinţei. [Pr.: *pa-i-dé-ia*] — Cuv. gr.

PAIÉRIC, *paierice,* s.n. Semn grafic în scrierea chirilică, de obicei fără valoare fonetică, pus după o consoană pentru a înlocui semnul moale sau semnul tare în poziţie neintensă. — Din sl. **pajerĭčikŭ.**

PAIÉT, *paiete,* s.n. Dispozitiv pentru astuparea provizorie, din exterior, a spărturilor mici produse în bordajul unei nave, sub linia de plutire. — Din fr. **paillet.**

PAIÉTĂ, *paiete,* s.f. Disc mic și sclipitor de metal, de sticlă, de celofan etc. (cu gaură la mijloc), care se coase sau se lipește ca ornament pe haine, pe stofe etc.; fluturaș (**2**). [Pr.: *pa-ie-*] — Din fr. **paillette.**

PAÍNG, *paingi,* s.m. Păianjen. — Din sl. ***pa(i)okŭ.**

PAÍNGĂN s.m. v. **păianjen.**

PAIANGENÍȘ s.n. v. **păienjeniș.**

PAINGINÍ vb. IV v. **păienjeni.**

PAÍNJEN s.m. v. **păianjen.**

PAINJENÍ vb. IV v. **păinjeni.**

PAINJENÍRE s.f. v. **păienjenire.**

PAINJENÍȘ s.n. v. **păienjeniș.**

PAINJENÍT, -Ă adj. v. **păienjenit.**

PAIÓL, *paioale,* s.n. (Mar.) Pardoseală de protecție cu care se căptușește podeaua încăperilor unei nave. [Pr.: *pa-iol*] — Din fr. **payol,** rus. **paiol.**

PAIÓN, *paioane,* s.n. (Rar) Împletitură de paie folosită pentru protejarea obiectelor confecționate din sticlă. [Pr. *pa-ion*] — Din fr. **paillon.**

PAIR, *pairi,* s.m. Titlu purtat de marii vasali ai regelui în Franța și în Anglia în Evul Mediu. ✦ Membru (pe viață) al uneia dintre cele două camere legislative din Franța între 1815 și 1848. ✦ Titlu de noblețe în Marea Britanie, care conferă dreptul de membru al Camerei Lorzilor. ✦ Persoană care are (sau avea) unul dintre aceste titluri. [Pr.: *per*] — Din fr. **pair.**

PAIRÍE s.f. Calitate, demnitate de pair. [Pr.: *pe-ri-e*] — Din fr. **pairie.**

PÁISPREZECE num. card. Număr care ocupă în numărătoare locul dintre treisprezece și cincisprezece și se indică prin cifra 14 sau XIV. ✧ (Adjectival) *Paisprezece cărți.* ✧ (Substantivat) *Se duceau paisprezece.* ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Locul paisprezece.* ✧ (Intră în componența num. adverbial) *De paisprezece ori.* ✧ (Precedat de „câte", intră în componența num. distributiv) *Câte paisprezece (lei).* [Var.: **pátrusprezece** num. card.] — **Patru** + **spre** + **zece.**

PÁISPREZECELEA, -ZECEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; adesea cu valoare adjectivală) Care se află între al treisprezecelea și al cincisprezecelea. [Var.: **pátrusprăzecelea, -zecea** num. ord.] — **Paisprezece** + **le** + **a.**

PAJ, (**1**) *paji,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Europa Apuseană) Tânăr nobil care se afla în serviciul unui senior pentru a învăța meșteșugul armelor și pentru a se deprinde cu manierele de la curte; *p. ext.* copil de casă. **2.** Pieptănătură feminină în care părul, lăsat lung pe umeri, este rulat la capete spre partea dinăuntru, imitând pieptănătura pajilor (**1**). [Var.: (înv.) **pag** s.m.] — Din fr. **page,** germ. **Page.**

PÁJERĂ s.f. v. **pajură.**

PÁJIȘTE, *pajiști,* s.f. Loc acoperit cu iarbă (măruntă și deasă), folosită ca nutreț sau pentru pășunat; vegetație ierboasă care acoperă acest loc. — Din sl. **pašište.**

PÁJORĂ s.f. v. **pajură.**

PÁJURĂ, *pajuri,* s.f. **1.** Pasăre răpitoare mai mică decât vulturul, dar mult mai puternică și mai iute în mișcări decât acesta, cu cioc puternic și tăios, cu gheare lungi și ascuțite, care trăiește în regiunile de munte *(Aquila chrysaëtos)*; acvilă (**1**), aceră. ✦ (În mitologia populară) Pasăre uriașă, cu înfățișări variate, de obicei fioroase, înzestrată cu puteri miraculoase. **2.** Figură simbolică reprezentând o pajură (**1**) sau vultur (cu unul ori două capete, de obicei cu aripile întinse), care servește ca semn convențional distinctiv pe stemele, steagurile, pecețile sau monedele unor țări; *p. ext.* stemă, emblemă având o asemenea figură. [Var.: (înv.) **pájeră, pájoră** s.f.] — Din ucr. **pažera** „ființă lacomă, nesățioasă".

PAKISTANÉZ, -Ă, *pakistanezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Pakistanului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Pakistanului sau pakistanezilor (**1**), privitor la Pakistan ori la pakistanezi. — **Pakistan** (n.pr.) + suf. *-ez.*

PAL[1], -Ă, *pali, -e,* adj. (Despre oameni și despre fața lor) Palid (**1**). ✦ (Despre culori) Puțin intens, șters; (despre obiecte sau ființe) care are o culoare puțin intensă, ștearsă; (despre lumină, surse de lumină sau corpuri luminoase) lipsit de intensitate, care răspândește o lumină slabă; care este fără strălucire; stins, palid. — Din fr. **pâle.**

PAL[2], *paluri,* s.n. Material lemnos sub formă de placă obținut prin presarea de lemn în combinație cu diferiți lianți. — Din inițialele **p**[lacă] + **a**[glomerată din] + **l**[emn].

PALADÍN, *paladini,* s.m. (În Evul Mediu, în Europa Apuseană) Nume dat legendarilor tovarăși de arme ai lui Carol cel Mare sau ai regelui Arthur; *p.ext.* cavaler rătăcitor din Evul Mediu, în continuă căutare de aventuri eroice. ✦ Fig. Bărbat voinic, îndrăzneț, însuflețit de sentimente cavalerești. — Din fr. **paladin,** it. **paladino.**

PALÁDIU[1] s.n. Element chimic, metal alb-argintiu, lucios, foarte maleabil, din familia platinei, folosit drept catalizator în unele reacții sau ca înlocuitor al platinei în construcția unor instrumente de precizie, a unor obiecte de artă etc. — Din fr. **palladium.**

PALÁDIU[2], (**1**) *paladii,* s.n. **1.** Statuie a zeiței Pallas Atena la Troia, socotită în Antichitate a fi ocrotitoarea cetății. **2.** Fig. Ocrotire, apărare. — Din lat., fr. **palladium.**

PALADIZÁRE, *paladizări,* s.f. Operație de depunere a unui strat subțire de paladiu[1] pe suprafețe metalice. — Cf. p a l a d i u[1].

PALAFÍTĂ, *palafite,* s.f. Locuință lacustră (din epoca neolitică și a bronzului), construită pe un podium susținut de pari. — Din fr. **palafitte,** it. **palafitta.**

PALÁN, *palane,* s.n. Macara formată din mai mulți scripeți situați pe două sau mai multe axe, dintre care una fixă. [Var.: **palánc** s.n.] — Din fr. **palan,** it. **palanco.**

PALÁNC s.n. v. **palan.**

PALÁNCĂ, *palănci,* s.f. **1.** (Înv.) Palisadă (**1**). ✧ Expr. *A face* (sau *a da ceva) palancă (la pământ)* = a culca la pământ, a doborî. **2.** (Reg.) Nume dat unor construcții rudimentare, folosite ca gard, ca adăpost pentru animale etc. — Din tc., pol. **palanka,** magh. **palánk.**

PALANCHÍN, *palanchine,* s.n. (În Orient) Lectică. — Din fr. **palanquin.**

PALÁȘCĂ, *pălășiti,* s.f. (Înv. și reg.) Geantă de piele care se poartă la șold. ✦ Cartușieră. — Din tc. **palaska,** ngr. **paláska.**

PALÁT[1] s.n. Peretele superior al cavității bucale, în formă de boltă, alcătuit din apofizele palatine[2] ale celor două maxilare superioare, precum și din oasele palatine[2], acoperite de o mucoasă groasă; cerul-gurii. ✧ *Palat moale* sau *vălul palatului* = porțiune musculară care continuă palatul[1] în partea posterioară a cavității bucale. *Palat artificial* = mulaj al palatului[1], care se folosește în fonetica experimentală pentru a se vedea suprafața atinsă de limbă la pronunțarea unui sunet. — Din lat. **palatum,** it. **palato.** Cf. fr. p a l a i s.

PALÁT[2], *palate,* s.n. Clădire somptuoasă în care își are sediul o autoritate ori o instituție sau care este folosită ca reședință de un nobil, un suveran, un șef de stat ori de guvern; *p. gener.* clădire mare luxoasă. [Pl. și: (pop.) *palaturi*] — Din ngr. **paláti,** lat. **palatium.**

PALATÁL, -Ă, *palatali, -e,* adj. **1.** (Anat.) Relativ la palat[1], care aparține palatului[1], din regiunea palatului[1], palatin[2]. **2.** (Fon.) Care se produce în regiunea palatului[1]; *spec.* (despre sunete) care se articulează prin atingerea sau apropierea limbii de bolta palatină. ✦ (Substantivat, f.) Sunet articulat prin atingerea sau apropierea limbii de bolta palatină. ✦ Care conține sunete a căror articulație se face în regiunea palatului[1]. ✦ (Despre timbrul sunetelor) Care este propriu sunetelor articulate în regiunea palatului[1]. — Din fr. **palatal.**

PALATALIZÁ, *palatalizez,* vb. I. Tranz. și refl. (Fon.) A (se) transforma într-o consoană palatală (**2**). — Din fr. **palataliser.**

PALATIZÁRE, *palatalizări,* s.f. (Fon.) Faptul de *a (se) palatiza*; modificare fonetică prin care o consoană nepalatală devine palatală (**2**). — V. **palatiza.**

PALATALIZÁT, -Ă, *palatalizați, -te,* adj. (Fon.; despre consoane) Care a suferit o palatalizare; muiat[2] (**5**). — V. **palataliza.**

PALATÍN[1], *palatini,* s.m. (În Evul Mediu, în Europa Apuseană) Titlu dat unui mare demnitar care îndeplinea anumite funcții la curtea sau la palatul unui rege sau al unui mare senior; principe posesor al unui palatinat; reprezentant al împăraților germani pe lângă curtea vasalilor acestora; vicerege în Ungaria medievală; titlu purtat de guvernatorul unei provincii în Polonia medievală; persoană care avea unul dintre aceste titluri. ✦ (Adjectival) Care aparține unui palatin[1] sau unui palatinat, privitor la un palatin[1] sau la un palatinat. — Din lat. **paltinus,** it. **palatino,** fr. **palatin.**

PALATÍN[2], -Ă, *palatini, -e,* adj. (Anat.) Palatal (**1**). — Din fr. **palatin.**

PALATINÁT, *palatinate,* s.n. **1.** Demnitate, funcție de palatin[1]. **2.** Teritoriu sau provincie guvernată de un palatin[1]. [Pl. și: *palatinaturi*]. — Din fr. **palatinat.**

PALATÍTĂ, *palatite,* s.f. (Med.) Inflamație a palatului[1]. — Din fr. **palatite.**

PALATOGRÁMĂ, *palatograme,* s.f. (Fon.) Reprezentare grafică a suprafeței palatului[1] atinse de limbă în timpul emiterii unui sunet. — Din fr. **palatogramme.**

PALAÚAN, -Ă, *palauani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Palau sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Republicii Palau sau palauanilor (**1**), referitor la Republica Palau ori la palauani. — **Palau** (n.pr.) + suf. *-an.*

PALAVRAGEÁLĂ s.f. v. **pălăvrăgeală.**

PALAVRAGÍ vb. IV v. **pălăvrăgi.**

PALAVRAGIOÁICĂ, *palavragioaice,* s.f. (Fam.) Femeie care spune palavre. — **Palavragiu** + suf. *-oaică.*

PALAVRAGÍU, *palavragii,* s.m. (Fam.) Persoană care spune palavre; flecar, limbut, guraliv. — Din tc. **palavracı.**

PALÁVRĂ, *palavre,* s.f. (Fam.; mai ales la pl.) Vorbă, afirmație lipsită de seriozitate sau de temei; fleac; balivernă, brașoavă. — Din tc. **palavra,** ngr. **palávra.**

PÁLĂ[1], *pale,* s.f. **1.** Cantitate de fân, de paie etc. cât se taie dintr-o singură mișcare de tragere cu coasa sau care poate fi luată o dată cu furca; *p. ext.* grămadă (mică) de fân, de paie etc. **2.** P. ext. Strat, pătură din ceva; fâșie, șuviță. ✦ Undă, adiere, suflare. *Pală de vânt. Pală de ceață.* — Cf. alb. p a l ë.

PÁLĂ[2], *pale,* s.f. **1.** Element activ al unei elice sau al unui rotor de mașină ori de turbină, încastrat sau articulat la un capăt în butucul elicei sau al rotorului. **2.** Semifabricat în formă de bandă sau de panglică, obținut după ce fibrele textile au fost pieptănate și înfășurate în cruce pe bobine. — Din fr. **pale.**

PÁLĂ[3], *pale.* s.f. (Înv.) Paloș. — Din tc. **pala.**

PÁLĂ[4], *pale,* s.f. (Înv. și reg.) Capriciu, toană. — Et. nec.

PÁLĂ[5], *pale,* s.f. Bucată de pânză dreptunghiulară pe care și-o puneau peste rochie femeile romane. — Din lat. **palla.**

PÁLCĂ, *palce,* s.f. (Reg.) Vargă, nuia. ✦ Lovitură dată cu varga. — Din rus. **palka.**

PALEÁL, -Ă, *paleali, -e,* adj. (Zool.) De palium, al paliumului. [Pr.: *-le-al*] — Din fr. **palléal.**

PALEANTRÓP, *paleantropi,* s.m. Denumire atribuită oamenilor de Neanderthal, care au trăit în Europa și Asia în pleistocenul mijlociu și superior. [Pr.: *-le-an-*. — Var.: **paleoantróp** s.m.] — Din lat. **Palaeoanthropus,** denumirea științifică a paleantropului.

PALEÁRCTIC, -Ă, *palearctici, -ce,* adj. Din Europa și din părțile nordice ale Africii și Asiei. [Pr.: *-le-arc-*] — Din fr. **paléarctique.**

PALÉE[1], *palee,* s.f. Picior intermediar de susținere a unui pod de lemn cu mai multe deschideri. — Din fr. **palée.**

PALÉE[2], *palee,* s.f. Înveliș floral al plantelor graminee, alcătuit din două frunzișoare care se află pe axa spiculețului, la baza fiecărei flori. — Din lat. **palea,** germ, **Pale.**

PALEO- Element de compunere care înseamnă „vechi" și care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléo-.**

PALEOANTRÓP s.m. v. **paleantrop.**

PALEOANTROPOLÓG, -Ă, *paleoantropologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în paleoantropologie.[Pr.: *-le-o-an-*] — Din fr. **paléoanthropologue.**

PALEOANTROPOLÓGIC, -Ă, *paleoantropologici, -ce,* adj. Referitor la paleoantropologie, de paleoantropologie. [Pr.: *-le-o-an-*] — Din fr. **paléoanthropologique.**

PALEOANTROPOLOGÍE s.f. Parte a antropologiei care studiază omul preistoric. [Pr.: *-le-o-an-*] — Din fr. **paléoanthropologie, paléoarchéologique.**

PALEOARHEOLÓGIC, -Ă, *paleoarheologici, -ce,* adj. Referitor la paleoarheologie, de paleoarheologie. [Pr.: *-le-o-ar-he-o-*] — Din fr. **paléoarchéologique.**

PALEOARHEOLOGÍE s.f. Arheologie a preistoriei. [Pr.: *-le-o-ar-he-o-*] — Din fr. **paléoarchéologie.**

PALEOASTRONAÚT, *paleoastronauți,* s.m. Ființă despre care unele documente străvechi atestă că ar fi călătorit cu vehicule asemănătoare aeronavelor și astronavelor. [Pr.: *-le-o-as-*] — **Paleo-** + **astronaut.**

PALEOASTRONAÚTIC, -Ă, *paleoastronautici,- ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Cercetare a informațiilor referitoare la preocupările astronautice străvechi. **2.** Adj. Referitor la paleoastronautică (**1**), de paleoastronautică (**1**). [Pr.: *-le-o-as-*] — Din fr. **paléoastronautique.**

PALEOBIOLÓGIC, -Ă, *paleobiologici, -ce,* adj. Referitor la paleobiologie, de paleobiologie. [Pr.: *-le-o-bi-o-*] — Din fr. **paléobiologique.**

PALEOBIOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază organismele fosile animale și vegetale. [Pr.: *-le-o-bi-o-*] — Din fr. **paléobiologie.**

PALEOBOTÁNIC, -Ă, *paleobotanici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină a paleontologiei care se ocupă cu studierea fosilelor vegetale. **2.** Adj. Referitor la paleobotanică, de paleobotanică; (rar) paleofitologic. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléobotanique.**

PALEOBOTANÍST, -Ă, *paleobotaniști, -ste,* s.m. și f. Specialist în paleobotanică. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléobotaniste.**

PALEOCÉN, -Ă, *paleoceni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Epoca inferioară a paleogenului (**1**), caracterizată prin apariția faunei de numuliți, lamelibranhiate, gasteropode, mamifere etc.; eocen inferior. **2.** Adj. Care aparține paleocenului (**1**), privitor la paleocen. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléocène.**

PALEOCLIMATOLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul variațiilor climei în decursul perioadelor geologice. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléoclimatologie.**

PALEOCLÍMĂ, *paleoclime,* s.f. Climă din trecutul geologic al Pământului, studiată indirect pe baza distribuției geografice a solurilor, a fosilelor de plante și animale, a formațiunilor geologice, precum și pe baza unor trăsături ale reliefului. [Pr.: *-le-o-*] — **Paleo-** + **climă.**

PALEOCREȘTÍN, -Ă, *paleocreștini, -e,* adj. Creștin de la începuturile creștinismului. [Pr.: *-le-o-*] — **Paleo-** + **creștin.**

PALEOECOLÓGIC, -Ă, *paleoecologici, -ce,* adj. Referitor la paleoecologie, de paleoecologie. [Pr.: *-le-o-e-*] — Din fr. **paléoécologique.**

PALEOECOLOGÍE s.f. Ramură a paleontologiei care studiază relațiile dintre organismele care au trăit în epocile geologice trecute și raporturile acestora cu condițiile de mediu din vremea respectivă. [Pr.: *-le-o-e-*] — Din fr. **paléoécologie.**

PALEOETNOLÓG, -Ă, *paleoetnologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în paleoetnologie. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléoethnologue.**

PALEOETNOLÓGIC, -Ă, *paleoetnologici, -ce,* adj. Care aparține paleoetnologiei, privitor la paleoetnologie. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléoethnologique.**

PALEOETNOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu studierea popoarelor dispărute. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléoethnologie.**

PALEOFITOLÓGIC, -Ă, *paleofitologici, -ce,* adj. (Rar) Paleobotanic. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléophytologique.**

PALEOFITOLOGÍE s.f. Paleobotanică. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléophytologie.**

PALEOGÉN, -Ă, *paleogeni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Prima perioadă a neozoicului, caracterizată printr-o floră în care predomină fanerogamele și printr-o faună variată; numulitic. **2.** Adj. Care aparține paleogenului (**1**), privitor la paleogen. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléogène.**

PALEOGEOFÍZIC, -Ă, *paleogeofizici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Știință care se ocupă cu studierea legilor și a modificărilor fenomenelor geofizice în decursul istoriei geologice a Pământului. **2.** Adj. Referitor la paleogeofizică (**1**). [Pr.: *-le-o-ge-o-*] — Din fr. **paléogéophysique,** engl. **paleogeophysics.**

PALEOGEOGRÁFIC, -Ă, *paleogeografici, -ce,* adj. Referitor la paleogeografie, de paleogeografie. [Pr.: *-le-o-ge-o-*] — Din fr. **paléogéographique.**

PALEOGEOGRAFÍE s.f. Disciplină care studiază configurația suprafeței terestre, climatul, peisajele în decursul istoriei geologice a Pământului. [Pr.: *-le-o-ge-o-*] — Din fr. **paléogéographie.**

PALEOGRÁF, -Ă, *paleografi, -e,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în paleografie. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléographe.**

PALEOGRÁFIC, -Ă, *paleografici, -ce,* adj. Care ține de paleografie, privitor la paleografie. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléographique.**

PALEOGRAFÍE s.f. Știință auxiliară a istoriei care se ocupă cu descifrarea corectă a textelor vechi, cu datarea și stabilirea autenticității lor. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléographie.**

PALEOLÍTIC, -Ă, *paleolitici, -ce,* s.n., adj. **1.** S.n. Cea mai veche epocă din istoria omenirii, caracterizată prin folosirea uneltelor din piatră cioplită. **2.** Adj. Care aparține paleoliticului (**1**), privitor la paleolitic. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléolithique.**

PALEONTOLÓG, -Ă, *paleontologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în paleontologie. [Pr.: *-le-on-*] — Din **paleontologie** (derivat regresiv). Cf. it. p a l e o n t o l o g o.

PALEONTOLÓGIC, -Ă, *paleontologici, -ce,* adj. Care aparține paleontologiei, privitor la paleontologie. [Pr.: *-le-on-*] — Din fr. **paléontologique.**

PALEONTOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu studiul complex al organismelor fosile animale și vegetale. [Pr.: *-le-on-*] — Din fr. **paléontologie.**

PALEOPATOLÓGIC, -Ă, *paleopatologici, -ce,* adj. Referitor la paleopatologie, de paleopatologie. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléopathologique.**

PALEOPATOLOGÍE s.f. Ramură a patologiei care studiază bolile viețuitoarelor fosile. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléopathologie.**

PALEOPEDOLÓGIC, -Ă, *paleopedologici, -ce,* adj. Referitor la paleopedologie, de paleopedologie. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléopédologique.**

PALEOPEDOLOGÍE s.f. Ramură a pedologiei care studiază solurile vechi (formate în pleistocen). [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléopédologie.**

PALEOSLÁV, -Ă, *paleoslavi, -e,* adj. Care se referă la limba veche slavă (bisericească), care aparține acestei limbi sau este scris în această limbă. ✦ (Substantivat, f.) Limba veche slavă. [Pr.: *-le-o-*] — **Paleo-** + **slav.**

PALEOSÓL, *paleosoluri,* s.n. Sol al cărui profil s-a format în alte condiții pedogenetice decât cele actuale. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **paléosol.**

PALEOTÉRIU, *paleoterii,* s.m. Animal mamifer fosil, erbivor, din prima jumătate a erei terțiare, asemănător cu tapirul. [Pr.: *-le-o-te-rĭu*] — Din fr. **paléothérium.**

PALEOZÓIC, -Ă, *paleozoici, -ce,* s.n., adj. **1.** S.n. A doua eră geologică, a cărei floră se caracterizează prin prezența talofitelor, prin predominarea criptogamelor vasculare și prin apariția gimnospermelor și în a cărei faună se întâlnesc toate grupele de nevertebrate și primele vertebrate. **2.** Adj. Care aparține paleozoicului (**1**), privitor la paleozoic. [Pr.: *-le-o-zo-ic*] — Din fr. **paléozoïque.**

PALEOZOOLÓG, -Ă, *paleozoologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în paleozoologie. [Pr.: *-le-o-zo-o-*] — Din germ. **Paleozoolog.**

PALEOZOOLÓGIC, -Ă, *pleozoologici, -ce,* adj. Referitor la paleozoologie, de paleozoologie. [Pr.: *-le-o-zo-o-*] — Din fr. **paléozoologique.**

PALEOZOOLOGÍE s.f. Parte a paleontologiei care studiază animalele fosile. [Pr.: *-le-o-zo-o-*] — Din fr. **paléozoologie.**

PALESTINIÁN, -Ă, *palestinieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația arabă care trăiește pe teritoriul Palestinei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Palestinei sau palestinienilor (**1**), privitor la Palestina ori la palestinieni. [Pr.: *-ni-an*] — **Palestina** (n. pr.) + suf. *-ean.* Cf. fr. P a l e s t i n i e n.

PALÉSTRĂ, *palestre,* s.f. **1.** (În Grecia și în Roma antică) Loc public special destinat pentru practicarea gimnasticii, luptelor etc. **2.** Școală de educație fizică în Atena antică, urmată de băieții în vârstă de 13–15 ani, după absolvirea școlii de gramatică și a celei de chitară. — Din lat. **palaestra.**

PALÉSTRIC, -Ă, *palestrici, -ce,* adj. Referitor la palestră, de palestră. — Din fr. **palestrique.**

PALÉTĂ, *palete,* s.f. **1.** Placă de lemn, de porțelan etc., prevăzută cu o deschizătură pentru a putea fi ținută cu mâna, pe care pictorii își întind și își amestecă vopselele când lucrează. ✦ Fig. Gamă cromatică specifică unui pictor sau unei picturi; cromatică, colorit; *p. ext.* măiestrie artistică a pictorului; *p. gener.* măiestrie artistică. **2.** Lopățică rotundă sau ovală de lemn, de obicei acoperită cu cauciuc sau cu plută, cu care se lovește mingea în tenisul de masă. **3.** Piesă (plată) de forme variate, folosită ca suport, ca unealtă de presat, de netezit etc. sau la diferite mecanisme și instrumente. ✦ Pală[2] (de dimensiuni mici). — Din fr. **palette.**

PALETIZÁ, *paletizez,* vb. I. Tranz. A încărca produse, mărfuri cu ajutorul unor platforme speciale. — Din fr. **palettiser.**

PALETIZÁRE, *paletizări,* s.f. Acțiunea de *a paleatiza* și rezultatul ei. — V. **paletiza.**

PALÍ s.f. Limbă veche, indo-europeană, care a constituit limba literară în care au fost redactate principiile budismului, devenind ulterior limba oficială a budismului din Ceylon. ✧ (Adjectival) *Limba pali.* — Din fr. **pāli.**

PALIÁC s.n. v. **paliag.**

PALIÁG s.n. Aliaj de paladiu și argint, inoxidabil, rezistent, folosit în tehnica dentară. [Var.: **paliác** s.n.] — Din germ. **Paliag.**

PALIATÍV, Ă, *paliativi, -e,* adj., s.n. **1.** (Medicament sau tratament) care ameliorează sau înlătură simptomele unei boli pentru un timp scurt, fără a-i suprima cauza. **2.** Fig. (Soluție, măsură) care rezolvă temporar sau aparent o situație dificilă. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **palliatif.**

PALICÁR, *palicari,* s.m. Voluntar grec în războiul pentru independența Greciei, din 1821; *p. ext.* bărbat voinic, viteaz. — Din ngr. **pallikári.**

PALÍCI, *paliciuri,* s.n. (Reg.) Păhărel de vin sau de rachiu (de 50 de mililitri); conținutul unui asemenea păhărel. — Cf. sb. p o l i č.

PÁLID, -Ă, *palizi, -de,* adj. **1.** (Despre față sau despre părți ale feței) Care este fără culoare, galben; *p. ext.* (despre oameni) cu obrazul fără culoare; livid, pal. **2.** (Despre lumină, despre surse de lumină sau despre corpuri luminoase) Lipsit de intensitate; care răspândește o lumină slabă; fără strălucire; stins[2]. **3.** (Despre culori) Care este puțin intens, care este șters, estompat sau spălăcit; (despre obiecte sau ființe) care are o culoare puțin estompată sau spălăcită. ✦ Fig. Lipsit de vigoare; șters; searbăd — Din lat. **pallidus,** it. **pallido.**

PALIDITÁTE s.f. Faptul sau însușirea de a fi palid; culoare, aspect al unei persoane care are fața palidă (**1**); paloare. — **Palid** + suf. *-itate.* Cf. it. p a l l i d i t à.

PALIDÓR s.n. Aliaj de paladiu și aur, inoxidabil, rezistent, folosit în tehnica dentară. — Din germ. **Palidor.**

PALÍE, *palii,* s.f. (Înv.) Carte care conține Vechiul Testament [Acc. și: *pálie*] — Din ngr. **paleá.**

PALIÉR, *paliere,* s.n. **1.** (Tehn.) Lagăr. **2.** Porțiune orizontală în cuprinsul scării interioare a unei clădiri, la nivelul fiecărui etaj; odihnă. ✦ Ansamblul planșeelor unei construcții, aflate la același nivel al ei. **3.** Porțiune orizontală din traseul unei căi ferate sau al unui drum rutier. **4.** Parcurs executat de avion, imediat după decolare. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **palier.**

PALILALÍE s.f. (Med.) Tulburare a vorbirii care constă în repetarea involuntară a unuia sau a mai multor cuvinte dintr-o frază. — Din fr. **palilalie.**

PALIMPSÉST, *palimpseste,* s.n. Pergament sau papirus de pe care s-a șters sau s-a ras scrierea inițială pentru a se putea utiliza din nou și pe care se mai văd urmele vechiului text. — Din fr. **palimpseste.**

PALÍNCĂ, (**2**) *palinci,* s.f. **1.** (Reg.) Rachiu; *p. restr.* țuică. **2.** Sortiment, porție de palincă (**1**). [Acc. și: *pálincă.* — Var.: **pălíncă** s.f.] — Din magh. **pálinka.**

PALINCÚȚĂ s.f. v. **pălincuță.**

PALINDRÓM, *palindromuri,* s.n. Grup de cuvinte sau cuvânt care poate fi citit de la stânga la dreapta și de la dreapta la stânga fără să-și piardă sensul; *p. ext.* joc distractiv constând în găsirea unui cuvânt care citit și normal și invers, să aibă fie același înțeles, fie, în al doilea caz, să dea un alt cuvânt. — Din fr. **palindrome.**

PALINGENÉZĂ s.f. Fenomen de formare a magmei prin topirea unor roci preexistente. — Din fr. **palingénese.**

PALINGENÉZIC, -Ă, *palingenezici, -ce,* adj. (Geol.) Referitor la palingeneză, de palingeneză. — Din fr. **palingénésique.**

PALINGENEZÍE s.f. Concepție stoică legată de teoria ciclului istoric, care susține revenirea periodică a acelorași evenimente sau lucruri. ✦ Fig. Înnoire, regenerare (morală). — Din fr. **palingénésie.**

PALINÓDIC, Ă, *palinodici, -ce,* adj. Care aparține palinodiei, privitor la palinodie, specific palinodiei. — Din fr. **palinodique.**

PALINODÍE, *palinodii,* s.f. Operă literară sau discurs în care autorul retractează cele spuse anterior; *p. ext.* schimbare de părere, retractare. — Din fr. **palinodie.**

PALINOLÓGIC, -Ă, *palinologici, -ce,* adj. (Bot.) Referitor la palinologie, de palinologie. — Din fr. **palynologique.**

PALINOLOGÍE s.f. Ramură a botanicii care studiază polenul și sporii. — Din fr. **palynologie.**

PALISÁ, *palisez,* vb. I. Tranz. A lega ramurile pomilor fructiferi de un suport, de un spalier pentru a împiedica ruperea lor în caz de furtună sau pentru a da ramurilor o anumită formă. — Din fr. **palisser.**

PALISÁDĂ, *palisade,* s.f. **1.** Element de fortificație, folosit în amenajările defensive mai vechi, alcătuit din pari groși și lungi înfipți în pământ, legați între ei prin bare ușoare sau corzi (ramuri de copac, crengi de arbuști etc.); palancă. **2.** (Bot.) Mod de așezare a unor celule alungite, cilindrice sau prismatice, care stau una lângă alta, perpendiculare pe suprafața organului; celule astfel așezate. — Din fr. **palissade.**

PALISÁDIC, -Ă, *palisadici, -ce,* adj. (Bot.) De palisadă (**2**). — Din fr. **palissadique.**

PALISÁJ s.n. Palisare. — Din fr. **palissage.**

PALISÁNDRU, *palisandri,* s.m. Arbore exotic cu lemn tare și dens, de culoare neagră-violetă și cu miros plăcut, din care se fac mobile fine *(Jacaranda obtusifolia); p. restr.* lemnul acestui arbore. — Din fr. **palissandre.**

PALISÁRE, *palisări,* s.f. Acțiunea de *a palisa* și rezultatul ei; palisaj. — V. **palisa.**

PALÍU, -ÍE, *palii,* adj. (Reg.) **1.** (Despre picioare; *p. ext.* despre oameni sau animale) Schilod, infirm; paralizat; șchiop. **2.** (Despre ochi; *p. ext.* despre oameni) Sașiu. — Et. nec.

PÁLLIUM, *palliumuri,* s.n. (Zool.) Manta. [Scris și: *palium*] — Din lat., fr. **pallium.**

PALM, *palmi,* s.m. (Rar) Palmier. — Din fr. **palme,** germ. **Palme.**

PALMÁC, *palmace,* s.n. Veche unitate de măsură pentru lungime, folosită mai ales în Moldova, egală cu 3,4 cm și echivalând aproximativ cu a opta parte dintr-o palmă[1] (**1**). — Din tc. **parmak** (după *palmă*[1]*).*

PALMACÉE, *palmacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante monocotiledonate, având ca reprezentant tipic palmierul; (și la sg.) plantă din această familie. — Din lat. **palmaceae.**

PALMÁR, -Ă, *palmari, -e,* adj. Care se referă la palmă. *Arteră palmară.* — Cf. fr. p a l m a i r e.

PALMARÉS, *palmaresuri,* s.n. Listă în care se înscriu succesele sau victoriile (sportive, artistice etc.) obținute de cineva; totalitatea unor astfel de succese sau de victorii. — Din fr. **palmarès.**

PALMÁT, -Ă, *palmați, -te,* adj. **1.** (Despre lobii unei frunze simple, foliolele unei frunze compuse sau despre nervuri) Care pornește dintr-un centru comun și se răsfiră apoi ca degetele de la palmă[1]; palmiform. **2.** (Despre picioarele unor animale acvatice sau păsări înotătoare) Cu degetele reunite printr-o membrană. — Din lat. **palmatus,** it. **palmato,** fr. **palmé.**

PALMATIFÍD, -Ă, *palmatifizi, -de,* adj. (Bot.; mai ales despre frunze palmate) Cu lobi de forma degetelor de la mână. — Din fr. **palmatifide.**

PALMATÚRĂ, *palmaturi,* s.f. (Med.) Malformație congenitală constând în unirea degetelor mâinii printr-o pieliță. — Din fr. **palmature.**

PÁLMĂ[1], *palme,* s.f. **1.** Partea interioară a mâinii, cuprinsă între articulația pumnului și vârful degetelor. ✧ Loc. adj. și adv. *Ca în palmă* = **a)** cu suprafața netedă, plană; **b)** (care este) foarte bine; **c)** (care este) în cele mai mici amănunte. ✧ Loc. adv. (Rar) *Ca din palmă* = ușor, repede. ✧ Expr. *(A lucra) cu palma* (sau *cu palmele*) = (a lucra numai) cu brațele, manual. *A ține* sau *a duce, a purta* (pe cineva *ca) pe* (sau *ca în*) *palmă* (sau *palme*) = a îngriji foarte bine pe cineva, a avea grijă să nu ducă lipsă de nimic; a răsfăța. *A avea* (pe cineva) *în palmă* = a avea (pe cineva) la discreție, în puterea sa. *A cădea în palma cuiva* = a junge la discreția cuiva. *A juca* (pe cineva) *pe palmă* = a dispune (de cineva) după bunul-plac. *Când va crește păr în palmă* = niciodată. *A-l mânca* (pe cineva) *palma* (sau *palmele*) = a avea chef să bată pe cineva. *Bătând* (sau *cât ai bate*) *din palme* = imediat, foarte repede. **2.** Lovitură aplicată cuiva (peste obraz) cu palma[1] (**1**). ✧ Loc. vb. *A lua* (pe cineva) *la* (sau *în*) *palme* = a pălmui. **3.** Veche unitate de măsură pentru lungime (de aproximativ 25–28 cm), egală cu distanța dintre extremitatea degetului mare și a celui mic bine întinse în lături. ✧ *Palmă îngenuncheată* (sau *domnească*) = veche unitate de măsură pentru lungime, mai mare cu aproximativ 3 cm decât palma[1] (**3**). *Un lat de palmă* = lățimea unei palme[1], când degetele sunt lipite între ele. ✧ Loc. adj. *De o palmă* = de dimensiuni neobișnuite, foarte mic sau foarte mare (în raport cu cât ar trebui sau cât ne-am aștepta să fie). ✧ Expr. *O palmă de loc* = **a)** o distanță mică; **b)** o suprafață (mică) de pământ cultivabil. **4.** Bătător de covoare. **5.** Obiect de cauciuc în formă de înotătoare, fixat de picior, folosit la înotul subacvatic. — Lat. **palma.**

PÁLMĂ[2], *palme,* s.f. (Înv.) Ramură de palmier (considerată ca semn al biruinței). ✦ Motiv ornamental (în formă de ramură de palmier). ✧ *Palmele academice* = distincție în formă de frunză de palmier stilizată, acordată de Academia Franceză oamenilor de știință și artiștilor. — Din fr. **palme.**

PALMÉR, *palmere,* s.n. Instrument de precizie pentru măsurarea grosimii unor piese. — Din fr. **palmer.**

PALMÉTĂ, *palmete,* s.f. Motiv oranamental reprezentând o frunză de palmier sau de acant stilizată. ✦ Formă artistică dată pomilor fructiferi ale căror ramuri, susținute de spaliere, sunt îndreptate să crească vertical sau oblic, într-un singur plan. — Din fr. **palmette.**

PALMIÉR, *palmieri,* s.m. (La pl.) Nume dat mai multor specii de arbori tropicali și subtropicali din familia palmaceelor, cu trunchiul drept, neramificat, având în vârf o coroană bogată de frunze penate sau palmate (**1**); (și la sg.) arbore care face parte dintr-una din aceste specii; palm. [Pr.: *-mi-er*] — Din fr. **palmier.**

PALMIÉRĂ, *palmiere,* s.f. Bucată dreptunghiulară de piele groasă care protejează palmele[1] (**1**) în timpul muncii. — **Palmă**[1] + suf. *-ieră.*

PALMIFÓRM, -Ă, *palmiformi, -e,* adj. **1.** (Rar) Palmat (**1**). *Frunze palmiforme.* **2.** (Despre unele coloane egiptene) Care are capitelul în forma unui mănunchi de frunze de palmier. — Din fr. **palmiforme.**

PALMIPÉD, *palmipede,* s.n. (La pl.) Denumire dată păsărilor acvatice cu picioare palmate; (și la sg.) pasăre care face parte din acest grup. ✧ (Adjectival) *Specie palmipedă.* — Din fr. **palmipede.**

PALMITÁT, *palmitați,* s.m. Sare sau ester al acidului palmitic. — Din fr. **palmitate,** germ. **Palmitat.**

PALMÍTIC adj. m. (În sintagma) *Acid palmitic* = acid gras, solid, de culoare albă, inodor și insipid, care se găsește în uleiurile și grăsimile naturale, având diverse utilizări în industrie. — Din fr. **palmitique.**

PALMITÍNĂ s.f. Substanță solidă, grasă, obținută prin combinarea acidului palmitic cu glicerina. — Din fr. **palmitine.**

PALOÁRE, *palori,* s.f. **1.** Culoare, aspect al unei persoane care are fața palidă (**1**); faptul de a fi palid (**1**); paliditate, gălbeneală. **2.** (Rar) Culoare ștearsă, estompată. — Din fr. **pâleur,** it. **pallore.**

PALOGRÁF, *palografe,* s.n. Instrument pentru înregistrarea osciltiilor verticale ale unei nave. — Din fr. **palographe.**

PALOGRÁMĂ, *palograme,* s.f. Curbă de reprezentare a oscilațiilor unei nave, obținută cu ajutorul palografului. — Din fr. **palogramme.**

PALONIÉR, *paloniere,* s.n. Mecanism alcătuit dintr-o pârghie articulată la mijloc și cu două pedale la extremități, folosit la dirijarea unui avion sau a unor ambarcațiuni. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **palonnier.**

PÁLOȘ, *paloșe,* s.n. Sabie lată cu două tăișuri, adesea încovoiată spre vârf, care se folosea în trecut; pală[3]. — Din magh. **pallos.**

PALÓTIE, *palotii,* s.f. (Reg.) Istorioară hazlie; snoavă. ✦ Șotie, poznă, boroboață. — Et. nec.

PALP s.m. v. **palpă.**

PALPÁ, *palpez,* vb. I. Tranz. **1.** A examina un bolnav printr-o ușoară presiune cu degetele sau palmele asupra unei regiuni a corpului, pentru a determina limitele, consistența și sensibilitatea unor țesuturi și organe, prezența unor vibrații, a unor formațiuni patologice etc. **2.** A examina, cu mâna sau cu un instrument special, gradul de netezime al suprafeței unui obiect. — Din fr. **palper.**

PALPÁBIL, -Ă, *palpabili, -e,* adj. Care poate fi pipăit, de care se poate lua cunoștință prin palpare; concret; *fig.* evident, clar, neîndoios. — Din fr. **palpable.**

PALPABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi palpabil; *fig.* evidență, claritate. — Din fr. **palpabilité.**

PALPÁRE, *palpări,* s.f. Acțiunea de *a palpa* și rezultatul ei; palpație. — V. **palpa.**

PALPATÓR, *palpatoare,* s.n. Element sensibil al unui instrument de măsurat sau de controlat neregularitățile de pe suprafețele corpurilor solide (de obicei metalice). — **Palpa** + suf. *-tor.* Cf. it. p a l p a t o r e.

PALPÁȚIE, *palpații,* s.f. (Rar) Palpare. — Din fr. **palpation.**

PÁLPĂ, *palpe,* s.f. (Entom.) Mic apendice mobil al pieselor bucale la arteropode, servind ca organ al gustului. [Var.: **palp** s.m.] — Din fr. **palpe.**

PALPEBRÁL, -Ă, *palpebrali, -e,* adj. (Anat.) Al pleoapei, referitor la pleoapă. — Din fr. **palpébral.**

PALPÍT, *palpite,* s.n. (Înv.) Palpitație. — Din it. **palpito.**

PALPITÁ, *palpit,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre inimă) A bate mai puternic, mai rapid decât e normal sau a bate în mod neregulat, din cauza unei emoții, a unui efort, a unei boli; a zvâcni. ✦ (Despre oameni) A fi stăpânit de o emoție puternică, a fi tulburat; a tremura. **2.** P. anal. A se mișca ritmic, a se legăna; a tremura, a fremăta; a sclipi ușor și intermitent, a licări, a pâlpâi. **3.** Fig. A se manifesta cu putere, a trăi intens; a fremăta, a pulsa, a vibra. — Din fr. **palpiter,** it. **palpitare.**

PALPITÁNT, -Ă, *palpitanți, -te,* adj. Care trezește un interes viu, care captivează, pasionează; pasionant, captivant, emoționant. — Din fr. **palpitant.**

PALPITÁRE, *palpitări,* s.f. Acțiunea de *a palpita* și rezultatul ei. — V. **palpita.**

PALPITÁȚIE, *palpitații,* s.f. Mișcare anormală, puternică, rapidă sau neregulată a inimii, provocată de o boală, de o emoție, de un efort etc.; palpit. ✦ Fig. (Rar) Sentiment, emoție. — Din fr. **palpitation,** it. **palpitazione.**

PALPITĂTÓR, -OÁRE, *palpitători, -oare,* adj. (Rar) Tremurător, fremătător. — **Palpita** + suf. *-ător.*

PALPLÁNȘĂ, *palplanșe,* s.f. Element de construcție din lemn, oțel sau beton, de forma unei grinzi cu lungime mare, folosit la executarea unor pereți care susțin săpăturile, sprijină malurile înalte etc. — Din fr. **palplanche.**

PÁLTEN s.m. v. **paltin.**

PÁLTIN, *paltini,* s.m. Numele a doi arbori: **a)** arbore înalt, cu frunzele crestate adânc, cu florile mici și fructele prevăzute cu aripi, având trunchiul din lemn tare, folosit la fabricarea mobilei, a unor instrumente muzicale etc. *(Acer pseudoplatanus);* **b)** arțar. ✦ Lemnul arborilor de mai sus. [Var.: (pop.) **pálten** s.m.] — Lat. **platanus.**

PALTÓN, *paltoane,* s.n. Haină de iarnă (lungă până sub genunchi), confecționată din stofă groasă și căptușită cu vatelină sau cu blană, care se poartă peste celelalte obiecte de îmbrăcăminte. — Din fr. **paletot.**

PALTONÁȘ, *paltonașe,* s.n. Diminutiv al lui *palton.* — **Palton** + suf. *-aș.*

PALÚDĂ, *palude,* s.f. (Înv.) Baltă; mlaștină. — Din lat. **palus, -udis,** fr. **palude.**

PALUDEÁN, -Ă, *paludeeni, -e,* adj. (Rar) Palustru. ✧ *Friguri paludeene* = paludism. [Pr.: *-de-an*] — Din fr. **paludéen.**

PALÚDIC, -Ă, *paludici, -ce,* adj. Care se referă la paludism, atins de paludism. ✦ (Substantivat) Persoană care suferă de paludism; malaric. — Din fr. **paludique.**

PALUDÍSM s.n. Boală infecțioasă provocată de un hematozoar (prin înțepătura țânțarilor anofeli); malarie, friguri palustre. — Din fr. **paludisme.**

PALUDOLÓG, -Ă, *paludologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în paludologie. — Din **paludologie** (derivat regresiv).

PALUDOLOGÍE s.f. (Med.) Malarologie. — Din fr. **paludologie.**

PALUDÓS, -OÁSĂ, *paludoși, -oase,* adj. (Livr.) Mlăștinos. — Din lat. **paludosus,** it. **paludoso.**

PALUDOTERAPÍE s.f. (Med.) Malarioterapie. — Din fr. **paludothérapie.**

PALUDRÍNĂ s.f. Medicament sintetic folosit împotriva paludismului. — Din fr. **paludrine.**

PALÚSTRU, -Ă, *paluștri, -stre,* adj. De baltă, din regiunea sau de pe malurile bălților. ✧ *Friguri palustre* = paludism. *Locuințe palustre* = locuințe lacustre. — Din fr. **palustre.**

PÁLUX s.n. Lac incolor care se aplică pe suprafața parchetului pentru a-l proteja. — Denumire comercială.

PAMÁ, *pamez,* vb. I. Intranz. (Rar) A leșina, a se pierde. — Din fr. **pâmer.**

PÁMBLICĂ s.f. v. **panglică.**

PAMBRÍU, *pambriuri,* s.n. (Înv.) Stofă de lână merinos. — Et. nec.

PAMFLÉT, *pamflete,* s.n. Specie literară în versuri sau în proză, cu caracter satiric, într-un limbaj violent și agresiv. — Din fr. **pamphlet.**

PAMFLETÁR, -Ă, *pamfletari, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. (Adesea depr.) Autor de pamflete; pamfletist. **2.** Adj. Care are caracter de pamflet, specific pamfletului. — Din fr. **pamphlétaire.**

PAMFLETĂRÉSC, -EÁSCĂ, *pamfletărești,* adj. (Rar) Care aparține sau este specific pamfletarului sau pamfletului, privitor la pamfletar sau la pamflet. — **Pamfletar** + suf. *-esc.*

PAMFLETÍST, -Ă, *pamfletiști, -ste,* s.m. și f. (Rar la f.) Pamfletar. — **Pamflet** + suf. *-ist.*

PÁMPA s.n. v. **pampas.**

PÁMPAS s.n. Câmpie întinsă, acoperită cu ierburi și cu tufișuri, caracteristică regiunilor cu climă subtropicală și temperată din America de Sud. [Var.: **pámpa** s.f.] — Din fr. **pampa.**

PAMPERS, *pamperși,* s.m. Scutec absorbant. [Pr.: *pémpărs*] — Din engl. **pampers.**

PAN[1]- Element de compunere care înseamnă „tot", „întreg" și care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din fr., ngr. **pan-.**

PAN[2], *pani,* s.m. Denumire dată (în Evul Mediu) nobililor polonezi sau, *p. gener.,* marilor boieri români; persoană care purta acest titlu. — Din pol. **pan.**

PANACAGÍU, *panacagii,* s.m. (Rar) Panacodar. — Cf. p a n a c o d a r.

PANACÉE s.f. v. **panaceu.**

PANACÉU, *panacee,* s.n. Medicament despre care se credea în trecut că vindecă orice boală. [Var.: (înv.) **panacée** s.f.] — Din lat. **panacea,** fr. **panacée.**

PANACHÍDĂ, *panachide,* s.f. Tăbliță sau placă de metal, de piatră sau de lemn, folosită în trecut de școlari pentru a învăța să scrie. — Din bg. **panakída.**

PANACÓD, *panacoade,* s.n. Scândură de anumite dimensiuni, care se acoperă cu o cârpă curată și pe care se așază bucățile de aluat înainte de a fi introduse în cuptor; formă, tipar pentru aluat. — Din ngr. **pinakotí.**

PANACODÁR, *panacodari,* s.m. Brutar care lucrează cu panacodul; (rar) panacagiu. [Var.: **panacotár** s.m.] — **Panacod** + suf. *-ar.*

PANACOTÁR s.m. v. **panacodar.**

PANAFRICÁN, -Ă, *panafricani, -e,* adj. Care se referă la (toată) Africa, din întreaga Africă. — Din fr. **panafricain.**

PANAFRICANÍSM s.n. Mișcare politică și culturală care urmărește unitatea și solidaritatea tuturor popoarelor africane. — Din fr. **panafricanisme.**

PANAGHIÁR, *panaghiare,* s.n. **1.** Icoana Maicii Domnului. **2.** Vas de metal (mai ales de aur sau de argint), împodobit cu incrustații artistice, pe care se ține panaghia (**2**). [Pr.: *-ghi-ar*] — **Panaghie** + suf. *-ar.*

PANAGHÍE, *panaghii,* s.f. **1.** Nume dat Fecioarei Maria; *p. ext.* iconiță (emailată) cu chipul Fecioarei Maria, purtată de ierarhi pe piept. **2.** Bucată de prescură care se mănâncă în mănăstiri, în prima săptămână după Paște. ✦ Prescură făcută la patruzeci de zile după înmormântarea cuiva. — Din sl. **panagija,** ngr. **panaghía.**

PANAHÍDĂ, *panahide,* s.f. (Înv. și pop.) Parastas făcut la 40 de zile de la moartea cuiva. ✦ Parte a prohodului care se cântă la scoaterea mortului din casă. — Din sl. **panahida.**

PANAMÁ[1], *panamale,* s.f. **1.** Împletitură făcută din paie obținute din frunzele unui palmier care crește în Panamá; *p. ext.* pălărie făcută dintr-o astfel de împletitură. **2.** Țesătură ușoară de bumbac sau de in care imită panamaua[1] (**1**). — Din fr. **panama.**

PANAMÁ[2], *panamale,* s.f. Afacere frauduloasă de mari proporții, escrocherie în stil mare. — Din n. pr. **Panama.**

PANAMERICÁN, -Ă, *panamericani, -e,* adj. Care se referă la (toată) America, care aparține Americii (întregi). — Din fr. **panaméricain.**

PANAMERICANÍSM s.n. Mișcare de solidaritate continentală care urmărește realizarea unei strânse colaborări între statele americane. — Din fr. **panaméricanisme.**

PANAMERICANÍST, -Ă, *panamericaniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al panamericanismului. — Din fr. **panaméricaniste.**

PANAMÉZ, -Ă, *panamezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din statul Panama. **2.** Adj. Care aparține statului Panama sau panamezilor (**1**), privitor la statul Panama ori la panamezi. — **Panama** (n. pr.) + suf. *-ez.*

PANARÁB, -Ă, *panarabi, -e,* adj. Care aparține ansamblului țărilor arabe, care se referă la lumea arabă. — Din fr. **panarabe.**

PANARÁMĂ s.f. v. **panoramă.**

PANARÍCIU s.n. v. **panarițiu.**

PANARÍȚIU, *panariții,* s.n. Inflamație de natură infecțioasă, localizată la degetele de la mâini sau de la picioare; sugel. [Var.: **panariciu** s.n.] — Din lat. **panaricium.**

PANÁȘ, *panașe,* s.n. Mănunchi de pene[1] (colorate) care împodobea altădată (în unele țări și astăzi) chipiul sau coiful militarilor, turbanul unor demnitari etc.; penaj. ✦ P. gener. Mănunchi de pene[1] folosit ca podoabă. [Pl. și: *panașuri*] — Din fr. **panache.**

PANAȘÁT, -Ă, *panașați, -te,* adj. (Rar) Împodobit, ornat cu panaș. — Din fr. **panaché.**

PANATENÉE s.f. pl. Cea mai importantă festivitate religioasă și politică din Atena antică, celebrată anual sau la patru ani o dată în cinstea zeiței Atena. — Din fr. **panathénées.**

PÁNĂ[1], *pene,* s.f. **I. 1.** Fiecare dintre formațiunile epidermice cornoase care acoperă corpul păsărilor, servind la protecția lui și la zbor, compusă dintr-un cotor pe care sunt așezate simetric, de-o parte și de alta, fire (pufoase). ✧ Expr. *Ușor în pene* = îmbrăcat subțire, sumar; *p. ext.* prost îmbrăcat, zdrențăros. *Smuls de pene* = rușinat, umilit. *A lua* (pe cineva) *în* (sau *prin) pene* = a certa, a mustra (pe cineva). ✧ Compuse: *pana-zburătorului* = plantă erbacee cu frunze păroase și cu flori mari, violete sau albe, fără miros *(Lunaria annua); pana-gâștei* = specie de mușchi cu tulpina dreaptă, cu ramuri arcuite și inegale, formând tufe mari, verzi sau gălbui *(Hylocomium triquetrum).* ✦ Smoc de pene[1] (**I 1**) sau aripă care servește la diverse scopuri practice gospodărești. **2.** (La pl.) Pene[1] (**I 1**) de pasăre sau fire pufoase desprinse de pe cotoarele acestora, care servesc la umplerea pernelor, a saltelelor etc.; *p. ext.* așternut (moale) de pat (cu pene[1], fulgi etc.). **3.** Pană[1] (**I 1**) de gâscă, ascuțită și depicată la vârf, folosită în trecut ca instrument de scris cu cerneală; *p. gener.* toc de scris, condei; ceea ce servește la scris. ✦ Fig. Scriere, scris; stil, fel de a scrie al unui scriitor; arta de a scrie; *p. ext.* scriitor. **4.** Dispozitiv făcut din cotor de pană[1] (**I 1**), care servește să țină cârligul undiței la adâncimea dorită. **5.** Podoabă din pene[1] (**I 1**), care se poartă la pălărie, în păr etc. ✦ (Pop.) Podoabă pentru pălărie făcută din flori (naturale sau artificiale); *p. restr.* floare. **6.** (În sintagma) *Categorie pană* = categorie în care intră boxerii între 54 și 57 kg, luptătorii între 57 și 63 kg etc. **II. 1.** Piesă de lemn sau de metal (de forma unei prisme), folosită la despicarea lemnelor, la detașarea unor bucăți dintr-un material, la fixarea sau la înțepenirea unor piese, la asamblarea sau la solidarizarea unor organe de mașini, a unor elemente de construcție etc. ✦ (Tipogr.) Piesă care se intercalează între matrițele de linotip, pentru a le spația. ✦ Felioară de slănină cu care se împănează carnea ce urmează să fie friptă. **2.** Partea ciocanului, opusă capului, prelungită și subțiată spre vârf. ✦ Partea lată, plată a unor obiecte, instrumente etc; lamă. **3.** Bețișor cu care se strânge frânghia fierăstrăului pentru a întinde pânza; cordar. **4.** (În sintagma) *Pana căpăstrului* sau *pană de căpăstru* = ștreang sau curea cu care se priponește calul. **5.** Parte a cârmei unei nave, care poate fi rotită în jurul unui ax vertical și asupra căreia se exercită presiunea apei când se schimbă direcția de mișcare a navei. **6.** Placă mică de os, de celuloid etc. cu care se ating coardele la unele instrumente muzicale. ✦ Ancie (la un instrument muzical de suflat). **7.** (În sintagma) *Pană de somn* = carnea de la pântece sau de la coada somnului. [Var.: (înv. și reg.) **peánă** s.f.] — Lat. **pinna.**

PÁNĂ[2], *pene,* s.f. **1.** Oprire accidentală a funcționării unei mașini, a unui mecanism, a unui vehicul. ✧ Expr. (Fam.) *A fi* (sau *a rămâne) în pană* = a nu putea continua o activitate, a duce lipsă de ceva; a rămâne fără bani. **2.** Poziție în care se află o navă cu vele care are vânt din față și nu poate înainta. — Din fr. **panne.**

PANCALÍSM s.n. Doctrină filosofică ce subordonează întreaga realitate categoriei frumosului. — Din fr. **pancalisme.**

PANCÁRTĂ, *pancarte,* s.f. Afiș de carton, de pânză, de lemn etc. pe care este scrisă o lozincă, o înștiințare etc.; placardă. — Din fr. **pancarte.**

PÁNCOVĂ, *pancove,* s.f. (Reg.) Gogoașă sau minciunea (de mâncat). — Din magh. **pánk.**

PANCRÁȚIU, *pancrații,* s.n. Probă atletică la vechii greci, constând în trântă și pugilat. — Din fr. **pancrace.**

PANCREÁS, *pancreasuri,* s.n. Glandă de formă alungită, așezată înapoia stomacului, care are legătură cu splina și cu duodenul. [Pr.: *-cre-as*] — Din lat. **pancreas,** fr. **pancréas,** it. **pancrea(s)**.

PANCREÁTIC, -Ă, *pancreatici, -ce,* adj. Care ține de pancreas, privitor la pancreas. [Pr.: *-cre-a-*] — Din lat. **pancreaticus,** fr. **pancréatique,** it. **pancreatico.**

PANCREATÍNĂ s.f. Substanță extrasă din pancreasul animalelor și folosită în tratamentul tulburărilor intestinale. [Pr.: *-cre-a-*] — Din fr. **pancréatine.**

PANCREATÍTĂ, *pancreatite,* s.f. Boală care constă în inflamația acută sau cronică a pancreasului. [Pr.: *-cre-a-*] — Din fr. **pancréatite.**

PANCROMÁTIC, -Ă, *pancroamatici, -ce,* adj. (Despre materiale fotografice) Care este sensibil la toate radiațiile luminoase din spectrul vizibil. — Din fr. **panchromatique.**

PANCRÓNIC, -Ă, *pancronici, -ce,* adj. Valabil pentru orice epocă. — **Pan[1]-** + **cronic.**

PÁNDA, *panda,* s.m. Mamifer carnivor asemănător cu un ursuleț, care are blana albă cu pete negre și trăiește în Himalaia *(Ailurus fulgens).* — Din engl., fr. **panda.**

PANDAJMETRÍE s.f. (Geol.) Determinare a înclinării și a direcției stratelor geologice din adâncime, în scopul cunoașterii structurilor geologice. — Din fr. **pandagemétrie.**

PANDALÍE, *pandalii,* s.f. (Fam.; mai ales la pl.) Criză nervoasă, furie; toană; capriciu. — Et. nec.

PANDÁNT, *pandante,* s.n. Obiect care formează, împreună cu altul, o pereche simetrică. — Din fr. **pendant.**

PANDANTÍV, *pandantive,* s.n. **1.** Bijuterie care se poartă la gât, atârnată de un lănțișor sau de o panglică. **2.** Element arhitectural în formă de triunghi sferic cu vârful în jos, situat în colțurile arcelor mari care sprijină o cupolă sau o turlă. — Din fr. **pendentif.**

PANDÉCTE s.f. pl. Culegere de opinii ale juriștilor romani asupra principalelor probleme de drept, alcătuită în vremea împăratului Iustinian și adaptată în timp nevoilor noilor instituții. — Din lat. **pandectae,** fr. **pandectes.**

PANDELÁȘ, *pandelașe,* s.n. (Reg.) Dans popular românesc. — De la **Pandele** (n. pr.) + suf. *-aș.*

PANDÉMIC, -Ă, *pandemici, -ce,* adj. (Despre boli) Care are caracter de pandemie. — Din fr. **pandémique.**

PANDEMÍE, *pandemii,* s.f. Epidemie care se extinde pe un teritoriu foarte mare, cuprinzând mai multe țări, continente. — Din fr. **pandémie.**

PANDEMÓNIU s.n. (Livr.) Loc de reuniune a demonilor; adunarea, sfatul demonilor. ✦ Fig. Adunare de oameni sau loc în care domnește discordia, dezordinea, corupția. — Din fr. **pandémonium,** it. **pandemonio.**

PANDIȘPÁN, *pandișpane,* s.n. Prăjitură făcută din făină, ouă și zahăr, de culoare galbenă și cu aspect pufos. [Pl. și: *pandișpanuri*] — Din ngr. **pandespáni.**

PANDÍT, *pandiți,* s.m. (În India) Titlu dat inițial brahmanilor, iar azi savanților, învățaților etc. . *Pandit Nehru.* — Din fr. **pandit.**

PÁNDLICĂ s.f. v. **panglică.**

PANDÓRĂ, *pandore,* s.f. Instrument muzical cu coarde, asemănător cu lăuta, folosit în sec. XVI–XVII. — Din fr. **pandore.**

PANDÚR, *panduri,* s.m. **1.** Soldat dintr-un corp de oaste habsburgică din sec. XVIII. **2.** Soldat din oastea muntenească neregulată de la începutul sec. XIX. ✦ Spec. Soldat din oastea lui Tudor Vladimirescu. ✦ Ostaș în serviciul poliției după desființarea vechii miliții naționale. **3.** (Înv. și pop.) Haiduc. — Din sb. **pandur,** magh. **pandúr.**

PANDURÉSC, -EÁSCĂ, *pandurești,* adj. Care aparține pandurilor, privitor la panduri. — **Pandur** +suf. *-esc.*

PANDURÍME s.f. (Rar) Mulțime de panduri, totalitatea pandurilor. — **Pandur** + suf. *-ime.*

PANÉ adj. invar. (Despre carne, cașcaval etc.) Prăjit în grăsime, după ce a fost dat prin făină, ou și pesmet. — Din fr. **pané.**

PANEGÍRIC, *panegirice,* s.n. **1.** Scriere, discurs public în care se elogiază o personalitate însemnată (decedată sau contemporană oratorului), o comunitate etc. **2.** P. gener. Laudă (exagerată), elogiu (excesiv), apologie. — Din fr. **panégyrique**.

PANEGIRÍST, -Ă, *panegiriști, -ste,* s.m. și f. (Rar la f.) Persoană care scrie sau rostește un panegiric (**1**); persoană care aduce cuiva laude exagerate. — Din fr. **panégyriste.**

PANÉL, *panele*, s.n. Placă de lemn, cu miez de șipci, de scânduri înguste sau de fâșii de furnir gros, acoperit pe ambele fețe cu câte o foaie de furnir, folosit mai ales la fabricarea mobilelor. — Din germ. **Paneel.**

PANELÉNIC, -Ă, *panelenici, -ce,* adj. Referitor la panelenism, de panelenism; panelenistic, panelenist. — Din fr. **panhellénique.**

PANELENÍSM s.n. Mișcare naționalistă care, în sec. XIX, a militat pentru unirea tuturor populațiilor elenice într-un singur stat. — Din fr. **panhellénisme.**

PANELENÍST, -Ă, *panelenişti, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al panelenismului. — De la **panelenism.**

PANELENÍSTIC, -Ă, *panelenistici, -ce,* adj. Panelenic. — **Pan[1]-** + **elenistic.**

PANÉR, *panere*, s.n. Obiect făcut dintr-o împletitură de nuiele, de foi de papură, de rafie etc., de obicei mai mic decât coșul, în care se transportă sau se păstrează diverse obiecte (alimente). — Din ngr. **panéri.**

PANERÁȘ, *panerașe,* s.n. Diminutiv al lui *paner*. — **Paner** + suf. *-aș.*

PANEUROPEÁN, -Ă, *paneuropeni, -e,* adj. Din toate țările Europei; atașat ideii unității politice și economice a Europei. [Pr.: *-e-u-*] — Din engl. **paneuropean.**

PANEVGHENÍE, *panevghenii,* s.f. (Înv.) Termen reverențios de adresare către un boier. *Panevghenia Sa.* — Din ngr. **panevghenea.**

PANFOBÍE s.f. (Med.) Stare de anxietate extremă față de tot ceea ce se petrece în jur, deseori însoțită de dezorientare. — Din fr. **panphobie.**

PANGÁR, *pangare,* s.n. (Rar) Masă pe care se vând lumânările în biserică; *p. ext.* vânzare a lumânărilor în biserică; venit realizat de biserică din această vânzare. — Din ngr. **pangári.**

PANGEÁ, *pangele,* s.f. (Bot.; reg.) Numele a două legume din familia chenopodiaceelor: **a)** sfeclă *(Beta vulgaris);* **b)** sfeclă roșie *(Beta rubra)*. — Din tc. **pancar.**

PANGENÉZĂ s.f. Teorie evoluționistă care susține transmiterea, prin ereditate, a tuturor însușirilor dobândite. — Din fr. **pangenèse.**

PANGERMÁNIC, -Ă, *pangermanici, -ce,* adj., s.m. și f. (Adept) al pangermanismului; pangermanist. — Din fr. **pangermanique.**

PANGERMANÍSM s.n. Mişcare politică şi culturală preconizând unirea tuturor popoarelor germanice într-un singur stat, apărută în sec. XIX. — Din fr. **pangermanisme.**

PANGERMANÍST, -Ă, *pangermanişti, -ste,* adj., s.m. şi f. Pangermanic. — Din fr. **pangermaniste.**

PANGLICÁR, *panglicari,* s.m. (Fam.) Artist (de circ) care face scamatorii cu panglici. ✦ Epitet dat unui şarlatan, unui escroc, precum şi unei persoane care vorbeşte mult şi nu la obiect. — **Panglică** + suf. *-ar.*

PÁNGLICĂ, *panglici,* s.f. **1.** Fâşie îngustă de bumbac, de mătase, de catifea etc., folosită mai ales ca podoabă (la îmbrăcămintea feminină). ✦ Fâşie îngustă de bumbac sau de mătase îmbibată cu tuş, folosită la maşina de scris. **2.** Bandă de pânză, de muşama sau de metal divizată în centimetri, care serveşte la măsurarea distanţelor. **3.** Obiect flexibil de metal sau de alt material, având grosime şi lăţime mică în raport cu lungimea; bandă. **4.** (Zool.; pop.) Tenie. [Var.: (reg.) **pándlică, pámblică** s.f.] — Din magh. **pántlika.**

PANGLICĂRÍE, *panglicării,* s.f. Scamatorie (cu panglici). ✦ Fig. (Fam.) Şarlatanie, escrocherie; intrigă, uneltire. — **Panglicar** + suf. *-ie.*

PANGLICEÁ, *panglicele,* s.f. (Reg.) Panglicuţă. — **Panglică** + suf. *ea.*

PANGLICÚŢĂ, *panglicuţe,* s.f. Diminutiv al lui *panglică* (**1**); panglicea. [Var.: **pănglicúţă** s.f.] — **Panglică** + suf. *-uţă.*

PANGOLÍN, *pangolini,* s.m. Gen de mamifere din regiunile tropicale, acoperite cu solzi cornoşi, lipsite de dinţi şi având o coadă lungă şi puternică *(Manis);* animal care face parte din acest gen. — Din fr. **pangolin.**

PANICÁ, *panichez,* vb. I. **1.** Tranz. (Rar) A înnebuni, a îngrozi, a scoate din minţi pe cineva. **2.** Refl. A-şi ieşi din minţi. — Din fr. **paniquer.**

PANICÁRD, -Ă, *panicarzi, -de,* s.m. şi f., adj. (Rar) **1.** S.m. şi f. Persoană cuprinsă (nejustificat) de panică (care influenţează şi pe alţii). **2.** Adj. Care denotă, care manifestă (nejustificat) panică. — Din fr. **paniquard.**

PANICÁT, -Ă, *panicaţi, -te,* adj. (Livr.) Care este cuprins de panică. — Din fr. **paniqué.**

PÁNICĂ s.f. Senzaţie de spaimă violentă de care este cuprinsă subit (şi adesea fără temei) o persoană sau o colectivitate. ✧ Expr. *A intra în panică* = a se nelinişti, a se alarma, a se speria (foarte tare). — Din ngr. **panikós,** fr. **panique,** it. **panico,** germ. **Panik.**

PANICÓS, -OÁSĂ, *panicoşi, -oase,* adj. (Fam.) Panicard. — **Panică** + suf. *-os.*

PANÍCUL, *panicule,* s.n. Tip de inflorescenţă în formă de ciorchine compus, ale cărui ramuri secundare sunt şi ele ramificate şi poartă flori, spiculeţe sau capitule. [Var.: **panículă** s.f.] — Din lat. **panicula,** fr. **panicule**.

PANICULÁT, -Ă, *paniculaţi, -te,* adj. (Despre plante sau despre inflorescenţe) Care are florile în panicul, cu panicul; (despre inflorescenţe) care are formă de panicul. — Din fr. **paniculé.**

PANÍCULĂ s.f. v. **panicul.**

PANIÉR, *paniere,* s.n. (Înv.) Jupon cu balene care serveşte pentru a ţine fusta înfoiată pe şolduri; *p. ext.* rochie cu un astfel de jupon. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **panier.**

PANIFICÁ, *panific,* vb. I. Tranz. A efectua procesul de panificaţie. — Din fr. **panifier,** it. **panificare.**

PANIFICÁBIL, -Ă, *panificabili, -e,* adj. (Despre făină) Care poate intra în procesul de panificaţie. — Din fr. **panifiable** (după *panifica).*

PANIFICÁRE s.f. Acţiunea de *a panifica* şi rezultatul ei. — V. **panifica.**

PANIFICÁŢIE s.f. Proces de transformare a făinei în pâine, în produse de patiserie etc. — Din fr. **panification.**

PANISLÁMIC, -Ă, *panislamici, -ce,* adj. Referitor la panislamism, de panislamism. — Din fr. **panislamique.**

PANISLAMÍSM s.n. Mişcare politică având ca scop unirea tuturor popoarelor islamice, pentru apărarea credinţei şi consolidarea opoziţiei faţă de expansiunea culturală şi politică occidentală. — Din fr. **panislamisme.**

PANLOGÍSM s.n. Doctrină filosofică după care raţionalul şi realul sunt noţiuni identice, relaţiile logice reprezentând esenţa realităţii. — Din fr. **panlogisme.**

PANLOGÍST, -Ă, *panlogişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al panlogismului. — De la **panlogism.**

PANMIELOFTIZÍE s.f. Boală a măduvei osoase caracterizată prin scăderea până la dispariţie a celulelor care fabrică elementele celulare ale sângelui. [Pr.: *-mi-e-*] — Din fr. **panmyélophtisie.**

PANMIXÍE, *panmixii,* s.f. (Biol.) Încrucişare întâmplătoare din punct de vedere genetic între doi indivizi de sex opus. — Din engl. **panmixia.**

PANOFTALMÍE, *panoftalmii,* s.f. Infecţie supurativă acută care cuprinde în întregime ochiul. — Din fr. **panophtalmie.**

PANONIÁN, Ă, *panonieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Epoca pliocenului din Podişul Transilvaniei şi din bazinul panonic; serie de strate geologice din această epocă. **2.** Adj. Care aparţine panonianului (**1**), privitor la panonian. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **pannonien.**

PANÓNIC, -Ă, *panonici, -ce,* adj. Care aparţine Panoniei, referitor la Panonia; originar din Panonia. — **Panonia** (n. pr.) + suf. *-ic.*

PANOPLÍE, *panoplii,* s.f. Colecţie de arme (luate ca trofeu) aranjate pe un panou; panou pe care sunt aşezate aceste arme. — Din fr. **panoplie.**

PANÓPTIC, *panoptice,* s.n. **1.** Clădire astfel construită încât interiorul ei (cu aspecte sau materiale documentare) să poată fi cuprins dintr-o singură privire. **2.** Expoziţie sau colecţie de figuri făcute din ceară; panoramă. [Acc. şi: *panoptíc.* — Var.: **panópticum** s.n.] — Din fr. **panoptique,** germ. **Panoptikum.**

PANÓPTICUM s.n. v. **panoptic.**

PANORAMÁ, *panoramez,* vb. I. Tranz. (Cin.) A realiza un panoramic. — Din engl. **panoram.**

PANORAMÁRE s.f. (Cin.) Acţiunea de *a panorama* şi rezultatul ei. — V. **panorama.**

PANORÁMĂ, *panorame,* s.f. **1.** Privelişte din natură cu orizont larg, văzută de departe şi de la înălţime. ✦ Fig. Privire de ansamblu consacrată unui domeniu, unei probleme etc. *Panorama literaturii române.* **2.** Tablou de proporţii mari desfăşurat de jur-împrejurul unei încăperi circulare şi iluminat de sus numai pe anumite sectoare, astfel încât spectatorul aflat în mijlocul încăperii, în semiobscuritate, să aibă iluzia unei imagini reale; *p. ext.* clădire circulară în care se află un asemenea tablou. **3.** Spectacol popular de bâlci cu scamatorii, acrobaţii, expoziţie de animale exotice etc.; *p. ext.* baracă, construcţie, amenajare în care se poate vedea un astfel de spectacol. **4.** Panoptic (**2**). [Var.: (reg.) **panarámă** s.f.] — Din fr. **panorama,** germ. **Panorama,** it. **panorama.**

PANORÁMIC, -Ă, *panoramici, -ce,* adj., s.n. **1.** Adj. Care ţine de panoramă (**1**), privitor la panoramă, de panoramă. ✧ *Fotografie panoramică* = fotografie, luată de obicei din avion, care cuprinde un peisaj vast. *Ecran panoramic* = ecran de cinematograf de formă semicirculară, cu lăţimea mult mai mare în raport cu înălţimea. **2.** S.n. (Cin.) Cadru vizual cuprinzător obţinut prin deplasarea aparatului de filmat sau a camerei de televiziune în jurul unui ax orizontal sau vertical, fără ca operatorul să-şi părăsească locul. — Din fr. **panoramique.**

PANORTODÓX, -Ă, *panortodocşi, -xe,* adj. Care priveşte toate bisericile ortodoxe; al întregii ortodoxii. — **Pan[1]-** + **ortodox.**

PANOU, *panouri,* s.n. **1.** Planşă de lemn, de carton etc. de mărimi variate, pe care se lipesc afişe, se scriu lozinci etc. ✧ (Ieşit din uz) *Panou de onoare* = panou pe care erau prezentate persoane evidenţiate în muncă. **2.** Porţiune (plană) din suprafaţa unei construcţii sau a unui element de construcţie, limitată de rest prin fâşii de altă culoare, cu alt aspect, din alt material etc. ✧ *Panou de comandă* = placă de marmură, de bachelită etc. pe care sunt centralizate toate dispozitivele de comandă şi de măsură ale unei maşini, ale unei uzine, ale unui vapor etc.; tablou de comandă. **3.** Placă de lemn pe care este fixat coşul la jocul de bachet. **4.** (În sintagma) *Panou de tragere* (sau *de tir)* = pânză întinsă pe un cadru de lemn, pe care sunt trasate cercuri concentrice sau diverse figuri, folosită ca ţintă la exerciţiile sau la concursurile de tragere. **5.** Element de construcţie în formă de perete plin sau constituit din arce, cu grosimea mică în raport cu celelalte dimensiuni, folosit la căptuşirea unor elemente de construcţie, la susţinerea unor aparate, la asamblarea cu alte elemente asemănătoare pentru a forma o piesă, un dispozitiv, o construcţie, un sistem tehnic etc. — Din fr. **panneau.**

PANPSIHÍSM s.n. Doctrină potrivit căreia întreaga materie are proprietăţi psihice sau de natură psihică. — Din fr. **panpsychisme.**

PANROMÁNIC, -Ă, *panromanici, -ce,* adj. Care aparţine (tuturor) popoarelor sau limbilor romanice ori neolatine, privitor la popoarele sau la limbile romanice sau neolatine. — **Pan[1]-** + **romanic.**

PANROMÂNÍSM s.n. Concepţie politică prin care se preconizează unirea tuturor românilor într-un singur stat. — **Pan[1]-** + **românism.**

PANSÁ, *pansez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A(-şi) aplica un pansament; a (se) bandaja. **2.** Tranz. (Rar) A ţesăla un animal. — Din fr. **panser.**

PANSÁJ, *pansaje,* s.n. (Rar) Faptul de a pansa (**2**); ţesălat. — Din fr. **pansage.**

PANSAMÉNT, *pansamente,* s.n. Faptul de a (se) pansa (**1**); mijloc de protecţie împotriva unei infecţii şi de tratare a unei boli prin aplicarea pe regiunea bolnavă a unor medicamente şi acoperirea ei cu bandaje, vată etc. ✦ (Concr.) Material folosit la pansare. — Din fr. **pansement.**

PANSÁRE, *pansări,* s.f. Acţiunea de *a (se) pansa* şi rezultatul ei; bandajare. — V. **pansa.**

PANSÁT, -Ă, *pansaţi, -te,* adj. Care este acoperit cu pansament; (înv. şi pop.) oblojit. — V. **pansa.**

PANSEÁ, *pansele,* s.f. Numele a două plante erbacee decorative din familia violaceelor: **a)** plantă cu tulpina mică, cu frunze late, ovale, cu flori nemirositoare, având cinci petale inegale de culori variate; panseluţă *(Viola wittrockiana)*; **b)** plantă cu frunze ovale şi cu flori cu petale mari, rotunjite şi variat colorate *(Viola tricolor)*. — Din fr. **pensée.**

PANSELÚŢĂ, *panseluţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *pansea*. **2.** Pansea. — **Pansea** + suf. *-uţă.*

PANSÉU, *panseuri*, s.n. (Fam.) Gândire, cugetare; maximă, sentinţă. — Din fr. **pensée.**

PANSEXUALÍSM s.n. Teorie care exagerează rolul instinctului sexual în viaţa psihică. [Pr.: *-xu-a-*] — Din fr. **pansexualisme.**

PANSINUZÍTĂ, *pansinuzite,* s.f. (Med.) Inflamaţie a tuturor sinusurilor oaselor craniene. — Din fr. **pansinusite.**

PANSIÓN s.n. v. **pension.**

PANSÍV, -Ă, *pansivi, -e*, adj. (Rar) Meditativ, gânditor. — Din fr. **pensif.**

PANSLÁV, -Ă, *panslavi, -e,* adj. Care aparține (tuturor) popoarelor slave, privitor la (toate) popoarele slave. — Din fr. **panslave.**

PANSLAVÍSM s.n. Mișcare politică și culturală apărută în Rusia în sec. XIX, care preconiza unirea într-un singur stat a tuturor popoarelor slave. — Din fr. **panslavisme.**

PANSLAVÍST, -Ă, *panslaviști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al panslavismului. — Din fr. **panslaviste.**

PANTAGRUÉLIC, -Ă, *pantagruelici, -ce,* adj. (Livr.; despre pofta de mâncare, foame) Extraordinar, colosal, devorant; (despre ospețe, mese) foarte bogat. [Pr.: *-gru-e-*] — Din fr. **pantagruélique.**

PANTAHÚZĂ, *pantahuze,* s.f. (Înv.) Listă de subscripție cu care se strâng bani pentru clădirea sau pentru repararea unei biserici, pentru o operă de binefacere etc. — Din ngr. **pantahúsa.**

PANTALÓN, *pantaloni,* s.m. **1.** (De obicei la pl.) Îmbrăcăminte exterioară care acoperă, de la mijloc în jos, corpul și fiecare picior în parte; nădrag. ✦ Chiloți, izmene. **2.** Piesă de tablă sau de metal turnat, goală în interior, folosită la bifurcarea unei conducte. — Din ngr. **pantalóni,** fr. **pantalon.**

PANTALONÁDĂ, *pantalonade,* s.f. (Livr.) Comedie burlescă; *p. ext.* bufonerie. — Din fr. **pantalonnade.**

PANTALONÁR, *pantalonari,* s.m. **1.** Denumire depreciativă dată de către boierii conservatori în sec. XIX tinerilor progresiști care adoptaseră îmbrăcămintea occidentală. ✦ (Pop.) Nume depreciativ dat de țărani persoanelor îmbrăcate orășenește; *spec.* orășean, târgoveț. **2.** (Rar) Croitor specializat în confecționarea pantalonilor. — **Pantalon** + suf. *-ar.*

PANTALONÁȘ, *pantalonași,* s.m. (Mai ales la pl.) Diminutiv al lui *pantalon*. ✦ Spec. Pantalon scurt pentru copii. ✦ Spec. Chilot lung până la gleznă, împodobit cu volane de dantelă, pe care îl purtau femeile. — **Pantalon** + suf. *-aș.*

PÁNTĂ, *pante,* s.f. **1.** Porțiune de teren cu suprafața înclinată față de planul orizontal, care formează de obicei versantul unei forme de relief; povârniș, coastă. ✧ Loc. adv. și adj. *În pantă* = înclinat, pieziș. ✧ Expr. *A cădea* (sau *a aluneca) pe panta...* (sau *pe o pantă...)* = **a)** a se lăsa prins, antrenat de...; **b)** a se îndrepta către..., a duce către... **2.** Unghi ascuțit format de o dreaptă sau de un plan cu dreapta sau cu planul orizontal; tangenta trigonometrică a acestui unghi; înclinare față de orizontală. — Din fr. **pente.**

PANTEÍSM, s.n. Concepție filosofică monistă care identifică pe Dumnezeu cu întreaga natură. — Din fr. **panthéisme.**

PANTEÍST, -Ă, *panteiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de panteism, privitor la panteism; care admite, susține panteismul; panteistic. **2.** S.m. și f. Adept al panteismului. — Din fr. **panthéiste.**

PANTEÍSTIC, -Ă, *panteistici, -ce,* adj. (Rar) Panteist (**1**). — Din fr. **panthéistique,** germ. **pantheistisch.**

PANTEÓN, *panteonuri,* s.n. **1.** (La greci și la romani) Templu consacrat cultului tuturor zeilor. **2.** Monument național în care se depun rămășițele pământești ale oamenilor iluștri. ✦ Fig. Totalitatea oamenilor iluștri ai unei țări. [Pr.: *-te-on*] — Din fr. **panthéon.**

PANTÉRĂ, *pantere,* s.f. Mamifer carnivor din familia felidelor, cu corpul suplu și musculos, cu blana gălbuie-roșcată cu pete închise, care trăiește în Asia și Africa; leopard, pardos *(Felis pardus)*. — Din fr. **panthère.**

PANTOCRÁTOR s.n. Icoană pictată în bisericile ortodoxe pe bolta naosului, care reprezintă pe Isus Hristos ca împărat al lumii; *p. ext.* cupola de deasupra naosului, unde se află această icoană. — Din ngr. **pantokrátor.**

PANTÓF, *pantofi,* s.m. Încălțăminte de stradă din piele, din materiale sintetice sau din pânză, care acoperă laba piciorului până la gleznă. — Din germ. **Pantoffel.**

PANTOFÁR, *pantofari,* s.m. (Rar) Persoană care face ori repară pantofi sau orice fel de încălțăminte; cizmar; negustor sau vânzător de încălăminte. — **Pantof** + suf. *-ar.*

PANTOFĂREÁSĂ, *pantofărese,* s.f. (Rar) Soția pantofarului. — **Pantofar** + suf. *-easă.*

PANTOFĂRÍE[1] s.f. Meseria pantofarului. — **Pantofar** + suf. *-ie.*

PANTOFĂRÍE[2], *pantofării,* s.f. (Înv.) **1.** Atelier în care se confecționează sau se repară pantofi sau orice fel de încălțăminte; cizmărie; *p. ext.* magazin în care se vinde încălțăminte. **2.** (La sg., cu sens colectiv) Mulțime de pantofi. — **Pantof** + suf. *-ărie.*

PANTOFIÓR, *pantofiori,* s.m. Diminutiv al lui *pantof.* — **Pantof** + suf. *-ior.*

PANTOGRÁF, *pantografe,* s.n. **1.** Aparat folosit pentru reproducerea unui desen, a unui plan etc. la aceeași mărime cu un model dat sau la o scară diferită de a modelului. **2.** Dispozitiv montat pe acoperișul unor vehicule electrice, care face contactul între instalația electrică a vehiculului și rețeaua electrică fixă de alimentare. — Din fr. **pantographe.**

PANTOGRÁFIC, -Ă, *pantografici, -ce,* adj. Referitor la pantografie, de pantografie. — Din fr. **pantographique.**

PANTOGRAFÍE s.f. Reproducere a unui desen cu ajutorul pantografului. — Din fr. **pantographie.**

PANTOMÉTRU, *pantometre,* s.n. Instrument topografic cu care se măsoară unghiurile orizontale. — Din fr. **pantomètre.**

PANTOMÍM, -Ă, *pantomimi, -e,* s.f., s.m. **1.** S.f. Exprimare a ideilor și a sentimentelor prin gesturi, mimică, dans; *p. ext.* ansamblu de gesturi, de mișcări prin care se exprimă anumite idei și sentimente. **2.** S.f. Gen de reprezentație teatrală în care actorii exprimă diverse acțiuni dramatice (numai) prin gesturi sau mimică; scenariul unei astfel de reprezentații. **3.** S.m. (Rar) Actor de pantomimă (**2**); mim. — Din fr. **pantomime,** germ. **Pantomime,** it. **pantomimo.**

PANTOMÍMIC, -Ă, *pantomimici, -ce*, adj. De pantomimă, ca într-o pantomimă, exprimat prin gesturi. — Din fr. **pantomimique.**

PANTOPÓN s.n. Substanță extrasă din opiu sub formă de pulbere brună cu gust amar, solubilă în apă, cu acțiune analgezică similară opiului. — Din fr. **pantopon.**

PANTRÓP, -Ă, *pantropi, -e,* adj. (Despre microbi sau virusuri) Care se poate localiza în orice parte a organismului. — După engl. **pantropic.**

PANTÚM, *pantumuri,* s.n. Specie fixă a poeziei lirice, în care al doilea și al patrulea vers dintr-un catren formează primul și al treilea vers din catrenul următor. [Pl. și: *pantume*] — Din fr. **pantoum.**

PANȚARÓLĂ, *panțarole,* s.f. (Înv.) Numele unui joc de cărți care se joacă în trei persoane. — Din pol. **pancerola.**

PANȚÂR s.m. v. **panțir.**

PANȚÍR, *panțiri,* s.m. (În sec. XVIII–XIX, în Moldova, la pl.) Corp de oaste (călare) alcătuit din lefegii, însărcinat cu paza granițelor, cu transmiterea știrilor și cu îndeplinirea unor porunci, hotărâri ale autorităților; *p. gener.* (pop.) ostaș. [Var.: **panțâr** s.m.] — Din pol. **pancerz,** sb. **pancir.**

PÁNUS s.n. (Med.) **1.** Vascularizație anormală a unei membrane, însoțită de formare de țesut conjunctiv. **2.** Adenită nesupurată. — Din fr. **pannus.**

PÁNZER, *panzere,* s.n. Tanc german folosit în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. [Pr.: *pánțer*] — Din germ. **Panzer.**

PANZOOTÍE, *panzootii,* s.f. Extindere a unei boli contagioase a animalelor pe teritorii foarte întinse (țări sau continente). [Pr.: *-zo-o-*] — Din fr. **panzootie.**

PÁOS s.n. (Rar; în practicile religiei creștine) Pomană (constând din vin, pâine, mâncăruri) care se dă pentru cei morți. ✦ (Pop.) Vin, untdelemn sfințit sau agheasmă cu care preotul stropește mortul înainte de a-l îngropa. [Var.: **páus** s.n.] — Lat. ***pausum.**

PAP s.n. Substanță lipicioasă preparată din gluten cu apă și folosită la lipiri rezistente, în special la încălțăminte; material de lipit preparat în casă din făină și apă; coca[1]. — Din germ. **Papp.**

PAPÁ s.m. (Franțuzism) **1.** Tată. **2.** (Rar) Termen familiar folosit de cineva pentru a vorbi cu (sau despre) un bărbat mai în vârstă. — Din fr. **papa.**

PAPAGÁL, *papagali,* s.m. **1.** Nume dat mai multor păsări tropicale arboricole, cu ciocul mare și încovoiat, cu pene felurit și viu colorate, care, dresate, pot repeta sunete articulate. ✧ Expr. (Fam.) *A avea papagal* = a vorbi mult (și convingător), a fi bun de gură. ✧ Compus: *papagal-țigănesc* = stăncuță; *papagal-de-brazi* = forfecuță. ✦ Epitet dat unei persoane care repetă mecanic părerile sau cuvintele altuia. ✦ Fig. (Fam. și peior.) Gură (ca organ al vorbirii). **2.** Clește cu dinți, folosit la lucrările de montare sau de reparare a țevilor. — Din ngr. **pap(p)aghál(l)os,** it. **pappagallo.**

PAPAGALICÉSC, -EÁSCĂ, *papagalicești,* adj. (Rar) **1.** De papagal (**1**), ca de papagal. **2.** Fig. Imitat în mod servil; copiat. — **Papagal** + suf. *-icesc.*

PAPAGALICÉȘTE adv. Ca un papagal (**1**); *p. ext.* automat, mecanic. — **Papagal** + suf. *-icește.*

PAPAGALICÍ, *papagalicesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A reproduce în mod mecanic ceea ce este scris sau spus de cineva. — **Papagal** + suf. *-ici.*

PAPAGALÍSM, *papagalisme,* s.n. (Rar) Reproducere, imitare mecanică a ceea ce este scris sau spus de cineva. — **Papagal** + suf. *-ism.*

PAPAGALÍȚĂ, *papagalițe,* s.f. (Rar) Femela papagalului. — **Papagal** + suf. *-iță.*

PAPÁIA, *papaia,* s.f. Arbore fructifer răspândit în zona tropicală, din care se extrage papaina *(Carica papaya)*. — Din it. **papaia.**

PAPAÍNĂ s.f. Enzimă extrasă din papaia, folosită în tratamentul unor boli digestive. — Din fr. **papaïne,** germ. **Papain.**

PAPAINÓG, *papainoage,* s.n. (Pop.; la pl.) Picioroange, catalige. ✧ Expr. *A vorbi în papainoage* = a vorbi cu aroganță, a lua pe cineva peste picior. — Cf. sb. p a n o g a.

PAPÁL, -Ă, *papali, -e,* adj. Care aparține papei[2], privitor la papă[2]; care emană de la papă; pontifical; *p. ext.* catolic. — Din fr. **papal.**

PAPALITÁTE s.f. **1.** Instituție centrală de conducere spirituală și politică a Bisericii catolice, în fruntea căreia se află papa[2]. **2.** Demnitatea de papă[2]; pontificat; *p. ext.* timpul cât un papă[2] ocupă demnitatea pontificală. — Din lat. **papalitas, -tatis.**

PAPAMOBÍL, *papamobile,* s.n. Automobil blindat construit special pentru deplasarea papei[2]. — Din it., fr. **papamobile.**

PAPANÁȘ, *papanași*, s.m. **1.** Preparat culinar făcut din brânză de vacă, ouă și făină sau griș, fiert în apă sau prăjit în grăsime. **2.** Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu frunzele compuse din trei foliole și cu flori mici, alburii sau trandafirii *(Trifolium arvense)*. — Cf. p a p ă[1].

PAPARÁZZO, *paparazzi,* s.m. Fotograf insistent care urmărește să surprindă cu orice preț imagini insolite, compromițătoare ale unor personalități publice, celebrități etc. [Pr.: *paparațo*] — Din it. **paparazzo.**

PAPÁRĂ, *papare,* s.f. **1.** (Pop.) Mâncare preparată din felii de pâine (prăjită) presărate cu brânză și opărite în apă, în supă, în lapte etc. ✧ Expr. (Fam.) *A mânca (o) papară* sau *papara* (cuiva) sau *a se alege cu o papară* = **a)** a mânca bătaie sau a fi aspru certat; **b)** a fi învins (în luptă, într-o întrecere etc.). *A face pe* (sau *din*) *cineva papară* = a învinge, a distruge, a nimici pe cineva. *A ști papara cuiva* = a cunoaște felul aspru de a fi al cuiva, a fi avut de suferit de pe urma asprimii cuiva. *A trage cuiva o papară* = **a)** a bate pe cineva; **b)** a mustra aspru pe cineva. **2.** (Reg.) Omletă. [Pl. și: *păpări.* — Var.: (reg.) **păpáră** s.f.] — Din bg. **popara.**

PAPARÚDĂ, *paparude,* s.f. **1.** (În mitologia românească) Veche divinitate locală a ploii fertilizante. ✦ Fată sau femeie care, în vreme de secetă, își înfășoară corpul (gol) în verdeață, cântă și dansează pe ulițe și invocă ploaia. ✦ (La pl.) Jocul și ritualul paparudelor (**1**). **2.** Fig. Femeie îmbrăcată ridicol sau fardată excesiv; *p. gener.* persoană caraghioasă. — Din bg. **peperuda.**

PAPARÚGĂ, *paparuge,* s.f. (Entom.; reg.) Buburuză. — Et. nec.

PAPATÁCI subst. (Med.; în sintagma) *Febră papataci* = boală infecțioasă și contagioasă produsă de un virus. — Din lat. [Phlebotomus] **pappatasi** (sau **papatasii),** denumirea științifică a insectei care transmite boala.

PAPAVERACÉE, *papaveracee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee, anuale sau perene, cu frunze alterne, cu flori solitare sau grupate în inflorescențe și cu fructul o capsulă sau o nuculă; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. ✧ (Adjectival) *Plantă papaveracee.* — Din fr. **papavéracée.**

PAPAVERÍNĂ s.f. Alcaloid extras din opiu sau preparat sintetic, folosit în medicină. — Din fr. **papavérine.**

PÁPĂ[1] s.f. **1.** (În graiul copiilor sau al maturilor care vorbesc cu copiii) Mâncare. ✧ Compus: (reg.) *papa-găinii* = păpădie. **2.** (Reg.) Omletă. — Lat. **pappa.**

PÁPĂ[2], *papi*, s.m. Capul Bisericii romano-catolice, al statului Vatican; vicar al lui Isus Hristos și urmaș al Sfântului Petru, ales pe viață. — Din lat., sl. **papa.**

PAPETÁR, -Ă, *papetari, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Fabricant sau vânzător de articole de papetărie. **2.** Adj. Care se folosește la fabricarea hârtiei. ✧ *Produs papetar* = articol de papetărie. — Din **papetărie** (derivat regresiv).

PAPETĂRÍE, *papetării,* s.f. Magazin sau raion într-o librărie în care se vând caiete, hârtie, creioane, penițe etc. ✧ *Produs* (sau *articol) de papetărie* = produs obținut sub formă de foi (hârtie, carton) sau de obiecte din pastă de fibre celulozice. — Din fr. **papeterie.**

PAPIER MÂCHÉ subst. Pastă de hârtie (amestecată cu ghips sau cu caolin și cu clei de colofoniu) folosită în confecționarea unor obiecte decorative și în sculptură. [Pr.: *papié mașé*] — Cuv. fr.

PAPILÁR, -Ă, *papilari, -e,* adj. Cu papile, format din papile. — Din fr. **papillaire.**

PAPÍLĂ, *papile*, s.f. Mică proeminență (conică) a pielii, a unor mucoase sau a feței externe sau interne a unui organ. — Din lat. **papilla,** fr. **papille.**

PAPILIFÓRM, -Ă, *papiliformi, -e,* adj. (Anat.; Biol.) Care are formă de papilă. — Din fr. **papilliforme.**

PAPILIONACÉU, -ÉE, *papilionacei, -cee,* s.f., adj. **1.** S.f. (La pl.) Subfamilie de plante dicotiledonate leguminoase care au florile cu cinci petale, asemănătoare cu aripile unui fluture; (și la sg.) plantă din această familie. **2.** Adj. (Despre corola unor plante) Care seamănă cu un fluture; (despre plante) care are o asemenea corolă. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **papilionacée.**

PAPILÓM, *papiloame,* s.n. Tumoare epitelială benignă, care se formează pe piele și pe mucoase. [Pl. și: *papilomuri*] — Din fr. **papillome.**

PAPILOMATÓS, -OÁSĂ, *papilomatoși, -oase,* adj. (Med.) Care are aspect de papilom. — Din fr. **papillomateux.**

PAPILOMATÓZĂ, *papilomatoze,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecțiunile cutanate în care apar papiloame. — Din **papillomatose.**

PAPILÓS, -OÁSĂ, *papiloși, -oase,* adj. (Bot.) Care este acoperit cu papile. — Din fr. **papilleux.**

PAPIÓN, *papioane,* s.n. Cravată mică bărbătească, înnodată în forma unor aripi de fluture. [Pr.: *-pi-on*] — Din fr. **papillon.**

PAPIONÁRE, *papionări,* s.f. Mișcare în zigzag a drăgilor (**1**) în canale. [Pr.: *-pi-o-*] — După fr. **papillonnage.**

PAPIÓTĂ, *papiote,* s.f. **1.** Sul mic de carton pe care se înfășoară ața de cusut; *p. ext.* ață de cusut înfășurată pe acest sul. **2.** (Astăzi rar) Tub mic de hârtie pe care femeile își răsucesc părul pentru a-l bucla. [Pr.: *-pi-o*] — Din fr. **papillote.**

PAPÍR, *papire,* s.n. (Reg.) Hârtie. ✦ Foaie de hârtie scrisă; *spec.* scrisoare. — Din germ. **Papier,** magh. **papír.**

PAPIROLÓG, *papirologi,* s.m. Specialist în papirologie. — Din fr. **papyrologue.**

PAPIROLÓGIC, -Ă, *papirologici, -ce,* adj. Referitor la papirologie, de papirologie. — Din fr. **papyrologique.**

PAPIROLOGÍE s.f. Disciplină a istoriei care studiază papirusurile sau, *p. ext.*, documentele vechi scrise pe pergament, lemn și alte materiale. — Din fr. **papyrologie.**

PAPÍRUS, (**2**) *papirusuri,* s.n. **1.** Plantă erbacee acvatică cu tulpina formată din foițe membranoase, care crește mai ales în Delta Nilului și în Africa Centrală *(Cyperus papyrus)*. **2.** Material sub formă de foiță, prelucrat din tulpina acestei plante, pe care se scria în Antichitate. ✦ Vechi manuscris pe un astfel de material. — Din lat., fr. **papyrus.**

PAPÍSM s.n. (Înv.) Catolicism; aderare la autoritatea papei[2]. — Din fr. **papisme.**

PAPÍST, -Ă, *papiști, -e,* s.m. și f., adj. (Înv. și reg.) Catolic. — Din fr. **papiste.**

PAPISTÁȘ, -Ă, *papistași, -e,* s.m. și f., adj. (Înv. și reg.) Catolic.— Din magh. **pápista.**

PAPISTĂȘESC, -EÁSCĂ, *papistășești,* adj. (Înv. și reg.) Catolic. [Var.: (reg.) **păpistășésc, -eáscă** adj.] — **Papistaș** + suf. *-esc.*

PAPISTĂȘÉȘTE adv. (Înv. și reg.) Ca la catolici, în felul catolicilor. — **Papistaș** + suf. *-ește.*

PAPISTĂȘÍ, *papistășesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv. și reg.) A (se) catoliciza. — Din **papistaș.**

PAPISTĂȘÍE s.f. (Înv. și reg.) Catolicism; papalitate. [Var.: (înv.) **păpistășíe** s.f.] — **Papistaș** + suf *-ie*.

PAPÓRNIȚĂ, *papornițe,* s.f. **1**. (Pop.) Coș împletit din papură; *p. gener.* coș. **2.** (Rar) Sticlă îmbrăcată în papură. — **Papură** + suf. *-orniță*.

PÁPRICAȘ, (**2**) *papricașuri,* s.n. **1.** Tocană (cu multă boia de ardei roșu și adesea cu găluști de făină). **2.** Porție de papricaș (**1**). **3.** (Reg.) Boia de ardei. [Acc. și: *papricáș*] — Din magh. **paprikás.**

PÁPRICĂ, (**1**) *paprici,* s.f. (Reg.) **1.** (Bot.) Ardei. **2.** Boia de ardei. [Acc. și: *paprícă*] — Din magh. **paprika.**

PÁPȘER, *papșere,* s.n. Foarfecă pentru carton și mucava. — Din germ. **Pappschere.**

PÁPUA adj. invar. (În sintagma) *Limbi papua* = una dintre cele trei mari familii de limbi din Oceania alături de australiană și austroneziană, vorbită de papuași. — Din fr. **papou.**

PÁPUA-NEOGUINEEÁN, -Ă, *papua-neoguineeni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația statului Papua-Noua Guinee sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține statului Papua-Noua Guinee sau papua-neoguineenilor (**1**), referitor la statul Papua-Noua Guinee ori la papua-neoguineeni. — **Papua-Noua Guinee** (n.pr.) + suf. *-ean.*

PAPUÁȘ, -Ă, *papuași, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Subtip de populație de rasă negroidă din tipul melanezian sau locuitor autohton din Noua Guinee; (și la sg.) persoană aparținând acestei populații. **2.** Adj. Care aparține insulelor Noua Guinee sau papuașilor (**1**), privitor la papuași ori la insulele Noua Guinee. [Pr.: *-pu-aș*] — Din fr. **papouas.**

PAPÚC[1], *papuci,* s.m. **1.** Încălțăminte ușoară (fără toc), care se poartă în casă; *p. gener.* pantof ușor de vară. ✧ Expr. (Fam.) *A o lua* (sau *a o șterge) la papuc* = a fugi. (Fam.) *A fi* (sau *a pune, a ține* etc.) *sub papuc* = a fi (sau a pune, a ține etc.) sub ascultarea deplină a cuiva, a se lăsa sau a face să se lase condus de cineva. (Rar) *A lăsa* (pe cineva) *la papuci* = a sărăci complet (pe cineva). *A da* (cuiva) *papucii* = a da (pe cineva) afară, a obliga (pe cineva) să plece. **2.** Piesă de lemn care se așază la baza unui stâlp pentru a-i mări suprafața de sprijin. ✦ Piesă de oțel fixată la capătul inferior al unui pilon, pentru a împiedica strivirea acestuia când este bătut în pământ. ✦ Palier pentru rezemarea pe capre a cablului purtător al unui funicular. ✦ Piesă folosită la legarea unui conductor electric la bornele unei instalații electrice sau ale unui aparat electric în vederea stabilirii unui contact demontabil. **3.** Compus: *papucul-doamnei* = plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu frunzele lungi, cu flori mari, galbene cu purpuriu *(Cypripedium calceolus)*. [Var.: (reg.) **păpúc** s.m.] — Din tc. **papuç,** magh. **papucs.**

PAPÚC[2] s.m. v. **papucă.**

PAPUCÁR, *papucari,* s.m. (Înv. și reg.) Persoană care face ori repară papuci[1] (**1**); *p. gener.* cizmar [Var.: (reg.) **păpucár** s.m.] — **Papuc[1]** + suf. *-ar.*

PAPUCÁȘ, *papucași,* s.m. (Rar) Papucel. [Var.: (reg.) **păpucáș** s.m.] — **Papuc[1]** + suf. *-aș.*

PAPÚCĂ s.m. (Înv.) Bunic. [Var.: **papúc** s.m.] — Cf. ngr. p a p p ú s.

PAPUCÉL, *papucei,* s.m. Diminutiv al lui *papuc[1];* papucaș. — **Papuc[1]** + suf. *-el.*

PAPUGÍU, *papugii,* s.m. (Fam.) Om de nimic, care se ține de înșelăciuni, care trăiește din șiretlicuri. — Din tc. **papuççu.**

PÁPULĂ, *papule,* s.f. Leziune superficială a pielii, caracterizată printr-o mică ridicătură roșiatică sau neagră, dură, care apare în unele boli de piele și în sifilis. — Din lat. **papula,** fr. **papule.**

PÁPURĂ, *papuri,* s.f. Grup de plante erbacee acvatice, cu tulpina înaltă, neramificată, cu frunze lungi și înguste, cu flori unisexuate, care crește în locuri mlăștinoase *(Typha);* plantă care face parte din acest grup; *p. restr.* frunzele acestor plante, din care se fac rogojini, coșuri etc. — Lat **papura.*

PÁPUS, *papusuri,* s.n. (Bot.; la compozite) Smoc de perișori la extremitatea superioară a fructului matur. — Din lat. **pappus.**

PAR[1], *pari,* s.m. **1.** Bucată de lemn rotundă, lungă și (relativ) groasă, de obicei ascuțită, folosită mai ales ca element de susținere, de fixare etc. în diferite construcții sau ca pârghie, ca ciomag etc. ✧ Loc. adv. *Cu parul* = cu forța, silit. ✧ Expr. *A-i da* (cuiva) *cu parul în cap* = a bate foarte tare (pe cineva); *p. ext.* a împiedica (pe cineva) să promoveze, să acționeze etc. *Parcă mi-a* (sau *ți-a, i-a* etc.) *dat cu parul în cap*, se spune când cineva a primit pe neașteptate o veste neplăcută. *A (i) se apropia funia de par* = **a)** a fi bătrân, aproape de moarte; **b)** a se apropia un

anumit termen (pentru îndeplinirea presantă a ceva); a se apropia deznodământul. **2.** Cracă groasă de copac. ✧ *Par de oale* = prepeleac (pentru vase, oale). — Lat. **palus.**

PAR[2], -Ă, *pari, -e,* adj. (Despre numere întregi, puteri etc.) Divizibil cu numărul doi. — Din lat. **par.**

PARA[1]- Element de compunere care înseamnă: **a)** „foarte", „tare", „puternic" și servește la formarea unor adjective și a unor substantive; **b)** (depr.) „mult", „prea numeros" și servește la formarea unor substantive folosite la plural. — Din ngr. **pará,** fr. **para-.**

PARA[2]- Element de compunere care înseamnă „apără", „contra" și servește la formarea unor substantive. — Din fr. **para-.**

PARÁ[3], *parale,* s.f. **1.** Monedă divizionară egală cu a suta parte dintr-un leu vechi; mică monedă turcească de argint care a circulat și în Țările Române în sec. XVIII–XIX; (astăzi) ban de valoare mică. ✧ Expr. *A nu avea (nici o) para (chioară)* = a nu avea (nici) un ban. *Până într-o para* sau *până la (o) para* = până la ultimul ban; exact (din punct de vedere bănesc). *Nu face nici o para (chioară* sau *nici două parale)* sau *nu face parale* = nu are (nicio) valoare, nu e bun (de nimic). *A face* (pe cineva) *de două parale* = a certa (aspru) (pe cineva). *A lua* (pe cineva) *la trei parale* = a-i cere cuiva socoteală pentru ceea ce a făcut. ✦ P. gener. Monedă (metalică). **2.** (Fam.; la pl.) Bani; *p. ext.* avere. ✧ Expr. *Parale bune* = bani mulți. (Fam.) *A face parale* = a fi valoros, de preț. *A ști câte parale face cineva* = a fi bine lămurit în privința caracterului, a meritelor sau a capacității cuiva. — Din tc. **para.**

PARÁ[4], *parez,* vb. I. Tranz. A evita printr-o contralovitură o lovitură a adversarului la duel, la scrimă etc. ✦ P. gener. A reuși să evite, să facă față. — Din fr. **parer.**

PARABÁL, *parabaluri,* s.n. Panou de pe un poligon (**2**) în care se opresc gloanțele ricoșate. — Din fr. **pare-balles.**

PARABÁZĂ, *parabaze,* s.f. Secvență a comediei antice grecești, situată de obicei în prima parte a piesei, în care actorul își exprimă (prin intermediul corifeului) propriile păreri în legătură cu realitățile înfățișate. — Din fr. **parabase,** germ. **Parabase.**

PARÁBIL, -Ă, *parabili, -e,* adj. (Sport; despre lovituri, goluri etc.) Care poate fi evitat sau apărat. — **Para[4]** + suf *-bil.*

PARABIÓTIC, -Ă, *parabiotici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la parabioză, de parabioză. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **parabiotique.**

PARABIÓZĂ, *parabioze,* s.f. **1.** (Med.) Pierdere a conductibilității normale a unui nerv. **2.** Stare a unui organism aflat la limita de jos a condițiilor vitale. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **parabiose.**

PARÁBOLĂ[1], *parabole,* s.f. Curbă plană care reprezintă locul geometric al punctelor din plan egal depărtate de un punct fix, numit focar, și de o dreaptă fixă, numită directoare. — Din fr. **parabole,** lat. **parabola.**

PARÁBOLĂ[2], *parabole,* s.f. Povestire alegorică cu un cuprins religios sau moral; pildă; *p. ext.* exprimare alegorică, afirmație care cuprinde un anumit tâlc; fabulă, alegorie. — Din fr. **parabole,** lat. **parabola.**

PARABÓLIC[1], -Ă, *parabolici, -ce,* adj. De forma unei parabole[1]; curbat. — Din fr. **parabolique,** germ. **parabolisch.**

PARABÓLIC[2], -Ă, *parabolici, -ce,* adj. Cu caracter de parabolă[2]; alegoric. — Din fr. **parabolique.**

PARABOLOÍD, *paraboloizi,* s.m. (Mat.) **1.** Suprafață descrisă de o parabolă[1] care se deplasează astfel încât planul ei rămâne mereu paralel cu el însuși, iar vârful ei descrie o parabolă[1] fixă. **2.** (În sintagma) *Paraboloid de rotație* = suprafața generată prin rotația unei parabole[1] în jurul axei de simetrie. — Din fr. **paraboloïde.**

PARABOLOIDÁL, -Ă, *paraboloidali, -e,* adj. Care are formă de paraboloid, ca paraboloidul. [Pr.: *-lo-i-*] — Din fr. **paraboloïdal.**

PARABÚCLĂ, *parabucle,* s.f. (Mar.) Parâmă folosită pentru ridicarea unui scondru pe punte. — **Para[1]-** + **buclă.**

PARABULÍE, *parabulii,* s.f. (Med.) Tulburare funcțională la psihopați, manifestată prin scăderea activității voluntare. — Din fr. **paraboulie.**

PARACAZEÍNĂ s.f. Produs obținut prin coagularea cazeinei din lapte. [Pr.: *-ze-i-*] — Din fr. **paraceséine.**

PARACĂZĂTÓR, *paracăzătoare,* s.n. Dispozitiv de siguranță pentru oprirea din cădere a cabinei ascensorului, în cazul ruperii cablului sau al defectării instalației. — **Para[2]-** + **căzător.**

PARACENTÉZĂ, *paracenteze,* s.f. (Med.) Puncție efectuată într-o cavitate naturală, în vederea evacuării lichidului patologic pe care îl conține. — Din fr. **paracentèse.**

PARACETAMÓL s.n. Produs farmaceutic cu acțiune analgezică și antipiretică. — Din fr. **paracétamol,** engl. **paracetamol.**

PARACHÉRNIȚĂ, *parachernițe,* s.f. Plantă erbacee medicinală cu tulpina dreaptă, cu frunzele alungite și cu flori verzi *(Parietaria officinalis)*. — Et. nec.

PARACHINEZÍE, *parachinezii,* s.f. (Med.) Tulburare a funcției motorii, constând în efectuarea unor mișcări anormale. [Scris și: **parakinezie**] — Din fr. **parakinésie.**

PARACISTÍTĂ, *paracistite,* s.f. (Med.) Inflamație a țesutului conjunctiv din jurul vezicii urinare. — Din fr. **paracystite.**

PARACIVILIZÁȚIE, *paracivilizații,* s.f. (Livr.) Stare inferioară civilizației; manifestare ce mimează civilizația autentică; care se află la marginea civilizației. — **Para[2]-** + **civilizație.**

PARACLÁZĂ, *paraclaze,* s.f. (Geol.) Falie. — Din fr. **paraclase.**

PARACLÍNIC, -Ă, *paraclinici, -ce,* adj. (Med.) Care depășește domeniul clinic. — **Para[1]-** + **clinic.**

PARACLÍS, *paraclise,* s.n. **1.** Capelă construită alături de o biserică, într-un cimitir, în interiorul unei clădiri etc. **2.** (În religia creștină ortodoxă) Slujbă religioasă de laudă și de invocare a Fecioarei Maria, a lui Isus sau a unui sfânt; rugăciunea închinată unuia dintre aceștia; *p. ext.* carte care cuprinde astfel de rugăciuni. [Pl. și: *paraclisuri*] — Din sl. **paraklisŭ.**

PARACLISÉR, *paracliseri,* s.m. Persoană însărcinată cu paza unei biserici, îndeplinind și unele servicii la oficierea cultului; țârcovnic. — **Paraclis** + suf. *-er.*

PARACLISERÍȚĂ, *paracliserițe,* s.f. Femeie care îngrijește și păzește o biserică, participând și la oficierea cultului. — **Paracliser** + suf. *-iță.*

PARACRONÍSM, *paracronisme,* s.n. (Rar) Eroare care constă în a situa un eveniment mai târziu decât a avut loc în realitate. — Din fr. **parachronisme.**

PARACUZÍE, *paracuzii,* s.f. (Med.) Iluzie auditivă. — Din fr. **paracousie.**

PARADÁ, *paradez,* vb. I. Intranz. (Livr.) A se arăta, a se pune (ostentativ) în evidență, a face caz, paradă de ceea ce face ori spune. — Din fr. **parader.**

PARADÁISĂ, *paradaise,* s.f. (Bot.; reg.) Pătlăgea roșie. — Din germ. **Paradeis.**

PARÁDĂ, *parade,* s.f. **1.** Festivitate militară la care defilează trupele; defilare a trupelor cu prilejul acestei festivități; *p. ext.* alai, ceremonie; solemnitate, pompă. ✧ Loc. adj. *De paradă* = de sărbătoare, festiv; pentru ocazii deosebite. ✦ Fig. Atitudine, comportare etc. ostentativă, prin care cineva încearcă să facă impresie, să atragă atenția asupra sa. ✧ Loc. adj. și adv. *De paradă* = (care se face) de formă, de ochii lumii. ✧ Loc. adv. *Cu paradă* = cu ostentație, cu importanță exagerată, ostentativ. ✧ Expr. *A face paradă de* (sau *cu) ceva* = a face ceva în mod ostentativ, pentru a produce efect, a se făli cu ceva, a face caz. **2.** Mișcare sau ansamblu de mișcări prin care un sportiv (scrimer, boxer etc.) parează o lovitură a adversarului și încearcă să dea o ripostă. [Var.: (înv. și reg.) **parádie** s.f.] — Din germ. **Parade,** fr. **parade.**

PARADENTÓZĂ s.f. v. **parodontoză.**

PARADÍ, *paradesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Fam.) A (se) strica, a (se) deteriora, a (se) uza. — Din țig. **pharado.**

PARADIAFONÍE s.f. Trecere nedorită a semnalelor de pe un canal pe altul la sisteme audio cu două sau mai multe canale; diafonie. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **paradiaphonie.**

PARÁDIE s.f. v. **paradă.**

PARADIGMÁTIC, -Ă, *paradigmatici, -ce*, adj. Care face parte dintr-o paradigmă (**1**), care are paradigmă. — Din fr. **paradigmatique.**

PARADÍGMĂ, *paradigme,* s.f. **1.** Ansamblul formelor flexionare ale unui cuvânt. ✦ Tabloul formelor unui cuvânt, dat ca model pentru flexiunea unei părți de vorbire sau a unei clase din cadrul unei părți de vorbire. **2.** (Înv.) Exemplu, model; pildă; învățătură. — Din lat. **paradigma,** ngr. **parádigma.**

PARADÍS, *paradisuri,* s.n. (Bis.) Lăcașul lui Dumnezeu, loc de supremă fericire, imaginat ca o grădină aflată în cer, unde au trăit Adam și Eva până la săvârșirea păcatului originar și în care ajung, după moarte, sufletele oamenilor fără păcate; rai, eden. ✧ Loc. adj. *De paradis* = splendid, minunat. ✦ (Adesea fig.) Loc plăcut, minunat, splendid; priveliște încântătoare; ceea ce desfată privirea sau sufletul; fericire supremă. — Din fr. **paradis,** germ. **Paradies.**

PARADÍT, -Ă, *paradiți, -te*, adj. (Fam.) Stricat, deteriorat, uzat. — V. **paradi.**

PARADITÚRĂ, *paradituri*, s.f. (Fam.) Lucru stricat, deteriorat, degradat, uzat; lucru de proastă calitate. — **Paradi** + suf. *-tură.*

PARADIZIÁC, -Ă, *paradiziaci, -ce*, adj. (Livr.) Ca în paradis; splendid, minunat, încântător. [Pr.: *-zi-ac*] — Din fr. **paradisiaque.**

PARADÓS, *paradosuri*, s.n. Parapet de pământ ridicat în spatele unei tranșee, pentru a apăra militarii adăpostiți contra loviturilor din spate. — Din fr. **parados.**

PARADOSÍ, *paradosesc*, vb. IV. Tranz. (Înv.) A preda o materie de învățământ, cunoștințe etc.; a învăța ceva pe cineva. — Din ngr. **pradído.**

PARADOSÍRE, *paradosiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a paradosi* și rezultatul ei. — V. **paradosi.**

PARADÓX, *paradoxuri,* s.n. **1.** Enunț contradictoriu și, în același timp, demonstrabil; părere (absurdă) contrară adevărului unanim recunoscut; *p. ext.* ciudățenie; enormitate, absurditate. **2.** (În sintagma) *Paradox hidrostatic* = faptul că presiunea unui lichid pe fundul unui vas nu depinde de dimensiunile și de forma vasului respectiv. [Pl. și: *paradoxe*] — Din fr. **paradoxe.**

PARADOXÁL, -Ă, *paradoxali, -e,* adj. Care ține de paradox, care constituie sau folosește un paradox; plin de contradicții; *p. ext.* ciudat; absurd. — Din fr. **paradoxal.**

PARAFÁ, *parafez,* vb. I. Tranz. **1.** A semna prin parafă (**1**), a întări un act prin semnătură cu parafă. ✦ Spec. A pune o semnătură (prescurtată) pe proiectul unui tratat internațional prin împuterniciții statelor care l-au negociat ca dovadă a acordului părților asupra proiectului respectiv. **2.** A aplica o parafă (**1**) pe fiecare foaie a unui registru; a sigila, a pecetlui cu ceară roșie legătura unui registru sau a unui dosar, ca să nu se poată scoate sau adăuga foi. — Din fr. **parapher.**

PARAFÁRE, *parafări,* s.f. Acțiunea de *a parafa* și rezultatul ei. — V. **parafa.**

PARAFÁT, -Ă, *parafați, -te,* adj. Semnat, prevăzut, întărit cu parafă (**1**); pecetluit cu ceară roșie (pentru a nu se scoate sau adăuga foi). — V. **parafa.**

PARAFÁZIC, -Ă, *parafazici, -e*, adj., s.m. și f. (Bolnav) de parafazie. — Din fr. **paraphasique.**

PARAFAZÍE, *parafazii,* s.f. (Med.) Tulburare maladivă de vorbire caracterizată prin substituirea și deformarea cuvintelor. — Din fr. **paraphasie.**

PARAFAZÍE s.f. (Med.) Tulburare de vorbire caracterizată prin înlocuirea cuvintelor indicate cu altele, fără nicio legătură logică între ele. — Din fr. **paraphasie.**

PARÁFĂ, *parafe,* s.f. **1.** Ștampilă cu iscălitura sau cu numele cuiva (prescurtat sau cu inițiale); ștampilă a unei instituții. ✦ Iscălitură (prescurtată) pusă pe un act. **2.** Trăsătură de condei adăugată la sfârșitul unei iscălituri pentru a o deosebi de altele sau pentru a o împodobi; *p. ext.* linie de ornament. — Din fr. **paraphe.**

PARAFERNÁL, -Ă, *parafernali, -e,* adj. Care aparține parafernei, care se referă la paraferna. — Din fr. **paraphernal.**

PARAFÉRNĂ, *paraferne,* s.f. Avere care aparține soției căsătorite în regim dotal și asupra căreia soția își păstrează drepturile de administrare și de folosință. — Din ngr. **paráferna.**

PARAFILATELÍE s.f. Ramură a filateliei care studiază documente poștale. — **Para[1]** + **filatelie.**

PARAFINÁ, *parafinez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) acoperi cu un strat de parafină (în diverse procese tehnologice). — Din fr. **parafiner.**

PARAFINÁRE, *parafinări*, s.f. Acțiunea de *a (se) parafina* și rezultatul ei. — V. **parafina.**

PARAFÍNĂ, *parafine,* s.f. **1.** Substanță solidă, albă și translucidă, formată dintr-un amestec de hidrocarburi saturate obținute la distilarea țițeiului sau a cărbunilor și utilizată la fabricarea lumânărilor, la impregnarea hârtiei și a țesăturilor, ca materie primă în industria chimică etc. **2.** (La pl.) Alcani. — Din fr. **paraffine.**

PARAFÍNIC, -Ă, *parafinici,-ce,* adj. Care aparține parafinei, privitor la parafină; din parafină. ✧ (Chim.; în sintagma) *Hidrocarbură parafinică* = alcan. — Din fr. **paraffinique.**

PARAFINÓS, -OÁSĂ, *parafinoși, -oase*, adj. Care conține parafină. — Din fr. **paraffineux.**

PARAFÍZĂ, *parafize*, s.f. (Bot.) Perișor care acoperă organele de reproducere la mușchi[1], alge și ciuperci. — Din fr. **paraphyse.**

PARAFLÁCĂRĂ, *paraflăcări,* s.f. Piesă metalică pentru protejarea tijei pistonului contra flăcării din cilindru la motoarele cu autoaprindere. — **Para[2]-** + **flacără.**

PARAFLOW s.n. (Chim.) Paragel. [Pr.: *-flóu*] — Cuv. engl.

PARAFÓC, *parafocuri*, s.n. Zid (făcut dintr-un material refractar) care apără de flăcări o parte mai expusă a unui cazan de aburi. — **Para[2]-** + **foc.**

PARAFONÍE, *parafonii*, s.f. (Med.) Boală care constă în pronunțarea nazalizată a sunetelor. — Din fr. **paraphonie.**

PARAFORMALDEHÍDĂ s.f. Polimer al formaldehidei care, prin încălzire, se transformă în formaldehidă. — Din fr. **paraformaldéhyde.**

PARAFRÁSTIC, -Ă, *parafrastici, -ce*, adj. Referitor la parafrază, cu caracter de parafrază. — Din fr. **paraphrastique.**

PARAFRAZÁ, *parafrazez*, vb. I.Tranz. A expune, a reda printr-o parafrază (**1**); a perifraza. — Din fr. **paraphraser.**

PARAFRAZÁRE, *parafrazări*, s.f. Acțiunea de *a parafraza* și rezultatul ei. — V. **parafraza.**

PARAFRÁZĂ, *parafraze*, s.f. **1.** Expunere, explicație etc. într-o formulare personală (și mai dezvoltată) a conținutului unui text, al unei comunicări orale etc. **2.** Piesă muzicală instrumentală de virtuozitate care constituie o prelucrare liberă a unei teme cunoscute. — Din fr. **paraphrase.**

PARAFRÉNIC, -Ă, *parafrenici, -ce*, adj. (Med.) Referitor la parafrenie. — Din fr. **paraphrénique.**

PARAFRENÍE, *parafrenii,* s.f. (Med.) Boală psihică cu simptome asemănătoare paranoiei și schizofreniei. — Din fr. **paraphrénie.**

PARAFUCSÍNĂ s.f. (Chim.) Colorant extras din fucsină. — Din fr. **parafuchsine.**

PARAFÚLGER, *parafulgere,* s.n. **1.** (Înv.) Dispozitiv de protecție contra supratensiunilor la instalațiile de telecomunicații de pe linii aeriene. **2.** (Înv.) Paratrăsnet. — **Para[2]-** + **fulger.**

PARAFÚM, *parafumuri,* s.n. (Înv.) Dispozitiv atașat la podurile metalice care traversează liniile de cale ferată pentru a le proteja de eroziunea gazelor degajate de locomotivele cu aburi. — **Para[2]-** + **fum** (după fr. *pare-fumée*).

PARAGÁT, *paragate,* s.n. Unealtă de pescuit marin, alcătuită dintr-un șir de cârlige cu nadă fixate de un odgon și folosită la pescuitul calcanului, al sturionilor etc. — Din tc. **paragat.**

PARAGÉL s.n. Aditiv pentru coborârea punctului de congelare a uleiurilor minerale; paraflow. — Din it. **paragelo.**

PARAGENÉTIC, -Ă, *paragenetici, -ce,* s.f., adj. **I.** S.f. Ramură a geneticii care studiază totalitatea factorilor ce influențează evoluția intrauterină din momentul fecundației până la naștere. **II.** Adj. **1.** Referitor la paragenetică (**I**), de paragenetică (**1**). ✦ Care poate tulbura organogeneza. **2.** (Despre modificări ale genelor) Care se produce în urma unui fenomen ce are loc în cromozom, fără a schimba structura genei. — Din fr. **paragénétique.**

PARAGENÉZĂ, *parageneze,* s.f. Formare în aceeași epocă a mai multor minerale asociate. ✦ Asociație de minerale formată în urma unui anumit proces geologic. — Din fr. **paragénèse.**

PARÁGINĂ, *paragini,* s.f. Teren necultivat, neîngrijit, acoperit de buruieni; teren neproductiv. ✦ Ruină, dărăpănătură; construcție dărăpănată. ✦ Stare de părăsire, de neîngrijire a unui teren sau a unei construcții. [Var.: (înv.) **părágină** s.f.] — Et. nec.

PARAGLOBÍNĂ s.f. (Biol.) Paraglobulină. — Din fr. **paraglobine.**

PARAGLOBULÍNĂ s.f. Substanță de natură proteică din sânge, care contribuie la formarea fibrinei; paraglobină. — Din fr. **paraglobuline.**

PARAGÓGĂ, *paragoge,* s.f. (Fon.; rar) Adăugare a unui sunet sau a unei silabe la sfârșitul unui cuvânt. — Din fr. **paragoge.**

PARAGÓGIC, -Ă, *paragogici, -ce,* adj. (Fon.; rar) Care este format prin paragogă, referitor la paragogă, de paragogă. — Din fr. **paragogique.**

PARAGRÁF, *paragrafe,* s.n. **1.** Capitol ori subdiviziune de capitol dintr-un text de lege, dintr-un tratat, dintr-un statut etc.; prevedere, afirmație conținută într-o asemenea subdiviziune. **2.** Pasaj al unei lucrări despărțit de restul textului printr-un aliniat nou (și printr-un semn grafic special); fragment (unitar) dintr-un text care cuprinde o anumită idee. **3.** Semn grafic special care se pune într-o lucrare, într-un text etc. pentru a marca începutul unui capitol, al unui articol sau al unui aliniat. — Din ngr. **parághrafos,** lat. **paragraphus,** fr. **paragraphe.**

PARAGRAFÍE, *paragrafii,* s.f. **1.** Stare de afazie manifestată prin deformarea sau substituirea cuvintelor scrise. **2.** (Jur.; înv.) Prescripție. — Din ngr. **paragrafí.**

PARAGRÁMĂ, *paragrame,* s.f. Greșeală de ortografie constând în substituirea unei litere cu alta. ✦ Joc de cuvinte. — Din fr. **paragramme**, engl. **paragram.**

PARAGUAYÁN, -Ă, *paraguayeni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația statului Paraguay ori este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține republicii Paraguay sau paraguayenilor (**1**), referitor la Paraguay ori la paraguayeni. — **Paraguay** (n.pr.) + suf. *-ean.*

PARÁI s.m. pl. (Arg.) Dolari. – De la **para[2].**

PARAIMUNITÁTE s.f. Rezistență pe care un organism imun față de un germen o prezintă și față de un alt germen (cu o structură relativ asemănătoare). [Pr.: *-ra-i-*] — **Para[2]-** + **imunitate.**

PARALÁCTIC, -Ă, *paralactici, -ce,* adj. Care aparține paralaxei, privitor la paralaxă, de paralaxă. — Din fr. **parallactique.**

PARALALÍE, *paralalii,* s.f. (Med.) Tulburare a vorbirii care constă în dificultatea de a găsi cuvântul potrivit. — Din fr. **paralalie.**

PARALÁXĂ, *paralaxe,* s.f. **1.** Unghiul dintre dreptele care unesc un punct foarte depărtat cu extremitățile unei baze de observare. **2.** (Astron.) Unghi maxim sub care se vede raza Pământului sau a orbitei sale de pe un alt corp ceresc. — Din fr. **parallaxe,** lat. **parallaxis.**

PARALÂC s.n. (Înv. și reg.) Bani mărunți; mărunțiș. ✧ Loc. adv. *Cu paralâcul* = în cantitate (foarte) mică; cu bani puțini. ✦ (Rar) Mulțime de bani; bănet. — **Para[3]** + suf. *-lâc.*

PARALDEHÍDĂ s.f. (Chim.) Produs rezultat din polimerizarea acetaldehidei și care are acțiune hipnotică. — Din fr. **paraldéhyde,** engl. **paraldehyde.**

PARALÉL, -Ă, *paraleli, -e,* adj., s.f., (**5, 7**) *paraleluri,* s.n. **1.** Adj., s.f. (Despre plane sau drepte aflate într-un plan) Care nu se intersectează, oricât s-ar prelungi. ✦ *Legătură (electrică) în paralel* = ansamblu de două sau de mai multe conductoare electrice, acumulatoare, pile etc. care au aceeași tensiune electrică la borne. **2.** Adj. Care există, se produce, evoluează concomitent cu altceva. ✦ (Adverbial) În același timp, concomitent. **3.** S.f. Comparare a două ființe, a două opere, fenomene etc. (pentru a stabili asemănările și deosebirile dintre ele); paralelism (**2**). ✧ Loc. vb. *A (se) pune în paralelă* (sau, n., *în paralel) (cu...)* = a se compara. ✦ Variantă a portretului, care constă în prezentarea simultană a două personaje și în compararea lor în scopul stabilirii trăsăturilor specifice fiecărui personaj. **4.** S.f. Fiecare dintre cercurile imaginare care unesc punctele cu aceeași latitudine de pe suprafața Pământului și care rezultă din intersectarea suprafeței Pământului cu un plan paralel cu planul ecuatorial. **5.** S.n. (Mat.) Cerc situat pe o suprafață de rotație, obținut prin intersecția acestei suprafețe cu un plan perpendicular pe axa ei de rotație. ✧ (Astron.) *Paralel ceresc* = cerc mic de pe sfera cerească descris de o stea în mișcarea ei diurnă. **6.** S.f. (La pl.) Aparat de gimnastică format din două bare orizontale și paralele așezate (la înălțimi diferite sau identice) pe stâlpi verticali; (la sg.) fiecare dintre cele două bare ale acestui aparat. **7.** S.n. Instrument folosit la trasarea (pe o piesă a) unor distanțe sau a unor linii paralele (**1**) cu un plan dat. — Din lat. **parallelus,** it. **parallelo,** fr. **parallèle,** germ. **Parallele.**

PARALELIPIPÉD, *paralelipipede,* s.n. Prismă cu șase fețe, opt vârfuri și douăsprezece muchii, a cărei bază este un paralelogram. — Din fr. **parallélipipède.**

PARALELIPIPÉDIC, -Ă, *paralelipipedici, -ce*, adj. Care are forma unui paralelipiped, de paralelipiped. — Din fr. **parallélipipédique** (după *paralelipiped*).

PARALELÍSM, (**2**) *paralelisme,* s.n. **1.** Proprietate a două drepte sau a două planuri de a fi paralele (**1**); stare a două sau a mai multor lucruri paralele (**2**). **2.** Com-

parare a două ființe, a două opere, fenomene etc. (pentru a stabili asemănările și deosebirile dintre ele); paralelă. — Din fr. **parallélisme,** it. **parallelismo.**

PARALELIZÁ, *paralelizez,* vb. I. Tranz. A așeza, a dispune paralel obiecte sau părți ale unor obiecte. — Din fr. **paralléliser.**

PARALELIZÁRE, *paralelizări,* s.f. Acțiunea de *a paraleliza* și rezultatul ei. — V. **paraleliza.**

PARALELOGRÁM, *paralelograme,* s.n. Patrulater care are laturile opuse paralele și egale. ✧ *Paralelogramul forțelor* = regulă și construcție grafică cu ajutorul cărora se determină rezultanta a două forțe concurente. — Din fr. **parallélogramme,** germ. **Parallelogramm.**

PARALÉU, *paralei,* s.m. (Mai ales în corelație cu *leu)* Leu foarte mare și puternic; *fig.* ființă înzestrată cu puteri supranaturale. ✧ Expr. *A se face* (sau *a face pe cineva) leu paraleu* = a (se) înfuria peste măsură. ✦ (Depr.) Bărbat care se consideră înzestrat cu calități excepționale, care vrea să pară important, remarcabil. — **Para¹-** + **leu.**

PARALEXÉM, *paralexeme,* s.n. (Lingv.) Formație lexicală constituită din două elemente care nu formează un compus. — Din fr. **paralexème.**

PARALEXEMÁTIC, -Ă, *paralexematici, -ce,* adj. (Lingv.) De paralexem. — Din fr. **paralexématique.**

PARALITERÁR, -Ă, *paraliterari, -e,* adj. Al paraliteraturii. — Din fr. **paralittéraire.**

PARALITERATÚRĂ, *paraliteraturi,* s.f. Literatură considerată la periferia creației literare propriu-zise; literatură de consum. — Din fr. **paralittérature.**

PARALÍTIC, -Ă, *paralitici, -ce,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de paralizie. — Din ngr. **paralitikós,** fr. **paralytique.**

PARALIZÁ, *paralizez,* vb. I. **1.** Intranz. și refl. A suferi o paralizie; a damblagi. ✦ Tranz. fact. A face să-și piardă mobilitatea și sensibilitatea; a înțepeni, a amorți. **2.** Tranz. Fig. A împiedica, a face incapabil să se miște, să se manifeste, să acționeze. ✦ Tranz. și intranz. A încremeni (de spaimă, de emoție etc.). — Din fr. **paralyser.**

PARALIZÁNT, -Ă, *paralizanți, -te,* adj. Care paralizează (**1**). ✦ Fig. Care împiedică sau oprește o manifestare, o acțiune etc. — Din fr. **paralysant.**

PARALIZÁRE, *paralizări,* s.f. Faptul de *a (se) paraliza*; damblagire. — V. **paraliza.**

PARALIZÁT, -Ă, *paralizați, -te,* adj. **1.** Care suferă de paralizie; damblagit. **2.** Fig. Împiedicat în acțiunile sale, incapabil de a se mișca, de a se manifesta, de a acționa. ✦ Încremenit, înțepenit (de emoție, de spaimă etc.). — V. **paraliza.**

PARALIZÍE, *paralizii,* s.f. (Med.) Boală care se manifestă prin pierderea totală sau parțială a posibilității de mișcare și a sensibilității corpului sau a unei părți a lui; dambla. ✦ *Paralizie infantilă* = poliomielită. — Din fr. **paralysie.**

PARALÓGIC, -Ă, *paralogigi, -ce,* adj. (Rar) Care a rezultat prin paralogie; referitor la paralogie, de paralogie. — Din fr. **paralogique.**

PARALOGÍE, *paralogii,* s.f. Transformare analogică a formei unui cuvânt prin apropierea lui formală de un alt cuvânt asemănător; cuvânt rezultat dintr-o astfel de transformare; enunț care conține asemenea cuvinte. — Din fr. **paralogie.**

PARALOGÍSM, *paralogisme,* s.n. Raționament fals făcut din neștiință, fără intenția de a induce în eroare. — Din fr. **paralogisme.**

PARAMAGNÉTIC, -Ă, *paramagnetici, -ce,* adj. Care prezintă fenomenul de paramagnetism; referitor la paramagnetism, de paramagnetism. — Din fr. **paramagnétique.**

PARAMAGNETÍSM s.n. Proprietate a unor corpuri de a se magnetiza (slab și temporar) prin introducerea lor într-un câmp magnetic. — Din fr. **paramagnétisme.**

PARAMÉCI, *parameci,* s.m. (La pl.) Gen de animale infuzoare de formă ovalalungită, care trăiesc în apele stătătoare dulci *(Paramoecium);* (și la sg.) animal din acest gen. — Din fr. **paramécie.**

PARAMÉDIC, *paramedici,* s.m., adj. (Med.) (Referitor la) personalul auxiliar care lucrează într-o unitate medicală. — Din engl. **paramedic.**

PARAMEDICÁL, -Ă, *paramedicali, -e,* adj. (Med.) Care ține de îngrijirea bolnavilor, de tratamentul bolilor, fără participarea corpului medical. — Din fr. **paramédical,** engl. **paramedical.**

PARAMÉNT, *paramente,* s.n. Partea exterioară finită a unei construcții, a unui element de construcție etc.; material care căptușește (cu scop ornamental) această parte. — Din germ. **Parament.**

PARAMÉR, *paramere,* s.n. (Biol.) Fiecare dintre cele două părți simetrice ale unui organism sau organ cu simetrie bilaterală. — Din engl. **paramere.**

PARAMÉTRIC, -Ă, *parametrici, -ce,* adj. Care ține de parametru, referitor la parametru, de parametru. — Din fr. **paramétrique.**

PARAMETRÓN, *parametroani,* s.m. Circuit folosit la înregistrarea informațiilor sau la efectuarea operațiilor logice în telecomunicații sau în cibernetică. [Pl. și: (n.) *parametroane*] — Din fr. **paramétron.**

PARAMÉTRU, *parametri,* s.m. **1.** (Mat.) Variabilă independentă a unei funcții, care se definește pe mulțimea numerelor reale sau complexe. **2.** Mărime proprie a unui obiect, unui mecanism, unui sistem, unui fenomen etc., care servește la caracterizarea unor proprietăți ale acestora. — Din fr. **paramètre.**

PARAMILITÁR, -Ă, *paramilitari, -e,* adj. (Despre grupuri, organizații etc.) Care este organizat pe baza disciplinei de tip militar și a structurii armate; (despre acțiuni) care are un pronunțat caracter militar (agresiv). — Din fr. **paramilitaire.**

PARAMIMÍE, *paramimii,* s.f. (Med.) Parachinezie constând în pervertirea expresiei mimice până la lipsa concordanței dintre mimică și trăirile emoționale ale bolnavului; repetare stereotipă sau perseverarea uneia și aceleiași expresii mimice în stări emoționale diferite. — Din fr. **paramimie.**

PARAMNEZÍE, *paramnezii,* s.f. Tulburare a memoriei care constă în interpretarea unor realități abia percepute ca pe niște amintiri; falsă recunoaștere. — Din fr. **paramnésie.**

PARANESTEZÍE, *paranestezii,* s.f. (Med.) Anestezie generală. — **Para¹-** + **anestezie.**

PARANGHELÍE, *paranghelii,* s.f. (Fam.) Chef, distracție. — Din ngr. **paranghelia.**

PARANGONÁJ, *parangonaje*, s.n. (Tipogr.) Așezare a unui cuvânt cules cu litere mai mici între cuvinte culese cu un corp de literă mai mare. — Din fr. **parangonnage.**

PARANÍMFĂ, *paranimfe,* s.f. (Rar) Fată care însoțește mireasa la cununie și care are anumite atribuții la nuntă. ✦ P. gener. Însoțitoare. — Din lat. **paranympha,** ngr. **paránimfos.**

PARANÓIA s.f. Nume generic pentru un grup de boli psihice cronice care se manifestă prin lipsă de logică în gândire, prin idei fixe, prin susceptibilitate, prin orgoliu exagerat, prin mania persecuției, prin halucinații etc.; boală care face parte din acest grup. [Pr.: *-no-ia*] — Din fr. **paranoïa.**

PARANÓIC, -Ă, *paranoici, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f., adj. (Persoană) care suferă de paranoia. **2.** Adj. Care ține de paranoia sau de paranoici (**1**), privitor la paranoia sau la paranoici. [Pr.: *-no-ic*] — Din germ. **paranoisch, it. paranoico.**

PARANORMÁL, -Ă, *paranormali, -e,* adj., s.n. (Fenomen, manifestare etc.) care se află în afară de ceea ce este normal. — Din fr. **paranormal.**

PARANTÉTIC, -Ă, *parantetici, -ce,* adj. Care este situat între paranteze. — Din fr. **paranthétique.**

PARANTÉZ s.n. v. **paranteză.**

PARANTÉZĂ, *paranteze,* s.f. **1.** Semn de punctuație care constă din două arcuri de cerc sau din două dreptunghiuri cărora le lipsește o latură lungă și între care se izolează o explicație, un adaos, un amănunt legat de restul unui text dat. ✦ P. ext. Text, adaos izolat între aceste semne grafice. ✦ Paranteză (**1**) în care apare o expresie algebrică, pentru a arăta că operația aflată în interiorul ei se efectuează înaintea celorlalte; *p. ext.* expresie algebrică izolată în acest fel. **2.** Fig. Digresiune (scrisă sau orală). ✧ Loc. adv. *În paranteză* = în treacăt. [Var.: (înv.) **parantéz** s.n.] — Din fr. **parenthèse.**

PARAPÁNGHELOS interj. (Înv. și reg.) Exclamație care marchează sfârșitul unei situații, al unei acțiuni, concluzia unei afirmații; amin! adio! — Et. nec.

PARAPÁNTĂ, *parapante,* s.f. Parașută ușoară, în formă de aripi, ușor manevrabilă, cu care se practică lansări de pe o înălțime și se încearcă plutirea pe o distanță cât mai mare. — Din fr. **parapante.**

PARAPÉT, *parapete,* s.n. **1.** Perete (de înălțime mică) din piatră, lemn, metal etc. care servește la delimitarea teraselor, a podurilor, a marginilor unei șosele etc. ✦ Prelungire a bordurilor unei nave, deasupra punții superioare, având rolul de a proteja oamenii, instalațiile și obiectele de pe punte contra valurilor. ✦ Obstacol așezat la capătul unei linii ferate pentru ca trenul să nu mai poată înainta. **2.** Întăritură de pământ sau de zid la redute și la tranșee, pentru protejarea luptătorilor. — Din it. **parapetto,** fr. **parapet,** germ**. Parapett.**

PARAPITÉC, *parapiteci,* s.m. Gen de primate fosile din oligocen; primată din acest gen. — Din fr. **parapithèque.**

PARAPLÁSMĂ, *paraplasme,* s.f. (Biol.) Structură citoplasmatică temporară care apare în anumite perioade funcționale ale celulei. — Din fr. **paraplasme.**

PARAPLÉGIC, -Ă, *paraplegici, -ce,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de paraplegie. — Din fr. **paraplégique.**

PARAPLEGÍE, *paraplegii,* s.f. Paralizia ambelor membre inferioare. — Din fr. **paraplégie.**

PARAPÓD, *parapode,* s.n. (Zool.) Apendice bilobat al unor viermi, care servește la deplasare. — Din fr. **parapode.**

PARÁPON s.n. (Înv. și fam.) Supărare; tristețe; necaz, ciudă. [Acc. și: *parapón*] — Din ngr. **parápono**n.

PARAPONISEÁLĂ, *paraponiseli,* s.f. (Înv.) Supărare, nemulțumire; necaz, ciudă. — **Paraponisi** + suf. *-eală.*

PARAPONISÍ, *paraponisesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se supăra. — Din ngr. **paraponísome** (viit. lui *paraponó).*

PARAPONISÍRE, *paraponisiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a se paraponisi* și rezultatul ei. — V. **paraponisi.**

PARAPONISÍT, -Ă, *paraponisiți, -te,* adj. (Înv. și fam.; adesea substantivat) Supărat, necăjit, nemulțumit; amărât. — V. **paraponisi.**

PARAPSIHOLÓGIC, -Ă, *parapsihologici, -ce,* adj. Referitor la parapsihologie, de parapsihologie. — Din fr. **parapsychologique.**

PARAPSIHOLOGÍE s.f. Ramură a psihologiei care studiază fenomenele psihice paranormale (percepția extrasenzorială, telepatia etc.) care nu sunt încă explicate științific; metapsihologie. — Din fr. **parapsychologie.**

PARASCÂNTÉI, *parascântei,* s.n. Dispozitiv montat la locomotive, la cubilouri etc., care reține particulele solide incandescente, pentru a preveni incendiile. ✦ Ecran izolant care previne descărcările electrice sau deteriorările pe care acestea le-ar produce. — **Para²-** + **scânteie.**

PARASCOVÉNIE, *parascovenii,* s.f. (Fam.) Năzbâtie, drăcie, pozn㸸 fleac, nimic. — Et. nec.

PARASEXUALITÁTE s.f. (Biol.) Totalitate a proceselor de altă natură decât cea sexuală, care antrenează fecundarea fără să aibă loc meioza. [Pr.: *-xu-a-*] — Din fr. **parasexualité.**

PARASIMPÁTIC, *parasimpatice,* adj. (În sintagma) *Sistem (nervos) parasimpatic* (și substantivat, n.) = una dintre cele două părți periferice ale sistemului nervos vegetativ, care încetinește bătăile inimii și accelerează mișcările tubului digestiv. — Din fr. **parasympathique.**

PARASINTÉTIC, -Ă, *parasintetici, -ce,* adj., s.n. (Cuvânt, derivat etc.) care este format atât cu un prefix, cât și cu un sufix. — Din fr. **parasynthétique.**

PARASÓL, *parasoluri,* s.n. **1.** (Înv. și reg.) Umbrelă (de soare). **2.** Aripă de avion monoplan (așezată deasupra fuzelajului). — Din germ. **Parasol,** fr. **parasol.**

PARASOLÁR, *parasolare,* s.n. **1.** Dispozitiv (în formă de pâlnie) montat la obiectivul aparatului de fotografiat sau de filmat pentru a împiedica pătrunderea luminii suplimentare în aparat. **2.** Apărătoare formată dintr-o placă transparentă (colorată) sau opacă, montată în interiorul unui autovehicul, deasupra parbrizului, pentru a proteja pe șofer de lumina directă a soarelui. — **Para²-** + **solar.**

PARASTÁS, *parastase,* s.n. Slujbă religioasă făcută pentru pomenirea celor morți; *p. ext.* praznic care se face după o astfel de slujbă; pomană. ✦ (Pop.; concr.) Colac oferit preotului sau persoanelor care au luat parte la această slujbă. [Var.: (reg.) **părăstás** s.n.] — Din sl. **parastasŭ,** ngr. **parástasis.**

PARASTISÍ, *parastisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A juca, a interpreta un rol într-o piesă de teatru; a reprezenta o piesă de teatru. [Var.: **parastuí** vb. IV] — Din ngr. **parastíso** (viitor. lui *parasténo).*

PARASTUÍ vb. IV v. **parastisi.**

PARAȘUTÁ, *parașutez,* vb. I. Tranz. A lansa din avion cu parașuta oameni sau obiecte. — Din fr. **parachuter.**

PARAȘUTÁRE, *parașutări,* s.f. Acțiunea de *a parașuta*. — V. **parașuta.**

PARAȘUTÁT, -Ă, *parașutați, -te,* adj. Care a fost lansat cu parașuta. — V. **parașuta.**

PARAȘÚTĂ, *parașute*, s.f. Dispozitiv în formă de umbrelă sau de dreptunghi, cu suprafață mare, folosit pentru reducerea vitezei de cădere a unui corp lansat de la înălțime, de obicei dintr-un avion în zbor. ✧ *Parașută luminoasă* = parașută cu care se lansează un material pe bază de magneziu, care se aprinde în cădere, luminând puternic terenul de aterizaj, obiectivul de recunoaștere etc. — Din fr. **parachute.**

PARAȘUTÍSM s.n. Ramură sportivă care cuprinde probe de lansare din avion cu parașuta; tehnica executării unor astfel de lansări. — Din fr. **parachutisme.**

PARAȘUTÍST, -Ă, *parașutiști, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană specializată în lansarea cu parașuta. **2.** Adj. (Rar) Care este caracteristic parașutismului sau parașutistului sau care aparține acestora. — Din fr. **parachutiste.**

PARATÁCTIC, -Ă, *paratactici, -ce,* adj. Care este exprimat prin parataxă; care alcătuiește o parataxă sau un element al ei; juxtapus. — Din fr. **paratactique.**

PARATÁXĂ, *parataxe,* s.f. (Gram.) Juxtapunere. — Din fr. **parataxe.**

PARATÍFIC, -Ă, *paratifici, -ce,* adj. Care ține de paratifos, privitor la paratifos; care provoacă paratifosul. — Din fr. **paratyphique.**

PARATIFOÍDĂ, *paratifoide,* adj. (În sintagma) *Febră paratifoidă* = paratifos. — Din fr. **paratyphoïde.**

PARATIFÓS s.n. Boală infecțioasă acută cu simptome intestinale, înrudită cu febra tifoidă, produsă de bacili; febră paratifoidă. — **Para¹-** + **tifos** (după fr. *paratyphus).*

PARATIFÓZĂ, *paratifoze,* s.f. (Med. vet.) Salmoneloză. — Din fr. **paratyphose.**

PARATIRISÍ, *paratirisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A băga de seamă, a fi atent, a observa. — Din ngr. **paratiríso** (viit. lui *paratiró).*

PARATIROÍDĂ, *paratiroide,* adj. (În sintagma) *Glandă paratiroidă* (și substantivat, f.) = fiecare dintre cele patru glande cu secreție internă, situate înapoia glandei tiroide, care au un rol în metabolism. — Din fr. **parathyroïde.**

PARATIROIDECTOMÍE, *paratiroidectomii,* s.f. Extirpare a uneia sau a ambelor perechi de paratiroide. — Din fr. **parathyroïdectomie.**

PARATONÉR, *paratonere,* s.n. (Înv.) Paratrăsnet. — Din fr. **paratonnerre.**

PARATONÍE, *paratonii,* s.f. **1.** (Med.) Tulburare a tonusului muscular. **2.** (Bot.) Întârziere a unor mișcări la plante sub influența unor stimuli externi. — Din fr. **paratonie.**

PARATRẮSNET, *paratrăsnete,* s.n. Instalație de protecție a construcțiilor și a instalațiilor împotriva efectelor produse de loviturile directe de trăsnet; paratoner, parafulger. — **Para²-** + **trăsnet** (după fr. *paratonnerre).*

PARATROFÍE, *paratrofii,* s.f. (Biol.) Formă de parazitism în care energia necesară pentru dezvoltarea unui microorganism este furnizată de gazdă. — Din engl. **paratrophy.**

PARATUBERCULÓZĂ, *paratuberculoze,* s.f. **1.** (Med.) Ansamblul tulburărilor observate la unii tuberculoși. **2.** (Med. vet.) Boală infecțioasă la rumegătoare. — Din fr. **paratuberculose.**

PARAVALÁNȘĂ, *paravalanșe,* s.f. Zid de piatră sau de beton pentru apărarea unei căi de comunicație contra avalanșelor de zăpadă. — Din fr. **paravalanche.**

PARAVALISÍ, *paravalisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A confrunta, a compara texte, registre, acte etc. pentru a stabili conformitatea dintre ele. — Din ngr. **paravalíso** (viit. lui *paravállo).*

PARAVÁN, *paravane,* s.n. **1.** Perete subțire sau piesă de mobilier formată dintr-unul sau din mai multe panouri articulate, acoperite cu placaj, pânză, hârtie etc., care desparte un anumit spațiu dintr-o încăpere. ✦ Fig. Ceea ce ascunde, maschează, împiedică vederea; ceea ce servește drept pretext pentru a ascunde o acțiune, o faptă etc. **2.** (Rar) Baraj de tablă fixat în pământ în fața roiurilor de lăcuste călătoare. — Din fr. **paravent.**

PARAVÁNT, *paravânturi,* s.n. Sistem de protecție împotriva vântului, format din panouri sau din plantații (situate de-a lungul liniilor unei stații de triaj). — **Para²-** + **vânt** (după fr. *paravent*).

PARAVERTEBRÁL, -Ă, *paravertebrali,* adj. (În sintagma) *Ganglion paravertebral* = fiecare dintre ganglionii simpatici care se află de-a lungul ambelor părți ale coloanei vertebrale. — Din fr. **paravertébral.**

PARÁXÂN, -Ă adj. v. **paraxin.**

PARAXÉNIE, *paraxenii,* s.f. (Înv.) Ciudățenie, capriciu, toană. — Din ngr. **paraxeniá.**

PARAXIÁL, -Ă, *paraxiali, -e,* adj. (Fiz.; despre raze de lumină) Paralel cu axa unui sistem optic. [Pr.: *-xi-al*] — Din fr. **paraxial.**

PARÁXIN, -Ă, *paraxini, -e,* adj. (Înv.) Ciudat, bizar, curios. ✧ Expr. (Adverbial) *A-i veni (cuiva) paraxin* = a nu-i conveni, a fi șocat de ceva. [Var.: **paráxân, -ă** adj.] — Din ngr. **paráxenos.**

PARAZĂPÁDĂ, *parazăpezi,* s.f. **1.** (Mai ales la pl.) Construcție (dig de pământ, panouri mobile, zid etc.) sau plantație așezate lângă o cale ferată sau lângă o șosea, pentru a împiedica înzăpezirea acestora. ✦ Construcție (din panouri de scânduri, din împletituri de nuiele etc.) sau plantație servind ca mijloc de reținere și de repartizare uniformă a zăpezii pe un teren (semănat). **2.** Grilaj metalic montat la marginea streșinii unei clădiri pentru a împiedica căderea zăpezii de pe acoperiș. — **Para²-** + **zăpadă.**

PARAZÍT, -Ă, *paraziți, -te,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. și f. (Organism animal sau vegetal) care trăiește și se hrănește pe seama altui organism, căruia îi provoacă adesea daune, boli sau chiar moartea. **2.** Adj., s.m. și f. Fig. (Persoană) care trăiește din munca altora, care nu produce nimic. **3.** Adj. Fig. Care nu are un rol util, efectiv; de prisos, inutil. **4.** S.m. (La pl.) Perturbații electromagnetice de origine externă în transmisiile radifonice, de telecomunicații etc., cauzate de fenomene din alte aparate electrice sau din atmosferă. — Din lat. **parasitus,** germ. **Parasit,** fr. **parasite.**

PARAZITÁ, *parazitez,* vb. I. Tranz. (Rar) A îmbolnăvi, a infesta un organism animal sau vegetal (trăind pe el ca parazit (**1**). ✦ Intranz. Fig. A trăi, a acționa ca un parazit (**2**). — Din fr. **parasiter.**

PARAZITÁR, -Ă, *parazitari, -e,* adj. **1.** (Despre organisme animale sau vegetale) Care trăiește și se hrănește pe seama altui organism; (despre boli, simptome etc.) care este pricinuit de un parazit (**1**). **2.** Fig. (Despre oameni) Care trăiește ca un parazit (**2**), de parazit; (despre viața, modul de trai al oamenilor) specific paraziților (**2**). — Din fr. **parasitaire.**

PARAZITEMÍE, *parazitemii,* s.f. (Med.) Prezență patologică a unor paraziți în sânge. — Din fr. **parasitémie,** engl. **parasit(a)emia.**

PARAZITICÍD, -Ă, *paraziticizi, -de,* adj., s.n. (Substanță) care distruge paraziții animali sau vegetali. — Din fr. **parasiticide.**

PARAZITÍSM s.n. Formă de relații între două organisme de specii diferite, în cadrul căreia un organism folosește celălalt organism, parțial sau în totalitate, ca mediu necesar de viață; mod de viață specific paraziților (**1**). ✦ Fig. Faptul de a trăi ca un parazit (**2**), mod de viață al paraziților. — Din fr. **parasitisme.**

PARAZITOFOBÍE, *parazitofobii,* s.f. (Rar) Teamă exagerată, morbidă de paraziți (**1**). — **Parazit** + **fobie.**

PARAZITOLÓG, -Ă, *parazitologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în parazitologie. — Din **parazitologie** (derivat regresiv).

PARAZITOLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul organismelor parazite și cu măsurile de combatere a paraziților. — Din fr. **parasitologie.**

PARAZITOTRÓP, -Ă, *parazitotropi, -e,* adj. (Despre substanțe) Care acționează în mod direct asupra paraziților, microbilor etc. din interiorul unui organism. — Din fr. **parasitotrope.**

PARAZITÓZĂ, *parazitoze,* s.f. Invadare a unui organism uman sau animal cu paraziți patogeni. — Din fr. **parasitose.**

PÁRĂ¹, *pare,* s.f. Flacără, văpaie; *p. ext.* căldură dogoritoare, dogoare. ✧ Loc. adj. *De pară* = roșu aprins (ca flacăra); arzător, dogoritor. ✧ Expr. *A trece* (sau *a sări) prin foc și pară* = a înfrunta orice primejdie, a face tot posibilul pentru

atingerea unui scop. *A se face foc și pară (de mânie)* = a se supăra, a se mânia foarte tare. *Foc și pară* = înfierbântat, îndârjit; supărat, înfuriat. ✦ Fig. Sentiment puternic și chinuitor; înflăcărare; chin sufletesc, dorință chinuitoare. — Din sl. **para.**

PÁRĂ[2], *pere,* s.f. **1.** Fructul părului[1]. ✧ Expr. *A-i pica* (sau *a-i cădea cuiva) para în gură* = a obține ceva fără efort, fără muncă. *Nu plătește nicio pară putredă*, se spune despre cineva sau ceva fără nicio valoare. **2.** P. anal. Nume dat unor obiecte, unor piese tehnice etc. în formă de pară[2] (**1**). — Lat. **pira.**

PARÂMĂ, *parâme,* s.f. Frânghie ori cablu textil, metalic sau din material plastic, folosit la bordul unei nave. — Din tc. **parima.**

PARÁNG s.m. v. **părâng.**

PARBRÍZ, *parbrize,* s.n. Placă transparentă (din sticlă) așezată în partea din față a unui automobil sau a unui avion pentru a feri pe conducător de praf, de vânt etc. [Pl. și: *parbrizuri*] — Din fr. **pare-brise.**

PARC, *parcuri,* s.n. **1.** Suprafață întinsă de teren, de utilitate publică, cu plantații, alei și diferite construcții, amenajată pentru agrement. ✧ *Parc național* = suprafață întinsă de teren, păzită și îngrijită, în care exploatările (silvică, minieră, vânătorească etc.) sunt interzise, pentru a se păstra neschimbat mediul natural. *Parc sportiv* = complex sportiv dotat cu mai multe terenuri și amenajări, situat într-un parc (**1**). ✦ Teren împrejmuit, unde vânatul este crescut și îngrijit pentru vânătoare. ✦ Parc (**1**) situat în jurul unei clădiri și depinzând de aceasta. ✦ Teren parcelat cu locuința și cu numeroase spații verzi. **2.** Loc de staționare și de garare mai îndelungată a vehiculelor sau de depozitare a materialelor; *p. ext.* vehiculele și materialele aflate în acest loc. ✦ Totalitatea vehiculelor unei întreprinderi, ale unei instituții etc. ✦ Totalitatea instalațiilor mecanice aflate pe un teren de unde se extrage minereu sau pe care sunt amenajate sonde. — Din fr. **parc.**

PARCÁ, *parchez,* vb. I. Tranz. A lăsa un vehicul să staționeze într-un loc public (anume amenajat); a depozita materiale, utilaje etc. într-un parc (**2**). — Din fr. **parquer.**

PARCAGÍU, *parcagii,* s.m. (Rar) Paznic, îngrijitor al unui parc (**2**). — **Parca** + suf. *-giu*.

PARCÁJ, *parcaje,* s.n. Parcare; (concr.) loc de parcare. — Din fr. **parcage.**

PARCÁN, *parcane,* s.n. **1.** Îngrăditură de lemn făcută pentru zăgăzuirea apelor. ✦ Bârnă întrebuințată la construirea unui dig, a unui pod etc. **2.** Fortificație făcută în trecut din bârne, scânduri etc.; zid de apărare, parapet. [Var.: (reg.) **părcán** s.n.] — Din pol., ucr. **parkan,** magh. **párkány.**

PARCÁRE, *parcări,* s.f. Acțiunea de *a parca* și rezultatul ei; parcaj. — V. **parca.**

PÁRCĂ[1] adv. Se pare că..., s-ar crede că..., s-ar zice că...; (în construcții negative) nu prea. *Parcă îl cunosc.* ✦ Este posibil, se pare că da. *Mă cunoști? — Parcă.* ✦ (Cu valoare de conjuncție) Ca și cum, ca și când. *Îmi răspunde parcă n-ar avea gură*. ✦ Ca și cum ar fi, ca și când ar fi. *Venea parcă o adiere*. — **Părea** + **că.**

PÁRCĂ[2], *parce,* n.pr. f. (Mai ales la pl.) Fiecare dintre cele trei surori, zeițe ale sorții din mitologia romană, reprezentate sub înfățișarea unor femei bătrâne. — Din lat. **Parca,** fr. **Parque.**

PARCEÁ, *parcele,* s.f. (Rar) Carmac. — Din tc. **parça.**

PARCELÁ, *parcelez,* vb. I. Tranz. A împărți un teren, o pădure etc. în parcele; a lotiza (**1**). **—** Din fr. **parceller.**

PARCELÁR, -Ă, *parcelari, -e,* adj. (Agron.; despre culturi) Care se face pe parcele. — Din fr. **parcellaire.**

PARCELÁRE, *parcelări,* s.f. Acțiunea de *a parcela* și rezultatul ei. ✦ (Concr.) Grup de parcele alcătuind un ansamblu; teren împărțit în parcele. — V. **parcela.**

PARCELÁT, -Ă, *parcelați, -te,* adj. (Despre terenuri) Împărțit în parcele. — V. **parcela.**

PARCELATÓR, *parcelatori*, s.m. (Rar) Persoană specializată în operația de parcelare. — **Parcela** + suf. *-tor*.

PARCÉLĂ, *parcele*, s.f. Porțiune de teren precis delimitată în cadrul unei suprafețe mai mari, destinată unei anumite întrebuințări; lot. — Din fr. **parcelle.**

PARCHERIZÁ, *parcherizez,* vb. I. Tranz. A trata la cald o piesă de fier sau de fontă cu o soluție de fosfat de fier și de mangan, pentru a o feri de rugină. — Din fr. **parkériser.**

PARCHERIZÁRE, *parcherizări,* s.f. Acțiunea de *a parcheriza* și rezultatul ei. — V. **parcheriza.**

PARCHÉT, *parchete,* s.n. **I.** Pardoseală executată prin îmbinarea între ele (în formă de desene geometrice) a unor piese din lemn tare (stejar, fag etc.) prelucrate special; fiecare dintre piesele de lemn (înguste și scurte) folosite la executarea acestui tip de pardoseală. **II.** Fiecare dintre suprafețele în care este împărțită o pădure în vederea exploatării ei raționale; *p. ext.* suprafață de teren pe care s-a făcut o tăiere într-o pădure. **III.** Instituție judiciară care funcționează pe lângă unele instanțe judecătorești, cu atribuția de a exercita acțiunea penală și de a susține acuzarea la judecarea proceselor penale; membrii acestei instituții; local în care funcționează această instituție. — Din fr. **parquet.**

PARCHETÁ, *parchetez,* vb. I. Tranz. **1.** A pardosi o încăpere cu parchet (**I**); a pune parchet. **2.** A împărți o pădure în parchete (**II**). — Din fr. **parqueter.**

PARCHETÁR, *parchetari,* s.m. Meseriaș specializat în montarea și curățarea parchetului (**I**). — **Parchet** + suf. *-ar*.

PARCHETÁRE, *parchetări,* s.f. Acțiunea de *a parcheta* și rezultatul ei. — V. **parcheta.**

PARCHETÁT, -Ă, *parchetați, -te,* adj. **1.** (Despre încăperi) Pardosit cu parchet (**I**). **2.** (Despre păduri) Împărțit în parchete (**II**). — V. **parcheta.**

PARCIMONÍE, *parcimonii,* s.f. Zgârcenie. ✦ Fig. Măsură, pondere, reținere (în manifestări). *Vorbește cu parcimonie*. — Din lat. **parcimonia,** fr. **parcimonie.**

PARCIMONIÓS, -OÁSĂ, *parcimonioși, -oase,* adj. Care manifestă parcimonie; care denotă parcimonie; zgârcit. ✦ Fig. Măsurat, ponderat, reținut (în manifestări). [Pr.: *-ni-os*] — Din fr. **parcimonieux.**

PARCOMÉTRU, *parcometre,* s.n. Aparat de taxare pentru parcarea autovehiculelor. — Din fr. **parcomètre.**

PARCURÁ vb. I v. **parcurge.**

PARCÚRGE, *parcúrg,* vb. III. Tranz. **1.** (Adesea fig.) A străbate un drum sau o distanță (de la un capăt la altul); a se deplasa, a merge (până la capăt). **2.** A trece cu privirea sau cu ochii peste ceva, a se uita în treacăt la ceva. ✦ Spec. A citi ceva în grabă și superficial, a răsfoi o carte, un ziar etc.; *p. gener.* a citi. **3.** A trăi, a petrece un interval de timp într-un anumit loc sau fel. [Var.: (înv.) **parcurá** vb. I] — Din fr. **parcourir** (după *curge).*

PARCÚRGERE s.f. Acțiunea de *a parcurge*. — V. **parcurge.**

PARCÚRS, *parcursuri,* s.n. Faptul de a parcurge o distanță, un drum etc.; (concr.) drum, traseu pe care îl străbate sau pe care trebuie să-l străbată cineva sau ceva pentru a ajunge de la un punct la altul. ✧ Loc. adv. *Pe parcurs...* = în timpul unei călătorii; între timp. ✧ Loc. prep. *Pe parcursul...* = în limitele..., în cuprinsul..., în decursul... ✦ Lungimea unui drum sau a unei traiectorii între două puncte anumite. — Din fr. **parcours.**

PARDESIÁȘ, *pardesiașe,* s.n. Diminutiv al lui *pardesiu*. [Pr.: *-si-aș*] — **Pardesiu** + suf. *-aș*.

PARDESÍU, *pardesie,* s.n. Obiect de îmbrăcăminte mai subțire decât paltonul, care se poartă, primăvara și toamna, peste îmbrăcămintea obișnuită. [Pl. și: *pardesiuri*] — Din fr. **pardessus.**

PARDÓN interj., s.n. **1.** Interj. Iertați-mă! scuzați! ✦ (Ca protest) Ba nu (e așa)! să avem iertare! **2.** S.n. (Înv.) Absolvire, scutire (de o pedeapsă sau de o obligație); iertare; scuză. — Din germ. **Pardon,** fr. **pardon.**

PARDONÁ, *pardonez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A scuti de o pedeapsă sau de o obligație; a grația; a ierta, a scuza. — Din fr. **pardonner.**

PÁRDOS, *pardoși,* s.m. (Înv.) Panteră ✦ Fig. Om viteaz, curajos — Din sl. **parŭdosŭ.**

PARDOSEÁLĂ, *pardoseli,* s.f. Înveliș, strat de scânduri, de mozaic, de asfalt, de ciment etc., așezate pe planșeul unei încăperi sau al unui spațiu pe care se circulă. — **Pardosi** + suf. *-eală*.

PARDOSÍ, *pardosesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi sau a căptuși cu pardoseală o încăpere, o curte etc.; *p. ext.* a pava. ✦ P. gener. (Rar) A căptuși; a acoperi. — Et. nec.

PARDOSÍRE, *pardosiri,* s.f. Acțiunea de *a pardosi* și rezultatul ei. — V. **pardosi.**

PARDOSÍT, -Ă, *pardosiți, -te,* adj. Care are pardoseală; cu pardoseală. — V. **pardosi.**

PÁRE vb. III v. **părea.**

PAREGÓRIC, *paregorice*, s.n. Mângâiere, consolare. — Cf. p a r i g o r i e.

PAREMIÁR s.n. v. **parimiar.**

PAREMÍE s.f. v. **parimie.**

PAREMIOLÓG, -Ă, *paremiologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în paremiologie. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **parémiologue.**

PAREMIOLÓGIC, -Ă, *paremiologici, -ce,* adj. Care ține de proverbe sau de studiul lor, privitor la proverbe sau la studiul lor. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **parémiologique.**

PAREMIOLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul și culegerea proverbelor; (colectiv) totalitatea proverbelor dintr-o limbă. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **parémiologie.**

PARENCHÍM, *parenchime,* s.n. **1.** Țesut animal cu aspect spongios, bogat în vase sangvine, specific organelor glandulare. **2.** Țesut vegetal fundamental, bogat în spații intercelulare, care formează cea mai mare parte a organelor moi ale plantelor. — Din it. **parenchima,** fr. **parenchyme.**

PARENCHIMÁTIC, -Ă, *parenchimatici, -ce,* adj. (Rar) Parenchimatos. — **Parenchim** + suf. *-atic.*

PARENCHIMATÓS, -OÁSĂ, *parenchimatoși, -oase,* adj. Care se referă la parenchim, care aparține parenchimului, specific parenchimului, format din parenchim; parenchimatic. — Din fr. **parenchymateux.**

PARENÉTIC, -Ă, *parenetici, -ce,* adj. (Livr.) Moralizator. — Din fr. **parénétique.**

PARENTÁL, -Ă, *parentali, -e,* adj. Care se referă la părinți; ereditar. — Din fr. **parental.**

PARENTÁLII s.f. pl. Sărbătoare anuală la romani, pentru pomenirea morților. — Din lat. **parentalia,** fr. **parentalies.**

PARENTERÁL, -Ă, *parenterali, -e,* adj. (Despre modul de administrare a medicamentelor) Care se face pe altă cale decât pe cea digestivă. — Din fr. **parentéral.**

PARESTEZÍE, *parestezii,* s.f. Senzație falsă de furnicătură, amorțeală, înțepătură etc. care apare în unele boli ale sistemului nervos. — Din fr. **paresthésie.**

PARÉZĂ, *pareze,* s.f. Lipsă de activitate a unui organ; *p. ext.* paralizie ușoară, incompletă, care permite mișcări de amplitudine redusă și cu forță diminuată. — Din germ. **Parese.**

PAREZÍE, *parezii,* s.f. (Med.) Paralizie ușoară, parțială. — Din fr. **parésie.**

PARFÉ, *parfeuri,* s.n. Înghețată (de ciocolată) preparată cu frișcă bătută. [Var.: **parféu** s.n.] — Din fr. **parfait.**

PARFÉU s.n. v. **parfé.**

PARFÚM, *parfumuri,* s.n. **1.** Miros plăcut; mireasmă (de flori). ✦ Miros îmbietor, apetisant, răspândit de unele alimente. **2.** Produs (lichid) cu miros plăcut, obținut prin amestecarea unor substanțe aromatice (vegetale) sau pe cale sintetică; *p. ext.* produsul împreună cu ambalajul lui; (la pl.) feluri, sorturi din astfel de produse. **3.** Fig. Notă caracteristică, atmosferă specifică. [Var.: (înv.) **profúm** s.n.] — Din fr. **parfum.**

PARFUMÁ, *parfumez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) stropi cu parfum (**2**); a(-și) da cu parfum. **2.** Tranz. A umple cu o mireasmă plăcută; a înmiresma. [Var.: (înv.) **profumá** vb. I] — Din fr. **parfumer.**

PARFUMÁRE, *parfumări,* s.f. Acțiunea de *a (se) parfuma*. — V. **parfuma.**

PARFUMÁT, -Ă, *parfumați, -te,* adj. **1.** (Adesea fig.) Care răspândește parfum (**1**), care miroase frumos; înmiresmat. ✦ (Despre unele alimente) Aromat[2] (și cu gust plăcut). **2.** Impregnat cu parfum (**2**). [Var.: (înv.) **profumát, -ă** adj.] — V. **parfuma.**

PARFUMĂRÍE s.f. v. **parfumerie.**

PARFUMERÍE, *parfumerii,* s.f. **1.** Magazin în care se vând parfumuri (**2**), articole de toaletă, cosmetice etc. **2.** Meșteșugul de a prepara parfumuri (**2**); industria parfumurilor. **2.** (La pl.) Nume generic sub care sunt incluse parfumuri (**2**), articole de toaletă, cosmetice etc. [Var.: (înv.) **parfumăríe** s.f.] — Din fr. **parfumerie.**

PARFUMIÉR, *parfumieri,* s.m. (Rar) Persoană care vinde parfumuri (**2**) sau produse de parfumerie ori care lucrează la producerea parfumurilor. [Pr.: *-mi-er*] — Din **parfum.**

PARHÉLIC, -Ă, *parhelici, -ce,* adj. Care ține de parhelie, referitor la parhelie. *Cerc parhelic*. — Din fr. **parhélique.**

PARHELÍE, *parhelii,* s.f. Fenomen optic care constă în apariția unor pete luminoase rotunde, adesea colorate, în jurul Soarelui. [Acc. și: *parhélie*] — Din lat. **parelion,** fr. **parhélie.**

PÁRIA[1], *paria,* s.m. **1.** (În India, în concepția brahmanilor) Persoană care se află în afara castelor și care este lipsită de orice drepturi; *p. ext.* grup social din care face parte o astfel de persoană. **2.** Fig. Persoană sau colectivitate urgisită, disprețuită, căreia nu i se recunoaște niciun drept. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr., it. **paria.**

PARIÁ[2], *pariez,* vb. I. Intranz. și tranz. **1.** A face (sau a pune) pariu, rămășag (de obicei pe o sumă de bani). **2.** A participa la anumite jocuri de noroc, în special la curse de cai, angajând sume de bani. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **parier.**

PARICÍD, -Ă, (**1**) *paricide,* s.n., (**2**) *paricizi, -de*, s.m. și f., adj. **1.** S.n. Crimă care constă în uciderea părinților; patricid (**1**). **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care și-a ucis tatăl sau mama; patricid (**2**). [Pl. și: (**1**) *paricíduri*] — Din fr. **parricide,** lat. **parricida.**

PARICOPITÁT, *paricopitate,* s.n. (La pl.) Ordin de mamifere erbivore mari, cu piciorul adaptat pentru fugă și terminat cu două degete dezvoltate, acoperite cu câte o copită, și cu două degete mici, reduse; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. ✧ (Adjectival) *Animal paricopitat*. — Din **copitat** (după *paripenat, parisilabic* etc.).

PARIETÁL, -Ă, *parietali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Care se referă la peretele unei cavități a organismului, care aparține acestui perete. *Pleură parietală* ✧ *Os parietal* (și substantivat, n.) = fiecare dintre oasele pereche, simetrice, care formează partea de mijloc a bolții cutiei craniene. **2.** Adj. (Rar) Care ține de perete, care se execută pe pereți; mural. **3.** S.f. (La pl.) Ordin de plante erbacee și lemnoase cu înveliș floral dublu și cu ovulele dispuse pe pereții ovarului; (și la sg.) plantă din acest ordin. [Pr.: *-ri-e-*] — Din fr. **pariétal.**

PARIGORÍE, *parigorii,* s.f. (Înv. și reg.) **1.** Mângâiere, consolare. ✧ Loc. adv. *În* (sau *de-o) parigorie* = ca să facă pe voia cuiva, de hatârul cuiva; *p. ext.* de formă, într-o doară. **2.** Prostie, aiureală, zăpăceală. — Din ngr. **parighoría.**

PARIGORISÍ, *parigorisesc,* vb. I. Tranz. (Înv. și reg.) A mângâia, a consola; a distra. — Din ngr. **parigoríso** (viit. lui *parigoró)*.

PARIMIÁR, *parimiare,* s.n. Carte bisericească în care sunt cuprinse (fragmente din) proverbele lui Solomon și alte fragmente cu învățături din Vechiul Testament; parimie (**2**). [Pr.: *-mi-ar*. — Var.: **paremiár** s.n.] — **Parimie** + suf. *-ar*.

PARIMÍE, *parimii,* s.f. **1.** (Înv.) Proverb; maximă; pildă, învățătură. **2.** Parimiar. [Var.: **paremíe** s.f.] — Din ngr. **parimía.**

PARÍNC s.m. v. **părâng.**

PARÍNG s.m. v. **părâng.**

PARIÓR, *pariori,* s.m. (Rar) Persoană care pariază. [Pr.: *-ri-or*] — Din fr. **parieur.**

PARÍP, *paripi,* s.m. (Reg.) Cal tânăr, sprinten și frumos (pentru călărie). — Din magh. **paripa.**

PARIPENÁT, -Ă, *paripenați, -te,* adj. (Despre frunze compuse) Cu un număr pereche de foliole dispuse în formă de pană[1]. — Din fr. **paripenné.**

PARISILÁB, -Ă, *parisilabi, -e,* adj. (Rar) Parisilabic. — Din **parisilabic** (derivat regresiv).

PARISILÁBIC, -Ă, *parisilabici, -ce,* adj. (Despre substantive sau adjective) A cărui temă păstrează același număr de silabe în cursul declinării (în formele cazuale fundamentale). — Din fr. **parisyllabique.**

PARITÁTE, *parități,* s.f. **1.** Egalitate numerică. ✦ (Mat.) Proprietate a unui număr întreg de a fi divizibil cu doi. **2.** Egalitate valorică, echivalență în valoare. ✧ *Paritate monetară* = raport de echivalență între unitățile bănești a două țări, în funcție de conținutul (greutatea) lor de metal pur de același fel (aur sau argint) sau de puterea de cumpărare. *Paritate valutară* = raport de echivalență între diferite valute, pe baza conținutului lor în aur, stabilit prin lege. — Din fr. **parité,** lat. **paritas, -atis.**

PARÍU, *pariuri,* s.n. **1.** Convenție prin care fiecare dintre persoanele care susțin lucruri contrare într-o dispută se obligă să ofere o compensație materială celui care se va dovedi că are dreptate; rămășag, prinsoare. **2.** Joc de noroc, în special la cursele de cai, constând dintr-o miză care dă dreptul participantului câștigător la o cotă din totalul sumelor mizate de cei care au pierdut. — Din fr. **pari.**

PARÍZER s.n. Sortiment de mezel proaspăt preparat din carne tocată de vită (mai ales plămâni) și din slănină tocată, afumate la cald și apoi fierte. — Din germ. **Pariser.**

PARIZIÁN, -Ă, *parizieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Paris. **2.** Adj. Care aparține Parisului sau parizienilor (**1**), privitor la Paris ori la parizieni. [Pr.: *-zi-an*] — Din fr. **parisien.**

PARIZIÁNCĂ, *parizience*, s.f. Pariziană. [Pr. *-zi-an-*] — **Parizian** + suf. *-că*.

PARKING, *parkinguri,* s.n. Loc, teren special amenajat pentru staționarea autovehiculelor. [Scris și *parching*]. — Din fr., engl. **parking.**

PARKINSÓN s.n. (Med.; și în sintagma *boala lui Parkinson)* Boală degenerativă a sistemului nervos central caracterizată prin tremurături cu caracter static ale membrelor și capului și prin rigiditate musculară. — Din fr. **parkinson.**

PARKINSONÍSM s.n. (Rar) Denumire generică pentru sindroame similare cu parkinsonul. — Din fr. **parkinsonisme.**

PARLAGÍU, *parlagii*, s.m. (Înv.) Măcelar care taie vitele de consum la abator. — Din tc. **parlacı.**

PARLAMÉNT, *parlamente*, s.n. Organ legislativ din unele țări, compus din una sau din două camere și constituit din reprezentanți ai diferitelor partide politice aleși, total sau parțial, prin votul cetățenilor; *p. ext.* sesiune, ședință de lucru în care se întrunește acest organ. ✦ Clădire în care au loc ședințele acestui organ. — Din fr. **parlement.**

PARLAMENTÁ, *parlamentez*, vb. I. Intranz. A duce tratative cu partea adversă pentru a ajunge la o înțelegere, a trata, a negocia; a discuta cu cineva despre o anumită chestiune (litigioasă). — Din fr. **parlementer.**

PARLAMENTÁR[1], -Ă, *parlamentari, -e*, adj., s.m. **I.** Adj. **1.** Care ține de parlament, privitor la parlament; din parlament. ✦ (Despre o formă de stat) Cu parlament, bazat pe parlament. **2.** Conform uzanțelor din parlament; *p. ext.* care este de o politețe rigidă; ceremonios, protocolar. **II.** S.m. Membru al unui parlament. — Din fr. **parlementaire,** it. **parlementario.**

PARLAMENTÁR[2], -Ă, *parlamentari, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. Persoană delegată să ducă tratative. **2.** Adj. Care ține de parlamentare, privitor la parlamentare. — Din fr. **parlementaire,** it. **parlamentario.**

PARLAMENTÁRE, *parlamentări,* s.f. Acțiunea de *a parlamenta* și rezultatul ei. — V. **parlamenta.**

PARLAMENTARÍSM s.n. Sistem de guvernare specific statelor parlamentare[1] (**I 1**). ✧ Tactică bazată pe utilizarea formelor parlamentare[1] (**I 1**) în lupta politică. — Din fr. **parlementarisme,** it. **parlementarismo.**

PARLOÁR, *parloare*, s.n. Sală de primire a vizitatorilor într-un cămin, într-un internat școlar, într-o cazarmă etc.; vorbitor (**III**). — Din fr. **parloir.**

PARMÁC, *parmaci*, s.m. Par sau stâlp (gros) folosit la diverse construcții deschise (prispe, pridvoare, garduri etc.). — Din tc. **parmak.**

PARMACLÂC s.n. v. **parmalâc.**

PARMALÂC, *parmalâcuri*, s.n. **1.** Construcție de lemn, de piatră etc. de forma unui perete sau a unui gard scund, folosită pentru a mărgini o altă construcție sau un element de construcție. **2.** Gard, grilaj; (rar) fiecare dintre scândurile, barele etc. care formează un gard sau un grilaj. [Var.: **parmaclâc** s.n.] — Din tc. **parmaklık.**

PARMAZÁN s.n. v. **parmezan.**

PÁRMEN, *parmeni, -e*, adj. (În sintagmele) *Măr parmen (auriu)* (și substantivat, m.) = varietate de măr originară din Anglia, cu fructele de culoare galbenă-aurie, cu dungi carmin. *Măr parmen (auriu)* (și substantivat, n.) = fructul mărului definit mai sus. — Din fr. **parmain** [d'or], germ. **Parmäne.**

PARMEZÁN, *parmezane,* s.n. Specialitate italienească de cașcaval (uscat); *p. ext.* cașcaval ras [Var.: (înv.) **parmazán** s.n.] — Din fr. **parmesan,** germ. **Parmesan.**

PARNASIÁN, -Ă, *parnasieni, -e*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține parna-sianismului, privitor la parnasianism, specific parnasianismului. **2.** S.m. și f. Adept sau reprezentant al parnasianismului. [Pr.: *-si-an*] — Din fr. **parnassien.**

PARNASIANÍSM s.n. Curent în poezie, apărut în Franța spre jumătatea sec. XIX, care cultiva virtuozitatea imaginii, evocarea grandioasă a naturii și a civilizațiilor trecute, descrierea strălucirii exterioare a lucrurilor, construcția savantă a limbii. [Pr.: *-si-a-*] — **Parnasian** + suf. *-ism.*

PARNÁSIE s.f. (Bot.: şi în sintagma *parnasie de mlaştini*) Şopârlariţă-albă *(Parnassia palustris)*. — Din lat. **Parnassia** [palustris], denumirea ştiinţifică a parnasiei.

PARODIÁ, *parodiez*, vb. I. Tranz. A imita o operă literară sau maniera de a scrie a cuiva, cu intenţii satirice sau pentru a obţine efecte comice. ✦ A reproduce într-o manieră grotescă gesturile, mişcările sau acţiunile cuiva. [Pr.: *-di-a*] — Din fr. **parodier.**

PARODIÁNT, -Ă, *parodianţi, -te*, adj., s.m. şi f. (Rar) (Persoană) care parodiază pe cineva. [Pr.: *-di-ant*] — Din fr. **parodiant.**

PARÓDIC, -Ă, *parodici, -ce*, adj. Cu caracter de parodie, al parodiei. — Din fr. **parodique.**

PARODÍE, *parodii*, s.f. **1.** Creaţie literară în care se preiau temele, motivele şi mijloacele artistice ale altei opere literare sau ale unui autor în scopul de a obţine un efect satiric sau comic. **2.** Imitaţie neizbutită, inferioară sau caricaturală a unui prototip, a unui original. ✦ P. ext. Bătaie de joc. — Din fr. **parodie.**

PARODIÉRE, *parodieri*, s.f. Acţiunea de *a parodia*. [Pr.: *-di-e-*] — V. **parodia.**

PARODÍST, *parodişti*, s.m. Autor de parodii (**2**). — Din fr. **parodiste.**

PARODÍSTIC, -Ă, *parodistici, -ce*, adj. Care se referă la parodie (**1**), care este specific parodiei, care ţine de parodie. — **Parodie** + suf. *-istic.*

PARODONTÁL, -Ă, *parodontali, -e*, adj. (Anat.) Al parodonţiului, de parodonţiu. ✧ *Ţesut parodontal* = ţesut marginal moale, cu formaţiuni fibroase, care înconjoară dintele şi alveola dentară; parodonţiu moale, periodont. — Din fr. **parodontal.**

PARODONTÍTĂ, *parodontite*, s.f. (Med.) Inflamaţie a parodonţiului. — Din fr. **parodontite.**

PARADONTOGRÁMĂ, *paradontograme*, s.f. (Med.) Diagramă a datelor obţinute prin parodontometrie. — Din fr. **parodontogramme.**

PARODONTOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă de parodontopatii. — Din fr. **parodontologie.**

PARODONTÓM, *parodontoame*, s.m. (Med.) Tumoare a ţesutului parodontal. — Din fr. **parodontome.**

PARODONTOMETRÍE, *parodontometrii,* s.f. (Med.) Măsurare a pungilor gingivale, a retracţiei şi a mobilităţii dinţilor; diagramă a datelor obţinute prin această măsurare. — Din fr. **parodontométrie.**

PARODONTOPATÍE, *parodontopatii*, s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecţiunile dentare. — Din fr. **parodontopathie.**

PARODONTÓZĂ, *parodontoze,* s.f. Boală degenerativă a ţesuturilor care susţin şi fixează dinţii, caracterizată prin formarea locală de pungi cu puroi şi căderea dinţilor. [Var.: **paradentoză**] — Din fr. **parodontose,** germ. **Parodentose.**

PARODÓNŢIU s.n. (Anat.) Complex morfologic funcţional care asigură fixarea dinţilor în osul maxilar. ✧ *Parodonţiu moale* = ţesut marginal moale, cu formaţiuni fibroase, care înconjoară dintele şi alvelola dentară; ţesut parodontal. *Parodonţiu osos* = porţiune osoasă în care sunt săpate alveolele dentare şi pe care se inserează parodonţiul moale. — Din germ. **Parodontium.**

PARÓH, *parohi*, s.m. Preot care conduce o parohie (**1**). — Din lat. **parochus,** germ. **Parochus.**

PAROHIÁL, -Ă, *parohiali, -e,* adj. Care ţine de o parohie (**1**), privitor la o parohie. [Pr.: *-hi-al*] — Din lat. **parochialis,** germ. **parochial.**

PAROHÍE, *parohii*, s.f. **1.** Cea mai mică unitate administrativă bisericească; comunitate religioasă creştină condusă de un paroh; enorie; *p. ext.* biserica dintr-o astfel de unitate. **2.** Clădire în care se află locuinţa şi cancelaria parohului. — Din lat. **parochia,** germ. **Parochie.**

PARÓI[1], *paroiuri*, s.n. Roi de albine provenit dintr-un roi mai vechi, care a roit şi el în aceeaşi vară. — Din ucr. **parij,** rus. **paroi.**

PAROÍ[2], pers. 3 *paroieşte*, vb. IV. Intranz. (Despre albine) A roi a doua oară în aceeaşi vară. — Din **paroi[1].**

PARÓL interj. (Franţuzism; întăreşte sau garantează exactitatea celor afirmate) Pe cuvânt! zău! serios! — Din fr. **parole.**

PAROLÁ, *parolez,* vb. I. Tranz. A securiza un dispozitiv, o instalaţie etc. cu ajutorul unei parole. — De la **parolă.**

PARÓLĂ, *parole*, s.f. **1.** Cuvânt convenţional secret sau formulă convenţională secretă folosite de militarii care au anumite misiuni pentru a fi identificaţi de alţi militari care cunosc consemnul. ✧ Expr. *A da parola* = a spune cuvântul secret sau formula secretă de recunoaştere. ✦ Cuvânt secret de recunoaştere folosit de membrii unei organizaţii conspirative. ✦ (Inform.) Cuvânt-cheie care permite accesul la informaţia dintr-un fişier sau o bază de date. **2.** (Rar) Promisiune, legământ, angajament; cuvânt de onoare. ✧ Loc. vb. *A-şi da parola (de onoare)* = a se angaja în mod solemn; a promite. **3.** (Înv.) Cuvânt, vorbă; afirmaţie, spusă. **4.** (Înv.) Numele unui dans; melodie după care se executa acest dans. — Din fr. **parole,** it. **parola,** germ. **Parole.**

PAROLÍ, *paroli,* s.n. (La unele jocuri de cărţi) Dublare a sumei mizate în jocul precedent; (concr.) miză realizată în acest fel. — Din fr., it. **paroli.**

PAROLÍST, -Ă, *parolişti, -ste*, adj., s.m. şi f. (Fam.) (Persoană) care se ţine de cuvânt, care îşi respectă angajamentul luat, promisiunea făcută. — **Parolă** + suf. *-ist.*

PARONÍM, *paronime*, s.n. Cuvânt asemănător cu altul din punctul de vedere al formei, dar deosebit de acesta ca sens (şi ca origine). — Din fr. **paronyme.**

PARONÍMIC, -Ă, *paronimici, -ce*, adj. Care ţine de paronime, referitor la paronime. ✧ *Atracţie paronimică* = modificare a formei unui cuvânt sub influenţa altui cuvânt asemănător cu el. — Din fr. **paronymique.**

PARONIMÍE, *paronimii*, s.f. Însuşirea a două sau a mai multor cuvinte de a fi paronime; situaţia, relaţia în care se află mai multe paronime. — Din fr. **paronymie.**

PARONOMASÍE, *paronomasii*, s.f. (Rar) Paranomază. [Var.: **paronomazíe** s.f.] — Din lat. **paronomasia, fr. paronomasie.**

PARONOMÁSTIC, -Ă, *paronomastici, -ce,* adj. (Rar) Care ţine de paronomază, privitor la paronomază. — Din **paronomază, paronomasie.**

PARONOMÁZĂ, *paronomaze*, s.f. Figură de stil constând în asocierea de paronime; paronomasie. — Din fr. **paronomase.**

PARONOMAZÍE s.f. v. **paronomasie.**

PAROREXÍE s.f. (Med.) Tulburare a apetitului care se manifestă prin dorinţa de a ingera substanţe necomestibile. — Din fr. **parorexie.**

PAROSMÍE s.f. (Med.) Tulburare olfactivă care constă în percepţia falsă a unui miros. — Din fr. **parosmie.**

PAROTÍDĂ, *parotide*, adj. (În sintagma) *Glandă parotidă* (şi substantivat, f.) = fiecare dintre cele două glande salivare aşezate dedesubtul şi înaintea urechilor, de o parte şi de alta a maxilarului inferior. — Din fr. **parotide.**

PAROTIDECTOMÍE, *parotidectomii,* s.f. (Med.) Intervenţie chirurgicală prin care se extirpează total sau parţial glanda parotidă. — Din fr. **parotidectomie.**

PAROTIDIÁN, -Ă, *parotidieni, -e*, adj. (Anat.) Referitor la parotidă, al parotidei. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **parotidien.**

PAROTIDÍTĂ, *parotidite*, s.f. (Med.) Oreion. — Din fr. **parotidite.**

PAROXÍSM, *paroxisme*, s.n. Intensitate maximă, punct culminant la care ajunge o senzaţie, un sentiment, o stare, un proces, o acţiune în desfăşurare etc. ✧ Loc. adv. *Până la paroxism* = în cel mai înalt grad, foarte tare. ✦ (Rar) Surescitare, tulburare extremă. — Din fr. **paroxysme,** germ. **Paroxysmus.**

PAROXISTÍC, -Ă, *paroxistici, -ce*, adj. Ajuns la paroxism; extrem. ✦ (Despre boli, simptome) Care survine brusc sau atinge maximum de intensitate. — Din fr. **paroxystique.**

PAROXITÓN, -Ă, *paroxitone*, adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Cuvânt, formă gramaticală) care are accentul pe penultima silabă. **2.** Adj. (Despre modul de accentuare a cuvintelor, rime etc.) Care se caracterizează prin plasarea accentului pe silaba penultimă. — Din fr. **paroxyton.**

PAROXITONÍE s.f. (Rar) Însuşirea de a fi paroxiton. — **Paroxiton** + suf. *-ie.*

PARPALÁC, *parpalace,* s.f. (Fam.) Pardesiu; balonzaid. — Cf. p a r p a l e c.

PARPALÉC, *parpaleci*, s.m. (Înv.) Vânzător ambulant de covrigi şi de plăcinte. ✦ Epitet depreciativ dat unui (negustor) grec. ✦ (Reg.) Epitet depreciativ dat unui om care nu merită nicio consideraţie. — Et. nec.

PARPIÁN, *parpiani*, s.m. Mică plantă erbacee cu flori dispuse în capitule albe sau roz *(Gnaphalium dioicum)*. [Pr.: *-pi-an*] — Et. nec.

PARSÉC, *parseci*, s.m. Unitate de lungime folosită în astronomie, egală cu distanţa parcursă de lumină în 3,26 ani-lumină. — Din fr. **parsec.**

PARSÍSM s.n. Religia popoarelor iranice, întemeiată de Zoroastru. — Din fr. **parsisme.**

PARŞÍV, -Ă, *parşivi, -e*, adj. (Pop. şi fam.) **1.** Care are caracter josnic; mizerabil, ticălos, mârşav. **2.** Desfrânat, neruşinat, impudic. ✦ Care exprimă, trădează o senzualitate vulgară şi exagerată. — Din ucr. **paršyvyj.**

PARŞIVÉNIE, *parşivenii*, s.f. (Pop. şi fam.) **1.** Ticăloşie, mârşăvie. **2.** Neruşinare, dezmăţ. — **Parşiv** + suf. *-enie.*

PART[1], -Ă, *parţi, -te,* adj. Care aparţine parţilor, care se referă la parţi. ✦ (Substantivat, f.) Limbă din familia limbilor iraniene, vorbită de parţi. — Din fr. **parthe,**

PART[2] interj. (Rar) Cuvânt care imită zgomotul produs de o lovitură (dată cu palma). — Onomatopee.

PARTÁJ, *partaje,* s.n. Operaţie de împărţire a unei averi între mai multe persoane îndreptăţite să o stăpânească; (concr.) act în care se consemnează o astfel de operaţie. — Din fr. **partage.**

PARTAJÁ, *partajez,* vb. I. Tranz. A efectua un partaj. — Din fr. **partager.**

PARTAJÁBIL, -Ă, *partajabili, -e*, adj. Care poate fi împărţit. — Din fr. **partageable.**

PARTÁL, *partale*, s.n. (Pop.) Bucată, parte din ceva. — Din bg. **partal.**

PÁRTE, *părţi,* s.f. **I. 1.** Ceea ce se desprinde dintr-un tot, dintr-un ansamblu, dintr-un grup etc., în raport cu întregul; fragment, bucată, porţiune. ✧ *În parte* = **a)** loc. adv. în oarecare măsură, parţial; **b)** loc. adj. şi adv. separat, deosebit, unul câte unul, pe rând; **c)** loc. adv. făcând abstracţie de ceilalţi, aparte. ✧ Expr. *În (cea mai) mare parte* = în majoritate; în bună măsură. *Cea mai mare parte (din*… sau *dintre)* = majoritatea. *Parte..., parte...* = (despre oameni) unii... alţii...; (despre lucruri) atât..., cât şi...; (în corelaţie cu sine însuşi) unii oameni..., alţi oameni...; unele lucruri..., alte lucruri.... **2.** Element constitutiv, precis delimitat, din structura unui tot, a unui ansamblu; element indisolubil legat de componenţa sau de esenţa unui lucru; *p. ext.* sector, compartiment. ✧ *Parte de vorbire* (sau *de cuvânt)* = categorie de cuvinte grupate după sensul lor lexical fundamental şi după caracteristicile morfologice şi sintactice. *Parte de propoziţie* = cuvânt sau grup de cuvinte din alcătuirea unei propoziţii, care poate fi identificat ca unitate sintactică

aparte după funcția specifică îndeplinită în cadrul propoziției. ✧ Expr. *A face parte din...* (sau *dintre...)* = a fi unul dintre elementele componente ale unui tot; a fi membru al unei grupări. *A lua parte la...* = a participa; a contribui la... ✦ Diviziune (cu caracteristici bine precizate) a unei opere literare, muzicale etc. ✦ Ceea ce revine de executat fiecărui interpret sau fiecărui instrument dintr-o partitură muzicală scrisă pentru ansambluri. ✦ Spec. Porțiune a corpului unui om sau al unui animal care formează o unitate în cadrul întregului. **3.** Ceea ce revine cuiva printr-o împărțire, printr-o învoială, dintr-o moștenire etc. ✧ Expr. *Partea leului* = partea cea mai mare dintr-un bun, dintr-un câștig (realizat în comun), pe care și-o rezervă cineva pentru sine. (Fam.) *A face* (cuiva) *parte de ceva* = a da (cuiva) ceva, a face (cuiva) rost de ceva; a-l avea în vedere cu... *A-și face parte (din...)* = a-și însuși ceva (în mod abuziv). *A fi la parte cu cineva* = a fi asociat cu cineva la o afacere, a beneficia împreună cu altul de pe urma unui câștig. ✦ (Pop.) Ceea ce e hărăzit sau sortit (în bine sau în rău) cuiva; soartă, destin. ✧ Expr. *A (nu) avea parte de cineva* (sau *de ceva)* = a (nu) se bucura de ajutorul, de prietenia sau de existența cuiva sau a ceva; a (nu) avea fericirea să conviețuiască cu cineva drag. (Fam., ca formulă de jurământ) *Să n-am parte de tine dacă știu.* ✦ Noroc, șansă. ✦ (Concr.; pop.) Persoană considerată ca fiind predestinată să devină soțul sau soția cuiva ori în legătură cu care se face un proiect de căsătorie. **4.** Contribuție în bani sau în muncă la o întreprindere, la o afacere etc., dând dreptul la o cotă corespunzătoare din beneficiu; (concr.) cota respectivă care revine fiecărui participant. ✧ Loc. adj. și adv. *În parte* = **a)** (care se face) în mod proporțional; **b)** (în sistemul de arendare a pământurilor) (care se face) în dijmă, cu plata unei dijme. *La parte* = (care este angajat) cu plata într-o anumită cotă din beneficiul realizat. ✧ Expr. *Parte și parte* = în părți, în cote egale. **II. 1.** Regiune (geografică), ținut; loc; țară. ✧ Loc. adj. *Din* (sau *de prin) partea* (sau *părțile) locului* = care este din (sau în) regiunea despre care se vorbește; băștinaș, originar (din...). ✧ Loc. adv. *În* (sau *din, prin) toate părțile* = (de) pretutindeni; (de) peste tot. *În nicio parte* = nicăieri. *În ce parte?* = unde? *Din ce parte de loc?* = de unde? *În* (sau *prin) partea locului* = în (sau prin) regiunea despre care se vorbește; pe acolo. *În altă parte* = aiurea. **2.** Margine, latură, extremitate a unui lucru, a corpului unei ființe etc.; fiecare dintre cele două laturi sau dintre fețele ori muchiile unui obiect. ✧ Loc. adv. *(Pe) de o parte... (pe) de altă parte...* (sau *pe de alta...)* = într-un loc..., într-alt loc...; într-o privință..., în altă privință..., dintr-un punct de vedere..., din alt punct de vedere... *Într-o parte* = strâmb, oblic, pieziș. *La o parte* = **a)** într-o latură, la oarecare distanță, mai la margine; **b)** izolat, separat. ✧ Expr. *A se da la o* (sau *într-o) parte* = a se da în lături, a face loc să treacă cineva; *p. ext.* a se eschiva, a se feri (să acționeze, să ia poziție). *La o parte!* = ferește-te! fă loc! *A da la o parte* = **a)** a deplasa lateral; **b)** a îndepărta, a elimina. *A pune la o parte* = a economisi, a strânge. *A lăsa la o parte* = a renunța la..., a înceta să... (Fam.) *A fi (cam) într-o parte* = a fi zăpăcit, țicnit, nebun. **3.** Direcție, sens (în spațiu). **4.** Fig. Punct de vedere într-o problemă dată; privință. *Din partea mea fă ce vrei*. **III. 1.** Categorie socială, profesională etc.; tabără, grup, colectivitate; persoanele care alcătuiesc o asemenea categorie, tabără etc. ✧ Loc. adj. *Din* (sau *dinspre) partea mamei* (sau *a tatălui)* = care face parte din familia mamei (sau a tatălui). ✧ Expr. *A fi* (sau *a se declara) de partea cuiva* = a fi alături de cineva, a se ralia la punctul de vedere al cuiva. *A avea de partea sa* = a avea în favoarea, în sprijinul său. *A lua* (sau *a ține) parte* (sau *partea) cuiva* = a apăra, a susține; a favoriza. (Pop.) *A se arunca* (sau *a se da) în partea cuiva* = a semăna cu cineva (din familie). *Din partea cuiva* = în numele, ca reprezentant (al cuiva); trimis de cineva. ✦ (Pop.; în sintagmele) *Parte(a) bărbătească* = (ființă de) sex masculin; totalitatea bărbaților. *Parte(a) femeiască* = (ființă de) sex feminin; totalitatea femeilor. **2.** Fiecare dintre persoanele, dintre grupurile de persoane etc. interesate într-o acțiune, într-o afacere sau într-un proces; fiecare dintre statele implicate într-un conflict, angajate în tratative etc. ✧ *Parte contractantă* = fiecare dintre persoanele sau dintre grupurile, statele etc. între care a fost încheiat un contract, un acord. — Lat. **pars, -tis.**

PARTENÉR, -Ă, *parteneri, -e,* s.m. și f. Fiecare dintre participanții la o activitate comună considerat în raport cu ceilalți. ✦ Fiecare dintre persoanele care formează împreună un cuplu. ✦ Fiecare dintre persoanele care interpretează împreună o scenă, un film, un număr de circ etc. — Din fr. **partenaire.**

PARTENERIÁT, *parteneriate,* s.n. Sistem care asociază parteneri din punct de vedere politic, economic și social. — După fr. **parteneriat.**

PARTENOCARPÍE, *partenocarpii,* s.f. Fenomen de dezvoltare a ovarului unui organism vegetal fără ca fecundația să fi avut loc și de transformare a ovarului în fruct lipsit de semințe. — Din fr. **parthénocarpie.**

PARTENOGENÉTIC, -Ă, *partenogenetici, -ce,* adj. Care ține de partenogeneză, privitor la partenogeneză. — Din fr. **parthénogénétique.**

PARTENOGENÉZĂ s.f. Formă de dezvoltare a unui organism dintr-un ovul sau dintr-o oosferă nefecundate, prezentă la unele animale și plante (inferioare). — Din fr. **parthénogénèse.**

PARTÉR, *partere,* s.n. **1.** Parte a unei clădiri situată la nivelul solului (sau puțin deasupra lui); totalitatea încăperilor situate în această parte a clădirii. **2.** Parte a unei săli de spectacole cuprinsă între scenă și fundul sălii. ✦ Totalitatea spectatorilor care ocupă locurile din această parte a sălii. **3.** Parte dintr-o grădină sau dintr-un parc rezervată cultivării florilor sau a gazonului. — Din fr. **parterre.**

PARTICIPÁ, *partícip,* vb. I. Intranz. A lua parte la o activitate, la o acțiune, la o discuție. ✦ Spec. A lua parte la o întreprindere economică, contribuind cu bani sau cu alte valori materiale (cu scopul de a obține un câștig). ✦ A împărtăși starea de spirit sau sentimentele cuiva, a fi solidar cu cineva într-o împrejurare dată. — Din fr. **participer,** lat. **participare.**

PARTICIPÁNT, -Ă, *participanți, -te,* s.m. și f., adj. (Persoană) care ia parte la realizarea unei acțiuni în comun, care participă la ceva. ✦ Spec. (Persoană) care ia parte la o discuție, la o dezbatere. — Din fr. **participant.**

PARTICIPÁRE, *participări,* s.f. Acțiunea de *a participa* și rezultatul ei; participație. — V. **participa.**

PARTICIPATÍV, -Ă, *participativi, -e,* adj. Care participă afectiv, din tot sufletul; dedicat, implicat. ✦ Care manifestă spirit de colaborare; *p. ext.* entuziast. — Din fr. **participatif.**

PARTICIPÁȚIE, *participații,* s.f. Participare.✦ Spec. Faptul de a participa la o activitate economică, contribuind cu bani sau cu alte bunuri materiale, în vederea obținerii unor câștiguri; (concr.) cotă cu care participă cineva la o asemenea activitate. — Din fr. **participation.**

PARTICIPIÁL, -Ă, *participiali, -e,* adj. Care ține de un participiu, privitor la un participiu; care provine dintr-un participiu; care este exprimat printr-un participiu. ✧ *Construcție participială* = unitate sintactică care cuprinde un participiu și care are valoare de propoziție secundară (atributivă sau circumstanțială). [Pr.: *-pi-al*] — Din fr. **participial,** lat. **participialis.**

PARTICULÁR, -Ă, *particulari, -e,* adj., s.m. **I.** Adj. **1.** Care este propriu unei singure ființe, unui singur lucru sau unei singure categorii de ființe sau de lucruri; specific, caracteristic. ✧ Loc. adv. *În particular* = în mod deosebit, în special, mai ales. **2.** Care se referă la indivizi izolați, care are un caracter izolat; individual. ✧ Loc. adv. *În particular* = de către fiecare individ în parte. ✦ (Substantivat, n.) Categorie filosofică reprezentând o treaptă mai înaltă de generalitate a singularului în raport cu el însuși. **3.** Care are caracter personal, neoficial, care nu e destinat publicului sau publicității; privat, intim, confidențial. Loc. adv. *În particular* = într-un grup restrâns; confidențial. ✦ (Despre bunuri materiale) Care este proprietate individuală. ✦ (Despre școli) Care nu aparține statului. ✧ *Lecție* (sau *oră) particulară* = lecție pe care un profesor o predă unui elev în afara școlii. *Profesor particular* = profesor care predă unui elev lecții în afara școlii. *Elev particular* (și substantivat, m.) = elev care se pregătește fără a frecventa cursurile unei școli, prezentându-se numai la anumite date pentru a susține examene. *Examen particular* = examen la care se prezintă elevii particulari. ✧ Loc. adv. *În particular* = fără a urma cursurile unei școli (dar pregătindu-se singur pentru a susține examenele cerute). **4.** Care este considerat străin de o activitate sau de un loc de muncă. *Intrarea persoanelor particulare este interzisă*. **II.** S.m. Persoană care nu deține o funcție oficială; persoană considerată ca individ în raport cu statul sau cu o instituție a statului; persoană care nu face parte dintr-un grup social constituit, considerată în raport cu acesta. — Din lat. **particularis,** germ. **partikular, Partikular.**

PARTICULARÍSM[1] s.n. Concepție ideologică și politică conform căreia se pretinde autonomia unei provincii, a unei părți dintr-un stat. — Din fr. **particularisme.**

PARTICULARÍSM[2] s.n. (Rar) Caracter intim, personal, specific al cuiva sau a ceva. — **Particular** + suf. *-ism.*

PARTICULARÍST, -Ă, *particulariști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al particularismului[1]. **2.** Adj. Care ține de particularism[1], care este caracteristic particularismului[1]. — Din fr. **particulariste.**

PARTICULARITÁTE, *particularități,* s.f. Caracterul a ceea ce este particular (**I 1**); notă distinctivă prin care o ființă sau un lucru se deosebește de altele. — Din fr. **particularité.**

PARTICULARIZÁ, *particularizez,* vb. I. Refl. și tranz. fact. A deveni sau a face să devină particular (**I 2**); a (se) reduce la un caz concret; a (se) individualiza. — Din fr. **particulariser.**

PARTICULARIZÁNT, -Ă, *particularizanți, -te,* adj. Care particularizează, individualizează. — **Particulariza** + suf. *-ant.*

PARTICULÁRNIC, -Ă, *particularnici, -ce,* adj. (Înv.) Particular. — **Particular** + suf. *-nic.*

PARTÍCULĂ, *particule,* s.f. **1.** Parte foarte mică dintr-o substanță, dintr-o materie. ✧ (Fiz.) *Particulă elementară* = particulă constitutivă a materiei (electron, proton etc.) care se prezintă ca o unitate cu însușiri specifice și nu poate fi redusă în unități mai simple. *Particulă alfa* = nucleu de heliu format din patru nucleoni. *Particulă beta* = electron sau pozitron emis de nucleul unui element radioactiv. **2.** (Lingv.) Afix sau alt element invariabil atașat la un cuvânt; termen generic pentru diverse cuvinte cu corp fonetic redus, mai ales pentru părți de vorbire neflexibile. ✦ Spec. Cuvânt care însoțește un nume propriu de familie, de demnitate, indicând gradul, rangul etc. — Din fr. **particule,** lat. **particula**.

PARTÍD, *partide,* s.n. Grup de indivizi asociați în vederea apărării unor opinii sau interese comune. ✧ *Partid politic* = organizație al cărei scop este câștigarea controlului asupra aparatului de conducere. *Partide istorice* = nume dat partidelor politice (liberal și țărănesc) care s-au succedat la conducerea României până la instaurarea regimului comunist. — După fr. **parti.**

PARTÍDĂ, *partide,* s.f. **1.** Desfășurare completă a unui joc distractiv sau sportiv, cu toate fazele lui succesive, în urma cărora se stabilesc câștigătorii; întrecere sportivă; meci. ✧ Expr. (Fam.) *A pierde partida* = a nu reuși într-o acțiune sau într-o întreprindere, a suferi un eșec, a nu avea nicio șansă. ✦ Petrecere, distracție în grup, organizată după un anumit program. *O partidă de vânătoare.* **2.** Căsătorie sau proiect de căsătorie (avantajos); *p. ext.* persoană vizată pentru un proiect de căsătorie. **3.** (Înv.) Partid; grupare, tabără. ✧ Expr. *A fi de partida cuiva* = a fi partizanul unei grupări. *A lua partida cuiva* = a trece de partea cuiva, a lua apărarea cuiva. **4.** (Cont.) Cont. ✧ *(Contabilitate în) partidă dublă* = metodă de evidență contabilă în care înregistrarea operațiilor se face concomitent în debitul unui cont și în creditul altui cont. *(Contabilitate în) partidă simplă* = metodă de evidență contabilă în care înregistrarea se face fie numai în debitul unor conturi, fie numai în creditul altor conturi. **5.** Cantitate de mărfuri vândută sau cumpărată o dată. **6.** Parte dintr-o compoziție muzicală executată de unul dintre membrii unui ansamblu, care execută această parte. [Pl. și: (**4**) *partizi*] — Din ngr. **partídha,** it. **partita,** fr. **partie.**

PARTÍNIC, -Ă, *partinici, -ce,* adj. Care reprezintă și apără interesele partidului pe care îl reprezintă, care corespunde cu spiritul, ideologia, programul acestui partid. — Din rus. **partiĭnîi.**

PARTINITÁTE s.f. Faptul de a aparține unui partid, unei ideologii, unui curent. — **Partin**[ic] + suf. *-itate*.

PARTI-PRÍS, *parti-pris-uri,* s.n. Părere preconcepută. ✧ Expr. *A vorbi cu parti-pris* = a face aprecieri subiective, a vorbi cu părtinire. [Pr.: *partipri*] — Din fr. **parti-pris.**

PARTÍTĂ, *partite,* s.f. (Muz.) Suită. — Din it. **partita.**

PARTITÍV, -Ă, *partitivi, -e,* adj. (Gram.; despre forme flexionare sau despre construcții; și substantivat, n.) Care exprimă ideea de parte dintr-un întreg sau întregul din care s-a luat o parte. *Genitiv partitiv.* ✧ *Articol partitiv* = articol care se atașează la un cuvânt partitiv. — Din fr. **partitif,** it. **partitivo.**

PARTITÚRĂ, *partituri,* s.f. Notație muzicală cuprinzând toate părțile vocilor sau ale instrumentelor, astfel dispuse încât să poată fi urmărite concomitent; *p. ext.* compoziție muzicală; partițiune. — Din it. **partitura**, germ. **Partitur.**

PARTÍȚIE[1] s.f. v. **partițiune.**

PARTÍȚIE[2], *partiții,* s.f. **1.** (Mat.; în expr.) *Partiție a unei mulțimi* = mulțime formată din submulțimi ale unei mulțimi date, disjuncte două câte două și a căror reuniune este mulțimea dată. **2.** (În lingvistica matematică) Clasificare a cuvintelor după flexiune. — Din fr. **partition.**

PARTIȚIÚNE, *partițiuni,* s.f. (Rar) Partitură. [Pr.: *-ți-u-*. — Var.: **partíție** s.f.] — Din fr. **partition.**

PARTIZÁN, -Ă, *partizani, -e,* s.m. și f. **1.** Persoană care adoptă și susține o idee, o teorie etc.; persoană care este de partea cuiva, care luptă alături de cineva pentru o cauză; adept. **2.** Spec. Membru al unui detașament organizat de luptă, care acționează în timp de război împotriva inamicului, în spatele frontului. — Din fr. **partisan.**

PARTIZANÁT, (**2**) *partizanate,* s.n. **1.** Faptul de a fi partizan. **2.** Stare, atitudine, activitate de partizan. — **Partizan** + suf. *-at*.

PARTURÍȚIE, *parturiții,* s.f. (Med.) Naștere (**1**). — Din lat. **parturitio,** fr. **parturition.**

PÁRTY, *party-uri,* s.n. Petrecere, serată. — Din engl. **party.**

PARȚI s.m. pl. Veche populație, nomadă, de origine iraniană stabilită în vestul Asiei, între Eufrat și Ind, unde a întemeiat un puternic stat în sec. III î.H. — Din fr. **Parthes.**

PARȚIÁL[1], **-Ă,** *parțiali, -e,* adj. Care reprezintă numai o parte dintr-un lot; care se efectuează numai în parte, care nu cuprinde sau nu acoperă întregul sau totalitatea. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **partiel,** lat. **partialis.**

PARȚIÁL[2], **-Ă,** *parțiali, -e,* adj. (Rar) Care părtinește; părtinitor. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **partial.**

PARȚIALITÁTE s.f. (Rar) Atitudine părtinitoare (față de cineva sau de ceva); părtinire. [Pr.: *-ți-a-*] — Din lat. **partialitas, -atis,** fr. **partialité.**

PARȚIÁR adj. (Jur.; ieșit din uz; în sintagma) *Colon parțiar* = persoană care lua în arendă o bucată de pământ și împărțea beneficiul cu proprietarul. [Pr.: *-ți-ar*] — Din lat. **partiarius** [colonus].

PARÚCIC s.m. v. **porucic.**

PARÚRĂ, *paruri,* s.f. **1.** Podoabă de lămâiță (**2**) și beteală pe care o pun miresele pe cap. **2.** Ansamblu de obiecte de podoabă executate cu aceleași motive ornamentale (și din același material). — Din fr. **parure.**

PARVENÍ, *parvín,* vb. IV. Intranz. **1.** A ajunge, fără merite deosebite, prin mijloace neoneste sau printr-un concurs favorabil de împrejurări, la o bună situație materială, politică sau socială; a pătrunde într-o pătură socială înaltă; a se ajunge. **2.** (Franțuzism) A reuși, a izbuti. **3**. (Despre știri, scrisori etc.) A ajunge la destinație, a fi remis destinatarului. ✦ (Despre lumină, zgomote etc.) A se propaga prin spațiu până la un anumit punct, a se face simțit. — Din fr. **parvenir.**

PARVENÍRE s.f. Acțiunea de *a parveni* și rezultatul ei. — V. **parveni.**

PARVENÍT, -Ă, *parveniți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care parvine (**1**). — V. **parveni.**

PARVENITÍSM s.n. Tendința, dorința de a parveni (**1**) cu orice preț; situație de parvenit; mod de comportare, atitudine de parvenit. — **Parvenit** + suf. *-ism*.

PAS[1] interj. Cuvânt folosit de un jucător de cărți pentru a arăta că nu vrea sau nu poate să deschidă jocul, să participe la joc (în turul respectiv). — Din fr. [je] **passe.**

PAS[2], *pasuri,* s.n. **1.** Drum, loc îngust și mai coborât, de-a lungul unei văi, între munți sau dealuri, prin care se trece dintr-o parte în alta; trecătoare. **2.** (Înv.) Pașaport. — Din germ. **Pass,** fr. **pas.**

PAS[3], (**I**) *pași,* s.m., (**II**) *pasuri*, s.n. **I.** S.m. **1.** Fiecare dintre mișcările alternative pe care le fac picioarele în mers obișnuit; *p. ext.* distanță astfel parcursă; *p. gener.* distanță mică. ✧ Loc. adv. *Pas cu pas* = **a)** încetul cu încetul, treptat; **b)** mereu, neîncetat. *La tot pasul* sau *la fiecare pas* = la orice mișcare; pretutindeni, necontenit. *Nici (un) pas* = deloc, nicidecum. ✧ Expr. *(A face) primul pas* = (a face) începutul, primele încercări; (a avea) inițiativa. *A avea* (sau *a da* cuiva) *pas (să...)* = a avea (sau a da cuiva) posibilitatea, îngăduința să facă ceva. *A face un pas greșit* = **a)** a se poticni în mers; **b)** a săvârși o greșeală. *A ceda pasul* = a lăsa pe altul să treacă înainte; a se lăsa depășit (în mers, în acțiuni, în realizări). ✦ Zgomot produs de cel care merge pe jos. *Se aud pași.* ✦ Fig. Stadiu, etapă. ✦ Fig. Înaintare, propășire, progres. ✦ Fig. Acțiune, act, faptă; hotărâre. **2.** Mod de a umbla pe jos; mers, umblet, călcătură. ✧ *Pas alergător* = mers în fugă. *Pas de front* (sau *de defilare)* = mers ostășesc de paradă, cu cadență bine marcată. *Pas de marș* (sau *de voie, de manevră)* = mers ostășesc obișnuit, fără efortul de a păși energic. ✧ Loc. adv. *În pasul calului* sau *la pas* = în ritm de mers obișnuit; fără să fugă. ✧ Expr. *A ține pasul* = **a)** a păstra cadența, ritmul de mers cu cineva; **b)** a se menține la același nivel cu cineva sau cu ceva. *A merge în pas* (cu cineva) = a avea aceeași cadență (cu cineva). (Rar) *A se ține de pasul cuiva* = a urmări pe cineva. (Rar) *A da pas* = a se grăbi. *A-și iuți pasul* = a-și mări viteza de deplasare pe jos; a fugi. ✦ Mișcare ritmică a picioarelor, caracteristică pentru fiecare dans. **3.** Unitate de măsură de lungime egală cu distanța dintre cele două picioare ale omului depărtate în cursul mersului obișnuit; *p. ext.* distanță reprezentată de această unitate de măsură. **4.** Urma lăsată de talpa piciorului sau a încălțămintei în mers. ✧ Expr. (Înv.) *A călca* (sau *a urma, a merge*) *pe pașii cuiva* = a urma exemplul cuiva, a continua activitatea cuiva. **5.** (Biol.; în sintagma) *Pas genetic* = distanță creată între unul dintre părinți și unul dintre copii, astfel încât posibilitatea acestuia de a primi o genă oarecare se înjumătățește datorită meiozei. **II.** S.n. **1.** Distanță între două elemente alăturate identice ale unui sistem tehnic, măsurată în direcția în care se repetă elementele. ✧ *Pas de filet* sau *pasul filetului* = distanța dintre laturile paralele a două spire consecutive, măsurată de-a lungul axei filetului. ✦ Distanță dintre doi dinți consecutivi ai unei roți dințate. **2.** (Înv. și reg.) Unealtă de lemn asemănătoare cu un compas, folosită în dulgherie, dogărie etc. — Lat. **passus.**

PAS[4] subst. Substanță medicamentoasă antibiotică, cu aspect de pulbere albă, puțin solubilă în apă, folosită în tratamentul tuberculozei. — Din fr. **P.A.S.** (abr. din *acide para-aminosalicylique)*.

PASÁ, *pasez,* vb. I. Tranz. **1.** (Sport) A trimite mingea unui coechipier. **2.** (Fam.) A da sau a ceda cuiva ceva; a face să ajungă sau să treacă în mâna altuia, a transmite altuia. **3.** A trece prin sită fructe sau legume; a zdrobi, a mărunți. — Din fr. **passer.**

PASÁBIL, -Ă, *pasabili, -e,* adj. (Fam.) Care e acceptabil (dintr-un anumit punct de vedere). — Din it. **passabile,** fr. **passable.**

PASAGÉR, -Ă, *pasageri, -e,* s.m. și f., s.n., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care este numai în trecere printr-un loc, printr-o localitate etc.; persoană care circulă sau călătorește folosind un mijloc de transport (în comun); călător. **2.** S.n. Navă de pasageri. **3.** Adj. (Rar) Vremelnic, trecător. — Din fr. **passager.**

PASÁGIU s.n. v. **pasaj.**

PASÁJ, *pasaje,* s.n. **1.** Spațiu amenajat între două rânduri de clădiri sau coridor al unei clădiri așezat la nivelul străzii, pe care trec pietoni sau, rar, vehicule dintr-o stradă în alta; *p. gener.* loc de trecere. ✦ Porțiune de stradă cu marcaje speciale, folosită ca loc de traversare pentru pietoni. ✦ Încrucișare la niveluri diferite între două sau mai multe căi de circulație rutieră sau între un drum rutier și o cale ferată. **2.** Fragment dintr-un text scris. ✦ Succesiune melodică într-o compoziție muzicală, formată din note scurte și rapide, care face trecerea între diferitele teme ale piesei. **3.** Migrațiune periodică a păsărilor. ✧ Loc. adj. *De pasaj* = care este în trecere printr-o anumită țară în perioada migrațiunilor. ✦ Cârd, stol (aflat în migrație). **4.** Trecere a metalelor, a fibrelor textile etc. printre doi sau mai mulți cilindri metalici așezați în laminor la distanță reglabilă și care se rotesc în sens invers. [Var.: (rar) **paságiu** s.n.] — Din fr. **passage,** it. **passagio,** germ. **Passage.**

PASAMÉTRU, *pasametre,* s.n. Micrometru la care măsurătorile se înregistrează pe un cadran. — Din fr. **passamètre,** rus. **passametr,** germ. **Passameter.**

PASÁNT, *pasante,* adj. (În sintagma) *Contor pasant* (și substantivat, n.) = contor care înregistrează consumul de energie electrică defalcat din consumul înregistrat de un contor general. — Din germ. **passant.**

PASÁRE, *pasări*, s.f. Acțiunea de *a pasa* și rezultatul ei. — V. **pasa.**

PASARÉLĂ, *pasarele,* s.f. **1.** Podeț mobil care leagă de chei puntea unui vapor ancorat; platformă situată la oarecare înălțime de puntea unui vas, unde se află camera hărților și a instrumentelor de navigație. **2.** Pod îngust așezat la înălțime peste o linie de cale ferată, peste un canal etc. pentru a permite trecerea pietonilor. **3.** Galerie acoperită sau punte îngustă care face legătura dintre două clădiri sau două aripi ale aceleiași clădiri la nivelul acelorași etaje. — Din fr. **passerelle.**

PÁSĂ, *pase,* s.f. **1.** (Sport) Transmitere a mingii către un coechipier. **2.** Fiecare dintre mişcările făcute cu mâna de cel care hipnotizează pe cineva. **3.** Miză pe care trebuie să o depună jucătorii de cărţi la fiecare nou tur. ✦ (Rar) Tur la unele jocuri de cărţi. ✧ Expr. *A avea* (sau *a fi în) pasă bună* (sau *proastă)* = a avea noroc (sau ghinion) la jocul de cărţi; a trece prin împrejurări favorabile (sau nefavorabile); a-i reuşi (sau a nu-i reuşi) cuiva ceva. **4.** (Nav.) Fâşie de apă indicată navigaţiei într-o zonă cu stânci, bancuri, mine etc. **5.** (Tehn.) Trecere a metalului de forjat în tiparele sau în matriţele care îl fasonează. — Din fr. **passe,** engl. **pass.**

PÁSĂMITE adv. (Pop.) Pesemne, probabil, se pare, se vede că...; într-adevăr. **— Păsa**[1] + **mite** (înv. „darămite", etc. nec.).

PÁSĂRE, *păsări,* s.f. **1.** (La pl.) Clasă de vertebrate ovipare, cu corpul acoperit cu pene, cu aripi pentru zbor şi cu fălcile acoperite cu formaţii cornoase; (şi la sg.) animal din această clasă. ✧ *(De-a) pasărea zboară* = joc de copii în care jucătorii imită zborul unei păsări. ✦ Fig. Avion. **2.** Spec. Nume generic pentru păsările (**1**) domestice crescute pe lângă casa omului în scop economic; orătanie; *spec.* găină. ✦ Carne de pasăre (**2**), folosită ca aliment; mâncare preparată din astfel de carne. **3.** (Reg.) Vrabie. **4.** Compuse: *pasărea-muscă* = colibri; *pasărea-liră* = pasăre australiană la care masculul are coada în forma unei lire, viu colorată *(Menura superba)*; *pasărea-omătului* = pasăre mică cu penele de diferite culori în care predomină culoarea albă *(Plectrophenax nivalis)*; *pasărea-cânepii* = cânepar; *pasărea-paradisului* = pasăre exotică cu pene bogate şi frumos colorate *(Paradisea apoda)*. [Var.: (înv. şi pop.) **pásere** s.f.] — Lat. **passer.**

PASCÁL[1], *pascali,* s.m. Unitate de măsură pentru presiune, egală cu presiunea exercitată de un newton pe o suprafaţă de un metru pătrat. — Din fr. **pascal.**

PASCÁL[2] s.n. (Inform.) Limbaj de programare de nivel înalt, orientat spre aplicaţiile cu caracter tehnic, ştiinţific şi economic. — Din fr. **pascal.**

PASCÁL[3], **-Ă,** *pascali, -e*, adj. (Livr.) Privitor la sărbătoarea Paştelui, de Paşte — Din fr. **pascal.**

PASCALÍE, *pascalii,* s.f. **1.** Calendar bisericesc special, cu ajutorul căruia se poate stabili cu mult înainte data Paştilor şi a altor sărbători religioase care nu au loc la date fixe. **2.** Carte astrologică populară cu ajutorul căreia se crede că se poate ghici viitorul cuiva. — Din ngr. **pashálion.**

PÁSCĂ s.f. **1.** Cozonac tradiţional făcut din aluat dospit umplut cu brânză de vaci, stafide, smântână etc. care se mănâncă de obicei la Paşti de către creştinii ortodocşi. ✦ Anafură pe care preotul o împarte credincioşilor în ziua de Paşti; paşti (**2**). **2.** Preparat alimentar tradiţional, făcut din aluat nedospit, copt în foi subţiri, pe care îl mănâncă evreii în timpul Paştilor în loc de pâine. — Lat. **pascha.**

PASEÍSM s.n. Cult exagerat al trecutului (propriu romantismului) manifestat, mai ales, prin idealizarea acestuia. — Din fr. **passéisme.**

PASEÍST, -Ă, *paseişti, -ste*, adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care se referă la paseism, caracteristic paseismului. **2.** S.m. şi f., adj. (Persoană) care aderă la paseism. — Din fr. **passéiste.**

PASÉNŢĂ s.f. v. **pasienţă.**

PÁSERE s.f. v. **pasăre.**

PASERIFÓRMĂ, *paseriforme,* s.f. (La pl.) Ordin de păsări ai căror pui ies din ou golaşi şi orbi; (şi la sg.) pasăre care face parte din acest ordin. — Din fr. **passeriforme.**

PASÉTĂ, *pasete*, s.f. Piesă a unei maşini de tricotat care serveşte la conducerea firului. — Din fr. **passette.**

PASIÁNS s.n. v. **pasienţă.**

PASÍBIL, -Ă, *pasibili, -e,* adj. Care poate sau trebuie să fie supus la..., susceptibil de... *Pasibil de amendă*. — Din fr. **passible.**

PASIÉNŢĂ, *pasienţe,* s.f. Combinare a cărţilor de joc după anumite reguli bazate pe hazard, de reuşita căreia jucătorul leagă realizarea unei dorinţe. [Pr.: *-si-en-*. — Var.: (rar) **pasénţă** s.f., (înv.) **pasiáns** s.n.] — Din ngr. **pasiéntsa,** fr. **patience.**

PASIFLORÁL s.n. Medicament calmant sub formă de soluţie, preparat din extractul fluid al unei specii de pasifloră, cu adaosuri de substanţe sedative şi de sirop. — **Pasifloră** + suf. *-al*.

PASIFLÓRĂ, *pasiflore,* s.f. Nume dat mai multor specii de plante tropicale agăţătoare, cu tulpină lemnoasă şi cu flori albăstrii, folosite de obicei ca plante decorative *(Passiflora)*. — Din fr. **passiflore,** lat., it. **passiflora.**

PASIGRAFÍE, *pasigrafii,* s.f. (Rar) Sistem de scriere universală. — Din fr. **passigraphie.**

PASIMÉTRU, *pasimetre,* s.n. Instrument de precizie folosit la măsurarea dimensiunilor găurilor dintr-o piesă prin comparare cu un etalon. — Din fr. **passimètre.**

PASIONÁ, *pasionez,* vb. I. Tranz. şi refl. A trezi sau a simţi un interes deosebit, pasiune pentru ceva sau cineva. ✦ Refl. A face ceva cu pasiune. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **passionner.**

PASIONÁL, -Ă, *pasionali, -e,* adj. (Despre însuşiri, sentimente, acţiuni etc.) Produs sau determinat de o pasiune, care se referă la o pasiune. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **passionnel,** lat. **passionalis.**

PASIONALÍSM s.n. (Rar) Pasionalitate. [Pr.: *-si-o-*] — **Pasional** + suf. *-ism*.

PASIONALITÁTE s.f. Caracter pasional, pătimaş; pasionalism. [Pr.: *-si-o-*] — **Pasional** + suf. *-itate.*

PASIONÁNT, -Ă, *pasionanţi, -te,* adj. Care pasionează; captivant, palpitant. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **passionner.**

PASIONÁT, -Ă, *pasionaţi, -te,* adj. **1.** (Despre însuşiri, sentimente, acţiuni etc.) Determinat de pasiune, izvorât dintr-o (mare) pasiune; care exprimă (o mare) pasiune. **2.** (Despre oameni) Care pune pasiune în tot ceea ce face, care acţionează cu pasiune; fervent, entuziast, inimos (**3**). ✦ Stăpânit, dominat de pasiuni sau de patimi. [Pr.: *-si-o-*] — V. **pasiona.**

PASIÚNE, *pasiuni,* s.f. **1.** Stare afectivă deosebit de intensă şi durabilă pentru cineva sau pentru ceva; dragoste foarte puternică; manifestare, exteriorizare a unui astfel de sentiment. ✧ Loc. adv. *Cu pasiune* = înflăcărat, entuziast; intens. ✦ Ceea ce constituie obiectul, cauza unui astfel de sentiment. **2.** Înclinaţie vie, însoţită de plăcere pentru obiectul studiat sau pentru profesia exercitată. ✦ Dorinţă, aspiraţie. **3.** Viciu, patimă distrugătoare. **4.** Compoziţie muzicală bazată pe naraţiunea evanghelică a patimilor Mântuitorului. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **passion,** lat. **passio, -onis,** germ. **Passion.**

PASÍV, -Ă, *pasivi, -e,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care nu reacţionează în niciun fel, care este lipsit de iniţiativă şi de interes pentru ceea ce face, vede etc.; inactiv. ✦ *Vocabular pasiv* = parte a vocabularului care nu e folosită în mod frecvent în vorbire. *Apărare pasivă* = ansamblul măsurilor luate pentru a feri un oraş, o clădire etc. de atacuri aeriene inamice. *Drept electoral pasiv* = dreptul de a fi ales în diverse organe legislative. **2.** (Gram.; despre diateze, forme verbale, conjugări etc.) Care arată că subiectul gramatical suferă acţiunea făcută de altcineva. ✦ (Substantivat, n.) Diateza pasivă (**I 2**) a unui verb. **3.** (Despre metale, aliaje) Care prezintă fenomenul de pasivitate (**2**). **II.** S.n. **1.** (Fin.; adesea adjectival) Totalitatea mijloacelor economice ale unei întreprinderi, privite sub aspectul provenienţei lor la un moment dat şi al destinaţiei lor. ✦ Parte a bilanţului contabil în care sunt înscrise fondurile unei întreprinderi sau ale unei instituţii la un moment dat. **2.** (Jur.) Parte din patrimoniul unei persoane fizice sau juridice alcătuită din datorii sau din alte obligaţii ce se pot evalua în bani. — Din fr. **passif,** lat. **passivus,** germ. **passiv, Passiv.**

PASIVÍSM s.n. (Rar) Atitudine a omului pasiv (**I 1**); tendinţă spre pasivitate. — **Pasiv** + suf. *-ism*.

PASIVÍST, *pasivişti,* s.m. Persoană stăpânită de pasivism. — **Pasiv** + suf. *-ist*.

PASIVITÁTE s.f. **1.** Stare a celui pasiv (**I 1**); lipsă de activitate, de iniţiativă, de interes; renunţare la acţiune; inactivitate; resemnare. **2.** Însuşire a unor metale sau aliaje de a nu fi atacate de unii acizi concentraţi. — Din fr. **passivité,** germ. **Passivität.**

PASIVIZÁ, *pasivizez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Chim.) A face să capete sau a avea pasivitate (**2**). — **Pasiv** + suf. *-iza*.

PASIVIZÁRE, *pasivizări,* s.f. (Chim.) Acţiunea de *a (se) pasiviza* şi rezultatul ei. — V. **pasiviza.**

PASMÁNT, *pasmanturi,* s.n. (Înv. şi reg.) Ceapraz, firet (pentru împodobit haine sau draperii). — Din fr. **passement.**

PASMANTERÍE, *pasmanterii,* s.f. **1.** (Articole de) ceaprăzărie[2]. **2.** Ramură a industriei textile care produce un sortiment variat de fireturi, panglici, şireturi etc. — Din fr. **passementerie.**

PASPARTÚ, *paspartuuri,* s.n. **1.** Cheie cu care se poate deschide orice broască obişnuită; şperaclu. **2.** Fig. Mijloc de pătrundere într-un anumit cerc, într-o anumită problemă etc. [Scris şi: *passe-partout*] — Din fr. **passe-partout.**

PASPOÁL, *paspoaluri,* s.n. Şiret (lat) sau fâşie îngustă de stofă, de mătase etc. aplicată ca garnitură la rochii, de-a lungul unei cusături, a unui buzunar etc. ✦ Bandă, de obicei din piele sau din material plastic, fixată la unele feţe de pantofi sau la diferite obiecte de marochinărie pentru a le întări marginile sau pentru a ascunde unele cusături şi a crea un efect decorativ. [Pl. şi: *paspoale*] — Din fr. **passepoil.**

PASPOALÁ, *paspoalez*, vb. I. Tranz. A împodobi sau a dubla cu paspoal. — Din **paspoal.**

PASPOALÁRE, *paspoalări,* s.f. Acţiunea de *a paspoala* şi rezultatul ei. — V. **paspoala.**

PASPÓRT s.n. v. **paşaport.**

PASSACÁGLIA s.f. Vechi dans de origine spaniolă şi italiană, cu mişcare lentă şi gravă; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *pa-sa-ca-li-a*] — Cuv. it.

PASSIM adv. În diferite locuri, în (mai) multe locuri dintr-un izvor citat. [Pr.: *pásim*] — Cuv. lat.

PASSING-SHOT, *passing-shoturi,* s.n. (Tenis) Minge care trece pe lângă adversarul venit la fileu. [Pr.: *pásing-şót*] — Cuv. engl.

PÁSTĂ, *paste,* s.f. Materie densă cu aspect omogen, rezultată de obicei din măcinarea unor substanţe şi din amestecul lor (cu un lichid) până la obţinerea consistenţei dorite. ✧ *Pastă de dinţi* = preparat farmaceutic folosit la spălarea dinţilor. *Paste făinoase* = produse alimentare, de diferite forme şi dimensiuni, obţinute prin uscarea unui aluat nedospit din făină de grâu. ✦ Culoare (folosită în pictură) de obicei preparată cu ulei. ✦ Lac de unghii cu aspect omogen. — Din ngr. **pásta,** germ. **Pasta.**

PASTÉL, *pasteluri,* s.n. **1.** S.n. Creion colorat, moale, pentru desen, făcut din pigmenţi pulverizaţi, amestecaţi cu talc şi cu gumă arabică. ✦ Desen executat cu acest fel de creioane. ✧ (Adjectival) *Culoare pastel. Desen pastel.* **2.** S.n. Poezie

cu conținut liric, în care se zugrăvește un tablou din natură. — Din fr. **pastel,** it. **pastello.**

PASTELÁT, -Ă, *pastelați, -te,* adj. (Despre culori, desene etc.) Cu tonuri pale, delicate. — Din **pastel.**

PASTELÍST, *pasteliști,* s.m. **1.** Pictor de pasteluri (**1**). **2.** Poet care compune pasteluri (**2**). — Din fr. **pastelliste.**

PASTELIZÁ, *pastelizez,* vb. I. Tranz. (Rar) **1.** A desena, a vopsi în culori pastel. ✦ A face să aibă culorile atenuate. **2.** A crea un pastel (**1**); a da impresia de pastel. — **Pastel** + suf. *-iza*.

PASTELIZÁNT, -Ă, *pastelizanți, -te,* adj. (Rar) Ca de pastel. — **Pasteliza** + suf. *-ant.*

PASTÉT, *pastete,* s.n. (Înv.) Pateu (**2**). [Var.: **paștét** s.n.] —Din germ. **Pastete.**

PASTEURELÓZĂ, *pasteureloze,* s.f. **1.** Numele unei boli microbiene grave a animalelor. **2.** Holera păsărilor. [Pr.: *-tö-*] — Din fr. **pasteurellose.**

PASTEURIZÁ, *pasteurizez,* vb. I. Tranz. A conserva produse alimentare prin încălzire la o temperatură sub 100°C, urmată de o răcire bruscă, astfel încât însușirile alimentului să rămână intacte. [Pr.: *-tö-*] — Din fr. **pasteuriser.**

PASTEURIZÁRE, *pasteurizări,* s.f. Acțiunea de *a pasteuriza* și rezultatul ei. [Pr.: *-tö-*] — V. **pasteuriza.**

PASTEURIZÁT, -Ă, *pasteurizați, -te,* adj. (Despre alimente) Care a fost supus pasteurizării. [Pr.: *-tö-*] — V. **pasteuriza.**

PASTEURIZATÓR, *pasteurizatoare,* s.n. Aparat folosit în industria alimentară pentru pasteurizare. [Pr.: *-tö-*] — Din fr. **pasteurisateur.**

PASTÍCĂ, *pastici,* s.f. (Tehn.) Muflă (**2**). — Din it. **pastecca.**

PASTIFLÁNT, -Ă, *pastiflanți, -te,* adj., s.n. (Substanță) care permite obținerea unei paste. — Din **pastă** (după *plastifiant).*

PASTÍLĂ, *pastile,* s.f. **1.** Preparat farmaceutic sau alimentar de forma unei tablete sau a unei bomboane mici, rotunde; (impr.) comprimat. **2.** Piesă în formă de disc mic, folosită la unele mașini sau la unele mecanisme. **3.** Loc special amenajat în mijlocul unei piețe, al unei intersecții largi, pentru refugiul pietonilor, dirijarea circulației etc. — Din fr. **pastille,** germ. **Pastille.**

PASTIȘÁ, *pastișez,* vb. I. Tranz. (Depr.) A realiza o pastișă; a imita, a copia. — Din fr. **pasticher.**

PASTIȘÁRE, *pastișări,* s.f. (Depr.) Faptul de *a pastișa* și rezultatul său. — V. **pastișa.**

PASTÍȘĂ, *pastișe,* s.f. Lucrare literară, muzicală sau plastică, de obicei lipsită de originalitate și de valoare, în care autorul preia servil temele sau mijloacele de expresie ale unui mare creator; imitație, copie. — Din fr. **pastiche.**

PASTIȘÓR, *pastișori,* s.m. (Rar; depr.) Persoană care pastișează. — Din fr. **pasticheur.**

PÁSTOR, *pastori,* s.m. Preot protestant. — Din germ. **Pastor,** lat. **pastor.**

PASTORÁL, -Ă, *pastorali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. De păstor, păstoresc; *p. ext.* de la țară, câmpenesc, rustic. **2.** Adj. (Despre creații literare) Care zugrăvește în mod idilic viața păstorilor, viața de la țară; bucolic. **3.** S.f. Operă literară cu conținut pastoral (**2**); bucolică. ✦ Compoziție muzicală în care sunt evocate crâmpeie din viața câmpenească, rurală. **4.** Adj. (Rar) Care aparține pastorilor sau preoților, privitor la pastori sau la preoți. *Cârjă pastorală.* **5.** S.f. Scrisoare publică, cuprinzând îndemnuri și urări, prin care un arhiereu se adresează preoților și credincioșilor cu ocazia sărbătorilor religioase mari sau a altor evenimente importante. — Din fr. **pastoral,** lat. **pastoralis,** it. **pastorale.**

PASTORALÍSM s.n. Tendință în literatură și în artă caracterizată prin cultivarea genului pastoral. — Din fr. **pastoralisme,** engl. **pastoralism.**

PASTRAMAGÍU, *pastramagii,* s.m. **1.** (Ieșit din uz) Persoană care făcea sau vindea pastramă. **2.** (Fam.) Epitet depreciativ dat unui om de nimic și cu apucături grosolane. — **Pastramă** + suf. *-agiu*.

PASTRÁMĂ, (**2**) *pastrame,* s.f. **1.** Preparat alimentar din carne (de oaie, de porc etc.) conservată prin sărare, afumare, uscare și condimentare. ✧ Expr. (Fam.) *A ține* (pe cineva) *la pastramă* = a ține (pe cineva) închis un timp îndelungat. *A face* (pe cineva) *pastramă* = a bate foarte tare (pe cineva). *A se face pastramă* = a slăbi foarte tare. *A pune la pastramă* = a ucide; a distruge. **2.** (La pl.) Diferite sortimente din carnea definită mai sus. [Pl. și: (**2**) *păstrămuri.* — Var.: (înv. și rg.) **păstrámă** s.f.] — Din ngr. **pastramás,** tc. **pastırma.**

PAȘÁ s.f. v. **pașă.**

PAȘALẤC, *pașalâcuri,* s.n. Provincie din Imperiul Otoman guvernată de un pașă. ✧ Fig. Țară, regiune etc. în care domnește despotismul; guvernare despotică. — Din tc. **paşalik.**

PAȘAPÓRT, *pașapoarte,* s.n. Document oficial care dă cetățenilor unui stat dreptul de a se deplasa în altă țară, servindu-le acolo ca act de identitate; pas[2], pașuș. ✧ Expr. (Fam.) *A da* (cuiva) *pașaportul* = a alunga, a expedia (pe cineva); *p. ext.* a da (pe cineva) afară din serviciu. ✦ Dosar care cuprinde toate actele necesare editării unei cărți; dosar de carte. [Var.: (înv.) **pașpórt, paspórt** s.n.] — Din it. **paseporto,** fr. **passeport,** rus. **pasport.**

PAȘAPORTÁR, *pașaportari,* s.m. (Rar) Persoană care aparține ca cetățenie altei țări decât cea în care se află stabilit (temporar) și care stă în țara respectivă cu pașaport. — **Pașaport** + suf. *-ar.*

PÁȘĂ, *pași,* s.m. Funcția de guvernator al unei provincii din Imperiul Otoman sau titlu al vizirilor și al unor înalți demnitari turci din trecut; persoană care deținea funcția sau titlul de mai sus. ✧ Loc. adv. *Ca pașa* sau *ca un pașă* = fără grijă, foarte bine, ca un boier. [Var.: (înv.) **pașá** s.f.] — Din tc. **paşa.**

PÁȘCĂ, *păști,* s.f. (Reg.) Tutun de calitate inferioară; mahorcă. — Din ucr. **pačka.**

PAȘLÍ, *pașlesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.; fam.) **1.** (În expr.) *A o pașli* = a fugi, a o lua la sănătoasa. **2.** Fig. A fura, a șterpeli. — Din rus. **pošli.**

PÁȘNIC, -Ă, *pașnici, -ce,* adj. **1.** (Despre oameni) Care nu tulbură și nu supără pe nimeni, care este partizan al relațiilor prietenești, armonioase și evită orice conflict; iubitor de pace, potrivnic războiului. **2.** (Despre acțiuni) Care sprijină pacea, lupta pentru pace; (despre atitudini) lipsit de agresivitate. **3.** (Despre un loc, un peisaj etc.) Liniștit, calm, tihnit. [Var.: (înv.) **pácinic, -ă** adj.] — **Pace** + suf. *-nic.*

PAȘÓL interj. (Fam.) Cuvânt peiorativ cu care alungi pe cineva; du-te! pleacă! marș! — Din rus. **pošol.**

PAȘOPTÍSM s.n. Ideologia participanților la Revoluția de la 1848 din Țările Române. — **Pașopt** (= *patruzeci și opt)* + suf. *-ism*.

PAȘOPTÍST, -Ă, *pașoptiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține pașoptismului sau pașoptiștilor (**2**), privitor la pașoptism sau la pașoptiști. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care aparține generației participanților la Revoluția de la 1848 din Țările Române; (persoană) care a susținut pașoptismul, care a luptat pentru el. ✦ P. ext. Purtător al ideologiei de la 1848. — **Pașopt** (= *patruzeci și opt*) + suf. *-ist*.

PAȘPÓRT s.n. v. **pașaport.**

PÁȘTE[1], *pasc,* vb. III. **1.** Intranz. și tranz. (Despre vite; la pers. 3). A se hrăni rupând cu gura iarbă, plante etc. ✦ Tranz. Fig. A întreține, a cultiva, a dezvolta stări sufletești etc. **2.** Tranz. (Despre oameni) A păzi animalele care pasc (**1**), a duce la pășune; a păstori, a pășuna. ✧ Expr. (Fam.) *Ce paști aici?* se spune ca mustrare celui care nu și-a făcut datoria, care nu a fost atent, nu a fost vigilent. *A paște muștele* (sau *vântul, bobocii)* = a pierde vremea fără rost. *A-l paște* (pe cineva) *gândul* = a fi preocupat de ceva. *A paște pe cineva* = a urmări pe cineva, pândind momentul potrivit pentru a-i face un rău. *N-am păscut porcii* (sau *gâștele, bobocii* etc.) *împreună*, se spune pentru a-i atrage cuiva atenția că-și permite prea multe. ✧ Compus: *paște-vânt* s.m. invar. = om fără căpătâi, pierde-vară. **3.** Tranz. (Despre primejdii, moarte, noroc) A urmări cu perseverență, a amenința dintr-un moment în altul sau a favoriza pe neașteptate; a pândi. ✧ Expr. *Să nu te pască păcatul să...* = să nu cumva să..., nu care cumva să... *A-l paște pe cineva moartea* (sau *păcatul, primejdia)* = a-l amenința pe cineva moartea (sau păcatul, primejdia). — Lat. **pascere.**

PAȘTE[2], *paști,* s.m., s.f. **1.** N.pr. m. Sărbătoare religioasă celebrată de creștini în amintirea învierii lui Hristos, iar la evrei în amintirea ieșirii lor din robia egipteană, sub conducerea lui Moise. ✧ Expr. *Nu e în toate zilele Paști* sau *o dată pe an e Paști* = nu se petrec în fiecare zi evenimente deosebite. *Din an în Paști* sau *din joi în Paști, din Paști în Crăciun* = foarte rar, la intervale mari de timp. *La Paștile cailor* (sau *calului)* = niciodată. **2.** S.f. Pâine sfințită care se împarte la biserică în ziua de Paște (**1**); pască. [Var.: **páști** s.m.] — Lat. **pascha, -ae.**

PAȘTÉT s.n. v. **pastet.**

PÁȘTI s.m. v. **paște[2].**

PAȘÚȘ, *pașușuri,* s.n. (Înv. și reg.) Pașaport. ✦ Ordin (scris) — Din magh. **passzus.**

PAT[1], *paturi,* s.n. **1.** Piesă de mobilier, prevăzută de obicei cu somieră sau cu saltea; *p. ext.* mobila împreună cu lenjeria, cu așternutul respectiv; așternut, culcuș; crivat. ✧ Expr. *A face patul* = **a)** a pune așternutul pe pat pentru dormit; **b)** a strânge așternutul de pe pat. *A strânge patul* = a strânge, a aduna așternutul în care s-a dormit. *A cădea bolnav la pat* = a se îmbolnăvi (grav). *A fi pe patul de moarte* (sau *pe patul morții)* = a fi pe punctul de a muri, a fi în agonie, în comă. *A muri în patul său* = a muri în casa sa, a nu muri între străini. *A boli în pat* = a zăcea greu bolnav. *A părăsi patul* = a se face sănătos după o boală grea; a se restabili. **2.** (Pop.) Targă, năsălie. **3.** (Pop.) Răsadniță. **4.** Parte a unei instalații sau a unui sistem tehnic cu fața superioară plană și aproximativ orizontală, pe care se reazemă (și alunecă) materiale sau anumite părți ale instalației sau ale sistemului tehnic. **5.** Partea de lemn a puștii (sau a pistolului), pe care sunt fixate mecanismul și țeava și care servește la imobilizarea armei în poziția dorită în timpul tragerii. ✦ (Sport) Planșetă de pe care se execută trageri la tir. **6.** Strat de material, orizontal sau înclinat, cu fața superioară aproximativ plană, pe care se reazemă de obicei alte materiale; strat din ceva. ✧ *Pat de cale ferată* = strat de balast pe care se așază traversele de cale ferată. ✦ Partea mai joasă a unui teren, a unei depresiuni. **7.** Albie, matcă. — Din ngr. **pátos** „drum bătut".

PAT[2], *paturi,* s.n. (La jocul de șah) Situație în care un jucător, fără a fi în poziție de șah, nu mai poate face nicio mișcare și este obligat să înceteze jocul, partida declarându-se remiză. — Din fr. **pat.**

PATÁCĂ s.f. v. **pitac[2].**

PATAGÓN, -Ă, *patagoni, -e,* s.m. și f., adj. (Rar) **1.** S.m. și f. Paragonez (**1**). **2.** Adj. Patagonez (**2**). — Din fr. **patagon.**

PATAGONÉZ, -Ă, *patagonezi, -e,* s.m. și f, adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația (amerindiană) a Patagoniei sau este originară de acolo; patagon (**1**). **2.** Adj. Care aparține Patagoniei sau patagonezilor (**1**), privitor la Patagonia ori la patagonezi; originar din Patagonia; patagon (**2**). — **Patagonia** (n. pr.) + suf. *-ez.*

PATALAMÁ, *patalamale,* s.f. (Fam.) Certificat de studii; diplomă. — Din tc. **batalama.**

PATARÁMĂ, *patarame,* s.f. (Pop. și fam.) Întâmplare neplăcută sau neobișnuită; pățanie. ✧ Expr. *A ști patarama cuiva* = a cunoaște slăbiciunile sau defectele cuiva, a ști cât prețuiește cineva. *A da* (sau *a cădea, a ajunge, a gusta) patarama cuiva* = a o păți la fel cu altcineva. — Cf. p ă t ă r a n i e.

PATARAȚÍNĂ, *pataraține,* s.f. (Mar.) Parâmă folosită la fixarea de borduri și spre pupă a arborilor unei nave cu vele. — Cf. it. p a t e r a z z o, fr. p a t a r a s s e.

PATÁȘCĂ[1], *pataște,* s.f. (Reg.) **1.** Numele mai multor mijloace (rudimentare) de transport sau al unor părți componente ale acestora. **2.** Năsălie; dric. **3.** Tașcă. [Var.: **pătășcă** s.f.] — Cf. t a ș c ă.

PATÁȘCĂ[2], *patașe,* s.f. (Înv.) Pitac[2]. — Din rus. **patacka.**

PÁTĂ, *pete,* s.f. **1.** Urmă lăsată pe suprafața unui obiect de un corp gras, de o materie colorată, de murdărie etc.; suprafață pe care se întinde o astfel de urmă; substanță care a lăsat această urmă. ✦ Porțiune diferit colorată pe un fond omogen. **2.** Porțiune pe corpul animalelor sau al păsărilor, unde părul sau penele sunt de altă culoare față de rest. ✦ Părticică a pielii corpului omenesc sau a animalelor diferit colorată față de rest. **3.** Porțiune de nuanță diferită (mai închisă) care se observă cu ochiul liber sau cu telescopul pe discul Soarelui, al Lunii sau al altui corp ceresc. ✧ Expr. *A căuta* (sau *a găsi) pete în Soare* = a căuta cu orice preț defecte acolo unde nu sunt, a fi cusurgiu. **4.** Fig. Faptă reprobabilă, care dezonorează pe cineva. ✧ Loc. adj. și adv. *Fără (de) pată* = curat, nevinovat; neprihănit, cast. — Et. nec.

PATÉ s.n. v. **pateu.**

PATEFÓN, *patefoane,* s.n. Aparat pentru reproducerea sunetelor înregistrate pe discuri de gramofon prin mișcarea orizontală sau pe verticală a unui ac special, care urmărește șanțul săpat în disc și comandă membrana difuzorului. — Din fr. **pathéphone.**

PÁTEMĂ s.f. v. **patimă.**

PATÉNT[1], -Ă, *patenți, -te,* adj. (Despre sisteme și obiecte tehnice) Construit în chip special pentru a prezenta garanții de soliditate, de bună funcționare sau pentru a putea fi folosit ușor; care funcționează perfect. ✧ *Cleşte patent* (și substantivat, n.) = clește special cu care se pot executa diferite operații de apucare, de tăiere etc. ✦ (Substantivat, f.) Capsă, buton de încheiat. ✦ (Substantivat, n.) Un fel de târnăcop, folosit în mine. — Din germ. **Patent.**

PATÉNT[2], -Ă, *patenți, -te,* adj. (Despre acțiuni sau manifestări ale omului) Care nu se poate tăgădui; de netăgăduit, evident; autentic. — Din fr. **patent.**

PATÉNT[3] s.n. v. **patentă.**

PATENTÁ, *patentez,* vb. I. Tranz. **1.** A acorda (cuiva) o patentă (**1**); a breveta o invenție. **2.** (Înv.) A supune pe cineva la plata unei patente (**2**). **3.** (Tehn.) A aplica unei sârme de oțel un tratament termic pentru a-i asigura o rezistență mai mare. — Din fr. **patenter,** germ. **patentieren.**

PATENTÁRE, *patentări,* s.f. Acțiunea de *a patenta* și rezultatul ei. — V. **patenta.**

PATENTÁT, -Ă, *patentați, -te,* adj. **1.** (Despre invenții) Pentru care s-a acordat o patentă (**1**); brevetat. **2.** Fig. (Peior.; despre însușirile oamenilor) Notoriu, evident. ✦ (Rar) Care are o proastă reputație. — V. **patenta.**

PATÉNTĂ, *patente,* s.f. **1.** Drept exclusiv pe care îl are un inventator de a pune în fabricație și în vânzare produsul invenției sale; act, diplomă prin care se acordă acest drept; brevet de invenție. ✦ Fig. (Ir.) Sistem, procedeu (propriu cuiva). ✦ Certificat, dovadă. ✧ *Patentă de sănătate* = act eliberat conducerii unui vas maritim, la plecarea dintr-un port, prin care se adeverește starea sanitară bună a echipajului. *Patentă consulară* = scrisoare de acreditare a unui consul. ✦ Drept de a profesa, de a exercita (pe cont propriu) o activitate sau o acțiune comercială. **2.** (Înv.) Impozit anual plătit de negustori și de liber-profesioniști; act prin care se confirma plata acestui impozit și dreptul de exercitare a comerțului sau a profesiei libere. [Var.: **patént** s.n.] — Din fr. **patente,** germ. **Patent.**

PÁTER, *pateri,* s.m. Călugăr sau preot catolic. — Din lat. **pater.**

PATÉRĂ, *patere,* s.f. Vas asemănător cu o farfurioară puțin adâncită, folosit în Antichitate la săvârșirea libațiilor. — Din fr. **patère,** lat. **patera.**

PATERÍC, *paterice,* s.n. Colecție de povestiri din viața vechilor călugări (trecuți de Biserică în rândul sfinților); text care face parte dintr-o astfel de colecție. — Din sl. **paterikŭ.**

PATERÍȚĂ, *paterițe,* s.f. Toiag arhieresc, cârjă episcopală împodobită în partea de sus cu două capete în formă de șerpi între care se află un glob cu o cruce. — Din ngr. **pateritsa.**

PATÉRN, -Ă, *paterni, -e,* adj. Care aparține tatălui, privitor la tată, de tată, părintesc; după tată. ✦ (Adverbial) Ca un tată, cu sentimente de tată. — Din fr. **paterne,** lat. **paternus.**

PATERNÁL, -Ă, *paternali, -e,* adj. Patern. — Din fr. **paternel.**

PATERNALÍSM s.n. **1.** (Ec. pol.) Concepție care desemnează interesul pe care îl manifestă patronii pentru bunăstarea muncitorilor sau pentru atmosfera familială din întreprindere, raporturile dintre patroni și muncitori caracterizate prin afecțiune reciprocă, autoritate și respect. **2.** Protecție, protejare, tutelare excesivă a propriului copil. — Din fr. **paternalisme.**

PATERNITÁTE s.f. **1.** Starea, calitatea de tată; rudenie de sânge între părinte și copilul său, faptul de a fi tată. ✦ (Jur.) Legătură, filiație pe linia tatălui. **2.** Fig. Calitatea de autor al unei lucrări, al unei metode etc. — Din fr. **paternité.**

PATERNÓSTER s.n. **1.** Ascensor cu mai multe cabine, antrenate printr-un sistem de lanțuri continue și cu funcționare neîntreruptă. **2.** Elevator pentru ridicarea materialelor de construcție, compus din colivii prismatice fixate pe două lanțuri sau pe două benzi continue, montate vertical și antrenate manual sau mecanic prin intermediul a două tobe. — Din fr. **pater-noster,** germ. **Paternoster.**

PATÉTIC, -Ă, *patetici, -ce,* adj. **1.** Plin de patos, care emoționează, impresionează, înduioșează; plin de emfază, de afectare. **2.** (Despre nervi) Care inervează mușchii oblici ai ochiului. — Din fr. **pathétique,** germ. **pathetich.**

PATETICO adv. (Muz.; indică modul de executare) Plin de patos. [Pr.: *-té-*] — Cuv. it.

PATETÍSM s.n. Însușirea de a înduioșa, de a impresiona, de a mișca puternic (prin vorbe, muzică etc.); caracterul patetic, emoționant al unei opere literare, muzicale, al unui lucru etc.; atitudine patetică. — Din fr. **pathétisme.**

PATETIZÁ, *patetizez,* vb. I. Intranz. A pune patos (în ceva); a exagera caracterul patetic. — Din fr. **pathétiser.**

PATÉU, *pateuri,* s.n. **1.** Preparat culinar din aluat cu mult unt, așezat în foi și umplut cu brânză, tocătură de carne etc. **2.** (În forma *pate*) Pastă de ficat, de carne sau de pește amestecată cu condimente; pastet; (la pl.) sortiment dintr-o astfel de pastă. [Var.: **paté** s.n.] — Din fr. **pâté.**

PATIBÁR, *patibaruri,* s.n. Bar cu specific de patiserie. — **Pati**[serie] + **bar.**

PATIBULÁR, -Ă, *patibulari, -e,* adj. (Livr.) Care merită să fie spânzurat. — Din fr. **patibulaire.**

PÁTIMĂ, *patimi,* s.f. **1.** Sentiment puternic și violent care copleșește pe om, întunecându-i adesea dreapta judecată; *p. ext.* pasiune, iubire excesivă pentru ceva, pornire nestăpânită; suferință morală. ✦ Părtinire, parțialitate; dușmănie, ură. ✧ Loc. adv. *Cu patimă* = pătimaș. **2.** (Înv. și pop.) Suferință fizică, cazna, chin; boală. ✧ (În credința creștină) *Patimile Mântuitorului* = suferințele îndurate de Isus Hristos. *Săptămâna Patimilor* = săptămâna dinainte de Paști; Săptămâna Mare. [Var.: **pátemă** s.f.] — Din ngr. **páthima.**

PATINÁ[1], *patinez*, vb. I. **1.** Refl. (Despre obiecte de metal oxidabil) A căpăta patină[1]. ✦ A se uza, a se învechi. **2.** Tranz. A face (prin diverse procedee tehnice) ca un obiect (metalic, de artă) să capete patină[1], a da patină[1]. — Din fr. **patiner.**

PATINÁ[2], *patinez,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre oameni) A se da pe gheață cu patinele[2]; a practica patinajul. **2.** (Despre roțile vehiculelor) A se învârti pe loc fără să înainteze; *p. ext.* (despre vehicule) a nu putea să înainteze sau a aluneca, abătându-se de la direcția de înaintare; a derapa. ✦ A se deplasa prin alunecare pe o suprafață lucie. **3.** (Tehn.) A glisa. — Din fr. **patiner.**

PATINÁJ, (**2**) *patinaje,* s.n. **1.** Patinare[2] (**1**); *spec.* ramură sportivă care cuprinde probe practicate cu patinele[2] pe gheață. **2.** Patinoar. — Din fr. **patinage.**

PATINÁRE[1], *patinări,* s.f. Acțiunea de *a (se) patina*[1] și rezultatul ei. — V. **patina[1].**

PATINÁRE[2], *patinări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a patina*[2] și rezultatul ei; patinaj. **2.** Alunecare alternativă și între limite determinate a unui culisor, într-un ghidaj de translație. ✦ Alunecare a unei roți de vehicul pe calea de rulare, fără învârtirea ei. — V. **patina[2].**

PATINÁT[1] s.n. Faptul de *a patina*[2].— V. **patina[2].**

PATINÁT[2], -Ă, *patinați, -te,* adj. Care are patină[1] (**1**), care a căpătat patină[1]. — V. **patina[1].**

PATINATÓR, -OÁRE, *patinatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care practică patinajul (**1**); patinor. — **Patina[2]** + suf. *-tor*.

PATÍNĂ[1] s.f. **1.** Strat subțire rezultat din oxidarea naturală sau artificială a bronzului, prin care acesta capătă la suprafață o pojghiță de carbonat de cupru, de culoare verde. ✦ P. anal. Culoare caracteristică pe care o capătă, sub influența agenților atmosferici, obiectele sau construcțiile de metal, de lemn, de piatră etc. și care le dă un aspect de vechime. **2.** Strat artificial cu care se acoperă un obiect; culoare, lustru care i se dă unui obiect în scopuri decorative, pentru a crea impresia de vechime sau pentru a-l proteja împotriva coroziunii. — Din fr. **patine.**

PATÍNĂ[2], *patine,* s.f. **1.** Obiect de metal format dintr-o șină și elemente de legătură care îl fixează de talpa ghetei, folosit la patinaj. ✧ *Patină cu role* = obiect de metal asemănător cu patina[2] (**1**), prevăzut cu patru rotițe și cu elemente de legătură care îl fixează de talpa ghetelor, și care permite deplasarea pe sol în mișcări asemănătoare cu cele de pe patinoar. ✦ (Rar) Fiecare dintre cele două tălpi ale saniei. ✦ (Rar) Schi. **2.** Piesă prin intermediul căreia un mecanism alunecă pe un element de ghidare. ✧ *Patină de ascensor* = șină pe care alunecă cabina ascensorului. ✦ Organ al mașinilor agricole de recoltat, destinat rezemării pe sol a aparatului de tăiere și reglării înălțimii de tăiere a plantelor. — Din fr. **patin.**

PATINOÁR, *patinoare,* s.n. Teren special amenajat pentru patinaj (**1**); patinaj (**2**). — Din fr. **patinoire.**

PATINÓR, -OÁRE, *patinori, -oare,* s.m. și f. (Înv.) Patinator. — Din fr. **patineur.**

PATINSONÁRE, *patinsonări,* s.f. Procedeu de extragere a argintului metalic din plumbul argentifer. — Cf. germ. p a t t i n s o n i e r e n.

PÁTIO, *patiouri,* s.n. Curte interioară pavată, înconjurată cu arcade, specifică palatelor spaniole. [Pr.: *-ti-o*] — Cuv. sp.

PATISÉR, *patiseri,* s.m. Persoană care prepară și vinde produse de patiserie. [Var.: **patisiér** s.m.] — Din fr. **pâtissier.**

PATISERÍE, (3) *patiserii,* s.f. **1.** Aluat fin, preparat cu mult unt, din care se fac pateuri, plăcinte etc.; pateuri, plăcinte etc. preparate din acest luat. **2.** Ramură în industria alimentară care se ocupă cu fabricarea unor produse de patiserie (**1**). **3.** Local în care se consumă și se vând produse de patiserie (**1**). — Din fr. **pâtisserie.**

PATISIÉR s.m. v. **patiser.**

PATOFIZIOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care studiază disfuncțiile organismului. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **pathophysiologie.**

PATOGÉN, -Ă, *patogeni, -e,* adj. Care se referă la boală; care provoacă boli, infecții; purtător de boli. — Din fr. **pathogène.**

PATOGENÉTIC, -Ă, *patogenetici, -ce,* adj. Care aparține patogeniei, privitor la patogenie. — Din fr. **pathogénétique.**

PATOGENÉZĂ s.f. (Med.) Patogenie. — Din fr. **pathogenèse.**

PATOGÉNIC, -Ă, *patogenici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la patogenie, de patogenie. — Din fr. **pathogénique.**

PATOGENÍE s.f. Ramură a patologiei care se ocupă cu studierea mecanismului de producere și de evoluție a bolilor. — Din fr. **pathogénie.**

PATOGENITÁTE s.f. Proprietate a unor microorganisme de a provoca infecții. — **Patogen** + suf. *-itate.*

PATOGNOMÓNIC, -Ă, *patognomonici, -ce,* adj. (Despre simptome, semne) Care este caracteristic unei boli, pe baza căruia se poate pune diagnosticul. — Din fr. **pathognomonique.**

PATOGNOMONÍE s.f. Ansamblul simptomelor caracteristice unei boli, pe baza cărora se poate stabili diagonosticul. — După fr. **pathognomonie.**

PATOLÓG, -Ă, *patologi, -ge,* s.m. și f. Medic specialist în patologie. — Din **patologie** (derivat regresiv).

PATOLOGÍC, -Ă, *patologici, -ce,* adj. Care aparține patologiei, privitor la patologie; care indică o boală fizică sau psihică, care este provocat de o boală; *p. ext.* bolnăvicios, morbid. ✧ *Anatomie patologică* = parte a anatomiei care studiază transformările anatomice intervenite în structura țesuturilor și a organelor sub influența unor boli. — Din fr. **pathologique.**

PATOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care studiază cauzele și simptomele bolilor. — Din fr. **pathologie.**

PÁTOS s.n. Însuflețire pasionată; avânt, entuziasm. ✧ Loc. adv. *Cu patos* = **a)** în mod entuziast; pasionat, înflăcărat; **b)** în mod afectat, emfatic. ✦ Afectare, emfază (în vorbire și în scris); falsă însuflețire. — Din ngr. **páthos,** fr. **pathos.**

PATRAFÍR, *patrafire,* s.n. Obiect din odăjdiile bisericești, în formă de fâșie lungă de stofă, de mătase etc., pe care sunt brodate motive religioase, purtat de preoți peste stihar, când oficiază. [Var.: **epitrahíl,** (înv.) **patrahíl, patrahír** s.n.] — Din sl. **petrahilŭ,** ngr. **epitrahílion.**

PATRAHÍL s.n. v. **patrafir.**

PATRAHÍR s.n. v. **patrafir.**

PATRIARCÁL, -Ă adj. v. **patriarhal.**

PATRIÁRH, *patriarhi,* s.m. **1.** Cel mai înalt rang în ierarhia unora dintre Bisericile ortodoxe autocefale; persoană care deține acest rang. **2.** (În Vechiul Testament) Fiecare dintre capii de familie conducători (spirituali și politici) ai poporului evreu, predecesori ai lui Moise; *p. ext.* nume dat unor personaje venerabile din Biblie. **3.** Bărbat în vârstă, cu rol de șef al familiei în comunitatea gentilică. ✦ Fig. Bătrân venerabil, cu numeroși descendenți. [Pr.: *-tri-arh*] — Din sl. **patrijarhŭ,** ngr. **patriárhis.**

PATRIARHÁL, -Ă, *patriarhali, -e,* adj. **1.** Al patriarhului (**1**) sau al patriarhiei, privitor la patriarh sau la patriarhie. **2.** Care amintește simplitatea obiceiurilor și a traiului din vechime; *p. ext.* liniștit, tihnit; bătrânesc, tradițional, rustic. [Pr.: *-tri-ar-*. — Var.: (înv.) **patriarcál, -ă** adj.] — Din fr. **patriarcal** (după *patriarh).*

PATRIARHALÍSM s.n. Tendință de întoarcere la tradițiile și datinile din trecut; obicei, tradiție etc. care amintește de timpurile patriarhale (**2**). [Pr.: *-tri-ar-*] — **Patriarhal** + suf. *-ism.*

PATRIARHÁT s.n. **1.** Formă de organizare socială în care gradele de rudenie sunt socotite în linie masculină, iar bărbatul este considerat șef al familiei, cu rol predominant în viața comunității. **2.** Demnitatea de patriarh (**1**). ✦ Perioadă de preistorie a unui patriarh. [Pr.: *-tri-ar-*] — Din fr. **patriarcat** (după *patriarh).*

PATRIARHÍE, *patriarhii,* s.f. **1.** Organizație bisericească ortodoxă autocefală, condusă de un patriarh; sediul acestei organizații. **2.** Biserica centrală a unei patriarhii (**1**). [Pr.: *-tri-ar-*] — Din sl. **patrijarhija**, ngr. **patriarhía.**

PATRICIÁN, -Ă, *patricieni, -e,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. (În Roma antică) Membru al comunității gentilice, iar mai târziu al aristocrației gentilice, care se bucura de toate drepturile și privilegiile; patriciu (**2**); *p. gener.* nobil, senior, aristocrat. ✦ (Adjectival) Care aparține patricienilor (**1**), privitor la patricieni, de patricieni; *p. gener.* de origine nobilă, aristocratică; cu purtări, gesturi etc. distinse. **2.** S.m. Cârnat preparat din carne de vită tocată, cu condimente, care se consumă fript pe grătar. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **patricien.**

PATRICIÁT s.n. Demnitatea, calitatea de patrician (**1**). ✦ Instituția patricienilor; totalitatea patricienilor. [Pr.: *-ci-at*] — Din fr. **patriciat,** lat. **patriciatus.**

PATRÍCIU, *patricii,* s.m. **1.** Titlu nobiliar, instituit în Imperiul Roman de către Constantin cel Mare, păstrat și în Imperiul Bizantin; persoană care avea acest titlu. **2.** (Înv.) Patrician (**1**); *p. gener.* nobil, aristocrat. — Din lat. **patricius.**

PÁTRIE, *patrii,* s.f. **1.** Țară în care s-a născut cineva, considerată în raport cu acesta. **2.** Mediu politic, social și cultural în care s-a născut, își desfășoară viața și activitatea fiecare popor; teritoriul, locul, cadrul geografic și modul de viață al poporului, limba, cultura, tradițiile. ✧ *Patrie-mamă* (sau *-mumă)* = țară din care s-a desprins o altă țară, o provincie etc., care este legată de prima prin unitate națională, de limbă, cultură, etc. ✦ Orașul, satul, regiunea în care s-a născut cineva; pământ natal, loc de baștină. ✦ Țară în care cineva se stabilește definitiv, fără să-i aparțină ca origine, dar fiind recunoscut ca cetățean al ei. **3.** Loc de origine al cuiva sau a ceva. **4.** Loc, climat propice dezvoltării cuiva sau a ceva. — Din lat. **patria,** fr. **patrie.**

PATRIMONIÁL, -Ă, *patrimoniali, -e,* adj. Care aparține unui patrimoniu, privitor la un patrimoniu; care se moștenește, ereditar; de familie. ✧ *Bunuri patrimoniale* = bunuri care pot fi evaluate în bani. *Raporturi patrimoniale* = raporturi juridice cu conținut economic. [Pr.: *-ni-al*] — Din fr. **patrimonial.**

PATRIMÓNIU, *patrimonii,* s.n. **1.** (Jur.) Totalitatea drepturilor și a obligațiilor cu valoare economică, precum și a bunurilor materiale la care se referă aceste drepturi, care aparțin unei persoane (fizice sau juridice); (sens curent) bun moștenit prin lege de la părinți (sau de la rude); avere părintească. ✧ *Separație de patrimoniu* = separare legală a bunurilor personale ale cuiva de bunurile moștenite sau a averii soțului de zestrea soției. **2.** Totalitatea bunurilor care aparțin colectivității și sunt administrate de către organele statului; bun public. ✦ Bunuri spirituale care aparțin întregului popor (fiind transmise de la strămoși); moștenire culturală; *p. ext.* bunuri spirituale, culturale etc. care aparțin omenirii întregi. — Din lat. **patrimonium,** fr. **patrimoine.**

PATRIÓT, -Ă, *patrioți, -te,* s.m. și f. **1.** Persoană care își iubește patria (**1**) și luptă pentru apărarea și prosperitatea ei. **2.** (Înv.) Persoană originară din aceeași patrie sau regiune cu altcineva; compatriot. [Pr.: *-tri-ot*] — Din ngr. **patriótis,** fr. **patriote,** germ. **Patriot.**

PATRIOTÁRD, -Ă, *patriotarzi, -de,* adj. Care face paradă de patriotism, care manifestă, exprimă un fals patriotism. [Pr.: *-tri-o-*] — Din fr. **patriotard.**

PATRIÓTIC, -Ă, *patriotici, -ce,* adj. Pătruns de patriotism, plin de dragoste și de devotament față de patrie și de popor; care exprimă, care demonstrează patriotism. [Pr.: *-tri-o-*] — Din fr. **patriotique,** it. **patriotico.**

PATRIOTÍSM s.n. Sentiment de dragoste și devotament față de patrie și de popor, statornicit în decursul istoriei. [Pr.: *-tri-o-*] — Din fr. **patriotisme.**

PATRÍSTIC, -Ă, *patristici,* -ce, s.f., adj. **1.** S.f. Doctrină teologică-filosofică elaborată de Părinții Bisericii, prin care s-au pus bazele dogmaticii și cultului creștin; patrologie (**1**). **2.** Adj. (Rar) Care se referă la Părinții Bisericii; care ține de patristică (**1**), propriu patristicii. — Din fr. **patristique.**

PATRÍȚĂ, *patrițe,* s.f. (Tipogr.) **1.** Piesă componentă, de obicei mobilă, cu care se presează materialul într-o matriță și al cărei relief constituie negativul obiectului matrițat. **2.** Piesă a mașinii tipografice pe care se gravează în relief o literă sau un semn tipografic și cu ajutorul căreia se obține matrița necesară la turnatul literelor și al semnelor tipografice. — Din germ. **Patrize.**

PATROCLÍN, -Ă, *patroclini, -e,* adj. (Biol.; despre organisme) Care a moștenit predominant caractere paterne. — Din fr. **patrocline.**

PATROLOGÍE s.f. **1.** Patristică (**1**). **2.** Colecție care cuprinde scrierile Părinților Bisericii; *p. ext.* carte din această colecție. — Din fr. **patrologie,** germ. **Patrologie.**

PATRÓN[1], *patroane,* s.n. **1.** Cartuș (**1**). ✦ Bucată cilindrică de exploziv, folosită la umplerea găurilor de mină. **2.** Corp cilindric de porțelan care conține firul fuzibil al unei siguranțe electrice; bușon (**2**). **3.** Schiță pentru indicarea modului de legare a firelor și a ordinii operațiilor în industria textilă. — Din germ. **Patrone.**

PATRÓN[2], -OÁNĂ, *patroni, -oane,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Proprietar al unei întreprinderi. **2.** S.m. (În Roma antică) Patrician roman, considerat în raport cu liberții săi. **3.** S.m. și f. Sfânt socotit protector al unei persoane, al unei corporații sau al unei comunități care îi poartă numele; zi calendaristică în care se prăznuiește un sfânt și pe care o serbează cei care poartă numele acelui sfânt. ✦ Ocrotitor, protector. — Din lat. **patronus,** germ. **Patron,** fr. **patron.**

PATRONÁ, *patronez,* vb. I. Tranz. A ocroti, a sprijini, a susține (pe cineva sau ceva); *p. ext.* a dirija, a conduce. — Din **patron[2].** Cf. fr. p a t r o n n e r.

PATRONÁGIU s.n. v. **patronaj.**

PATRONÁJ, *patronaje,* s.n. Protecție (**1**), ocrotire, sprijin. ✦ Acțiune de ocrotire a săracilor și a celor incapabili de muncă, pe care o desfășoară societățile de binefacere din unele țări; asociație, societate de binefacere. [Var.: (înv.) **patronágiu** s.n.] — Din fr. **patronage.**

PATRONÁL, -Ă, *patronali, -e,* adj. **1.** Care ține de ziua numelui cuiva, sau de patron[2] (**3**), privitor la patron[2]. **2.** Care se referă la patron[2] (**1**), care aparține patronului[2], format din patroni[2]. — Din fr. **patronal.**

PATRONÁRE[1], *patronări,* s.f. Acțiunea de *a patrona* și rezultatul ei; ocrotire, sprijinire, susținere. — V. **patrona.**

PATRONÁRE², *patronări,* s.f. Operație de înfășurare a capătului unei parâme cu ață de vele, fir de sârmă etc. pentru a împiedica dezrăsucirea. — Din **patron¹.**

PATRONÁT s.n. **1.** Drept pe care îl avea în trecut un prelat sau un senior laic de a numi pe cineva într-o demnitate ecleziastică. **2.** Calitatea de patron²; mulțime de patroni², totalitatea patronilor². — Din fr. **patronat,** lat. **patronatus,** germ. **Patronat.**

PATRONÍM, *patronime,* s.n. Nume de familie. — Din fr. **patronyme.**

PATRONÍMIC, *patronimice,* adj. (În sintagmele) *Nume patronimic* (și substantivat, n.) = **a)** nume pe care îl poartă (după tată) toți membrii unei familii; nume de familie; **b)** (la unele popoare) nume dat membrilor unei familii și format de la numele tatălui cu ajutorul unui sufix special. *Sufix patronimic* = sufix cu ajutorul căruia se formează numele de familie. — Din fr. **patronymique.**

PATRONIMÍE s.f. Ramură a genealogiei care cercetează evoluția numelor după tată într-o familie. — De la **patronim.**

PATRONTÁȘ, *patrontașe,* s.n. (Pop.) Cartușieră. — Din germ. **Patrontasche.**

PATRONTÁȘCĂ, *patrontaște,* s.f. (Reg.) Cartușieră. — Contaminare între **patrontaș** și **tașcă.**

PÁTRU num. card., s.n. **1.** Num. card. Numărul care, în numărătoare, are locul între trei și cinci și care se indică prin cifrele 4 și IV. ✧ (Cu valoare adjectivală) *Patru scaune*. ✧ *Patru clase* = (în vechea organizare a învățământului) **a)** învățământul elementar; **b)** cursul inferior al liceului. ✧ Expr. *A vorbi* (cu cineva) *între patru ochi* (sau *între patru pereți)* = a vorbi (cu cineva) în taină, fără martori. *În (cele) patru zări* (sau *colțuri, vânturi* etc.) = în toate direcțiile; pretutindeni. ✧ (Cu elipsa substantivului determinat) (Loc. adv.) *Cât patru* = depășind limitele obișnuite; foarte mult. *În patru* = **a)** în patru părți egale, în sferturi; **b)** din patru elemente asemănătoare. (Expr.) *A fi cu ochii în patru* = a fi cu băgare de seamă, a proceda cu multă atenție, a se păzi bine. *A despica* (sau *a tăia) firul (de păr) în patru* = a cerceta în mod minuțios, a se ocupa de ceva cu minuțiozitate exagerată, mai mult decât este necesar. (Fam.) *A face pe dracu-n patru* = a-și da toată silința, a depune toate eforturile, a utiliza toate posibilitățile pentru a izbuti într-o acțiune. ✧ (Substantivat, m.) *Scrie un patru pe tablă*. ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Pavilionul patru*. ✧ (Intră în componența num. adverbial) *Să mănânci de patru ori.* ✧ (Intră în componența num. multiplicativ) *De patru ori pe atâta.* ✧ (Intră în componența num. distributiv) *Merg câte patru.* **2.** S.n. Semn grafic care reprezintă numărul patru (**1**); notă indicată prin acest semn. — Lat. **quattuor.**

PATRULÁ, *patrulez,* vb. I. Intranz. A parcurge după un anumit program un traseu terestru, aerian sau pe apă, pentru a îndeplini o misiune de cercetare, de pază, de control etc. — Din **patrulă.** Cf. fr. p a t r o u i l l e r.

PATRULÁRE, *patrulări,* s.f. Acțiunea de *a patrula* și rezultatul ei; misiune de cercetare, de pază, de recunoaștere, de control etc. — V. **patrula.**

PATRULATÉR, -Ă, *patrulatere*, s.n., adj. **1.** S.n. Poligon cu patru laturi. ✦ (Adjectival) Care are forma unui poligon cu patru laturi. **2.** Adj. (Geom.; în sintagma) *Piramidă* (sau *prismă) patrulateră* = piramidă sau prismă cu baza sau bazele un patrulater. — Din lat. **quadrilaterus,** fr. **quadrilatère** (după *patru).*

PATRULATERÁL, -Ă, *patrulaterali, -e,* adj. (Înv.) În formă de patrulater. — Din fr. **quadrilatéral** (după *patru).*

PATRÚLĂ, *patrule,* s.f. Subunitate militară care îndeplinește o misiune de cercetare, de pază, de control etc.; persoană care face parte dintr-o astfel de subunitate. ✧ *Patrulă de aviație* = subunitate formată din 3–4 avioane militare. — Din germ. **Patrulle.**

PÁTRULEA, PÁTRA num. ord. (De obicei cu valoare adjectivală; precedat de art. „al”, „a”) Care se află între al treilea și al cincilea. — **Patru** + **le** + **a.**

PATRUNGHIULÁR, -Ă, *patrunghiulari, -e,* adj. (Rar) Care are patru unghiuri. — **Patru** + **unghiular** (după lat. *quadrangularis,* fr. *quadrangulaire).*

PATRUPÉD, -Ă, *patrupezi, -de,* adj., s.n. (Animal) cu patru picioare. — Din fr. **quadrupède,** lat. **quadrupes, -dis** (după *patru).*

PÁTRUSPREZECE num. ord. v. **paisprezece.**

PÁTRUSPREZECELEA, -CEA num. ord. v. **paisprezecelea.**

PATRUZÉCI num. ord. Număr care, în numărătoare, are locul între treizeci și nouă și patruzeci și unu și care se indică prin cifra 40 și XL. ✧ (Cu valoare adjectivală) *Patruzeci de zile*. ✧ (Compus) *Patruzeci de Sfinți* (sau *de duminici)* = sărbătoare creștină care se celebrează în ziua de 9 martie. ✧ (Substantivat, m.) *Scrie un patruzeci*. ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Rândul patruzeci.* ✧ (Intră în componența num. adverbial) *S-a deplasat de patruzeci de ori*. ✧ (Intră în componența num. multiplicativ) *De patruzeci de ori pe atâta*. ✧ (Intră în componența num. distributiv) *Câte patruzeci de lei.* — **Patru** + **zece.**

PATRUZÉCILEA, -ZÉCEA num. ord. (De obicei cu valoare adjectivală; precedat de art. „al”, „a”) Care se află între al treizeci și nouălea și al patruzeci și unulea. — **Patruzeci** + **le** + **a.**

PATVAGÓN, *patvagoane,* s.n. (Înv.) Vagon de bagaje. — Etimologie pop., după germ. *Packwagen.*

PAȚACHÍNĂ, *pațachine,* s.f. **1.** (Bot.) Verigar. **2.** (Fam.) Epitet injurios pentru o femeie vulgară, strident îmbrăcată, cu purtări necuviincioase; epitet pentru o femeie de moravuri ușoare. — Et. nec.

PAȚÁRCĂ s.f. (Reg.) Femeie ușuratică. — Et. nec.

PÁUCĂ, *pauce,* s.f. (Înv. și reg.) Instrument muzical de percuție; timpan. — Din germ. **Pauke.**

PAULIÁNĂ adj. (În sintagma) *Acțiune pauliană* = acțiune judiciară prin care un creditor poate cere debitorului său rezilierea unui contract, anularea unui act etc. dacă acestea sunt posterioare creanțelor. [Pr.: *pa-u-li-a-*] — Din fr. [action] **paulienne.**

PAUPÉR, -Ă, *pauperi, -e,* adj. Lipsit de mijloace de existență; ajuns în mizerie, în stare de sărăcie; foarte sărac. — Din lat. **pauper.**

PAUPERÍSM s.n. Stare de extremă sărăcie în care se află cineva; paupertate. — Din fr. **paupérisme.**

PAUPERITÁTE s.f. v. **paupertate.**

PAUPERIZÁ, *pauperizez,* vb. I. Tranz. A reduce la stare de sărăcie extremă, la mizerie. — Din fr. **paupériser.**

PAUPERIZÁRE, *pauperizări*, s.f. Acțiunea de *a pauperiza* și rezultatul ei. — V. **pauperiza.**

PAUPERTÁTE s.f. Stare de extremă sărăcie în care se află cineva; pauperism. ✧ (Ieșit din uz) *Act* (sau *certificat) de paupertate* = act (sau certificat) prin care se atestă că o persoană nu posedă bunuri impozabile. [Var.: **pauperitáte** s.f.] — Din lat. **paupertas, -tatis.**

PÁUS s.n. v. **paos.**

PAUȘÁL, -Ă, *paușali, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Sistem de plată pentru o prestație de serviciu, pentru un consum de energie etc. prin fixarea cu aproximație a unei sume globale. **2.** Adj. (În sintagmele) *Tarif* (sau *preț*) *paușal* = tarif sau preț care se plătește uniform, stabilit în baza experiențelor sau a unei evaluări. *Asigurare paușală* = asigurare pentru bunuri, persoane etc. contra plății unei prime de asigurare unice (medie). [Pr.: *pa-u-*] — Din germ. **Pauschale.**

PÁUZĂ, *pauze,* s.f. **1.** Suspendare, oprire temporară a unei acțiuni, a unei mișcări, a unei activități; interval de timp cât durează această întrerupere; repaus. ✧ Loc. adv. *Fără pauză* = continuu, neîntrerupt. ✦ (La școală) Recreație¹. ✦ (La spectacole) Antract. **2.** (Concr.) Semn muzical, corespunzător valorilor de fraze de note, care se pune pe portativ pentru a indica întreruperea unei fraze muzicale și durata acestei întreruperi. **3.** (Concr.) Linie orizontală, mai lungă decât cratima, folosită ca semn de punctuație pentru a indica cititorului o oprire în lectură mai mare decât la virgulă sau pentru a separa două părți deosebite ale unui text. [Pr.: *pa-u-*] — Din lat. **pausa,** fr. **pause,** germ. **Pause.**

PAVÁ, *pavez,* vb. I. Tranz. A acoperi cu pavaj o stradă, o curte etc.; a executa un pavaj; a pavela. — Din fr. **paver.**

PAVAGÍU, *pavagii,* s.m. (Înv.) Pavator. — **Pava** + suf. *-giu.*

PAVÁJ, *pavaje,* s.n. Faptul de a pava; (concr.) îmbrăcăminte rutieră alcătuită din materiale în formă de blocuri, așezate pe un pat de nisip sau de mortar așternut pe fundația, pregătită în prealabil, a unui drum, a unei curți etc. — Din fr. **pavage.**

PAVÁNĂ, *pavane,* s.f. Dans vechi, de origine italiană sau spaniolă, cu ritm și cu mișcări lente și cu caracter ceremonios; melodie după care se execută acest dans. — Din fr. **pavane.**

PAVÁRE, *pavări,* s.f. Acțiunea de *a pava* și rezultatul ei; pavat¹. — V. **pava.**

PAVÁT¹ s.n. Pavare. — V. **pava.**

PAVÁT², -Ă, *pavați, -te,* adj. (Despre străzi, curți etc.) Acoperit cu pavaj. — V. **pava.**

PAVATÓR, -OÁRE, *pavatori, -oare,* s.m. și f. Muncitor calificat care execută pavaje; pavagiu. — **Pava** + suf. *-tor.*

PÁVĂZĂ, *paveze,* s.f. **1.** Scut. ✧ Expr. *A sta pavăză* = a apăra, a feri. *A-și pune mâna (drept) pavăză* = a-și ridica mâna în dreptul ochilor (pentru a se feri de o lumină puternică, de un pericol etc.). **2.** Fig. Ocrotire, apărare, sprijin, protecție. — Din pol. **paweż.**

PAVEÁ, *pavele,* s.f. **1.** Bloc, bucată de piatră, de cărămidă, de lemn etc. (de formă cubică), folosită la executarea pavajelor. ✧ Expr. (Reg.) *A număra pavelele* = a umbla fără rost, a bate străzile. **2.** (Ieșit din uz) Pavaj. — Din fr. **pavé.**

PAVECÉRNIȚĂ, *pavecernițe,* s.f. Slujbă scurtă care se face (la mănăstiri) după vecernie. ✦ Carte care cuprinde rugăciunile și rânduiala acestei slujbe. — Din sl. **pavečeŕnica.**

PAVELÁ, *pavelez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A pava. — Din **pavea.**

PAVIÁN, *paviani,* s.m. (La pl.) Gen de maimuțe africane cu botul alungit ca de câine și cu corpul acoperit cu păr lung și rar *(Pavio)*; (și la sg.) maimuță care face parte din acest gen. [Pr.: *-vi-an*] — Din germ. **Pavian.**

PAVILIÓN, *pavilioane*, s.n. **1.** Clădire mică, pitorească, situată într-o grădină, într-un parc sau la extremitățile unui edificiu; clădire izolată într-o pădure, pe malul unui lac etc. ✦ Fiecare dintre clădirile de sine stătătoare ale unui ansamblu de clădiri care alcătuiesc o unitate administrativă sau sunt destinate unui singur scop (la spitale, școli, cazărmi etc.). ✦ Cort mare, cu vârful ascuțit, care servea ca locuință căpeteniilor armatei în timpul campaniilor. **2.** Drapel arborat de unele autorități portuare pe fațada sediului lor. ✦ Drapel sau steguleț, de forme și de culori diferite, arborat la pupa sau pe catargul unei nave pentru a-i indica apartenența la o anumită țară sau care este folosit pentru anumite semnalizări pe mare. ✦ Stindard al unor organizații, asociații etc., care se înalță la anumite festivități. **3.** Segment cartilaginos, acoperit de piele, care face parte din urechea externă și în care se deschide canalul auditiv; *p. ext.* porțiune dilatată de la

extremitatea unui conduct organic. *Pavilionul trompei uterine*. **4.** Cornet acustic. **5.** Partea largă ca o pâlnie a instrumentelor muzicale de suflat. ✦ Pâlnie acustică a unui receptor telefonic, a unui megafon etc. [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **pavillon,** germ. **Pavillon.**

PAVIMÉNT, *pavimente*, s.n. Pardoseală a unei încăperi sau pavaj al unei curți interioare, făcute din piatră, mozaic etc., având și o funcție decorativă. — Din lat. **pavimentum.**

PAVLICEÁN, -Ă, s.m. și f. v. **pavlichian.**

PAVLICHIÁN, -Ă, *pavlichieni, -e,* s.m. și f. Participant la mișcarea socială antifeudală din sec. VII–IX din Imperiul Bizantin, care, sub haina religioasă, a luptat împotriva inegalității sociale, cerând suprimarea ierarhiei bisericești, simplificarea cultului, abolirea cultului icoanelor etc. [Pr.: *-chi-an.* — Var.: **pavliceán, -ă** s.m. și f.] — Din sl. **pavlikijaninŭ.**

PAVLICHIÁNCĂ, *pavlichience,* s.f. Pavlichiană. [Pr.: *-chi-an-*] — **Pavlichian** + suf. *-că*.

PAVLOVÍSM s.n. Orientare în medicină și în psihologie bazată pe descoperirile lui I. P. Pavlov privitoare la activitatea nervoasă superioară. — **Pavlov** (n. pr.) + suf. *-ism.*

PAVLOVÍST, -Ă, *pavloviști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al pavlovismului. — Din engl. **pavlovist.**

PAVOÁZ, *pavoaze,* s.n. Ansamblu de drapele sau de lumini pe care le arborează o navă cu ocazia unor solemnități. — Din fr. **pavois.**

PAVOAZÁ, *pavoazez,* vb. I. Tranz. A împodobi o sală, o clădire etc. cu steaguri, cu tablouri, cu verdeață etc. în semn de sărbătoare. ✦ P. gener. A împodobi, a orna; a decora, a ornamenta. — Din fr. **pavoiser.**

PAVOAZÁRE, *pavoazări,* s.f. Acțiunea de *a pavoaza* și rezultatul ei; împodobire, ornare, decorare, ornamentare. — V. **pavoaza.**

PAVOAZÁT, -Ă, *pavoazați, -te,* adj. (Despre clădiri, săli, nave etc.) Împodobit cu steaguri, tablouri, flori etc. în semn de sărbătoare. — V. **pavoaza.**

PAZARGHIDEÁN, *pazarghideni,* s.m. (Înv.) Om de afaceri; samsar, misit. — Din tc. **pazara-giden.**

PAZARLÁC, *pazarlâcuri,* s.n. (Înv.) Afacere comercială; negustorie, trafic. — Din tc. **pazarlık.**

PAZÁRNIC, *pazarnici,* s.n. (Înv.) Polițai însărcinat cu paza unei piețe, a unui târg. — **Pazar** (înv. „bazar") + suf. *-nic.*

PÁZĂ, *paze,* s.f. Acțiunea de a păzi; mijloc prin care se asigură păzirea. ✧ Loc. adj. *De pază* = însărcinat cu paza; de gardă. ✧ Loc. adv. *În paza (cuiva)* = în grija, în seama cuiva. ✦ (Concr.) Persoană sau grup de persoane însărcinate să păzească pe cineva sau ceva; paznic, gardă. — Din **păzi** (derivat regresiv).

PÁZIE, *pazii,* s.f. Scândură (ornamentală) așezată vertical la capătul din afară al căpriorilor unui acoperiș cu streașină pentru a ascunde capetele acestora. ✦ Marginea verticală a unui cofraj. ✦ Fâșie de tablă așezată la intersecția unei învelitori cu un zid, pentru a împiedica pătrunderea apei prin rostul de la intersecție. — Cf. p ă z i.

PÁZNIC, *paznici,* s.m. **1.** Cel care păzește; păzitor, strajă, gardian. **2.** (Înv.) Membru al consiliului comunal însărcinat cu strângerea impozitelor. — **Pază** + suf. *-nic*.

PAZVANGÍU, *pazvangii,* s.m. (Înv.) Ostaș din trupele rebele ale lui Pazvantoglu (Pazvan-Oglu), care făceau dese incursiuni de pradă în Țara Românească, la sfârșitul sec. XVIII și începutul sec. XIX; *p. ext.* hoț, tâlhar, pungaș; pazvant, pazvantlâu, pazvantoglu. — **Pazvant** + suf. *-giu.*

PAZVÁNT, *pazvanți,* s.m. (Înv.) Pazvangiu. — Din n. pr. **Pazvant**[oglu].

PAZVANTLÁU, *pazvantlâi,* s.m. (Înv.) Pazvangiu. [Var.: **pazvantlíu** s.m.] — **Pazvant** + suf. *-lâu.*

PAZVANTLÍU s.m. v. **pazvantlâu.**

PAZVANTÓGLU, *pazvantogli,* s.m. (Înv.) Pazvangiu. — Din n. pr. **Pazvantoglu.**

PĂCÁLĂ, (**1**) *păcală,* s.m., (**2**) *păcale,* s.f. **1.** S.m. Om glumeț, poznaș, care se ține de farse. **2.** S.f. (Reg.) Păcăleală. — Din **păcăli** (derivat regresiv).

PĂCÁT, *păcate,* s.n. **1.** Călcare a unei legi sau a unei porunci bisericești, abatere de la o normă (religioasă); fărădelege; *p. gener.* faptă vinovată, greșeală, vină. ✧ *Păcatul strămoșesc* (sau *originar)* = (în concepția religiei creștine) greșeala de a fi încălcat interdicția divină de a nu gusta din pomul cunoașterii binelui și a răului, fapt care a atras alungarea neamului omenesc din rai și pierderea stării paradiziace. *Păcat capital* = păcat considerat de biserică fundamental și din care ar izvorî toate celelalte păcate. ✧ Loc. adj. și adv. *Cu păcat* = greșit; nedrept, vinovat, neîngăduit, oprit. *Fără (de) păcat* = nevinovat, corect, drept, legiuit. ✧ Expr. *A-și face păcat(e) cu cineva* = a face o faptă rea în dauna cuiva, a oropsi, a nedreptăți pe cineva. *A intra* (sau *a cădea) în păcat(e)* = a comite o faptă condamnabilă, a greși. *A-și spăla păcatul* (sau *păcatele)* = a ispăși o greșeală, o vină. *Lasă-mă păcatelor mele* (sau *lasă-l păcatelor lui* etc.) sau *la păcatele!* = lasă-mă (sau lasă-l etc.) în pace! *Păcatele mele* (sau *tale* etc.)! = vai de mine (sau de tine etc.)! *A trage păcatul* (sau *păcatele) cuiva* = **a)** a suporta consecințele greșelii altuia; **b)** a fi ispitit, tentat să facă ceva. *A vorbi cu păcat* = a aduce învinuiri nedrepte, a greși, a se face vinovat spunând lucruri neadevărate. *(E) păcat (de Dumnezeu)* sau *e mai mare păcat(ul)* = nu se cuvine, nu e drept, nu e bine. ✦ (Înv. și pop.) Canon, osândă, primită pentru ispășirea unei vini. **2.** Cusur, defect, scădere; slăbiciune, patimă, viciu. **3.** Întâmplare rea; nenorocire, năpastă, pacoste, necaz. ✧ Loc. adv. *Din păcate* = din nenorocire, spre regretul cuiva. ✧ Expr. *A-l împinge* (sau *a-l îndemna, a duce*) *pe cineva păcatul* (sau *păcatele*) *să...* (sau *de...*) = a simți un imbold spre ceva oprit, a fi îndemnat de un cuget rău, de o slăbiciune. (Exclamativ). *Mai știi păcatul!* = cine ar putea ști? se prea poate. *Păcat că...* (sau *de...*)! = îmi pare rău că... (sau de...); e regretabil că... *Ce păcat!* = cât îmi pare de rău! **4.** (Eufemistic) Diavol, drac, naiba. ✧ Expr. *Al păcatelor* = al naibii, teribil, strașnic, cumplit, grozav. *Ce păcatul?* sau *ce păcatele?* = ce naiba? ce dracu? *Ba pe păcatele!* = ba pe naiba! atât mai trebuie! — Lat. **peccatum.**

PĂCĂLEÁLĂ, *păcăleli,* s.f. Glumă, farsă, șotie; păcălire, păcălitură. — **Păcăli** + suf. *-eală.*

PĂCĂLÍ, *păcălesc,* vb. IV. Tranz. A induce pe cineva în eroare, printr-o viclenie sau printr-o minciună, pentru a trage un folos sau pentru a se amuza; a înșela, a amăgi, a trage pe sfoară. ✦ Refl. A-și greși socotelile; a aprecia greșit, a se înșela. — Et. nec.

PĂCĂLÍCI, *păcălici,* s.m. Persoană care are obiceiul să păcălească, să facă farse. ✦ Numele unui joc de copii care se joacă cu un set de cărți de joc speciale, în care pierde cel care rămâne cu singura carte fără pereche. — **Păcăli** + suf. *-ici.*

PĂCĂLÍRE, *păcăliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) păcăli* și rezultatul ei; păcăleală, păcălit[1]. — V. **păcăli.**

PĂCĂLÍT[1] s.n. Păcălire. — V. **păcăli.**

PĂCĂLÍT[2], -Ă, *păcăliți, -te,* adj. Înșelat, tras pe sfoară. — V. **păcăli.**

PĂCĂLITÓR, -OÁRE, *păcălitori, -oare,* adj. Care păcălește. — **Păcăli** + suf. *-tor.*

PĂCĂLITÚRĂ, *păcălituri,* s.f. Păcăleală. — **Păcăli** + suf. *-tură.*

PĂCĂNEÁLĂ, *păcăneli,* s.f. Păcănire. — **Păcăni** + suf. *-eală.*

PĂCĂNÍ, *păcănesc,* vb. IV. Intranz. A produce un zgomot scurt, repetat și sacadat; a țăcăni, a pocni. — **Pac[1]** + suf. *-ăni.*

PĂCĂNÍRE, *păcăniri,* s.f. Acțiunea de *a păcăni* și rezultatul ei; zgomot scurt, repetat și sacadat; păcănit, păcănitură, păcăneală. — V. **păcăni.**

PĂCĂNÍT, *păcănituri,* s.n. Păcănire. — V. **păcăni.**

PĂCĂNITÚRĂ, *păcănituri,* s.f. Păcănire. — **Păcăni** + suf. *-tură.*

PĂCĂTÓS, -OÁSĂ, *păcătoși, -oase,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Care are multe păcate, care se face vinovat de călcarea unor norme; *p. ext.* ticălos, rău, afurisit, nemernic. ✦ Care aduce neplăceri, plin de cusururi; supărător; defavorabil; defectuos; de proastă calitate. **2.** Vrednic de milă; nenorocit; nevoiaș. — **Păcat** + suf. *-os*.

PĂCĂTOȘÉNIE, *păcătoșenii,* s.f. Faptul de a fi păcătos (**1**); faptă de om păcătos; stare de decădere; ticăloșie; nemernicie, păcătoșie. ✦ Mizerie. — **Păcătos** + suf. *-enie*.

PĂCĂTOȘÍ, *păcătoșesc,* vb. IV. Refl. (Pop. și fam.) A deveni păcătos, a se ticăloși, a se strica; a decădea. — De la **păcătos.**

PĂCĂTOȘÍE, *păcătoșii,* s.f. Păcătoșenie. — **Păcătos** + suf. *-ie*.

PĂCĂTUÍ, *păcătuiesc,* vb. IV. Intranz. A comite un păcat (**1**); a greși. — **Păcat** + suf. *-ui*.

PĂCĂTUÍRE, *păcătuiri,* s.f. Acțiunea de *a păcătui* și rezultatul ei. — V. **păcătui.**

PĂCÍȘĂ s.f. v. **pacișă.**

PĂCÓRNIȚĂ, *păcornițe,* s.f. Vas de lemn sau de scoarță de copac în care se ține păcura pentru uns roțile căruței. — **Păcură** + suf. *-orniță*.

PĂCUÍNĂ, *păcuini,* s.f. (Reg.) Oaie. — Lat. **pecuina.**

PĂCURÁR[1], *păcurari,* s.m. (Înv. și reg.) Păstor, cioban. — Lat. **pecorarius.**

PĂCURÁR[2], *păcurari,* s.m. (Reg.) Muncitor care se ocupă cu extragerea păcurii. ✦ Negustor ambulant care vindea păcură (și petrol lampant) prin sate; găzar. — **Păcură** + suf. *-ar*.

PĂCURĂ s.f. Lichid vâscos, negru sau brun-închis, rămas de la distilarea țițeiului, care se folosește drept combustibil și ca materie primă la fabricarea motorinei grele, a uleiurilor minerale, a asfaltului și a altor produse; țiței brut. — Lat. **picula.**

PĂCURĂRÁȘ, *păcurărași,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *păcurar[1];* păcurărel. — **Păcurar[1]** + suf. *-aș*.

PĂCURĂRÉL, *păcurărei,* s.m. (Pop.) Păcurăraș. — **Păcurar[1]** + suf. *-el*.

PĂCURĂRÉSC, -EÁSCĂ, *păcurărești,* adj. (Înv. și reg.) Care aparține păcurarului[1], privitor la păcurar[1]; ciobănesc, păstoresc. — **Păcurar[1]** + suf. *-esc*.

PĂCURĂRÉȘTE adv. (Înv. și reg.) Ca păcurarii[1]; ciobănește. — **Păcurar[1]** + suf. *-ește*.

PĂCURĂRÍ, *păcurăresc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Înv. și reg.) A ciobăni, a păstori. — Din **păcurar[1].**

PĂCURĂRÍE, *păcurării,* s.f. (Înv. și reg.) Îndeletnicirea păcurarului[1]; ciobănie. — **Păcurar[1]** + suf. *-ie*.

PĂCURĂRÍT s.n. (Reg.) Faptul de *a păcurări*; păstorie, păstorit. — V. **păcurări.**

PĂCURĂRÍȚĂ, *păcurărițe,* s.f. (Înv. și reg.) Soția păcurarului[1]; ciobăniță, păstoriță. — **Păcurar[1]** + suf. *-iță*.

PĂCURÍU, -ÍE, *păcurii,* adj. (Rar) De culoarea păcurii; negru. — **Păcură** + suf. *-iu.*

PĂCURÓS, -OÁSĂ, *păcuroși, -oase,* adj. (Rar) Care conține păcură; care seamănă cu păcura. — **Păcură** + suf. *-os.*

PĂDUCÉL, *păducei,* s.m. **1.** Arbust sau arbore spinos din familia rozaceelor, cu frunze crestate, cu flori albe dispuse în buchețele, cu fructe comestibile, care se cultivă și ca plantă ornamentală *(Crataegus monogyna).* **2.** Insectă parazită care trăiește pe plante sau pe corpul unor mamifere *(Leptus autumnalis).* **3.** (Pop.) Boală de piele care se manifestă prin mâncărimi pe tălpi sau între degetele picioarelor. — Lat. ***peducellus.**

PĂDÚCHE, *păduchi,* s.m. **1.** Nume generic dat mai multor specii de insecte parazite care trăiesc pe corpul oamenilor și al unor animale *(Pediculus).* ✦ Epitet dat unui om care nu muncește și trăiește din munca altuia; parazit. **2.** Nume dat unor insecte parazite care trăiesc pe frunzele, ramurile sau tulpinile plantelor, hrănindu-se pe seama acestora. **3.** Compus: *păduche-de-lemn* = ploșniță. — Lat. **peduculus.**

PĂDUCHEÁ, *păduchez,* vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A îndepărta păduchii (**1**) din păr, de pe corp sau de pe haine; a (se) despăduchea. [Var.: **păduchí** vb. IV] — Din **păduche.**

PĂDUCHÉRNIȚĂ, *păduchernițe,* s.f. **1.** Locuință în care mișună păduchii (**1**); *p. ext.* locuință murdară, sărăcăcioasă. **2.** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu miros urât, cu flori fără petale, folosită la țară pentru stârpirea ploșnițelor *(Lepidium ruderale).* [Pl. și: *păduchernițí*] — **Păduche** + suf. *-erniță.*

PĂDUCHÍ vb. IV v. **păduchea.**

PĂDUCHIÓS, -OÁSĂ, *păduchioși, -oase,* adj. Care are păduchi (**1**), plin de păduchi; *p. ext.* murdar, nespălat; *fig.* sărac, nevoiaș. — **Păduche** + suf. *-os.*

PĂDURÁR, *pădurari,* s.m. Persoană însărcinată cu paza unei păduri. — **Pădure** + suf. *-ar.*

PĂDURÁT, -Ă, *pădurați, -te,* adj. (Rar) Împădurit. — **Pădure** + suf. *-at.*

PĂDURÁTIC, -Ă, *păduratici, -ce,* adj. **1.** Care crește sau trăiește în pădure: pădureț, sălbatic. **2.** Acoperit cu păduri; păduros, împădurit. — **Pădure** + suf. *-atic.*

PĂDURĂRÍE[1] s.f. Ocupația pădurarului; pădurărit (**1**). — **Pădurar** + suf. *-ie.*

PĂDURĂRÍE[2] s.f. (Înv.) Silvicultură. — **Pădure** + suf. *-ărie.*

PĂDURĂRÍT s.n. **1.** Ocupația pădurarului, viața de pădurar; pădurărie**[1]**. **2.** (Rar) Silvicultură. **3.** (Înv.) Impozit plătit de proprietarii de pădure. — **Pădure** + suf. *-ărit.*

PĂDÚRE, *păduri,* s.f. Întindere mare de teren acoperită de copaci; mulțime densă de copaci crescuți în stare sălbatică, în care predomină una sau mai multe specii, pe lângă care se mai află arbuști, plante erbacee, mușchi etc., precum și diferite specii de animale. ✧ Loc. adj. *Din* sau *de (la) pădure* = **a)** (despre plante și animale) sălbatic; **b)** *fig.* (despre oameni) fără maniere, necioplit, necivilizat. ✧ Expr. *Parcă ar fi născut* (sau *crescut) în pădure,* se spune despre o persoană cu o comportare urâtă, lipsită de educație. *A căra lemne în pădure* = a face un lucru inutil. ✦ Fig. (Urmat de determinări) Grămadă mare de obiecte de același fel (de obicei în poziție verticală) care acoperă o suprafață. — Lat. **padule.**

PĂDUREÁN, -Ă, *pădureni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de pădure, privitor la pădure; de la pădure, care trăiește sau se găsește în pădure. **2.** S.m. și f. Persoană care trăiește într-o regiune de pădure sau de munte ori este originară de acolo. — **Pădure** + suf. *-ean.*

PĂDUREÁNCĂ, *pădurence,* s.f. Femeie care trăiește într-o regiune de pădure sau de munte ori este originară de acolo. — **Pădurean** + suf. *-că.*

PĂDURÉȚ, -EÁȚĂ, *păduretți, -e,* adj. **1.** (Despre plante, pomi fructuferi) Care crește în pădure sau într-un loc necultivat; sălbatic. ✦ (Despre fructe) Produs de un arbore pădureț (**1**); nealtoit; *p. ext.* cu gust acru, astringent. ✧ Expr. *A se sătura* (de cineva sau de ceva) *ca de mere pădurețe* = a fi foarte plictisit (de cineva sau de ceva), a nu mai putea suferi. **2.** (Rar; despre animale) Care trăiește în pădure; sălbatic. ✦ Fig. (Despre oameni) Ursuz, retras, sălbatic. — **Pădure** + suf. *-eț.*

PĂDURÍCE, *pădurici,* s.f. Diminutiv al lui *pădure;* pădurită. — **Pădure** + suf. *-ice.*

PĂDURÍȘTE, *pădurișți,* s.f. (Rar) Pădure (rară). — **Pădure** + suf. *-iște.*

PĂDURÍȚĂ, *pădurițe,* s.f. Pădurice. — **Pădure** + suf. *-iță.*

PĂDURÓS, -OÁSĂ, *păduroși, -oase,* adj. (Despre regiuni, dealuri, munți, terenuri) Acoperit cu păduri, bogat în păduri; împădurit. — **Pădure** + suf. *-os.*

PĂFTĂLÚȚĂ, *păftăluțe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *pafta.* — **Pafta** + suf. *-ăluță.*

PĂFUGÁ, *păfúg,* vb. I. Tranz. (Reg.) A fugări, a alunga. [Var.: **pefugá** vb. I] — **Pe** + **fugă.**

PĂGÂN, -Ă, *păgâni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care se închină zeilor sau idolilor; idolatru; *p. ext.* nume dat de creștini celor care sunt de altă religie; *p. restr.* turc, mahomedan. **2.** S.m. și f. Nume dat de creștini persoanelor care nu au nicio religie, care nu cred în Dumnezeu sau care nu au primit botezul; ateu. **3.** Adj. Care aparține cultului idolilor sau zeilor; *p. restr.* turcesc. **4.** S.m. și f. Persoană care se abate de la dogmele religiei (creștine); eretic. **5.** S.m. și f. Fig. Om rău la suflet, crud, nemilos. ✦ Adj. Pătimaș, sălbatic, cumplit. — Lat. **paganus.**

PĂGÂNĂTÁTE s.f. **1.** Păgânism. **2.** Mulțime de păgâni; păgânime; *p. restr.* mulțime de turci; turcime. — **Păgân** + suf. *-ătate.*

PĂGÂNÉSC, -EÁSCĂ, *păgânești,* adj. Care aparține păgânilor sau păgânismului, privitor la păgâni sau la păgânism; *p. restr.* turcesc. — **Păgân** + suf. *-esc.*

PĂGÂNÉȘTE adv. Ca păgânii, în felul păgânilor; *fig.* fără milă, în mod necruțător. — **Păgân** + suf. *-ește.*

PĂGÂNÍ, *păgânesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) converti la păgânism; *p. ext.* a face să devină sau a deveni ateu; *p. restr.* a (se) turci. — Din **păgân.**

PĂGÂNÍE, (**2**) *păgânii,* s.f. (Înv.) **1.** Păgânism. **2.** Faptă de păgân, nelegiuire, fărădelege. — **Păgân** + suf. *-ie.*

PĂGÂNÍME s.f. Totalitatea păgânilor; mulțime de păgâni; păgânătate; *p. restr.* turcime. — **Păgân** + suf. *-ime.*

PĂGÂNÍSM s.n. Denumire dată reprezentărilor religioase politeiste din vechile culte. ✦ (Pentru iudei, creștini și musulmani) Orice religie nemonoteistă. ✦ (Pentru creștini) Orice altă religie. — **Păgân** + suf. *-ism.*

PĂGUBÁȘ, -Ă, *păgubași, -e,* s.m. și f. Persoană care a suferit o pagubă. ✧ Loc. vb. *A lăsa* (pe cineva) *păgubaș* = a provoca (cuiva) o pierdere; a păgubi. *A fi* (sau *a rămâne) păgubaș* = a pierde ceva, a fi (sau a rămâne) în pagubă; a păgubi. ✧ Expr. *A se lăsa păgubaș* (de cineva sau de ceva) = a renunța (la cineva sau la ceva). — **Pagubă** + suf. *-aș.*

PĂGUBÍ, *păgubesc,* vb. IV. Intranz. A suferi o pagubă, a fi lipsit de un bun sau de un câștig. ✦ Tranz. A pricinui cuiva o pagubă; a lipsi pe cineva de un câștig sau de un bun al său. — Din **pagubă.**

PĂGUBÍRE, *păgubiri,* s.f. Faptul de *a păgubi.* — V. **păgubi.**

PĂGUBÍT, -Ă, *păgubiți, -te,* adj. Care a suferit o pagubă. — V. **păgubi.**

PĂGUBITÓR, -OÁRE, *păgubitori, -oare,* adj. Care aduce sau provoacă o pagubă sau un prejudiciu; stricător, dăunător. — **Păgubi** + suf. *-tor.*

PĂGUBÓS, -OÁSĂ, *păguboși, -oase,* adj. Care suferă mereu pagube, care nu are noroc în ceea ce întreprinde; ghinionist. — **Pagubă** + suf. *-os.*

PĂHÁR s.n. v. **pahar.**

PĂHĂRÁȘ, *păhărașe,* s.n. (Pop.) Păhărel. — **Pahar** + suf. *-aș.*

PĂHĂRÉL, *păhărele,* s.n. Diminutiv al lui *pahar;* păhăraș, păhăruș, păhăruț. — **Pahar** + suf. *-el.*

PĂHĂRNICEÁSĂ, *păhărnicese,* s.f. Soția paharnicului. — **Paharnic** + suf. *-easă.*

PĂHĂRNICÉL, *păhărnicei,* s.m. Boier de rang inferior, subaltern al paharnicului. — **Paharnic** + suf. *-el.*

PĂHĂRNICÍE s.f. **1.** Demnitatea sau slujba de paharnic. **2.** Bir (încasat de păhărnicei) de pe vinul vândut. — **Paharnic** + suf. *-ie.*

PĂHĂRÚȘ, *păhărușe,* s.n. (Pop.) Păhărel. — **Pahar** + suf. *-uș.*

PĂHĂRÚȚ, *păhăruțe,* s.n. Păhărel. — **Pahar** + suf. *-uț.*

PĂI adv. v. **apoi.**

PĂIÁJEN s.m. v. **păianjen.**

PĂIÁNJEN, *păianjeni,* s.m. **1.** (La pl.) Grup de animale arahnide, caracterizate prin cefalotorace cu opt picioare lungi și cu abdomenul nesegmentat, care se hrănesc cu insecte mici, prinse de obicei într-o pânză subțire țesută de ele cu ajutorul unui lichid cleios pe care îl secretă; (și la sg.) animal care face parte din acest grup. **2.** (La pl.) Pânză de păianjen (**1**); păienjeniș. **3.** Unealtă folosită pentru prinderea și extragerea pieselor de dimensiuni mici sau a bucăților de cablu rămase într-o sondă. **4.** (Sport) Fiecare dintre colțurile de sus ale porții la fotbal, handbal, polo sau hochei. **5.** (Reg.) Prăjină care se așază pe vârful clăilor, al stogurilor sau al acoperișurilor de paie ca să le apere de vânt. [Pr.: *pă-ian-.* — Var.: (reg.) **păiájen, paiájen, paínjen, paíngăn, păínjen, păínjin,** s.m.] — Din sl. ***pajončina.** Cf. bg. p a j a ș i n a.

PĂIENJENÍ, *păienjenesc,* vb. IV. Refl. și intranz. A (se) împăienjeni. [Pr.: *pă-ien-.* — Var.: (reg.) **păinjení, păinjiní, painjení, painginí** vb. IV] — Din **păianjen.**

PĂIENJENÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) păienjeni* și rezultatul ei; împăienjenire. [Pr.: *pă-ien-.* — Var.: (reg.) **păinjeníre, painjeníre** s.f.] — V. **păienjeni.**

PĂIENJENÍȘ, *păienjenișuri,* s.n. Pânză țesută de păianjen. ✦ Fig. Desiș, rețea, împletitură. [Pr.: *pă-ien-.* — Var.: (reg.) **painjeníș, păinjeníș, paianjeníș, paingeníș, păingăníș** s.n.] — **Păianjen** + suf. *-iș.*

PĂIENJENÍT, -Ă, *păienjeniți, -te,* adj. **1.** Acoperit cu păienjeniș. **2.** Fig. (Despre vedere, ochi) Lipsit de claritate; încețoșat, tulbure. [Pr.: *pă-ien.* — Var.: (reg.) **păinjenát, -ă, păinjinít, -ă, painjenít, -ă,** adj.] — V. **păienjeni.**

PĂÍER, *păiere,* s.n. (Reg.) Saltea umplută cu paie sau cu fân. — **Pai** + suf. *-ar.*

PĂINGĂNÍȘ s.n. v. **păienjeniș.**

PĂÍNJEN s.m. v. **păianjen.**

PĂÍNJIN s.m. v. **păianjen.**

PĂINJENÁT, -Ă adj. v. **păienjenit.**

PĂINJENÍ vb. IV v. **păienjeni.**

PĂINJENÍRE s.f. v. **păinjenire.**

PĂINJENÍȘ s.n. v. **păienjeniș.**

PĂINJENÍȚĂ, *păinjenițe,* s.f. (Rar) Femela păianjenului (**1**). [Pr.: *pă-in-*] — **Păinjen** + suf. *-iță.*

PĂINJINÁR, *păinjinari,* s.m. (Rar) Păienjeniș. [Pr.: *pă-in-*] — **Păinjin** + suf. *-ar.*

PĂINJINÍ vb. IV v. **păienjeni.**

PĂINJINÍT, -Ă adj. v. **păienjenit.**

PĂIOÁRĂ, *păioare,* s.f. (Reg.) Țesătură fină de in, de bumbac sau de mătase; văl subțire. [Pr.: *pă-ioa-*] — Lat. **palliola.**

PĂIÓS, -OÁSĂ, *păioși, -oase,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre plante) Care are tulpina un pai; (despre culturi) care este format din astfel de plante. **2.** S.f. (Mai ales la pl.) Cereală a cărei tulpină este pai. — **Pai** + suf. *-os.*

PĂÍȘ, *păișuri,* s.n. **1.** Cantitate mare de paie. **2.** (Pop.) Nume generic dat mai multor specii de păioase care se găsesc în vegetația pajiștilor naturale. — **Pai** + suf. *-iș.*

PĂIȘÓR, *păișoare,* s.n. (Reg.) **1.** Păiuș (**1**). **2.** Bețișor cu ajutorul căruia se înnegresc sprâncenele. — **Pai** + suf. *-ișor.*

PĂIÚȘ, *păiușe,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *pai;* păișor, păiuț (**1**). **2.** (Pop.) Nume generic dat mai multor specii de graminee care se găsesc în vegetația pajiștilor naturale. [Pl. și: *păiușuri*] — **Pai** + suf. *-uș.*

PĂIÚȘCĂ s.f. Mică plantă erbacee din familia gramineelor, cu florile dispuse în spiculețe mici *(Festuca pseudovina).* — **Pai** + suf. *-ușcă.*

PĂIÚȚ, *păiuțe,* s.n. **1.** Păiuș (**1**). **2.** (Reg.) Băț de chibrit. — **Pai** + suf. *-uț.*

PĂLĂLÁIE, *pălălăi,* s.f. Flacără mare; vâlvătaie. — Din **pălălăi.** Cf. v â l v ă t a i e.

PĂLĂLĂÍ, *pălălăiesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre foc; la pers. 3) A arde cu flacără mare; a se întinde, a se răspândi. **2.** Intranz. și tranz. Fig. (Pop.) A flutura, a fâlfâi. — **Pală[1]** + suf. *-ălăi.*

PĂLĂMÁR[1], *pălămari,* s.m. (Reg.) Paracliser. — Din ucr. **palamar.**

PĂLĂMÁR[2], *pălămare,* s.n. (Pop.) Odgon, parâmă. [Var.: **pălimár** s.n.] — Din tc. **palamar,** ngr. **palamári.**

PĂLĂMÍDĂ[1], *pălămide,* s.f. **1.** Plantă erbacee perenă din familia compozitelor, cu tulpină înaltă, cu rădăcini adânci, cu frunzele întregi sau crestate, acoperite pe margini cu spini, care este foarte vătămătoare pentru semănături *(Cirsium arvense).* **2.** Plantă erbacee bienală din familia compozitelor, cu frunze spinoase, păroase și cu flori roșii *(Carduus crispus).* — Din bg. **palamida.**

PĂLĂMÍDĂ[2], *pălămide,* s.f. Pește marin răpitor, de forma unui fus gros, cu spatele albastru, cu solzi mici și cu numeroși dinți pe fălci *(Sarda sarda).* ✧ Compus: *pălămidă-de-baltă* = pește mic cu corpul acoperit cu plăci osoase și cu spini *(Pungitius platygaster).* — Din ngr. **palamídha.**

PĂLĂRÍE, *pălării,* s.f. **1.** Obiect folosit pentru acoperirea capului, format dintr-o calotă de pâslă, de paie, de pânză etc. (cu boruri). ✧ Expr. (Fam.) *A lovi* (sau *a plezni)* (pe cineva) *în pălărie* = a spune cuiva o vorbă înțepătoare, a da cuiva o veste neașteptată și neplăcută. **2.** P. anal. Partea superioară, în formă de pălărie (**1**), a unor ciuperci. ✦ Discul florii-soarelui, în care sunt înfipte semințele. ✦ Abajur. ✦ Căpăcel de metal de la o lampă cu petrol, cu o deschizătură prin care iese fitilul. **3.** Compus: (Bot.) *pălăria-șarpelui* = ciupercă otrăvitoare cu pălăria (**2**) roșie cu pete albe *(Amanita muscaria)*; *pălăria-cucului* = plantă erbacee din familia geraniaceelor, cu flori roșii-brune sau violet-închis, folosită ca plantă medicinală *(Geranium phaneum).* **4.** (Geol.; în sintagma) *Pălărie de fier* = zonă superficială oxidată a unui zăcământ metalifer. — Et. nec.

PĂLĂRIÉR, *pălărieri,* s.m. Persoană care confecționează, repară, curăță sau vinde pălării. [Pr.: *-ri-er*] — **Pălărie** + suf. *-er.*

PĂLĂRIOÁRĂ, *pălărioare,* s.f. Diminutiv al lui *pălărie;* pălăriuță. [Pr.: *-ri-oa-*] — **Pălărie** + suf. *-ioară.*

PĂLĂRIÚȚĂ, *pălăriuțe,* s.f. Pălărioară. [Pr.: *-ri-u-*] — **Pălărie** + suf. *-uță.*

PĂLĂVÁTIC, -Ă, *pălăvatici, -ce,* adj. (Reg.) **1.** Nemernic, ticălos. **2.** Zănatic, ușuratic. ✦ (Substantivat) Persoană care vorbește anapoda, fără rost; palavragiu. — Cf. bg. p a l a v „neastâmpărat".

PĂLĂVRĂGEÁLĂ, *pălăvrăgeli,* s.f. Faptul de *a pălăvrăgi;* vorbărie, trăncăneală, flecăreală, pălăvrăgit. [Var.: **palavrageálă** s.f.] — **Pălăvrăgi** + suf. *-eală.*

PĂLĂVRĂGÍ, *pălăvrăgesc,* vb. IV. Intranz. A spune lucruri fără importanță, a vorbi mult și fără rost; a flecări, a trăncăni. [Var.: **palavragí** vb. IV] — Din **palavragiu** (derivat regresiv).

PĂLĂVRĂGÍT s.n. (Rar) Pălăvrăgeală. — V. **pălăvrăgi.**

PĂLÍ[1], *pălesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. și refl. A (se) izbi, a (se) lovi, a (se) ciocni. ✦ (Înv.) A (se) ataca (cu armele). ✦ Tranz. Fig. (Despre stări psihice sau fizice) A cuprinde pe neașteptate, a năpădi, a copleși. **2.** Tranz. și intranz. (Despre surse de căldură) A arde, a dogori, a pârli. ✦ Refl. (Reg.) A se încălzi la soare, la foc etc. **3.** Intranz. și refl. (Despre plante) A se ofili, a se usca, a se îngălbeni (de frig, de arșiță etc.). ✧ Tranz. *Soarele pălește plantele.* — Din sl. **paliti.**

PĂLÍ[2], *pălesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A deveni palid, a se îngălbeni la față (de emoție, din cauza unei boli etc.). **2.** (Despre surse luminoase) A-și pierde strălucirea, a se stinge. — Din fr. **pâlir.**

PĂLIMÁR[1], *pălimare,* s.n. **1.** Stâlp de pridvor sau de prispă, care susține streașina acoperișului. **2.** Împrejmuire de scânduri la prispa unei case țărănești, la un balcon, la un pod etc.; parmaclâc, balustradă (la un balcon). ✦ (Înv.) Întăritură, parapet. **3.** Pridvor, cerdac; foișor. — Et. nec.

PĂLIMÁR[2] s.n. v. **pălămar[2].**

PĂLÍNCĂ s.f. v. **palincă.**

PĂLINCÚȚĂ s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *palincă.* [Var.: **palincúță** s.f.] — **Palincă** + suf. *-uță.*

PĂLÍRE[1] s.f. Acțiunea de *a păli[1]* și rezultatul ei. — V. **păli[1].**

PĂLÍRE[2] s.f. Faptul de *a păli[2];* paloare, paliditate. — V. **păli[2].**

PĂLÍȘ adv. (Reg.) Pieziș. — **Păli[1]** + suf. *-iș.*

PĂLÍT[1], -Ă, *păliți, -te,* adj. (Despre plante) Îngălbenit, ofilit, veștejit (de arșiță, de vânt, de frig etc.). — V. **păli[1].**

PĂLÍT[2], -Ă, *păliți, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Palid. **2.** (Despre lumină sau corpuri luminoase) Lipsit de strălucire; stins. — V. **păli[2].**

PĂLITÚRĂ, *pălituri,* s.f. Lovitură, izbitură. ✦ Urmă de lovitură; contuzie, rană. — **Păli[1]** + suf. *-tură.*

PĂLIÚR, *păliuri,* s.m. Arbust spinos de origine mediteraneană, din al cărui lemn greu, dur și elastic se fac cozi de unelte *(Paliurus spina-christi).* — Din lat. **Paliurus,** denumirea științifică a plantei.

PĂLMÁR, *pălmare,* s.n. Mănușă specială de piele, de cauciuc, de material plastic etc., folosită pentru protecția palmei[1] (**1**) în diverse locuri de muncă. — **Palmă[1]** + suf. *-ar.*

PĂLMÁȘ, -Ă, *pălmași, -e,* s.m. și f. Țăran sărac, fără vite de muncă și fără inventar agricol, care își câștiga existența muncind cu brațele la alții. ✧ (Adjectival) *Țăran pălmaș.* — **Palmă[1]** + suf. *-aș.*

PĂLMÍȚĂ, *pălmițe,* s.f. Pălmuță. — **Palmă[1]** + suf. *-iță.*

PĂLMUÍ, *pălmuiesc,* vb. IV. Tranz. A lovi pe cineva cu palma[1] (**1**) peste obraz, a da cuiva palme[1]. — **Palmă[1]** + suf. *-ui.*

PĂLMUÍRE, *pălmuiri,* s.f. Acțiunea de *a pălmui.* — V. **pălmui.**

PĂLMUÍT, -Ă, *pălmuiți, -te,* adj. Care a fost lovit cu palma[1] (peste obraz). — V. **pălmui.**

PĂLMÚȚĂ, *pălmuțe,* s.f. Diminutiv al lui *palmă[1]* (**1**); pălmiță. — **Palmă[1]** + suf. *-uță.*

PĂLOȘÉL, *păloșele,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *paloș.* — **Paloș** + suf. *-el.*

PĂLTINÁȘ, *păltinași,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *paltin;* păltinel, păltior (**1**). — **Paltin** + suf. *-aș.*

PĂLTINÉL, *păltinei,* s.m. (Pop.) Păltinaș. — **Paltin** + suf. *-el.*

PĂLTINÍȘ, *păltinișuri,* s.n. Pădure sau desiș de paltini. — **Paltin** + suf. *-iș.*

PĂLTIÓR, *păltiori,* s.m. **1.** (Pop.) Păltinaș. **2.** Coacăz sălbatic, cu fructe roșii și acre; pomușoară *(Ribes petraeum).* [Pr.: *-ti-or*] — **Paltin** + suf. *-ior.*

PĂMĂTÚF, *pămătufuri,* s.n. Mănunchi făcut din fire de păr, din pene, din fâșii de pânză etc. prinse de un mâner și având diferite întrebuințări. — Din sl. ***pometuhŭ.**

PĂMÂNT, (**3, 4, 5**) *pământuri,* s.n. **1.** Planetă a sistemului solar, locuită de oameni; *p. ext.* oamenii care locuiesc pe această planetă. ✧ Expr. *La capătul* (sau *marginile) pământului* = foarte departe. *De când (e lumea și) pământul* sau *cât e lumea și pământul* = **a)** (de) totdeauna; **b)** (în construcții negative) niciodată. *Ca de la cer la pământ,* se spune pentru a arăta marea deosebire dintre două lucruri. **2.** Scoarța globului terestru, partea de uscat a globului terestru; suprafața lui (împreună cu atmosfera) pe care trăiesc oamenii și alte viețăți; sol. ✧ Loc. adv. *Ca pământul* = **a)** cu desăvârșire, de tot; **b)** profund, greu; **c)** (în construcții negative) deloc, în niciun fel. ✧ Loc. adj. și adv. *În* (sau *la) pământ* = (aplecat) în jos (de teamă, de emoție, din modestie etc.). *La pământ* = **a)** întins, culcat pe jos; *p. ext.* (despre oameni) deprimat, învins; **b)** (în formule de comandă) culcă-te! ✧ Expr. *A lăsa toate la* (sau *în) pământ* = a lăsa baltă, la voia întâmplării; a abandona. *Parcă l-a înghițit pământul* (sau *a intrat în pământ)* = a dispărut, s-a făcut nevăzut. *A-i veni cuiva să intre în pământ,* se spune când cineva se simte foarte rușinat și ar vrea să nu mai dea ochii cu oamenii. *A ieși* (sau *a apărea) ca din pământ* = a se ivi deodată, pe neașteptate, brusc. *A (nu) fi (cu picioarele) pe pământ* = a (nu) avea simțul realității. *A nu-l mai ține* (sau *a nu-l mai încăpea) nici pământul (de...)* = a simți o emoție puternică. *A nu-l mai încăpea* (pe cineva) *pământul* = a fi mândru, încrezut. *A nu-l primi* (pe cineva) nici *pământul* = a fi un ticălos. *A nu-l (mai) răbda* (sau *ține* pe cineva) *pământul,* se zice (mai ales în imprecații) despre un om rău. *A șterge* (sau *a stinge, a face să piară) de pe fața pământului* sau *a (se) face una cu pământul* (sau *o apă și un pământ)* = a (se) distruge, a (se) nimici. *A scoate* (sau *a aduce) din pământ* (sau *din fundul pământului)* = a procura ceva foarte greu de obținut, cu orice preț. *Din pământ, din iarbă verde* = cu orice preț, cu orice efort, neapărat. *Doarme și pământul sub om* = e liniște, tăcere desăvârșită. **3.** Materie din care e alcătuită partea solidă a globului terestru și care este formată dintr-un amestec de granule minerale, provenite din dezagregarea rocilor, și din granule organice, provenite din descompunerea substanțelor organice vegetale sau animale. ✧ *Pământ activ* (sau *decolorat)* = material natural pământos, asemănător argilei, care are proprietatea de a absorbi și reține substanțe colorate din uleiuri animale, vegetale și minerale. ✦ (Și în sintagma *pământ galben)* Lut. ✦ *Pământuri rare* = grup de oxizi ai unor elemente chimice rare, asemănătoare din punctul de vedere al proprietăților lor chimice. **4.** Întindere de uscat; continent. ✦ Întindere de teren (cultivabil). ✧ Expr. *Sărac lipit pământului* = foarte sărac. **5.** Teritoriu, regiune, ținut; *p. ext.* țară, patrie. ✧ *Obiceiul pământului* = sumă de norme necodificate, stabilite de practica îndelungată a vieții, transmise urmașilor prin tradiție; *p. ext.* obicei păstrat din vechime, caracteristic unei țări, unei regiuni. — Lat. **pavimentum.**

PĂMÂNTEÁN, -Ă, *pământeni, -e,* adj. **1.** Care trăiește, care locuiește pe pământ; de pe pământ, specific pământului. ✦ (Substantivat) Locuitor al pământului. **2.** (Adesea substantivat) Născut în țara în care locuiește; indigen, băștinaș, autohton. **3.** (Substantivat; rar) Muritor[2]. — **Pământ** + suf. *-ean.*

PĂMÂNTEÁNCĂ, *pământence,* s.f. Femeie născută în țara în care locuiește; băștinașă, autohtonă. — **Pământean** + suf. *-că.*

PĂMÂNTENÉSC, -EÁSCĂ, *pământenești,* adj. (Înv.) Autohton, pământean (**2**). — **Pământean** + suf. *-esc.*

PĂMÂNTÉSC, -EÁSCĂ, *pământești,* adj. **1.** De pe pământ, specific pământului; terestru. ✦ P. ext. Propriu omului; omenesc; fizic, trupesc. **2.** Băștinaș, autohton. **3.** Laic; civil. — **Pământ** + suf. *-esc.*

PĂMÂNTÍU, -ÍE, *pământii,* adj. (Despre fața omului) De culoarea pământului; cadaveric, palid, livid. — **Pământ** + suf. *-iu.*

PĂMÂNTÓS, -OÁSĂ, *pământoși, -oase,* adj. Care conține pământ; care are culoarea pământului sau compoziție asemănătoare cu pământul. ✦ Care seamănă cu pământul. — **Pământ** + suf. *-os.*

PĂMÂNȚÉL, *pământele,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *pământ.* **2.** Argilă colorată folosită în pictură sau la zugrăveli; lutișor. **3.** (Geol.) Diatomit; kiselgur. — **Pământ** + suf. *-el.*

PĂMÂNZÁLCĂ, *pămânzălci,* s.f. (Reg.) Bucată de piele sau de pânză groasă cu care se strânge la mijloc caierul pus în furcă. — Et. nec.

PĂNGLICÚȚĂ s.f. v. **panglicuță.**

PĂNURĂ, *pănuri,* s.f. **1.** (Pop.) Aba[2], dimie; *p. gener.* țesătură (groasă). **2.** Fig. (Reg.) Fel, soi. ✧ Expr. *A fi de-o pănură cu cineva* = a fi la fel cu cineva, de aceeași categorie. [Acc. și: *pănúră*] — Lat. **paenula.**

PĂNÚȘĂ, *pănuși,* s.f. Fiecare dintre foile care înfășoară știuletele de porumb. — **Pană**[1] + suf. *-ușă.*

PĂNUȘÉR, *pănușere,* s.n. (Reg.) Locul unde se păstrează, în timpul iernii, pănușile uscate. — **Pănușă** + suf. *-ar.*

PĂNUȘÍȚĂ, *pănușițe,* s.f. (Reg.) Numele a trei plante erbacee; **a)** năgară; **b)** colilie; **c)** trestie de câmp. — **Pănușă** + suf. *-iță.*

PĂPÁ, *pap,* vb. I. Tranz. **1.** (În graiul copiilor) A mânca. ✧ Compus: *papă-lapte* s.m. invar. = persoană lipsită de energie, de inițiativă; om bleg, nătăfleț. **2.** Fig. (Fam.) A irosi, a risipi, a toca (bani, avere etc.). — Lat. **pappare.**

PĂPÁRĂ s.f. v. **papară.**

PĂPĂDÍE, *păpădii,* s.f. Plantă erbacee din familia compozitelor, cu frunze lungi, crestate (care se mănâncă uneori ca salată) și cu flori galbene grupate în capitule *(Taraxacum officinale).* — Din bg. **popadija.**

PĂPĂLÁU, *păpălăi,* s.m. Plantă erbacee cu frunze ovale, cu flori albe-gălbui și cu fructe roșii-portocalii, de mărimea unei cireșe *(Physalis alkekengi).* — Et. nec.

PĂPĂLÚDĂ, *păpălude,* s.f. Pasăre de culoare cenușie, cu corpul lunguieț, cu aripi lungi, înguste și ascuțite, cu gâtul scurt și cu ciocul mic *(Caprimulgus europaeus).* — Et. nec.

PĂPĂRÁDĂ, *păpărade,* s.f. (Reg.) Jumări, scrob. — Din **papară.**

PĂPÉSC, -EÁSCĂ, *păpești,* adj. (Rar) Papal. — **Papă**[2] +suf. *-esc.*

PĂPÍCĂ, *păpici,* s.f. (Fam.; mai ales în limbajul copiilor) Diminutiv al lui *papă*[1]*; p. ext.* (fam.) hrană. — **Papă**[1] + suf. *-ică.*

PĂPISTĂȘÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **papistășesc.**

PĂPISTĂȘÍE s.f. v. **papistășie.**

PĂPÚC s.m. v. **papuc**[1]**.**

PĂPUCÁR s.m. v. **papucar.**

PĂPUCÁȘ s.m. v. **papucaș.**

PĂPURÍ, *păpuresc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A introduce frunze de papură între doagele unui butoi, ale unui vas de lemn etc. pentru a astupa fisurile și a asigura etanșeitatea vasului; a împăpuri. — Din **papură.**

PĂPURÍCĂ, *păpurici,* s.f. (Reg.) Numele mai multor plante erbacee care cresc de obicei prin locuri umede și mlăștinoase. — **Papură** + suf. *-ică.*

PĂPURÍȘ, *păpurișuri,* s.n. Loc acoperit cu papură; desiș de papură; păpuriște. — **Papură** + suf. *-iș.*

PĂPURÍȘTE, *păpuriști,* s.f. Păpuriș. — **Papură** + suf. *-iște.*

PĂPUȘÁR, *păpușari,* s.m. **1.** Fabricant de păpuși. **2.** Artist care dă spectacole de păpuși, manevrându-le cu mâna sau conducându-le din culise printr-un sistem de sfori; (în trecut) persoană care dădea reprezentații cu păpuși la bâlciuri. ✦ Fig. Actor lipsit de talent; cabotin. — **Păpușă** + suf. *-ar.*

PĂPUȘÁRE s.f. (În sintagma) *Păpușarea coloanei* = accident tehnic în gaura de sondă, caracterizat prin deformarea coloanei de burlane în sens transversal. — Din **păpușă.**

PĂPÚȘĂ, *păpuși,* s.f. **I. 1.** Jucărie care reprezintă de obicei un copil, făcută din carton, din celuloid, din lemn etc.; *p. ext.* figurină cu chip de om. ✦ Epitet dat unei fetițe (sau unei femei) frumoase. **2.** Personaj din teatrul de păpuși, alcătuit dintr-un cap și două brațe, confecționat din pânză, lemn etc., care se îmbracă pe mână de către mânuitor. ✧ *Teatru de păpuși* = spectacol în care personajele sunt reprezentate prin păpuși manevrate de păpușari. ✧ Expr. *A fi păpușa cuiva* = a se lăsa condus, dirijat de cineva, a fi la discreția cuiva. ✦ Fig. Om lipsit de personalitate, de voință; marionetă. **II. 1.** Mănunchi de fire, de frunze etc.; legătură (de obiecte de același fel) făcută într-un anumit mod. **2.** Bucată de brânză sau de caș așezată în tipare de o anumită formă. **3.** Rodul tânăr al porumbului în timpul formării știuletelui, înainte de apariția mătăsii și a boabelor. **4.** Nimfa insectelor. **5.** Partea a unor mașini-unelte care servește la prinderea sau la susținerea pieselor de prelucrat sau a sculei cu care se prelucrează. **6.** Unealtă de dogărie folosită la fixarea cercurilor la vase. — Cf. lat. p u p a.

PĂPUȘĂRÉSC, -EÁSCĂ, *păpușărești,* adj. Care ține de păpuși (**I 2**) sau de păpușari, privitor la (teatrul de) păpuși sau la păpușari. — **Păpușar** + suf. *-esc.*

PĂPUȘĂRÍE, *păpușării,* s.f. Spectacol popular cu păpuși. ✦ Fig. Maimuțăreală, caraghioslâc; prefăcătorie, șarlatanie. — **Păpușă** + suf. *-ărie.*

PĂPUȘEÁSCA s.f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — **Păpușă** + suf. *-esc.*

PĂPUȘÍCĂ, *păpușele,* s.f. Diminutiv al lui *păpușă* (**I 1**). — **Păpușă** + suf. *-ică.*

PĂPUȘÓI, (**I, II 1**) *păpușoi,* s.m., (**II 2**) *păpușoaie,* s.n. **I.** S.m. Augmentativ al lui *păpușă* (**I**). **II.** (Reg.) **1.** S.m. Porumb. ✦ Rodul porumbului (știuleți sau boabe). **2.** S.n. Loc plantat cu porumb; porumbiște. [Var.: (reg.) **popușói** s.m., s.n.] — **Păpușă** + suf. *-oi.*

PĂPUȘOÍȘTE, *păpușoiști,* s.f. (Reg.) Porumbiște. [Pl. și: *păpușoiște.* — Var.: **popușoíște** s.f.] — **Păpușoi** + suf. *-iște.*

PĂR[1]**,** *peri,* s.m. Pom din familia rozaceelor cu coroana piramidală, cu frunze ovale, cu flori mari, albe sau roz, cultivat pentru fructele lui comestibile *(Pirus sativa).* — Lat. **pirus.**

PĂR[2]**,** *peri,* s.m. **1.** Totalitatea firelor subțiri de origine epidermică, cornoasă, care cresc pe pielea omului și mai ales pe a unor animale; *spec.* fiecare dintre firele de felul celor de mai sus sau (cu sens colectiv) totalitatea acestor fire, care acoperă capul omului. ✧ *În doi peri* = **a)** loc. adj. (pop.) cărunt; *p. ext.* care este între două vârste; **b)** loc. adj. și adv. (care este) neprecizat, nedefinit bine, nehotărât, între două stări; *p. ext.* îndoielnic, confuz, echivoc, neclar; **c)** loc. adj. și adv. (reg.) amețit de băutură; cherchelit. ✧ Loc. adv. *În păr* = cu toți de față. ✧ Expr. *Din* (sau *de-a) fir în* (ori *a) păr* = de la un capăt la altul și cu lux de amănunte; în întregime, în amănunt. *Tras de păr,* se spune despre o concluzie forțată, la care ajunge cineva exagerând sau denaturând adevărul. *A se lua cu mâinile de păr* sau *a-și smulge părul din cap,* se spune când cineva este cuprins de disperare. *A se lua* (sau *a se prinde) de păr cu cineva* = a se certa foarte tare, a se încăiera cu cineva. *A atârna de un fir de păr* = a depinde de o nimica toată. *A se da după păr* = a se comporta după cum cere împrejurarea; a se acomoda. *N-am păr în cap* sau *cât păr în cap, ca părul din cap* = în număr foarte mare; foarte mult. *Cât păr în palmă* (sau *pe broască)* = nimic; deloc. *Când mi-o crește păr în palmă* = niciodată. *A avea păr pe limbă* = a fi prost; a fi lipsit de educație, necioplit. *A i se ridica* (sau *a i se sui) (tot) părul (în cap* sau *în vârful capului)* sau *a i se face* (ori *a i se ridica* etc.) *părul măciucă* = a se înspăimânta, a se îngrozi, a-i fi foarte frică. *A despica* (sau *a tăia) părul* (sau *firul de păr) în patru* (ori *în șapte* etc.) = a cerceta ceva cu minuțiozitate exagerată. *A-i scoate* (cuiva) *peri albi* = a pricinui (cuiva) multe necazuri; a sâcâi, a agasa (pe cineva). *A-i ieși* (cuiva) *peri albi* = a îmbătrâni din cauza prea multor necazuri. *A-i ieși* (sau *a-i trece) cuiva părul prin căciulă* = a face eforturi deosebite, trecând peste multe greutăți; a ajunge la limita răbdării. ✦ (Pop.) *Peri răi* = numele unei boli de ochi, de obicei provocată de firele de gene mai lungi care irită globul ocular. ✦ (Fiecare dintre) firele chitinoase care acoperă unele organe sau părți ale corpului insectelor. ✦ P. anal. Firele scurte, ieșite în afară, care acoperă suprafața unei țesături, în special a unui covor. **2.** Denumire generală dată fibrelor naturale de origine animală; *p. ext.* țesătură din aceste fibre. **3.** P. anal. Fiecare dintre filamentele (fine), de origine epidermică, existente pe anumite organe ale unor plante. **4.** Arc în formă de spirală la ceas. **5.** Compuse: *părul-feței* = plantă criptogamă înrudită cu feriga, folosită ca plantă medicinală și ornamentală *(Adianthum capillus-Veneris); părul-Maicii-Domnului* = plantă erbacee cu frunze mate, crestate adânc *(Asplenium adianthum nigrum); părul-porcului* = plantă erbacee cu frunze lungi și cu spiculețe *(Equisetum telmateja).* **6.** Compus: (Astron.) *Părul Berenicei* = numele unei constelații din emisfera boreală. — Lat. **pilus.**

PĂRÁGINĂ s.f. v. **paragină.**

PĂRÁNGINĂ, *părangini,* s.f. (Bot.; reg.) Vițelar. — Et. nec.

PĂRÁȘ, *părași,* s.m. (Reg.) Pescar care înfige parul[1] pentru a fixa lotca atunci când se scoate năvodul. — **Par**[1] + suf. *-aș.*

PĂRĂDUÍ, *părăduiesc,* vb. IV. (Reg. și fam.) **1.** Refl. (Despre construcții, mobile etc.) A se dărăpăna, a se degrada, a se strica, a se ruina. **2.** Tranz. A risipi, a irosi, a distruge bani, averi etc. — Et. nec.

PĂRĂDUÍT, -Ă, *părăduiți, -te,* adj. (Reg. și fam.) **1.** (Despre construcții, mobile etc.) Dărăpănat, degradat, stricat, distrus. **2.** (Despre bani, averi etc.) Risipit, irosit. — V. **părădui.**

PĂRĂGENÍ vb. IV v. **părăgini.**

PĂRĂGINEÁLĂ, *părăgineli,* s.f. (Rar) Paragină. — **Părăgini** + suf. *-eală.*

PĂRĂGINÍ, *părăginesc,* vb. IV. Refl. A ajunge în stare de paragină; (despre clădiri, construcții etc.) a se ruina, a se dărăpăna, a se degrada. [Var.: (reg.) **părăgení** vb. IV] — Din **paragină.**

PĂRĂGINÍRE, *părăginiri,* s.f. Acțiunea de *a se părăgini* și rezultatul ei. — V. **părăgini.**

PĂRĂGINÍT, -Ă, *părăginiți, -te,* adj. În stare de paragină; neîngrijit (**1**), sălbăticit; (despre clădiri, construcții) ruinat, dărăpănat, degradat. — V. **părăgini.**

PĂRĂGINÓS, -OÁSĂ, *părăginoși, -oase,* adj. (Reg.) Părăginit, neîngrijit (**1**). — **Paragină** + suf. *-os.*

PĂRĂLÉT s.n. (Rar; cu sens colectiv) Cantitate mare de bani; bănet. — **Parale** (pl. lui **para^3**) + suf. *-et.*

PĂRĂLÚȚĂ, *părăluțe,* s.f. **1.** Diminutiv la lui *para^3*. **2.** (Bot.; reg.) Bănuț. — **Parale** (pl. lui **para^3**) + suf. *-uță.*

PĂRĂSÍ, *părăsesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A lăsa pe cineva singur, a-l abandona; a se despărți de cineva. ✦ A pleca de undeva, a se depărta de ceva. **2.** Tranz. A înceta, a întrerupe o acțiune, o îndeletnicire etc.; a renunța la... ✦ A lăsa la o parte; a omite, a neglija. **3.** Tranz. și (reg.) refl. A se lăsa, a se lepăda de o deprindere, de un viciu; a se dezbăra. — Cf. sl. p a r a s i t i.

PĂRĂSÍRE, *părăsiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) părăsi* și rezultatul ei. **2.** Stare a persoanei, a locului etc. părăsit; *p. ext.* singurătate, izolare. ✧ Loc. adj. și adv. *În părăsire* = (care este) în stare proastă, în ruină; abandonat, părăsit. — V. **părăsi.**

PĂRĂSÍT, -Ă, *părăsiți, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Lăsat singur; abandonat. **2.** (Despre localități, ținuturi, case etc.) Care a ajuns în stare de paragină, neîngrijit (fiind nelocuit); *p. ext.* izolat, singuratic; nepopulat, pustiu. **3.** (Despre obiecte, obiceiuri etc.) Care a încetat de a mai fi folosit, care nu se mai întrebuințează; *p. ext.* neglijat, uitat. — V. **părăsi.**

PĂRĂSITÚRĂ, *părăsituri,* s.f. (Pop.) Ou de găină neajuns la dezvoltare deplină, mic (și cu coaja moale). ✦ Epitet dat unui copil degenerat, mic și sfrijit. — **Părăsi** + suf. *-tură.*

PĂRĂSTÁS s.n. v. **parastas.**

PĂRẤNG s.m. (Reg.) Numele a două plante erbacee din familia gramineelor: **a)** dughie; **b)** mei. [Var.: **parínc, paríng, parấng** s.m.] — Lat. **panicum.**

PĂRẤNGĂ, *părângi,* s.f. Prăjină; *spec.* prăjină, bară cu care se transportă o greutate de către două persoane (pe umeri). ✧ Loc. adv. *În părângă* sau *de-a părânga* = pe umerii a două persoane (cu ajutorul unei prăjini) sau pe umărul unei singure persoane. — Lat. **phalangae.**

PĂRCÁN s.n. v. **parcan.**

PĂREÁ, *par,* vb. II. Intranz. și refl. **1.** (Cu valoare de semiauxiliar de modalitate) A da impresia, a crea iluzia; a avea aparența de... ✧ Loc. vb. *A-i părea* (cuiva) *bine* = a se bucura. *A-i părea* (cuiva) *rău* = a regreta. ✧ Loc. adv. *Pare că* = parcă^1. ✧ Expr. *Pe cât se pare* = pe cât se vede, pe cât se înțelege. (Rar) (Impers., introduce o propoziție subiectivă) *Părea că mă aflam într-un mare oraș.* ✦ Intranz. (Rar) A atrage atenția, a impune. **2.** A avea impresia, a-și închipui, a crede. ✦ A socoti, a aprecia, a considera, a găsi. **3.** A se înșela; a i se năzări. [Var.: (rar) **páre** vb. III] — Lat. **parere.**

PĂRÉLNIC, -Ă, *părelnici, -ce,* adj. (Astăzi rar) Imaginar, aparent; înșelător, iluzoriu. — **Părea** + suf. *-elnic.*

PĂRÉRE, *păreri,* s.f. **1.** Opinie, punct de vedere, concepție, idee, credință. ✧ Expr. *A fi de părere* = a crede, a socoti, a considera. *A(-și) da cu părerea* (ori *câte o părere)* = a opina; a crede, a considera, a aprecia. *A fi de aceeași părere* (cu cineva) = a fi de acord (cu cineva). *A fi de altă părere* = a crede altceva, a nu fi de acord. *Părere de bine* = bucurie, satisfacție, mulțumire. *Părere de rău* = mâhnire, căință, regret, invidie. **2.** Iluzie, închipuire. ✧ Loc. adv. *Într-o părere* = într-o doară; la întâmplare. ✦ (Concr.) Arătare, nălucire, vedenie, fantomă. ✧ Expr. *O părere de...* = o cantitate infimă de... — V. **părea.**

PĂRÉSIMI s.f. pl. (Înv. și pop.; în religia creștină) Postul Mare; Postul Paștelui. — Lat. **quadragesima.**

PĂRETÁR, *păretare,* s.n. (Pop.) **1.** Covor mic, bucată de pânză brodată, hârtie cu desene etc. care se pune pe perete, în casele țărănești, în scop decorativ. **2.** Poliță fixată de un perete. **3.** Fiecare dintre stâlpii care susțin streașina casei. — **Părete** + suf. *-ar.*

PĂRÉTE s.m. v. **perete.**

PĂRINCIÓR, *părinciori,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *părinte.* — **Părinte** + suf. *-ior.*

PĂRÍNTE, *părinți,* s.m. **1.** (La pl.) Tata și mama. ✦ Fiecare dintre cei doi părinți (**1**). ✦ (La pl.) Strămoși, străbuni. **2.** Bărbat considerat în raport cu copiii săi; tată. ✦ Fig. Îndrumător, călăuzitor, protector spiritual, călugăr. **3.** Fig. Fondator, întemeietor, inițiator (al unei științe, al unei mișcări culturale etc.). ✦ *Părinții Bisericii* = învățătorii și scriitorii vechii Biserici creștine, ca martori și reprezentanți cu autoritate ai tradiției doctrinare a Bisericii, care pe baza scripturilor și a tradiției au elaborat ansamblul doctrinelor creștinismului. **4.** Fig. (În limbajul bisericesc) Dumnezeu (ca protector al oamenilor). ✦ Șef al religiei creștine, întemeietor sau conducător al Bisericii creștine. ✧ *(Prea)sfântul părinte* = papa. **5.** Preot, călugăr. — Lat. **parens, -ntis.**

PĂRINTÉSC, -EÁSCĂ, *părintești,* adj. **1.** Care aparține părinților (**1**) sau părintelui (**2**), privitor la părinți sau la părinte, ca de (la) părinți sau părinte; *p. ext.* iubitor (ca un părinte); patern. **2.** Care aparține strămoșilor, privitor la strămoși; strămoșesc. [Var.: (pop.) **părințésc, -eáscă** adj.] — **Părinte** + suf. *-esc.*

PĂRINTÉȘTE adv. Ca un părinte (**2**); *p. ext.* cu dragoste, cu căldură. — **Părinte** + suf. *-ește.*

PĂRINȚÉL, *părințel,* s.m. (Fam.) Diminutiv al lui *părinte* (**5**). — **Părinte** + suf. *-el.*

PĂRINȚÉNIE s.f. (Rar) Părinție. — **Părinte** + suf. *-enie.*

PĂRINȚÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **părintesc.**

PĂRINȚÍE s.f. (Rar) Calitatea de tată, de părinte (**2**); părințenie. ✧ Loc. adv. *Cu părinție* = părintește. — **Părinte** + suf. *-ie.*

PĂRÓS, -OÁSĂ, *păroși, -oase,* adj. **1.** (Despre ființe sau părți ale corpului lor) Acoperit cu mult păr^2 (**1**). **2.** (Despre țesături sau obiecte confecționate din astfel de țesături) Acoperit cu un strat pufos, format din capetele firelor care ies în afară. **3.** (Despre plante, frunze, flori, tulpini) Acoperit cu păr^2 (**3**). — **Păr^2** + suf. *-os.*

PĂRTÁȘ, -Ă, *părtași, -e,* s.m. și f. **1.** Persoană care participă (împreună cu altele) la o activitate, care ia parte la o acțiune; participant; *spec.* complice. ✦ (Rar) Partizan, adept. ✦ Persoană căreia cineva îi încredințează gândurile, planurile, sentimentele sale intime; confident. **2.** Persoană care se bucură (împreună cu altele) sau beneficiază de un bun spiritual ori care împărtășește (cu altele) un necaz, o nenorocire. **3.** Persoană care primește o parte dintr-un bun material sau care stăpânește ori folosește un bun material împreună cu o altă persoană. — **Parte** + suf. *-aș.*

PĂRTICEÁ, -ÍCĂ, *părticele,* s.f. Diminutiv al lui *parte.* — **Parte** + suf. *-icea, -icică.*

PĂRTINÍ, *părtinesc,* vb. IV. Tranz. A avantaja în mod conștient pe cineva, a ține partea cuiva (în dauna altuia). — Din **parte.**

PĂRTINÍRE, *părtiniri,* s.f. **1.** Faptul de *a părtini;* favorizare, protejare. ✧ Loc. adv. *Fără părtinire* = în mod imparțial, obiectiv. **2.** (Înv.) Participare (în folosul cuiva sau a ceva); contribuție. — V. **părtini.**

PĂRTINITÓR, -OÁRE, *părtinitori, -oare,* adj. Care părtinește, favorizează, protejează pe cineva în dauna altcuiva. — **Părtini** + suf. *-tor.*

PĂRUÍ^1, *păruiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. recipr. (Fam.) A (se) bate trăgând(u-se) de păr^2; *p. gener.* a (se) bate. **2.** Tranz. (În tăbăcărie) A îndepărta (prin procedee chimice) părul^2 de pe pieile crude; a depila. — **Păr^2** + suf. *-ui.*

PĂRUÍ^2, *păruiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și reg.) A bate pari^1 (pentru a împrejmui sau a delimita un teren). — **Par^1** + suf. *-ui.*

PĂRUIÁLĂ, *păruieli,* s.f. (Fam.) Acțiunea de *a (se) părui^1* (**1**); *p. gener.* încăierare, bătaie, chelfăneală. [Pr.: *-ru-ia-*] — **Părui^1** + suf. *-eală.*

PĂRUÍT s.n. (În tăbăcărie) Faptul de *a părui^1* (**2**). — V. **părui^1.**

PĂRÚT, -Ă, *păruți, -te,* adj. (Înv. și reg.) Aparent, închipuit; înșelător, amăgitor. — V. **părea.**

PĂS, *păsuri,* s.n. (Pop.) Supărare, necaz; suferință, durere; împrejurare dificilă, impas. ✧ Loc. adv. *Fără păs* = nepăsător; indiferent. — Lat. **pensum.**

PĂSÁ^1, pers. 3 *pásă,* vb. I. Intranz. **1.** Unipers. (De obicei construit cu dativul) A simți neliniște, a se îngrijora. **2.** (Înv. și pop.) A cântări sau a atârna greu; a se lăsa greu (peste ceva). ✦ Unipers. (Construit cu dativul) A simți greutatea unui lucru sau a unei situații, a suporta cu greutate ceva neplăcut. — Lat. **pensare.**

PĂSÁ^2, pers. 3 *pásă,* vb. I. Intranz. **1.** (Înv.) A merge, a se duce. **2.** (Pop. și fam., cu valoare de îndemn sau de avertisment) Încearcă să..., îndrăznește de..., caută de... — Lat.***passare.**

PĂSÁRE s.f. (Pop.) Faptul de *a-i păsa^1* (**1**) cuiva ceva; grijă, interes, preocupare (pentru cineva sau ceva); îngrijorare, teamă. ✧ Loc. adj. și adv. *Fără (de) păsare* = nepăsător, indiferent. — V. **păsa^1.**

PĂSÁT s.n. **1.** Semințe de mei (decorticate și adesea pisate); *p. ext.* boabe de porumb sau, rar, de alte cereale, pisate sau măcinate mare. ✧ Expr. *A face* (pe cineva) *păsat* = a nimici, a distruge (pe cineva). **2.** (Bot.; reg.) Mei. **3.** Mâncare preparată din păsat (**1**) fiert, care se mănâncă cu lapte, cu unt și brânză etc.; terci. ✧ Expr. *A-i curge* (sau *a-i cădea, a-i pica* etc.) (cuiva) *lapte* (sau *miere) în păsat* = a-i merge bine (cuiva); a izbuti în toate. *A fi lapte cu păsat* sau *a fi păsat dulce* = a fi lucru bun și plăcut (de mare folos pentru cineva). — Lat. **pinsatum.**

PĂSĂRÁR, *păsărari,* s.m. **1.** Vânzător sau crescător de păsări. ✦ (Rar) Vânător de păsări. **2.** Specie de uliu de mărimea unui porumbel, cu spatele de culoare cenușiu-închis cu dungi transversale dese de culoare brun-întunecat; uliu-păsăresc *(Accipiter nisus).* — **Pasăre** + suf. *-ar.*

PĂSĂREÁ, -ÍCĂ, *păsărele,* s.f. Diminutiv al lui *pasăre;* păsăruică. ✧ Expr. (Fam.) *A avea (o) păsărică* (sau *păsărele) la cap* (sau, rar, *sub pălărie)* = a fi nebun, a fi trăsnit; a avea idei ciudate, bizare, excentrice. — **Pasăre** + suf. *-ea, -ică.*

PĂSĂRÉSC, -EÁSCĂ, *păsărești,* adj. (Rar) **1.** Care aparține păsărilor, privitor la păsări, de păsări, pentru păsări. **2.** (Substantivat, f.; fam.) Limbă, limbaj greu de înțeles, artificial, argotic sau cu elemente de jargon. — **Pasăre** + suf. *-esc.*

PĂSĂRÉȘTE adv. (Rar) Ca păsările. ✧ Expr. *A vorbi (pe) păsărește* = a vorbi în argou sau în jargon, a spune ceva fără înțeles. — **Pasăre** + suf. *-ește.*

PĂSĂRÉT s.n. Păsărime. — **Pasăre** + suf. *-et.*

PĂSĂRÍME s.f. Mulțime de păsări, stol de păsări, totalitatea păsărilor; *spec.* mulțime de păsări de casă; păsăret. — **Pasăre** + suf. *-ime.*

PĂSĂRÓI, *păsăroi,* s.m. Augmentativ al lui *pasăre;* bărbătușul unei păsări. — **Pasăre** + suf. *-oi.*

PĂSĂRÚICĂ, *păsăruici,* s.f. (Rar) Păsărea. [Var.: **păserúică** s.f.] — **Pasăre** + suf. *-uică.*

PĂSCÁRE, *păscări,* s.f. (Pop.) **1.** Păscut; loc de păscut, pășune. **2.** (La oină) Situația, atribuția celui (sau celor) care trebuie să servească pe cel (sau pe cei) de la bătaie. — V. **paște^1.**

PĂSCĂTOÁRE, *păscători,* s.f. (Pop.) Pășune. — **Paște^1** + suf. *-ătoare.*

PĂSCÚT s.n. Faptul de *a paște^1;* pășunat, pășune. — V. **paște^1.**

PĂSCÚȚĂ, *păscuțe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *pască.* **2.** (Bot.) Bănuț. ✦ Pastiță. [Pl. și: (**2**) *păscuți*] — **Pască** + suf. *-uță.*

PĂSERÚICĂ s.f. v. **păsăruică.**

PĂSTÁIE, *păstăi,* s.f. Fruct caracteristic plantelor din familia leguminoaselor, format din două valve în care sunt închise semințele; teacă. [Pr.: *-ta-ie*] — Cf. alb. p i s t a ë.

PĂSTĂIÓS, -OÁSĂ, *păstăioși, -oase,* adj. (Rar; despre plante) Care are fructul o păstaie; *p. ext.* cu păstăi multe. [Pr.: *-tă-ios*] — **Păstaie** + suf. *-os.*

PĂSTĂRNÁC s.m. v. **păstârnac.**

PĂSTÂRNÁC, *păstârnaci,* s.m. Plantă erbacee legumicolă bienală din familia umbeliferelor, cu rădăcina pivotantă fusiformă, cărnoasă, albă sau gălbuie, asemănătoare cu cea a pătrunjelului, comestibilă, bogată în substanțe nutritive și în vitamine *(Pastinaca sativa hortensis).* [Var.: (reg.) **păstărnác** s.m.] — Din magh. **paszternák,** sb. **pastrank,** germ. **Pastinak.**

PĂSTÓR, *păstori,* s.m. **1.** Cioban. ✧ Compus: (Astron.; pop.) *Păstorul-cu-Oile* = Cloșca-cu-Pui. **2.** Fig. Preot; *p. ext.* conducător, îndrumător (spiritual). — Lat. **pastor.**

PĂSTORÁȘ, *păstorași,* s.m. (Rar) Păstorel. — **Păstor** + suf. *-aș.*

PĂSTORÉL, *păstorei,* s.m. Diminutiv al lui *păstor* (**1**); păstoraș. — **Păstor** + suf. *-el.*

PĂSTORÉSC, -EÁSCĂ, *păstorești,* adj. **1.** Care aparține păstorilor (**1**), privitor la păstori sau la viața de păstor; pastoral. **2.** Fig. Preoțesc. — **Păstor** + suf. *-esc.*

PĂSTORÍ, *păstoresc,* vb. IV. Tranz. **1.** A duce și a supraveghea oile, vitele la pășune; a pășuna. ✦ Intranz. A se ocupa cu păstoritul. **2.** Fig. (Folosit și absol.) A conduce, a îndruma conform preceptelor Bisericii. — Din **păstor.**

PĂSTORÍE s.f. **1.** Păstorit. **2.** Fig. Conducere, îndrumare religioasă, bisericească; funcție, demnitate de conducător bisericesc; exercitarea acestei funcții. — **Păstor** + suf. *-ie.*

PĂSTORÍRE, s.f. (Rar) **1.** Acțiunea de *a păstori* și rezultatul ei; păstorit. **2.** Fig. Conducere, ocârmuire (religioasă). — V. **păstori.**

PĂSTORÍT s.n. Ocupația, profesia de păstor (**1**); creșterea vitelor; păstorie, păstorire. — V. **păstori.**

PĂSTORÍȚĂ, *păstorițe,* s.f. Ciobăniță. — **Păstor** + suf. *-iță.*

PĂSTÓS, -OÁSĂ, *păstoși, -oase,* adj. Care are aspectul și consistența unei paste, ca pasta; moale. — **Pastă** + suf. *-os.*

PĂSTRÁ, *păstrez,* vb. I. Tranz. **1.** A ține la loc sigur, păzind cu grijă, a pune bine; a ține în bună stare, a avea grijă de...; a ține în posesia sa. ✦ Spec. A conserva alimentele în bună stare, ferindu-le de alterare. ✦ A respecta, a nu călca, a nu viola (legi, norme de conduită, angajamente etc.). **2.** A menține, a face să dureze. ✧ Loc. vb. *A păstra tăcere(a)* = a tăcea; a nu se destăinui. ✧ Expr. *A(-și) păstra calmul* (sau *sângele rece)* = a rămâne calm. *A păstra amintirea* (cuiva sau a ceva) sau *a păstra* (pe cineva sau ceva) *în amintire* (sau *în inimă, în minte, în suflet)* = **a)** a nu uita niciodată (pe cineva sau ceva); **b)** a oglindi, a reflecta (ceva din trecut). ✦ Refl. A rămâne, a se menține. **3.** A nu divulga, a nu destăinui (secrete, taine etc.). **4.** A pune ceva deoparte, a-și rezerva pentru altă ocazie sau pentru un anumit scop. — Din bg. **pastrja.**

PĂSTRÁMĂ s.f. v. **pastramă.**

PĂSTRÁRE s.f. Acțiunea de *a păstra* și rezultatul ei. ✧ Loc. adv. *La* (sau *în) (bună) păstrare* = **a)** la loc sigur, la adăpost, în pază; **b)** (fam.) închis; la închisoare. — V. **păstra.**

PĂSTRÁT s.n. Faptul de *a păstra.* — V. **păstra.**

PĂSTRĂTÓR, -OÁRE, *păstrători, -oare,* adj. Care păstrează (bine) ceva; care nu strică, nu risipește, nu pierde; econom. ✦ (Substantivat) Persoană, colectivitate etc. care păzește, care respectă ceva, care nu se abate de la legi, tradiții etc.; persoană care nu divulgă un secret, o taină. — **Păstra** + suf. *-ător.*

PĂSTRĂV, *păstrăvi,* s.m. **1.** Pește de apă dulce din familia salmonidelor, acoperit cu solzi mici, cu puncte negre și roșii și burta gălbuie, care trăiește în apele de munte, fiind foarte apreciat pentru carnea lui gustoasă *(Salmo trutta fario).* **2.** (Reg.) Numele mai multor specii de ciuperci comestibile mari, cu sau fără picior, în formă de scoică de culoare cenușie-negricioasă, care cresc pe trunchiurile copacilor, producând un putregai alb al lemnului. — Din bg. **păstărva.**

PĂSTRĂVÁR, *păstrăvari,* s.m. Pescar specialist în prinderea păstrăvilor (**1**). — **Păstrăv** + suf. *-ar.*

PĂSTRĂVĂRÍE, *păstrăvării,* s.f. Crescătorie de păstrăvi (**1**). — **Păstrăv** + suf. *-ărie.*

PĂSTRĂVIÓR, *păstrăviori,* s.m. Diminutiv al lui *păstrăv* (**1**). — **Păstrăv** + suf. *-ior.*

PĂSTRĂVÍȚĂ, *păstrăvițe,* s.f. (Rar) Femela păstrăvului (**1**). — **Păstrăv** + suf. *-iță.*

PĂSTRU s.m. **1.** (Înv. și reg.) Persoană sau colectivitate care păstrează ceva, care face să dăinuiască. **2.** (Fam.) Închisoare. — Din **păstra** (derivat regresiv).

PĂSTRUGÁRNIȚĂ, *păstrugarnițe,* s.f. Plasă specială formată din două rețele, dintre care una mai deasă, folosită pentru pescuitul cegii și păstrugii. — **Păstrugă** + suf. *-arniță.*

PĂSTRÚGĂ, *păstrugi,* s.f. Pește marin înrudit cu cega, cu corpul lung și subțire, cu pielea pestriță pe spate și gălbuie pe pântece, cu botul în formă de spadă, apreciat pentru carnea lui gustoasă *(Acipenser stellatus).* [Var.: **păstrúngă** s.f.] — Din sb. **pastruga.**

PĂSTRÚNGĂ s.f. v. **păstrugă.**

PĂSTURĂ s.f. Polen floral adunat și depozitat de albine în celulele fagurilor, care servește ca hrană albinelor și puietului din stup. [Acc. și: *păstúră*] — Lat. **pastura.**

PĂSUÍ[1]**,** *păsuiesc,* vb. IV. Tranz. A da cuiva răgazul necesar pentru a face ceva; a permite cuiva să întârzie cu achitarea unei obligații (bănești); a amâna, a îngădui. — **Pas**[3] + suf. *-ui.*

PĂSUÍ[2]**,** *păsuiesc,* vb. IV. Tranz. A ajusta, a potrivi (o piesă, o parte a unui ansamblu etc.) pentru a obține o bună îmbinare; a fixa, a încheia. — Din germ. **passen.**

PĂSUIÁLĂ, *păsuieli,* s.f. Păsuire[1]. [Pr.: *-su-ia-*] — **Păsui**[1] + suf. *-eală.*

PĂSUÍRE[1]**,** *păsuiri,* s.f. Acțiunea de *a păsui*[1] și rezultatul ei; răgaz acordat cuiva sau solicitat de cineva (pentru îndeplinirea unei obligații); amânare, păsuială. — V. **păsui**[1]**.**

PĂSUÍRE[2]**,** *păsuiri,* s.f. Acțiunea de *a păsui*[2] și rezultatul ei. — V. **păsui**[2]**.**

PĂSUÍT, -Ă, *păsuiți, -te*, adj. (Despre piese, părți ale unui ansamblu etc.) Care este ajustat, potrivit (pentru a obține o bună îmbinare sau fixare). — V. **păsui**[2]**.**

PĂSÚLĂ s.f. v. **fasole.**

PĂȘÍ, *pășesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A face unul sau mai mulți pași, a înainta pas cu pas, a parcurge o distanță mergând pe jos; a se deplasa, a se duce, a călca, a merge. ✦ (Adesea fig.) A înainta, a avansa. **2.** A intra, a pătrunde (într-un spațiu). ✦ Fig. A se apropia de sau a atinge o anumită vârstă, a intra într-o anumită perioadă de timp. **3.** A ieși. **4.** A trece (cu un singur pas sau cu câțiva pași) dincolo de ceva; a depăși. ✧ Tranz. *Pășește șanțul.* — Din **pas**[3]**.**

PĂȘÍRE, *pășiri,* s.f. Acțiunea de *a păși* și rezultatul ei. — V. **păși.**

PĂȘTÍȚĂ, *păștițe,* s.f. Plantă erbacee mică, cu una sau cu două flori galbene-aurii, acoperite pe dinafară cu peri moi; păscuță, floarea-paștilor *(Anemone ranunculoides).* — **Paști** + suf. *-iță.*

PĂȘUNÁ, *pășunez,* vb.I. **1.** Intranz. (Despre vite, oi etc.; la pers. 3) A paște[1] (**1**). **2.** Tranz. (Despre oameni) A duce și a supraveghea vitele, oile la păscut; a paște[1] (**2**), a păstori. — Din **pășune.**

PĂȘUNÁRE s.f. Acțiunea de *a pășuna*. — V. **pășuna.**

PĂȘUNÁT s.n. Faptul de *a pășuna* (**1**); păscut, pășune, pășuneală. — V. **pășuna.**

PĂȘÚNĂ s.f. v. **pășune.**

PĂȘÚNE, *pășuni,* s.f. **1.** Loc acoperit cu vegetație ierboasă perenă, unde pasc vitele. ✦ P. restr. Vegetație ierboasă, iarbă (de pe locul unde pasc vitele). **2.** (Înv. și reg.) Păscut, pășunat. [Var.: (înv. și pop.) **pășúnă** s.f.] — Lat. **pastio, -onis.**

PĂȘUNEÁLĂ, *pășuneli,* s.f. (Reg.) Pășune; pășunat. — **Pășuna** + suf *-eală.*

PĂTÁ, *pătez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A(-și) face o pată, a (se) umple de pete; a (se) murdări. ✦ Tranz. A realiza, a face să constituie o porțiune de altă culoare pe un fond omogen colorat; a împestrița. **2.** Tranz. Fig. A pângări, a profana; a dezonora. — Din **pată.**

PĂTÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) păta* și rezultatul ei. ✦ Boală a plantelor provocată de bacterii, ciuperci și virusuri, manifestată prin apariția unor pete pe porțiunile atacate. — V. **păta.**

PĂTAȘCĂ s.f. v. **patașcă**[1]**.**

PĂTÁT, -Ă, *pătați, -te,* adj. **1.** Cu pete, cu murdărie; murdar, murdărit, mânjit. ✦ (Despre oameni) Cu pielea pigmentată diferit pe unele porțiuni; (despre pielea oamenilor) care este pigmentată diferit pe unele porțiuni. ✦ (Despre animale și plante) Care are porțiuni de altă culoare pe un fond omogen colorat; bălțat, pestriț. **2.** Fig. Pângărit, profanat; compromis, dezonorat. — V. **păta.**

PĂTĂRÁNIE, *pătăranii,* s.f. (Pop. și fam.) Pățanie, întâmplare neplăcută. — **Păți** + suf. *-ăranie.*

PĂTCEÁN s.n. v. **pătucean.**

PĂTIMÁȘ, -Ă, *pătimași, -e,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Cuprins, stăpânit de o patimă, rob al unei pasiuni; *p. ext.* părtinitor. ✦ Care exprimă, trădează patimă; determinat de patimă; pasionat. ✧ (Adverbial) *Vorbește pătimaș.* **2.** (Înv. și reg.) Bolnav, suferind. — **Patimă** + suf. *-aș.*

PĂTIMÍ, *pătimesc,* vb. IV. (Înv. și pop.) **1.** Tranz. și intranz. A suferi, a îndura, a răbda, a păți. **2.** Intranz. A fi bolnav, a zăcea. — Din **patimă.**

PĂTIMÍRE, *pătimiri,* s.f. (Înv. și pop.) Faptul de *a pătimi*; patimă, suferință, chin. ✦ Boală. — V. **pătimi.**

PĂTIMÍT, -Ă, *pătimiți, -te,* adj. (Înv.) Cu experiență, pățit. — V. **pătimi.**

PĂTIMITÓR, -OÁRE, *pătimitori, -oare,* adj. (Înv. și pop.) Care pătimește. — **Pătimi** + suf. *-tor.*

PĂTIȘÓR, *pătișoare,* s.n. (Rar) Pătuț. — **Pat**[1] + suf. *-ișor.*

PĂTLÁGINĂ, *pătlagini,* s.f. Gen de plante erbacee cu frunzele de obicei ovale, dispuse în rozetă la baza tulpinii, cu flori grupate în spice, de culoare roz sau albăstruie, folosite în medicină datorită unor calități expectorante, emoliente, cicatrizante, antibronșice etc. *(Plantago)*; plantă care aparține acestui gen. — Lat. **plantago, -ginis.**

PĂTLĂGEÁ, *pătlăgele,* s.f. **1.** (Determinat adesea prin „roșie”) Plantă erbacee legumicolă cu tulpina înaltă, cu frunze mari, penate și cu flori galbene, cultivată pentru fructul ei comestibil, sferic, roșu, zemos, bogat în vitamine; roșie, tomată

(Lycopersicum esculentum); p. restr. fructul acestei plante. **2.** (Determinat adesea prin „vânătă") Plantă erbacee legumicolă cu flori violete și cu fructe comestibile mari, ovale, cărnoase, de culoare violet-închis; vânătă *(Solanum melongena); p. restr.* fructul acestei plante. [Var.: **pătlăgícă** s.f.] — Din tc. **patlıcan.**

PĂTLĂGÍCĂ s.f. v. **pătlăgea.**

PĂTLĂGINÍU, -ÍE, *pătlăginii,* adj. (Înv. și pop.) Violet-închis, vânăt. — Din tc. **patlıcani.**

PĂTRÁR, *pătrare,* s.n. **1.** (Înv. și pop.) Pătrime, sfert. **2.** Fiecare dintre cele două faze ale lunii când aceasta, aflându-se în creștere sau în descreștere, apare luminată numai pe jumătate (în formă de semicerc); perioadă de timp corespunzătoare fiecăreia dintre aceste două faze ale lunii. — **Patru** + suf. *-ar.*

PĂTRÁT, -Ă, *pătrați, -te,* s.n., adj. **I. 1.** S.n. Patrulater cu laturile egale și cu unghiurile drepte. ✧ (Rar) *Pătrat de tipografie* = pătrișor. **2.** Adj., s.n. (Obiect) care are forma de pătrat (**I 1**) sau, *p. ext.*, de cub, de paralelipiped. ✧ *Metru* (sau *decimetru* etc.) *pătrat* = unitate de măsură pentru suprafețe, echivalentă cu aria unui pătrat cu latura de un metru (sau de un decimetru etc.). ✧ Expr. *Cap pătrat* = om mărginit. **3.** S.n. Șir, grup de obiecte, de ființe etc. care sunt așezate în formă de pătrat (**I 1**); careu. **II.** (Mat.) **1.** S.n. Produs obținut prin înmulțirea unui număr cu el însuși; număr ridicat la puterea a doua. ✧ *Pătrat perfect* = număr întreg și pozitiv, a cărui rădăcină pătrată este tot un număr întreg. **2.** Adj. (În sintagma) *Rădăcină* (sau *rădăcina) pătrată (a unui număr)* = număr sau expresie algebrică care, înmulțită cu sine însăși, reproduce numărul sau expresia algebrică dată. — Din **patru** (După lat. *quadratus*, it. *quadrato*, germ. *Quadrat*).

PĂTRÁTIC, -Ă, *pătratici, -ce*, adj. Care are formă de patrulater. — **Pătrat** + suf. *-ic*.

PĂTRĂȚÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *pătrățele,* s.n. și f. Diminutiv al lui *pătrat* (**I**). ✦ Mic obiect în formă de cub sau de paralelipiped. — **Pătrat** + suf. *-el, -ea, -ică*.

PĂTRÍME, *pătrimi*, s.f. A patra parte dintr-un întreg împărțit în părți egale; sfert. ✦ Spec. (Muz.) A patra parte dintr-o notă întreagă; *p. ext.* notă care are valoarea unui sfert dintr-o notă întreagă. — **Patru** + suf *-ime*.

PĂTRIȘÓR, *pătrișoare*, s.n. Piesă metalică cu secțiunea pătrată, folosită în tipografie pentru a acoperi spațiile dintre cuvinte sau pentru a completa rândurile nescrise până la capăt; pătrat de tipografie. — **Patru** + suf. *-ișor.*

PĂTRÚNDE, *pătrúnd*, vb. III. **1.** Intranz. A intra (cu greu) undeva, a străbate, a răzbate. ✦ Tranz. A străpunge, a perfora. ✦ (Despre sunete, zgomote etc.) A ajunge până la..., a se propaga prin spațiu, a se face auzit. ✦ Tranz. A privi cu atenție; a scruta. **2.** Intranz. A izbuti să ajungă, să intre, să străbată undeva; a se infiltra. ✦ Tranz. A umple; a îmbiba. **3.** Tranz. A pune stăpânire, a cuprinde, a domina. ✦ Refl. A se lăsa sau a fi cuprins, copleșit, dominat. ✦ Fig. A mișca adânc; a emoționa, a impresiona; a tulbura. **4.** Tranz. Fig. A izbuti să cunoască, să afle, să înțeleagă; a afla; a înțelege, a pricepe; a intui. ✦ Refl. A cunoaște, a afla; *p. ext.* a se convinge. — Lat. **pertundere.**

PĂTRÚNDERE, *pătrunderi,* s.f. Acțiunea de *a pătrunde* și rezultatul ei; penetrație, răzbatere. ✦ Fig. Înduioșare, impresionare; emoție. ✦ Fig. Capacitatea de a înțelege ceva, agerime de minte; pricepere, iscusință; perspicacitate. ✦ Fig. Convingere, încredințare; tărie. — V. **pătrunde.**

PĂTRUNJÉL, *pătrunjei,* s.m. Plantă erbacee legumicolă, cu tulpina înaltă, cultivată pentru rădăcina pivotantă, albă și pentru frunzele ei aromate, întrebuințate în alimentație și în medicina populară *(Petroselinum hortense); p. restr.* frunzele sau rădăcina acestei plante. ✧ Compuse: *pătrunjel-de-câmp* = numele a două specii de plante erbacee, cu frunzele la baza tulpinii și cu florile albe sau trandafirii, a căror rădăcină este întrebuințată în medicină *(Pimpinella saxifraga* și *major); pătrunjelul-câinelui* = plantă erbacee mică, otrăvitoare, cu frunze ca ale mărarului și cu flori albe *(Aethusa cynapium)*. — Din lat. **petroselinum.**

PĂTRÚNS, -Ă, *pătrunși, -se,* adj. **1.** Străpuns, împuns; *p. ext.* străbătut, răzbit; copt, fiert, fript foarte bine. **2.** Fig. Mișcat, emoționat, impresionat. **3.** Fig. Gândit, judecat; aprofundat. ✦ Convins, încredințat. — V. **pătrunde.**

PĂTRUNZĂTÓR, -OÁRE, *pătrunzători, -oare*, adj. **1.** Care străpunge, străbate, răzbate; penetrant. ✦ (Despre ochi, privire) Scrutător; ager. **2.** Cu sonoritate puternică; strident. **3.** Fig. Mișcător, emoționant, impresionant. **4.** Fig. Care aprofundează, care demonstrează pătrundere; perspicace; iscusit, priceput; adânc, profund. — **Pătrunde** + suf. *-ător.*

PĂTÚC, *pătucuri*, s.n. Pătuț. — **Pat**[1] + suf. *-uc*.

PĂTUCEÁN, *pătucene,* s.n. (Pop.) Pătuț. [Var.: **pătceán** s.n.] — **Pătuc** + suf. *-ean*.

PĂTUIÁC, *pătuiace,* s.n. Podea improvizată din scânduri, crengi etc., așezată pe furci sau în copaci, pe care se clădește o claie de nutreț (pentru a o feri de vite, de umezeală etc.); pătul[1] (**5**). [Var.: (reg.) **pătuiág** s.n.] — **Pătui** (reg. „pătuț" < **pat**[1] + suf. *-ui)* + suf. *-ac*.

PĂTUIÁG s.n. v. **pătuiac.**

PĂTÚL[1]**,** *pătule,* s.n. **1.** Construcție cu pereții din șipci, din nuiele împletite etc., ridicată pe un postament la mică înălțime deasupra solului, care servește la păstrarea porumbului (în știuleți); *p. gener.* hambar pentru cereale. **2.** (Pop.) Coteț (construit pe pari sau într-un copac) pentru păsările de curte; coteț pentru porumbei. **3.** (Pop.) Culcuș improvizat din frunze, din paie, din fân etc., care servește pentru dormit; *p. ext.* pat rudimentar (și mic). **4.** Un fel de podeț așezat pe pari la suprafața apei, de pe care se pescuiește. **5.** Pătuiac. **6.** Platformă înaltă construită pe stâlpi sau în copaci, care servește ca loc de observație (pentru paznici, pentru vânători etc.). — Cf. lat. *p a t u b u l u m (= patibulum).

PĂTÚL[2]**,** *pătuli, -e,* adj. (În sintagmele) *Măr pătul* (și substantivat, m.) = specie de măr cu fructe galbene-verzui (cu pete roșii). *Măr pătul* (și substantivat, n.) = fructul mărului mai sus definit. — Din germ. **Batullen**[apfel], **Batullen**[baum].

PĂTULÍ, *pătulesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A călca în picioare (culcând la pământ); *p. ext.* a turti, a strivi, a presa. ✦ Refl. (Despre iarbă, semănături etc.) A se apleca, a se culca la pământ. — Din **pătul**[1]**.**

PĂTULÍRE, *pătuliri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) pătuli* și rezultatul ei. — V. **pătuli.**

PĂTULÍT, -Ă, *pătuliți, -te,* adj. (Pop.; despre iarbă, flori etc.) Călcat în picioare; culcat la pământ. — V. **pătuli.**

PẮTURĂ, *pături,* s.f. **1.** Bucată (dreptunghiulară) dintr-o țesătură (deasă și groasă) de lână, de fire sintetice, de bumbac, care servește mai ales la învelit. **2.** Strat dintr-o substanță, dintr-o materie (care acoperă ceva în mod uniform); fiecare dintre straturile suprapuse care alcătuiesc un tot. ✦ (Geol.) Strat. ✦ (Reg.) Foaie de aluat. **3.** Fig. Categorie, treaptă sau grup social ; *p. ext.* oamenii care alcătuiesc o asemenea categorie, treaptă sau grup social. — Lat ***pittula** (diminutiv de la *pitta)*.

PĂTURÍ, *păturesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A împături. — Din **pătură.**

PĂTURÍCĂ, *păturele,* s.f. Diminutiv al lui *pătură*. — **Pătură** + suf. *-ică*.

PĂTURÍT, -Ă, *păturiți, -te,* adj. (Pop.) Împăturit. — V. **pături.**

PĂTÚȚ, *pătuțuri,* s.n. Diminutiv al lui *pat*[1]*; spec.* pat[1] de copil; pătișor, pătuc, pătucean. — **Pat**[1] + suf. *-uț*.

PĂȚÁNIE, *pățanii,* s.f. Întâmplare (neplăcută) ieșită din comun, neașteptată sau neobișnuită pe care o trăiește cineva; pătăranie, pățeală; *p. ext.* (la pl.) peripeții, aventuri. [Var.; (reg.) **pățénie** s.f.] — **Păți** + suf. *-anie*.

PĂȚEÁLĂ, *pățeli,* s.f. (Rar) Pățanie, aventură. — **Păți** + suf. *-eală*.

PĂȚÉNIE s.f. v. **pățanie.**

PĂȚÍ, *pățesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A i se întâmpla cuiva ceva (neplăcut, ieșit din comun), a da peste ceva neașteptat (și neplăcut). ✧ Expr. *A o păți* = a avea neplăceri, a intra într-un bucluc; a da peste o belea. *A o păți cu cineva* = a întâlni pe cineva care îți produce neplăceri, a-și găsi beleaua cu cineva. *Din pățite* = din experiență. *A fi pățit multe* = a fi trecut prin multe necazuri, a avea experiență. (Fam.) *Ce-ai pățit?* = ce ți s-a întâmplat de faci așa ceva? ce te-a găsit? **2.** Tranz. și intranz. (Înv. și pop.) A suferi, a pătimi, a îndura. [Prez. ind. și: (pop.) *pat*] — Lat. **pati.**

PĂȚÍRE, *pățiri,* s.f. (Înv. și reg.) Faptul de *a păți*; pățit[1]. — V. **păți.**

PĂȚÍT[1] s.n. (Rar) Faptul de *a păți*; întâmplare sau șir de întâmplări (neplăcute) pe care le trăiește cineva. — V. **păți.**

PĂȚÍT[2]**, -Ă,** *pățiți, -te,* adj. (Pop.; adesea substantivat) Care a trecut prin multe încercări în viață, care a văzut și a trăit multe; *p. ext.* cu experiență, încercat, experimentat. ✧ Expr. *(A fi) Stan pățitul* = (a fi) om cu experiență. — V. **păți.**

PĂÚN, *păuni,* s.m. Pasăre domestică mare, cu penajul masculului strălucitor, albastru-verzui și cu coada foarte lungă, pe care o poate răsfira în formă de evantai *(Pavo cristatus)*. ✧ Expr. *A fi mândru ca un păun* = a fi îngâmfat, înfumurat; a se mândri, a se îngâmfa. *A se îmbrăca cu* (sau *în) pene de păun* = a se lăuda cu meritele altuia. ✦ Pana păsării descrise mai sus. — Lat. **pavo, -onis.**

PĂUNÁR, *păunare,* s.n. (Rar) Loc unde se cresc sau se țin păuni. [Pr.: *pă-u-*] — **Păun** + suf. *-ar.*

PĂUNÁȘ, *păunași,* s.m. Diminutiv al lui *păun*; păunel. ✦ Epitet dezmierdător dat unui tânăr frumos, mândru, voinic. ✧ *Păunașul codrilor* = nume dat unui haiduc legendar, tânăr și voinic. [Pr.: *pă-u-*] — **Păun** + suf. *-aș*.

PĂÚNĂ, *păune,* s.f. (Rar) Păuniță. — **Păun** + suf. *-ă*.

PĂUNĂRÍE s.f. (Rar) Mulțime de păuni. [Pr.: *pă-u-*] — **Păun** + suf. *-ărie*.

PĂUNÉL, *păunei,* s.m. Păunaș. [Pr.: *pă-u-*] — **Păun** + suf. *-el*.

PĂUNÍ, *păunesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se îngâmfa, a se împăuna. [Pr.: *pă-u-*] — Din **păun.**

PĂUNÍȚĂ, *păunițe,* s.f. **1.** Femela păunului; păună. **2.** (Entom.; reg.) Numele mai multor specii de insecte înrudite cu libelula. [Pr.: *pă-u-*] — **Păun** + suf. *-iță*.

PĂZÍ, *păzesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A fi însărcinat sau a-și propune să supravegheze ca ceva sau cineva să fie în siguranță, să nu fugă, să nu dispară etc.; a străjui. ✧ Expr. (Fam.) *Ce păzești (aici)?* = ce urmărești? ce faci? cu ce-ți pierzi timpul? **2.** Tranz. și refl. A (se) feri, a (se) apăra (de o primejdie). ✧ Expr. (absol.) *Doamne păzește!* = **a)** Doamne ferește! vai de mine! ; **b)** nicidecum, cu niciun preț, deloc. ✦ (La imperativ, uneori cu suprimarea pron. refl; pop. și fam.) Dă-te la o parte! ferește-te! ✧ Expr. (Refl.) *Să te păzești, Pârleo!* = bagă de seamă! ține-te bine! (Tranz.: fam.) *A lua* (pe cineva) *la trei păzește* = a lua la zor, a mustra (pe cineva). (Fam.) *A o lua la trei păzește* = a fugi. **3.** Tranz. A avea grijă, a se ocupa (de cineva sau ceva); a îngriji, a supraveghea. ✧ Expr. *A-ți păzi gura* (sau *limba)* = a tăcea sau a vorbi cu prudență, a nu spune ceea ce nu trebuie. ✦ (Pop.) A întreține, a alimenta focul. **4.** Tranz. (Înv. și reg.) A pândi, a urmări momentul potrivit, sosirea sau trecerea cuiva. **5.** Tranz. (Înv. și pop.) A respecta, a îndeplini o poruncă, un angajament etc. ✧ Expr. *A-și păzi treaba* = a-și vedea de treabă; a fi prudent, rezervat. *A-și păzi calea* (sau *drumul)* = a-și vedea de drum; a nu se lăsa ispitit de alte interese. *A păzi drumul* (sau *drumurile)* = a umbla haimana. **6.** Tranz. (Înv.) A păstra, a menține (în aceeași stare); a întreține. [Imper. sg. și: (fam.) *păzea*] — Din sl. **paziti.**

PĂZÍRE, *păziri,* s.f. Acțiunea de *a (se) păzi* și rezultatul ei. — V. **păzi.**
PĂZÍT[1] s.n. (Rar) Pază, străjuire, pândă. — V. **păzi.**
PĂZÍT[2]**, -Ă,** *păziți, -te,* adj. **1**. Străjuit, supravegheat (să nu dispară, să nu fugă etc.). **2.** Apărat, ocrotit. — V. **păzi.**
PĂZITÓR, -OÁRE, *păzitori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Paznic. — **Păzi** + suf. *-tor*.
PÂC interj. (Adesea repetat) Cuvânt care redă: **a)** sunetul exploziv surd produs de fumători când trag fumul din lulea sau din țigară; **b)** sunetul produs de o lovitură dată cu un corp tare; pac, poc; **c)** sunetul produs de un fir de ață, de o sfoară, de o coardă etc. când se rupe. — Onomatopee.
PÂCĂÍ vb. IV v. **pâcâí.**
PÂCÂÍ, *pâcâi*, vb. IV. Intranz. (Pop.) **1.** A fuma, a trage din lulea, producând un sunet caracteristic; a pufăi. **2.** (Despre flacăra lămpii de petrol) A pâlpâi cu zgomot. [Var.: (reg.) **pâcăí** vb. IV] — **Pâc** + suf. *-âi.*
PÁCLĂ, *pâcle*, s.f. **1.** Ceață deasă care apare de obicei dimineața și seara; negură. **2.** Văl atmosferic albăstrui sau galben-cenușiu, constituit din particule solide, fine, invizibile, care dau aerului un aspect tulbure, opalescent și care este provocat de refracția inegală a luminii în straturile de aer cu temperaturi diferite, încălzite de suprafața solului. ✦ Fig. Strat des, pânză de fum, de ploaie etc. **3.** Atmosferă înăbușitoare, zăpușeală (pe timp noros). **4.** Vulcan mic din care erup gaze, ape sărate, uneori și petrol; vulcan noroios. — Din sl. **pĭclŭ.**
PÂCLIȘÍT, -Ă, *pâclișiți, -te*, adj. (Reg.) Morocănos. — Cf. p â c l ă.
PÂCLÓS, -OÁSĂ, *pâcloși, -oase*, adj. Plin de pâclă (**1, 2**); neguros, cețos. — **Pâclă** + suf. *-os*.
PÁINE, *pâini,* s.f. **1.** Aliment de bază al omului, preparat dintr-un aluat de făină (de grâu, de secară etc.) și ingrediente, afânat prin fermentația drojdiei, frământat cu apă și copt în cuptor; pită. ✧ Expr. *A mânca pâine și sare (pe un* sau *dintr-un taler) cu cineva* = a trăi împreună cu cineva, a împărți cu cineva binele și răul. *A ieși înaintea cuiva* sau *a întâmpina* (pe cineva) *cu pâine și sare* = a întâmpina (pe cineva) cu deosebită cinste. *A avea* (sau *a ține, a fi cu) pâinea și cuțitul în mână* sau *a pune mâna pe pâine și pe cuțit* = a avea la îndemână toată puterea, toate mijloacele. *(A fi) bun ca pâinea (cea) caldă* (sau *bună)* = (a fi) foarte bun. *A mânca o pâine albă* = a avea o situație materială bună, a o duce bine. *Se caută* (sau *se vinde*) *ca pâinea (cea) caldă*, se spune despre o marfă foarte căutată și care se vinde foarte ușor. *A mânca pâinea degeaba* = a fi nefolositor. ✦ Aluat de făină frământat în vederea facerii pâinii (**1**). **2.** Hrană necesară pentru trai; *p. ext.* mijloacele materiale necesare existenței; existență. ✧ Expr. *O bucată de pâine* sau *pâinea zilnică, pâinea cea de toate zilele* = mijloace de existență. *A lua* (cuiva) *pâinea de la gură* = a lăsa pe cineva fără mijloace de trai, a lua (cuiva) toate posibilitățile de existență. ✦ Fig. Agoniseală. **3.** (Reg.) Cereale, recoltă de cereale, grâne, bucate; *p. restr.* grăunțe de cereale (mai ales de grâu). **4.** Slujbă, funcție, post. ✧ Expr. *A pune* (sau *a băga) în pâine* (pe cineva) = a face cuiva rost de o slujbă. *A fi în pâine* (sau *a mânca o pâine)* = a avea o slujbă. *A scoate* (sau *a da afară) din pâine* = a da pe cineva afară din serviciu. — Lat. **panis.**
PÂINÍCĂ, *pâinici*, s.f. Pâinișoară. — **Pâine** + suf. *-ică*.
PÂINIȘOÁRĂ, *pâinișoare*, s.f. **1.** Diminutiv al lui *pâine* (**1**); pâinică, pâiniță. **2.** Ciupercă comestibilă, de culoare roșie-violacee, care crește prin pădurile de stejar și de fag *(Russula lepida)*. ✦ Nume dat mai multor specii de ciuperci comestibile și necomestibile. — **Pâine** + suf. *-ișoară*.
PÂINÍȚĂ, *pâinițe*, s.f. Pâinișoară. — **Pâine** + suf. *-iță*.
PÂL interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită bătaia din aripi a păsărilor; fâl. — Onomatopee.
PÂLC, *pâlcuri*, s.n. **1.** (De obicei urmat de determinări introduse prin prep. „de”, care arată felul, componența) Grup mic și neorganizat de oameni; *p. ext.* grup de păsări, de animale, (rar) de plante sau de lucruri. ✧ Loc. adv. *În pâlcuri* sau *pâlcuri-pâlcuri* = în grup. ✦ Grămadă mică, adunătură de lucruri. **2.** (Înv.) Unitate militară la sfârșitul Evului Mediu, în Moldova și în Țara Românească, corespunzătoare unui regiment, formată dintr-un anumit număr de ostași; stol, ceată. — Din sl. **plŭkŭ.**
PÂLCULÉȚ, *pâlculețe*, s.n. Pâlcușor. — **Pâlc** + suf. *-uleț*.
PÂLCUȘÓR, *pâlcușoare*, s.n. Diminutiv al lui *pâlc* (**1**); pâlculeț. — **Pâlc** + suf. *-ușor*.
PÁLNIE, *pâlnii*, s.f. **1.** Obiect de metal, de sticlă, de porțelan etc., de obicei în formă de con gol în interior, prelungit în jos printr-un tub îngust, servind la turnarea lichidelor în vase cu gura strâmtă. ✧ Expr. *A-și face* (sau *a-și duce) palmele pâlnie (la gură* sau *la ureche)* = a-și așeza mâinile ca o pâlnie în dreptul gurii sau al urechii pentru a fi auzit sau a auzi mai bine. *A face (burta bute și) gura pâlnie* = a bea mult. **2.** Nume dat unor obiecte în formă de pâlnie (**1**), care amplifică sunetele. ✧ *Pâlnia telefonului* = receptor telefonic. **3.** Rezervor, încăpere sau locaș, mai largi în partea de sus decât în cea de jos, amenajate pe un sistem tehnic pentru a înlesni introducerea sau evacuarea unui material. **4.** Depresiune de teren de formă conică, formată în terenuri solubile. ✦ Plan înclinat care leagă galeria superioară cu cea inferioară a unui tunel în curs de excavare. ✦ Groapă făcută în pământ de un obuz sau de o bombă. **5.** Locul unde se adună buștenii înainte de a fi coborâți pe jilip. **6.** Tub care servește unor animale cefalopode la mișcare. — Et. nec.
PÂLNIOÁRĂ, *pâlnioare,* s.f. Diminutiv al lui *pâlnie*. [Pr.: *-ni-oa-*] — **Pâlnie** + suf. *-ioară*.

PÂLPÂÍ, pers. 3 *pâlpâie*, vb. IV. Intranz. **1.** (Despre flăcări) A crește și a descrește în cursul arderii, a se mișca, a tremura producând un pocnet ușor, caracteristic; (despre foc) a arde cu o flacără tremurătoare, pâlpâitoare. **2.** (Despre păsări, insecte) A mișca lin din aripi, producând un zgomot ușor, caracteristic; a fâlfâi. ✦ P. anal. A tremura ușor, a se mișca, a se clătina ușor. **3.** (Despre lumină) A crește și a descrește în intensitate în mod intermitent. — **Pâl** + **p**[âl] + suf. *-âi.*
PÂLPÂIÁLĂ, *pâlpâieli*, s.f. Pâlpâire. [Pr.: *-pâ-ia-*] — **Pâlpâi** + suf. *-eală*.
PÂLPÂÍRE, *pâlpâiri*, s.f. Acțiunea de *a pâlpâi* și rezultatul ei. **1.** Mișcarea tremurată a focului, a flăcărilor, a luminii; pâlpâială, pâlpâit, pâlpâitură. **2.** Fâlfâire. — V. **pâlpâi.**
PÂLPÂÍT s.n. Pâlpâire. — V. **pâlpâi.**
PÂLPÂITÓR, -OÁRE, *pâlpâitori, -oare*, adj. Care pâlpâie; tremurător. [Pr.: *-pâ-i-*] — **Pâlpâi** + suf. *-tor*.
PÂLPÂITÚRĂ, *pâlpâituri*, s.f. (Rar) Pâlpâire. [Pr.: *-pâ-i-*] — **Pâlpâi** + suf. *-tură*.
PÂN prep. v. **prin.**
PÂNĂ conj., prep. **A.** Conj. **I.** (Introduce propoziții circumstanțiale de timp). **1.** (Stabilește un raport de posterioritate, precizând limita până la care se îndeplinește acțiunea din regentă) *Greu le-a fost până și-au făcut rost de cărți.* **2.** (Urmat de o negație, stabilește un raport de anterioritate) Mai înainte ca..., mai înainte de... ✦ (În locuțiuni, urmat de o negație) *Până când. Până ce.* **3.** Atâta timp cât..., câtă vreme..., cât... ✧ (În locuțiuni) *Până când. Până ce***. II.** (Introduce propoziții circumstanțiale de loc; arată limita, hotarul în spațiu) *A mers până unde nu ajunsese nimeni*. **B.** Prep. (Împreună cu adverbe și cu alte prepoziții formează adverbe compuse, locuțiuni, prepoziții). **I.** (Introduce un complement circumstanțial de timp) *Până mâine-dimineață să termini lucrarea.* ✧ (În prepoziții compuse) *Până la. Până în*. (Corelativ) *Din zori și până-n seară*. ✧ Loc. conj. *Până când. Până ce*. ✧ Loc. adv. *Până la urmă* = în cele din urmă. *Până una-alta* = pentru moment, deocamdată. **II.** (Introduce un complement circumstanțial de loc; urmat de adverbe) *Merg pe jos până acasă*. ✧ Loc. adv. *De colo până colo* = din loc în loc, în multe locuri. *De sus până jos* sau *de jos până sus* = în întregime, tot. ✧ (În prepoziții compuse) *Până la. Până în.* **III.** (Introduce un complement circumstanțial de mod; în prepoziții compuse) *S-a înduioșat până la lacrimi*. ✧ (În locuțiuni) *Până acolo* = în asemenea măsură, în asemenea grad. *Până și* = chiar și. — Lat. **paene-ad.**
PÂNDÁCI, -CE, *pândaci, -ce*, adj. (Rar) Care stă la pândă; care este înclinat să iscodească. — **Pândă** + suf. *-aci.*
PÂNDÁR, *pândari*, s.m. Persoană care păzește o pădure, o vie, o holdă etc.; paznic, jitar. ✦ (Mil.; pop.) Strajă, santinelă. ✦ Militar din artileria antiaeriană, însărcinat cu supravegherea spațiului aerian. — Din sl. **pondarĭ.**
PÂNDÁȘ, *pândași*, s.m. (Înv. și reg.) Persoană care stă la pândă. — **Pândă** + suf. *-aș*.
PÂNDĂ, *pânde*, s.f. Faptul de a pândi. ✦ Loc ascuns de unde se poate pândi. — V. **pândi.**
PÂNDÍ, *pândesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A observa, a urmări cu atenție pe ascuns sau dintr-un loc ascuns (cu scopul de a prinde, de a ataca, de a afla, de a surprinde etc. pe cineva sau ceva); a spiona, a urmări. ✧ Expr. *A pândi cu urechea* = a asculta cu atenție, a trage cu urechea. **2.** Tranz. A urmări cu nerăbdare un moment favorabil, a aștepta prilejul de a pune mâna pe ceva, de a acapara, de a răpi. **3.** Tranz. A studia sau a urmări gesturile, manifestările și acțiunile cuiva pentru a-i ghici gândurile, intențiile. **4.** Tranz. și intranz. A aștepta (cu nerăbdare, cu atenția încordată). ✧ Expr. (Tranz.; înv. și reg.) *A pândi vreme (cu prilej)* = a aștepta ocazia potrivită. — Din sl. **ponditi.**
PÂNDÍȘ adv. (Pop.) Ca la pândă, încet și fără zgomot; pe ascuns, pe furiș. — **Pândă** + suf. *-iș*.
PÂNDÍT s.n. Faptul de *a pândi;* pândă. — V. **pândi.**
PÂNDITÓR, -OÁRE, *pânditori, -oare*, adj. Care pândește, care iscodește. — **Pândi** + suf. *-tor*.
PÂNGĂRÍ, *pângăresc*, vb. IV. Tranz. **1.** A face de ocară, a dezonora, a necinsti; a păta, a profana. ✦ Spec. A viola. **2.** A mânji, a murdări, a întina. — De la **păgân.**
PÂNGĂRÍRE, *pângăriri*, s.f. Acțiunea de *a pângări* și rezultatul ei; profanare, necinstire. — V. **pângări.**
PÂNGĂRÍT, -Ă, *pângăriți, -te*, adj. **1.** Care a fost dezonorat, care a fost necinstit. **2.** (Înv. și reg.) Ticălos, nemernic, păcătos. — V. **pângări.**
PÂNGĂRITÓR, -OÁRE, *pângăritori, -oare*, adj. (Rar; adesea substantivat) Care pângărește; profanator, defăimător, dezonorant, batjocoritor. — **Pângări** + suf. *-tor*.
PÁNTEC, *pântece*, s.n. (Pop.) **1.** Parte a corpului, la om și la animale, situată între torace și bazin, formată dintr-o cavitate în care se află stomacul, intestinele, organele de reproducere etc.; abdomen, burtă, foale, vintre. ✧ Expr. *Parcă are oase în pântece*, se spune despre cineva care se apleacă foarte greu. *A fi cu pântecele la gură* = a fi însărcinată. **2.** Stomac. ✧ Expr. *Cu pântecele lipit de coaste* = foarte flămând sau foarte slab. *A se închina pântecelui* = a fi peste măsură de lacom, a trăi numai pentru mâncare. **3.** Uter. ✧ Loc. adv. *Din pântecele mamei* = înainte de a se naște. ✧ Expr. *A lua* (sau *a avea, a purta) în pântece* = a rămâne sau a fi însărcinată. *A trăi* (sau *a fi, a se simți) ca în pântecele mamei* = a se simți foarte bine și în

siguranță. **4.** Fig. Partea dinăuntru a unui obiect, a unei încăperi etc.; interior, adâncime. **5.** Fig. Partea bombată, ieșită în afară, a unor obiecte; interiorul acestor părți. [Var.: **pântece** s.n.] — Lat. **pantex, -ticis.**

PÂNTECÁRE, *pântecări,* s.f. (Reg.) Diaree. — **Pântec** + suf. *-are*.

PÂNTECĂRÁIE, *pântecărăi,* s.f. (Reg. și fam.) Diaree. [Pr.: *-ra-ie*] — **Pântec** + suf. *-ăraie*.

PÂNTECE s.n. v. **pântec.**

PÂNTECÉL, *pântecele*, s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *pântece;* pântecuț. — **Pântece** + suf. *-el*.

PÂNTECÓS, -OÁSĂ, *pântecoși, -oase*, adj. (Pop.) **1.** Cu pântecele mare, proeminent; burtos. **2.** Fig. (Despre obiecte) Cu pereții rotunjiți în afară, bombat. — **Pântec** + suf. *-os*.

PÂNTECÚȚ, *pântecuțe*, s.n. (Rar) Pântecel. — **Pântec** + suf. *-uț*.

PÂNTRE prep. v. **printre.**

PÂNZÁR, *pânzari*, s.m. (Înv.) Țesător sau negustor de pânzeturi. — **Pânză** + suf. *-ar*.

PÂNZÁT, -Ă, *pânzați, -te*, adj. (Despre hârtie) Fabricat cu un amestec de fibre textile pentru a avea rezistență. ✦ (Despre obiecte) Dublat, întărit cu pânză. *Hartă pânzată.* — **Pânză** + suf. *-at*.

PÂNZĂ, *pânze*, s.f. **I. 1.** Țesătură făcută din fire de bumbac, de in, de cânepă etc., din care se confecționează albituri de corp, de pat etc.; bucată din această țesătură. ✧ *Pânză de casă* = pânză țesută la războiul manual; pânză țărănească. ✧ Loc. adv. *Până în pânzele albe* = fără încetare, până la capăt; până la ultima limită; necruțător. ✧ Expr. *A zări ca printr-o pânză* = a nu vedea limpede, a desluși cu greu; a vedea ca prin sită. *Ține-te* (sau *să te ții) pânză (să nu te rupi)*, se spune pentru a arăta că este vorba de o acțiune grea și de durată, de un lucru care se desfășoară cu mare intensitate și care, pentru a fi rezolvat, cere curaj, răbdare etc. *A i se ridica* (sau *a-i cădea, a i se lua cuiva) pânza de pe ochi* = a începe să înțeleagă limpede lucrurile, a înceta să mai privească eronat un anumit lucru, o anumită situație; a i se deschide ochii. (Adverbial) *A curge pânză* = a curge fără întrerupere. *A țese pânzele* = a face intrigi. *A (i) se încurca cuiva pânza* = a nu-i reuși planurile făcute. ✦ Plasă deasă de pescuit. ✦ Fig. Șir, rând (de oameni). ✦ Fig. Șuviță; fascicul. **2.** Bucată de pânză (**1**) cu diferite utilizări; **a)** țesătură cu care se acoperă fața sau trupul mortului; giulgiu. (Expr.) *Parcă i-a luat pânza de pe obraz* (sau *de pe ochi, de pe față)*, se spune despre cineva foarte palid sau foarte slab; **b)** (la pl.) bucată mare de țesătură rezistentă care se fixează de vergelele catargelor unui vas și care, împinsă de vânt, face să înainteze vasul; velă; **c)** bucată de țesătură deasă fixată pe un cadru, pe care se pictează; *p. ext.* tablou; **d)** (în sintagma) *pânză de cort* = foaie de cort; **e)** țesătură pe care se proiectează imagini de la un aparat de proiecție; ecran. **3.** Țesătură pe care o face păianjenul pentru a prinde prada. **4.** Țesătură sau împletitură specială din fire textile sau metalice, folosită în industrie, în laboratoare etc. ✧ *Pânză de calc* = pânză subțire și transparentă pe care se desenează planuri tehnice. **II. 1.** Lama sau tăișul de metal al unor instrumente. ✧ *Pânză de fierăstrău* = tăișul de metal al unui fierăstrău. **2.** (Geol.: în sintagmele) *Pânză de șariaj* = ansamblu de strate geologice mai vechi, deplasate și împinse prin mișcările tectonice peste altele mai noi; suprafața pe care are loc deplasarea unor mase în acest proces. *Pânză eruptivă* = formă de zăcământ a rocilor vulcanice, rezultată prin consolidarea curgerilor de lave. *Pânză de apă subterană* = strat acvifer. **3.** Desiș (de copaci) lung și îngust (crescut de-a lungul unui drum, al unei ape); perdea. — Et. nec.

PÂNZĂRÍE, *pânzării*, s.f. (Rar) **1.** Cantitate mare de pânză (**I 1**) sau de articole confecționate din pânză; pânzeturi. **2.** Magazin de pânzeturi. ✦ Atelier sau fabrică unde se țes pânzeturi. — **Pânză** + suf. *-ărie*.

PÂNZĂTÚRĂ, *pânzături*, s.f. (Înv. și reg.) Pânză (**I 1**) sau bucată de pânză. ✦ (Reg.) Broboadă, basma; năframă. ✦ (Înv. și reg.) Față de masă. — **Pânză** + suf. *-tură*.

PÂNZÉT, (2) *pânzeturi*, s.n. **1.** Pânză (**I 1**). **2.** Obiect confecționat din pânză; pânzărie, albitură, rufărie. — **Pânză** + suf. *-et*.

PÂNZÍCĂ s.f. Pânză (**I 1**) subțire (de calitate inferioară). —**Pânză** + suf. *-ică*.

PÂNZÍȘ s.n. (Rar) Ceea ce seamănă cu o pânză (**I 1**); văl. —**Pânză** + suf. *-iș*.

PÂNZIȘOÁRĂ, *pânzișoare*, s.f. Diminutiv al lui *pânză;* pânzucă, pânzuță. — **Pânză** + suf. *-ișoară*.

PÂNZÚCĂ s.f. (Reg.) Pânzișoară. — **Pânză** + suf. *-ucă*.

PÂNZULÍȚĂ, *pânzulițe*, s.f. Porțiune de talpă ce îmbracă tocul (înalt) la încălțămintea pentru femei. — **Pânză** + suf. *-uliță*.

PÂNZÚȚĂ, *pânzuțe*, s.f. (Reg.) Pânzișoară. — **Pânză** + suf. *-uță*.

PÂR[1] interj. (Adesea pronunțat cu „r” prelungit) Cuvânt care imită zgomotul sau trosnetul produs de un corp solid care se rupe sau se despică, de arderea lemnelor, de presiunea exercitată asupra zăpezii etc. — Onomatopee.

PÂR[2], *pâri*, s.m (Reg.) Persoană care pârăște; pârâș, reclamant. —Din **pârî** (derivat regresiv).

PẤRĂ, *pâre*, s.f. **1.** Plângere făcută împotriva cuiva; reclamație. ✦ Acuzație, învinuire. **2.** Denunț. **3.** Calomnie, defăimare; clevetire, bârfeală. **4.** (Înv. și reg.) Proces, judecată. [Pl. și: *pâri*] — Din **pârî** (derivat regresiv).

PÂRĂÍ vb. IV v. **pârâi.**

PÂRĂIÁȘ s.n. v. **pârâiaș.**

PÂRĂITOÁRE s.f. v. **pârâitoare.**

PÂRẮU s.n. v. **pârâu.**

PÂRĂUÁȘ s.n. v. **pârâiaș.**

PÂRĂÚȚ s.n. v. **pârâuț.**

PÂRÂCIÓS, -OÁSĂ, *pârâcioși, -oase*, adj., s.m. și f. (Persoană) care pârăște (**1**), care are obiceiul să pârască; pârâtor. — **Pârî** + suf. *-cios*.

PÂRÂCIÚNE, *pârâciuni*, s.f. (Pop.) Pâră (**1**). — **Pârî** + suf. *-ciune*.

PÂRÂÍ, pers. 3 *pârâie*, vb. IV. Intranz. **1.** (Despre corpuri tari, dure etc.) A produce un zgomot surd, ușor prelungit, prin rupere, frângere, tăiere, zdrobire etc.; a trosni, a pocni. **2.** (Despre încheieturi, *p. ext.* despre oase) A produce prin întindere un zgomot asemănător cu cel produs prin frângerea unui corp dur; a trosni, a pocni. **3.** (Despre scânduri, podele etc., *p. anal.* despre corpuri metalice sau despre obiecte prevăzute cu arcuri, balamale etc.) A produce un zgomot strident prin apăsare, prin lovire sau prin frecare; a scârțâi. ✦ (Despre obiecte din lemn) A începe să se desfacă din încheieturi cu un zgomot caracteristic. ✦ (Despre pepeni) A produce un trosnet ușor prin strângere în mâini; a trosni. **4.** (Despre foc sau despre un corp inflamabil care arde) A produce pocnete scurte și repetate. **5.** (Despre arme de foc, *p. ext.* despre proiectile) A produce un zgomot ritmic prin declanșări succesive ori simultane; a bubui, a păcăni, a răpăi, a șuiera. [Var.: (reg.) **pârăí** vb. IV] — **Pâr**[1] + suf.*-âi*.

PÂRÂIÁȘ, *pârâiașe*, s.n. Diminutiv al lui *pârâu;* pârâuț. [Pr.: *-râ-iaș*. — Var.: **pârăiáș, pârăuáș, pârâuáș** s.n.] — **Pârâu** + suf. *-aș*.

PÂRÂÍRE s.f. (Rar) Pârâit. — V. **pârâi.**

PÂRÂÍT, *pârâituri,* s.n. Faptul de *a pârâi;* pârâire. — V. **pârâi.**

PÂRÂITOÁRE, *pârâitori*, s.f. **1.** Aparat rudimentar de lemn prevăzut cu aripioare, care, mișcate de vânt, produc un zgomot strident și alungă păsările din semănături, livezi, vii etc.; zbârnâitoare. **2.** Fâșie de hârtie care se leagă de cele două capete de sus ale spetezelor zmeului și care, la înălțarea acestuia, produce un pârâit puternic; zbârnâitoare. **3.** Specie de lăcustă de culoare cafenie sau neagră, care, în timpul zborului, produce un fel de pârâituri *(Psophus stridulus)*. [Pr.: *-râ-i-*. — Var.: **pârăitoáre** s.f.] — **Pârâi** + suf. *-toare*.

PÂRÂITÚRĂ, *pârâituri*, s.f. **1.** Zgomot surd produs de ruperea, despicarea, frângerea etc. unui corp tare, dur. **2.** Zgomot sau sunet ascuțit, strident, care se produce prin apăsare; scârțâitură. ✦ Zgomot specific produs de ceva care arde. ✦Succesiune de zgomote scurte și dese; răpăit. [Pr.: *-râ-i-*] — **Pârâi** + suf. *-tură*.

PÂRÂȘ, *pârâși*, s.m. (Pop.) Persoană care pârăște; reclamant. — **Pârî** + suf. *-âș*.

PÂRÂT, -Ă, *pârâți, -te*, adj., s.m. și f. (Parte dintr-un proces civil) împotriva căreia este introdusă acțiunea; *p. ext.* învinuit, acuzat, inculpat. — V. **pârî.**

PÂRÂTÓR, -OÁRE, *pârâtori, -oare*, adj, s.m. și f. (Rar) (Persoană) care pârăște (**1**), care are obiceiul să pârască; (persoană) care denunță, delator. — **Pârî** + suf. *-tor*.

PÂRÂTÚRĂ, *pârâturi*, s.f. (Înv.) Pâră (**1**); acuzație, învinuire. — **Pârî** + suf. *-tură*.

PÂRÂU, *pâraie*, s.n. **1.** Apă curgătoare mică, râu mic. **2.** Fig. (Adesea adverbial) Cantitate mare (dintr-un lichid); șuvoi. [Var.: **pârắu** s.n.] — Cf. alb. përrua, rom. râu.

PÂRÂUÁȘ s.n. v. **pârâiaș.**

PÂRÂÚȚ, *pârâuțe*, s.n. (Pop.) Pârâiaș. [Var.: **pârăúț** s.n.] — **Pârâu** + suf. *-uț*.

PÂRCĂLAB, *pârcălabi*, s.m. **1.** Titlu dat în Evul Mediu, în Țările Române, persoanelor însărcinate cu conducerea unui județ, a unui ținut, a unei cetăți, având atribuții militare, administrative și judecătorești; persoană care purta acest titlu. **2.** Administrator al satelor boierești și mănăstirești, în Evul Mediu; (mai târziu) primar (rural). ✦ Strângător de biruri, perceptor rural. **3.** (Reg.) Comandant al unei închisori; temnicer. — Din magh. **porkoláb.**

PÂRCĂLĂBÍE, *pârcălăbii*, s.f. **1.** Demnitatea sau funcția pârcălabului (**1**). **2.** Instituția pe care o conducea pârcălabul (**1**); sediul acestei instituții. **3.** Dare care se plătea pârcălabului. —**Pârcălab** + suf. *-ie*.

PÂRDÁLNIC, -Ă, *pârdalnici, -ce*, adj. (Pop.; adesea substantivat) Afurisit, blestemat. ✦ (Substantivat, m. art.; eufemistic) Diavol. ✧ Expr. *Lasă-l pârdalnicului* (sau *la pârdalnicul)* = lasă-l încolo! dă-i pace! — Et. nec.

PÂRG s.n. v. **pârgă.**

PÂRGÁR, *pârgari*, s.m. **1.** (În Evul Mediu, în organizarea administrativă a Țărilor Române) Membru în sfatul administrativ al unui oraș sau al unui târg (compus din 6 până la 12 persoane). **2.** (Reg.; în vechea organizare administrativă) Vătășel la primărie. — Din magh. **polgár.**

PÂRGÁV, -Ă, *pârgavi, -e*, adj. (Reg.; despre fructe) Care se coace mai repede decât altele din același gen; timpuriu, văratic. — **Pârgă** + suf. *-av*.

PẤRGĂ s.f. **1.** (Pop.) Fază de început a coacerii unor fructe, legume sau cereale, înainte de maturizare; starea fructelor, a legumelor și a cerealelor în această fază. ✧ Loc. adj. *În pârgă* = aproape copt. ✧ Expr. *A da în pârgă* (sau *în pârg)* = a începe să se coacă, să se pârguiască. **2.** (Înv. și reg.; colectiv) Cele dintâi fructe sau roade dintr-un an; roade timpurii. [Var.: **pârg** s.n.] — Din sl. **prŭga.**

PẤRGHIE, *pârghii*, s.f. **1.** Bară rigidă care se sprijină pe un punct de articulație fix și asupra căreia se exercită o forță activă și o forță rezistentă; bară (de lemn sau de fier) care servește la ridicarea sau la mișcarea unei greutăți. **2.** Fig. Forță care dă impuls unei activități; punct de sprijin. — Et. nec. Cf. lat. pergula.

PÂRGUÍ, pers. 3 *pârguiește*, vb. IV. Refl. (Despre fructe, legume și cereale) A începe să se coacă, a da în copt. — **Pârgă** + suf. *-ui*.

PÂRGUIÁLĂ, *pârguieli*, s.f. Prima fază de coacere a fructelor, când acestea încep să-și schimbe culoarea și când crește conținutul lor în zahăr. ✧ Loc. vb. *A da în pârguială* = a începe să se coacă. [Pr.: *-gu-ia-*] — **Pârgui** + suf. *-eală*.

PÂRGUÍT[1] s.n. Faptul de *a se pârgui;* timpul când se pârguiesc fructele sau cerealele. — V. **pârgui.**

PÂRGUÍT[2]**, -Ă,** *pârguiți, -te*, adj. (Despre fructe, legume și cereale) Care începe să se coacă, care a dat în copt. — V. **pârgui.**

PÂRÎ, *pârăsc*, vb. IV. Tranz. (Folosit și absol.) **1.** A se plânge de faptele cuiva; a reclama. ✦ A acuza, a învinui. ✦ A da pe față în mod răutăcios faptele cuiva, adesea exagerând sau mințind; a vorbi de rău; a denunța. **2.** (Înv.) A da pe cineva în judecată, a intenta (cuiva) proces. — Din sl. **p(ŭ)rěti.**

PÂRJOÁLĂ, *pârjoale*, s.f. (Reg.) **1.** Bucată de carne friptă la grătar. **2.** Chiftea mare, dată prin pesmet și prăjită în grăsime. — Din tc. **pirzola,** bg. **păržola.**

PÂRJÓL, *pârjoluri*, s.n. (Pop.) **1.** Foc mare care se extinde rapid; incendiu violent și mistuitor. ✧ Expr. *A face pârjol* = a nimici (prin foc); a face prăpăd, a prăpădi. *A da pârjol* = a da foc, a distruge (prin foc); a incendia. *A plânge cu foc și pârjol* = a plânge cu desperare. *A se face foc și pârjol* = a-și ieși din fire, a se înfuria foarte tare. **2.** Căldură mare și înăbușitoare; arșiță, zăpușeală, zăduf. **3.** Fig. Prăpăd, dezastru, calamitate, pustiire, urgie. — Din **pârjoli** (derivat regresiv).

PÂRJOLÍ, *pârjolesc*, vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A da foc sau a pune foc cu scopul de a distruge. **2.** Tranz. (Adesea fig.) A arde, a mistui în flăcări o ființă. **3.** Intranz. (Despre soare) A încălzi peste măsură; a arde, a dogorî. **4.** Tranz. (Despre soare) A ofili, a veșteji, a usca din cauza arșiței prea mari. — Din magh. **pörzsölui.**

PÂRJOLÍT, -Ă, *pârjoliți, -te*, adj. (Pop.) Ars de foc, de pârjol (**1**); *p. ext*. ars de soare, pârlit. — V. **pârjoli.**

PÂRLEA s.m. (Pop.; în expr.) *Ține-te* (sau *tunde-o, întinde-o) pârleo!* sau *să te cam mai duci pârlea!* ori *du-te pârlii!* = aleargă cât poți de tare (ca să n-o pățești); pleacă! să nu te mai văd! — Din **pârli** (derivat regresiv).

PÂRLEÁLĂ, *pârleli*, s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) pârli* și rezultatul ei; arsură ușoară, superficială; pârlitură. **2.** Fig. (Fam.) Păcăleală, înșelătorie; pagubă, pierdere. ✧ Expr. (Fam.) *A-și scoate pârleala* = a-și găsi o compensație, a se despăgubi (de o pagubă materială, de o osteneală etc.). — **Pârli** + suf. *-eală*.

PÂRLEÁZ, *pârleazuri*, s.n. Trecătoare îngustă peste un gard (mai ales la țară), făcută din una sau mai multe scânduri (ca niște trepte) care se sprijină, la extremități, pe câte un țăruș bătut în pământ. — Din bg., sb. **prelaz.**

PÂRLÍ, *pârlesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) arde ușor la suprafață. ✧ Expr. (Tranz.) *A o pârli la* (sau *de) fugă* = a fugi repede. **2.** Tranz. A trece prin flăcări un porc tăiat, o pasăre tăiată pentru a-i îndepărta complet perii, puful sau penele. **3.** Tranz. și refl. A (se) înnegri (din cauza acțiunii soarelui); a (se) bronza. **4.** Tranz. și refl. A (se) ofili, a (se) veșteji, a (se) usca. **5.** Tranz. și refl. Fig. A (se) păcăli, a (se) înșela. — Din bg. **părlja,** sb. **prljiti.**

PÂRLÍRE, *pârliri*, s.f. Acțiunea de *a (se) pârli* și rezultatul ei. — V. **pârli.**

PÂRLÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) pârli;* pârlire. — V. **pârli.**

PÂRLÍT[2]**, -Ă,** *pârliți, -te*, adj. **1.** Ars ușor, numai la suprafață. ✦ (Despre haine, țesături etc.) Ars superficial la călcat sau la dogoarea focului. **2.** (Despre oameni sau despre părți ale corpului lor) Cu pielea înnegrită de soare; înnegrit, bronzat. **3.** (Despre vegetație) Ofilit, veștejit, uscat din cauza arșiței. **4.** Fig. (Fam.; despre oameni) Sărac, nevoiaș; necăjit, amărât. ✦ (Substantivat) Om nevoiaș; *p. ext.* om neisprăvit, prăpădit. — V. **pârli.**

PÂRLITÚRĂ, *pârlituri*, s.f. (Înv. și reg.) **1.** Pârleală (**1**). ✧ Expr. (Înv.) *A da* (pe cineva) *pe* (sau *prin) pârlitură* = **a)** a necăji (pe cineva), a face (cuiva) zile fripte; **b)** a ironiza, a lua în râs. **2.** (Reg.; concr.) Loc ars de foc; porțiune de pădure cu copacii arși. — **Pârli** + suf. *-tură*.

PÂRLOÁGĂ, *pârloage*, s.f. Teren arabil lăsat necultivat unul sau mai mulți ani, pentru refacerea fertilității lui. ✦ (Colectiv) Ierburi crescute pe un teren arabil necultivat; *p. ext.* brazda cosită de pe un asemenea loc. — Din bg. **prelog,** sb. **parlog.**

PÂRLOGÍ, pers. 3 *pârlogește*, vb. IV. Refl. (Reg.: despre terenuri agricole nelucrate) A se părăgini. — Din **pârloagă.**

PÂRLOGÍRE, *pârlogiri*, s.f. (Reg.) Acțiunea de *a se părăgini*. — V. **pârlogi.**

PÂRLOGÍT, -Ă, *pârlogiți, -te*, adj. (Reg.; despre terenuri agricole necultivate) Părăginit. — V. **pârlogi.**

PÂRNÁIE, *pârnăi*, s.f. **1.** (Reg.) Oală mare de pământ, lărgită în partea de sus, folosită în gospodăria țărănească pentru gătit sau pentru păstrat alimente. ✦ Conținutul unei asemenea oale. **2.** (Arg.) Închisoare, temniță. [Pr.: *-na-ie*] — Et. nec.

PÂRPĂLÁC, *pârpălace*, s.n. (Înv.) Frigere a cărnii pe jeratic sau în frigare; (concr.) carne friptă astfel. — **Pârpăli** + suf. *-ac.*

PÂRPĂLEÁLĂ, *pârpăleli*, s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) pârpăli.* ✧ Expr. *A-i trage* (sau *a-i da) o pârpăleală (bună)* = a lucra, a acționa cu mare grabă; a-i da zor; a face un lucru superficial. [Var.: **perpeleálă** s.f.] — **Pârpăli** + suf. *-eală*.

PÂRPĂLÍ, *pârpălesc*, vb. IV. **I.** (Pop.) **1.** Tranz. A frige un animal sau o bucată de carne la frigare, pe jăratic sau la para focului. ✦ A frige sau a încălzi ceva superficial, la repezeală. **2.** Refl. A se încălzi la dogoarea focului sau la soare. **II.** Refl. (Mai ales în forma *perpeli)* **1.** A se zvârcoli, a se zbate, a se tăvăli de durere. ✦ Fig. A se frământa, a se chinui, a se zbuciuma. **2.** A se răsuci (în așternut), a se întoarce de pe o parte pe alta fără a-și găsi locul (din cauza unei stări fizice sau psihice chinuitoare). [Var.: **perpelí** vb. IV] — Din bg. **pripalja,** sb. **pripaliti.**

PÂRPĂLÍRE, *pârpăliri*, s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) pârpăli* și rezultatul ei. [Var.: **perpelíre** s.f.] — V. **pârpăli.**

PẤRPĂLIT, -Ă, *pârpăliți, -te*, adj. (Pop.) Fript sau prăjit în pripă, numai pe deasupra (la frigare, pe jăratic sau la para focului). [Var.: **perpelít, -ă** adj.] — V. **pârpăli.**

PẤRPĂRIȚĂ, *pârpărițe*, s.f. **1.** Mică piesă metalică fixată în piatra alergătoare de la moară, în care intră capătul de sus al fusului. **2.** (Reg.) Cilindru care susține pietrele morii și care este pus în mișcare prin acțiunea roții cu măsele. **3.** Gaură în mijlocul pietrei alergătoare de la moară, în care cad grăunțele din teică pentru a fi măcinate. **4.** (Reg.) Teică (la moară). [Acc. și: *pârpăríță*] — Din sl. **prŭprica,** ucr. **perepelyća.**

PÂRȘ, *pârși*, s.m. Nume dat mai multor specii de mamifere din familia rozătoarelor, cu aspect intermediar între veveriță și șoarece, lungi de circa 20 de centimetri, cu coadă lungă și stufoasă, cu blană moale și bogată, cu ochi mari și cu bot ascuțit, care trăiesc mai ales prin păduri, cățărate în copaci (unde își au de obicei culcușul și unde hibernează) *(Glis glis, Muscardinus avellanarius. Dryomus netedula)*. ✧ *Pârș de stejar* = mamifer rozător asemănător cu pârșul, cu câte o pată neagră pe obraji *(Eliomys quercinus)*. [Var.: **pâș** s.m.] — Din sl. **plŭchŭ.**

PẤRTE s.f. v. **pârtie.**

PÂRTIE, *pârtii*, s.f. **1.** Cărare sau drum făcut prin zăpadă. ✦ (Sport) Culoar amenajat (și marcat) prin zăpadă, în vederea practicării unor sporturi de iarnă (bob, schi etc.). **2.** (Pop.) Drum deschis prin semănătură, printr-un desiș de pădure etc.; cărare. [Var.: **pấrte** s.f.] — Din sl. **prŭtŭ,** sb. **prt, prtina.**

PÂRTIOÁRĂ, *pârtioare*, s.f. Diminutiv al lui *pârtie*. [Pr.: *-ti-oa-*] — **Pârtie** + suf. *-ioară*.

PÂRȚ, interj. (**2**) *pârțuri*, s.n. (Pop.) **1.** Interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de gazele eliminate din organism prin orificiul anal. **2.** S.n. Gaz care se elimină cu zgomot prin orificiul anal. — Onomatopee.

PÂRȚÁG s.n. (Pop. și fam.) Acces de furie, chef de ceartă; capriciu, toană. — **Pârț** + suf. *-ag*.

PÂRȚÂÍ, *pấrțâi*, vb. IV. Intranz. (Pop.) A elimina cu zgomot gaze din intestinul gros, prin orificiul anal. — **Pârț** + suf. *-âi*.

PÂS interj. v. **pis.**

PÂSLÁR, *pâslari*, s.m. (Mai ales la pl.) Cizmă sau papuc de pâslă. — **Pâslă** + suf. *-ar*.

PẤSLĂ, *pâsle*, s.f. Material textil obținut din fire de lână sau de păr de animal netoarse bătute la piuă, folosit la confecționarea pălăriilor, a încălțămintei călduroase, ca izolant etc. — Cf. sl. p l ŭ s t ĭ.

PÂSLÍ, *pâslesc*, vb. IV. Refl. (Rar) A se îndesi, a se face ca pâsla. — Din **pâslă.**

PÂSLÍT, -Ă, *pâsliți, -te*, adj. (Rar) Pâslos. — V. **pâsli.**

PÂSLÓS, -OÁSĂ, *pâsloși, -oase*, adj. Des ca pâsla, asemănător ca aspect cu pâsla; pâslit; îndesat, aspru, bătucit. — **Pâslă** + suf. *-os*.

PÂȘ[1] interj. (De obicei repetat) Cuvânt care redă zgomotul ușor produs de pașii cuiva, de mersul în vârful picioarelor etc. — Onomatopee.

PÂȘ[2] interj. v. **piș**[1]**.**

PÂȘ[3] s.m. v. **pârș.**

PE prep. **I.** (Introduce un complement direct). **1.** (Complementul este exprimat printr-un substantiv nume propriu sau nume comun care indică o ființă) *Îl strig pe Ion. A împușcat pe lup în cap.* ✦ (Complementul este exprimat printr-un substantiv comun care indică un lucru) *Cui pe cui se scoate*. **2.** (Complementul este exprimat printr-un pronume personal, relativ, interogativ, demonstrativ, nehotărât sau negativ) *L-a întrebat pe el. Pe cine nu-l lași să moară, nu te lasă să trăiești. Pe cine să chem? L-a adus și pe celălalt. A strigat pe cineva. Nu strig pe nimeni.* ✧ Expr. *Unul pe altul* (sau *una pe alta, unii pe alții, unele pe altele)* = reciproc, între ei (sau între ele). ✦ (Complementul este exprimat prin numeralul nehotărât „câți", „câte", cu valoare de pronume relativ) *Pe câți i-am ajutat*. **3.** (Complementul este exprimat printr-un numeral ordinal, cardinal, distributiv) *Pe al doilea nu l-am văzut. Adună pe 5 cu 7. Vedea pe câte unul zâmbind.* **4.** (Complementul este exprimat printr-un adjectiv sau un numeral substantivat, fiind precedat de articolul „cel") *I-a invitat pe cei harnici*. **5.** (Complementul este exprimat printr-un substantiv sau un pronume precedat de adverbul de comparație „ca") *Mă privește ca pe un străin.* ✧ Loc. adv. *Ca pe el* (sau *pe ea, pe ei, pe dânsa* etc.) = de-a binelea, de tot; zdravăn. **II.** (Introduce un complement indirect). **1.** În legătură cu..., fiind vorba de... *Vorbea pe seama cuiva*. **2.** Împotriva, în contra (cuiva). *E pornit pe el.* **3.** În schimbul, pentru... *A dat doi lei pe bilet*. ✦ (Cu o nuanță temporală și distributivă) În schimbul unei munci (de o zi, de o lună etc.); în timp de... *Cât să-ți dau pe an?* **III.** (Introduce un complement circumstanțial) **1.** (Introduce un complement circumstanțial de loc) *S-a oprit pe o treaptă*. ✧ Expr. *Pe lume* = în cuprinsul lumii, pretutindeni; în diverse puncte ale globului. ✧ (Cu o nuanță instrumentală) *Emitere pe unde scurte*. ✧ (Cu o nuanță temporală) *Pe drum i-am spus o poveste.* ✦ (Dă complementului pe lângă care stă o nuanță de aproximație) *Caută pe după bănci*. ✧ Expr. *Pe acasă* = **a)** undeva în preajma sau în apropierea casei; **b)** în interiorul casei, la casa în care locuiește cineva sau în sânul familiei sale. ✦ (Formează

expresii și locuțiuni) *Pe cale. Pe din jos de... Pe deasupra. Pe de lături. Pe urma...* **2.** (Introduce un complement circumstanțial de timp) *Pe căldura asta o să ne uscăm de sete.* ✧ Loc. adv. *Pe mâine* = **a)** în cursul zilei de mâine; **b)** pentru mâine; până mâine. ✧ Loc. conj. *Pe când* = **a)** în timp ce, pe vremea când; **b)** (cu nuanță adversativă) în acest timp însă, în schimb (în acest timp); iar. ✧ Loc. prep. *Pe după...* = cam după... aproximativ după... *Pe aproape de...* = (cam) în apropierea..., (cam) înainte de... ✦ Pe timp de..., pe o durată de..., în fiecare, la fiecare, pentru fiecare; într-o perioadă de... *Cantitate de cărbune planificată pe 5 ani.* ✦ În, spre, înspre. *Pe primăvară. Pe-nserate.* ✦ (Formează expresii și locuțiuni) *Pe atunci. Pe loc. Pe timpuri. Pe veci. Pe viitor.* **3.** (Introduce un complement circumstanțial de mod) *A plecat pe furiș.* ✧ Expr. (Pop.) *A rămâne* (sau *a fi*) *pe a cuiva* = a rămâne (sau a fi) pe voia cuiva, a se face după cum dorește (cineva). (Pop.) *Dacă-i pe aceea...* = dacă-i așa..., dacă așa stau lucrurile... ✧ (Cu o nuanță locală) *Munceau până cădeau pe brânci.* ✦ În schimbul..., pentru.... cu prețul..., cu.... ✦ (Cu o nuanță instrumentală) Cu ajutorul..., prin intermediul..., cu..., prin...; în... ✦ (Cu o nuanță cantitativă; în expr.) *Pe atât(a)* sau *p-atâta* = în această măsură, într-atâta, cu atâta, la atâta. ✦ (Indică un raport de măsură) *Teren de 20 pe 25 de metri.* ✦ (Cu sens distributiv) *Câte trei spectacole pe săptămână.* ✦ (Formează expresii și locuțiuni) *Pe apucate. Pe larg. Pe nume. Pe din două. Pe terminate.* **4.** (Introduce un complement circumstanțial de cauză, adesea cu nuanță finală) Din cauza. *Se contrazic pe nimicuri.* ✦ În urma, ca urmare. *L-a certat pe spusa unui copil.* **5.** (Introduce un complement circumstanțial de scop) Spre, pentru; spre a..., pentru a..., să... *S-a așternut pe somn.* **6.** (În formule de jurământ) *Pe cinstea mea.* **IV.** (Urmat de un atribut) *Are un semn pe toată viața.* [Var.: (înv. și pop.) **pre** prep.] — Lat. **super, per.**

PEÁJ s.n. Drept de a folosi o cale ferată străină pentru transportul de mărfuri cu vehicule proprii. — Din fr. **péage.**

PEÁN, *peane,* s.n. (Livr.) Imn în onoarea zeului Apollo sau a zeiței Artemis. [Pr.: *pe-an*] — Din fr. **péan.**

PEÁNĂ s.f. v. **pană**[1].

PEBEGÁZ, *pebegazuri*, s.n. Numele comercial al unui amestec de gaze lichefiate comprimat în butelii speciale și folosit drept combustibil. — **Pe**[trol] + **be** (= **Block)** + **gaz.**

PEBRÍNĂ, *pebrine*, s.f. Boală parazitară a viermilor de mătase. — Din fr. **pébrine.**

PECARÍ, *pecari,* s.m. Specie de mamifer înrudit cu porcul sălbatic, care trăiește în America *(Dicotyles tajacu)*. — Din fr. **pécari.**

PECARIZÁRE, *pecarizări,* s.f. Metodă de determinare a culorii făinurilor de grâu și de secară prin compararea culorii făinurilor uscate cu aceea a unor făinuri-etalon. — Cf. germ. P e k a r i s i e r u n g.

PECENÉG, -ÉGĂ, *pecenegi, -ge,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Populație migratoare din familia populațiilor turcice, care s-a stabilit în Moldova, apoi în Țara Românească, Dobrogea și Transilvania la sfârșitul sec. IX; (și la sg.) persoană care aparținea acestui popor. **2.** Adj. Care aparține pecenegilor (**1**), privitor la pecenegi. ✦ (Substantivat, f.) Limba pecenegă. [Adj. f. și: *peceneágă*] — Din germ. **Petschenege,** fr. **petchenègue,** rus. **peceneg.**

PECETÁR, *pecetari,* s.m. (Înv.) Gravor de peceți (**1**). — **Pecete** + suf. *-ar*.

PECÉTE, *peceți,* s.f. **1.** Placă (de metal) cu mâner sau montată pe un inel, pe a cărei suprafață este gravată o monogramă, o emblemă etc. și care, aplicată pe ceară roșie sau cu tuș pe un act, pe o scrisoare sau pe un colet, dă acestora caracter de autenticitate și de integritate; sigiliu; *p. ext.* ștampilă. **2.** Ceară roșie sau bucată de plumb (care se aplică sau se leagă de un document, de un pachet etc.) pe care se imprimă, prin apăsare, o pecete (**1**); semn imprimat prin aplicarea unei peceți (**1**) pe un document, pe un obiect etc.; sigiliu. ✧ Expr. *Închis* (sau *ferecat) cu șapte peceți* = imposibil de aflat; de nepătruns; interzis, oprit. ✦ Fig. Semn caracteristic, trăsătură specifică, distinctivă; amprentă, marcă, întipărire, urmă; *spec.* stigmat. **3.** (Înv. și reg.) Aprobare, rezoluție sau ordin în scris, întărit cu o pecete (**1**). [Var.: **pecétie** s.f.] — Din sl. **pečatĭ.**

PECÉTIE s.f. v. **pecete.**

PECETLUÍ, *pecetluiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A pune, a aplica o pecete (**1**); a sigila; a autentifica, a confirma documente, scrisori etc. prin aplicarea unei peceți; *p. ext.* (înv. și pop.) a închide, a zăvorî uși, case etc. ✦ Fig. A stigmatiza, a dezonora. **2.** Tranz. Fig. A consimți, a consolida; a definitiva, a confirma. ✦ A decide, a determina, a hotărî soarta, destinul etc. cuiva. **3.** Refl. și intranz. Fig. A se fixa, a se întipări în minte, în memorie etc. **4.** Tranz. A fixa, a înțepeni. **5.** Tranz. (În practica religiei creștine) A însemna cu hârlețul cele patru colțuri ale mormântului înainte de a pune sicriul în groapă. — Din sl. **pečatĭlěti,** magh. **pecsételni.**

PECETLUÍRE, *pecetluiri*, s.f. Faptul de *a (se) pecetlui;* pecetluit[1]. — V. **pecetlui.**

PECÉTLUÍT[1] s.n. (Rar) Pecetluire. — V. **pecetlui.**

PECETLUÍT[2]**, -Ă,** *pecetluiți, -te,* adj. **1.** Care a fost sigilat, pe care s-a aplicat o pecete (**1**); *p. ext.* ștampilat; închis, zăvorât. ✦ (Pop.) Astupat ermetic cu un dop (sigilat); înfundat. ✦ Fig. Însemnat, stigmatizat, dezonorat (printr-un semn exterior). **2.** Fig. Hotărât, stabilit, decis. — V. **pecetlui.**

PÉCHIN s.n. v. **peching.**

PECHINÉZ, *pechinezi,* s.m. Rasă de câini de apartament de proporții mici, cu botul scurt și turtit, cu urechile lăsate în jos, cu picioarele scurte și cu părul lung și mătăsos. — Din fr. **pékinois.**

PÉCHING s.n. **1.** Țesătură din mătase naturală, cu dungi, realizată din fire de grosimi diferite sau divers colorate. **2.** Rasă de rațe cu penajul de culoare albă, bună producătoare de carne. [Scris și: *peking.* — Var.: **péchin** s.n.] — Din n. pr. **Peking.**

PECI s.n. v. **peciu.**

PÉCIE, *pecii*, s.f. (Înv. și reg.) Carne macră de vită, de oaie sau de porc (mai ales de pe lângă șira spinării). — Din magh. **pecsenye.**

PECÍNGINE, *pecingini*, s.f. **1.** Nume popular dat mai multor boli de piele contagioase, caracterizate prin erupții cu bășicuțe, care, uscându-se, lasă niște pete scorțoase ce produc mâncărimi; *p. gener.* eczemă. ✧ Expr. *A se întinde* (sau, rar, *a se răspândi, a cuprinde* etc.) *ca pecinginea* (ori, rar, *ca o pecingine*) = a se propaga foarte mult, nestăvilit, pretutindeni; a se lăți. ✦ Fig. Rău care se extinde repede și nestăvilit. **2.** Fig. Porțiune de teren (într-o semănătură) de pe care vegetația a dispărut din cauza unor plante parazite sau a unei boli. **3.** Fig. Pată de mucegai, de murdărie, de igrasie pe un zid, pe o clădire etc. — Lat. **petigo, -ginis.**

PECINGINÓS, -OÁSĂ, *pecinginoși, -oase,* adj. Care are pecingine (**1**), cu pecingine. — **Pecingine** + suf. *-os*.

PÉCIU, *peciuri,* s.n. (Înv. și reg.) Act scris, aprobare, ordin, dovadă, adeverință etc. [Var.: **peci** s.n.] — Cf. p e c e t e.

PÉCTIC, -Ă, *pectici, -ce,* adj. (Chim.) Cu pectină. — Din fr. **pectique.**

PECTÍNĂ, *pectine*, s.f. (La pl.) Clasă de compuși organici care se găsesc în țesuturile celulelor vegetale și care, prin amestecare cu apă și prin fierbere, capătă forma unei gelatine, fiind folosiți în industria alimentară, farmaceutică și în cosmetică; (și la sg.) compus organic vegetal din această clasă. — Din fr. **pectine.**

PECTORÁL, -Ă, *pectorali, -e,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Din regiunea pieptului, de la piept. ✧ (Și substantivat, m.) *Mușchi pectoral* = mușchi lat pereche, care se inserează pe primele șase cartilaje costale, claviculă și humerus. **2.** Care se folosește ca remediu în bolile de piept. *Ceai pectoral.* **II.** S.n. **1.** Pieptar de metal, care constituia una dintre piesele armurii romane. **2.** Ornament constând dintr-o bucată de stofă împodobită cu pietre scumpe, pe care îl purtau pe piept faraonii egipteni și marii preoți iudei. — Din fr. **pectoral,** lat. **pectoralis.**

PECTÓZĂ, *pectoze,* s.f. (Chim.) Pectină. — Din fr. **pectose.**

PECÚLIU s.n. **1.** (În Antichitate) Sumă de bani economisită de un sclav pentru a-și răscumpăra libertatea; gratificație acordată unui sclav de către stăpânul său sau unui soldat la eliberare. **2.** Sumă de bani primită de un condamnat după ispășirea pedepsei, pentru munca prestată în timpul detenției; *p. gener.* bani economisiți, agoniseală. — Din lat. **peculium.**

PECUNIÁR, -Ă, *pecuniari, -e,* adj. Care constă în bani, care se referă la bani; bănesc; *p. ext.* material. [Pr.: *-ni-ar*] — Din fr. **pécuniaire,** lat. **pecuniarius.**

PEDAGÓG, -Ă, *pedagogi, -ge*, s.m. și f. **1.** Persoană cu pregătire specială, care se ocupă, teoretic și practic, cu munca didactică și educativă; educator. **2.** Persoană care supraveghează și ajută pe elevi la pregătirea lecțiilor în anumite școli sau în internate. **3.** (În Antichitate) Sclav instruit care însoțea pe copiii stăpânului la școală și îi ajuta la pregătirea lecțiilor. — Din fr. **pédagogue,** ngr. **pedhagogós,** lat. **paedagogus**, germ. **Pädagog.**

PEDAGÓGIC, -Ă, *pedagogici, -ce*, adj. Care se referă la pedagogie, care aparține pedagogiei. ✧ *Consiliu pedagogic* = organ consultativ (format din profesori) care funcționează în cadrul unei instituții de învățământ și care are diverse sarcini legate de bunul mers al instituției respective. ✦ Care corespunde cerințelor și normelor pedagogiei, care respectă regulile pedagogiei; educativ. — Din fr. **pédagogique,** germ. **pädagogisch.**

PEDAGOGÍE, *pedagogii,* s.f. Știința și arta educației. ✦ (Eliptic; fam.) Facultate care pregătește specialiști în știința definită mai sus. ✦ Metodă pedagogică — Din lat. **paedagogia,** fr. **pédagogie.**

PEDAGOGÍSM s.n. (Rar) Manie pedagogică, exagerare în folosirea metodelor pedagogice. — Din fr. **pédagogisme.**

PEDALÁ, *pedalez,* vb. I. Intranz. **1.** A acționa pedalele unei biciclete, ale unei bărci sau ale oricărui mecanism prevăzut cu pedale, pentru a pune în mișcare mobilul sau mecanismul; *p. ext.* a merge cu bicicleta. **2.** Spec. A acționa cu piciorul pedala unui pian, pentru a mări, a reduce sau a prelungi intensitatea unui sunet. **3.** Fig. A insista asupra unui lucru, a sublinia ceva. — Din fr. **pédaler.**

PEDÁLĂ, *pedale,* s.f. **1.** (Adesea cu determinări care indică domeniul de aplicare) Pârghie acționată cu piciorul și folosită pentru antrenarea unui mecanism sau efectuarea unei comenzi. ✧ Expr. *A pune pedala* = a insista asupra unui lucru. **2.** Presă tipografică mică, acționată cu piciorul. **3.** Sunet prelungit de bas, care este însoțit pe treptele superioare de acorduri variate. — Din fr. **pédale.**

PEDÁLER s.n. v. **pedalier.**

PEDALIÉR, *pedaliere,* s.n. Sistem de pedale de la orgă (corespunzătoare sunetelor grave). [Pr.: *-li-er.* — Var.: **pedáler** s.n.] — Din fr. **pédalier.**

PEDALIZÁRE, *pedalizări,* s.f. Procedeu de amplificare și de reducere a sonorității sunetelor produse la pian, prin folosirea pedalelor acestuia. — Din **pedală.**

PEDÁNT, -Ă, *pedanți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre oameni și manifestările lor) Cu pretenții de erudiție și de competență deosebită; meticulos; minuțios peste

măsură; pedantic, pedantesc. **2.** S.m. și f. Persoană care face mereu paradă de erudiția sa și care supără prin minuțiozitate exagerată în lucruri neînsemnate; persoană deosebit de meticuloasă. — Din fr. **pédant,** germ. **Pedant.**

PEDANTERÍE, *pedanterii,* s.f. Pedantism. — Din fr. **pédanterie.**

PEDANTÉSC, -Ă, *pedantești,* adj. (Livr.) Pedant (**1**) — Din fr. **pédantesque,** it. **pedantesco.**

PEDÁNTIC, -Ă, *pedantici, -ce,* adj. (Înv.) Pedant (**1**). — **Pedant** + suf. *-ic*.

PEDANTÍSM s.n. Paradă de erudiție și de competență caracteristică pedantului; meticulozitate (excesivă și formală); exagerare în lucruri de mică importanță; pedanterie. — Din fr. **pédantisme.**

PEDEÁPSĂ, *pedepse,* s.f. **1.** Măsură de represiune, sancțiune aplicată celui care a săvârșit o greșeală; *spec.* măsură de constrângere prevăzută de lege și aplicată cuiva de o instanță judecătorească drept sancțiune pentru o infracțiune; condamnare, osândă; situație în care se află cel pedepsit, condamnat. **2.** Fig. Suferință (fizică sau morală), chin, supliciu; necaz, nenorocire. — Din **pedepsi** (derivat regresiv).

PEDÉL, *pedeli*, s.m. (Înv.) Portar sau om de serviciu la o instituție de învățământ. — Din germ. **Pedell.**

PEDEPSÍ, *pedepsesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A aplica cuiva o pedeapsă pentru o greșeală sau o infracțiune săvârșită; a condamna, a osândi. **2.** Tranz. și refl. Fig. (Înv. și reg.) A face să sufere sau a suferi chinuri fizice sau morale; a (se) chinui, a (se) tortura. — Din ngr. **epédepsa** (aor. al lui *pedévo)*.

PEDEPSÍBIL, -Ă, *pedepsibili, -e,* adj. (Rar) Care poate fi pedepsit (de lege), pasibil de pedeapsă. — **Pedepsi** + suf. *-bil.*

PEDEPSIBILITÁTE s.f. (Jur.) Faptul de a fi susceptibil de pedeapsă. — **Pedepsibil** + suf. *-itate*.

PEDEPSÍE, *pedepsii,* s.f. (Pop.) Epilepsie. — Contaminare între **epilepsie** și **pedeapsă.**

PEDEPSÍRE, *pedepsiri,* s.f. Acțiunea de *a pedepsi* (**1**) și rezultatul ei; condamnare, osândire, sancționare; *p. ext.* pedeapsă. — V. **pedepsi.**

PEDEPSÍT, -Ă, *pedepsiți, -te,* adj. Căruia i s-a aplicat o pedeapsă pentru o greșeală, o sancțiune săvârșită; *p. ext.* (rar) nemulțumit, supărat. — V. **pedepsi.**

PEDEPSITÓR, -OÁRE, *pedepsitori, -oare,* adj. (Rar) Care pedepsește; care constituie o pedeapsă. — **Pedepsi** + suf. *-tor*.

PEDERÁST, *pederaști,* s.m. Persoană care practică pederastia; homosexual. — Din fr. **pédéraste.**

PEDERASTÍE s.f. Atracție sexuală a unui bărbat adult pentru un adolescent; *p. ext.* orice practică homosexuală masculină. — Din fr. **pédérastie.**

PEDESTRÁȘ, *pedestrași,* s.m. (Înv. și pop.) Infanterist. — **Pedestru** + suf. *-aș*.

PEDESTRÍ, *pedestresc*, vb. IV. Refl. (Înv.) A descăleca; a merge pe jos. — Din **pedestru.**

PEDESTRÍME, *pedestrimi,* s.f. (Înv. și pop.) Infanterie; unitate, mulțime de infanteriști. — **Pedestru** + suf. *-ime*.

PEDÉSTRU, -Ă, *pedeștri, -stre,* adj., s.m. **1.** Adj. (Astăzi rar) Care merge, care călătorește pe jos. ✦ (Adverbial) Pe jos, cu piciorul. **2.** S.m. (Înv.) Pieton. **3.** Adj. (Despre soldați, trupe etc.) Care se deplasează sau care acționează (în luptă) pe jos. **4.** S.m. (Înv.) Infanterist. — Lat. **pedester, -tris.**

PEDIÁTRIC, -Ă, *pediatrici, -ce,* adj. Care aparține pediatriei, privitor la pediatrie. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **pédiatrique.**

PEDIATRÍE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studiul fiziologiei și patologiei copilului. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **pédiatrie.**

PEDIÁTRU, -Ă, *pediatri, -e,* s.m. și f. Medic specialist în pediatrie; medic de copii. ✧ (Adjectival) *Medic pediatru.* [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **pédiatre.**

PEDICÉL, *pedicele,* s.n. Mic peduncul care susține frunza, floarea (într-o inflorescență) etc. — Din fr. **pédicelle.**

PEDICELÁT, -Ă, *pedicelați, -te,* adj. (Despre plante) Care are pedicel, cu pedicel. — Din fr. **pédicellé.**

PEDICHIÚRĂ, *pedichiuri,* s.f. Operație care constă în tăierea unghiilor și a bătăturilor de la picioare, în curățirea și lăcuirea acestor unghii etc. — Din fr. **pédicure.**

PEDICHIURÍST, -Ă, *pedichiuriști, -ste,* s.m. și f. Persoană specializată în pedichiură. — **Pedichiură** + suf. *-ist*.

PEDÍCUL, *pedicule,* s.n. (Anat.) Formațiune anatomică alungită și strâmtă, care leagă un organ de restul organismului ori două părți ale aceluiași organ; peduncul (**2**). — Din fr. **pédicule,** lat. **pediculus.**

PEDICULÁR, -Ă, *pediculari, -e,* adj. (Med.) Referitor la păduchi; cu păduchi. — Din fr. **pédiculaire.**

PEDICULÁT, -Ă, *pediculați, -te,* adj. Care are pedicul, cu pedicul. — Din fr. **pédiculé.**

PEDICULÓZĂ, *pediculoze,* s.f. Totalitatea manifestărilor patologice provocate de păduchi la suprafața corpului omenesc. — Din fr. **pédiculose.**

PEDICÚȚĂ, *pedicuțe,* s.f. (Bot.) Brădișor (**2**). — **Piedică** + suf. *-uță*.

PEDIGRÉE s.n. v. **pedigri.**

PEDIGRÉU s.n. v. **pedigri.**

PEDIGRÍ, *pedigriuri,* s.n. Genealogie a unui animal de rasă pură; document care arată această genealogie. [Var.: **pedigríu, pedigrée, pedigréu** s.n.] — Din engl., fr. **pedigree.**

PEDIGRÍU s.n. v. **pedigri.**

PEDIOGENÉZĂ s.f. v. **pedogeneză^{2}.**

PEDIOMÉTRIE s.f. (Med.) Măsurare a lungimii și a greutății copiilor mici. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **pédiométrie.**

PEDIOMÉTRU, *pediometre*, s.n. Aparat cu care se măsoară înălțimea și greutatea copiilor mici. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **pédiomètre.**

PEDOCLIMÁTIC, -Ă, *pedoclimatici, -ce,* adj. Referitor la condițiile de sol și de climă. — **Pedo**[logic] + **climatic.**

PEDOFÍL, -Ă, *pedofili, -e,* adj., s.m. și f. (Adult) cu atracție sexuală pentru copii (indiferent de sexul lor). — Din fr. **pédophil.**

PEDOFILÍE, *pedofilii,* s.f. (Med.) Atracție sexuală față de copii (indiferent de sexul lor). — Din fr. **pédophilie.**

PEDOGENÉTIC, -Ă, *pedogenetici, -ce,* adj. Privitor la formarea solului. — Din fr. **pédogénétique.**

PEDOGENÉZĂ^{1} s.f. **1.** Proces de formare și evoluție a solului. **2.** Parte a pedologiei^{1} care se ocupă cu studiul formării și al evoluției solurilor. — Din fr. **pédogenèze.**

PEDOGENÉZĂ^{2} s.f. Formă de înmulțire sexuată, în stare de larvă, la unele animale. [Var.: **pediogenéză** s.f.] — Din fr. **pédogenèse.**

PEDOLÓG^{1}, -Ă, *pedologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Geolog specialist în pedologie^{1}. — Din fr. **pédologue.**

PEDOLÓG^{2}, -Ă, *pedologi, -ge*, s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în pedologie^{2}. — Din fr. **pédologue.**

PEDOLÓGIC^{1}, -Ă, *pedologici, -ce,* adj. Care aparține pedologiei^{1}, privitor la pedologie^{1}. — Din fr. **pédologique.**

PEDOLOGÍC^{2}, -Ă, *pedologici, -ce*, adj. Care aparține pedologiei^{2}, privitor la pedologie^{2}. — Din **pedologie^{2}.**

PEDOLOGÍE^{1} s.f. Știință care se ocupă cu studiul genezei, al evoluției și al distribuției solurilor și cu cunoașterea constituției lor fizice, chimice și biologice, în scopul stabilirii gradului de fertilitate și a posibilităților de ridicare a acesteia. — Din fr. **pédologie.**

PEDOLOGÍE^{2} s.f. **1.** Disciplină care studiază psihologic copilul ca ființă al cărei univers diferă calitativ de lumea adultului și care parcurge un proces de socializare. **2.** (Biol.) Studiul caracterelor somatice determinate de factorii biologici, de ereditate etc. — Din fr. **pédologie.**

PEDOMÉTRU, *pedometre,* s.n. Aparat care înregistrează automat numărul de pași efectuați de un pieton (și viteza de deplasare). — Din fr. **pédomètre.**

PEDONOSOLOGÍE s.f. (Med.) Studiu al bolilor caracteristice copilăriei. — Din fr. **pédonosologie.**

PEDOPSIHIATRÍE s.f. Disciplină medicală care studiază bolile psihice ale copilului. [Pr.: *-hi-a-*] — Din fr. **pédopsychiatrie.**

PEDOSFÉRĂ s.f. (Geol.) Stratul solidificat de la suprafața solului. — Din fr. **pédosphère,** engl. **pedosphere.**

PEDÚNCUL, *pedunculi,* s.m. **1.** Codiță a unei flori sau a unui fruct. **2.** (Anat.; rar) Pedicul. **3.** Denumire dată formațiilor din creier care au aspectul unor cordoane și sunt constituite din substanță nervoasă albă. — Din lat. **pedunculus,** fr. **pédoncule.**

PEDUNCULÁR, -Ă, *pedunculari, -e,* adj. (Bot., Anat.) Referitor la peduncul, de peduncul. — Din fr. **pédonculaire.**

PEDUNCULÁT, -Ă, *pedunculați, -te,* adj. (Despre plante sau părți ale lor) Care are peduncul (**1**), cu peduncul. — Din fr. **pédonculé** (după *peduncul)*.

PEFUGÁ vb. I. v. **păfuga.**

PEGAMOÍD s.n. Imitație de piele fabricată dintr-o țesătură de bumbac sau de in acoperită cu un strat lăcuit și colorat, obținut pe bază de nitroceluloză. [Var.: **pergamoíd** s.n.] — Din fr. **pégamoïde.**

PEGÁS, *pegași,* s.m. **1.** (În mitologia greacă) Cal miraculos, înaripat, născut din sângele Meduzei ucise de Perseu; *fig.* inspirație poetică. **2.** Specie de pește care trăiește în Oceanul Indian, cu înotătoarele în formă de aripi, asemănătoare cu cele ale liliacului *(Pegasus draco)*. **3.** Numele unei constelații din emisfera boreală. [Acc. și: *pégas*] — Din fr. **pégase.**

PEGMATÍT, *pegmatite*, s.n. Rocă magmatică în care mineralele sunt bine cristalizate și cu structură specifică, formată de obicei din cuarț, feldspat și mică, la care se asociază uneori minerale prețioase. [Var.: **pegmatítă** s.f.] — Din fr. **pegmatite.**

PEGMATÍTĂ s.f. v. **pegmatit.**

PÉGRĂ s.f. (Livr.) Lume interlopă, drojdie a societății. — Din fr. **pègre.**

PEHBLÉNDĂ s.f. Oxid natural de uraniu cristalizat, de culoare neagră ca smoala și cu luciu gras. — Din fr. **pechblende,** germ. **Pechblende.**

PEHLIVÁN, *pehlivani,* s.m. **1.** (Înv.) Personaj comic (acrobat, jongler, saltimbanc, scamator etc.) în reprezentațiile de circ, la diferite serbări etc. **2.** (Fam.) Epitet dat unui bărbat șiret, șarlatan, escroc. **3.** (Fam.) Om glumeț, mucalit, poznaș. — Din tc. **pehlivān.**

PEHLIVĂNÉSC, -EÁSCĂ, *pehlivănești,* adj. (Înv. și fam.) Care se referă la pehlivani, de pehlivan. — **Pehlivan** + suf. *-esc*.

PEHLIVĂNÍE, *pehlivănii*, s.f. (Înv. și fam.) **1.** Șarlatanie, șmecherie, escrocherie. **2.** Glumă, poznă; ștrengărie, ghidușie. — **Pehlivan** + suf. *-ie*.

PEIORATÍV, -Ă, *peiorativi, -e,* adj. (Despre cuvinte, expresii, afirmații etc.) Care are sens defavorabil; depreciativ, disprețuitor; (despre sensul cuvintelor, al contextelor etc.) defavorabil, depreciativ; (despre afixe) care dă un sens depreciativ cuvântului la care se atașează. [Pr.: *pe-io-*. — Var. **pejoratív, -ă** adj.] — Din fr. **péjoratif.**

PEISAGÍST, -Ă, *peisagiști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** (Pictor) specializat în peisaje. **2.** (Scriitor sau compozitor) specializat în descrierea naturii. [Pr.: *pe-i-*] — Din fr. **paysagiste.**

PEISAGÍSTIC, -Ă, *peisagistici, -ce*, adj. **1.** Care aparține peisajului (**1**), privitor la peisaj, de peisaj. ✦ (Substantivat, f.) Peisaj (**1**). **2.** (Despre pictură, opere literare sau muzicale) Care își propune cu precădere descrierea unor priveliști din natură. ✦ (Substantivat, f.) Ramură a picturii care cuprinde peisajul (**2**). [Pr.: *pe-i-*] — **Peisagiu** + suf. *-istic*.

PEISÁGIU s.n. v. **peisaj.**

PEISÁJ, *peisaje,* s.n. **1.** Parte din natură care formează un ansamblu artistic și este cuprinsă dintr-o singură privire; priveliște; aspect propriu unui teritoriu oarecare, rezultând din combinarea factorilor naturali cu factorii creați de om. **2.** Gen de pictură sau de grafică având ca obiect reprezentarea cu precădere a priveliștilor din natură; (concr.) tablou, fotografie care reprezintă un peisaj (**1**). **3.** Descriere, reprezentare a naturii în opere literare; compoziție literară descriptivă. **4.** Titlu dat unor compoziții muzicale descriptive imaginând prin onomatopee tablouri din natură. [Pr.: *pe-i-*. — Var.: **peiságiu** s.n.] — Din fr. **paysage,** it. **paesaggio.**

PEISAJÉR, -Ă, *peisajeri, -e,* adj. Care dă impresia, produce efectul de peisaj. [Pr.: *pe-i-*] — Din fr. **paysager.**

PÉJMĂ, *pejme,* s.f. Numele a două specii de plante erbacee cu tulpinile rigide, ramificate și cu frunze dințate, una cu flori albe sau violete-purpurii, cu miros plăcut de mosc *(Amberboa moschata)*, cealaltă cu flori galbene, plăcut mirositoare *(Amberboa odorata)*. — Din magh. **pézsma.**

PEJORATÍV, -Ă adj. v. **peiorativ.**

PELÁDĂ, *pelade,* s.f. Boală de piele care se manifestă prin căderea părului de pe cap pe anumite porțiuni (rotunjite). — Din fr. **pelade.**

PELÁGIC, -Ă, *pelagici, -ce,* adj. **1.** (În sintagma) *Zonă pelagică* = totalitatea apelor din lacuri, mări și oceane situate deasupra zonelor de fund (începând de la adâncimea de circa 200 m). ✦ Care se referă la zona definită mai sus, care aparține acestei zone; (despre plante și animale) care trăiește, plutind liber în apele acestei zone. **2.** (Rar) Marin. — Din fr. **pélagique.**

PELÁGRĂ, *pelagre,* s.f. Boală provocată de lipsa din alimentație a unor vitamine și proteine, care se manifestă prin inflamația pielii, plăgi pe corp, tulburări gastrice și nervoase etc. — Din fr. **pellagre.**

PELAGRÓS, -OÁSĂ, *pelagroși, -oase,* adj., s.m. și f. (Rar) **1.** Adj. Care aparține pelagrei, privitor la pelagră, cauzat de pelagră. **2.** S.m. și f., adj. (Om) bolnav de pelagră. — Din fr. **pellagreux.**

PELAGROZÍNĂ s.f. Substanță toxică aflată în bobul de porumb alterat. — Din fr. **pellagrosine.**

PELÁJ, *pelajuri,* s.n. (Franțuzism) Păr, blană a unui animal (sălbatic). — Din fr. **pelage.**

PELARGÓNIE, *pelargonii,* s.f. (Bot.) Nume dat mai multor specii de mușcată. — Din germ. **Pelargonie.**

PELÁSG, -Ă, *pelasgi, -ge*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din unele triburi ce au populat în timpurile străvechi partea sudică a Peninsulei Balcanice, litoralul vestic al Asiei Mici și câteva insule din această regiune; (la m. pl.) populația triburilor care locuiau în aceste regiuni. **2.** Adj. Care aparține pelasgilor (**1**), privitor la pelasgi, de la pelasgi; pelasgic. — Din fr. **Pelasges.**

PELÁSGIC, -Ă, *pelasgici, -ce*, adj. (Rar) Pelasg (**2**). — Din fr **pélasgique.**

PELECÁN s.m. v. **pelican.**

PELEGRÍN s.m. v. **peregrin.**

PELERÍN, *pelerini,* s.m. Persoană care face un pelerinaj. ✦ (Rar) Persoană care călătorește mult (din loc în loc); călător. — Din fr. **pèlerin.**

PELERINÁJ, *pelerinaje,* s.n. Călătorie rituală făcută de credincioși, individual sau în grup, într-un loc sfânt (Ierusalim, Lourdes, Mecca). ✦ Călătorie făcută într-un loc renumit (din punct de vedere istoric sau cultural). ✦ P. gener. Călătorie, plimbare (în diverse locuri). ✦ Trecere continuă, perindare. — Din fr. **pèlerinage.**

PELERÍNĂ, *pelerine*, s.f. **1.** Haină largă de lungimi variabile, fără mâneci, adesea cu glugă, care se poartă peste altă îmbrăcăminte. **2.** Îmbrăcăminte femeiască în formă de guler mare, care acoperă umerii (și bustul) și care se poartă peste palton sau peste rochie. — Din fr. **pèlerine.**

PELERINÚȚĂ, *pelerinuțe,* s.f. Diminutiv al lui *pelerină* (**1**). — **Pelerină** + suf. *-uță*.

PELETÍC, *peletice,* s.n. Pensulă folosită în olărie. — Et. nec.

PELETIZÁRE, *peletizări,* s.f. Procedeu de aglomerare mecanică a minereurilor și a concentratelor (umede și) foarte fine prin rostogolirea acestora în tambure rotative. — Cf. fr. p e l l é t i s a t i o n.

PELICÁN, *pelicani*, s.m. Pasăre acvatică migratoare de talie mare, cu pene albe, cu ciocul lung și puternic, cu un sac elastic sub maxilarul inferior, în care se adună peștii cu care se hrănește; babiță *(Pelecanus onocrotalux).* [Var.: (înv.) **pelecán** s.m] — Din ngr. **pelekán,** lat. **pelecanus,** fr. **pélican.**

PELICANÓL s.n. Pastă albă fabricată pe bază de dextrină și de glucoză, care servește pentru lipitul hârtiei și al cartonului. — **Pelican** + suf. *-ol.*

PELICULÁR, -Ă, *peliculari, -e,* adj. În formă de peliculă, referitor la peliculă. — Din fr. **pelliculaire.**

PELÍCULĂ, *pelicule,* s.f. **1.** Bandă subțire și flexibilă de celuloid sau din alt material sintetic, acoperită cu un strat de substanță fotosensibilă, folosită în industria fotografică și în cinematografie; film. **2.** Strat subțire dintr-o anumită substanță depus pe suprafața altei substanțe. **3.** Membrană foarte subțire. — Din fr. **pellicule.**

PELICULOGÉN, -Ă, *peliculogeni, -e,* adj. Care, aplicat în stare lichidă pe suprafața unui corp solid, formează pe acesta o peliculă. — De la **peliculă.**

PELÍN (**1**) s.m. (**2, 3**) s.n. **1.** S.m. Plantă erbacee cu frunze compuse, spintecate, albe-verzui, păroase și cu flori galbene, folosită în medicină și la prepararea unor băuturi *(Artemisia absinthium)*. ✧ Compuse: *Pelin-alb* (sau *-mic)* = plantă asemănătoare cu pelinul (**1**), cu frunze albe, păroase *(Artemisia austriaca)*. *Pelin-de-mături* = plantă erbacee cu flori verzui-brune, dispuse în capitule *(Artemisia scoparia)*. **2.** S.n. Vin cu gust amărui, obținut prin tratarea lui cu pelin (**1**). **3.** S.n. Băutură foarte amară, preparată din frunze de pelin (**1**) și folosită în scop curativ. — Din bg. **pelin.**

PELINÁRIȚĂ, *pelinarițe,* s.f. Plantă erbacee cu tulpina dreaptă și cu flori galbene, folosită în medicină pentru proprietățile ei tonice *(Artemisia vulgaris)* — **Pelin** + suf *-ariță*.

PELINÁȘ, *pelinași*, s.m., *pelinașe*, s.f. **1.** S.m. Diminutiv al lui *pelin* (**1**). **2.** S.n. Diminutiv al lui *pelin* (**2**). — **Pelin** + suf *-aș*.

PELÍNCĂ, *pelinci,* s.f. (Reg.) Scutec. ✧ Expr. *A ieși* (sau *a fi scos) din pelinci* = a depăși vârsta alăptării; *p. ext.* a fi foarte tânăr, fără experiență. ✦ *Pelincile-Domnului* = turte subțiri și rotunde din aluat nedospit, îndulcite cu miere sau cu zahăr și presărate cu miez de nucă, tradiționale la unii creștini în ajunul Crăciunului. — Din magh. **pelenka,** ucr. **pelinka.**

PELINÍȚĂ, *pelinițe,* s.f. Nume dat mai multor specii de pelin (**1**). — **Pelin** + suf. *-iță*.

PELINÚȚĂ, *pelinuțe,* s.f. Mică plantă erbacee cu tulpina și frunzele păroase, alburii, cu flori galbene mirositoare *(Artemisia petrosa)*. — **Pelin** + suf. *-uță*.

PELÍT, *pelite,* s.n. Material detritic constituit din particule de dimensiuni foarte mici, care formează sedimente și roci. — Din fr. **pélite.**

PELÓTĂ, *pelote,* s.f. **1.** Perniță pentru ace. **2.** Joc cu mingea originar din regiunile bascilor. — Din fr. **pelote.**

PELTÁT, -Ă, *peltați, -te,* adj. (Despre frunze) Cu nervuri care pornesc din mijlocul limbului și cu pețiolul prins de fața dorsală. — Din lat. **peltatus,** fr. **pelté,** it. **peltato.**

PELTEÁ, *peltele*, s.f. Produs alimentar fabricat din suc de fructe fiert cu zahăr, închegat cu o masă gelatinoasă, elastică și transparentă, asemănătoare cu jeleul. ✦ Fig. Expunere scrisă sau orală, lungă și prolixă, lipsită de miez; polilogie, vorbărie goală. [Var.: (reg.) **belteá** s.f.] — Din tc. **pelte,** ngr. **peltés, beldés.**

PELTÍC, -Ă, *peltici, -ce,* adj. (Despre oameni) Care rostește defectuos anumite consoane; *p. ext.* (despre vorbire) care trădează o asemenea rostire defectuoasă. — Din tc. **peltek.**

PELTICĂRÍE, *peltičării,* s.f. (Rar) Vorbire peltică. — **Peltic** + suf. *-ărie*.

PELTICEÁLĂ, *pelticeli,* s.f. (Rar) Pelticie. — **Peltic** + suf. *-eală*.

PELTICÍ, *pelticesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A deveni peltic; *p. ext.* a vorbi cu greutate, neclar (ca un peltic). — Din **peltic.**

PELTICÍE, *pelticii,* s.f. Defectul omului peltic; pelticeală. — **Peltic** + suf. *-ie*.

PELTINÉRV, -Ă, *peltinervi, -e,* adj. (Despre frunzele peltate) Cu nervuri ramificate ca niște raze de la centru spre periferie. — Din fr. **peltinerve.**

PELÚR s.n., adj. invar. (Și în sintagma) *Hârtie pelur* = hârtie foarte subțire, puțin translucidă, folosită pentru copii la mașina de scris. — Din fr. **pélure.**

PELÚZĂ, *peluze,* s.f. **1.** Suprafață de teren într-o grădină, într-un parc etc., cu iarbă scurtă și deasă (și cu flori); gazon. **2.** Fiecare dintre cele două părți extreme ale tribunelor unui stadion, situate în spatele porților terenului de joc. — Din fr. **pelouse.**

PELVECTOMÍE, *pelvectomii,* s.f. (Med.) Operație chirurgicală care constă în extirparea organelor din bazin (**3**). — Din fr. **pelvectomie.**

PELVIÁN, -Ă, *pelvieni, -e,* adj. Care aparține pelvisului, privitor la pelvis, din regiunea pelvisului. ✧ *Oase pelviene* = oasele care formează bazinul animalelor vertebrate superioare. *Centură pelviană* = centură osoasă formată din cele două oase coxale, care leagă membrele inferioare de coloana vertebrală. *Prezentare* (sau *poziție) pelviană* = poziție anormală a fătului la naștere, cu bazinul înainte. [Pr.: *-vi-an*] — Din fr. **pelvien.**

PELVIGRAFÍE, *pelvigrafii,* s.f. (Med.) Pelvimetrie. — Din fr. **pelvigraphie.**

PELVIMETRÍE s.f. (Med.) Metodă obstetricală de măsurare a pelvisului; pelvigrafie. — Din fr. **pelvimétrie.**

PELVIMÉTRU, *pelvimetre,* s.n. (Med.) Instrument folosit în pelvimetrie. — Din fr. **pelvimètre.**

PELVIPERITONÍTĂ, *pelviperitonite,* s.f. Inflamație de origine microbiană a peritoneului. — Din fr. **pelvipéritonite.**

PÉLVIS, *pelvisuri,* s.n. Parte a scheletului uman situată la baza trunchiului, formată din oasele coxale și din osul sacru; *p. ext.* bazin. — Din lat. **pelvis.**

PELVITOMÍE, *pelvitomii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru operațiile chirurgicale practicate pentru lărgirea temporară a bazinului (**3**). — Din fr. **pelvitomie.**

PEMBÉ s.n., adj. invar. (Înv.) **1.** Culoare roșu-deschis sau roz. **2.** Adj. invar. Roșu-deschis; trandafiriu. ✦ Fig. (Fam.) Excentric, extravagant. — Din tc. **pembe.**

PÉMFIGUS s.n. Boală de piele care se manifestă prin apariția pe piele și pe unele mucoase a unor bășici purulente, care lasă cruste și eroziuni. [Acc. și: *pemfígus*] — Din fr. **pemphigus.**

PEMPÁNT, -Ă, *pempanți, -te,* adj. (Fam.) A cărui îmbrăcăminte este de o eleganță plăcută și grațioasă; cochet, elegant. — Din fr. **pimpant.**

PENÁ, *penez,* vb. I. Tranz. (Jur.; rar) A penaliza (**1**). — Din **pena.**

PENÁJ, *penaje,* s.n. **1.** Totalitatea penelor[1] unei păsări. **2.** Mănunchi de pene (colorate) servind ca podoabă la un chipiu, la un coif etc.; panaș. [Pl. și: *penajuri*] — Din fr. **pennage.**

PENÁL, -Ă, *penali, -e,* adj. Referitor la infracțiuni și la urmărirea și pedepsirea infractorilor. ✧ *Drept penal* (și substantivat, n.) = ramură a științei dreptului care studiază normele juridice cu caracter represiv. *Cod penal* = ansamblul principalelor norme juridice care definesc infracțiunile și stabilesc sancțiunile lor. *Proces penal* sau *acțiune penală* = acțiune în justiție pornită împotriva unui infractor cu scopul de a obține pedepsirea lui potrivit legilor în vigoare. *Fapt penal* = infracțiune. *Sancțiune penală* = pedeapsă prevăzută de Codul penal. *Clauză penală* = clauză prin care părțile dintr-un contract convin ca, în caz de neexecutare, debitorul să-i dea creditorului un anumit lucru (de obicei o anumită sumă de bani). — Din lat. **poenalis,** fr. **pénal.**

PENALICÉȘTE adv. (Înv.) Din punct de vedere penal, sub raport penal; penalmente. — **Penal** + suf. *-icește*.

PENALÍST, -Ă, *penaliști, -ste,* s.m. și f. Jurist specializat în probleme de drept penal. — Din fr. **pénaliste.**

PENALITÁTE, *penalități,* s.f. **1.** Faptul de a fi pasibil de o pedeapsă judiciară; *p. ext.* pedeapsă judiciară aplicată cuiva. ✦ Spec. Clauză penală. **2.** Faptul de a fi pasibil de o despăgubire; *p. ext.* despăgubire, amendă. **3.** (Sport) Abatere a unui sportiv, în cadrul unei competiții, sancționată de arbitru conform regulamentului de joc; *p. ext.* sancțiune aplicată în urma comiterii acestei abateri. — Din fr. **pénalité.**

PENALIZÁ, *penalizez,* vb. I. Tranz. **1.** A prevedea sau a aplica cuiva o anumită sancțiune penală; a pena, a sancționa. **2.** A prevedea sau a cere cuiva o anumită despăgubire; a amenda. **3.** A aplica unui sportiv o anumită sancțiune pentru încălcarea regulamentului de joc. — Din fr. **pénaliser.**

PENALIZÁRE, *penalizări,* s.f. Acțiunea de *a penaliza* și rezultatul ei; penalizare. — V. **penaliza.**

PENALIZATÓR, -OÁRE, *penalizatori, -oare,* adj. Cu caracter de penalizare. — **Penaliza** + suf. *-tor*.

PENALIZÁȚIE, *penalizații,* s.f. Penalizare. — Din fr. **pénalisation.**

PENALMÉNTE adv. Penalicește. — Din fr. **pénalement.**

PÉNALTY, *penalty-uri,* s.n. Lovitură de pedeapsă dintr-un punct situat aproape de poartă, acordată la fotbal, handbal etc. în urma unei greșeli comise în apropierea propriei porți de către echipa aflată în apărare. [Scris și: *penalti.* — Acc. și: *penálty*] — Din fr., engl. **penalty.**

PENÁR, *penare,* s.n. Cutioară paralelipipedică în care școlarii își țin creioanele, penițele, gumele etc. — După germ. **Pennal.**

PENÁT, -Ă, *penați, -te,* adj. (Despre frunze) Care are nervurile secundare sau foliolele așezate de o parte și de alta a nervurii principale sau a pețiolului, ca firele unei pene[1]. — Din lat. **pennatus,** fr. **penné.**

PENÁȚI s.m. pl. (La etrusci și la romani) Zei ai căminului, ai casei; statui ale acestor zei . ✦ Fig. (Livr.) Cămin, casă (părintească). — Din lat. **penates.**

PÉNĂ, *pene,* s.f. (Înv.) Pedeapsă. — Din lat. **poena,** fr. **peine.**

PENDÍNTE adj. invar. **1.** Care este subordonat cuiva, care depinde de... **2.** Care n-a fost încă soluționat, care urmează să fie rezolvat; (despre litigii) care se află în curs de soluționare în fața unui organ de jurisdicție. — Din lat. **pendens, -ntis,** fr. **pendant.**

PENDÚL, *pendule,* s.n. **1.** Corp solid care poate oscila în jurul unui punct fix sau al unei axe fixe când este scos din poziția de echilibru stabil; *p. ext.* dispozitiv sau piesă a unui mecanism a căror oscilație reglează mișcările unei mașini sau ale unui instrument. **2.** (În forma *pendulă*) Ceas de perete a cărui mișcare este reglată de un pendul (**1**). [Var.: **pendúlă** s.f.] — Din fr. **pendule,** lat. **pendulus.**

PENDULÁ, *pendulez,* vb. I. Intranz. (Despre pendule) A face mișcări oscilatorii (lente) de o parte și de alta a poziției de echilibru; a oscila; *p. gener.* (despre alte obiecte) a face mișcări (lente) asemănătoare cu acelea ale pendulului; (despre ființe sau părți ale corpului lor) a se legăna, a se mișca alternativ într-o parte și în alta. ✦ Fig. (Despre oameni) A trece ușor de la o stare la alta; a fi instabil, nehotărât; a oscila. — Din **pendul.**

PENDULÁR, -Ă, *pendulari, -e,* adj. Care are o mișcare (ca) de pendul; specific pendulului; oscilant, oscilatoriu. ✦ Fig. Care trece (periodic) de la o stare la alta. — **Pendul** + suf. *-ar*. Cf. fr. p e n d u l a i r e .

PENDULÁRE, *pendulări,* s.f. Acțiunea de *a pendula* și rezultatul ei; oscilație a unui pendul sau a unui obiect asemănător cu un pendul față de poziția de echilibru; legănare. ✦ Variație lentă, oscilantă a valorii unei mărimi în jurul unei valori medii sau al unei valori de referință. ✦ Fig. Trecere (periodică) de la o stare la alta. — V. **pendula.**

PENDULARÍST, *pendulariști,* s.m. Muncitor calificat care lucrează la un ferăstrău mecanic. — De la **pendulă.**

PENDÚLĂ s.f. v. **pendul.**

PENÉL, *peneluri,* s.n. Pensulă mică, cu păr fin și suplu, cu care se pictează. ✦ Fig. Fel, mod, stil de a picta; măiestrie artistică (specifică unui pictor). — Din it. **pennello.**

PENEPLÉNĂ, *peneplene,* s.f. Suprafață de teren plană sau ușor ondulată, care rezultă prin eroziunea și prin transportarea materialului dintr-o regiune. — Din fr. **pénéplaine.**

PENEPLENIZÁRE, *peneplenizări,* s.f. Fenomen de reducere a înălțimilor relative ale unor regiuni până la nivelul fundului văilor și de secționare a formelor accidentale de relief din partea superioară a înălțimilor. — Din **peneplenă**. Cf. fr. p é n é p l a n a t i o n.

PENÉT, *peneturi,* s.n. (Rar) Penaj (**1**). — **Pană**[1] + suf. *-et*.

PENETRÁ, *penetrez,* vb. I. Tranz. și intranz. A pătrunde. — Din fr. **pénétrer,** lat. **penetrare.**

PENETRÁBIL, -Ă, *penetrabili, -e,* adj. Care poate fi străbătut (cu ușurință) de ceva, care lasă să treacă prin sine sau poate primi în sine un corp, o materie sau o substanță străină. — Din fr. **pénétrable.**

PENETRABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi penetrabil sau penetrant. — Din fr. **pénétrabilité.**

PENETRÁNT, -Ă, *penetranți, -te,* adj. Care (poate) pătrunde (adânc) în ceva; pătrunzător. ✦ Fig. (Despre mirosuri) Ascuțit, intens, puternic. ✦ Fig. (Despre ochi, privire) Ager, pătrunzător. — Din fr. **pénétrant.**

PENETRÁNȚĂ, *penetranțe*, s.f. Penetrație. ✦ Spec. Efect produs prin pătrunderea liniilor de câmp electric printr-un electrod. — Din fr. **pénétrance.**

PENETRÁRE, *penetrări*, s.f. Acțiunea de *a penetra* și rezultatul ei. — V. **penetra.**

PENETRÁȚIE, *penetrații*, s.f. **1.** Pătrundere în adâncime sau până în partea opusă; întrepătrundere a două corpuri sau a două suprafețe care se intersectează; penetranță. **2.** Pătrundere, infiltrare, extindere sau circulație în spațiu. ✧ *Arteră de penetrație* = arteră de circulație prin care se pătrunde într-o localitate.— Din fr. **pénétration.**

PENETROMÉTRU, *penetrometre*, s.n. (Tehn.) Aparat pentru determinarea rezistenței la pătrundere a bitumurilor, a unsorilor consistente etc. — Din fr. **pénétromètre.**

PENÍBIL, -Ă, *penibili, -e,* adj. Care provoacă o impresie neplăcută, supărătoare; greu de suportat, apăsător, jenant. — Din fr. **pénible.**

PENICÍLIC adj. (În sintagma) *Acid penicilic* = substanță cu acțiune antibiotică și bacteriostatică puternică, produsă de unele ciuperci. — După fr. **pénicillinique.**

PENICILINÁZĂ, *penicilinaze,* s.f. Enzimă care împiedică acțiunea antibiotică a penicilinei. — Din fr. **pénicillinase.**

PENICILÍNĂ, (**2**) *peniciline,* s.f. **1.** Substanță chimică sub formă de pulbere albă sau gălbuie, obținută din unele specii de ciuperci de mucegai și folosită ca antibiotic. **2.** Sortiment dintr-un astfel de antibiotic. — Din fr. **pénicilline.**

PENICILINOREZISTÉNȚĂ s.f. (Med.) Pierdere a sensibilității unor microbi față de penicilină. — După fr. **pénicillino-résistance.**

PENICILINOTERAPÍE s.f. Tratament medical cu penicilină. — Din fr. **pénicillinothérapie.**

PENICÍLLIUM s.m. Specie de ciuperci cu mulți nuclei din care se extrage penicilina. — Din fr. **pénicillium.**

PENÍN, *penine*, s.n. Mineral constituent al șisturilor cristaline, care formează cristale pe rocile metamorfice și magmatice. — Din fr. **pennine,** germ. **Pennin.**

PENINSULÁR, -Ă, *peninsulari, -e,* adj. Care aparține unei peninsule, privitor la o peninsulă, care se află pe o peninsulă; de peninsulă, caracteristic unei peninsule. ✦ (Substantivat) Locuitor al unei peninsule. ✦ Spec. Care este caracteristic Peninsulei Italice ori Iberice sau italienilor ori spaniolilor. ✦ (Substantivat) Italian. — Din fr. **péninsulaire.**

PENÍNSULĂ, *peninsule,* s.f. Întindere de pământ care înaintează adânc în mare ca o prelungire a uscatului, rămânând înconjurată din trei părți de apă. — Din lat. **peninsula,** fr. **péninsule.**

PÉNIS, *penisuri,* s.n. (Anat.) Organ masculin de copulație și micțiune— Din fr. **pénis,** lat. **penis.**

PENIȘOÁRĂ, *penișoare,* s.f. (Înv.) Peniță (**1**). — **Pană**[1] + suf. *-ișoară*.

PENITENCIÁR, -Ă, *penitenciari, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Închisoare. **2.** Adj. Care se referă la închisoare, care aparține închisorii. [Pr.: *-ci-ar*] — Din fr. **pénitencier.**

PENITÉNT, -Ă, *penitenți, -te*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face penitență (**1**); pocăit. **2.** Adj. Care aparține penitentului (**1**), de penitent. — Din fr. **pénitent,** lat. **poenitens, -ntis.**

PENITÉNȚĂ, *penitențe,* s.f. **1.** (În practicile creștine) Pedeapsă pe care și-o impune cineva sau pe care i-o dă cuiva preotul la spovedanie, pentru ispășirea păcatelor și care constă mai ales în post și rugăciuni; canon, *p. ext.* privațiune (de ordin fizic, material); viață aspră pe care și-o impune cineva. **2.** Pocăință. — Din lat. **poenitentia,** fr. **pénitence,** it. **penitenza.**

PENÍȚĂ, *penițe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *pană*[1]*;* penișoară. **2.** Placă de metal, mică și concavă, terminată printr-un vârf despicat, care, montată sau fixată la un toc sau stilou, folosește pentru a scrie cu cerneală. **3.** Numele a două specii de plante erbacee cu flori alburii, care cresc în ape adânci, stătătoare sau lin curgătoare (*Myriophyllum spicatum* și *verticillatum)*. — **Pană**[1] + suf. *-iță.*

PÉNNY, *penny,* s.m. Monedă divizionară engleză, care valorează a douăsprezecea parte dintr-un șiling sau a suta parte dintr-o liră. [Scris și: *peni, peny*] — Din engl. **penny.**

PENSÁ, *pensez,* vb. I. **1.** Tranz. A prinde, a apuca (și a strânge), a scoate, a smulge ceva cu pensa (**1**). **2.** Tranz. A face pense (**2**) la un obiect de îmbrăcăminte. **3.** Tranz și refl. A(-și) smulge fire de păr, de obicei din sprâncene, cu penseta. — Din fr. **pincer.**

PENSÁRE, *pensări,* s.f. Acțiunea de *a (se) pensa* și rezultatul ei. — V. **pensa.**

PÉNSĂ, *pense,* s.f. **1.** Mic instrument de metal compus din două brațe îmbinate la un capăt sau încheiate în formă de foarfece, folosit (în medicină, în tehnică) pentru a prinde sau a fixa obiecte mici sau substanțe care nu pot fi luate cu mâna. **2.** (În croitorie) Cută scurtă interioară, ascuțită la un capăt sau la amândouă, prin care se mulează pe corp un obiect de îmbrăcăminte. — Din fr. **pince.**

PENSÉTĂ, *pensete,* s.f. Pensă (**1**) mică. — Din fr. **pincette.**

PÉNSIE, *pensii,* s.f. Sumă de bani plătită periodic pe baza unor norme legale (în cadrul asigurărilor sociale) foștilor angajați după depășirea unei anumie limite de vârstă ori în caz de boală sau invaliditate, precum și urmașilor angajaților sau pensionarilor decedați. ✧ *Pensie de întreținere* sau *pensie alimentară* = sprijin material acordat periodic de către o persoană alteia în temeiul unei obligații stabilite prin lege sau printr-o hotărâre judecătorească. ✧ Loc. adj. *La pensie* = care este pensionar. ✧ Loc. vb. *A ieși* (sau *a scoate pe cineva) la pensie* = a (se) pensiona. ✦ (Înv.) Subsidiu. — Din rus. **pensija.**

PENSIOÁRĂ, *pensioare,* s.f. Diminutiv al lui *pensie*. [Pr.: *-si-oa-*] — **Pensie** + suf. *-oară*.

PENSIÓN, *pensioane,* s.n. Instituție școlară particulară de grad elementar sau mediu unde elevii erau găzduiți în perioada școlarizării; pensionat. [Pr.: *-si-on*. — Var.: (înv.) **pansión** s.n.] — Din fr. **pension.**

PENSIONÁ, *pensionez,* vb. I. Tranz. A acorda cuiva dreptul de a primi pensie în condițiile prevăzute de lege. ✦ Refl. A ieși la pensie, a deveni pensionar. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **pensionner,** germ. **pensionieren.**

PENSIONÁR, -Ă, *pensionari, -e*, s.m. și f. **1.** Persoană care primește pensie. ✦ Persoană care primește o subvenție, un subsidiu. **2.** Persoană întreținută, îngrijită într-un azil sau într-un ospiciu. ✦ Persoană închisă într-o închisoare; deținut. ✦ Animal închis într-o amenajare specială (pentru a fi expus publicului). **3.** Persoană care stă în pensiune la cineva. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **pensionnaire,** germ. **Pensionär.**

PENSIONÁRE, *pensionări,* s.f. Faptul de *a (se) pensiona*. [Pr.: *-si-o-*] — V. **pensiona.**

PENSIONÁT[1]**,** *pensionate,* s.n. (Rar) Pension. ✦ Timpul petrecut de cineva într-un pension; viață de pension. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **pensionnat,** germ. **Pensionat.**

PENSIONÁT[2]**, -Ă,** *pensionați, -te*, adj. Care este pensionar. [Pr.: *-si-o-*] — V. **pensiona.**

PENSIÚNE, *pensiuni,* s.f. **1.** Întreținere constând din locuință și masă (sau numai din masă) pe care cineva o primește (într-o casă particulară) în schimbul unei sume de bani dinainte stabilite; *spec.* găzduirea elevilor într-un pension. ✦ P. ext. (Concr.) Sumă de bani care se plătește cuiva care acordă găzduire completă sau numai masă; *spec.* sumă de bani care se plătea într-un pension pentru întreținerea unui elev. **2.** (Concr.) Casă, restaurant în care se oferă cuiva, în schimbul unei sume de bani, găzduire completă sau numai masă. ✧ *Pensiune turistică* = unitate de cazare a turiștilor în general de dimensiuni mici, care asigură și servirea mesei (de obicei pentru turismul de weekend sau de sejur), amplasată în locuințe particulare sau în clădiri special amenajate. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **pension.**

PENSULÁ, *pensulez,* vb. I. Tranz. **1.** A întinde cu pensula pe o suprafață un strat de vopsea, de lac; a colora cu pensula. **2.** A badijona cu un dezinfectant. — Din **pensulă.**

PENSULÁRE, *pensulări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a pensula* și rezultatul ei; pensulație, badijonare. — V. **pensula.**

PENSULÁȚIE, *pensulații,* s.f. Pensulare. ✦ Termen specific picturii, care denumește urmele lăsate de pensulă pe tablou. — **Pensula** + suf. *-ție*.

PÉNSULĂ, *pensule,* s.f. Instrument alcătuit dintr-un smoc de fire de păr sau de material plastic prinse într-o coadă de lemn sau de metal, care servește mai ales la întinderea vopselelor și a lacurilor pe o suprafață. — Din germ. **Pinsel.**

PENTACLORÚRĂ, *pentacloruri,* s.f. (Chim.) Clorură a elementelor pentavalente. — Din fr. **pentachlorure.**

PENTACÓRD, *pentacorduri,* s.n. **1.** Liră cu cinci coarde, folosită în Antichitate. **2.** Grup de cinci sunete succesive ale unei scări muzicale. [Pl. și: *pentacorde*] — Din fr. **pentacorde.**

PENTADACTÍL, -Ă, *pentadactili, -e,* adj., s.n. (Animal vertebrat) care are cinci degete la membrele anterioare sau posterioare; (membru anterior sau posterior) care este prevăzut cu cinci degete. — Din fr. **pentadactyle.**

PENTÁDĂ, *pentade,* s.f. (Met.; rar) Perioadă de cinci zile consecutive. — Din fr. **pentade.**

PENTADECAGÓN, *pentadecagoane,* s.n. (Geom.) Poligon plan cu cincisprezece laturi și cincisprezece unghiuri. — Din fr. **pentadécagone.**

PENTAÉDRU, *pentaedre,* s.n. (Mat.) Poliedru cu cinci fețe. — Din fr. **pentaèdre.**

PENTAGÓN, *pentagoane,* s.n. (Mat.) Poligon plan cu cinci laturi și cinci unghiuri. — Din fr. **pentagone,** germ. **Pentagon,** lat. **pentagonus.**

PENTAGONÁL, -Ă, *pentagonali, -e,* adj. (Despre corpuri geometrice) Care are la bază un pentagon. ✦ (Despre obiecte, suprafețe) Care are forma pentagonului, ca un pentagon. — **Pentagon** + suf. *-al*. Cf. fr. p e n t a g o n a l.

PENTAGRÁMĂ, *pentagrame,* s.f. **1.** Stea în cinci colțuri, semn mistic în Vechiul Orient, exprimând împreunarea lucrurilor inegale, care era emblema pitagoreicilor și căreia în superstițiile medievale i se atribuiau funcții apotropaice. **2.** Denumire pentru notația muzicală care are cinci rânduri orizontale, paralele, pe care se scriu notele și pauzele muzicale. — Din fr. **pentagramme.**

PENTAGRÍLĂ, *pentagrile,* s.f. Tub electronic cu vid, cu un catod, un anod și cinci grile (**1**). — Din engl. **pentagrid** (după *grilă).*

PENTAMÉTRU, *pentametri*, s.m. (În versificația greacă și latină) Vers de cinci picioare, alcătuit din două emistihuri egale (doi dactili și o silabă lungă). — Din ngr. **pentámetron,** fr. **pentamètre.**

PENTÁN, *pentani,* s.m. Hidrocarbură aciclică saturată, obținută din gazele de sondă. — Din fr. **pentane.**

PENTANÓL, *pentanoli,* s.n. (Chim.) Alcool amilic. — Din fr. **pentanol.**

PENTAOXÍD, *pentaoxizi,* s.m. Oxid a cărui moleculă conține cinci atomi de oxigen. [Pr.: *-ta-o-*] — Din fr. **pentaoxyde.**

PENTAPETÁLĂ, *pentapetale,* adj. (Bot.; despre corola florilor) Cu cinci petale. — Din fr. **pentapétale.**

PENTASEPÁL, *pentasepale,* adj. (Bot.; despre caliciul florilor) Cu cinci sepale. — Din fr. **pentasépale.**

PENTASILÁBIC, -Ă, *pentasilabici, -ce,* adj. (Despre cuvinte) Care este format din cinci silabe. — Din fr. **pentasyllabique.**

PENTATEÚH n.pr. Parte a Bibliei care cuprinde primele cinci cărți ale Vechiului Testament. — Din lat. **Pentateuchus,** fr. **pentateuque.**

PENTATLÓN, *pentatloane,* s.n. Probă combinată de atletism, alcătuită din cinci exerciții diferite, clasamentul făcându-se prin totalizarea punctelor obținute la fiecare probă. ✧ *Pentatlon modern* = concurs sportiv complex care constă din cinci probe diferite (scrimă, călărie, tir, înot și cros), clasamentul fiind făcut prin totalizarea punctelor obținute la fiecare probă. — Din fr. **pentathlon.**

PENTATLONÍST, -Ă, *pentatloniști, -ste,* s.m. și f. Sportiv specializat în probele de pentatlon. — **Pentatlon** + suf. *-ist.*

PENTATÓNIC, -Ă, *pentatonice,* adj. (Muz.; în sintagmele) *Gamă pentatonică* = gamă alcătuită din cinci trepte, fără semitonuri, care stă la baza muzicii populare chineze, tătare, scoțiene etc. *Sistem pentatonic* = sistem muzical care se bazează pe o scară formată din cinci sunete de înălțimi diferite, în cadrul unei octave. — Din germ. **pentatonisch.**

PENTAVALÉNT, -Ă, *pentavalenți, -te,* adj. (Despre elemente chimice) Care are valența egală cu cinci. — Din fr. **pentavalent.**

PENTAZÓL s.n. Substanță incoloră, cristalizată, cu gust amărui, solubilă în apă, folosită ca medicament cu acțiune cardiacă, respiratorie etc. — Et. nec.

PENTELÉU, *penteleie,* s.n. **1.** (La sg.) Specialitate de cașcaval preparată din laptele care se mulge toamna de la oi. **2.** (Reg.) Băț cu care se bate laptele pentru a se alege untul. **3.** (Reg.) Coastă înclinată și netedă pe care coboară oile la strungă. — Din n.pr. **Penteleu.**

PENTÉLICĂ adj. (În sintagma) *Marmură pentelică* = marmură albă, fără nervuri. — Din fr. **pentélique.**

PENTICOSTÁL, -Ă, *penticostali, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al unei secte creștine care a apărut inițial în SUA și s-a răspândit și în Europa. **2.** Adj. Care aparține penticostalilor (**1**), referitor la penticostali. — Din engl. **pentecostal.**

PENTICOSTÁR, *penticostare,* s.n. Carte bisericească cuprinzând rânduiala slujbelor pe cele 50 de zile dintre Paști și Rusalii. — Din ngr. **pentikostárion.**

PENTÓDĂ, *pentode,* s.f. Tub electronic cu cinci electrozi. — Din fr. **pentode.**

PENTOXÍD, *pentoxizi,* s.m. (Chim.) Oxid al unui element pentavalent. — Din engl. **pentoxide.**

PENTÓZĂ, *pentoze,* s.f. Compus organic din grupul glucidelor, având cinci atomi de carbon în moleculă. — Din fr. **pentose.**

PENTOZURÍE, *pentozurii,* s.f. (Med.) Prezență a pentozelor în urină; cantitate de pentoză prezentă în urină. — Din fr. **pentosurie.**

PÉNTRU prep. **I.** (Exprimă un raport cauzal) **1.** Din cauza... din pricina... datorită... *Pentru asta a plecat*. ✧ Expr. *Nu pentru alta, ci...* = nu din altă cauză, dar... **2.** (Introduce un complement indirect) *Mulțumește pentru buna găzduire*. ✧ Expr. *Pentru puțin* (sau *nimic),* se spune ca răspuns celui care mulțumește când i s-a făcut un serviciu. *Pentru nimic în lume* = cu niciun preț, în niciun caz. *Pentru (numele lui) Dumnezeu!* exclamație care însoțește o cerere sau o rugăminte sau care exprimă uimirea, indignarea cuiva. **II.** (Exprimă un raport final) **1.** (Introduce un complement circumstanțial de scop) Cu scopul de..., în scopul..., în vederea... *Scrie pentru bani*. **2.** (Introduce un complement indirect) În interesul..., în (sau spre) folosul..., în favoarea...; în apărarea... *Pledează pentru el*. ✧ (În construcții eliptice) *Cincizeci de voturi pentru și două contra*. ✦ Potrivit cu...; în măsură să... *Serviciul nu era pentru el*. ✦ După. *Plânge pentru cel plecat*. ✦ (Față) de... *Are o grijă deosebită pentru mama lui*. **3.** (Introduce un atribut) *Hârtie și plic pentru o scrisoare*. ✦ Cu direcția..., cu destinația... *Autobuzul pentru Ploiești*. **4.** (Intră în compunerea numelor predicative) *Acest cadou e pentru tine*. **5.** (Introduce un complement sau un atribut) Contra, împotriva. *Medicament pentru diabet. Ia ceva pentru durerile de cap.* **III.** (Exprimă un raport de relație) Cu privire la..., referitor la..., în legătură cu... *S-au schimbat lucrurile pentru el*. ✦ Față de..., în raport cu... *Pentru unii mumă, pentru alții ciumă*. **IV.** (Exprimă un raport temporal, introducând un complement circumstanțial de timp) *Pleacă pentru o clipă*. ✧ Expr. *Pentru moment* = deocamdată. **V.** (Exprimă un raport de compensație, de echivalență sau de schimb) În schimbul...; în locul..., în loc de... *Pentru un palton a dat o rochie*. **VI. 1.** (Urmat de un infinitiv, are valoare de conjuncție, construcția fiind echivalentă cu o propoziție consecutivă negativă, când regenta e afirmativă, și invers) *Subiectul e prea vast pentru a putea fi expus într-o oră*. **2.** (Formează conjuncții compuse) *Pentru ca* sau *pentru că* = fiindcă, deoarece, din cauză că; de vreme ce, întrucât. *Pentru ce* (sau *aceasta, aceea)* = deci, așadar, de aceea, drept care, din care cauză. — Din **printru.**

PENÚLTIM, -Ă, *penultimi, -e*, adj. Care este înaintea celui din urmă, al doilea din urmă. — Din lat. **paenultimus.**

PENÚMBRĂ, *penumbre*, s.f. **1.** Zonă incomplet luminată, cuprinsă între zona umbrită și cea luminoasă din spatele unui corp opac; *p. gener.* zonă slab luminată; semiobscuritate. **2.** (Pict.) Suprafață slab luminată aflată la confluența luminii cu umbra. — Din fr. **pénombre**. Cf. u m b r ă.

PENÚRIE s.f. Lipsă a unor lucruri necesare; *spec.* lipsă a mijloacelor de trai; sărăcie, mizerie. [Acc. și: *penuríe*] — Din fr. **pénurie.**

PEÓN[1], *peoni,* s.m. Muncitor agricol din America Latină. [Pr.: *pe-on*] — Din fr. **péon,** sp. **peon.**

PEÓN[2], *peoni,* s.m. Picior de vers clasic format din patru silabe, dintre care una lungă. [Pr.: *pe-on*] — Din fr. **péon,** lat. **paeon.**

PEONÁJ s.n. (Rar) Formă de exploatare a peonilor. [Pr.: *pe-o-*] — Din fr. **péonage.**

PEPÉLEA s.m. (Pop.) Om isteț, glumeț și poznaș, care își bate joc de toți. — Din n. pr. **Pepelea.**

PEPENÁR, *pepenari*, s.m. Persoană care cultivă sau vinde pepeni. — **Pepene** + suf. *-ar*.

PEPENÁȘ, *pepenași,* s.m. Diminutiv al lui *pepene*. — **Pepene** + suf. *-aș*.

PEPENĂRÍE, *pepenării,* s.f. Loc unde se cultivă (sau se vând) pepeni; bostănărie, bostană, harbuzărie. — **Pepene** + suf. *-ărie*.

PÉPENE, *pepeni,* s.m. **1.** Numele a două specii de plante erbacee din familia cucurbitaceelor, cu tulpină târâtoare lungă și cu fructe comestibile; **a)** (de obicei determinat prin „galben") plantă originară din Asia tropicală, cu tulpina acoperită cu peri aspri, cu fructul mare, sferic sau oval, cu coaja galbenă sau verzuie, cu miezul alb, verde sau galben, dulce, parfumat și suculent *(Cucumis melo)*; **b)** (de obicei determinat prin „verde") plantă originară din sudul Africii, cu frunzele adânc crestate, cu fructul mare, sferic sau oval, având coaja verde și miezul roșu sau galben, dulce și foarte zemos; harbuz, lubeniță, bostan *(Citrullus vulgaris); p. restr.* fructul acestor plante. ✧ Expr. *Gras ca pepenele* (sau *ca un pepene)* sau *pepene de gras* (sau *gras pepene)* = foarte gras. (Fam.) *A-și ieși* (sau *a scoate pe cineva) din pepeni* = a-și pierde (sau a face pe cineva să-și piardă) răbdarea, a (se) enerva, a-și ieși (sau a scoate pe cineva) din fire. (Fam.) *A ieși* (sau *a ajunge* etc.) *la pepeni* = a face o afacere proastă, a nu reuși într-o acțiune. **2.** (Reg.) Dovleac. **3.** (Reg.) Castravete. — Din lat. **pepo, *pepinis.**

PEPENÍȘTE, *pepeniști,* s.f. (Pop.) Teren cultivat cu pepeni. — **Pepene** + suf. *-iște*.

PEPENOÁICĂ, *pepenoaice,* s.f. Specie de pepene verde, de formă lunguiață, cu coaja vărgată cu dungi de culoare verde-închis și verde-deschis; pepenoaie. — **Pepene** + suf. *-oaică*.

PEPENOÁIE, *pepenoaie,* s.f. (Rar) Pepenoaică. — **Pepene** + suf. *-oaie*.

PEPENOÍ, *pepenoi,* s.m. Augmentativ al lui *pepene*. — **Pepene** + suf. *-oi*.

PEPENÓS, -OÁSĂ, *pepenoși, -oase,* adj. (Rar) Rotund, sferic, plin (ca un pepene); gras, dolofan. — **Pepene** + suf. *-os*.

PEPINIÉRĂ, *pepiniere,* s.f. **1.** Teren rezervat pentru înmulțirea și formarea plantelor erbacee sau lemnoase până la plantarea lor pe locul definitiv. **2.** P. anal. Crescătorie de animale. **3.** Fig. Instituție, organizație etc. care pregătește un număr mare de oameni în vederea unei profesii, a unei activități etc.; colectiv din care se pot recruta astfel de oameni. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **pépinière.**

PEPINIERÍE, *pepinierii*, s.f. (Rar) Ocupația pepinieristului. [Pr.: *-ni-e-*] — **Pepinieră** + suf. *-ie*.

PEPINIERÍST, *pepinieriști*, s.m. (Rar) Persoană care lucrează într-o pepinieră. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **pépiniériste.**

PEPÍT adj. invar. (Despre țesături) Cu pătrățele sau romburi (mărunte) de (două) culori diferite, alternând între ele. ✦ (Substantivat, n.) Țesătură cu asemenea desen. [Var.: **pepíta, pipít** adj. invar.] — Din germ. **Pepita.**

PEPÍTA adj. invar. v. **pepit.**

PEPÍTĂ, *pepite,* s.f. Bucată de metal (mai ales de aur) în stare nativă. — Din fr. **pépite.**

PÉPLU s.n. v. **peplum.**

PÉPLUM, *peplumuri,* s.n. Mantie scurtă fără mâneci, prinsă pe umeri cu o agrafă, purtată peste tunică de către femei în Antichitatea greco-romană. [Var.: **péplu** s.n.] — Din lat. **peplum**

PÉPSI, *pepsiuri,* s.n. Pepsi-cola. [Pl. și (f.): *pepsi*] — Abr. de la **pepsi-cola.**

PÉPSIC, -Ă, *pepsici, -ce,* adj. Care aparține pepsinei, privitor la pepsină. — Din fr. **pepsique.**

PÉPSI-CÓLA®, *pepsi-cole,* s.f. Nume comercial al unei băuturi răcoritoare acidulate, care conține esență de cola. [Pl. și: *pepsi-cola*] — Din engl. **pepsi-cola.**

PEPSÍNĂ, *pepsine,* s.f. Enzimă secretată de mucoasa stomacului vertebratelor, care transformă proteinele în peptide; *p. ext.* medicament extras din mucoasa stomacală a unor animale, care se administrează în tratamentul bolilor de stomac. — Din fr. **pepsine,** germ. **Pepsin.**

PEPTIDÁZĂ, *peptidaze,* s.f. (Chim.) Enzimă care catalizează descompunerea peptidelor. — Din fr. **peptidase.**

PEPTÍDĂ, *peptide,* s.f. Substanță chimică alcătuită din mai mulți aminoacizi. — Din fr. **peptide.**

PEPTIZÁNT, -Ă, *peptizanți, -te,* adj., s.m. (Substanță) care produce peptizarea. — Din fr. **peptisant.**

PEPTIZÁRE, *peptizări,* s.f. (Chim.) Trecere a unei substanțe coloidale din stare de gel în stare de dispersie coloidală. — După fr. **peptisation.**

PEPTÓNĂ, *peptone,* s.f. Amestec de peptide sub formă de pulbere albă-gălbuie, cu miros caracteristic, cu gust amar-sălciu, solubil în apă sau în alcool diluat, asimilabil de organismul uman, folosit în medicină. — Din fr. **peptone.**

PEPTONURÍE, *peptonurii,* s.f. (Fiziol.) Prezență a peptonelor în urină; cantitate de peptone prezentă în urină. — Din fr. **peptonurie.**

PER prep. (Termen comercial folosit în legătură cu prețul unei mărfi raportat la o unitate de măsură) Pentru, de fiecare. — Din it., germ. **per.**

PERACÍD, *peracizi,* s.m. Termen generic dat acizilor care conțin mai mult oxigen decât acidul obișnuit corespunzător. — Din fr. **peracide.**

PERCAÍNĂ s.f. Pulbere albă cristalină, inodoră, solubilă în apă, folosită ca anestezic local. — Din fr. **percaïne.**

PERCÁL, *percale,* s.n. (Înv.) Pânză de bumbac subțire și netedă. — Din germ. **Perkal,** fr. **percale.**

PERCALÍNĂ s.f. (Înv.) Pânză de bumbac ușoară și lucioasă, uneori imprimată, folosită de obicei la căptușitul hainelor. — Din fr. **percaline.**

PERCEÁ s.f. v. **percică.**

PERCÉPE, *percép,* vb. III. Tranz. **1.** A sesiza ceva cu ajutorul simțurilor și al gândirii, prin reflectare nemijlocită; *p. ext.* a înțelege, a pricepe. **2.** A încasa un impozit sau o taxă oficială. — Din lat. **percipere** (după *pricepe).*

PERCÉPERE, *perceperi,* s.f. Acțiunea de *a percepe* și rezultatul ei. — V. **percepe.**

PERCEPTÍBIL, -Ă, *perceptibili, -e,* adj. **1.** Care poate fi sesizat prin reflectare nemijlocită, cu ajutorul simțurilor. **2.** (Rar; despre impozite sau taxe oficiale) Care poate fi încasat. — Din fr. **perceptible.**

PERCEPTIBILITÁTE s.f. Faptul de a fi perceptibil (**1**). — Din fr. **perceptibilité.**

PERCEPTÍV, -Ă, *perceptivi, -e,* adj. Care aparține facultății de a percepe (**1**), care se referă la percepere; care poate percepe. — Din fr. **perceptif.**

PERCEPTÓR, *perceptori,* s.m. (În trecut) Persoană însărcinată cu strângerea impozitelor și a taxelor oficiale; agent de percepție. [Acc. și: *percéptor*] — Din lat. **perceptor,** fr. **percepteur.**

PERCEPTORIÁL, -Ă, *perceptoriali, -e,* adj. (Rar) Care aparține perceptorului, privitor la perceptor, de perceptor. [Pr.: *-ri-al*] — **Perceptor** + suf. *-ial.*

PERCÉPȚIE, *percepții,* s.f. **1.** Proces psihic de cunoaștere senzorială, prin care obiectele și fenomenele sunt reflectate ca întregi; *p. ext.* facultatea de a percepe fenomenele lumii exterioare; înțelegere, cunoaștere. ✧ *Percepție extrasenzorială* = telepatie. **2.** (În trecut) Instituție care încasa impozitele sau taxele oficiale; clădire, birou în care își avea sediul această instituție. ✦ Încasarea unui impozit sau a unei taxe oficiale. — Din lat. **perceptio,** fr. **perception.**

PERCHEZÍȚIE s.f. v. **perchiziție.**

PERCHEZIȚIONÁ vb. I v. **perchiziționa.**

PERCHIZÍȚIE, *perchiziții*, s.f. Cercetare făcută de către organele de urmărire penală sau de procuror asupra unei persoane ori la domiciliul acesteia, pentru

strângerea probelor privitoare la o infracțiune sau pentru descoperirea infractorului. ✦ P. gener. Scotocire. [Var.: **percheziție** (înv.) **perchizițiúne** s.f.] — Din fr. **perquisition.**

PERCHIZIȚIONÁ, *perchiziționez,* vb. I. Tranz. A efectua o percheziție, a supune unei perchiziții o persoană, o locuință. ✦ P. gener. A scotoci. [Pr.: *-ți-o-*. — Var.: **percheziționá** vb. I] — Din fr. **perquisitionner.**

PERCHIZIȚIÚNE s.f. v. **perchiziție.**

PERCÍCĂ, *percele,* s.f. (Reg.) Cârlionț, moț (pe frunte). ✦ Smoc de păr pe fruntea cailor. [Var.: **perceá** s.f.] — Din tc. **pürçek.**

PERCIÚN s.m. v. **perciune.**

PERCIUNÁT, -Ă, *perciunați, -te,* adj. Care poartă perciuni, cu perciuni. — Din **perciune.**

PERCIÚNE, *perciuni*, s.m. Fiecare dintre cele două șuvițe de păr (adesea lăsate lungi și răsucite) care se prelungesc lateral pe obraz, lângă urechi, de la tâmple în jos (la bărbați). ✦ (Rar) Favorit. ✦ (Rar) Smoc de păr de pe fruntea cailor. [Var.: **perciún** s.m.] — Din tc. **perçem.**

PERCLORÁT, *perclorați*, s.m. Sare a acidului percloric. — Din fr. **perchlorate.**

PERCLÓRIC adj. (În sintagma) *Acid percloric* = acid oxigenat al clorului, având aspectul unui lichid incolor care fumegă în aer. — Din fr. **perchlorique.**

PERCOLÁRE, *percolări,* s.f. **1.** Extragerea dintr-un minereu a unor metale sau a unor compuși metalici prin dizolvarea acestora. **2.** (Geol.) Străbatere a solului de către apa din precipitații. — După fr. **percolation.**

PERCUTÁ, *percutez,* vb. I. Tranz. **1.** A lovi capsa unui cartuș, a unui focos etc. cu percutorul pentru a provoca aprinderea încărcăturii. **2.** A examina un bolnav prin percuție. — Din fr. **percuter.**

PERCUTÁNT, -Ă, *percutanți, -te,* adj. **1.** (Despre proiectile) Care explodează la atingerea unui obstacol sau în urma unei percuții. **2.** (Mine; în sintagma) *Perforator percutant* = perforator mecanic al cărui sfredel acționează prin lovituri. **3.** Cu o mare putere de pătrundere; frapant prin claritate, precizie. ✦ Care provoacă șoc psihologic. — Din fr. **percutant.**

PERCUTÁRE, *percutări,* s.f. Acțiunea de *a percuta*. — V. **percuta.**

PERCUTÓR, *percutoare,* s.n. Piesă a unor instalații și agregate tehnice care, prin percuție, pune în mișcare sau oprește diferitele părți ale instalației. ✦ Spec. Piesă la armele de foc, la focosul unui proiectil etc. care lovește focosul sau capsa proiectilului pentru a produce aprinderea încărcăturii. — Din fr. **percuteur.**

PERCÚȚIE, *percuții*, s.f. **1.** Metodă de a diagnostica o afecțiune după sunetul rezultat din lovirea ușoară și repetată a unei regiuni a corpului. ✦ Masaj care constă din aplicarea unor lovituri rapide asupra unei regiuni a corpului. **2.** Procedeu de producere a sunetelor prin lovirea cu un ciocănel a unei membrane, a unei lame, a unei plăci metalice de la un instrument muzical. ✧ *Instrument de percuție* = instrument muzical care produce sunete prin percuție (**2**). **3.** Lovire cu percutorul a capsei, a focosului unui proiectil, pentru a provoca aprinderea încărcăturii. [Var.: **percuțiúne** s.f.] — După fr. **percussion.**

PERCUȚIONÍST, *percuționiști,* s.m. Persoană care asigură acompaniamentul la un instrument de percuție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **percussionniste.**

PERCUȚIÚNE s.f. v. **percuție.**

PERDÁF, *perdafuri,* s.n. (Înv.) Radere de jos în sus, în contra direcției în care crește părul. ✧ Expr. (Fam.) *A da* (sau *a trage) cuiva un perdaf* = a certa, a mustra aspru pe cineva. — Din tc. **perdah.**

PERDÁNT, -Ă, *perdanți, -te,* adj. (Și substantivat) Care pierde la joc, într-o afacere, într-o competiție etc. — Din fr. **perdant.**

PERDĂFUÍ, *perdăfuiesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Înv.) A (se) rade cu perdaf. — **Perdaf** + suf. *-ui*.

PERDEÁ, *perdele,* s.f. **1.** Obiect confecționat dintr-un material textil care se atârnă la ferestre și la uși pentru a împiedica pătrunderea luminii, pentru a opri vederea din afară, în scop decorativ etc. ✧ Loc. adj. și adv. *Cu perdea* = (care este exprimat, spus, făcut etc.) în mod discret, indirect, pe ocolite. *Fără perdea* = (care este exprimat, spus, făcut etc.) pe față, fără înconjur, în mod necuviincios, trivial. ✧ Expr. *A avea perdea la ochi* = a nu pricepe un lucru. *A(-i) pune* (cuiva) *perdea* (sau *perdele) la ochi* = a împiedica (pe cineva) să vadă lucrurile așa cum sunt; a înșela (pe cineva). *A-i lua* (cuiva) *perdeaua de pe ochi* = a face (pe cineva) să înțeleagă, să vadă clar. ✦ Obiect confecționat din șiraguri lungi și dese de mărgele atârnate în deschizătura unei intrări, în loc de ușă. ✦ Spec. (Înv.) Draperia de la ușa de intrare în camera domnitorului sau a vizirului; *p. ext.* intrare; anticameră. ✦ Spec. (Înv.) Cortină. ✦ P. anal. Ceea ce acoperă vederea ca o perdea (**1**); *fig.* ceea ce împiedică înțelegerea unui lucru. **2.** Șir de arbori sădiți în linie dreaptă, de obicei cu scopul de a proteja culturile (împotriva vântului); *p. ext.* fâșie de pădure. **3.** (Pop.) Adăpost (de iarnă) pentru oi. ✦ Adăpost (de trestie) făcut în jurul răsadnițelor timpurii din grădinile de zarzavat. **4.** (Med.; pop.) Cataractă; leucom. — Din tc. **perde.**

PERDEGÍU, *perdegii,* s.m. Slujbaș însărcinat cu paza la ușa de la camera domnitorului sau a înalților demnitari; perdelegiu. — Din tc. **perdeci.**

PERDELEGÍU, *perdelegii,* s.m. (Înv.) **1.** Perdegiu. **2.** Fabricant de perdele (**1**). — **Perdea** + suf. *-giu*.

PERDELUÍ, *perdeluiesc,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) acoperi, a (se) învălui ca într-o perdea (**1**). — **Perdea** + suf. *-ălui*.

PERDELUÍRE, *perdeluiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) perdelui* și rezultatul ei. — V. **perdelui.**

PERDELUÍT, -Ă, *perdeluiți, -te,* adj. (Rar) Acoperit cu perdele (**1**). — V. **perdelui.**

PERDELÚȚĂ, *perdelușe,* s.f. Diminutiv al lui *perdea* (**1**). — **Perdea** + suf. *-uță*.

PERDÍȚIE, *perdiții,* s.f. Stare de decădere morală în care se află cineva; pierzanie. ✦ Ceea ce provoacă decăderea morală a cuiva. — Din fr. **perdition.**

PERÉCHE, *perechi,* s.f. (De obicei urmat de determinări). **1.** (Adesea cu valoare de num. card.) Grup de două ființe de același fel. ✦ (Adverbial; cu valoare de num. distributiv) În grup de doi, doi câte doi. ✦ Spec. Cuplu de dansatori. ✦ Grup format din două părți sau organe identice și simetrice ale (corpului) unei ființe. ✧ *(O) pereche de palme* = două lovituri succesive aplicate cuiva (pe obraz) cu palma. **2.** Grup format din două exemplare din același fel de obiecte. ✦ Spec. Grup de obiecte de același fel, care formează o unitate, folosindu-se împreună. **3.** Fiecare dintre cele ființe, două obiecte, două fenomene care formează un grup (unitar), considerate în raport cu cea de-a doua ființă, cu cel de-al doilea obiect etc.; ființă, obiect, fenomen care seamănă perfect cu altă ființă, cu alt obiect, cu alt fenomen. ✧ Loc. adj. *Fără pereche* = unic în felul său. ✧ Expr. *A nu-și avea* (sau *afla* etc.) *pereche* = a nu se putea compara cu nimic prin însușirile pe care le posedă; a nu avea seamăn. **4.** Obiect alcătuit din două părți identice și simetrice unite între ele. ✧ *Pereche de case* = corp de case (care formează o unitate). *Pereche de haine* = costum de haine. *Pereche de cărți* = set, pachet de cărți de joc. **5.** Grup format din doi indivizi de sex opus; cuplu. — Lat. **paric(u)la.**

PEREGRÍN, *peregrini,* s.m. Persoană care călătorește mult (rătăcind din loc în loc); călător. ✦ (Înv.) Pelerin. [Var.: **pelegrín** s.m.] — Din lat. **peregrinus,** fr. **pérégrin,** it. **pellegrino.**

PEREGRINÁ, *peregrinez,* vb. I. Intranz. A cutreiera prin locuri îndepărtate; a colinda, a călători prin lume; a hoinări. ✦ (Rar) A merge în pelerinaj într-un loc sfânt. — Din fr. **pérégriner,** lat. **peregrinari.**

PEREGRINÁGIU s.n. v. **peregrinaj.**

PEREGRINÁJ, *peregrinaje*, s.n. (Rar) **1.** Pelerinaj. **2.** Peregrinare. [Var.: (înv.) **peregrinágiu** s.n.] — **Peregrin** + suf. *-aj*. Cf. it. p e l l e g r i n a g g i o.

PEREGRINÁRE, *peregrinări*, s.f. Acțiunea de *a peregrina*; călătorie lungă prin locuri îndepărtate; peregrinație, peregrinaj. — V. **peregrina.**

PEREGRINÁȚIE, *peregrinații,* s.f. (Rar) Peregrinare. [Var.: **peregrinațiúne** s.f.] — Din lat. **peregrinatio, -onis,** fr. **pérégrination.**

PEREGRINAȚIÚNE s.f. v. **peregrinație.**

PEREMPTÓRIU, -IE, *peremptorii*, adj. Care nu poate fi tăgăduit, combătut cu nimic (atât este de evident); vădit, evident. — Din lat. **peremptorius,** fr. **péremptoire.**

PEREMPȚIÚNE, *perempțiuni,* s.f. (Jur.) Stingere, încetare a unui proces prin depășirea termenului legal de introducere a acțiunii; perimare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **péremption.**

PERÉN, -Ă, *pereni, -e,* adj. (Despre plante) Care trăiește și rodește mai mulți ani de-a rândul, având o rădăcină persistentă din care se dezvoltă în fiecare primăvară o nouă tulpină; vivace. ✦ Fig. Care are caracter stabil, care durează mult timp; durabil. — Din lat. **perennis,** fr. **pérenne.**

PERENITÁTE s.f. (Adesea fig.) Însușirea de a fi peren; durabilitate, persistență. — Din fr. **pérennité.**

PERESTRÓIKA s.f. (În fosta URSS) Reconstrucție a vieții economice și politice (1985–1991) preconizată prin lucrările și activitatea lui Mihail Gorbaciov și bazată pe dezvoltarea comunicării și a transparenței. — Cuv. rus.

PERÉTE, *pereți,* s.m. **1.** Element de construcție așezat vertical (sau puțin înclinat), făcut din zidărie, din lemn, din piatră etc., care limitează, separă sau izolează încăperile unei clădiri între ele sau de exterior și care susține planșeele, etajele și acoperișul. ✧ Loc. adj. *De perete* = care este fixat, prins de perete. *Lampă de perete.* ✧ Loc. adj. și adv. *Perete în perete* = cu unul din pereți comun sau lipit de cel al încăperii vecine; *p. ext.* (care este) în imediata vecinătate a (locuinței) cuiva. ✧ Expr. *A da* (sau *a deschide, a lăsa, a izbi* etc.) *ușa* (sau *poarta) de perete* = a deschide larg, la maximum ușa, poarta. *A se da* (sau *a se izbi*, *a se bate) cu capul de pereți* (sau *de toți pereții*) = a fi deznădăjduit; a regreta enorm o greșeală făcută. *De când (se) scria musca pe perete* = de demult. *Între patru pereți* = **a)** la adăpost; **b)** în secret; izolat. *Pereții au ochi* (sau *urechi)*, se zice pentru a atrage cuiva atenția să fie precaut, să se ferească atunci când spune ceva (secret). *A vorbi la pereți* = a vorbi zadarnic, fără să fie ascultat. **2.** Masiv pietros care se înalță (aproape) vertical. **3.** Parte a unui obiect, a unui sistem tehnic etc. care se aseamănă cu un perete (**1**), mărginind, izolând, protejând; piesă dintr-un sistem tehnic care are rolul de a separa între ele anumite spații sau sistemul tehnic de spațiile înconjurătoare. ✦ Element anatomic, membrană etc. care înconjoară o cavitate a corpului. [Var.: (reg.) **păréte** s.m.] — Lat. **paries, -tis.**

PERÉU, *pereeuri,* s.n. Strat de piatră care căptușește un taluz, un șanț sau o suprafață înclinată de teren pentru a împiedica surparea pământului sau eroziunea lui de către ape. [Pl. și: *peree*] — Din fr. **perré.**

PERFÉCT, -Ă, *perfecți, -te,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care întrunește în gradul cel mai înalt toate calitățile cerute; desăvârșit. ✧ *Gaz perfect* = gaz ale cărui molecule, de dimensiuni neglijabile față de distanțele dintre ele, nu exercită forțe de atracție una

asupra alteia şi care verifică, la orice temperatură, legile gazelor. *Număr perfect* = număr natural egal cu suma divizorilor săi. **2.** (Adesea adverbial) Absolut, deplin, complet, total. ✦ (Adverbial; eliptic) Îmi convine, sunt de acord; foarte bine, bravo, excelent. **II.** S.n. Timp al verbului care exprimă o acţiune petrecută şi încheiată în trecut; trecut. ✧ *Perfectul compus* = timp trecut care exprimă acţiunea fără a o raporta la momentul vorbirii sau raportând-o ca un trecut mai îndepărtat. *Perfectul simplu* = timp trecut care exprimă acţiunea fără a o raporta la momentul vorbirii, sau raportând-o la un trecut mai apropiat. *Mai mult ca perfectul* = timp trecut folosit pentru a exprima o acţiune încheiată înaintea alteia, petrecută tot în trecut. — Din lat. **perfectus,** germ. **perfekt.**

PERFECTÁ, *perfectez,* vb. I. Tranz. A duce la bun sfârşit, a desăvârşi, a definitiva, a încheia (un acord, o tranzacţie etc.). — Din **perfect.**

PERFECTÁRE, *perfectări,* s.f. Acţiunea de *a perfecta* şi rezultatul ei. — V. **perfecta.**

PERFECTÍBIL, -Ă, *perfectibili, -e,* adj. Care poate fi desăvârşit, perfecţionat. — Din fr. **perfectible.**

PERFECTIBILITÁTE s.f. Însuşirea sau faptul de a fi perfectibil. ✦ Credinţă apărută în epoca iluminismului potrivit căreia folosirea adecvată a raţiunii ar avea ca rezultat realizarea deplină a posibilităţilor umane. — Din fr. **perfectibilité.**

PERFECTÍV, -Ă, *perfectivi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre aspectul, sensul verbelor) Care exprimă acţiunea verbului eliminând noţiunea de durată şi de desfăşurare, insistând asupra începutului şi sfârşitului ei, a rezultatului ei; (despre verbe) care are acest aspect. **2.** S.n. Verb care are aspect perfectiv. — Din fr. **perfectif,** germ. **perfektiv.**

PERFECTIVIZÁ, *perfectivizez,* vb. I. Tranz. (Gram.) A face ca un verb să devină perfectiv. — **Perfectiv** + suf. *-iza.*

PERFECTIVIZÁRE, *perfectivizări,* s.f. Acţiunea de *a perfectiviza*. — V. **perfectiviza.**

PERFECTIVIZÁT, -Ă, *perfectivizaţi, -te,* adj. (Despre verbe) Care a devenit perfectiv. — V. **perfectiviza.**

PERFECTIZÁ, *perfectizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A perfecţiona. — **Perfect** + suf. *-iza*.

PERFÉCŢIE s.f. v. **perfecţiune.**

PERFECŢIONÁ, *perfecţionez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) îmbunătăţi calitativ. ✦ A face să acumuleze sau a acumula (prin studii sistematice) cunoştinţe temeinice (şi noi) într-un anumit domeniu. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **perfectionner.**

PERFECŢIONÁRE, *perfecţionări*, s.f. Acţiunea de *a (se) perfecţiona* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **perfecţiona.**

PERFECŢIONÁT, -Ă, *perfecţionaţi, -te*, adj. Care a devenit de o mai bună calitate, îmbunătăţit (calitativ); care reprezintă un progres. [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **perfecţiona.**

PERFECŢIONÍSM s.n. **1.** Tendinţă de a atinge perfecţiunea. **2.** (Med.) Tendinţă maladivă spre perfecţiune, care poate ajunge la obsesie. **3.** Punct de vedere la stoici şi scriitorii creştini, după care scopul vieţii este atingerea unui ideal perfect. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **perfectionnisme.**

PERFECŢIONÍST, -Ă, *perfecţionişti, -ste,* adj. s.m. şi f. **1.** (Adept) al perfecţionismului (**1**). **2.** (Persoană) care suferă de perfecţionism (**2**). — Din fr. **perfectionniste.**

PERFECŢIÚNE, (**2**) *perfecţiuni,* s.f. **1.** Însuşirea de a fi perfect, starea a ceea ce este perfect; desăvârşire. ✧ Loc. adv. *La perfecţie* = în mod desăvârşit, perfect. **2.** (Concr.) Lucru sau fiinţă perfectă, desăvârşită. **3.** (În teologia şi filosofia tradiţională) Caracterul a ceea ce este neschimbător şi autonom, care nu posedă nimic potenţial. [Pr.: *-ţi-u-*. — Var.: **perfécţie** s.f.] — Din lat. **perfectio, -onis,** fr. **perfection.**

PERFÍD, -Ă, *perfizi, -de,* adj. (Despre oameni) Care, sub o înfăţişare binevoitoare sau indiferentă, ascunde răutate, viclenie, necinste; care vatămă pe cel care îi acordă încredere. ✦ (Despre manifestările oamenilor, fenomene, lucruri) Care este vătămător, periculos, fără să pară astfel. — Din fr. **perfide.**

PERFIDÍE, *perfidii,* s.f. Trăsătură de caracter, faptă, manifestare care denotă răutate, viclenie, necinste, în ciuda aparenţelor (binevoitoare). [Acc. şi: *perfídie*] — Din fr. **perfidie.**

PERFOLIÁT, -Ă, *perfoliaţi, -te,* adj. (Despre frunze sau despre peţioluri) Care înfăşoară tulpina astfel încât pare străpuns de ea. [Pr.: *-li-at*] — Din fr. **perfolié.**

PERFORÁ, *perforez,* vb. I. **1.** Tranz. A face o gaură care străpunge un material. ✦ Spec. A străpunge cu o maşină specială bilete, tichete etc. pentru a marca. **2.** Tranz. şi refl. (Med.) A (se) sparge, a (se) găuri, a produce sau a apărea un orificiu ca urmare a unui proces patologic. — Din fr. **perforer.**

PERFORÁJ, *perforaje,* s.n. Perforare. — Din fr. **perforage.**

PERFORÁNT, -Ă, *perforanţi, -te,* adj. Care perforează. ✦ (Anat.; despre muşchi) Care este străbătut de tendoane, de artere etc. — Din fr. **perforant.**

PERFORÁRE, *perforări,* s.f. Acţiunea de *a (se) perfora* şi rezultatul ei; perforaţie, perforat[1], perforaj, găurire, străpungere. — V. **perfora.**

PERFORÁT[1] s.n. Perforare. — V. **perfora.**

PERFORÁT[2], -Ă, *perforaţi, -te,* adj. Găurit, străpuns cu ajutorul unei unelte sau al unei maşini. ✦ Spec. (Despre părţi ale corpului) Străpuns de un glonţ, de o armă ascuţită (care produce o gaură). ✦ (Despre organe, ţesuturi) Găurit, cu orificiu apărut în urma unui proces patologic, a unui traumatism. — V. **perfora.**

PERFORATÓR, -OÁRE, *perforatori, -oare,* s.n., s.m. şi f. **1.** S.n. Maşină, aparat, unealtă cu care se fac găuri într-un material. **2.** S.n. (Inform.) Periferic care permite operaţii de ieşire pe cartele perforate sau bandă de hârtie perforată. **3.** S.m. şi f. (Rar) Persoană care se ocupă cu perforarea unei piese tehnice, a unui perete de stâncă etc. — Din fr. **perforateur.**

PERFORÁŢIE, *perforaţii,* s.f. Perforare; (concr.) gaură făcută prin perforare. ✦ (Med.) Găurire a unui organ, a unui ţesut, a unui os, a unei membrane în urma unui proces patologic; (concr.) gaură, orificiu astfel apărut. [Var.: **perforaţiúne** s.f.] — Din fr. **perforation.**

PERFORAŢIÚNE s.f. v. **perforaţie.**

PERFORMÁNT, -Ă, *performanţi, -te,* adj. **1.** (Despre sisteme tehnice, aparate, maşini etc.) Care este susceptibil de un randament ridicat. **2.** (Ec.; despre produse) Foarte competitiv. — Din fr. **performant.**

PERFORMÁNŢĂ, *performanţe,* s.f. Rezultat (deosebit de bun) obţinut de cineva într-o întrecere sportivă; *p. ext.* realizare deosebită într-un domeniu de activitate. ✦ Cel mai bun rezultat obţinut de un sistem tehnic, de o maşină, de un aparat etc. — Din fr. **performance.**

PERFORMÉR, -Ă, *performeri, -e*, s.m. şi f. Sportiv, echipă, cal de curse care a obţinut o performanţă deosebită într-o întrecere. — Din engl. **performer.**

PERFÚZIE, *perfuzii,* s.f. Introducere lentă şi continuă, picătură cu picătură, a sângelui sau a unei substanţe medicamentoase în venă ori în ţesutul subcutanat, în scopuri terapeutice. — Din fr. **perfusion.**

PERFUZÓR, *perfuzoare,* s.n. (Med.) Instrument folosit pentru perfuzie. — Din fr. **perfuseur.**

PERGAMÉNT, *pergamente,* s.n. **1.** Piele (de oaie, de viţel etc.) prelucrată special pentru a se putea scrie pe ea, folosită în trecut în loc de hârtie. **2.** Document, text scris pe pergament (**1**). **3.** Hârtie translucidă care nu lasă să pătrundă grăsimile sau umezeala, folosită mai ales la ambalarea alimentelor; hârtie pergaminată. — Din lat. **pergamentum.**

PERGAMENTÓS, -OÁSĂ, *pergamentoşi, -oase,* adj. Care are aspectul sau consistenţa pergamentului. — **Pergament** + suf. *-os*.

PERGAMINÁTĂ, *pergaminate,* adj. f. (În sintagma) *Hârtie pergaminată* = pergament (**3**). — Cf. it. p e r g a m e n a t o.

PERGAMOÍD s.n. v. **pegamoid.**

PERGAMÚT, -Ă, *pergamuţi, -te*, adj. (În sintagma) *Păr pergamut* = varietate de păr cu fructe galbene, zemoase şi parfumate. *Pară pergamută* (şi substantivat, f.) = fructul varietăţii de păr descrise mai sus. [Var.: **bergamót, -ă, bergamút, -ă** adj.] — Din ngr. **perghamóto.**

PERGHÉL, *pergheluri*, s.n. **1.** (Înv. şi reg.) Cerc; circumferinţă. ✧ Loc. adv. *În perghel* = circular. ✧ Loc. vb. *A da pergheluri* = a înconjura. ✦ Numele unui joc de copii cu arşice. **2.** Instrument în formă de compas, folosit la măsurarea sau compararea grosimilor; *p. gener.* compas. **3.** Partea concavă a unei bolţi; zidărie în formă de arc sau de semicerc. — Din tc. **pergel.**

PÉRGOLĂ, *pergole,* s.f. Construcţie uşoară într-un parc sau într-o grădină, formată dintr-o reţea de grinzi de lemn susţinute de şiruri de coloane, de stâlpi pe care se întind plante agăţătoare decorative. — Din fr., it. **pergola.**

PERHIDRÓL s.n. Soluţie de apă oxigenată, folosită ca dezinfectant, ca decolorant şi în cosmetică. — Din fr. **perhydrol.**

PERI- Element de compunere însemnând „în jurul", care serveşte la formarea unor adjective. — Din fr. **péri-.**

PERIÁ, *périi*, vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) curăţa de praf, de scame, de noroi cu ajutorul periei. ✦ A(-şi) netezi părul cu peria de cap. **2.** Tranz. A trece de repetate ori cu peria de fuioare peste fuiorul de in sau de cânepă ieşit din ragilă pentru a-l curăţa de călţi, de impurităţi; a scărmăna, a pieptăna. **3.** Tranz. Fig. A stiliza, a îndrepta, a îmbunătăţi o lucrare literară, ştiinţifică etc. **4.** Tranz. Fig. (Fam.) A bate, a lovi. **5.** Tranz. Fig. (Fam.) A linguşi pe cineva. [Pr.: *-ri-a*] — Din **perie.**

PERIÁNT, *periante,* s.n. Învelişul floral al plantelor (diferenţiat în caliciu şi corolă). [Pr.: *-ri-ant*] — Din fr. **périanthe.**

PERIARTERÍTĂ, *periarterite,* s.f. Inflamaţie care cuprinde succesiv toate straturile peretelui arterial, producând obstruări arteriale şi noduli de-a lungul unor artere, în special la cele ale membrelor. [Pr.: *-ri-ar-*] — Din fr. **périartérite.**

PERIARTRÍTĂ, *periartrite,* s.f. Inflamaţie a ţesuturilor din jurul unei articulaţii. [Pr.: *-ri-ar-*] — Din fr. **périarthrite.**

PERIÁT[1], *periaturi,* s.n. Faptul de *a (se) peria*. [Pr.: *-ri-at*] — V. **peria.**

PERIÁT[2], -Ă, *periaţi, -te,* adj. Curăţat sau netezit cu peria. [Pr.: *-ri-at*] — V. **peria.**

PERIBÓL, *periboluri,* s.n. **1.** Spaţiu sacru în jurul templelor greceşti sau romane, decorat cu statui şi monumente votive. **2.** Incintă exterioară a unor edificii sacre. — Din fr. **péribole.**

PERIBRONŞÍTĂ, *peribronşite,* s.f. (Med.) Inflamaţie a ţesutului conjunctiv din jurul bronhiilor. — Din fr. **péribronchite.**

PERICÁRD, *pericarduri,* s.n. Înveliş al inimii, format dintr-o foiţă seroasă şi una fibroasă. [Pl. şi: *pericarde*] — Din fr. **péricarde.**

PERICÁRDIC, -Ă, *pericardici, -ce*, adj. Care aparține pericardului, privitor la pericard. — Din fr. **péricardique.**

PERICARDÍTĂ, *pericardite,* s.f. Boală care se manifestă prin inflamația pericardului. — Din fr. **péricardite.**

PERICÁRP, *pericarpuri,* s.n. Ansamblul straturilor de țesuturi care alcătuiesc pereții unui fruct. [Pl. și: *pericarpe*] — Din fr. **péricarpe.**

PERICARPÁTIC, -Ă, *pericarpatici, -ce,* adj. (Geogr.; despre forme de relief, regiuni) Care este situat în jurul Munților Carpați. — **Peri-** + **carpatic.**

PERICÉNTRU, *pericentre,* s.n. (Astron.) Punct de pe orbita unui corp ceresc situat la cea mai mică depărtare de corpul ceresc central în raport cu care se face mișcarea. — Din fr. **péricentre,** engl. **pericentre.**

PERICÍCLU, *pericicluri,* s.n. Strat extern al cilindrului central al rădăcinii sau tulpinii plantelor. — Din fr. **péricycle.**

PERICISTÍTĂ, *pericistite,* s.f. (Med.) Inflamație acută sau cronică a țesutului din jurul vezicii urinare. — Din fr. **péricystite.**

PERICLÁZ s.n. Oxid de magneziu natural, cristalizat. — Din fr. **périclase.**

PERICLÍN, *periclinuri,* s.n. **1.** (Bot.) Totalitatea frunzelor sau bracteelor care formează involucrul florilor din familia compozeelor. **2.** (Geol.) Zonă de apropiere și de unire a formațiunilor geologice de pe cele două flancuri ale cutelor. — Din fr. **péricline.**

PERICLINÁL, -Ă, *periclinali, -e,* adj. (Geol.) Referitor la periclin (**2**); care este situat în jurul suprafeței axiale a cutelor scoarței Pământului. — Din fr. **périclinal.**

PERICLÍNIC, -Ă, *periclinici, -ce*, (Bot.) Care are periclin (**1**). — **Periclin** + suf. *-ic*.

PERICLITÁ, *periclitez,* vb. I. Tranz. A pune în pericol; a primejdui. — Din fr. **péricliter.**

PERICLITÁNT, -Ă, *periclitanți, -te,* adj. Primejdios. — Din fr. **périclitant.**

PERICLITÁRE, *periclitări,* s.f. Acțiunea de *a periclita* și rezultatul ei; primejduire. — V. **periclita.**

PERICLITÁTE s.f. Pericol, primejdie. — Din **periclita.**

PERÍCOL, *pericole,* s.n. Situație, întâmplare care pune sau poate pune în primejdie existența, integritatea cuiva sau a ceva; primejdie, amenințare. ✧ *Pericol social* = caracterul unei acțiuni sau inacțiuni prin care se aduce atingere suveranității, independenței sau unității statului, persoanei și drepturilor acestuia și în general ordinii de drept. ✦ (Rar) Risc. — Din lat. **periculum,** it. **pericolo.**

PERICOLECISTÍTĂ, *pericolecistite,* s.f. (Med.) Inflamație a membranei care acoperă vezicula biliară și a țesutului care o înconjoară. — Din fr. **péricholécystite.**

PERICOLÍTĂ, *pericolite,* s.f. (Med.) Inflamație a țesutului din jurul colonului. — Din fr. **péricolite.**

PERICOLPÍTĂ, *pericolpite,* s.f. (Med.) Inflamație a țesuturilor din jurul vaginului. — Din fr. **péricolpite.**

PERICÓPĂ, *pericope,* s.f. Pasaj din Biblie , cu caracter moralizator, citit în cadrul unei slujbe religioase. ✦ (Rar) Definiție exactă. — Din germ. **Perikope.**

PERICRANIÁN, -Ă, *pericranieni, -e,* adj. Care aparține pericraniului, privitor la pericraniu. [Pr.: *-ni-an*] — **Pericraniu** + suf. *-an*.

PERICRÁNIU, *pericranii,* s.n. Periostul suprafeței externe a craniului. — Din ngr. **perikránion,** fr. **péricrâne.**

PERICULÓS, -OÁSĂ, *periculoși, -oase,* adj. Care prezintă sau poate prezenta un pericol; primejdios. — Din lat. **periculosus,** it. **pericoloso.**

PERICULOZITÁTE s.f. Însușirea sau faptul de a fi periculos. — **Periculos** + suf. *-itate.*

PERIDÉRM, *periderme,* s.n. **1.** (Anat.) Pătură superficială a epidermei fetale. **2.** (Bot.) Totalitatea țesuturilor protectoare care înlocuiesc epiderma. — Din fr. **périderme.**

PERIDÓT, *peridote,* s.n. Silicat natural de magneziu și de fier cristalizat, de culoare verzuie-măslinie, galbenă sau incoloră, cu luciu sticlos. — Din fr. **péridot.**

PERIDOTÍT, *peridotite,* s.n. Rocă în care predomină peridotul. [Var.: **peridotítă** s.f.] — Din fr. **péridotite,** germ. **Peridotite.**

PERIDOTÍTĂ s.f. v. **peridotit.**

PERIDRÓM, *peridromuri*, s.n. **1.** Galerie acoperită care înconjoară un edificiu la nivelul pământului, servind ca loc de plimbare. **2.** Spațiul exterior cuprins între peretele naosului și colonada unui templu antic. — Din fr. **péridrome.**

PÉRIE, *perii,* s.f. **1.** Obiect făcut dintr-o placă de lemn, de os, de metal în care sunt fixate fire de păr de animale, fire textile, de sârmă, fire sintetice și care servește la frecat, la curățat etc. manual diverse obiecte. ✦ Fig. (Fam. și depr.) Om lingușitor. **2.** Unealtă sau organ de mașină asemănătoare cu peria (**1**), folosite la curățarea, netezirea sau înăsprirea suprafeței unui corp. ✦ Unealtă asemănătoare cu o perie (**1**), cu care se bate hârtia așezată pe un șpalt, cu scopul de a imprima pe ea textul; *p. ext.* text imprimat astfel, care servește pentru corectură. **3.** Piesă componentă a mașinilor electrice, care face contactul electric alunecător cu colectorul sau cu inelele de contact. — Et. nec. Cf. sl. p e r i j e.

PERIÉC, *perieci,* s.m. Persoană din Sparta antică aparținând unei categorii sociale de oameni liberi, dar lipsiți de drepturi politice. [Pr.: *-ri-ec*] — Din fr. **périèque.**

PERIEGÉZĂ, *periegeze,* s.f. (Livr.) Călătorie. [Pr.: *-ri-e-*] — Din fr. **périégèse.**

PERIÉR, -Ă, *perieri, -e,* s.m. și f. (Rar) Lucrător care se ocupă cu confecționarea sau cu vânzarea periilor, a pensulelor, a bidinelelor. [Pr.: *-ri-er*] — **Perie** + suf *-ar*.

PERIÉRE, *perieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) peria* și rezultatul ei. [Pr.: *-ri-e-*] — V. **peria.**

PERIERÍE, *perierii,* s.f. (Rar) Ateliere în care se fac (și se vând) perii; magazin de perii. [Pr.: *-ri-e-*] — **Perier** + suf. *-ie*.

PERIESOFAGÍTĂ, *periesofagite,* s.f. (Med.) Inflamație a țesutului din jurul esofagului. [Pr.: *-ri-e-*] — Din fr. **périesophagite.**

PERIETÓR, -OÁRE, *perietori, -oare,* adj. (Despre unele organe de mașini) Care curăță, netezește, piaptănă, scarmănă. [Pr.: *-ri-e-*] — **Peria** + suf *-tor*.

PERIETÚRĂ, *perieturi,* s.f. Acțiunea de a (se) peria și rezultatul ei. [Pr.: *-ri-e-*] — **Peria** + suf. *-tură*.

PERIFÉRIC, -Ă, *periferici, -ce,* adj. Care ține de periferie, privitor la periferie; situat la periferie, specific periferiei. ✦ Fig. De mică însemnătate; secundar. ✦ (Substantivat, n.) Subsistem al calculatorului electronic care permite operații de transfer de date. — Din fr. **périphérique.**

PERIFERÍE, *periferii*, s.f. (Adesea fig.) Ținut, regiune, cartier, zonă, punct situate la margine în raport cu centrul sau cu un punct de referință. ✧ Loc. adj. *De periferie* = **a)** provincial; **b)** de calitate sau importanță redusă; **c)** care aparține sau este specific mahalalei. ✦ (Rar) Curbă închisă care limitează o figură geometrică sau o suprafață; circumferință. — Din lat. **peripheria,** germ. **Peripherie,** fr. **périphérie.**

PERIFLEBÍTĂ, *periflebite,* s.f. (Med.) Inflamație a tunicii externe a venelor, însoțită de reacția inflamatorie a țesutului înconjurător. — Din fr. **périphlébite,** engl. **periphlebitis.**

PERIFRÁSTIC, -Ă, *perifrastici, -ce,* adj. Exprimat prin perifrază; care conține perifraze. ✧ *Formă (verbală) perifrastică* = formă verbală compusă cu un verb auxiliar. — Din fr. **périphrastique,** germ. **periphrastisch.**

PERIFRAZÁ, *perifrazez,* vb. I. Tranz. A parafraza. — Din fr. **périphraser.**

PERIFRÁZĂ, *perifraze,* s.f. Procedeu gramatical și stilistic de exprimare prin mai multe cuvinte a ceea ce, în mod obișnuit, se poate reda printr-un singur cuvânt; grup de cuvinte care înlocuiește un termen unic cu același sens. — Din ngr. **perífrasis,** germ. **Periphrase,** fr. **périphrase.**

PERIGÉU, *perigee,* s.n. Punct în care un astru sau un satelit artificial aflat în mișcare orbitală se găsește cel mai aproape de Pământ. ✦ Moment, timp în care astrul sau satelitul se află în acest punct. — Din fr. **périgée,** lat. **perigaeum.**

PERIGLACIÁR, -Ă, *periglaciari, -e,* adj. (În sintagma) *Zonă* (sau *regiune) periglaciară* (și substantivat, n.) = regiune situată la periferia ghețarilor, caracterizată printr-o climă specifică și prin anumite procese și forme determinate de condițiile fizico-geografice. ✦ Care aparține zonei mai sus definite, privitor la această zonă. [Pr.: *-ci-ar*] — Din fr. **périglaciaire.**

PERIGÓN, *perigoane,* s.n. Înveliș floral simplu, nediferențiat în caliciu și corolă. — Din fr. **périgone,** lat. **perigonium.**

PERIHÉLIE s.f. v. **periheliu.**

PERIHÉLIU, *perihelii,* s.n. Punct în care o planetă sau o cometă, aflate în mișcare în jurul Soarelui, se găsesc cel mai aproape de acesta. ✦ Moment, timp în care astrul sau cometa se află în acest punct. [Var.: (înv.) **perihélie** s.f.] — Din fr. **périhélie,** lat. **perihelium.**

PERILIMFÁTIC, -Ă, *perilimfatici, -ce,* adj. (Fiziol.) Care ține de perilimfă, de perilimfă. — Din fr. **périlymphatique,** engl. **perilymphatic.**

PERILÍMFĂ s.f. Lichid incolor care se găsește între labirintul osos și labirintul membranos al urechii interne. — Din fr. **périlymphe.**

PERIMÁ, pers. 3 *perimează*, vb. I. Refl. (Despre idei, concepții, teorii) A înceta să mai fie actual, să mai corespundă; a ieși din uz; a se demoda, a se învechi. ✦ (Jur.; despre procese, acțiuni etc.) A se stinge (în fața unei instanțe) din cauza depășirii termenului legal. — Din fr. **périmer.**

PERIMÁRE, *perimări,* s.f. Acțiunea de *a se perima*. — V. **perima.**

PERIMARÍTIM, -Ă, *perimaritimi, -e*, adj. De pe malurile mării. — Din fr. **périmaritime.**

PERIMÁT, -Ă, *perimați, -te,* adj. (Despre idei, concepții, teorii) Care nu mai este actual; învechit, demodat, ieșit din uz. ✦ (Jur.; despre procese, recursuri) Stins, anulat prin depășirea termenului legal. — V. **perima.**

PERIMÉT, *perimete,* s.n. Frânghie, funie de care sunt prinse cârligele carmacelor de pescuit. — Din rus. **peremet.**

PERIMETRÁL, -Ă, *perimetrali, -e,* adj. (Rar) Perimetric. — Din fr. **périmétral.**

PERIMÉTRIC, -Ă, *perimetrici, -ce*, adj. Care ține de perimetru, referitor la perimetru, de perimetru. — Din fr. **périmétrique.**

PERIMÉTRU, *perimetre,* s.n. **1.** (Mat.) Suma lungimilor laturilor unui poligon; linie închisă care mărginește o suprafață. **2.** Suprafață cuprinsă într-un perimetru (**1**); limită a teritoriului unei localități, a unei zone etc. — Din fr. **périmètre,** ngr. **perímetros,** germ. **Perimeter.**

PERIMONTÁN, -Ă, *perimontani, -e,* adj. (Despre forme de relief, regiuni etc.) Situat în jurul munților, la poalele acestora. — **Peri-** + **montan.**

PÉRINĂ s.f. v. **pernă.**

PERINDÁ, *perínd*, vb. I. **1.** Refl. A trece sau a veni unul după altul, a se succeda (în timp, în spațiu); a circula (unul după altul). **2.** Tranz. (Reg.) A trece de la unul la altul, a lua pe rând. ✦ A cutreiera. — **Pe** + **rând.**

PERINDÁRE, *perindări,* s.f. Acțiunea de *a (se) perinda* și rezultatul ei; succesiune. — V. **perinda.**

PERINEÁL, -Ă, *perineali, -e*, adj. Care aparține perineului, privitor la perineu, de perineu. [Pr.: *-ne-al*] — Din fr. **périnéal.**

PERINEFRÍTĂ, *perinefrite,* s.f. Boală care constă în inflamarea țesuturilor care înconjoară rinichii. — Din fr. **périnéphrite.**

PERINEOGRAFÍE, *perineografii,* s.f. (Med.) Radiografie a regiunii perineale. [Pr.: *-ne-o-*] — Din fr. **périnéographie.**

PERINEORAFÍE, *perineorafii,* s.f. (Med.) Refacere chirurgicală a rupturii de perineu. [Pr.: *-ne-o-*] — Din fr. **périnéoraphie.**

PERINÉRV s.n. (Anat.) Țesut conjunctiv care unește fasciculele secundare ale fibrelor nervoase. — După fr. **périnévre.**

PERINÉU, *perinee,* s.n. Regiune anatomică cuprinsă între organele genitale externe și anus. — Din fr. **périnée.**

PERINEVRÍTĂ, *perinevrite,* s.f. (Med.) Inflamație a perinervului. — Din fr. **périnévrite.**

PERINÍȚĂ s.f. v. **perniță.**

PERINÓC, *perinoace,* s.n. Bucată de lemn fixată deasupra osiei carului sau a căruței, pe care se sprijină dricul. — Din rus. **perenoga.**

PERINTRÓL s.n. Ulei sulfurat, folosit la spălarea și la piuarea lânii. — Et. nec.

PERINÚȚĂ s.f. v. **pernuță.**

PERIOÁDĂ, *perioade,* s.f. **1.** Interval de timp în cursul căruia se desfășoară un fenomen sau se petrece un eveniment. ✦ Subdiviziune a timpului geologic mai mică decât era. ✦ (Bot.) *Perioadă de vegetație* = interval de timp în care plantele își desăvârșesc întregul ciclu biologic. ✦ (Fiz.) *Perioadă de înjumătățire* = interval de timp în care se descompune jumătate dintr-o cantitate de element radioactiv. (Chim.) *Perioadă de inducție* = interval de timp necesar pentru ca o reacție să înceapă să se desfășoare cu viteza corespunzătoare condițiilor respective. **2.** Interval de timp care se scurge între cele două momente în care se reproduce un fenomen astronomic; interval de timp după care un astru, în mișcarea sa, se află în aceeași situație relativă față de un anumit reper. **3.** (Fiz.) Interval de timp după care se repetă un fenomen, reproducându-se consecutiv valorile unei mărimi caracteristice acelui fenomen. **4.** (Mat.) Intervalul creșterii minime a variabilei independente, după care se reproduc, în aceeași ordine, aceleași valori ale unor mărimi. ✦ Mulțimea numerelor de o cifră care se repetă infinit într-o fracție zecimală. **5.** Fiecare dintre cele șapte rânduri în care sunt aranjate elementele chimice din tabloul periodic al lui Mendeleev. **6.** Interval de timp dintre două accese ale unei boli. ✦ (Înv.; în forma *period*) Menstruație. **7.** Frază amplă, cu caracter unitar și armonios, datorat în special simetriei structurii ei. **8.** Parte unitară dintr-o compoziție muzicală, formată din mai multe fraze. [Pr.: *-ri-oa-*. — Var.: **perióđ** s.n.] — Din lat. **periodus,** ngr. **periodos,** fr. **période.**

PERIÓD s.n. v. **perioadă.**

PERIÓDIC, -Ă, *periodici, -ce*, adj. **1.** Care revine, care se repetă (regulat) după anumite intervale de timp (egale); care constă în parcurgerea repetată a aceleiași succesiuni de stări (în intervale de timp egale). ✧ *Publicație periodică* (și substantivat, n.) = publicație care apare la intervale regulate, la date fixe. *Sistem periodic (al elementelor)* = (mod de) clasificare a elementelor chimice după proprietățile lor (masă atomică, număr atomic). *Tabloul* (sau *tabelul) periodic al elementelor* = tabel în care figurează elementele chimice dispuse potrivit sistemului periodic. (Mat.) *Funcție periodică* = funcție care admite o perioadă (**4**). *Fracție periodică* = fracție zecimală în care, după virgulă, aceleași cifre se repetă la infinit în aceeași ordine. (Fiz.) *Mișcare periodică* = mișcare a unei particule care, după un anumit interval de timp, revine la aceeași stare de mișcare. ✦ (Despre boli și manifestările lor) Care revine la intervale regulate. **2.** Care se referă la perioadă, privitor la perioadă. [Pr.: *-ri-o-*] — Din lat. **periodicus,** ngr. **periodikós,** fr. **périodique.**

PERIODICITÁTE, *periodicități,* s.f. Proprietate a unui fenomen, a unei mărimi, a unei acțiuni de a fi periodică (**1**); repetarea periodică a valorilor unei mărimi, a unui fenomen, a unei acțiuni. ✧ *Periodicitatea elementelor* = repetarea proprietăților chimice și fizice la elementele chimice cu structură analoagă și cu un număr atomic diferit, care formează un grup și care sunt cuprinse în aceeași coloană din tabloul periodic al elementelor. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **périodicité.**

PERIODÍSM s.n. (Biol.) Proprietate a unor funcții fiziologice de a se repeta la intervale regulate de timp. [Pr.: *-ri-o-*] — **Perioadă** + suf. *-ism.*

PERIODIZÁ, *periodizez,* vb. I. Tranz. A stabili perioade în cadrul unei discipline cu caracter istoric, a împărți pe perioade. [Pr.: *-ri-o-*] — **Perioadă** + suf. *-iza.*

PERIODIZÁNT, -Ă, *periodizanți, -te,* adj. (Rar; despre stil) Caracterizat prin perioade (**7**). [Pr.: *-ri-o-*] — Din **perioadă.**

PERIODIZÁRE, *periodizări,* s.f. Acțiunea de *a periodiza* și rezultatul ei. [Pr.: *-ri-o-*] — V. **periodiza.**

PERIODMÉTRU, *periodmetre,* s.n. Aparat electronic digital folosit pentru măsurarea perioadelor semnalelor periodice. [Pr.: *-ri-od-*] — Din fr. **périodemètre.**

PERIODÓNT, *periodonturi,* s.n. (Anat.) Parodonțiu moale. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **périodonte.**

PERIODÓNTIC, -Ă, *periodontici, -ce,* adj. (Anat.) Al periodontului. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **périodontique.**

PERIODONTÍTĂ, *periodontite,* s.f. (Med.) Inflamație a periostului dintelui. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **périodontite.**

PERIODÓNȚIU s.n. Țesut care înconjură dintele. [Pr.: *-ri-o-*] — Cf. fr. p é r i o d o n t e.

PERIÓST, *periosturi*, s.n. Membrană conjunctiv-fibroasă care învelește osul. [Pr.: *-ri-ost*] — Din fr. **périoste.**

PERIOSTÍTĂ, *periostite,* s.f. Inflamație a periostului cauzată de un traumatism, de propagarea unei infecții etc. [Pr.: *-ri-os-*] — Din fr. **périostite.**

PERIOSTÓZĂ, *periostoze,* s.f. (Med.) Inflamare sau îngroșare a periostului în urma unei periostite acute sau cronice. [Pr.: *-ri-os-*] — Din fr. **périostose.**

PERIPATÉTIC, -Ă, *peripatetici, -ce,* adj. Care este întemeiat de Aristotel, care urmează doctrina lui Aristotel, care aparține peripatetismului, privitor la peripatetism. ✦ (Substantivat) Peripatetician. — Din fr. **péripatétique.**

PERIPATETICIÁN, *peripateticieni,* s.m. Adept al peripatetismului; *p. ext.* intelectual căruia îi place să discute plimbându-se. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **péripatéticien.**

PERIPATETICÍSM s.n. (Rar) Peripatetism. — **Peripatetic** + suf. *-ism.*

PERIPATETÍSM s.n. Doctrina filosofică a lui Aristotel și a continuatorilor săi. — Din fr. **péripatétisme.**

PERIPATETIZÁ, *peripatetizez,* vb. I. Intranz. A discuta probleme de știință sau de filosofie plimbându-se (după obiceiul lui Aristotel). — **Peripatetic** + suf. *-iza.*

PERIPEȚÍE, *peripeții,* s.f. Întâmplare sau serie de întâmplări și de incidente neprevăzute (și impresionante) care intervin în viața cuiva; *spec.* serie de astfel de întâmplări prezentate într-o operă literară. — Din fr. **péripétie.**

PERIPÍSCĂ, *peripiști,* s.f. (Înv.) Motiv (de proces); neînțelegere, ceartă. [Pl. și: *peripiște*] — Din rus. **perepiska.**

PERIPLIZÓN, *periplizoane,* s.n. (Înv.; în expr.) *A lua* (pe cineva sau ceva) *în periplizon* = a râde (de cineva sau de ceva), a lua în râs (pe cineva sau ceva). — Din ngr. **peripézon** (part. prez. al lui *peripézo*).

PERÍPLU, *periple,* s.n. Călătorie lungă pe mări și oceane; călătorie lungă (și anevoioasă). — Din fr. **périple.**

PERIPTÉR, *periptere,* s.n. Edificiu înconjurat pe toate părțile de o galerie cu coloane. ✧ (Adjectival) *Templu peripter*. — Din ngr. **peripteros,** fr. **périptère.**

PERISÁBIL, -Ă, *perisabili, -e,* adj. Care se strică, se alterează ușor; supus stricăciunii, alterării, dispariției. — Din fr. **périssable.**

PERISABILITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este perisabil.✦ Scădere în cantitate a unor mărfuri, intervenită în timp (și din cauze diverse). — **Perisabil** + suf. *-itate*.

PERISCÓP, *periscoape,* s.n. Instrument optic care servește la observarea câmpului de operații dintr-o tranșee, dintr-un submarin etc. ✧ *Periscop solar* = periscop special cu care se fotografiază poziția față de orizont a discului solar. — Din fr. **périscope.**

PERISFÉRĂ s.f. Înveliș intern al Pământului, care se întinde de la suprafața acestuia până la adâncimea de 1200 km. — Din fr. **périsphère.**

PERISÍP, *perisipuri,* s.n. Fâșie îngustă de pământ pe malul mării, formată prin acumularea aluviunilor, care închide un liman sau o lagună. — Et. nec.

PERISODACTÍL, *perisodactile,* s.n. (La pl.) Ordin de mamifere erbivore cu un număr impar de degete; (și la sg.) animal din acest ordin. — Din fr. **périssodactyle.**

PERISPÉRM s.n. Țesut vegetal care acumulează substanțele nutritive de origine nucleară din unele semințe. — Din fr. **périsperme.**

PERISPOMÉN, *perispomene,* s.n. Accent circumflex în limba greacă. [Pl. și: (înv.) *perispomeni*] — Din ngr. **perispoméni.**

PERISTÁLTICĂ, *peristaltice,* adj. (În sintagma) *Mișcare peristaltică* = peristaltism. — Din fr. **péristaltique.**

PERISTALTÍSM s.n. Mișcare de contracție (urmată de o relaxare periodică) a musculaturii stomacului și intestinului, care se propagă sub formă de unde și face ca alimentele să fie împinse de-a lungul tubului digestiv; *p. ext.* mișcare de același tip a altor structuri anatomice tubulare; *spec.* mișcare de contracție a mușchilor inimii, care se propagă ondulatoriu. — Din fr. **péristaltisme.**

PERISTÍL, *peristiluri,* s.n. Galerie interioară sau exterioară formată dintr-un șir de coloane sau de stâlpi, care mărginește o clădire, o grădină, o sală; ansamblul acestor coloane. ✦ A doua curte interioară a clădirilor romane, închisă și mărginită de porticuri și rezervată vieții familiale. — Din fr. **péristyle.**

PERISTÍLIC, -Ă, *peristilici, -ce,* adj. (Arh.) De peristil. — Din fr. **péristylique.**

PERISTÓM, *peristomuri*, s.n. (Zool.) Orificiu bucal sau regiune din jurul acestuia la unele nevertebrate, care ajută la colectarea hranei. ✦ (La gasteropode) Regiune îngroșată din jurul cochiliei, care secretă o substanță din care se formează cochilia. — Din fr. **péristom.**

PERISTOMÁL, -Ă, *peristomali, -e,* adj. (Zool.) De peristom, al peristomului. — Din fr. **péristomal.**

PERÍȘ, *perișuri,* s.n. (Reg.) Loc în care cresc mulți peri[1]. — **Păr**[1] + suf. *-iș*.

PERIȘOÁRĂ, *perișoare,* s.f. Preparat de formă sferică din carne tocată (amestecată cu orez și cu alte adaosuri), folosit în alimentație. — **Pară**[2] + suf. *-ișoară*.

PERIȘÓR[1], *perișori,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *păr*[1]. **2.** (Bot.; și în sintagma *perișori absorbanți)* Parte anatomică a rădăcinii plantelor cu rol de absorbție.

PERIȘÓR[2], *perișori,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *păr*[2]. **2.** Plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunze ovale, plane pe fața superioară și păroase *(Elymus asper).* **3.** (Reg.) Mică plantă erbacee cu tulpina fină, cu frunze late, acoperite cu peri scurți, și cu flori mici roșietice *(Circaea alpina)*. — **Păr**[2] + suf. *-ișor*.

PERITEÁG, *periteaguri,* s.n. Unealtă de pescuit alcătuită din trei perimete. — Din rus. **pereteaga.**

PERITÉLIU, *peritelii,* s.n. (Anat.) Țesut conjunctiv care înconjoară capilarele și vasele mici. — Din fr. **périthélium,** engl. **perithelium.**

PERITERÉSTRU, -Ă, *peritereștri, -stre,* adj. Care este, care se află, care se petrece în jurul Pământului. — **Peri-** + **terestru.**

PERITIFLÍTĂ, *peritiflite,* s.f. Boală care constă în inflamarea peritoneului din regiunea cecului[2]. — Din fr. **pérityphlite.**

PERITOMÍE, *peritomii,* s.f. (Med.) Excizie a unei porțiuni de conjunctivă din jurul corneei pentru tratamentul panusului. — Din fr. **péritonie.**

PERITONEÁL, -Ă, *peritoneali, -e,* adj. Care aparține peritoneului, privitor la peritoneu, de peritoneu. [Pr.: *-ne-al*] — Din fr. **péritonéal.**

PERITONEOSCÓP, *peritoneoscoape,* s.n. (Med.) Laparoscop. [Pr.: *-ne-o-*] — Din fr. **péritonéoscope.**

PERITONEOSCOPÍE, *peritoneoscopii,* s.f. (Med.) Examen endoscopic al cavității abdominale; celioscopie, laparoscopie. [Pr.: *-ne-o-*] — Din fr. **péritonéoscopie.**

PERITONÉU, *peritonee,* s.n. Membrană seroasă subțire care căptușește peretele cavității abdomenului și acoperă organele cuprinse în această cavitate. — Din lat. **peritonaeum.**

PERITONÍTĂ, *peritonite,* s.f. Boală de natură infecțioasă care constă în inflamarea peritoneului. — Din fr. **péritonite.**

PERIUNGHIÁL, -Ă, *periunghiali, -e,* adj. (Med.) Care este situat în jurul unei unghii. *Inflamație periunghială.* [Pr.: *-ri-un-ghi-al*] — **Peri-** + **unghie** + suf. *-al*.

PERIÚȚĂ, *periuțe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *perie.* ✦ Epitet peiorativ dat unui om lingușitor. **2.** (Reg.) Segment al piciorului albinei acoperit cu fire păroase. [Pr.: *-ri-u-*] — **Perie** + suf. *-uță.*

PERIVASCULÁR, -Ă, *perivasculari, -e,* adj. (Anat.) Care este situat în jurul vaselor. — Din fr. **périvasculaire.**

PERJ, *perji,* s.m. Varietate de prun; *p. gener.* (reg.) prun. — Din **perjă** (derivat regresiv).

PERJÁR, *perjari,* s.m. (Reg.) Persoană care cultivă perji; *p. gener.* prunar. — **Perj** + suf. *-ar*.

PÉRJĂ, *perje,* s.f. Specie de prună a cărei carne se dezlipește ușor de pe sâmbure; *p. gener.* (reg.) prună. — Et. nec.

PERJĂRÍE, *perjării,* s.f. (Reg.) Livadă de perji; *p. gener.* prunărie, prunet. [Var.: **perjerie** s.f.] — **Perj** + suf. *-ărie.*

PERJERÍE s.f. v. **perjărie.**

PERL s.n. Corp de literă cu mărimea de cinci puncte tipografice. — Din germ. **Perl.**

PERLÁ, *perlez,* vb. I. Tranz. **1.** A împodobi cu perle. **2.** (Poligr.) A acoperi suprafața unei tipărituri cu particule globulare de cerneală. — Din fr. **perler.**

PERLÁRE, *perlări,* s.f. Acțiunea de *a perla*. — V. **perla.**

PERLÁT, -Ă, *perlați, -te,* adj. **1.** Care este împodobit cu perle (**1**); care are aspectul sau strălucirea perlelor, ca de perle. **2.** (Muz.; despre o bucată, despre un pasaj) Care este executat prin detașarea clară a fiecărei note. **3.** (În sintagma) *Grevă perlată* = grevă în care muncitorii dintr-o întreprindere opresc sau încetinesc lucrul la o fază, la un stadiu de producție. — Din fr. **perlé.**

PÉRLĂ, *perle,* s.f. **1.** Piatră semiprețioasă, aproximativ sferică, de culoare argintie, cu luciu sidefiu, produsă de anumite scoici, de unde este extrasă și folosită ca podoabă; mărgăritar; imitație a acestei pietre, folosită ca obiect de podoabă. ✦ Fig. Persoană cu merite deosebite; lucru de mare valoare. ✦ Fig. (Ir.) Eroare grosolană (și ridicolă); gafă verbală. **2.** Element ornamental de formă sferică, folosit la decorarea unor muluri arhitecturale. — Din fr. **perle,** it. **perla,** germ. **Perle.**

PERLIÉR, -Ă, *perlieri, -e,* adj. (Livr.) De perle (**1**). ✦ (Despre scoici) Din ale căror secreții se formează perle [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **perlier.**

PERLINGUÁL, -Ă, *perlinguali, -e,* adj. (Despre medicamente sau despre administrarea unor medicamente) Care este pus pe limbă sau sub limbă pentru a fi resorbit rapid de mucoasa limbii și a avea, în felul acesta, o acțiune cât mai rapidă. ✧ (Adverbial) *Medicamentul se administrează perlingual*. — Din germ. **perlingual.**

PERLÍT s.n. Material de construcție cu structură spongioasă fină, obținut din rocă vulcanică și folosit la executarea unor tencuieli termoizolante. — Din germ. **Perlit,** rus. **perlit.**

PERLÍTĂ, *perlite,* s.f. Constituent structural al aliajelor de fier și carbon. — Din fr. **perlite.**

PERLÓN s.n. Fibră textilă din polimer sintetic, de tipul relonului; material textil confecționat din această fibră. — Din germ. **Perlon,** fr., rus. **perlon.**

PERMALLÓY s.n. Aliaj de fier și nichel folosit la confecționarea de miezuri magnetice pentru aparate de măsură, la amplificatoare magnetice etc. [Pr.: *-loi*] — Din fr. **permalloy,** germ. **Permalloy.**

PERMANÉNT, -Ă, *permanenți, -te,* adj. Care există, care durează mereu sau mult timp fără a se schimba, care se petrece fără întrerupere; necontenit, neîntrerupt. ✧ *Ondulație permanentă* (și substantivat, n.) = ondulație a părului făcută printr-un procedeu special, pentru a se menține mai multă vreme. *Păr permanent* (și substantivat, n.) = păr cu ondulație permanentă. ✦ Care funcționează neîntrerupt o perioadă de timp determinată, exercitând anumite atribuții. *Comisie permanentă*. ✧ (Despre salariați) Care este angajat definitiv în schema unei întreprinderi sau instituții sau care este asimilat salariaților din schemă. ✧ *Armată permanentă* = armată întreținută neîntrerupt de un stat prin recrutări periodice. ✦ (În vechea armată) Care presta serviciul militar fără întrerupere. — Din fr. **permanent.**

PERMANENTIZÁ, *permanentizez,* vb. I. Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină permanent; a (se) statornici. — **Permanent** + suf. *-iza.*

PERMANENTIZÁRE, *permanentizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) permanentiza* și rezultatul ei; statornicire. — V. **permanentiza.**

PERMANÉNȚĂ, *permanențe,* s.f. **1.** Stare, însușire a unui lucru, a unei acțiuni, a unui fenomen care durează fără întrerupere; (calitate a) ceea ce este durabil, permanent; caracter permanent; durată lungă a anumitor lucruri, fenomene etc. ✧ Loc. adv. *În permanență* = fără întrerupere, în mod permanent; mereu. **2.** (Concr.) Organ sau serviciu însărcinat în anumite instituții sau întreprinderi cu asigurarea funcționării permanente a unor secții (de obicei a celor care lucrează cu publicul). — Din fr. **permanence.**

PERMANGANÁT, *permanganați,* s.m. (Chim.) Sare a acidului permanganic. ✧ *Permanganat de potasiu* = substanță cristalină pe bază de potasiu, de culoare roșie-violetă, cu reflexe metalice, solubilă în apă, folosită în farmacie (ca antiseptic), în chimia analitică (ca oxidant), în industria textilă etc. — Din fr. **permanganate.**

PERMANGÁNIC, -Ă, *permanganici, -ce,* adj. (Chim.) Care se referă la unii compuși ai manganului, care conține unii compuși ai manganului. ✧ *Acid permanganic* = acid care conține mangan, stabil numai în soluție apoasă, folosit ca oxidant. — Din fr. **permanganique.**

PERMEÁBIL, -Ă, *permeabili, -e,* adj. Care permite trecerea prin el a unui lichid sau a unui gaz. [Pr.: *-me-a-*] — Din fr. **perméable.**

PERMEABILITÁTE, *permeabilități,* s.f. **1.** Însușire a unui material de a fi permeabil. **2.** (Fiz.) Mărime egală cu raportul dintre inducția magnetică și intensitatea câmpului magnetic. [Pr.: *-me-a-*] — Din fr. **perméabilité.**

PERMEABILIZÁ, *permeabilizez,* vb. I. Tranz. A face permeabil. [Pr.: *-me-a-*] — Din fr. **perméabiliser.**

PERMEABILIZÁRE, *permeabilizări*, s.f. Acțiunea de *a permeabiliza*. [Pr.: *-me-a-*] — V. **permeabiliza.**

PERMEABILIZÁT, -Ă, *permeabilizați, -te,* adj. Care a devenit permeabil. [Pr.: *-me-a-*] — V. **permeabiliza.**

PERMEAMÉTRU, *permeametre,* s.n. Aparat pentru determinarea permeabilității unui material. [Pr.: *-me-a-*] — Din fr. **perméamètre,** germ. **Permeameter.**

PERMEÁNȚĂ s.f. (Fiz.) Mărime magnetică egală cu raportul dintre fluxul magnetic care trece printr-un circuit magnetic și tensiunea magnetică din lungul circuitului. [Pr.: *-me-an-*] — Din fr. **perméance.**

PERMENDÚR s.n. Aliaj de cobalt și fier, de obicei cu o mare permeabilitate magnetică, folosit în electrotehnică. — Et. nec.

PERMETIVITÁTE s.f. v. **permitivitate.**

PERMIÁN, -Ă, *permieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Ultima perioadă a erei paleozoice. **2.** Adj. Care ține de permian (**1**), care se referă la permian, caracteristic permianului. [Pr.: *-mi-an*] — Din fr. **permien.**

PERMINVÁR s.n. Aliaj de nichel și cobalt sau de nichel, cobalt și molibden, cu permeabilitate magnetică mare, folosit în industria electrotehnică. — Din fr. **perminvar.**

PERMÍS, *permise,* s.n. Autorizație dată de un organ competent pentru exercitarea anumitor activități de către persoana căreia i se eliberează. *Permis de vânătoare*. — Din fr. **permis.**

PERMISÍE, *permisii,* s.f. Învoire (acordată în special militarilor) de a părăsi serviciul pe o durată scurtă de timp. — Din fr. **permission,** lat. **permissio.**

PERMISIONÁR, *permisionari,* s.m. (Livr.) Soldat aflat în permisie. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **permissionnaire.**

PERMISIÚNE, *permisiuni,* s.f. Învoire, aprobare (cerută de cineva sau acordată cuiva) de a face ceva; îngăduință, încuviințare. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **permission,** lat. **permissio, -onis.**

PERMISÍV, -Ă, *permisivi, -e,* adj. Care este admis ușor; care permite sau tolerează comportamente, practici pe care alții le-ar dezaproba sau care sunt vizate a fi reprimate. — Din fr. **permissif.**

PERMISIVITÁTE s.f. Faptul de *a fi permisiv.* — Din fr. **permissivité.**

PERMÍTE, *permit,* vb. III. Tranz. **1.** A lăsa, a accepta, a da voie ca un lucru să se facă sau să se producă într-un anumit fel (și a nu-l împiedica); a încuviința, a îngădui. **2.** (Cu complementul persoanei în dativ) A-și lua libertatea de a face ceva; a-și îngădui, a îndrăzni. — Din fr. **permettre,** lat. **permittere.**

PERMITIVITÁTE, *permitivități,* s.f. (Fiz.) Mărime egală cu raportul dintre inducția electrică și intensitatea câmpului electric. [Var.: (rar) **permetivitáte** s.f.] — Din fr. **permitivité.**

PERMUTÁ, *permút,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) muta în altă parte cu serviciul, cu slujba; a (se) transfera. **2.** Tranz. (Mat.; Lingv.) A efectua o permutare (**2**). — Din fr. **permuter,** lat. **permutare.**

PERMUTÁBIL, -Ă, *permutabili, -e,* adj. Care poate fi permutat. — Din fr. **permutable.**

PERMUTABILITÁTE s.f. Caracter permutabil. — Din fr. **permutabilité.**

PERMUTÁRE, *permutări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) permuta* (**1**); transfer, permutație. ✦ (Concr.) Ordin, dispoziție de transferare. **2.** (Mat.; Lingv.; mai ales la pl.) Operație prin care se schimbă între ele locurile a două sau a mai multor elemente; grupe distincte de obiecte astfel formate; permutație. — V. **permuta.**

PERMUTAȚIONÁL, -Ă, *permutaționali, -e,* adj. Care ține de permutație, de permutație. [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **permutational.**

PÉRNĂ, *perne,* s.f. **1.** Obiect confecționat din două bucăți dreptunghiulare sau pătrate de țesătură de bumbac, lână etc., cusute între ele, având în interior fulgi, lână, puf etc., și pe care, de obicei, cineva își pune capul când se culcă. ✧ *Pernă electrică* = obiect în formă de pernă (**1**) plată, în care se găsesc rezistențe electrice izolate și releuri de protecție, folosit ca termofor. *Pernă de călcat* = ustensilă auxiliară asemănătoare cu perna (**1**), care se folosește la călcatul obiectelor de îmbrăcăminte, în special a mânecilor, piepților, umerilor. **2.** Obiect de tapițerie, format dintr-un fel de sac umplut cu păr, cu iarbă-de-mare etc., adesea prevăzut cu arcuri, care se așază pe scaune, pe băncile unui automobil etc. **3.** (În sintagma) *Pernă de aer* = curent de aer antrenat între două suprafețe aflate în mișcare relativă și care servește ca lubrifiant. [Var.: (pop.) **pérină** s.f.] — Din sb **perina.**

PERNICIÓS, -OÁSĂ, *pernicioși, -oase,* adj. Care cauzează un rău, care este periculos (în special pentru sănătate); vătămător, dăunător. ✧ *Anemie pernicioasă* = formă gravă de anemie cu evoluție foarte rapidă, care poate cauza moartea. *Febră pernicioasă* = formă gravă a paludismului. [Pr.: *-ci-os*] — Din lat. **perniciosus,** fr. **pernicieux.**

PERNICIOZITÁTE s.f. Faptul sau însușirea de a fi pernicios. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **perniciosité.**

PERNIOÁRĂ, *pernioare,* s.f. (Pop.) Perniță (**I 1**). [Pr.: *-ni-oa-*] — **Pernă** + suf. *-ioară.*

PERNIȘOÁRĂ, *pernișoare,* s.f. (Pop.) Perniță (**I 1**). — **Pernă** + suf. *-ișoară.*

PERNÍȚĂ, *pernițe,* s.f. **I. 1.** Diminutiv al lui *pernă* (**1**); pernuță (**1**), pernioară, pernișoară; *spec.* puișor. **2.** (Urmat adesea de determinarea „de ace”) Săculeț de diferite forme, umplut cu câlți, vată, nisip etc., în care se înfig, pentru a fi păstrate, ace și bolduri; pernuță (**2**). ✦ Piesă confecționată din vată de croitorie, care se aplică la umerii unor obiecte de îmbrăcăminte (sacouri, paltoane, taioare) pentru a da îmbrăcămintei respective forma corespunzătoare umărului. ✦ Mică pernă (**1**) confecționată din țesătură de lână sau de bumbac, cusută cu sârmă subțire de cupru, montată în cutia de osie inferioară a vehiculelor de cale ferată și folosită la ungerea fusului osiilor. **II.** (În forma *periniță)* Dans popular în care un băiat iese în centrul horei, își alege din horă o fată cu care îngenunchează (pe o pernă sau o batistă) și o sărută, fata urmând să facă în continuare același lucru cu alt băiat; melodie după care se execută acest dans. [Var.: **periníță** s.f.] — **Pernă** + suf. *-iță.*

PERNÚȚĂ, *pernuțe,* s.f. **1.** Perniță (**I 1**). **2.** Perniță (**I 2**). **3.** Parte proeminentă și moale a extremității labei la feline; *p. ext.* (impr.) proeminență situată în partea superioară extremă a copitei calului. [Var.: **perinúță** s.f.] — **Pernă** + suf. *-uță.*

PERÓN, *peroane,* s.n. **1.** Platformă (acoperită sau descoperită) amenajată într-o stație de cale ferată, de-a lungul liniilor, pentru a ușura urcarea și coborârea călătorilor. **2.** Platformă situată în fața intrării principale a unei clădiri. — Din fr. **perron.**

PERONÉU, *peronee,* s.n. Os lung și subțire al scheletului (uman), situat între genunchi și gleznă, articulat cu tibia și cu metatarsul, formând împreună scheletul gambei. — Din fr. **péroné.**

PERONÍNĂ s.f. Narcotic cu acțiune mai puternică decât morfina. — Din fr. **péronine.**

PERONOSPÓRA s.f. v. **peronosporă.**

PERONOSPÓRĂ, *peronospore,* s.f. Nume dat mai multor ciuperci inferioare, parazite pe plantele fanerogame. [Var.: **peronospóra** s.f.] — Din lat. **peronospora.**

PERORÁ, *perorez,* vb. I. Intranz. A vorbi mult, pe un ton însuflețit și emfatic. ✦ Tranz. (Rar) A dezbate, a susține cu înflăcărare o problemă, o teză etc. — Din fr. **pérorer.**

PER ORÁL adv. Administrat pe cale bucală; (med.) per os. — **Per** + **oral.**

PERORÁRE, *perorări,* s.f. Acțiunea de *a perora* și rezultatul ei. — V. **perora.**

PERORÁȚIE, *perorații,* s.f. Parte finală, concluzie a unui discurs, a unei cuvântări, rostită de vorbitor pe un ton însuflețit (și emfatic); *p. gener.* vorbire însuflețită (și emfatică), care caută să convingă. — Din lat. **peroratio.** Cf. fr. p é r o r a i s o n.

PER OS adv. (Med.) Per oral. — Expr. lat.

PEROXÍD, *peroxizi,* s.m. Derivat al apei oxigenate, rezultat prin înlocuirea hidrogenului acesteia cu metale sau cu radicali organici. — Din fr. **peroxyde.**

PEROXIDÁZĂ, *peroxidaze,* s.f. (Biol.) Enzimă care catalizează desfacerea unor peroxizi. — Din fr. **peroxydase,** germ. **Perroxydase.**

PER PÉDES loc. adv. Pe jos. — Loc. lat.

PERPELEÁLĂ s.f. v. **pârpăleală.**

PERPELÍ s.f. v. **pârpăli.**

PERPELÍRE s.f. v. **pârpălire.**

PERPELÍT, -Ă adj. v. **pârpălit.**

PERPENDICULÁR, -Ă, *perpendiculari, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre drepte sau planuri; *p. ext.* despre obiecte sau părți ale lor, despre poziția lor etc.) Care formează între ele unghiuri adiacente egale sau unghiuri diedre adiacente egale. **2.** S.f. Dreaptă perpendiculară (**1**) pe altă dreaptă sau pe un plan. — Din lat. **perpendicularis,** germ. **perpendikular,** fr. **perpendiculaire.**

PERPENDICULARITÁTE s.f. Faptul sau însușirea de a fi perpendicular (**1**); poziție perpendiculară; relație care există între două drepte sau planuri care formează între ele unghiuri adiacente egale sau unghiuri diedre adiacente egale. — Din fr. **perpendicularité.**

PÉRPER, *perperi,* s.m. Monedă bizantină de aur, care a circulat (bătută cu stemă proprie) și în Țările Române, în sec. XIV–XV. — Din ngr. **ipérpiron.**

PERPERÍT s.n. (Ist.) Dare indirectă pe produsele comercializate care se plătea domniei în Țara Românească. — **Perper** + suf. *-it.*

PERPETUÁ, *perpetuez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să dureze sau a continua să dureze veșnic sau vreme îndelungată; a (se) transmite (din generație în generație, din veac în veac); a (se) continua. [Pr.: *-tu-a*] — Din fr. **perpétuer,** lat. **perpetuare.**

PERPETUÁRE, *perpetuări,* s.f. Faptul de *a (se) perpetua;* dăinuire de-a lungul vremii; perpetuație. ✧ *Perpetuarea speciei* = continuarea existenței unei specii prin reproducere. [Pr.: *-tu-a-*] — V. **perpetua.**

PERPETUÁȚIE s.f. (Rar) Perpetuare. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **perpétuation.**

PERPETUITÁTE s.f. (Rar) Caracterul a ceea ce este perpetuu; durată veșnică sau îndelungată. [Pr.: *-tu-i-*] — Din fr. **perpétuité.**

PERPÉTUU, -UĂ, *perpetui, -ue,* adj. Care durează veșnic sau vreme îndelungată, care nu încetează, nu se sfârșește niciodată; etern, veșnic; permanent, continuu. [Pr.: *-tu-u*] — Din lat. **perpetuus.**

PERPÉTUUM MÓBILE loc. s.n. **1.** Dispozitiv fizico-chimic capabil să funcționeze efectuând lucru mecanic sau producând energie, fără să primească energie din exterior. **2.** Denumire dată unor piese muzicale instrumentale de virtuozitate, cu ritm rapid, alcătuite din note scurte și de valoare egală, a căror succesiune repetată lasă impresia unei mișcări continue. — Loc. lat.

PERPLÉX, -Ă, *perplecși, -xe,* adj. (Despre oameni) Surprins, uimit, uluit (și nedumerit); încurcat, dezorientat, năuc, năucit. ✦ (Despre atitudinea, manifestările oamenilor) care arată, exprimă, trădează perplexitate. — Din fr. **perplexe,** lat. **perplexus,** germ. **perplex.**

PERPLEXITÁTE, *perplexități,* s.f. Stare a celui perplex; surprindere, uimire, amestectă cu nedumerire; uimire, dezorientare (a cuiva, în fața unei situații neașteptate, dificile, confuze). — Din fr. **perplexité.**

PERS, *perși,* s.m. (Mai ales la pl.) Persan (**1**). — Din ngr. **pérsis,** fr. **Perse.**

PERSÁN, -Ă, *persani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din populația Persiei sau era originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Persiei sau persanilor (**1**), privitor la Persia ori la persani; persienesc. ✧ *Covor persan* (și substantivat, n.) = covor de calitate superioară (la origine confecționat în Persia), cu bătătura alcătuită din fire înnodate și tăiate la o anumită lungime pe toată suprafața covorului. ✦ (Substantivat, f.) Limbă vorbită de persani (**1**). [Var.: **persián, -ă** s.m. și f., adj.] — Din fr. **persan.**

PERSECUTÁ, *persecút,* vb. I. Tranz. A urmări pe cineva cu perseverență în toate acțiunile sale cu scopul de a-i cauza un rău; a prigoni, a asupri, a urgisi, a oropsi; (cu sens atenuat) a provoca necazuri, neajunsuri; a nedreptăți. ✦ A urmări cu perseverență, a nu slăbi, a obseda. *Ideea mă persecută.* — Din fr. **persécuter.**

PERSECUTÁRE, *persecutări,* s.f. Acțiunea de *a persecuta* și rezultatul ei; prigonire, asuprire, persecuție. — V. **persecuta.**

PERSECUTÁT, -Ă, *persecutați, -te,* adj. (Despre oameni) Urmărit sistematic (și cu perseverență) de cineva care vrea să-i provoace un neajuns, un rău; prigonit, asuprit, oropsit. — V. **persecuta.**

PERSECUTÓR, -OÁRE, *persecutori, -oare,* s.m. și f. (Adesea adjectival) Persoană care persecută; prigonitor, asupritor. — Din fr. **persécuteur.**

PERSECÚȚIE, *persecuții,* s.f. Urmărire nedreaptă și perseverentă a cuiva, cu intenția de a-i provoca un rău, un neajuns; prigoană; (cu sens atenuat) nedreptate repetată cu insistență; persecutare. ✧ *Mania persecuției* = idee fixă a unei persoane care se consideră nedreptățită de toată lumea. — Din fr. **persécution.**

PERSEÍDE s.f. pl. Ploaie periodică de stele din direcția constelației Perseu, care apare la mijlocul lunii august. — Din fr. **perséides.**

PERSEVERÁ, *perseverez,* vb. I. Intranz. A rămâne ferm și constant la o idee, la un sentiment, la o atitudine; a stărui cu răbdare și cu convingere într-o acțiune. — Din fr. **persévérer,** lat. **perseverare.**

PERSEVERÁȚIE s.f. Perseverență. ✦ Spec. (Med.) Statornicie în anumite acte, gesturi sau atitudini, repetate cu încăpățânare bolnăvicioasă. [Var.: **perseverațiúne** s.f.] — Din fr. **persévération.**

PERSEVERAȚIÚNE s.f. v. **perseverație.**

PERSEVERÉNT, -Ă, *perseverenți, -te*, adj. (Despre oameni) Care perseverează; stăruitor, tenace. ✦ (Despre manifestările, acțiunile etc. oamenilor) Care demonstrează perseverență, stăruință, tenacitate. — Din fr. **persévérant.**

PERSEVERÉNȚĂ s.f. Acțiunea de a persevera; însușirea de a fi perseverent; stăruință, statornicie în muncă, în convingeri, în atitudini etc.; tenacitate. [Var.: (înv.) **perseverínță** s.f.] — Din fr. **persévérance,** lat. **perseverantia.**

PERSEVERÍNȚĂ s.f. v. **perseverență.**

PERSIÁN, -Ă s.m. și f., adj. **persan.**

PERSIÁNĂ, *persiene*, s.f. Oblon de lemn sau de metal format dintr-un cadru pe care sunt fixate lame înguste așezate orizontal, putând fi alipite sau depărtate unele de altele, care servește să protejeze o ușă sau o fereastră de lumina prea puternică a soarelui, de ploaie etc.; jaluzea. [Pr.: *-si-a-*] — Din fr. **persienne.**

PERSIENÉSC, -EÁSCĂ, *persienești,* adj. (Înv.) Persan. [Pr.: *-si-e-*] — **Persian** + suf. *-esc*.

PERSIFLÁ, *persiflez*, vb. I. Tranz. A lua în râs pe cineva sau ceva, vorbind pe un ton ironic, a-și bate joc, a lua peste picior; a zeflemisi. — Din fr. **persifler.**

PERSIFLÁJ s.n. (Rar) Persiflare. — Din fr. **persiflage.**

PERSIFLÁNT, -Ă, *persiflanți, -te,* adj. Care persiflează; zeflemitor, persiflator. — Din fr. **persiflant.**

PERSIFLÁRE, *persiflări,* s.f. Acțiunea de *a persifla* și rezultatul ei; zeflemisire, persiflaj. — V. **persifla.**

PERSIFLATÓR, -OÁRE, *persiflatori, -oare,* adj. Care persiflează. *Ton persiflator*. — **Persifla** + suf. *-tor*.

PERSISTÁ, *persíst*, vb. I. Intranz. **1.** A rămâne neclintit în hotărârile, în atitudinile, în sentimentele etc. sale; a stărui în continuare. **2.** A continua să existe, să fie, să se mențină; a se menține, a dura, a dăinui. — Din fr. **persister.**

PERSISTÉNT, -Ă, *persistenți, -te,* adj. Care rămâne (multă vreme) neschimbat, care continuă să existe sau să dureze (multă vreme); care se menține fără să slăbească în intensitate. ✧ (Bot.) *Frunze persistente* = frunze care rămân verzi în timpul uneia sau mai multor ierni. — Din fr. **persistant.**

PERSISTÉNȚĂ s.f. Acțiunea sau faptul de a persista; caracterul a ceea ce este persistent; însușirea de a fi persistent. ✧ *Persistența imaginilor* = fenomen (pe care se bazează cinematografia) care constă în menținerea senzației vizuale pe retină un anumit timp după dispariția obiectului văzut. — Din fr. **persistance.**

PERSOÁNĂ, *persoane,* s.f. **1.** Individ al speciei umane, om considerat prin totalitatea însușirilor sale fizice și psihice; ființă omenească, ins. ✧ *În persoană* = **a)** loc. adj. și adv. însuși, personal, singur (fără intermediul cuiva); **b)** loc. adj. întruchipat, în carne și oase, personificat. ✦ (Înv.) Personaj (**2**). **2.** (În sintagmele) *Persoană fizică* = om considerat ca subiect cu drepturi și cu obligații și care participă în această calitate la raporturile juridice civile. *Persoană juridică* (sau *morală)* = organizație, instituție etc. care, având o alcătuire de sine stătătoare și un patrimoniu propriu în vederea îndeplinirii unui anume scop admis de lege, este subiect cu drepturi și cu obligații, deosebit de persoanele fizice care intră în componența acestora. **3.** Categorie gramaticală specifică verbului și unor pronume (personal, reflexiv, posesiv, de întărire), prin care se indică vorbitorul, interlocutorul și orice obiect deosebit de vorbitor și de interlocutor; fiecare dintre formele flexionare ale verbului și ale unor pronume prin care se indică raporturile de mai sus. **4.** (Rel.) Subiectul care este și își asumă în mod individual substanța comună a lui Dumnezeu: Dumnezeu este unu în trei persoane, Hristos este unu ca persoană. — Din lat. **persona,** germ. **Person,** fr. **personne.**

PERSONAGÍU s.n. v. **personaj.**

PERSÓNA GRÁTA, *personae gratae,* loc. s.f. Persoană agreată de un guvern pe lângă care este acreditată diplomatic. — Loc. lat.

PERSONÁJ, *personaje,* s.n. **1.** Persoană (**1**) care deține o funcție importantă în viața politică, socială, culturală; personalitate (**3**) **2.** Fiecare dintre persoanele (**1**) care figurează într-o operă literară; erou într-o operă literară, muzicală, cinematografică sau plastică. ✧ *Personaj alegoric* = personificare, în literatură sau în artele plastice, a unei noțiuni abstracte, a unei idei, a unor sentimente etc. ✦ P. anal. Persoană care are un rol în anumite întâmplări. [Var.: (rar) **personágiu** s.n.] — Din fr. **personnage,** it. **personaggio.**

PERSONÁL, -Ă, *personali, -e*, adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care aparține unei anumite persoane (**1**), privitor la o anumită persoană, care este specific, caracteristic pentru o persoană; individual, propriu. ✧ *Legături personale* = legături de prietenie. *Răspundere personală* = răspundere care îi revine cuiva sau pe care și-o asumă cineva individual. ✦ Original. ✦ Cu personalitate puternică, marcată. ✦ (Adverbial) Din punctul de vedere al persoanei care vorbește; direct, în persoană, nemijlocit. **2.** (În sintagmele) *Tren personal* (și substantivat, n.) = tren de persoane (**1**), care circulă cu o viteză relativ mică și care oprește în toate stațiile. (Gram.) *Pronume personal* = pronume care desemnează diferitele persoane (**1**) și care se declină schimbându-și forma după persoană, număr și caz. (Gram.) *Mod personal* = mod ale cărui forme se modifică după cele trei persoane (**3**). (Gram.) *Gen personal* = categorie gramaticală existentă în unele limbi care diferențiază persoanele de animale și de lucruri. **II.** S.n. **1.** (Cu sens colectiv) Totalitatea persoanelor (**1**) care lucrează într-o întreprindere, într-o instituție, pe un vehicul de transport terestru sau aerian etc. ✦ Categorie de angajați stabilită după anumite criterii: pregătire, specializare, sector de activitate etc. ✦ Serviciu dintr-o întreprindere sau instituție care se ocupă cu angajarea salariaților, cu evidența lor. **2.** Categorie de lucrători din cadrul unei întreprinderi sau instituții care îndeplinesc o muncă cu același specific. — Din lat. **personalis,** germ. **personell, personal,** it. **personale,** fr. **personnel.**

PERSONALÍSM s.n. **1.** Atitudine a cuiva care ia în considerare în primul rând punctele de vedere și interesele personale; subiectivism. **2.** (Fil.) Concepție potrivit căreia Dumnezeu este persoană, în opoziție cu modul în care este conceput în panteism și idealismul absolut. — Din fr. **personnalisme.** Cf. germ. P e r s o n a l i s m u s.

PERSONALÍST, -Ă, *personaliști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține personalismului, privitor la personalism, care manifestă personalism; subiectivist. **2.** S.m. și f. Adept al personalismului. — Din fr. **personnaliste.**

PERSONALITÁTE, *personalități,* s.f. **1.** Ceea ce este propriu, caracteristic fiecărei persoane (**1**) și o distinge ca individualitate conștientă și liberă; ansamblu de însușiri stabile ce caracterizează mental și comportamental o persoană; felul propriu de a fi al cuiva. ✧ *Personalitate juridică* = calitatea de subiect de drepturi și obligații a unei organizații. **2.** Persoană cu aptitudini și cu însușiri deosebite, cu autoritate și prestigiu, care aduce o contribuție valoroasă în domeniul social-politic, cultural-științific etc. ✧ *Personalitate istorică* = conducător al unui stat, al unui popor etc. care prin activitatea sa exercită o influență apreciabilă asupra destinelor acestora, asupra desfășurării evenimentelor. *Cultul personalității* = divinizarea reprezentanților puterii bisericești și laici, sacralizarea acestei puteri. **3.** Persoană (**1**) care deține o funcție importantă în viața politică, socială, culturală; personaj (**1**). **4.** (Astăzi rar; mai ales la pl.) Aluzie tendențioasă și jignitoare la adresa unei persoane (**1**). — Din fr. **personnalité,** germ. **Personalität.**

PERSONALIZÁ, *personalizez*, vb. I. Tranz. **1.** A personifica (**1**). **2.** A individualiza. — Din fr. **personnaliser.**

PERSONALIZÁT, -Ă, *personalizați, -te,* adj. Care ține de o anumită persoană (**1**); individualizat. — V. **personaliza.**

PERSÓNA NON GRÁTA, *personae non gratae,* loc. s.f. Denumire folosită pentru a desemna un reprezentant diplomatic despre care statul în care a fost acreditat declară că trebuie să-și înceteze activitatea pe teritoriul respectiv; *p. gener.* persoană indezirabilă. — Loc. lat.

PERSONIFICÁ, *personíṕic,* vb. I. Tranz. **1.** A atribui lucrurilor, animalelor sau fenomenelor din natură însușiri omenești și a le reprezenta ca atare; a personaliza; *p. ext.* a simboliza. **2.** A găsi expresia concretă în cineva sau în ceva; a exemplifica printr-o persoană (**1**) sau printr-un personaj (**2**) care posedă în cel mai înalt grad o calitate, un anumit caracter, un defect; a întruchipa, a întrupa, a incarna. — După fr. **personnifier.** Cf. it. p e r s o n i f i c a r e.

PERSONIFICÁRE, *personificări*, s.f. Faptul de *a personifica*; personificație; *spec.* figură de stil prin care se atribuie lucrurilor, animalelor sau fenomenelor din natură însușiri omenești. — V. **personifica.**

PERSONIFICÁT, -Ă, *personificați, -te,* adj. **1.** (Despre lucruri, animale sau fenomene din natură) Care este reprezentat sub înfățișarea sau cu însușirile unei persoane (**1**). **2.** Care exemplifică (prin persoana sa) o calitate, un anumit caracter, un defect pe care îl posedă în cel mai înalt grad. — V. **personifica.**

PERSONIFICATÓR, -OÁRE, *personificatori, -oare,* adj. Care personifică, servește să personifice. — Din fr. **personnificateur.**

PERSONIFICÁȚIE, *personificații,* s.f. (Înv.) Personificare. — Din fr. **personnification.**

PERSPECTIVÁL, -Ă, *perspectivali, -e,* adj. (Rar) Care este propriu unei perspective (**1**), de perspectivă. — **Perspectivă** + suf. *-al*.

PERSPECTÍVĂ, *perspective,* s.f. **1.** Reprezentare tridimensională prin desen a unui corp din spațiu pe o suprafață plană. ✧ *În perspectivă* = respectând regulile de reprezentare a obiectelor în spațiu, ținând seama de depărtarea relativă a obiectelor. ✦ Disciplină care se ocupă cu studiul metodelor folosite pentru realizarea perspectivei (**1**). ✦ Fig. Fel particular de a vedea lucrurile, aspect sub care se prezintă lucrurile; punct de vedere. **2.** Privire generală, aspect general asupra unui peisaj, a unei scene sau a unui obiect văzute din depărtare; priveliște. **3.** Fig. Ceea ce se întrevede ca posibil, realizabil în viitor; posibilitate de dezvoltare, de realizare în viitor a ceva sau a cuiva. ✧ Loc. adj. și adv. *În perspectivă* = (care este) pe cale sau cu șanse de a se îndeplini în viitor. **4.** Ceea ce poate ajunge cineva în viitor; posibilitate de dezvoltare a cuiva. — Din fr. **perspective.**

PERSPECTIVITÁTE, *perspectivități,* s.f. Corespondență între o figură geometrică și imaginea ei, obținută prin perspectivă (**1**). — **Perspectivă** + suf. *-itate*.

PERSPECTOGRÁF, *perspectografe,* s.n. **1.** Aparat cu ajutorul căruia se transformă reprezentarea descriptivă a unui obiect în reprezentare concretă. **2.** Aparat folosit pentru redresarea fotogramelor aeriene care au fost înregistrate pe clișee înclinate față de planul orizontal. — Din fr. **perspectographe.**

PERSPICÁCE adj. invar. (Despre oameni) Care este înzestrat cu o minte ageră, pătrunzătoare, care este capabil să surprindă și să înțeleagă ceea ce scapă majorității; ascuțit (la minte), ager; (despre mintea sau manifestările oamenilor) care dovedește agerime, pătrundere, subtilitate, istețime, finețe spirituală; pătrunzător. — Din fr. **perspicace.**

PERSPICACITÁTE s.f. Calitatea de a fi perspicace; agerime, ascuțime (de minte), istețime, pătrundere. — Din fr. **perspicacité.**

PERSUADÁ, *persuadez,* vb. I. Tranz. A convinge pe cineva să creadă, să gândească sau să (vrea să) facă un anumit lucru. [Pr.: *-su-a-*] — Din fr. **persuader.**

PERSUASIÚNE s.f. Acțiunea, darul sau puterea de a convinge pe cineva să creadă, să gândească sau să facă un anumit lucru. [Pr.: *-su-a-si-u-*] — Din fr. **persuasion.**

PERSUASÍV, -Ă, *persuasivi, -e,* adj. Care urmărește sau are darul să convingă pe cineva să creadă, să gândească sau să facă un anumit lucru. [Pr.: *-su-a-*] — Din fr. **persuasif.**

PERSULFÁT, *persulfați,* s.m. Sare a acidului sulfuric, folosită ca agent oxidant în industria vopselelor și a medicamentelor, în galvanoplastie, în panificație etc. — Din fr. **persulfate,** germ. **Persulfat.**

PÉRȘ, *perșuri,* s.n. Prăjină folosită la sărituri (acrobatice) în înălțime. ✦ P. ext. Număr de circ executat cu această prăjină. — Din fr. **perche.**

PÉRTINAX s.n. Material electroizolant, cu aspect lucios și neted, obținut din straturi suprapuse de hârtie cu capacitate mare de absorbție și impregnată cu rășini sintetice. [Acc. și: *pertináx*] — Din fr. **pertinax,** germ. **Pertinax.**

PERTINÉNT, -Ă, *pertinenți, -te,* adj. **1.** Care se potrivește exact obiectului despre care este vorba, care este adecvat pentru ceea ce vrea să argumenteze; potrivit, nimerit, convenabil; *p. ext.* care denotă profunzime, competență. ✦ (Jur.) care se raportează exact la chestiune, la fondul cauzei; potrivit. **2.** (Despre elemente lingvistice) Dotat cu o anumită funcțiune într-un sistem determinat. ✦ (Despre elemente fonice) Care servește într-o limbă dată la diferențierea semnificațiilor. **3.** (Inform.; despre sisteme informaționale, stocuri de informații) Care are calitatea de a satisface cerințele obiective de informare ale unui beneficiar. — Din fr. **pertinent.**

PERTINÉNȚĂ s.f. Însușirea de a fi pertinent, caracterul a ceea ce este pertinent. — Din fr. **pertinence.**

PERTRACTÁ, *pertractez,* vb. I. Tranz. A dezbate o problemă, o chestiune în litigiu etc., a discuta, a trata (îndelung, amănunțit). — Din lat. **pertractare.**

PERTRACTÁRE, *pertractări,* s.f. Faptul de *a pertracta*; (mai ales la pl.) discuție, dezbatere, tratare (îndelungată, amănunțită) a unei probleme, a unui litigiu etc.; tratative. — V. **pertracta.**

PER TU adv. (În expr.) *A fi per tu cu cineva* = a spune cuiva „tu" când i te adresezi, a tutui; a fi prieten apropiat al cuiva. — După germ. **per du.**

PERTUIZÁNĂ, *pertuizane,* s.f. Armă de fier, asemănătoare cu halebarda, folosită în sec. XV–XVIII. [Pr.: *-tu-i-*] — Din fr. **pertuisane.**

PERTURBÁ, *pertúrb,* vb. I. Tranz. **1**. A tulbura ordinea, liniștea, mersul normal al unor fapte, fenomene etc.; a provoca o perturbație. **2.** A împiedica funcționarea normală a unui sistem, a unui organism etc. [Prez. ind. și: *perturbez*] — Din fr. **perturber,** lat. **perturbare.**

PERTURBÁRE, *perturbări,* s.f. **1.** Deranjament, tulburare în starea sau în mersul firesc al unui lucru, al unui fenomen. **2.** Împiedicare, modificare, deranjament în funcționarea normală a unui sistem tehnic, a unui organism etc.; perturbație. — V. **perturba.**

PERTURBATÍV, -Ă, *perturbativi, -e,* adj. (Rar) Perturbator. — Din lat. **perturbativus.**

PERTURBATÓR, -OÁRE, *perturbatori, -oare,* adj. Care perturbă; perturbativ. — Din fr. **perturbateur.**

PERTURBÁȚIE, *perturbații,* s.f. **1.** Tulburare produsă în viața unui individ sau a unei colectivități. **2.** Modificare, neregularitate, deranjament în funcționarea unui sistem, a unei mașini, în evoluția unui fenomen etc.; perturbare. ✧ *Perturbații atmosferice* = ansamblu de fenomene electromagnetice din atmosferă care precedă stricarea vremii. [Var.: (înv.) **perturbațiúne** s.f.] — Din fr. **perturbation,** lat. **perturbatio, -onis.**

PERTURBAȚIÚNE s.f. v. **perturbație.**

PERUÁN, -Ă, *peruani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Peru sau este originară de acolo; peruvian. **2.** Adj. Care aparține Republicii Peru sau peruvienilor (**1**), privitor la Peru ori la peruvieni; peruvian. [Pr.: *-ru-an*] — **Peru** (n. pr.) + suf. *-an*. Cf. sp. p e r u a n o.

PERÚCĂ, *peruci*, s.f. Obiect confecționat din păr, din lână, din fire sintetice etc. și purtat pe cap, peste sau în locul părului natural. — Din fr. **perruque,** it. **perrucca.**

PERUCĂREÁSĂ, *perucărese,* s.f. (Rar) Femeie care confecționează (și vinde) peruci. — **Perucă** + suf. *-ărească*.

PERUCHERÍE, *perucherii,* s.f. (Rar) Atelier în care se confecționează și se vând peruci. — **Perucă** + suf. *-ărie*.

PERUCHIÉR, -Ă, *peruchieri, -e,* s.m. și f. Persoană care confecționează (și vinde) peruci. [Pr.: *-chi-er*] — Din fr. **perruquier.**

PERÚȘ, *peruși,* s.m. Specie de papagal cu ciocul lung și cu coada ascuțită, care nu imită sunetele articulate; *p. gener.* papagal. — Din fr. **perruche.**

PERUVIÁN, -Ă, *peruvieni, -e,* s.m. și f., adj. (Rar) Peruan. [Pr.: *-vi-an*] — Din fr. **péruvien.**

PERUZEÁ, *peruzele,* s.f. Piatră semiprețioasă, opacă, de culoare albastră sau verzuie; turcoază. [Var.: (rar) **pirozeá** s.f.] — Din tc. **peruze.**

PERVÁZ, *pervazuri,* s.n. **1.** Cadru de scânduri care acoperă rostul dintre perete și tocul unei uși, al unei ferestre etc.; *p. ext.* partea de jos a tocului unei ferestre. ✦ Deschizătură în care este situată o ușă sau o fereastră. **2.** Șipcă sau scândură îngustă, fixată la marginea dinspre perete a unei pardoseli de lemn pentru a acoperi rostul dintre pardoseală și perete. ✦ Piesă de lemn așezată la partea superioară a unui lambriu, pentru a forma o cornișă mică. **3.** (Astăzi rar) Ramă, cadru (din lemn), pentru un tablou, o oglindă, un instrument etc. [Var.: (reg.) **priváz** s.n.] — Din tc. **pervaz.**

PERVÉRS, -Ă, *perverși, -se,* adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care este înclinat spre fapte reprobabile, gata oricând să facă rău; care manifestă o deviere de la normal a instinctelor, a judecății, a ideilor, descompus din punct de vedere moral; corupt, depravat, imoral; (cu sens atenuat) perfid, fățarnic; *spec.* care prezintă perversitate sexuală. ✦ (Despre manifestările, instinctele etc. oamenilor) Care trădează, exprimă, reflectă perversitate. — Din fr. **pervers.**

PERVERSITÁTE, *perversități,* s.f. **1.** Înclinare spre rău, plăcere (patologică) de a face rău, de a provoca suferință și de a se bucura de suferința altuia; deviere de la normal a instinctelor, a judecății; tendință (patologică) de a comite acte imorale; corupție, depravare, imoralitate; *spec.* anomalie sexuală. ✦ Fățărnicie, perfidie, falsitate. **2.** Faptă, comportare de om pervers. — Din fr. **perversité.**

PERVERSIÚNE, *perversiuni,* s.f. Perversitate. ✧ *Perversiune sexuală* = act nefiresc legat de viața sexuală. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **perversion.**

PERVERTÍ, *pervertesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A face să se schimbe sau a se schimba în rău (din punct de vedere moral); a (se) deprava, a (se) strica. ✦ A (se) schimba (prin denaturare) funcția normală a unui organ. — Din fr. **pervertir.**

PERVERTÍRE, *pervertiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) perverti* și rezultatul ei. — V. **perverti.**

PERVERTÍT, -Ă, *pervertiți, -te,* adj. Care s-a schimbat în rău (din punct de vedere moral); stricat, depravat, corupt. — V. **perverti.**

PERVERTITÓR, -OÁRE, *pervertitori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care pervertește; corupător. — **Perverti** + suf. *-tor.*

PERVITÍNĂ s.f. Substanță organică folosită ca stimulent al sistemului nervos, pentru a face să dispară senzația de oboseală și de somn și pentru creșterea temporară a energiei și a puterii de muncă. — Din fr. **pervitine,** germ. **Pervitin.**

PESÁDĂ s.f. Mișcare a calului când se ridică pe picioarele dinapoi. — Din fr. **pesade.**

PESANTE adv. (Muz.; indică modul de execuție) Greoi, apăsat, ferm și cu gravitate. [Pr.: *-zán-*] — Cuv. it.

PESCADÓR, *pescadoare*, s.n. Navă specială, construită și amenajată cu instalații de pescuit, de depozitare, de congelare și uneori de preparare a peștelui, folosită pentru pescuitul în largul mării. — Din sp., fr. **pescador.**

PESCÁJ, *pescaje,* s.n. Adâncimea de cufundare în apă a unei nave, măsurată până la linia de plutire, care variază în raport cu încărcătura. — Cf. it. p e s c a g i o n e.

PESCÁR, *pescari,* s.m. **I**. Persoană care se ocupă cu pescuitul și uneori cu conservarea peștelui (**1**) pescuit; persoană care practică pescuitul sportiv; *p. ext.* persoană care vinde pește. **II.** Nume dat unor specii de păsări din familii diferite care trăiesc pe lângă ape în cârduri mari și se hrănesc cu pește (**1**), dintre care unele sunt de talie mijlocie, cu corp îndesat, cu gât scurt, cu cioc ascuțit și curbat la vârf, cu picioare scurte și degetele anterioare reunite printr-o membrană înotătoare *(Larus)*, iar altele au corpul scurt, ciocul mare, penajul colorat în tonuri de cenușiu și albastru-verzui *(Alcedo)*. — Lat. **piscarius.**

PESCĂRÁȘ, *pescărași,* s.m. **I.** (Rar) Diminutiv al lui *pescar* (**I**). **II.** Păsări de apă cu corpul scurt, cu ciocul lung, conic, cu penajul colorat în tonuri de albastru-verzui; pescărel (**a**) *(Alcedo atthis*). — **Pescar** + suf. *-aș*.

PESCĂREÁSĂ, *pescărese,* s.f. (Rar) Vânzătoare de pește (**1**). — **Pescar** + suf. *-easă*.

PESCĂRÉL, *pescărei,* s.m. Numele a două specii de păsări sălbatice care trăiesc pe lângă ape și se hrănesc cu pește (**1**); **a)** pescăruș (**II**); **b)** pasăre mică cu picioarele scurte, cu penele de pe gușă albe, iar în restul corpului brune-negricioase, cu coada scurtă și ridicată în sus *(Cinclus cinclus*). — **Pescar** + suf. *-el*.

PESCĂRÉSC, -EÁSCĂ, *pescărești,* adj. Care se referă la meseria pescarului (**I**), care aparține meseriei pescarului; care aparține pescarului (**I**), privitor la pescari, specific pescarilor; de pescar. ✧ *Ciorbă pescărească* sau *borș pescăresc* = ciorbă preparată într-un mod special din mai multe specii de pește (**1**). *Pantaloni pescărești* = pantaloni (de damă) strâmți, lungi până la genunchi. *Ață pescărească* = fir de bumbac rezistent, alcătuit din mai multe fire răsucite. — **Pescar** + suf. *-esc.*

PESCĂRÉȘTE adv. În felul pescarilor (**I**), după obiceiul pescarilor, ca pescarii. — **Pescar** + suf. *-ește*.

PESCĂRÍ, *pescăresc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Reg.) A pescui. — Din **pescar.**

PESCĂRÍE, *pescării,* s.f. **1.** (Înv. și reg.) Meseria pescarului (**I**); pescuit, pescărit. **2.** Loc, piață, magazin unde se vinde pește (**1**); negoț cu pește. ✦ Loc unde se aduce (și se conservă) peștele (**1**) prins. **3.** (La sg.; colectiv) Totalitatea peștilor (**1**) dintr-o apă; mulțime de pești. ✦ (La pl.) Diferite soiuri de pește (**1**). **4.** Mâncare preparată din pește (**1**). — **Pescar** + suf. *-ie*.

PESCĂRÍME, *pescărimi,* s.f. (Rar) Mulțime de pești (**1**); pescărie (**3**). — **Pescar** + suf. *-ime*.

PESCĂRÍT s.n. (Reg.) Meseria pescarului (**I**); pescuit, pescărie (**1**). — V. **pescări.**

PESCĂRÍȚĂ, *pescărițe,* s.f. **1.** Femeie care se ocupă cu pescuitul. **2.** (Ornit.) Nume dat mai multor specii de pescăruși; pasăre care aparține acestor specii. — **Pescar** + suf. *-iță.*

PESCĂRÚȘ, *pescăruși,* s.m. Nume dat mai multor specii de păsări din familii și ordine diferite, care trăiesc pe lângă ape și se hrănesc cu pești; pasăre din aceste familii sau ordine. — **Pescar** + suf. *-uș*.

PESCUÍ, *pescuiesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A prinde pește (**1**) sau alte animale acvatice (comestibile), de obicei cu ajutorul unor instrumente speciale; a se îndeletnici cu prinderea peștelui sau a altor animale de apă, a pescări. ✧ Expr. *A pescui în apă tulbure* = a profita de o situație încordată sau confuză pentru a trage foloase personale. **2.** Tranz. A scoate pe cineva sau ceva din apă (pentru a salva, a recupera). **3.** Tranz. Fig. (Fam.) A face rost de ceva greu de obținut. ✦ (Arg.) A acosta pe cineva; a agăța. — Din **pește** (după *pescar).*

PESCUÍRE, *pescuiri,* s.f. Acțiunea de *a pescui* și rezultatul ei. — V. **pescui.**

PESCUÍT s.n. Acțiunea de *a pescui* (**1**) și rezultatul ei; meseria pescarului (**I**); pescărit, pescărie (**1**). ✧ *Pescuit sportiv* = ramură sportivă competițională sau recreativă, constând în prinderea peștilor cu undița. — V. **pescui.**

PESCUITÓR, -OÁRE, *pescuitori, -oare,* s.m. și f. **1.** (Înv. la f.) Persoană care pescuiește (**1**); *spec.* pescar (**I**). *Pescuitor de perle*. ✧ Expr. *Pescuitor în apă tulbure* = persoană care profită de situațiile încordate, neclare pentru a trage foloase personale. **2.** Fig. (Fam.) Persoană care caută cu insistență să obțină ceva; vânător. [Pr.: *-cu-i-*] — **Pescui** + suf. *-tor*.

PESCÚȚ, *pescuți,* s.m. (Reg.) Peștișor (**1**). — **Pește** + suf. *-uț*.

PESÉMNE adv. Se vede (că)..., se pare (că)...; poate, probabil. — **Pe** + **semn(e).**

PESÉTĂ, *pesete,* s.f. Unitate bănească în Spania, înainte de introducerea monedei euro. — Din sp. **peseta.**

PESIMÍSM s.n. Tendința de a vedea mai ales latura nefavorabilă a lucrurilor; neîncredere în viitor. ✦ (Fil.) Atitudine opusă optimismului și care consideră că nu există niciun temei pentru speranță, iar fericirea se află dincolo de sfera experienței. ✦ Sentiment de tristețe, de amărăciune și de neliniște; stare sufletească de deprimare. — Din fr. **pessimisme,** germ. **Pessimismus.**

PESIMÍST, -Ă, *pesimiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană predispusă la pesimism; adept al pesimismului filosofic. **2.** Adj. Care manifestă pesimism, care se bazează pe pesimism; care aderă la pesimism. — Din fr. **pessimiste,** germ. **Pessimist.**

PESMECIÓR, *pesmeciori,* s.m. Diminutiv al lui *pesmet*. — **Pesmet** + suf. *-ior*.

PESMÉT, *pesmeți,* s.m. **1.** (Adesea la sg. cu sens de pl.) Felie de pâine sau de cozonac uscată sau prăjită. ✦ (La sg.) Pâine (albă) uscată, pisată sau măcinată mărunt. **2.** Preparat culinar făcut de obicei din făină cu adaos de drojdie, unt, zahăr și ouă, tăiat în diferite forme și copt la cuptor. — Cf. tc. p e k s i m e t.

PÉSO, *peso,* s.m. Unitate bănească principală în mai multe țări din America Latină. [Pl. și: *pesos*] — Din sp. **peso.**

PESRÉF s.n. v **pestref.**

PÉSTĂ, *peste,* s.f. **1.** Boală gravă, infecțioasă și epidemică, provocată de o bacterie și manifestată prin tumori, hemoragie, febră mare etc.; ciumă. **2.** (Med. vet.; de obicei cu determinări care indică felul) Denumire generică dată unui grup de boli (cu evoluție acută) provocate de virusuri la taurine, porcine, cabaline și păsări. — Din fr. **peste.**

PÉSTE prep. (Semnifică ideea de suprapunere, de aplicare etc., directă sau mediată, prin extensiune) **I.** (Introduce complemente circumstanțiale de loc) **1.** (În legătură cu verbe de mișcare, arată că un obiect se așază, se aplică sau cade deasupra altuia) *Ploaia cade peste noi*. ✧ (Mișcarea are direcția orizontală) *Părul se împrăștie peste pernă*. **2.** (În legătură cu substantive care arată suprafața, întinderea) Pe tot cuprinsul; de-a lungul. *Alerga peste câmpuri*. ✧ Loc. adv. *Peste tot (locul)* = pretutindeni. ✦ De jur-împrejur. *Încinsă peste brâu cu un cordon*. **3.** Deasupra. *Se apleacă peste el*. **4.** Pe deasupra; dincolo de... *Sare peste gard*. **II.** (Introduce complemente circumstanțiale de timp) **1.** (În legătură cu substantive însoțite de numerale, adverbe sau pronume și adjective nehotărâte) După... *Peste un ceas*. **2.** (În legătură cu substantive care exprimă noțiuni de timp durative) În timpul, în cursul. *Peste zi lucrează*. **3.** Mai mult decât... *A întârziat peste două ceasuri*. **III.** (Introduce complemente circumstanțiale de mod) **1.** (Așezat între două cuvinte identice, exprimă ideea de superlativ) *Pune întrebări peste întrebări*. **2.** (În legătură cu numerale, arată depășirea unei cantități) Mai mult decât. *Peste o mie de oameni*. ✦ Loc. adv. *Peste puterea* (sau *puterile) cuiva* = depășind puterile, posibilitățile cuiva, foarte greu. **IV.** (Introduce complemente indirecte) Asupra. *S-a făcut stăpână peste toate*. — **Pre** *(= pe)* + **spre.**

PESTÉLCĂ, *pestelci,* s.f. **1.** (Pop.) Șorț de pânză sau de postav pe care-l poartă femeile peste rochie și care, uneori, este purtat și de bărbați; *spec.* fota dinainte; *p. gener.* fotă. **2.** Bucată de pânză dreptunghiulară prinsă cu o latură de verga unei corăbii, care servește la păstrarea la adăpost a burții velei, când aceasta este strânsă. — Din bg. **prestilka.**

PESTELCÚȚĂ, *pestelcuțe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *pestelcă* (**1**). — **Pestelcă** + suf. *-uță*.

PESTICÍD, *pesticide*, s.n. Substanță chimică cu toxicitate mare folosită în agricultură pentru distrugerea dăunătorilor. ✧ (Adjectival) *Substanță pesticidă*. — Din fr. **pesticide.**

PESTIFÉR, -Ă, *pestiferi, -e,* adj. (Livr.) Pestilențial. — Din fr. **pestifère.**

PESTIFERÁT, -Ă, *pestiferați, -te,* adj. (Livr.; adesea substantivat) Contaminat de pestă; ciumat. — Din fr. **pestiféré.**

PESTILÉNT, -Ă, *pestilenți, -te,* adj. (Rar) Care ține de pestă, privitor la pestă; provocat de pestă; care are caracteristicile pestei; *p. ext.* contagios, pestilențial (**1**). — Din fr. **pestilent.**

PESTILÉNȚĂ, *pestilențe*, s.f. (Livr.) **1.** Boală contagioasă, molimă; *spec.* ciumă. **2.** Fig. Învățătură dăunătoare. — Din fr. **pestilence,** germ. **Pestilenz.**

PESTILENȚIÁL, -Ă, *pestilențiali, -e,* adj. **1.** Care are caracteristicile unei boli molipsitoare (ca pesta); care răspândește o boală molipsitoare (ca pesta); contagios. *Boală pestilențială*. **2.** Fig. (Despre mirosuri) Urât, infect, scârbos, nesuferit, dezgustător; *p. ext.* (despre unele lucruri) care răspândește un astfel de miros. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **pestilentiel,** germ. **pestilenzialisch.**

PESTÓS, -OÁSĂ, *pestoși, -oase,* adj. (Rar) Care provoacă ciuma; de ciumă. — **Pestă** + suf. *-os*.

PESTRÉF, *pestrefuri,* s.n. (Înv.) Preludiu, uvertură (în muzica turcească); *p. ext.* compoziție muzicală ușoară, care era cântată la petreceri. [Var.: **pesréf** s.n.] — Din ngr. **pesréfi.**

PESTRICIÓR, -OÁRĂ, *pestriciori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *pestriț;* pestrișor. — **Pestriț** + suf. *-ișor*.

PESTRIȘÓR, -OÁRĂ, *pestrișori, -oare,* adj. (Reg.) Pestricior. — **Pestriț** + suf. *-ișor.*

PESTRÍȚ, -Ă, *pestriți, -e,* adj. **1.** Care are pete mici sau picături, stropi de culori diferite (de obicei alb cu negru); *p. ext.* cu culori diferite; pestrițat. ✧ *Fontă pestriță* = amestec de fontă cenușie cu fontă albă. ✦ (Pop.) Dungat, vărgat. **2.** P. ext. Care este (format din elemente) de tot felul, care este amestecat, variat, felurit (și adesea eterogen); pestrițat. *Lume pestriță*. **3.** Fig. (Pop. și fam.) *A fi pestriț la mațe* (sau *mațe pestrițe)* = a fi rău la suflet; a fi foarte zgârcit. — Din sl. **pĭstrŭ.**

PESTRIȚÁ, *pestrițez,* vb. I. Tranz. fact. (Rar) A împestrița. — Din **pestriț.**

PESTRIȚÁT, -Ă, *pestrițați, -te,* adj. (Rar) **1.** Pestriț (**1**). **2.** Pestriț (**2**); amestecat. — V. **pestrița.**

PESTRIȚĂTÚRĂ, *pestrițături,* s.f. (Rar) Amestec, îmbinare de elemente eterogene, de culori nepotrivite. — **Pestriț** + suf. *-ătură.*

PEȘ s.n. (Pop.; în loc. adv.) *Într-un peș* = pe o parte, într-o latură, într-o rână; înclinat, pieziș, oblic. — Din tc. **peș.**

PEȘCHEGÍU, *peșchegii,* s.m. (Înv.) Funcționar al seraiului care era însărcinat cu perceperea tributului și cu păstrarea darurilor făcute sultanului. ✦ (Rar) Persoană care așteaptă să primească peșcheșuri (**1**), care este obișnuită să primească peșcheșuri; *p. ext.* chilipirgiu. — Din tc. **peșkeșci.**

PEȘCHÉȘ, *peșcheșuri,* s.n. **1.** (Înv., pop. și fam.) Plocon, dar, cadou. ✧ Expr. (Fam.) *A da* (sau *a duce) pe cineva peșcheș* (cuiva) = a preda (sau a duce) pe cineva prins, legat; a preda pe cineva dușmanului. **2.** Spec. Dar anual, în bani sau în natură, pe care domnii Țărilor Române îl ofereau Porții Otomane (împreună cu haraciul); *p. ext.* haraci; (la pl.) bunurile din care consta acest dar. ✦ Dar oferit de domnii Țărilor Române sultanului sau altor demnitari turci cu ocazia bairamului. [Var.: (înv.) **peșchíș** s.n.] — Din tc. **peșkeș.**

PEȘCHÍR, *peșchire,* s.n. (Înv. și reg.) **1.** Prosop, ștergar; șervet. **2.** Față de masă. — Din tc. **peșkir.**

PEȘCHÍȘ s.n. v. **peșcheș.**

PEȘÍM adv. v. **peșin.**

PEȘÍN adv. **1.** (Pop. și fam.; de obicei în legătură cu verbe ca „a da", „a plăti") În numerar, cu plata pe loc. ✧ (Adjectival) *Bani peșin*. **2.** (Înv.) Îndată, imediat, numaidecât. [Var.: (înv.) **peșím** adv.] — Din tc. **peșin.**

PEȘINGÍU, *peșingii,* s.m. (Înv.) Slujbaș care era însărcinat cu strângerea banilor (din dări etc.). — **Peșin** + suf. *-giu*.

PÉȘTE, *pești,* s.m. **1.** (La pl.) Clasă de animale vertebrate acvatice, cu corpul de obicei alungit, cu pielea acoperită cu solzi și bogată în secreții mucoase, cu membrele transformate în înotătoare și cu respirație branhială; (și la sg.; adesea colectiv) animal care face parte din această clasă. ✧ *Pești zburători* = specii de pești care pot să sară din apă și să execute un zbor planat cu ajutorul înotătoarelor pectorale. *La pește* = la pescuit. ✧ Expr. *Cât ai zice pește* = foarte repede. *A tăcea ca peștele* (sau *ca un pește)* = a nu spune nicio vorbă, a nu scoate un cuvânt, a păstra tăcere completă. *A trăi* (sau *a se simți* etc.) *ca peștele în apă* = a trăi bine, a se simți la largul său; a-i merge bine. *A trăi* (sau *a o duce, a se zbate* etc.) *ca peștele pe uscat* = a duce o viață foarte grea; a face eforturi disperate (și zadarnice). *A fi cu borșul la foc și cu peștele în iaz* = a se lăuda înainte de izbândă. *Când o prinde mâța pește* = niciodată. ✧ Compuse: *pește-auriu* (sau *-curcubeu, -soare)* = pește de culoare verde-gălbuie, cu pete roșii pe spate și cu dungi albastre pe părțile laterale ale capului *(Eupomotis gibbosus); pește-ciocan* = specie de rechin din mările calde, cu capul în formă de ciocan *(Zygaena malleus); pește-fierăstrău* = pește din mările calde, cu botul lung, turtit în formă de lamă dințată *(Pristis pristis); pește-de-piatră* = **a)** fusar; **b)** pietrar; *pește-cu-spadă* = pește mare cu corpul în formă de fus, cu pielea fără solzi, cu capul mare și cu falca de sus prelungită ca o sabie ascuțită pe ambele muchii *(Xiphias gladius); peștele-lui-Solomon* = specie de pește din familia salmonidelor *(Salmo labrax); pește-țigănesc* = **a)** nume generic pentru diferite specii de pești mici; **b)** caracudă; **c)** pălămidă-de-baltă; *pește-de-mare* = calcan. **2.** Carne de pește (**1**), folosită ca aliment; mâncare preparată din astfel de carne. ✧ Expr. (Fam.) *Asta-i altă mâncare de pește* = asta e cu totul altceva. **3.** (Astron.; n.pr. pl. art.) Numele unei constelații din emisfera boreală. ✦ Una din cele douăsprezece zodii

ale anului. **4.** Fig. (Calc după fr. *poisson)* Bărbat întreţinut de o femeie. ✦ Proxenet, codoş. — Lat. **piscis.**

PEŞTEMÁN s.n. v. **peştiman.**

PÉŞTERĂ, *peşteri,* s.f. Cavitate, scobitură naturală subterană adâncă şi mare, formată prin dizolvarea unor roci solubile de către apele de infiltraţie; grotă, cavernă. ✦ P. ext. Vizuină, bârlog. — Din sl. **peštera.**

PEŞTIMÁN, *peştimane,* s.n. **1.** (Înv. şi pop.) Obiect de îmbrăcăminte femeiască confecţionat din stambă sau din alt material uşor, care se înfăşoară, în unele locuri în ţară, ca o fustă în jurul trupului; *p. ext.* şorţ de protecţie purtat de meseriaşi. **2.** (Reg.) Legătoare de cap care se poartă pe sub broboadă. [Var.: (reg.) **peştemán** s.n.] — Din tc. **peştimal.**

PEŞTIŞOÁRĂ, *peştişoare,* s.f. **1.** Mică plantă erbacee cu frunze păroase, care pluteşte la suprafaţa apelor stătătoare sau a celor care curg încet *(Salvinia natans)*. **2.** Plantă erbacee acvatică cu frunze alcătuite din patru foliole şi cu rădăcini care se fixează pe fundul apei *(Marsilea quadrifolia).* — **Peşte** + suf. *-işoară*.

PEŞTIŞÓR, *peştişori,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *peşte* (**1**); pescuţ. **2.** P. anal. (La pl.) Felii lungi şi subţiri de ceapă, de varză sau bucăţi subţiri, lunguieţe de carne etc., tăiate pentru gătit. **3.** (Art.) Numele mai multor dansuri populare; melodiile după care se execută aceste dansuri. — **Peşte** + suf. *-işor*.

PETÁLĂ, *petale,* s.f. Element component al corolei unei flori, provenind dintr-o frunză modificată, divers colorată. — Din fr. **pétale.**

PETÁRDĂ, *petarde,* s.f. Mică încărcătură de exploziv în înveliş de carton sau de hârtie cerată ori smolită, care produce la explozie zgomot şi fum şi este folosită la semnalizări, la marcarea tirului de artilerie, la focuri de artificii etc. — Din germ. **Petarde,** fr. **pétard.**

PETEÁLĂ s.f. v. **beteală.**

PÉTEC s.n. v. **petic.**

PÉTECĂ s.f. v. **petică.**

PETECÍ vb. IV v. **petici.**

PETECÍT, -Ă adj. v. **peticit[2].**

PETECÚŢ s.n. v. **peticuţ.**

PETÉNT, *petenţi,* s.m. (Livr.) Petiţionar. — Din germ. **Petent.**

PETEŞÍE, *peteşii,* s.f. (Med.; mai ales la pl.) Pată de culoare roşie-vişinie, de dimensiuni reduse, care apare pe piele datorită unei rupturi capilare, de obicei în diferite boli infectocontagioase, în purpură etc. — Din fr. **pétéchie.**

PETETÍST, -Ă, *petetişti, -ste,* s.m. şi f. (Ieşit din uz) Persoană care lucrează la poştă; *spec.* factor poştal. — **P**[oştă] + **t**[elegraf] + **t**[elefon] [pr.: *pe-te-te*] + suf. *-ist*.

PÉTIC, *petice,* s.n. **1.** Fâşie (nu prea mare) tăiată, ruptă sau rămasă dintr-o ţesătură, dintr-o bucată de piele, dintr-o hârtie etc.; *spec.* bucată dintr-un material cu care se repară, prin aplicare şi coasere sau lipire, obiecte de stofă, de piele etc. rupte sau găurite. ✧ Expr. *Şi-a găsit sacul peticul* sau *cum e sacul, şi peticul,* se spune despre două persoane asociate care au aceleaşi cusururi. *(A nu se mai ţine) petic de petic*, (se spune despre) haine foarte zdrenţuite. *A-şi da în petic* = a-şi da pe faţă, a-şi arăta, fără voie, anumite cusururi. **2.** Suprafaţă mică de teren (cultivabil). **3.** P. anal. Bucată, porţiune mică din ceva (în raport cu întregul). *Se vede ici-colo câte un petic de zăpadă*. [Var.: **pétec** s.n.] — Cf. lat. p i t t a c i u m.

PÉTICĂ, *petice,* s.f. (Reg.) Cârpă, zdreanţă. [Var.: **pétecă** s.f.] — Din **petic.**

PETICĂRÍE, *peticării,* s.f. (Rar) Mulţime, grămadă de petice (de cârpe), de zdrenţe sau de materiale textile zdrenţuite; *p. restr.* totalitatea peticelor cu care s-a cârpit ceva; *p. ext.* diverse feluri de petice. — **Petic** + suf. *-ărie*.

PETICÉL, *peticele,* s.n. Peticuţ. — **Petic** + suf. *-el*.

PETICÍ, *peticesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A pune petice (**1**), a repara cu petice o haină ruptă, un obiect stricat etc.; a cârpi. ✦ (Fam.) A repara un aparat, un sistem tehnic cu mijloace rudimentare şi în mod provizoriu; a cârpăci. ✦ A îmbunătăţi într-o măsură oarecare un lucru prost făcut. **2.** Tranz. şi refl. (Rar) A face să rămână sau a rămâne numai petice (**1**); a (se) rupe în bucăţi; a (se) zdrenţui. ✧ Expr. (Tranz.; fam.) *A-i petici* (cuiva) *cojocul* = a bate foarte tare (pe cineva). **3.** Tranz. A astupa gropile şi spărturile unui drum cu material pietros. [Var.: **petecí** vb. IV] — Din **petic.**

PETICÍRE, *peticiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) petici* şi rezultatul ei; peticit[1]. — V. **petici.**

PETICÍT[1] s.n. Peticire. — V. **petici.**

PETICÍT[2], -Ă, *peticiţi, -te,* adj. **1.** Care este cârpit cu petice (**1**); plin de petice. **2.** Rupt în bucăţi; sfâşiat, zdrenţuit. [Var.: **petecít, -ă** adj.] — V. **petici.**

PETICÓS, -OÁSĂ, *peticoşi, -oase,* adj. (Reg.) Peticit[2] (**1**). ✦ (Substantivat). Epitet depreciativ pentru o persoană îmbrăcată prost, cu haine jerpelite. — **Petic** + suf. *-os*.

PETICÚŢ, *peticuţe,* s.n. Diminutiv al lui *petic*; peticel. [Var.: **petecúţ** s.n.] — **Petic** + suf. *-uţ*.

PETÍLĂ, *petile,* s.f. (Reg.) Fiecare dintre sforile cu care sunt suspendate cârligele carmacului de ana. — Cf. sl. p e t l e a.

PETIMBROÁSĂ, *petimbroase,* s.f. (Reg.) Nume dat mai multor specii de plante din familia compozitelor: **a)** cruciuliţă *(Senecio rupester);* **b)** cruciuliţă *(Senecio vulgaris);* **c)** spălăcioasă *(Senecio vernalis).* — Et. nec.

PETÍT, *petite,* s.n. Corp de literă cu mărimea de opt puncte tipografice. — Din fr. **petit,** germ. **Petit.**

PETITÓRIU, -IE, *petitorii,* adj. (Jur.; despre acţiuni, cereri etc.) Prin care se urmăreşte recunoaşterea sau apărarea unui drept real. — Din fr. **pétitoire,** lat. **petitorius.**

PETÍŢĂ, *petiţe,* s.f. Capsă care se folosea la armele de foc de tip vechi. — Din bg., sb. **petica.**

PETÍŢIE, *petiţii,* s.f. Cerere scrisă adresată de către un cetăţean sau un grup de persoane unei autorităţi privind drepturi, interese personale sau publice. [Var.: (înv.) **petiţiúne** s.f.] — Din fr. **pétition.**

PETIŢIONÁ, *petiţionez,* vb. I. Intranz. (Rar) A înainta o petiţie, a cere, a revendica etc. ceva printr-o petiţie. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **pétitionner.**

PETIŢIONÁR, -Ă, *petiţionari, -e,* s.m. şi f. Persoană care adresează unei autorităţi o petiţie, care solicită, revendică etc. ceva printr-o petiţie. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **pétitionnaire.**

PETIŢIONÁRE, *petiţionări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a petiţiona;* prezentare a unei petiţii. [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **petiţiona.**

PETIŢIÚNE s.f. v. **petiţie.**

PETLÍŢĂ, *petliţe,* s.f. Bucată de stofă colorată cusută pe partea din faţă a gulerului unor haine de uniformă. ✦ Bentiţă de stofă cu care se încheie nasturii unei haine. — Din rus. **petliţa.**

PETRARCHÍST, -Ă, *petrarchişti, -ste,* adj., s.m. **1.** Adj. De Petrarca, al lui Petrarca; în maniera lui Petrarca. **2.** S.m. Poet care cultivă motivele liricii lui Petrarca; poet care imită manieră lui Petrarca. — Din fr. **pétrarquiste.**

PETRECÁNIE, (**2, 3**) *petrecanii,* s.f. **1.** (Înv.) Moarte. ✦ (Astăzi fam.; în loc. vb.) *A(-i) face de petrecanie* = **a)** a lua (cuiva) viaţa; a omorî, a ucide, a răpune (pe cineva); **b)** a risipi, a strica, a distruge (un bun, un obiect); a cheltui (tot); a da gata (ceva). *A i se face* (cuiva) *de petrecanie* = a-i veni (cuiva) pofta să se bage singur în primejdie (de moarte); a(-şi) căuta moartea (cu lumânarea). **2.** Întâmplare, eveniment; păţanie. **3.** (Înv. şi reg.) Petrecere (**3**), chef — **Petrece** + suf. *-anie*.

PETRECĂRÉŢ, -EÁŢĂ, *petrecăreţi, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) căreia îi place să petreacă mult şi des, (om) iubitor de petreceri; (om) chefliu, petrecător. — **Petrece** + suf. *-ăreţ*.

PETRECĂTÓR, -OÁRE, *petrecători, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** (Înv. şi reg.) Petrecăreţ. **2.** (Înv.) (Persoană) care trăieşte (undeva sau într-un anumit fel); trăitor. **3.** (Înv.) (Persoană) care însoţeşte, conduce pe cineva. — **Petrece** + suf. *-ător*.

PETRÉCE, *petréc,* vb. III. **I. 1.** Tranz. şi intranz. A-şi duce viaţa sau a-şi ocupa timpul (într-un anumit fel, într-un anumit loc, o anumită perioadă); a trăi. ✧ Expr. (Tranz.) *A(-şi) petrece noaptea* (undeva) = a rămâne (undeva) peste noapte pentru a dormi. (Pop.) *A(-şi) petrece (ceva) prin* (ori *în) minte* (sau în *amintire)* = a parcurge cu mintea anumite fapte etc. petrecute, a reconstitui în minte trecutul, a depăna în gând firul amintirilor, a-şi aduce aminte, a-şi aminti. (Intranz.; rar) *A petrece ca găina la moară* = a trăi bine, a avea un trai îmbelşugat. *A petrece ca câinele în car* = a trăi rău. ✦ Refl. (Pop.; despre unităţi de timp, viaţă etc.) A se scurge, a se desfăşura, a trece. **2.** Intranz. A-şi duce viaţa sau a-şi ocupa timpul în chip plăcut (înveselindu-se, distrându-se, chefuind etc.); a se distra, a se desfăta; a chefui. ✦ Tranz. (Rar) A distra, a amuza. **3.** Refl. unipers. (Despre evenimente, întâmplări, gânduri, sentimente etc.) A avea o anumită desfăşurare, o anumită evoluţie, a se produce într-un anumit fel; a se întâmpla, a se desfăşura. **4.** Refl. (Înv. şi pop.) A se sfârşi, a se termina; a se epuiza; a dispărea. ✦ Refl. pas. (Reg.; despre mâncăruri, băuturi etc.) A se consuma. **5.** Tranz. (Reg.) A vinde, a desface mărfuri, produse etc. **II.** Tranz. **1.** A însoţi, a conduce pe cineva la plecare o bucată de drum; *p. ext.* a însoţi, întovărăşi pe cineva pe un drum, într-o călătorie, într-o acţiune. ✧ Expr. *A petrece* (pe cineva sau ceva) *cu ochii* (sau, rar, *cu ochiul, din ochi)* sau *cu privirea* (ori *cu privirile)* = a urmări cu privirea pe cineva sau ceva care pleacă, trece, se îndepărtează; a observa. ✦ Spec. (Pop.) A însoţi, a conduce la groapă un mort. **2.** (Pop.) A străbate, a cutreiera, a parcurge, a trece. ✦ (Reg.) A vizita, a cerceta. ✦ (Rar) A parcurge o lucrare, o publicaţie, notiţe etc. **3.** (Înv. şi reg.) A transporta dintr-un loc în altul; a muta, a deplasa. ✧ Expr. *A petrece* (ceva) *din mână în mână* = a trece (ceva) de la unul la altul, pe rând, pe la fiecare. *A-şi petrece ochii la...* = a-şi plimba privirea asupra unor lucruri sau fiinţe, a trece cu privirea de la unul la altul (sau de la una la alta). (Refl.) *A se petrece din lumea noastră* (sau *din această lume*) = a muri. **4.** A trece sau a face să treacă prin..., printre..., pe după..., peste..., pe sub... ✦ (Înv. şi reg.) A străpunge, a găuri. ✦ (Înv. şi reg.) A înfige. ✦ (Înv. şi reg.) A cerne; a strecura. ✦ Tranz. şi refl. A (se) suprapune marginile unei îmbrăcăminţi pentru a (se) încheia; *p. ext.* a (se) încheia prin suprapunerea celor două margini ale materialului. — Lat. ***petraicere.**

PETRÉCERE, *petreceri,* s.f. Acţiunea de *a (se) petrece* şi rezultatul ei. **1.** Ducere a vieţii sau ocuparea timpului într-un anumit fel, într-un anumit loc, o anumită perioadă; vieţuire, trăire. ✦ Mod de desfăşurare a vieţii, fel de viaţă, fel de a trăi; viaţă, trai; *p. ext.* (la pl.) fapte săvârşite de cineva în timpul vieţii. **2.** (Mod, mijloc de) folosire plăcută a timpului; distracţie, amuzament. ✧ Expr. *Petrecere frumoasă!* formulă prin care i se urează cuiva, de obicei la despărţire, să petreacă în mod plăcut un anumit timp. **3.** Reuniune, întâlnire între prieteni, rude etc. (de obicei însoţită de masă mare, de muzică etc.), organizată cu prilejul unei sărbători sau

sărbătoriri ori pentru distracție; chef, petrecanie (**3**). ✧ Expr. *A fi om de petrecere* = a fi vesel, amuzant, antrenant într-o societate. — V. **petrece.**

PETREFÁCT, *petrefacte,* s.n. (Geol.; înv.) Corp petrificat; fosilă. — Din germ. **Petrefakt.**

PETRÉL, *petrei,* s.m. Pasăre marină de culoare albă, cu spatele și aripile cenușii, care se hrănește cu pești și trăiește în colonii *(Larus canus).* — Din fr. **pétrel.**

PETRIFICÁ vb. I v. **pietrifica.**

PETRIFICÁRE s.f. v. **pietrificare.**

PETRIFICÁT, -Ă adj. v. **pietrificat.**

PETRIFICÁȚIE, *petrificații,* s.f. (Înv.) Pietrificare. — Din fr. **pétrification.**

PETROCHÍMIC, -Ă, *petrochimici, -ce,* adj. Care ține de petrochimie, privitor la petrochimie, specific pentru petrochimie; (despre produse) care este fabricat din țiței sau din derivate ale acestuia. — Din fr. **pétrochimique.**

PETROCHIMÍE s.f. **1.** Ramură a industriei chimice care prelucrează țițeiul cu derivatele lui, gazele de sondă și de rafinărie, gazul metan, în scopul transformării lor în produse chimice (semifabricate sau finite) cu valoare mult mai ridicată. **2.** Ramură a petrografiei care se ocupă cu studiul chimic complex al rocilor și cu clasificarea lor chimică. — Din fr. **pétrochimie.**

PETROCHIMÍST, -Ă, *petrochimiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care lucrează în domeniul petrochimiei; specialist în petrochimie. — Din fr. **pétrochimiste.**

PETRODOLÁR, *petrodolari,* s.n. Dolar american obținut prin vânzarea petrolului de către țările exportatoare de petrol. — Din fr. **pétrodollar.**

PETRODUROSCÓP, *petroduroscoape,* s.n. Instrument pentru măsurarea durității rocilor în zăcământ, în scopul determinării comportării lor la perforare și la prelucrare. — Din germ. **Petroduroskope,** rus. **petroduroskop.**

PETROFÍL, -Ă, *petrofili, -e,* adj. (Bot.; despre plante) Care s-a dezvoltat în interiorul pietrelor. — Din fr. **pétrophyle.**

PETROGENÉTIC, -Ă, *petrogenetici, -ce,* adj. Referitor la petrogeneză, de petrogeneză. — Din germ. **petrogenetisch,** engl. **petrogenetic.**

PETROGENÉZĂ s.f. Ramură a geologiei care studiază proveniența rocilor. — Din fr. **pétrogenèse.**

PETROGLÍFĂ, *petroglife,* s.f. **1.** Rocă șlefuită grosolan pe cale naturală sau sculptată rudimentar cu mâna. **2.** Desen incizat pe rocă. — Din fr. **pétroglyphe.**

PETROGRÁF, -Ă, *petrografi, -e,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în petrografie. — Din fr. **pétrographe.**

PETROGRÁFIC, -Ă, *petrografici, -ce,* adj. Care aparține petrografiei, privitor la petrografie. — Din fr. **pétrographique.**

PETROGRAFÍE s.f. Ramură a geologiei care se ocupă cu studiul rocilor din punctul de vedere al compoziției lor mineralogice și chimice, al formării lor, al transformărilor pe care le suferă, al răspândirii lor în scoarța Pământului etc. — Din fr. **pétrographie.**

PETRÓL, (**3**) *petroluri,* s.n. **1.** Rocă sedimentară lichidă, uleioasă, de culoare brună-negricioasă, mai rar gălbuie, cu reflexe albastre-verzui, cu miros specific, formată dintr-un amestec natural de hidrocarburi și de alți compuși organici, care se extrage din pământ și care servește drept materie primă în industria chimică; țiței. ✧ *Petrol sintetic* = combustibil cu proprietăți asemănătoare cu cele ale țițeiului, obținut pe cale sintetică din cărbune sau din oxid de carbon, prin hidrogenare catalitică. **2.** Derivat lichid al petrolului (**1**), folosit la arderea în lămpi cu fitil pentru iluminat sau încălzit; gaz. **3.** Sortiment de petrol (**1**). — Din fr. **pétrole.**

PETROLÁTUM s.n. Amestec de hidrocarburi cu consistență păstoasă, obținut din reziduurile ceroase de țiței sau din uleiurile corespunzătoare. — Din fr. **pétrolatum,** germ. **Petrolatum,** rus. **petrolatum.**

PETROLIÉR, -Ă, *petroliere,* adj. (Despre produse) Care ține de petrol (**1**), care provine din petrol; (despre ramuri industriale, instalații, procese tehnologice etc.) care extrage sau prelucrează petrolul (**1**), privitor la extragerea și la prelucrarea petrolului. ✦ *Tren* (sau *vas, tanc) petrolier* (și substantivat, n.) = tren (sau vas, tanc) care servește la transportat petrol. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **pétrolier.**

PETROLIFÉR, -Ă, *petroliferi, -e,* adj. (Despre strate, regiuni etc.) Care conține petrol (**1**), bogat în petrol. ✦ (Impr.) Petrolier. — Din fr. **pétrolifère.**

PETROLÍST, -Ă, *petroliști, -ste,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană care lucrează în industria petrolieră. **2.** S.m. Proprietar de terenuri petrolifere; om de afaceri în industria petrolului. — **Petrol** + suf. *-ist.*

PETROLOGÍE s.f. Ramură a geologiei care se ocupă cu studiul rocilor din punct de vedere descriptiv, chimic, genetic, precum și din punctul de vedere al răspândirii lor. — Din fr. **pétrologie.**

PETROMÁX, *petromaxuri,* s.n. Lampă de iluminat cu sită incandescentă, care funcționează cu petrol (**2**). — Denumire comercială. Cf. p e t r o l.

PETROSÍN s.n. Lichid incolor, ușor inflamabil, cu miros caracteristic, obținut dintr-un amestec de benzine ușoare, folosit mai ales în gospodărie (**2**). — Denumire comercială.

PETROȘENEÁN, -Ă, *petroșeneni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Petroșani. **2.** Adj. Care aparține municipiului Petroșani sau petroșenenilor (**1**), referitor la municipiul Petroșani ori la petroșeneni. — **Petroșani** (n. pr.) + suf. *-ean.*

PETROȘENEÁNCĂ, *petroșenence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Petroșani. — **Petroșenean** + suf. *-că.*

PETULÁNT, -Ă, *petulanți, -te,* adj. (Livr.) Care manifestă sau trădează o ardoare exuberantă (bruscă și adesea dezordonată); *p. ext.* îndrăzneț, temerar. — Din fr. **pétulant.**

PETULÁNȚĂ s.f. (Livr.) Ardoare exuberantă (bruscă și adesea dezordonată); *p. ext.* îndrăzneală, temeritate. — Din fr. **pétulance.**

PETÚNIE, *petunii,* s.f. Plantă erbacee decorativă din familia solanaceelor, cu tulpina înaltă și cu flori mari, diferit colorate și plăcut mirositoare, care au corola în formă de pâlnie *(Petunia hybrida).* — Din fr. **pétunia.**

PETZÍT s.n. Minereu de aur și argint de culoare cenușie spre neagră. — Din fr. **petzite,** germ. **Petzit.**

PEȚÍ, *pețesc,* vb. IV. Tranz. A cere o fată în căsătorie în numele altcuiva sau pentru sine, de obicei prin intermediul părinților sau al rudelor fetei. — Lat. **petere.**

PEȚIÓL, *pețioluri,* s.n. Parte a frunzei care susține limbul și care se prinde de tulpină sau de ramuri; codiță. [Pr.: *-ți-ol*] — Din fr. **pétiole,** lat. **petiolus.**

PEȚIOLÁT, -Ă, *pețiolați, -te,* adj. (Despre frunze) Care are pețiol, cu pețiol. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **pétiolé.**

PEȚÍRE, *pețiri,* s.f. Acțiunea de *a peți.* — V. **peți.**

PEȚÍT s.n. Faptul de *a peți;* pețitorie. ✧ Loc. adv. (În legătură cu verbe ca „a merge", „a pleca", „a se duce", „a veni") *În* (sau *la) pețit* = ca să pețească pe cineva. — V. **peți.**

PEȚITÓR, -OÁRE, *pețitori, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană care, în numele unui bărbat, cere în căsătorie o fată, de obicei adresându-se părinților sau rudelor acesteia; (înv. și pop.; la m.) bărbat care cere (pentru sine) în căsătorie o fată. ✧ Expr. *Să (ne) șadă pețitorii,* formulă glumeață cu care un musafir este invitat să ia loc sau să (mai) stea. **2.** S.f. Femeie (de obicei mai în vârstă) care mijlocește cunoștința a două persoane de sex opus pentru a le înlesni căsătoria. — **Peți** + suf. *-tor.*

PEȚITORÍE, *pețitorii,* s.f. (Rar) Pețit. ✦ Îndeletnicirea pețitoarei. — **Pețitor** + suf. *-ie.*

PEȚITORLÂC, *pețitorlâcuri,* s.n. (Înv.) Pețit. — **Pețitor** + suf. *-lâc.*

PEZEVÉNCHI, -CHE *pezevenchi, -che,* s.m. și f. (Pop.) Om șarlatan, șmecher, escroc, pungaș. [Var.: **pezevénghi, -ghe** s.m. și f.] — Din tc. **pezevenk.**

PEZEVENCLÂC, *pezevenclâcuri,* s.n. **1.** (Pop. și fam.) Înșelătorie, șarlatanie, șmecherie, escrocherie, pungășie. **2.** (Înv.) Proxenetism; *p. ext.* practicarea prostituției. [Var.: (înv.) **pezevenglâc, pezeventlâc** s.n.] — Din tc. **pezevenklik.**

PEZEVÉNGHI, -GHE s.m. și f. v. **pezevenchi.**

PEZEVENGLÂC s.n. v. **pezevenclâc.**

PEZEVENTLÂC s.n. v. **pezevenclâc.**

PFÉNIG, *pfenigi,* s.m. Unitate monetară divizionară germană, reprezentând a suta parte dintr-o marcă, înainte de introducerea monedei euro. — Din germ. **Pfennig.**

PFI interj. **1.** (Pronunțat cu „i" prelungit) Exclamație (redând fluieratul omului) care exprimă: **a)** durere fizică; **b)** dezaprobare, nemulțumire; mirare. **2.** (În forma *pfiu;* pronunțat cu „u" prelungit) Cuvânt care redă fluieratul sau șuieratul unui om, al unei mașini etc. [Var.: **pfiu** interj.] — Onomatopee.

PFIU interj. v. **pfi.**

PFL s.n. Material lemnos sub formă de plăci aglomerate. [Pr.: *pefele*] — Din inițialele **p**[lacă] + **f**[ibro] + **l**[emnoasă].

PFU interj. Exclamație care exprimă un sentiment de neplăcere, de apăsare, o senzație de greutate; uf. — Onomatopee.

PFUI interj. (Reg.) Cuvânt care sugerează acțiunea de a scuipa și care exprimă dispreț, dezgust sau mirare în fața unui lucru sau a unui fapt neașteptat, nepotrivit, nelalocul său. — Din germ. **pfui.**

PFUND, *pfunzi,* s.m. **1.** (Înv. și pop.) Unitate de măsură a greutății, egală cu circa 0,5 kg sau (reg.) cu 0,25 kg; livră. **2.** Veche unitate monetară germană. [Pl. și: (n.) *pfunduri.* — Var.: **fund, funt,** (reg.) **punt** s.m.] — Din germ. **Pfund.**

PHI interj. (Fam.; adesea pronunțat cu „i" prelungit) Exclamație care exprimă: **a)** bucurie, mulțumire, încântare; **b)** mirare, surpriză; dezaprobare; **c)** repulsie, dezgust. [Var.: **phiu, pi** interj.] — Onomatopee.

PHIU interj. v. **phi.**

PHOENIX, *phoenicși,* s.m. (În mitol. greacă; în sintagma *Pasărea Phoenix*) Pasăre alegorică, oraculară, care, simțindu-și sfârșitul aproape, se arunca în foc și renăștea din propria cenușă. [Pr.: *fốnix.* — Var.: **fénix** s.m.] — Din lat. **phoenix,** fr. **fénix.**

PI¹ interj. (De obicei repetat) Exclamație cu care se cheamă puii, găinile sau rațele (la mâncare). — Onomatopee.

PI² interj. v. **phi.**

PI³ s.m. invar. Simbol matematic (**π**) reprezentând raportul dintre perimetrul unui cerc și diametrul aceluiași cerc, egal cu circa 3,14. — Din ngr., fr. **pi.**

PI⁴, *pi,* s.m. Numele celei de-a șaisprezecea litere din alfabetul grecesc (**π**), corespunzătoare literei românești *p;* sunet notat cu această literă. — Din ngr. **pi,** fr. **pi.**

PÍA MÁTER s.f. Membrană vasculară fină care aderă la suprafața creierului și a măduvei spinării, constituind cel mai profund dintre învelișurile creierului. [Pr.: *pi-a*] — Din lat. **pia mater.**

PIÁN, *piane,* s.n. **1.** Instrument muzical format dintr-o cutie mare de rezonanță așezată pe trei picioare și dintr-o serie de coarde metalice, care vibrează când sunt lovite de niște ciocănele acționate prin apăsarea unor clape; clavir, pianoforte.

✧ *Pian automat* (sau *electric)* = pian acționat de un mecanism (alimentat la curentul electric), care execută automat anumite melodii înregistrate în prealabil pe niște suluri speciale de hârtie introduse în aparat. *Pian cu manivelă* = pian automat care funcționează prin învârtirea unei manivele. **2.** Arta de a interpreta o compoziție muzicală la un pian (**1**). [Var.: (rar) **piáno** s.n.] — Din germ. **Piano,** fr. **piano,** it. **piano**[forte].

PIANÍNĂ, *pianine,* s.f. Pian (**1**) de proporții și de sonoritate reduse, care are cutia de rezonanță în formă de paralelipiped și coardele dispuse vertical. — Din germ. **Pianino.**

PIANÍSSIMO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Cu cea mai slabă intensitate; foarte încet. — Cuv. it.

PIANÍST, -Ă, *pianiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care cântă (cu pricepere și cu măiestrie) la pian, care are profesia de a cânta la pian. — Din fr. **pianiste.**

PIANÍSTIC, -Ă, *pianistici, -ce,* adj. Care ține de pian (**1**), privitor la pian; propriu, caracteristic pianului sau artei interpretative la pian; ca la pian. — Din fr. **pianistique.**

PIÁNO[1] adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Cu intensitate scăzută; încet. — Cuv. it.

PIÁNO[2] s.n. v. **pian.**

PIANOFÓRTE, *pianoforte,* s.n., adv. **1.** S.n. (Înv.) Pian (**1**). **2.** Adv. (În forma *piano-forte;* indică modul de executare a unei lucrări muzicale) În mod brusc de la piano la forte. — Din it. **pianoforte.**

PIANÓLĂ, *pianole,* s.f. Pianină acționată de un mecanism, care execută automat anumite melodii înregistrate în prealabil pe suluri speciale de hârtie introduse în aparat. — Din it. **pianola.**

PIARÍST, *piariști,* s.m. Membru al unei congregații clericale catolice care se dedica învățământului gratuit. [Pr.: *pi-a-*] — Din germ. **Piarist,** fr. **piariste.**

PIÁSTRU, *piaștri,* s.m. **1.** Monedă (turcească) de argint, a cărei valoare a variat în decursul timpului și care a circulat și în Țările Române. **2.** Monedă divizionară în Siria și Sudan. [Pr.: *pi-as-*] — Din germ. **Piaster,** fr. **piastre.**

PIÁTRĂ, *pietre,* s.f. **I. 1.** (La sg.) Nume generic pentru orice rocă solidă, dură și casantă răspândită la suprafața sau în interiorul pământului; (și la pl.) fragment de dimensiuni și de forme diferite dintr-o astfel de rocă; *p. ext.* material fabricat pe cale artificială pentru a înlocui, cu diverse utilizări, roca naturală. ✧ Loc. adj. *De piatră* = **a)** neclintit; încremenit; **b)** greu; **c)** nesimțitor, insensibil; *p. ext.* rău. ✧ Expr. *A scoate* (sau *a aduce* etc. ceva) *(și) din piatră (seacă)* = a face, a realiza, a obține etc. (ceva) cu orice preț, depunând toate eforturile, trecând peste toate greutățile. *A pune cea dintâi piatră* = a începe, a iniția o acțiune, o lucrare etc. *Piatră în* (sau *din) casă* = fată nemăritată (considerată de unii ca o povară pentru familie). *A sta piatră pe capul cuiva* = a constitui o greutate, o povară pentru cineva. *A călca în piatră seacă* = a se obosi zadarnic, a nu-i merge bine în ceea ce face, a avea ghinion. *A-și pune carul în pietre* = a lua o hotărâre la care nu mai renunță, a rămâne ferm în hotărârea luată; *p. ext.* a se încăpățâna. *Fuge de scapără pietrele* = fuge foarte repede. *E ger de crapă pietrele* = este ger foarte mare. *(A fi) tare* (sau *sănătos) ca piatra* (sau *de piatră)* = (a fi) foarte sănătos și rezistent. *A avea* (sau *a i se pune, a-i sta cuiva ca) o piatră pe inimă* = a avea un mare necaz, a simți o mare neliniște. *A (i se) lua* sau *a (i se) ridica* (cuiva) *o piatră de pe inimă* (sau *de pe suflet, de pe cuget)* = a (se) elibera de o (mare) grijă, de o (mare) teamă; a găsi o soluție care să pună capăt unei situații dificile. *A nu (mai) rămâne* (sau *a fi, a sta)* ori *a nu se (mai) ține* etc. *(nici) piatră de piatră* (din ceva) = a nu se (mai) alege nimic (din ceva); a se distruge complet. *A nu mai lăsa (nici) piatră de piatră* = a distruge, a nimici; a face praf și pulbere. *A număra pietrele* = a umbla haimana. *A arunca (cu) piatra* sau *(cu) pietre* (în cineva) = a acuza, a învinui, a defăima (pe cineva). ✦ (La pl.) Numele unor jocuri de copii care se joacă cu pietricele. **2.** (În sintagma) *Epoca de piatră* = cea mai veche și cea mai îndelungată perioadă din istoria omenirii, care a durat circa un milion de ani și în care principala materie primă pentru confecționarea uneltelor, a ustensilelor și a armelor a fost piatra (**I 1**). **3.** (Urmat de determinări care arată felul, utilizarea sau modul de prelucrare) Bucată de piatră (**I 1**) prelucrată; obiect făcut dintr-o astfel de bucată. *Piatră de moară.* ✧ *Piatră litografică* = piatră de calcar cu structura foarte fină și densă, folosită la confecționarea formelor de tipar litografice. *Piatră de talie* = piatră cu forme geometrice regulate, cu toate fețele bine tăiate și cu muchii perfect drepte, care servește la executarea sau la căptușirea unei zidării. *Piatră de încercare* = **a)** rocă silicioasă foarte dură folosită în trecut la verificarea purității aurului și a argintului; **b)** *fig.* mijloc de verificare a capacității, a sentimentelor, a valorii cuiva; dovadă, indiciu, mărturie. *Piatră de temelie* (sau *fundamentală)* = **a)** piatră care intră în construcția fundației unei clădiri și care adesea este pusă cu prilejul solemnității care marchează începutul construcției; **b)** *fig.* principiu sau element de bază, esențial. *Piatră unghiulară* = **a)** piatră așezată în colțul fundației unei clădiri; **b)** *fig.* element de bază, fundamental. *Piatră de ascuțit* = bucată de gresie tăiată special pentru a folosi la ascuțirea unor obiecte tăioase; cute. *Piatră prețioasă* (sau *scumpă, nestemată)* = mineral cristalizat cu aspect frumos, în culori variate, cu duritate foarte mare, de valoare deosebită, care se găsește rar în natură și se folosește de obicei la confecționarea bijuteriilor. *Piatră semiprețioasă* = mineral cristalizat cu aspect frumos, în culori variate, cu duritate mare, relativ puțin răspândit în natură și folosit de obicei la confecționarea bijuteriilor de mai mică valoare. ✧ (Bot.: în compusul) *Piatră-linte* = plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori de culoare albă sau albă-gălbuie, care crește prin pădurile din zona alpină *(Astragalus australis).* **4.** Piesă folosită la unele jocuri de societate, confecționată din piatră (**I 1**) sau, *p. ext.* din os, din lemn etc. **5.** (Pop.) Meteorit. **6.** (Reg.) Greutate (de cântar sau de balanță). **7.** Precipitație formată din particule de gheață, care cade atunci când în interiorul norilor de furtună există curenți ascendenți puternici; *p. restr.* fiecare dintre particulele de gheață care formează această precipitație; grindină. **II.** P. anal. **1.** Crustă de săruri minerale care se depune, cu vremea, pe pereții unui vas în care se fierbe apă sau în care se păstrează lichide. **2.** Substanță calcaroasă, gălbuie sau negricioasă, care se formează uneori pe suprafața dinților neîngrijiți; tartru. **3.** (Med.; de obicei cu determinări care arată organul în care se formează) Calcul; *p. ext.* litiază. **4.** Compuse: (pop.) *piatră-acră* = alaun (de aluminiu și de potasiu); *piatră-vânătă* = sulfat de cupru hidratat; *piatra-iadului* = azotat de argint; *piatră-de-var* = carbonat de calciu; *piatră-pucioasă* = sulf (în formă de bucăți). **5.** (Min.; în compusul) *Piatra-lunii* = varietate de feldspat cu reflexe albăstrui folosită ca piatră semiprețioasă. — Lat. **petra.**

PIÁȚĂ, *piețe,* s.f. **1.** Loc special amenajat unde se face comerț cu mărfuri cu amănuntul, mai ales cu produse agroalimentare. ✧ (Ieșit din uz) *Trăsură* (sau *mașină) de piață* = trăsură (sau mașină) care transportă, contra cost, persoane, bagaje etc. ✧ Expr. *A face piața* = a cumpăra alimentele necesare pentru hrana zilnică. (Fam.) *A se certa ca la piață* = a se certa violent și folosind cuvinte grosolane. **2.** Loc întins și deschis dintr-o localitate, unde se întâlnesc sau se întretaie mai multe străzi, adesea amenajat cu spații verzi, statui etc. **II.** (Ec. pol.) **1.** Totalitatea relațiilor generate de actele de vânzare-cumpărare. **2.** Categorie economică a producției de mărfuri în care își găsește expresia ansamblul actelor de vânzare-cumpărare privite în unitate organică cu relațiile pe care le generează și în conexiune cu spațiul în care se desfășoară. ✧ *Piață internă* = totalitatea relațiilor de vânzare-cumpărare care au loc în interiorul unei țări. *Piață mondială* = ansamblul relațiilor care se stabilesc între țările participante la circuitul economic mondial. *Economie de piață* = formă modernă de organizare și funcționare a economiei în care prețul și volumul producției depind în principiu de confruntarea dintre cerere și ofertă. — Din it. **piazza.**

PIAȚÉTĂ, *piațete,* s.f. Piață (**I 2**) mică. — Din it. **piazzetta.**

PIÁZĂ, *pieze,* s.f. **1.** (În mitologia românească) Dualitate fastă și nefastă. ✧ *Piază rea* = duh rău al nenorocului întrupat într-o ființă sau într-un obiect. *Piază bună* = geniu bun al omului, încorporat în șarpele casei, în câinele pripășit etc. ✦ (Reg.; la pl.) Dispoziție, chef; toane. **2.** (Înv. și reg.) Pantă, povârniș. ✧ Loc. adv. *În piez(i)* = oblic, pieziș. [Var.: (înv. și reg.) **piez** s.m.] — Et. nec.

PIC[1], (**I**) interj., (**II 1**) *picuri,* s.n. **I.** Interj. (Adesea repetat) **1.** Cuvânt care imită sunetul produs de căderea în picături a unui lichid pe un obiect tare. **2.** (Rar) Cuvânt care imită zgomotul produs de ciocul păsărilor când ciugulesc. **II.** S.n. **1.** Picătură (**1**), strop. **2.** Cantitate, măsură, durată etc. (foarte) mică din ceva; strop, fir, fărâmă. ✧ Loc. adv. *(Câte) un pic* = **a)** puțin; **b)** (în construcții negative) deloc. *Nici pic* = deloc, câtuși de puțin. *Pic cu pic* = puțin câte puțin, încetul cu încetul. ✧ Loc. adv. și adj. *Fără (un* sau *niciun) pic de...* = (care e) lipsit (cu totul) de... — Onomatopee.

PIC[2], *picuri,* s.n. Ciocan de abataj. — Din germ. **Pick**[hammer].

PIC[3] s.n. Produs chimic folosit pentru scoaterea petelor de cerneală (albastră). — Din **picătură** (derivat regresiv).

PICÁ[1], *pic,* vb. I. **1.** Intranz. (Înv. și pop.) A cădea de la o oarecare înălțime. ✧ Expr. (Fam.) *A pica* (sau *a fi picat) (ca) din cer* (sau *din lună, din nori, din stele)* = **a)** a veni pe neașteptate; **b)** a fi dezorientat, a nu ști ce să facă. *A pica cerul pe cineva* = **a)** a se simți foarte rușinat; **b)** a rămâne uimit, a fi surprins de ceva. ✦ A se desprinde, a se desface dintr-un tot, dintr-un ansamblu (căzând, pierzându-se etc.). ✦ (Fam.; despre îmbrăcăminte) A nu se mai ține (pe corp) (din cauza dimensiunilor exagerate); *p. ext.* a fi numai zdrențe. ✦ (Despre ființe) A-și pierde poziția verticală (căzând la pământ); a se prăbuși, a se răsturna, a se prăvăli. ✧ Expr. *A pica de somn* (sau *de oboseală)* = a fi foarte obosit. *A pica în genunchi* (înaintea cuiva) = a cădea în genunchi (pentru a ruga, a implora, a solicita etc.). *Frumos* (sau *frumușel) de pică* = foarte frumos, neînchipuit de frumos. ✦ (Despre clădiri) A se dărâma, a se surpa, a se nărui. ✦ Fig. A muri (în luptă). ✦ Fig. (Fam.) A nu reuși la un examen, la un concurs etc. ✧ Tranz. *Profesorul l-a picat la examen.* **2.** Tranz. (Înv. și pop.) A face să cadă în picături (un lichid, o materie topită). ✧ Expr. *Să-l* (sau *să mă, să ne* etc.) *pici cu ceară* (sau *cu lumânarea)* = orice ai face, pentru nimic în lume, cu niciun preț, nicidecum. ✧ Intranz. A cădea în picături; *spec.* (impers.) (sens curent) a ploua ușor, cu stropi rari. ✧ Refl., intranz. și tranz. A (se) păta, a (se) murdări cu ceva. **3.** Intranz. (Fam.) A intra în posesia unui lucru, a dobândi ceva în mod întâmplător; a câștiga ceva (în mod ocazional sau ilicit). ✧ Expr. *A pica în mâna* (sau *în palma, în mâinile) cuiva* = a ajunge în puterea, la discreția cuiva. **4.** Intranz. (Fam.) A sosi pe neașteptate; a se ivi, a apărea. **5.** Intranz. (Înv. și pop.) A cădea în..., a da în..., a fi cuprins de... ✦ (Pop.; despre zile, evenimente etc.) A se nimeri la o anumită dată; a cădea, a fi. **6.** Tranz. (Pop.) A lovi, a atinge pe cineva (țintindu-l cu ceva). — Din **pic**[1].

PICÁ[2], pers. 3 *pichează,* vb. I. Intranz. (Despre avioane) A coborî în picaj. — Din fr. **piquer.**

PICADÓR, *picadori,* s.m. Persoană care participă la luptele cu tauri, stând călare în arenă, înarmat cu o lance, și împingând taurul spre toreador sau matador ori intervenind când viața acestora este în primejdie. — Din fr. **picador.**

PICÁJ, *picaje,* s.n. Coborâre a unui avion pe o traiectorie (aproape) verticală. — Din fr. **piquage.**

PICAMĂR s.n. v. **pickhammer.**

PICÁNT, -Ă, *picanți, -te,* adj. **1.** (Despre mâncăruri, băuturi sau despre gustul lor) Condimentat (de obicei iute, usturător etc.). **2.** Fig. (Despre glume, anecdote etc.) (Ușor) indecent, obscen, piperat. **3.** Fig. (Despre persoane și despre înfățișarea lor) Nostim, atrăgător, seducător. — Din fr. **piquant.**

PICANTERÍE, *picanterii,* s.f. Calitatea de a fi picant. ✦ (Concr.; de obicei la pl.) Mâncare picantă (**1**), aliment picant. ✦ Fig. (Concr.; de obicei la pl.) Glumă, anecdotă, vorbă (ușor) indecentă; aluzie (ușor) indecentă la adresa cuiva. — Din germ. **Pikanterie.**

PICÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) pica*[1] și rezultatul ei. — V. **pica**[1]**.**

PICARÉSC, -ÉSCĂ, *picarești,* adj. (Despre anumite opere literare) Care, prin intermediul personajului tip picaro (cerșetori, vagabonzi, aventurieri etc.), investighează, cu accente satirice, cele mai diverse medii sociale, moravuri etc., reliefând amănuntul pitoresc, într-un limbaj cu elemente argotice și familiare. — Din fr. **picaresque.**

PÍCARO, *picaro,* s.m. Personaj aventurier, intrigant, șmecher din literatura spaniolă din sec. XVI–XVII. — Din sp. **pícaro.**

PICÁT[1] s.n. Faptul de *a pica*[1]. — V. **pica**[1]**.**

PICÁT[2]**, -Ă,** *picați, -te,* adj. **1.** (În expr.) *Picat din cer* (sau *din soare)* = foarte frumos. **2.** (Înv. și pop.) Pătat, murdărit (cu ceva care a picat). — V. **pica**[1]**.**

PÍCĂ[1] s.f. (Pop.) Ură ascunsă, nemărturisită, dușmănie (împotriva cuiva); ciudă, necaz, ranchiună. — Cf. germ. **Pike.**

PÍCĂ[2]**,** *pici,* s.f. Unul dintre cele patru semne distinctive de pe cărțile de joc, de culoare neagră, în formă de inimă sau de frunză cu vârful în sus și cu o codiță în partea de jos; *p. ext.* carte de joc cu acest semn. — Din germ. **Pik,** fr. **pique.**

PICĂTOÁRE, *picătoare,* s.f. (Înv. și reg.) Pipetă. — **Pica**[1] + suf. *-ătoare.*

PICĂTÓR s.n. Tub de sticlă cu un capăt îngustat și cu celălalt prevăzut cu un tub de cauciuc, care servește la administrarea unei soluții (medicamentoase) în picături. — **Pica**[1] + suf. *-ător.*

PICĂTÚRĂ, *picături,* s.f. **1.** Părticică sferică desprinsă dintr-o masă de lichid, formată prin condensarea unui gaz etc.; pic[1], strop; *p. ext.* cantitate mică dintr-un lichid. ✦ Loc. adv. *Printre picături* = din când în când, câteodată; *p. ext.* în timpul liber, pe apucate. *Picătură cu picătură* = puțin câte puțin, încetul cu încetul; până la epuizare. ✧ Expr. *A semăna* (cu cineva) *ca două picături (de apă)* = a avea exact aceeași înfățișare cu altă persoană, a fi leit. *Până la ultima picătură de sânge* = până la moarte, până la ultima suflare. ✦ P. gener. Cantitate neînsemnată din ceva; fărâmă. **2.** (La pl.) Substanță medicamentoasă lichidă care se administrează bolnavului sub formă de picături (**1**). — **Pica**[1] + suf. *-ătură.*

PICĂTURÍCĂ, *picăturele,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *picătură.* ✦ Pată mică. — **Picătură** + suf. *-ică.*

PICĂȚEÁ, -ÍCĂ, *picățele,* s.f. **1.** (La pl.) Desen format din puncte sau din suprafețe geometrice de dimensiuni mici, repetate simetric pe o țesătură de altă culoare; (și la sg.) fiecare dintre aceste elemente ale desenului. ✧ Expr. (Fam. sau glumeț) *(Nostim și) cu picățele* = (despre oameni) plini de haz; atrăgător, picant. **2.** (Pop.) Picătură (**1**) mică dintr-un lichid, dintr-o materie topită (și nesolidificată) etc. — **Picat**[2] + suf. *-ea, -ică.*

PICHÉR[1]**,** *picheri,* s.m. Persoană care răspunde de buna întreținere a unei porțiuni de cale ferată sau de șosea. — Din fr. **piqueur.**

PICHÉR[2]**,** *pichere,* s.n. Piesă la războiul de țesut mecanic așezată la capetele suveicii, care servește la amortizarea mișcării suveicii. — Din germ. **Picker.**

PÍCHERE, *picheri,* s.f. (Ornit.; reg.) Bibilică. [Var.: **píchire** s.f.] — Din **pichiri** (derivat regresiv).

PICHERÓI, *picheroi,* s.m. (Ornit.; reg.) Bărbătușul bibilicii. — **Pichere** + suf. *-oi.*

PICHÉT[1] s.n. Numele unui joc de cărți care se joacă (în două persoane) cu treizeci și două de cărți. — Din fr. **piquet.**

PICHÉT[2] s.n. Țesătură deasă de bumbac, de mătase sau din fibre sintetice, făcută cu două urzeli diferite, dintre care cea de la suprafață formează un desen (geometric) în relief. — Din fr. **piqué.**

PICHÉT[3]**,** (**I**) *pichete,* s.n., (**II**) *picheți,* s.m. **I.** S.n. **1.** Subunitate însărcinată cu asigurarea securității trupelor aflate în marș sau în staționare. **2.** (Adesea urmat de determinarea „de grăniceri") Subunitate însărcinată în trecut cu paza unui sector al frontierei. ✦ Clădire în care își avea sediul această subunitate. **3.** Corp organizat (de militari sau de civili) însărcinat cu apărarea sau cu paza unui obiectiv important, cu stingerea incendiilor într-o întreprindere etc. ✦ (În sintagma) *Pichet de grevă* = grup de greviști care stau la poarta întreprinderii lor pentru a preveni pe cei din afară despre declanșarea grevei și pentru a împiedica pătrunderea în întreprindere a spărgătorilor de grevă. **II.** S.m. Țăruș de lemn sau de metal care se înfinge în pământ pentru a marca un punct al unei alinieri sau al unui traseu, locul unde urmează să fie plantat un puiet de arbore etc. — Din fr. **piquet,** germ. **Pikett,** rus. **piket.**

PICHETÁ, *pichetez,* vb. I. Tranz. **I.** A forma un pichet de grevă la poarta unei întreprinderi. **II.** A marca punctele unei alinieri, ale unei măsurători etc. prin picheți[3] (**II**) înfipți în pământ. ✦ A bate picheți[3] (**II**) în pământ (pentru a marca ceva). — Din fr. **piqueter.**

PICHETÁJ, *pichetaje,* s.n. Ansamblul picheților[3] (**II**) care marchează un traseu, o aliniere, un drum etc. — Din fr. **piquetage.**

PICHETÁRE, *pichetări,* s.f. Acțiunea de *a picheta.* — V. **picheta.**

PÍCHIRI interj. (Reg.; adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul bibilicii. — Onomatopee.

PÍCI, *pici,* s.m. Băiat (foarte) tânăr; copil de sex masculin; puști. — Din tc. **piç.**

PICIÓCĂ s.f. v. **picioică.**

PICIÓICĂ, *picioici,* s.f. (Bot.; reg.) Cartof. [Var.: **piciócă** s.f.] — Din magh. **pityóka.**

PICIÓR, *picioare,* s.n. **1.** Fiecare dintre cele două membre inferioare ale corpului omenesc, de la șold până la vârful degetelor, și fiecare dintre membrele celorlalte viețuitoare, care servesc la susținerea corpului și la deplasarea în spațiu. ✧ Loc. adj. *Bun* (sau *iute) de picior* (sau *de picioare)* = iute, sprinten. ✧ Loc. adv. *În* (sau *pe) picioare* sau (fam.) *d(e)-a-n picioarele* = în poziție verticală; sus. *În vârful picioarelor* = cu corpul sprijinit numai pe vârfurile degetelor de la picioare; *p. ext.* fără a face zgomot, tiptil. *Cu piciorul* (sau *picioarele)* = fără mijloc de locomoție, pe jos. *Din cap până în picioare* = de sus și până jos, în întregime; cu desăvârșire. *Pe picior greșit* = (la unele jocuri sportive) nepregătit pentru a para acțiunea adversarului sau, *p. gener.,* pentru a răspunde unei provocări. ✧ Expr. *Unde-ți stau picioarele îți va sta și capul* = vei plăti cu viața (dacă nu vei face un anumit lucru). *A sări drept* (sau *ars) în picioare* = a se ridica repede, brusc. *A se pune* (sau *a fi) pe* (sau *în) picioare* = **a)** a se însănătoși după o boală (lungă); **b)** a se reface din punct de vedere material. *A vedea* (pe cineva) *pe* (sau *în) picioare* = a vedea pe cineva sănătos. (Glumeț sau ir.) *Are numai* (atâția...) *ani pe un picior* = are o vârstă mai mare decât cea pe care o mărturisește. *A pune piciorul* (undeva) = a călca, a păși, *p. ext.,* a pătrunde, a se instala undeva; a frecventa pe cineva. *A pune pe picioare* = **a)** a iniția, a organiza ceva, a face să meargă, să funcționeze; **b)** a îngriji un bolnav și a-l însănătoși. *A scula* (sau *a pune* etc.) *în picioare* = a mobiliza în vederea unei acțiuni. *A se topi* (sau *a se usca, a pieri, a se pierde) pe* (sau *din, de pe) picioare* ori *d(e)-a-n picioarele* = a slăbi, a se prăpădi cu încetul. *A boli* (sau *a duce boala) pe picioare* = a fi bolnav (ușor), fără a zăcea la pat. *(A fi) cu un picior în groapă* (și *cu unul afară)* = (a fi) foarte bătrân, prăpădit, bolnav; (a fi) aproape de moarte. *A vedea pe cineva cu picioarele înainte* = a vedea pe cineva mort. *A sta* (sau *a fi) în picioarele cuiva* = a împiedica, a încurca, a deranja pe cineva; a fi inoportun. *A sta* (sau *a rămâne, a fi) în picioare* = **a)** a exista sau a continua să existe; **b)** (despre teorii, planuri, ipoteze etc.) a corespunde cu realitatea, a fi întemeiat; **c)** a sta, a rămâne intact sau în poziție verticală. *E tată-său* (sau *mamă-sa* etc.) *în picioare* = seamănă întocmai, e leit cu tatăl său (sau cu mama sa etc.). *A sări într-un picior* = a se bucura mult. *Cât te-ai întoarce* (sau *învârti) într-un picior* = repede de tot, într-o clipă. (Fam.) *A o lua* (sau *a o apuca) la picior* sau *a-și lua picioarele pe umeri* (sau *la spinare)* = a începe să fugă (repede), a o lua la goană; a încerca să se facă nevăzut prin fugă. *A nu-i (mai) sta* (cuiva) *picioarele* sau (reg.) *a nu-și mai strânge picioarele* = a nu (mai) sta potolit, liniștit, a alerga de colo-colo; a umbla mult. *A-și bate* (sau *a-și rupe) picioarele* = a umbla mult, a obosi de prea multă alergătură. (Pop.) *A prinde* (undeva) *picior* = a se așeza, a se stabili undeva. *A cădea* (sau *a se arunca) la picioarele cuiva* sau *a săruta picioarele cuiva* = a se ruga (umil) de cineva; a se umili înaintea cuiva. *A călca* (pe cineva) *pe picior* = **a)** a preveni pe cineva (călcându-l pe încălțăminte) să nu facă sau să nu spună ceva; **b)** a face sau a spune (cuiva) ceva supărător. (Pop. și fam.) *A vorbi* (sau *a scrie* etc.) *cu picioarele* = a vorbi (sau a scrie etc.) greșit (logic sau gramatical) ori fără talent; *p. ext.* a scrie urât, a mâzgăli. *Fără cap și fără picioare* = fără logică, lipsit de sens. (Fam.) *A face* (sau *a căpăta) picioare* = (despre obiecte) a dispărea. *(A sta* sau *a ședea* etc.) *picior peste picior* = (a ședea într-o poziție comodă) cu o parte a unui picior ridicată și așezată peste celălalt picior. *Cu coada între picioare* = rușinat, umilit. *A (se) lua peste picior* = a (se) ironiza, a-și bate joc. *A călca* (pe cineva sau ceva) *în picioare* = a distruge, a nimici; a disprețui, a desconsidera. *A pune* (sau *a așterne, a închina* etc. ceva) *la picioarele cuiva* = a închina, a oferi cuiva (ceva) în semn de supunere, de prețuire, de omagiu. *A-i pune* (cuiva) *capul sub picior* = a omorî pe cineva. *A bate din picior* = a încerca să-și impună voința; a se răsti, a comanda. *A(-i) pune* (cuiva) *piciorul în prag* = a lua o atitudine hotărâtă, a se opune energic. *A da din mâini și din picioare* = a face tot posibilul pentru a duce o acțiune la bun sfârșit, pentru a scăpa dintr-o încurcătură etc. (Fam.) *A sta cu picioarele în apă rece* = a se gândi profund și îndelung la ceva. *A fi* (sau *a se afla* etc.) *pe picior de pace* (sau *de război)* = a fi (sau a se afla etc.) în stare de pace (sau de război). *A fi pe picior de egalitate* (sau *pe același picior) cu cineva* = a se bucura de aceleași drepturi, a avea aceeași situație cu altcineva. *A da cu piciorul* = a respinge sau a lăsa să-i scape un prilej favorabil. *A trăi pe picior mare* = a duce o viață de belșug, a cheltui mult. *Parcă l-a apucat* (sau *l-a prins) pe Dumnezeu de (un) picior,* se spune despre cineva care trăiește o bucurie mare și neașteptată. *A fi* (sau *a sta) pe picior de ducă* (sau *de plecare)* = a fi gata de plecare. *A lega* (pe cineva) *de mâini și de picioare* = a imobiliza (pe cineva); a nu lăsa (cuiva) posibilitatea să acționeze. *A(-și) tăia craca* (sau *creanga) de sub picioare* = a pierde sau a face să piardă un

avantaj, a(-și) periclita situația. *A cădea de pe* (sau *din) picioare* sau *a nu se (mai) putea ține, a nu (mai) putea sta pe picioare, a nu-l (mai) ține* etc. *picioarele,* se spune despre un om care și-a pierdut echilibrul, puterile sau care este extrem de obosit. *A i se tăia* (sau *a i se înmuia) cuiva (mâinile și) picioarele* = a avea o senzație de slăbiciune fizică; a nu se putea stăpâni (de emoție, de durere etc.). *(Nici) picior de...* = nimeni, (nici) urmă de..., (nici) țipenie. *Negustorie* (sau *comerț, afaceri* etc.) *pe picior* = negustorie (sau comerț, afaceri etc.) făcute întâmplător, ocazional, fără sediu sau firmă înscrisă. ✧ Compuse: (Bot.) *piciorul-caprei* = plantă erbacee de pădure, cu frunze palmate cu trei diviziuni și cu flori albe sau roșietice *(Aegopodium podagraria); piciorul-cocoșului* = nume dat unor plante erbacee cu frunze lobate și cu flori galbene *(Ranunculus).* ✦ Picior (**1**) de animal sau de pasăre fript sau fiert (pentru a fi mâncat). **2.** Proteza unui picior (**1**). **3.** P. anal. Nume dat unor părți de obiecte, de construcții sau unor obiecte, instrumente etc. care seamănă cu piciorul (**1**) și servesc ca suport, ca element de susținere, de fixare etc. ✦ Partea de jos, apropiată de pământ, a tulpinii unei plante; *p. ext.* rădăcină. **4.** P. anal. Element al unei construcții care servește la susținerea și la legarea ei de teren; partea de jos, masivă, a unei construcții, a unui zid etc. ✦ *Picior de siguranță* = parte din masivul unui zăcământ lăsată neexploatată în scopul protecției unor lucrări sau a unor construcții de la suprafață. **5.** P. anal. Partea de jos a unui munte, a unui deal etc.; zonă mai largă de la baza unei forme de relief. **6.** (Reg.) Regulator (la plug). ✦ Coada coasei. **7.** (Mat.; în sintagma) *Piciorul perpendicularei* = intersecția unei drepte cu planul sau cu dreapta pe care cade perpendicular. **8.** Veche unitate de măsură, având lungimea de aproximativ o treime dintr-un metru, folosită și astăzi în unele țări. **9.** Unitate ritmică a unui vers, compusă dintr-un număr fix de silabe lungi și scurte sau accentuate și neaccentuate. — Lat. **petiolus.**

PICIORÓNG, *picioroange,* s.n. **1.** (La pl.) Catalige. **2.** Pasăre din ordinul caradriiformelor, de mărimea unui sitar, cu picioarele lungi și roșii *(Himantopus himantopus).* **3.** (La pl.) Nume generic dat păsărilor cu picioare foarte lungi. **4.** (Depr., fam. sau glumeț) Picior (**1**) foarte lung. — Din **picior.**

PICIORÚȘ, *piciorușe,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *picior* (**1**); picioruț. **2.** Punct de lucrătură la o împletitură cu croșeta. **3.** Organ al mașinii de cusut care asigură presarea și deplasarea materialului în timpul coaserii lui. — **Picior** + suf. *-uș.*

PICIORÚȚ, *picioruțe,* s.n. Piciorus (**1**). — **Picior** + suf. *-uț.*

PÍCKER, *pickere,* s.n. Mașină agricolă de recoltat știuleții de porumb. — Din engl. **picker.**

PÍCKHAMMER, *pickhammere,* s.n. Ciocan de abataj; pic[2]; [Scris și: *pichamăr.* — Pr.: *pickhamăr.* — Var.: **picămăr** s.n.] — Din germ. **Pickhammer.**

PÍCK-UP, *pick-upuri,* s.n. Aparat pentru redarea prin mijloace electroacustice a sunetelor înregistrate pe un disc; *p. restr.* doză de redare. [Pr.: *pícap*] — Din engl. **pickup.**

PICLÁJ, *piclaje,* s.n. Operație de tratare a pieilor cu o soluție acidă (și cu clorură de sodiu) înainte de tăbăcire; piclare. — Din fr. **picklage.**

PICLÁRE, *piclări,* s.f. Piclaj. — Cf. p i c l a j .

PICNÍ, *picnesc,* vb. IV. Tranz. (Pop. și fam.) A atinge, a nimeri pe cineva cu o lovitură bine țintită. ✦ Fig. (Despre boli, dureri, necazuri etc.) A veni (și a atinge, a doborî pe cineva) pe neașteptate. — Formație onomatopeică.

PÍCNIC, *picnicuri,* s.n. Masă (și petrecere) comună (în aer liber), de obicei cu contribuția fiecărui participant. [Acc. și: *picníc*] — Din fr. **pique-nique.**

PICNÍRE, *picniri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a picni.* — V. **picni.**

PICNOMETRÍE, *picnometrii,* s.f. (Fiz.) Tehnică de măsurare a densităților. — Din fr. **pycnométrie.**

PICNOMÉTRU, *picnometre,* s.n. Instrument (în formă de recipient) folosit pentru măsurarea densității corpurilor lichide sau solide prin cântărire. — Din fr. **pycnomètre.**

PICOFARÁD, *picofarazi,* s.m. (Fiz.) Unitate (derivată) de măsură a capacității electrice, egală cu a 10^{-12} parte dintr-un farad. — Din fr. **picofarad.**

PÍCOL s.m. v. **picolo.**

PÍCOLIȚĂ, *picolițe,* s.f. Fată (sau femeie) care servește într-un restaurant ca ajutoare a chelnerului. — **Picol** + suf. *-iță.*

PÍCOLO, *picoli,* s.m. Băiat care servește într-un restaurant ca ajutor al chelnerului. [Var.: **pícol** s.m.] — Din it. **piccolo.**

PICÓN, *picoane,* s.n. Parte a ciocanului de abataj constituită dintr-o bară cilindrică de oțel cu vârful ascuțit sau lat, care servește la ruperea sau la dislocarea rocilor șpiț[2]; *p. gener.* ciocan de abataj. — Din it. **piccone.**

PICOSECÚNDĂ, *picosecunde,* s.f. (Fiz.) A 10^{-12} parte dintr-o secundă. — Din fr. **picoseconde.**

PICÓT, *picoți,* s.m. **1.** (Min.) Bucată de lemn tare, ascuțită la un capăt, folosită la săparea galeriilor. **2.** (În forma *picou,* n.) Bordură de dantelă cu colțuri. ✦ Bulină (**3**). — Din fr. **picot.**

PICOTÁ vb. I v. **picoti.**

PICOTÁJ, *picotaje,* s.n. (Min.) Consolidarea rocilor din galerii cu ajutorul picoților. — Din fr. **picotage.**

PICOTEÁLĂ, *picoteli,* s.f. Faptul de *a picoti;* starea celui care picotește; moțăială, somnolență. — **Picoti** + suf. *-eală.*

PICOTÍ, *picotesc,* vb. IV. Intranz. A ațipi (cu intermitențe) șezând sau stând în picioare; a dormita, a moțăi. [Var.: **picotá** vb. I] — **Pica[1]** + suf. *-oti.*

PICOTÍRE s.f. Faptul de *a picoti.* — V. **picoti.**

PICRÁT, *picrați,* s.m. Compus obținut prin înlocuirea cu metal a hidrogenului din gruparea hidroxil a acidului picric. — Din fr. **picrate.**

PÍCRIC adj. (În sintagma) *Acid picric* = acid coroziv și toxic, sub formă de cristale galbene, fără miros și cu gust amar, folosit ca exploziv, la prepararea unor substanțe colorante etc. — Din fr. **picrique.**

PICRÍT s.m. Rocă magmatică de origine vulcanică, de culoare verde închis sau neagră. — Din fr. **picrite,** germ. **Pikrit.**

PICROMIGDÁLĂ s.f. v. **pricomigdală.**

PICTÁ, *pictez,* vb. I. Tranz. **1.** A reprezenta o imagine, un model etc. pe pânză, pe carton, pe sticlă etc., cu ajutorul pensulei și al culorilor; a zugrăvi. ✦ Absol. A se ocupa cu pictura (**1**), a practica pictura. ✦ A acoperi sau a împodobi cu picturi (**2**) un obiect, un material. ✦ Refl. (Fam. și depr.; despre femei) A se farda (exagerat). **2.** Fig. A caracteriza (sugestiv), a înfățișa (plastic) prin cuvinte, într-o operă literară, ființe, situații, întâmplări; a descrie, a zugrăvi. — Din **pictor** și **pictură** (derivat regresiv).

PICTÁT, -Ă, *pictați, -te,* adj. Reprodus, reprezentat într-o pictură (**2**); zugrăvit. ✦ (Despre obiecte, materiale etc.) Pe care s-a executat o pictură (**2**). — V. **picta.**

PICTOGRÁFIC, -Ă, *pictografici, -ce,* adj. Care aparține pictografiei, privitor la pictografie; *spec.* (despre scriere, semne) care redă obiectele și ideile prin desene simbolice, sugestive. — Din fr. **pictographique.**

PICTOGRAFÍE s.f. Sistem primitiv de scriere în care obiectele și ideile sunt redate prin desene sugestive, simbolice. — Din fr. **pictographie.**

PICTOGRÁMĂ, *pictograme,* s.f. Desen sau șir de desene simbolice, sugestive, prin care sunt redate obiectele și ideile în unele sisteme primitive de scriere. — Din fr. **pictogramme.**

PÍCTOR, *pictori,* s.m. Artist plastic care se ocupă cu pictura (**1**). ✦ Fig. Scriitor care descrie sugestiv fizicul și caracterul personajelor, scene din viață, din natură etc. — Din lat. **pictor.**

PICTORIÁL, *pictoriale,* s.n. Revistă cu multe fotografii. [Pr.: *-ri-al*] — Din engl. **pictorial.**

PÍCTORIȚĂ, *pictorițe,* s.f. Artistă plastică care se ocupă cu pictura (**1**). [Acc. și: *pictoríță*] — **Pictor** + suf. *-iță.*

PICTURÁL, -Ă, *picturali, -e,* adj. Care aparține picturii, privitor la pictură; *p. ext.* pitoresc. — Din fr. **pictural.**

PICTURALITÁTE s.f. (Rar) Însușirea de a fi pictural; caracter pictural; plasticitate. — **Pictural** + suf. *-itate.*

PICTÚRĂ, (**2**) *picturi,* s.f. **1.** Ramură a artelor plastice care interpretează realitatea în imagini vizuale, prin forme colorate, bidimensionale, desfășurate pe o suprafață plană. **2.** Lucrare artistică executată de un pictor; tablou, pânză. ✦ Ansamblul operelor, stilurilor și procedeelor specifice pictorilor dintr-o țară, dintr-o epocă, dintr-o școală etc. **3.** Fig. Descriere sugestivă (într-o operă beletristică) a fizicului și a caracterului personajelor, a unor scene din viața reală și din natură etc. — Din lat. **pictura.**

PICUÍ, *picuiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A picura (**2**). — **Pic[1]** + suf. *-ui.*

PICULÉȚ s.n. (Fam.) Diminutiv al lui *pic[1];* picușor, picuș, picuț. — **Pic[1]** + suf. *-uleț.*

PICULÍNĂ, *piculine,* s.f. Instrument muzical de suflat, asemănător cu un mic flaut, care emite sunete din registrul acut. — Cf. it. p i c c o l i n o.

PÍCUR, *picuri,* s.m. Pic[1] (**II 1**). — Sg. refăcut după *picuri* (pl. lui *pic[1]*).

PICURÁ, *pícur,* vb. I. **1.** Intranz. și tranz. A cădea sau a face, a lăsa să cadă în picături. ✦ Intranz. impers. A ploua ușor, cu stropi rari. **2.** Intranz. Fig. A răsuna, a vibra (încet); a picui. **3.** Intranz. (Înv. și reg.; de obicei cu determinările „de somn", „din picioare") A moțăi, a picoti. — Din **picur.**

PICURÁR, *picurare,* s.n. (Constr.) Lăcrimar la acoperiș. — **Picura** + suf. *-ar.*

PICURÁRE, *picurări,* s.f. Acțiunea de *a picura.* — V. **picura.**

PICURÁT[1] s.n. Faptul de *a picura.* — V. **picura.**

PICURÁT[2], -Ă, *picurați, -te,* adj. (Rar) Acoperit cu picături. — V. **picura.**

PICURÍȘ s.n. (Rar) Cădere a apei sub formă de picături; *p. ext.* loc unde apa unui izvor curge în picături. — **Picur** + suf. *-iș.*

PICÚȘ, *picușuri,* s.n. **I.** (Pop.) **1.** Piculeț. ✦ (Fam.) Băutură alcoolică (în cantitate mică). **2.** Masă lichidă sau solidificată formată prin picurarea unui lichid sau prin curgerea, picătură cu picătură, a unei materii topite. **II.** (Fam.) Câștig mic și întâmplător (de obicei ilicit). — **Pic[1]** + suf. *-uș.*

PICUȘÓR s.n. (Pop.) Piculeț. — **Pic[1]** + suf. *-ușor.*

PICÚȚ s.n. (Pop.) Piculeț. — **Pic[1]** + suf. *-uț.*

PIDÓSNIC, -Ă, *pidosnici, -ce,* adj., s.m. **I.** Adj. (Pop.) Care este ieșit din comun, contrar așteptărilor (în sens negativ); care se comportă ciudat, sucit, care face totul pe dos. **II.** S.m. Numele a două specii de plante erbacee cu frunze lucioase, verzi-albăstrii și cu flori galbene *(Cerinthe minor* și *glabra).* — **Pe dos** + suf. *-nic.*

PIÉDECĂ s.f. v. **piedică.**

PIEDESTÁL, *piedestaluri,* s.n. Suport (înalt) pe care se așază o statuie, o coloană, un obiect decorativ etc. [Pl. și: *piedestale*] — Din fr. **piédestal.**

PIÉDICĂ, *piedici,* s.f. **1.** Factor care împiedică realizarea unui țel, care stă în calea unei acțiuni; stavilă, obstacol, impediment; dificultate, greutate. ✧ Loc. vb. *A pune piedică* (sau *piedici)* = a împiedica. ✦ Mijloc de a face pe cineva să cadă, împiedicându-l cu piciorul. ✧ Loc. vb. *A(-i) pune (o) piedică* = a pune cuiva piciorul înainte pentru a-l face să se împiedice și să cadă. ✦ (Rar) Greutate în vorbire. **2.** (Concr.) Unealtă, dispozitiv, instrument folosit pentru blocarea sau încetinirea mișcării unui sistem tehnic, pentru blocarea unui organ mobil al acestuia, la sprijinire sau la susținere etc. ✦ Frânghie sau lanț cu care se leagă picioarele de dinainte ale cailor, pentru a-i împiedica să fugă când sunt lăsați să pască. **3.** (Bot.; în compusul) *Piedica-vântului* = plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu frunze alungite, cu flori liliachii și albăstrii *(Lathyrus hirsutus).* [Var.: **piédecă** s.f.] — Lat. **pedica.**

PIEDICÚȚĂ, *piedicuțe,* s.f. Plantă erbacee cu tulpina lungă și târâtoare, cu frunzele mici și dese, cu inflorescența în formă de spic *(Lycopodium clavatum).* — **Piedică** + suf. *-uță.*

PIÉDIN, *piedine,* s.n. Totalitatea firelor de urzeală de la capătul unei pânze, care rămân nețesute și se taie când pânza este scoasă de pe războiul de țesut. — Lat. ***pedinus.**

PIEÍRE s.f. Acțiunea de *a pieri* și rezultatul ei. **1.** Moarte (violentă, năprasnică); ucidere, omor. ✦ (În limbajul bisericesc) Pierdere a vieții veșnice ca urmare a degradării morale și a căderii în păcat. ✦ (Înv. și reg.) Pericol, primejdie de moarte; *p. ext.* necaz, supărare. **2.** Distrugere, nimicire; dispariție; decădere, ruinare. ✦ Încetare, anulare, suprimare. [Var.: (reg.) **pieríre** s.f.] — V. **pieri.**

PIEITÓR, -OÁRE adj. v. **pieritor.**

PIELÁR, *pielari,* s.m. Meseriaș care prelucrează piei, care confecționează obiecte din piele; comerciant, negustor de piei sau de obiecte confecționate din piele. — **Piele** + suf. *-ar.*

PIELĂRÍE[1], (**1**) *pielării,* s.f. **1.** Atelier unde se prelucrează sau se vând piei sau obiecte confecționate din piele. **2.** Meseria pielarului; comerț cu obiecte de piele. — **Pielar** + suf. *-ie.*

PIELĂRÍE[2], *pielării,* s.f. (La sg. cu sens colectiv) Mulțime de piei; *p. ext.* obiecte confecționate din piele. — **Piele** + suf. *-ărie.*

PIELĂRÍT s.n. Meseria de pielar. — **Pielar** + suf. *-it.*

PIELCÍCĂ, -EÁ s.f. v. **pielicică.**

PIÉLE, *piei,* s.f. **1.** Țesut conjunctiv-epitelial care acoperă întreaga suprafață a corpului animalelor vertebrate și a celor mai multe dintre nevertebrate; *spec.* epiderma omului. ✧ Loc. adj. și adv. *În* (sau *cu*) *pielea goală* = complet dezbrăcat; gol, nud. ✧ Loc. adv. *(Până) la piele* = în întregime, de tot, complet. ✧ Expr. *A ști* (sau *a vedea* etc.) *cât îi* (sau *ce-i*) *poate pielea cuiva* = a ști (sau a vedea) de ce e în stare, cât valorează cineva. *A nu-i face pielea (nici) doi bani* (sau *nici două parale, nicio ceapă degerată*) sau *a nu-i plăti pielea (nici)un ban* = a nu fi bun de nimic, a nu avea nicio valoare. *A nu(-și) mai încăpea în piele* = **a)** a fi bucuros, fericit etc.; **b)** a fi foarte îngâmfat. *A(-i) intra* (sau *a i se băga*) *(pe) sub piele* sau *(pe) sub pielea cuiva* = a reuși să câștige încrederea sau simpatia cuiva (prin lingușiri, insistențe, servicii etc.). *A i se face* (cuiva) *pielea de găină* (sau *de gâscă*) ori *pielea găinii* (sau *a gâștii*) = a i se încreți (cuiva) pielea (de frică, de frig etc.). *A-i lua* (cuiva) *(și) pielea (de pe el)* sau *șapte* (ori *nouă) piei* = a exploata pe cineva crâncen, a-l jecmăni. *(A fi) numai piele(a) și os(ul)* = (a fi) foarte slab. *A-i frige cuiva pielea* = a se răzbuna pe cineva, a chinui sau a pedepsi aspru pe cineva. *A plăti cu pielea* = a suporta o pedeapsă corporală. *A-și lăsa pielea* (pe undeva) sau *a da pielea popii* = a muri (pe undeva). *A-și pune pielea în saramură* = **a)** a risca, a se expune; **b)** a-și impune anumite restricții pentru a realiza ceva. *A-și pune pielea pentru cineva* = a se expune la neplăceri pentru cineva; a-și pune viața în primejdie pentru cineva. *A-și ieși din piele* = a fi cuprins de un sentiment foarte puternic (de bucurie, de ciudă etc.). *A-i da* (sau *a-i ieși* cuiva ceva) *prin piele* = a suporta consecințele unui fapt, a o păți, a-i ieși pe nas. *A-și vinde (și) pielea de pe el* = a-și vinde tot, a face orice sacrificiu material (pentru a scăpa de o datorie, de o primejdie etc.). *A-și vinde scump pielea* = a lupta cu înverșunare, provocând mari neajunsuri adversarului (chiar dacă nu mai sunt sorți de izbândă). *A rămâne numai cu pielea* = a rămâne foarte sărac. *(A fi) vai (și amar) de pielea cuiva* = (a fi) rău de cineva, (a fi) vai de capul lui. *A simți* (ceva) *pe propria (sa) piele* = a suporta din plin și personal consecințele unei situații. *A fi în pielea cuiva* = a se afla exact în aceeași situație (dificilă) cu altcineva. *A face ceva pe pielea altuia* = a-și satisface gusturi, a-și crea avantaje în dauna altora, aruncând riscul asupra altora. *Numai pielea lui știe,* se spune despre cel care a răbdat și a suferit multe. *A avea pielea groasă* sau *a fi gros la piele* (sau *cu pielea groasă)* = a fi lipsit de bun-simț, a fi obraznic. *A-i face* (cuiva) *pielea tobă* (sau *burduf)* = a bate pe cineva foarte tare. ✧ Compus: *Piei-roșii* = (Pop.) nume dat populației indiene aborigene din America de Nord; amerindieni. ✦ Fig. Ființă, făptură; *p. ext.* viață. *Ține la pielea lui.* **2.** Piele (**1**) jupuită de pe un animal (și prelucrată); *spec.* blană. ✦ *Piele de drac* = țesătură deasă de bumbac, foarte rezistentă, cu o parte pufoasă (imitând antilopa). [Gen.-dat.: *pielii, pieii*] — Lat. **pellis, -em.**

PIELICÍCĂ, -EÁ, *pielicele,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *piele;* pielișoară, pielușică. ✦ Blăniță de miel în special cea provenită de la mieii de rasă caracul. [Var.: **pielcícă, -eá** s.f.] — **Piele** + suf. *-icică.* — **Pielicică:** cu schimbare de suf.

PIELIȘOÁRĂ, *pielișoare,* s.f. (Rar) Pielicică. — **Piele** + suf. *-ișoară.*

PIELÍTĂ, *pielite,* s.f. Boală care se manifestă prin inflamația mucoasei bazinetului renal. [Pr.: *pi-e-*] — Din fr. **pyélite.**

PIÉLIȚĂ, *pielițe,* s.f. **1.** Piele (**1**) subțire, fină, delicată; *spec.* pielea obrazului. ✦ (Mai ales la pl.) Strat subțire, cornos, care mărginește unghia. **2.** Nume generic pentru țesuturile animale subțiri (și elastice), cu aspect de foiță, lamă sau pânză fină, care căptușesc, îmbracă, susțin, separă sau formează anumite organe sau părți de organe; membrană. **3.** Țesut vegetal subțire care acoperă, separă sau leagă unele părți ale plantelor. **4.** Intestin de animal sau membrană artificială care formează învelișul mezelurilor preparate din tocătură. **5.** Pojghiță fină care se formează pe suprafața unor lichide. — **Piele** + suf. *-iță.*

PIELM, *pielmuri,* s.n. (Pop.) Făină de grâu, de porumb etc. (de cea mai bună calitate). [Var.: **piemn** s.n.] — Et. nec.

PIELOGRAFÍE, *pielografii,* s.f. (Med.) Radiografie a rinichilor, a bazinetelor și a ureterelor. [Pr.: *pi-e-*] — Din fr. **pyélographie.**

PIELONEFRÍTĂ, *pielonefrite,* s.f. Boală inflamatorie, de natură infecțioasă, a bazinetului și a rinichiului. [Pr.: *pi-e-*] — Din fr. **pyélonéphrite.**

PIELOPLASTÍE, *pieloplastii,* s.f. Decorare a obiectelor din piele prin scoaterea în relief a desenului. — De la **piele.**

PIELÓS, -OÁSĂ, *pieloși, -oase,* adj. (Rar) Care are aspectul pielii; elastic și rezistent ca pielea. — **Piele** + suf. *-os.*

PIELUȘÍCĂ, *pielușele,* s.f. (Reg.) Pielicică. — **Piele** + suf. *-ușică.*

PIEMÍE, *piemii,* s.f. (Med.) Septicemie. [Pr.: *pi-e-*] — Din fr. **pyémie.**

PIEMN s.n. v. **pielm.**

PIEMÓNT, *piemonturi,* s.n. Formă de relief situată la contactul unor munți cu o câmpie sau cu o depresiune, formată prin acumularea depunerilor aduse de apele curgătoare la schimbarea de pantă. — Din fr. **piémont.**

PIEMONTÁN, -Ă, *piemontani, -e,* adj. Care aparține piemontului, referitor la piemont, care alcătuiește un piemont. — **Piemont** + suf. *-an.*

PIEPT, (**1, 2, 4**) *piepturi,* s.n., (**3**) *piepți,* s.m. **1.** S.n. Parte superioară a corpului, de la abdomen până la gât, la om și la unele animale vertebrate; torace; *spec.* partea anterioară (și exterioară) a acestei regiuni; *p. restr.* organ din interiorul cavității toracice (inimă sau plămân). ✧ Loc. adv. *În piept* = de-a dreptul (în sus), pieptiș. ✧ Loc. adj. și adv. *Piept la piept* = (despre lupte, felul de a lupta etc.) (care se desfășoară) în mod direct, din apropiere, corp la corp; la baionetă. *Piept în piept* = (care este) unul contra celuilalt, față în față, (aproape) ciocnindu-se. ✧ Expr. *Cu pieptul deschis* = fără teamă, direct. *Cu capul în piept* = cu capul plecat (de rușine, de supărare etc.). *A strânge* (pe cineva) *la piept* = a îmbrățișa. *Cu mâinile (încrucișate) la* (sau *pe) piept* = **a)** în inactivitate; **b)** mort, decedat. *A pune mâinile pe piept* = a muri. *A da piept cu cineva* (sau *cu ceva)* = a se împotrivi cuiva (sau la ceva); a înfrunta direct pe cineva (sau ceva), a se lupta cu cineva. *A lua* (ceva) *în piept* = a înfrunta ceva direct, a lupta pentru a cuceri sau pentru a învinge ceva. *A ține* (cuiva) *piept* = a rezista, a nu se da bătut; a se împotrivi, a înfrunta; a concura cu succes. *A(-și) pune pieptul* (pentru cineva sau ceva) sau *a apăra cu pieptul* (pe cineva sau ceva) = a apăra din răsputeri, a apăra cu viața. *A-și sparge pieptul* (strigând, vorbind etc.) = a striga din răsputeri, a obosi (strigând, vorbind etc. zadarnic). *(A fi) slab de piept* = (a fi) debil pulmonar, predispus la tuberculoză. ✦ (Și în sintagma *boală de piept)* Tuberculoză pulmonară. ✦ Carne de pe partea anterioară a cavității toracice a unor animale, folosită ca aliment; mâncare preparată din această carne. **2.** S.n. (Pop.) Sân (al femeii). ✧ Expr. (Pop.) *A avea piept* = (despre femeile cu copii mici) a avea lapte. *A da piept* = (despre femeile cu copii mici) a alăpta, a da să sugă. **3.** S.m. Partea din față a unei piese de îmbrăcăminte care acoperă pieptul (**1**). ✧ Expr. *A lua* (pe cineva) *de piept* = a cere cuiva socoteală, a sări la bătaie. *A se lua* (sau *a se apuca, a se prinde) de piept cu cineva* = a se împotrivi (cuiva); a se lupta, a se bate cu cineva. **4.** S.n. P. anal. Coastă de deal, de munte etc.; povârniș. — Lat. **pectus.**

PIEPTÁR, *pieptare,* s.n. (Pop.) **1.** Obiect de îmbrăcăminte (de postav, de lână etc.) fără mâneci, care acoperă ca o vestă partea superioară a corpului; *spec.* cojocel scurt din blană de oaie, fără mâneci, adesea ornamentat, încheiat în față sau pe umăr; bundiță. **2.** Obiect de metal, de zale sau de piele groasă care acoperea pieptul și spatele luptătorilor din vechime, apărându-i de loviturile adversarului. ✦ Bucată de piele groasă cu care scrimerii își acoperă pieptul. **3.** Curea lată la hamuri, care trece pe sub pieptul calului. — **Piept** + suf. *-ar.*

PIÉPTĂN, *piepteni,* s.m. **1.** Obiect de toaletă confecționat din os, din metal, din materiale plastice etc., cu dinți mărunți, care servește la pieptănat[1] părul sau pe care femeile îl poartă în păr ca podoabă. **2.** (Mai ales la pl.) Unealtă cu dinți metalici, folosită în industria casnică la pieptănatul[1] fibrelor textile; pieptănuși; *p. ext.* element al mașinii industriale de pieptănat fibrele textile. **3.** P. anal. Nume dat mai multor obiecte, unelte sau părți componente ale acestora, care seamănă, ca formă sau ca folosire, cu un pieptăn (**1, 2**). [Var.: **piéptene** s.m.] — Lat. **pecten.**

PIEPTĂNÁ, *piéptăn,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A(-și) descurca, a(-și) netezi, a(-și) aranja sau a(-și) curăța cu pieptenele părul sau barba. ✦ A (se) coafa. ✦ Tranz. (Pop.) A țesăla. **2.** Tranz. A trece anumite fibre textile prin dinții unor piepteni (pentru a le curăța de impurități, a alege fibrele de calitate bună etc.). ✦ Fig. (Fam.) A bate zdravăn pe cineva. **3.** Tranz. și refl. Fig. (Fam.) A(-și) cizela stilul, vorbirea etc. [Prez. ind. și: *piáptăn*] — Lat. **pectinare.**

PIEPTĂNÁR, *pieptănari,* s.m. Persoană care face sau vinde piepteni (**1**). — **Pieptăn** + suf. *-ar.*

PIEPTĂNÁRE, *pieptănări,* s.f. Acțiunea de *a (se) pieptăna;* pieptănat[1]. — V. **pieptăna.**

PIEPTĂNÁRIȚĂ, *pieptănarițe,* s.f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu tulpina lungă și subțire terminată în spic, spontană sau cultivată ca plantă de nutreț *(Cynosurus cristatus).* — **Pieptăn** + suf. *-ariță.*

PIEPTĂNÁȘ, *pieptănași,* s.m. Pieptănuș (**1**). — **Pieptăn** + suf. *-aș.*

PIEPTĂNÁT[1] s.n. Pieptănare. — V. **pieptăna.**

PIEPTĂNÁT[2], -Ă, *pieptănați, -te,* adj. **1.** (Despre păr, barbă etc.) Descurcat, netezit, aranjat sau curățat cu pieptenele; (despre oameni) cu părul descurcat, netezit, aranjat sau curățat (cu pieptenele). **2.** (Despre fibre textile) Trecut prin dinții unor piepteni (pentru a îndepărta impuritățile, a alege fibrele de cea mai bună calitate etc.). — V. **pieptăna.**

PIEPTĂNĂTÓR, -OÁRE, *pieptănători, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană care piaptănă anumite fibre textile; muncitor calificat în pieptănatul[1] fibrelor textile. **2.** S.f. Mașină (sau organ de mașină, unealtă) de pieptănat fibrele textile. ✧ (Adjectival) *Cilindru pieptănător.* — **Pieptăna** + suf. *-ător.*

PIEPTĂNĂTORÍE, *pieptănătorii,* s.f. (Secție într-o) întreprindere industrială de filare în care fibrele textile sunt supuse, în cursul procesului tehnologic, operației de pieptănare. — **Pieptănător** + suf. *-ie.*

PIEPTĂNĂTÚRĂ, *pieptănături,* s.f. **1.** Fel de aranjare a părului; coafură, frizură. **2.** Operație manuală sau mecanică de trecere a fibrelor textile prin dinții unor piepteni pentru a înlătura impuritățile, a alege fibrele de cea mai bună calitate etc. ✦ (Concr.) Totalitatea deșeurilor eliminate la pieptănatul[1] fibrelor textile. — **Pieptăna** + suf. *-ătură.*

PIEPTĂNÉL, *pieptănei,* s.m. (Rar) Pieptănuș (**1**). [Var.: **pieptenél** s.m.] — **Pieptăn** + suf. *-el.*

PIEPTĂNÚȘ, *pieptănuși,* s.m. (Rar) **1.** Diminutiv al lui *pieptăn;* pieptănaș, pieptănel. **2.** (La pl.) Piepteni (**2**). — **Pieptăn** + suf. *-uș.*

PIEPTĂRÁȘ, *pieptărașe,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *pieptar* (**1**); pieptărel, pieptăruț. — **Pieptar** + suf. *-aș.*

PIEPTĂRÉL, *pieptărele,* s.n. (Pop.) Pieptăraș. — **Pieptar** + suf. *-el.*

PIEPTĂRÚȚ, *pieptărușe,* s.n. (Reg.) Pieptăraș. — **Pieptar** + suf. *-uț.*

PIÉPTENE s.m. v. **pieptăn.**

PIEPTENÉL s.m. v. **pieptănel.**

PIEPTÍȘ, -Ă, (**1, 4**) *pieptiși, -e,* adj., (**2, 3, 5**) adv. **1.** Adj. Care are pantă repede, abruptă, greu de urcat. **2.** Adv. De-a dreptul (în sus), drept în sus sau înainte; direct. **3.** Adv. Față în față (aproape ciocnindu-se), piept în piept. **4.** Adj. (Despre lupte, ciocniri etc.) Care are loc prin înfruntare directă între combatanți, corp la corp, direct. **5.** Fig. Cu curaj, fără teamă, pe față. — **Piept** + suf. *-iș.*

PIEPTIȘÓR, *pieptișoare,* s.n. Diminutiv al lui *piept;* pieptuț. — **Piept** + suf. *-ișor.*

PIEPTÓS, -OÁSĂ, *pieptoși, -oase,* adj. (Fam.) **1.** Cu pieptul (**1**) lat; *p. ext.* voinic, bine legat. ✦ Fig. Mândru, îngâmfat. **2.** (Despre femei) Cu sânii mari. — **Piept** + suf. *-os.*

PIEPTÚȚ, *pieptuțuri,* s.n. (Rar) Pieptișor. — **Piept** + suf. *-uț.*

PIÉRDE, *pierd,* vb. III. **I. 1.** Tranz. A nu mai ști unde se află, unde a pus, unde a rătăcit (un bun material). ✧ Expr. *A(-și) pierde șirul* = a se încurca, a se zăpăci; a nu mai avea continuitate (în vorbire). **2.** Tranz. A nu mai cunoaște sau a nu mai găsi drumul, locul etc. căutat; a greși direcția. ✧ Expr. *A(-i) pierde* (cuiva) *urma* = a nu mai ști unde se află, unde poate fi găsit. *A-și pierde* (sau, refl., *a i se pierde) urma* (ori *urmele)* = a nu mai putea fi găsit; a dispărea. ✦ Refl. A se rătăci de grupul în care se afla. **3.** Refl. Fig. A se lăsa absorbit de ceva, a se cufunda în... **4.** Refl. Fig. A fi cuprins, copleșit de un sentiment de o emoție; a nu mai ști ce să facă. **II.** Tranz. **1.** A fi deposedat de..., a rămâne fără..., a nu mai avea; *spec.* a irosi, a risipi. ✧ Expr. *A pierde din mână* = a scăpa un prilej favorabil. *A pierde pământul de sub picioare* = **a)** a nu-și mai putea păstra echilibrul din cauza unei proaste stări fizice, a unui pas greșit etc.; **b)** a fi pe punctul de a pierde o anumită situație materială sau socială. *A-și pierde viața* = a muri; a fi omorât. *A-și pierde cunoștința* (sau *simțirea)* = a leșina. *A-și pierde cumpătul* (sau *răbdarea)* = a nu se mai putea stăpâni, a se enerva. ✦ A rămâne fără o parte a corpului, fără un organ, fără o facultate fizică sau intelectuală, a nu se mai putea folosi de o parte a corpului, de o facultate. ✧ Expr. *A pierde sânge* = a avea hemoragie. *A pierde laptele* = (despre femelele unor mamifere) a le scădea sau a le înceta secreția laptelui (într-o perioadă când aceasta ar trebui să fie normală). *A-și pierde mințile* = a înnebuni. ✦ (Despre plante) A i se urca (și a-i cădea) frunzele, rodul etc. **2.** (Pop.; despre femei) A avorta. **3.** A fi lipsit (pentru totdeauna) de o ființă dragă; a rupe relațiile (de prietenie) cu cineva, a fi părăsit. **4.** A fi învins într-un război, într-o întrecere; a nu câștiga un proces etc. **5.** A sosi prea târziu, a nu ajunge sau a nu face ceva la timp. **6.** A folosi timpul în mod nerațional, irosindu-l sau profitând insuficient de el. ✧ Expr. *Fără a (mai) pierde vremea* = imediat, repede, neîntârziat. Compus: *pierde-vară,* s.m. și f. = om care își irosește timpul, care nu muncește și umblă fără niciun rost. **III. 1.** Tranz. (Pop.) A ucide, a omorî. ✦ Refl. A muri. ✦ Tranz. și refl. A(-și) cauza un mare rău, neajuns etc.; a pune sau a se afla într-o situație extrem de grea. **2.** Tranz. (Înv. și pop.) A distruge, a nimici (popoare, țări, așezări, bunuri materiale etc.). **3.** Tranz. (Pop.) A face să dispară, să piară; *p. ext.* a compromite. **4.** Refl. A ieși din câmpul vizual, a nu se mai vedea; a dispărea. ✦ Fig. A trece neobservat, neluat în considerație. ✦ Tranz. A nu mai putea urmări cu privirea pe cineva sau ceva, a nu mai vedea. ✧ Expr. *A pierde* (pe cineva) *din ochi* = a iubi foarte mult. **5.** Refl. (Despre sunete, voci, zgomote) A-și diminua treptat intensitatea, a deveni din ce în ce mai slab; a se stinge. — Lat. **perdere.**

PIÉRDERE, *pierderi,* s.f. Faptul de *a (se) pierde.* ✦ Pagubă (materială) cu care se soldează o activitate economică; diferența cu care cheltuielile depășesc veniturile. ✧ Loc. adv. *În pierdere* = fără câștig, cu deficit. ✦ (La pl.) Pagubă de vieți omenești. ✦ (Tehn.) Diferență dintre cantitatea de material, de forță etc. introdusă într-un sistem tehnic și cantitatea folosită în mod util. ✦ Înfrângere, insucces (în luptă, la jocuri, în competiții sportive). — V. **pierde.**

PIERDÚT, -Ă, *pierduți, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte, bunuri) Care nu se mai află în posesia proprietarului, care nu mai este la locul lui obișnuit, despre care nu se știe unde se află. ✦ Care nu mai există, care a dispărut. **2.** (Despre oameni) Care a plecat din locul unde era și căruia nu i se mai știe de urmă; rătăcit. ✦ Care nu mai trăiește în preajma cuiva, s-a depărtat de cineva; care nu se mai află în viață; mort. **3.** Care abia se vede dintre alte obiecte, care nu apare clar din cauza depărtării; șters, estompat. ✦ (Despre culori) Pal, șters. ✦ (Despre sunete) Cu intensitate scăzută, slăbit din cauza depărtării; stins. **4.** Absorbit de o activitate, de o problemă; copleșit de gânduri sau de sentimente, stăpânit de o emoție puternică; *p. ext.* disperat. ✦ (Despre ochi, privire) Ațintit în gol, rătăcit. **5.** (Despre oameni) Aflat într-o situație foarte grea, în primejdie de moarte, expus distrugerii (fizice sau morale). ✦ (Despre femei) Care a decăzut din punct de vedere moral; care practică prostituția. **6.** (Despre un interval de timp) Care a trecut pentru cineva în zadar, care a fost petrecut fără folos sau cu prea puțin folos. — V. **pierde.**

PIERÍ, *pier,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre ființe) A înceta să mai trăiască; a muri (de obicei de moarte violentă, nefirească). ✧ (Prin exagerare) *Pier de frică.* ✦ (Despre vegetație) A se ofili, a se usca. ✦ A fi distrus, nimicit; a dispărea; a se ruina. **2.** (Despre abstracte, stări, senzații etc.) A lua sfârșit; a înceta să se (mai) manifeste, să se (mai) producă. ✧ Expr. *A-i pieri* (cuiva) *glasul* (sau *graiul, piuitul)* ori *a-i pieri cuvintele de pe buze* = **a)** a nu mai putea scoate o vorbă (de emoție, de frică etc.); **b)** a nu mai avea ce spune (din lipsă de argumente). ✦ A se șterge din amintire, a fi dat uitării. ✦ (Despre sunete, zgomote, lumină etc.) A-și reduce intensitatea până la dispariția totală, a dispărea treptat. **3.** A dispărea fără urmă, fără a mai putea fi găsit. ✦ A i se fura ceva. **4.** A dispărea (pe neașteptate) din fața cuiva sau de undeva, a ieși (brusc) din câmpul vizual al cuiva. ✧ Expr. *Piei din fața mea!* (sau *din ochii mei!)* = pleacă imediat de aici! să nu te mai văd! [Imper. pers. 2 sg. și: *piei*] — Lat. **perire.**

PIERÍRE s.f. v. **pieire.**

PIERÍT, -Ă, *pieriți, -te,* adj. **1.** (Pop.) Mort (de obicei de moarte violentă, nefirească). **2.** Care a dispărut, care nu mai există. **3.** (Despre oameni și fața lor) Lipsit de vigoare, slab; palid, descompus (de durere, de frică etc.); *p. ext.* descurajat, deznădăjduit; copleșit, distrus. ✦ Care se află într-o mare primejdie sau într-o situație extrem de grea. ✦ (Substantivat, m.; pop., în sintagma) *Cel pierit* = sifilis. — V. **pieri.**

PIERITÓR, -OÁRE, *pieritori, -oare,* adj. **1.** Supus morții, pieirii; muritor. ✧ Expr. *Pieritor de foame* = (despre oameni) foarte sărac, care nu are nici ce mânca; muritor de foame. **2.** Care dispare sau se risipește, care nu durează; trecător, efemer. [Var.: (înv. și reg.) **pieitór, -oáre** adj.] — **Pieri** + suf. *-tor.*

PIERITÚRĂ, *pierituri,* s.f. (Pop.) Om sau animal slab, fără vlagă. — **Pieri** + suf. *-tură.*

PIERRÓT s.m. (Livr.) Personaj buf din vechea comedie italiană preluat de teatrul francez și apoi de pantomimă, îmbrăcat în alb și cu o scufie (ascuțită) pe cap. [Pr.: *pieró*] — Din fr. **pierrot.**

PIERSĂCÍU, -ÍE adj. v. **piersiciu.**

PIÉRSIC, *piersici,* s.m. Pom fructifer din familia rozaceelor, cu flori trandafirii sau albe și cu fructe mari, sferice *(Persica vulgaris).* ✧ Expr. (Pop. și fam.) *A o lua* (sau *a o aduce, a umbla, a se da) pe după piersic* = a spune (ceva) pe ocolite; a căuta un subterfugiu, a se eschiva. — Lat. **persicus.**

PIERSICĂ, *piérsic,* vb. I. Tranz. (Pop.) A bate tare pe cineva; *p. restr.* a urzica, a bășica. — V. **piersică.**

PIÉRSICĂ, *piersici,* s.f. Fructul piersicului, sferic, cărnos, suculent, acoperit cu o pieliță pufoasă de culoare gălbuie-roșiatică. — Lat. **persica.**

PIERSICĂRÍE, *piersicării,* s.f. Cultură de piersici. — **Piersic** + suf. *-ărie.*

PIERSICÍU, -ÍE, *piersicii,* adj. (Rar) De culoarea piersicii. [Var.: (reg.) **piersăcíu, -íe** adj.] — **Piersică** + suf. *-iu.*

PIERZÁNIE s.f. (Pop.) **1.** Moarte (năprasnică, violentă), ucidere în masă; primejdie de moarte, nenorocire, suferință mare, dezastru, prăpăd. **2.** Decădere, degradare (morală); desfrâu, perdiție. — **Pierde** + suf. *-anie.*

PIERZÁRE s.f. (Pop.) Pierzanie. ✧ Loc. vb. *A da pierzării* = a ucide sau a lăsa să fie ucis. — V. **pierde.**

PIERZĂTÓR, -OÁRE, *pierzători, -oare,* adj. (Înv. și pop.) Care nimicește, distruge sau vatămă; care aduce un prejudiciu moral. — **Pierde** + suf. *-ător.*

PIÉSĂ, *piese,* s.f. **1.** Parte demontabilă a unei mașini, a unui mecanism, a unui instrument, a unei construcții; organ de mașină sau element component al unui

mecanism, instrument, aparat etc. ✧ *Piesă anatomică* = parte dintr-un cadavru preparată special pentru disecție și pentru studii anatomice. **2.** Obiect sau ființă care face parte dintr-o categorie, dintr-o serie de obiecte sau de ființe identice sau asemănătoare. ✦ Spec. Fiecare dintre obiectele de îmbrăcăminte care fac parte dintr-un ansamblu vestimentar. ✦ Spec. Fiecare dintre figurile sau obiectele unor jocuri sportive sau de societate. ✦ Spec. Fiecare dintre armele de artilerie aflate în dotarea unei unități, a unui stat etc. ✦ Monedă metalică. **3.** Fiecare dintre actele, documentele, însemnările cuprinse într-un dosar sau într-o colecție. **4.** Obiect de valoare sau operă de artă, expuse într-un muzeu sau făcând parte dintr-o colecție. **5.** Operă literară compusă în formă de dialog și destinată reprezentării pe scenă; operă dramatică. ✦ P. gener. Operă literară. **6.** Compoziție muzicală. — Din fr. **pièce.**

PIESÉTĂ, *piesete,* s.f. Piesă de teatru scurtă; scenetă. — Din fr. **piécette.**

PIESÚȚĂ, *piesuțe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *piesă.* — **Piesă** + suf. *-uță.*

PIETÀ, *pietà,* s.f. Temă iconografică din repertoriul catolic, inspirată de patimile lui Isus Hristos, ilustrând tema plângerii lui, care o reprezintă pe Maica Domnului ținându-și fiul mort pe genunchi sau în brațe. [Pr.: *pie-*] — Din fr., it. **pietà.**

PIETÁTE s.f. **1.** Comportament religios plin de venerație și recunoștință. **2.** Evlavie, smerenie, cucernicie. **3.** Sentiment de respect profund și duioșie față de cineva sau ceva. [Pr.: *pi-e-*] — Din fr. **piété,** lat. **pietas, -atis.**

PIETÍN s.n. **1.** Boală contagioasă la oi, care se manifestă prin răni dureroase la picioare, pricinuind distrugerea progresivă a unghiilor. **2.** Boală a cerealelor, provocată de unele ciuperci, care duce la înnegrirea părții bazale a tulpinilor, la pălirea, îndoirea și căderea plantelor. [Pr.: *pi-e-*] — Din fr. **piétin.**

PIETÍSM s.n. Mișcare reformatoare în cadrul luteranismului german, fondată în 1671 și caracterizată prin reîntoarcerea la sentimentul pietății, rigorism în practicile religioase și ascetism. [Pr.: *pi-e-*] — Din fr. **piétisme.**

PIETÍST, -Ă, *pietiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al pietismului. **2.** Adj. Care aparține pietismului sau pietiștilor (**1**), referitor la pietism sau la pietiști. [Pr.: *pi-e-*] — Din fr. **piétiste.**

PIETÓN, *pietoni,* s.m. Persoană care umblă pe jos pe o arteră (cu trotuare) străbătută de vehicule. [Pr.: *pi-e-*] — Din fr. **piéton.**

PIETONÁL, -Ă, *pietonali, -e,* adj. Al pietonilor. [Pr.: *pi-e-*] — **Pieton** + suf. *-al.*

PIETÓS, -OÁSĂ, *pietoși, -oase,* adj. (Înv.) Evlavios, cucernic. [Pr.: *pi-e-*] — Din it. **pietoso.**

PIETRÁR, *pietrari,* s.m. **1.** Muncitor calificat care prelucrează piatra (pentru construcții); cioplitor în piatră. ✦ (Înv.) Sculptor. ✦ Muncitor care pietruiește drumul. ✦ (Reg.) Zidar. **2.** Pește teleostean răpitor, cu corpul în formă de fus, de culoare galbenă pe aripioare și brună spre coadă, care trăiește în apele dulci, adânci, cu fundul pietros și nisipos *(Aspro zingel).* **3.** (Ornit.) Pietroșel sur. — **Piatră** + suf. *-ar.*

PIETRĂRÍE[1], *pietrării,* s.f. **1.** Carieră de piatră. **2.** Grămadă, morman de pietre; loc pietros. **3.** (Rar) Mulțime de pietre prețioase. — **Piatră** + suf. *-ărie.*

PIETRĂRÍE[2], *pietrării,* s.f. Meseria pietrarului (**1**). — **Pietrar** + suf. *-ie.*

PIETRICÍCĂ, -ICEÁ, *pietricele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *piatră.* **2.** (Bot.; la pl.; în compusul) *Pietricele-roșii = Dianthus saxigenus.* — **Piatră** + suf. *-icică.* **Pietricea,** cu schimbare de suf.

PIETRIFICÁ, *pietrífic,* vb. I. Refl. și tranz. **1.** A căpăta sau a face să capete aspect de piatră, de mineral, a deveni sau a face să devină piatră, mineral; a (se) acoperi cu o crustă de piatră, de mineral; *spec.* a deveni sau a face să devină fosilă. ✦ Fig. A rămâne sau a face să rămână (mereu) neschimbat; a încremeni sau a face să încremenească. **2.** (În basme). A (se) preface în stană de piatră; a (se) împietri. [Prez. ind. acc. și: *pietrific.* — Var. : **petrificá** vb. I] — După fr. **pétrifier,** germ. **petrifizieren.**

PIETRIFICÁRE, *pietrificări,* s.f. Acțiunea de *a (se) pietrifica* și rezultatul ei; *spec.* fosilizare. [Var.: **petrificáre** s.f.] — V. **pietrifica.**

PIETRIFICÁT, -Ă, *pietrificați, -te,* adj. Care a căpătat aspect de piatră, care a fost prefăcut în piatră; *spec.* fosilizat. ✦ Fig. Care a rămas neschimbat, încremenit în forma inițială. ✦ Fig. Înmărmurit, împietrit, înlemnit, încremenit (de uimire, de revoltă etc.). [Var.: **petrificát, -ă** adj.] — V. **pietrifica.**

PIETRÍȘ, *pietrișuri,* s.n. **1.** Rocă sedimentară detritică necimentată constituită din diferite fragmente de roci și de minerale rotunjite, cu dimensiunile cuprinse între 2 mm și circa 70 mm, care se formează pe litoral, în albiile apelor curgătoare, în regiunile ocupate de ghețari etc. **2.** Pietriș (**1**) mai mărunt provenit din albiile râurilor, din cariere sau din piatră sfărâmată, folosit ca agregat în presărarea betoanelor, ca material de pietruire a drumurilor etc. **3.** (Înv. și pop.) Pământ pietros sau nisipos, neproductiv, sterp. — **Piatră** + suf. *-iș.*

PIETRÓI, *pietroaie,* s.n. Augmentativ al lui *piatră;* bolovan. — **Piatră** + suf. *-oi.*

PIETRÓS, -OÁSĂ, *pietroși, -oase,* adj. **1.** (Despre locuri, drumuri etc.) Plin de pietre, cu multe pietre. ✦ (Despre pământ) Care conține piatră; care (din cauza pietrelor) este neproductiv, sterp. **2.** Tare (ca piatra), dur; *p. ext.* puternic, rezistent, robust, voinic. **3.** (Despre fructe) Care are miezul consistent, tare, cărnos. ✧ *Cireșe pietroase* (și substantivat, f. pl.) = varietate de cireșe cu pulpa tare. — **Piatră** + suf. *-os.*

PIETROȘÉL, *pietroșei,* s.m. **1.** Numele mai multor pești: **a)** pește mic de culoare cafeniu-închis pe spate și galbenă pe burtă *(Umbra krameri);* **b)** porcușor. **2.** Nume dat mai multor păsări migratoare care trăiesc între stânci și prin locuri pietroase. ✧ Compus: *Pietroșel-sur* = pasăre mică, cenușie pe spate și galbenă-ruginie pe piept; pietrar *(Oenanthe oenanthe). Pietroșel-cânepiu* = cânepar. — **Pietros** + suf. *-el.*

PIETRUÍ, *pietruiesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi cu piatră un drum, o șosea etc. — **Piatră** + suf. *-ui.*

PIETRUÍRE, *pietruiri,* s.f. Acțiunea de *a pietrui* și rezultatul ei; pietruit[1]. — V. **pietrui.**

PIETRUÍT[1] s.n. Pietruire. — V. **pietrui.**

PIETRUÍT[2], -Ă, *pietruiți, -te,* adj. (Despre drumuri, șosele etc.) Acoperit cu piatră. — V. **pietrui.**

PIÉZ[1], *piezi,* s.m. Unitate de măsură a presiunii, submultiplu al atmosferei. — Din fr. **pièze.**

PIEZ[2] s.m. v. **piază.**

PIEZÍȘ, -Ă, *pieziși, -e,* adj., adv. **1.** (Care este) aplecat într-o parte, oblic, diagonal; *p. ext.* strâmb. ✧ Expr. *A zâmbi pieziș* = a zâmbi din colțul gurii cu ironie, cu răutate, cu amărăciune. **2.** (Care se află) în sau cu pantă (foarte) repede. **3.** Fig. (Care este, se face etc.) ocolit, indirect; *p. ext.* (care are loc) (pe) ascuns, (pe) furiș, tainic. **4.** (În legătură cu verbe ca „a privi”, „a se uita” etc. sau cu substantive ca „privire”, „ochi”) (Care este, se face etc.) lateral, dintr-o sau într-o parte; (care este) sașiu, cruciș; *fig.* (în mod) bănuitor, iscoditor. — **Piez[2]** + suf. *-iș.*

PIEZOCERÁMIC, -Ă, *piezoceramici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Denumire generică pentru un grup de cristale ceramice piezoelectrice folosite în construcția rezonatoarelor și a filtrelor de calitate, a dozelor de pick-up, a traductoarelor de ultrasunete etc. **2.** Adj. Referitor la ceramice piezoelectrice. [Pr.: *pie-*] — Din fr. **piézocéramique.**

PIEZOELÉCTRIC, -Ă, *piezoelectrici, -ce,* adj. (Fiz.) Care aparține piezoelectricității, privitor la piezoelectricitate, propriu piezoelectricității. [Pr.: *pie-zo-e-*] — Din fr. **piézo-électrique.**

PIEZOELECTRICITÁTE s.f. (Fiz.) Proprietate a unor cristale ionice de a se polariza electric sub acțiunea unei deformări mecanice sau de a se deforma sub acțiunea unui câmp electric exterior. ✦ Modificare a dimensiunilor unui corp sub acțiunea câmpului electric. [Pr.: *pie-zo-e-*] — Din fr. **piézo-électricité.**

PIEZOGRÁMĂ, *piezograme,* s.f. (Biol.) Curbă rezultată din înregistrarea fenomenelor biologice cu ajutorul cristalelor piezoelectrice. [Pr.: *pie-*] — Din fr. **piézogramme.**

PIEZOMÉTRIC, -Ă, *piezometrici, -ce,* adj. (Fiz.) Referitor la piezometrie, care ține de piezometrie. [Pr.: *pie-*] — Din fr. **piézométrique.**

PIEZOMETRÍE s.f. **1.** (Fiz.) Măsurare a presiunilor (ridicate). **2.** Ramură a fizicii care studiază compresibilitatea lichidelor. [Pr.: *pie-*] — Din fr. **piézométrie.**

PIEZOMÉTRU, *piezometre,* s.n. (Fiz.) Aparat cu care se măsoară gradul de comprimare a lichidelor sau se determină presiunea statică a fluidelor. [Pr.: *pie-*] — Din fr. **piézomètre.**

PIFÁN, *pifani,* s.m. (Fam.) Infanterist. — **Pifă** + suf. *-an.*

PÍFĂ s.f. (Fam.) Infanterie. — Cf. germ. P f i f f „infanterist”.

PIFTÍE, *piftii,* s.f. Mâncare preparată din carne, oase și cartilaje (de porc), fierte timp îndelungat într-o zeamă (cu usturoi), care, după răcire, se încheagă și devine gelatinoasă; răcituri. ✧ Expr. (Fam.) *A face* (pe cineva) *piftie* = a bate foarte tare (pe cineva). — Din bg. **pihtija,** ngr. **pihtí.**

PIGMÉNT, *pigmenți,* s.m. **1.** Substanță colorată naturală produsă de celulele plantelor și animalelor și care colorează în mod specific țesuturile sau lichidele organice ale acestora. **2.** Particulă solidă, colorată, folosită în industrie pentru colorare. — Din fr. **pigment.**

PIGMENTÁ, *pigmentez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre celule, țesuturi, părți ale plantelor și ale animalelor) A se colora prin pigmenți (**1**) care se formează prin acțiunea soarelui, în urma unor tulburări funcționale etc. **2.** Tranz. A colora cu pigmenți (**2**) fibre textile, țesături etc. — Din fr. **pigmenter.**

PIGMENTÁR, -Ă, *pigmentari, -e,* adj. (Rar; despre celule, țesuturi etc.) Pigmentat. — Din fr. **pigmentaire.**

PIGMENTÁRE, *pigmentări,* s.f. Faptul de *a (se) pigmenta;* pigmentație. — V. **pigmenta.**

PIGMENTÁT, -Ă, *pigmentați, -te,* adj. (Despre celule, țesuturi etc.) Colorat într-un anumit fel prin pigmenți; care conține pigmenți. — V. **pigmenta.**

PIGMENTÁȚIE, *pigmentații,* s.f. Pigmentare. ✦ Mod specific în care apar celulele, țesuturile etc. în urma pigmentării. — Din fr. **pigmentation.**

PIGMENTOGÉN, -Ă, *pigmentogeni, -e,* adj. Care produce pigmenți. — Din fr. **pigmentogène.**

PIGMÉU, -ÉE, *pigmei, -ee,* s.m. și f. **1.** (În mitologia greacă) Fiecare dintre reprezentanții unor populații legendare de pitici despre care se credea că au trăit în Ethiopia, India sau în nordul legendar. **2.** (La pl.) Populații din Africa Centrală, din bazinul fluviului Congo, cu înălțimea medie sub un metru și jumătate; *p. gener.* persoană de statură foarte mică. ✧ (Adjectival) *Populație pigmee.* **3.** Fig. Persoană lipsită de orice valoare, de calități, de merite. — Din fr. **pygmée.**

PIGULEÁLĂ, *piguleli,* s.f. (Pop.) Faptul de *a piguli; p. ext.* lucru care se face cu migală, pe încetul. — **Piguli** + suf. *-eală.*

PIGULÍ, *pigulesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** (Despre păsări) A ciuguli. **2.** A lua câte puțin (dintr-un aliment). ✦ A lucra cu migală la ceva; a migăli. ✦ Fig. A fura sau a înșela cu încetul, pe nesimțite. — Et. nec.

PIHOTÁȘ, *pihotași,* s.m. (Înv. și reg.) Infanterist. — **Pihotă** + suf. *-aș.*

PÍHOTĂ, *pihote,* s.f. (Înv. și reg.) (Unitate militară de) infanterie. [Var.: **píotă** s.f.] — Din pol. **piechota,** ucr. **pihota,** rus. **pehota.**

PIJAMÁ, *pijamale,* s.f. Îmbrăcăminte formată din pantaloni și bluză, care se poartă mai ales noaptea (în timpul somnului). — Din fr. **pyjama.**

PIL interj. Strigăt cu care vânătorii îndeamnă câinele să se arunce asupra vânatului. — Din fr. **pille.**

PILÁCI, -CE, *pilaci, -ce,* adj. (Fam.) Bețiv. — **Pili**[2] + suf. *-aci.*

PILÁF, *pilafuri,* s.n. Mâncare de orez (sau arpacaș), gătită de obicei cu carne (de pasăre) sau cu legume, ciuperci etc. ✧ Expr. (Fam.) *A face* (pe cineva) *pilaf* = **a)** a bate (pe cineva) foarte tare; a nimici; **b)** a uimi peste măsură, a ului. — Din tc. **pilâv,** ngr. **piláfi.**

PILAFCÍU s.m. v. **pilafgiu.**

PILAFGÍU, *pilafgii,* s.m. (Rar) Persoană căreia îi place pilaful. ✦ Epitet dat turcilor. [Var.: **pilafcíu** s.m.] — **Pilaf** + suf. *-giu.*

PILANGÍU, *pilangii,* s.m. (Fam.) Om bețiv. — **Pili**[2] + suf. *-angiu.*

PILÁSTRU, *pilaștri,* s.m. Stâlp paralelipipedic prevăzut de obicei cu o bază și cu un capitel, care servește ca element de ornamentație sau de consolidare a unui zid. — Din fr. **pilastre,** it. **pilastro.**

PÍLĂ[1]**,** *pile,* s.f. Unealtă așchietoare prevăzută pe suprafețele exterioare cu numeroși dinți mărunți și ascuțiți, folosită la prelucrări de ajustare. ✦ Ustensilă metalică în formă de lamă cu suprafața crestată, folosită la netezirea unghiilor (după tăierea lor). — Din sl. **pila.**

PÍLĂ[2]**,** *pile,* s.f. **1.** Generator de curent electric continuu, fără piese în mișcare, care transformă energia dezvoltată de un agent chimic, termic sau luminos în energie electrică. **2.** (În sintagma) *Pilă atomică* = reactor nuclear. **3.** (Elt.; în sintagma) *Pilă electrochimică* = pilă de curent continuu. **4.** (Înv.) Teanc, grămadă formată din lucruri de același fel puse unele peste altele. **5.** Picior de pod executat din zidărie, din piatră, din beton sau din metal; contrafort de beton care întărește un baraj. **6.** (Fam.) Sprijin, ajutor (ilegal) dat cuiva de o persoană influentă pentru obținerea unui avantaj; *p. ext.* persoană care acordă acest sprijin. ✧ Expr. (Fam.) *A pune* (sau *a băga) o pilă* = a interveni (în mod abuziv) în favoarea cuiva sau pentru sine, a solicita o protecție (ilegală) pentru cineva sau pentru sine. *A avea pile* = a se bucura de protecția cuiva. — Din fr. **pile.**

PILC, *pilcuri,* s.n. (Tipogr.) Val de uns literele cu cerneală. — Din pol., ucr. **pilka.**

PÍLDĂ, *pilde,* s.f. **1.** Ceea ce poate servi cuiva drept învățătură, drept model de urmat, drept termen de comparație; ceea ce poate servi ca obiect de imitație sau inspirație în privința formei, a aspectului etc.; model, exemplu. ✧ Loc. adv. *De pildă* = de exemplu, bunăoară, cum ar fi. ✧ Expr. *A lua pildă* = a imita exemplul cuiva. ✦ Dovadă, probă, indiciu. ✦ Pedeapsă sau măsură drastică menită să servească drept avertisment și pentru alții. **2.** Învățătură în formă alegorică, povestire cu tâlc; parabolă. ✦ Semnificație, tâlc. ✦ (Înv.) Proverb, maximă. ✧ Loc. prep. (Înv. și reg.) *În pilda* (cuiva) = cu aluzie, referitor (la cineva). ✦ Fabulă. — Din magh. **példa.**

PILDUÍ, *pilduiesc,* vb. IV. (Înv.) **1.** Refl. A lua model, exemplu de la cineva sau de la ceva; a trage o învățătură. ✦ Tranz. A învăța sau a îndruma pe cineva prin exemple. **2.** Tranz. A aplica cuiva o pedeapsă severă (care să servească drept pildă și altora). **3.** Tranz. A exemplifica, a ilustra. — **Pildă** + suf. *-ui.*

PILDUÍRE, *pilduiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) pildui* și rezultatul ei; povestire cu tâlc. ✦ Pedeapsă (aspră). — V. **pildui.**

PILDUITÓR, -OÁRE, *pilduitori, -oare,* adj. **1.** Care servește sau poate servi drept pildă; exemplar. ✦ Care are caracter moralizator. **2.** Grăitor, elocvent, ilustrativ; convingător. [Pr.: *-du-i-*] —**Pildui** + suf. *-tor.*

PILEÁLĂ, *pileli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a pili*[2]. ✦ (Concr.) Băutură alcoolică. — **Pili**[2] + suf. *-eală.*

PILEÁT, *pileați,* s.m. Nume dat în unele izvoare nobililor geto-daci; tarabostes. [Pr.: *-le-at*] — Din lat. **pileati.**

PILÍ[1]**,** *pilesc,* vb. IV. Tranz. A ajusta, a fasona, a finisa prin așchiere un obiect dur (de obicei metalic) cu ajutorul pilei[1]. — Din **pilă**[1]**.**

PILÍ[2]**,** *pilesc,* vb. IV. (Fam.) **1.** Tranz. A bea, a consuma (în exces) băuturi alcoolice. **2.** Refl. A se îmbăta (ușor), a se ameți de băutură. — Cf. țig. p i l o.

PILIÉR, (**1**) *piliere,* s.n., (**2**) *pilieri,* s.m. **1.** S.n. Porțiune dintr-un zăcământ delimitată prin lucrări miniere sau cuprinsă între zone de exploatare. **2.** S.m. (Rugbi) Fiecare dintre cei doi înaintași din prima linie care încadrează pe taloner într-un meleu. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **pilier.**

PILIFÉRĂ, *pilifere,* adj. (Bot.; în sintagma) *Zonă piliferă* = porțiune din rădăcină (sau din ramificațiile ei) cu perișori absorbanți. — Din fr. **pilifère.**

PILÍRE, *piliri,* s.f. Acțiunea de *a pili*[1] și rezultatul ei; pilit[1]. — V. **pili**[1]**.**

PILÍT[1] s.n. Pilire. — V. **pili**[1]**.**

PILÍT[2]**, -Ă,** *piliți, -te,* adj. (Despre obiecte dure, de obicei metalice) Ajustat, fasonat, finisat prin așchiere cu pila[1]. — V. **pili**[1]**.**

PILÍT[3]**, -Ă,** *piliți, -te,* adj. (Fam.) (Ușor) beat, amețit de băutură; cherchelit. — V. **pili**[2]**.**

PILITÚRĂ, *pilituri,* s.f. Totalitatea așchiilor metalice rezultate după pilire. — **Pili**[1] + suf. *-tură.*

PILOCÁRP, *pilocarpi,* s.m. Arbore originar din America de Sud, cu flori mari, ale cărui frunze conțin pilocarpină *(Pilocarpus jaborandi).* — Din fr. **pilocarpe.**

PILOCARPÍNĂ s.f. (Farm.) Alcaloid care se extrage din frunzele unor arbuști tropicali *(Pilocarpus)* și care are diverse utilizări în medicină. — Din fr. **pilocarpine.**

PILÓN, *piloni,* s.m. **1.** (Adesea fig.) Stâlp puternic care susține o construcție sau o parte a unei construcții. ✦ Element decorativ în formă de stâlp prismatic, așezat la capătul unui pod (de o parte și de alta), la intrarea într-o expoziție etc. **2.** Construcție masivă la monumente sau la temple, de o parte și de alta a intrării. **3.** Suport de metal, de beton armat sau de lemn care servește la susținerea conductelor și izolatorilor liniilor electrice aeriene, a antenelor electromagnetice etc. — Din fr. **pylône.**

PILONÁ, *pilonez,* vb. I. Tranz. A îndesa (cu maiul sau cu o placă grea) pământul, un material granular etc. — Din fr. **pilonner.**

PILONÁRE, *pilonări,* s.f. Acțiunea de *a pilona* și rezultatul ei. — V. **pilona.**

PILÓR, *pilori,* s.m. Orificiu (format dintr-un mușchi inelar) prin care stomacul comunică cu duodenul. — Din fr. **pylore.**

PILÓRIC, -Ă, *pilorici, -ce,* adj. (Anat.) Al pilorului, referitor la pilor. ✧ *Glandă pilorică* = glandă situată în pereții pilorului, care secretă mucus, pepsină, lipază. — Din fr. **pylorique.**

PILORÍSM s.n. (Med.) Tendință la spasm a musculaturii pilorului. — Din fr. **pylorisme.**

PILORÍTĂ, *pilorite,* s.f. (Med.) Inflamație a mucoasei pilorice. — Din fr. **pylorite.**

PILORÍZĂ, *pilorize,* s.f. (Bot.) Caliptră (**1**). — Din fr. **pilorhize.**

PILOROPLASTÍE, *piloroplastii,* s.f. (Med.) Intervenție chirurgicală de lărgire a sfincterului piloric prin secționarea longitudinală și prin suturarea transversală a pilorului. — Din fr. **pyloroplastie.**

PILÓS[1]**, -OÁSĂ,** *piloși, -oase,* adj. (Pop.; despre ființe) Tare, puternic, rezistent; *p. ext.* răbdător; tenace. — **Pilă**[1] + suf. *-os.*

PILÓS[2]**, -OÁSĂ,** *piloși, -oase,* adj. (Anat.) Care aparține părului, privitor la păr; care are păr. — Din fr. **pileux,** lat. **pilosus, -a.**

PILÓT[1]**,** *piloți,* s.m. **1.** Persoană calificată care conduce o aeronavă. **2.** Persoană specializată care dirijează un convoi de vehicule sau o navă în condiții speciale. **3.** (În sintagmele) *Pilot automat* = instalație automată de comandă a unei aeronave care servește la menținerea unui regim de zbor sau la executarea unor manevre. *Stație-pilot* = instalație experimentală în care se fabrică de probă un anumit produs înainte de fabricarea în serie. *Știință pilot* = știință care orientează alte discipline prin noțiunile și metodele ei. — Din fr. **pilote.**

PILÓT[2]**,** *piloți,* s.m. Stâlp de lemn, de oțel sau de beton (armat), fixat în pământ (vertical sau înclinat) pentru a transmite la straturile de teren rezistent greutatea construcțiilor de deasupra sau pentru a consolida terenul; stâlp de susținere. — Din fr. **pilot.**

PILOTÁ, *pilotez,* vb. I. **1.** Tranz. A conduce în calitate de pilot[1] o navă, o aeronavă, o locomotivă etc. ✦ Fig. A conduce, a îndruma. **2.** Intranz. (Despre nave, aeronave, locomotive etc.) A-și încetini mersul (din cauza nesiguranței parcursului); a face manevre. — Din fr. **piloter.**

PILOTÁJ, *pilotaje,* s.n. Acțiunea de a pilota; tehnica manevrării unei aeronave în zbor, folosind repere terestre vizibile sau numai aparatele de zbor. — Din fr. **pilotage.**

PILOTÁRE, *pilotări,* s.f. Acțiunea de *a pilota* și rezultatul ei; pilotaj. — V. **pilota.**

PILÓTĂ, *pilote,* s.f. **1.** Plapumă umplută cu fulgi sau cu puf. **2.** (Reg.) Bagaj, calabalâc. [Acc. și: *pílotă*] — Et. nec.

PILOTÍNĂ, *pilotine,* s.f. Ambarcațiune care conduce navele ce intră sau ies dintr-un port și transportă pilotul[1] la bordul navei. — Din fr. **pilotin.**

PILOZITÁTE s.f. (Anat.) Prezența părului pe suprafața tegumentelor, dependentă de caracterele sexuale secundare. — Din fr. **pilosité.**

PILÚG, *piluge,* s.n. (Reg.) Pisălog (**1**). — Cf. p i u ă .

PILÚLĂ, *pilule,* s.f. Mic preparat medicamentos de formă sferică sau circulară, care se ia pe cale bucală; hap, bulin, drajeu. — Din fr. **pilule.**

PÍMNIȚĂ s.f. v. **pivniță.**

PIN[1] prep. v. **prin.**

PIN[2]**,** *pini,* s.m. Arbore din familia pinaceelor, înalt până la 40 de metri, cu frunze persistente în formă de ace lungi, cu scoarța roșcată și lemnul rezistent *(Pinus silvestris).* ✧ *Pin maritim* = varietate de pin[2] cu lemnul poros și bogat în rășină, plantat pentru fixarea dunelor mișcătoare *(Pinus maritima).* — Lat. **pinus.**

PIN[3]**,** *pini,* s.m. (La pl.) Piciorușe conductoare prin care se montează pe placa unui calculator microprocesorul (cipul); părțile conectorului tată ce intră în conectorul mamă. — Din engl. **pin.**

PIN[4] s.n. **1.** (Fin.) Semnătură electronică necesară pentru efectuarea operațiilor în rețeaua de bancomate. **2.** (Telec.) Cod de acces la deschiderea unui telefon mobil, pentru a putea accesa informațiile de pe cartela SIM și rețelele de telefonie. — **P**[ersonal] **I**[dentification] **N**[umber].

PINACÉE, *pinacee,* s.f. (La pl.) Familie de arbori rășinoși din încrengătura gimnospermelor, cu tulpină în general dreaptă, cu frunze aciculare persistente la majoritatea speciilor, cu flori grupate în conuri; abietacee; (și la sg.) arbore din această familie. — Din fr. **pinacée.**

PINÁCLE, (**2**) *pinacle-uri,* s.n. Joc de cărți între 2, 3 și 4 parteneri, cu 24, 32 sau 48 de cărți, în care se urmărește realizarea unui anumit număr de puncte, convenit în prealabil. — Din engl. **pinc(h)le.**

PINACOTÉCĂ, *pinacoteci,* s.f. Colecție mare de tablouri; muzeu în care se expune și se păstrează o asemenea colecție. — Din fr. **pinacothèque,** germ. **Pinakothek.**

PINÁSĂ, *pinase,* s.f. **1.** Barcă folosită în marina militară. **2.** Ambarcațiune cu motor folosită la pescuitul sardelelor. — Din fr. **pinasse.**

PINCE-NÉZ, *pince-nez-uri,* s.n. Ochelari care se prind pe nas cu ajutorul unui arc. [Pr.: *pĕsné*] — Cuv. fr.

PINDÁRIC, -Ă, *pindarici, -ce,* adj. (Despre poezii, versuri etc.) Care este scris în genul poetului antic grec Pindar. — Din fr. **pindarique.**

PINEÁLĂ, *pineale,* adj. (În sintagma) *Glandă pineală* = mică glandă situată în masa encefalului, care determină prin secreția ei dezvoltarea caracterelor sexuale; epifiză. [Pr.: *-ne-a-*] — Din fr. **pinéal.**

PINGEÁ, *pingele,* s.f. Bucată de talpă folosită pentru a înlocui partea anterioară a tălpilor uzate (uneori și tocurile); *p. ext.* partea anterioară a tălpii încălțămintei, pe care se calcă. [Var.: **pingícă** s.f.] — Din tc. **pençe.**

PINGELÍ, *pingelesc,* vb. IV. Tranz. A pune sau a face să pună pingele la o încălțăminte (uzată); a tălpui. — Din **pingea.**

PINGELÍRE, *pingeliri,* s.f. Acțiunea de *a pingeli* și rezultatul ei. — V. **pingeli.**

PINGELÍT, -Ă, *pingeliți, -te,* adj. (Despre încălțăminte) Căruia i s-au pus pingele. — V. **pingeli.**

PINGÍCĂ s.f. v. **pingea.**

PÍNG-PONG s.n. Tenis de masă. — Din fr., engl. **ping-pong,** germ. **Pingpong.**

PINGPONGÍST, -Ă, *pingpongiști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Persoană care practică tenisul de masă. — **Ping-pong** + suf. *-ist.*

PINGUÍN, *pinguini,* s.m. Gen de păsări palmipede marine, ihtiofage, cu ciocul lung, cu aripile scurte, negre, improprii pentru zbor, servind ca înotătoare, cu picioarele scurte, situate la extremitatea posterioară a trunchiului, cu pieptul alb, cu mersul legănat, care trăiesc în grupuri în regiunile polare sudice. — Din fr. **pingouin.**

PINIÓN, *pinioane,* s.n. Roată dințată cu un număr mic de dinți, care intră în componența unui angrenaj, servind la punerea în mișcare a altor roți din angrenajul respectiv. [Pr.: *-ni-on*] — Din fr. **pignon.**

PINIPÉD, *pinipede,* s.n. (La pl.) Ordin de mamifere răspândite în regiunile reci, al căror corp fusiform, cu membrele transformate în înotătoare, este adaptat vieții acvatice; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. — Din fr. **pinnipède.**

PINÓLĂ, *pinole,* s.f. Axul păpușii mobile de strung, în care se fixează o unealtă de găurire sau de filetare ori un vârf de susținere a uneia dintre capetele piesei care se prelucrează. — Din germ. **Pinole.**

PINÓT, (**2**) *pinot-uri,* s.n. Numele mai multor soiuri de viță-de-vie superioare de origine franceză, cultivate pentru obținerea vinului. **2.** Vin produs din strugurii acestor soiuri. [Pr.: *pinó*] — Din fr. **pinot.**

PÍNTEN, *pinteni,* s.m. **1.** Obiect de metal în formă de potcoavă, prevăzut cu o rotiță dințată, cu un vârf etc., pe care călărețiii îl prind la călcâiul cizmelor și care le servește pentru a îmboldi calul la mers; *p. ext.* lovitură dată calului cu acest obiect. ✧ Expr. *A da pinteni* = **a)** a împunge, a îmboldi calul cu pintenii pentru a-l face să meargă mai repede; **b)** a (se) zori, a (se) grăbi. *A bate din pinteni* = (mai ales despre militari) a lovi călcâiele unul de altul, făcând să sune pintenii, și a lua poziția (reglementară) de drepți. *A bate din pinteni (de bucurie)* = a-și manifesta bucuria în chip zgomotos. **2.** P. anal. (La unele păsări, mai ales la cocoși) Formațiune cornoasă situată în partea de dinapoi și de jos a piciorului, deasupra labei. ✦ Protuberanță situată în partea de dinapoi și de jos a piciorului calului sau al boului, deasupra gleznei. **3.** P. anal. Numele unor părți de plante sau (cu determinări) al unor plante care au de obicei proeminențe, protuberanțe, excrescențe etc. **4.** Proeminență a unei piese care servește la limitarea cursei altei piese în mișcare sau ca punct de articulație. ✦ Unealtă cu care apicultorii fixează fagurele pe ramă. **5.** Construcție sau element de construcție care seamănă cu un pinten (**1**) și care susține sau întărește o zidărie, un terasament, consolidează un mal etc. **6.** Porțiune de teren care depășește nivelul din jur; vârf mic, culme care se desprinde dintr-un ansamblu deluros sau muntos unitar. — Din sl. ***pentĭnŭ.**

PINTENÁȘ, *pintenași,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *pinten.* **2.** (Bot.; compus) Nemțișor-de-câmp. — **Pinten** + suf. *-aș.*

PINTENÁT, -Ă, *pintenați, -te,* adj. **1.** (Despre încălțăminte) Care are pinteni (**1**), cu pinteni. ✦ (Substantivat, m.; fam. sau ir.) Ofițer sau gradat. **2.** (Despre păsări) Cu pinteni (**2**); pintenog; *p. ext.* în formă de pinten. ✦ (Substantivat, m.) Cocoș. **3.** (Despre plante sau părți ale lor) Cu pinten (**3**) sau cu aspect de pinten. — **Pinten** + suf. *-at.*

PINTENÓG, -OÁGĂ, *pintenogi, -oage,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** (Despre animale) Cu pete de altă culoare (de obicei albe) în partea inferioară a picioarelor. **2.** (Despre păsări) Pintenat (**2**). **II.** S.f. Plantă erbacee din familia compozitelor, cu florile galbene ca lămâia *(Carthamus lanatus).* — Din sl. **pontonogŭ.**

PÍNTRE prep. v. **printre.**

PÍNȚĂ, *pințe,* s.f. (Zool.; reg.) Popândău. — Et. nec.

PINÚLĂ, *pinule,* s.f. **1.** Placă de metal având o deschizătură și un fir de vizare, care servește la stabilirea aliniamentelor de teren. **2.** Fiecare dintre frunzulițele care constituie o frunză de ferigă. — Din fr. **pinnule.**

PÍNZGAU s.n. **1.** Rasă de bovine de lapte și carne, originară din Austria, de culoare roșie-castanie, cu o dungă albă care străbate în întregime spinarea. **2.** Rasă de cai masivi, folosiți la tracțiune. [Pr.: *pințgau*] — Din germ. **Pinzgau.**

PIODERMÍTĂ, *piodermite,* s.f. Nume generic dat inflamațiilor supurative ale pielii produse de stafilococi și streptococi. [Pr.: *pi-o-*] — Din fr. **pyodermite.**

PIOGÉN, -Ă, *piogeni, -e,* adj. (Med.; despre răni) Care produce puroi; (despre agenți patogeni) care determină producerea puroiului. [Pr.: *pi-o-*] — Din fr. **pyogène.**

PIOLÉT, *pioleți,* s.m. Instrument asemănător cu un mic târnăcop, folosit de alpiniști la escaladări. [Pr.: *pi-o-*] — Din fr. **piolet.**

PIÓN, *pioni,* s.m. **1.** Fiecare dintre cele șaisprezece piese de cea mai mică valoare de la jocul de șah, așezate, la începutul partidei, înaintea celorlalte piese. **2.** Fig. Luptător pentru o cauză, pentru o idee nouă, exponent al unei concepții noi. [Pr.: *pi-on*] — Din fr. **pion.**

PIONEFRÍTĂ, *pionefrite,* s.f. (Med.) Infecție a rinichiului cu infiltrații purulente difuze. [Pr.: *pi-o-*] — Din fr. **pyonéphrite.**

PIONÉR, -Ă, s.m, s.f. v. **pionier.**

PIONÉZĂ s.f. v. **piuneză.**

PIONIÉR, -Ă, *pionieri, -e,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte dintr-un grup (de coloniști sau de emigranți) care pune bazele unei vieți civilizate într-un ținut nelocuit. ✦ Fig. Deschizător de drumuri noi în știință, în tehnică etc. **2.** S.m. Militar care face parte dintr-o unitate de geniu pregătită special pentru a executa construcțiile necesare operațiilor militare, barajele de mine etc. **3.** S.m. și f. (În România; în perioada 1949–1989) Membru al unei organizații de masă a elevilor între 7 și 14 ani. [Pr.: *pi-o-ni-er.* — Var.: (pop.) **pionér, -ă** subst.] — Din fr. **pionnier,** germ. **Pionier,** (**1**) rus. **pioner.**

PIONIERÁT s.n. Misiune, sarcină de pionier; activitate de pionier. [Pr.: *pi-o-ni-e-*] — **Pionier** + suf. *-at.*

PIONIERÉSC, -EÁSCĂ, *pionierești,* adj. Care aparține pionierilor (**1**), privitor la pionieri. [Pr.: *pi-o-ni-e-*] — **Pionier** + suf. *-esc.*

PIORÉE s.f. (Med.) Scurgere de puroi dintr-un focar infecțios. ✧ *Pioree alveolară* = parodontoză. [Pr.: *pi-o-*] — Din fr. **pyorhée.**

PIÓS, PIOÁSĂ, *pioși, pioase,* adj. (Despre oameni) Pătruns de sentimente de evlavie (religioasă) sau de afecțiune plină de respect; (despre manifestări, acțiuni, creații ale oamenilor) care exprimă, denotă evlavie sau o afecțiune respectuoasă; care este determinat de evlavie sau de o afecțiune respectuoasă. [Pr.: *pi-os*] — Din fr. **pieux.**

PIOȘÉNIE, *pioșenii,* s.f. Pietate. [Pr.: *pi-o-*] — **Pios** + suf. *-enie.*

PÍOTĂ s.f. v. **pihotă.**

PIOTORÁX s.n. Boală care constă în formarea și acumularea de puroi în cavitatea toracică, în spațiul pleural. [Pr.: *pi-o-*] — Din fr. **pyothorax.**

PIPÁ, *pipez,* vb. I. Intranz. și tranz. (Reg. și fam.) A fuma (cu pipa). [Prez. ind. și: *pip*] — Din **pipă.**

PIPÁT s.n. (Reg.) Faptul de *a pipa.* — V. **pipa.**

PÍPĂ, *pipe,* s.f. **1.** Ustensilă pentru fumat, formată dintr-o parte mai groasă și scobită, în care se pune tutunul, și dintr-un tub (curbat) prin care se trage fumul; *p. restr.* partea mai groasă și scobită a acestui obiect; *p. ext.* (cantitatea de) tutun care intră în această parte a obiectului; lulea. **2.** Piesă de porțelan curbată la un capăt, folosită pentru protejarea instalațiilor electrice împotriva apei de ploaie la intrarea lor în pereții unei clădiri. **3.** Piesă a distribuitorului motorului cu aprindere electrică, care închide succesiv circuitele electrice ale bujiilor motorului. — Din magh. **pipa.**

PIPĂÍ, *pípăi,* vb. IV. Tranz. **1.** A atinge (ușor și repetat) un obiect ori o ființă cu degetele sau cu palma pentru a se încredința că există sau pentru a constata forma, consistența, calitatea etc.; a cerceta, a examina tactil. ✧ Refl. *Se pipăie pe frunte.* ✧ Loc. adv. *Pe pipăite* = atingând, punând mâna (pe obiectul în cauză). ✦ A mângâia (o femeie) atingând (ușor și repetat) cu degetele sau cu palma. ✦ P. anal. A atinge cu laba, cu botul, cu tentaculele etc. pentru a percepe ceva. **2.** Spec. (Med.) A palpa. ✦ A lua pulsul. **3.** A merge cu nesiguranță, fără să vadă (bine) și folosindu-se de mâini, de baston etc.; a orbecăi. ✧ Loc. adv. *Pe pipăite* = cu nesiguranță, pe dibuite, bâjbâind. ✦ Tranz. și intranz. A căuta ceva cu mâna pe nevăzute; a dibui, a bâjbâi. **4.** Fig. A încerca să afle ceva, a sonda, a tatona; a bănui, a intui că există (într-un anumit fel). — Din sl. **pipati.**

PIPĂIÁLĂ, *pipăieli,* s.f. Pipăire. — **Pipăi** + suf. *-eală.*

PIPĂÍBIL, -Ă, *pipăibili, -e,* adj. Palpabil. — **Pipăi** + suf. *-bil.*

PIPĂÍRE, *pipăiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) pipăi* și rezultatul ei; pipăială, pipăitură. — V. **pipăi.**

PIPĂÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) pipăi.* ✦ Unul dintre simțuri, cu ajutorul căruia, atingând corpurile cu suprafața sensibilă a pielii, luăm cunoștință de calitățile lor palpabile (formă, consistență, umiditate etc.). — V. **pipăi.**

PIPĂÍT[2], **-Ă,** *pipăiți, -te,* adj. (Astăzi rar) Palpabil; evident; concret, material. — V. **pipăi.**

PIPĂITÚRĂ, *pipăituri,* s.f. (Rar) Pipăire. [Pr.: *-pă-i-*] —**Pipăi** + suf. *-tură.*

PIPĂRÁ vb. I v. **pipera.**

PIPĂRÁT, -Ă adj. v. **piperat.**

PIPĂRĂTÚRĂ, *pipărături,* s.f. (Rar) Mâncare piperată, picantă. — **Pipera** + suf. *-ătură.*

PIPĂRÚȘ, *pipăruși,* s.m., s.n. **1.** S.m. (Bot.; pop.) Ardei; *p. restr.* fructul acestei plante (în special ardeiul iute). **2.** S.n. Numele unui dans popular care se joacă mai ales la nunți; melodie după care se execută acest dans. — **Piper** + suf. *-uș.*

PIPELINE, *pipeline-uri,* s.n. Conductă pentru transportul la distanță al fluidelor și, mai rar, al solidelor. [Pr.: *páiplain*] — Cuv. engl.

PIPÉR, (**1**, **2**) *piperi,* s.m., (**3**) s.n. **1.** S.m. Plantă tropicală din familia piperaceelor, cu tulpina lungă și subțire, târâtoare sau agățătoare, ale cărei fructe, în formă de boabe (negre la maturitate), sunt folosite (ca atare sau pisate) drept condiment *(Piper nigrum); p. restr.* (la sg.; de obicei cu sens colectiv) fructul acestei plante; boabele pisate ale acestei plante. ✧ Loc. adj. *Cu piper* = (despre glume, anecdote etc.) piperat (**3**), ușor indecent; picant. ✧ Expr. (Fam.) *A avea* (sau *a fi cu) piper pe limbă* = a fi ironic, răutăcios, caustic. *A i se sui* (sau *a-i veni cuiva) piperul la nas* = a se supăra, a se mânia. *A da* (cuiva) *cu piper (pe) la nas* = a supăra, a mânia, a ofensa (pe cineva); a face (cuiva) aluzii răutăcioase. *A face* (pe cineva) *cu sare și cu piper* = a dojeni, a mustra aspru (pe cineva); a face cu ou și cu oțet. *A-i sta* (cuiva) *ca piperu-n nas* = a-i fi (cuiva) nesuferit; a-i sta ca sarea-n ochi. ✦ Fig. Element dinamic, înviorător sau plin de haz. **2.** S.m. (Bot.; reg.) Ardei; *p. restr.* fructul acestei plante. ✧ (În compusul) *Piperul-apelor* = silnic *(Glechoma hederacea).* ✧ *Piper roșu* = boia de ardei. **3.** S.n. Art. Numele unui dans popular care se joacă la nunți; melodie după care se execută acest dans. — Din ngr. **pipéri,** sl. **piperŭ.**

PIPERÁ, *piperez,* vb. I. Tranz. A pune piper (**1**) sau, *p. ext.,* alte condimente (iuți) în mâncare. ✦ (Rar) A ustura, a pișca (în urma consumării unui aliment puternic condimentat). [Var.: **pipărá** vb. I] — Din **piper.**

PIPERACÉE, *piperacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate cu proprietăți aromatice, cu flori mici, dispuse în amenți lungi, și cu fructul în formă de boabe; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **pipéracée,** lat. **piperaceae.**

PIPERÁT, -Ă, *piperați, -te,* adj. **1.** (Despre mâncăruri și băuturi) În care s-a pus (prea mult) piper (**1**) sau, *p. ext.,* alte condimente (iuți); condimentat, picant, aromat. ✦ (Despre miresme, mirosuri) Înțepător, pătrunzător. **2.** Fig. (Fam.; despre prețuri, dobânzi etc.) Foarte ridicat, exagerat, mare; (despre obiecte, mărfuri) care costă mult, scump. **3.** Fig. (Despre anecdote, glume etc.) (Ușor) indecent; picant. [Var.: **pipărát, -ă** adj.] — V. **pipera.**

PIPERAZÍNĂ, *piperazine,* s.f. Substanță sub formă de cristale incolore, solubile în apă, folosită în tratamentul gutei și ca dizolvant al nisipului din urină. — Din fr. **pipérazine,** germ. **Piperazin.**

PIPERÍNĂ, *piperine,* s.f. Alcaloid care se găsește în piper. —Din fr. **pipérine.**

PIPERMÉNT, *pipermenturi,* s.n. Lichior de mentă. — Din fr. **pippermint.**

PIPERNICEÁLĂ s.f. Faptul de *a se pipernici;* pipernicire; aspect pipernicit. — **Pipernici** + suf. *-eală.*

PIPERNICÍ, *pipernicesc,* vb. IV. Refl. (Despre animale, plante sau părți ale lor) A se opri din creștere, din dezvoltare sau a degenera din punct de vedere biologic (din cauza unor condiții neprielnice). — Et. nec.

PIPERNICÍE s.f. (Rar) Stare sau aspect pipernicit. — **Pipernici** + suf. *-ie.*

PIPERNICÍRE s.f. Faptul de *a se pipernici;* pipernicеală; închircire; sfrijire. — V. **pipernici.**

PIPERNICÍT, -Ă, *piperniciți, -te,* adj. (Despre animale, plante sau părți ale lor; adesea substantivat) Care s-a oprit din creștere, din dezvoltare sau a degenerat din punct de vedere biologic (din cauza unor condiții neprielnice); chircit, sfrijit. — V. **pipernici.**

PIPÉRNIȚĂ, *pipernițe,* s.f. (Rar) **1.** Vas ori cutie mică în care se ține piperul (**1**). **2.** Piuliță (de lemn) sau râșniță mică în care se pisează piperul (sau ardeiul). — Din bg. **pipernița.**

PIPERÚȚĂ, *piperuțe,* s.f. Plantă erbacee cu flori albe-albăstrii, cu vinișoare verzi pe dinafară și cu numeroase semințe negre; negrușcă *(Nigella arvensis).* — **Piper** + suf. *-uță.*

PIPÉTĂ, *pipete,* s.f. Tub mic de sticlă (gradat), prevăzut cu o pompă de cauciuc, folosit pentru a picura, a lua, a măsura etc. o cantitate mică de lichid; picătoare. ✦ Tub prin care se toarnă un lichid dintr-un vas în altul. — Din fr. **pipette.**

PÍPI, *pipiuri,* s.n. (Fam.) Urină. [Acc. și: *pipí*] — Din fr. **pipi.**

PIPIRÍG, *pipirigi,* s.m. Nume dat mai multor plante erbacee care cresc pe malul apelor sau prin locuri umede și mlăștinoase: **a)** plantă cu tulpina înaltă, cilindrică, de culoare verde și cu flori brun-roșcate, îngrămădite în spice la vârful tulpinii *(Schoenoplectus lacustris);* **b)** plantă cu tulpina formată din trei muchii, cu frunze late, cu flori de culoare verde-închis *(Scirpus silvaticus);* **c)** plantă cu tulpina aspră și rigidă, de culoare cenușie-verzuie sau albăstruie, terminată cu un spic care are la capăt un vârf ascuțit *(Equisetum hiemale);* **d)** plantă erbacee perenă cu tulpina triunghiulară, plină pe dinăuntru, cu frunze liniare cu nervuri paralele și cu inflorescențe compuse din 1–4 globușoare *(Holoschoenus vulgaris).* — Et. nec.

PIPIRIGÚȚ, *pipiriguți,* s.m. Mică plantă erbacee cu rizomul târâtor și cu tulpina cilindrică, terminată cu un spic de flori brune-verzui *(Heleocharis palustris).* — **Pipirig** + suf. *-uț.*

PIPÍT adj. invar. v. **pepit.**

PÍPOTĂ, *pipote,* s.f. Stomac musculos la unele păsări; rânză. ✦ (Fam. și ir.) Stomac de om. ✧ Expr. *A i se umfla* (cuiva) *pipota* = **a)** a se mânia; **b)** a fi foarte fudul, mândru. (Fam.) *A-i crăpa* (cuiva) *pipota de nerăbdare* = a fi foarte nerăbdător. — Et. nec.

PIR s.m. Plantă erbacee perenă din familia gramineelor, cu rizom târâtor, cu frunze aspre și cu flori verzi, grupate în spice, care crește spontan, împiedicând dezvoltarea plantelor de cultură *(Agropyrum repens).* ✧ *Pir păduréț* = specie înaltă de pir, care ajunge până la 1 m, cu frunzele aspre, cenușii-verzui și cu spicul lung și subțire *(Agropyrum caninum).* — Din bg. **pir.**

PIRAMIDÁL, -Ă, *piramidali, -e,* adj. **1.** Care are forma unei piramide (**1**), ca o piramidă. ✧ *Celulă piramidală* sau *neuron piramidal* = celulă nervoasă a substanței cenușii din creier. *Os piramidal* (și substantivat, m.) = unul dintre oasele mici care formează carpul. **2.** Fig. De proporții foarte mari, enorm, uriaș; *p. ext.* foarte important, măreț; extraordinar, uimitor. — Din fr. **pyramidal.**

PIRAMÍDĂ, *piramide,* s.f. **1.** Poliedru cu baza poligonală și fețele triunghiulare, care se unesc într-un vârf comun. **2.** Monument funerar gigantic de piatră în formă de piramidă (**1**), ridicat pentru faraonii Egiptului antic; *p. gener.* edificiu arhitectonic monumental în formă de piramidă (**1**). **3.** Grămadă (mare) de obiecte aranjate în formă de piramidă (**1**). ✦ (Mil.) *Piramidă de arme* (sau *de puști, de carabine)* = grup de puști sau de alte arme de foc așezate cu talpa patului pe pământ și sprijinite una de alta la vârful țevii. ✦ Figură de gimnastică executată de mai multe persoane, care se așază în rânduri suprapuse tot mai înguste pe măsură ce se apropie de vârf, în formă de piramidă (**1**); ansamblu de persoane astfel așezate. **4.** Sistem de susținere a viței-de-vie portaltoi, alcătuit dintr-un stâlp înalt din vârful căruia pornesc 6–8 sârme fixate cu câte un țăruș lângă fiecare butuc de viță. **5.** (Anat.; în sintagma) *Piramidă bulbară* = fiecare dintre proeminențele cordoanelor anterioare ale măduvei spinării, la nivelul bulbului rahidian. — Din ngr. **piramís, -ídos,** lat. **pyramis, -idis,** fr. **pyramide.**

PIRAMIDÓN, *piramidoane,* s.n. Preparat farmaceutic sub formă de (comprimate din) pulbere cristalină albă, fără miros, solubilă în apă, folosit ca medicament împotriva febrei, a durerilor de cap, a nevralgiilor etc. — Din fr. **pyramidon.**

PIRÁNDĂ, *pirande,* s.f. (Pop.) Țigancă; nevastă de țigan. — Din țig. **pirando.**

PIRÁNHA, *piranha,* s.m. Pește foarte vorace care trăiește în bancuri mari în fluvii din America de Sud, lung până la 30 cm, având gura cu dinții ascuțiți. [Pr.: *pirania*] — Din fr. **piranha.**

PIRANOMÉTRU, *piranometre,* s.n. Instrument folosit pentru măsurarea intensității radiației solare difuze. — Din fr. **pyranomètre.**

PIRARGIRÍT s.m. Minereu de argint colorat în roșu-închis până la negru și cu luciu adamantin. — Din fr. **pyrargyrite,** germ. **Pyrargyrit.**

PIRÁT, *pirați,* s.m. Persoană care se îndeletnicește cu pirateria, care comite acte de piraterie; hoț de mare, corsar. ✧ *Pirat al aerului* = persoană care comite infracțiunea de piraterie aeriană. ✦ Fig. Individ fără scrupule, care se îmbogățește prin jaf, tâlhărie etc. — Din fr. **pirate.**

PIRATÁ, *piratez,* vb. I. Tranz. **1.** A face piraterie. **2.** (Inform.) A accede prin efracție într-un sistem informatic în vederea copierii, modificării sau distrugerii de informații. — Din fr. **pirater.**

PIRATERÉSC, -EÁSCĂ, *piraterești,* adj. Care aparține piraților, privitor la pirați; piraticesc. — **Piraterie** + suf. *-esc.*

PIRATERÍE, *piraterii,* s.f. Faptă prin care membrii echipajului unui vas, prin amenințări și violență, răpesc un alt vas ori bunurile sau persoanele aflate la bordul acestuia; infracțiune săvârșită de autorii acestei fapte. ✦ *Piraterie aeriană* = (infracțiune care constă în) acte de amenințare și de violență săvârșite de o persoană sau de un grup înarmat asupra echipajului unui avion în scopul schimbării rutei acestuia. — Din fr. **piraterie.**

PIRATICÉSC, -EÁSCĂ, *piraticești,* adj. (Înv.) Pirateresc. —**Pirat** + suf. *-icesc.*

PIRÉ s.n. v. **piure.**

PIRÉTIC, -Ă, *piretici, -ce*, adj. (Rar) Care provoacă febră; referitor la febră. — Din fr. **pyrétique.**

PIRETOTERAPÍE s.f. Metodă terapeutică care constă în provocarea artificială a unei stări febrile cu diverse mijloace în scopul ridicării potențialului de apărare la boală a organismului. — Din fr. **pyrétothérapie.**

PIRETRÍNĂ, *piretrine*, s.f. Substanță insecticidă extrasă din piretru. — Din fr. **pyrethrine.**

PIRÉTRU s.m. (Bot.) **1.** Vetricea *(Chrysanthemum alpinum)*. **2.** Pulbere insecticidă fină, obținută din florile uscate ale piretrului (**1**). — Din fr. **pirèthre.**

PIRÉU s.n. v. **piure.**

PÍREX s.n. Sticlă rezistentă la variații bruște de temperatură, din care se fac mai ales aparate de laborator. — Din fr. **pyrex.**

PIREXÍE, *pirexii*, s.f. Stare febrilă cauzată de o infecție; *p. ext.* nume generic dat bolilor cu temperatură (ridicată). — Din fr. **pyrexie.**

PIRGEOMÉTRU, *pirgeometre*, s.n. Instrument pentru măsurarea intensității radiației calorice terestre. [Pr.: *-ge-o-*] — Din fr. **pyrogéomètre.**

PIRHELIOGRÁF, *pirheliografe*, s.n. Pirheliometru înregistrator. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **pyrhéliographe.**

PIRHELIOMÉTRU, *pirheliometre*, s.n. Instrument pentru măsurarea intensității radiației solare directe, pe baza determinării cantității de căldură rezultate prin absorbția acestei radiații. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **pyrhéliomètre,** germ. **Pyrheliometer.**

PIRIDÍNĂ s.f. Substanță organică aromatică, lichidă, incoloră, toxică, solubilă în apă, în alcool și în eter, cu miros caracteristic neplăcut, folosită la fabricarea unor medicamente, a unor materii colorante etc. — Din fr. **pyridine.**

PIRIDOXÍNĂ, *piridoxine*, s.f. (Farm.) Substanță organică ce se găsește în drojdia de bere, grâu, ficat, rinichi etc., jucând un rol important în menținerea integrității structurale și funcționale a multor țesuturi și organe; vitamina B_6; adermină. — Din fr., engl. **pyridoxine.**

PIRIFÓRM, -Ă, *piriformi, -e*, adj. Care are formă de pară[2]. —Din fr. **piriforme.**

PIRÍTĂ, *pirite*, s.f. Bisulfură naturală de fier, de culoare galbenă, cristalizată în sistem cubic, folosită mai ales ca materie primă la fabricarea acidului sulfuric, conținând uneori și aur, argint, cupru etc. — Din fr. **pyrite.**

PIRITÓS, -OÁSĂ, *piritoși, -oase*, adj. (Despre substanțe chimice, minereuri) Care conține (multă) pirită. — Din fr. **pyriteux.**

PIROBALÍSTICĂ s.f. (Mil.) Disciplină care studiază lansarea proiectilelor prin guri de foc. — Din fr. **pyrobalistique.**

PIROCLÁSTIC, -Ă, *piroclastici, -ce*, adj. Care este alcătuit din piroclastit; care se referă la piroclastite. — Din fr. **pyroclastique.**

PIROCLASTÍT, *piroclastite*, s.n. Rocă formată prin depozitarea materialului expulzat în timpul exploziilor vulcanice. — Din fr. **pyroclastite.**

PIROELÉCTRIC, -Ă, *piroelectrici, -ce*, adj. Referitor la piroelectricitate, care ține de piroelectricitate. [Pr.: *-ro-e-*] — Din fr. **pyroélectrique.**

PIROELECTRICITÁTE s.f. Proprietate a unor cristale de a se polariza electric sub acțiunea unei variații de temperatură sau de a-și modifica temperatura sub acțiunea unui câmp electric exterior. [Pr.: *-ro-e-*] — Din fr. **pyroélectricité.**

PIROFÓB, -Ă, *pirofobi, -e*, adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de pirofobie. — Din fr. **pyrophobe.**

PIROFOBÍE, *pirofobii*, s.f. (Med.) Stare patologică manifestată printr-o teamă exagerată față de foc. — Din fr. **pyrophobie**, engl. **pyrophobia.**

PIROFÓR, *pirofori*, s.m. **1.** Substanță care se aprinde spontan în contact cu oxigenul sau cu aerul (prin frecare sau ciocnire), formând o ploaie de scântei. **2.** (La pl.) Gen de insecte coleoptere care emit lumină fosforescentă; (și la sg.) insectă care aparține acestui gen. — Din fr. **pyrophore.**

PIROFÓRIC, -Ă, *piroforici, -ce*, adj. (Despre corpuri, materiale, substanțe etc.) Care are proprietățile unui pirofor (**1**). — Din fr. **pyrophorique.**

PIROGÁLIC adj. (În sintagma) *Acid pirogalic* = pirogalol. — Din fr. **pyrogallique.**

PIROGALÓL s.m. Compus organic cristalin, din clasa fenolilor, alb, cu gust amar, folosit în medicină (ca antiseptic), în tehnica fotografiei (ca revelator) etc.; acid pirogalic. — Din fr. **pyrogallol.**

PIRÓGĂ, *pirogi*, s.f. Ambarcațiune rudimentară, lungă și îngustă, cu vâsle sau cu pânze, construită prin scobirea sau cioplirea unui trunchi de copac ori confecționată din piei cusute, folosită de amerindieni, de anumite populații din Africa, India, din insulele din sud-estul Asiei și din Oceanul Pacific. — Din fr. **pirogue.**

PIROGÉN, -Ă, *pirogeni, -e*, adj. **1.** Care este produs de foc. **2.** Care provoacă febră. — Din fr. **pyrogène.**

PIROGENÁRE s.f. Procedeu pentru realizarea unor reacții chimice între gaze la temperaturi înalte; piroliză. — Cf. fr. p y r o g é n a t i o n.

PIROGNOSTÍE, *pirognostii*, s.f. Metodă de analiză la cald pentru determinarea metalelor dintr-un mineral. — Din fr. **pyrognostie.**

PIROGRÁF, *pirografe*, s.n. Aparat electric folosit în pirogravură. — Din fr. **pyrographe,** engl. **pyrograph.**

PIROGRAVÁ, *pirogravez,* vb. I. Tranz. A grava desene pe un obiect de lemn, de piele, de os etc. cu ajutorul unui vârf de metal înroșit în foc sau cu un termocauter. — Din fr. **pyrograver.**

PIROGRAVÁRE, *pirogravări*, s.f. Acțiunea de *a pirograva* și rezultatul ei. — V. **pirograva.**

PIROGRAVÁT, -Ă, *pirogravați, -te*, adj. (Despre obiecte sau părți ale unor obiecte din lemn, os, piele etc.) Decorat cu pirogravuri; (despre desene, ornamente, inscripții etc.) executat prin pirogravare. — V. **pirograva.**

PIROGRAVÓR, -OÁRE, *pirogravori, -oare,* s.m. și f. Persoană care execută lucrări de pirogravură; specialist în pirogravură. — Din fr. **pyrograveur.**

PIROGRAVÚRĂ, (**2**) *progravuri*, s.f. **1.** Tehnica, arta de a decora suprafața unor obiecte de lemn, de piele, de os etc. prin pirogravare. **2.** Gravură, desen decorativ executat prin pirogravare; *p. ext.* obiect pirogravat. — Din fr. **pyrogravure.**

PIRÓL, *piroli*, s.m. Compus organic sub formă de lichid incolor cu miros de cloroform, produs prin distilarea uleiului de oase și folosit la fabricarea unor coloranți. — Din fr. **pyrrol.**

PIROLATRÍE, *pirolatrii*, s.f. Cult primitiv al focului. — Din fr. **pyrolâtrie.**

PIROLIGNÓS adj. (În sintagma) *Acid pirolignos* = produs obținut prin distilarea uscată a lemnului, din care se extrag acidul acetic, alcoolul metilic și acetona. — Din fr. **pyroligneux.**

PIROLÍZĂ s.f. (Chim.) Pirogenare. — Din fr. **pyrolyse.**

PIROLUZÍT s.n. Bioxid natural de mangan folosit la extragerea manganului, în industria sticlei, la fabricarea vopselelor de ulei etc. — Din fr. **pyrolusite.**

PIROMÁN, -Ă, *piromani, -e*, s.m. și f. Persoană care suferă de piromanie. — Din fr. **pyromane.**

PIROMANÍE s.f. Formă de tulburare psihică în care bolnavul simte impulsul nestăpânit de a da foc, de a distruge prin foc. —Din fr. **pyromanie.**

PIROMÁNT, -Ă, *piromanți, -te*, s.m. și f. Persoană care practică piromanția. — Din it. **piromante.**

PIROMANȚÍE s.f. Practică de a ghici viitorul prin observarea focului sau a flăcărilor, folosită în Grecia antică. — Din fr. **pyromancie.**

PIROMETAMORFÍSM s.n. Metamorfismul rocilor datorat temperaturii corpurilor eruptive, fierbinți, din vecinătatea lor. — Din fr. **pyrométamorphism.**

PIROMÉTRIC, -Ă, *pirometrici, -ce,* adj. Care aparține pirometriei, privitor la pirometrie. — Din fr. **pyrométrique.**

PIROMETRÍE s.f. Ansamblul procedeelor folosite pentru măsurarea temperaturilor înalte. — Din fr. **pyrométrie.**

PIROMÉTRU, *pirometre*, s.n. Instrument folosit (în metalurgie) pentru măsurarea temperaturilor înalte. — Din fr. **pyromètre.**

PIROMORFÍT s.n. Minereu de plumb format în zona de oxidare a zăcămintelor bogate în plumb. — Din germ. **Pyromorphit.**

PIRÓN, *piroane*, s.n. Cui din oțel lung și gros, curbat (în unghi drept) la unul din capete și folosit la îmbinarea pieselor unei construcții de lemn, la fixarea unui obiect greu pe perete etc.; *p. gener.* cui mare. ✧ Expr. (Fam.) *A face (la) piroane (și cuie)* = a clănțăni din dinți din cauza frigului; a dârdâi. (Fam.) *A tăia (la) piroane* = a spune minciuni. — Din sl. **pironŭ.**

PIRONÍ, *pironesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A bate, a prinde, a înțepeni, a fixa cu (sau în) piroane. **2.** A împiedica pe cineva sau ceva să se miște; a obliga să stea pe loc; a fixa, a imobiliza. **3.** A-și fixa, a-și îndrepta, a-și concentra ochii, privirea, atenția, gândul etc. într-o anumită direcție; a ațînti. — Din **piron.**

PIRONÍRE s.f. Acțiunea de *a pironi* și rezultatul ei. — V. **pironi.**

PIRONÍT, -Ă, *pironiți, -te*, adj. **1.** Bătut, înțepenit, fixat în piroane. **2.** Imobil, nemișcat, încremenit. ✦ (Despre ochi, privire etc.) Fixat, concentrat asupra cuiva sau a ceva; ațintit. — V. **pironi.**

PIRÓP s.n. Silicat de magneziu și aluminiu din grupa granatului, de culoare roșie, roșiatică sau neagră, cristalizat în sistemul cubic, folosit ca piatră semiprețioasă. — Din fr. **pyrope,** germ. **Pyrop.**

PIROPLASMÓZĂ, *piroplasmoze*, s.f. **1.** Nume generic dat unui grup de boli parazitare ale animalelor domestice, provocate de paraziți monocelulari care pătrund în sânge, distrugând globulele roșii și producând febră mare. — Din fr. **piroplasmose.**

PIROSCÁF, *piroscafe*, s.n. (Înv.) Navă acționată de un motor cu aburi. — Din fr. **pyroscaphe,** it. **piroscafo.**

PIROSCÓP, *piroscoape*, s.n. (Fiz.) Dispozitiv pentru determinarea aproximativă a temperaturilor înalte. — Din fr. **pyroscope.**

PIROSCÓPIC, -Ă, *piroscopici, -ce*, adj. (Fiz.) Referitor la piroscop. — Din fr. **pyroscopique.**

PIROSFÉRĂ s.f. Zonă din interiorul Pământului, de sub litosferă, presupusă a fi în stare topită și care reprezintă sursa proceselor magmatice; sima. — Din fr. **pyrosphère.**

PIROSTÁT, *pirostate*, s.n. Aparat de supraveghere și de control al temperaturii și al arderii dintr-un focar de cazan sau de cuptor industrial. — Din fr. **pyrostat.**

PIROSTÍE s.f. v. **pirostrie.**

PIROSTRÍE, *pirostrii*, s.f. **1.** (Mai ales la pl.) Unealtă de gospodărie făcută dintr-un cerc sau dintr-un triunghi de fier, sprijinit pe trei picioare, pe care se pun căldarea, ceaunul sau oala la foc; crăcană. **2.** (Reg.; la pl.) Cunună care se pune pe capul mirilor în timpul oficierii cununiei religioase. ✧ Expr. (Glumeț) *A(-și) pune pirostriile (în* sau *pe cap)* = a (se) căsători. [Var.: (înv. și reg.) **pirostíe** s.f.] — Din ngr. **pirostiá,** bg. **pirstija.**

PIRÓȘCĂ, *piroști*, s.f. (Reg.) Colțunaș umplut cu carne, cartofi, brânză, marmeladă etc. [Pl. și: *piroște*] — Din rus. **pirožki,** ucr. **pyrižky.**

PIROTEÁLĂ s.f. Faptul de *a piroti;* stare a celui care pirotește; picoteală, moțăială, somnolență. — **Piroti** + suf. *-eală.*

PIROTÉHNIC, -Ă, *pirotehnici, -ce*, adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține pirotehniei, privitor la pirotehnie; produs prin pirotehnie. **2.** S.f. Pirotehnie. — Din fr. **pyrotechnique.**

PIROTEHNICIÁN, *pirotehnicieni*, s.m. Specialist în pirotehnie. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **pyrotechnicien.**

PIROTEHNÍE, (**2**) *pirotehnii*, s.f. **1.** Tehnica fabricării şi a utilizării unor dispozitive, a unor materiale care servesc la aprinderea muniţiilor, a armelor de foc, a unor substanţe explozibile, a artificiilor etc. **2.** Fabrică de muniţii. — Din fr. **pyrotechnie.**

PIROTÉRMIC, -Ă, *pirotermici, -ce*, adj. Care dezvoltă căldură prin ardere. — Din fr. **pyrothermique.**

PIROTÍ, *pirotesc*, vb. IV. Intranz. **1.** A fi copleşit de somn; a moţăi, a dormita, a aţipi. **2.** A fi abătut şi fără vlagă; a tânji, a lâncezi (de boală, de bătrâneţe etc.); *p. ext.* a zăcea, a boli, a gogi. — Et. nec.

PIROTÍNĂ s.f. Sulfură naturală de fier, cristalizată în sistemul hexagonal, de culoare galben-închis cu reflexe brune-roz. — Din fr. **pyrrhotine.**

PIROXÉN, *piroxeni*, s.m. Grup de silicaţi naturali de fier, magneziu, calciu, aluminiu, sodiu, potasiu etc., care se prezintă sub formă de cristale prismatice cu luciu sticlos, de culoare verde-măslinie până la negru. — Din fr. **pyroxène.**

PIROXÉNIC, -Ă, *piroxenici, -ce*, adj. De natura piroxenului. — Din fr. **pyroxénique.**

PIROXENÍT, *piroxenite*, s.n. Rocă eruptivă, constituită mai ales din piroxen. — Din fr. **pyroxénite.**

PIROXILÍNĂ, *piroxiline*, s.f. Amestec de esteri nitrici ai celulozei, folosit la fabricarea explozivilor, a colodiului, a celuloidului, a lacurilor şi a emailurilor. — Din fr. **pyroxiline.**

PIRÓZĂ, *piroze*, s.f. (Med.) Senzaţie de arsură în piept şi în gât, determinată de iritaţia esofagului. — Din fr. **pyrosis.**

PIROZEÁ s.f. v. **peruzea.**

PIRPIRÍU, -ÍE, *pirpirii*, adj. **1.** (Despre fiinţe) Care şi-a încetat dezvoltarea normală sau a degenerat; firav, pipernicit, jigărit. **2.** (Rar) Lipsit de avere. **3.** (Despre oameni) Care este îmbrăcat sărăcăcios, jerpelit sau (prea) subţire; (despre îmbrăcăminte) prea subţire, nepotrivit cu vremea friguroasă, jerpelit. — Din tc. **pırpırı.**

PIRUETÁ, *piruetez*, vb. I. Intranz. (Rar) A executa, a face piruete. [Pr.: *-ru-e-*] — Din **piruetă.** Cf. fr. pirouetter.

PIRUÉTĂ, *piruete*, s.f. Figură de dans constând din învârtirea completă a unui dansator, executată pe un singur picior; *p. ext.* rotire (rapidă) pe vârful picioarelor, pe călcâie etc. [Pr.: *-ru-e-*] — Din fr. **pirouette.**

PIRUÍ, pers. 3 *píruie*, vb. IV. Intranz. (Rar; despre păsări) A cânta în triluri; a ciripi. — Formaţie onomatopeică.

PIRUÍT s.n. (Rar) Faptul de *a pirui;* cântec în triluri al păsărilor; ciripit. — V. **pirui.**

PIS interj. (Adesea repetat) Strigăt cu care se cheamă pisica. ✧ Expr. *A nu zise (nici) pis* = a nu spune nimic, a nu scoate nicio vorbă, a tăcea chitic. [Var.: **pâs** interj.] — Onomatopee.

PISÁ, *pisez*, vb. I. Tranz. **1.** A zdrobi, a sfărâma o substanţă, un corp solid prin loviri repetate (cu pisălogul, cu ciocanul etc.), pentru a le face mai mărunte sau a le preface în praf. **2.** A bătători, a bătuci, a frământa cu picioarele zăpada, pământul etc.; *p. ext.* a dansa, a juca. **3.** Fig. A bate tare, a snopi în bătaie. **4.** Fig. A plictisi, a bate la cap, a sâcâi pe cineva, repetându-i acelaşi lucru; a pisălogi. — Lat. **pi(n)sare.**

PISÁNIE, *pisanii*, s.f. Inscripţie sculptată în piatră, în lemn, în metal, pictată etc. pe lespezile unor morminte sau deasupra uşii principale la intrarea într-o biserică, în care sunt consemnate datele privind hramul, donatorul, ctitorul, meşterul, data ridicării etc. — Din sl. **pisanije.**

PISÁR, *pisari*, s.m. (În Evul Mediu, în Ţările Române) Secretar (domnesc); grămătic, diac. [Var.: **pisér** s.m.] — Din sl. **pisarĭ**, pol. **pisarz.**

PISÁRE s.f. Acţiunea de *a pisa;* pisat[1]. — V. **pisa.**

PISÁT[1] s.n. Pisare. — V. **pisa.**

PISÁT[2], -Ă, *pisaţi, -te*, adj. **1.** Mărunţit, zdrobit sau prefăcut în pulbere prin pisare. ✧ Expr. *Cu oasele pisate* = foarte obosit, mort de oboseală, extenuat. **2.** Fig. (Fam.; despre oameni) Bătut tare, snopit în bătaie. — V. **pisa.**

PISĂGEÁLĂ, *pisăgeli*, s.f. (Rar) Faptul de *a pisăgi*. ✦ Fig. Bătaie zdravănă. ✦Fig. Cicăleală, sâcâială, pisălogeală. ✦ Fig. Toceală, buchiseală. — **Pisăgi** + suf. *-eală*.

PISĂGÍ, *pisăgesc*, vb. IV. Tranz. (Rar) A pisa. — Din **pisa.**

PISĂLÓG, -OÁGĂ, *pisălogi, -oage*, s.n., adj. **1.** S.n. Unealtă casnică (de lemn, de metal, de piatră etc.), de obicei rotunjită ca o măciucă la un capăt sau la amândouă, cu care se pisează ceva în piuliţă sau în piuă; pilug. **2.** Adj. (Fam.; adesea substantivat) Care plictiseşte pe cineva cu repetarea aceluiaşi lucru, cu insistenţele. — **Pisa** + suf. *-ălog*.

PISĂLOGEÁLĂ, *pisălogeli*, s.f. (Fam.) Faptul de *a pisălogi;* vorbire care plictiseşte, sâcâială, cicăleală. — **Pisălogi** + suf. *-eală*.

PISĂLOGÍ, *pisălogesc*, vb. IV. Tranz. (Fam.) A plictisi pe cineva cu repetarea aceluiaşi lucru, cu insistenţele; a pisa (**4**). — Din **pisălog.**

PISC[1] interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul caracteristic al unor păsări, mai ales al puilor de pasăre. — Onomatopee.

PISC[2], *piscuri*, s.n. **1.** Vârf ascuţit (şi golaş) de munte sau de deal, dominând o vale sau o depresiune; piscan. **2.** Capătul din faţă, ascuţit şi încovoiat în sus, al unei luntrii. **3.** (Pop.) Parte a carului (sau a saniei) de care se fixează proţapul. — Et. nec.

PISCÁN, *piscane*, s.n. (Reg.) Pisc[2] (**1**). — **Pisc[2]** + suf. *-an*.

PISCÍCOL, -Ă, *piscicoli, -e*, adj. Care ţine de peşti sau de piscicultură, referitor la peşti, la piscicultură sau la pescuit. — Din fr. **piscicole.**

PISCICULTÓR, *piscicultori*, s.m. Specialist în piscicultură. — Din fr. **pisciculteur.**

PISCICULTÚRĂ s.f. Ramură a zootehniei care se ocupă cu creşterea peştilor în apele naturale, heleşteie, iazuri etc. — Din fr. **pisciculture.**

PISCIFÓRM, -Ă, *pisciformi, -e*, adj. În formă de peşte. — Din fr. **pisciforme.**

PISCÍNĂ, *piscine*, s.f. **1.** Bazin cu peşti amenajat în scop decorativ sau productiv. **2.** Bazin de înot. — Din fr. **piscine.**

PISCIVÓR, -Ă, *piscivori, -e*, adj. (Livr.) Care se hrăneşte cu peşte. — Din fr. **piscivore.**

PISCOÁIE, (**I**) *piscoaie,* s.f., (**II**) *piscoi*, s.m. (Reg.) **I.** Tub sonor care intră în componenţa unor instrumente muzicale. **II.** Om scund. [Var.: (**1**) **piscói** s.m.] — Et. nec.

PISCÓI s.m. v. **piscoaie.**

PISCUÍ, pers. 3 *piscuieşte*, vb. IV. Intranz. (Reg.; despre păsări sau despre puii de pasăre) A ciripi, a piui. — **Pisc[1]** + suf. *-ui*.

PISCUÍRE s.f. (Reg.) Acţiunea de *a piscui* şi rezultatul ei; piscuit. — V. **piscui.**

PISCUÍT s.n. (Reg.) Faptul de *a piscui*. — V. **piscui.**

PISCULÉŢ, *pisculeţe*, s.n. Diminutiv al lui *pisc[2];* piscuşor. — **Pisc[2]** + suf. *-uleţ*.

PISCUŞÓR, *piscuşoare*, s.n. (Rar) Pisculeţ. — **Pisc[2]** + suf. *-uşor*.

PISÉR s.m. v. **pisar.**

PISÉTĂ, *pisete*, s.f. Recipient de laborator alcătuit dintr-un balon (de sticlă) şi dintr-un tub prin care trece un jet lichid. — Din fr. **pissette.**

PISÍC, *pisici*, s.m. Pisoi. — Din **pisică** (derivat regretiv).

PISÍCĂ, *pisici*, s.f. **I. 1.** Mamifer domestic carnivor din familia felidelor, cu corpul suplu, acoperit cu blană deasă şi moale de diferite culori, cu capul rotund, cu botul foarte scurt, cu maxilarele puternice şi cu ghearele retractile şi ascuţite *(Felis domestica); spec.* femela acestui animal. ✧ *Pisică sălbatică* = specie de pisică (**I 1**), mai mare decât aceasta, cu blana roşcată-cenuşie cu dungi negre, care trăieşte în pădure *(Felis silvestris)*. ✧ Expr. *A trăi* (sau *a se înţelege, a se iubi) ca câinele* (sau *ca şoarecele) cu pisica* = a nu se înţelege, a trăi rău cu cineva. *A umbla cu pisica-n traistă* = a căuta să înşeli, să păcăleşti pe cineva. *A cumpăra pisica în traistă* = a se înşela la cumpărături (luând marfa pe nevăzute). *A avea ochi de pisică* = **a)** a avea privire ageră; **b)** a fi viclean. (Fam.) *A avea nouă suflete ca pisica* = a fi rezistent, a avea o mare vitalitate. *A fi* (sau *a sta ca o) pisică plouată* = a fi abătut, descurajat, fără chef; a arăta prost, a avea o ţinută necorespunzătoare. *A se spăla ca pisica*, se spune despre cei care se spală superficial şi, *p. ext.,* despre cei neglijenţi. *Piere* (sau *moare) pisica*, se spune pentru a arăta că se petrece ceva neobişnuit, de importanţă deosebită. **2.** Blană de pisică (**I 1**) prelucrată. **3.** Compus: *pisică-de-mare* = specie de peşte marin cu scheletul cartilaginos, lung de 60–100 cm, cu corpul turtit romboidal şi cu coada terminată cu un spin veninos *(Trygon pastinaca)*. **II.** Nume dat unor obiecte, instrumente, dispozitive, părţi ale acestora etc., care prind sau trag ceva, se înfig în ceva etc. **1.** Dispozitiv de agăţare şi de desprindere a berbecului din capătul cablului de ridicare de la sonetele cu cădere liberă. **2.** Cărucior deplasabil pe o grindă sau pe un pod rulant, prevăzut cu un mecanism de ridicare a sarcinilor; cărucior de macara. **3.** Mănunchi de sârme de oţel, folosit pentru curăţarea de noroi sau de pământ a utilajelor de foraj. — **Pis** + suf. *-ică*.

PISICEÁLĂ, *pisiceli*, s.f. (Fam.) Alintare. — **Pisici** + suf. *-eală*.

PISICÉSC, -EÁSCĂ, *pisiceşti*, adj. (Rar) De pisică (**I 1**), privitor la pisică. — **Pisică** + suf. *-esc*.

PISICÉŞTE adv. (Rar) Ca pisica (**I 1**). — **Pisică** + suf. *-eşte.*

PISICÍ, *pisicesc*, vb. IV. Refl. (Fam.) A se alinta; a se linguşi. — Din **pisică.**

PISICÓS, -OÁSĂ, *pisicoşi, -oase*, adj. (Rar) Cu apucături de pisică (**I 1**), asemănător cu pisica; felin. ✦ Fig. (Fam.) Căruia îi place să se alinte. — **Pisică** + suf. *-os*.

PISICÚŢ, *pisicuţi*, s.m. Diminutiv al lui *pisic*. — **Pisic** + suf. *-uţ*.

PISICÚŢĂ, *pisicuţe*, s.f. **1.** Diminutiv al lui *pisică* (**I 1**). **2.** (Rar) Ament (la salcie, stejar, alun). — **Pisică** + suf. *-uţă*.

PISOÁR, *pisoare*, s.n. Vas de faianţă, de metal etc. montat pe un zid, care serveşte bărbaţilor pentru urinat; *p. ext.* parte a closetului public unde sunt instalate asemenea vase. — Din fr. **pissoir.**

PISÓI, *pisoi*, s.m. Pui de pisică, pisic; (în special) cotoi. — **Pis** + suf. *-oi*.

PISOIÁŞ, *pisoiaşi*, s.m. Diminutiv al lui *pisoi*. [Pr. *-so-iaş*] — **Pisoi** + suf. *-aş*.

PISOLÍT, *pisolite*, s.n. **1.** Agregat de minerale (calcit, minereu de fier şi de mangan etc.), de forma şi de mărimea unui bob de mazăre, depus de apele termale care conţin bicarbonat de calciu. **2.** Rocă compusă din pisolite (**1**). — Din fr. **pisolithe.**

PISOLÍTIC, -Ă, *pisolitici, -ce*, adj. (Despre roci) Care este format din pisolite (**1**). — Din fr. **pisolithique.**

PISTÁRD, *pistarzi*, s.m. Ciclist specializat în concursuri pe pistă, pe velodrom. — Din fr. **pistard.**

PÍSTĂ, *piste*, s.f. **1.** Fâşie de teren amenajată ca drum şi rezervată unei circulaţii speciale. ✦ Fâşie de teren (circulară, ovală etc.) amenajată pentru întreceri sau

antrenamente sportive. ✦ Teren amenajat pentru rularea avioanelor la decolare și la aterizare. ✦ Loc rezervat pentru dans într-un local public. **2.** Fig. Făgaș, cale, curs; direcție. **3.** (Adesea determinat prin „sonoră”) Fâșie de la marginea peliculei cinematografice, fâșie a unei benzi de magnetofon etc. pe care este făcută înregistrarea sonoră. — Din fr. **piste,** it. **pista.**

PISTÍL[1], *pistiluri*, s.n. **1.** Organ femel de reproducere a plantelor fanerogame, format din ovar, stil și stigmat. **2.** Piesă de sticlă, de porțelan etc. cu care se sfărâmă, se pulverizează, se amestecă sau se freacă în mojar substanțe chimice sau farmaceutice; pisălog. [Pl. și: *pistile*] — Din fr. **pistil.**

PISTÍL[2], *pistiluri*, s.n. Pastă consistentă de fructe, uscată în formă de foaie groasă; (la pl.) diferite varietăți de pastă. — Din tc. **pestil.**

PISTÓL[1], *pistoale*, s.n. **1.** Armă de foc de dimensiuni mici, mânuită cu o singură mână; revolver. ✧ *Pistol-mitralieră* = armă automată ușoară, mai scurtă decât pușca-mitralieră, cu bătaie mai mică și mai ușor de mânuit; automat. *Pistol de semnalizare* sau *pistol-rachetă* (sau *de rachetă)* = pistol cu ajutorul căruia se trag rachetele de semnalizare. *Pistol-portbandulă* = pistol cu țeavă lungă care aruncă o bandulă purtătoare a unei parâme pentru salvarea naufragiaților sau o parâmă de remorcă. *Pistol de dopuri* = jucărie în formă de pistol (**1**), care, încărcată cu dopuri speciale de plută, (cu praf de pușcă), produce o pocnitură puternică. *Pistol de soc* = jucărie rudimentară formată dintr-o țeavă de soc în care un piston, prin comprimarea aerului, împinge un dop (de plută, de câlți etc.) producând o pocnitură; *p. restr.* bețișorul care împinge dopul. ✧ Expr. *Gol (ca un) pistol* sau *îmbrăcat pistol* = gol de tot, în pielea goală; *p. ext.* sărac. *Sărac* (sau *golan) pistol* = foarte sărac. ✦ P. ext. Focurile, gloanțele trase cu pistolul (**1**). **2.** (Sport) denumirea unei probe de tir care se execută cu pistolul (**1**) prin trageri automate asupra unor ținte mișcătoare sau prin trageri cu foc asupra unei ținte fixe. **3.** P. anal. (Tehn.) Aparat portativ cu forma apropiată de aceea a unui pistol (**1**), care servește pentru diferite operații tehnologice. ✧ *Pistol de metalizare* (sau *de metalizat)* = aparat portativ pentru acoperirea suprafeței unui obiect, prin împroșcare, cu metal topit. *Pistol de vopsit* (sau *de zugrăvit)* = aparat pulverizator pentru vopsirea (sau zugrăvirea) prin stropire a suprafețelor. *Pistol de nituit* = aparat folosit la nituire. *Pistol de sudură* = aparat de sudură. — Din ngr. **pistóli,** germ. **Pistol.**

PISTÓL[2], *pistoli*, s.m. Veche monedă de aur (spaniolă, franceză, italiană, engleză etc.) din sec. XVI, a cărei valoare a variat după epoci. — Din fr. **pistole.**

PISTOLÁR, *pistolari*, s.m. **1.** Specialist în tragerea cu pistolul[1] (**1**). Trăgător specializat în probe de tir cu pistoletul. **2.** (Peior.) Persoană care folosește (în mod ilegal) pistolul[1](**1**). — **Pistol[1]** + suf. *-ar.*

PISTOLÁRD, *pistolarzi*, s.m. (Rar) Pistolar (**2**). — **Pistol[1]** + suf. *-ard.*

PISTOLÁȘ, *pistolașe*, s.n. Diminutiv al lui *pistol*[1] (**1**). — **Pistol[1]** + suf. *-aș.*

PISTOLÉT, *pistolete*, s.n. **1.** (Înv.) Armă de foc portativă, semiautomată, scurtă și ușoară, care permite tragerea cu o singură mână. **2.** Florar (de desenat). — Din fr. **pistolet.**

PISTÓN, *pistoane*, s.n. **1.** Organ de mașină care efectuează o mișcare alternativă de translație într-un cilindru în care se găsește un fluid sub presiune. **2.** Instrument muzical de suflat din alamă, asemănător cu trompeta. ✦ Clapă mobilă care închide sau deschide un orificiu la unele instrumente muzicale de suflat. — Din fr. **piston.**

PISTONÁ, *pistonez*, vb. I. Tranz. **1.** A extrage țiței (dintr-o sondă) sau alt lichid cu ajutorul unui piston special. **2.** Fig. (Fam.) A stărui, a insista pe lângă cineva pentru a obține ceva. — Din fr. **pistonner.**

PISTONÁJ, *pistonaje*, s.n. (Tehn.) **1.** Pistonare. **2.** Crearea unei depresiuni în spațiul situat sub garnitura de foraj a unei sonde. — Din fr. **pistonnage.**

PISTONÁRE, *pistonări*, s.f. Acțiunea de *a pistona* și rezultatul ei; pistonaj (**1**). — V. **pistona.**

PISTONFÓN, *pistonfoane*, s.n. Dispozitiv de etalonare a microfoanelor în domeniul frecvențelor joase. — Din fr. **pistonphone.**

PISTÓRNIC, (**1**) *pistornice*, s.n., (**2**) s.m. **1.** S.n. (Înv.) Sigiliu de piatră sau de lemn cu care se imprimă pe prescuri semnul crucii și inițialele rituale. **2.** S.m. (În forma *pristolnic)* Plantă erbacee din familia malvaceelor, cu tulpina înaltă, cu frunzele stelate și păroase și cu florile galbene, ale cărei fructe se întrebuințează ca sigiliu pentru însemnat prescurile *(Abutilon theophrasti)*. [Var.: **pristólnic** s.m.] — Et. nec.

PÍSTRĂ, *pistre*, s.f. (Reg.) Pânză groasă cu dungi colorate, folosită la confecționarea saltelelor. — Et. nec. Cf. sl. p i s t r ŭ.

PISTRÚI, -ÍE, *pistrui, -ie*, s.m., adj. **1.** S.m. Pată mică, brună sau gălbuie, care se formează pe pielea unor oameni (mai ales sub acțiunea soarelui). **2.** Adj. (Rar) Pistruiat. — **Pistru** (reg. „pătat” < sl.) + suf. *-ui.*

PISTRUIÁ, *pistruiez*, vb. I. Tranz. și refl. A căpăta sau a face să capete pistrui (**1**). ✦ Fig. A (se) păta. [Pr.: *-tru-ia*] — Din **pistrui.**

PISTRUIÁLĂ s.f. (Rar) **1.** (Cu sens colectiv) Pistrui (**1**). **2.** Calitatea de a fi pestriț. [Pr.: *-tru-ia-*] — **Pistrui** + suf. *-eală.*

PISTRUIÁT, -Ă, *pistruiați, -te*, adj. **1.** Cu pistrui (**1**) pe piele. **2.** (Rar) Pestriț, împestrițat. [Pr.: *-tru-iat*] — V. **pistruia.**

PISTUÍ, *pistuiesc*, vb. IV. Intranz. (Rar) A spune „pst” pentru a atrage atenția cuiva, pentru a chema (pe cineva) încet și discret. — **Pst** + suf. *-ui.*

PIȘ[1] interj. (Fam.; mai ales repetat) Cuvânt care imită sunetul produs de șoaptele spuse la urechea cuiva. [Var.: **pâș** interj.] — Onomatopee.

PIȘ[2] interj., s.n. (Pop.) **1.** Interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de cel care urinează. **2.** S.n. Urină. — Din **pișa** (derivat regresiv).

PIȘÁ, *piș*, vb. I. (Pop.) **1.** Refl. A urina. **2.** Tranz. A uda, a stropi cu urină. — Lat. ***pissiare.**

PIȘÁT, *pișaturi*, s.n. (Pop.) Urină. — V. **pișa.**

PIȘCÁ, *pișc*, vb. I. **1.** Tranz. A prinde cu degetele pielea sau carnea cuiva, ridicând-o sau strângând-o și producând o senzație dureroasă; a ciupi. ✦ A apuca cu degetele coardele unor instrumente muzicale, ridicându-le puțin și dându-le drumul, pentru a le face să vibreze. **2.** Tranz. A rupe sau a tăia câte puțin din ceva. ✦ (Fam.) A se alege cu ceva. ✦ (Fam.) A fura câte puțin, pe nesimțite; a ciupi, a șterpeli. **3.** Tranz. (Despre insecte) A înțepa, a mușca. ✧ Expr. *Ca (și) cum* (sau *cât) te-ar pișca un purice* = foarte puțin, aproape deloc. ✦ (Despre animale și păsări) A apuca cu dinții, cu ciocul, fără a răni; *p. ext.* a mânca. **4.** Tranz. și intranz. (Despre vânt, frig etc.) A provoca o senzație neplăcută, dureroasă, a înțepa, a arde. ✦ Tranz. (Despre brumă, ger etc.) A strica, a vătăma (parțial) frunzele sau fructele plantelor. **5.** Tranz. (Despre băuturi alcoolice, condimente sau mâncăruri condimentate) A provoca o senzație de arsură, de usturime, de înțepătură; a ustura. **6.** Tranz. (Glumeț) A lovi, a atinge ușor, a șfichiui pe cineva; *p. ext.* a bate. ✦ Fig. A înțepa cu vorba; a tachina, a șficiui. **7.** Refl. (Reg.; despre Lună și lumina ei) A începe să scadă, să descrească. — Et. nec.

PIȘCÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) pișca* și rezultatul ei; pișcat. — V. **pișca.**

PIȘCÁT[1] s.n. (Rar) Faptul de *a (se) pișca*; pișcare. ✦ Mod de execuție a unei bucăți muzicale la un instrument cu coarde, fără a folosi arcușul, ci numai ciupind coardele. ✦ (Reg.; în expr.) *Pișcatul Lunii* (sau *pișcat de Lună, pișcatul luminii)* = fază a Lunii în care aceasta începe să descrească. — V. **pișca.**

PIȘCÁT[2], -Ă, *pișcați, -te*, adj. Cu pișcături; ciupit[2]. — V. **pișca.**

PÍȘCĂ, *piști*, s.f. Dispozitiv format dintr-o parâmă de sârmă legată de mal și folosit la întoarcerea navelor fluviale la coturile pronunțate ale apei. — Et. nec.

PIȘCĂCIÓS, -OÁSĂ, *pișcăcioși, -oase*, adj. (Fam.; despre mâncăruri și băuturi) Care pișcă (**5**), care înțeapă la limbă; iute, picant. — **Pișca** + suf. *-ăcios.*

PIȘCĂTÓR, -OÁRE, *pișcători, -oare*, adj. **1.** (Despre insecte) Care pișcă (**3**), care înțeapă; înțepător. ✦ Fig. Care conține o critică tăioasă, șfichiuitor, mușcător. **2.** (Despre alimente) Care ustură; pișcăcios, iute, picant. **3.** (Despre oameni) Care șterpelește, care fură. — **Pișca** + suf. *-ător.*

PIȘCĂTÚRĂ, *pișcături*, s.f. **1.** Faptul de a pișca, pișcare a pielii; ciupitură. **2.** Înțepătură, mușcătură de insectă. ✦ Fig. Vorbă usturătoare; ironie. **3.** Bucățică sau cantitate mică ruptă din ceva; fărâmă. ✦ Urmă rămasă la locul din care s-a scos această bucățică. ✦ (Pop.) Crestătură făcută la urechile unor animale, pentru a le însemna. — **Pișca** + suf. *-ătură.*

PIȘCÓT, *pișcoturi*, s.n. Produs de patiserie obținut prin coacerea unui aluat moale și pufos făcut din făină, ouă și zahăr, având de obicei o formă alungită, subțiată la mijloc și îngroșată la capete. — Din magh. **piskóta.**

PIȘICHÉR, -Ă, *pișicheri, -e*, s.m. și f. (Fam.; adesea adjectival) Om șiret, priceput la șmecherii; sforar, șarlatan. — Din tc. **pișekâr.**

PIȘICHERLÂC, *pișicherlâcuri*, s.n. (Rar) Șiretenie, șmecherie, șarlatanie. — Din tc. **pișekârlık.**

PIȘLEÁG, *pișlege*, s.n. (Pop.) Cui de lemn care unește obezile roților de la car. — Et. nec.

PIȘOÁRCĂ, *pișoarce,* s.f. (Pop.) Persoană care urinează des (în pat). — **Pișa** + suf. *-oarcă.*

PITÁC[1], *pitace*, s.n. (Înv.) **1.** Decret de ridicare la rang boieresc; diplomă de boierie. **2.** Act oficial, poruncă scrisă; ordonanță, dispoziție. **3.** Scrisoare, răvaș. — Din sl. **pitakŭ.**

PITÁC[2], *pitaci*, s.m. **1.** Monedă austriacă de argint care a circulat în sec. XVIII și în Țările Române; monedă rusească de argint sau de aramă; (sens curent) ban de valoare mică; pitaș. **2.** P. gener. Ban, monedă de mică valoare. [Var.: **patácă** s.f.] — Din rus. **piatak,** sb. **petak.**

PITAGORÉIC, -Ă, *pitagoreici, -ce*, adj., s.m. **1.** Adj. Care ține de școala lui Pitagora; pitagoric. **2.** S.m. Adept al filosofiei și al școlii de matematică a lui Pitagora. [Pr.: *-re-ic*] — Din germ. **pythagoreisch.**

PITAGOREÍSM s.n. v. **pitagorism.**

PITAGÓRIC, -Ă, *pitagorici, -ce*, adj. (Rar) Pitagoreic. — Din it. **pitagorico,** fr. **pythagorique.**

PITAGORICIÁN, *pitagoricieni*, s.m. Elev sau adept al doctrinei filosofului grec Pitagora. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **pythagoricien.**

PITAGORÍSM s.n. Mișcare religioasă și filosofică în Grecia antică (sec. VI î.H.), atingând un larg evantai de probleme: nemurirea și transmigrarea sufletelor, ascetism, reguli dietetice, conduita morală, comuniunea cu cosmosul divin, concepția despre lucruri ca numere. [Var.: **pitagoreísm** s.n.] — Din fr. **pythagorisme.**

PITÁR, *pitari*, s.m. (În Evul Mediu, în Țările Române) Titlu dat boierului însărcinat cu pregătirea și distribuirea pâinii la Curtea domnească și cu îngrijirea caretelor Curții domnești; boier care avea acest titlu. ✧ *Mare* (sau *vel) pitar* = boier de Divan însărcinat cu supravegherea brutăriei domnești și care avea în subordine mai mulți pitari. — **Pită** + suf. *-ar.*

PITÁRCĂ, *pitărci*, s.f. (Reg.) Numele a două specii de ciuperci înrudite cu mânătarca, dintre care una este comestibilă *(Boletus scaber)*, iar cealaltă comestibilă sau otrăvitoare *(Boletus luridus)*. — Probabil contaminare între **pită** și **mânătarcă.**

PÍTĂ, *pite*, s.f. (Reg.) **1.** Pâine. ✧ Compus: *pita-vacii* = ciupercă comestibilă, cu pălăria roșcată-cenușie, cu carnea albă, care devine albastră în contact cu aerul *(Boletus bovinus)*. **2.** Fig. Hrană necesară pentru trai; mijloace de existență; *p. ext.* slujbă, funcție, post. — Din bg. **pita.**

PITĂRCÚȚĂ, *pitărcuțe*, s.f. Ciupercă comestibilă cu pălăria emisferică, roșie-cărămizie, cu piciorul gros și cu carnea albă *(Boletus versipellis)*. — **Pitarcă** + suf. *-uță*.

PITĂREÁSĂ, *pitărese*, s.f. (Rar) Soția pitarului. — **Pitar** + suf. *-easă*.

PITĂRÉL, *pitărei*, s.m. Titlu în ierarhia boierească a Țărilor Române, mai mic decât acela al pitarului; boier care avea acest titlu. — **Pitar** + suf. *-el*.

PITĂRÍE, *pitării*, s.f. **1.** (Înv. și reg.) Brutărie. **2.** Dregătoria pitarului; rang de pitar. — **Pitar** + suf. *-ie*.

PÍTCHPINE s.m. Arbore exotic din familia coniferelor, cu lemnul dur, de culoare galbenă cu vine roșietice, folosit la confecționarea mobilelor de lux și la construcția vaselor maritime *(Pinus palustris)*. [Pr.: *pičpain*] — Din engl. **pitch-pine.**

PITECANTRÓP, *pitecantropi*, s.m. Reprezentant al lui *Homo erectus,* descoperit în insula Java, cu caractere intermediare între maimuțele antropoide și omul primitiv. — Din fr. **pithécanthrope.**

PITEȘTEÁN, -Ă, *piteșteni, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Pitești. **2.** Adj. Care aparține municipiului Pitești ori piteștenilor (**1**), referitor la municipiul Pitești sau la piteșteni. — **Pitești** + suf. *-ean.*

PITEȘTEÁNCĂ, *piteștence*, s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Pitești. — **Piteștean** + suf. *-că*.

PITÍ, *pitesc*, vb. IV. Refl. și tranz. (Pop.) A (se) ascunde (ghemuindu-se), a (se) pitula; *fig.* a (se) adăposti. — Cf. p i t i c[2].

PITIÁDĂ, *pitiade*, s.f. (Livr.) Interval de timp de patru ani care se scurgea între jocurile pitice. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **pythiade.**

PITIÁTIC, -Ă, *pitiatici, -ce*, adj., s.m. și f. (Med.) (Bolnav) de pitiatism. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **pithiatique.**

PITIATÍSM, *pitiatisme*, s.n. (Med.) Ansamblu de tulburări nervoase (isterice) vindecabile prin sugestie. [Pr.: *-ti-a-*] — Din fr. **pithiatisme.**

PITÍC, -Ă, *pitici, -ce*, s.m., s.f., adj. **1.** S.m. și f. Individ a cărui înălțime este mult inferioară celei mijlocii, pigmeu; persoană a cărei statură este (foarte) mică, datorită unor tulburări endocrine, unor carențe alimentare etc.; *p. gener.* persoană de statură (foarte) mică. ✦ (În basme) Personaj fantastic, mic de statură, vioi și isteț. **2.** S.m. Fig. Om lipsit de calități, de merite, de valoare. **3.** Pigmeu (**2**). **4.** S.f. (Astron.; în sintagmele) *Pitică albă* = stea aflată în stadiul relativ final al evoluției sale, caracterizată printr-o densitate mare, luminozitate mică și prin scăderea treptată a temperaturii, fiind lipsită de surse de energie internă. *Pitică roșie* = stea aflată în stadiul absolut final al evoluției sale, caracterizată prin temperaturi efectiv coborâte și prin luminozitate foarte mică. **5.** Adj. (Despre oameni și animale) De statură foarte mică, scund, mic. ✦ (Despre plante) Care aparțin unei specii scunde, puțin înalte; *p. ext.* nedezvoltat, pipernicit, chircit. ✧ (Ca determinativ, urmând după un nume de plantă sau de animal, indică specii sau rase ale acestora) *Mere pitice*. ✦ (Despre obiecte) De dimensiuni reduse; mic, minuscul. — Cf. sl. p i t i k ŭ.

PÍTICE adj. (În sintagma) *Jocuri pitice* = jocuri care aveau loc din patru în patru ani la Delfi, în Grecia antică, în cinstea zeului Apolo. — Din fr. [jeux] **pythiques.**

PITICÍ, *piticesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Rar) A (se) micșora, a (se) închirci. — Din **pitic.**

PITICÍRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) pitici*. — V. **pitici.**

PÍTING s.n. (Tehn.) Aspect al uzurii unei piese, care se prezintă sub forma unor ciupituri pe suprafața de contact. — Din engl. **pitting.**

PITÍRE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) piti* și rezultatul ei. — V. **piti.**

PITIRIÁZĂ s.f. v. **pitiriazis.**

PITIRIÁZIS s.n. (Med.) Nume generic pentru dermatozele provocate de ciuperci microscopice și caracterizate prin erupții de bășicuțe care, uscându-se, formează o coajă care provoacă mâncărime și descuamarea pielii. [Pr.: *-ri-a-*. — Var.: **pitiriáză** s.f.] — Din fr. **pityriasis.**

PITÍȘ adv. (Pop.; uneori repetat) Tiptil; pe furiș, pe ascuns. — **Piti** + suf. *-iș*.

PITÍT, -Ă, *pitiți, -te*, adj. (Pop.) Ascuns; *fig.* adăpostit. ✦ (Substantivat, f.; în sintagma) *De-a pitita* = numele unui joc de copii în care unul dintre copii trebuie să-i găsească pe ceilalți, care s-au ascuns. — V. **piti.**

PITOÁȘCĂ, *pitoaște,* s.f. (Reg.) Specie de ciupercă comestibilă, înrudită cu mânătarca *(Boletus granulatus)*. — **Pită** + suf. *-oașcă.*

PITÓI, *pitoaie*, s.n. (Reg.) Augmentativ al lui *pită*. — **Pită** + suf. *-oi*.

PITÓN[1], *pitoane*, s.n. Instrument metalic în formă de țăruș, țeavă, teu, lamelă etc. de diferite dimensiuni, având la capăt un inel prin care se introduce coarda și care servește la asigurarea alpiniștilor în timpul escaladărilor. — Din fr. **piton.**

PITÓN[2], *pitoni*, s.m. (La pl.) Gen de șerpi mari, neveninoși, din familia boidelor, care trăiesc în Africa, în sudul Asiei și în Australia, hrănindu-se mai ales cu mamifere mici *(Python);* (și la sg.) animal din acest gen. — Din fr. **python.**

PITORÉSC, -EÁSCĂ, (**1**) *pitorești*, adj., (**2**) s.n. **1.** Adj. Care impresionează prin ineditul elementelor componente, aspect, formă, colorit etc. ✦ (Despre stil și limbă) Plastic, bogat în imagini, colorat, viu, expresiv. **2.** S.n. Ceea ce este pitoresc. — Din it. **pittoresco,** fr. **pittoresque.**

PITPALÁC, (**1**) *pitpalaci*, s.m., (**2**) interj. **1.** S.m. (Ornit.) Prepeliță. **2.** Interj. Cuvânt care imită strigătul prepeliței. — Onomatopee.

PITPALÁCĂ, *pitpalace,* s.f. (Rar) Femela pitpalacului. ✦ Fig. Femeie flecară, guralivă. — Din **pitpalac.**

PITROCÍ vb. IV v. **pritoci.**

PITUITÁR, -Ă, *pituitari, -e*, adj., s.f. **1.** Adj. Care secretează pituită; pituitiv. ✧ *Glandă pituitară* = hipofiza. **2.** S.f. Mucoasă a cavității nazale, constituită dintr-un epiteliu cilindric, cu cili vibratili, care cuprinde elementele senzoriale ale mirosului. [Pr.: *-tu-i-*] — Din fr. **pituitaire.**

PITUÍTĂ, *pituite*, s.f. (Med.) Mucus. — Din lat. **pituita,** fr. **pituite.**

PITUITÍV, -Ă, *pituitivi, -e*, adj. (Med.) Pituitar. [Pr.: *-tu-i-*] — **Pituită** + suf. *-iv*.

PITUITÓS, -OÁSĂ, *pituitoși, -oase*, adj. (Med.) Care conține pituită sau care seamănă cu pituita. [Pr.: *-tu-i-*] — Din lat. **pituitosus,** fr. **pituiteux.**

PITUITRÍNĂ s.f. Hormon extras din hipofiza posterioară, cu acțiune antidiuretică. [Pr.: *-tu-i-*] — Din fr. **pituitrine.**

PITULÁ, *pitulez*, vb. I. Refl. și tranz. (Pop.) A (se) piti. ✧ Loc. adv. *Pe pitulate* = pe ascuns, pe furiș. [Var.: **tupilá** vb. I] — Din **piti.**

PITULÁRE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) pitula* și rezultatul ei. [Var.: **tupiláre** s.f.] — V. **pitula.**

PITULÁT, -Ă, *pitulați, -te*, adj. (Pop.) Pitit.✦ Fig. Tăinuit, secret. [Var.: **tupiláre** s.f.] — V. **pitula.**

PITULÍCE, *pitulici*, s.f. Numele mai multor păsări cântătoare divers colorate: **a)** pasăre mică, cu ciocul ascuțit, cu penele brun-ruginii pe spate și cenușii-albicioase pe pântece; ochiul-boului *(Troglodytes troglodytes)*; **b)** mică pasăre migratoare insectivoră, cu pene brun-verzui pe spate și cenușii pe pântece *(Phylloscopus collybita)*. — **Pitula** + suf. *-ice*.

PITULÍȘ adv., s.n. (Pop.) **1.** Adv. Pitiș. **2.** S.n. (Rar) Ascunziș. — **Pitula** + suf. *-iș*.

PITURÁ, *piturez*, vb. I. Tranz. (Mar.) A vopsi cu pitură o navă, o ambarcațiune. — Din it. **putturare.**

PITURÁRE s.f. Acțiunea de *a pitura* și rezultatul ei. — V. **pitura.**

PITÚRĂ, *pituri*, s.f. Vopsea specială, făcută din ulei de in sau din rășini, pentru nave sau ambarcațiuni. — Din it. **pittura.**

PIȚIGĂÍ vb. IV v. **pițigăia.**

PIȚIGĂIÁ, *pițigăiez*, vb. I. Tranz. A-și subția, a-și ascuți vocea. ✦ Refl. A vorbi cu glas subțire, ascuțit. [Pr.: *-gă-ia.* — Var.: **pițigăí** vb. IV] — Din **pițigăiat** (derivat regresiv).

PIȚIGĂIÁLĂ, *pițigăieli*, s.f. Faptul de *a (se) pițigăia*. [Pr.: *-gă-ia*] — **Pițigăi** + suf. *-eală*.

PIȚIGĂIÁT, -Ă, *pițigăiați, -te*, adj. **1.** (Despre voce, despre sunete etc.) Subțire, ascuțit; strident. **2.** (Rar; despre oameni și animale) Slab, plăpând, firav. [Pr.: *-gă-iat.* — Var.: **pițigăít, -ă** adj.] — **Pițigoi** + suf. *-at.*

PIȚIGĂÍT, -Ă adj. v. **pițigăiat.**

PIȚIGÓI, *pițigoi*, s.m. Pasăre mică și vioaie, cu pene negre pe piept, albastru-verzui și cenușii pe spate, galbene pe pântece; pițiguș *(Parus major)*. ✦ Epitet dat copiilor. — Et. nec.

PIȚIGÚȘ, *pițiguși*, s.m. (Reg.) Pițigoi. — **Pițig**[oi] + suf. *-uș.*

PIȚÚLĂ, *pițule*, s.f. Monedă austro-ungară de zece creițari care a circulat (până în 1918) și în Transilvania și Bucovina; (fam.) monedă de valoare mică; gologan, para. — Din magh. **picula.**

PIU interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită piuitul puilor de pasăre. — Onomatopee.

PIUÁ, *piuez*, vb. I. Tranz. A da o țesătură de lână la piuă (**1**). [Pr.: *pi-ua*] — Din **piuă.**

PIUÁR, *piuari*, s.m. (Pop.) Persoană care posedă, conduce sau îngrijește o piuă (**1**); muncitor care lucrează la o piuă. [Pr.: *pi-uar*] — **Piuă** + suf. *-ar*.

PIUÁRE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a piua* și rezultatul ei; împâslire. [Pr.: *pi-ua-*] — V. **piua.**

PÍUĂ, *pive*, s.f. **1.** Instalație sau mașină folosită pentru împâslirea țesăturilor de lână într-un mediu cald și umed. **2.** Vas de lemn, de metal sau de piatră de diverse forme și mărimi, cu pereții și cu fundul gros, în care se pisează diverse substanțe sau corpuri solide. **3.** Parte a șteampului în care se mărunțește un minereu. **4.** Scobitură în piesa unei instalații, care servește la fixarea sau la rotirea altei piese din instalația respectivă. **5.** (Înv. și reg.) Mortier. **6.** (Pop.; în expr.) *A se pune piua* (sau *în piuă)* = a se ghemui pentru a servi ca treaptă cuiva care vrea să ajungă la un loc înalt sau pentru a lua pe cineva în cârcă. [Pr.: *pi-uă.* — Pl. și: *piue*. — Var. (înv. și reg.): **pívă** s.f.] — Lat. ***pilla.**

PIUÍ, pers. 3 *píuie*, vb. IV. Intranz. (Despre păsări, mai ales despre puii păsărilor) A scoate piuituri; a piscui. ✦ (Mai ales despre un corp care străbate aerul cu viteză) A șuiera, a țiui. [Pr.: *pi-u-*] — Din **piu.**

PIUIÁLĂ, *piuieli*, s.f. Piuitură (**2**). [Pr.: *pi-u-ia-*] —**Piui** + suf. *-eală*.

PIUÍT s.n. Faptul de *a piui*. **1.** Strigăt caracteristic scos de păsări, mai ales de puii acestora; piuitură (**1**). ✧ Expr. *A-i pieri* (cuiva) *piuitul* = a-i pieri cuiva pofta de vorbă; a-şi pierde curajul (de uimire, de spaimă etc.). *A-i lua* (sau *a tăia, a curma)* (cuiva) *piuitul* = **a)** a reduce (pe cineva) la tăcere, a lăsa (pe cineva) perplex, a pune cu botul pe labe; **b)** (rar) a ucide pe cineva. **2.** Sunet subţire şi ascuţit; piuitură (**2**), ţiuitură. [Pr.: *pi-u-*] — V. **piui.**

PIUITÓR, -OÁRE, *piuitori, -oare*, adj. (Despre păsări) Care piuie. ✦ (Despre cântecul păsărilor) Subţire, piţigăiat; scurt şi ascuţit. ✦ P. ext. (Despre obiecte) Care scoate sunete ascuţite, cu rezonanţe metalice. [Pr.: *pi-u-i-*] — **Piui** + suf. *-tor*.

PIUITÚRĂ, *piuituri*, s.f. **1.** Strigăt caracteristic scos de păsări sau mai ales de puii de pasăre; piuit (**1**). **2.** Sunet subţire, ascuţit; piuit (**2**), piuială, ţiuitură. [Pr.: *pi-u-*] — **Piui** + suf. *-tură*.

PIULÍŢĂ, *piuliţe*, s.f. **1.** Piuă (**2**) mică. **2.** Piesă de metal care are o gaură cu filet şi care se poate înşuruba pe o tijă cu un filet corespunzător. [Pr.: *pi-u-*] — **Piuă** + suf. *-uliţă*.

PIUNÉZĂ, *piuneze*, s.f. Cuişor cu capul rotund şi plat şi cu vârful scurt, folosit pentru fixat desene, hârtii, planuri etc. pe perete sau în lemn. [Var.: **pionéză** s.f.] — Din fr. **punaise.**

PIURÉ, *piureuri*, s.n. Preparat culinar cu aspect de pastă, obţinut din legume sau din fructe fierte (ori crude), folosit de obicei ca garnitură. [Var.: **piréu, piré** s.n.] — Din fr. **purée.**

PIURÍE, *piurii*, s.f. Stare patologică provocată de infecţia căilor urinare şi caracterizată prin prezenţa puroiului, a leucocitelor şi a germenilor microbieni în urină. [Pr.: *pi-u-*] — Din fr. **pyurie.**

PÍVĂ s.f. v. **piuă.**

PIVNICÉR, *pivniceri*, s.m. **1.** Persoană care supraveghează o pivniţă de vinuri; chelar. **2.** (În Evul Mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) Titlu dat boierului care avea în grijă viile şi pivniţele domneşti; persoană care purta acest titlu. — **Pivniţă** + suf. *-ar.*

PIVNICERÍT s.n. **1.** Dare care se plătea în Ţările Române, în Evul Mediu, de către producătorii de vinuri. **2.** Dreptul de a încasa pivniceritul (**1**). — **Pivnicer** + suf. *-it*.

PIVNICIOÁRĂ, *pivnicioare*, s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *pivniţă*. — **Pivniţă** + suf. *-ioară*.

PÍVNIŢĂ, *pivniţe*, s.f. Încăpere sau grup de încăperi subterane, zidite de obicei dedesubtul unei clădiri şi destinate depozitării unor materiale (lemne, cărbuni etc.) sau unor produse alimentare; beci. ✧ Expr. *A ieşi* (sau *a se auzi*) *ca din* (sau *dintr-o*) *pivniţă* = (despre voce) a ieşi (sau a se auzi) de departe sau cu timbrul scăzut, profund, grav. *A vorbi ca din pivniţă* = a vorbi cu timbrul scăzut, profund, grav. [Var.: (înv. şi reg.) **pímniţă** s.f.] — Din sl. **pivĭnica.**

PIVÓT, (**1, 2, 3**) *pivoturi*, s.n., (**4**) *pivoţi*, s.m. **1.** S.n. (Tehn.) Fus de formă cilindrică, tronconică, conică etc., care se roteşte ori alunecă într-un lagăr la care sarcina acţionează în direcţia axului. **2.** S.n. Rădăcină principală, verticală, îngroşată a unor plante ca morcovul, sfecla etc. **3.** S.n. Fig. Element, punct de sprijin esenţial care asigură desfăşurarea unei activităţi sau a unui proces. **4.** S.m. Spec. (Mil.) Militarul în raport cu care se execută mişcarea unei formaţii. ✦ (Sport) Jucător cu atribuţii bine precizate, care acţionează ca vârf de atac la unele jocuri cu mingea. — Din fr. **pivot.**

PIVOTÁ, *pivotez*, vb. I. Intranz. **1.** (Tehn.; despre două corpuri în contact; la pers. 3) A se roti în jurul unui ax perpendicular pe un plan tangent, comun celor două corpuri în punctul de contact. ✦ Fig. (Despre acţiuni, procese etc.) A se baza pe anumite elemente specifice, a se desfăşura în jurul a ceva. **2.** Spec. (Mil.) A executa o mişcare de rotaţie în jurul unui militar, al unei formaţii etc. ✦ A-şi răsuci (brusc) corpul; (Sport) a se răsuci pe un singur picior (pentru a manevra mingea). — Din fr. **pivoter.**

PIVOTÁNT, -Ă, *pivotanţi, -te*, adj. **1.** (Tehn.) Care poate pivota. **2.** (Despre rădăcinile unor plante) La care rădăcina principală se dezvoltă mult, pătrunzând adânc, vertical, în sol. — Din fr. **pivotant.**

PIVOTÁRE, *pivotări*, s.f. Acţiunea de *a pivota* şi rezultatul ei; pivotaţie. — V. **pivota.**

PIVOTÁŢIE, *pivotaţii*, s.f. Pivotare. — **Pivota** + suf. *-aţie*.

PIX, *pixuri*, s.n. Creion cu mină sau cu pastă acţionat de un dispozitiv mecanic. — Din engl. **pick.**

PIXÍDĂ, *pixide*, s.f. **1.** Casetă sau cupă acoperită, care servea în trecut la păstrarea bijuteriilor sau a împărtăşaniei. **2.** Fruct-capsulă care se deschide după coacere printr-un căpăcel sau prin ruperea în două. — Din fr. **pyxide.**

PIZMÁŞ, -Ă, *pizmaşi, -e*, s.m. şi f., adj. (Pop.) **1.** S.m. şi f., adj. (Persoană) care poartă pizmă cuiva; (om) răutăcios, invidios; *p. ext.* (om) plin de ură, potrivnic, duşmănos, vrăjmaş, pizmuitor, pizmătareţ, pizmătăreţ, pizmăreţ. **2.** Adj. (Despre acţiuni, manifestări etc. ale oamenilor) Care exprimă ură, duşmănie, invidie. — **Pizmă** + suf. *-aş*.

PÍZMĂ, *pizme*, s.f. (Pop.) Ciudă, necaz, nemulţumire; *p. ext.* ură, duşmănie; (sens curent) invidie. ✧ Loc. prep. *În pizma* (cuiva) = cu intenţia de a supăra pe cineva; în necazul, în pofida cuiva. ✧ Expr. (Rar) *A se pune în pizmă cu cineva* = a ajunge la ceartă cu cineva. — Din sl. **pizma.**

PIZMĂRÉŢ, -EÁŢĂ, *pizmăreţi, -e*, adj. (Rar) Pizmaş. — **Pizmă** + suf. *-ăreţ*.

PIZMĂTARÉŢ, -Ă, *pizmătareţi, -e*, adj. (Înv. şi reg.) Pizmaş. — **Pizmătar** (înv. „pizmaş” < ngr.) + suf. *-areţ*.

PIZMĂTĂRÉŢ, -EÁŢĂ, *pizmătăreţi, -e*, adj. (Rar) Pizmaş. — **Pizmătar** (înv. „pizmaş” < ngr.) + suf. *-ăreţ*.

PIZMUÍ, *pizmuiesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) A avea pizmă, a invidia pe cineva; *p. ext.* a duşmăni, a urî pe cineva. — **Pizmă** + suf. *-ui*.

PIZMUÍRE, *pizmuiri*, s.f. (Pop.) Faptul de *a pizmui;* pizmă, invidie. — V. **pizmui.**

PIZMUÍT, -Ă, *pizmuiţi, -te*, adj. (Pop.) Invidiat; *p. ext.* duşmănit, urât. — V. **pizmui.**

PIZMUITÓR, -OÁRE, *pizmuitori, -oare*, adj. (Pop.) Pizmaş. [Pr.: *-mu-i-*] — **Pizmui** + suf. *-tor*.

PÍZZA, *pizze*, s.f. Tartă din aluat, garnisită cu roşii, ciuperci, caşcaval, şuncă, peşte etc. [Pr.: *piţa.* — Var.: **pízză** s.f.] — Din it. **pizza.**

PÍZZĂ s.f. v. **pizza.**

PIZZERÍE, *pizzerii*, s.f. Local în care se vinde şi se consumă pizza. [Pr.: *piţe-rie*] — Din it. **pizzeria.**

PIZZICÁTO adv., s.n. **1.** Adv. Mod de a cânta la un instrument muzical cu coarde prin ciupirea acestora, fără folosirea arcuşului; pişcat. **2.** S.n. Fragment, bucată muzicală (compusă pentru a fi) executată în acest fel. [Pr.: *piţicato*] — Cuv. it.

PLAC s.n. (Azi, mai ales în loc. adv.) Plăcere. ✧ Loc. adv. *Pe* (sau *după) plac* (ori *placul cuiva)* = după voia, după gustul (cuiva). *După bunul-plac* (al cuiva) = după capriciul (cuiva). ✧ Expr. *A fi la bunul-plac* al cuiva = a fi la discreţia, la cheremul cuiva. — Din **plăcea** (derivat regresiv).

PLACÁ, *plachez*, vb. I. Tranz. **1.** A acoperi suprafaţa unui element de construcţie, a unui obiect etc. cu un strat de material de altă natură, pentru a-l proteja, pentru a-i înfrumuseţa aspectul etc. **2.** (La jocul de rugbi) A opri un jucător să pătrundă spre poarta adversă, imobilizându-l cu mâinile. **3.** (Livr.) A părăsi, a abandona. — Din fr. **plaquer.**

PLACÁJ, *placaje*, s.n. **1.** Semifabricat din lemn în formă de placă, realizat prin încleierea sub presiune a unui număr de obicei impar de foi de furnir suprapuse, folosit la fabricarea mobilelor, a ambalajelor, a ambarcaţiunlor etc. ✦ Înveliş de piatră, de cărămidă, de sticlă, de lemn etc. cu care se acoperă unele elemente de construcţie sau unele obiecte spre a le proteja împotriva agenţilor externi sau spre a le înfrumuseţa aspectul. **2.** Placare. **3.** (La jocul de rugbi) Oprire din acţiune a unui jucător prin imobilizarea lui cu mâinile. — Din fr. **placage, plaquage.**

PLACARDÁ, *placardez*, vb. I. Tranz. A pune o placardă. — Din fr. **placarder.**

PLACARDÁRE, *placardări*, s.f. Acţiunea de *a placarda* şi rezultatul ei. — V. **placarda.**

PLACÁRDĂ, *placarde*, s.f. Bucată de carton, de lemn etc. pe care este scrisă o lozincă, o înştiinţare etc.; pancartă, placat[1]. — Din fr. **placard.**

PLACÁRE, *placări*, s.f. Acţiunea de *a placa* şi rezultatul ei. — V. **placa.**

PLACÁT[1], *placate*, s.n. (Înv.) Anunţ, afiş; placardă. [Pl. şi: (înv.) *placaturi*] — Din germ. **Plakat.**

PLACÁT[2], -Ă, *placaţi, -te*, adj. **1.** (Despre elemente de construcţie, obiecte etc.) Care are suprafaţa acoperită cu un strat de alt material (de calitate superioară). **2.** (Despre jucătorii de rugbi) Oprit (prin imobilizare cu mâinile) să pătrundă spre poarta adversă. — V. **placa.**

PLÁCĂ, *plăci*, s.f. **1.** (De obicei urmat de determinări care indică materia) Bucată de material cu feţele plane şi cu o grosime uniformă şi mult mai mică decât celelalte două dimensiuni. ✧ *Placă aglomerată* = placă (**1**) obţinută prin aglomerarea cu lianţi sintetici a aşchiilor de lemn din sortimente inferioare sau din deşeuri de la exploatarea şi industrializarea lemnului. *Placă turnantă* sau *(învârtitoare)* = disc de oţel sau de fontă sau pod cu tablier metalic, care se poate învârti în plan orizontal în jurul axei sale verticale şi care serveşte la întoarcerea vehiculelor feroviare, la trecerea lor de pe o linie pe alta etc. *Placă fotografică* = placă (**1**) de sticlă cu una dintre feţe acoperită cu o emulsie fotosensibilă, folosită îndeosebi pentru realizarea negativelor fotografice, în spectroscopie, în microscopie etc. **2.** Disc de ebonită pe care se imprimă vibraţiile vocii sau ale unui instrument muzical, spre a fi apoi reproduse cu ajutorul gramofonului, al patefonului, al pick-up-ului. ✧ Expr. (Fam.) *A schimba placa* = a schimba subiectul unei discuţii (care a ajuns să plictisească) sau atitudinea faţă de cineva. **3.** (Înv.) Tăbliţă de ardezie pe care învăţau să scrie şcolarii începători. **4.** (Tipogr.) Foaie de metal pe care se imprimă literele. **5.** (Med.) Proteză dentară mobilă. *Placă dentară*. **6.** (În sintagma) *Placă funerară* = placă de metal, de marmură etc., fixată pe o piatră de mormânt pe care este scris numele persoanei decedate, anii de viaţă, un epitaf etc. — Din fr. **plaque.**

PLACÉBO s.n. (Farm.) Medicament (sau preparat) inactiv prescris fie pentru a-i face plăcere pacientului, fie în scopuri experimentale, pentru a studia efectele farmaceutice ale medicamentului şi reacţiile psihice ale pacientului. ✧ (Adjectival) *Efectul placebo*. — Din fr., engl. **placebo.**

PLACENTÁR, -Ă, *placentari, -e*, adj., s.n. **1.** Adj. Care aparţine placentei (**1**), privitor la placentă. **2.** S.n. (La pl.) Subclasă de mamifere care cuprinde animale cu placentă; (şi la sg.) animal care face parte din această subclasă. — Din fr. **placentaire.**

PLACENTÁȚIE, *placentații*, s.f. (Bot.) Felul în care sunt așezate ovulele de placentă (**2**). — Din fr. **placentation.**

PLACÉNTĂ, *placente*, s.f. **1.** (Anat.) Organ musculos și spongios care se formează în perioada de gestație la majoritatea mamiferelor, și care face legătura între mamă și embrion, servind la nutriția și respirația acestuia, eliminându-se la naștere; casă, căiță, cămașă, loc. ✧ *Placentă previa* = placentă (**1**) anormală, dezvoltată în partea inferioară a uterului. **2.** (Bot.) Loc, porțiune din pereții ovarului pe care se fixează ovulele. — Din lat., fr. **placenta.**

PLACHÉTĂ, *plachete*, s.f. **1.** Volum mic cu conținut literar, în special culegere de versuri; broșurică. **2.** Medalie pătrată sau dreptunghiulară, care de obicei are o singură față modelată cu desene, basoreliefuri sau inscripții și care se oferă ca recompensă la unele concursuri sportive, artistice etc. **3.** (Biol.; în sintagma) *Plachetă sangvină* = trombocită. — Din fr. **plaquette.**

PLACHÉU s.n. v. **blacheu.**

PLACHÍE, *plachii*, s.f. **1.** Mâncare de pește preparată cu multă ceapă și cu mult untdelemn, rumenită la cuptor. **2.** (Reg.) Un fel de pilaf preparat din orez sau din păsat, cu carne, cu pește, cu ciuperci sau numai cu grăsime. — Din ngr. **plaki.**

PLACÍD, -Ă, *placizi, -de*, adj. Apatic, calm, indolent; flegmatic, pasiv. — Din fr. **placide.**

PLACIDITÁTE s.f. Faptul de a fi placid; impasibilitate, indiferență, pasivitate. — Din fr. **placidité.**

PLACODÉRM, *placodermi*, s.m. (La pl.) Subclasă de pești fosili, din devonian, cu scheletul cartilaginos și cu corpul acoperit de plăci osoase; (și la sg.) pește din această subclasă. — Din fr. **placoderme,** germ. **Plakoderm.**

PLAFÁR, *plafare*, s.n. Magazin în care se vând plante farmaceutice. — **Pla**[nte] + **far**[maceutice].

PLAFÓN, *plafoane*, s.n. **1.** Suprafața interioară a planșeului superior al unei încăperi; tavan, bagdadie. **2.** Cifră-limită, limită valorică (maximă) în cadrul unor operațiuni financiare, care nu poate fi depășită. ✧ *Plafon de casă* = limita până la care se pot păstra în permanență într-o casierie sume pentru efectuarea unor plăți curente. **3.** Nivel maxim al unei mărimi (viteză, turații etc.) pe care îl poate atinge un sistem tehnic. **4.** Înălțime la care se găsește, la un moment dat, suprafața inferioară a norilor față de sol. **5.** Altitudine maximă la care se poate urca o aeronavă. — Din fr. **plafond.**

PLAFONÁ, *plafonez*, vb. I. Tranz. A fixa limita maximă a unor sume în cadrul unor operațiuni financiare. ✦ Refl. Fig. A rămâne la același nivel de cunoștințe, a nu progresa, a rămâne pe loc, a nu depăși un anumit stadiu; a se limita. — Din fr. **plafonner.**

PLAFONÁRE, *plafonări*, s.f. Acțiunea de *a (se) plafona* și rezultatul ei. — V. **plafona.**

PLAFONÁT, -Ă, *plafonați, -te*, adj. (Despre fonduri bănești, credite etc.) Care poate merge numai până la o anumită limită. ✦ Fig. Mărginit, limitat. — V. **plafona.**

PLAFONIÉRĂ, *plafoniere*, s.f. Corp de iluminat care se fixează direct pe plafonul unei încăperi. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **plafonnier.**

PLÁGĂ, *plăgi*, sf. **1.** Leziune a țesuturilor corpului, provocată accidental (arsură, tăietură etc.) sau chirurgical; rană. **2.** Situație nenorocită, pacoste, calamitate, nenorocire, flagel. — Din lat. **plaga.**

PLAGIÁ, *plagiez*, vb. I. Tranz. A-și însuși, a copia total sau parțial ideile, operele etc. cuiva, prezentându-le drept creații personale; a comite un furt literar, artistic sau științific. [Pr.: *-gi-a*] — Din fr. **plagier.**

PLAGIÁT[1], *plagiate*, s.n. Acțiunea de a *plagia;* plagiere. ✦ (Concr.) Operă literară, artistică sau științifică a altcuiva, însușită (integral sau parțial) și prezentată drept creație personală. [Pr.: *-gi-at*] — Din fr. **plagiat.**

PLAGIÁT[2], -Ă, *plagiați, -te*, adj. (Despre opere literare, artistice sau științifice) Care a fost însușit (integral sau parțial) de la altcineva și prezentat drept creație personală. [Pr.: *-gi-at*] — V. **plagia.**

PLAGIATÓR, -OÁRE, *plagiatori, -oare*, s.m. și f. Persoană care plagiază. [Pr.: *-gi-a-*] — Din lat. **plagiator.**

PLAGIÉRE, *plagieri*, s.f. Acțiunea de *a plagia* și rezultatul ei; plagiat[1]. [Pr.: *-gi-e-*] — V. **plagia.**

PLAGIOCLÁZ, *plagioclazi*, s.m. Grup de minerale din clasa feldspaților, de culoare albă, cenușie sau albăstruie și cu luciu sticlos, utilizate ca materie primă în industria ceramicii sau ca piatră ornamentală. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **plagioclases.**

PLAGIOSTÓM, *plagiostomi*, s.m. (Iht.; ieșit din uz) Selacian. [Pr.: *-gi-os-*] — Din fr. **plagiostome.**

PLAI, *plaiuri*, s.n. **1.** Partea mijlocie sau superioară a unui munte sau deal, slab înclinată, acoperită cu pajiști. **2.** Drum (sau cărare) care face legătura între poala și creasta unui munte; potecă. **3.** Regiune, ținut; (la pl.) meleaguri. **4.** Subîmpărțire administrativă a județelor și a ținuturilor (de la munte) în sec. XV–XVIII, în Țara Românească; plasă. — Et. nec.

PLAIVÁZ, *plaivaze*, s.n. (Pop. și fam.) Creion. [Pl. și: *plaivazuri*] — Din sb. **plajvaz.**

PLÁJĂ, *plaje*, s.f. **1.** Porțiune de teren, acoperită cu nisip fin, de la baza unei faleze sau de pe panta lină dinspre mare a unui cordon litoral; *p. ext.* orice loc pe malul unei ape unde se fac băi de soare. ✧ Expr. *A face plajă* = a face băi de soare. **2.** Fig. Fiecare dintre cele două regiuni luminoase ale fotometrelor de comparație, ale căror luminozități trebuie aduse la egalitate. — Din fr. **plage.**

PLAN, -Ă, (**I**) *planuri*, s.n., (**II**) *plani, -e*, adj. **I.** S.n. **1.** Proiect elaborat cu anticipare, cuprinzând o suită ordonată de operații destinate să ducă la atingerea unui scop; program (de lucru). **2.** Distribuție metodică a părților componente ale unei lucrări științifice, literare, ale unei expuneri etc. **3.** (Geom.) Suprafață care conține în întregime orice dreaptă care trece prin două puncte oarecare ale sale. ✧ *Plan de proiecție* = plan pe care se obține imaginea unui corp printr-un procedeu de proiecție oarecare. (Astron.) *Plan meridian* = plan definit de verticala locului și de axa lumii. **4.** Fiecare dintre planurile (**I 3**), în general verticale, perpendiculare pe direcția privirii, în care se găsește sau pare că se găsește un obiect și care reprezintă adâncimea sau depărtarea în perspectivă; *spec.* element al filmării cinematografice, care reprezintă apropierea sau depărtarea obiectului față de aparatul de filmat. ✧ *Primul* (sau *întâiul) plan* = partea cea mai apropiată de public a unei scene; partea unui tablou care dă impresia a fi cea mai apropiată de privitori; *fig.* primul rând, locul de frunte (al unei serii). ✧ Loc. adv. *Pe plan(ul)...* = în domeniul..; în ceea ce privește... ✧ Expr. *A fi* (sau *a sta, a pune* etc.) *pe* (sau *în) prim(ul) plan* = a avea (sau a considera că are) importanță primordială. *A fi* (sau *a sta, a pune* etc.) *pe planul al doilea* (sau *al treilea* etc.) = a fi (sau a considera că este) de importanță secundară, minimă. **5.** (Cinema) Porțiunea de peliculă imprimată în timpul unei singure funcționări a aparatului de filmat (între o pornire și o oprire). ✦ Delimitare a dimensiunilor încadraturii în raport cu obiectul de filmat. ✧ *Prim-plan* = reprezentare pe peliculă a capului și a bustului unui personaj. *Gros plan* = reprezentarea pe peliculă a capului unui personaj. *Plan american* = plan (**I 5**) care cuprinde omul încadrat până la genunchi. *Plan semigeneral* = plan (**I 5**) care încadrează personajul în toată înălțimea. **6.** Suprafață netedă a unui corp; corp care prezintă o astfel de suprafață. ✧ *Plan înclinat* = dispozitiv de forma unei rampe înclinate, cu ajutorul căruia pot fi ridicate corpuri prin rostogolire sau prin împingere, folosindu-se forțe mai mici decât greutatea corpurilor respective. *Plan de aripă* = suprafața de susținere a unui avion. **7.** Desen tehnic care reprezintă grafic, la o anumită scară, un teren, o construcție, o mașină etc. **8.** (Reg.) Ogor, parcelă. **II.** Adj. Fără asperități, neted, drept; care prezintă o suprafață netedă. ✧ *Unghi plan* = porțiune dintr-un plan (**I 3**) cuprinsă între două semidrepte (cu aceeași origine) ale planului. *Figură plană* = figură care poate fi așezată cu toate punctele pe același plan (**I 3**). *Geometrie plană* = ramură a matematicii care studiază figurile geometrice cu două dimensiuni (**I 3**). (Tipogr.) *Mașină plană* = mașină care imprimă coli separate. — Din fr. **plan,** lat. **planus.**

PLANÁ[1], *planez*, vb. I. Intranz. **1.** (Despre păsări) A pluti sau a se menține în aer cu aripile întinse, aproape nemișcate. ✦ (Despre planoare) A pluti în aer pe o traiectorie care face un unghi mic cu orizontala; (despre avioane) a coborî (cu motorul oprit sau cu viteza redusă) pe o traiectorie cu pantă mică. **2.** A întrece prin înălțime lucrurile sau ființele înconjurătoare; a domina. ✦ Fig. A domina prin importanță, prin superioritate etc. ✦ Fig. A amenința să se întâmple, a pluti asupra; a fi iminent. — Din fr. **planer.**

PLANÁ[2], *planez*, vb. I. Tranz. A prelucra suprafața unui obiect prin așchiere sau prin deformare plastică pentru a o face netedă, plană. — Din fr. **planer.**

PLANÁRE[1], *planări*, s.f. Acțiunea de *a plana*[1] și rezultatul ei; plutire. — V. **plana[1].**

PLANÁRE[2], *planări*, s.f. Acțiunea de *a plana*[2] și rezultatul ei. — V. **plana[2].**

PLANÁRIE, *planarii*, s.f. Gen de vierme platelmint, cu corpul oval-alungit, lung de 1–2 cm și cu mare putere de regenerare, care trăiește mai ales în râuri de munte și de deal *(Planaria)*. — Din fr. **planaire.**

PLANÁT, -Ă, *planați, -te*, adj. (În sintagma) *Zbor planat* = zbor executat pe o pantă în coborâre, cu pierdere uniformă de înălțime, de către aeronave autopropulsate (cu motorul cu viteză redusă) sau planoare. — V. **plana[1].**

PLANATÓR, *planatoare*, s.n. Piesă componentă a unei matrițe pentru tablă, în formă de placă sau de inel, rigidă sau elastică, care presează marginea tablei pentru a împiedica formarea cutelor în timpul prelucrării ei. ✦ Ciocan cu o formă specială, folosit pentru a face plană suprafața unui obiect. — **Plana[2]** + suf. *-tor*.

PLANÁȚIE, *planații*, s.f. (Geol.) Proces de netezire a reliefului înalt și accidentat al scoarței, ca rezultat al acțiunii de eroziune. — Din fr., engl. **planation.**

PLÁNCĂ, *plănci*, s.f. Drum podit cu prăjini, pe care se transportă, prin alunecare, sub acțiunea greutății proprii, bușteni și alte feluri de lemn; uluc. — Din germ. **Planke,** ucr. **planka.**

PLANCTOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază microorganismele acvatice din care este alcătuit planctonul. — Din **plancton** (după cuvinte ca *bacteriologie, ihtiologie* etc.).

PLANCTÓN s.n. Biocenoză alcătuită din organismele mărunte care plutesc în masa apei. ✧ *Plancton atmosferic* = ansamblul particulelor solide și lichide care se găsesc în suspensie în atmosferă. — Din fr. **plancton.**

PLANCTÓNIC, -Ă, *planctonici, -ce*, adj. Care formează planctonul, al planctonului, care ține de plancton. — Din fr. **planctonique.**

PLANCTONOFÁG, -Ă, *planctonofagi, -ge*, adj. (Despre animale acvatice) Care se hrănește cu plancton. — Din **plancton** (după cuvinte ca *ihtiofag, bacteriofag* etc.).

PLANCTÓNTĂ, *planctonte,* s.f. pl. Microorganisme animale și vegetale care plutesc la suprafața (sau în apropierea suprafeței) apei, formând planctonul. — Din germ. **Planktonten.**

PLANEITÁTE, *planeități*, s.f. (Tehn.) Proprietate a unor suprafețe de a fi plane, netede; netezime. [Pr.: *-ne-i-*] — Din fr. **planéité.**

PLANÉT s.m. v. **planetă.**

PLANETÁR, -Ă, *planetari, -e,* adj. **1.** Care aparține planetelor, referitor la planete. ✧ *Sistem planetar* = totalitatea planetelor care se mișcă în jurul Soarelui. **2.** (Tehn.; în sintagmele) *Mecanism planetar* = mecanism în care una sau mai multe roți dințate se învârtesc în jurul axelor proprii și în același timp în jurul axei altei roți. *Arbore* (sau *ax) planetar* (ori *axă planetară)* = arbore care antrenează roata motoare a unui automobil. **3.** (Fiz.; în sintagma) *Model planetar* = model al structurii atomului inspirat de cel al sistemului planetar. — Din fr. **planétaire.**

PLANETÁRIU, *planetarii*, s.n. Construcție specială, în formă de cupolă, pe care se înfățișează, cu un aparat de proiecție special, aspectul bolții cerești cu stelele și constelațiile, precum și deplasarea aparentă a acestora, a planetelor, a Soarelui și a Lunii etc. — Din fr. **planétarium.**

PLANÉTĂ, *planete*, s.f. **1.** Corp ceresc fără lumină proprie, satelit al Soarelui, care se vede pe cer sub forma unui punct luminos ca urmare a reflectării luminii solare; *p. restr.* Pământ (**1**). ✦ Orice corp ceresc fără lumină proprie, satelit al unei stele. **2.** Zodie (în care se naște cineva). ✦ Bilet care conține preziceri naive privitoare la viitor și pe care îl vând flașnetarii extrăgându-l la întâmplare dintre altele de același fel (cu ajutorul unui papagal sau al unui șoarece dresat). [Var.: (înv.) **planét** s.m.] — Din fr. **planète,** lat. **planeta.**

PLANETOÍD, *planetoizi*, s.m. Asteroid. [Pr.: *-to-id*] — Din fr. **planétoïde.**

PLANETOLOGÍE s.f. Ramură a astrofizicii care studiază structura planetelor și a sateliților. — Din fr. **planétologie.**

PLANÉZĂ, *planeze*, s.f. Interfluviu înclinat cu contur triunghiular delimitat de văi înguste, format pe pantele conurilor vulcanice. — Din fr. **planèze.**

PLÁNIC, -Ă, *planici, -ce,* adj. Conform unui plan dinainte stabilit; privitor la un plan. — **Plan** + suf. *-ic* (după rus. *planomernîi*).

PLANIÉDRU, -Ă, *planiedri, -e,* adj. (Despre cristale) Care are suprafețe plane. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **planièdre.**

PLANIFICÁ, *planífic,* vb. I. Tranz. **1.** A întocmi un plan; a programa, a organiza și a conduce pe bază de plan; a organiza o activitate, întocmind planul după care să se desfășoare diferitele ei faze. **2.** A determina cantitatea de materiale, materii prime etc. necesare unei activități. ✦ A repartiza timpul de muncă (pe diferite ramuri de activitate). ✦ A prevedea, a include într-un plan. — După fr. **planifier.**

PLANIFICÁRE, *planificări,* s.f. Acțiunea de *a planifica* și rezultatul ei. — V. **planifica.**

PLANIFICÁT, -Ă, *planificați, -te,* adj. Care a fost supus unei planificări; care se execută conform unei planificări, unui plan. ✦ Care a fost inclus într-un plan de muncă, de producție, de aprovizionare etc. — V. **planifica.**

PLANIFICATÓR, -OÁRE, *planificatori, -oare,* adj. Care planifică. ✦ (Substantivat) Specialist în întocmirea planurilor de desfășurare a unor activități economice.— **Planifica** + suf. *-tor.*

PLANIGLÓB, *planigloburi,* s.n. Reprezentare în plan a suprafeței întregului Pământ; planisferă, mapamond. — **Plan** + **glob** (după fr. *planisphère).*

PLANIMETRÁ, *planimetrez,* vb. I. Tranz. A efectua operația de planimetrare. — Din **planimetru.**

PLANIMETRÁRE, *planimetrări,* s.f. Operație de măsurare a unei suprafețe, fie prin calcul (cunoscând dimensiunile principale), fie cu ajutorul unui planimetru. — V. **planimetra.**

PLANIMÉTRIC, -Ă, *planimetrici, -ce,* adj. Care ține de planimetrie, privitor la planimetrie. — Din fr. **planimétrique.**

PLANIMETRÍE s.f. **1.** Parte a topografiei care studiază metodele și instrumentele necesare reprezentării pe o hartă sau pe un plan (**I 7**) a proiecției orizontale a obiectelor de pe suprafața Pământului. **2.** (Astăzi rar) Parte a geometriei care se ocupă cu studiul suprafețelor plane; geometrie plană. — Din fr. **planimétrie.**

PLANIMÉTRU, *planimetre,* s.n. Instrument care servește la măsurarea suprafețelor plane (hărți și planuri topografice) prin parcurgerea conturului acestora. — Din fr. **planimètre.**

PLANISFÉRĂ, *planisfere,* s.f. Hartă a globului terestru în care cele două emisfere sunt reprezentate pe o suprafață plană; planiglob, mapamond. — Din fr. **planisphère,** germ. **Planisphäre.**

PLANISFÉRIC, -Ă, *planisferici, -ce,* adj. Care aparține planisferei, privitor la planisferă. — Din fr. **planisphérique.**

PLANISÍ, *planisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A ademeni, a amăgi, a înșela pe cineva pentru a-l supune voinței sale; a încânta, a seduce. ✦ Refl. A se supune voinței cuiva, a se lăsa ademenit, sedus. — Din ngr. **eplánisa** (aor. lui *planó*).

PLANNING s.n. **1.** Program de planificare într-o întreprindere; plan de muncă, de producție. **2.** *Planning familial* = control al nașterilor, practicat voluntar de un cuplu familial. [Pr.: *pléning*] — Din engl. **planning.**

PLANOGRAFÍE s.f. Procedeu de reproducere tipografică la care se folosesc forme de tipar din piatră litografică, aluminiu etc. —Din fr. **planographie.**

PLANÓR, *planoare,* s.n. **1.** Aeronavă fără grup motor propulsor, a cărei deplasare este determinată de factori meteorologici (curenți de aer) sau de relief (zbor de pantă). **2.** Osatura generală a unei aeronave, cuprinzând în special organele asupra cărora se exercită forțele aerodinamice. — Din fr. **planeur.**

PLANÓRBIS s.m. Melc de apă dulce cu cochilia spiralată într-un singur plan *(Planorbis).* — Din lat. **Planorbis,** denumirea științifică a melcului.

PLANORÍSM s.n. **1.** Ramură sportivă practicată cu planorul. **2.** Îndeletnicirea de a construi planoare. — **Planor** + suf. *-ism.* Cf. rus. p l a n e r i z m.

PLANORÍST, -Ă, *planoriști, -ste,* s.m. și f. Pilot sau constructor de planoare. ✦ Sportiv care practică planorismul. — **Planor** + suf. *-ist.*

PLÁNȘĂ, *planșe,* s.f. **1.** Foaie de hârtie (mai groasă) cu reproduceri de desene, fotografii sau picturi, folosită ca ilustrație într-o carte; carton cu desene sau cu fotografii, care servește ca material didactic (la predarea științelor naturale). ✦ Coală, foaie mare de hârtie pe care s-a executat un desen tehnic, o hartă etc.; desen tehnic executat pe o astfel de coală. **2.** Placă de metal sau de lemn în care se sapă litere, note muzicale etc. spre a fi folosită în gravură. **3.** Fiecare dintre plăcile de beton ale pavajului unei șosele, limitată de rosturile de dilatație. — Din fr. **planche.**

PLANȘÉTĂ, *planșete,* s.f. **1.** Placă dreptunghiulară făcută din lemn sau din metal și folosită ca suport pentru desen sau pentru diferite lucrări tehnice. **2.** (Top.; în sintagma) *Planșetă topografică* = aparat folosit pentru trasarea pe un plan, fără calcule prealabile, a unor figuri asemenea celor de pe teren. **3.** (Mar.; în sintagma) *Planșetă de vânt* = instrument folosit la bordul unei nave pentru a determina direcția și viteza vântului. **4.** Scândură lată pe care se întind cu vergeaua foile de aluat. — Din fr. **planchette.**

PLANȘÉU, *planșee,* s.n. Element de construcție de lemn, de beton armat etc. care servește ca suport pentru fixarea unei mașini, formează partea carosabilă a unui pod, separă etajele unei clădiri (constituind dușumeaua sau acoperișul) etc. — Din fr. **plancher.**

PLANTÁ, *plantez,* vb. I. Tranz. **1.** A înfige în pământ puieți, răsaduri etc. pentru a se dezvolta; a acoperi un teren cu puieți, răsaduri etc.; a sădi. **2.** A fixa în pământ un stâlp, un par etc. ✧ Expr. (Refl.) *A se planta în fața cuiva* = a se opri în mod inoportun sau ostentativ în fața cuiva. **3.** A pune mine în pământ sau în apă la locurile stabilite; a mina. — Din fr. **planter,** lat. **plantare.**

PLANTAGINACÉE, *plantaginacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee, cu frunze întregi, mai rar lobate, dispuse de obicei în rozetă bazală, cu flori hermafrodite, rar unisexuate, în spice sferice sau cilindrice, și cu fructe capsule sau nucule; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **plantaginacée.**

PLANTALGÍE, *plantalgii,* s.f. (Med.) Durere în regiunea tălpilor. — Din fr. **plantalgie.**

PLANTÁR, -Ă, *plantari, -e,* adj. (Med.) Al tălpii piciorului, referitor la talpa piciorului. — Din fr. **plantaire.**

PLANTÁRE, *plantări,* s.f. Acțiunea de *a (se) planta* și rezultatul ei; sădire, plantat. — V. **planta.**

PLANTÁT s.n. Plantare. — V. **planta.**

PLANTATÓR, -OÁRE, *plantatori, -oare,* s.m., s.f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care se ocupă cu plantarea răsadurilor, a viței-de-vie etc.; săditor. **2.** S.m. Proprietar al unei plantații. **3.** S.f. Mașină care servește la plantarea diverselor plante de cultură; mașină de plantat. **4.** S.n. Unealtă agricolă de forma unui baston scurt ascuțit la un capăt, folosită la plantarea puieților, a răsadurilor etc. — **Planta** + suf. *-tor.*

PLANTÁȚIE, *plantații,* s.f. **1.** Teren pe care au fost plantați pomi fructiferi, arbori, arbuști etc. ✧ *Plantație de protecție* = plantație de arbori sau de arbuști făcută pentru a apăra un teren de cultură împotriva secetei, a vântului etc. **2.** Mare gospodărie caracterizată prin monocultura unor plante tehnice și alimentare în condiții speciale de climă (tropicală și subtropicală). [Var.: **plantațiúne** s.f.] — Din fr. **plantation.**

PLANTAȚIÚNE s.f. v. **plantație.**

PLÁNTĂ[1]**,** *plante,* s.f. Organism vegetal cu o organizare mai simplă decât a animalelor și care își extrage hrana prin rădăcini, caracterizându-se prin prezența clorofilei, prin faptul că membrana celulei este formată din celuloză și, în cazul speciilor superioare, prin alcătuirea corpului din rădăcină, tulpină și frunze; *p. restr.* vegetală, mai ales erbacee, cultivată de om sau care crește în mod natural și este folositoare omului. — Din lat. **planta,** fr. **plante.**

PLÁNTĂ[2]**,** *plante,* s.f. Fața inferioară a piciorului, ușor boltită, care ia contact cu solul; talpa piciorului. — Din lat. **planta,** fr. **plante.**

PLANTIGRÁD, -Ă, *plantigrazi, -de,* adj. (Despre animale vertebrate) Care merge călcând pe toată talpa piciorului. — Din fr. **plantigrade.**

PLANTIVÓR, -Ă, *plantivori, -e,* adj. (Înv.) Erbivor. — De la **plantă**[1]**.**

PLANTOGRÁMĂ, *plantograme,* s.f. (Med.) Amprentă a tălpii piciorului în poziție ortostatică. — Din fr. **plantogramme.**

PLANTÓN, *plantoane,* s.n. Serviciu de pază în interiorul cazărmilor sau al clădirilor militare, executat de ostași neînarmați. ✦ Ostaș care execută un schimb în serviciul de pază de mai sus; *p. gener.* orice persoană care face de pază într-un loc. ✧ Loc. adv. *De planton* = de pază, de strajă. — Din fr. **planton.**

PLANTÚLĂ, *plantule,* s.f. Plantă mică, nedezvoltată, abia ieșită din sămânță. — Din fr. **plantule.**

PLANTURÓS, -OÁSĂ, *planturoşi, -oase,* adj. Cu forme pline, gras; voinic, zdravăn, masiv. — Din fr. **plantureux.**

PLÁPOMĂ s.f. v. **plapumă.**

PLÁPUMĂ, *plăpumi,* s.f. Învelitoare groasă, formată din două foi de pânză, de mătase, de stofă etc. între care se fixează prin cusături ornamentale un strat de lână, de puf sau de vată şi care se foloseşte ca acoperitoare la dormit. ✧ Expr. *Întinde-te cât ţi-e* (sau *cât te ţine) plapuma* = nu acţiona decât în limitele posibilităţilor tale. [Var.: **plápomă** s.f.] — Din ngr. **páploma.**

PLASÁ, *plasez,* vb. I. **1.** Tranz. A investi bani, valori etc.; a aloca. ✦ A vinde mărfuri, bunuri; a distribui, a repartiza (în schimbul unei sume de bani). **2.** Tranz. A spune o vorbă la timpul sau la locul potrivit (în cursul unei discuţii). **3.** Tranz. şi refl. A (se) aşeza, a (se) situa într-un anumit loc, spaţiu etc. ✦ Tranz. A procura cuiva o slujbă, o situaţie (bună). ✦ Refl. A se situa pe o poziţie; a lua atitudine. **4.** Tranz. (Sport) A trimite, a îndrepta mingea către un punct determinat. — Din fr. **placer.**

PLASAMÉNT, *plasamente,* s.n. **1.** Investire a unei sume de bani într-o întreprindere, într-o afacere etc., cu scopul de a obţine un câştig; plasare. **2.** Faptul de a găsi, de a procura cuiva o slujbă, un post; postul, serviciul, slujba, locul în care cineva este plasat. **3.** Capacitate a unui sportiv de a se situa pe teren în aşa fel încât să facă faţă acţiunilor adversarului. — Din fr. **placement.**

PLASÁRE, *plasări,* s.f. Acţiunea de *a (se) plasa* şi rezultatul ei. — V. **plasa.**

PLASATÓR, -OÁRE, *plasatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care plasează spectatorii la locurile lor în sălile de spectacol. ✦ Persoană care plasează sau vinde mărfuri, bunuri etc. — **Plasa** + suf. *-tor.*

PLÁSĂ[1], *plase,* s.f. **I. 1.** Împletitură cu ochiuri mari din fire textile, sintetice ori metalice, din care se fac diferite obiecte; obiect confecţionat dintr-o astfel de împletitură; fileu. ✧ *Plasă pescărească* = unealtă de pescuit formată dintr-o reţea de fibre textile sau din material plastic. ✧ Expr. *A prinde* (pe cineva) *în plasă* = a înşela, a amăgi, a seduce (pe cineva). **2.** Împletitură cu ochiuri (din sfoară, sârmă etc.) care se aşază în spatele porţilor de joc (la fotbal, handbal, polo, hochei etc.) pentru a opri obiectul de joc (mingea, pucul etc.) şi evidenţiază marcarea punctului. **II. 1.** Parte dintr-o moşie în Evul Mediu, în Ţara Românească, cuvenită unui proprietar. **2.** Subdiviziune a unui judeţ în vechea împărţire administrativă a României; ocol. **III.** (Rar) Limbă de cuţit; tăiş. — Din sl. **plasa.**

PLÁSĂ[2], *plese,* s.f. (Reg.) Fel de mâncare (ce se serveşte la masă). — Din ngr. **plási.**

PLASMAGÉNĂ, *plasmagene,* s.f. (Biol.) Genă din citoplasmă. — Din fr. **plasmagène.**

PLASMALEMĂ, *plasmaleme,* s.f. (Bot.) Peliculă fină, semipermeabilă, a protoplasmei, care se află sub membrana celulozică şi reglează schimburile dintre celulă şi mediu. — Din fr. **plasmalemma.**

PLASMÁTIC, -Ă, *plasmatici, -ce,* adj. Care se referă la plasmă (**1**), care aparţine plasmei; format din plasmă. — Din fr. **plasmatique.**

PLASMATRÓN, *plasmatroane,* s.n. Generator de plasmă. [Var.: **plasmotrón** s.n.] — Din fr. **plasmotron.**

PLÁSMĂ, (**2**) *plasme,* s.f. **1.** Parte lichidă a sângelui sau a limfei formată din apă, săruri, protide, lipide, glucide, anticorpi etc. **2.** Substanţă gazoasă puternic ionizată, ale cărei proprietăţi fizice sunt determinate de existenţa ionilor şi a electronilor în stare liberă. — Din fr. **plasma.**

PLASMÍDĂ, *plasmide,* s.f. (Biol.) Component al cromozomului bacterian care se poate replica autonom şi poate fi transferat dintr-o celulă în alta, folosit în ingineria genetică, în clonare etc. — Cf. fr. p l a s m i n e.

PLASMOCHÍMIC, -Ă, *plasmochimici, -ce,* adj. Referitor la plasmochimie, care ţine de plasmochimie. — De la **plasmochimie.**

PLASMOCHIMÍE s.f. Ramură a chimiei care studiază reacţiile chimice ale plasmei (**2**). — Din fr. **plasmochimie.**

PLASMOCHÍNĂ s.f. Substanţă medicamentoasă de sinteză, folosită în tratamentul malariei. — Din fr. **plasmochine.**

PLASMOCÍT, *plasmocite,* s.n. (Biol.) Celulă cu rol important în mecanismul de apărare a organismului faţă de agenţi infecţioşi sau nocivi. — Din fr. **plasmocyte.**

PLASMODÉSME s.f. pl. (Biol.) Prelungiri citoplasmatice care unesc celulele unele cu altele şi uşurează schimburile de substanţă dintre ele. — Din fr. **plasmodesme.**

PLASMODÍE s.f. v. **plasmodiu.**

PLASMÓDIU, *plasmodii,* s.n. Masă plasmatică cu mai multe nuclee care are învelişul format dintr-o singură membrană albuminoidă. [Var.: **plasmodíe** s.f.] — Din fr. **plasmodie.**

PLASMOLÍZĂ, *plasmolize,* s.f. (Bot.) Fenomen de contracţie şi de desfacere a citoplasmei, provocat de pierderea apei din ţesutul vegetal viu. — Din fr. **plasmolyse.**

PLASMOTRÓN s.n. v. **plasmatron.**

PLÁSTĂ, *plaste,* s.f. (Reg.) Claie de fân. — Din bg., sb. **plast.**

PLÁSTIC[1], -Ă, *plastici, -ce,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Căruia i se poate da, prin modelare, forma dorită, care poate fi uşor deformat fără a crăpa sau a se sfărâma. ✧ *Masă plastică* sau *material plastic* = produs sintetic de natură organică, anorganică sau mixtă care se poate prelucra uşor în diferite obiecte, la cald sau la rece, cu sau fără presiune. *Deformaţie plastică* = deformaţie a unui material sub acţiunea unei solicitări peste limita lui de elasticitate. ✦ Care este făcut, realizat sau reprodus după un anumit model, prin modelarea unor materiale. **2.** Care se referă la sculptură şi la pictură; care se ocupă de aceste arte; care este asemănător cu o sculptură sau cu o pictură, care sugerează o sculptură sau o pictură. ✧ *Artă plastică* (şi substantivat, f.) = (mai ales la pl.) denumire dată unor genuri de artă cărora le este specifică exprimarea prin imagini vizuale (pictură, sculptură, grafică etc.). *Artist plastic* = creator din domeniul artelor plastice. ✦ (Despre realizări literare, muzicale) Evocator, sugestiv, viu. **3.** (În sintagma) *Chirurgie plastică* = ramură a chirurgiei care se ocupă cu corectarea defectelor anatomice congenitale sau dobândite accidental. **II.** S.f. Tehnica executării unor obiecte de artă prin modelarea unor substanţe maleabile; tehnica, arta de a sculpta sau de a picta. ✦ Parte din studiul unei opere de artă care se ocupă cu raportul armonios al volumelor şi al reliefului. ✦ Ansamblul calităţilor de volum şi de aspect exterior al unei lucrări de arhitectură, de urbanism sau de artă decorativă. — Din fr. **plastique.**

PLÁSTIC[2] s.n. Masă de exploziv fabricat dintr-un amestec de cauciuc sintetic şi un plastifiant. *Bombă cu plastic*. — Din fr., engl. **plastic.**

PLASTICIÁN, -Ă, *plasticieni, -e,* s.m. şi f. Artist plastic. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **plasticien.**

PLASTICITÁTE s.f. **1.** Proprietate a unui material consistent de a se modela uşor prin apăsare. ✦ Proprietate a unor materii prime ceramice de a forma cu apa o pastă care îşi menţine coeziunea după ce a fost frământată şi uscată. **2.** Însuşire a unei opere literare, a stilului, a unei expresii, a unui cuvânt etc. de a evoca ceva în mod viu, sugestiv. — Din fr. **plasticité.**

PLASTICIZÁ, *plasticizez,* vb. I. Tranz. **1.** A face ca un material să devină plastic, să poată fi modelat; a aduce un material în stare plastică. **2.** A exprima ceva prin imagini plastice, expresive, evocatoare; a reda realitatea în mod sugestiv. — **Plastic** + suf. *-iza.*

PLASTICIZÁNT, -Ă, *plasticizanţi, -te,* adj. Care plasticizează (**2**). — **Plasticiza** + suf. *-ant.*

PLASTICIZÁRE s.f. Acţiunea de *a plasticiza* şi rezultatul ei. — V. **plasticiza.**

PLASTÍDĂ, *plastide,* s.f. Constituient celular caracteristic plantelor superioare, cu rol important în procesele biochimice şi de sinteză. — Din fr. **plastide.**

PLASTIDÓM s.n. (Bot.) Totalitatea plastidelor incluse în citoplasma celulei. — Din fr. **plastidome.**

PLASTÍE, *plastii,* s.f. Înlocuire a unui ţesut cu altul, pentru a corecta un defect anatomic. — Din fr. **plastie.**

PLASTIFIÁ, *plastifiez,* vb. I. Tranz. A trata cu un plastifiant. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **plastifier.**

PLASTIFIÁNT, *plastifianţi,* s.m. Substanţă care are proprietatea de a mări plasticitatea unor materiale cu care este amestecată. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **plastifiant.**

PLASTIFIÉRE, *plastifieri,* s.f. Acţiunea de *a plastifia* şi rezultatul ei; mărire a plasticităţii unui material (cu ajutorul plastifianţilor sau prin încălzire). [Pr.: *-fi-e-*] — V. **plastifia.**

PLASTILÍNĂ, *plastiline,* s.f. Material plastic uşor maleabil, constituit dintr-un amestec de caolin, substanţe grase, răşini naturale sau sintetice, colorat cu diferiţi pigmenţi şi folosit la mici lucrări de modelare. — Din germ. **Plastilin.**

PLASTOGRÁF, -Ă, *plastografi, -e,* s.m. şi f. Persoană care falsifică documente sau semnături pe documente, dându-le drept autentice; persoană care plastografiază. — Din ngr. **plastoghráfos.**

PLASTOGRAFIÁ, *plastografiez,* vb. I. Tranz. A falsifica documente sau semnături pe documente, a face sau a comite o plastografie. [Pr.: *-fi-a*] — Din **plastografie.**

PLASTOGRAFÍE, *plastografii,* s.f. Falsificare a unui document sau a semnăturii unui document; fals în acte publice. ✦ Document falsificat. — Din ngr. **plastoghrafía.**

PLASTOGRAFIÉRE, *plastografieri,* s.f. Acţiunea de *a plastografia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **plastografia.**

PLASTOMÉR, *plastomeri,* s.m. Produs macromolecular care, în anumite intervale de temperatură, poate suferi deformaţii permanente. — Din fr. **plastomère.**

PLASTOMÉTRU, *plastometre,* s.n. Instrument pentru determinarea calităţii glutenului umed. — Din fr. **plastomètre.**

PLASTRÓN, *plastroane,* s.n. **1.** Partea din faţă apretată (detaşabilă) a unei cămăşi bărbăteşti. ✦ Partea din faţă (detaşabilă) a unei bluze, rochii etc., care constituie o garnitură. **2.** Cravată lată care acoperă pieptul. **3.** Piesă de piele groasă, căptuşită, care protejează pieptul la jucătorii de scrimă. — Din fr. **plastron.**

PLÁSTUR s.m. v. **plasture.**

PLÁSTURE, *plasturi,* s.m. Bucăţică de pânză pe care s-a întins o pastă medicinală densă şi lipicioasă, care se aplică pe o rană pentru a o feri de infecţie sau cu care se fixează un pansament; emplastru. ✦ (Pop.) Cataplasmă. [Var.: **plástur** s.m.] — Din ngr. **blástri,** lat. **plastrum,** germ. **Pflaster,** rus. **plastîr'.**

PLÁŞCĂ, *plăşti,* s.f. (Reg.) Un fel de plasă de pescuit, asemănătoare cu prostovolul. — Din sl. **plastŭ.**

PLAT, -Ă, *plaţi, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte) Lat, turtit; plan. ✧ *Picior plat* = malformaţie congenitală a piciorului care are talpa prea puţin scobită; platfus. ✧ (Despre terenuri) Întins, neted, şes. **2.** Fig. Lipsit de expresie sau de culoare;

searbăd, fad; șters, banal. ✦ (Despre mediul înconjurător, modul de viață etc.) Mediocru, meschin; lipsit de variație, monoton. ✦ (Despre persoane) Fără personalitate, fără valoare, neinteresant, fără imaginație; prost. **3.** (Sport; despre alergări atletice) Care se desfășoară pe un teren neted, special amenajat. — Din fr. **plat.**

PLATÁN[1], *platani,* s.m. Gen de arbori exotici cu scoarță exfoliată, cu frunze palmat-lobate și cu trunchiul verde *(Platanus);* arbore care face parte din acest gen. — Din lat. **platanus,** ngr. **plátanos,** fr. **platane.**

PLATÁN[2], *platane,* s.n. (Înv.) Fiecare dintre cele două farfurioare ale unei balanțe, pe care se așază obiectul de cântărit și greutățile; taler. — Cf. fr. p l a t e a u.

PLÁTĂ, *plăți,* s.f. **1.** Faptul de a plăti o sumă de bani datorată; achitare. ✦ Sistem, mod după care se plătește. **2.** Sumă de bani dată cuiva pentru munca depusă, drept contravaloare a unui obiect cumpărat, a folosinței unui lucru etc. **3.** Răsplată. recompensă (morală) dată cuiva pentru faptele sale bune; pedeapsă pentru fapte rele. ✧ Expr. *A-și lua plata* = a-și primi pedeapsa cuvenită. *A se duce* (sau *a pleca, a merge* etc.) *în plata Domnului* (sau *a lui Dumnezeu*) = a se duce (sau a pleca, a merge etc.) unde vrea, unde știe, unde-i place. *A lăsa* (pe cineva) *în plata Domnului* (sau *a lui Dumnezeu*) = a nu se mai ocupa de cineva, a lăsa în voia sorții, a lăsa în pace. — Din sl. **plata.**

PLATBÁNDĂ, *platbande,* s.f. **1.** Traversă sau grindă orizontală, formată dintr-o bucată de piatră sau din mai multe bucăți apropiate. **2.** Fâșie îngustă de teren, de obicei plantată cu iarbă, cu flori sau cu arbuști, care mărginește despărțiturile unei grădini. **3.** (Tehn.) Semifabricat de oțel sub formă de fâșie. — Din fr. **plate-bande.**

PLÁTCĂ[1] s.f. (Înv.; în expr.) *A intra (în) platcă* = **a)** a pierde o partidă la jocul de cărți; **b)** a trebui să plătească o datorie. *A pune* (sau *a face* pe cineva) *platcă* = a face (pe cineva) să piardă la jocul de cărți. *A rămâne platcă* = a rămâne de rușine, a se face de râs. — Din sb., pol. **platka.**

PLÁTCĂ[2], *plătci,* s.f. Partea de sus a unei cămăși bărbătești, a unei rochii, a unei bluze etc., croită separat de rest și de care se prinde gulerul. — Din rus. **platka.**

PLATELÁJ, *platelaje,* s.n. Element de construcție al unui pod care susține calea podului și transmite greutatea acesteia și încărcările mobile la grinzile principale ale podului. — Din fr. **platelage.**

PLATELMÍNT, *platelminți,* s.m. (La pl.) Încrengătură de viermi cu corpul lat, nesegmentat, lipsit de aparat respirator și circulator, în general hermafrodiți *(Plathelminthes);* (și la sg.) vierme din această clasă. — Din fr. **plathelminthe.**

PLATFORMÁRE, *platformări,* s.f. (Mar.) Deplasare pe apă a ambarcațiunilor fără deplasament. — De la **platformă.**

PLATFÓRMĂ, *platforme,* s.f. **I. 1.** Suprafață orizontală plană a unui vehicul, a unui aparat de ridicat etc. pe care se încarcă mărfuri, vite etc.; *p. ext.* vagon sau camion deschis, fără pereți și fără acoperiș, utilizat pentru transporturi. ✧ *Platformă de lansare* = suport plan, orizontal, de pe care rachetele teleghidate decolează vertical; rampă de lansare. *Platformă spațială* = satelit artificial de mari dimensiuni, constituind o bază permanentă pentru cercetarea spațiului cosmic și pentru lansarea navelor interplanetare. *Platformă de foraj marin* = platformă (**I 1**) pe care se află instalații de forare a puțurilor pentru extragerea petrolului din subsolul mării. ✦ Parte a unui tramvai, a unui autobuz, a unui vagon de tren etc., în dreptul ușilor, pe unde urcă sau coboară călătorii. **2.** Element plan al unei construcții. ✦ Palier al unei scări. **3.** Construcție sau suprafață de teren plană amenajată pentru efectuarea unor lucrări cu caracter tehnic, pentru instalarea unui utilaj, pentru verificarea unor mașini sau aparate, pentru depozitarea unor materiale etc. **4.** Teren, de cele mai multe ori plan, situat la diferite înălțimi. **5.** (Sport) Instalație orizontală rigidă, de 2–6 m lungime, acoperită cu un strat antiderapant, de pe care se execută sărituri în apă. **6.** (Geol.) Teritoriul întins și rigid al scoarței Pământului, afectat numai de mișcări epirogenetice. **II. 1.** Program de activitate sau de revendicări politice al unui partid, al unei grupări sau al unui om politic. **2.** Obiectul, problemele, punctul de vedere al unei discuții. — Din fr. **plate-forme.**

PLÁTFUS s.n. Malformație congenitală a piciorului la care talpa este prea puțin scobită; picior plat. — Din germ. **Plattfuss.**

PLATINÁ, *platinez,* vb. I. Tranz. **1.** A acoperi un obiect de metal cu un strat subțire de platină (**1**); a sufla cu platină. **2.** A decolora părul capului prin mijloace chimice, dându-i o nuanță de blond-argintiu. — Din fr. **platiner.**

PLATINÁRE, *platinări,* s.f. Acțiunea de *a platina* și rezultatul ei. — V. **platina.**

PLATINÁT, -Ă, *platinați, -te,* adj. (Despre metale) Acoperit cu un strat subțire de platină (**1**); suflat cu platină. ✦ (Despre păr) Care are o culoare foarte deschisă, cu luciu de platină. — V. **platina.**

PLÁTINĂ, (**2, 3**) *platine,* s.f. **1.** Metal prețios de culoare albă-cenușie, dur, lucios, inoxidabil, foarte maleabil și ductil, foarte rezistent la căldură și la acțiunea acizilor, folosit la fabricarea unor aparate de laborator, a unor instrumente de precizie, a unor obiecte de valoare, în tehnica dentară etc. ✧ *Negru de platină* = platină (**1**) sub formă de pulbere, folosită în industrie. **2.** Nume dat diferitelor piese de mașini care altădată se fabricau din platină (**1**) sau care au luciul acestui metal. **3.** Laminat semifabricat plat, cu secțiune dreptunghiulară, cu dimensiuni mici, care se folosește ca materie primă la laminarea tablei subțiri. — Din fr. **platine.**

PLATÍNIC, -Ă, *platinici, -ce,* adj. Care conține platină (**1**); platinifer, platinos. — Din fr. **platinique.**

PLATINIFÉR, -Ă, *platiniferi, -e,* adj. Platinic. — Din fr. **platinifère.**

PLATINÍT s.n. Oțel cu conținut mare de nichel, din care se fac legăturile la electrozii becurilor electrice. — Din fr. **platinite,** germ. **Platinit.**

PLATINOÍD, *platinoide,* s.n. Aliaj de cupru, nichel și zinc de culoarea platinei (**1**), care se folosește în electrotehnică sau pentru ornamentații. — Din fr. **platinoïde,** germ. **Platinoid.**

PLATINÓS, -OÁSĂ, *platinoși, -oase,* adj. Platinic. — Din fr. **platineux.**

PLATINOTIPÍE s.f. Procedeu de imprimare fotografică bazat pe acțiunea luminii asupra sărurilor de platină (**1**). — Din fr. **platinotypie.**

PLATIRÍN, *platirine,* s.n. (La pl.) Grup de maimuțe cu nasul lățit și turtit, originare din America de Sud și Centrală; (la sg.) maimuță din acest grup. — Din engl. **platyrrhina.**

PLATITÚDINE, *platitudini,* s.f. (La sg.) Faptul de a fi plat (**2**); banalitate, mediocritate; (și la pl.) vorbă, idee banală, plată. — Din fr. **platitude.**

PLÁTNIC, -Ă, *platnici, -ce,* adj., s.m. și f. (Rar) (Persoană) care plătește, care trebuie să plătească; plătitor. ✧ Expr. *Bun* (sau *rău) platnic* = persoană care își îndeplinește bine (sau rău) obligațiile bănești, care plătește ușor și la timp (sau greu și cu întârziere). — **Plată** + suf. *-nic.*

PLATONIÁN, -Ă, *platonieni, -e,* adj. (Rar) Platonic (**1**). [Pr.: *-ni-an*] — **Platon** (n. pr.) + suf. *-ian.*

PLATÓNIC, -Ă, *platonici, -ce,* adj. **1.** Care aparține platonismului, referitor la platonism; platonian, platonician (**2**). ✦ P. ext. (Despre sentimente) Pur, ideal; spiritualizat. **2.** Care nu se poate realiza, care nu se concretizează, care nu poate fi pus în practică; formal, abstract. — Din fr. **platonique.**

PLATONICIÁN, -Ă, *platonicieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al platonismului. **2.** Adj. Platonic (**1**). [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **platonicien.**

PLATONÍSM s.n. Filosofia lui Platon și a discipolilor săi, după care lumea ideilor ar fi singura realitate adevărată, iar lumea materială o copie sensibilă și schimbătoare a celei dintâi. — Din fr. **platonisme.**

PLATONIZÁNT, -Ă, *platonizanți, -te,* adj. (Rar) Care aparține platonismului, privitor la platonism. — Din fr. **platonisant.**

PLÁTOȘĂ, *platoșe,* s.f. Armură de zale, de fier, de piele etc. de forma unui piept, cu care se îmbrăcau oștenii în Antichitate și în Evul Mediu spre a se apăra de loviturile dușmanilor; cuirasă. — Et. nec.

PLATÓU, *platouri,* s.n. **1.** Podiș. ✦ Câmp amenajat pentru exerciții militare. **2.** Dispozitiv de formă dreptunghiulară sau circulară cu o față plană, pe care se fixează diferite piese în vederea prelucrării. ✦Semifabricat în formă de placă pentru laminarea tablei subțiri neferoase. **3.** Tavă mare de porțelan sau de metal pe care se aduc mâncărurile sau prăjiturile la masă. **4.** (Adesea urmat de determinarea „de filmare") Încăpere special amenajată pentru filmare într-un studio cinematografic, în care se execută filmări cu actori în decoruri adecvate scenariului, filmări combinate etc. — Din fr. **plateau.**

PLÁUR, *plauri,* s.m. Formațiune vegetală acvatică, compactă, în care predomină stuful, care plutește la suprafața apei; plav, plavie. [Pr.: *pla-ur*] — Cf. p l a v.

PLAUZÍBIL, -Ă, *plauzibili, -e,* adj. Care poate fi admis, crezut, care pare a corespunde realității; admisibil, verosimil. [Pr.: *pla-u-*] — Din fr. **plausible.**

PLAUZIBILITÁTE s.f. Însușirea de a fi plauzibil. [Pr.: *pla-u-*] — Din fr. **plausibilité.**

PLAV, *plavuri,* s.n. (Reg.) Plaur. — Din ucr., rus. **plav.**

PLÁVĂ, *plave,* s.f. Rețea de pescuit simplă, cu ochiuri mari, făcută din ață subțire, folosită pe Dunăre la pescuitul scrumbiilor. — Din bg. **plava.**

PLÁVCĂ, *plavce,* s.f. **1.** Lotcă folosită la pescuitul scrumbiilor de Dunăre. **2.** (Reg.) Loc mai înalt pe malul unei ape unde se atârnă năvoadele ca să se usuce. — Et. nec. Cf. p l a v ă.

PLÁVIE, *plavii,* s.f. Insuliță plutitoare (sau fixată la malul apei) formată din stuf, ierburi, rizomi, rădăcini de arbori etc. intrate în putrefacție și amestecate cu nămol. ✧ Expr. *A se lăsa* (sau *a se lungi) plavie* = a se întinde la pământ. [Pl. și: (pop.) *plăvii*] — Din sl. **plavĭ.**

PLAY-BACK, *play-backuri,* s.n. Redare, reproducere a unei înregistrări. ✦ Dublare a vocii unui actor, a unui cântăreț de muzică ușoară etc. [Pr.: *pléĭbec*] — Cuv. engl.

PLAYBOY, *playboy,* s.m. Tânăr elegant, cu fizic plăcut, care are succes la femei și duce o viață ușoară. [Pr.: *pléĭboĭ*] — Cuv. engl.

PLAYER, *playere,* s.n. Aparat pentru redarea înregistrărilor play-back. [Pr.: *pléĭăr*] — Din engl. **player.**

PLAZ, *plazuri,* s.n. Piesă de sprijin așezată în dosul cormanei, pe care se târăște plugul în timpul aratului, asigurându-i stabilitatea; talpă. — Din bg., sb. **plaz.**

PLĂCEÁ, *plac,* vb. II. Intranz. și tranz. (Cu subiectul logic în dativ) **1.** A agrea sau a fi agreat, a simpatiza sau a fi simpatizat. ✧ Expr. *Știi că-mi placi?* sau *că mi-ai plăcut?* exprimă mirarea, dezaprobarea în fața unei propuneri, a unei afirmații etc. care nu-ți convine, cu care nu ești de acord etc. *Îmi place să cred că...* = sper că... **2.** A avea sau a trezi un sentiment de admirație, de plăcere, de iubire față de o persoană de sex opus, a-i fi drag, a îndrăgi. **3.** A avea un sentiment de satisfacție, de mulțumire, de delectare; a-i fi agreabil, a-i fi pe plac. ✦ A-i conveni. ✦ A vrea, a dori. — Lat. **placere.**

PLĂCÉRE, *plăceri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a plăcea* și rezultatul ei; stare afectivă fundamentală, determinată de satisfacerea unor tendințe, a unor cerințe vitale;

sentiment sau senzație de mulțumire, de bucurie provocate de ceva care satisface gustul sau dorința noastră. ✧ Loc. adv. *Cu plăcere* = **a)** cu drag, bucuros, din toată inima; **b)** formulă de răspuns la mulțumirile exprimate de cineva pentru un serviciu. *Fără plăcere* = în silă, fără voie. ✧ Expr. *Fă-mi plăcerea...* = fii bun..., te rog... **2.** Distracție, petrecere; desfătare, agrement. **3.** Dorință, voie, chef, gust. ✧ Loc. adv. *După* (sau *de) plăcere* = pe plac, după voie, după gust. — V. **plăcea.**

PLĂCINTÁR, *plăcintari,* s.m. Persoană care face sau vinde plăcinte. — **Plăcintă** + suf. *-ar.*

PLĂCÍNTĂ, *plăcinte,* s.f. **1.** Preparat de patiserie făcut din foi de aluat între care se pune o umplutură de brânză, de carne, de fructe etc. ✧ Expr. *A-i veni* (sau *a-i pregăti)* (cuiva) *o plăcintă* = a-i veni (sau a-i pregăti) cuiva o surpriză neplăcută, un necaz. *A găsi plăcinta gata* = a se folosi de munca altuia, a-i veni totul de-a gata. *Se vinde ca plăcinta caldă* = se vinde repede, este foarte căutat. *A număra foile la* (sau *din) plăcintă* = a-și face prea multe socoteli, a despica firul în patru. *A aștepta* (pe cineva) *cu plăcinte calde* = a aștepta (pe cineva) cu mare bucurie. *A sta ca o plăcintă* = a fi pasiv, comod, nesimțit. **2.** (Bot.; în compusul) *Plăcinta-porcului* = talpa-ursului *(Heracleum palmatum).* — Lat. **placenta.**

PLĂCINTĂRÍE[1], *plăcintării,* s.f. Prăvălia plăcintarului, local în care se vinde și se consumă plăcinte; patiserie. — **Plăcintar** + suf. *-ie.*

PLĂCINTĂRÍE[2], *plăcintării,* s.f. Plăcinte de tot felul. — **Plăcintă** + suf. *-ărie.*

PLĂCINTÚȚĂ, *plăcintuțe,* s.f. (Fam.) Plăcințică. — **Plăcintă** + suf. *-uță.*

PLĂCINȚÍCĂ, *plăcințele,* s.f. **1.** (Fam.) Diminutiv al lui *plăcintă;* plăcintuță. **2.** (Bot.; reg. la pl.) Bulbuci *(Trollius europaeus).* — **Plăcintă** + suf. *-ică.*

PLĂCÚT, -Ă, *plăcuți, -te,* adj. Care place; simpatic, agreabil. — V. **plăcea.**

PLĂCÚȚĂ, *plăcuțe,* s.f. Diminutiv al lui *placă.* — **Placă** + suf. *-uță.*

PLĂIÉȘ, *plăieși,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească) Locuitor de la graniță însărcinat cu paza frontierei țării în părțile de munte; grănicer, străjer. **2.** Locuitor de la munte; muntean. [Pr.: *plă-ieș*] — **Plai** + suf. *-aș.*

PLĂIEȘÍE, *plăieșii,* s.f. (Rar; în Evul Mediu, în Țara Românească) Corpul, organizația plăieșilor. [Pr.: *plă-ie-*] — **Plăieș** + suf. *-ie.*

PLĂIȘÓR, *plăișoare,* s.n. Diminutiv al lui *plai.* [Pr.: *plă-i-*] — **Plai** + suf. *-ișor.*

PLĂMÁDĂ, (**1**) *plămezi,* s.f. **1.** Plămădeală. ✦ Substanță care fermentează. **2.** Fig. Sămânță, germen; *p. ext.* alcătuire, structură. ✦ Progenitură, odraslă. — Din **plămădi.**

PLĂMĂDEÁLĂ, *plămădeli,* s.f. Compoziție din făină, apă și drojdie, folosită la fermentarea aluatului; cantitate mică de aluat dospit folosit în loc de drojdie la prepararea pâinii; plămadă. — **Plămădi** + suf. *-eală.*

PLĂMĂDÍ, *plămădesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A pregăti o plămădeală; *p. ext.* a frământa, manual sau mecanic, aluatul împreună cu plămădeala sau cu drojdia în vederea obținerii unui aluat omogen. ✦ P. ext. A face un amestec în vederea obținerii unui preparat; a pregăti, a prepara alimente. **2.** Tranz. și refl. A (se) zămisli, a (se) făuri; *fig.* a (se) alcătui, a (se) forma. — Din sl. **pomladiti** „a întineri".

PLĂMĂDÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) plămădi* și rezultatul ei. — V. **plămădi.**

PLĂMĂDÍT[1] s.n. Plămădire. — V. **plămădi.**

PLĂMĂDÍT[2], -Ă, *plămădiți, -te,* adj. (Despre aluat) Preparat din făină, apă și drojdie; fermentat. — V. **plămădi.**

PLĂMÂN, *plămâni,* s.m. Fiecare dintre cele două organe principale, cu aspect spongios, înconjurate de pleură, situate simetric în cavitatea toracică, cu ajutorul cărora se face respirația la om și la vertebratele superioare; pulmon, bojoc. ✧ *Plămân de oțel* = aparat folosit pentru respirația artificială. — Din ngr. **plemóni.**

PLĂMÂNĂRÍCĂ, -EÁ, *plămânărele,* s.f. Plantă erbacee cu rizom orizontal și cu flori roșii, violete sau, rar, albe; plămânăriță, cuscrișor *(Pulmonaria officinalis).* [Var.: **plumânărícă** s.f.] — **Plămân** + suf. *-ărică.* — **Plămânărica,** cu schimbare de suf.

PLĂMÂNĂRÍȚĂ, *plămânărițe,* s.f. Plămânărică. — **Plămân** + suf. *-ăriță.*

PLĂNTÚȚĂ, *plăntuțe,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *plantă*[1]*;* plantă mică, tânără. — **Plantă**[1] + suf. *-uță.*

PLĂNUÍ, *plănuiesc,* vb. IV. Tranz. A face planuri; a pregăti ceva (în minte) pentru viitor; *p. ext.* a pune la cale, a unelti, a urzi. ✦ A determina, a preciza, a stabili, a hotărî. — **Plan** + suf. *-ui.*

PLĂNUÍRE s.f. Acțiunea de *a plănui* și rezultatul ei. — V. **plănui.**

PLĂNUÍT, -Ă, *plănuiți, -te,* adj. Pregătit pentru viitor; pus la cale, uneltit, urzit. — V. **plănui.**

PLĂPÂND, -Ă, *plăpânzi, -de,* adj. **1.** (Despre ființe) Lipsit de rezistență, de vitalitate; debil, firav; *p. ext.* fragil, delicat, fin. **2.** (Despre plante) Nedezvoltat; lipsit de sevă, gingaș, delicat. **3.** Fig. Care se lasă ușor impresionat; sensibil. — Lat. ***palpabundus.**

PLĂPUMÁR, *plăpumari,* s.m. Persoană care se ocupă cu confecționarea (și cu vânzarea) plăpumilor. — **Plapumă** + suf. *-ar.*

PLĂPUMĂREÁSĂ, *plăpumărese,* s.f. Femeie care se ocupă cu confecționarea (și cu vânzarea) plăpumilor; soție de plăpumar. — **Plăpumar** + suf. *-easă.*

PLĂPUMĂRÍE, (**2**) *plăpumării,* s.f. **1.** Meseria plăpumarului. **2.** Atelierul, prăvălia plăpumarului. — **Plăpumar** + suf. *-ie.*

PLĂPUMIOÁRĂ, *plăpumioare,* s.f. Diminutiv al lui *plapumă;* plăpumiță. — **Plapumă** + suf. *-ioară.*

PLĂPUMÍȚĂ, *plăpumițe,* s.f. (Rar) Plăpumioară. — **Plapumă** + suf. *-iță.*

PLĂSEÁ, *plăsele,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele două părți de metal, de os, de lemn etc. care acoperă mânerul unui cuțit, al unui briceag, al unui pumnal etc.; *p. ext.* mâner. **2.** (Neobișnuit) Șild. [Var.: **prăseá** s.f.] — **Plasă**[1] + suf. *-ea.*

PLĂSMUÍ, *plăsmuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A crea, a produce, a făuri, a alcătui, a înfăptui. **2.** A inventa, a născoci, a scorni. **3.** A falsifica, a contrazice. [Var.: **plăzmuí** vb. IV] — **Plasmă** (înv. „creare, alcătuire" < ngr.) + suf. *-ui.*

PLĂSMUÍRE, *plăsmuiri,* s.f. Acțiunea de *a plăsmui* și rezultatul ei. [Var.: **plăzmuíre** s.f.] — V. **plăsmui.**

PLĂSMUÍT, -Ă, *plăsmuiți, -te,* adj. **1.** Creat; inventat, născocit. **2.** Falsificat, fals. [Var.: **plăzmuít, -ă** adj.] — V. **plăsmui.**

PLĂSMUITÓR, -OÁRE, *plăsmuitori, -oare,* s.m. și f. **1.** Persoană care plăsmuiește; creator, făuritor. **2.** Inventator, născocitor. **3.** Falsificator. [Pr.: *-mu-i-.* — Var. **plăzmuitór, -oáre** s.m. și f.] — **Plăsmui** + suf. *-tor.*

PLĂTÍ, *plătesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A achita contravaloarea (în bani sau în natură) a unui bun obținut sau cumpărat, a unei consumații etc. ✧ Expr. *A plăti cu capul* (sau *cu viața* etc.) = a fi omorât pentru o greșeală, o îndrăzneală, o faptă necugetată etc. *A plăti* (cuiva) *cu dobândă* = a se răzbuna (pe cineva) cu vârf și îndesat pentru o pagubă sau o suferință. ✦ A achita un impozit, o obligație etc. ✦ Refl. A lichida o datorie (morală), a scăpa de o obligație. **2.** Tranz. A răsplăti cu bani o muncă efectuată, un serviciu prestat etc.; a retribui, a remunera. ✦ Intranz. A recompensa pe cineva pentru faptele sale. **3.** Intranz. (Pop.) A valora, a prețui, a face. ✧ Expr. *A nu plăti (nici)o ceapă (degerată)* sau *(nici) două parale* (ori *doi bani* etc.) = a nu avea nici o valoare. — Din sl. **platiti.**

PLĂTÍBIL, -Ă, *plătibili, -e,* adj. Care este de plată, care trebuie plătit, care poate fi plătit. — **Plăti** + suf. *-bil.*

PLĂTÍCĂ[1], *plătici,* s.f. Pește de apă dulce din familia ciprinidelor, cu corpul turtit lateral, cu capul mic și scurt *(Abramis brama).* — Din bg. **platika.**

PLĂTÍCĂ[2], *plătici,* s.f. Arbore mare înrudit cu salcâmul, originar din America, cultivat și la noi pentru a forma perdele de protecție; glădiță *(Gleditschia triacanthos).* — Et. nec.

PLĂTÍRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) plăti* și rezultatul ei. — V. **plăti.**

PLĂTITÓR, -OÁRE, *plătitori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care efectuează o plată, care plătește; platnic. — **Plăti** + suf. *-tor.*

PLĂVÁI, -ÁIE, *plăvăi,* adj. **1.** (Pop.; despre animale, mai ales despre oi) Care are părul sau lâna de culoare albă-gălbuie sau albă-cenușie; (despre părul sau lâna animalelor) de culoare albă-gălbuie sau albă-cenușie. **2.** (În sintagma) *Poamă plăvaie* (și substantivat, f.) = varietate de struguri cu boaba albă-verzuie și rotundă. — **Plav** (reg., despre boi, „care are părul de culoare (albă-)gălbuie" < sl.) + suf. *-ai.*

PLĂVÁN, -Ă, *plăvani, -e,* adj. (Pop.; despre boi și vaci) Cu părul alb-gălbui sau alb-cenușiu; (despre părul boilor sau al vacilor) de culoare albă-gălbuie sau albă-cenușie. ✦ (Substantivat, m.) Bou. — **Plav** (reg., despre boi, „care are părul de culoare (albă-)gălbuie" < sl.) + suf. *-an.*

PLĂVIOÁRĂ, *plăvioare,* s.f. Diminutiv al lui *plavie.* [Pr.: *-vi-oa-*] — **Plavie** + suf. *-ioară.*

PLĂVÍȚ, -Ă, *plăviți, -e,* adj. **1.** (Pop.) (Despre părul sau lâna animalelor) De culoare albă-gălbuie sau albă-cenușie; (despre animale) care are părul sau lâna de culoare albă-gălbuie sau albă-argintie. **2.** (Pop.; despre oameni) Cu pielea albă și cu părul blond; (despre părul oamenilor) blond; plăviu. **3.** (Reg.; în sintagma) *Viță plăviță* = varietate de viță-de-vie cu bobul foarte deschis la culoare. — **Plav** (reg., despre boi, „care are părul de culoare (albă-)gălbuie" < sl.) + suf. *-iț.*

PLĂVÍU, -ÍE, *plăvii,* adj. (Înv. și reg.; despre oameni) Plăviț (**2**). ✦ (Înv.) Palid. — **Plav** (reg., despre boi, „care are părul de culoare (albă-)gălbuie" < sl.) + suf. *-iu.*

PLĂZMUÍ vb. IV v. **plăsmui.**

PLĂZMUÍRE s.f. v. **plăsmuire.**

PLĂZMUÍT, -Ă adj. v. **plăsmuit.**

PLĂZMUITÓR, -OÁRE s.m. și f. v. **plăsmuitor.**

PLÂNGĂCIÓS, -OÁSĂ, *plângăcioși, -oase,* adj. Plângăreț. — **Plânge** + suf. *-ăcios.*

PLÂNGĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *plângăreți, -e,* adj. **1.** Care este totdeauna gata să plângă; care plânge ușor; care se vaită, se plânge mereu; plângător, plângăcios. **2.** (Despre voce, glas etc.) Care aparține unui om plângăcios, care trădează pe omul plângăcios; plin de durere, tânguitor, trist, jalnic; plângător, plâns[2]. — **Plânge** + suf. *-ăreț.*

PLÂNGĂTÓR, -OÁRE, *plângători, -oare,* adj. **1.** Care plânge; plângăreț (**1**). ✧ (Substantivat, f.; reg.) Bocitoare. **2.** Plângăreț (**2**). ✦ (Despre sălcii, *p. ext.* despre alți arbori) Cu ramuri lungi, lăsate în jos. — **Plânge** + suf. *-ător.*

PLÂNGE, *plâng,* vb. III. **1.** Intranz. A vărsa lacrimi (de durere, de întristare, de emoție sau de bucurie); a lăcrima. **2.** Tranz. A boci, a jeli o persoană moartă, un lucru pierdut, o situație dureroasă, vărsând lacrimi, tânguindu-se. ✦ A regreta o ființă sau un lucru pierdut (vărsând lacrimi). ✧ Expr. *A-și plânge păcatele* = a se căi, a regreta ceva. ✦ A avea milă de cineva, a deplânge pe cineva; a compătimi. ✧ Expr. (Intranz.) *A-i plânge* (cuiva) *de milă* = a-i părea foarte rău de nenorocirea, de durerea cuiva. **3.** Refl. A-și arăta nemulțumirea, a se văita, a se tângui, a se lamenta, a se căina. ✦ A face o reclamație, a înainta o plângere; a reclama. — Lat. **plangere.**

PLÁNGERE, *plângeri,* s.f. Acțiunea de *a (se) plânge.* **1.** Plâns[1], jeluire, tânguire. ✧ *Valea plângerii* = lumea, Pământul (considerate uneori ca loc de suferință). **2.** Sesizare a unui organ de jurisdicție în vederea exercitării controlului asupra unui act al administrației de stat ori a refuzului unui organ de a-și îndeplini atribuțiile legale. ✦ Exprimare a unei nemulțumiri adresate unei autorități; (concr.) act prin care se face această încunoștințare; reclamație, jalbă, cerere. — V. **plânge.**

PLÂNS[1], *plânsuri,* s.n. Faptul de *a (se) plânge;* tânguire; (concr.) lacrimi; plânset, plânsoare. ✧ Loc. adj. *De plâns* = care provoacă milă, vrednic de milă, jalnic. — V. **plânge.**

PLÂNS[2], -Ă, *plânși, -se,* adj. Care a plâns, care poartă urme de lacrimi. ✦ (Despre glas) Plângăreț (**2**). — V. **plânge.**

PLÂNSET, *plânsete,* s.n. Plâns[1]; lamentație, văicăreală; (concr.) lacrimi. — **Plâns[1]** + suf. *-et.*

PLÂNSOÁRE, *plânsori,* s.f. **1.** (Rar) Plâns[1]. **2.** (Înv. și reg.) Cerere, jalbă. **3.** Nume dat în popor unor boli (de copii) care provoacă insomnii și plânset necontenit. — **Plâns[1]** + suf. *-oare.*

PLEÁFTURĂ s.f. v. **praftură.**

PLEAN, *pleanuri,* s.n. (Înv. și pop.) Pradă (de război), captură; rechiziție. ✦ Jaf. ✦ Grup de prizonieri, ceată de oameni robiți. — Din sl. **plěn.**

PLEASC interj. Onomatopee care imită zgomotul produs de limbă când se desprinde brusc de cerul-gurii (când se mănâncă cu lăcomie). — Onomatopee.

PLEÁSNĂ, *plesne,* s.f. **1.** (Pop.) Șfichi; *p. ext.* bici. ✧ Expr. *A aduce* (pe cineva) *în pleasnă de bici* = a aduce (pe cineva) cu mare grabă, în cel mai scurt timp. ✦ Zgomot produs de plesnirea biciului; lovitură, plesnitură de bici. **2.** (Reg.) Fir de care se prinde cârligul la capătul sforii de pescuit. **3.** (Pop.) Iritație a mucoasei limbii și a cerului gurii (mai ales la copiii mici). — V. **plesni.**

PLEÁȘCĂ, *plești,* s.f. **1.** (Pop. și fam.) Câștig neașteptat (de obicei nemeritat) obținut fără muncă; chilipir. ✧ Loc. adv. *De* (sau *pe) pleașcă* = de pomană, fără bani. **2.** (Înv.) Pradă (de război), jaf, captură; rechiziție. — Din bg., sb. **pljačka.**

PLEÁVĂ s.f. **I. 1.** Resturi de spice sau de păstăi rezultate din treieratul cerealelor sau al leguminoaselor. ✦ Fig. Ceea ce este lipsit de valoare, de importanță; lucru de nimic. **2.** Fig. Om de nimic; lepădătură, drojdia societății. **II.** (Iht.) Plevușcă. — Din sl. **plěva.**

PLÉBE s.f. **1.** (În Roma antică) Categorie socială de oameni liberi lipsiți de drepturi civile și politice. **2.** (În Evul Mediu) Pătura cea mai săracă a populației orășenești din apusul Europei, aflată în afara ierarhiei feudale și care, alături de țărănime, a avut un rol important în revoluțiile din sec. XVI–XVII. **3.** (Livr.) Pătură socială fără drepturi, asuprită și exploatată; *p. ext.* mulțime, gloată. ✦ Fig. Categorie socială declasată; drojdia societății. — Din fr. **plèbe,** lat. **plebs, -bis.**

PLEBEIÁN, -Ă, *plebeieni, -e,* s.m. și f., adj. (Livr.) **1.** Plebeu (**1**). **2.** Plebeu (**2**). [Pr.: *-be-ian*] — Din fr. **plébéien.**

PLEBEIANÍSM s.n. (Livr.) Comportament de plebeu, aer de plebeu. [Pr.: *-be-ia-*] — **Plebeian** + suf. *-ism.*

PLEBEIÁT s.n. (Rar) Stare, calitate de plebeu (**1**). [Pr.: *-be-iat*] — **Plebe** + suf. *-(i)at.*

PLEBÉIC, -Ă, *plebeici, -ce,* adj. (Rar) Al plebei (**1**), de plebe (**1**). [Pr.: *-be-ic*] — **Plebe** + suf. *-ic.*

PLEBÉU, -ÉE, *plebei, -ee,* s.m. și f., adj. **1.** (În Roma antică) (Persoană) care făcea parte din plebe (**1**), care aparținea plebei; plebeian (**1**). **2.** (Persoană) asuprită, exploatată, plebeian (**2**); (om) sărac, umil; *p. ext.* (om) de rând, lipsit de distincție, vulgar, grosolan. — Din lat. **plebeius.**

PLEBISCÍT, *plebiscite,* s.n. Consultare prealabilă a cetățenilor, care urmează să se pronunțe prin „da" sau „nu" asupra unui proiect de lege sau a unui act de stat de o importanță deosebită. [Pl. și: *plebiscituri*] — Din fr. **plébiscite.**

PLEBISCITÁR, -Ă, *plebiscitari, -e,* adj. (Rar) Care aparține plebiscitului, referitor la plebiscit. — Din fr. **plébiscitaire.**

PLECÁ, *plec,* vb. I. **I. 1.** Refl. și tranz. A (se) înclina (într-o parte sau în jos), a (se) îndoi, a (se) încovoia, a (se) coborî, a (se) apleca. ✧ Expr. (Tranz.) *A-și pleca capul* (sau *fruntea, grumazul, genunchiul)* = a (se) supune, a (se) umili. *A (nu) avea unde să(-și) plece capul* (ori *trupul, oasele)* = a (nu) se (putea) odihni, a (nu) avea unde să se odihnească. *A(-și) pleca inima* = **a)** a da ascultare păsului, suferințelor cuiva; **b)** a arăta smerenie, evlavie față de cineva; **c)** a (se) dedica, a (se) închina. *A(-și) pleca urechea* = a asculta cu atenție, a lua în considerare. ✦ Refl. A se înclina în fața cuiva în semn de respect, de admirație, de devotament, de spunere; a se închina. ✦ A (se) culca la pământ, a (se) răsturna. **2.** Refl. (Despre aștri) A coborî (spre apus), a apune. ✦ Fig. (Înv.) A decădea. **II.** Tranz. A supune unei influențe, unei puteri; a subjuga. ✦ Refl. A ceda în fața unei forțe, a se supune. ✦ Refl. (Pop.) A se îndupleca; a se milostivi. **III.** Intranz. **1.** A se pune în mișcare pentru a se îndepărta (de un loc), a părăsi pe cineva sau ceva spre a se duce în altă parte; a porni. ✦ Spec. A porni într-o cursă sportivă. **2.** A avea începutul, punctul de pornire; a lua ca ipoteză. *Pleacă de la ideea că trebuie să reușească.* — Lat. **plicare.**

PLECÁRE, *plecări,* s.f. Acțiunea de *a (se) pleca;* înclinare; pornire, deplasare. ✧ *Punct de plecare* = începutul unei acțiuni. ✧ Loc. adj. și adv. *Gata de plecare* = pe punctul de a porni. *La plecare* = în momentul pornirii. ✦ (Sport) Momentul în care se dă pornirea într-o cursă; start. ✦ (Înv.) Înclinație, atracție, predispoziție. — V. **pleca.**

PLECÁT[1] s.n. **1.** Faptul de *a (se) pleca.* **2.** (Pop.; la pl.; în forma *plecate*) Indigestie, greață. — V. **pleca.**

PLECÁT[2], -Ă, *plecați, -te,* adj. **1.** Îndreptat în jos sau într-o parte; încovoiat, curbat; aplecat. ✦ Lăsat într-o parte; înclinat, povârnit. **2.** Supus, ascultător; modest, respectuos. **3.** Pornit dintr-un loc; absent; *fig.* dus pe gânduri. — V. **pleca.**

PLECĂCIÚNE, *plecăciuni,* s.f. Îndoire, înclinare a corpului în fața cuiva în semn de respect sau de salut; *p. ext.* supunere, ascultare, reverență, respect; modestie. ✧ (În formule de salut) *Plecăciune, părinte!* — **Pleca** + suf. *-ăciune.*

PLECOPTÉR, *plecoptere,* s.n. (La pl.) Ordin de insecte cu aripile membranoase, având nervuri dese ca o rețea, cu corpul lățit, terminat cu două filamente lungi; (și la sg.) insectă din acest ordin. — Din fr. **plécoptère.**

PLÉCTRU, *plectre,* s.n. Placă mică de metal, de os, de celuloid sau de alt material, cu care se ciupesc coardele unor instrumente muzicale. — Din fr. **plectre,** lat. **plectrum.**

PLED, *pleduri,* s.n. Pătură ușoară (și mai mică). — Din fr. **plaid.**

PLEDÁ, *pledez,* vb. I. Intranz. și tranz. A apăra o cauză în fața unei instanțe judecătorești. ✦ P. gener. A susține o cauză, a apăra o idee, un interes; a milita pentru ceva. — Din fr. **plaider.**

PLEDÁNT, -Ă, *pledanți, -te,* adj. Care pledează o cauză în fața unei instanțe judecătorești. ✧ *Avocat pledant* = avocat care are dreptul să susțină o cauză în fața unei instanțe judecătorești, în schimbul unui onorariu. — Din fr. **plaidant.**

PLEDÁRE, *pledări,* s.f. Acțiunea de *a pleda* și rezultatul ei. — V. **pleda.**

PLEDOARÍE, *pledoarii,* s.f. Expunere orală făcută de un avocat în fața unei instanțe judecătorești pentru apărarea cauzei uneia dintre părțile implicate în proces. ✦ P. gener. Apărare, susținere orală sau scrisă a unei cauze, a unei idei, a unei teze etc. — Din fr. **plaidoirie.**

PLEIÁDĂ, *pleiade,* s.f. **1.** (La pl. art.) Grup de stele din Constelația Taurului; Cloșca-cu-Pui. **2.** Grup de persoane (ilustre) cu aceleași preocupări, idei etc. **3.** Totalitatea izotopilor aceluiași element chimic. ✦ Grup de elemente cu proprietăți chimice asemănătoare. [Pr.: *ple-ia-*] — Din fr. **pléiade.**

PLEIN-AIR s.n. Pictură practicată în aer liber, în scopul sugerării atmosferei și a luminii specifice peisajului natural. [Pr.: *plenér*] — Cuv. fr.

PLEIOCÁZIU, *pleiocazii,* s.n. Inflorescență în cime, în care axele laterale sunt de aceeași lungime și dispuse în verticil. [Pr.: *ple-io-*] — Et. nec.

PLEISTOCÉN, -Ă, *pleistoceni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Prima epocă a cuaternarului, în care s-au extins hominizii (omul de Neanderthal și omul modern) și au avut loc glaciațiile. **2.** Adj. Care aparține epocii pleistocene (**1**), privitor la această epocă. [Pr.: *ple-is-*] — Din fr. **pléistocène.**

PLEN s.n. Totalitatea membrilor unei organizații sau ai unei adunări constituite; *p. ext.* adunare la care participă toți membrii. — Din lat. **plenum.**

PLENÁR, -Ă, *plenari, -e,* adj. **1.** (Despre ședințe, adunări, reuniuni) Care se ține cu participarea tuturor membrilor. ✦ (Substantivat, f.) Consfătuire, adunare, ședință la care participă toți membrii unui for de conducere, ai unei organizații etc. **2.** Total, întreg, complet; desăvârșit, deplin. — Din lat. **plenarius.**

PLENIPOTÉNT, *plenipotenți,* s.m., adj. (Înv.) Plenipotențiar. — Din lat. **plenipotens, -ntis.**

PLENIPOTÉNȚĂ, *plenipotențe,* s.f. (Rar) Putere deplină, împuternicire dată cuiva pentru a acționa într-o anumită chestiune (în special în probleme care interesează două state); (concr.) act prin care se dă o astfel de împuternicire. — Din it. **plenipotenza.**

PLENIPOTENȚIÁR, *plenipotențiari,* s.m., adj. (Persoană) învestită cu puteri depline în a purta tratative și a încheia acorduri internaționale; plenipotent. ✧ *Ministru plenipotențiar* = diplomat cu rang imediat inferior ambasadorului. [Pr.: *-ți-ar*] — Din fr. **plénipotentiaire.**

PLENISÓN, -Ă, *plenisoni, -e,* adj. (Despre vocale) Care are caracter silabic. — Din lat. **plenus** + **sonus.**

PLENITUDINÁR, -Ă, *plenitudinari, -e,* adj. (Livr.). Plenar. — **Plenitudine** + suf. *-ar.*

PLENITÚDINE s.f. Dezvoltare completă, integrală; deplinătate, totalitate; *p. ext.* desăvârșire. ✧ *Plenitudine vocalică* = perceptibilitate sau audibilitate a unei vocale, putere sonoră a unei vocale. — Din fr. **plénitude,** lat. **plenitudo, -inis.**

PLENUÍ, *plenuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și pop.) A jefui, a prăda. — **Plean** + suf. *-ui.*

PLEOÁPĂ, *pleoape,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele două cute mobile ale pielii, mărginite de gene, care acoperă și protejează globul ocular în partea anterioară. **2.** (Înv. și pop.) Capac (la sicriu). [Var.: (**2**) **plioápă** s.f.] — Cf. bg. p o h l u p k a.

PLEOCROÍSM s.n. (Fiz.) Fenomen de modificare a culorii anumitor cristale când sunt privite prin transparență din diferite direcții; policroism. [Pr.: *ple-o-*] — Din fr. **pléochroïsme.**

PLEONÁSM, *pleonasme,* s.n. Eroare de exprimare constând în folosirea alăturată a unor cuvinte, expresii, propoziții etc. care repetă în mod inutil aceeași idee. [Pr.: *ple-o-*] — Din fr. **pléonasme.**

PLEONÁST s.n. Mineral de culoare neagră, care se prezintă sub formă de mase granulare sau în cristale cu multe fețe, cu conținut bogat în fier. [Pr.: *ple-o-*] — Din fr. **pléonaste.**

PLEONÁSTIC, -Ă, *pleonastici, -ce,* adj. Care conține un pleonasm, privitor la pleonasm, cu pleonasme. [Pr.: *ple-o-*] — Din fr. **pléonastique.**

PLEOSC interj. Cuvânt care redă zgomotul produs de căderea unui corp moale (în apă) sau de lovirea unui corp (moale sau elastic) de un altul. — Onomatopee. Cf. sl. p l e s k ŭ.

PLEOSCĂÍ, *pleóscăi,* vb. IV. Intranz. A plescăi. [Var.: (reg.) **pleoșcăí** vb. IV] — **Pleosc** + suf. *-ăi.*

PLEOSCĂÍT, *pleoscăituri,* s.n. Faptul de *a pleoscăi;* plescăit. — V. **pleoscăi.**

PLEOSCĂITÚRĂ, *pleoscăituri,* s.f. Plescăit. [Pr.: *-că-i-*] — **Plescăi** + suf. *-tură.*

PLEOȘCĂÍ vb. IV v. **pleoscăi.**

PLEOȘTÍ, *pleoștesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) lăsa în jos sau într-o parte (sub o greutate); a (se) deforma, a (se) lăbărța; a (se) turti, a (se) strivi. **2.** Tranz. A apleca, a lăsa în jos capul sau urechea. **3.** Refl. Fig. (Fam.; despre oameni) A deveni abătut, deprimat; a-și pierde elanul. — Din sb. **pljoštiti.**

PLEOȘTÍRE, *pleoștiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) pleoști* și rezultatul ei. **2.** (Arhit.) Raportul dintre săgeata și deschiderea unei bolți, a unei ogive etc. — V. **pleoști.**

PLEOȘTÍT, -Ă, *pleoștiți, -te,* adj. **1.** Lăsat într-o parte sau în jos; deplasat, deformat; turtit, strivit. ✦ Aplecat prin dărăpănare, distrugere, năruire. **2.** Fig. (Fam.) Abătut, deprimat, descurajat, dezumflat. — V. **pleoști.**

PLESCÁIȚĂ s.f. v. **plescaviță.**

PLESCÁVIȚĂ, *plescavițe,* s.f. (Pop.) **1.** Numele unor boli de piele care se manifestă prin bube, răni, puroi; spuzeală, erupție. **2.** (Bot.; în forma *plescaiță)* Plantă erbacee cu frunze ovale, târâtoare, cu flori albe, care crește prin locuri umede și umbroase *(Malachium aquaticum).* [Var.: **plescáiță** s.f.] — Din sb. **pljuskavice.**

PLESCĂÍ, *pléscăi,* vb. IV. Intranz. **1.** A mânca cu zgomot; a scoate un sunet caracteristic, desprinzând brusc buzele una de alta sau limba de cerul-gurii (în semn de plăcere); a pleoscăi. **2.** A scoate un sunet caracteristic prin pocnirea sau plesnirea unui corp (elastic) de altul sau prin lovirea de ceva tare; a pleoscăi. **3.** (Despre lichide, substanțe vâscoase etc.) A se lovi sau a fi lovit de sau cu un corp tare, producând un zgomot caracteristic; a pleoscăi. — **Pleasc** + suf. *-ăi.*

PLESCĂÍRE, *plescăiri,* s.f. Acțiunea de *a plescăi* și rezultatul ei; plescăit. — V. **plescăi.**

PLESCĂÍT, *plescăituri,* s.n. **1.** Zgomot făcut de cineva cu gura când mănâncă repede și lacom; sunet produs prin desprinderea bruscă a limbii de cerul-gurii sau a buzelor una de alta, prin care se exprimă mirarea, plăcerea, admirația. **2.** Zgomot produs de un lichid sau de o substanță vâscoasă care se lovește sau care este lovită de un corp tare; plescăire, plescăitură; pleoscăit. **3.** (Rar) Pocnet. — V. **plescăi.**

PLESCĂITÚRĂ, *plescăituri,* s.f. Plescăit. [Pr.: *-că-i-*] — **Plescăi** + suf. *-tură.*

PLESIOZÁUR, *plesiozauri,* s.m. (La pl.) Gen de reptile acvatice din jurasic, care aveau lungimea de 3–5 m, cu gâtul lung, cu trunchiul gros, cu numeroase vertebre cervicale și cu membre în formă de vâsle, puternic dezvoltate; (și la sg.) reptilă care face parte din acest gen. [Pr.: *-si-o-za-ur.* — Var.: **pleziozáur** s.m.] — Din fr. **plésiosaure,** lat. **plesiosaurus.**

PLÉSNET, *plesnete,* s.n. **1.** Sunet scurt, brusc și puternic, produs de obiecte care izbesc violent aerul sau alte corpuri; plesnitură. ✦ (Rar) Zgomot produs de un obiect care se sparge sau crapă. **2.** (Rar) Lovitură (de bici). — **Plesni** + suf. *-et.*

PLESNÍ, *plesnesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A crăpa, a se sparge (cu violență și de obicei cu zgomot) din cauza unei lovituri, a unei presiuni prea mari, a unei variații de temperatură etc.; *spec.* a exploda. ✧ Expr. *A plesni de...* = a nu mai putea de..., a fi (prea) plin de... ✦ (Despre muguri, boboci) A începe să iasă, a se desface. ✦ (Despre abcese) A se deschide, a se desface, a se sparge. **2.** Intranz. A crăpa producând fisuri, a căpăta fisuri, crăpături. ✧ Expr. *A-i plesni cuiva obrazul de rușine* = a-i fi cuiva foarte rușine. **3.** Intranz. A se rupe (prin întindere, prin solicitare prea mare, prin uzare etc.). **4.** Intranz. și tranz. A izbi un obiect (sau aerul) cu un corp elastic, în special cu un bici; a pocni cu zgomot două obiecte unul de altul. ✧ Expr. (Intranz.) *Cât ai plesni din bici* (sau *din palme)* = foarte repede, într-o clipă, pe dată, imediat. **5.** Tranz. A izbi, a lovi, a bate. ✧ Expr. (Fam.) *A plesni* (pe cineva) *în pălărie* = a ironiza (pe cineva). *A o plesni bine* = a spune ceva foarte potrivit într-o anumită situație, într-un anumit moment. *Unde-o plesnești și unde crapă,* se spune atunci când se obțin cu totul alte rezultate decât cele așteptate. (Intranz.) *A-i plesni* (ceva) *în* (sau *prin) cap* (sau *în minte, prin gând)* = a-i veni pe neașteptate o idee năstrușnică; a-i trece (deodată) prin minte. ✦ Fig. A nimeri, a potrivi. ✦ A lovi ușor, a împinge. ✦ Refl. A se izbi cu zgomot de un obiect. [Var.: **plezní** vb. IV] — Din sl. **plesnonti.**

PLESNÍRE s.f. Acțiunea de *a plesni* și rezultatul ei. ✦ Rupere bruscă produsă în pereții unui vas, ai unui tub sau ai unei piese ca efect al presiunii interioare, al unei variații de temperatură etc. [Var.: **plezníre** s.f.] — V. **plesni.**

PLESNÍT[1] s.n. Faptul de *a plesni.* [Var.: **plezní**t s.n.] — V. **plesni.**

PLESNÍT[2]**, -Ă,** *pesniți, -te,* adj. Care a crăpat, s-a spart, s-a despicat. ✦ Care are crăpături, fisuri. [Var.: **plezníț, -ă** adj.] —V. **plesni.**

PLESNITOÁRE, *plesnitori,* s.f. **1.** (Reg.) Șfichiul biciului; pleasnă. **2.** Jucărie care, prin învârtire, produce un zgomot puternic. **3.** (Înv. și reg.) Disc, verigă care se pune între capătul osiei carului și roată pentru a împiedica frecarea acestora. **4.** Plantă erbacee din familia cucurbitaceelor, cu flori galbene, al cărei fruct, la maturitate, plesnește cu zgomot și aruncă semințele la distanță *(Ecballium elaterium).* [Var.: **pleznitoáre** s.f.] —**Plesni** + suf. *-toare.*

PLESNITÚRĂ, *plesnituri,* s.f. Faptul de *a plesni;* lovire, izbire; zgomot produs de anumite lovituri. ✦ Crăpătură, fisură. [Var.: **pleznitúră** s.f.] — **Plesni** + suf. *-tură.*

PLEȘ, PLEÁȘĂ, *pleși, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Înv. și reg.) Chel, pleșuv. **2.** Adj. (Despre dealuri, munți, soluri etc.) Lipsit de vegetație, sterp, gol. **3.** S.f. Porțiune a muntelui lipsită de vegetație; pleșuvie. — Din sl. **plěši.**

PLEȘCÁR, -Ă, *pleșcari, -e,* s.m. și f. (Fam.) Persoană care umblă după chilipiruri; chilipirgiu, pleșcaș (**2**). — **Pleașcă** + suf. *-ar.*

PLEȘCÁȘ, *pleșcași,* s.m. (Reg.) **1.** Jefuitor. **2.** Pleșcar. — **Pleașcă** + suf. *-aș.*

PLEȘCUÍ, *pleșcuiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A umbla după chilipir, după câștig fără muncă. — **Pleașcă** + suf. *-ui.*

PLEȘCUÍT s.n. (Reg.) Faptul de *a pleșcui;* chilipir. — V. **pleșcui.**

PLEȘÚG, -Ă adj. v. **pleșuv.**

PLEȘÚV, -Ă, *pleșuvi, -e,* adj. **1.** (Despre oameni) Chel. **2.** (Despre soluri, munți etc.) Lipsit de vegetație, fără arbori; (despre ogoare) fără semănături; *p. ext.* uscat, sterp, arid. ✦ (Despre arbori) Fără frunze, desfrunzit. [Var.: (reg.) **pleșúg, -ă** adj.] — Din bg. **pleșiv.**

PLEȘUVÍ, *pleșuvesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A cheli. **2.** Refl. (Despre munți, dealuri, soluri etc.) A rămâne fără vegetație. — Din **pleșuv.**

PLEȘUVÍE, *pleșuvii,* s.f. **1.** Lipsă a părului de pe cap ca urmare a căderii lui; boală care pricinuiește această cădere; chelie. **2.** Porțiune a capului rămasă fără păr; chelie. **3.** Porțiune a unui munte lipsită de vegetație. — **Pleșuv** + suf. *-ie.*

PLEȘUVÍRE s.f. Acțiunea de *a pleșuvi* și rezultatul ei; pleșuvit. — V. **pleșuvi.**

PLEȘUVÍT, -Ă, *pleșuviți, -te,* adj. Chel. — V. **pleșuvi.**

PLÉTE s.f. pl. **1.** Părul capului crescut lung, purtat liber sau împletit în cozi; *p. ext.* păr (nearanjat, necoafat). **2.** (Reg.) Mănunchi de fuior. — Din sl. **pletŭ.**

PLÉTER, *pletere,* s.n. Gard pescăresc construit din stuf, din nuiele de alun ori de salcie și instalat de-a lungul malurilor, în albia majoră a râurilor etc., pentru a opri trecerea peștelui dintr-o baltă într-un râu. — Din sb. **pleter.**

PLETÍNĂ, *pletine,* s.f. Navă mică remorcată, destinată transportului mărfurilor pe căi de navigație cu adâncimi mici. [Acc. și: *plétină*] — Cf. p i l o t i n ă.

PLÉTORĂ s.f. **1.** Cantitate de sânge sau de lichide depășind valorile normale în întreg organismul sau numai în numite părți ale lui; stare morbidă provocată de această supraîncărcare și care se manifestă prin roșeața pielii și a mucoaselor, palpitații, puls accelerat, respirație scurtă etc. **2.** Cantitate mare de obiecte sau de ființe (lipsite de valoare). ✧ *Pletoră semantică* = aglomerare (excesivă) de sensuri la unele cuvinte. — Din fr. **pléthore.**

PLETÓRIC, -Ă, *pletorici, -ce,* adj. **1.** (Despre oameni) Care are prea mult sânge. **2.** Care este în număr prea mare; supraabundent. — Din fr. **pléthorique.**

PLETÓS, -OÁSĂ, *pletoși, -oase,* adj. **1.** Cu plete mari, cu păr lung și bogat; *p. ext.* (despre bărbați; adesea substantivat; peior.) cu părul lăsat să crească excesiv de lung. ✦ (Despre unele animale) Cu coama lungă și bogată. **2.** (Despre plante) Cu tulpinile, ramurile sau frunzele lungi, stufoase, aplecate în jos. — **Pleată** + suf. *-os.*

PLEU, *pleuri,* s.n. (Reg.) Tinichea. — Din magh. **pléh,** sb. **pleh.**

PLEURÁL, -Ă, *pleurali, -e,* adj. Care ține de pleură, privitor la pleură. [Pr.: *ple-u-*] — Din fr. **pleural.**

PLÉURĂ, *pleure,* s.f. Membrană seroasă care învelește plămânii și căptușește pereții cavității toracice. [Pr.: *ple-u-*] — Din lat., ngr., it. **pleura,** fr. **pleure.**

PLEUREZÍE, *pleurezii,* s.f. Boală care constă în inflamația acută sau cronică a pleurei pulmonare, însoțită adesea de o abundentă secreție de lichid seros, purulent sau hemoragic. ✧ *Pleurezie purulentă* = piotorax. [Pr.: *ple-u-*] — Din fr. **pleurésie.**

PLEURÍTĂ, *pleurite,* s.f. Boală care constă în inflamația uscată a pleurei pulmonare, fără apariția lichidului în cavitatea pleurală. [Pr.: *ple-u-*] — Din fr. **pleurite.**

PLEURÍTIC, -Ă, *pleuritici, -ce,* adj. Specific pleureziei; cauzat de pleurezie. ✦ (Substantivat) Persoană care suferă de pleurezie. [Pr.: *ple-u-*] — Din fr. **pleurétique.**

PLEURODINÍE, *pleurodinii,* s.f. Durere acută, de natură inflamatorie, în regiunea nervilor intercostali. [Pr.: *ple-u-*] — Din fr. **pleurodynie.**

PLEUROPNEUMONÍE, *pleuropneumonii,* s.f. Pneumonie care afectează și pleura adiacentă zonei pulmonare bolnave. [Pr.: *ple-u-ro-pne-u-*] — Din fr. **pleuropneumonie.**

PLEUROSCÓP, *pleuroscoape,* s.n. Instrument cu ajutorul căruia se examinează vizual cavitatea pleurală. [Pr.: *ple-u-*] — Din fr. **pleuroscope.**

PLEUROSCOPÍE, *pleuroscopii,* s.f. Examinare vizuală a cavității pleurale cu ajutorul pleuroscopului. [Pr.: *ple-u-*] — Din fr. **pleuroscopie.**

PLEUROTOMÍE, *pleurotomii,* s.f. Deschidere a cavității pleurale în scopul evacuării puroiului colectat în această cavitate sau în vederea explorării acestei cavități. [Pr.: *ple-u-*] — Din fr. **pleurotomie.**

PLEVÁIȚĂ, *plevaițe,* s.f. Numele a două plante erbacee din familia compozeelor, cu tulpina lânoasă și ramificată de la bază, cu flori mici, roz-violacee sau roșii-purpurii, persistente, care cresc în regiunile de stepă și de silvostepă; imortelă *(Xeranthemum annuum* și *foetidum).* [Pr.: *-va-i-*] — Et. nec.

PLÉVIȚĂ, *plevițe,* s.f. (Reg.) Placă de fier care îmbracă partea de jos a leucii. ✦ Bucată de fier care se bate în cuie sau în nituri pentru a acoperi o crăpătură la vase, la albii etc. — **Pleu** + suf. *-iță.*

PLEVÚȘCĂ, *plevuști,* s.f. **1.** Peștișor de baltă din familia ciprinidelor, cu corpul lung de 6–10 cm, acoperit cu solzi mărunți, cu capul verde-cafeniu, spinarea galbenă-verzuie și cu luciu metalic pe restul corpului *(Leucaspius delineatus); p. gener.* nume dat peștilor mărunți de orice specie. **2.** Fig. Grup de oameni de puțină însemnătate. [Pl. și: *plevuște*] — **Pleavă** + suf. *-ușcă.*

PLEX, *plexuri,* s.n. Țesut format din fibre nervoase sau din vase sangvine împletite nesistematizat între ele, care se află în diferite puncte ale organismului. ✧ *Plex solar* = plex care se găsește în cavitatea abdominală, lângă stomac. — Din lat., fr. **plexus.**

PLÉXIGLAS s.n. Masă plastică transparentă și incasabilă, din care se fac diferite obiecte rezistente la șocuri și la trepidații; sticlă organică, stiplex, polimetacrilat. — Din germ. **Plexiglas,** fr. **plexiglas.**

PLEZANTERÍE, *plezanterii,* s.f. (Înv.) Lucru amuzant; vorbă, discuție ușoară, amuzantă. — Din fr. **plaisanterie.**

PLEZIOZÁUR s.m. v. **plesiozaur.**

PLEZÍR, *pleziruri,* s.n. Plăcere (**1**). — Din fr. **plaisir.**

PLEZNÍ vb. IV v. **plesni.**

PLEZNÍRE s.f. v. **plesnire.**

PLEZNÍT[1] s.n. v. **plesnit[1].**

PLEZNÍT[2], -Ă adj. v. **plesnit[2].**

PLEZNITOÁRE s.f. v. **plesnitoare.**

PLEZNITÚRĂ s.f. v. **plesnitură.**

PLIÁ, *pliez,* vb. I. Tranz. A îndoi o hârtie, o țesătură etc. suprapunând părțile într-o anumită ordine; a împături. [Pr.: *pli-a*] — Din fr. **plier.**

PLIÁBIL, -Ă, *pliabili, -e,* adj. Care poate fi pliat, ușor de pliat. [Pr.: *pli-a-*] — Din fr. **pliable.**

PLIÁJ s.n. **1.** Pliere (**1**). **2.** Operațiune de împachetare a parașutei în vederea lansării. [Pr.: *pli-aj*] — Din fr. **pliage.**

PLIÁNT, -Ă, *plianți, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre obiecte) Care poate fi îndoit și împăturit (micșorându-și suprafața). **2.** S.n. Tipăritură conținând fotografii, prospecte, cataloage, informații etc. imprimate pentru reclamă, îndoită de mai multe ori pentru comoditatea utilizării. [Pr.: *pli-ant*] — Din fr. **pliant.**

PLIÁT, -Ă, *pliați, -te,* adj. Îndoit, împăturit. [Pr.: *pli-at*] — V. **plia.**

PLIC, *plicuri,* s.n. Obiect confecționat dintr-o hârtie împăturită în chip special și lipită pe trei părți, pentru a închide o scrisoare, un act etc. (în vederea expedierii lor); obiectul împreună cu scrisoarea, actul etc. pe care le conține. — Din ngr. **plíkos,** it. **plico.**

PLÍCĂ, *plice,* s.f. Cută a pielii sau a mucoasei pereților anatomici. — Din lat. **plica.**

PLICI[1] interj., (**2**) *pliciuri,* s.n. **1.** Interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de apă când se lovește de un obiect solid, de o lovitură (aplicată cuiva pe piele) etc.; pleosc. **2.** S.n. Paletă cu coadă lungă pentru omorât muște, țânțari etc. — Onomatopee.

PLICÍ[2], *plicesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A pliciui. — Din **plici[1].**

PLICIUÍ, *pliciuiesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A face plici[1]; a plici[2]. — **Plici[1]** + suf. *-ui.*

PLICIUÍRE, *pliciuiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a pliciui* și rezultatul ei; plescăit. — V. **pliciui.**

PLICTICÓS, -OÁSĂ, *plicticoși, -oase,* adj. Plictisitor. — Din ngr. **pliktikós.**

PLICTÍS s.n. Plictiseală. [Acc. și: *plíctis*] — Din **plictisi** (derivat regresiv).

PLICTISEÁLĂ, *plictiseli,* s.f. **1.** Stare sufletească apăsătoare, ușoară depresie morală provocată de singurătate, de lipsa de ocupație sau de o ocupație neatrăgătoare, de monotonie etc.; gol sufletesc, urât, plictis. **2.** Enervare, necaz, supărare. — **Plictisi** + suf. *-eală.*

PLICTISÍ, *plictisesc,* vb. IV. **1.** Refl. A suferi, a fi cuprins de plictiseală, a avea un gol sufletesc; a-i fi urât, a lâncezi. ✦ A se sătura (de cineva sau de ceva), a nu-i mai face plăcere. **2.** Tranz. A supăra, a enerva, a irita, a agasa. — Din ngr. **éplixa** (aor. lui *plissó).*

PLICTISÍT, -Ă, *plictisiți, -te,* adj. **1.** Care este stăpânit de plictiseală (**1**), care exprimă sau manifestă plictiseală. **2.** Enervant, agasat, supărat. — V. **plictisi.**

PLICTISITÓR, -OÁRE, *plictisitori, -oare,* adj. **1.** Care plictisește (**1**); neinteresant, searbăd, anost; plicticos. **2.** Supărător, enervant, agasant; plicticos. — **Plictisi** + suf. *-tor.*

PLICULÉȚ, *pliculețe,* s.n. Diminutiv al lui *plic.* — **Plic** + suf. *-uleț.*

PLIÉ, *plieuri,* s.n. (Cor.) Îndoire lentă a picioarelor cu genunchii în afară, urmată de întinderea lor. — Din fr. **plié.**

PLIÉRE, *plieri,* s.f. Acțiunea de *a plia.* **1.** Operație manuală sau mecanizată de îndoire și de așezare în pliuri a hârtiei sau a materialelor textile; pliaj. **2.** Îndoire cu 180° a unei table de-a lungul unei linii drepte sau curbe. [Pr.: *pli-e-*] — V. **plia.**

PLIMBÁ, *plimb,* vb. I. **1.** Refl. A umbla în voie dintr-un loc într-altul pentru a se recrea, a face mișcare, a lua aer etc. ✧ Expr. *A se plimba ca vodă prin lobodă* = a umbla în toate părțile fără nicio piedică. (Fam.) *Du-te de te plimbă* = vezi-ți de treabă, du-te și lasă-mă-n pace. ✦ Tranz. A duce, a purta (oameni sau animale); a scoate și a însoți pe cineva la plimbare. **2.** Tranz. A mișca un obiect încoace și încolo, a trece dintr-o parte în alta. [Var.: (reg.) **preumblá, primblá** vb. I] — Lat. **perambulare.**

PLIMBÁRE, *plimbări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) plimba;* mers în voie pentru a se recrea, a lua aer etc. ✧ Expr. (Fam.) *A trimite* (pe cineva) *la plimbare* = **a)** a se dispensa de serviciile cuiva, a se descotorosi de cineva; **b)** a nu sta la discuție (cu cineva), a da afară; a concedia. ✦ Călătorie (de agrement), drum; peregrinare, umblătură. **2.** (Înv.; concr.) Loc de promenadă. [Var.: (reg.) **preumbláre, primbláre** s.f.] — V. **plimba.**

PLIMBÁT s.n. Faptul de *a (se) plimba.* — V. **plimba.**

PLIMBĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *plimbăreți, -e,* adj. Căruia îi place să se plimbe (mult), să umble (fără rost), să hoinărească. — **Plimba** + suf. *-áreț.*

PLIMBĂRÍCĂ, *plimbărici,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *plimbare.* — **Plimbare** + suf. *-ică.*

PLIN, -Ă, (**I**) *plini, -e,* adj., (**II**) *plinuri,* s.n. **I.** Adj. **1.** (Despre vase, încăperi, recipiente etc.) Care este umplut cu ceva, în care se află ceva până la limită. ✧ Expr. *Plin ochi* = umplut până la limita capacității. *A fi plin de sine* (sau *de el)* = a avea o părere foarte bună despre sine, a fi încrezut, îngâmfat. *A-i fi* (cuiva) *paharul plin,* se spune despre cineva care a îndurat prea multe necazuri și nu le mai poate suporta. ✦ (Despre arme de foc) În care au fost introduse cartușe; încărcat. **2.** Fără goluri; întreg, compact, masiv. ✦ Întreg, deplin, neștirbit. ✧ *Profesor plin* = profesor universitar titular, cu toate titlurile și drepturile prevăzute de lege. *Catedră plină* = catedră care are numărul de ore prevăzut de regulament. **3.** Care cuprinde, conține, are ceva în cantitate sau în număr mare. ✦ (Despre ochi) Năpădit, inundat de lacrimi. **4.** Care este acoperit, încărcat total sau parțial cu ceva. ✦ Murdar, mânjit, uns (cu ceva). **5.** (Despre ființe, corpul lor sau părți ale corpului) Cu forme rotunde, durdulii; grăsuț. **6.** Care are amploare, intensitate; desăvârșit. ✧ *Lună plină* = lună perfect rotundă, aflată în faza ei maximă. *Voce plină* = voce sonoră, cu volum. ✧ Expr. *În plin(ă)...* = în mijlocul..., în miezul..., în toiul... **II.** S.n. Ceea ce umple un vas, o cavitate, un spațiu etc.; conținut, cuprins. ✧ *Plinul conductei* = cantitate de fluid care rămâne în permanență într-o conductă de transport. ✧ Loc. adv. *Din plin* = din abundență. ✧ Loc. adj. și adv. *În plin* = în centru, la țintă. ✧ Loc. prep. *În plinul...* = în mijlocul...; *p. ext.* în toiul... Expr. *A-i merge cuiva în plin* = a-i merge cuiva bine, a avea succes, a reuși, a izbândi. *A da o lovitură* (sau *a lovi, a nimeri*) *în plin* = a nimeri bine ținta vizată, a-și ajunge scopul. *A-i ieși* (cuiva) *cu plin(ul)* = a-i ieși cuiva în cale cu un vas plin (fapt considerat în credința populară ca semn prielnic). *A face plinul* = a umple cu benzină până la refuz rezervorul unei mașini. — Lat. **plenus.**

PLINĂTÁTE s.f. Calitatea de a fi deplin, întreg; integritate, totalitate, plenitudine. — **Plin** + suf. *-ătate.*

PLINÍ, *plinesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv. și reg.) A aduce sau a ajunge la îndeplinire, a (se) îndeplini. — V. **plin.**

PLINÍRE s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) plini;* îndeplinire, realizare. — V. **plini.**

PLINIȘÓR, -OÁRĂ, *plinișori, -oare,* adj. (Rar) Plinuț. — **Plin** + suf. *-ișor.*

PLÍNTĂ, *plinte,* s.f. **1.** Piesă de lemn, de piatră, de mozaic, de material plastic etc. care se aplică la partea de jos a pereților unei încăperi pentru a-i apăra împotriva loviturilor și a umezelii sau pentru a acoperi rostul dintre pardoseală și perete. **2.** Partea de jos a unei clădiri, a unei sobe, a unui zid, ieșită mai în afară și formând un mic soclu. **3.** Bloc paralelipipedic de piatră sau de zidărie, pe care se reazemă o coloană sau un piedestal. — Din fr. **plinthe.**

PLINÚȚ, -Ă, *plinuți, -te,* adj. Diminutiv al lui *plin;* plinișor. — **Plin** + suf. *-uț.*

PLIOÁPĂ s.f. v. **pleoapă.**

PLIOCÉN, -Ă, *plioceni, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care aparține neogenului, care se referă la neogen. **2.** S.n. Etajul superior al neogenului, reprezentat, în partea de vest a Europei, prin depozite marine, iar în cea de est prin depozite lacustre și uneori prin zăcăminte de cărbuni și petrol. **3.** S.n. Serie de strate geologice din pliocen (**2**). [Pr.: *pli-o-*] — Din fr. **pliocène.**

PLIROFORÍE, *pliroforii,* s.f. (Înv.) Informație, lămurire, deslușire. — Din ngr. **pliroforía.**

PLIROFORISÍ, *pliroforisesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv.) A (se) lămuri, a (se) documenta; a (se) convinge. — Din ngr. **plirofórisa** (aor. lui *pliroforó).*

PLISÁ, *plisez,* vb. I. Tranz. A îndoi o țesătură, o hârtie etc. în cute regulate, înguste și dese. — Din fr. **plisser.**

PLISÁJ s.n. (Rar) Pliseu. — Din fr. **plissage.**

PLISÁRE s.f. Acțiunea de *a plisa* și rezultatul ei; *spec.* călcare cu pliuri. — V. **plisa.**

PLISÁT, -Ă, *plisați, -te,* adj. Care are pliseuri. — V. **plisa.**

PLISC, *pliscuri,* s.n. **1.** Partea anterioară, lunguiață și cornoasă, a gurii păsărilor; cioc, clonț. ✦ Fig. (Peior.) Gură (la om). **2.** P. anal. Capătul ascuțit sau lunguieț, în formă de cioc, al unui obiect; vârf. **3.** Compus: *pliscul-cocorului* (sau *-cucoarei)* = mică plantă erbacee cu tulpina întinsă pe pământ, cu flori roșii sau albe și cu fructul ascuțit ca un cioc de barză *(Erodium cicutarium).* — Et. nec.

PLISCÁRIȚĂ, *pliscarițe,* s.f. (Bot.; reg.) **1.** Pălăria-cucului *(Geranium pyrenaicum).* **2.** Ciocul-berzei *(Geranium lucidum).* — **Plisc** + suf. *-ariță.*

PLISCUȘÓR, *pliscușoare,* s.n. (Fam.) Diminutiv al lui *plisc.* — **Plisc** + suf. *-ușor.*

PLISÉU, *pliseuri,* s.n. Cută sau grup de cute înguste, regulate și dese, obținute prin plisare; plisaj. — Din fr. **plissé.**

PLÍTĂ, *plite,* s.f. Placă de fontă, cu ochiuri acoperite cu rotițe, care constituie partea de deasupra a unei mașini de gătit; *p. ext.* mașină de gătit. ✦ Aparat electric de laborator care servește la încălzirea directă a vaselor de sticlă cu fund plat; încălzitor electric de laborator. — Din rus., ceh. **plita,** ucr. **plyta.**

PLIU, *pliuri,* s.n. Cută adâncă făcută la un obiect de îmbrăcăminte, deosebită de pliseu prin faptul că îndoiturile țesăturii se presează mai puțin. ✦ Pliseu. — Din fr. **pli.**

PLIÚRD, -Ă, *pliurzi, -de,* adj. (Reg.; despre oameni) Lipsit de judecată; prost; zăpăcit. — Et. nec.

PLIVÍ, *plivesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A distruge buruienile de pe terenuri cultivate. ✦ A smulge, a stârpi o buruiană. **2.** A tăia sau a rupe lăstarii și cârceii de prisos de la vița-de-vie sau de la pomi, folosind mijloace manuale, mecanice sau chimice. — Din bg. **plevja.**

PLIVÍRE, *pliviri,* s.f. Faptul de *a plivi;* curățare de buruieni; plivit[1]. — V. **plivi.**

PLIVÍT[1], *plivituri,* s.n. Plivire. — V. **plivi.**

PLIVÍT[2], *pliviți, -te,* adj. **1.** (Despre terenuri sau plante cultivate) Curățat de buruieni. **2.** (Despre pomi, vie, plante) Curățat de lăstari, de cârceii, de frunzele etc. care sunt de prisos. — V. **plivi.**

PLIVITÓR, -OÁRE, *plivitori, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană care plivește. **2.** S.f. (Rar) Instrument cu care se plivește. — **Plivi** + suf. *-tor.*

PLIVITÚRĂ, *plivituri,* s.f. Mulțime de buruieni plivite și adunate grămadă. — **Plivi** + suf. *-tură.*

PLOÁIE, *ploi,* s.f. **1.** Precipitație atmosferică sub formă de picături de apă provenite din condensarea vaporilor din atmosferă. ✧ Loc. adv. *Pe ploaie* = în timp ce plouă. *În* (sau *sub) ploaie* = în bătaia ploii. ✧ Expr. (Fam.) *Apă de ploaie,* se zice despre o afirmație lipsită de conținut și de temei, despre o acțiune neserioasă etc. (Fam.) *A(-și* sau *a-i) aranja ploile* = a(-și) pregăti terenul, a(-și) face atmosferă favorabilă, a(-și) rezolva treburile, afacerile. *A se lumina a ploaie* = (despre cer, văzduh) a căpăta o lumină difuză care anunță venirea ploii. ✦ Picătură de ploaie (**1**). ✦ P. anal. Ceea ce vine (sau cade) în cantitate mare, ceea ce se revarsă, ceea ce este abundent. *O ploaie de săgeți.* ✧ (Astron.) *Ploaie de stele* = abundență de stele căzătoare venind din aceeași parte a cerului. **2.** Alice mărunte pentru vânat păsări și animale mici. [Pr.: *ploa-ie*] — Lat. ***plovia** (=*pluvia).*

PLOCÁDĂ s.f. v. **pocladă.**

PLOCÁT s.n. v. **pocladă.**

PLOCÁTĂ s.f. v. **pocladă.**

PLOCÓN, *plocoane,* s.n. **1.** (În timpul dominației otomane în Țările Române) Dar făcut în semn de recunoaștere a suzeranității otomane. **2.** Dar, cadou (oferit pentru a obține o favoare). ✧ Expr. *A duce* (sau *a aduce, a trimite* etc. pe cineva) *plocon* (cuiva) = a prezenta pe cineva cuiva, a pune pe cineva în fața cuiva. ✦ Spec. Dar care se dă nașilor (la nuntă, la botez sau în anumite ocazii). **3.** (Înv.) Jertfă, ofrandă. **4.** (Și în sintagma *plocon de nume)* Denumire dată, în Evul Mediu, în Țările Române, unor dări sau daruri, devenite apoi obligații ale birnicilor. [Var.: **poclón** s.n.] — Din sl. **poklonŭ.**

PLOCONÁȘ, *ploconașe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *plocon.* — **Plocon** + suf. *-aș.*

PLOCONEÁLĂ, *ploconeli,* s.f. Ploconire; lingușire, umilire. — **Ploconi** + suf. *-eală.*

PLOCONÍ, *ploconesc,* vb. IV. Refl. **1.** A se înclina, a se pleca cu respect, cu multă umilință înaintea cuiva; a saluta cu politețe (exagerată). **2.** A arăta o admirație servilă pentru cineva sau ceva; a se lingușí, a se umili, a se căciuli. — Din sl. **pokloniti (sen).**

PLOCONÍRE, *ploconiri,* s.f. Acțiunea de *a se ploconi* și rezultatul ei; închinăciune, plecăciune; lingușire, umilire, servilism; ploconeală. — V. **ploconi.**

PLOD, (**1**) *plozi,* s.m., (**2**) *ploduri,* s.n. **1.** S.m. (Pop. și fam.) Copil (mic). **2.** S.n. (Pop.) Germen, embrion; rod. — Din sl. **plodŭ.**

PLODÍ, *plodesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A naște (pui mulți); a procrea, a prăsi. — Din sl. **ploditi.**

PLODÍRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a plodi.* — V. **plodi.**

PLOICÍCĂ, *ploicele,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *ploaie* (**1**); ploaie puțină și de scurtă durată; ploiță, ploișoară. [Pr.: *plo-i-*] —**Ploaie** + suf. *-icică.*

PLOIÉR, (**1**) *ploiere,* s.n., (**2**) *ploieri,* s.m. **1.** (Reg.) Umbrelă. **2.** S.m. Pasăre călătoare de mărimea unei turturele, cu fruntea bombată, cu picioare lungi, lipsite de degetul posterior, cu coada scurtă și cu pene variat colorate, care trăiește la marginea bălților *(Charadrius apricarius).* [Pr.: *plo-ier*] — **Ploaie** + suf. *-ar.*

PLOIEȘTEÁN, -Ă, *ploieșteni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Ploiești. **2.** Adj. Care aparține municipiului Ploiești sau ploieștenilor (**1**), referitor la municipiul Ploiești ori la ploieșteni. [Pr.: *plo-ieș-*] — **Ploiești** (n. pr.) + suf. *-ean.*

PLOIEȘTEÁNCĂ, *ploieștence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Ploiești. [Pr.: *plo-ieș-*] — **Ploieștean** + suf. *-că.*

PLOIÓS, -OÁSĂ, *ploioși, -oase,* adj. Cu (multă) ploaie; în care plouă (mult), favorabil ploilor. [Pr.: *plo-ios*] — **Ploaie** + suf. *-os.*

PLOIȘOÁRĂ, *ploișoare,* s.f. (Rar) Ploicică. [Pr.: *plo-i-*] — **Ploaie** + suf. *-ișoară.*

PLOÍȚĂ, *ploițe,* s.f. **1.** (Rar) Ploicică. **2.** Dantelă făcută cu croșeta. **3.** (Reg.; cu sens colectiv) Bomboane mici colorate, folosite la ornatul colivei. — **Ploaie** + suf. *-iță.*

PLOMBÁ, *plombez,* vb. I. Tranz. **1.** A trata și a astupa o carie dentară cu o plombă, a pune o plombă. **2.** A construi un imobil între două clădiri între care urmează să se încadreze. **3.** A astupa gropile dintr-o îmbrăcăminte rutieră cu agregate minerale, legate de obicei cu un liant bituminos. — Din fr. **plomber.**

PLOMBAGÍNĂ s.f. Grafit. ✦ Hârtie acoperită cu grafit, folosită pentru multiplicarea textelor la mașina de scris; indigo. — Din fr. **plombagine.**

PLOMBÁJ, *plombaje,* s.n. Plombare. — Din fr. **plombage.**

PLOMBÁRE, *plombări,* s.f. Acțiunea de *a plomba* și rezultatul ei; plombaj. ✧ *Plombare osoasă* = umplere a unei cavități osoase cu material organic sau anorganic. — V. **plomba.**

PLÓMBĂ, *plombe,* s.f. **1.** Lucrare executată de dentist pentru a astupa o carie dentară; (concr.) material special alcătuit din amalgam, porțelan etc., folosit pentru această lucrare. **2.** Imobil construit în spațiul rămas liber dintre două clădiri. — Din germ. **Plombe.**

PLOMBÍNĂ, *plombine,* s.f. Fir cu plumb folosit la măsurătorile topografice subterane. — Din it. **plombino** (după *plumb).*

PLONJÁ, *plonjez,* vb. I. Intranz. (Adesea fig.) A executa un plonjon. ✦ A sări în apă (de la trambulină), efectuând un plonjon. ✦ A se lăsa la fundul apei, a se scufunda. — Din fr. **plonger.**

PLONJÁRE, *plonjări,* s.f. Acțiunea de *a plonja* și rezultatul ei; plonjeu (**2**). — V. **plonja.**

PLONJÉU, (**1**) *plonjee,* (**2**) *plonjeuri,* s.n. **1.** Parte a parapetului unei lucrări de fortificație peste care apărătorul poate trage asupra dușmanului. **2.** Plonjare. — Din fr. **plongée.**

PLONJÓN, *plonjoane,* s.n. Formă specială de salt, cu sau fără obiect de joc, practicată în unele sporturi (fotbal, handbal, volei etc.). — Din fr. **plongeon.**

PLONJÓR, (**1**) *plonjori,* s.m., (**2**) *plonjoare,* s.n. **1.** S.m. (Rar) Scafandru. **2.** S.n. Aparat electric confecționat din oțel inoxidabil, în formă de spirală, care servește la încălzirea, în timp foarte scurt, a unei cantități mici de lichid, prin scufundare în acel lichid. — Din fr. **plongeur.**

PLOP, *plopi,* s.m. Nume dat mai multor specii de arbori înalți, cu ramuri subțiri (îndreptate în sus), cu scoarța netedă, alb-cenușie și cu frunzele oval-lanceolate, argintii pe partea inferioară, cu pețiolul lung și flori crescute în amenți *(Populus).* ✧ Expr. *Când va face plopul mere și răchita micșunele* = niciodată. *Mătușă* (sau unchi, văr etc.) *de plop* = rudă îndepărtată. — Lat. ***ploppus** *(=pop(u)lus).*

PLOPÁR, *plopari,* s.m. Numele a două insecte cu țârâit caracteristic care trăiesc mai ales pe plopi; scripcar *(Saperda carcharias* și *populnea).* — **Plop** + suf. *-ar.*

PLOPĂRÍE, *plopării,* s.f. Plopiș. — **Plop** + suf. *-ărie.*

PLOPÍȘ, *plopișuri,* s.n. Pădure de plopi; loc cu plopi; plopărie. — **Plop** + suf. *-iș.*

PLOPOVÁȚ s.n. (Reg.) Un fel de mreajă ale cărei ochiuri, împletite cu lațuri, se strâng când intră peștele înăuntru. — Et. nec.

PLOPUȘÓR, *plopușori,* s.m. Diminutiv al lui *plop;* ploput. — **Plop** + suf. *-ușor.*

PLOPÚȚ, *plopuți,* s.m. (Reg.) Plopușor. — **Plop** + suf. *-uț.*

PLOSCÁR, *ploscari,* s.m. **1.** Persoană care lucrează sau vinde ploști. **2.** (În Evul Mediu, în Țările Române) Ajutor de paharnic; cupar. **3.** (Reg.) Vornicel. **4.** Fig. Palavragiu, flecar; ploscaș. — **Ploscă** + suf. *-ar.*

PLOSCÁȘ, *ploscași,* s.m. (Reg.) Ploscar (**4**). — **Ploscă** + suf. *-aș.*

PLÓSCĂ, *ploști,* s.f. **1.** Vas de lemn, de lut ars, de metal sau de piele, cu capacitate mică, rotund și turtit, cu gâtul scurt și strâmt, în care se ține băutură și care se poartă atârnat de o curea. ✧ Expr. *A umbla cu* (sau *a purta) plosca (cu minciuni)* = a colporta minciuni, a duce vorbe, bârfeli de la unii la alții. **2.** (Înv.) Vas în care vânătorul își ținea praful de pușcă. **3.** Vas făcut din tablă smălțuită, sticlă, material plastic etc., cu o deschizătură largă în partea de sus, folosit de bolnavii imobilizați la pat pentru nevoile fiziologice. — Din bg., sb. **ploska.**

PLOSCHÍȚĂ, *ploschițe,* s.f. Ploscuță. — **Ploscă** + suf. *-iță.*

PLOSCÚȚĂ, *ploscuțe,* s.f. Diminutiv al lui *ploscă* (**1**); ploschiță. — **Ploscă** + suf. *-uță.*

PLÓȘNIȚĂ, *ploșnițe,* s.f. Insectă parazită, de culoare roșie, cu corpul turtit și cu miros urât caracteristic, care trăiește prin crăpăturile pereților sau ale mobilelor și se hrănește cu sângele omului; păduche-de-lemn, stelniță, polușcă *(Cimex lectularius).* ✧ Compuse: *ploșniță-de-pom* = numele a două insecte de culoare măslinie pe spate, cu antenele în dungi negre și galbene, care trăiesc pe fragi, pe zmeură, pe căpșuni etc. *(Pentatoma baccarum* și *Dolycoris baccarum); ploșniță-de-grădină* = insectă de culoare albăstruie, cu miros usturător, foarte dăunătoare legumelor *(Sirachia oleracea); ploșniță-sură* = insectă de culoarea bronzului, cu aripi înguste și cu capul în formă de cub, care împrăștie un miros aromatic *(Syromastes marginatus); ploșniță-de-apă* = **a)** insectă care înoată pe spate la suprafața apei și care are un ac otrăvitor *(Notonecta glanea);* **b)** răcușor;

c) cornățar; *ploșniță-de-câmp* = insectă parazită verzuie pe spate, castanie pe aripi și roșiatică pe burtă, care trăiește pe fructe și pe legume *(Palomena prasina); ploșnița-verzei* = insectă dăunătoare, de circa 8 mm lungime, roșie cu pete negre, care atacă varza și conopida *(Euryderma ornata).* — Cf. ceh. p l o š č i c a.

PLOȘNIȚĂRÍE, *ploșnițării,* s.f. Mulțime de ploșnițe; *p. ext.* încăpere plină de ploșnițe. — **Ploșniță** + suf. *-ărie.*

PLOȘNIȚOÁSĂ, *ploșnițoase,* s.f. (Bot.; reg.) Specie de poroinic *(Orchis coriophora).* — **Ploșniță** + suf. *-oasă.*

PLÓȘTINĂ, *ploștine,* s.f. (Reg.) Teren umed și mocirlos; mlaștină. — Din sb. **ploština.**

PLOT, *ploturi,* s.n. **1.** Piesă de contact electric constituită dintr-un cilindru sau dintr-o prismă metalică, fixată într-o placă de material electroizolant sau pe suprafața acesteia, legată la un circuit electric. **2.** Placă turnantă la încrucișarea unei căi ferate de mină. — Din fr. **plot.**

PLOTÓN s.n. v. **pluton**[1].

PLOTONÉR s.m. v. **plutonier.**

PLOTONIÉR s.m. v. **plutonier.**

PLÓTTER, *plottere,* s.n. Periferic de minicalculator care execută desene și grafice; graf-plotter. [Pr.: *plotăr*] — Din engl. **plotter.**

PLOUÁ, pers. 3 *plóuă,* vb. I. **1.** Intranz. impers. A cădea, a curge ploaia. ✧ Expr. *A ploua cu găleata* (sau *ca din cofă*) = a ploua foarte tare, cu picături mari și repezi. *Plouă de varsă* = plouă foarte tare. *A ploua ca prin sită* = a ploua mărunt și des; a cerne, a bura. *Parcă tot îi ninge și-i plouă,* se spune despre o persoană posomorâtă și mereu nemulțumită. (Fam.) *A se face că plouă* = a da impresia că nu observă un lucru sau un fapt neplăcut. ✦ Tranz. impers. A cădea ploaia asupra cuiva sau a ceva; a uda. **2.** Tranz. și intranz. P. anal. A cădea (de sus) sau a lăsa să cadă ceva în cantitate sau în număr mare și în mod neîntrerupt. [Pr.: *plo-ua*] — Lat. **plovere** *(= pluere).*

PLOUÁT, -Ă, *plouați, -te,* adj. **1.** Udat, muiat de ploaie. ✧ Expr. (Glumeț) *A fi* (sau *a sta) ca o curcă* (sau *ca o găină) plouată* sau *ca un câine plouat* = a fi trist, abătut. **2.** Fig. Descurajat, fără chef, abătut. [Pr.: *plo-uat*] — V. **ploua.**

PLUG, *pluguri,* s.n. **1.** Unealtă agricolă cu tracțiune animală sau mecanică, folosită la arat, la dezmiriștit etc. ✧ Expr. *De la coarnele plugului* = de la țară. ✦ Arat[1], plugărit. ✦ Îndeletnicirea, ocupația plugarului; plugărie[1]. ✧ Expr. *Acesta* (sau *acela*) *mi-i plugul* = aceasta (sau aceea) îmi este meseria, ocupația. ✦ Fig. Ogor, pământ; țară. **2.** (În sintagmele) *Plug de cărbune* = mașină de lucru prevăzută cu lame sau cuțite pentru dislocarea materialului, folosită la executarea mecanizată a operațiilor de abataj și de încărcare a cărbunilor. *Plug nivelator* = mașină folosită la nivelarea terenurilor și la împrăștierea unui material pe o șosea sau pe un teren. *Plug pentru șanțuri* = mașină de lucru cu cuțite speciale care servește la săparea șanțurilor. *Plug de zăpadă* = vehicul echipat cu un dispozitiv pentru curățarea zăpezii de pe o cale de comunicație. **3.** Piesă metalică montată transversal pe o bandă de transport, pentru a face ca materialul transportat să cadă alături de bandă. **4.** Figură de schi care constă în apropierea din mers a vârfurilor schiurilor în formă de unghi, pentru a frâna sau pentru a reduce viteza. **5.** (Reg.) Plugușor (**2**). — Din sl. **plugŭ.**

PLUGÁR, *plugari,* s.m. **1.** Țăran care se ocupă cu lucrarea pământului; agricultor; *p. gener.* țăran. **2.** (Reg.) Flăcău care umblă cu plugușorul în ajunul Anului Nou. — **Plug** + suf. *-ar.*

PLUGĂRÉSC, -EÁSCĂ, *plugărești,* adj. (Rar) Privitor la plugar sau la plugărie; care ține de plugar sau de plugărie; specific plugarului. — **Plugar** + suf. *-esc.*

PLUGĂRÉȘTE adv. (Rar) Ca un plugar (**1**), în felul plugarului. — **Plugar** + suf. *-ește.*

PLUGĂRÍ, *plugăresc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A munci pământul în calitate de plugar (**1**); a lucra pământul cu plugul (**1**). — Din **plugar.**

PLUGĂRÍE s.f. Plugărit; îndeletnicirea, ocupația plugarului (**1**). — **Plugar** + suf. *-ie.*

PLUGĂRÍME s.f. (Rar) Mulțime de plugari, totalitatea plugarilor; *p. gener.* țărănime. — **Plugar** + suf. *-ime.*

PLUGĂRÍRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a plugări.* — V. **plugări.**

PLUGĂRÍT s.n. Acțiunea de *a plugări;* plugărire. — V. **plugări.**

PLUGULÉȚ, *plugulețe,* s.n. (Rar) Plugușor. — **Plug** + suf. *-uleț.*

PLUGUȘÓR, *plugușoare,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *plug;* pluguleț, pluguț. **2.** Plug (**1**) împodobit cu hârtie colorată, cu flori etc., cu care umblă flăcăii în ajunul Anului Nou, recitând colinde, sunând din clopoței, pocnind din bici etc.; *p. ext.* datina uratului de Anul Nou în folclorul românesc, precum și versurile care se rostesc cu această ocazie; pluguleț, plug (**5**). — **Plug** + suf. *-ușor.*

PLUGÚȚ, *pluguțe,* s.n. (Reg.) Plugușor (**1**). — **Plug** + suf. *-uț.*

PLUMÂNĂRÍCĂ s.f. v. **plămânărică.**

PLUMB, (**1**) s.n., (**2**) *plumbi,* s.m., (**3, 4**) *plumburi,* s.n. **1.** S.n. Element chimic metalic, moale și greu, maleabil, de culoare cenușie-albăstruie, lucios în momentul obținerii sau când este așchiat sau pilit proaspăt, rău conducător de căldură și de electricitate, folosit la fabricarea țevilor de canalizare și a tablelor pentru căptușirea unor aparate în industria chimică, la confecționarea plăcilor de acumulatoare etc. ✧ Loc. adv. *Ca plumbul* = greu. ✧ *Apă de plumb* = soluție bazică de acetat de plumb, cu gust dulce, folosită în medicină, în industria textilă etc. **2.** S.m. Glonț, proiectil. **3.** S.n. (Înv. și reg.) Disc mic de plumb (**1**) cu care se sigilează colete, vagoane, saci etc.; pecete de plumb. ✦ Greutate de diferite forme, folosită ca lest. **4.** S.n. (Reg.) Creion. ✦ (Reg.; și în sintagma *plumb de placă)* Condei special cu care se scria pe tăblițele de ardezie. — Lat. **plumbum.**

PLUMBÁT, *plumbați,* s.m. Sare a plumbului tetravalent, obținut din carbonat alcalin cu litargă. — Din germ. **Plumbat.**

PLÚMBIC, -Ă, *plumbici, -ce,* adj. Plumbifer. — Din fr. **plombique** (după *plumb*).

PLUMBIFÉR, -Ă, *plumbiferi, -e,* adj. Care conține plumb (**1**); de natura plumbului; plumbic. — Din fr. **plombifère** (după *plumb).*

PLUMBIȘÓR, *plumbișori,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *plumb* (**2**). — **Plumb** + suf. *-ișor.*

PLUMBOTIPÍE s.f. Tipar folosit pentru obținerea hârtiilor decorative marmorate. — Din fr. **plombotypie** (după *plumb).*

PLUMBUÍ, *plumbuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A sigila cu plumb (**3**). **2.** A acoperi o piesă metalică cu un strat protector de (aliaj de) plumb (**1**). ✦ Fig. A întuneca, a mohorî. — **Plumb** + suf. *-ui.*

PLUMBUÍRE, *plumbuiri,* s.f. Acțiunea de *a plumbui* și rezultatul ei; plumbuit[1]. — V. **plumbui.**

PLUMBUÍT[1] s.n. Plumbuire. — V. **plumbui.**

PLUMBUÍT[2]**, -Ă,** *plumbuiți, -te,* adj. **1.** (Despre colete, vagoane, saci etc.) Sigilat cu plumb (**3**). **2.** (Despre piese metalice) Acoperit cu un strat de (aliaj de) plumb (**1**). ✦ Fig. Întunecat, mohorât. ✧ Întărit sau prevăzut cu (bucățele de) plumb ca să atârne greu. — V. **plumbui.**

PLUMBURÍU, -ÍE, *plumburii,* adj. De culoarea plumbului (**1**); cenușiu, sur; *p. ext.* (despre cer, văzduh) încețoșat, întunecos. — **Plumb** + suf. *-uriu.*

PLUMIÉR s.n. v. **plumieră.**

PLUMIÉRĂ, *plumiere,* s.f. (Livr.) Penar. [Pr.: *-mi-e-*. —Var.: **plumiér** s.n.] — Din fr. **plumier.**

PLÚMPOX s.n. Boală a prunilor și a altor pomi fructiferi, provocată de un virus, manifestată prin apariția unor pete galbene pe frunze și a unor gropițe pe fructe. — Din engl. **plum-pox.**

PLUMÚLĂ, *plumule,* s.f. Parte a embrionului vegetal care constituie rudimentul părților aeriene ale unei plante. — Din lat. **plumula,** fr. **plumule.**

PLÚNGER, *plungere,* s.n. Piesă rotundă de șamotă la alimentatoarele automate cu sticlă topită, care ajută la formarea picăturii de sticlă. — Din fr., engl. **plunger.**

PLURÁL, -Ă, *plurali, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Categorie gramaticală care arată că este vorba de două sau de mai multe ființe sau lucruri de același fel. ✧ *Pluralul autorității* (sau *al maiestății)* = pluralul folosit în locul singularului în vechile acte oficiale, când autoritățile vorbeau despre ele însele. *Pluralul autorului* = pluralul folosit în locul singularului în opere științifice, publicistice și oratorice. *Pluralul modestiei* = plural (folosit mai ales în vorbirea populară) de referire la persoana proprie în discuția cu cineva considerat superior. *Pluralul politeții* (sau *al reverenței*) = pluralul folosit în locul singularului în formule de adresare respectuoasă către cineva. **2.** Adj. (Gram.) Care indică pluralul (**1**), de plural, al pluralului. ✦ Fig. (Rar) Multilateral. ✧ *Atenție plurală* = atenție distributivă. — Din lat. **pluralis,** it. **plurale,** germ. **Plural.**

PLURÁLE TÁNTUM, *pluralia tantum,* loc. adj. (Despre un nume) Care are numai formă de plural. — Loc. lat.

PLURALÍSM s.n. **1.** (Fil.) Doctrină care admite că realitatea include mai multe genuri de existență (principii, esențe) sau că există descrieri diferite ale realității. **2.** Principiu al democrației care preconizează menținerea mai multor forțe social-politice (partide, sindicate, organizații religioase etc.) interpuse între indivizi și stat, ca o condiție și o garanție a limitării puterii, a funcționării democrației. ✦ P. gener. Orice concepție care, într-un domeniu determinat, admite o multiplicitate de factori echivalenți, de principii etc. care nu pot fi reduse la unitate; stare de lucruri caracterizată prin existența acestei multiplicități. — Din fr. **pluralisme.**

PLURALÍST, -Ă, *pluraliști, -ste,* adj. Care se referă la pluralism, care aparține pluralismului. *Teorie pluralistă.* ✦ (Substantivat) Partizan, adept al pluralismului. — Din fr. **pluraliste.**

PLURALITÁTE, *pluralități,* s.f. **1.** Număr, cantitate mare (de ființe, de lucruri etc.), mulțime; multiplicitate, diversitate. **2.** Numărul cel mai mare, partea cea mai mare a membrilor unei colectivități; majoritate. — Din lat. **pluralitas, -atis,** fr. **pluralité.**

PLURI- Element de compunere însemnând „mai mulți", „mai multe", care servește la formarea unor adjective și a unor substantive. — Din lat. **plus, pluris,** fr. **pluri-.**

PLURICARPELÁR, -Ă, *pluricarpelari, -e,* adj. (Bot.; despre ovare și fructe) Format din mai multe carpele. — **Pluri-** + **carpelă** + suf. *-ar.*

PLURICAVITÁR, -Ă, *pluricavitari, -e,* adj. Care are mai multe caverne pulmonare. — **Pluri-** + **cavitar.**

PLURICELULÁR, -Ă, *pluricelulari, -e,* adj. (Despre organisme) Care este constituit din mai multe celule. — Din fr. **pluricellulaire.**

PLURIDIMENSIONÁL, -Ă, *pluridimensionali, -e,* adj. Cu multe dimensiuni. [Pr.: *-si-o-*] — **Pluri-** + **dimensional.**

PLURIDIMENSIONALITÁTE s.f. Însuşirea a ceea ce este pluridimensional. [Pr.: *-si-o-*] — **Pluridimensional** + suf. *-itate.*

PLURIDISCIPLINÁR, -Ă, *pluridisciplinari, -e,* adj. (Despre domenii ale ştiinţei) Care este fundamentat pe transfer de concepţie şi metodologie (adaptată) din mai multe discipline; multidisciplinar, interdisciplinar. — Din fr. **pluridisciplinaire.**

PLURIDISCIPLINARITÁTE s.f. Caracter pluridisciplinar; multidisciplinaritate, interdisciplinaritate. — Din fr. **pluridisciplinarité.**

PLURIDOTÁT, -Ă, *pluridotaţi, -te,* adj. Care este înzestrat cu multe calităţi. — **Pluri-** + **dotat.**

PLURIFLÓR, -Ă, *pluriflori, -e,* adj. (Despre plante) Cu mai multe flori. — Din fr. **pluriflore.**

PLURIFÓRM, -Ă, *pluriformi, -e,* adj. Care are sau poate avea mai multe forme; multiform. — Din lat. **pluriformis.**

PLURIGLANDULÁR, -Ă, *pluriglandulari, -e,* adj. Care se referă la mai multe glande, care afectează mai multe glande. — **Pluri-** + **glandular.**

PLURILATERÁL, -Ă, *plurilaterali, -e,* adj. (Rar) Multilateral. — Din fr. **plurilatéral.**

PLURILÍNGV, -Ă, *plurilingvi, -e,* adj. Multilingv; poliglot. — Din fr. **plurilingue.**

PLURIMILENÁR, -Ă, *plurimilenari, -e,* adj. (Rar) Multimilenar. — **Pluri-** + **milenar.**

PLURINAŢIONÁL, -Ă, *plurinaţionali, -e,* adj. (Despre ţări, state, oraşe) Multinaţional. [Pr.: *-ţi-o-*] — **Pluri-** + **naţional.**

PLURINUCLEÁR, -Ă, *plurinucleari, -e,* adj. (Biol.; despre celule) Polinuclear. [Pr.: *-cle-ar*] — **Pluri-** + **nuclear.**

PLURIPARTÍD, -Ă, *pluripartide,* adj. (Despre sisteme politice) Care este format din mai multe partide. — Din fr. **pluripartite.**

PLURIPARTIDÍSM s.n. Coexistenţă a mai multor partide într-un sistem politic. — Din engl. **pluripartidisme.** Cf. fr. p l u r i p a r t i s m e.

PLURIPARTÍT, -Ă, *pluripartite,* adj. Cu mai multe părţi. — Din fr. **pluripartite.**

PLURISECULÁR, -Ă, *pluriseculari, -e,* adj. (Rar) Multisecular. — **Pluri-** + **secular.**

PLURITÁTE, *plurităţi,* s.f. (Rar) Pluralitate (**1**). — Din lat. **pluritas, -atis.**

PLURIVALÉNT, -Ă, *plurivalenţi, -te,* adj. (Despre substanţe) Care are mai multe valenţe; polivalent. — Din fr. **plurivalent.**

PLURIVALÉNŢĂ, *plurivalenţe,* s.f. (Adesea fig.) Însuşirea de a fi plurivalent; polivalenţă. — **Pluri-** + **valenţă.**

PLURIVÓC, -Ă, *plurivoci, -ce,* adj. (Despre cuvinte, propoziţii sau fraze) Cu mai multe înţelesuri. — Din lat. **plurivocus.**

PLUS[1]- Element de compunere care înseamnă „mai mult", „în plus"[2] şi care serveşte la formarea unor substantive. — Din **plus[2].**

PLUS[2], (**1, 2**) *plusuri,* s.n., (**3**) adv. **1.** S.n. Ceea ce depăşeşte o cantitate dată; prisos. ✧ Loc. adj. *În plus* = peste ceea ce este obişnuit; pe lângă aceasta, pe deasupra. **2.** S.n. (Mat.) Semn grafic în formă de cruce, care indică operaţia de adunare (a mărimilor între care se găseşte) sau caracterizează numerele sau mărimile pozitive (dacă se găseşte înaintea acestora). (Cu valoare de prepoziţie) *Cinci plus trei fac opt.* ✧ *Plus infinit* = simbol matematic care arată creşterea nelimitată a numerelor pozitive. ✦ Semn grafic în formă de cruce, care, pus pe lângă o notă dată şcolarilor, îi măreşte valoarea. ✦ Semn grafic identic cu cel din matematică, indicând sarcinile electrice pozitive. **3.** Adv. Mai mult, şi încă. — Din lat. **plus.**

PLUSÁ, *plusez,* vb. I. Intranz. A miza la un joc de cărţi mai mult decât au mizat toţi cei dinainte; a mări miza. — Din **plus[2].**

PLUSÁRE s.f. Acţiunea de *a plusa* şi rezultatul ei. — V. **plusa.**

PLUSPRODÚS s.n. Produs creat de lucrătorii din sfera producţiei materiale peste produsul necesar prin cheltuire de muncă suplimentară. [Pl. şi: *plusprodusuri*] — **Plus[1]-** + **produs.**

PLUSVALOÁRE s.f. **1.** (Ec. pol.) Mărirea valorii unui bun care n-a suferit transformări materiale. **2.** (În doctrina marxistă) Valoare nou-creată de către muncitori în procesul de producţie peste echivalentul valorii forţei lor de muncă şi însuşită gratuit de către capitalist. — **Plus[1]-** + **valoare** (după fr. *plus-value).*

PLUŞ, *pluşuri,* s.n. Ţesătură de bumbac, de lână, de păr de capră etc. mai groasă decât catifeaua şi cu părul mai lung decât al acesteia, care se foloseşte mai ales în tapiţerie. ✦ (La pl.) Varietăţi de pluş. — Din germ. **Plüsch,** fr. **p(e)luche,** rus. **pliuş.**

PLUŞÁ, *pluşez,* vb. I. Tranz. A executa operaţia de pluşare. — Din **pluş.**

PLUŞÁRE, *pluşări,* s.f. Operaţie finală prin care se obţine un luciu mătăsos pe faţa pieilor de mănuşi şi de haine prin frecarea lor cu un pluş aplicat pe un tambur rotativ. — V. **pluşa.**

PLUŞÁT, -Ă, *pluşaţi, -te,* adj. (Despre mobile) Tapiţat cu pluş. ✦ (Despre ţesături) Care are un strat de fire pe una sau pe ambele feţe. — Din fr. **peluché.**

PLUTÁŞ[1], *plutaşi,* s.m. Muncitor care lucrează la construirea plutelor sau care conduce plutele pe apă. — **Plută[1]** + suf. *-aş.*

PLUTÁŞ[2], *plutaşi,* s.m. (Bot.) Plută[2] (**1**). — **Plută[2]** + suf. *-aş.*

PLÚTĂ[1], *plute,* s.f. Ansamblu format din trunchiuri de copac prinse împreună şi destinat transportului buştenilor pe ape curgătoare. ✧ Expr. *A face pluta* = a înota plutind orizontal (pe spate). (Rar) *A cădea de-a pluta* = a cădea întins la pământ. ✦ Platformă de lemn plutitoare, folosită pentru salvare pe apă. ✧ *Plută-far* = plută mare, cu o baliză din panouri şi o instalaţie de semnale de ceaţă, servind pentru orientare. — Din bg. **pluta.**

PLÚTĂ[2], (**1**) *plute,* s.f. **1.** Specie de plop ale cărui ramuri cresc aproape de la baza trunchiului, dând coroanei o formă de piramidă lungă şi îngustă; plutaş[2] *(Populus pyramidalis).* **2.** Material gros, neted, poros, impermeabil, elastic şi mai uşor decât apa, obţinut din stratul exterior al scoarţei unor specii de stejar şi folosit pentru fabricarea dopurilor, a colacilor de salvare, ca material izolant, în construcţia avioanelor etc.; suber. ✦ (Rar) Dop fabricat din plută[2] (**2**). ✦ Bucată de lemn sau de alt material uşor care se leagă de sfoara undiţei pentru a o face să plutească la suprafaţa apei. ✦ Bucăţică de lemn uşor în care se înfige fitilul candelei. — Din sb. **plut.**

PLUTĂRÍ, *plutăresc,* vb. IV. Intranz. **1.** A merge cu pluta[1] pe apă. **2.** A transporta buştenii pe apă; a practica meseria de plutaş[1]. — **Plută[1]** + suf. *-ări.*

PLUTĂRÍE s.f. **1.** Transportul pe apă al buştenilor (legaţi în plute[1]); plutărit (**1**). **2.** Îndeletnicirea plutaşului[1]; plutărit (**2**), plutăşie. **3.** (Rar) Mulţime de plute[1]. — **Plută[1]** + suf. *-ărie.*

PLUTĂRÍT s.n. **1.** Transportul pe apă al buştenilor (legaţi în plute[1]); plutărie (**1**). **2.** Îndeletnicirea plutaşului[1]; plutărie (**2**). — V. **plutări.**

PLUTĂŞÍE, *plutăşii,* s.f. Plutărie (**2**). — **Plutaş** + suf. *-ie.*

PLUTÍ, *plutesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre corpuri) A se menţine la suprafaţa unui lichid prin cufundare parţială în volumul acestuia; a aluneca, a se deplasa pe suprafaţa unui lichid. ✦ (Despre mâncăruri) A fi înecat în grăsime sau în sos. **2.** (Despre păsări, insecte etc.) A se menţine sau a se mişca lin în aer sau într-un fluid fără intervenţia unei acţiuni din exterior. ✧ Expr. *A pluti în aer* = **a)** (despre un fenomen sau un eveniment) a fi gata să se dezlănţuie, a presimţi apariţia; **b)** (despre o afirmaţie, o situaţie etc.) a nu se sprijini pe realitate. ✦ (Despre corpuri cereşti; adesea fig.) A se mişca pe bolta cerească. ✦ (Despre sunete şi mirosuri) A străbate prin aer, a se împrăştia, a se răspândi. **3.** (Adesea fig.) A se menţine sau a se mişca lin într-un spaţiu sau într-un mediu real sau imaginar. ✦ Fig. A dăinui, a stărui, a predomina. — Din **plută[1].**

PLUTÍBIL, -Ă, *plutibili, -e,* adj. (Rar; despre ape) Pe care se poate naviga; navigabil. — **Pluti** + suf. *-bil.*

PLUTÍCĂ, *plutici,* s.f. Plantă erbacee acvatică cu rizom lung, cu flori galbene şi cu frunze lucitoare care plutesc la suprafaţa apei *(Nymphoides peltata).* — **Plută[1]** + suf. *-ică.*

PLUTÍND, -Ă, *plutinzi, -de,* adj. (Rar) Care pluteşte, care se leagănă. ✦ Fig. Oscilant, schimbător; nehotărât. — V. **pluti.**

PLUTÍRE, *plutiri,* s.f. **1.** Faptul de *a pluti;* menţinere sau mişcare a unui corp pe suprafaţa unui lichid sau în masa unui fluid. **2.** Transport organizat de mărfuri sau de persoane care se face pe o navă; trafic pe apă; navigaţie. — V. **pluti.**

PLUTÍT[1] s.n. Faptul de *a pluti.* ✦ Transportare a lemnului prin menţinerea lui la suprafaţa unei ape curgătoare. — V. **pluti.**

PLUTÍT[2], -Ă, *plutiţi, -te,* adj. **1.** (Despre lemne, buşteni) Care este adus pe cursul unei ape. **2.** (Despre zborul păsărilor) Care planează. — V. **pluti.**

PLUTITÓR, -OÁRE, *plutitori, -oare,* adj., s.n., s.f. **1.** Adj. Care poate pluti la suprafaţa unui lichid; flotabil. ✧ *Pod plutitor* = platformă care serveşte la transportul persoanelor sau lucrurilor de la un mal la celălalt al unei ape; bac. *Insulă plutitoare* sau *ostrov plutitor* = îngrămădire de pământ, nisip sau nămol, mai ales în apele curgătoare, formând o insuliţă acoperită cu vegetaţie. ✦ Care se menţine în văzduh. ✦ (Înv.; despre ape curgătoare) Navigabil. **2.** S.n. Corp care pluteşte la suprafaţa unui lichid şi care, fiind legat printr-un sistem de pârghii, cabluri etc., indică şi uneori reglează nivelul lichidului dintr-un recipient; flotor. ✦ Corp alcătuit dintr-un material cu densitate mai mică decât a apei, care serveşte la măsurarea vitezei unui curent de apă. **3.** S.n. Construcţie care pluteşte, prevăzută cu un echipament cu ajutorul căruia poate îndeplini unele servicii de semnalizare sau de transport, folosită în navigaţie. **4.** S.f. (Bot.) Rourică. **5.** S.f. (Bot.; reg.; în sintagma) *Plutitoare-dulce* = lemn-dulce. — **Pluti** + suf. *-tor.*

PLUTOCRÁT, -Ă, *plutocraţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care, datorită averii de care dispune, participă la conducerea statului şi a treburilor publice. — Din fr. **ploutocrate.**

PLUTOCRÁTIC, -Ă, *plutocratici, -ce,* adj. Care aparţine plutocraţiei, referitor la plutocraţie, de plutocrat. — Din fr. **plutocratique.**

PLUTOCRAŢÍE, *plutocraţii,* s.f. Formă de guvernare în care puterea de stat este concentrată în mâinile celor mai bogaţi. ✦ Totalitatea persoanelor care, cu ajutorul averii, impun plutocraţia (**1**). — Din fr. **plutocratie,** germ. **Plutokratie.**

PLUTÓN[1], *plutoane,* s.n. **1.** Subunitate militară mai mică decât compania, alcătuită din trei sau patru grupe. ✧ *Pluton de execuţie* = unitate militară care execută prin împuşcare pe cei osândiţi la moarte. ✦ P. anal. Grup de persoane cu preocupări sau ocupaţii comune. ✦ P. ext. Stol, pâlc. **2.** Grup compact şi omogen de concurenţi sportivi care se află într-o anumită poziţie pe parcursul unei curse de alergări, caiac-canoe, ciclism etc. [Var.: (pop.) **plotón** s.n.] — După fr. **peloton,** it. **plotone.**

PLUTÓN[2], *plutoni,* s.m. Corp de roci magmatice, în general de dimensiuni mari, fixat prin intruziune în masa unor strate sedimentare. — Din fr. **pluton.**

PLUTONÉR s.m. v. **plutonier.**

PLUTONIÁN, -Ă, *plutonieni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Referitor la Pluton (zeul grec al Infernului). **2.** Adj., s.m. și f. (Adept) al plutonismului. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **plutonien.**

PLUTÓNIC, -Ă, *plutonici, -ce,* adj. (Despre roci eruptive și despre corpurile pe care le alcătuiesc) Care s-a format prin acțiunea vulcanilor în adâncul scoarței terestre. ✧ *Rocă plutonică* = nume dat rocilor abisale și intrusive. — Din fr. **plutonique.**

PLUTONIÉR, *plutonieri,* s.m. Grad de subofițer imediat superior sergentului-major; persoană care are acest grad. ✧ *Plutonier-major* = grad de subofițer imediat superior plutonierului; persoană care are acest grad. *Plutonier-adjutant* = cel mai mare grad de subofițer, imediat superior plutonierului-major; persoană care are acest grad. [Pr.: *-ni-er.* — Var.: (pop.) **plutonér, plotonér, plotoniér** s.m.] — **Pluton**[1] + suf. *-ier.*

PLUTONÍSM s.n. **1.** Totalitatea proceselor geologice legate de mișcarea topiturilor magmatice la mari adâncimi în scoarța terestră. **2.** Concepție geologică care consideră că formarea rocilor s-ar datora numai topiturilor magmatice. — Din fr. **plutonisme.**

PLUTONÍT, *plutonite,* s.n. Roci magmatice consolidate în adâncurile scoarței terestre. — Din **pluton**[2]**.**

PLUTÓNIU s.n. Element chimic de sinteză, radioactiv, obținut din uraniu, capabil să întrețină reacții nucleare în lanț, folosit la obținerea energiei nucleare prin bombardarea cu neutroni. — Din fr. **plutonium.**

PLUTUÍ, *plutuiesc,* vb. IV. Tranz. A supune pieile tăbăcite unei operații de finisare, tratându-le cu săruri de crom, pentru a le face moi și a le da un aspect plăcut. — **Plută**[2] + suf. *-ui.*

PLUTUÍRE, *plutuiri,* s.f. Acțiunea de *a plutui* și rezultatul ei; plutuit. — V. **plutui.**

PLUTUÍT s.n. Plutuire. — V. **plutui.**

PLUVIÁL, -Ă, *pluviali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre ape) Produs de ploaie. **2.** S.n. Interval de timp din pleistocen cu precipitații abundente în zona tropicală. [Pr.: *-vi-al*] — Din fr. **pluvial,** lat. **pluvialis.**

PLUVIODENUDÁRE, *pluviodenudări,* s.f. Acțiunea de denudație exercitată de scurgerea apelor provenite din precipitații. [Pr.: *-vi-o-*] — Cf. p l u v i a l și d e n u d a r e (rar „denudație").

PLUVIOGRÁF, *pluviografe,* s.n. Pluviometru care înregistrează automat cantitatea și intensitatea precipitațiilor atmosferice. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **pluviographe.**

PLUVIOGRÁMĂ, *pluviograme,* s.f. (Met.) Diagramă obținută la pluviograf. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **pluviogramme.**

PLUVIOMÉTRIC, -Ă, *pluviometrici, -ce,* adj. Referitor la pluviometru; care ține de pluviometru. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **pluviométrique.**

PLUVIOMETRÍE s.f. Măsurare a cantității de precipitații căzute într-un interval de timp pe o anumită suprafață. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **pluviométrie.**

PLUVIOMÉTRU, *pluviometre,* s.n. Aparat folosit pentru determinarea cantității de precipitații atmosferice căzute într-un anumit interval de timp pe o anumită suprafață. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **pluviomètre.**

PLUVIÓS, -OÁSĂ, *pluvioși, -oase,* adj. Ploios. [Pr.: *-vi-os*] — Din fr. **pluvieux.**

PLUVIOSCÓP, *pluvioscoape,* s.n. Aparat care înregistrează ora, durata și cantitatea ploii căzute într-o anumită regiune. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **pluvioscope.**

PLUVIÓSE s.m. A cincea lună din calendarul republican francez (20 ianuarie – 18 februarie). [Pr.: *plüvióz*] — Cuv. fr.

PLYMOUTH s.n. Rasă de găini cu producție mixtă (carne și ouă), crescută și în România. [Pr.: *plímăs*] — Cuv. engl.

PNEU, *pneuri,* s.n. Ansamblu format dintr-o cameră de aer comprimat și o anvelopă, fixat la roțile anumitor (auto)vehicule. — Din fr. **pneu,** germ. **Pneu.**

PNEUMÁTIC, -Ă, *pneumatici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre mașini, aparate, utilaje etc.) Care funcționează cu aer comprimat. ✦ Care este folosit la comprimarea sau la deplasarea aerului. **2.** S.f. Parte a fizicii care studiază proprietățile aerului și ale altor gaze. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumatique,** lat. **pneumaticus,** it. **pneumatico.**

PNEUMATOLÍT, *pneumatolite,* s.n. (La pl.) Roci magmatice ale căror minerale sunt formate prin fenomenul de pneumatoliză. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumatolyte.**

PLEUMATOLÍTIC, -Ă, *pneumatolitici, -ce,* adj. Referitor la pneumatoliză, care ține de pneumatoliză. ✧ (Geol.) *Fază pneumatolitică* = etapă în procesul de diferențiere magmatică în care topiturile magmatice se caracterizează printr-un conținut bogat în componenți volatili, cărora le conferă o mare fluiditate. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumatolytique.**

PNEUMATOLÍZĂ s.f. Totalitatea fenomenelor provocate de acțiunea emanațiilor gazoase dezvoltate din magmă asupra rocilor înconjurătoare cu care ajung în contact. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumatolyse.**

PNEUMATÓZĂ, *pneumatoze,* s.f. Îngrămădire de gaze în cavitățile organismului. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumatose.**

PNEUMOCÓC, *pneumococi,* s.m. Diplococ gram-pozitiv, care provoacă la oameni pneumonia și alte infecții ale arborelui respirator, iar la animale septicemia. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumocoque.**

PNEUMOCÓCIC, -Ă, *pneumococici, -ce,* adj. Provocat de pneumococ, referitor la pneumococ; care ține de pneumococ. [Pr.: *pne-u-*] — **Pneumococ** + suf. *-ic.*

PNEUMOCONIÓZĂ, *pneumoconioze,* s.f. Boală pulmonară cronică cu caracter profesional, consecință a iritației provocate de inhalarea masivă, îndelungată și de fixarea pe plămâni a unor pulberi (de azbest, cărbune, dioxid de siliciu, de fier etc.), care determină inflamația și apoi sclerozarea lor. [Pr.: *pne-u-mo-co-ni-o-*] — Din fr. **pneumoconiose.**

PNEUMOENTERÍTĂ, *pneumoenterite,* s.f. Pneumonie contagioasă la porci, provocată de un microb, a cărei evoluție se prezintă la început ca o complicație a pestei porcine. [Pr.: *pne-u-mo-en-*] — Din fr. **pneumo-entérite.**

PNEUMOGÁSTRIC, -Ă, *pneumogastrici, -ce,* adj. Care este comun plămânilor și stomacului. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumogastrique.**

PNEUMOGRÁF, *pneumografe,* s.n. Aparat care înregistrează amplitudinea și frecvența mișcărilor respiratorii ale toracelui. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumographe,** germ. **Pneumograph.**

PNEUMOGRAFÍE, *pneumografii,* s.f. (Med.) Radiografie a unei regiuni anatomice după injectarea unui gaz. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumographie.**

PNEUMOLÓG, -Ă, *pneumologi, -ge,* s.m. și f. Medic specialist în pneumologie. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumologue.**

PNEUMOLÓGIC, -Ă, *pneumologici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la pneumologie, de pneumologie. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumologique.**

PNEUMOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care studiază bolile plămânului. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumologie.**

PNEUMÓNIC, -Ă, *pneumonici, -ce,* adj. Privitor la bolile de plămâni; propriu bolilor de plămâni. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumonique.**

PNEUMONÍE, *pneumonii,* s.f. Inflamație a unui lob sau a unui segment pulmonar, provocată în mod obișnuit de pneumococ sau de virusuri și care se manifestă prin febră, tuse, junghiuri, frisoane, expectorații. ✧ *Dublă pneumonie* = pneumonie care afectează ambii plămâni. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumonie.**

PNEUMOPATÍE, *pneumopatii,* s.f. Nume generic dat tuturor afecțiunilor pulmonare. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumopathie.**

PNEUMOPERITONÉU, *pneumoperitonee,* s.n. **1.** Pătrundere accidentală a aerului sau a altor gaze în cavitatea peritoneală. **2.** Introducere de oxigen sau de alt gaz în cavitatea peritoneală, în scop terapeutic sau pentru stabilirea diagnosticului. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumopéritoine.**

PNEUMORAGÍE, *pneumoragii,* s.f. Hemoragie pulmonară care survine în diferite boli de inimă. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumorragie.**

PNEUMOTERAPÍE, *pneumoterapii,* s.f. Metodă de tratament în bolile pulmonare care folosește inspirarea aerului comprimat sau rarefiat. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumothérapie.**

PNEUMOTOMÍE, *pneumotomii,* s.f. Secționare a unui plămân în vederea extragerii puroiului sau a unei tumori aflate în interiorul lui. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumotomie.**

PNEUMOTORÁX, *pneumotoraxuri,* s.n. **1.** Pătrundere a aerului în cavitatea pleurală, din cauza perforării plămânului sau a peretelui toracic. *Pneumotorax spontan. Pneumotorax accidental.* **2.** Metodă de tratare a tuberculozei pulmonare, constând în introducerea artificială a aerului în cavitatea pleurei pentru a comprima și a imobiliza plămânul bolnav până la însănătoșire. *Pneumotorax artificial. Pneumotorax terapeutic.* [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumothorax.**

PNEUMOTRÓP, -Ă, *pneumotropi, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre microorganisme) Care manifestă o afinitate specială pentru țesutul pulmonar. **2.** S.m. Virus care provoacă leziuni în aparatul respirator, la oameni și la animale. [Pr.: *pne-u-*] — Din fr. **pneumotrope.**

POÁLĂ, *poale,* s.f. **I. 1.** Partea de jos a unui veșmânt femeiesc sau a unor obiecte de îmbrăcăminte (încheiate în față); tivitură a unui obiect de îmbrăcăminte; partea de la talie în jos, mai largă, a unor veșminte; (pop.) fustă. ✧ Loc. adv. *La poalele* (sau *la poalele) cuiva* = **a)** înaintea, la picioarele cuiva; **b)** la voia, la bunul-plac al cuiva. ✧ Expr. *A se ține de poala* (sau *poalele) cuiva* = **a)** (despre copii) a sta în preajma sau sub ocrotirea mamei, a nu se depărta de ea; **b)** a urmări cu insistență pe cineva, a se ține scai de cineva. *A-l trage* (pe cineva) *copiii de poale* = a avea copii mici, familie numeroasă, a avea greutăți familiale. (Fam.; despre femei) *A ține* (pe cineva) *la* (sau *de) poala* (sau *poalele) ei* = a nu-i lăsa (cuiva) prea multă libertate de acțiune, a-l ține din scurt, a dispune de cineva. *A-și da poalele peste cap* sau *a-și lua* (ori *a-și pune) poalele în cap* = a nu mai ține socoteală de nimic, a depăși orice limită; a da pe față un caracter josnic, imoral. *A săruta poala* (sau *poalele) cuiva* = a săruta partea de jos a hainei unui suveran în semn de supunere și respect, potrivit unui obicei azi ieșit din uz; a se închina; *p. ext.* a se prosterna, a se umili. ✦ *(Plăcintă cu) poale* (sau *poalele)-n brâu* = plăcintă făcută din bucăți pătrate de aluat, ale cărei colțuri se întorc peste umplutură, formând un fel de plic. **2.** Partea corpului cuprinsă între brâu și genunchi, împreună cu partea de îmbrăcăminte corespunzătoare, la o persoană care șade; partea de jos și din față a unei fuste, a unui șorț etc. adusă în sus și ținută cu mâna sau prinsă în brâu, formând o adâncitură în care se pot aduna ori duce anumite lucruri. ✧ Loc. adv. *Cu poala* = în cantitate mare, mult. ✧ Expr. (Rar) *A duce pe cineva în poală* = a ocroti, a proteja pe cineva. ✦ Cantitatea de lucruri care pot fi duse într-o poală (**I 2**). *O poală de ouă.* **3.** Spec. (La pl.) Bucată de pânză frumos lucrată cu care se împodobește o

icoană sau cu care se acoperă masa din altar. **4.** Parte marginală a unei piei (care acoperea abdomenul și picioarele animalului). **II.** P. anal. **1.** Margine a unei păduri situată de obicei mai în vale. **2.** Parte a cerului mărginită de linia orizontului; zare. **3.** (La pl.) Zonă mai largă de la baza unei forme de relief înalte (munte, deal, pisc etc.). ✦ Partea de jos a unei clădiri, a unui zid; bază, temelie. ✦ Partea de jos a coroanei unui copac. **III.** Compuse: (Bot.) *poala-rândunicii* sau *poala-Maicii-Domnului* = volbură; *poala-Sfintei-Mării* = plantă erbacee din familia labiatelor, cu tulpina înaltă, cu frunze mici, aromate și flori albe *(Nepeta nuda).* **IV.** (Pop.; în sintagma) *Poală-albă* = leucoree. — Din sl. **pola.**

POÁMĂ, *poame,* s.f. **1.** Rodul comestibil al pomilor fructiferi; *p. gener.* fruct. ✧ Expr. *Poamă acră* = persoană urâcioasă, cicălitoare, rea. ✦ Fruct fals cu endocarpul membranos și mezocarpul cărnos, provenit din dezvoltarea și modificarea receptaculului florii. **2.** (La pl.) Fructe tăiate felii, uscate la soare sau în cuptoare (speciale) pentru a fi păstrate pentru iarnă. **3.** (Reg.; la sg. cu sens colectiv) Struguri. ✦ Stafidă. ✦ Viță-de-vie. ✦ (La pl.) Coacăz. **4.** Fig. Persoană lipsită de seriozitate și de caracter; om de nimic, ticălos, derbedeu. ✦ Femeie imorală, ușuratică, stricată. **5.** Compuse: (Bot.; reg.) *poama-câinelui* = **a)** verigar; **b)** barba-caprei; *poame-de-runc* = zmeur; *poama-vulpii* = **a)** dalac; **b)** remf; *poama-momiței* = vuietoare; *poamele-mâței* = arăriel; *poame-de-pământ* = cartof. — Lat. **poma.**

POANSÓN, *poansoane,* s.n. **1.** Unealtă construită dintr-o tijă de oțel sau de alt metal dur, de formă conică, triunghiulară etc., cu vârful gravat în relief, care servește la perforarea sau la marcarea prin presare a unor obiecte de metal, la confecționarea unor matrițe, la baterea medaliilor etc. ✦ Instrument ascuțit din oțel, folosit în tehnica gravurii. **2.** Piesă a unei matrițe, cu un contur cu muchii tăietoare sau cu o suprafață de lucru plană sau profilată, care servește la decupare, detașare, imprimare etc. prin deformare plastică. **3.** Unealtă cilindrică de os, cu vârful ascuțit, cu care se perforează pânza și se dă formă rotundă unor puncte de broderie cu găuri. [Pl. și: *poansonuri*] — Din fr. **poinçon.**

POANSONÁ, *poansonez,* vb. I. Tranz. A găuri, a perfora sau a marca cu un poanson. ✦ A grava cu poansonul. — Din fr. **poinçonner.**

POANSONÁJ, *poansonaje,* s.n. Poansonare. — Din fr. **poinçonnage.**

POANSONÁRE, *poansonări,* s.f. Acțiunea de *a poansona* și rezultatul ei; poansonaj. — V. **poansona.**

POANSONÉZĂ, *poansoneze,* s.f. Mașină de poansonat; presă de perforat. — Din fr. **poinçonneuse.**

POANTÁ vb. I v. **ponta**[3]**.**

POÁNTĂ, *poante,* s.f. **1.** Momentul cel mai de efect, punctul culminant al unei glume, al unei epigrame, al unei anecdote; ceea ce dă expresie, vioiciune unei opere literare sau artistice. **2.** Extremitatea anterioară a piciorului unei balerine; vârf. ✦ Porțiune a piciorului unei balerine cuprinsă între gleznă și degete. ✦ Poziție în baletul clasic, executată de obicei de femei, care constă în ridicarea și deplasarea pe vârful degetelor și cu falangele bine întinse, cu ajutorul unor pantofi speciali legați de gleznă. ✦ (La pl.) Papuci speciali, cu vârful alungit și întărit, legați de gleznă, pe care îi poartă balerinele. — Din fr. **pointe.**

POÁNTER s.m. v. **pointer.**

POÁNTILÍSM s.n. v. **pointillism.**

POANTILIST, -Ă adj., s.m. și f. v. **pointillist.**

POANTÓU, *poantouri,* s.n. Arc de reglare a unui carburator, care servește la deschiderea și închiderea accesului combustibilului în carburator. — Din fr. **pointeau.**

POÁRĂ s.f. (Reg.) Ceartă, vrajbă, gâlceavă. ✧ Loc. adv. *În poară* = împotrivă, în contra, în ciudă. ✧ Expr. *A se pune în poară* (cu cineva) = a se contrazice cu cineva, a se împotrivi cuiva, a se lua la ceartă. — Din sl. **pora.**

POÁRCĂ, *poarce,* s.f. **1.** (Pop.) Scroafă. **2.** Joc de copii, la care unul dintre jucători, numit porcar, împinge cu un băț spre o groapă o minge, o bilă etc., în timp ce ceilalți jucători încearcă să-i oprească trecerea; *p. ext.* minge, bilă etc. cu care se joacă acest joc. ✧ Expr. *A bate poarca* = a juca jocul descris mai sus. — Lat. **porca.**

POÁRTĂ, *porți,* s.f. **1.** Deschidere amenajată într-un zid, într-un gard etc. în care s-au prins cu balamale tăblii de lemn, de fier etc. pentru a permite accesul din interior în exterior și invers; deschizătura împreună cu tăblița, cu balamalele etc.; tăblia care închide deschizătura. ✧ Loc. adv. *Poartă-n poartă cu cineva* = față în față, vizavi, peste drum. ✧ Expr. *A bate la toate porțile* (sau *la porțile cuiva*) = a se adresa tuturor, solicitând sprijin, ajutor într-o împrejurare grea. *Poartă de scăpare* = mijloc de a ieși dintr-o situație dificilă. *A sta* (sau *a rămâne, a se uita*) *ca vițelul la poarta nouă* = a sta (sau a rămâne, a se uita) uimit, nedumerit, dezorientat (în fața unei situații noi și neașteptate, căreia nu-i poți face față). ✦ Intrare într-o cetate sau într-un oraș. ✦ Regiune periferică din jurul unui oraș, al unui ținut, al unei țări; margine, hotar. ✦ Fig. Cale de acces; posibilitate de a realiza ceva, mijloc. **2.** Ușă la intrarea principală a unei clădiri; *p. ext.* casă, gospodărie. ✧ Expr. *Din poartă în poartă* = din casă în casă, dintr-un loc într-altul. **3.** Arcul pe care îl formează o conductă de aer comprimat traversând galeria unei mine. **4.** Cadru format din două bare verticale unite la capătul de sus printr-o bară orizontală (de care se prinde o plasă), instalat pe terenurile de sport, în care se urmărește introducerea mingii sau a pucului la unele jocuri sportive (fotbal, handbal, hochei etc.). **5.** Vale îngustă prin care o apă își deschide trecerea între două șiruri de munți; pas, trecătoare, defileu. ✦ Loc îngust între pereții de stâncă ai vârfurilor de munte prin care se trece pe alt versant. **6.** (Înv.; în epoca suzeranității turcești asupra Țărilor Române) Reședința, curtea sultanului sau a unui pașă; *p. ext.* Imperiul Otoman. — Lat. **porta.**

POBEDÍT s.m. Carbură de wolfram și cobalt, cu duritate mare. — Din rus. **pobedit.**

POC interj. Cuvânt care redă un sunet (înfundat) produs de lovirea cu (sau de) un obiect tare, de o izbitură, de descărcarea unei arme, de ceva care plesnește sau crapă, de bătăile (repetate) în ușă etc. — Onomatopee.

POCAIÁNIE, *pocaianii,* s.f. **1.** (Înv.) Pocăință. ✦ Una dintre cele șapte taine ale Bisericii creștine. **2.** (Înv. și reg.) Penitență pentru ispășirea păcatelor; *p. ext.* pedeapsă, suferință, chin. [Pr.: *-ca-ia-*. — Var.: (înv. și reg.) **pocánie** s.f.] — Din sl. **pokajanije.**

POCÁL, *pocale,* s.n. Vas de diferite forme și mărimi, cu deschizătură largă, folosit mai ales pentru băut. ✦ Conținutul unui pocal. [Pl. și: *pocaluri.* — Var.: **bocál** s.n.] — Din germ. **Pokal,** sb. **bokal.**

POCÁNIE s.f. v. **pocaianie.**

POCĂÍ, *pocăiesc,* vb. IV. Refl. **1.** (În practicile creștine) A-și mărturisi păcatele săvârșite, a se căi și a căuta să obțină iertare prin post și rugăciuni. ✦ A manifesta părere de rău, a avea remușcări, a se căi pentru o faptă, o greșeală etc. ✦ Tranz. fact. A face pe cineva să-și mărturisească păcatele sau greșelile și să se căiască de ele. **2.** A deveni adept al anumitor secte religioase creștine. — Din sl. **pokajati sen.**

POCĂIÁLĂ, *pocăieli,* s.f. (Rar) Pocăință. [Pr.: *-că-ia-*] — **Pocăi** + suf. *-eală.*

POCĂÍNȚĂ, *pocăințe,* s.f. (În practicile creștine) Căință pentru păcatele săvârșite; *p. gener.* regret pentru o faptă rea, o greșeală etc.; pocăială. — **Pocăi** + suf. *-ință.*

POCĂÍRE s.f. Faptul de *a se pocăi.* — V. **pocăi.**

POCĂÍT, -Ă, *pocăiți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se căiește. **2.** S.m. și f. Adept al unei secte creștine apărute în Ungaria în jurul anului 1825, care consideră pocăința mai presus de orice virtute; *p. gener.* adept al unor secte religioase creștine, sectant. — V. **pocăi.**

POCĂNÍ vb. IV v. **pocni.**

POCĂNÍRE s.f. v. **pocnire.**

POCĂNÍT s.n. v. **pocnit.**

POCĂNITÚRĂ s.f. v. **pocnitură.**

POCĂLTÍ, *pocâltesc,* vb. IV. Refl. (Înv. și reg.) A slăbi foarte mult; a fi istovit de foame. — Et. nec.

POCÂLTÍRE s.f. (Înv. și reg.) Faptul de *a se pocâlti.* — V. **pocâlti.**

POCÂLTÍT, -Ă, *pocâltiți, -te,* adj. (Înv. și reg.) Slăbit (de foame); foarte flămând, hămesit. — V. **pocâlti.**

POCÂNZÉU, *pocânzei,* s.m. (Reg.) Persoană care are anumite atribuții în timpul unei nunți țărănești; vornicel. — Et. nec.

POCEÁLĂ, *poceli,* s.f. **1.** Urâțenie fizică, sluțenie. ✧ Expr. (Arg.) *A lua la poceală* (pe cineva) = a bate foarte tare pe cineva (desfigurându-l). **2.** (Pop.) Boală a oamenilor (care, după credințele populare, ar fi provocată de duhuri rele); *spec.* epilepsie. — **Poci** + suf. *-eală.*

PÓCHER, *pochere,* s.n. Numele unui joc de cărți în care fiecare jucător dispune de cinci cărți, cu care poate să câștige dacă are combinația cea mai bună sau dacă reușește să-i convingă pe adversari de acest lucru. [Scris și: *poker.* — Pr.: *pócăr*] — Din fr., engl. **poker.**

POCHERÁȘ, *pocherașe,* s.n. (Fam.) Diminutiv al lui *pocher.* — **Pocher** + suf. *-aș.*

POCHERÍST, -Ă, *pocheriști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Jucător de pocher. — **Pocher** + suf. *-ist.*

POCHÍVNIC s.m. v. **popilnic.**

POCÍ, *pocesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A(-și) schimba în rău înfățișarea sau forma; a (se) urâți, a (se) strâmba, a (se) schimonosi. **2.** Tranz. (În superstiții) A desfigura, a sluți; *spec.* a deochea. **3.** Tranz. (Rar) A meni cuiva ceva rău, a cobi. — Din **potcă.**

PÓCIE, *pocii,* s.f. (Reg.) **1.** Arac. **2.** (La pl.) Pari cu care se împrejmuiește un loc; pari subțiri cu un mănunchi de iarbă în vârf, cu care se delimitează unele parcele, porțiuni de teren etc. **3.** Bățul undiței. — Et. nec.

POCINÓC s.n. v. **pocinog.**

POCINÓG, *pocinoage,* s.n. **1.** Întâmplare rea, neplăcută; bucluc, belea; boroboață. **2.** (Reg.) Început (de bun augur); saftea. [Var.: **pocinóc** s.n.] — Din sl. **počinŭkŭ.**

POCÍRE, *pociri,* s.f. Faptul de *a (se) poci.* — V. **poci.**

POCÍT, -Ă, *pociți, -te,* adj. **1.** (Despre ființe; adesea substantivat) Diform, slut, desfigurat; (despre lucruri) deformat, stâlcit, caraghios; bizar. **2.** (În credințele populare) Nefast, funest; *p. ext.* supărător, rău, cu ghinion. ✧ Expr. *A avea gură pocită* sau *a fi pocit la gură* = a prevesti lucruri neplăcute, a face pronosticuri nefavorabile; a cobi. — V. **poci.**

POCITÁNIE, *pocitanii,* s.f. Ființă diformă, slută, hidoasă, desfigurată; pocitură, sluțenie, monstru. ✦ Lucru bizar, ciudat; bazaconie, ciudățenie. — **Pocit** + suf. *-anie.*

POCITÚRĂ, *pocituri,* s.f. **1.** Faptul de a poci sau de a fi pocit; schimonosire, desfigurare, poceală. **2.** Pocitanie. — **Poci** + suf. *-tură.*

POCIÚMB, *pociumbi,* s.m. (Înv. și pop.) **1.** Fiecare dintre parii lungi care servesc la susținerea sau la fixarea unui gard, a unui perete, a unor plante etc.; țăruș, stâlp. ✦ Spec. Lemnul în jurul căruia se rotește vârtelnița. **2.** (Înv. și reg.) Trunchi de copac rămas în pământ după tăiere; butuc. — Et. nec.

POCLÁD s.n. v. **pocladă.**

POCLÁDĂ, *poclăzi,* s.f. (Reg.) Țesătură de casă mițoasă, de obicei din lână nevopsită, folosită ca pătură sub șaua calului, ca învelitoare sau ca așternut. [Var.: **plocádă, plocátă** s.f., **plocát, poclád** s.n.] — Din sl. **pokladaŭ.**

POCLĂU, *poclăie,* s.n. Unealtă de pescuit în formă de sac cu gura largă, cu colțurile fixate de două prăjini lungi cu ajutorul cărora este purtată prin apă de doi oameni. — Et. nec.

POCLÍT, *pocliturі,* s.n. (Reg.) Coșul trăsurii. ✦ Coviltir (la car, căruță etc.). — Et. nec.

POCLÓN s.n. v. **plocon.**

POCNEÁLĂ, *pocneli,* s.f. Faptul de *a pocni; p. ext.* pocnet. [Pl. și: *pocnele*] — **Pocni** + suf. *-eală.*

PÓCNET, *pocnete,* s.n. **1.** Zgomot caracteristic (surd și puternic) produs de o lovitură, de o izbitură etc., precum și de ardere, de o explozie, de descărcarea unei arme etc.; pocnitură. **2.** Zgomot caracteristic produs de spargere, de crăpare etc. — **Pocni** + suf. *-et.*

POCNÍ, *pocnesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A răsuna cu un zgomot scurt și sec; a detuna. ✦ (Despre uși, ferestre etc.) A se izbi, a se trânti cu putere și cu zgomot. ✦ Fig. A izbucni pe neașteptate, a se declanșa. ✦ (Despre încheieturi, oase, degete) A trosni (prin întindere sau răsucire). ✧ Expr. *A-i pocni* (cuiva) *fălcile* = a-i trosni cuiva fălcile. **2.** Tranz. și intranz. (Adesea fig.) A lovi scurt și cu putere. ✦Tranz. A lovi drept în țintă. **3.** Intranz. A se sparge, a crăpa (cu violență și zgomot). ✦A se rupe (prin întindere, solicitare prea mare etc.). [Var.: **pocăní** vb. IV] — **Poc** + suf. *-(ă)ni.*

POCNÍRE s.f. Acțiunea de *a pocni.* [Var.: **pocăníre** s.f.] — V. **pocni.**

POCNÍT s.n. (Pop.) Faptul de *a pocni.* [Var.: **pocănít** s.n.] — V. **pocni.**

POCNITOÁRE, *pocnitori,* s.f. **1.** Nume dat unor jucării de copii care pocnesc când sunt atinse sau mișcate. **2.** Șfichi (la bici). **3.** (Bot.) Plesnitoare. — **Pocni** + suf. *-toare.*

POCNITÚRĂ, *pocnituri,* s.f. Pocnet. [Var.: **pocănitúră** s.f.] —**Pocni** + suf. *-tură.*

POCROVĂȚ, *pocrovețe,* s.n. Bucată de pânză folosită pentru acoperirea unor obiecte de cult în religia creștină. [Var.: **procováț** s.n.] — Din sl. **pokrovĭci.**

POD, *poduri,* s.n. **I. 1.** Construcție de lemn, de piatră, de beton, de metal etc. care leagă între ele malurile unei ape sau marginile unei depresiuni de pământ, susținând o cale de comunicație terestră (șosea sau cale ferată) și asigurând continuitatea căii peste un obstacol natural sau artificial. ✧ *Pod de gheață* = strat continuu de gheață care acoperă în întregime suprafața unui râu sau a unui lac ca urmare a unei perioade îndelungate de temperatură scăzută a aerului. *Pod carstic* = porțiune a tavanului unei peșteri rămasă suspendată în urma prăbușirii acestuia. *Pod plutitor* (sau *umblător)* = bac. ✧ Expr. *A face pod cu palma mâinii* = a pune mâna streașină la ochi pentru a putea vedea mai bine. (Sport) *A face podul* = a face o figură caracteristică prin îndoirea corpului pe spate în semicerc, cu sprijin pe mâini și pe picioare. ✦ Pod (**I 1**) demontabil, format dintr-un șir de bărci sau de plute legate de ancore sau de piloți. *Pod de vase.* ✦ Punte suspendată (mobilă) la o cetate sau la un castel medieval. **2.** Platformă având forma asemănătoare cu a unui pod (**I 1**) și care servește ca loc de lucru, ca element de protecție etc.; *spec.* macara cu scheletul în formă de pod (**I 1**), pe care se deplasează aparatul de ridicare și de transportare a greutăților. ✦ *Pod-basculă* = basculă prevăzută cu o platformă pe care se cântăresc în stațiile de cale ferată vagoanele încărcate cu marfă. *Pod rulant* = macara mobilă care se deplasează pe o cale de rulare. *Pod basculant* = pod metalic mobil, destinat circulației vagonetelor între rampele puțurilor de mină și colivia de extracție. *Podul sondei* = platformă folosită ca rampă pentru materialul tubular care se introduce sau se extrage din sondă. *Pod de siguranță* = platformă prevăzută cu deschideri pentru trecere, montată din loc în loc într-un puț de mină pentru a opri căderea unei persoane care ar aluneca pe scări sau pentru a reține o rocă desprinsă din pereți. **3.** (Înv.) Puntea unei nave. **4.** (Înv.) Pavaj din scânduri groase de stejar cu care se acopereau străzile; caldarâm; *p. ext.* stradă, uliță pavată cu scânduri. *Podul Mogoșoaiei.* **5.** (În practicile religiei creștine ortodoxe) Bucată de pânză îngustă și lungă care se așterne din loc în loc pe parcursul unui cortegiu mortuar. **II.** Spațiul dintre acoperiș și planșeul superior al unei clădiri. ✧ Loc. adv. *Din pod în pivniță* = în întregime, complet. ✧ Expr. *A călca* (sau *a se uita) (ca) din pod,* se spune despre un om plin de sine, îngâmfat, încrezut. *A cădea ca din pod* = a rămâne surprins, uimit, dezorientat, buimac. *A călca ca din pod* = a merge cu pași nesiguri, greu. ✦ P. ext. Tavan, plafon. **III.** P. anal. **1.** (În sintagmele) *Podul mâinii* = dosul mâinii. *Podul palmei* = partea interioară a mâinii, de la încheietura cu antebrațul până la degete. **2.** Lucrare protetică dentară, metalică sau mixtă, folosită ca metodă terapeutică. — Din sl. **podŭ.**

PODÁGRĂ s.f. Gută localizată la membrele inferioare, afectând îndeosebi degetul mare al piciorului. — Din ngr. **podághra.**

PODÁN, *podani,* s.m. (Înv. și reg.) Persoană care era supusă la bir. ✦ Clăcaș; șerb. — Din pol. **poddany.**

PODÁR, *podari,* s.m. **1.** Persoană care manevrează un pod mobil; *p. ext.* persoană care încasează taxa de trecere peste un pod (**I 1**). ✦ Persoană care avea în pază un pod (**I 1**) ✦ (Mil.; înv.) Pontonier. **2.** Persoană care lucrează la un pod (**I 1, 2**). **3.** (Înv.) Măturător de stradă. — **Pod** + suf. *-ar.*

PODÁRĂ, *podare,* s.f. Locul geometric al picioarelor perpendicularelor coborâte dintr-un punct dat pe tangentele la o curbă sau pe planele tangente la o suprafață. — Din fr. **podaire.**

PODĂRÍT, *podărituri,* s.n. (Pop.) Taxă care se încasa pentru trecerea peste un pod (**I 1**) sau care se percepe pentru transportul cu un pod umblător. — **Pod** + suf. *-ărit.*

PODĂRÍȚĂ, *podărițe,* s.f. (Rar) Femeie care conduce un pod umblător. — **Podar** + suf. *-iță.*

PODBÁL s.m. v. **podbeal.**

PODBEÁL, *podbeli,* s.m. Plantă mică erbacee din familia compozeelor, cu rizom cărnos și flori galbene, folosită în medicină, iar uneori și în alimentație *(Tussilago farfara).* [Var.: **podbal** s.m., **podbeálă** s.f.] — Din bg., sb. **podbel.**

PODBEÁLĂ s.f. v. **podbeal.**

PODEÁ, *podele,* s.f. **1.** Înveliș care acoperă planșeul unei încăperi, confecționat din diferite materiale (scândură, piatră, cărămidă etc.); pardoseală, dușumea; fiecare dintre scândurile folosite la pardositul unei încăperi, al unei construcții. **2.** (Înv. și reg.) Tavan (de scânduri); fiecare dintre scândurile care alcătuiesc tavanul unei case. **3.** (Înv.) Pavaj (de scânduri); fiecare dintre scândurile care se foloseau la pavarea unei străzi, a unei curți, a unui pod etc. [Pl. și: *podeli.* — Var.: **podeálă** s.f.] — Et. nec.

PODEÁLĂ s.f. v. **podea.**

PODEÁȚĂ, *podețe,* s.f. (Rar) Platformă, estradă, podium. — **Pod** + suf. *-eață.*

PODÉȚ, *podețe,* s.n. Diminutiv al lui *pod* (**I 1**); poduleț, podișcă (**1**), poduț[2], podiș (**2**), podișor, podurel. ✦ Scândură, pod mic, rudimentar, așezat peste șanțul de la marginea drumului (pentru a permite accesul în curte); podișcă (**1**). — **Pod** + suf. *-eț.*

PODGHIÁZ s.n. v. **poghiaz.**

PODGOREÁN, -Ă, *podgoreni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Din regiunile viilor, din podgorie. **2.** S.m. și f. Persoană care posedă o podgorie sau care se ocupă cu cultivarea și îngrijirea viței-de-vie; viticultor. — **Podgorie** + suf. *-ean.*

PODGOREÁNCĂ, *podgorence,* s.f. Podgoreană. — **Podgorean** + suf. *-că.*

PODGÓRIE, *podgorii,* s.f. **1.** Zonă, de obicei deluroasă, cultivată cu plantații masive de viță-de-vie (care asigură producerea unui anumit tip de vin); regiune viticolă. **2.** (Înv.) Regiune de la poalele unui munte sau ale unui deal. [Acc. și: *podgoríe*] — Din sl. **podŭgorije.**

PODGORÍU, -ÍE, *podgorii,* adj. (Rar) Acoperit cu vii, bogat în podgorii. — **Podgorie** + suf. *-iu.*

PODÍ, *podesc,* vb. IV. Tranz. A pune podea, a acoperi sau a căptuși cu scânduri; a pardosi. ✦ A acoperi (provizoriu) cu scânduri un șanț sau o săpătură (pentru a înlesni trecerea oamenilor și a vehiculelor). — Din **pod.**

PODIDÍ, *podidesc,* vb. IV. Tranz. (Despre râs și, mai ales, despre plâns) A cuprinde (pe cineva) cu putere, năvalnic; a năpădi. ✦ (Despre dor, somn, griji etc.) A copleși, a răzbi. ✦ (Despre lacrimi, sânge etc.) A porni să curgă brusc și cu putere (pe nas sau pe gură); a țâșni, a izbucni, a năpădi. — Et. nec.

PÓDINĂ, *podini,* s.f. **1.** Pardoseală de scânduri la casă, la pod etc.; (înv. și reg.) fiecare dintre scândurile care alcătuiesc un tavan, un pavaj etc. ✦ (La pl.) Obligație, în Evul Mediu, a negustorilor (brașoveni) din Țara Românească de a întreține străzile din București pavate cu scânduri. ✦ (La pl.) Taxă percepută în trecut, la Iași, pe carele cu produse care intrau în oraș, în scopul întreținerii străzilor. **2.** (Pop.) Suport pe care se clădește claia sau stogul pentru a le feri de umezeală; partea de jos a stogului. **3.** (Reg.) Platformă de scânduri înălțată deasupra terenului, pentru a folosi ca loc de observație. **4.** (Reg.) Podiș. — Din rus., sb. **podina,** ucr. **podyna.**

PODÍRE, *podiri,* s.f. Acțiunea de *a podi* și rezultatul ei; podit[1]. — V. **podi.**

PODÍȘ, *podișuri,* s.n. **1.** Formă complexă de relief, de mare întindere, aproape plană, situată la o altitudine relativ ridicată și străbătută de văi prelungi. **2.** (Reg.) Podeț. — **Pod** + suf. *-iș.*

PODÍȘCĂ, *podiști,* s.f. **1.** Podeț. ✦ Punte suspendată (mobilă) la o cetate sau la un castel medieval. ✦ (Pop.) Bac. **2.** Platformă de scânduri care servește ca loc de lucru sau de observație. ✦ (Rar) Estradă. ✦ (Rar) Palier. — **Pod** + suf. *-ișcă.*

PODIȘÓR, *podișoare,* s.n. Podeț. ✦ (Reg.) Dulap sau stelaj pentru vase, acte etc. — **Pod** + suf. *-ișor.*

PODÍT[1] s.n. Podire. — V. **podi.**

PODÍT[2], -Ă, *podiți, -te,* adj. (Despre încăperi) Cu pardoseală; (despre străzi) pavat (cu scânduri). — V. **podi.**

PODITÚRĂ, *podituri,* s.f. (Rar) Podea, pardoseală. — **Podi** + suf. *-tură.*

PÓDIUM, *podiumuri,* s.n. **1.** Estradă demontabilă, amenajată într-o sală sau în aer liber în vederea unei conferințe, a unui spectacol etc. **2.** Platformă de scânduri, înălțată față de nivelul unei suprafețe, servind ca postament pentru diverse obiecte. ✦ Mică instalație mobilă în formă de platformă cu trepte, pe care stau sportivii în momentul înmânării premiilor. [Pr.: *-di-um*] — Din lat., fr. **podium,** germ. **Podium.**

PODMÉT, *podmeturi,* s.n. (Reg.) Momeală, nadă. [Pl. și: *podmete*] — Din sl. **podŭmetŭ.**

PODMÓL, *podmoluri,* s.n. (Pop.) **1.** Aluviune; *p. ext.* mâl, nămol sau teren mâlos. ✦ Cantitate mare, grămadă. **2.** Mal înalt, abrupt, ros de ape. **3.** Prispă (de pământ). ✦ Vatră de lut pe care este clădit cuptorul în unele case țărănești. [Pl. și: *podmoale*] — Din bg. **podmol,** magh. **padmaly.**

PODNÓJĂ s.f. v. **podnojie.**

PODNÓJIE, *podnojii,* s.f. **1.** (Înv.) Perniță sau preș pus sub picioare pentru a le feri de frig. ✦ (Reg.) Ștergătoare de picioare din papură. **2.** (Pop.) Fiecare dintre cele două pedale așezate în partea de jos a războiului de țesut, cu ajutorul cărora se schimbă ițele; *p. ext.* sforile cu care sunt legate aceste pedale. [Var.: (reg.) **podnójă** s.f.] — Din sl. **podnožije,** bg. **podnoga,** sb. **podnožje,** rus. **podnožje,** ucr. **podnižžja.**

PODOÁBĂ, *podoabe,* s.f. **1.** (Adesea fig.) Obiect care înfrumusețează pe cineva sau ceva; găteală, ornament; *p. ext.* lucru de preț, de valoare; odor, bijuterie. ✦ Fig. Însușire, calitate, atribut. ✦ Fig. Fală, cinste; strălucire. **2.** (Pop.) Nume dat unor boli de piele. ✦ Nume dat unor insecte parazite care trăiesc pe corpul omenesc. — Din sl. **podoba.**

PODOBÍ, *podobesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv. și reg.) A (se) împodobi. — Din sl. **podobiti sen, podobati.**

PODOBÍE, *podobii,* s.f. Melodie după care se intonează, la sărbătorile mai importante, unele cântări bisericești. — Din sl. **podobije.**

PODOBÍT, -Ă, *podobiți, -te,* adj. (Înv. și reg.) Împodobit. — V. **podobi.**

PODOBROMHIDRÓZĂ, *podobromhidroze,* s.f. (Med.) Transpirație rău mirositoare a picioarelor. — Din fr. **podobromhidrose.**

PODOFILÍNĂ s.f. Substanță rășinoasă care se extrage din rizomul unei plante *(Podophyllum peltatum),* folosită în medicină pentru calitățile sale purgative. — Din fr. **podophylline.**

PODOLIÁN, -Ă, *podolieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din populația Podoliei sau era originară din Podolia. **2.** Adj. Care aparține Podoliei sau podolienilor (**1**), referitor la Podolia ori la podolieni. [Pr.: *-li-an.* — Var.: **podolién, -ă** adj.] — **Podolia** (n. pr.) + suf. *-ean.*

PODOLIÉN, -Ă adj. v. **podolian.**

PODOLÓGIC, -Ă, *podologici, -ce,* adj. Referitor la podologie, care ține de podologie. — Din fr. **podologique.**

PODOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studiul și tratamentul afecțiunilor piciorului. — Din fr. **podologie.**

PODOMÉTRU, *podometre,* s.n. Instrument de măsurare a vitezei de mișcare sau a distanței parcurse de un pieton prin înregistrarea numărului de pași făcuți de acesta. — Din fr. **podomètre.**

PODOPUNCTÚRĂ s.f. Metodă terapeutică constând în masarea și apăsarea unor puncte cu activitate biologică deosebită din talpa piciorului. — **Podo**[logie] + [acu]**punctură.**

PODORÓJNĂ, *podorojne,* s.f. (Înv.) Ordin scris pentru a i se pune cuiva la dispoziție cai de poștă. — Din rus. **podorožnaja.**

PODULÉȚ, *podulețe,* s.n. Podeț. — **Pod** + suf. *-uleț.*

PODURÉL, *podurele,* s.n. (Rar) Podeț. — **Pod** + suf. *-urel.*

PODÚȘCĂ, *podușți,* s.f. (Înv.) Canal de scurgere a unei ape, folosit adesea pentru irigații. — **Pod** + suf. *-ușcă.*

PODÚȚ[1]**,** *poduți,* s.m. (Iht.) Scobar. — Din magh. **paduc.**

PODÚȚ[2]**,** *poduțuri,* s.n. Podeț. — **Pod** + suf. *-uț.*

PODVÁDĂ, *podvezi,* s.f. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Obligație la care erau supuși țăranii dependenți în folosul domniei (mai ales în timp de război), care consta în prestații (transport, cărăușie) sau rechiziții ale animalelor de tracțiune; *p. ext.* cărăușie (cu plată). **2.** Încărcătură. [Var.: **podvoádă** s.f.] — Din sl. **podŭvoda.**

PODVÁL, *podvale,* s.n. Fiecare dintre căpătâiele de lemn pe care se așază butoaiele în pivniță; *p. ext.* suport de lemn sau de piatră. — Din sb. **podvala.**

PODVOÁDĂ s.f. v. **podvadă.**

PODVODÁR, *podvodari,* s.m. Persoană care organiza sau supraveghea o podvadă; persoană care îndeplinea o podvadă (cu căruța). — **Podvadă** + suf. *-ar.*

PODZÓL, *podzoluri,* s.n. Sol nisipos și lutos, de culoare cenușie, sărac în calciu, cu fertilitate naturală slabă, care se formează sub vegetația pădurilor, într-un climat rece și umed. — Din fr. **podzole,** germ. **Podsol,** rus. **podzol.**

PODZÓLIC, -Ă, *podzolici, -ce,* adj. (Despre soluri) Care conține nisip și lut, care este sărac în calciu; de podzol. — Din fr. **podzolique.**

PODZOLÍRE, *podzoliri,* s.f. Formare a podzolului. — Din **podzol.**

PODZOLÍT, -Ă, *podzoliți, -te,* adj. (Despre soluri) Care are proprietăți podzolice, cu caracter de podzol. — Din **podzol.**

POÉM, *poeme,* s.n. **1.** (Adesea fig.) Specie a poeziei epice, de întindere relativ mare, cu caracter eroic, filosofic, istoric, mitologic, legendar etc. ✧ *Poem în proză* = specie a prozei literare aparținând genului liric, cultivată din a doua jumătate a sec. XIX. *Poem dramatic* = scriere dramatică în versuri sau cu caracter poetic. ✦ Mică piesă muzicală instrumentală, vocală sau vocal-simfonică de construcție liberă, cu caracter liric sau liric-narativ. ✧ *Poem simfonic* = lucrare amplă pentru orchestră, având de obicei un conținut programatic. [Var.: **póemă** s.f.] — Din ngr. **póiima,** fr. **poème,** lat. **poema.**

POEMÁTIC, -Ă, *poematici, -ce,* adj. Care ține de poem, cu caracter de poem. [Pr.: *po-e-*] — Din it. **poematico.**

POÉMĂ s.f. v. **poem.**

POÉT, -Ă, *poeți, -te,* s.m. și f. **1.** Persoană care creează poezii, autor de poezii. **2.** Persoană înzestrată cu imaginație și sensibilitate de poet (**1**). — Din ngr. **poiitís,** lat., it. **poeta,** fr. **poète.**

POETÁRD, *poetarzi,* s.m. (Livr.) Poetaș. [Pr.: *po-e-*] — **Poet** + suf. *-ard.*

POETÁSTRU, *poetaștri,* s.m. (Livr.) Poetaș. [Pr.: *po-e-*] — Din fr. **poétastre,** it. **poetastro.**

POETÁȘ, *poetași,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *poet;* (depr.) poet mediocru, lipsit de talent; poetastru, poetard. [Pr.: *po-e-*] — **Poet** + suf. *-aș.*

POETÉSĂ, *poetese,* s.f. (Livr.) Poetă. ✦ (Depr.) Poetă mediocră, lipsită de talent. [Pr.: *po-e-*] — Din fr. **poétesse.**

POÉTIC, -ă, *poetici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține poeziei, privitor la poezie. ✦ De poet. **2.** Adj. Fig. Care poate inspira pe poeți, demn de a fi motiv de inspirație; *p. ext.* impresionant, fermecător. **3.** S.f. (Și adjectival, în sintagma *artă poetică)* Tratat despre creația poetică; ansamblu de reguli pentru alcătuirea unei opere literare; ramură a teoriei literaturii care se ocupă de creația poetică. **4.** S.f. Ansamblu de forme și de principii poetice (**1**) caracteristice unei epoci sau unui curent literar; manieră poetică caracteristică unui poet. — Din ngr. **poiitilós, poiitikí,** lat. **poeticus, poetica,** it. **poetico, poetica,** fr. **poétique.**

POETIZÁ, *poetizez,* vb. I. Tranz. A da unui fapt, unui eveniment, unei idei etc. caracter poetic; a înfrumuseța, a idealiza. [Pr.: *po-e-*] — Din fr. **poétiser.**

POETIZÁNT, -Ă, *poetizanți, -te,* adj. (Rar) Care are trăsături poetice; care poetizează. [Pr.: *po-e-*] — **Poetiza** + suf. *-ant.*

POETIZÁRE s.f. Acțiunea de *a poetiza* și rezultatul ei; idealizare. [Pr.: *po-e-*] — V. **poetiza.**

POEZEÁ, *poezele,* s.f. (Fam.) Poezioară. [Pr.: *po-e-*] — **Poezie** + suf. *-ea.*

POEZÍE, *poezii,* s.f. **1.** Modalitate a literaturii care exprimă mesajul artistic cu ajutorul imaginilor expresive, al unui limbaj concentrat, al afectivității, al rimei, al ritmului etc.; (concr.) creație literară în versuri. ✦ Totalitatea compozițiilor în versuri ale unui poet, ale unui curent literar, ale unui popor etc. **2.** Fig. Caracter poetic al unei opere literare, al unui peisaj, al unei situații; farmec, frumusețe, încântare. [Pr.: *po-e-*] — Din fr. **poésie.**

POEZIOÁRĂ, *poezioare,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *poezie;* (depr.) poezie slabă, fără valoare; poezea. [Pr.: *po-e-zi-oa-*] — **Poezie** + suf. *-ioară.*

POFÁLĂ s.f. v. **pohfală.**

POFÍDĂ, *pofide,* s.f. (Pop.) Ciudă, necaz. ✧ Loc. prep. *În pofida cuiva* (sau *a ceva*) = în ciuda, în necazul cuiva (sau a ceva). — Cf. pol. p o c h y b a.

PÓFIL, *pofile,* s.n. Curea de ham sau de șa care trece pe sub coada calului. — Din sb. **povi.**

PÓFTĂ, *pofte,* s.f. **1.** Dorință puternică de a face sau de a obține ceva; năzuință, dispoziție, chef, plăcere. ✧ Loc. adv. *Cu poftă* = manifestând multă plăcere, cu plăcere. ✧ Expr. *A-și (mai) pune pofta în cui,* se spune pentru a arăta că cineva este nevoit să renunțe la un lucru mult dorit. *Pe* (sau *după) poftă* (sau *pofta inimii* ori *sufletului, voii* etc.) = pe placul sau pe gustul cuiva, conform cu dorința cuiva, spre mulțumirea cuiva. ✦ Dorință, impuls sexual; *p. ext.* dorință exagerată, patimă, viciu. ✦ (Înv.) Lăcomie. **2.** Senzație de foame sau de sete; dorință, chef de a bea sau de a mânca un anumit lucru. ✧ Expr. *De poftă* sau *(ca) să-și prindă pofta* = în cantitate foarte mică, numai cât să guste. *Poftă bună* (sau *mare!)* urare adresată celor care mănâncă sau se duc să mănânce. [Var.: (înv. și reg.) **póhtă** s.f.] — Din **pofti** (derivat regresiv).

POFTĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *poftăreți, -e,* adj. (Reg.) Pofticios. — **Poftă** + suf. *-ăreț.*

POFTEÁLĂ, *pofteli,* s.f. Faptul de *a pofti;* poftire. — **Pofti** + suf. *-eală.*

POFTÍ, *poftesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A dori puternic să obțină sau să se întâmple ceva; a jindui, a râvni. ✦ (Înv. și reg.) A cere, a solicita (ceva). **2.** Tranz. A invita, a chema (pe cineva). ✦ Refl. recipr. A îmbia, a se îndemna; a se invita (unul pe altul). **3.** Tranz. (Înv. și pop.) A face cuiva o urare. **4.** Tranz. (Uneori cu sens imperativ) A ruga (pe cineva ceva). *Poftiți, vă rog!* **5.** Tranz. A binevoi (să facă ceva, să se ducă undeva etc.). ✦ Intranz. A veni (undeva sau la cineva). [Var.: (înv. și reg.) **pohtí** vb. IV] — Din sl. **pohotěti.**

POFTICIÓS, -OÁSĂ, *pofticioși, -oase,* adj. (Despre oameni) Care dorește puternic ceva; lacom, doritor; poftăreț. ✦ (Despre ochi, privire etc.) Care exprimă poftă, dorință, lăcomie. ✦ (Rar, despre mâncăruri, mirosuri etc.) Care ațâță pofta; apetisant. — **Pofti** + suf. *-icios.*

POFTÍM interj. Formulă de politețe care se folosește: **a)** pentru a da ceva cuiva; ia, na, ține; **b)** pentru a invita o persoană să vină sau să se așeze undeva; pentru a îndemna la acțiune; **c)** (adesea precedat de exclamația „ei") pentru a exprima indignare, ciudă, reproș, nemulțumire, necaz, revoltă etc.; asta-i bună, na, uite. — Din **pofti.**

POFTÍRE, *poftiri,* s.f. Acțiunea de *a pofti* și rezultatul ei; pofteală. — V. **pofti.**

POFTÍT, -Ă, *poftiți, -te,* adj. (Rar) Invitat, chemat. — V. **pofti.**

POFTITÓR, -OÁRE, *poftitori, -oare,* adj. (Rar) **1.** Care poftește, care invită (pe cineva). **2.** Care dorește ceva; ahtiat, pofticios. ✦ (Despre ochi, privire, gesturi etc.) Care exprimă, care denotă lăcomie, poftă, dorință. — **Pofti** + suf. *-tor.*

POFTORÍ, *poftoresc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) **1.** (Folosit şi absol.) A repeta, a reaminti. **2.** A ura, a dori ceva (cuiva). **3.** A ruga pe cineva (ceva). — Din sl. **povŭtoriti.**

POFTORÍRE, *poftoriri,* s.f. (Înv.) Acţiunea de *a poftori* şi rezultatul ei; invitaţie; insistenţă. — V. **poftori.**

POGÁCE, *pogăci,* s.f. (Pop.) Turtă de mălai coaptă în cuptor; turtă din aluat de făină de grâu, preparată de obicei cu jumări de porc. — Din sb. **pogača,** magh. **pogácsa,** germ. dial. **Pogatsche.**

POGÁN, -Ă, *pogani, -e,* adj. (Reg.) **1.** (Despre fiinţe) Mare, voinic, vânjos. **2.** (Despre stări, acţiuni) Intens, în toi; straşnic, grozav. **3.** (Despre oameni) Urât, slut, hidos. ✦ Fără milă, rău, crud. ✦ (Adverbial) Stâlcit, stricat. [Acc. şi: *pógan*] — Din sl. **poganŭ,** magh. **pogány.**

POGĂCEÁ, *pogăcele,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *pogace;* pogăcioară. — **Pogace** + suf. *-ea.*

POGĂCIOÁRĂ, *pogăcioare,* s.f. (Reg.) Pogăcea. — **Pogace** + suf. *-ioară.*

POGHIÁZ, *poghiazuri,* s.n. **1.** (Înv. şi reg.) Unitate militară trimisă într-o ţară străină ca să prade; ceată de jefuitori. ✧ Expr. *A umbla în poghiazuri* = a umbla fără rost, a hoinări. **2.** (Reg.; la pl.) Râpe, coclauri. [Var.: **podghiáz** s.n.] — Din pol. **podjazd.**

POGHIBÁLĂ, *poghibale,* s.f. (Reg.) Om de nimic, secătură, puşlama. — Din ucr. **pohybel',** rus. **pogibel'.**

POGÓN, *pogoane,* s.n. **1.** Unitate de măsură pentru suprafeţe de teren agricol, folosită în trecut mai ales în Ţara Românească şi egală cu cca 0,5 ha. **2.** Bucată de pământ (agricol) de un pogon (**1**); teren cultivat, plantaţie de această mărime. ✦ Cantitate de produse obţinute de pe un pogon (**2**). — Din bg. **pogon.**

POGONÁŞ, *pogonaşe,* s.n. Diminutiv al lui *pogon.* — **Pogon** + suf. *-aş.*

POGONĂRÍT s.n. Impozit care se plătea în Ţările Române (sec. XVII–XVIII) în favoarea domniei, pentru fiecare pogon cultivat (mai ales cu viţă-de-vie, cu tutun sau cu porumb). — **Pogon** + suf. *-ărit.*

POGONÍCI, *pogonici,* s.m. (Pop.) Băiat care mână vitele. — Din bg. **pogonič,** sb. **pogonić.**

POGONOFÓR, *pogonofori,* s.m. (La pl.) Grup de nevertebrate superioare, vermiforme, cilindrice, cu corpul lung şi subţire, care se hrănesc prin absorbţia hranei capturate şi digerate la nivelul tentaculelor *(Pogonophora);* (şi la sg.) animal din acest grup. — Din fr. **pogonophore.**

POGORÁRE s.f. v. **coborâre.**

POGORÁŞ s.n. v. **coborâş.**

POGORÎ́ vb. IV v. **coborî.**

POGREBÁNIE s.f. v. **pogribanie.**

POGRIBÁNIE, *pogribanii,* s.f. (Înv.) **1.** Înmormântare. **2.** Slujba şi ceremonia religioasă a înmormântării. [Var.: **pogrebánie** s.f.] —Din sl. **pogrebanije.**

POGRÓM, *pogromuri,* s.n. Masacrare a unui grup naţional minoritar sau rasial, organizată de elemente ultranaţionaliste, şovine. — Din rus. **pogrom.**

POGROMÍST, -Ă, *pogromişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Rar) (Persoană) care organizează sau care participă la pogromuri. — **Pogrom** + suf. *-ist.*

POHFÁLĂ, *pohfale,* s.f. (Înv.) **1.** Laudă, slavă, preamărire. **2.** Pompă, fast, strălucire. **3.** Mândrie, trufie, ogoliu. [Var.: **pofálă** s.f.] — Din sl. **pohvala.**

POHÓD s.n. v. **povod.**

POHÓI s.n. v. **puhoi.**

POHÓNŢ s.m. v. **pahonţ.**

POHÓŢ, -OÁŢĂ, *pohoţi, -oaţe,* s.m. şi f. (Reg.) Persoană ticăloasă, nemernică; persoană destrăbălată, imorală; codoş. — Din **hoţ.**

PÓHTĂ s.f. v. **poftă.**

POHTÍ vb. IV v. **pofti.**

POI adv. v. **apoi.**

POIÁNĂ, *poieni,* s.f. Suprafaţă de teren în interiorul unei păduri, lipsită de copaci şi acoperită cu iarbă şi cu flori; luminiş. [Pr.: *po-ia-.* — Pl. şi: *poiene*] — Din sl. **poljana.**

POIÁTĂ, *poieţi,* s.f. (Reg.) **1.** Coteţ pentru păsările de curte, pentru porci. **2.** Grajd pentru vite; şopron. **3.** Adăpost rudimentar pentru oameni, la câmp sau la stână. ✦ Bucătărie de vară. [Pr.: *po-ia-*] — Din sl. **pojata.**

POICHILOTÉRM, -Ă, *poichilotermi, -e,* adj., s.m. şi f. (Animal) care are temperatura corpului variabilă după temperatura mediului înconjurător (nevertebrate, peşti, batracieni şi reptile). — Din fr. **poïkilotherme.**

POICHILOTERMÍE s.f. Proprietate a unor animale de a fi poichiloterme. — Din fr. **poïkilothermie.**

POIENÍŢĂ, *poieniţe,* s.f. Diminutiv al lui *poiană.* [Pr.: *po-ie-*] — **Poiană** + suf. *-iţă.*

POIEŢÍCĂ, *poieţici,* s.f. Diminutiv al lui *poiată.* [Pr.: *po-ie-*] — **Poiată** + suf. *-ică.*

PÓIMÂINE adv. **1.** În ziua care urmează celei de mâine. ✧ (Reg.) *Poimâinea ailaltă* (sau *cealaltă)* = răspoimâine. ✧ Expr. *Ca mâine, poimâine* = în curând, peste puţin timp. **2.** (În corelaţie cu „mâine”) Curând; în viitor, cândva. — Lat. **post** + **mane.**

PÓINTER, *pointeri,* s.m. Rasă de câini de vânătoare de talie înaltă, picioare lungi, urechile plecate şi părul scurt şi neted; prepelicar de rasă engleză; brac englez. [Pr.: *pointăr.* — Var.: **poánter** s.m.] — Din fr., engl. **pointer.**

POINTILLÍSM s.n. Tehnică picturală care constă în descompunerea petei de culoare în puncte şi liniuţe de culori pure, ca un mozaic, din al căror amestec optic rezultă tonul dorit; şcoală de pictură modernă care foloseşte acest procedeu. [Pr.: *poantiísm.* — Var.: **poantilísm** s.n.] — Din fr. **pointillisme.**

POINTILLÍST, -Ă, *pointillişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de pointillism, referitor la pointillism. **2.** S.m. şi f. Adept al pointillismului. [Pr.: *poantiíst.* — Var.: **poantilíst, -ă** adj., s.m. şi f.] — Din fr. **pointilliste.**

POJÁR, (**2**) *pojaruri,* s.n. **1.** Boală contagioasă (la copii), caracterizată prin apariţia unor pete roşii pe piele; rujeolă. **2.** (Înv. şi reg.) Foc mare; incendiu. ✦ Fig. Lumină purpurie a zorilor sau a amurgului. **3.** Căldură mare, arşiţă. ✦ Înflăcărare, ardoare, patos; pasiune, patimă. — Din sl. **požarŭ.**

POJÁRNIC, *pojarnici,* s.m. (Înv. şi reg.) Pompier. — Din rus. **pojarnik.**

POJÁRNIŢĂ, *pojarniţe,* s.f. (Bot.; pop.) Sunătoare. — **Pojar** + suf. *-niţă.*

POJĂRNICÍE, *pojărnicii,* s.f. (Înv. şi reg.) Post de pompieri. — **Pojarnic** + suf. *-ie.*

POJGHÍŢĂ, *pojghiţe,* s.f. **1.** (Adesea fig.) Strat subţire care se formează la suprafaţa unui lichid; *p. ext.* strat care acoperă un obiect sau se depune pe suprafaţa lui. ✦ Spec. Crustă formată de o rană. **2.** Înveliş subţire (exterior) al unor legume sau fructe; coajă, scoarţă a unor copaci sau a unor fructe. [Acc. şi: *pójghiţă*] — Et. nec.

POJÍJIE, *pojijii,* s.f. (Reg.) **1.** Totalitatea bunurilor dintr-o gospodărie; situaţia celui avut; avere. **2.** Familie, neam. — Cf. ucr. p o ž y v a, rus. p o ž i v a.

POL[1]**,** *poli,* s.m. **1.** Fiecare dintre cele două puncte situate la capetele axei de rotaţie a Pământului şi în care se reunesc toate meridianele geografice; *p. ext.* regiunea din jurul acestor două puncte. ✧ *Pol ceresc* = fiecare dintre cele două puncte de intersecţie ale axei Pământului cu sfera cerească. *Pol magnetic terestru* = punct pe suprafaţa Pământului în care acul magnetic are poziţia verticală (înclinaţia magnetică este de 90°). **2.** (Mat.) Fiecare dintre cele două puncte în care un diametru al sferei intersectează sfera. **3.** (Fiz.) Fiecare dintre cele două puncte sau regiuni ale unui corp opuse una celeilalte din punctul de vedere al unei anumite proprietăţi. ✧ *Pol electric pozitiv* (sau *negativ)* = fiecare dintre cele două regiuni ale unui corp polarizat electric, de la care diverg sau către care converg liniile de câmp ale inducţiei magnetice. **4.** Zonă a miezului feromagnetic al unui circuit magnetic pe unde fluxul magnetic principal sau cel util trece din materialul feromagnetic în aer sau invers. **5.** Parte componentă a unei maşini electrice care contribuie la magnetizarea circuitului magnetic al maşinii. **6.** Piesă a unei pile galvanice care stabileşte contactul cu circuitul exterior. **7.** Fig. Fiecare dintre punctele, situaţiile etc. aflate la două extremităţi opuse. — Din fr. **pôle,** lat. **polus.**

POL[2]**,** *poli,* s.m. Monedă sau bancnotă de douăzeci de lei, care a circulat în România. ✦ Nume dat mai multor monede ruseşti şi franţuzeşti (de aur) care au circulat în Ţările Române în sec. XIX; napoleon. — Din rus. **pol.**

POL[3] s.n. (Înv.) Jumătate (dintr-un întreg, dintr-o unitate). — Din sl. **polŭ.**

POLÁBĂ adj. (În sintagma) *Limbă polabă* (şi substantivat, f.) = limbă slavă din grupul limbilor slave de apus, care s-a vorbit până în sec. XVIII pe un teritoriu situat pe cursul inferior al Elbei. — Din fr. **polabe.**

POLÁR, -Ă, *polari, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Privitor la cei doi poli[1] ai Pământului, de la poli[1], caracteristic polilor[1]; din regiunea sau din zona polilor[1]. ✧ *Noapte polară* = noapte de iarnă care se întâlneşte în regiunile situate dincolo de Cercul Polar şi care poate dura până la o jumătate de an. *Steaua Polară* = steaua principală din constelaţia Carului-Mic, situată pe prelungirea boreală a axei Pământului, care serveşte ca mijloc de orientare şi după care se poate stabili direcţia nordului. *Urs polar* = urs alb, v. *urs.* **2.** Adj. Privitor la polii[1] unui magnet sau ai unei pile electrice. ✦ Referitor la un corp sau la un mediu care prezintă polaritate. **3.** Adj. (Mat.; în sintagma) *Coordonate polare* = coordonate al căror sistem de referinţă este alcătuit dintr-un punct şi o semiaxă care porneşte din acel punct. **4.** Adj. (Fil.) Care se află într-un raport de polaritate, care prezintă polaritate. **5.** S.f. Locul geometric al punctelor conjugate armonic cu un punct dat în raport cu cele două puncte în care o dreaptă variabilă ce trece prin punctul dat intersectează conica dată. —Din lat. **polaris,** it. **polare,** fr. **polaire.**

POLARIMÉTRIC, -Ă, *polarimetrici, -ce,* adj. (Chim., Fiz.) Referitor la polarimetrie, de polarimetrie. — Din fr. **polarimétrique.**

POLARIMETRÍE s.f. Metodă de analiză cantitativă a substanţelor optic active cu ajutorul polarimetrului. — Din fr. **polarimétrie.**

POLARIMÉTRU, *polarimetre,* s.n. Instrument optic pentru măsurarea unghiului cu care o substanţă optic activă roteşte planul de polarizare al unei radiaţii. — Din fr. **polarimètre.**

POLARISCÓP, *polariscoape,* s.n. Instrument optic pentru studiul calitativ al efectelor de polarizare a luminii la trecerea ei printr-o substanţă. — Din fr. **polariscope.**

POLARITÁTE s.f. **1.** Proprietate a unui sistem fizic de a avea, în două puncte ale sale, caracteristici de aceeaşi natură, dar opuse una celeilalte. **2.** Proprietate a unui organism vegetal sau a unei părţi din el de a forma două puncte de creştere cu proprietăţi diferite. **3.** (Fil.) Specie a contradicţiei constând în relaţia dintre doi

termeni care prezintă cel mai mare grad de opoziție posibil și totodată se presupun reciproc, ca polii unui magnet. — Din fr. **polarité.**

POLARIZÁ, *polarizez,* vb. I. **1.** Tranz. (Fiz.) A transforma lumina naturală prin fenomene de reflexie, refracție, birefringență etc. ✦ Intranz. și refl. A dobândi proprietarea de a avea poli electrici sau magnetici. **2.** Tranz. Fig. A aduna, a strânge, a concentra în jurul său. **3.** Refl. (Fil.) A da naștere unei polarități (**3**), a forma extreme opuse care se condiționează reciproc. — Din fr. **polariser.**

POLARIZÁBIL, -Ă, *polarizabili, -e,* adj. (Despre medii) Care poate fi (ușor) polarizat. — Din fr. **polarisable.**

POLARIZABILITÁTE s.f. (Fiz.) Însușire a ceea ce este polarizabil. — Din fr. **polarisabilité.**

POLARIZÁNT, -Ă, *polarizanți, -te,* adj. (Fiz.) Care (se) polarizează (**1**). ✧ *Microscop polarizant* = microscop care lucrează cu lumină polarizată și care se folosește mai ales la studiul cristalelor. — Din fr. **polarisant.**

POLARIZÁRE, *polarizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) polariza* și rezultatul ei. **1.** (Fiz.) Proces prin care un corp sau un sistem fizic dobândește proprietatea de polaritate (**1**); stare a unui corp care a suferit un astfel de proces. ✧ *Polarizare electrică* = realizare a unei asimetrii în distribuția sarcinii electrice pozitive și negative a unui sistem fizic (atom, moleculă etc.), a unui mediu sau a unui corp. *Polarizare electrolitică* (sau *electrochimică)* = acumulare la electrozii unei băi de electroliză sau ai unei pile electrochimice a ionilor care realizează conducția prin soluția electrolitului. *Polarizare rotatorie* = fenomen de rotire a planului de polarizație a luminii liniar polarizate la trecerea ei printr-o substanță activă din punct de vedere optic. ✦ Proces fizic prin care un sistem capătă proprietăți preferențiale după o anumită direcție; stare a unui sistem care a suferit un astfel de proces. **2.** (Lingv.) Dezvoltare în direcții opuse a sensurilor unui cuvânt, nediferențiate la origine. **3.** (Fil.) Formare a unor termeni opuși polari; realizare a unei polarități (**3**). — V. **polariza.**

POLARIZÁT, -Ă, *polarizați, -te,* adj. (Fiz.) Care a fost supus acțiunii de polarizare (**1**). ✧ *Lumină plan* (sau *liniar) polarizată* = fascicul de lumină în care vectorul electric (sau magnetic) posedă un plan unic (sau o direcție unică) de oscilație. — V. **polariza.**

POLARIZATÓR, -OÁRE, *polarizatori, -oare,* adj. Care polarizează; polarizant. — Din fr. **polarisateur.**

POLARIZÁȚIE, *polarizații,* s.f. Stare a unui corp care prezintă proprietatea de polaritate. ✧ *Polarizație electrică* = stare a unui corp sau a unui sistem fizic care posedă cel puțin doi poli electrici (plus și minus). *Polarizația luminii* = totalitatea fenomenelor legate de producerea și de efectele luminii polarizate. *Polarizație cromatică* = ansamblul figurilor de interferență, colorate viu, obținute prin cercetarea cristalelor birefringente în lumină polarizată. ✦ Mărime vectorială care caracterizează starea de polarizație a unui corp sau a unui mediu. — Din fr. **polarisation.**

POLARIZÓR, -OÁRE, *polarizori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care poate produce polarizarea luminii; polarizant. **2.** S.n. Dispozitiv optic care servește la polarizarea luminii. — Din fr. **polariseur.**

POLAROGRÁF, *polarografe,* s.n. Aparat pentru înregistrarea grafică sau fotografică a curbei curent-tensiune, utilizat în analiza electrochimică. — Din fr. **polarographe,** germ. **Polarograph,** engl. **polarograph.**

POLAROGRÁFIC, -Ă, *polarografici, -ce,* adj. Privitor la polarografie, care ține de polarografie. — Din **polarografie.**

POLAROGRAFÍE s.f. Metodă de analiză electrochimică a unei substanțe în soluție, realizată cu polarograful. — Din fr. **polarographie.**

POLAROÍD, *polaroizi,* s.m. *polaroide,* s.n. **1.** S.m. Polarizor confecționat sub formă de plăcuță sau de peliculă, folosit pentru construcția farurilor și a parbrizelor de automobile. **2.** S.n. Aparat fotografic care permite obținerea automată a fotografiei, imediat după expunere, cu materiale fotosensibile speciale. — Din fr. **polaroïd.**

POLÁTĂ, *polate,* s.f. (Reg.) Încăpere mică pe lângă o casă țărănească, servind ca magazie pentru unelte și obiecte de gospodărie. ✦ Streașină. [Var.: **polátră** s.f.] — Din bg. **polata.**

POLÁTRĂ s.f. v. **polată.**

POLC, *polcuri,* s.n. Unitate militară în Țările Române, la sfârșitul Evului Mediu, corespunzătoare regimentului. — Din ucr., rus. **polk.**

PÓLCĂ[1], *polci,* s.f. (Reg.) Haină femeiască de stofă (căptușită sau îmblănită), de diferite lungimi, croită pe talie, care se poartă la țară. — Din rus. **pol'ka** „poală a hainei”.

PÓLCĂ[2], *polci,* s.f. Dans popular originar din Boemia, în ritm viu, sprinten, care, în a doua jumătate a sec. XIX, a devenit unul dintre cele mai cunoscute dansuri de bal; melodie după care se execută acest dans. — Din fr., rus. **polka.**

POLCÓVNIC, *polcovnici,* s.m. (Înv.) **1.** Comandant al unui polc; grad militar corespunzător colonelului. **2.** Comandant al unei formațiuni militare de pază a ordinii publice. — Din ucr., rus. **polkovnik.**

POLCOVNICÉSC, -EÁSCĂ, *polcovnicești,* adj. (Înv.) Care aparține polcovnicului, privitor la polcovnic; aflat sub comanda unui polcovnic. — **Polcovnic** + suf. *-esc.*

POLCOVNICÍE s.f. (Înv.) Funcția de polcovnic, autoritatea reprezentată printr-un polcovnic. — **Polcovnic** + suf. *-ie.*

POLCÚȚĂ, *polcuțe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *polcă*[1]. — **Polcă[1]** + suf. *-uță.*

PÓLDER, *poldere,* s.n. Nume dat în Olanda unei porțiuni joase de uscat smulsă mării sau unui lac maritim prin îndiguire și drenare. — Din germ. **Polder.**

POLEÁC, -Ă, *poleci, -ce,* s.m. și f., adj. (Înv. și reg.) Polonez. [Pl. și: (m.) *poléaci*] — Din pol. **polak,** ucr., rus., sb. **poljak.**

POLÉI[1], *poleiuri,* s.n. Strat subțire de gheață, continuu și neted, care acoperă uneori porțiuni din suprafața solului, arborii sau obiectele care se află în aer liber și care este format prin înghețarea apei provenite din ploaie sau din topirea zăpezii. ✦ Fig. Strălucire, lustru, luciu. ✦ (Reg.) Promoroacă, chiciură. — Din **polei[2]** (derivat regresiv).

POLEÍ[2], *poleiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A acoperi un obiect cu un strat subțire de aur sau de argint în scopul protejării sau al înfrumusețării; a sufla cu aur sau cu argint. ✦ A înveli într-o foiță subțire de staniol, de hârtie colorată etc. **2.** Tranz. și refl. Fig. A străluci sau a face să strălucească; a (se) învălui într-o lumină aurie sau argintie. ✦ Tranz. A înfrumuseța, a prezenta într-o lumină strălucitoare o situație, un aspect, o idee, o împrejurare etc. — Din sl. **polijati.**

POLEIÁLĂ, *poleieli,* s.f. **1.** Faptul de *a polei[2];* (concr.) strat subțire de metal (prețios) cu care se poleiește[2] un obiect. ✦ Foaie subțire de staniol folosită ca ambalaj, mai ales pentru unele articole alimentare. ✦ Fig. Ceea ce încearcă să dea un aspect bun, frumos, valoros unor lucruri lipsite de valoare; strălucire aparentă; lustru, spoială. **2.** Cizelare, șlefuire, lustruire a unui obiect sau, *fig.,* a unei opere literare, științifice etc. [Pr.: *-le-ia-*] — **Polei[2]** + suf. *-eală.*

POLEIÉR, *poleieri,* s.m. (Rar) Poleitor. [Pr.: *-le-ier*] **— Polei[2]** + suf. *-ar.*

POLEÍRE, *poleiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) polei[2]* și rezultatul ei; poleit[1]. — V. **polei[2].**

POLEÍT[1] s.n. Poleire. — V. **polei[2].**

POLEÍT[2], -Ă, *poleiți, -te,* adj. Acoperit cu un strat subțire de metal (prețios) sau cu un praf de bronz; făcut să strălucească. ✦ Fig. Învăluit într-o lumină strălucitoare (aurie sau argintie). — V. **polei[2].**

POLEITÓR, *poleitori,* s.m. (Rar) Muncitor care poleiește[2]. [Pr.: *-le-i-*] — **Polei[2]** + suf. *-tor.*

POLÉMIC, -Ă, *polemici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Discuție în contradictoriu, controversă pe o temă literară, științifică, politică etc. **2.** Adj. Care ține de polemică (**1**), cu tendință de polemică, privitor la polemică; critic, combativ, contradictoriu. — Din fr. **polémique.**

POLEMÍSM s.n. Caracter polemic. — **Polemică** + suf. *-ism.*

POLEMÍST, -Ă, *polemiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care polemizează, care susține o polemică. — Din fr. **polémiste.**

POLEMIZÁ, *polemizez,* vb. I. Intranz. A susține o polemică, a face polemică, a discuta în contradictoriu. — Din fr. **polémiser.**

POLEMOLÓG, -Ă, *polemologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în polemologie. — Din fr. **polémologue.**

POLEMOLÓGIC, -Ă, *polemologici, -ce,* adj. Care aparține polemologiei, care se referă la polemologie. — Din fr. **polémologique.**

POLEMOLOGÍE s.f. Ramură a științelor politice care studiază războaiele ca fenomen sociologic. — Din fr. **polémologie.**

POLÉN, *polenuri,* s.n. (Bot.) Pulbere, de obicei galbenă, constituită din grăuncioare microscopice produse de anterele staminelor. — Din fr., lat. **pollen,** germ. **Pollen.**

POLÉNIC, *polenici,* adj. (În sintagma) *Sac polenic* = fiecare dintre cavitățile din anterele staminelor în care se formează polenul. — **Polen** + suf. *-ic.* Cf. fr. p o l l i n i q u e.

POLENIZÁ, *polenizez,* vb. I. Tranz. A transporta polenul de pe anterele staminelor pe stigmatul pistilului (pentru a produce fecundația). — **Polen** + suf. *-iza.*

POLENIZÁRE, *polenizări,* s.f. Acțiunea de *a poleniza;* fenomen care constă în transportul polenului de pe anterele staminelor pe stigmatul pistilului; polenizație. [Var.: (rar) **polinizáre** s.f.] —V. **poleniza.**

POLENIZATÓR, *polenizatori,* s.m. (Bot.) Plantă al cărei polen fecundează florile altor varietăți din aceeași specie sau din altă specie, asigurând fertilitatea acestora. [Var.: (rar) **polinizatór** s.m.] — **Poleniza** + suf. *-tor.*

POLENIZÁȚIE, *polenizații,* s.f. (Bot.) Transport, natural sau artificial, al polenului de pe anterele staminelor pe stigmatul pistilului pentru a produce fecundația la flori; proces de fecundație la flori; polenizare. [Var.: (rar) **polinizáție** s.f.] — După fr. **pollinisation.**

POLE-POSÍTION s.f. Poziția cea mai favorabilă (la începutul unui concurs de viteză auto). [Pr.: *polpozíșn*] — Cuv. engl.

POLI- Element de compunere însemnând „mai mulți”, „mai multe”, „multiplu”, care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din fr. **poly-.**

POLIACETÁT s.m. (În sintagma) *Poliacetat de vinil* = produs macromolecular obținut prin polimerizarea acetatului de vinil. [Pr.: *-li-a-*] — **Poli-** + **acetat.**

POLIACHÉNĂ, *poliachene,* s.f. Fruct format din mai multe achene. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **polyakène.**

POLIACÍD, *poliacizi,* s.m. Acid care conține în moleculă mai mulți atomi de hidrogen înlocuibili cu atomi de metal. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **polyacide.**

POLIALCOÓL, *polialcooli,* s.m. (La pl.) Clasă de substanțe organice care conțin în moleculă două sau mai multe grupări hidroxil și care se obțin din produse

naturale sau pe cale sintetică; (și la sg.) alcool care face parte din această clasă; alcool polivalent. [Pr.: *-li-al-*] — Din fr. **polyalcool.**

POLIAMÍD s.n. v. **poliamidă.**

POLIAMÍDĂ, *poliamide,* s.f. Numele unor mase plastice obținute prin policondensare sau polimerizare și folosite la fabricarea fibrelor sintetice. [Pr.: *-li-a-.* — Var.: **poliamíd** s.n.] — Din fr. **polyamide.**

POLIAMÍDIC, -Ă, *poliamidici, -ce,* adj. Care se referă la poliamide, care ține de poliamide, care se face din poliamide. [Pr.: *-li-a-*] — **Poliamidă** + suf. *-ic.*

POLIÁNDRĂ, *poliandre,* adj. (Rar; și substantivat, f.) **1.** (Despre flori) Care are mai multe stamine. **2.** (Despre femei) Care are în același timp mai mulți soți. [Pl.: *-li-an-*] — Din fr. **polyandre.**

POLIÁNDRIC, -Ă, *poliandrici, -ce,* adj. De poliandrie. [Pr.: *-li-an-*] — Din fr. **polyandrique.**

POLIANDRÍE s.f. Formă de organizare a familiei (întâlnită astăzi numai la unele triburi primitive) în care o femeie are în același timp mai mulți soți. [Pr.: *-li-an-*] — Din fr. **polyandrie.**

POLIARHÍE s.f. Formă de guvernământ în care conducerea statului este exercitată de mai multe persoane concomitent. [Pr.: *-li-ar-*] — Din fr. **polyarchie,** ngr. **poliarhía.**

POLIARTICULÁR, -Ă, *poliarticulari, -e,* adj. Care se referă la mai multe articulații; care afectează mai multe articulații. [Pr.: *-li-ar-*] — Din fr. **polyarticulaire.**

POLIARTRÍTĂ, *poliartrite,* s.f. Boală care se manifestă prin inflamația acută sau cronică a mai multor articulații în același timp și care este de natură reumatismală, bacilară etc. ✧ *Poliartrită cronică evolutivă* = reumatism cronic deformant, cu evoluție progresivă, care afectează articulațiile extremităților. [Pr.: *-li-ar-*] — Din fr. **polyarthrite.**

POLIATLÓN, *poliatloane,* s.n. Complex de probe din diferite discipline sportive, practicat la o competiție în sportul de masă. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **polyathlon.**

POLIATÓMIC, -Ă, *poliatomici, -ce,* adj. (Despre radicali sau despre molecule) Care conține doi sau mai mulți atomi, identici sau diferiți. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **polyatomique.**

POLIBÁZIC, *polibazici,* adj. (Despre acizi) Care conține în moleculă mai mulți atomi de hidrogen înlocuibili cu atomi de metal. — Din fr. **polybasique.**

POLIBRĂZDÁR, *polibrăzdare,* s.n. Plug cu mai multe brăzdare. —**Poli-** + **brăzdar.**

POLIBUTADIÉNĂ s.f. (Chim.) Polimer sintetic folosit sub formă de cauciuc sintetic. [Pr.: *-di-e-*] — Din engl. **polybutadiene.**

POLICALIFICÁ, *policalífic,* vb. I. Refl. A se califica în mai multe specialități. — **Poli-** + **califica.**

POLICALIFICÁRE s.f. Calificare în mai multe specialități. — V. **policalifica.**

POLICALIFICÁT, -Ă, *policalificați, -te,* adj. Calificat în mai multe specialități. — V. **policalifica.**

POLICÁNDRU, *policandre,* s.n. Candelabru cu mai multe brațe. — Din ngr. **polikándelon.**

POLICAPROLACTÁMĂ s.f. Fibră sintetică de tip poliamidic, cu structură filiformă, obținută prin polimerizarea caprolactamei, comercializată la noi sub denumirea de relon. — Din fr. **polycaprolactame.**

POLICÁR, *policari,* s.m. Degetul gros de la mână. — Din lat. **pollicaris.**

POLICÁRPIC, -Ă, *policarpici, -ce,* adj. (Bot.) **1.** (Despre fruct) Compus din mai multe fructe mici. **2.** (Despre plante perene) Care înflorește și dă rod de mai multe ori în cursul ciclului de dezvoltare. — Din fr. **polycarpique.**

POLICELULÁR, -Ă, *policelulari, -e,* adj. (Biol.; rar; despre organisme) Pluricelular. — Din fr. **polycellulaire.**

POLICHÉT, *polichеți,* s.m. (La pl.) Clasă de viermi inelați caracterizați prin parapode bine dezvoltate, prevăzute cu un număr mare de pori, și care se târăsc pe fundul apelor marine sau se afundă în mâl și nisip; (și la sg.) vierme inelat care face parte din această clasă. [Pl. și: (n.) *polichete.* — Var.: **polichétă** s.f.] — Din lat. **polychaeta,** fr. **polychète.**

POLICHÉTĂ s.f. v. **polichet.**

POLICÍCLIC, -Ă, *policiclici, -ce,* adj. (Despre substanțe) Care conține în moleculă mai multe cicluri formate din lanțuri închise de atomi. — Din fr. **polycyclique,** engl. **polycyclic.**

POLICIOÁRĂ, *policioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *poliță*[1]. **2.** (Reg.) Partea de jos a jugului, pe care se sprijină gâtul boilor. — **Poliță**[1] + suf. *-ioară.*

POLICITEMÍE, *policitemii,* s.f. (Med.) Poliglobulie. — Din fr. **polycythémie.**

POLICLÍNIC, -Ă, *policlinici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Instituție medicală de consultații și de tratament ambulatoriu, organizată teritorial și pe specialități; clădire în care este instalată o astfel de instituție. **2.** Adj. De policlinică. — Din fr. **polyclinique.**

POLICLORÚRĂ, *policloruri,* s.f. (Chim.; în sintagma) *Policlorură de vinil* = clorură de polivinil. — Din fr. **polychlorure.**

POLICONDENSÁRE, *policondensări,* s.f. (Chim.) Reacție de combinare a unor monomeri într-o macromoleculă, cu eliminarea concomitentă a unor produse secundare. — **Poli-** + **condensare** (după fr., engl. *polycondensation,* germ. *Polykondensation*).

POLÍCRĂ s.f. v. **poreclă.**

POLICRISTALÍN, -Ă, *policristalini, -e,* adj. Care este format din mai multe cristale. — **Poli-** + **cristalin.**

POLICROÍSM s.n. (Fiz.) Pleocroism. [Pr.: *-cro-ism*] — Din fr. **polychroïsme.**

POLICRÓM, -Ă, *policromi, -e,* adj. Care este executat în mai multe culori; care are mai multe culori; multicolor. — Din fr. **polychrome.**

POLICROMÁT, -Ă, *policromați, -te,* adj. (Rar) Care este executat din materiale de diverse culori, care este policrom. — **Policrom** + suf. *-at.*

POLICROMÍE, *policromii,* s.f. **1.** Procedeu de îmbinare a mai multor culori, folosit în pictură. ✦ Caracter policrom al unei lucrări de artă. ✦ Însușirea de a fi policrom. **2.** Procedeu tipografic pentru imprimarea imaginilor în culori. ✦ (Rar) Lucrare tipografică executată în mai mult de patru culori. — Din fr. **polychromie.**

POLIDACTÍL, -Ă, *polidactili, -e,* adj. (Med.) Care prezintă polidactilie. — Din fr. **polydactyle.**

POLIDACTILÍE, *polidactilii,* s.f. Malformație congenitală caracterizată prin prezența mai multor degete decât normal. — Din fr. **polydactylie.**

POLIDIMÍT s.n. Sulfură de nichel naturală, de culoare cenușie, cristalizată în sistemul cubic. — Din fr. **polydymite,** germ. **Polydymit.**

POLIDIPSÍE, *polidipsii,* s.f. Sete excesivă, patologică, caracteristică pentru unele boli ca diabetul zaharat, diabetul insipid, pentru unele boli psihice, stări febrile etc. — Din fr. **polydipsie.**

POLIDÍSC, *polidiscuri,* s.n. Mașină agricolă prevăzută cu mai multe discuri metalice ascuțite, folosită în lucrările de dezmiriștire. — **Poli-** + **disc.**

POLIDRÚPĂ, *polidrupe,* s.f. Tip de fruct format din mai multe drupe. — **Poli-** + **drupă.**

POLIEDRÁL, -Ă, *poliedrali, -e,* adj. (Mat.) Poliedric. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **polyédral,** engl. **polyhedral.**

POLIÉDRIC, -Ă, *poliedrici, -ce,* adj. Care are forma unui poliedru. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **polyédrique.**

POLIÉDRU, *poliedre,* s.n. (Geom.) Corp geometric mărginit de mai multe plane poligonale. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **polyèdre.**

POLIELÉU, *polieleuri,* s.n. Cântare bisericească ortodoxă intercalată în slujba utreniei la anumite sărbători. [Pr.: *-li-e-*] — Din sl. **polielei.**

POLIEMBRIONÍE s.f. Dezvoltare a mai multor embrioni din aceeași celulă-ou. [Pr.: *-li-em-bri-o-*] — Din fr. **polyembryonie.**

POLIESTÉR, *poliesteri,* s.m. Produs chimic macromolecular format din numeroase molecule de ester, folosit mai ales în fabricarea fibrelor sintetice. [Pr.: *-li-es-*] — Din fr. **polyester.**

POLIESTÉRIC, -Ă, *poliesterici, -ce,* adj. Care este făcut din poliesteri, care conține poliesteri, de poliesteri. [Pr.: *-li-es-*] — **Poliester** + suf. *-ic.*

POLIETILÉNĂ s.f. Material plastic obținut prin polimerizarea etilenei, folosit la fabricarea materialelor izolante și a unor obiecte tehnice sau de uz casnic. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **polyéthylène.**

POLIFÁG, -Ă, *polifagi, -ge,* adj. (Despre animale; și substantivat) Care utilizează hrană variată (animală și vegetală); cu regim alimentar foarte larg. — Din fr. **polyphage.**

POLIFAGÍE s.f. **1.** Modul de nutriție a organismelor polifage. **2.** Foame excesivă, patologică (determinând un consum exagerat de alimente), simptom caracteristic diabetului zaharat. — Din fr. **polyphagie.**

POLIFAZÁT, -Ă, *polifazați, -te,* adj. (Despre sisteme de tensiuni sau de curenți electrici alternativi) Care are fazele inițiale diferite. — Din fr. **polyphasé.**

POLIFENÓL, *polifenoli,* s.m. Compus organic din clasa fenolilor, care conține două sau mai multe grupuri hidroxil legate de un radical aromatic. — Din fr. **polyphénol.**

POLIFLÓR, -Ă adj. (Despre miere, polen) Provenit de la mai multe specii de flori. — **Poli-** + **flor**[i].

POLIFOLÍCULĂ, *polifolicule,* s.f. (Bot.) Fruct uscat, format din mai multe folicule. — **Poli-** + **foliculă.**

POLIFONEMÁTIC, -Ă, *polifonematici, -ce,* adj. (Despre unele consoane) Care are valoarea mai multor foneme. — Din fr. **polyphonématique.**

POLIFÓNIC, -Ă, *polifonici, -ce,* adj. Care se referă la polifonie, care ține de polifonie, bazat pe polifonie. — Din fr. **polyphonique.**

POLIFONÍE, *polifonii,* s.f. Arta și tehnica suprapunerii a două sau mai multe părți vocale ori instrumentale, a căror dezvoltare este în același timp orizontală (contrapunctul) și verticală (armonia); *p. restr.* contrapunct. — Din fr. **polyphonie.**

POLIFONÍST, *polifoniști,* s.m. Compozitor de lucrări muzicale bazate pe polifonie. — **Polifonie** + suf. *-ist.*

POLIFONIZÁRE, *polifonizări,* s.f. (Muz.) Realizare a unei polifonii. — Din **polifonie.**

POLIFONIZÁT, -Ă, *polifonizați, -te,* adj. (Muz.) Care se prezintă sub forma unei polifonii. — Din **polifonizare.**

POLIGÁLĂ, *poligale,* s.f. (Bot.) Amăreală. — Din fr. **polygale,** lat. **polygala.**

POLIGÁM, -Ă, (**1**) *poligami,* s.m., (**2**) *poligame,* adj. **1.** S.m. Bărbat care are concomitent două sau mai multe soții. **2.** Adj. (Despre plante) Care are atât flori unisexuate, cât și flori hermafrodite. — Din fr. **polygame.**

POLIGAMÍE s.f. Formă de căsătorie în care un bărbat (o femeie) are, în același timp, mai multe soții (soți) și care nu este acceptată în majoritatea statelor; situația

persoanei care practică această formă de căsătorie. ✦ Infracțiune comisă de persoana care trăiește în această formă de căsătorie. — Din fr. **polygamie.**

POLIGENÉTIC, -Ă, *poligenetici, -ce,* adj. Referitor la poligeneză, de poligeneză; poligenic. — Din fr. **polygénétique.**

POLIGENÉZĂ s.f. Concepție după care fenomenele biologice, sociale, lingvistice etc. nu derivă dintr-un izvor unic, ci au origini multiple. — **Poli-** + **geneză.** Cf. fr. p o l y g é n i s m e.

POLIGÉNIC, -Ă, *poligenici, -ce,* adj. Poligenetic. — Din fr. **polygénique.**

POLIGENÍE s.f. (Rar) Poligenism. — Din fr. **polygénie.**

POLIGENÍSM s.n. Doctrină potrivit căreia diferitele rase umane derivă din mai multe tipuri primitive considerate ca specii; poligenie. — Din fr. **polygénisme.**

POLIGENÍST, -Ă, *poligeniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al poligenismului. — Din fr. **polygéniste.**

POLIGLOBULÍE, *poliglobulii,* s.f. Boală caracterizată prin creșterea anormală a numărului de globule roșii din sânge și manifestată prin roșeața pielii, prin creșterea tensiunii arteriale și prin mărirea splinei; policitemie. — Din fr. **polyglobulie.**

POLIGLÓT, -Ă, *poligloți, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care vorbește mai multe limbi. ✦ Care cuprinde sau are în vedere mai multe limbi. *Dicționar poliglot.* **2.** (Rar) Care se referă la un poliglot (**1**), de poliglot. — Din fr. **polyglotte.**

POLIGÓN, *poligoane,* s.n. **1.** (Geom.) Suprafață plană mărginită de mai multe segmente de linii drepte, numite laturi. **2.** (Uneori cu determinarea „de tragere”) Teren special amenajat pentru executarea tragerilor de instrucție și de luptă. ✦ (Sport) Teren amenajat și dotat cu instalațiile necesare pentru a face antrenament și a executa probe de tir. **3.** Teren amenajat pentru deprinderea conducerii autovehiculelor. — Din fr. **polygone.**

POLIGONACÉE, *poligonacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate apetale cuprinzând hrișca, troscotul, ștevia, spanacul etc.; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *-ce-e*] — Din fr. **polygonacée,** lat. **polygonaceae.**

POLIGONÁL, -Ă, *poligonali, -e,* adj. Care are forma unui poligon (**1**). — Din fr. **polygonal.**

POLIGONÁȚIE s.f. (Top.) Poligonometrie. — Din fr. **polygonation.**

POLIGONOMETRÍE s.f. Ridicare topografică prin utilizarea unor rețele de poligoane închise, pe care se sprijină ridicările de detaliu pentru planimetria unei porțiuni mici de teren; poligonație. — Din fr. **polygonométrie.**

POLIGRÁF, *poligrafi,* s.m. **1.** (Rar) Autor de opere care aparțin unor genuri variate. **2.** Aparat cu care se reproduce un manuscris în mai multe exemplare. — Din fr. **polygraphe.**

POLIGRÁFIC, -Ă, *poligrafici, -ce,* adj. Care aparține poligrafiei, care se referă la poligrafie, privitor la poligrafie. — Din fr. **polygraphique.**

POLIGRAFÍE, *poligrafii,* s.f. **1.** Ansamblul procedeelor de reproducere grafică și de multiplicare a unui text sau a unei figuri; ramură a tehnicii care se ocupă cu reproducerea grafică și cu multiplicarea unui text sau a unei figuri; tehnică grafică. **2.** Ansamblul întreprinderilor care se ocupă cu imprimarea și cu răspândirea cărților sau a altor imprimate; industrie poligrafică. **3.** (Rar) Totalitatea lucrărilor unui poligraf (**1**); calitatea de poligraf a unui scriitor; caracteristică a operelor scrise de un poligraf. — Din fr. **polygraphie.**

POLIGRAFÍST, *poligrafiști,* s.m. (Rar; și adjectival) Persoană specializată în poligrafie (**1**). — **Poligrafie** + suf. *-ist.*

POLIHIBRIDÁRE, *polihibridări,* s.f. (Biol.) Hibridare între două forme ereditar deosebite. — **Poli-** + **hibridare.**

POLIIZOPRÉN s.m. Produs macromolecular cu structură filiformă, obținut sintetic prin polimerizarea în emulsie a izoprenului și care are proprietăți asemănătoare cu acelea ale cauciucului natural. [Pr.: *-li-i-*] — Din fr. **polyisoprène.**

POLILOGHÍE, *polilogii,* s.f. (Depr.) Expunere, relatare excesiv de amplă (și de prolixă); vorbărie. [Var.: **polologhíe** s.f.] — Din ngr. **polilogia.**

POLIMÉR, *polimeri,* s.m. Substanță macromoleculară a cărei moleculă este formată prin unirea în lanț a două sau mai multe molecule de monomer. — Din fr. **polymère.**

POLIMERIZÁ, *polimerizez,* vb. I. Tranz. și intranz. A (se) uni (spontan sau prin diverse reacții chimice) mai mulți monomeri în polimeri, prin păstrarea compoziției procentuale inițiale și aranjarea atomilor în moleculă. — Din fr. **polymériser.**

POLIMERIZÁRE, *polimerizări,* s.f. Acțiunea de *a polimeriza* și rezultatul ei. — V. **polimeriza.**

POLIMETACRILÁT, *polimetacrilați,* s.m. Plexiglas. ✧ *Polimetacrilat de metil* = produs macromolecular care se prezintă ca o masă sticloasă, transparentă, termoplastică și cu calități optice deosebite, folosit în chirurgia ortopedică, la confecționarea protezelor dentare etc. — Din fr. **polyméthacrylat.**

POLIMETÁLIC, -Ă, *polimetalici, -ce,* adj. (Geol.; despre minerale, minereuri, zăcăminte) Care conține mai multe metale, din care se pot extrage mai multe metale. — **Poli-** + **metalic.**

POLIMETRÍE s.f. Suprapunere simultană de măsuri în muzica scrisă pentru două sau mai multe voci și care se caracterizează prin faptul că timpii tari, inițiali nu coincid întotdeauna. — Din it. **polimetria.**

POLIMIXÍNĂ, *polimixine,* s.f. (Farm.) Antibiotic obținut din diferite varietăți de bacili, cu acțiune bactericidă asupra mai multor microbi. — Din engl. **polymyxine.**

POLIMOLECULÁR, -Ă, *polimoleculari, -e,* adj. Care este format din mai multe molecule. — Din engl. **polymolecular.**

POLIMÓRF, -Ă, *polimorfi, -e,* adj. (Despre minerale cristalizate) Care se prezintă sub mai multe stări cristaline; care prezintă fenomenul de polimorfism. — Din fr. **polymorphe.**

POLIMORFÍSM s.n. Proprietate a unor substanțe de a se putea prezenta în două sau mai multe forme cristaline distincte. ✦ (Biol.) Proprietate a unor specii de a exista sub mai multe aspecte morfologice. — Din fr. **polymorphisme.**

POLINEVRÍTĂ, *polinevrite,* s.f. Boală a nervilor periferici, caracterizată prin alterarea mai multor trunchiuri nervoase și ramuri terminale. — Din fr. **polynévrite.**

POLINEZIÁN, -Ă, *polinezieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Polineziei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Polineziei sau polinezienilor (**1**), privitor la Polinezia ori la polinezieni. [Pr.: *-zi-an*] — Din fr. **polynésien.**

POLÍNIC, -Ă, *polinici, -ce,* adj. (Bot.) De polen. — Din fr. **pollinique.**

POLINÍE[1], *polinii,* s.f. (Bot.) **1.** Masă formată din grăunțe de polen aglomerate. **2.** Organ floral format din unirea staminelor la fanerogame. — Din fr. **pollinie.**

POLINÍE[2], *polinii,* s.f. Canal navigabil printre ghețurile marine. — Din fr. **polynie.**

POLINIFÉR, -Ă, *poliniferi, -e,* adj. Care conține polen. — Din fr. **pollinifère.**

POLINIZÁRE s.f. v. **polenizare.**

POLINIZATÓR s.m. v. **polenizator.**

POLINIZÁȚIE s.f. v. **polenizație.**

POLINÓM, *polinoame,* s.n. Expresie algebrică constituită din mai multe monoame, legate între ele prin semnul plus sau minus; suma algebrică a mai multor monoame. — Din fr. **polynôme.**

POLINOMIÁL, -Ă, *polinomiali, -e,* adj. (Mat.) De polinom, ca un polinom. [Pr.: *-mi-al*] — Din engl. **polynomial.**

POLINUCLEÁRĂ, *polinucleare,* adj. (Despre celule) Care are mai multe nuclee. ✧ *Leucocită polinucleară* = granulocit. [Pr.: *-cle-a-*] — Din fr. **polynucléaire.**

POLINUCLEÓZĂ, *polinucleoze,* s.f. Creștere peste valorile normale a leucocitelor polinucleare din sânge, apărută în diverse intoxicații, infecții etc. [Pr.: *-cle-o-*] — Din fr. **polynucléose.**

POLINUCÚLĂ, *polinucule,* s.f. (Bot.) Fruct uscat indehiscent format din mai multe nucule. — **Poli-** + **nuculă.**

POLIÓDĂ, *poliode,* s.f. Tub electronic cu mai mult de doi electrozi. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **polyode.**

POLIOMIELÍTĂ, *poliomielite,* s.f. Boală infecțioasă epidemică sau contagioasă provocată de un virus specific, care produce leziuni anatomice în substanța cenușie a măduvei spinării, atingând celulele nervoase motorii, și care se manifestă prin febră, tulburări digestive, somnolență și dureri în mușchii membrelor, urmate de paralizii localizate de obicei la membrele inferioare; paralizie infantilă. [Pr.: *-li-o-mi-e-*] — Din fr. **poliomyélite.**

POLIOMIELÍTIC, -Ă, *poliomielitici, -ce,* adj. Care ține de poliomielită, relativ la poliomielită; *spec.* care este folosit împotriva poliomielitei. *Vaccin poliomielitic.* [Pr.: *-li-o-mi-e-*] — Din fr. **poliomyélitique.**

POLIOXIMETILÉNĂ, *polioximetilene,* s.f. (Chim.) Polimer al formaldehidei. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **polyoxyméthylène,** germ. **Polyoxymethylene.**

POLÍP, *polipi,* s.m. **1.** Nume generic dat animalelor celenterate de forma unui săculeț, cu un orificiu buco-anal înconjurat de tentacule, care trăiesc fixate. **2.** Tumoare benignă care se formează pe unele mucoase. [Acc. și: *pólip*] — Din fr. **polype.**

POLIPEPTÍDĂ, *polipeptide,* s.f. Substanță chimică formată din mai multe peptide. — Din fr. **polypeptide.**

POLIPETÁL, -Ă, *polipetali, -e,* adj. (Despre corola florilor) Care are mai multe petale; (despre plante) cu corola formată din mai multe petale. — Din fr. **polypétale.**

POLIPIÉR, *polipieri,* s.m. Masă calcaroasă formată din scheletul polipilor (**1**) din aceeași colonie. [Pr.: *-pi-er*] — Din fr. **polypier.**

POLIPLOÍD, -Ă, *poliploizi, -de,* adj. (Biol.) Caracterizat prin poliploidie. — Din fr. **polyploïde,** germ. **Polyploid.**

POLIPLOIDÍE s.f. Creștere a numărului de cromozomi în celulele organismelor animale sau vegetale față de numărul obișnuit, având ca rezultat mărirea taliei sau a unor organe ale individului respectiv. [Pr.: *-plo-i-*] — Din fr. **polyploïdie,** germ. **Polyploidie.**

POLIPNÉE s.f. Creștere a frecvenței respirației peste limitele normale în cursul unui efort fizic, al unei stări emoționale, precum și în unele boli pulmonare, cardiace etc. [Pr.: *-ne-e*] — Din fr. **polypnée.**

POLIPÓD, -Ă, *polipozi, -de,* adj. Care are mai multe picioare. — Din fr. **polypode.**

POLIPORACÉE, *poliporacee,* s.f. (La pl.) Familie de ciuperci basidiomicete cu fructificații în general mari; (și la sg.) ciupercă din această familie. — Din fr. **polyporée.**

POLIPÓZĂ, *polipoze,* s.f. (Med.) Boală caracterizată prin dezvoltarea mai multor polipi (**2**) pe aceeași mucoasă. — Din fr. **polypose.**

POLIPROPILÉNĂ, *polipropilene,* s.f. Material plastic ușor și rezistent, obținut prin polimerizarea catalitică a propilenei. — Din fr. **polypropylène.**

POLIPTÍC, *polipticuri,* s.n. Pictură executată pe mai multe panouri (articulate) care cuprind fiecare o scenă dintr-o suită compozițională. — Din fr. **polyptyque.**

POLIRÍTMIC, -Ă, *poliritmici, -ce,* adj. Cu mai multe ritmuri, cu ritm variat. — Din engl. **polyrythmic.**

POLIRITMÍE, *poliritmii,* s.f. Combinație de linii melodice cu structuri ritmice diferite care evoluează simultan. — Din fr. **polyrythmie.**

PÓLIS, *polisuri,* s.n. Formă de organizare statală în Grecia antică; oraș-stat în Grecia antică. — Din ngr. **pólis.**

POLISEMÁNTIC, -Ă, *polisemantici, -ce,* adj. (Despre cuvinte, unități frazeologice) Care are mai multe sensuri. — Din fr. **polysémantique.**

POLISEMANTÍSM s.n. (Lingv.) Polisemie. — Din fr. **polysémantisme.**

POLISÉMIC, -Ă, *polisemici, -ce,* adj. Care se referă la polisemie, care ține de polisemie. — Din fr. **polysémique.**

POLISEMÍE, *polisemii,* s.f. Însușire a unor cuvinte sau unități frazeologice de a avea mai multe sensuri; calitatea de a fi polisemantic; polisemantism. — Din fr. **polysémie.**

POLISEPÁL, -Ă, *polisepali, -e,* adj. (Despre caliciul florilor) Care este alcătuit din mai multe sepale; (despre plante) cu caliciul format din mai multe sepale. — Din fr. **polysépale.**

POLISIÉR, *polisiere,* s.n. (Franțuzism) Roman sau film polițist. [Scris și: *policier.* — Pr.: *-si-er*] — Din fr. **policier.**

POLISILÁBIC, -Ă, *polisilabici, -ce,* adj. **1.** (Despre cuvinte) Care are două sau mai multe silabe. **2.** (Despre limbi) Care are, în general, cuvinte polisilabice (**1**). — Din fr. **polysyllabique.**

POLISILOGÍSM, *polisilogisme,* s.n. Raționament deductiv alcătuit dintr-o înlănțuire de silogisme în care concluzia silogismului anterior devine una dintre premisele silogismului următor. — Din fr. **polysyllogisme.**

POLISILOGÍSTIC, -Ă, *polisilogistici, -ce,* adj. Care prezintă polisilogism. — Din fr. **polysyllogistique.**

POLISINDÉT s.n. v. **polisindeton.**

POLISÍNDETON s.n. Figură de stil care constă în repetarea unei conjuncții la începutul fiecăreia dintre propozițiile unei fraze sau înaintea fiecărui termen al unei enumerări, pentru a accentua o anumită idee. [Var.: **polisindét** s.n.] — Din fr. **polysyndéton.**

POLISINTÉTIC, -Ă, *polisintetici, -ce,* adj. (Despre unele limbi) Care are frazele formate dintr-un singur termen, ca rezultat al unirii tuturor părților frazei într-un lung cuvânt compus. — Din fr. **polysynthétique.**

POLISINTETÍSM s.n. Caracteristică a unei limbi de a fi polisintetică; caracter polisintetic. — Din fr. **polysynthétisme.**

POLISINTÉZĂ, *polisinteze,* s.f. (În limbile polisintetice) Folosire a unui singur cuvânt complex pentru mai multe cuvinte. — Din fr. **polysynthèse.**

POLISOÁR, *polisoare,* s.n. (Rar) Instrument de lustruit unghiile. — Din fr. **polissoir.**

POLISPERMÍE, *polispermii,* s.f. (Biol.) Fecundare a ovulului de către mai mulți spermatozoizi. — Din fr. **polyspermie,** engl. **polyspermy.**

POLISPORTÍV, -Ă, *polisportivi, -e,* adj., s.m. și f. (Sportiv) care practică mai multe sporturi. — **Poli-** + **sportiv.**

POLISTIRÉN, *polistireni,* s.m. Material plastic solid, incolor, transparent, foarte rezistent din punct de vedere chimic și electric, care se folosește în electrotehnică și la fabricarea unor obiecte de larg consum. — Din fr. **polystyrène,** engl. **polystyrene,** rus. **polistiren.**

POLISULFÚRĂ, *polisulfuri,* s.f. Compus obținut prin dizolvarea sulfului în soluție de sulfuri sau prin topirea sulfurilor cu sulf, colorat de la galben până la roșu, folosit în chimia analitică și la combaterea paraziților plantelor. — Din fr. **polysulfure.**

PÓLIȘ s.m. (Fam.) Cârnat polonez. — Din engl. **Polish** [sausage].

POLITÉHNIC, -Ă, *politehnici, -ce,* adj. Care cuprinde sau se referă la mai multe specialități tehnice. ✧ *Institut Politehnic* (și substantivat, f.) = instituție de învățământ superior unde se pregătesc cadre de specialiști în diferite domenii ale științelor tehnice. — Din fr. **polytechnique.**

POLITEHNICIÁN, -Ă, *politehnicieni, -e,* s.m. și f. (Fam.) Persoană care studiază sau predă la un institut politehnic. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **polytechnicien.**

POLITEHNICÍSM s.n. (Rar) Caracter politehnic (exagerat). —**Politehnic** + suf. *-ism.*

POLITEHNIZÁRE s.f. Orientarea învățământului (de cultură generală) spre dezvoltarea cunoștințelor tehnice și spre formarea unor deprinderi practice în diverse ramuri ale tehnicii. — După rus. **politehnizațija.**

POLITEÍSM s.n. Religie constituită pe credința în mai mulți zei între care existau relații de rudenie. — Din fr. **polythéisme.**

POLITEÍST, -Ă, *politeiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al politeismului. **2.** Adj. Care aparține politeismului, privitor la politeism. — Din fr. **polythéiste.**

POLITÉȚĂ s.f. v. **politețe.**

POLITÉȚE, (**2**) *politeți,* s.f. **1.** Mod de comportare caracterizat prin bună-cuviință, respect și amabilitate în relațiile cu ceilalți oameni. ✧ *Pronume personal* (sau *posesiv*) *de politețe* = pronume personal la persoana a doua și a treia, folosit în semn de respect față de persoana căreia ne adresăm sau despre care se vorbește. ✧ Loc. adj. *De politețe* = **a)** care exprimă politețe; politicos, amabil; **b)** protocolar. ✧ Loc. adv. *Din* (sau *de,* rar, *pentru) politețe* = fiind obligat de anumite cerințe (formale) de conduită, de etichetă. ✦ Ansamblu de reguli de comportament în spiritul bunei-cuviințe, al amabilității și al respectului reciproc. **2.** (Fam.; la pl.) Cuvinte sau gesturi care exprimă politețea (**1**) (exagerată a) cuiva față de cineva. [Pl. și: (**2**) *politețuri.* — Var.: **politéță** s.f.] — Din fr. **politesse.**

POLÍTIC, -Ă, *politici, -ce,* s.f., adj. **I.** S.f. **1.** Știința și arta de a guverna un stat; formă de organizare și conducere a comunităților umane, prin care se menține ordinea internă și se garantează securitatea externă a comunităților respective. ✧ Expr. *A face politică* = a lua parte în mod activ la discutarea și rezolvarea treburilor statului. ✦ Suprastructură a sistemului social, incluzând conștiința politică, relațiile politice, instituțiile și organizațiile politice. **2.** Tactica, strategia, metodele și mijloacele folosite de organele puterii în vederea realizării obiectivelor fixate; ideologia care reflectă această activitate. **3.** Fig. Dibăcie, abilitate în atingerea unui scop. **II.** Adj. **1.** Care aparține politicii (**I**), care se referă la politică, de politică; politicesc[1]. ✧ *Drepturi politice* = drepturile de participare a cetățenilor la conducerea treburilor statului. *Nivel politic* = grad de pregătire a cuiva în probleme de politică generală; orientare justă în astfel de probleme. *Om politic* (și, înv., substantivat, m.) = persoană care are un rol important în activitatea politică, care își desfășoară activitatea principală în domeniul politicii (**I 1**). ✦ (Substantivat, n.) Aspect, element politic (**II 1**), viață politică. **2.** Care are sau care exprimă o comportare abilă; dibaci, șiret. — Din lat. **politicus**, ngr. **politikós**, fr. **politique.**

POLITICĂ, *politicale*, s.f. (Fam.; mai ales la pl.) Problemă politică; noutate politică. ✦ Stratagemă. ✦ (Adjectival; rar) Care ține de politică, privitor la politică. — Din ngr. **politikí.**

POLITICÁSTRU, *politicaștri*, s.m. (Livr.) Om politic lipsit de orizont, preocupat de interese meschine. — **Politic** + suf. *-astru* (după *poetastru).*

POLITICĂRÍE, *politicării*, s.f. (Fam.; peior.) Politicianism. — **Politică** + suf. *-ărie.*

POLITICÉSC[1], -EÁSCĂ, *politicești*, adj. (Înv.) Politic (**II 1**). — **Politic** + suf. *-esc.* Cf. rus. p o l i t i c e s k i i.

POLITICÉSC[2], -EÁSCĂ, *politicești*, adj. (Înv.) **1.** Juridic; civil, cetățenesc. **2.** Laic. — **Politic** + suf. *-icesc*.

POLITICÉȘTE adv. Din punct de vedere politic. — **Politic** + suf. *-ește*.

POLITICHÍE s.f. (Înv.) Abilitate, istețime, dibăcie. — Din ngr. **politikí.**

POLITICIÁN, -Ă, *politicieni, -e*, s.m. și f. **1.** Om politic; persoană care face politică (în interes personal, de grup etc.); persoană care deține un rol important în politică. **2.** (Peior.) Persoană care face din politică un mijloc pentru realizarea intereselor personale. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **politicien.**

POLITICIANÍSM s.n. Comportament politic bazat pe interesele personale, de grup sau de partid. [Pr.: *-ci-a-*] — **Politician** + suf. *-ism.*

POLITICIANÍST, -Ă, *politicianiști, -ste*, s.m., adj. (Rar) **1.** S.m. Persoană care face politică în scopul realizării intereselor personale; adept al politicianismului. **2.** Adj. Care se referă la politicianism, care este propriu, caracteristic politicianismului sau politicianistului (**1**). [Pr.: *-ci-a-*] — **Politician** + suf. *-ist.*

POLITICÓS, -OÁSĂ, *politicoși, -oase*, adj. Care are o atitudine amabilă, binevoitoare, îndatoritoare, care se poartă cuviincios, delicat cu cei din jur; cuviincios, bine-crescut, manierat, civilizat, curtenitor. ✦ Care arată, demonstrează politețe. *Purtare politicoasă.* — Din ngr. **politikós.**

POLITÍE, *politii*, s.f. (Înv.) **1.** Activitate, practică politică, afaceri politice. **2.** Oraș. — Din ngr. **politía.**

POLITÍP, *politipuri*, s.n. (Tipogr.) Grup de cuvinte sau de semne tipografice turnate într-o singură bucată și folosite mai ales în titluri. — Din fr. **polytype.**

POLITIZÁ, *politizez,* vb. I. Tranz. A orienta ceva în sens politic, a da caracter politic, a prezenta ceva sub raport politic; a interpreta politic. — Din germ. **politisieren.**

POLITIZÁRE, *politizări*, s.f. Acțiunea de *a politiza*. — V. **politiza.**

POLITOLÓG, -Ă, *politologi, -e*, s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în politologie. — Din fr. **politologue.**

POLITOLÓGIC, -Ă, *politologici, -ce*, adj. Referitor la politologie, de politologie. — Din fr. **politologique.**

POLITOLOGÍE s.f. Ramură a științelor sociale care studiază activitățile, relațiile, instituțiile sistemelor politice; știință politică. — Din fr. **politologie.**

POLITOMÍE s.f. (Log.; rar) Diviziune în mai multe părți a unui subiect, a unei clasificări etc. — Din fr. **polytomie.**

POLITONÁL, -Ă, *politonali, -e*, adj. (Muz.) Referitor la politonalitate, de politonalitate. — Din germ., engl. **polytonal.**

POLITONALÍSM s.n. Combinație simultană de elemente melodice care aparțin unor tonalități diferite; politonalitate. — Din fr. **polytonalisme.**

POLITONALITÁTE s.f. (Muz.) Politonalism. — Din germ. **Politonalität**, fr. **polytonalité.**

POLITRÚC, *politruci*, s.m. Instructor, îndrumător politic în armata sovietică. ✦ (Depr.) Activist politic. — Din rus. **politruk.**

POLIȚÁI, *polițai*, s.m. **1.** (Înv.) Şef al poliției într-un oraş de provincie sau într-o circumscripție de oraş mai mare; polițmaistru. ✦ Sergent de stradă sau agent de poliție. **2.** (Fam.) Polițist. — Din germ. **Polizei.**

PÓLIȚĂ¹, *polițe*, s.f. Suport de scândură fixat orizontal pe un perete, într-un dulap etc., pe care se țin diferite obiecte. ✦ Obiect de mobilier prevăzut cu asemenea suporturi. [Pl. şi: *poliți*] — Din sl. **polica.**

PÓLIȚĂ², *polițe*, s.f. **1.** (Fin.) Act prin care o persoană dispune debitorului ei să plătească o sumă de bani unei alte persoane sau la ordinul acesteia; trată. ✧ *Poliță în alb* = poliță² (**1**) pe care nu figurează numele beneficiarului. ✧ Expr. *A plăti* (cuiva) *polița* = a se răzbuna (pe cineva). **2.** (În sintagma) *Poliță de asigurare* = document emis de către un asigurător, prin care se certifică încheierea unui contract de asigurare. — Din it. **polizza.**

POLÍȚIE, *poliții*, s.f. **1.** Organ de stat însărcinat cu menținerea ordinii publice şi cu reprimarea infracțiunilor. ✧ Expr. *A face poliție* = a menține ordinea într-un mod sever şi autoritar. ✦ Atribuția de control şi de supraveghere a ordinii publice. **2.** Clădire în care îşi are sediul o poliție (**1**). **3.** (La sg.; colectiv) Totalitatea polițiştilor (**1**) dintr-o poliție (**2**); reprezentanții poliției (**1**). — Din rus. **policija.**

POLIȚIENÉSC, -EÁSCĂ, *polițieneşti,* adj. Care aparține sau este propriu poliției, privitor la poliție; polițist. [Pr.: *-ți-e-*] — **Poliție** + suf. *-enesc.*

POLIȚÍSM s.n. (Rar) Activitate întreprinsă de poliție (**1**) în vederea menținerii ordinii; *p. ext.* fel de a fi, de a gândi, de a acționa în spirit polițienesc, brutal, violent. — **Poliție** + suf. *-ism*.

POLIȚÍST, -Ă, *polițişti, -ste*, s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Agent de poliție (**1**), funcționar de poliție. **2.** Adj. Polițienesc. ✧ *Roman* (sau *film) polițist* = roman (sau film) a cărui intrigă, desfăşurată în ritm alert, e construită de obicei în jurul unei anchete criminalistice sau judiciare. **3**. Adj. (Despre state sau regimuri politice) Care se sprijină pe poliție şi pe jandarmerie şi îşi exercită puterea prin metode coercitive, violente şi abuzive. — Din germ. **Polizist.**

POLIȚMÁISTRU, *polițmaiştri*, s.m. (Înv.) Polițai (**1**). — Din rus. **polițmeister,** germ. **Polizmeister.**

POLIURETÁN, *poliuretani*, s.m. (Chim.) Produs obținut prin polimerizarea unor compuşi chimici cu glicoli, folosit la fabricarea materialelor plastice, a lacurilor, a adezivelor etc. [Pr.: *-li-u-*] — Din fr. **polyuréthane.**

POLIURETÁNIC, -Ă, *poliuretanici, -ce,* adj. (Chim.) Care este alcătuit din poliuretan. [Pr.: *-li-u-*] — **Poliuretan** + suf. *-ic.*

POLIURÍE, *poliurii*, s.f. Eliminare crescută de urină. [Pr.: *-li-u-*] — Din fr. **polyurie.**

POLIVALÉNT, -Ă, *polivalenți, -te*, adj. (Despre elemente chimice sau radicali) Care poate funcționa sub mai multe stări de valență. ✧ *Alcool polivalent* = polialcool. ✦ Fig. Care are calități, posibilități multiple. — Din fr. **polyvalent.**

POLIVALÉNȚĂ, *polivalențe*, s.f. Însuşirea de a fi polivalent. — Din fr. **polyvalence.**

POLIVINÍL s.n. Masă plastică foarte rezistentă obținută prin polimerizare, folosită în industria maselor plastice, a fibrelor sintetice etc. — Din fr. **polyvinyle.**

POLIVINÍLIC adj. (În sintagma) *Alcool polivinilic* = compus macromolecular obținut din poliacetatul de vinil, folosit în industria materialelor plastice. — Din fr. **polyvinylique.**

POLIVITAMÍNĂ, *polivitamine*, s.f. Preparat farmaceutic care conține un complex de vitamine, adesea cu diverse adaosuri. — **Poli-** + **vitamină.**

POLIZÁ, *polizez*, vb.I. Tranz. A prelucra prin aşchiere suprafața unei piese cu ajutorul polizorului. ✧ *Maşină de polizat* = polizor. ✦ A lamina la rece foile de tablă subțire. — Din **polizor.** Cf. fr. p o l i r.

POLIZAHARÍDĂ, *polizaharide*, s.f. Produşi macromoleculari naturali, din clasa hidraților de carbon, rezultați prin policondensarea unor monozaharide. — Din fr. **polysaccharide.**

POLIZÁRE, *polizări*, s.f. Acțiunea de *a poliza* şi rezultatul ei; polizat¹. — V. **poliza.**

POLIZÁT¹ s.n. Polizare. — V. **poliza.**

POLIZÁT², -Ă, *polizați, -te*, adj. Care este prelucrat cu polizorul. — V. **poliza.**

POLIZÓR¹, *polizoare*, s.n. Maşină-unealtă pentru prelucrarea prin aşchiere a suprafețelor cu ajutorul unei pietre abrazive în formă de disc, de cilindru, de trunchi de con etc., care are o mişcare de rotație. — Din fr. **polissoir.**

POLIZÓR², -OÁRE, *polizori, -oare*, s.m. şi f. Tehnician specializat în polizarea pieselor. — Din fr. **polisseur.**

PÓLJE, *polje*, s.f. (Geol.) Depresiune carstică închisă, cu fundul plat, mărginită de versanți abrupți. — Din fr. **poljé.**

POLNOGLASÍE s.f. Fenomen lingvistic caracteristic limbilor slave de est, care constă în prezența grupurilor de sunete „oro", „olo", „ere" între consoane, corespunzând grupurilor „ra", „la", „re", „le" din vechea slavă. — Din rus. **polnoglasie.**

PÓLO s.n. **1.** (Adesea urmat de determinarea „pe apă") Joc sportiv de echipă în care jucătorii, deplasându-se înot într-un bazin, trebuie să marcheze goluri prin aruncarea mingii cu mâna în poarta adversarilor. **2.** Joc sportiv de echipă practicat călare, în care mingea este lovită cu bastoane lungi. — Din fr., engl. **polo.**

POLOBÓC, *poloboace*, s.n. **1.** (Pop.) Butoi. ✦ Epitet dat unui om gras. **2.** Nivelă cu bulă de aer. [Var.: **bolobóc** s.n.] — Et. nec.

POLOBOCÉL, *polobocele*, s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *poloboc* (**1**); butoiaş. [Var.: **bolobocél** s.n.] — **Poloboc** + suf. *-el*.

POLÓG¹, *poloage*, s.n. **1.** (Pop.) Cantitate de iarbă (sau de alte plante) cosită dintr-o singură mişcare de coasă; mănunchi de fân sau de grâu secerat (care urmează să fie adunat sau legat în snopi). ✧ Expr. (Adverbial) *A sta* (sau *a zăcea, a cădea) polog* = a sta (sau a zăcea, a cădea) grămadă. **2.** (Reg.) Întoarcere sau împrăştiere a fânului cosit (pentru a se usca). **3.** (Reg.) Iarbă bună de cosit. — Din bg., sb. **polog.**

POLÓG², *poloage*, s.n. **1.** Țesătură țărănească groasă (impermeabilă), lucrată din lână, din in sau din cânepă şi folosită ca cergă, pătură, aşternut etc. **2.** Țesătură fină, folosită mai ales ca draperie; perdea; *p. ext.* baldachin. **3.** Apărătoare specială confecționată din pânză rară sau din plasă de sârmă, folosită împotriva țânțarilor, a muştelor etc. — Din sl. **podlogŭ,** rus. **polog.**

POLOGÁR, *pologari*, s.m. (Reg.) Persoană care întoarce, împrăştie şi adună fânul cosit; pologaş. — **Polog¹** + suf. *-ar*.

POLOGÁŞ, *pologaşi*, s.m. (Reg.) Pologar. — **Polog¹** + suf. *-aş*.

POLOGÍ, *pologesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A tăia iarbă, păioase etc. cu coasa sau cu secera; *p. ext.* a întoarce, a aduna laolaltă mai multe poloage¹ (**1**) în grămezi. **2.** A face ca iarba sau alte plante să se plece, să se culce la pământ; a încovoia, a culca. — Din **polog¹.**

POLOGÍT s.n. (Pop.) Faptul de *a pologi*. — V. **pologi.**

POLOÍST, *poloişti*, s.m. Jucător de polo. — Din fr. **poloïste.**

POLOLOGHÍE s.f. v. **polilogie.**

POLÓN, -Ă, *poloni, -e*, s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Polonez (**1**). **2.** Adj. Polonez (**2**). — Din n. pr. **Polonia** (derivat regresiv).

POLONÉZ, -Ă, *polonezi, -e*, s.m., s.f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populația Poloniei sau este originară de acolo; polon (**1**). **2.** Adj. Care aparține Poloniei sau polonezilor (**1**), privitor la Polonia ori la polonezi; polon (**2**). ✧ *Covrig polonez* = produs de patiserie în formă de colăcel preparat din aluat de cozonac îmbibat cu sirop de zahăr şi presărat cu miez de nucă. ✦ (Substantivat, f.) Limbă vorbită de polonezi (**1**). **3.** S.f. Dans de origine poloneză (**2**), în tempo moderat şi în măsura de 3/4, cu ritm viguros şi cu caracter maiestuos, solemn, asemănător marşului; melodie după care se execută acest dans. **4.** S.m. Sortiment de cârnați proaspeți preparați din carne de vită şi de porc, afumată la cald şi apoi fiartă; (fam.) polis. — Din fr. **polonais.**

POLONÍC, *polonice*, s.n. Lingură mare şi adâncă, cu coadă lungă, cu care se serveşte supa sau ciorba. ✦ Lingură mare, adâncă şi cu numeroase găuri, folosită la stână pentru a separa urda sau caşul de zer. — Din ucr. **polonnyk.**

POLÓNIU s.n. Element chimic radioactiv, obținut prin dezintegrarea radioactivă a uraniului. — Din fr. **polonium.**

POLONIZÁ, *polonizez*, vb. I. Tranz. şi refl. (Rar) A (se) asimila felului de viață, limbii şi obiceiurilor poporului polonez. — **Polon** + suf. *-iza.*

POLONIZÁT, -Ă, *polonizați, -te*, adj. (Rar) Care s-a asimilat felului de viață, obiceiurilor etc. caracteristice polonezilor. —V. **poloniza.**

POLTINÍC, *poltinici*, s.m. Veche monedă rusească de argint, echivalentă cu o jumătate de rublă, care a circulat şi în Țările Române în sec. XVIII–XIX. — Din rus. **poltinnik.**

POLTRÓN, -Ă, *poltroni, -e*, adj., s.m. şi f. (Livr.) (Persoană) care nu are curaj sau simțul onoarei; (om) laş, fricos. — Din fr. **poltron.**

POLTRONERÍE, *poltronerii*, s.f. (Livr.) Faptul de a fi poltron; atitudine, comportare, faptă de poltron; laşitate. — Din fr. **poltronnerie.**

POLTRONÍSM s.n. (Rar) Laşitate. — **Poltron** + suf. *-ism.*

POLTURÁC, *polturaci*, s.m. Veche monedă poloneză sau austriacă, care a circulat şi în Țările Române în sec. XVII–XVIII. — Din pol. **półturak.**

POLUÁ, *poluez*, vb. I. Tranz. A face ca aerul, apa, mediul înconjurător să fie viciate de substanțe reziduale, deşeuri etc., cu modificarea echilibrului natural şi efecte dăunătoare asupra organismelor vii; a vicia; a infecta. ✦ Refl. (Despre aer, ape, mediu de viață) A deveni nociv, a se vicia. [Pr.: *-lu-a*] — Din fr. **polluer.**

POLUÁNT, -Ă, *poluanți, -te*, adj. Care poluează aerul, apa, mediul de viață. [Pr.: *-lu-ant*] — **Polua** + suf. *-ant.*

POLUÁRE, *poluări*, s.f. Faptul de *a (se) polua;* viciere. [Pr.: *-lu-a-*] — V. **polua.**

POLUÁT, -Ă, *poluați, -te*, adj. (Despre aer, ape, mediu de viață) Care a devenit nociv din cauza unor substanțe reziduale, deşeuri etc. [Pr.: *-lu-at*] — V. **polua.**

POLUNÓŞNIȚĂ, *polunoşnițe*, s.f. Slujbă religioasă mănăstirească care se face după miezul nopții, înainte de utrenie. — Din sl. **polunoštĭnica.**

POLÚŞCĂ, *poluşte*, s.f. Veche monedă rusească divizionară de aramă care a circulat şi în Țările Române în prima jumătate a sec. XIX. — Din rus. **poluška.**

POLÚȚIE, *poluții*, s.f. Scurgere spontană a lichidului seminal la bărbați în timpul nopții. — Din fr. **pollution.**

POM, *pomi*, s.m. Nume generic pentru arbori care produc fructe comestibile; *p. gener*. copac, arbore. ✧ *Pom de Crăciun* = brad (sau alt conifer) împodobit cu daruri şi ornamente, cu prilejul Crăciunului. *Pomul mortului* = copăcel (mai ales

brad) sau ramură împodobită cu fructe, cu covrigi, cu zaharicale etc. (ce se dau de pomană la cimitir), care se poartă înaintea cortegiului mortuar (la morții necăsătoriți) și se înfige pe mormânt. ✧ Expr. (Fam.) *A fi în pom* = a se afla într-o situație dificilă din imprudență, din neștiință, din lipsă de bani. — Lat. **pomus.**

POMACÉE, *pomacee*, s.f. (La pl.) Subfamilie de arbori și arbuști fructiferi din familia rozaceelor; (și la sg.) arbore sau arbust din această subfamilie. [Pr.: *-ce-e*] — Din fr. **pomacée.**

POMÁDĂ, *pomezi*, s.f. **1.** Preparat cosmetic parfumat, obținut din substanțe grase, folosit pentru îngrijirea părului și a pielii. **2.** Produs farmaceutic de uz extern, preparat dintr-o materie grasă (lanolină, vaselină etc.), în care s-au încorporat una sau mai multe substanțe medicamentoase; alifie, unguent. — Din fr. **pommade.**

POMANAGIOÁICĂ, *pomanagioaice*, s.f. (De obicei peior.) Femeie care umblă după pomană, care trăiește din pomana altora, care așteaptă să i se ofere cât mai multe avantaje materiale (nemeritate). — **Pomanagiu** + suf. *-oaică*.

POMANAGÍU, *pomanagii*, s.m. (De obicei peior.) Persoană care umblă după pomană, care trăiește din pomana altora, care așteaptă să i se ofere cât mai multe avantaje materiale (nemeritate). — **Pomană** + suf. *-agiu*.

POMÁNĂ, *pomeni*, s.f. **1.** Dar, danie, ofrandă făcută cuiva și servind, potrivit credinței creștine, la iertarea păcatelor, la mântuirea sufletului; milostenie, binefacere. ✧ Loc adj. și adv. *De pomană* = **a)** (în mod) gratuit sau la un preț foarte scăzut; **b)** (în mod) inutil, zadarnic sau neîntemeiat. ✧ Expr. *A cere de pomană* = a cerși. *A-și face (milă și) pomană cu cineva* = a ajuta pe cineva, a face un bine cuiva. ✦ (Fam.) Ocazie bine-venită, rară, extrem de avantajoasă (sub raport material); chilipir. ✧ Expr. *A umbla după* (sau *a căuta) pomană* = a umbla după avantaje materiale nemeritate. **2.** (În ritualul creștin) Masă care se dă după înmormântare sau după parastas și la care se dăruiesc diverse obiecte care au aparținut decedatului; praznic; (concr.) ceea ce se dăruiește cu acest prilej. ✧ Expr. *Ca la pomană* = în mare număr. **3.** Parastas. —Din sl. **poměnŭ.**

POMĂDÁ, *pomădez*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) unge cu pomadă (**1**); a (se) pomădui; *p. ext.* a (se) ferchezui. **2.** Tranz. Fig. A linguși, a flata pe cineva. — Din fr. **pommader.**

POMĂDÁT, -Ă, *pomădați, -te*, adj. (Despre păr sau despre barbă, mustăți) Care este uns cu pomadă (**1**); (despre oameni) care are părul, barba sau mustățile unse cu pomadă, pomăduit; *p. ext.* ferchezuit. — V. **pomăda.**

POMĂDUÍ, *pomăduiesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Rar) A (se) pomăda (**1**). — **Pomadă** + suf. *-ui*.

POMĂDUÍT, -Ă, *pomăduiți, -te*, adj. (Rar) Pomădat. — V. **pomădui.**

POMĂRÍT s.n. (Pop.) Pomicultură. — **Pom** + suf. *-ărit.*

POMÉLNIC, *pomelnice*, s.n. **1.** Listă cu numele persoanelor, în viață sau decedate, pe care le pomenește preotul la slujbe sau în rugăciuni. **2.** (Fam. sau ir.) Listă sau enumerare lungă de nume; *p. ext.* înșiruire plictisitoare de vorbe, de fapte etc. — Din sl. **poměnĭnikŭ.**

POMENEÁLĂ s.f. (În expr.) *Nici pomeneală (de...* sau *să...)* = nici urmă (de așa ceva), nici vorbă (despre una ca asta); cu niciun chip. — **Pomeni** + suf. *-eală*.

POMENEÁTĂ s.f. v. **pomneată.**

POMENÍ, *pomenesc*, vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A aminti de cineva sau de ceva (în treacăt), fără a insista; a aduce (intenționat) vorba despre cineva sau despre ceva. ✦ Refl. impers. A se menționa fapte a căror amintire se transmite (oral sau în scris) din generație în generație; a se aminti, a se cita. ✧ Expr. *Nici că se pomenește!* (sau *unde se pomenește?)* = nici vorbă, nici pomeneală. **2.** Tranz. și intranz. A ține minte, a-și aduce aminte, a-și aminti. ✦ Tranz. (Înv. și pop.) A aniversa, a comemora, a sărbători. **3.** Tranz. A vedea ceva deosebit, a trăi în timpul unui eveniment. **4.** Tranz. A vedea sau a întâlni o persoană, un fenomen, o situație. ✦ Refl. A se afla, a se vedea pe neașteptate în fața cuiva sau a ceva care provoacă surpriză sau uimire. ✧ Expr. *Te pomenești că...* = poate că..., e posibil să...; nu cumva... **5.** Tranz. A rosti numele cuiva în cadrul ritualului creștin, pentru a atrage harul divinității asupra lui. **6.** Refl. și tranz. (Pop.) A (se) trezi din somn. — Din sl. **pominěti.**

POMENÍRE, *pomeniri*, s.f. Acțiunea de *a (se) pomeni*. ✦ Ceremonie religioasă în cadrul căreia se comemorează amintirea unei persoane decedate sau a unui eveniment. ✦ Slujbă sau rugăciune pentru morți. ✧ *Veșnica pomenire* = cântare bisericească cu care se termină slujba de înmormântare sau un parastas. ✦ (Înv. și pop.) Aducere-aminte, amintire. — V. **pomeni.**

POMENÍT, -Ă, *pomeniți, -te*, adj. Care a fost amintit, menționat, citat. — V. **pomeni.**

POMÉT[1], *pometuri*, s.n. Grădină cu pomi fructiferi, livadă; (la sg.; colectiv) mulțime de pomi fructiferi. — Lat. **pometum.**

POMÉT[2], *pometuri*, s.n. (La pl. sau la sg. cu sens colectiv) Mulțime de fructe; diverse varietăți de fructe. **— Poamă** + suf. *-et*.

POMÉTE s.m. v. **pomeți.**

POMÉȚI s.m. pl. (De obicei cu determinarea „obrazului" sau „obrajilor") Partea proeminentă, osoasă a obrajilor; umerii obrajilor. [Var.: (rar) **pométe** s.m.] — Din fr. **pommette.**

POMÍCOL, -Ă, *pomicoli, -e*, adj. **1.** Care aparține pomiculturii, privitor la pomicultură, propriu pomiculturii; de pomicultură. **2.** Care este specialist în pomicultură, care lucrează în pomicultură. *Tehnician pomicol*. — Din **pom** (după *agricol, viticol* etc.).

POMICULTÓR, -OÁRE, *pomicultori, -oare,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu cultivarea și îngrijirea pomilor fructiferi. — Din fr. **pomiculteur.**

POMICULTÚRĂ s.f. Ramură a științelor agricole care studiază biologia și agrotehnica pomilor și arbuștilor fructiferi; sector al producției agricole care cuprinde cultura pomilor și a arbuștilor fructiferi. — Din fr. **pomiculture.**

POMIÉRĂ, *pomiere*, s.f. (Livr.) Fructieră. [Pr.: *-mi-e-*] — Din fr. **pommière.**

PÓMINĂ s.f. (Rar) Veste, faimă. ✧ Loc. adj. *De pomină* = **a)** vestit, renumit, neuitat; **b)** strașnic, grozav, extraordinar. ✧ Expr. *A (i) se duce* (sau *a(-i) merge) pomina* = a se răspândi vestea în lume, a se afla sau a se vorbi despre cineva sau ceva ca despre ceva extraordinar. *A se face* (sau *a ajunge) de pomină* = a se face de râs, a se compromite. — Din **pomeni** (derivat regresiv).

POMIȘOÁRĂ, *pomișoare*, s.f. (Bot.; rar) Coacăz. ✦ Coacăză. — **Pom** + suf. *-ișoară.*

POMIȘÓR, *pomișori*, s.m. Diminutiv al lui *pom;* pomuleț. — **Pom** + suf. *-ișor*.

POMÍȘTE s.f. (Rar; colectiv) Mulțime de pomi. — **Pom** + suf. *-iște*.

POMIVITÍCOL, -Ă, *pomiviticoli, -e*, adj. Referitor la pomicultură și la viticultură, al pomiculturii și al viticulturii. — **Pomi**[col] + **viticol.**

POMNEÁTĂ, *pomnete*, s.f. **1.** (Pop.) Șervet, batistă sau fâșie de pânză albă, având legate la un capăt un ban, iar la celălalt o lumânare, care se pune în mâna mortului sau se împarte celor care iau parte la înmormântare. **2.** (Reg.) Colac (împletit) care se dă de pomană la înmormântări. [Var.: (reg.) **pomeneátă** s.f.] — Din sl. **pamĭatŭ.**

POMÓJNIC, *pomojnici*, s.m. Funcționar administrativ din trecut care conducea o plasă[1]. [Var.: (reg.) **pomóșnic** s.m.] — Din rus. **pomoștnik.**

POMOLÓG, *pomologi*, s.m. Specialist în pomologie; *p. ext.* (rar) pomicultor. — Din fr. **pomologue.**

POMOLÓGIC, -Ă, *pomologici, -ce*, adj. Care aparține pomologiei, privitor la pomologie, de pomologie. — Din fr. **pomologique.**

POMOLOGÍE s.f. Știință agricolă care se ocupă cu studiul speciilor și al soiurilor de pomi și de arbuști fructiferi, cu însușirile și comportarea lor față de condițiile de climă și de sol; *p. ext.* pomicultură. — Din fr. **pomologie.**

POMÓSTE, *pomoste*, s.f. Ridicătură de pământ în regiunile inundabile, pe care se contruiesc clădiri de exploatare sau de pază, la adăpost de inundații. — Din sl. **pomostŭ.**

POMOSTEÁLĂ, *pomosteli*, s.f. **1.** (Reg.) Pământ bătătorit care umple golurile dintre temelie și podea la construcțiile țărănești și care, uneori, ține locul pardoselii. **2.** Ridicătură de pământ în regiunile inundabile pe care se construiesc clădiri de exploatare sau de pază. — **Pomosti** + suf. *-eală*.

POMOSTÍ, *pomostesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A astupa, a nivela cu pământ bătătorit partea de jos, pe care se calcă, a unei încăperi. ✦ Intranz. (Despre ape) A depune aluviuni, a se împotmoli. — Din sb. **pomostiti.**

POMÓSTINĂ, *pomostine*, s.f. (Reg.) Parte a carului sau a căruței formată din câteva scânduri alăturate, care alcătuiesc platforma de jos a vehiculului. [Var.: **pomóștină** s.f.] — Din ucr. **pomostyna.**

POMÓȘNIC s.m. v. **pomojnic.**

POMÓȘTINĂ s.f. v. **pomostină.**

POMPÁ, *pompez*, vb. I. Tranz. A deplasa un fluid cu ajutorul unei pompe[1]. ✧ Expr. *A pompa* (de undeva) *bani* = a obține, a stoarce (de undeva) bani fără încetare. ✦ Fig. (Fam.) A stărui, a interveni cu insistență pe lângă cineva pentru a obține un avantaj, o favoare etc. — Din fr. **pomper.**

POMPAGÍU, *pompagii*, s.m. Muncitor mecanic care lucrează la o pompă[1] sau la o stație de pompare. — **Pompă[1]** + suf. *-agiu*.

POMPÁJ, *pompaje*, s.n. (Rar) Pompare. — Din fr. **pompage.**

POMPÁRE, *pompări*, s.f. Acțiunea de *a pompa;* pompaj. — V. **pompa.**

PÓMPĂ[1], *pompe*, s.f. Mașină de forță sau aparat compus de obicei dintr-un cilindru cu piston, manevrat cu mâna sau acționat mecanic, folosit pentru a deplasa sau a comprima un fluid. ✧ *Pompă de incendiu* = pompă[1] cu care se aruncă apă la distanță pentru a stinge incendiile. ✦ Spec. (De obicei cu determinarea „de apă") Aparat de pompare adaptat mai ales la puțuri; *p. ext.* cișmea din care apa curge prin apăsare pe un mâner legat la rândul său de un aparat de pompare. — Din fr. **pompe.**

PÓMPĂ[2], (**2**) *pompe*, s.f. **1.** Alai, suită, cortegiu plin de fast, sărbătoresc; *p. ext.* fast, strălucire, splendoare. **2.** (În sintagma) *Pompe funebre* = întreprindere care se ocupă cu pregătirea și ceremonialul înmormântărilor; servicii funerare. — Din lat. **pompa,** fr. **pompe.**

POMPIÉR, *pompieri*, s.m., adj. invar. **1.** S.m. Persoană care face parte dintr-un corp (militar sau civil) special instruit și dotat cu utilaje speciale pentru a stinge incendiile. **2.** (Înv.) Persoană care se ocupa cu stropitul străzilor, al caldarâmului etc. **3.** Adj. invar. (Rar; despre stil) Pompieristic. [Pr.: *-pi-er*] — Din fr. **pompier.**

POMPIERÉSC, -EÁSCĂ, *pompierești,* adj. (Rar) Care aparține pompierilor (**1**), privitor la pompieri, de pompier. [Pr.: *-pi-e-*] — **Pompier** + suf. *-esc.*

POMPIERÍE s.f. (Rar) Corpul pompierilor (**1**), cazarma sau sediul pompierilor. ✦ Serviciul de pompier (**1**). [Pr.: *-pi-e-*] — **Pompier** + suf. *-ie.*

POMPIERÍSM s.n. (Livr.) Stil pompieristic. [Pr.: *-pi-e-*] — Din fr. **pompiérisme.**

POMPIERÍSTIC, -Ă, *pompieristici, -ce*, adj. (Despre stil, vorbire etc.) Bombastic, emfatic; (rar) pompier. ✦ (Despre acțiuni) Care este făcut în grabă, superficial. [Pr.: *-pi-e-*] — **Pompier** + suf. *-istic*.

POMPÍST, -Ă, *pompiști, -ste*, s.m. și f. Persoană care mânuiește o pompă[1]. — **Pompă[1]** + suf. *-ist*.

POMPÓN, *pompoane*, s.n. Ciucure sau moț de panglici folosit ca ornament (vestimentar). ✦ Panaș. — Din fr. **pompon.**

POMPÓS, -OÁSĂ, *pompoși, -oase*, adj. Plin de pompă[2] (**1**), de fast, de strălucire; fastuos, luxos. ✦ (Despre stil, cuvinte, expresii) (Excesiv de) înflorit, încărcat, pretențios; plin de emfază, de afectare. — Din fr. **pompeux,** lat. **pomposus.**

POMULÉȚ, *pomuleți*, s.m. Pomișor. — **Pom** + suf. *-uleț*.

POMUȘOÁRĂ, *pomușoare*, s.f. (Bot.; reg.) **1.** Păltior. **2.** Coacăz. ✦ Coacăză. — **Poamă** + suf. *-ușoară*.

PÓNCE, *ponce,* adj. (În sintagma) *Piatră ponce* = rocă vulcanică de culoare cenușie sau albă, poroasă și ușoară folosită ca material de construcții, ca izolație termică sau abraziv; spumă de mare. [Pr. și: *pons*] — Din fr. [pierre] **ponce.**

PÓNCHO, *ponchouri*, s.n. Pelerină (scurtă), de formă pătrată, cu o deschizătură pentru cap, purtată de indigenii din America Centrală și de Sud. [Pr.: *pónčo*] — Din sp. **poncho.**

PONCÍF, *ponciful*, s.n. (Livr.) Idee, afirmație banală, loc comun. [Pl. și: *poncife*] — Din fr. **poncif.**

PONCÍȘ, -Ă, *ponciși, -e*, adj., adv. (Reg.) **I.** Adj. **1.** (Despre ochi) Încrucișat, sașiu. **2.** (Despre terenuri) Foarte înclinat, abrupt, pieziș. ✧ Expr. (Adverbial) *A spune* (ceva) *ponciș* = a spune (ceva) în mod direct, fără menajamente. **II.** Adv. **1.** Cruciș, chiorâș; *fig.* cu ciudă, cu dușmănie. *A se uita ponciș.* **2.** De-a curmezișul, pieziș. ✧ Expr. (Substantivat) *A sta de-a pončișul* = a se opune, a fi împotrivă. — **Ponc** (reg. „deal" < magh.) + suf. *-iș*.

PONDERÁ, *ponderez*, vb. I. Tranz. A face ca două fapte să se echilibreze prin opunerea lor una alteia; a echilibra, a cumpăni, a modera. ✦ Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni mai cumpătat, mai măsurat; a (se) înfrâna, a (se) stăpâni, a (se) potoli, a (se) tempera. — Din fr. **pondérer,** lat. **ponderare.**

PONDERÁBIL, -Ă, *ponderabili, -e*, adj. Care posedă greutate; care poate fi cântărit. — Din **fr. pondérable,** lat. **ponderabilis.**

PONDERABILITÁTE s.f. Stare a corpurilor la care se manifestă forța de gravitație; însușirea unui corp de a fi ponderabil. — **Ponderabil** + suf. *-itate*.

PONDERÁL, -Ă, *ponderali, -e*, adj. (Rar) Privitor, referitor la greutate; (din punctul de vedere) al greutății. — Din fr. **pondéral.**

PONDERÁT, -Ă, *ponderați, -te*, adj. (Despre oameni și manifestările lor) Care dovedește cumpătare, moderație, sobrietate, echilibru; moderat, echilibrat, cumpătat, chibzuit; măsurat; potolit, liniștit. — Din fr. **pondéré.**

PONDERATÓR, -OÁRE, *ponderatori, -oare*, adj. Care menține echilibrul între două forțe. — Din fr. **pondérateur.**

PONDERÁȚIE s.f. Moderație, cumpătare; echilibru. — Din fr. **pondération,** lat. **ponderatio.**

PÓNDERE, *ponderi*, s.f. Greutate; *spec.* greutate specifică. *Pondere atomică*. ✦ Fig. Importanță, valoare (în cadrul unui ansamblu de elemente și în raport cu acestea). — Din lat. **pondus, -eris.**

PONDERITÁTE, *ponderități*, s.f. (Rar) Greutate specifică. — Din lat. **ponderitas.**

PONEGREÁLĂ, *ponegreli*, s.f. (Rar) Ponegrire. — **Ponegri** + suf. *-eală*.

PONEGRÍ, *ponegresc*, vb. IV. Tranz. A vorbi pe cineva de rău; a bârfi, a defăima, a calomnia. ✧ Refl. recipr. *Se ponegresc cu orice prilej.* — Pref. *po-* + **negri.**

PONEGRÍRE, *ponegriri*, s.f. Acțiunea de *a (se) ponegri;* bârfire, defăimare, calomniere, ponegreală. — V. **ponegri.**

PONEGRITÓR, -OÁRE, *ponegritori, -oare*, adj. (Rar) Care ponegrește, care cuprinde o defăimare; calomnios. ✦ (Substantivat) Persoană care ponegrește; calomniator. — **Ponegri** + suf. *-tor*.

PÓNEI, *ponei*, s.m. (La pl.) Rasă de cai cu greutate corporală mică și talie redusă, originară din regiunile cu climat rece și cu vegetație săracă ale Angliei și ale Peninsulei Scandinave, folosită pentru munci ușoare, sport sau agrement; (și la sg.) cal care aparține acestei rase. [Acc. și: *ponéi*] — Din fr. **poney.**

PONIHÓS, -OÁSĂ adj. v. **ponivos.**

PONÍT s.n. (Min.) Carbonat natural de mangan, cu un conținut redus de fier. — De la (n. pr.) **Poni.**

PONIVÓS, -OÁSĂ, *ponivoși, -oase*, adj., s.m. și f. **1.** (Ființă) care are un defect de vedere, care nu vede bine, care suferă de miopie sau nu vede decât cu un singur ochi. **2.** (Om) prost, nătâng, leneș sau urâcios. [Var.: **ponihós, -oásă** adj.] — **Poniv** (reg. „miop" < rus.) + suf. *-os*.

PONÓR, *ponoare*, s.n. Formă de relief din regiunile carstice, aven, dolină sau microdepresiune, prin care apele de suprafață se scurg în subteran. — Din sl. **ponorŭ.**

PONORÍT, -Ă, *ponoriți, -te*, adj. (Reg.; despre terenuri) Foarte înclinat, abrupt. ✦ Prăbușit, surpat. — V. **ponorî.**

PONORÎ́, *ponorăsc*, vb. IV. Refl. (Reg.< despre terenuri) A se prăbuși, a se surpa. — Din **ponor.**

PONÓS, *ponoase*, s.n. **1.** (Pop.) Consecință neplăcută; necaz, neajuns; nemulțumire, supărare. *A trage ponoasele*. ✧ Expr. (Reg.) *A-și face ponos cu cineva* = a ajunge la neplăceri cu cineva, a-și pricinui supărare, necaz. *A-i purta* (cuiva) *ponos* = a avea necaz pe cineva, a-i purta ranchiună, a-l dușmăni. **2.** (Pop.) Clevetire, defăimare; injurie, calomnie, insultă. ✦ Nume rău, poreclă (defăimătoare). **3.** (Înv. și reg.) Acuzare, învinuire; pâră, protest; (concr.) plângere, reclamație, jalbă. **4.** (Pop.) Cusur; vină. **5.** (Reg.) Glumă, șotie; poznă. — Din sl. **ponosŭ.**

PONOSÍ, *ponosesc*, vb. IV. Tranz. **1.** (Pop.) A face ca un obiect (de îmbrăcăminte) să-și piardă aspectul și coloritul inițial; a murdări, a uza, a degrada (prin întrebuințare îndelungată). ✧ Refl. *Haina s-a ponosit*. **2.** (Înv. și reg.) A bârfi, a ponegri, a defăima; a calomnia, a discredita. — Din sl. **ponositi.** Cf. p o n o s.

PONOSÍRE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) ponosi* (**1**) și rezultatul ei. — V. **ponosi.**

PONOSÍT, -Ă, *ponosiți, -te*, adj. (Pop.; mai ales despre obiecte de îmbrăcăminte) Care și-a pierdut aspectul și culoarea inițială; deteriorat, stricat, uzat (prin întrebuințare îndelungată); învechit; sărăcăcios. — V. **ponosi.**

PONT[1], *ponți*, s.m. (La unele jocuri de noroc) Pontator[2]. — Din fr. **ponte.**

PONT[2], *ponturi*, s.n. **I. 1.** (Fam.) Aluzie răutăcioasă, ironie. ✧ Expr. *A vorbi în ponturi* = a da să se înțeleagă, a sugera; a vorbi în pilde. *A bate* (cuiva) *pontul* = a face (cuiva) aluzie la ceva, a-i da (cuiva) să înțeleagă ceva. **2.** (În limbajul jucătorilor de cărți) Numele uneia dintre cărțile de joc (considerată de obicei cu cea mai mare valoare); *p. ext.* prilej favorabil (la joc). ✧ Expr. *A-i face* (cuiva) *pontul* = a înșela (pe cineva). (Fam.) *A vinde* (cuiva) *pontul* = a dezvălui (cuiva) un secret prin care poate obține un avantaj, un profit. **II.** (Înv.) **1.** Punct (în spațiu sau în timp); limită. ✧ Loc. adv. (Fam.) *La pont* = la momentul potrivit, la timp, la țanc. ✧ Expr. *A pune pont* = a hotărî, a fixa locul potrivit pentru ceva. **2.** Articol, paragraf dintr-o lege, dintr-un statut, dintr-o convenție; *p. ext.* legea, statutul etc. respectiv. ✦ Condiție de învoială agricolă impusă țăranilor în trecut. **3.** Problemă sau parte a unei probleme în discuție; idee, principiu care stă la baza unei discuții; punct. — Din magh. **pont.**

PONTÁ[1], *pontez*, vb. I. Tranz. și intranz. A-și înregistra prezența la locul de muncă cu ajutorul fișei de pontaj. ✦ Tranz. A marca, a înregistra timpul de muncă sau cantitatea lucrului efectuat în vederea plății. — Din fr. **pointer.**

PONTÁ[2], *pontez*, vb. I. Intranz. și tranz. A miza o sumă de bani la un joc de noroc. — Din fr. **ponter.**

PONTÁ[3], pers. 3 *pontează*, vb. I. Intranz. (Despre câinii de vânătoare) A se opri în loc pentru a adulmeca sau a aținti vânatul. ✦ Tranz. A pironi cu privirea, a ațintí animalul urmărit. [Var.: (rar) **poantá** vb. I] — Din fr. **pointer.**

PONTÁJ, *pontaje*, s.n. Operație prin care se înregistrează prezența muncitorilor la locul de muncă, cantitatea produselor efectuate într-un anumit interval de timp sau timpul folosit pentru efectuarea unei lucrări, în vederea calculării salariului sau a plății; pontare[1]. — Din fr. **pointage.**

PONTÁRE[1], *pontări*, s.f. Acțiunea de *a ponta[1]* și rezultatul ei; pontaj. — V. **ponta[1].**

PONTÁRE[2], *pontări*, s.f. Acțiunea de *a ponta[2]* și rezultatul ei. — V. **ponta[2].**

PONTÁȘ[1], *pontași*, s.m. (Înv.) Țăran clăcaș. — **Pont[2]** + suf. *-aș*.

PONTÁȘ[2], *pontași*, s.m. (Înv.) Pontator[2]. — **Ponta[2]** + suf. *-aș*.

PONTÁT s.n. (Rar) Faptul de *a ponta[1]*. — V. **ponta[2].**

PONTATÓR[1], -OÁRE, *pontatori, -oare*, s.m. și f. Persoană care înregistrează prezența muncitorilor la locul de muncă sau calitatea și cantitatea produselor efectuate de aceștia într-un anumit interval de timp. — **Ponta[1]** + suf. *-tor*.

PONTATÓR[2], *pontatori*, s.m. Persoană care pontează[2] bani la jocurile de noroc; pont[1], pontaș[2]. — **Ponta[2]** + suf. *-tor*.

PÓNTĂ, *ponte*, s.f. Proces de depunere a icrelor de către pești și a ouălor de către păsări, insecte, reptile etc.; *p. ext.* icrele, ouăle depuse în urma acestui proces. — Din fr. **ponte.**

PONTÉFICE s.m. v. **pontifice.**

PÓNTIC, -Ă, *pontici, -ce*, adj. (Livr.) Din regiunea Mării Negre, care aparține Mării Negre, privitor la Marea Neagră. — Din lat. **Ponticus,** fr. **pontique.**

PONTÍF, *pontifi*, s.m (În Roma antică) Preot din colegiul sacerdotal suprem care supraveghea cultul religios, întocmea calendarul, listele consulare etc.; *p. ext.* persoană cu grad înalt în ierarhia sacerdotală la diferite popoare; (astăzi) înalt demnitar ecleziastic, episcop, prelat. ✦ Șeful suprem al Bisericii catolice; papă. ✦ Fig. (adesea ir.) Persoană care are pretenția sau este considerată a fi o autoritate indiscutabilă într-un anumit domeniu. — Din fr. **pontife.**

PONTIFICÁL, -Ă, *pontificali, -e*, adj. Care ține de un pontif sau de autoritatea acestuia, privitor la un pontif; *spec.* care ține de papă sau de autoritatea lui, privitor la papă, papal. — Din fr. **pontifical,** lat. **pontificalis.**

PONTIFICÁT, *pontificate*, s.n. Demnitate de pontif, de papă; perioadă de timp în care un pontif, un papă își exercită funcția. — Din fr. **pontificat,** lat. **pontificatus.**

PONTÍFICE, *pontifici*, s.m. (Rar) Pontif. [Var.: (înv.) **pontéfice** s.m.] — Din lat. **pontifex, -cis,** it. **pontefice.**

PONTÍL, *pontile*, s.n. (Mar.) Stâlp de susținere în interiorul compartimentelor unei nave. — Cf. fr. é p o n t i l l e.

PONTILÁRE, *pontilări*, s.f. (Mar.) Întărire a compartimentelor unei nave cu ajutorul pontilelor. — Din **pontil.**

PONTÓN, *pontoane*, s.n. **1.** Corp plutitor (în general staționar) realizat dintr-un ansamblu de plutitoare și utilizat pentru susținerea unor instalații (macarale), pentru acostarea navelor etc. **2.** Pod plutitor improvizat a cărui platformă este susținută pe ambarcațiuni legate între ele; fiecare dintre ambarcațiunile care susțin platforma unui astfel de pod. **3.** Vas fără motor și fără punte, remorcat de un vas cu motor și cu care se transportă mărfurile dintr-un port sau se ancorează vasele mai mari. — Din fr. **ponton.**

PONTONIÉR, *pontonieri*, s.m. **1.** Militar (din trupele de geniu) specializat în construcția de pontoane și de alte lucrări necesare trecerii (unei armate) peste o apă. **2.** (Rar) Persoană care lucrează pe un ponton. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **pontonnier.**

PONȚIÁN, -Ă, *ponțieni, -e*, s.n., adj. (Geol.) **1.** S.n. Al doilea etaj al pliocenului (reprezentat în țara noastră prin marne argiloase cenușii, care constituie un acoperiș protector pentru zăcămintele de petrol). ✧ (Adjectival) *Etaj ponțian*. ✦ Sistem de strate din ponțian (**1**). **2.** Adj. Care aparține ponțianului (**1**), privitor la ponțian, caracteristic ponțianului. [Pr.: *-ți-an*] — Din fr. **pontien.**

POP[1], *popi*, s.m. **1.** Stâlp, bârnă, par, prăjină etc. având diverse întrebuințări, mai ales ca element de susținere sau de sprijin: **a)** bucată lungă de lemn, prăjină sau par, folosite pentru a sprijini în mod provizoriu un gard, crengile unui pom etc.; proptea, sprijin; **b)** stâlp sau bârnă groasă de lemn cu care se susține provizoriu sau se consolidează un zid, un planșeu, un acoperiș; **c)** fiecare dintre stâlpii unei prispe sau ai unui pridvor care, având unul dintre capete înfipt în talpa prispei, susțin cu celălalt capăt streașina acoperișului; **d)** (reg.) fiecare dintre stâlpii care, având unul dintre capete înfipt în pământ, susțin un gard sau o poartă. ✦ Bețișor așezat în cutia de rezonanță a unor instrumente cu coarde, cu rolul de a transmite vibrațiile. **2.** (Reg.) Nume dat mai multor piese, obiecte sau părți ale acestora, asemănătoare ca formă sau ca întrebuințare cu un pop[1] (**1**) ori executate dintr-un pop[1]. **3.** Mănunchi de plante așezate vertical pentru uscare. [Pl. și: (**3**, n.) *popuri*] — Din bg. **pop.**

POP[2], s.n., adj. invar. **1.** S.n. Bucată de muzică ușoară cu temă și linie melodică inspirată din folclor și muzica americană, îmbinate cu elemente de jazz, blues, rock. **2.** Adj. invar. (În sintagma) *Muzică pop* = muzică ușoară sau rock, cu largă audiență la public. — Cuv. engl.

POPÁS, *popasuri*, s.n. **1.** Oprire pentru odihnă în timpul unui drum mai lung; ședere mai îndelungată într-un loc (în timpul unei călătorii). ✦ (Pop.) Pauză în timpul unei activități; odihnă. ✧ Loc. adj. și adv. *Fără popas* (sau *popasuri)* = neîncetat, neîntrerupt; continuu. ✧ Loc. adv. (Rar) *În popasuri* = agale, alene, cu întreruperi. ✧ Expr. *A nu avea popas* (sau *popasuri)* = a nu avea astâmpăr, a nu avea liniște, a nu-și găsi locul. **2.** Loc în care se oprește cineva pentru a poposi; loc destinat pentru oprire. — Din sl. **popasŭ.**

POPÁZ s.m. **1.** Plantă mare, tropicală, din familia liliaceelor, cu frunze lungi și înguste *(Sabadilla officinalis)*. **2.** (Colectiv) Semințele negricioase și otrăvitoare, în formă de seceră, ale popazului (**1**), care au diverse întrebuințări în medicină. — Din tc. **papaz.**

PÓPĂ, *popi*, s.m. **1.** (Pop.) Preot. ✧ Expr. *A plăti ca popa* = a plăti sigur (și până la ultimul ban). *A (i) se duce* (sau *a-i merge) cuiva vestea* (sau *buhul) ca de popă tuns* = a stârni vâlvă cu o faptă neobișnuită; a se face mare zarvă în jurul cuiva sau a ceva. *A-și găsi popa* = a găsi pe cineva pe care nu-l poți birui, înșela, amăgi, domina; a i se înfunda cuiva. *A-i fi* (cuiva) *popa* = a domina, a tempera (pe cineva), a face (pe cineva) să se cumințească, a-i veni (cuiva) de hac; a învăța (pe cineva) minte. *A călca a popă* = **a)** (mai ales în construcție negativă) a da semne de seriozitate, a inspira încredere; **b)** a-și da aere, ifose, a face pe grozavul. *A da ortul popii* = a muri. **2.** Numele uneia dintre cărțile de joc, care are imprimată pe una dintre părți o imagine asemănătoare cu a unui rege; rigă, crai, rege. ✧ *Popa prostul* = numele unui joc de cărți, în care pierde jucătorul care rămâne cu popa (**2**). ✧ Expr. *(A umbla cu) uite popa, nu e popa,* se spune despre o persoană nehotărâtă sau care manifestă o atitudine inconsecventă, schimbându-și ușor părerile, felul de a gândi sau de a acționa. **3.** Nume dat celei mai mari piese de la jocul de popice. — Din sl. **popŭ.**

POPÂC interj. (Pop. și fam.) Exclamație (de surpriză, de mirare) care se rostește la apariția neașteptată a cuiva. — Onomatopee.

POPÁLNIC s.m. v. **popilnic.**

POPÂNDÁC, *popândaci*, s.m. (Mai ales la pl.) Formație vegetală la suprafața unei ape, cu aspect de insulă mică, alcătuită din rogoz (și din alte plante) care crește în mlaștinile din câmpie. — Et. nec.

POPÂNDĂU, *popândăi*, s.m. **1.** Specie de mamifer rozător mic de câmpie cu ochii mari, cu corpul lung până la 20 cm, cu blana de culoare galbenă-cenușie și cu coada scurtă, dăunător agriculturii; popândoc (**1**), popândeț (**1**) *(Citellus citellus)*. ✧ Expr. (Adverbial) *A sta popândău* = a sta drept, nemișcat în fața sau în drumul cuiva. **2.** (Pop.) Sperietoare de păsări; momâie, popândeț (**2**). — Cf. p o p[1].

POPÂNDÉȚ, (**1**) *popândeți*, s.m., (**2**) *popândețe*, s.n. (Reg.) **1.** S.m. Numele a două specii de rozătoare: **a)** șoarece de câmp; **b)** popândău (**1**). **2.** S.n. Sperietoare de păsări; momâie, popândău (**2**), poponeț[1] (**2**). — Din **popândău.**

POPÂNDÓC, -OÁCĂ, *popândoci, -oace*, s.m., adj. **1.** S.m. (Reg.) Numele a două specii de rozătoare: **a)** șoarece de câmp; **b)** popândău (**1**). ✦ (Adverbial) Drept, în picioare. **2.** S.m. (Fam.) Epitet glumeț pentru un copil mic. **3.** Adj., s.m. (Fam.) (Om) mic de statură, scund. — Cf. p o p â n d ă u.

PÓP-CORN s.n. Floricele de porumb. — Cuv. engl.

POPÉNCHI, *popenchi*, s.m. Numele a două specii de ciuperci comestibile *(Coprinus atramentarius* și *comatus)*. — Et. nec.

POPÉSC, -EÁSCĂ, *popești*, adj. (Pop.) Care aparține unui popă (**1**), propriu, caracteristic unui popă, de popă; preoțesc. ✧ *Mere popești* = soi de mere dulci și gustoase. *Pere popești* = soi de pere dulci. ✦ (Pop.) Din neam de popă (**1**). ✦ Fig. (Despre voce) Cu timbru nazal, ușor cântat, specific popilor (**1**). ✦ Fig. De dimensiuni, de proporții mari. — **Popă** + suf. *-esc*.

POPÉȘTE adv. (Pop. și fam.) În felul popilor (**1**), ca popii. ✧ Expr. *A călca popește* = a fi mândru fără motiv, a-și da ifose, a face pe grozavul. *A dormi* (sau *a mânca) popește* = a dormi (sau a mânca) zdravăn, strașnic, mult. — **Popă** + suf. *-ește*.

POPÍ, *popesc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) hirotonisi, a (se) preoți. — Din **popă.**

POPÍC, *popice*, s.n. **1.** (La pl.) Joc sportiv și distractiv la care se folosesc nouă bucăți de lemn lunguiețe, pe care jucătorii încearcă să le doboare cu ajutorul unei bile mari de lemn aruncată pe un jgheab; (și la sg.) fiecare dintre cele nouă piese ale jocului. ✦ (La pl.) Popicărie. **2.** Piesă mică de lemn folosită ca proptea în construcția tunelurilor. [Var.: (reg.) **popícă** s.f.] **— Pop[1]** + suf. *-ic*.

POPICÁR, -Ă, *popicari, -e*, s.m. și f. Jucător de popice (**1**). — **Popic** + suf. *-ar*.

POPÍCĂ s.f. v. **popic.**

POPICĂREÁSĂ, *popicărese,* s.f. Jucătoare de popice (**1**). — **Popicar** + suf. *-easă.*

POPICĂRÍE, *popicării*, s.f. Bază sportivă în care se practică jocul de popice; pista cu popicele, bilele și jgheaburile de întoarcere, precum și anexele specifice. — **Popic** + suf. *-ărie*.

POPÍE s.f. (Pop. și fam.) Preoție. — **Popă** + suf. *-ie*.

POPÍLNIC, *popilnici*, s.m. **1.** Mică plantă erbacee cu tulpină scurtă, cu două frunze mari în formă de rinichi, cu o floare de culoare roșu-închis situată în vârful tulpinii și cu rizom târâtor, folosit la prepararea unui ceai expectorant *(Asarum europaeum)*. **2.** (Și în sintagma *popâlnic iepuresc)* Mică plantă erbacee din familia ranunculaceelor, cu frunza lucitoare și cu flori violacee, trandafirii sau albe *(Hepatica nobilis)*. [Var.: (reg.) **popấlnic, pochívnic** s.m.] — Cf. pol. k o p y t n i k, sb. k o p i t n i c.

POPÍME s.f. (Pop. și fam.; colectiv) Mulțime de popi (**1**); preoțime. — **Popă** + suf. *-ime*.

POPÍNCĂ, *popinci*, s.f. Numele a două specii de ciuperci comestibile *(Pholiota mutabilis* și *Pluteus cervinus)*. — **Pop[1]** + suf. *-incă*.

POPISTRÁ, *popistrez*, vb. I. Tranz. (Reg.) A stropi; *p. ext.* a împestrița. [Var.: **popistrí** vb. IV] — Et. nec.

POPISTRÍ vb. IV v. **popistra.**

POPLÍN, (**2**) *poplinuri*, s.n. **1.** Țesătură subțire de bumbac mercerizat, cu firele de urzeală mai subțiri decât cele de bătează, folosită mai ales pentru confecționarea unor obiecte de îmbrăcăminte, în special cămăși și bluze. **2.** (La pl.) Sortimente de țesături din asemenea fire. — Din germ. **Pop(e)lin,** fr. **popeline.**

PÓPOL s.m. v. **popor.**

POPONEÁȚĂ s.f. v. **poponeț[3].**

POPONÉTE s.m. v. **poponeț[1].**

POPONÉȚ[1], *poponeți*, s.m. (Regional) **1.** Numele a două specii de animale rozătoare: **a)** șoarece de câmp; **b)** șoarece de pădure. ✧ Expr. (Adverbial) *A sta* (sau *a rămâne* etc.) *poponeț* = a sta (sau a rămâne) în picioare, țeapăn, nemișcat; a sta izolat de alții. *A veni poponeț* = a veni, a apărea pe neașteptate; a da buzna (peste cineva). *A sări poponeț* = a sări dintr-odată (cu vorba). **2.** Sperietoare de păsări; momâie, popândău (**2**), popândeț (**2**). [Var.: **poponéte** s.m.] — Et. nec.

POPONÉȚ[2], *poponețe*, s.n. (Reg.) **1.** Feștilă sau fitil de opaiț; *p. gener.* opaiț. **2.** Sfeșnic. — Et. nec.

POPONÉȚ[3], *poponețe*, s.n. (Fam.) Șezut, dos (de copil). [Var.: **poponeáță** s.f.] — Din **popou.**

POPONÉȚ[4] s.m. (Bot.; pop.) Volbură *(Convolvulus arvensis)*. — Cf. sb. p o p o n a c, ucr. o p o n e ț.

POPÓR, *popoare*, s.n. **1.** Formă istorică de comunitate umană, superioară tribului și anterioară națiunii, ai cărei membri locuiesc pe același teritoriu, vorbesc aceeași limbă și au aceeași tradiție culturală. **2.** Totalitatea locuitorilor unei țări, populația unei țări; cetățenii unui stat; națiune, neam, norod. ✦ (Înv.) Populația unei cetăți, a unui oraș, a unui sat (ori a unei părți dintr-un sat) sau a unei unități teritoriale formate din mai multe sate. **3.** Marea majoritate a populației (cu venituri mici) a unei țări; grosul populației; norod; *spec.* țărănime. ✧ Loc. adj. *Din popor* = care face parte din grosul populației; de origine socială modestă. **4.** (La sg.; colectiv) Număr nedefinit (dar mare) de persoane, mulțime mare de oameni strânși la un loc; poporație, poporime. **5.** (Înv.) Totalitatea credincioșilor care aparțineau aceluiași cult sau aceleiași parohii. [Var.: (înv.) **pópol, pópul** s.m.] — Cf. lat. p o p u l u s, it. p o p o l o.

POPORÁL, -Ă, *poporali, -e*, adj. (Înv.) Popular. — **Popor** + suf. *-al.*

POPORÁN, -Ă, *poporani, -e*, adj., s.m. și f. **I.** Adj. **1.** Care aparține poporanismului, privitor la poporanism. **2.** (Înv. și pop.) Popular. **II.** S.m. și f. **1.** (Ieșit din uz)

Persoană care făcea parte din grosul populației; *spec.* sătean, țăran. **2.** (Înv. și reg.) Enoriaș. — **Popor** + suf. *-an*.

POPORANEITÁTE s.f. (Rar) Caracter popular. [Pr.: *-ne-i-*] — Din **poporan.**

POPORANÍSM s.n. **1.** Curent social-politic de la sfârșitul sec. XIX și începutul sec. XX, care considera țărănimea drept elementul de bază pentru dezvoltarea socială și pentru crearea culturii naționale. ✦ Curent literar care își propunea să înfățișeze realist țărănimea. **2.** (Rar) Dragoste, atașament față de popor. — **Poporan** + suf. *-ism*.

POPORANÍST, -Ă, *poporaniști, -ste*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al poporanismului. **2.** Adj. Care aparține poporanismului, privitor la poporanism. **3.** Adj. (Rar) Privitor la popor, apropiat de popor. — **Poporan** + suf. *-ist*.

POPORÁȚIE, *poporații*, s.f. (Înv.) **1.** Populație (**1**). **2.** (La sg.; colectiv) Popor (**4**). [Var.: **poporațiúne** s.f.] — Din **popor** (după lat. *populatio*, fr. *population)*.

POPORAȚIÚNE s.f. v. **poporație.**

POPORÍME s.f. **1.** (Înv. și reg.) Populație (**1**). **2.** (Înv.) Popor (**4**). — **Popor** + suf. *-ime*.

POPORÓS, -OÁSĂ, *poporoși, -oase*, adj. (Înv.; despre cetăți, orașe etc.) Populat. — **Popor** + suf. *-os*.

POPOSÍ, *poposesc*, vb. IV. Intranz. **1.** A întrerupe o călătorie, o excursie, o plimbare pentru a se odihni; *p. gener.* a se opri. ✦ Spec. A rămâne undeva peste noapte. **2.** (Rar) A se odihni. — Din **popas.**

POPOSÍRE s.f. Faptul de *a poposi* (**1**); popas (**1**), oprire. — V. **poposi.**

POPOTÁR, *popotari*, s.m. Militar însărcinat cu administrarea unei popote. — **Popotă** + suf. *-ar*.

POPÓTĂ, *popote*, s.f. Cantină pentru ofițeri și subofițeri; local unde se află o astfel de cantină. — Din fr. **popote.**

POPÓU, *popouri*, s.n. (Fam.) Șezut, dos. — Din germ. **Popo.**

POPREÁLĂ, *popreli*, s.f. **1.** (Înv. și reg.) Piedică, obstacol în calea unei acțiuni; poruncă sau măsură prin care se interzice ceva; oprire, interdicție, opreliște. **2.** (Pop.) Reținere (provizorie) a cuiva de către o autoritate legală pe timpul unei cercetări penale; închisoare, arest (la domiciliu). ✧ Loc. vb. *A pune* (pe cineva) *la popreală* = a aresta, a ține la arest; a băga la închisoare. — **Popri** + suf. *-eală*.

POPRÍ, *popresc*, vb. IV. Tranz. **1.** (Pop.) A împiedica, a interzice, a opri. **2.** (Pop.) A reține cu forța (în timpul unei cercetări penale); a aresta. **3.** (Jur.) A face o poprire. — Din sl. **poprěti.**

POPRÍRE, *popriri*, s.f. **1.** (Pop.) Acțiunea de *a popri* și rezultatul ei. **2.** (Jur.) Măsură dispusă de o instanță judecătorească de indisponibilizare a unor sume de bani ori a unor produse datorate debitorului de către o persoană, urmând ca ele să servească plății creditorului după validarea popririi; reținere din salariul cuiva (în contul unei datorii); *p. ext.* sechestru. — V. **popri.**

POPRÍT, -Ă, *popriți, -te*, adj. **1.** (Jur.; despre bunuri, bani) Pe care s-a aplicat o poprire. **2.** (Înv.) Interzis, oprit. ✦ (Despre oameni) Reținut, arestat. — V. **popri.**

POPRITÓR, -OÁRE, *popritori, -oare*, adj. Care poprește, care sechestrează, care are putere de sechestru. — **Popri** + suf. *-tor*.

PÓP-ROCK s.n. Stil de muzică ce combină elemente din muzica pop și rock. — Cuv. engl.

POPUL s.m. v. **popor.**

POPULÁ, *populez*, vb. I. Tranz. A aduce, a așeza locuitori pe un anumit teritoriu. ✦ A ocupa, a umple cu oameni. ✦ A aduce animale sau plante într-o regiune, într-un spațiu delimitat. ✦ (Despre oameni, animale sau plante) A se afla pe un anumit teritoriu, a fi răspândit într-o anumită regiune. — Din lat. **populare** (cu sensul fr. *peupler)*.

POPULAMÉNT s.n. (Colectiv) Arboret de aceeași vârstă sau din aceeași specie. ✦ Arboret din mai multe specii. — Cf. fr. p e u p l e m e n t.

POPULÁR, -Ă, *populari, -e*, adj. **1.** Care aparține poporului, privitor la popor, care provine din popor. ✦ Care este alcătuit din oameni din popor și lucrează pentru popor. **2.** Creat de popor; specific unui popor, caracteristic culturii lui. **3.** Care este făcut pentru popor, creat pentru necesitățile poporului; accesibil tuturor. ✦ (Despre expuneri, prelegeri, lucrări) Care poate fi înțeles cu ușurință de oricine; simplu, natural. **4.** Care este iubit de popor, care se bucură de simpatia, de considerația opiniei publice; *p. ext.* cunoscut de toți. ✦ Care are o comportare prietenoasă, cordială, atentă față de toată lumea. — Din fr. **populaire.**

POPULÁRE, *populări*, s.f. Acțiunea de *a popula* și rezultatul ei. — V. **popula.**

POPULARITÁTE s.f. Calitatea de a fi popular (**4**); *p. ext.* faimă, renume. — Din fr. **popularité.**

POPULARIZÁ, *popularizez*, vb. I. Tranz. A răspândi, a face să fie cunoscută de către un număr mare de oameni, într-o formă accesibilă, o persoană, o idee, o știință etc. — Din fr. **populariser.**

POPULARIZÁNT, -Ă, *popularizanți, -te*, adj. (Rar) Popularizator. — **Populariza** + suf. *-ant*.

POPULARIZÁRE, *popularizări*, s.f. Acțiunea de *a populariza* și rezultatul ei. — V. **populariza.**

POPULARIZÁT, -Ă, *popularizați, -te*, adj. **1.** Care este răspândit, cunoscut în masele largi. **2.** Care este pe înțelesul publicului larg. — V. **populariza.**

POPULARIZATÓR, -OÁRE, *popularizatori, -oare*, adj. (Și substantivat) Care popularizează; popularizant. — **Populariza** + suf. *-tor*.

POPULÁT, -Ă, *populați, -te*, adj. Care este locuit; care are (multă) populație; poporos. — V. **popula.**

POPULÁȚIE, *populații*, s.f. **1.** Totalitatea locuitorilor unei țări, ai unei regiuni, ai unui oraș etc.; poporație, poporime. ✦ (Biol.) Grup de indivizi aparținând aceleiași specii de animale sau plante care coexistă în aceeași arie geografică. **2.** (În sintagma) *Populație de stele* = ansamblu de stele grupate după vârstă, poziție, compoziție chimică etc. [Var.: (înv.) **populațiúne** s.f.] — Din fr. **population.**

POPULAȚIÚNE s.f. v. **populație.**

POPULÍSM s.n. Atitudine social-politică, adesea conjuncturală sau demagogică, urmărind câștigarea simpatiei populare. — Din fr. **populisme.**

POPULÍST, -Ă, *populiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj, s.m. și f. ((Persoană) care practică populismul. **2.** Adj. Care are caracter populist. — Din fr. **populiste.**

POPÚSTĂ, *popuste*, s.f. (Reg.) Frânghie verticală, mai lungă decât adâncimea apei, care ține carmacele în poziția lor în timpul pescuitului. — Din ucr. **popusta.**

POPUȘÓI s.m., s.n. v. **păpușoi.**

POPUȘOÍȘTE s.f. v. **păpușoiște.**

POR, *pori*, s.m. **1.** Mic orificiu pe suprafața pielii, reprezentând canalul excretor al glandelor sudoripare și sebacee. **2.** Orificiu în membrana primară a celulelor vegetale, prin care se asigură schimbul de apă, de gaze și de substanțe nutritive. **3.** Gol de dimensiuni mici în interiorul unui corp solid. — Din fr. **pore,** lat. **porus.**

PORC, *porci*, s.m. **1.** Mamifer domestic omnivor, cu capul de formă conică, cu botul alungit, cu corpul acoperit cu păr aspru, scurt și relativ rar, crescut pentru carnea și grăsimea lui *(Sus scrofa domestica)*. ✧*Porc sălbatic* (sau *mistreț*) = mistreț. ✧ Expr. *A tăcea ca porcul în păpușoi* (sau *în cucuruz*) = a tăcea prefăcându-se că este preocupat de altceva, pentru a nu răspunde la aluzii sau la învinuiri. *A mâna porcii la jir* = a sforăi tare în somn. *N-am păzit* (sau *n-am păscut*) *porcii împreună*, se spune cuiva pentru a-i atrage atenția că își permite gesturi de familiaritate. *A îngrășa porcul în ajun* = a încerca (zadarnic) să recupereze în ultimul moment timpul pierdut. *A face* (pe cineva) *albie* (sau *troacă*) *de porci* = a certa (pe cineva) foarte tare; a batjocori cu vorbe grele. ✦ P. restr. Carne de porc (**1**). ✦ Compuse: *porc-spinos* (sau *-ghimpos*) = (la pl.) gen de mamifere rozătoare, sălbatice, de talie mijlocie, cu spatele și părțile laterale acoperite de spini lungi *(Hystrix);* (și la sg.) animal care face parte din acest gen; *porc-de-mare* = pește marin de culoare neagră, cu corpul acoperit de solzi ascuțiți, veninoși *(Scorpaena scrofa)*. **2.** Epitet depreciativ pentru un om obraznic, grosolan, nerușinat, josnic, ticălos. ✧ Expr. *Porc de câine* = om de nimic, netrebnic, ticălos. — Lat. **porcus.**

PORCÁR, *porcari*, s.m. Persoană care păzește (și îngrijește) porcii (**1**). [Var.: (pop.) **purcár** s.m.] — **Porc** + suf. *-ar*. Cf. lat. p o r c a r i u s.

PORCĂÍ, *porcăiesc*, vb. IV. (Fam.) **1.** Tranz. și refl. recipr. A (se) insulta în mod grosolan. **2.** Refl. A se purta ca un porc (**2**). — **Porc** + suf. *-ăi*.

PORCĂRÍE, *porcării*, s.f. **1.** Crescătorie de porci (**1**). **2.** (Reg.; la sg. cu sens colectiv) Preparate din carne de porc (**1**). **3.** Fig. (Fam.) Murdărie mare, loc sau lucru murdar; faptă sau vorbă indecentă, grosolană, necinstită. ✦ Lucru prost făcut. — **Porc** + suf. *-ărie*.

PORCELÁN s.n. v. **porțelan.**

PORCÉSC, -EÁSCĂ, *porcești,* adj. **1.** De porc (**1**), privitor la porc, al porcului. ✧ Expr. (Fam.) *A avea noroc porcesc* = a avea noroc mare. **2.** (Despre unele specii de fructe, legume etc.) Care este de calitate inferioară. *Cartofi porcești*. — **Porc** + suf. *-esc*.

PORCÍN, -Ă, *porcini, -e*, adj., s.f. **1.** Adj. De porc (**1**); privitor la porci, caracteristic, propriu porcilor; ca de porc. **2.** S.f. (La pl.) Nume generic dat porcilor (**1**); (și la sg.) porc (**1**). — Din lat. **porcinus,** fr. **porcin.**

PORCÓI, *porcoaie*, s.n. Grămadă de fân sau de paie; *spec.* căpiță. ✦ P. gener. Grămadă, morman, maldăr. [Var.: **purcói** s.n.] — **Porc** + suf. *-oi*.

PORCOIÁȘ, *porcoiașe*, s.n. Diminutiv al lui *porcoi*. [Var.: **purcoiáș** s.n.] — **Porcoi** + suf. *-aș*.

PORCÓS, -OÁSĂ, *porcoși, -oase*, adj. (Despre oameni) Care se poartă, care vorbește ca un porc (**2**); grosolan, vulgar; (despre cuvinte, expresii, purtare etc.) indecent, necuviincios, grosolan; vulgar, trivial, obscen. — **Porc** + suf. *-os.*

PORCULÉȚ, *porculeți*, s.m. Porcușor (**1**). — **Porc** + suf. *-uleț*.

PORCUȘÓR, *porcușori*, s.m. **1.** Diminutiv al lui *porc;* porculeț. **2.** Specie de pește mărunt cu corpul în formă de fus, de culoare deschisă, cu un șir de pete întunecate pe laturi și cu două mustăți în colțul gurii, care trăiește în apele de deal sau de șes *(Gobio gobio)*. — **Porc** + suf. *-ușor*.

PORÉCLĂ, *porecle*, s.f. **1.** Supranume dat unei persoane în legătură cu o trăsătură caracteristică a fizicului său, a psihicului sau a activității sale. **2.** (Înv. și reg.) Nume de familie. [Var.: (reg.) **polícră, porícl** s.f.] — Din sl. **poreklo.**

PORECLÍ, *poreclesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A da cuiva o poreclă (**1**). **2.** (Înv. și reg.) A da cuiva un nume; a numi. [Var.: (reg.) **poroclí** vb. IV] — Din **poreclă.**

PORECLÍRE, *porecliri*, s.f. Faptul de *a porecli.* — V. **porecli.**

PORFÍR, *porfire*, s.n. Rocă vulcanică dură, formată din cristale mari de feldspat, cuarț etc. înglobate într-o masă de feldspat măruntă sau sticloasă. [Var.: (reg.) **porfíră** s.f.] — Din ngr. **porfirítis,** fr. **porphyre.**

PORFÍRĂ[1], *porfire*, s.f. (Înv.) Purpură. — Din ngr. **porfíra.**

PORFÍRĂ[2] s.f. v. **porfir.**

PORFÍRIC, -Ă, *porfirici, -ce*, adj. Care conține porfir; care are compoziția sau structura porfirului, caracterizându-se prin existența unor cristale mari prinse într-o masă sticloasă sau foarte mărunt cristalizată. — Din fr. **porphyrique.**

PORFIRÍE, *porfirii*, s.f. Boală ereditară caracterizată prin producerea excesivă de porfirine, prin prezența lor în sânge și prin eliminarea lor. — Din fr. **porphyrie.**

PORFIRÍNĂ, *porfirine*, s.f. Substanță chimică naturală care formează structura de bază a hemoglobinei și a clorofilei. — Din fr. **porphyrine.**

PORFIRÍT, *porfirite*, s.n. Rocă vulcanică cu aspect de porfir, de obicei în culori închise, folosită mai ales la pavaj. — Din fr. **porphyrite,** germ. **Porphyrit.**

PORFIRÍU, -ÍE, *porfirii*, adj. De culoarea purpurei; roșu-aprins; purpuriu, vișiniu, stacojiu. — **Porfiră**[1] + suf. *-iu*.

PORFIROGENÉT, -Ă, *porfirogeneți, -te*, s.m. și f. (De obicei art.) Titlu atribuit principilor bizantini născuți în timpul domniei tatălui lor. — Din ngr. **porfiroghénetos** „născut în purpură".

PORFIROÍD, -Ă, *porfiroizi, -de*, adj. De natura porfirului, asemănător cu porfirul. — Din fr. **porphyroïde.**

PORÍCLĂ s.f. v. **poreclă.**

PORIFÉR, -Ă, *poriferi, -e*, adj. (Rar) Care provoacă porozitatea unui material. — Din fr. **poriphère.**

PORNEÁLĂ, *porneli*, s.f. (Pop.) **1.** Pornire (la drum); plecare. **2.** Loc de pășune rezervat oilor cu lapte. — **Porni** + suf. *-eală*.

PORNÍ, *pornesc*, vb. IV. **1.** Intranz. și refl. (Despre ființe) A pleca din locul în care se află, a se pune în mișcare, a se îndrepta spre ceva, a purcede; *p. ext.* a merge. ✧ Expr. (Intranz.) *A porni cu stângul* = a eșua într-o acțiune. *A porni cu dreptul* = a izbuti într-o acțiune. ✦ Tranz. și intranz. (Despre mijloace de locomoție sau obiecte care se deplasează) A (se) pune în mișcare. ✦ (Despre fenomene ale naturii) A se declanșa, a se dezlănțui. ✦ Tranz. (Rar) A duce, a conduce. **2.** Intranz. (Despre mașini, motoare etc.) A începe să funcționeze. ✦ Tranz. fact. A pune în funcțiune. ✦ (Despre acțiuni și manifestări ale oamenilor) A începe, a izbucni. ✦ Tranz. A face să înceapă o acțiune. ✧ Expr. *A porni judecată* (sau *proces* etc.) = a intenta (cuiva) un proces, a da pe cineva în judecată. **3.** Intranz. și refl. (Despre oameni) A se apuca să facă ceva, a începe o acțiune de o durată oarecare. ✧ Expr. (Pop.; intranz.) *A porni grea* = a rămâne însărcinată. ✦ A avea tendința să..., a fi înclinat să... **4.** Tranz. A îndemna pe cineva, a determina să facă ceva; a stimula, a îmboldi. ✦ A întărâta, a ațâța, a instiga. — Din sl. **porinonti.**

PORNÍRE, *porniri*, s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) porni* și rezultatul ei; plecare. **2.** Impuls, îndemn, imbold; *p. ext.* avânt, elan. **3.** Înclinare, predispoziție, tendință. **4.** Patimă; înverșunare (împotriva cuiva). — V. **porni.**

PORNÍT, -Ă, *porniți, -te*, adj. **1.** Care e gata să..., care e pe punctul să... **2.** Înclinat, predispus, aplecat (spre...). **3.** Supărat, furios, mânios, înverșunat. — V. **porni.**

PORNITÓR, *pornitoare*, s.n. (Rar) Aparat, dispozitiv care servește la pornirea unei mașini, a unui mecanism; *spec.* demaror. — **Porni** + suf. *-tor*.

PORNITÚRĂ, *pornituri*, s.f. (Înv. și pop.) Porțiune de teren deplasată prin alunecare. — **Porni** + suf. *-tură*.

PÓRNO adj. invar. Care are caracter pornografic. *Literatură porno*. — Din fr., engl. **porno.**

PORNOGRÁF, *pornografi*, s.m. Autor de opere pornografice. ✦ Amator de obscenități, de lucruri imorale. — Din fr. **pornographe.**

PORNOGRÁFIC, -Ă, *pornografici, -ce*, adj. Care conține pornografii; obscen. — Din fr. **pornographique.**

PORNOGRAFÍE, *pornografii*, s.f. Scriere, desen, fotografie sau gravură obscenă. ✦ Atitudine, faptă, vorbă obscenă. — Din fr. **pornographie.**

POROCLÍ vb. IV v. **porecli.**

PORÓINIC, *poroinici*, s.m. Nume dat mai multor plante erbacee din familia orhideelor, cu frunze oblonge, lucitoare, cu flori mari, plăcut mirositoare, grupate într-un spic și care cresc în păduri umede și umbroase *(Orchis)*. — Et. nec.

PORÓNCĂ s.f. v. **poruncă.**

PORONCEÁLĂ s.f. v. **porunceală.**

PORONCÍ vb. IV v. **porunci.**

PORONCITÓR, -OÁRE adj. v. **poruncitor.**

POROPLÁST, *poroplaste*, s.n. Material plastic poros folosit pentru confecționarea bureților de toaletă, a saltelelor și ca material izolant în construcții. — Cf. engl. p o r o p l a s t i c.

PORÓS, -OÁSĂ, *poroși, -oase*, adj. Care are pori. ✦ (Despre pământ) Afânat. — Din fr. **poreux.**

POROZIMÉTRU, *porozimetre,* s.n. Aparat pentru măsurarea porozității hârtiei. — Din fr. **porosimètre.**

POROZITÁTE, *porozități,* s.f. Proprietate a unui corp solid de a fi poros. — Din fr. **porosité.**

PÓRRIDGE s.n. Mâncare preparată din fulgi de ovăz sau de porumb, specifică bucătăriei englezești. [Pr.: *pórig̃*] — Cuv. engl.

PORT[1]**-** Element de compunere care înseamnă „purtător de...", „susținător de...", „purtare de...", servind la formarea unor substantive. — Din fr. **porte-.**

PORT[2]**,** (**2, 3**) *porturi*, s.n. **1.** Faptul de a purta sau de a deține. *Portul armelor este interzis.* **2.** Conduită obișnuită, firească, normală. *Ori te poartă cum ți-e vorba, ori vorbește cum ți-e portul*. **3.** Îmbrăcăminte caracteristică unui popor, unei regiuni, unei epoci etc. ✧ Expr. (Pop.) *A purta portul* (cuiva) = a se asemăna, a fi la fel cu cineva, a se adapta la felul de a fi al cuiva. ✦ Îmbrăcăminte folosită la anumite ocazii. — Din **purta** (derivat regresiv).

PORT[3]**,** *porturi*, s.n. **1.** Complex tehnic amenajat pe malul unei ape navigabile, prevăzut cu instalațiile necesare pentru acostarea, adăpostirea și repararea navelor, pentru transportul de mărfuri și de călători. **2.** Oraș care are un port (**1**). — Din fr. **port,** it. **porto.**

PORTÁBIL, -Ă, *portabili, -e*, adj. Care poate fi transportat cu ușurință, care poate fi purtat cu sine; portativ[2]. — Din fr. **portable.**

PORTÁJ, *portaje*, s.n. (Nav.) Parte a unui fluviu în care navigația este imposibilă și ambarcațiunile trebuie transportate pe uscat. — Din fr. **portage.**

PORTÁL, *potaluri*, s.n. **1.** Intrare principală monumentală într-un edificiu, cu decorațiuni specifice diferitelor stiluri. **2.** Deschidere din piatră sau din metal la intrarea unor poduri mari de cale ferată. **3.** Lucrare de zidărie sau de beton, care consolidează pământul în jurul gurii unui tunel și taluzul de deasupra. — Din germ. **Portal,** it. **portale.**

PORTALTÓI, *portaltoaie*, s.n. Plantă pe care se face altoirea. — **Port**[1]**-** + **altoi** (după fr. *port-greffe)*.

PORTAMÉNT, *portamente*, s.n. (Muz.; indică modul de execuție) Alunecare lină de la un sunet la altul, atingându-se aproape neobservat sunetele intermediare. — Din it. **portamento.**

PORTÁNT, -Ă, *portanți, -te*, adj. (Tehn.) Care susține ceva, care poartă ceva. ✧ *Forță portantă* = portanță. — Din fr. **portant.**

PORTÁNȚĂ, *portanțe*, s.f. Forță care asigură sustentația unui corp în mișcare cufundat într-un fluid. — Din fr. **portance.**

PORTÁR, *portari*, s.m. **1.** Persoană care are sarcina de a păzi intrarea unui edificiu public sau particular. **2.** (În Evul Mediu) Dregător însărcinat cu paza Curții domnești (și cu alte treburi administrative, de protocol etc.). ✧ *Portar de Suceava* (sau *al Sucevei*) = mare dregător însărcinat cu apărarea capitalei și a Curții domnești moldovene; comandant suprem al oștirii moldovene ca hatman. **3**. (Sport) Jucător care apără spațiul porții unei echipe de fotbal, handbal, hochei, polo etc. — **Poartă** + suf. *-ar*.

PORTÁRMĂ s.f. Purtare, deținere a unei arme de foc. *Permis de portarmă*. — **Port**[1]**-** + **armă.**

PORTATÍV[1]**,** *portative*, s.n. Grup de cinci linii orizontale, paralele și egal distanțate, pe care și între care se scriu notele muzicale. — Et. nec.

PORTATÍV[2]**, -Ă,** *portativi, -e*, adj. Ușor de purtat sau de transportat; portabil, transportabil. ✧ *Dicționar portativ* = dicționar de format mic, ușor de mânuit. — Din fr. **portatif.**

PORTAVIÓN, *portavioane*, s.n. Navă de luptă de mare tonaj, construită special pentru a permite gararea, decolarea și aterizarea avioanelor. [Pr.: *-vi-on*] — Din fr. **porte-avions.**

PORTAVÓCE, *portavoce*, s.n. Tub metalic, în formă de pâlnie (uneori prevăzut cu megafoane), folosit (pe o navă) la transmiterea unor informații, unor comenzi etc. la distanță; *p. gener.* megafon. — Din it. **portavoce.**

PÓRTĂ, *porte*, adj. (Anat.; în sintagma) *Venă portă* = venă care colectează sângele încărcat cu substanțe nutritive de la organele digestive și îl transportă la ficat. — Din fr. **porte.**

PORTĂREÁSĂ, *portărese*, s.f. Femeie care păzește intrarea într-un edificiu public sau particular. ✦ Soția portarului (**1**). — **Portar** + suf. *-easă*.

PORTĂRÉL, *portărei*, s.m. **1.** Funcționar însărcinat cu executarea sentințelor judecătorești. **2.** Slujbaș domnesc subordonat portarului (**2**). — **Portar** + suf. *-el*.

PORTBAGÁJ, *portbagaje*, s.n. Loc rezervat depozitării unor colete sau valize, dispus în anumite părți ale caroseriei unui vehicul. — Din fr. **porte-bagages.**

PORTBAIONÉTĂ, *portbaionete*, s.f. Dispozitiv din piele atașat la o centură militară, în care se fixează și se poartă baioneta. [Pr.: *-ba-io-*] — Din fr. **porte-baïonnette.**

PORTBEBÉ, *portbebeuri,* s.n. Suport de forma unui rucsac, coșuleț sau mic scăunel pentru transportul bebelușilor. — Din fr. **port-bébé.**

PORTBILÉT, *portbilete*, s.n. (Rar) Portofel mic pentru bancnote. — Din fr. **porte-billets.**

PORTCÁRT, *portcarturi*, s.n. **1.** Mic portofel în care se țin actele de identitate, cărțile de vizită etc. **2.** Porthartă. — Din fr. **porte-cartes.**

PORTCHÉI, *portchei*, s.n. Inel metalic, toc de piele etc. pentru păstrat cheile. — **Port**[1]**-** + **chei** (după fr. *porte-clefs)*.

PORTCLIȘÉU, *portclișee*, s.n. Casetă de lemn sau de metal în care se introduce placa pe care se fotografiază. — **Port**[1]**-** + **clișeu.**

PORTCONTÁINER, *portcontainere*, s.n. Navă destinată transportului de mărfuri în containere. — Din fr. **porte-containers.**

PORTCREIÓN, *portcreioane*, s.n. Mic tub din metal, din plastic etc. cu care se prelungește creionul sau i se protejează vârful. [Pr.: *-cre-ion*] — Din fr. **porte-crayon.**

PORTCUȚÍT, *portcuțite*, s.n. Dispozitiv al unei mașini-unelte de așchiere care servește la fixarea în poziție adecvată a cuțitelor, pentru prelucrarea pieselor. — **Port**[1]**-** + **cuțit** (după fr. *porte-couteau*).

PORTDRAPÉL, (**1**) s.m., (**2**) *portdrapele*, s.n. **1.** S.m. Persoană care poartă drapelul unei unități militare, al unei asociații sportive etc. ✦ Fig. Persoană care stă în fruntea unui curent, a unei mișcări; *p. ext.* idee călăuzitoare. **2.** S.n. Toc din piele prins de o curea petrecută peste piept, în care se fixează coada drapelului pentru a putea fi purtat mai ușor. — **Port**[1]**-** + **drapel** (**1**, după fr. *porte-drapeau)*.

PORTE-BONHEUR, *port-bonheururi,* s.n. Obiect considerat ca aducător de noroc celui care îl poartă; talisman. [Pr.: *portbonör*] — Cuv. fr.

PORTELICOPTÉR, *portelicoptere*, s.n. Navă purtătoare de platforme și hangare pentru elicoptere. — Din fr. **porte-hélicoptères.**

PÓRTER s.n. Bere (englezească) neagră, tare și amară. — Din engl., fr. **porter.**

PORTFÁRD, *portfarduri*, s.n. Poșetă mică în care își păstrează femeile fardurile (și alte produse cosmetice). — **Port**[1]**-** + **fard.**

PORTHÁRT, *portharturi*, s.n. Geantă pliantă din piele, pânză, mușama etc. care se poartă atârnată de umăr cu o cruce, fiind folosită pentru păstrarea hărților. [Var.: **porthártă** s.f.] — **Port**[1]**-** + **hartă** (după fr. *porte-carte)*.

PORTHÁRTĂ s.f. v. **porthart.**

PORTÍC, *porticuri*, s.n. Galerie exterioară, mărginită de o colonadă, uneori cu arcade, care servește ca loc de adăpost sau de plimbare în jurul unei piețe, al unei clădiri etc. sau ca intrare monumentală într-un edificiu. [Pl. și: *portice*] — Din fr. **portique,** lat. **porticus.**

PORTIÉRĂ, *portiere*, s.f. **1.** Ușă cu geam (la un automobil, la un vagon de tren, la un cupeu etc.). **2.** (Rar) Draperie atârnată deasupra unei uși (pentru a o masca). [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **portière.**

PORTÍȚĂ, *portițe*, s.f. Diminutiv al lui *poartă*. ✧ Expr. *Portiță de scăpare* = posibilitate de a scăpa dintr-o situație dificilă. — **Poartă** + suf. *-iță*.

PORTJARTIER, *portjartiere*, s.n. Obiect de lenjerie femeiască confecționat dintr-un material textil (elastic), de care sunt prinse jartierele. [Pr.: *-ti-er*] — **Port**[1]**-** + **jartieră** (după fr. *porte-jarretelles)*.

PÓRTLAND s.n. Ciment obținut prin pulverizarea unui amestec de argilă și de cretă calcinată. — Din fr. **portland.**

PORTLANDIÁN, -Ă, *portlandieni, -e*, s.n., adj. **1.** S.n. Ultimul etaj al jurasicului. **2.** Adj. Care aparține portlandianului (**1**), privitor la portlandian. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **portlandien.**

PORTMANTÓU, *portmantouri*, s.n. Umeraș. — Din fr. **portemanteau.**

PORTMANUSCRÍS, *portmanuscrise*, s.n. (Tipogr.) Clește de lemn sau de metal care fixează pagina manuscrisului în fața culegătorului. — **Port**[1]**-** + **manuscris.**

PORTMONÉU, *portmonee*, s.n. Obiect de piele, de pânză etc. în care se țin de obicei banii mărunți. — Din fr. **porte-monnaie.**

PÓRTO[1] s.n. Taxă care se plătește pentru expedierea prin poștă a unei scrisori, a unui colet, a unei sume de bani etc. — Din it. **porto.**

PÓRTO[2]**,** (**2**) *portouri,* s.n. **1.** Vin roșu, negru sau alb, tare și dulce, originar din Portugalia. **2.** Porție de porto (**1**). — Din fr. **porto.**

PORTOCÁL, *portocali*, s.m. Pom fructifer mediteranean și subtropical, originar din Asia, înalt de 2–4 m, cu frunze persistente, cu flori albe și parfumate, cu fructe sferice, comestibile *(Citrus aurantium)*. [Var.: (înv.) **portocálă** s.f.] — Din **portocală**[1] (derivat regresiv).

PORTOCÁLĂ[1]**,** *portocale*, s.f. **1.** Fructul portocalului, de formă sferică, aromat și zemos, bogat în vitamine, învelit într-o coajă de culoare galbenă-roșiatică. **2.** Lumânare lungă și subțire, răsucită ca un ghem, pentru a putea fi ținută mai ușor în mână. — Din ngr. **portokáli.**

PORTOCÁLĂ[2] s.f. v. **portocal.**

PORTOCALÍU, -ÍE, *portocalii*, adj., s.n. **1.** Adj. De culoarea portocalei[1] (**1**) coapte; galben-roșiatic, oranj. **2.** S.n. Culoare portocalie (**1**) (a doua din spectrul solar). — **Portocală**[1] + suf *-iu*.

PORTOCHELÁRI, *portochelari,* s.m. Toc de piele, de material plastic, de metal etc. în care se țin ochelarii. — **Port**[1]**-** + **ochelari.**

PORTOFÉI s.n. v. **portofel.**

PORTOFÉL, *portofele*, s.n. Obiect din piele, din material plastic etc., în forma unor coperți mici cu mai multe despărțituri interioare, în care se păstrează bani, acte etc.; portvizit, portofoliu (**3**). [Var.: (înv.) **portoféi, portoféu** s.n.] — Din rus. **portfel'**, fr. **porte-feuille.**

PORTOFÉU s.n. v. **portofel.**

PORTOFÓLIU, *portofolii*, s.n. **1.** Funcție, demnitate de ministru. ✧ *Ministru fără portofoliu* = persoană care are funcția de ministru într-un guvern, fără a fi titularul unui minister. **2.** (Înv.) Mapă, dosar etc. în care se păstrează acte, hârtii de valoare etc. **3.** (Rar) Portofel. **4.** Efecte de comerț, valori bancare etc. aflate la dispoziția cuiva. **5.** Totalitatea lucrărilor manuscrise aflate în evidența unei edituri, în scopul tipăririi lor. — După it. **portafoglio.**

PÓRTO-FRÁNC s.n. v. **porto-franco.**

PÓRTO-FRÁNCO, *porto-franco,* s.n. Port[3], parte dintr-un port sau dintr-o regiune de litoral, în care mărfurile nu sunt supuse taxelor vamale și nici altor formalități fiscale. [Var.: **pórto-fránc** s.n.] — Din it. **porto-franco.**

PORTOLÁC s.m. v. **portulacă.**

PORTORICÁN, -Ă, *portoricani, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din insula Porto Rico (astăzi Puerto Rico). **2.** Adj. Care aparține insulei Porto Rico sau portoricanilor (**1**), referitor la Porto Rico ori la portoricani. — Din fr. **portoricain.**

PORTPÁGINĂ, *portpagini*, s.f. Suport de hârtie sau de carton pe care se așază zațul tipografic al unei pagini pentru a putea fi transportat. — **Port**[1]**-** + **pagină** (după fr. *porte-page)*.

PORTPÉRIE, *portperii*, s.f. **1.** Dispozitiv sau piesă a unei mașini (electrice) de care este fixată o perie (de contact). **2.** Suport pe care se țin periile. — **Port**[1]**-** + **perie.**

PORTRÉT, *portrete*, s.n. **1.** Pictură, desen, sculptură, fotografie etc. care înfățișează figura unei persoane. ✧ *Portret-robot* = desen al figurii unei persoane realizat pe baza relatărilor victimei sau ale martorilor. *Portret-vorbit* = procedeu de identificare criminalistică bazat pe descrierea semnalmentelor infractorului de către victimă sau de către martori. **2.** Prezentare fizică și morală a unui personaj într-o operă literară; operă literară cu un asemenea conținut. [Pl. și: (înv.) *portreturi*] — Din fr. **portrait.**

PORTRETÁ, *portretez*, vb. I. Tranz. (Înv.) A face cuiva un portret (**1**). — Din **portret** (după fr. *portraiturer)*.

PORTRETÁR, *portretari*, s.m. (Înv.) Portretist (**1**); *p. gener.* pictor. — **Portret** + suf. *-ar*.

PORTRETÍST, -Ă, *portretiști, -ste*, s.m. și f. **1.** Pictor sau sculptor specializat în portrete (**1**); portretar. **2.** Scriitor specializat în portrete (**2**). — Din fr. **portraitiste.**

PORTRETÍSTIC, -Ă, *portretistici, -ce*, s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a picturii, a sculpturii, a fotografiei etc. care cuprinde genul portretului (**1**). **2.** S.f. Creație literară care cultivă portretul (**2**). **3.** Adj. Care aparține portretisticii (**1, 2**), privitor la portretistică. — **Portret** + suf. *-istică.*

PORTRETIZÁ, *portretizez*, vb. I. Tranz. A realiza un portret. — **Portret** + suf. *-iza.*

PORTRETIZÁRE, *portretizări*, s.f. Acțiunea de *a portretiza* și rezultatul ei. — V. **portretiza.**

PORTSÁBIE, *portsăbii*, s.f. Obiect din piele, stofă sau metal prins de centură, în care se poartă sabia. — **Port**[1]**-** + **sabie** (după fr. *porte-glaive)*.

PORTSCHÍ, *portschiuri*, s.n. Dispozitiv pentru transportarea schiurilor (**1**). ✦ Suport fixat pe capota autoturismelor pentru transportul schiurilor. — **Port**[1]**-** + **schi.**

PORTSCÚLĂ, *portscule*, s.f. (Tehn.) Portunealtă. — **Port**[1]**-** + **sculă** (după fr. *porte-outil)*.

PORTSEMNÁL, *portsemnale*, s.n. Suport montat pe un vehicul pentru a susține felinarele de semnalizare. — **Port**[1]**-** + **semnal.**

PORTSTINDÁRD, *portstindarde*, s.n. Portdrapel (**1**). — **Port**[1]**-** + **stindard.**

PORTTABÁC, *porttabacuri*, s.n. (Rar) Tabacheră. — **Port**[1]**-** + **tabac.**

PORTȚIGARÉT, *portțigarete*, s.n. **1.** Tabacheră. **1.** Tub mic de chihlimbar, de lemn, de celuloid etc. în care se fixează țigara pentru a fi fumată. — Din fr. **porte-cigarettes.**

PORTUAR, -Ă, *portuari, -e,* adj. Care aparține unui port[3], privitor la port[3], de port[3]. ✦ Care are port[3] (**1.**) [Pr.:*-tu-ar*] — Din fr. **portuaire.**

PORTUGHÉZ, -Ă, *portughezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Portugaliei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Portugaliei sau portughezilor (**1**), privitor la Portugalia ori la portughezi. ✦ (Substantivat, f.) Limba portugheză. [Pl. (m.) și: *portugheji*] — Din it. **portoghese,** germ. **Portugiese.** Cf. fr. P o r t u g a i s.

PORTULÁC s.m. v. **portulacă.**

PORTULÁCĂ, *portulace,* s.f. (Bot.; pop.) Agurijoară. [Var.: **portolác, portulác** s.m.] — Din lat. **portulaca.**

PORTULÁN, *portulane,* s.n. **1.** Publicație-ghid despre o regiune sau despre un port[3], destinată navigatorilor. **2.** Hartă de navigație folosită în Evul Mediu. — Din fr. **portulan.**

PORTUNEÁLTĂ, *portunelte,* s.f. Piesă sau dispozitiv de prindere a unei unelte în vederea mânuirii acesteia; portsculă. — **Port**[1]**-** + **unealtă** (după fr. *port-outil*).

PORTVIZÍT, *portvizite,* s.n. Portofel în care se păstrează cărți de vizită, bani, acte etc. — Din fr. **porte-visite.**

PORȚELÁN, (**2**) *porțelanuri,* s.n. **1.** Material ceramic alb și translucid obținut prin arderea la temperaturi înalte a unei paste de cuarț, de caolin și de feldspat împreună cu adaosuri de alți componenți, folosit la fabricarea vaselor industriale sau de laborator, a izolatoarelor electrice, a vaselor de uz casnic sau a unor obiecte decorative. **2.** Obiect făcut din porțelan (**1**). [Var.: (rar) **porcelán** s.n.] — Din germ. **Porzellan.**

PORȚELĂNĂRÍE, *porțelănării,* s.f. (Rar) Magazin de porțelanuri (**2**). — **Porțelan** + suf. *-ărie.*

PÓRȚIE, *porții,* s.f. **1.** Cantitate determinată dintr-un material, destinată a fi utilizată într-un interval de timp determinat. ✦ Spec. Cantitate de mâncare servită cuiva. **2.** (În forma *porțiune*) Parte dintr-un tot (divizat); bucată, fragment. [Var.: **porțiúne** s.f.] — Din fr. **portion.**

PORȚIONÁ, *porționez,* vb. I. Tranz. A împărți un aliment în porții. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **portionner.**

PORȚIONÁRE, *porționări,* s.f. Acțiunea de *a porționa.* [Pr.: *-ți-o-*] — V. **porționa.**

PORȚIÚNE s.f. v. **porție.**
PORÚCIC, *porucici,* s.m. (Înv.) Locotenent; *p. gener.* ofițer (rus). [Var.: **parúcic** s.m.] — Din rus. **porucik.**
PORÚMB, -Ă, (**I 1, 2, II**) *porumbi,* s.m., (**III**) *porumbi, -e,* adj., (**I 3**) *porumburi,* s.n. **I. 1.** S.m. Plantă anuală din familia gramineelor, cu tulpina înaltă, puternică și groasă, cu frunzele mari, liniare și cu inflorescența un spic sau un panicul, cultivată ca plantă alimentară, industrială și furajeră; păpușoi, cucuruz, mălai *(Zea mays)*. **2.** S.m. Știuletele de porumb (**I 1**), împreună cu boabele de pe el; boabele desprinse de pe știulete. ✧ Expr. *A lua* (cuiva) *porumbul de pe foc* = a dejuca planurile (cuiva), a-i juca (cuiva) o festă. **3.** S.n. Semănătură, lan de porumb (**I 1**); porumbiște. **II.** S.m. (Pop.) Porumbel (**I 1**). **III.** Adj. (Pop.) De culoare cenușie-albăstruie; (despre animale și păsări) care are părul, lâna, penele de culoare cenușie-albăstruie; porumbel (**IV**). — Lat. **palumbus.**
PORUMBÁC, -Ă, *porumbaci, -ce,* adj., s.m. **I.** Adj. (Pop.; despre păsări sau despre penele lor; adesea substantivat) Pestriț. **II.** S.m. Fluture mare de noapte, cu aripile din față galbene cu dungi cafenii și cu cele din spate multicolore *(Sphinx euphorbiae)*. — **Porumb** + suf. *-ac.*
PORUMBÁR[1], *porumbari,* s.m. Arbust sălbatic din familia rozaceelor, cu ramuri spinoase, cu flori albe și cu fructe sferice de culoare neagră-vineție, cu gust acru, astringent; porumbel (**III 2**), scorombar *(Prunus spinosa)*. — **Porumbă[1]** + suf. *-ar.*
PORUMBÁR[2], (**I**) *porumbare,* s.n., (**II**) *porumbari,* s.m. **I.** S.n. **1.** Adăpost pentru porumbei (**I 1**); porumbărie (**1**), hulubărie. **2.** Construcție de nuiele sau de șipci în care se depozitează pentru uscare și păstrare știuleții de porumb; coșar, pătul, porumbărie (**2**). **II.** S.m. (Reg.) Specie de uliu. — **Porumb** + suf. *-ar.*
PORUMBÁȘ, *porumbași,* s.m. (Pop.) Porumbel (**I 1**). — **Porumb** + suf. *-aș.*
PORÚMBĂ[1], *porumbe,* s.f. Fructul porumbarului[1], sferic, de culoare neagră-vineție, cu gust acru, astringent; scoroambă. — Lat. **palumba.**
PORÚMBĂ[2], *porumbe,* s.f. (Pop.) Porumbiță. — Din **porumb.**
PORUMBĂRÍE, *porumbării,* s.f. **1.** (Reg.) Porumbar[2] (**I 1**). **2.** (Reg.) Porumbar[2] (**I 2**). **3.** Crescătorie de porumbei (**I 1**). — **Porumb** + suf. *-ărie.*
PORUMBÉL, -EÁ, *porumbei, -ele,* s.m., s.f., adj. **I. 1.** S.m. Nume dat mai multor specii de păsări sălbatice sau domestice, de talie mijlocie sau mică, cu ciocul scurt, cu penajul divers colorat *(Columba);* pasăre aparținând uneia dintre aceste specii; hulub, porumb (**II**), porumbaș. ✧ *Porumbel călător* (sau *de poștă, voiajor*) = porumbel dresat să se întoarcă la locul de unde a fost trimis, folosit pentru transmiterea mesajelor. ✧ Expr. *A trăi* (sau *a se iubi*) *ca porumbeii* (sau *ca doi porumbei*) = a trăi în dragoste și în bună înțelegere. ✧ Compus: *porumbel-râzător* = guguștiuc. **2.** S.f. (Reg.) Porumbiță. **II.** S.m. Știulete de porumb cu boabele încă necoapte, în lapte, care se mănâncă fierte sau coapte în spuză. **III. 1.** S.f. Fructul porumbarului[1], sferic, de culoare neagră-vineție, cu gust acru, astringent; porumbă[1]. **2.** S.m. (Bot.) Porumbar[1]. **3.** S.m. (bot.; la pl.) Mică plantă erbacee din familia liliaceelor, cu flori albastre, care crește prin vii și livezi *(Muscari botryoides)*. **IV.** Adj. (Reg.) Porumb (**III**). — **Porumb** + suf. *-el, -ea.*
PORUMBÍȘTE, *porumbiști,* s.f. Loc semănat cu porumb (**I 1**), lan de porumb. ✦ Loc de pe care s-a cules porumbul (**I 1**), folosit ca pășune. — **Porumb** + suf. *-iște.*
PORUMBÍȚĂ, *porumbițe,* s.f. Femela porumbelului (**I 1**); porumbă[2], hulubiță. ✦ Epitet pentru o fată sau o femeie iubită. — **Porumb** + suf. *-iță.*
PORÚNCĂ, *porunci,* s.f. **1.** Dispoziție (orală sau scrisă) dată de către o autoritate sau de către o persoană cu autoritate și care trebuie executată întocmai; ordin, decizie, hotărâre. ✧ Loc. adv. (Rar) *De poruncă* = prin constrângere, în silă. ✧ Expr. (Înv.) *A avea* (pe cineva) *sub* (sau *la) porunca sa* = a avea (pe cineva) la dispoziția sa, sub comanda sa. ✦ (Cu valoare de imperativ) Poruncește! porunciți! ✦ (Reg.) Ordin de chemare în armată. **2.** (Înv.) Comunicare de interes public, făcută de o autoritate comunală. **3.** (În religia creștină; în sintagma) *Cele zece porunci* = decalogul. **4.** (Înv. și pop.) Lege morală; învățătură, precept. [Var.: (reg.) **poróncă** s.f.] — Din **porunci** (derivat regresiv).
PORUNCEÁLĂ, *porunceli,* s.f. (Pop.; în loc. adj. și adv.) *De* (sau *pe după) porunceală* = **a)** (făcut sau acceptat) din ordin, (impus) cu forța; *p. ext.* (făcut) în silă, de mântuială; **b)** de (sau pe, după) comandă. [Var.: (reg.) **poronceálă** s.f.] — **Porunci** + suf. *-eală.*
PORUNCÍ, *poruncesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A dispune cu autoritate să se facă ceva (întocmai); a ordona. **2.** Tranz. A da comanda să se fabrice, să se confecționeze ceva; a comanda. **3.** Tranz. A cere să i se aducă, să i se pună la dispoziție ceva pentru a fi folosit, consumat; a comanda. **4.** Tranz. (Pop.) A trimite vorbă, a comunica, a transmite; a vesti. **5.** Intranz. A fi stăpân, a conduce în calitate de stăpân. [Var.: (reg.) **poroncí** vb. IV] — Din sl. **porončiti.**
PORUNCITÓR, -OÁRE, *poruncitori, -oare,* adj. **1.** Care poruncește (**1**), ordonă; căruia îi place să poruncească, să domine. *Om poruncitor*. **2.** Care exprimă o poruncă, un ordin; *p. ext.* autoritar. *Ton poruncitor.* [Var.: (reg.) **poroncitór, -oáre** adj.] — **Porunci** + suf. *-tor.*
POSÁC, -Ă, *posaci, -ce,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Lipsit de veselie, prost dispus, fără chef; tăcut, morocănos, necomunicativ, nesociabil. ✦ (Despre vreme, peisaje etc.) Care inspiră melancolie; dezolant, deprimat. — Et. nec.
POSÁDĂ, *posade,* s.f. **1.** (Pop.) Curătură (în pădure). ✦ Loc neted pe un deal sau pe un munte unde a existat o așezare omenească. ✦ Loc de odihnă pentru călători. **2.** (Pop.) Trecătoare (îngustă) în munți. ✦ (În Evul Mediu) Obligație a țăranilor dependenți de a face de strajă în preajma trecătorilor din munți. **3.** (Înv.) Loc întărit în mod natural (care servea ca punct de vamă). **4.** Pârghie cu ajutorul căreia se reglează poziția pietrelor morii în timpul măcinatului, pentru a se obține, după voie, o făină mai mare sau mai fină. ✦ P. gener. (Reg.) Moară. — Din sb. **posada,** ucr. **posad.**
POSĂCEÁLĂ, *posăceli,* s.f. (Rar) Faptul de a fi posac; lipsă de veselie, proastă dispoziție. — **Posac** + suf. *-eală.*
POSCÓNIȚĂ, *posconițe,* s.f. Pleavă (amestecată cu sămânță) rămasă de la vânturatul cânepii și folosită adesea ca hrană pentru oi. — Cf. slovacul p o s k o n i c a, magh. p a s z k o n c a.
POSEDÁ, *poséd,* vb. I. Tranz. **1.** A avea ceva în proprietate sau în stăpânire, a dispune de ceva; a stăpâni. **2.** (La pasiv; despre oameni) A fi dominat de…, a fi stăpânit de…**3.** A avea anumite însușiri, caracteristici. **4.** A cunoaște bine un lucru; *spec.* a ști bine o limbă, o disciplină științifică etc. — Din fr. **posséder.**
POSEDÁNT, -Ă, *posedanți, -te,* adj. (Rar) Care posedă (**1**) ceva. — Din fr. **possédant.**
POSEDÁRE, *posedări,* s.f. Faptul de *a poseda;* stăpânire. — V. **poseda.**
POSEDÁT, -Ă, *posedați, -te,* adj., s.m. și f. (Om) stăpânit de obsesii, de cineva sau de ceva; *p. ext.* nebun. — V. **poseda.**
POSÉSIE s.f. v. **posesiune.**
POSESIÚNE, (**2, 3**) *posesiuni,* s.f. **1.** (În forma *posesie*) Faptul de a poseda (**1**); stăpânire a unui lucru, deținere; dreptul de a se folosi, de a dispune de ceva. **2.** (Înv.) Proprietate (de pământ); moșie. **3.** Țară slab dezvoltată, lipsită de independență, stăpânită de un stat mai puternic; colonie. [Pr.: *-si-u-*. — Var.: (**1**) **posésie** s.f.] — Din fr. **possesion,** lat. **possessio, -onis.**
POSESÍV, -Ă, *posesivi, -e,* adj. **1.** (Gram.; despre unele pronume, adjective, articole) Care arată sau cu ajutorul căruia se exprimă un raport de posesiune (**1**), de apartenență, de dependență. **2.** (Rar) Autoritar. *Ton posesiv.* — Din fr. **possessif,** lat. **possessivus.**
POSESÓR, -OÁRE, *posesori, -oare,* s.m. și f. **1.** Persoană care deține cu titlu de proprietate un bun; persoană căreia îi aparține ceva. ✦ (Înv. și reg.) Arendaș. **2.** Persoană care posedă anumite însușiri, caracteristici. *Posesorul unui stil elegant de înot.* — Din fr. **possesseur,** lat. **possessor, -oris.**
POSESÓRIU, -IE, *posesorii,* adj. (Despre acțiuni judiciare) Prin care se urmărește apărarea, protecția posesiunii. — Din fr. **possessoire.**
POSÍBIL, -Ă, *posibili, -e,* adj. Care se poate întâmpla sau realiza, care poate fi făcut sau imaginat; care e cu putință; care este permis să se facă. ✦ (Substantivat, n.) Ceea ce este cu putință. ✧ Expr. *A face tot posibilul* = a face tot ce se poate într-o împrejurare, a încerca totul pentru a ajunge la rezultatul dorit. — Din fr. **possible,** lat. **possibilis.**
POSIBILITÁTE, (**2**) *posibilități,* s.f. Faptul de a fi posibil; ceea ce este cu putință și poate deveni realitate. **2.** Mijloc de realizare, de înfăptuire a ceva; putință, modalitate. ✧ *Posibilități materiale* = bani (necesari traiului). ✧ Expr. *În măsura* (sau *în limita) posibilităților* = în măsura în care este posibil. ✦ (La pl.) Calități, însușiri care se pot dezvolta, maturiza. *Tânăr cu posibilități.* — Din fr. **possibilité,** lat. **possibilitas, -atis.**
POSLÚJNIC s.m. v. **posluşnic.**
POSLÚȘNIC, *posluşnici,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Slujitor boieresc sau mănăstiresc scutit de dări. ✦ P. gener. (Înv.) Slujitor, servitor. **2.** (Înv.) Infirmier. [Var.: (înv.) **poslújnic** s.m.] — Din sl. **poslušĭnikŭ.**
POSMÁG, *posmagi,* s.m. (Reg.) Pâine uscată (tăiată felii). ✦ (La sg.) Pesmet. — Din sl. **posmagŭ.**
POSMĂGÍ, *posmăgesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A presăra cu pesmet o bucată de carne (înainte de a o frige). **2.** Refl. A se usca ca un posmag. ✦ (Despre plante) A se ofili, a se veșteji. — Din **posmag.**
POSMĂGÍT, -Ă, *posmăgiți, -te,* adj. (Reg.) Uscat (ca un posmag). — V. **posmăgi.**
POSOLÓGIC, -Ă, *posologici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la posologie, de posologie. — Din fr. **posologique.**
POSOLOGÍE s.f. Parte a terapeuticii care se ocupă cu indicațiile referitoare la dozele și la modul în care trebuie administrate medicamentele. [Scris și: *pozologie*] — Din fr. **posologie.**
POSOMORÁLĂ s.f. v. **posomoreală.**
POSOMORÁRE, *posomorâri,* s.f. Faptul de *a (se) posomorî;* posomoreală. — V. **posomorî.**
POSOMORÁT, -Ă, *posomorâți, -te,* adj. (Despre oameni) Prost dispus; trist, mohorât, posac; (despre fața sau privirea oamenilor) care exprimă o proastă dispoziție, tristețe etc. ✦ (Despre obiecte, peisaje etc.) Care este de culoare întunecată, lipsit de lumină; *p. ext.* care face o impresie tristă; dezolant, sumbru. ✦ Fig. (Despre cer) Acoperit cu nori; *p. ext.* (despre timp) întunecat, ploios. — V. **posomorî.**
POSOMOREÁLĂ, *posomoreli,* s.f. Tristețe, melancolie; îngrijorare; indispoziție, posomorâre. ✦ Fig. (Rar) Vreme întunecată (și ploioasă). [Var.: **posomorálă** s.f.] — **Posomorî** + suf. *-eală.*

POSOMORÍ vb. IV v. **posomorî.**
POSOMORÎ́, *posomorăsc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre oameni sau despre fața, privirea lor) A se întuneca, a se întrista. ✧ Tranz. *Vestea l-a posomorât.* ✦ A lua o înfățișare severă; a se încrunta. ✦ Fig. (Despre cer) A se înnora; *p. ext.* (despre timp) a deveni neguros, întunecat, închis, ploios. **2.** Tranz. A da o notă de tristețe; a înnegura. [Var.: (reg.) **posomorí** vb. IV] — Et. nec.
POSPÁI s.n. (Pop.) Pulbere fină de făină care se formează în timpul măcinatului și care acoperă pereții și obiectele din moară; *p. gener.* pulbere albă, strat subțire care acoperă ceva. ✦ Fig. Superficialitate, aparență (în ceea ce face cineva). — Din ngr. **paspáli,** sb. **paspalj.**
POSPĂÍ, *pospăiesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi un obiect cu un strat subțire (de pospai); a așterne un strat subțire; a presăra. ✦ Fig. A face un lucru de mântuială, superficial. — Din sl. **posypati.**
POSPĂIÁLĂ, *pospăieli,* s.f. (Rar) Faptul de *a pospăi;* (concr.) strat subțire dintr-o materie care acoperă un obiect; *fig.* aparență, spoială, superficialitate. [Pr.: *-pă-ia-*] — **Pospăi** + suf. *-eală.*
POSPĂÍT, -Ă, *pospăiți, -te,* adj. Acoperit cu un strat subțire dintr-o materie; *fig.* cu o aparență înșelătoare de cultură, de civilizație etc.; superficial. — V. **pospăi.**
POSPOLÍTĂ s.f. Numele unei unități militare poloneze din trecut, alcătuită din nobili polonezi. — Din pol. **pospolity.**
POST[1]- Element de compunere însemnând „după”, „ulterior”, care servește la formarea unor substantive, a unor adjective și a unor verbe. — Din lat. **post,** fr. **post-.**
POST[2], *posturi,* s.n. **1.** Funcție, slujbă. ✧ Loc. adv. *La post* sau *la postul meu* (ori *tău* etc.) = prezent la datorie pentru îndeplinirea obligațiilor (de serviciu). **2.** Loc unde se găsește o formație militară (restrânsă) care execută un ordin; *p. ext.* formația militară respectivă. ✦ Unitate de poliție sau jandarmerie care menține ordinea într-o localitate rurală; *p. ext.* local unde funcționează unitatea respectivă. ✦ Loc unde stă santinela sau plantonul în timpul serviciului de gardă; *p. ext.* serviciul de gardă al santinelei; (rar) santinelă. ✦ Loc unde stă un agent de circulație. **3.** Instalație utilată cu aparatura necesară pentru executarea anumitor operații tehnice. *Post telefonic.* ✦ Loc special amenajat în care se desfășoară o activitate practică sau pe care îl ocupă o persoană în timpul efectuării unei asemenea activități. *Post de observație*. ✧ *Post de mișcare* = loc pentru deservirea circulației trenurilor. *Post (sanitar) de (prim) ajutor* = ansamblul încăperilor, al mijloacelor tehnico-sanitare și al personalului sanitar, organizat pentru a da primele îngrijiri medicale. **4.** Categorie în care sunt înscrise într-o evidență contabilă sume de bani, materiale etc.; rubrica corespunzătoare dintr-un registru de contabilitate. — Din fr. **poste.**
POST[3], *posturi,* s.n. **1.** Restricție de a mânca unele alimente (de origine animală) prescrisă credincioșilor de către Biserică în anumite zile sau în anumite perioade ale anului. ✧ Loc. adj. *De post* = **a)** (despre mâncare) pregătit numai din alimente îngăduite de Biserică; *p. ext.* gătit fără carne (și fără grăsimi animale); **b)** (despre zile sau perioade de timp) în care se postește; *fig.* în care se rabdă de foame. ✧ Loc. vb. *A ține post* = a posti. ✧ Expr. *Mare cât o zi de post* = foarte mare. **2.** Perioadă de timp care precedă o sărbătoare și în care Biserica prescrie postul. ✧ *Postul (cel) Mare* = postul care precedă sărbătoarea Paștilor. ✧ Expr. *Martie din post nu lipsește* sau *ca în martie postul,* se spune despre cineva care e nelipsit dintr-un loc (de unde poate obține un profit, un avantaj). ✦ (Fam.) Abstinență. — Din sl. **postŭ.**
POSTÁ, *postez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) așeza, a (se) instala, a (se) plasa undeva pentru a supraveghea, a urmări, a păzi. — Din fr. **poster.**
POSTABDOMÉN, *postabdomene,* s.n. (Entom.) Partea posterioară a abdomenului unor artropode, terminată cu un ac veninos. — Din fr. **postabdomen.**
POSTACÚT, -Ă, *postacuți, -te,* adj. (Med.) Care a depășit o stare maladivă critică. — **Post** + **acut.**
POSTAMÉNT, *postamente,* s.n. Placă sau suport așezat pe sol sau pe o fundație de beton, folosită ca bază de susținere sau de fixare; soclu, piedestal. — Din germ. **Postament.**
POSTAPRÍNDERE, *postaprinderi,* s.f. (Rar) Autoaprindere. — **Post[1]-** + **aprindere.**
POSTĂȘ s.m. v. **poștaș.**
POSTÁTĂ, *postate,* s.f. **1.** (Reg.) Porțiune de pământ cultivat, lucrată de unul sau mai mulți lucrători (într-un anumit timp). ✦ Porțiune dintr-o pădure de unde se taie copacii. ✦ Strat de legume sau de flori. **2.** (Pop.) Bucată de drum; distanță. [Var.: (reg.) **postáță** s.f.] — Din sl. **postatĭ.**
POSTÁȚĂ s.f. v. **postată.**
POSTÁV, (**2**) *postavuri,* s.n. **1.** Stofă groasă de lână, folosită pentru uniforme militare, pături etc. **2.** (La pl.) Diferite sortimente de postav (**1**) sau de confecții de postav. [Pl. și: *postăvuri*] — Din sl. **postavŭ.**
POSTÁVĂ, *postăvi,* s.f. (Pop.) **1.** Albie, covată. **2.** Ladă în care curge făina în urma măcinatului. — Din sb. **postava.**
PÓSTĂ s.f. v. **poștă[1].**
POSTĂVÁR, *postăvari,* s.m. Persoană care făcea sau vindea postavuri. — **Postav** + suf. *-ar.*
POSTĂVĂREÁSĂ, *postăvărese,* s.f. (Rar) Soția postăvarului; femeie care face sau vinde postavuri. — **Postăvar** + suf. *-easă.*
POSTĂVĂRÍE, *postăvării,* s.f. Fabrică, atelier sau prăvălie de postavuri. — **Postav** + suf. *-ărie.*
POSTĂVIÓR, (**2**) *postăvioare,* s.n. **1.** (Rar) Diminutiv al lui *postav* (**1**). ✦ Postav (**1**) mai subțire sau de calitate inferioară. **2.** Sort de postăvior (**1**). — **Postav** + suf. *-ior.*
POSTBÉLIC, -Ă, *postbelici, -ce,* adj. Privitor la perioada de după un război, care aparține acestei perioade. — **Post[1]-** + **belic** (rar „de război” < lat.).
POSTCÁLCUL, *postcalcule,* s.n. **1.** Calculare a prețului de cost efectiv pe baza cheltuielilor făcute; postcalculație. **2.** Serviciu contabil dintr-o întreprindere care se ocupă cu postcalculul (**1**). — **Post[1]-** + **calcul.**
POSTCALCULÁȚIE, *postcalculații,* s.f. Postcalcul. — **Post[1]-** + **calculație.**
POSTCOMUNÍSM s.n. Perioadă ulterioară căderii comunismului. — Din fr. **postcommunisme.**
POSTCOMUNÍST, -Ă, *postcomuniști, -ste,* adj. Care aparține postcomunismului sau se referă la această perioadă; care este caracteristic acestei perioade. — Din fr. **postcommuniste.**
POSTCURATÍV, -Ă, *postcurativi, -e,* adj. Care urmează după o cură (balneară). — **Post[1]-** + **curativ.**
POSTCÚRĂ, *postcure,* s.f. Perioadă de repaus recomandată după o cură (balneară). — Din fr. **postcure.**
POSTDATÁ, *postdatez,* vb. I. Tranz. A pune pe un act, pe o scrisoare etc. o dată posterioară datei redactării. — Din fr. **postdater.**
POSTDÁTARE, *postdatări,* s.f. Acțiunea de *a postdata.* — V. **postdata.**
POSTDATÁT, -Ă, *postdatați, -te,* adj. (Despre acte, scrisori etc.) A cărui dată este posterioară redactării. — V. **postdata.**
POSTDECEMBRÍST, -Ă, *postdecembriști, -ste,* adj. Care aparține perioadei de după Revoluția din decembrie 1989 din România, care se referă la această perioadă. — **Post[1]-** + **decembrist.**
POSTDILUVIÁN, -Ă, *postdiluvieni, -e,* adj. Care a avut loc după diluviu, care aparține acestei perioade. [Pr.: *-vi-an*] — Din fr. **postdiluvien.**
POSTELECTORÁL, -Ă, *postelectorali, -e,* adj. Care are loc după alegeri; care ține de perioada de după alegeri. — Din fr. **postéelectoral.**
POSTÉLNIC, *postelnici,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Titlu dat unui mare boier, membru al Sfatului domnesc, care avea în grijă camera de dormit a domnului și care, mai târziu, organiza audiențele la domn; boier care avea acest titlu. ✧ *Postelnicul al doilea* (sau *al treilea* etc.) = subordonat (de grade diferite) al postelnicului (**1**). ✦ (În timpul Regulamentului Organic) Ministru al Afacerilor Externe. **2.** Titlu onorific dat unui boier de țară (cu atribuții administrative); boier care avea acest titlu. — Din sl. **posteĭlnikŭ.**
POSTELNICEÁSĂ, *postelnicese,* s.f. Soția postelnicului. — **Postelnic** + suf. *-easă.*
POSTELNICÉL, *postelnicei,* s.m. Titlu dat unui slujbaș (civil sau militar) de la Curtea domnească subordonat postelnicului (**1**); persoană care avea acest titlu. — **Postelnic** + suf. *-el.*
POSTELNICÍE s.f. **1.** Demnitatea sau funcția de postelnic; perioadă de timp în care cineva exercita această funcție. **2.** Instituție condusă de un postelnic (**1**); (în timpul Regulamentului Organic) Ministerul Afacerilor Externe; clădirea în care se afla această instituție. — **Postelnic** + suf. *-ie.*
POSTEMINESCIÁN, -Ă, *posteminescieni, -e,* adj. Referitor la perioada care a urmat imediat epocii eminesciene, care aparține acestei perioade. [Pr.: *-ci-an*] — **Post[1]-** + **eminescian.**
PÓSTER, *postere,* s.n. **1.** Mod de prezentare a unei comunicări sub formă de afișe în cadrul sesiunilor, al congreselor științifice etc. **2.** Afiș decorativ, reclamă reprezentând diverse imagini. — Din engl. **poster.**
POSTERIÓR, -OÁRĂ, *posteriori, -oare,* adj. **1.** Care urmează sau se petrece după cineva sau ceva; ulterior. ✦ (Adverbial) Mai târziu. **2.** Care se află sau este situat înapoi; de dindărăt. ✦ (Despre sunete, în special despre vocale) Al cărui punct de articulație este situat în partea de dinapoi a cavității bucale. [Pr.: *-ri-or*] — Din fr. **postérieur,** lat. **posterior.**
POSTERIORITÁTE s.f. Calitatea de a fi posterior, situația a ceea ce este posterior. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **postériorité.**
POSTERITÁTE s.f. **1.** Succesiune de generații viitoare; urmași. **2.** (Înv.) Succesiune de persoane care descind din aceeași familie; urmași, descendenți. — Din fr. **postérité,** lat. **posteritas, -atis.**
POSTEROINFERIÓR, -OÁRĂ, *posteroinferiori, -oare,* adj. (Anat.) Care se află în partea de dinapoi și de jos a unui organ. [Pr.: *-ro-in-fe-ri-or*] — Din fr. **postéro-inférieur.**
POSTEROLINGUÁL, -Ă, *posterolinguali, -e,* adj. (Fon.; și substantivat, f.) (Sunet) care are baza de articulație la rădăcina limbii. [Pr.: *-gu-al*] — Din fr. **postéro-lingual.**
POSTÉUCĂ, *posteuci,* s.f. (Pop.) Lemn scurt și gros cu care se ridică și se sprijină osia roții carului în timp ce se unge. — Din bg., rus. **podstavka,** ucr. **pidstavka.**
POSTFAȚÁ, *postfațez,* vb. I. Tranz. A scrie postfața unei cărți. — Din **postfață.**
POSTFAȚÁT, -Ă, *postfațați, -te,* adj. Care are postfață. — V. **postfața.**
POSTFAȚATÓR, -OÁRE, *postfațatori, -oare,* s.m. și f. Autor al unei postfețe. — **Postfața** + suf. *-tor.*

POSTFÁȚĂ, *postfețe,* s.f. Text explicativ adresat cititorilor și plasat la sfârșitul unei cărți. — **Post**[1]**-** + **față** (după fr. *postface).*

POSTGARANȚÍE s.f. Perioadă de după expirarea garanției unui produs. — **Post**[1]**-** + **garanție.**

POSTGLACIÁR, -Ă, *postglaciari, -e,* adj. Care a urmat epocii glaciare cuaternare. [Pr.: *-ci-ar*] — Din fr. **postglaciaire.**

POSTÍ, *postesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A respecta posturile[3] prescrise de Biserică, a se abține de la alimentele interzise; a ține post[3]; **2.** A răbda de foame, a nu mânca nimic sau a nu avea ce mânca; a flămânzi; *fig.* a se abține de la ceva, a duce lipsă de ceva. — Din sl. **postiti sen.**

POSTILIÓN, *postilioni,* s.m. (Înv.) Surugiu care conducea un poștalion. [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **postillon.**

POSTÍȘ, -Ă, *postiși, -e,* adj., s.f. (Livr.) **1.** Adj. (Despre păr, gene, dinți etc.) Fals, artificial. **2.** S.f. Păr fals, meșă. — Din fr. **postiche.**

POSTLICEÁL, -Ă, *postliceali, -e,* adj. Care urmează după absolvirea liceului. [Pr.: *-ce-al*] — **Post**[1]**-** + **liceal.**

POSTLÚDIU, *postludii,* s.n. Episod final al unei compoziții muzicale, care evocă teme din cuprinsul ei. — Din germ. **Postludium,** fr. **postlude.**

POSTMERIDIÁN, -Ă, *postmeridiani, -e,* adj. Care are loc în cursul după-amiezii, de după-amiază. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **postméridien.**

POST MERÍDIEM loc. adv. În cursul după-amiezii. [Abr.: *p.m.*] — Cuv. lat.

POSTMODERNÍSM s.n. Tendință culturală, apărută în deceniul 6 al sec. XX, care indică o îndepărtare de cultura elitistă a modernismului, în direcția unei abordări eclectice și populiste. — Din engl. **postmodernism.**

POSTMODERNÍST, -Ă, *postmoderniști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al postmodernismului. **2.** Adj. Care aparține postmodernismului sau postmoderniștilor (**1**), care se referă la postmodernism sau postmoderniști. — Din engl. **postmodernist.**

POST-MÓRTEM adv., adj. invar. (În legătură cu distincțiile sau promovările acordate cuiva) După moarte. — Loc. lat.

POSTNATÁL, -Ă, *postnatali, -e,* adj. Care are loc în perioada imediat următoare nașterii. — Din fr. **postnatal.**

POSTNOMINÁL, *postnominale,* s.n. Cuvânt derivat dintr-o formă nominală. *Cuvântul „Înfrumuseța" este postnominalul lui „frumusețe".* ✧ (Adjectival) *Formație postnominală.* — **Post**[1]**-** + **nominal.**

POSTOPERATÓRIU, -IE, *postoperatorii,* adj. Care apare în urma unei operații chirurgicale. — Din fr. **postopératoire.**

POSTORÓNCĂ, *postoronci,* s.f. (Reg.) **1.** Funie, lanț sau curea legate de crucea căruței și de hamuri, cu ajutorul cărora calul trage vehiculul; funie sau lanț care leagă leuca de carâmb. **2.** Epitet dat unui om de nimic. — Din ucr. **poštoronok.**

POSTPALATÁL, -Ă, *postpalatale,* adj. s.f. (Sunet) care se articulează în partea posterioară a vălului palatului[1]. — Din fr. **postpalatal.**

POST-PÁRTUM s.n., adj. invar. **1.** S.n. Perioada imediat următoare expulzării fătului; lăuzie. **2.** Adj. invar. (Despre un proces patologic, o boală) Care apare în urma unei nașteri. — Loc. lat.

POSTPAȘOPTÍST, -Ă, *postpașoptiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) din generația de după Revoluția de la 1848 din Țările Române. **2.** Adj. Al perioadei de după Revoluția de la 1848 din Țările Române. — **Post**[1]**-** + **pașoptist.**

POST-POST-SCRÍPTUM s.n. Text adăugat uneori la o scrisoare după post-scriptum. [Abr.: *P.P.S.*] — Loc. lat.

POSTPOZÍȚIE, *postpoziții,* s.f. Postpunere; situație a cuvintelor, a particulelor postpuse. [Var.: **postpozițiúne** s.f.] — Din fr. **postposition.**

POSTPOZIȚIÚNE s.f. v. **postpoziție.**

POSTPRANDIÁL, -Ă, *postprandiali, -e,* adj. (Rar) De după masa de prânz. [Pr.: *-di-al*] — **Post**[1]**-** + **prandial.**

POSTPROCESÁRE, *postprocesări,* s.f. Procesare ulterioară a unei înregistrări pe bandă magnetică. — **Post**[1]**-** + **procesare.**

POSTPÚNE, *postpún,* vb. III. Tranz. (Lingv.) A folosi postpunerea. — Din fr. **postposer** (după *pune).*

POSTPÚNERE, *postpuneri,* s.f. Atașare a unui cuvânt, a unei silabe sau a altui element neaccentuat la cuvântul precedent; encliză, postpoziție. — V. **postpune.**

POSTPÚS, -Ă, *postpuși, -se,* adj. (Lingv.; despre anumite părți de vorbire) Plasat după cuvântul pe care îl determină; enclitic. *Articol postpus.* — V. **postpune.**

POST-RESTÁNT s.n. Serviciu special care păstrează corespondența la oficiul poștal pentru a fi ridicată de destinatar; *p. ext.* indicație menționată pe plic pentru acest fel de corespondență. — Din fr. **poste-restante.**

POSTREVOLUȚIONÁR, -Ă, *postrevoluționari, -e,* adj. Care urmează după o revoluție. [Pr.: *-ți-o-*] — **Post**[1]**-** + **revoluționar.**

POSTROMÁNTIC, -Ă, *postromantici, -ce,* adj. Posterior romantismului. — Din fr. **postromantique.**

POSTSCÉNIUM, *postsceniumuri,* s.n. Parte a unui teatru antic, situată în spatele scenei. — Din lat. **postscenium.**

POST-SCRÍPTUM s.n. Completare adăugată la sfârșitul unei scrisori, după semnătură. [Abr.: *P.S.*] — Loc. lat.

POSTSINCRÓN s.n. Înregistrare în studio a dialogurilor, muzicii și a zgomotelor unui film, în funcție de ritmul imaginilor. — Din **postsincroniza** (derivat regresiv).

POSTSINCRONIZÁ, *postsincronizez,* vb. I. Tranz. A efectua o postsincronizare. — Din fr. **postsynchroniser.**

POSTSINCRONIZÁRE, *postsincronizări,* s.f. Postsincron. — După fr. **postsynchronisation.**

POSTSINCRONIZÁT, -Ă, *postsincronizați, -te,* adj. (Despre filme) În care dialogurile, muzica și zgomotele înregistrate în studio au fost sincronizate cu imaginea. — V. **postsincroniza.**

POSTȘCOLÁR, -Ă, *postșcolari, -e,* adj. Care urmează școlii, care are loc după perioada școlarizării. — **Post**[1]**-** + **școlar** (după fr. *postscolaire).*

POSTTÓNIC, -Ă, *posttonice,* adj. (Lingv.: despre silabe sau sunete) Care urmează după o silabă sau după o vocală accentuată. — Din fr. **posttonique.**

POSTTOTALITÁR, -Ă, *posttotalitari, -e,* adj. Care urmează unei epoci totalitare. — Din fr. **posttotalitaire.**

POSTTRAUMÁTIC, -Ă, *posttraumatici, -ce,* adj. Care este urmarea unui traumatism. — Din engl. **post-traumatic.**

POSTULÁ, *postulez,* vb. I. Tranz. A da unei afirmații sau unei demonstrații caracter de postulat. — Din fr. **postuler.**

POSTULÁNT, -Ă, *postulanți, -te,* s.m. și f. (Rar) Persoană care cere un post[2] (**1**), o slujbă; solicitator, aspirant. — Din fr. **postulant.**

POSTULÁRE, *postulări,* s.f. Faptul de *a postula.* — V. **postula.**

POSTULÁT, *postulate,* s.n. Adevăr fundamental care apare ca evident și care nu are nevoie să fie demonstrat; principiu de bază, normă. ✦ Enunț logic considerat primul într-un sistem deductiv. — Din fr. **postulat,** lat. **postulatum.**

POSTULATÍV, -Ă, *postulativi, -e,* adj. (Rar) Care se referă la un postulat, care ține de un postulat. — **Postulat** + suf. *-iv.*

POSTÚM, -Ă, *postumi, -e,* adj. **1.** (Despre opere literare, științifice etc.) Publicat sau descoperit după moartea autorului. ✦ (Substantivat, f.) *Postumele lui Eminescu.* **2.** (Despre apecieri, distincții etc.) Care se acordă, se atribuie sau se recunoaște cuiva după moarte. **3.** (Jur.; despre copii) Născut după moartea tatălui. — Din fr. **posthume,** lat. **posthumus.**

POSTUMITÁTE s.f. (Livr.) Caracterul a ceea ce este postum (**1**), calitatea de a fi postum; perioadă care urmează după moartea cuiva. — **Postum** + suf. *-itate.*

POSTUNIVERSITÁR, -Ă, *postuniversitari, -e,* adj. Care are loc după absolvirea studiilor superioare. *Curs postuniversitar*. — **Post**[1]**-** + **universitar.**

POSTÚRĂ, *posturi,* s.f. **1.** Situație în care se află cineva la un moment dat. **2.** (Rar) Ținută, poziție a corpului. — Din fr. **posture.**

POSTVERBÁL, *postverbale,* s.n. (Lingv.) Substantiv provenit dintr-un verb prin derivare regresivă. ✦ (Adjectival) *Formație postverbală*. — Din fr. **postverbal.**

POȘ, *poșuri,* s.n. (Înv. și reg.) Alică de dimensiuni mari; poștie[1]. — Et. nec.

POȘÁDĂ, *poșade,* s.f. (Livr.) **1.** Pictură executată la repezeală. **2.** Lucrare literară scrisă de mântuială. — Din fr. **pochade.**

POȘÂNDÍC s.n., s.m. v. **poșidic.**

POȘÉTĂ, *poșete,* s.f. Geantă mică din piele, material plastic etc. în care femeile țin acte, bani și diferite accesorii de toaletă. — Din fr. **pochette.**

POȘIDÍC, (**1**) *poșidicuri,* s.n., (**2**) *poșidici,* s.m. (Reg.) **1.** S.n. (Colectiv) Mulțime, droaie, gloată de copii; *p. ext.* mulțime de animale mici. **2.** S.m. (Fam.) Epitet dat tinerilor, copiilor sau oamenilor mici de statură. [Var.: **poșândic, poșodíc** s.n., s.m.] — Cf. magh. p o s a d é k.

POȘÍRCĂ, *poșirci,* s.f. (Pop. și fam.) Băutură alcoolică slabă și de proastă calitate. — Et. nec.

POȘOÁR, *poșoare,* s.n. Foaie de carton, placă de metal, de lemn etc. în care a fost decupat un ornament, o literă sau o cifră, folosită ca șablon. — Din fr. **pochoir.**

POȘODÍC s.n., s.m. v. **poșidic.**

POȘOVÁICA s.f. v. **poșovoaică.**

POȘOVOÁICĂ s.f. Dans popular românesc, asemănător brâului, răspândit în regiunea Caransebeșului; melodie după care se execută acest dans. [Var.: **poșováica** s.f.] — Et. nec.

POȘTÁL, -Ă, *poștali, -e,* adj. Care aparține poștei[1], privitor la poștă[1], folosit de poștă[1]. ✧ *Factor poștal* = funcționar al poștei[1], care duce corespondența la destinatari; poștaș, poștar. — Din fr. **postal** (după *poștă*[1]*).*

POȘTALIÓN, (**1**) *poștalioane,* s.n., (**2, 3**) *poștalioni,* s.m. **1.** S.n. Trăsură de poștă; diligență; *p. ext.* trăsură trasă de mai mulți cai. **2.** S.m. (Înv.) Cal folosit la poștalion (**1**). **3.** S.m. (Înv.) Surugiu de poștalion (**1**). [Pr.: *-li-on*] — Din rus. **počtal'on.**

POȘTÁR, *poștari,* s.m. (Rar) Factor poștal. — **Poștă**[1] + suf. *-ar.*

POȘTÁȘ, *poștași,* s.m. **1.** Factor poștal; poștar. **2.** (Înv.) Surugiu de poștalion (**1**). [Var.: (rar) **postáș** s.m.] — **Poștă**[1] + suf. *-aș.*

PÓȘTĂ[1], *poște,* s.f. **I. 1.** Instituție publică care asigură transportul și distribuirea corespondenței, a coletelor etc.; local în care se află această instituție. ✧ Loc. adj. *De poștă* = poștal. **2.** Transport de corespondență; corespondență. ✧ *Poșta redacției* = rubrică într-un periodic, în care se publică răspunsuri la scrisorile și la întrebările cititorilor. ✧ Expr. *Cu prima poștă* sau *cu poșta viitoare* (sau *următoare)* = cu prima corespondență care urmează să vină sau să plece. (Fam.) *A duce* (sau *a purta, a umbla cu) poșta* = a colporta știri, zvonuri etc.; a bârfi. ✦ Factor poștal. **3.** Serviciu de transport pentru călători (și corespondență), cu diligența, folosit înainte de introducerea căilor ferate; vehicul folosit de acest serviciu; diligență, poștalion.

✦ Loc special amenajat pe parcursul unui drum, unde se găseau vehicule de transport în comun și cai de schimb. ✧ *Cal de poștă* = cal folosit doar la transportul cu poștalionul sau călare. ✧ Expr. *A fi* sau *a ajunge cal de poștă* = a fi foarte solicitat, a alerga mult. **4.** Unitate de măsură a distanțelor folosită în trecut, egală cu aproximativ 20 km; *p. gener.* (fam.) distanță (mare) nedeterminată. ✧ Expr. *(Cale) de-o poștă* = distanță (relativ) mare. **II.** (Pop.) Bucată de hârtie unsă cu grăsime, care se lipește de talpa unui om adormit și care apoi se aprinde pentru a-l speria. ✧ *Poșta merge* = numele unui joc de copii. **III.** Echipă de hamali pentru încărcarea vapoarelor acostate la chei. [Var.: (înv.) **póstă,** (reg.) **póștie** s.f.] — Din rus. **počta.**

PÓȘTĂ² s.f. v. **poștie¹.**

POȘTĂRÍȚĂ, *poștărițe,* s.f. Funcționară la un oficiu poștal; femeie care îndeplinește funcția de factor poștal. — **Poștar** + suf. *-iță.*

PÓȘTIE¹, *poștii,* s.f. (Reg.) Alică de dimensiuni mari; poș. [Var.: **póștă** s.f.] — Cf. magh. p o s t a.

PÓȘTIE² s.f. **poștă¹.**

POT, *poturi,* s.n. Sumă rezultată din mizele strânse într-un tur al unui joc de cărți. — Din fr. **pot.**

POTÁBIL, -Ă, *potabili, -e,* adj. (Despre lichide) Care se poate bea; bun de băut. *Apă potabilă.* — Din fr. **potable,** lat. **potabilis.**

POTABILITÁTE s.f. Calitate a apei de a fi potabilă. — Din fr. **potabilité.**

POTÁIE, *potăi,* s.f. (Fam.) Câine slab, neîngrijit sau leneș; cotarlă, javră; *p. gener.* (depr.) câine. ✦ Epitet dat unui om lipsit de caracter, netrebnic. [Pr.: *-ta-ie*] — Et. nec.

POTAMOLÓG, -Ă, *potamologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în potamologie. — Din fr. **potamologue.**

POTAMOLOGÍE s.f. Ramură a hidrologiei care se ocupă cu studiul apelor curgătoare. — Din fr. **potamologie.**

POTÁSĂ s.f. (Înv. și reg.) Carbonat de potasiu. — Din fr. **potasse.**

POTÁSIC, -Ă, *potasici, -ce,* adj. Care conține potasiu sau derivă din potasiu; de potasiu. — Din fr. **potassique.**

POTÁSIU s.n. **1.** Element chimic din grupa metalelor alcaline, cu luciu metalic, alb-argintiu, asemănător cu sodiul, foarte reactiv, bun conducător de căldură și electricitate, care se găsește în natură numai sub formă de combinații; kaliu. **2.** (În sintagma) *Azotat de potasiu* = sare de potasiu a acidului azotic; (pop.) silitră. — Din fr. **potassium.**

POTÂNG, *potânguri,* s.n. Lanț, curea etc. care leagă plugul de grindei. — Din sb. **poteg,** magh. **pating.**

POTÂRNÍCHE, *potârnichi,* s.f. Pasăre sălbatică de mărimea unui porumbel, cu penele de culoare brună-pestriță pe spate, cenușie pe piept și albă pe burtă, care trăiește în stoluri mici prin holde și tufișuri *(Perdix perdix)*. ✧ Expr. *A se răspândi* (sau *a se risipi, a se împrăștia) ca potârnichile* = a fugi, a se împrăștia repede, în toate părțile (din fața unei primejdii). — Probabil lat. **perturnicula** (< *per*[dix] + *[co]*turnicula*).

POTCÁP, *potcapuri,* s.n. **1.** Acoperământ al capului, înalt, de formă cilindrică, fără boruri, purtat de preoții și călugării ortodocși. **2.** Compus: *potcapul-călugărului* = plantă erbacee din familia compozeelor, cu frunze păroase și cu flori galbene dispuse în capitule *(Leontodon hispidus)*. — Din sl. **podŭkapŭ.**

POTCÁȘ, -Ă, *potcași, -e,* adj., s.m. și f. (Pop.) (Om) poznaș sau, *p. ext.*, supărăcios, arțăgos. — **Potcă** + suf. *-aș.*

PÓTCĂ, *potce,* s.f. (Pop.) **1.** Încurcătură, necaz, supărare; vrajbă, ceartă. ✧ Expr. *A da de potcă* = a da de necaz. **2.** Epitet depreciativ pentru o persoană nedezvoltată fizic, urâtă sau schiloadă; pocitanie; *p. ext.* epitet depreciativ pentru o persoană fără caracter. — Din sl. **potŭka.**

POTCOÁVĂ, *potcoave,* s.f. Piesă din oțel, aproximativ în formă de semicerc, care se fixează cu caiele pe copitele unor animale de tracțiune, în special ale cailor, pentru a le proteja la mers. ✧ Loc. adv. *În potcoavă* = în formă de semicerc. ✧ Expr. *Caută* (sau *umblă după) potcoave de cai morți* ori *caută* (sau *umblă) după cai morți, să le ia potcoavele* = umblă după lucruri imposibil de obținut sau de găsit. *A-și lepăda* (sau *a sta să-i pice) potcoavele* = a muri sau a fi pe moarte. ✦ Piesă de oțel, aproximativ în formă de semicerc, care se fixează pe tocurile bocancilor și ale cizmelor pentru a le proteja. — Din bg. **podkova,** sb. **potkova.**

POTCOVÁR, *potcovari,* s.m. Meseriaș care face potcoave și potcovește animale de tracțiune. — **Potcoavă** + suf. *-ar.*

POTCOVĂRÍE, (**1**) *potcovării,* s.f. **1.** Atelier unde se fac potcoave și unde se potcovesc animale de tracțiune. **2.** Meseria potcovarului. — **Potcovar** + suf. *-ie.*

POTCOVEÁLĂ, *potcoveli,* s.f. (Rar) Potcovit¹. — **Potcovi** + suf. *-eală.*

POTCOVÍ, *potcovesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A pune potcoave unui animal de tracțiune. **2.** Fig. (Fam.) A înșela, a păcăli. ✦ A învăța minte pe cineva. — Din **potcoavă.**

POTCOVÍRE, *potcoviri,* s.f. (Rar.) Potcovit¹. — V. **potcovi.**

POTCOVÍT¹ s.n. Acțiunea de *a potcovi* și rezultatul ei; potcovire, potcoveală. — V. **potcovi.**

POTCOVÍT², -Ă, *potcoviți, -te,* adj. (Despre animale de tracțiune) Care are potcoave, cu potcoave. — V. **potcovi.**

POTÉCĂ, *poteci,* s.f. Drum foarte îngust la țară, la munte, în pădure etc., pe care se poate merge numai pe jos; cărare; *p. gener.* drum, cale. ✧ Expr. *Pe toate potecile* = peste tot, în orice loc, pretutindeni. *A ști toate potecile* = a cunoaște secretele cuiva. *A veni* (sau *a umbla) pe drum, nu pe potecă* = a fi sincer, a vorbi deschis. [Var.: (reg.) **potícă** s.f.] — Din bg. **păteka.**

POTECEÁ, *potecele,* s.f. (Pop.) Potecuță. — **Potecă** + suf. *-ea.*

POTECÚȚĂ, *potecuțe,* s.f. Diminutiv al lui *potecă;* potecea. ✧ Expr. *A lua potecuța (înapoi)* = a se întoarce, a face cale întoarsă. — **Potecă** + suf. *-uță.*

POTÉNT, -Ă, *potenți, -te,* adj. Puternic, tare. — Din lat. **potens, -ntis.**

POTENTÁT, *potentați,* s.m. Suveran sau șef de stat atotputernic, care își exercită putera în mod despotic și arbitrar; autocrat, despot; *p. ext.* om puternic, influent (datorită poziției sale politice ori sociale). — Din fr. **potentat,** lat. **potentatus.**

POTENȚÁ, *potențez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) amplifica, a (se) întări, a (se) intensifica; a (se) accentua (cu măsură). — Din **potență.**

POTENȚÁRE, *potențări,* s.f. Acțiunea de *a (se) potența* și rezultatul ei. — V. **potența.**

POTENȚÁT, -Ă, *potențați, -te,* adj. Amplificat, intensificat, întărit; sporit. — V. **potența.**

POTÉNȚĂ, *potențe,* s.f. Putere, forță, tărie; *p. ext.* posibilitate de dezvoltare. — Din lat. **potentia.**

POTENȚIÁL, -Ă, (**I**) *potențiali, -e,* adj., (**II**) *potențiale,* s.n. **I.** Adj. **1.** Care are în sine toate condițiile esențiale pentru realizare, care există ca posibilitate, care există în mod virtual. ✧ *Energie potențială* = energia pe care o poate dezvolta un corp prin mișcarea sa liberă din poziția în care se află până la un indice de referință. **2.** (Gram.; despre moduri, propoziții etc.) Care prezintă o acțiune ca posibilă, fără să precizeze dacă se realizează sau nu. **II.** S.n. **1.** Mărime fizică a cărei variație în spațiu și timp caracterizează un câmp fizic și permite determinarea acestuia. ✧ *Potențial electric* = mărime a cărei variație caracterizează câmpul electric. *Potențial de electrod* = diferența de potențial dintre un metal și o soluție electrolitică în contact cu metalul. *Potențial de ionizare* = diferența de potențial necesară accelerării unui electron încât, prin ciocnirea cu un atom sau cu o moleculă, să provoace ionizarea acestuia. **2.** (Astron.; în sintagma) *Potențial terestru* = geopotențial. **3.** (Biol.; în sintagma) *Potențial de înmulțire* = capacitate a unor organisme vegetale sau animale de a fi (foarte) prolifice. **4.** Capacitate de muncă, de producție, de acțiune; randamentul calitativ și cantitativ al unei munci; *p. ext.* forță, putere. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **potentiel.**

POTENȚIALITÁTE s.f. Însușirea, caracterul a ceea ce este potențial. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **potentialité.**

POTENȚIOMETRÍE s.f. Electrometrie. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **potentiométrie.**

POTENȚIOMÉTRU, *potențiometre,* s.n. (Fiz.) **1.** Montaj utilizat pentru divizarea tensiunii electrice. **2.** Aparat pentru măsurarea tensiunii electromotoare. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **potentiomètre.**

POTERÁȘ, *poterași,* s.m. (În trecut; în Țările Române) Persoană înarmată care făcea parte dintr-o poteră. [Var.: (reg.) **potiráș** s.m.] — **Poteră** + suf. *-aș.*

PÓTERĂ, *poteri,* s.f. (În trecut; în Țările Române) Detașament de oameni înarmați (în special arnăuți) însărcinat de domnie cu prinderea răufăcătorilor. [Pl. și: *potere.* — Var.: (reg.) **pótiră** s.f.] — Din bg., sb. **potera.**

POTERÍE s.f. (Livr.) Olărie. — Din fr. **poterie.**

POTÍCĂ¹, *potici,* s.f. (Reg.) Farmacie. — Din magh. **patika.**

POTÍCĂ² s.f. v. **potecă.**

POTICNEÁLĂ, *poticneli,* s.f. Faptul de *a (se) poticni.* — **Poticni** + suf. *-eală.*

POTICNÍ, *poticnesc,* vb. IV. **1.** Refl. și intranz. A se lovi în timpul mersului cu piciorul de ceva și a-și pierde echilibrul; a se împiedica. ✦ A cădea (în urma lovirii de ceva). **2.** Tranz. A pune cuiva piedică în mers sau, *fig.*, într-o acțiune. **3.** Refl. Fig. A întâmpina o dificultate sau a nu izbuti în desfășurarea unei acțiuni. ✦ Spec. A pronunța cu greutate cuvintele, a vorbi cu întreruperi, cu greutate. — Din sl. **potŭknonti.**

POTICNÍRE, *poticniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) poticni* și rezultatul ei. — V. **poticni.**

POTICNÍT¹ s.n. Faptul de *a (se) poticni.* — V. **poticni.**

POTICNÍT², -Ă, *poticniți, -te,* adj. (Rar) Care se poticnește (**1**); împiedicat (la mers). ✦ Fig. (Despre vorbe, vorbire etc.) Care este articulat sau spus cu greutate, cu întreruperi etc. — V. **poticni.**

POTÍR, *potire,* s.n. **1.** Cupă de metal (prețios) cu gura largă (și cu marginile răsfrânte); *p. ext.* conținutul acestei cupe. ✦ Spec. Vas liturgic din metal în forma unui pahar sau a unei cupe cu picior, în care se păstrează cuminecătura. **2.** P. anal. Floare cu petalele unite în formă de potir (**1**). — Din sl. **potirĭ.**

POTIRÁȘ¹, *potirașe,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *potir.* **2.** Mică plantă erbacee cu flori albastre-violete, răspândită în regiunile muntoase *(Soldanella major).* — **Potir** + suf. *-aș.*

POTIRÁȘ² s.m. v. **poteraș.**

PÓTIRĂ s.f. v. **poteră.**

POTLÓG, *potloage,* s.n. Bucată de piele cu care se cârpește încălțămintea; petic. — Din bg., sb. **podlog.**

POTLOGÁR, *potlogari,* s.m. **1.** (Fam.) Pungaș, escroc, șarlatan; șmecher. **2.** (Reg.) Persoană care pune potloage la încălțăminte. — **Potlog** + suf. *-ar.*

POTLOGĂRÉSC, -EÁSCĂ, *potlogărești,* adj. (Fam.) De potlogar (**1**). — **Potlogar** + suf. *-esc.*

POTLOGĂRÉȘTE adv. (Fam.) Ca potlogarii (**1**), în felul potlogarilor. — **Potlogar** + suf. *-ește.*

POTLOGĂRÍ, *potlogăresc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Fam.) A face potlogării; a escroca, a înșela. — Din **potlogar.**

POTLOGĂRÍE, *potlogării,* s.f. (Fam.) Pungășie, hoție, înșelătorie, escrocherie. — **Potlogar** + suf. *-ie.*

POTLOGĂRÍT s.n. (Fam.) Faptul de *a potlogări.* — V. **potlogări.**

POTMOLÍ, *potmolesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se împotmoli. — Din **potmol** *(= podmol).*

POTMOLÍRE s.f. (Pop.) Împotmolire. — V. **potmoli.**

POTMOLÍT, -Ă, *potmoliți, -te,* adj. (Pop.) Împotmolit. — V. **potmoli.**

POTNÓG, *potnogi,* s.m. Fiecare dintre pedalele de la războiul de țesut, pe care se apasă cu picioarele pentru a schimba ițele; tălpig, iapă; *p. ext.* sfoara cu care se leagă aceste pedale. — Din bg. **podnoga.**

POTOLEÁLĂ, *potoleli,* s.f. (Rar) Potolire. — **Potoli** + suf. *-eală.*

POTOLÍ, *potolesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A pierde sau a face să-și piardă din intensitate, din tărie, din viteză etc.; a (se) liniști, a se domoli, a (se) calma, a (se) alina; a (se) îmblânzi. ✦ A înceta sau a face să înceteze un lucru început, o acțiune în desfășurare etc.; a (se) încheia, a (se) sfârși, a (se) termina. **2.** Refl. (Despre foc sau o materie care arde) A arde mocnit. — Din sb. **potuliti,** bg. **potulja.**

POTOLÍRE, *potoliri,* s.f. Acțiunea de *a se potoli* și rezultatul ei; liniștire, domolire, calmare, potoleală. — V. **potoli.**

POTOLÍT, -Ă, *potoliți, -te,* adj. Lipsit de intensitate, de agitație; liniștit, domol; așezat, blând. ✦ (Despre mers) Încet, fără grabă. ✦ (Despre foc) Care arde mocnit, fără vâlvătăi, pe punctul de a se stinge; (despre lumină) palid, difuz. ✦ (Despre sunete) Slab, stins, încet, molcom. ✦ (Despre ape) Fără valuri mari, lin. — V. **potoli.**

POTOLITÓR, -OÁRE, *potolitori, -oare,* adj. (Rar) Care potolește, liniștitor, calmant. — **Potoli** + suf. *-tor.*

POTÓP, *potopuri,* s.n. **1.** (În Biblie) Revărsare uriașă de ape care a devastat Pământul și a înecat toate viețuitoarele în afară de cele aflate în Arca lui Noe; diluviu. **2.** Ploaie torențială; revărsare de ape. ✦ P. gener. Calamitate, dezastru, nenorocire. **3.** P. anal. Cantitate imensă; număr mare de ființe sau de lucruri; mulțime, grămadă. — Din sl. **potopŭ.**

POTOPÉNIE, *potopenii,* s.f. (Rar) Calamitate, distrugere, prăpăd, urgie. — Din sl. **potopljenije.**

POTOPÍ, *potopesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A inunda, a îneca. ✦ Fig. A copleși, a invada. **2.** A nimici, a distruge; a pustii. — Din sl. **potopiti.**

POTOPÍRE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a potopi;* prăpăd, pustiire, distrugere. — V. **potopi.**

POTOPÍT, -Ă, *potopiți, -e,* adj. (Pop.) **1.** Înecat, inundat. ✦ Fig. Copleșit, covârșit. **2.** Nimicit, distrus; pustiit. — V. **potopi.**

POTOPITÓR, -OÁRE, *potopitori, -oare,* adj. (Pop.) Care potopește, inundă, distruge, năpădește din toate părțile. — **Potopi** + suf. *-tor.*

POTÓU, *potouri,* s.n. Punct de plecare și de sosire la alergările de cai sau, *p. gener.,* la alte curse sportive. — Din fr. **poteau.**

POTPURÍ s.n. v. **potpuriu.**

POTPURÍU, *potpuriuri,* s.n. (Muz.) Suită de fragmente din opere, operete etc. sau de melodii ori cântece, fără o legătură strânsă între ele. ✦ Fig. Amestecătură, învălmășeală. [Var.: **potpurí** s.n.] — Din fr. **pot-pourri.**

POTRICÁLĂ, *potricale,* s.f. (Înv. și reg.) Unealtă de oțel cu vârful ascuțit cu care se fac găuri la curele, la opinci, în urechile oilor etc.; preducea. ✦ Gaură mică făcută cu această unealtă. — Din rus. **protykalo.**

POTRICĂLÍ, *potricălesc,* vb. IV. (Înv. și reg.) **1.** Tranz. A face găuri (cu potricala); a perfora. **2.** Tranz. și refl. Fig. A (se) prăpădi, a (se) distruge. — Din **potricală.**

POTRICĂLÍRE, *potricăliri,* s.f. (Înv. și reg.) Acțiunea de *a (se) potricăli* și rezultatul ei. — V. **potricăli.**

POTRICĂLÍT, -Ă, *potricăliți, -te,* adj. (Înv. și reg.) Găurit (cu potricala), perforat. — V. **potricăli.**

POTRÍVĂ s.f. Ființă, obiect etc. care seamănă (și se potrivește) perfect cu cineva sau cu ceva. ✧ Loc. prep. *Pe* (sau *de*) *potriva...* = asemenea, egal, pe măsura... Loc. adv. (Înv.) *Din potrivă* = din cealaltă parte, din partea opusă. — Din sl., bg. **protiva.**

POTRIVEÁLĂ, *potriveli,* s.f. (Pop.) **1.** Potrivire, asemănare; concordanță, acord. ✧ Loc. adj. *Cu potriveală* = potrivit, nimerit. **2.** Coincidență. **3.** (Pop.) Aranjare a ceva la locul potrivit; aranjare într-un anumit fel; împodobire. — **Potrivi** + suf. *-eală.*

POTRIVÍ, *potrivesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A avea sau a face să aibă însușiri comune cu cineva sau cu ceva, a fi sau a face să fie la fel; a fi sau a pune pe același plan. ✦ A (se) compara. **2.** Tranz. A așeza ceva la locul nimerit; a aranja într-un anumit fel considerat potrivit. ✦ A împodobi, a dichisi. **3.** Tranz. A pune de acord, a face să corespundă, să fie la fel cu altceva, a adapta, a da după... ✦ (Pop.) A acorda un instrument muzical. ✦ A doza după gust. *A potrivi o mâncare din* (sau *de*) *sare.* **4.** Tranz. A da forma dorită, necesară etc.; a fasona. ✦ Fig. A ticlui; a improviza. *Potrivise pe hârtie câteva poezii.* **5.** Refl. și tranz. A fi sau a face pe măsura cuiva, a veni sau a face să vină bine. *Haina i se potrivește.* ✦ Refl. A fi în concordanță, a se armoniza. ✧ Expr. *A se potrivi ca nuca-n perete* (sau *ca musca-n lapte)* = a fi nepotrivit, a fi deplasat. **6.** Tranz. A face în așa fel încât...; a calcula, a chibzui, a cumpăni. **7.** Refl. (Pop. și fam.) A se pune la mintea cuiva, a da ascultare,; a consimți. **8.** Refl. (Înv. și pop.) A se împotrivi. — Din **potrivă.**

POTRIVÍRE, *potriviri,* s.f. Acțiunea de *a (se) potrivi* și rezultatul ei; potrivit**[1]**. — V. **potrivi.**

POTRIVÍT[1] s.n. Potrivire; aranjare, așezare. — V. **potrivi.**

POTRIVÍT[2], -Ă, *potriviți, -te,* adj. **1.** Care are însușiri comune cu altcineva sau cu altceva, care se armonizează cu cineva sau cu ceva; asemenea. **2.** Corespunzător (scopului urmărit), adecvat, nimerit. ✦ (Adverbial) Conform cu..., în concordanță cu..., în raport cu... ✦ Bine ales; indicat. **3.** Aranjat, așezat; întocmit, meșteșugit. ✧ *Cheie potrivită* = cheie de care se servește cineva pentru a deschide broasca unei uși, a unei cutii etc. străine; cheie falsă. **4.** Moderat, temperat; de mijloc; acceptabil. *La o depărtare potrivită.* — V. **potrivi.**

POTRÍVNIC, -Ă, *potrivnici, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adversar, rival, dușman, inamic. **2.** Adj. Care manifestă o atitudine ostilă, dușmănoasă față de cineva sau de ceva; care se împotrivește; dușmănos. ✦ (Despre vreme) Neprielnic, nefavorabil. **3.** Adj. Opus, contrar. ✦ (Cu sens local) Care se află în sens opus, în direcție contrară. [Var.: (înv.) **protívnic, -ă** adj.] — Din sl. **protivĭnikŭ.**

POTRIVNICÍE, *potrivnicii,* s.f. Împrejurare nefavorabilă; obstacol, piedică, dificultate. [Var.: (înv.) **protivnicíe** s.f.] — **Potrivnic** + suf. *-ie.*

POTROÁCĂ, *potroace,* s.f. **1.** (La pl.) Ciorbă din măruntaie de pasăre, acrită cu borș sau cu zeamă de varză; măruntaie de pasăre cu care se prepară această ciorbă. ✦ (Adverbial și adjectival) Foarte acru. **2.** Mâncare foarte sărată. ✦ (Adjectival și adverbial) Foarte sărat. **3.** (Bot.; reg.) Țintaură. [Var.: **potróc** s.n.] — Din rus. **potroh,** magh. **patroh.**

POTRÓC s.n. v. **potroacă.**

POTRONÍC, *potronici,* s.m. Monedă poloneză de argint, care a circulat în sec. XVII–XVIII și în Țările Române, mai ales în Moldova. — Cf. pol. p ó ł t o r a c z n y.

POTROPÓP s.m. v. **protopop.**

POTROPOPEÁSĂ s.f. v. **protopopeasă.**

POTURÉI s.m. pl. (Înv. și pop.) Diminutiv al lui *poturi.* — **Poturi** + suf. *-ei.*

POTÚRI s.m. pl. (Înv. și pop.) Pantaloni largi în partea de sus și strânși pe picior, ornamentați cu găitane, purtați de arnăuți și de haiduci, iar astăzi de țărani din unele regiuni din sudul țării. ✦ Pantaloni țărănești confecționați din piele tăbăcită de oaie sau de miel. — Din tc. **potur.**

POȚIÚNE, *poțiuni,* s.f. Nume generic dat medicamentelor lichide care se iau (în doze mici) pe cale bucală. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **potion,** lat. **potio, -onis.**

POUND, *pounzi,* s.m. Livră (**1**). [Pr.: *páund*] — Cuv. engl.

POVÁRĂ, *poveri,* s.f. **1.** Greutate (mare) pe care cineva o are de cărat; sarcină, încărcătură. ✧ Loc. adj. *De povară* = (despre animale) folosit pentru cărat greutăți. **2.** Fig. Suferință fizică sau morală; chin, apăsare, trudă, zbucium. ✦ Obligație, însărcinare grea. **3.** Veche unitate de măsură pentru greutăți, egală cu 100–125 de ocale, folosită la evaluarea cantității mărfurilor. [Var.: (reg.) **povoáră** s.f.] — Cf. sl. p o d ŭ v o r a „targă".

POVARNAGÍU, *povarnagii,* s.m. (Reg.) Persoană care lucrează la o povarnă; proprietar al unei poverne; velnicer. — **Povarnă** + suf. *-agiu.*

POVÁRNĂ, *poverne,* s.f. (Reg.) Instalație rudimentară pentru fabricat rachiu sau spirt; velniță; *p. restr.* cazan în care se fabrică spirt sau rachiu; clădire în care se află această instalație. — Din sl. **povarĭnja** „bucătărie".

POVÁȚĂ, *povețe,* s.f. (Pop.) Îndrumare, sfat dat cuiva sau primit de cineva; povățuire, povățuială. ✧ Loc. adj. și adv. *De povață* = ca îndrumător, ca ghid. ✦ Persoană care îndrumă, sfătuiește pe cineva. — Cf. pol. p o w o d c a „conducător".

POVĂRÓS, -OÁSĂ, *povăroși, -oase,* adj. (Înv.) Împovărător, copleșitor. — **Povară** + suf. *-os.*

POVĂȚUÍ, *povățuiesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A sfătui pe cineva să facă într-un anumit fel. **2.** A conduce, a călăuzi, a îndruma pe cineva în viață sau, *p. gener.*, pe un drum. ✦ (Înv.) A comanda o armată. — **Povață** + suf. *-ui.*

POVĂȚUIÁLĂ, *povățuieli,* s.f. (Înv.) Sfat, îndrumare, povață. [Pr.: *-țu-ia-*] — **Povățui** + suf. *-eală.*

POVĂȚUÍRE, *povățuiri,* s.f. (Pop.) Faptul de *a povățui;* sfat, îndrumare, povață. — V. **povățui.**

POVĂȚUITÓR, -OÁRE, *povățuitori, -oare,* s.m. și f. (Pop.; adesea adjectival) Persoană care dă cuiva sfaturi, care îndrumă, călăuzește. ✦ Ceea ce servește cuiva drept călăuză, îndrumător. [Pr.: *-țu-i-*] — **Povățui** + suf. *-tor.*

POVÂRNÍ, *povârnesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se înclina, a se apleca. ✦ A se gârbovi (de bătrânețe). **2.** Refl. și tranz. A (se) prăbuși, a (se) prăvăli, a (se) răsturna. — Din bg. **povărna,** sb. **povrnuti.**

POVÂRNÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) povârni* și rezultatul ei. – V. **povârni.**

POVÂRNÍȘ, *povârnișuri,* s.n. Parte înclinată sau abruptă a unei înălțimi; coastă, pantă. — **Povârni** + suf. *-iș.*

POVÂRNÍT, -Ă, *povârniți, -te,* adj. Care este aplecat, înclinat; care este situat în pantă sau formează o pantă. — V. **povârni.**

POVESTÁR, *povestari,* s.m. (Reg.) Povestitor. — **Poveste** + suf. *-ar.*

POVESTÁȘ, *povestași,* s.m. (Reg.) Povestitor. — **Poveste** + suf. *-aș.*

POVÉSTE, *povești,* s.f. **1.** Specie a epicii (populare) în proză în care se relatează întâmplări fantastice ale unor personaje imaginare în luptă cu personaje nefaste și în care binele triumfă; basm; *p. ext.* narațiune cuprinzând fapte posibile sau reale. ✧ Expr. *Ca în* (sau *din) poveste* = foarte frumos, minunat, miraculos. *Nici poveste* = nici pomeneală, nici vorbă (să fie așa). *A sta* (sau *a se apuca) de povești* = a sta de vorbă îndelung, a sta la taifas. (Pop. și fam.) *A ajunge* (sau *a se face, a rămâne) de poveste* sau *a-i merge* (cuiva) *vestea și povestea* = a deveni cunoscut, renumit printr-un fapt, o pățanie (negativă) etc. ✦ Născocire, scornitură, minciună. ✧ Loc. vb. *A spune povești* = a minți. **2.** Istoria sau relatarea faptelor, a peripețiilor, a vieții cuiva. **3.** Întâmplare, fapt, problemă (care atrage atenția, care merită atenție). ✧ Expr. *Ce (mai) veste-poveste?* = ce (mai) e nou? ce se aude? *Așa ți-e povestea?* = așa stau lucrurile? asta e situația? **4.** (Pop.) Proverb, zicătoare, maximă. ✧ Expr. *Povestea vorbei* (sau *a cântecului* etc.) = expresie des repetată, devenită proverbială; vorba ceea. — Din sl. **povĕstĭ.**

POVESTÍ, *povestesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A spune o poveste (**1**); a nara un fapt, o întâmplare. **2.** Intranz. (Reg.) A sta de vorbă; a discuta, a conversa. **3.** Tranz. (Înv. și reg.) A ponegri, a defăima, a bârfi. — Din **poveste.**

POVESTIOÁRĂ, *povestioare,* s.f. Diminutiv al lui *poveste*. [Pr.: *-ti-oa-*] — **Poveste** + suf. *-ioară.*

POVESTÍRE, *povestiri,* s.f. Acțiunea de *a povesti* și rezultatul ei; povestit. ✦ Specie epică de dimensiuni relativ reduse, în care narațiunea se centrează pe întâmplări relatate din perspectiva unui participant, într-o pronunțată notă de oralitate. — V. **povesti.**

POVESTÍT s.n. Povestire. — V. **povesti.**

POVESTITÓR, -OÁRE, *povestitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care povestește (**1**), care știe să povestească frumos, să spună povești; scriitor, autor de povești (**1**); narator, povestaș, povestar. — **Povesti** + suf. *-tor.*

POVÍDLĂ, *povidle,* s.f. (Reg.) Magiun. — Din ucr. **povydlo,** pol. **powidła.**

POVOÁRĂ s.f. v. **povară.**

POVÓD s.n. **1.** (Reg.; în expr.) *A duce* (sau *a lua* etc.) *un cal în povod* = a duce (sau a lua) un cal de căpăstru. **2.** (Înv.) Motiv (**I**), cauză, pricină. [Var.: **pohód** s.n.] — Din rus., sb. **povod.**

POVÓI s.n. v. **puhoi**[1].

POZÁ, *pozez,* vb. I. **1.** Intranz. A lua o anumită atitudine spre a servi de model unui pictor sau unui sculptor sau spre a fi fotografiat. ✦ (Peior.) A-și studia gesturile, a lua o atitudine afectată pentru a produce impresie, pentru a epata. **2.** Tranz. și refl. (Pop. și fam.) A (se) fotografia. — Din fr. **poser.**

PÓZĂ, *poze,* s.f. **1.** Atitudine pe care cineva și-o impune: ținută, poziție. ✧ Expr. *A(-și) lua o poză* = a adopta o atitudine afectată pentru a produce impresie. ✦ (Rar) Fel, mod, chip, procedeu. **2.** (Pop. și fam.) Fotografie. ✦ Ilustrație, reproducere. **3.** Poziție specifică, favorabilă, expresivă, pe care o are modelul când pozează. — Din fr. **pose.**

POZDÉRIE s.f. v. **puzderie.**

POZEUR, *pozeuri,* s.m., adj. (Livr.) (Persoană îngâmfată) care pozează, studiindu-și în permanență atitudinile, gesturile etc. pentru a face impresie, pentru a epata sau pentru a se evidenția. [Pr.: *pozőr.* — Scris și: *poseur*] — Din fr. **poseur.**

POZITÍV, -Ă, *pozitivi, -e,* adj. **1.** Care se întemeiază pe experiență, pe fapte, pe realități; *p. ext.* care are un caracter de certitudine; cert, adevărat, real, sigur. ✧ *Științe pozitive* = științe experimentale. ✦ Care are o semnificație justă, valoare; valoros; demn de urmat, de imitat. *Experiență pozitivă.* **2.** (Despre oameni) Realist, cu spirit practic. **3.** Care este mai mare decât zero sau egal cu zero; care se notează în scris cu semnul plus (+). *Număr pozitiv. Temperatură pozitivă.* ✦ (Despre sarcina electrică) De același fel cu sarcina nucleelor atomice sau cu sarcina obținută prin frecarea unui baston de ebonită cu un postav. ✦ Prin care iese curentul electric sau care se leagă de acest loc. *Pol pozitiv.* **4.** (Despre analize medicale) Care confirmă prezența în organism a unui anumit agent patogen. **5.** (Log.; despre noțiuni, raționamente) Care afirmă sau acordă în loc să nege ori să refuze. **6.** (În sintagma) *Probă* (sau *imagine* etc.) *pozitivă* = (și substantivat, n.) imagine fotografică la care distribuția luminii și a umbrei este identică cu cea reală. **7.** (Gram.; în sintagma) *Grad pozitiv* (și substantivat, n.) = formă a adjectivului sau a adverbului cu ajutorul căruia se exprimă însușirea unui obiect sau a unui proces privite izolat, fără referire la alte obiecte sau procese. **8.** (Fil.; în sens ontologic) Care subliniază aspectul real, dinamic sau determinant al existenței. ✧ *Filosofie pozitivistă* = cercetare având ca obiect sinteza datelor oferite de științele experimentale. **9.** (Jur.; în sintagma) *Drept pozitiv* = drept scris, totalitatea normelor juridice emanate de la organele statului. **10.** (Geogr.; despre forme de relief) Care se ridică deasupra nivelului general al suprafeței topografice. — Din fr. **positif,** lat. **positivus.**

POZITIVÍSM s.n. **1.** (În general) Concepție care recunoaște științei monopolul cunoașterii despre Univers; (în sens strict) filosofia lui A. Comte, care susține că cea mai înaltă formă de cunoaștere este descrierea fenomenelor senzoriale. ✧ *Pozitivism logic* = mișcare modernă în filosofie care a încercat să introducă metodologia matematicii și a științelor naturii, în domeniul filosofiei, marcând începutul cercetării analitice în cercetarea filosofică. ✦ Curent în științele juridice care combate orice tendință metafizică în drept, admițând numai existența dreptului pozitiv, practic. **2.** Interes exagerat pentru problemele practice. — Din fr. **positivisme.**

POZITIVÍST, -Ă, *pozitiviști, -ste,* s.n. și f., adj. **1.** S.m și f. Adept al pozitivismului. **2.** Adj. Care aparține pozitivismului, care se referă la pozitivism, specific pozitivismului. ✦ (Rar) Realist. — Din fr. **positiviste.**

POZITIVITÁTE s.f. (Livr.) Caracter pozitiv. — Din fr. **positivité.**

POZITRÓN, *pozitroni,* s.m. Particulă elementară nestabilă care are aceeași masă ca electronul și a cărei sarcină electrică este pozitivă și egală în valoare absolută cu sarcina electronului; antielectron. — Din fr. **positron,** rus. **pozitron,** germ. **Positron.**

POZITRÓNIU s.n. (Fiz.) Formație instabilă compusă dintr-un electron și un pozitron, care gravitează în jurul centrului de masă comun. — Din fr., engl. **positronium.**

POZÍȚIE, *poziții,* s.f. **1.** Loc pe care îl ocupă cineva sau ceva (în raport cu altcineva sau cu altceva); fel, mod în care este așezat cineva sau ceva (în spațiu); *p. ext.* peisaj din natură. ✦ Loc pe care îl ocupă o notă sau o cheie pe portativ; loc unde se ating cu degetele coardele unui instrument muzical. ✦ (Lingv.) Loc pe care îl ocupă un sunet sau un grup de sunete într-un cuvânt. ✦ Loc, punct din care cineva sau ceva este sau poate fi privit; unghi. ✦ Raport, relație existentă între două ființe, obiecte, fenomene. ✦ Fiecare dintre operațiile înscrise într-un cont contabil; loc pe care îl ocupă aceste operații. **2.** Teren, loc pe care sunt așezate trupele pe front sau vasele de război pe mare și folosit ca bază de atac sau de apărare. ✧ Expr. *A lua poziție* = **a)** a se instala într-un loc considerat potrivit din punct de vedere strategic; **b)** a-și exprima cu fermitate părerea într-o problemă dată. *A sta* (sau *a rămâne, a se menține) pe poziție* = a-și menține părerile, hotărârile. *A se găsi pe poziții opuse* (sau *pe aceeași poziție* etc.) = a fi de păreri contrare (sau de aceeași părere). **3.** Atitudine, ținută. ✦ Spec. Atitudine de nemișcare a corpului (reglementară în armată, în sport etc.). ✧ *Poziție de tragere* = **a)** loc de unde se execută tragerile; **b)** felul cum este așezat trăgătorul în timpul tragerii. ✦ Fig. Mod în care cineva reacționează, se comportă etc. într-o împrejurare dată. **4.** (Fam.; despre femei; în expr.) *A fi în poziție* = a fi gravidă. **5.** Condiție, situație, stare în care se găsește cineva sau ceva. ✦ Spec. Situație (înaltă) pe care o deține cineva în viața socială, politică; rang. ✧ Compus: *poziție-cheie* = poziție strategică foarte importantă. [Var.: (înv.) **pozițiúne** s.f.] — Din fr. **position,** lat. **positio, -onis,** germ. **Position.**

POZIȚIONÁ, *poziționez,* vb. I. Tranz. **1.** A așeza într-o anumită poziție. **2.** A indica coordonatele geografice ale unei (aero)nave, amplasamentul exact al unei mașini, al unor unități militare etc. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **positionner.**

POZIȚIONÁL, -Ă, *poziționali, -e,* adj. Referitor la poziție, de poziție. [Pr.: *-ți-o-*] — **Pozițiune** + suf. *-al.*

POZIȚIONÁRE, *poziționări,* s.f. Așezare a unui obiect sau a unei scule într-o anumită poziție, direct sau prin intermediul unui sistem tehnic. [Pr.: *-ți-o-*] — Din **poziție.**

POZIȚIÚNE s.f. v. **poziție.**

POZNÁȘ, -Ă, *poznași, -e,* adj. **1.** (Pop. și fam.; despre oameni; adesea substantivat) Care face pozne; care spune glume; (despre manifestări ale oamenilor) care provoacă hazul; glumeț, mucalit, șugubăț, hazos, amuzant. ✦ (Adverbial) În mod interesant, amuzant, nostim. **2.** (Rar) Curios, ciudat, straniu. ✦ Care produce neplăceri; buclucaș. — **Poznă** + suf. *-aș.*

PÓZNĂ, *pozne,* s.f. (Pop. și fam.) **1.** Vorbă sau faptă care stârnește râsul. **2.** Situație, întâmplare etc. curioasă, ciudată; ciudățenie. **3.** Faptă regretabilă (dar lipsită de gravitate) comisă de cineva; împrejurare neplăcută pentru cineva. ✦ Farsă jucată cuiva. — Et. nec.

POZUNÁR s.n. v. **buzunar.**

PRÁCTIC, -Ă, *practici, -ce,* adj. **1.** Care se poate executa sau care se efectuează în mod concret; care se verifică prin practică și se poate aplica în viață; care se bazează pe practică; concret, real. ✦ Care corespunde necesităților de fiecare zi; care este ușor de folosit, util, comod sau economicos. **2.** (Despre oameni) Care știe să se orienteze în viața de toate zilele, care știe să aplice cunoștințele la viața de toate zilele, care are simțul realității; *p. ext.* îndemânatic, destoinic, priceput. — Din fr. **practique,** lat. **practicus.**

PRACTICÁ, *práctic,* vb. I. Tranz. **1.** A exercita o meserie, o profesie; a se ocupa cu…, a profesa. **2.** (Rar) A pune în aplicare; a folosi, a utiliza, a întrebuința. *Practică virtutea*. ✧ Refl. pas. *Se practică un anumit procedeu.* ✦ A face, a executa; a efectua. *A practica o gaură într-un perete.* **3.** A respecta cu strictețe ceremoniile, cerințele unui cult. — Din fr. **pratiquer** (după *practică).*

PRACTICÁBIL, -Ă, *practicabili, -e,* adj. **1.** Care poate fi pus în practică, care este realizabil; de care te poți folosi în mod concret. **2.** Pe unde se poate umbla sau trece cu ușurință; accesibil. ✦ (Substantivat, n.) Element de decor constând dintr-un podium mobil, folosit pentru a realiza pe scenă impresia unei diferențe de nivel (un dâmb, un balcon etc.) și pe care se poate circula; platformă mobilă pe care sunt instalate luminile și camerele de luat vederi care înregistrează un spectacol, o scenă de film etc. — Din fr. **practicable** (după *practică).*

PRACTICABILITÁTE s.f. (Rar) Calitatea de a fi practicabil. — Din fr. **practicabilité.**

PRACTICÁNT, -Ă, *practicanți, -te,* s.m. și f. Persoană care îndeplinește un stadiu de practică, lucrând ca începător într-un atelier, într-un birou, într-o întreprindere etc. (pentru a se perfecționa într-o anumită profesie, prin completarea cunoștințelor teoretice cu noțiuni practice). ✦ Cea mai mică funcție administrativă în vechea ierarhie a funcționarilor începători; salariat care execută o muncă de ajutor pe lângă un specialist. — Din germ. **Praktikant.**

PRACTICÁRE s.f. Acțiunea de *a practica* și rezultatul ei; practică. — V. **practica.**

PRÁCTICĂ, *practici,* s.f. **1.** Practicare, *p. ext.* deprindere, obicei, rutină. **2.** Activitate a oamenilor îndreptată spre crearea condițiilor necesare existenței societății, în primul rând spre producerea și crearea bunurilor materiale și a valorilor culturale; metodă, procedeu aplicat și verificat efectiv. ✧ Loc. adv. *În practică* = în mod concret, în realitate. ✧ Expr. *A pune în practică* = a aplica. **3.** Exercitare a unei profesii, a unei discipline, profesare a unei științe, a unei arte. ✧ *Practică judiciară* = ansamblul soluțiilor date de instanțele judecătorești în rezolvarea unor litigii concrete. **4.** Aplicare și verificare efectivă a cunoștințelor teoretice dobândite într-un domeniu oarecare. *Practică pedagogică.* ✦ Stagiu de perfecționare sau de dobândire a unor cunoștințe practice pe care-l face, într-o fabrică, într-o întreprindere etc., un student sau un elev. *Practică de producție.* **5.** (Mai ales la pl.) Ceremonie specifică unui cult, unei credințe sau uzanțe. — Din germ. **Praktik,** fr. **pratique.**

PRACTICIÁN, -Ă, *practicieni, -e,* s.m. și f. Profesionist (de obicei medic) cu practică sau experiență îndelungată. ✦ Persoană care cunoaște mai ales latura practică a meseriei sau a specialității sale. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **praticien** (după *practică).*

PRACTICÍSM s.n. Preocupare exclusivă pentru problemele nemijlocit practice. ✦ Simț, spirit practic. — **Practică** + suf. *-ism.*

PRACTICÍST, -Ă, *practiciști, -ste,* adj. Care se referă la practicism, care aparține practicismului. — **Practic** + suf. *-ist.*

PRACTICITÁTE s.f. (Rar) Înclinare spre o activitate practică. — **Practic** + suf. *-itate.*

PRÁDĂ, *prăzi,* s.f. **1.** Faptul de a prăda; prădare, jefuire, jaf; devastare. **2.** (Concr.) Totalitatea bunurilor materiale și (în trecut) a persoanelor luate de cel care pradă (mai ales în timp de război). ✧ Loc. vb. (Înv.) *A face pradă* = a prăda. **3.** Persoană prinsă, răpită, ajunsă în puterea cuiva. ✧ Expr. *Pradă* (sau *prada) cuiva* = la discreția, în stăpânirea unei persoane sau a unui sentiment, a unei idei, a unei porniri. **4.** Vietate care servește ca hrană animalelor sălbatice carnivore sau păsărilor răpitoare; *p. ext.* vânat; *p. gener.* orice poate servi drept hrană viețuitoarelor. ✧ *Pasăre de pradă* = pasăre răpitoare. **5.** (Reg.) Risipă, cheltuială inutilă. — Lat. **praeda.**

PRAF, (**2, 3**) *prafuri,* s.n. **1.** Material format din particule solide foarte fine, provenite din fărâmițarea naturală a scoarței terestre, a unor corpuri solide, din unele procese biologice ale viețuitoarelor etc.; pulbere, colb. ✧ Exp. *A face* (pe cineva sau ceva) *praf* = **a)** a sfărâma în bucăți; a distruge; **b)** (cu privire la bunuri materiale) a irosi, a cheltui fără rost; **c)** (fam.) a învinge pe cineva într-o discuție în contradictoriu, a-i anula argumentele; a impresiona profund (prin cele ce spune sau face); a epata. *A (se) face praf și pulbere* sau *a (se) preface în praf* = a (se) distruge complet, a nu mai rămâne nimic. *A se alege praful* sau *nu se alege nici praful, a nu rămâne nici praf* = a fi complet distrus, nimicit; a fi ucis. *A arunca (cu) praf în ochii cuiva* = a încerca să înșele pe cineva, dându-i iluzia că lucrurile sunt altfel decât sunt în realitate, a induce în eroare. *A se face praf pentru cineva* = a-i purta cuiva o mare grijă, a face tot posibilul pentru cineva. *Praful de pe tobă* = nimic. **2.** (De obicei urmat de determinări) Nume dat diferitelor materiale solide reduse la starea de particule foarte fine și care sunt folosite în diferite scopuri. ✧ *Praf de pușcă* = pulbere formată dintr-un amestec de azotat de potasiu, sulf și cărbune de lemn, folosită ca explozibil. *Praf de spumă* = preparat care produce în contact cu apa o spumă și care se folosește pentru stingerea incendiilor. *Praf de copt* = preparat care se utilizează în patiserie pentru a face să crească aluaturile, prin dioxidul de carbon pe care îl degajează. *Lapte praf* = lapte sub formă de pulbere, obținut prin eliminarea apei din componența lui. *Praf de bronz* = pulbere care se amestecă cu ulei sau cu lac și formează vopsele care imită metalul. *Praf de mătase* = substanță cu aspect lucios, preparată din mică[1] pisată, folosită la zugrăveli. *Praf hidrofob* = material pulverulent, neinflamabil și imputrescibil, obținut din cenușa de la termocentrale cu adaosuri de păcură, folosit pentru hidroizolări. **3.** Spec. Substanță toxică sau medicamentoasă în formă de pulbere; (pop.) doză dintr-un astfel de medicament. ✧ (Arg.) *Praf alb* = cocaină. **4.** (Pop.) Polen. [Var.: (înv. și reg.) **prav** s.n.] — Din sl. **prachŭ.**

PRÁFTORIȚĂ, *praftorițe,* s.f. (Pop.) Pămătuf din păr, din zdrențe, din fâșii de rafie etc., fixat într-o coadă lungă, folosit pentru a scoate spuza din cuptorul de pâine, în fierărie, pentru a stropi cărbunii încinși etc.; praftură. ✧ Expr. (Fam.) *A(-i) da cu praftorița* = **a)** a vorbi mult, a trăncăni; **b)** a supăra pe cineva prin aluzii jignitoare. — **Praftură** + suf. *-iță.*

PRÁFTURĂ, *prafturi,* s.f. (Pop.) Praftoriță. ✧ Expr. *A face* (pe cineva) *praftură* sau *a-i face* (cuiva) *o praftură* = a face (pe cineva) de râs; a certa, a ocărî. [Var.: **pleáftură** s.f.] — Et. nec.

PRAG, *praguri,* s.f. **1.** Partea de jos, orizontală, a unui toc de ușă sau a unei porți, puțin mai ridicată de la pământ, peste care se trece la intrare și ieșire. ✧ Expr. *A călca* (sau *a trece, a păși) pragul (casei)* = **a)** a ieși din casă; **b)** a intra în casa cuiva, a vizita pe cineva. *A se pune prag* = a se așeza în calea cuiva; a se împotrivi, a se opune acțiunilor cuiva. *A pune piciorul în prag* = a se opune cu dârzenie la ceva, a avea o atitudine intransigentă, a soma pe cineva să facă ceva. ✦ Mică ridicătură special amenajată pe terenul de sport, pentru a marca limita de la care se efectuează săriturile atletice. ✦ Partea de sus, orizontală, a tocului ușii. ✧ Expr. *A da* (sau *a se lovi, a se izbi) cu capul de pragul de sus* = a se convinge de unele adevăruri în urma unei triste experiențe. ✦ Fig. Treaptă socială, rang. **2.** Ușă, poartă; *p. ext.* casă, locuință; cămin, familie. ✧ Expr. *Din prag în prag* = din casă în casă. *A bate pragurile* = a umbla pe la multe case, a hoinări, a colinda. ✦ Porțiune de teren din fața ușii de la ieșirea dintr-o casă. ✦ (Rar) Temelie. **3.** Fig. Început al unei situații noi, limită care desparte două situații, perioade etc. diferite. *În pragul verii.* **4.** Ridicătură naturală a fundului albiei unei ape curgătoare; banc de depuneri format din materialele transportate de apă; treaptă mai înaltă pe fundul unui bazin oceanic sau marin. ✦ Ridicătură de teren în formă de prag (**1**); treaptă de stâncă greu de trecut. ✦ Perete de piatră, stâncă peste care trece o apă, formând o cascadă. **5.** Proeminență în formă de treaptă pe suprafața unei piese de lemn, care intră într-o scobitură făcută în altă piesă îmbinată cu aceasta, pentru a împiedica deplasarea celor două piese una față de alta. ✦ P. gener. Proeminență în formă de treaptă executată sau formată (în urma uzurii) pe suprafața unei piese. **6.** (Fiz.) Valoarea maximă sau minimă a unei mărimi caracteristice unui fenomen dat, deasupra sau dedesubtul căreia fenomenul nu se mai poate petrece. ✦ (Med.) Valoare minimă a unui factor necesară pentru a determina apariția unui fenomen fiziologic sau patologic. ✧ *Prag de excitabilitate* = intensitatea minimă a unui excitant capabilă să provoace o stare de excitație într-o celulă sau într-un complex de celule nervoase. *Prag senzorial absolut* = minimul de intensitate al unui stimul la care este posibilă percepția sa. **7.** Bucățică de lemn (de abanos) sau de os de elefant care se fixează perpendicular pe capătul superior al corpului unor instrumente muzicale și pe care se sprijină coardele. — Din sl. **pragŭ.**

PRAGHÉZ, -Ă, *praghezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Praga. **2.** Adj. Care se referă la Praga sau la praghezi (**1**), care aparține orașului Praga ori praghezilor. — **Praga** (n. pr.) + suf. *-ez.*

PRAGMÁTIC, -Ă, *pragmatici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține pragmatismului, referitor la pragmatism, bazat pe pragmatism; care ia în considerație eficacitatea, utilitatea practică. ✦ Care judecă exclusiv în funcție de utilitatea practică (reală sau aparentă). **2.** Adj. (În sintagmele) *Istorie pragmatică* = prezentare istorică limitată la fapte, la evenimente. *Sancțiune pragmatică* = (în unele țări) decret de stat privitor la o importantă problemă laică sau bisericească. **3.** S.f. Parte a semioticii care studiază scopurile, efectele și implicațiile utilizării construcțiilor lingvistice de către vorbitori. — Din fr. **pragmatique.**

PRAGMATÍSM s.n. Tradiție filosofică centrată pe problema semnificației adevărului. ✦ P. gener. Atitudine a celui care se adaptează la orice situație, care ia în considerație (numai) eficacitatea, utilitatea practică. — Din fr. **pragmatisme.**

PRAGMATÍST, -Ă, *pragmatiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține pragmatismului, privitor la pragmatism. **2.** S.m. și f. Adept al pragmatismului. — Din fr. **pragmatiste.**

PRAHOVEÁN, -Ă, *prahoveni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din județul Prahova. **2.** Adj. Care aparține județului Prahova sau prahovenilor (**1**), referitor la județul Prahova ori la prahoveni. — **Prahova** (n. pr.) + suf. *-ean.*

PRAHOVEÁNCĂ, *prahovence,* s.f. **1.** Femeie originară sau locuitoare din județul Prahova. **2.** (Art.) Numele mai multor dansuri populare românești. — **Prahovean** + suf. *-că.*

PRAIRIÁL s.m. (Livr.) A noua lună în calendarul republican francez (20 mai — 18 iunie). [Pr.: *pre-ri-al*] — Din fr. **prairial.**

PRAJ s.m. v. **praz.**

PRALÍNĂ, *praline,* s.f. Bomboană cu învelișul de ciocolată sau de zahăr și cu miezul de migdală sau de nucă. — Din fr. **praline.**

PRAMÁTIE, *pramatii,* s.f. Persoană fără caracter, cu purtări rele, imorală; escroc, canalie, pușlama, stricat, destrăbălat. — Din ngr. **pra(gh)matía.**

PRANDIÁL, -Ă, *prandiali, -e,* adj. (Rar) Referitor la masa de prânz. [Pr.: *-di-al*] — Din fr. **prandial.**

PRÁPOR s.m. v. **prapur.**

PRAPÓRCIC s.m. v. **praporgic.**

PRAPÓRGIC, *praporgici,* s.m. (Înv.) Sublocotenent în vechea armată rusă. [Var.: **prapórcic** s.m.] — Din rus. **praporșcik.**

PRÁPUR, *prapuri,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Steag ostășesc prins de obicei în vârful unei lănci; flamură; *p. ext.* materialul steagului descris mai sus. **2.** Steag bisericesc purtat la procesiuni sau la alte solemnități religioase. **3.** (Pop.) Membrană care învelește diferite organe interne ale corpului,

în special stomacul și intestinele; peritoneu. [Var.: **prápor** s.m.] — Din sl. **praporŭ.**

PRASEODÍM s.n. Element chimic din familia pământurilor rare. [Pr.: *-se-o-*] — Din fr. **praséodyme.**

PRASTÓL s.n. v. **pristol.**

PRÁȘĂ, *prașe,* s.f. (Pop.) Prășit[1]. — Din **prăși** (derivat regresiv).

PRAȘCĂU, *prașcăi,* s.m. (Pop.) Băiețandru ștrengar și haimana. ✦ Om de nimic, ticălos; om imoral. — Et. nec.

PRÁȘILĂ, *prașile,* s.f. Prășit[1]. [Var.: **prășílă** s.f.] — Et. nec.

PRÁȘTIE, *praștii,* s.f. **1.** Veche armă de luptă formată dintr-o bucată de piele legată cu două sfori, cu care se aruncau pietre asupra dușmanului; (azi) jucărie făcută dintr-una sau două fâșii de elastic la capătul cărora se leagă o bucată de piele, de cârpă etc. în care se pune o pietricică spre a fi aruncată. ✧ Loc adj. *Ca din praștie* = repede, cu viteză; în mod violent. **2.** Aruncătură cu praștia (**1**); distanța pe care o străbate o piatră azvârlită cu praștia. ✧ Expr. *Ca de o praștie* sau *cât dai* (sau *ajungi) cu praștia* = la o distanță relativ mică. **3.** Frânghie, funie care se leagă de leucă ori de capătul osiei unei căruțe și de care se prinde un cal lăturaș. ✧ *Cal de praștie* = cal lăturaș. ✧ Expr. (Reg.) *A-și lua hamul și praștia* = a-și căuta de lucru; a se apuca cu hotărâre de treabă; a-și găsi un rost. ✦ Frânghie sau căpăstru de care se ține un cal pentru a-l dresa. ✧ Expr. *A da un cal la praștie* = a dresa un cal, ținându-l de o frânghie și făcându-l să alerge în cerc. — Din sl. **prašta.**

PRAV s.n. v. **praf.**

PRÁVILĂ, *pravile,* s.f. **1.** Lege (sau cod de legi), dispoziție, regulament, hotărâre (cu caracter civil sau bisericesc). ✧ Loc. adv. *După pravilă* = conform legii, legal; just, drept. *Peste pravilă* = (pe) nedrept, ilegal. ✧ Expr. *A pune* (sau *a rândui) pravilă* = a stabili o regulă. ✦ Lege naturală, lege a firii; *p. ext.* destin. ✦ Carte care conține astfel de legi. ✧ *Pravilă împărătească* = corp de legi și de dispoziții juridice întocmit inițial pe vremea împăratului Iustinian. **2.** Normă după care se produce sau se alcătuiește ceva; regulă. **3.** Regulă de comportare. ✦ Obicei, tradiție, datină. [Pl. și: *pravili*] — Din sl. **pravilo.**

PRAVILICÉȘTE adv. (Înv.) Conform pravilelor; legal; legitim. — **Pravilă** + suf. *-icește.*

PRAVÍLNIC, -Ă, *pravilnici, -ce,* adj. (Înv.) Aflat în conformitate cu pravila, prevăzut de pravilă; legal, pravilnicesc. — Din sl. **pravilĭnik.**

PRAVILNICÉSC, -EÁSCĂ, *pravilnicești,* adj. (Înv.) Pravilnic. — **Pravilnic** + suf. *-esc.*

PRAVOSLAVÍE s.f. (Înv. și pop.) Religie creștină ortodoxă; ortodoxie. — Din sl. **pravoslavije.**

PRAVOSLÁVNIC, -Ă, *pravoslavnici, -ce*, adj., s.m. și f. (Înv. și pop.) **1.** Adj. Care aparține religiei ortodoxe, privitor la această confesiune; ortodox. ✧ *Biserică pravoslavnică* = Biserica creștină răsăriteană, Biserica ortodoxă. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care aderă la credința ortodoxă; *p. gener.* (om) credincios, smerit. — Din sl. **pravoslavĭnŭ.**

PRAVOSLAVNICÍE s.f. (Înv. și pop.) Religia creștină ortodoxă; ortodoxie. — **Pravoslavnic** + suf. *-ie.*

PRÁXĂ s.f. v. **praxis.**

PRAXEOLOGÍE s.f. v. **praxiologie.**

PRÁXIE, *praxii,* s.f. (Med.) Adaptare a mișcărilor motorii ale omului în vederea unui scop. — Din fr. **praxie.**

PRAXIOLOGÍE s.f. Ramură a științei care studiază structura generală a acțiunilor umane și a condițiilor eficacității acestora. [Pr.: *-xi-o-*. — Var.: **praxeologíe** s.f.] — Din **praxis.**

PRÁXIS s.n. **1.** Pricepere dobândită printr-o practică îndelungată; experiență, rutină. **2.** Act, document. **3.** Obicei, datină. [Var.: **práxă** s.f.] — Din ngr. **práxis.**

PRÁXIU, *praxiuri,* s.n. Carte bisericească care cuprinde faptele și scrierile apostolilor; apostol. — Din ngr. **práxeon.**

PRAZ, (reg.) *praji,* s.m. Plantă erbacee legumicolă din familia liliaceelor, înrudită cu ceapa, cu tulpina cilindrică, groasă și înaltă, cu frunzele lanceolate și cu bulb cărnos *(Allium porrum)*. ✧ Expr. (Fam.) *A mânca praz* = a spune minciuni. *Adio și-un praz verde,* se spune pentru a exprima indiferența totală a cuiva față de cineva sau ceva. ✦ Mâncare pregătită din tulpina plantei descrise mai sus. [Var.: (reg.) **praj** s.m.] — Din bg. **praz.**

PRÁZNIC, *praznice,* s.n. **1.** Masă mare sau ospăț în amintirea unui mort sau la hramul unei biserici; pomană, comândare. ✦ Petrecere mare; chef, ospăț, zaiafet. **2.** Sărbătoare bisericească; *p. ext.* zi în care nu se lucrează. ✦ (Înv.) Aniversare a zilei de naștere a cuiva; patron. — Din sl. **prazdĭnikŭ.**

PRĂBUȘEÁLĂ, *prăbușeli,* s.f. Prăbușire. — **Prăbuși** + suf. *-eală.*

PRĂBUȘÍ, *prăbușesc,* vb. IV. Refl. și tranz. **1.** A cădea sau a face să cadă brusc și cu zgomot (de la înălțime); a (se) prăvăli, a (se) nărui; a (se) surpa, a (se) dărâma. ✦ Refl. Fig. A avea o cădere psihică sau socială; a decădea. ✦ Refl. (Despre ape) A cădea de la înălțime, a curge repede pe un loc abrupt. **2.** Fig. A lua sau a face să ia sfârșit, să dispară (brusc). — Din sb. **probušiti.**

PRĂBUȘÍRE, *prăbușiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) prăbuși* și rezultatul ei; prăbușeală. ✦ Fig. Deznădejde, deprimare; *p. ext.* decădere. — V. **prăbuși.**

PRĂBUȘÍT, -Ă, *prăbușiți, -te,* adj. **1.** Căzut sau culcat (brusc și cu zgomot) la pământ; năruit; surpat, dărâmat. ✦ Fig. (La pl.; despre ochi) Intrat în orbite. ✦ Fig. Descurajat, deznădăjduit. — V. **prăbuși.**

PRĂBUȘITÚRĂ, *prăbușituri,* s.f. Loc unde s-a prăbușit un teren, o construcție; surpătură. ✦ Ceea ce s-a prăbușit; dărâmătură. — **Prăbuși** + suf. *-tură.*

PRĂDÁ, *prad,* vb. I. Tranz. (Pop.) A jefui, a devasta, a pustii o țară, un ținut etc.; a jefui, a fura cuiva bunuri de preț. ✦ A sărăci, a ruina pe cineva prin acte silnice, prin biruri, amenzi, impozite copleșitoare. — Lat. **praedare.**

PRĂDÁLICĂ, *prădalice,* s.f. (În Evul Mediu, în Țara Românească) Dreptul domniei de a lua pe seama sa averea celor morți fără urmași de sex bărbătesc. — Din sl. **prădalica.**

PRĂDÁLNIC, -Ă, *prădalnici, -ce,* adj. (Înv.) **1.** Care are caracter de jaf; care deposedează pentru a se îmbogăți. **2.** (Despre animale) Care trăiește din pradă; (despre păsări) răpitor. — **Pradă** + suf. *-alnic.*

PRĂDÁRE, *prădări,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a prăda* și rezultatul ei; jaf, pradă, prădat[1]. — V. **prăda.**

PRĂDÁT[1] s.n. (Pop.) Prădare. — V. **prăda.**

PRĂDÁT[2], -Ă, *prădați, -te,* adj. (Pop.) Jefuit, devastat; furat (de bunuri de preț). — V. **prăda.**

PRĂDĂCIÚNE, *prădăciuni,* s.f. (Înv. și pop.) Jefuire, prădare; hoție, furt. ✦ Înșelăciune care duce la ruinarea cuiva. — **Prăda** + suf. *-ăciune.* Cf. lat. p r a e d a t i o, - o n i s.

PRĂDĂTÓR, -OÁRE, *prădători, -oare,* s.m. și f., s.n., adj. **1.** S.m. și f. (Rar) Persoană care pradă, care jefuiește; jefuitor; hoț. **2.** S.m. și f. (Reg.) Om risipitor, cheltuitor. **3.** S.n., adj. (Animal carnivor) care își urmărește și capturează prada (vie). — **Prăda** + suf. *-ător.*

PRĂDUÍ, *prăduiesc,* vb. IV. Tranz. (Arg.) **1.** A schimba. **2.** A denunța. **3.** A risipi, a cheltui. — Et. nec.

PRĂFĂRÁIE s.f. Prăfărie. [Pr.: *-ra-ie*] — **Praf** + suf. *-ăraie.*

PRĂFĂRÍE, (**2**) *prăfării,* s.f. **1.** Cantitate mare de praf (**1**); colbărie, prăfăraie. **2.** (Înv.) Loc unde se fabrica sau se depozita praful de pușcă. — **Praf** + suf. *-ărie.*

PRĂFÓS, -OÁSĂ, *prăfoși, -oase,* adj. Plin de praf (**1**), acoperit cu praf, cu mult praf; prăfuit, prăfuros. ✦ Care se prezintă sub formă de pulbere, ca praful; pulverulent. — **Praf** + suf. *-os.*

PRĂFUÍ, *prăfuiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. **1.** A (se) acoperi cu un strat de praf (**1**), a (se) umple de praf. **2.** A (se) preface în praf, a (se) mărunți; *p. ext.* a (se) spulbera. ✧ *Mașină de prăfuit* = mașină de lucru destinată împrăștierii unor pulberi insecticide sau fungicide pe culturile de câmp sau forestiere. — **Praf** + suf. *-ui.*

PRĂFUÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) prăfui* și rezultatul ei. — V. **prăfui.**

PRĂFUÍT, -Ă, *prăfuiți, -te,* adj. Plin de praf (**1**), acoperit de praf, cu mult praf; prăfos, prăfuros. ✦ Fig. Vechi, perimat, uitat; *p. ext.* răsuflat, banal. ✦ Care a fost transformat în praf, redus la starea de praf, pulbere. — V. **prăfui.**

PRĂFULÉȚ, *prăfulețe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *praf;* prăfușor. — **Praf** + suf. *-uleț.*

PRĂFURÍU, -ÍE, *prăfurii,* adj. (Rar) De culoarea prafului (**1**); cenușiu. — **Praf** + suf. *-uriu.*

PRĂFURÓS, -OÁSĂ, *prăfuroși, -oase,* adj. (Rar) Prăfuit. — **Praf** + suf. *-uros.*

PRĂFUȘÓR, *prăfușoare,* s.n. (Rar) **1.** Prăfuleț. **2.** Medicament sub formă de pulbere. — **Praf** + suf. *-ușor.*

PRĂGÁR, *prăgare,* s.n. (Reg.) Fiecare dintre grinzile care se așază de-a curmezișul pe temelia unei case și prin care se delimitează încăperile. — **Prag** + suf. *-ar.*

PRĂGUȘÓR, *prăgușoare,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *prag*. **2.** Mic suport pe care se așază tacâmurile la masă. — **Prag** + suf. *-ușor.*

PRĂJEÁLĂ, *prăjeli,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) prăji*. **2.** Făină (cu ceapă) prăjită în grăsime, folosită la pregătirea unor mâncăruri; rântaș; *p. gener.* aliment prăjit în grăsime. — **Prăji** + suf. *-eală.*

PRĂJÍ, *prăjesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A supune un aliment acțiunii focului (de obicei în grăsime încinsă) pentru a-l face comestibil sau pentru a-l prelucra. ✦ Tranz. și refl. A (se) distruge sau a (se) degrada prin foc, a (se) arde. ✦ Tranz. și refl. Fig. A (se) chinui, a (se) frământa. **2.** Refl. (Fam.; despre oameni) A se expune la căldura soarelui sau a focului (pentru a se încălzi, a se bronza etc.). ✧ Expr. (Tranz.; fam.) *A-și prăji burta la soare* = a nu face nimic, a lenevi. **3.** Tranz. A încălzi minereurile în cuptoare speciale, la o temperatură inferioară temperaturii de topire, pentru a le usca și a le purifica sau pentru a le face mai ușor de tratat prin operații metalurgice ulterioare. — Din sl. **pražiti.**

PRĂJÍNĂ, *prăjini,* s.f. **1.** Bucată de lemn lungă și subțire, de obicei folosită pentru a fixa sau a susține ceva. ✧ Expr. *A nu-i (mai) ajunge (nici) cu prăjina la nas,* se spune despre un om încrezut, înfumurat. *A paște* (pe cineva) *cu prăjina* = a urmări (pe cineva) pentru a-i face rău. *A lua* (pe cineva) *cu prăjina* = a alunga (pe cineva). ✦ Epitet depreciativ pentru o persoană foarte înaltă (și slabă). **2.** Tijă lungă (de metal) cu diverse utilizări (tehnice). **3.** Bară de lemn, de bambus, de fibre sintetice, de metal, folosită în atletism cu ajutorul căreia sportivii execută sărituri în înălțime; probă atletică practicată cu acest instrument. **4.** Veche unitate de măsură pentru lungimi, echivalentă cu circa 5–7 metri; veche unitate de măsură pentru suprafețe, egală cu circa 180–210 metri pătrați. ✦ (Concr.) Instrument cu care se făcea în trecut măsurătoarea acestor lungimi și suprafețe. — Et. nec.

PRĂJÍRE, *prăjiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) prăji* și rezultatul ei. — V. **prăji.**

PRĂJÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) prăji.* — V. **prăji.**

PRĂJÍT[2], -Ă, *prăjiți, -te,* adj. **1.** (Despre alimente) Supus acțiunii focului (în grăsime încinsă) pentru a fi mâncat. ✧ Expr. (Glumeț) *Răbdări prăjite* = niciun fel de hrană, nimic. ✦ Ars (din cauza expunerii prea îndelungate la foc). **2.** (Rar; despre vegetație) Uscat, îngălbenit, pârjolit. — V. **prăji.**

PRĂJITÓR, -OÁRE, *prăjitori, -oare,* s.m., s.f, s.n. **1.** S.m. și f. Muncitor calificat care lucrează în fabrici la cuptoarele unde se prăjesc minereurile. **2.** S.f. Încăpere, secție, instalație într-o fabrică, unde se execută operațiile de prăjire a minereurilor. **3.** S.n. Aparat folosit în gospodării pentru a prăji pâine sau boabe de cafea. — **Prăji** + suf. *-tor.*

PRĂJITÚRĂ, *prăjituri,* s.f. Produs de patiserie preparat din făină, zahăr, grăsimi, ouă și ingrediente, care se consumă, de obicei, ca desert. — **Prăji** + suf. *-tură.*

PRĂJITURÍCĂ, *prăjiturele,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *prăjitură.* — **Prăjitură** + suf. *-ică.*

PRĂPÁSTIE, *prăpăstii,* s.f. Povârniș înalt și abrupt, situat de obicei într-o regiune muntoasă; hău, abis, genune. ✧ Expr. *A duce* (sau *a împinge, a băga* pe cineva) *în prăpastie* = a cauza (cuiva) mari neajunsuri; a duce la pierzanie, la pieire, a distruge. *A fi* (sau *a se afla) pe* (sau *la) marginea prăpastiei* = a se afla într-o situație extrem de critică. *A spune* (sau *a vorbi) prăpăstii* = **a)** a spune lucruri care înspăimântă; **b)** a spune lucruri lipsite de rațiune, prostii, bazaconii. ✦ Fig. Nenorocire, dezastru; primejdie mare. ✦ (Înv. și pop.) Noian de ape; adâncul apelor. [Pl. și: *prăpastii*] — Din sl. **propastĭ.**

PRĂPÁD, *prăpăduri,* s.n. **1.** Dezlănțuire de forțe, provocată de ființe sau de elementele naturii, care provoacă mari distrugeri de bunuri sau de vieți omenești; urgie, ruină, dezastru. ✧ Expr. *Prăpădul pământului* (sau *Domnului, lui Dumnezeu*), se spune despre o nenorocire îngrozitoare, despre ceva insuportabil, copleșitor. **2.** Cantitate foarte mare, enormă; mulțime imensă; puhoi. — Din **prăpădi** (derivat regresiv).

PRĂPĂDÉNIE s.f. (Pop.) Stricăciune, pagubă, distrugere (foarte mare). ✧ Loc. adv. *De prăpădenie* sau *de prăpădenia pământului* = foarte mult, foarte puternic; îngrozitor. ✧ Expr. *Prăpădenia pământului* (sau *lui Dumnezeu),* se spune despre o nenorocire îngrozitoare, despre ceva insuportabil, copleșitor. ✦ Situație, împrejurare care poate provoca (mari) stricăciuni, pagube, distrugeri. ✦ Cauză care distruge, nimicește. — **Prăpădi** + suf. *-enie.*

PRĂPĂDÍ, *prăpădesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) distruge, a (se) nimici, a (se) face praf; a (se) nărui, a (se) ruina, a (se) strica. ✦ Tranz. A duce la pierzanie; a nenoroci. **2.** Tranz. A ucide, a omorî, a răpune. ✦ Refl. A-și pierde viața, a muri, a pieri. ✧ Expr. *A se prăpădi de râs* (sau *de plâns, de rușine* etc.) = a râde (sau a plânge etc.) foarte tare. *A se prăpădi după cineva* (sau *ceva*) = a iubi, a-i plăcea cineva (sau ceva) foarte mult. *A se prăpădi de dorul…* = a dori foarte mult… (Tranz.) *A prăpădi* (pe cineva) *din ochi* = a iubi (pe cineva) nespus de mult. *A se prăpădi cu firea* = a-și da foarte mare osteneală; a-și face foarte multe griji, a se consuma, a pune la inimă. **3.** Tranz. (Pop.) A pierde un bun; a risipi, a irosi. **4.** Tranz. (Pop.) A nu mai recunoaște, a nu mai găsi; a rătăci. *A prăpădit drumul.* ✦ A nu mai vedea, a pierde din ochi. ✦ Refl. A se face nevăzut; a dispărea. — Din bg. **propadam.**

PRĂPĂDÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) prăpădi* și rezultatul ei. — V. **prăpădi.**

PRĂPĂDÍT, -Ă, *prăpădiți, -te,* adj. (Despre obiecte, clădiri, bunuri etc.) Care se află într-o stare mizerabilă, care este stricat, deteriorat, dărâmat, sărăcăcios; (despre ființe) cu forțele fizice (sau morale) epuizate; vlăguit, extenuat, sfârșit. ✦ (Substantivat) Om sărac, sărman; om nenorocit, amărât; *p. ext.* om chinuit, nefericit, obidit. — V. **prăpădi.**

PRĂPĂDITÓR, -OÁRE, *prăpăditori, -oare,* adj. (Rar) Care prăpădește; nimicitor, distrugător; ucigător. — **Prăpădi** + suf. *-tor.*

PRĂPĂSTÉNIE, *prăpăstenii,* s.f. (Pop.) **1.** Prăpăd, nenorocire, dezastru. **2.** Ființă uriașă, înspăimântătoare. — **Prăpastie** + suf. *-enie.*

PRĂPĂSTIÓS, -OÁSĂ, *prăpăstioși, -oase,* adj. **1.** (Despre terenuri) Cu prăpăstii, cu pante abrupte. ✦ Fig. Adânc, de netrecut, de neînvins. **2.** Fig. Năprasnic, vijelios, vertiginos. ✦ Înspăimântător, groaznic. **3.** Fig. De necrezut, de neînchipuit; ciudat, bizar, năstrușnic. ✦ Bazat pe închipuire; plăsmuit; mincinos. **4.** Fig. (Despre oameni) Care vede lucrurile numai în rău, care are numai gânduri negre; pesimist. [Pr.: *-ti-os*] — **Prăpastie** + suf. *-os.*

PRĂSÉA s.f. v. **plăsea.**

PRĂSÍ, *prăsesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre animale) A face pui; a se reproduce, a se înmulți. ✦ Tranz. A crește animale, a face să se înmulțească. ✦ Tranz. Fig. (Fam.) A aduna, a economisi bani, a-și spori banii adunați. **2.** Tranz. A semăna, a îngriji și a răspândi cultura unei plante; a îngriji plantele ca să crească și să se înmulțească. ✦ Refl. (Despre plante) A se înmulți, a se extinde (spontan sau prin cultivare) pe un anumit teritoriu. — Din bg. **prasja se,** sb. **prasiti se.**

PRĂSÍLĂ, *prăsile,* s.f. **1.** Reproducție (dirijată) între animale domestice (de rasă). **2.** Animal tânăr, pui de animal domestic rezultat în urma prăsilei (**1**); *p. ext.* animal domestic de rasă bun pentru reproducere. ✦ Descendenții, produșii unui animal de rasă; *p. ext.* animal din rasă ameliorată. **3.** (Rar) Rasă, neam, soi. [Pl. și: *prăsili*] — **Prăsi** + suf. *-ilă.*

PRĂSÍRE, *prăsiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) prăsi* și rezultatul ei; prăsit[1]. — V. **prăsi.**

PRĂSÍT[1] s.n. Prăsire. — V. **prăsi.**

PRĂSÍT[2], -Ă, *prăsiți, -te,* adj. (Despre animale) Reprodus, înmulțit. — V. **prăsi.**

PRĂSITÓR, -OÁRE, *prăsitori, -oare,* adj. (Despre animale) Care se prăsește (cu ușurință), folosit pentru prăsire. — **Prăsi** + suf. *-tor.*

PRĂȘÍ, *prășesc,* vb. IV. Tranz. A lucra cu sapa sau cu prășitoarea spațiul de sol dintre rândurile distanțate ale unor plante de cultură, pentru a distruge buruienile, a afâna pământul etc. — Din bg. **praša,** sb. **prašiti.**

PRĂȘÍLĂ s.f. v. **prașilă.**

PRĂȘÍRE, *prășiri,* s.f. Acțiunea de *a prăși* și rezultatul ei; prășit[1]. — V. **prăși.**

PRĂȘÍT[1], *prășituri,* s.n. Faptul de *a prăși;* prașilă, prășitură, prașă, prășire. — V. **prăși.**

PRĂȘÍT[2], -Ă, *prășiți, -te,* adj. (Despre terenuri cultivate sau plante de cultură) Care este săpat și curățat de buruieni, afânat etc. — V. **prăși.**

PRĂȘITÓR, -OÁRE, *prășitori, -oare,* adj., s.f., s.m. **1.** Adj., s.f. (Unealtă sau mașină agricolă) cu care se prășește. **2.** Adj. (Despre plante) Cultivat în rânduri distanțate, care permit prășitul[1]. **3.** S.m. și f. Persoană care prășește; muncitor angajat la prășit[1]. — **Prăși** + suf. *-tor.*

PRĂȘITÚRĂ, *prășituri,* s.f. (Pop.) **1.** Prășit[1]. **2.** Ogor prășit[2]. **3.** (Cu sens colectiv) Buruienile și gunoiul adunate de pe un teren care a fost prășit. — **Prăși** + suf. *-tură.*

PRĂȘTIÁȘ, *prăștiași,* s.m. **1.** (Înv. și pop.) Persoană care aruncă cu praștia (**1**). **2.** (Reg.) Cal lăturaș. [Pr.: *-ti-aș*] — **Praștie** + suf. *-aș.*

PRĂȘTÍNĂ[1], (**2**) *prăștini,* s.f. (Reg.) **1.** Rachiu de tescovină sau de drojdie; boștină. **2.** Fel, porție de prăștină (**1**). — Din bg. **praština.**

PRĂȘTÍNĂ[2], *prăștini,* s.f. Prăjină care se înfige în vârful clăii de fân, pentru a o fixa. ✦ Prăjină care se pune pe stuful sau pe paiele de pe acoperișul unei case țărănești, pentru a le fixa. — Et. nec.

PRĂVÁL, *prăvaluri,* s.n. **1.** Depresiune naturală (puțin adâncă) care face legătura între bălți sau între acestea și râuri; *spec.* gârlă din regiunea inundabilă a Dunării. **2.** (Reg.) Porțiune pe cursul unui râu, al unui pârâu etc., unde apa curge foarte repede (formând o cascadă mică). **3.** (Reg.) Povârniș, pantă (**1**), coastă. [Pl. și: *prăvale.* — Var.: **privál** s.n.] — Cf. bg. p r e v a l, rom. p r ă v ă l i.

PRĂVĂLÁTIC, -Ă, *prăvălatici, -ce,* adj. **1.** (Pop.) Povârnit, abrupt, accidentat, pieziș. **2.** (Rar) Care se răstoarnă, care se rostogolește, care vine la vale. — **Prăvăli** + suf. *-atic.*

PRĂVĂLÍ, *prăvălesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A (se) înclina, a (se) apleca într-o parte; a (se) răsturna, a (se) rostogoli; a cădea sau a face să cadă, a (se) arunca în adâncime, a (se) prăbuși, a (se) trânti. ✦ Refl. A fugi în goana mare, a se năpusti la vale; a se repezi spre ceva, a tăbărî, a da buzna. ✦ Refl. (Despre ape) A curge cu repeziciune, căzând de la înălțime; a se revărsa, a se întinde. ✦ Refl. Fig. A se întinde, a se răspândi, a se împrăștia. ✦ Tranz. A arunca; a azvârli. **2.** Refl. (Despre vânt, furtună, ploaie etc.) A se dezlănțui cu putere, a se porni cu violență. **3.** Tranz. și refl. A (se) surpa, a (se) nărui, a (se) dărâma, a (se) prăbuși. — Din bg. **provalja,** sb. **provaliti.**

PRĂVĂLIÁȘ, *prăvăliași,* s.m. (Rar) Negustor care are o prăvălie; angajat care lucrează într-o prăvălie. [Pr.: *-li-aș*] — **Prăvălie** + suf. *-aș.*

PRĂVĂLÍE, *prăvălii,* s.f. Local în care se vând diferite mărfuri; magazin. ✧ (Ieșit din uz) *Băiat de prăvălie* = tânăr care învăța negustoria servind într-un magazin. — Et. nec.

PRĂVĂLIOÁRĂ, *prăvălioare,* s.f. Diminutiv al lui *prăvălie;* prăvăliuță. [Pr.: *-li-oa-*] — **Prăvălie** + suf. *-ioară.*

PRĂVĂLÍRE, *prăvăliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) prăvăli* și rezultatul ei. — V. **prăvăli.**

PRĂVĂLÍȘ, *prăvălișuri,* s.n. (Pop.) Coastă abruptă (de deal sau de munte); povârniș. — **Prăvăli** + suf. *-iș.*

PRĂVĂLÍT, -Ă, *prăvăliți, -te,* adj. Înclinat, răsturnat, rostogolit, prăbușit (peste ceva). ✦ Surpat, năruit, dărâmat. — V. **prăvăli.**

PRĂVĂLIÚȚĂ, *prăvăliuțe,* s.f. Prăvălioară. [Pr.: *-li-u-*] — **Prăvălie** + suf. *-uță.*

PRĂZNUÍ, *prăznuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Înv. și pop.) A celebra o sărbătoare religioasă; *p. gener.* a serba, a sărbători, a ține o sărbătoare. **2.** Intranz. A petrece, a se ospăta; a benchetui, a chefui. — Din sl. **prazdĭnovati.**

PRĂZNUÍRE, *prăznuiri,* s.f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a prăznui* și rezultatul ei. — V. **prăznui.**

PRĂZULÍU, -ÍE, *prăzulii,* adj. (Pop.) Care are culoarea prazului; verde-deschis. — **Praz** + suf. *-uliu.*

PRÂNZ, *prânzuri,* s.n. Masă principală care se ia la amiază; dejun; timpul când se ia această masă; (concr.) ceea ce se mănâncă la această masă, mâncare pregătită în acest scop. ✧ (Pop.) *Prânzul (cel) mic* = prima masă pe care o iau țăranii în cursul dimineții, vara, când muncesc la câmp; timpul zilei când se ia această masă. *Prânzul (cel) mare* = a doua masă pe care o iau țăranii, masa de la amiază; timpul zilei când se ia această masă. ✧ Loc. adv. *Înainte de prânz* = în prima parte a zilei, înainte de amiază, înainte de masa principală. *După-prânz* = în a doua parte a zilei, după-masă, după-amiază. — Lat. **prandium.**

PRÂNZÁRE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a prânzi;* (concr.) masă, mâncare (de la prânz); prânz. — V. **prânzi.**

PRÂNZÍ, *prânzesc,* vb. IV. Intranz. A lua masa de prânz, a mânca de amiază; a dejuna. — Din **prânz.**

PRÂNZIȘÓR, *prânzișoare,* s.n. (Înv. și pop.) **1.** Prânzul (cel) mic; prânzuleț, prânzuț. **2.** Loc de pe bolta cerească în care se află soarele la prânzișor (**1**). — **Prânz** + suf. *-ișor.*

PRÂNZÍT s.n. Faptul de *a prânzi*. — V. **prânzi.**

PRÂNZITÓR, *prânzitoare,* s.n. (Înv. și reg.) Sufragerie. — **Prânzi** + suf. *-tor.*

PRÂNZULÉȚ, *prânzulețe,* s.n. (Pop.) Prânzișor. — **Prânz** + suf. *-uleț.*

PRÂNZÚȚ, *prânzuțuri,* s.n. (Pop.) Prânzișor. — **Prânz** + suf. *-uț.*

PRÂSLEA, *prâslea,* s.m. și f. Fratele cel mai mic (sau sora cea mică) dintr-o familie, mezinul; *p. gener.* copil mic; prichindel. — Din sl. **prŭstŭ,** bg. **prăst.**

PRÂSNÉL, *prâsnele,* s.n. **1.** Jucărie mică făcută din lemn, din os, din metal, cu un vârf ascuțit și care se rotește pe o suprafață plană; titirez, sfârlează. ✧ Expr. *(Sprinten* sau *iute) ca prâsnelul* (sau *ca un prâsnel)* = foarte iute, sprinten, ager. ✦ Fig. Copil mic (sau om mic de statură) și foarte vioi. **2.** Capătul (conic) inferior al fusului de tors, care face ca fusul să se învârtească mai ușor. **3.** Partea inferioară a fusului morii, fixată într-una din pietrele acesteia. [Var.: **prisnél** s.n.] — **Pristen** (reg. „prâsnel” < bg.) + suf. *-el.*

PRE[1]- Element de compunere însemnând „înainte”, „anterior”, care servește la formarea unor substantive, a unor verbe, a unor adverbe și a unor adjective. — Din fr. **pré-.**

PRE[2] prep. v. **pe.**

PREA adv. **1.** Mai mult decât (este necesar), din cale afară de…, peste măsură, extrem de…, foarte (mult). ✧ Expr. *Nu* (sau *nici) prea* = nu chiar, nu tocmai, nu foarte; potrivit. *A fi prea din cale-afară* (sau *prea de tot)* = a depăși orice limită admisă. *A nu ști prea multe* = a fi supărăcios, irascibil, a reacționa impulsiv; a nu ști de glumă. (Fam.) *Asta e prea-prea* = asta întrece măsura. *Mult prea…* = excesiv, exagerat. *Nici prea-prea, nici foarte-foarte* = așa și așa, nici bine, nici rău; potrivit; mediocru. ✧ (Ajută la formarea superlativului absolut) *Nu e nici prea mult, nici prea puțin.* **2.** Element de compunere care înseamnă „foarte”, „peste măsură” și care servește la formarea unor substantive, a unor adjective și a unor verbe. — Din sl. **prĕ.**

PREABATÁJ, *preabataje,* s.n. Galerie subterană într-o mină, executată în vederea începerii abatajului. [Pr.: *pre-a-*] — **Pre[1]-** + **abataj.**

PREABÚN, -Ă, *preabuni, -e,* adj. (Înv.) Foarte bun, deosebit de bun. ✦ (Substantivat, m. art.; cu valoare de nume propriu) Dumnezeu. — **Prea** + **bun.**

PREACINSTÍT, -Ă, *preacinstiți, -te,* adj. Foarte cinstit, vrednic de cinste, de venerație; onorabil, respectabil. ✦ (Substantivat, f. art.; cu valoare de nume propriu) Maica Domnului, Fecioara Maria. — **Prea** + **cinstit.**

PREACURÁT, -Ă, *preacurați, -te,* adj. Curat (din punct de vedere moral), neprihănit, imaculat. ✦ (Substantivat, f. art.) Maica Domnului, Fecioara Maria. — **Prea** + **curat.**

PREACUVIÓS, -OÁSĂ, *preacuvioși, -oase,* adj. (În titulatura dată unor clerici; adesea substantivat) Foarte cuvios, extrem de cucernic. [Pr.: *-vi-os*] — **Prea** + **cuvios.**

PREACUVIOȘÍE, *preacuvioșii,* s.f. (Urmat de un adj. pos.) Termen de referență pentru clerici. *Preacuvioșia Sa. Preacuvioșiile Voastre.* [Pr.: *-vi-o-*] — **Prea** + **cuvioșie.**

PREADERÁRE s.f. Perioadă anterioară aderării. [Pr.: *pre-a-*] — Cf. engl. p r e a d h e r a t i o n.

PREADOLESCÉNT, -Ă, *preadolescenți, -te,* s.m. și f., adj. (Copil) care nu a ajuns încă în perioada adolescenței. [Pr.: *pre-a-*] — **Pre[1]-** + **adolescent.**

PREADOLESCÉNȚĂ s.f. Perioadă din viața unui om situată între pubertate și adolescență. [Pr.: *pre-a-*] — **Pre[1]-** + **adolescență.**

PREAFERICÍT, -Ă, *preafericiți, -te,* adj. (În titulatura dată ierarhilor care dețin grade înalte; adesea substantivat) Foarte fericit; *p. ext.* sfânt. — **Prea** + **fericit.**

PREAFRUMÓS, -OÁSĂ, *preafrumoși, -oase,* adj. (Înv.) Foarte frumos, minunat. — **Prea** + **frumos.**

PREAIUBÍT, -Ă, *preaiubiți, -te,* adj. (Înv. și pop.; adesea substantivat) Foarte iubit, deosebit de drag; scump. — **Prea** + **iubit.**

PREAÎNÁLT, -Ă, *preaînalți, -te,* adj. **1.** (Bis.) Care vine de la Dumnezeu; dumnezeiesc, divin. ✦ (Substantivat, m. art.) Dumnezeu. **2.** Foarte important; distins, ales, superior. — **Prea** + **înalt.**

PREAÎNĂLȚÁT, -Ă *preaînălțați, -te,* adj. (În titulatura dată domnilor sau prelaților) Preamărit. — **Prea** + **înălțat.**

PREAÎNȚELÉPT, -EÁPTĂ, *preaînțelepți, -te,* adj. (Înv.; adesea substantivat) Foarte înțelept; învățat. ✦ (Despre cuvinte, acțiuni etc.) Plin de înțelepciune; care denotă multă înțelepciune. — **Prea** + **înțelept.**

PREAÎNVĂȚÁT, -Ă, *preaînvățați, -te,* adj. (Înv.; adesea substantivat) Foarte instruit, deosebit de cultivat. — **Prea** + **învățat.**

PREÁJM s.n. v. **preajmă.**

PREÁJMĂ s.f. Spațiu care înconjoară pe cineva sau ceva, loc sau regiune din apropierea sau din vecinătatea cuiva; împrejurime, vecinătate. ✧ Loc. adj. *Din (*sau *de prin) preajmă* = **a)** (local) din apropiere, din jurul; **b)** (temporal) din ajun(ul), dintr-un timp apropiat. ✧ Loc. adj. *În* (sau *prin) preajmă* sau (loc. prep.) *în* (sau *prin) preajma…* = **a)** (local) împrejur(ul), primprejur(ul), în apropiere(a)…; **b)** (temporal) în ajun(ul), într-un timp apropiat de… ✧ Loc. prep. *Din* (sau *de prin) preajma* = din apropierea..., de lângă... ✧ Expr. *A umbla în* (sau *prin) preajma cuiva* = a umbla după cineva, a se ține de cineva, a da târcoale cuiva. [Var.: (reg.) **préjmă, príjmă** s.f., **preajm** s.n.] — Cf. sl. p r ĕ ž d ĭ.

PREALÁBIL, -Ă, *prealabili, -e,* adj. Care trebuie făcut, pregătit, spus înainte de începerea unei acțiuni principale; care precedă, care este anterior; anticipat, preliminar. ✧ Loc. adv. *În prealabil* = mai întâi, mai înainte de… [Pr.: *pre-a-*] — Din fr. **préalable.**

PREALUMINÁT, -Ă, *prealuminați, -te,* adj. **1.** (Înv.) Care constituie un izvor (puternic) de lumină, care răspândește (multă) lumină; (foarte) luminos, strălucitor. **2.** (În titulatura dată suveranilor, înalților prelați sau divinității) Mărit, slăvit, preamărit. **3.** Fig. Plin de înțelepciune. — **Prea** + **luminat.**

PREAMĂRÍ, *preamăresc,* vb. IV. Tranz. A ridica în slavă pe cineva sau ceva; a lăuda, a elogia, a slăvi, a glorifica, a preaslăvi. — **Prea** + **mări.**

PREAMĂRÍRE, *preamăriri,* s.f. Acțiunea de *a preamări* și rezultatul ei. — V. **preamări.**

PREAMĂRÍT, -Ă, *preamăriți, -te,* adj. (În titulatura dată suveranilor, înalților prelați sau divinității) Lăudat, mărit, slăvit, preaînălțat, prealuminat. — **Prea** + **mărit.**

PREAMBALÁ, *preambalez,* vb. I. Tranz. A ambala mărfuri înainte de vânzarea lor. [Pr.: *pre-am-*] — **Pre[1]-** + **ambala.**

PREAMBALÁRE, *preambalări*, s.f. Acțiunea de *a preambala*. [Pr.: *pre-am-*] — V. **preambala.**

PREAMBALÁT, -Ă, *preambalați, -te,* adj. (Despre mărfuri) Care este ambalat înainte de a fi pus în vânzare. [Pr.: *pre-am-*] — V. **preambala.**

PREAMBÚL, *preambuluri,* s.n. **1.** Parte introductivă a unui discurs, a unei scrieri, a unei convorbiri, în care sunt expuse rezumativ problemele ce vor fi dezvoltate ulterior; introducere, precuvântare, prefață, cuvânt înainte. ✦ Fig. Ceea ce constituie partea introductivă, premergătoare a unei acțiuni, manifestări etc. **2.** Parte introductivă a unui act important, a unui tratat internațional, care lămurește utilitatea sau necesitatea lui sau care prezintă sumar dispozițiile lui generale; expunere de motive (a unui proiect de lege). **3.** (Muz.) Preludiu. [Pr.: *pre-am-*] — Din fr. **préambule.**

PREAMBULÁR, -Ă, *preambulari, -e,* adj. Care este în legătură cu un preambul. [Pr.: *pre-am-*] — Din fr. **préambulaire.**

PREAMILOSTÍV, -Ă, *preamilostivi, -e,* adj. (Înv.; de obicei în formule de adresare) Foarte milos, foarte îndurător, foarte iertător. — **Prea** + **milostiv.**

PREAMPLIFICATÓR, *preamplificatoare*, s.n. Amplificator utilizat într-un lanț de transmisie înaintea unui amplificator principal, pentru a ridica nivelul semnalului de intrare al amplificatorului principal și pentru a realiza adaptarea de impedanță necesară. [Pr.: *pre-am-*] — **Pre[1]-** + **amplificator.**

PREANESTEZÍE, *preanestezii,* s.f. Pregătire a bolnavului în vederea anesteziei propriu-zise, prin administrarea de medicamente hipnotice și analgezice; prenarcoză. [Pr.: *pre-a-*] — Din fr. **préanesthésie.**

PREANEVINOVÁTĂ adj. (Bis.; despre Fecioara Maria) Neprihănită, castă. ✦ (Substantivat; art.) Fecioara Maria. — **Prea** + **nevinovată.**

PREAPLECÁT, -Ă, *preaplecați, -te,* adj. (Înv.; mai ales în formule de respect) Foarte supus, plecat, ascultător. — **Prea** + **plecat.**

PREAPLÍN, *preaplinuri,* s.n. **1.** Ceea ce depășește un anumit nivel, ceea ce este prea mult, prea abundent. **2.** Dispozitiv de protecție pentru evacuarea automată a lichidului care depășește un anumit nivel într-un bazin, rezervor etc. ✦ P. ext. Conținutul unui rezervor de apă. — **Prea** + **plin.**

PREAPREȚIÓS, -OÁSĂ, *preaprețioși, -oase,* adj. (Rar) Foarte prețios, foarte valoros. [Pr.: *-ți-os*] — **Prea** + **prețios.**

PREAPRÍNDERE, *preaprinderi,* s.f. Aprindere prematură a combustibilului în cilindrii unui motor cu ardere internă, determinată de apariția incidentală a unor puncte supraîncălzite în interiorul cilindrului și însoțită, adeseori, de detonații. [Pr.: *pre-a-*] — **Pre[1]-** + **aprindere.**

PREAPUTÉRNIC, -Ă, *preaputernici, -ce,* adj. (Înv.; în titulatura dată suveranilor, demnitarilor etc. sau în formele de adresare) Foarte puternic, atotputernic. ✦ (Substantivat, m. art.) Dumnezeu. — **Prea** + **puternic.**

PREÁSENĂ s.f. v. **presenă.**

PREASFÂNT, -Ă, *preasfinți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (În titulatura dată clericilor, călugărilor, sfinților) Care a primit harul divin; vrednic de a fi sfânt. ✦ (Substantivat, f.art.) Maica Domnului. **2.** Adj., s.m. și f. Termen respectuos de adresare sau epitet pentru clerici, mucenici, sfinți. — **Prea** + **sfânt.**

PREASFINȚÍA, *preasfințiile,* s.f. art. (Urmat de un adj. pos.) Termen respectuos de adresare sau titulatură respectuoasă pentru arhierei; preasfințit. *Preasfinția Sa. Preasfințiile Voastre.* — **Prea** + **sfinție.**

PREASFINȚÍT, *preasfințiți,* adj., s.m. **1.** Adj. Care a primit harul divin; sfințit. **2.** S.m. Preasfinția. — **Prea** + **sfințit.**

PREASLĂVÍ, *preaslăvesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A preamări. — **Prea** + **slăvi.**

PREASLĂVÍT, -Ă, *preaslăviți, -te,* adj. Demn de admirație, de laudă; slăvit, lăudat. — **Prea** + **slăvit.**

PREASTIMÁT, -Ă, *preastimați, -te,* adj. (Mai ales în formule de adresare) Foarte stimat, foarte respectat. — **Prea** + **stimat.**

PREASTRĂLUCÍT, -Ă, *preastrăluciţi, -te,* adj. (Înv.; în titulatura dată suveranilor) Mărit, slăvit. — **Prea** + **strălucit.**

PREÁTCĂ s.f. v. **pretcă.**

PREAVÍZ, *preavize,* s.n. Înştiinţare prealabilă de concediere făcută unui angajat; *p. ext.* interval de timp cât un angajat mai lucrează după primirea acestei înştiinţări; retribuţie care se cuvine angajatului de la primirea înştiinţării până la concediere. [Pr.: *pre-a-*. — Pl. şi: *preavizuri*] — Din fr. **préavis.**

PREAVIZÁ, *preavizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A aviza în prealabil. ✦ Spec. A da cuiva preaviz. [Pr.: *pre-a-*] — Din fr. **préaviser.**

PREBENDÁR, *prebendari,* s.m. Persoană care beneficia în trecut de o prebendă. — Din lat. **praebendarius.**

PREBÉNDĂ, *prebende,* s.f. Venit (fix) acordat în trecut unui cleric catolic din Transilvania, mai ales unui canonic[1]. — Din lat. **praebenda.**

PREBIÓTIC, -Ă, *prebiotici, -ce,* adj. (Livr.) Anterior apariţiei vieţii. [Pr.: *-bi-o-*] — Din engl. **prebiotic.**

PREBURGHÉZ, -Ă, *preburghezi, -e,* adj. (Rar) Care este anterior apariţiei burgheziei, care datează din epoca premergătoare burgheziei. — **Pre**[1]**-** + **burghez.**

PRECALCULÁ, *precalculez,* vb. I. Tranz. A calcula în prealabil venituri, cheltuieli etc. — **Pre**[1]**-** + **calcula.**

PRECALCULÁRE, *precalculări,* s.f. Acţiunea de *a precalcula*. — V. **precalcula.**

PRECALCULÁT, -Ă, *precalculaţi, -te,* adj. Care a fost calculat în prealabil. — **Pre**[1]**-** + **calculat.**

PRECAMBRIÁN, -Ă, *precambrieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Prima eră din istoria Pământului. **2.** Adj. Care aparţine precambrianului (**1**), privitor la precambrian. [Pr.: *-bri-an*] — Din fr. **précambrien.**

PRECAPITALÍST, -Ă, *precapitalişti, -ste,* adj. Care este anterior apariţiei capitalismului, care datează din epoca premergătoare capitalismului. — **Pre**[1]**-** + **capitalist.**

PRECÁR, -Ă, *precari, -e,* adj. **1.** Lipsit de siguranţă, de trăinicie, dependent de voinţa cuiva sau de împrejurări imprevizibile; nesigur, nestabil. ✦ (Rar; despre un edificiu, o clădire) Lipsit de rezistenţă; şubred. **2.** Fig. Lipsit de consistenţă, de profunzime, de temei, de valoare. — Din fr. **précaire,** it. **precario.**

PRECÁRIA s.f. (În Antichitate şi în Evul Mediu, în Apusul Europei) Drept de posesiune asupra unui lot de pământ, primit în schimbul prestării unor obligaţii faţă de proprietarul funciar. [Pr.: *-ri-a*] — Din lat. **precaria.**

PRECARITÁTE s.f. Caracterul sau însuşirea a ceea ce este precar. — Din fr. **précarité.**

PRECARPÁTIC, -Ă, *precarpatici, -ce,* adj. (Rar) Subcarpatic. — **Pre**[1]**-** + **carpatic.**

PRECAÚT, -Ă, *precauţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care prevede un pericol posibil, care acţionează cu băgare de seamă şi ia toate măsurile de prevedere pentru evitarea unui pericol, unei neplăceri; (despre vorbe, gesturi etc.) care dovedeşte prudenţă; prudent, prevăzător, circumspect. [Acc. şi: *precáut*] — Din lat. **praecautus.**

PRECAÚŢIE, *precauţii,* s.f. Atitudinea, comportarea omului precaut; băgare de seamă, prevedere, circumspecţie, prudenţă. [Pr.: *-ca-u-*. — Var.: **precauţiúne** s.f.] — Din fr. **précaution,** lat. **praecautio, -onis.**

PRECAUŢIÚNE s.f. v. **precauţie.**

PRECĂDÉRE s.f. Întâietate, prioritate, preferinţă acordată unei persoane, unei probleme etc. ✧ Loc. adv. *Cu precădere* = în primul rând, înainte de orice; mai ales, în (mod) special, îndeosebi, de preferinţă. — **Pre**[1]**-** + **cădere.**

PRECÁT adv. (Pop.) După cum, după cât, cât. — **Pre**[2] + **cât.**

PRECEDÁ, *precéd,* vb. I. Tranz. A exista, a se produce înainte de altceva în timp; a se afla, a se găsi înainte de altceva sau de altcineva în spaţiu, într-o ierarhie etc.; a premerge. — Din fr. **précéder,** lat. **praecedere.**

PRECEDÉNT, -Ă, *precedenţi, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care precedă pe cineva sau ceva în timp sau în spaţiu; premergător, anterior. **2.** S.n. Fapt sau caz anterior analog, care poate servi ca exemplu, ca regulă de conduită sau ca justificare pentru faptele sau cazurile ulterioare similare. ✧ Loc. adj. *Fără precedent* = aşa cum nu a mai fost, aşa cum nu s-a mai întâmplat până în prezent; nemaipomenit, nemaiîntâlnit, excepţional. — Din fr. **précédent.**

PRECEDÉNŢĂ, *precedenţe,* s.f. Faptul de a preceda (pe cineva sau ceva) în timp sau în spaţiu; lucru care precedă alt lucru de aceeaşi natură; fapt întâmplat înainte de altul; precedent. — Din fr. **précédence,** it. **precedenza.**

PRECÉPT, *precepte,* s.n. Formulă, principiu, învăţătură care stă la baza unei doctrine (mai ales morale); normă, regulă de conduită. ✦ Recomandare, sfat, povaţă. *Precepte de igienă.* [Pl. şi: *preceptturi*] — Din fr. **précepte,** lat. **praeceptum.**

PRECEPTÓR, *preceptori,* s.m. Persoană însărcinată cu educarea şi instruirea particulară a unui copil (dintr-o familie bogată). [Acc. şi: *precéptor*] — Din fr. **précepteur,** lat. **praeceptor.**

PRECÉSIE, *precesii,* s.f. **1.** (Fiz.) Deplasare lentă a axei de rotaţie a unui corp care se roteşte rapid şi are doar un punct fix. **2.** (Astron.) Deplasare lentă şi în sens retrograd a punctelor echinocţiale pe ecliptică. [Var.: **precesiúne** s.f.] — Din fr. **précession.**

PRECESIÚNE s.f. v. **precesie.**

PRÉCESTĂ adj. v. **precistă.**

PRECIPITÁ, *precípit,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A face să se desfăşoare sau a se desfăşura într-un timp mai scurt sau într-un ritm mai rapid decât cel obişnuit sau decât cel aşteptat; a (se) grăbi, a (se) zori. ✦ Refl. (Despre oameni) A acţiona (prea) în grabă (şi în dezordine); a se agita; a se repezi. **2.** Tranz. A provoca (cu ajutorul unei reacţii chimice) depunerea unei substanţe dizolvate într-un lichid. ✦ Refl. şi intranz. (Despre o substanţă solidă dizolvată într-un lichid) A se separa, a se depune sub formă de precipitat. — Din fr. **précipiter,** lat. **praecipitare.**

PRECIPITÁBIL, -Ă, *precipitabili, -e,* adj. (Despre anumite substanţe) Care (se) poate precipita (**2**), care poate fi precipitat. — Din fr. **précipitable.**

PRECIPITABILITÁTE s.f. Proprietate a unor substanţe (chimice) de a (se) putea precipita (**2**). — **Precipitabil** + suf. *-itate.*

PRECIPITÁNT, *precipitanţi,* s.m. Produs chimic care, adăugat la o soluţie, provoacă o precipitare. — Din fr. **précipitant.**

PRECIPITÁRE, *precipitări,* s.f. Acţiunea de *a (se) precipita* şi rezultatul ei; precipitaţie. — V. **precipita.**

PRECIPITÁT[1]**,** *precipitate,* s.n. Substanţă solidă care se separă dintr-o soluţie prin precipitare. — Din fr. **précipité.**

PRECIPITÁT[2]**, -Ă,** *precipitaţi, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care se produce sau acţionează în mare grabă, cu repeziciune; grăbit, zorit. **2.** (Despre substanţe solide dizolvate într-un lichid) Depus la fund, separat în masa soluţiei (prin precipitare). — V. **precipita.**

PRECIPITÁŢIE, *precipitaţii,* s.f. **1.** Precipitare. **2.** (Şi în sintagma *precipitaţii atmosferice*) Vapori de apă condensaţi care cad din atmosferă pe suprafaţa Pământului sub formă de ploaie, ceaţă, brumă, zăpadă, grindină etc. [Var.: **precipitaţiúne** s.f.] — Din fr. **précipitation,** lat. **praecipitatio, -onis.**

PRECIPITAŢIÚNE s.f. v. **precipitaţie.**

PRECIPITÍNĂ, *precipitine,* s.f. Anticorp care provoacă precipitarea antigenului dintr-o soluţie. — Din fr. **précipitine.**

PRECIPITRÓN, *precipitroane*, s.n. Dispozitiv electrostatic folosit pentru purificarea aerului dintr-o încăpere prin dirijarea prafului spre unul din electrozi pentru precipitare. — Din fr. **précipitron.**

PRECIPÍŢIU, *precipiţii,* s.n. (Înv.) Abis, prăpastie. ✦ Cădere de la înălţime. ✦ Fig. Dezastru, ruină. — Din lat. **praecipitium.**

PRECIPÚT, *preciputuri,* s.n. Drept acordat unei persoane de a lua o anumită parte dintr-un bun înainte de partaj. — Din fr. **préciput.**

PRECIRÓZĂ, *preciroze,* s.f. (Med.) Stare morbidă a ficatului, exprimând clinic, funcţional şi morfologic trecerea de la hepatita cronică la ciroza hepatică. — Din fr. **précirrhose.**

PRECÍS, -Ă, *precişi, -se,* adj. **1.** Care este limpede, lămurit, clar; care este categoric, sigur. **2.** Fix, exact. *Oră precisă.* ✦ (Despre aparate de măsură) Care funcţionează cu precizie, care indică valori foarte apropiate de cele reale. — Din fr. **précis,** lat. **praeccisus.**

PRÉCISTĂ adj. (Mai ales articulat, cu valoare de epitet dat Fecioarei Maria) Care este imaculată, neprihănită; de o curăţenie morală desăvârşită. ✦ (Substantivat) Maica Domnului, Fecioara Maria. [Var.: (pop.) **précestă** adj.] — Din sl. **prěčista.**

PRECIZÁ, *precizez,* vb. I. Tranz. A determina, a stabili, a arăta, a exprima (ceva) în mod precis, exact; a elucida, a clarifica. ✦ A face să se distingă, să se vadă limpede, desluşit; a contura. — Din fr. **préciser,** it. **precisare.**

PRECIZÁBIL, -Ă, *precizabili, -e,* adj. Care poate fi precizat. — **Preciza** + suf. *-bil.*

PRECIZAMÉNTE adv. (Rar) În mod precis. — Din fr. **précisément,** it. **precisamente.**

PRECIZÁRE, *precizări,* s.f. Acţiunea de *a preciza* şi rezultatul ei; (concr.) ceea ce precizează cineva. — V. **preciza.**

PRECÍZIE s.f. **1.** Faptul de a fi precis, calitatea de a măsura, de a determina sau de a indica precis; exactitate. ✧ Loc. adj. *De precizie* = (despre aparate de măsură) foarte exact. ✦ Eroare maximă care se admite la efectuarea unui calcul, a unei măsurări, a unui produs. **2.** (Rar, la pl.; în forma *preciziune)* Lămurire, informaţie precisă; precizare. *Aşteptăm noi preciziuni.* [Var.: (înv.) **preciziúne** s.f.] — Din fr. **précision,** lat. **praecisio, -onis.**

PRECIZIÚNE s.f. v. **precizie.**

PRECLÁSIC, -Ă, *preclasici, -ce,* adj. (Mai ales despre opere artistice) Care este anterior perioadei clasice, care datează din epoca premergătoare clasicismului. ✦ (Substantivat) Scriitor sau creator de artă din această perioadă. — Din fr. **préclassique.**

PRECLASICÍSM s.n. Perioadă din istoria literaturii sau a artei anterioară clasicismului. — **Preclasic** + suf. *-ism.*

PRECÓCE adj. invar. (Despre fiinţe şi însuşiri ale lor) Care se dezvoltă fizic sau psihic înainte de vârsta normală, care este mai matur decât alţii de aceeaşi vârstă. ✦ (Despre plante sau fructe) Care ajunge la maturitate foarte devreme, care înfrunzeşte devreme sau se coace repede; timpuriu, văratic. — Din fr. **précoce,** lat. **praecox, -cis.**

PRECOCITÁTE s.f. Însuşirea de a fi precoce, dezvoltare înainte de vreme, timpurie, prematură. ✦ Însuşire a animalelor de carne de a realiza sporuri în greutate, cu o valorificare mai mare a hranei în timpul îngrăşării. — Din fr. **précocité.**

PRECOLUMBIÁN, -Ă, *precolumbieni, -e,* adj. (Despre civilizație, artă) Care a existat în America înainte de descoperirea acesteia de către Cristofor Columb; care aparține acestei perioade. [Pr.: *-bi-an*] — Din fr. **précolumbien** (după n. pr. *Columb).*

PRECOMÁNDĂ, *precomenzi,* s.f. Comandă făcută pentru o marfă înainte de a fi fabricată sau pusă în vânzare. — **Pre[1]- + comandă.**

PRECÓMĂ, *precome,* s.f. (Med.) Sindrom care precedă coma[1]. — Din fr. **précoma.**

PRECOMBÚSTIE, *precombustii,* s.f. (Tehn.) Fază a funcționării unor motoare care precedă aprinderea combustibilului. — Din fr. **précombustion.**

PRECOMPRIMÁRE, *precomprimări,* s.f. Operație prin care elementele de beton armat sunt supuse unor eforturi de compresiune înainte de aplicarea sarcinilor reale din construcție. — **Pre[1]- + comprimare.**

PRECOMPRIMÁT, -Ă, *precomprimați, -te,* adj. (Despre betonul armat; adesea substantivat) Care a fost supus operației de precomprimare. — **Pre[1]- + comprimat.**

PRECONCENTRÁRE, *preconcentrări,* s.f. (Min.) Operație prin care o substanță minerală este îmbogățită prin înlăturarea unei părți de steril. — După fr. **préconcentration.**

PRECONCÉPȚIE, *preconcepții,* s.f. (Rar) Prejudecată. [Var.: **preconcepțiúne** s.f.] — Din fr. **préconception.**

PRECONCEPȚIÚNE s.f. v. **preconcepție.**

PRECONCEPÚT, -Ă, *preconcepuți, -te,* adj. (Despre idei sau păreri) Admis, adoptat dinainte, fără o cercetare sau o experimentare prealabilă. — **Pre[1]- + conceput.**

PRECONIZÁ, *preconizez,* vb. I. Tranz. A proiecta, a prevedea, a emite o idee, o ipoteză; *p. ext.* a propune, a indica, a recomanda ceva. — Din fr. **préconiser.**

PRECONIZÁRE, *preconizări,* s.f. Acțiunea de *a preconiza* și rezultatul ei. — V. **preconiza.**

PRECONIZÁT, -Ă, *preconizați, -te,* adj. Proiectat, prevăzut; propus, indicat, recomandat. — V. **preconiza.**

PRECONSOLIDÁRE, *preconsolidări,* s.f. (Geol.) Consolidare naturală a unui strat de pământ argilos supus, în trecut, unei sarcini geologice mai mari decât cea actuală. **Pre[1]- + consolidare.**

PRECONTRÁCT, *precontracte,* s.n. Contract provizoriu. — **Pre[1]- + contract** (după fr. *avant-contracte).*

PRECONTRACTUÁL, -Ă, *precontractuali, -e,* adj. De dinaintea încheierii unui contract. [Pr.: *-tu-al*] — **Pre[1]- + contractual.**

PRECORDIÁL, -Ă, *precordiali, -e,* adj. (Anat.) Din regiunea anterioară a toracelui, din dreptul inimii. [Pr.: *-di-al*] — Din fr. **précordial.**

PRECORÉCTOR, *precorectori,* s.m. Persoană care face operația de precorectură. [Acc. și: *precorectór*] — **Pre[1]- + corector.**

PRECORECTÚRĂ, *precorecturi,* s.f. Corectură făcută înainte de a da un manuscris la tipar. — **Pre[1]- + corectură.**

PRECOVÂRȘÍ, *precovârșesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A întrece, a fi mai presus de…, a depăși. — **Pre[1]- + covârși.**

PRECREȘTÍN, -Ă, *precreștini, -e,* adj. Anterior apariției creștinismului. — **Pre[1]- + creștin** (după fr. *préchrétien).*

PRECÚM conj., adv. **I.** Conj. **1.** (Introduce propoziții circumstanțiale de mod) Cum, așa cum, după cum. *Sper că se va face precum doresc.* ✧ Loc. adj. și adv. *Precum se cade* = cum se cuvine, cum trebuie (să fie). **2.** (Introduce propoziții comparative) Tot astfel cum, ca și. *M-a ajutat precum îl ajutasem și eu.* **3.** (Urmat de conj. „și”, stabilește un raport copulativ în cadrul aceleiași propoziții) Ca (și), cât (și); cum (și). *Și-a destăinuit bucuriile, precum și necazurile*. **4.** (Introduce propoziții, adesea incidente, care cuprind o afirmație, o observație etc. sigură, categorică, cu caracter de concluzie) După cum, așa cum. ✧ Expr. (Exclamativ și fam.) *Precum vezi* = așa-i, asta-i (situația). *Precum urmează,* formulă prin care este anunțată o enumerare, o completare, o lămurire (a unei expuneri, a unei explicații, a unei relatări). **5.** (Pop.; urmat de conj. „ca să”, introduce propoziții finale) Pentru (ca să…). ✧ (Urmat de conj. „că”, introduce propoziții completive directe) *A susținut precum că toate sunt adevărate.* **II.** Adv. Ca de exemplu, ca de pildă. — **Pre[2] + cum.**

PRECUMPĂNÍ, *precumpănesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A avea mai multă greutate, influență, importanță decât altcineva sau altceva; a constitui elementul hotărâtor, a predomina; *p. ext.* a birui, a triumfa. **2.** Tranz. A ține în cumpănă, a echilibra; a compensa, a contrabalansa, a cumpăni. — **Pre[2] + cumpăni.**

PRECUMPĂNÍRE, *precumpăniri,* s.f. Faptul de *a precumpăni;* preponderență, predominare. — V. **precumpăni.**

PRECUMPĂNITÓR, -OÁRE, *precumpănitori, -oare,* adj. Care precumpănește, predomină ca număr, ca valoare, ca importanță; care constituie elementul hotărâtor; predominant, preponderent. — **Precumpăni** + suf. *-tor.*

PRECUPÉȚ, -EÁȚĂ, *precupeți, -e,* s.m. și f. (Rar la m.) Persoană care cumpără de la producător zarzavaturi, fructe, păsări, ouă etc., pe care le revinde apoi cu preț mai ridicat, în piață sau pe străzile orașului. ✦ Producător individual (de legume, fructe etc.) care își vinde produsele pe piață. — Din bg. **prekupeč.**

PRECUPEȚÍ, *precupețesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. (Rar) A practica meseria de precupeț; *p. ext.* a vinde cu preț de speculă; a trafica. **2.** Tranz. Fig. (În propoziții negative) A nu cruța nimic, a face totul pentru reușita cuiva sau a ceva, a dărui din plin, din belșug, cu generozitate. — Din **precupeț.**

PRECUPEȚÍRE, *precupețiri,* s.f. Acțiunea de *a precupeți* și rezultatul ei; traficare. — V. **precupeți.**

PRECURMÁ, *precúrm,* vb. I. Tranz. și refl. (Înv.) A (se) întrerupe (brusc), a (se) sfârși, a (se) curma. — **Pre[1]- + curma.**

PRECURMÁRE s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) precurma* și rezultatul ei. — V. **precurma.**

PRECURMĂTÓR, -OÁRE, *precurmători, -oare,* adj. (Înv.) Care pune capăt, care întrerupe, care oprește (brusc). — **Precurma** + suf. *-ător.*

PRECURSÓR, -OÁRE, *precursori, -oare,* s.m. și f. Persoană care pregătește, prin activitatea sa, terenul pentru o dezvoltare ulterioară mai largă într-un anumit domeniu; deschizător de drumuri; înaintaș, premergător. — Din fr. **précurseur.**

PRECUVÂNTÁ, *precuvântez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A scrie, a face o precuvântare. — **Pre[1]- + cuvânta.**

PRECUVÂNTÁRE, *precuvântări,* s.f. (Înv.) Cuvânt introductiv, prefață. ✦ Cuvântare, discurs. — **Pre[1]- + cuvântare.**

PREDÁ, *predáu,* vb. I. **1.** Tranz. A da cuiva în primire un obiect, un bun care îi revine de drept sau de care trebuie să răspundă; a înmâna, a încredința, a remite, a transmite. **2.** Refl. A se recunoaște învins și a se pune la dispoziția dușmanului, urmăritorului etc. ✦ Tranz. A da pe cineva în mâna cuiva care să dispună de el. **3.** Tranz. A transmite, a comunica cuiva în mod sistematic cunoștințele unei discipline (în cadrul unei instituții de învățământ, al unor cursuri speciale); a expune o lecție. — Din sl. **prĕdati.**

PREDÁBIL, -Ă, *predabili, -e,* adj. (Rar) Care poate fi predat, înmânat; care este gata de a fi predat. — **Preda** + suf. *-bil.*

PREDÁRE, *predări,* s.f. Acțiunea de *a (se) preda* și rezultatul ei. — V. **preda.**

PREDECEDÁT, -Ă, *predecedați, -te,* adj. (Jur.) Decedat înainte de… **Pre[1]- + decedat.**

PREDECESÓR, -OÁRE, *predecesori, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană care a precedat pe cineva într-o funcție, într-un post, într-o activitate etc., considerată în raport cu aceasta; antecesor, înaintaș. **2.** S.m. (Mai ales la pl.) Strămoș, înaintaș. — Din fr. **prédécesseur.**

PREDÉLĂ, *predele,* s.f. Partea inferioară a unui tablou reprezentând scene legate de subiectul principal al acestuia. — Din fr. **prédelle,** it. **predella.**

PREDESTINÁ, *predestinez,* vb. I. Tranz. A hotărî dinainte soarta cuiva; a sorti, a meni, a ursi; a decide dinainte o acțiune. — Din fr. **prédestiner,** lat. **praedestinare.**

PREDESTINÁRE, *predestinări,* s.f. Acțiunea de *a predestina* și rezultatul ei. ✦ Existența unui destin al omenirii stabilit de voința divină. — V. **predestina.**

PREDESTINÁT, -Ă, *predestinați, -te,* adj. A cărui soartă este dinainte hotărâtă de divinitate; sortit, menit, ursit la un anumit destin. — V. **predestina.** Cf. fr. p r é d e s t i n é.

PREDESTINÁȚIE, *predestinații,* s.f. (Rar) Predestinare. — Din fr. **prédestination.**

PREDETERMINÁ, *predetérmin,* vb. I. Tranz. A determina dinainte actele de voință ale cuiva; a decide dinainte o acțiune a cuiva. — Din fr. **prédéterminer.**

PREDETERMINÁNT, -Ă, *predeterminanți, -te,* adj., s.m. (Persoană) care determină dinainte, care decide înainte. — Din fr. **prédéterminant.**

PREDETERMINÁRE, *predeterminări,* s.f. Idee potrivit căreia un eveniment este determinat și fixat dinainte în cauzele și consecințele sale. ✧ *Predeterminare divină* = act prin care Dumnezeu a determinat de la început destinul omului.

PREDETERMINÁT, -Ă, *predeterminați, -te,* adj. (Rar; în unele concepții filosofice; despre acțiuni, acte de voință) Determinat dinainte de către divinitate sau de o cauză anterioară actului. — V. **predetermina.**

PREDETERMINÁȚIE s.f. (Rar; în unele concepții filosofice) Faptul de a predetermina. — Din fr. **prédétermination.**

PREDETERMINÍSM s.n. Concepție filosofică care consideră că actele de voință ale omului și desfășurarea evenimentelor istorice ar fi determinate dinainte de către divinitate. — Din fr. **prédéterminisme.**

PREDICÁ, *prédic,* vb. I. Intranz. (Despre clerici) A rosti o predică. ✧ Expr. *A predica în deșert* (sau *în pustiu)* = a vorbi degeaba, a da sfaturi cuiva care nu le ascultă. ✦ Tranz. (Fam.) A recomanda ceva cu insistență; a răspândi, a propaga idei, concepții etc. — Din lat. **praedicare.**

PREDICÁBIL, -Ă, *predicabili, -e,* adj. Care poate fi aplicat unui subiect. — Din fr. **prédicable.**

PREDICAMÉNT, *predicamente,* s.n. (Log.) Categorie (de predicate **2**). — Din fr. **prédicament.**

PREDICÁRE, *predicări*, s.f. (Rar) Acțiunea de *a predica* și rezultatul ei; predică. — V. **predica.**

PREDICÁT, *predicate,* s.n. **1.** (Gram.) Parte principală a propoziției, care arată o acțiune, o stare sau o însușire a subiectului. ✧ *Predicat verbal* = predicat exprimat printr-un verb predicativ la un mod personal (sau printr-o interjecție). *Predicat nominal* = predicat exprimat printr-un verb copulativ la un mod personal și un nume predicativ. **2.** (Log.) Termen al unei judecăți de predicație reprezentând nota care se afirmă sau se neagă despre subiectul judecății. — Din fr. **prédicat,** lat. **praedicatum.**

PREDICATÍV, -Ă, *predicativi, -e,* adj. **1.** (Gram.) Care formează sau poate forma predicatul (**1**); referitor la predicat. ✧ *Verb predicativ* = verb care poate constitui singur predicatul unei propoziții. *Nume predicativ* = nume care, împreună

cu un verb copulativ, formează predicatul unei propoziții. *Propoziție predicativă* = propoziție care îndeplinește rolul de nume predicativ. **2.** (Log.) Care se referă la predicat (**2**), care aparține predicatului. — Din fr. **prédicatif.**

PREDICATIVITÁTE s.f. (Gram.) Însușire a unui cuvânt de a putea avea funcție de predicat (**1**). — **Predicativ** + suf. *-itate.*

PREDICATÓR, -OÁRE, *predicatori, -oare,* s.m. **1.** Persoană care predică; propovăduitor. **2.** Conducător al unor comunități baptiste. — Din fr. **prédicateur.**

PREDICÁȚIE, *predicații,* s.f. Faptul de a enunța ceva despre un anumit lucru; enunț care reflectă raportul dintre un obiect și o însușire a sa. [Var.: **predicațiúne** s.f.] — Din lat. **praedicatio, -onis,** fr. **prédication.**

PREDICAȚIÚNE s.f. v. **predicație.**

PRÉDICĂ, *predici,* s.f. Cuvântare rostită de un cleric în biserică, în care se explică și se comentează un text biblic și se dau credincioșilor îndrumări morale; omilie; *p. gener.* expunere cu conținut moralizator. — Din **predica.**

PREDÍCȚIE, *predicții,* s.f. (Livr.) Prevestire. [Pr.: *-ți-e.* — Var.: **predicțiúne** s.f.] — Din fr. **prédiction,** lat. **preadictio, -onis.**

PREDICȚIÚNE s.f. v. **predicție.**

PREDIGÉSTIE, *predigestii,* s.f. Totalitatea fenomenelor care pregătesc digestia. — Din fr. **prédigestion.**

PREDILÉCT, -Ă, *predilecți, -te,* adj. Care constituie o preferință a cuiva, pentru care cineva simte sau are o deosebită înclinare sau plăcere; preferat, favorit. — După it. **prediletto** (după *predilecție).*

PREDILÉCȚIE, *predilecții,* s.f. Înclinație, atracție deosebită pentru cineva sau ceva; preferință. ✧ Loc. adj. *De predilecție* = preferat, favorit. ✧ Loc. adv. *Cu* (sau *de) predilecție* = de preferință, mai ales, îndeosebi. — Din fr. **prédilection.**

PREDISPOZÁNT, -Ă, *predispozanți, -te,* adj. Receptiv, sensibil, predispus la o boală. — Din fr. **prédisposant.**

PREDISPOZÍȚIE, *predispoziții,* s.f. **1.** Înclinare, dispoziție înnăscută pentru ceva, constituind premisa favorabilă pentru dezvoltarea talentului; înclinație, aplecare. **2.** Sensibilitate crescută sau receptivitate a organismului față de anumite boli. — Din fr. **prédisposition.**

PREDISPÚNE, *predispún,* vb. III. Tranz. **1.** A crea cuiva o anumită dispoziție, stare de spirit, a dispune la ceva. **2.** (Med.) A face să aibă o deosebită sensibilitate sau receptivitate față de anumite boli. — Din fr. **prédisposer** (după *dispune).*

PREDISPÚNERE, *predispuneri,* s.f. (Rar) Faptul de a fi predispus la ceva; *p. ext.* predispoziție, înclinare. — V. **predispune.**

PREDISPÚS, -Ă, *predispuși, -se,* adj. **1.** Care are înclinație, dispoziție înnăscută spre ceva. **2.** Care este receptiv, sensibil la unele boli. — V. **predispune.**

PREDOMINÁ, *predómin,* vb. I. Intranz. A se impune prin număr, forță, valoare, autoritate; a se ridica deasupra altora, a avea întâietate, a domina, a predomni. — Din fr. **prédominer.**

PREDOMINÁNT, -Ă, *predominanți, -te,* adj. Care predomină; dominant, predominator, predomnitor. — Din fr. **prédominant.**

PREDOMINÁNȚĂ, *predominanțe,* s.f. (Rar) Predominare; caracter predominant. — Din fr. **prédominance.**

PREDOMINÁRE s.f. Faptul de *a predomina;* predominanță, predominație, predomnire. — V. **predomina.**

PREDOMINATÓR, -OÁRE, *predominatori, -oare,* adj. (Rar) Predominant. — **Predomina** + suf. *-tor.*

PREDOMINÁȚIE, *predominații,* s.f. Predominare. — Din fr. **prédomination.**

PREDOMNÍ, *predomnesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A predomina. — **Pre**[2] + **domni.**

PREDOMNÍRE s.f. (Înv.) Acțiunea de *a predomni* și rezultatul ei; predominare. — V. **predomni.**

PREDOMNITÓR, -OÁRE, *predomnitori, -oare,* adj. (Înv.) Predominant. — **Predomni** + suf. *-tor.*

PREDOSLOVÍE, *predoslovii,* s.f. (Înv.) Prefață, precuvântare, introducere în cărțile vechi (bisericești). [Acc. și: *predoslóvie*] — Din sl. **prědŭslovije.**

PREDUCEÁ, *preducele,* s.f. (Reg.) Potricală. ✦ Gaură făcută cu această unealtă. — Cf. bg. p r ě d u p č j a „a perfora”, rom. p r e d u f.

PREDÚF s.n. v. **produf.**

PREECHÍPĂ, *preechipe,* s.f. Echipă din care se selecționează jucătorii pentru un meci oficial (important). [Pr.: *pre-e-*] — **Pre**[1]**-** + **echipă.**

PREELECTORÁL, -Ă, *preelectorali, -e,* adj. Care se petrece, care are loc înainte de alegeri. [Pr.: *pre-e-*] — **Pre**[1]**-** + **electoral.**

PREEMINÉNT, -Ă, *preeminenți, -te,* adj. Care este mai presus decât alții sau decât altele, superior (ca valoare, rang etc.) [Pr.: *pre-e-*] — Din fr. **prééminent.**

PREEMINÉNȚĂ, *preeminențe,* s.f. **1.** Demnitate, privilegiu al unui rang. **2.** Superioritate a cuiva sau a ceva. [Pr.: *pre-e-*] — Din fr. **prééminence.**

PREEMȚIÚNE, *preemțiuni,* s.f. (Jur.; în sintagma) *Drept de preemțiune* = dreptul unei persoane de a fi preferată la cumpărarea unui lucru. [Pr.: *pre-em-ți-u-*] — Din fr. **préemption.**

PREEXISTÁ, pers. 3 *preexístă,* vb. I. Intranz. A exista înainte de…, a exista de mai înainte. [Pr.: *pre-e-*] — Din fr. **préexister.**

PREEXISTÉNT, -Ă, *preexistenți, -te,* adj. Care există de mai înainte, care preexistă. [Pr.: *pre-e-*] — Din fr. **préexistant.**

PREEXISTÉNȚĂ, *preexistențe,* s.f. Faptul de a preexista. ✦ Credința într-o existență anterioară a sufletului. [Pr.: *pre-e*] — Din fr. **préexistence.**

PREFABRICÁ, *prefábric,* vb. I. Tranz. A fabrica într-o întreprindere elementele componente ale unei construcții, care apoi sunt montate și asamblate pe șantier. — **Pre**[1]**-** + **fabrica.**

PREFABRICÁRE, *prefabricări,* s.f. Acțiunea de *a prefabrica* și rezultatul ei. — V. **prefabrica.** Cf. fr. p r é f a b r i c a t i o n.

PREFABRICÁT, -Ă, *prefabricați, -te,* adj., s.n. (Piesă) care se află într-o fază intermediară de prelucrare; (piesă sau element de construcție) fabricat în prealabil într-o întreprindere pentru a fi montat și asamblat pe șantier. — V. **prefabrica.** Cf. fr. p r é f a b r i q u é.

PREFABRICÁȚIE, *prefabricații,* s.f. Prefabricare. — Din fr. **préfabrication.**

PREFÁCE, *prefác,* vb. III. Tranz. și refl. A da sau a lua o formă nouă, un conținut nou; a (se) transforma, a (se) modifica, a (se) schimba, a (se) preschimba. **2.** Tranz. A repara, a reface un obiect, schimbându-i (parțial sau total) aspectul, înfățișarea. **3.** Refl. A încerca (prin atitudine, comportare) să dea o impresie falsă, pentru a induce în eroare; a simula. — **Pre**[2] + **face** (după sl. *prětvoriti).*

PREFÁCERE, *prefaceri,* s.f. Acțiunea de *a (se) preface* și rezultatul ei; schimbare, transformare; evoluție; reparare, refacere, prefăcătură. ✧ *Prefacere euharistică* = schimbarea elementelor euharistice (pâinea și vinul) în trupul și sângele lui Isus prin invocarea Duhului Sfânt. — V. **preface.**

PREFAȚÁ, *prefațez,* vb. I. Tranz. A scrie prefața unei cărți (a altcuiva). — Din fr. **préfacer.**

PREFAȚATÓR, -OÁRE, *prefațatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care scrie prefața unei cărți (a altcuiva). — **Prefața** + suf. *-tor.*

PREFÁȚĂ, *prefețe,* s.f. Scriere cu caracter explicativ, uneori analitic, precedând o operă literară sau științifică, în care este expus planul lucrării, se dau referiri bibliografice, critice etc.; precuvântare; predoslovie. — Din fr. **préface,** lat. **praefatio.**

PREFĂCĂTÓR, -OÁRE, *prefăcători, -oare,* adj. (Rar) **1.** Care transformă, schimbă, înnoiește. **2.** Prefăcut. — **Preface** + suf. *-ător.*

PREFĂCĂTORÍE, *prefăcătorii,* s.f. Mod de comportare, de manifestare specific omului prefăcut; fățărnicie, ipocrizie, simulare, prefăcătură. — **Prefăcător** + suf. *-ie.*

PREFĂCĂTÚRĂ, *prefăcături,* s.f. (Rar) **1.** Prefacere. **2.** Prefăcătorie. — **Preface** + suf. *-ătură.*

PREFĂCÚT, -Ă, *prefăcuți, -te,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Fățarnic, viclean, ipocrit. — V. **preface.**

PREFÉCT, *prefecți,* s.m. **1.** (În organizarea administrativ-teritorială a României) Reprezentant al conducerii centrale într-un județ, cu atribuții administrative. **2.** Persoană care supraveghea și îndruma instrucția și educția într-o școală, în vechea organizare a învățământului din Imperiul Austro-Ungar. **3.** (În Roma antică) Titlu dat unor funcționari din administrația civilă și militară; persoană având acest titlu. — Din lat. **praefectus.**

PREFECTORÁL, -Ă, *prefectorali, -e,* adj. Care ține de prefectură, al prefectului. — Din fr. **préfectoral.**

PREFECTÚRĂ, *prefecturi,* s.f. **1.** Funcția de prefect (**1**); instituția și unitatea administrativă condusă de prefect. **2.** Timpul cât un prefect își exercită această funcție. **3.** (În Roma antică) Funcția de prefect (**3**). — Din lat. **praefectura,** fr. **préfecture.**

PREFERÁ, *prefér,* vb. I. Tranz. A da întâietate sau precădere unui lucru, unei situații sau unei ființe, în raport cu altceva sau cu altcineva; a considera ceva sau pe cineva mai bun, mai valoros, mai important etc., în raport cu altceva sau cu altcineva; a aprecia mai mult ceva sau pe cineva. ✧ Loc. adv. *De preferat* = preferabil. [Var.: (înv.) **preferí** vb. IV] — Din fr. **préférer.**

PREFERÁBIL, -Ă, *preferabili, -e,* adj. Care merită să fie preferat, ales. — Din fr. **préférable.**

PREFERÁNS, (**2**) *preferansuri,* s.n. (Înv.) **1.** Numele unui joc de cărți. **2.** Partidă dintr-un astfel de joc. [Var.: (înv.) **preferánț** s.n., **preferánță** s.f.] — Din rus. **preferans,** fr. **préférence.**

PREFERÁNȚ s.n. v. **preferans.**

PREFERÁNȚĂ s.f. v. **preferans.**

PREFERÁT, -Ă, *preferați, -te,* adj. Care este apreciat, dorit sau ales înaintea altuia, fiind considerat mai bun, mai valoros, mai important etc.; pentru care cineva are o preferință. ✦ (Substantivat) Ființă pe care cineva o preferă, o iubește mai mult. [Var.: (înv.) **preferít, -ă** adj.] — V. **prefera.**

PREFERÉNȚĂ s.f. v. **preferință.**

PREFERENȚIÁL, -Ă, *preferențiali, -e,* adj. Care stabilește o preferință, care se acordă cu preferință; care se face în favoarea cuiva; de favoare. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **préférentiel.**

PREFERENȚIÁT, -Ă, *preferențiați, -te,* adj. Pentru care cineva are o preferință; preferat. [Pr.: *-ți-at*] — Din **preferință.**

PREFERÍ vb. IV v. **prefera.**

PREFERÍNȚĂ, *preferințe,* s.f. Întâietate acordată unui obiect, unei situații, unei ființe atunci când există posibilitatea de a alege dintre mai multe obiecte, situații sau ființe; înclinație față de o anumită ființă. ✧ Loc. adv. *De* (sau *cu) preferință* = cu deosebire, mai ales. [Var.: (înv.) **preferénță** s.f.] — Din fr. **préférence.**

PREFERÍT, -Ă adj. v. **preferat.**

PREFEUDÁL, -Ă, *prefeudali, -e,* adj. Care precedă feudalismul, anterior feudalismului, existent înainte de feudalism. [Pr.: *-fe-u-*] — **Pre[1]- + feudal.**

PREFIGURÁ, *prefigurez,* vb. I. Tranz. A prezenta, a schița ceva în linii mari, înainte de realizare, de aplicare; a avea sau a sugera toate trăsăturile unui lucru, ale unui fenomen etc. viitor. — Din fr. **préfigurer.**

PREFIGURÁRE, *prefigurări,* s.f. Acțiunea de *a prefigura* și rezultatul ei; prefigurație. — V. **prefigura.**

PREFIGURATÍV, -Ă, *prefigurativi, -e,* adj., s.n. (Livr.) (Element) care prefigurează. — **Pre[1]- + figurativ.**

PREFIGURÁȚIE, *prefigurații,* s.f. (Rar) Prefigurare. — Din fr. **préfiguration.**

PREFILTRÁRE, *prefiltrări,* s.f. Trecere a apei prin prefiltru înaintea filtrării propriu-zise. — **Pre[1]- + filtrare** (după engl. *prefiltering*).

PREFÍLTRU, *prefiltre,* s.n. Filtru cu strat filtrant de nisip cu granule mai mari, așezat înaintea filtrului principal al instalației de tratare a apei, pentru a reduce încărcarea acestuia. — **Pre[1] + filtru.**

PREFIRÁ, *prefír,* vb. I. **1.** Tranz. A lăsa să treacă printre degete; *p. ext.* a lua rând pe rând la examinare. ✧ Refl. A se perinda prin fața ochilor, prin minte etc. **2.** Refl. A se infiltra, a-și face loc încetul cu încetul; a se furișa, a se strecura. **3.** Refl. și tranz. A (se) răsfira, a (se) răspândi, a (se) împrăștia. — **Pre[2] + fir.**

PREFIRÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) prefira* și rezultatul ei. — V. **prefira.**

PREFIRÁT, -Ă, *prefirați, -te,* adj. Răsfirat, împrăștiat, răspândit. — V. **prefira.**

PREFÍX, *prefixe,* s.n. **1.** Afix care se atașează înaintea rădăcinii sau a temei unui cuvânt, pentru a forma un derivat. **2.** (În telefonia interurbană automată) Număr care indentifică o anumită localitate sau țară și se formează înaintea numărului de telefon al abonatului. — Din fr. **préfixe,** lat. **praefixus.**

PREFIXÁ, *prefixez*, vb. I. Tranz. A atașa un prefix unui cuvânt pentru a forma un derivat. — Din fr. **préfixer.**

PREFIXÁL, -Ă, *prefixali, -e,* adj. (Despre formații lexicale derivate) Format cu ajutorul unui prefix, care conține un prefix; (despre elemente derivative) cu caracter de prefix. — Din fr. **préfixal.**

PREFIXÁRE, *prefixări,* s.f. Acțiunea de *a prefixa* și rezultatul ei; prefixație. — V. **prefixa.**

PREFIXÁT, -Ă, *prefixați*, *-te,* adj. (Despre cuvinte derivate) Care este format cu un prefix. — V. **prefixa.**

PREFIXÁȚIE, *prefixații,* s.f. (Înv.) Prefixare. — Din fr. **préfixation.**

PREFIXOÍD, *prefixoide*, s.n. Pseudoprefix. — Din **prefix.**

PREFIXOIDÁL, -Ă, *prefixoidali, -e,* adj. Format cu ajutorul unui prefixoid; care conține un prefixoid; (despre elemente derivative) cu caracter de prefixoid. [Pr.: *-xo-i-*] — **Prefixoid** + suf. *-al.*

PREFLORÁȚIE, *preflorații,* s.f. Mod de așezare a părților componente ale unei flori în mugurul floral. — După fr. **préfloraison**.

PREFOLIÁȚIE, *prefoliații,* s.f. Mod de dispunere a frunzelor în mugur. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **préfoliation.**

PREFORJÁRE, *preforjări,* s.f. Operație de forjare preliminară, aplicată unei piese înainte de a i se da forma definitivă. — **Pre[1]- + forjare.**

PREFORMÁRE, *preformări*, s.f. Operație prin care pâslele conice sunt transformate în pălării bărbătești cu calotă și bor. — **Pre[1]- + formare** (după fr. *préformation).*

PREFORMÁȚIE, *preformații,* s.f. (Înv.) Conformație moștenită; predispoziție. — Din fr. **préformation.**

PREFORMÍSM s.n. Teorie speculativă potrivit căreia organele corpului uman adult se găsesc miniaturizate în gamet, dezvoltarea ontogenetică constând în creșteri de volum. — Din germ. **Präformismus.**

PREGĂTÍ, *pregătesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A aranja ceva din timp, a face ca ceva să fie gata; a prepara. ✧ Expr. *A pregăti terenul* = a crea condiții prielnice pentru… ✦ Refl. A fi pe punctul de a …, a fi gata să… **2.** A instrui, a forma în vederea unei activități; a da lecții, a medita. ✦ Tranz. și refl. A studia temeinic; a învăța. **3.** A preveni pe cineva cu privire la un eveniment (neplăcut), a anunța cuiva un lucru pe ocolite. **4.** A găti o mâncare. — **Pre[1]- + găti** (după lat. *praeparare* sau germ. *vorbereiten).*

PREGĂTÍRE, *pregătiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) pregăti* și rezultatul ei. **2.** (În sintagma) *Pregătire de foc* = acțiune masivă și unitară de foc (realizată de trupe de rachete, artilerie și aviație), executată înainte de începerea ofensivei, în scopul neutralizării, nimicirii și distrugerii inamicului. — V. **pregăti.**

PREGĂTÍT, -Ă, *pregătiți, -te,* adj. (Despre oameni) Care are pregătirea, cunoștințele necesare pentru a desfășura o activitate; care are o cultură temeinică (într-un anumit domeniu); instruit, cult, format. — V. **pregăti.**

PREGĂTITÓR, -OÁRE, *pregătitori, -oare,* adj. Care pregătește (**1**) ceva; care servește pentru pregătire; preparator. — **Pregăti** + suf. *-tor.*

PREGENÉRIC, *pregenerice,* s.n. Suită de secvențe care precedă genericul unui film. — Din fr. **prégénérique.**

PRÉGET s.n. (Pop.) Lipsă de activitate; încetare, întrerupere a unei activități; răgaz, tihnă; ezitare, șovăire. ✧ Loc. adj. și adv. *Fără (de) preget* = **a)** (care are loc) fără întrerupere; neîntrerupt, neobosit; **b)** (care are loc) neîntârziat, imediat, repede. — Din **pregeta** (derivat regresiv).

PREGETÁ, *préget,* vb. I. Intranz. (Pop.) A sta pe gânduri înainte de a face ceva; a șovăi, a ezita, a se codi; *p. ext.* a întârzia, a zăbovi, a se lenevi, a sta inactiv. — Probabil lat. ***prigitare.**

PREGETÁRE s.f. (Rar) Faptul de *a pregeta;* șovăire, ezitare; întârziere, zăbovire. — V. **pregeta.**

PREGLACIÁR, -Ă, *preglaciari, -e,* adj. (Geol.) Anterior epocii glaciare cuaternare. [Pr.: *-ci-ar*] — Din fr. **préglaciaire.**

PREGNÁNT, -Ă, *pregnanți, -te,* adj. Care iese în relief, care se impune prin evidență; vizibil, clar, evident; expresiv. — Din germ. **prägnant,** fr. **prégnant.** Cf. it. p r e g n a n t e.

PREGNÁNȚĂ s.f. Însușirea de a fi pregnant. — Din germ. **Prägnanz,** fr. **prégnance.** Cf. it. p r e g n a n z a.

PREGUSTÁ, *pregúst,* vb. I. Tranz. (Înv. și reg.) A gusta o băutură, o mâncare înainte de consumare. — **Pre[1]- + gusta.**

PREGUSTÁRE, *pregustări,* s.f. Acțiunea de *a pregusta*. — V. **pregusta.**

PREGUSTÁT, -Ă, *pregustați, -te,* adj. (Înv. și reg.; despre băuturi, mâncăruri) Care a fost gustat înainte de consumare. — V. **pregusta.**

PREHENSÍL, -Ă, *prehensili, -e,* adj. (Despre organe animale) Care are facultatea de a apuca. *Maimuța are coadă prehensilă.* — Din fr. **préhensile.**

PREINDUSTRIALIZÁRE, *preindustrializări,* s.f. Primă prelucrare a materiilor prime (textile). [Pr.: *pre-in-dus-tri-a-*] — **Pre[1]- + industrializare.**

PREINFÁRCT, *preinfarcte,* s.n. (Med.) Insuficiență coronariană care se manifestă prin aspecte intermediare între angina pectorală și infarctul miocardic propriu-zis. [Pr.: *pre-in-*] — Din germ. **Präinfarkt.**

PREISTÓRIC, -Ă, *preistorici, -ce,* adj. Care aparține preistoriei, privitor la preistorie, din timpul preistoriei. ✦ Fig. (Glumeț) (Foarte) vechi, învechit, perimat. [Pr.: *pre-is-*] — Din fr. **préhistorique.**

PREISTÓRIE s.f. **1.** Perioadă din istoria omenirii de la originea omului până la apariția primelor documente scrise. **2.** Parte a istoriei care studiază preistoria (**1**). [Pr.: *pre-is-*] — Din fr. **préhistoire.**

PREÎNCĂLZÍ, *preîncălzesc,* vb. IV. Tranz. A încălzi în prealabil un fluid în scopul ameliorării unui proces termic, de prelucrare etc. [Pr.: *pre-în-*] — **Pre[1]- + încălzi.**

PREÎNCĂLZÍRE, *preîncălziri,* s.f. Acțiunea de *a preîncălzi* și rezultatul ei. [Pr.: *pre-în-*] — V. **preîncălzi.**

PREÎNCĂLZITÓR, *preîncălzitoare,* s.n. Instalație care servește la preîncălzire. [Pr.: *pre-în-*] — **Preîncălzi** + suf. *-tor.*

PREÎNNOÍ, *preînnoiesc,* vb. IV. (Înv.) **1.** Tranz. A restaura, a renova o clădire, un monument. **2.** Tranz. și refl. A (se) reînnoi, a (se) redeștepta, a reînvia; a (se) împrospăta. [Pr.: *pre-în-*. — Var.: **prenoí** vb. IV] — **Pre[1]- + înnoi.**

PREÎNNOÍRE, *preînnoiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) preînnoi* și rezultatul ei. [Pr.: *pre-în-*] — V. **preînnoi.**

PREÎNREGISTRÁRE, *preînregistrări,* s.f. Înregistrare prealabilă a părții sonore a unui film. [Pr.: *pre-în-*] — **Pre[1]- + înregistrare** (după engl. *pre-recording).*

PREÎNREGISTRÁT, -Ă, *preînregistrați, -te,* adj. (Despre partea sonoră a unui film) Înregistrat în prealabil în studio. [Pr.: *pre-în-*] — **Pre[1]- + înregistrat** (după engl. *pre-recorded).*

PREÎNTÂMPINÁ, *preîntámpin,* vb. I. Tranz. A lua din timp măsuri de precauție pentru a înlătura ceva (neplăcut); a preveni. [Pr.: *pre-în-*] — **Pre[1]- + întâmpina.**

PREÎNTÂMPINÁRE, *preîntâmpinări,* s.f. Acțiunea de *a preîntâmpina* și rezultatul ei; prevenire. — V. **preîntâmpina.**

PRÉJMĂ s.f. v. **preajmă.**

PRÉJMET, *prejmete,* s.f. (Înv.) Împrejurime, preajmă. — **Preajmă** + suf. *-et.*

PREJÓS adv. (În loc. adv.) *Mai prejos* = în inferioritate față de cineva sau de ceva; mai puțin, mai slab, mai prost decât… — **Pre[2] + jos.**

PREJUDECÁTĂ, *prejudecăți,* s.f. Părere, idee preconcepută (și adesea eronată) pe care și-o face cineva asupra unui lucru, adoptată, de obicei, fără cunoașterea directă a faptelor sau impusă prin educație, societate; prejudeț, prejudiciu. — **Pre[1]- + judecată** (după fr. *préjugé).*

PREJUDÉȚ, *prejudețe,* s.n. (Înv.) Prejudecată. — **Pre[1]- + județ** (după lat. *praejudicium).*

PREJUDICÍA, *prejudiciez,* vb. I. Tranz. A cauza cuiva un prejudiciu. [Pr.: *-ci-a*] — Din fr. **préjudicier.**

PREJUDICIÁBIL, -Ă, *prejudiciabili, -e,* adj. Care poate aduce prejudicii; păgubitor, vătămător. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **préjudiciable.**

PREJUDICIÁL, -Ă, *prejudiciali, -e,* adj. Care precedă o judecată; *p. gener.* preliminar. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **préjudiciel.**

PREJUDICIÁT, -Ă, *prejudiciați, -te,* adj. Vătămat, păgubit. [Pr.: *-ci-at*] — V. **prejudicia.**

PREJUDÍCIU, *prejudicii,* s.n. **1.** Pagubă, daună; *p. ext.* știrbire a onoarei, a reputației, a prestigiului cuiva. ✦ (Jur.) Atingere adusă intereselor matrimoniale ale unei persoane ori reputației sau onoarei sale. **2.** (Înv.) Prejudecată. [Var.: (înv.) **prejudíțiu** s.n.] — Din fr. **préjudice,** lat. **praejudicium.**

PREJUDÍȚIU s.n. v. **prejudiciu.**

PRELÁRG s.n. (Înv.) Întindere vastă, spațiu întins. ✧ Loc. prep. *În prelargul* = în largul, pe întinsul, în cuprinsul. — **Pre[2] + larg.**

PRELÁT, *prelați,* s.m. Înalt demnitar bisericesc. — Din fr. **prélat,** lat. **praelatus.**

PRELÁTĂ, *prelate,* s.f. Bucată de pânză deasă (impermeabilă) cu care se acoperă platforma unui autocamion, un autovehicul staționat, diverse materiale etc. — Din fr. **prélart.**

PRELATÍN, -Ă, *prelatini, -e,* adj. Care este anterior epocii latine. — **Pre**[1]**-** + **latin.**

PRELATÚRĂ, *prelaturi,* s.f. Demnitate de prelat. — Din fr. **prélature.**

PRELÉCȚIE s.f. v. **prelecțiune.**

PRELECȚIÚNE, *prelecțiuni,* s.f. (Înv.) Prelegere. [Var.: (înv.) **prelecție** s.f.] — Din lat. **praelectio, -onis.**

PRELÉGERE, *prelegeri,* s.f. Curs, lecție în învățământul universitar; conferință publică (aparținând unui ciclu); prelecție. — Cf. lat. p r a e l e g e r e.

PRELEVÁ, *prelév,* vb. I. Tranz. A detașa, a extrage, a lua (cu anticipație) o parte (relativ mică) dintr-un tot, dintr-un ansamblu. [Prez. ind. și: *prelevez*] — Din fr. **prélever.**

PRELEVÁRE, *prelevări,* s.f. Acțiunea de *a preleva* și rezultatul ei. — V. **preleva.**

PRELEVÁT, -Ă, *prelevați, -te,* adj. Care este detașat, extras dintr-un tot, dintr-un ansamblu. — V. **preleva.**

PRELIMINÁ, *preliminez,* vb. I. Tranz. A calcula, a aprecia, a fixa cu anticipație. [Prez. ind. și: *prelímin*] — Din **preliminar** (formație regresivă).

PRELIMINÁR, -Ă, (**1**) *preliminarii,* s.n., (**2**) *preliminari, -e,* adj. **1.** S.n. (La pl.) Acțiune premergătoare; introducere la ceva; preparative. ✦ Etapă dintr-o competiție sportivă în care sunt selecționate echipele sau sportivii participanți la faza finală a competiției. ✦ Parte introductivă generală (a unui tratat internațional, a unei convenții); preambul. **2.** Adj. Care precedă o acțiune, un fapt; premergător; care servește ca introducere; introductiv; *p. ext.* prealabil. [Var.: **preliminстанáriu, -ie** adj.] — Din fr. **préliminaire.**

PRELIMINÁRE, *preliminări,* s.f. Includere în mod treptat, în cheltuielile curente, a unor sume care reprezintă cheltuieli viitoare, spre a evita creșterea excesivă a cheltuielilor din perioadele următoare. — V. **prelimina.**

PRELIMINÁRIU, -IE adj. v. **preliminar.**

PRELIMINÁT, -Ă, *preliminați, -te,* adj. (Rar) Calculat, apreciat, fixat cu anticipație. — V. **prelimina.**

PRELÍNGE, *preling,* vb. III. Refl. **1.** (Despre lichide) A se scurge foarte încet, picătură cu picătură (de-a lungul unui obiect, pe marginea unui vas); a curge domol. ✦ Tranz. A lăsa să curgă încet. **2.** (Fam.) A se strecura, a se furișa; a aluneca. — **Pre**[2] + **linge.**

PRELÍNGERE, *prelingeri,* s.f. Acțiunea de *a (se) prelinge* și rezultatul ei. — V. **prelinge.**

PRELÍNS, -Ă, *prelinși, -se,* adj. (Despre păr sau pene) Neted, lucios și lipit de corp, lipsit de ondulații; (despre ființe) cu părul sau penele netede, lucioase și lipite de corp; foarte lins. — V. **prelinge.**

PRELÓGIC, -Ă, *prelogici, -ce,* adj. (Despre gândirea, mentalitatea primitivă) Care nu se conformează normelor logicii, fiind dominat de emoții. — Din fr. **prélogique.**

PRELUÁ, *preiáu,* vb. I. Tranz. A lua în primire; a lua asupra sa, pe seama sa. [Pr.: *-lu-a*] — **Pre**[2] + **lua.**

PRELUÁRE, *preluări,* s.f. Acțiunea de *a prelua* și rezultatul ei. [Pr.: *-lu-a-*] — V. **prelua.**

PRELUCRÁ, *prelucrez,* vb. I. Tranz. **1.** A modifica forma, dimensiunile, constituția sau aspectul unui material (pentru a obține produse finite, materii prime etc.). ✦ A adapta unor scopuri determinate o operă literară, științifică etc. **2.** A expune, a explica, a analiza în fața unei adunări conținutul unor documente, al unei rezoluții, al unui articol din presă etc. ✦ A căuta să convingă pe cineva să facă ceva, să recunoască ceva etc. — **Pre**[2] + **lucra.**

PRELUCRÁBIL, -Ă, *prelucrabili, -e,* adj. (Despre materiale) Care se poate prelucra (**1**), care poate fi supus operației de prelucrare. — **Prelucra** + suf. *-bil.*

PRELUCRÁRE, *prelucrări,* s.f. Acțiunea de *a prelucra* și rezultatul ei; (concr.) operă literară, științifică, expunere cu caracter politic etc. realizată pe baza unui izvor cunoscut. — V. **prelucra.**

PRELUCRÁT, -Ă, *prelucrați, -te,* adj. (Despre materiale) Care a fost modificat (și finisat) în urma operației de prelucrare. — V. **prelucra.**

PRELUCRATÍV, -Ă, *prelucrativi, -e,* adj. (Rar) Care poate fi prelucrat. — **Prelucrat** + suf. *-iv.*

PRELUCRĂTÓR, -OÁRE, *prelucrători, -oare,* adj. Care prelucrează, al cărui obiectiv este prelucrarea materialelor. *Industrie prelucrătoare.* — **Prelucra** + suf. *-ător.*

PRELUDÁ, *preludez,* vb. I. Intranz. (Livr.) **1.** A-și încerca vocea sau instrumentul înainte de a executa o bucată muzicală; *p. ext.* a începe să cânte. **2.** A efectua o acțiune preliminară. [Var.: (înv.) **prelúde** vb. III] — Din fr. **préluder,** lat. **praeludere.**

PRELUDÁRE, *preludări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a preluda* și rezultatul ei. — V. **preluda.**

PRELÚDE vb. III v. **preluda.**

PRELÚDIU, *preludii,* s.n. **1.** Partea introductivă a unei compoziții muzicale mai ample. ✦ Spec. Prima piesă muzicală dintr-o suită instrumentală; piesă care precedă o fugă sau un coral. ✦ Piesă instrumentală independentă, scrisă în formă liberă. **2.** Exercițiu muzical pregătitor; *p. ext.* improvizație. **3.** Fig. Ceea ce anunță, precedă sau pregătește o acțiune sau un eveniment; acțiune premergătoare. — Din fr. **prélude,** it. **preludio,** germ. **Präludium.**

PRELÚNG, -Ă, *prelungi,* adj. **1.** Care are o formă alungită, (aproximativ) lungă. **2.** Care durează mult; prelungit. — Lat. **perlongus.**

PRELUNGÍ, *prelungesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face mai lung; a lungi. **2.** Tranz. și refl. A face să dureze sau a dura mai mult; a (se) lungi. ✦ Tranz. A amâna un termen, o scadență. — Din **prelung.**

PRELUNGÍRE, *prelungiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) prelungi* și rezultatul ei. ✦ Timp acordat cuiva peste un anumit termen inițial stabilit. **2.** (Concr.) Parte a unui obiect care constituie o extindere, o continuare a lui. — V. **prelungi.**

PRELUNGÍT, -Ă, *prelungiți -te,* adj. (Despre obiecte) La care s-a adăugat ceva pentru a-l lungi. — V. **prelungi.**

PRELUNGITÓR, *prelungitoare,* s.n. Obiect sau fragment dintr-un obiect care servește la prelungirea altor obiecte. ✧ (Adjectival) *Tub prelungitor*. — **Prelungi** + suf. *-tor.*

PREMARXÍST, -Ă, *premarxiști, -ste,* adj. Care precedă marxismul, imediat anterior marxismului. — **Pre**[1]**-** + **marxist.**

PREMATÚR, -Ă, *prematuri, -e,* adj., s.m. **1.** Care se întâmplă sau apare înainte de vreme ori prea devreme; pretimpuriu. **2.** Adj., s.m. (Copil) născut înainte de termen. [Acc. și: *premátur*] — Din lat. **praematurus.**

PREMEDICÁȚIE, *premedicații,* s.f. (Med.) Administrare de medicamente înaintea unei intervenții chirurgicale în vederea calmării bolnavului, diminuării secrețiilor etc. — Din fr. **prémédication.**

PREMEDITÁ, *premeditez,* vb. I. Tranz. A pune la cale, a pregăti, a plănui o acțiune (de obicei reprobabilă). — Din fr. **préméditer,** lat. **praemeditari.**

PREMEDITÁRE, *premeditări,* s.f. Acțiunea de *a premedita* și rezultatul ei; premeditație. ✦ (Jur.) Circumstanță agravantă constând în săvârșirea în mod deliberat, pe baza unor pregătiri minuțioase, a unei infracțiuni. ✧ Loc. adj. și adv. *Cu premeditare* = (în mod) premeditat. — V. **premedita.**

PREMEDITÁT, -Ă, *premeditați, -te,* adj. Pus la cale, plănuit dinainte; săvârșit în mod deliberat. — V. **premedita.**

PREMEDITÁȚIE, *premeditații,* s.f. (Înv.) Premeditare. [Var.: (înv.) **premeditațiúne** s.f.] — Din fr. **préméditation,** lat. **praemeditatio, -onis.**

PREMEDITAȚIÚNE s.f. v. **premeditație.**

PREMENEÁLĂ s.f. v. **primeneală.**

PREMENÍ vb. IV v. **primeni.**

PREMENÍRE s.f. v. **primenire.**

PREMENÍT[1] s.n. v. **primenit**[1]**.**

PREMENÍT[2]**, -Ă** adj. v. **primenit**[2]**.**

PREMENOPÁUZĂ s.f. (Med.) Sindrom care precedă menopauza. [Pr.: *-pa-u-*] — Din fr. **préménopause.**

PREMERGĂTÓR, -OÁRE, *premergători, -oare,* adj. Care premerge, precedă ceva sau pe cineva. ✦ (Substantivat) Precursor, predecesor, înaintaș. — **Pre**[1]**-** + **mergător** (după fr. *précurseur).*

PREMÉRGE, pers. 3 *premérge,* vb. III. Intranz. A fi, a exista, a se întâmpla înaintea unui eveniment, a unei acțiuni etc.; a preceda. — **Pre**[1]**-** + **merge.**

PREMIÁ, *premiez,* vb. I. Tranz. A acorda, a conferi cuiva un premiu. [Pr.: *-mi-a*] — Din lat. **praemiare,** it. **premiare.**

PREMIÁL, -Ă, *premiali, -e,* adj. (Rar) De premii, privitor la premii, pentru premii. ✧ *Sistem premial* = instrument economic cu ajutorul căruia se asigură sporirea cointeresării materiale a personalului; parte a sistemului de salarizare care se referă la condițiile de acordare a premiilor și a primelor. [Pr.: *-mi-al*] — **Premiu** + suf. *-al.*

PREMIÁNT, -Ă, *premianți, -te,* s.m. și f. Elev care a obținut un premiu la sfârșitul anului școlar. ✧ (Adjectival) *Elev premiant.* ✦ Persoană care a obținut un premiu la un concurs. [Pr.: *-mi-ant*] — **Premia** + suf. *-ant.*

PREMIÁT, -Ă, *premiați, -te,* adj. Căruia i s-a acordat un premiu. [Pr.: *-mi-at*] — V. **premia.**

PREMIÉR, -Ă, *premieri, -e,* s.m., s.f. **I. 1.** S.m. Prim-ministru. **2.** S.f. Femeie care supraveghează sau execută probele într-un atelier de croitorie, de lenjerie sau într-o casă de mode. **II.** S.f. Prima reprezentație a unei piese de teatru, a unei opere, a unui film; *p. ext.* inaugurare a unei activități. *Premieră industrială*. [Pr.: *-mi-er*] — Din fr. **premier.**

PREMIÉRE, *premieri,* s.f. Acțiunea de *a premia* și rezultatul ei. [Pr.: *-mi-e-*] — V. **premia.**

PREMILITÁR, -Ă, *premilitari, -e,* adj. Care aparține premilităriei, privitor la premilitărie. ✦ (Substantivat) Tânăr care era încadrat în premilitărie. — Din fr. **prémilitaire.**

PREMILITĂRÍE s.f. Pregătire militară organizată în România, înainte de cel de-al Doilea Război Mondial, pentru tinerii între 18 și 21 de ani. — **Premilitar** + suf. *-ie.*

PREMÍSĂ, *premise,* s.f. (Log.) Fiecare dintre propozițiile inițiale ale unui raționament, din care se deduce concluzia. **2.** Idee de bază, punct de plecare. [Var.: **premíză** s.f.] — Din fr. **prémisse.**

PRÉMIU, *premii* s.n. Recompensă materială sau distincție acordată cuiva pentru merite și succese deosebite obținute într-un domeniu de activitate, la un concurs etc. ✦ Distincție acordată la sfârșitul anului școlar elevilor care au obținut cele mai bune rezultate la învățătură. — Din lat. **praemium.**

PREMÍZĂ s.f. v. **premisă.**

PREMODÉRN, -Ă, *premoderni, -e,* adj. Care precedă epoca modernă. — **Pre¹-** + **modern.**

PREMOLÁR, *premolari,* s.m. Fiecare dintre dinții mamiferelor situați între canini și molari. ✧ (Adjectival) *Dinte premolar.* — Din fr. **prémolaire.**

PREMONITÓRIU, -IE, *premonitorii,* adj. (Med.; despre simptome) Care precedă o anumită boală. — Din fr. **prémonitoire.**

PREMONÍȚIE, *premoniții,* s.f. Presimțire, fără un motiv rațional, a unui fapt viitor și care, uneori, se realizează prin intermediul viselor (vise premonitive). — Din fr. **prémonition.**

PREMONOPOLÍST, -Ă, *premonopoliști, -ste,* adj. Care precedă monopolismul, care este imediat anterior dezvoltării monopolurilor. — **Pre¹-** + **monopolist.**

PREMUNÍȚIE, s.f. (Med.) Imunitate la altă infecție a unui orgnism deja infectat. — Din fr. **prémunition.**

PRENADÉZ s.n. Substanță vâscoasă adezivă folosită la lipit. — Cf. a d e z i v.

PRENARCÓZĂ, *prenarcoze,* s.f. (Med.) Preanestezie. — Din fr. **prénarcose.**

PRENATÁL, -Ă, *prenatali, -e,* adj. Care precedă nașterea, care are loc înainte de naștere. — Din fr. **prénatal.**

PRENOÍ vb. IV v. **preînnoi.**

PRENOTÁ, *prenotez,* vb. I. Tranz. (Rar) A înscrie dinainte pe cineva pe o listă, pentru a-l avea în evidență. — **Pre¹-** + **nota.**

PRENOTÁRE, *prenotări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a prenota* și rezultatul ei. — V. **prenota.**

PRENUMĂRÁ, *prenúmăr,* vb. I. Refl. și tranz. (Rar) A (se) număra printre…, a (se) socoti între… — **Pre²** + **număra.**

PRENUMĂRÁRE, *prenumărări,* s.f. (Rar) Faptul de *a (se) prenumăra.* [Var.: **prenumeráre** s.f.] — V. **prenumăra.**

PRENÚME, *prenume*, s.n. Nume care se dă unui om la naștere și care distinge pe fiecare dintre membrii aceleiași familii; nume de botez. — Din fr. **prénom,** lat. **praenomen** (după *nume).*

PRENUMERÁNT, *prenumeranți,* s.m. (Ieșit din uz) Abonat la o publicație periodică sau la o carte încă netipărită; *p. ext.* persoană care contribuie la o listă de subscripție. — Din lat. **praenumerans, -ntis.**

PRENUMERÁRE s.f. v. **prenumărare.**

PRENUPȚIÁL, -Ă, *prenupțiali, -e,* adj. Prealabil căsătoriei. ✧ *Certificat prenupțial* = certificat medical care atestă că viitorii soți sunt apți pentru căsătorie. ✧ *Contract prenupțial* = contract între viitorii soți prin care se stabilește de comun acord modul de delimitare a bunurilor proprii fiecăruia dintre ei. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **prénuptial.**

PREOBRAJÉNIE s.f. (Pop.) Sărbătoare religioasă ortodoxă ținută la 6 august; Schimbarea la Față a Domnului. [Pr.: *pre-o-*] — Din sl. **prĕobraženije.**

PREOCUPÁ, *preocúp,* vb. I. **1.** Tranz. (Despre idei, sentimente etc.) A pune stăpânire pe cineva, a domina, a absorbi; *p. ext.* a neliniști, a frământa, a îngrijora. **2.** Refl. A se interesa îndeaproape, a purta de grijă (de cineva sau de ceva). ✦ Tranz. A deștepta interesul; a interesa, a atrage. [Pr.: *pre-o-*] — Din fr. **préoccuper,** lat. **praeoccupare.**

PREOCUPÁRE, *preocupări,* s.f. Faptul de *a (se) preocupa;* preocupație. [Pr.: *pre-o-*] — V. **preocupa.**

PREOCUPÁT, -Ă, *preocupați, -te,* adj. Absorbit de gânduri, de griji; îngândurat. [Pr.: *pre-o-*] — V. **preocupa.**

PREOCUPÁȚIE, *preocupații,* s.f. (Înv.) Preocupare. [Pr.: *pre-o-*] — Din fr. **préoccupation.**

PREOLÍMPIC, -Ă, *preolimpici, -ce,* adj. Care precedă jocurile olimpice, anterior acestor jocuri. [Pr.: *pre-o-*] — **Pre¹-** + **olimpic.**

PREOPERATÓRIU, -IE, *preoperatorii,* adj. Care precedă o operație chirurgicală. [Pr.: *pre-o-*] — Din fr. **préopératoire.**

PREOPINÁ, *preopinez,* vb. I. Intranz. (Rar) A lua atitudine, a opina (înaintea altora). [Pr.: *pre-o-*] — Din fr. **préopiner.**

PREOPINÉNT, -Ă, *preopinenți, -te,* s.m. și f. Persoană care emite o părere, afirmă ceva înaintea alteia; antevorbitor; *p. ext.* adversar de opinii. [Pr.: *pre-o-*] — Din fr. **préopinant.**

PREORĂȘENÉSC, -EÁSCĂ, *preorășenești,* adj. Care se află în jurul orașului, la intrarea în oraș. [Pr.: *pre-o-*] — **Pre¹-** + **orășenesc.**

PRÉOT, *preoți,* s.m. (În majoritatea religiilor primitive sau superioare) Persoană care oficiază cultul religios, fiind, în această postură, mijlocitor între om și divinitate și reprezentând pe semenii săi în sfera sacrului, fără a o perturba; popă. ✦ Fig. Persoană care slujește un ideal, o învățătură; apostol. ✧ *Mare preot* = conducătorul suprem al cultului (la vechii evrei, egipteni etc.). — Lat. **presbiterum.**

PREOTEÁSĂ, *preotese,* s.f. **1.** Soție de preot. **2.** Femeie care îndeplinea în Antichitate funcții sacerdotale. [Pr.: *pre-o-*] — **Preot** + suf. *-easă.*

PREOTEȘÍCĂ, *preoteșici,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *preoteasă* (**1**); preoteasă tânără. [Pr.: *pre-o-*] — **Preoteasă** + suf. *-ică.*

PREOȚÉSC, -EASCĂ, *preoțești,* adj. Care aparține preotului, referitor la preot; popesc. [Pr.: *pre-o-*] — **Preot** + *-esc.*

PREOȚÉȘTE adv. În felul preoților, ca preoții; popește. [Pr.: *pre-o-*] — **Preot** + suf. *-ește.*

PREOȚÍ, *preoțesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) face preot; a (se) popi, a (se) hirotonisi. **2.** Intranz. (Înv.) A exercita funcția de preot; a păstori. [Pr.: *pre-o-*] — Din **preot.**

PREOȚÍE s.f. **1.** Calitatea, demnitatea, funcția de preot; popie. **2.** (Înv.; cu sens colectiv) Preoțime. [Pr.: *pre-o-*] — **Preot** + suf. *-ie.*

PREOȚÍME s.f. Tagma preoților; mulțime de preoți, totalitatea preoților. [Pr.: *pre-o-*] — **Preot** + suf. *-ime.*

PREPALATÁL, -Ă, *prepalatali, -e,* adj. (Fon.; despre consoane) Care se articulează în partea anterioară a palatului. ✦ (Substantivat, f.) Sunet prepalatal; *spec.* consoană nazală. — Din fr. **prépalatal.**

PREPARÁ, *prepár,* vb. I. **1.** Tranz. A pregăti din timp ceva, a face ca ceva să fie gata (în vederea unei acțiuni sau a unei prelucrări ulterioare). ✦ Refl. A fi pe punctul de a…, a fi gata să… **2.** Tranz. și refl. A (se) pregăti în vederea unui examen, a unei activități; a învăța temeinic. **3.** Tranz. A preveni pe cineva asupra unui eveniment, a anunța pe ocolite, cu menajamente. **4.** Tranz. A găti (mâncare). — Din fr. **préparer,** lat. **praeparare.**

PREPARANDIÁL, -Ă, *preparandiali, -e,* adj. (Înv.) Privitor la preparandie, care ține de peparandie. [Pr.: *-di-al*] — **Preparandie** + suf. *-al.*

PREPARÁNDIE, *preparandii,* s.f. (Înv.) Școală pentru pregătirea învățătorilor; școală normală. — Din germ. **Präparandie.**

PREPARANDÍST, *preparandiști,* s.m. (Înv.) Elev sau absolvent al unei preparandii. — **Preparandie** + suf. *-ist.*

PREPARÁRE, *preparări,* s.f. Acțiunea de *a (se) prepara* și rezultatul ei; pregătire. — V. **prepara.**

PREPARÁT¹, *preparate,* s.n. Faptul de *a (se) prepara;* (concr.) produs (mai ales alimentar) rezultat dintr-o operație de preparare. — V. **prepara.**

PREPARÁT², -Ă, *preparați, -te,* adj. Care a fost pregătit. ✦ Meditat. — V. **prepara.**

PREPARATÍVE s.f. pl. Pregătiri speciale făcute în vederea unei acțiuni; acțiune premergătoare. — Din fr. **préparatifs.**

PREPARATÓR, -OÁRE, *preparatori, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care pregătește ceva, care servește pentru pregătire; care instruiește (pentru a forma cadre calificate); pregătitor. **2.** S.m. și f. Persoană care prelucrează anumite materiale pentru a obține un produs. **3.** S.m. și f. Membru al corpului didactic universitar care ocupă prima treaptă din ierarhia învățământului superior. **4.** S.m. și f. Persoană care dă lecții particulare unui elev; meditator. — **Prepara** + suf. *-tor.* Cf. fr. p r é p a r a t e u r.

PREPARÁȚIE, *preparații,* s.f. (Înv.) **1.** Preparare, pregătire în vederea unei acțiuni. **2.** Prepararea unui produs (pentru a servi unor cercetări). **3.** Meditație. [Var.: **preparațiúne** s.f.] — Din fr. **préparation,** lat. **praeparatio, -onis.**

PREPARAȚIÚNE s.f. v. **preparație.**

PREPELEÁC, *prepelece*, s.n. **1.** Par cu crăcane scurte, înfipt în pământ, în care se pun, la țară, oalele spălate ca să se scurgă sau de care se atârnă diferite obiecte. ✧ Expr. *A fi gol prepeleac* = a fi sărac, neîmbrăcat. *Cu mustățile în prepeleac* = cu mustățile răsucite și întoarse în sus, în furculiță. **2.** Prăjină cu crăcane sau ansamblu de prăjini pe care se clădesc căpițele. ✦ Căpiță clădită pe o astfel de prăjină. **3.** Scară rudimentară formată dintr-un stâlp prin care sunt trecute cuie lungi de lemn, care servesc drept trepte. [Pl. și: (m.) *prepeleci.* — Var.: **prepeleág** s.n.] — Et. nec.

PREPELEÁG s.n. v. **prepeleac.**

PREPELICÁR, *prepelicari,* s.m. Rasă de câini de vânătoare de talie mare, cu urechile lăsate în jos, folosită pentru vânatul mic; brac¹. — **Prepeliță** + suf. *-ar.* Cf. sb. p r e p e l i c a r.

PRÉPELIȚĂ, *prepelițe,* s.f. Pasăre migratoare de câmpie din ordinul galinaceelor, de culoare brună, cu dungi pe spate, care se vânează pentru carnea ei gustoasă; pitpalac *(Coturnix coturnix).* [Acc. și: *prepelíță*] — Din bg., sb. **prepelica.**

PREPELIȚÓI, *prepelițoi,* s.m. (Reg.) Bărbătușul prepeliței. — **Prepeliță** + suf. *-oi.*

PREPONDERÁ, pers. 3 *preponderează,* vb. I. Intranz. (Livr.) A fi preponderent; a precumpăni, a predomina. — Din fr. **prépondérer,** lat. **praeponderare.**

PREPONDERÁNT, -Ă adj. v. **preponderent.**

PREPONDERÁNȚĂ s.f. v. **preponderență.**

PREPONDERÉNT, -Ă, *preponderenți, -te,* adj. Care întrece, domină în cantitate, în greutate; superior ca importanță, ca valoare; precumpănitor, dominant. [Var.: **preponderánt, -ă** adj.] — Din fr. **prépondérant.**

PREPONDERÉNȚĂ, *preponderențe,* s.f. Însușirea de a fi preponderent; superioritate în număr, în greutate, în importanță; precumpănire, predominare. [Var.: **preponderánță** s.f.] — Din fr. **prépondérance,** it. **preponderanza.**

PREPOTÉNT, -Ă, *prepotenți, -te,* adj. (Rar) Puternic, autoritar, foarte influent. — Din lat. **praepotens, -ntis.**

PREPOTÉNȚĂ, *prepotențe,* s.f. (Rar) Putere mare, autoritate preponderentă. — Din fr. **prépotence,** lat. **praepotentia.**

PREPOTRIVÍRE, *prepotriviri,* s.f. Operație de ajustare a formei pentru tipar înalt înainte de a fi introdusă în mașina de tipar pentru potrivire. — **Pre**[1]**-** + **potrivire.**

PREPÓZIT, *prepoziți,* s.m. (În ierarhia Bisericii catolice) Cleric de rang înalt care îndeplinește o funcție administrativă importantă. — Din lat. **praepositus** „cap”, „șef”.

PREPOZITÍV, -Ă, *prepozitivi, -e,* adj. (Despre un cuvânt, o particulă) Care se pune înaintea altui cuvânt. — Din fr. **prépositif.**

PREPOZÍȚIE, *prepoziții,* s.f. Parte de vorbire neflexibilă care exprimă raporturi sintactie de dependență între părțile unei propoziții. [Var.: **prepozițiúne** s.f.] — Din fr. **préposition,** lat. **praepositio.**

PREPOZIȚIONÁL, -Ă, *prepoziționali, -e,* adj. (Despre anumite construcții gramaticale) Format cu o prepoziție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **prépositionnel.**

PREPOZIȚIÚNE s.f. v. **prepoziție.**

PREPRÍNT, *preprinturi,* s.n. Lucrare multiplicată, difuzată separat (înainte de a apărea într-o publicație, de a fi tipărită). — Din engl. **preprint.**

PREPÚNE, *prepún,* vb. III. Tranz. **1.** (Pop.) A bănui pe cineva sau ceva, a suspecta; a presupune ceva. ✦ A prevesti. **2.** (Rar) A însărcina pe cineva cu o funcție; a propune într-o funcție. — Lat. **praeponere** (după *pune).*

PREPÚNERE, *prepuneri,* s.f. (Pop.) Faptul de *a prepune.* — V. **prepune.**

PREPÚS[1]**,** *prepusuri,* s.n. (Pop.) Bănuială, presupunere; suspiciune. — V. **prepune.**

PREPÚS[2]**, -Ă,** *prepuși, -se,* adj., s.m. **1.** Adj. Adăugat, pus înainte; pus mai mare peste… **2.** Adj. (Pop.) Bănuit, suspectat. **3.** S.m. (Jur.) Persoană care efectuează acte juridice sau îndeplinește o funcție după directivele și sub controlul altei persoane. — V. **prepune.**

PREPÚȚ, *prepuțuri,* s.n. Cută a pielii care acoperă partea anterioară a penisului. [Var.: **prepúțiu** s.n.] — Din lat. **praeputium,** fr. **prépuce.**

PREPÚȚIU s.n. v. **prepuț.**

PRERAFAELÍSM s.n. v. **prerafaelitism.**

PRERAFAELÍT, -Ă, *prerafaeliți, -te,* adj., s.m. și f. (Adept) al prerafaelitismului. [Pr.: *-fa-e-*] — Din fr. **préraphaélite.**

PRERAFAELITÍSM s.n. Curent artistic apărut în Anglia la mijlocul sec. XIX care, pornind de la ideea că apogeul picturii este reprezentat de înaintașii lui Rafael, a militat pentru o artă de rafinament, antiacademică, paseistă, literaturizantă, ezoterică, moralizatoare. [Pr.: *-fa-e-*. — Var.: **prerafaelísm** s.n.] — Din fr. **préraphaélitisme.**

PREREPARTIZÁRE, *prerepartizări,* s.f. Repartizare prealabilă care se poate definitiva ulterior. — **Pre**[1]**-** + **repartizare.**

PREREVOLUȚIONÁR, -Ă, *prerevoluționari, -e,* adj. Care a existat, a fost, s-a întâmplat înainte de o revoluție; care caracterizează perioada dinaintea unei revoluții. [Pr.: *-ți-o-*] — **Pre**[1]**-** + **revoluționar.**

PRERÍE, *prerii,* s.f. Asociație vegetală formată din ierburi, caracteristică pentru unele regiuni ale Americii de Nord; regiune de stepă care cuprinde o asemenea vegetație. — Din fr. **prairie.**

PREROGATÍVĂ, *prerogative,* s.f. Împuternicire, privilegiu acordat în exclusivitate șefului unui stat sau unui demnitar. — Din fr. **prérogative,** lat. **praerogativa.**

PREROMÁN, -Ă, *preromani, -e,* adj. Care a existat înainte de apariția romanilor, care aparține acestei perioade. — **Pre**[1]**-** + **roman.**

PREROMÁNTIC, -Ă, *preromantici, -ce,* adj. Care aparține preromantismului, privitor la preromantism. — Din fr. **préromantique.**

PREROMANTÍSM s.n. Curent literar și artistic din sec. XVIII, anterior romantismului, care se caracterizează prin respingerea canoanelor clasicismului, prin adoptarea cultului sensibilității și al naturii, prin gustul pentru pitoresc și exotic etc. — Din fr. **préromantisme.**

PRESÁ, *presez,* vb. I. Tranz. **1.** A exercita o presiune asupra unui material, obiect, pentru a-i reduce volumul, a-i da o anumită formă, a extrage lichidul din el etc. ✦ A apăsa. **2.** Fig. A constrânge o persoană să acționeze într-un anumit fel. — Din fr. **presser.**

PRESÁJ s.n. (Rar) Presare. — Din fr. **pressage.**

PRESÁNT, -Ă, *presanți, -te,* adj. Care exercită o presiune. ✦ Fig. Care impune o rezolvare imediată, care nu poate fi amânat; urgent, grabnic. — Din fr. **pressant.**

PRESÁRE, *presări,* s.f. Acțiunea de *a presa* și rezultatul ei; presat[1]. — V. **presa.**

PRESÁT[1] s.n. Presare. — V. **presa.**

PRESÁT[2]**, -Ă,** *presați, -te,* adj. Care a fost supus unei presiuni, care a fost comprimat, îndesat. — V. **presa.**

PRESATÓR, -OARE, *presatori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Muncitor specializat în presarea materialelor. — **Presa** + suf. *-tor.*

PRÉSĂ, (**I**) *prese,* s.f. **I.** Dispozitiv, unealtă, mașină cu care se execută operația de presare a unui material, obiect. ✦ Spec. Mașină tipografică simplă care tipărește prin presarea hârtiei pe un zaț acoperit de cerneală. **II.** Totalitatea publicațiilor cotidiene și periodice (ziare, reviste etc.) prin care se realizează informarea publică. ✦ Activitatea sau profesia de gazetar, de publicist; gazetărie, publicistică. ✦ (Concr.) Gazetari, ziariști. ✧ Expl. *A avea presă bună* (sau *proastă)* = a se bucura de o apreciere bună (sau rea), a avea o reputație bună (sau proastă). — Din fr. **presse.**

PRESĂDÍ, *presădesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A răsădi. — Din sl. **prěsaditi.**

PRESĂDÍRE, *presădiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a presădi* și rezultatul ei. — V. **presădi.**

PRESĂDÍT, -Ă, *presădiți, -te,* adj. (Pop.; despre plante, răsaduri) Răsădit. — V. **presădi.**

PRESĂRÁ, *presár,* vb. I. Tranz. A împrăștia peste ceva, a arunca ici-colo câte puțină sare, făină, nisip etc.; *p. gener.* a împrăștia, a răspândi, a risipi. — **Pre**[2] + **săra.**

PRESĂRÁRE, *presărări,* s.f. Acțiunea de *a presăra* și rezultatul ei. — V. **presăra.**

PRESĂRÁT s.n. Faptul de *a presăra*. — V. **presăra.**

PRESĂRĂTÚRĂ, *presărături,* s.f. (Rar) Ceea ce se presară peste ceva. — **Presăra** + suf. *-ătură.*

PRESCHIMBÁ, *preschímb,* vb. I. **1.** Tranz. A ceda un lucru în locul altuia (cam de aceeași valoare); a face schimb. **2.** Tranz. și refl. A (se) transforma, a (se) schimba. — **Pre**[2] + **schimba.**

PRESCHIMBÁRE, *preschimbări,* s.f. Faptul de *a (se) preschimba.* — V. **preschimba.**

PRESCHIMBÁT, -Ă, *preschimbați, -te,* adj. Transformat, modificat. — V. **preschimba.**

PRESCRÍE, *prescríu,* vb. III. **1.** Tranz. A indica, a arăta; *spec.* a recomanda medicamentele sau tratamentul de care are nevoie un bolnav. **2.** Tranz. A stabili cu precizie ceea ce trebuie făcut; a dispune, a hotărî. **3.** Refl. pas. (Despre pedepse penale, drepturi de proprietate etc.) A se stinge, a înceta prin prescripție (**2**); a-și pierde valabilitatea. **4.** Tranz. (Înv.) A transcrie un text. — Din fr. **prescrire** (după *scrie).*

PRESCRÍERE, *prescrieri,* s.f. Acțiunea de *a prescrie* și rezultatul ei. — V. **prescrie.**

PRESCRÍPT, *prescripte,* s.n. (Înv.) Prescripție (**1**). — Din lat. **praescriptum.**

PRESCRIPTÍBIL, -Ă, *prescriptibili, -e,* adj. (Jur.) Care se poate prescrie, care este supus prescripției. — Din fr. **prescriptible.**

PRESCRIPTIBILITÁTE s.f. Însușirea sau starea de a fi prescriptibil. — Din fr. **prescriptibilité.**

PRESCRÍPȚIE, *prescripții,* s.f. **1.** Obligație, dispoziție, prevedere (impusă printr-o lege, printr-un regulament etc.); prescript. ✦ Instrucțiuni scrise cuprinzând condițiile tehnice care trebuie respectate la proiectarea, verificarea sau executarea unui sistem tehnic. **2.** Stingere a unui drept la acțiune sau la executarea unei hotărâri prin neexercitarea lui în termenul prevăzut de lege sau dobândirea dreptului de proprietate asupra unui lucru prin posesia lui cu bună-credință un anumit timp. **3.** (Rar) Recomandație dată de medic unui bolnav (printr-o rețetă); recomandație de folosire a unui medicament; *p. ext.* rețetă. — Din fr. **prescription,** lat. **praescriptio.**

PRESCRÍS, -Ă, *prescriși, -se,* adj. **1.** (Despre pedepse penale, drepturi de proprietate etc.) Care și-a pierdut valabilitatea prin prescripție. **2.** Care a fost indicat într-un tratament medical. — V. **prescrie.**

PRESCÚRĂ, *prescuri,* s.f. Pâinișoară rotundă sau în formă de cruce, făcută din aluat dospit, folosită în ritualul creștin ortodox pentru pregătirea împărtășaniei și a anafurei. [Acc. și: *préscură*] — Din sl. **proskura.**

PRESCURÍȚĂ, *prescurițe,* s.f. Plantă erbacee cu frunze dispuse în rozetă, cu flori albe-gălbui *(Sempervivum soboliferum)*. — **Prescură** + suf. *-iță.*

PRESCURTÁ, *prescurtez,* vb. I. Tranz. A reduce dimensiunile unui text; a scurta un cuvânt, un titlu etc., a abrevia. — **Pre**[2] + **scurt.**

PRESCURTÁRE, *prescurtări,* s.f. Acțiunea de *a prescurta* și rezultatul ei; rezumare; abreviere. ✦ (Concr.) Cuvânt, titlu etc. abreviat. — V. **prescurta.**

PRESCURTÁT, -Ă, *prescurtați, -te,* adj. (Despre texte) Al cărui volum a fost redus; (despre cuvinte, titluri etc.) abreviat. — V. **prescurta.**

PRESEÍSMIC, -Ă, *preseismici, -ce,* adj. Care precedă mișcările seismice (**1**). [Pr.: *-se-is-*] — **Pre**[1]**-** + **seismic.**

PRESELECTÁ, *preselectez,* vb. I. Tranz. A selecționa în prealabil. — **Pre**[1]**-** + **selecta.**

PRESELECTÁRE, *preselectări,* s.f. Acțiunea de *a preselecta*. — V. **preselecta.**

PRESELECTÁT, -Ă, *preselectați, -te,* adj. Care a fost selecționat în prealabil. — V. **preselecta.**

PRESELECTÓR, *preselectoare,* s.n. **1.** Dispozitiv care pregătește schimbarea de viteză. **2.** Mecanism de comutație din ansamblul unui schimbător telefonic automat, cu preselecție directă, pentru fiecare abonat chemător. — Din fr. **présélecteur.**

PRESELÉCȚIE, *preselecții,* s.f. **1.** Selecționarea prealabilă printr-un examen, înainte de selecția definitivă; (rar) preselecționare. **2.** Căutare a unui selector într-o instalație telefonică automată cu grupări de selectare. — Din fr. **présélection.**

PRESELECȚIONÁRE, *preselecționări,* s.f. (Rar) Preselecție (**1**). [Pr.: *-ți-o-*] — **Pre**[1]**-** + **selecționare.**

PRÉSEN s.n. v. **presenă.**

PRÉSENĂ, *presene,* s.f. (Reg.) Cureaua hamului care trece pe sub pieptul calului. [Var.: **présen** s.n., **preásenă** s.f.] — Din sb. **prsina.**

PRESENTIMÉNT, *presentimente,* s.n. Presimțire. — Din fr. **pressentiment.**

PRESÉRIE, *preserii,* s.f. Cantitate de bunuri realizată în număr limitat înainte de producția în serie. — Din fr. **présérie.**

PRESESIÚNE, *presesiuni,* s.f. Perioadă în care se dau examene înaintea sesiunii propriu-zise. — **Pre**[1]**-** + **sesiune.**

PRESETÚPĂ, *presetupe,* s.f. Presgarnitură. — Din fr. **presse-étoupe.**

PRESEZÓN, *presezoane,* s.n. (În turism) Perioadă dinaintea sezonului de referință. — **Pre[1]- + sezon.**

PRESGARNITÚRĂ, *presgarnituri,* s.f. Garnitură de etanșare a unui organ mobil al unei mașini. — Din fr. **presse-garniture.**

PRESIMȚĂMÂNT, *presimțăminte,* s.n. (Înv.) Presimțire. — **Presimți** + suf. *-ământ* (după fr. *pressentiment).*

PRESIMȚÍ, *presímt,* vb. IV. Tranz. A simți dinainte, vag și instinctiv, ceea ce urmează să se întâmple. — **Pre[1]-** + **simți** (după fr. *pressentir*).

PRESIMȚÍRE, *presimțiri,* s.f. Faptul de *a presimți;* sentiment vag și instinctiv pe care îl are cineva față de cele ce se vor întâmpla; presentiment, presimțământ. — V. **presimți.**

PRÉSING s.n. Tactică prin care fiecare component al unei echipe sportive aflate în apărare își supraveghează în permanență adversarul direct, pentru a-i anihila acțiunile ofensive. — Din engl. **pressing.**

PRESÍSTOLĂ, *presistole,* s.f. (Med.) Fază din diastolă care precedă sistola. — Din fr. **présystole.**

PRESIÚNE, *presiuni,* s.f. **1.** Forță care apasă (uniform și perpendicular) pe unitatea de suprafață a unui corp; mărime fizică egală cu raportul dintre valoarea acestei forțe și aria suprafeței corpului respectiv; apăsare. ✧ *Presiune atmosferică* = presiune pe care o exercită atmosfera asupra suprafeței Pământului și a corpurilor situate pe ea. **2.** (În sintagma) *Presiune arterială* = tensiune arterială. **3.** (Bot.; în sintagma) *Presiune radiculară* = presiune din celulele vii ale rădăcinii care împinge apa în rădăcină și tulpină. **4.** Fig. Constrângere (morală, economică, politică, socială) exercitată asupra cuiva. ✧ *Grup de presiune* = grup de interese al cărui scop este influențarea factorilor decizionali politici. ✦ (Rar) Stare de apăsare sufletească. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **pression.**

PRESOCIALÍST, -Ă, *presocialiști, -ste,* adj. Care este anterior socialismului. [Pr.: *-ci-a-*] — **Pre[1]- + socialist.**

PRESOCRÁTIC, -Ă, *presocratici, -ce,* adj., s.m. pl. **1.** Adj. Anterior lui Socrate. **2.** S.m. pl. Gânditori greci dinaintea lui Socrate care au fost preocupați îndeosebi de natura realității fizice. — Din fr. **présocratique,** engl. **pre-Socratic.**

PRESOPUNCTÚRĂ s.f. Ansamblu de tehnici medicale alternative (de origine asiatică) care constă în masarea și presarea unor puncte ale tegumentelor considerate ca având o legătură energetică cu diverse organe ale corpului. [Var.: **presupunctúră** s.f.] — **Pres**[iune] + [acu]**punctură.**

PRESÓR, -OÁRE, *presori, -oare,* s.n., s.m. și f. **1.** S.n. Tijă verticală cu piciorus care ține presat materialul pe placa mașinii de cusut. **2.** (Rar) S.m. și f. Persoană specializată în prelucrarea materialelor cu ajutorul presei. — Din fr. **presseur.**

PRESORECEPTÓR, *presoreceptori,* s.m. (Fiziol.) Terminație nervoasă din pereții vaselor sangvine, sensibilă la modificările de presiune din aceste vase. — **Presiune** + **receptor.**

PRESORTÁRE, *presortări,* s.f. Sortare prealabilă în vederea sporirii calității în sortarea propriu-zisă. — **Pre[1]- + sortare.**

PRESOSTÁT, *presostate,* s.n. Aparat pentru măsurarea și controlul presiunii unui fluid dintr-o încăpere închisă. — Din fr. **pressostat.**

PRESPÁN s.n. v. **presșpan.**

PRESPAPIÉR, *prespapieuri,* s.n. Obiect greu care se așază peste hârtiile în lucru de pe un birou, pentru a le împiedica să se împrăștie. — Din fr. **presse-papiers.**

PRESPĂLÁRE, *prespălări,* s.f. Spălare prealabilă în scopul ameliorării spălării propriu-zise. — **Pre[1]- + spălare.**

PRESȘPÁN, *presșpanuri,* s.n. Carton fabricat din mai multe straturi de celuloză, impregnat cu ulei sau cu lac și satinat, care se folosește ca izolant în electrotehnică, în poligrafie etc. [Var.: **prespán** s.n.] — Din fr. **presspahn,** germ. **Presspan.**

PRESTÁ, *prestez,* vb.I. Tranz. A îndeplini o muncă, a desfășura o activitate; a face, a executa, a furniza un serviciu. ✧ Expr. *A presta (un) jurământ* = a depune un jurământ (în condițiile prevăzute de lege). — Din lat. **praestare.**

PRESTABILÍ, *prestabilesc,* vb. IV. Tranz. A fixa, a stabili dinainte, cu anticipație. — **Pre[1]-** + **stabili** (după fr. *préétablir).*

PRESTABILÍT, -Ă, *prestabiliți, -te,* adj. Stabilit, fixat dinainte, cu anticipație. — V. **prestabili.**

PRESTÁNȚĂ s.f. Ținută, înfățișare, atitudine impunătoare, demnă. — Din fr. **prestance.**

PRESTÁRE, *prestări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a presta* și rezultatul ei; prestație (**1**). **2.** (În sintagma) *Prestarea jurământului* = depunere a jurământului în condițiile prevăzute de lege (sau de uz). — V. **presta.**

PRESTATÁL, -Ă, *prestatali, -e,* adj. Care este anterior formării statului. — **Pre[1]- + statal.**

PRESTATÓR, -OÁRE, *prestatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană, întreprindere) care prestează o muncă, o activitate. — **Presta** + suf. *-tor.*

PRESTÁȚIE, *prestații,* s.f. **1.** Prestare. **2.** Formă de impozit constând în efectuarea unor munci sau în predarea unor produse ori a unor sume de bani, pentru realizarea unor lucrări de interes public etc.; muncă, produse, bani care constituie această formă de impozit. [Var.: **prestațiúne** s.f.] — Din fr. **prestation,** lat. **praestatio, -onis.**

PRESTAȚIÚNE s.f. v. **prestație.**

PRESTELÁR, -Ă, *prestelari, -e,* adj. (Astron.) Care a existat înainte de a fi luat naștere stelele. — Din fr. **préstellaire,** engl. **prestellar.**

PRESTÉȚĂ s.f. (Franțuzism) Promptitudine. — Din fr. **prestesse.**

PRESTIDIGITATÓR, *prestidigitatori,* s.m. **1.** Specialist în prestidigitație (care dă reprezentații publice); scamator. **2.** Fig. Persoană care posedă o mare agilitate a mâinilor. — Din fr. **prestidigitateur.**

PRESTIDIGITÁȚIE s.f. Arta și tehnica de a produce iluzii (optice) prin rapiditatea și agilitatea mișcărilor mâinilor; scamatorie. — Din fr. **prestidigitation.**

PRESTIGIÓS, -OÁSĂ, *prestigioși, -oase,* adj. Care are prestigiu (**1**); care se impune prin valoare, frumusețe, mărime etc. [Pr.: *-gi-os*] — Din fr. **prestigieux.**

PRESTÍGIU s.n. **1.** Autoritate morală, considerație, influență de care se bucură cineva sau ceva datorită calităților, cunoștințelor, talentului etc.; vază, importanță. ✧ Loc. adj. *De prestigiu* = care onorează, care aduce glorie, considerație; important, valoros. **2.** (Rar) Strălucire, farmec, atracție. — Din fr. **prestige.**

PRESTÍSSIMO adv. (Muz.; indică modul de execuție) În tempo foarte rapid. ✦ (Substantivat, n.) (Parte dintr-o) compoziție muzicală concepută în această mișcare. — Cuv. it.

PRÉSTO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) În tempo rapid. ✦ (Substantivat, n.) (Parte dintr-o) compoziție muzicală concepută în această mișcare. — Cuv. it.

PRESTÓL s.n. v. **pristol.**

PRESUPOZÍȚIE, *presupoziții,* s.f. Presupunere. — Din fr. **présupposition.**

PRESUPUNCTÚRĂ s.f. v. **presopunctură.**

PRESUPÚNE, *presupún,* vb. III. Tranz. **1.** A admite în mod prealabil (și provizoriu) că ceva este posibil, real, adevărat; a fi de părere, a crede, a socoti; a bănui. **2.** A avea ca premisă existența prealabilă a unui lucru, a fi condiționat de…; a implica. — **Pre[1]-** + **supune** (după fr. *présupposer).*

PRESUPÚNERE, *presupuneri,* s.f. Faptul de *a presupune;* ceea ce este admis în mod prealabil drept posibil, real, adevărat; supoziție, ipoteză, presupus, presupoziție. — V. **presupune.**

PRESUPÚS[1], *presupusuri,* s.n. (Pop. și fam.) Presupunere. — V. **presupune.**

PRESUPÚS[2], -Ă, *presupuși, -se,* adj. Prezumtiv. — V. **presupune.**

PRÉSUR, *presuri,* s.m. Bărbătușul presurei. — Din **presură** (derivat regresiv).

PRÉSURĂ[1], *presuri,* s.f. Gen de păsări (cântătoare) migratoare, de mărimea unei vrăbii, cu ciocul scurt și gros, cu coada lungă și bifurcată, cu spatele brun și dungat *(Emberiza);* pasăre care face parte din acest gen. — Et. nec.

PRESÚRĂ[2] s.f. Cheag (folosit la coagularea laptelui). — Din fr. **présure.**

PRESURIZÁ, *presurizez,* vb. I. Tranz. A menține o presiune normală într-o incintă etanșă; a menține o anumită presiune în elementele ermetic închise ale unui sistem cu scopul de a-i mări rezistența mecanică. — Din **pressuriser.**

PRESURIZÁRE, *presurizări,* s.f. Faptul de *a presuriza* — V. **presuriza.**

PRESURIZÁT, -Ă, *presurizați, -te,* adj. (Despre incinte etanșe) În care este menținută o presiune normală. — V. **presuriza.**

PRESURIZATÓR, *presurizatoare,* s.n. Instalație de presurizare. — **Presuriza** + suf. *-tor.*

PRESÚS adv. (În loc. adv.) *Mai presus de* (sau *decât)*… = mai mult, mai mare, mai important decât… — **Pre[2]** + **sus.**

PRESVÍTERĂ s.f. v. **prezbiteră.**

PREȘ, *preșuri,* s.n. Covor lung și îngust care se așterne pe jos în încăperile sau pe scările unei clădiri. ✧ Expr. (Fam.) *A duce* (pe cineva) *cu preșul* = a păcăli, a înșela, a purta (pe cineva) cu vorba. ✦ Covoraș pentru șters talpa încălțămintei la intrarea într-o casă. — Et. nec.

PREȘCOLÁR, -Ă, *preșcolari, -e,* adj. Care nu a atins încă vârsta de școală; care se referă la educația, învățământul copiilor sub această vârstă, care aparține acestora. ✦ (Substantivat) Copil care nu a atins vârsta școlară. — **Pre[1]-** + **școlar** (după fr. *préscolaire*).

PREȘEDÍNTE, -Ă, *președinți, -te,* s.m. și f. **1.** Persoană care conduce un organ de stat, o instituție, o organizație de stat, o asociație; persoană care prezidează o adunare, o dezbatere, o comisie etc.; prezident. **2.** Denumire oficială dată șefului de stat al unor republici. — Din fr. **président,** lat. **praesidens, -ntis** (după *ședea).*

PREȘEDINȚIÁL, -Ă, *președințiali, -e,* adj. Care aparține unui președinte, care emană de la președinte; prezidențial. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **présidentiel** (după *președinte).*

PREȘEDINȚÍE s.f. Funcția și activitatea de conducere a președintelui; perioada de activitate a unui președinte; *p. ext.* sediu unde își exercită funcția președintele și serviciile în subordine; prezidenție. — **Președinte** + suf. *-ie.*

PREȘPÁN s.n. v. **presșpan.**

PREȘTÍ, *preștiu,* vb. IV. Tranz. (Înv. și pop.) A prevedea (**1**). — **Pre[1]- + ști.**

PREȘTIÍNȚĂ s.f. Cunoaștere proprie lui Dumnezeu, în virtutea omniscienței sale, a actelor viitoare. ✦ P. ext. Cunoașterea evenimentelor viitoare prin mijloace misterioase, diferite de cele ale gândirii normale, care permit previziunea. — **Pre[1]-** + **știință** (după fr. *prescience).*

PRETÁ, *pretez,* vb. I. Refl. **1.** A consimți să facă ceva incorect sau care este sub demnitatea sa. **2.** A se potrivi la…, a fi bun la… — Din fr. **prêter.**

PRETÁBIL, -Ă, *pretabili, -e,* adj. Care se pretează (**2**) la ceva. — Din fr. **prêtable.**

PRETĂBĂCÍRE, *pretăbăciri,* s.f. Tăbăcire prealabilă. — **Pre[1]- + tăbăcire.**

PRETCÁR, *pretcare,* s.n. (Reg.) Sfredel cu diametru mic, folosit în dulgherie. — **Pretcă** + suf. *-ar.*

PRÉTCĂ, *pretce,* s.f. (Reg.) Fiecare dintre bețișoarele care susțin fagurii, în interiorul stupului. [Var.: **preátcă** s.f.] — Din sb. **pritka.**

PRETENDÉNT, -Ă, *pretendenți, -te,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Persoană care tinde, aspiră la ceva, care cere, pretinde ceva. **2.** S.m. Bărbat care cere sau are intenția să ceară în căsătorie o femeie. — Din fr. **prétendant.**

PRETENSIONÁRE, *pretensionări,* s.f. Operație prin care se realizează o stare inițială de întindere sau de comprimare în materialul unei piese, înainte de aplicarea sarcinilor funcționale. [Pr.: *-si-o-*] — După engl. **pretension.**

PRETENSIONÁT, -Ă, *pretensionați, -te,* adj. Care a fost supus pretensionării. [Pr.: *-si-o-*] — Din **pretensionare.**

PRETÉNȚIE, *pretenții,* s.f. **1.** Revendicare a unui drept; drept pe care și-l revendică cineva. **2.** Convingere (nejustificată) pe care o are cineva despre meritele sale și cerința ca această convingere să fie împărtășită și de ceilalți; (la pl.) aere de superioritate, ifose. ✦ Intenție, dorință, năzuință ambițioasă. ✧ Loc. adj. și adv. *Fără pretenții* = modest, potrivit (ca amploare, valoare etc.). **3.** Exigență. — Din fr. **prétention.**

PRETENȚIÓS, -OÁSĂ, *pretențioși, -oase,* adj. **1.** Care are pretenții multe sau mari, care așteaptă sau pretinde mult; exigent; *p. ext.* mofturos, capricios. **2.** Care vrea să dea impresia (nejustificată) de ceva deosebit, care vrea să pară sau crede despre sine mai mult decât este; plin de sine, încrezut. **3.** Care cere o atenție deosebită, însușiri speciale. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **prétentieux,** it. **pretenzioso.**

PRETENȚIOZITÁTE s.f. (Rar) Faptul de a avea pretenții exagerate. [Pr.: *-ți-o-*] — **Pretențios** + suf. *-itate.*

PRETERÍT, *preterite,* s.n. (Gram.) Timp verbal care exprimă în unele limbi o acțiune trecută (echivalând cu perfectul simplu sau imperfectul). — Din fr. **prétérit,** lat. **praeteritum.**

PRETERIȚIÚNE, *preterițiuni,* s.f. Procedeu retoric prin care autorul atrage atenția că nu vrea să aducă în discuție un anumit lucru, despre care totuși vorbește. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **prétérition.**

PRETÉXT, *pretexte,* s.n. Motiv (neîntemeiat sau neadevărat) invocat ca justificare a unei acțiuni sau pentru a escamota un motiv real. ✧ Loc. conj. *Sub pretext că...* = pretinzând că… ✦ Impuls, stimulent. — Din fr. **prétexte.**

PRETEXTÁ, *pretextez,* vb. I. Tranz. A invoca un motiv (neîntemeiat sau neadevărat) pentru a justifica o acțiune, o atitudine; a se folosi de un pretext. — Din fr. **prétexter.**

PRETIMPURÍU, -ÍE, *pretimpurii,* adj. Care apare sau se întâmplă înainte de vreme sau prea devreme; prematur. — **Pre[1]- + timpuriu.**

PRETÍNDE, *pretínd,* vb. III. **1.** Tranz. A cere insistent un lucru; a reclama, a revendica. **2.** Tranz. și intranz. A susține, a afirma ceva cu tărie. ✦ Refl. A-și atribui o calitate, însușiri pe care nu le are; a-și aroga. **3.** Tranz. (Despre acțiuni, realizări) A avea nevoie de…, a impune ca o necesitate; a necesita. — Din fr. **prétendre** (după *întinde).*

PRETÍNS, -Ă, *pretinși, -se,* adj. Care trece sau vrea să treacă drept altceva decât este în realitate; fals, aparent. — V. **pretinde.**

PRÉTOR, *pretori,* s.m. **1.** Magistrat roman cu înalte atribuții judiciare (și care adesea guverna o provincie romană). **2.** (În vechea armată) Persoană numită pe lângă marile unități militare, cu atribuții în poliția administrativă și judiciară în timp de război. **3.** (În vechea organizare administrativă a României) Reprezentant al conducerii centrale într-o plasă, având atribuții administrative și de poliție. — Din lat. **praetor, -oris.**

PRETORÁT, *pretorate,* s.n. (În vechea armată) Autoritate militară creată pe lângă marile unități, în timp de mobilizare și de război, cu atribuții în poliția administrativă și judiciară; sediul acestei instituții. — **Pretor** + suf. *-at.*

PRETORIÁN, -Ă, *pretorieni, -e,* adj., s.m. **1.** (La romani) Care aparține pretorului, privitor la pretor. ✧ *Gardă pretoriană* = unitate militară care constituia garda personală a pretorului (mai târziu a împăraților romani). *Provincie pretoriană* = provincie administrată de un pretor. **2.** S.m. Soldat roman din garda pretoriană. [Pr.: *-ri-an*] — Din lat. **praetorianus,** fr. **prétorien.**

PRETORIANÍSM s.n. Situație din vechea Romă în care pretorienii și soldații aveau o influență predominantă. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **prétorianisme.**

PRÉTORIȚĂ, *pretorițe,* s.f. Soția pretorului (**3**). — **Pretor** + suf. *-iță.*

PRETÓRIU, *pretorii,* s.n. **1.** (La romani) Reședința pretorului, sala în care pretorul își exercita funcțiile judecătorești. ✦ Loc într-o tabără romană unde era așezat cortul comandantului. **2.** (Înv.) Sală de judecată (în incinta unui tribunal); *p. gener.* tribunal. **3.** (În Evul Mediu, în Țara Românească) Sfat domnesc format din sfetnicii apropiați ai domnului. — Din lat. **praetorium,** fr. **prétoire.**

PRETÓRT, *pretorturi,* s.n. Semifabricat din lână obținut prin cardare, din care se obțin firele de țesut stofele. — **Pre[1]- + tort[1].**

PRETÚRĂ, *preturi,* s.f. (În vechea organizare administrativ-teritorială a României) Instituție în care își exercita funcția un pretor (**3**); serviciul pretorului; local unde funcționa acest serviciu. — Din lat. **praetura,** fr. **préture.**

PRETUTÍNDENEA adv. v. **pretutindeni.**

PRETUTÍNDENI adv. Peste tot, în toate părțile, în tot locul. [Var.: **pretutíndenea** adv.] — **Pre[2]** + **tutindeni** (înv. „peste tot” < lat.).

PREȚ, *prețuri,* s.n. **1.** Categorie economică reprezentând expresia bănească a valorii unei mărfi; sumă de bani pe care trebuie să o plătească cumpărătorul pentru achiziționarea unui produs sau pentru un serviciu. ✧ (În sintagmele) *Preț cu amănuntul* = preț la care se vând către populație bunurile de consum, alimentare și nealimentare. *Preț de livrare* = preț la nivelul căruia circulă produsele între unitățile producătoare. *Preț de producție* = preț care înglobează costul produsului și beneficiul. *Preț al pieței* = preț care se formează pe piață în urma fluctuației cererii și ofertei. *Preț mondial* = preț al unei mărfi pe piața mondială. ✧ Loc. adj. *De (mare) preț* = (foarte) valoros, prețios. ✧ Loc. adv. *Cu orice preț* = orice sacrificiu ar cere, oricât ar costa, cu orice risc. *Cu niciun preț* = pentru nimic în lume, în niciun caz. *Fără (de) preț* = **a)** sub valoarea reală; ieftin; **b)** de valoare foarte mare, neprețuit. ✧ Expr. *A ține la preț* = a nu reduce nimic din suma cerută la o vânzare. *A se învoi din preț* = a încheia o tranzacție căzând de acord asupra prețului. *A (nu) avea preț* = **a)** a (nu) se vinde cu mulți bani, a (nu) se cere; a (nu) avea trecere; **b)** a (nu) valora foarte mult. *A ajunge la preț* = a ajunge să fie căutat, apreciat. *A pune preț pe ceva* = a socoti că ceva este de mare valoare, a ține mult la ceva. *Preț (ca) de...* (sau *ca la...)* = un timp (cam) de…, o distanță, o valoare (de aproximativ…). ✦ Sumă încasată dintr-o vânzare. **2.** Ceea ce se dă cuiva sau primește cineva pentru o muncă prestată, pentru un serviciu făcut; plată, răsplată. ✧ Loc. prep. *Cu prețul...* = în schimbul…; cu sacrificiul…, cu riscul…, cu efortul… ✦ Tarif. **3.** Fig. Valoare, importanță, însemnătate. — Lat. **pretium.**

PREȚĂLUÍ, *prețăluiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și pop.) A prețui, a evalua. — **Preț** + suf. *-ălui.*

PREȚĂLUÍRE, *prețăluiri,* s.f. (Înv. și pop.) Faptul de *a prețălui;* evaluare, prețuire. — V. **prețălui.**

PREȚĂLUITÓR, *prețăluitori,* s.m. (Înv. și pop.) Prețuitor. [Pr.: *-lu-i-*] — **Prețălui** + suf. *-tor.*

PREȚIÓS, -OÁSĂ, *prețioși, -oase,* adj. **1.** Care are, reprezintă o mare valoare materială, spirituală, morală etc.; care este de mare preț, de mare importanță; scump. ✧ *Metal prețios* v. *metal. Piatră prețioasă.* v. *piatră.* ✦ Pe care cineva îl prețuiește, îl stimează, îl iubește mult **2.** De un rafinament exagerat, căutat; lipsit de simplitate și de naturalețe; afectat. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **précieux,** lat. **pretiosus,** it. **prezioso.**

PREȚIOZITÁTE, (**2**) *prețiozități,* s.f. (Rar) **1.** Faptul de a fi prețios (**2**), căutat, afectat; afectare. **2.** (La pl.) Vorbe, atitudini prețioase. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **préciosité.**

PREȚUÍ, *prețuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A stabili prețul unui bun (destinat vânzării), a-i determina valoarea în bani; a evalua, a prețălui. ✦ Intranz. A reprezenta o anumită valoare materială, a avea un anumit preț; a valora. ✧ Expr. *A ști cât prețuiește* (cineva sau ceva) = a aprecia la justa valoare (pe cineva sau ceva), a nu-și face iluzii (cu privire la cineva sau la ceva). **2.** A recunoaște importanța sau meritul cuiva sau a ceva, a lua în considerare, a pune mare preț pe…; a aprecia. ✦ Intranz. A avea valoare sau importanță (datorită calităților sale). — **Preț** + suf. *-ui.*

PREȚUÍRE s.f. Faptul de *a prețui* și rezultatul ei. — V. **prețui.**

PREȚUÍT, -Ă, *prețuiți, -te,* adj. (Despre oameni) Apreciat, stimat (pentru calitățile sale). — V. **prețui.**

PREȚUITÓR, -OÁRE, *prețuitori, -oare,* s.m. și f. Expert care evaluează un bun, indicând valoarea, prețul lui aproximativ; persoană care poate aprecia valoarea sau importanța unui lucru; prețăluitor. [Pr.: *-țu-i-*] — **Prețui** + suf. *-tor.*

PREUMÁN, -Ă, *preumani, -e,* adj. Care a existat înainte de apariția omului pe Pământ; care aparține acelei perioade. [Pr.: *pre-u-*] — Din fr. **préuhumain.**

PREUMBLÁ vb. I v. **plimba.**

PREUMBLÁRE s.f. v. **plimbare.**

PREUNIVERSITÁR, -Ă, *preuniversitari, -e,* adj. (Despre forme de învățământ) Care precedă universitatea. — Din fr. **préuniversitaire.**

PREURSÍ, *preursesc,* vb. IV. Tranz. (Rar). A predestina. — **Pre[1]- + ursi** (după fr. *prédestiner).*

PREUSCÁRE, *preuscări,* s.f. Uscare prealabilă. [Pr.: *pre-us-*] — **Pre[1]- + uscare.**

PREVALÁ, *prevalez,* vb. I. **1.** Intranz. A avea preponderență; a predomina. **2.** Refl. A se folosi de ceva, a face uz de ceva în vederea atingerii unui scop. — Din fr. **prévaloir,** lat. **praevalere.**

PREVALÁRE s.f. Faptul de *a (se) prevala.* — V. **prevala.**

PREVALÉNT, -Ă, *prevalenți, -te,* adj. (Livr.) De importanță majoră. ✦ Predominant. — Din lat. **praevalens, -tis,** engl. **praevalent.**

PREVALÉNȚĂ s.f. (Livr.) Prevalare. — Din engl. **prevalence.**

PREVARICÁ, *prevarichez,* vb. I. Intranz. (Livr.) A contraveni prin rea-credință, abuz, fraudă de la îndatoririle și obligațiile de serviciu. — Din fr. **prévariquer.**

PREVARICATÓR, -OÁRE, *prevaricatori, -oare,* s.m. și f., adj. (Livr.) (Persoană) care comite o prevaricațiune. — Din fr. **prévaricateur,** lat. **praevaricator.**

PREVARICAȚIÚNE, *prevaricațiuni,* s.f. (Livr.) Abatere de la îndatoririle de serviciu; abuz, delict comis de un funcționar aflat în exercițiul funcțiunii. ✦ Trădare a cauzei, a intereselor cuiva. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **prévarication,** lat. **praevaricatio, -onis.**

PREVĂZĂTÓR, -OÁRE, *prevăzători, -oare,* adj. Care ia din timp măsuri pentru a preîntâmpina unele neplăceri care i s-ar putea întâmpla, care știe să evite neplăcerile; care dovedește prudență; prudent, precaut. — **Pre[1]- + văzător** (după fr. *prévoyant).*

PREVĂZÚT, -Ă, *prevăzuți, -te,* adj. **1.** Care este dedus din fapte, fenomene, date etc. precedente. **2.** Care este prescris, specificat de o lege, de un regulament etc. **3.** Care este înzestrat cu cele necesare. — V. **prevedea.**

PREVEDEÁ, *prevắd,* vb. II. **1.** Tranz. A deduce (din fapte care precedă) evoluția evenimentelor viitoare; a avea intuiția celor ce urmează să se întâmple; a întrezări; a presimți. **2.** Tranz. (Despre legi, regulamente, îndrumări etc.) A specifica, a prescrie; a indica, a menționa. **3.** Tranz. A echipa, a înzestra pe cineva sau ceva cu cele necesare. **4.** Refl. (Înv. și reg.) A se vedea prin ceva; a se întrezări. ✦ A se oglindi, a se reflecta. — **Pre**[1]**-** + **vedea** (după fr. *prévoir).*

PREVEDÉRE, *prevederi,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) prevedea*. ✦ (Mai ales la pl.) Indicație, dispoziție dintr-un tratat, dintr-un act normativ etc. ✦ *Prevederi sociale* = ansamblu de măsuri privitoare la acordarea asistenței sociale unor persoane care și-au pierdut capacitatea de muncă sau minorilor rămași fără susținători. **2.** Prudență, precauție. — V. **prevedea.**

PREVENÍ, *prevín,* vb. IV. Tranz. **1.** A atrage cuiva atenția asupra consecințelor (negative ale) unor acțiuni; a informa în prealabil; a avertiza, a prevesti. **2.** A lua măsuri de precauție pentru a înlătura ceva (neplăcut); a preîntâmpina. **3.** (Rar) A împlini dinainte dorințele cuiva. — Din fr. **prévenir,** lat. **praevenire.**

PREVENÍRE, *preveniri,* s.f. Acțiunea de *a preveni*. — V. **preveni.**

PREVENÍT, -Ă, *preveniți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care a fost avertizat, încunoștiințat. **2.** S.m. și f. (Jur.) Persoană aflată în arest preventiv. — V. **preveni.**

PREVENITÓR, -OÁRE, *prevenitori, -oare,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Care este îndatoritor, curtenitor, amabil; serviabil, politicos. ✦ (Adverbial) Cu precauție. — **Preveni** + suf. *-tor.*

PREVENTÍV, -Ă, *preventivi, -e,* adj. Care are ca scop preîntâmpinarea unui rău, împiedicarea apariției sau a răspândirii unei boli, a săvârșirii unei infracțiuni etc. ✧ (Jur.) *Arest preventiv* sau *închisoare* (ori *detenție*) *preventivă* = măsură privativă de libertate, luată în cursul soluționării unui proces penal, în scopul de a preveni fie dispariția infractorului, fie influențarea martorilor de către acesta; prevenție (**1**); *p. ext.* loc în care sunt deținuți acești inculpați. (În sintagma) *Medicină preventivă* = ramură a medicinei care se ocupă cu prevenirea bolilor; profilaxie. — Din fr. **préventif.**

PREVENTÓRIU, *preventorii,* s.n. Instituție medicală în care sunt internate și îngrijite persoanele predispuse la anumite boli grave, în special la tuberculoză. — Din fr. **préventorium.**

PREVÉNȚIE, *prevenții,* s.f. **1.** Arest preventiv; *p. ext.* stare de arest preventiv. **2.** (Livr.) Prejudecată. [Var.: **prevențiúne** s.f.] — Din fr. **prévention,** lat. **praeventio, -onis.**

PREVENȚIÚNE s.f. v. **prevenție.**

PREVÉRB, *preverbe,* s.n. (Lingv.) Prefix care se atașează la verbe. — Din fr. **préverbe.**

PREVESTÍ, *prevestesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A anunța întâmplări sau evenimente viitoare fie după anumite legități, fie prin divinație, fie prin conjecturare; a prezice. **2.** (Înv. și pop.) A preveni (**1**). — **Pre**[1]**-** + **vesti.**

PREVESTÍRE, *prevestiri*, s.f. Acțiunea de *a prevesti;* semn prevestitor. — V. **prevesti.**

PREVESTÍT s.n. (Rar) **1.** Prevestire. **2.** (Înv. și reg.) Fază de creștere și de descreștere a lunii. — V. **prevesti.**

PREVESTITÓR, -OÁRE, *prevestitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care anunță dinainte, care prevestește ceva; care constituie un indiciu a ceea ce se va întâmpla. — **Prevesti** + suf. *-tor.*

PREVIZÍBIL, -Ă, *previzibili, -e,* adj. Care poate fi prevăzut. — Din fr. **prévisible.**

PREVIZIBILITÁTE s.f. Caracter previzibil. — **Previzibil** + suf. *-itate.*

PREVIZIONÁ, *previzionez,* vb. I. Tranz. A prevedea. [Pr.: *-zi-o-*] — Din **previziune.**

PREVIZIONÁL, -Ă, *previzionali, -e,* adj. Care face obiectul unui calcul anterior unui eveniment. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **prévisionnel.**

PREVIZIONÁRE, *previzionări,* s.f. Prevedere. [Pr.: *-zi-o-*]. — V. **previziona.**

PREVIZIÚNE, (**2**) *previziuni,* s.f. **1.** Facultatea, posibilitatea de a prevedea apariția sau evoluția evenimentelor viitoare sau a unor procese și sisteme (naturale ori sociale) din analiza anumitor date cunoscute în prezent. **2.** Enunțare a unei judecăți, a unei teorii care se bazează pe previziune (**1**); ceea ce prevede cineva. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **prévision.**

PREZBIACUZÍE, *prezbiacuzii*, s.f. (Med.) Slăbire a auzului la oamenii în vârstă. [Pr.: *-bi-a-*] — Din fr. **presbyacousie.**

PREZBIESTEZÍE, *prezbiestezii,* s.f. (Med.) Scădere a sensibilității cutanate la bătrâni. [Pr.: *-bi-es-*] — Din fr. **presbyesthésie.**

PREZBIOFRENÍE, *prezbiofrenii,* s.f. (Med.) Formă de demență senilă caracterizată prin tulburări grave de memorie, halucinații euforice însoțite de mimică. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **presbyophrénie.**

PREZBIOPÍE, *prezbiopii,* s.f. (Rar) Prezbitism. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **presbyopie.**

PREZBÍT, -Ă, *prezbiți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de prezbitism. — Din fr. **presbyte.**

PREZBÍTER, *prezbiteri,* s.m. Titlu (onorific) pentru o persoană care face parte din cinul[1] (**2**) bisericesc; *spec.* preot. — Din ngr. **presbytos,** fr. **presbytère.**

PREZBITERÁL, -Ă, *prezbiterali, -e,* adj. De prezbiter. — Din fr. **presbytéral.**

PREZBÍTERĂ, *prezbitere,* s.f. Soție a prezbiterului. [Var.: **presvíteră, prezvíteră** s.f.] — Din ngr. **presbytera.**

PREZBITERIÁN, -Ă, *prezbiterieni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține prezbiterianismului, privitor la prezbiterianism. **2.** S.m. și f. Adept al prezbiterianismului. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **presbytérien.**

PREZBITERIANÍSM s.n. Doctrină ecleziastică proprie Bisericii reformate derivate din calvinism, care consideră că prezența lui Isus în euharistie este doar spirituală, producându-se prin intermediul Duhului Sfânt, și nu prin transformarea elementelor pâine și vin. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **presbytérianisme.**

PREZBITÉRIU, *prezbiterii,* s.n. **1.** Locuința unui preot paroh (catolic). **2.** Parte a unei biserici creștine, între naos și altar, unde stau clericii în timpul oficierii slujbei religioase. **3.** Sfatul preoților unei comunități creștine; (la protestanți) corporație aflată în fruntea unei comunități bisericești. — Din lat. **presbyterium.**

PREZBITÍSM s.n. Tulburare de vedere caracterizată prin imposibilitatea de a vedea clar obiectele situate în apropiere; prezbiție. — Din fr. **presbytisme.**

PREZBIȚÍE, *prezbiții,* s.f. (Rar) Prezbitism. — Din fr. **presbytie.**

PREZÉNT[1]**,** *prezenturi,* s.n. (Înv.) Dar[2], cadou. — Din fr. **présent.**

PREZÉNT[2]**, -Ă,** *prezenți, -te,* adj., s.n. I. Adj. **1.** Care se află în același loc cu vorbitorul sau în locul la care se referă acesta; de față. ✦ (Cu valoare de interjecție) Formulă prin care cei de față răspund la apelul nominal. ✦ Existent. **2.** Care se petrece în timpul vieții vorbitorului sau în epoca la care se referă; actual, contemporan; care se petrece chiar acum, în momentul de față. ✦ De care ești conștient, la care te gândești sau care te preocupă la un moment dat. **II.** S.n. **1.** Perioadă de timp variabilă, concepută ca o unitate distinctă între trecut și viitor; epoca, timpul actual, contemporan; contemporaneitate; *p. ext.* situație actuală. ✧ Loc. adv. *În prezent* = azi, acum. **2.** (Gram.) Timp al verbului care arată că o acțiune se petrece în momentul vorbirii sau că este de durată. ✧ *Prezent istoric* = prezent cu valoare de perfect, care se întrebuințează de obicei în narațiune pentru a da stilului o mai mare forță de evocare. — Din lat. **praesens, -ntis,** fr. **présent.**

PREZENTÁ, *prezínt,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) face cunoscut celor de față, spunând numele, ocupația etc.; a face cunoștință (cu cineva); a (se) recomanda. ✦ Refl. A deveni prezent în memorie, a apărea în memorie ✦ Tranz. A înfățișa (publicului) un spectacol, aspectele unei activități, rezultatul unor cercetări etc. **2.** Refl. A apărea, a se înfățișa într-un anumit loc sau în fața cuiva pentru a răspunde unei anumite obligații sau pentru a oferi ori a solicita ceva. ✧ Refl. și tranz. Spec. A (se) înfățișa la un examen, la un concurs, la alegeri etc. **3.** Tranz. A pune înainte, a înmâna, a oferi, a da. ✧ Expr. *A prezenta arma* = a da onorul cu arma. **4.** Tranz. (Despre lucruri supuse unei examinări) A avea o anumită însușire, caracteristică. ✦ Refl. A avea aparența de…, a se înfățișa ca… — Din fr. **présenter,** lat. **praesentare.**

PREZENTÁBIL, -Ă, *prezentabili, -e,* adj. Care are o înfățișare plăcută, atrăgătoare, îngrijită. — Din fr. **présentable.**

PREZENTÁRE, *prezentări,* s.f. Acțiunea de *a (se) prezenta.* ✦ Scurtă expunere a unei activități, a rezultatelor unei cercetări etc. — V. **prezenta.**

PREZENTÁT, -Ă, *prezentați, -te,* adj. **1.** Care este cunoscut celor de față prin nume, ocupție, grad de rudenie etc. **2.** (Despre spectacole, activități, cercetări etc.) Care este înfățișat publicului, specialiștilor etc. **3.** Care este înfățișat ca…, având aparența de… — V. **prezenta.**

PREZENTATÓR, -OÁRE, *prezentatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care face cunoscut publicului pe cineva sau ceva; persoană care prezintă un spectacol, un concurs etc. — Din fr. **présentateur.**

PREZENTÁȚIE s.f. (Med.) Parte a fătului care ia prima contact cu strâmtoarea superioară a bazinului la naștere. — Din fr. **présentation.**

PREZENTÍSM s.n. Tendință în filosofie care neagă posibilitatea unei cunoașteri istorice obiective și autentice, reducând știința istoriei la o proiectare în trecut a mentalității și năzuințelor prezentului. — Din engl. **presentism.**

PREZÉNȚĂ, *prezențe,* s.f. Faptul de a fi prezent undeva; existența cuiva sau a ceva într-un loc sau într-un timp anumit. ✧ *Listă* (sau *caiet, condică) de prezență* = listă (sau caiet, condică) în care semnează cei prezenți la un curs, la serviciu etc. *Prezență de spirit* = promptitudine demonstrată de cineva în împrejurări dificile sau neprevăzute. ✧ Loc. prep. *În prezența* (cuiva) = fiind de față (cineva); în fața, înaintea (cuiva). ✦ Existență. ✦ Manifestare a unei personalități (de prestigiu). — Din fr. **présence.**

PREZERVÁ, *prezérv,* vb. I. Tranz. (Livr.) A apăra, a păzi de un rău, de un pericol. — Din fr. **préserver,** lat. **praeservare.**

PREZERVÁRE, *prezervări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a prezerva*. — V. **prezerva.**

PREZERVATÍV, *prezervative,* s.n. Remediu folosit pentru prevenirea unui inconvenient (mai ales a unei boli). ✦ Mic tub elastic închis la un capăt, folosit de bărbați în timpul contactului sexual ca protector împotriva bolilor venerice sau ca mijloc anticoncepțional. — Din fr. **préservatif.**

PREZERVÁȚIE, *prezervații,* s.f. (Livr.) Prezervare. — Din fr. **préservation.**

PREZICĂTÓR, -OÁRE, *prezicători, -oare,* s.m. și f. Persoană care se îndeletnicește cu ghicitul viitorului cuiva în cărți, în cafea, în palmă etc.; ghicitor. — **Prezice** + suf. *-ător.*

PREZÍCE, *prezic,* vb. III. Tranz. A spune, a anunța dinainte ce se va întâmpla, orientându-se după anumite indicații prezente, după intuiție, raționament etc. ✦ A ghici viitorul cuiva (în cărți, în cafea, în palmă etc.). — **Pre**[1]**-** + **zice** (după fr. *prédire).*

PREZÍCERE, *preziceri,* s.f. Acțiunea de *a prezice* și rezultatul ei; ceea ce prezice cineva. — V. **prezice.**

PREZIDÁ, *prezidez,* vb. I. Tranz. A conduce, în calitate de președinte, o adunare, o dezbatere, o ședință etc.; (fam.) a ocupa locul de frunte la o masă. — Din fr. **présider.**

PREZIDÁRE, *prezidări,* s.f. Acțiunea de *a prezida*. — V. **prezida.**

PREZIDÉNT, *prezidenți,* s.m. (Înv.) Președinte (**1**). — Din fr. **président,** lat. **praesidens, -ntis.**

PREZIDENȚIÁL, -Ă, *prezidențiali, -e,* adj. Care aparține unui președinte, referitor la un președinte; care emană de la un președinte. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **présidentiel.**

PREZIDENȚÍE, *prezidenții,* s.f. (Înv.) Președinție. — **Prezident** + suf. *-ie.*

PREZIDIÁL, -Ă, *prezidiali, -e,* adj. (Rar) De prezidiu. [Pr.: *-di-al*] — Din fr. **présidial.**

PREZÍDIU, *prezidii,* s.n. **1.** Organ colegial exercitând funcția de șef al statului în unele țări. **2.** Totalitatea persoanelor alese pentru prezidarea unor adunări, ședințe solemne etc. [Var.: **prezídium** s.n.] — Din lat. **praesidium,** rus. **prezidium.**

PREZÍDIUM s.n. v. **prezidiu.**

PREZÍS, -Ă, *preziși, -se,* adj. **1.** (Despre evenimente, fapte etc.) A cărui producere sau apariție este anunțată dinainte. **2.** (Despre viitor, destin) Care este cunoscut anticipat prin divinație. — V. **prezice.**

PREZÍUĂ s.f. (Construit cu prep. „în" și „din"; de obicei art.) Ziua precedentă; ajun; *p. ext.* zi (sau perioadă) din trecut foarte apropiată de prezent sau de un eveniment, de o întâmplare etc. [Pr.: *-zi-uă*] — **Pre**[1]**-** + **ziuă.**

PREZUMÁ, *prezúm,* vb. I. Tranz. (Livr.) A presupune (**1**); a estima. — Din fr. **présumer.**

PREZUMÁRE s.f. (Livr.) Presupunere; estimare. — V. **prezuma.**

PREZUMÁT, -Ă, *prezumați, -te,* adj. Presupus; estimat. — V. **prezuma.**

PREZUMTÍV, -Ă, *prezumtivi, -e,* adj. Considerat ca probabil; ipotetic. ✧ *Modul prezumtiv* (și substantivat, n.) = mod verbal care prezintă acțiunea ca presupusă, bănuită sau probabilă. ✦ Care urmează să moștenească o demnitate, o funcție etc. sau să succeadă pe cineva într-o demnitate, într-o funcție. — Din fr. **présomptif,** lat. **praesumptivus.**

PREZÚMȚIE, *prezumții,* s.f. **1.** Părere întemeiată pe aparențe, pe ipoteze, pe deducții; presupunere, supoziție. ✦ (Jur.) Concluzie trasă de lege sau de organul de jurisdicție asupra existenței unui fapt necunoscut și care nu poate fi dovedit direct, prin confirmarea unui fapt cunoscut, vecin și conex. ✧ *Prezumție de nevinovăție* = considerare a unei persoane acuzate și implicate într-un proces penal ca nevinovată și tratată ca atare până la pronunțarea sentinței judecătorești. **2.** Părere exagerat de bună despre sine; înfumurare, aroganță. — Din fr. **présomption,** lat. **praesumptio.**

PREZUMȚIÓS, -OÁSĂ, *prezumțioși, -oase,* adj. (Livr.) Care are o încredere exagerată în calitățile, în forțele proprii (și disprețuiește ajutorul și experiența altora); încrezut, înfumurat. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **présomptueux,** lat. **praesumptuosus** (după *prezumție).*

PREZUMȚIOZITÁTE s.f. (Livr.) Înfumurare, aroganță. [Pr.: *-ți-o-*] — **Prezumțios** + suf. *-itate.*

PREZVÍTERĂ s.f. v. **prezbiteră.**

PRIÁN, -Ă, *priani, -e,* adj. (Pop.; despre vite) Care are părul cu dungi sau cu pete de altă culoare (de obicei albe). [Pr.: *pri-an*] — Et. nec.

PRIÁPIC, -Ă, *priapici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la priapism, de priapism. [Pr.: *pri-a-*] — Din fr. **priapique.**

PRIAPÍSM s.n. (Med.) Stare de erecție a penisului prelungită în mod anormal, adesea dureroasă și neurmată de ejaculare. [Pr.: *pri-a-*] — Din fr. **priapisme.**

PRIBEÁG, -Ă, *pribegi, -ge,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care merge din loc în loc fără a avea o țintă sau o treabă precisă; hoinar; străin. ✦ (Om) refugiat, fugar, emigrant. **2.** Adj. Singur, izolat, răzleț. — Din sl. **prěběgŭ.**

PRIBEGÍ, *pribegesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A fi pribeag; a rătăci din loc în loc; a hoinări. **2.** A-și părăsi locul natal, țara; a se refugia, a emigra, a se exila. — Din **pribeag.**

PRIBEGÍE, *pribegii,* s.f. Faptul de *a pribegi.* **1.** Rătăcire din loc în loc; hoinăreală, vagabondare. **2.** Părăsire a locului natal, stabilire într-un loc străin, în altă țară; exil, refugiu. — **Pribeag** + suf. *-ie.*

PRIBEGÍRE, *pribegiri,* s.f. Acțiunea de *a pribegi.* — V. **pribegi.**

PRIBEGÍT s.n. (Rar) Faptul de *a pribegi.* — V. **pribegi.**

PRIBEGITÓR, -OÁRE, *pribegitori, -oare,* adj. (Rar) Rătăcitor; hoinar. — **Pribegi** + suf. *-tor.*

PRIBÓI[1]**,** *priboaie,* s.n. **1.** Unealtă de oțel în formă de bară, cu un capăt conic, care servește, de obicei, la perforarea sau la lărgirea găurilor materialelor metalice; dorn. **2.** Băț lung, terminat la unul dintre capete cu un fel de măciulie, cu care se bat icrele pentru a le curăța de pielițe. **3.** Plantă erbacee cu frunze plăcut mirositoare și cu flori roșii sau albe *(Geranium macrorrhizum)*. **4.** (Reg.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — Din sb. **priboj**.

PRIBOÍ[2]**,** *priboiesc,* vb. IV. Tranz. A găuri sau a lărgi o gaură cu priboiul[1] (**1**). — Din **priboi**[1]**.**

PRIBOIÁȘ, *priboiașe,* s.n. Diminutiv al lui *priboi*[1]. [Pr.: *-bo-iaș*] — **Priboi**[1] + suf. *-aș.*

PRIBOÍRE s.f. Acțiunea de *a priboi*[2]. — V. **priboi**[2]**.**

PRIBÓLNIC, *pribolnici,* s.m. Plantă erbacee din familia orhideelor, cu flori mari, roșii *(Orchis simia)*. — Cf. p r i b o i[1].

PRICÁZ, *pricazuri,* s.n. (Reg.) Lucru, întâmplare care pricinuiește cuiva necaz, pagubă, nenorocire; semn rău, piază rea. ✧ Expr. *A face* (cuiva sau la ceva) *pricaz* = a atrage (asupra cuiva sau a ceva) rău, nenorocirea. ✦ *P. ext.* Pagubă însemnată (în vite) suportată de cineva. — Din sl. **pricazŭ.**

PRICĂJÍ, *pricăjesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se sfriji, a se pipernici, a slăbi. — Din **pricaz.** Cf. sl. p r o k a ž a t i.

PRICĂJÍT, -Ă, *pricăjiți, -te,* adj. (Reg. și fam.) Care a rămas mic, nedezvoltat, care este insuficient dezvoltat; pipernicit. — V. **pricăji.**

PRÍCE, *prici,* s.f. **1.** (Înv.) Neînțelegere, ceartă. ✧ Loc. adj. *De price* = care se împotrivește; opozant, potrivnic. ✧ Loc. vb. *A se pune de price* = a se împotrivi cuiva, a contrazice pe cineva. **2.** (Pop.; în construcție cu verbul „a face") Supărare, necaz (pricinuit cuiva). ✦ Acuzare, învinovățire. — Din sl. **pritŭča.**

PRICEÁSNĂ, *pricesne,* s.f. Cântare executată în bisericile ortodoxe la slujba liturghiei în timp ce se împărtășește preotul. — Din sl. **prěčĭstĭna.**

PRICÉPE, *pricép,* vb. III. **1.** Tranz. A înțelege, a pătrunde ceva cu mintea. ✦ Refl. (Reg.) A se dumeri, a se lămuri (asupra unui lucru). **2.** Refl. A avea cunoștințe temeinice într-o materie, într-un domeniu; a dovedi iscusință, îndemânare, experiență într-o acțiune, într-o situație; a fi capabil, în stare să facă ceva. — Lat. **percipere.**

PRICÉPERE, *priceperi,* s.f. Faptul de *a (se) pricepe.* **1.** Facultatea de a înțelege, de a pătrunde ceva (ușor) cu mintea; înțelegere; *p. ext.* judecată, inteligență. **2.** Îndemânare, abilitate, iscusință. — V. **pricepe.**

PRICEPÚT, -Ă, *pricepuți, -te,* adj. **1.** Care are cunoștințe numeroase, care are o pregătire temeinică într-un domeniu; capabil; iscusit, abil. ✦ Care exprimă pricepere, înțelepciune. **2.** (Rar) Care poate fi (ușor) înțeles, pătruns cu mintea; accesibil inteligenței. — V. **pricepe.**

PRICHÍCI, *prichiciuri,* s.n. (Pop.) Margine îngustă, ieșită în afară, în formă de poliță[1], la horn, la cuptor sau la vatra țărănească. ✦ Marginea de jos a ferestrei, ieșită în afară ca o streașină. — Din ucr. **prypičok.**

PRICHINDÉL, *prichindei,* s.m. (Fam.) Om mic de statură, de obicei vioi și poznaș. ✦ Copil mic (sprinten și zburdalnic); pici. — Et. nec.

PRÍCI[1]**,** *priciuri,* s.n. Pat rudimentar; *spec.* pat (de scânduri) pentru un număr mare de persoane, folosit în dormitoarele comune. — Din germ. **Pritsche.**

PRICÍ[2]**,** *pricesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Înv. și reg.) A se certa. — Din **price.**

PRICINÁȘ, -Ă, *pricinași, -e,* s.m. și f., adj. (Pop.) **1.** S.m. și f., adj. (Om) certăreț. **2.** S.m. și f. Împricinat, inculpat; făptaș, vinovat. — **Pricină** + suf. *-aș.*

PRÍCINĂ, *pricini,* s.f. **1.** Cauză care determină ori explică o acțiune, o situație, un fenomen; motiv. ✧ Loc. adv. *Fără (nicio) pricină* = fără justificare, nemotivat. ✧ Loc. conj. *Din pricină că…* = pentru că…, deoarece, fiindcă. ✧ Loc. prep. *Din pricina…* = ca urmare a…, având drept motiv; din vina… ✧ Expr. (Înv.) *A pune pricină* = a invoca motive, pretexte pentru justificarea unei acțiuni. ✦ Prilej, ocazie, pretext. **2.** Motiv de ceartă, de neînțelegere; problemă litigioasă, conflict; *spec.* proces. ✧ Expr. (Pop.) *A se pune de pricină* = **a)** a se împotrivi, a se opune; **b)** a căuta ceartă, a face gură; a se lua la harță, la bătaie. *A căuta* (cuiva) *pricină (cu lumânarea)* = a căuta (cuiva) motiv de ceartă, a căuta nod în papură. *A găsi* (cuiva) *pricină* = a găsi un pretext pentru a certa pe cineva. (Pop.) *A avea* (sau *a fi în) pricină* (cu cineva) = a fi certat (cu cineva); a fi în proces, a se judeca (cu cineva). ✦ (Înv.) Act în care este consemnată hotărârea luată într-un proces. **3.** Întâmplare (neplăcută), chestiune; necaz, supărare. ✦ Problemă; afacere. ✧ Loc. adj. *Cu pricina* = despre care este vorba, respectiv. [Acc. și: *pricínă*] — Din bg. **prična.**

PRICINUÍ, *pricinuiesc,* vb. IV. Tranz. A fi cauza, mobilul a ceva; a produce, a determina, a provoca, a prilejui. — **Pricină** + suf. *-ui.*

PRICINUÍRE s.f. Acțiunea de *a pricinui.* — V. **pricinui.**

PRICINUITÓR, -OÁRE, *pricinuitori, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** (Rar) Adj. Care produce, provoacă, prilejuiește, dă naștere la ceva. **2.** S.m. și f. (Înv.) Persoană care face, inițiază, produce ceva. [Pr.: *-nu-i-*] — **Pricinui** + suf. *-tor.*

PRICÍRE, *priciri,* s.f. (Înv. și reg.) Faptul de *a se prici*[2]*;* ceartă, sfadă. — V. **prici**[2]**.**

PRICOLÍCI, *pricolici,* s.m. (În superstiții) Duh rău în care se presupune că se transformă unii oameni (mai ales după moarte) și care ia înfățișarea unor animale. ✦ P. gener. Strigoi. ✦ Epitet dat unui copil neastâmpărat. — Et. nec.

PRICOMIGDÁLĂ, *pricomigdale,* s.f. **1.** Migdală amară. **2.** Prăjitură uscată preparată din albuș de ou, zahăr și migdale ori alune sau nuci. [Var.: **picromigdálă** s.f.] — Din ngr. **pikramígdalon.**

PRICOPSEÁLĂ, *pricopseli,* s.f. (Pop.) **1.** Situație materială bună, bunăstare, bogăție; câștig, profit (fără muncă), chilipir. ✦ (Ir.) Ispravă, scofală. **2.** Știință de carte, învățătură. ✧ Expr. *A lua* (sau *a avea, a da) pe cineva pe* (sau *spre) pricopseală* = a lua (sau a avea, a da) pe cineva ca ucenic, ca elev. [Var.: **procopseálă** s.f.] — **Pricopsi** + suf. *-eală.*

PRICOPSÍ, *pricopsesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) **1.** A ajunge la o situație (materială) bună, a realiza un câștig (fără a munci); a se îmbogăți. ✦ Tranz. A face pe cineva bogat, fericit. **2.** A învăța, a se instrui. [Var.: **procopsí** vb. IV] — Din ngr. **prokópso** (viit. lui *prokópto).*

PRICOPSÍRE s.f. (Pop.) Faptul de *a se pricopsi.* [Var.: **procopsire** s.f.] — V. **pricopsi.**

PRICOPSÍT, -Ă, *pricopsiți, -te,* adj. (Pop.) **1.** Ajuns la o situație materială bună, îmbogățit (fără muncă); ajuns, căpătuit. ✦ (Substantivat) Epitet dat unei persoane nechibzuite, care nu e bună de nimic. **2.** Instruit, învățat[2]. [Var.: **procopsít, -ă** adj.] — V. **pricopsi.**

PRIDIDÍ, *prididesc,* vb. IV. (Pop. și fam.) **1.** Tranz. și intranz. (De obicei în construcții negative) A fi în stare să ducă ceva cu bine la capăt, să îndeplinească un lucru. **2.** Tranz. A năpădi, a asalta, a copleși pe cineva cu ceva. **3.** Tranz. A birui, a învinge într-o luptă. ✦ Fig. A stăpâni; a opri. — Din sl. **prideti.**

PRIDVÓR, *pridvoare,* s.n. **1.** Galerie exterioară deschisă (mai rar închisă), cu acoperișul sprijinit de stâlpi, așezată în partea din față a unei clădiri sau de jur-împrejurul ei; cerdac. **2.** Încăpere de la intrarea unei biserici, care precedă pronaosul, cu arcade pe stâlpi. **3.** Prima încăpere (de trecere) în unele case țărănești; tindă. — Din sl. **pritvorŭ.**

PRIÉLNIC, -Ă, *prielnici, -ce,* adj. Care favorizează apariția sau desfășurarea unei acțiuni, a unui fenomen, a unui eveniment; favorabil, avantajos; potrivit, oportun. [Pr.: *pri-el-*] — **Prii** + suf. *-elnic.*

PRIÉR s.m. (Înv. și pop.) Luna aprilie. [Acc. și: *príer*] — Lat. **Aprilis.**

PRIÉTEN, -Ă, *prieteni, -e,* s.m. și f. Persoană de care cineva este legat printr-o afecțiune deosebită, bazată pe încredere și stimă reciprocă, pe idei sau principii comune; amic. ✦ Amant, iubit. [Pr.: *pri-e-*. — Var.: (reg.) **priétin, -ă** s.m. și f.] — Din sl. **prijatelĭ.**

PRIETENÉSC, -EÁSCĂ, *prietenești,* adj. Care ține de prieteni, privitor la prieteni, specific prietenilor; amical, prietenos. [Pr.: *pri-ei-*. — Var.: (reg.) **prietinésc, -éască** adj.] — **Prieten** + suf. *-esc.*

PRIETENÉȘTE adv. Ca un prieten, cu prietenie; cu bunăvoință; amical. [Pr.: *pri-e-*] — **Prieten** + suf. *-ește.*

PRIETENÍE, *prietenii,* s.f. Sentiment de simpatie, de stimă, de respect, de atașament reciproc care leagă două persoane; legătură care se stabilește între persoane, pe baza acestor sentimente; amiciție, prieteșug. ✦ Atitudine plină de bunăvoință, prietenoasă față de cineva. ✦ Legătură între grupuri sociale, între popoare, între țări bazată pe aspirații, năzuințe, interese comune. [Pr.: *pri-e-*. — Var.: (reg.) **prietiníe** s.f.] — **Prieten** + suf. *-ie.*

PRIETENÓS, -OÁSĂ, *prietenoși, -oase,* adj. (Adesea adverbial) Plin de afecțiune, de prietenie, de amabilitate; binevoitor, afabil, amical. ✦ Plăcut, agreabil, atrăgător. [Pr.: *pri-e-*. — Var.: (reg.) **prietinós, oásă** adj.] — **Prieten** + suf. *-os.*

PRIETEȘÚG, *prieteșuguri,* s.n. (Pop.) Prietenie. [Pr.: *pri-e-*] — **Prieten** + suf. *-șug.*

PRIÉTIN, -Ă s.m. și f. v. **prieten.**

PRIETINÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **prietenesc.**

PRIETINÍE s.f. v. **prietenie.**

PRIETINÓS, -OÁSĂ adj. v. **prietenos.**

PRIGITOÁRE, *prigitori,* s.f. (Reg.) Fotă formată dintr-o singură bucată de țesătură petrecută în jurul corpului. — Et. nec.

PRIGOÁNĂ, *prigoane,* s.f. Urmărire aprigă, pornire împotriva cuiva; măsuri represive luate de o autoritate împotriva cuiva; asuprire, persecuție, prigonire. — Din **prigoni** (derivat regresiv).

PRIGOÁRE s.f. v. **prigorie.**

PRIGONÍ, *prigonesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A provoca cuiva în mod permanent necazuri, neplăceri, a trata cu ură, cu dușmănie, a persecuta; (despre autorități) a lua măsuri represive, a oprima. **2.** A izgoni, a fugări pe cineva. ✦ Fig. (Despre abstracte) A urmări, a obseda; a chinui. — Din sl. **prigoniti.**

PRIGONÍRE, *prigoniri,* s.f. Acțiunea de *a prigoni;* persecuție, împilare, asuprire. — V. **prigoni.**

PRIGONÍT, -Ă, *prigoniți, -te,* adj. Persecutat, asuprit, oprimat. — V. **prigoni.**

PRIGONITÓR, -OÁRE, *prigonitori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care prigonește; asupritor. — **Prigoni** + suf. *-tor.*

PRIGORÍ, *prigoresc,* vb. IV. Refl. (Înv. și reg.) A se expune la dogoarea focului sau a soarelui; a se încălzi prea tare. ✦ Fig. A fi chinuit, torturat de ceva, a se frământa, a se perpeli. — Din sl. **prigorěti.**

PRIGÓRIE, *prigorii,* s.f. Pasăre migratoare zveltă, de mărimea unei turturele, viu colorată (cu roșu, galben, negru, albastru-verzui), cu ciocul lung și subțire, care trăiește pe malurile lutoase ale apelor și se hrănește mai ales cu albine și viespi; albinărel *(Merops apiaster)*. [Var.: **prigoáre** s.f.] — Din **prigori** (derivat regresiv).

PRIHÁNĂ, *prihane,* s.f. (Rar) Faptă care încalcă morala; vină morală, necinste; păcat. ✧ Loc. adj. *Fără (de) prihană* = curat, pur[2], nevinovat; cast. — Din ucr. **pryhana.**

PRIÍ, pers. 3 *priește,* vb. IV. Intranz. unipers. (Construit cu dativul) A-i fi cuiva prielnic, favorabil, a-i fi de folos, a-i cădea bine; a-i tihni; a face să prospere. — Din sl. **prijati.**

PRIINCIÓS, -OÁSĂ, *priincioși, -oase,* adj. (Pop.) Prielnic, favorabil, folositor. [Pr.: *pri-in-*] — **Priință** + suf. *-ios.*

PRIÍNȚĂ, *priințe,* s.f. (Pop.) **1.** Atitudine favorabilă; bunăvoință, simpatie, prietenie. ✧ Expr. *A fi* (cuiva) *cu priință* = a fi devotat, credincios (cuiva), a fi de partea cuiva. **2.** Folos, ajutor, serviciu. ✧ Loc. adj. *De* (sau *cu) priință* = folositor. — **Prii** + suf. *-ință.*

PRÍJMĂ s.f. v. **preajmă.**

PRILÉJ, *prilejuri,* s.n. **1.** Ocazie, împrejurare; moment oportun. ✧ Expr. (Înv. și reg.) *Vreme cu prilej* = moment potrivit, favorabil. **2.** Pretext, motiv. — Din bg. **prilež.**

PRILEJÍ, *prilejesc,* vb. IV. Tranz. și refl. impers. (Înv.) A (se) prilejui. — Din **prilej.**

PRILEJUÍ, *prilejuiesc,* vb. IV. Tranz. A permite, a da ocazia, a îngădui să se facă, să se întâmple etc. ceva; a favoriza; a da naștere, a produce, a cauza, a pricinui, a prileji. ✦ Refl. impers. A i se întâmpla cuiva ceva, a i se ivi o ocazie. — **Prilej** + suf. *-ui.*

PRILOGÍ vb. IV v. **pârlogi.**

PRIM[1], *primuri,* s.n. (Reg.) Garnitură din blană (neagră, de miel) aplicată pe marginea căciulilor, a pieptarelor, a hainelor. — Din magr. **prém.**

PRIM[2], -Ă, *primi, -e,* num. ord. (Adesea cu valoare de adjectiv) **1.** Cel dintâi (în spațiu sau în timp); care se află la început, în fruntea unei serii; întâi, dintâi. ✧ *Prima tinerețe* = întâia perioadă a tinereții, care urmează imediat copilăriei. *Primă audiție* = executare a unei bucăți pentru prima oară în fața publicului. *Prim-ajutor* = ajutor medical imediat, care se dă unui bolnav sau unui accidentat la fața locului. *Materie primă* = material destinat prelucrării în vederea fabricării unui produs finit. ✧ Loc. adv. *În primul rând* (sau *loc)* = înainte de toate. ✦ (Cu valoare adverbială, la f.; fam.) Mai întâi; primo. **2.** Care este înaintea tuturor în privința însemnătății, a rangului, a calităților; important, principal. ✧ *Prim-amorez* = actor care interpretează rolul de tânăr îndrăgostit; june prim. ✧ Loc. adj. *De prim(ul) rang* = de calitate superioară; excelent. ✦ (Ca element de compunere, precedând un termen care indică o funcție sau un grad ierarhic) Pe treapta cea mai înaltă, întâiul în categoria respectivă. *Prim-solist*. ✧ *Prim-ministru* = șeful executivului; premier. ✦ (Despre instrumente, voci, instrumentiști) Care execută melodia principală, dominantă. **3.** (În sintagma) *Număr prim* = număr divizibil numai cu unitatea sau cu el însuși. — Din lat. **primus.**

PRIMÁ, *primez,* vb. I. Intranz. A avea întâietate, a fi pe primul plan. — Din fr. **primer.**

PRIMADÓNĂ, *primadone,* s.f. Prim-solista unui teatru de operă sau de operetă. — Din it. **prima dona.**

PRIMÁJ, *primaje,* s.n. **1.** (Mar.) Bonificație la frahtul maritim acordată căpitanului sau proprietarului unei nave comerciale. **2.** (Tehn.) Antrenarea apei dintr-un cazan de către aburul produs. — Din fr. **primage.**

PRIMÁR, -Ă, *primari, -e,* adj., s.m. **I.** Adj. **1.** Inițial, primordial, originar; *p. ext.* de prim grad, de primă importanță, de bază. ✧ *Învățământ primar* = formă de învățământ cu caracter obligatoriu, în care se predau elementele de bază ale celor mai importante discipline și care constituie primele patru clase ale școlii generale. *Clasă primară* (și substantivat, f.) = clasă din cursul primar. *Școală primară* (și substantivat, f.) = școală de învățământ primar; curs primar; clădire în care se preda această formă de învățământ. *Văr primar* (sau *vară primară)* = grad de rudenie între copiii mai multor frați și surori; persoană care se află cu alta într-un asemenea grad de rudenie. (Geol.) *Era primară* = era paleozoică. *Medic primar* = grad în ierarhia cadrelor medicale, superior medicului specialist, care se obține în urma unui concurs; persoană care are acest grad. ✦ Simplu, rudimentar, elementar; *p. ext.* neevoluat. ✦ (Despre cuvinte) Care provine direct din rădăcină și care servește ca element de bază pentru formarea altor cuvinte; primitiv. **2.** (Despre elemente și compuși chimici) Care are o singură valență satisfăcută de un anumit element sau radical. **II.** S.m. Șeful unei administrații municipale, orășenești, comunale, cu atribuții administrative. [Var.: (pop., **II**) **primáre** s.m.] — Din lat. **primarius.** Cf. fr. p r i m a i r e, m a i r e.

PRIMÁRE s.m. v. **primar.**

PRIMARIÁT, *primariate,* s.n. **1.** Funcție, titlu de primar (**II**); perioadă de timp în care cineva exercită această funcție. **2.** Examen susținut de un medic pentru a obține titlul de medic primar. [Pr.: *-ri-at*] — **Primar** + suf. *-iat.*

PRIMÁT[1] s.n. Importanță primordială; întâietate, primordialitate. — Din lat. **primatus,** fr. **primat.**

PRIMÁT[2], *primate,* s.n. (La pl.) Ordin de mamifere superioare, plantigrade, arboricole și omnivore, cu degetul mare opozabil, cu mamelele pectorale, cu creierul foarte dezvoltat; (și la sg.) animal care aparține acestui ordin. — Din fr. **primate.**

PRIMÁT[3], *primați,* s.m. Cel mai înalt grad în vechea ierarhie a Bisericii ortodoxe și catolice. ✧ (Adjectival; în sintagma) *Mitropolit primat* = (în trecut, în România) primul mitropolit al țării, cu reședința în București, președinte al sinodului și conducătorul Bisericii din întreaga țară; patriarh. — Din fr. **primat,** lat. **primatis.**

PRÍMĂ[1], *prime,* s.f. **1.** Sumă de bani acordată cuiva peste salariul de bază ca recompensă pentru calitatea deosebită a muncii depuse; premiu (acordat în sistemul de salarizare). ✧ *Primă de export* = sumă de bani sau scutire de taxe, de impozite

acordată unor exportatori și întreprinzători pentru a le spori interesul și capacitatea de concurență. *Primă de asigurare* = sumă de bani pe care asiguratul o plătește (periodic) celui care asigură, pentru asumarea riscului. *Primă de economie* = sumă plătită deponenților de către unele case de economii, peste nivelul ratei dobânzii. **2.** (Muz.) Cel mai mic interval posibil format între două trepte de aceeași înălțime prin repetarea notei date. — Din fr. **prime.**

PRÍMĂ[2], *prime,* s.f. (Reg.) Panglică folosită pentru a lega cosițele fetelor, pentru a împodobi pălăriile flăcăilor etc. — Cf. p r i m[1].

PRIMĂREÁSĂ, *primărese,* s.f. (Rar) Primăriță. — **Primar** + suf. *-easă.*

PRIMĂRÍE, *primării,* s.f. Organ local al puterii administrative în municipii, orașe și comune; clădire în care primarul (**II**) își exercită funcția. ✦ (Rar) Primariat (**1**). — **Primar** + suf. *-ie.*

PRIMĂRÍȚĂ, *primărițe,* s.f. **1.** Soția primarului; primăreasă. **2.** Femeie care îndeplinește funcția de primar (**II**); primăreasă. — **Primar** + suf. *-iță.*

PRIMĂRÍU, ÍE, *primării,* adj. (Reg.; despre fructe) Care se coace devreme; timpuriu. — Cf. p r i m[2].

PRÍMĂVARĂ, *primăveri,* s.f. Unul dintre cele patru anotimpuri care urmează după iarnă și precedă vara, cuprinzând (în emisfera noastră) intervalul dintre echinocțiul de la 21 martie și solstițiul de la 21 iunie. ✧ Expr. *Primăvara vieții* = tinerețea; tineretul. ✦ (Adverbial; art.) În timpul sau în cursul acestui anotimp; în fiecare primăvară. ✦ Fig. (La pl.) Ani (de tinerețe). *Are 20 de primăveri.* [Acc. și: *primăvấră*] — Lat. **primavera.**

PRIMĂVĂRÁT s.n. (Reg.) Scoatere a oilor și a vitelor la pășune, primăvara. — Din **primăvară.**

PRIMĂVĂRÁTEC, -Ă adj. v. **primăvăratic.**

PRIMĂVĂRÁTIC, -Ă, *primăvăratici, -ce,* adj. De primăvară, al primăverii; specific sau adecvat primăverii; care se dezvoltă sau se coace primăvara; primăvăros. ✦ Fig. Gingaș, fraged, tânăr. [Var.: **primăvărátec, -ă** adj.] — **Primăvară** + suf. *-tic.*

PRIMĂVĂRÍȚĂ, *primăvărițe,* s.f. (Bot.; pop.) Ghiocel. — **Primăvară** + suf. *-iță.*

PRIMĂVĂRÓS, -OÁSĂ, *primăvăroși, -oase,* adj. (Rar) Primăvăratic. — **Primăvară** + suf. *-os.*

PRIMBLÁ vb. I v. **plimba.**

PRIMBLÁRE s.f. v. **plimbare.**

PRIMÉJDIE, *primejdii,* s.f. Împrejurare, situație care amenință liniștea, securitatea sau existența cuiva sau a ceva; pericol; *p. ext.* necaz, supărare. ✧ Loc. adj. *De primejdie* = **a)** primejdios; **b)** care vestește un pericol. ✦ Risc. — Din sl. **prěmeždije.**

PRIMEJDIÓS, -OÁSĂ, *primejdioși, -oase,* adj. Care constituie o primejdie, o amenințare pentru cineva sau ceva; periculos. ✦ Riscant. [Pr.: *-di-os*] — **Primejdie** + suf. *-os.*

PRIMEJDUÍ, *primejduiesc,* vb. IV. Tranz. A constitui o primejdie pentru cineva sau ceva; a amenința, a periclita. ✦ Refl. A-și risca liniștea, securitatea, libertatea sau viața; a se expune. — **Primejdie** + suf. *-ui.*

PRIMEJDUÍRE, *primejduiri,* s.f. Acțiunea de a (se) primejdui; periclitare. — V. **primejdui.**

PRIMENEÁLĂ, *primeneli,* s.f. **1.** Schimbare a rufăriei, a lenjeriei murdare cu alta curată. **2.** (La pl.; concr.) Rufe, albituri curate, de schimb. **3.** Fig. Înviorare, împrospătare. [Pl. și: *primenele.* — Var.: (reg.) **premeneálă** s.f.] — **Primeni** + suf. *-eală.*

PRIMENÍ, *primenesc,* vb. IV. Refl. și tranz. **1.** A(-și) schimba rufăria, lenjeria purtată, murdară cu alta curată; *p. ext.* a (se) îmbrăca frumos, a (se) găti. **2.** Fig. A înlocui sau a fi înlocuit (parțial ori total) cu altceva (nou), a (se) reînnoi; a-și schimba sau a face să-și schimbe (în bine) înfățișarea, forma, conținutul; a (se) modifica, a (se) preface; a (se) regenera. ✦ Tranz. A împrospăta aerul (dintr-o incintă). [Var.: (reg.) **premení** vb. IV] — Din sl. **prěměniti.**

PRIMENÍRE, *primeniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) primeni* și rezultatul ei; primenit[1]. [Var.: (reg.) **premeníre** s.f.] — V. **primeni.**

PRIMENÍT[1] s.n. Primenire. [Var.: (reg.) **premenít** s.n.] — V. **primeni.**

PRIMENÍT[2], **-Ă,** *primeniți, -te,* adj. **1.** Care și-a pus rufărie, lenjerie curată. **2.** Fig. Care a suferit modificări, transformări (pozitive); care s-a înnoit, s-a împrospătat. [Var.: (reg.) **premenít, -ă** adj.] — V. **primeni.**

PRIME-TIME s.n. (Englezism) Oră de audiență maximă în televiziune. [Pr.: *práĭmtaĭm*] — Cuv. engl.

PRIMÍ, *primesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A lua în posesiune sau a accepta ceea ce ți se oferă, ți se dă, ți se datorează; a obține, a căpăta; *spec.* a încasa. ✦ A-i fi atribuit un titlu, un rang etc. ✦ A lua cunoștință de o știre, de o dispoziție etc. ✦ A fi obiectul spre care se îndreaptă o acțiune sau care suferă efectele ei. **2.** A se ocupa de un oaspete, a ieși în întâmpinarea lui; *p. ext.* a oferi cuiva ospitalitate; a găzdui. ✦ A avea oaspeți; a da o petrecere. ✦ A accepta vizita cuiva (în interes profesional, personal etc.); a acorda o audiență. **3.** A admite, a include, a încadra pe cineva într-o întreprindere, într-o instituție, într-o organizație etc. ✦ A cuprinde, a îngloba, a include. **4.** A consimți la..., a fi de acord cu...; a accepta, a admite. ✦ A îmbrățișa o teorie, o doctrină, o concepție religioasă; a adera la… ✦ A manifesta o anumită atitudine față de cineva sau de ceva. — Din sl. **priimati.**

PRIMIGÉSTĂ, *primigeste,* adj., s.f. (Femeie) care este pentru prima oară gravidă. — Din fr. **primigeste.**

PRIMIPÁRĂ, *primipare,* adj., s.f. (Femeie) care a născut pentru prima oară. — Din fr. **primipare.**

PRIMÍRE, *primiri,* s.f. Faptul de *a primi.* **1.** Luare în posesiune a unui bun care ți-a fost oferit, dat, datorat. ✧ Loc. vb. *A da* (cuiva ceva) *în primire* = a preda, a încredința (cuiva ceva). *A lua* (ceva) *în primire* = a prelua (ceva); a recepționa. ✧ Expr. *A lua* (pe cineva) *în primire* = **a)** a lua (pe cineva) în grija sa, sub supravegherea sa (pentru a-l îndruma), a purta de grijă; **b)** (fam.) a certa pe cineva, a-i face reproșuri. **2.** Acceptare, admitere a unui vizitator, a unui solicitator; modul de a-l întâmpina, de a-l trata. ✧ Loc. adj. *De primire* = **a)** (despre ore, zile) în care este permis accesul publicului într-un loc; **b)** (despre încăperi) destinat vizitatorilor, solicitatorilor. **3.** Manifestare a unei anumite atitudini față de ceva. **4.** Admitere a cuiva într-o întreprindere, într-o instituție, într-o organizație. — V. **primi.**

PRIMITÍV, -Ă, *primitivi, -e,* adj. **1.** Din perioada de la începutul societății umane; străvechi. ✦ Care se află pe treapta cea mai de jos a dezvoltării (sociale). **2.** Care are un caracter simplu, rudimentar; (despre oameni și despre manifestările lor) sălbatic; *p. ext.* necivilizat, necioplit, grosolan. **3.** Care se referă la începutul istoric al existenței sale, care se află în starea de la început; originar, primar. ✦ (Despre cuvinte) Care servește ca element de bază pentru formarea de derivate; primar. ✦ (În sintagma) *Culori primitive* = cele șapte culori ale spectrului solar. ✦ (Substantivat, m. pl.) Pictori adepți ai primitivismului (**2**). — Din fr. **primitif,** lat. **primitivus.**

PRIMITIVÍSM s.n. **1.** Faptul de a fi primitiv, starea a ceea ce este primitiv; perioadă primitivă; primitivitate. **2.** Tendință în creația spirituală de a conserva sau resuscita calitățile operelor create în primele faze ale dezvoltării societății, manifestată în Evul Mediu și în epoca modernă. — Din fr. **primitivisme.**

PRIMITIVITÁTE s.f. Primitivism. — Din fr. **primitivité.**

PRIMITIVIZÁ, *primitivizez,* vb. I. Tranz. A aduce în stare de primitivism, a face să fie primitiv. — **Primitiv** + suf. *-iza.*

PRIMITIVIZÁRE, *primitivizări,* s.f. Acțiunea de *a primitiviza* și rezultatul ei. —V. **primitiviza.**

PRIMITÓR, -OÁRE, *primitori, -oare,* adj. **1.** Care primește cu plăcere, cu căldură oaspeți; ospitalier. ✦ Care atrage, îmbie, place (prin aspect). *Ținut primitor*. **2.** (Rar) Care primește, care acceptă; receptiv. — **Primi** + suf. *-tor.*

PRÍMO adv. (Livr.) În primul rând, mai întâi. — Din it., fr. **primo.**

PRIMOGENÍT, -Ă, *primogeniți, -te,* adj., s.m. și f. (Livr.) (Copil) născut primul (într-o familie regală, princiară etc.); primogenitură. — Din lat. **primogenitus.**

PRIMOGENITÚRĂ s.f. (Livr.; mai ales în familiile domnitoare, princiare, nobiliare) Întâietate, prioritate pe care o are (în unele țări) cel dintâi născut dintre mai mulți frați în dobândirea anumitor drepturi; primogenit. — Din fr. **primogéniture.**

PRIMOINFÉCȚIE, *primoinfecții,* s.f. Prima invazie, într-un organism, a unui germen infecțios. — Din fr. **primo-infection.**

PRIMORDIÁL, -Ă, *primordiali, -e,* adj. De la început, de la origine, inițial, originar; *p. ext.* de primă importanță, principal, esențial. [Pr.: *-di-al*] — Din fr. **primordial.**

PRIMORDIALITÁTE s.f. Faptul de a fi primordial; întâietate, prioritate; superioritate. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **primordialité.**

PRIMOVACCINÁRE, *primovaccinări,* s.f. (Med.) Prima administrare a vaccinului. — **Primo** + **vaccinare** (după fr. *primovaccination).*

PRIM-PLÁN, *prim-planuri,* s.n. Cadru cinematografic în care interpreții sunt filmați de aproape. — **Prim**[2] + **plan.**

PRIMPREJÚR adv., prep. (Local) **1.** Adv. Prin apropiere, din (sau în) vecinătate; în jur, împrejur. **2.** Prep. (Art.) În jurul, (de jur) împrejurul. — **Prin** + **pre**[2] + **jur.**

PRIM-PRÉTOR, *prim-pretori,* s.m. (În vechea organizare administrativă a țării) Funcționar mai mare în grad decât pretorul (**3**). — **Prim**[2] + **pretor.**

PRIMULACÉE, *primulacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante perene, rar anuale, cu frunzele dispuse de obicei în rozetă, cu florile gamopetale; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *-ce-e*] — Din fr. **primulacée.**

PRIMÚLĂ, *primule,* s.f. Plantă ornamentală din familia primulaceelor, cu flori liliachii sau purpurii *(Primula obconica)*. [Acc. și: *prímulă*] — Din fr., lat. **primula.**

PRÍMUS, *primusuri,* s.n. Aparat casnic pentru gătit care folosește drept combustibil benzina sau petrolul lampant. — Din germ. **Primus**[kocker].

PRIN prep. **I.** (Introduce un complement circumstanțial de loc) **1.** (Complementul arată spațiul pe care îl străbate sau pe unde pătrunde ceva) *Lumina trece prin geam.* **2.** (Complementul arată spațiul în interiorul căruia se desfășoară sau are loc o acțiune) În, pe undeva. *Se ascund prin văgăuni.* ✦ (Complementul arată spațiul dintre două sau mai multe obiecte identice) Printre. **II.** (Introduce un complement circumstanțial instrumental) Cu…, cu ajutorul…, pe calea…, utilizând. *Se înțeleg prin soli.* ✦ Datorită. ✦ De către, de. **III.** (Introduce un complement circumstanțial modal, în construcții infinitivale cerute de obicei de verbele „a începe" și „a sfârși") *Autorul începe prin a-și expune planul.* ✧ Loc. conj. *Prin urmare* = în consecință,

deci. **IV.** (Introduce un complement circumstanțial de timp) În…, în cursul…, în timpul… *Tresare prin somn.* ✦ Cam în…, aproape de… **V.** (Precedat de prep. „de", formează loc. prep. prin care se exprimă timpul, locul aproximativ) *De prin iulie. De prin pădure.* [Var.: (reg.) **pân, pin** prep.] — **Pre**[2] + **în.**

PRINCE DE GALLES subst. Țesătură de lână cu linii fine încrucișate care formează carouri într-o tentă uniformă, pe un fond deschis. [Pr.: *prens dë gal*] — Cuv. fr.

PRÍNCEPS adj. invar., s.m. invar. **1.** Adj. invar. (În sintagma) *Ediție princeps* = prima ediție a operei unui scriitor (clasic). **2.** S.m. invar. Împărat în Imperiul Roman. [Pr.: *prin-*] — Cuv. lat.

PRINCIÁR, -Ă, *princiari, -e,* adj. Care aparține unui principe, privitor la un principe, de principe. ✦ Fig. Măreț; bogat, îmbelșugat; somptuos. [Pr.: *-ci-ar*] — Din fr. **princier.**

PRINCÍP s.n. v. **principiu.**

PRINCIPÁL, -Ă, *principali, -e,* adj. Care are o importanță deosebită sau cea mai mare importanță; de căpetenie, de frunte. ✧ (Gram.) *Propoziție principală* (și substantivat, f.) = propoziție independentă dintr-o frază, de care depind propozițiile subordonate. — Din fr. **principal,** lat. **principalis.**

PRINCIPÁT, *principate,* s.n. **1.** Teritoriu condus de un suveran care are titlul de principe. ✦ (La pl.; de obicei determinat prin „române" sau „dunărene") Țara Românească și Moldova, împreună, înainte de Unirea din 1859. **2.** Demnitatea de principe. **3.** (În Roma antică) Sistem de guvernare instaurat de Augustus la sfârșitul războaielor civile. [Var.: (înv.) **prințipát** s.n.] — Din fr. **principat,** lat. **principatus.**

PRÍNCIPE, *principi,* s.m. Titlu purtat de conducătorul unui principat și de membrii unor familii princiare, regale sau imperiale; persoană având acest titlu; prinț. — Din it. **principe,** lat. **princeps, -ipis.**

PRINCIPÉSĂ, *principese,* s.f. Fiică a unui principe, a unui rege, a unui împărat; soție a unui principe; femeie care conduce un principat; prințesă. — Din it. **principessa.**

PRINCIPIÁL, -Ă, *principiali, -e,* adj. Care este conform cu un principiu, care decurge dintr-un principiu; care se conduce după anumite principii (juste). ✦ (Adverbial) În principiu; în linii generale. [Pr.: *-pi-al*] — **Principiu** + suf. *-al.*

PRINCIPIALITÁTE s.f. Însușirea de a fi principial. [Pr.: *-pi-a-*] — **Principial** + suf. *-itate.*

PRINCÍPIE s.f. v. **principiu.**

PRINCÍPIU, *principii,* s.n. **1.** Element fundamental, idee, lege de bază pe care se întemeiază o teorie științifică, un sistem politic, juridic, o normă de conduită etc. ✧ Loc. adv. *În principiu* = din punct de vedere teoretic, în general. ✦ (La pl.) Totalitatea legilor și a noțiunilor de bază ale unei discipline; (concr.; cu determinări) tratat care cuprinde astfel de legi și de noțiuni. **2.** Element primordial, cauză primară sau punct de plecare a ceva; *spec.* element primordial considerat în trecut drept origine a lumii fizice. ✧ (Chim.) *Principiu activ* = substanță existentă într-un produs de origine vegetală sau animală care imprimă un caracter specific acelui produs. **3.** Convingere intimă, punct de vedere propriu. ✧ *Om de* (sau *fără) principii* = om cu (sau fără) păreri sau convingeri (morale) ferme. ✧ Loc. adv. *Din principiu* = conform unui punct de vedere bine stabilit. [Var.: (înv.) **princíp, prințíp** s.n., **princípie** s.f.] — Din lat. **principium,** it. **principio,** fr. **principe.**

PRÍNDE, *prind,* vb. III. **I. 1.** Tranz. A apuca ceva sau pe cineva cu mâna, cu ajutorul unui instrument etc. ✧ Expr. *Parcă (l-)a prins pe Dumnezeu de (un) picior,* se spune când cineva are o bucurie mare, neașteptată. ✦ (Despre animale) A apuca cu dinții, cu ghearele. ✦ A fixa, imobilizând. **2.** Tranz. Fig. A lua cunoștință de ceva (cu ochii, cu urechea, cu mintea); a percepe. ✧ Expr. (Intranz.) *A prinde de veste* = a observa, a remarca, a afla ceva, a băga de seamă (din timp). **3.** Refl. A-și încleșta mâna sau mâinile pe ceva pentru a se sprijini, pentru a se agăța. **4.** Refl. recipr. A se lua de mână cu cineva (pentru a forma o horă, pentru a dansa). **5.** Tranz. A cuprinde pe cineva cu mâinile, cu brațele. **II.** Tranz. **1.** A ajunge din urmă (și a imobiliza) pe cineva sau ceva care se mișcă, aleargă; a captura (un fugar, un răufăcător, un inamic). ✦ A pune mâna (sau laba) pe un animal. **2.** A surprinde pe cineva asupra unei fapte (reprobabile) săvârșite pe ascuns; a descoperi pe cineva cu o vină, cu o neregulă. ✧ Expr. *A prinde* (pe cineva*) cu minciuna* = a descoperi că cineva a mințit. ✦ A încurca pe cineva cu vorba, a-l face să se încurce în răspunsuri (încercând să ocolească adevărul). **3.** A ajunge în ultima clipă spre a mai găsi o persoană, un vehicul etc. care sunt gata de plecare. ✧ Expr. *A prinde momentul* (sau *ocazia, prilejul)* = a găsi, a nu lăsa să scape momentul (sau prilejul) favorabil. *A nu-l prinde pe cineva vremea în loc* = a fi ocupat tot timpul, a nu sta nicio clipă neocupat. ✦ (Despre fenomene ale naturii, evenimente etc.) A surprinde. **4.** Fig. (Despre stări fizice sau sufletești) A cuprinde (pe neașteptate); a copleși. ✦ A absorbi. **III. 1.** Tranz. A fixa ceva prin legare, coasere sau agățare. ✦ Refl. A rămâne fixat sau agățat (de sau în ceva). ✦ Fig. A înregistra, a fixa și a reda prin mijloace artistice aspecte din lumea înconjurătoare. **2.** Tranz. A înhăma; a înjuga. **3.** Refl. A se lega, a se asocia cu cineva (în calitate de…). **4.** Refl. și tranz. (Pop.) A (se) angaja, a (se) tocmi într-o slujbă. **5.** Refl. A se angaja, a se învoi la ceva; a accepta, a primi. ✧ Expr. *A se prinde chezaș* (pentru cineva) = a garanta (pentru cineva). ✦ Refl. recipr. A se lua cu cineva la întrecere, a se măsura, a rivaliza. ✦ Refl. recipr. A face un pariu cu cineva, a pune rămășag. **IV. 1.** Refl. A se lipi de ceva sau de cineva. ✧ Expr. *A nu se prinde lucrul de cineva,* se spune când cineva nu are chef să lucreze. ✦ Fig. (Despre privire, ochi) A se opri, a se fixa, a se pironi asupra cuiva sau a ceva. ✦ Refl. și tranz. A (se) împreuna, a (se) îmbina formând un tot, a (se) suda. **2.** Tranz. (Despre îmbrăcămintea cuiva; *p. ext.* despre gesturi, atitudini etc.) A-i ședea cuiva bine, a i se potrivi. **3.** Refl. (Despre mâncare; în expr.) *A se prinde de cineva* = a-i prii cuiva, a se asimila. **V. 1.** Tranz. A începe să… ✧ Expr. (Refl. recipr.) *A se prinde* (cu cineva) *la vorbă* = **a)** a începe să discute (cu cineva); **b)** a se înțelege (unul cu altul), a cădea de acord să… **2.** Refl. (Pop.) A se apuca de o treabă, a se porni la lucru. **VI. 1.** Tranz. A obține, a căpăta, a dobândi. ✧ Expr. (Fam.) *A prinde carne* (sau *seu)* = a se îngrășa. *A prinde minte* sau (intranz.) *a prinde la minte* = a câștiga experiență, a se face om de treabă. *A prinde viață* = **a)** a căpăta putere, tărie; a se înviora; **b)** a începe să se realizeze, să fie pus în practică. *A prinde inimă* sau (intranz.) *a prinde la inimă* = a căpăta curaj, a se îmbărbăta. ✦ Fig. A-și însuși o cunoștință, o deprindere etc., a învăța (de la altul). **2.** Intranz. și refl. A se dezvolta după transplantare, a crește. ✧ Expr. (Tranz.) A prinde rădăcini (sau *rădăcină)* = a se fixa într-un loc, a căpăta stabilitate, forță, putere. **VII.** Refl. Fig. (Fam.) A fi crezut, a fi luat drept adevărat, bun, valabil. **VIII.** Refl. (Despre lapte; *p. ext.* despre alte substanțe) A se coagula, a se închega. [Prez. ind. și: (pop.) *prinz.* — Perf. s. *prinsei,* part. *prins*] — Lat. **pre(he)ndere.**

PRÍNDERE, *prinderi,* s.f. Acțiunea de *a (se) prinde* și rezultatul ei; prins[1]. — V. **prinde.**

PRINÓS, *prinosuri,* s.n. (În Antichitate) Dar[2] oferit divinității; *p. ext.* dar[2] oferit unui stăpânitor. ✦ Fig. Omagiu adus cuiva în semn de devotament, de admirație, de recunoștință; contribuție adusă în slujba unei cauze. — Din sl. **prinosŭ.**

PRINS[1] s.n. Prindere. ✧ *De-a prinsul* sau *de-a prinselea* = joc de copii în care un jucător aleargă să prindă pe alții care fug. — V. **prinde.**

PRINS[2]**, -Ă,** *pinși, -se,* adj. **1.** Care a căzut în mâinile cuiva, care este lipsit de libertate; captiv. ✧ Expr. *A se da prins* = a se recunoaște învins, a se preda. ✦ (Despre încheieturi, articulații etc.) Anchilozat. **2.** Ocupat cu diverse treburi, copleșit de treburi. **3.** (Despre lapte) Închegat, coagulat; bătut. — V. **prinde.**

PRINSOÁRE, *prinsori,* s.f. **1.** (Pop.) Rămășag, pariu. **2.** (Înv.) Faptul de a fi captiv, prizonier; (concr.) închisoare. ✦ Capcană pentru animale. — **Prins**[2] + suf. *-oare.*

PRINT, *printuri,* s.n. (Inform.) Listare. ✦ Program, document etc. listat. — Din engl. **print.**

PRINTÁ, *printez,* vb. I Tranz. (Inform.) A lista. — Din engl. **print.**

PRÍNTRE prep. **1.** În mijlocul…; între. ✦ Spec. În spațiul dintre mai multe ființe sau obiecte. **2.** În intervalul dintre două etape, două momente ale unei acțiuni, ale unui fenomen etc. **3.** (Rar) Prin. **4.** (Rar) Dintre. [Var.: (pop.) **píntre, pấntre** prep.] — **Pre**[2] + **între.**

PRÍNTRU prep. Prin. — **Pre**[2] + **întru.**

PRINȚ, *prinți,* s.m. Principe. ✧ Expr. *A trăi ca un prinț* = a trăi o viață extrem de îmbelșugată. — Din fr. **prince,** germ. **Prinz.**

PRINȚÉSĂ, *prințese,* s.f. Principesă. — Din fr. **princesse** (după *prinț).*

PRINȚÍP s.n. v. **principiu.**

PRINȚIPÁT s.n. v. **principat.**

PRINȚIȘÓR, *prințișori,* s.m. Diminutiv al lui *prinț.* — **Prinț** + suf. *-ișor.*

PRINZĂTÓR, -OÁRE, *prinzători, -oare,* adj., s.f., s.n. **1.** Adj. Care prinde, care apucă sau înhață. **2.** S.f. (Rar) Cursă de prins păsări. **3.** S.n. Mașină sau instalație folosită pentru separarea anumitor impurități dintr-un material. — **Prinde** + suf. *-ător.*

PRÍOR[1]**,** *priori,* adj. m. (Pop.; despre miei) Născut primăvara foarte timpuriu. [Pr.: *pri-or*] — Et. nec.

PRÍOR[2]**, -Ă,** *priori, -e,* s.m. și f. Conducător al unei mănăstiri catolice sau al unei congregații de călugări. [Pr.: *pri-or*] — Din lat. **prior,** germ. **Prior.**

PRIORÁT s.n. Funcție, titlu de prior[2]; perioadă de timp în care cineva exercită această funcție. [Pr.: *pri-o-*] — Din lat. **prioratus,** germ. **Priorat.**

PRIORITÁR, -Ă, *prioritari, -e,* adj. Care are sau trebuie să aibă prioritate. *Sarcini prioritare.* [Pr.: *pri-o-*] — Din fr. **prioritaire.**

PRIORITÁTE, *priorități,* s.f. Însușirea de a fi primul în timp; dreptul de a ocupa primul loc ca importanță, ca valoare, ca demnitate; precădere, primordialitate, întâietate. ✧ *Prioritate de trecere* = întâietatea la trecerea printr-o intersecție nedirijată a unui vehicul în raport cu celelalte care sosesc în același timp din direcții diferite. [Pri.: *pri-o-*] — Din fr. **priorité.**

PRIPÁS, *pripasuri,* s.n. **1.** (Înv. și pop.) Pui de animal domestic. **2.** (Pop.; în loc. adj.) *De pripas* = **a)** (despre animale domestice) care rătăcește de colo până colo, fără stăpân; *p. ext.* luat drept zălog, drept garanție (până la recuperarea pagubei produse în semănături străine); **b)** (despre copii) părăsit, abandonat; *p. ext.* nelegitim; **c)** (despre oameni) venit din altă parte; străin, venetic. **3.** (Reg.) Despăgubire plătită pentru o vită care a produs stricăciuni în semănături străine. — Din sl. **pripasŭ.**

PRÍPĂ s.f. Grabă mare, zor. ✧ Loc. adv. *În* (sau, înv., *cu) pripă* = grabnic, repede, iute. *Fără pripă* = fără grabă, pe îndelete. ✧ Loc. prep. *În pripa…* = în graba momentului. — Din **pripi** (derivat regresiv).

PRIPĂȘÍ, *pripășesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Refl. A se stabili undeva sau pe lângă cineva (venind din altă parte); a se oploși, a se aciua. **2.** Tranz. A lua și a ține pe lângă sine; a adăposti. — Din **pripas.**

PRIPĂȘÍRE, *pripășiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a se pripăși* și rezultatul ei. — V. **pripăși.**

PRIPĂȘÍT[1] s.n. (Pop.) Faptul de *a pripăși.* — V. **pripăși.**

PRIPĂȘIT[2], **-Ă,** *pripășiți, -te,* adj. (Pop.) Care s-a stabilit undeva sau pe lângă cineva (venind din altă parte); aciuat. — V. **pripăși.**

PRIPEÁLĂ, *pripeli,* s.f. (Pop. și fam.) Faptul de *a (se) pripi.* **1.** Grabă mare; precipitare. **2.** (Înv. și reg.) Căldură mare și dogoritoare; arșiță. — **Pripi** + suf. *-eală.*

PRIPÍ, *pripesc,* vb. IV. **1.** Refl. A face un lucru în grabă și adesea fără chibzuială, a acționa în pripă. ✦ Intranz. (Înv.) A se grăbi, a se zori. ✦ Tranz. A accelera, a iuți ritmul unei acțiuni. ✦ A nu izbuti, a rata o acțiune din cauza grabei. **2.** Refl. A se încălzi la foc; (despre alimente) a se coace (superficial) la un foc (prea) repede. **3.** Tranz. (Pop.; despre soare) A dogori, a arde. — Cf. bg. p r i p r a.

PRIPÍRE, *pripiri,* s.f. Faptul de *a (se) pripi.* — V. **pripi.**

PRIPÍT, -Ă, *pripiți, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care se mișcă sau acționează prea repede și adesea fără chibzuială. ✦ (Despre acțiunile, manifestările oamenilor) Care se face sau se spune prea repede, adesea fără o suficientă chibzuială. **2.** (Despre mâncăruri) Fiert sau copt în grabă (la suprafață), la un foc (prea) iute. ✧ *Mămăligă pripită* = mămăligă mestecată pe măsură ce se adaugă mălaiul în apa clocotită. — V. **pripi.**

PRIPÓN, *pripoane,* s.n. **1.** Funie sau odgon cu care se leagă vitele la păscut; țăruș înfipt în pământ de care se prinde această funie sau acest odgon. ✦ Funie care servește la legarea de mal sau la tragerea la mal a unei ambarcațiuni; țăruș de care se leagă o ambarcațiune la țărm, cu care se fixează un cort etc. **2.** Șir de cârlige cu nadă pentru pescuit. — Din sb. **pripon.**

PRIPONÍ, *priponesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A lega un animal de (sau cu) un pripon. ✦ A pune piedică la picioarele animalelor (ca să nu poată fugi). ✦ A lega de un pripon o ambarcațiune. **2.** P. gener. A imobiliza, a fixa ceva (prin legare); a lega. — Din **pripon.**

PRIPONÍRE, *priponiri,* s.f. Acțiunea de *a priponi.* — V. **priponi.**

PRIPÓR, *pripoare,* s.n. (Reg.) **1.** Coastă de deal sau de munte, pantă abruptă; povârniș. **2.** Adăpost de iarnă pentru oi, făcut din împletitură de nuiele sau din stuf și acoperit cu paie, trestie, cetină de brad etc. — Din bg. **pripor.** Cf. ucr. p r y p i r, - p o r u.

PRIPORÓS, -OÁSĂ, *priporoși, -oase,* adj. (Reg.; despre terenuri) Abrupt, povârnit, prăpăstios. — **Pripor** + suf. *-os.*

PRISÁCĂ, *prisăci,* s.f. Loc unde sunt așezați stupii, unde se cresc albine; totalitatea stupilor aflați pe acest loc; stupină. ✦ (Cu sens colectiv) Albinele dintr-o stupină. — Et. nec.

PRISĂCÁR, *prisăcari,* s.m. Persoană care crește albine (pentru a obține miere și ceară); stupar, albinar; apicultor. — **Prisacă** + suf. *-ar.*

PRISĂCĂRÍE s.f. Ocupația prisăcarului; albinărit, prisăcărit, stupărit; apicultură. — **Prisăcar** + suf. *-ie.*

PRISĂCĂRÍT s.n. **1.** (Reg.) Prisăcărie, apicultură. **1.** Impozit care se plătea în Moldova pe stupi. — **Prisăcar** + suf. *-it.*

PRISĂCĂRÍȚĂ, *prisăcărițe,* s.f. (Rar) Femeie care se ocupă cu prisăcăria. — **Prisăcar** + suf. *-iță.*

PRISLÓP, *prisloape,* s.n. (Geogr.) Pas în formă de șa, situat la înălțime. — Et. nec.

PRISMÁTIC, -Ă, *prismatici, -ce,* adj. Care are forma unei prisme. — Din fr. **prismatique.**

PRISMATOÍD, *prismatoide,* s.n. Corp cu o formă apropiată de aceea a unei prisme (**1**). [Pr.: *-to-id*] — Din fr. **prismatoïde.**

PRÍSMĂ, *prisme,* s.f. **1.** Poliedru care are două fețe (numite baze) egale și paralele și cu celelalte fețe în formă de paralelogram; corp solid care are această formă. **2.** Piesă de sticlă, de cuarț sau de alt material transparent, de obicei în formă de prismă (**1**), folosită la aparatele optice pentru descompunerea, polarizarea, reflexia etc. luminii. ✧ Loc. prep. *Prin prisma…* = din punctul de vedere…, potrivit cu…, în lumina… — Din fr. **prisme.**

PRISNÉL s.n. v. **prâsnel.**

PRISÓS, *prisosuri,* s.n. **1.** Ceea ce depășește necesarul, ceea ce întrece o anumită limită; prisosire, prisosință, prisoseală, surplus, excedent; *p. ext.* belșug, abundență. ✧ Loc. adj. și adv. *De prisos* = (care este) în plus; *p. ext.* (care este) inutil, fără rost. ✧ Loc. adv. *Cu prisos* = în plus; din plin, din belșug. **2.** (La pl.; înv. și reg.) Teren agricol care prisosea moșierului și pe care acesta îl arenda țăranilor. — Din ngr. **perissós.**

PRISOSEÁLĂ, *prisoseli,* s.f. (Pop.) Prisos (**1**). — **Prisosi** + suf. *-eală.*

PRISOSÉLNIC, -Ă, *prisoselnici, -ce,* adj. Care prisosește. — **Prisosi** + suf. *-elnic.*

PRISOSÍ, *prisosesc,* vb. IV. Intranz. A fi, a exista, a se afla în cantitate mai mare decât este necesar sau decât îi trebuie cuiva. ✦ A fi inutil. — Din **prisos.**

PRISOSÍNȚĂ, *prisosințe,* s.f. Prisos (**1**); belșug. ✧ Loc. adv. *Cu prisosință* = din belșug, din plin; *fig.* în mod ireproșabil, dovedind un zel deosebit. — **Prisosi** + suf. *-ință.*

PRISOSÍRE s.f. (Rar) Faptul de *a prisosi;* prisos (**1**). — V. **prisosi.**

PRISOSITÓR, -OÁRE, *prisositori, -oare,* adj. (Înv.) Care prisosește; inutil. — **Prisosi** + suf. *-tor.*

PRÍSPĂ, *prispe,* s.f. **1.** Terasă îngustă înălțată de-a lungul peretelui din față (uneori și al celor laterali) la casele țărănești, lipită cu pământ sau pardosită cu scânduri, adesea mărginită de o balustradă scundă de lemn sau de zidărie. **2.** Porțiune de teren cu suprafața plană, fără denivelări (situată la diferite altitudini); platformă, tăpșan. **3.** Dig rudimentar de pământ sau de lemn folosit pentru a menține nivelul apei în bălți. — Probabil din sl. ***prisŭpa.**

PRISPIȘOÁRĂ, *prispișoare,* s.f. (Pop.) Prispuliță. — **Prispă** + suf. *-ișoară.*

PRISPULÍȚĂ, *prispulițe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *prispă* (**1**); prispișoară, prispușoară. — **Prispă** + suf. *-uliță.*

PRISPUȘOÁRĂ, *prispușoare,* s.f. (Pop.) Prispuliță. — **Prispă** + suf. *-ușoară.*

PRISTANDÁUA, *pristandale,* s.f. art. (Reg.) Numele unui dans popular asemănător cu brâul; melodie după care se execută acest dans. — Et. nec.

PRISTÁV, (**1, 2**) *pristavi,* s.m., (**3**) *pristavuri,* s.n. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Persoană care anunța populației știrile oficiale, dispozițiile, ordonanțele; crainic. ✦ Funcționar administrativ; ispravnic. **2.** S.m. Vătaf pe moșia unui boier. **3.** S.n. (Înv.) Comunicare oficială, ordonanță, poruncă. — Din sl. **pristavŭ.**

PRISTĂVÍ, *pristăvesc,* vb. IV. Refl. (Înv. și reg.) A muri. — Din sl. **prĕstaviti sen.**

PRISTĂVÍRE, *pristăviri,* s.f. (Înv.) Faptul de *a se pristăvi;* moarte. — V. **pristăvi.**

PRISTĂVOÁIE, *pristăvoaie,* s.f. (Rar) Soția pristavului. [Pr.: *-voa-ie*] — **Pristav** + suf. *-oaie.*

PRISTÓL, *pristoluri,* s.n. (În bisericile creștine) Masă din mijlocul altarului, pe care se țin obiectele necesare oficierii liturghiei; *p. gener.* altar. [Var.: (înv. și reg.) **prestól, prastól** s.n.] — Din sl. **prĕstolŭ.**

PRISTOLEÁNCA s.f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — Et. nec.

PRISTÓLNIC, (**1**) *pristolnice,* s.n., (**2**) s.m. **1.** S.n. (Înv.) Sigiliu de piatră sau de lemn cu care se imprimă pe prescuri semnul crucii și inițialele rituale. **2.** S.m. Plantă erbacee din familia malvaceelor, cu tulpina înaltă, cu frunzele stelate și păroase și cu florile galbene, ale cărei fructe se întrebuințează ca sigiliu pentru însemnat prescurile *(Abutilon theophrasti).* [Var.: **pistórnic** s.m.] — Et. nec.

PRÍȘNIȚ, *prișnițe,* s.n. Compresă. [Var.: **príșniță** s.f.] — Din germ. **Priessnitz.**

PRÍȘNIȚĂ s.f. v. **prișniț.**

PRITÁN, *pritani,* s.m. (În Grecia antică) Magistrat principal; delegat al unui trib în Sfatul celor cinci sute din Atena. — Din fr. **prytane.**

PRITANÉU, *pritanee,* s.n. (În Antichitate) Edificiu în care avea loc consiliul pritanilor. — Din fr. **prytanée.**

PRITOÁCĂ, *pritoace,* s.f. (Reg.) Vas de lemn în care se transportă strugurii la teasc, în timpul culesului. — Din **pritoci** (derivat regresiv).

PRITÓC s.n. (Pop.) Pritocire. — Din **pritoci** (derivat regresiv).

PRITOCEÁLĂ s.f. Pritocire. — **Pritoci** + suf. *-eală.*

PRITOCÍ, *pritocesc,* vb. IV. Tranz. A turna vinul dintr-un butoi în altul, după fermentație, pentru a-l limpezi (prin separarea de drojdia care s-a lăsat la fund); *p. gener.* a turna un lichid dintr-un vas în altul. ✦ A scoate și a turna la loc, de mai multe ori la rând, zeama dintr-un vas cu murături, cu varză acră, pentru a dizolva sarea depusă la fund. ✦ Fig. A muta dintr-un loc în altul. — Din bg. **pretoča,** sb. **pretočiti.**

PRITOCÍRE, *pritociri,* s.f. Acțiunea de *a pritoci* și rezultatul ei; pritoceală, pritocit, pritoc. — V. **pritoci.**

PRITOCÍT[1] s.n. Pritocire. — V. **pritoci.**

PRITOCÍT[2], **-Ă,** *pritociți, -te,* adj. (Despre vin sau zeama de varză, de murături) Care a fost supus pritocirii. — V. **pritoci.**

PRIVÁ, *privez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A împiedica pe cineva să se bucure de un avantaj, de un drept care i se cuvine, de ceva necesar. ✦ Refl. A renunța (de bunăvoie sau constrâns la ceva necesar) la un bun sau la un drept. — Din fr. **priver,** lat. **privare.**

PRIVÁL s.n. v. **prăval.**

PRIVÁRE, *privări,* s.f. Faptul de *a (se) priva.* — V. **priva.**

PRIVÁT, -Ă, *privați, -te,* s.f. **1.** Adj. Particular, individual. **2.** S.f. (Pop.) Closet. — Din fr. **privé,** lat. **privatus.**

PRIVATÍV, -Ă, *privativi, -e,* adj. Care lipsește pe cineva de ceva, care exclude ceva. ✦ Spec. (Despre afixe) Care exprimă lipsa, excluderea, dând cuvântului derivat un sens opus celui de bază. — Din fr. **privatif.**

PRIVATIZÁ, *privatizez,* vb. I. **1.** Tranz. A trece întreprinderi sau instituții din proprietatea statului în proprietatea particulară. **2.** Refl. A(-și) înființa o întreprindere, o firmă particulară; a iniția o afacere. — **Privat** + suf. *-iza.*

PRIVATIZÁRE, *privatizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) privatiza.* — V. **privatizare.**

PRIVATIZÁT, -Ă, *privatizați, -te,* adj. Care a trecut din proprietatea statului în proprietatea particulară. ✦ (Fam.; substantivat) Persoană care are o întreprindere proprie. — V. **privatizat.**

PRIVAȚIÚNE, *privațiuni,* s.f. Faptul de a fi privat sau de a se priva de ceva; (de obicei la pl.) lipsă, sărăcie, mizerie. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **privation.**

PRIVÁZ s.n. v. **pervaz.**

PRIVEÁLĂ, *priveli,* s.f. (Înv. și reg.) **1.** Privit. ✧ Loc. vb. *A sta* (sau *a ieși*) *în priveală* = a privi. ✦ Inspecție. **2.** Priveliște (**1**). — **Privi** + suf. *-eală.*

PRIVÉGHE s.f. v. **priveghi.**

PRIVEGHEÁ, *priveghez,* vb. I. (Pop.) **1.** Intranz. A sta sau a face de pază; a păzi. ✦ Tranz. A pândi, a urmări. **2.** Tranz. A supraveghea, a îngriji (pe cineva sau ceva); a avea grijă să… **3.** Intranz. A sta treaz, a nu dormi. ✦ Tranz. Spec. A sta de veghe noaptea la mort, a sta la priveghi. [Var.: (reg.) **privigheá** vb. I] — Lat. **pervigilare.**

PRIVEGHEÁLĂ s.f. (Pop.) Priveghere. [Var.: (reg.) **privigheálă** s.f.] — **Priveghea** + suf. *-eală.*

PRIVEGHÉR, *priveghere*, s.n. Carte bisericească cuprinzând rânduiala slujbei privegherii (**2**). — **Priveghi** + suf. *-ar*.

PRIVEGHÉRE, *privegheri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a priveghea.* **1.** Străjuire, pază, veghe. ✦ Supraveghere, control; grijă, atenție. **2.** Serviciu religios care se oficiază noaptea sau seara, în ajunul unei sărbători, într-o mănăstire sau într-o biserică ortodoxă. [Var.: (reg.) **privighére** s.f.] — V. **priveghea.**

PRIVEGHETÓR, -OÁRE, *priveghetori, -oare,* s.m. și f. (Pop.) Persoană care veghează; *spec.* supraveghetor. ✦ (Înv.) Subprefect. [Var.: (reg.) **privighetór, -oáre, privighitór, -oáre** s.m. și f.] — **Priveghea** + suf. *-tor.*

PRIVÉGHI, *priveghiuri,* s.n. (Pop.) **1.** Veghere a unui mort noaptea înainte de înmormântare. **2.** Veghe, pază, strajă. [Var.: (reg.) **privéghe** s.f.] — Din **priveghea** (derivat regresiv).

PRIVÉLIȘTE, *priveliști,* s.f. **1.** Tablou, aspect din natură; peisaj, priveală. **2.** Aspect, fapt etc. (interesant, neobișnuit etc.) care se înfățișează înaintea ochilor. **3.** (Înv.) Faptul de a privi. ✧ Loc. adv. *În priveliște* = în văzul tuturor, la vedere, în public. — **Priveală** + suf. *-iște.*

PRIVÍ, *privesc,* vb. IV. **1.** Tranz., intranz. și refl. recipr. A-și îndrepta ochii, privirea spre cineva sau ceva pentru a vedea; a se uita. ✧ Expr. (Tranz.) *A nu privi cu ochi buni* = a dezaproba, a nu admite. **2.** Tranz. și refl. A (se) considera, a (se) socoti, a (se) crede. **3.** Tranz. (La pers. 3) A se referi la…; a interesa pe cineva; a fi de competența cuiva. ✧ Expr. *În (ceea) ce privește…* = în privința…, cu privire la…, relativ la… — Cf. sl. p r a v i t i.

PRIVIGHEÁ vb. I v. **priveghea.**

PRIVIGHEÁLĂ s.f. v. **priveghealǎ.**

PRIVIGHÉRE s.f. v. **priveghere.**

PRIVIGHETOÁRE, *privighetori,* s.f. Gen de păsări călătoare insectivore, de culoare brună-roșcată, care cântă foarte frumos *(Luscinia);* pasăre care aparține acestui gen; filomelă. [Var.: (reg.) **privighitoáre** s.f.] — **Priveghea** + suf. *-toare.*

PRIVIGHETÓR[1], -OÁRE s.m. și f. v. **priveghetor.**

PRIVIGHETÓR[2], *privighetori,* s.m. Bărbătușul privighetorii. — Din **privighetoare** (derivat regresiv).

PRIVIGHITOÁRE s.f. v. **privighetoare.**

PRIVIGHITÓR, -OÁRE s.m. și f. v. **priveghetor.**

PRIVILEGIÁ, *privilegiez,* vb. I. Tranz. A favoriza pe cineva, a acorda cuiva o favoare, un privilegiu. [Pr.: *-gi-a*] — Din fr. **privilégier.**

PRIVILEGIÁT, -Ă, *privilegiați, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană, grup, clasă socială) care se bucură de un privilegiu, de o favoare, de un avantaj. [Pr.: *-gi-at*] — V. **privilegia.**

PRIVILÉGIU, *privilegii,* s.n. Avantaj, scutire de obligații (către stat), drept sau distincție socială care se acordă, în situații speciale, unei persoane, unui grup sau unei clase sociale ori, în feudalism, orașelor și mănăstirilor; (concr.) act prin care se acordă un avantaj, un drept, o distincție etc. ✦ Spec. (Jur.) Drept conferit de lege unui creditor de a fi preferat celorlalți creditori, în virtutea creanței sale. ✦ P. gener. Drept, avantaj, favoare; împrejurare favorabilă pentru cineva. [Pl. și: (înv.) *privilegiuri*] — Din fr. **privilège,** lat. **privilegium.**

PRIVÍNȚĂ, *privințe,* s.f. **1.** (În loc. adv.) *Într-o privință* = dintr-un anumit punct de vedere. **2.** (În loc. prep.) *În privința…* = în ceea ce privește…; cu privire la…, relativ la… — **Privi** + suf. *-ință.*

PRIVÍRE, *priviri,* s.f. Acțiunea de *a (se) privi* și rezultatul ei. **1.** Funcția organică a ochilor, văz; mod de a privi, căutătură, uitătură. ✦ (Concr.) Organul vederii; ochii. **2.** Examinare, apreciere, considerare (fugară, de ansamblu). **3.** (În loc. prep.) *Cu privire la…* = referitor la…, în privința…, în ceea ce privește… — V. **privi.**

PRIVÍT s.n. Faptul de *a privi;* priveală. — V. **privi.**

PRIVITÓR, -OÁRE, *privitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care privește, care se uită la cineva sau la ceva. ✧ Loc. prep. *Privitor la…* = referitor la…, relativ la…, în ceea ce privește…, în privința…; asupra, despre. ✦ (Substantivat) Persoană care asistă la un spectacol artistic sau, *p. ext.,* la o adunare, la o ceremonie etc.; spectator. — **Privi** + suf. *-tor.*

PRIZÁ[1], *prizez,* vb. I. Tranz. A trage, a aspira pe nas tutun sau alte substanțe în stare pulverulentă (droguri). — Din fr. **priser.**

PRIZÁ[2], *prizez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A aprecia, a prețui. — Din fr. **priser.**

PRÍZĂ, *prize,* s.f. **1.** (Tehn.) Dispozitiv care permite conectarea la rețeaua electrică a unui aparat, instrument etc. prin intermediul unei fișe de curent; *p. restr.* orificiu, cu un dispozitiv de obturare sau de reglare, făcut în peretele unei încăperi, al unui generator, al unei conducte etc., prin care se realizează legătura electrică. ✧ *Priză aeriană de curent* = priză în formă de bară, de liră etc., prin care se realizează legătura dintre o linie electrică aeriană și un tramvai, o locomotivă electrică etc. *Priză de pământ* = ansamblu de conductoare metalice prin care se face împământarea unei rețele electrice, a utilajelor acționate electric. **2.** Deschizătură în peretele exterior al unei construcții prin care se face aerisirea. **3.** Angrenare a două roți dințate într-un mecanism. **4.** Fenomen de transformare din stare plastică în stare rigidă a amestecurilor hidratate de lianți care se fololosesc în construcții. **5.** (În sintagma) *Priză de aterizare* (sau *de teren)* = ansamblul manevrelor executate de un pilot pentru a ateriza exact în punctul dorit. **6.** (Fam.; în expr. *A avea* (sau *a fi cu) priză la cineva* (sau *asupra cuiva)* = a avea trecere (la cineva), influență (asupra cuiva), a trezi interesul (cuiva). **7.** (Livr.) Cantitate mică de tutun (sau de alte substanțe pulverulente) care se trage pe nas. **8.** Doză (mică) de medicament. **9.** Tehnică de prindere a mingii la handbal, baschet, rugbi etc. sau de ținere a prăjinii, a suliței sau a rachetei și a paletei de tenis etc. **10.** (La judo, lupte etc.) Dezechilibrare și proiectare a adversarului. **11.** (Cin.; în sintagma) *Priză directă* = tehnică de înregistrare a dialogului sincron cu filmarea, asigurând veridicitatea interpretării actoricești. — Din fr. **prise.**

PRIZĂRÍ, pers. 3 *prizărește,* vb. IV. Refl. (Pop. și fam.; despre oameni, animale și plante) A deveni sau a rămâne mic, nedezvoltat; a se pipernici, a se chirci. — Din sl. **prězrěti.**

PRIZĂRÍT, -Ă, *prizăriți, -te,* adj. (Pop. și fam.; despre oameni, animale și plante) Care nu s-a dezvoltat bine, care a rămas mic, nedezvoltat, pipernicit; firav. — V. **prizări.**

PRIZOMÉTRU, *prizometre,* s.n. Aparat pentru determinarea începutului și sfârșitului prizei unui ciment. — Din fr. **prisomètre.**

PRIZÓN, *prizoane,* s.n. Tijă metalică servind ca element mobil de îmbinare. — Din fr. **prison.**

PRIZONIÉR, -Ă, *prizonieri, -e,* s.m. și f. **1.** Militar luat în captivitate în timpul unui război și reținut de dușman pentru a nu mai participa la ostilități; *p. ext.* persoană căzută în mâinile unui dușman și rămasă în puterea acestuia; captiv, prins. **2.** Persoană arestată, întemnițată; deținut. ✦ Fig. Persoană lipsită de libertate. ✦ Fig. Persoană obsedată de un gând, o idee etc. **3.** (Tehn.; în sintagma) *Șurub prizonier* = prizon. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **prisonnier.**

PRIZONIERÁT s.n. Situația sau starea de prizonier (**1**); *p. ext.* perioadă de timp în cursul căreia cineva este prizonier (**1**); captivitate. [Pr.: *-ni-e-*] — **Prizonier** + suf. *-at.*

PRO prep. **1.** Pentru, în favoarea…, în sprijinul… **2.** Element de compunere însemnând „pentru…”, „în favoarea…”, care servește la formarea unor adjective. — Din lat. **pro**, fr. **pro-.**

PROAMERICÁN, -Ă, *proamericani, -e,* adj. Care este de partea americanilor, favorabil americanilor. [Pr.: *pro-a-*] — **Pro-** + **american.**

PROÁSPĂT, -Ă, *proaspeți, -te,* adj. (Despre alimente sau produse alimentare) Pregătit sau recoltat recent; *p. ext.* care n-a fost supus unui procedeu de conservare. ✦ (Despre plante) Cules, rupt de curând; neofilit. **2.** Fig. Tânăr, fraged. ✦ Care are sau care păstrează calități de strălucire, de vitalitate, de tinerețe, care exprimă tinerețe, sănătate etc. **3.** Care există sau a luat ființă de puțină vreme, care a fost făcut, creat etc. de curând; de dată recentă, nou. ✧ Loc. adv. (Reg.) *Din proaspăt* = de curând. ✦ (Despre oameni) Care se află într-o anumită situație sau care are o calitate de puțină vreme. ✦ Care își păstrează noutatea; viu, actual. **4.** (Despre aer) Neviciat, curat. ✦ (Despre apă) Adus de curând de la sursă, bun de băut; *p. ext.* rece. **5.** Fig. Curat, pur, neîntinat. **6.** Cu forțe noi; odihnit. — Din gr. **prósfatos.**

PROÁȘCĂ, *proaște,* s.f. (Pop.) **1.** Cantitate de apă, de noroi etc. care țâșnește de undeva și împroașcă. **2.** (În expr.) *A face* (sau *a da) proașca* (sau *proașcă)* (*în, între* sau *prin…)* = a face prăpăd, a se năpusti, a da năvală, a da iama (în, între sau prin, printre…). — Din [îm]**proșca.**

PROB, -Ă, *probi, -e,* adj. (Livr.) Cinstit, onest, integru, loial. — Din fr. **probe.**

PROBÁ, *probez,* vb. I. Tranz. **1.** (Folosit și absol.) A supune ceva sau pe cineva la o probă, la o încercare, pentru a vedea dacă este corespunzător unui scop, unor cerințe etc.; *p. restr.* a încerca un obiect de îmbrăcăminte, de încălțăminte etc. **2.** A dovedi, a demonstra (cu probe), a pune în evidență. — Din lat. **probare.**

PROBÁBIL, -Ă, *probabili, -e,* adj. Care se poate produce, întâmpla; care poate fi adevărat. ✧ *Timpul probabil* = condițiile meteorologice care se prevăd pentru zilele următoare. ✦ (Adverbial) După cât se pare, după toate probabilitățile; poate. — Din fr. **probable,** lat. **probabilis.**

PROBABILÍSM s.n. Doctrină asociată scepticilor din Academia platonică potrivit căreia nu putem avea niciun fel de cunoștințe sigure, dar putem ajunge la opinii probabile. — Din fr. **probabilisme.**

PROBABILÍST, -Ă, *probabiliști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține probabilismului, privitor la probabilism. **2.** Adj. Care folosește calculul probabilităților. **3.** S.m. și f. Matematician specialist în calculul probabilităților. — Din fr. **probabiliste.**

PROBABILÍSTIC, -Ă, *probabilistici, -ce,* adj. **1.** Cu caracter de probabilitate. **2.** Referitor la teoria probabilităților, la calculul probabilităților. — **Probabil** + suf. *-istic.*

PROBABILITÁTE, *probabilități,* s.f. **1.** Caracterul sau însușirea a ceea ce este probabil; fapt, întâmplare probabilă, posibilă. ✧ Expr. *După toate probabilitățile* = după cât se pare, probabil. **2.** (Mat.) Mulțime numerică prin care se exprimă caracterul aleatoriu (posibil sau nesigur) al unui eveniment, al unui fenomen. ✧ *Calculul probabilităților* = calcul matematic care permite să se aprecieze dacă un eveniment complex se va întâmpla sau nu, în funcție de eventualitatea unor evenimente mai simple, presupus cunoscute. — Din fr. **probabilité,** lat. **probabilitas, -atis.**

PROBÁNT, -Ă, *probanți, -te,* adj. (Rar) Care probează, dovedește, convinge; edificator, concludent. — Din fr. **pobant.**

PROBÁR, *probare,* s.n. (Și în sintagma *probar de litere*) Album cu modele de litere, cifre și alte semne, inclusiv ornamente, pe care o tipografie le poate folosi la culegerea diferitelor lucrări. — **Probă** + suf. *-ar.*

PROBÁRE, *probări,* s.f. Acțiunea de *a proba.* — V. **proba.**

PROBÁT, -Ă, *probați, -te,* adj. **1.** Încercat, verificat, experimentat. **2.** Dovedit, arătat, demonstrat. — V. **proba.**

PROBATÓR, -OÁRE, *probatori, -oare,* adj. Care are calitatea de a dovedi ceva, care poate servi drept dovadă; probatoriu (**2**). — Din fr. **probatoire.**

PROBATÓRIU, -IE, *probatorii,* s.n., adj. **1.** S.n. Procedură de culegere a probelor (**1**) în justiție; totalitatea probelor adunate și prezentate într-un litigiu. **2.** Adj. Probator. — Din lat. **probatorium.**

PROBAȚIÚNE, *probațiuni,* s.f. (Jur.) Dovedire; *concr.* dovadă. [Pr.: *-ți-u-*] — Din lat. **probatio, -onis,** fr. **probation.**

PRÓBĂ, *probe,* s.f. **1.** Confirmare a unui adevăr, dovedire; dovadă, semn, mărturie în sprijinul cuiva sau a ceva. ✧ *Probă cu martori* = susținere prin martori a unei afirmații în fața instanțelor de judecată. ✧ Loc. vb. *A da probă* (sau *probe) de…* = a proba (**2**), a dovedi. **2.** Acțiune întreprinsă pentru a constata dacă ceva sau cineva îndeplinește condițiile cerute; încercare; verificare. ✧ Loc. adj. și adv. *De probă* = ca încercare, de încercare. ✦ Spec. Încercare a unui obiect de îmbrăcăminte pentru a vedea dacă se potrivește. ✦ Spec. Încercare a unei mașini, a unui aparat etc. (pentru a verifica buna lor funcționare). ✦ Fiecare dintre părțile, dintre etapele din care constă un examen; *p. gener.* examen. ✦ Fiecare dintre întrecerile sportive organizate în cadrul unei competiții mai mari. **3.** Repetiție (făcută în vederea unei reprezentații artistice). ✦ (Rar) Număr dintr-un spectacol prezentat ca reclamă. **4.** Verificare a exactității unei operații aritmetice. **5.** Obiect dintr-o serie de obiecte identice sau cantitate mică dintr-un material care poate să servească la determinarea anumitor caracteristici ale obiectelor respective sau ale întregului material din care fac parte; eșantion, mostră ✦ Analiză medicală. ✦ Observare a funcției unui organ în vederea stabilirii unui diagnostic. ✦ (Fot.) Copie pozitivă pe hârtie. **6.** Pildă, exemplu, model. — Din lat. **proba** (cu sensuri după fr. *preuve).*

PROBĂLUÍ, *probăluiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și reg.) **1.** A încerca, a căuta să facă, să realizeze ceva; a face tentative. **2.** A supune ceva sau pe cineva la o probă, la o încercare pentru a vedea dacă este corespunzător anumitor cerințe, unui anumit scop etc.; a încerca, a verifica, a experimenta, a proba (**1**). **3.** A dovedi, a adeveri, a confirma, a proba (**2**). **4.** A chibzui, a socoti; a presupune. [Var.: **prubuluí** vb. IV] — Din magh. **próbálni.**

PROBĂLUÍRE, *probăluiri,* s.f. (Înv. și reg.) Acțiunea de *a probălui*. — V. **probălui.**

PROBITÁTE s.f. Cinste, integritate, onestitate. — Din fr. **probité,** lat. **pobitas, -atis.**

PROBLÉM s.n. v. **problemă.**

PROBLEMÁTIC, -Ă, *problematici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Îndoielnic, nesigur, ipotetic. ✦ P. ext. Dubios, suspect, necurat. **2.** Adj. Care constituie o problemă, o enigmă. ✦ (Log.; despre judecăți) Care anunță un raport posibil între termenii judecății. **3.** S.f. Ansamblu de probleme (**I 3**) cu privire la un anumit domeniu, disciplină, subiect; tematică. — Din fr. **problématique.**

PROBLEMATIZÁ, *problematizez,* vb. I. Tranz. **1.** (Livr.) A sistematiza pe probleme. **2.** A face (din orice lucru) o problemă (**I 1**). — **Problemat**[ic] + suf. *-iza.*

PROBLEMATIZÁRE, *problematizări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a problematiza* și rezultatul ei. **2.** Metodă de învățământ care declanșează activitatea independentă a elevului, gândirea și efortul personal al acestuia. — V. **problematiza.**

PROBLÉMĂ, *probleme,* s.f. **I. 1.** Chestiune care prezintă aspecte neclare, discutabile, care necesită o lămurire, o precizare, care se pretează la discuții. **2.** Chestiune importantă care constituie o sarcină, o preocupare (majoră) și care cere o soluționare (imediată). **3.** Chestiune care intră în sfera preocupărilor, a cercetărilor cuiva; obiect principal al preocupărilor cuiva; temă, materie. ✦ (Mat.) Chestiune în care, fiind date anumite ipoteze, se cere rezolvarea, prin calcule sau prin raționamente, a unor date. **II. 1.** Dificultate care trebuie rezolvată pentru a obține un anumit rezultat; greutate, impas. **2.** Lucru greu de înțeles, greu de rezolvat sau de explicat; mister, enigmă. [Var.: (înv.) **problém** s.n.] — Din fr. **problème,** lat. **problema.**

PROBLEMÍST, -Ă, *problemiști, -ste,* s.m. și f. Specialist în elaborarea de probleme în domeniul șahului sau al matematicii. — **Problemă** + suf. *-ist.*

PROBLEMÚȚĂ, *problemuțe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *problemă.* — **Problemă** + suf. *-uță.*

PROBOSCÍDĂ, *proboscide,* s.f. (Înv.) Trompa elefantului. ✦ Trompa unor insecte diptere. — Din fr. **proboscide.**

PROBOSCIDIÁN, *proboscidieni,* s.m. (La pl.) Ordin de mamifere, din care face parte elefantul, caracterizate prin trompa lor lungă, mobilă; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **proboscidien.**

PROBOZEÁLĂ, *probozeli*, s.f. (Înv., reg. și fam.) Faptul de *a probozi.* — **Probozi** + suf. *-eală.*

PROBOZÍ, *probozesc,* vb. IV. Tranz. (Înv., reg. și fam.) A mustra, a dojeni, a certa pe cineva; a face de rușine; a ocărî. — Din sl. **proobraziti.**

PROBOZÍRE, *proboziri,* s.f. (Înv., reg. și fam.) Acțiunea de *a probozi.* — V. **probozi.**

PROCAÍNĂ s.f. (Farm.) Substanță cu proprietăți asemănătoare novocainei. [Pr.: *-ca-i-*] — Din fr. **procaïne.**

PROCARIÓT, *procariote,* s.n. (Biol.; la pl.) Grup de organisme primitive (viruși, bacterii, alge albastre) monocelulare, cu structură simplă; (și la sg.) specie din acest grup. [Pr.: *-ri-ot*] — Din fr., engl. **procaryote.**

PROCÁTOR, *procatori,* s.m. (Reg.) Avocat. — Din magh. **prókátor.**

PROCEDÁ, *procedez,* vb. I. Intranz. **1.** A acționa într-un anumit fel, a folosi anumite mijloace în săvârșirea unei acțiuni. **2.** A începe să…, a trece la… *A proceda la anchetă.* [Var.: (înv.) **procéde** vb. III] — Din fr. **procéder.**

PROCÉDE vb. III v. **proceda.**

PROCEDÉU, *procedee,* s.n. **1.** Mijloc folosit pentru a ajunge la un anumit rezultat, mod de a proceda; mijloc, modalitate, procedură. **2.** Mod sistematic de executare a unei operații sau a unui proces prin folosirea unei anumite metode. [Pl. și: *procedeuri*] — Din fr. **procédé.**

PROCEDURÁL, -Ă, *procedurali, -e,* adj. Privitor la procedura legală, în conformitate cu regulile acestei proceduri. — Din fr. **procédural.**

PROCEDÚRĂ, *proceduri,* s.f. **1.** Totalitatea actelor și a formelor îndeplinite în cadrul activității desfășurate de un organ de jurisdicție, de executare sau de alt organ de stat. **2.** (Livr.) Procedeu (**1**). **3.** Ramură a dreptului care are ca obiect studiul procedurii (**1**). **4.** (Mai ales la pl.) Tratament special efectuat în unități sanitare pentru tratarea diverselor boli. — Din fr. **procédure.**

PROCEDURÍST, -Ă, *proceduriști, -ste,* s.m. Specialist în procedura judiciară, în dreptul procesual. — **Procedură** + suf. *-ist.*

PROCÉNT, *procente,* s.n. **1.** A suta parte dintr-o cantitate dată; proporție în raport cu o sută; sutime, procentaj. **2.** Dobândă calculată la o sută de unități monetare pe interval de un an; *p. gener.* dobândă. [Var.: (înv.) **prоțént** s.n.] — Din germ. **Prozent.**

PROCENTÁJ, *procentaje*, s.n. Procent. ✦ Calcul făcut pentru stabilirea procentului; cifră obținută prin acest calcul. — **Procent** + suf. *-aj* (după fr. *pourcentage).*

PROCENTUÁL, -Ă, *procentuali, -e,* adj. Calculat, exprimat în procente; care reprezintă un anumit procent dintr-o cantitate. [Pr.: *-tu-al*] — Din germ. **prozentual.**

PROCÉS, *procese,* s.n. **1.** Acțiune în justiție făcută pentru soluționarea unui diferend între două părți care sunt în litigiu sau pentru constatarea și sancționarea încălcării legilor statului; acțiune judecătorească; totalitatea actelor, documentelor adunate în vederea acestei acțiuni. ✧ Expr. *A face* (sau *a intenta) cuiva proces* = a chema pe cineva în fața instanțelor de judecată, a da pe cineva în judecată. *A face procesul* (*cuiva* sau *a ceva*) = a critica, a ataca (pe cineva sau ceva). *A-i face cuiva proces de intenție* = a învinui pe cineva de intenții reprobabile pe care nu poți dovedi că le-a avut. *A-și face proces(e) de conștiință* = a regreta, a-și reproșa anumite atitudini sau acțiuni. ✦ *Proces-verbal* = înscris (cu caracter oficial) în care se consemnează un fapt de natură juridică; act cu caracter oficial în care se redau pe scurt discuțiile și hotărârile unei adunări constituite. **2.** Succesiune de stări, etape, stadii prin care trec, în desfășurarea lor temporală, în schimbarea lor, diverse obiecte, fenomene etc.; evoluție, dezvoltare, desfășurare; acțiune. ✧ *Proces tehnologic* = totalitatea operațiilor care comportă prelucrări mecanice și chimice, tratamente termice, impregnări, montaje etc. și prin care materiile prime, semifabricatele etc. sunt transformate în produse finite. **3.** Maladie (a unui organ sau a întregului organism) în evoluție (sau în regres). [Pl. și: (înv.) *procesuri*. — Var.: (înv.) **proțés** s.n.] — Din it. **processo,** fr. **procès,** lat. **processus.**

PROCESÁ, *procesez,* vb. I. Tranz. A prelucra semnalele înregistrate pe bandă magnetică prin intermediul unui procesor. — Din engl. **process.**

PROCESÁRE, *procesări*, s.f. Acțiunea de *a procesa.* — V. **procesa.**

PROCESÁT, -Ă, *procesați, -te,* adj. (Despre semnale înregistrate pe bandă magnetică) Care a fost prelucrat prin intermediul unui procesor. — V. **procesa.**

PROCÉSIE s.f. v. **procesiune.**

PROCESIONÁL, -Ă, *procesionali, -e,* adj. (Rar) De procesiune, relativ la procesiune. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **processionnel.**

PROCESIÚNE, *procesiuni,* s.f. **1.** Şir lung de oameni care merg într-o anumită ordine în aceeaşi direcţie şi cu acelaşi scop; cortegiu, convoi; alai. **2.** Ceremonie religioasă în timpul căreia credincioşii merg în convoi, precedaţi de slujitorii Bisericii, purtând diferite obiecte de cult, cântând imnuri religioase sau rostind rugăciuni, pentru a mulţumi sau a cere ajutorul divinităţii într-o anumită împrejurare. [Pr.: *-si-u-*. — Var.: (înv.) **procésie** s.f.] — Din fr. **procession,** lat. **processio, -onis.**

PROCESOMÁN, -Ă, *procesomani, -e,* s.m. şi f. Persoană care are mania de a intenta procese juridice. — **Proces** + suf. *-oman.*

PROCESOMANÍE s.f. Mania (**2**) de a intenta (nejustificat) procese (**1**). — **Procesoman** + suf. *-ie.*

PROCESÓR, *procesoare,* s.n. Echipament sau dispozitiv capabil să execute un set de instrucţiuni, să formeze adresele acestora şi să le citească dintr-o memorie care păstrează programul pe durata executării acestuia. — Din engl. **processor.**

PROCESUÁL, -Ă, *procesuali, -e,* adj. **1.** (În sintagma) *Drept procesual* = **a)** ansamblul normelor juridice care reglementează procedura de rezolvare a litigiilor civile sau penale, precum şi de executare a hotărârilor pronunţate; **b)** disciplină care se ocupă cu studiul acestei proceduri. **2.** Care se desfăşoară în etape succesive specifice dezvoltării fenomenului; treptat, gradat.[Pr.: *-su-al*] — Din it. **processuale.**

PROCESUALITÁTE s.f. Caracter procesual. [Pr.: *-su-a-*] — **Procesual** + suf. *-itate.*

PROCETÍ vb. IV v. **prociti.**

PROCHÉSTOR, *prochestori,* s.m. Magistrat roman care exercita funcţii financiare în provincii. — Din lat. **proquaestor.**

PROCHÍMEN, *prochimene,* s.n. **1.** (Bis.) Verset din psalmi care se cântă înainte de a se citi un pasaj din Biblie sau înainte de o rugăciune sau de o cântare. **2.** (Înv.; în expr.) *A veni la prochimen* = a reveni la subiect, după o digresiune. *A aduce* (pe cineva) *la prochimen* = a îndrepta, a aduce (pe cineva) pe calea cea bună. — Din ngr. **prokímenon.**

PROCI adv. (Înv.) Şi aşa mai departe. — Din sl. **pročĭ.**

PROCIDÉNŢĂ, *procidenţe,* s.f. (Anat.) Coborâre sau deplasare din locul său a unui organ sau a unei părţi mobile dintr-un organ. — Din fr. **procidence.**

PROCITÁNIE, *procitanii,* s.f. (Înv.) Recitire, repetiţie, repetare. ✦ Examinare (recapitulativă) a elevilor. — Din rus. **pročitanie.**

PROCITEÁLĂ, *prociteli,* s.f. (Înv.) Faptul de *a prociti.* — **Prociti** + suf. *-eală.*

PROCITÍ, *procitesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) **1.** A reciti, a repeta. **2.** A examina (recapitulativ) un elev. **3.** A certa, a mustra; a cicăli. [Var.: **procetí** vb. IV] — Din rus. **pročitat'.**

PROCITÍRE, *procitiri,* s.f. (Înv.) Acţiunea de *a prociti*. — V. **prociti.**

PROCLAMÁ, *proclám,* vb. I. Tranz. **1.** A anunţa ceva în mod solemn şi oficial; a aduce la cunoştinţa publică (printr-o proclamaţie) un fapt de mare importanţă şi de interes general. **2.** A acorda cuiva în mod oficial un titlu, un drept, o calitate. ✧ Refl. *Colonia s-a proclamat independentă.* **3.** A crea, a institui, a stabili, a introduce. **4.** A susţine ceva deschis, cu convingere; a afirma cu tărie. — Din fr. **proclamer,** lat. **proclamare.**

PROCLAMÁRE, *proclamări,* s.f. Acţiunea de *a (se) proclama* şi rezultatul ei. ✦ (Concr.) Proclamaţie (**1**). — V. **proclama.**

PROCLAMATÍV, -Ă, *proclamativi, -e,* adj. (Rar) Care proclamă ceva. — **Proclama** + suf. *-(a)tiv.*

PROCLAMATÓR, -OÁRE, *proclamatori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care face o proclamaţie, care proclamă ceva în public. — Din fr. **proclamateur.**

PROCLAMÁŢIE, *proclamaţii,* s.f. Text oficial prin care se aduce la cunoştinţa publică un fapt de mare importanţă şi de interes general; declaraţie scrisă prin care se face un apel în vederea unei acţiuni importante; proclamare. [Var.: (înv.) **proclamaţiúne** s.f.] — Din fr. **proclamation,** lat. **proclamatio, -onis.**

PROCLAMAŢIÚNE s.f. v. **proclamaţie.**

PROCLÉT, -Ă, *procleţi, -te,* adj. **1.** (Înv.; adesea substantivat) Care a fost excomunicat, anatemizat, blestemat; eretic; *p. ext.* păgân, necredincios. **2.** (Reg.; adesea substantivat) Ticălos, rău, păcătos, ipocrit. **3.** (Reg.) Grozav, straşnic, cumplit. — Din bg. **proklet.**

PROCLÍTIC, -Ă, *proclitici, -ce,* adj. (Gram.; despre cuvinte) Aşezat înaintea altui cuvânt (cu care face corp fonetic comun), neavând accent propriu. — Din fr. **proclitique.**

PROCLÍZĂ, *proclize,* s.f. (Gram.) Aşezare a unui cuvânt neaccentuat înaintea altui cuvânt, cu care poate face corp fonetic comun. — Din fr. **proclise.**

PROCÓNSUL, *proconsuli,* s.m. Magistrat roman care, după încheierea consulatului, era însărcinat cu guvernarea unei provincii. — Din lat., fr. **proconsul.**

PROCONSULÁR, -Ă, *proconsulari, -e,* adj. Care ţine de proconsul, privitor la proconsul, guvernat de un proconsul. — Din lat. **proconsularis,** fr. **proconsulaire.**

PROCONSULÁT, *proconsulate,* s.n. Funcţia de proconsul; timpul în care un proconsul îşi exercita atribuţiile. — Din lat. **proconsulatus,** fr. **proconsulat.**

PROCOPSEÁLĂ s.f. v. **pricopseală.**

PROCOPSÍ vb. IV v. **pricopsi.**

PROCOPSÍRE s.f. v. **pricopsire.**

PROCOPSÍT, -Ă adj. v. **pricopsit.**

PROCOVÁŢ s.n. v. **pocrováţ.**

PROCREÁ, *procreez,* vb. I. Intranz. şi tranz. A da naştere, a da viaţă; a zămisli, a concepe; a se reproduce, a naşte. [Pr.: *-cre-a*] — Din fr. **procréer.**

PROCREÁRE, *procreări,* s.f. Acţiunea de *a procrea* şi rezultatul ei; procreaţie. [Pr.: *-cre-a-*] — V. **procrea.**

PROCREATÍV, -Ă, *procreativi, -e,* adj. (Livr.) Procreator. [Pr.: *-cre-a-*] — **Procrea** + suf. *-(a)tiv.*

PROCREATÓR, -OÁRE, *procreatori, -oare,* adj. (Rar) Care procreează. [Pr.: *-cre-a-*] — Din fr. **procréateur.**

PROCREÁŢIE, *procreaţii,* s.f. Procreare. [Pr.: *-cre-a-*] — Din fr. **procréation.**

PROCTALGÍE, *proctalgii,* s.f. (Med.) Durere a anusului. — Din fr. **proctalgie.**

PROCTECTAZÍE, *proctectazii,* s.f. (Med.) Dilataţie a anusului sau a rectului. — Din fr. **proctectasie.**

PROCTECTOMÍE, *proctectomii,* s.f. (Med.) Rezecţie a unei părţi a rectului. — Din fr. **proctectomie.**

PROCTÍTĂ, *proctite,* s.f. (Med.) Inflamaţie a anusului; rectită. — Din fr. **proctite.**

PROCTOPLASTÍE, *proctoplastii,* s.f. (Med.) Creare sau refacere chirurgicală a orificiului anal. — Din fr. **proctoplastie.**

PROCTOSCOPÍE, *proctoscopii,* s.f. (Med.) Rectoscopie. — Din fr. **proctoscopie,** engl. **proctoscopy.**

PROCURÁ, *procúr,* vb. I. Tranz. **1.** A face rost de ceva, a obţine ceva, a achiziţiona. **2.** A produce, a provoca, a pricinui. — Din fr. **procurer,** lat. **procurare.**

PROCURÁRE, *procurări,* s.f. Acţiunea de *a procura* şi rezultatul ei. — V. **procura.**

PROCURATÓR, *procuratori,* s.m. **1.** Magistrat roman, ales de obicei dintre liberţi, însărcinat cu strângerea dărilor şi cu conducerea provinciilor imperiale. **2.** Înalt demnitar în republicile Veneţia şi Genova, în Evul Mediu. **3.** Persoană care acţionează în numele cuiva, pe baza unei procuri; mandatar. — Din fr. **procurateur,** lat. **procurator, -oris.**

PROCURATÚRĂ, *procuraturi,* s.f. Organ al puterii de stat în sarcina căruia intră supravegherea aplicării şi executării legilor, trimiterea infractorilor în faţa justiţiei, susţinerea acuzării înaintea instanţelor judecătoreşti, precum şi reprezentarea intereselor statului în instanţă; *p. ext.* clădire în care îşi are sediul acest organ al puterii de stat. — Din rus. **prokuratura.**

PROCÚRĂ, *procuri,* s.f. Împuternicire legalizată prin care cineva poate reprezenta o persoană fizică sau juridică şi poate acţiona în numele acesteia; (concr.) act prin care se dă această împuternicire; mandat. — Din germ. **Prokura.**

PROCURÍST, -Ă, *procurişti, -ste,* s.m. şi f. Mandatar având de obicei împuterniciri pentru îndeplinirea actelor juridice în numele cuiva. — Din germ. **Prokurist.**

PROCURÓR, *procurori,* s.m. Magistrat membru al Parchetului, care are rolul de a exercita acţiunea penală şi de a susţine acuzarea; membru al procuraturii, care decide trimiterea infractorilor în faţa justiţiei, susţine acuzarea în procesele judiciare, supraveghează justa aplicare a legilor şi reprezintă interesele statului într-un proces. — Din fr. **procureur.**

PRODECÁN, *prodecani,* s.m. **1.** Membru al corpului didactic universitar care are funcţia de locţiitor de decan. **2.** Avocat care are funcţia de locţiitor al decanului baroului. — Din germ. **Prodekan,** it. **prodecano.**

PRODENŢÍE, *prodenţii,* s.f. (Med.) Orientarea spre înainte a dinţilor. — Din germ. **Prodentie.**

PRODÍG, -Ă, *prodigi, -ge,* adj. (Livr.) Risipitor, cheltuitor; (excesiv de) generos. — Din fr. **prodigue,** lat. **prodigus.**

PRODIGÁ, *prodíg,* vb. I. Tranz. (Livr.) A cheltui fără măsură, a risipi; a acorda cu generozitate, a dărui din belşug. — Din fr. **prodiguer.**

PRODIGALITÁTE, *prodigalităţi,* s.f. (Livr.) Risipă, cheltuială excesivă. — Din fr. **prodigalité.**

PRODIGIÓS, -OÁSĂ, *prodigioşi, -oase,* adj. Ieşit din comun (prin cantitate, bogăţie, varietate, calitate); uluitor, extraordinar, uimitor. [Pr.: *-gi-os*] — Din fr. **prodigieux,** lat. **prodigiosus.**

PRODIGIOZITÁTE s.f. Însuşirea de a fi prodigios. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **prodigiosité.**

PRODRÓM, *prodromuri,* s.n. (Rar) **1.** Introducere în studiul unei ştiinţe. **2.** Simptom precoce care precedă sau anunţă apariţia unei boli. — Din fr. **prodrome.**

PRODUCĂTÓR, -OÁRE, *producători, -oare,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj. Care produce ceva, care dă naştere la ceva. **2.** S.m. şi f. Persoană, unitate economică etc. care produce bunuri materiale, valori ştiinţifice sau artistice. **3.** S.m. Persoană sau societate care asigură finanţarea unui film cinematografic. — **Produce** + suf. *-ător* (după fr. *producteur).*

PRODÚCE, *prodúc,* vb. III. **1.** Tranz. A realiza prin muncă bunuri materiale, valori ştiinţifice sau artistice, a crea ceva (printr-o activitate oarecare); *p. restr.* a fabrica. **2.** Tranz. (Folosit şi absol.; despre pământ, plante etc.) A da roade. **3.** Tranz. A realiza un profit, un venit. **4.** Tranz. A fi cauza, mobilul a ceva; a da naştere; a

provoca. **5.** Refl. (Despre evenimente, acțiuni etc.; la pers. 3) A se înfăptui, a se realiza, a avea loc; a se întâmpla, a se petrece. **6.** Refl. A se prezenta în fața spectatorilor cu un program artistic. **7.** Tranz. (Livr.) A arăta, a prezenta (ca dovadă). — Din lat. **producere.**

PRODÚCERE, *produceri,* s.f. Acțiunea de *a (se) produce* și rezultatul ei. ✦ (Înv.) Producție (**1**). ✦ (Înv.) Operă, producție artistică, literară. — V. **produce.**

PRODÚCT, *producte,* s.n. (Înv.) **1.** Produs (**1**); marfă. **2.** Produs (**2**). — Din lat. **productus,** germ. **Produkt.**

PRODUCTÍBIL, -Ă, *productibili, -e,* adj. Care poate fi produs. — Din fr. **productible.**

PRODUCTIBILITÁTE s.f. Capacitate de producție, perspectivă de producție. — Din fr. **productibilité.**

PRODUCTÍV, -Ă, *productivi, -e,* adj. **1.** Care produce (mult); care dă randament. ✧ *Pământ productiv* = pământ fertil, rodnic. *Rasă (de animale) productivă* = rasă fecundă, prolifică. ✦ (Despre întreprinderi, meserii etc.) Rentabil, bănos. **2.** (Despre sufixe, prefixe, elemente de compunere, cuvinte etc.) Care formează, are numeroase derivate, compuse etc. ✦ (Despre conjugări) Care se îmbogățește mereu. — Din fr. **productif.**

PRODUCTIVITÁTE s.f. Capacitatea sau însușirea de a fi productiv; capacitatea de a produce (mult); randament. ✧ *Productivitatea muncii* = eficiență a muncii exprimată prin raportul dintre cantitatea de produse realizată și volumul de muncă consumat. ✦ Capacitatea unor sufixe, prefixe, elemente de compunere etc. de a forma (numeroase) derivate, compuse etc. ✦ Capacitatea unor cuvinte de a forma (multe) sensuri sau derivate noi. ✦ Capacitatea unor conjugări de a se îmbogăți mereu. — Din fr. **productivité.**

PRODUCTOMÉTRU, *productometre,* s.n. Înregistrator automat de producție. — Cf. germ. P r o d u k t i o n s m e s s e r.

PRODÚCȚIE, *producții,* s.f. **1.** Procesul creării bunurilor necesare existenței și dezvoltării societății, în cursul căruia oamenii exploatează și modifică elementele din natură potrivit trebuințelor lor. ✧ *Producție de mărfuri* = formă de organizare a economiei sociale în care produsele muncii sunt create de producători independenți, autonomi, fiecare dintre ei specializându-se în confecționarea unui anumit produs. *Producție marfă* = producție (**2**) în expresie bănească a întreprinderilor sau a ramurilor economiei naționale într-o anumită perioadă de timp, livrată sau destinată desfacerii. *Producție netă* = valoarea producției marfă minus cheltuielile de producție. **2.** Totalitatea produselor (**1**) obținute în procesul muncii, într-o perioadă de timp determinată, într-un anumit sector al activității sociale etc. **3.** Lucrare, operă literară, științifică sau artistică. **4.** Manifestare artistică organizată la sfârșitul unui an școlar în institutele de artă teatrală și cinematografică, în școlile de muzică, de coregrafie etc. [Var.: (înv.) **producțiúne** s.f.] — Din fr. **production.**

PRODUCȚIÚNE s.f. v. **producție.**

PRODÚF, *produfuri,* s.n. (Reg.) Gaură, copcă făcută în gheața formată deasupra unei ape. [Var.: **predúf** s.n.] — Din sl. **produhŭ.**

PRODÚS, *produse,* s.n. **1.** Bun material rezultat dintr-un proces de muncă; totalitatea obiectelor sau a bunurilor obținute în procesul de producție; bun, product (**1**). ✧ *Produs de schimb* = marfă. *Produs social total* = indicator macroeconomic reprezentând totalitatea bunurilor materiale create în decursul unei perioade de timp de lucrătorii ocupați în economia națională. *Produs intern brut* = expresie valorică a totalității bunurilor și serviciilor finale furnizate de agenții economici care-și desfășoară activitatea pe teritoriul unei țări. *Produs național brut* = produsul intern brut plus soldul comerțului exterior. ✦ Corp sau substanță obținută pe cale naturală sau în laborator; preparat. **2.** Rezultat material al unui proces social sau natural, al unui proces fiziologic sau de creație; rezultat material al unui complex de fenomene sau de acțiuni; *p. ext.* urmare, efect, rod; product (**2**). **3.** Rezultatul înmulțirii a doi factori (numere, mărimi scalare, vectoriale etc.); *p. ext.* înmulțire. — V. **produce** (după fr. *produit).*

PROEMINÉNT, -Ă, *proeminenți, -te,* adj. Care iese mult în relief. ✦ (Despre oameni sau acțiunile, realizările lor) Care iese din comun prin valoare, calități; remarcabil. [Pr.: *pro-e-*] — Din fr. **proéminent.**

PROEMINÉNȚĂ, *proeminențe,* s.f. Faptul de a fi proeminent; (concr.) parte proeminentă a unui obiect, ridicătură, ieșitură. [Pr.: *pro-e-*] — Din fr. **proéminence.**

PROÉRES s.n. v. **proeresis.**

PROÉRESIS s.n. (Înv.) Bunăvoință, intenție bună, generozitate. [Var.: **proéres** s.n.] — Din ngr. **proéresis.**

PROESTÓS, *proestoși,* s.m. (Înv. și reg.) Călugăr sau preot cu cel mai înalt rang în ierarhia clericilor unei mănăstiri sau a unei biserici. [Pr.: *pro-es-*. — Var.: **proistós** s.m.] — Din ngr. **proestós.**

PROFÁN, -Ă, *profani, -e,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Care este ignorant într-un domeniu oarecare; neștiutor, nepriceput, ageamiu. **2.** Care nu ține de religie, care nu reprezintă sau nu exprimă un punct de vedere religios; laic. **3.** Care nu respectă lucrurile considerate sacre; necredincios. — Din fr. **profane,** lat. **profanus.**

PROFANÁ, *profanez,* vb. I. Tranz. A trata fără respectul cuvenit lucruri considerate sfinte, a pângări; *p. ext.* a batjocori, a necinsti, a terfeli. — Din fr. **profaner,** lat. **profanare.**

PROFANÁRE, *profanări,* s.f. Acțiunea de *a profana* și rezultatul ei; profanațiune. — V. **profana.**

PROFANÁT, -Ă, *profanați, -te,* adj. (Despre lucruri considerate sacre) Tratat fără respectul cuvenit; batjocorit, dezonorat, necinstit. — V. **profana.**

PROFANATÓR, -OÁRE, *profanatori, -oare,* s.m. și f., adj. (Persoană) care profanează; pângăritor. — Din fr. **profaneteur,** lat. **profanator, -oris.**

PROFANAȚIÚNE, *profanațiuni,* s.f. (Înv.) Profanare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **profanation,** lat. **profanatio, -onis.**

PROFASCÍST, -Ă, *profasciști, -ste,* adj. Care este favorabil fascismului, care susține pe fasciști, care este de partea fasciștilor. — Din engl. **profascist.**

PROFÁZĂ, *profaze*, s.f. (Biol.) Primul stadiu al mitozei, când se formează cromozomii. — Din fr. **prophase.**

PROFEMINÍST, -Ă, *profeminiști, -ste,* adj. Care susține drepturile femeilor, favorabil femeilor. — Din engl. **profeminist.**

PROFERÁ, *proferez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A rosti, a pronunța (cu voce ridicată) blesteme, amenințări etc. [Prez. ind. și: *profér*] — Din fr. **proférer.**

PROFERÁRE, *proferări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a profera* și rezultatul ei. — V. **profera.**

PROFESÁ, *profesez,* vb. I. **1.** Tranz. și intranz. A practica, a exercita o meserie, o profesie. **2.** Tranz. A manifesta, a mărturisi, a susține public o concepție, o atitudine, o părere, o convingere. — Din fr. **professer.**

PROFESÁRE, *profesări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a profesa* și rezultatul ei. — V. **profesa.**

PROFÉSIE, *profesii,* s.f. **1.** Ocupație, îndeletnicire cu caracter permanent, pe care o exercită cineva în baza unei calificări corespunzătoare; complex de cunoștințe teoretice și de deprinderi practice care definesc pregătirea cuiva; meserie. **2.** (În sintagma) *Profesiune de credință* = declarație publică pe care o face cineva cu privire la principiile sau la convingerile sale. [Var.: **profesiúne** s.f.] — Din fr. **profession.**

PROFESIOGRÁMĂ, *profesiograme,* s.f. Reprezentare cronologică detaliată a caracteristicilor unei activități profesionale sub aspectul solicitărilor fizice, psihice și al repausului într-o zi de muncă. [Pr.: *-si-o-*] — Din germ. **Professiogramm.**

PROFESIONÁL, -Ă, *profesionali, -e,* adj. Care ține de o profesie, privitor la o profesie; care este legat de o profesie. ✧ *Secret profesional* = informație pe care o deține cineva grație profesiei sale și pe care nu are dreptul să o divulge nimănui. *Învățământ profesional* = învățământ pentru pregătirea și specializarea muncitorilor calificați dintre absolvenții școlii generale. *Boală profesională* = boală specifică unei profesii sau provocată de o anumită profesie. ✦ (Adverbial) Cu obișnuința unui profesionist. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **professionnel.**

PROFESIONALÍSM s.n. **1.** Profesionism. ✦ Conștiință profesională. **2.** Cuvânt care aparține unui limbaj profesional. [Pr.: *si-o-*] — Din fr. **professionnalisme.**

PROFESIONALITÁTE s.f. Calitatea de a fi un bun profesionist. ✦ Conștiință profesională; profesionalism. [Pr.: *-si-o-*] — **Profesional** + suf. *-itate.*

PROFESIONALIZÁ, *profesionalizez,* vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A face să capete sau a căpăta un caracter profesional; a face să devină sau a deveni o profesie. [Pr.: *-si-o-*] — **Profesional** + suf. *-iza.*

PROFESIONALIZÁRE, *profesionalizări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) profesionaliza* și rezultatul ei. [Pr.: *-si-o-*] — V. **profesionaliza.**

PROFESIONALMÉNTE adv. (Rar) Din punct de vedere profesional. [Pr.: *-si-o-*] — **Profesional** + suf. *-mente* (după fr. *professionnellement).*

PROFESIONÍSM s.n. Practicare a unei îndeletniciri ca profesie; *p. ext.* ramură a artei, a sportului etc. practicată ca profesie; profesionalism. [Pr.: *-si-o-*] — **Profesion**[ist] + suf. *-ism.*

PROFESIONÍST, -Ă, *profesioniști, -ste,* s.m. și f., adj. (Persoană) care lucrează într-un anumit domeniu de activitate pe baza unei pregătiri corespunzătoare. [Pr.: *si-o-*] — Din germ. **Professionist.**

PROFESIÚNE s.f. v. **profesie.**

PROFÉSOR, -OÁRĂ, *profesori, -oare,* s.m. și f. Persoană calificată care predă o materie de învățământ (în școală). ✧ *Profesor universitar* = funcție didactică în învățământul superior. ✦ (Impr.) Învățător. ✦ P. gener. Persoană care îndrumă, educă, învață pe cineva. [Acc. și: *profesór*] — Din fr. **professeur,** germ. **Professor.**

PROFESORÁL, -Ă, *profesorali, -e,* adj. Care ține de profesori, privitor la funcția de profesor, specific profesorilor. ✦ Care este alcătuit din profesori. *Corp profesoral.* ✦ (Depr.) Pretențios, pedant, cu aere de savant. *Ton profesoral.* — Din fr. **professoral.**

PROFESORÁȘ, *profesorași,* s.m. (Depr.) Diminutiv al lui *profesor.* — **Profesor** + suf. *-aș.*

PROFESORÁT s.n. Meseria de profesor; funcția de profesor; timpul cât cineva exercită această profesie. — Din fr. **professorat.** Cf. germ. P r o f e s s o r a t.

PROFESORÍME s.f. (Rar) Totalitatea profesorilor; mulțime de profesori. — **Profesor** + suf. *-ime.*

PROFÉT, *profeți,* s.m. Predicator religios, trimis al lui Dumnezeu pe Pământ și ales de acesta să perceapă cuvântul divin și să primească viziuni pe care le va interpreta; proroc. ✦ (Art.) Nume dat de musulmani lui Mahomed. ✦ Vizionar ale

cărui presupuneri sunt susceptibile de a se împlini ori s-au împlinit deja. — Din fr. **prophète.**

PROFETÉSĂ, *profetese,* s.f. (Livr.) Femeie înzestrată cu darul de a proroci. — Din fr. **prophétesse.**

PROFÉTIC, -Ă, *profetici, -ce,* adj. De profet; care prevestește. — Din fr. **prophétique.**

PROFETÍSM s.n. **1.** Curent religios care propagă învățătura și susține menirea profeților. **2.** Caracter profetic; profeție. — Din fr. **prophétisme.**

PROFETIZÁ, *profetizez,* vb. I. Tranz. A profeți. — Din fr. **prophétiser.**

PROFETIZÁRE, *profetizări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a profetiza*. — V. **profetiza.**

PROFEȚÍ, *profețesc,* vb. IV. Tranz. A face profeții, a prezice viitorul (în calitate de profet); a proroci, a profetiza, a prevesti. — Din **profet.**

PROFEȚÍE, *profeții,* s.f. Ceea ce profețește cineva; prorocire, prevestire, prezicere. — Din fr. **prophétie.**

PROFÍL, *profiluri,* s.n. **1.** Contur, aspect al feței cuiva, privită dintr-o parte. ✧ Loc. adv. *Din (*sau *în) profil* = dintr-o parte. ✦ Fig. Portret, figură. **2.** Înfățișare, aspect, formă. ✦ Caracter predominant al cuiva sau a ceva. ✦ Contur al unui lucru, al unei forme de relief etc. ✧ *Profil geologic* = reprezentare grafică a structurii geologice a unei porțiuni din scoarța terestră. *Profil morfologic* = reprezentare grafică în plan vertical, la o anumită scară, a reliefului unei regiuni. **3.** Conturul unei secțiuni plane a unui obiect, a unui edificiu, a unui corp geometric. ✦ Conturul aparent al unui obiect, rezultat dintr-o proiecție ortogonală pe un plan. **4.** Desen care reprezintă o secțiune verticală făcută într-o construcție sau în sol, pentru a indica distribuția sau structura acestora. ✧ *Plan de profil* = plan perpendicular pe două plane de proiecție și pe linia de pământ. ✦ Dispozitiv sau ansamblu de piese folosit pentru a indica, într-un plan vertical, limitele până la care trebuie să se întindă o lucrare. **5.** Piesă decorativă, în relief, folosită la ornamentarea unei clădiri, la consolidări aparente, la îmbunătățirea acusticii unei săli etc. **6.** Obiectivul de bază al producției unei întreprinderi, al activității unei instituții, căruia îi corespunde un anumit mod de organizare. — Din fr. **profil.**

PROFILÁ, *profilez*, vb. I. **1.** Refl. A ieși în evidență; a se reliefa, a se contura. **2.** Tranz. A stabili obiectivul de bază al producției unei întreprinderi, al activității unei instituții, organizându-le în mod corespunzător. **3.** Tranz. A lamina un drug de metal, dându-i un profil uniform pe toată lungimea lui. ✦ P. gener. A fasona, a prelucra un obiect sau un material pentru a-i da un anumit profil. **4.** Tranz. și refl. A (se) specializa. — Din fr. **profiler.**

PROFILÁCTIC, -Ă, *profilactici, -ce,* adj. Care se referă la profilaxie, care aparține profilaxiei; preventiv. — Din fr. **prophylactique.**

PROFILÁRE, *profilări,* s.f. Acțiunea de *a (se) profila* și rezultatul ei. — V. **profila.**

PROFILAXÍE, *profilaxii,* s.f. Ansamblul măsurilor medico-sanitare care se iau pentru prevenirea apariției și a răspândirii bolilor. ✦ Ramură a medicinei care se ocupă cu studierea și aplicarea măsurilor profilactice. — Din fr. **prophylaxie.**

PROFILOGRÁF, *profilografe,* s.n. Profilometru care înregistrează denivelările suprafeței unui drum, ale unui teren ori neregularitățile de pe suprafața unei piese. — Din fr. **profilographe.**

PROFILOGRÁMĂ, *profilograme,* s.f. Înregistrare grafică a asperităților de pe suprafața unei piese prelucrate, obținută cu profilograful. — Din fr. **profilogramme.**

PROFILOMÉTRU, *profilometre,* s.n. Aparat pentru măsurarea gradului de netezime al suprafeței unui drum, a unui teren, a unei piese prelucrate. — Din fr. **profilomètre.**

PROFÍR, -Ă, *profiri, -e,* adj. (Rar; mai ales despre vin) De culoare roșie-deschis, trandafiriu; profiriu. — Din ngr. **profírus** „purpură”.

PROFIRÍU, -ÍE, *profirii,* adj. (Mai ales despre vin) Profir. ✦ (Substantivat, n.) Vin de culoare roșie-deschis. — **Profir** + suf. *-iu.* Cf. p r o f i r i u.

PROFÍT, *profituri,* s.n. Ceea ce reprezintă un folos (material sau spiritual) pentru cineva sau ceva; câștig, beneficiu, avantaj. ✦ (Ec.) Venit care revine proprietarilor capitalului investit într-o întreprindere. ✦ Spec. (Ec.) Beneficiu obținut de o întreprindere. — Din fr. **profit,** germ. **Profit.**

PROFITÁ, *profit,* vb. I. Intranz. A avea un profit, a beneficia; a folosi prilejul, ocazia pentru a beneficia de ceva. ✦ (Depr.) A urmări un folos în orice împrejurare, a căuta să obțină cu orice preț un câștig personal (fără a ține seamă de interesele altora). — Din fr. **profiter.**

PROFITÁBIL, -Ă, *profitabili, -e,* adj. Care aduce profit; util, avantajos, folositor. — Din fr. **profitable.**

PROFITERÓL, *profiteroluri,* s.n. Prăjitură făcută din mici gogoși umplute cu cremă de vanilie sau pișcoturi la care se adaugă diverse sortimente de înghețată, frișcă, ciocolată etc. — Din fr. **profiterole.**

PROFITÓR, -OÁRE, *profitori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care caută să obțină un câștig din orice situație (neținând seamă de interesele altora); *p. restr.* afacerist, speculant. — Din fr. **profiteur.**

PROFÚM s.n. v. **parfum.**

PROFUMÁ vb. I v. **parfuma.**

PROFUMÁT, -Ă adj. v. **parfumat.**

PROFÚND, -Ă, *profunzi, -de,* adj. **1.** (Despre oameni) Înzestrat cu o mare putere de pătrundere, de înțelegere; care analizează temeinic lucrurile; pătrunzător, perspicace; (despre înțelegerea, despre gândurile, judecățile, creațiile etc. omului) care dovedește profunzime, seriozitate, inteligență. **2.** (Despre însușiri morale, despre stări fiziologice sau psihice etc.) Puternic, intens, mare. ✦ (Despre salut, reverențe etc.) Care se face înclinând foarte mult capul, corpul; *p. ext.* care exprimă respect, considerație. **3.** (Despre ochi, privire) Care exprimă, care sugerează însușiri morale deosebite, profunzime, sentimente adânci. **4.** (Despre voce, sunete etc.) Cu ton jos; grav, adânc. **5.** (Despre procese fizice, sociale, morale etc.) Fundamental, esențial, radical. **6.** (Despre ape, cavități, săpături, obiecte concave etc.) Al cărui fund este situat la o distanță (foarte) mare față de marginea de sus, de suprafață; adânc. — Din lat. **profundus,** fr. **profond.**

PROFUNDÁRE, *profundări,* s.f. (Tehn.) Ambutisare a unui obiect în formă de cupă, cu adâncime mare în raport cu diametrul. — Din **profund.**

PROFUNDITÁTE s.f. Profunzime (**2**). — Din lat. **profunditas, -atis.**

PROFUNDÓR, *profundoare,* s.n. Partea posterioară, mobilă a ampenajului orizontal al unei aeronave, care asigură ușurința mânuirii, echilibrul și stabilitatea aeronavei. — După fr. **profondeur.**

PROFUNZÍME, *profunzimi,* s.f. **1.** Adâncime. **2.** Capacitatea sau calitatea de a judeca și de a înțelege lucrurile în esența, în adâncimea lor; profunditate. — **Profund** + suf. *-ime.*

PROFUZÍUNE, *profuziuni,* s.f. (Livr.) Cantitate mare, mulțime de…; abundență, bogăție. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **profusion,** lat. **profusio, -onis.**

PROGÁDIE, *progadii,* s.f. (Reg.) Curte a unei biserici folosită ca cimitir. [Var.: **prográdie** s.f.] — Din sl. **podŭgradie.**

PROGENÍE, *progenii,* s.f. (Med.) Prognatism. — Din germ. **Progenie.**

PROGENITÚRĂ, *progenituri,* s.f. Vlăstar, urmaș, odraslă; pui de animal. — Din fr. **progéniture.**

PROGERÍE, *progerii,* s.f. (Med.) Îmbătrânire prematură a țesutului cutanat. — Din fr. **progérie.**

PROGESTERÓN s.n. Hormon care se formează în ovare și care este indispensabil în procesul de reproducere. ✦ Medicament preparat cu acest hormon. [Var.: **progesterónă** s.f.] — Din fr. **progestérone.**

PROGESTERÓNĂ s.f. v. **progesteron.**

PROGLÓT s.n. v. **proglotă.**

PROGLÓTĂ, *proglote,* s.f. (Biol.) Fiecare dintre segmentele corpului unui vierme inelat, cestod. [Var.: **proglót** s.n.] — Din fr. **proglottis.**

PROGNÁT, -Ă, *prognați, -te,* adj. Caracterizat prin prognatism. — Din fr. **prognathe.**

PROGNATÍSM s.n. Conformație particulară a feței omului care constă în proeminența anterioară (în formă de bot) a maxilarelor sau a arcadelor dentare ale acestora. — Din fr. **prognathisme.**

PROGNÓSTIC[1], *prognosticuri,* s.n. Previziune a evoluției unei boli pe baza analizei simptomelor, agentului patogen etc. și la sfârșitul unor evenimente, al unor acțiuni, al unor întreceri sportive etc. [Acc. și *pronostíc*] — Din fr. **pronostic.**

PROGNÓSTIC[2] s.n. v. **pronostic.**

PROGNOSTICÁ[1], *pronostichez,* vb. I. Tranz. A face o prognoză medicală. — Din fr. **pronostiquer.**

PROGNOSTICÁ[2] vb. I. Tranz. v. **pronostica.**

PROGNOSTICÁRE, *prognosticări,* s.f. Acțiunea de *a prognostica*. — V. **prognostica.**

PROGNOSTICÁT, -Ă, *pronosticați, -te,* adj. Care a fost supus unei prognoze medicale. — V. **prognostica.**

PROGNOZÁ, *prognozez,* vb. I. Tranz. A elabora o prognoză; a prevedea. — Din **prognoză.**

PROGNOZÁRE, *prognozări,* s.f. Acțiunea de *a prognoza.* — V. **prognoza.**

PROGNOZÁT, -Ă, *prognozați, -te,* adj. A cărui apariție sau desfășurare a fost prezentată anticipat. — V. **prognoza.**

PROGNÓZĂ, *prognoze,* s.f. Prevedere a desfășurării în timp a unui fenomen, a unui proces etc., bazată pe studiul împrejurărilor care îi determină apariția și evoluția; estimare a valorilor probabile pe care le vor lua în viitor unele mărimi nesigure, inconstante; *p. ext.* prognostic. — Din fr. **prognose,** germ. **Prognose.**

PROGRADÁRE, *progradări,* s.f. (Geol.) **1.** Proces de lărgire și de înălțare spre uscat a unei plaje. **2.** Mărire a concentrației în carbonați și în alte săruri în orizonturile superioare ale solului. — Din engl., fr. **progradation.**

PROGRÁDIE s.f. v. **progadie.**

PROGRÁM, *programe,* s.n. **1.** Plan de activitate în care sunt stabilite (în ordinea desfășurării lor) etapele propuse pentru o perioadă dată; desfășurare a activității (individuale, dintr-o instituție) după un astfel de plan. **2.** Expunere (scrisă) a principiilor, scopurilor etc. unei organizații politice, sociale, culturale etc. **3.** Programă. **4.** Ordinea după care se desfășoară o emisiune de radio sau de televiziune, un spectacol etc.; ansamblul părților unei asemenea emisiuni, ale unui spectacol etc. ✦ Foaie de hârtie, publicație, broșură în care este prezentat un program (**4**). **5.** Ansamblu de instrucțiuni codate, folosit de un calculator pentru rezolvarea unei probleme. — Din fr. **programme.**

PROGRAMÁ, *programez,* vb. I. Tranz. **1.** A organiza o activitate potrivit unui program; a fixa, a stabili un program conform căruia urmează să se desfășoare o activitate; a cuprinde pe cineva sau ceva într-un program de activitate. **2.** A planifica pe cineva la o anumită dată pentru rezolvarea unei probleme. **3.** A introduce un program (**5**) într-un calculator în vederea rezolvării unei probleme. — Din fr. **programmer.**

PROGRAMÁBIL, -Ă, *programabili, -e,* adj. Care poate fi sau trebuie să fie programat. — Din fr., engl. **programmable.**

PROGRAMÁRE, *programări,* s.f. Acțiunea de *a programa* și rezultatul ei. ✦ Alcătuire a unei succesiuni de instrucțiuni care permit unui calculator să rezolve o problemă dată, plecând de la datele inițiale. — V. **programa.**

PROGRAMÁTIC, -Ă, *programatici, -ce,* adj. Care cuprinde un program (**2**), privitor la un program; înscris, fixat într-un program, care se desfășoară conform programului. ✧ *Muzică* (sau *lucrare, compoziție* etc.) *programatică* = muzică, lucrare, compoziție care își propune să ilustreze o temă dată. — Din germ. **programmatisch.**

PROGRAMATÍSM s.n. Caracterul unei muzici programatice; curent care promovează muzica programatică. — Cf. p r o g r a m a t i c.

PROGRAMATÓR, -OÁRE, *programatori, -oare,* s.m. și f. Persoană specializată în întocmirea programului (**5**) unui calculator. — Din fr. **programmateur.**

PROGRÁMĂ, *programe,* s.f. (De obicei cu determinările „școlară” sau „analitică”) Document școlar care stabilește volumul cunoștințelor și sistemul lor de predare pentru o anumită clasă ori an de studiu și la un anumit obiect, în cursul unui an de învățământ. — Din rus. **programma.**

PROGRÉS, (**2**) *progrese,* s.n. **1.** Dezvoltare, în linie ascendentă; mers înainte, evoluție. **2.** Dezvoltare, schimbare în bine datorită căreia se ajunge la un rezultat scontat ori se atinge un anumit scop. — Din fr. **progrès,** lat. **progressus.**

PROGRESÁ, *progresez,* vb. I. Intranz. **1.** A trece la etape, stări, niveluri calitativ superioare în diferite domenii ale vieții sociale (economic, cultural, moral etc.); a face progrese, a înainta, a propăși; a avansa; a se dezvolta. **2.** (Despre boli) A evolua; a se agrava; a se intensifica. — Din fr. **progresser.**

PROGRÉSIE, *progresii,* s.f. (Mat.) Șir finit de numere care derivă unul din altul urmând anumite reguli. ✧ *Progresie aritmetică* = șir de numere care are proprietatea ca fiecare termen al său, afară de primul, să se obțină din cel care îl precedă, prin adăugarea unui număr constant, numit rație. *Progresie geometrică* = șir de numere care are proprietatea ca fiecare termen al său, în afară de primul, să se deducă din cel care îl precedă, prin multiplicarea lui cu un număr constant, numit rație. — Din fr. **progression,** lat. **progressio, -onis.**

PROGRESÍST, -Ă, *progresiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Partizan al progresului pe plan politic, social, economic etc. **2.** Adj. Care ține de progres ori de progresiști (**1**), privitor la progres sau la progresiști; care promovează, susține progresul; progresiv (**2**). — Din fr. **progressiste.**

PROGRESÍV, -Ă, *progresivi, -e,* adj. **1.** Care înaintează, progresează, se dezvoltă continuu. ✧ *Impozit progresiv* = impozit care crește procentual, pe măsura măririi sumei impozabile. (Fon.) *Asimilare* (sau *asimilație) progresivă* = asimilație în care sunetul modificat se află situat după cel care exercită influența modificatoare. **2.** (Înv.) Progresist. — Din fr. **progressif.**

PROGRESIVITÁTE s.f. (Rar) Calitatea de a fi progresiv (**1**). — Din fr. **progressivité.**

PROHÁB, *prohaburi,* s.n. (Pop.) Șlițul, deschizătura din față a pantalonilor (bărbătești). — Et. nec.

PROHIBÍ, *prohibesc,* vb. IV. Tranz. A interzice. ✦ Spec. A opri producerea, vânzarea, exportul sau importul unor mărfuri printr-o lege sau printr-o măsură de ordin administrativ. — Din fr. **prohiber,** lat. **prohibere.**

PROHIBÍRE, *prohibiri,* s.f. Acțiunea de *a prohibi* și rezultatul ei. — V. **prohibi.**

PROHIBÍT, -Ă, *prohibiți, -te,* adj. (Despre mărfuri) A căror producere, vânzare, export sau import sunt interzise. — V. **prohibi.**

PROHIBITÍV, -Ă, *prohibitivi, -e,* adj. Care interzice, care oprește ceva în mod legal; care introduce prohibiția. ✧ *Tarif prohibitiv* = taxe vamale mari, fixate pentru a face imposibilă pătrunderea și concurența produselor străine pe piața internă. — Din fr. **prohibitif.**

PROHIBITÓRIU, -IE, *prohibitorii,* adj. Prohibitiv. — Din fr. **prohibitoire,** lat. **prohibitorius.**

PROHIBÍȚIE, *prohibiții,* s.f. Măsură legislativă sau administrativă prin care se interzice producerea, vânzarea, exportul sau importul unor mărfuri. — Din fr. **prohibition.**

PROHIBIȚIONÍSM s.n. Curent social care susține prohibiția (alcoolului). [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **prohibitionnisme.**

PROHIBIȚIONÍST, -Ă, *prohibiționiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține prohibiționismului, privitor la prohibiționism. **2.** S.m. și f. Susținător al prohibiționismului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **prohibitionniste.**

PROHÓD, *prohoduri,* s.n. Slujbă religioasă la înmormântările creștine; *p. gener.* înmormântare; prohodire, prohodit. ✦ Slujbă religioasă și cântările oficiale făcute în Vinerea Paștilor, în amintirea morții lui Hristos. — Din sl. **provodŭ.**

PROHODÍ, *prohodesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A oficia slujba prohodului; *p. gener.* a duce un mort la groapă; a îngropa. — Din sl. **provoditi.**

PROHODÍRE, *prohodiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a prohodi* și rezultatul ei; prohod. — V. **prohodi.**

PROHODÍT[1], *prohodituri,* s.n. (Pop.) Prohodire, prohod. — V. **prohodi.**

PROHODÍT[2], -Ă, *prohodiți, -te,* adj. (Pop.) Căruia i s-a oficiat prohodul; îngropat. — V. **prohodi.**

PROHORISÍ, *prohorisesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A prospera, a progresa. — Din ngr. **prohoríso** (viit. lui *prohoró).*

PROHORISÍRE, *prohorisiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a prohorisi* și rezultatul ei. — V. **prohorisi.**

PROIÉCT, *proiecte,* s.n. **1.** Plan sau intenție de a întreprinde ceva, de a organiza, de a face un lucru. **2.** Prima formă a unui plan (economic, social, financiar etc.), care urmează să fie discutat și aprobat pentru a primi un caracter oficial și a fi pus în aplicare. ✧ *Proiect de lege* = text provizoriu al unei legi, însoțit de expunerea de motive, care urmează să fie supus dezbaterii organului legiuitor (și opiniei publice) pentru a căpăta putere de lege. **3.** Lucrare tehnică întocmită pe baza unei teme date, care cuprinde calculele tehnico-economice, desenele, instrucțiunile etc. necesare executării unei construcții, unei mașini etc. ✧ *Proiect de diplomă* = lucrare cu caracter tehnic, aplicativ, pe baza căreia studenții institutelor politehnice, institutelor de arhitectură etc. obțin diploma la sfârșitul studiilor. [Pr.: *pro-iect*] — Din germ. **Projekt,** lat. **projectus.**

PROIECTÁ, *proiectez,* vb. I. **1.** Tranz. A face un proiect (**1**); a intenționa, a plănui. **2.** Tranz. A elabora un proiect (**3**). **3.** Tranz. A face o proiecție (**1**), a reprezenta schematic un corp pe o suprafață sau pe un plan, după anumite reguli geometrice. **4.** Refl. A se profila, a se contura. **5.** Tranz. A trimite pe o suprafață un fascicul de raze, de particule, o succesiune de imagini cinematografice etc. **6.** Tranz. A arunca (cu forță) un corp solid; a împrăștia cu presiune un lichid sau o pulbere. — Din **proiect** (după fr. *projeter).*

PROIECTÁBIL, -Ă, *proiectabili, -e,* adj. (Rar) Care poate fi proiectat. — **Proiecta** + suf. *-bil* (după engl. *projectable).*

PROIECTÁNT, -Ă, *proiectanți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care servește la proiecție, de proiecție. ✧ *Dreaptă proiectantă* (și substantivat, f.) = dreaptă dusă prin fiecare punct al unui obiect, al unei figuri etc. cărora li se construiește proiecția pe o dreaptă, pe un plan, pe o suprafață. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care întocmește proiecte (**3**). ✧ (Adjectival) *Inginer proiectant.* — Din germ. **Projektant.**

PROIECTÁRE, *proiectări,* s.f. Acțiunea de *a (se) proiecta* și rezultatul ei. — V. **proiecta.**

PROIECTÁT, -Ă, *proiectați, -te,* adj. Care a fost plănuit, prevăzut să fie făcut în viitor. — V. **proiecta.**

PROIECTÍL, *proiectile,* s.n. Corp metalic de formă cilindro-ogivală lansat dintr-o armă de foc cu scopul de a distruge ținte. ✧ *Proiectil-rachetă* = rachetă alcătuită dintr-un proiectil obișnuit prevăzut cu un motor-rachetă pentru a-i asigura propulsia. — Din fr. **projectile.**

PROIECTÍV, -Ă, *proiectivi, -e,* adj. Referitor la activitatea de proiectare și de proiecție. — Din fr. **projectif.**

PROIECTIVITÁTE s.f. Ansamblu de proprietăți funcționale ale unui sistem de a se proiecta sau reflecta în altul. — Din engl. **projectivity.**

PROIECTÓR, *proiectoare,* s.n. Aparat care concentrează (cu ajutorul unor oglinzi, lentile etc.) într-un fascicul intens razele produse de o sursă de lumină și care se folosește pentru semnalizări luminoase ori pentru luminare la autovehicule, în săli de spectacole etc. ✦ Spec. Aparat pentru proiectarea imaginilor pe un ecran cinematografic, compus dintr-o sursă luminoasă și dintr-un sistem optic. — Din fr. **projecteur.**

PROIÉCȚIE, *proiecții,* s.f. **1.** Operație geometrică de reprezentare a unui obiect în spațiu, a unei figuri etc. pe o dreaptă, pe un plan; (concr.) corp, figură obținută prin această operație. ✧ *Proiecție cartografică* = procedeu matematic de reprezentare în plan a suprafeței Pământului sau a unei porțiuni din suprafața Pământului. **2.** Reproducere pe ecran a imaginilor înregistrate pe un film transparent, cu ajutorul unui fascicul luminos. ✧ *Aparat de proiecție* = aparat care servește la proiectarea pe un ecran a imaginilor de pe o peliculă cinematografică și la reproducerea sunetelor înregistrate pe pista sonoră. [Var.: **proiecțiúne** s.f.] — Din fr. **projection,** lat. **projectio, -onis.**

PROIECȚIONÍST, -Ă, *proiecționiști, -ste,* s.m. și f. Operator (**1**) al aparatului de proiecție cinematografică. [Pr.: *pro-iec-ți-o-*] — Din fr. **projectionniste.**

PROIECȚIÚNE s.f. v. **proiecție.**

PROISTÓS s.m. v. **proestos.**

PROLACTÍNĂ s.f. Hormon produs de lobul hipofizar anterior, având un rol important în lactație. — Din fr. **prolactine.**

PROLÁN, *prolani,* s.n. (Biol.) Hormon secretat de hipofiza femeii și de placentă în timpul sarcinii. — Din fr. **prolan.**

PROLANEMÍE, *prolanemii,* s.f. (Fiziol.) Prezență a prolanului în sânge; cantitate de prolan existentă în sânge. — Din fr. **prolanémie.**

PROLANURÍE, *prolanurii,* s.f. (Med.) Prezență a prolanului în urină; cantitate de prolan existentă în urină. — Din fr. **prolanurie.**

PRÓLAPS, *prolapsuri,* s.n. (Med.) Deplasare sau ieşire a unui organ în afara corpului sau a cavităţii în care se află, din cauza slăbirii mijloacelor sale de fixare. — Din fr. **prolapsus.**

PROLEGÓMENE s.n. pl. (Livr.) Parte introductivă care precedă expunerea propriu-zisă într-o operă ştiinţifică. ✦ Ansamblu de noţiuni preliminare aparţinând unui domeniu ştiinţific. — Din fr. **prolégomènes.**

PROLÉMĂ, *proleme,* s.f. (Log.) Propoziţie sau serie de propoziţii care servesc ca bază unei leme. — Din fr. **prolemme.**

PROLÉPSĂ, *prolepse,* s.f. Procedeu stilistic care constă în enunţarea unei obiecţii pe care un adversar ar putea să o ridice şi în combaterea ei anticipată. — Din fr. **prolepse.**

PROLÉPTIC, -Ă, *proleptici, -ce,* adj. Referitor la prolepsă, de prolepsă. — Din fr. **proleptique.**

PROLETÁR, -Ă, *proletari, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care aparţine proletariatului, privitor la proletariat. **2.** S.m. şi f. Cetăţean sărac din Roma antică, ale cărui bunuri nu depăşeau o limită foarte scăzută (prevăzută de lege). **3.** S.m. şi f. Persoană care face parte din proletariat. — Din fr. **prolétaire.**

PROLETARIÁT s.n. **1.** Masele sărace ale cetăţenilor liberi din Roma antică. **2.** Totalitatea proletarilor (**3**); clasă salariată a cărei singură posesie, cu valoare materială semnificativă, este forţa sa de muncă. [Pr.: *-ri-at*] — Din fr. **prolétariat.**

PROLETARIZÁ, *proletarizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A aduce sau a ajunge în starea de proletar; a (se) pauperiza. — Din fr. **prolétariser.**

PROLETARIZÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) proletariza* şi rezultatul ei. — V. **proletariza.**

PROLETARIZÁT, -Ă, *proletarizaţi, -te,* adj. Care s-a transformat în proletar (**3**). — V. **proletariza.**

PROLETCULTÍSM s.n. Curent cultural (apărut în Uniunea Sovietică după Revoluţia din Octombrie) ale cărui principii estetice se reduceau la ideea formării unei culturi „pur proletare" şi care respingea întreaga moştenire culturală a trecutului. — După rus. **proletkul'tovşcina.**

PROLETCULTÍST, -Ă, *proletcultişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care ţine de proletcultism, privitor la proletcultism. **2.** S.m. şi f. Adept al proletcultismului. — Din rus. **proletkul'toveţ.**

PROLIFERÁ, pers. 3 *proliferează,* vb. I. Intranz. **1.** (Biol.; despre celule sau, *p. ext.,* despre ţesuturi celulare) A se înmulţi (în mod anormal) prin diviziune. **2.** (Despre organisme) A se reproduce, a procrea. **3.** Fig. A se dezvolta (în mod inutil, nefiresc, nociv). — Din fr. **proliférer.**

PROLIFERÁRE, *proliferări,* s.f. Acţiunea de *a prolifera* şi rezultatul ei; proliferaţie. — V. **prolifera.**

PROLIFERÁŢIE s.f. Proliferare. — Din fr. **prolifération.**

PROLÍFIC, -Ă, *prolifici, -ce,* adj. (Despre fiinţe) Care se înmulţeşte foarte repede. ✦ Care are facultatea de a se înmulţi. — Din fr. **prolifique.**

PROLIFICÁRE, *prolificări,* s.f. (Bot.) Apariţie a unui lujer cu frunze din floare. — După fr. **prolification.**

PROLIFICITÁTE s.f. Însuşirea de a fi prolific. — Din fr. **prolificité.**

PROLÍX, -Ă, *prolicşi, -xe,* adj. (Despre vorbire, stil) Lipsit de concizie, prea încărcat; (despre oameni) care se exprimă cu prea multe cuvinte (adesea inutile), confuz sau complicat. — Din fr. **prolixe,** lat. **prolixus.**

PROLIXITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este prolix; lipsă de concizie şi de claritate. — Din fr. **prolixité,** lat. **prolixitas, -atis.**

PROLÓG[1], *prologi,* s.m. (Rar) Actor care, la romani, recita prologul[2] unei piese de teatru. — Din lat. **prologus,** fr. **prologue.**

PROLÓG[2], *prologuri,* s.n. **1.** Parte a unei piese antice de teatru care preceda intrarea corului în scenă şi în care se expunea subiectul şi se făcea apel la bunăvoinţa spectatorilor. **2.** Parte introductivă a unei opere literare, dramatice sau muzicale care prezintă evenimentele premergătoare acţiunii sau elemente care îi înlesnesc înţelegerea; *p. ext.* introducere, prefaţă. — Din fr. **prologue.**

PROLONGÁŢIE, *prolongaţii,* s.f. (Muz.) Poziţie a unei note care, făcând parte dintr-un acord, se continuă şi în acordurile următoare. — Din fr. **prolongation,** lat. **prolongatio.**

PROLÚVIU, *proluvii,* s.n. Depozit sedimentar detritic format sub acţiunea torenţilor la baza unor pante. — Din lat. **proluvium.**

PROMENÁDĂ, *promenade,* s.f. (Fam.) **1.** Plimbare. **2.** Loc special amenajat pentru plimbare. — Din fr. **promenade.**

PROMETAZÍNĂ, *prometazine,* s.f. Substanţă medicamentoasă de sinteză, folosită în tratamentul unor alergii (astm, eczeme etc.). *Romerganul este o prometazină.* —Din fr. **prométhasine.**

PROMETEIÁN, -Ă, *prometeieni, -e,* adj. (Livr.) Prometeic. [Pr.: *-te-ian*] — Din fr. **prométhéen.**

PROMETÉIC, -Ă, *prometeici, -ce,* adj. **1.** Care aparţine lui Prometeu sau care se referă la mitul acestuia; prometeian. ✦ Fig. Uman, generos. **2.** Fig. Măreţ, grandios. [Pr.: *-te-ic*] — **Prometeu** (n. pr.) + suf. *-ic.*

PROMETEÍSM s.n. (Livr.) Atitudine, concepţie legată de mitul lui Prometeu. — **Prometeu** (n. pr.) + suf. *-ism.* Cf. it. p r o m e t e i s m o.

PROMÉŢIU s.n. Element chimic din familia lantanoidelor, obţinut pe cale artificială. — Din germ. **Promethium.**

PROMÍLĂ, *promile,* s.f. A mia parte dintr-o cantitate dată; proporţie în raport cu o mie. — Din germ. **Promille.**

PROMÍS, -Ă, *promişi, -se,* adj. Care constituie obiectul unei promisiuni; făgăduit. — V. **promite.**

PROMISCUITÁTE s.f. Amestec de indivizi foarte diferiţi pe care îi reuneşte un mod de viaţă dubios şi contradictoriu şi un comportament necuviincios. ✦ Convieţuire în condiţii de mizerie sau de imoralitate a mai multor persoane de sex diferit. [Pr.: *-cu-i-*] — Din fr. **promiscuité.**

PROMÍSCUU, -UĂ, *promiscui, -ue,* adj. Care are caracter de promiscuitate. — Din lat. **promiscuus,** fr. **promiscue.**

PROMISIÚNE, *promisiuni,* s.f. Angajament prin care cineva se obligă să facă ceva; făgăduială. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **promission.**

PROMISÓRIU, -IE, *promisorii,* adj. (Jur.; despre jurăminte) Care se face în vederea unor fapte viitoare. — Cf. fr. p r o m i s s o i r e.

PROMÍTE, *promit,* vb. III. Tranz. **1.** A-şi lua obligaţia de a face ceva; a face promisiuni, a făgădui. **2.** Fig. A îndreptăţi speranţele; a prezenta perspectivele favorabile. — Din lat. **promittere,** fr. **promettre.**

PROMÍTERE, *promiteri,* s.f. Acţiunea de *a promite* şi rezultatul ei; promisiune. — V. **promite.**

PROMIŢĂTÓR, -OÁRE, *promiţători, -oare,* adj. Care dă speranţe, care deschide perspective favorabile. — **Promite** + suf. *-ător.*

PROMONTÓRIU, *promontorii,* s.n. Fâşie de pământ înaltă şi stâncoasă care înaintează în mare sau în ocean. — Din lat. **promontorium,** fr. **promontoire.**

PROMOROÁCĂ s.f. Strat subţire de gheaţă care se formează iarna, pe arbori şi pe case, din vapori de apă sau din picături de ploaie; chiciură. — Cf. ucr. p r y m o r o z o k, rus. p o m o r o k.

PROMOTÓR, -OARE, *promotori, -oare,* s.m., s.f. şi s.n. **1.** S.m. şi f. Iniţiator, animator al unei acţiuni, al unui curent etc. **2.** S.n. Substanţă chimică folosită pentru a pune în libertate radicali liberi sau pentru a mări eficacitatea unui catalizator. — Din fr. **promoteur,** lat. **promotor, -oris.**

PROMÓŢIE[1], *promoţii,* s.f. Serie de absolvenţi ai unei şcoli, ai unei facultăţi etc.; totalitatea persoanelor care absolvă în acelaşi an un ciclu de învăţământ. — Din fr. **promotion,** lat. **promotio, -onis.**

PROMÓŢIE[2], *promoţii,* s.f. Promovare a unui produs, în vederea intrării pe piaţă sau a creşterii vânzărilor, pentru a face cunoscută o marcă sau un nou tip de produs. — Din engl. **promotion**

PROMOŢIONÁL, -Ă, *promoţionali, -e,* adj. Care are rolul de a stimula creşterea vânzărilor unui produs. — Din fr. **promotionnel.**

PROMOVÁ, *promovez,* vb. I. Tranz. **1.** A ridica, a înainta pe cineva în funcţie, în grad, într-o demnitate etc.; a avansa. ✦ A declara pe cineva absolvent al unui an de învăţământ, permiţându-i trecerea în anul următor. ✦ A termina cu succes o clasă sau un an de învăţământ. **2.** A susţine, a sprijini făcând să progreseze, să se dezvolte. *A promova o idee.* — Din lat. **promovere.**

PROMOVABILITÁTE s.f. Însuşirea a tot ceea ce poate fi promovat. — Din engl. **promovability.**

PROMOVÁRE, *promovări,* s.f. Acţiunea de *a promova* şi rezultatul ei. — V. **promova.**

PROMOVÁT, -Ă, *promovaţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care a absolvit o clasă sau un an de învăţământ. — V. **promova.**

PROMPT, -Ă, *prompţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care acţionează repede şi la timp. ✦ (Despre fapte, acţiuni etc.) Care se produce repede, fără întârziere. — Din fr. **prompt,** lat. **promptus.**

PRÓMPTER, *promptere,* s.n. **1.** Şir de caractere afişate pe primele poziţii ale liniei curente de pe ecranul unui calculator. **2.** Monitor pe ecranul căruia se derulează o serie de texte care sunt citite de un prezentator aflat în faţa unei camere de televiziune. — Din engl. **prompter.**

PROMPTITÚDINE, *promptitudini,* s.f. Însuşirea de a fi prompt; rapiditate (şi punctualitate) în executarea unui lucru. — Din fr. **promptitude,** lat. **promptitudo, -inis.**

PROMPTUÁR, *promptuare,* s.n. (Livr.) Manual prescurtat. [Pr.: *-tu-ar*] — Din fr. **promptuaire.**

PROMULGÁ, *promúlg,* vb. I. Tranz. A da caracter executoriu unei legi, atestându-i oficial existenţa. — Din fr. **promulguer,** lat. **promulgare.**

PROMULGÁRE, *promulgări,* s.f. Acţiunea de *a promulga* şi rezultatul ei; act prin care şeful unui stat dispune publicarea şi intrarea în vigoare a unui proiect de lege votat de organul legislativ. — V. **promulga.**

PROMULGÁŢIE, *promulgaţii,* s.f. (Jur.) Promulgare. — Din lat. **promulgatio, -onis,** fr. **promulgation.**

PRONÁOS, *pronaosuri,* s.n. **1.** Parte a bisericilor creştine (situată la intrare) care precedă naosul. **2.** Încăpere a unui templu grec, situată în faţa sanctuarului şi servind drept vestibul. — Din ngr. **prónaos.**

PRONATÓR, *pronatori,* adj., s.m. (Anat.) (Muşchi) care permite mişcarea de pronaţie. — Din fr. **pronateur.**

PRONÁȚIE, *pronații,* s.f. **1.** Mișcare de rotație pe care mâna și antebrațul le execută din afară către interior. **2.** (Med.) Poziție aplecată. — Din fr. **pronation.**

PRONAZÍST, -Ă, *pronaziști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care susține nazismul, care simpatizează cu nazismul. — **Pro-** + **nazist** (după fr., engl. *pro-nazi).*

PRÓNIE s.f. (Înv. și pop.) Dumnezeire; Dumnezeu; Providență. — Din ngr. **prónia.**

PRONOMINÁL, -Ă, *pronominali, -e,* adj. **1.** Care ține de pronume, privitor la pronume; care are valoare de pronume. **2.** (Despre propoziții sau despre părți de vorbire) Introdus sau însoțit de un pronume (**1**), construit cu un pronume (**1**). — Din fr. **pronominal.**

PRONÓMION s.n. (Înv.) Privilegiu. [Pr.: *-mi-on*] — Din ngr. **pronomion.**

PRONOSPÓRT s.n. Sistem de loterie în care jucătorii trebuie să indice rezultatele unor meciuri. — **Prono**[stic] + **sport.**

PRONOSTÍC, *pronosticuri,* s.n. Ipoteză, previziune referitoare la evoluția unui fapt sau fenomen din domeniul social, economic, politic, tehnologic, științific, sportiv etc., prin analiza tendințelor și conjuncturilor actuale. [Var.: (înv.) **prognostíc** s.n.] — Din fr. **pronostic.**

PRONOSTICÁ, *pronostichez,* vb. I. Tranz. A face un pronostic; a prezice. [Var.: (înv.) **prognosticá** vb. I] — Din fr. **pronostiquer.**

PRONOSTICÁRE, *pronosticări,* s.f. Acțiunea de *a pronostica.* — V. **pronostica.**

PRONOSTICÁT, -Ă, *pronosticați, -te,* adj. Pentru care există un pronostic. — V. **pronostica.**

PRONTOZÍL s.n. Sulfamidă care are o acțiune directă asupra streptococilor. — Din germ. **Prontosil.**

PRONÚME, *pronume,* s.n. **1.** (Gram.) Parte de vorbire flexibilă care ține locul unui substantiv. **2.** (Prin confuzie) Prenume. — Din lat. **pronomen,** fr. **pronom** (după *nume).*

PRONUNCIAMÉNT, *pronunciamente,* s.n. **1.** Acțiune ilegală prin care o grupare politică, o armată etc. ajunge la putere. **2.** Declarație, manifest, acțiune prin care este exprimat protestul față de un sistem politic, social etc. [Pr.: *-ci-a-*] — Din it., fr. **pronunciamiento.**

PRONUNȚÁ, *pronúnț,* vb. I. **1.** Tranz. A emite, a rosti sunete, silabe, cuvinte, propoziții, fraze; a articula. ✦ A ține un discurs, o cuvântare etc. **2.** Tranz. A da o hotărâre, o sentință judecătorească; a declara ceva în virtutea autorității cu care este învestit. **3.** Refl. A-și spune părerea, a-și da avizul; a lua atitudine. — Din lat. **pronuntiare,** fr. **prononcer.**

PRONUNȚÁBIL, -Ă, *pronunțabili, -e,* adj. Care poate fi pronunțat. — **Pronunța** + suf. *-bil.*

PRONUNȚÁRE, *pronunțări,* s.f. Acțiunea de *a (se) pronunța* și rezultatul ei. — V. **pronunța.**

PRONUNȚÁT, -Ă, *pronunțați, -te,* adj. Accentuat, reliefat, scos în evidență. — V. **pronunța.**

PRONÚNȚIE, *pronunții,* s.f. Pronunțare, rostire; mod de a pronunța. — Din it. **pronunzia.**

PRÓOR s.n. v. **prour.**

PROORÓC s.m. v. **proroc.**

PROOROCÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **prorocesc.**

PROOROCÍ vb. IV v. **proroci.**

PROOROCÍE s.f. v. **prorocie.**

PROOROCÍRE s.f. v. **prorocire.**

PROPAGÁ, *propág,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) răspândi, a (se) împrăștia, a (se) transmite. ✦ Refl. (Despre unde electromagnetice, căldură etc.) A se transmite din aproape în aproape, în spațiu și în timp, cu viteză finită. **2.** Tranz. Spec. A răspândi, a propovădui, a populariza o idee, o doctrină, o învățătură. — Din fr. **propager,** lat. **propagare.**

PROPAGÁNDĂ, *propagande,* s.f. Acțiune desfășurată sistematic în vederea răspândirii unei doctrine politice, religioase etc., a unor teorii, opinii, pentru a le face cunoscute și acceptate, pentru a câștiga adepți. — Din fr. **propagande.**

PROPAGANDÍST, -Ă, *propagandiști, -ste,* s.m. și f. **1.** Persoană care face propagandă; propagator. **2.** Activist al Partidului Comunist Român care conducea un cerc de învățământ politic. — Din fr. **propagandiste,** (**2**) din rus. **propagandist.**

PROPAGANDÍSTIC, -Ă, *propagandistici, -ce,* adj. (Care are caracter) de propagandă. — **Propagandist** + suf. *-ic* (după rus. *propagandistskii).*

PROPAGÁRE, *propagări,* s.f. Acțiunea de *a (se) propaga* și rezultatul ei. — V. **propaga.**

PROPAGATÓR, -OÁRE, *propagatori, -oare,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care propagă idei, doctrine etc., care face propagandă, propagandist. **2.** Adj. Care se propagă. — Din fr. **propagateur,** lat. **propagator, -oris.**

PROPÁN s.n. Hidrocarbură saturată gazoasă din seria metanului, incoloră, inflamabilă, care se găsește în țiței și în gazele asociate țițeiului și este folosită drept combustibil menajer sau ca materie primă în industria chimică. — Din fr. **propane.**

PROPANÓL s.n. Alcool propilic. — Din fr. **propanol.**

PROPANÓNĂ s.f. (Chim.) Acetonă. — Din fr. **propanone.**

PROPAROXITÓN, *proparoxitone,* adj., s.n. (Cuvânt) care are accentul pe silaba antepenultimă. — Din fr. **proparoxyton.**

PROPĂȘÍ, *propășesc,* vb. IV. Intranz. A progresa, a prospera, a se dezvolta. — **Pro** + **păși** (după lat. *progredior).*

PROPĂȘÍRE, *propășiri,* s.f. Acțiunea de *a propăși* și rezultatul ei. — V. **propăși.**

PROPĂȘITÓR, -OÁRE, *propășitori, -oare,* adj. (Rar) Care face să progreseze, să se dezvolte; înaintat, avansat, progresist. — **Propăși** + suf. *-tor.*

PROPEDEÚTICĂ s.f. **1.** Disciplină care constituie o introducere necesară în studiul unei alte discipline. **2.** Ramură a medicinei care are ca obiect învățământul pregătitor clinic. [Acc. și: *propedéutică*] — Din fr. **propédeutique.**

PROPÉNĂ s.f. (Chim.) Propilenă. — Din fr. **propène.**

PROPENSIÚNE, *propensiuni,* s.f. Înclinare firească, tendință, dispoziție naturală către ceva. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **propension,** lat. **propensio, -onis.**

PROPERDÍNĂ, *properdine,* s.f. (Biol.) Globulină cu acțiune antibacteriană și antivirotică din plasma sangvină. — Din fr. **properdine.**

PROPERGÓL, *propergoli,* s.m. (Chim.) Amestec de substanțe capabil de reacții chimice puternic exoterme, utilizat drept combustibil în motoarele rachetelor. — Din fr. **propergol.**

PROPÍCE adj. invar. Favorabil, prielnic; nimerit, potrivit. — Din fr. **propice.**

PROPÍL, *propili*, s.m. (Chim.) Derivat al propanului. — Din fr. **propyle.**

PROPILÉE s.n. pl. Intrare monumentală a unui templu sau a unui palat din Antichitate, formată din mai multe încăperi și porți legate între ele cu porticuri și cu scări; *spec.* vestibulul Acropolei din Atena. [Pr.: *-le-e*] — Din fr. **propylée.**

PROPILÉNĂ s.f. (Chim.) Hidrocarbură folosită ca materie primă la fabricarea glicerinei, a acetonei etc.; propenă. — Din fr. **propylène.**

PROPÍLIC adj. (În sintagma) *Alcool propilic* = alcool aciclic saturat primar obținut la distilarea alcoolului etilic; propanol. — Din fr. **propylique.**

PROPILÍT, *propilite,* s.n. (Min.) Porfirit alterat, format din caolin, hornblendă, calciu etc. — Din fr. **propylite.**

PROPILITIZÁRE, *propilitizări,* s.f. Proces de transformare a porfiritelor în propilite. — Din fr. **propylitisation.**

PROPÓLIS s.n. **1.** Substanță rășinoasă aromată colectată și folosită de albine pentru astuparea fisurilor, la lipitul fagurilor etc. **2.** Preparat farmaceutic pe bază de propolis (**1**). — Din fr. **propolis.**

PROPÓRȚIE, *proporții,* s.f. **1.** Raport între dimensiunile unor obiecte, ale părților unui întreg sau între fiecare dintre aceste părți și întreg. ✦ Procent. **2.** Raport, relație (echilibrată) între fenomene, noțiuni etc. ✧ Loc. adv. *În proporție cu…* sau (loc. prep.) *în proporția…* = proporțional cu…, potrivit cu… **3.** (La pl.) Dimensiune, mărime; extindere (mare), amploare. ✧ Expr. *A lua proporții* = a se dezvolta, a crește foarte mult; (fam.) a se îngrășa. ✦ Cantitate, măsură. **4.** (Mat.) Egalitate a două rapoarte alcătuite din patru elemente. [Var.: (înv.) **proporțiúne** s.f.] — Din fr. **proportion,** lat. **proportio, -onis.**

PROPORȚIONÁ, *proporționez,* vb. I. Tranz. A face să fie proporționat, a stabili un raport de proporționalitate între lucruri, noțiuni, fenomene etc. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **proportionner,** lat. **proportionare.**

PROPORȚIONÁL, -Ă, *proporționali, -e,* adj. Care formează o proporție, care corespunde unei proporții. ✧ *Impozit proporțional* = impozit stabilit în raport cu venitul cuiva. (Mat.) *Medie proporțională* = rădăcina pătrată a produsului dintre două cantități; media geometrică a unor mărimi. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **proportionnel,** lat. **proportionalis.**

PROPORȚIONALITÁTE s.f. **1.** Proprietate a unor mărimi de a fi proporționale. **2.** Stare în care se înfăptuiesc (toate) proporțiile economice necesare asigurării echilibrului economic și dezvoltării social-economice. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **proportionnalité,** lat. **proportionalitas, -atis.**

PROPORȚIONÁRE s.f. Acțiunea de *a proporționa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **proporționa.**

PROPORȚIONÁT, -Ă, *proporționați, -te,* adj. Care are proporții echilibrate, armonioase; potrivit, armonios. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **proporționa.**

PROPORȚIÚNE s.f. v. **proporție.**

PROPÓSTA s.f. (Muz.) Prima voce într-un canon care expune tema. — Cuv. it.

PROPOVĂDUÍ, *propovăduiesc,* vb. IV. Tranz. A răspândi, a propaga idei, concepții, doctrine (religioase); a predica. — Din sl. **propovědovati.**

PROPOVĂDUÍRE, *propovăduiri*, s.f. Acțiunea de *a propovădui* și rezultatul ei; propovedanie. — V. **propovădui.**

PROPOVĂDUÍT, -Ă, *propovăduiți, -te,* adj. Care este recomandat pentru a fi adoptat. — V. **propovădui.**

PROPOVĂDUITÓR, -OÁRE, *propovăduitori, -oare,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care propovăduiește; propagator, predicator. [Pr.: *-du-i-*] — **Propovădui** + suf. *-tor.*

PROPOVEDÁNIE, *propovedanii,* s.f. (Înv.) **1.** Orație funebră. **2.** Propovăduire. — Din sl. **propovědanije.**

PROPOZÍȚIE, *propoziții,* s.f. **1.** Cea mai mică unitate sintactică prin care se exprimă o idee, o judecată etc. **2.** (Livr.) Propunere. **3.** (Log., Mat.) Enunț a cărui valoare de adevăr este întemeiată pe bază de reguli explicit exprimate. [Var.: **propozițiúne** s.f.] — Din fr. **proposition,** lat. **propositio, -onis.**

PROPOZIȚIÚNE s.f. v. **propoziție.**

PROPRIETÁR, -Ă, *proprietari, -e,* s.m. și f. Persoană care are drept de proprietate asupra unui bun; stăpân, posesor; *spec.* persoană care posedă un imobil (considerată în raport cu chiriașul ei). ✧ *Mare proprietar* = moșier, latifundiar. [Pr.: *-pri-e-*] — Din fr. **propriétaire,** lat. **proprietarius.**

PROPRIETÁTE, (**1**) *proprietăți,* s.f. **1.** Stăpânire deplină asupra unui bun; (concr.) bun material stăpânit, mai ales pământ (agricol) sau imobil, în baza unui drept recunoscut. *Proprietate privată.* ✧ *Proprietate intelectuală* = drepturile referitoare la opere literare, artistice și științifice, interpretări ale artiștilor și orice alte drepturi aferente activității intelectuale în domeniile industrial, științific, literar și artistic. **2.** Trăsătură predominantă care caracterizează o ființă, un lucru, un fenomen etc. și care diferențiază o ființă de alta, un lucru de altul etc.; caracteristică, trăsătură, însușire. **3.** Calitate a unui cuvânt, a unui termen, a stilului etc. de a reda exact ideea sau noțiunea exprimată. [Pr.: *-pri-e-*] — Din fr. **propriété,** lat. **proprietas, -atis.**

PROPRIETĂREÁSĂ, *proprietărese,* s.f. Soția unui proprietar; deținătoare a unui bun, în special a unui imobil (considerată în raport cu chiriașii ei). [Pr.: *-pri-e-*] — **Proprietar** + suf. *-easă.*

PROPRIETĂRÉSC, -EÁSCĂ, *proprietărești,* adj. (Rar) Care aparține proprietarului, de proprietar. [Pr.: *-pri-e-*] — **Proprietar** + suf. *-esc.*

PROPRIETĂRÍME s.f. (Rar) Totalitatea proprietarilor (de pământ), mulțime de proprietari. [Pr.: *-pri-e-*] — **Proprietar** + suf. *-ime.*

PRÓPRIU, -IE, *proprii,* adj. **1.** Care aparține în mod exclusiv cuiva; personal. ✧ *Nume* (sau *substantiv) propriu* = nume care se dă unui lucru sau unei ființe spre a le deosebi de alte lucruri sau ființe din aceeași categorie și care se scrie cu inițială mare. **2.** Caracteristic, specific. **3.** Care este bun pentru…; indicat, potrivit, adecvat. **4.** (Despre cuvinte, despre termeni) Care redă exact ideea ce trebuie exprimată. ✧ Expr. *Propriu-zis* = de fapt, la drept vorbind. ✦ (Despre sensuri) De bază, prim. — Din lat. **proprius,** fr. **propre.**

PROPTÁR, *proptare,* s.n. Frână la războiul de țesut țărănesc, făcută dintr-o scândură cu crestături, care împiedică rotirea înapoi a sulului cu pânza țesută. — **Proptă** + suf. *-ar.*

PRÓPTĂ, *propte,* s.f. (Reg.) **1.** Proptea. **2.** (În expr.) *A se pune proptă* sau *a sta în propta cuiva* = a se opune, a se împotrivi. — Din **propti** (derivat regresiv).

PROPTÉA, *proptele,* s.f. Lemn, stâlp, par, bară, scândură etc. cu care se sprijină un gard, un zid, un pom etc.; proptă. ✧ Expr. (Pop.) *Propteaua gardului* = persoană leneșă. ✦ Fig. Sprijin, protecție (nemeritată); *p. ext.* persoană care dă cuiva un sprijin (nemeritat). — Din **propteală** (derivat regresiv).

PROPTEÁLĂ, *proptele,* s.f. Faptul de *a (se) propti.* ✦ (Concr.) Proptea. — **Propti** + suf. *-eală.*

PROPTÍ, *proptesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A pune o proptea (sau mai multe) unui gard, unui zid etc.; a sprijini ceva cu o proptea. **2.** Tranz. și refl. A (se) rezema de ceva. ✦ Refl. A se sprijini de ceva în vederea unui efort. — Cf. sl. p o d ŭ p r ě t i.

PROPTÍRE, *proptiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) propti* și rezultatul ei. — V. **propti.**

PROPTITÓR, -OÁRE, *proptitori, -oare,* adj. (Rar) Care sprijină, susține, proptește. — **Propti** + suf. *-tor.*

PROPULSÁ, *propulsez*, vb. I. Tranz. A imprima unui obiect (de obicei unui vehicul) o mișcare de înaintare (cu ajutorul unui propulsor). ✦ P. ext. A proiecta (**6**) departe, cu violență; a împinge, a arunca. — Din fr. **propulser,** lat. **propulsare.**

PROPULSÁNT, *propulsanți,* s.m. (Tehn.) **1.** Propulsor. **2.** Substanță în stare gazoasă sau de plasmă ejectată din motoarele cu reacție în sens opus direcției lor de mișcare și care le asigură forța de împingere. — **Propulsa** + suf. *-ant.*

PROPULSÁRE, *propulsări,* s.f. Acțiunea de *a propulsa* și rezultatul ei. — V. **propulsa.**

PROPÚLSIE, *propulsii,* s.f. Forță care se exercită asupra unui obiect (de obicei asupra unui vehicul), provocând înaintarea lui. ✦ Sistem tehnic prin care se realizează propulsarea unui vehicul. [Var.: **propulsiúne** s.f.] — Din fr. **propulsion,** lat. **propulsio, -onis.**

PROPULSIÚNE s.f. v. **propulsie.**

PROPULSÍV, -Ă, *propulsivi, -e,* adj. Care produce o propulsie. — Din fr. **propulsiv.**

PROPULSÓR, *propulsoare,* s.n. Organ de mașină sau aparat care servește la propulsarea unui vehicul. ✧ (Adjectival) *Aparat propulsor.* — Din fr. **propulseur.**

PROPUNĂTÓR, -OÁRE, *propunători, -oare,* adj., s.m. și f. (Rar) (Persoană) care face o propunere. — **Propune** + suf. *-ător.*

PROPÚNE, *propún,* vb. III. **1.** Tranz. A supune o părere, o soluție, un proiect etc. discuției și aprobării cuiva. ✦ A da o sugestie, un sfat, a recomanda; a îndemna la ceva. **2.** Tranz. A recomanda, a indica pe cineva pentru un post, într-un grad, într-o misiune etc. **3.** Tranz. și refl. A-și manifesta intenția să înfăptuiască ceva; a (se) hotărî. [Prez. ind. și: (pop.) *propúi*] — Din lat. **proponere,** fr. **proposer** (după *pune).*

PROPÚNERE, *propuneri,* s.f. Acțiunea de *a (se) propune* și rezultatul ei. — V. **propune.**

PRÓRĂ, *prore,* s.f. Partea din față a unei nave; *p. restr.* extremitatea din față a acestei părți, unde se află postul de comandă; bot. [Var.: **próvă** s.f.] — Din it. **prora.**

PRORÉCTOR, *prorectori,* s.m. Locțiitor al unui rector în învățământul universitar. — Din rus. **prorektor,** germ. **Prorektor.** Cf. engl. p r o r e c t o r.

PRORÓC, *proroci,* s.m. Interpret al voinței lui Dumnezeu, capabil să prezică viitorul; *p. gener.* persoană care are previziunea evenimentelor viitoare; profet. [Var.: **prooróc** s.m.] — Din sl. **prorokŭ.**

PROROCÉSC, -EÁSCĂ, *prorocești,* adj. (Înv.) Care aparține prorocului, privitor la proroc; profetic. [Var.: **proorocésc, -eáscă** adj.] — **Proroc** + suf. *-esc.*

PROROCÍ, *prorocesc,* vb. IV. Tranz. (În credințele religioase) A prezice viitorul, voința divină; *p. gener.* a prevedea și a anunța evenimente viitoare; a profetiza, a prevesti. [Var.: **proorocí** vb. IV] — Din **proroc.**

PROROCÍE, *prorocii,* s.f. (Rar) Prorocire. [Var.: **proorocíe** s.f.] — **Proroci** + suf. *-ie.*

PROROCÍRE, *prorociri,* s.f. Acțiunea de *a proroci* și rezultatul ei; ceea ce prorocește cineva; prorocie, prezicere, profeție, prevestire. [Var.: **proorocíre** s.f.] — V. **proroci.**

PROROCITÓR, -OÁRE, *prorocitori, -oare,* adj., s. m. și f. (Înv.) (Persoană) care prorocește. — **Proroci** + suf. *-tor.*

PROROGÁ, *proróg,* vb. I. Tranz. A amâna (din oficiu) pentru o dată ulterioară activitatea unui corp constituit, a unei adunări legislative, un termen scadent etc. — Din fr. **proroger,** lat. **prorogare.**

PROROGÁRE, *prorogări,* s.f. Acțiunea de *a proroga* și rezultatul ei; prorogație. ✦ Act prin care se amână sau se suspendă activitatea unui corp constituit, a unei adunări legislative etc. ✦ Extindere a competenței unui organ de jurisdicție. – V. **proroga.**

PROROGATÍV, -Ă, *prorogativi, -e,* adj. (Jur.) Cu caracter de amânare, de prelungire. — Din fr. **prorogatif.**

PROROGÁȚIE, *prorogații,* s.f. (Rar) Prorogare. — Din fr. **prorogation,** lat. **prorogatio.**

PROSCÉNIUM, *prosceniumuri,* s.n. (În teatrul antic) Parte a teatrului corespunzătoare scenei și avanscenei. [Var.: **proscéniu** s.n.] — Din lat., fr. **proscenium.**

PROSCÉNIU s.n. v. **proscenium.**

PROSCOMIDÍ, *proscomidesc,* vb. IV. Tranz. (Despre preot) A pregăti pâinea și vinul pentru împărtășanie; a face o proscomidie. — Din **proscomidie** (derivat regresiv).

PROSCOMÍDIE, *proscomidii,* s.f. **1.** Parte din slujba liturghiei în care preotul pregătește și sfințește pâinea și vinul pentru împărtășanie. **2.** Masă sau firidă în peretele de nord al altarului, unde se săvârșește proscomidia (**1**). [Acc. și: *proscomidíe*] — Din sl. **proskomidija.**

PROSCRÍE, *proscriu,* vb. III. Tranz. **1.** (În Roma antică) A condamna la moarte (pentru infracțiuni politice) fără forme judiciare, publicând pe o listă numele celui osândit. **2.** A lua măsuri represive (privative de libertate) împotriva cuiva, în special pentru motive politice; a îndepărta în mod forțat o persoană din patrie; a exila, a alunga, a izgoni. **3.** (Rar) A interzice, a opri. — Din fr. **proscriere** (după *scrie).*

PROSCRÍERE, *proscrieri,* s.f. Acțiunea de *a proscrie* și rezultatul ei. — V. **proscrie.**

PROSCRÍPTOR, *proscriptori,* s.m. (Rar) Persoană care hotăra o proscripție. — Din lat. **proscriptor,** fr. **proscripteur.**

PROSCRÍPȚIE, *proscripții,* s.f. **1.** (În Roma antică) Punere în afară de lege sau osândire la moarte a cuiva, fără forme de judecată, pentru infracțiuni politice. ✧ *Listă de proscripție* = listă afișată care cuprindea numele persoanelor declarate în afara legii. **2.** Pedeapsă la care autoritatea publică supunea pe cineva pentru o vină politică; izgonire din patrie, exil, surghiun. — Din lat. **proscriptio,** fr. **proscription.**

PROSCRÍS, -Ă, *proscriși, -se,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care nu mai beneficiază de apărarea legii, care este în exil, prin expulzare, prin surghiunire. **2.** Adj. (Despre idei, acțiuni etc.) Interzis, oprit. — V. **proscrie.**

PROSECTÓR, *prosectori,* s.m. (Med.) **1.** Persoană specializată în efectuarea disecțiilor și a autopsiilor. **2.** Persoană însărcinată să prepare piesele anatomice necesare la cursul unui profesor la facultatea de medicină. [Acc. și: *proséctor*] — Din lat. **prosector,** fr. **prosecteur,** germ. **Prosektor.**

PROSECTÚRĂ, *prosecturi,* s.f. Clădire sau încăpere într-un spital în care se depun cadavrele și se efectuează autopsiile; morgă[1]. ✦ Încăpere în care se pregătesc piesele anatomice necesare cursului unui profesor la facultatea de medicină. — Din germ. **Prosektur.**

PRÓSIE, *prosii,* s.f. (Pop.) Ogor arat și semănat pentru prima dată, după ce a fost necultivat doi sau trei ani. — Cf. sl. p r o s o.

PROSILOGÍSM, *prosilogisme,* s.n. Silogism dintr-un șir de silogisme, a cărui concluzie este premisa unui silogism următor. — Din fr. **prosyllogisme.**

PROSILOGÍSTIC, -Ă, *prosilogistici, -ce,* adj. Care are caracterul unui prosilogism. — Din fr. **prosyllogistique.**

PROSIMIÁN, *prosimieni,* s.m. (Zool.) Lemurian. [Pr.: *-mi-an*] — Din fr. **prosimiens.**

PROSLĂVÍ, *proslăvesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A ridica în slavă; a slăvi, a preamări, a glorifica. **2.** Refl. (Înv. și reg.) A se simți, a-i merge bine, a fi mulțumit, satisfăcut; a se odihni în voie; a se răsfăța. — Din sl. **proslaviti.**

PROSLĂVÍRE, *proslăviri,* s.f. Acțiunea de *a (se) proslăvi* și rezultatul ei; preamărire, glorificare, adorare; laudă. — V. **proslăvi.**

PROSLĂVITÓR, -OÁRE, *proslăvitori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care proslăvește. — **Proslăvi** + suf. *-tor.*

PROSÓP, *prosoape,* s.n. Obiect format dintr-o bucată de țesătură, care folosește la șters după spălare; ștergar. ✦ Țesătură de bumbac, de obicei buclată, folosită pentru halate de baie, ștergare, articole de lenjerie pentru copii. — Din ngr. **prósopon** „față", **prosopís,** „ștergar".

PROSOPÉL, *prosopele,* s.n. (Fam.) Diminutiv al lui *prosop.* — **Prosop** + suf. *-el.*

PROSOPLEGÍE, *prosoplegii,* s.f. (Med.) Paralizie facială. — Din fr. **prosoplégie.**

PROSOPOMÉTRU, *prosopometre,* s.n. Instrument folosit pentru măsurarea diferențelor diametrelor feței și ale craniului. — Din fr. **prosopomètre.**

PROSOPOPÉE s.f. v. **prozopopee.**

PROSPĂTÚRĂ, *prospături,* s.f. (Pop.) Aliment proaspăt, marfă alimentară proaspătă. — **Proaspăt** + suf. *-ură.*

PROSPÉCT, *prospecte,* s.n. Tipăritură (afiș, anunț, scrisoare, pliant sau broșură etc.) în care se prezintă sumar planul unei lucrări în curs de apariție, calitățile, condițiile de vânzare și de folosire ale unui produs, intențiile unor instituții sau ale unor întreprinderi. — Din lat., fr. **prospectus,** germ. **Prospekt.**

PROSPECTÁ, *prospectez,* vb. I. Tranz. **1.** A cerceta un teren cu scopul de a descoperi și a localiza zăcămintele minerale utile. **2.** A cerceta cererea și oferta de mărfuri de pe o piață dată. — Din fr. **prospecter.**

PROSPECTÁRE, *prospectări,* s.f. Acțiunea de *a prospecta* și rezultatul ei. — V. **prospecta.**

PROSPECTÍV, -Ă, *prospectivi, -e,* adj. Referitor la viitor, la evoluția viitoare a societății prin analiza unor factori și tendințe actuale. *Dimensiune prospectivă.* — Din fr. **prospectif, -ive,** engl. **prospective.**

PROSPECTÍVĂ, *prospective,* s.f. Proiect asupra viitorului constând în studierea factorilor tehnici, științifici, economici, sociali etc. și în stabilirea influenței lor asupra evoluției lumii moderne. — Din fr. **prospective.**

PROSPECTIVÍST, -Ă, *prospectiviști, -ste,* s.m. și f. Specialist în prospectivă. — **Prospectivă** + suf. *-ist.*

PROSPECTÓR, -OÁRE, *prospectori, -oare,* s.m. și f. Persoană specializată în efectuarea prospecțiunilor. — Din fr. **prospecteur.**

PROSPÉCȚIE, *prospecții,* s.f. Cercetare economică. — Din fr. **prospection.**

PROSPECȚIÚNE, *prospecțiuni,* s.f. Ansamblul cercetărilor efectuate (pe teren și în laborator) pentru a descoperi și a localiza zăcămintele de minerale utile dintr-o regiune. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **prospection.**

PROSPÉR, -Ă, *prosperi, -e,* adj. Care se află sau se dezvoltă în condiții fericite, favorabile; înfloritor. ✦ Care dovedește o stare bună, îmbelșugată. — Din fr. **prospère.**

PROSPERÁ, *prospér,* vb. I. Intranz. A se afla sau a se dezvolta în condiții fericite, favorabile; a înflori, a progresa. [Prez. ind. și: *prosperez*] — Din fr. **prospérer.**

PROSPERÁRE s.f. Acțiunea de *a prospera* și rezultatul ei. — V. **prospera.**

PROSPERITÁTE s.f. Stare prosperă, fericită, înfloritoare a vieții unui individ sau a unei colectivități, a unei întreprinderi, a unei instituții; bunăstare, belșug. — Din fr. **prospérité,** lat. **prosperitas, -atis.**

PROSPEȚÉL, -EÁ, *prospeței, -ele,* adj. (Fam.) Diminitiv al lui *proaspăt.* — **Proaspăt** + suf. *-el.*

PROSPEȚÍME s.f. Calitatea de a fi sau de a părea proaspăt, nou, tânăr, viu, fraged etc. — **Proaspăt** + suf. *-ime.*

PROST, PROÁSTĂ, *proști, proaste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Om) lipsit de inteligență, fără judecată, fără minte; nătărău, nerod, tont, prostănac. ✧ Expr. *Un prost și jumătate* = foarte prost. *A face pe prostul* = a simula prostia. ✦ (Om) care se încrede ușor; (om) naiv, credul. ✧ Expr. *A-și găsi prostul* = a-și găsi omul pe care să-l poată înșela ușor, pe care să-l poată duce de nas. **2.** Adj., s.m. și f. (Înv. și pop.) (Persoană) fără știință de carte; (om) neînvățat, ignorant. ✦ (Om) lipsit de rafinament; (om) simplu, neevoluat. **3.** Adj. De condiție socială modestă, din popor, de jos, de rând. ✧ (În trecut) *Soldat prost* = ostaș fără grad; soldat. **4.** Adj. Obișnuit, comun. ✦ De calitate inferioară, lipsit de valoare. **5.** Adj. (Adesea adverbial) Care nu este așa cum trebuie (din punct de vedere calitativ, funcțional etc.); necorespunzător, nesatisfăcător. ✦ (Adverbial; în legătură cu verbul „a vorbi") Stricat, incorect. ✦ (Despre situații, știri, întâmplări etc.) Neplăcut, nefavorabil, nenorocit. ✦ (Despre vreme) Nefavorabil, rău. ✦ Nepriceput, nepregătit, neîndemânatic într-o meserie, într-o profesie etc. **6.** Adj. Dăunător; neprielnic. ✧ Expr. *Glumă proastă* (sau *de prost gust)* = glumă fără haz, care supără, jignește. *Vorbă proastă* = vorbă îndrăzneață sau injurioasă; *p. ext.* ceartă. — Din sl. **prostŭ.**

PROSTÁN, -Ă, *prostani, -e,* adj., s.m. și f. (Înv.) Prostănac. — **Prost** + suf. *-an.*

PROSTÁTĂ, *prostate,* s.f. **1.** Organ musculos și glandular care înconjoară porțiunea inițială a uretrei și care aparține aparatului genital masculin. **2.** (Impr.) Prostatită. — Din fr. **prostate.**

PROSTÁTIC[1], -Ă, *prostatici, -ce,* adj. (Înv.) **1.** Care trădează prostie; prostesc. **2.** Simplu, nevinovat, naiv. — **Prost** + suf. *-atic.*

PROSTÁTIC[2], -Ă, *prostatici, -ce,* adj., s.m. **1.** Adj. Care aparține prostatei, privitor la prostată. **2.** S.m. Bolnav de prostată. — Din fr. **prostatique.**

PROSTATÍTĂ, *prostatite,* s.f. Afecțiune inflamatorie a prostatei. — Din fr. **prostatite.**

PROSTĂLĂU, *prostălăi,* adj., s.m. (Pop.) Augmentativ al lui *prost.* — **Prost** + suf. *-ălău.*

PROSTĂNÁC, -Ă, *prostănaci, -ce,* adj., s.m. și f. (Om) prost, nătâng, bleg, prostan. ✦ (Figură, atitudine) care denotă prostie. — **Prostan** + suf. *-ac.*

PROSTEÁLĂ, *prosteli,* s.f. Faptul de *a se prosti[1];* înșelare sau încercare de a înșela; amăgire, păcăleală. — **Prosti[1]** + suf. *-eală.*

PROSTERNÁ, *prostérnez,* vb. I. Refl. A se pleca, a se înclina (până la pământ) în fața cuiva în semn de venerație, de umilință, de supunere etc. [Prez. ind. și: *prostérn*] — Din fr. **prosterner.**

PROSTERNÁRE, *prosternări,* s.f. Acțiunea de *a se prosterna* și rezultatul ei; prosternație. — V. **prosterna.**

PROSTERNÁȚIE, *prosternații,* s.f. (Înv.) Prosternare. — Din fr. **prosternation.**

PROSTÉSC, -EÁSCĂ, *prostești,* adj. **1.** Care dă dovadă de prostie, de lipsă de logică sau de rațiune. **2.** (Rar) De calitate inferioară, fără valoare, de rând. — **Prost** + suf. *-esc.*

PROSTÉȘTE adv. Ca un prost; în mod prostesc. ✧ Expr. *A râde prostește* = a râde fără motiv sau atunci când nu trebuie. — **Prost** + suf. *-ește.*

PROSTÍ[1], *prostesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre oameni) A-și pierde puterea de gândire, inteligența, a deveni prost; a se tâmpi. ✦ (Fam.; despre oameni) A avea o comportare nenaturală, afectată, plină de mofturi, de pretenții; (fam.) a se fandosi, a se izmeni (**1**). ✦ Refl. și tranz. A-și pierde sau a face să-și piardă cumpătul, dreapta judecată; a (se) zăpăci. ✦ (Despre lucruri) A-și pierde din calități, din valoare, a nu mai corespunde scopului. **2.** Tranz. (Fam.) A induce pe cineva în eroare, a-l duce cu vorba; a păcăli, a înșela. — Din **prost.**

PROSTÍ[2], *prostesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A cerși. — Din sl. **prostiti** „a ierta".

PROSTÍC, -Ă, *prostici, -ce,* adj. (Pop.) Prostuț. — **Prost** + suf. *-ic.*

PROSTICÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *prosticei, -ele,* adj. (Fam.) Prostuț. — **Prost** + suf. *-icel, -icea, -icică.*

PROSTÍE, *prostii,* s.f. **1.** Starea celui lipsit de inteligență sau de învățătură, starea omului prost; (concr.) faptă, comportare, vorbă care denotă o astfel de stare. **2.** Vorbă, faptă sau lucru lipsite de seriozitate, de importanță; fleac; absurditate, inepție. — **Prost** + suf. *-ie.*

PROSTÍL, *prostiluri*, adj. invar., s.n. (Edificiu antic) care are coloane numai pe fațada principală. — Din fr. **prostyle.**

PROSTÍME s.f. (Înv.) Oameni de rând; mulțime, norod, sărăcime, gloată. — **Prost** + suf. *-ime.*

PROSTÍRE[1], *prostiri,* s.f. Faptul de *a (se) prosti[1].* — V. **prosti[1].**

PROSTÍRE[2], *prostiri,* s.f. (Reg.) Cearșaf. — Din ucr. **prostyralo.**

PROSTÍT, -Ă, *prostiți, -te,* adj. **1.** Care și-a pierdut facultățile intelectuale; îndobitocit. ✦ Ajuns sau adus într-o stare de uluială; uluit, zăpăcit, dezorientat. **2.** Care a fost indus în eroare, amăgit. — V. **prosti.**

PROSTITUÁ, *prostituez,* vb. I. Refl. și tranz. **1.** A practica sau a face pe cineva să practice prostituția. **2.** Fig. A (se) înjosi, a (se) dezonora (printr-o întrebuințare nedemnă), a face să capete un aspect degradant. [Pr.: *-tu-a*] — Din fr. **prostituer.**

PROSTITUÁRE, *prostituări,* s.f. Acțiunea de *a (se) prostitua* și rezultatul ei. [Pr.: *-tu-a*] — V. **prostitua.**

PROSTITUÁTĂ, *prostituate,* s.f. Femeie care practică prostituția; târfă. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **prostituée.**

PROSTITÚȚIE s.f. Act prin care o persoană consimte să întrețină, în mod obișnuit, raporturi sexuale cu un număr nedeterminat de parteneri pentru bani sau anumite avantaje. ✧ *Casă de prostituție* = bordel. ✦ Viață dusă de o prostituată. ✦ Fig. Înjosire, degradare. — Din fr. **prostitution.**

PROSTOLÁN, -Ă, *prostolani, -e,* adj. (Rar; adesea substantivat) Prostănac. — **Prost** + suf. *-olan.*

PROSTOVÁN, -Ă, *prostovani, -e,* adj. (Pop. și fam.; adesea substantivat) Prostănac. — **Prost** + suf. *-ovan.*

PROSTOVÓL, *prostovoale,* s.n. Unealtă de pescuit formată dintr-o plasă conică, prevăzută la marginea exterioară cu greutăți de plumb care o trag la fundul apei și o strâng, formând în apă un sac în care e prins peștele; năpastă. [Pl. și: *prostovoluri*] — Cf. sb. p r o s t r i c a.

PROSTRÁT, -Ă, *prostrați, -te,* adj. (Rar) **1.** (Despre tulpinile plantelor) Care crește culcat la pământ. **2.** Fig. Lipsit de energie morală. — Din lat. **prostratus,** fr. **prostré.**

PROSTRÁȚIE s.f. Stare (patologică) de indiferență totală față de lumea înconjurătoare, cauzată de o slăbire extremă a forței fizice și psihice; imposibilitate de a reacționa la excitațiile externe; apatie. — Din lat. **prostratio, -onis,** fr. **prostration.**

PROSTULÉȚ, *prostuleți,* adj. (Rar) Prostuț. — **Prost** + suf. *-uleț.*

PROSTÚȚ, -Ă, *prostuți,-e,* adj. (Adesea substantivat) Diminutiv al lui *prost;* prosticel, prostic. — **Prost** + suf. *-uț.*

PROTACTÍNIU s.n. Element chimic metalic, alb-cenușiu, strălucitor, radioactiv, izotop al uraniului. — Din fr. **protactinium,** germ. **Protaktinium.**

PROTAGONÍST, -Ă, *protagoniști, -ste,* s.m. și f. **1.** Persoană care joacă rolul principal într-o piesă de teatru, într-o operă, într-un film; *p. gener.* erou, personaj principal. **2.** Reprezentant de frunte al unei mișcări, al unei teorii etc.; promotor, inițiator; cap, fruntaș. — Din fr. **protagoniste.**

PROTÁL, *protale,* s.n. (Bot.) Lamă verde de forma unei frunze, rezultată din germinarea sporilor de criptogame vasculare. — Din fr. **prothalle.**

PROTAMÍNĂ, *protamine,* s.f. Proteină (specifică peștilor) care conține în proporție mare aminoacizi. — Din fr. **protamine.**

PROTANOPÍE, *protanopii,* s.f. (Med.) Incapacitate a ochiului de a vedea culoarea roșie. — Din fr. **protanopie,** engl. **protanopia.**

PROTARGÓL s.n. Antiseptic sub formă de pulbere fină, galbenă sau galbenă-brună, format din azotat de argint și o soluție alcalină de proteine, folosit în tratamentul mucoaselor, la guturai, la boli de ochi etc. — Din germ. **Protargol.**

PROTÁZĂ, *protaze,* s.f. **1.** Partea întâi a unei perioade condiționale, care cuprinde grupa propozițiilor secundare și care îndreaptă atenția cititorului asupra consecințelor care se enunță în apodoză. **2.** Partea de la început a unei drame antice, care cuprindea expunerea subiectului. — Din fr. **protase.** Cf. lat. p r o t a s i s.

PROTEÁZĂ, *proteaze,* s.f. (Chim.) Enzimă care catalizează descompunerea peptidelor din aminoacizi. [Pr.: *-te-a-*] — Din fr. **protéase.**

PROTECTÓR, -OÁRE, *protectori, -oare,* adj., s.m. și f., s.n. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care apără, care păzește sau ferește pe cineva sau ceva; care favorizează pe cineva sau ceva. ✦ Adj. (Despre atitudini sau comportări) Binevoitor, condescendent. **2.** Adj. (Despre state) Care exercită un protectorat asupra unei țări, unui teritoriu. **3.** S.n. Dispozitiv de protecție a instalațiilor de telecomunicații contra supratensiunilor și supracurenților. [Acc. și: (**1**) *protéctor*] — Din lat. **protector, -oris,** fr. **protecteur.**

PROTECTORÁT, *protectorate,* s.n. Formă de dependență politică a unui stat față de altul în virtutea unei convenții conform căreia statul protector conduce politica externă a statului protejat, acesta păstrându-și autonomia internă; conducere exercitată de statul protector. ✦ Teritoriu sau țară caracterizate printr-o astfel de formă de dependență. — Din fr. **protectorat.**

PROTÉCȚIE, *protecții,* s.f. **1.** Faptul de a proteja, de a ocroti, de a apăra; ansamblu de măsuri care protejează; persoană, instituție etc. care protejează; dispozitiv, sistem tehnic etc. care servește la protejare. ✧ *Protecția muncii* = ansamblu de măsuri luate pentru ocrotirea vieții și a sănătății celor ce muncesc, pentru asigurarea desfășurării muncii în condițiile cele mai bune. ✧ Loc. adj. *De protecție* = protector. ✦ Sprijin, ajutor dat cuiva de o persoană influentă pentru obținerea unui avantaj; *p. ext.* persoană care acordă acest sprijin. **2.** (Înv.) Protectorat. — Din lat. **protectio, -onis,** fr. **protection.**

PROTECȚIONÍSM s.n. Sistem și politică economică de protejare și de promovare a unor activități economice indigene, prin măsuri de îngrădire a puterii concurenților externi pe piața internă (prin aplicarea unui regim vamal cu tarife ridicate la mărfurile de import, prin restricții valutare etc.). [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **protectionnisme.**

PROTECȚIONÍST, -Ă, *protecționiști, -ste,* adj., sm. și f. **1.** Adj. Care aparține protecționismului, privitor la protecționism; care aplică protecționismul. **2.** S.m. și f. Adept al protecționismului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **protectionniste.**

PROTÉGE vb. III v. **proteja.**

PROTEGUÍ, *proteguiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A proteja. — **Protege** + suf. *-ui.*

PROTEGUÍRE s.f. (Înv.) Acțiunea de *a protegui* și rezultatul ei; protejare. — V. **protegui.**

PROTEGUITÓR, -OÁRE, *proteguitori, -oare,* adj. (Înv.) Protector. [Pr.: *-gu-i-*] — **Protegui** + suf. *-tor.*

PROTÉIC, -Ă, *proteici, -ce,* adj. **1.** Cu caracter schimbător, variabil. ✦ (Despre unele substanțe) Care își schimbă necontenit forma; nestatornic. **2.** (Biol.) Care se referă la protide sau la proteine, care aparține protidei sau proteinei. [Pr.: *-te-ic*] — Din fr. **protéique.**

PROTEÍDĂ, *proteide*, s.f. (Biol.) Substanță chimică naturală formată prin combinarea unor proteine cu substanțe neproteice. — Din fr. **protéide.**

PROTEIFÓRM, -Ă, *proteiformi, -e,* adj. Cu formă variabilă. [Pr.: *-te-i-*] — Din fr. **protéiforme.**

PROTEÍNĂ, *proteine,* s.f. Substanță organică alcătuită din carbon, hidrogen, oxigen, azot, sulf etc., care intră în componența protoplasmei celulelor animale și vegetale, îndeplinind în organism funcții variate fundamentale. — Din fr. **protéine.**

PROTEINEMÍE s.f. (Med.) Prezență a proteinelor în sânge; cantitate de proteine prezentă în sânge. [Pr.: *-te-i-*] — Din fr. **protéinémie.**

PROTEÍNIC, -Ă, *proteinici, -ce,* adj. Care aparține proteinei, privitor la proteină, de proteină. — **Proteină** + suf. *-ic.*

PROTEINOGRÁMĂ, *proteinograme,* s.f. (Med.) Examen de laborator care determină prezența, cantitatea proteinelor din sânge; (concr.) buletin care conține rezultatul unui astfel de examen de laborator. [Pr.: *-te-i-*] — Din fr. **protéinogramme.**

PROTEINOTERAPÍE s.f. Tratament care constă în injectarea în organism a unor proteine în scopul stimulării proceselor biologice de apărare împotriva infecțiilor. [Pr.: *-te-i-*] — Din fr. **protéinothérapie.**

PROTEINURÍE, *proteinurii,* s.f. (Med.) Albuminurie. [Pr.: *-te-i-*] — Din fr. **protéinurie.**

PROTEÍSM s.n. (Livr.) Comportare de Proteu; *p. ext.* tendința de a lua forme diferite. — Din fr. **protéisme.**

PROTEJÁ, *protejez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) apăra de acțiuni dăunătoare, de un pericol; a (se) păzi, a (se) feri. **2.** Tranz. A ocroti, a sprijini, a ajuta pe cineva, înlesnindu-i reușita prin recomandări, sprijin material sau moral etc. ✦ A favoriza, a părtini; a încuraja. [Var.: (înv.) **protége** vb. III] — Din fr. **protéger,** lat. **protegere.**

PROTEJÁRE, *protejări,* s.f. Acțiunea de *a (se) proteja* și rezultatul ei; ocrotire, apărare; favorizare. — V. **proteja.**

PROTEJÁT, -Ă, *protejați, -te,* adj. (Adesea substantivat) **1.** Care se bucură de protecția cuiva; ocrotit, apărat, păzit; favorizat. **2.** (Despre sisteme tehnice, instalații etc.) Înzestrat cu un sistem de protecție. — V. **proteja.**

PROTEOLÍTIC, -Ă, *proteolitici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la proteoliză, de proteoliză. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **protéolitique.**

PROTEOLÍZĂ, *proteolize,* s.f. (Med.) Descompunere și degradare a proteinelor. [Pr.: *-te-o-*] — Din fr. **protéolyse.**

PROTEROGINÍE s.f. (Rar) **1.** (Bot.) Protoginie (**1**). **2.** (Zool.) Protoginie (**2**). — Din fr. **protérogynie.**

PROTEROZÓIC, -Ă, *proterozoici, -ce,* s.n., adj. (Geol.) Algonchian. [Pr.: *-zo-ic*] — Din fr. **protérozoïque,** engl. **proterozoic.**

PROTÉST, *proteste,* s.n. **1.** Faptul de *a protesta;* manifestare energică împotriva unei acțiuni considerate ca nejustă; opoziție hotărâtă; (concr.) act scris prin care se exprimă o asemenea manifestare; protestație. ✧ *Notă de protest* = act prin care un guvern dezaprobă un act săvârșit de guvernul altei țări și considerat contrar tratatelor sau normelor de drept internațional. **2.** Act public prin care organele judecătorești constată neplata la scadență a unei polițe. — Din **protesta** (derivat regresiv).

PROTESTÁ, *protestez,* vb. I. **1.** Intranz. A manifesta o împotrivire energică și fățișă față de ceva, a-și exprima dezaprobarea împotriva unui fapt, a unei hotărâri, a unei măsuri care sunt considerate nejuste. ✦ A contesta. **2.** Tranz. A stabili pe cale judiciară că o poliță nu a fost achitată la scadență. — Din fr. **protester.**

PROTESTÁNT, -Ă, *protestanți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al protestantismului; reformat. **2.** Adj. Care ține de protestantism, privitor la protestantism. — Din fr. **protestant.**

PROTESTANTÍSM s.n. Denumire generală a confesiunilor religioase creștine care s-au rupt de catolicism prin mișcarea Reformei din sec. XVI. ✦ Totalitatea popoarelor protestante. — Din fr. **protestantisme.**

PROTESTÁRE, *protestări,* s.f. Acțiunea de *a protesta* și rezultatul ei. — V. **protesta.**

PROTESTATÁR, -Ă, *protestatari, -e,* adj. Care indică sau conține un protest; de protest. ✦ (Adesea substantivat) Care protestează într-o împrejurare oarecare, care aderă la o acțiune de protest. — Din fr. **protestataire.**

PROTESTÁȚIE, *protestații,* s.f. (Înv.) Protest (**1**). — Din lat. **protestatio,** fr. **protestation.**

PROTÉTIC, -Ă, *protetici, -ce,* adj., s.f. **1.** (Med.) Care ține de proteză (**1**), privitor la proteză (**1**). **2.** (Fon.; despre sunete) Care se adaugă la începutul unui cuvânt, fără a-i schimba înțelesul. **3.** s.f. Disciplină care studiază protezele. — Din fr. **prothétique.**

PROTÉU, *protei,* s.m. **1.** (Livr.) Om nestatornic, care își schimbă mereu ideile, părerile. **2.** (Și în sintagma *proteu de peșteră)* Batracian care trăiește în unele peșteri *(Proteus anguinus)*. **3.** Bacterie polimorfă foarte mobilă, care conține elemente baciliare *(Proteus)*. — Din fr. **protée.**

PROTEZÁ, *protezez,* vb. I. Tranz. A înlocui chirurgical cu o proteză membre sau organe ale corpului. — De la **proteză.**

PROTEZÁRE, *protezări,* s.f. Acțiunea de *a proteza* și rezultatul ei. — V. **proteza.**

PROTÉZĂ, *proteze*, s.f. **1.** Aparat sau piesă medicală care înlocuiește un organ, un membru, o parte dintr-un membru amputat sau un conduct natural al corpului omenesc ori pe care se fixează o dantură falsă. ✦ Operație chirurgicală prin care se înlocuiește un organ, un membru al corpului etc. printr-o proteză (**1**). **2.** (Fon.) Apariție accidentală a unei vocale la începutul unui cuvânt care începe cu o consoană, fără a se schimba înțelesul cuvântului. — Din fr. **prothèse.**

PROTÍDĂ, *protide,* s.f. (Mai ales la pl.) Denumire generală pentru toate substanțele organice azotate (proteine, proteide, aminoacizi etc.). — Din fr. **protide.**

PROTÍDIC, -Ă, *protidici, -ce,* adj. Care conține protide, de protide. — Din fr. **protidique.**

PROTIPENDÁ s.f. v. **protipendadă.**

PROTIPENDÁDĂ s.f. Marea boierime, care se bucura, în Evul Mediu, de privilegii speciale; *p. ext.* elită socială. [Var.: (înv.) **protipendá** s.f.] — Din ngr. **próti pendádha.**

PROTIPENDÍST, *protipendiști,* s.m. (Înv.) Boier care făcea parte din protipendadă. — **Protipenda** + suf. *-ist.*

PROTÍST, *protiste,* s.n. Microorganism unicelular. — Din fr. **protiste.**

PROTISTOLOGÍE s.f. Studiul protistelor. — Din fr. **protistologie.**
PRÓTIU s.n. (Chim.) Hidrogen uşor. — Din fr., engl. **protium.**
PROTÍVNIC, -Ă adj. v. **potrivnic.**
PROTIVNICÍE s.f. v. **potrivnicie.**
PROTO- Element de compunere care înseamnă „primul", „întâiul" şi care serveşte la formarea unor substantive. — Din ngr. **protos,** fr. **proto-.**
PROTOBIOLOGÍE s.f. Ramură a biologiei care studiază formele de viaţă mai mici decât bacteriile. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **protobiologie.**
PROTOBITÚMEN s.n. Bitumen în stare de formare, care reprezintă prima fază de transformare a materiei organice în ţiţei. — Din germ. **Protobitumen.**
PROTOBLÁST, *protoblaste,* s.n. (Biol.) Celulă lipsită de membrană. — Din fr. **protoblaste.**
PROTOBROMÚRĂ, *protobromuri,* s.f. (Chim.) Combinaţia cea mai săracă în brom pe care o substanţă simplă o poate forma cu acesta. — Din fr. **protobromure.**
PROTOCARBURÁT, -Ă, *protocarburaţi, -te,* adj. (Chim.) Care formează o protocarbură; în stare de protocarbură. — Din fr. **protocarburat.**
PROTOCARBÚRĂ, *protocarburi,* s.f. (Chim.) Combinaţia cea mai săracă în carbon pe care o substanţă simpă o poate forma cu acesta. — Din fr. **protocarbure.**
PROTOCLORURÁT, -Ă, *protoclorurati, -te,* adj. (Chim.) Care formează o protoclorură; în stare de protoclorură. — Din fr. **protocloruré.**
PROTOCLORÚRĂ, *protocloruri,* s.f. (Chim.) Combinaţia cea mai săracă în clor pe care o substanţă simplă o poate forma cu acesta. — Din fr. **protochlorure.**
PROTOCÓL, *protocoale,* s.n. **1.** Act, document în care sunt consemnate rezoluţiile unei adunări, ale unor dezbateri, ale unor conferinţe internaţionale; document diplomatic cu valoarea unui acord internaţional, care cuprinde hotărârile luate la o conferinţă internaţională. **2.** (Înv. şi reg.) Formular oficial folosit pentru acte publice; *p. ext.* registru, catastif. **3.** (La sg.) Totalitatea formelor şi a practicilor de ceremonial care se aplică la festivităţi oficiale în relaţiile diplomatice; serviciu însărcinat cu organizarea oficială a ceremonialului. ✦ P. gener. Reguli (de conduită) care trebuie respectate în societate. — Din fr. **protocole,** germ. **Protokoll.**
PROTOCOLÁR, -Ă, *protocolari, -e,* adj. Care ţine de protocol, potrivit protocolului; (despre oameni) ceremonios. — Din fr. **protocolaire.**
PROTOCORDÁT, *protocordate,* s.n. (La pl.) Încrengătură de animale marine care prezintă notocord şi fante branhiale persistente în timpul întregii vieţi a individului; (şi la sg.) animal din această încrengătură. — Din fr. **protochordé.**
PROTOCRONÍE s.f. Protocronism. — Din **protocronism** (după *sincronie*).
PROTOCRONÍSM s.n. Curent de idei, opus sincronismului, care afirmă adesea, în mod nejustificat, anticiparea românească a unor creaţii artistice şi ştiinţifice universale. — **Proto-** + [sin]**cronism.**
PROTOCRONÍST, -Ă, *protocronişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al protocronismului. — **Protocronie** + suf. *-ist.*
PROTODIÁCON, *protodiaconi,* s.m. Arhidiacon. [Pr.: *-di-a-*] — Din sl. **protodijakonŭ,** ngr. **proto-dhiákonos.**
PROTODÓRIC, -Ă, *protodorici, -ce,* adj. Care aparţine doricului primar din sec. VII–VI î.H. — Din fr. **protodorique.**
PROTOFÍT, *protofite,* s.n. Organism vegetal unicelular primitiv din care a evoluat regnul vegetal. — Din fr. **protophyte.**
PROTOGÍN, -Ă, *protogini, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Bot., despre flori hermafrodite) Al cărui pistil se dezvoltă înaintea staminelor. **2.** S.f. (Geol.) Rocă granitică cu structură de şist. — Din fr. **protogyne.**
PROTOGINÍE s.f. **1.** (Bot.; la flori hermafrodite) Dezvoltare a pistilului înaintea staminelor; (rar) proteroginie (**1**). **2.** (Zool.) Organism hermafrodit care produce iniţial ovule, apoi spermatozoizi; (rar) proteroginie (**2**). — Din fr. **protogynie.**
PROTOIERÉU, *protoierei,* s.m. Protopop. — Din ngr. **protoieréfs.**
PROTOIERÍE, *protoierii,* s.f. Protopopie. — **Protoiereu** + suf. *-ie.*
PROTOIODÚRĂ, *protoioduri,* s.f. (Chim.) Combinaţia cea mai săracă în iod pe care o substanţă simplă o poate forma cu acesta. — Din fr. **protoiodure.**
PROTOISTÓRIC, -Ă, *protoistorici, -ce,* adj. Care aparţine protoistoriei, privitor la protoistorie. [Pr.: *-to-is-*] — Din fr. **protohistorique.**
PROTOISTÓRIE s.f. Nume dat de unii istorici epocii cuprinse între apariţia primelor documente şi Antichitate. [Pr.: *-to-is-*] — Din fr. **protohistoire** (după *istorie).*
PROTÓMĂ, *protome,* s.f. (Arheol.) Bust al unui om sau al unui animal care împodobea, în Antichitate, un obiect de metal sau de ceramică. — Din fr. **protomé,** engl. **protoma.**
PROTÓN, *protoni,* s.m. Particulă elementară stabilă cu sarcină electrică pozitivă, care constituie nucleul atomului de hidrogen. — Din fr. **proton.**
PROTONÉMĂ, *protoneme,* s.f. (Bot.) Formaţie verde reprezentând stadiul iniţial de dezvoltare a gametofitului la muşchi şi la ferigi. — Din fr. **protonéma.**
PROTÓNIC[1]**, -Ă,** *protonici, -ce,* adj. (Despre sunete şi silabe) Care se găseşte înaintea silabei accentuate. — Din fr. **protonique.**
PROTÓNIC[2]**, -Ă,** *protonici, -ce,* adj. Care ţine de protoni, privitor la protoni. — Din fr. **protonique.**
PROTONOTÁR, *protonotari,* s.m. Prelat de la curtea papală însărcinat cu înregistrarea şi expedierea actelor pontificale. — Din lat. **protonotarius,** fr. **protonotaire.**
PROTONOTARIÁT, *protonotariate,* s.n. Funcţia şi demnitatea de protonotar. [Pr.: *-ri-at*] — Din it. **protonotariato.**
PROTOPLASMÁTIC, -Ă, *protoplasmatici, -ce,* adj. Protoplasmic. — Din germ. **protoplasmatisch.**
PROTOPLÁSMĂ s.f. (Biol.) Substanţă albuminoidă complexă având aspectul unei mase vâscoase, incolore, semifluide, care alcătuieşte baza celulei vii. — Din fr. **protoplasma.**
PROTOPLÁSMIC, -Ă, *protoplasmici, -ce,* adj. Care ţine de protoplasmă, privitor la protoplasmă; compus din protoplasmă; protoplasmatic, protoplastic. — Din fr. **protoplasmique.**
PROTOPLÁST, *protoplaste,* s.n. (Biol.) Protoplasma vie a celulei fără plasmalemă. — Din fr. **protoplaste.**
PROTOPLÁSTIC, -Ă, *protoplastici, -ce,* adj. (Biol.) Protoplasmic. — **Protoplast** + suf. *-ic.*
PROTOPÓP, *protopopi,* s.m. Preot care îndeplineşte funcţia de inspector al bisericilor şi al preoţilor dintr-un teritoriu determinat; protoiereu, protoprezbiter. [Var.: **potropóp** s.m.] — Din sl. **protopopŭ.**
PROTOPOPEÁSĂ, *protopopese,* s.f. (Rar) Soţia unui protopop; protopopoaie, protoprezbiteră. [Var.: (pop.) **potropopeásă** s.f.] — **Protopop** + suf. *-easă.*
PROTOPOPÉSC, -EÁSCĂ, *protopopeşti,* adj. (Înv.) Care aparţine protopopului, privitor la protopop. — **Protopop** + suf. *-esc.*
PROTOPOPIÁT, *protopopiate,* s.n. (Rar) Protopopie. [Pr.: *-pi-at*] — **Protopopie** + suf. *-at.*
PROTOPOPÍE, *protopopii,* s.f. **1.** Rangul sau funcţia de protopop; protoierie, protopopiat. **2.** Teritoriu aflat sub jurisdicţia unui protopop; protoierie, protopopiat. ✦ Reşedinţa unui protopop; protoierie, protopopiat. — **Protopop** + suf. *-ie.*
PROTOPOPOÁIE, *protopopoaie,* s.f. (Înv.) Protopopeasă. [Pr.: *-poa-ie*] — **Protopop** + suf. *-oaie.*
PROTOPREZBÍTER, *protoprezbiteri,* s.m. (Înv.) Protopop. — Din ngr. **protopresvíteros.**
PROTOPREZBÍTERĂ, *protoprezbitere,* s.f. (Înv) Protopopeasă. — Din **protoprezbiter.**
PROTOPSÁLT, *protopsalţi,* s.m. (Înv.) Prim cântăreţ la o biserică. — Din ngr. **protopsáltis.**
PROTORÁCE s.n. (Entom.) Primul segment al toracelui la insecte. [Var.: **protórax** s.n.] — Din fr. **protorax** (după *torace).*
PROTÓRAX s.n. v. **protorace.**
PROTOROMÁNĂ s.f. (Lingv.) Româna comună vorbită între sec. VI şi XIII, în nordul şi sudul Dunării. — **Proto-** + **română.**
PRÓTOS s.m. (Înv.; la jocurile de cărţi) Cel care are dreptul să deschidă jocul. — Din ngr. **prótos.**
PROTOSÍNGHEL, *protosingheli,* s.m. Grad monahal superior singhelului şi inferior arhimandritului; monah care are acest grad. — Din ngr. **protosínghellos.**
PROTOSTEÁ, *protostele,* s.f. (Astron.) Stea în fază de formare. — **Proto-** + **stea** (după engl. *protostar).*
PROTOSULFÚRĂ, *protosulfuri,* s.f. (Chim.) Combinaţia cea mai săracă în sulf pe care o substanţă simplă o poate forma cu acesta. — Din fr. **protosulfure.**
PROTOTÍP, *prototipuri*, s.n. **1.** Model care reprezintă tipul original după care se efectuează sau se realizează ceva; prim exemplar de probă dintr-un lot de piese, de maşini etc. care urmează să se execute în serie. **2.** Exemplar ilustrativ, model (desăvârşit), tip. — Din fr. **protoptype.**
PROTOTÍPIC, -Ă, *prototipici, -ce,* adj. (Rar) Care aparţine unui prototip. — Din fr. **prototypique.**
PROTOXÍD, *protoxizi*, s.m. Oxidul cel mai puţin oxigenat al unui element. — Din fr. **protoxyde.**
PROTOZOÁR, *protozoare,* s.n. (La pl.) Încrengătură de animale microscopice inferioare unicelulare, cu cea mai simplă structură anatomică; (şi la sg.) animal care face parte din această încrengătură. [Pr.: *-zo-ar*] — Din fr. **protozoaire.**
PROTOZOOLOGÍE s.f. Ramură a zoologiei care studiază organismele unicelulare. [Pr.: *-zo-o-*] — Din fr. **protozoologie,** engl. **protozoology.**
PROTROMBÍNĂ, *protrombine,* s.f. (Biol.) Proteină inactivă din sânge care se transformă în trombină cu rol esenţial în coagularea sângelui. — Din fr. **prothrombine,** engl. **prothrombi.**
PROTUBERÁNT, -Ă, *protuberanţi, -te*, adj. Care constituie o protuberanţă. — Din fr. **protubérant.**
PROTUBERÁNŢĂ, *protuberanţe,* s.f. **1.** Parte a unui obiect, a unui organ etc. ieşită în relief; proeminenţă, ieşitură. **2.** Nor de gaz incandescent care apare pe fondul coroanei solare în forma unor limbi de foc. — Din fr. **protubérance.**
PROTÚRĂ, *proture,* s.f. (La pl.) Ordin de insecte inferioare, fără aripi, antene şi ochi, cu rudimente de picioare şi cu armătură bucală pentru supt şi mestecat; (şi la sg.) insectă din acest ordin. — Din fr. **protoure.**

PROȚÁP, *proțapuri,* s.n. **1.** Prăjină groasă de lemn, bifurcată la un capăt, care se fixează la dricul carului și de care se prinde jugul; rudă. **2.** Prăjină cu vârful despicat, în care se înfigea în trecut o reclamație prezentată domnitorului, pe deasupra capetelor mulțimii. ✧ Expr. *A umbla cu jalba în proțap* = a protesta, a reclama; a cere cu insistență ceva. **3.** Prăjină despicată la un capăt, cu care se culeg fructele, cu care se prind racii etc. ✦ Fiecare dintre cele două bețe, despicate în formă de furcă și înfipte în pământ, lângă jar, între care se fixează peștele întreg pentru a se frige. **4.** Pârghie la moara de vânt sau la fântână. — Din sl. **procěpŭ,** bg. **procep.**

PROȚĂPEÁLĂ, *proțăpeli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a (se) proțăpi*. — **Proțăpi** + suf. *-eală.*

PROȚĂPÉL, *proțăpele,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *proțap.* — **Proțap** + suf. *-el.*

PROȚĂPÍ, *proțăpesc*, vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) sprijini, a (se) propti, a (se) ține cu putere. **2.** Tranz. și refl. A (se) înțepeni, a (se) fixa. **3.** (Fam.) A se opri (provocator, cu îndrăzneală etc.) în fața cuiva; *fig.* a se făli, a-și da importanță. — Din **proțap.**

PROȚĂPÍRE, *proțăpiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) proțăpi* și rezultatul ei. — V. **proțăpi.**

PROȚĂPÍT, -Ă, *proțăpiți, -te,* adj. (Fam.) **1.** Care este fixat; nemișcat, țeapăn. ✦ Fig. (Despre oameni) Sigur de sine; îngâmfat. **2.** (Despre gură) Căscat, înțepenit. — V. **proțăpi.**

PROȚÉNT s.n. v. **procent.**

PROȚÉS s.n. v. **proces.**

PROUDHONÍSM s.n. Doctrină inițiată de Pierre Joseph Proudhon, care preconiza menținerea și întărirea micii proprietăți. [Pr.: *prudonism*] — Din fr. **proudhonisme.**

PROUDHONÍST, -Ă, *proudhoniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al proudhonismului. [Pr.: *prudonist*] — Din fr. **proudhoniste.**

PRÓUR s.n. (Pop.) Timpul zilei (dis-de-dimineață) când pleacă oile la pășune. ✧ Expr. *În prour de…* = la începutul zilei; *p. ext.* la începutul unui anotimp. [Var.: **próor** s.n.] — Et. nec.

PRÓVĂ s.f. v. **proră.**

PROVEDEÁ, *provắd*, vb. II. Tranz. (Înv.) A înzestra pe cineva sau ceva cu cele necesare; a prevedea. — Din it. **provvedere.**

PROVEDITÓR, *proveditori,* s.m. Funcționar public al vechii republici venețiene însărcinat cu conducerea sau cu inspectarea unei flote, a unei provincii. — Din it. **provveditore,** fr. **provéditeur.**

PROVENÍ, *provín,* vb. IV. Intranz. A se trage, a lua naștere, a rezulta din ceva sau de undeva, a-și avea obârșia, originea, proveniența din… — Din fr. **provenir.**

PROVENIÉNȚĂ, *proveniențe,* s.f. Loc de unde vine sau provine ceva; origine, obârșie, provenire. [Pr.: *-ni-en-*. — Var.: (înv.) **provenínță** s.f.] — Din fr. **provenance,** it. **provenienza.**

PROVENÍNȚĂ s.f. v. **proveniență.**

PROVENÍRE, *proveniri,* s.f. (Rar) Proveniență. — V. **proveni.**

PROVENSÁL, -Ă, *provensali, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Provence. **2.** Adj. Care aparține regiunii Provence sau provensalilor (**1**), privitor la Provence ori la provensali. ✦ (Substantivat, f.) Limbă romanică vorbită de provensali (**1**); *p. ext.* limbă romanică vorbită în mai multe provincii din sudul Franței. [Var.: (înv.) **provențál, -ă** s.m. și f., adj.] — Din fr. **provençal.**

PROVENȚÁL, -Ă s.m. și f., adj. v. **provensal.**

PROVÉRB, *proverbe,* s.n. **1.** Învățătură morală populară născută din experiență, exprimată printr-o formulă eliptică sugestivă, de obicei metaforică, ritmică sau rimată; zicală, zicătoare, parimie. **2.** (Înv.) Operă dramatică scurtă, al cărei conținut ilustrează un proverb (**1**). — Din lat. **proverbium,** fr. **proverbe.**

PROVERBIÁL, -Ă, *proverbiali, -e,* adj. **1.** Care ține de proverb (**1**), privitor la proverb; cu caracter de proverb. **2.** Care este la fel de cunoscut ca un proverb; despre care s-a dus vestea; de pomină. [Pr.: *-bi-al*] — Din fr. **proverbial.**

PROVIÁNT, *provianturi,* s.n. (Înv.) Provizii, alimente (pentru armată). [Pr.: *-vi-ant*] — Din pol. **prowiant,** rus. **proviant,** germ. **Proviant.**

PROVIDÉNȚĂ s.f. Planul divin prin care este prevăzut și orientat cursul evenimentelor astfel încât Universul, ca întreg, și creaturile individuale să realizeze scopurile stabilite de Dumnezeu; pronie cerească. ✦ (Art.) Divinitatea, dumnezeirea, Dumnezeu. ✦ Grijă, milă, îndurare ca atribute ale divinității. ✦ Fig. (Rar) Persoană sau împrejurare miraculoasă care contribuie la salvarea sau la fericirea cuiva. — Din lat. **providentia,** fr. **providence.**

PROVIDENȚIÁL, -Ă, *providențiali, -e,* adj. Dat, trimis de providență; *p. ext.* care apare la momentul potrivit, printr-o întâmplare favorabilă ieșită din comun; excepțional, deosebit. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **providentiel.**

PROVIDENȚIALÍSM s.n. Concepție bazată pe credința în providență. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **providentialisme.**

PROVIDENȚIALÍST, -Ă, *providențialiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al providențialismului. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **providentialiste.**

PROVIDER, *provideri,* s.m. Furnizor. [Pr.: *prováidăr*] — Din engl. **provider.**

PROVINCIÁL, -Ă, *provinciali, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care locuiește în provincie sau este originară de acolo; *p. ext.* persoană cu apucături sau cu deprinderi stângace, naive. **2.** Adj. Care aparține provinciei, privitor la provincie; propriu provinciei și locuitorilor ei; care se găsește în provincie; provincialist. [Pr.: *-ci-al.* — Var.: (înv.) **provințiál, -ă** s.m. și f., adj.] — Din lat. **provincialis,** fr. **provincial.**

PROVINCIALÍSM, *provincialisme,* s.n. **1.** Cuvânt, expresie, locuțiune specifică unei provincii; *p. ext.* rostire caracteristică unei provincii; regionalism. **2.** Atitudine, comportare etc. specifică unui provincial (**1**). [Pr.: *-ci-a-*. — Var.: (înv.) **provințialísm** s.n.] — Din fr. **provincialisme.**

PROVINCIALÍST, -Ă, *provincialiști, -ste,* adj. (Rar) Provincial. [Pr.: *-ci-a-*] — **Provincial** + suf. *-ist.*

PROVINCIALIZÁ, *provincializez,* vb. I. Refl. și tranz. A căpăta sau a face să capete trăsături specifice provincialilor (**1**). [Pr.: *-ci-a-*] — **Provincial** + suf. *-iza.*

PROVINCIALIZÁRE, *provincializări,* s.f. Acțiunea de *a (se) provincializa.* [Pr.: *-ci-a-*] — V. **provincializa.**

PROVINCIALIZÁT, -Ă, *provincializați, -te,* adj. Care a dobândit trăsături specifice provincialilor (**1**).

PROVÍNCIE, *provincii,* s.f. **1.** Unitate geografică sau administrativă dintr-o țară; regiune, ținut. ✦ Teritoriu sau localitate dintr-o țară situate în afara capitalei. **2.** Teritoriu cucerit de romani în afara Italiei și supus legilor și organizării romane. [Var.: (înv.) **provínție** s.f.] — Din lat. **provincia,** fr. **province.**

PROVINCIOÁRĂ, *provincioare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *provincie.* [Pr.: *-ci-oa-*] — **Provincie** + suf. *-ioară.*

PROVINȚIÁL, -Ă s.m. și f., adj. v. **provincial.**

PROVINȚIALÍSM s.n. v. **provincialism.**

PROVÍNȚIE s.f. v. **provincie.**

PROVITAMÍNĂ, *provitamine,* s.f. Substanță inactivă din alimente, activată de organism și transformată în vitamină. — Din fr. **provitamine.**

PROVÍZIE, *provizii,* s.f. Rezervă de produse (mai ales alimentare) necesare cuiva sau undeva pentru o anumită perioadă de timp. — Din fr. **provision,** lat. **provisio,** germ. **Provision.**

PROVIZIÓN, *provizioane,* s.n. (Înv.) Remunerație procentuală dată celui care a mijlocit o afacere comercială; comision, remiză. [Pr.: *-zi-on*] — Din germ. **Provision.**

PROVIZORÁT, *provizorate,* s.n. Stare a ceea ce este provizoriu; fapt, situație provizorie; timp cât cineva sau ceva este provizoriu. — Din **provizoriu.**

PROVIZÓRIU, -ÍE, *provizorii* adj. (Adesea adverbial) Care durează sau este destinat să dureze un timp limitat, după care urmează să fie înlocuit; temporar, vremelnic, tranzitoriu. ✦ (Substantivat, n.; înv.) Provizorat. — Din lat. **provisorius,** fr. **provisoire.**

PROVOCÁ, *provóc*, vb. I. Tranz. **1.** A ațâța, a întărâta, a incita pe cineva (sfidându-l); *spec.* (Jur.) a aduce pe cineva (prin acte de violență, lezarea demnității sau alte fapte ilicite) într-o stare de surescitare favorabilă comiterii unei infracțiuni. **2.** A avea drept urmare; a determina, a constitui, a cauza, a prilejui, a pricinui. ✦ Spec. A produce intenționat un eveniment, un proces, un fenomen; a stârni. **3.** A chema, a invita pe cineva să participe la o competiție, la o întrecere. — Din fr. **provoquer,** lat. **provocare.**

PROVOCÁNT, -Ă, *provocanți, -te,* adj. (Rar) Care provoacă, produce ceva. — Din fr. **provocant.**

PROVOCÁRE, *provocări,* s.f. Acțiunea de *a provoca* și rezultatul ei; provocație. — V. **provoca.**

PROVOCATÓR, -OÁRE, *provocatori, -oare,* adj. Care provoacă, întărâtă, ațâță, incită, atacă; care atrage atenția asupra sa prin ținută, extravaganță, impertinență, obrăznicie; sfidător, obraznic. ✦ (Substantivat) Persoană care instigă la producerea unui act reprobabil. ✦ Care constituie cauza a ceva, care determină, care pricinuiește ceva. [Var.: (pop.) **provocătór, -oáre** adj.] — Din fr. **provocateur.**

PROVOCÁȚIE, *provocații,* s.f. (Rar) Provocare. — Din fr. **provocation,** lat. **provoctio.**

PROVOCĂTÓR, -OÁRE adj. v. **provocator.**

PROXENÉT, -Ă, *proxeneți, -te,* s.m. și f. Persoană care mijlocește prostituția, care îndeamnă sau constrânge pe cineva să practice prostituția (pentru a trage foloase materiale personale); codoș. — Din fr. **proxénète.**

PROXENETÍSM s.n. Ocupația proxenetului. ✦ (Jur.) Infracțiune care constă în îndemnul sau în constrângerea la prostituție ori înlesnirea sau tragerea de foloase de pe urma practicării ei. — Din fr. **proxénétisme.**

PRÓXIM, -Ă, *proximi, -e,* adj. Cel mai apropiat (în timp sau în spațiu). ✧ (Log.; în sintagma) *Gen proxim* = primul termen relevant al unei definiții, cel mai apropiat ca sens de noțiunea de definit. — Din lat. **proximus.**

PROXIMITÁTE s.f. Apropiere imediată (în spațiu sau în timp); vecinătate. — Din lat. **proximitas, -atis,** fr. **proximité.**

PROZÁIC, -Ă, *prozaici, -ce,* adj. (Despre opere literare, stil etc.) Lipsit de calități artistice, de valoare stilistică; *p. ext.* banal, comun, plat. [Pr.: *-za-ic*] — Din fr. **prosaïque,** lat. **prosaicus.**

PROZAICITÁTE s.f. (Rar) Prozaism. [Pr.: *-za-i-*] — **Prozaic** + suf. *-itate.*

PROZAÍSM s.n. Însușire a ceea ce este prozaic; *p. ext.* platitudine, banalitate. — Din fr. **prosaïsme.**

PROZAÍST, *prozaiști,* s.m. (Rar) Prozator. — Din germ. **Prosaist,** engl. **prosaist.**

PROZAIZÁ, *prozaizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face să devină prozaic. [Pr.: *-za-i-*] — Din fr. **prosaïser.**

PROZAIZÁRE, *prozaizări,* s.f. Acțiunea de *a prozaiza.* [Pr.: *-za-i-*] — V. **prozaiza.**

PROZATÓR, -OÁRE, *prozatori, -oare,* s.m. și f. Autor de opere literare în proză, scriitor în proză. — Din fr. **prosateur.**

PROZAURIÁN, *prozaurieni,* s.m. (La pl.) Ordin de reptile primitive terestere și acvatice; (și la sg.) reptilă din acest ordin. [Pr.: *-za-u-ri-an*] — Din fr. **prosaurien.**

PRÓZĂ, (rar, **2**) *proze,* s.f. **1.** Mod de exprimare care nu este supus regulilor de versificație; compunere literară care folosește acest mod de exprimare. **2.** Totalitatea operelor în proză (**1**) ale unui scriitor, ale unui popor etc. **3.** Fig. Lucruri comune, banale, vulgare, cotidiene, aparținând realității de fiecare zi. — Din fr. **prose,** lat. **prosa.**

PROZELÍT, -Ă, *prozeliți, -te,* s.m. și f. Păgân convertit la iudaism; *p. ext.* persoană convertită de curând la o credință, la o doctrină etc.; adept nou (și înflăcărat) al unei credințe, al unei doctrine etc. — Din fr. **prosélyte,** lat. **proselytus.**

PROZELÍTIC, -Ă, *prozelitici, -ce,* adj. (Rar) Care aparține prozeliților, privitor la prozeliți, caracteristic prozeliților. — Din fr. **prosélytique.**

PROZELITÍSM s.n. **1.** Zel, râvnă, strădanie de a face prozeliți. **2.** Devotament, atașament (la o credință, la o doctrină etc.) specific prozeliților. — Din fr. **prosélytisme.**

PROZODÉM, *prozodeme*, s.n. (Livr.) Element prozodic (**1**) cu rol distinctiv. — Din fr. **prosodème.**

PROZÓDIC, -Ă, *prozodici, -ce,* adj. Care aparține prozodiei, privitor la prozodie, de prozodie. — Din fr. **prosodique.**

PROZODÍE s.f. **1.** Parte a poeticii care studiază versificația și normele ei sub raportul structurii versurilor, al numărului accentelor sau al lungimii silabelor unui vers. **2.** (Înv.) Punctuație. — Din ngr. **prosodía,** fr. **prosodie.**

PROZODÍST, -Ă, *prozodiști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Cunoscător al prozodiei. — Din fr. **prosodiste.**

PROZOPOPÉE, *prozopopei*, s.f. Figură retorică prin care autorul pune să vorbească o persoană absentă, defunctă sau un personaj alegoric. [Var.: **prosopopée** s.f.] — Din fr. **prosopopée,** lat. **prosopopeia.**

PRR interj. Cuvânt cu care sunt opriți caii din mers. — Onomatopee.

PRUBULUÍ vb. IV v. **probălui.**

PRUD, -Ă, *pruzi, -de,* adj. (Livr.) Care simulează o atitudine virtuoasă, austeră. — Din fr. **prude.**

PRUDÉNT, -Ă, *prudenți, -te,* adj. Care se ferește de tot ce ar putea să-i producă un neajuns, o neplăcere, un necaz; prevăzător, circumspect, precaut. — Din fr. **prudent,** lat. **prudens, -ntis.**

PRUDÉNȚĂ s.f. Însușirea de a fi prudent; prevedere, precauție, circumspecție. — Din fr. **prudence,** lat. **prudentia,** it. **prudenza.**

PRUFNÍ, *prufnesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A scoate sunete asemănătoare buhaiului. — Formație onomatopeică.

PRUÍNĂ s.f. Strat fin cu aspect ceros care acoperă ca o brumă suprafața unor fructe. — Din fr. **pruine.**

PRÚJĂ, *pruji,* s.f. (Reg.) Glumă; snoavă, anecdotă. — Din **pruji** (derivat regresiv).

PRUJÍ, *prujesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A glumi; a spune anecdote, snoave. — Din ucr. **pružyty** „a încânta”.

PRUJITÚRĂ, *prujituri*, s.f. (Reg.) Glumă; snoavă, anecdotă. — **Pruji** + suf. *-tură.*

PRUN, *pruni,* s.m. Pom din familia rozaceelor, cu flori albe-verzui, cultivat pentru fructele sale comestibile *(Prunus domestica)*. — Lat. **prunus.**

PRUNÁR[1], *prunari,* s.m. Insectă mică de culoare cafenie, acoperită cu peri moi, care atacă prunele și cireșele; firezar *(Rhynchites cupreus)*. — **Prună** + suf. *-ar.*

PRUNÁR[2], *prunari,* s.m. Cultivator de pruni. — **Prun** + suf. *-ar.*

PRÚNĂ, *prune,* s.f. Fructul prunului, drupă de formă alungită, de culoare vânătă sau gălbuie, cu sâmbure mare. ✧ Expr. *Parcă are prune în gură*, se spune despre cineva care vorbește neclar, care pronunță cuvintele nedeslușit. — Lat. **pruna.**

PRUNĂRÍE[1] s.f. Ocupația prunarului[2]. — **Prunar[2]** + suf. *-ie.*

PRUNĂRÍE[2], *prunării,* s.f. (Pop.) Livadă sau grădină de pruni; prunet, pruniște, pruniș. — **Prun** + suf. *-ărie.*

PRUNC, *prunci,* s.m. **1.** (Înv. și pop.) Copil (indiferent de vârstă sau sex); (sens curent) copil în primele luni de viață. **2.** (Înv. și reg.) Copil în raport cu părinții săi; fiu. — Et. nec.

PRÚNCĂ, *prunce,* s.f. (Înv. și reg.) **1.** Copil de sex feminin. **2.** Fată tânără. **3.** Fiică. — Din **prunc.**

PRUNCÉSC, -EÁSCĂ, *pruncești,* adj. (Înv.) Care aparține pruncului, privitor la prunc; copilăresc. — **Prunc** + suf. *-esc.*

PRUNCÍ, *pruncesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A copilări. — Din **prunc.**

PRUNCÍE s.f. (Înv. și pop.) Copilărie. — **Prunc** + suf. *-ie.*

PRUNCUCÍDERE, *pruncucideri,* s.f. Infracțiune care constă în uciderea (de către mamă) a propriului copil (nou-născut). — **Prunc** + **ucidere.**

PRUNCUCIGÁȘ, -Ă, *pruncucigași, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care își ucide propriul copil (nou-născut). — **Prunc** + **ucigaș.**

PRUNCULÉȚ, *prunculeți,* s.m. (Pop.) Pruncușor. — **Prunc** + suf. *-uleț.*

PRUNCULÍȚĂ, *prunculițe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *pruncă;* pruncuță. — **Pruncă** + suf. *-uliță.*

PRUNCUȘÓR, *pruncușori,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *prunc;* prunculeț, pruncuț. — **Prunc** + suf. *-ușor.*

PRUNCÚȚ, *pruncuți,* s.m. (Înv. și reg.) Pruncușor. — **Prunc** + suf. *-uț.*

PRUNCÚȚĂ, *pruncuțe,* s.f. (Reg.) Prunculiță. — **Pruncă** + suf. *-uță.*

PRUND, *prunduri,* s.n. **1.** Pietriș mărunt amestecat cu nisip, care se găsește pe fundul și pe malul apelor sau, în strate, în scoarța pământului. ✦ Albie, fund de apă (cu pietriș). ✦ Pietriș mărunt care se așterne pe drumuri sau pe șosele; prundiș. **2.** Mal, țărm, teren acoperit cu pietriș; prundiș; teren format din pietriș. **3.** Insulă mică, fără vegetație, formată din aluviuni, pe cursul unui râu. — Din sl. **prondŭ.**

PRUNDÁR, *prundari,* s.m. **1.** (Rar) Persoană care scoate și transportă prund. **2.** Numele mai multor păsări mici care trăiesc pe lângă ape: **a)** prundăraș; **b)** codobatură; **c)** lăstun. **3.** (Iht.) Fusar. — **Prund** + suf. *-ar.*

PRUNDÁȘ, *prundași,* s.m. (Ornit.) **1.** Fluierar. **2.** Codobatură. — **Prund** + suf. *-aș.*

PRUNDĂRÁȘ, *prundărași,* s.m. Numele mai multor păsări călătoare care trăiesc de obicei pe malul apelor: **a)** pasăre brună-roșcată pe spate și albă pe pântece, cu câte o dungă neagră transversală pe piept și pe părțile laterale ale capului *(Charadrius dubius curonicus);* **b)** ploier. — **Prund** + suf. *-ăraș.*

PRUNDĂRÍE, *prundării,* s.f. Teren format din prund aluvionar; loc de unde se scoate prund. — **Prund** + suf. *-ărie.*

PRUNDÍ, *prundesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A prundui. — Din **prund.**

PRUNDÍȘ, *prundișuri,* s.n. **1.** Prund (**2**). ✦ Prundărie; îngrămădire de pietriș și de nisip în albia unei ape. **2.** Pietriș folosit la pietruirea drumurilor sau în construcții. — **Prund** + suf. *-iș.*

PRUNDIȘÓR, *prundișoare,* s.n. Prunduleț. — **Prund** + suf. *-ișor.*

PRUNDÓI, *prundoaie,* s.n. Insulă plutitoare în Delta Dunării, alcătuită din nămol, papură și rădăcini. — **Prund** + suf. *-oi.*

PRUNDÓS, -OÁSĂ, *prundoși, -oase,* adj. (Despre terenuri) Acoperit cu prund, alcătuit din prund. — **Prund** + suf. *-os.*

PRUNDUÍ, *prunduiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A acoperi un drum cu prundiș, a așterne un strat de prund; a pietrui cu prund; a prundi. — **Prund** + suf. *-ui.*

PRUNDUIÁȘ, *prunduiașe,* s.n. (Rar) Prunduleț. — **Prund** + suf. *-uiaș.*

PRUNDUÍT, -Ă, *prunduiți, -te,* adj. (Despre terenuri) Pe care s-a așternut prundiș. — V. **prundui.**

PRUNDULÉȚ, *prundulețe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *prund;* prundișor, prunduiaș, prundurel, prunduț. — **Prund** + suf. *-uleț.*

PRUNDURÉL, *prundurele,* s.n. (Rar) Prunduleț. — **Prund** + suf. *-urel.*

PRUNDÚȚ s.n. (Rar) Prunduleț. — **Prund** + suf. *-uț.*

PRUNÉLĂ, *prunele,* s.f. (Anat.; înv.) Pupilă (**1**). — Din fr. **prunelle.**

PRUNÉT, *pruneturi*, s.n. Livadă, grădină de pruni; prunărie[2], pruniște, pruniș. — **Prun** + suf. *-et.*

PRUNÍȘ, *prunișuri,* s.n. Prunet. — **Prun** + suf. *-iș.*

PRUNIȘÓR, *prunișori,* s.m. Diminutiv al lui *prun;* prunuț. — **Prun** + suf. *-ișor.*

PRUNÍȘTE, *pruniști,* s.f. Prunet. — **Prun** + suf. *-iște.*

PRUNÚȚ, *prunuți,* s.m. (Rar) Prunișor. — **Prun** + suf. *-uț.*

PRURIGINÓS, -OÁSĂ, *pruriginoși, -oase,* adj. (Med.) Caracterizat prin mâncărime intensă a pielii. — Din fr. **prurigineux.**

PRURÍGO s.n. Boală cronică de piele caracterizată prin apariția unor leziuni superficiale persistente în formă de bășicuțe, însoțită de mâncărime intensă. — Din fr. **prurigo.**

PRÚRIT, *prurituri,* s.n. Mâncărime intensă a pielii, care apare în diverse boli (de piele). — Din fr. **prurit,** lat. **pruritus.**

PRUSÁC, -Ă, *prusaci, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Prusia; prusian. **2.** Adj. Care aparține Prusiei sau prusacilor (**1**), privitor la Prusia ori la prusaci; prusian, prusăcesc, prusienesc. — Din rus. **prusak.**

PRUSĂCÉSC, -EÁSCĂ, *prusăcești,* adj. (Înv.) Prusac. — **Prusac** + suf. *-esc.*

PRUSIÁN, -Ă, *prusieni, -e,* s.m. și f., adj. Prusac. [Pr.: *-si-an*] — Din fr. **Prussien.**

PRUSIÁT, *prusiați,* s.m. (Chim.; rar) Cianură. [Pr.: *-si-at*] — Din fr. **prussiate.**

PRÚSIC adj. (În sintagma) *Acid prusic* = acid cianhidric. — Din fr. **prussique.**

PRUSIENÉSC, -EÁSCĂ, *prusienești,* adj. (Înv.) Prusac. [Pr.: *-si-e-*] — **Prusian** + suf. *-esc.*

PSALM, *psalmi,* s.m. **1.** Imn religios biblic; (la pl.) culegere formată din 151 de astfel de imnuri, cuprinsă în Vechiul Testament și care alcătuiește Psaltirea. **2.** Imn, cântec (de factură religioasă); poezie (lirică). — Din sl. **psalmŭ.**

PSÁLMIC, -Ă, *psalmici, -ce,* adj. Care aparține psalmilor, privitor la psalmi; psaltic. — **Psalm** + suf. *-ic.*

PSALMÍST, *psalmiști,* s.m. **1.** Autor sau cântăreț de psalmi. **2.** (Art.) Nume dat regelui evreu David, considerat autorul psalmilor biblici. — Din fr. **psalmiste,** lat. **psalmista.**

PSALMODIÁ, *psalmodiez,* vb. I. Tranz. A cânta sau a recita (după un anumit tipic) psalmi, rugăciuni sau alte cântări religioase. ✦ P. gener. A cânta, a citi sau a recita ceva în mod monoton. [Pr.: *-di-a*] — Din fr. **psalmodier.**

PSALMÓDIC, -Ă, *psalmodici, -ce,* adj. Care aparține psalmodiei, privitor la psalmodie. — Din fr. **psalmodique.**

PSALMODÍE, *psalmodii*, s.f. Melodie bisericească monotonă, tărăgănată pe care se cântă psalmii și alte cântări religioase. ✦ P. gener. Cântare, recitare, declamare monotonă. — Din ngr. **psalmodhía,** fr. **psalmodie.**

PSALMODIÉRE, *psalmodieri,* s.f. Acțiunea de *a psalmodia* și rezultatul ei; mod specific de a psalmodia. [Pr.: *-di-e-*] — V. **psalmodia.**

PSALT, *psalți,* s.m. Cântăreț de strană în biserică; dascăl, cantor. — Din ngr. **psáltis.**

PSALTÉRION, *psalterioane,* s.n. Vechi instrument muzical cu coarde, de formă triunghiulară, folosit până în Evul Mediu. [Pr.: *-ri-on*] — Din fr. **psaltérion.**

PSÁLTIC, -Ă, *psaltici, -ce,* adj. Care aparține psalmilor, privitor la psalmi; psalmic. — **Psalt** + suf. *-ic.*

PSALTICHÍE s.f. **1.** Metodă de învățare a muzicii psaltice. **2.** Manual de muzică psaltică. — Din ngr. **psaltikí.**

PSALTÍRE, *psaltiri,* s.f. Carte bisericească de ritual care cuprinde cei 151 de psalmi atribuiți regelui David și care face parte din Vechiul Testament. [Var.: **saltíre** s.f.] — Din sl. **psaltyrĭ.**

PSAMÍT, *psamite,* s.n. (Geol.) **1.** Material detritic care alcătuiește unele roci sedimentare. **2.** Denumire pentru nisip sau gresie. — Din fr. **psamite.**

PSAMÓM, *psamoame,* s.n. (Med.) Tumoare cu depozite asemănătoare nisipului, localizată la nivelul sistemului nervos. — Din fr. **psammome.**

PSAMOTERAPÍE, *psamoterapii,* s.f. Tratament medical extern cu ajutorul băilor sau al săculețelor cu nisip încălzite. — Din fr. **psammothérapie.**

PSEFÍT, *psefite,* s.n. (Geol.) **1.** Material detritic alcătuit din fragmente de minereu, roci sau organisme cu dimensiuni mai mari de 2 mm. **2.** Denumire pentru rocile sedimentare detritice grosiere. — Din fr. **pséphite,** engl. **psephite.**

PSEUDARTRÓZĂ, *pseudartroze,* s.f. Proces patologic care apare mai ales la bătrâni, din cauza neconsolidării capetelor osoase ale unei fracturi, și care are drept consecință crearea unei false articulații. [Pr.: *pse-u-*] — Din fr. **pseudarthrose.**

PSEUDO- Element de compunere care înseamnă „fals" și care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. [Pr.: *pse-u-*] — Din fr. **pseud(o)-.**

PSEUDOACÍD, *pseudoacizi,* s.m. (Chim.) Acid anhidru care nu mai este electrochimic acid. [Pr.: *pse-u-do-a-*] — **Pseudo-** + **acid.**

PSEUDOALÉLĂ, *pseudoalele,* s.f. (Biol.) Genă care se comportă asemenea alelelor, dar se manifestă ca o singură unitate funcțională. [Pr.: *pse-u-do-a-*] — Din engl. **pseudoallele.**

PSEUDOANACREÓNTIC, -Ă, *pseudoanacreontici, -ce,* adj. Care este scris în genul anacreontic, cu aparență anacreontică. [Pr.: *pse-u-do-a-na-cre-*] — **Pseudo-** + **anacreontic.**

PSEUDOARTÍST, -Ă, *pseudoartiști, -ste,* s.m. și f. Fals, pretins artist. [Pr.: *pse-u-do-ar-*] — **Pseudo-** + **artist.**

PSEUDOBÁCĂ, *pseudobace,* s.f. (Bot.) Bacă falsă la cucurbitacee. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo-** + **bacă.**

PSEUDOCILÍNDRU, *pseudocilindri,* s.m. Formație cu aspect cilindric, alcătuită din aglutinări de celule, din conglomerate de cristale sau de săruri amorfe etc. prezente în urină. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo** + **cilindru.**

PSEUDOCOCAÍNĂ s.f. (Farm.) Ester obținut alături de cocaină, din frunzele de coca, întrebuințat ca anestezic local. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo** + **cocaină.**

PSEUDOCÓCS, *pseudococsuri,* s.n. Produs obținut din cărbuni neaglutinați, cu proprietăți asemănătoare cocsului. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo-** + **cocs.**

PSEUDOCOLOÍD, *pseudocoloizi*, s.m. (Chim.) Sistem dispers eterogen format din particule mai mari vizibile și din particule coloide. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo-** + **coloid.**

PSEUDOCREÁȚIE, *pseudocreații,* s.f. Creație falsă, fără valoare. [Pr.: *pse-u-do-cre-a-*] — **Pseudo-** + **creație.**

PSEUDOCUADROFONÍE s.f. Obținere a efectului cuadrofonic prin prelucrarea, cu diferite mijloace, a unui semnal stereofonic. [Pr.: *pse-u-do-cu-a-*] — Din fr. **pseudoquadrophonie.**

PSEUDOCULTÚRĂ, *pseudoculturi*, s.f. Cultură aparentă, falsă. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo-** + **cultură.**

PSEUDODEMOCRÁȚIE, *pseudodemocrații,* s.f. Democrație falsă, aparentă. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo-** + **democrație.**

PSEUDODIPTÉR, *pseudodiptere,* s.n. Templu antic, în care distanța dintre colonadă și pereții cellei era egală cu distanța a două intercolonamente plus o grosime de coloană. [Pr.: *pse-u-*] — Din fr. **pseudodiptère.**

PSEUDOETIMOLOGÍSM s.n. Sistem ortografic intermediar între cel etimologic și cel fonetic. [Pr.: *pse-u-do-e-*] — **Pseudo-** + **etimologism.**

PSEUDOHERMAFRODITÍSM s.n. Anomalie în care caracterele sexuale aparente sunt opuse sexului respectiv; androginie (**2**). [Pr.: *pse-u-*] — Cf. fr. pseudo-hermaphrodisme.

PSEUDOLITERÁT, -Ă, *pseudoliterați, -te,* s.m. și f. Fals, pretins literat. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo-** + **literat.**

PSEUDOLITERATÚRĂ, *pseudoliteraturi,* s.f. Literatură lipsită de valoare. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo-** + **literatură.**

PSEUDOMEMBRÁNĂ, *pseudomembrane,* s.f. Membrană formată pe amigdale, pe cerul gurii și în nas, în unele boli ca anghina difterică, laringita etc.[Pr.: *pse-u-*] — Din fr. **pseudo-membrane.**

PSEUDOMETÁFORĂ, *pseudometafore,* s.f. Falsă metaforă. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo-** + **metaforă.**

PSEUDOMORFÓZĂ, *pseudomorfoze,* s.f. Transformare fizică sau chimică a unui mineral, cu păstrarea formei exterioare inițiale a cristalelor. [Pr.: *pse-u-*] — Din fr. **pseudomorphose.**

PSEUDONÍM, *pseudonime,* s.n. Nume creat sau adoptat sub care cineva își ascunde adevărata identitate, folosit mai ales de autorii operelor literare, artistice etc. [Pr.: *pse-u-*] — Din fr. **pseudonyme.**

PSEUDOPARAZÍT, *pseudoparaziți,* s.m. (Biol.) Plantă sau animal care are unele asemănări cu plantele și animalele parazite. [Pr.: *pse-u-*] — Din fr., engl. **pseudoparasite.**

PSEUDOPATRIÓT, -Ă, *pseudopatrioți, -te,* s.m. și f. Fals, pretins patriot (**1**); patriotard. [Pr.: *pse-u-do-pa-tri-ot*] — **Pseudo-** + **patriot.**

PSEUDOPATRIÓTIC, -Ă, *pseudopatriotici, -ce,* adj. Cu pretins caracter patriotic. [Pr.: *pse-u-do-pa-tri-o-*] — **Pseudo-** + **patriotic.**

PSEUDOPÓD, *pseudopode,* s.n. Prelungire temporară a protoplasmei unor protozoare sau a unor celule (ca leucocitele), care servește la locomoție și la prinderea prăzii. [Pr.: *pse-u-*] — Din fr. **pseudopode.**

PSEUDOPREFÍX, *pseudoprefixe,* s.n. (Lingv.) Element de compunere sau cuvânt cu ajutorul căruia se formează (în compunerea savantă) termeni științifici și tehnici; prefixoid. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo-** + **prefix.**

PSEUDOPREFIXÁ, *pseudoprefixez,* vb. I. Tranz. A forma un nou cuvânt cu ajutorul unui pseudoprefix. [Pr.: *pse-u-*] — Din **pseudoprefix.**

PSEUDOPREFIXÁRE, *pseudoprefixări,* s.f. Acțiunea de *a pseudoprefixa* și rezultatul ei. [Pr.: *pse-u-*] — V. **pseudoprefixa.**

PSEUDOPREFIXÁT, -Ă, *pseudoprefixați, -te,* adj. (Despre cuvinte) Care este format cu ajutorul unui pseudoprefix. [Pr.: *pse-u-*] — V. **pseudoprefixa.**

PSEUDOPROBLÉMĂ, *pseudoprobleme,* s.f. Falsă problemă. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo-** + **problemă.**

PSEUDOSCÓRPIE, *pseudoscorpii,* s.f. (La pl.) Subclasă a arahnidelor cu apendice în formă de clește, cu o glandă secretoare; (și la sg.) insectă din această subclasă. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo-** + **scorpie.**

PSEUDOSCORPIÓN, *pseudoscorpioni,* s.m. (Entom.) Insectă asemănătoare cu scorpionul, fără coadă și fără venin. [Pr.: *pse-u-do-scor-pi-on*] — Din fr. **pseudo-scorpion.**

PSEUDOSTEREOFONÍE s.f. Procedeu de reproducere a sunetelor care imită efectul stereofonic și care constă în trimiterea sunetelor din toate părțile, nefiind posibilă localizarea sursei sonore. [Pr.: *pse-u-do-ste-re-o-*] — Din fr. **pseudo-stéréophonie.**

PSEUDOȘTIÍNȚĂ s.f. Falsă știință, pretinsă cunoaștere a realității. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo-** + **știință.**

PSEUDOȘTIÍNȚIFIC, -Ă, *pseudoștiințifici, -ce,* adj. Fals, aparent științific. [Pr.: *pse-u-*] — **Pseudo-** + **științific.**

PSI, *psi,* s.m. A douăzeci și treia literă a alfabetului grecesc, corespunzând sunetelor *ps.* ✦ A patruzecea literă a alfabetului chirilic, corespunzând sunetelor *ps* și numărului 700. — Din gr. **psi.**

PSIHAGÓG, -Ă, *psihagogi, -ge,* s.m. și f. Specialist în psihagogie. — Din fr. **psychagogue.**

PSIHAGÓGIC, -Ă, *psihagogici, -ce,* adj. Referitor la psihagogie, de psihagogie. — Din fr. **psychagogique.**

PSIHAGOGÍE s.f. Ramură a psihopedagogiei reeducării și a psihoterapiei care se ocupă de recuperarea personalității deformate, potrivit exigențelor și normelor sociomorale. — Din fr. **psychagogie.**

PSIHANALÍST, -Ă, *psihanaliști, -ste,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu psihanaliza, specialist în psihanaliză; adept al concepției psihanalitice. — Din fr. **psychanalyste.**

PSIHANALÍTIC, -Ă, *psihanalitici, -ce,* adj. Care aparține psihanalizei, privitor la psihanaliză; care se bazează pe psihanaliză.— Din fr. **psychanalytique.**

PSIHANALÍZĂ s.f. Orice tehnică de cercetare psihologică și de psihoterapie prin explorarea inconștientului; *p. restr.* doctrina psihologică și metoda terapeutică a lui S. Freud, având ca nucleu relațiile dinamice dintre conștient și inconștient, individ (cu impulsurile sale sexuale) și societate (cu cenzura morală). — Din fr. **psychanalyse.**

PSIHASTÉNIC, -Ă, *psihastenici, -ce,* s.m. și f. Persoană care suferă de psihastenie. — Din fr. **psychasthénique.**

PSIHASTENÍE, *psihastenii,* s.f. Formă de nevroză caracterizată prin obsesii și fobii, prin stări de nehotărâre și nesiguranță etc. — Din fr. **psychasthénie.**

PSIHEDÉLIC, -Ă, *psihedelici, -ce,* adj. **1.** Referitor la psihedelism. **2.** Care se caracterizează prin efecte de lumină, culoare, atmosferă sonoră etc.; care evocă viziuni, halucinații, vise produse prin drogare. *Muzică psihedelică. Pictură psihedelică.* — Din engl. **psychedelic,** fr. **psychédélique.**

PSIHEDELÍSM s.n. Stare de visare trează, specifică, dată de unele halucinogene, constând într-o debordare delirantă de idei și o distorsiune a faptelor și imaginilor reale care pot merge până la halucinații. — Din fr. **psychédélisme.**

PSIHIÁTRIC, -Ă, *psihiatrici, -ce,* adj. Care ține de psihiatrie, privitor la psihiatrie. [Pr.: *-hi-a-*] — Din fr. **psychiatrique.**

PSIHIATRÍE s.f. Disciplină medicală care se ocupă cu studiul bolilor psihice și tratamentul lor. [Pr.: *-hi-a-*] — Din fr. **psychiatrie.**

PSIHIÁTRU, -Ă, *psihiatri, -e,* s.m. și f. Medic specialist în psihiatrie. [Pr.: *-hi-a-*] — Din fr. **pshychiatre.**

PSÍHIC, -Ă, *psihici, -ce,* s.n., adj. **1.** S.n. Structură sufletească proprie unui individ. **2.** Adj. Care aparține psihicului (**1**), privitor la psihic. — Din germ. **psychisch,** fr. **psychique.**

PSIHÍSM s.n. Totalitatea fenomenelor psihice proprii unui individ sau unei colectivități; viață psihică. — Din fr. **psychisme.**

PSIHOANALÉPTIC, -Ă, *psihoanaleptici, -ce,* adj., s.n. (Farm.) (Substanță psihotropă) cu acțiune euforizantă. [Pr.: *-ho-a-*] — Din fr. **psychoanaleptique.**

PSIHOANALGEZÍE, *psihoanalgezii,* s.f. (Med.) Calmare a senzațiilor dureroase prin psihoterapie. [Pr.: *-ho-a-*] — Din fr. **psychoanalgésie.**

PSIHOBIOGRÁMĂ, *psihobiograme,* s.f. Examen al dezvoltării personalității în relație cu dezvoltarea biologică; (concr.) buletin care cuprinde rezultatul unui astfel de examen. [Pr.: *-bi-o-*] — **Psiho**[logic] + **biogramă.**

PSIHOCHIRURGÍE s.f. Termen generic pentru metodele chirurgicale de tratament al bolilor psihice. — Din fr. **psychochirurgie.**

PSIHODIAGNÓSTIC, -Ă, *psihodiagnostici, -ce,* s.n., adj. **1.** S.n. Rezultat al psihodiagnozei. **2.** Adj. Cu caracter de psihodiagnoză, de psihodiagnoză. [Pr.: *-di-ag-*] — Din fr. **psychodiagnostique,** engl. **psychodiagnostic.**

PSIHODIAGNÓZĂ, *psihodiagnoze,* s.f. (Med.) Punere în evidență a trăsăturilor sau a tulburărilor de personalitate prin mijloace psihologice (teste, observație etc.). [Pr.: *-di-ag-*] — Din fr. **psychodiagnose,** engl. **psychodiagnosis.**

PSIHODRAMÁTIC, -Ă, *psihodramatici, -ce,* adj. Cu caracter de psihodramă. — Din fr. **psychodramatique.**

PSIHODRÁMĂ, *psihodrame,* s.f. **1.** (Psih.) Metodă de investigare și de diagnosticare, precum și de terapeutică modernă care utilizează jocul dramatic improvizat pe o temă dată pentru dezvăluirea gândurilor și a atitudinilor bolnavului psihic. **2.** (În sociologie) Test folosit ca mijloc de selecție a candidaților la anumite posturi care necesită multă dezinvoltură în contactul cu publicul. — Din fr. **psychodrame.**

PSIHOENDOCRINOLOGÍE s.f. Ramură a endocrinologiei care studiază influența sistemului endocrin asupra psihicului. — Din fr. **psycho-endocrinologie.**

PSIHOFARMACOLOGÍE s.f. Studiul întrebuințării și al efectelor substanțelor farmaceutice asupra psihicului. — Din fr. **psychopharmacologie.**

PSIHOFÍZIC, -Ă, *psihofizici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Curent psihologic care studiază pe cale experimentală raporturile cantitative dintre intensitatea stimulilor fizici și intensitatea stărilor psihice corespunzătoare, dând o formulare matematică concluziilor obținute. **2.** Adj. Care aparține psihofizicii (**1**), privitor la psihofizică. **3.** Adj. Care aparține psihicului și fizicului, privitor la psihic și la fizic. — Din germ. **Psychophysik,** fr. **psychophysique.**

PSIHOFIZIOLÓGIC, -Ă, *psihofiziologici, -ce,* adj. Care aparține psihofiziologiei, privitor la psihofiziologie. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **psychophysiologique.**

PSIHOFIZIOLOGÍE s.f. Parte a psihologiei care se ocupă cu studierea mecanismelor neurofiziologice ale fenomenelor psihice; psihologie fiziologică. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **psychophysiologie.**

PSIHOGÉN, -Ă, *psihogeni, -e,* adj. Care ia naștere datorită cauzelor psihice. — Din fr. **psychogène.**

PSIHOGENÉZĂ s.f. Studiul nașterii și al dezvoltării funcțiilor psihice la om. ✦ Procesul apariției unei boli din cauze psihice. — Din fr. **psychogenèse.**

PSIHOGRÁMĂ, *psihograme,* s.f. (Psih.) Caracterizare psihologică detaliată a structurii și dezvoltării personalității unui individ; (concr.) buletin care cuprinde o astfel de caracterizare. — Din fr. **psychogramme.**

PSIHOIGIÉNĂ s.f. Domeniu al psihiatriei care se ocupă de măsurile de igienă impuse de diferite categorii de activitate. [Pr.: *-ho-i-gi-e-*] — **Psiho**[logie] + **igienă.**

PSIHOLÉPTIC, -Ă, *psiholeptici, -ce,* adj., s.n. (Medicament psihotrop) cu acțiune hipnotică, sedativă. — Din fr. **psycholeptique.**

PSIHOLINGVÍST, -Ă, *psiholingviști, -ste,* s.m. și f. Specialist în psiholingvistică. — Din fr. **psycholinguiste,** engl. **psycholinguist.**

PSIHOLINGVÍSTIC, -Ă, *psiholingvistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină care studiază limbajul ca formă de manifestare a psihicului uman, legitățile producerii și recepționării enunțurilor. **2.** Adj. Care aparține psiholingvisticii (**1**), privitor la psiholingvistică. — Din fr. **psycholinguistique.**

PSIHOLÓG, -Ă, *psihologi, -ge,* s.m. și f. **1.** (Rar la f.) Observator fin, dotat cu capacitatea de a sesiza și de a analiza viața sufletească a cuiva; cunoscător al sufletului omenesc. **2.** Persoană specializată în studiul psihologiei. — Din fr. **psychologue.**

PSIHOLOGÍC, -Ă, *psihologici, -ce,* adj. Care aparține psihologiei, privitor la psihologie sau la fenomenele care fac parte din acest domeniu de cercetare; sufletesc. ✧ Expr. *Moment psihologic* = moment potrivit pentru a influența pe cineva sau pentru a determina producerea unui anumit fapt. — Din fr. **psychologique.**

PSIHOLOGICÉȘTE adv. (Înv.) Din punct de vedere psihologic; sufletește. — **Psihologic** + suf. *-ește.*

PSIHOLOGÍE s.f. **1.** Știință care se ocupă cu studiul psihicului (**1**), al legității proceselor psihice (cognitive, afective, voliționale) și al însușirilor psihice ale persoanei (caracter, temperament etc.). **2.** Totalitatea fenomenelor psihice care caracterizează un individ sau o colectivitate; concepție, mentalitate. **3.** Totalitatea proceselor psihice care condiționează o activitate. — Din fr. **psychologie.**

PSIHOLOGÍSM s.n. Orientare, tendință, concepție care extinde cauzalitatea psihologică la interpretarea unor fenomene din alte domenii ale realității. — Din fr. **psychologisme.**

PSIHOLOGÍST, -Ă, *psihologiști, -ste,* adj. Care aparține psihologismului, privitor la psihologism. — Din fr. **psychologiste.**

PSIHOLOGIZÁ, *psihologizez,* vb. I. Tranz. A face să capete un (pronunțat) caracter psihologic. — Din fr. **psychologiser,** engl. **psychologize.**

PSIHOLOGIZÁNT, -Ă, *psihologizanți, -te,* adj. Care acordă o importanță exagerată factorului psihologic. — Din fr. **psychologisant.**

PSIHOMANȚÍE s.f. Ghicirea viitorului prin invocarea spiritelor celor morți. — Din fr. **psychomancie.**

PSIHOMETRÍE s.f. Măsurare a fenomenelor psihologice prin teste. — Din fr. **psychométrie.**

PSIHOMOTÓR, -OÁRE, *psihomotori, -oare,* adj. Care se referă la funcțiile motrice realizate prin activitatea nervoasă superioară; determinat de aceste funcții. ✧ *Centru psihomotor* = regiune a scoarței cerebrale care intră în acțiune sub influența unei excitații cerebrale fizice. — Din fr. **psychomoteur.**

PSIHONEVRÓZĂ, *psihonevroze,* s.f. (Med.) Nevroză. — Din fr. **psychonévrose.**

PSIHOPÁT, -Ă, *psihopați, -te,* s.m. și f. Persoană care suferă de psihopatie. — Din fr. **psyhopathe.**

PSIHOPÁTIC, -Ă, *psihopatici, -ce,* adj. Care ține de psihopatie, privitor la psihopatie. — Din fr. **psychopathique.**

PSIHOPATÍE, *psihopatii,* s.f. Boală psihică; *spec.* stare morbidă caracterizată prin tulburări de afectivitate, de comportament sau de caracter. — Din fr. **psychopathie.**

PSIHOPATOLÓG, -Ă, *psihopatologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în psihopatologie. — Din **psihopatologie** (derivat regresiv).

PSIHOPATOLÓGIC, -Ă, *psihopatologici, -ce,* adj. Care aparține psihopatologiei, privitor la psihopatologie. — Din fr. **psychopathologique.**

PSIHOPATOLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu tulburările activității psihice; patologia psihicului. — Din fr. **psychopathologie.**

PSIHOPEDAGÓG, -Ă, *psihopedagogi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în psihopedagogie. — Din **psihopedagogie** (derivat regresiv).

PSIHOPEDAGOGÍE s.f. Aplicarea metodelor psihologiei experimentale în pedagogie. — Din fr. **psychopédagogie.**

PSIHOPROFESIOGRÁMĂ, *psihoprofesiograme,* s.f. Profesiogramă a reacțiilor psihice specifice unui individ. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **psychoprofessiogramme.**

PSIHOSEXOLOGÍE s.f. Psihologie a sexelor. — Din fr. **psychosexologie.**

PSIHOSOCIÁL, -Ă, *psihosociali, -e,* adj. Cu caracter de psihologie socială, de psihologie socială. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **psychosocial.**

PSIHOSOCIOLÓG, -Ă, *psihosociologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în psihosociologie. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **psychosociologue.**

PSIHOSOCIOLÓGIC, -Ă, *psihosocialogici, -ce,* adj. Cu caracter de psihosociologie, al psihosociologiei. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **psychosociologique.**

PSIHOSOCIOLOGÍE s.f. Studiul psihologic al fenomenelor sociale. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **psychosociologie.**

PSIHOSOMÁTIC, -Ă, *psihosomatici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină medicală care studiază originea psihică a unor boli și folosirea mijloacelor psihologice în terapia lor. **2.** Adj. De psihosomatică (**1**). — Din fr. **psychosomatique.**

PSIHOTÉHNICĂ s.f. Ramură a psihologiei care studiază problemele activității oamenilor sub aspectul practic, aplicativ în industrie, comerț, transporturi etc. — Din fr. **psychotechnique.**

PSIHOTEHNICIÁN, -Ă, *psihotehnicieni, -e,* s.m. și f. Specialist în psihotehnică. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **psychotechnicien.**

PSIHOTERAPEÚT, -Ă, *psihoterapeuți, -te,* s.m. și f. Medic specialist în psihoterapeutică. [Pr.: *-pe-ut*] — Din fr. **psychothérapeute.**

PSIHOTERAPEÚTIC, -Ă, *psihoterapeutici, -ce,* s.f., adj. (Med.) **1.** S.f. Psihoterapie. **2.** Adj. Psihoterapic. [Pr.: *-pe-u-*] — Din fr. **psychothérapeutique.**

PSIHOTERÁPIC, -Ă, *psihoterapici, -ce,* adj. Care aparține psihoterapiei, privitor la psihoterapie. — Din fr. **psychothérapique.**

PSIHOTERAPÍE s.f. Metodă de tratare a tulburărilor psihice sau organice prin metode psihologice. — Din fr. **psychothérapie.**

PSIHOTÓNIC, -Ă, *psihotonici, -ce,* adj., s.n. (Medicament, substanță) care are o acțiune stimulentă asupra funcțiilor psihice. — Din fr. **psychotonique.**

PSIHOTRÓNIC, *psihotronici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină biofizică care studiază interacțiunile psihice la distanță. **2.** Adj. De psihotronică (**1**). — Din engl. **psychotronics.**

PSIHOTRÓP, -Ă, *psihotropi, -e,* adj., s.n. (Medicament) cu acțiune asupra psihicului. — Din fr. **psychotrope.**

PSIHÓZĂ, *psihoze,* s.f. Boală psihică manifestată prin tulburări ale comportamentului, gândirii sau afectivității de care bolnavul nu este conștient și care necesită izolarea acestuia. ✦ Stare de spirit bolnăvicioasă, caracterizată printr-o surescitare obsedantă și contagioasă, creată de cauze exterioare; obsesie, idee fixă. — Din fr. **psychose.**

PSIHROFÍL, -Ă, *psihrofili, -e,* adj., s.m. și f. (Biol.) (Animal sau plantă) care trăiește la temperaturi scăzute; criofil. — Din fr. **psychrophile.**

PSIHROMÉTRU, *psihrometre,* s.n. Higrometru utilizat pentru determinarea umidității atmosferice. — Din fr. **psychromètre.**

PSILOFITÁLĂ, *psilofitale,* s.f. (La pl.) Grup de plante criptogame devoniene din încrengătura pteridofitelor; (și la sg.) plantă din acest grup. — Din lat. **psilophytale.**

PSILOFÍTĂ, *psilofite,* s.f. Plantă critpogamă cu tulpinile ramificate dihotomic, care se înmulțește prin spori. — Din fr. **psilophyton.**

PSILOMELÁN s.n. Oxid natural de mangan, de culoare neagră, care se găsește în zăcămintele de mangan. — Din fr. **psilomélane.**

PSITACÍSM s.n. (Med.) Reproducere mecanică a celor auzite sau citite, fără a le înțelege. — Din fr. **psittacisme.**

PSITACÓZĂ, *psitacoze,* s.f. Boală infecțioasă provocată de un microorganism transmis mai ales de papagali; boala papagalilor. — Din fr. **psittacose.**

PSÓAS, *psoași,* s.m. (Anat.) Fiecare dintre cei doi mușchi inserați pe fața anterioară a vertebrelor lombare și la capătul femurului, care ajută la flexiunea coapsei față de trunchi. — Din fr. **psoas.**

PSOFOMÉTRU, *psofometre,* s.n. Aparat care măsoară perturbațiile introduse într-un circuit telefonic de circuitele învecinate. — Din fr. **psophomètre.**

PSORIÁZIC, -Ă, *psoriazici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la psoriazis, de psoriazis; asemănător psoriazisului. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **psoriasique.**

PSORIÁZIS s.n. Boală de piele caracterizată prin descuamări abundente, localizate în diverse regiuni ale corpului. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **psoriasis.**

PST interj. Cuvânt cu care se atrage atenția cuiva să tacă, să asculte etc. – Onomatopee.

PTERANODÓN, *pteranodoni,* s.m. Reptilă zburătoare fosilă din ordinul pterozaurienilor, cu aripi foarte mari. — Din fr. **ptéranodon.**

PTERIDOFÍTĂ, *pteridofite,* s.f. (La pl.) Încrengătură de plante superioare cu rădăcină, tulpină și frunze, care se înmulțesc prin spori; (și la sg.) plantă din această încrengătură; criptogamă vasculară. — Din fr. **ptéridophyte.**

PTERIDOLOGÍE s.f. Ramură a botanicii care studiază ferigile. — Din engl. **pteridology.**

PTERIDOSPÉRMĂ, *pteridosperme,* s.f. (La pl.) Grup de gimnosperme primitive asemănătoare cu ferigile, care se înmulțesc prin semințe; (și la sg.) plantă din acest grup. — Din fr. **ptéridospermée.**

PTERIGÓTĂ, *pterigote,* s.f. (La pl.) Subclasă de insecte superioare, cuprinzând toate insectele cu aripi; (și la sg.) insectă din această subclasă. — Din fr. **ptérygote.**

PTERODACTÍL, *pterodactili,* s.m. Gen de reptile fosile zburătoare, de mărimea unei vrăbii. — Din fr. **ptérodactyle.**

PTERODÓN, *pterodoni,* s.m. (La pl.) Gen de mamifere carnivore fosile din eocen, asemănătoare cu hienele; (și la sg.) mamifer din acest gen. — Din fr. **ptérodon.**

PTEROPÓD, -Ă, *pteropozi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj. Care are picioare proprii pentru înotat. **2.** S.n. (La pl.) Ordin de moluște gasteropode care trăiesc în planctonul marin; (și la sg.) moluscă din acest ordin. — Din fr. **ptéropode.**

PTEROZAURIÁN, *pterozaurieni,* s.m. (La pl.) Ordin de reptile fosile adaptate pentru zbor; (și la sg.) reptilă din acest ordin. [Pr.: *-za-u-ri-an*] — Din fr. **ptérosaurien.**

PTIALAGÓG, -Ă, *ptialagogi, -ge,* adj. (Med.) Care activează salivația. [Pr.: *pti-a-*] — Din fr. **ptyalagogue.**

PTIALÍNĂ s.f. Enzimă secretată de glandele salivare, care are proprietatea de a transforma amidonul din alimente în maltoză și glucoză. [Pr.: *pti-a-*] — Din fr. **ptyaline.**

PTIALÍSM s.n. Salivație exgerată care apare în unele afecțiuni. [Pr.: *pti-a-*] — Din fr. **ptyalisme.**

PTÍU interj. Cuvânt care sugerează acțiunea de a scuipa și care exprimă dispreț, dezgust sau mirare în fața unui lucru neașteptat. — Onomatopee.

PTOMAÍNĂ, *ptomaine,* s.f. Substanță toxică azotată, rezultată din putrefacția materiilor organice de origine animală. — Din fr. **ptomaïne.**

PTÓZĂ, *ptoze*, s.f. Fenomen patologic constând în deplasarea în jos a unui organ, de obicei ca urmare a slăbirii și a relaxării unor ligamente de susținere. — Din fr. **ptôse.**

PTRU interj. (Pop.) Cuvânt cu care se opresc sau se cheamă caii sau măgarii. — Onomatopee.

PU interj. (Repetat) Cuvânt care imită strigătul pupezei. [Var.: **pup** interj.] — Onomatopee.

PUB, *puburi,* s.n. Bar, tavernă. [Pr.: *pab*] — Din engl. **pub.**

PUBÉLĂ, *pubele,* s.f. Recipient portabil pentru gunoiul menajer. — Din fr. **poubelle.**

PÚBER, -Ă, *puberi, -e,* adj., s.m. și f. (Om) ajuns la vârsta pubertății. [Acc. și *pubér*] — Din lat. **puber,** fr. **pubère.**

PUBERÁL, -Ă, *puberali, -e,* adj. Care aparține pubertății, privitor la pubertate. — **Puber** + suf. *-al.*

PUBERTÁTE s.f. Perioadă a vieții omenești situată între copilărie și adolescență, caracterizată prin maturizarea glandelor sexuale, prin apariția caracterelor sexuale secundare și printr-o dezvoltare psihică intensă. — Din fr. **puberté,** lat. **pubertas, -atis.**

PUBESCÉNT, -Ă, *pubescenți, -te,* adj. **1.** (Bot.) (Despre frunze, tulpini etc.) Care este acoperit cu peri fini și mici, ca un puf. **2.** (Despre adolescenți) Care a dobândit o pilozitate ca acea a adultului. — Din fr. **pubescent.**

PUBESCÉNȚĂ, *pubescențe,* s.f. **1.** (Bot.) Stare a tulpinilor sau a frunzelor pubescente. **2.** Situația de pubescent (**2**). — Din fr. **pubescence.**

PUBIÁN, -Ă, *pubieni, -e,* adj. Care aparține pubisului, privitor la pubis. [Pr.: *-bi-an*] — Din fr. **pubien.**

PÚBIS, *pubisuri,* s.n. Os-pereche care formează partea anterioară a oaselor iliace. [Pl. și: *pubise*] — Din fr. **pubis.**

PÚBLIC, -Ă, *publici, -ce,* s.n., adj. **1.** S.n. sg. Colectivitate mare de oameni; mulțime, lume; *spec.* totalitatea persoanelor care asistă la un spectacol, la o conferință etc. ✧ *Marele public* = ansamblu de persoane considerate în raport cu participarea la un eveniment cultural, social, artistic etc. ✧ Loc. adj. și adv. *În public* = (care are loc) în fața unui anumit număr de persoane, în văzul lumii. **2.** Adj. Care aparține unei colectivități umane sau provine de la o asemenea colectivitate; care privește pe toți, la care participă toți. ✧ *Opinie publică* = părere, judecată a colectivității; *p. ext.* public (**1**). ✦ Care are loc în prezența unui mare număr de oameni. **3.** Adj. Al statului, de stat; care privește întregul popor; pus la dispoziția tuturor. ✧ *Viața publică* = viața politică-administrativă a unui stat; activitatea unei persoane în legătură cu funcțiile de stat pe care le ocupă. *Grădină publică* = parc. *Drept public* = subîmpărțire mai veche a dreptului, care se ocupa de relațiile persoanelor cu statul. *Forță publică* = poliție. *Datorie publică* = datorie a statului, rezultată din împrumuturi interne și externe. *Învățământ public* sau *instrucție, școală publică* = învățământ sau școală organizate și controlate de stat. ✦ (Despre persoane) Care ocupă o funcție în stat. — Din lat. **publicus,** fr. **public.**

PUBLICÁ, *públic,* vb. I. Tranz. A face cunoscut tuturor ceva prin tipărire, afișare etc.; a face să apară, a tipări cărți, articole, informații etc. — Din lat. **publicare.**

PUBLICÁBIL, -Ă, *publicabili, -e,* adj. Care poate fi publicat. — **Publica** + suf. *-bil.* Cf. fr. p u b l i a b l e.

PUBLICÁN, *publicani,* s.m. Persoană care strângea impozitele la romani. — Din lat. **publicanus.**

PUBLICÁRE s.f. Acțiunea de *a publica* și rezultatul ei; tipărire, apariție. ✦ (Înv.; concr.) Publicație. — V. **publica.**

PUBLICÁȚIE, *publicații,* s.f. Faptul de a publica; (concr.) ceea ce se tipărește, se afișează; *spec.* tipăritură cu apariție periodică. — Din fr. **publication,** lat. **publicatio.**

PUBLICÍST, -Ă, *publiciști, -ste,* s.m. și f. Persoană care publică periodic lucrări cu caracter politic, social, cultural; persoană care publică articole în presă. — Din fr. **publiciste.**

PUBLICÍSTIC, -Ă, *publicistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Totalitatea publicațiilor periodice dintr-o anumită epocă, considerate ca mijloc de informare a publicului; presă. ✦ Îndeletnicirea publicistului. **2.** Adj. Care aparține publiciștilor sau publicisticii (**1**), privitor la publiciști sau la publicistică. — **Publicist** + suf. *-ic.* Cf. germ. p u b l i z i s t i s c h.

PUBLICITÁR, -Ă, *publicitari, -e,* adj. Care aparține publicității, privitor la publicitate, care servește publicitatea; care se ocupă de publicitate. — Din fr. **publicitaire.**

PUBLICITÁTE s.f. Faptul de a face cunoscut un lucru publicului; difuzare de informații în public; caracterul a ceea ce este public. ✦ *Agenție* (sau *birou) de publicitate* = birou unde se pot da, pentru a fi publicate în ziare sau difuzate prin radio și televiziune, anunțuri (cu caracter particular). *Mica publicitate* = rubrică a unui cotidian în care se publică anunțuri cu caracter particular. *Agent de publicitate* = persoană angajată de o firmă comercială pentru a face reclamă mărfurilor ei. ✧ Loc. vb. *A da publicității* = a publica. — Din fr. **publicité.**

PUC, *pucuri,* s.n. Obiect în formă de disc, făcut din cauciuc tare, folosit la jocul de hochei pe gheață. — Din engl. **puck.**

PUCHI, *puchi,* s.m. (Reg.) Urdoare. ✧ Pată mare. — Et. nec.

PUCHÍNĂ, *puchini,* s.f. (Reg.) Urdoare. — Et. nec. Cf. p u c h i.

PUCHINÓS, -OÁSĂ, *puchinoși, -oase,* adj. (Reg. și fam.; adesea substantivat) Plin de puchini; urduros, puchios; *p. ext.* murdar. — **Puchină** + suf. *-os.*

PUCHIÓS, -OÁSĂ, *puchioși, -oase,* adj. (Reg.) Puchinos. — **Puchi** + suf. *-os.*

PUCHIȚÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *puchiței, -ele,* s.m. și f. (Pop.) Mic desen, de obicei rotund, pe un fond de altă culoare; picățea. — Cf. p u c h i, p i c ă ț e a.

PUCI, *puciuri,* s.n. Acțiune armată a unui grup politic militar care are drept scop răsturnarea puterii de stat printr-un atac neașteptat. — Din germ. **Putsch.**

PUCIÓGNĂ, *puciogne,* s.f. Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu flori albe, care creşte prin semănături *(Bifora radians).* — Cf. p u c i o s.

PUCIÓS, -OÁSĂ, *pucioşi, -oase,* adj., s.f. **1.** Adj. (Înv. şi pop.) Care miroase urât (a sulf); puturos. **2.** S.f. (Pop.) Sulf. ✧ *Apă-de-pucioasă* = apă (minerală) sulfuroasă. — Lat. ***puteosus.**

PUCÍST, *pucişti,* s.m. Participant la un puci. — Din germ. **Putschist.**

PUD, *puduri,* s.n. Unitate (rusească) de măsură pentru greutăţi egală cu 16,38 kg. — Din rus. **pud.**

PÚDEL, *pudeli,* s.m. **1.** Caniş. **2.** (În sintagma) *Pudel pointer* = rasă de câini de mărime mijlocie, cu părul lung şi lăţos, uşor de dresat, folosită la vânatul păsărilor acvatice. [Var.: (rar) **pudl** s.m.] — Din germ. **Pudel.**

PUDIBÓND, -Ă, *pudibonzi, -de,* adj. (Livr.) Care afişează o pudoare exagerată. [Var.: **pudibúnd** adj.] — Din fr. **pudibond,** lat. **pudibundus.**

PUDIBONDERÍE, (**2**) *pudibonderii,* s.f. **1.** (Livr.) Afectare a unei pudori exagerate. **2.** (La pl.) Atitudini extrem de pudice (**1**). [Var.: **pudibunderíe** s.f.] — Din fr. **pudibonderie.**

PUDIBÚND, -Ă adj. v. **pudibond.**

PUDIBUNDERÍE s.f. v. **pudibonderie.**

PÚDIC, -Ă, *pudici, -ce,* adj. Plin de pudoare; candid. — Din lat. **pudicus,** fr. **pudique.**

PUDICITÁTE s.f. Însuşirea de a fi pudic; pudoare. — Din fr. **pudicité.**

PÚDING, *pudinguri,* s.n. **1.** Preparat alimentar de origine engleză, făcut din făină, ouă, grăsime de vacă, zahăr, măduvă, prune şi aromat cu o băutură alcoolică. **2.** (Geol.) Varietate de conglomerat foarte compact, format din blocuri rotunjite şi pietriş. — Din fr., engl. **pudding.**

PUDL s.m. v. **pudel.**

PUDLÁ, *pudlez,* vb. I. Tranz. (Metalurgie) A supune oţelul operaţiei de pudlaj. — Din fr. **puddler.**

PUDLÁJ s.n. Procedeu de îndepărtare a impurităţilor din oţel în cursul elaborării acestuia. — Din fr. **puddlage.**

PUDLÁRE, *pudlări, s.f.* Acţiunea de *a pudla.* — V. **pudla.**

PUDLÁT, -Ă, *pudlaţi, -te,* adj. (Despre oţel) Care a fost spus operaţiei de pudlaj. — V. **pudla.**

PUDOÁRE, *pudori,* s.f. Sentiment de sfială, de jenă, de decenţă manifestat în comportarea cuiva; pudicitate; *p. ext.* curăţenie morală. ✦ (Jur.) Castitate, virginitate. ✧ *Atentat la pudoare* = infracţiune care constă în încercarea de a viola o femeie. — Din lat. **pudor, -oris,** fr. **pudeur.**

PUDRÁ, *pudrez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) da cu pudră (pe faţă), a (se) farda cu pudră; a (se) pudrui. **2.** Tranz. A acoperi cu un strat subţire de pulbere (de făină, de zahăr etc.). — Din **pudră.** Cf. fr. p o u d r e r.

PUDRÁRE, *pudrări,* s.f. Acţiunea de *a (se) pudra* şi rezultatul ei. — V. **pudra.**

PUDRÁT, -Ă, *pudraţi, -te,* adj. Dat, acoperit cu pudră; cu faţa acoperită de un strat de pudră; pudruit. — V. **pudra.**

PÚDRĂ, *pudre,* s.f. Material solid prefăcut în pulbere. ✦ Spec. Pulbere fină rezultată din mărunţirea unor corpuri solide de amidon sau orez (parfumată şi uneori colorată), care se întrebuinţează ca fard. ✦ Spec. Pulbere fină dintr-o substanţă medicamentoasă, folosită mai ales pentru acoperirea, protejarea sau tratarea pielii. — Din fr. **poudre.**

PUDRIÉRĂ, *pudriere,* s.f. Cutioară în care se păstrează pudra de fardat. [Pr.: *-dri-e-*] — Din fr. **poudrier.**

PUDRUÍ, *pudruiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Înv.) A (se) pudra (**1**). — **Pudră** + suf. *-ui.*

PUDRUÍT, -Ă, *pudruiţi, -te,* adj. (Înv.) Pudrat. — V. **pudrui.**

PUERICULTÚRĂ s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu metodele şi mijloacele de creştere şi de dezvoltare armonioasă a copiilor în primii ani de viaţă. [Pr.: *pu-e-*] — Din fr. **puériculture.**

PUERÍL, -Ă, *puerili, -e,* adj. Caracteristic copilului sau copilăriei, de copil; copilăresc, copilăros; *p. ext.* naiv; neserios. [Pr.: *pu-e-*] — Din fr. **puéril.**

PUERILÍSM s.n. Stare patologică în care bolnavul se află la nivelul psihicului unui copil. [Pr.: *pu-e-*] — Din fr. **puérilisme.**

PUERILITÁTE s.f. (Rar) Însuşirea de a fi pueril; caracter pueril; atitudine, manifestare puerilă. [Pr.: *pu-e-*] — Din fr. **puérilité.**

PUERPERÁL, -Ă, *puerperale,* adj. (În sintagma) *Febră puerperală* = boală infecţioasă care apare la lăuze, în urma pătrunderii în uter a unui agent patogen. [Pr.: *pu-er-*] — Din fr. **puerpérale.**

PUERPERALITÁTE s.f. (Med.) Stare a femeii de la fecundaţie până la sfârşitul lăuziei. [Pr.: *pu-er-*] — Din fr. **puerpéralité.**

PUF[1] interj. Cuvânt care redă zgomotul produs de eliminarea bruscă şi cu intermitenţe a aerului (pe nări, pe gură), de lovirea în cădere a unui corp de o suprafaţă moale etc. — Onomatopee.

PUF[2], (**5**) *pufuri,* s.n. **1.** (De obicei cu sens colectiv) Pene mici, moi şi fine, care constituie primul penaj al puilor sau care acoperă corpul unor păsări pe burtă şi sub aripi, servind pentru umplerea pernelor, a plăpumilor etc. ✧ Expr. *A creşte în puf* = a creşte în confort, neducând lipsă de nimic. **2.** (Cu sens colectiv) Peri fini şi moi care cresc pe obraz; început de barbă sau de mustaţă. **3.** (Cu sens colectiv) Părul mărunt, moale şi mătăsos din blana unor animale. **4.** (Cu sens colectiv) Perii mici şi fini ai unor fructe, seminţe etc. **5.** Obiect de toaletă care serveşte la pudrat, făcut din puf[2] (**1**) sau din alt material pufos. **6.** (Adjectival, în compusul) *Bumbac-puf* = bumbac brut obţinut la cules. **7.** (Spec.) Minge de badminton. — Din bg., sb. **puh.**

PUF[3], *pufuri,* s.n. Scaun scund, fără spătar, de formă cilindrică, capitonat sau făcut din material plastic umplut cu aer. — Din fr. **pouf.**

PÚFĂI interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită pufăitul lulelei. — Onomatopee. Cf. p u f[1].

PUFĂÍ, *púfăi,* vb. IV. Intranz. **1.** A respira, a sufla greu şi cu zgomot pe nări. **2.** A fuma expulzând fumul cu mici întreruperi zgomotoase (provocate de dezlipirea bruscă a buzelor). ✦ (Despre lulea) A scoate fum. **3.** (Despre locomotive) A evacua aburul aflat sub presiune cu întreruperi ritmice, zgomotoase. — **Puf**[1] + suf. *-ăi.*

PUFĂIÁLĂ, *pufăieli,* s.f. Pufăit; (concr.) fumul scos pe gură de un fumător. [Pr.: *-fă-ia-*] — **Pufăi** + suf. *-eală.*

PUFĂÍRE s.f. Acţiunea de *a pufăi.* — V. **pufăi.**

PUFĂÍT s.n. Faptul de *a pufăi;* pufăială, pufăitură. — V. **pufăi.**

PUFĂITÚRĂ, *pufăituri,* s.f. Pufăit. [Pr.: *-fă-i-*] — **Pufăi** + suf. *-tură.*

PÚFĂR, *pufere,* s.n. Rondelă de cauciuc, material plastic etc., pe care se sprijină unele aparate pentru a preveni alunecarea lor. — Din germ. **Puffer.**

PUFĂRÍE, *pufării,* s.f. (Rar) Mulţime de puf[2] (**1**); aşternut de puf[2]. — **Puf**[2] + suf. *-ărie.*

PÚFNET, *pufnete,* s.n. Pufnitură. — Din **pufni.**

PUFNÍ, *pufnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre fiinţe) A expira pe nări cu zgomot, scurt şi sacadat (din cauza oboselii, a mâniei, a nemulţumirii). ✧ Expr. *A pufni în* (sau *de) râs* sau (tranz.) *a-l pufni pe cineva râsul* = a izbucni într-un râs brusc şi zgomotos. **2.** (Despre maşini) A da afară cu zgomot, scurt şi sacadat, aburi, gaze, fum; (despre aburi, gaze, fum) a izbucni, a ieşi cu zgomot. — **Puf**[1] + suf. *-ni.*

PUFNÍRE, *pufniri,* s.f. Acţiunea de *a pufni.* — V. **pufni.**

PUFNITÚRĂ, *pufnituri,* s.f. Faptul de *a pufni*; aer expirat cu putere şi zgomot pe nări; pufnet. ✦ Zgomot specific produs de cel care pufneşte. — **Pufni** + suf. *-tură.*

PUFOÁICĂ, *pufoaice,* s.f. Haină scurtă vătuită şi matlasată. — Din rus. **fufaika** (apropiat de *puf*[2]).

PUFÓS, -OÁSĂ, *pufoşi, -oase,* adj. Acoperit de puf[2]. ✦ Asemănător cu puful[2]; moale, uşor. — **Puf**[2] + suf. *-os.*

PUFULÉTE, *pufuleţi,* s.m. (Bot.; reg.) Gogoaşă *(Globaria gigantea)*. **2.** Păpălău *(Physalis alkekengi).* — **Puf**[2] + suf. *-ulete.*

PUFULÉŢ[1], (**2, 3**) *pufuleţi,* s.m. **1.** Pufuşor[2]. **2.** (La pl.) Plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu frunzele ovale şi florile albastre sau albe, care se cultivă ca plantă ornamentală *(Ageratum houstonianum)*. **3.** (La pl.) Produs alimentar preparat din mălai cu adaos de caşcaval, având aspectul unor tubuleţe. — **Puf**[2] + suf. *-uleţ.*

PUFULÉŢ[2], *pufulete,* s.n. Pufuşor[2]. — **Puf**[2] + suf. *-uşor.*

PUFULÍŢĂ, *pufuliţe,* s.f. Gen de plante erbacee cu tulpina cilindrică acoperită cu peri lungi, cu flori roşii-purpurii, roz sau albicioase *(Epilobium);* plantă din acest gen. — **Puf**[2] + suf. *-uliţă.*

PUFUŞÓR[1], *pufuşori,* s.m. Diminutiv al lui *puf*[2]*;* pufuleţ. — **Puf**[2] + suf. *-uşor.*

PUFUŞÓR[2], *pufuşoare,* s.n. Diminutiv al lui **puf**[2]; pufuşor. — **Puf**[2] + suf. *-uşor.*

PUGILÁT, *pugilate,* s.n. Luptă cu pumnii goi practicată ca sport în antichitatea greco-romană. ✦ (Sport; rar) Box, pugilism; *p. ext.* bătaie, încăierare. — Din fr. **pugilat,** lat. **pugilatus.**

PUGILÍSM s.m. (Sport) Box. — Din engl. **pugilism.**

PUGILÍST, *pugilişti,* s.m. Boxer. — Din fr. **pugiliste.**

PUGILÍSTIC, -Ă, *pugilistici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care ţine de pugilism, privitor la pugilism. **2.** S.f. (Sport; rar) Box. — Din fr. **pugilistique.**

PÚHAV, -Ă, *puhavi, -e,* adj. **1.** (Despre oameni şi despre părţi ale corpului lor) Cu carnea moale, flască (şi umflată); umflat, buhăit. **2.** Afânat, moale; poros, spongios. — Din sb. **buhav.**

PUHĂVÍ, *puhăvesc,* vb. IV. Refl. A deveni puhav; a se buhăi. — Din **puhav.**

PUHÓI[1], *puhoaie,* s.n. Cantitate mare de apă care curge cu repeziciune şi forţă; apă curgătoare umflată de ploi, care se revarsă cu forţă; şuvoi. ✦ Ploaie mare, torenţială. ✦ Fig. Mulţime mare de oameni sau de alte fiinţe care se deplasează cu repeziciune în aceeaşi direcţie. ✦ (Adverbial) În cantitate sau în număr foarte mare, grămadă. [Var.: (reg.) **pohói, povói** s.n.] — Din sl. **povonĭ.**

PUHOÍ[2], pers. 3 *puhoieşte,* vb. IV. Intranz. (Despre ape curgătoare sau de ploaie) A curge în cantitate mare, cu repeziciune şi forţă; a se revărsa cu putere, a inunda. ✦ Fig. (Rar; despre oameni) A năvăli, a invada. — Din **puhoi**[1].

PUHOÍRE, *puhoiri,* s.f. Acţiunea de *a puhoi*[2]*;* revărsare, inundare. ✦ Fig. Forfoteală, fierbere. — V. **puhoi**[2].

PUI[1], (**I**) *pui,* s.m., interj. **I.** S.m. **1.** (De obicei urmat de determinări care indică specia) Pasăre, de la ieşirea din ou până la maturitate. ✧ Expr. *Pui de cuc* = bastard. *Pui de bogdaproste* = **a)** pui de găină (de obicei mai mic şi mai slab) care se dă de pomană la înmormântare; **b)** copil mic, prăpădit; copil al nimănui; bastard. **2.** Spec. Pui[1] (**I 1**) de găină; carnea gătită a acestei păsări. **3.** P. gener. Orice animal de la naştere până la maturitate. ✧ Expr. *Pui de viperă* (sau *de năpârcă)* = om rău, viclean, primejdios. **4.** Ou sau larvă de insectă. **5.** Copil. ✧ Expr. *Pui de lele* =

a) copil din flori, bastard; *p. ext.* derbedeu; **b)** bărbat afemeiat; **c)** femeie uşuratică, imorală. *(Nici) pui de om* = nici ţipenie, nimeni. ✦ (Fam.; adesea la voc.) Termen de dezmierdare folosit când vorbeşti cu sau despre un copil ori cu sau despre bărbatul iubit. ✦ (Urmat de prep. „de", care introduce un nume de obiect, dă acestuia valoare de diminutiv) *Pui de mămăligă. Pui de pernă.* ✦ (Urmat de prep. „de", care introduce diverse nume, conferă acestora valoare de superlativ) *Pui de somn. Pui de bătaie.* **6.** Plantă tânără, puiet; ramură tânără care creşte din rădăcina sau tulpina unei plante; mlădiţă, lăstar. ✦ Spec. Vlăstar care răsare pe lângă tulpina porumbului, copileţ. **7.** (Pop.; la pl.) Cusătură decorativă măruntă în formă de cruciuliţe pe pieptul, pe poalele şi pe mânecile cămăşilor ţărăneşti. ✦ (Reg.; la pl.) Puncte de altă culoare pe fondul unei ţesături; picăţele. **8.** Ambarcaţiune mică cu vâsle, folosită pentru anumite servicii la bordul vaselor mai mari. **II.** Interj. (De obicei repetat) Strigăt cu care se cheamă puii[1] (**I 2**) sau alte păsări de curte. — Lat. ***pulleus** *(= pullus)*.

PUI[2], *pui,* s.m. Puişor[2]. — Din sb. **pulja.**

PUÍ[3], pers. 3 *puieşte,* vb. IV. Tranz. (Reg; despre păsări) A face pui[1]. [Var.: **puiá** vb. I] — Din **pui**[1].

PUIÁ vb. I v. **pui**[3].

PUIÁ-GÁIA s.f. art. (În sintagma) *De-a puia-gaia* = numele unui joc de copii; de-a baba-gaia. [Pr.: *pu-ia-ga-ia*] — **Pui**[1] + **gaie.**

PUIÁNDRU, *puiendri,* s.m. Augmentativ al lui *pui*[1]. [Pr.: *pu-ian-*. — Pl. şi: *puiandri*] — **Pui**[1] + suf. *-andru.*

PÚICĂ, *puici*, s.f. **1.** Pui[1] de găină de sex femeiesc; găină tânără. **2.** (Pop.) Termen de dezmierdare pentru o fată sau o femeie (iubită). — **Pui**[1] + suf. *-că.*

PUICULEÁNĂ, *puiculene,* s.f. (Pop.) Puicuţă. — **Puică** + suf. *-uleană.*

PUICULÍŢĂ, *puiculiţe,* s.f. (Pop.) Puicuţă. — **Puică** + suf. *-uliţă.*

PUICÚŢĂ, *puicuţe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *puică;* puiculiţă, puiculeană. — **Puică** + suf. *-uţă.*

PUIÉRNIŢĂ, *puierniţe,* s.f. **1.** Vas mare din lemn cu un dispozitiv pentru alimentarea cu apă, folosit în crescătoriile piscicole pentru dezvoltarea puilor[1] de păstrăvi. **2.** Adăpost special amenajat destinat creşterii puilor[1] unor păsări de curte în primele luni de viaţă. [Pr.: *pu-ier-*] — **Pui**[1] + suf. *-erniţă.*

PUIÉT, (**1, 2**) s.n., (**3**) *puieţi*, s.m. (Cu sens colectiv) **1.** S.n. Mulţime de pui[1] (**I 1, 2**). ✦ Peşti mici (în prima lor perioadă de viaţă) servind adesea la repopularea apelor naturale. **2.** S.n. Larve (de albine). **3.** S.m. Plante lemnoase tinere care se transplantează în altă parte; *p. gener.* plante tinere. [Pr.: *pu-iet*] — **Pui**[1] + suf. *-et.*

PUIÓS, -OÁSĂ, *puioşi, -oase,* adj. (Rar) Prolific. — **Pui**[1] + suf. *-os.*

PUÍRE, *puiri,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a pui*[3]. — V. **pui**[3].

PUIŞÓR[1], (**1**) *puişori,* s.m., (**2, 3**) *puişoare,* s.n. **1.** S.m. Diminutiv al lui *pui*[1]*;* puiuleţ, puiuţ. **2.** S.n. (Reg.) Doniţă mică. **3.** S.n. Pernă mică, care se aşază sub cap (peste o pernă mare); puiuţ. [Pr.: *pu-i-*] — **Pui**[1] + suf. *-işor.*

PUIŞÓR[2], *puişori,* s.m. (Reg.) Veche monedă austriacă de argint, care a circulat şi în Ţările Române; pui[2]. [Pr.: *pu-i-*] — **Pui**[2] + suf. *-işor.*

PUITÓR, -OÁRE, *puitori, -oare,* s.m. şi f., s.n. **1.** S.m. şi f. Lucrător tipograf care alimentează cu coli de hârtie presa de imprimat. **2.** S.n. (În sintagma) *Puitor de mine* = navă de luptă amenajată pentru transportul şi punerea minelor marine. [Pr.: *pu-i-*] — **Pune** + suf. *-tor.*

PUIULÉŢ, *puiuleţi,* s.m. (Fam.) Puişor[1] (**1**). — **Pui**[1] + suf. *-uleţ.*

PUIÚŢ, *puiuţi,* s.m. (Fam.) Puişor[1] (**1, 3**). **—** Pui[1] + suf. *-uţ.*

PUL, *puluri,* s.n. Fiecare dintre cele treizeci de piese rotunde, de lemn, ale jocului de table. — Din tc. **pul.**

PULBERĂRÍE, *puberării,* s.f. (Înv.) Fabrică sau depozit de muniţii. — **Pulbere** + suf. *-ărie.*

PÚLBERE, *pulberi,* s.f. **1.** Material solid care se prezintă sub forma unor particule fine; praf, pudră. ✧ Expr. *A se face (praf şi) pulbere* sau *a se alege* (din cineva sau ceva) *(praful şi) pulberea* (sau *praf şi pulbere)* = a se distruge, a se nimici, a pieri. *A ridica pe cineva din pulbere* = a înălţa pe cineva într-o situaţie foarte bună. *A se ridica* (sau *a se scula) din pulbere* = a evolua; a parveni, plecând de jos, *A face pulberea praf* = a nu face nicio ispravă. ✦ Fig. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de", care indică felul) Mulţime, puzderie. **2.** Spec. (Înv.) Praf de puşcă. **3.** Substanţă explozivă care se prezintă în formă de firişoare sau de granule. — Lat. **pulvis, -eris.**

PULBERÓS, -OÁSĂ, *pulberoşi, -oase,* adj. (Rar) Ca praful; prăfos. — **Pulbere** + suf. *-os.*

PULÍE, *pulii,* s.f. Roată specială cu şanţ pe circumferinţa exterioară, pe care se montează o frânghie sau o curea pentru a transmite o mişcare circulară. — Din fr. **poulie.**

PULMÓN, *pulmoni,* s.m. (Anat.) Plămân (la om). — Din lat. **pulmo, -onis.**

PULMONÁR, -Ă, *pulmonari, -e,* adj. Care aparţine plămânilor, de plămâni, privitor la plămâni, localizat la plămâni. — Din fr. **pulmonaire,** lat. **pulmonarius.**

PULMONÁRIŢĂ, *pulmonariţe,* s.f. (Bot.) Cuscrişor *(Pulmonaria officinalis).* — Din lat. **Pulmonaria** [officinalis], denumirea ştiinţifică a pulmonariţei (după modelul unor cuvinte ca *măselariţă, săpunariţă* etc.).

PULÓVĂR s.n. v. **pulover.**

PULÓVER, *pulovere,* s.n. Obiect de îmbrăcăminte tricotat (fără nasturi), care acoperă partea de sus a corpului şi se poartă de obicei peste cămaşă sau peste bluză. [Var.: **pulóvăr** s.n.] — Din fr., engl. **pull-over.**

PULPÁNĂ, *pulpane,* s.f. Partea (despicată la spate) de la talie în jos a unei haine bărbăteşti lungi. — **Pulpă** + suf. *-ană.*

PULPÁR, *pulpare,* s.n. **1.** Apărătoare de metal sau de piele purtată odinioară de războinici pe pulpe. **2.** Carâmb de piele care protejează piciorul călăreţului. — **Pulpă** + suf. *-ar.*

PÚLPĂ, *pulpe,* s.f. **1.** Partea musculoasă posterioară a piciorului, situată între genunchi şi gleznă. ✧ Parte a piciorului situată în porţiunea acestor muşchi. **2.** Ţesut conjunctiv bogat în vase şi nervi. *Pulpă dentară.* **3.** Partea cărnoasă şi comestibilă a unor fructe. **4.** Reziduu obţinut în industria zahărului, în distilerii şi la prepararea feculei, folosit ca hrană pentru vite. — Lat. **pulpa** (cu unele sensuri după fr. *pulpe).*

PULPIŞOÁRĂ, *pulpişoare,* s.f. Diminutiv al lui *pulpă* (**1**). — **Pulpă** + suf. *-işoară.*

PULPÍTĂ, *pulpite,* s.f. Inflamaţie a pulpei dentare, caracterizată prin dureri violente. — Din fr. **pulpite.**

PÚLPITUM s.n. Parte a teatrului roman în care actorii îşi desfăşurau jocul. — Din lat. **pulpitum.**

PULPÓS, -OÁSĂ, *pulpoşi, -oase,* adj. (Fam.) **1.** Cu pulpe (**1**) mari, groase. **2.** Cu pulpă (**3**) bogată. — **Pulpă** + suf. *-os.*

PULS, *pulsuri,* s.n. Mişcare fiziologică ritmică de dilatare şi de contractare a pereţilor arterelor, determinată de creşterea volumului de sânge pompat de inimă. ✧ Expr. *A lua* (cuiva) *pulsul* = a număra (cuiva) bătăile inimii, apăsând cu degetul pe artera de la încheietura mâinii. *A pipăi pulsul* (cuiva) = a încerca să afle intenţiile, planurile sau starea de spirit a cuiva. *A prinde* (sau *a simţi) pulsul* (unei situaţii) = a înţelege sau a intui exact o situaţie, o stare de lucruri. ✦ Loc unde se simte această mişcare ritmică. — Din fr. **pouls,** lat. **pulsus.**

PULSÁ, *pulsez,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre sânge) A circula prin vasele sangvine. **2.** Fig. (Despre lucruri sau despre procese în mişcare) A se manifesta într-un ritm viu; a palpita. — Din lat. **pulsare.**

PULSÁNT, -Ă, *pulsanţi, -te,* adj. **1.** (În sintagma) *Vas pulsant* = organ care pompează sângele în corpul albinei. **2.** (Rar; despre curentul electric) Pulsator (**2**). — **Pulsa** + suf. *-ant.*

PULSÁR, *pulsari*, s.m. (Astron.) Sursă galactică de unde radio care emite impulsuri foarte regulate şi foarte scurte. — Din engl., fr. **pulsar.**

PULSÁRE, *pulsări,* s.f. Acţiunea de *a pulsa* şi rezultatul ei; pulsaţie. — V. **pulsa.**

PULSATÍL, -Ă, *pulsatili, -e,* adj. Care aparţine pulsului, privitor la puls. ✧ *Durere pulsatilă* = durere care se accentuează la intervale regulate, provocând zvâcnituri. — Din fr. **pulsatile,** lat. **pulsatilis.**

PULSATÍV, -Ă, *pulsativi, -e,* adj. (Rar) Pulsatil. — Din fr. **pulsatif.**

PULSATÓR, -OÁRE, *pulsatori, -oare,* adj. **1.** Care constă într-o succesiune de pulsaţii (**2**) identice. **2.** (Despre curentul electric) Care este format din alternanţe de un singur sens; pulsant (**2**). — Din fr. **pulsatoire.**

PULSÁŢIE, *pulsaţii,* s.f. **1.** Fiecare dintre mişcările pulsului; pulsare. **2.** (Fiz.) Numărul de perioade pe care le efectuează o mărime periodică într-un anumit număr de unităţi de timp. **3.** Fig. Desfăşurare a unui proces, a unui fenomen, a unei acţiuni într-un ritm viu, trepidant. — Din fr. **pulsation,** lat. **pulsatio.**

PULSIÚNE, *pulsiuni,* s.f. **1.** (Med.) Senzaţie de tracţiune într-o parte care apare în unele boli, perturbând echilibrul. — Din fr. **pulsion.**

PULSOMÉTRU, *pulsometre,* s.n. Pompă pentru apă în care deplasarea apei se realizează prin presiunea aburului. — Din fr. **pulsomètre.**

PULSOREACTÓR, *pulsoreactoare,* s.n. Tip de reactor pentru avioane supersonice la care propulsia se realizează datorită presiunii gazelor de ardere asupra grătarului pe clapete cu care este echipat difuzorul. [Pr.: *-re-ac-*] — Din fr. **pulsoréacteur.**

PULTACÉU, -CÉE, *pultacei, -cee,* adj. (Med.) Păstos. ✧ *Anghină pultacee* = anghină cu amigdalele acoperite de un exudat alb. — Din fr. **pultacé.**

PULULÁŢIE, *pululaţii,* s.f. (Med.) **1.** Înmulţire rapidă şi abundentă. **2.** Producere rapidă de ţesuturi morbide. — Din fr. **pullulation.**

PULVERÍNĂ s.f. Pulbere neagră cu granule foarte fine, folosită ca exploziv şi la fabricarea artificiilor. — Din fr. **pulvérin.**

PULVERIZÁ, *pulverizez,* vb. I. Tranz. **1.** A preface un material solid în pulbere. ✦ Tranz. şi refl. Fig. A (se) distruge; a (se) nimici; a face să dispară sau a dispărea. **2.** A împrăştia particule fine dintr-un corp solid sau dintr-un lichid cu ajutorul unui pulverizator. — Din fr. **pulvériser,** lat. **pulverizare.**

PULVERIZÁBIL, -Ă, *pulverizabili, -e,* adj. Care poate fi pulverizat. — Din fr. **pulvérisable.**

PULVERIZÁRE, *pulverizări,* s.f. Acţiunea de *a (se) pulveriza* şi rezultatul ei; pulverizaţie. — V. **pulveriza.**

PULVERIZÁT, -Ă, *pulverizaţi, -te,* adj. Care este prefăcut în pulbere sau în particule lichide foarte fine. — V. **pulveriza.**

PULVERIZATÓR, *pulverizatoare,* s.n. Aparat pentru împrăştierea în particule foarte fine a lichidelor sau a pulberilor. — Din fr. **pulvérisateur.**

PULVERIZÁȚIE, *pulverizații,* s.f. (Rar) Pulverizare. — Din fr. **pulvérisation.**

PULVERULÉNT, -Ă, *pulverulenți, -te,* adj. (Despre corpuri solide) Care se prezintă sub formă de pulbere. — Din fr. **pulvérulent,** lat. **pulverulentus.**

PULVERULÉNȚĂ s.f. Calitatea sau starea unui corp pulverulent. — Din fr. **pulvérulence.**

PÚMA, *pume,* s.f. Animal carnivor din familia felinelor, cu blana de culoare galbenă-roșcată, care trăiește în America *(Felis concolor)*. [Var.: **púmă** s.f.] — Din fr. **puma.**

PÚMĂ s.f. v. **puma.**

PUMN, *pumni,* s.m. **1.** Palmă închisă, cu degetele îndoite și strânse. ✧ Loc. adj. *Cât pumnul* (sau *cât un pumn)* = mic sau mare (după cum obiectul comparației este mai mic sau mai mare decât pumnul). ✧ Expr. *A râde în pumni* = a râde pe ascuns, pe înfundate și cu satisfacție. *A plânge în pumni* = a plânge pe ascuns, de necaz sau de durere. *A arăta* (cuiva) *pumnul* = a amenința (pe cineva). *A-i pune* (sau *vârî)* (cuiva) *pumnul în gură* = a împiedica (pe cineva) să vorbească sau să acționeze. *Un pumn de…* = o cantitate mică (sau mare); un număr redus (sau ridicat); ceva mic, firav. **2.** Lovitură dată cu pumnul (**1**). **3.** Palma sau palmele făcute căuș pentru a putea reține ceva (de obicei un lichid); conținutul palmei sau al palmelor făcute căuș. **4.** Măsură de lungime (întrebuințată azi numai de pescari) egală cu două treimi de palmă. — Lat. **pugnus.**

PUMNÁL, *pumnale,* s.n. Armă albă cu lamă scurtă, cu două tăișuri și cu vârful ascuțit; stilet, jungher. — **Pumn** + suf. *-al* (după it. *pugnale).*

PUMNÁȘ, *pumnași,* s.m. (Pop.) Manșetă împodobită cu cusături de la mânecile cămășilor țărănești. [Pl. și (n.): *pumnașe*] — **Pumn** + suf. *-aș.*

PUMNICÉL, *pumnicei,* s.m. (Reg.) Pumnișor. — **Pumn** + suf. *-icel.*

PUMNÍSM s.n. (Lingv.) Ciunism. — [Aron] **Pumn**[ul] (n. pr.) + suf. *-ism.*

PUMNÍST, -Ă, *pumniști, -ste,* adj., s.m. (Adept) al sistemului lingvistic preconizat de Aron Pumnul; ciunist. — De la **pumnism,** cu schimbarea sufixului.

PUMNIȘÓR, *pumnișori,* s.m. Diminutiv al lui *pumn;* pumnicel. — **Pumn** + suf. *-ișor.*

PUMNULIZÁ, *pumnulizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A modifica după sistemul lingvistic preconizat de Aron Pumnul sau de adepții lui. — [Aron] **Pumnul** (n. pr.) + suf. *-iza.*

PUN, *puni,* s.m. (La pl.) Nume dat cartaginezilor de către romani; (și la sg.) cartaginez care are acest nume. — Din lat. **Poeni.**

PÚNCER, *punceri,* s.m. Boxer al cărui mod de a boxa se bazează mai mult pe lovituri aplicate adversarului și mai puțin (sau deloc) pe evitarea loviturilor acestuia. [Acc. și: *puncér*] — Din engl. **puncher.**

PUNCI[1], *punciuri,* s.n. Băutură făcută dintr-un amestec de rom sau alte băuturi alcoolice cu zahăr, lămâie, portocale etc. și diverse mirodenii. — Din engl., fr. **punch.**

PUNCI[2], *punciuri,* s.n. Aptitudinea unui boxer de a executa lovituri puternice, decisive; lovitură puternică, decisivă aplicată adversarului de un boxer. — Din engl., fr. **punch.**

PUNCT, *puncte*, s.n. **I. 1.** Semn grafic mic și rotund, asemănător cu o înțepătură de ac, folosit ca semn de punctuație, pentru a indica pauze între propoziții sau fraze independente, pentru prescurtarea unui cuvânt sau care se pune deasupra literelor „i”, „j” etc. ✧ *Două puncte* = semn de punctuație constând din două puncte (**I 1**) așezate unul deasupra altuia, folosit pentru a arăta că urmează o vorbire directă, o enumerare, o explicare sau o concluzie. *Punct și virgulă* = semn de punctuație constând dintr-un punct (**I 1**) așezat deasupra unei virgule, folosit pentru a despărți părțile componente ale unei perioade. *Puncte de suspensie* sau *puncte-puncte* = semn de punctuație constând din trei (sau mai multe) puncte (**I 1**) așezate în linie orizontală, folosit pentru a arăta o întrerupere în șirul gândirii, al acțiunii sau o omisiune dintr-un text reprodus. ✧ Expr. *A pune punctul pe i* = a preciza ce este esențial într-o chestiune, a trage concluzia. ✦ Fig. (Cu valoare de interjecție) Gata! destul! **2.** Semn convențional în formă de punct (**I 1**), care indică pe o hartă așezările omenești, care marchează zarurile, piesele de domino etc. sau care este pus la dreapta unei note muzicale spre a-i prelungi durata cu încă o jumătate din valoarea ei. **3.** Punct (**I 1**) folosit în matematică, indicând efectuarea unei înmulțiri. **4.** Fel de a coase, de a broda, de a croșeta; model de cusătură, de broderie etc. **5.** (În sintagma) *Punct tipografic* = unitate de măsură pentru lungime, folosită în tipografie, egală cu 0,376 mm. **6.** Ceea ce se vede foarte mic din cauza depărtării. ✦ Pată mică, rotundă, detașată pe un fond de altă culoare. **7.** (În sintagma) *Punct de ochire* = locul din țintă în care trăgătorul potrivește precis linia de ochire. **II. 1.** Figură geometrică plană fără nicio dimensiune (reprezentată prin partea comună a două linii care se întâlnesc). ✦ Loc determinat pe o lungime, pe o suprafață, în spațiu. ✧ *Punct medical* (sau *sanitar)* = serviciu medical organizat în fabrici, uzine, șantiere etc. **2.** Valoare a unei mărimi, mai ales temperatura la care se produce un anumit fenomen. *Punct de topire.* **III. 1.** Parte determinată în cadrul unei acțiuni, al unei discuții, al unei probleme etc. ✧ Expr. *Punct de onoare* = lucru, chestiune care angajează prestigiul, autoritatea, onoarea cuiva. *Punct de plecare* (sau *de pornire)* = **a)** locul de unde pleacă cineva; **b)** începutul unei lucrări, al unei acțiuni. *A fi pe punctul de a…* = a fi gata de a…, a fi pregătit să… *Punct de vedere* = aspectul sub care cineva privește o problemă sau atitudinea pe care o are față de ea; mod de a gândi. *Din punct de vedere* = în privința…, sub raportul… *Din punct în punct* sau *punct cu punct* = amănunțit, detaliat, pe larg. *A pune* (ceva) *la punct* = **a)** a regla (un aparat sau un sistem tehnic) pentru a-l face să funcționeze în condițiile dorite; **b)** a aranja, a potrivi lucrurile așa cum trebuie, fără a neglija niciun amănunt; a restabili adevărul. *A fi pus la punct* = a fi aranjat, bine îmbrăcat. *A pune pe cineva la punct* = a arăta cuiva ce se cuvine și ce nu, a da cuiva o lecție de bună-cuviință. **2.** Moment, stadiu, fază, etapă de dezvoltare. ✧ *Punct mort* = situație fără ieșire. ✧ Loc. adv. *Până la un* (sau *la acest) punct* = până la o anumită limită sau etapă; într-o anumită măsură. ✧ Expr. *Până la ce punct* = în ce măsură, până unde… ✦ (Adverbial) Exact, precis, fix. **IV.** Unitate de măsură care indică punctajul obținut de un sportiv sau de o echipă într-o competiție; golurile marcate. ✦ Unitate de măsură pentru indicarea situației participanților la unele jocuri (zaruri, cărți, biliard etc.). ✦ Unitate de măsură pentru sporirea sau reducerea cursului valorilor mobiliare negociate prin bursă. ✦ Fiecare dintre diviziunile unei cartele pentru raționalizarea anumitor produse industriale; tichet detașat dintr-o astfel de cartelă. ✧ Loc. adj. și adv. *Pe puncte* = **a)** pe baza dreptului conferit de cartelă; raționalizat; **b)** *fig.* fără a avea pregătirea corespunzătoare funcției pe care o ocupă. — Din lat. **punctum** (cu unele sensuri după fr. *point).*

PUNCTÁ, *punctez,* vb. I. Tranz. **1.** A face sau a forma puncte care ies în evidență pe un fond mai larg, de obicei de altă culoare; a face să apară ceva ca niște puncte pe o suprafață. ✦ Fig. A scoate în evidență, a sublinia, a marca. **2.** (Sport) A însemna punctele fiecărei partide sau etape câștigate. ✦ A obține puncte printr-un joc sportiv. **3.** A asambla provizoriu două piese care urmează să fie sudate prin câteva puncte de sudură executate de-a lungul liniei de sudură. — Din **punct** (după fr. *pointer*).

PUNCTÁJ, *punctaje,* s.n. **1.** Notație în puncte a rezultatelor obținute la o întrecere (sportivă etc.); totalitatea punctelor obținute de cineva într-o întrecere (sportivă). **2.** Însemnare, notă care conține punctele mai importante ale unei relatări, ale unui plan de activitate etc. — **Punct** + suf. *-aj* (după fr. *pointage*).

PUNCTÁR, *punctare,* s.n. (Tehn.) Punctator. — **Puncta** + suf. *-ar.*

PUNCTÁRE, *punctări,* s.f. Acțiunea de *a puncta* și rezultatul ei. ✦ Indicarea cu punctatorul, pe suprafața unei piese, a unor repere care urmează să fie perforate. — V. **puncta.**

PUNCTÁT, -Ă, *punctați, -te,* adj. **1.** Însemnat, marcat, presărat cu puncte. **2.** Alcătuit din puncte. — V. **puncta.**

PUNCTATÓR, *punctatoare,* s.n. Unealtă de oțel cu vârf conic ascuțit, cu ajutorul căreia se trasează (prin lovirea cu ciocanul) pe diverse piese metalice reperele unei perforații ulterioare. — **Puncta** + suf. *-tor.*

PUNCTAVERÁJ, *punctaveraje,* s.n. Raportul dintre punctele marcate și cele primite, care departajează doi sportivi sau două echipe aflate la egaliate de puncte. — Din **punct** (după *golaveraj*).

PUNCTBÁL, *punctbale,* s.n. Minge în formă de pară, suspendată de o frânghie, care servește pentru antrenament la box. [Pl. și: *punctabaluri*] — După engl. **punching ball,** fr. **punching-ball.**

PUNCTIFÓRM, -Ă, *punctiformi, -e,* adj. **1.** Care are forma sau dimensiunile unui punct (**I 1**). **2.** Care acționează intermitent. **3.** (Fiz.; despre corpuri cu sarcină electrică, magnetică etc.) De dimensiuni neglijabile. — Din fr. **punctiforme.**

PUNCTIȘÓR, *punctișoare,* s.n. Diminutiv al lui *punct;* punctuleț. — **Punct** + suf. *-ișor.*

PUNCTUÁL, -Ă, *punctuali, -e,* adj. **1.** (Despre oameni) Care este exact, care respectă întocmai termenul sau momentul fixat. ✦ (Adverbial) La timp, cu punctualitate. **2.** (Despre verbe) Care arată că acțiunea se petrece într-un singur moment. **3.** Care abordează doar o anumită problemă strict precizată. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **ponctuel** (după *punct*).

PUNCTUALITÁTE s.f. Însușirea de a fi punctual. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **ponctualité** (după *punctual*).

PUNCTUÁȚIE, *punctuații,* s.f. Sistem de semne grafice convenționale (punct, semnul întrebării, semnul mirării, virgulă, punct și virgulă, două puncte, ghilimele, linie de dialog și de pauză, paranteze, puncte de suspensie) care au rolul de a marca propozițiile, frazele, pauzele, intonația, întreruperea șirului vorbirii etc.; mod de a folosi aceste semne; ramură a gramaticii care indică folosirea corectă a acestor semne. [Pr.: *-tu-a-*. — Var.: (înv.) **punctuațiúne** s.f.] — Din fr. **punctuation** (după *punct*).

PUNCTUAȚIÚNE s.f. v. **punctuație.**

PUNCTULÉȚ, *punctulețe,* s.n. Punctișor. — **Punct** + suf. *-uleț.*

PÚNCȚIE, *puncții,* s.f. Intervenție chirurgicală care constă în înțeparea (cu un ac sau cu un trocar a) țesuturilor care învelesc o cavitate naturală sau accidentală, pentru a extrage în întregime sau parțial lichidul pe care aceasta îl conține, pentru a extrage un fragment de țesut, a introduce un medicament etc. — Din fr. **ponction,** lat. **punctio.**

PUNCȚIONÁ, *puncționez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face o puncție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **ponctionner** (după *punct).*

PUNCȚIONÁRE, *puncționări,* s.f. Acțiunea de *a puncționa.* [Pr.: *-ți-o-*] — V. **puncționa.**

PÚNE, *pun,* vb. III. **1.** Tranz. A așeza, a instala, a plasa într-un loc. ✧ Expr. *A pune foc* = **a)** a incendia; **b)** *fig.* a înrăutăți situația. *A pune* (ceva) *la foc* = a expune

(ceva) acțiunii focului (pentru a fierbe, a găti etc.). *A pune* (cuiva ceva) *la picioare* (sau *la picioarele* cuiva) = a oferi (cuiva ceva util, valoros). *A pune* (cuiva ceva) *înainte* = a da (cuiva ceva) de mâncare. *A pune* (ceva) *la cântar* (sau *în cumpănă, în balanță)* = a cumpăni, a chibzui (importanța, valoarea etc.) pentru a putea lua o hotărâre întemeiată. *A pune gura* (pe ceva) = a gusta sau a mânca (ceva). *A pune ochii* (pe cineva sau ceva) = a se opri cu interes (asupra cuiva sau a ceva), a remarca, a dori să obțină; a supraveghea. *A pune piciorul* (undeva) = a sosi (undeva). *A pune ochii* (sau *privirea, nasul, capul*) *în pământ* = a avea o atitudine modestă, plecând privirea; a se rușina, a se sfii. (Fam.) *A pune osul* = a munci din greu. *A pune umărul* = a-și aduce contribuția la o acțiune; a contribui. *A(-și) pune* (ceva) *în* (sau *de) gând* (sau *în cap, în minte)* = a avea intenția de a…, a plănui, a decide. *A pune o vorbă (bună)* sau *un cuvânt (bun)* (pentru cineva) = a interveni în favoarea cuiva. *A pune coarne* = **a)** a face o relatare cu adaosuri exgerate, neverosimile, inventate; **b)** a-și înșela soțul. *A pune* (o chestiune, un subiect etc.) *pe tapet* = a aduce (o chestiune etc.) în discuție. *Unde (mai) pui că…* = fără a mai socoti că…; presupunând, considerând că… *A pune paie pe* (sau *peste*) *foc* = a contribui la înrăutățirea unei situații grave, dificile. *A pune* (pe cineva) *jos* = a trânti (pe cineva) la pământ. *A pune* (pe cineva) *sub sabie* sau *a pune* (cuiva) *capul sub picior* = a ucide. *A pune* (pe cineva) *la zid* = **a)** a împușca; **b)** a condamna, a demasca, a dezaproba. (Fam.) *A pune bine* (pe cineva) = a face cuiva rău, uneltind împotriva lui. *A(-și) pune capul* (sau *gâtul) (la mijloc) pentru* cineva (sau ceva) = a-și primejdui viața; a fi sigur, a garanta pentru cineva sau de ceva. *A pune* (ceva) *pe hârtie* = a însemna, a nota. *A pune (o melodie) pe note* = a transpune o melodie pe note muzicale. (Refl.) *A se pune bine cu* (sau *pe lângă*) *cineva* = a intra în voie cuiva, a se face plăcut cuiva (prin adulare, lingușeli spre a obține avantaje. ✦ Tranz. A întinde, a expune. ✧ Expr. *A pune* (cuiva ceva) *în vedere* = a atrage (cuiva) atenția, a aduce la cunoștință. ✦ Refl. A se depune, a se așterne; *fig.* a începe, a se ivi. *S-a pus zăpada. S-a pus o iarnă grea.* **2.** Tranz. A aduce pe cineva într-o situație nouă neașteptată, a face pe cineva să ajungă într-o anumită stare. *L-a pus în inferioritate.* ✦ A așeza, a numi pe cineva într-un rang, într-o demnitate, într-o slujbă; a determina, a fixa locul, ierarhia cuiva între mai mulți. ✧ Expr. *A pune* (pe cineva) *în pâine* = a angaja (pe cineva) într-o slujbă spre a-și câștiga existența. *A pune* (pe cineva) *în disponibiliate* (sau, fam., *pe liber*) = a concedia, a elibera (pe cineva) dintr-o slujbă. **3.** Tranz. și refl. A (se) așeza într-un anumit fel, într-o anumită poziție. ✧ Expr. (Tranz.) *A pune (fire, fibre) în două* (sau *în trei, în patru* etc.) = a forma un mânunchi din două (sau trei etc.) fire. ✦ Tranz. A atârna, a agăța. **4.** Tranz. A face să stea într-un anumit loc, a așeza la locul dinainte stabilit sau cel mai potrivit, a depune la locul lui, a plasa; *p. ext.* a așeza într-un anumit loc față de alte obiecte de același fel, a aranja, a situa. ✧ Expr. *A pune caii* = a înhăma. *A pune în scenă* = a regiza, a monta o piesă de teatru. ✦ A planta, a sădi, a semăna. **5.** Tranz. și refl. A(-și) așeza pe corp obiectele de îmbrăcăminte necesare; a (se) îmbrăca sau a (se) încălța. **6.** Tranz. A depune valori bănești (în păstrare, spre fructificare etc.); a investi valori bănești. ✧ Expr. *A pune deoparte* = **a)** a economisi; a strânge; **b)** a rezerva pentru cineva. *A pune preț* = a oferi un preț mare; *p. ext.* a considera valoros, merituos. **7.** Tranz. A fixa, a stabili; orândui, a institui. *A pune impozite. A pune un diagnostic.* **8.** Refl. (Pop.) A se împotrivi, a sta împotrivă. *Te pui pentru un fleac!* ✧ Expr. *A se pune în calea cuiva* = a împiedica pe cineva să acționeze. **9.** Refl. recipr. A se lua la întrecere, a se măsura sau a se compara cu cineva. ✧ Expr. (Tranz.). *A pune (de) față* sau *față în față* = a compara; a confrunta. **10.** Refl. A tăbărî asupra cuiva, a se repezi la cineva. **11.** Tranz. A face, a determina pe cineva să execute un lucru; a îndemna; a sili, a obliga. ✦ A îmboldi; a asmuți. **12.** Refl. (Adesea cu determinări introduse prin prep. „pe”) A începe o acțiune, a se apuca (cu stăruință) de ceva. ✧ Expr. *A se pune cu gura pe cineva* = a cicăli pe cineva sau a insista pe lângă cineva. (Reg.) *A se pune* (*cu rugăminți, cu vorbe dulci* etc.) *pe lângă cineva* = a ruga insistent pe cineva. *A se pune pe gânduri* = a deveni gânditor, îngrijorat. *E pus pe…* = e gata să… (Tranz.) *A-și pune puterea* sau *(toate) puterile* = a-și da toată silința, a se strădui. **13.** Tranz. (În loc. și expr.) *A pune* (pe cineva sau ceva) *la probă* (sau la *încercare)* = a încerca pe cineva sau ceva (spre a-i cunoaște valoarea, însușirile). *A pune* (pe cineva) *la cazne* = a căzni, a chinui. *A pune o întrebare* (sau *întrebări)* = a întreba, a chestiona. *A pune stavilă* = a stăvili. *A pune în primejdie* = a primejdui. *A-și pune nădejdea* (sau *speranța, credința) în cineva* sau *ceva* = a nădăjdui, a se încrede în ajutorul cuiva sau a ceva. *A pune temei* = a se bizui, a se întemeia. *A pune vina* (pe cineva sau ceva) = a învinui (pe nedrept). *A pune în* (sau *pe) seama* (sau *la activul) cuiva* (sau *a ceva*) = a atribui (pe nedrept). *A pune grabă* = a se grăbi. *A pune nume* (sau poreclă) = a numi, a porecli. *A pune în valoare* = a valorifica. *A pune în evidență* = a evidenția, a sublinia, a releva. *A pune la îndoială* = a se îndoi. *A pune la socoteală* = a socoti, a îngloba. *A pune în loc* = a înlocui. *A pune iscălitura* = a iscăli. *A pune rămășag* (sau *pariu*) = a paria. *A pune aprobarea* = a aproba. [Prez. ind. și: (reg.) *pui*] — Lat. **ponere.**

PÚNERE s.f. Acțiunea de *a (se) pune* și rezultatul ei. — V. **pune.**

PUNGÁȘ, *pungași,* s.m. Hoț de buzunare; p. gener. hoț. ✦ Om șmecher, viclean, escroc. — **Pungă** + suf. *-aș.*

PÚNGĂ, *pungi,* s.f. **1.** Săculeț (cu băieri) de piele, mai rar de pânză, de material plastic etc., cu una sau cu mai multe despărțituri, în care se țin banii și alte obiecte mici. ✧ Expr. *A-i sufla vântul în pungă* sau *a da de fundul pungii* = a nu (mai) avea bani. *A-și dezlega* (sau *a-și desface) punga* = a fi darnic. *A fi gros la pungă* = a fi foarte bogat. *A(-și) strânge* (sau *a avea, a face) buzele* (sau *gura) pungă* = **a)** a avea sau a produce o senzație de contractare a buzelor din cauza unui aliment astringent, acru etc.; **b)** a ține buzele strânse (în semn de nemulțumire, de amărăciune etc.). ✦ Conținutul unei pungi (**1**); *p. ext.* bani, avere. ✦ Săculeț cuprinzând 500 de galbeni, de taleri sau de lei vechi, cu care se făceau plățile în trecut; *p. ext.* suma de 500 de galbeni, de taleri sau de lei vechi. **2.** Săculeț făcut din hârtie, din material plastic sau din alt material, servind ca ambalaj pentru diferite obiecte, mai ales alimente. ✦ Conținutul unui astfel de săculeț. **3.** Umflătură a pielii de forma unui săculeț (situată mai ales sub pleoapa inferioară). ✧ *Pungă de apă* = denumire populară pentru ascită; pleurezie. **4.** Săculeț triunghiular situat la piciorul albinei, în care aceasta strânge și transportă polenul. **5.** Cavitate naturală în scoarța Pământului, de forma unei pungi (**1**). **6.** (Bot.; în compusul) *Punga-babei* = plantă erbacee cu flori galbene-aurii *(Pulicaria dysenterica).* — Et. nec.

PUNGĂLEÁLĂ, *pungăleli,* s.f. (Pop. și fam.) Pungălitură. — **Pungăli** + suf. *-eală.*

PUNGĂLÍ, *pungălesc,* vb. IV. Tranz. (Pop. și fam.) A coase de mântuială, prost, cu împunsături neregulate. — Din **pungă.**

PUNGĂLÍT, -Ă, *pungăliți, -te,* adj. (Pop.) Prost cusut. — V. **pungăli.**

PUNGĂLITÚRĂ, *pungălituri,* s.f. (Pop.) Faptul de *a pungăli;* (concr.) cusătură neîngrijită, neglijentă; pungăleală. — **Pungăli** + suf. *-tură.*

PUNGĂȘEÁLĂ, *pungășeli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a pungăși*. — **Pungăși** + suf. *-eală.*

PUNGĂȘÉSC, -EÁSCĂ, *pungășești,* adj. (Fam.) De pungaș; fraudulos, hoțesc. — **Pungaș** + suf. *-esc.*

PUNGĂȘÉȘTE adv. (Fam.) Ca pungașii. — **Pungaș** + suf. *-ește.*

PUNGĂȘÍ, *pungășesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A fura, a înșela, a escroca. — Din **pungaș.**

PUNGĂȘÍE, *pungășii,* s.f. (Fam.) Faptă de pungaș; furt, hoție; escrocherie, înșelătorie. — **Pungaș** + suf. *-ie.*

PUNGĂȘOÁICĂ, *pungășoaice,* s.f. (Fam.) Hoață de buzunare; *p. gener.* hoață. ✦ Femeie șmecheră, vicleană, escroacă. — **Pungaș** + suf. *-oaică.*

PUNGÍ, *pungesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (În expr.) *A-și pungi gura* (sau *buzele)* = a-și strânge și a-și țuguia buzele. **2.** (Înv.) A obține de la cineva bani prin mijloace incorecte. — Din **pungă.**

PUNGÍT, -Ă, *pungiți, -te,* adj. (Despre gură, buze) Strâns, țuguiat (ca o pungă). — V. **pungi.**

PUNGÓCI, *pungoace,* s.n. (Pop.) Pungoi. — **Pungă** + suf. *-oci.*

PUNGÓI, *pungoaie,* s.n. Augmentativ al lui *pungă;* pungoci. — **Pungă** + suf. *-oi.*

PUNGULÍȚĂ, *punguliţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *pungă;* punguță. **2.** Plantă erbacee de culoare verde-deschis, cu miros neplăcut, cu flori mici, albe, dispuse în inflorescență *(Thlaspi arvense)*. — **Pungă** + suf. *-uliță.*

PUNGÚȚĂ, *punguțe,* s.f. Punguliță. — **Pungă** + suf. *-uță.*

PUNÍBIL, -Ă, *punibili, -e,* adj. (Jur.) Pasibil de pedeapsă. — Din it. **punibile.**

PÚNIC, -Ă, *punici, -ce,* adj. Care aparține Cartaginei sau locuitorilor ei, privitor la Cartagina sau la locuitorii ei; cartaginez. ✧ *Război punic* = nume dat fiecăruia dintre cele trei războaie purtate de Roma antică împotriva Cartaginei. — Din lat. **punicus,** fr. **punique.**

PUNITÍV, -Ă, *punitivi, -e,* adj. (Livr.) Care pedepsește; destinat să pedepsească. — Din fr. **punitif.**

PUNK adj. invar. (În sintagmele) *Mișcare punk* = mișcare muzicală și culturală marginală, cristalizată în anii 1976–1977 în Anglia, dar cu durată mai mare în SUA, caracterizată printr-un spirit iconoclast și rebel. *Modă punk* = modă tinerească stridentă, extravagantă. [Pr.: *pank*] — Din engl. **punk.**

PUNKÍST, -Ă, *pankiști, -ste,* s.m. și f. Adept al mișcării punk. [Pr.: *pankist*] — **Punk** + suf. *-ist.*

PUNT s.m. v. **pfund.**

PUNTÁT, -Ă, *puntați, -te,* adj. (Despre nave sau ambarcațiuni) Cu punte. — Din **punte.**

PÚNTE, *punți,* s.f. **1.** Pod îngust (format adesea dintr-o scândură sau dintr-o bârnă) așezat peste un șanț, peste o râpă sau peste o apă, care poate fi trecut numai cu piciorul. ✧ Expr. *Punte de scăpare* = mijloc de a trece peste o dificultate, de a ieși dintr-un impas. *A se face* (sau *a se pune) luntre și punte* v. *luntre.* ✦ Scândură groasă sau panou îngust așezat pe o schelă, pe care circulă muncitorii când lucrează la înălțime. ✧ *Punte de comunicație* = placă metalică rabatabilă folosită ca legătură între două vagoane de cale ferată. ✦ Pod suspendat sau mobil care leagă vasele de chei. ✦ Pod suspendat sau mobil la o cetate sau la un castel medieval. **2.** Planșeu metalic sau de lemn, orizontal, care închide corpul unei nave la partea superioară sau care compartimentează nava pe nivele. **3.** Dispozitiv de măsură a unor mărimi electrice format din patru elemente, o sursă de energie și un instrument de măsură. **4.** Pluta în care se introduce fitilul candelei. **6.** (Chim.; sintagma) *Punte de hidrogen* = legătură de hidrogen. — Lat. **pons, -ntis.**

PUNTICÍCĂ, *punticele*, s.f. (Rar) Puntișoară. — **Punte** + suf. *-icică.*

PUNTIŞOÁRĂ, *puntişoare,* s.f. Diminutiv al lui *punte;* punticică, puntiţă. — **Punte** + suf. *-işoară.*

PUNTÍŢĂ, *puntiţe,* s.f. **1.** Puntişoară. **2.** Interval aflat între găurile ţevilor la o placă tubulară a unei căldări de aburi. — **Punte** + suf. *-iţă.*

PUP[1], *pupi,* s.m. (Fam. şi în limbajul copiilor) Sărut. — Din **pupa** (derivat regresiv).

PUP[2] interj. v. **pu.**

PUPÁ, *pup,* vb. I. (Fam.) **1.** Tranz. şi refl. recipr. A (se) săruta. ✧ Expr. (Tranz.) *A pupa în bot* (pe cineva) = a linguşi, a adula (pe cineva). (Refl. recipr.) *A se pupa (în bot)* cu cineva = a se înţelege bine cu cineva, a se afla în relaţii de intimitate cu cineva. **2.** Tranz. (Mai ales în construcţii negative) A ajunge să obţină ceva râvnit; a dobândi. *Nu mai pupi tu plimbare.* — Lat. ***puppare.**

PUPÁT, *pupaturi,* s.n. (Fam.) Faptul de *a (se) pupa;* sărutat, sărut, pupătură. — V. **pupa.**

PÚPĂ[1], *pupe,* s.f. Partea de dinapoi a corpului unei nave. — Din fr. **poupe.**

PÚPĂ[2], *pupe,* s.f. Formă de dezvoltare în metamorfoza unor insecte, între starea de larvă şi cea de dezvoltare completă; nimfă. — Din lat. **pupa.**

PUPĂGIOÁRĂ, *pupăgioare,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *pupăză.* — **Pupăză** + suf. *-ioară.*

PUPĂÍ, *pupăiesc,* vb. IV. Intranz. (Rar; despre pupeze) A scoate strigăte caracteristice speciei. ✦ Fig. (Despre oameni) A flecări, a cleveti. — [Pu-pu-] **pup** + suf. *-ăi.*

PUPĂTÚRĂ, *pupături,* s.f. (Fam.) Sărutare, pupat. — **Pupa** + suf. *-ătură.*

PÚPĂZĂ, *pupeze,* s.f. **1.** Pasăre insectivoră migratoare, cu penaj pestriţ, cu ciocul lung şi curbat şi cu o creastă de pene mari, portocalii, în vârful capului *(Upupa epops).* ✧ Expr. *A-i merge* (cuiva) *gura ca pupăza* = a vorbi mult, a fi flecar. *A-i cânta* (cuiva) *pupăza* = a-i merge rău, a nu avea noroc. **2.** Fig. (Fam.) Persoană flecară. ✦ Femeie îmbrăcată sau fardată strident; *p. ext.* femeie de moravuri uşoare. **3.** (Reg.) Colac (în formă de pasăre sau de cuib de pasăre). ✧ Expr. *Colac peste pupăză* sau *pupăză peste colac,* se spune când peste un necaz deja existent vine altul (şi mai mare). — Cf. alb. p u p ë z ë.

PUPEZÉA, -ÍCĂ, *pupezele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *pupăză.* **2.** (Mai ales la pl.) Plantă erbacee perenă din familia leguminoaselor, cu flori la început purpurii şi apoi albastre, aşezate în raceme *(Lathyrus vernus).* — Din **pupăză.**

PUPEZOÍ, *pupezoi,* s.m. Bărbătuşul pupezei. — **Pupăză** + suf. *-oi.*

PUPÍC, *pupici,* s.m. (Fam.) Diminutiv al lui *pup.* — **Pup** + suf. *-ic.*

PUPÍL, -Ă, *pupili, -e,* s.m. şi f. Persoană minoră aflată sub tutela sau în grija cuiva (altul decât părinţii). — Din fr. **pupille,** lat. **pupillus.**

PUPILÁR[1], -Ă, *pupilari, -e,* adj. Care aparţine pupilei, care se referă la pupilă, de pupilă. — Din fr. **pupillaire.**

PUPILÁR[2], -Ă, *pupilari, -e,* adj. (Livr.) Care aparţine pupilului, privitor la pupil. — Din fr. **pupillaire,** lat. **pupillaris.**

PUPÍLĂ, *pupile,* s.f. **1.** Orificiu central, rotund, al irisului, prin care razele luminoase sunt dirijate spre retină; lumina ochiului. **2.** (Fiz., în sintagmele) *Pupilă de intrare* = deschidere reală sau o imagine a sa care limitează cantitatea de lumină care pătrunde într-un instrument optic. *Pupilă de ieşire* = deschidere reală sau o imagine a sa care limitează conul de raze de lumină emergente dintr-un sistem optic. — Din fr. **pupille,** lat. **pupilla.**

PUPILOMETRÍE s.f. (Med.) Măsurare a diametrului pupilei. — Din fr. **pupillométrie.**

PUPILOMÉTRU, *pupilometre,* s.n. (Med.) Aparat pentru măsurarea diametrului pupilei[1]. — Din fr. **pupillomètre.**

PUPILOSCOPÍE, *pupiloscopii,* s.f. (Med.) Măsurare a refracţiei ochiului prin interpretarea optică a unei umbre care apare în câmpul pupilei. — Din fr. **pupilloscopie.**

PUPINIZÁRE, *pupinizări,* s.f. Operaţie de mărire a inductivităţii unui circuit de telecomunicaţii, prin montarea în serie a unor bobine. — După fr. **pupinisation.**

PUPÍTRU, *pupitre,* s.n. Obiect de mobilă având suprafaţa în plan înclinat şi pe care se pune (la înălţimea vederii) o carte, o partitură etc.; *spec.* bancă de şcoală cu faţa înclinată; *p. restr.* partea de deasupra a unei astfel de bănci. ✧ Loc. adv. *La pupitru* = la conducerea unei orchestre ca dirijor. ✦ (Tehn.) *Pupitru de comandă* = instalaţie (în formă de masă înclinată) cu ajutorul căreia se execută comanda, măsurarea şi controlul operaţiilor unui proces tehnologic sau de altă natură. — Din fr. **pupitre.**

PU-PÚP interj. v. **pu-pu-pup.**

PU-PU-PÚP interj. Cuvânt care imită strigătul pupezei. [Var.: **pu-púp** interj.] — Onomatopee.

PUR[1], *puri,* s.m. Plantă erbacee cu frunze lungi şi înguste, cu flori purpurii, dispuse în umbele *(Allium rotundum).* — Cf. lat. p o r r u m.

PUR[2], -Ă, *puri, pure,* adj. **1.** Care nu conţine elemente străine; curat, neamestecat. **2.** Nealterat, neviciat, nestricat. ✦ Fără pete; imaculat; limpede. ✦ Fig. Nepătat din punct de vedere moral; curat, neprihănit. **3.** Veritabil, autentic, adevărat. *E adevărul pur.* ✧ Loc. adv. *Pur şi simplu* = nimic altceva decât…; numai şi numai; nici mai mult, nici mai puţin decât… **4.** (Despre voce, sunete etc.) Limpede, clar, cristalin. — Din lat. **purus,** fr. **pur.**

PURADÉL, *puradei,* s.m. (Fam.) Copil de rom[1]; *p. gener.* copil. — Din magh. **purdé.**

PURCÁR s.m. v. **porcar.**

PURCEÁ, -ÍCĂ, *purcele,* s.f. **1.** Puiul de sex feminin al scroafei; *p. gener.* scroafă (tânără). ✧ Expr. (Fam.) *A lua purceaua de coadă* (sau *de nas)* = a se îmbăta. **2.** (Art.) Numele unui joc de copii la care unul dintre jucători împinge cu un baston o minge, o bilă, un os etc., în timp ce ceilalţi jucători caută să-i împiedice cu bastoanele trecerea; *p. restr.* minge, popic etc. care serveşte la acest joc. — Lat. **porcella.**

PURCÉDE, *purcéd,* vb. III. Intranz. (Pop.) A pleca, a porni la drum. ✦ Intranz. şi refl. (Despre lucruri şi despre fenomene văzute în mişcare, în evoluţie) A începe, a (se) porni, a (se) dezlănţui. ✧ Expr. (Intranz.) *A purcede grea* (sau *îngreunată)* = a rămâne însărcinată. ✦ A întreprinde, a începe o acţiune. ✦ A proceda, a acţiona (într-un anumit fel). ✦ (Despre acţiuni, stări) A izvorî, a proveni, a lua naştere. [Perf. s. *purcesei,* part. *purces*] — Lat. **procedere.**

PURCÉDERE, *purcederi,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a purcede* şi rezultatul ei; plecare, pornire (la drum). — V. **purcede.**

PURCÉL, *purcei,* s.m. Puiul (de sex masculin al) scroafei, de obicei până la înţărcare; *p. gener.* porc tânăr. ✧ Expr. (Fam.) *Cu căţel, cu purcel* = cu tot ce are, cu tot avutul. — Lat. **porcellus.**

PURCELÁŞ, *purcelaşi,* s.m. (Rar) Purceluş. — **Purcel** + suf. *-aş.*

PURCELÚŞ, -Ă, *purceluşi, -e,* s.m. şi f. Diminutiv al lui *purcel;* purcelaş. — **Purcel** + suf. *-uş.*

PURCÉS, *purcesuri,* s.n. (Înv. şi pop.) Plecare, pornire (la drum). ✦ Începere, început. — V. **purcede.**

PURCÓI s.n. v. **porcoi.**

PURCOIÁŞ s.n. v. **porcoiaş.**

PÚREC s.m. v. **purice.**

PURECÁ vb. I v. **purica.**

PURECĂRÍE s.f. v. **puricărie.**

PÚRECE s.m. v. **purice.**

PURGÁ, *purghez,* vb. I. Refl. (Rar) A-şi provoca purgaţie (cu ajutorul purgativelor). — Din fr. **purger,** lat. **purgare.**

PURGÁRE, *purgări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a se purga* şi rezultatul ei. — V. **purga.**

PURGATÍV, -Ă, *purgativi, -e,* adj., s.n. (Medicament, substanţă) care favorizează eliminarea materiilor fecale din organism. — Din fr. **purgatif,** lat. **purgativus.**

PURGATÓRIU s.n. (În învăţătura romano-catolică) Stare sau stadiu de purificare, după moartea fizică, dar înaintea trecerii definitive la viaţa de apoi, unde sufletele celor care au murit în Harul Domnului ispăşesc păcatele uşoare neiertate încă sau îndură pedeapsa temporară pentru păcatele iertate deja. ✦ Fig. Loc sau perioadă de suferinţă (trecătoare). — Din lat. **purgatorius,** it. **purgatorio.**

PURGÁŢIE, *purgaţii,* s.f. Faptul de a elimina (în mod regulat) materiile fecale; purgare. ✦ (Înv.) Purgativ. — Din fr. **purgation,** lat. **purgatio.**

PURICÁ, *púric,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. (Pop. şi fam.) A (se) curăţa de purici. **2.** Tranz. Fig. (Fam.) A examina ceva cu atenţie, cu de-amănuntul. [Var.: **purecá** vb. I] — Probabil lat. ***pulicare** *(< pulicem).*

PURICÁRE, *puricări,* s.f. (Pop. şi fam.) Acţiunea de *a (se) purica* şi rezultatul ei. — V. **purica.**

PURICÁRIŢĂ, *puricariţe,* s.f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene dispuse în capitule şi având miros neplăcut; puricică *(Pulicaria vulgaris).* — **Purice** + suf. *-ariţă.*

PURICÁŞ, *puricaşi,* s.m. **1.** Puricel. **2.** Insectă asemănătoare cu puricele, de culoare neagră-verzuie *(Podura nivalis).* — **Purice** + suf. *-aş.*

PURICÁT, *puricaturi,* s.n. (Pop. şi fam.) Faptul de *a (se) purica;* puricătură. — V. **purica.**

PURICĂRÍE s.f. (Rar) Mulţime mare de purici. [Var.: **purecăríe** s.f.] — **Purice** + suf. *-ărie.*

PURICĂTÚRĂ, *puricături,* s.f. (Pop. şi fam.) Puricat. — **Purica** + suf. *-ătură.*

PÚRICE, *purici,* s.m. **1.** Nume dat mai multor insecte mici parazite, de culoare neagră-cafenie, fără aripi, cu picioarele posterioare adaptate pentru sărit, care se hrănesc cu sânge supt din corpul omului sau al unor animale. ✧ Expr. *A i se face (cuiva) inima cât un purice,* se spune când cineva se simte în mare primejdie, când este foarte speriat. *A nu face (mulţi) purici* (undeva sau cu cineva) = a nu sta mult (undeva sau cu cineva). (În basme) *De* (sau *pe) când se potcovea puricele* = foarte demult; niciodată. **2.** Numele a două specii de insecte parazite mici, care trăiesc pe plante: **a)** insectă de culoare albastră sau verde, cu un cap mic şi cu antene subţiri, care distruge legumele, în special răsadul de varză *(Haltica obracea);* **b)** insectă de culoare neagră, care atacă inul, trifoiul şi varza *(Haltica nemorum).* ✧ Compus: (Entom.) *purice-de-apă* = dafnie. **3.** (La pl.) Cuie foarte mici, cu floarea mare, folosite în tapiţerie, în cizmărie etc. **4.** (La pl.) Impurităţi (de forma unor punctişoare) care apar pe ţesăturile de bumbac nesupuse procesului de albire. **5.** (Tehn.; la pl.) Bucăţi mici de piatră, de beton sau de oţel care se aşază pe fundul cofrajului, sub armături etc. [Var.: **púrece, púrec** s.m.] — Lat. **pulex, -icis.**

PURICEÁSCĂ s.f. Numele unei specii de licheni *(Lecanora confluens)*. — **Purice** + suf. *-ească.*

PURICÉL, *puricei,* s.m. Diminutiv al lui *purice;* puricaș. — **Purice** + suf. *-el.*

PURICÍCĂ s.f. (Bot.; reg.) Puricariță. — **Purice** + suf. *-ică.*

PURICÓS, -OÁSĂ, *puricoși, -oase,* adj. (Rar) Plin de purici. — **Puric** + suf. *-os.*

PURIFICÁ, *purífic,* vb. I. Tranz. A face să fie pur, curat, neamestecat, limpede prin îndepărtarea corpurilor a substanțelor sau a elementelor străine; a curăța. ✦ (Tehn.) A epura. ✦ Refl. și tranz. Fig. A deveni sau a face să devină pur din punct de vedere moral. — Din fr. **purifier,** lat. **purificare.**

PURIFICÁRE, *purificări,* s.f. Acțiunea de *a (se) purifica* și rezultatul ei. ✧ *Purificarea apei* = epurarea apei, v. *epurare.* — V. **purifica.**

PURIFICÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) purifica.* — V. **purifica.**

PURIFICÁT[2]**, -Ă,** *purificați, -te,* adj. Care a fost supus purificării. — V. **purifica.**

PURIFICATÓR, -OÁRE, *purificatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. (Și substantivat) Care purifică. **2.** S.n. Aparat, utilaj etc. care servește la purificare. — Din fr. **purificateur.**

PURIFICÁȚIE, *purificații,* s.f. **1.** Purificare. **2.** Ceremonie religioasă consacrată ispășirii păcatelor, curățirii morale. — Din fr. **purification.**

PÚRIM s.n. Sărbătoare religioasă mozaică celebrată la începutul primăverii, în amintirea salvării evreilor din masacrul plănuit de Aman (ministrul regelui persan Ahașver). — Din ebr. **purim.**

PURÍNĂ, *purine,* s.f. Compus organic din acidul uric. — Din fr. **purin.**

PURÍSM s.n. Tendință de a elimina dintr-o limbă elementele considerate străine de originea și spiritul ei. — Din fr. **purisme.**

PURÍST, -Ă, *puriști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al purismului. **2.** Adj. Care aparține purismului, privitor la purism; care practică purismul. — Din fr. **puriste.**

PURITÁN, -Ă, *puritani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al puritanismului; *p. ext.* persoană care practică sau afișează o moralitate foarte severă. **2.** Adj. Care aparține puritanismului, privitor la puritanism; *p. ext.* care profesează sau afișează o morală excesivă. — Din fr. **puritain.**

PURITANÍSM s.n. Doctrină calvină desprinsă de anglicanism, caracterizată prin epurarea cultului de orice rămășițe ale catolicismului, printr-o morală rigidă și printr-o organizare prezbiteriană, respectând strict textul Bibliei; *p. ext.* rigurozitate exagerată privind respectarea preceptelor religioase și morale. — Din fr. **puritanisme.**

PURITÁTE s.f. Faptul de a fi pur; curățenie. ✦ Fig. (Rar) Castitate, curățenie sufletească, candoare. — Din lat. **puritas, -atis.**

PURJÁ, *purjez,* vb. I. Tranz. A curăța o instalație de impurități sau de reziduuri cu ajutorul unui curent de apă sub presiune. — Din fr. **purger.**

PURJÁRE, *purjări,* s.f. Acțiunea de *a purja* și rezultatul ei. — V. **purja.**

PÚRJĂ, *purje,* s.f. (Tehn.) Evacuare (continuă) a unui fluid, de obicei apă sau gaz, dintr-un recipient presurizat, dintr-un spațiu închis (ermetic) etc. — Din fr. **purge.**

PURJÓR, *purjoare,* s.n. Dispozitiv folosit pentru operația de purjare. — Din fr. **purgeur.**

PURÓI, *puroaie,* s.n. Materie lichidă vâscoasă, de culoare galbenă-verzuie, formată în răni, în leziuni, în diverse organe etc. din microbi și rămășițe de leucocite; coptură. — Lat. ***puronium** *(< pus, -ris).*

PUROIÁ, pers. 3 *puroiază,* vb. I. Intranz. (Despre țesuturi animale) A forma, a colecta, a elimina puroi; a supura. — Din **puroi.**

PUROIÓS, -OÁSĂ, *puroioși, -oase,* adj. (Pop.) Purulent, supurant. — **Puroi** + suf. *-os.*

PÚRPUR s.n. v. **purpură**[1]**.**

PURPURÁT, -Ă, *purpurați, -te,* adj. (Înv.) Purpuriu. — **Purpură** + suf. *-at.*

PÚRPURĂ[1]**,** *purpure,* s.f. **1.** Culoare roșie-închisă. **2.** Materie colorată roșu-închis spre violet, extrasă în vechime dintr-o moluscă, iar astăzi preparată pe cale sintetică. **3.** Stofă scumpă vopsită cu purpură (**2**); haină (domnească) făcută dintr-o astfel de stofă; hlamidă. [Var.: (înv.) **púrpur** s.n.] — Din lat. **purpura.**

PÚRPURĂ[2]**,** *purpure,* s.f. Boală caracterizată prin apariția unor erupții hemoragice subcutanate. — Din fr. **purpura.**

PURPURÍNĂ s.f. Substanță de culoare roșie-purpurie, extrasă din rădăcina unor plante din familia rubiaceelor, folosită la prepararea coloranților. — Din fr. **purpurine.**

PURPURÍU, -ÍE, *purpurii,* adj., s.n. **1.** Adj. De culoare roșie-închisă ca a purpurei; purpurat, purpuros. **2.** S.n. Purpură (**1**). — **Purpură** + suf. *-iu.*

PURPURÓS, -OÁSĂ, *purpuroși, -oase,* adj. (Rar) Purpuriu. **— Purpură** + suf. *-os.*

PURSÁNGE adj. invar., s.m. (Animal, mai ales cal) de rasă pură, aleasă. — **Pur** + **sânge** (după fr. *pur-sang).*

PURTÁ, *port,* vb. I. **1.** Tranz. A lua, a ridica, a ține pe cineva sau ceva în mână, în brațe etc. pentru a-l transporta în altă parte; a duce. ✧ Expr. *A purta pe cineva pe palme* = a arăta cuiva o grijă deosebită, a răsfăța pe cineva. *A purta* (pe cineva) *pe degete* = a dispune de cineva după bunul său plac. (Înv.) *A purta arma* = a aduce arma în poziția regulamentară de salut. ✦ A trece, a transmite ceva (dintr-o mână într-alta, din mână în mână, de la unul la altul) ✧ Expr. *A purta vorbe* (sau *minciuni)* = a cleveti, a bârfi. ✦ (Despre vehicule) A transporta, a căra. ✦ (Despre animale) A trage după sine. **2.** Tranz. A duce dintr-o parte în alta, dintr-un loc în altul sau într-un anumit loc; a conduce (îndrumând, călăuzind, dirijând); a însoți. ✦ (Înv. și pop.) A induce în eroare; a amăgi, a păcăli. ✧ Expr. *A purta* (pe cineva) *cu vorba* = a face promisiuni fără a-și ține cuvântul (pentru a obține un răgaz); a tărăgăna. ✦ (Pop.) A mânui o unealtă. **3.** Tranz. A-și duce sarcina, a avea făt în pântece. ✦ Fig. A suporta, a suferi, a răbda. **4.** Refl. (Reg.) A umbla (de colo până colo), a circula, a merge. **5.** Tranz. A mișca încoace și încolo corpul sau o parte a corpului; a umbla sau a-și ține corpul într-o anumită poziție. ✦ A face să se miște de colo până colo; a agita, a plimba dintr-o parte în alta. **6.** Tranz. A avea, a poseda, a deține; a conține, a ascunde. ✦ A avea anumite sentimente, atitudini; a nutri. ✧ Loc. vb. *A purta dușmănie* (sau *pică)* = a dușmăni. *A purta interes* = a se interesa de… (Reg.) *A purta frică de…* = a se teme de… **7.** Tranz. A avea, a moșteni sau a transmite un nume. **8.** Tranz. A avea, a ține asupra sa (pentru a se folosi la nevoie). **9.** Tranz. A pune pe sine un obiect de îmbrăcăminte, o podoabă etc., a fi îmbrăcat, încălțat sau împodobit cu…, a folosi un anumit obiect de îmbrăcăminte sau de încălțăminte. ✧ Loc. adj. *De purtat* = care servește ca îmbrăcăminte (de fiecare zi). ✧ Expr. *A purta doliu* = a umbla îmbrăcat în negru (în semn de doliu) sau cu un semn negru de doliu pe îmbrăcăminte. ✦ A avea ceva pe sine (de la natură sau datorită obiceiului, a modei etc.) *Poartă un coc deosebit.* ✧ Expr. (Fam.) *A purta coarne* = (despre bărbați) a fi înșelat în căsnicie. (Refl. impers.) *Se poartă* = e la modă, se obișnuiește, e modern. ✦ Refl. A se conforma unei anumite mode. ✦ Tranz. A aranja îmbrăcămintea, accesoriile de îmbrăcăminte, părul etc. într-un anumit fel. *Poartă părul peste cap.* **10.** Tranz. A suporta cheltuielile, grija cuiva; a întreține. ✧ Expr. *A purta de grijă cuiva* = a îngriji. *A purta grija cuiva* = a fi îngrijorat din cauza cuiva. **11.** Tranz. A deține o funcție, un post, un titlu. ✧ Expr. *A purta răspunderea* = a fi răspunzător. **12.** Tranz. A întreține, a duce, a susține. ✧ Loc. vb. *A purta (o) discuție* = a discuta. *A purta (o) conversație* = a conversa. *A purta lupte* (sau *război)* = a se lupta, a se război. **13.** Tranz. (Despre obiecte) A avea imprimat, gravat etc. un semn distinctiv. **14.** Refl. A se comporta, a se manifesta (într-un anumit fel). — Lat. **portare.**

PURTÁBIL, -Ă, *purtabili, -e,* adj. (Fam.; despre obiecte de îmbrăcăminte) Care este comod de purtat, care nu se murdărește și nu se uzează ușor; purtăreț. — Din fr. **portable** (după *purta).*

PURTÁRE, *purtări,* s.f. Acțiunea de *a (se) purta* și rezultatul ei. **1.** Transportare (pe umeri sau pe brațe). **2.** Folosire, întrebuințare. ✧ Loc. adj. *De purtare* = (despre îmbrăcăminte sau încălțăminte) care se poartă în mod curent, de toate zilele, de lucru. ✧ Expr. *A lua* (un lucru) *la purtare* = a începe să întrebuințezi (un lucru) în mod obișnuit, zilnic. *A-și lua nasul la purtare* = a deveni obraznic. **3.** Fel de a se comporta; conduită, comportare. — V. **purta.**

PURTÁT[1] s.n. **1.** (Pop.) Fel, mod de a se îmbrăca; port. **2.** Utilizare, întrebuințare. **3.** Conduită, purtare, comportare. — V. **purta.**

PURTÁT[2]**, -Ă,** *purtați, -te,* adj., s.f. art. **1.** Adj. (Despre îmbrăcăminte) Uzat, vechi. **2.** Adj. (Despre oameni) Umblat (prin lume); cu experiență. **3.** S.f. art. Numele unui dans popular din Ardeal; melodie după care se execută acest dans. — V. **purta.**

PURTĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *purtăreți, -e,* adj. (Despre îmbrăcăminte, încălțăminte) Care ține la purtare, care este pentru fiecare zi; care nu se rupe ușor; durabil, purtabil. ✦ (Înv.; despre cărți) De dimensiuni reduse, ușor de transportat, de purtat cu sine. *Vocabular purtăreț.* — **Purta** + suf. *-ăreț.*

PURTĂTÓR, -OÁRE, *purtători, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care poartă, care duce sau aduce ceva cu sine. ✧ *Purtător de cuvânt* = **a)** persoană care ia cuvântul în numele altora într-un grup, într-o adunare etc.; persoană care reprezintă interesele altora; **b)** *spec.* persoană fizică sau juridică împuternicită să difuzeze în țară și în străinătate știri și textele documentelor oficiale sau ale unor organizații, instituții etc. *Undă purtătoare* = undă electromagnetică de înaltă frecvență, care, fiind modulată de un semnal de mesaj, servește la transmiterea acestuia. (Fin.) *Obligație la purtător* = obligație care nu poartă numele proprietarului. *Purtător de germeni* = organism uman sau animal care adăpostește microbi patogeni, de obicei într-una din cavitățile naturale ale corpului, constituind, în același timp, o sursă permanentă de infecție. — **Purta** + suf. *-ător.*

PURULÉNT, -Ă, *purulenți, -te,* adj. Care are puroi, care elimină puroi; care puroiază; supurant, puroios. — Din fr. **purulent,** lat. **purulentus.**

PURULÉNȚĂ, *purulențe,* s.f. Stare a ceea ce este purulent. — Din fr. **purulence.**

PÚRUREA adv. v. **pururi.**

PÚRURI adv. (Înv. și pop.) Totdeauna, veșnic, mereu, neîntrerupt, în permanență. ✧ *De-a pururi* = (pentru) totdeauna, în veci. [Var.: **púrurea** adv.] — Probabil lat. **purus.**

PUS s.n. Faptul de *a pune*. ✦ (Pop.) Semănare, plantare. — V. **pune.**

PUSÉU, *puseuri,* s.n. Manifestare bruscă și puternică (însoțită de ridicarea temperaturii) a unei boli; acces. ✦ Fig. Izbucnire, elan, vervă, exuberanță. — Din fr. **poussée.**

PUSILANÍM, -Ă, *pusilanimi, -e,* adj. (Livr.) Fricos. — Din fr. **pusillanime.**

PÚSNIC, -Ă s.m. și f. v. **pustnic.**

PUSNICÍ vb. IV v. **pustnici.**

PUSNICÍE s.f. v. **pustnicie.**
PUSNICÍRE s.f. v. **pustnicire.**
PUSNICÍT, -Ă adj. v. **pustnicit.**
PÚSTĂ, *puste,* s.f. Câmpie întinsă acoperită cu ierburi; stepă. — Din magh. **puszta.**
PUSTÍE s.f. v. **pustiu.**
PUSTIETÁTE, *pustietăți,* s.f. **1.** Regiune lipsită de vegetație (și nepopulată de oameni). ✦ Loc izolat, puțin umblat. **2.** Singurătate, izolare. [Pr.: *-ti-e-*] — **Pustiu** + suf. *-ătate.*
PUSTIÍ, *pustiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A preface locuri fertile sau populate în locuri pustii; a devasta. **2.** Refl. (Pop.) A se refugia, a se izola; a pribegi. **3.** Tranz. A părăsi pe cineva sau ceva, a lăsa pustiu. — Din **pustiu.**
PUSTIÍRE, *pustiiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) pustii* și rezultatul ei; distrugere, devastare, nimicire. ✦ (Concr.) Pustiu (**I 1**). [Pr.: *-ti-i-*] — V. **pustii.**
PUSTIÍT, -Ă, *pustiiți, -te,* adj. **1.** Prefăcut în pustiu (**I 1**); părăsit, lipsit de viață; devastat, prădat, distrus. **2.** (Pop.) Retras; izolat, solitar. — V. **pustii.**
PUSTIITÓR, -OÁRE, *pustiitori, -oare,* adj. Care pustiește, devastează; distrugător, devastator, nimicitor. [Pr.: *-ti-i-*] — **Pustii** + suf. *-tor.*
PUSTÍU, -ÍE, (**I**) *pustiuri,* s.n., (**II**) *pustii,* adj. **I.** S.n. **1.** Regiune sălbatică, lipsită de vegetație și de populație; *spec.* întindere vastă și plană de teren lipsită de vegetație și nepopulată, acoperită cu nisip; deșert. ✧ Loc. adv. *În pustiu* = în zadar, degeaba. *A pustiu* = a jale, a moarte, prevestind moartea. ✧ Expr. *A fluiera în* (sau *a) pustiu* = a fluiera în semn de insucces, de părere de rău, de plictiseală; a fluiera a pagubă. *Ducă-se pe pustiu* (sau *pe pustii)* = ducă-se dracului, lua-l-ar naiba; (eufemistic) diavolul, dracul. **2.** Fig. Singurătate apăsătoare pe care o simte cineva; plictiseală; mâhnire, supărare, durere. **II.** Adj. **1.** (Despre locuri, ținuturi) Care se află în stare sălbatică, fără vegetație și fără populație. ✦ Aflat în paragină, în ruină; părăsit. ✦ (Substantivat; înv. și pop., în imprecații) Blestemat, afurisit. **2.** În care nu se află nimeni (și nimic). *Cameră pustie.* **3.** Fig. Singur, părăsit, copleșit de o singurătate apăsătoare; stingher; deznădăjduit. [Var.: (pop.) **pustíe** s.f.] — Din bg. **pustinja.**
PÚSTNIC, -Ă, *pustnici, -ce,* s.m. și f. Călugăr izolat de lume, care duce o viață aspră; sihastru, schimnic, ascet, anahoret, eremit. ✦ Fig. Persoană care duce o viață retrasă și aspră. [Var.: **púsnic, -ă** s.m. și f.] — Din sl. **pustynĭnikŭ.**
PUSTNICÉSC, -EÁSCĂ, *pustnicești,* adj. (Înv.) Care aparține pustniciei sau pustnicilor, privitor la pustnicie sau la pustnici. — **Pustnic** + suf. *-esc.*
PUSTNICÉȘTE adv. (Înv.) Ca pustnicii. — **Pustnic** + suf. *-ește.*
PUSTNICÍ, *pustnicesc,* vb. IV. (Înv.) **1.** Intranz. A duce viață de pustnic. **2.** Refl. A se face pustnic. [Var.: **pusnicí** vb. IV] — Din **pustnic.**
PUSTNICÍE s.f. Viață, stare de pustnic; sihăstrie. ✦ Fig. Viață retrasă și aspră pe care o duce cineva. [Var.: **pusnicíe** s.f.] — **Pustnic** + suf. *-ie.*
PUSTNICÍRE s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) pustnici* și rezultatul ei. [Var.: **pusnicíre** s.f.] — V. **pustnici.**
PUSTNICÍT, -Ă, *pustniciți, -te,* adj. (Înv.) Sihăstrit; retras, izolat. [Var.: **pusnicít, -ă** adj.] — V. **pustnici.**
PUSTULÁȚIE, *pustulații,* s.f. (Med.) Acoperire cu pustule. — Din fr. **pustulation.**
PÚSTULĂ, *pustule,* s.f. **1.** (Med.) Colecție purulentă bine delimitată la nivelul tegumentelor, cauzată de infectarea cu germeni patogeni. ✧ *Pustulă malignă* = formă de localizare pe piele a antraxului. **2.** (Bot.) Veziculă care se formează pe tulpina sau pe frunzele plantelor atacate de ciuperci parazite. — Din lat. **pustula,** fr. **pustule.**
PUSTULÓS, -OÁSĂ, *pustuloși, -oase,* adj. Plin de pustule, cu pustule. — Din lat. **pustulosus,** fr. **pustuleux.**
PUSTULÓZĂ, *pustuloze,* s.f. (Med.) Afecțiune caracterizată prin leziuni pustuloase. — Din fr. **pustulose.**
PUȘCÁ, *pușc,* vb. I. Tranz. și intranz. (Înv. și pop.) A împușca. ✦ Intranz. A produce sfărâmarea rocilor cu ajutorul unui exploziv. — Din **pușcă.**
PUȘCÁRE, *pușcări,* s.f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a pușca* și rezultatul ei. — V. **pușca.**
PUȘCÁȘ, *pușcași,* s.m. **1.** Soldat înarmat cu pușcă. **2.** Vânător. **3.** (Înv.) Artilerist, tunar. — **Pușcă** + suf. *-aș.*
PÚȘCĂ, *puști,* s.f. **1.** Armă de foc portativă și individuală cu patul de lemn și cu țeava lungă. ✧ *Pușcă-mitralieră* = pușcă la care încărcarea și descărcarea se execută automat. *Pușcă de soc* = pușcoci. ✧ Expr. (Adverbial) *Gol pușcă* = **a)** complet dezbrăcat, în pielea goală; **b)** fără avere, sărac lipit. *A se duce* (sau *a trece* etc.) *pușcă* = a se duce (sau a trece etc.) în mare viteză (și de-a dreptul). **2.** (Înv.) Tun. **3.** (Bot.; în compusul) *Pușca-dracului* = plantă erbacee cu flori, de obicei albastre *(Phyteuma tatramerum)*. — Din magh. **puska,** pol. **puszka,** rus. **pușka.**
PUȘCĂRÍ, *pușcăresc,* vb. IV. Tranz. și intranz. (Înv.) A trage cu tunul. — **Pușcă** + suf. *-ări.*
PUȘCĂRIÁȘ, -Ă, *pușcăriași, -e,* s.m. și f. Persoană care este (sau a fost) deținută într-o pușcărie; deținut. [Pr.: *-ri-aș*] — **Pușcărie** + suf. *-aș.*
PUȘCĂRÍE, *pușcării,* s.f. Închisoare, temniță, penitenciar. — **Pușcar** (înv. „tunar" < *pușcă)* + suf. *-ie.*
PUȘCĂRÍRE, *pușcăriri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a pușcări* și rezultatul ei. — V. **pușcări.**
PUȘCĂTÚRĂ, *pușcături,* s.f. (Înv. și pop.) Împușcătură. — **Pușca** + suf. *-ătură.*
PUȘCHEÁ, *pușchele,* s.f. (Pop.) Veziculă dureroasă localizată pe mucoasa cavității bucale, mai ales pe limbă; pușchineață. ✧ Expr. (Fam.) *Pușchea pe limbă(-ți)*, se spune aceluia care anunță sau prevestește ceva neplăcut, pentru ca prevestirea să nu se împlinească. — Probabil lat. ***pustulella** (< *pustula*).
PUȘCHINEÁȚĂ, *pușchinețe,* s.f. (Pop.) Pușchea. — **Pușchea** + suf. *-ineață.*
PUȘCOÁIE, *pușcoaie,* s.f. (Pop.) Pușcoci. — **Pușcă** + suf. *-oaie.*
PUȘCÓCI, *pușcoace,* s.n. Jucărie ce imită țeava de pușcă, făcută din lemn de soc sau din tulpină de cucută, cu care copiii împușcă cu gloanțe de câlți sau împroașcă cu apă; pușcoaie; pușcă de soc. ✦ (Depr.) Pușcă veche; pușcă de proastă calitate. — **Pușcă** + suf. *-oci.*
PUȘCULÍȚĂ, *pușculițe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *pușcă.* **2.** Vas mic de lut, de lemn sau de metal, cu o deschizătură îngustă în partea de sus, prin care se introduc, pentru a se păstra, banii economisiți (de copii). — **Pușcă** + suf. *-uliță.*
PUȘKINIÁN, -Ă, *pușkinieni, -e,* adj. De Pușkin, al lui Pușkin; în maniera lui Pușkin. [Scris și: *pușchinian*. — Pr.: *-ni-an*] — **Pușkin** (n. pr.) + suf. *-ian.*
PUȘLAMÁ, *pușlamale,* s.f. Om lipsit de caracter, prost crescut, care nu este capabil de nimic bun; lichea, secătură; om care trăiește din expediente, neavând o ocupație serioasă, stabilă; derbedeu, haimana. — Et. nec.
PUȘLAMALÂC, *pușlamalâcuri,* s.n. (Înv. și fam.) Atitudine, comportare, viață de pușlama; haimanalâc. — **Pușlama** + suf. *-lâc.*
PUȘTÁN, *puștani,* s.m. (Fam.) Băiețandru. — **Puști** + suf. *-an.*
PUȘTÁNCĂ, *puștance,* s.f. (Fam.) Fată tânără; fetișcană, puștoaică. — **Puștan** + suf. *-că.*
PUȘTÉSC, -EÁSCĂ, *puștești,* adj. (Rar) Caracteristic copiilor, de puști. — **Puști** + suf. *-esc.*
PUȘTI, *puști,* s.m. (Fam.) Băiat tânăr, băiețaș, copil; copil ștrengar. — Cf. tc. p u ș t „desfrânat".
PUȘTÍSM, *puștisme,* s.n. (Fam.) Comportament de puști. — **Puști** + suf. *-ism.*
PUȘTIULÍCĂ, *puștiulici,* s.m. (Fam.) Diminutiv al lui *puști.* — **Puști** + suf. *-ulică.*
PUȘTOÁICĂ, *puștoaice,* s.f. (Fam.) Fetișcană, puștancă. — **Puști** + suf. *-oaică.*
PUTATÍVĂ, *putative,* adj. (Jur.; în sintagma) *Căsătorie putativă* = căsătorie încheiată de bunăvoie, dar prin necunoașterea, din partea soților, a unor clauze care împiedică existența sau validitatea ei. — Din fr. **putatif.**
PUTEÁ, *pot,* vb. II. Tranz. **1.** A fi în stare, a avea forța, puterea (fizică, morală, intelectuală), a se simți capabil de a înfăptui un lucru. ✧ Loc. adv. *Cum poate* (sau *pot, poți* etc.) = pe măsura posibilităților. ✧ Expr. *Cât* (sau *ce) îi poate* (cuiva) *capul* (sau *pielea, cojocul* etc.) = cât (sau ce) este în stare să facă cineva, ce posibilități, câtă rezistență are cineva. *A nu mai putea (de...)* = **a)** a fi copleșit de un sentiment sau de o senzație puternică; **b)** (Fam.) a nu-i păsa, a nu se sinchisi de ceva sau de cineva. **2.** A avea posibilitatea, mijloacele, condițiile necesare sau ocazia de a înfăptui, de a face ceva, a-i fi ceva cu putință. **3.** A exista posibilitatea sau probabilitatea, a fi posibil, a fi cu putință ca un lucru să se întâmple. ✧ Expr. *Ce* (sau *când, unde) poate să fie?* = ce (sau când, unde) să fie? ✧ Refl. impers. *Cum se poate să nu înveți?* (Loc. adv.) *De nu se mai poate* (sau *cât se poate, cum nu se poate mai mult)* = foarte, din cale-afară. (Expr.) *Se prea poate* = e (foarte) posibil. ✦ (La prez. ind. pers. 3 sg., cu valoare adverbială) E posibil, e cu putință. ✧ Loc. adv. *Peste poate* = cu neputință, imposibil. *Fără doar și poate* = neîndoielnic, sigur, precis. **4.** A avea voia, dreptul de a face ceva. ✦ Refl. impers. A fi permis sau îngăduit. *Se poate intra?* **5.** A avea motive, a avea justificare, a fi îndreptățit să facă, să spună, să creadă ceva. **6.** A fi indicat, nimerit, potrivit, a fi bine să…, a fi cazul să…; a se cuveni, a se cădea. [Prez. ind. și: (pop.) *poci*] — Lat. **potere** (= *posse).*
PUTÉRE, *puteri,* s.f. **I. 1.** Faptul de *a putea;* capacitate, însușire, posibilitate fizică, morală, intelectuală de a acționa, de a realiza ceva; putință. **2.** Mare forță fizică, tărie, putere. ✧ Loc. adv. *Din toate puterile* = cu toate forțele, cu toată râvna. ✧ Loc. adv. și adj. *În putere* (sau *în puteri)* = puternic, sănătos, voinic. *În (toată) puterea (vârstei)* = în plină vigoare, în floarea vârstei. *Cu puterea* = cu sila, prin constrângere. ✧ Expr. *A-i sta* (sau *a-i fi) cuiva în putere* = a avea capacitatea, posibilitatea sau experiența (de a face ceva). **3.** Intensitate. **4.** Eficacitate, tărie. ✦ Grad mare de concentrație. *Puterea unei băuturi.* **5.** Valoare, valabilitate. ✧ *Putere de circulație* (sau *circulatorie) a unei monede* = însușirea monedei de a servi la vânzare-cumpărare. *Putere de cumpărare (a banilor)* = cantitatea de mărfuri și de servicii care poate fi obținută în schimbul unei anumite sume de bani. **II. 1.** Autoritate, stăpânire, dominație; *p. ext.* influență. ✧ *Mare putere* = țară, stat care dispune de o mare forță economică, militară, politică etc. *Puterile Centrale* = nume dat în Primul Război Mondial Germaniei și Austro-Ungariei. ✧ Expr. *A fi în puterea cuiva* = a depinde de voința, de bunul-plac al cuiva. ✦ (Concr.) Stat, țară (suverană). **2.** Conducere de stat, guvernare. ✧ *Putere de stat* = atribut al clasei politice, care, folosind statul ca instrument, înfăptuiește conducerea societății. ✧ Expr. *A fi* (sau *a ajunge, a veni) la putere* = a deține (sau a ajunge să dețină) guvernarea într-un stat. **3.** Permisiune, voie; drept, împuternicire legală de a face ceva. ✧ Loc. prep. *În puterea...* = în virtutea…, în baza… ✧ Expr. *A avea puteri*

depline = a avea dreptul nelimitat și necondiționat de a acționa în numele cuiva. *Cu de la sine putere* = fără a fi autorizat de nimeni; în mod abuziv. **4.** Capacitate, potențial. *Creșterea puterii economice*. ✧ *Putere de muncă* = capacitatea unui om de a lucra și de a realiza anumite produse într-un timp determinat. **5.** (Pop.) Mijloace materiale, bani, avere; stare materială și socială a cuiva. **6.** (Pop.) Punct, moment culminant; toi. *În puterea nopții.* ✧ Expr. *În (toată) puterea cuvântului* = în adevăratul înțeles al cuvântului. **III. 1.** (Mat.) Rezultatul înmulțirii unui număr cu sine însuși (de atâtea ori de câte ori arată exponentul). ✦ Exponent care arată de câte ori trebuie înmulțit un număr cu el însuși. ✧ *Putere a unui punct față de un cerc* = valoarea absolută a diferenței dintre pătratul razei cercului și pătratul distanței dintre punct și centrul cercului. **2.** (Fiz., Tehn.) Lucru mecanic efectuat sau primit într-o unitate de timp; energie primită sau cedată într-o unitate de timp; mărime caracteristică unui sistem tehnic. ✧ *Putere instalată* = suma puterilor nominale ale mașinilor unei instalații producătoare de energie. *Putere nominală* = putere pentru care a fost construit un sistem tehnic. — V. **putea.**

PUTÉRNIC, -Ă, *puternici, -ce,* adj. **1.** (Despre ființe; *p. ext.* despre părți ale corpului lor) Care are o mare putere fizică; tare, voinic, viguros. ✦ (Despre obiecte) Rezistent, solid, tare. ✦ (Despre părți ale feței oamenilor) Pronunțat, proeminent, accentuat. **2.** (Despre mașini, unelte) Care posedă o forță mecanică sau motrice ridicată; care acționează cu putere și cu efect, care dezvoltă o energie mare. **3.** (Despre voce, sunete) Tare, intens. ✦ (Despre lumină sau surse de lumină) Viu, intens. ✦ (Despre senzații, sentimente) Adânc, profund, pătrunzător. ✦ (Despre ape curgătoare) Cu debit sporit și cu rapiditate mare. ✦ (Despre substanțe chimice, medicamente etc.) Care are un efect imediat și vizibil. **4.** Care are influență, autoritate; care deține putere; însemnat prin situația sau prin rolul său. ✦ (Substantivat, m.) Persoană care ocupă un loc de frunte, care deține o poziție influentă în societate. **5.** Înzestrat cu o mare forță (organizatorică, politică, economică etc.); capabil de acțiuni de mare amploare. **6.** Fig. Important prin conținutul său; *p. ext.* temeinic. *Argument puternic.* — **Putere** + suf. *-nic.*

PUTERNICÍE s.f. (Înv.) Putere (**I 2**). — **Puternic** + suf. *-ie.*

PUTINÁR, *putinari,* s.m. (Rar) Meseriaș care face și vinde putini. — **Putină** + suf. *-ar.*

PÚTINĂ, *putini,* s.f. Vas de lemn, de obicei de forma unui trunchi de con, făcut din doage legate cu cercuri și folosit mai ales la păstrarea unor brânzeturi, murături etc. ✧ Expr. *A spăla* (sau *a șterge) putina* = a fugi pe furiș, a dispărea din fața unui pericol sau a unei situații neplăcute. — Lat. ***putina.**

PUTINCIÓS, -OÁSĂ, *putincioși, -oase,* adj. (Înv.) Care este posibil, cu putință. ✦ Care are putere; eficace. — **Putință** + suf. *-ios.*

PUTINÉI, *putineie,* s.n. Putină mică, înaltă și strâmtă, în care se bate smântâna ca să se aleagă untul. — **Putină** + suf. *-ei.*

PUTINÍCĂ, *putinele,* s.f. Diminutiv al lui *putină.* [Pl. și: *putinici*] — **Putină** + suf. *-ică.*

PUTÍNȚĂ, *putințe,* s.f. **1.** Posibilitate, capacitate de a face ceva. ✧ Loc. adv. *Peste putință* = imposibil (de realizat); mai presus de puterile cuiva. *Cu putință* = posibil. *După putință* = potrivit cu mijloacele sau cu posibilitățile cuiva. ✧ Expr. *A fi* (sau *a-i fi cuiva) cu putință (să…)* = a(-i) fi posibil, a (se) putea (să…) *Cel mai… cu putință* = cel mai… posibil, extrem de…, în cel mai înalt grad. *A face tot ce-i stă în putință* = a face tot ce poate, a depune toate eforturile. *A fi în putința cuiva să…* sau *a-i sta* (cuiva) *în putință* = a corespunde cu posibilitățile de realizare ale cuiva. *Fără putință de…* = fără a putea să… **2.** (Fiz.; înv.) Putere. — Lat. **potentia.**

PUTOÁRE, *putori*, s.f. Miros urât, greu, neplăcut; duhoare. ✦ Epitet injurios dat unui om leneș, murdar sau imoral; *p. ext.* epitet dat unei femei de moravuri ușoare. — Lat. **putor, -is.**

PUTORÍȘCĂ, *putoriști*, s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *putoare;* epitet dat unei femei ușuratice, neserioase din punct de vedere moral. — **Putoare** + suf. *-ișcă.*

PÚTRED, -Ă, *putrezi, -de,* adj. **1.** Care a putrezit; intrat în putrefacție; putregăios, putrid. ✧ Expr. *Putred de copt* = foarte copt, răscopt, aproape stricat. *Putred de bogat* (sau *bogat putred)* = foarte bogat. (Pop.) *Ploaie putredă* = ploaie deasă și măruntă, de lungă durată. ✦ (Despre răni, țesuturi etc.) Cangrenat, purulent. ✦ (Despre bălți, mlaștini) Care miroase urât; stătut. **2.** Fig. Decăzut moralicește, dăunător societății, corupt. ✧ Expr. *E ceva putred la mijloc* (sau *în Danemarca),* se spune când lucrurile nu se desfășoară normal, când există ceva suspect. — Lat. **putridus.**

PUTREFÁCȚIE, *putrefacții,* s.f. **1.** Proces de descompunere a unor substanțe organice (vii sau moarte) sub influența unor bacterii; putrezire. ✦ Fază ultimă a procesului de asimilare și dezasimilare a hranei de către un organism viu, care constă în descompunerea, sub acțiunea fermenților, a resturilor neasimilate din materia cu care s-a hrănit organismul. **2.** Fig. Descompunere, decădere morală. — Din fr. **putréfaction,** lat. **putrefactio, -onis.**

PUTREFIÁ, pers. 3 *putrefiază,* vb. I. Refl. A putrezi (**1**). [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **putréfier.**

PUTREFIÁBIL, -Ă, *putrefiabili, -e,* adj. Putrescibil. [Pr.: *-fi-a-*] — Din fr. **putréfiable.**

PUTREFIÉRE, *putrefieri,* s.f. Faptul de *a se putrefia*. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **putrefia.**

PUTREGÁI, *putregaiuri,* s.n. **1.** Lemn sau plantă putredă; *p. ext.* masă de materie vegetală descompusă; putreziciune, putrejune. ✦ Fig. Epitet depreciativ dat unui om bătrân și neputincios. **2.** Boală a plantelor provocată de unele ciuperci. **3.** Fig. Ceea ce este rău și vătămător societății. ✦ Lepădătură. — Probabil contaminare între **putred** și **mucegai.**

PUTREGĂÍ, *putregăiesc*, vb. IV. Intranz. (Rar) A putrezi. — Din **putregai.**

PUTREGĂÍRE, *putregăiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a putregăi* și rezultatul ei; putrezire. — V. **putregăi.**

PUTREGĂIÓS, -OÁSĂ, *putregăioși, -oase,* adj. (Pop.) Putred (**1**). [Pr.: *-gă-ios*] — **Putregai** + suf. *-os.*

PUTREGĂÍT, -Ă, *putregăiți, -te,* adj. (Pop.) Putrezit. — V. **putregăi.**

PUTREJÚNE, *putrejuni,* s.f. (Înv.) Putregai (**1**). — **Putred** + suf. *-iune.*

PUTRESCÉNT, -Ă, *putrescenți, -te,* adj. (Livr.) Care a intrat în putrefacție. — Din fr. **putrescent.**

PUTRESCÍBIL, -Ă, *putrescibili, -e,* adj. (Livr.) Care poate putrezi; care putrezește ușor; putrefiabil. — Din fr. **putrescible.**

PUTREZEÁLĂ, *putrezeli,* s.f. Putrezire. — **Putrezi** + suf. *-eală.*

PUTREZÍ, *putrezesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și refl. (Despre materii organice) A se descompune treptat sub influența bacteriilor de putrefacție; a se altera, a se strica, a putregăi, a se putrefia. ✦ (Despre organe și țesuturi ale corpului) A se cangrena. ✦ (Despre construcții de lemn) A se ruina, a se dărăpăna, a se strica din cauza umezelii. **2.** Intranz. Fig. A sta mult timp într-un loc sau într-un post, fără perspectiva unei schimbări; a stagna într-o activitate; a lâncezi. — Din **putred.**

PUTREZICIÚNE, *putreziciuni,* s.f. **1.** Materie organică putredă; organism mort, intrat în putrefacție; putregai, putriditate, putrezime, putrezitură, putrejune. ✦ Starea unui organism putred. **2.** Fig. Descompunere morală, decădere. — **Putrezi** + suf. *-ciune.*

PUTREZÍME, *putrezimi*, s.f. (Rar) Putreziciune. — **Putred** + suf. *-ime.*

PUTREZÍRE, *putreziri,* s.f. Faptul de *a (se) putrezi;* putrezeală. — V. **putrezi.**

PUTREZÍT, -Ă, *putreziți, -te,* adj. (Despre materii organice) Descompus, intrat în putrefacție; putregăit. — V. **putrezi.**

PUTREZITÚRĂ, *putrezituri,* s.f. (Rar) Putreziciune. — **Putrezi** + suf. *-tură.*

PUTRÍD, -Ă, *putrizi, -de,* adj. (Livr.) Putred. — Din fr. **putride.**

PUTRIDITÁTE s.f. (Livr.) Putreziciune. — Din fr. **putridité.**

PUTURÓS, -OÁSĂ, *puturoși, -oase,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj. Care miroase urât, care răspândește un miros neplăcut; *p. ext.* murdar, neîngrijit. **2.** Adj., s.m. și f. (Om) leneș, trândav. **3.** S.f. (Bot.) Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu inflorescență deasă; (reg.) cerențel, ridichioară *(Diplotaxis tenuifolia).* — **Putoare** + suf. *-os.*

PUTUROȘÉNIE, *puturoșenii,* s.f. (Pop. și fam.) **1.** Ceea ce miroase urât, ceea ce răspândește un miros greu; miros greu, urât, răspândit de ceva sau de cineva. **2.** Trândăvie, lenevie. ✦ Epitet dat unui om leneș, murdar. — **Puturos** + suf. *-enie.*

PUTUROȘÍE, *puturoșii,* s.f. (Pop. și fam.) Puturoșenie (**2**). — **Puturos** + suf. *-ie.*

PUȚ, *puțuri,* s.n. **1.** Groapă cilindrică sau pătrată, adesea cu pereții pietruiți sau cu ghizduri împrejur, săpată în pământ până la nivelul unui strat de apă și care servește la alimentarea cu apă potabilă; fântână. ✧ *Puț absorbant* = groapă făcută în locuri necanalizate, pentru a permite scurgerea apelor uzate până la un strat permeabil care să le absoarbă. *Puț colector* = puț în care se adună apele captate prin mai multe puțuri sau drenuri. **2.** Săpătură într-o mină care leagă zăcământul cu suprafața sau cu o galerie principală și care serveșe la extracție, la aeraj sau la pătrunderea personalului în mină. ✦ Gaură săpată în pământ pentru extragerea petrolului. — Lat. **puteus.**

PUȚÁR, *puțari,* s.m. **1.** (Pop.) Fântânar. **2.** Muncitor la sondele de petrol; persoană care sapă puțuri de petrol. — **Puț** + suf. *-ar.*

PUȚÍ, *put,* vb. IV. Intranz. A răspândi un miros greu, neplăcut; a mirosi urât. ✧ Expr. *A puți locul sub cineva* sau *a-i puți cuiva urma,* se spune despre cineva foarte leneș. *A puți a pustiu* = a fi gol. *Nici nu pute, nici nu miroase* = nu-i nici bun, nici rău; e așa și-așa. *Parcă îi tot pute ceva,* se spune despre cel care este mereu nemulțumit. *A-i puți a…* = a simți miros de… ✦ Fig. (Fam.; urmat de determinări introduse prin prep. „de") A avea ceva în cantitate mare, a fi plin de… *Pute piața de mere*. — Lat. ***putire** (= *putere).*

PUȚÍN, -Ă, *puțini, -e,* adj., adv., s.n. **I.** Adj. **1.** Care este în cantitate mică, un pic; care nu este de ajuns; insuficient. ✧ Expr. *Puțin la minte* = prostuț. *Puțin la simțire* = nesimțitor, insensibil. ✦ (Substantivat, n.) Cantitate mică, număr mic din ceva. *Puținul cât a scris.* ✧ Expr. *Puțin a lipsit* (sau *a rămas) să nu…* sau *puțin de nu era să…* = mai era cât pe-aci să…, era pe punctul de a… *Pentru puțin!* = formulă politicoasă de răspuns la o mulțumire. **2.** De proporții, de dimensiuni mici, cu volum redus; mic; *fig.* neînsemnat. ✧ *Puțin la trup* = mic și firav. ✦ De intensitate mică; slab. **3.** (Despre noțiuni de timp) De mică durată; scurt. ✧ Loc. adv. *În puține zile* = peste câteva zile. **4.** (Cu valoare de num. nehot.) *Puțini știu acest lucru.* **II.** Adv. **1.** În cantitate sau în măsură mică. ✧ *Cel* (sau *pe) puțin* = **a)** minimum; **b)** în orice caz, măcar, barem. *Câtuși* (sau *cât) de puțin* = nici în cea mai mică măsură. *Nu mai puțin* = de asemenea, deopotrivă. *Pe* (sau *cu) puțin* = ieftin. *(Cu) puțin mai…* = (cu) ceva mai… *Merg puțin mai înaintea lui. Mai puțin de…* = în număr sau în cantitate mai mică decât… *(Puțin) câte puțin* sau

(câte) puțin-puțin = încetul cu încetul, pe rând. *Mult-puțin* = cât o fi, oricât. ✦ În oarecare măsură, întrucâtva. ✦ Cam, oarecum. *Surâse puțin ironic.* ✦ (Precedat de „cel mai", servește la formarea superlativului relativ de inferioritate) *Cel mai puțin reușit dintre tablourile expuse.* **2.** Pentru scurt timp, pentru un interval mic; câtva timp. ✧ *Peste puțin* = în curând, în scurt timp. *De puțin* = de scurt timp, de curând. — Et. nec.

PUȚINĂTÁTE s.f. **1.** Faptul sau însușirea de a fi puțin; cantitate sau număr mic; puțintime. **2.** Volum mic sau dimensiune mică; micime. — **Puțin** + suf. *-ătate.*

PUȚINÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *puținei, -ele,* adj., adv. (Pop.) Puțintel. ✧ Expr. *Puținel și…* = aproape că…, gata-gata să… — **Puțin** + suf. *-el, -ea, -ică.*

PUȚINTÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *puțintei, -ele,* adj., adv. Diminutiv al lui *puțin;* puținel. ✧ *Puțintel la trup* (sau *la făptură)* = scund și subțirel, mititel. — **Puțin** + [miti]**tel.**

PUȚINTELÚȘ adv. (Rar) Diminutiv al lui *puțintel.* — **Puțintel** + suf. *-uș.*

PUȚINTÍME s.f. (Rar) Puținătate. — **Puțin**[el] + suf. *-ime.*

PUVÓI s.n. v. **puhoi**[1]**.**

PUZDÉRIE, *puzderii*, s.f. **1.** Resturi lemnoase care cad din tulpina cânepii sau a inului la melițare și la scărmănare. ✧ Expr. *A (se) face puzderie* = a (se) sfărâma, a (se) face praf; a (se) distruge. **2.** Mulțime de fulgi, de stropi de ploaie, de gunoaie mărunte etc. (răscolite de vânt). **3.** (Cu determinări la pl. introduse prin prep. „de") Mulțime, număr mare. [Var.: (reg.) **pozdérie** s.f.] — Din sl. **pozderije.**

PUZZLE, *puzzle-uri,* s.n. Joc de perspicacitate care constă în îmbinarea unor piese decupate pentru a reconstitui un întreg. [Pr.: *pázăl*] — Cuv. engl.

PUZZOLÁNĂ s.f. **1.** Material de construcție bogat în dioxid de siliciu întrebuințat la fabricarea cimentului. **2.** Tuf format din sedimentarea cenușii vulcanice. [Pr.: *-țo-*] — Din it. **puzzolana.**

Q

Q, *q,* s.m. **1.** A douăzecea literă a alfabetului limbii române, folosită în scrierea numelor proprii și în neologisme cu caracter internațional. **2.** Sunet notat cu această literă. [Pr.: *kü.* — Pl. și: (**1**, n.) *q-uri*].

QUADRÍVIUM s.n. Treaptă imediat următoare învățământului elementar medieval, în care se predau aritmetica, muzica, geometria și astronomia. [Pr.: *cva-dri-vi-um*] — Din lat., fr. **quadrivium.**

QUAESTOR, *quaestori,* s.m. (În Roma antică) Magistrat cu atribuții fiscale. [Pr.: *cvéstor*] — Din lat. **quaestor.**

QUAKER, -Ă, *quakeri, -e,* s.m. și f. Membru al unei secte protestante pacifiste și austere, întemeiată în sec. XVII și răspândită în Anglia și în SUA. [Pr.: *cŭéi-căr*] — Din engl. **Quaker,** fr. **quaker.**

QUAKERÍSM s.n. Doctrină care propovăduia întoarcerea la formele creștinismului primitiv. [Pr.: *cŭei-că-*] — Din engl. **Quakerism**, fr. **quakérisme.**

QUARC, *quarcuri,* s.m. (Fiz.) Particulă ipotetică considerată dintre constituenții ultimi ai materiei. [Pr.: *cŭarc*] — Din engl., fr. **quark.**

QUARTÉT s.n. v. **cvartet.**

QUASÁG, *quasagi,* s.m. (Astron.) Obiect ceresc extragalactic. [Pr.: *cua-.* — Abr.: *QSG*] — Din engl. **quasag.**

QUASÁR, *quasari,* s.m. (Astron.) Radiosursă cosmică intensă, cu dimensiuni unghiulare reduse. [Pr.: *cŭa-.* — Abr.: *QSR*] — Din engl., fr. **quasar.**

QUATTROCENTÍST, -Ă, *quattrocentiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Om de cultură, artist din quattrocento. **2.** Adj. Care aparține Renașterii timpurii italiene, care este specific acestei perioade; din quattrocento. [Pr.: *cŭa-tro-*] — Din it. **quattrocentista,** fr. **quattrocentiste.**

QUATTROCENTO s.n. Denumire dată culturii italiene din sec. XV, cunoscută și sub numele de Renaștere timpurie. [Pr.: *cŭa-tro-cén-*] — Cuv. it.

QUEBRÁCHO, *quebracho,* s.m. **1.** Arbore tropical răspândit în America de Sud, cu lemnul foarte dur și bogat în substanțe tanante *(Schinopsis lorentzii* sau *Quebracho colorado);* lemnul acestui arbore. **2.** Material tanant extras din scoarța și lemnul de quebracho (**1**), folosit în industria pielăriei. [Pr.: *che-bracĭo*] — Din sp. **quebracho.**

QUECHUA, *quechua,* s.m. și f., adj. invar. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația amerindiană care trăiește în ținuturile muntoase din Peru, în vestul Boliviei și în zona de frontieră cu Bolivia a statelor Argentina și Chile. **2.** Adj. invar. Care aparține sau este specific populației quechua (**1**). ✦ (Substantivat, f.) Limba amerindiană vorbită de populația quechua. [Pr.: *chéčua*] — Cuv. sp.

QUETZAL s.m. Unitate monetară a Guatemalei. [Pr.: *chețál*] — Cuv. sp.

QUIDDITÁTE s.f. (Fil.) Concept aristotelic care desemnează cauza primă a obiectului, substanța, esența acestuia. [Pr.: *cvi-di-*] — Din lat. **quidditas, -atis,** fr. **quiddité.**

QUIPROQUÓ, *quiproquo-uri,* s.n. **1.** (Livr.) Confuzie de persoane sau de lucruri; intervertire. **2.** (Teatru) Situație (comică) în care un personaj este confundat cu altul, rezultând o serie de încurcături. [Pr.: *cviprocvo* și *chiproco*] — Din fr. **quiproquo.**

QUÍPU, *quipu,* s.n. Sistem de calcul și de scriere incaș, care folosea sfori de diverse culori și noduri; instrumentul, alcătuit din sfori și noduri, folosit de incași pentru acest sistem de scriere. [Pr.: *chi-*] — Din sp. **quipo.**

QUÍSLING, *quislingi,* s.m. (Livr.) Colaboraționist (cu hitleriștii); trădător de patrie. [Pr.: *cvisling* și *chisling*] — Din n. pr. **Quisling.**

QUÓLIBET s.n. (Livr.) Joc de cuvinte răutăcios sau glumeț. [Pr.: *cvo-*] — Din fr. **quolibet.**

QÚRUCH s.n. Veche monedă divizionară în Arabia Saudită. — Din fr. **quruch.**

R

R, *r,* s.m. **1.** A douăzecea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană sonantă lichidă vibrantă dentală). [Pr.: *er, re, rî.* — Pl. și (**1,** n.) *r-uri*].

RABÁNĂ s.f. Țesătură dungată, impermeabilă, obținută din rafie, care se folosește, în Africa, la confecționarea îmbrăcămintei, perdelelor etc. — Din fr. **rabane.**

RABÁRBURĂ, *rabarbure,* s.f. (Bot.; reg.) Revent *(Rheum officinale)*. — Din germ. **Rhabarber**, magh. **rebarbara.**

RABÁT, *rabaturi,* s.n. Reducere; scăzământ. ✧ *Rabat comercial* = reducere de preț acordată de vânzător la cumpărarea unor mărfuri în situații ca plata în numerar, la cumpărarea unei cantități mari sau în extrasezon, fidelitatea clientului. — Din germ. **Rabatt.**

RABATÁ, *rabatez,* vb. I. Tranz. (Mat.) **1.** A roti o figură plană în jurul unei drepte situate în planul figurii. **2.** A lăsa în jos; a îndoi, a plia. [Var.: **rabáte** vb. III] — Din fr. **rabattre.**

RABATÁBIL, -Ă, *rabatabili, -e,* adj. (Despre elemente de construcție, organe de mașină etc.) Care se poate roti în jurul unei axe (orizontale). *Scaun rabatabil. Masă rabatabilă.* — Din fr. **rabattable.**

RABATÁRE, *rabatări,* s.f. **1.** (Mat.) Rotire a unei figuri plane în jurul unei drepte orizontale sau verticale din planul figurii. **2.** Pliere, îndoire. [Var.: **rabátere** s.f.]. — V. **rabata.**

RABATÁT, -Ă, *rabatați, -te,* adj. **1.** Care a fost rotit în jurul unei drepte (pe care o conține). **2.** Pliat. — V. **rabata.**

RABÁTE vb. III v. **rabata.**

RABÁTERE s.f., v. **rabatare.**

RABATÓR, *rabatoare,* s.n. Organ al unor mașini agricole care are rolul de a susține plantele în timpul tăierii și de a le apleca pe platforma mașinii. — Din fr. **rabattoir.**

RABDOMANȚÍE s.f. Căutare a unor obiecte ascunse sau a apei subterane cu ajutorul unei baghete magice. — Din fr. **rhabdomancie.**

RABIÁT, -Ă, *rabiați, -te,* adj. (Rar) Furios, turbat. [Pr.: *-bi-at*] — Din germ. **rabiat.**

RÁBIC, -Ă, *rabici, -ce,* adj. De rabie, caracteristic rabiei, privitor la rabie. — Din fr. **rabique.**

RÁBIE s.f. (Med.) Turbare. — Din lat. **rabia** (= *rabies, -ei).*

RÁBÍN, *rabini,* s.m. Conducător religios, ghid spiritual al unei comunități mozaice. [Acc. și: *rabín*] — Din pol. **rabin,** germ. **Rabbiner.** Cf. fr. r a b b i n.

RABINÁT s.n. Autoritate religioasă și spirituală mozaică. ✦ Calitatea de rabin, funcția de rabin; perioadă de timp cât funcționează un rabin. — Din fr. **rabbinat,** germ. **Rabbinat.**

RABÍNIC, -Ă, *rabinici, -ce,* adj. De rabin. — Din germ. **rabinisch,** fr. **rabbinique.**

RÁBIȚ s.n. Plasă de sârmă galvanizată, cu ochiuri mari, folosită pentru fixarea tencuielilor pe suprafața unor elemente de construcție la care tencuiala aderă greu sau pentru executarea unor ornamente. — Et. nec.

RABLAGÍ, *rablagesc,* vb. IV. Refl. (Fam.; despre obiecte) A se învechi, a se uza, a se deteriora (prin întrebuințare îndelungată); (despre ființe) a-și pierde puterile, vigoarea, sănătatea; a se ramoli. [Var.: **răblăgí** vb. IV] — Din **rablagiu** (derivat regresiv).

RABLAGÍT, -Ă, *rablagiți, -te,* adj. (Fam.; despre obiecte) Învechit, uzat, deteriorat; (despre ființe) slăbit de puteri, cu sănătatea zdruncinată; ramolit. [Var.: **răblăgít, -ă** adj.] — V. **rablagi.**

RABLAGÍU, -ÍE, *rablagii,* s.m. și f. (Rar) Persoană ramolită. — **Rablă** + suf. *-agiu.*

RÁBLĂ, *rable,* s.f. (Fam. și depr.) **1.** Lucru vechi, uzat sau de calitate proastă; vechitură. **2.** Animal bătrân și slab; gloabă. **3.** Om îmbătrânit și sleit de puteri, ramolit. — Cf. bg. h r ă b l a „ceva care este spart, rupt, care are lipsuri etc.”

RABLIONÉTĂ, *rablionete,* s.f. (Fam. și depr.) Automobil vechi, uzat. [Pr.: *-bli-o-*] — Din **rablă** (după *camionetă, cabrioletă).*

RABOTÁ, *rabotez,* vb. I. Tranz. A prelucra prin așchiere suprafața unei piese de metal, cu ajutorul rabotezei. ✧ *Mașină de rabotat* = mașină-unealtă cu ajutorul căreia se efectuează operația de rabotare; raboteză. — Din fr. **raboter.**

RABOTÁJ, *rabotaje,* s.n. Rabotare. — Din fr. **rabotage.**

RABOTÁRE, *rabotări,* s.f. Acțiunea de *a rabota* și rezultatul ei; rabotaj, rabotat. — V. **rabota.**

RABOTÁT s.n. Rabotare. — V. **rabota.**

RABOTÉZĂ, *raboteze,* s.f. Mașină-unealtă care servește la prelucrarea prin așchiere a metalului; mașină de rabotat. — Din fr. **raboteuse.**

RABOTÓR, *rabotori,* s.m. Muncitor calificat care lucrează la raboteză. — Din fr. **raboteur.**

RAC, *raci,* s.m. **1.** Crustaceu comestibil acoperit cu o carapace tare, de culoare neagră-verzuie, care devine roșie la fiert, cu abdomenul inelat, cu cinci perechi de picioare, dintre care cea din față este în formă de clește *(Astacus fluviatilis)*. ✧ Expr. *A da înapoi (*sau *îndărăt) ca racul* = a-i merge rău, a nu mai progresa. *Roșu ca racul* (sau *ca un rac fiert)*, se spune despre o persoană foarte roșie la față. **2.** N.pr. art. Numele unei constelații în dreptul căreia Soarele ajunge la solstițiul de vară. ✧ *Tropicul Racului* = cerc imaginar pe globul pământesc, la 23°27’ nord de Ecuator, care limitează zona tropicală de cea boreală. ✦ A patra dintre cele 12 zodii; zodia cancerului. **3.** Nume dat unor unelte care prind sau agață ca picioarele racului (**1**): **a)** dispozitiv folosit pentru fixarea coloanei de țevi de pompare în coloana de exploatare a unei sonde; **b)** dispozitiv folosit la prinderea și readucerea la suprafață a unor piese scăpate sau rămase accidental în gaura de sondă. **4.** Ustensilă de uz casnic, confecționată din oțel, ascuțită și prevăzută cu un mâner, cu care se extrag dopurile din sticlele înfundate; tirbușon. **4.** (Med.; pop.) Cancer. — Din sl. **rakŭ.**

RACÉM, *raceme,* s.n. (Bot.) Inflorescență în formă de ciorchine; ciorchine. ✧ *Racem compus* = panicul. — Din fr. **racème**, lat. **racemus.**

RACÉMIC, -Ă, *racemici, -ce,* adj., s.n. (Substanță chimică organică) care este optic inactivă. — Din fr. **racémique.**

RACEMIFÓRM, -Ă, *racemiformi, -e,* adj. (Bot.; despre inflorescențe) În formă de racem. — Din fr. **racémiforme.**

RACEMIZÁRE, *racemizări,* s.f. Proces prin care o substanță devine racemică. — După fr. **racémisation.**

RACHÉTĂ[1], *rachete,* s.f. **1.** Proiectil alcătuit dintr-un tub umplut cu materii care se aprind în aer, producând o lumină puternică (de diferite culori) pe o traiectorie lungă, și care se folosește la semnalizări și la focuri de artificii. **2.** Aparat de zbor propulsat prin reacție directă cu ajutorul unui motor la distanțe foarte mari de Pământ. ✧ *Rachetă cosmică* = rachetă[1] (**2**) de mari dimensiuni, folosită pentru plasarea pe orbite a sateliților artificiali și pe traiectorii stabilite a navelor cosmice. *Rachetă meteorologică* = rachetă[1] (**2**) recuperabilă dotată cu aparate speciale de măsură a parametrilor meteorologici și de transmitere a informației, folosită pentru investigații ale atmosferei până la altitudini de 150 km. — Din germ. **Rakete,** rus. **raketa.**

RACHÉTĂ[2], *rachete,* s.f. **1.** Obiect de joc în tenisul de câmp sau în badminton, alcătuit dintr-o rețea de coarde fixate pe un cadru oval de lemn prevăzut cu mâner, cu ajutorul căruia se lovește mingea. **2.** Paletă ovală aplicată pe talpa încălțămintei pentru a nu se afunda în zăpadă. — Din fr. **raquette.**

RACHETÍST, *rachetiști,* s.m. Militar care face parte dintr-o unitate de rachete[1] (**2**). — **Rachetă[1]** + suf. *-ist.*

RACHETODRÓM, *rachetodromuri,* s.n. Teren şi instalaţii amenajate pentru decolarea şi aterizarea rachetelor[1] (**2**), precum şi pentru urmărirea şi dirijarea zborului acestora. — **Rachetă**[1] + [aero]**drom.**

RACHETOMODÉL, *rachetomodele,* s.n. Model de rachetă[1] (**2**) cu dimensiuni reduse. — **Rachetă**[1] + **model.**

RACHETOMODELÍSM s.m. Sport aviatic care constă în proiectarea, construirea şi lansarea de rachetomodele. — **Rachetomodel** + suf. *-ism.*

RACHETOMODELÍST, -Ă, *rachetomodelişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în rachetomodelism. — **Rachetomodel** + suf. *-ist.*

RACHIÁŞ, *rachiaşe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *rachiu*. [Pr.: *-chi-aş*] — **Rachiu** + suf. *-aş*.

RACHIÉR, *rachieri,* s.m. (Înv.) Persoană care fabrica sau vindea rachiu. [Pr.: *-chi-er*] — **Rachiu** + suf. *-ar*.

RACHIERÍE[1] s.f. (Înv.) Ocupaţia rachierului. [Pr.: *-chi-e-*] — **Rachier** + suf. *-ie*.

RACHIERÍE[2], *rachierii,* s.f. (Înv.) Fabrică sau depozit de rachiu. [Pr.: *-chi-e-*] — **Rachiu** + suf. *-erie*.

RACHÍU, (**2**) *rachiuri,* s.n. **1.** Nume generic dat diferitelor băuturi alcoolice tari obţinute natural prin distilarea vinului, a fructelor, a sucurilor fermentate, a cerealelor, sau sintetic, prin diluarea alcoolului cu apă (şi cu esenţe) fără adaos de sirop de zahăr; vinars. **2.** Cantitate de rachiu (**1**) conţinută de un pahar, de o sticlă etc. — Din tc. **rakı.**

RÁCILĂ[1], *racile,* s.f. **1.** (Livr.) Boală veche, incurabilă, maladie cronică; betegug; *fig.* cusur, meteahnă, defect. **2.** Fig. Duşmănie veche, ură. — Et. nec.

RÁCILĂ[2], *racile,* s.f. (Pop.) Unealtă de diferite forme folosită la prinderea racilor. — Din **rac.**

RACK, *rackuri,* s.n. (Elt.; englezism) Cadru metalic pe care se pot fixa diferite aparate componente ale unui sistem — Din engl. **rack.**

RÁCKET, *racketi,* s.m. Hoţ, bandit, tâlhar. — Din engl., fr. **racket.**

RACLÁ, *raclez,* vb. I. Tranz. A răzui. ✦ Spec. A face un raclaj. — Din fr. **racler.**

RACLÁJ, *raclaje,* s.n. Intervenţie chirurgicală care constă în curăţarea ţesuturilor organice bolnave cu ajutorul chiuretei. ✦ Spec. Curăţarea stratului superficial al mucoasei uterine cu ajutorul chiuretei, pentru a îndepărta ovulul fecundat; chiuretaj. — Din fr. **raclage.**

RACLÁRE, *raclări,* s.f. Acţiunea de *a racla* şi rezultatul ei. — V. **racla.**

RÁCLĂ, *racle,* s.f. (Pop.) **1.** Sicriu, coşciug. **2.** Ladă de lemn (de dimensiuni mari şi ornamentată). **3.** Cutie de lemn cu capac, în care se păstrează anumite alimente. **4.** Despărţitură într-un hambar, unde se păstrează fânul, cerealele etc. **5.** Pânză urzită cu două feluri de bumbac. [Var.: **lácră** s.f.] — Din bg. **rakla.**

RACLÉTĂ, *raclete,* s.f. Lamă flexibilă de oţel care serveşte la curăţarea sau la răzuirea unor suprafeţe. — Din fr. **raclette.**

RACLÓR, *racloare,* s.n. **1.** Dispozitiv mobil folosit pentru curăţarea nămolului depus pe fundul decantoarelor, fără scoaterea din funcţie a instalaţiei. **2.** Instrument cu care se raclează; răzuitor. — Cf. fr. r a c l o i r.

RACOLÁ, *racolez,* vb. I. Tranz. A recruta pe cineva pentru o anumită activitate (reprobabilă) atrăgându-l prin promisiuni, presiuni etc — Din fr. **racoler.**

RACOLÁJ, *racolaje,* s.n. Faptul de a racola; racolare. — Din fr. **racolage.**

RACOLÁRE, *racolări,* s.f. Acţiunea de *a racola*. — V. **racola.**

RACOLÁT, -Ă, *racolaţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care a fost recrutat într-o activitate (reprobabilă). — V. **racola.**

RACOLÉR, *racoleri,* s.m. Persoană care racolează. — Din fr. **racoleur.**

RACÓRD, *racorduri,* s.n. **1.** Legătură, contact între două părţi ale unei lucrări sau între două elemente ale unui întreg. **2.** Piesă (constituită din una sau din două părţi tubulare cu piuliţe) cu care se face legătura între două conducte şi prin care poate circula un fluid sau un material pulverulent ori granular. **3.** Porţiune de circuit electric care pune în legătură aparatul, maşina sau locul de utilizare a energiei electrice cu reţeaua de distribuţie. **4.** Legătură între două secvenţe de film care asigură continuitatea ideii cinematografice. ✦ Îmbinare a două benzi de sunet fără a întrerupe unitatea coloanei sonore. — Din fr. **raccord.**

RACORDÁ, *racordez,* vb. I. Tranz. A stabili un racord. ✦ (Geom.) A uni între ele două drepte sau două curbe printr-o curbă tangentă la fiecare dintre dreptele sau curbele între care se face legătura. — Din fr. **raccorder.**

RACORDÁRE, *racordări,* s.f. Acţiunea de *a racorda* şi rezultatul ei. ✦ (Concr.) Porţiune din suprafaţa unei ţevi, a unui tub etc. prin care se face trecerea între două zone cu secţiuni diferite. ✦ Locul de legătură a două elemente ale unui sistem tehnic. ✦ Realizarea unei legături între două porţiuni ale unui drum sau ale unei căi ferate prin introducerea între ele a unui tronson de traseu cu axa curbă. — V. **racorda.**

RACURSÍ, *racursiuri,* s.n. **1.** S.n. Procedeu de folosire a perspectivei în artele plastice şi în cinematografie, prin care extremităţile obiectului reprezentat apar apropiate, iar unele dimensiuni reduse. **2.** Prescurtare. — Din fr. **raccourci.**

RAD, *razi,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură egală cu doza radiaţiei care cedează o energie de 100 de ergi unui gram din substanţa în care este absorbită. — Din fr. **rad.**

RÁDAR, *radare,* s.n. Sistem de radiolocaţie în care, cu ajutorul unui tub catodic şi al unei aparaturi anexe, se determină direcţia şi distanţa la care se află diverse obiecte îndepărtate (avioane, obstacole etc.). *Radar auto* = aparat portabil destinat măsurării vitezei autovehiculelor care trec prin câmpul electromagnetic emis. [Acc. şi: *radár*] — Din engl., fr. **radar,** germ. **Radar.**

RADARÍST, *radarişti,* s.m. Specialist în probleme de radar. — Din fr. **radariste.**

RÁDĂ[1], *rade,* s.f. Zonă de apă din vecinătatea unei coaste, cu sistem de apărare naturală sau artificială, servind la adăpostirea navelor într-un port împotriva vânturilor, valurilor ori curenţilor. — Din fr. **rade.**

RÁDĂ[2], *rade,* s.f. (La unele popoare slave) Denumire dată consiliului, adunării, organului colegial al puterii. — Din pol., rus. **rada.**

RÁDE, *rad,* vb. III. **1.** Tranz. şi refl. A(-şi) tăia cu briciul sau cu maşina de ras părul, barba ori mustăţile de la rădăcină; a (se) bărbieri. ✧ Expr. (Tranz.; fam.; ir.) *A rade pe cineva fără săpun* = a critica aspru pe cineva. (Fam.) *Să-mi razi* (sau *să-mi radeţi) mustaţa*, se spune pentru a arăta că eşti foarte sigur de cele ce afirmi. ✦ Tranz. A curăţa părul de pe pielea unui animal sau solzii de pe un peşte. **2.** Tranz. A răzui, a înlătura un strat subţire de deasupra unui lucru. ✦ A şterge, a îndepărta, a elimina (cu guma, cu un briceag, cu lama etc.) ceva scris. ✦ A da pe răzătoare pentru a mărunţi. **3.** Tranz. Fig. A distruge, a nimici, a şterge de pe faţa pământului. ✧ Expr. (Fam.) *A rade cuiva o palmă* = a da cuiva o palmă. [Perf. s. *răsei*, part. *ras*] — Lat. **radere.**

RÁDERE, *raderi,* s.f. Acţiunea de *a (se) rade* şi rezultatul ei. — V. **rade.**

RADIÁ[1], *radiez,* vb. I. **1.** Intranz. şi tranz. (La pers. 3) A emite, a împrăştia raze de lumină, de căldură, unde sonore sau fascicule de particule radial, în toate direcţiile. **2.** Intranz. Fig. A avea o înfăţişare care reflectă fericire, bucurie etc.; a fi vesel, surâzător, bine dispus, jovial. [Pr.: *-di-a*] — Din lat. **radiare,** fr. **radier.**

RADIÁ[2], *radiez,* vb. I. Tranz. (Jur.) A şterge dintr-un registru, a scoate din evidenţă, a face operaţia de radiere. [Pr.: *di-a*] — Din fr. **radier.**

RADIÁL, -Ă, *radiali, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care pleacă dintr-un centru ca razele unui cerc sau ale unei sfere; dispus în formă de raze; radiar, radiat. [Pr.: *-di-al*] — Din fr., germ. **radial.**

RADIÁN, *radiani,* s.m. Unitate de măsură pentru unghiuri, egală cu unghiul care, având vârful în centrul unui cerc, subîntinde un arc a cărui lungime este egală cu raza cercului [Pr:. *-di-an*] — Din fr. **radian.**

RADIÁNT, -Ă, *radianţi, -te,* adj. **1.** (Despre energie) Care se răspândeşte prin radiaţii. **2.** (Despre corpuri) Care emite radiaţii, lumină etc.; care radiază. [Pr.: *-di-ant*] — Din fr. **radiant.**

RADIÁNŢĂ, *radianţe,* s.f. Mărime fotometrică egală cu raportul dintre fluxul luminos total emis de suprafaţa unui corp şi aria acestei suprafeţe. [Pr.: *-di-an-*] — Din fr. **radiance.**

RADIÁR, -Ă, *radiari, -e,* adj. Radial. [Pr.: *-di-ar*] — Din fr. **radiaire.**

RADIÁT, -Ă, *radiaţi, -te,* adj. Radial. ✦ (Substantivat, n.; la pl.) Animale nevertebrate având organele dispuse în formă de raze; (şi la sg.) animal care face parte din acest grup. ✦ (Substantivat, n.; la pl.) Grup de plante din familia compozeelor ale căror petale sunt aşezate radial; (şi la sg.) plantă care face parte din acest grup. [Pr.: *-di-at*] — V. **radia**[1].

RADIATÍV, -Ă, *radiativi, -e,* adj. **1.** Care ţine de radiaţie, care se referă la radiaţie. **2.** (Fiz.; despre tranziţii) Însoţit de emisia unei radiaţii. **3.** Care priveşte raportul dintre cantitatea de căldură primită şi cea cedată de Pământ într-o perioadă determintă. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **radiatif.**

RADIATÓR, *radiatoare,* s.n. **1.** Corp, aparat sau dispozitiv care emite radiaţii. ✧ *Radiator electric* = aparat electric de încălzire (în care căldura este transmisă prin radiaţii). **2.** Corp de încălzire format din tuburi sau coloane tubulare prin care circulă aburii sau apa caldă, într-o instalaţie de încălzire centrală. **3.** Dispozitiv care serveşte la răcirea apei în motoarele cu ardere internă. **4.** Antenă de emisie reprezentând elementul activ al unui sistem de antene. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **radiateur,** germ. **Radiator.**

RADIÁŢIE, *radiaţii,* s.f. Emisie de unde sonore, electromagnetice etc. sau de particule care se propagă sub formă de raze în toate direcţiile; ansamblul particulelor emise de un corp; radiere. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **radiation.**

RADICÁL, -Ă, *radicali, -e,* adj., s.m. **I.** Adj. **1.** De bază, fundamental, esenţial. ✦ (Adverbial) Din temelie, cu desăvârşire, complet. ✦ (Despre tratamente, leacuri) Care vindecă în întregime, complet. **2.** Care preconizează reforme adânci, acţiuni hotărâtoare; schimbări fundamentale. **II.** S.m. **1.** (Mat.) Rădăcină. ✦ Simbolul matematic care exprimă o extragere de rădăcină. ✧ (Mat.; în sintagmele) *Axă radicală* = locul geometric al punctelor din plan care au aceeaşi putere faţă de două cercuri date, reprezentat printr-o dreaptă perpendiculară pe linia care uneşte centrele cercurilor. *Plan radical* = locul geometric al punctelor din spaţiu având aceeaşi putere faţă de două sfere date, reprezentat printr-un plan. **2.** (Chim.) Grupare de atomi care rămâne neschimbată într-o reacţie chimică şi care se comportă ca un element unic. **3.** (Lingv.) Rădăcină. — Din fr. **radical,** germ. **Radikal.**

RADICALÍSM s.n. Concepţie şi atitudine politică care preconizează şi urmăreşte folosirea de metode radicale, totale, pentru soluţionarea unor probleme ale vieţii sociale; practicarea acestor metode. — Din fr. **radicalisme.**

RADICALÍST, -Ă, *radicalişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al radicalismului. — **Radical** + suf. *-ist*. Cf. germ. R a d i k a l i s t.

RADICALIZÁ, *radicalizez,* vb.I. Tranz. şi refl. A deveni sau a face să devină radical (**I 2**). — **Radical** + suf. *-iza*. Cf. germ. r a d i k a l i s i e r e n.

RADICALIZÁRE, *radicalizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) radicaliza* și rezultatul ei. — V. **radicaliza.**

RADICÁNT, -Ă, *radicanți, -te,* adj. (Despre tulpini) Care are capacitatea de a emite rădăcini; (despre plante) agățător prin rădăcini suplimentare. — Din fr. **radicant.**

RADICÁȚIE s.f. Dispoziție a rădăcinilor unei plante. — Din fr. **radication.**

RADICÉLĂ, *radicele,* s.f. Rădăcină secundară care se dezvoltă pe rădăcina principală. — Din fr. **radicelle.**

RADICIFÓRM, -Ă, *radiciformi, -e,* adj. (Bot.) Care are forma unei rădăcini. — Din fr. **radiciforme.**

RADICIVÓR, -Ă, *radicivori, -e,* adj. Care mănâncă rădăcini. — Din fr. **radicivore.**

RADICULÁR, -Ă, *radiculari, -e,* adj. Care aparține radiculei, care se referă la radiculă. — Din fr. **radiculaire.**

RADÍCULĂ, *radicule,* s.f. Rădăcină a plantulei din sămânță, care, după încolțirea seminței, se transformă în rădăcină principală. — Din fr. **radicule,** lat. **radicula.**

RADIÉR, *radiere,* s.n. **1.** Tip de fundație alcătuit dintr-un planșeu de beton armat care se întinde de obicei sub întreaga construcție pe care o susține. **2.** Căptușeală de beton, de bolovani sau de pavele executată pe fundul albiei unei ape, între picioarele unui pod etc., pentru a împiedica eroziunea, spălarea pământului de către ape și adâncirea albiei. **3.** Boltă de beton sau de piatră așezată la baza unui tunel. [Pr.: *-di-er*] — Din fr. **radier.**

RADIÉRĂ, *radiere,* s.f. Gumă de șters. [Pr.: *-di-e-*] — Din germ. **Radier**[gummi].

RADIÉRE[1]**,** *radieri,* s.f. Faptul de *a radia*[1]*;* radiație. [Pr.: *-di-e-*] — V. **radia**[1]**.**

RADIÉRE[2]**,** *radieri,* s.f. (Jur.) Acțiunea de *a radia*[2] și rezultatul ei; ștergere din-tr-un registru a inscripției privitoare la anumite acte sau drepturi. [Pr.: *-di-e-*] — V. **radia**[2]**.**

RADIFÉR, -Ă, *radiferi, -e,* adj. Care conține radiu. — Din fr. **radifère.**

RÁDINĂ, *radine,* s.f. (Reg.) **1.** Amestec de rădăcini și de crengi de copaci care atârnă de pe mal în apă sau plutesc pe apă. **2.** Loc de sub mal, scobit, unde se adună peștii. **3.** Rețea cu ochiuri mari care se montează la setcile de prins pește. — Din sb., rus. **redina.**

RÁDIO[1]**-** Element de compunere indicând referirea unei mărimi, a unui aparat etc. la radiația electromagnetică, care servește la formarea unor substantive. [Pr.: *-di-o*] — Din fr. **radio-.**

RÁDIO[2]**,** *radiouri,* adj. invar., s.n. **I.** Adj. invar. **1.** Referitor la radioreceptoare. **2.** Referitor la emisiunile difuzate prin radio[2] (**2**). **3**. Referitor la radiația electromagnetică, de radiație electromagnetică. **II.** S.n. **1.** Instalație de transmitere a sunetelor prin unde electromagnetice, cuprinzând aparatele de emisie și pe cele de recepție. **2.** Spec. Aparat de recepție radiofonică; radioreceptor. **3.** Sistemul și activitatea de difuzare a programelor de știri, de muzică etc. prin radio[2] (**2**). **4.** Instituție care dirijează și coordonează problemele referitoare la radio[2] (**1, 3**). [Pr.: *-di-o*] — Din fr. **radio,** germ. **Radio.**

RADIOACTÍV, -Ă, *radioactivi, -e,* adj. **1.** (Despre unele elemente) Cu proprietăți de radioactivitate. ✦ (Despre zăcăminte, izvoare) Care conține corpuri cu proprietăți de radioactivitate. **2.** Care aparține radioactivității, privitor la radioactivitate. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioactif,** germ. **radioaktiv.**

RADIOACTIVITÁTE s.f. **1.** Proprietate a unor elemente cu atomii grei (radiu, uraniu etc.) de a emite, prin dezagregare spontană, unele radiații corpusculare (și radiații electromagnetice). **2.** Disciplină care studiază aceste proprietăți și elementele care țin de ele. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioactivité,** germ. **Radioaktivität.**

RADIOACTUALITÁTE, *radioactualități,* s.f. Emisiune radiofonică în care se transmit actualități. [Pr.: *-di-o-ac-tu-a-*] — **Radio**[2] + **actualitate.**

RADIOALTIMÉTRU, *radioaltimetre,* s.n. Aparat de radiolocație instalat la bordul unui avion, cu ajutorul căruia se determină altitudinea avionului față de sol. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioaltimètre,** rus. **radioaltimetr.**

RADIOAMATÓR, *radioamatori,* s.m. Persoană care, ca amator, stabilește legături între o stație de radio[2] proprie și o stație de radio[2] străină, cu scopul de a comunica în bune condiții cu aceasta, de la o distanță cât mai mare. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radio-amateur,** germ. **Radioamateur.**

RADIOAMATORÍSM s.n. Practicare a radiocomunicațiilor de către radioamatori. [Pr.: *-di-o-*] — **Radioamator** + suf. *-ism*.

RADIOAMPLIFICÁRE s.f. Recepția, amplificarea și distribuirea prin fire a programelor de radiodifuziune sonoră cu ajutorul unei instalații de amplificare. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio**[1]**-** + **amplificare.** Cf. fr. r a d i o a m p l i f i c a t i o n.

RADIOASCULTÁRE s.f. **1.** Ascultare a emisiunilor de radio[2]. **2.** Post, serviciu care se ocupă cu ascultarea emisiunilor de radio[2]. **3.** Timp rezervat ascultării în emisiunile radioamatorilor. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio**[2] + **ascultare.**

RADIOASCULTĂTÓR, -OÁRE, *radioascultători, -oare,* s.m. și f. Ascultător al emisiunilor de radio[2]. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio**[2] + **ascultător.**

RADIOASTRONÓM, *radioastronomi,* s.m. Specialist în radioastronomie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioastronome.**

RADIOASTRONÓMIC, -Ă, *radioastronomici, -ce,* adj. Referitor la radioastronomie, de radioastronomie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioastronomique.**

RADIOASTRONOMÍE s.f. Ramură a astronomiei care studiază corpurile și fenomenele cerești prin recepționare și interpretarea undelor venite de la acestea. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radio-astronomie,** germ. **Radioastronomie.**

RADIOATERIZÁRE, *radioaterizări,* s.f. Aterizare fără vizibilitate, în cursul căreia avionul este dirijat cu ajutorul unor radioemițătoare situate pe sol. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio**[1]**-** + **aterizare.**

RADIOBALIZÁ, *radiobalizez,* vb. I. Tranz. A marca o rută aeriană cu radiobalize. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiobaliser.**

RADIOBALIZÁJ, *radiobalizaje,* s.n. Faptul de a radiobaliza; radiobalizare. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiobalisage.**

RADIOBALIZÁRE, *radiobalizări,* s.f. Acțiunea de *a radiobaliza*. [Pr.: *-di-o-*] — V. **radiobaliza.**

RADIOBALIZÁT, -Ă, *radiobalizați, -te,* adj. (Despre rute aeriene) Care a fost marcat cu radiobalize. [Pr.: *-di-o-*] — V. **radiobaliza.**

RADIOBALÍZĂ, *radiobalize,* s.f. Aparat terestru de radionavigație care indică trecerea unei aeronave deasupra unui anumit punct geografic, prin emiterea sau prin reflectarea unor unde radioelectrice recepționate; radiofar. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiobalise.**

RADIOBIOLÓG, -Ă, *radiobiologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în radiobiologie. [Pr.: *-di-o-bi-o-*] — Din fr. **radiobiologue.**

RADIOBIOLÓGIC, -Ă, *radiobiologici, -ce,* adj. Referitor la radiobiologie, de radiobiologie. [Pr.: *-di-o-bi-o-*] — Din fr. **radiobiologique,** engl. **radiobiologic.**

RADIOBIOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu cercetarea acțiunii radiațiilor ionizante asupra organismelor vii. [Pr.: *-di-o-bi-o-*] — Din fr. **radiobiologie.**

RADIOBIÓTIC, -Ă, *radiobiotici, -ce,* adj. Referitor la efectele radiațiilor asupra organismelor vii. [Pr.: *-di-o-bi-o-*] — Din fr. **radiobiotique.**

RADIOCÁLCIU s.n. Calciu radioactiv. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio**[1]**-** + **calciu.**

RADIOCASETOFÓN, *radiocasetofoane,* s.n. Aparat care încorporează un radioreceptor și un casetofon. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio**[2] + **casetofon.**

RADIOCHIMÍE s.f. Ramură a chimiei care studiază probleme legate de elementele radioactive. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiochimie.**

RADIOCINEMATOGRAFÍE s.f. Metodă de diagnostic radiologic, care constă în înregistrarea pe film cinematografic a imaginii radiografice a unui organ în activitate. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiocinématographie.**

RADIOCLÚB, *radiocluburi,* s.n. Club al radioamatorilor. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio**[2] + **club.**

RADIOCOMÁNDĂ, *radiocomenzi,* s.f. Telecomandă realizată prin intermediul undelor electromagnetice. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiocommande.**

RADIOCOMPÁS, *radiocompasuri,* s.n. Aparat montat la bordul unui avion, care permite menținerea avionului pe direcția unui post de radioemisie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiocompas.**

RADIOCOMUNICÁȚIE, *radiocomunicații,* s.f. Transmitere și recepție la distanță a unor sunete, semnale și imagini cu ajutorul undelor radio[2]. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiocommunication.**

RADIOCONDUCTÓR, *radioconductoare,* s.n. Corp care devine conductor de electricitate sub influența undelor electromagnetice. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioconducteur.**

RADIODERMÍTĂ, *radiodermite,* s.f. (Med.) Dermită provocată de iradieri cu raze X sau de substanțe radioactive. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiodermite.**

RADIODETÉCȚIE, *radiodetecții,* s.f. (Fiz.) Radiolocație. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiodétection.**

RADIODIAGNÓSTIC, *radiodiagnostice,* s.n. Diagnostic medical bazat pe examinare radiologică. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiodiagnostic.**

RADIODIFUZÁ, *radiodifuzez,* vb. I. Tranz. A transmite, a emite ceva printr-un post de radioemisie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiodiffuser.**

RADIODIFUZIÚNE, *radiodifuziuni,* s.f. Radiocomunicație unilaterală care constă în transmiterea sistematică prin unde electromagnetice neghidate a unui program (sonor și vizual) destinat recepției publice. ✦ Instituție care se ocupă cu întocmirea și cu difuzarea acestor programe. [Pr.: *-di-o-di-fu-zi-u-*] — Din fr. **radiodiffusion.**

RADIODISTRIBÚȚIE s.f. Distribuție publică a programelor de radiodifuziune prin linii de telecomunicații speciale de la o stație centrală; radioficație. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiodistribution.**

RADIOECOLOGÍE s.f. Studiul efectelor radiațiilor naturale asupra organismelor vii. [Pr.: *-di-o-*] — Din engl. **radioecology.**

RADIOECÓU, *radioecouri,* s.n. Radioundă recepționată după emisie, în urma reflexiei ei pe suprafața unui corp (ceresc). [Pr.: *-di-o-*] — **Radio**[2] + **ecou.**

RADIOELÉCTRIC, -Ă, *radioelectrici, -ce,* adj. Care aparține radioelectricității, privitor la radioelectricitate, studiat de radioelectricitate. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioélectrique.**

RADIOELECTRICIÁN, -Ă, *radioelectricieni, -e,* s.m. și f. Specialist în radioelectricitate. [Pr.: *-di-o-e-lec-tri-ci-an*] —Din fr. **radioélectricien.**

RADIOELECTRICITÁTE s.f. Parte a fizicii care studiază oscilațiile de înaltă frecvență și undele electromagnetice, precum și aplicațiile acestora în radiocomunicații, în radiolocație etc. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioélectricité.**

RADIOELEMÉNT, *radioelemente,* s.n. Element chimic radioactiv. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioélément.**

RADIOEMÍSIE, *radioemisii,* s.f. **1.** Producere a undelor electromagnetice în scopul realizării unei radiocomunicații. **2.** (În forma *radioemisiune*) Emisiune radiofonică cu ajutorul căreia se transmit știri, programe culturale etc. [Pr.: *-di-o-*. — Var.: **radioemísiune** s.f.] — Din fr. **radio-émission.**

RADIOEMISIÚNE s.f. v. **radioemisie.**

RADIOEMIȚĂTÓR, *radioemițătoare,* s.n. Instalație cu ajutorul căreia se produc unde electromagnetice folosite la radiocomunicații; emițător radio[1]. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[1]- + emițător** (după fr. *radio-émetteur).*

RADIOFÁR, *radiofaruri,* s.n. Post fix de radioemisie, folosit la dirijarea navigației maritime și aeriene. ✦ Radiobaliză. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiophare.**

RADIOFICÁ vb. I. Tranz. (Folosit numai la timpurile compuse sau trecute). A instala în orașe și în sate posturi de radioficație, a efectua o radioficare. [Pr.: *-di-o-*] — Din **radioficare** și **radioficat** (derivat regresiv).

RADIOFICÁRE, *radioficări,* s.f. Instalare în orașe și în sate a posturilor de radioficație; generalizare a transmisiei programelor de radiodifuziune sonoră prin radiodistribuție. [Pr.: *-di-o-*] — V. **radiofica.**

RADIOFICÁT, -Ă, *radioficați, -te,* adj. Înzestrat cu posturi de radioficație. [Pr.: *-di-o-*] — Din **radioficare.**

RADIOFICÁȚIE, *radioficații,* s.f. Radiodistribuție. [Pr.: *-di-o-*] — Din rus. **radiofikațiia.**

RADIOFÍZICĂ s.f. Disciplină care studiază producerea și propagarea undelor electromagnetice, influența stării atmosferei asupra acestora etc. constituind baza fizică a radiotehnicii. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiophysique.**

RADIOFÓN, *radiofoane,* s.n. (Aeron.) Aparat de comunicare prin radiofonie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr., engl. **radiophone.**

RADIOFÓNIC, -Ă, *radiofonici, -ce,* adj. Care aparține radiofoniei, privitor la radiofonie, care utilizează radiofonia. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiophonique.**

RADIOFONÍE s.f. Sistem special de transmitere și de recepționare a mesajelor sonore prin unde electromagnetice. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiophonie.**

RADIOFONÍST, -Ă, *radiofoniști, -ste,* s.m. și f. Specialist în radiofonie. [Pr.: *-di-o-*] — **Radiofonie** + suf. *-ist.*

RADIOFÓSFOR s.n. Fosfor radioactiv. [Pr.: *-di-o-*] — Din engl. **radiophosphorus.**

RADIOFOTOGRAFÍE, *radiofotografii,* s.f. Clișeu al unei imagini obținute cu ajutorul razelor X pe un ecran. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiophotographie.**

RADIOFRECVÉNȚĂ, *radiofrecvențe,* s.f. Frecvență a unei oscilații sau a unei unde electromagnetice, folosită în radiocomunicații. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiofréquence,** germ. **Radiofrequenz.**

RADIOGALAXÍE, *radiogalaxii,* s.f. Galaxie caracterizată printr-o emisie intensă de radiounde. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiogalaxie,** engl. **radiogalaxy.**

RADIOGAZÉTĂ, *radiogazete,* s.f. (Rar) Emisiune de știri, comentarii, muzică etc. transmisă prin radio[2]. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[2]** + **gazetă.**

RADIOGENÉTIC, -Ă, *radiogenetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a geneticii care studiază influența radiațiilor care produc sau nu ionizarea asupra eredității organismelor. **2.** Adj. Referitor la radiogenetică (**1**), de radiogenetică (**1**). — **Radio[1]-** + **genetic** (după engl. *radiogenetic).*

RADIOGEODEZÍE s.f. Domeniu al geodeziei care se ocupă de măsurarea distanțelor dintre punctele geodezice cu aparatură radio de mare precizie. [Pr.: *-di-o-ge-o-*] — **Radio[1]-** + **geodezie.**

RADIOGEOLÓGIC, -Ă, *radiogeologici, -ce,* adj. Referitor la radiogeologie, de radiogeologie. [Pr.: *-di-o-ge-o-*] — **Radio[1]-** + **geologie.**

RADIOGEOLOGÍE s.f. Parte a geologiei care utilizează tehnica radioactivității. [Pr.: *-di-o-ge-o-*] — **Radio[1]-** + **geologie.**

RADIOGHIDÁ, *radioghidez,* vb. I. Tranz. A dirija prin radioghidaj. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioguider.**

RADIOGHIDÁJ, *radioghidaje,* s.n. Dirijare de la distanță, prin mijloace radiotehnice, a unui vehicul. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioguidage.**

RADIOGHIDÁRE, *radioghidări,* s.f. Acțiunea de *a radioghida.* [Pr.: *di-o-*] — V. **radioghida.**

RADIOGHIDÁT, -Ă, *radioghidați, -te,* adj. Care a fost dirijat prin radioghidaj. [Pr.: *-di-o-*] — V. **radioghida.**

RADIOGONIOGRÁF, *radiogoniografe,* s.n. Radiogoniometru înregistrator. [Pr.: *-di-o-go-ni-o-*] — Din fr. **radiogoniographe.**

RADIOGONIOMETRÁ, *radiogoniometrez,* vb. I. Tranz. A determina direcția unui radioemițător prin radiogoniometrie. [Pr.: *-di-o-go-ni-o-*] — Din **radiogoniometru.**

RADIOGONIOMETRÁRE, *radiogoniometrări,* s.f. Acțiunea de *a radiogoniometra*. [Pr.: *-di-o-go-ni-o-*] — V. **radiogoniometra.**

RADIOGONIOMÉTRIC, -Ă, *radiogoniometrici, -ce,* adj. Referitor la radiogoniometrie, de radiogoniometrie. [Pr.: *-di-o-go-ni-o-*] — Din fr. **radiogoniométrique.**

RADIOGONIOMETRÍE s.f. Metodă de determinare a direcției din care se emit unde radio, bazată pe utilizarea proprietăților antenelor receptorului. [Pr.: *-di-o-go-ni-o-*] — Din fr. **radiogoniométrie.**

RADIOGONIOMÉTRU, *radiogoniometre,* s.n. Instalație de radiorecepție folosită în radiogoniometrie, în navigația fără vizibilitate și în radiolocație, pentru determinarea direcției din care sunt emise semnalele radio. [Pr.: *-di-o-go-ni-o-*] — Din fr. **radiogoniomètre.**

RADIOGRAFIÁ, *radiografiez,* vb. I. Tranz. A face o radiografie. [Pr.: *-di-o-gra-fi-a-*] — Din fr. **radiographier.**

RADIOGRÁFIC, -Ă, *radiografici, -ce,* adj. Care aparține radiografiei, privitor la radiografie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiographique.**

RADIOGRAFÍE, *radiografii,* s.f. Fotografierea interiorului unui corp opac, în special a unor regiuni din interiorul corpului omenesc, cu ajutorul unor radiații de tip special. ✦ (Concr.) Fotografie obținută cu ajutorul acestor radiații; radiogramă. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiographie.**

RADIOGRÁMĂ, *radiograme,* s.f. **1.** Telegramă transmisă prin radiocomunicație; radiotelegramă. **2.** (Rar) Radiografie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiogramme,** germ. **Radiogramm.**

RADIOINTERFEROMÉTRU, *radiointerferometre,* s.n. (Astron.) Radiotelescop a cărui funcționare se bazează pe interferența radioundelor ce ajung la un sistem de două sau de mai multe antene cu care este echipat radiotelescopul. [Pr.: *-di-o-in-*] — Din fr. **radiointerféromètre.**

RADIOITINERÁR, *radioitinerare,* s.n. Itinerar urmat de o aeronavă care se conduce după semnalele primite de la radiofarurile hertziene. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[2]** + **itinerar** (după fr. *radioraid).*

RADIOIZOTÓP, *radioizotopi,* s.m. Izotop radioactiv. [Pr.: *-di-o-i-*] — Din fr. **radio-isotope.**

RADIOIZOTÓPIC, -Ă, *radioizotopici, -ce,* adj. (Fiz.) Care ține de radioizotop, de radioizotop. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radio-isotopique.**

RADIOJURNÁL, *radiojurnale,* s.n. Emisiune radiofonică cuprinzând știri și comentarii de actualitate internă și externă, transmisă la anumite ore. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiojournal.**

RADIOLÁR, *radiolari,* s.m. (La pl.) Ordin de protozoare marine care au o cochilie silicioasă, cu prelungiri subțiri, dispuse ca niște raze; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiolaire.**

RADIOLARÍT s.n. Rocă sedimentară, silicioasă, de origine organică, cenușie-gălbuie sau roșiatică, rezultată din consolidarea depozitelor de radiolari și utilizată ca material abraziv și absorbant. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiolarite.**

RADIOLOCATÓR, *radiolocatoare,* s.n. Instalație radar. [Pr.: *-di-o-*] — Din rus. **radiolokator,** engl. **radiolocator.**

RADIOLOCÁȚIE, *radiolocații,* s.f. Detectarea și determinarea poziției unui obiect (în mișcare) față de un reper, cu ajutorul unor fascicule de unde electromagnetice emise, și transformarea acestora în semnale vizibile după reflectarea lor de către obiectul detectat. [Pr.: *-di-o-*] — Din engl. **radiolocation,** rus. **radiolokațiia.**

RADIOLÓG, -Ă, *radiologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în radiologie și radioterapie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiologue.**

RADIOLÓGIC, -Ă, *radiologici, -ce,* adj. Privitor la radiologie, care aparține radiologiei. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiologique.**

RADIOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu examinarea corpului omenesc cu ajutorul razelor X și γ și cu aplicarea lor în precizarea diagnosticului și în terapeutica unor boli. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiologie.**

RADIOMAGAZÍN, *radiomagazine,* s.n. Emisiune cu caracter variat (informativ, cultural-artistic, distractiv) transmisă prin radio[2]. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[2]** + **magazin.**

RADIOMANOMETRÍE s.f. (Med.; în sintagma) *Radiomanometrie biliară* = metodă de examinare a căilor biliare, în cursul unei operații sau după efectuarea ei, prin cercetarea morfologiei și presiunilor manometrice ale acestora. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiomanométrie.**

RADIOMETALOGRAFÍE s.f. Ramură a metalografiei care studiază structura fină a metalelor, folosind razele X și radiațiile γ. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiométallographie.**

RADIOMÉTRIC, -Ă, *radiometrici, -ce,* adj. **1.** Care aparține radiometrului, privitor la radiometru. **2.** (Fiz.; în sintagma) *Efect radiometric* = creștere a presiunii aerului pe suprafața unui corp iluminat datorită încălzirii locale a corpului și a aerului, produsă de energia luminii absorbite de corp. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiométrique.**

RADIOMETRÍE, *radiometrii,* s.f. (Fiz.) Măsurare a intensității unei radiații. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiométrie.**

RADIOMÉTRU, *radiometre,* s.n. **1.** Instrument folosit pentru măsurarea presiunii exercitate de o radiație sonoră. **2.** Aparat folosit pentru punerea în evidență a efectului radiometric. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiomètre.**

RADIOMICROFÓN, *radiomicrofoane,* s.n. (Rar) Mic radioemițător portabil, prevăzut cu un microfon, folosit pentru interviuri sau pe scenă. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[1]-** + **microfon.**

RADIOMICROMÉTRU, *radiomicrometre,* s.n. Instrument folosit la măsurarea intensităților de radiație foarte mici. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiomicromètre.**

RADIOMIMÉTIC, -Ă, *radiomimetici, -ce,* adj. (Fiz.; despre substanțe) Cu acțiune asemănătoare radiațiilor ionizate. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiomimétique,** engl. **radiomimetic.**

RADIONAVIGÁȚIE s.f. Conducere a navelor (în special a aeronavelor) cu mijloace radiotehnice. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radionavigation.**

RADIONECRÓZĂ, *radionecroze,* s.f. (Med.) Necroză a unui țesut produsă de o doză excesivă de radiații ionizate. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radionécrose.**

RADIONEVRÍTĂ, *radionevrite,* s.f. (Med.) Nevrită cauzată de acțiunea razelor radioactive asupra unui nerv. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radionévrite.**

RADIONUCLÉU, *radionuclee,* s.n. (Fiz.) Nucleu (**1**) (instabil) radioactiv. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio**[1]**-** + **nucleu** (după fr., engl. *radionuclide*).

RADIOOPÁC, -Ă, *radioopaci, -ce,* adj. (Fiz.; despre unele substanțe) Care împiedică trecerea radiațiilor printr-un organ, determinând obținerea unei imagini radiologice sau radiografice clare a acestuia. [Pr.: *-di-o-o-*] — Din fr. **radio-opaque.**

RADIOOPERATÓR, -OÁRE, *radiooperatori, -oare,* s.m. și f. Operator (**1**) de radio[2]. [Pr.: *-di-o-o-*] — Din engl. **radiooperator.**

RADIOPATOLOGÍE s.f. Disciplină care studiază bolile provocate de radiații penetrante. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiopathologie.**

RADIOPIRÁT s.n. Post de radio[2] (**1**) clandestin. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiopirate.**

RADIOPROGRÁM, *radioprograme,* s.n. Program de radio[2] (**3**). [Pr.: *-di-o-*] — **Radio**[2] + **program.**

RADIOPROIECTÓR, *radioproiectoare,* s.n. Instalație (înglobând un radiolocator și un proiector) destinată să descopere și să lumineze țintele aeriene în timpul nopții. [Pr.: *-di-o-pro-iec-*] — **Radio**[2] + **proiector.**

RADIOPROTECTÓR, -OÁRE, *radioprotectori, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care protejează de acțiunea nocivă a unor radiații. **2.** S.f. (În sintagma) *Radioprotectoare chimică* = substanță chimică neutralizantă, în anumite limite, a efectului energiei radiante asupra organismului. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioprotecteur.**

RADIOPROTÉCȚIE, *radioprotecții,* s.f. (Med.) Protecție împotriva radiațiilor în radiologie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioprotection.**

RADIORECEPTÓR, *radioreceptoare,* s.n. Aparat folosit pentru recepționarea undelor radiofonice (prin antene), pentru transformarea lor în semnale sonore și transmiterea lor prin intermediul difuzoarelor; radio[2]. ✦ (În sintagma) *Radioreceptor de trafic* = radioreceptor profesional utilizat pentru recepția unor semnale cu caracter special (informații de presă, date științifice, semnale pentru navigație etc.). [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiorécepteur.**

RADIORECÉPȚIE, *radiorecepții,* s.f. Recepție a undelor radio, folosită în telecomunicații. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio**[1]**-**+ **recepție.**

RADIORELÉU, *radiorelee,* s.n. Instalație care permite realizarea unei comunicații fără fir între două stații terminale, prin stații de recepție-emisie intermediare. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio**[2] + **releu.**

RADIOREPERÁJ, *radioreperaje,* s.n. Procedeu de obținere a informațiilor privitoare la prezența, poziția, natura etc. diverselor obiecte cu ajutorul undelor electromagnetice. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiorepérage.**

RADIOREPORTÁJ, *radioreportaje,* s.n. (Rar) Reportaj transmis prin radio[2]. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioreportage.**

RADIOREPÓRTER, *radioreporteri,* s.m. Reporter pentru emisiunile de radio[2]. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioreporter.**

RADIOREZISTÉNT, -Ă, *radiorezistenți, -te,* adj. (Med.) Cu radiorezistență. [Pr.: *-di-o-*] — Din engl. **radioresistant.**

RADIOREZISTÉNȚĂ, *radiorezistențe,* s.f. (Med.) Rezistență față de radiațiile nocive. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiorésistance.**

RADIÓS, -OÁSĂ, *radioși, -oase,* adj. **1.** Care strălucește, răspândind raze de lumină; luminos, strălucitor. **2.** Fig. (Despre figura omenească) Care exprimă seninătate, veselie, fericire; (despre oameni) cu o expresie de fericire: voios, senin, încântat. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radieux,** lat. **radiosus,** it. **radioso.**

RADIOSCÓPIC, -Ă, *radioscopici, -ce,* adj. Care aparține radioscopiei, privitor la radioscopie. [Pr.: *-di-os-*] — Din fr. **radioscopique.**

RADIOSCOPÍE, *radioscopii,* s.f. Examinare vizuală a interiorului unui corp opac, în special a unor regiuni din corpul omenesc, cu ajutorul umbrei proiectate pe un ecran fluorescent de către razele X care trec prin acel corp; (concr.) imagine obținută în felul acesta. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radioscopie.**

RADIOSENSIBILITÁTE s.f. (Med.) Sensibilitate față de radiațiile ionizante. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiosensibilité.**

RADIOSÉRVICE s.n. Service pentru aparatura de radiocomunicații. [Pr.: *-di-o-ser-vis*] — Din engl. **radio-service.**

RADIOSEXTÁNT, *radiosextante,* s.n. Aparat cu care se stabilește pe hartă poziția unei nave, folosind emisiile radio[2] ale aștrilor. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio**[2] + **sextant.**

RADIOSIMPOZIÓN, *radiosimpozioane,* s.n. Simpozion (**2**) prezentat la radio[2]. [Pr.: *-di-o-sim-po-zi-on*] — **Radio**[2] + **simpozion.**

RADIOSONDÁJ, *radiosondaje,* s.n. Explorare a păturilor superioare ale atmosferei cu ajutorul unei radiosonde. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiosondage.**

RADIOSÓNDĂ, *radiosonde,* s.f. Instrument folosit pentru efectuarea observațiilor meteorologice (presiune, temperatură, umiditatea aerului) în păturile superioare ale atmosferei, prin semnale radio[2]. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiosonde,** germ. **Radiosonda,** engl. **radio-sonde.**

RADIOSTAȚIÚNE, *radiostațiuni,* s.f. Ansamblu format dintr-un radioemițător, o antenă de emisie, instalații și clădiri anexe, destinat efectuării radioemisiunilor. [Pr.: *-di-o-sta-ți-u-*] — După rus. **radiostanțiia.**

RADIOSTEÁ, *radiostele,* s.f. Radiosursă de dimensiuni foarte mici (cât un punct). [Pr.: *-di-o-*] — **Radio**[1]**-** + **stea.**

RADIOSTEREOGRÁFIE, *radiostereografii,* s.f. Radiografie în care imaginea apare în relief. [Pr.: *-di-o-ste-re-o-*] — Din fr. **radiostéréographie.**

RADIOSTIMULÁRE, *radiostimulări,* s.f. (Biol.) Metodă de stimulare a creșterii plantelor (prin tratarea semințelor cu radiații). [Pr.: *-di-o-*] — După fr. **radiostimulation.**

RADIOSÚRSĂ, *radiosurse,* s.f. Sursă de unde radio din spațiul cosmic. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiosource.**

RADIOȘCOÁLĂ s.f. Emisiune de radio[2] destinată perfecționării procesului de învățământ. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio**[2] + **școală.**

RADIOTÉHNIC, -Ă, *radiotehnici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a tehnicii care se ocupă cu aplicațiile oscilațiilor și undelor electromagnetice de înaltă frecvență pentru transmiterea și recepționarea informațiilor. ✦ Tehnica fabricării aparatelor pentru radiocomunicații. **2.** Adj. Care ține de radiotehnică, privitor la radiotehnică. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotechnique.**

RADIOTELEFÓN, *radiotelefoane,* s.n. Aparat portabil de emisie-recepție, folosit pentru radiocomunicații bilaterale pe distanțe relativ mici. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotéléphone.**

RADIOTELEFÓNIC, -Ă, *radiotelefonici, -ce,* adj. Referitor la radiotelefonie, de radiotelefonie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotéléphonique.**

RADIOTELEFONÍE s.f. Sistem de comunicație telefonică radioelectrică, în ambele sensuri, cu ajutorul a două posturi de radioemisie și a două posturi de radiorecepție. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotéléphonie.**

RADIOTELEGHIDÁT, -Ă, *radioteleghidați, -te,* adj. Care este teleghidat prin unde radio[2]. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio**[2] + **teleghidat.**

RADIOTELEGRAFIÁ, *radiotelegrafiez,* vb. I. Tranz. A transmite o comunicare prin radiotelegrafie. [Pr.: *-di-o-te-le-gra-fi-a*] — Din fr. **radiotélégraphier.**

RADIOTELEGRAFIÁT, -Ă, *radiotelegrafiați, -te,* adj. Transmis prin radiotelegrafie. [Pr.: *-di-o-te-le-gra-fi-at*] — V. **radiotelegrafia.**

RADIOTELEGRÁFIC, -Ă, *radiotelegrafici, -ce,* adj. Care aparține radiotelegrafiei, privitor la radiotelegrafie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotélégraphique.**

RADIOTELEGRAFÍE s.f. Comunicație telegrafică prin unde electromagnetice; telegrafie fără fir. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotélégraphie.**

RADIOTELEGRAFÍST, -Ă, *radiotelegrafiști, -ste,* s.m. și f. Persoană specializată în radiotelegrafie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radio-télégraphiste.**

RADIOTELEGRÁMĂ, *radiotelegrame,* s.f. Telegramă transmisă prin radiocomunicație; radiogramă (**1**). [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotélégramme.**

RADIOTELEMECÁNICĂ s.f. Ramură a telemecanicii care folosește undele radio pentru emiterea și recepționarea comenzilor. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio**[1]**-** + **telemecanică.**

RADIOTELEMÉTRIC, -Ă, *radiotelemetrici, -ce,* adj. Referitor la radiotelemetrie, de radiotelemetrie. [Pr.: *-di-o-*] — De la **radiotelemetrie.**

RADIOTELEMETRÍE s.f. Determinarea distanței dintre un obiect și un reper dat, folosind undele radio. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotélémétrie.**

RADIOTELEMÉTRU, *radiotelemetre,* s.n. Aparat pentru măsurarea distanțelor folosind undele radio[2]. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotélémètre,** engl. **radiotelemeter.**

RADIOTELESCÓP, *radiotelescoape,* s.n. Instrument folosit la recepționarea și studierea undelor radiofonice emise de corpurile cerești. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotélescope.**

RADIOTELEVIZÁT, -Ă, *radiotelevizați, -te,* adj. Care este transmis simultan la radio și televiziune. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiotélévisé.**

RADIOTEODOLÍT, *radioteodolite,* s.n. Radiogoniometru folosit la reperarea în înălțime. [Pr.: *-di-o-te-o-*] — Din germ. **Radiotheodolit.**

RADIOTERAPEÚT, -Ă, *radioterapeuți, -te,* s.m. și f. Specialist în radioterapie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiothérapeute.**

RADIOTERÁPIC, -Ă, *radioterapici, -ce,* adj. De radioterapie. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiothérapique.**

RADIOTERAPÍE s.f. Metodă de tratare a unor boli prin acțiunea razelor X. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **radiothérapie.**

RADIOTRANSMÍSIE s.f. v. **radiotransmisiune**.

RADIOTRANSMISIONÍST, -Ă, *radiotransmisioniști, -ste,* s.m. și f. Specialist în radiotransmisiuni. [Pr.: *-di-o-trans-mi-si-o-*] — **Radiotransmisiune** + suf. *-ist.*

RADIOTRANSMISIÚNE, *radiotransmisiuni,* s.f. **1.** Transmitere la distanță prin unde electromagnetice a unor sunete, a unor semnale sau a unor imagini. **2.** Transmisie de radiodifuziune; programul transmis printr-un sistem de radiodifuziune. [Pr.: *-di-o-trans-mi-si-u-*. — Var.: **radiotransmísie** s.f.] — Din fr. **radiotransmission.**

RADIOTRATAMÉNT, *radiotratamente,* s.n. (Med.) Tratament cu radiații. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[1]- + tratament.**

RADIOÚNDĂ, *radiounde,* s.f. (Fiz.) Undă electromagnetică cu lungimea cuprinsă între 10 km și 1 mm. [Pr.: *-di-o-*] — **Radio[1]- + undă** (după engl. *radio waves*, germ. *Radiowellen).*

RADÍST, *radiști,* s.m. Militar specializat în emisiuni și recepții radio[2]. — **Radio[2]** + suf. *-ist*.

RÁDIU s.n. Element radioactiv care se găsește în minereurile de uraniu, folosit în medicină și în fizica nucleară. [Var.: **rádium** s.n.] — Din fr. **radium.**

RÁDIUM s.n. v. **radiu.**

RADIUMTERAPÍE s.f. Folosire a radiului în tratamentul unor boli, în special al unor forme de cancer. — Din fr. **radiumthérapie.**

RÁDIUS s.n. Os lung care, împreună cu cubitusul, formează scheletul antebrațului. [Pr.: *-di-us*] — Din fr., lat. **radius.**

RADÓM, *radomuri,* s.n. Dispozitiv pentru protejarea antenelor de unde scurte contra agenților atmosferici. — Din fr. **radôme.**

RADÓN s.n. Element chimic gazos cu proprietăți radioactive, format prin dezintegrarea radiului. — Din fr. **radon.**

RADÓU, *radouri,* s.n. (Înv.) Plută (pentru transportul pe apă). — Din fr. **radeau.**

RADÚLĂ, *radule,* s.f. Placă chitinoasă cu numeroși dințișori, asemănătoare unei pile, situată la baza limbii unor moluște. — Din fr. **radule,** lat. **radula.**

RAF, *rafuri,* s.n. (Reg.) Cerc, șină de fier care se aplică pe o roată de lemn. — Din magh. dial. **raf.** Cf. ucr. r a f a „gratie".

RAFAÉLIC, -Ă, *rafaelici, -ce,* adj. De Rafael, al lui Rafael; în maniera lui Rafael; ✦ Serafic. [Pr.: *-fa-e-*] — Din fr. **raphaélique.**

RAFAELÍSM s.n. Ceea ce este specific artei lui Rafael. ✦ Tendință de a prelua și cultiva maniera lui Rafael. [Pr.: *-fa-e-*] — Din engl. **Raphaelism.**

RAFAELÍT, -Ă, *rafaeliți, -te,* adj., s.m. și f. (Adept) al rafaelismului. [Pr.: *-fa-e-*] — Din engl. **Raphaelite.**

RAFÁLĂ, *rafale,* s.f. **1.** Dezlănțuire bruscă, violentă (și scurtă) de vânt, de ploaie sau de ninsoare. **2.** Serie neîntreruptă de lovituri ale unei arme de foc automate sau ale unei baterii de tunuri. — Din fr. **rafale.**

RÁFIE, *rafii,* s.f. Numele mai multor specii de plante din familia palmierilor, cu tulpina scurtă și groasă, ale căror frunze au nervuri foarte rezistente *(Raphia)*; plantă din aceste specii. ✦ P. restr. (Cu sens colectiv) Fibre textile, elastice și rezistente, obținute din nervurile și din teaca frunzelor acestor plante; *p. ext.* fibre obținute din coajă de tei. — Din fr. **raphia.**

RAFINÁ, *rafinez,* vb. I. **1.** Tranz. A curăța un produs de impurități, de substanțele străine pe care le conține. **2.** Tranz. A trata semifabricatele fibroase folosite în industria hârtiei în scopul separării, perierii și hidratării fibrelor. **3**. Tranz. și refl. Fig. A (se) face mai fin, mai delicat, mai subtil. — Din fr. **raffiner.**

RAFINÁJ, *rafinaje,* s.n. Rafinare. — Din fr. **raffinage.**

RAFINAMÉNT, *rafinamente,* s.n. **1.** Finețe, delicatețe, subtilitate a gustului sau a simțirii. **2.** Viclenie, perfidie, șiretenie. — Din fr. **raffinement.**

RAFINÁRE, *rafinări,* s.f. Acțiunea de *a (se) rafina* și rezultatul ei; rafinaj. **1.** Proces tehnologic prin care se îndepărtează impuritățile din unele substanțe (alcool, uleiuri, zahăr etc.), în scopul îmbunătățirii calității lor. **2.** Tratament al pastei de hârtie executat, de obicei, cu ajutorul rafinoarelor cu piatră, după procesul de fierbere. — V. **rafina.**

RAFINÁT, -Ă, *rafinați, -te,* adj. **1.** (Despre produse și substanțe) Curățat de corpuri străine; obținut în urma unei rafinări. **2.** Fig. Fin, delicat, subtil. **3.** Fig. Perfid, viclean, șiret. — V. **rafina.** Cf. fr. r a f f i n é.

RAFINATÓR, (**1**) *rafinatori,* s.m., (**2**) *rafinatoare*, s.n. **1.** S.m. Rafinor (**1**). **2.** S.n. Rafinor (**2**). — **Rafina** + suf. *-tor.*

RAFINĂRÍE, *rafinării,* s.f. Instalație sau întreprindere în care se face rafinarea unor produse; *spec.* unitate industrială în care se prelucrează țițeiul. — Din fr. **raffinerie,** germ. **Raffinerie.**

RAFINÓR, (**1**) *rafinori,* s.m., (**2**) *rafinoare*, s.n. **1.** S.m. Muncitor calificat pentru operațiile de rafinare; rafinator (**1**). **2.** S.n. Mașină folosită la măcinarea semifabricatelor lânoase ori a pastei de hârtie; rafinator (**2**). — Din fr. **raffineur.**

RAFINÓZĂ s.f. Trizaharidă formată din galactoză, glucoză și fructoză, folosită în medicină și în bacteriologie. — Din fr. **raffinose.**

RAFISTOLÁ, *rafistolez,* vb. I. Tranz. (Franțuzism) A repara sau a îndrepta ceva (sumar și nesistematic). — Din fr. **rafistoler.**

RAFT[1], *rafturi,* s.n. Poliță fixată într-un dulap, la o etajeră, de-a lungul pereților unei camere etc. — Din tc. **raf,** bg. **raft.**

RAFT[2], *rafturi,* s.n. (Înv.; mai ales la pl.) Harnașament de lux. — Din tc. **raht.**

RAGÁCI, *ragace,* s.n. Unealtă în formă de clește cu coadă lungă, folosită la pescuit. — Din rus. **rogač.**

RAGÁDĂ, *ragade,* s.f. Rană superficială de formă liniară care se formează pe piele la colțul gurii, la nări, la anus sau pe mamelon în timpul alăptării. — Din fr. **rhagade.**

RAGANÉLĂ, *raganele,* s.f. (Muz.) Instrument autofon care prin învârtire produce un zbârnâit ca morișca (**4**). — Din it. **raganella.**

RÁGE, *rag,* vb. III. Intranz. (Despre unele animale) A scoate răgete. ✦ Fig. (Despre oameni) A țipa, a răcni, a zbiera, a urla. [Var.: **răgí** s.f.] — Din lat. **ragere.**

RAGEÁ, *ragele,* s.f. (Înv.) Rugăminte, cerere. [Var.: (reg.) **răgeá** s.f.] — Din tc. **ricā.**

RAGEÁL, *rageli,* s.m. (Înv.) Ministru sau mare demnitar al Porții Otomane. — Din tc. **rical.**

RÁGHILĂ s.f. v. **ragilă.**

RÁGILĂ, *ragile,* s.f. **1.** Instrument format dintr-o scândură în care sunt înfipți dinți de fier și prin care se trage cânepa sau inul melițat, ca să se aleagă partea cea mai fină. **2.** Zgardă cu țepi de fier care se pune la gâtul câinilor ciobănești spre a-i apăra de mușcătura lupului. ✦ Curea sau scândurică cu câteva cuie, care se fixează la botul viților ca să nu poată suge. [Var.: (reg.) **rághilă** s.f.] — Cf. germ. R a f f e l.

RAGLÁN, *raglane,* s.n. **1.** Croială specială a unor obiecte de îmbrăcăminte, la care mâneca pornește de la răscroiala gulerului. **2.** Palton sau pardesiu cu o asemenea croială. — Din fr. **raglan.**

RAGTIME, *ragtime-uri,* s.n. Stil pianistic la modă în perioada 1896–1917, reprezentând unul dintre elementele constitutive ale jazzului și caracterizat printr-o muzică veselă și optimistă, în tempo moderat, cu formă simetrică. ✧ (Adjectival) *Dans ragtime*. [Pr.: *régtaĭm*] — Cuv. engl.

RAHAGÍU, (**1**) *rahagii,* s.m. (Înv.) Fabricant sau vânzător (ambulant) de rahat. [Var.: **rahatgíu** s.m.] — **Rahat** + suf. *-giu.*

RAHÁT, (**1**) *rahaturi,* s.n., (**2**) *rahați*, s.m. **1.** S.n. Produs de cofetărie cu aspect gelatinos, fabricat din sirop de zahăr, amidon și diferite substanțe aromatice și prezentat de obicei în formă de cuburi mici. ✦ Fig. (Fam.) Lucru fără importanță. **2.** (Fam.) Excrement. — Din tc. **rahat**[lokum].

RAHATGÍU s.m. v. **rahagiu.**

RAHIALGÍE, *rahialgii,* s.f. Durere (nevralgică) de-a lungul coloanei vertebrale. [Pr.: *-hi-al-*] — Din fr. **rachialgie.**

RAHIANESTÉZIC, -Ă, *rahianestezici, -ce,* adj., s.n. (Medicament, substanță) cu acțiune anestezică locală, care se injectează în canalul rahidian. [Pr.: *-hi-a-*] — Din **rahianestezie.**

RAHIANESTEZÍE s.f. Anestezie obținută în urma unei injectări, prin puncție, în canalul rahidian a unei substanțe anestezice; anestezie rahidiană. [Pr.: *-hi-a-*] — Din fr. **ráchianesthésie.**

RAHICENTÉZĂ, *rahicenteze,* s.f. Introducere a unui ac de seringă în spațiul dintre două vertebre, pentru a face un tratament, o anestezie etc. — Din fr. **rachicentèse.**

RAHIDIÁN, -Ă, *rahidieni, -e,* adj. Care aparține coloanei vertebrale sau măduvei spinării, privitor la coloana vertebrală sau la măduva spinării. ✧ *Canal rahidian* = canalul format din vertebre, care conține măduva spinării. *Anestezie rahidiană* = rahianestezie. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **rachidien.**

RÁHIS s.n. **1.** (Anat.) Măduva spinării. **2.** (Bot.) Ax central în lungul căruia se înșiră o serie întreagă de organe asemănătoare între ele. — Din fr. **rachis.**

RAHISINTÉZĂ, *rahisinteze,* s.f. Intervenție chirurgicală prin care se urmărește solidarizarea mai multor vertebre. — **Rahi**[dian] + **sinteză.**

RAHÍTIC, -Ă, *rahitici, -ce,* adj. (Despre persoane, adesea substantivat) Care suferă de rahitism. — Din fr. **rachitique.**

RAHITÍSM s.n. Boală caracteristică primei copilării, provocată de lipsa vitaminei D, care produce tulburări în metabolismul fosforului și al calciului, cu repercusiuni, în special, asupra sistemului osos. — Din fr. **rachitisme.**

RAI[1], *raiuri,* s.n. **1.** Paradis, eden. **2.** Fig. Loc din natură deosebit de frumos. ✦ Fig. Loc în care cineva se simte deplin fericit. — Din sl. **raj.**

RAI[2], *raiuri,* s.n. (Nav.) Roată de lemn sau de metal, cu caneluri la margine, prin care poate fi rulată o parâmă de cânepă sau de oțel. — Et. nec.

RAIÁ, *raiale,* s.f. (În Evul Mediu) **1.** Teritoriu supus de turci, care forma hinterlandul unei cetăți. **2.** Denumire dată supușilor creștini din Imperiul Otoman. [Pr.: *ra-ia*] — Din tc. **rāyā.**

RAID, *raiduri,* s.n. **1.** Incursiune rapidă de nave sau de avioane făcută (individual sau în grup) în spațiul unei țări străine, în scopuri militare. **2.** Deplasare de avioane, de nave pe un itinerar prestabilit, în scopul unor recunoașteri, al unor cercetări științifice etc. **3.** (În sintagma) *Raid-anchetă* = anchetă pe o anumită temă efectuată în diferite întreprinderi, localități etc. — Din fr. **raid.**

RAIÓN, *raioane,* s.n. **1.** Unitate teritorial-administrativă în cadrul unei regiuni din România și în București, între 1950 și 1968. **2.** Parte a unui magazin unde se găsesc mărfuri de același fel. [Pr.: *ra-ion*] — Din (**1**) rus. **raion,** (**2**) fr. **rayon.**

RAIONÁ, *raionez,* vb. I. Tranz. **1.** A împărți în raioane (**1**). **2.** A repartiza pe raioane (**2**). [Pr.: *ra-io-*] — Din **raion.**

RAIONÁL, -Ă, *raionali, -e,* adj. Care aparține raionului (**1**), privitor la raion. [Pr.: *ra-io-*] — **Raion** + suf. *-al.*

RAIONÁRE, *raionări,* s.f. Acțiunea de *a raiona* și rezultatul ei. [Pr.: *ra-io-*] — V. **raiona.**

RÁITĂ, *raite,* s.f., interj. **1.** S.f. (Fam.) Parcurgere a unui drum fără opriri (mari), trecere în grabă pe undeva, vizită scurtă. **2.** Interj. (Înv.; în forma *raita)* Cuvânt de recunoaștere rostit de paznicii de noapte, când se apropiau unul de altul. — Din magh. **rajta.**

RAJÁH, *rajahi,* s.m. Titlul purtat de conducătorul statului în India antică, devenit mai târziu titlu princiar. ✦ Persoană având acest titlu. — Din fr. **rajah.**

RAL, *raluri,* s.n. Zgomot caracteristic al respirației în afecțiunile bronhiilor sau ale alveolelor pulmonare. — Din fr. **râle.**

RALANTÍ, *ralantiuri,* s.n. Mers încetinit al motoarelor cu ardere internă. — Din fr. **ralenti.**

RALIÁ, *raliez,* vb. I. Refl. A se aduna, a se strânge în jurul cuiva sau a ceva în vederea realizării unei acțiuni comune. ✦ A adera la o părere, la o propunere etc.; a se alătura unei persoane sau unei idei. [Pr.: *-li-a*] — Din fr. **rallier.**

RALIÁRE s.f. v. **raliere.**

RALÍD, *ralide,* s.n. (La pl.) Familie de păsări terestre sau semiacvatice de talie mică sau mijlocie, cu cioc scurt (*Rallidae*); (și la sg.) pasăre din această familie. — Din fr. **rallidés.**

RALIÉRE, *ralieri,* s.f. Faptul de *a se ralia* [Pr.: *-li-e-*. — Var.: (înv.) **raliáre** s.f.] — V. **ralia.**

RÁLIȚĂ s.f. v. **rariță.**

RALÍU, *raliuri,* s.n. Cursă automobilistică de regularitate pe distanțe mari, combinată adesea cu probe speciale (de viteză, îndemânare etc.). — Din fr. **rallye.**

RALLENTÁNDO adv. (Muz.; indică modul de execuție) Rărind progresiv tempoul mișcării. — Cuv. it.

RAM, *ramuri,* s.n. Ramură. — Lat. **ramus.** Cf. r a m u r ă.

RAMÁ, *ramez,* vb. I. Intranz. (Rar) A vâsli. — Din fr. **ramer.**

RAMADÁN s.n. **1.** A noua lună a anului musulman, considerată sfântă, în care lui Mahomed i s-a revelat Coranul. ✦ Postul cel mare, cu durata de o lună, în timpul căruia musulmanii practică o abstinență totală de la răsăritul până la apusul Soarelui; *p. gener.* post. **2.** (Fam.) Stomac. ✧ Expr. *A-l tăia (pe cineva) la ramadan* = a-i fi (cuiva) foame. [Var.: **ramazán** s.n.] — Din tc. **ramazan.**

RAMÁRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a rama*. — V. **rama.**

RAMAZÁN s.n. v. **ramadan.**

RÁMĂ[1], *rame,* s.f. **1.** Cadru de lemn, de metal etc. în care se pune o fotografie, un tablou etc.; *p. ext.* tablou, fotografie înrămată. **2.** Schelet de formă, mărimi și materiale diferite, în care se fixează ceva. **3.** Fâșie de piele flexibilă și groasă cusută pe marginea încălțămintei și servind la fixarea tălpii de față. — Din rus. **rama**. Cf. germ. R a h m e n.

RÁMĂ[2], *rame,* s.f. Vâslă manevrată pe un singur bord. — Din fr. **rame.**

RAMBLEIÁ, *rambleiez,* vb. I. Tranz. **1.** A umple cu rambleu golurile rămase într-o mină în urma exploatării. **2.** A executa un rambleu la o șosea sau la o cale ferată. [Pr.: *-ble-ia*] — Din fr. **remblayer.**

RAMBLEIÁJ, *rambleiaje,* s.n. Rambleiere. [Pr.: *-ble-iaj*] — Din fr. **remblayage.**

RAMBLEIATÓR, *rambleiatori,* s.m. Muncitor miner care execută lucrări de rambleiere. [Pr.: *-ble-i-a-*] — **Rambleia** + suf. *-tor* (după fr. *rembleyeur).*

RAMBLEIÉRE, *rambleieri,* s.f. Acțiunea de *a rambleia* și rezultatul ei; rambleiaj. **1.** Ansamblul operațiilor de umplere cu steril, cu deșeuri rezultate de la prepararea substanțelor minerale utile, cu nisip, cu prundiș etc. a golurilor rămase în urma unor excavări subterane. **2.** Ansamblul operațiilor de executare a unei umpluturi de pământ sau a unui rambleu de drum sau de cale ferată. [Pr.: *-ble-ie-*] — V. **rambleia.**

RAMBLÉU, *rambleuri,* s.n. **1.** Material solid care servește la umplerea golurilor rămase într-o mină, în urma exploatării. **2.** Lucrare de terasament executată în scopul ridicării unui teren la nivelul necesar construcției unei căi ferate, unei șosele, unui dig etc. — Din fr. **remblai.**

RAMBÚRS, *rambursuri,* s.n. Sistem de expediere a unei mărfi conform căruia destinatarul este obligat, la primire, să achite expeditorului contravaloarea mărfii sau a taxei de transport. ✦ Contravaloarea mărfii sau a taxelor de transport plătită de către destinatar expeditorului. — Din **rambursa** (derivat regresiv).

RAMBURSÁ, *ramburseź,* vb. I. Tranz. A restitui cuiva o sumă de bani datorată. ✦ A trimite, a da înapoi (prin ramburs). — Din fr. **rembourser.**

RAMBURSÁBIL, -Ă, *rambursabili, -e,* adj. Care poate sau care trebuie să fie rambursat. — Din fr. **remboursable.**

RAMBURSÁRE, *rambursări,* s.f. Acțiunea de *a rambursa* și rezultatul ei. — V. **rambursa.**

RÁMCĂ, *ramce,* s.f. (Tipogr.) Ramă de fier care încadrează forma pentru o mașină de tipar. — Din rus. **ramka.**

RAMÉR, -Ă, *rameri, -e,* s.m. și f. Persoană (mai ales sportiv) care manevrează ramele unei ambarcații. — Din fr. **rameur.**

RAMÉZĂ, *rameze,* s.f. Mașină pentru întinderea în lățime și uscarea țesăturilor, prin prinderea lor pe o ramă mobilă care trece printr-un spațiu de uscare în care circulă un curent de aer cald. — Din fr. **rameuse**[-sécheuse].

RÁMIE s.f. Plantă textilă cultivată în zonele subtropicale din sud-estul Asiei, ale cărei fibre sunt lungi, elastice și rezistente și din care se fac țesături fine, dantele, mătase artificială etc. (*Boehmeria nivea).* [Pr.: *-mi-e*] — Din fr. **ramie.**

RAMIFICÁ, pers. 3 *ramífică,* vb. I. Refl. (Despre arbori, artere de circulație etc.) A se despărți în două sau în mai multe ramuri. — Din lat. **ramificare,** fr. **ramifier.**

RAMIFICÁRE, *ramificări,* s.f. Faptul de *a se ramifica*. — V. **ramifica.**

RAMIFICÁT, -Ă, *ramificați, -te,* adj. Despărțit în ramuri; cu ramificații. — V. **ramifica.**

RAMIFICÁȚIE, *ramificații,* s.f. **1.** Formare a ramurilor laterale la tulpinile și rădăcinile plantelor; ramificare. ✦ (Concr.) Parte desfăcută dintr-un întreg; ramură, braț. ✦ Despărțitură, subdiviziune, subîmpărțire. **2.** Locul de separare a unei căi de circulație, a unor conducte etc. în două sau în mai multe ramuri; (fiecare dintre) despărțiturile (secundare) formate prin această separare. — Din fr. **ramification.**

RAMOLEÁLĂ s.f. Faptul de *a se ramoli*; starea celui ramolit, ramolisment. — **Ramoli** + suf. *-eală*.

RAMOLÍ, *ramolesc,* vb. IV. Refl. A-și pierde, în urma procesului de îmbătrânire, acuitatea, integritatea facultăților intelectuale și fizice. — Din fr. **ramollir.**

RAMOLÍRE s.f. Faptul de *a se ramoli*; ramoleală, ramolisment, ramoliție. — V. **ramoli.**

RAMOLISMÉNT s.n. Stare a celui care s-a ramolit. ✧ *Ramolisment cerebral* = necroză a unei porțiuni de țesut cerebral, din cauza întreruperii locale a circulației sangvine în urma unei tromboze sau a unei embolii. — Din fr. **ramollissement.**

RAMOLÍT, -Ă, *ramoliți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de ramolisment. — V. **ramoli.**

RAMOLÍȚIE s.f. (Rar) Ramolire. — **Ramolit** + suf. *-ie*.

RAMPÁNT, -Ă, *rampanți, -te,* adj. (Rar; despre suprafețe) Înclinat. — Din fr. **rampant.**

RÁMPĂ, *rampe,* s.f. **1.** Platformă (la nivelul pardoselii unor vehicule) care înlesnește încărcarea și descărcarea mărfurilor; loc înălțat (lângă linia ferată) destinat încărcării și descărcării mărfurilor. **2.** Balustradă de lemn, de fier sau de piatră de-a lungul unei scări sau, rar, unui pod. ✦ Barieră. **3.** Partea din față a unei scene de teatru unde sunt instalate luminile; rivaltă; *p. gener.* scenă. ✧ Expr. *A chema la rampă* = a cere, prin aplauze, ca artiștii să reapară pe scenă. *A vedea lumina rampei* = (despre piese de teatru) a intra în repertoriul unui teatru, a fi jucat în fața publicului. **4.** Porțiune înclinată față de orizontală a unui drum sau a unei căi ferate, parcursă în sensul urcării. **5.** Lucrare minieră prin care se face legătura între galeria de transport a unui orizont și un puț de mină sau un plan înclinat. **6.** (În sintagma) *Rampă de lansare* = platformă prevăzută cu dispozitive de orientare și ghidare, folosite pentru lansarea avioanelor catapultate sau a rachetelor. — Din fr. **rampe,** germ. **Rampe.**

RÁMURĂ, *ramuri,* s.f. **1.** Fiecare dintre ramificațiile unei tulpini de plantă. ✦ Fiecare dintre ramificațiile coarnelor cerbului și ale căpriorului. ✦ Diviziune (secundară), subîmpărțire. ✦ Diviziune a unei artere, a unui nerv etc. ✦ Fig. Ramificație a unei familii, a unui popor. **2.** Fig. Diviziune, sector al unei discipline științifice, al unei activități practice etc. — Din **ram.**

RÁNĂ, *răni,* s.f. **1.** Ruptură internă sau exterioară a țesutului unei ființe vii, sub acțiunea unui agent distrugător; leziune, plagă. ✧ Expr. *Bun de pus la rană*, se spune despre un om foarte bun. *A pune sare pe rană* = a întărâta pe cineva, a stârni lucrurile, agravând situația. *A pune degetul pe rană* = a găsi și a arăta în mod lămurit pricina unei stări de lucruri supărătoare, a dezvălui adevărata cauză a unei situații neplăcute. **2.** Fig. Durere morală, suferință, chin sufletesc. — Din sl. **rana.**

RANCH, *ranch-uri,* s.n. Fermă mare pentru creșterea vitelor, specifică vestului Statelor Unite ale Americii și Mexicului. [Pr.: *renč*] — Din engl. **ranch.**

RANCHIÚNĂ, *ranchiune,* s.f. Ură ascunsă, dușmănie și dorință de răzbunare; pizmă, pică. — Din fr. **rancune.**

RANCHIUNÓS, -OÁSĂ, *ranchiunoși, -oase,* adj. Care poartă ranchiună, care ține dușmănie; răzbunător, dușmănos. — Din fr. **rancuneux.**

RANDALINÁ, *randalinez,* vb. I. Tranz. A imprima, prin deformare plastică, zimți, striuri, desene, motive ornamentale sau inscripții pe suprafața laterală a unei piese cilindrice, conice etc.; moletare cu ajutorul randalinei. — Din germ. **randalieren.**

RANDALINÁRE, *randalinări,* s.f. (Tehn.) Acțiunea de *a randalina*; moletare. — V. **randalina.**

RANDALÍNĂ, *randaline,* s.f. Moletă. — Din germ. **Randaline.**

RANDAMÉNT, *randamente,* s.n. Capacitate de producție a unui muncitor, a unei mașini, a unui utilaj într-o unitate de timp dată (și în raport cu consumul); raportul dintre efectul obținut și efortul depus într-o activitate, acțiune etc. ✦ Raportul dintre valoarea unei mărimi (energie, putere etc.) cedată de un sistem tehnic sub formă utilă, și valoarea aceleiași mărimi absorbită de acest sistem. ✦ Folos, beneficiu, eficiență. — Din fr. **rendement.**

RÁNDĂ, *rande,* s.f. Pânză trapezoidală aflată pe catargul de la pupă. — Din it. **randa.**

RANDOMIZÁ, *randomizez,* vb. I. Tranz. (Englezism) A distribui întâmplător variantele din câmpul de experiență (pentru eliminarea erorilor experimentale). — Din engl. **randomize**.

RANDOMIZÁRE, *randomizări,* s.f. (Englezism) Acțiunea de *a randomiza*. — V. **randomiza.**

RANFLUÁRE, *ranfluări,* s.f. Operație de readucere la suprafață și de punere în stare de plutire a unei nave scufundate. [Pr.: *-flu-a-*] — După fr. **renflouer.**

RANFORSÁ, *ranforsez,* vb. I. Tranz. **1.** (Tehn.) A întări o piesă sau o construcție metalică cu ajutorul unor bare, nervuri sau grinzi, pentru mărirea rigidității lor. **2.** A suplimenta numărul vehiculelor din rețeaua transportului în comun în perioada orelor de vârf. — Din fr. **renforcer.**

RANFORSÁJ, *ranforsaje,* s.n. Ranforsare; *spec.* întărire a suspensiei la automobile. — Din fr. **renforçage.**

RANFORSÁRE, *ranforsări,* s.f. Acțiunea de *a ranforsa* și rezultatul ei. — V. **ranforsa.**

RANFORSÁT, -Ă, *ranforsați, -te,* adj. Care este întărit cu ranforturi. ✧ *Suspensie ranforsată* = suspensie mai rezistentă la caroseriile de automobil. — V. **ranforsa.**

RANFÓRT, *ranforturi,* s.n. Piesă sau ansamblu de piese care servesc pentru a întări o construcție sau anumite părți ale unei construcții, asigurând rigiditatea acestora. — Din fr. **renfort.**

RANG, *ranguri,* s.n. **1.** Loc ocupat de cineva sau de ceva într-o ierarhie administrativă, bisericească, militară sau diplomatică după criteriul importanței, funcției etc.; treaptă într-o ierarhie. ✧ Expr. *De prim rang* sau *de rangul întâi* (sau *al doilea* etc.) = de calitatea, de categoria, de gradul întâi (sau al doilea etc.) **2.** Număr care indică locul pe care îl ocupă un termen într-un șir. **3.** (Înv.) Șir de persoane. — Din fr. **rang.**

RÁNGĂ, *răngi,* s.f. Bară de oțel folosită ca pârghie pentru ridicarea sau deplasarea unor obiecte grele sau la desfacerea unor pavaje. — Et. nec.

RANGER, *rangeri,* s.m. Soldat într-o unitate de șoc în armata americană. [Pr.: *réĭngĕr*] — Din engl. **ranger.**

RÁNIȚĂ, *ranițe,* s.f. Sac de pânză, de piele sau de material plastic, purtat în spate (sau pe un umăr) de militari, de vânători, de turiști etc. și care servește la transportarea comodă a alimentelor și a altor lucruri necesare la drum; rucsac. — Din rus. **ranec.**

RÁNTIE, *rantii,* s.f. Haină lungă și largă purtată peste îmbrăcăminte de către călugări. — Cf. ucr. r a n t u h.

RANUNCULACÉE, *ranunculacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate (otrăvitoare) cu tuberculi sau rizomi, frunze alterne, flori bisexuate, fructe folicule, nucule sau bace; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. — Din fr. **renonculacée.**

RANVERSÁ, *ranversez,* vb. I. Tranz. (Rar) A da peste cap; a răsturna. — Din fr. **renverser.**

RANVERSÁRE, *ranversări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a ranversa* și rezultatul ei. ✦ Figură acrobatică de zbor, într-un plan vertical, prin care avionul își schimbă direcția cu 180°, întorcându-se pe o aripă. — V. **ranversa.**

RAP s.n. Gen de muzică ușoară, influențat de rock and roll, caracterizat prin rostirea sacadată a textului pe fondul monoton al unei baterii. [Pr.: *rep.*] — Din engl. **rap.**

RAPÁCE, *rapaci, -ce,* adj. Hrăpăreț, lacom, apucător, hapsân. — Din fr., it. **rapace,** lat. **rapax, -acis.**

RAPACITÁTE s.f. Însușirea de a fi rapace; cupiditate, lăcomie. — Din fr. **rapacité,** lat. **rapacitas, -atis.**

RAPAKÍWI s.n. Varietate roșie de granit, cu structura porfirică, cristalizată, utilizată ca material de construcție și ca ornament. — Din fr. **rapakiwi.**

RAPANGHÉL, *rapanghele,* s.n. (Pop.; în expr.) *A lua* (pe cineva) *la rapanghel* (sau *rapanghele)* = a certa, a lua (pe cineva) la bătaie. — Din ngr. **paranghelía** „instrucție".

RÁPĂN, *rapăne,* s.n. (Pop.) **1.** Boală de piele asemănătoare cu râia, pe care o capătă caii, câinii și porcii, uneori și oamenii. ✦ Jeg. **2.** Boală a merilor și a perilor, provocată de o ciupercă și manifestată prin apariția unor cruste pe frunze, pe fructe și pe ramurile tinere, încetinind sau oprind creșterea. — Et. nec.

RAPÉL, *rapeluri,* s.n. **1.** Readucere a unei piese sau a unui sistem tehnic în poziția inițială, sub acțiunea greutății proprii ori a unor forțe elastice. **2.** (Med.) Revaccinare a unei persoane vaccinate în trecut, cu o cantitate mai mică de vaccin, pentru a-i întări și a-i prelungi imunitatea dată de vaccinarea inițială. **3.** (În sintagma) *Coborâre în rapel* = coborâre, în alpinism, a unui perete abrupt printr-un sistem de coardă dublă. [Pl. și: *rapele*] — Din fr. **rappel.**

RAPÍD, -Ă, *rapizi, -de,* adj., s.n. **I.** Adj. (Adesea adverbial) Care se mișcă, se desfășoară, se execută cu repeziciune. ✧ *Tren rapid* (și substantivat, n.) = tren care circulă cu viteză mare și care oprește numai în stațiile importante. **II.** S.n. **1.** Canal cu pantă mai mare decât panta critică și care racordează două tronsoane ale unui curs de apă situate la înălțimi diferite. **2.** (Geol.) Cataractă (**I**). — Din fr. **rapide,** lat. **rapidus.**

RAPIDITÁTE s.f. Însușirea de a fi rapid; viteză mare, repeziciune, iuțeală. — Din fr. **rapidité,** lat. **rapiditas, -atis.**

RAPIÉRĂ, *rapiere,* s.f. (Rar) Spadă cu lama fină. [Pr.: *-pi-e-*] — Din fr. **rapière.**

RÁPIȚĂ s.f. Numele a două plante din familia cruciferelor, cu tulpina lungă, subțire și ramificată, și cu flori galbene, cultivate pentru semințele lor bogate în ulei *(Brassica napus oleifera* și *Brassica rapa oleifera).* — Din bg. **rapița.**

RAPÓRT, (**I**) *raporturi,* (**II**) *rapoarte,* s.n. **I. 1.** Legătură între două sau mai multe persoane, obiecte, fenomene, noțiuni pe care gândirea omenească o poate constata și stabili; relație. ✧ Expr. *În raport cu...* = față de..., în comparație cu... *Sub raportul* (sau *sub acest raport, sub diverse raporturi, sub toate raporturile)* = din acest punct de vedere (sau din diverse puncte, din toate punctele de vedere, sub toate aspectele). **2.** (Mai ales la pl.) Contact, legătură între mai multe persoane, instituții etc.; relație. **3.** (Mat.) Câtul dintre două mărimi de același fel, exprimate în aceleași unități. **4.** Relație (numerică) între două valori. **II. 1.** Comunicare scrisă sau orală făcută de cineva în fața unei adunări, a unei autorități etc., cuprinzând o relatare (oficială) asupra unei activități personale sau colective; textul acestei comunicări. **2.** Scurtă prezentare orală asupra situației trupei făcută de un militar în fața superiorului său; ora, momentul când se face această prezentare. ✧ Expr. *A se prezenta* (sau *a ieși, a fi scos) la raport* = a se prezenta (sau a fi chemat) în fața unui superior pentru a-și susține o doleanță sau a răspunde pentru o greșeală săvârșită. **III.** (În sintagma) *Casă* (sau *imobil) de raport* = casă sau imobil cumpărat sau construit în vederea speculei. — Din fr. **rapport.**

RAPORTÁ, (**I, II 1)** *raportez,* (**II 2**, pers. 3) *raportează,* vb. I. Tranz. **I. 1.** A stabili un raport între două (sau mai multe) noțiuni, a le pune în legătură unele cu altele, a considera ceva în relație cu... ✦ Refl. A se referi, a face aluzie la ceva. **2.** A găsi valoarea pe care o are o mărime când a doua mărime are o valoare egală cu unitatea. **3.** A reprezenta grafic pe un plan, la o anumită scară, elementele unei ridicări de teren. **II. 1.** A prezenta în scris sau oral un raport (cu caracter oficial); a aduce un lucru la cunoștința cuiva. ✦ A relata, a povesti ceva (în mod indiscret și cu răutate); a pârî. **2.** A produce venituri, a aduce beneficii. [Prez. ind. și: *rapórtă*] — Din fr. **rapporter.**

RAPORTÁRE, *raportări,* s.f. Faptul de *a (se) raporta*. — V. **raporta.**

RAPORTÓR, -OÁRE, *raportori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care face un raport (**II 1**). **2.** S.n. Instrument în formă de semicerc sau de cerc întreg gradat, care servește la măsurarea și la construirea unghiurilor. — Din fr. **rapporteur.**

RAPPER, *rapperi,* s.m. Persoană care cântă sau apreciază muzica rap. [Pr.: *répăr*] — Din engl. **rapper.**

RAPSÓD, *rapsozi,* s.m. **1.** (În Grecia antică) Cântăreț care colinda orașele recitând fragmente din poeme epice. **2.** Autor de ample poeme epice care evocă evenimentele de seamă din viața unui popor; poet epic. — Din fr. **rhapsode.**

RAPSODIÁ, *rapsodiez,* vb. I. Intranz. (Rar) A compune și a recita poeme epice. [Pr.: *-di-a*] — Din **rapsodie.**

RAPSÓDIC, -Ă, *rapsodici, -ce,* adj. Referitor la rapsodie, cu caracter de rapsodie. — Din fr. **rhapsodique.**

RAPSODÍE, *rapsodii,* s.f. **1.** (În Grecia antică) Fragment dintr-un poem epic recitat de rapsozi; cântec epic. **2.** Compoziție muzicală, de obicei de formă liberă, compusă din motive și fragmente variate, inspirate adesea din folclor. — Din fr. **rhapsodie.**

RAPSODIÉRE, *rapsodieri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a rapsodia* și rezultatul ei. [Pr.: *-di-e-*] — V. **rapsodia.**

RAPT, *rapturi,* s.n. **1.** Răpire a unei persoane. **2.** Furt săvârșit prin violență; jaf, hoție. — Din fr. **rapt**, lat. **raptus.**

RÁPTUS s.n. (Psih.) Impuls brusc și necontrolat care pune subiectul în situația de a îndeplini acte violente și grave. — Din fr., lat. **raptus.**

RAR, -Ă, *rari, -e,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Care, într-un șir de lucruri sau de ființe de același fel, se află față de celelalte la o distanță mai mare decât cea obișnuită. **2.** (Despre un întreg) Care are elementele componente mai depărtate unele de altele decât de obicei. *Pânză rară*. **3.** (Adesea adverbial) Care se petrece, se efectuează sau se succedă la intervale mai depărtate sau într-un timp mai lung decât cel obișnuit; care se desfășoară într-un ritm lent. **4.** (Adesea adverbial) Care este puțin numeros, care se găsește numai în puține locuri sau apare la intervale mai depărtate. ✦ Neobișnuit, excepțional. **5.** Distins, ales, scump, prețios, superior (ca merit sau ca valoare). ✧ *Piatră rară* = piatră prețioasă. **II.** S.f. (Reg.) Un fel de mreajă de pescuit, cu o împletitură rară (**I 2**). — Lat. **rarus.**

RÁRA adv. (Pop.; adesea repetat) Încet, domol, pe îndelete. — **Rar** + suf. *-a*.

RAREFÁCȚIE, *rarefacții,* s.f. (Rar) Rarefiere. — Din fr. **raréfaction.**

RAREFIÁ, *rarefiez,* vb. I. Refl. (Despre gaze) A-și micșora densitatea, a deveni mai rar. ✦ Tranz. A face ca un corp (gazos) să-și micșoreze densitatea. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **raréfier.**

RAREFIÁNT, -Ă, *rarefianți, -te,* adj. Care rarefiază, rărește. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **raréfiant.**

RAREFIÁT, -Ă, *rarefiați, -te,* adj. (Despre gaze) Cu densitate micșorată; rărit. [Pr.: *-fi-at*] — V. **rarefia.**

RAREFIÉRE, *rarefieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) rarefia* și rezultatul ei; rarefacție. ✦ Rărire patologică a unui țesut organic. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **rarefia.**

RÁREORI adv. Câteodată, uneori, nu prea des (în timp). — **Rar**(e) + **ori.**

RARESCÉNT, -Ă, *rarescenți, -te,* adj. (Rar) Care se rarefiază. — Din fr. **rarescent.**

RARIFICÁ, *rarífic,* vb. I. Tranz. (Rar) A rarefia. — Cf. r a r, r a r e f i a.

RARIFICÁRE, *rarificări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a rarifica* și rezultatul ei. — V. **rarifica.**

RARIFICÁT, -Ă, *rarificați, -te,* adj. (Rar) Rarefiat, rărit. — V. **rarifica.**

RARÍSIM, -Ă, *rarisimi, -e,* adj. Care se găsește (sau se întâmplă) foarte rar, cu totul neobișnuit. — Din fr. **rarissime.**

RÁRIȘTE, *rariști,* s.f. Pădure sau loc dintr-o pădure unde copacii sunt foarte rari; răriș. — **Rar** + suf. *-iște*.

RARITÁTE, (**2**) *rarități,* s.f. **1.** Faptul de a fi rar, caracterul a ceea ce este rar. **2.** Obiect, ființă, fenomen care se întâlnește rar; *p. ext.* ceea ce este excepțional, atrage atenția, constituie o curiozitate. — Din lat. **raritas, -atis.**

RÁRIȚĂ, *rarițe,* s.f. **1.** Unealtă agricolă asemănătoare cu plugul, care răstoarnă brazda în ambele părți, formând șanțuri. **2.** (La pl. art.) Șir de trei stele din constelația Orion. [Var.: **rálíță** s.f.] — Din bg. **ralița** (apropiat prin etimologie populară de *rar).*

RAS[1], *rasuri,* s.n. Faptul de *a (se) rade* (**1**); bărbierit. — V. **rade.**

RAS[2], **-Ă,** *rași, -se,* adj. **1**. (Despre barbă, mustăți, păr) Tăiat de la rădăcină. ✦ (Despre persoane) Care nu poartă barbă (și mustăți); care este bărbierit; care are părul tăiat până la piele. ✧ Expr. (Fam.) *C-o fi tunsă, c-o fi rasă* = în sfârșit, după multă vorbă. **2.** Curățat de stratul exterior prin frecare pe o răzătoare. **3**. Întins, drept. ✦ (Adverbial) Foarte apropiat de o suprafață, atingând aproape o suprafață; tangențial. *Zboară ras cu pământul.* **5.** Plin până la marginea de sus, foarte plin. — V. **rade.**

RASÁT, -Ă, *rasați, -te,* adj. De rasă, de soi; *p. ext.* select, distins, stilat. — Din fr. **racé**.

RÁSĂ[1], *rase,* s.f. **1.** Grup de indivizi aparținând aceleiași specii de microorganisme, plante, animale, cu caractere comune, constante, conservate ereditar, care se deosebesc de alte varietăți din aceeași specie prin anumite caractere specifice. ✧ Loc. adj. *De rasă* = de soi, bun; select. **2.** Fiecare dintre grupurile biologice de populații, caracterizate prin culoarea părului, a pielii și prin alte particularități exterioare. — Din fr. **race,** germ. **Rasse.**

RÁSĂ[2], *rase,* s.f. Haină de postav, largă și lungă până la călcâie, pe care o poartă preoții, călugării și călugărițele pe deasupra îmbrăcămintei. — Din sl. **rasa.**

RASCÓLNIC, -Ă, *rascolnici, -ce,* s.m. și f. Adept al unei secte religioase din Rusia, care s-a separat de Biserica ortodoxă oficială la mijlocul sec. XVII, rămânând fidelă așa-numitului rit vechi. — Din rus. **raskol' nik.**

RASEOLOGÍE s.f. (Rar) Parte a antropologiei care studiază rasele omenești. [Pr.: *-se-o-*] — Din **rasă**[1].

RASIÁL, -Ă, *rasiali, -e,* adj. Care aparține rasismului, privitor la rasism. [Pr.: *-si-al*] — Din fr. **racial.**

RASÍSM s.n. Teorie social-politică care susține inegalitatea biologică și intelectuală a raselor umane. — Din fr. **racisme.** Cf. rus. r a s i z m.

RASÍST, -Ă, *rasiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Rasial. **2.** S.m. și f. Adept al rasismului. — Din fr. **raciste.** Cf. rus. r a s i s t.

RASÓL, *rasoluri,* s.n. **1.** Sortiment de carne de bovine sau de porcine care se obține din regiunea gambei. **2.** Fel de mâncare preparat din rasol de vită sau din pește, prin fierbere în apă sărată (cu diferite ingrediente). ✧ Expr. (Fam.) *A da rasol* = a face un lucru în grabă, superficial, de mântuială. [Pl.: și (pop.) *rasoale*] — Din bg. **raszol,** sb. **rasola,** rus. **rassol.**

RASOLEÁLĂ, *rasoleli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a rasoli*; treabă făcută superficial, de mântuială. — **Rasoli** + suf. *-eală*.

RASOLÍ, *rasolesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A face un lucru de mântuială, a lucra superficial. — Din [a da] **rasol.**

RASOLÍT, -Ă, *rasoliți, -te,* adj. (Fam.) Făcut în grabă, superficial, de mântuială. — V. **rasoli.**

RAST s.n. (Pop.) Inflamație a splinei. — Din sl. **rastŭ.**

RASTÉL, *rastele,* s.n. **1.** Suport compartimentat, făcut din bare de lemn sau de metal, pentru păstrarea armelor, a schiurilor, a bicicletelor etc. **2.** Subansamblu al unor mașini de filat și al mașinilor de răsucit firele textile având rolul de a susține materialul cu care sunt alimentate aceste mașini[1]. — Din it. **rastello,** germ. **Rastel.**

RÁSTER, *rastere,* s.n. **1.** Placă de sticlă pătrată sau rotundă, liniată special, folosită în tipografie; sită fotografică. **2.** Instrument pentru liniat portative, putând trage deodată cinci linii paralele. **3.** Rastru. — Din germ. **Raster.**

RÁSTRU s.n. Ansamblul liniilor (orizontale) în care este descompusă o imagine de televiziune. — Cf. germ. R a s t e **r.**

RÁȘCĂ, *rășci,* s.f. Unealtă pescărească în formă de prăjină, cu care pescarii împing frânghiile năvodului pe sub gheață, de la o copcă la alta, sau cu care gonesc peștele spre năvod. ✦ Unealtă cu mâner de lemn având la capăt un ac metalic gros, folosită la operația de cătrănire a plutelor. — Et. nec.

RAȘCHETÁ, *rașchetez,* vb. I. Tranz. **1.** A curăța de vopsea sau de rugină o piesă de metal sau un vas, cu ajutorul rașchetei (**1**). **2.** A netezi cu rașcheta (**2**) o tencuială. **3.** A rade parchetul cu rașcheta (**4**), pentru a-l curăța. — Din **rașchetă.**

RAȘCHETÁRE, *rașchetări,* s.f. Acțiunea de *a rașcheta* și rezultatul ei. — V. **rașcheta.**

RAȘCHETÁT, -Ă, *rașchetați, -te,* adj. Curățat, ras cu rașcheta. — V. **rașcheta.**

RAȘCHETATÓR, -OÁRE, *rașchetatori, -oare,* s.m. și f. Muncitor specializat în rașchetarea parchetului. — **Rașcheta** + suf. *-tor*.

RAȘCHÉTĂ, *rașchete,* s.f. **1.** Daltă încovoiată cu care se rade vopseaua și rugina de pe o piesă metalică sau de pe un vas. **2.** Perie având cuie în loc de peri, care servește la rașchetarea tencuielilor. **3.** Unealtă în formă de perie de bordaj, la care perii sunt înlocuiți cu o bucată prismatică de cauciuc, folosită la curățarea punții. **4.** Răzuitor pentru parchet. — Din it. **raschetto.**

RÁȘEL, *rașele,* s.n. Mașină de tricotat, echipată cu două sisteme de ace cu limbă, cu ajutorul căreia se obțin tricoturi din urzeală cu legături caracteristice. [Acc. și: *rașél*] — Et. nec.

RÁȘPĂ s.f. v. **rașpel.**

RÁȘPĂL s.n. v. **rașpel.**

RÁȘPEL, *rașpele,* s.n. Pilă de oțel cu una sau cu mai multe fețe, cu dinți rari, folosită la prelucrarea lemnului, a tălpii, a pieselor metalice de duritate mică sau a pieselor nemetalice. [Var.: **rășpă, rășpilă** s.f., **rășpil, rășpăl** s.n.] — Din germ. **Raspel, Raspiel.**

RÁȘPIL s.n. v. **rașpel.**

RÁȘPILĂ s.f. v. **rașpel.**

RATÁ, *ratez,* vb. I. **1.** Tranz. A scăpa, a pierde o ocazie. **2.** Tranz. A nu reuși, a nu izbuti într-o împrejurare, a da greș. ✦ Refl. A nu reuși să se afirme sau să realizeze ceva la nivelul posibilităților sale. **3.** Intranz. (Despre arme de foc) A nu lua foc când este declanșată. — Din fr. **rater.**

RATÁRE, *ratări,* s.f. Acțiunea de *a (se) rata* și rezultatul ei; nereușită. — V. **rata.**

RATÁT, -Ă, *ratați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care nu a izbutit să se afirme, să se realizeze, să creeze ceva de valoare. ✦ (Despre acțiuni) Nereușit, neizbutit. — V. **rata.**

RATATINÁRE s.f. Tulburare de nutriție caracterizată prin reducerea în dimensiuni și zbârcirea celulelor ca urmare a pierderii apei intercelulare. — După fr. **ratatiner.**

RÁTĂ, *rate,* s.f. **1.** Cotă, parte eșalonată care urmează a fi vărsată sau distribuită, la un termen dinainte fixat, în contul unei datorii sau al unei obligații. ✧ Loc. adj. și adv. *În rate* = cu plata eșalonată în tranșe (egale). **2.** (Ec. pol.; în sintagmele) *Rata dobânzii* = raportul procentual dintre dobândă și suma împrumutată. *Rată a finanțării interne* = raportul dintre sursele de autofinanțare și valoarea investiției. *Rata anuală a inflației* = creșterea medie a prețurilor de consum într-un an față de anul precedent. — Din germ. **Rate.**

RÁTEȘ, *rateșe,* s.n. (Înv.) Han așezat la o șosea principală. [Var.: **rátoș** s.n.] — Din ucr. **ratuś.**

RATÉU, *rateuri,* s.n. **1.** Defect în funcționarea unor motoare datorită căruia arderea combustibilului se face incomplet, producând o explozie falsă, care nu poate pune motorul în mișcare; *p. ext.* pocnetul care însoțește falsa explozie. **2.** Încercare nereușită de a trage un foc de armă sau de a aprinde un exploziv. — Din fr. **raté.**

RATICÍD, -Ă, *raticizi, -de,* adj., s.n. (Substanță toxică) care stârpește șoarecii. — Din fr. **rat** „șoarece”, prin apropiere de cuvinte ca *insecticid, bactericid*.

RATIÉRĂ, *ratiere,* s.f. Dispozitiv la războiul mecanic de țesut, cu ajutorul căruia se ridică și se coboară ițele pentru formarea rostului. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **ratière.**

RATIFICÁ, *ratífic,* vb. I. Tranz. (Despre un stat) A-și manifesta printr-un act acordul de a fi parte la un tratat, la o convenție etc.; a face o ratificare. — Din lat., it. **ratificare,** fr. **ratifier.**

RATIFICÁRE, *ratificări,* s.f. Acțiunea de *a ratifica* și rezultatul ei; ratificație. — V. **ratifica.**

RATIFICÁT, -Ă, *ratificați, -te,* adj. Care a fost aprobat, supus operației de ratificare. — V. **ratifica.**

RATIFICÁȚIE, *ratificații,* s.f. Ratificare. — Din fr. **ratification.**

RATINÁ, *ratinez,* vb. I. Tranz. (Text.) A da un aspect buclat feței unei țesături. — Din fr. **ratiner.**

RATINÁRE, *ratinări,* s.f. Operație de finisare prin care fibrele scămoșate de pe suprafața țesăturilor de lână se strâng și se răsucesc în noduri sau se ordonează în valuri. — V. **ratina.**

RATINÁT, -Ă, *ratinați, -te,* adj. (Despre țesături) Cu aspect buclat. — V. **ratina.**

RATING, *ratinguri,* s.n. **1.** Estimare a numărului de telespectatori care urmăresc programele TV. **2.** (Fin.; în sintagma *Rating de credit* = evaluare formală a creditului acordat unei persoane fizice sau întreprinderi, în ce privește îndeplinirea obligațiilor de plată a serviciului datoriei și a capacității viitoare de rambursare a creditului. [Pr.: *réiting*] — Din engl. **rating.**

RATÍTE s.f. pl. (Zool.) Acarinate. — Din fr. **ratites.**

RÁTOȘ s.n. v. **rateș.**

RÁȚĂ, *rațe,* s.f. **1.** Nume dat mai multor specii de păsări domestice și sălbatice, înotătoare, cu ciocul lat și turtit, cu trunchiul scurt și îndesat, și cu picioarele scurte, deplasate în partea posterioară a trunchiului *(Anas)*. ✧ *Rață sălbatică* = strămoșul celor mai multe rațe domestice, foarte asemănătoare cu acestea și apreciată pentru carnea ei gustoasă *(Anas platyrhynchos)*. *Rață domestică* = denumire dată multiplelor varietăți provenite prin domesticirea raței sălbatice și deosebite între ele prin culoarea penajului, forma corpului, calitățile productive etc. ✧ Expr. *(A merge, a se mișca, a umbla) ca o rață* = (a merge etc.) cu mersul legănat, greoi. **2.** Urinal. **3.** (Art.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — Cf. alb. r o s ë, sb. r a c a.

RÁȚCĂ, *rațce,* adj., s.f. **1.** Adj., s.f. (Oaie) din rasa țurcană, cu coarnele răsucite în formă de tirbușon, orientate lateral și înapoi. **2.** S.f. Lână neomogenă, de calitate inferioară, produsă de aceste oi. — Din sb., magh. **racka.**

RÁȚIE, *rații,* s.f. **1.** Cantitate de hrană pe care trebuie să o consume un om sau un animal într-un timp determinat și care conține toate substanțele necesare desfășurării funcțiilor vitale ale organismului. **2.** Număr constant care se adaugă la un termen al unei progresii aritmetice sau cu care se înmulțește un termen al unei

progresii geometrice pentru a obține termenul următor. — Din lat. **ratio, -onis,** fr. **ration.**

RAȚIONÁ[1], *raționez,* vb. I. Intranz. A gândi în mod logic, a judeca rațional. [Pr.: *-ți-o-*] — Din **rațiune** (după fr. *raisonner).*

RAȚIONÁ[2], *raționez,* vb. I. Tranz. A face rații; a raționaliza (**2**). [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **rationner**, it. **razionare.**

RAȚIONÁBIL, -Ă, *raționabili, -e,* adj. Care are o judecată sau o comportare rațională. [Pr.: *-ți-o-*] — Din lat. **rationabilis.**

RAȚIONÁL, -Ă, *raționali, -e*, adj. **1.** (Adesea adverbial) Conform cu principiile și cerințele rațiunii; care poate fi conceput cu ajutorul rațiunii. ✦ (În filozofia raționalistă) Izvorât sau dedus din rațiune, considerat ca independent de experiență și anterior acesteia. **2.** (Despre oameni) Cumpănit, chibzuit, cu judecată, cu rațiune. **3.** (Adesea adverbial) Care se face cu judecată, cu măsură, cu respectarea unor principii sistematice, metodice. **4.** (Mat.; în sintagmele) *Număr rațional* = nume dat unei clase de numere din care fac parte numerele întregi și fracționare, pozitive și negative, precum și numărul zero, și care pot fi exprimate printr-un raport între două numere întregi. *Expresie rațională* = expresie algebrică care nu conține extrageri de radical asupra necunoscutei. **5.** (Fiz.; în sintagma) *Mecanică rațională* = mecanică teoretică. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **rationnel,** lat. **rationalis.**

RAȚIONALÍSM s.n. **1.** Denumire dată doctrinelor filosofice care susțin posibilitatea dobândirii și justificării cunoașterii exclusiv prin rațiune. **2.** Încredere în capacitatea rațiunii de a cunoaște realitatea. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **rationalisme.**

RAȚIONALÍST, -Ă, *raționaliști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de raționalism, care este propriu sau caracteristic raționalismului. **2.** S.m. și f. Adept al raționalismului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **rationaliste.**

RAȚIONALITÁTE s.f. Însușire a ceea ce este rațional. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **rationalité.**

RAȚIONALIZÁ, *raționalizez*, vb. I. Tranz. **1.** A organiza o activitate după norme și principii raționale (**3**). **2.** A supune anumite produse (de primă necesitate) unui consum dirijat, conform unor norme stabilite dinainte. **3.** A transforma o expresie algebrică care cuprinde o extragere de rădăcină într-o expresie echivalentă, fără radical. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **rationaliser.** Cf. rus. r a ț i o n a l i z i r o v a t'.

RAȚIONALIZÁRE, *raționalizări,* s.f. Acțiunea de *a raționaliza* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **raționaliza.**

RAȚIONALIZÁT, -Ă, *raționalizați, -te,* adj. Supus unui consum dirijat după norme dinainte stabilite. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **raționaliza.**

RAȚIONAMÉNT, *raționamente,* s.n. Înlănțuire logică de judecăți, care duce la o concluzie; *p. ext.* șir de argumente de care se servește cineva în judecarea unei chestiuni sau pentru a-și susține punctul de vedere. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **raisonnement** (refăcut după *rațiune).*

RAȚIONÁRE[1], *raționări,* s.f. Acțiunea de *a raționa[1]* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **raționa[1].**

RAȚIONÁRE[2], *raționări,* s.f. Acțiunea de *a raționa[2]* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **raționa[2].**

RAȚIONÁT, -Ă, *raționați, -te,* adj. Raționalizat. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **raționa[2].**

RAȚIÚNE, (**2, 3**) *rațiuni,* s.f. **1.** Facultate, proprie omului, de a cunoaște prin noțiuni, judecăți, raționamente; gândire (logică); *p. ext.* judecată, minte. **2.** Temei, motiv, justificare. ✧ *Rațiune de stat* = principiu în baza căruia o autoritate de stat ia unele măsuri de interes general, trecând peste interesul particular. ✧ Expr. *Rațiunea de a fi* (a unui lucru) = ceea ce justifică, motivează existența (unui lucru). **3.** (Mat.) Rație (**2**). [Pr.: *-ți-u-*] — Din lat. **ratio, -onis.**

RAVÁC s.n. **1.** Must care se scurge de la sine din strugurii puși în teasc (fără presare); vin superior obținut din acest must; vin limpede, separat de drojdie, prin trecerea lui dintr-un butoi în altul; vin rămas neînghețat dintr-un butoi expus la temperaturi joase. ✦ Vin obținut din diverse fructe de munte. **2.** Miere curată care se scurge din fagurii expuși la soare. — Din tc. **ravak.**

RAVÁGIU, *ravagii,* s.n. (Mai ales la pl.) Pagubă, distrugere, pustiire cauzată de o furtună, o inundație, o boală etc. — Din fr. **ravage.**

RAVÉNĂ, *ravene,* s.f. Vale strâmtă cu versanți abrupți, instabili. — Din fr. **ravin.**

RAVINÁRE s.f. (Geol.) Proces de formare a ravenelor. — Cf. fr. r a v i n e m e n t.

RAVIÓLI s.m. pl. Preparat culinar în formă de colțunași umpluți cu carne și serviți cu sos. —Din it., fr. **ravioli.**

RAZ, *razuri,* s.n. **1.** Rangă. **2.** Unealtă formată dintr-o bară rotundă și scurtă de oțel, cu tăiș lățit și ascuțit la un capăt, folosită de tâmplari, dulgheri etc. — Din sb. **raz.**

RAZACHÍE s.f. Varietate de viță-de-vie care dă struguri cu boabe mari, lunguiețe și foarte cărnoase. — Din tc. **razakı,** ngr. **razakí.**

RAZÁNT, -Ă, *razanți, -te,* adj. Care trece cu repeziciune la mică distanță de o suprafață, aproape atingând-o. — Din fr. **rasant.**

RAZÁNȚĂ, *razanțe,* s.f. Proprietate a traiectoriei descrise de un proiectil aruncat de o gură de foc de a avea curbură mică. ✦ Distanța până la care o traiectorie se păstrează paralel și la mică înălțime față de pământ. — Din fr. **rasance,** germ. **Rasanz.**

RÁZĂ, *raze,* s.f. **1.** Linie dreaptă după care se propagă lumina; traiectorie luminoasă. ✦ Zonă luminoasă; lumină, strălucire. **2.** Fig. Licărire, pâlpâire, semn slab, indiciu vag de... **3.** (Fiz.) Radiație. ✧ *Raze X* (sau *röntgen)* = unde electromagnetice cu lungimi de undă mult mai mici decât acelea ale luminii. **4.** Distanța de la centrul unui cerc până la orice punct de pe circumferință sau de la centrul unei sfere până la orice punct de pe suprafața ei. **5.** Distanță până la care se exercită o acțiune în jurul centrului de unde pornește. ✧ *Rază de acțiune* (sau *de activitate)* = loc până unde se întinde puterea sau influența cuiva sau a ceva. **6.** (Reg.) Ramificație a coarnelor cerbului. — Lat. **radia (= radius).**

RÁZĂM s.n. v. **reazem.**

RÁZIE, *razii,* s.f. Control inopinat al populației dintr-o anumită rază teritorială, făcut de organele poliției, având drept scop descoperirea unor infractori, a unor contravenienți etc. — Din fr., it. **razzia,** germ. **Razzia.**

RAZMÓT s.n. Zbor orizontal al unor aeronave foarte aproape de sol. — Din fr. **rase-mottes.**

RÁZNA adv. **1.** (Pe lângă verbe de mișcare) Fără să știe încotro se duce, netinând seama de drum, de direcție; la întâmplare. ✧ Expr. *A o lua razna* = **a)** a pleca la întâmplare, fără țintă; **b)** *fig.* a apuca pe o cale greșită, a proceda în mod nejudecat; a decădea. **2.** La o parte, la o oarecare distanță de...; departe. — Din sl. **razno.**

RÁZNĂ, *razne,* s.f. (Rar) Răzlețire. ✦ Fig. Deviere, digresiune. — V. **răzni.**

RAZNOCÍNȚI s.m. pl. Nume dat în Rusia, începând din sec. XVIII, intelectualității ridicate din rândurile funcționărimii, micii burghezii, negustorimii și țărănimii, care a avut un rol important în mișcarea revoluționară și în dezvoltarea științei și culturii. — Din rus. **raznocinți.**

RĂBDÁ, *rabd,* vb. I. **1.** Tranz. și intranz. A suporta (fără împotrivire și cu resemnare) greutăți, neplăceri fizice sau morale; a îndura. ✦ (Despre lucruri) A fi durabil, rezistent, a nu se strica ușor. **2.** Tranz. și intranz. A accepta, a îngădui, a permite, a tolera. ✧ Expr. (Tranz.) *A (nu)-l răbda* (pe cineva) *inima (să...)* = a (nu) se putea stăpâni (să nu...), a (nu) se îndura să... *Cum îl rabdă locul* (sau *pământul)?* se spune despre un om rău, care săvârșește fapte reprobabile. *A (nu)-l mai răbda* (pe cineva) *puterile să...* = a (nu) mai putea să... **3.** Intranz. A-și înfrâna neliniștea, enervarea, a avea răbdare, a-și păstra calmul. — Et. nec.

RĂBDÁRE, *răbdări,* s.f. **1.** Faptul de *a răbda*; capacitate firească de a suporta greutăți și neplăceri fizice sau morale; putere de a aștepta în liniște desfășurarea anumitor evenimente. ✧ Expr. *A(-și) pierde răbdarea* sau *a-și ieși din răbdare* (ori *din răbdări*) = a-și pierde calmul, stăpânirea de sine. *A scoate* (pe cineva) *din răbdare* (sau *din răbdări)* = a supăra, a enerva, a indispune (pe cineva) peste măsură. (Glumeț) *A mânca* (sau *a se hrăni cu) răbdări prăjite* = a răbda de foame. *Răbdare și tutun*, se spune cuiva care are de așteptat mult. ✦ (Cu valoare de imperativ) Așteaptă! **2.** (Rar; la pl.) Suferințe, lipsuri. **3.** Perseverență, tenacitate, stăruință. — V. **răbda.**

RĂBDĂTÓR, -OÁRE, *răbdători, -oare,* adj. **1.** Care suportă cu tărie (și fără împotrivire) neplăceri fizice sau morale. ✦ (Despre lucruri) Rezistent, durabil. **2.** Perseverent, stăruitor, tenace. — **Răbda** + suf. *-ător.*

RĂBEGÍT, -Ă adj. v. **rebegit.**

RĂBLĂGÍ vb. IV v. **rablagi.**

RĂBLĂGÍT, -Ă adj. v. **rablagit.**

RĂBLĂRÍT, -Ă, *răblăriți, -te,* adj. (Fam.) Uzat, vechi. — Din **rablă.**

RĂBÓJ, *răbojuri,* s.n. **1.** Bucată de lemn în formă cilindrică sau paralelipipedică pe care, în trecut, se însemnau, prin crestături, diferite calcule, socoteli (zilele de muncă, banii datorați, numărul vitelor etc.). ✧ Expr. *A șterge de pe răboj* = a da uitării; a ierta. (Reg.) *A crede după răboj* = a crede tot ce se spune. *A(-și) ieși* (sau *a scoate* pe cineva) *din răboj (afară)* = a (se) supăra. **2.** (Pop.) Socoteală, calcul. *Pierdusem răbojul timpului.* ✧ Expr. *A i se uita cuiva răbojul* = a i se uita numărul anilor. **3.** Crestătură făcută, ca semn distinctiv, la urechea unei vite. [Var.: **răbúș** s.n.] — Din bg., sb. **raboš.**

RĂBOJÍ, *răbojesc,* vb. I. Tranz. (Rar) A însemna pe răboj. — Din **răboj.**

RĂBOJÍRE, *răbojiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a răboji* și rezultatul ei. — V. **răboji.**

RĂBUFNEÁLĂ, *răbufneli,* s.f. Răbufnire. ✦ Suflu puternic; izbucnire. — **Răbufni** + suf. *-eală.*

RĂBUFNÍ, *răbufnesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A produce prin izbire sau prin cădere un zgomot surd și puternic; a (se) trânti, a (se) izbi producând un zgomot înfundat. ✦ Intranz. (Despre zgomote) A răsuna puternic. **2.** Intranz. A izbucni cu putere; a țâșni, a năvăli. ✦ Tranz. A da drumul la..., a împrăștia. ✦ A năpădi. **3.** Intranz. A-și exprima pe neașteptate și în mod violent nemulțumirea, după ce tăcuse mult timp. — Din **răzbufni** (înv. „a răbufni" < *Pref. răz-* + *bufni).*

RĂBUFNÍRE, *răbufniri,* s.f. Faptul de *a răbufni*; (concr.) zgomot surd și puternic, răbufnitură. — V. **răbufni.**

RĂBUFNITÚRĂ, *răbufnituri,* s.f. (Rar) Zgomot surd și puternic; răbufnire. — **Răbufni** + suf. *-tură*.

RĂBUÍ, *răbuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A da, a unge cu răbuială (**2**). — Cf. germ. r e i b e n „a freca".

RĂBUIÁLĂ, *răbuieli,* s.f. (Reg.) **1.** Acțiunea de *a răbui* și rezultatul ei. **2.** Unsoare preparată din păcură, cu care se ung unele obiecte de piele ca să se înmoaie. [Pr.: *-bu-ia-*] — **Răbui** + suf. *-eală.*

RĂBUÍRE, *răbuiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a răbui* și rezultatul ei. — V. **răbui.**

RĂBUÍT, -Ă, *răbuiți, -te,* adj. (Reg.) Uns, dat cu răbuială (**2**). — V. **răbui.**
RĂBÚȘ s.n. v. **răboj.**
RĂCÁN, *răcani,* s.m. (Fam.) Recrut (în armată). — Contaminare între **rec**[r]**ut și rậtan.**
RĂCÁR, *răcari,* s.m. (Rar) Bărbat care prinde sau vinde raci. — **Rac** + suf. *-ar*.
RĂCĂDUÍ, *răcăduiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se răsti la cineva, a lua o atitudine amenințătoare. — Din magh. **reked** „a răguși".
RĂCĂDUÍRE, *răcăduiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a se răcădui* și rezultatul ei. — V. **răcădui.**
RĂCĂNÉL, *răcănei,* s.m. (Zool.; reg.) Brotăcel. — **Răcăni** + suf. *-el*.
RĂCĂNÍ, pers. 3 *răcănește,* vb. IV. Intranz. A orăcăi. — **Rac** + suf. *-ăni*.
RĂCEÁLĂ, (**3**) *răceli,* s.f. **1.** Temperatură scăzută; frig. ✦ Senzație de frig. **2.** Fig. Lipsă de afecțiune, nepăsare, indiferență. **3.** Nume generic dat unor boli contagioase localizate pe căile respiratorii superioare, manifestate prin guturai, traheită, bronșită, tuse cu expectorație, febră etc. — **Răci** + suf. *-eală*.
RĂCHITÁN, *răchitani,* s.m. Numele a două plante cu flori roșii-purpurii așezate la vârful tulpinilor și al ramurilor, la una în spice mari și dese *(Lythrum salicaria)*, la cealaltă în spice lungi și subțiri *(Lythrum virgatum)*. — **Răchită** + suf. *-an.*
RĂCHITÁR, *răchitari,* s.m. Fluture de noapte de culoare brumărie, a cărui larvă se dezvoltă în tulpina pomilor, găurindu-le lemnul *(Cossus cossus)*. — **Răchită** + suf. *-ar*.
RĂCHÍTĂ, *răchite,* s.f. Nume dat mai multor specii de salcie cu frunze înguste și lunguiețe, cu ramuri subțiri și elastice, folosite ca material de împletit *(Salix)*. [Pl. și: *răchiți*] — Din bg., sb. **rakita.**
RĂCHITÍȘ, *răchitișuri,* s.n. Tufăriș natural sau plantație de răchită; desiș de răchite. — **Răchită** + suf. *-iș*.
RĂCHIȚÍCĂ, *răchițele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *răchită*. **2.** (La pl.) Mic arbust totdeauna verde, cu tulpina târâtoare, cu fructe roșii, acrișoare, comestibile *(Oxycoccus quadripetalus)*. **3.** Arbust cu flori mici, galbene și cu frunze ascuțite, acoperite pe o parte și pe alta cu solzi stelați care le dau un aspect argintiu *(Elaeagnus angustifolia)*. — **Răchită** + suf. *-ică*.
RĂCÍ, *răcesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină (mai) rece, a(-și) scădea, a(-și) micșora temperatura. ✧ Expr. (Tranz.) *A-și răci gura degeaba* (sau *în zadar, de pomană, de-a surda)* = a vorbi fără folos, a insista zadarnic, fără rezultat. ✦ A pierde sau a face să piardă căldura vitală obișnuită (din cauza unei spaime, a unei emoții etc.); a îngheța, a încremeni. **2.** Intranz. A se îmbolnăvi contractând o răceală (**3**). **3.** Fig. A-și pierde însuflețirea, interesul (pentru cineva sau ceva); a deveni indiferent; a se înstrăina, a se îndepărta. — Din **rece.**
RĂCÍLĂ, *răcile,* s.f. Unealtă cu care se prind racii (**1**). — Din sb. **račilo.**
RĂCÍRE, *răciri,* s.f. Acțiunea de *a (se) răci* și rezultatul ei. — V. **răci.**
RĂCÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) răci*. — V. **răci.**
RĂCÍT[2]**, -Ă,** *răciți, -te,* adj. **1.** Care a devenit (mai) rece. **2.** Bolnav de răceală (**3**). — V. **răci.**
RĂCITÓR, -OÁRE, *răcitori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care ajută la menținerea unei temperaturi scăzute, care răcește (**1**). **2.** S.n. Instalație folosită pentru răcirea sau menținerea unei temperaturi scăzute față de cea a mediului ambiant a unui material, a unei substanțe sau a unui spațiu închis, cu ajutorul unui agent refrigerent ca gheață, lichid volatil, aer sau apă rece etc.; dulap cu pereți dubli, în care se menține o temperatură joasă prin introducerea de gheață și care se folosește pentru păstrarea la rece a alimentelor sau pentru răcirea băuturilor. — **Răci** + suf. *-tor*.
RĂCITÚRĂ, *răcituri,* s.f. (Mai ales la pl.) Piftie (**1**). — **Răci** + suf. *-tură*.
RẮCNET, *răcnete,* s.n. **1.** Zbieret, urlet de animal. **2.** Strigăt puternic scos de om. — **Răcni** + suf. *-et*.
RĂCNÍ, *răcnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre animale) A scoate strigăte puternice și prelungi; a rage, a mugi, a zbiera. **2.** (Despre oameni) A scoate strigăte puternice; *p. ext.* a vorbi răstit și tare, a se răsti (la cineva). — Din sl. **ryknonti.**
RĂCNÍRE, *răcniri,* s.f. (Rar) Răcnet (**2**). — V. **răcni.**
RĂCOÁRE, (**3**) *răcori,* s.f. **1.** Temperatură ușor scăzută, frig moderat; răcoreală. ✧ Loc. adv. *(De) la răcoare* = (de) la un loc umbrit, răcoros. *Pe răcoare* = pe vreme răcoroasă, când nu este încă foarte cald. ✧ Expr. (Fam.) *La răcoare* = la închisoare. **2.** Senzație de răceală pe care o produc unele obiecte la atingere. **3.** (De obicei la pl.) Senzație de frig provocată de o stare patologică sau emotivă; fior. ✧ Expr. *A băga* (pe cineva) *în răcori* (sau *în toate răcorile)* = a speria tare, a îngrozi pe cineva. — Din **rece.**
RĂCOÍNĂ s.f. v. **răcovină.**
RĂCOREÁLĂ, *răcoreli,* s.f. Faptul de *a (se) răcori*; răcoare, (concr.) boare, adiere răcoroasă. — **Răcori** + suf. *-eală*.
RĂCORÍ, *răcoresc,* vb. IV. **1.** Refl. A-și pierde din căldura inițială; a deveni răcoros, a se face mai rece. **2.** Tranz. și refl. A(-și) potoli sau a(-și) astâmpăra căldura sau setea. **3.** Tranz. și refl. Fig. A (se) liniști, a (se) calma, a (se) potoli. — Din **răcoare.**
RĂCORÍT, -Ă, *răcoriți, -te,* adj. **1.** (Rar) Răcoros. **2.** (Despre oameni) Care și-a potolit setea; căruia nu-i mai este cald. **3.** Fig. Calmat, potolit; răzbunat. — V. **răcori.**
RĂCORITÓR, -OÁRE, *răcoritori, -oare,* adj. Care are o temperatură scăzută, care răcorește; răcoros. ✦ (Substantivat, f.) Băutură care astâmpără setea, care răcorește. — **Răcori** + suf. *-tor*.
RĂCORÓS, -OÁSĂ, *răcoroși, -oase,* adj. Care are o temperatură ușor scăzută; care aduce răcoare; răcoritor. ✦ Fig. Înviorător, proaspăt, tânăr, fraged. — **Răcoare** + suf. *-os*.
RĂCOVÍNĂ, *răcovine,* s.f. **1.** Mică plantă erbacee târâtoare, cu flori mici, albe sau albe-verzui și cu fructul o capsulă lunguiață *(Galium rotundifolium)*. **2.** Mică plantă erbacee cu tulpina târâtoare, cu flori albe, cu petalele mai scurte decât sepalele, folosită în medicina populară *(Stellaria media)*.[Var.: **răcuínă, răcoínă** s.f.] — Et. nec.
RĂCUÍNĂ s.f. v. **răcovină.**
RĂCULÉȚ, *răculeți,* s.m. **1.** (Zool.) Răcușor. **2.** Plantă erbacee târâtoare cu flori albe-roșietice, al cărei rizom are proprietăți diuretice și depurative *(Polygonum bistorta)*. — **Rac** + suf. *-uleț*.
RĂCÚȘCĂ s.f. (Reg.; cu sens colectiv) Crustacee mici de diferite specii. — **Rac** + suf. *-ușcă.*
RĂCUȘÓR, *răcușori,* s.m. **1.** (Zool.) Diminutiv al lui *rac*; răculeț. **2.** Insectă mică, cu picioarele de dinainte asemănătoare cu cleștele unui rac *(Nepa cinerea)*. — **Rac** + suf. *-ușor*.
RĂDÁȘCĂ, *rădaște,* s.f. Insectă din ordinul coleopterelor, de culoare neagră-castanie, masculul prezentând două mandibule puternice ca niște coarne de cerb; răgace *(Lucanus cervus)*. — Din bg. **rodačka.**
RĂDĂCÍNĂ, *rădăcini,* s.f. **1.** Parte a unei plante superioare prin care aceasta se fixează de sol și își absoarbe substanțele hrănitoare; (pop.) parte a plantei aflată în pământ, indiferent de structura și funcțiile pe care le are. ✧ Compus: (Bot.) *Rădăcina- vieții* = ginseng. ✦ Fig. Origine, izvor, cauză. ✧ Expr. *A curma* (sau *a tăia, a stârpi) răul din* (sau *de la) rădăcină* = a desființa un rău cu totul și definitiv. **2.** Parte prin care un organ al corpului este fixat într-un țesut. *Rădăcina unui dinte*. ✦ Partea profundă a unei tumori. **3.** Partea de lângă pământ a tulpinii unui copac. **4.** P. anal. Partea de jos a unui zid, a unui munte etc.; bază, temelie. ✦ Partea de la baza anumitor organe. *Rădăcina nasului.* ✦ Limita de adâncime a anumitor obiecte. **5.** Valoarea necunoscutei dintr-o ecuație; radical. ✧ *Rădăcina pătrată* (a unui număr sau a unei expresii algebrice) = număr (sau expresie algebrică) care, înmulțit cu sine însuși, reproduce numărul dat (sau expresia algebrică dată). *Rădăcina cubică* (a unui număr sau a unei expresii algebrice) = număr (sau expresie algebrică) care, înmulțit succesiv de două ori cu sine însuși, reproduce numărul dat (sau expresia algebrică dată). **6.** (Lingv.) Element al unui cuvânt, ireductibil din punct de vedere morfologic, comun cuvintelor din aceeași familie și care conține sensul lexical al cuvântului; radical. — Lat. **radicina** (cu unele sensuri după fr. *racine)*.
RĂDĂCINÍȘ s.n. (Cu sens colectiv) Mulțime de rădăcini. — **Rădăcină** + suf. *-iș*.
RĂDĂCINÓS, -OÁSĂ, *rădăcinoși, -oase,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre plante) Cu rădăcini mari sau mai multe. **2.** S.f. (La pl.) Grup de plante cultivate pentru producerea rădăcinilor, care sunt utilizate în alimentația omului, în industrie sau ca furaje; (și la sg.) plantă din acest grup. — **Rădăcină** + suf. *-os*.
RĂDĂUȚEÁN, -Ă, *rădăuțeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Rădăuți. **2.** Adj. Care aparține municipiului Rădăuți sau rădăuțenilor (**1**), privitor la Rădăuți ori la rădăuțeni. — **Rădăuți** (n. pr.) + suf. *-ean.*
RĂDĂUȚEÁNCĂ, *rădăuțence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Rădăuți. — **Rădăuțean** + suf. *-că.*
RĂDICÁ vb. I v. **ridica.**
RẮDIU s.n. v. **rediu.**
RĂDVÁN, *rădvane,* s.n. (Înv.) Trăsură de lux închisă, montată pe arcuri și trasă de mai mulți cai. — Din rus. **rydvan.**
RĂFTULÉȚ, *răftulețe,* s.n. Diminutiv al lui *raft*[1]. — **Raft**[1] + suf. *-uleț*.
RĂFUÍ, *răfuiesc,* vb. IV. Refl. recipr. A cere socoteală (cuiva), a limpezi cu cineva o situație, a lămuri o neînțelegere; a se mustra, a se certa; a se bate cu cineva. — Et. nec.
RĂFUIÁLĂ, *răfuieli,* s.f. Faptul de *a se răfui.* [Pr.: *-fu-ia-*] — **Răfui** + suf. *-eală*.
RĂGÁCE, *răgace,* s.f. (Entom.) Rădașcă. — Din bg., sb. **rogač.**
RĂGÁZ, (rar) *răgazuri,* s.n. **1.** Timp liber, disponibil pentru a face ceva. ✦ Amânare, păsuire. **2.** Perioadă de întrerupere a unei activități; odihnă; repaus. ✧ Loc. adv. *Fără (de) răgaz* = fără întrerupere, necontenit. ✦ Liniște, tihnă, pace. — Et. nec.
RĂGĂLÍE, *răgălii,* s.f. (Reg.) Îngrămădire de rădăcini noduroase de plante sau de arbori pe malul apelor curgătoare, care servește ca ascunzătoare pentru pești; *p. gener.* îngrămădire de lemne, bușteni, crengi etc. aduse de apă și oprite la cotitura unei ape curgătoare, formând un fel de stăvilar. ✦ Rădăcină ieșită din pământ a unui copac doborât de vânt. — Et. nec.
RĂGEÁ s.f. v. **ragea.**
RẮGET, *răgete,* s.n. Strigăt, zbieret, urlet puternic scos de unele animale; *p. ext.* strigăt, țipăt puternic al omului. — **Rage** + suf. *-et*.
RĂGÍ vb. IV v. **rage.**
RĂGILÁ, *rágil,* vb. I. Tranz. (Reg.) A trage fuiorul de in sau de cânepă pe ragilă. — Din **ragilă.**

RĂGILÁT[1] s.n. (Reg.) Faptul de *a răgila*. — V. **răgila.**

RĂGILÁT[2], **-Ă,** *răgilați, -te,* adj. (Reg.; despre fire de in sau de cânepă) Tras pe ragilă. — V. **răgila.**

RĂGÓZ s.n. v. **rogoz.**

RĂGUȘEÁLĂ, *răgușeli,* s.f. Îngroșare și slăbire a vocii provocată de inflamarea laringelui, a coardelor vocale. — **Răguși** + suf. *-eală*.

RĂGUȘÍ, *răgușesc,* vb. IV. Intranz. A i se îngroșa și a-i slăbi cuiva vocea din cauza inflamării laringelui, a coardelor vocale. — Et nec. Cf. g u ș ă.

RĂGUȘÍT, -Ă, *răgușiți, -te,* adj. Care vorbește sau strigă gros, dogit din cauza inflamării laringelui, a coardelor vocale; hodorogit; (despre vocea oamenilor sau strigătul animalelor; adesea adverbial) îngroșat și slăbit. — V. **răguși.**

RĂMÁS, (**2, 3**) *rămasuri,* s.n. **1.** Faptul de *a rămâne*; rămânere. ✧ Expr. *Rămas bun!* sau *bun rămas!* formulă de salut adresată de o persoană care pleacă celui sau celor care rămân. *A-și lua rămas bun* = a se despărți de cineva, a pleca. *De ajuns și de rămas* = din plin, din belșug. **2.** (Reg.) Rămășag. **3.** (Înv.) Moștenire. — V. **rămâne.**

RĂMĂȘÁG, *rămășaguri,* s.n. (Construit mai ales cu verbele „a pune", „a face", „a ține") Convenție între persoane care susțin lucruri contrare și prin care cel ce va avea dreptate va primi o răsplată (în bani sau în obiecte) stabilită în momentul încheierii convenției; prinsoare, pariu, rămășeală, rămas. — **Rămas** + suf. *-șag.*

RĂMĂȘEÁLĂ, *rămășeli,* s.f. (Reg.) Rămășag. — **Rămăși** + suf. *-eală*.

RĂMĂȘÍ, *rămășesc,* vb. IV. Refl. recipr. (Reg.) A pune rămășag. — Din **rămășag** (derivat regresiv).

RĂMĂȘÍȚĂ, *rămășițe,* s.f. **1.** Ceea ce a rămas dintr-un tot sau dintr-o cantitate oarecare, după ce a dispărut sau a fost utilizată cea mai mare parte; rest. ✧ *Rămășițele pământești* (sau *trupești*) = corpul neînsuflețit al unui om; cadavru. **2**. Ceea ce a rămas neexecutat, neîmplinit dintr-o datorie, dintr-o obligație. **3.** (Înv.) Ceea ce prisosește. **4.** Ceea ce lipsește până la cantitatea sau limita prevăzută. **5.** (Înv.) Rezultatul unei scăderi; rest. — **Rămas** + suf. *-iță.*

RĂMẤNE, *rămấn,* vb. III. **1.** Intranz. (Despre ființe) A sta pe loc, a nu schimba sau a nu părăsi locul sau localitatea unde se află; (despre lucruri) a fi lăsat pe loc, a nu fi dus din locul în care se găsește. ✧ Expr. *Rămâi cu bine* (sau *sănătos, în pace)*, formulă de salut adresată de cei care pleacă celor care rămân. *A-i rămâne cuiva inima* sau *ochii la ceva* (sau *la cineva*) sau *a-i rămâne cuiva ceva* (sau *cineva) la inimă* = a-i plăcea cuiva foarte mult un lucru sau o persoană. *Să rămână între noi*, se spune ca îndemn pentru discreție, pentru păstrarea unui secret. ✦ A se opri la cineva sau într-un loc. ✦ A lăsa în urmă. *Humuleștii rămân la stânga*. ✦ (Urmat adesea de determinarea „în urmă") A se lăsa sau a fi întrecut de alții; (despre ceas) a marca timpul cu întârziere. ✧ Expr. (Pop.) *A rămâne de ceva* (sau *de cineva)* = **a)** a se răzleți de o ceată, de o tovărășie; **b)** a nu face la timp un lucru. (Reg.) *A rămâne de cineva* = a supraviețui celui care trebuie să-l susțină, să-l îngrijească. ✦ A muri (pe un câmp de luptă). ✧ Expr. (Fam.) *A-i rămâne cuiva oasele* (sau *ciolanele) undeva* = a nu se mai putea întoarce din locuri îndepărtate; a muri. ✦ A sta mereu într-un loc; *p. ext.* a nu se despărți de un obiect, de o părere, de o atitudine; a sta neclintit. ✧ Expr. *A rămâne pe drumuri* (sau *de dârvală)* = a-și pierde mijloacele de existență, a sărăci. **2.** Intranz. A fi, a se găsi sau a ajunge într-un anumit loc sau într-o anumită situație; a se opri într-o anumită atitudine, a se menține sub un anumit aspect. ✧ Expr. *A rămâne numai cu...* = a nu mai avea decât... *A rămâne pe gânduri* = a medita, a reflecta. *A rămâne de minciună* = a se dovedi mincinos. *A rămâne baltă* = a fi întrerupt, neterminat, nerezolvat. *A rămâne pe mâna cuiva* = a ajunge, a fi la cheremul cuiva. *A rămâne de rușine* = a se face de râs. *A rămâne ars* (sau *opărit, fript)*, se spune când cineva își pierde cu totul puterea de a se stăpâni în fața unei situații. *A rămâne bun plătit*, se zice când nu se mai poate reveni asupra unei plăți considerate de una dintre părți ca insuficientă sau greșit calculată. *A rămâne grea* = a fi însărcinată. *A rămas înțeles* sau *rămânem înțeleși*, se spune ca încheiere a unei discuții, după ce s-a ajuns la un acord. (Pop.) *A rămâne (tot) pe a (cuiva)* = a se hotărî un lucru după voința cuiva, renunțându-se la punctele de vedere ale celorlalți. (Rar) *A-i rămâne cuiva pe brațe* = a ajunge în sarcina cuiva. *Cum rămâne (cu)...?* = ce se întâmplă (cu)...? ce hotărâre luăm în privința...? **3.** Intranz. A continua să existe, a păstra aceeași stare, a dăinui, a nu se schimba. ✧ Expr. *A rămâne cu zile* = a continua să trăiască, a scăpa cu viață, a fi lăsat în viață. ✦ A se păstra, a se menține în conștiința oamenilor prin valoarea pe care o reprezintă. ✦ A supraviețui. ✦ A se afla, a ajunge, a trece în posesiunea cuiva. **4.** Intranz. A se menține ca un rest după consumarea părții cu care forma un tot; a prisosi. ✧ Expr. *Mult a fost, puțin a rămas*, se spune, ca încurajare, când dintr-un lucru greu s-a efectuat cea mai mare parte. *A nu-i (mai) rămâne cuiva decât să...* = a nu se găsi pentru cineva altă soluție decât să... *A rămâne pentru altă dată* = a se amâna pentru o dată ulterioară. *Nu mai rămâne (nici o) îndoială* = există siguranța că... *Nu (mai) rămâne vorbă* sau *mai rămâne vorbă?* = e sigur, nu mai e de discutat. **5.** Tranz. (Reg.: în legătură cu o acțiune de întrecere, de concurență etc.) A lăsa pe cineva în urmă, a-l întrece, a-l bate, a-l învinge. [Perf.s. *rămăsei*, part. *rămas*. — Var.: **rămâneá** vb. II] — Lat. **remanere.**

RĂMÂNEÁ vb. II v. **rămâne.**

RĂMẤNERE, *rămâneri,* s.f. Faptul de *a rămâne*; rămas. ✧ Expr. *Rămânere în urmă* = întârziere, lipsă de progres (în raport cu alții), stagnare. — V. **rămâne.**

RĂMURÁT, -Ă, *rămurați, -te,* adj. Rămuros. — **Ramură** + suf. *-at*.

RĂMUREÁ, -ÍCĂ, *rămurele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *ramură*. **2.** (La pl.) Ciupercă comestibilă cu tulpina groasă și cu fructificațiile foarte ramificate (*Clavaria botrytis*). — **Ramură** + suf. *-ea, -ică*.

RĂMURÍ, pers. 3 *rămurește,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se ramifica. — Din **ramură.**

RĂMURÍȘ, *rămurișuri,* s.n. Totalitatea ramurilor unui copac; desiș; rămuriște. — **Ramură** + suf. *-iș.*

RĂMURÍȘTE, *rămuriști,* s.f. (Rar) Rămuriș. — **Ramură** + suf. *-iște*.

RĂMURÓS, -OÁSĂ, *rămuroși, -oase,* adj. Cu multe ramuri; rămurat, stufos. — **Ramură** + suf. *-os*.

RĂNÍ, *rănesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A(-și) face o rană, a (se) vătăma. ✦ Tranz. Fig. A produce cuiva o durere morală, a-l îndurera sufletește; a jigni, a ofensa. — Din sl. **raniti.**

RĂNÍRE, *răniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) răni* și rezultatul ei. — V. **răni.**

RĂNÍT, -Ă, *răniți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care a căpătat o rană, o leziune. ✦ Fig. Jignit, ofensat. — V. **răni.**

RĂPĂÍ, *răpăi,* vb. IV. Intranz. (Despre ploaie, grindină etc.; la pers. 3) A se izbi de o suprafață tare, producând zgomote dese, scurte și ritmice. ✦ (Despre oameni) A lovi ritmic în ceva, producând zgomote dese și scurte. ✦ (Despre gloanțe sau despre arme automate) A țăcăni, a pârâi sacadat. ✦ (La pers. 3) A trosni. — Formație onomatopeică.

RĂPĂIÁLĂ, *răpăieli,* s.f. Răpăit[2]; răpăitură. ✦ Ploaie puternică, zgomotoasă, de scurtă durată. [Pr.: *-pă-i-a-*] — **Răpăi** + suf. *-eală*.

RĂPĂÍT[1] adv. (Rar) Cu zgomote sacadate, scurte și dese. — V. **răpăi.**

RĂPĂÍT[2] s.n. Faptul de *a răpăi;* zgomotul ploii, al grindinii etc. care cade pe o suprafață tare. ✦ Succesiune de lovituri ritmice, dese și scurte; zgomot produs de astfel de lovituri. — V. **răpăi.**

RĂPĂITÓR, -OÁRE, *răpăitori, -oare,* adj. (Rar) Care răpăie. [Pr.: *-pă-i-*] — **Răpăi** + suf. *-tor*.

RĂPĂITÚRĂ, *răpăituri,* s.f. Răpăit[2]. [Pr.: *-pă-i-*] — **Răpăi** + suf. *-tură*.

RĂPĂNÓS, -OÁSĂ, *răpănoși, -oase,* adj. (Adesea substantivat) Care are rapăn; bolnav de rapăn. ✦ Fig. Murdar, zdrențăros, jegos. — **Rapăn** + suf. *-os.*

RĂPCIÚGĂ s.f. **1.** Boală contagioasă (la cai), caracterizată prin ulcerații pe mucoasa nazală, respirație grea etc.; morvă. **2.** Epitet dat unui animal slab, neîngrijit, bolnav, bătrân. — Et. nec.

RĂPCIUGÓS, -OÁSĂ, *răpciugoși, -oase,* adj. (Despre animale) Bolnav de răpciugă (**1**). ✦ Fig. Care arată rău; slab, neîngrijit.— **Răpciugă** + suf *-os*.

RĂPCIÚNE s.m. Numele popular al lunii septembrie. — Et. nec.

RĂPÍ, *răpesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A lua cu sila pe cineva, a duce cu sine în mod silnic pe cineva; a fura. ✦ A lua pe cineva dintre cei vii, a curma viața cuiva. ✦ A smulge pe cineva dintr-un loc. **2.** A lua (prin abuz) ceva, a se face stăpân pe un bun material care aparține altuia; a jefui. ✦ A cotropi (un teritoriu, o țară etc.). ✦ Fig. A lipsi pe cineva de..., a smulge ceea ce i se cuvine, ceea ce îi revine cuiva. **3.** Fig. A fermeca, a încânta, a vrăji, a captiva. [Var.: (înv. și pop.) **hrăpí** vb. IV] — Lat. **rapire** (= *rapere).*

RĂPÍRE, *răpiri,* s.f. Acțiunea de *a răpi* și rezultatul ei; răpitură. [Var.: (înv. și pop.) **hrăpíre** s.f.] — V. **răpi.**

RĂPÍT, -Ă, *răpiți, -te,* adj. (Rar) Fermecat, încântat, vrăjit, captivat. — V. **răpi.**

RĂPITÓR, -OÁRE, *răpitori, -oare,* adj. **1.** (Adesea substantivat; despre oameni) Care răpește pe cineva. **2.** (Despre animale) Care prinde și consumă hrană de origine animală, de obicei vie. ✦ (Substantivat, f. pl.) Numele a două ordine de păsări de pradă (de zi sau de noapte), bune zburătoare, cu cioc gros, arcuit și încovoiat și cu picioare terminate cu gheare ascuțite și întoarse; (și la sg.) pasăre care face parte din unul dintre aceste ordine. ✦ Fig. Hrăpăreț, uzurpator. **3.** Fig. Care vrăjește, captivează; fermecător, încântător. — **Răpi** + suf. *-tor*.

RĂPITÚRĂ, *răpituri,* s.f. (Rar) Răpire. — **Răpi** + suf. *-tură*.

RĂPOSÁ, *răposez,* vb. I. Intranz. A muri. — Lat. **repausare.**

RĂPOSÁRE s.f. (Rar) Faptul de *a răposa*; moarte. — V. **răposa.**

RĂPOSÁT[1] s.n. (Rar) Răposare. — V. **răposa.**

RĂPOSÁT[2], **-Ă,** *răposați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Mort. — V. **răposa.**

RĂPȘTÍ, *răpștesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Intranz. A murmura, a cârti. **2.** Refl. A se răsti. — Din sl. **rŭpŭtati, -šton.**

RĂPUITÓR, -OÁRE, *răpuitori, -oare,* s.m. și f. (Pop.) Persoană care încântă, farmecă, cucerește. [Pr.: *-pu-i-*] — **Răpune** + suf. *-itor*.

RĂPÚNE, *răpún,* vb. III. Tranz. (Pop.) A ucide, a omorî. ✦ Refl. A-și pierde viața. ✦ A doborî, a distruge, a înfrânge un adversar. ✦ Fig. A învinge pe cineva într-o luptă de idei. [Perf. s. *răpusei,* part. *răpus*] — Lat. **reponere.**

RĂPÚNERE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) răpune* și rezultatul ei; pieire, moarte; înfrângere, doborâre. — V. **răpune.**

RĂPÚS, -Ă, *răpuși, -se,* adj. (Pop.) Care a fost ucis. — V. **răpune.**

RĂRÍ, *răresc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre obiecte de același fel) A fi, a se afla, a deveni (mai) rar față de celălalt (în timp sau în spațiu). ✦ (Despre oameni) A deveni mai puțini la număr. **2.** Refl. și tranz. A fi, a deveni sau a face să fie, să devină mai puțin des sau mai puțin compact. **3.** Tranz. A încetini ritmul unor acțiuni. ✧ Expr. *A (o) mai rări cu ceva* = a face, a da, a oferi ceva la intervale mai mari decât de

obicei, a încetini ritmul unei activități, a o lăsa mai domol. *A (o) mai rări de (pe) undeva* (sau *cu cineva)* = a se duce undeva sau la cineva (tot) mai rar. — Din **rar.**

RĂRICÉL, -EÁ, *răricei, -ele,* adj. (Adesea adverbial) Rărișor. — **Rar** + suf. *-icel*.

RĂRÍRE, *răriri,* s.f. Acțiunea de *a (se) rări* și rezultatul ei; rărit[1] — V. **rări.**

RĂRÍȘ, *rărișuri,* s.n. Loc în pădure unde copacii sunt rari. ✦ (La pl.) Ochiuri de apă în mijlocul stufărișului din Delta Dunării. — **Rar** + suf. *-iș*.

RĂRIȘÓR, -OÁRĂ, *rărișori, -oare,* adj. (Adesea adverbial) Diminutiv al lui *rar;* răricel. — **Rar** + suf. *-ișor*.

RĂRÍT[1] s.n. Rărire. — V. **rări.**

RĂRÍT[2], -Ă, *răriți, -te,* adj. Mai puțin compact, cu elementele componente mai distanțate între ele. — V. **rări.**

RĂRITÚRĂ, *rărituri,* s.f. Loc rămas liber între obiecte așezate rar. ✦ Loc în pădure de unde au fost scoși unii copaci, de unde au fost tăiate tufele. ✦ Defect sau uzură a unei țesături care are într-un loc urzeala sau bătătura mai rară decât în rest. — **Rări** + suf. *-tură*.

RĂRIȚÁ, *rărițez,* vb. I. Tranz. A lucra pământul cu rarița. — Din **rariță.**

RĂRIȚÁRE, *rărițări,* s.f. Acțiunea de *a rărița* și rezultatul ei; rărițat. — V. **rărița.**

RĂRIȚÁT s.n. Rărițare. — V. **rărița.**

RĂRÚNCHI, *rărunchi,* s.m. (Pop.) **1.** Rinichi ✧ Expr. *A avea seu la rărunchi* = a fi om cu avere. *A ofta din rărunchi* = a ofta din adâncul sufletului. **2.** Interiorul trupului omenesc (considerat ca sediu al vitalității, al sensibilității); *p. ext.* miezul, mijlocul unui lucru. — Lat. **renunculus.**

RĂSÁD, *răsaduri,* s.n. Plantă tânără (crescută din sământă în seră sau în răsadniță) care a fost sau urmează să fie răsădită. ✦ Fig. Neam, seminție. — Din bg. **razsad,** sb. **rasad.**

RĂSÁDNIȚĂ, *răsadnițe,* s.f. Construcție simplă din scânduri sau din prefabricate, acoperită de obicei cu geamuri și așezată pe un pat de gunoi de grajd, în care se cultivă răsadurile. — Din bg., sb. **rasadnik.**

RĂSALÁLTĂIERI adv. În cursul zilei care precedă pe cea de altaltăieri. [Pr.: *-tă-ieri*] — Pref. *răs-* + **alaltăieri.**

RĂSĂDÍ, *răsădesc,* vb. IV. Tranz. A transplanta un răsad, din seră sau din răsadniță, în câmp, într-un parc etc. — Din bg. **razsadja,** sb. **rasaditi.**

RĂSĂDÍRE, *răsădiri,* s.f. Acțiunea de *a răsădi* și rezultatul ei. — V. **răsădi.**

RĂSĂRÍ, *răsár,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre aștri; la pers. 3) A apărea pe cer, a se ivi la orizont. **2.** (Despre plante; la pers. 3; adesea fig.) A încolți, a ieși din pământ. ✧ Expr. (Glumeț) *Seamănă dar nu răsare*, se spune pentru a respinge afirmația cuiva despre asemănarea dintre două lucruri sau două persoane. *A răsări ca ciupercile (după ploaie)* = a se înmulți peste măsură, a apărea în număr mare. ✦ Fig. (Rar, despre oameni) A lua ființă, a se naște. **3.** A se ivi (din depărtare), a apărea (pe neașteptate). ✧ Expr. (Tranz.) *A-i răsări* (cuiva ceva) *în minte* = a-și aminti deodată ceva; a i se năzări. **4.** A ieși în evidență, a se ridica deasupra celor dimprejur. **5.** (Despre copii) A crește. ✦ (Reg.; despre aluat) A dospi. **6.** (Înv.) A se ridica, a sări brusc (în picioare); a tresări. ✦ Fig. A interveni brusc într-o discuție. — Lat. ***resalire.**

RĂSĂRÍRE s.f. Acțiunea de *a răsări* și rezultatul ei. — V. **răsări.**

RĂSĂRÍT[1], *răsărituri,* s.n. **1.** Faptul de *a răsări*. ✦ Trecere a unui astru la orizont; momentul apariției unui astru la orizont; *spec.* moment al zilei când răsare Soarele. ✦ Fig. Începutul unei ere sau al unei vieți noi. **2.** Punct cardinal situat în partea orizontului de unde răsare Soarele; est. **3.** Țară, ținut așezat în direcția răsăritului (**2**) față de un punct de reper dat; orient; (colectiv) popoarele dintr-un astfel de ținut sau dintr-o astfel de țară. ✧ Expr. *Răsăritul și Apusul* = lumea întreagă. — V. **răsări.**

RĂSĂRÍT[2], -Ă, *răsăriți, -te,* adj. **1.** (Despre plante) Care a ieșit din pământ; încolțit[2]. ✦ (Despre copii) Care s-a dezvoltat mai mult; mai mare (cu puțin) decât alți copii. **2.** Care depășește măsura comună, obișnuită; *fig.* mai deosebit, mai de seamă; valoros. — V. **răsări.**

RĂSĂRITEÁN, -Ă, *răsăriteni, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. De la răsărit[1], situat la răsărit[1]. ✧ *Biserica răsăriteană* = biserica ortodoxă. **2.** S.m. Locuitor din răsărit[1]; oriental. — **Răsărit[1]** + suf. *-ean.*

RĂSĂRITEÁNCĂ, *răsăritence,* s.f. Locuitoare din răsărit[1]; orientală. — **Răsăritean** + suf. *-că*.

RĂSĂRITÓR, -OÁRE, *răsăritori, -oare,* adj. (Rar; despre aștri) Care răsare, care este în curs de a răsări. — **Răsări** + suf. *-tor.*

RĂSĂTÚRĂ s.f. v. **răzătură.**

RĂSCĂCĂRÁ vb. I v. **răscrăcăra.**

RĂSCĂCĂRÁT, -Ă adj. v. **răscrăcărat.**

RĂSCHIÁT, -Ă adj. v. **rășchiat[2]**.

RĂSCHIRÁ vb. I v. **rășchira.**

RĂSCHIRÁT, -Ă adj. v. **rășchirat.**

RĂSCHITÓR s.n. v. **rășchitor.**

RĂSCITÍ, *răscitesc,* vb. IV. Tranz. A citi același lucru de multe ori. — Pref. *răs-* + **citi.**

RĂSCLOCÍ, pers. 3 *răsclocește,* vb. IV. Tranz. A cloci peste perioada normală. — Pref. *răs-* + **cloci.**

RĂSCOÁCE, *răscóc,* vb. III. Tranz. și refl. (Adesea fig.) A (se) coace mai mult decât trebuie. — Pref. *răs-* + **coace.**

RĂSCOÁCERE, *răscoaceri,* s.f. Faptul de *a (se) răscoace*. — V. **răscoace.**

RĂSCOÁGE s.f. (Reg.) Plantă erbacee meliferă cu frunze moi, lanceolate și cu flori mari, roșii-purpurii sau albe *(Chamaenerion angustifolium)*. — Et. nec.

RĂSCOÁLĂ, *răscoale,* s.f. **1.** Răzvrătire spontană și neorganizată a țărănimii oprimate; revoltă, răzmeriță. ✦ Fig. Protest. **2.** Fig. Zarvă, agitație. — Din **răscula.** Cf. sl. r a s c k o l a „schismă, despărțire".

RĂSCÓL, *răscoale,* s.n. **I. 1.** Bară de lemn prevăzută la capete cu câte o gaură în care intră carâmbii de sus ai loitrelor carului. ✧ Expr. *A lega pe cineva în răscol* = a pune (pe cineva) în obezi. **2.** Ispol. **II.** (Pop.) Separare a oilor, toamna, la desfacerea stânii, pe fiecare proprietar în parte. ✦ (Concr.) Dispozitiv de scânduri folosit pentru a separa oile. — Din sl. **raskolŭ.**

RĂSCOLÍ, (**I 1, II**) *răscolesc,* (**I 2**) *răscól,* vb. IV. **I. 1.** Tranz. și intranz. A face dezordine căutând pe cineva sau ceva, a cerceta cu de-amănuntul; a scotoci. ✧ Tranz. A scormoni focul, jeraticul pentru a-l înviora. ✦ Tranz. A scurma, a râcâi pământul; *p. ext.* a ara. ✦ Tranz. A stârni praful, valurile etc. ✦ Tranz. A face să devină acut; a reactiva. ✦ Tranz. A tulbura. **2.** Tranz. A face să se răzvrătească, să se revolte; a agita. **II.** Tranz. (Pop.) A desface toamna stâna, alegând oile după fiecare proprietar în parte. — Din sl. **raskoliti.**

RĂSCOLÍRE, *răscoliri,* s.f. Acțiunea de *a răscoli* și rezultatul ei. — V. **răscoli.**

RĂSCOLÍT, -Ă, *răscoliți, -te,* adj. **1.** În dezordine, răvășit. **2.** (Despre pământ) Scurmat, râcâit; (despre praf, valuri etc.) stârnit, spulberat. **3.** Agitat, tulburat. — V. **răscoli.**

RĂSCOLITÓR, -OÁRE, *răscolitori, -oare,* adj. Care trezește amintiri, emoții; tulburător. — **Răscoli** + suf. *-tor*.

RĂSCÓPT, -OÁPTĂ, *răscopți, -oapte,* adj. Copt mai mult decât trebuie; copt tare, bine. ✧ *Ouă răscoapte* = ouă fierte tari. ✦ Fig. (Peior. despre oameni) Matur, trecut de prima tinerețe. ✦ Încins de soare, ars. — V. **răscoace.**

RĂSCRĂCĂNÁ vb. I. v. **răscrăcăra.**

RĂSCRĂCĂRÁ, *răscrăcăr,* vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A(-și) desface, a(-și) îndepărta (în mod dizgrațios) unul de altul picioarele; a (se) crăcăna, a (se) crăci. [Var.: **răsrăcăná, răscăcărá** vb. I] — Pref. *răs-* + **crăcăna.**

RĂSCRĂCĂRÁT, -Ă, *răscrăcărați, -te,* adj. (Pop.; despre picioare) Depărtat (în mod dizgrațios) unul de altul, în lături; (despre oameni) cu picioarele depărtate unul de altul; crăcănat, crăcit. [Var.: **răscrăcănát, -ă, răscăcărát, -ă**, adj.] — V. **răscrăcăra.**

RĂSCRĂCĂNÁT, -Ă, adj. v. **răscrăcărat.**

RĂSCROÍ, *răscroiesc,* vb. IV. Tranz. A tăia un material de croitorie urmând linia gâtului sau a brațelor; *p. gener.* a croi un material după măsură. — Pref. *răs-* + **croi.**

RĂSCROIÁLĂ, *răscroieli,* s.f. Acțiunea de *a răscroi* și rezultatul ei; tăietură adâncită în croiala unei haine, în special la mâneci și la gât; răscroitură. ✦ Bucată de material care cade când se răscroiește. [Pr.: *-cro-ia-*] — **Răscroi** + suf. *-eală*.

RĂSCROÍT, -Ă, *răscroiți, -te,* adj. Tăiat după forma corpului (în special la mâneci și la gât); *p. gener.* tăiat, croit. ✦ Fasonat[2], modelat. — V. **răscroi.**

RĂSCROITÚRĂ, *răscroituri,* s.f. Răscroială. [Pr.: *-cro-i-*] — **Răscroi** + suf. *-tură*.

RĂSCRÚCE, *răscruci,* s.f. **1.** Loc unde se încrucișează sau de unde se separă două sau mai multe drumuri; răspântie. ✧ (Pop.) *Răscrucile cerului* = punctul de pe bolta cerească în care se află Soarele la amiază; zenit. ✧ Loc adj. și adv. *În răscruce* = (care este) în formă de cruce; cruciș. **2.** Fig. Moment hotărâtor în viața unui om, a unui popor etc.; cotitură. **3.** Parte a carului de care se prind șleaurile. **4.** Cruce de lemn care împarte o fereastră în mai multe despărțituri. **5.** Parte a vârtelniței formată din două stinghii încrucișate de care sunt prinse fofezele; fofelnița.— Pref. *răs-* + **cruce.**

RĂSCULÁ, *răscól,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) ridica împotriva unei nedreptăți, a unei asupriri; a porni sau a face să pornească lupta, răscoala; a (se) răzvrăti. ✦ Fig. A (se) indigna, a (se) revolta. — Pref. *răs-* + **scula.**

RĂSCULÁRE, *răsculări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) răscula* și rezultatul ei; răscoală. — V. **răscula.**

RĂSCULÁT, -Ă, *răsculați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Revoltat împotriva unei nedreptăți sau a unei oprimări. — V. **răscula.**

RĂSCULĂTÓR, *răsculători,* s.m. (Înv.) Persoană care se răscoală sau care îndeamnă la răscoală; răzvrătit. — **Răscula** + suf. *-ător.*

RĂSCUMPĂRÁ, *răscúmpăr,* vb. I. Tranz. **1.** A plăti prețul unui lucru vândut sau amanetat, pentru a-l readuce în proprietatea sa. ✦ A cumpăra un obiect de la cineva care îl cumpărase la rândul său (oferind un suprapreț). **2.** A elibera o persoană din captivitate, din robie în schimbul unei sume de bani. **3.** A lichida o obligație bănească, a achita echivalentul unei sume datorate. **4.** A compensa, printr-o realizare ulterioară, o acțiune (dăunătoare) săvârșită; (despre realizări) a constitui o compensație. ✦ Fig. A ispăși o greșeală făcută. — Pref. *răs-* + **cumpăra.**

RĂSCUMPĂRÁBIL, -Ă, *răscumpărabili, -e,* adj. (Rar) Care poate fi răscumpărat. — **Răscumpăra** + suf. *-bil.*

RĂSCUMPĂRÁRE, *răscumpărări,* s.f. Faptul de *a răscumpăra*. — V. **răscumpăra.**

RĂSCUMPĂRÁT, -Ă, *răscumpărați, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte vândute sau amanetate) Readus în proprietate în urma achitării unei sume de bani. **2.** (Despre persoane) Eliberat în schimbul unei sume de bani. — V. **răscumpăra.**

RĂSCUNOSCÚT, -Ă, *răscunoscuți, -te,* adj. Cunoscut de toată lumea, foarte cunoscut; arhicunoscut, notoriu. — Pref. *răs-* + **cunoscut.**

RĂSFĂȚ, *răsfățuri,* s.n. **1.** Faptul de a (se) răsfăța; mângâiere, alintare; (depr.) răzgâiere. **2.** Desfătare, plăcere. **3.** Huzur, belșug. — Din **răsfăța** (derivat regresiv).

RĂSFĂȚÁ, *răsfăț,* vb. I. **1.** Tranz. A înconjura pe cineva cu dragoste, cu tandrețe exagerată; a alinta; a răzgâia. ✦ Refl. A se purta ca un copil alintat, dezmierdat exagerat; a face fasoane, mofturi; a se răzgâia. **2.** Tranz. și refl. A (se) înveseli, a (se) desfăta, a (se) delecta. **3.** Refl. A ocupa un spațiu mare, a se întinde. — Pref. *răs-* + **față.**

RĂSFĂȚÁRE, *răsfățări,* s.f. Acțiunea de *a (se) răsfăța* și rezultatul ei. — V. **răsfăța.**

RĂSFĂȚÁT, -Ă, *răsfățați, -te,* adj. **1.** Dezmierdat, alintat în mod exagerat; capricios, cu toane; (depr.) răzgâiat. ✦ (Rar) Grațios, cochet. **2.** Care huzurește, îmbuibat. — V. **răsfăța.**

RĂSFĂȚĂTÚRĂ, *răsfățături,* s.f. (Rar) Răsfăț (**1**). — **Răsfăța** + suf. *-ătură.*

RĂSFIÉRBE, *răsfiérb,* vb. III. Tranz. A fierbe timp îndelungat; a fierbe mai mult decât e necesar. — Pref. *răs-* + **fierbe.**

RĂSFIRÁ, *răsfír,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) desface fir cu fir, a (se) separa, a (se) depărta între ele (firele părului, ale bărbii etc.) fără a strica întregul. **2.** Refl. și tranz. A (se) împrăștia, a (se) întinde în diferite direcții; a (se) răzleți. **3.** Tranz. A risipi, a împrăștia, a presăra. [Var.: **resfirá** vb. I] — Pref. *răs-* + **fir.**

RĂSFIRÁRE, *răsfirări,* s.f. Acțiunea de *a (se) răsfira* și rezultatul ei. [Var.: **resfiráre** s.f.] — V. **răsfira.**

RĂSFIRÁT, -Ă, *răsfirați, -te,* adj. **1.** (Despre păr, barbă etc.) Cu firele depărtate unele de altele (fără să fie încâlcite); rărit. **2.** (Despre părți care compun un întreg) Depărtat unul de altul, așezat la distanță; (despre un întreg) ale cărui elemente componente sunt depărtate unul de altul; întins pe o suprafață mare. **3.** Lipsit de consistență, împrăștiat, risipit, difuz. ✦ Fig. Nestatornic. [Var.: **resfirát, -ă** adj.] — V. **răsfira.**

RĂSFOÍ, *răsfoiesc,* vb. IV. Tranz. A întoarce foaie cu foaie o carte, un ziar etc., citind în fugă (și pe sărite); a frunzări. — Pref. *răs-* + **foaie.**

RĂSFOIÁLĂ, *răsfoieli,* s.f. Faptul de *a răsfoi*; răsfoire, frunzăreală. — **Răsfoi** + suf. *-eală.*

RĂSFOÍRE, *răsfoiri,* s.f. Acțiunea de *a răsfoi* și rezultatul ei; răsfoială, răsfoit, frunzăreală. — V. **răsfoi.**

RĂSFOÍT s.n. Faptul de *a răsfoi;* răsfoire, răsfoială, frunzăreală. — V. **răsfoi.**

RĂSFRÂNGE, *răsfrâng,* vb. III. **I. 1.** Tranz. și refl. A(-și) proiecta lumina asupra unui obiect, făcând-o să se reflecte; (despre obiecte) a(-și) reflecta lumina proiectată asupra lor. ✦ A (se) refracta. ✦ Refl. (Despre sunete) A se întoarce sub formă de ecou; a se repeta. **2.** Refl. A se face simțit, influențând, înrâurind, determinând...; a avea repercusiuni asupra cuiva sau a ceva. **3.** Refl. și tranz. A (se) oglindi, a (se) reflecta. **II.** Tranz. și refl. (Despre țesături, părți de îmbrăcăminte etc.) A (se) întoarce în afară, a (se) desface, a (se) îndoi, a (se) plia. [Perf. s. *răsfrânsei*, part. *răsfrânt*] — Pref. *răs-* + **frânge.**

RĂSFRÂNGERE, *răsfrângeri,* s.f. Acțiunea de *a (se) răsfrânge* și rezultatul ei. — V. **răsfrânge.**

RĂSFRÂNT, -Ă, *răsfrânți, -te,* adj. Îndoit, întors în afară. — V. **răsfrânge.**

RĂSFÚG, s.n., s.m. (Pop.) **1.** S.n. (Și în sintagma *răsfug alb)* Boală contagioasă a oilor și a caprelor, care se manifestă prin încetarea secreției lactate; agalactie. **2.** S.n. Antrax. **3.** S.m. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu rămurele subțiri, verzi și aproape lipite de frunze și cu flori galbene, întrebuințată în medicina populară ca medicament împotriva răsfugului (**1**) *(Chondrilla juncea)*. — Et. nec.

RĂSÎNȚELÉGE, *răsînțeleg,* vb. III. Tranz. A înțelege perfect, până în cele mai mici amănunte. — Pref. *răs-* + **înțelege.**

RĂSPÁS, *răspasuri,* s.n. (Pop.) Răgaz. — Pref. *răs-* + **pas.**

RĂSPĂR s.n. **1.** (În loc. și expr.) *În răspăr* = **a)** împotriva direcției firești în care crește părul pe capul și pe corpul ființelor; **b)** împotriva direcției unui curs de apă sau a unui agent fizic în mișcare; **c)** potrivnic, ostil; echivoc. *În răspărul...* = în ciuda..., în pofida... *A lua* (pe cineva sau ceva) *în răspăr* = **a)** a-și bate joc (de cineva sau ceva), a lua în râs; **b)** a dojeni aspru, a brusca. (Rar) *A-i merge în răspăr* = a-i merge cuiva rău, a întâmpina greutăți. **2.** (Rar) Răfuială. — Pref. *răs-* + **păr**[1]**.**

RĂSPÂNDÍ, *răspândesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre lumină, căldură etc.) A se împrăștia în toate părțile sub formă de unde, emanații, vapori etc.; a se degaja. ✦ Tranz. A transmite, a propaga lumină, căldură etc. **2.** Refl. (Despre știri, vești, publicații) A se difuza, a deveni cunoscut. ✦ (Despre lichide) A se întinde pe o suprafață mare. **3.** Refl. și tranz. (Despre ființe) A porni sau a determina să pornească în direcții diferite; a (se) răzleți, a (se) împrăștia. — Din sl. **rasponditi.**

RĂSPÂNDÍRE, *răspândiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) răspândi* și rezultatul ei. — V. **răspândi.**

RĂSPÂNDÍT, -Ă, *răspândiți, -te,* adj. **1.** Revărsat[2], împrăștiat, întins[2]. **2.** Cunoscut, frecvent, obișnuit. — V. **răspândi.**

RĂSPÂNDITÓR, -OÁRE, *răspânditori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care răspândește ceva; propagator, propagandist. **2.** S.n. Mașină rutieră de lucru care servește la împrăștierea și așternerea (uniformă a) materialelor necesare construcțiilor rutiere. — **Răspândi** + suf. *-tor.*

RĂSPÂNTIE, *răspântii,* s.f. Loc unde se încrucișează mai multe drumuri sau de unde se separă două sau mai multe drumuri; răscruce. ✦ Fig. Moment hotărâtor în viața cuiva. [Var.: (reg.) **răspíntene** s.f.] — Din sl. **raspontije.**

RĂSPICÁ, *răspic,* vb. I. Tranz. (Înv.) **1.** (Rar) A străbate, a despica. ✦ Fig. A analiza. **2.** A rosti, a pronunța clar, lămurit, limpede. ✦ A explica cu claritate. — Pref. *răs-* + [des]**pica.**

RĂSPICÁRE, *răspicări,* s.f. (Înv.) Faptul de *a răspica*. — V. **răspica.**

RĂSPICÁT, -Ă, *răspicați, -te,* adj. (Și adverbial; despre vorbe; *p. ext.* despre voce) Lămurit, deslușit, limpede; *p. ext.* hotărât, energic. ✦ (Despre gesturi, atitudini) Bine determinat, precis. — V. **răspica.**

RĂSPÍNTENE s.f. v. **răspântie.**

RĂSPLÁTĂ, *răsplăți,* s.f. Ceea ce se face sau se dă cu scopul de a recompensa pe cineva pentru o acțiune săvârșită; recompensă. ✦ (Rar) Acțiune prin care se pedepsește o faptă; pedeapsă primită de cineva pentru faptele săvârșite. — Din **răsplăti** (derivat regresiv).

RĂSPLĂMĂDÍ, *răsplămădesc,* vb. IV. Tranz. A plămădi din nou. — Pref. *răs-* + **plămădi.**

RĂSPLĂTÍ, *răsplătesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A da cuiva o recompensă, o plată (materială sau morală) pentru ceea ce a făcut; a recompensa. ✦ A despăgubi. **2.** (Rar) A plăti pentru altul, a ispăși. — Din bg. **răzplatja,** sb. **rasplatiti.**

RĂSPLĂTÍRE, *răsplătiri,* s.f. Acțiunea de *a răsplăti* și rezultatul ei; recompensare, recompensă. — V. **răsplăti.**

RĂSPÓIMÂINE adv. În ziua care urmează după poimâine; a treia zi începând din ziua prezentă. — Pref. *răs-* + **poimâine.**

RĂSPOPÍ, *răspopesc,* vb. IV. Tranz. A lua cuiva calitatea de preot; a caterisi. — Pref. *răs-* + **popi.**

RĂSPOPÍT, *răspopiți,* adj. Scos din preoțime. — V. **răspopi.**

RĂSPÚNDE, *răspúnd,* vb. III. **1.** Intranz. și tranz. A da un răspuns la o întrebare sau la cuvintele adresate de cineva. ✦ Intranz. A face (în mod satisfăcător sau nesatisfăcător) dovada cunoștințelor sale în fața unui examinator. **2.** Intranz. A reacționa prin vorbe, gesturi, atitudini la acțiuni, solicitări, provocări etc.; a replica, a riposta, a obiecta. ✦ A interveni într-o discuție (publică), combătând (oral sau în scris) teza cuiva. ✦ A scrie cuiva de la care s-a primit o scrisoare. **3.** Intranz. A constitui o explicație la o întrebare. **4.** Intranz. A da urmare unui apel; a da ascultare unei chemări, a se supune. ✦ A lămuri o problemă la cererea sau la sesizarea cuiva. **5.** Intranz. Fig. A satisface. ✦ (Înv.) A se potrivi, a corespunde. **6.** Intranz. A avea comunicație cu..., a străbate până la... ✦ (Despre senzații fizice sau psihice) A se face simțit, a se transmite; a răzbate, a răsuna. **7.** Refl. (Înv.) A comunica cu cineva, a ține legătura cu o persoană sau cu un grup de persoane. **8.** Intranz. A da socoteală, a fi responsabil, a-și lua răspunderea pentru faptele sale sau ale altcuiva, a garanta pentru cineva. **9.** Tranz. (Înv.) A achita, a plăti o sumă de bani. [Prez. ind. și: (reg.) *răspunz*] — Lat. **respondere.**

RĂSPÚNDERE, *răspunderi,* s.f. Faptul de *a răspunde*; obligația de a răspunde de îndeplinirea unei acțiuni, sarcini etc.; responsabilitate. ✧ Expr. *A trage* (sau *a chema pe cineva) la răspundere* = a obliga pe cineva să dea socoteală de faptele sale, a cere cuiva socoteală. *A avea simț de răspundere* sau *simțul răspunderii* = a fi conștient de însemnătatea sarcinilor asumate sau primite, a lucra cu râvnă și seriozitate pentru executarea lor. *Pe răspunderea cuiva* = pe garanția (morală sau materială a) cuiva. ✦ (Jur.) Consecință rezultată din neîndeplinirea unei obligații legale. — V. **răspunde.**

RĂSPÚNS, *răspunsuri,* s.n. **1.** Ceea ce se spune, se scrie, se comunică celui care întreabă ceva; cuvinte spuse, scrise sau transmise printr-un intermediar unei persoane care a întrebat ceva sau s-a adresat cuiva. ✧ Loc. vb. (Pop.) *A da* (sau *a face) răspuns* = a răspunde. ✦ Expunere, dovedire a cunoștințelor în fața unui examinator. ✦ Ripostă, replică. ✦ Soluție, dezlegare. **2.** Știre, veste, informație. — Lat. **responsum.**

RĂSPUNZĂTÓR, -OÁRE, *răspunzători, -oare,* adj. **1.** Care răspunde pentru faptele sale sau ale altora, care poartă răspunderea; care trebuie tras la răspundere; responsabil. **2.** (Înv.) Corespunzător. — **Răspunde** + suf. *-ător.*

RĂSPUTÉRE, *răsputeri,* s.f. (În loc. adv.) *Din răsputeri* sau (rar) *din răsputere* = din toate puterile, cu toate forțele. — Pref. *răs-* + **putere.**

RĂSȘTÍ, *răsștiu,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A ști sau a cunoaște foarte bine. — Pref. *răs-* + **ști.**

RĂSTÁV, *răstavuri,* s.n. **I.** (Reg.) **1.** Fâșie de pământ pe care se cultivă un singur fel de plante. **2.** Fâșie de pământ între două rânduri de semănături. **II.** Șină de fier dințată, care servește la fixarea formelor tipografice în rame. [Var.: **ristáv** s.n.] — Et. nec.

RĂSTĂLMĂCÍ, *răstălmăcesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A explica, a interpreta în mod eronat idei, cuvinte, texte; a explica greșit, a denatura (în mod voit) înțelesul. **2.** (Rar) A transpune; a oglindi, a reflecta. — Pref. *răs-* + **tălmăci.**

RĂSTĂLMĂCÍRE, *răstălmăciri,* s.f. Faptul de *a răstălmăci*; explicare, interpretare (falsă). — V. **răstălmăci.**

RĂSTĂLMĂCÍT, -Ă, *răstălmăciți, -te,* adj. (Despre idei, cuvinte, texte) Explicat, interpretat în mod fals, tendențios; denaturat. — V. **răstălmăci.**

RĂSTEÁLĂ, *răsteli,* s.f. (Pop.) Vorbire aspră, pe ton ridicat și amenințător. — **Răsti** + suf. *-eală*.

RĂSTÉU s.n. v. **resteu.**

RĂSTÍ, *răstesc,* vb. IV. Refl. A se adresa cuiva pe un ton aspru, ridicat amenințător, a ridica glasul. — Et. nec.

RĂSTIGNÍ, *răstignesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A provoca moartea cuiva, pironindu-l pe o cruce; a crucifica. ✦ P. ext. A chinui, a tortura. **2.** A întinde cuiva brațele în lături (pentru a-l imobiliza). ✦ Refl. A se întinde (în mod neglijent) cu mâinile și cu picioarele desfăcute. — Din sl. **rastengnonti.**

RĂSTIGNÍRE, *răstigniri,* s.f. **1.** Faptul de *a răstigni*; crucificare. **2.** (Reg.) Cruce de dimensiuni mari, pusă la margine de drum. — V. **răstigni.**

RĂSTIGNÍT, -Ă, *răstigniți, -te,* adj. Pironit (pe cruce), crucificat; *p. ext.* cu brațele desfăcute și întinse. — V. **răstigni.**

RĂSTÍMP, *răstimpuri,* s.n. Durată (limitată) de timp; interval între două perioade sau între două momente diferite; timp. ✧ Loc. adv. *În răstimpuri* sau *din răstimp în răstimp* = din când în când, câteodată, uneori. *Într-un răstimp* = de la o vreme, la un moment dat. *În răstimp* = între timp. — Din sl. **rastonpŭ** (după *timp).*

RĂSTÍT, -Ă, *răstiți, -te,* adj. (Despre modul de a vorbi al cuiva, despre ton, glas; adesea adverbial) (Adresat, exprimat) amenințător; aspru, tare. — V. **răsti.**

RĂSTOÁCĂ, *răstoace,* s.f. (Pop.) Loc, gârlă unde o apă este puțin adâncă. ✦ Braț al unui râu abătut din matca lui și secat pentru a putea prinde pește. — Din sl. ***rastokŭ.**

RĂSTOÁRCE, *răstórc,* vb. III. Tranz. (Reg.) A da cuiva înapoi și în cantitate mai mare cele primite. — Pref. *răs-* + [în]**toarce.**

RĂSTOCÍ, *răstocesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A abate cursul unei ape sau a scădea nivelul unei ape (până la secare) pe o anumită porțiune pentru a prinde pești (cu mâna). — Din sl. **rastociti.**

RĂSTOCÍRE, *răstociri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a răstoci* și rezultatul ei. — V. **răstoci.**

RĂSTURNÁ, *răstórn,* vb. I. **1.** Tranz. A scoate, a deplasa un corp din poziția lui normală, făcându-l să cadă într-o parte sau să ajungă cu susul în jos. ✧ Expr. *A răsturna brazda* = a tăia brazda cu plugul; *p. ext.* a ara. ✦ A întoarce (un recipient) cu fundul în sus pentru a face să cadă sau să curgă conținutul; a vărsa. ✧ Expr. *A răsturna pe gât* = a bea repede, pe nerăsuflate. **2.** Tranz. A culca la pământ, a prăvăli, a doborî. ✦ Tranz. și refl. (Despre oameni) A face să cadă sau a cădea dintr-un scaun, dintr-un fotoliu etc. **3.** Tranz. Fig. A înlătura dintr-o situație înaltă, a scoate dintr-un post de conducere, a da jos de la putere. ✦ A distruge o situație, o poziție, un plan, o concepție. **4.** Refl. A sta sau a se așeza într-o poziție comodă, cu spatele sprijinit de ceva; *p. ext.* a se culca. — Pref. *răs-* + **turna.**

RĂSTURNÁRE, *răsturnări,* s.f. Acțiunea de *a (se) răsturna* și rezultatul ei; doborâre. ✦ Fig. Înlăturare. — V. **răsturna.**

RĂSTURNÁT, -Ă, *răsturnați, -te,* adj. Care se află cu susul în jos, invers decât este normal. ✦ Culcat, doborât. ✦ Culcat pe spate în mod neglijent într-un scaun, fotoliu etc. — V. **răsturna.**

RĂSTURNĂTÓR, -OÁRE, *răsturnători, -oare,* adj., s.m., s.f., s.n. **1.** Adj., s.m. (Persoană) care schimbă, care răstoarnă o situație, o stare de lucruri. **2.** S.f. (Reg.) Cormană. **3.** S.n. Dispozitiv folosit la laminoare pentru a executa operația de răsturnare pe o față și pe alta a blocurilor, a lingourilor, a tablelor etc. între două treceri (faze) succesive de laminare. ✦ Dispozitiv care servește la răsturnarea vagonetelor din mină, în scopul golirii acestora. — **Răsturna** + suf. *-ător.*

RĂSTURNÍȘ, *răsturnișuri,* s.n. (Reg.) Povârniș. — **Răsturna** + suf. *-iș*.

RĂSÚC, *răsucuri,* s.n. Unealtă de lemn asemănătoare cu fusul, cu un cârlig la capătul de jos, de care se leagă firul pentru a putea fi răsucit. — Din **răsuci** (derivat regresiv).

RĂSUCEÁLĂ, *răsuceli,* s.f. Răsucire; *p. ext.* rezultatul răsucirii. — **Răsuci** + suf. *-eală*.

RĂSUCÍ, *răsucesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A deforma un corp alungit, prin rotirea în sensuri opuse extremităților sale. ✦ A învârti un fir textil în jurul lui însuși și în aceeași direcție, pentru a-l face mai rezistent. ✦ A reuni două sau mai multe fire înfășurând unele în jurul altora. ✦ Tranz. A învârti capetele mustăților pentru a le da o anumită formă. **2.** Tranz. și refl. A(-și) imprima o mișcare de rotație; a (se) roti, a (se) întoarce. ✦ Tranz. A mânui sabia, paloșul, pentru a lovi cu ele. **3.** Refl. A se întoarce brusc pe loc, schimbându-și direcția, poziția; a se rostogoli. ✧ Expr. (Tranz.) *A suci și a răsuci (pe cineva)* = a hărțui (pe cineva) cu întrebări pentru a obține anumite răspunsuri, mărturisiri etc. **4.** Tranz. și refl. A(-și) mișca o parte a corpului, schimbându-i poziția. ✧ Expr. (Tranz.) *A răsuci capul cuiva* = a scoate din minți, a zăpăci pe cineva. ✦ Tranz. A-și luxa o mână, un picior etc. ✦ Tranz. A întoarce gâtul unei păsări cu o mișcare violentă, pentru a-l frânge. **5.** Tranz. A învârti cu un gest mecanic un obiect ținut în mână. **6.** Tranz. A strânge un obiect, dându-i forma unui sul. ✦ Spec. A înfășura cu mâna foița în care s-a pus tutun, pentru a face o țigară. **7.** Tranz. A înfășura, a depăna un fir în jurul unui suport. — Pref. *răs-* + **suci.**

RĂSUCÍRE, *răsuciri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) răsuci* și rezultatul ei; răsuceală. **2.** Defect al pieselor de cherestea produs la uscare, care face ca suprafața lor să devină elicoidală. **3.** (Bot.; în sintagma) *Răsucirea frunzelor* = boală virotică a cartofului, a tutunului și a pătlăgelelor roșii, manifestată prin îngălbenirea și răsucirea frunzelor și oprirea din dezvoltare a plantelor. — V. **răsuci.**

RĂSUCÍT, -Ă, *răsuciți, -te,* adj. Care a fost supus unei operații de răsucire (**1**). ✦ În formă de spirală. ✦ (Despre țigări) Făcut cu mâna prin înfășurarea tutunului într-o foiță. — V. **răsuci.**

RĂSUCITÓR, -OÁRE, *răsucitori, -oare,* s.m. și f. Muncitor care răsucește firele într-o fabrică de textile sau de frânghii. — **Răsuci** + suf. *-tor*.

RĂSUCITÚRĂ, *răsucituri,* s.f. Fiecare dintre întorsăturile, în formă de spirală, pe care le capătă firul prin răsucire (**1**). ✦ Fel, mod de a răsuci un fir. ✦ Cotitură a unui drum; întorsătură. — **Răsuci** + suf. *-tură*.

RĂSUFLÁ, *răsúflu,* vb. I. **1.** Intranz. și tranz. (Pop.) A respira. **2.** Intranz. A-și reveni după o emoție, după o grijă, o apăsare, după un efort fizic, a simți o ușurare după o stare de încordare. ✦ A face popas, a sta să se odihnească. ✦ A avea liniște, a nu se (mai) simți în primejdie, a se simți la adăpost. **3.** Intranz. (Despre vase, recipiente, locuri închise) A comunica cu exteriorul, a străbate spre exterior, a lăsa să se scurgă încet fluidul pe care îl conține, printr-o gaură mică sau printr-o crăpătură; (despre conținutul unui vas) a țâșni, a se scurge prin crăpături. ✦ Refl. (Despre unele alimente sau băuturi) A-și pierde tăria, gustul datorită păstrării într-un vas prost închis sau în condiții proaste. **4.** Intranz., tranz. și refl. (Pop.) A(-și) destăinui gândurile și sentimentele ascunse, apăsătoare, pentru a se liniști. ✦ Intranz. și tranz. (Despre gânduri sau planuri ascunse) A ajunge la urechile celor care nu ar fi trebuit să afle; a (se) difuza. — Pref. *răs-* + **sufla.**

RĂSUFLÁRE, *răsuflări,* s.f. Acțiunea de *a (se) răsufla* și rezultatul ei; respirație, răsuflet, răsuflu. ✧ Loc. adj. și adv. *Fără răsuflare* = mort. ✧ Loc. adv. *Dintr-o răsuflare* = dintr-o dată, repede. ✧ Expr. *A-și ține* (sau *a-și opri, a-și stăpâni) răsuflarea* = a se sili să nu respire sau a respira ușor, fără zgomot. *A i se curma* (sau *a i se opri, a-i pieri cuiva) răsuflarea* = se zice când cineva este copleșit, sugrumat de o emoție puternică, de spaimă etc. *A-și da răsuflarea* = a muri. ✦ (Concr.) Aerul expirat din plămâni; suflu. ✦ Fig. Adiere ușoară. — V. **răsufla.**

RĂSUFLÁT, -Ă, *răsuflați, -te,* adj. (Despre băuturi) Care și-a pierdut tăria, gustul datorită pătrunderii aerului sau păstrării în condiții proaste. ✦ Fig. (Fam.) Învechit; arhicunoscut, banal. — V. **răsufla.**

RĂSUFLĂTÓR, -OÁRE, *răsuflători, -oare,* adj., s.f., s.n. **1.** Adj. (Rar) Care înlesnește respirația. ✧ Compus: *răsuflătoarea-pământului* = ciupercă din familia *Lycoperdacee,* de culoare albă-gălbuie în perioada de tinerețe și cenușie la maturitate (*Lycoperdon bovista*). **2.** S.f. Deschizătură (de aerisire) prin care un spațiu închis comunică cu exteriorul. **3.** S.f. Canal de evacuare a aerului și a gazelor la turnarea metalului lichid în forme, servind la verificarea umplerii formei. **4.** S.n. Tub de evacuare a gazelor de ardere dintr-un motor cu ardere internă. — **Răsufla** + suf. *-ător.*

RĂSUFLĂTÚRĂ, *răsuflături,* s.f. (Rar) Fiecare respirație. —**Răsufla** + suf. *-ătură*.

RĂSÚFLET, *răsuflete,* s.n. (Pop.) Răsuflare. ✦ Repaus scurt. — **Răsufla** + suf. *-et.*

RĂSÚFLU, *răsufluri,* s.n. (Pop.; și fig.) Răsuflare. ✦ (Înv.) Timp de odihnă; scurt repaus, răgaz. — Din **răsufla** (derivat regresiv).

RĂSUNÁ, pers. 3 *răsúnă,* vb. I. Intranz. **1.** A produce un sunet în mod repetat și prelung, a suna tare, a se auzi până departe (sau de departe). **2.** A se umple de sunete puternice; a vui. **3.** Fig. A da impresia că se mai aude, deși vibrațiile au încetat; a produce o rezonanță în sufletul cuiva, a avea ecou în inima cuiva. — Lat. **resonare.**

RĂSUNÁRE, *răsunări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a răsuna* și rezultatul ei; sunet; zgomot. — V. **răsuna.**

RĂSUNĂTÓR, -OÁRE, *răsunători, -oare,* adj. (Adesea adverbial) Care sună puternic și prelung; care se aude de (sau până) departe. ✦ (Despre spații) În care se împrăștie sau se concentrează zgomote, sunete. ✦ Fig. Care produce uimire, care impresionează puternic; care este de mare efect; extrem de mare. — **Răsuna** + suf. *-ător*.

RĂSÚNET, *răsunete,* s.n. **1.** Sunet puternic (prelungit prin ecou); *p. gener.* sunet; zgomot. ✦ Ecou. ✦ Ton[2], timbru, rezonanță. **2.** Fig. Impresie puternică pe care o face un lucru asupra oamenilor, interes profund și larg pe care îl deșteaptă un eveniment. — **Răsuna** + suf. *-et*.

RĂSÚRĂ[1], *răsuri,* s.f. (Rar) Răzătură. — **Ras[2]** + suf. *-ură*.

RĂSÚRĂ[2], *răsuri,* s.f. **1.** (Bot.) Măceș. **2.** (Entom.) Larvă de efemeră. — Et. nec.

RĂSÚRĂ[3], *răsuri,* s.f. Cotă adițională la dări, în Țările Române, în sec. XVIII–XIX, din care se făcea plata dregătorilor. — Cf. r a d e.

RĂSURÉI s.m. pl. (Reg.) Flori cusute pe pânză în rânduri șerpuitoare. — **Răsură[2]** + suf. *-ei*.

RĂSURÍU, -ÍE, *răsurii,* adj. (Rar) De culoarea florii de răsură[2] (**1**); trandafiriu. — **Răsură [2]** + suf. *-iu*.

RĂSZÍCE, *răszíc,* vb. III. Intranz. (Rar) A repeta ceva de multe ori și în mod insistent; a insita. — Pref. *răs-* + **zice.**

RĂȘCHIÁ, *rășchiez,* vb. I. Tranz. A depăna firele toarse de pe fus sau de pe ghem pe rășchitor. [Pr.: *-chi-a*] — Lat. ***rasclare.**

RĂȘCHIÁT[1], *rășchiaturi,* s.n. Rășchiere. [Pr.: *-chi-at*] — V. **rășchia.**

RĂȘCHIÁT[2], -Ă, *rășchiați, -te,* adj. (Despre fire textile) Depănat pe rășchitor. ✦ Împrăștiat. [Pr.: *-chi-at.* — Var.: **răschiát, -ă** adj.] — V. **rășchia.**

RĂȘCHIÉRE, *rășchieri,* s.f. Acțiunea de *a rășchia* și rezultatul ei; rășchiat[1]. [Pr.: *-chi-e-*] — V. **rășchia.**

RĂȘCHIRÁ, *rășchír,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) întinde în lături. **2.** Tranz. și refl. A (se) răsfira, a (se) împrăștia. **3.** Tranz. A rășchia. [Prez. ind. și: *rășchirez.* — Var.: **răschirá** vb. I] — Cf. răsfira.

RĂȘCHIRÁRE, *rășchirări,* s.f. Acțiunea de *a (se) rășchira* și rezultatul ei. — V. **rășchira.**

RĂȘCHIRÁT, -Ă, *rășchirați, -te,* adj. Depărtat, întins în lături. ✦ Împrăștiat; răsfirat. ✦ Ramificat, rămuros. [Var.: **răschirát, -ă** adj.] — V. **rășchira.**

RĂȘCHITÓR, *rășchitoare,* s.n. Unealtă pe care se deapănă tortul, lâna de pe fuse sau de pe gheme pentru a le face scul sau jurubiță. [Var.: **răschitór** s.n.] — **Rășchia** + suf. *-tor*.

RĂȘFÉT s.n. v. **rușfet.**

RĂȘINÁR, *rășinari,* s.m. (Reg.) Persoană care se ocupă cu extracția sau cu vânzarea rășinei. — **Rășină** + suf. *-ar.*

RĂȘÍNĂ, *rășini,* s.f. Nume generic dat unor substanțe lipicioase, inflamabile, secretate de diferite plante, mai ales conifere, sau produse pe cale sintetică. — Lat. **resina.**

RĂȘINĂRÍE, *rășinării,* s.f. (Rar) Locul unde se produce sau se prelucrează rășina. — **Rășină** + suf. *-ărie*.

RĂȘINÓS, -OÁSĂ, *rășinoși, -oase,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre arbori) Care conține, care produce rășină. **2.** S.f. pl. Denumire generică dată unor arbori sau arbuști ale căror organe conțin rășină și care formează singuri sau în asociații păduri întinse; conifere. **3.** Adj. Care are aspectul și proprietățile rășinei; lipicios, cleios. — **Rășină** + suf. *-os*.

RĂȘLUÍ, *rășluiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A smulge, a desprinde așchii, părți din ceva. ✦ A descoji, a decortica grăunțe, semințe etc. **2.** Fig. A lua, a răpi (prin abuz sau prin violență) o parte din ceva. ✦ A risipi, a irosi, a prăpădi. **3.** Fig. A distruge, a pustii, a rade de pe fața pământului (o așezare omenească). — Et. nec.

RĂȘLUÍRE, *rășluiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a rășlui* și rezultatul ei. — V. **rășlui.**

RĂȘLUÍT, -Ă, *rășluiți, -te,* adj. (Despre grăunțe, semințe etc.) Descojit[2], decorticat. — V. **rășlui.**

RĂȘPĂLUÍ, *rășpăluiesc,* vb. IV. Tranz. A prelucra suprafețele corpurilor metalice sau nemetalice cu rașpelul; a pili, a răzui; *p. ext.* a zgâria. — **Rașpel** + suf. *-ui.*

RĂȘPĂLUÍRE, *rășpăluiri,* s.f. Acțiunea de *a rășpălui* și rezultatul ei. — V. **rășpălui.**

RĂȘPĂLUÍT, -Ă, *rășpăluiți, -te,* adj. Pilit, răzuit, zgâriat cu rașpelul. — V. **rășpălui.**

RĂTĂCÍ, *rătăcesc,* vb. IV. **1.** Refl. A greși drumul, direcția, a nu mai ști unde se află. ✦ A se pierde de cineva; a se rătăci. ✦ Intranz. A umbla de ici-colo căutând drumul, încercând să iasă la liman, să se orienteze, să ajungă la țintă. **2.** Intranz. A pribegi, a hoinări, a colinda. ✦ Refl. A se așeza într-un loc străin; a se aciua, a se pripăși. **3.** Tranz. A nu mai ști unde a fost pus sau unde se găsește cineva sau ceva; a pierde. ✦ Refl. A ajunge, a se afla într-un loc unde nu se aștepta nimeni să se afle. — Lat. ***erraticire** (=**erraticare* < *erraticus).*

RĂTĂCÍRE, *rătăciri,* s.f. Faptul de *a (se) rătăci*. ✦ Fig. Întunecare a minții, pierdere a facultăților mintale; nebunie. ✦ Fig. Greșeală, eroare. — V. **rătăci.**

RĂTĂCÍT, -Ă, *rătăciți, -te,* adj. **1.** Care a greșit drumul sau a pierdut direcția; dezorientat. ✦ Fig. Care greșește prin purtări, prin atitudine; cu mintea întunecată. ✦ Fig. (Despre ochi, privire) Care se uită în gol, fără o țintă precisă; care exprimă nedumerire, nesiguranță, tulburare, absență. **2.** Care s-a pierdut, s-a înstrăinat de ai săi; răzlețit. — V. **rătăci.**

RĂTĂCITÓR, -OÁRE, *rătăcitori, -oare,* adj. Care rătăcește; care umblă din loc în loc fără odihnă. — **Rătăci** + suf. *-tor.*

RĂTEÁZĂ s.f. v. **rătez.**

RĂTÉZ, *răteze,* s.n. (Pop.) Închizătoare primitivă de lemn sau de oțel în formă de limbă, pentru uși, porți sau ferestre; zăvor. [Var.: **răteáză** s.f.] — Din ucr. **retjaz,** magh. **retesz.**

RĂTÚND, -Ă adj. v. **rotund.**

RĂTUNJÍ vb. IV v. **rotunji.**

RĂTUNZÍT, -Ă adj. v. **rotunjit.**

RĂTUTÍ, *rătutesc,* vb. IV. Refl. (Reg. și fam.) A-și pierde capul, a se zăpăci, a înnebuni. — Et. nec.

RĂTUTÍRE s.f. (Reg. și fam.) Acțiunea de *a se rătuti* și rezultatul ei. — V. **rătuti.**

RĂTUTÍȘ adv. (Reg.) De jur-împrejur. — **Rătuti** + suf. *-iș.*

RĂTUTÍT, -Ă, *rătutiți, -te,* adj. (Reg. și fam.) Zăpăcit, smintit, nebun. — V. **rătuti.**

RĂȚIȘOÁRĂ, *rățișoare,* s.f. **1**. (Zool.) Rățușcă. **2.** (Entom.) Gen de insecte coleoptere lungi, brune-cenușii, cu rostrul lățit, asemănător cu ciocul de rață, care atacă porumbul, sfecla, ovăzul etc. *(Tanymecus)*. **3.** (Bot.; la pl.) Plantă erbacee perenă, cu rizom și frunze lungi, cu tulpina scurtă, cu flori mari, albe, galbene sau violacee *(Iris pumila)*. — **Rață** + suf. *-ișoară*.

RĂȚÓI[1], *rățoi,* s.m. Bărbătușul raței. ✧ *Mustăți coada rățoiului* = mustăți cu capetele răsucite în spirală. — **Rață** + suf. *-oi*.

RĂȚOÍ[2], *rățoiesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A se răsti la cineva, a amenința pe cineva. — Din **rățoi[1].**

RĂȚOIÁLĂ, *rățoieli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a se rățoi* [2]; vorbă răstită, amenințătoare. [Pr.: *-țo-ia-*] — **Rățoi[2]** + suf. *-eală.*

RĂȚOIÁȘ, *rățoiași,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *rățoi*[1]. [Pr.: *-țo-iaș*] — **Rățoi[1]** + suf. *-aș*.

RĂȚÚCĂ, *rățuci,* s.f. (Rar) Rățușcă. — **Rață** + suf. *-ucă.*

RĂȚÚȘCĂ, *rățuște,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *rață*; rățișoară, rățucă; pui de rață, boboc. **2.** Joc de copii constând din aruncarea unei pietricele în apă în așa fel încât aceasta să facă mai multe sărituri la suprafața apei înainte de a se scufunda; *p. restr.* fiecare dintre aceste sărituri. — **Rață** + suf. *-ușcă*.

RĂU, REA, *răi, rele,* adj., s.n., adv. **I.** Adj. Care are însușiri negative; lipsit de calități pozitive. **1.** (Adesea substantivat) Care face, în mod obișnuit, neplăceri altora. ✧ Expr. *Poamă rea* sau *soi rău* = persoană cu deprinderi urâte. *Rău de mama focului* = plin de răutate, foarte înrăit. ✧ Compuse: *rea-voință* s.f. = purtare sau atitudine neprietenoasă, ostilă față de cineva sau de ceva; lipsă de bunăvoință; *rea-credință* s.f. = atitudine incorectă, necinstită; perfidie. (Loc. adj. și adv.) *De rea-credință* = incorect, necinstit, rău intenționat. ✦ Care exprimă, care denotă răutate; care este contrar binelui. **2.** Care nu-și îndeplinește îndatoririle morale și sociale legate de o anumită circumstanță, care nu e potrivit unui anumit lucru, unei anumite situații; necorespunzător, nepotrivit. ✦ (Despre copii) Neascultător, răsfățat, răzgâiat. **3.** Neconform cu regulile moralei; în dezacord cu opinia publică. ✦ (Despre vorbe) Care supără, care jignește; *p. ext.* urât. **4.** (Despre viață, trai etc.) Neliniștit, apăsător, chinuit. ✧ Expr. *A duce casă rea (cu cineva)* = a nu se înțelege, a trăi prost (cu cineva). *A-și face sânge rău* (sau *inimă, voie rea)* = a se necăji, a fi mâhnit. **5.** (Despre vești) Care anunță un necaz, o supărare; neplăcut. **II.** Adj. Care nu are calitățile proprii destinației, menirii, rolului său. **1.** Care nu este apt (pentru ceva), care nu e corespunzător unui anumit scop, unei anumite utilizări; care prezintă unele defecte, unele imperfecțiuni. ✦ (Fiz.; despre corpuri) *Rău conducător de căldură* (sau *de electricitate)* = prin care căldura (sau electricitatea) nu se transmite cu ușurință sau deloc. **2.** (Despre organele corpului) Care nu funcționează normal; bolnav; (despre funcții fiziologice) care nu se desfășoară normal. **3.** (Despre îmbrăcăminte și încălțăminte) Uzat, rupt, stricat. **4.** (Despre băuturi) Neplăcut la gust, prost pregătit. **5.** (Despre bani) Care nu are curs, ieșit din circulație; fals. **III**. Adj. (Despre meseriași, artiști etc.) Neîndemânatic, incapabil, nepriceput. **IV.** Adj. **1.** Nesatisfăcător; dăunător. ✧ Expr. *A lua* (cuiva ceva) *în nume de rău* = a atribui cuiva o intenție răuvoitoare, a interpreta eronat o observație, un sfat. **2.** (Despre vreme) Urât; nefavorabil. **3.** (În superstiții) Prevestitor de rele, care aduce nenorocire; nefast, nenorocos. **V.** Adv. **1.** Așa cum nu trebuie; nepotrivit, greșit, cu defecte. ✦ Neconform cu realitatea; inexact, neprecis, incorect. **2.** Neplăcut, supărător, nesatisfăcător. ✧ Expr. *A-i fi* (sau *a-i merge) cuiva rău* = a avea o viață grea, a trece prin momente grele; a nu-i prii. *A sta rău* = a nu avea cele necesare, a fi lipsit de confort, a fi sărac. *A-i ședea rău* (ceva) = a nu i se potrivi o haină, o atitudine etc.; a fi caraghios, ridicol. *A-i fi* (cuiva) *rău* sau *a se simți rău* = a fi sau a se simți bolnav. *A i se face* (sau *a-i veni cuiva) rău* = a simți deodată amețeală, dureri, senzație de greață etc.; a leșina. *A-i face* (cuiva) *rău* = a-i cauza (cuiva) neplăceri. *A-i părea* (cuiva) *rău (de* sau *după ceva* ori *după cineva)* = a regreta (ceva sau pe cineva). **3.** Incomod, neconfortabil. **4.** Neplăcut, dezagreabil. **5.** Neconform cu părerile, cu gusturile cuiva. **6.** Puternic, tare; foarte. **VI**. S.n. **1.** Ceea ce aduce nemulțumire; neplăcere; pricină de nefericire; neajuns. ✧ Loc. adv. *Cu părere de rău* = cu regret. *A rău* = a nenorocire. ✧ Loc. prep. *De răul* (cuiva) = din cauza (răutății) cuiva. ✧ Expr. *A vrea, a dori* (cuiva) *răul* = a dori să i se întâmple cuiva lucruri neplăcute. *Uita-te-ar relele!*, formulă glumeață prin care se urează cuiva noroc și fericire. ✦ Boală, suferință. ✧ *Rău de mare* = stare de indispoziție generală care se manifestă la unii călători pe mare. *Rău de munte* (sau *de altitudine)* = stare de indispoziție generală cauzată de rarefierea aerului de pe înălțimi. **2.** Ceea ce nu e recomandabil din punct de vedere moral. ✧ Expr. *A vorbi de rău* (pe cineva) = a ponegri (pe cineva). ✦ (La pl.) Pozne, nebunii copilărești. — Lat. **reus** „acuzat, vinovat".

RĂUFĂCĂTÓR, -OÁRE, *răufăcători, -oare,* s.m. și f., adj. (Persoană) care face sau aduce (mult) rău altora, care contravine legilor morale și sociale; făcător de rele. — **Rău** + **făcător.**

RĂU-PLÁTNIC, -Ă, *rău-platnici, -ce*, adj., s.m. și f. (Persoană) care nu-și plătește datoriile (la timp). — **Rău** + **platnic.**

RĂURÚSCĂ s.f. v. **läuruscă.**

RĂUTÁTE, (2, 3) *răutăți* s.f. **1.** Caracteristică a omului rău, înclinare spre a face rău altora. ✧ Loc. adv. *Cu răutate* = în mod răutăcios; cu ironie usturătoare, malițios. **2.** (Pop.; mai ales la pl.) Slăbiciune, păcat, defect. **3.** (Concr.) Faptă rea. **4.** Om rău. [Pr.: *ră-u-*] — **Rău** + suf. *-ătate.*

RĂUTĂCIÓS, -OÁSĂ, *răutăcioși, -oase,* adj. (Adesea substantivat) Plin de răutate; care, fără să aibă un fond rău, este înclinat să jignească, să facă mici răutăți. ✦ (Despre atitudini, gesturi, cuvinte) Care supără; jignitor. ✦ Care exprimă răutate. [Pr.: *ră-u-*] — **Răutate** + suf. *-ios.*

RĂUVOITÓR, -OÁRE, *răuvoitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care vrea răul cuiva, care manifestă rea-voință, plin de rea-voință. — **Rău** + **voitor.**

RĂVÁR, *răvare,* s.n. (Reg.) **1.** Băț crestat cu care se frământă la stână urda sau cașul dospit. **2.** Oală de lut cu fundul prevăzut cu găurele, folosită în bucătărie la strecuratul legumelor. **3.** Ghiveci cu flori. — Et. nec. Cf. r ă v a ș.

RĂVÁȘ, *răvașe,* s.n. (Pop.) Scrisoare, bilet. — Din magh. **rovás** „răboj".

RĂVĂȘEÁLĂ, *răvășeli,* s.f. Răvășire. — **Răvăși** + suf.*-eală*.

RĂVĂȘÉL, *răvășele,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *răvaș*. — **Răvaș** + suf. *-el*.

RĂVĂȘÍ, *răvășesc,* vb. IV. Tranz. A face dezordine; a împrăștia, a răscoli. ✦ Fig. A tulbura; a dezorienta. — Cf. sb. r o v a š i t i.

RĂVĂȘÍRE, *răvășiri,* s.f. Acțiunea de *a răvăși* și rezultatul ei; răvășeală. — V. **răvăși.**

RĂVĂȘÍT, -Ă, *răvășiți, -te,* adj. Care este în neorânduială; răscolit. ✦ Fig. Tulburat, dezorientat. — V. **răvăși.**

RĂVINEÁLĂ s.f. v. **reveneală.**

RĂZĂLĂU, *răzălaie,* s.n. (Reg.) Răzătoare. — Din magh. **reszelö.**

RĂZĂLUÍ, *răzăluiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A răzui. — Din **răzălău.**

RĂZĂLUIÁLĂ, *răzăluieli,* s.f. (Reg.) Răzuire. — **Răzălui** + suf. *-eală*.

RĂZĂLUÍRE, *răzăluiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a răzălui* și rezultatul ei; răzăluială, răzuire. — V. **răzălui.**

RĂZĂLUÍT, -Ă, *răzăluiți, -te*, adj. (Reg.) Răzuit. — V. **răzălui.**

RĂZĂȘÉSC, -EÁSCĂ, *răzășești,* adj. (Înv.) Care aparține răzeșilor, privitor la răzeși, caracteristic răzeșilor; de răzeși. [Var.: **răzeșésc, -eáscă** adj.] — **Răzeș** + suf. *-esc*.

RĂZĂTOÁRE, *răzători*, s.f. **1.** Obiect de forme și de dimensiuni diferite, folosit în bucătărie pentru ras legume, fructe, cașcaval etc.; răzuitoare. **2.** Obiect de lemn sau de oțel, în formă de lamă, așezat la intrarea unei case, de care se șterge noroiul de pe încălțăminte. — **Rade** + suf. *-ătoare.*

RĂZĂTÚRĂ, *răzături,* s.f. **1.** Faptul de a (se) rade; bărbierit. **2.** Urmă lăsată pe un obiect după ce a fost ras; ștersătură făcută cu guma pe hârtie. **3.** (În forma *răzătură*) Ceea ce rezultă din raderea unui obiect. [Var.: **răsătúră** s.f.] — **Rade** + suf. *-ătură*.

RĂZBÁTE, *răzbát,* vb. III. **1.** Intranz. A-și face, a-și croi drum prin..., a înainta cu greu, înlăturând obstacolele; a străbate, a pătrunde. **2.** Intranz. A răzbi (**2**), a izbuti. **3.** Intranz. A umbla în lung și în larg; a cutreiera, a colinda. **4.** Tranz. (Despre stări, sentimente) A pune stăpânire cu putere pe cineva; a birui, a învinge, a copleși, a răzbi (**4**). — Pref. *răz-* + **bate.**

RĂZBÁTERE s.f. Acțiunea de *a răzbate* și rezultatul ei. — V. **răzbate.**

RĂZBĂTĂTÓR, -OÁRE, *răzbătători, -oare,* adj. Care își face drum biruind obstacolele, care nu se dă bătut; tenace. — **Răzbate** + suf. *-ător.*

RĂZBÉL, *răzbele,* s.n. (Înv.) Război[1] [Var.: **rezbél** s.n.] — Din **război[1]** (refăcut după lat. *bellum)*.

RĂZBÍ, *răzbesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A-și face drum, a străbate (anevoie), a trece peste piedici; a răzbate. **2.** Intranz. A ajunge undeva înlăturând obstacolele. ✦ A izbuti, a reuși. ✦ (Despre sunete, zgomote etc.) A se face auzit, a ajunge până la... ✦ (Despre mirosuri) A se răspândi. **3.** Tranz. A învinge, a înfrânge, a răpune. ✧ Expr. *A răzbi* (pe cineva) *cu bătaia* = a bate (pe cineva) foarte tare. **4.** Tranz. (Despre stări fizice sau sufletești) A cuprinde, a birui, a copleși. **5.** Tranz. și intranz. A termina, a prididi, a isprăvi. — Din sl. **razbiti.**

RĂZBÍCI[1], *răzbice*, s.n. (Reg.) Bețișor sau cui cu care se scoate un lemn sau un cui înțepenit într-o gaură. — **Răzbi** + suf. *-ici.*

RĂZBICÍ[2], *răzbicesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A găuri, a perfora. ✦ A scoate ceva bătând. — Din **răzbici[1].**

RĂZBÍRE s.f. Acțiunea de *a răzbi* și rezultatul ei. — V. **răzbi.**

RĂZBÍT, -Ă, *răzbiți, -te*, adj. **1.** (Despre piedici, obstacole etc.) Peste care s-a trecut, care a fost depășit (cu efort mare). **2.** (Despre oameni) Care este biruit, copleșit de durere, de greutăți etc. — V. **răzbi.**

RĂZBITÓR, -OÁRE, *răzbitori, -oare*, adj. (Rar) Care răzbește; care străbate, care trece prin...; pătrunzător. — **Răzbi** + suf. *-tor*.

RĂZBÓI[1], *războaie,* s.n. Conflict armat (de durată) între două sau mai multe state, națiuni, grupuri umane, pentru realizarea unor interese economice și politice; răzbel. *Război civil* = luptă armată dusă în scopul cuceririi puterii, supremației politice într-un stat. *Război mondial* = luptă armată la care participă, direct sau indirect, numeroase state ale lumii. *Război rece* = stare de încordare, de tensiune în relațiile dintre unele state (în special dintre SUA și URSS după 1950). *Război psihologic* = stare de tensiune, de hărțuială nervoasă, psihică, inițiată și întreținută cu scopul de a zdruncina moralul forțelor adverse și de a demoraliza populația. *Război total* = luptă armată în care statul agresor folosește toate mijloacele de distrugere, nu numai împotriva forțelor armate, ci și împotriva întregii populații. *Stare de război* = beligeranță. ✦ Fig. Ceartă; neînțelegere, vrajbă, gâlceavă. — Din sl. **razboj** „ucidere, jaf".

RĂZBÓI[2], *războaie*, s.n. **1.** Mașină de lucru folosită pentru confecționarea țesăturilor din fibre textile. **2.** Unealtă casnică de țesut; argea, stative. — Din bg., sb. **razboj.**

RĂZBOÍ[3], *războiesc*, vb. IV. Refl. recipr. (Și fig.) A purta război[1], a se lupta, a se bate. — Din **război[1].**

RĂZBÓINIC, -Ă, *războinici, -ce*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Luptător, ostaș care ia parte la un război[1]. **2.** Adj. Care ține de război[1], privitor la război[1], de război[1]. **3.** Adj. Căruia îi place lupta; bătăios. — Din sl. **razbojnikŭ.**

RĂZBOINICÉSC, -EÁSCĂ, *războinicești*, adj. (Înv.) Războinic (**2**). — **Războinic** + suf *-esc*.

RĂZBOÍRE, *războiri*, s.f. Acțiunea de *a se război[3]* și rezultatul ei. — V. **război[3].**

RĂZBOITÓR, -OÁRE, *războitori, -oare*, adj. (Înv.) Care se războiește, care poartă război[1]. [Pr.: *-bo-i-*] — **Război[3]** + suf. *-tor.*

RĂZBOLÍ, *războlesc*, vb. IV. Refl. (Pop.) A se îmbolnăvi. — Din sl. **razbolěti.**

RĂZBOLÍRE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a se războli*. — V. **războli.**

RĂZBOLÍT, -Ă, *războliți, -te*, adj. (Pop.) Bolnav, suferind. — V. **războli.**

RĂZBUBUÍ, pers. 3 *răzbúbuie*, vb. IV. Intranz. (Despre surse de zgomote, *p. ext.* despre locul în care se fac auzite zgomotele) A bubui tare, a detuna; a mugi, a clocoti. — Pref. *Pref. răz-* + **bubui.**

RĂZBUBUÍRE, *răzbubuiri*, s.f. Acțiunea de *a răzbubui* și rezultatul ei. — V. **răzbubui.**

RĂZBUBUÍT, -Ă, *răzbubuiți, -te*, adj. (Despre surse de zgomot) Care bubuie tare, care mugește, clocotește etc. — V. **răzbubui.**

RĂZBUCURÓS, -OÁSĂ, *răzbucuroși, -oase*, adj. (Rar) Foarte bucuros. — Pref. *răz-* + **bucuros.**

RĂZBÚN s.n. **1.** (Înv.) Liniște, pace. **2.** (Rar) Răzbunare. — Din **răzbuna** (derivat regresiv).

RĂZBUNÁ, *răzbún*, vb. I. **1.** Refl. și intranz. A-și face singur dreptate, pedepsind pe cel de la care a suferit un rău, o nedreptate. ✦ A-și vărsa focul, mânia, necazul pe cineva. **2.** Tranz. A da satisfacție cuiva care nu este în măsură să-și facă singur dreptate, pedepsind în numele lui pe cel de la care a suferit un rău. ✦ A răscumpăra (**4**). **II.** (Pop.) **1.** Refl. (La pers. 3) A se face vreme bună, a se lumina, a se însenina. ✦ (Despre nori) A se împrăștia. **2.** Tranz. (În expr.) *A răzbuna* (pe cineva) *de inimă* sau (refl.) *a i se răzbuna* (cuiva) *inima* = a (se) înveseli. — Pref. *răz-* + **bun.**

RĂZBUNÁRE, *răzbunări*, s.f. Acțiunea de *a (se) răzbuna* și rezultatul ei. — V. **răzbuna.**

RĂZBUNÁT, -Ă, *răzbunați, -te*, adj. Căruia i s-a făcut dreptate, i s-a dat satisfacție (răufăcătorul fiind pedepsit); (despre fapte) pedepsit, plătit. — V. **răzbuna.**

RĂZBUNĂTÓR, -OÁRE, *răzbunători, -oare*, adj. (Adesea substantivat) Care se răzbună, care nu iartă răul ce i s-a făcut; vindicativ. — **Răzbuna** + suf. *-ător.*

RĂZBUNÍC, *răzbunici*, s.m. (Pop.) Străbunic. — Pref. *răz-* + **bunic.**

RĂZBUNÍCĂ, *răzbunici*, s.f. (Pop.) Străbunică. — Din **răzbunic**.

RĂZDÁ, *răzdáu*, vb. I.Tranz. (Rar) A da de mai multe ori, a da mereu; a da mai mult. — Pref. *răz-* + **da.**

RĂZÉȘ, *răzeși*, s.m. (În Evul Mediu, în Moldova) Țăran liber, stăpân în devălmășie al pământului moștenit de la un străbun comun; moșnean; *p. gener.* țăran liber, posesor de pământ. ✦ Copărtaș de moșie. — Din magh. **részes.**

RĂZEȘÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **răzășesc.**

RĂZEȘÍE, (**1**) *răzeșii*, s.f. (Înv.) **1.** Proprietate a unui răzeș. **2**. Stare socială a răzeșului. — **Răzeș** + suf. *-ie*.

RĂZEȘÍME s.f. (Înv.) Totalitatea răzeșilor, mulțime de răzeși. — **Răzeș** + suf. *-ime*.

RĂZEȘÍȚĂ, *răzeșițe*, s.f. (În Evul Mediu, în Moldova) Țărancă liberă, proprietară de pământ; soție de răzeș. — **Răzeș** + suf. *-iță*.

RĂZGÂIÁ, *răzgâi*, vb. I. Tranz. A alinta peste măsură, a satisface capriciile cuiva; a răsfăța. [Var.: **rızgâiá** vb. I] — Din bg. **razgaljam.**

RĂZGÂIÁLĂ, *răzgâieli*, s.f. Alintare excesivă; răsfăț. [Var.: **rızgâiálă** s.f.] — **Răzgâia** + suf. *-eală*.

RĂZGÂIÁT, -Ă, *răzgâiați, -te*, adj. Exagerat de alintat; prost crescut; răsfățat. ✦ Fig. (Rar) Desfătat, satisfăcut. [Var.: **rızgâiát, -ă** adj.] — V. **răzgâia.**

RĂZGÂIÉRE, *răzgâieri*, s.f. Acțiunea de *a răzgâia* și rezultatul ei. [Var.: **rızgâiére** s.f.] — V. **răzgâia.**

RĂZGÂNDÍ, *răzgândesc*, vb. IV. Refl. **1.** A-și schimba gândul, părerea sau hotărârea, a reveni asupra unei hotărâri luate. **2.** (În legătură cu „a se gândi") A reflecta bine, a chibzui îndelung. — Pref. *răz-* + **gândi.**

RĂZGÂNDÍRE, *răzgândiri*, s.f. Faptul de *a se răzgândi*. — V. **răzgândi.**

RĂZGHINÁ, *răzghín*, vb. I. Refl. (Reg.; mai ales despre animale) A-și rupe picioarele, depărtându-le prea mult unul de altul; *p. gener.* a se rupe. — Pref. *răz-* + [îm]**bina.**

RĂZGHINÁRE, *răzghinări*, s.f. (Reg.) Acțiunea de *a se răzghina* și rezultatul ei. — V. **răzghina.**

RĂZGHINÁT, -Ă, *răzghinați, -te*, adj. (Reg.) Crăcănat. — V. **răzghina.**

RĂZIMÁ vb. I v **rezema.**

RĂZIMÁT, -Ă adj. v. **rezemat.**

RĂZIMĂTOÁRE s.f. v. **rezemătoare.**

RĂZIȘOÁRĂ, *răzișoare*, s.f. (Rar) Diminutiv al lui *rază*. — **Rază** + suf. *-ișoară.*

RĂZJUDECÁ, *răsjúdec*, vb. I. Tranz. A supune în repetate rânduri judecății, a reflecta din nou sau în repetate rânduri asupra unei probleme. — Pref. *răz-* + **judeca.**

RĂZJUDECÁT, -Ă, *răzjudecați, -te,* adj. Judecat în repetate rânduri, supus din nou reflecției. — V. **răzjudeca.**

RĂZLÉȚ, -EÁȚĂ, *răzleți, -e*, adj. **1.** (Despre ființe) Care s-a depărtat de ceilalți, care a rămas singur. ✦ (Și adv.) Situat la distanță (unul de altul). ✦ (Despre sunete) Lipsit de legătură, de continuitate; izolat; sporadic. **2.** Care rătăcește din loc în loc; pribeag, înstrăinat, hoinar. ✦ (Despre privire, ochi) Rătăcit, pierdut. — Din **răzleți** (derivat regresiv).

RĂZLEȚÍ, *răzlețesc*, vb. IV. **1.** Refl. A se îndepărta de un grup, a pleca (de lângă...). **2.** Refl. și tranz. A (se) răspândi în direcții diferite; a (se) împrăștia, a (se) risipi. — Probabil Pref. *răz-* + **lăți.**

RĂZLEȚÍRE, *răzlețiri*, s.f. Faptul de *a se răzleți*. — V. **răzleți.**

RĂZLÓG, *răzlogi*, s.m. (Reg.) Despicătură lungă din trunchiul unui copac, utilizată la facerea gardurilor. — Din sl. **razlogŭ.**

RĂZMERÍ, *răzmeresc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A alunga, a îndepărta. — Cf. r ă z m e r i ț ă.

RẮZMERIȚĂ, *răzmerițe*, s.f. (Pop.) Răscoală, răzvrătire. [Var.: **rắzmiriță, rézmeriță** s.f.] — Din bg., sb. **razmirica.**

RẮZMIRIȚĂ s.f. v. **răzmeriță.**

RĂZNEPÓT, *răznepoți*, s.m. (Pop.) Strănepot. — Pref. *răz-* + **nepot.**

RĂZNÍ, *răznesc*, vb. IV. Refl. (Pop.; despre vite) A se pierde, a se depărta de cârd sau de turmă; (despre oameni) a se despărți, a se izola de ai săi; a se înstrăina. — Din **razna.**

RĂZÓR[1], *răzoare*, s.n. **1.** Fâșie îngustă de pământ nelucrat, servind drept hotar și potecă între două ogoare; hat. **2.** Loc arat; ogor. **3.** Strat de flori sau de legume în grădini; brazdă. **4.** Cărăruie (într-o grădină). — Din bg. **razor.**

RĂZÓR[2], *răzoare*, s.n. **1.** Arc de trăsură. **2.** Drug de metal pentru străpungerea gheții în vederea pescuitului. — Din fr. **ressort** (prin apropiere de *răzor*[1]).

RĂZORÍ, *răzoresc*, vb. IV. Tranz. și refl. (Rar) A (se) mărgini, a (se) delimita, a (se) învecina. ✦ Tranz. Fig. A tivi, a chenărui. — Din **răzor[1].**

RĂZUÍ, *răzuiesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A îndepărta un strat subțire de pe suprafața unui lucru cu ajutorul unei unelte speciale. **2.** A freca un corp de o unealtă sau cu o unealtă, pentru a obține un material mărunțit. — **Rade** + suf. *-ui*.

RĂZUIÁLĂ, *răzuieli*, s.f. Răzuire. [Pr.: *-zu-ia-*] — **Răzui** + suf. *-eală*.

RĂZUÍRE, *răzuiri*, s.f. Acțiunea de *a răzui* și rezultatul ei; răzuială, răzăluială, răzăluire. — V. **răzui.**

RĂZUÍT, -Ă, *răzuiți, -te*, adj. (Despre obiecte) De pe suprafața căruia s-a îndepărtat un strat subțire cu ajutorul unei unelte speciale. — V. **răzui.**

RĂZUITÓR, -OÁRE, (**1**) *răzuitoare*, s.n. (**2, 3**) *răzuitori*, s.f. **1.** S.n. Unealtă folosită la răzuirea lemnului sau a unor piese de metal. **2.** S.f. Răzătoare. **3.** S.f. Unealtă cu care se răzuiesc diferite obiecte (pentru a le curăța). ✦ Mașină cu care se îndepărtează radiculele de pe bobul de orez încolțit. ✦ Unealtă în formă de târnăcop mic sau de sapă cu care se curăță noroiul, gheața etc. adunate între șinele și contrașinele unui pasaj de nivel. [Pr.: *-zu-i-*] — **Răzui** + suf. *-itor.*

RĂZUITÚRĂ, *răzuituri*, s.f. Faptul de a răzui; (concr.) ceea ce rămâne în urma răzuirii, rămășițe căzute în urma răzuirii. [Pr.: *-zu-i-*] — **Răzui** + suf. *-tură*.

RĂZÚȘ, *răzușuri*, s.n. **1.** Unealtă cu care se rade ceea ce a rămas lipsit sau prins de ceva. **2.** Daltă folosită în tâmplărie, dulgherie, rotărie etc., cu care se sapă în lemn. **3.** Unealtă de plivit, formată dintr-un băț cu vârful de oțel. — **Răzui** + suf. *-uș*.

RĂZVIDÍ, *răzvidesc*, vb. IV. Tranz. (Înv.) A face să priceapă, a lămuri, a desluși, a explica. — Din sb. **razvideti.**

RĂZVIDÍT adv. (Rar) Clar, lămurit, deslușit; evident. — V. **răzvidi.**

RĂZVRĂTÍ, *răzvrătesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A (se) răscula, a (se) revolta. ✦ Intranz. (Rar) A unelti, a complota (împotriva cuiva). — Din sl. **razvratiti.**

RĂZVRĂTÍRE, *răzvrătiri*, s.f. Acțiunea de *a (se) răzvrăti* și rezultatul ei; răscoală, revoltă. — V. **răzvrăti.**

RĂZVRĂTÍT, -Ă, *răzvrătiți, -te*, adj. (Adesea substantivat) Răsculat, revoltat. — V. **răzvrăti.**

RĂZVRĂTITÓR, -OÁRE, *răzvrătitori, -oare*, adj., s.m. și f. (Rar) (Persoană) care răzvrătește, care ațâță la răscoală; instigator. — **Răzvrăti** + suf. *-tor*.

RẤCĂ s.f. (Fam.) Ceartă, sfadă. ✧ Expr. *A căuta* (cuiva) *râcă* = a căuta (cuiva) ceartă, pricină. *A se pune râcă* (cu cineva) = a se împotrivi (cuiva) luându-se la ceartă. *A purta* (cuiva) *râcă* = a dușmăni pe cineva. — Din **râcâi** (înv. „a răcni" < sl.) (derivat regresiv).

RÂCÂÍ, *râcâi,* vb. IV. Tranz. (Despre păsări sau animale) A scormoni, a scurma (pământul) cu ghearele sau cu labele; *p. ext.* (despre oameni) a zgâria ceva cu unghiile sau cu ajutorul unui instrument ✧ Expr. *A(-l) râcâi* (pe cineva) *la inimă* = a-l chinui pe cineva gândul că trebuie să facă un lucru și nu l-a făcut sau că știe un lucru care interesează pe altul și nu-l spune. ✦ A îndepărta prin zgâriere un înveliș, un strat. — Formație onomatopeică.

RÂCÂIÁLĂ, *râcâieli*, s.f. Râcâire, râcâit, râcâitură. [Pr.: *-câ-ia-*]. — **Râcâi** + suf. *-eală*.

RÂCÂÍRE, *râcâiri*, s.f. Acțiunea de *a râcâi* și rezultatul ei; râcâială, râcâit, râcâitură. — V. **râcâi.**

RÂCÂÍT[1] s.n. Faptul de *a râcâi*; zgomotul produs prin râcâire. — V. **râcâi.**

RÂCÂÍT[2], -Ă, *râcâiți, -te*, adj. **1.** Care este scormonit, scurmat, zgâriat. **2.** Îndepărtat prin zgâriere. — V. **râcâi.**

RÂCÂITÚRĂ, *râcâituri*, s.f. Râcâire. [Pr.: *-câ-i-*] — **Râcâi** + suf. *-tură*.

RẤDE, *râd*, vb. III. Intranz. **1.** A-și manifesta veselia sau satisfacția printr-o mișcare caracteristică a feței și a gurii, scoțând în același timp sunete specifice, succesive și nearticulate. ✧ Expr. *A râde* (sau, rar *a-și râde) în barbă* (sau *pe sub mustață)* = a râde reținut, pe ascuns. (Rar) *A râde galben* = a râde fals, silit (prefăcându-se că se bucură). *A râde* (cuiva) *în nas* (sau *în fața, în obraz)* = a sfida pe cineva; a-și bate joc de cineva care este de față. **2.** A se distra; a se amuza, a face haz de ceva. ✦ A fi mulțumit, vesel, fericit; a se bucura. ✦ (Cu determinări în dativ sau introduse prin prep. „la") A arăta cuiva simpatie, surâzându-i. ✦ (Despre soartă, noroc) A-i fi cuiva favorabil, prielnic. **3.** A-și bate joc de cineva sau de ceva; a face haz, a se amuza pe socoteala cuiva sau a ceva; a lua în râs. ✧ Expr. *Râd* (sau *ar râde) și câinii* (sau *și curcile, ciorile) de cineva*, se zice despre cineva care s-a făcut de rușine, s-a compromis. ✦ A nu ține seama de ceva; a nesocoti, a desconsidera, a disprețui. — Lat. **ridere.**

RÂGÂÍ, *rấgâi,* vb. IV. Intranz. A scoate pe gât un zgomot caracteristic, provocat de eliminarea gazelor din stomac. — Formație onomatopeică.

RÂGÂIÁLĂ, *râgâieli*, s.f. Faptul de *a râgâi*; zgomot produs de ieșirea pe gât a gazelor din stomac. [Pr.: *-gâ-ia-*] — **Râgâi** + suf. *-eală*.

RÂGÂITÚRĂ, *râgâituri*, s.f. Râgâială. — **Râgâi** + suf. *-tură*.

RẤIE s.f. **1.** (Pop.) Boală de piele la oameni și la animale, cauzată de un parazit și caracterizată prin leziuni ale pielii (localizate mai ales între degete) care produc mâncărime; scabie. ✧ Expr. *Se ține ca râia de om,* se zice despre cineva de care nu mai poți să scapi. **2.** Fig. Epitet depreciativ pentru oameni și animale rele, care provoacă multe necazuri; pacoste, năpastă. **3.** (În sintagma) *Râia neagră a cartofului* = boală a cartofului provocată de o ciupercă și manifestată prin apariția unor excrescențe moi, negre-brune, pe părțile subterane ale plantei. [Pr.: *râ-ie*] — Lat. **aranea.**

RÂIÓS, -OÁSĂ, *râioși, -oase*, adj. (Adesea substantivat) Bolnav de râie (**1**). ✧ Expr. (Fam.; substantivat) *A face pe râiosul* = a fi mândru sau înfumurat fără motiv; a-și da aere. [Pr.: *râ-ios*] — **Râie** + suf. *-os*.

RẤLĂ s.f. v. **rână.**

RÂMÁ, pers. 3 *rấmă*, vb. I. Intranz. (Despre porci) A scormoni pământul cu râtul. ✧ Expr. (Tranz.; pop.) *A râma* (un gând pe cineva) *la inimă* = a chinui (un gând) pe cineva. — Lat. **rimare.**

RẤMĂ, *râme,* s.f. Vierme anelid cu corpul lung, de culoare roșcată, care trăiește în pământ sau pe sub pietre, hrănindu-se cu pământ bogat în resturi vegetale *(Lumbricus terrestris).* — Din **râma.**

RÂMĂTÓR, *râmători*, s.m. (Pop.) Porc. — **Râma** + suf. *-ător*.

RÂMĂTÚRĂ, *râmături*, s.f. Loc unde a râmat un porc; pământ scormonit de un porc. — **Râma** + suf. *-ătură*.

RÂMLEÁN, *râmleni*, s.m. (Înv.) Roman[2]. — Din sl. **rimljaninŭ.**

RÂMNÍ vb. IV v. **râvni.**

RẤMNIC, *râmnice*, s.n. (Reg.) Heleșteu. — Din bg. **râbnik,** ucr. **ribnik.**

RÂMNÍT, -Ă adj. v. **râvnit.**

RÂMNITÓR, -OÁRE adj. v. **râvnitor.**

RẤNĂ s.f. Fiecare dintre cele două laturi ale corpului omenesc. ✧ Loc. adv. și (rar) adj. *Într-o* (sau *pe o) rână* = (culcat sau aplecat) pe o parte a trupului; (în legătură cu obiecte) înclinat într-o parte, strâmb. [Var.: (reg.) **rấlă** s.f.] — Lat. ***rena** (= *renes).*

RẤNCĂ, *rânci*, s.f. (Pop.) **1.** Vână de bou; *p. ext.* cravașă. **2.** Inel (de răchită) cu care se leagă partea de sus a leucii de carâmbul de sus al loitrei unui car. — Et. nec.

RẤNCED, -Ă, *rânceză, -de*, adj. (Despre materii grase) Cu gust și miros neplăcut din cauza alterării; care a suferit procesul de râncezire; râncezit. ✦ (Despre gust, miros) Caracteristic grăsimilor alterate. — Lat. **rancidus.**

RÂNCEZEÁLĂ, *râncezeli*, s.f. Faptul de *a (se) rânceзi*; gust sau miros de substanțe râncede. — **Rânceзi** + suf. *-eală*.

RÂNCEZÍ, pers. 3 *râncezește*, vb. IV. Intranz. și refl. (Despre materii grase) A deveni rânced prin descompunere parțială în contact cu aerul. — Din **rânced.**

RÂNCEZÍRE, *râncezire*, s.f. Faptul de *a (se) râncezi*; alterare a grăsimilor. — V. **râncezi.**

RÂNCEZÍT, -Ă, *râncezіți, -te*, adj. Rânced. — V. **râncezi.**

RÂNCHÉZ, *rânchezuri*, s.n. (Rar) Rânchezat. — Din **rânccheza** (derivat regresiv).

RÂNCHEZÁ, pers. 3 *rânchează*, vb. I. Intranz. (Despre cai) A necheza. — Lat. ***rhonchizare** (după *necheza).*

RÂNCHEZÁT s.n. Faptul de *a rânccheza*; rânchez, nechezat. — V. **rânccheza.**

RÂND, *rânduri*, s.n. **1.** Șir (drept, aliniat, ordonat) de lucruri sau de ființe. ✧ Loc. adv. *De-a rândul* = **a)** unul după altul, fără întrerupere, în șir, neîntrerupt, continuu, consecutiv; **b)** de la un capăt la altul; pretutindeni. *Pe rând* = **a)** unul după altul, succesiv; **b)** de la unul la altul. *Pe rând* sau *rând pe rând, rânduri-rânduri* = treptat (-treptat), unul după altul. *În primul rând* = înainte de toate, mai ales. ✧ Expr. *A fi în primele rânduri* = **a)** a ocupa un loc de frunte într-un șir; **b)** a fi în fruntea unei activități. ✦ *Haină (încheiată) la două rânduri* = haină bărbătească cu două șiruri de nasturi, unul pentru a încheia și unul ca garnitură. ✦ Fiecare dintre șirurile orizontale de cuvinte formând o linie dreaptă într-un text scris sau tipărit. ✧ Expr. *A citi printre rânduri* = a pricepe (sau a se strădui să

priceapă) și ceea ce nu se spune explicit într-un text scris. ✦ Șir de obiecte suprapus altuia. ✦ (Rar) Cat, etaj. **2.** Locul cuvenit cuiva sau ocupat de cineva într-un șir sau în cadrul unei activități; momentul indicat pentru o activitate. ✧ Loc. adv. *La rând* = unul după altul, potrivit ordinii stabilite sau momentului indicat. *Cu rândul* = cu schimbul; alternativ. *De rând* = de serviciu. ✧ Expr. *A lua pe cineva la* (sau *după) rând* = a se ocupa de cineva conform ordinii stabilite sau cuvenite. *A ține* (sau *a păstra) rândul* = a respecta locul stabilit sau ordinea stabilită. *A ține cuiva rândul* = a păstra un loc pentru cineva lângă sine, într-un șir. *A intra la rând* = a începe să acționeze la momentul potrivit, după ordinea stabilită, în urma altora. *(A fi) în rând cu cineva* (sau *în rândul cuiva)* = (a fi) în categoria cuiva, alături de cineva; (a fi) pe aceeași treaptă, la același nivel. *A lăsa* (sau *a ceda) cuiva rândul* = a se retrage dintr-un loc sau dintr-o activitate, pentru a permite altuia să ocupe locul sau să acționeze. *A fi* (sau *a veni) rândul cuiva* sau *a veni rândul* (pentru ceva) = a sosi momentul potrivit pentru a se face un lucru. *La rândul meu* (sau *tău, lui* etc.) = **a)** atunci când este momentul potrivit pentru mine (sau tine, el etc.); în urma altora într-un șir; **b)** din partea mea (sau a ta, a lui etc.). *A nu-și da rând* = a lucra de zor, a fi neobosit; a se îmbulzi la treabă sau la vorbă. (Pop.) *A nu-și putea da rând cu cineva* = a nu o putea scoate la capăt cu cineva. *A da rând la...* = a ține seama de... *Fără (de) rând* = fără chibzuință, fără seamăn. **3.** Cantitate, grup, număr care urmează după alte grupuri de același fel. ✦ Grup de obiecte care formează un tot, o serie și care se folosesc deodată. ✧ *Un rând de case* = un corp de case. ✦ (Precedat de numerale sau de adjective) Dată, oară. **4.** Grup de persoane (sau de obiecte) care formează un tot omogen. **5.** (Înv.) Categorie socială. ✧ Loc. adv. *De rând* = **a)** din popor, fără rang; **b)** lipsit de strălucire; comun, obișnuit; vulgar. **6.** Obicei, rânduială, fel (de a fi, de a trăi); rost. ✧ Expr. *A ști rândul* = a ști rânduiala, a cunoaște rostul, mersul treburilor. (Reg.) *Cum e rândul?* = cum stau lucrurile? *A umbla de rândul cuiva* = a avea grijă de cineva, a purta de grijă cuiva. — Din sl. **rendŭ.**

RÂNDÁȘ, *rândași*, s.m. Om angajat pentru muncile obișnuite dintr-o gospodărie; servitor, slugă. — **Rândui** + suf. *-aș*.

RÂNDEÁ s.f. v. **rindea.**

RÂNDUÍ, *rânduiesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A așeza într-o succesiune regulată, într-un șir, într-un șirag; *p. ext.* a dispune, a aranja într-un anumit fel; a face ordine. ✦ Refl. A urma unul după altul, a se succeda; a se afla, a fi situat sau așezat unul în urma altuia, într-o anumită ordine; a se înșirui. **2.** A pune ordine într-un domeniu de activitate; a organiza. **3.** A da cuiva o însărcinare sau o dispoziție; a decide, a hotărî, a porunci. ✦ A dispune, a fixa, a stabili; a destina. **4.** (Înv.) A numi pe cineva într-o slujbă; a repartiza într-o funcție; a investi, a numi. — **Rând** + suf. *-ui*.

RÂNDUIÁLĂ, *rânduieli*, s.f. **1.** Faptul de *a rândui*; fel de aranjare a lucrurilor în mod ordonat; *p. ext.* ordine. **2.** Fel în care se desfășoară o acțiune, un sistem de organizare statornicit sau impus. ✦ Măsură, directivă, dispoziție, aranjament. **3.** Ceremonial, forme statornicite; datină, obicei, regulă. **4.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și Moldova) Denumire generică pentru anumite dări în bani către domnie. [Pr.: *-du-ia-*] — **Rândui** + suf. *-eală*.

RÂNDUÍRE, *rânduiri*, s.f. Acțiunea de *a (se) rândui* și rezultatul ei. — V. **rândui.**

RÂNDULÉȚ, *rândulețe*, s.n. Diminutiv al lui *rând*. — **Rând** + suf. *-uleț*.

RÂNDUNEÁ, *rândunele*, s.f. Rândunică. — Lat. ***hirundinella.**

RÂNDUNÉL, *rândunei*, s.m. Bărbătușul rândunicii. — **Rândun**[ea] + suf. *-el*.

RÂNDUNÍCĂ, *rândunici*, s.f. **1.** Pasăre călătoare insectivoră cu coada adânc bifurcată, cu pene albe-gălbui pe burtă și negre-albăstrui pe spate *(Hirundo rustica)*. **2.** Compus: *rândunică-de-mare* = pește marin care înoată pe fundul apei cu ajutorul înotătoarelor pectorale *(Trigla lucerna)*. **3.** Ultima dintre cele cinci pânze ale unui catarg, așezată în vârful acestuia. — **Rândun**[ea] + suf. *-ică*.

RÂNÍ, *rânesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A curăța un loc de stratul de murdărie depus. — Din bg. **rina.**

RÂNJEÁLĂ, *rânjeli*, s.f. Rânjire. — **Rânji** + suf. *-eală*.

RÂNJET, *rânjete*, s.n. Grimasă de batjocură, de răutate sau de prostie, care strâmbă figura cuiva și îi descoperă dinții; râs sau zâmbet răutăcios, sarcastic, prostesc; rânjitură, rânjire. ✦ Manifestare de furie sau de amenințare la unele animale, care constă mai ales din arătarea dinților. — **Rânji** + suf *-et*.

RÂNJÍ, *rânjesc*, vb. IV. Intranz. și (reg.) refl. **1.** (Despre animale) A-și arăta amenințător dinții, a mârâi arătându-și dinții. **2.** (Despre oameni) A-și arăta dinții într-o grimasă de răutate, de batjocură, de prostie etc. ✦ A râde silit, forțat, fără veselie. ✦ (Rar) A-și bate joc de cineva. — Din bg. **rănža** „a mârâi".

RÂNJÍRE, *rânjiri*, s.f. Faptul de *a (se) rânji;* rânjet. — V. **rânji.**

RÂNJÍT, -Ă, *rânjiți, -te,* adj. Care rânjește (**2**) (întruna). — V. **rânji.**

RÂNJITÓR, -OÁRE, *rânjitori, -oare*, adj. Care rânjește (**2**); batjocoritor. — **Rânji** + suf. *-tor*.

RÂNJITÚRĂ, *rânjituri*, s.f. Rânjire; rânjet. — **Rânji** + suf. *-tură*.

RÂNTÁȘ, *rântașuri*, s.n. Sos făcut din făină (cu ceapă) prăjită în grăsime, pentru a fi adăugat la unele mâncăruri. — Din magh. **rántás.**

RÂNZĂ, *rânze*, s.f. **1.** (Pop.) Pipotă. **2.** (Pop.) Stomac. ✦ (Reg.) Nume date unor boli de stomac. — Cf. alb. r r ë n d ë s „cheag".

RÂNZÓS, -OÁSĂ, *rânzoși, -oase*, adj. (Pop.) Răutăcios, bosumflat, arțăgos; iute la mânie. — **Rânză** + suf. *-os*.

RÂPĂ, *râpe*, s.f. Coastă abruptă a unui deal; surpătură de pământ făcută de torente sau de șuvoaie. ✧ Expr. *A (se) da* (sau *a merge, a se duce) de râpă* = a (se) distruge, a (se) nimici, a nu mai rămâne nimic, a eșua. [Pl. și: *râpi*] — Lat. **ripa.**

RÂPÓS, -OÁSĂ, *râpoși, -oase,* adj. (Despre terenuri) Plin de râpe; cu coaste repezi, abrupte; abrupt, prăpăstios. — **Râpă** + suf. *-os*.

RÂS[1], *râsuri*, s.n. Acțiunea de *a râde* și rezultatul ei; manifestare a veseliei exprimată printr-o mișcare caracteristică a feței și a gurii, însoțită de un sunet specific, nearticulat; râset. ✧ Expr. *De râs* (sau *de râsul lumii)* = de ocară, de batjocură; ridicol. *A lua* (pe cineva) *în râs* = a-și bate joc (de cineva). *A-și face râs de cineva* (sau *de ceva)* = a-și bate joc de cineva sau de ceva. ✦ (Rar) Sunet în cascade, scos de unele păsări. — Lat. **risus.**

RÂS[2], *râși*, s.m. Specie de mamifer sălbatic, carnivor, din familia felinelor, mai mare decât pisica sălbatică, cu blana galbenă-roșcată (cu pete negre) și cu smocuri de păr pe urechi; linx *(Lynx lynx)*. — Din sl. **rysř.**

RÂSET, *râsete*, s.n. Râs[1]. — **Râs[1]** + suf. *-et*.

RÂȘCOV, *râșcovi*, s.m. Ciupercă comestibilă cu pălăria de culoare portocalie-cărămizie și cu picior galben-portocaliu, care crește prin pădurile de fag și de brad și care secretă un latex *(Lactarius deliciosus)*. — Cf. ucr. r y ž o k, r y ž k a.

RÂȘNÍ, *râșnesc*, vb. IV. Tranz. A măcina cafea, piper, scorțișoară etc. cu râșnița (**2**). ✦ Fig. A fărâma, a zdrobi. — Din **râșniță** (derivat regresiv).

RÂȘNICIOÁRĂ, *râșnicioare*, s.f. Diminutiv al lui *râșniță*. — **Râșniță** + suf. *-ioară*.

RÂȘNÍT s.n. Acțiunea de *a râșni*. — V. **râșni.**

RÂȘNIȚÁR, *râșnițari*, s.m. Persoană care macină sau fărâmă porumb, sare etc. cu râșnița (**1**). — **Râșniță** + suf. *-ar*.

RÂȘNIȚĂ, *râșnițe*, s.f. **1.** Mașină rudimentară de măcinat sare, porumb etc., compusă din două pietre suprapuse, dintre care cea de deasupra se învârtește cu ajutorul unui mâner. ✧ Expr. *A ajunge de la moară la râșniță* = a ajunge dintr-o situație bună într-una rea; a scăpăta. *A-i umbla cuiva gura ca o râșniță* = a vorbi foarte mult; a vorbi întruna; a nu mai tăcea din gură. ✦ Moară primitivă mișcată cu ajutorul animalelor de tracțiune. **2.** Instrument de bucătărie cu care se macină boabele de cafea, de piper etc. — Din bg. **răšnica.**

RÂȘNOVEÁN, -Ă, *râșnoveni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Râșnov. **2.** Adj. Care aparține orașului Râșnov sau râșnovenilor (**1**), privitor la Râșnov ori la râșnoveni. — **Râșnov** (n. pr.) + suf. *-ean*.

RÂȘNOVEÁNCĂ, *râșnovence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din orașul Râșnov. — **Râșnovean** + suf. *-că*.

RÂT[1], *râturi*, s.n. Botul porcului. — Din sl. **rŭtŭ.**

RÂT[2], *râturi*, s.n. (Reg.) Șes de-a lungul unei ape curgătoare, pe care crește iarbă pentru cosit sau pentru pășunat. — Din magh. **rét.**

RÂTÁN, *râtani*, s.m. (Pop.) Porc. ✦ Epitet depreciativ adresat unei persoane prost crescute, lipsite de educație, de maniere. — **Rât[1]** + suf. *-an*.

RÂU, *râuri*, s.n. **1.** Apă curgătoare (permanentă) formată din unirea mai multor pâraie și care se varsă într-un fluviu, în alt râu, într-un lac etc. **2.** P. anal. Cantitate mare de lichid care curge; torent, val. ✦ Fig. Șir, coloană, mulțime de oameni în mers. ✧ Expr. *Râuri-râuri* = în număr mare, fără sfârșit; potop. **3.** (La pl.) Cusătură în linii șerpuitoare, care împodobește mânecile, de la altiță la manșetă, și piepții cămășilor de la costumul național. — Lat. **rivus.**

RÂULÉȚ, *râulețe*, s.n. Diminutiv al lui *râu* (**1**); râușor. [Pr.: *râ-u-*] — **Râu** + suf. *-uleț*.

RÂURÁ, pers. 3 *râurează*, vb. I. **1.** Intranz. A curge ca un râu (**1**). ✦ Fig. (Despre păr) A cădea în jos (pe spate); a undui. **2.** Tranz. (Rar; despre râuri) A străbate un loc (alimentându-l cu apă). **3.** Tranz. A împodobi o ie, o cămașă etc. cu râuri (**3**). [Pr.: *râ-u-*. — Var. (înv.) **râurí** vb. IV] — Din **râu.**

RÂURÁT, -Ă, *râurați, -te*, adj. Împodobit, cusut cu râuri (**3**). [Pr.: *râ-u-*] — V. **râura.**

RÂURÍ vb. v. **râura.**

RÂUȘÓR, *râușoare*, s.n. Râuleț. [Pr.: *râ-u-*] — **Râu** + suf. *-ușor*.

RÂVNĂ, *râvne*, s.f. **1.** Imbold lăuntric puternic, pornire aprinsă spre ceva, însuflețire în muncă; sârguință, silință, zel. ✦ Ardoare, evlavie. **2.** Dorință aprinsă pentru ceva; poftă. — Din **râvni** (derivat regresiv).

RÂVNÍ, *râvnesc*, vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A simți un imbold puternic spre un lucru, a dori din toată inima, a jindui să ajungă la ceva, să posede ceva; a aspira, a năzui. ✦ A dori să-și însușească un lucru străin; a invidia. **2.** Refl. (Rar) A se înflăcăra pentru cineva sau ceva. [Var.: (reg.) **râmní** vb. IV] — Din sl. **rŭvŭnovati.**

RÂVNÍT, -Ă, *râvniți, -te*, adj. Dorit, poftit, pizmuit. [Var.: (reg.) **râmnít, -ă** adj.] — V. **râvni.**

RÂVNITÓR, -OÁRE, *râvnitori, -oare*, adj. Care tinde spre cineva sau spre ceva, care este plin de râvnă; însuflețit de o dorință, zelos. [Var.: (reg.) **râmnitór, -oáre** adj.] — **Râvni** + suf. *-tor*.

RÂZĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *râzăreți, -e*, adj. Care râde mereu și de orice. — **Râde** + suf. *-ăreț*.

RÂZĂTÓR, -OÁRE, *râzători, -oare*, adj. (Rar) Care râde, care răspândește voie bună, veselie, bună dispoziție peste tot; vesel. — **Râde** + suf. *-ător*.

RÂZGÂIÁ vb. I v. **răzgâia.**

RÂZGÂIÁLĂ s.f. v. **răzgâială.**
RÂZGÂIÁT, -Ă adj. v. **răzgâiat.**
RÂZGÂIÉRE s.f. v. **răzgâiere.**
RÂZNÁR, *râznari*, s.m. (Reg.) Muncitor care lucrează la râznă. — **Râznă** + suf. *-ar.*
RÂZNĂ, *râzne*, s.f. (Reg.) Vagonet cu care se transportă piatra şi minereul de la locul de extracţie până la gura unei mine. — Et. nec.
RE, *re,* s.m. (Muz.) **1.** Una dintre cele şapte sunete muzicale ale gamei; nota corespunzătoare acestui sunet. **2.** A treia coardă a unei viori. — Din fr. **ré,** it. **re.**
REABILITÁ, *reabilitez*, vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A face să-şi recapete sau a-şi recăpăta buna dispoziţie, a(-şi) restabili prestigiul ştirbit. **2.** Tranz. (Jur.) A reintegra pe cineva în drepturile pierdute (în urma unei condamnări sau a unei bănuieli false). [Pr.: *re-a-*] — Din fr. **réhabiliter.**
REABILITÁRE, *reabilitări*, s.f. Acţiunea de *a (se) reabilita* şi rezultatul ei. ✦ (Jur.) Încetare, în temeiul unei hotărâri judecătoreşti, a decăderilor, interdicţiilor şi incapacităţilor care rezultau pentru o persoană dintr-o condamnare penală. [Pr.: *re-a-*] — V. **reabilita.**
REABILITÁT, -Ă, *reabilitaţi, -te*, adj. Care a obţinut reabilitarea. [Pr.: *re-a-*] — V. **reabilita.**
REABONÁ, *reabonez*, vb. I. Refl. A se abona din nou. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **abona.** Cf. fr. r é a b o n n e r.
REABONÁRE, *reabonări*, s.f. Acţiunea de *a se reabona* şi rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **reabona.**
REABONÁT, -Ă, *reabonaţi, -te*, adj. (Despre oameni) Care beneficiază din nou de un abonament. [Pr.: *re-a-*] — V. **reabona.**
REABORDÁ, *reabordez*, vb. I. Tranz. A aborda din nou o problemă pentru a o aprofunda, a o lămuri. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **aborda** (după fr. *réaborder).*
REABORDÁRE, *reabordări*, s.f. Acţiunea de *a reaborda*. [Pr.: *re-a-*] — V. **reaborda.**
REABORDÁT, -Ă, *reabordaţi, -te*, adj. (Despre probleme, situaţii, teorii) Care a fost abordat din nou (pentru aprofundare). [Pr.: *re-a-*] — V. **reaborda.**
REACLIMATIZÁ, *reaclimatizez*, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) aclimatiza din nou la anumite condiţii. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **aclimatiza** (după engl. *reacclimatize).*
REACLIMATIZÁRE, *reaclimatizări*, s.f. Acţiunea de *a (se) reaclimatiza.* [Pr.: *re-a-*] — V. **reaclimatiza.**
REACLIMATIZÁT, -Ă, *reaclimatizaţi, -te*, adj. Care a fost aclimatizat din nou la anumite condiţii. [Pr.: *re-a-*] — V. **reaclimatiza.**
REACOPERÍ, *reacópăr*, vb. IV. Tranz. A acoperi ceva din nou, a acoperi ceva la loc (după ce a fost descoperit). [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **acoperi.**
REACORDÁ, (**1**) *reacórd*, (**2**) *reacordez*, vb. I. Tranz. **1.** A acorda încă o dată îngăduinţă, favoare, avantaje cuiva. **2.** A acorda din nou un instrument muzical dezacordat. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **acorda.**
REACORDÁRE, *reacordări*, s.f. Acţiunea de *a reacorda*. [Pr.: *re-a-*] — V. **reacorda.**
REACORDÁT, -Ă, *reacordaţi, -te*, adj. **1.** Care a fost dat, acordat încă o dată. **2.** (Despre instrumente muzicale dezacordate) Acordat din nou. [Pr.: *re-a-*] — V. **reacorda.**
REACTÁNT, *reactanţi,* s.m. Fiecare dintre substanţele care iau parte la o reacţie chimică. [Pr.: *re-ac-*] — Din engl. **reactant.**
REACTÁNŢĂ, *reactanţe,* s.f. **1.** Mărime caracteristică circuitelor electrice care lucrează în flux de curent alternativ şi care conţin ca elemente reactive bobine sau condensatoare. **2.** Bobină electrică a cărei reactanţă (**1**) este sensibilă. [Pr.: *re-ac-*] — Din engl. **reactance,** fr. **réactance.**
REACTÍV, -Ă, *reactivi, -e*, adj., s.m. **1.** Adj. Referitor la reactanţă; (despre elemente de circuite) care realizează un transfer periodic de energie în circuit, introducând un defazaj între intensitatea curentului şi tensiunea electrică. **2.** S.m. Substanţă chimică ce dă o reacţie specifică în prezenţa unui anumit ion sau a unei grupe de ioni. [Pr.: *re-ac-*] — Din fr. **réactif.**
REACTIVÁ, *reactivez*, vb. I. Tranz. **1.** A repune în activitate. ✦ Refl. A reintra în cadrele active ale armatei. ✦ Intranz. (Despre boli) A se declanşa din nou, după o vindecare aparentă; a recidiva. **2.** (Chim., Fiz.) A reînnoi piesele şi soluţia unui element pentru a-i intensifica puterea de acţiune. [Pr.: *re-ac-*] — Din fr. **réactiver.**
REACTIVÁNT, -Ă, *reactivanţi, -te*, adj., s.m. **1.** Adj. Care reactivează. **2.** S.m. Reactiv chimic folosit în industria extractivă pentru a da particulelor de minereu proprietatea de a pluti într-un lichid. [Pr.: *re-ac-*] — **Reactiva** + suf. *-ant.*
REACTIVÁRE, *reactivări*, s.f. Acţiunea de *a (se) reactiva* şi rezultatul ei. ✧ (Med.) *Reactivarea serului* = reapariţia proprietăţilor active ale unui ser devenit inactiv, prin adăugare de ser proaspăt. [Pr.: *re-ac-*] — V. **reactiva.**
REACTIVITÁTE s.f. Însuşirea de a fi reactiv; reacţie la o excitaţie. ✦ (Fiz.) Mărime care caracterizează funcţionarea unui reactor nuclear. ✦ (Chim.) Capacitate a unui atom, a unei molecule sau a unui radical de a participa la o reacţie chimică. ✦ (Med.) Proprietate a unui ţesut de a reacţiona la un stimul oarecare. [Pr.: *re-ac-*] — Din fr. **réactivité.**
REACTOPROPULSÓR, *reactopropulsoare*, s.n. Reactor care are ca organ propulsor o elice antrenată de o turbină cu gaze alimentată de gazele evacuate din camera de combustie a reactorului. [Pr.: *re-ac-*] — **Reacto**[r] + **propulsor.**
REACTÓR, *reactoare*, s.n. **1.** Aparat în care se execută o reacţie chimică. **2.** (În sintagma) *Reactor nuclear* = instalaţie complexă în care se realizează fisiunea nucleelor elementelor grele, printr-o reacţie în lanţ controlată, cu scopul de a permite utilizarea energiei degajate. **3.** Aparat industrial sau de laborator în care se produce o reacţie chimică. **4.** Bobină electrică sau condensator electric folosite ca sisteme fizice care prezintă în principiu reactanţa într-un circuit electric; bobină cu reactanţă. **5.** Motor termic în care se foloseşte transformarea energiei chimice a combustibilului în energia cinetică a jetului de fluid evacuat sub presiune în mediul ambiant, pentru a se obţine propulsia unui vehicul, în sens opus ejecţiei fluidului. [Pr.: *re-ac-*] — Din fr. **réacteur.**
REACTUALIZÁ, *reactualizez*, vb. I. Tranz. A face să fie din nou actual, a readuce în actualitate. [Pr.: *re-ac-tu-a-*] — V. **reactualiza.**
REACTUALIZÁRE, *reactualizări*, s.f. Acţiunea de *a reactualiza* şi rezultatul ei. [Pr.: *re-ac-tu-a-*] — V. **reactualiza.**
REÁCŢIE, *reacţii*, s.f. **I. 1.** Faptul de a reacţiona; atitudine, manifestare ca răspuns la ceva. **2.** (Psih.) Orice răspuns integral sau parţial al unui sistem psihic la o stimulare exterioară lui. **3.** (Chim.) Fenomen de transformare a uneia sau a mai multor substanţe chimice sub acţiunea unor agenţi fizici sau a altor substanţe chimice, în urma căruia se formează substanţe noi, cu proprietăţi diferite de ale celor iniţiale. **4.** (Fiz.; în sintagma) *Reacţie nucleară* v. *nuclear*. **5.** (Fiz.; în forma *reacţiune*) Forţă (sau cuplu de forţe) care se opune unei acţiuni, fiind egală şi de sens contrar cu aceasta. ✧ (Astron.) *Reacţie gravitaţională* = modificare a direcţiei şi a modulului vectorului de viteză caracteristice unei nave spaţiale care trece prin apropierea unui corp ceresc, datorită câmpului gravitaţional al acestuia. ✦ Derivarea unei puteri din circuitul de ieşire al unui amplificator de radio cu tuburi electronice şi introducerea ei în circuitul lui de intrare. ✧ (Tehn.) *Reacţiunea indusului* = totalitatea fenomenelor datorite câmpului magnetic produs de indus la funcţionarea în sarcină a unei maşini electrice. **II.** (În forma *reacţiune)* Împotrivire politică şi economică faţă de orice manifestare a progresului social; totalitatea acţiunilor care au ca scop restaurarea unui regim politic autoritar; *p. ext.* totalitatea forţelor reacţionare. [Pr.: *re-ac-*. — Var.: **reacţiúne** s.f.] — Din fr. **réaction.**
REACŢIONÁ, *reacţionez,* vb. I. Intranz. A răspunde într-un anumit fel la o excitare sau la o acţiune din afară. ✦ A lua o atitudine faţă de o situaţie sau de o împrejurare; a replica; a riposta. [Pr.: *re-ac-ţi-o-*] — Din fr. **réactionner.**
REACŢIONÁL, -Ă, *reacţionali, -e*, adj. Care ţine de reacţie, referitor la o reacţie. [Pr.: *re-ac-ţi-o-*] — Din fr. **réactionnel.**
REACŢIONÁR, -Ă, *reacţionari, -e*, adj. Care aparţine sau care este specific reacţiunii politice, care se referă la reacţiune; care este ostil faţă de progres; retrograd. ✦ (Substantivat) Adept al reacţiunii politice, persoană care are o atitudine ostilă faţă de ceea ce este înaintat, progresist şi care luptă pentru menţinerea sau reinstaurarea rânduielilor vechi, perimate. [Pr.: *re-ac-ţi-o-*] — Din fr. **réactionnaire.**
REACŢIONARÍSM s.n. Concepţie politică reacţionară; caracterul a ceea ce este reacţionar; atitudine ostilă faţă de progres. [Pr.: *re-ac-ţi-o-*] — **Reacţionar** + suf. *-ism.*
REACŢIÚNE s.f. v. **reacţie.**
READAPTÁ, *readaptez*, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) adapta din nou. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **adapta.**
READAPTÁRE, *readaptări*, s.f. Faptul de *a (se) readapta*. [Pr.: *re-a-*] — V. **readapta.**
READMÍSIE, *readmisii*, s.f. Nouă admisie; readmitere. [Pr.: *re-ad-*] — Din fr. **réadmission.**
READMÍTE, *readmít*, vb. III. Tranz. A admite din nou, a reprimi. [Pr.: *re-ad-*] — Din fr. **réadmettre** (după *admite).*
READMITÉRE, *readmiteri*, s.f. Acţiunea de *a readmite* şi rezultatul ei; readmisie. [Pr.: *re-ad-*] — V. **readmite.**
READMONESTÁ, *readmonestez*, vb. I. Tranz. A admonesta pentru noi abateri. [Pr.: *re-ad-*] — Pref. *re-* + **admonesta.**
READMONESTÁRE, *readmonestări*, s.f. Acţiunea de *a readmonesta.* [Pr.: *-re-ad-*] — V. **readmonesta.**
READORMÍ, *readórm*, vb. IV. Intranz. A adormi din nou. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **adormi.**
READUCĂTÓR, *readucătoare*, s.n. Dispozitiv de restabilire totală sau parţială a condiţiilor iniţiale de funcţionare ale unui sistem tehnic sau de readucere a unei mărimi la o valoare cuprinsă în intervalul de reglare pentru a se obţine funcţionarea stabilă a sistemului. [Pr.: *re-a-*] — **Readuce** + suf. *-ător*.
READÚCE, *readúc*, vb. III. Tranz. A aduce din nou la locul sau la starea de mai înainte. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **aduce.**
READUCÉRE, *readuceri*, s.f. Acţiunea de *a readuce* şi rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **readuce.**
READUNÁ, *readún*, vb. I. Refl. şi tranz. A (se) aduna din nou, a (se) strânge iarăşi la un loc. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **aduna.**
REAERISÍ, *reaerisesc*, vb. IV. Tranz. A aerisi din nou o încăpere în care aerul e viciat, un obiect de îmbrăcăminte din care nu a ieşit mirosul neplăcut. [Pr.: *re-a-e-*] — Pref. *re-* + **aerisi** (după fr. *réaérer).*

REAERISÍRE, *reaerisiri*, s.f. Acțiunea de *a reaerisi*. [Pr.: *re-a-e-*] — V. **reaerisi.**

REAERISÍT, -Ă, *reaerisiți, -te*, adj. (Despre încăperi, îmbrăcăminte etc.) Care a fost aerisit din nou. [Pr.: *re-a-e-*] — V. **reaerisi.**

REAFIRMÁ, *reafirm*, vb. I. Tranz. A afirma ceva din nou. [Pr.: *re-a-*] — Din fr. **réaffirmer.**

REAFIRMÁRE s.f. Acțiunea de *a reafirma* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **reafirma.**

REAFLÁ, *reáflu*, vb. I. Tranz. (Rar) A afla din nou; a regăsi. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **afla.**

REAGRAVÁ, pers. 3 *reagravează*, vb. I. Refl. A se agrava din nou. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **agrava.**

REAGRAVÁRE, *reagravări*, s.f. Faptul de *a se reagrava*. [Pr.: *re-a-*] — V. **reagrava.**

REAJUSTÁ, *reajustez*, vb. I. Tranz. A ajusta din nou (un lucru, o piesă etc .); a potrivi, a readapta (ceva) unei noi situații. [Pr.: *re-a-*] — Din fr. **réajuster.**

REAJUSTÁRE, *reajustări*, s.f. Acțiunea de *a reajusta* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **reajusta.**

REÁL[1], *reali,* s.m. Veche monedă spaniolă de argint, valorând 25 de centime. [Pr.: *re-al*] — Din sp., fr. **réal.**

REÁL[2], -Ă, *reali, -e*, adj. **1.** Care are o existență obiectivă, independentă de conștiință sau de voință, care există în realitate; obiectiv, adevărat. ✦ (Substantivat, n.) Ceea ce există, ceea ce este real; realitate. **2.** De netăgăduit; efectiv, indiscutabil, veritabil. **3.** (În sintagmele) (Ec. pol.) *Valoare reală* = valoarea intrinsecă în aur a unei monede. (Jur.) *Drept real* = drept pe care o persoană îl exercită asupra unui lucru în mod direct și imediat. *Secție reală* sau *învățământ real* = secție a unui liceu ori învățământ în care se studiază cu precădere disciplinele exacte. *Imagine reală* = imagine a unui obiect obținută cu un instrument optic (și care poate fi prinsă pe un ecran, pe o peliculă). *Număr real* = număr care poate fi exprimat ca limită a unui șir convergent de numere raționale. [Pr.: *re-al*] — Din lat. **realis,** it. **reale,** germ. **real,** fr. **réel.**

REALÉGE, *realég*, vb. III. Tranz. A alege din nou. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **alege.**

REALÉGERE, *realegeri*, s.f. Acțiunea de *a realege* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **realege.**

REALGÁR s.n. Minereu constituit din sulfură naturală de arsen cristalizată în sistemul monoclinic, de culoare portocalie, având numeroase folosiri în vopselărie, extragerea arsenului, industria sticlei, în pirotehnie etc. [Pr.: *re-al-*] — Din fr. **réalgar.**

REALIMENTÁ, *realimentez*, vb. I. Tranz. A alimenta din nou, a reînnoi provizia de alimente, de combustibil, de muniții etc. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **alimenta.**

REALIMENTÁRE, *realimentări*, s.f. Acțiunea de *a realimenta* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **realimenta.**

REALINIÁ, *realiniez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) alinia din nou. [Pr.: *re-a-li-ni-a*] — Pref. *re-* + **alinia.**

REALINIÉRE, *realinieri*, s.f. Acțiunea de *a (se) realinia* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-li-ni-e-*] — V. **realinia.**

REALIPÍ, *realipesc*, vb. IV. Tranz. A alipi din nou, a alipi la loc. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **alipi.**

REALIPÍRE, *realipiri*, s.f. Acțiunea de *a realipi* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **realipi.**

REALÍSM s.n. Mișcare, curent, atitudine în creația sau teoria literară și artistică având ca principiu de bază reflectarea realității în datele ei esențiale, obiective, caracteristice. ✦ Concepție, opusă idealismului, potrivit căreia lucrurile există independent de faptul că sunt percepute sau nu. ✧ *Realism critic* = doctrină care admite realitatea lumii înconjurătoare, dar susține că experiența senzorială depinde de mental. *Realism socialist* = doctrină estetică adoptată în URSS, care glorifica omul nou, constructor al socialismului. *Realism naiv* = doctrină după care experiența senzorială reprezintă calea de acces directă a subiectului la lucrurile lumii exterioare. *Realism politic* = atitudine întemeiată pe analiza și aprecierea atentă, multilaterală a fenomenelor și evenimentelor social-politice interne și internaționale, de luare în considerare a tendințelor de dezvoltare a realității. *Realism politic* = atitudine întemeiată pe analiza și aprecierea atentă, multilaterală a fenomenelor și evenimentelor social-politice interne și internaționale, de luare în considerare a tendințelor de dezvoltare a realității. ✦ (În Evul Mediu) Concepție, opusă nominalismului, potrivit căreia universaliile au o existență substanțială reală independent de gândirea noastră. ✦ Atitudine a omului care are simțul realității; spirit practic. [Pr.: *re-a-*] — Din fr. **réalisme.**

REALÍST, -Ă, *realiști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care este bazat pe principiile realismului; specific realismului. ✦ Spec. (Despre scriitori, artiști etc.) Care aderă la realism, care reprezintă realismul în artă, în literatură. ✦ Care imită sau reproduce fidel realitatea. ✦ (Despre oameni; adesea substantivat) Cu spirit practic, cu simțul realității. **2.** S.m. și f. Adept al realismului. [Pr.: *re-a-*] — Din fr. **réaliste.**

REALITÁTE, *realități*, s.f. Fapt, lucru real care există efectiv, stare de fapt; *p. ext.* adevăr. ✧ Loc adv. *În realitate* = de fapt, efectiv, în adevăr. ✦ (Fil.; la sg.) Existență, tot ce există; (în opoziție cu *posibilitate*) Existență afectivă. [Pr.: *re-a-*] — Din fr. **réalité,** lat. **realitas, -atis,** germ. **Realität.**

REALIZÁ, *realizez*, vb. I. Tranz. **1.** A aduce (ceva) la îndeplinire, a face să devină real; a atinge (un scop), a înfăptui. **2.** Spec. A crea, a plăsmui (o operă de artă). ✦ Refl. (Despre o persoană, mai ales despre un artist) A se dezvolta pe deplin, a se desăvârși, a-și pune în valoare capacitatea de creație. **3.** A obține, a dobândi, a câștiga (ceva); a încasa prețurile (la mărfurile vândute). **4.** A-și face o idee precisă despre..., a reuși să înțeleagă, să pătrundă înțelesul unui lucru. [Pr.: *re-a-*] — Din fr. **réaliser.**

REALIZÁBIL, -Ă, *realizabili, -e*, adj. Care poate fi realizat, înfăptuit, pus în practică. [Pr.: *re-a-*] — Din fr. **réalisable.**

REALIZÁNT, -Ă, *realizanți*, s.m. (Mat.) Discriminant (**2**). [Pr.: *re-a-*] — Din fr. **réalisant.**

REALIZÁRE, *realizări*, s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) realiza* și rezultatul ei; îndeplinire, înfăptuire. **2.** Lucru realizat. ✦ Creație. [Pr.: *re-a-*] — V. **realiza.**

REALIZÁT, -Ă, *realizați, -te*, adj. Înfăptuit, împlinit. ✦ (Despre o operă de artă) Reușit, valoros (din punct de vedere artistic). [Pr.: *re-a-*] — V. **realiza.**

REALIZATÓR, -OÁRE, *realizatori, -oare*, adj. (Adesea substantivat) Care realizează, care înfăptuiește ceva; înfăptuitor. [Pr.: *re-a-*] — Din fr. **réalisateur.**

REALMÉNTE adv. În mod real, în adevăr; de fapt. [Pr.: *re-al-*] — Din it. **realmente.** Cf. fr. r é e l l e m e n t.

REALTOÍ, *realtoiesc*, vb. IV. Tranz. A altoi[2] încă o dată o plantă la care primul altoi nu s-a prins. [Pr.: *re-al-*] — Pref. *re-* + **altoi[2].**

REALTOÍRE, *realtoiri*, s.f. Acțiunea de *a realtoi* și rezultatul ei. [Pr.: *re-al-*] — V. **realtoi.**

REALTOÍT, -Ă, *realtoiți, -te*, adj. Care a fost altoit încă o dată. [Pr.: *re-al-*] — V. **realtoi.**

REAMBALÁ, *reambalez*, vb. I. Tranz. A ambala din nou. [Pr.: *re-am-*] — Pref. *re-* + **ambala.**

REAMBALÁRE, *reambalări*, s.f. Acțiunea de *a reambala* și rezultatul ei. [Pr.: *re–am-*] — V. **reambala.**

REAMBULÁRE, *reambulări*, s.f. Operație de actualizare a planurilor topografice, prin punerea de acord între teren și plan, cu toate modificările care au intervenit față de întocmirea inițială a planului. [Pr.: *re-am-*] — Et. nec.

REAMENAJÁ, *reamenajez*, vb. I. Tranz. A amenaja într-o formă nouă, îmbunătățită. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **amenaja** (după fr. *réaménager).*

REAMENAJÁRE, *reamenajări*, s.f. Acțiunea de *a reamenaja* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **reamenaja.**

REAMENAJÁT, -Ă, *reamenajați, -te*, adj. Care a fost amenajat într-o formă nouă. [Pr.: *re-a-*] — V. **reamenaja.**

REAMINTÍ, *reamintesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A(-și) aminti din nou, a rechema în minte. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **aminti.**

REAMINTÍRE, *reamintiri*, s.f. Acțiunea de *a(-și) reaminti* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **reaminti.**

REAMPLASÁ, *reamplasez,* vb. I. Tranz. A amplasa din nou în condiții modificate. [Pr.: *re-am-*] — Pref. *re-* + **amplasa.**

REAMPLASÁRE, *reamplasări*, s.f. Acțiunea de *a reamplasa* și rezultatul ei. [Pr.: *re-am-*] — V. **reamplasa.**

REAMPLASÁT, -Ă, *reamplasați, -te*, adj. Care a fost amplasat din nou în condiții modificate. [Pr.: *re-am-*] — V. **reamplasa.**

REAMPUTÁ, *reamputez*, vb. I. Tranz. A amputa din nou un segment al aceluiași organ. [Pr.: *re-am-*] — Pref. *re-* + **amputa.**

REAMPUTÁRE, *reamputări*, s.f. Acțiunea de *a reamputa* și rezultatul ei. [Pr.: *re-am-*] — V. **reamputa.**

REAMPUTÁT, -Ă, *reamputați, -te*, adj. Care a fost amputat din nou. [Pr.: *re-am-*] — V. **reamputa.**

REANALIZÁ, *reanalizez*, vb. I. Tranz. A analiza din nou pentru a aprofunda o înțelegere sau pentru a corecta o eroare. [Pr.: *-re-a-*] — Pref. *re-* + **analiza.**

REANALIZÁRE, *reanalizări*, s.f. Acțiunea de *a reanaliza* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **reanaliza.**

REANALIZÁT, -Ă, *reanalizați, -te*, adj. Care a fost analizat din nou pentru a aprofunda o înțelegere sau pentru a corecta o eroare. [Pr.: *re-a-*] — V. **reanaliza.**

REANCLANȘÁ, *reanclanșez*, vb. I. Tranz. (Tehn.) A realiza o reanclanșare automată rapidă. [Pr.: *re-an-*] — Din fr. **réenclencher.**

REANCLANȘÁRE, *reanclanșări*, s.f. (În sintagma) *Reanclanșare automată rapidă* = restabilirea automată a alimentării unui circuit întrerupt automat în urma unui scurtcircuit. [Pr.: *re-an-*] — După fr. **réenclenchement.**

REANCLANȘÁT, -Ă, *reanclanșați, -te*, adj. (Tehn.) Care a suferit o reanclanșare automată rapidă. [Pr.: *re-an-*] — V. **reanclanșa.**

REANGAJÁ, *reangajez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) angaja din nou. ✦ Refl. Spec. A se angaja în cadrele active ale armatei (după îndeplinirea stagiului militar obligatoriu). [Pr.: *re-an-*] — Din fr. **réengager.**

REANGAJÁRE, *reangajări*, s.f. Acțiunea de *a (se) reangaja* și rezultatul ei. [Pr.: *re-an-*] — V. **reangaja.**

REANGAJÁT, -Ă, *reangajați, -te*, adj. Angajat din nou. ✦ (Substantivat, m.; în vechea organizare a armatei) Subofițer. [Pr.: *re-an-*] — V. **reangaja.**

REANIMÁ, *reaním*, vb. I. Tranz. (Adesea fig.) A readuce la viață, a restabili (prin diverse mijloace terapeutice) funcțiile vitale ale organismului; a reînsufleți, a da vigoare. [Pr.: *re-a-*. — Prez. ind. și: *reanimez*] — Pref. *re-* + **anima** (după fr. *réanimer)*.

REANIMÁRE, *reanimări,* s.f. Acțiunea de *a reanima* și rezultatul ei. ✦ Ansamblul măsurilor de urgență folosite în vederea restabilirii funcțiilor vitale ale organismului (circulația, respirația etc.) [Pr.: *re-a-*] — V. **reanima.**

REANIMATÓR, -OÁRE, *reanimatori, -oare*, s.m. și f. Medic specialist în reanimare. [Pr.: *re-a-*] — Din fr. **réanimateur.**

REAPARÍȚIE, *reapariții*, s.f. Faptul de a reapărea. [Pr.: *re-a-*] — Din fr. **réapparition.**

REAPĂREÁ, *reapár*, vb. II. Intranz. A apărea din nou. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **apărea.** Cf. fr. r é a p p a r a î t r e.

REAPRÍNDE, *reaprínd*, vb. III. Tranz. A aprinde din nou. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **aprinde.**

REAPRÍNDERE, *reaprinderi*, s.f. Acțiunea de *a reaprinde* și rezultatul ei; *fig.* reluare, reîncepere. [Pr.: *re-a-*] — V. **reaprinde.**

REAPROVIZIONÁ, *reaprovizionez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) aproviziona din nou. [Pr.: *re-a-pro-vi-zi-o-*] — Pref. *re-* + **aproviziona.**

REAPROVIZIONÁRE, *reaprovizionări*, s.f. Acțiunea de *a (se) reaproviziona* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-pro-vi-zi-o-*] — V. **reaproviziona.**

REARANJÁ, *rearanjez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) aranja din nou după alte criterii, în altă ordine, cu altă formă. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **aranja.**

REARANJÁRE, *rearanjări*, s.f. Acțiunea de *a (se) rearanja* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **rearanja.**

REARANJÁT, -Ă, *rearanjați, -te*, adj. Care este aranjat din nou, după alte criterii, în altă ordine, cu altă formă. [Pr.: *re-a-*] — V. **rearanja.**

REARBITRÁ, *rearbitrez*, vb. I. Tranz. (Jur.) A soluționa din nou un litigiu arbitral după desființarea de către organul de control competent, ca netemeinică sau nelegală, a primei hotărâri pronunțate în cauză. [Pr.: *re-ar-*] — Pref. *re-* + **arbitra.**

REARBITRÁRE, *rearbitrări*, s.f. Acțiunea de *a rearbitra*. [Pr.: *re-ar-*] — V. **rearbitra.**

REARGINTÁ, *reargintez*, vb. I. Tranz. A arginta un obiect metalic de pe care s-a curățat stratul anterior de argint. [Pr.: *re-ar-*] — Pref. *re-* + **arginta** (după fr. *réargenter)*.

REARGINTÁRE, *reargintări*, s.f. Acțiunea de *a rearginta* și rezultatul ei. [Pr.: *re-ar-*] — V. **rearginta.**

REARGINTÁT, -Ă, *reargintați, -te*, adj. Care a fost acoperit cu un strat de argint după ce stratul anterior s-a curățat. [Pr.: *re-ar-*] — V. **rearginta.**

REASIGURÁ, *reasígur*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) asigura din nou, a reînnoi o asigurare. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **asigura** (după fr. *réassurer)*.

REASIGURÁRE, *reasigurări*, s.f. Acțiunea de *a (se) reasigura* și rezultatul ei. ✦ Operație prin care o societate de asigurări se asigură ea însăși la o altă societate de asigurări (pentru a obține acoperire la o parte din riscuri). [Pr.: *re-a-*] — V. **reasigura.**

REASOCIÁ, *reasociez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) asocia cu aceiași parteneri la o acțiune nouă sau repetată. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **asocia.**

REASOCIÁT, -Ă, *reasociați, -te*, adj. Care este asociat cu aceiași parteneri la o acțiune nouă sau repetată. [Pr.: *re-a-*] — V. **reasocia.**

REASOCIÉRE, *reasocieri*, s.f. Acțiunea de *a (se) asocia* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **reasocia.**

REAȘEZÁ, *reașéz*, vb. I. Refl. și tranz. A (se) așeza din nou. ✦ Tranz. A stabili pe baze noi. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **așeza.**

REAȘEZÁRE, *reașezări*, s.f. Acțiunea de *a (se) reașeza* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **reașeza.**

REAȘEZÁT, -Ă, *reașezați, -te*, adj. Care este așezat într-o nouă poziție. ✦ Care este stabilit pe baze noi. [Pr.: *re-a-*] — V. **reașeza.**

REATRIBUÍ, *reatríbui*, vb. IV. Tranz. A atribui din nou sau a atribui altcuiva decât înainte. [Pr.: *re-a-*] — Pref. *re-* + **atribui.**

REATRIBUÍRE, *reatribuiri*, s.f. Acțiunea de *a reatribui* și rezultatul ei. [Pr.: *re-a-*] — V. **reatribui.**

REAUDIÁ, *reaudiez*, vb. I. Tranz. (Jur.) A audia din nou, a supune unui nou interogatoriu. [Pr.: *re-a-u-di-a*] — Pref. *re-* + **audia.**

REAUDIÉRE, *reaudieri*, s.f. (Jur.) Faptul de *a reaudia*. [Pr.: *re-a-u-di-e-*] — V. **reaudia.**

REÁVĂN, -Ă, *reveni, -e*, adj. (Despre soluri) Care are suficientă umiditate pentru ca lucrările de cultură să se poată executa în condiții optime; *p. ext.* umed, jilav. ✦ Răcoros, proaspăt. — Cf. sl. r a v ĭ n ŭ „șes".

REÁZĂM s.n. v. **reazem.**

REÁZEM, *reazeme*, s.n. **1.** Dispozitiv care asigură sprijinirea unui corp de un alt corp; obiect de care cineva sau ceva se poate sprijini; rezemătoare. ✧ (Mec.) *Punct de reazem* = punct fix în jurul căruia forța și rezistența tind să ajungă în echilibru. ✦ Parte a unui sistem tehnic prin care se face legătura între două corpuri și care impune anumite restricții deplasării relative a acestora. ✦ (Rar) Balustradă. **2.** Fig. Sprijin, ajutor, ocrotire. **3.** Fig. Cauza, motivarea unei acțiuni; motiv, temei. [Var.: **rázăm, reázăm, reázim** s.n.] — Din **rezema** (derivat regresiv).

REÁZIM s.n. v. **reazem.**

REBÁB, *rebaburi*, s.n. Instrument muzical cu două coarde, asemănător viorii, folosit de algerieni, tunisieni și marocani. — Din fr. **rebab.**

REBANDAJÁ, *rebandajez*, vb. I. Tranz. A înlocui bandajele roților unui vehicul feroviar. — Pref. *re-* + **bandaja.**

REBANDAJÁRE, *rebandajări*, s.f. Acțiunea de *a rebandaja* și rezultatul ei. — V. **rebandaja.**

REBARBATÍV, -Ă, *rebarbativi, -e*, adj. Cu aspect respingător, aspru, urât. ✧ *Cuvânt rebarbativ* = cuvânt neintegrabil într-o limbă. ✦ Care se împotrivește la ceva; refractar. — Din fr. **rébarbatif.**

REBÁTE, *rebát*, vb. III. Tranz. și refl. A bate din nou la mașină un text corectat, amplificat etc. — Pref. *re-* + **bate.**

REBÁTERE, *rebateri*, s.f. Acțiunea de *a rebate*. — V. **rebate.**

REBĂTÚT, -Ă, *rebătuți, -te*, adj. (Despre texte) Care a fost bătut la mașină din nou (pentru corecturi, adăugiri etc.). — V. **rebate.**

REBÉC, *rebecuri*, s.n. Vechi instrument muzical în formă de lăută cu trei coarde, folosit de menestrelii medievali și introdus în Europa de arabi. — Din fr. **rebec.**

REBEGEÁLĂ s.f. Faptul de *a (se) rebegi*; starea celui rebegit. — **Rebegi** + suf. *-eală*.

REBEGÍ, *rebegesc*, vb. IV. Intranz. A amorți, a îngheța de frig; a se zgribuli de frig. ✦ Refl. A slăbi, a arăta rău. — Din magh. **rebegni** „a tremura".

REBEGÍT, -Ă, *rebegiți, -te*, adj. **1.** Pătruns de frig, înghețat. **2.** Stors de puteri, istovit, vlăguit. [Var.: (reg.) **răbegít, -ă** adj.] — V. **rebegi.**

REBÉL, -Ă, *rebeli, -e*, adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care participă la o rebeliune, care îndeamnă la o rebeliune; răzvrătit. ✦ Nesupus, recalcitrant. ✦ Care arată nesupunere, care exprimă revoltă. ✦ Fig. (Despre păr) Care nu se așază, nu stă pieptănat. ✦ Fig. (Despre boli) Care are aspect acut, care cedează greu la tratamentul medical, care se vindecă greu. — Din fr. **rebelle,** lat. **rebellis,** germ. **Rebelle.**

REBELIÚNE, *rebeliuni*, s.f. Răzvrătire, revoltă care constă în acte de violență sau de amenințare cu forța îndreptate împotriva organelor puterii de stat ale administrației de stat ori ale reprezentanților acestora cu scopul de a împiedica în orice mod exercițiul liber al mandatului sau funcției lor. [Pr.: *-li-u-*] — Din fr. **rébellion,** germ. **Rebellion.**

REBÓ, *rebouri*, s.n. Joc asemănător monoverbelor ilustrate, dar în care se folosesc numai desene. [Acc. și: *rébo*] — Din fr. **rebot.**

REBOBINÁ, *rebobinez*, vb. I. Tranz. **1.** A bobina din nou, a reface bobinajul unei mașini electrice. **2.** (Cin.) A întoarce filmul, pentru a fi adus din nou la început, după rulare. — Din fr. **rebobiner.**

REBOBINÁRE, *rebobinări*, s.f. Acțiunea de *a rebobina* și rezultatul ei. — V. **rebobina.**

REBÓRD, *reborduri,* s.n. (Tehn.) Margine proeminentă, ieșită în afară. — Din fr. **rebord.**

REBOTEZÁ, *rebotez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) boteza încă o dată (într-o altă religie sau cu alt nume). — Pref. *re-* + **boteza** (după fr. *rebaptiser)*.

REBOTEZÁRE, *rebotezări*, s.f. Acțiunea de *a (se) reboteza*. — V. **reboteza.**

REBOTEZÁT, -Ă, *rebotezați, -te*, adj. Care a fost botezat încă o dată (într-o altă religie sau cu alt nume). — V. **reboteza.**

REBRUSMÉNT, *rebrusmente*, s.n. Schimbare a direcției și a sensului de mișcare a unui tren prin întoarcerea locomotivei și legarea ei la capătul opus al șirului de vagoane. — Din fr. **rebroussement.**

RÉBUS, *rebusuri*, s.n. Joc în care un cuvânt sau o frază sunt reprezentate printr-o combinație de figuri, litere sau semne pe baza cărora urmează să se reconstituie cuvântul sau fraza dată. ✦ Fig. Enigmă, șaradă. — Din fr. **rébus,** germ. **Rebus.**

REBUSÍST, -Ă, *rebusiști, -ste*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care creează sau rezolvă probleme de rebus. **2.** Adj. Rebusistic. — **Rebus** + suf. *-ist*.

REBUSÍSTIC, -Ă, *rebusistici, -ce*, adj. De rebus; rebusist (**2**). — **Rebusist** + suf. *-ic*.

REBÚT, *rebuturi*, s.n. Produs care nu corespunde condițiilor calitative stabilite prin standarde, norme interne, contracte etc. și care nu poate fi utilizat direct în scopul pentru care a fost realizat, reprezentând o pierdere economică. ✧ *Rebut recuperabil* = rebut care, printr-o remaniere, poate fi adus la calitatea stabilită. — Din fr. **rebut.**

REBUTÁ, *rebutez*, vb. I. Tranz. A da, a trece (ceva) la rebut; a respinge un produs ca necorespunzător. — Din fr. **rebuter.**

REBUTÁRE, *rebutări*, s.f. Acțiunea de *a rebuta* și rezultatul ei; operație de stabilire a rebuturilor. — V. **rebuta.**

REBUTÁT, -Ă, *rebutați, -te*, adj. Care este dat la rebut. — V. **rebuta.**

REC, *recuri*, s.n. Bară fixă (pe care se fac exerciții de gimnastică). — Din germ. **Reck.**

RECALCITRÁNT, -Ă, *recalcitranți, -te*, adj. Care se opune, care nu se lasă convins; încăpățânat, îndărătnic, nesupus. — Din fr. **récalcitrant.**

RECALCITRÁNȚĂ, *recalcitranțe*, s.f. Faptul de a fi recalcitrant; încăpățânare, nesupunere. — Din fr. **récalcitrance.**

RECALCULÁ, *recalculez*, vb. I. Tranz. A calcula din nou, a stabili ceva pe baza unor noi calcule (adesea pornind de la alte date). — Din fr. **récalculer.**

RECALCULÁRE, *recalculări*, s.f. Acțiunea de *a recalcula* și rezultatul ei. — V. **recalcula.**

RECALESCÉNȚĂ s.f. Creștere spontană a temperaturii unui metal în curs de răcire, care se manifestă vizibil printr-o licărire a metalului. — Din fr. **recalescence.**

RECALIBRÁ, *recalibrez*, vb. I. Tranz. A calibra din nou (o piesă, o armă, o țeavă etc.) — Pref. *re-* + **calibra**. Cf. fr. r e c a l i b r a g e.

RECALIBRÁRE, *recalibrări*, s.f. Acțiunea de *a recalibra* și rezultatul ei; operație prin care se realizează cu precizie piese identice și care se pot schimba între ele, dar cu dimensiuni diferite de cele obținute la calibrarea inițială. — V. **recalibra.**

RECALIFICÁ, *recalífic*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) pregăti, a (se) instrui în vederea unei noi calificări profesionale; a da sau a obține o nouă calificare. — Pref. *re-* + **califica.**

RECALIFICÁRE, *recalificări*, s.f. **1.** Pregătire, instruire în vederea obținerii unei noi calificări profesionale, a unei noi meserii; calificare nou dobândită. **2.** Probă suplimentară pe care o susține o persoană sau o echipă (care a ratat calificarea în prima tentativă făcută) pentru a se putea califica mai departe într-o competiție sportivă. — V. **recalifica.**

RECAPITULÁ, *recapitulez*, vb. I. Tranz. A parcurge din nou o lucrare, o expunere etc., insistând asupra punctelor esențiale; a relua o expunere, o lucrare; *p. ext.* a sintetiza, a rezuma. ✦ A revedea, a trece în revistă, a readuce în memorie, a repeta (o lecție, o materie de învățat etc.). — Din fr. **récapituler.**

RECAPITULÁRE, *recapitulări*, s.f. Acțiunea de *a recapitula* și rezultatul ei. ✦ Operație de revedere sistematică a materiei parcurse într-o anumită perioadă de învățământ. — V. **recapitula.**

RECAPITULATÍV, -Ă, *recapitulativi, -e*, adj. Care recapitulează, care are rolul de a recapitula; *p. ext.* rezumativ. — Din fr. **récapitulatif.**

RECARBURÁ, *recarburez*, vb. I. Tranz. A mări procentul în carbon al unui oțel care în timpul elaborării a pierdut carbon sub limita prescrisă. — Din fr. **recarburer.**

RECARBURÁRE, *recarburări*, s.f. Acțiunea de *a recarbura* și rezultatul ei. — V. **recarbura.**

RECĂDEÁ, *recád*, vb. II. Intranz. **1.** A cădea, a se prăbuși din nou. **2.** A se lăsa din nou în jos, a reveni la nivelul sau la starea normală; a cădea la loc. — Pref. *re-* + **cădea.**

RECĂDÉRE, *recăderi*, s.f. Acțiunea de *a recădea* și rezultatul ei. ✦ (Med.; înv.) Recidivă. — V. **recădea.**

RECĂPĂTÁ, r*ecápăt,* vb. I. Tranz. A căpăta din nou; a redobândi, a recâștiga. — Pref. *re-* + **căpăta.**

RECĂPĂTÁRE, *recăpătări*, s.f. Acțiunea de *a recăpăta* și rezultatul ei. — V. **recăpăta.**

RECĂSĂTORÍ, *recăsătoresc*, vb. IV. Refl. A se căsători din nou. — Pref. *re-* + **căsători.**

RECĂSĂTORÍRE, *recăsătoriri*, s.f. Faptul de *a se recăsători*. — V. **recăsători.**

RECĂSĂTORÍT, -Ă, *recăsătoriți, -te*, adj. Căsătorit din nou. — V. **recăsători.**

RECÂNTĂRÍ, *recântăresc*, vb. IV. Tranz. și refl. A (se) cântări din nou. — Pref. *re-* + **cântări.**

RECÂNTĂRÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) recântări* și rezultatul ei. — V. **recântări.**

RECÂȘTIGÁ, *recâștíg*, vb. I. Tranz. A câștiga (ceva) din nou; a redobândi, a recăpăta. — Pref. *re-* + **câștiga.**

RECÂȘTIGÁRE s.f. Acțiunea de *a recâștiga* și rezultatul ei; redobândire. — V. **recâștiga.**

RÉCE, *reci*, adj. **1.** Care are o temperatură (mai) scăzută față de o limită dată, față de un mediu oarecare sau față de căldura corpului omenesc; lipsit de căldură; care dă senzația de frig, care aduce frig. ✧ *Climă rece* = climă polară; *p. ext.* clima regiunilor situate în apropierea cercului polar, unde temperatura nu depășește, de obicei, 10°C. *Abces rece* = abces fără caracter inflamator. ✦ (Substantivat, n. sg.) Temperatură scăzută, răceală, frig. ✧ Loc. adv. *La rece* = **a)** la o temperatură scăzută, în jurul lui 0°C; **b)** la temperatura normală, fără a încălzi; **c)** *fig.* neinfluențat de sentimente, nepărtinitor, obiectiv. ✦ Fig. Care înfioară, care înfrigurează. ✧ Expr. (Substantivat) *A-i trece* (cuiva) *rece prin inimă* (sau *prin spate)* = a se înfiora. ✦ (Despre hrană) Care și-a pierdut căldura; răcit; care se compune din alimente neîncălzite; care se consumă fără a fi în prealabil încălzit. ✦ (Despre produse de panificație, în special despre pâine) Care nu e proaspăt; vechi, uscat. ✦ (Despre îmbrăcăminte) Care nu ține cald. ✦ (Despre oameni, *p. ext.* despre organele sau membrele lor) Cu temperatura scăzută sub nivelul normal; *p. ext.* înțepenit (de frig, de emoție). ✧ Expr. *A(-i) fi* (cuiva) *inima rece* = a-i fi mereu teamă. *(Cu) sânge rece* = (cu) calm, (cu) prezență de spirit. ✦ Care și-a pierdut sau e lipsit de căldura animală; inert, neînsuflețit, țeapăn. **2.** Fig. (Despre oameni) Lipsit de căldură sufletească; insensibil, indiferent; neprietenos, distant. ✦ (Despre manifestări ale oamenilor) Care exprimă ostilitate, indiferență, lipsă de sensibilitate. ✦ Nepăsător, impasibil, imperturbabil. ✦ (Despre gândire, idei, noțiuni etc.; adesea peior.) Cu caracter obiectiv, bazat numai pe elemente logice. ✦ (Despre o încăpere) Neprietenos, neospitalier, străin. — Lat. **recens** „proaspăt, recent".

RECELÁ, *recelez*, vb. I. Tranz. (Livr.) A păstra și a ascunde un obiect furat de altul. ✦ A sustrage de la cercetările justiției pe cineva. ✦ Refl. A se ascunde, a se refugia. — Din fr. **receler.**

RECELÁRE, *recelări*, s.f. (Livr.) Acțiunea de *a recela* și rezultatul ei. — V. **recela.**

RECENSĂMÂNT, *recensăminte*, s.n. Formă specială de înregistrare statistică de mare amploare, de obicei periodică și exhaustivă, în care culegerea datelor se face direct de către observatorii speciali trimiși la fața locului; catagrafie. ✧ *Recensământul populației* = recensământ al cărui scop îl constituie stabilirea pe întreg teritoriul unei țări, la un moment dat, a numărului și a structurii populației după principalele sale caracteristici demografice, economice, religioase și social-culturale. [Pl. și: *recensământuri*] — Din fr. **recensement.**

RECÉNT, -Ă, *recenți, -te*, adj. Care s-a petrecut, s-a întâmplat, a apărut de curând; care datează de puțină vreme; nou, proaspăt. — Din fr. **récent,** lat. **recens, -ntis.**

RECENZÁ[1], *recenzez*, vb. I. Tranz. A face o scurtă dare de seamă, a analiza sau a prezenta critic o lucrare literară, științifică, un spectacol etc. — Din **recenzie** (derivat regresiv). Cf. germ. r e z e n s i e r e n.

RECENZÁ[2], *recenzez*, vb. I. Tranz. A întocmi tabele cu datele necesare recensământului; a face un recensământ. — Din fr. **recenser.**

RECENZÁRE[1], *recenzări*, s.f. Acțiunea de *a recenza*[1] și rezultatul ei. — V. **recenza[1].**

RECENZÁRE[2], *recenzări*, s.f. Acțiunea de *a recenza*[2] și rezultatul ei. — V. **recenza[2].**

RECENZÁT[1], -Ă, *recenzați, -te*, adj. (Despre lucrări literare, științifice etc.) Care a fost prezentat într-o recenzie. — V. **recenza[1].**

RECENZÁT[2], -Ă, *recenzați, -te*, adj. Care este cuprins într-un recensământ. — V. **recenza[2].**

RECENZÉNT, -Ă, *recenzenți, -te*, s.m. și f. Autor al unei recenzii. — Din germ. **Rezensent.**

RECÉNZIE, *recenzii*, s.f. Prezentare succintă (la apariție) a unei opere literare sau științifice, cu comentarii și aprecieri critice. — Din germ. **Rezension,** it. **recensione.**

RECENZÓR, -OÁRE, *recenzori, -oare*, s.m. și f. Persoană care participă la lucrările unui recensământ. — Din fr. **recenseur.**

RECEPÁJ, *recepaje*, s.n. Recepare. — Din fr. **recepage.**

RECEPÁRE, *recepări*, s.f. (Silv.) Tăiere de jos a puieților de arbori, pentru a provoca formarea unor noi tulpini prin lăstărire; recepaj. — Cf. fr. r e c é p a g e.

RECEPTÁ, *receptez*, vb. I. Tranz. A prinde, a înregistra, a capta unde sonore, luminoase etc. — Cf. r e c e p t o r, r e c e p t i, , r e c e p ț i e.

RECEPTÁCOL s.n. v. **receptacul.**

RECEPTÁCUL, *receptacule*, s.n. Porțiune terminală a axului floral, care, de obicei, este mai îngroșată, formând partea susținătoare a florii, și care adesea se prelungește, alcătuind pedunculul floral. [Var.: **receptácol** s.n.] — Din fr. **réceptacle,** lat. **receptaculum.**

RECEPTÁRE, *receptări*, s.f. Acțiunea de *a recepta* și rezultatul ei; înregistrare, captare, recepționare. — V. **recepta.**

RECEPTÍV, -Ă, *receptivi, -e*, adj. Susceptibil de a recepționa, de a primi cu ușurință impresii din afară; care primește cu interes observațiile care i se fac (și ține seama de ele). ✦ Care învață, care asimilează ușor. ✦ (Med.) Predispus de a contracta cu ușurință o boală (infecțioasă). — Din fr. **réceptif.**

RECEPTIVITÁTE s.f. Însușirea de a fi receptiv; predispoziție de a primi cu ușurință impresii sau influențe din afară. ✦ Capacitatea unui substrat biologic de a suferi influența unui agent exterior. ✦ (Med.) Predispoziție a organismului de a contracta cu ușurință o boală (infecțioasă), ca urmare a scăderii mijloacelor sale de apărare. — Din fr. **réceptivité.**

RECEPTÓR, -OÁRE, *receptori, -oare*, s.n., s.m., adj. **1.** S.n. Sistem tehnic destinat să primească (și să dirijeze) un anumit material. **2.** S.n. Aparat, instalație, mașină, dispozitiv destinate să primească energie de o anumită formă și să o transforme în energie utilă. ✧ *Receptor telefonic* = aparat care transformă oscilațiile curentului electric produs de un microfon telefonic în vibrații sonore similare mesajului transmis. *Receptor radio* = radioreceptor. **3**. S.m. (Fiziol.) Organ care înregistrează anumite modificări ale mediului extern sau intern și transmite excitațiile la centrii nervoși. **4.** Adj. (Tehn.) Care receptează, care primește (o acțiune mecanică, un curent, un semnal etc.) — Din fr. **récepteur.**

RECEPTÚRĂ, *recepturi*, s.f. **1.** Preparare a unui medicament după o rețetă. **2.** Loc, secție într-o farmacie unde se prepară medicamentele prescrise într-o rețetă. — Din germ. **Rezeptur.**

RECÉPȚIE, *recepții*, s.f. **1.** Operație de luare în primire a unui material sau a unei lucrări, pe baza verificării lor cantitative și calitative. ✦ Serviciu într-o întreprindere hotelieră care are evidența persoanelor aflate în hotel, face repartizarea în camere a solicitatorilor etc. **2.** (Tehn.) Primire a unei anumite forme de energie pentru a o transforma în altă formă de energie. **3.** Reuniune, banchet cu caracter festiv (în cercurile oficiale). **4.** (Înv.) Primire, întâmpinare (cu caracter ceremonios) a unui oaspete. **5.** Faptul de a primi sau de a fi primit ca membru într-o societate, într-un for științific (academic). ✧ *Discurs de recepție* = discurs rostit

într-o ședință solemnă de către un membru nou ales al unei academii. — Din fr. **réception,** lat. **receptio.**

RECEPȚIONÁ, *recepționez*, vb. I. Tranz. **1.** A lua în primire o lucrare tehnică, un material etc., verificându-le calitatea. **2**. (În radiodifuziune) A recepta. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **réceptionner.**

RECEPȚIONÁRE, *recepționări*, s.f. Acțiunea de *a recepționa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **recepționa.**

RECEPȚIONÉR, -Ă, *recepționeri, -e*, s.m. și f. Persoană care are însărcinarea de a recepționa o lucrare, un material etc. ✦ Persoană care are misiunea de a primi obiectele expediate (prin poștă). ✦ Persoană care întâmpină și repartizează în camere persoanele care solicită cazarea într-un hotel. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **réceptionnaire.**

RECERCETÁ, *recercetez,* vb. I. Tranz. A cerceta din nou (pentru a aprofunda cunoașterea sau pentru a corecta o eroare. — Pref. *re-* + **cerceta.**

RECERCETÁRE, *recercetări,* s.f. Acțiunea de *a recerceta.* — V. **recerceta.**

RECERCETÁT, -Ă, *recercetați, -te,* adj. Care a fost cercetat din nou (pentru a corecta o eroare, pentru a descoperi noi date etc.). — V. **recerceta.**

RECÉSIE s.f. v. **recesiune.**

RECESIONÍST, -Ă, *recesioniști, -ste,* adj. Cu caracter de recesiune, de recesiune. [Pr.: *-si-o-*] — De la **recesiune.**

RECESIÚNE, *recesiuni,* s.f. (Rar) Retragere. (Astron.; în forma *recesie)* Îndepărtare a obiectelor extragalactice de sistemul solar. ✧ *Recesiune economică* = stadiu al ciclului de afaceri în care activitatea economică se află în declin; stagnare temporară a afacerilor; *p. ext.* criză. [Pr.: *-si-u-.* — Var.: **recésie** s.f.] — Din fr. **récession.**

RECESÍV, -Ă, *recesivi, -e,* adj. **1.** Care dă îndărăt, pe cale de a dispărea; retras. **2.** (Genet.; despre o însușire a unuia dintre părinți) Care este mascat la urmași sau la hibrizi de însușirea dominantă de la celălalt părinte și nu se manifestă în prima generație de urmași, dar poate să apară în generațiile următoare. — Din fr. **récessif.**

RECHEMÁ, *rechém,* vb. I. Tranz. A chema înapoi, a chema din nou. ✦ Fig. A-și reaminti, a evoca o imagine, o întâmplare trecută etc. ✦ Fig. (Rar) A trezi (la realitate); a dezmetici. ✦ A revoca din funcție un ambasador, un ministru, chemându-l înapoi în țară. — Pref. *re-* + **chema.**

RECHEMÁRE, *rechemări,* s.f. Acțiunea de *a rechema* și rezultatul ei; chemare înapoi. — V. **rechema.**

RÉCHIE, *rechii,* s.f. Plantă erbacee meliferă cu tulpina ramificată, cu frunze alterne, cu flori mici, galbene-verzui *(Reseda lutea).* — Et. nec.

RECHÍN, *rechini,* s.m. **1.** (La pl.) Gen de pești marini răpitori având corpul acoperit cu solzi mărunți, aspri, cu coada formată din doi lobi inegali, care ajung uneori la 15 metri lungime, cu cinci fante branhiale pe laturile capului și cu schelet cartilaginos; (și la sg.) pește care face parte din acest gen. ✧ *Rechin albastru* = specie de rechin lung de 3–5 m, care trăiește în Marea Mediterană și în Oceanul Atlantic *(Charcharias glaucus).* **2.** Fig. Om lipsit de scrupule, hrăpăreț, lacom. — Din fr. **requin.**

RECHIZÍTE s.f. pl. Totalitatea obiectelor de scris (cerneală, creioane, penițe, radiere etc.) necesare elevilor, funcționarilor etc.; accesorii pentru scris (în birouri). — Din germ. **Requisit.**

RECHIZITÓR s.n. v. **rechizitoriu.**

RECHIZITORIÁL, -Ă, *rechizitoriali, -e,* adj. Cu caracter de rechizitoriu. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **réquisitorial.**

RECHIZITÓRIU, *rechizitorii,* s.n. **1.** Cuvântare a procurorului în care acesta expune, în fața instanțelor de judecată, motivele pe care se sprijină acuzarea. ✦ Act prin care procurorul deschide acțiunea penală împotriva infractorului și dispune trimiterea lui în judecată. **2.** Fig. Acuzare gravă și violentă. [Var.: **rechizitór** s.n.] — Din fr. **réquisitoire.**

RECHIZÍȚIE, *rechiziții,* s.f. Act prin care un organ al administrației de stat ia de la populație, în împrejurări excepționale, anumite lucruri cu obligația de restituire sau contra plată. — Din fr. **réquisition,** germ. **Requisition.**

RECHIZIȚIONÁ, *rechiziționez,* vb. I. Tranz. A face rechiziție, a lua prin rechiziție, a supune rechiziției. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **réquisitionner.**

RECHIZIȚIONÁRE, *rechiziționări,* s.f. Acțiunea de *a rechiziționa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **rechiziționa.**

RECICLÁ, *reciclez,* vb. I. Tranz. A prelucra anumite deșeuri în vederea refolosirii lor. — Din fr. **recycler.**

RECICLÁRE, *reciclări,* s.f. Acțiunea de *a recicla.* **1.** Formă de perfecționare profesională în vederea actualizării cunoștințelor dobândite anterior în specialitatea respectivă. **2.** Introducerea unor reziduuri, deșeuri etc. într-un proces tehnologic pentru a obține reutilizarea și valorificarea lor sau în scopuri ecologice. — V. **recicla.**

RECICLÁT, -Ă, *reciclați, -te,* adj. (Despre deșeuri) Care a suferit un proces de reciclare. — V. **recicla.**

RECIDIVÁ, *recidivez,* vb. I. Intranz. **1.** (Jur.) A comite o infracțiune după ce mai fusese condamnat o dată, pentru săvârșirea altei infracțiuni. **2.** (Med.; despre o boală) A se manifesta din nou după o vindecare clinică; a reapărea, a reveni. — Din fr. **récidiver.**

RECIDIVÁNT, -Ă, *recidivanți, -te,* adj. (Despre boli) Care recidivează. — Din fr. **récidivant.**

RECIDIVÁRE, *recidivări,* s.f. Acțiunea de *a recidiva* și rezultatul ei. — V. **recidiva.**

RECIDÍVĂ, *recidive,* s.f. **1.** Săvârșire de către o persoană, în anumite condiții, a unei noi infracțiuni pentru care legea penală prevede pedepse privative de libertate. **2.** (Med.) Reapariție, revenire a unei boli după ce aceasta s-a vindecat clinic; recădere. — Din fr. **récidive.**

RECIDIVÍST, -Ă, *recidiviști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se află în stare de recidivă; *p. ext.* (persoană) care repetă aceeași greșeală. — Din fr. **récidiviste.**

RECIDIVITÁTE s.f. (Rar) Tendință spre recidivă. — Din fr. **récidivité.**

RECÍF, *recife,* s.n. (Geol.) Formație de stânci submarine, clădite de organisme (corali, alge etc.) care trăiesc sub formă de colonii în apele mărilor calde și care secretă carbonat de calciu. [Pl. și: *recifuri*] — Din fr. **récif.**

RECIPIENDÁR, -Ă, *recipiendari, -e,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care urma să fie primită (în mod solemn) într-o societate constituită; *p. ext.* persoană desemnată pentru un titlu, o funcție etc. [Pr.: *-pi-en-*] — Din fr. **récipiendaire.**

RECIPIÉNT, *recipiente,* s.n. Vas destinat pentru păstrarea și transportarea unui lichid, a unui gaz sau a unui material solid sub formă de granule sau de pulbere. [Pr.: *-pi-ent*] — Din fr. **récipient,** lat. **recipiens, -ntis.**

RECIPÍSĂ, *recipise,* s.f. Dovadă sau adeverință oficială (detașată dintr-un carnet special) prin care se confirmă primirea unor acte, telegrame, colete, bani etc., destinate a fi expediate. — După fr. **récépissé,** germ. **Rezepisse.**

RECIPRÓC, -Ă, *reciproci, -ce,* adj. (Despre acțiuni, fenomene, sentimente etc.) Care acționează unul asupra celuilalt, care se influențează unul pe altul, care vine din amândouă părțile; *p. ext.* care angajează în egală măsură părțile contractante. ✧ (Log.) *Propoziții* (sau *judecăți) reciproce* = propoziții (sau judecăți) în care subiectul uneia poate deveni predicatul alteia, și invers. (Gram.) *Reflexiv reciproc* = formă verbală care arată că acțiunea este făcută în același timp de două sau de mai multe subiecte, fiecare dintre ele suferind, în general, efectele acțiunii făcute de celelalte. (Mec.) *Figură reciprocă* = figură cu ajutorul căreia se determină forțele care acționează în barele unei grinzi cu zăbrele. (Mat.) *Ecuație reciprocă* = ecuație care, pe lângă orice soluție dată, admite ca soluție și valoarea inversă a acesteia. *Teoremă reciprocă* (și substantivat, f.) = teoremă ale cărei premise sunt concluziile altei teoreme, și invers. *Numere reciproce* = numere care, înmulțite unul cu celălalt, dau un produs egal cu unitatea. — Din fr. **réciproque,** lat. **reciprocus.**

RECIPROCITÁTE s.f. **1.** Însușirea de a fi reciproc. ✦ Aplicare de către un stat altui stat, cu care întreține relații diplomatice, culturale, comerciale, a unui tratament egal sau echivalent cu acela pe care acest din urmă stat i-l aplică la rândul său. **2.** (Mat.) Relație între două numere, ecuații sau teoreme prin care una dintre ele este reciprocă celeilalte. **3.** (Fiz.) Proprietate a razelor luminoase de a nu-și schimba forma și traiectoria atunci când este inversat sensul de propagare a luminii. — Din fr. **réciprocité,** lat. **reciprocitas, -atis.**

RECIRCULÁ, *recírcul,* vb. I. Tranz. A face să intre într-un proces de recirculare. — Pref. *re-* + **circula** (după fr. *récirculer).*

RECIRCULÁRE s.f. (Tehn.) **1.** Reintroducere a unui material sau a unei substanțe în ciclul de fabricație, în scopul îmbunătățirii unor parametri ai producției. **2.** Recirculație. — V. **recircula.**

RECIRCULÁȚIE s.f. Reintroducere parțială sau totală a agentului caloric sau frigorific într-o instalație de încălzire sau de răcire; reintroducere a unui material într-o instalație în care se produce o reacție chimică; recirculare. — Din fr. **recirculation.**

RECIȘÓR, -OÁRĂ, *recișori, -oare,* adj. (Fam.) Diminutiv al lui *rece;* puțin cam rece. — **Rece** + suf. *-ișor.*

RECITÁ, *recít,* vb. I. Tranz. A spune cu voce tare, din memorie, un text (în versuri); a declama. — Din fr. **réciter.**

RECITÁL, *recitaluri,* s.n. Concert al cărui program este susținut de un singur solist; *p. ext.* (adesea fig.) manifestare artistică susținută de un singur interpret (sau de câțiva). — Din fr. **récital.**

RECITÁNT, -Ă, *recitanți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre voci sau instrumente) Care execută singur partea principală a unei bucăți muzicale. **2.** S.m. Persoană care, într-un oratoriu sau într-o cantată, interpretează recitative. — Din fr. **récitant.**

RECITÁRE, *recitări,* s.n. Acțiunea de *a recita* și rezultatul ei; declamare. ✦ Poezie recitată; text de recitat. — V. **recita.**

RECITATÍV, *recitative,* s.n. Gen de muzică vocală (executată de solist), cu sau fără acompaniament instrumental, care, prin intonații și prin ritmica asemănătoare vorbirii, se apropie de declamație și care, în operă, comentează acțiunea și face legătura între arii. — Din fr. **récitatif.**

RECITATÓR, -OÁRE, *recitatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care recită. — Din fr. **récitateur.**

RECITÍ, *recitesc,* vb. IV. Tranz. A citi din nou același text. — Pref. *re-* + **citi** (după fr. *relire).*

RECITÍRE s.f. Acțiunea de *a reciti* și rezultatul ei. — V. **reciti.**

RECLAMÁ, *reclám,* vb. I. Tranz. **1.** A cere, a pretinde ceva (în baza unui drept); a revendica. ✦ Intranz. (Înv.) A protesta. ✦ Fig. A face necesar, a necesita, a cere, a impune. **2.** A face o reclamație contra cuiva, a se plânge împotriva cuiva; a pârî.

✦ A formula pretenții în fața unui organ de jurisdicție. [Var.: (pop.) **lăcrămá** vb. I] — Din fr. **réclamer.**

RECLAMAGÍU[1], *reclamagii,* s.m. (Fam.) Persoană care face reclamații nefondate, neserioase, care are mania de a reclama (**2**). — **Reclama** + suf. *-giu.*

RECLAMAGÍU[2], *reclamagii,* s.m. (Fam.) Persoană care își face reclamă, publicitate; lăudăros. — **Reclamă** + suf. *-agiu.*

RECLAMÁNT, -Ă, *reclamanți, -te,* s.m. și f. **1.** Persoană care face o reclamație. **2.** Persoană care introduce o acțiune în fața unui organ de jurisdicție. — Din fr. **réclamant.**

RECLAMÁRE s.f. (Rar) Reclamație. — V. **reclama.**

RECLAMÁT, -Ă, *reclamați, -te,* adj. **1.** Cerut, pretins, revendicat. **2.** (Adesea substantivat) Împotriva căruia cineva se ridică prin intermediul unui organ juridic; pârât. — V. **reclama.**

RECLAMÁȚIE, *reclamații,* s.f. Faptul de a reclama; (concr.) petiție, plângere, jalbă prin care se cere ceva sau se aduc anumite învinuiri cuiva. ✦ (Jur.) Sesizare adresată unui organ al administrației de stat în legătură cu încălcarea unui drept al petiționarului, sau unui organ de urmărire penală în legătură cu săvârșirea unei infracțiuni. [Var.: (înv.) **reclamațiúne,** (pop.) **lăcrămáție** s.f.] — Din fr. **réclamation.**

RECLAMAȚIÚNE s.f. v. **reclamație.**

RECLÁMĂ, *reclame,* s.f. **1.** Activitate (comercială) prin care se urmărește, pe calea publicității (prin tipărituri, radio, televiziune, cinematograf etc.), suscitarea, câștigarea interesului public asupra anumitor mărfuri, a unor cărți, a unui spectacol, a folosirii unor servicii etc. ✦ Răspândire de informații elogioase (despre cineva sau ceva), cu scopul de a-i crea renume sau popularitate. **2.** Articol (dintr-o publicație), afiș, placardă, panou, prospect etc. prin care se face reclamă (**1**). — Din fr. **réclame,** germ. **Reklame.**

RECLASÁ, *reclasez,* vb. I. Tranz. **1.** A clasa din nou, a face noi categorii. **2.** A reeduca un delicvent în vederea reabilitării sale. — Din fr. **reclasser.**

RECLASÁRE, *reclasări,* s.f. Acțiunea de *a reclasa* și rezultatul ei. — V. **reclasa.**

RECLASIFICÁ, *reclasífic,* vb. I. Tranz. A reface o clasificare (după alte criterii). — Pref. *re-* + **clasifica.**

RECLASIFICÁRE, *reclasificări,* s.f. Acțiunea de *a reclasifica.* — V. **reclasifica.**

RECLASIFICÁT, -Ă, *reclasificați, -te,* adj. Care a fost clasificat din nou (după alte criterii). — V. **reclasifica.**

RECLĂDÍ, *reclădesc,* vb. IV. Tranz. A clădi din nou, a reface din temelii; a reconstrui. — Pref. *re-* + **clădi.**

RECLĂDÍRE, *reclădiri,* s.f. Acțiunea de *a reclădi* și rezultatul ei. — V. **reclădi.**

RECLUZIONÁR, -Ă, *recluzionari, -e,* adj. (Rar) De recluziune. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **réclusionnaire.**

RECLUZIÚNE, *recluziuni,* s.f. (Jur.; ieșit din uz) Pedeapsă privativă de libertate. ✦ (Livr.) Izolare, solitudine. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **réclusion.**

RECOÁCE, *recóc,* vb. III. Tranz. A trata termic un material în stare solidă prin încălzirea până la o anumită temperatură, urmată de o răcire (înceată), în scopul de a-i îmbunătăți proprietățile fizico-chimice, mecanice, tehnologice etc.; a efectua operația de recoacere. — Pref. *re-* + **coace.**

RECOÁCERE, *recoaceri,* s.f. Acțiunea de *a recoace* și rezultatul ei. ✦ Tratament termic aplicat, în scopul îmbunătățirii calităților structurale și fizico-chimice, unor piese sau materiale metalice. — V. **recoace**.

RECOGNITÍV, -Ă, *recognitivi, -e,* adj. (Despre un act) Prin care se recunoaște o obligație. — Din fr. **récognitif.**

RECOGNIȚIÚNE, *recognițiuni,* s.f. (Livr.) Recunoaștere. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **récognition.**

RECOGNOSCÍBIL, -Ă, *recognoscibili, -e,* adj. Care poate fi recunoscut. — Pref. *re-* + **cognoscibil** (după it. *riconoscibile).*

RECOLMÉNT, *recolmente,* s.n. Verificare a legalității tăierii unei păduri. — Din fr. **récolement.**

RECOLONIZÁ, *recolonizez,* vb. I. Tranz. A întări procesul de colonizare a unei țări, a unei regiuni, prin noi grupuri de populație. — Din engl. **recolonize.**

RECOLONIZÁRE, *recolonizări,* s.f. Acțiunea de *a recoloniza.* — V. **recoloniza.**

RECOLONIZÁT, -Ă, *recolonizați, -te,* adj. (Despre țări, regiuni) Care a fost colonizat din nou, cu noi grupuri de populație. — V. **recoloniza.**

RECOLORÁ, *recolorez,* vb. I. Tranz. A colora din nou un obiect pentru a spori intensitatea culorii inițiale sau pentru a o schimba. — Pref. *re-* + **colora.**

RECOLORÁRE, *recolorări,* s.f. Acțiunea de *a recolora.* — V. **recolora.**

RECOLORÁT, -Ă, *recolorați, -te,* adj. Care a fost colorat din nou (pentru a-i întări sau schimba culoarea). — V. **recolora.**

RECOLTÁ, *recoltez,* vb. I. Tranz. **1.** A strânge, a aduna, a culege recolta. ✧ *Mașină de recoltat* = mașină pentru recoltarea produselor agricole cultivate. ✦ Fig. A culege roadele, a se bucura de un lucru realizat. **2.** (Med.) A lua sânge, spută, urină etc. de la oameni sau de la animale, pentru a le supune unor examene de laborator. — Din fr. **récolter.**

RECOLTÁBIL, -Ă, *recoltabili, -e,* adj. Care poate fi recoltat. — Din fr. **récoltable.**

RECOLTÁRE, *recoltări,* s.f. Acțiunea de *a recolta* și rezultatul ei. — V. **recolta.**

RECOLTÁT, -Ă, *recoltați, -te,* adj. (Despre cereale, fructe etc.) Strâns, cules, adunat. — V. **recolta.**

RECÓLTĂ, *recolte,* s.f. **1.** Cantitate de cereale sau de alte roade adunate într-o anumită perioadă; rod. ✦ Fig. Rezultat al unei munci, rod (satisfăcător) al unei activități depuse. **2.** Operație de strângere a roadelor produse de plantele agricole; recoltare, culegere; cules. ✦ Epoca, timpul recoltării. — Din fr. **récolte.**

RECOMANDÁ, *recománd,* vb. I. **1.** Tranz. A îndemna, a sfătui (pe cineva) să facă ceva; a prescrie, a indica, a propune. **2.** Tranz. A semnala în mod special (pe cineva sau ceva) atenției cuiva; a prezenta în mod elogios, favorabil (pe cineva sau ceva). ✦ A propune pe cineva pentru un post sau pentru o sarcină. **3.** Refl. A se prezenta (cuiva), a-și spune numele, a face cunoștință (cu cineva). ✦ Tranz. A face prezentările. ✦ Refl. A se da drept..., a trece drept... — Din fr. **recommander.**

RECOMANDÁBIL, -Ă, *recomandabili, -e,* adj. Care poate fi recomandat, care merită să fie recomandat; indicat, potrivit; prescris. — Din fr. **recommandable.**

RECOMANDÁRE, *recomandări,* s.f. Acțiunea de *a (se) recomanda* și rezultatul ei. — V. **recomanda.**

RECOMANDÁT, -Ă, *recomandați, -te,* adj. **1.** Indicat, precizat ca bun. ✦ (Med.) Eficace pentru..., prescris. **2.** (Despre scrisori, colete etc.) Pentru care poșta percepe un tarif special, emite la preluare recipisă și garantează predarea, sub semnătură, la destinație. ✧ *Recomandat-expres* = (despre scrisori, colete etc.) care este recomandat (**2**) și supus unui tarif de urgență, pentru a fi predat mai repede la destinație. ✦ (Substantivat, f.) Scrisoare recomandată (**2**). — V. **recomanda.** Cf. fr. recommandé.

RECOMANDÁȚIE, *recomandații,* s.f. Faptul de a (se) recomanda; sfat, îndemn, povață, recomandare. ✦ Prescripție medicală. ✦ Scrisoare bilet, adresă etc. prin care se recomandă o persoană în vederea unei acțiuni, a unei bune primiri etc. — Din fr. **recommandation.**

RECOMBINÁ, *recombín,* vb. I. Tranz. A combina din nou elementele unui tot. ✦ Refl. recipr. A realiza o recombinare. — Din fr. **recombiner.**

RECOMBINÁRE, *recombinări,* s.f. **1.** (Fiz.) Neutralizare reciprocă a purtătorilor de sarcină electrică de semn contrar, produsă fie direct, la întâlnirea acestora, fie indirect, prin mijlocirea unei particule neutre. **2.** (Genet.) Rearanjare a materialului genetic în momentul formării celulelor reproducătoare, datorită căreia gameții produși de un individ sunt extrem de variați din punct de vedere genetic. — V. **recombina.**

RECOMENTÁ, *recomentez,* vb. I. Tranz. A comenta încă o dată aducând argumente noi, făcând observații inedite. — Pref. *re-* + **comenta.**

RECOMENTÁRE, *recomentări,* s.f. Acțiunea de *a recomenta.* — V. **recomenta.**

RECOMPARTIMENTÁ, *recompartimentez,* vb. I. Tranz. A reface o compartimentare (după alte criterii). — Pref. *re-* + **compartimenta.**

RECOMPARTIMENTÁRE, *recompartimentări,* s.f. Acțiunea de *a recompartimenta.* — V. **recompartimenta.**

RECOMPARTIMENTÁT, -Ă, *recompartimentați, -te,* adj. A cărui compartimentare a fost refăcută după alte criterii. — V. **recompartimenta.**

RECOMPENSÁ, *recompensez,* vb. I. Tranz. A da o recompensă; a răsplăti. — Din fr. **récompenser.**

RECOMPENSÁRE, *recompensări,* s.f. Acțiunea de *a recompensa* și rezultatul ei. — V. **recompensa.**

RECOMPENSATÓR, -OÁRE, *recompensatori, -oare,* adj. (Rar) Care recompensează. — **Recompensa** + suf. *-tor.*

RECOMPENSÁȚIE, *recompensații,* s.f. Recompensă. — **Recompensa** + suf. *-ație.* Cf. germ. Rekompensation.

RECOMPÉNSĂ, *recompense,* s.f. **1.** Răsplată; gratificație. ✦ (Rar) Compensație, despăgubire. **2.** Sumă de bani ce se cuvine inventatorului sau inovatorului care cedează statului invenția sau inovația sa. — Din fr. **récompense.**

RECOMPOZÍȚIE, *recompoziții,* s.f. Recompunere; reconstituire a unui lucru. — Din fr. **recomposition.**

RECOMPRIMÁRE, *recomprimări,* s.f. Ridicare a presiunii gazelor dintr-o conductă de alimentare cu gaze, efectuată din loc în loc pe conductă, pentru a compensa pierderile de energie și a asigura curgerea gazului până la locul de folosire. — Pref. *re-* + **comprimare** (după fr. *recompression).*

RECOMPÚNE, *recompún,* vb. III. Tranz. A compune din nou, a reface; a reconstitui un lucru din elementele în care a fost descompus. — Pref. *re-* + **compune** (după fr. *recomposer).*

RECOMPÚNERE, *recompuneri,* s.f. Acțiunea de *a recompune* și rezultatul ei. — V. **recompune.**

RECONCILIÁ, *reconciliez,* vb. I. Tranz. și refl. recipr. A (se) împăca, a (se) pune din nou de acord. [Pr.: *-li-a*] — Din fr. **réconcilier.**

RECONCILIÁBIL, -Ă, *reconciliabili, -e,* adj. Care poate fi reconciliat, pus de acord, împăcat. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **réconciliable.**

RECONCILIÉRE, *reconcilieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) reconcilia* și rezultatul ei; punere de acord, înțelegere, împăcare. [Pr.: *-li-e-*] — V. **reconcilia.**

RECONDIȚIONÁ, *recondiționez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) A readuce în stare de funcționare (prin reparații, renovări etc.); *p. ext.* a reface, a repara pentru a putea fi utilizat. [Pr.: *-ți-o-*] — Pref. *re-* + **condiționa.** Cf. fr. r e c o n d i t i o n n e r.

RECONDIȚIONÁRE, *recondiționări,* s.f. Acțiunea de *a recondiționa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **recondiționa.**

RECONDIȚIONÁT, -Ă, *recondiționați, -te,* adj. Care a fost readus în stare de funcționare (prin reparații, renovări etc.); reparat, refăcut. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **recondiționa.**

RECONDÚCȚIE s.f. Reînnoire a unui contract de închiriere sau de arendă. — Din fr. **reconduction.**

RECONFIGURÁ, pers. 3 *reconfigurează,* vb. I. Refl. A lua o nouă formă. — Pref. *re-* + **configura.**

RECONFIGURÁRE, *reconfigurări,* s.f. Acțiunea de *a reconfigura.* — V. **reconfigura.**

RECONFIRMÁ, *reconfirm,* vb. I. Tranz. A confirma, a întări din nou. — Din fr. **reconfirmer.**

RECONFIRMÁRE, *reconfirmări,* s.f. Acțiunea de *a reconfirma* și rezultatul ei. — V. **reconfirma.**

RECONFÓRT s.n. (Rar) Reconfortare. — Din fr. **réconfort.**

RECONFORTÁ, *reconfortez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) reface din punct de vedere fizic; a (se) întări, a (se) fortifica, a (se) întrema. ✦ Tranz. Fig. A reda cuiva energia, încrederea, curajul. — Din fr. **réconforter.**

RECONFORTÁNT, -Ă, *reconfortanți, -te,* adj. Care reconfortează, care restabilește, care întărește forțele fizice sau psihice; întăritor. ✦ (Substantivat, n.) Substanță, medicament care reconfortează. — Din fr. **réconfortant.**

RECONFORTÁRE, *reconfortări,* s.f. Acțiunea de *a reconforta* și rezultatul ei. — V. **reconforta.**

RECONFORTÁT, -Ă, *reconfortați, -te,* adj. Care și-a recăpătat forțele, energia; fortificat, întremat. — V. **reconforta.**

RECONSIDERÁ, *reconsíder,* vb. I. Tranz. A interpreta un eveniment, o operă literară etc. dintr-un punct de vedere nou. — Din fr. **reconsidérer.**

RECONSIDERÁRE, *reconsiderări,* s.f. Acțiunea de *a reconsidera* și rezultatul ei. — V. **reconsidera.**

RECONSOLIDÁ, *reconsolidez,* vb. I. Tranz. A consolida, a întări din nou. — Din fr. **reconsolider.**

RECONSOLIDÁRE, *reconsolidări,* s.f. Acțiunea de *a reconsolida* și rezultatul ei. — V. **reconsolida.**

RECONSTITUÁNT, -Ă, *reconstituanți, -te,* adj., s.n. (Rar) (Substanță, medicament) care reconfortează. [Pr.: *-tu-ant*] — Din fr. **reconstituant.**

RECONSTITUÍ, *reconstítui,* vb. IV. Tranz. **1.** A constitui din nou, a reface un lucru întreg; a recompune. ✦ Fig. A reface din memorie; a evoca, a reconstitui. ✦ (Lingv.) A reface forma aproximativă a unui cuvânt neatestat dintr-o limbă, pe baza comparației dintre formele existente în limbile înrudite; a reconstrui. **2.** (Jur.) A restabili la fața locului condițiile în care s-a petrecut o infracțiune. **3.** A reface fără modificări un edificiu sau o operă de artă, în desen sau în spațiu, pe bază de fragmente sau de documente. — Din fr. **reconstituer.**

RECONSTITUÍRE, *reconstituiri,* s.f. Acțiunea de *a reconstitui* și rezultatul ei. **1.** Recompunere. **2.** Refacere a unor acte de stare civilă pierdute, distruse sau aflate în străinătate, de unde nu pot fi obținute. **3.** (Jur.) Restabilire a împrejurărilor în care s-a comis o infracțiune. **4.** (Lingv.) Reconstrucție. — V. **reconstitui.**

RECONSTRUCTÍV, -Ă, *reconstructivi, -e,* adj. Care implică reconstrucția, de reconstrucție. — Din engl. **reconstructive.**

RECONSTRÚCȚIE, *reconstrucții,* s.f. Faptul de a reconstrui; refacere, reclădire, reconstituire. ✦ (Lingv.) Refacere, cu ajutorul comparației dintre formele existente în limbile înrudite, a unor forme ale limbii de bază neatestate în texte; reconstituire (**4**). — Din fr. **reconstruction.**

RECONSTRUÍ, *reconstruiesc,* vb. IV. Tranz. A construi din nou, a reclădi; a reface pe baze noi. ✦ (Lingv.) A reconstitui. — Din fr. **reconstruire.**

RECONSTRUÍRE, *reconstruiri,* s.f. Acțiunea de *a reconstrui* și rezultatul ei. — V. **reconstrui.**

RECONVENȚIONÁL, -Ă, *reconvenționali, -e,* adj. (Jur.; în sintagma) *Cerere reconvențională* = cerere prin care, într-un litigiu, pârâtul formulează pretenții împotriva reclamantului în legătură cu acțiunea; reconvențiune. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **reconventionnel.**

RECONVENȚIÚNE, *reconvențiuni,* s.f. (Jur.) Cerere reconvențională. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **reconvention.**

RECONVÉRSIE s.f. v. **reconversiune.**

RECONVERSIÚNE, *reconversiuni,* s.f. **1.** Schimbare a obiectului activității unor întreprinderi sau a unor ramuri industriale. **2.** (În forma *reconversie*) Schimbare a profesiei, a activității din cauza unor condiții economice noi, a unor restructurări etc. [Pr.: *-si-u-* — Var.: **reconvérsie** s.f.] — Din fr. **reconversion.**

RECONVERTÍ, *reconvertesc,* vb. IV. Tranz. A proceda la reconversiune. — Din fr. **reconvertir.**

RECONVERTÍRE, *reconvertiri,* s.f. Acțiunea de *a reconverti.* — V. **reconverti.**

RECONVERTÍT, -Ă, *reconvertiți, -te,* adj. (Despre întreprinderi, ramuri industriale) Care a suferit o reconversiune. — V. **reconverti.**

RECONVOCÁ, *reconvóc,* vb. I. Tranz. A convoca pentru altă dată. — Pref. *re-* + **convoca** (după fr. *reconvoquer).*

RECONVOCÁRE, *reconvocări,* s.f. Acțiunea de *a reconvoca.* — V. **reconvoca.**

RECONVOCÁT, -Ă, *reconvocați, -te, adj.* Care a fost convocat din nou, pentru altă dată. — V. **reconvoca.**

RECOPIÁ, *recopiez,* vb. I. Tranz. A copia din nou un text, un act etc.; a scoate o nouă copie. [Pr.: *-pi-a*] — Din fr. **recopier.**

RECOPIÉRE, *recopieri,* s.f. Acțiunea de *a recopia* și rezultatul ei. [Pr.: *-pi-e-*] — V. **recopia.**

RECÓRD, *recorduri,* s.n. Rezultat realizat într-o competiție sportivă oficială, a cărui valoare reprezintă cea mai bună performanță, omologată de o persoană juridică; *p. gener.* realizare maximă, performanță supremă obținută într-un domeniu de activitate, într-o acțiune etc. ✧ Expr. *A bate recordul* (în ceva) = a atinge treapta cea mai înaltă (în ceva). *A ține* (sau *a deține) un record* = a păstra un record obținut; a fi neîntrecut în... — Din fr. **record.**

RECÓRDER, *recordere,* s.n. Aparat de înregistrare pe bandă de magnetofon sau disc. [Pr.: *ricordăr*] — Cuv. engl.

RECORDÍST, -Ă, *recordiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Rar) (Persoană) care realizează un record. — **Record** + suf. *-ist.*

RECORDMÁN, -Ă, s.m. și f. v. **recordmen.**

RECÓRDMEN, -Ă, *recordmeni, -e,* s.m. și f. Sportiv care a stabilit un record; sportiv care deține un record. [Var.: **recordmán, -ă** s.m. și f.] — Din fr., engl. **recordman.**

RECORELÁ, *recorelez,* vb. I. Tranz. A corela din nou. — Pref. *re-* + **corela.**

RECORELÁRE, *recorelări,* s.f. Faptul de a recorela. — V. **recorela.**

RECREÁ[1], *recreez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) destinde, a (se) odihni, a (se) reface, a (se) relaxa (după un efort susținut); a (se) înviora, a (se) distra. [Pr.: *-cre-a*] — Din fr. **récréer,** lat. **recreare.**

RECREÁ[2], *recreez,* vb. I. Tranz. A crea din nou. [Pr.: *-cre-a*] — Din fr. **recréer.**

RECREÁNȚĂ, *recreanțe,* s.f. (Jur.) Uzufruct al unui bun aflat în litigiu. [Pr.: *-cre-an-*] — Din fr. **récréance.**

RECREÁRE[1] s.f. v. **recreere.**

RECREÁRE[2], *recreări,* s.f. Acțiunea de *a recrea[2]* și rezultatul ei. [Pr.: *-cre-a-*] — V. **recrea[2].**

RECREÁT, -Ă, *recreați, -te,* adj. Odihnit, refăcut, destins, relaxat. [Pr.: *-cre-at*] — V. **recrea[1]**.

RECREATÍV, -Ă, *recreativi, -e,* adj. Care recreează[1], care odihnește; recreator. [Pr.: *-cre-a-*] — Din fr. **récréatif.**

RECREATÓR, -OÁRE, *recreatori, -oare,* adj. Recreativ. [Pr.: *-cre-a-*] — **Recrea[1]** + suf. *-tor.*

RECREÁȚIE[1], *recreații,* s.f. Faptul de a se recrea[1]; odihnă, destindere după o muncă încordată. ✦ Scurtă pauză între orele de curs, destinată recreerii și jocului elevilor; pauză. [Pr.: *-cre-a-.* — Var.: (înv.) **recreațiúne** s.f.] — Din fr. **récréation,** lat. **recreatio, -onis.**

RECREÁȚIE[2], *recreații,* s.f. (Rar) Recreere[2]. [Pr.: *-cre-a-*] — Din fr. **recréation.**

RECREAȚIONÁL, -Ă, *recreaționali, -e,* adj. (Rar) Care este destinat recreației. [Pr.: *-cre-a-ți-o-*] — Din engl. **recreational.**

RECREAȚIÚNE s.f. v. **recreație[1].**

RECREÉRE, *recreeri,* s.f. Acțiunea de *a (se) recrea[1]* și rezultatul ei. [Pr.: *-cre-e-.* — Var.: **recreare** s.f.] — V. **recrea[1].**

RECRIMINÁ, *recriminez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A răspunde unor acuzații sau unor injurii prin alte acuzații sau injurii; a reproșa, a acuza. — Din fr. **récriminer.**

RECRIMINÁRE, *recriminări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a recrimina* și rezultatul ei; acuzație, insultă, injurie. — V. **recrimina.**

RECRISTALIZÁRE, *recristalizări,* s.f. (Chim.) Operație de purificare a unei substanțe chimice impure, prin dizolvarea acesteia la cald, urmată de filtrarea soluției și de cristalizarea ei prin răcire. ✦ Refacere a grăunților cristalini ai unui metal sau ai unui aliaj, care a suferit anterior un ecruisaj. — Pref. *re-* + **cristalizare.** Cf. fr. r e c r i s t a l l i s a t i o n.

RECROMÁ, *recromez,* vb. I. Tranz. A supune o piele tăbăcită operației de recromare. — Pref. *re-* + **croma.**

RECROMÁRE, *recromări,* s.f. Operație de tăbăcire cu crom a pieilor, ulterioară unei alte tăbăciri și destinată îmbunătățirii unor caracteristici ale pieilor finite. — Pref. *re-* + **cromare.**

RECROMÁT, -Ă, *recromați, -te,* adj. (Despre piei tăbăcite) Care a fost supus operației de recromare. — V. **recroma.**

RECRUDESCÉNT, -Ă, *recrudescenți, -te,* adj. (Med.; adesea fig.) Care prezintă o recrudescență; care își reia forța, intensitatea. — Din fr. **recrudescent.**

RECRUDESCÉNȚĂ, *recrudescențe,* s.f. (Med.) Revenire într-o formă mai acută a unei boli sau a unei epidemii după scăderea intensității acestora. ✦ Fig. Reluare într-un ritm mai viu, mai accentuat și mai intens a unei activități, a unei stări etc. — Din fr. **recrudescence.**

RECRÚT, *recruți,* s.m. Tânăr aparținând ultimului contingent chemat sub arme; soldat de curând încorporat. ✦ Fig. (Fam.) Persoană intrată de curând într-o asociație, într-o mișcare; începător. — Din germ. **Rekrut,** rus. **rekrut.**

RECRUTÁ, *recrutez,* vb. I. Tranz. **1.** (Mil.) A lua și a înscrie în evidența autorităților militare un tânăr în vederea încorporării. ✦ Intranz. A se prezenta pentru încorporare sau pentru înregistrare în evidența armatei. **2.** Fig. A angaja, a primi pe cineva pe baza unei alegeri; a atrage, a câștiga pe cineva pentru o anumită activitate. — Din fr. **recruter,** germ. **rekrutieren.**

RECRUTÁRE, *recrutări,* s.f. Acțiunea de *a recruta* și rezultatul ei. — V. **recruta.**

RECRUTÓR, *recrutori,* s.m. **1.** Persoană care făcea recrutări în armată. **2.** Persoană care recrutează membrii pentru un partid, pentru o asociație etc. — Din fr. **recruteur.**

RECT, *recturi,* s.n. Ultima parte a tubului digestiv, care se întinde de la colon până la orificiul anal. — Din fr. **rectum,** lat. **rectum** [intestinum].

RECTÁL, -Ă, *rectali, -e,* adj. Care aparține rectului, privitor la rect. — Din fr. **rectal.**

RECTANGULÁR, -Ă, *rectangulari, -e,* adj. Dreptunghiular. ✧ *Coordonate rectangulare* = coordonate care sunt perpendiculare una pe alta, formând unghiuri drepte. — Din fr. **rectangulaire.**

RECTE adv. Cu adevărat; anume. — Cuv. lat.

RECTIFICÁ, *rectífic,* vb. I. Tranz. **1.** A îndrepta, a corecta. **2.** (Tehn.) A prelucra mecanic prin așchiere o suprafață metalică cu ajutorul unor unelte abrazive. **3.** (Chim.) A separa dintr-un amestec lichid componentele volatile cu puncte de fierbere diferite. — Din fr. **rectifier,** lat. **rectificare.**

RECTIFICÁBIL, -Ă, *rectificabili, -e,* adj. **1.** Care poate fi rectificat. **2.** (Mat.; în sintagma) *Curbă rectificabilă* = curbă din plan sau din spațiu pentru care orice arc mărginit al ei are lungime. — **Rectifica** + suf. *-bil.* Cf. fr. r e c t i f i a b l e.

RECTIFICÁRE, *rectificări,* s.f. Acțiunea de *a rectifica* și rezultatul ei; îndreptare, corijare. ✦ (Concr.) Notă (într-un ziar) prin care se rectifică (**1**) ceva. — V. **rectifica.**

RECTIFICÁT s.n. Faptul de *a rectifica;* rectificare. ✧ *Mașină de rectificat* = mașină-unealtă de prelucrare a suprafețelor metalice prin rectificare. — V. **rectifica.**

RECTIFICATÓR, -OÁRE, *rectificatori, -oare,* adj., s.m. și f., s.n. **1.** Adj. Care rectifică; care aduce o rectificare. **2.** S.m. și f. Muncitor calificat care lucrează la mașina de rectificat. **3.** S.n. Dispozitiv care separă vaporii de apă antrenați de vaporii de amoniac, folosit în instalațiile frigorifice cu absorbție. — Din fr. **rectificateur.**

RECTILINIÁR, -Ă, *rectiliniari, -e,* adj. Ortoscopic. [Pr.: *-ni-ar*] — Din fr. **rectilinéaire.**

RECTILINIARITÁTE s.f. (Fiz.) Calitate a unui sistem optic de a forma imagini corecte, fără distorsiuni. [Pr.: *-ni-a-*] — **Rectiliniar** + suf. *-itate.*

RECTILÍNIU, -IE, *rectilinii,* adj. (Mat.; despre o mișcare) Care este în linie dreaptă. ✦ (Despre figuri geometrice) Care este mărginit de linii drepte. ✧ *Unghi rectiliniu* = unghi egal cu nouăzeci de grade. — Din fr. **rectiligne.**

RECTITÚDINE s.f. (Livr.) **1.** Stare, calitate a unei linii drepte. **2.** Fig. Spirit de dreptate; sinceritate. — Din lat. **rectitudo, -inis,** fr. **rectitude.**

RÉCTO s.n. (În opoziție cu *verso)* Prima pagină a unei foi (scrise, tipărite etc.); pagina din dreapta a unei cărți, a unui manuscris etc. — Din fr., lat. **recto.**

RÉCTOR, *rectori,* s.m. Conducător, sub raport științific și administrativ, al facultăților dintr-o instituție de învățământ superior; grad deținut de acesta. ✦ (În unele țări din Apus) Persoană care conduce o școală medie; grad deținut de această persoană. — Din lat. **rector,** germ. **Rektor,** fr. **recteur.**

RECTORÁL, -Ă, *rectorali, -e,* adj. (Rar) Care aparține rectorului; privitor la rector; de rector. — Din fr. **rectoral.**

RECTORÁT, *rectorate,* s.n. Funcția de rector; durata acestei funcții; (concr.) birourile și serviciile administrative care țin de rector. — Din fr. **rectorat,** germ. **Rektorat.**

RECTOSCÓP, *rectoscoape,* s.n. (Med.) Endoscop special pentru examenul optic al rectului. — Din fr. **rectoscope.**

RECTOSCOPÍE, *rectoscopii,* s.f. (Med.) Examinare a rectului cu ajutorul rectoscopului. — Din fr. **rectoscopie.**

RECTRÍCE, *rectrice,* s.f. (Ornit.) Fiecare dintre penele mari, late și puternice, din coada păsărilor, care dirijează zborul acestora. — Din fr. **rectrice,** lat. **rectrix, -icis.**

RECȚIÚNE, *recțiuni,* s.f. (Gram.) Calitate a unui cuvânt de a primi un determinant care trebuie să aibă o anumită formă flexionară sau o anumită construcție prepozițională; legătura dintre cuvinte și determinantele lor; regim. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **rection,** germ. **Rektion.**

RECUCERÍ, *recuceresc,* vb. IV. Tranz. A cuceri din nou, a lua înapoi; a relua. — Pref. *re-* + **cuceri** (după fr. *reconquérir).*

RECUCERÍRE, *recuceriri,* s.f. Acțiunea de *a recuceri* și rezultatul ei. — V. **recuceri.**

RECUCERÍT, -Ă, *recuceriți, -te,* adj. Cucerit din nou. — V. **recuceri.**

RECÚL, *reculuri,* s.n. Mișcare îndărăt a unui corp solid, produsă, pe baza forței de reacție, de mișcarea unui alt corp considerat că are sensul de deplasare înainte și care, de obicei, are masă mult mai mică decât primul corp. ✦ Distanța parcursă de un corp solid în timpul mișcării sale înapoi, provocată prin reacție. — Din fr. **recul.**

RECULÁ, *reculez,* vb. I. Intranz. A se retrage, a se smuci înapoi, a face un recul. — Din fr. **reculer.**

RECULÁNT, -Ă, *reculanți, -te,* adj. (Despre mecanisme) Care reculează. — Din fr. **reculant.**

RECULÁRE, *reculări,* s.f. Faptul de *a recula.* — V. **recula.**

RECULÉGE, *reculég,* vb. III. Refl. A-și veni în fire, a-și recâștiga calmul, liniștea (după o spaimă, o emoție etc.); a se regăsi. ✦ A se concentra, a medita profund, a se adânci într-o meditație. — Pref. *re-* + **culege** (după fr. *recueillir).*

RECULÉGERE, *reculegeri,* s.f. Acțiunea de *a se reculege* și rezultatul ei. ✧ *Moment* (sau *minut) de reculegere* = moment în care se păstrează tăcere în semn de omagiu pentru o persoană care a murit. — V. **reculege.**

RECUNOÁȘTE, *recunósc,* vb. III. Tranz. **1.** A identifica un lucru, o persoană etc. cunoscute mai înainte. ✦ A deosebi ceva după anumite semne caracteristice. ✦ Refl. A-și descoperi în altul trăsăturile caracteristice, a se regăsi în altul. **2.** A admite (ca existent, ca bun, ca valabil); a mărturisi. ✦ A considera pe cineva sau ceva merituos, valoros. ✦ A declara că acceptă sau admite tacit o anumită situație nou creată în relațiile internaționale. ✦ A declara un copil natural ca legitim. **3.** (Mil.) A cerceta terenul și pozițiile inamice; a cerceta terenul pe unde urmează să meargă o unitate. **4.** A se arăta recunoscător față de cineva sau de ceva. — Pref. *re-* + **cunoaște** (după fr. *reconnaître).*

RECUNOÁȘTERE, *recunoașteri,* s.f. Acțiunea de *a (se) recunoaște* și rezultatul ei. — V. **recunoaște.**

RECUNOSCĂTÓR, -OÁRE, *recunoscători, -oare,* adj. Care recunoaște un serviciu, un bine ce i s-a făcut, care poartă (cuiva) recunoștință. — **Recunoaște** + suf. *-ător.*

RECUNOSCÚT, -Ă, *recunoscuți, -te,* adj. **1.** Identificat, cunoscut. **2.** Acceptat (ca bun, ca adevărat, ca valabil); mărturisit, declarat. ✦ Considerat, consacrat ca autoritate în materie; notoriu. ✦ (Despre un guvern, un stat etc.) Acceptat ca îndreptățit să-și exercite puterea și să întrețină relații diplomatice cu alte state. ✦ (Despre un copil natural) Declarat ca legitim. **3.** (Despre o poziție, o formație militară etc.) Cercetat îndeaproape, cunoscut. — V. **recunoaște.**

RECUNOȘTÍNȚĂ, *recunoștințe,* s.f. Datorie, obligație morală față de un binefăcător; gratitudine. — **Recunoaște** + suf. *-ință* (după fr. *reconnaissance).*

RECUPERÁ, *recuperez,* vb. I. Tranz. **1.** A dobândi din nou, a redobândi, a recâștiga. **2.** A utiliza, total sau parțial, deșeuri de materiale sau o energie care altfel s-ar pierde. — Din fr. **récupérer,** lat. **recuperare.**

RECUPERÁBIL, -Ă, *recuperabili, -e,* adj. Care poate fi recuperat. — Din fr. **récupérable.**

RECUPERABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi recuperabil. — Din fr. **récuperabilité,** engl. **recuperability.**

RECUPERÁRE, *recuperări,* s.f. Acțiunea de *a recupera* și rezultatul ei. — V. **recupera.**

RECUPERATÓR, *recuperatoare,* s.n., s.m. **1.** S.n. Parte dintr-un sistem tehnic care servește la recuperarea totală sau parțială a energiei răspândite într-o instalație, a resturilor sau a deșeurilor de materiale. **2.** S.n. Preîncălzitor de aer pentru cuptoare industriale. **3.** S.m. Persoană care recuperează. — Din fr. **récupérateur.**

RECURÁ, *recurez,* vb. I. Intranz. A recurge la cineva; a face recurs. — Din fr. **recourir.**

RECURBÁ, *recurbez,* vb. I. Tranz. A curba, a îndoi din nou. — Din fr. **recourber.**

RECURBÁRE, *recurbări,* s.f. Acțiunea de *a recurba* și rezultatul ei. — V. **recurba.**

RECURBÁT, -Ă, *recurbați, -te,* adj. Care a fost supus recurbării. — V. **recurba.**

RECURÉNT[1], -Ă, *recurenți, -te,* adj. (Med.; despre boli) Care revine, care recidivează. ✧ *Febră recurentă* = boală infecțioasă caracterizată prin alternarea stărilor febrile cu stări nefebrile. — Din fr. **récurrent.**

RECURÉNT[2], -Ă, *recurenți, -te,* s.m. și f. Persoană care face un recurs în justiție. — Din lat. **recurrens, -ntis.**

RECURÉNȚĂ, *recurențe,* s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este recurent[1]; revenire. **2.** (Mat.; în sintagma) *Formulă de recurență* = formulă care exprimă un termen dintr-un șir în funcție de valorile unor anumiți termeni precedenți. — Din fr. **récurrence.**

RECÚRGE, *recúrg,* vb. III. Intranz. (Urmat de determinări introduse prin prep. „la") A apela la cineva sau la ceva, a se servi, a se folosi de...; a cere (sau a se adresa cuiva pentru) ajutor. — Pref. *re-* + **curge** (după fr. *recourir).*

RECÚRGERE s.f. Acțiunea de *a recurge* și rezultatul ei. — V. **recurge.**

RECÚRS, *recursuri,* s.n. **1.** (Jur.) Cale de atac prin care se cere unei instanțe superioare să verifice legalitatea și temeinicia unei hotărâri judecătorești nedefinitive, în vederea anulării sau modificării ei. **2.** (Rar) Referire, recurgere. — Din lat. **recursus,** germ. **Rekurs,** fr. **recours.**

RECÚRSIE, *recursii,* s.f. Momentul în care organele articulatorii părăsesc poziția de articulare, revenind la normal; destindere. [Var.: **recursiúne** s.f.] — Din lat. **recursio, -onis.**

RECURSIÚNE s.f. v. **recursie.**
RECURSÍV, -Ă, *recursivi, -e,* adj. Care poate fi repetat în mod nelimitat. — Din engl. **recursive.**
RECURSIVITÁTE s.f. Însuşirea de a fi recursiv. — Din fr. **récursivité.**
RECURSÓRIU, -IE, *recursorii,* adj. (Jur.) Prin care se exercită dreptul de recurs. — Din fr. **récursoire.**
RECUZÁ, *recúz,* vb. I. Tranz. A nu recunoaşte competenţa sau autoritatea unui judecător, a unui martor etc.; *p. ext.* a respinge, a nu recunoaşte ceva sau calitatea cuiva. — Din fr. **récuser.**
RECUZÁBIL, -Ă, *recuzabili, -e,* adj. Care poate fi recuzat. — Din fr. **récusable.**
RECUZÁRE, *recuzări,* s.f. Acţiunea de *a recuza* şi rezultatul ei; recuzaţie. — V. **recuza.**
RECUZÁT, -Ă, *recuzaţi, -te,* adj., s.m. şi f. Persoană căreia i s-a respins sau nu i s-a recunoscut competenţa sau autoritatea. — V. **recuza.**
RECUZÁŢIE, *recuzaţii,* s.f. Recuzare. — Din fr. **récusation,** lat. **recusatio.**
RECUZÍTĂ, *recuzite,* s.f. Totalitatea obiectelor auxiliare (mobilier, costume etc.) necesare la montarea unui spectacol sau a unui film. — Din germ. **Requisit.**
RECUZITÓR, -OÁRE, *recuzitori, -oare,* s.m. şi f. Persoană însărcinată cu procurarea şi păstrarea recuzitei unui teatru sau a unui studio cinematografic. — Din germ. **Requisiteur.**
RECVIÉM, *recviemuri,* s.n. (În cultul romano-catolic) Slujbă religioasă pentru pomenirea unei persoane decedate; muzică corală compusă pentru această slujbă. ✦ Compoziţie muzicală pentru solişti, cor şi orchestră, alcătuită din mai multe părţi, scrisă pe textul liturgic al misei funebre. [Scris şi: *requiem.* — Pr.: *-vi-em*] — Din lat. **requiem** [aeternam dona eis], fr. **requiem.**
REDÁ, *redáu,* vb. I. Tranz. **1.** A da din nou cuiva un lucru, o situaţie etc.; a restitui. **2.** Fig. A descrie, a exprima ceva prin viu grai, prin scris sau prin diverse mijloace artistice; a reproduce. — Pref. *re-* + **da** (după fr. *redonner).*
REDACTÁ, *redactez,* vb. I. Tranz. **1.** A compune, a formula în scris, a scrie, a întocmi (un studiu, un act etc.). **2.** A asigura (la un ziar, la o editură etc.) finisarea, în conţinut şi formă, a unor manuscrise primite de la autori şi destinate publicării. — Din fr. **rédiger,** lat. **redigere** (după *redacţie, redactor).*
REDACTÁRE, *redactări,* s.f. Acţiunea de *a redacta* şi rezultatul ei; formulare în scris, compunere. — V. **redacta.**
REDACTÁT, -Ă, *redactaţi, -te,* adj. (Despre acte oficiale, articole etc.) Formulat în scris. — V. **redacta.**
REDÁCTOR, -OÁRE, *redactori, -oare,* s.m. şi f. **1.** Persoană care lucrează în redacţia unui ziar, a unei reviste etc. sau care redactează (**2**). **2.** Persoană care scrie, care întocmeşte, care compune un articol, un act etc. — Din fr. **rédacteur.**
REDÁCŢIE, *redacţii,* s.f. **1.** Colectiv de redactori care lucrează la un ziar, la o revistă etc.; localul în care se găsesc birourile redactorilor unui ziar, ai unei reviste etc. **2.** Redactare; felul, forma în care este redactată o publicaţie, o scriere. [Var.: (înv.) **redacţiúne** s.f.] — Din fr. **rédaction.**
REDACŢIONÁL, -Ă, *redacţionali, -e,* adj. Care aparţine redacţiei, privitor la redacţie sau la activitatea unui redactor. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **rédactionnel.**
REDACŢIÚNE s.f. v. **redacţie.**
REDÁN, *redane,* s.n. **1.** Lucrare simplă de fortificaţie, alcătuită dintr-un zid în formă de unghi ieşit în afară, folosită în trecut pentru apărarea unei treceri. **2.** Motiv decorativ sculptat în formă de dinţi alăturaţi, folosit în arhitectura Evului Mediu. **3.** Fiecare dintre treptele amenajate în partea superioară a unui zid construit pe un teren înclinat. **4.** Aliniere a clădirilor de-a lungul unei străzi, astfel încât un colţ al lor să fie ieşit mai mult în stradă. **5.** Suprafaţă proeminentă, în formă de treaptă, pe carena unei ambarcaţiuni sau al unui hidroavion (ori al flotoarelor acestuia), care asigură alunecarea acestora pe apă cu o rezistenţă redusă la înaintare. — Din fr. **redan.**
REDÁRE, *redări,* s.f. Acţiunea de *a reda* şi rezultatul ei; reproducere, exprimare, reprezentare. — V. **reda.**
REDATÁ, *redatez,* vb. I. Tranz. A data din nou după corectarea unei erori de datare. — Pref. *re-* + **data.**
REDATÁRE, *redatări,* s.f. Acţiunea de *a redata.* — V. **redata.**
REDATÁT, -Ă, *redataţi, -te,* adj. Care a fost datat din nou, pentru a corecta o eroare. — V. **redata.**
REDĂTĂTÓR, -OÁRE, *redătători, -oare,* adj. Care redă. — Pref. *re-* + **dătător.**
REDEFINÍ, *redefinesc,* vb. IV. Tranz. A defini din nou, mai corect, mai exact; a reveni asupra unei definiţii anterioare. — Din fr. **rédefinir.**
REDEFINÍRE, *redefiniri,* s.f. Acţiunea de *a redefini.* — V. **redefini.**
REDEFINÍT, -Ă, *redefiniţi, -te,* adj. Care a fost definit din nou (mai corect, mai exact). — V. **redefini.**
REDEMPŢIÚNE, *redempţiuni,* s.f. Mântuire, izbăvire. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **rédemption,** lat. **redemptio, -onis.**
REDESCHÍDE, *redeschid,* vb. III. Tranz. şi refl. A (se) deschide din nou. ✦ Refl. Fig. (Despre şcoli, instituţii, întreprinderi) A-şi relua activitatea întreruptă pentru un timp. — Pref. *re-* + **deschide.**
REDESCHÍDERE, *redeschideri,* s.f. Acţiunea de *a (se) redeschide* şi rezultatul ei. — V. **redeschide.**
REDESCOPERÍ, *redescópăr,* vb. IV. Tranz. A descoperi din nou. — Pref. *re-* + **descoperi.**
REDESCOPERÍRE, *redescoperiri,* s.f. Acţiunea de *a redescoperi* şi rezultatul ei. — V. **redescoperi.**
REDEŞTEPTÁ, *redeştépt,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) deştepta, a (se) trezi din nou, a face să-şi revină sau a-şi reveni în fire, a readuce sau a reveni la viaţă. ✦ Fig. A izbucni sau a face să izbucnească din nou, a (se) stârni din nou. **2.** Tranz. A aminti, a evoca. — Pref. *re-* + **deştepta.**
REDEŞTEPTÁRE, *redeşteptări,* s.f. Acţiunea de *a (se) redeştepta* şi rezultatul ei. — V. **redeştepta.**
REDEVENÍ, *redevin,* vb. IV. Intranz. A deveni, a fi din nou aşa cum a fost înainte. — Pref. *re-* + **deveni.** Cf. fr. r e d e v e n i r.
REDEVENÍRE, *redeveniri,* s.f. Acţiunea de *a redeveni* — V. **redeveni.**
REDEVÉNŢĂ, *redevenţe,* s.f. Orice sumă ce trebuie plătită în bani sau în natură pentru folosirea sau dreptul de folosinţă a unor active corporale sau necorporale. — Din fr. **redevance.**
REDHIBITÓRIU, -IE, *redhibitorii,* adj. (Jur.) Care face să se anuleze o vânzare. — Din lat. **redhibitorius,** fr. **rédhibitoire.**
REDHIBIŢIÚNE, *redhibiţiuni,* s.f. (Jur.) Anulare a unei vânzări când actul vânzării are un viciu. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din lat. **redhibitio, -onis,** fr. **rédhibition.**
RÉDIE, *redii,* s.f. Larvă în dezvoltarea gălbezei, cu corpul alungit, plin cu celule germinative. — Din fr. **rédie.**
REDÍGE vb. III v. **redija.**
REDIJÁ, *redijez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A redacta. [Var.: **redíge** vb. III] — Din fr. **rédiger.**
REDIJÁRE, *redijări,* s.f. (Înv.) Acţiunea de *a redija* şi rezultatul ei; redactare. — V. **redija.**
REDIMENSIONÁ, *redimensionez,* vb. I. Tranz. A recalcula dimensiunile (unei construcţii, unei maşini etc.) ✦ Fig. A aborda dintr-o nouă perspectivă; (rar) a regândi. [Pr.: *-si-o-*] — Pref. *re-* + **dimensiona.**
REDIMENSIONÁRE, *redimensionări,* s.f. Acţiunea de *a redimensiona.* [Pr.: *-si-o-*] — V. **redimensiona.**
REDIMENSIONÁT, -Ă, *redimensionaţi, -te,* adj. **1.** (Despre construcţii, maşini etc.) Ale cărui dimensiuni au fost recalculate. **2.** (Fig.) Care a fost reevaluat, care a fost abordat din altă perspectivă. [Pr.: *-si-o-*] — V. **redimensiona.**
REDINGÓTĂ, *redingote,* s.f. Haină bărbătească de ceremonie (de culoare neagră), cu poalele lungi până la genunchi, încheiată cu două rânduri de nasturi. — Din fr. **redingote.**
REDISCUTÁ, *rediscút,* vb. I. Tranz. A repune (ceva) în discuţie. — Din fr. **rediscuter.**
REDISCUTÁRE, *rediscutări,* s.f. Acţiunea de *a rediscuta* şi rezultatul ei. — V. **rediscuta.**
REDISPĂREÁ, *redispár,* vb. II. Intranz. (Rar) A dispărea din nou. — Pref. *re-* + **dispărea.**
REDISTILÁ, *redistilez,* vb. I. Tranz. A supune unui nou proces de distilare, pentru a obţine un produs mai pur. — Din fr. **redistiller.**
REDISTILÁRE, *redistilări,* s.f. Acţiunea de *a redistila* şi rezultatul ei. — V. **redistila.**
REDISTRIBUÍ, *redistríbui,* vb. IV. Tranz. A împărţi, a repartiza din nou. — Pref. *re-* + **distribui.** Cf. fr. r e d i s t r i b u e r.
REDISTRIBUÍRE, *redistribuiri,* s.f. Acţiunea de *a redistribui* şi rezultatul ei. — V. **redistribui.**
RÉDIU, *rediuri,* s.n. (Reg.) Pădure mică şi tânără. [Var.: **rădiu** s.n.] — Et. nec.
REDOÁRE, *redori,* s.f. **1.** Lipsă de supleţe; rigiditate. **2.** (Med.) Limitare a mişcărilor unei articulaţii. — Din fr. **raideur.**
REDOBÂNDÍ, *redobândesc,* vb. IV. Tranz. A dobândi, a obţine din nou un lucru pierdut, o situaţie, o stare etc.; a recâştiga. — Pref. *re-*+ **dobândi.**
REDOBÂNDÍRE, *redobândiri,* s.f. Acţiunea de *a redobândi* şi rezultatul ei. — V. **redobândi.**
REDONDÁNT, -Ă adj. v. **redundant.**
REDONDÁNŢĂ s.f. v. **redundanţă.**
REDRESÁ, *redresez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A aduce sau a reveni la poziţia, la funcţionarea etc. normală după o perturbaţie accidentală; a (se) îndrepta. ✦ Fig. A aduce sau a reveni pe calea cea bună; a (se) înviora, a (se) reface. **2.** Tranz. A transforma o putere, din forma de putere de curent electric alternativ în forma de putere de curent electric continuu, prin suprimarea sau prin inversarea alternanţelor de un anumit sens ale curentului. — Din fr. **redresser.**
REDRESÁRE, *redresări,* s.f. Acţiunea de *a (se) redresa* şi rezultatul ei. ✦ Acţiune prin care o aeronavă în coborâre ajunge în poziţia de zbor orizontal, în urma comenzilor date de pilot sau a reacţiilor aerodinamice provocate de deplasarea ei. ✦ Transformare a energiei electromagnetice de curent alternativ în energie electromagnetică de curent continuu. — V. **redresa.**
REDRESÁT, -Ă, *redresaţi, -te,* adj. **1.** Care a revenit la poziţia sau în situaţia normală (de la început). ✦ Fig. Care s-a îndreptat, a revenit pe calea cea bună. **2.** (Despre curentul electric) Care a suferit o transformare prin redresare. — V. **redresa.**

REDRESÓR, -OÁRE, *redresori, -oare,* s.n. adj. **I.** S.n. **1.** Aparat sau dispozitiv cu ajutorul căruia se obține, dintr-un curent electric alternativ, un curent electric continuu. **2.** Lentilă, sistem de lentile sau de prisme, folosite pentru a îndrepta imaginea răsturnată dată de obiectivul unui instrument optic. **3.** Dispozitiv care readuce în direcția inițială un curent de fluid abătut de un obstacol oarecare. **II.** Adj. Care redresează. — Din fr. **redresseur.**

REDUCĂTÓR, *reducători,* s.m. Substanță care, într-o reacție de oxidoreducere, pierde electroni, oxidându-se. — **Reduce** + suf. *-ător.*

REDÚCE, *redúc,* vb. III. Tranz. **1.** A micșora, a scădea, a diminua (ca proporții, cantitate, intensitate). ✦ Spec. A micșora dimensiunile unei hărți, ale unei piese etc., păstrând aceleași proporții între elementele componente; a reproduce la dimensiuni mai mici. ✦ (Mat.; în expr.) *A reduce o fracție* = a suprima factorii comuni de la numitorul și de la numărătorul unei fracții. **2.** A restrânge, a limita, a mărigini. ✧ Expr. *A reduce pe cineva la tăcere* = a face pe cineva să nu mai spună nimic. ✦ A aduce pe cineva într-o stare de inferioritate, într-o situație mai proastă (în raport cu cea pe care a avut-o). **3.** A scoate oxigenul dintr-o combinație cu ajutorul unui agent chimic. **4.** (Înv.) A cuceri, a subjuga, a cotropi. [Perf. s. *redusei,* part. *redus*] — Din lat. **reducere,** fr. **réduire.**

REDÚCERE, *reduceri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a reduce* și rezultatul ei. ✦ Micșorare, scădere, diminuare. **2.** (Med.) Metodă ortopedică prin care oasele luxate sau fracturate sunt puse la loc; reducție. **3.** Operație logică care constă în probarea validității modurilor silogistice, pornind de la considerentul că numai modurile primei figuri silogistice sunt valide, urmând ca validitatea celorlalte moduri să fie probată. ✧ *Reducere la absurd* = demonstrare a adevărului unei teze prin arătarea faptului că teza contrară este falsă. — V. **reduce.**

REDUCTÍBIL, -Ă, *reductibili, -e,* adj. Care se poate reduce, care poate fi simplificat. — Din fr. **réductible.**

REDUCTIBILITÁTE, *reductibilități,* s.f. Însușirea de a fi reductibil. — Din fr. **réductibilité.**

REDUCTÓR, -OÁRE, *reductori, -oare,* adj., s.n., s.m. **1.** Adj., s.n. (Aparat sau mecanism) care reduce sau micșorează o viteză, o presiune etc. **2.** Adj., s.m. (Substanță) care reduce un oxid. — Din fr. **réducteur.**

REDÚCȚIE, *reducții,* s.f. **1.** Faptul de a reduce. ✦ (Concr.) Copie în mic a unui obiect. ✦ (Concr.) Piesă de legătură între tuburi sau țevi cu diametre diferite. **2.** (Med.) Reducere (**2**). **3.** (Jur.; în forma *reducțiune)* Restrângere prin hotărâre judecătorească, după moartea unei persoane, a liberalităților făcute de ea prin încălcarea drepturilor unor moștenitori. [Var.: **reducțiúne** s.f.] — Din fr. **réduction,** lat. **reductio, -onis.**

REDUCȚIONÁL, -Ă, *reducționali, -e,* adj. De reducție. ✧ *Diviziune reducțională* = meioză. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **réductionnel.**

REDUCȚIONÍSM s.n. Modalitate de explicare sau interpretare a unor fenomene, structuri sau valori complexe ale realității sau ale cunoașterii, prin reducerea lor la concepte, structuri, legi sau configurații mai simple. ✦ Simplificare excesivă. [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **reductionism.**

REDUCȚIÚNE s.f. v. **reducție.**

REDUNDÁNT, -Ă, *redundanți, -te,* adj. Care se referă la redundanță, care prezintă redundanță. [Var.: **redondánt, -ă** adj.] — Din engl. **redundant,** fr. **redondant.**

REDUNDÁNȚĂ, *redundanțe,* s.f. Surplus de informație transmis față de strictul necesar și care asigură exactitatea transmiterii informației în telecomunicații. ✦ Abundență inutilă de expresii, de cuvinte sau de imagini în formularea unei idei. [Var.: **redondánță** s.f.] — Din engl. **redundance,** fr. **redondance.**

REDUPLICÁ, *redúplic,* vb. I. Tranz. A dubla. ✦ (Fon.) A repeta unul sau mai multe foneme din rădăcina unui cuvânt, pentru a da cuvântului altă valoare morfologică sau stilistică sau pentru a forma un cuvânt nou. — Din lat. **reduplicare.**

REDUPLICÁRE, *reduplicări,* s.f. Acțiunea de *a reduplica* și rezultatul ei; reduplicație. — V. **reduplica.**

REDUPLICATÍV, -Ă, *reduplicativi, -e,* adj. Privitor la o reduplicare, rezultat în urma unei reduplicări. — Din fr. **réduplicatif.**

REDUPLICÁȚIE, *reduplicații,* s.f. Reduplicare. — Din fr. **réduplication,** lat. **reduplicatio.**

REDÚS, -Ă, *reduși, -se,* adj. **1.** Scăzut, micșorat, diminuat (ca proporții, cantitate, intensitate, valoare). ✦ (Despre funcții și expresii algebrice) Asupra căreia s-a efectuat operația pentru obținerea celei mai simple forme; simplificat. **2.** (Despre oameni) Lipsit de inteligență, de cultură; mărginit, prost. **3.** (Chim.; despre substanțe) Din care a fost scos oxigenul și care a câștigat electroni. — V. **reduce.**

REDUTÁBIL, -Ă, *redutabili, -e,* adj. De temut; puternic; valoros. — Din fr. **redoutable.**

REDÚTĂ, *redute,* s.f. **1.** Mic fort de apărare, de formă poligonală, înconjurat de șanțuri, folosit în trecut pentru apărarea circulară. **2.** (Înv.) Local public de petrecere cu muzică și dans. — Din rus. **redut,** germ. **Redoute,** fr. **redoute.**

REECHILIBRÁ, *reechilibrez,* vb. I. Tranz. și refl. A readuce sau a reveni la starea de echilibru. — Pref. *re-* + **echilibra.**

REECHILIBRÁRE, *reechilibrări,* s.f. Acțiunea de *a (se) reechilibra* și rezultatul ei; revenire la starea de echilibru. — V. **reechilibra.**

REEDITÁ, *reeditez,* vb. I. Tranz. **1.** A publica într-o nouă ediție o lucrare, o operă etc.; a scoate o nouă ediție a operelor unui scriitor, a retipări. **2.** Fig. A readuce în discuție, a pune din nou în circulație, a relua, a repeta o idee, o concepție etc. (greșită). [Pr.: *re-e-*] — Din fr. **rééditer.**

REEDITÁRE, *reeditări,* s.f. Acțiunea de *a reedita* și rezultatul ei; retipărire. — V. **reedita.**

REEDITÁT, -Ă, *reeditați, -te,* adj. **1.** (Despre opere literare, științifice, muzicale etc.) Publicat într-o nouă ediție; retipărit. **2.** Fig. (Despre afirmații, idei, concepții) Pus din nou în circulație; reluat, repetat. — V. **reedita.**

REEDUCÁ, *reedúc,* vb. I. Tranz. A îndrepta educația (greșită) a cuiva; a da cuiva o nouă educație. ✦ A deprinde un infirm să se folosească din nou de acea parte a corpului sau de acea facultate psihică ce a suferit un traumatism sau un accident. ✦ A deprinde un infirm cu o nouă meserie (adecvată situației sale). — Din fr. **rééduquer.**

REEDUCÁRE, *reeducări,* s.f. Acțiunea de *a reeduca* și rezultatul ei. — V. **reeduca.**

REEDUCÁT, -Ă, *reeducați, -te,* adj. (Despre oameni) Căruia i s-a îndreptat educația (greșită); care a primit o nouă educație. ✦ (Despre infirmi) Deprins să se folosească din nou de partea corpului sau de facultatea psihică ce a suferit un traumatism sau un accident. — V. **reeduca.**

REELIGÍBIL, -Ă, *reeligibili, -e,* adj. (Despre oameni) Care poate fi ales din nou în aceeași funcție. — Din fr. **rééligible.**

REELIGIBILITÁTE s.f. Calitatea de a fi reeligibil. — Din fr. **rééligibilité.**

REESCÓNT, *reesconturi,* s.n. (Fin.) Faptul de a reesconta; scont prin care o bancă cumpără de la o altă bancă o cambie, o trată sau alt efect de comerț scontat anterior la acea bancă. — Din fr. **réescompte.**

REESCONTÁ, *reescontez,* vb. I. Tranz. (Fin.; despre o bancă) A vinde cambii unei bănci, înainte de scadență, în scopul accelerării rotatației capitalului și al lărgirii plasamentelor; a efectua un reescont. — Din fr. **réescompter.**

REESCONTÁRE, *reescontări,* s.f. (Fin.) Acțiunea de *a reesconta* și rezultatul ei. [Pr.: *re-es-*] — V. **reesconta.**

REEȘALONÁ, *reeșalonez,* vb. I. Tranz. A eșalona din nou o datorie (scadentă), stabilind un nou termen pentru plata ei. — Pref. *re-* + **eșalona.**

REEȘALONÁRE, *reeșalonări,* s.f. Acțiunea de *a reeșalona.* — V. **reeșalona.**

REEȘALONÁT, -Ă, *reeșalonați, -te,* adj. (Despre datorii, credite etc.) Care a fost eșalonat din nou, la noi termene. — V. **reeșalona.**

REEVALUÁ, *reevaluez,* vb. I. Tranz. A evalua din nou pe baze noi. [Pr.: *-lu-a*] — Din fr. **réevaluer.**

REEVALUÁRE, *reevaluări,* s.f. Acțiunea de *a reevalua* și rezultatul ei. (În sintagma) *Reevaluare valutară* = creștere oficială a parității monedei naționale în raport cu o monedă străină (în general față de dolar). [Pr.: *-lu-a-*] — V. **reevalua.**

REEXAMINÁ, *reexaminez,* vb. I. Tranz. A examina din nou pe cineva (când primul examen n-a fost concludent sau a fost negativ). ✦ A cerceta, a studia, a lua din nou în discuție o lucrare, o problemă etc. [Pr.: *re-e-gza-*] — Pref. *re-* + **examina.**

REEXAMINÁRE, *reexaminări,* s.f. Acțiunea de *a reexamina* și rezultatul ei. [Pr.: *re-e-gza-*] — V. **reexamina.**

REEXPEDIÁ, *reexpediez,* vb. I. Tranz. A trimite, a expedia din nou. [Pr.: *-di-a*] — Din fr. **réexpédier.**

REEXPEDIÉRE, *reexpedieri,* s.f. Acțiunea de *a reexpedia* și rezultatul ei. — V. **reexpedia.**

REEXPÓRT, *reexporturi,* s.n. Exportare a unor mărfuri importate (fără a le supune vreunei prelucrări). — Din **reexporta** (derivat regresiv).

REEXPORTÁ, *reexpórt,* vb. I. Tranz. A exporta mărfuri importate; a face un reexport. — Din fr. **réexporter.**

REEXPOZÍȚIE, *reexpoziții,* s.f. Secțiune a unei sonate, a unei fugi etc. care se repetă. — Din fr. **réexposition.**

REFÁCE, *refác,* vb. III. Tranz. **1.** A face din nou ceva rău făcut sau în parte distrus; a repara; *p. ext.* a transforma, a modifica, a schimba. ✦ Refl. (Despre un țesut) A se regenera. **2.** A aduce din nou în starea (de înflorire) în care a fost mai înainte; a reconstrui. ✦ Tranz. și refl. Fig. A (se) face din nou sănătos, a (se) întrema, a (se) însănătoși. — Pref. *re-* + **face** (după fr. *refaire).*

REFÁCERE, *refaceri,* s.f. Acțiunea de *a (se) reface* și rezultatul ei. ✦ Operație prin care o unitate militară este retrasă în spatele liniei de luptă, pentru odihna trupelor și pentru completarea efectivelor și a armamentului. — V. **reface.**

REFÁCȚIE, *refacții,* s.f. **1.** Reducere a taxelor vamale pentru mărfurile care au suferit de pe urma transportului pe mare, micșorându-și astfel valoarea. **2.** (În sintagma) *Refacția căii* = înlocuirea elementelor componente ale unei căi ferate ca urmare a uzurii sau scăderii siguranței de funcționare. — Din fr. **réfaction.**

REFĂCÚT, -Ă, *refăcuți, -te,* adj. (Despre industrie, agricultură, economie etc.; *p. ext.* despre regiuni, țări etc.) Readus în starea bună de mai înainte; restabilit. ✦ (Despre o lucrare, o casă etc.) Executat din nou (sau în cea mai mare parte); reconstruit. ✦ Fig. (Despre oameni) Însănătoșit, întremat, întărit. — V. **reface.**

REFÉC, *refecuri,* s.n. Cusătură cu ajutorul căreia se îmbină două bucăți de material textil, ale căror margini se îndoaie și se prind sub îndoitură, ca să nu se destrame; refecătură. ✧ Expr. *A lua* (pe cineva) *la cere* sau (rar) *a trage* (cuiva) *un refec* = a mustra pe cineva cu asprime, a-l critica, a-i cere socoteală. — Cf. r e f e c a.

REFECÁ, *reféc,* vb. I. Tranz. **1.** A coase un refec. **2.** A detaşa cu fierăstrăul marginile teşite ale scândurilor brute, pentru a obţine scânduri paralelipipedice. — Cf. lat. r e f r i c a r e.

REFECÁRE, *refecări,* s.f. Acţiunea de *a refeca* şi rezultatul ei. — V. **refeca.**

REFECÁT, -Ă, *refecaţi, -te,* adj. Cusut cu refec. — V. **refeca.**

REFECĂTÚRĂ, *refecături,* s.f. (Pop.) Refec. — **Refec** + suf. *-ătură.*

REFECTÓR s.n. v. **refectoriu.**

REFECTÓRIU, *refectorii,* s.n. Sală de mâncare într-un internat, într-o mănăstire etc. [Var.: **refectór** s.n.] — Din fr. **réfectoire,** lat. **refectorium.**

REFENEÁ, *refenele,* s.f. (Înv.) Petrecere în comun; chef. — Din tc. **refene.**

REFERÁ vb. I v. **referi.**

REFERÁT, *referate,* s.n. Dare de seamă, scrisă sau orală, asupra unei cărţi, a unei activităţi etc. ✦ Raport (de câteva rânduri) scris pe marginea unei cereri, a unui act etc. (în care se propune o rezoluţie). — Din germ. **Referat.**

REFERENDÁR, *referendari,* s.m. **1.** Demnitar la Curtea franceză însărcinat cu prezentarea şi urmărirea cererilor referitoare la titlurile de nobleţe, la dispensele de vârstă etc. ✧ *Mare referendar* = membru al senatului în Imperiul Francez, care deţinea sigiliul adunării. **2.** (Înv.) Referent. — Din lat. **referendarius,** germ. **Referendar,** fr. **référendaire.**

REFERÉNDUM, *referendumuri,* s.n. Consultare directă a cetăţenilor, chemaţi să se pronunţe, prin vot, asupra unui proiect de lege de o deosebită importanţă pentru stat sau asupra unor probleme de interes general. — Din lat. [ad] **referendum,** fr. **référendum.**

REFERÉNT, -Ă, *referenţi, -te,* s.m. şi f. Specialist în cadrul unei instituţii, a cărui atribuţie este de a da îndrumări şi informaţii în domeniul specialităţii sale; consilier. ✦ Persoană care face un referat. — Din germ. **Referent,** lat. **referens, -ntis.**

REFERENŢIÁL, -Ă, *referenţiali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Referitor la ceva, care constituie un sistem de referinţă. **2.** S.n. Sistem de referinţă. [Pr.: *-ţi-al*] — Din fr. **référentiel.**

REFERÍ, *refér,* vb. IV. **1.** Intranz. A face un referat; a raporta, a relata. **2.** Refl. A se raporta (la ceva sau la cineva), a fi în legătură cu..., a viza (ceva sau pe cineva), a face o aluzie. [Var.: (**1**) **referá** vb. I] — Din germ. **referieren,** fr. **référer.**

REFERÍNŢĂ, *referinţe,* s.f. **1.** Informaţie pe care o dă cineva cu privire la situaţia unei persoane. ✦ P. gener. Informaţie, lămurire, explicaţie. **2.** Faptul de a raporta un lucru la altul sau o chestiune la alta. ✧ *Sistem de referinţă* = **a)** (Geom.) sistem de coordonate la care se raportează poziţiile figurilor geometrice; **b)** (Fiz.) grup format de sistemele de coordonate imobile unul faţă de altul, la care se raportează poziţiile corpurilor sau poziţiile în câmpurile de forţă. ✧ (În loc. adj.) *De referinţă* = la care te poţi referi (**2**); important. — Din germ. **Referenz,** fr. **référence.**

REFERÍRE, *referiri,* s.f. (Rar) Faptul de *a (se) referi.* ✧ Loc. prep. *Cu referire la...* = în legătură cu..., referitor, relativ la... — V. **referi.**

REFERITÓR, -OÁRE, *referitori, -oare,* adj. Care se referă la ceva sau la cineva; care priveşte ceva sau pe cineva. ✧ Loc. prep. *Referitor la...* = despre, în legătură cu..., privitor la... — **Referi** + suf. *-tor.*

REFIÉRBE, *refiérb,* vb. III Tranz. A fierbe ceva din nou.— Pref. *re-* + **fierbe.**

REFIERBĂTÓR, *refierbătoare,* s.n. Schimbător de căldură tubular, pentru fierberea unui lichid cu ajutorul aburului.— **Refierbe** + suf. *-ător.*

REFLÉCT, *reflecte,* s.n. (Înv.) Reflex. — Din fr. **reflet** (după *reflecta).*

REFLECTÁ, (**1, 2**) pers. 3 *refléctă,* (**3**) *reflectez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) răsfrânge direcţia de propagare a luminii, a razelor de lumină, a undelor etc. la suprafaţa de separaţie a două medii diferite; a determina sau a suferi o reflexie (**1**). **2.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) oglindi. **3.** Intranz. A gândi profund; a cugeta, a medita la... — Din fr. **refléter,** lat. **reflectere,** germ. **reflektieren.**

REFLECTÁNT, -Ă, *reflectanţi, -te,* adj. (Despre corpuri) A cărui suprafaţă reflectă (bine) lumina, sunetele etc.; reflectorizant. — **Reflecta** + suf. *-ant.*

REFLECTÁRE, *reflectări,* s.f. Acţiunea de *a (se) reflecta* şi rezultatul ei. ✦ Categorie a gnoseologiei materialist-dialectice, care se referă la esenţa raportului dintre subiect şi obiect, dintre conştiinţă şi lumea exterioară.— V. **reflecta.**

REFLECTĂTÓR, -OÁRE, *reflectători, -oare,* adj. Care se referă la reflexie. — **Reflecta** + suf. *-ător.*

REFLECTIVITÁTE s.f. (Biol.) Însuşire a ţesuturilor vii de a provoca răspunsuri reflexe. — Din fr. **réflectivité,** engl. **reflectivity.**

REFLECTOMÉTRU, *reflectometre,* s.n. (Fiz.) Instrument pentru determinarea puterii reflectătoare sau a calităţii luciului suprafeţei corpurilor, prin comparare cu suprafaţa unui corp de referinţă. — Din fr. **réflectomètre,** germ. **Reflektometer.**

REFLECTÓR, *reflectoare,* s.n. **1.** Parte a unui dispozitiv de iluminat sau a unui proiector care, folosind fenomenul reflexiei regulate sau difuze, dirijează fluxul luminos al unei surse de lumină pe o anumită direcţie sau într-o anumită zonă mai întinsă; *p. ext.* aparat înzestrat cu un asemenea dispozitiv. ✦ Oglindă concavă care reflectă lumina într-o direcţie voită; *p. ext.* proiector. **2.** (Astron.) Telescop al cărui obiectiv este construit dintr-o oglindă concavă. **3.** (Elt.) Element component al unor antene în scopul măririi directivităţii lor. — Din fr. **réflecteur.**

REFLECTORIZÁ, pers. 3 *reflectorizează,* vb. I. Tranz. A răsfrânge puternic orice fascicul de lumină. — Din engl. **reflectorize.**

REFLECTORIZÁNT, -Ă, *reflectorizanţi, -te,* adj. Reflectant. ✧ *Placă reflectorizantă* = strat alcătuit din numeroase bile mici de sticlă, înglobate într-un material plastic transparent şi colorat, care reflectă bine lumina incidentă, îndeosebi aceea care vine normal, şi care se foloseşte în semnalizarea rutieră. — **Reflector** + suf. *-izant.*

REFLECTORIZÁRE, *reflectorizări,* s.f. Acţiunea de *a reflectoriza.* — V. **reflectoriza.**

REFLÉCŢIE, *reflecţii,* s.f. **1.** Meditare, cugetare, gândire, reflexie (**2**). **2.** Reflexie (**1**). [Var.: **reflecţiúne** s.f.] — Din fr. **réflexion,** lat. **reflexio, -onis,** germ. **Reflexion** (după *reflecta).*

REFLECŢIÚNE s.f. v. **reflecţie.**

REFLÉX, -Ă, *reflecşi, -xe,* adj., s.n. **I.** Adj. (Fiziol.; despre acte sau mişcări ale organismului) Produs în mod spontan, independent de voinţă. ✧ *Act reflex* (şi substantivat, n.) = reacţie bruscă şi automată a organismului animal sau uman la o modificare a mediului; răspuns secretor sau motor al organismului la acţiunea unei astfel de modificări. *Reflex condiţionat* = reflex dobândit în cursul vieţii, în urma asocierii repetate a unui excitant oarecare cu un exicitant care provoacă un reflex înnăscut. *Reflex necondiţionat* = reflex înnăscut. ✦ P. gener. Care reprezintă o reacţie imediată, spontană. **II.** S.n. **1.** Rază reflectată; sclipire, strălucire, lucire. **2.** Fig. Oglindire, reflectare a unei stări de lucruri sau a unei stări sufleteşti. — Din fr. **réflexe,** lat. **reflexus,** germ. **Reflex.**

REFLÉXIE, *reflexii,* s.f. **1.** Fenomen de reîntoarcere parţială a luminii, a sunetului, a radiaţiilor în mediul din care au venit atunci când întâlnesc o suprafaţă de separare a două medii; reflexie (**2**). **2.** Reflecţie (**1**). [Var.: **reflexiúne** s.f.] — Din fr. **réflexion,** lat. **reflexio, -onis,** germ. **Reflexion.**

REFLEXIÚNE s.f. v. **reflexie.**

REFLEXÍV, -Ă, *reflexivi, -e,* adj. **1.** (În sintagmele) *Pronume reflexiv* = pronume care ţine locul numelui unui obiect asupra căruia se exercită, direct sau indirect, acţiunea verbului şi care e identic cu subiectul verbului. *Verb reflexiv* = verb însoţit de pronume reflexiv. ✦ (Substantivat, n.) Funcţiunea verbului reflexiv. **2.** (Despre oameni) Predispus la reflecţie; meditativ, gânditor. ✦ (Despre manifestări, realizări ale oamenilor) Care denotă reflecţie (**1**), care se realizează prin reflecţie. **3.** (Mat.; în sintagma) *Relaţie reflexivă* = relaţie care are proprietatea de reflexivitate (**2**). — Din fr. **réflexif,** germ. **reflexiv.**

REFLEXIVITÁTE s.f. (Rar) **1.** Faptul de a fi reflexiv; predispoziţie spre meditaţie. **2.** Proprietate a unei relaţii logice, matematice etc. de a avea loc întotdeauna între un element şi el însuşi. — **Reflexiv** + suf. *-itate.* Cf. fr. r é f l e x i v i t é.

REFLEXOGÉN, -Ă, *reflexogeni, -e,* adj. Care poate produce reflexe (**I**). — Din fr. **réflexogène.**

REFLEXOLÓG, -Ă *reflexologi, -ge,* s.m. şi f. Medic specialist în reflexologie. — Din **reflexologie** (derivat regresiv).

REFLEXOLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu studiul reflexelor. — Din fr. **réflexologie.**

REFLEXOTERAPÍE s.f. Metodă terapeutică prin care se urmăreşte vindecarea unor boli prin folosirea anumitor reflexe. — Din fr. **réflexothérapie.**

REFLÚX, *refluxuri,* s.n. Fază de coborâre a nivelului mărilor şi oceanelor în cadrul fenomenului de maree. ✦ Fig. Descreştere; regres. — Din fr. **reflux.**

REFOLOSÍ, *refolosesc,* vb. IV. Tranz. A da o nouă întrebuinţare unor materiale, obiecte etc., după o prealabilă prelucrare. ✦ A folosi din nou un procedeu, o metodă. — Pref. *re-* + **folosi.**

REFOLOSÍBIL, -Ă, *refolosibili, -e,* adj. Care se poate folosi din nou după o prealabilă prelucrare. — Pref. *re-* + **folosibil.**

REFOLOSÍRE, *refolosiri,* s.f. Acţiunea de *a refolosi.* — V. **refolosi.**

REFOLOSÍT, -Ă, *refolosiţi, -te,* adj. Care a fost folosit din nou (după prelucrare). — V. **refolosi.**

REFORMÁ, *reformez,* vb. I. **1.** Tranz. A schimba (în bine); a îndrepta, a îmbunătăţi (o situaţie, o concepţie etc.). **2.** Tranz. A scoate din folosinţă unele bunuri uzate (inutilizabile). **3.** Tranz. A declara o persoană inaptă pentru serviciul militar şi a o scoate din evidenţele armatei. **4.** Refl. (Înv.) A se forma din nou, a se reface. — Din fr. **réformer,** lat. **reformare.**

REFORMÁRE, *reformări,* s.f. Acţiunea de *a (se) reforma* şi rezultatul ei. ✦ (Rar) Reformă (**2**). — V. **reforma.**

REFORMÁT, -Ă, *reformaţi, -te,* adj. **1.** (Despre materiale, maşini, unelte etc.) Scos din uz, ca inutilizabil. **2.** Declarat inapt pentru serviciul militar şi scos din evidenţele armatei. **3.** Care ţine de cultul religios protestant. ✦ (Substantivat) Persoană de confesiune creştină protestantă; *p. restr.* calvin. — V. **reforma.** Cf. fr. r é f o r m é, lat. r e f o r m a t u s.

REFORMATÓR, -OÁRE, *reformatori, -oare,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care reformează, care aduce reforme, care reînnoieşte; propagator de reforme. — Din fr. **réformateur,** lat. **reformator.**

REFÓRMĂ, *reforme,* s.f. **1.** Transformare politică, economică, socială, cu caracter limitat sau de structură pentru a realiza un progres. ✧ *Reformă monetară* (sau *bănească)* = reorganizare a sistemului monetar al unei ţări din cauza deprecierii puternice a monedei naţionale, ca urmare a perturbărilor din sistemul economic naţional. *Reformă financiară* = reformă prin care se aduc modificări importante sistemului de formare şi de cheltuire a veniturilor statului. **2.** (Art.)

Mişcare religioasă de la începutul sec. XVI în Germania, răspândită în cea mai mare parte a Europei, care a susţinut principiul mântuirii prin credinţă, secularizarea averilor clerului, simplificarea ierarhiei şi cultului catolic şi introducerea limbilor naţionale în serviciile de cult. **3.** Scoaterea din uz a unui material, a unei unelte etc. în urma degradării lor; (concr.) totalitatea materialelor, uneltelor, efectelor, armelor etc., socotite la un moment dat ca inutilizabile (prin degradare); *p. ext.* depozit în care se păstrează un asemenea material. **4.** Scoaterea din cadrele armatei a unui militar (pentru motive de incapacitate fizică). — Din fr. **réforme,** germ. **Reform.**

REFORMÍSM s.n. **1.** Atitudine politică bazată pe propagarea reformelor. **2.** Curent politic care preconizează progresul şi schimbările în societate numai pe calea reformelor. — Din fr. **réformisme.**

REFORMÍST, -Ă, *reformişti, -ste,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care preconizează reformismul, care se face în spiritul reformismului. **2.** S.m. şi f. Adept al reformismului. — Din fr. **réformiste.**

REFORMULÁ, *reformulez,* vb. I. Tranz. A formula din nou (în alţi termeni). — Pref. *re-* + **formula.**

REFORMULÁRE, *reformulări,* s.f. Acţiunea de *a reformula* şi rezultatul ei. — V. **reformula.**

REFORMULÁT, -Ă, *reformulaţi, -te,* adj. Care a fost formulat din nou (în alţi termeni). — V. **reformula.**

REFRACTÁ, pers. 3 *refráctă,* vb. I. **1.** Refl. (Fiz.; despre unde, raze de lumină) A se frânge, a devia la trecerea dintr-un mediu în altul; a suferi fenomenul refracţiei. **2.** Tranz. (Despre corpuri, medii) A produce fenomenul refracţiei. — Din fr. **réfracter.**

REFRACTÁR, -Ă, *refractari, -e,* adj. **1.** (Despre materiale) Care rezistă la temperaturi înalte fără a-şi schimba structura, compoziţia şi caracteristicile. ✧ *Cărămidă refractară* = cărămidă fabricată dintr-un material special, rezistentă la temperaturi înalte, folosită la căptuşirea focarelor de la cuptoarele industriale, de la cazanele de încălzire centrală, de la locomotive etc. **2.** Fig. (Despre oameni, caractere etc.) Care refuză să se supună la ceva, care se împotriveşte. — Din fr. **réfractaire,** lat. **refractarius.**

REFRACTARÍSM s.n. (Rar) Atitudine refractară; împotrivire, nesupunere. — **Refractar** + suf. *-ism.*

REFRACTARITÁTE s.f. (Rar) Proprietate a unor materiale de a fi refractare. **2.** Temperatură la care se înmoaie un material refractar. — Din fr. **réfractairité.**

REFRACTÁT, -Ă, *refractaţi, -te,* adj. (Despre unele raze luminoase) Frânt, deviat (după anumite legi) la trecerea dintr-un mediu în altul. — V. **refracta.**

REFRACTOMETRÍE s.f. Ansamblul procedeelor utilizate pentru determinarea indicilor de refracţie ai substanţelor şi pentru studierea altor proprietăţi legate de valorile acestor indici. — Din fr. **réfractométrie.**

REFRACTOMÉTRU, *refractometre,* s.n. Instrument optic pentru măsurarea indicelui de refracţie al substanţelor. — Din fr. **réfractomètre.**

REFRACTÓR, *refractoare,* s.n. **1.** Lunetă astronomică al cărei obiectiv este o lentilă. **2.** Dispozitiv optic care schimbă direcţia fluxului luminos emis de o sursă luminoasă prin fenomenul de refracţie. **3.** (Astron.) Telescop în care imaginea se obţine cu ajutorul unui obiectiv alcătuit din mai multe lentile. — Din fr. **réfracteur,** germ. **Refraktor.**

REFRÁCŢIE, *refracţii,* s.f. (Fiz.) Fenomen de abatere a direcţiei de propagare a unei unde, a unei radiaţii sau a unui corpuscul, când aceştia întâlnesc suprafaţa de separaţie a două medii diferite. ✧ *Indice de refracţie* = număr care caracterizează fenomenul de refracţie a unei radiaţii luminoase sau a unei unde, egal cu raportul dintre viteza de propagare a acelei radiaţii sau a acelor unde în mediul din care provin şi viteza lor de propagare în mediul în care pătrund. *Refracţie astronomică* = deviere a razei de lumină a unui astru de la direcţia rectilinie, datorată refracţiei sale în atmosfera terestră. [Var.: **refracţiúne** s.f.] — Din fr. **réfraction,** lat, **refractio, -onis.**

REFRACŢIÚNE s.f. v. **refracţie.**

REFRANGÍBIL, -Ă, *refrangibili, -e,* adj. (Rar) Care se poate refracta. — Din fr. **réfrangible.**

REFRANGIBILITÁTE, *refrangibilităţi,* s.f. (Rar) Însuşirea de a se refracta. — Din fr. **réfrangibilité.**

REFRÉN, *refrene,* s.n. **1.** Cuvânt, vers sau grup de versuri care se repetă după una sau mai multe strofe, cu rolul de a sublinia, prin repetiţie, o idee poetică. **2.** Frază muzicală reluată la sfârşitul cupletelor unui cântec. ✦ Temă principală a rondoului, care se repetă după fiecare cuplet. **3.** Fig. Cuvânt, frază, expresie care se repetă stereotip. [Pl. şi: *refrenuri*] — Din fr. **refrain.**

REFRIGERÁ, *refrigerez,* vb. I. Tranz., intranz. şi refl. A (se) răci până la o temperatură apropiată de punctul de îngheţare. — Din fr. **réfrigérer.**

REFRIGERÁRE, *refrigerări,* s.f. Acţiunea de *a (se) refrigera* şi rezultatul ei; răcire a unui produs până la o temperatură apropiată de punctul de îngheţare, în scopul conservării lui îndelungate; refrigeraţie. — V. **refrigera.**

REFRIGERATÓR, *refrigeratoare,* s.n. Aparat sau parte dintr-o instalaţie frigorigenă, în care se produce, în general cu ajutorul energiei electrice, scăderea temperaturii până aproape de 0°C. — Din fr. **réfrigérateur.**

REFRIGERÁŢIE, *refrigeraţii,* s.f. Refrigerare. ✦ (Med.) Metodă care constă în răcirea unui membru, a unui segment de membru sau a unei porţiuni limitate de tegument cu ajutorul pungilor de gheaţă sau al aparatelor refrigerente, în scop anestezic sau terapeutic. — Din fr. **réfrigération.**

REFRIGERÉNT, -Ă, *refrigerenţi, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. Care răceşte, care produce scăderea temperaturii. **2.** S.n. Schimbător de căldură, confecţionat din sticlă sau din metal, folosit în lucrările de laborator pentru condensarea vaporilor rezultaţi la distilare. — Din fr. **réfrigérant.**

REFRINGÉNT, -Ă, *refringenţi, -te,* adj. (Despre un mediu) Care refractă razele luminoase. — Din fr. **réfringent.**

REFRINGÉNŢĂ, *refringenţe,* s.f. (Fiz.) Proprietate a unor corpuri de a refracta lumina. — Din fr. **réfringence.**

REFRIŞÁ, *refrişez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) împrospăta. — Din fr. **refraîchir.**

REFUGIÁ, *refugiez,* vb. I. Refl. A se retrage dintr-un teritoriu ocupat, a fugi din faţa unui pericol sau de o urmărire, căutând sprijin sau ocrotire la cineva sau undeva; a se pune la adăpost. ✦ Fig. A se retrage într-un loc liniştit, ferit de zgomote şi puţin frecventat. [Pr.: *-gi-a*] — Din fr. **réfugier.**

REFUGIÁT, -Ă, *refugiaţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care s-a retras undeva sau la cineva spre a se adăposti, spre a găsi sprijin sau ocrotire în faţa unei primejdii, a unei neplăceri etc. ✧ *Refugiat politic* = persoană care cere azil politic. [Pr.: *-gi-at*] — V. **refugia.** Cf. fr. r é f u g i é.

REFUGIÉRE, *refugieri,* s.f. Acţiunea de *a se refugia;* refugiu (**1**). [Pr.: *-gi-e-*] — V. **refugia.**

REFÚGIU, *refugii,* s.n. **1.** Faptul de *a se refugia;* timp petrecut ca refugiat într-un anumit loc. **2.** Loc de adăpostire în caz de pericol; adăpost, azil. ✦ Fig. Consolare, alinare, mângâiere. ✦ Platformă ridicată şi amenajată ca un trotuar, pe partea carosabilă a căilor de circulaţie cu trafic intens sau în mijlocul unei pieţe, pentru a uşura reglementarea circulaţiei, traversarea străzii, urcarea sau coborârea din vehiculele de transport în comun etc. — Din fr. **refuge,** lat. **refugium.**

REFULÁ, *refulez,* vb. I. Tranz. **1.** A respinge din domeniul conştientului anumite impulsuri, emoţii, idei, sentimente, amintiri în dezacord cu conştiinţa morală. **2.** (Tehn.) A deplasa sau a împinge, cu ajutorul unei pompe, un fluid într-o conductă sau într-un recipient. **3.** A prelucra la cald sau la rece piesele de metal prin batere cu ciocanul sau prin presare la unul dintre capete, cu scopul de a schimba, parţial sau total, forma pieselor. — Din fr. **refouler.**

REFULÁRE, *refulări,* s.f. Acţiunea de *a refula* şi rezultatul ei. — V. **refula.**

REFULÁT, -Ă, *refulaţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. (Despre imagini, tendinţe, instincte, impulsuri etc.) Deplasat, căzut, respins în subconştient. **2.** S.m. şi f. Persoană care îşi refulează (**1**) dorinţele, instinctele, impulsurile etc. — V. **refula.** Cf. fr. r e f o u l é.

REFUTÁ, *refutez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A combate o afirmaţie, o teorie etc. prin argumente puternice. — Din fr. **réfuter,** lat. **refutare.**

REFUTÁBIL, -Ă, *refutabili, -e,* adj. (Livr.) Care poate fi combătut cu argumente puternice. — Din fr. **réfutable.**

REFUTÁRE, *refutări,* s.f. (Livr.) Acţiunea de *a refuta* şi rezultatul ei; refutaţie. — V. **refuta.**

REFUTÁŢIE, *refutaţii,* s.f. (Înv.) Refutare, respingere, combatere. — Din fr. **réfutation.**

REFÚZ, *refuzuri,* s.n. **1.** Faptul de *a refuza;* neacceptare, respingere. ✧ Expr. *Până la refuz* = atât încât nu se mai poate adăuga nimic, până la limita maximă. **2.** Material rămas, după cernere, sortare sau clasare (în ciur sau pe sită). **3.** Deficienţă în funcţionarea unui sistem tehnic. **4.** Defect de turnare care constă în producerea unor goluri rezultate din umplerea incompletă a formei cu metal topit. — Din fr. **refus.**

REFUZÁ, *refúz,* vb. I. Tranz. A respinge (ceva sau pe cineva), a nu accepta, a nu primi ceva ce ţi se oferă. ✦ A nu da ceva ce ţi se cere, a nu consimţi la ceva, a nu voi să faci ceva. ✦ (Construit cu dativul) A se priva de ceva, a renunţa la ceva. — Din fr. **refuser.**

REFUZÁRE s.f. Acţiunea de *a refuza* şi rezultatul ei. — V. **refuza.**

REGÁL[1], *regale,* s.n. (Tipogr.) Dulăpior la secţia de culegere manuală a unei tipografii, folosit la păstrarea casetelor cu litere sau a formelor pentru tipar. — Din germ. **Regal.**

REGÁL[2], -Ă, (**1, 3**), *regali, -e,* adj., (**2**) *regaluri,* s.n. **1.** Adj. Care aparţine unui rege, privitor la rege; regesc; *p. ext.* bogat, luxos, maiestuos, mândru. **2.** S.n. (Livr.) Ospăţ mare, bogat; banchet festiv. ✦ Eveniment deosebit (care încântă, desfată etc.). ✦ Plăcere mare; dar[2] plăcut. **3.** Adj. (În sintagma) *Apă regală* = amestec de acid clorhidric şi acid azotic, care are proprietatea de a ataca metalele nobile. [Pl. şi: (**2**) *regale*] — Din fr. **régal**(e), it. **regale,** lat. **regalis.**

REGALÁ, *regalez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) ospăta bine, a (se) cinsti. ✦ Tranz. A desfăta, a încânta. — Din fr. **régaler.**

REGALÁRE, *regalări,* s.f. (Înv.) **1.** Acţiunea de *a (se) regala.* **2.** Fig. Desfătare, încântare. — V. **regala.**

REGÁLĂ[1], *regale,* s.f. (Ieşit din uz) Pahar de bere mai mic decât ţapul; cantitatea de bere din acest pahar. — Din **regal[2].**

REGÁLĂ[2], *regale,* s.f. Vechi instrument de suflat asemănător cu orga, dar mai mic decât aceasta. ✦ Unul dintre registrele orgii. — Din fr. **régale.**

REGALÍSM s.n. Concepție politică care susține monarhia ca formă de guvernământ; atașament față de monarhie sau față de rege; monarhism. — **Regal**[2] + suf. *-ism* (după fr. *royalisme).*

REGALÍST, -Ă, *regaliști, -ste,* s.m. și f. Adept, partizan al regalității; monarhist. — **Regal**[2] + suf. *-ist* (după fr. *royaliste).*

REGALITÁTE, *regalități,* s.f. Formă de guvernământ în care statul este condus de un rege; monarhie. — Din lat. **regalitas, -atis.** Cf. fr. r o y a u t é.

REGÁT, *regate,* s.n. Stat guvernat de un rege; monarhie. ✧ *Vechiul Regat* = nume dat după Primul Război Mondial (până la instituirea republicii) teritoriului României de dinaintea acestui război (Țara Românească și Moldova). — **Rege** + suf. *-at.*

REGÁTĂ, *regate,* s.f. **1.** Denumire dată unei competiții sportive nautice (caiac, canoe, iahting, canotaj). ✦ Probă în competițiile de iahting, care are mai multe etape în cadrul aceluiași program. **2.** Formă de cravată care se înnoadă și cade vertical de-a lungul plastronului cămășii. — Din fr. **régate.**

REGĂSÍ, *regăsesc,* vb. IV. Tranz. A găsi din nou pe cineva sau ceva. ✧ Refl. recipr. *S-au regăsit după 10 ani.* ✦ Refl. A se afla din nou în același loc, în aceeași situație. ✦ Refl. Fig. A se reculege, a-și recăpăta echilibrul sufletesc. — Pref. *re-* + **găsi** (după fr. *retrouver).*

REGĂSÍRE, *regăsiri,* s.f. Faptul de *a (se) regăsi.* — V. **regăsi.**

REGĂȚEÁN, -Ă, *regățeni, -e,* s.m. și f. Denumire dată, după Primul Război Mondial, locuitorilor Vechiului Regat. — **Regat** + suf. *-ean.*

REGĂȚEÁNCĂ, *regățence,* s.f. Regățeană. — **Regățean** + suf. *-ea.*

REGÂNDÍ, *regândesc,* vb. IV. Tranz. A concepe din nou (și în alt fel); (rar) a redimensiona. — Pref. *re-* + **gândi.**

REGÂNDÍRE, *regândiri,* s.f. Acțiunea de *a regândi.* — V. **regândi.**

REGÂNDÍT, -Ă, *regândiți, -te,* adj. Care a fost conceput din nou (în alt fel). — V. **regândi.**

RÉGE, *regi,* s.m. **1.** Suveranul unui regat. **2.** Fig. Persoană care are, prin importanța și competența sa, poziția cea mai însemnată într-un domeniu, într-o colectivitate. **3.** Piesă de șah, care se poate muta în toate direcțiile pe tabla de șah și a cărei pierdere aduce înfrângerea jucătorului. ✦ Numele unei cărți de joc; popă, rigă. — Din lat. **rex, -gis.**

REGENERÁ, *regenerez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre organe sau țesuturi) A se reface. **2.** Tranz. și refl. Fig. A reveni sau a face să revină la viață nouă; a (se) primeni, a (se) înnoi, a (se) înviora. **3.** Tranz. A readuce în condiții de folosire un material uzat, prin procedee care redau materialului (o parte din) proprietățile lui inițiale. — Din fr. **régénérer,** lat. **regenerare.**

REGENERÁBIL, -Ă, *regenerabili, -e,* adj. Care se poate regenera; regenerativ. — Din engl. **regenerable.**

REGENERÁRE, *regenerări,* s.f. Acțiunea de *a (se) regenera* și rezultatul ei. — V. **regenera.**

REGENERÁT, -Ă, *regenerați, -te,* adj. (Despre organe sau țesuturi) Refăcut. ✦ (Despre materiale uzate) Care a fost readus (prin procedee speciale) în condiții de folosire. — V. **regenera.**

REGENERATÍV, -Ă, *regenerativi, -e,* adj. Care se poate regenera; regenerabil. — Din fr. **régénératif.**

REGENERATÓR, -OÁRE, *regeneratori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care regenerează; înnoitor. **2.** S.n. Sistem tehnic care servește la regenerarea unui material uzat. — Din fr. **régénérateur.**

REGÉNT, -Ă, *regenți, -te,* s.m. și f. Persoană care guvernează provizoriu o monarhie, ținând locul monarhului în timpul unei regențe. — Din fr. **régent,** lat. **regens, -ntis.**

REGÉNTĂ, *regente,* adj. (Despre propoziții; adesea substantivat) Căreia îi este subordonată altă propoziție. — Din **regent.**

REGÉNȚĂ, *regențe,* s.f. **1.** Guvernare provizorie, exercitată de una sau de mai multe persoane în timpul minoratului, absenței sau bolii unui monarh; perioadă cât durează această guvernare; persoanele (sau persoana) care guvernează în această perioadă. **2.** Stil în arhitectura și în artele decorative franceze la începutul sec. XVIII, caracterizat prin suplețea, grația și delicatețea elementelor decorative. — Din fr. **régence.**

REGÉSC, -EÁSCĂ, *regești,* adj. Regal[2]. ✦ (Rar) Care are calitatea de rege. — **Rege** + suf. *-esc.*

REGÉȘTE adv. Ca un rege. — **Rege** + suf. *-ește.*

RÉGGAE s.n. Muzică ritmică jamaicană, caracterizată printr-un ritm binar sincopat; dans executat pe această muzică. [Pr.: *réghe*] — Din fr., it. **reggae.**

REGHIMÉNT s.n. v. **regiment.**

REGICÍD, -Ă, *regicizi, -de,* adj., s.m. și f., s.n. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care a asasinat un rege. **2.** S.n. Faptul de a asasina un rege; asasinarea unui rege. — Din fr. **régicide,** lat. **regicida.**

REGÍE, *regii,* s.f. **1.** Concepția interpretării scenice a unui text dramatic, a unui scenariu sau libret destinat să devină spectacol; îndrumarea jocului actorilor și a montării unui spectacol de teatru, de cinema, de operă etc. ✧ *Regie tehnică* = încăpere tehnică atașată unui studio de înregistrări de radiodifuziune sau de televiziune pentru efectuarea reglajului și controlului programelor înregistrate, radiodifuzate sau televizate. **2.** Sistem de executare a unei lucrări sau de exploatare a unui bun public sau particular de către un administrator care urmează să justifice conturile față de organele superioare sau față de proprietar. ✧ *Cheltuieli de regie* = cheltuieli de întreținere la o întreprindere, la o instituție; cheltuieli care se fac cu ocazia executării unei lucrări și care se adaugă la costul materiei prime, al materialelor etc. **3.** (Înv.) Instituție însărcinată cu perceperea unor impozite indirecte. **4.** Formă de organizare a unor întreprinderi având ca obiect exploatarea de bunuri ale statului sau valorificarea unor drepturi ale acestuia, caracterizată prin personalitate juridică proprie și gestiune separată de a statului, dar legată într-o măsură mai mare sau mai mică de bugetul statului. **5.** Debit, tutungerie. — Din fr. **régie,** germ. **Regie.**

REGIFÚGIU, *regifugii,* s.n. Sărbătoare romană care se celebra în amintirea alungării regilor din vechea Romă. — Din lat. **regifugium.**

REGÍM, *regimuri,* s.n. **1.** Sistem de organizare și de conducere a vieții economice, politice și sociale a unui stat; formă de guvernământ a unui stat. ✧ *Regim parlamentar* = formă de guvernământ în care puterea supremă în stat este deținută de un parlament. *Regim preferențial* = acordare de avantaje în relațiile de comerț exterior de către un stat altui stat, pe bază de reciprocitate. ✦ Perioadă de guvernare a unui rege, a unui partid politic etc. **2.** Sistem de norme sau de reguli proprii activității sau vieții dintr-o instituție, dintr-o întreprindere etc.; convenție prin care se stabilesc anumite drepturi și obligații. ✦ Mod de viață, totalitatea condițiilor de viață, de lucru etc. dintr-un anumit loc. ✦ Totalitatea regulilor impuse modului de viață sau de alimentație a unei persoane (suferinde). ✧ *Regim alimentar* = folosire a alimentelor și a băuturilor în conformitate cu anumite reguli impuse de condițiile de sănătate sau de boală ale unei persoane. **3.** (Tehn.) Ansamblu condițiilor externe invariabile care, pentru un anumit interval de timp, determină dispoziția, funcționarea sau modul de utilizare a unor sisteme tehnice. ✦ *Regim hidrologic* = ansamblul mărimilor variabile caracteristice unei ape sau unui bazin hidrografic. *Regim hidric* = ansamblul fenomenelor de mișcare și de reținere a apei în sol. *Regim vamal* = totalitatea dispozițiilor legale care reglementează modul de stabilire și aplicare a taxelor vamale. *Regim de economii* = sistem de măsuri având ca scop folosirea cât mai rațională a resurselor materiale, financiare și de muncă în vederea obținerii unor rezultate cât mai bune. **4.** Raport gramatical dintre două cuvinte care sunt în așa fel legate între ele, încât unul depinde de celălalt și capătă forma cerută de cuvântul de care depinde. — Din fr. **régime.**

REGIMÉNT, *regimente,* s.n. Unitate militară de bază mai mică decât brigada, compusă din mai multe batalioane (sau divizioane, escadrile etc.). ✦ Totalitatea militarilor care fac parte dintr-o astfel de unitate. [Var.: (înv.) **reghimént** s.n.] — Din fr. **régiment,** germ. **Regiment.**

REGIMENTÁR, -Ă, *regimentari, -e,* adj. **1.** Care aparține regimentului, privitor la regiment. **2.** (Ieșit din uz, în sintagma) *Tren regimentar* = convoi de căruțe sau de camioane care transporta, pe front, munițiile sau proviziile unui regiment. — Din fr. **régimentaire.**

REGÍNĂ, *regine,* s.f. **1.** Suverana unui regat. **2.** Soție de rege. **3.** Fig. Ceea ce deține o poziție privilegiată, importantă, dominantă într-un anumit domeniu. **4.** Compus: *regina-nopții* = nume dat unor plante de grădină cu flori albe, roșietice sau violete care se deschid la căderea nopții și răspândesc un miros plăcut *(Nicotiana).* **5.** (Entom.) Albină femelă fecundă, care depune ouă; matcă. **6.** Piesa cea mai importantă la jocul de șah, după rege, care poate fi mutată în orice direcție, atât în linie dreaptă cât și în diagonală; damă. — Din lat. **regina.**

REGIONÁL, -Ă, *regionali, -e,* adj. Care aparține unei regiuni dintr-o țară, privitor la o regiune; făcut în cadrul unei regiuni. ✦ (Substantivat, f.; ieșit din uz) Unitate organizatorică a unei organizații politice, economice etc., corespunzătoare unei regiuni administrative. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **régional.**

REGIONALÍSM, (**2**) *regionalisme,* s.n. **1.** Atitudine care tinde să creeze în diferite provincii ale unei țări o activitate descentralizatoare, independentă de capitală; supraapreciere a unei provincii, patriotism local. **2.** Fapt de limbă existent numai într-o anumită regiune, caracteristic numai pentru un anumit grai. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **régionalisme.**

REGIONALÍST, -Ă, *regionaliști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care are tendința de a crea într-o provincie o stare de independență; (om) stăpânit de patriotism local, adept al regionalismului (**1**). [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **régionaliste.**

REGIONÁRE, *regionări,* s.f. Împărțire a unui teritoriu în zone sau în regiuni cu condiții climaterice oarecum omogene, stabilite pe baza unor indici climaterici. [Pr.: *-gi-o-*] — Cf. r e g i u n e.

REGISTRATÓR, -OÁRE, *registratori, -oare,* s.m. și f. Funcționar care înregistrează hârtiile intrate și ieșite dintr-o instituție. — Din germ. **Registrator,** it. **registratore.**

REGISTRATÚRĂ, *registraturi,* s.f. Serviciu într-o instituție, întreprindere etc. unde se înregistrează corespondența, actele intrate și ieșite; biroul, localul unde funcționează acest serviciu. — Din germ. **Registratur.**

REGISTRÁȚIE s.f. Arta de a folosi posibilitățile timbrale ale orgii sau ale calvecinului, indicată în compozițiile moderne. — Din fr. **registration.**

REGÍSTRU, *registre,* s.n. **1.** Condică, caiet, sistem de fișe etc. în care se înregistrează diferite date și acte cu caracter administrativ, comercial etc. ✧ *Registru de bord* = jurnal de bord pe o navă. *Registru de casă* = condică ce se ține

obligatoriu de către fiecare casierie și în care se înscriu zilnic, în ordine cronologică, încasările și plățile făcute de aceasta. *Registru de stare civilă* = condică în care sunt trecute acte de stare civilă privitoare la naștere, căsătorie, deces etc. **2.** Sertar sau clapă de oțel, de fontă, de material ceramic etc., care servește la reglarea tirajului sau la închiderea canalelor de fum de la căldările de abur sau de la cuptoarele industriale. **3.** (Arhit.) Suprafață cuprinsă între două profiluri orizontale de-a lungul unei fațade. ✦ Fiecare dintre zonele în care este împărțită o suprafață decorativă. **4.** Ansamblul semnelor de reper care indică suprapunerea exactă a tiparului pe ambele fețe ale hârtiei. **5.** (În sintagma) *Registrul navelor* = instituție de stat sau particulară organizată în scopul stabilirii normelor tehnice de construcție, de recepție și de exploatare a navelor. **6.** Dispozitiv utilizat în centralele telefonice automate la înregistrarea automată a numărului telefonului chemat. **7.** Întinderea scării muzicale a unui instrument sau a unei voci, cuprinsă între nota cea mai de jos și nota cea mai de sus pe care le poate emite instrumentul sau vocea respectivă, fără schimbarea timbrului. ✦ (Concr.) Grupul tuburilor sau butoanelor de același timbru ale unui instrument muzical. **8.** (Inform.) Dispozitiv folosit în calculatoarele electronice, destinat păstrării temporare a informației. — Din fr. **régistre,** it. **registro,** germ. **Register.**

REGIÚNE, *regiuni,* s.f. **1.** Unitate teritorială întinsă, cu caracteristici relativ omogene; ținut, zonă. **2.** (Între 1950 și 1968 în organizarea administrativ-teritorială a României) Una dintre cele 16 unități administrativ-teritoriale care cuprindea mai multe raioane, comune și sate. **3.** Porțiune determinată a unei ființe sau a unui obiect. [Pr.: *-gi-u-*] — Din fr. **région,** lat. **regio, -onis.**

REGIZÁ, *regizez,* vb. I. Tranz. **1.** A îndruma jocul actorilor și montarea unui spectacol (de teatru, de film etc.) conform unei concepții și viziuni artistice; a pune în scenă. **2.** Fig. (Peior.) A pune la cale, a organiza, a conduce (din umbră) o activitate, o operație etc. — Din **regizor** (derivat regresiv).

REGIZÁRE, *regizări,* s.f. Faptul de *a regiza.* — V. **regiza.**

REGÍZOR, -OÁRE, *regizori, -oare,* s.m. și f. **1.** Specialist care regizează o piesă de teatru, un film etc. **2.** (Înv.) Administrator al unei moșii; vechil. [Acc. și: *regizór*] — Din fr. **régisseur,** germ. **Regisseur.**

REGIZORÁL, -Ă, *regizorali, -e,* adj. Care aparține regizorului, privitor la regizor, de regizor. — **Regizor** + suf. *-al.*

REGIZORÁT s.n. Faptul de *a regiza;* arta regizorului; regie. ✦ (Concr.) Birou, loc unde lucrează regizorul unui teatru, al unui studio cinematografic etc. — **Regizor** + suf. *-at.*

REGLÁ, *reglez,* vb. I. Tranz. **1.** A realiza sau a reface starea unui sistem tehnic ale cărui mărimi caracteristice s-au abătut de la anumite condiții impuse. ✦ A stabili în prealabil valorile mărimilor unui sistem tehnic, care trebuie să rămână constante în timpul funcționării sistemului; a potrivi. **2.** (Mil.) A potrivi, a îndrepta, a fixa tirul unui tun, al unei arme de foc portabile, al unei unități de artilerie etc. pentru distrugerea unui obiectiv. **3.** A aranja, a orândui, a potrivi. — Din fr. **régler.**

REGLÁBIL, -Ă, *reglabili, -e,* adj. (Despre un sistem tehnic, un tir etc.) Care se poate regla. — Din fr. **réglable.**

REGLÁJ, *reglaje,* s.n. (Tehn.) **1.** Mod de realizare a reglării; *p. ext.* reglare. **2.** (Mil.) Determinare, precizată prin tragere, a elementelor necesare pentru nimicirea unui obiectiv. — Din fr. **réglage.**

REGLÁRE, *reglări,* s.f. Acțiunea de *a regla* și rezultatul ei; reglaj. — V. **regla.**

REGLEMÉNT, *reglemente,* s.n. (Înv.) Regulament. — Din fr. **réglement,** germ. **Reglement.**

REGLEMENTÁ, *reglementez,* vb. I. Tranz. A supune ceva unor norme sau unui regulament, a stabili raporturi legale, a legaliza; a pune în ordine, a aranja. — Din fr. **réglementer.**

REGLEMENTÁR, -Ă, *reglementari, -e,* adj. Care este sau se face conform unor regulamente sau unor norme. ✦ (Înv.) Care este în legătură cu Regulamentul Organic; regulamentar. — Din fr. **réglementaire,** germ. **reglementarisch.**

REGLEMENTÁRE, *reglementări,* s.f. Acțiunea de *a reglementa* și rezultatul ei. ✦ Ansamblu de norme juridice aplicabile într-un anumit domeniu. ✦ Operație de stabilire a acestor norme. — V. **reglementa.**

REGLÉT, *reglete,* s.n. Piesă de fontă, de material plastic sau de plumb folosită la umplerea spațiilor dintre rânduri în formele de tipografie sau la umplerea spațiilor dintre formă și ramă. [Var.: **regléte** s.m.] — Din fr. **réglet.**

REGLÉTĂ, *reglete,* s.f. Element auxiliar de montaj al unei instalații electrice, construit dintr-un material izolant pe care sunt fixate piese de contact și prin intermediul căruia se face legătura între cablul fix al instalației și diferitele aparate mici. — Din fr. **réglette.**

REGLÉTE s.m. v. **reglet.**

REGLÓR, *reglori,* s.m. **1.** Tehnician care reglează mașini-unelte, dispozitive sau unelte montate pe acestea într-o secție de producție. **2.** Lucrător cu calificare superioară care reglează un aparat în curs de fabricație, astfel încât piesele rezultate prin prelucrare să aibă dimensiunile prestabilite. — Din fr. **régleur.**

REGN, *regnuri,* s.n. Cea mai mare categorie sistematică în biologie; fiecare dintre cele trei diviziuni ale corpurilor din natură: animal, vegetal și mineral. — Din fr. **règne,** lat. **regnum.**

REGOSÓL, *regosoluri,* s.n. Tip de sol tânăr, format pe depozite afânate sau slab consolidate (nisipuri, loess, argile, marne etc.). — Din fr. **régosol.**

REGRADÁ, *regradez,* vb. I. Tranz. A reface o gradație (**2**). — Pref. *re-* + **grada.**

REGRADÁRE, *regradări,* s.f. Acțiunea de *a regrada.* — V. **regrada.**

REGRADÁT, -Ă, *regradați, -te,* adj. A cărui gradație a fost refăcută. — V. **regrada.**

REGRÉS, *regrese,* s.n. Întoarcere de la o stare sau o formă superioară de dezvoltare la una inferioară; decădere, declin, regresiune (**1**). — Din lat. **regressus,** it. **regresso,** germ. **Regress.**

REGRESÁ, *regresez,* vb. I. Intranz. A decădea, a da înapoi. — Din fr. **régresser.**

REGRESIÚNE, *regresiuni,* s.f. **1.** (De obicei determinat prin „a mării” sau „marină“) Proces de retragere a apelor mării de pe unele suprafețe continentale, provocat de ridicarea uscatului prin mișcările lente ale blocurilor continentale sau de scăderea nivelului general oceanic. ✦ (Înv.) Regres. **2.** (Lingv.) Reducerea extensiunii geografice a unui fenomen fonetic, morfologic etc. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **régression.**

REGRESÍV, -Ă, *regresivi, -e,* adj. Care se opune progresului, care tinde spre o stare sau o formă (economică, socială, politică etc.) înapoiată; care dă înapoi, care este în regres. ✧ *Mișcare regresivă* = mișcare care se face în direcția inversă celei normale. (Lingv.) *Derivare regresivă* = procedeu de formare a unui cuvânt nou prin suprimarea unui afix de la un cuvânt (mai) vechi. *Formație regresivă* sau *derivat regresiv* = cuvânt format prin derivare regresivă. *Asimilare regresivă* = fenomen fonetic în care sunetul modificat se află înaintea sunetului care exercită influența modificatoare. — Din fr. **régresif.**

REGRÉT, *regrete,* s.n. Părere de rău cauzată de pierderea unui lucru sau a unei ființe, de o nereușită sau de săvârșirea unei fapte nesocotite; *p. ext.* remușcare, căință. — Din fr. **regret.**

REGRETÁ, *regrét,* vb. I. Tranz. A simți un regret, a fi cuprins de părere de rău; *p. ext.* a avea remușcări, a se căi. — Din fr. **regretter.**

REGRETÁBIL, -Ă, *regretabili, -e,* adj. (Despre fapte, situații etc.) Care provoacă părere de rău, de care poate să-ți pară rău; vrednic de regret, de regretat. — Din fr. **regrettable.**

REGRETÁT, -Ă, *regretați, -te,* adj. (Despre o persoană decedată; și substantivat, art.) De care îți pare rău că nu mai există; (despre o întâmplare, o situație etc.) de care îți pare rău că s-a întâmplat. — V. **regreta.**

REGRUPÁ, *regrupez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) grupa din nou. — Din fr. **regrouper.**

REGRUPÁRE, *regrupări,* s.f. Acțiunea de *a (se) regrupa* și rezultatul ei. — V. **regrupa.**

REGULÁ, *regulez,* vb. I. Tranz. **1.** A pune în ordine, a aranja, a rândui; a sistematiza. ✦ Spec. A pune la punct un mecanism, a face să funcționeze regulat; a repara. ✦ Spec. A regla, a potrivi. **2.** Fig. (Fam.) A pune pe cineva la punct, a-l învăța minte, a-i da o lecție, a-l reduce la tăcere. — Din lat., it. **regulare.**

REGULAMÉNT, *regulamente,* s.n. Totalitatea instrucțiunilor, normelor și regulilor care stabilesc și asigură ordinea și bunul mers al unei organizații, al unei instituții, al unei întreprinderi etc.; reglement. ✧ (Ieșit din uz) *Regulament de ordine interioară* = regulament prin care se stabileau, în cadrul unei organizații socialiste, dispoziții privitoare la disciplina muncii și, în general, la raporturile dintre această organizație și angajații săi. ✦ Norme elaborate de puterea executivă pentru aplicarea și completarea dispozițiilor unei legi. ✦ Totalitatea normelor după care se joacă un joc, un sport etc. [Pl. și: (înv.) *regulamenturi*] — Din it. **regulamento.**

REGULAMENTÁR, -Ă, *regulamentari, -e,* adj. Care ține de regulament, conform cu regulamentul; reglementar. ✦ Care este în legătură cu Regulamentul Organic, privitor la Regulamentul Organic. ✧ *Domn regulamentar* = domn al Principatelor Române care a domnit în perioada Regulamentelor Organice. — **Regulament** + suf. *-ar.*

REGULÁR, -Ă, *regulari, -e,* adj. (Înv.) Regulat, după regulă, după regulament. — Din lat. **regularis.**

REGULÁRE, *regulări,* s.f. Acțiunea de *a regula* și rezultatul ei. — V. **regula.**

REGULARISÍ, *regularisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A regula. ✦ Fig. A da o lecție cuiva, a pune la punct pe cineva. — **Regula** + suf. *-arisi.*

REGULARISÍRE, *regularisiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a regularisi* și rezultatul ei. — V. **regularisi.**

REGULARITÁTE, *regularități,* s.f. Însușirea sau starea a ceea ce este regulat, în conformitate cu o regulă sau cu o ordine fixată dinainte. ✧ Loc. adv. *Cu regularitate* = în mod regulat. ✦ Proprietate a unui sistem sau a evoluției unor fenomene de a respecta o regulă dintr-un anumit punct de vedere. ✦ Simetrie, proporție. ✦ Uniformitate. — Din fr. **régularité.**

REGULARIZÁ, *regularizez,* vb. I. Tranz. **1.** A supune unor norme, unor reguli, a face ca ceva să fie regulat. ✦ A pune în ordine, în concordanță (evidențe, balanțe etc.). ✦ A pune de acord datele evidenței contabile cu realitatea constatată pe teren prin inventariere. **2.** A corecta conturul unui obiect pentru a-i da o formă geometrică regulată. **3.** A amenaja un curs de apă pentru a corespunde unor anumite cerințe. — Din fr. **régulariser.**

REGULARIZÁRE, *regularizări,* s.f. Acțiunea de *a regulariza* și rezultatul ei. — V. **regulariza.**

REGULÁT, -Ă, *regulați, -te,* adj. **1.** Care este conform unei reguli stabilite în prealabil; care se repetă după o anumită regulă, într-o anumită ordine, fără abatere.

✦ Care se desfășoară cu regularitate; firesc, obișnuit, normal. ✧ *Verbe regulate* = verbe care se conjugă după regulile generale ale conjugărilor. ✦ Ordonat, uniform. **2.** Care este organizat sau funcționează în baza unei legi; organizat legal, organizat pe baze permanente. ✦ Sistematizat, orânduit. **3.** (Despre corpuri) Care permite o descompunere în părți, astfel încât acestea să fie identice și în relații identice unele în raport cu altele. ✧ *Poligon regulat* = poliedru cu toate fețele poligoane regulate și cu toate unghiurile diedre egale. ✦ (Despre trăsături, forme etc.) Alcătuit din elemente care se grupează ordonat sau simetric; armonios, frumos. — V. **regula.**

REGULATÓR, -OÁRE, *regulatori, -oare,* adj., s.n., s.m. și f. **1.** Adj. Care reglează, sistematizează, care stabilește regularitatea unei mișcări sau a unei funcții; care îndrumează sau conduce. **2.** S.n. Aparat sau dispozitiv care efectuează un proces de reglare. **3.** S.n. (Jur.; în sintagma) *Regulator de competență* = act prin care organul de jurisdicție superior celor între care s-a ivit un conflict de competență stabilește care dintre ele este competentă să judece procesul. **4.** S.m. și f. Persoană care stabilește, îndrumează sau conduce un sistem de reglare. — Din fr. **régulateur,** germ. **Regulator.**

RÉGULĂ, *reguli,* s.f. **1.** Normă, lege pe baza căreia are loc un proces, se desfășoară o activitate sau se produce un fenomen; precept. ✦ Mod de a rezolva o serie de probleme care au anumite caracteristici comune. ✧ *Regulă de trei* = metodă pentru determinarea celei de a patra proporționale a trei numere date. *Regulă de trei simplă* = regulă de trei în care numerele sunt direct proporționale. *Regulă de trei compusă* = regulă de trei în care cea de a patra proporțională se referă la numere care sunt și ele deduse printr-o regulă de trei. ✦ Obicei, linie de conduită, principiu conducător. **2.** Rânduială, ordine; regularitate. ✧ Loc. adv. *De regulă* = de obicei, în mod obișnuit. *În (bună) regulă* = în ordine, așa cum se cuvine. *În toată regula* = după toate regulile, în lege. **3.** (Pop.) Menstruație. — Din lat. **regula,** it. **regola** (cu unele sensuri după fr. *règle).*

REGURGITÁ, *regurgitez,* vb. I. Tranz. A-i veni cuiva alimentele în gură prin regurgitație. — Din fr. **régurgiter.**

REGURGITÁȚIE, *regurgitații,* s.f. Revenire în gură a alimentelor din stomac sau esofag, care are loc fără efort de vomă. — Din fr. **régurgitation.**

REHIDRATÁRE, *rehidratări,* s.f. Reintroducerea (terapeutică) de apă într-un organism deshidratat. — Cf. fr. réhydratation.

REIÁT, -Ă, *reiați, -te,* adj. (Despre stofe) Cu dungi (în relief) formate din țesătură; vărgat, dungat. [Pr.: *re-iat*] — Din fr. **rayé.**

REICHSTAG s.n. Denumire dată Parlamentului german între 1867 și 1945. [Pr.: *ráihstag*] — Cuv. germ.

REIEȘÍ, pers 3 *reiése,* vb. IV. Intranz. A rezulta, a apărea ca o consecință logică. — Pref. *re-* + **ieși** (după fr. *ressortir).*

REIFICÁRE, *reificări,* s.f. Proces în cursul căruia relațiile sociale îmbracă forma unor relații între obiecte concrete, iar omul însuși devine din subiect al proceselor sociale obiectul acestora, asemenea unui lucru. [Pr.: *re-i-*] — Cf. fr. réification.

REIMPORTÁ, *reimpórt,* vb. I. Tranz. A importa din nou. [Pr.: *re-im-*] — Din fr. **réimporter.**

REIMPRIMÁ, *reimprím,* vb. I. Tranz. A imprima din nou; a retipări. [Pr.: *re-im-*] — Din fr. **réimprimer.**

REIMPRIMÁRE, *reimprimări,* s.f. Acțiunea de *a reimprima* și rezultatul ei. [Pr.: *re-im-*] — V. **reimprima.**

REINCARNÁ, *reincarnez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) incarna din nou. ✦ Refl. (În unele concepții mistice; despre sufletul omului) A trece, după moarte, în alt corp (de om sau de animal). [Var.: **reîncarná** vb. I] — Din fr. **réincarner.**

REINCARNÁRE, *reincarnări,* s.f. Faptul de *a (se) reincarna;* reincarnație. [Var.: **reîncarnáre** s.f.] — V. **reincarna.**

REINCARNÁȚIE, *reincarnații,* s.f. Reincarnare. — Din fr. **réincarnation.**

REINFECTÁ, *reinfectez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) infecta din nou (cu același agent patogen). — Pref. *re-* + **infecta** (după fr. *réinfecter).*

REINFECTÁRE, *reinfectări,* s.f. Acțiunea de *a (se) reinfecta.* — V. **reinfecta.**

REINFECTÁT, -Ă, *reinfectați, -te,* adj. Care este infectat din nou (cu același virus). — V. **reinfecta.**

REINSÉRȚIE s.f. **1.** Fixare în același loc a unei porțiuni detașate dintr-un țesut. **2.** Reîntoarcere a unui deținut, a unui prizonier etc. în societate, într-o activitate productivă. — Din fr. **réinsertion.**

REINSTALÁ, *reinstalez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) instala din nou. ✦ Tranz. A amenaja din nou. — Din fr. **réinstaller.**

REINSTALÁRE, *reinstalări,* s.f. Acțiunea de *a (se) reinstala* și rezultatul ei. — V. **reinstala.**

REINSTAURÁ, *reinstaurez,* vb. I. Tranz. A instaura din nou. [Pr.: *-sta-u-*] — Din fr. **réinstaurer.**

REINSTAURÁRE, *reinstaurări,* s.f. Acțiunea de a reinstaura. [Pr.: *-sta-u-*] — V. **reinstaura.**

REINSTAURÁT, -Ă, *reinstaurați, te,* adj. Care a fost instaurat din nou. [Pr.: *-sta-u-*] — V. **reinstaura.**

REINTEGRÁ, *reintegrez,* vb. I. Tranz. A repune pe cineva în drepturile sale sau într-o funcție, într-o demnitate etc. ✦ Refl. A face corp comun cu ceva, a se omogeniza; a se îngloba, a se contopi. — Din fr. **réintégrer.**

REINTEGRÁBIL, -Ă, *reintegrabili, -e,* adj. Care poate fi reintegrat. — Din fr. **réintégrable.**

REINTEGRÁRE, *reintegrări,* s.f. Acțiunea de *a (se) reintegra* și rezultatul ei; reintegrație. — V. **reintegra.**

REINTEGRÁT, -Ă, *reintegrați, -te,* adj. Care a fost repus în drepturi. ✦ Înglobat, contopit, omogenizat. — V. **reintegra.**

REINTEGRÁȚIE, *reintegrații,* s.f. Reintegrare. [Var.: **reintegrațiúne** s.f.] — Din fr. **réintégration.**

REINTEGRAȚIÚNE s.f. v. **reintegrație.**

REINTEROGÁ, *reinteroghez,* vb. I. Tranz. A interoga din nou, pentru obținerea de date noi. — Din fr. **réinterroger.**

REINTEROGÁRE, *reinterogări,* s.f. Acțiunea de *a reinteroga.* — V. **reinteroga.**

REINTERPRETÁ, *reinterpretez,* vb. I. Tranz. A interpreta din nou (modificând sau îmbunătățind prima interpretare); a da o nouă interpretare. — Din fr. **réinterpréter.**

REINTERPRETÁRE, *reinterpretări,* s.f. Acțiunea de *a reinterpreta* și rezultatul ei. — V. **reinterpreta.**

REINTERPRETÁT, -Ă, *reinterpretați, -te,* adj. Care a fost interpretat din nou într-un alt mod. — V. **reinterpreta.**

REINTRÁ, *reíntru,* vb. I. Tranz. A intra din nou, a intra la loc. — Pref. *re-* + **intra** (după fr. *rentrer).*

REINTRÁRE, *reintrări,* s.f. Acțiunea de *a reintra* și rezultatul ei. — V. **reintra.**

REINTRODÚCE, *reintrodúc,* vb. III. Tranz. A introduce ceva din nou, a face să intre din nou. — Pref. *re-* + **introduce.**

REINTRODÚCERE, *reintroduceri,* s.f. Acțiunea de *a reintroduce* și rezultatul ei. — V. **reintroduce.**

REINVENTARIÁ, *reinventariez,* vb. I. Tranz. A inventaria din nou. [Pr.: *-ri-a*] — Pref. *re-* + **inventaria.**

REINVENTARIÉRE, *reinventarieri,* s.f. Acțiunea de *a reinventaria.* — V. **reinventaria.**

REINVESTÍ, *reinvestesc,* vb. IV. Tranz. A face o nouă investiție, pentru un (alt) obiectiv. — Din fr. **réinvestir.**

REINVESTÍRE, *reinvestiri,* s.f. Acțiunea de *a reinvesti*. — V. **reinvesti.**

REINVITÁ, *reinvít,* vb. I. Tranz. A invita din nou. — Din fr. **réinviter.**

REIONÍSM s.n. Mișcare în artele plastice din Rusia, la începutul sec. XX care își propunea să sugereze în pictură a patra dimensiune, să dea impresia că opera este atemporală și aspațială. — Din fr. **rayonnisme.**

REITCORD s.n. Nume dat unei țesături de bumbac, care este utilizată pentru confecționarea balonzaidelor, raglanelor și canadienelor. [Pr.: *ráitcord*] — Denumire comercială.

REITERÁ, *reiterez,* vb. I. Tranz. A repeta. [Pr.: *re-i-*] — Din fr. **réitérer.**

REITERÁRE, *reiterări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a reitera;* repetare. [Pr.: *re-i-*] — V. **reitera.**

REITERÁT, -Ă, *reiterați, -te,* adj. Repetat. [Pr.: *re-i-*] — V. **reitera.**

REITERATÍV, -Ă, *reiterativi, -e,* adj. Refăcut, repetat. [Pr.: *re-i-*] — Din fr. **réitératif.**

REITERÁȚIE, *reiterații,* s.f. **1.** Reiterare. **2.** Metodă în tipografie constând în măsurarea repetată a unghiurilor pentru reducerea erorilor. [Pr.: *re-i-*] — Din fr. **réitération.**

REÎMBĂRBĂTÁ, *reîmbărbătez,* vb. I. Tranz. A insufla cuiva din nou încredere, a încuraja, a însufleți din nou pe cel deprimat. — Pref. *re-* + **îmbărbăta.**

REÎMPĂDURÍ, *reîmpăduresc,* vb. IV. Tranz. A planta din nou o pădure, a împăduri din nou. — Pref. *re-* + **împăduri.**

REÎMPĂDURÍRE, *reîmpăduriri,* s.f. Acțiunea de *a reîmpăduri* și rezultatul ei. — V. **reîmpăduri.**

REÎMPĂRȚÍ, *reîmpárt,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) împărți din nou, a face o nouă împărțire (mai echitabilă). — Pref. *re-* + **împărți.**

REÎMPĂRȚÍRE, *reîmpărțiri,* s.f. Acțiunea de *a reîmpărți* și rezultatul ei. — V. **reîmpărți.**

REÎMPĂRȚÍT, -Ă, *reîmpărțiți, -te,* adj. Care a fost împărțit din nou (mai echitabil). — V. **reîmpărți.**

REÎMPROSPĂTÁ, *reîmprospătez,* vb. I. Tranz. A împrospăta din nou; *fig.* a reaminti cuiva ceva, a readuce în memorie. — Pref. *re-* + **împrospăta.**

REÎNARMÁ, *reînarmez,* vb. I. Tranz. și refl. A(-și) reface potențialul de război; a(-și) înzestra armata cu mijloace noi de luptă, cu armament nou, a (se) înarma din nou. — Pref. *re-* + **înarmat** (după fr. *réarmer).*

REÎNARMÁRE, *reînarmări,* s.f. Acțiunea de *a (se) reînarma* și rezultatul ei. — V. **reînarma.**

REÎNĂLȚÁ, *reînálț,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) înălța din nou. — Pref. *re-* + **înălța.**

REÎNĂLȚÁRE, *reînălțări,* s.f. Acțiunea de *a (se) reînălța* și rezultatul ei. — V. **reînălța.**

REÎNCADRÁ, *reîncadrez,* vb. I. Tranz. A încadra pe cineva din nou într-un post (pe care l-a ocupat anterior). — Pref. *re-* + **încadra.**

REÎNCADRÁRE, *reîncadrări,* s.f. Acțiunea de *a reîncadra* și rezultatul ei. — V. **reîncadra.**
REÎNCARNÁ vb. I v. **reincarna.**
REÎNCARNÁRE s.f. v. **reincarnare.**
REÎNCĂLZÍ, *reîncălzesc,* vb. I. IV. Tranz. A încălzi din nou. ✦ Spec. (Tehn.) A încălzi din nou un material a cărui temperatură a coborât în timpul prelucrării sub limita necesară. — Pref. *re-* + **încălzi.**
REÎNCĂLZÍRE, *reîncălziri,* s.f. Acțiunea de *a reîncălzi* și rezultatul ei. — V. **reîncălzi.**
REÎNCĂRCÁ, *reîncárc,* vb. I. Tranz. **1.** A încărca din nou. **2.** A introduce din nou cartușe într-o armă de foc. — Pref. *re-* + **încarca.**
REÎNCĂRCÁBIL, -Ă, *reîncărcabili, -e,* adj. Care poate fi reîncărcat. — **Reîncărca** + suf. *-bil.*
REÎNCĂRCÁRE, *reîncărcări,* s.f. Acțiunea de *a reîncărca* și rezultatul ei. — V. **reîncărca**.
REÎNCÉPE, *reîncép,* vb. III. Tranz. și intranz. A începe din nou, a începe de la capăt; a relua. — Pref. *re-* + **începe.**
REÎNCÉPERE, *reînceperi,* s.f. Acțiunea de *a reîncepe* și rezultatul ei. — V. **reîncepe.**
REÎNCHEGÁ, *reînghég,* vb. I. Tranz. A închega din nou; *fig.* a reface. — Pref. *re-* + **închega.**
REÎNCHEGÁRE, *reînchegări,* s.f. Acțiunea de *a reînghega* și rezultatul ei. — V. **reînchega.**
REÎNCHÍDE, *reînchíd,* vb. III. Tranz. A închide din nou. — Pref. *re-*+ **închide.**
REÎNCHÍDERE, *reînchideri,* s.f. Acțiunea de *a reînchide* și rezultatul ei. — V. **reînchide.**
REÎNCHIRIÁ, *reînchiriez,* vb. I. Tranz. A închiria din nou. [Pr.: *-ri-a*] — Pref. *re-* + **închiria.**
REÎNCHIRIÉRE, *reînchirieri,* s.f. Acțiunea de *a reînchiria* și rezultatul ei. [Pr.: *-ri-e-*] — V. **reînchiria.**
REÎNCOLȚÍ, pers. 3 *reîncolțește,* vb. IV. Intranz. A încolți, a germina din nou, a da din nou colț. — Pref. *re-* + **încolți.**
REÎNCOLȚÍRE, *reîncolțiri,* s.f. Acțiunea de *a reîncolți* și rezultatul ei. — V. **reîncolți.**
REÎNCORPORÁ, *reîncorporez,* vb. I. Tranz. A încorpora din nou. — Pref. *re-* + **încorpora.**
REÎNCORPORÁRE, *reîncorporări,* s.f. Acțiunea de *a reîncorpora* și rezultatul ei. — V. **reîncorpora.**
REÎNFĂȘURÁ, *reînfășór,* vb. I. Tranz. A înfășura din nou. — Pref. *re-* + **înfășura.**
REÎNFĂȘURÁRE, *reînfășurări,* s.f. Acțiunea de *a reînfășura* și rezultatul ei. — V. **reînfășura.**
REÎNFIINȚÁ, *reînființez,* vb. I. Tranz. A înființa din nou, a întemeia din nou, a reface. — Pref. *re-* + **înființa.**
REÎNFIINȚÁRE, *reînființări,* s.f. Acțiunea de *a reînființa* și rezultatul ei. — V. **reînființa.**
REÎNFLORÍ, *reînfloresc,* vb. IV. Tranz. A înflori din nou. — Pref. *re-* + **înflori.**
REÎNFLORÍRE, *reînfloriri,* s.f. Acțiunea de *a reînflori* și rezultatul ei. — V. **reînflori.**
REÎNMATRICULÁ, *reînmatriculez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) înmatricula din nou (după ce a suferit o exmatriculare). — Pref. *re-* + **înmatricula.**
REÎNMATRICULÁRE, *reînmatriculări,* s.f. Acțiunea de *a reînmatricula.* — V. **reînmatricula.**
REÎNMATRICULÁT, -Ă, *reînmatriculați, -te,* adj. Care a fost înmatriculat din nou (după o exmatriculare). — V. **reînmatricula.**
REÎNNODÁ, *reînnód,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** A (se) înnoda din nou după ce s-a desfăcut nodul. **2.** Tranz. Fig. A restabili o relație deteriorată, a reface o prietenie. — Pref. *re-* + **înnoda.**
REÎNNODÁRE, *reînnodări,* s.f. Acțiunea de *a reînnoda.* — V. **reînnoda.**
REÎNNODÁT, -Ă, *reînnodați, -te,* adj. **1.** Care a fost înnodat din nou (după ce s-a desfăcut nodul). **2.** (Fig.; despre relații) Care s-a reluat, care s-a restabilit. — V. **reînnoda.**
REÎNNOÍ, *reînnoiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A schimba din nou, a înnoi încă o dată. **2.** Tranz. A preschimba un document, a-i prelungi valabilitatea, a-l face din nou valabil. **3.** Refl. (Despre acțiuni) A se produce din nou, a se repeta. **4.** Tranz. A restabili, a relua, a reîncepe. ✦ (Despre suferințe) A face să reapară, a stârni din nou, a răscoli, a împrospăta. **5.** Tranz. și refl. (Fig.) A (se) împrospăta. — Pref. *re-* + **înnoi.**
REÎNNOÍRE, *reînnoiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) reînnoi* și rezultatul ei. — V. **reînnoi.**
REÎNNOÍT, -Ă, *reînnoiți, -te,* adj. Care a fost făcut din nou; refăcut; *fig.* schimbat, reîmprospătat, primenit. — V. **reînnoi.**
REÎNSĂNĂTOȘÍ, *reînsănătoșesc,* vb. IV. Refl. A se însănătoși din nou, a deveni iar sănătos. — Pref. *re-* + **însănătoși.**
REÎNSĂNĂTOȘÍRE, *reînsănătoșiri,* s.f. Faptul de *a se reînsănătoși.* — V. **reînsănătoși.**
REÎNSCĂUNÁ, *reînscăunez,* vb. I. Refl. și tranz. (Înv.) A (se) înscăuna din nou. [Pr.: *-scă-u-*] — Pref. *re-* + **înscăuna.**
REÎNSCĂUNÁRE, *reînscăunări,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) reînscăuna* și rezultatul ei. [Pr.: *-scă-u-*] — V. **reînscăuna.**
REÎNSUFLEȚÍ, *reînsuflețesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) însufleți din nou, a prinde sau a face să prindă din nou viață. — Pref. *re-* + **însufleți.**
REÎNSUFLEȚÍRE, *reînsuflețiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) reînsufleți* și rezultatul ei. — V. **reînsufleți.**
REÎNȘURUBÁ, *reînșurubez,* vb. I. Tranz. A strânge la loc un șurub, un ghivent slăbit, un capac etc. — Pref. *re-* + **înșuruba.**
REÎNȘURUBÁRE, *reînșurubări,* s.f. Acțiunea de *a reînșuruba.* — V. **reînșuruba.**
REÎNTÂLNÍ, *reîntâlnesc,* vb. IV. Tranz. și refl. recipr. (Adesea fig.) A (se) întâlni din nou; a (se) revedea, a (se) regăsi. — Pref. *re-* + **întâlni.**
REÎNTÂLNÍRE, *reîntâlniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) reîntâlni* și rezultatul ei. — V. **reîntâlni.**
REÎNTINERÍ, *reîntineresc,* vb. IV. Intranz. și tranz. A deveni sau a face să devină din nou tânăr, a se simți sau a face să se simtă din nou tânăr, a căpăta sau a face să capete o înfățișare tinerească. — Pref. *re-* + **întineri.**
REÎNTINERÍRE, *reîntineriri,* s.f. Faptul de *a reîntineri.* — V. **reîntineri.**
REÎNTINERÍT, -Ă, *reîntineriți, -te,* adj. Care a întinerit din nou. — V. **reîntineri.**
REÎNTOÁRCE, *reîntórc,* vb. III. Refl. A se întoarce din nou la locul de plecare; a reveni, a se înapoia. — Pref. *re-* + **întoarce** (după fr. *retourner).*
REÎNTOÁRCERE, *reîntoarceri,* s.f. Faptul de *a se reîntoarce*; revenire. — V. **reîntoarce.**
REÎNTREGÍ, *reîntregesc,* vb. IV. Tranz. A întregi din nou, a completa un întreg. — Pref. *re-* + **întregi.**
REÎNTREGÍRE, *reîntregiri,* s.f. Acțiunea de *a reîntregi* și rezultatul ei. — V. **reîntregi.**
REÎNTREMÁ, *reîntremez,* vb. I. Refl. A se întrema din nou, a-și căpăta din nou sănătatea sau puterile, a se înzdrăveni, a se însănătoși. — Pref. *re-* + **întrema.**
REÎNTREMÁRE s.f. Faptul de *a se reîntrema;* înzdrăvenire. — V. **reîntrema.**
REÎNTREMÁT, -Ă, *reîntremați, -te,* adj. Care și-a căpătat din nou sănătatea sau puterile, care s-a înzdrăvenit din nou. — V. **reîntrema.**
REÎNTRUPÁ, *reîntrupez,* vb. I. Tranz. și refl. (Adesea fig.) A da sau a lua din nou formă concretă. — Pref. *re-* + **întrupa.**
REÎNTURNÁ, *reîntórn*, vb. I. (Pop.) **1.** Refl. A se reîntoarce, a se înapoia, a reveni. **2.** Tranz. A da înapoi, a înapoia. — Pref. *re-* + **înturna** (după fr. *retourner).*
REÎNTURNÁRE, *reînturnări*, s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) reînturna* și rezultatul ei. — V. **reînturna.**
REÎNVERZÍ, pers. 3 *reînverzește*, vb. IV. Intranz. (Despre vegetație) A înverzi din nou. — Pref. *re-* + **înverzi.**
REÎNVERZÍRE s.f. Acțiunea de *a reînverzi* și rezultatul ei. — V. **reînverzi.**
REÎNVESTÍ, *reînvestesc*, vb. IV. Tranz. A reacorda oficial un drept. — Pref. *re-* + **învesti.**
REÎNVIÁ, *reînvíi*, vb. I. Intranz. A reveni la viață (după ce a murit); a învia. ✦ Tranz. (Med.) A resuscita. ✦ Fig. A căpăta din nou viață, putere; a renaște. ✦ Tranz. și intranz. Fig. A reveni în amintirea cuiva. ✦ Tranz. Fig. A face să fie din nou folosit, să devină actual. *A reînvia arhaismele.* [Pr.: *-vi-a;* Prez. ind. și: *reînviez*] — Pref. *re-* + **învia.**
REÎNVIÁT, -Ă, *reînviați, -te*, adj. Care a revenit la viață (după ce a murit); *fig.* readus la viață (după ce fusese uitat). [Pr.: *-vi-at*] — V. **reînvia.**
REÎNVIÉRE, *reînvieri*, s.f. Faptul de *a reînvia*. [Pr.: *-vi-e-*] — V. **reînvia.**
REÎNVIETÓR, -OÁRE, *reînvietori, -oare*, adj. (Rar) Care reînvie, care reînsuflețește. [Pr.: *-vi-e-*] — **Reînvia** + suf. *-tor.*
REJÁNSĂ, *rejanse*, s.f. Panglică neextensibilă de bumbac, cu legătura de rips folosită ca furnitură în confecții. — Din fr. **régence.**
REJÉT, *rejeturi*, s.n. **1.** (Livr.) Respingere. **2.** (Geol.) Denivelare produsă de o falie. **3.** Ingambament. — Din fr. **rejet.**
REJUCÁ, pers. 3 *rejoácă,* vb. I. Refl. A se juca încă o dată. — Pref. *re-* + **juca.**
REJUCÁRE, *rejucări,* s.f. Acțiunea de *a se rejuca* și rezultatul ei. — V. **rejuca.**
REJUDECÁ, *rejúdec*, vb. I. Tranz. **1.** (Jur.) A judeca din nou un proces. **2.** A judeca încă o dată pentru a aprofunda sau a elimina erorile. — Pref. *re-* + **judeca.**
REJUDECÁRE, *rejudecări*, s.f. Acțiunea de *a rejudeca*. — V. **rejudeca.**
REJUDECÁT, -Ă, *rejudecați, -te,* adj. **1.** (Jur.; despre procese) Care s-a judecat din nou. **2.** Care a fost judecat, gândit încă o dată (pentru a fi aprofundat, corectat etc.). — V. **rejudeca.**
RELAIÓR, -OÁRE, *relaiori, -oare*, s.m. și f. Fiecare dintre participanții la o probă de ștafetă. [Pr.: *-la-ior*] — Din fr. **relayeur.**
RELANSÁ, *relansez*, vb. I. **1.** Intranz. A mări miza la jocul de cărți. **2.** Tranz. A arunca, a trimite înapoi mingea (la jocul de tenis). — Din fr. **relancer.**
RELANSÁRE, *relansări*, s.f. Acțiunea de *a relansa* și rezultatul ei. — V. **relansa.**
RELASCÓP, *relascoape*, s.n. (Silv.) Aparat folosit pentru determinarea înălțimii arborilor, a suprafeței de bază a arborilor la hectar, precum și a unor elemente topografice dintr-un arboret. — Et. nec.

RELÁȘ, *relașuri*, s.n. Suspendare temporară a reprezentațiilor unui teatru, ale unei opere etc.; zi sau interval de timp în care nu se dau reprezentații. — Din fr. **relâche.**

RELATÁ, *relatez*, vb. I. Tranz. A povesti ceva amănunțit, detaliat; a expune, a istorisi. — V. **relata.**

RELATÍV, -Ă, *relativi, -e*, adj. **1.** Care se referă, se raportează la ceva sau la cineva, care are legătură cu ceva sau cu cineva. ✧ (Gram.) *Pronume* (sau *adverb) relativ* = pronume (sau adverb) care face legătura dintre propoziții subordonate și cuvinte din propozițiile regente pe care le determină. *Propoziție relativă* (și substantivat, f.) = **a)** propoziție subordonată introdusă printr-un pronume sau adverb relativ; **b)** propoziție atributivă. ✧ Loc. prep. *Relativ la...* = în legătură cu..., referitor la..., cu privire la... **2.** Care are o valoare dependentă de anumite condiții, de un sistem de referință etc.; evaluat, determinat cu aproximație; condiționat, limitat, variabil. ✧ *Cronologie relativă* = cronologie care stabilește că un eveniment sau un fenomen a avut loc înaintea altuia sau după altul, fără să poată preciza cu exactitate data. *Mișcare relativă* = deplasare a unui corp față de un sistem de referință mobil. ✦ Care depinde de un termen în absența căruia ar fi fără sens. ✦ (Adverbial) Aproximativ, mai mult sau mai puțin, aproape. **3.** Care privește relația dintre termeni considerați independenți de această relație. ✦ Care nu există decât în relație cu altceva. — Din fr. **relatif,** lat. **relativus,** it. **relativo,** germ. **relativ.**

RELATIVÍSM s.n. Doctrină potrivit căreia nu există standarde universale în chestiunea valorilor, adevărul însuși fiind relativ la punctul de vedere al subiectului. ✦ Relativitate. — Din fr. **relativisme.**

RELATIVÍST, -Ă, *relativiști, -ste*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la relativism, care ține de relativism. **2.** S.m. și f. Adept al relativismului. **3.** Adj. Referitor la teoria relativității, la efectele prevăzute de această teorie. — Din fr. **relativiste.**

RELATIVITÁTE s.f. **1.** Faptul de a fi relativ. **2.** Proprietate a mărimilor fizice de a depinde de condițiile concrete în care se efectuează măsurarea lor sau de sistemul de referință la care sunt raportate. ✧ *Teoria relativității* = teorie fizică a interdependenței dintre spațiu, timp și materia în mișcare, cuprinzând legi valabile atât pentru viteze mici de deplasare ale corpurilor, cât și pentru viteze relative foarte mari, comparabile cu viteza luminii. — Din fr. **relativité.**

RELATIVIZÁ, *relativizez*, vb. I. Refl. A căpăta un caracter relativ. ✦ (Tranz.) A da, a imprima un caracter relativ (unei afirmații). — Cf. germ. r e l a t i v i e r e n.

RELATIVIZÁRE, *relativizări*, s.f. Acțiunea de *a (se) relativiza* și rezultatul ei. — V. **relativiza.**

RELÁȚIE, *relații*, s.f. **1.** Legătură, conexiune, raport între lucruri, fapte, idei, procese sau între însușirile acestora. ✦ (Log.) Conexiune între doi sau mai mulți termeni. Legătură între persoane, popoare, state. ✧ *Relații de producție* = raporturi economice care se stabilesc între oameni în procesul de producție a bunurilor materiale. *Relații diplomatice* = raporturi politice cu caracter de continuitate între state, stabilite prin misiuni diplomatice permanente ale acestora. ✦ Legături de prietenie (cu oameni de seamă, influenți). **3.** Expunere, informație, relatare. ✧ Loc. vb. *A da relații* = a informa, a relata. [Var.: (înv.) **relațiúne** s.f.] — Din fr. **relation,** lat. **relatio, -onis,** germ. **Relation.**

RELAȚIONÁ, *relaționez*, vb. I. Tranz. (Rar) A pune în relație (**1**) două sau mai multe fenomene, evenimente etc. [Pr.: *-ți-o-*] — Din **relație.**

RELAȚIONÁL, -Ă, *relaționali, -e*, adj. De relație, care stabilește o r e l a ț i e. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **relationnel,** engl. **relational.**

RELAȚIONÁRE, *relaționări*, s.f. (Rar) Acțiunea de *a relaționa*. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **relaționa.**

RELAȚIONÁT, -Ă, *relaționați, -te*, adj. (Rar) Care a fost pus în legătură cu ceva. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **relaționa.**

RELAȚIONÍSM s.n. (Fil.) Concepție potrivit căreia realitatea ar fi un sistem de relații (logice). [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **relationism,** germ. **Relationismus.**

RELAȚIÚNE s.f. v. **relație.**

RELAXÁ, *relaxez*, vb. I. **1.** Tranz. A pune un sistem fizic scos din starea de echilibru termodinamic, electric etc. în stare de libertate, acesta revenind lent la vechea stare sau la o nouă stare de echilibru. **2.** Refl. (Despre tensiunile mecanice dintr-un corp) A scădea fără ca să varieze deformația corpului. **3.** Refl. și tranz. Fig. A (se) liniști, a (se) destinde (după un efort susținut). — Din fr. **relaxer.**

RELAXÁNT, -Ă, *relaxanți, -te*, adj., s.n. (Substanță, medicament, factor etc.) Care relaxează, destinde — **Relaxa** + suf. *-ant.*

RELAXÁRE, *relaxări*, s.f. Faptul de *a (se) relaxa*. — V. **relaxa.**

RELAXÁT, -Ă, *relaxați, -te*, adj. **1.** Destins, slăbit; scăzut. **2.** (Despre corpuri plastice) Care are tensiunile mecanice scăzute fără varierea deformației. — V. **relaxa.**

RELÁXĂ, *relaxe*, s.f. Tip de saltea confecționată din burete de material plastic. — Denumire comercială.

RELECTÚRĂ, *relecturi*, s.f. Recitire. — Pref. *re-* + **lectură.**

RELEGÁ, *relég*, vb. I. Tranz. (Înv.) A surghiuni, a izgoni; a expulza. — Din fr. **reléguer,** lat., it. **relegare.**

RELEGÁRE, *relegări*, s.f. (Înv.) Acțiunea de *a relega* și rezultatul ei. — V. **relega.**

RELEGÁT, -Ă, *relegați, -te*, adj. (Înv.) Izgonit, surghiunit; expulzat. — V. **relega.**

RELEGÁȚIE, *relegații*, s.f. (Înv.) Relegare. [Var.: **relegațiúne** s.f.] — Din fr. **relégation.**

RELEGAȚIÚNE s.f. v. **relegație.**

RELÉGE, *relegi*, s.f. (Înv.) Religie. — Contaminare între **religie** și **lege**.

RELÉU, *relee*, s.n. **1.** Aparat sau dispozitiv care realizează anumite comenzi, atunci când variază o mărime caracteristică a sistemului tehnic la care este conectat. **2.** Sistem de comunicații în radiodifuziune și televiziune, cu stații intermediare de recepție și retransmisie. ✧ *Releu de scară* = automat de scară. **3.** Înlocuire a cailor (în cursul drumului), a câinilor (în timpul vânătorii) sau a ștafetelor (în timpul unei curse); locul unde se face schimbul; animalul sau ștafeta de schimb. — Din fr. **relais.**

RELEVÁ, *relév*, vb. I. Tranz. A pune în lumină, a scoate în relief; a evidenția, a remarca, a sublinia. — Din fr. **relever.**

RELEVÁBIL, -Ă, *relevabil, -ă*, adj. Care merită să fie relevat. — **Releva** + suf. *-bil.*

RELEVÁNT, -Ă, *relevanți, -te*, adj. Care relevă, care scoate sau iese în evidență. — Din fr. **relevant**. Cf. r e l e v a.

RELEVÁNȚĂ, *relevanțe*, s.f. Semnificație, însemnătate. — Din fr. **relevance.**

RELEVÁRE, *relevări*, s.f. Acțiunea de *a releva* și rezultatul ei; relevație. — V. **releva.**

RELEVÁȚIE, *relevații*, s.f. Relevare. — Din germ. **Relevation.**

RELEVÉU, *relevee*, s.n. Măsurarea, desenarea și reprezentarea la scară a elementelor unei construcții, ale unui ansamblu de construcții sau ale unui detaliu constructiv. ✦ Schiță în care sunt reprezentate la scară aceste elemente.[Pl. și: *relevéuri*] — Din fr. **relevé.**

RELEVMÉNT, *relevmente*, s.n. Unghi în planul orizontal format de o direcție de referință și direcția unui punct oarecare, reprezentat printr-un astru, printr-un obiect terestru sau de pe mare. ✦ Unghi format de o direcție de referință cu direcția unei raze vizuale sau cu direcția aparentă a unui emițător de unde electromagnetice. — Din fr. **relèvement.**

RELÍCT, -Ă, *relicte*, adj. (Biol.; în sintagma) *Specie relictă* (și substantivat, f.) = specie de plantă sau de animal care a supraviețuit dispariției unei faune sau unei flore în decursul timpurilor geologice. — Din germ. **relikt**, lat. **relictus.**

RELICVÁRIU, *relicvarii*, s.n. Cutie sau casetă de forme variate, în care se păstrează rămășițe din trupul sau din obiectele unui sfânt — Din it. **reliquario.**

RELICVÁT, *relicvate*, s.n. (Fin.) Rest de datorie după reglarea unui cont. — Din fr. **reliquat.**

RELÍCVĂ, *relicve*, s.f. **1.** Obiect rămas din trecut și păstrat ca o amintire scumpă sau valoroasă; vestigiu. **2.** (La pl.) Moaște. — Din fr. **relique,** lat. **reliquiae.**

RELIÉF, *reliefuri*, s.n. **1.** Configurație a suprafeței terestre constituită din totalitatea neregularităților de forme pozitive sau negative considerate față de un plan de referință general sau local. **2.** Ridicătură, proeminență pe o suprafață. ✧ Loc. adj. *În relief* = cu trei dimensiuni, ieșit în afară dintr-un plan, proeminent. ✧ Expr. *A scoate în relief* = a scoate în evidență, a sublinia, a accentua; a reliefa. ✦ Fig. Contur; forță, strălucire. **3.** Sculptură fixată pe o suprafață plană. V. *basorelief.* [Pr.: *-li-ef*] — Din fr. **relief.**

RELIEFÁ, *reliefez*, vb. I. Tranz. A scoate în evidență, a pune în lumină; a sublinia, a accentua. [Pr.: *-li-e-*] — Din **relief.**

RELIEFÁRE, *reliefări*, s.f. Acțiunea de *a reliefa* și rezultatul ei. [Pr.: *-li-e-*] — V. **reliefa.**

RELIEFÁT, -Ă, *reliefați, -te*, adj. Care este scos în relief. ✦ Fig. Scos în evidență, subliniat, accentuat. [Pr.: *-li-e-*] — V. **reliefa.**

RELÍGIE, *religii*, s.f. **1.** Ansamblu de idei, sentimente și acțiuni împărtășite de un grup și care oferă membrilor săi un obiect de venerare, un cod de comportament, un cadru de referință pentru a intra în relația cu grupul și universul; confesiune, credință. ✦ Fig. Crez, cult. **2.** Disciplină predată în școală, având ca scop educarea și instruirea elevilor în spiritul religiei (**1**) date. — Din fr. **religion,** lat. **religio, -onis,** germ. **Religion.**

RELIGIÓS, -OÁSĂ, *religioși, -oase*, adj. Care ține de religie, care se referă la religie; bisericesc. ✦ Evlavios, cuvios, pios. [Pr.: *-gi-os*] — Din fr. **religieux,** it. **religioso,** lat. **religiosus.**

RELIGIOSO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Cu evlavie, în mod pios. [Pr.: *religiózo*] — Cuv. it.

RELIGIOZITÁTE s.f. (Adesea fig.) Sentiment religios profund; evlavie, pietate. ✦ Reculegere. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **religiosité,** germ. **Religiosität.**

RELÓN s.n. Fibră sintetică obținută prin polimerizarea caprolactamei, folosită la fabricarea țesăturilor, a tricotajelor etc. — **Re** (= *R* < *România)* + [nai]**lon.**

RELUÁ, *reiáu*, vb. I. Tranz. **1.** A lua din nou, a lua înapoi. **2.** A începe din nou; a continua, a urma (după o întrerupere). — Pref. *re-* + **lua** (după fr. *reprendre)*.

RELUÁRE, *reluări*, s.f. Acțiunea de *a relua* și rezultatul ei. — V. **relua.**

RELUCTÁNȚĂ, *reluctanțe*, s.f. (Fiz.) Mărime egală cu raportul dintre tensiunea magnetică de-a lungul unui circuit și fluxul magnetic care străbate circuitul. ✧ *Reluctanță specifică* = reluctivitate. — Din fr. **réluctance.**

RELUCTIVITÁTE, *reluctivități*, s.f. (Fiz.) Reluctanță a unei substanțe omogene și izotrope; reluctanță specifică. — Din fr. **reluctivité,** engl. **reluctivity.**

REM, *remi*, s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a dozelor de radiație raportate la efectul lor biologic (egală cu doza primită de un anumit țesut iradiat astfel încât doza absorbită să fie de un rad). — Din engl., fr. **rem.**

REMAIÁ, *remaiez*, vb. I. Tranz. A repara ciorapii sau un tricot, ridicând și prinzând cu un instrument special ochiurile rupte ori scăpate sau firele deșirate. — Din fr. **remailler.**

REMAIÁJ, *remaiaje*, s.n. Remaiere. — Din fr. **remaillage.**

REMAIÁT s.n. Faptul de *a remaia*; remaiere. — V. **remaia.**

REMAIÉRE, *remaieri*, s.f. Acțiunea de *a remaia* și rezultatul ei; remaiat. — V. **remaia.**

REMAIÉUZĂ, *remaieuze*, s.f. Persoană care se ocupă cu remaierea ciorapilor. [Pr.: *remaiöză.* — Scris și: *remaieză*] — Din fr. **remmailleuse.**

REMAKE, *remake-uri*, s.n. (Cin.) Variantă a unui film a cărui primă versiune a obținut un mare succes sau al cărui subiect își recapătă actualitatea. [Pr.: *riméĭc*] — Cuv. engl.

REMANÉNT, -Ă, *remanenți, -te*, adj. (Despre câmpuri electrice sau magnetice). Care se datorește fenomenului de remanență. — Din fr. **rémanent.**

REMANÉNȚĂ, *remanențe*, s.f. (În sintagmele) *Remanență electrică* = stare de polarizare a unui corp electric păstrată de acesta după anularea câmpului electric polarizator extern. *Remanență magnetică* = stare de magnetizare a unui corp feromagnetic păstrată de acesta după anularea câmpului de magnetizare exterior. — Din fr. **rémanence.**

REMANIÁ, *remaniez*, vb. I. Tranz. **1.** A face modificări în organizarea unei instituții, în compoziția unui guvern etc. **2.** A transforma parțial o mașină, o instalație sau o construcție, după o deteriorare, cu scopul readucerii în starea de funcționare sau pentru a-i îmbunătăți caracteristicile funcționale. **3.** A înlătura defectele unor materiale sau ale unor produse care nu corespund prescripțiilor tehnice impuse, dar care nu sunt considerate nici rebut total. [Pr.: *-ni-a*] — Din fr. **remanier.**

REMANIÁBIL, -Ă, *remaniabili, -e*, adj. Care poate fi remaniat. [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **remaniable.**

REMANIÉRE, *remanieri*, s.f. Acțiunea de *a remania* și rezultatul ei. [Pr.: *-ni-e-*] — V. **remania.**

REMARCÁ, *remárc*, vb. I. Tranz. A observa; a băga de seamă; a releva. ✦ Refl. A se distinge, a se deosebi; a se evidenția. — Din fr. **remarquer.**

REMARCÁBIL, -Ă, *remarcabili, -e*, adj. Vrednic de luat în seamă; deosebit, ales, însemnat. — Din fr. **remarquable.**

REMARCÁRE, *remarcări*, s.f. Acțiunea de *a (se) remarca* și rezultatul ei. — V. **remarca**.

REMÁRCĂ, *remarci*, s.f. Observație, constatare; notă, însemnare. [Pl. și: *remarce*] — Din fr. **remarque.**

REMĂRITÁ, *remărít*, vb. I. Refl. A se mărita din nou; a se recăsători. — Pref. *re-* + **mărita.**

REMEDIÁ, *remediez*, vb. I. Tranz. A îndrepta, a îmbunătăți o situație, o stare etc. [Pr.: *-di-a*] — Din fr. **remédier,** lat. **remediare.**

REMEDIÁBIL, -Ă, *remediabili, -e*, adj. Care poate fi remediat, corectat, căruia i se poate aduce o îndreptare, o îmbunătățire, căruia i s-a găsit un remediu. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **remédiable.**

REMEDIÉRE, *remedieri*, s.f. Acțiunea de *a remedia* și rezultatul ei. [Pr.: *-di-e-*] — V. **remedia.**

REMÉDIU, *remedii*, s.n. Mijloc de îndreptare sau de îmbunătățire a unei situații, a unei stări etc.; soluție. ✦ Leac, doctorie, medicament. — Din fr. **remède,** lat. **remedium.**

REMÉMBER s.n. Aducere-aminte (a unui eveniment important). ✦ Ține minte! amintește-ți! [Pr.: *rimémbăr*] — Din engl. **remember.**

REMEMORÁ, *rememorez*, vb. I. Tranz. A-și reaminti, a-și aduce din nou aminte. — Din fr. **remémorer,** lat. **rememorari.**

REMEMORÁRE s.f. Acțiunea de *a rememora* și rezultatul ei. — V. **rememora.**

REMEMORATÍV, -Ă, *rememorativi, -e*, adj. De amintire; comemorativ. — Din fr. **remémoratif.**

REMF s.m. Plantă cu flori galbene, dispuse în fascicule la subsuoara frunzelor, cu fructul o capsulă în formă de pară *(Aristolochia clematitis)*. — Din săs. **rämp, remp.**

REMÍGE, *remige*, s.f. Fiecare dintre penele mari ale aripilor unei păsări, care servesc la baterea aerului în timpul zborului. — Din fr. **rémige.**

REMILITARIZÁ, *remilitarizez*, vb. I. Tranz. A reorganiza armata unei țări, a reface industria de război a acesteia. — Din fr. **remilitariser.**

REMILITARIZÁRE, *remilitarizări*, s.f. Acțiunea de *a remilitariza* și rezultatul ei. — V. **remilitariza.**

REMINISCÉNȚĂ, *reminiscențe*, s.f. Amintire vagă a unor fapte aproape dispărute din memorie. ✦ Rămășiță, rest, urmă (abia perceptibilă). — Din fr. **réminiscence,** lat. **reminiscentia.**

REMISIÚNE, *remisiuni*, s.f. **1.** (La catolici) Iertare a păcatelor. **2.** Ameliorare sau dispariție temporară a manifestărilor unei boli. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **rémission,** lat. **remissio, -onis.**

REMÍTE, *remít*, vb. III. Tranz. **1.** A preda, a înmâna, a da. **2.** A renunța la o sumă de bani datorată unui debitor, a face să se stingă o datorie. **3.** (Rar) A amâna. — Din lat. **remittere** (cu sensuri după fr. *remettre*).

REMITÉNT[1], *remitenți*, s.m. Posesorul unei polițe[2]. ✦ Girant. — Din germ. **Remittent.**

REMITÉNT[2], -Ă, *remitenți, -te,* adj. (Despre manifestările unei boli) Care scade din intensitate, care dispare temporar. — Din fr. **rémittent.**

REMITÉNȚĂ, *remitențe*, s.f. **1.** (Livr.) Remisiune (**1**). **2.** (Med.) Remisiune (**2**). — Din fr. **rémittence.**

REMÍTERE, *remiteri*, s.f. Acțiunea de *a remite* și rezultatul ei. ✧ *Remitere de datorie* = renunțare totală sau parțială a unui creditor la dreptul său împotriva debitorului; iertare de datorie. — V. **remite.**

REMÍX, *remix-uri*, s.n. Versiune ulterioară a unei piese muzicale pop-rock, cu modificări (de obicei în orchestrație și ritmică), interpretată de același muzician care a lansat-o sau de altul. — Din engl. **remix.**

REMIXÁRE, *remixări*, s.f. Realizare a unui remix. — Din it. **remixare.**

REMIZÁ, *remizez*, vb. I. Intranz. A termina o partidă de șah la egalitate. — Din **remiză.**

REMIZÁRE, *remizări*, s.f. Acțiunea de *a remiza*. — V. **remiza.**

REMÍZĂ, *remize*, s.f. **I. 1.** Situație în care doi șahiști angajați într-o partidă consimt reciproc asupra unui rezultat de egalitate; partidă de șah terminată la egalitate. **2.** Plată făcută (unui lucrător comercial) sub forma unei cote procentuale din vânzări; (concr.) sumă de bani acordată în acest fel. **II. 1.** Construcție prevăzută cu instalații de spălare și de ventilare, precum și cu un mic atelier de reparații, folosită pentru adăpostirea vehiculelor auto, a uneltelor, a locomotivelor, a vagoanelor etc. **2.** Pădure sau tufiș plantat care servește ca adăpost pentru vânatul mic. — Din fr. **remise.**

REMIZIÉR, -Ă, *remizieri, -e*, s.m. și f. Lucrător (din comerț) care este plătit prin remiză. [Pr.: *-zi-er*] — Din fr. **remisier.**

REMOBILÁ, *remobilez*, vb. I. Tranz. A mobila din nou, a schimba mobila. — Pref. *re-* + **mobila.**

REMOBILÁRE, *remobilări*, s.f. Acțiunea de *a remobila* și rezultatul ei. — V. **remobila.**

REMONTÁ, *remontez,* vb. I. **1.** Tranz. A monta din nou o fabrică, o instalație etc. **2.** Refl. și tranz. Fig. A-și reveni, a se reface, a se redresa sau a face să-și revină, să se refacă, să se redreseze. **3.** Tranz. A procura cai pentru armată. — Din fr. **remonter.**

REMONTÁNT, -Ă, *remontanți, -te*, adj. Care întărește, înviorează. ✦ (Despre plante) Care înflorește de mai multe ori în perioada de vegetație. — Din fr. **remontant.**

REMONTÁRE, *remontări*, s.f. Acțiunea de *a (se) remonta* și rezultatul ei. — V. **remonta.**

REMÓNTĂ, *remonte*, s.f. (Și în sintagma *cal de remontă)* Cal tânăr (de tracțiune), folosit în armată. ✦ Serviciu militar însărcinat cu procurarea cailor pentru armată. — Din fr. **remonte.**

REMONTOÁR, *remontoare*, s.n. Mecanism cu ajutorul căruia se întoarce un ceas ornic, fără a se folosi o cheie. — Din fr. **remontoir.**

REMORCÁ, *remorchez*, vb. I. Tranz. A efectua operația de remorcare. ✦ Fig. A trage, a târî cu sila; a atașa pe cineva unui grup. [Prez. ind. și: *remórc*] — Din fr. **remorquer.**

REMORCÁBIL, -Ă, *remorcabili, -e*, adj. Care poate fi remorcat. — **Remorca** + suf. *-bil*.

REMORCÁJ, *remorcaje*, s.n. Remorcare. — Din fr. **remorquage.**

REMORCÁRE, *remorcări*, s.f. Acțiunea de *a remorca* și rezultatul ei; tragere a unui vehicul de către un alt vehicul autopropulsat, astfel încât vehiculul atașat să se deplaseze fără consum propriu de energie; remorcaj. — V. **remorca.**

REMÓRCĂ, *remorci*, s.f. **1.** Vehicul fără autopropulsie, tras de un vehicul motor și destinat transportului de persoane sau de mărfuri. ✧ Loc. adj. *La remorcă* = remorcat. ✧ Expr. *A fi la remorca cuiva* (sau *a ceva)* = a depinde cu totul de cineva (sau de ceva), a fi condus, dominat (de cineva sau de ceva). **2.** Odgon, cablu cu care se remorchează o navă, un șlep etc. — Din fr. **remorque.**

REMORCHÉR, *remorchere*, s.n. Navă de dimensiuni mici și cu motor propriu de putere mare, care remorchează ambarcațiunile fără propulsie proprie. — Din fr. **remorqueur.**

REMÚ, *remuuri*, s.n. (Nav.) Contracurent în lungul malurilor unui curs de apă. ✦ (Met.) *Remuu de aer* = zonă instabilă a sistemului baric, unde apar curenți ascendenți și descendenți. [Var.: **remúu** s.n.] — Din fr. **remous.**

REMUNERÁ, *remunerez*, vb. I. Tranz. A retribui; a plăti. — Din fr. **rémunérer,** lat. **remunerare.**

REMUNERÁRE, *remunerări*, s.f. Acțiunea de *a remunera* și rezultatul ei; remunerație. — V. **remunera.**

REMUNERATÍV, -Ă, *remunerativi, -e*, adj. Care servește pentru remunerare. ✦ Profitabil. — Din engl. **remunerative.**

REMUNERATÓRIU, -IE, *remuneratorii,* adj. Care remunerează; care aduce câștig, folos; folositor, rentabil. — Din fr. **rémunératoire.**

REMUNERÁȚIE, *remunerații*, s.f. Salariu, plată, remunerare. — Din fr. **rémunération,** lat. **remuneratio.**

REMUȘCÁRE, *remușcări*, s.f. Mustrare de cuget; părere de rău; căință, regret. — Pref. *re-* + **mușcare** (după fr. *remords)*.

REMUȘCĂTÓR, -OÁRE, *remușcători, -oare*, adj. (Rar) Care provoacă mustrare de cuget, remușcări. — **Remușc**[are] + suf *-ător*.

REMÚU s.n. v. **remu.**

REN, *reni*, s.m. Mamifer rumegător asemănător cu cerbul, cu coarnele în formă de arc, ramificate (atât la mascul, cât și la femelă), având concavitatea îndreptată înainte, cu smocuri lungi de păr aspru între copite, care trăiește în regiunile arctice, sălbatic sau domesticit *(Rangifer tarandus)*. — Din fr. **renne.**

RENÁL, -Ă, *renali, -e*, adj. Care ține de rinichi, privitor la rinichi; nefritic. ✧ (Anat.) *Hil renal* = porțiunea de la suprafața rinichiului prin care pătrund vasele sangvine și nervii. — Din fr. **rénal**, lat. **renalis.**

RENÁN, -Ă, *renani, -e*, adj. Care ține de fluviul Rin sau de regiunea străbătută de acest fluviu. — Din fr. **rhénan.**

RENASCENTÍST, -Ă, *renascentiști, -ste*, adj. Referitor la Renaștere, care aparține Renașterii, care este în spiritul Renașterii. — După germ. **renaissancistisch.**

RENÁȘTE, *renásc*, vb. III. Intranz. A se naște din nou, a lua ființă. ✦ A se arăta, a se ivi din nou, a reapărea. ✦ A se trezi la viață, a se înnoi, a se înviora, a înflori. ✦ A se forma; a se reface. — Pref. *re-* + **naște** (după fr. *renaître)*.

RENÁȘTERE, *renașteri*, s.f. Faptul de *a renaște*; trezire la o viață nouă; refacere; avânt, reînflorire, reviriment. ✦ Epocă din istoria Europei care cuprinde sec. XIV-XVI, caracterizată prin mari invenții și descoperiri geografice, înflorirea științelor și artelor, prin trezirea interesului pentru cultura antică. — Din **renaște.**

RENĂSCĂTÓR, -OÁRE, *renăscători, -oare*, adj. Care renaște, care face să renască. — **Renaște** + suf. *-ător*.

RENĂSCÚT, -Ă, *renăscuți, -te*, adj. Care s-a născut din nou; refăcut, trezit la viață, înviorat. *Mă simt cu totul renăscut* — V. **renaște.**

RENCI s.n. Stofă fabricată experimental, în cantitatea redusă, pentru selectarea mostrelor și lansarea lor în producție. — Et. nec.

RENCLÓDĂ s.f. v. **renglotă.**

RENDEZ-VOUS, *rendez-vous-uri,* s.n. Întâlnire programată între două sau mai multe persoane, într-un loc și într-un timp dinainte stabilite. [Pr.: *randevú*] — Din fr. **rendez-vous.**

RENDZÍNĂ, *rendzine*, s.f. Grup de soluri formate pe substrat calcaros într-un climat umed sau semiuscat cu o fertilitate naturală mijlocie sau bună. — Din fr. **rendzine.**

RENEGÁ, *renég*, vb. I. Tranz. A tăgădui, a nega, a contesta ceva, a dezminți; a se lepăda de cineva sau de ceva, a nu recunoaște ca fiind al său, a abjura. — Din lat. **renegare.** Cf. fr. r e n i e r.

RENEGÁRE, *renegări*, s.f. Faptul de *a renega*. — V. **renega.**

RENEGÁT, -Ă, *renegați, -te*, adj., s.m. și f. (Persoană) care s-a înstrăinat, s-a lepădat de patria, de credința sa. ✦ (Persoană) care a renunțat la convingerile sau la părerile anterioare, care a trădat grupul, asociația sau partidul căruia i-a aparținut. — Din fr. **renégat,** germ. **Renegat.**

RENEGOCIÁ, *renegociez*, vb. I. Tranz. A negocia din nou. — Din fr. **renégocier.**

RENEGOCIÉRE, *renegocieri*, s.f. Negociere repetată. — V. **renegocia.**

RENÉT, *renete*, adj. (În sintagma) *Mere renete* (și substantivat) numele mai multor varietăți de mere, de culoare galbenă-portocalie, cu gust plăcut. — Din fr. **reinette.** Cf. germ. R e n e t t e.

RENGHI, *renghiuri*, s.n. (În expr.) *A juca* (cuiva) *renghiul* (sau *un renghi)* = a păcăli (pe cineva), a face (cuiva) o farsă. — Din tc. **renç** „suferință, durere”.

RENGLÓTĂ, *renglote*, s.f. Soi de prun cu fructe mari, sferice, galbene-verzui sau roșcate; *p. restr.* fructul acestui soi de prun. [Var.: **renclódă, ringlótă** s.f.] — Din fr. **reine-claude,** germ. **Ringlotte.**

RÉNIE, *renii*, s.f. Porțiune joasă și convexă din meandrul unui râu, acoperită de nisipuri și de prundișuri, reprezentând zona de acumulare a aluviunilor. — Din ucr. dial. **rjien.**

RENIFÓRM, -Ă, *reniformi, -e,* adj. În formă de rinichi. — Din fr. **réniforme.**

RENÍNĂ, *renine*, s.f. Enzimă cu efect hipertensiv, eliberată de celulele renale în condiții de circulație vasculară insuficientă. — Din fr. **rennine.**

RENÍȘ, *renișuri*, s.n. (Reg.) **1.** Mulțime de semințe de salcie. **2.** Strat de nisip sau de pietriș pe fundul apelor curgătoare. — **Renie** + suf. *-iș*.

RENITÉNT, -Ă, *renitenți, -te,* adj. (Med.) Care prezintă renitență. — Din fr. **rénitent.**

RENITÉNȚĂ, *renitențe*, s.f. (Med.) Rezistență la apăsare. — Din fr. **rénitence.**

RÉNIU s.n. Element chimic asemănător cu platina și care se găsește în natură în cantități foarte mici. — Din fr. **rhénium,** germ. **Rhenium.**

RENOVÁ, *renovez*, vb. I. Trannz. A reînnoi, a repara o casă, un mobilier etc. — Din fr. **rénover.**

RENOVÁRE, *renovări,* s.f. Acțiunea de *a renova* și rezultatul ei; ansamblu de lucrări tehnice, parțiale sau generale executate la un sistem tehnic existent (mașini, clădiri, instalații etc.), fără a-i schimba în esență destinația, pentru a-l ameliora din punctul de vedere al confortului, al folosirii, al igienii sau al esteticii; renovație. ✦ Fig. Înnoire, schimbare. — V. **renova.**

RENOVÁT, -Ă, *renovați, -te*, adj. (Despre construcții, obiecte etc.) Reparat (în mod radical). — V. **renova.**

RENOVATÓR, -OÁRE, *renovatori, -oare*, adj. Care renovează, reînnoiește, schimbă. ✦ (Substantivat) Persoană care aduce prefaceri, care militează pentru reînnoiri, pentru progres; înnoitor. — Din fr. **rénovateur.**

RENOVÁȚIE, *renovații*, s.f. Renovare. — Din fr. **rénovation.**

RENTÁ, pers. 3 *rentează*, vb. I. Intranz. A produce venituri, a se solda cu câștig, cu profit; a aduce rentă, a fi productiv. ✦ (Fam.) A merita osteneala; a fi util. — Din fr. **renter**.

RENTÁBIL, -Ă, *rentabili, -e*, adj. Care rentează; avantajos, productiv. — Din fr. **rentable.**

RENTABILITÁTE, *rentabilități*, s.f. **1.** Calitatea de a fi rentabil; posibilitate de câștig, de profit, de venit net. **2.** (În sintagma) *Rata rentabilității* = raport între profitul net și capitalul permanent. — Din fr. **rentabilité.**

RENTABILIZÁ, *rentabilizez,* vb. I. Tranz. A face să devină rentabil. — Din fr. **rentabiliser.**

RENTABILIZÁRE, *rentabilizări*, s.f. Acțiunea de *a rentabiliza* și rezultatul ei. — V. **rentabiliza.**

RENTABILIZÁT, -Ă, *rentabilizați, -te*, adj. Care a devenit rentabil. — V. **rentabiliza.**

RÉNTĂ, *rente*, s.f. Venit, profit regulat pe care îl poate obține un proprietar în virtutea dreptului său de proprietate asupra unui teren, capital etc. (prin cedarea contra plată a dreptului de folosință a acestora); dobândă produsă de o obligațiune. ✧ *Rentă viageră* = sumă de bani pe care o persoană se obligă s-o plătească periodic alteia pe toată durata vieții acesteia. ✦ (Și în sintagma *rentă feudală)* Plată (în muncă, produse sau bani) la care era obligat iobagul față de stăpânul său. — Din fr. **rente.**

RENTIÉR, -Ă, *rentieri, -e*, s.m. și f. Persoană care beneficiază de o rentă, din care trăiește, fără să desfășoare vreo activitate productivă pentru a-și câștiga existența. [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **rentier.**

RENÚME s.n. Nume bun; faimă, reputație, celebritate. — Din fr. **renom** (după *nume)*.

RENUMÍT, -Ă, *renumiți, -te*, adj. Cu renume; celebru, vestit, faimos, strălucit, ilustru. — Din fr. **renommé** (după *nume)*.

RENUNȚÁ, *renúnț*, vb. I. Intranz. A se lăsa de ceva, a întrerupe, a înceta de a mai face ceva; a părăsi de bunăvoie (ceva sau pe cineva). — Din fr. **renoncer,** lat. **renuntiare.**

RENUNȚÁRE, *renunțări*, s.f. Acțiunea de *a renunța* și rezultatul ei. — V. **renunța.**

RENÚRĂ, *renuri*, s.f. (Tehn.) Canelură. — Din fr. **rainure.**

REO- Element de compunere cu sensul „curgător”, care servește la formarea unor substantive. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéo-.**

REOBÁZĂ s.f. Măsură a stării de excitabilitate a unui nerv, mușchi etc., reprezentată de valoarea minimă a intensității stimulului natural sau artificial necesară pentru a provoca excitația. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéobase.**

REOCUPÁ, *reocúp*, vb. I. Tranz. A ocupa din nou; a recuceri. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **réoccuper.**

REOCUPÁRE, *reocupări*, s.f. Acțiunea de *a reocupa* și rezultatul ei. [Pr.: *re-o-*] — V. **reocupa.**

REOFÍL, -Ă, *reofili, -e*, adj. (Despre viețuitoare) Care preferă mediul din apele curgătoare. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéophile,** engl. **rheophile.**

REOFÓR, *reofori*, s.m. Fir al unei pile electrice. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéophore.**

REOGRAFÍE, *reografii*, s.f. (Med.) Explorare a modului în care se face circulația sângelui în anumite organe sau regiuni ale corpului pe baza variațiilor electrice ale acestora. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéographie.**

REOLÓGIC, -Ă, *reologici, -ce*, adj. Care aparține reologiei, privitor la reologie. [Pr.: *re-o-*] — Din **reologie**.

REOLOGÍE s.f. Ramură a fizicii al cărei obiect de studiu îl constituie curgerea lentă și deformarea în timp a corpurilor solide sub acțiunea forțelor exercitate asupra lor. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéologie.**

REOMETRÍE s.f. Tehnică de măsurare a unui material cu proprietăți reologice. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéométrie,** engl. **rheometry.**

REOMÉTRU, *reometre*, s.n. Instrument pentru studierea și măsurarea caracteristicilor reologice ale materialelor. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéomètre.**

REOMORFÍSM s.n. (Geol.) Proces prin care o rocă sau un sediment se transformă într-o masă fluidă. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéomorphisme.**

REORÂNDUÍ, *reorânduiesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A reface o orânduială veche sau a se orândui după alte criterii. [Pr.: *re-o-*] — Pref. *re-* + **orândui.**

REORÂNDUÍRE, *reorânduiri*, s.f. Acțiunea de *a (se) reorândui*. [Pr.: *re-o-*] — V. **reorândui.**

REORCHESTRÁ, *reorchestrez*, vb. I. Tranz. A orchestra din nou, a face o altă orchestrație. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **réorchestrer.**

REORCHESTRÁRE, *reorchestrări*, s.f. Acțiunea de *a reorchestra* și rezultatul ei. [Pr.: *re-o-*] — V. **reorchestra.**

REORCHESTRÁT, -Ă, *reorchestrați, -te*, adj. (Despre lucrări muzicale) Care a fost orchestrat din nou. [Pr.: *re-o-*] — V. **reorchestra.**

REORDONÁ, *reordonez*, vb. I. Tranz. A reface o ordine stricată sau a ordona după alte criterii. [Pr.: *re-o-*] — Pref. *re-* + **ordona.**

REORDONANȚÁ, *reordonanțez*, vb. I. Tranz. A ordonanța din nou. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **réordonnancer.**

REORDONANȚÁRE, *reordonanțări*, s.f. Acțiunea de *a reordonanța* și rezultatul ei. [Pr.: *re-o-*] — V. **reordonanța.**

REORDONÁRE, *reordonări*, s.f. Acțiunea de a reordona. [Pr.: *re-o-*] — V. **reordonare.**

REORDONÁT, -Ă, *reordonați, -te*, adj. Care a fost ordonat din nou (după alte criterii sau refăcând ordinea deranjată). [Pr.: *re-o-*] — V. **reordona.**

REORGANIZÁ, *reorganizez*, vb. I. Tranz. A organiza pe baze noi; a întocmi, a orândui din nou. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **réorganiser.**

REORGANIZÁRE, *reorganizări*, s.f. Acțiunea de *a reorganiza* și rezultatul ei; reorganizație. [Pr.: *re-o-*] — V. **reorganiza.**

REORGANIZATÓR, -OÁRE, *reorganizatori, -oare*, s.m. și f. Persoană care reorganizează. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **réorganisateur.**

REORGANIZÁȚIE, *reorganizații*, s.f. (Înv.) Reorganizare. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **réorganisation.**

REORIENTÁ, *reorientez*, vb. I. Tranz. și refl. A (se) orienta într-o nouă direcție. [Pr.: *re-o-ri-en-*] — Pref. *re-* + **orienta.**

REORIENTÁRE, *reorientări*, s.f. Acțiunea de *a (se) reorienta*. [Pr.: *re-o-*] — V. **reorienta.**

REORIENTÁT, -Ă, *reorientați, -te*, adj. Care este orientat într-o nouă direcție. [Pr.: *re-o-*] — V. **reorienta.**

REOSCÓP, *reoscoape*, s.n. Instrument cu care se constată prezența unui curent electric. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéoscope.**

REOSCÓPIC, -Ă, *reoscopici, -ce*, adj. Obținut cu ajutorul reoscopului, de reoscop. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéoscopique.**

REOSPĂLĂTÓR, *reospălătoare*, s.n. Jgheab înclinat, confecționat din tablă și căptușit cu faianță, utilizat la spălarea, respectiv la concentrarea cărbunilor. [Pr.: *re-o-*] — **Reo-** + **spălător.**

REOSTÁT, *reostate*, s.n. Aparat care servește la reglarea intensității curentului electric din circuite. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéostat.**

REOSTÁTIC, -Ă, *reostatici, -ce*, adj. Referitor la reostat, de reostat. [Pr.: *re-o-*] — **Reostat** + suf. *-ic*.

REOSTRICȚIÚNE, *reostricțiuni*, s.f. Contracție transversală a unui fascicul de purtători de sarcină electrică, datorită forțelor exercitate de câmpul magnetic propriu [Pr.: *re-o-stric-ți-u-*] — Din fr. **reostriction.**

REOTROPÍSM, *reotropisme*, s.n. Tropism propriu organismelor acvatice fixate, prin care ele iau o poziție determinată în raport cu curentul apei. [Pr.: *re-o-*] — Din fr. **rhéotropisme.**

REPAGINÁ, *repaginez*, vb. I. Tranz. A reface o paginație (greșită). — Pref. *re-* + **pagina.**

REPAGINÁRE, *repaginări*, s.f. Acțiunea de *a repagina*. — V. **repagina.**

REPAGINÁT, -Ă, *repaginați, -te*, adj. (Despre texte) A cărui paginație a fost refăcută. — V. **repagina.**

REPAÓS s.n. v. **repaus.**

REPARÁ, *repár*, vb. I. Tranz. **1.** A face propriu pentru folosire, a reface, a readuce în stare bună, a repune în stare de funcționare; (pop.) a drege. ✦ A cârpi. **2.** Fig. A îndrepta, a corecta. ✦ (Rar) A înlocui, a compensa. ✦ (Jur.) A acoperi o pagubă, a plăti daune (pentru o stricăciune, o insultă etc.) — Din fr. **réparer**, lat. **reparare.**

REPARÁBIL, -Ă, *reparabili, -e*, adj. Care poate fi reparat; *fig.* care poate fi îndreptat, corectat. — Din fr. **réparable**, lat. **reparabilis.**

REPARÁRE, *reparări*, s.f. Acțiunea de *a repara* și rezultatul ei; reparat. — V. **repara.**

REPARÁT[1] s.n. Faptul de *a repara;* reparare. — V. **repara.**

REPARÁT[2]**, -Ă,** *reparați, -te*, adj. **1.** Care poate fi folosit din nou fiindcă a fost readus în stare de funcționare (prin reparații, renovări etc.); recondiționat, (pop.) dres[2] (**1**). **2**. Fig. Îndreptat, corectat. ✦ (Jur.; despre stricăciuni, insulte etc.) Pentru care s-au plătit daune. — V. **repara.**

REPARATÓR, -OÁRE, *reparatori, -oare*, adj. (Adesea substantivat) Care repară, reparatoriu; *p. ext.* care înviorează, întremează. ✦ (Jur.) Care acoperă o pagubă. — Din fr. **réparateur.**

REPARATÓRIU, -IE, *reparatorii*, adj. Reparator. — Din fr. **réparatoire.**

REPARÁȚIE, *reparații*, s.f. **1.** Ansamblu de operații efectuate asupra unui lucru stricat, uzat, defectat, pentru a-l menține sau a-l readuce în stare normală de funcționare. ✧ *Reparații capitale* = înlocuirea sau refacerea completă a unor elemente principale ale utilajelor, agregatelor, clădirilor etc.; *fig.* supunerea organismului unor analize și tratamente generale în vederea restabilirii sănătății. **2.** (Jur.) Acoperire a unui prejudiciu de către persoana răspunzătoare de pricinuirea lui, despăgubire a unei pagube. ✦ Fig. Satisfacție pentru o ofensă. [Var.: **reparațiúne** s.f.] — Din fr. **réparation,** lat. **reparatio, -onis,** germ. **Reparation.**

REPARAȚIÚNE s.f. v. **reparație.**

REPARTITÓR, *repartitoare*, s.n. Dispozitiv cu ajutorul căruia se poate face schimbarea legăturilor dintre liniile exterioare și cele interioare ale unei centrale telefonice. — Din fr. **répartiteur.**

REPARTÍȚIE, *repartiții*, s.f. Distribuire, împărțire, repartizare. — Din fr. **répartition.**

REPARTIZÁ, *repartizez*, vb. I. Tranz. A împărți, a distribui ceva (după anumite norme). — După fr. **répartir.**

REPARTIZÁRE, *repartizări*, s.f. **1.** Acțiunea de *a repartiza* și rezultatul ei. **2.** (În sintagmele) *Repartizare a cheltuielilor* = distribuire a cheltuielilor indirecte de producție asupra costurilor produselor, a lucrărilor executate și a serviciilor prestate. — V. **repartiza.**

REPARTIZÁT, -Ă, *repartizați, -te*, adj. Împărțit, distribuit. — V. **repartiza.**

REPARTIZATÓR, *repartizatoare*, s.n. (Tehn.) Distribuitor (**2**). — **Repartiza** + suf. *-tor*.

REPARTIZÓR, *repartizoare*, s.n. (Tehn.) Distribuitor. — **Repartiza** + suf. *-or*.

REPASÁ, *repasez*, vb. I. Tranz. (Text.) A revizui țesăturile sau tricoturile și a retușa greșelile de țesătură sau de tricotaj. — Din fr. **repasser.**

REPASÁRE, *repasări*, s.f. Revizuirea și retușarea țesăturilor sau a tricoturilor, efectuate cu ajutorul unui ac, al unei pensete sau al unei mașini speciale, la o masă translucidă luminată de dedesubt. — După fr. **repasser.**

REPASÁT, -Ă, *repasați, -te*, adj. (Despre țesături, tricoturi) Care a fost revizuit și reparat. — V. **repasa.**

REPASATOÁRE, *repasatoare*, s.f. Muncitoare care execută lucrări de repasare. — **Repasa** + suf. *-toare*.

REPATRIÁ, *repatriez*, vb. I. Refl. și tranz. A se înapoia sau a aduce în patrie o persoană sau o valoare care părăsise țara. [Pr.: *-tri-a*] — V. **repatria.**

REPATRIÉRE, *repatrieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) repatria* și rezultatul ei. [Pr.: *-tri-e-*] — V. **repatria.**

REPÁUS, *repausuri*, s.n. **1.** Stare în care orice funcție sau activitate este temporar întreruptă și care are rolul de a reface capacitatea de muncă a organismului; odihnă, inactivitate. ✦ Suspendare temporară a unei activități, având rolul de a restabili capacitatea de muncă a unui organ sau a întregului organism. **2.** (Fig.) Stare a unui corp ale cărui puncte nu își modifică poziția în raport cu un sistem de referință. **3.** (Fil.) Moment integrant al mișcării, având în raport cu acesta un caracter relativ și condiționând stabilirea relativă a lucrurilor. **4.** (Biol.; în sintagma) *Repaus mamar* = perioada dintre încheierea unei lactații și următoarea fătare a vacilor și a oilor. [Pr.: *-pa-us*. — Var.: **repáos** s.n.] — Lat. ***repausum.**

REPAUZÁ, *repauzez*, vb. I. **1**. Refl. A se odihni. **2.** Intranz. (Livr.) A muri. [Pr.: *-pa-u-*] — Din lat. **repausare.**

REPAUZÁRE, *repauzări*, s.f. Acțiunea de *a (se) repauza* și rezultatul ei. [Pr.: *-pa-u-*] — V. **repauza.**

REPAUZÁT, -Ă, *repauzați, -te*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Odihnit. **2.** S.m. și f. (Livr.) Decedat. [Pr.: *-pa-u-*] — V. **repauza.**

RÉPEDE, *repezi*, adj., adv. **I.** Adj. **1.** (Despre mișcări) Care se produce fără întârziere; iute, rapid; (despre lucruri în mișcare) care se deplasează cu repeziciune, cu iuțeală; (despre ape) care curge cu repeziciune; *p. ext.* (despre picături, stropi etc.) care cade iute, succedându-se rapid. ✦ (Despre timp) Care trece (pentru cineva) cu repeziciune. ✦ (Despre oameni și manifestările lor) Iute în mișcări, ager, sprinten, vioi; grăbit, repezit, pripit. ✧ Loc. adv. *Cu pași repezi* = grabnic, în ritm rapid. ✦ (Substantivat, f.) Gândăcel de culoare arămie, verde-deschis pe spate, cu puncte albe pe fiecare elitră *(Cicindela campestris)*. **2.** (Despre ploaie, vânt etc.) Intens, puternic (și de scurtă durată). **3.** (Despre dealuri, planuri etc.) Foarte înclinat, pieziș, în pantă, abrupt. **4.** (Despre drumuri) Care duce la țintă în cel mai scurt timp. **II.** Adv. **1.** Iute, cu zor, în grabă. ✦ Îndată, imediat; deodată, brusc. ✧ Expr. *Repede-repejor* = îndată, fără întârziere. **2.** Devreme, de timpuriu; prea curând. — Lat. **rapidus, rapide.**

REPEGIÓR adv. v. **repejor.**

REPEJÓR adv. Diminutiv al lui *repede*. [Var.: **repegiór** adv.] — **Repede** + suf. *-ior*.

REPEJÚNE, *repejuni*, s.f. (Înv.) Iuțeală, repeziciune. — **Repede** + suf. *-iune*.

REPÉNT, -Ă, *repenți, -te*, adj. (Despre tulpinile plantelor) Care, în poziție normală, stă culcat pe pământ; târâtor. — Din lat. **repens, -tis.**

REPÉR, *repere*, s.n. **1.** Corp sau sistem de corpuri la care se raportează poziția unui corp fix sau mobil; semn sau obiect care ușurează orientarea sau care permite recunoașterea unui sistem tehnic. **2.** Fiecare dintre semnele (linie, punct, perforație etc.) trasate pe obiectele care trebuie asamblate pentru a identifica poziția lor corectă în ansamblu. ✧ *Punct de reper* = semn, indicație care servește la recunoașterea unui lucru, a unui loc etc. ✦ (Top.) Indicator de nivel servind la calcularea sau la verificarea altitudinii unui punct de pe teren. **3.** (Tehn.) Mecanism, aparat de orientare. — Din fr. **repère.**

REPERÁ, *reperez*, vb. I. Tranz. A marca repere (**2**); a determina cu ajutorul unui punct de reper poziția exactă a unui loc. — Din fr. **repérer.**

REPERÁJ, *reperaje*, s.n. Reperare. — Din fr. **repérage.**

REPERÁRE, *reperări*, s.f. Acțiunea de *a repera* și rezultatul ei; reperaj. — V. **repera.**

REPERÁT, -Ă, *reperați, -te*, adj. Care a suferit acțiunea de reperare. — V. **repera.**

REPERCUSIÚNE, *repercusiuni*, s.f. Urmare, consecință. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **répercussion.**

REPERCUTÁ, pers. 3 *repercutează*, vb. I. Refl. **1.** (Despre unde sonore sau luminoase) A se răsfrânge, a se retransmite, a reveni, a se întoarce. **2.** Fig. A avea urmări, consecințe; a-și manifesta indirect efectele. — Din fr. **répercuter.**

REPERCUTÁRE, *repercutări*, s.f. Acțiunea de *a se repercuta* și rezultatul ei. — V. **repercuta.**

REPERCUTÁT, -Ă, *repercutați, -te*, adj. Răsfrânt, întors, revenit. — V. **repercuta.**

REPERTOÁR s.n. v. **repertoriu.**

REPERTÓR s.n. v. **repertoriu.**

REPERTORIÁ, *repertoriez*, vb. I. Tranz. A înregistra într-un repertoriu (**1**); a repertoriza. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **répertorier.**

REPERTORIÁL, -Ă, *repertoriali, -e*, adj. De repertoriu (**2**). [Pr.: *-ri-al*] — Din engl. **repertorial.**

REPERTÓRIU, *repertorii*, s.n. **1.** Caiet, registru în care datele (nume, titluri etc.) se înscriu în ordine alfabetică (în foile compartimentate pe litere). **2.** Totalitatea pieselor teatrale sau muzicale care se joacă în cadrul unui teatru în timpul unei stagiuni. ✦ Totalitatea pieselor scrise de un autor dramatic. ✦ Totalitatea pieselor interpretate de un actor, de un muzician. **3.** Culegere de texte, de cântece etc. [Var.: **repertór, repertoár** s.n.] — Din fr. **répertoire,** lat. **repertorium.**

REPERTORIZÁ, *repertorizez*, vb. I. Tranz. A înscrie într-un repertoriu (**1**); a repertoria. — **Repertoriu** + suf *-iza*.

REPETÁ, *repét*, vb. I. Tranz. A spune, a face, a produce încă o dată (sau de mai multe ori) ceea ce a mai fost spus, făcut sau produs. ✦ A citi un text de două sau de mai multe ori pentru a înțelege bine; *spec.* a face repetiția unui rol, a unei piese de teatru, muzicale etc. ✦ (Despre elevi sau studenți) A urma din nou cursurile clasei sau anului de studii (în care a rămas repetent). ✦ Refl. A se produce, a se întâmpla, a avea loc din nou. [Var.: (înv.) **repețí** vb. IV] — Din fr. **répéter,** germ. **repetieren.**

REPETÁBIL, -Ă, *repetabili, -e*, adj. Care se poate repeta. — Din fr. **répétable.**

REPETABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi repetabil. — **Repetabil** + suf. *-itate.*

REPETÁRE, *repetări*, s.f. Acțiunea de *a (se) repeta* și rezultatul ei; repetiție. — V. **repeta.**

REPETÁT, -Ă, *repetați, -te*, adj. Care este spus sau făcut încă o dată (sau de mai multe ori); care se repetă. — V. **repeta.**

REPETÉNT, -Ă, *repetenți, -te*, adj., s.m. și f. (Elev sau student) care repetă clasa sau anul de studii din cauza neîndeplinirii condițiilor de promovare. — Din germ. **Repetent.**

REPETENȚÍE, *repetenții*, s.f. Faptul de a rămâne repetent; situația de repetent. — **Repetent** + suf. *-ie*.

REPETITÓR, -OÁRE, *repetitori, -oare*, s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. (Ieșit din uz) Pedagog, meditator. **2.** S.m. și f. Pianist acompaniator al unui cântăreț sau al unui instrumentist în repetiții și în recitaluri; corepetitor. **3.** S.n. Sală de meditație într-un internat. — Din fr. **répétiteur,** germ. **Repetitor.**

REPETÍȚIE, *repetiții*, s.f. **1.** Repetare, reluare a acelorași vorbe, idei, acțiuni etc. ✧ *Armă cu repetiție* = armă cu care se pot trage mai multe focuri dintr-o singură apăsare pe trăgaci, reîncărcarea făcându-se automat. ✦ Activitatea de pregătire a interpreților pentru un spectacol sau concert. ✧ *Repetiție generală* = ultima repetiție înainte de premiera unui spectacol. ✦ Reluare de către elevi, la școală, în cadrul unor lecții speciale, sau acasă, a materiei de învățământ deja parcurse. **2.** Procedeu stilistic care constă în folosirea repetată a aceluiași cuvânt sau a unui grup de cuvinte cu scopul de a înviora expunerea, a întări ideea etc. — Din fr. **répétition.**

REPETÓR, *repetoare*, s.n. Aparat pentru amplificarea bilaterală a semnalelor într-o cale de telecomunicații pe fire, având rolul de a compensa atenuarea semnalului pe o secțiune a liniei. — **Repeta** + suf. *-or*.

REPEȚÍ vb. IV v. **repeta.**

REPEZEÁLĂ, *repezeli,* s.f. **1.** Iuțeală, grabă mare, repeziciune. ✧ Loc. adv. *La repezeală* = foarte repede, în mare grabă. **2.** (Rar) Goană, fugă. — **Repezi** + suf. *-eală*.

REPEZÍ, *repéd*, vb. IV. **1.** Refl. A porni în grabă, a se duce repede spre..., a da fuga, a sări. ✦ A trece pe undeva în grabă (și pentru scurt timp), a se abate pe la..., a da o fugă. ✦ Tranz. A trimite pe cineva în grabă. **2.** Refl. (Fam.; despre oameni) A face un lucru în grabă și adesea fără chibzuială, a acționa în pripă; a se pripi (**1**). **3.** Refl. A se năpusti, a se arunca, a năvăli. **4.** Tranz. A trânti, a izbi, a arunca, a azvârli. ✦ A da, a aplica cu violență o lovitură cu pumnul, cu palma etc. **5.** Tranz. Fig. A se răsti la cineva, a-i vorbi aspru, violent; a brusca. — Din **repede.**

REPEZICIÚNE, *repeziciuni*, s.f. **1.** Însușirea de a fi repede; grabă mare, iuțeală, viteză, rapiditate. **2.** (Rar) Înclinare a unei pante. — **Repede** + suf. *-iciune*.

REPEZÍȘ, *repezișuri*, s.n. **1.** Mișcare violentă; goană, alergătură; năvală. ✦ Fig. Izbucnire, precipitare. **2.** Pantă abruptă; povârniș foarte înclinat. **3.** Porțiune din cursul unui râu unde apa curge foarte repede. — **Repede** + suf. *-iș*.

REPEZÍT, -Ă, *repeziți, -te*, adj. **1.** Grăbit, făcut în grabă, la repezeală. **2.** Care acționează pripit; *p. ext.* pornit, mânios, nestăpânit; răstit. — V. **repezi.**

REPEZITÚRĂ, *repezituri*, s.f. (Rar) Mișcare rapidă, precipitată; goană, fugă. — **Repezi** + suf. *-tură*.

REPICÁ, *repichez*, vb. I. Tranz. A răsădi la distanțe mai mari plantele tinere, crescute în răsadnițe sau sere, pentru a le asigura condiții favorabile de nutriție; a transplanta, a replanta. — Din fr. **repiquer.**

REPICÁJ, *repicaje*, s.n. Repicare. — Din fr. **repiquage.**

REPICÁRE, *repicări*, s.f. Acțiunea de *a repica* și rezultatul ei; repicaj. — V. **repica.**

REPICÁT, *repicaturi*, s.n. (Agron.) Repicare. — V. **repica.**

REPLANTÁ, *replantez*, vb. I. Tranz. A planta din nou; a transplanta. — Pref. *re-* + **planta**. Cf. fr. r e p l a n t e r.

REPLANTÁRE, *replantări*, s.f. Acțiunea de *a replanta* și rezultatul ei; transplantare. — V. **replanta.**

REPLAY s.n. Reluare imediată a fazelor interesante într-o transmisie sportivă (directă) la televiziune. [Pr.: *riplḗi*] — Cuv. engl.

REPLIÁ, *repliez*, vb. I. **1.** Refl. (Mil.) A se retrage în ordine, sub presiunea inamicului, mutând apărarea pe un alt aliniament. **2.** Tranz. A strânge (după ce a fost desfășurat) prin suprapunerea unei părți peste alta. [Pr.: *-pli-a*] — Din fr. **replier.**

REPLICÁ, *réplic*, vb. I. Tranz. A da o replică (**1**), a răspunde; a riposta. — Din fr. **répliquer.**

REPLICÁRE s.f. (Genet.) Duplicare a unei molecule sau a unui agregat de molecule prin copierea structurii unei molecule preexistente de același fel. — V. **replica.**

RÉPLICĂ, *replici*, s.f. **1.** Răspuns (prompt și energic) la afirmațiile cuiva; ripostă. ✧ Loc. adj. *Fără replică* = definitiv. ✧ Expr. *A fi tare în replici* = a găsi prompt răspunsul cel mai potrivit într-o discuție. *A avea replică* = a răspunde prompt și răspicat. (Jur.) *A vorbi în replică* = a răspunde, în cursul unei dezbateri, combătând afirmațiile și atacurile părții adverse. **2.** Porțiune din rolul unui actor, constituind un răspuns la cele spuse de partener. ✦ Parte finală a unui fragment de dialog, care solicită intervenția interlocutorului. **3.** Copie a unei opere de artă executată de autorul operei originale sau sub supravegherea lui. **4.** (Fiz.) Mulaj al suprafeței unui corp, realizat sub forma unei pelicule care pe o parte este plană, iar pe cealaltă reproduce structura superficială a corpului, utilizat în microscopia electronică pentru studiul corpurilor groase, netransparente pentru electroni. — Din fr. **réplique.**

REPLIÉRE, *replieri*, s.f. Acțiunea de *a se replia* și rezultatul ei. [Pr.: *-pli-e-*] — V. **replia.**

REPOPULÁ, *repopulez*, vb. I. Tranz. A popula din nou un teritoriu. ✦ A reface un teren forestier despădurit. — Pref. *re-* + **popula**.

REPOPULÁRE, *repopulări*, s.f. Acțiunea de *a repopula* și rezultatul ei. — V. **repopula.**

REPOPULÁT, -Ă, *repopulați, -te*, adj. Care a fost populat din nou. — V. **repopula.**

REPÓRT, *reporturi*, s.n. Trecere a unei sume (reprezentând un total parțial) din josul unei coloane în fruntea coloanei următoare, pentru a fi adunată în continuare; *p. ext.* sumă reportată sau orice sumă rămasă dintr-un calcul anterior. — Din fr. **report.**

REPORTÁ, *reportez*, vb. I. Tranz. A face un report. — Din fr. **reporter.**

REPORTÁJ, *reportaje*, s.n. Specie publicistică, uneori și cu valoare literară, informând operativ asupra unor realități, situații, evenimente etc. — Din fr. **reportage.**

REPORTÁRE, *reportări*, s.f. Acțiunea de *a reporta* și rezultatul ei. — V. **reporta.**

REPÓRTER, -Ă, *reporteri, -e*, s.m. și f. Persoană care culege și transmite de pe teren știri și informații; autor de reportaje. ✧ *Reporter cinematografic* = operator care filmează în vederea realizării unor jurnale de actualități, a unor filme documentare etc. [Acc. și: *reportér*] — Din fr. **reporter,** germ. **Reporter,** engl. **reporter.**

REPORTERÁȘ, *reporterași*, s.m. (Depr.) Diminutiv al lui *reporter*. — **Reporter** + suf. *-aș*.

REPORTERICÉSC, -EÁSCĂ, *reportericești*, adj. De reporter. — **Reporter** + suf. *-icesc*.

REPORTOFÓN, *reportofoane*, s.n. Magnetofon special pentru reportaje și interviuri. — **Report**[er] + [magnet]**ofon.**

REPOVESTÍ, *repovestesc*, vb. IV. Tranz. A povesti încă o dată, a mai spune o dată ceva ce a fost povestit. — Pref. *re-* + **povesti.**

REPOVESTÍRE, *repovestiri*, s.f. Acțiunea de *a repovesti* și rezultatul ei. — V. **repovesti.**

REPOVESTÍT, -Ă, *repovestiți, -te*, adj. Povestit din nou, povestit încă o dată. — V. **repovesti.**

REPREHENSÍBIL, -Ă, *reprehensibili, -e*, adj. (Livr.) Care merită să fie condamnat, care atrage reproșuri; blamabil, condamnabil. — Din fr. **répréhensible,** lat. **reprehensibilis.**

REPREHENSIÚNE, *reprehensiuni*, s.f. (Livr.) Mustrare, reproş; blam. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **répréhension,** lat. **reprehensio, -onis.**

REPRESÁLII s.f. pl. Măsuri de reprimare luate de anumite organe de stat împotriva unor persoane sau grupuri sociale, ca urmare a săvârşirii unor acţiuni cu caracter politic, a unor acte de nesupunere sau de răzvrătire. ✦ Măsuri de constrângere luate de un stat împotriva organelor sau cetăţenilor altui stat, ca urmare a săvârşirii de către acel stat a unor acte ilicite faţă de el sau faţă de cetăţenii lui şi spre a-l determina să revină asupra lor. — Din fr. **représailles,** lat. **represalia.**

REPRESÍBIL, -Ă, *represibili, -e*, adj. (Rar) Care poate sau trebuie să fie reprimat. — Din fr. **répressible.**

REPRESIÚNE, *represiuni*, s.f. Reprimare, înăbuşire a unei acţiuni de revoltă, de opoziţie colectivă; (la pl.) acţiuni drastice întreprinse în acest scop. ✦ Măsură de constrângere împotriva infractorilor, care constă în arestarea, trimiterea în judecată şi condamnarea lor la pedepsele prevăzute de legea penală. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **répression.**

REPRESÍV, -Ă, *represivi, -e*, adj. Care reprimă, care serveşte ca mijloc de reprimare; privitor la represiune. — Din fr. **répressif.**

REPREZENTÁ, *reprezínt*, vb. I. Tranz. **1.** A avea forma sau înfăţişarea unui anumit obiect; a realiza (în miniatură) un obiect. ✦ A înfăţişa, a evoca ceva prin procedee plastice, grafice sau prin limbaj. **2.** A interpreta pe scenă o lucrare dramatică în faţa publicului. **3.** A acţiona în numele unei persoane, al unei colectivităţi, al unui stat în temeiul împuternicirii primite de la acestea sau de la lege; a avea un împuternicit sau un mandatar. ✦ A fi exponentul unui curent, al unei şcoli etc., înfăţişând, întruchipând aspectele lor caracteristice, esenţiale. **4.** A constitui, a fi, a însemna. **5.** A-şi readuce în conştiinţă imaginea obiectelor sau a fenomenelor percepute anterior; *p. ext.* a-şi imagina, a-şi închipui. **6.** A exprima o legătură între mai multe mărimi printr-o relaţie matematică. — Din fr. **représenter,** lat. **repraesentare.**

REPREZENTÁBIL, -Ă, *reprezentabili, -e*, adj. (Despre piese de teatru) Care se poate reprezenta. — Din fr. **représentable.**

REPREZENTÁNT, -Ă, *reprezentanţi, -te*, s.m. şi f. **1.** Persoană împuternicită să reprezinte pe cineva sau ceva, să ţină locul cuiva, să acţioneze în numele cuiva. ✦ Persoană care reprezintă interesele unui stat în alt stat, la o întrunire diplomatică etc. **2.** Cel care reprezintă o şcoală, un curent; exponent. — Din fr. **représentant.**

REPREZENTÁNŢĂ, *reprezentanţe*, s.f. **1.** Organ care reprezintă în altă ţară interesele ţării sale în domeniul economic, politic etc. **2.** (În sintagmele) *Reprezentanţă naţională* = organ de stat constituit din totalitatea deputaţilor. *Reprezentanţă comercială* = organ al unui stat, care îl reprezintă în relaţiile comerciale cu alte state. — Din germ. **Repräsentanz.**

REPREZENTÁRE, *reprezentări*, s.f. Acţiunea de *a reprezenta* şi rezultatul ei. **1.** Înfăţişare, redare, reproducere a unui lucru (prin mijloace plastice). ✧ *Reprezentare topografică* = înscriere pe un plan, pe o hartă etc. a detaliilor de pe teren cu ajutorul semnelor topografice. **2.** Imagine senzorială a obiectelor şi fenomenelor realităţii, evocată mintal, în absenţa acestora, pe baza percepţiilor anterioare. **3.** Interpretare pe scenă a unei lucrări dramatice; reprezentaţie (**1**). **4.** (În sintagma) *Cheltuieli de reprezentare* = sume prevăzute într-un buget cu scopul de a acoperi cheltuielile rezultate din îndeplinirea funcţiilor oficiale pe care le deţine o persoană. — V. **reprezenta.**

REPREZENTATÍV, -Ă, *reprezentativi, -e*, adj. **1.** (Despre un organ sau un sistem de guvernare) Care reprezintă o colectivitate şi acţionează în numele ei, fiind constituit prin alegeri. **2.** Care (prin însuşirile sale) reprezintă, ilustrează epoca, mediul, curentul din care face parte; ilustrativ, tipic. ✦ (Substantivat, f.) Echipă care reprezintă o asociaţie sportivă, o ţară etc. — Din fr. **représentatif.**

REPREZENTATIVITÁTE s.f. **1.** Caracter reprezentativ. **2.** Reprezentare a unei instituţii, a unui stat etc. în relaţiile cu alte instituţii, state etc. — Din fr. **représentativité.**

REPREZENTÁŢIE, *reprezentaţii*, s.f. Prezentare pe scenă a unei opere dramatice, a unui program artistic etc.; spectacol. [Var.: **reprezentaţiúne** s.f.] — Din fr. **représentation,** lat. **repraesentatio, -onis.**

REPREZENTAŢIÚNE s.f. v. **reprezentaţie.**

REPRIMÁ, *reprím*, vb. I. Tranz. A curma, a înăbuşi, a împiedica prin mijloace drastice, violente desfăşurarea unei acţiuni de revoltă, de opoziţie. — Din fr. **réprimer.**

REPRIMÁRE, *reprimări*, s.f. Acţiunea de *a reprima* şi rezultatul ei. — V. **reprima.**

REPRIMATÓR, -OÁRE, *reprimatori, -oare*, adj., s.m. şi f. (Persoană) care reprimă. — **Reprima** + suf. *-tor*.

REPRIMÍ, *reprimesc*, vb. IV. Tranz. A primi înapoi. ✦ A reangaja o persoană care a fost concediată. — Pref. *re-* + **primi.**

REPRIMÍRE, *reprimiri*, s.f. Acţiunea de *a reprimi* şi rezultatul ei. — V. **reprimi.**

REPRINT, *reprinturi*, s.n. Retipărire. [Pr.: *riprínt*] — Cuv. engl.

REPRIVATIZÁ, *reprivatizez*, vb. I. Tranz. A face o reprivatizare. — Pref. *re-* + **privatiza.**

REPRIVATIZÁRE, *reprivatizări*, s.f. Trecere a unei întreprinderi sau a unei ramuri economice naţionalizate de stat din nou în proprietate privată. — V. **reprivatiza.**

REPRÍZĂ, *reprize*, s.f. **1.** Fiecare dintre intervalele sau etapele succesive ale unei activităţi (în special ale unui meci de fotbal, handbal, hochei etc.). **2.** Durată a unei faze într-o operaţie tehnică; etapă de lucru. ✧ Loc. adv. *În reprize* = pe rând, în etape. **3.** Creştere a turaţiei unui motor printr-o accelerare bruscă, pentru a învinge o rezistenţă exterioară de moment. **4.** Reluare sau repetare a unei operaţii tehnice întrerupte. **5.** Defect la suprafaţa unor piese turnate datorat umplerii incomplete a formelor de turnare, care se prezintă sub forma şanţurilor, a unor margini rotunjite etc. — Din fr. **reprise.**

REPROBÁ, *reprób*, vb. I. Tranz. A dezaproba un act, o acţiune; a respinge, a condamna. — Din lat. **reprobare.**

REPROBÁBIL, -Ă, *reprobabili, -e*, adj. Care merită să fie reprobat; blamabil, condamnabil. — Din lat. **reprobabilis.**

REPROBÁRE, *reprobări*, s.f. Acţiunea de *a reproba*; reprobaţiune. — V. **reproba.**

REPROBATÓR, -OÁRE, *reprobatori*, *-oare*, adj. Care reprobă. — Din fr. **réprobateur,** lat. **reprobator, -oris.**

REPROBAŢIÚNE, *reprobaţiuni*, s.f. (Rar) Reprobare. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **réprobation,** lat. **reprobatio, -onis.**

REPRODUCĂTÓR, -OÁRE, *reproducători, -oare*, adj. Care se reproduce (**6**), se înmulţeşte (uşor). ✦ (Substantivat, m.) Animal domestic selecţionat după criterii biologice şi productive în vederea reproducţiei (**2**). — **Reproduce** + suf. *-ător*. Cf. fr. r e p r o d u c t e u r.

REPRODÚCE, *reprodúc*, vb. III. **1.** Tranz. A reda cu exactitate ceea ce este scris, ceea ce a spus sau a făcut cineva etc. ✦ A imita felul de a fi, gesturile, mimica cuiva. **2.** Refl. A reactualiza în memorie idei, cunoştinţe însuşite în cursul experienţei anterioare. **3.** Refl. A se produce, a se arăta din nou; a se repeta. **4.** Tranz. (Ec. pol.) A relua în mod continuu producţia economică; a produce din nou. **5.** Tranz. A produce în serie; a multiplica. **6.** Refl. (Biol.) A se perpetua prin reproducere (**4**). — Pref. *re-* + **produce** (după fr. *reproduire)*.

REPRODÚCERE, *reproduceri*, s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) reproduce* şi rezultatul ei. **2.** (Concr.) Copie după o lucrare de artă originală (desen, pictură, sculptură etc.) **3.** (Psih.) Proces al memoriei prin care se evocă, se reactualizează mintal imagini, idei, cunoştinţe însuşite în cursul experienţei anterioare, în lipsa obiectelor, textelor etc. respective. **4.** (Biol.) Fenomen biologic fundamental al cărui rezultat este naşterea dintr-un organ specializat al părintelui (sau părinţilor) a unui urmaş asemănător. — V. **reproduce.**

REPRODUCTÍBIL, -Ă, *reproductibili, -e*, adj. Care poate fi reprodus. — Din fr. **reproductible.**

REPRODUCTÍV, -Ă, *reproductivi, -e*, adj. **1.** Care reproduce (**1**). ✦ Care reprezintă o reproducere. **2.** Care favorizează o nouă producţie. — Din fr. **reproductif.**

REPRODUCTIVITÁTE s.f. (Livr.) Capacitatea de a (se) reproduce. — Din fr. **reproductivité.**

REPRODÚCŢIE, *reproducţii*, s.f. **1.** Reînnoire, reluare a producţiei economice. **2.** (Biol.) Reproducere (**4**). — Din fr. **reproduction.**

REPRODÚS, -Ă, *reproduşi, -se*, adj. Care este rezultatul unei reproducţii. — V. **reproduce.**

REPROFILÁ, *reprofilez*, vb. I. Tranz. A schimba profilul unei întreprinderi, al unei instituţii etc.; a reorganiza. — Pref. *re-* + **profila.**

REPROFILÁRE, *reprofilări*, s.f. Acţiunea de *a reprofila* şi rezultatul ei. — V. **reprofila.**

REPROGRAFÍE s.f. Nume generic pentru procedeele tehnice de multiplicare a textelor. — Din fr. **reprographie.**

REPROGRAMÁ, *reprogramez*, vb. I. Tranz. A programa din nou. — Pref. *re-* + **programa.**

REPROGRAMÁBIL, -Ă, *reprogramabili, -e*, adj. Care poate fi reprogramat. — **Reprograma** + suf. *-bil*.

REPROGRAMÁRE, *reprogramări*, s.f. Acţiunea de *a reprograma*. — V. **reprograma.**

REPROGRAMÁT, -Ă, *reprogramaţi, -te*, adj. Care a fost programat din nou. — V. **reprograma.**

REPRÓŞ, *reproşuri*, s.n. Imputare, dojană; mustrare, învinuire. — Din fr. **reproche.**

REPROŞÁ, *reproşez*, vb. I. Tranz. A-şi face sau a-i face cuiva reproşuri. — Din fr. **reprocher.**

REPROŞÁBIL, -Ă, *reproşabili, -e*, adj. Care merită reproşuri, de reproşat. — Din fr. **reprochable.**

REPTÍLĂ, *reptile*, s.f. (La pl.) Clasă de vertebrate (şerpi, şopârle, broaşte ţestoase, crocodili) ovipare, de obicei terestre, târâtoare, cu temperatura corpului variabilă, cu corpul acoperit de o piele groasă, solzoasă, fără picioare sau cu picioare scurte, dispuse lateral, şi cu inima formată din două auricule şi un ventricul *(Reptilia)*; (şi la sg.) animal care face parte din această clasă. — Din fr. **reptile,** germ. **Reptile.**

REPTILIÁN, -Ă, *reptilieni, -e*, adj. Care este specific reptilei, de reptilă. [Pr.: *-li-an*] — Din fr. **reptilien.**

REPUBLICÁ, *repúblic*, vb. I. Tranz. A publica din nou; a reedita, a retipări. — Pref. *re-* + **publica.**

REPUBLICÁBIL, -Ă, *republicabili, -e*, adj. Care poate fi republicat. — Pref. *re-* + **publicabil.**

REPUBLICÁN, -Ă, *republicani, -e*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține republicii, privitor la republică. **2.** S.m. și f. Adept al republicii ca formă de guvernământ. — Din it. **republicano,** fr. **républicain.**

REPUBLICANÍSM s.n. (Rar) Concepție care susține republica drept formă de guvernământ; atitudine, activitate în favoarea republicii. — Din fr. **républicanisme.**

REPUBLICÁRE, *republicări*, s.f. Acțiunea de *a republica* și rezultatul ei. — V. **republica.**

REPUBLICÁT, -Ă, *republicați, -te*, adj. Care a fost publicat din nou. — V. **republica.**

REPÚBLICĂ, *republici,* s.f. Formă de guvernământ în care conducerea este exercitată de un organ suprem al puterii de stat sau de un președinte ales ori numit; țară, stat care are o astfel de formă de guvernământ. ✦ (Rar) Populația unei astfel de țări. — Din it. **republica,** fr. **république.**

REPUDIÁ, *repudiez*, vb. I. Tranz. A respinge, a nu mai recunoaște pe cineva sau ceva; a îndepărta, a arunca, a alunga, a desconsidera, a renega. ✦ A renunța la o moștenire sau la un legat. [Pr.: *-di-a*] — Din fr. **répudier.**

REPUDIÉRE, *repudieri*, s.f. Acțiunea de *a repudia* și rezultatul ei; respingere, renegare. ✧ *Repudierea unei moșteniri* sau *a unui legat* = renunțare a unei persoane la drepturile sale de moștenire legale sau la un legat. [Pr.: *-di-e-*] — V. **repudia.**

REPUGNÁ, pers. 3 *repúgnă*, vb. I. Intranz. (Livr.) A-i produce cuiva silă sau dezgust, a-i provoca cuiva oroare, a-i displăcea profund. — Din fr. **répugner,** lat. **repugnare.**

REPUGNÁNT, -Ă, *repugnanți, -te*, adj. (Livr.) Care inspiră repulsie, care provoacă silă; respingător. — Din fr. **répugnant.**

REPUGNÁNȚĂ s.f. (Livr.) Dezgust, repulsie, aversiune. — Din fr. **répugnance,** lat. **repugnantia.**

REPÚLSIE, *repulsii*, s.f. **1.** Aversiune instinctivă; oroare, dezgust, resentiment. **2.** (Fiz.) Respingere (**2**). [Var.: **repulsiúne** s.f.] — Din fr. **répulsion,** lat. **repulsio, -onis.**

REPULSIÚNE s.f. v. **repulsie.**

REPULSÍV, -Ă, *repulsivi, -e*, adj. (Rar) Care inspiră repulsie; respingător. — Din fr. **répulsif.**

REPÚNE, *repún,* vb. III. Tranz. A pune din nou. — Pref. *re-* + **pune.**

REPÚNERE, *repuneri*, s.f. Acțiunea de *a repune* și rezultatul ei. — V. **repune.**

REPURTÁ[1], *repórt*, vb. I. Tranz. și refl. (Rar) A-și îndrepta gândul asupra unor oameni, idei, fapte din trecut; a se întoarce cu gândul înapoi. — Din fr. **réporter** (după *purta)*.

REPURTÁ[2], *repurtez*, vb. I. Tranz. A obține, a câștiga o victorie, un succes (de obicei într-o competiție). — Din lat. **reportare,** it. **riportare.**

REPUTÁT, -Ă, *reputați, -te*, adj. Care se bucură de o reputație bună. ✦ Renumit, faimos, cunoscut, prețuit. — Din fr. **réputé.**

REPUTÁȚIE, *reputații*, s.f. Părere publică, favorabilă sau defavorabilă, despre cineva sau ceva; felul în care cineva este cunoscut sau apreciat. ✦ Renume, faimă, celebritate. [Var.: (înv.) **reputațiúne** s.f.] — Din fr. **réputation,** lat. **reputatio, -onis.**

REPUTAȚIÚNE s.f. v. **reputație.**

RESABOTÁ, *resabotez*, vb. I. Tranz. A rectifica înclinarea șinelor de cale ferată (după un anumit timp de exploatare). — Pref. *re-* + **sabota.**

RESABOTÁRE, *resabotări*, s.f. Acțiunea de *a resabota*. — V. **resabota.**

RESABOTÁT, -Ă, *resabotați, -te*, adj. (Despre șine) A cărei înclinare a fost rectificată. — V. **resabota.**

RESÁC, *resacuri*, s.n. Val marin sau oceanic de interferență, care, izbindu-se de un obstacol, se combină continuu cu valul direct, prezentând aspectul unei explozii. — Din fr. **ressac.**

RESCIZIÚNE, *resciziuni*, s.f. (Jur.) Anulare a unui act din cauza unui viciu radical. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **rescision,** lat. **rescissio, -onis.**

RESCIZÓRIU, -IE, *rescizorii*, adj. (Jur.) Care provoacă o resciziune. — Din lat. **rescissorius, -a, -um,** fr. **rescisoire.**

RESCRÍE, *rescríu*, vb. III. Tranz. **1.** A copia. **2.** A transpune în alt limbaj artistic, în altă formă artistică. — Pref. *re-* + **scrie** (după fr. *récrire)*.

RESCRÍERE, *rescrieri*, s.f. Acțiunea de *a rescrie* și rezultatul ei. — V. **rescrie.**

RESCRÍPT, *rescripte*, s.n. Răspuns dat de împărații romani la chestiunile de drept și administrative asupra cărora erau consultați de către magistrații sau de către guvernatorii provinciilor; *p. ext.* ordin care emană de la un suveran într-o afacere particulară. — Din lat. **rescriptum,** germ. **Reskript.**

RESCRÍS, -Ă, *rescriși, -se*, adj. **1.** Care a fost copiat. **2.** Care a fost scris din nou, în altă formă. — V. **rescrie.**

RESEMNÁ, *resemnez*, vb. I. Refl. A se împăca cu o situație grea, defavorabilă; a accepta ceva fără împotrivire. [Var.: (înv.) **resigná** vb. I] — Din fr. **résigner** (după *semna*).

RESEMNÁRE, *resemnări,* s.f. Faptul de *a se resemna.* [Var.: (înv.) **resignáre** s.f.] — V. **resemna.**

RESEMNÁT, -Ă, *resemnați, -te,* adj. Care se împacă cu o situație grea, care suportă ceva fără împotrivire. ✦ Care exprimă resemnare. [Var.: (înv.) **resignát, -ă** adj.] — V. **resemna.**

RESENTIMÉNT, *resentimente*, s.n. Sentiment ostil față de cineva, provocat de o nemulțumire mai veche; dușmănie, ură, pică, antipatie, resimțământ. — Din fr. **ressentiment.**

RESENTIMENTÁR, -Ă, *resentimentari, -e,* adj. Care ține de resentiment, care are caracter de resentiment. ✦ (Despre oameni) Care nu poate depăși amintirile neplăcute din trecut. — **Resentiment** + suf. *-ar* (după fr. *resentimental*).

RESETÁ, *resetez,* vb. I. A reinstala unul sau mai multe programe într-un calculator. — Din engl. **reset.**

RESFIRÁ vb. I v. **răsfira.**

RESFIRÁRE s.f. v. **răsfirare.**

RESFIRÁT, -Ă adj. v. **răsfirat.**

RESIGNÁ vb. I v. **resemna.**

RESIGNÁRE s.f. v. **resemnare.**

RESIGNÁT, -Ă adj. v. **resemnat.**

RESIGNÁȚIE, *resignații,* s.f. (Rar) Resemnare. — Din fr. **résignation,** lat. **resignatio, -onis.**

RESIMȚĂMÁNT, *resimțăminte,* s.n. (Rar) Resentiment. — **Resimți** + suf. *-ământ* (după fr. *ressentiment*).

RESIMȚÍ, *resímt,* vb. IV. **1.** Tranz. A simți. **2.** Refl. A simți urmările, consecințele unei împrejurări anterioare. ✦ A se face simțit, a avea repercusiuni. — Din fr. **ressentir** (după *simți).*

RESIMȚÍRE, *resimțiri,* s.f. Faptul de *a (se) resimți*. — V. **resimți.**

RESORBÍ, pers. 3 *resoárbe,* vb. IV. Refl. (Med.) A dispărea prin resorbție. — Din fr. **résorber,** lat. **resorbere** (după *sorbi*).

RESÓRBȚIE, *resorbții,* s.f. **1.** (Med.) Proces de dispariție lentă, prin absorbție treptată, a unui țesut sau organ, de obicei străin organismului. ✦ Proces de atrofiere a unui țesut sau a unui organ, de obicei datorită fagocitozei. ✦ Proces prin care un lichid sau un gaz trece dintr-o cavitate a organismului, dintr-un vas sau din țesutul interstițial în circulație. **2.** (Fiz.) Absorbție sau adsorbție a gazelor sau a vaporilor proveniți din corpul absorbantului sau adsorbantului. — Din fr. **résorption.**

RESÓRT[1], *resoarte,* s.n. Sector, domeniu de activitate; *p. ext.* persoanele care îl reprezintă. ✧ *Autoritate de resort* = autoritate sub a cărei jurisdicție intră o problemă și care are competența de a o rezolva. ✧ Expr. *A fi de resortul cuiva* = a fi, a ține de competența, de specialitatea cuiva; a intra în atribuțiile cuiva. [Pl. și: *resorturi*] — Din fr. **ressort.**

RESÓRT[2], *resorturi,* s.n. Organ al unui mecanism executat dintr-un material cu proprietăți elastice mari și care, sub acțiunea unei forțe exterioare, se deformează, revenind la forma inițială când acțiunea exterioară încetează; (sens curent) arc. ✦ Fig. Sursă, izvor de energie fizică sau morală; suport moral, imbold. — Din fr. **ressort.**

RESORTISÁNT, *resortisanți,* s.m. Persoană fizică sau juridică aparținând unui stat, aflată sub protecția altui stat. — Din fr. **ressortissant.**

RESPÉCT s.n. Atitudine sau sentiment de stimă, de considerație sau de prețuire deosebită față de cineva sau de ceva; deferență, venerație. ✧ Expr. *A ține* (pe cineva) *la* (sau *în) respect* = a ține pe cineva la distanță, a nu-l lăsa să devină prea familiar. *A pune* (pe cineva) *la respect* = a impune cuiva o atitudine respectuoasă. *Respectele mele,* formulă respectuoasă de salut. — Din fr. **respect,** lat. **respectus.**

RESPECTÁ, *respéct,* vb. I. Tranz. **1.** A simți și a manifesta respect față de cineva sau de ceva; a cinsti, a stima. ✧ Refl. recipr. *Se respectă unul pe altul.* ✦ A acorda atenția cuvenită, a ține seamă de..., a nu neglija. ✦ Refl. A-și păstra demnitatea. ✦ A nu păgubi, a cruța; a nu tulbura, a nu deranja. **2.** A nu se abate de la un contract, de la o lege, de la un angajament etc. — Din fr. **respecter.**

RESPECTÁBIL, -Ă, *respectabili, -e,* adj. **1.** Care merită să fie respectat, demn de respect; care impune respect. **2.** (Fam.) Impresionant, impozant; considerabil, mare. — Din fr. **respectable.**

RESPECTABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi respectabil; onorabilitate. — Din fr. **respectablité.**

RESPECTÁRE, *respectări,* s.f. Faptul de *a (se) respecta.* — V. **respecta.**

RESPECTÁT, -Ă, *respectați, -te,* adj. Care se bucură de respect. — V. **respecta.**

RESPECTÍV, -Ă, *respectivi, -e,* adj. Care privește împrejurarea, persoana sau obiectul despre care este vorba; care se raportează la fiecare în particular, care privește fiecare dintre părțile interesate. ✦ (Substantivat, art., fam.) Soțul sau iubitul cuiva (în raport cu această persoană); soția sau iubita cuiva (în raport cu aceasta). — Din fr. **respectif.**

RESPECTÓS, -OÁSĂ adj. v. **respectuos.**

RESPECTUÓS, -OÁSĂ, *respectuoși, -oase,* adj. Plin de respect, cu respect; cuviincios. [Pr.: *-tu-os.* — Var.: **respectós, -oásă** adj.] — Din fr. **respectueux.**

RESPINGĂTÓR, -OÁRE, *respingători, -oare,* adj. Care respinge; *spec.* care inspiră dezgust, aversiune, silă. ✧ *Pompă aspiratoare-respingătoare* = pompă cu piston în care lichidul aspirat în cilindru este pompat la o anumită înălțime prin presiunea exercitată de piston. — **Respinge** + suf. *-ător.*

RESPÍNGE, *respíng,* vb. III. Tranz. **1.** A refuza, a nu admite, a nu accepta. **2.** A îndepărta de la sine, a da la o parte. ✦ A arunca înapoi. **3.** A ține piept unui atac armat, a sili pe dușman să se retragă. **4.** Fig. A înăbuși un sentiment, o pornire. — Din it. **respingere.**

RESPÍNGERE, *respingeri,* s.f. **1.** Faptul de *a respinge.* **2.** (Fiz.) Exercitare a unei forţe dirijate dinspre corpul care o exercită spre corpul asupra căruia se exercită; repulsie (**2**). — V. **respinge.**

RESPÍR s.n. (Rar) Respiraţie. — Din **respira** (derivat regresiv).

RESPIRÁ, *respír,* vb. I. Intranz. **1.** A introduce în plămâni, prin inspiraţie, aer şi a da afară, prin expiraţie, dioxidul de carbon şi vaporii de apă rezultaţi din arderile care au loc în organism; a răsufla. **2.** Fig. A răspândi, a revărsa, a degaja. — Din fr. **respirer,** lat., it. **respirare.**

RESPIRÁBIL, -Ă, *respirabili, -e,* adj. Care poate fi respirat. — Din fr. **respirable,** lat. **respirabilis.**

RESPIRÁRE, *respirări,* s.f. (Rar) Respiraţie. ✦ Aerul respirat; boare, adiere. — V. **respira.**

RESPIRATÓR, -OÁRE, *respiratori, -oare,* adj. Care ţine de respiraţie, privitor la respiraţie; care foloseşte la respiraţie. ✧ (Anat.) *Aparat respirator* = sistem de organe care asigură respiraţia, structura lui fiind adaptată modului de viaţă al animalului respectiv şi tipului de respiraţie. [Var.: **respiratóriu, -ie** adj.] — Din fr. **respiratoire.**

RESPIRATÓRIU, -IE adj. v. **respirator.**

RESPIRÁŢIE, *respiraţii,* s.f. Totalitatea proceselor fiziologice prin care se realizează schimbul de gaze (absorbirea oxigenului şi eliminarea dioxidului de carbon) între organismele vii şi mediul înconjurător; acţiune ritmică şi mecanică prin care animalele superioare inspiră aerul ambiant conţinând oxigenul necesar întreţinerii vieţii şi expiră dioxidul de carbon şi vaporii de apă rezultaţi din arderi; răsuflare.✧ *Respiraţie artificială* = mijloc de reanimare care constă în introducerea şi scoaterea alternativă şi ritmică a aerului din plămâni, pentru a provoca reluarea mişcărilor respiratorii normale, întrerupte în caz de asfixiere, sincopă etc. *Operă* (sau *studiu, lucrare) de largă respiraţie* = operă (sau studiu, lucrare) de mare amploare, complexă. ✦ Aerul respirat; suflare. — Din fr. **respiration,** lat. **respiratio.**

RESPÍRO s.n. Moment de relaxare, de repaus între două perioade tensionate, agitate. — Din it. **respiro.**

RESPIROMÉTRU, *respirometre,* s.n. (Med.) Aparat care permite modificarea artificială a presiunii atmosferice pentru adaptarea organismului la altitudini mari. — După engl. **respirometer.**

RESPONSÁBIL, -Ă, *responsabili, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. (Despre o persoană) Care poartă răspunderea unui lucru, a unui fapt; răspunzător. **2.** S.m. şi f. Persoană care are o funcţie de conducere sau o sarcină de răspundere, căreia i s-a încredinţat o responsabilitate; şef. — Din fr. **responsable.**

RESPONSABILITÁTE, *responsabilităţi,* s.f. Obligaţia de a efectua un lucru, de a răspunde, de a da socoteală de ceva, de a accepta şi suporta consecinţele; răspundere. ✦ Funcţie, sarcină de răspundere. — Din fr. **responsabilité.**

RESPONSABILIZÁ, *responsabilizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A deveni sau a face să devină responsabil. — Din fr. **responsabiliser.**

REST, *resturi,* s.n. **1.** Ceea ce rămâne dintr-un tot, dintr-un ansamblu după ce s-a luat cea mai mare parte; rămăşiţă. **2.** Parte dintr-un tot care rămâne în afara celei care interesează. **3.** Sumă de bani care se înapoiază celui care face o plată cu bani mai mulţi decât suma cuvenită. **4.** (Mat.) Număr care reprezintă rezultatul unei scăderi; diferenţă. ✦ Parte care rămâne nedivizată la o împărţire şi care, adăugată produsului dintre împărţitor şi cât, ne dă deîmpărţitul. — Din ngr. **résto,** fr. **reste.** Cf. it. r e s t o, germ. R e s t.

RESTABILÍ, *restabilesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A stabili din nou, a readuce în starea de la început (sau în alta mai bună). **2.** Tranz. A reconstitui cuvinte, texte, manuscrise etc. în forma (presupusă) originară. **3.** Refl. A-şi reface sănătatea zdruncinată, a se întrema; a se însănătoşi; a se înzdrăveni. — Pref. *re-* + **stabili** (după fr. *rétabilir).*

RESTABILÍRE, *restabiliri,* s.f. Acţiunea de *a (se) restabili* şi rezultatul ei. — V. **restabili.**

RESTÁNT, -Ă, *restanţi, -te,* adj. Rămas în urmă; neachitat în termenul legal; întârziat. — Din fr. **restant,** germ. **restant.**

RESTÁNŢĂ, *restanţe,* s.f. **1.** Lucrare neefectuată la timp, aflată în întârziere. ✦ Examen care nu a fost promovat la termen. **2.** Plată neachitată la termen. — Din it. **restanza.**

RESTANŢIÉR, -Ă, *restanţieri, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care a rămas în urmă cu o lucrare, cu o plată etc. ✦ (Despre studenţi) Care nu şi-a trecut examenul la termenul fixat. [Pr: *-ţi-er*] — **Restanţă** + suf. *-ier.*

RESTATORNICÍ, *restatornicesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) statornici din nou. — Pref. *re-* + **statornici.**

RESTATORNICÍRE, *restatorniciri,* s.f. Acţiunea de *a (se) restatornici* şi rezultatul ei. — V. **restatornici.**

RESTAURÁ, *restaurez,* vb. I. Tranz. **1.** A repara, a aduce în bună stare, a reconstitui o lucrare de artă, un monument de arhitectură, respectând forma iniţială, stilul original. **2.** A instaura din nou un suveran, o dinastie sau o formă de guvernământ abolită. [Pr.: *-sta-u-*] — Din fr. **restaurer,** lat., it. **restaurare.**

RESTAURÁNT, *restaurante,* s.n. Unitate de alimentaţie care prepară în bucătărie proprie mâncăruri şi le desface contra cost, împreună cu băuturi, în săli proprii de consumaţie; local în care se află o astfel de unitate. [Pr.: *-sta-u-*] — Din fr. **restaurant.**

RESTAURÁRE, *restaurări,* s.f. Acţiunea de *a restaura* şi rezultatul ei. [Pr.: *-sta-u-*] — V. **restaura.**

RESTAURATÓR, -OÁRE, *restauratori, -oare,* s.m. şi f. **1.** Persoană specializată în a restaura lucrări de artă sau de arhitectură. **2.** (Rar) Proprietar sau administrator de restaurant. [Pr.: *-sta-u-*] — Din fr. **restaurateur,** lat. **restaurator, -oris.**

RESTAURÁŢIE, *restauraţii,* s.f. **1.** Restaurare; *spec.* perioadă din istoria unor state, caracterizată prin readucerea pe tron a dinastiilor înlăturate în urma unor revoluţii, lovituri de stat etc. **2.** Stil din arta franceză, caracterizat prin linii uşor curbate, forme rotunjite, ornamente graţioase. [Pr.: *-sta-u-*] — Din fr. **restauration,** lat. **restauratio.**

RESTÉI s.n. v. **resteu.**

RESTÉU, *resteie,* s.n. Fiecare dintre cele două bare în formă de cui, făcute din fier sau din lemn, care se introduc vertical în partea exterioară a jugului pentru a reţine gâtul animalului. ✧ Expr. *A lua* (pe cineva) *cu resteul* = a se purta aspru (cu cineva). [Var.: (reg.) **răstéu, restéi** s.n.] — Et. nec.

RESTITUÍ, *restítui,* vb. IV. Tranz. A înapoia. — Din fr. **restituer,** it. **restituire.**

RESTITUÍBIL, -Ă, *restituibili, -e,* adj. (Despre împrumuturi) Care trebuie restituit. — **Restitui** + suf. *-bil* (după fr. *restituable).*

RESTITUÍRE, *restituiri,* s.f. Acţiunea de *a restitui* şi rezultatul ei; înapoiere, restituţie. — V. **restitui.**

RESTITÚTIO IN ÍNTEGRUM loc. s.f. **1.** (Jur.) Formulă juridică prin care o persoană e repusă în totalitatea drepturilor. **2.** Reparare totală a unor prejudicii materiale sau morale aduse cuiva. [Pr.: *-ti-o-*] — Loc. lat.

RESTITUTÓR, -OÁRE, *restitutori, -oare,* s.m. şi f. (Rar) Persoană care dă înapoi ceva. — Din it. **restitutore.**

RESTITUTÓRIU, -IE, *restitutorii,* adj. (Jur.) Prin care se cere o restituire. — Din lat. **restitutorius.**

RESTITÚŢIE, *restituţii,* s.f. Restituire. ✦ Spec. Restituire de către un stat beligerant către alt stat beligerant a unor bunuri aparţinând acestuia din urmă, pe care primul stat şi le-a însuşit şi le-a transportat fără drept pe teritorul său. — Din fr. **restitution.**

RESTRÁNGE, *restrấng,* vb. III. Tranz. A micşora, a reduce; a limita, a mărgini. ✦ Refl. (Fam.) A-şi limita, a-şi reduce cheltuielile pentru trai, a trăi mai modest. — Pref. *re-* + **strânge** (după fr. *restreindre).*

RESTRÁNGERE, *restrângeri,* s.f. Acţiunea de *a (se) restrânge* şi rezultatul ei. — V. **restrânge.**

RESTRÁNS, -Ă, *restrânşi, -se,* adj. Redus, limitat, mărginit. — V. **restrânge.**

RESTRICTÍV, -Ă, *restrictivi, -e,* adj. Care creează restricţii. — Din fr. **restrictif.**

RESTRÍCŢIE, *restricţii,* s.f. Măsură care limitează, îngrădeşte un drept, o libertate etc. ✧ Loc. adv. *Fără restricţie* = fără rezerve; pe deplin. [Var.: **restricţiúne** s.f.] — Din fr. **restriction,** lat. **restrictio, -onis.**

RESTRICŢIÚNE s.f. v. **restricţie.**

RESTRINGÉNT, -Ă, *restringenţi, -te,* adj., s.n. (Substanţă) care restrânge ţesuturile animale. — Din fr. **restringent.**

RESTRÍŞTE, (rar) *restrişti,* s.f. (Pop.) Situaţie grea, primejdie, nenorocire care se abate asupra cuiva. — Pref. *răs-* + **trişte.**

RESTRUCTURÁ, *restructurez,* vb. I. Tranz. A schimba structura unui lucru organizat, a organiza pe baze noi. — Pref. *re-* + **structura.**

RESTRUCTURÁRE, *restructurări,* s.f. Acţiunea de *a restructura* şi rezultatul ei. — V. **restructura.**

RESURÉCŢIE, *resurecţii,* s.f. (Livr.) Reînviere; trezire, deşteptare. — Din fr. **résurrection,** lat. **resurrectio.**

RESURGÉNŢĂ, *resurgenţe,* s.f. (Geol.) Izvor carstic intermitent; izbuc. — Din fr. **résurgence.**

RESÚRSĂ, *resurse,* s.f. **1.** Rezervă sau sursă de mijloace susceptibile de a fi valorificate la un moment dat. ✧ *Resurse naturale* = totalitatea zăcămintelor de minerale şi de minereuri, a terenurilor cultivabile şi utilizabile, a apelor şi a pădurilor de care dispune o ţară. *Resurse de (forţe de) muncă* = totalitatea persoanelor care au vârsta şi sunt capabile de muncă, precum şi a persoanelor în vârstă apte de muncă, lucrează. **2.** Durată de timp în ore de zbor admisă pentru utilizarea normală a unui avion între două reparaţii generale sau între două revizii. — Din fr. **ressource.**

RESUSCITÁ, *resuscitez,* vb. I. Tranz. **1.** (Med.) A reda funcţiile vitale ale organismului, a repune în funcţiune inima sau respiraţia oprite, a readuce în simţiri, a face să-şi revină. **2.** A suscita din nou. [Prez.: ind. şi: *resuscít*] — Din fr. **ressusciter.**

RESUSCITÁRE, *resuscitări,* s.f. Acţiunea de *a resuscita* şi rezultatul ei. — V. **resuscita.**

REŞAPÁ, *reşapez,* vb. I. Tranz. A reconstitui banda de rulare a unei anvelope uzate prin adăugarea unui nou strat de cauciuc pe pânză. — Din fr. **rechaper.**

REŞAPÁBIL, -Ă, *reşapabili, -e,* adj. (Despre anvelopele roţilor) Care poate fi reşapat. — **Reşapa** + suf. *-bil.*

REŞAPÁRE, *reşapări,* s.f. Acţiunea de *a reşapa.* — V. **reşapa.**

REŞAPÁT, -Ă, *reşapaţi, -te,* adj. (Despre anvelopele roţilor) Căruia i s-a adăugat un nou strat de cauciuc. — V. **reşapa.**

REŞARJÁ, *reşarjez,* vb. I. Tranz. A încărca cuptorul cu o nouă şarjă. — Din fr. **recharger.**

REŞARJÁRE, *reşarjări,* s.f. Acţiunea de *a reşarja.* — V. **reşarja.**

RÉŞCĂ, *reşce,* s.f. Unealtă de pescuit în formă de sac, confecţionată din plasă şi purtată de pescarii din două bărci, folosită pentru adâncimi mari. — Et. nec.

REŞEDÍNŢĂ, *reşedinţe,* s.f. Sediul unei autorităţi sau al unei persoane (oficiale); localitate sau clădire în care se află acest sediu. ✧ Loc. adj. *De reşedinţă* = care serveşte drept sediu unei autorităţi sau unei persoane. — Din fr. **résidence** (după *şedinţă*).

REŞIŢEÁN, -Ă, *reşiţeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Reşiţa. **2.** Adj. Care aparţine municipiului Reşiţa sau reşiţenilor (**1**), privitor la municipiul Reşiţa ori la reşiţeni. — **Reşiţa** (n. pr.) + suf. *-ean.*

REŞIŢEÁNCĂ, *reşiţence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Reşiţa. — **Reşiţean** + suf. *-că.*

REŞLEFUÍ, *reşlefuiesc,* vb. IV. Tranz. A şlefui din nou pentru a netezi mai bine, pentru a da o formă mai bună. — Pref. *re-* + **şlefui.**

REŞLEFUÍRE, *reşlefuiri,* s.f. Acţiunea de *a reşlefui.* — V. **reşlefui.**

REŞLEFUÍT, -Ă, *reşlefuiţi, -te,* adj. Care a fost şlefuit încă o dată. — V. **reşlefui.**

REŞÓU, *reşouri,* s.n. Aparat de încălzit, electric sau cu gaz, întrebuinţat la bucătărie şi în laborator. — Din fr. **réchaud.**

REŞÚTĂ, *reşute,* s.f. (Med.) Reapariţie a simptomelor unei boli în curs de vindecare; recădere. — Din fr. **rechute.**

RETÁRD adj. invar., s.n. **1.** Adj. (Despre medicamente) A cărui acţiune este prelungită prin adăugarea unor substanţe care se resorb lent în organism. **2.** S.n. Întârziere. — Din fr. **rétard.**

RETARDÁ, *retardez,* vb. I. Intranz. A rămâne în urmă, a întârzia. — Din fr. **rétarder.**

RETARDÁT, -Ă, *retardaţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care a rămas în urmă. **2.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care nu s-a dezvoltat normal din punct de vedere intelectual; înapoiat mintal. — V. **retarda.**

RETASÚRĂ, *retasuri,* s.f. Defect al pieselor sau al lingourilor de metal turnate, constând din goluri formate în partea lor superioară în urma contracţiei metalului în timpul solidificării. — Din fr. **retassure.**

RETĂBĂCÍRE, *retăbăciri,* s.f. Operaţie care se efectuează după tăbăcirea propriu-zisă, mai ales la pieile de talpă, şi care constă în tensionarea pieilor în soluţii concentrate de tananţi pentru umplerea spaţiilor goale dintre fibre. — Pref. *re-* + **tăbăcire.**

RETĂLMĂCÍ, *retălmăcesc,* vb. IV. Tranz. A tălmăci din nou. ✦ A răstălmăci. — Pref. *re-* + **tălmăci.**

RETĂLMĂCÍRE, *retălmăciri,* s.f. Acţiunea de *a retălmăci.* — V. **retălmăci.**

RETĂLMĂCÍT, -Ă, *retălmăciţi, -te,* adj. Care a fost tălmăcit din nou. ✦ Răstălmăcit. — V. **retălmăci.**

RETENTÍV, -Ă, *retentivi, -e,* adj. (Rar) De retenţie. — Din fr. **rétentif.**

RETÉNŢIE, *retenţii,* s.f. **1.** Oprire, reţinere. ✧ (Jur.) *Drept de retenţie* = drept pe care îl are creditorul de a păstra un gaj până la achitarea completă a datoriei de către debitor. **2.** Acumulare a apei pe calea unui curs de apă, în bazine special amenajate. **3.** Reţinere în cavităţile organismului sau în ţesutul interstiţial al lichidelor ori gazelor care în mod obişnuit sunt eliminate. **4.** (Chim.) Proprietate a unor substanţe de a încetini evaporarea solventului cu care au fost amestecate omogen. [Var.: **retenţiúne** s.f.] — Din fr. **rétention,** lat. **retentio, -onis.**

RETENŢIÚNE s.f. v. **retenţie.**

RETEVÉI, *reteveie,* s.n. (Pop.) Bucată scurtă de lemn; scurtătură. — Et. nec.

RETEVEIÁT, -Ă, *reteveiaţi, -te,* adj. (Rar) În formă de retevei, tare ca reteveiul. [Pr.: *-ve-iat*] — **Retevei** + suf. *-at.*

RETÉZ, *reteze,* s.n. **1.** (Pop.; în expr.) *La retezul părului* = în locul unde se retează părul; la ceafă. **2.** (Înv.) Diametru. — Din **reteza** (derivat regresiv).

RETEZÁ, *retéz,* vb. I. Tranz. **1.** A tăia transversal şi complet, cu o singură tăietură, un obiect, o parte a unui obiect sau o parte a corpului unei fiinţe. ✧ Expr. *A-i reteza* (cuiva) *unghiile* = a face (pe cineva) inofensiv; a pune (pe cineva) la punct. *A-l reteza* (pe cineva) *scurt* sau *a i-o reteza* (cuiva) = a-i limita (cuiva) pretenţiile; a pune brusc capăt discuţiei. ✦ A tăia fagurii dintr-un stup, pentru a recolta mierea. **2.** (Construit cu pronumele feminin „o", cu valoare neutră) A o lua de-a curmezişul pentru a scurta drumul. **3.** Fig. A face să înceteze brusc, a curma, a întrerupe. — Et. nec.

RETEZÁRE, *retezări,* s.f. Acţiunea de *a reteza* şi rezultatul ei; retezat[1]. — V. **reteza.**

RETEZÁT[1] s.n. Retezare. — V. **reteza.**

RETEZÁT[2], -Ă, *retezaţi, -te,* adj. Tăiat, scurtat. ✦ (Despre stupi) Din care (prin tăiere) s-au scos fagurii pentru a se recolta mierea. — V. **reteza.**

RETEZĂTÚRĂ, *retezături,* s.f. Retezare, tăiere; locul unde a fost retezat ceva. ✦ Partea care se taie dintr-un lucru; bucata tăiată (prin retezare) din ceva. — **Reteza** + suf. *-ătură.*

RETIÁR, *retiari,* s.m. Gladiator roman înarmat cu un trident, un pumnal şi o plasă în care încerca să-l prindă pe adversarul său. [Pr.: *-ti-ar*] — Din lat. **retiarius,** fr. **rétiaire.**

RETICÉNT, -Ă, *reticenţi, -te,* adj. (Despre oameni şi despre cuvintele lor) Care manifestă sau care arată reticenţă, reţinere. — Din fr. **réticent.**

RETICÉNŢĂ, *reticenţe,* s.f. Omisiune voită, trecere sub tăcere a unui lucru care trebuie spus; reţinere, rezervă într-o anumită chestiune. ✦ Figură retorică prin care vorbitorul, întrerupându-şi brusc expunerea, lasă totuşi să se înţeleagă lucrurile trecute sub tăcere. — Din fr. **réticence,** lat. **reticentia.**

RETÍCUL, *reticule,* s.n. (Fiz.) Ansamblu de linii încrucişate, de scări gradate sau de alte semne, care intră în construcţia unor instrumente optice şi are rolul de a permite vizarea direcţiilor, efectuarea de măsurători etc. — Din fr. **réticule,** lat. **reticulum.**

RETICULÁR, -Ă, *reticulari, -e,* adj. Care se întretaie în formă de reţea, de puncte sau de linii, care se aseamănă cu o reţea. ✦ Care aparţine unui reticul. — Din fr. **réticulaire.**

RETICULÁT, -Ă, *reticulaţi, -te,* adj. Reticular. — Din fr. **réticulé,** lat. **reticulatus.**

RETICULÍNĂ s.f. Substanţă organică stimulantă, de natură proteică, prezentă în organele cu ţesut reticular. — Din fr. **réticuline.**

RETICULÍTĂ, *reticulite,* s.f. (Med.) Inflamaţie a ţesutului reticular. — Din fr. **réticulite.**

RETICULOCÍT, *reticulocite,* s.n. (Biol.) Globulă roşie tânără, fără nucleu. — Din fr. **réticulocyte.**

RETICULOPATÍE, *reticulopatii,* s.f. (Med.) Reticuloză. — Din fr. **réticulopathie.**

RETICULÓZĂ, *reticuloze,* s.f. (Med.) Nume generic pentru o serie de afecţiuni, caracterizate prin proliferarea reticulocitelor din sânge; reticulopatie. — Din fr. **réticulose.**

RETÍNĂ, *retine,* s.f. Membrană internă, nervoasă, a globului ocular, sensibilă la lumină, alcătuită din mai multe straturi de celule, pe care se formează imaginea vizuală. — Din fr. **rétine.**

RETINIÁN, -Ă, *retinieni, -e,* adj. (Anat.) Referitor la retină, al retinei. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **rétinien.**

RETINÍTĂ, *retinite,* s.f. Inflamaţie a retinei care determină scăderea progresivă a vederii, mergând până la pierderea ei. — Din fr. **rétinite.**

RETINOPATÍE, *retinopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru bolile retinei. — Din fr. **rétinopathie.**

RETIPĂRÍ, *retipăresc,* vb. IV. Tranz. A tipări din nou. — Pref. *re-* + **tipări.**

RETIPĂRÍRE, *retipăriri,* s.f. Acţiunea de *a retipări* şi rezultatul ei. — V. **retipări.**

RETIPĂRÍT, -Ă, *retipăriţi, -te,* adj. Tipărit din nou; reeditat. — V. **retipări.**

RETOPÍ, *retopesc,* vb. IV. Tranz. A topi din nou. — Pref. *re-* + **topi.**

RETOPÍRE, *retopiri,* s.f. Acţiunea de *a retopi* şi rezultatul ei. — V. **retopi.**

RETOPÍT, -Ă, *retopiţi, -te,* adj. Topit din nou. — V. **retopi.**

RÉTOR, *retori,* s.m. **1.** (În Antichitatea greco-romană) Maestru, profesor de retorică. **2.** Orator. [Var.: (înv.) **rítor** s.m.] — Din ngr. **rítor,** lat. **rhetor.**

RETÓRIC, -Ă, *retorici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Arta de a vorbi frumos; arta de a convinge un auditoriu prin măiestria argumentaţiei, frumuseţea stilului şi a limbii etc.; ansamblul regulilor care ajută la însuşirea acestei arte. ✧ *Figură retorică* = formă expresivă a vorbirii, care înfrumuseţează stilul, dându-i mai multă vigoare şi caracter sugestiv. ✦ (Peior.) Declamaţie emfatică, elocvenţă amplă şi afectată. **2.** Adj. Care aparţine retoricii (**1**), privitor la retorică. ✦ (Peior.; despre stilul sau felul de a vorbi al cuiva) Emfatic, afectat. [Var.: (înv.) **ritórică** s.f.] — Din (**1**) ngr. **ritóriki,** lat. **rhetorica,** it. **retorica,** fr. **rhétorique,** (**2**) lat. **rhetoricus,** it. **retorico,** fr. **rhétorique,** gr. **ritorikós.**

RETORÍSM s.n. Abuz de figuri şi de elemente retorice, elocvenţă afectată, preţioasă, artificială. — Din **retoric.**

RETOROMÁN, -Ă, *retoromani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Populaţie care trăieşte în sud-estul Elveţiei, în nord-estul Italiei şi în unele regiuni ale Alpilor Dolomitici; (şi la sg.) persoană care aparţine acestei populaţii. **2.** Adj. Care aparţine retoromanilor (**1**), privitor la retoromani. ✦ (Substantivat, f.) Limbă romanică vorbită de retoromani (**1**), prezentând mari deosebiri dialectale; ladină. — Din fr. **rhéto-roman.**

RETORSIÚNE, *retorsiuni,* s.f. Luarea de către un stat faţă de altul a unor măsuri coercitive, asemănătoare celor pe care cel din urmă le-a luat împotriva celui dintâi. — Din fr. **rétorsion.**

RETÓRTĂ, *retorte,* s.f. Vas de sticlă, de pământ, de metal, de obicei în formă de balon, cu gâtul lung şi curbat, întrebuinţat pentru distilare la temperaturi mai ridicate în laboratoare sau în industrie. ✧ *Cărbune de retortă* = cărbune dur, bun conducător de electricitate, care se depune pe pereţii retortelor în care se distilează cărbunele la fabricarea gazului de iluminat şi care are întrebuinţări în electrotehnică. — Din fr. **retorte,** germ. **Retorte.**

RETRACTÁ, *retractez,* vb. I. **1.** Tranz. A retrage o afirmaţie, un cuvânt etc., a reveni asupra celor spuse, a se dezice; a se lepăda de o faptă, de o atitudine din trecut. **2.** Refl. (Despre unele organe, ţesuturi etc., rar, despre fiinţe) A se strânge, a se zgârci, a se contracta. ✦ (Despre materiale) A-şi micşora volumul. — Din fr. **rétracter.**

RETRACTÁBIL, -Ă, *retractabili, -e,* adj. (Rar) Care poate fi retractat. — Din fr. **rétractable.**

RETRACTÁRE, *retractări,* s.f. Acțiunea de *a (se) retracta* și rezultatul ei. — V. **retracta.**

RETRACTÍL, -Ă, *retractili, -e,* adj. (Despre unele organe sau părți ale corpului) Care are însușirea de a se strânge, de a se zgârci, de a se trage înapoi sau în interior. — Din fr. **rétractile.**

RETRACTILITÁTE s.f. Însușirea de a fi retractil. — Din fr. **rétractilité.**

RETRÁCȚIE, *retracții,* s.f. Însușire a unui țesut sau a unui organ de a se contracta, de a-și reduce dimensiunile din cauza unei excitații, a unei boli. — Din fr. **rétraction.**

RETRADÚCE, *retradúc,* vb. III. Tranz. A traduce din nou. — Pref. *re-* + **traduce.**

RETRADÚCERE, *retraduceri,* s.f. Acțiunea de *a retraduce* și rezultatul ei. — V. **retraduce.**

RETRADÚS, -Ă, *retraduși, -se,* adj. Tradus din nou, tradus încă o dată. — V. **retraduce.**

RETRÁGE, *retrág,* vb. III. **1.** Tranz. A trage înapoi. ✦ A scoate, a lua înapoi ceva. ✦ Refl. A se lăsa de o meserie, de o ocupație etc.; a renunța la... **2.** Refl. A merge, a pleca (înapoi); a se îndepărta. ✦ A da înapoi din fața dușmanului, a efectua operația de retragere. ✦ A se da deoparte. ✦ A părăsi un loc, o încăpere. ✦ A se izola. **3.** Tranz. Fig. A retracta. **4.** Refl. (Despre ape curgătoare) A reintra în albie după revărsare. — Pref. *re-* + **trage** (după fr. *retrer).*

RETRÁGERE, *retrageri,* s.f. Acțiunea de *a (se) retrage* și rezultatul ei. ✧ *Retragere cu torțe* = paradă sau manifestație făcută seara, cu făclii aprinse. ✦ Formă de acțiune de luptă constând în cedarea unei fâșii de teren pentru a scoate trupele proprii dintr-o situație nefavorabilă și în plasarea lor pe o poziție mai avantajoasă. ✦ Locul unde se izolează cineva; refugiu. — V. **retrage.**

RETRANSCRÍE, *retranscriu,* vb. III. Tranz. A transcrie din nou. — Pref. *re-* + **transcrie.**

RETRANSCRÍERE, *retranscrieri,* s.f. Acțiunea de *a retranscrie* și rezultatul ei. — V. **retranscrie.**

RETRANSCRÍS, -Ă, *retranscriși, -se,* adj. Care a fost transcris încă o dată. — V. **retranscrie.**

RETRANSMÍSIE, *retransmisii,* s.f. Recepție și transmitere concomitentă a unor semnale de telecomunicații, a unui program de radiodifuziune sau de televiziune. [Var.: **retransmisiúne** s.f.] — Din fr. **retransmission.**

RETRANSMISIÚNE s.f. v. **retransmisie.**

RETRANSMÍTE, *retransmít,* vb. III. Tranz. A recepta și a transmite concomitent semnale de telecomunicații, un program de radiodifuziune sau de televiziune; a realiza o retransmisie. — Pref. *re-* + **transmisie** (după fr. *retransmettre).*

RETRANSMÍTERE, *retransmiteri,* s.f. Acțiunea de *a retransmite* și rezultatul ei. — V. **retransmite.**

RETRÁS, -Ă, *retrași, -se,* adj. (Despre oameni) Izolat, singur, singuratic. ✦ (Despre clădiri, locuri) Plasat mai la o parte; dosnic, lăturalnic, depărtat; solitar, liniștit. — V. **retrage.**

RETRATÁ, *retratez,* vb. I. Tranz. A trata din nou. ✦ A trata un material textil cu anumite soluții, pentru a mări rezistența la spălare a culorii. — Pref. *re-* + **trata.**

RETRATÁRE, *retratări,* s.f. Acțiunea de *a retrata* și rezultatul ei. — V. **retrata.**

RETRĂÍ, *retrăiesc,* vb. IV. Tranz. A simți intens ceea ce a mai simțit o dată; a avea impresia că trece prin aceleași întâmplări prin care a mai trecut o dată. ✦ A simți intens ceea ce a simțit altcineva, a avea impresia că trece prin aceleași întâmplări prin care a trecut și altcineva. — Pref. *re-* + **trăi.**

RETRĂÍRE, *retrăiri,* s.f. Faptul de *a retrăi.* — V. **retrăi.**

RETRIBUÍ, *retríbui,* vb. IV. Tranz. A plăti cuiva o sumă de bani pentru o muncă prestată; a remunera. — Din fr. **rétribuer,** lat. **retribuere.**

RETRIBUÍRE, *retribuiri,* s.f. Acțiunea de *a retribui* și rezultatul ei. — V. **retribui.**

RETRIBUÍT, -Ă, *retribuiți, -te,* adj. (Despre oameni) Care primește o retribuție în schimbul muncii prestate; (despre o muncă prestată) pentru care se primește retribuție. — V. **retribui.**

RETRIBÚȚIE, *retribuții,* s.f. Plată a muncii, remunerație; leafă, salariu. — Din fr. **rétribution.**

RETRIMÍTE, *retrimít,* vb. III. Tranz. A trimite din nou; a trimite înapoi, a restitui. — Pref. *re-* + **trimite** (după fr. *renvoyer).*

RETRIMÍTERE, *retrimiteri,* s.f. Acțiunea de *a retrimite* și rezultatul ei. — V. **retrimite.**

RÉTRO adj. invar. (Despre modă, muzică etc.) Care indică o preferință pentru fenomene din trecut; care marchează o întoarcere, reluând sau imitând un stil mai vechi. — Din fr. **retro**[grade].

RETROACTÍV, -Ă, *retroactivi, -e,* adj. Care se aplică unor fapte din trecut. [Pr.: *-tro-ac-*] — Din fr. **rétroactif.**

RETROACTIVITÁTE, *retroactivități,* s.f. Acțiune retroactivă. ✦ (Jur.) Principiu în virtutea căruia o lege se aplică și faptelor sau actelor juridice anterioare promulgării sale. [Pr.: *-tro-ac-*] — Din fr. **rétroactivité.**

RETROACȚIÚNE s.f. **1.** Acțiune de răspuns la o altă acțiune. **2.** Efect retroactiv. **3.** (Inform.) Feedback. [Pr.: *-tro-ac-ți-u-*] — Din fr. **rétroaction.**

RETROCEDÁ, *retrocedez,* vb. I. Tranz. A da cuiva înapoi un drept, un bun, un teritoriu etc. pe care acesta îl cedase mai înainte; a face o retrocesiune. — Din fr. **rétrocéder.**

RETROCEDÁNT, -Ă, *retrocedanți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care dă ceva înapoi, care retrocedează. — Din fr. **rétrocédant.**

RETROCEDÁRE, *retrocedări,* s.f. Acțiunea de *a retroceda* și rezultatul ei. — V. **retroceda.**

RETROCEDÁT, -Ă, *retrocedați, -te,* adj. (Despre bunuri, teritorii, drepturi) Care a fost dat înapoi, care a fost restituit. — V. **retroceda.**

RETROCESIÚNE, *retrocesiuni,* s.f. Act prin care se restituie un drept sau un lucru persoanei care l-a cedat anterior. ✦ Restituire a unui teritoriu cedat. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **rétrocession.**

RETROCESÍV, -Ă, *retrocesivi, -e,* adj. (Jur.) Care comportă o retrocesiune. — Din fr. **rétrocessif.**

RETROCOMPATIBILITÁTE s.f. (Tel.) Proprietate a unui sistem de televiziune în culori de a permite ca receptoarele aferente să reproducă în alb-negru imaginile transmise de un sistem alb-negru. — Din fr. **rétrocompatibilité.**

RETROFUZÉE, *retrofuzee,* s.f. Motor-rachetă al unui vehicul spațial destinat frânării mișcării acestuia. — Din fr. **rétrofusée.**

RETROGNATÍSM s.n. Conformație a feței caracterizată prin poziția posterioară a bărbiei față de planul frontal al craniului, datorată unei insuficiente dezvoltări a mandibulei. — Din fr. **retrognatisme.**

RETROGRÁD, -Ă, *retrograzi, -de,* adj. **1.** (Despre oameni) Care se opune progresului, tinzând să readucă stările de lucruri din trecut; reacționar. ✦ (Despre idei, concepții) Contrar progresului, învechit. **2.** Care merge în sens invers decât cel inițial, care revine spre punctul de plecare. **3.** (Despre mișcarea aparentă a aștrilor) Care merge în direcția opusă mișcării majorității corpurilor cerești. — Din fr. **rétrograde,** lat. **retrogradus,** it. **retrogrado.**

RETROGRADÁ, *retrogradez,* vb. I. Tranz. A trece pe cineva într-o funcție sau într-un grad inferior celui avut înainte. ✦ Intranz. (Despre echipe sportive) A trece într-o categorie inferioară. — Din fr. **rétrograder.**

RETROGRADÁRE, *retrogradări,* s.f. Acțiunea de *a retrograda* și rezultatul ei. — V. **retrograda.**

RETROGRADÁȚIE, *retrogradații,* s.f. Mișcarea aparentă a planetelor printre stele, care se face de la răsărit la apus. — Din fr. **rétrogradation.**

RETROGRESIÚNE s.f. **1.** Mișcare în sens invers celui normal sau general. **2.** (Psih.) Act de revenire la comportamente și atitudini ce țin de o perioadă depășită a dezvoltării individuale. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **rétrogression.**

RETROGRESÍV, -Ă, *retrogresivi, -e,* adj. De retrogresiune. — Din fr. **rétrogressif.**

RETROPROIECTÓR, *retroproiectoare,* s.n. Aparat de proiecție folosit la retroproiecție. — Din fr. **rétroprojecteur.**

RETROPROIÉCȚIE, *retroproiecții,* s.f. Proiecție cinematografică la care aparatul de proiecție se află în spatele unui ecran translucid. ✦ Fig. Proiectare înapoi în timp. — Din fr. **rétroprojection.**

RETROSPECTÍV, -Ă, *retrospectivi, -e,* adj. Care privește în urmă, care se referă la trecut. ✧ *Expoziție retrospectivă* (și substantivat, f.) = expoziție de artă plastică cuprinzând opere create de un artist de-a lungul carierei sale sau apaținând unui curent, unei școli artistice etc. — Din fr. **rétrospectif.**

RETROSPÉCȚIE, *retrospecții,* s.f. Faptul de a privi în trecut. [Var.: **retrospecțiúne** s.f.] — Din fr. **rétrospection.**

RETROSPECȚIÚNE s.f. v. **retrospecție.**

RETROSTERNÁL, -Ă, *retrosternali, -e,* adj. Care se află în spatele sternului. — Din fr. **rétrosternal.**

RETROVÉRS, *retroverse,* adj. (În sintagma *uter retrovers*) Care este înclinat către sacru. — Din fr. **rétroversé.**

RETROVÉRSIE, *retroversii,* s.f. (Med.) Înclinare a uterului posterior către sacru. [Var.: **retroversiúne** s.f.] — Din fr. **rétroversion.**

RETROVERSIÚNE[1], *retroversiuni,* s.f. Traducere din nou a unui text în limba din care a fost tradus. ✦ Traducere a unui text din limba natală într-o limbă străină. [Pr.: *-si-u-*] — Din germ. **Retroversion.**

RETROVERSIÚNE[2] s.f. v. **retroversie.**

RETROVÍRUS, *retrovirusuri,* s.n. (Genet.) Virus cu material genetic ARN, care se poate integra în ADN-ul celulei-gazdă. [Pl. și: *retrovirusi*] — Din engl. **retrovirus.**

RETROVIZÓR, *retrovizoare,* s.n. Oglindă mobilă fixată la autovehicule care permite conducătorului auto să vadă ce se petrece în spatele vehiculului. — Din fr. **rétroviseur.**

RETÚR, *retururi,* s.n. **1.** Întoarcere, revenire (în punctul de plecare). ✦ Indicație pentru serviciul poștal pe un plic sau pe un colet, arătând că obiectul trebuie înapoiat expeditorului. **2.** (Sport) A doua parte a unei competiții în care echipele se întâlnesc încă o dată, în revanșă. ✦ Întâlnire sportivă revanșă între două echipe, cu caracter eliminatoriu sau cu punctaj adițional. **3.** (Tehn.) Conductă de întoarcere a agentului calorifer sau frigorifer dintr-o instalație de încălzire, respectiv de răcire, după ce acesta a trecut prin instalație și a cedat sau a preluat căldura. — Din fr. **retour.**

RETURNÁ[1], *retórn,* vb. I. Tranz. A turna din nou o formă, o piesă. — Pref. *re-* + **turna[1].**

RETURNÁ², *returnez,* vb. I. Tranz. A turna din nou un film. — Pref. *re-* + **turna².**

RETURNÁ³, *returnez,* vb. I. Tranz. A trimite înapoi; a înapoia. — Din fr. **retourner.**

RETURNÁRE¹, *returnări,* s.f. Acțiunea de *a returna¹* și rezultatul ei. — V. **returna¹.**

RETURNÁRE², *returnări,* s.f. Acțiunea de *a returna²*. — V. **returna².**

RETURNÁRE³, *returnări,* s.f. Acțiunea de *a returna³*; înapoiere. — V. **returna³.**

RETURNÁT¹, -Ă, *returnați, -te,* adj. (Despre piese) Care a fost turnat din nou. — V. **returna¹.**

RETURNÁT², -Ă, *returnați, -te,* adj. (Despre filme) Care a fost turnat din nou. — V. **returna².**

RETURNÁT³, -Ă, *returnați, -te,* adj. Care a fost trimis înapoi. — V. **returna³.**

RETÚȘ, *retușuri,* s.n. Îndreptare, corectare (executată de obicei manual) a unui tablou, a unei fotografii, a unui desen, a unei piese tehnice, a unui obiect de îmbrăcăminte etc.; retușare. — Din fr. **retouche.**

RETUȘÁ, *retușez,* vb. I. Tranz. A face un retuș; *p. gener.* a îndrepta, a corecta, a perfecționa. — Din fr. **retoucher.**

RETUȘÁRE, *retușări,* s.f. Acțiunea de *a retușa* și rezultatul ei. — V. **retușa.**

RETUȘÁT, -Ă, *retușați, -te,* adj. (Despre fotografii, desene, piese tehnice etc.) Care este corectat, îndreptat (de obicei manual). — V. **retușa.**

RETUȘÓR, -OÁRE, *retușori, -oare,* s.m. și f. **1.** Persoană care retușează clișeele într-un atelier fotografic. **2.** Persoană care face retușuri la confecții. — Din fr. **retoucher.**

REȚEÁ, *rețele,* s.f. **1.** Împletitură de fire de ață, de sfoară, de sârmă etc., lucrată cu ochiuri mari; plasă, fileu; *p. ext.* țesătură rară imitând acest fel de împletitură. ✦ (Înv.) Dantelă. **2.** Obiect făcut din rețea (**1**). **3.** Întăritură în fața tranșeelor sau îngrăditură la un teren făcută din sârmă ghimpată, întinsă între stâlpi susținători. **4.** Sistem de conducte, galerii, străzi, drumuri etc. cu multe ramificații și întretăieri. ✧ *Rețea de distribuție* = ansamblu de ramificații prin care se distribuie consumatorilor dintr-un oraș apa, gazele, electricitatea. *Rețea de telecomunicații* = ansamblul liniilor, stațiilor de amplificare, centralelor etc. care realizează comunicațiile pe un anumit teritoriu. *Rețea de radiodifuziune* = ansamblu de instalații destinat să asigure radiodifuzarea programelor de radio. **5.** (Fiz.) Ansamblu format din mai multe sisteme de linii care se întretaie între ele; ansamblu de obiecte aflate în punctele de întretăiere ale acestor linii. ✧ *Rețea de difracție* = placă transparentă care are săpate pe suprafața ei linii foarte fine, la distanțe egale, folosită în locul prismei pentru dispersarea luminii și producerea unui spectru. **6.** (În sintagma) *Rețea hidrografică* = totalitatea albiilor prin care se scurg apele de suprafață. **7.** Ansamblu de instituții, de școli etc. răspândite într-o localitate, într-o regiune etc. **8.** (Zool.) Unul dintre cele patru compartimente ale stomacului rumegătoarelor, asemănător cu un fagure, cu rol de fărâmițare a furajelor; ciur. — Lat. ***retella.**

REȚETÁR, (**1, 2, 3**) *rețetare,* s.n., (**4**) *rețetari,* s.m. **1.** S.n. Set de formulare pe care se scriu rețetele medicale (**1**). **2.** S.n. Listă cu componentele prevăzute pentru prepararea unor mâncăruri sau băuturi. **3.** S.n. Normativ conținând alimentele și rațiile alocate echipajului unei nave comerciale. **4.** S.m. Persoană care execută rețetele într-o farmacie. — **Rețetă** + suf. *-ar.*

REȚÉTĂ, *rețete,* s.f. **1.** Formulare în scris a unei doctorii și a modului de a o prepara; prescripție a medicamentelor necesare unui bolnav; *p. ext.* formular special folosit de medic pentru prescrierea medicamentelor. **2.** Ansamblu de indicații privind materiile prime, proporția, modul de preparare pentru obținerea unui anumit produs, a unei mâncări, a unei băuturi etc. **3.** Fig. Soluție practică pentru rezolvarea unui lucru, a unei situații dificile etc. ✦ Mijloc, procedeu. **4.** Sumă de bani realizată din vânzarea biletelor la un spectacol. — Din ngr. **reséta.** Cf. it. r i c e t t a, fr. r e c e t t e.

REȚINĂTÓR, *reținătoare,* s.n. Ansamblu de conducte și de dispozitive care permite circulația fluidului dintr-o instalație într-un singur sens. ✦ Casetă cu organe de reținere care comandă aspirația sau refularea fluidului la o pompă cu piston sau la un compresor cu piston. — **Reține** + suf. *-ător.*

REȚÍNE, *rețín,* vb. III. Tranz. **1.** A ține pe loc, a împiedica de la ceva, a opri. ✦ A închide pe cineva temporar, a-l priva de libertate. ✦ Tranz. și refl. Fig. A (se) stăpâni, a (se) înfrâna; a (se) abține. **2.** A opri o parte din drepturile bănești (sau de altă natură) care se cuvin cuiva; a popri. **3.** A rezerva un bilet, un loc, într-un vehicul, la un spectacol etc. **4.** A ține asupra sa, a nu restitui; a păstra. **5.** A ține minte, a-și aminti; a nu uita. — Pref. *re-* + **ține** (după fr. *retenir).*

REȚÍNERE, *rețineri,* s.f. Acțiunea de *a (se) reține* și rezultatul ei; oprire, rezervare. ✦ Măsură luată de organele de cercetare penală, în condițiile prevăzute de lege, de a lipsi de libertate o persoană pentru cel mult 24 de ore înainte de punerea sa sub urmărire. ✦ Retenție (**3**). — V. **reține.**

REȚINÚT, -Ă, *reținuți, -te,* adj. (Despre oameni) Stăpânit, rezervat, potolit, cumpătat, sobru, moderat. — V. **reține.**

REUMÁTIC, -Ă, *reumatici, -ce,* adj. Provocat, cauzat de reumatism. ✦ (Adesea substantivat) Care suferă de reumatism; bolnav de reumatism. [Pr.: *re-u-*] — Din lat. **rheumaticus,** it. **reumatico,** germ. **rheumatisch**.

REUMATÍSM, (**2**) *reumatisme,* s.n. **1.** Denumire generică pentru o serie de afecțiuni ale organelor aparatului locomotor, în special ale articulațiilor și ale țesuturilor înconjurătoare, manifestate prin dureri și tulburări diverse, influențate de factorii climatici; reumă. **2.** Durere reumatică. [Pr.: *re-u-*] — Din lat. **rheumatismus,** it. **reumatismo,** germ. **Rheumatismus.**

REUMATISMÁL, -Ă, *reumatismali, -e,* adj. De natură reumatică. [Pr.: *re-u-*] — Din fr. **rhumatismal** (după *reumatism).*

REUMATOLÓG, -Ă, *reumatologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Medic specialist în reumatologie. [Pr.: *re-u-*] — Din **reumatologie** (derivat regresiv).

REUMATOLÓGIC, -Ă, *reumatologici, -ce,* adj. De reumatologie. [Pr.: *re-u-*] — Din fr. **rhumatologique** (după *reumatologie).*

REUMATOLOGÍE s.f. Ramură a medicinii care studiază afecțiunile reumatice. [Pr.: *re-u-*] — Din fr. **rhumatologie** (după *reumatic, reumatism).*

RÉUMĂ s.f. (Rar) Reumatism [Acc. și: *reúmă*]. — Din germ. **Rheuma,** magh. **reuma,** lat. **rheuma.**

REÚMPLE, *reúmplu,* vb. III. Tranz. și refl. A (se) umple din nou. [Pr.: *re-um-*] — Pref. *re-* + **umple** (după fr. *remplir).*

REUNÍ, *reunesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) aduna, a (se) strânge laolaltă, a (se) întruni. [Pr.: *re-u-*] — Din fr. **réunir.**

REUNIFICÁ, *reunífic,* vb. I. Tranz. A unifica din nou. [Pr.: *re-u-*] — Pref. *re-* + **unifica** (după fr. *réunifier).*

REUNIFICÁRE, *reunificări,* s.f. Acțiunea de *a reunifica* și rezultatul ei. [Pr.: *re-u-*] — V. **reunifica.**

REUNIFICÁT, -Ă, *reunificați, -te,* adj. Care a fost unificat din nou. [Pr.: *re-u-*] — V. **reunifica.**

REUNÍRE, *reuniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) reuni* și rezultatul ei. [Pr.: *re-u-*] — V. **reuni.**

REUNIÚNE, *reuniuni,* s.f. **1.** Întâlnire a unui grup de persoane, întrunire, adunare. ✦ Reprezentație sportivă amicală sau oficială; întrecere, competiție. **2.** (Înv.) Asociație, societate. [Pr.: *re-u-ni-u-*] — Din fr. **réunion.**

REUȘÍ, *reușesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. **1.** A ajunge la rezultatul dorit; a izbuti, a izbândi. **2.** A avea succes, a termina cu bine. ✦ A face ceva cu pricepere și îndemânare. [Pr.: *re-u-*] — Din it. **riuscire,** fr. **réussir.**

REUȘÍRE, *reușiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a reuși* și rezultatul ei. [Pr.: *re-u-*] — V. **reuși.**

REUȘÍT, -Ă, *reușiți, -te,* adj. Bine realizat, izbutit. ✦ (Despre oameni și părți ale corpului lor) Frumos, drăguț. [Pr.: *re-u-*] — V. **reuși.**

REUȘÍTĂ, *reușite,* s.f. Izbândă, succes, realizare. [Pr.: *re-u-*] — Din it. **riuscita,** fr. **réussite.**

REUTILÁ, *reutilez,* vb. I. Tranz. A utila din nou, a înzestra cu utilaje noi. [Pr.: *re-u-*] — Pref. *re-* + **utila.**

REUTILÁRE, *reutilări,* s.f. Acțiunea de *a reutila* și rezultatul ei. [Pr.: *re-u-*] — V. **reutila.**

REVACCINÁ, *revaccinez,* vb. I. Tranz. A vaccina din nou pentru a reactualiza, a întări sau a prelungi efectul primei vaccinări. — Din fr. **revacciner.**

REVACCINÁRE, *revaccinări,* s.f. Acțiunea de *a revaccina* și rezultatul ei. — V. **revaccina.**

REVALIDÁ, *revalidez,* vb. I. Tranz. A valida din nou. — Din fr. **revalider.**

REVALIDÁRE, *revalidări,* s.f. Acțiunea de *a revalida* și rezultatul ei. — V. **revalida.**

REVALORIFICÁ, *revalorífic,* vb. I. Tranz. A valorifica din nou, a repune în valoare. ✦ (Tehn.) A aduce o piesă uzată în starea de a putea fi folosită din nou; a readuce în stare de folosire resturi de materiale, deșeuri, rebuturi, piese și organe de mașini uzate (prin fabricarea din ele a unor produse). — Pref. *re-* + **valorifica.**

REVALORIFICÁRE, *revalorificări,* s.f. Acțiunea de *a revalorifica* și rezultatul ei. — V. **revalorifica.**

REVALORIZÁ, *revalorizez,* vb. I. Tranz. A aduce la valoarea inițială. ✦ A ridica cursul oficial al valutei naționale în raport cu aurul și cu valutele străine. — Din fr. **revaloriser.**

REVALORIZÁRE, *revalorizări,* s.f. Acțiunea de *a revaloriza* și rezultatul ei. — V. **revaloriza.**

REVANȘÁ, *revanșez,* vb. I. Refl. A întoarce cuiva binele sau răul făcut; a-și lua revanșa. ✦ (Sport) A reuși să-și învingă adversarul după ce, în meciul anterior, fusese învins de el. — Din fr. **revancher.**

REVANȘÁRD, -Ă, *revanșarzi, -de,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care încearcă să-și ia revanșa, care vrea să se răzbune; (om) caracterizat prin dorința de răzbunare, răzbunător. **2.** Adj. Care duce sau sprijină o politică de revanșă pentru o pierdere suferită. — Din fr. **revanchard.**

REVANȘÁRE, *revanșări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a se revanșa.* — V. **revanșa.**

REVÁNȘĂ, *revanșe,* s.f. Acțiune prin care cineva se revanșează; răzbunare pentru un rău suferit de cineva sau răsplată pentru un serviciu făcut. ✧ *Spirit de revanșă* = dorință de răzbunare; revanșism. ✦ (Sport) Partidă prin care un jucător sau o echipă învinsă anterior încearcă să obțină victoria în fața aceluiași adversar. — Din fr. **revanche.**

REVANȘÍSM s.n. Spirit de revanșă, dorință de răzbunare; politică revanșardă. — **Revanșă** + suf. *-ism.*

REVĂRSÁ, *revărs,* vb. I. Refl. (Despre ape curgătoare; la pers. 3) A se vărsa peste maluri, a ieşi din albie, a inunda. ✦ A curge din belşug. ✦ Fig. (Fam.; despre corpul omului sau despre părţi ale lui) A atârna, a se lăsa de prea multă grăsime. **2.** Refl. (Despre oameni, vehicule etc.) A se răspândi, a se împrăştia în număr mare; a împânzi. **3.** Refl. (Despre lumină, căldură, mirosuri) A se împrăştia, a se răspândi; a se difuza. ✧ Expr. *A se revărsa zorile* (sau *zori de ziuă)* sau *a se revărsa de ziuă* = a se lumina de ziuă, a se ivi zorile. **4.** Tranz. (Pop.) A aşterne în cantitate mare peste ceva; a împrăştia, a presăra din belşug. — Lat. **reversare.**

REVĂRSÁRE, *revărsări,* s.f. Acţiunea de *a (se) revărsa* şi rezultatul ei. — V. **revărsa.**

REVĂRSÁT[1] s.n. (În sintagma) *Revărsatul zorilor* (sau *zilei)* sau *revărsat de zori* (sau *de ziuă)* = timpul când se luminează de ziuă, zori de zi. — V. **revărsa.**

REVĂRSÁT[2], -Ă, *revărsaţi, -te,* adj. **1.** (Despre ape curgătoare) Care s-a revărsat peste maluri, care a ieşit din albie. **2.** Răspândit, împrăştiat, risipit. ✧ Expr. (Adverbial) *A semăna revărsat* = a semăna răsfirat, împrăştiat, rar. *A creşte revărsat* = a creşte îmbelşugat, abundent. ✦ Presărat. **3.** Întins, lăţit. **4.** (Fam.; despre corpul omului sau despre părţi ale lui) Care atârnă de prea multă grăsime. — V. **revărsa.**

REVĂZÚT, -Ă, *revăzuţi, -te,* adj. (Despre texte) Examinat din nou; revizuit. — V. **revedea.**

REVEDEÁ, *revắd,* vb. II. **1.** Tranz. şi refl. A (se) vedea din nou; a (se) întâlni iar, după mai multă vreme. ✦ Fig. A (se) vedea în amintire în starea în care a fost altădată, a(-şi) evoca trecutul. **2.** Tranz. A examina, a citi din nou un text; a revizui. — Pref. *re-* + **vedea** (după fr. *revoir).*

REVEDÉRE, *revederi,* s.f. Faptul de *a (se) revedea.* ✧ Expr. *La revedere!* = formulă de salut la despărţire. — V. **revedea.**

REVEIÓN s.n. v. **revelion.**

REVELÁ, *revelez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) face cunoscut, ştiut; a (se) dezvălui; a (se) destăinui. ✦ Tranz. A face vizibilă o imagine fotografică latentă prin developare. — Din fr. **révéler,** lat. **revelare.**

REVELÁRE, *revelări,* s.f. Acţiunea de *a (se) revela* şi rezultatul ei. — V. **revela.**

REVELATÓR, -OÁRE, *revelatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care dezvăluie, descoperă sau duce la descoperirea unui adevăr ascuns, a unui secret. **2.** S.n. Soluţie folosită în tehnica fotografierii pentru developare. [Var.: **revalatóriu, -ie** adj.] — Din fr. **révélateur.**

REVELATÓRIU, -IE adj. v. **revelator.**

REVELÁŢIE, *revelaţii,* s.f. Actul descoperirii a ceva necunoscut sau chiar a ceea ce este descoperit; *p. ext.* lucru revelat. ✧ Expr. *A fi o revelaţie* = a depăşi aşteptările, a surprinde în chip neaşteptat (şi plăcut). ✦ (Rel.) Actul prin care se descoperă sau se face cunoscută divinitatea. [Var.: **revelaţiúne** s.f.] — Din fr. **révélation,** lat. **revelatio, -onis.**

REVELAŢIÚNE s.f. v. **revelaţie.**

REVELIÓN, *revelioane,* s.n. Noaptea dintre 31 decembrie şi 1 ianuarie, în care se sărbătoreşte Anul Nou; petrecere care are loc în această noapte. [Pr.: *-li-on.* — Var.: **reveión** s.n.] — Din fr. **révellion.**

REVENDICÁ, *revéndic,* vb. I. Tranz. A reclama, a cere un bun care i se cuvine, asupra căruia are drepturi. ✦ A cere, a pretinde un drept, ca fiind al său. ✦ A asuma. — Din fr. **revendiquer.**

REVENDICÁNT, -Ă, *revendicanţi, -te,* s.m. şi f. (Jur.) Persoană care revendică ceva. — V. **revendica.**

REVENDICÁRE, *revendicări,* s.f. Acţiunea de *a revendica* şi rezultatul ei; (concr.) ceea ce se revendică; revendicaţie. — V. **revendica.**

REVENDICATÍV, -Ă, *revendicativi, -e,* adj. Care revendică un bun, un drept cuvenit; care face o revendicare, care cuprinde o revendicare. — Din fr. **revendicatif.**

REVENDICÁŢIE, *revendicaţii,* s.f. Revendicare. — Din fr. **revendication.**

REVENEÁLĂ, *reveneli,* s.f. (Reg.) **1.** Umezeală, jilăveală din pământ sau din atmosferă. **2.** Răcoare, răcoreală. **3.** Emanaţie, miros, mireasmă, aromă. [Var.: **răvineálă** s.f.] — **Reveni[1]** + suf. *-eală.*

REVENÍ[1], pers. 3 *reveneşte,* vb. IV. (Reg.) **1.** Intranz. şi refl. (Despre pământ, aer etc.) A deveni jilav, a se umezi. **2.** Refl. (Despre timp) A se răcori. — Din **reavăn.**

REVENÍ[2], *revín,* vb. IV. Intranz. **1.** A veni din nou, a se întoarce. ✦ A apărea iar; a se manifesta din nou. **2.** A se întoarce la starea normală, obişnuită; a-şi recăpăta echilibrul sufletesc, a se regăsi. ✧ Expr. *A reveni la viaţă* = a scăpa cu viaţă dintr-o boală grea. *A-şi reveni în fire* (sau *în sine)* = a-şi recăpăta cunoştinţa în urma unui leşin, a unei crize, a unei emoţii etc. **3.** A se ocupa din nou de un subiect, de o idee, a se opri din nou la...; a relua. ✦ A rectifica, a revoca. **4.** A i se atribui un bun cuiva. ✦ A fi de datoria (cuiva), a incumba. ✦ A i se cuveni. **5.** A renunţa la cele spuse, promise, a nu mai respecta. **6.** A costa. — Din fr. **revenir.**

REVENÍRE, *reveniri,* s.f. Acţiunea de *a reveni[2]* şi rezultatul ei, întoarcere. — V. **reveni.**

REVÉNT s.m. Plantă erbacee cu frunze mari (al cărei peţiol este folosit în alimentaţie) şi flori mici, verzui, cu rădăcina şi rizomul cu un gust foarte amar, întrebuinţate în medicină ca purgativ; rubarbă *(Rheum officinale).* ✦ Purgativ obţinut din rădăcina şi rizomul acestei plante. — Din tc. **râvend.**

REVÉR, *revere,* s.n. Parte răsfrântă a unei haine, în prelungirea gulerului, de o parte şi de alta a pieptului. ✦ (Sport) Lovitură executată cu partea exterioară a rachetei sau a paletei, la jocul de tenis sau de tenis de masă. — Din fr. **revers.**

REVERBÉR, *reverbere,* s.n. Oglindă metalică montată la o lampă, pentru a reflecta razele de lumină într-o anumită direcţie. — Din fr. **réverbère.**

REVERBERÁ, pers. 3 *reverberează,* vb. I. Tranz. A produce reverberaţii. — Din fr. **réverbérer.**

REVERBERÁNT, -Ă, *reverberanţi, -te,* adj. Care reverberează. — Din fr. **réverbérant,** engl. **reverberant.**

REVERBERÁRE, *reverberări,* s.f. Acţiunea de *a reverbera.* — V. **reverbera.**

REVERBERÁT, -Ă, *reverberaţi, -te,* adj. Rezultat prin reverberare. — V. **reverbera.**

REVERBERATÓR, *reverberatoare,* s.n. Aparat care produce o reverberaţie artificială cu durată variabilă. — Din engl. **reverberator.**

REVERBERÁŢIE, *reverberaţii,* s.f. **1.** Persistenţă a unui sunet într-o încăpere închisă, datorită reflexiei, după ce sursa sonoră şi-a încetat emisia. ✧ *Reverberaţie artificială* = prelucrare electroacustică a semnalelor sonore în scopul obţinerii unor condiţii optime de audiţie în sălile de spectacole, în studiouri etc. **2.** Reflexie a luminii. **3.** Reflexie repetată a căldurii pe pereţii unui focar sau ai unui cuptor special. ✧ *Cuptor cu reverberaţie* = cuptor de topit, cu acoperişul boltit, căptuşit cu cărămidă refractară, în care încălzirea materialului se face prin contactul cu gazele de ardere şi prin radierea căldurii din acoperiş. — Din fr. **réverbération.**

REVERBEROMÉTRU, *reverberometre,* s.n. Aparat pentru măsurarea timpului de reverberaţie. — Din engl. **reverberometer.**

REVERÉND, *reverenzi,* s.m. Titlu dat preoţilor sau călugărilor catolici ori membrilor unei confesiuni reformate; cuvios. ✦ Spec. Titlu dat pastorilor anglicani; persoană care poartă acest titlu. — Din fr. **révérend,** lat. **reverendus.**

REVERÉNDĂ, *reverende,* s.f. Haină preoţească (catolică) lungă (de culoare neagră); anteriu. — Din lat. **reverenda.** Cf. pol. r e w e r e n d a.

REVERÉNŢĂ, *reverenţe,* s.f. **1.** Salut ceremonios care se execută prin înclinarea bustului şi îndoirea genunchilor, închinăciune; plecăciune în semn de respect, temenea. **2.** Respect, veneraţie, consideraţie, stimă. ✧ *Pronume de reverenţă* = pronume de politeţe. — Din fr. **révérence,** lat. **reverentia.**

REVERENŢIÓS, -OÁSĂ, *reverenţioşi, -oase,* adj. Foarte politicos, deosebit de respectuos; ceremonios. [Pr.: *-ţi-os*] — Din fr. **révérencieux.**

REVERÍE, *reverii,* s.f. Visare. ✦ Piesă vocală sau instrumentală de mici proporţii, care predispune la visare. — Din fr. **réverie.**

REVÉRS, *reversuri,* s.n. **1.** Dosul unei medalii, al unei monede, al unei foi scrise etc. ✧ Expr. *Reversul medaliei* = partea neplăcută a unei situaţii sau a unui lucru. **2.** Fig. Partea nevăzută, ascunsă şi în contrast izbitor cu aspectul cunoscut al unui lucru, al unei situaţii etc. [Pl. şi: *reverse*] — Din fr. **revers,** lat. **reversus,** germ. **Revers.**

REVERSÍBIL, -Ă, *reversibili, -e,* adj. **1.** Care poate reveni, care poate fi adus sau întors înapoi. ✦ (Jur.; despre bunuri) Care se întoarce în patrimoniul pesoanei care l-a înstrăinat. ✦ (Despre rente, pensii) Care, la moartea titularului, poate reveni altei persoane (îndreptăţite). **2.** (Fiz.; despre unele transformări) Care se poate produce în mod natural atât într-un sens, cât şi în sens invers, trecând prin aceleaşi stări intermediare. ✦ (Chim.; despre reacţii) În care compuşii rezultaţi din combinarea unor substanţe pot să se recombine, formând din nou o anumită cantitate din substanţele iniţiale. **3.** (Mec.) Care poate acţiona, care se poate mişca în două sensuri opuse. ✧ *Plug reversibil* = plug alcătuit din două trupiţe simetrice, care poate răsturna brazda, la dus şi la întors, în aceeaşi parte şi care serveşte, în special, la arături pe coaste, pe deal. — Din fr. **réversible.**

REVERSIBILITÁTE s.f. Însuşirea de a fi reversibil, faptul de a fi reversibil. — Din fr. **réversibilité.**

REVÉRSIE, *reversii,* s.f. **1.** (Livr.) Întoarcere la o stare anterioară (mai puţin evoluată). **2.** (Med.) Atavism. — Din fr. **réversion.**

REVERSIÚNE, *reversiuni,* s.f. **1.** (Jur.) Revenire a unor bunuri donate la primul proprietar, când persoana căreia i-au fost donate moare fără a avea copii. **2.** (Fiz.) Schimbare a succesiunii de stări intermediare prin care trece un sistem în cursul unei transformări. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **réversion.**

REVERSÍV, -Ă, *reversivi, -e,* adj. Care revine spontan la poziţia sau la starea iniţială după încetarea fenomenului modificator. — Din fr. **réversif.**

REVERSÓR, *reversoare,* s.n. Dispozitiv (la maşinile de încercat materiale) care efectuează încercări de tracţiune şi de compresiune. — După engl. **reverser.**

REVIGORÁ, *revigorez,* vb. I. Tranz. A înviora. — Din fr. **revigorer.**

REVIGORÁRE, *revigorări,* s.f. Acţiunea de *a revigora;* înviorare. — V. **revigora.**

REVIGORÁT, -Ă, *revigoraţi, -te,* adj. Care s-a fortificat, care s-a înviorat. — V. **revigora.**

REVIGORATÓR, -OÁRE, *revigoratori, -oare,* adj. (Franţuzism) Înviorător. — **Revigora** + suf. *-tor.*

REVÍNDE, *revắnd,* vb. III. Tranz. A vinde un obiect cumpărat. — Pref. *re-* + **vinde.**

REVÍNDERE, *revinderi,* s.f. Acţiunea de *a revinde* şi rezultatul ei. — V. **revinde.**

REVIRIMÉNT, *revirimente,* s.n. Schimbare bruscă în bine; înviorare. ✧ *Reviriment de fonduri* = mod de a achita o datorie prin transferul unei creanțe echivalente cu suma datorată. — Din fr. **revirement.**

REVÍSTĂ, *reviste,* s.f. **1.** Publicație periodică ce cuprinde articole, studii, dări de seamă, note din domenii variate sau dintr-o anumită specialitate. **2.** (În sintagme și expr.) *Trecere în revistă* = solemnitate constând în trecerea unui comandant sau a unei persoane oficiale de-a lungul frontului unei subunități sau unități militare, care dă onorul stând pe loc. *A trece în revistă* = a examina pe rând, a cerceta succesiv elementele unui ansamblu. **3.** Spectacol constând într-o succesiune variată de dansuri, cântece, scenete vesele cu subiecte din actualitate; spectacol de varietăți. — Din it. **rivista.** Cf. fr. r e v u e.

REVITALIZÁ, *revitalizez,* vb. I. Tranz. A reda puteri; a revigora. — Din fr. **revitaliser.**

REVITALIZÁRE, *revitalizări,* s.f. Acțiunea de *a revitaliza* și rezultatul ei; revigorare, înviorare. — V. **revitaliza.**

REVITALIZÁT, -Ă, *revitalizați, -te,* adj. Care a prins puteri, care s-a fortificat; revigorat. — V. **revitaliza.**

REVIVISCÉNT, -Ă, *reviviscenți, -te,* adj. (Rar) Care poate reînvia sau reveni la viață. — Din fr. **reviviscent.**

REVIVISCÉNȚĂ s.f. Revenire la viață; înviorare, însuflețire. ✦ (Biol.) Proprietate a unor plante și animale acvatice (inferioare) de a reveni la viață prin umiditate, după ce s-au uscat. ✦ Fig. Reapariție a unor stări de conștiință uitate. — Din fr. **reviviscence.**

REVÍZIE, *revizii,* s.f. Cercetare nouă, control, verificare, revizuire. ✦ Corectură făcută în pagini a unui text ce urmează să fie tipărit. ✦ Inspecție. ✦ Formă de control (întreprinsă de obicei de organe speciale) care constă în revederea sau reverificarea documentelor de evidență privitoare la operații contabile. ✦ Ansamblul operațiilor executate asupra unei instalații, a unei mașini etc., care constă în reglarea pieselor și aparatajelor, în înlăturarea jocurilor survenite prin uzură etc. [Var.: **reviziúne** s.f.] — Din fr. **révision,** lat. **revisio, -onis.**

REVIZIONÍSM s.n. Atitudine sau acțiune care urmărește revizuirea și modificarea unei legi, a unui tratat, a unei concepții etc. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **révisionnisme,** rus. **revizionizm.**

REVIZIONÍST, -Ă, *revizioniști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de revizionism, care se referă la revizionism; care are ca scop revizuirea unei legi, a unei atitudini etc. **2.** S.m. și f. Adept al revizionismului. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **révisionniste,** (**2**) și din rus. **revizionist.**

REVIZIÚNE s.f. v. **revizie.**

REVÍZOR, -OÁRE, *revizori, -oare,* s.m. și f. Persoană care revizuiește, care controlează, verifică (pe cineva sau ceva); *spec.* persoană care are calitatea și funcția de a face revizii contabile. ✧ (Înv.) *Revizor școlar* = inspector al școlilor primare dintr-un județ. [Acc. și: *revizór*] — Din fr. **réviseur,** germ. **Revisor.**

REVIZORÁT s.n. **1.** Funcția de revizor; *p. ext.* timpul cât ocupă cineva această funcție. **2.** (Înv.) Inspectorat școlar județean. — **Revizor** + suf. *-at.*

REVIZUÍ, *revizuiesc,* vb. IV. Tranz. A cerceta din nou cu scopul de a verifica exactitatea și a corecta eventualele lipsuri; a revedea. — **Revizie** + suf. *-ui.* Cf. fr. r é v i s e r.

REVIZUÍRE, *revizuiri,* s.f. Acțiunea de *a revizui* și rezultatul ei; revizie. ✦ (Jur.) Cale de atac pentru desființarea unei hotărâri judecătorești definitive, pe baza unor probe descoperite după judecarea pricinii. — V. **revizui.**

REVIZUÍT, -Ă, *revizuiți, -te,* adj. Reexaminat, corectat, modificat. — V. **revizui.**

REVOCÁ, *revóc,* vb. I. Tranz. **1.** A anula, a abroga, a contramanda un decret, un ordin, o dispoziție. **2.** A scoate dintr-o funcție publică, în baza unui drept legal, pe cineva care a fost numit în acea funcție printr-un act de guvernământ. — Din fr. **révoquer,** lat. **revocare.**

REVOCÁBIL, -Ă, *revocabili, -e,* adj. Care poate fi revocat. — Din fr. **révocable,** lat. **revocabilis.**

REVOCABILITÁTE s.f. **1.** Posibilitate de retragere a mandatului încredințat unei persoane de către cei ce au ales-o. **2.** Calitate a anumitor acte de a putea fi retrase, anulate, de către cei ce le-au emis. — Din fr. **révocabilité.**

REVOCÁRE, *revocări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a revoca* și rezultatul ei; revocație. **2.** (Jur.) Desfacere unilaterală a unui act prin manifestarea de voință a persoanei care l-a făcut. ✦ Desfacere a unui act juridic în cazurile prevăzute de lege. **3.** Act prin care organul de stat competent hotărăște încetarea calității sale de membru într-un organ ales. ✦ Retragere de către alegători a mandatului încredințat unei persoane de a-i reprezenta în organele de conducere ale statului.

REVOCÁT, -Ă, *revocați, -te,* adj. **1.** (Despre acte, decrete, ordine) Anulat, abrogat. **2.** (Despre funcționari publici) Scos din funcție. — V. **revoca.**

REVOCÁȚIE s.f. Revocare. — Din lat. **revocatio,** fr. **révocation.**

REVOLTÁ, *revólt,* vb. I. **1.** Refl. A fi cuprins de revoltă, de indignare; a se indigna. **2.** Refl. și tranz. A (se) răscula, a (se) răzvrăti. — Din fr. **révolter.**

REVOLTÁNT, -Ă, *revoltanți, -te,* adj., s.m. (Înv.) **1.** Adj. Revoltător. **2.** S.m. Răsculat. — Din fr. **révoltant.**

REVOLTÁRE, *revoltări,* s.f. (Rar) Faptul de *a (se) revolta.* — V. **revolta.**

REVOLTÁT, -Ă, *revoltați, -te,* adj. **1.** Indignat. **2.** Răsculat, răzvrătit. — V. **revolta.** Cf. fr. r é v o l t e.

REVÓLTĂ, *revolte,* s.f. **1.** Sentiment de mânie provocat de o nedreptate sau de o acțiune nedemnă; indignare. **2.** Răscoală spontană, neorganizată; răzvrătire, rebeliune. — Din fr. **révolte.**

REVOLTĂTÓR, -OÁRE, *revoltători, -oare,* adj. Care provoacă revoltă, indignare; nedrept, scandalos. — **Revolta** + suf. *-ător.*

REVOLÚT, -Ă, *revoluți, -te,* adj. **1.** Care și-a încheiat cursul; terminat, împlinit, îndeplinit. **2.** (Bot.; despre unele părți ale plantelor) Răsfrânt, întors în afară, în jos. — Din fr. **révolu,** lat. **revolutus.** Cf. it. r i v o l u t o.

REVOLUTÍV, -Ă, *revolutivi, -e,* adj. Care se referă la mișcarea unui astru. — Din fr. **révolutif.**

REVOLÚȚIE, *revoluții,* s.f. **I. 1.** Schimbare fundamentală a valorilor, a instituțiilor politice, a structurii sociale, a conducătorilor și ideologiilor unei societăți. **2.** (Pop.) Răscoală, revoltă. **3.** Fig. Schimbare, transformare radicală într-un anumit domeniu. ✧ *Revoluție industrială* = procesul înlocuirii radicale a producției manufacturiere (manuale) cu producția bazată pe mașini. **II. 1.** Mișcare periodică continuă a unui corp având ca traiectorie o curbă închisă. ✧ *Perioadă de revoluție* = timpul necesar unui corp (ceresc) pentru a parcurge întreaga sa orbită. **2.** (Geom.) Mișcare de rotație a unui corp în jurul unei drepte fixe. ✦ (Mec.) Rotație completă a unei roți în jurul osiei sale. [Var.: (înv.) **revoluțiúne** s.f.] — Din fr. **révolution,** lat. **revolutio, -onis,** germ. **Revolution.**

REVOLUȚIONÁ, *revoluționez,* vb. I. Tranz. A transforma radical, a schimba, a preface. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **révolutionner.**

REVOLUȚIONÁR, -Ă, *revoluționari, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de revoluție, care este în legătură cu revoluția, care aderă la revoluție sau propagă revoluția. ✦ Fig. Care produce o transformare radicală într-un anumit domeniu; înnoitor, transformator. **2.** S.m. și f. Partizan, adept al revoluției (**I**); participant la o revoluție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **révolutionnaire.**

REVOLUȚIONÁRE, *revoluționări,* s.f. Acțiunea de *a revoluționa.* [Pr.: *-ți-o-*] — V. **revoluționa.**

REVOLUȚIONARÍSM s.n. Ideologie, atitudine revoluționară, spirit revoluționar. [Pr.: *-ți-o-*] — **Revoluționar** + suf. *-ism.* Cf. germ. R e v o l u t i o n a r i s m u s.

REVOLUȚIONARIZÁ, *revoluționarizez,* vb. I. Tranz. **1.** (Rar) A insufla sentimente revoluționare. **2.** Fig. A produce o revoluție. [Pr.: *-ți-o-*] — Cf. rus. r e v o l u ț i o n i z i r o v a t i.

REVOLUȚIÚNE s.f. v. **revoluție.**

REVOLVÉR, *revolvere,* s.n. **1.** Armă de foc cu repetiție, portativă, de dimensiuni mici, care se mânuiește cu o singură mână; **2.** (Mec.) Ciocan pneumatic. ✧ *Strung-revolver* = strung echipat cu mai multe unelte care lucrează succesiv și care servește la prelucrarea în serie a pieselor de formă complicată. — Din fr. **revolver,** germ. **Revolver.**

REVOPSÍ, *revopsesc,* vb. IV. Tranz. A vopsi din nou (în altă culoare). — Pref. *re-* + **vopsi.**

REVOPSÍRE s.f. Acțiunea de *a revopsi* și rezultatul ei. — V. **revopsi.**

REVOPSÍT, -Ă, *revopsiți, -te,* adj. Care a fost vopsit din nou. — V. **revopsi.**

REVUÍST, *revuiști,* s.m. (Rar) Autor de reviste (**3**). — Din fr. **revuiste.**

REVUÍSTIC, -Ă, *revuistici, -ce,* adj. (Rar) Care se referă la un spectacol de revistă. — **Revuist** + suf. *-ic.*

REVÚLSIE, *revulsii,* s.f. Iritație locală a pielii produsă de aplicarea unor substanțe cu scopul de a dirija sângele stagnat într-un organ sau într-o regiune inflamată a corpului. — Din fr. **révulsion.**

REVULSÍV, -Ă, *revulsivi, -e,* adj., s.n. (Medicament) care provoacă revulsie. — Din fr. **révulsif.**

REZALÍT, *rezalite,* s.n. Porțiune de zid ieșită din linia fațadei pentru a prezenta o anumită structură a planului clădirii, o anumită compoziție. — Din germ. **Risalit.**

REZĂMÁT, -Ă adj. v. **rezemat.**

REZBÉL s.n. v. **război.**

REZBÉLNIC, -Ă, *rezbelici, -ce,* adj. (Înv.) De război. — **Rezbel** + suf. *-nic* (după *războinic).*

REZECÁ, *rezéc,* vb. I. Tranz. A face o rezecție. — Din fr. **réséquer.**

REZÉCȚIE, *rezecții,* s.f. Îndepărtare pe cale chirurgicală a unui țesut sau organ, parțial sau în totalitate. — Din fr. **résection,** lat. **resectio, -onis.**

REZÉDĂ, *rezede,* s.f. Plantă decorativă erbacee, cu tulpina ramificată, cu frunze întregi alungite și cu flori mici, galbene-aurii, cu miros plăcut; rozetă *(Reseda odorata).* — Din fr. **réséda,** germ. **Resede.**

REZEMÁ, *reázem,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) așeza astfel încât să fie susținut de ceva; a (se) sprijini, a (se) propti. ✧ Expr. (Tranz.; fam.) *A rezema pereții* (sau *peretele)* = a nu lua parte la dans, la joc; a nu face nimic. **2.** Refl. Fig. A se întemeia, a se baza. [Var.: (reg.) **răzimá** vb. I] — Et. nec.

REZEMÁRE, *rezemări,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) rezema.* **2.** Mod în care se realizează legătura între două corpuri solide, în plan sau în spațiu. — V. **rezema.**

REZEMÁT, -Ă, *rezemați, -te,* adj. Sprijinit, proptit. [Var.: (reg.) **rezămát, -ă, răzimát, -ă** adj.] — V. **rezema.**

REZEMĂTOÁRE, *rezemători,* s.f. **1.** Spătar, spetează (de scaun). ✦ Fiecare dintre părțile laterale ale unui scaun sau fotoliu, pe care se sprijină brațele. **2.** Balustradă, parapet, rampă. [Var.: (reg.) **răzimătoáre** s.f.] — **Rezema** + suf. *-ătoare.*

REZERVÁ, *rezérv,* vb. I. Tranz. A păstra ceva pentru cineva sau pentru ceva; a pune deoparte, a reține, a opri. (Refl.) *Mă rezerv pentru banchet.* ✧ Expr. *A-și rezerva dreptul* = a-și păstra pentru sine dreptul de a... ✦ (Mai ales la pasiv) A atribui, a destina exclusiv (sau special) unei persoane sau unui grup. ✦ A destina (exclusiv) pentru un anumit scop. ✦ Fig. A hărăzi, a meni. — Din fr. **réserver.**

REZERVÁRE, *rezervări,* s.f. Acțiunea de *a (se) rezerva* și rezultatul ei. — V. **rezerva.**

REZERVÁT, -Ă, *rezervați, -te,* adj. **1.** Pus la o parte, reținut, oprit, păstrat pentru cineva. **2.** (Despre oameni; *p. ext.* despre sentimente, atitudini) Care se ține în rezervă; sobru, circumspect, stăpânit, reținut, distant; discret. ✦ (Adverbial) Cu prudență. — V. **rezerva.** Cf. fr. r é s e r v é.

REZERVATÁR, -Ă, *rezervatari, -e,* adj., s.m. și f., s.n. **1.** Adj., s.m. și f. (Moștenitor) care se bucură de rezervă succesorală. **2.** Adj., s.n. (Stat) care formulează o rezervă la încheierea unui tratat. — Din fr. **réservataire.**

REZERVÁȚIE, *rezervații,* s.f. **1.** (Adesea urmat de determinarea „naturală”) Arie protejată prin lege pentru conservarea unor ecosisteme, specii de plante sau animale, elemente geografice, speologice etc., importante sub aspect științific sau peisagistic. **2.** Întindere redusă din teritoriul unui stat în interiorul căreia au posibilitatea să trăiască anumite grupuri de băștinași, păstrându-și stilul specific de viață. — Din fr. **réservation.**

REZÉRVĂ, *rezerve,* s.f. **1.** Cantitate de alimente, de obiecte, de bani, de materiale etc. pusă deoparte și păstrată pentru a fi întrebuințată mai târziu; depozit. ✦ (Ec. pol.) *Rezerve de stat* = cantitate de bunuri materiale dintre cele mai importante acumulate și centralizate cu scopul de a asigura continuitatea procesului de producție și necesitățile de consum ale populației, în cazul ivirii unor situații neprevăzute. *Rezerve interne* = posibilități existente într-o întreprindere, a căror descoperire și folosire permit, fără investiții suplimentare mari, să se realizeze cantități sporite de produse. (Fin.) *Rezervă-aur* = cantitatea de aur pe care o păstrează băncile de emisiune ca garanție pentru biletele de bancă puse în circulație și pentru lichidarea datoriilor către alte țări, în cazul când acestea nu pot fi achitate prin livrări de mărfuri obișnuite. *Rezervă lichidă* = **a)** totalitatea mijloacelor bănești, existente sub orice formă, negrevate de nicio sarcină, disponibile la o bancă, la o întreprindere etc.; **b)** aurul disponibil în monede sau în lingouri, precum și valutele și devizele liber convertibile în aur, destinate operațiilor internaționale. *Rezervă bugetară* = parte din veniturile unui buget, constituită ca rezervă în scopul acoperirii unor cheltuieli neprevăzute sau în cazul nerealizării integrale a veniturilor. (Jur.) *Rezervă succesorală* (sau *legală*) = parte dintr-o avere succesorală de care testatorul nu poate dispune liber, fiind rezervată de drept unor anumiți moștenitori. (Fiziol.) *Rezervă alcalină* = cantitate de bicarbonat de sodiu din plasmă, exprimată în cm^3 de dioxid de carbon care se degajă din 100 ml de plasmă la presiunea parțială a bioxidului de carbon de 40 mm mercur și la temperatura corpului. ✦ Cantitate de substanțe minerale utile pe care le conține un zăcământ. **2.** Cameră de spital în care se internează un singur bolnav sau cel mult doi. **3.** Parte din armată care nu se află sub arme, formată din persoane care au satisfăcut serviciul militar, și care este solicitată numai în caz de război sau de concentrare; trupe neangajate în luptă, păstrate pentru a interveni la nevoie. ✧ *Ofițer de rezervă* = ofițer care nu face parte din cadrele active ale armatei. ✦ Persoană, grup de persoane, obiect etc. destinate să ia locul altora în anumite condiții sau împrejurări. ✧ Loc. adj. *De rezervă* = care poate înlocui, la nevoie, o piesă tehnică, un obiect, o persoană. ✦ Spec. (Sport) Jucător care înlocuiește, la nevoie, pe unul dintre jucătorii titulari angajați în competiție. **4.** Obiecție, îndoială, lipsă de încredere. ✧ Loc. adv. *Fără rezervă* = fără reticențe; cu totul, în întregime. *Sub toate rezervele* = fără nicio garanție. *Cu multă rezervă* sau *cu toată rezerva* = cu îndoială, fără siguranță, fără a-și lua răspunderea pentru autenticitatea, veridicitatea, exactitatea sau oportunitatea unui fapt. ✧ Loc. prep. *Sub rezerva...* = cu condiția... ✦ (Jur.) Manifestare prin care un stat, devenit parte la un tratat, declară că vrea să excludă sau să limiteze aplicarea anumitor clauze cuprinse în acest tratat, ori să le atribuie un anumit înțeles. ✦ Fig. Prudență, circumspecție; discreție; reticență; *p. ext.* răceală, indiferență; jenă. — Din fr. **réserve.**

REZERVÍST, *rezerviști,* s.m. Persoană care, după ce a efectuat serviciul militar, a trecut în rândul cadrelor de rezervă ale armatei. — Din fr. **réserviste.**

REZERVÓR, *rezervoare,* s.n. Bazin sau recipient în care se depozitează o cantitate de fluide sau de materiale granulare ori pulverulente. ✧ *Toc rezervor* = stilou. ✦ Depresiune de teren amenajată spre a colecta apele de pe un anumit teritoriu, pentru a fi folosite în scopuri tehnice. — Din fr. **réservoir.**

REZIDÁ, pers. 3 *rezídă,* vb. I. Intranz. (Urmat de determinări introduse prin prep. „în”) A se afla, a exista; a consta. — Din fr. **résider,** lat. **residere.**

REZIDÉNT, -Ă, *rezidenți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Reprezentant diplomatic, inferior în grad unui ministru plenipotențiar sau unui ambasador. **2.** Adj., s.m. și f. (Cetățean) stabilit în altă țară decât cea de origine. — Din fr. **résident,** lat. **residens, -ntis,** germ. **Resident.**

REZIDÉNȚĂ, *rezidențe,* s.f. **1.** Reședință, sediu, domiciliu. **2.** Dreptul și starea persoanei care se stabilește într-o țară străină ca rezident (**2**). — Din it. **residenza,** fr. **résidence,** germ. **Residenz.**

REZIDENȚIÁL, -Ă, *rezidențiali, -e,* adj. Al rezidentului, privitor la rezident. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **résidentiel,** it. **residenziale.**

REZIDENȚIÁT s.n. Etapă în pregătirea unui medic, constând într-un stagiu de practică și specializare în spital, imediat după absolvirea facultății; concurs național pentru ocuparea locurilor disponibile în vederea efectuării acestui stagiu; perioadă în care se efectuează acest stagiu. [Pr.: *-ți-at*] — De la **rezident.**

REZIDÍ, *rezidesc,* vb. IV. Tranz. A zidi din nou; a reclădi. — Pref. *re-* + **zidi.**

REZIDÍRE, *rezidiri,* s.f. Acțiunea de *a rezidi* și rezultatul ei. — V. **rezidi.**

REZÍDIU s.n. v. **reziduu.**

REZIDUÁL, -Ă, *reziduali, -e,* adj. Care rămâne (ca reziduu). [Pr.: *-du-al*] — Din fr. **résiduel,** it. **residuale.**

REZIDUÁR, -Ă, *reziduari, -e,* adj. (Rar) Care formează reziduuri. [Pr.: *-du-ar*] — Din fr. **résiduaire.**

REZÍDUU, *reziduuri,* s.n. Rest rămas în urma unui proces chimic sau fizic efectuat asupra unui material brut. ✧ *Reziduuri furajere* = deșeuri din industria alimentară care pot fi valorificate în alimentația animalelor. ✦ Materie care se depune pe pereții sau pe fundul recipientelor în care se păstrează substanțe lichide. [Pr.: *-du-u.* — Var.: **rezídiu** s.n.] — Din lat. **residuum,** fr. **résidu.**

REZÍL, *rezile,* s.n. (Înv.) Fileu. [Var.: **rizíl** s.n.] — Din fr. **résille.**

REZILIÁ, *reziliez,* vb. I. Tranz. A desface, a anula un contract, o convenție. [Pr.: *-li-a*] — Din fr. **résilier.**

REZILIÁBIL, -Ă, *reziliabili, -e,* adj. Care poate fi reziliat. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **résiliable.**

REZILIÁRE s.f. v. **reziliere.**

REZILIÉNȚĂ s.f. Mărime caracteristică pentru comportarea materialelor la solicitările prin șoc, egală cu raportul dintre lucrul mecanic efectuat pentru ruperea la încovoiere, prin șoc, a unei epruvete și valoarea inițială a ariei secțiunii transversale în care s-a produs ruperea respectivă. [Pr.: *-li-en-*] — Din fr. **résilience.**

REZILIÉRE, *rezilieri,* s.f. Acțiunea de *a rezilia* și rezultatul ei; desfacere a unor contracte, în cazul în care una dintre obligațiile reciproce nu a fost executată, menținându-se acele efecte ale contractului care s-au produs până la data desfacerii lui. [Pr.: *-li-e-.* — Var.: (înv.) **reziliáre** s.f.] — V. **rezilia.**

REZINÁ, *rezinez,* vb. I. Tranz. A extrage rășina din arborii rășinoși prin recoltarea ei din scurgerile naturale sau din tăieturile făcute special. — Din fr. **résiner.**

REZINÁJ, *rezinaje,* s.n. Operație de extragere a rășinii din arborii rășinoși; rezinare. — Din fr. **résinage.**

REZINÁRE, *rezinări,* s.f. Acțiunea de *a rezina* și rezultatul ei; rezinaj. — V. **rezina.**

REZINÁT, *rezinați,* s.m. Substanță solidă, insolubilă în apă, obținută prin combinarea unei rășini cu un metal și întrebuințată în industria lacurilor, a materiilor colorante etc. — Din fr. **résinate.**

REZINIFICÁ, *rezinífic,* vb. I. Tranz. A transforma o substanță chimică organică într-o substanță asemănătoare cu rășina. — După fr. **résinifier.**

REZINIFICÁRE, *rezinificări,* s.f. Acțiunea de *a rezinifica* și rezultatul ei. — V. **rezinifica.**

REZISTÁ, *rezíst,* vb. I. Intranz. A se împotrivi, a ține piept; a opune rezistență; a nu ceda la acțiunea unor forțe din afară; a nu se lăsa învins, a se ține tare. — Din fr. **résister,** lat. **resistere.**

REZISTÉNT, -Ă, *rezistenți, -te,* adj. (Despre lucruri) Care rezistă; durabil, trainic. ✦ (Despre materiale) Care nu-și modifică ușor proprietățile sub acțiunea unui agent fizico-chimic. ✦ (Despre ființe) Care nu se lasă doborât, care suportă bine o boală, o oboseală, o supărare etc.; puternic, tare; dârz, neclintit. — Din fr. **résistant,** it. **resistente.**

REZISTÉNȚĂ, *rezistențe,* s.f. **I.** Faptul de *a rezista*; împotrivire, opoziție, apărare împotriva unui atac. ✦ Respingerea atacurilor repetate ale inamicului și menținerea pozițiilor proprii. ✦ Mișcare populară antifascistă de eliberare, desfășurată în timpul celui de-al Doilea Război Mondial în țările ocupate de trupele germane, italiene și japoneze, precum și în state cu regim fascist. **II. 1.** Calitatea de a fi rezistent. **2.** Putere de a înfrunta boala, oboseala, foamea, lipsurile etc.; calitate a unui organism de a nu contracta o boală contagioasă. **3.** Proprietate a unui corp de a suporta, fără modificări în masa lui, acțiunea altui corp sau a unei forțe străine. ✧ *Rezistența materialelor* = ramură a mecanicii care se ocupă cu studiul comportării corpurilor deformabile, când se exercită asupra lor forțe din afară, și cu studiul dimensiunilor pe care acestea trebuie să le aibă ca să nu-și modifice forma. ✦ Forța de opunere a unui mediu la realizarea unei acțiuni. **4.** Forță pe care un conductor electric o opune trecerii curentului și care depinde de materialul din care este făcut conductorul, de grosimea și de lungimea lui. **5.** (Tehn.) Rezistor. — Din fr. **résistance,** it. **resistenza.**

REZISTÍBIL, -Ă, *rezistibili, -e,* adj. (Rar) Căruia i se poate rezista. — Din fr. **résistible.**

REZISTIBILITÁTE s.f. (Rar) Însușirea de a fi rezistibil. — **Rezistibil** + suf. *-itate.*

REZISTIVIMÉTRU, *rezistivimetre,* s.n. Instrument pentru măsurarea rezistivității. — Din fr. **résistivimètre.**

REZISTIVITÁTE, *rezistivități,* s.f. (Fiz.) Mărime caracteristică fiecărui material, egală cu rezistența electrică a unui cub din materialul respectiv, având muchia egală cu unitatea; rezistență electrică specifică. — Din fr. **résistivité.**

REZISTÓR, *rezistoare,* s.n. Element de circuit electric cu inductivitate și capacitate neglijabile, dar care, având rezistență electrică, poate fi introdus într-un circuit electric și care este folosit la aparatele electrice de încălzit, la reostate etc.; rezistență (**II 5**). [Pl. și: (m.) *rezistori*] — Din fr. **résisteur,** engl. **resistor.**

REZÍTĂ, *rezite,* s.f. Rășină sintetică obținută ca produs final prin policondensarea formaldehidei cu fenoli, în prezența unui catalizator bazic, și întrebuințată la fabricarea izolatoarelor electrice, a plăcilor de gramofon etc. — Din fr. **résite,** germ. **Resit.**

RÉZMERIȚĂ s.f. v. **răzmeriță.**

REZÓL, *rezoli,* s.m. Rășină sintetică obținută ca prim stadiu în reacția de policondensare a fenolului cu formaldehida, în prezența unui catalizator bazic. — Din fr. **résol,** germ. **Resol,** rus. **rezol.**

REZOLÚT, -Ă, *rezoluți, -te,* adj. Hotărât, ferm, îndrăzneț, decis. — Din lat. **resolutus,** germ. **resolut.**

REZOLUTÍV, -Ă, *rezolutivi, -e,* adj. (Despre medicamente) Care are proprietatea de a micșora o inflamație, care reduce la starea normală o regiune inflamată a corpului. — Din fr. **résolutif.**

REZOLUTÓRIU, -IE, *rezolutorii,* adj. (Jur.) Care provoacă anularea unui act, care desființează. ✧ *Condiție rezolutorie* = condiție a cărei împlinire determină stingerea cu efect retroactiv a efectelor unui act juridic. — Din lat. **resolutorius,** fr. **résolutoire.**

REZOLÚȚIE, *rezoluții,* s.f. **1.** Hotărâre luată în urma unor dezbateri colective. **2.** Rezolvare pe care cel în drept o dă unei cereri, unui act etc. **3.** (Med.) Dispariție a semnelor de boală sau a unui proces patologic. **4.** (Jur.) Desființare retroactivă a unui contract cu executare imediată pentru neexecutarea uneia dintre obligațiile reciproce ale părților. [Var.: **rezoluțiúne** s.f.] — Din fr. **résolution,** lat. **resolutio, -onis.**

REZOLUȚIÚNE s.f. v. **rezoluție.**

REZOLVÁ, *rezólv,* vb. I. Tranz. **1.** A găsi soluția unei probleme. ✦ A pune capăt unei controverse, unui litigiu, unui conflict; a soluționa. **2.** (Despre instrumente optice) A separa, a distinge amănunte cât mai fine ale obiectelor studiate. — Din lat. **resolvere,** germ. **resolvieren.**

REZOLVÁBIL, -Ă, *rezolvabili, -e,* adj. Care poate fi rezolvat. — **Rezolva** + suf. *-bil.*

REZOLVÁNTĂ, *rezolvante,* adj. (Mat.; în sintagma) *Ecuație rezolvantă* (și substantivat, f.) = ecuație formată cu coeficienții altei ecuații, care ajută la găsirea rădăcinilor acesteia. — Din fr. **résolvante.**

REZOLVÁRE, *rezolvări,* s.f. Acțiunea de *a rezolva* și rezultatul ei. — V. **rezolva.**

REZOLVÁT, -Ă, *rezolvați, -te,* adj. **1.** Pentru care s-a găsit o soluție (convenabilă); soluționat (**1**). **2.** (Despre controverse, litigii, conflicte) Căruia i s-a pus capăt; soluționat (**2**). — V. **rezolva.**

REZÓN, *rezoane,* s.n. (Înv.) **1.** Îndreptățire, justificare, cauză, motiv, temei. **2.** Rațiune, judecată dreaptă. ✧ Expr. *A pune* (pe cineva) *la rezon* = a învăța minte (pe cineva), a pune la respect; a constrânge să judece mai bine, să se poarte cum trebuie. ✦ (Cu valoare de interjecție) Ai dreptate! just! da! desigur! — Din fr. **raison.**

REZONÁ, *rezonez,* vb. I. Intranz. (Înv.) A judeca, a gândi. — Din fr. **raisonner,** germ. **raisonnieren.**

REZONÁBIL, -Ă, *rezonabili, -e,* adj. **1.** (Despre oameni) Care are o judecată sau o comportare rațională; cu judecată; cumpănit, cuminte. ✦ (Despre acțiuni, fapte etc.) Care se menține în limitele normale, obișnuite; care nu are nimic ieșit din comun; fără exagerări; cumpătat. **2.** (Despre prețuri) Care este corespunzător cu valoarea lucrului (de) cumpărat; potrivit, acceptabil; *p. ext.* accesibil. *Prețuri rezonabile.* — Din fr. **raisonnable.**

REZONÁNT, -Ă, *rezonanți, -te,* adj. (Despre corpuri sau sisteme fizice) Capabil să intre în rezonanță. — Din fr. **résonnant.**

REZONÁNȚĂ, *rezonanțe,* s.f. **1.** Proprietate a unor corpuri sau a unor încăperi de a intensifica și a prelungi sunetele; răsunet. **2.** Stare de vibrație în care se găsește un corp sau un sistem fizic când asupra lui se exercită o acțiune exterioară periodică, cu o frecvență egală ori apropiată cu frecvența proprie vibrației corpului sau a sistemului. ✧ *Cutie de rezonanță* = cavitate al cărei volum de aer este capabil să oscileze și să amplifice sunetele. **3.** (Med.) Tulburare de gândire la schizofrenici, caracterizată prin înlocuirea legăturilor de fond ale acțiunilor prin relații verbale, de obicei făcute după asonanță, rimă sau localizare în timp sau spațiu. — Din fr. **résonance.**

REZONATÓR, *rezonatoare,* s.n. Aparat sau sistem fizic capabil să amplifice oscilații mecanice, sonore, electromagnetice etc. prin rezonanță (**2**). — Din fr. **résonateur.**

REZORCÍNĂ s.f. Substanță organică solidă, cristalizată, incoloră, solubilă în apă și alcool, cu slabă acțiune reducătoare, folosită ca revelator fotografic, ca materie primă în industria chimică și farmaceutică. [Scris și: *resorcină*] — Din fr. **résorcine.**

REZULTÁ, pers. 3 *rezúltă,* vb. I. Intranz. A urma, a apărea ca o consecință logică; a decurge din..., a reieși, a izvorî. ✦ (Mat.; mai ales la calculele aritmetice) A avea drept rezultat; a ieși, a da. — Din fr. **résulter.**

REZULTÁNT, -Ă, *rezultanți, -te,* adj. Care rezultă. ✦ Referitor la o rezultantă. — Din fr. **résultant.**

REZULTÁNTĂ, *rezultante,* s.f. **1.** (Mec.) Forța a cărei aplicare este echivalentă din punctul de vedere al efectului cu mai multe forțe date, care se aplică în același timp asupra aceluiași punct material. **2.** Fig. Efectul îmbinat al unor cauze multiple. — Din fr. **résultante,** germ. **Resultante.**

REZULTÁT, *rezultate,* s.n. Ceea ce rezultă dintr-o acțiune, dintr-un fapt, dintr-un calcul; consecință, urmare, efect. ✧ Loc. adv. *Fără rezultat* = fără efect, inutil. ✧ Expr. *A da rezultat* (sau *rezultate)* = a produce efectul dorit, a da roade. ✦ Ceea ce se obține printr-un șir de operații aritmetice. — Din fr. **résultat,** germ. **Resultat.**

REZULTATÍV, -Ă, *rezultativi, -e,* adj. Care rezultă. — Din fr. **résultatif.**

REZUMÁ, *rezúm,* vb. I. Tranz. **1.** A reda pe scurt esențialul unei lucrări, al unei expuneri. ✦ Refl. A se limita, a se mărgini la..., a se mulțumi cu... **2.** A cuprinde în sine; a sintetiza, a însuma. — Din fr. **résumer.**

REZUMÁRE, *rezumări,* s.f. Acțiunea de *a rezuma* și rezultatul ei. — V. **rezuma.**

REZUMÁT, *rezumate,* s.n. Redare, prezentare pe scurt, scrisă sau orală, a ideilor unei lucrări, ale unei expuneri etc.; recapitulare succintă. ✧ Loc. adv. *În rezumat* = pe scurt, cu alte cuvinte, rezumând. — Din fr. **résumé.**

REZUMATÍV, -Ă, *rezumativi, -e,* adj. În formă de rezumat; succint. — Din **rezuma.**

REZUMĂTÓR, -OÁRE, *rezumători, -oare,* adj. (Rar; și substantivat) Care rezumă (**1**), care prezintă un rezumat. — **Rezuma** + suf. *-ător.*

Rh s.n. (Med.) Antigen din globulele roșii și din grupele sangvine corespunzătoare. — Abr. din lat. **Rhésus.**

RIÁL, *riali,* s.m. Unitate bănească în Iran. [Pr.: *ri-al*] — Din fr. **rial.**

RIBOFLAVÍNĂ s.f. Termen folosit pentru a denumi vitamina B_2, care se găsește în lapte, ficat, rinichi, ouă, frunze verzi, iarbă. — Din fr. **riboflavine.**

RIBONUCLEÁZĂ s.f. Enzimă prezentă în sucurile digestive intestinale, cu acțiune specifică asupra acidului ribonucleic. [Pr.: *-cle-a-*] — Din fr. **ribonucléase.**

RIBONUCLÉIC, *ribonucleici,* adj. (În sintagma) *Acid ribonucleic* = acid care se găsește în toate celulele vegetale și animale, având un rol esențial în transmiterea informațiilor genetice necesare sintezei proteinelor specifice. [Pr.: *-cle-ic*] — Din fr. **ribonucléique.**

RIBONUCLEOPROTEÍNĂ, *ribonucleoproteine,* s.f. (Biol.) Complex macromolecular alcătuit din proteine și acid ribonucleic. [Pr.: *-cle-o-*] — Din fr. **ribonucléoprotéine,** engl. **ribonucleoprotein.**

RIBOVÍRUS, *ribovirusuri,* s.n. (Biol.) Virus la care materialul ereditar este reprezentat de acidul ribonucleic. — **Ribo**[nucleu] + **virus.**

RIBÓZĂ s.f. (Biol.) Monozaharidă cu cinci atomi de carbon, caracteristică acizilor ribonucleici, component esențial al tuturor celulelor vii. — Din fr. **ribose.**

RIBOZÓM, *ribozomi,* s.m. (Biol.) Particulă citoplasmatică de dimensiuni foarte mici, formată din proteine și acizi ribonucleici. — Din fr. **ribosome.**

RICANÁ, *ricanez,* vb. I. Intranz. (Livr.) A râde batjocoritor, a rânji. — Din fr. **ricaner.**

RICANÁRE, *ricanări,* s.f. (Livr.) Faptul de *a ricana;* rânjet. — V. **ricana.**

RICERCÁR s.n. Compoziție muzicală polifonică, anterioară fugii, alcătuită din mai multe secțiuni (fiecare având tema sa proprie), care se cântă fără întrerupere; capriciu, fantezie. — Din it. **ricercare.**

RICÍN, *ricini,* s.m. Plantă erbacee sau arborescentă originară din Africa, cu rădăcina pivotantă, puternică, cu tulpina înaltă de 1–2 m, cu flori verzi, roșii sau violete; căpușă *(Ricinus communis).* ✧ *Ulei* (sau *unt) de ricin* = ulei extras din semințele acestei plante, cu proprietăți purgative, nesicativ, neinflamabil, păstrându-și aceeași consistență la variații mari de temperatură, folosit în industria farmaceutică sau ca lubrifiant la motoarele de avion, precum și în industria pielăriei, a cauciucului sintetic etc.; ricină. — Din lat. **ricinus,** germ. **Rizinus.**

RICÍNĂ, *ricine,* s.f. **1.** Toxină vegetală care se găsește în semințele de ricin și care are proprietatea de a aglutina globulele sângelui. **2.** (Pop.) Ulei de ricin. — Din **ricin**.

RICKÉTTSIA, *rickettsii,* s.f. (Biol.) Microorganism care face trecerea de la bacterii la virusuri, având caractere comune ambelor grupe. [Pr.: *richeția*] — Din engl. **riekettsia,** fr. **rickettsie.**

RICKETTSIÓZĂ, *rickettsioze,* s.f. (Med.) Infecție epidemică transmisă prin intermediul artropodelor hematofage. [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **rickettsiosis,** fr. **rickettsiose.**

RICOȘÁ, pers. 3 *ricoșează,* vb. I. Intranz. (Despre un proiectil; *p. gener.* despre orice corp mobil, aruncat sau izbit cu putere) A sări înapoi sau a-și schimba direcția traiectoriei inițiale în urma ciocnirii de un obstacol. — Din fr. **ricocher.**

RICOȘÉT s.n. v. **ricoșeu.**

RICOȘÉU, *ricoșeuri,* s.n. Faptul de a ricoșa. ✦ Înscriere a proiectilului pe o nouă traiectorie când întâlnește pământul sau alt obstacol sub un unghi mic până la 20°; *p. gener.* schimbare de direcție a unui lucru când se ciocnește de un obstacol. ✦ Fig. Efect invers, indirect. ✧ *Tragere prin ricoșeu* = tragere în care se folosesc efectele exploziei proiectilelor care au ricoșat. [Var.: **ricoșét** s.n.] — Din fr. **ricochet.**

RÍCȘĂ, *ricșe,* s.f. Trăsurică cu două roți, trasă de un om, folosită în unele țări din Orient. — Din engl. **ricksha,** germ. **Riksha.**

RÍCTUS, *rictusuri,* s.n. Contracție spasmodică a mușchilor feței, care dă figurii expresia de râs crispat; strâmbătură a gurii provocată de această contracție, care apare în unele boli ale sistemului nervos și dă impresia de râs forțat. — Din fr., lat. **rictus.**

RID, *riduri,* s.n. Încrețitură a pielii obrazului; zbârcitură, cută, creț. — Din fr. **ride.**

RIDÁ, *ridez,* vb. I. Refl. A căpăta riduri. — Din fr. **rider.**

RIDÁRE, *ridări,* s.f. Faptul de *a se rida.* — V. **rida.**

RIDÁT, -Ă, *ridați, -te,* adj. Cu riduri, zbârcit. — V. **rida.**

RIDGER s.n. Utilaj folosit pentru executarea digurilor mici, în lucrări de teren pentru irigații sau pentru reținera zăpezilor pe terenuri agricole. [Pr.: *riğăr*] — Cuv. engl.

RIDICÁ, *ridíc,* vb. I. **I.** Tranz. **1.** A lua de jos și a duce în sus (susținând cu forța brațelor, cu spatele etc.); a sălta. ✧ Expr. *A ridica mănușa* = a primi o provocare. *A ridica paharul* (sau *cupa,* rar, *un toast)* = a închina în cinstea cuiva. ✦ A duce sau a trage în sus; a înhăța. ✦ A desprinde din locul în care a fost pus sau fixat și a trage în sus. ✧ Expr. *A ridica armele* (împotriva cuiva) = a porni la luptă (împotriva cuiva); a începe un război. *A ridica ancora* = (despre vapoare) a părăsi portul, a porni în larg; (despre persoane) a pleca, a porni pe mare. **2.** A lua de pe ceva; a îndepărta, a înlătura. ✧ Expr. *A ridica* (cuiva) *o piatră de pe inimă* = a scăpa (pe cineva) de o grijă apăsătoare, a liniști pe cineva. *A-și ridica pălăria* = a-și scoate pălăria în semn de salut, de stimă; a saluta. *A ridica masa* = a strânge masa după ce s-a teminat de mâncat. (Refl.) *Întinde-te* (sau *pune-te) masă, ridică-te masă,* se spune despre cei ce duc o viață de huzur, de petreceri continue. ✦ A sumete, a sufleca mânecile sau poalele hainei. ✦ Fig. A suspenda, a face să înceteze, a desființa, a anula; a îndepărta. ✧ Expr. *A ridica ședința* = a declara o ședință închisă, terminată. ✦ Fig. A lua cuiva ceva, a lipsi pe cineva de ceva; a răpi, a smulge. ✧ Expr. *A ridica* (cuiva) *viața* (sau *zilele)* = a omorî (pe cineva). **3.** A lua și a duce în alt loc, a muta din loc. ✧ Expr. *A ridica stâna* = a coborî cu turmele și cu toate uneltele păstorești, toamna, de la munte. ✦ Refl. (Înv.) A se muta. ✦ A strânge de pe jos, a culege. ✦ A încasa o sumă de bani. ✦ A lua pe cineva cu forța; a aresta. **4.** A așeza în poziție dreaptă un obiect aplecat sau culcat, a-l readuce în poziție verticală. **5.** (În expr.) *A ridica un plan* = a determina, prin măsurători de distanțe și unghiuri, poziția punctelor dintr-o regiune și a le reprezenta pe o hartă. **II. 1.** Refl. (Despre ființe) A se scula de jos, părăsind poziția de așezat sau de culcat. ✧ Expr. *A se ridica în capul oaselor* = a se scula și a sta așezat sau în picioare pe locul unde mai înainte fusese culcat. *A se ridica în scări* = a se înălța în scările șeii. ✦ Tranz. A susține, a ajuta pe cineva să se scoale în picioare. ✧ Expr. (Înv.) *A ridica din scaun* = a lua unui domnitor domnia; a detrona. ✦ (Despre oameni) A se însănătoși, a se pune pe picioare. **2.** Refl. (Despre construcții înalte, copaci etc.) A avea o direcție verticală, a se îndrepta în sus, a se înălța. **3.** Tranz. A mișca, a îndrepta în sus brațele, mâinile, capul, sprâncenele etc.; a da o mișcare verticală, a duce mai sus. ✧ Expr. *A(-și) ridica ochii* (sau *privirea)* = a îndrepta privirea, a se uita spre cineva sau ceva care se află mai sus; a privi. *A(-și) ridica capul* = **a)** a se arăta dârz, plin de curaj; *p. ext.* a se răzvrăti; **b)** a-și reveni dintr-o situație proastă; a se redresa. *A(-și) ridica nasul (sus* sau *mai sus decât se cuvine)* = a fi încrezut, înfumurat; a deveni obraznic. *A ridica mâna* (sau *degetul)* = a cere cuvântul. *A ridica mâna* (sau *mâinile) asupra cuiva* = a ataca, a lovi (pe cineva). *A ridica mâinile* (către cineva) = **a)** a cere ajutor; **b)** a se preda. (Intranz.) *A ridica (mirat, surprins) din sprâncene* = a face ochii mari de mirare, de surpriză; a privi mirat, surprins. *A ridica* (sau *a da) din umeri* = a-și arăta nedumerirea sau indiferența față de ceva sau de cineva. (Refl.) *A (i) se ridica părul (măciucă)* = a se speria foarte tare. **4.** Refl. (Despre păsări) A porni în zbor, a-și lua zborul; a se înălța în văzduh. ✦ (Despre nori, fum, praf etc.) A avea o mișcare ascendentă, a se îndrepta în sus. ✦ (Despre aștri; *p. ext.* despre lumină, zori etc.) A se înălța deasupra orizontului, a se sui pe bolta cerului; a răsări, a se ivi. ✦ (Despre ceață, negură etc.) A se împrăștia, a se risipi; a dispărea. ✦ (Despre obiecte cufundate într-un lichid) A ieși la suprafață. **5.** Refl. (Despre sunete) A se auzi clar și puternic; a se răspândi în aer; a răsuna. ✦ Tranz. A face să se audă, să răsune cu putere. ✧ Expr. *A ridica glasul* (sau *tonul)* = a vorbi tare; cu îndrăzneală sau protestând împotriva cuiva; a striga, a țipa; *p. ext.* a protesta. **6.** Tranz. și refl. A (se) urca, a (se) sui (undeva, pe ceva etc.). **7.** Refl. (Despre oameni; *p. ext.* despre popoare, țări, clase sociale etc.) A protesta vehement; a sta împotrivă, a se opune; a se răzvrăti, a se răscula, a porni la luptă. ✧ Expr. (Tranz.) *A-i* (sau *a-și) ridica pe cineva în cap* = a proceda astfel încât să producă nemulțumiri, să-și facă mulți dușmani. **8.** Tranz. Fig. A pune în mișcare, a face să pornească o mulțime, o colectivitate etc.; a mobiliza, a strânge oameni. ✧ Expr. (Înv.) *A ridica trupe* (sau *oaste, oștire)* = a recruta oaste, a înrola soldați pentru a porni la luptă. **9.** Refl. A se naște, a se isca, a se stârni. ✦ A apărea, a se arăta. **10.** Tranz. Fig. (Livr.; înv.) A scoate în evidență, a releva. **III. 1.** Refl. și tranz. (Despre copii; *p. ext.* despre pui de animale) A (se) face mare, a crește. ✦ Fig. A (se) dezvolta, a (se) forma. **2.** Refl. și tranz. A (se) face mai înalt; a (se) înălța. **3.** Tranz. Fig. A duce, a promova la o treaptă superioară, a face să progreseze valori sociale, morale etc., *p. ext.* oameni. ✧ Expr. *A ridica din cenușă* (sau *din ruine)* = a reface, a reconstitui. *A ridica moralul* (cuiva) = a îmbărbăta, a întări (pe cineva). ✦ A pune pe cineva pe o treaptă mai înaltă din punctul de vedere al respectului, al aprecierii; a înălța în grad, în rang. ✧ Expr. *A ridica* (pe cineva) *în slavă* (sau *în slava cerului)* = a lăuda foarte tare (pe cineva). (Înv.) *A ridica în scaun* = a face domn, a înălța pe tronul țării. ✦ Refl. (Despre oameni) A-și face o situație mai bună, a progresa. ✧ Expr. *A se ridica prin cineva* sau *a se ridica pe umerii cuiva* = a ajunge la o situație cu ajutorul cuiva. **4.** Tranz. A mări, a spori, a face să crească. *A ridica producția.* ✧ Expr. *A ridica prețul* = a scumpi marfa. (Mat.) *A ridica un număr la o putere* = a înmulți un număr cu el însuși de atâtea ori de câte ori arată exponentul. *A ridica un număr la pătrat* = a înmulți un număr cu el însuși. *A ridica la cub* = a înmulți pătratul unui număr cu numărul simplu. ✦ Refl. A atinge o anumită valoare, a ajunge la o anumită cantitate, sumă etc.; a se cifra la... **5.** Tranz. A construi, a clădi locuințe, case etc. ✦ Fig. A făuri, a crea, a întemeia. **6.** Tranz. A da naștere; a pricinui, a cauza, a provoca. ✧ Loc. vb. *A ridica o învinuire* (sau *o acuzație)* = a formula o acuzație; a învinui, a acuza. *A ridica pretenții* = a formula o pretenție, a pretinde să i se dea ceva; a revendica. *A ridica o obiecție* = a obiecta, a avea rezerve, a nu fi de acord. ✧ Expr. *A ridica o problemă* (sau *o chestiune)* = a aduce, a pune în discuție o problemă. [Var.: (înv.) **aridicá,** (reg.) **rădicá** vb. I] — Lat. **eradicare** „a dezrădăcina".

RIDICÁRE, *ridicări,* s.f. Acțiunea de *a (se) ridica* și rezultul ei; ridicat[1]. — V. **ridica.**

RIDICÁT[1] s.n. Ridicare. — V. **ridica.**

RIDICÁT[2], -Ă, *ridicați, -te,* adj. **1.** (Despre învelitori, capace) Dat la o parte, înlăturat. ✦ (Despre perdele, storuri etc.) Dus mai sus (sau într-o parte); tras. ✦ (Despre obiecte de îmbrăcăminte, mai ales despre mâneci) Sumes, suflecat. ✦ (Despre oameni) Sculat în picioare; *fig.* însănătoșit, înzdrăvenit. **2.** Care stă drept, în poziție verticală, îndreptat în sus. ✦ Înalt. **3.** Fig. (Despre prețuri) Care depășește plafonul normal, obișnuit; mărit, sporit, urcat. ✦ (Despre voce) Tare, intens. ✧ *Ton ridicat* = ton răstit, aspru, poruncitor. ✦ (Despre oameni și felul lor de viață) Cu un nivel înalt, superior; înaintat. [Var.: (înv.) **aridicát, -ă** adj.] — V. **ridica.**

RIDICÁTA s.f. art. (În loc. adj., adv. și în sintagme) *Cu ridicata* = în cantități mari, cu toptanul, angro; *fig.* cu grămada, în bloc. *Comerciant cu ridicata* = angrosist, toptangiu. *Comerț cu ridicata* = comerț cu mărfuri vândute în cantități mari. *Preț cu ridicata* = preț pentru mărfuri vândute în cantități mari. — Din **ridicat[1]**.

RIDICĂTÓR, *ridicătoare,* s.n. Dispozitiv folosit la combinele de cereale pentru ridicarea și adunarea plantelor căzute sau a celor tăiate în timpul recoltării. — **Ridica** + suf. *-ător.*

RIDICĂTÚRĂ, *ridicături,* s.f. **1.** Înălțime, proeminență. ✦ Loc ridicat; dâmb. **2.** Faptul de a ridica (lucruri grele). — **Ridica** + suf. *-ătură.*

RIDÍCHE, *ridichi,* s.f. Plantă erbacee legumicolă din familia cruciferelor, cu frunze adânc crestate, cu rădăcina sferică sau conică, alungită, cărnoasă, umflată, comestibilă *(Raphanus sativus); p. restr.* rădăcina comestibilă a plantei. ✧ *Ridiche sălbatică* = buruiană anuală, dăunătoare plantelor de cultură, cu tulpina acoperită de peri, cu frunze ovale și cu flori albe, roșii, violete, rar gălbui *(Raphanus raphanistrum).* ✧ Expr. (Fam.) *A freca* (cuiva) *ridichea* = **a)** a bate tare (pe cineva); **b)** a critica, a certa aspru (pe cineva). — Lat. **radicula.**

RIDICHIOÁRĂ, *ridichioare,* s.f. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze ovale, inegal crestate, și cu flori galbene *(Sinapis arvensis).* — **Ridiche** + suf. *-ioară.*

RIDÍCOL, -Ă, *ridicoli, -e,* adj. **1.** Care stârnește râsul sau batjocura; caraghios. ✦ (Substantivat, n.) Ceea ce este vrednic de râs, de batjocură; aspect caraghios, absurd. **2.** (Despre sume de bani, cifre etc.) Foarte mic; neînsemnat, derizoriu. [Var.: **ridícul, -ă** adj.] — Din it. **ridicolo,** fr. **ridicule,** lat. **ridiculus.**

RIDÍCUL, -Ă adj. v. **ridicol.**

RIDICULIZÁ, *ridiculizez,* vb. I. Tranz. A scoate în evidență ridicolul, a face pe cineva sau ceva să apară ridicol, a-și bate joc de cineva sau de ceva. — Din fr. **ridiculiser.**

RIDICULIZÁRE, *ridculizări,* s.f. Acțiunea de *a ridiculiza* și rezultatul ei. — V. **ridiculiza.**

RIESLING, (**2**) *rieslinguri,* s.n. **1.** Soi de viță-de-vie originar din Germania, cu ciorchini cilindrici cu boabe dese, de culoare galbenă-verzuie cu mici puncte negre, cu pielița groasă. **2.** Vin obținut din astfel de struguri. [Pron.: *rísling.* — Scris și: *risling*] — Din germ. **Riesling,** fr. **riesling.**

RÍFLU, *rifluri,* s.n. Șanț de riflură. — Din germ. **Riffel.**

RIFLUÍ, *rifluiesc,* vb. IV. Tranz. (Folosit și absol.) A executa rifluri pe suprafața activă a cilindrului de la valțurile de moară. *Mașină de rifluit.* — **Riflu** + suf. *-ui.*

RIFLUÍRE, *rifluiri,* s.f. Operație de executare a unor șanțuri sau canale în formă de elice pe suprafața activă a cilindrului de la valțurile de moară, prin așchiere cu ajutorul unei mașini-unelte speciale, numită mașină de rifluit. — V. **riflui.**

RIFLUITÓR, *rifluitori,* s.m. Muncitor care execută rifluri. [Pr.: *-flu-i-*] — **Riflui** + suf. *-tor.*

RIFLÚRĂ, *rifluri,* s.f. Fiecare dintre șanțurile elicoidale executate pe suprafața activă a cilindrilor valțurilor de moară, pentru a le mări eficacitatea. — Din fr. **riflure.**

RIFT, *rifturi,* s.n. (Geol.) Şir de rupturi ale scoarţei terestre sub fundul oceanelor. ✦ Fisură în sol făcută de un râu. — Din fr., engl. **rift.**

RÍGĂ, *rigi,* s.m. **1.** (Înv.) Rege. **2.** Carte de joc cu figura regelui; popă, crai. — Din ngr. **ríghas.**

RIGÍD, -Ă, *rigizi, -de,* adj. **1.** (Despre corpuri) Care nu se deformează sub acţiunea forţelor exterioare. ✦ Care este lipsit de flexibilitate; ţeapăn, neflexibil. **2.** Fig. (Despre oameni) Care nu îngăduie abateri; dur, sever, neînduplecat, intransigent. ✦ (Despre expresia sau trăsăturile feţei) Care trădează neînduplecare, asprime, severitate. — Din fr. **rigide.**

RIGIDITÁTE, *rigidităţi,* s.f. **1.** Însuşirea de a fi rigid (**1**), proprietate a corpurilor de a nu se deforma sub acţiunea forţelor care se exercită asupra lor. ✧ *Rigiditate dielectrică* = proprietate a unui mediu rău conducător de electricitate de a nu fi străpuns sub acţiunea unui câmp electric. ✦ Lipsă de flexibilitate; înţepeneală. ✧ *Rigiditate musculară* = contracţie musculară susţinută apărută în unele boli ale sistemului nervos, ca meningita cerebrospinală, tetanosul. *Rigiditate cadaverică* = fenomen general de întărire şi de înţepenire musculară, care apare în primele ore după moarte, ca urmare a coagulării proteinelor musculare. **2.** Fig. Severitate, duritate, austeritate; intransigenţă. — Din fr. **rigidité.**

RIGIDIZÁ, *rigidizez,* vb. I. Tranz. A întări o piesă sau un element de construcţie cu ajutorul unor nervuri, traverse etc., fixate prin nituire ori prin sudură. — **Rigid** + suf. *-iza.*

RIGIDIZÁRE, *rigidizări,* s.f. Operaţie de întărire a unui element de construcţie prin adăugarea unei piese care împiedică deformarea lui. — V. **rigidiza.**

RIGLÁT, -Ă, *riglaţi, -te,* adj. **1.** (Rar) Liniat. **2.** (Despre suprafeţe) Care se obţine prin mişcarea unei linii drepte. — **Riglă** + suf. *-at* (după fr. *réglé).*

RÍGLĂ, *rigle,* s.f. **1.** Piesă plată, lungă şi dreaptă, făcută din lemn, din metal, din material plastic, de obicei gradată, cu care se trag linii drepte, se verifică suprafeţe plane etc.; linie, lineal. ✧ *Riglă de calcul* = instrument folosit pentru calcule rapide, format dintr-o riglă fixă şi una mobilă care alunecă pe cea fixă, ambele având diviziuni logaritmice. **2.** Piesă de lemn groasă şi lată, folosită în construcţii. **3.** Unealtă metalică sau de lemn, folosită în metalurgie pentru netezirea şi îndepărtarea surplusului de amestec de formare. — Din ngr. **ríghla** „regulă”.

RIGLÉTĂ, *riglete,* s.f. **1.** Riglă lungă de 2-5 m, folosită în măsurări topografice. **2.** Riglă mobilă a unei rigle de calcul. — Din fr. **réglette** (după *riglă*).

RIGOÁRE, *rigori,* s.f. Asprime, severitate, stricteţe, străşnicie. ✧ Loc. adj. *De rigoare* = care este cerut de o anumită împrejurare, de o anumită etichetă; potrivit împrejurării. ✧ Loc. adv. *La rigoare* = în caz de extremă necesitate. ✦ (La pl.) Principii severe; rigurozitate. — Din fr. **rigueur,** it. **rigore,** lat. **rigor, -ris.**

RIGÓLĂ, *rigole,* s.f. **1.** Şanţ mic sau amenajare specială făcută de-a lungul străzilor, între marginea părţii carosabile şi bordura trotuarelor, având rolul de a colecta apele superficiale şi de a le dirija la un punct de descărcare. **2.** Canal mic sau brazdă prin care este condusă apa de irigaţie la plante. **3.** Formă de eroziune în adâncime (până la 50 cm) a solului ca rezultat al acţiunii şuvoaielor de apă. — Din fr. **rigole** (cu unele sensuri după germ. *Rigole).*

RIGORÍSM s.n. **1.** Concepţie etică care nu admite acţiuni indiferente în domeniul moralei şi susţine că numai acţiunile ce se întemeiază pe respectul legii morale au valoare morală. **2.** Severitate extremă în stabilirea, în interpretarea sau în aplicarea normelor morale sau, *p. gener.*, a altor norme. — Din fr. **rigorisme.**

RIGORÍST, -Ă, *rigorişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Adept) al rigorismului. — Din fr. **rigoriste.**

RIGURÓS, -OÁSĂ, *riguroşi, -oase,* adj. **1.** Care este făcut cu rigurozitate, cu scrupulozitate; sever, strict, aspru. **2.** Care nu admite abateri; inflexibil, necruţător, neînduplecat. **3.** (Despre demonstraţii) În care fiecare afirmaţie este consecinţa clară a afirmaţiilor demonstrate anterior. — Din fr. **rigoureux,** lat. **rigorosus,** it. **rigoroso.**

RIGUROZITÁTE s.f. Stricteţe; severitate, rigiditate, asprime. — **Riguros** + suf. *-itate.* Cf. it. r i g o r o s i t a.

RIHTUÍ, *rihtuiesc*, vb. IV. Tranz. A croi şi a îmbina prin cusături piesele de piele care compun obiectele de încălţăminte; a pune căptuşeala unei feţe croite. — Probabil din germ. **richten.**

RIHTUÍRE, *rihtuiri,* s.f. Acţiunea de *a rihtui* şi rezultatul ei. — V. **rihtui.**

RIHTUÍT s.n. Faptul de *a rihtui.* — V. **rihtui.**

RIHTUITÓR, -OÁRE, *rihtuitori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care rihtuieşte. [Pr.: *-tu-i-*] — **Rihtui** + suf. *-tor.*

RÍJĂ s.f. v. **rujă.**

RIL, *riluri,* s.n. Şanţ făcut cu o maşină specială pe linia de îndoire a unui carton (astfel încât straturile exterioare din spatele îndoiturii să nu se rupă). ✦ Şanţ pe un disc (**4**). [Pl. şi: *rile.* — Var.: **rílă** s.f.] — Din germ. **Rille.**

RÍLĂ s.f. v. **ril.**

RIMÁ, *rimez,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre două sau mai multe cuvinte) A avea aceleaşi sunete în silabele finale. ✦ Fig. (Despre lucruri, idei, persoane etc.) A se potrivi, a se afla în consens. **2.** (Rar) A face versuri cu rimă. — Din fr. **rimer.**

RIMÁT, -Ă, *rimaţi, -te,* adj. (Despre cuvinte) Care rimează cu altul. — V. **rima.**

RÍMĂ, *rime,* s.f. Repetare a sunetelor finale în două sau în mai multe versuri (începând cu ultima silabă accentuată); *p. ext.* potrivire a sunetelor finale a două cuvinte. ✦ Cuvânt (ori segment dintr-un cuvânt) care rimează cu altul. ✦ Vers. — Din fr. **rime.**

RIMÉL, *rimeluri,* s.n. Produs cosmetic care se prezintă sub formă de pastă de diverse culori, folosit pentru machierea genelor. — Din fr. **rimmel.**

RIMELÁ, *rimelez,* vb. I. Tranz. şi refl. A(-şi) da cu rimel pe gene. — Din **rimel.**

RIMELÁRE, *rimelări,* s.f. Acţiunea de *a (se) rimela* şi rezultatul ei. — V. **rimela.**

RIMELÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) rimela.* — V. **rimela.**

RIMELÁT[2], -Ă, *rimelaţi, -te,* adj. (Despre gene, ochi) Care este dat cu rimel; (despre persoane) care are ochii fardaţi cu rimel. — V. **rimela.**

RÍNĂ, *rine,* s.f. Jgheab prin care metalele şi aliajele topite se scurg din cuptoare în oalele de turnare sau de transport. — Din germ. **Rinne.**

RINCOCEFÁL, *rincocefali,* s.m. (La pl.) Ordin primitiv de reptile caracterizat prin existenţa coardei dorsale; (şi la sg.) reptilă care face parte din acest ordin. — Din fr. **rhynchocéphale.**

RINDEÁ, *rindele,* s.f. Unealtă compusă din unul sau mai multe cuţite fixate cu ajutorul unor pene într-un corp de lemn, cu care se execută, manual sau mecanizat, netezirea şi fasonarea pieselor de lemn prin aşchiere. ✧ Loc. vb. *A da la rindea* = a prelucra cu rindeaua; a gelui, a rindelui. ✦ Unealtă folosită la netezirea unor piese făcute dintr-un metal sau dintr-un aliaj moale. [Var.: (reg.) **rândeá** s.f.] — Din tc. **rende.**

RINDELÁ, *rindelez,* vb. IV. Tranz. A rindelui. — V. **rindea.**

RINDELÁRE, *rindelări,* s.f. Rindeluire. — V. **rindela.**

RINDELUÍ, *rindeluiesc,* vb. IV. Tranz. A netezi, a făţui, a fasona cu rindeaua; a efectua o rindeluire, a da la rindea, a rindela. ✧ *Maşină de rindeluit* = maşină care efectuează în mod mecanic operaţii cu rindeaua, la care cuţitele au o mişcare de rotaţie, prelucrarea asemănându-se cu frezarea. — **Rindea** + suf. *-ălui.*

RINDELUÍRE, *rindeluiri,* s.f. Acţiunea de *a rindelui* şi rezultatul ei; rindeluit. — V. **rindelui.**

RINDELUÍT s.n. Rindeluire. — V. **rindelui.**

RINENCEFÁL, *rinencefale,* s.n. Parte a creierului în care se realizează integrări superioare ale funcţiilor vegetative şi emoţionale. — Din fr. **rhinencéphale.**

RINFORZANDO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Prin creşterea momentană a sonorităţii; cu sonoritate crescută. [Pr.: *rinforţándo*] — Cuv. it.

RING, *ringuri,* s.n. **1.** Estradă ridicată la o înălţime regulamentară, de formă pătrată şi împrejmuită cu corzi sprijinite pe patru stâlpi, unde se dispută gale de box. ✦ P. ext. Box. ✦ Platformă, estradă sau spaţiu special amenajat într-un local, pe care se dansează. **2.** Maşină specială folosită în industria textilă pentru întinderea sau dublarea tortului, pentru răsucirea firului şi înfăşurarea lui pe ţevi. **3.** Cerc de metal pentru acostarea navelor, fixat de bulonul de pe peretele cheiului. — Din fr., engl. **ring.**

RINGLÓTĂ s.f. v. **renglotă.**

RINÍCHI, *rinichi,* s.m. Fiecare dintre cele două organe interne ale omului şi ale animalelor superioare, care secretă şi excretează urina şi care sunt situate în regiunea lombară, în afara cavităţii peritoneale, de fiecare parte a coloanei vertebrale; rărunchi. ✧ (Med.) *Rinichi artificial* = aparat care serveşte la înlocuirea temporară a funcţiilor rinichiului, eliminând totodată produşii toxici din sânge, fără să modifice compoziţia lui. — Lat. **reniculus.**

RINÍTĂ, *rinite,* s.f. Inflamaţie acută sau cronică a mucoasei nazale de origine infecţioasă sau alergică; coriză, guturai. — Din fr. **rhinite.**

RINOCÉR, *rinoceri,* s.m. Nume dat la două genuri de mamifere pahiderme imparicopitate mari din Africa şi Asia, cu pielea aproape lipsită de păr, cu unul sau cu două coarne în frunte; animal din aceste genuri. — Din fr. **rhinocéros,** lat. **rhinoceros.**

RINOCERÍD, *rinoceride,* s.n. (La pl.) Familie de mamifere imparicopitate, având ca tip rinocerul; (şi la sg.) animal din această familie. — Din fr. **rhinoceride.**

RINOCERIZÁ, *rinocerizez,* vb. I. (Livr.) Tranz. şi refl. A (se) înstrăina, a (se) depersonaliza sub acţiunea unor factori socio-politici ostili, agresivi, abrutizându-se. — De la *Rinocerii* (numele piesei lui Eugen Ionescu).

RINOCERIZÁRE s.f. (Livr.) Faptul de a (se) rinoceriza. — V. **rinoceriza.**

RINOFARÍNGE, *rinofaringe,* s.n. (Anat.) Partea superioară a faringelui, care comunică cu fosele nazale. — Din fr. **rhino-pharynx** (după *faringe).*

RINOFARINGÍTĂ, *rinofaringite,* s.f. (Med.) Inflamaţie a rinofaringelui. — Din fr. **rhino-pharyngite.**

RINOLÓG, -Ă, *rinologi, -ge,* s.m. şi f. Medic specialist în rinologie. — Din germ. **Rhinolog.**

RINOLÓGIC, -Ă, *rinologici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la rinologie, de rinologie. — Din fr. **rhinologique.**

RINOLOGÍE s.f. Ramură a medicinii care studiază anatomia, fiziologia şi bolile nasului. — Din fr. **rhinologie.**

RINOPLÁSTIC, -Ă, *rinoplastici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la rinoplastie. — Din fr. **rhinoplastique.**

RINOPLASTÍE, *rinoplastii,* s.f. Operaţie chirurgicală plastică sau reparatorie, efectuată cu scopul de a reface un nas distrus, diform sau mutilat. — Din fr. **rhinoplastie.**

RINORAGÍE, *rinoragii,* s.f. (Med.) Hemoragie nazală; epistaxis. — Din fr. **rhinorragie.**

RINOSCÓP, *rinoscoape,* s.n. (Med.) Instrument cu ajutorul căruia se examinează fosele nazale. — Din fr. **rhinoscope.**

RINOSCOPÍE, *rinoscopii,* s.f. Examinare a foselor nazale. — Din fr. **rhinoscopie.**

RIOLÍT, *riolite,* s.n. Rocă vulcanică, cu compoziția chimică asemănătoare cu a granitului, alcătuită din cuarț și feldspați. [Pr.: *ri-o-*] — Din fr. **rhyolite,** germ. **Rhyolith,** rus. **riolit,** engl. **rhyolite.**

RIPÁ, *ripez,* vb. I. Tranz. (Constr.) A deplasa transversal pe distanțe foarte scurte o porțiune dintr-o linie de cale ferată, tablierul unui pod etc. — Din fr. **riper.**

RIPÁRE, *ripări,* s.f. Acțiunea de *a ripa.* — V. **ripa.**

RIPEÁG, *ripeaguri,* s.n. (Reg.) Carmac format dintr-un singur rând de cârlige, folosit la prinderea sturionilor din mare. — Din ucr. **ripjak** „scaiete".

RIPÍDĂ, *ripide,* s.f. (În Biserica ortodoxă) Obiect de metal sau de lemn, în formă de paletă, împodobit cu imaginea unui serafim sau cu scene biblice și folosit în cursul unor ceremonii. — Din sl. **ripida.**

RIPOSTÁ, *ripostez,* vb. I. Intranz. A răspunde în contradictoriu, a replica prompt și cu energie. ✦ A răspunde unui atac al adversarului (într-o luptă, într-o întrecere sportivă). — Din fr. **riposter.**

RIPÓSTĂ, *riposte,* s.f. Răspuns prompt și energic, replică; acțiune hotărâtă prin care se respinge un atac. — Din fr. **riposte.**

RIPS, (**2**) *ripsuri,* s.n. **1.** Țesătură de bumbac sau de mătase, cu dungi paralele și înguste, în relief, folosită pentru tapisarea mobilelor și pentru confecționarea unor obiecte de îmbrăcăminte. **2.** Sortiment dintr-o astfel de țesătură. — Din germ. **Rips.**

RIPSÁT, -Ă, *ripsați, -te,* adj. (Despre țesături) Care imită ripsul; ca ripsul. — **Rips** + suf. *-at.*

RISC, *riscuri,* s.n. Posibilitate de a ajunge într-o primejdie, de a avea de înfruntat un necaz sau de suportat o pagubă; pericol posibil. — Din fr. **risque.**

RISCÁ, *risc,* vb. I. Tranz. și intranz. A(-și) pune în primejdie viața, onoarea etc.; a (se) expune unui pericol posibil. ✦ Intranz. A participa la o acțiune nesigură, a acționa la noroc. ✦ Refl. (Înv.) A cuteza, a îndrăzni, a se încumeta. — Din fr. **risquer.**

RISCÁNT, -Ă, *riscanți, -te,* adj. (Despre situații sau acțiuni) Plin de riscuri, expus la primejdii; nesigur, primejdios; riscat. — Din germ. **riskant.**

RISCÁT, -Ă, *riscați, -te,* adj. Expus primejdiilor; nesigur, primejdios; riscant. — V. **risca.**

RISÍPĂ, *risipe,* s.f. **1.** Folosire nechibzuită a bunurilor materiale sau bănești, cheltuială fără măsură; irosire. ✦ Fig. Belșug, prisos, abundență. **2.** (Înv. și pop.) Sfărârmare, distrugere; surpare, prăbușire. ✧ Loc. adj. *În risipă* = care se sfărâmă, se dărâmă, care este în ruină. ✦ Împrăștiere, răspândire; risipire. ✧ Loc. adj. și adv. *În risipă* = în debandadă, în dezordine. — Din **risipi** (derivat regresiv).

RISIPÉLNIC, -Ă, *risipelnici, -ce,* adj. (Rar) Risipitor. — **Risipi** + suf. *-elnic.*

RISIPÍ, *risipesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A arunca sau a cădea în toate părțile; a (se) împrăștia. **2.** Tranz. A cheltui fără socoteală; a irosi bani, averi. **3.** Refl. (Despre oameni) A se răspândi în toate părțile; a se răzleți, a se răsfira. ✦ Tranz. A face să plece din locul unde s-au adunat; a împrăștia. ✦ Tranz. și refl. A (se) răspândi, a (se) propaga o știre, un zvon etc. ✦ Tranz. A pune pe fugă, a respinge, a înfrânge o armată, o ceată de vrăjmași etc. **4.** Refl. (Despre nori, ceață, aburi etc.) A se destrăma, a dispărea, a pieri. **5.** Refl. și tranz. A (se) dărâma, a (se) prăbuși, a (se) nărui, a (se) surpa. ✦ A (se) nimici, a (se) distruge; a (se) prăpădi. **6.** Tranz. A face să dispară, a înlătura, a îndepărta o grijă, o durere, un gând. — Din bg. **razsipja,** sb. **rasipati.**

RISIPÍRE, *risipiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) risipi* și rezultatul ei. — V. **risipi.**

RISIPÍT, -Ă, *risipiți, -te,* adj. **1.** Răspândit în toate părțile; împrăștiat, răsfirat. **2.** (Despre materiale, bani, averi) Cheltuit fără socoteală; irosit. **3.** (Despre armate sau cete înarmate) Pus pe fugă; alungat, înfrânt. **4.** (Despre construcții) Stricat, sfărâmat; prăbușit, ruinat. — V. **risipi.**

RISIPITÓR, -OÁRE, *risipitori, -oare,* adj. **1.** Care își risipește averea, bunurile; cheltuitor. **2.** (Înv.) Care produce ruină; nimicitor, distrugător. — **Risipi** + suf. *-tor.*

RISOLÚTO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Decis, hotărât; cu fermitate. [Pr.: *rizoluto*] — Cuv. it.

RISTÁV s.n. v. **răstav.**

RISTÍC s.n. (În sintagma) *Gogoașă de ristic* = gogoașă bogată în tanin, care se formează pe frunzele și pe ramurile tinere al unor stejari, în urma înțepăturii făcute de o specie de viespe, și care se întrebuințează în medicină sub formă de tinctură, în industria chimică și în industria tăbăcariei. — Din tc. **rastık,** ngr. **rastíki.**

RIȘCÁR, *rișcari,* s.m. Jucător de rișcă. — **Rișcă** + suf. *-ar.*

RÍȘCĂ, (**2**) *riște,* s.f. **1.** Numele unui joc de noroc în care trebuie să se ghicească pe ce parte va cădea o monedă aruncată în sus. **2.** (Reg.) Cârciumă. — Din rus. **reșka.**

RIT, *rituri,* s.n. **1.** Ritual (**2**) ✦ P. gener. Rânduială, tipic. **2.** Confesiune religioasă, ramură autonomă în cadrul aceleiași religii; religie. ✦ *Rit vechi* = vechea rânduială bisericească, păstrată de secta rascolnicilor. — Din ngr. **ríton,** lat. **ritus,** fr. **rite.**

RITARDÁNDO adv. (Indică modul de execuție a unei bucăți muzicale) Cu un ritm încetinit treptat; rărind treptat ritmul. — Cuv. it.

RITENÚTO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) În tempo reținut, (mai) moderat. — Cuv. it.

RITIDÓM, *ritidomuri,* s.n. Strat extern al scoarței arborilor bătrâni, alcătuit din țesuturi moarte care se desprind în lamele subțiri. — Din fr. **rhytidome.**

RITM, *ritmuri,* s.n. **1.** Succesiune simetrică și periodică a silabelor accentuate și neaccentuate într-un vers sau în proză ori a accentelor tonice într-o frază muzicală; cadență, tact; *p. ext.* efect obținut prin această așezare. ✦ Vers. **2.** Desfășurare gradată, treptată a unei acțiuni, evoluție mai rapidă sau mai lentă a unei activități, condiționată de anumiți factori. ✦ Periodicitate a unei mișcări, a unui proces, a unei activități. ✦ Mișcare regulată; tempo, cadență. **3.** Repetare periodică a unor elemente de arhitectură sau de decorație, la o construcție. — Din ngr. **rithmós,** fr. **rythme,** lat. **rhythmus.**

RITMÁ, *ritmez,* vb. I. Tranz. A pune accentul pe silabele unui vers, *p. ext.* ale unei fraze. — Din fr. **rythmer.**

RITMÁT, -Ă, *ritmați, -te,* adj. Care are ritm; cadențat. — V. **ritma.**

RÍTMIC, -Ă, *ritmici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care are ritm; cadențat, regulat. ✧ *Gimnastică ritmică* = ramură a gimnasticii care cuprinde exerciții executate cu diferite obiecte (cercuri, eșarfe etc.), cadențat și însoțite de muzică. ✦ Care se referă la ritm. **2.** S.f. Ansamblu de reguli privitoare la folosirea ritmului în poezie și, mai rar, în proză; ritm. ✦ (Muz.) Știință care studiază simetria timpilor accentuați și slabi, precum și a diferitelor valori de note într-o compoziție muzicală. ✦ Întrebuințarea ritmului; totalitatea ritmurilor. — Din fr. **rythmique.**

RITMICITÁTE s.f. Desfășurare uniformă, fără întreruperi a unei activități (de producție, de aprovizionare, de desfacere etc.) — **Ritmic** + suf. *-itate.*

RITMOTERAPÍE s.f. Terapie psihică și fiziologică, constând în exerciții de restructurare a ritmului funcțional perturbat patologic. — **Ritm** + **terapie.**

RITOLOGÍE s.f. Ramură a mitologiei și religiei care studiază ritul, ritualul și ritualismul ca părți constitutive ale unor uzanțe culturale cu caracter regulat, referitoare la superstiții și credințe tradiționale. — Din fr. **ritologie.**

RÍTOR s.m. v. **retor.**

RITÓRICĂ s.f. v. **retorică.**

RITORNÉLĂ, *ritornele,* s.f. **1.** Revenire, într-o melodie, într-un cântec, a unui refren cu același text după fiecare strofă cântată; fragment instrumental care precedă dansul sau alternează cu el. **2.** Vers sau grup de versuri repetate, într-o poezie, la intervale regulate. ✦ Improvizație poetică formată din trei versuri, în care cel de-al treilea rimează cu primul. [Var.: **riturnélă** s.f.] — Din it. **ritornello,** fr. **ritournelle.**

RITÓS adv. Categoric, ferm, hotărât; deschis. — Din ngr. **ritós.**

RITUÁL, -Ă, (**1**) *rituali, -e,* adj., (**2**) *ritualuri,* s.n. **1.** Adj. Care ține de rituri, privitor la rituri; care se face după anumite rituri; ritualic. **2.** S.n. Rânduială a unei slujbe religioase; ceremonial religios. ✦ Ceremonial, desfășurat după reguli tradiționale, cu prilejul nașterii, căsătoriei, morții, cu prilejul semănatului sau al culesului etc. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **rituel,** it. **rituale.**

RITUÁLIC, -Ă, *ritualici, -ce,* adj. Ritual. [Pr.: *-tu-a-*] — **Ritual** + suf. *-ic.*

RITUALÍSM s.n. (Rar) Supunere excesivă la ceremoniile bisericești; formalism religios. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **ritualisme.**

RITUALÍST, -Ă, *ritualiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al ritualismului. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **ritualiste.**

RITURNÉLĂ s.f. v. **ritornelă.**

RIȚ, *rițuri,* s.n. Crestătură liniară făcută pe o foaie de carton sau de mucava pentru a putea fi îndoită mai ușor fără să plesnească. — Din germ. **Ritz.**

RIȚUÍ, *rițuiesc,* vb. IV. Tranz. A cresta un carton sau o mucava spre a le putea îndoi ușor. — Din germ. **ritzen.**

RIȚUÍRE, *rițuiri,* s.f. Acțiunea de *a rițui* și rezultatul ei; crestare, rițuit. — V. **rițui.**

RIȚUÍT s.n. Rițuire. — V. **rițui.**

RIVÁL, -Ă, *rivali, -e,* s.m. și f. Persoană care aspiră, în concurență directă cu alta, la aceeași situație, la același succes; concurent, potrivnic, adversar. ✦ Persoană care aspiră împreună cu alta la dragostea aceleiași persoane de sex opus. ✦ Persoană care are merite egale cu altă persoană sau este la fel de talentată; egal. ✧ Loc. adj. și adv. *Fără rival* = cu care nu se poate măsura nimeni; fără pereche, fără asemănare, inegalabil. — Din fr. **rival,** lat. **rivalis,** germ. **Rival.**

RIVALITÁTE, *rivalități,* s.f. Concurență între două sau mai multe persoane care aspiră la același lucru, la aceeași situație. — Din fr. **rivalité,** lat. **rivalitas, -atis.**

RIVALIZÁ, *rivalizez,* vb. I. Intranz. A se sili să ajungă sau să întreacă pe cineva în ceea ce privește talentul, meritul, puterea etc.; a concura. *A rivaliza cu cineva.* ✦ A sta alături de..., a egala; a sta pe aceeași treaptă. — Din fr. **rivaliser.**

RIVALIZÁRE, *rivalizări,* s.f. Faptul de *a rivaliza.* — V. **rivaliza.**

RIVÁLTĂ, *rivalte,* s.f. Șir de becuri, de reflectoare care luminează (de la nivelul podelei) scena; *p. ext.* rampă. — Din it. **ribalta.**

RIVANÓL s.n. Produs farmaceutic folosit în medicină ca antiseptic. — Din germ. **Rivanol.**

RIVERÁN, -Ă, *riverani, -e,* adj. (Despre țări, regiuni etc.) Situat pe malul unei ape sau străbătut de o apă curgătoare. ✧ *Proprietar riveran* = proprietar al unui loc situat pe malul unui râu. — Din fr. **riverain.**

RIVIÉRĂ, *riviere,* s.f. Obstacol format dintr-un șanț sau dintr-o groapă umplută cu apă, pe care trebuie să-l sară, la întreceri, un atlet sau un cal de curse. [Pr.: *-vi-e-*] — Din fr. **rivière.**

RIZ, *rizuri,* s.n. Fisură foarte fină care se produce la suprafața unei piese metalice din cauza tensiunilor interne. ✦ Zgârietură făcută de un vârf ascuțit pe o piesă pentru a o însemna într-un anumit fel. — Din germ. **Ritz.**

RIZÁCĂ, *rizace,* s.f. (Reg.) **1.** Unealtă asemănătoare cu o coasă cu coada lungă, folosită pentru a tăia plantele care împotmolesc bălțile. **2.** Unealtă folosită de pescari la tăierea frânghiilor cu care sunt fixate carmacele de pari. — Din ucr. **rizak.**

RIZÁFCĂ s.f. v. **rizeafcă.**

RIZÁRE, *rizări,* s.f. Defect de funcționare a unei mașini, ca urmare a apariției izurilor pe suprafețele a două piese aflate în contact. — Din **riz.**

RIZÁT, -Ă, *rizați, -te,* adj. (Despre piese) A cărei suprafață prezintă șanțuri superficiale sau zgârieturi, produse prin uzură din cauza frecării cu altă piesă pe care alunecă sau din cauza întreținerii necorespunzătoare. — Din **riz.**

RIZEÁFCĂ, *rizeafce,* s.f. Specie de scrumbie care trăiește în Marea Neagră, de unde migrează în Dunăre pentru reproducere și hrană *(Alosa caspia nordmanni).* [Var.: **rizáfcă** s.f.] — Et. nec.

RIZÍBIL, -Ă, *rizibili, -e,* adj. De râs, de batjocură; ridicol, caraghios. — Din fr. **risible.**

RÍZIC, *rizicuri,* s.n. (Înv.) Risc. — Din it. **risico,** germ. **Risiko.**

RIZICULTÚRĂ, *riziculturi,* s.f. Cultură a orezului. ✦ Loc cultivat cu orez; orezărie. — Din fr. **riziculture.**

RIZÍL s.n. v. **rezil.**

RIZOCTONIÓZĂ, *rizoctonioze,* s.f. Boală a plantelor provocată de o ciupercă și manifestată prin muierea părților aeriene ale plantei. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **rhizoctoniose.**

RIZODÉRMĂ, *rizoderme,* s.f. Epidermă a rădăcinii formată dintr-un singur strat de celule, din care iau naștere perii absorbanți. — Din fr. **rhizoderme.**

RIZOFÁG, -Ă, *rizofagi, -ge,* adj. (Biol.) Care se hrănește cu rădăcini. — Din fr. **rhisophage.**

RIZOÍD, *rizoizi,* s.m. Organ de fixare și de absorbție al unor plante inferioare, constituit din filamente simple sau ramificate cu peretele foarte subțire. — Din fr. **rhizoïde.**

RIZÓM, *rizomi,* s.m. Tulpină subterană a anumitor plante, lipsită de clorofilă, cu aspect asemănător rădăcinii, uneori cu frunze rudimentare, care servește la înmagazinarea substanțelor de rezervă și ca organ de înmulțire vegetativă. — Din fr. **rhizome.**

RIZOPÓD, *rizopode,* s.n. (La pl.) Clasă de protozoare acvatice cu corpul unicelular, care se mișcă cu ajutorul unor prelungiri protoplasmatice *(Rhisopoda);* (și la sg.) animal care face parte din această clasă. — Din fr. **rhizopode.**

RIZOSFÉRĂ s.f. Strat de pământ, de obicei până la 1 sau 2 m adâncime, în care se găsesc rădăcinile plantelor și numărul de microorganisme care au legături funcționale cu planta este foarte ridicat. — Din fr. **rhizosphère.**

RIZÓTO s.n. Preparat culinar din orez, unt, sos de roșii și parmezan. [Acc. și: *rizotó*] — Din it., fr. **risotto.**

RO, *ro,* s.m. A șaptesprezecea literă a alfabetului grecesc, corespunzând sunetului *r.* — Din fr. **rho.**

ROÁBĂ, *roabe,* s.f. **1.** Vehicul pentru transportul materialelor pe distanțe mici, alcătuit dintr-o ladă sau dintr-o platformă cu o roată și cu două brațe, de care împinge omul; tărăboanță. **2.** Cantitate de material care se poate căra o dată cu roaba (**1**). — Et. nec.

ROÁDĂ s.f. v. **rod.**

ROÁDE, *rod,* vb. III. **1**. Tranz. și intranz. A rupe cu dinții, puțin câte puțin, dintr-un obiect tare (pentru a mânca). ✧ Expr. (Tranz.) *A roade* (cuiva) *urechile* = **a)** a mânca foarte mult, păgubind pe cineva; **b)** a plictisi (pe cineva) repetând(u-i) mereu același lucru, a-i împuia capul cuiva. **2.** Tranz. Fig. (Despre gânduri, sentimente etc.) A chinui, a consuma, a tortura. **3.** Tranz. (Reg.) A morfoli ceva în gură. **4.** Tranz. și refl. A (se) distruge printr-o acțiune lentă și îndelungată de măcinare, de frecare; a (se) toci, a (se) uza printr-o întrebuințare îndelungată. ✧ Expr. (Tranz.) *A roade cuiva pragul* = a vizita pe cineva prea des, prea stăruitor. ✦ Tranz. (Despre corpuri tari, aspre, venite în contact cu pielea) A freca pielea (provocând răni). **5.** Refl. Fig. (Rar) A se ciopli, a se șlefui; a căpăta maniere, a se civiliza. — Lat. **rodere.**

ROÁDERE, *roaderi,* s.f. Acțiunea de *a (se) roade* și rezultatul ei. — V. **roade.**

ROAMING s.n. Serviciu oferit de companiile de telefonie mobilă, care permite utilizarea aceleiași cartele și în străinătate, contra unor tarife prestabilite. [Pr.: *răuming*] — Cuv. engl.

ROAST BEEF s.n. v. **rosbif.**

ROÁTĂ[1], *roți,* s.f. **1.** Cerc de metal sau de lemn, cu spițe sau plin, care, învârtindu-se în jurul unei osii, pune în mișcare un vehicul. ✧ *Caii* (sau *boii) de la roată* = caii (sau boii) rotași. ✧ Expr. *A fi cu trei roate la car* = a fi zăpăcit, nebun. *A pune* (ceva) *pe roate* sau *a merge* (ceva) *(ca) pe roate* = a face să se desfășoare sau a se desfășura în condiții foarte favorabile, a organiza sau a fi bine organizat, astfel încât să funcționeze perfect. **2.** (Tehn.) Organ de mașină sau ansamblu unitar de piese în formă de cerc, care se poate roti în jurul unei axe proprii. **3.** Nume dat unor obiecte, instrumente etc. asemănătoare cu roata (**1**), având diverse întrebuințări. ✧ *Roata olarului* = mașină de lucru rudimentară a olarului, construită dintr-un disc orizontal fixat pe un arbore rotitor vertical, pe care olarul rotunjește lutul, dând diferite forme oalelor. *Roata norocului* = cerc mare, numerotat cu numere câștigătoare, care este învârtit cu mâna de jucătorul care își încearcă norocul. ✧ Expr. *Roata lumii* (sau *a vremii)* = mersul, succesiunea evenimentelor. *S-a întors roata* = s-a schimbat situația (în defavoarea cuiva); s-a întors norocul (de partea altcuiva). **4.** Obiect fabricat, aranjat sau legat în formă de roată (**1**), de cerc, de disc. *Roată de cașcaval. Roată de frânghie.* ✦ Desen sau contur rotund ca un cerc; disc. **5.** Figură pe care o formează mai multe ființe sau lucruri așezate în formă de cerc. ✧ (Adverbial) *Ședeau roată în jurul focului.* **6.** Mișcare circulară; învârtitură, răsucire, rotocol. ✧ Expr. *A da roată* = a merge de jur împrejur, a înconjura, a da ocol; a descrie unul sau mai multe cercuri (în mers sau în zbor), a face ocoluri. ✦ Figură de acrobație care constă în rotirea corpului prin sprijinirea succesivă pe mâini și pe picioare. ✧ *Roata morții* = acrobație care constă în alergarea în cerc, cu un vehicul, pe pereții (aproape verticali ai) unei construcții special amenajate. ✧ Loc. vb. *A (se) duce de-a roata* = a (se) rostogoli. **7.** Instrument de tortură și execuție de formă circulară, folosit în Evul Mediu. [Pl. și: *roate*] — Lat. **rota.**

ROÁTĂ[2], *roate,* s.f. (Înv.) Unitate militară cu un efectiv aproximativ egal cu cel al unei companii. — Din rus., pol. **rota** (după *roată*[1]*)*.

ROB, ROÁBĂ, *robi, roabe,* s.m. și f. **1.** (În Evul Mediu, în Țările Române) Om aflat în dependență totală față de stăpânul feudal, fără ca acesta să aibă dreptul de a-l omorî. ✦ Om care muncește din greu. ✦ Persoană luată în captivitate (și folosită la munci grele); captiv. ✦ (Pop.) Deținut, întemnițat. ✦ Fig. Persoană foarte supusă, foarte devotată cuiva. ✦ (În iudaism și creștinism) Calificativ atribuit omului care se ridică la slava divină prin suferință. **2.** Om aflat în relații social-politice de subjugare, de aservire. **3.** Fig. Persoană subjugată de o pasiune, de o preocupare copleșitoare, de o obligație. — Din sl. **robŭ.**

ROBÁCE adj. m. v. **robaci.**

ROBÁCI, -CE, *robaci, -ce,* adj. (Reg.) Harnic, muncitor. ✧ *Cal robaci* = cal de dârvală, care trage bine la ham. [Var.: (m.) **robáce** adj.] — **Rob** + suf. *-aci.*

ROBÁNC, *robancuri,* s.n. (Tehn.; reg.) Gealău. — Germ. **Rauhbank.**

RÓBĂ, *robe,* s.f. **1.** Haină de ceremonie, lungă (și neagră), cu mâneci largi, pe care o poartă magistrații și avocații în ședințe, precum și profesorii universitari (la anumite solemnități). **2.** Ansamblul culorii și al particularităților părului la cai, vaci etc. — Din fr. **robe.**

ROBÍ, *robesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A lua cuiva libertatea; a ține în captivitate, a aduce în stare de rob. **2.** Intranz. A trăi în robie, a fi rob. ✦ A munci din greu. **3.** Tranz. A menține o persoană sau o colectivitate în relații de subjugare politică, economică și socială, a aservi o țară, un popor etc.; a exploata. **4.** Tranz. Fig. A înlănțui, a încleșta, a subjuga pe cineva (prin farmecul pe care îl exercită). ✦ Refl. A fi robul unei pasiuni, a fi dominat de cineva sau de ceva. — Din **rob.**

ROBÍE, *robii,* s.f. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și Moldova) Instituție caracterizată prin dependența totală a unui om față de stăpânul său. ✦ Captivitate, prizonierat. **2.** Stare de dependență politică, socială și economică în care sunt ținute o țară, un grup social, un individ. **3.** (Pop.) Menținerea unei persoane în temniță; *p. ext.* închisoare, temniță. — **Rob** + suf. *-ie.*

ROBINÉT, *robinete,* s.n. Organ de mașină sau armătură, dispozitiv care se montează la capătul unei conducte, între două conducte sau la capătul tubului de scurgere al unui recipient, în scopul întreruperii sau al restabilirii circulației unui fluid în ambele sensuri ori pentru a regla sau a schimba debitul acestuia. [Pl. și: *robineți* s.m.] — Din fr. **robinet.**

ROBINSONÁ, *robinsonez,* vb. I. Intranz. (Livr.; rar) A se izola (refugiindu-se în natură). — Din n. pr. **Robinson** [Crusoe].

ROBINSONÁDĂ, *robinsonade,* s.f. **1.** Povestire despre naufragiații pierduți; fantezie în care individul izolat apare trăind în afara societății. **2.** Săritură acrobatică executată de un jucător dintr-o echipă (de fotbal). — Din germ. **Robinsonade.**

ROBÍRE, *robiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) robi* și rezultatul ei; stare de rob. — V. **robi.**

ROBÍT, -Ă, *robiți, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care este aservit, exploatat. **2.** Fig. Subjugat, fermecat, captivat. — V. **robi.**

ROBITÓR, -OÁRE, *robitori, -oare,* adj. (Rar) Care cucerește, captivează, farmecă; fermecător. — **Robi** + suf. *-tor.*

ROBÓT[1], *roboți,* s.m. Aparat automat al cărui program conține un sistem complex cu legături inverse (cu reacție) stabilite la anumite excitații exterioare și care, ca urmare, este capabil de o serie de acțiuni dirijate. ✦ Fig. Persoană care

muncește din greu și fără să înțeleagă rostul muncii sale; muncitor de corvoadă. — Din fr. **robot.**

ROBÓT[2] s.n. v. **robotă.**

RÓBOTĂ s.f. **1.** (În Evul Mediu) Obligație în muncă a iobagilor și jelerilor din Transilvania către stăpânul feudal; (mai târziu) muncă pe care o prestau (de câteva ori pe săptămână) țăranii săraci din Țările Române în folosul boierilor; clacă, boieresc. **2.** Muncă, activitate neîntreruptă (și grea). [Acc. și: *robótă.* — Var.: (înv.) **róbot** s.n.] — Din sl. **robota.**

ROBOTEÁLĂ, *roboteli,* s.f. Faptul de *a roboti; spec.* muncă măruntă, de alergătură, pe lângă gospodărie. — **Roboti** + suf. *-eală.*

ROBOTÉHNICĂ s.f. Domeniu al tehnicii consacrat construirii sistemelor mecanice, informatice sau mixte și a roboților. — **Robot**[1-] + **tehnică.**

ROBOTÍ, *robotesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A munci din greu. **2.** A face treburi mărunte pe lângă gospodărie, trecând de la una la alta; a trebălui. — Din **robotă.**

ROBÓTICĂ s.f. Domeniu pluridisciplinar al științei și tehnicii care studiază proiectarea și tehnica construirii sistemelor mecanice, informatice sau mixte și a roboților[1] în scopul înlocuirii parțiale ori totale a omului în procesele tehnologice, în acțiunea asupra mediului înconjurător; (rar) robotologie. — Din fr. **robotique,** engl. **robotics.**

ROBOTÍT s.n. Acțiunea de *a roboti* și rezultatul ei. — V. **roboti.**

ROBOTIZÁ, *robotizez,* vb. I. **1.** Tranz. A dota cu sisteme mecanice, informatice sau mixte, cu roboți[1] procesul de producție în scopul de a înlocui omul în operații repetabile sau vătămătoare. **2.** Refl. A acționa (prin comportare, gesturi etc.) ca un robot[1]. — Din fr. **robotiser.**

ROBOTIZÁRE, *robotizări,* s.f. Acțiunea de *a robotiza.* — V. **robotiza.**

ROBOTIZÁT, -Ă, *robotizați, -te,* adj. Care a fost dotat cu sisteme mecanice, informatice, cu roboți[1] etc. — V. **robotiza.**

ROBOTOLOGÍE s.f. (Rar) Robotică. — **Robot** + [tehno]**logie.**

ROBURÍT s.n. Substanță explozivă complexă, folosită în lucrările miniere. — Din fr. **roburite.**

ROBÚST, -Ă, *robuști, -ste,* adj. Care este înzestrat cu o constituție fizică puternică; rezistent la muncă, la oboseală, la boală; voinic, viguros, vânjos. — Din fr. **robuste.**

ROBUSTÉȚE s.f. Faptul de a fi robust; vigoare, putere, forță, rezistență fizică. — Din fr. **robustesse.**

ROC, *rocuri,* s.n. (Înv. și reg.) Un fel de palton scurt care se poartă mai ales la țară. — Din germ. **Rock.**

ROCÁDĂ, *rocade,* s.f. **1.** Mișcare la jocul de șah care nu se poate face decât o singură dată în decursul unei partide și care constă în aducerea uneia dintre ture alături de rege și în trecerea regelui peste aceasta, păstrând culoarea câmpului de plecare. ✦ Inversare reciprocă a poziției ocupate de două elemente. **2.** (Mil.) Cale de comunicație cu un traseu orientat în general paralel cu linia frontului, folosită pentru regruparea și manevrarea trupelor, precum și pentru asigurarea materială a acestora. ✧ *Linie de rocadă* = linie pe care se mișcă rezervele unei armate în spatele frontului. *Arteră de rocadă* = arteră rutieră destinată circulației de tranzit, amenajată în exteriorul unei localități. — Din fr. **rocade,** germ. **Rochade.**

ROCAILLE adj. (În sintagma) *Stil rocaille* (și substantivat, n.) = stil în arhitectura de interior apărut în arta franceză din timpul domniei lui Ludovic al XV-lea, caracterizat prin eleganță, rafinament, fantezia contururilor răsucite și prin imitarea unor elemente naturale (grote, stânci, roci). [Pr.: *rocái*] — Cuv. fr.

ROCAMBOLÉSC, *rocambolești,* adj. (Livr.) Fanatic, extravagant. — Din fr. **rocambolesque.**

ROCÁRNIȚĂ, *rocarnițe,* s.f. Cerc de oțel sau de parâmă care servește la ridicarea pânzelor unei nave de-a lungul catargului. — Et. nec. Cf. germ. R a c k r i n g.

RÓCĂ, *roci,* s.f. Agregat mineral natural, de compoziție aproape uniformă, care alcătuiește scoarța Pământului. — Din it. **rocca.** Cf. fr. **roc.**

ROCĂRÍE, *rocării,* s.f. (Geol.) Teren plin de pietre, roci, stânci. — **Rocă** + suf. *-ărie* (după engl. *rockery*).

RÓCHE s.f. v. **rochie.**

RÓCHIE, *rochii,* s.f. Îmbrăcăminte femeiască la care bluza și fusta (din același material) formează o singură piesă. [Var.: (reg.) **róche** s.f.] — Din bg., sb. **roklja.**

ROCHIOÁRĂ, *rochioare,* s.f. (Rar) Rochiță. [Pr.: *-chi-oa-*] — **Rochie** + suf. *-oară.*

ROCHÍȚĂ, *rochițe,* s.f. Diminutiv al lui *rochie;* rochioară. ✧ Compus: (Bot.) *rochița-rândunicii* = volbură. — **Rochie** + suf. *-iță.*

ROCK, *rockuri,* s.n. Muzică de dans cu caracter dinamic provenită din blues, country etc., apărută în anii ’50 în SUA. [Pr.: *roc*] — Cuv. engl.

RÓCKER, *rockeri,* s.m. **1.** Cântăreț de rock. **2.** Tânăr pasionat de muzica rock; tânăr care se îmbracă și se comportă asemenea cântăreților de rock. [Pr.: *rocăr*] — Din engl. fr. **rocker.**

ROCOCÓ adj. invar. **1.** (În arhitectură și în arta decorativă; în sintagma) *Stil rococo* (și substantivat, n.) = stil artistic de ornamentație răspândit în sec. XVIII, provenind din Franța, caracterizat printr-o bogăție excesivă de linii, de curbe, de ghirlande împletite asimetric, încrustate cu cochilii etc. **2.** Fig. Extravagant. — Din fr. **rococo.**

ROCOȘÍ, *rocoșesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se răzvrăti, a se răscula. — Din pol. **rokoszyc’sie.**

ROCOȚEÁ, *rocoțele,* s.f. Mică plantă erbacee, otrăvitoare, cu frunze opuse, liniare și cu flori albe *(Stellaria graminea).* — Et. nec. Cf. r o c o i n ă.

ROD, *roade,* s.n. **1.** Nume generic dat produselor vegetale obținute de la plantele cultivate, în special fructelor; fruct. ✧ Loc. adj. *Cu rod* = roditor, fructifer. ✧ Compuse; *rodul-pământului* = plantă erbacee toxică, cu frunze mari, late și lucioase, după a cărei dezvoltare florală poporul apreciază recolta anului *(Arum maculatum);* (înv.) *rod-de-zahăr* = dulceață de trandafiri; rodozahar. **2.** Fig. Urmare, rezultat, efect (al unei acțiuni). ✦ Folos, avantaj. **3.** (Pop.) Copil, prunc, vlăstar, odraslă. [Var.: (rar) **roádă** s.f.] — Din sl. **rodŭ.**

RODÁ, *rodez,* vb. I. Tranz. **1.** A face operația de rodaj, a efectua o rodare. ✦ Refl. Fig. A acumula o oarecare experiență; a se obișnui, a se acomoda într-o muncă. **2.** A netezi foarte fin suprafața unui obiect cu ajutorul unor pulberi sau al unor paste speciale abrazive. — Din fr. **roder.**

RODÁJ, *rodaje,* s.n. Punere în funcțiune a unui motor nou fără a-l forța, în scopul netezirii și ajustării suprafețelor de contact în mișcare ale pieselor componente; perioadă în care un motor funcționează în acest fel. — Din fr. **rodage.**

RODÁN, *rodane,* s.n. (Reg.) Unealtă casnică cu care se deapănă firele textile de pe scul pe țevi sau pe mosoare; sucală. — Din ngr. **rodháni.**

RODÁNȚĂ, *rodanțe,* s.f. Inel metalic cu un jgheab pe suprafața laterală, care apasă ochiurile parâmelor la ambarcațiuni. — Din it. **radancia.**

RODÁRE, *rodări,* s.f. Acțiunea de *a (se) roda* și rezultatul ei. — V. **roda.**

RODÁT, -Ă, *rodați, -te,* adj. (Despre motoare) Care a trecut prin operația de rodaj. ✦ Fig. Care a acumulat o oarecare experiență, care s-a acomodat într-o muncă. — V. **roda.**

RODENTICÍD, *rodenticide,* s.n. Substanță toxică sau cultură bacteriană folosită pentru distrugerea rozătoarelor. — Denumire comercială.

RODÉO s.n. **1.** Serbare organizată cu ocazia marcajului animalelor în unele regiuni din America. **2.** Întrecere sportivă în care un călăreț trebuie să încalece și să se mențină, fără șa, cât mai mult pe un cal sau un taur nedomesticit. [Pr.: *-de-o*] — Din sp. **rodeo,** fr. **rodéo.**

RODÍ, *rodesc,* vb. IV. Intranz. A produce roade. — Din sl. **roditi.**

RÓDIE, *rodii,* s.f. Fructul rodiului[1], comestibil, de mărimea unui măr, cu coaja groasă, roșiatică și cu numeroase semințe, înconjurate de un înveliș cărnos și roșiatic. — Din ngr. **ródhi.**

RODIÉR, *rodieri,* s.m. (Bot.; rar) Rodiu[1]. [Pr.: *-di-er*] — **Rodie** + suf. *-ar.*

RÓDIN s.n. v. **rodină.**

RÓDINĂ, *rodini,* s.f. (Pop.) Dar adus femeii care a născut. [Var.: (rar) **ródin** s.n.] — Din ncr. **rodyny.**

RODIOÁRĂ, *rodioare,* s.f. Diminutiv al lui *rodie.* [Pr.: *-di-oa-*] — **Rodie** + suf. *-ioară.*

RODÍRE, *rodiri,* s.f. Acțiunea de *a rodi* și rezultatul ei. — V. **rodi.**

RODÍT, -Ă, *rodiți, -te,* adj. (Despre plante) Care a făcut rod (bogat), care are roade (multe). — V. **rodi.**

RODITÓR, -OÁRE, *roditori, -oare,* adj. (Despre plante) Care dă roade; (despre terenuri) care produce roade îmbelșugate; fertil, bogat; (despre arbori) cu fructul comestibil. — **Rodi** + suf. *-tor.*

RÓDIU[1], *rodii,* s.m. Arbust mediteraneean ornamental, cu frunze lanceolate, cu flori roșii și fructe comestibile; rodier *(Punica grantum).* — Din **rodie.**

RÓDIU[2] s.n. Element chimic, metal rar asemănător cu platina, care se găsește în natură împreună cu aceasta și care se întrebuințează aliat cu ea la confecționarea unor instrumente de laborator. — Din fr. **rhodium.**

RÓDNIC, -Ă, *rodnici, -ce,* adj. (Adesea fig.) Care produce mult rod; care face să rodească mult. — **Rod** + suf. *-nic.*

RODNICÍ, *rodnicesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face să fie rodnic. — Din **rodnic.**

RODNICÍE, *rodnicii,* s.f. (Adesea fig.) Calitatea de a fi rodnic; fertilitate, fecunditate. — **Rodnic** + suf. *-ie.*

RODOCROZÍT s.n. (Min.) Carbonat natural de mangan de culoare roz, cristalizat în sistemul romboedric. — Din fr. **rhodocrosite.**

RODODÉNDRON, *rododendroni,* s.m. (Bot.) Smirdar. [Var.: **rododéndru** s.m.] — Din fr. **rhododendron.**

RODODÉNDRU s.m. v. **rododendron.**

RODONÍT s.n. Silicat natural de mangan, uneori și cu calciu, de culoare roz-cenușie, cu luciu sticlos, utilizat ca piatră ornamentală, de podoabă, la confecționarea unor obiecte decorative etc. — Din fr. **rhodonite.**

RODOPSÍN s.n. v. **rodopsină.**

RODOPSÍNĂ s.f. (Biol.) Albumină prezentă în retina ochiului. [Var.: **rodopsín** s.n.] — Din fr. **rhodopsine.**

RODÓR, *rodoare,* s.n. Unealtă de rodare. — Din fr. **rodoir.**

RODÓS, -OÁSĂ, *rodoși, -oase,* adj. (Rar) Roditor. — **Rod** + suf. *-os.*

RODOZAHÁR s.n. (Înv.) Dulceață de trandafiri; rod-de-zahăr. — Din ngr. **rodhozáhari.**

RÓENTGEN s.m. v. **röntgen.**

ROENTGENTERAPÍE s.f. v. **röntgenterapie.**

RÓFII s.f. pl. (Pop.) Nume dat unor bube care apar uneori la copii, pe cap sau pe față, îndată după naștere. — Cf. sb. r o h a v „ciupit de vărsat”.

ROGATÓRIE, *rogatorii,* adj. (În sintagma) *Comisie rogatorie* = mandat acordat de un organ de jurisdicție cu sediul într-o anumită localitate ori țară unui organ de jurisdicție cu sediul în altă localitate ori țară, pentru obținerea unor dovezi solicitatoare. — Din fr. **rogatoire.**

ROGODÉLE s.f. pl. (Pop.) Fructe mărunte, poame de tot felul. — Et. nec.

ROGOJINÁR, *rogojinari,* s.m. Persoană care face sau vinde rogojini. — **Rogojină** + suf. *-ar.*

ROGOJÍNĂ, *rogojini,* s.f. Împletitură de tulpini sau de frunze de rogoz ori de papură, utilizată pentru protecția unor elemente de construcție, a unor instalații etc. sau pentru așternut pe jos (în unele locuințe), pentru decorațiuni interioare etc. — Din bg. **rogozina.**

ROGÓZ, *rogozuri,* s.n. Gen de plante erbacee cu tulpina în trei muchii, cu frunzele lungi și cu flori monoice grupate în spice *(Carex)*; plantă din acest gen. [Var.: (reg.) **răgóz** s.n.] — Din sl. **rogozŭ.**

ROGOZÍȘ, *rogozișuri,* s.n. (Rar.) Loc unde crește mult rogoz. — **Rogoz** + suf. *-iș.*

ROGOZÓS, -OÁSĂ, *rogozoși, -oase,* adj. (Rar) Cu (mult) rogoz. — **Rogoz** + suf. *-os.*

ROHÁTCĂ, *rohătci,* s.f. (Reg.) Barieră. — Din ucr. **rohatka.**

ROI[1], *roiuri,* s.n. **1.** Grup compact de albine, ieșite din stup împreună cu matca lor în căutarea unui adăpost nou. **2.** (Urmat de determinări introduse prin prep. „de”) Mulțime de insecte sau de păsări mici care zboară în grupuri. ✦ Grup compact de oameni în mișcare. ✦ Mulțime de lucruri de același fel (văzute în mișcare). **3.** Grup de corpuri cerești, relativ concentrate în spațiu, având caracteristici care sugerează o proveniență comună. — Din sl. **roj.**

ROÍ[2], *roiesc,* vb. IV. Intranz. (Despre albine; la pers. 3) A ieși din stup zburând în roiuri[2] (**1**) spre a-și căuta un nou adăpost și a da naștere unui stup nou; (despre insecte sau păsări mici) a zbura în număr mare de colo până colo. ✦ (Despre oameni) A se răspândi în grupuri, pornind din același loc; a umbla de colo până colo; a forfoti, a mișuna. — Din bg. **roja,** sb. **rojiti.**

ROIB, ROÁIBĂ, *roibi, roaibe,* adj. (Despre cai) Cu părul roșcat sau brun. ✦ (Substantivat, m.) Cal cu părul roșcat sau brun. — Lat. **robeus.**

RÓIBĂ, *roibe,* s.f. Plantă erbacee cu frunze lanceolate și cu flori albe-gălbui, a cărei rădăcină conține o materie colorantă roșie cu care se vopsesc fibrele textile *(Rubia tinctorum).* — Lat. **robia.**

ROIBULÉȚ, *roibuleți,* adj. (Adesea substantivat) Diminutiv al lui *roib.* — **Roib** + suf. *-uleț.*

RÓINIC, -Ă, *roinici, -ce,* adj. (Rar; despre grupuri) Care este în mișcare vie, care se răspândește pornind din același loc. — **Roi[1]** + suf. *-nic.*

RÓINIȚĂ[1], *roinițe,* s.f. (Pop.) Stup mic portabil cu care se prinde un roi[1] nou. — Din sb. **rojnica.**

RÓINIȚĂ[2], *roinițe,* s.f. Plantă erbacee perenă, cu flori albe ori liliachii cu miros plăcut, mult căutate de albine, cu frunze ovale întrebuințate în medicină pentru calitățile lor stimulente și antispasmodice; mătăciună, melisă *(Melissa officinalis).* — **Roi[1]** + suf. *-niță.*

ROÍRE, *roiri,* s.f. Acțiunea de *a roi[2]* și rezultatul ei; *p. ext.* zbor agitat al unui număr mare de insecte sau de păsări; roiște, roit. — V. **roi[2].**

RÓIȘTE s.f. Roire. [Pr.: *ro-iș-*] — **Roi[2]** + suf. *-iște.*

ROÍT s.n. Roire. — V. **roi[2].**

ROITÓR, -OÁRE, *roitori, -oare,* adj. Care roiește. [Pr.: *ro-i-*] — **Roi[2]** + suf. *-tor.*

ROJDÁNIC, *rojdanice,* s.n. (Înv.) Carte de literatură populară care cuprinde preziceri asupra destinului oamenilor potrivit zodiei în care s-au născut; zodiac. — Din sl. **roždenikŭ** „nou-născut”.

ROL, *roluri,* s.n. **I. 1.** Partitură scenică ce revine unui actor într-o piesă de teatru, unui cântăreț într-o operă etc. pentru interpretarea unui personaj. ✦ Personaj interpretat de un actor într-o piesă, într-o operă etc. **2.** Atribuție, sarcină care îi revine cuiva în cadrul unei acțiuni; misiune. **II. 1.** Totalitatea litigiilor care urmează a fi rezolvate într-o anumită zi de către un organ de jurisdicție. ✧ *Repunere pe rol* = fixare a unui termen de judecată privitor la un proces al cărui curs a fost suspendat. *Scoatere de pe rol* = măsură prin care un organ de jurisdicție dispune întreruperea îndeplinirii actelor de procedură referitoare la un proces. **2.** Registru în care organele financiare țin evidența impozitelor pentru fiecare contribuabil în parte. *Rol fiscal.* **3.** (Mar.) Listă nominală a echipajului unei nave, constituind unul dintre documentele principale fără de care nu se poate naviga legal. — Din fr. **rôle.**

ROLÁN s.n. Fibră textilă sintetică, obținută prin polimerizare, cu proprietăți asemănătoare lânii. — Denumire comercială.

ROLÁRE, *rolări,* s.f. **1.** Operație de netezire a unui material (metalic), prin deformare plastică la cald sau la rece, care se realizează cu ajutorul unei role (**2**). **2.** Operație de netezire sau de imprimare, executată cu ajutorul unei role (**4**). — Din **rolă.**

RÓLĂ, *role,* s.f. **1.** Rotiță sau cilindru care se învârte în jurul unui ax pentru a face să alunece mai repede un lanț, o curea de transmisie etc. *Rolă de lanț.* **2.** Corp în formă de cilindru care poate fi rostogolit în jurul axei sale de simetrie, folosit ca organ de rulare sau ca unealtă de prelucrare prin apăsare. **3.** Piesă mecanică de formă cilindrică cu ax interior, care se rotește ușor pentru a putea fi antrenată de film, având rolul de a imprima acestuia un anumit traseu în aparatul de fotografiat sau de filmat. **4.** Unealtă formată dintr-un cilindru de lemn sau de aliaje neferoase, care servește la unele lucrări de finisare în construcții (zugrăvit, tencuit). *Rolă de tencuit.* **5.** Piesă de contact a unor trolee, constituită dintr-o roată cu șanț, care se rostogolește pe firul de contact. **6.** (La pl.) Patine cu rotile. **7.** (Reg.) Cuptor al mașinii de gătit. — Din germ. **Rolle.**

ROLFÍLM, *rolfilme,* s.n. Peliculă fotografică sub formă de bandă înfășurată pe un mosor cu ax subțire, ambalată în hârtie opacă sau introdusă într-o casetă specială și folosită la aparatele fotografice de format mic. [Acc. și: *rólfilm*] — Din germ. **Rollfilm.**

RÓLGANG, *rolganguri,* s.n. Transportor cu rulouri folosit în industria constructoare de mașini la deplasarea pieselor de la un loc de muncă la altul și în industria metalurgică la deplasarea laminatelor. — Din germ. **Rollgang.**

ROLLER, *rolleri,* s.m. Sul; rulou. [Pr.: *rólăr*] — Cuv. engl.

ROLIȘÓR, *rolișoare,* s.n. Diminutiv al lui *rol* (**I**). — **Rol** + suf. *-ișor.*

ROM[1], (**2**) *romuri,* s.n. **1.** Băutură alcoolică tare obținută prin fermentarea (naturală sau artificială) și distilarea sucului sau melasei din trestia de zahăr ori din alcool rafinat cu adaos de esențe sintetice și colorat cu caramel. **2.** Cantitate de rom[1] (**1**), care se servește într-un păhărel sau într-un țoi. [Var.: (reg) **rum** s.n.] — Din fr. **rhum,** germ. **Rum.**

ROM[2], -Ă, *romi, -e,* s.m. și f., adj. Termen prin care se autoidentifică membrii unui grup etnic originar din India și răspândit mai ales în sudul și estul Europei, înlocuind denumirea *țigan*, considerată peiorativă; (persoană) care aparține acestui grup. [Scris și: *rrom*] — Din țig. **rom** „om”.

ROMÁN[1], *romane,* s.n. Specie a genului epic, de întindere mare, cu conținut complex, care se desfășoară de-a lungul unei anumite perioade și angajează mai multe personaje, presupunând un anumit grad de adâncime a observației sociale și analizei psihologice. ✧ Operă narativă în proză sau în versuri scrisă, în Evul Mediu, într-o limbă romanică. ✦ Fig. Împletire de întâmplări cu multe episoade care par neverosimile. [Var.: (înv.) **románț** s.n.] — Din fr. **roman.**

ROMÁN[2], -Ă, *romani, -e,* s.m. și f., adj. **I.** S.m. și f. **1.** Persoană care făcea parte din populația Imperiului Roman și care se bucura de drepturi depline de cetățenie. **2.** Locuitor al Romei. **II.** Adj. Propriu Romei antice sau imperiului întemeiat de Roma, care se referă la Roma, care aparține Romei. ✧ *Cifre romane* = cifre reprezentate prin litere sau combinații de litere din alfabetul latin. *Biserica romană* = Biserica catolică; catolicism. — Din lat. **romanus.**

ROMANCÉRO, *romancérouri,* s.n. Culegere de poeme spaniole medievale, având un conținut variat (romanțe eroice sau tradiționale, cavalerești etc.). [Pr.: *romanséro*] — Cuv. sp.

ROMANCIÉR, -Ă, *romancieri, -e,* s.m. și f. Autor de romane[1]. [Pr.: *-ci-er.* — Var.: (înv.) **romanțiér, -ă** s.m. și f.] — Din fr. **romancier.**

ROMANÉSC, -Ă, *romanești,* adj. (Livr.) Care are caracter de roman[1], propriu romanului[1]. ✦ Care conține fapte, idei, întâmplări demne de un roman[1]; fantezist, imaginar. — Din fr. **romanesque.**

ROMÁNIC, -Ă, *romanici, -ce,* adj. Care se trage din romani[2] (**1**), care are legătură cu Roma antică sau cu poporul roman[2]. ✧ *Limba romanică* = fiecare dintre limbile care are la bază limba latină. ✦ Care se ocupă de limbile derivate din latină. *Studii romanice.* — Din it. **romanico,** germ. **romanisch.**

ROMANÍST, -Ă, *romaniști, -ste,* s.m. și f. **1.** Specialist în studiul limbilor romanice. **2.** Specialist în studiul dreptului roman[2]. — Din fr. **romaniste.**

ROMANÍSTICĂ s.f. Disciplină lingvistică și filologică ce se ocupă cu studiul (comparativ al) limbilor romanice. — Din germ. **Romanistik.**

ROMANITÁTE s.f. **1.** Totalitatea popoarelor romanice; lumea romană[2]. **2.** Caracter roman[2] sau romanic (al unui popor sau al unei culturi); origine, descendență romană[2]. — Din fr. **romanité,** it. **romanità.**

ROMANÍȚĂ, *romanițe,* s.f. (Bot.; regional) Mușețel. [Var.: **románíță** s.f.] — Din pol. **rumianiec,** ucr. **romanec'.**

ROMANIZÁ, *romanizez,* vb. I. Tranz. A imprima sau a impune (unei țări, unei regiuni, unei populații) caracterul romanității, a face (să fie) roman[2], a introduce civilizația romană[2]. ✦ Refl. A deveni roman[2] sau romanic. — Din fr. **romaniser.**

ROMANIZÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) romaniza* și rezultatul ei. — V. **romaniza.**

ROMANIZÁT, -Ă, *romanizați, -te,* adj. Care a adoptat limba, obiceiurile, caracterele proprii romanilor[2] sau civilizației romane[2]. — V. **romaniza.**

ROMANIZATÓR, -OÁRE, *romanizatori, -oare,* adj. (Livr.) Care romanizează. — **Romaniza** + suf. *-tor.*

ROMÁNO-CATÓLIC, -Ă, *romano-catolici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Catolic (**1**). ✧ *Biserica Romano-Catolică* = Biserica Catolică. **2.** S.m. și f. Catolic (**2**). — Din engl. **Roman-Catholic.** Cf. fr. r o m a i n - c a t h o l i q u e.

ROMÁNȘ, -Ă, *romanși, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură vestică a limbii retoromane. **2.** Adj. Care se referă la limba romanșă, privitor la limba romanșă. — Din fr. **romanche.**

ROMÁNTIC, -Ă, *romantici, -ce,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care se inspiră din romantism, care ține de romantism sau prezintă aspecte caracteristice acestui curent; care aparține romantismului, privitor la romantism. **2.** S.m. şi f. Creator a cărui operă se încadrează în romantism. **3.** Adj., s.m. şi f. P. ext. (Om) visător, melancolic, romanțios. — Din fr. **romantique,** it. **romantico,** germ. **romantisch.**

ROMANTÍSM, (**2**) *romantisme,* s.n. **1.** Mişcare artistică şi literară apărută la sfârşitul sec. XVIII în Anglia şi la începutul sec. XIX în Franța, ca o reacție împotriva clasicismului şi regulilor lui formale, care a preluat tradițiile naționale şi populare, promovând cultul naturii, lirismul, fantezia şi libertatea de expresie. ✧ Ansamblu de aspecte care caracterizează curentul romantic; înclinare spre lirism, spre individualism, spre visare, spre melancolie. **2.** (Mai ales la pl.) Atitudine, comportament dominat de sensibilitate, de imaginație care nu mai trece de rațiune. — Din fr. **romantisme.**

ROMÁNȚ s.n. v. **roman**[1].

ROMANȚÁ, *romanțez,* vb. I. Tranz. A expune într-o formă literară un fapt istoric, o biografie (a unei persoane celebre), a unui fapt istoric etc. cu detalii imaginate de autor. — Din it. **romanzare,** fr. **romancer.**

ROMANȚÁRE, *romanțări,* s.f. Faptul de *a romanța.* — V. **romanța.**

ROMANȚÁT, -Ă, *romanțați, -te,* adj. (Despre viața unor persoane celebre, evenimente istorice etc.) Prezentat sub formă de roman[1]; ca un roman[1]. — V. **romanța.**

ROMÁNȚĂ, *romanțe,* s.f. **1.** Compoziție muzicală vocală cu acompaniament instrumental, având un conținut liric, sentimental; *p. ext.* piesă instrumentală cu caracter asemănător. **2.** Specie a poeziei lirice sentimentale, de obicei de inspirație erotică. — Din fr. **romance,** it. **romanza,** germ. **Romanze.**

ROMANȚIÉR, -Ă s.m. şi f. v. **romancier.**

ROMANȚIÓS, -OÁSĂ, *romanțioşi, -oase,* adj. (Adesea substantivat) Predispus la visare, la melancolie; visător, romantic (**3**). ✦ Care predispune la melancolie, la visare, la contemplație. ✦ (Despre opere literare) Care tratează teme sentimentale, care conține note de melancolie, de visare. [Pr.: *-ți-os*] — **Romanț** + suf. *-ios.*

ROMANȚIOZITÁTE s.f. Înclinare spre visare, spre melancolie; romantism. [Pr.: *-ți-o-*] — **Romanțios** + suf. *-itate.*

ROMAŞCÁN, -Ă, *romaşcani, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Roman. **2.** Adj. Care aparține Romanului sau romaşcanilor (**1**), privitor la Roman ori la romaşcani. — **Roman** (n.pr.) + suf. *-ean.*

ROMAŞCÁNCĂ, *romaşcance,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Roman. — **Romaşcan** + suf. *-că.*

ROMĂNÍȚĂ s.f. v. **romaniță.**

ROMÁN, -Ă, *români, -e,* s.m., adj. **I.** S.m. **1.** Persoană care aparține populației României sau este originară de acolo. **2.** (Pop.) Țăran. ✦ Bărbat, soț. ✦ Om (în general), bărbat. **3.** (În forma *rumân*) Denumire dată, în Evul Mediu, în Țara Românească, țăranilor dependenți de stăpânii feudali; iobag, vecin. **II. 1.** Adj. Care aparține României sau românilor (**I 1**), referitor la România ori la români; românesc. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de români. *Româna comună* (sau *primitivă*) = stadiu în evoluția limbii române anterior diferențierii dialectale; străromâna. [Var.: **rumấn** s.m.] — Lat. **romanus.**

ROMÂNÁŞ, *românaşi,* s.m. Diminutiv al lui *român* (**I 1**). [Var.: **rumânáş** s.m.] — **Român** + suf. *-aş.*

ROMÂNCĂ, *românce,* s.f. **1.** Femeie care aparține populației României sau este originară din România. **2.** (Pop.) Țărancă. — **Român** + suf. *-că.*

ROMÂNCÚȚĂ, *româncuțe,* s.f. Diminutiv al lui *româncă.* — **Româncă** + suf. *-uță.*

ROMÂNÉSC, -EÁSCĂ, *româneşti,* adj. Care aparține României sau populației ei, privitor la România sau la populația ei. ✦ (Substantivat, f.) Limba română. [Var.: **rumânésc, -eáscă** adj.] — **Român** + suf. *-esc.*

ROMÂNÉŞTE adv. Ca românii, în felul românilor; în limba română. — **Român** + suf. *-eşte.*

ROMÂNÍ, *românesc,* vb. IV. (Înv.) **1.** Refl. şi tranz. A adopta sau a face să adopte obiceiurile, caracterul, limba românilor. **2.** Tranz. A traduce în româneşte. — Din **român.**

ROMÂNÍE s.f. (Înv.) Limba română. ✧ Expr. *Pe românie* = în româneşte, în limba română. **2.** (În forma *rumânie*; în Evul Mediu, în Țara Românească) Denumire a condiției de dependență personală a țăranilor față de stăpânii feudali, desființată în 1746; iobăgie. [Var: **rumâníe** s.f.] — **Român** + suf. *-ie.*

ROMÂNÍME s.f. Totalitatea românilor (**I 1**); număr mare de români. — **Român** + suf. *-ime.*

ROMÂNÍSM, (**2**) *românisme,* s.n. **1.** Sentiment național al românilor (**I 1**); spirit românesc **2.** (Rar) Cuvânt sau expresie specifică limbii române. — **Românesc** + suf. *ism.*

ROMÂNÍST, *românişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în românistică. — **Român** + suf. *-ist.*

ROMÂNÍSTICĂ s.f. Disciplină care studiază limba, literatura, cultura şi istoria poporului român; *spec.* studiul limbii române. — **Român** + suf. *-istică* (după *romanistică*).

ROMÂNIZÁ, *românizez,* vb. I. Tranz. A da unui cuvânt sau unei expresii străine introduse în limba română o formă potrivită cu normele, cu structura acestei limbi. — **Român** + suf. *-iza.*

ROMÂNIZÁRE, *românizări,* s.f. Acțiunea de *a românìza* şi rezultatul ei. — V. **româniza.**

ROMÂNIZÁT, -Ă, *românizați, -te,* adj. **1.** Care a trecut (în anumite împrejurări istorice) la naționalitatea română; care a devenit român (**I 1**). **2.** (Despre cuvinte şi expresii străine intrate în limba română) Care a căpătat o formă potrivită cu structura limbii române. — V. **româniza.**

ROMÂNOFÍL, -Ă, *românofili, -e,* s.m. şi f., adj. (Persoană) care are o simpatie deosebită pentru România şi pentru poporul român. — **Român** + suf. *-fil.*

ROMÂNOFILÍE s.f. Atitudine de simpatie deosebită pentru poporul român şi pentru cultura lui. — **Românofil** + suf. *-ie.*

ROMB, *romburi,* s.n. Paralelogram cu toate laturile egale şi cu unghiurile opuse egale. — Din ngr. **rómbos,** fr. **rhombe.**

RÓMBIC, -Ă, *rombici, -ce,* adj. Care are forma unui romb; ca un romb; romboidal. ✧ *Sistem rombic* = sistem de cristalizare a cărui formă fundamentală este o prismă dreaptă cu bazele romburi. — Din fr. **rhombique.**

ROMBOÉDRIC, -Ă, *romboedrici, -ce,* adj. Care are forma unui romboedru. ✧ *Sistem romboedric* = sistem de cristalizare a cărui formă de bază este o prismă dreaptă cu bazele triunghiuri. — Din fr. **rhomboédrique.**

ROMBOÉDRU, *romboedre,* s.n. **1.** Poliedru cu toate fețele în formă de romb. **2.** Formă cristalografică simplă, limitată la şase fețe cu contur rombic. — Din fr. **rhomboédre.**

ROMBOÍD, -Ă, *romboizi, -de,* adj. Care are forma asemănătoare cu a unui romb. ✦ (Substantivat, n.) Figură în formă de romb. — Din fr. **rhomboïde.**

ROMBOIDÁL, -Ă, *romboidali, -e,* adj. Rombic. [Pr.: *-bo-i-*] — Din fr. **rhomboïdal.**

ROMERGÁN s.n. Produs medicamentos care se prezintă sub formă de pulbere cristalizată albă, cu gust uşor amărui, întrebuințat în terapeutică, mai ales în afecțiuni alergice. — Denumire comercială.

ROND, -Ă, (**1, 2, 3**) *ronduri,* s.n., (**5**) *ronde,* adj. **1.** S.n. Strat de flori, de obicei circular, ridicat deasupra nivelului terenului din jur. **2.** S.n. Piațetă rotundă de unde pornesc mai multe artere de circulație, având adesea la mijloc o plantație de flori sau un monument. **3.** S.n. Inspecție de noapte care se face la un post de pază militar pentru a controla santinelele; *p. ext.* oamenii care fac această inspecție. ✦ Serviciu de control al santinelelor, organizat pe garnizoană. ✧ *Ofițer de rond* = ofițer însărcinat cu controlul santinelelor pe garnizoană. ✧ Expr. *A fi de rond* sau *a face rondul* = a fi însărcinat cu inspecția (santinelelor) sau a face inspecție. **4.** S.n. (Cor.) Mişcare circulară a piciorului, executată liber pe sol sau în aer. **5.** Adj. (În sintagmele) *Scriere* (sau *literă*) *rondă* = fel de scriere cu litere rotunde, groase şi drepte; literă astfel scrisă. *Peniță rondă* = peniță specială cu vârful lat, cu care se pot scrie literele ronde. — [Pl. şi: (**4,** n.) *ronde*] Din fr. **rond,** germ. **Ronde.**

RONDÁ, *rondez,* vb. I. Intranz. (Nav.) A executa un rondou (2). — Din **rondou.**

RONDÁRE, *rondări,* s.f. Acțiunea de *a ronda*; executare a unui rondou (**2**). — V. **ronda.**

RONDEÁ s.f. v. **rondelă.**

RONDÉL, *rondeluri,* s.n. Specie a poeziei lirice cu formă fixă, având 13 (sau 14) versuri repartizate în trei strofe, în care primul vers este identic cu al şaptelea şi al treisprezecelea, iar al doilea cu al patrulea şi ultimul vers. — Din it. **rondello,** fr. **rondel.**

RONDÉLĂ, *rondele,* s.f. **1.** Piesă de metal, de lemn, de mase plastice etc. în formă de placă plată circulară, perforată sau neperforată, având uneori fețele profilate, cu întrebuințări diverse. ✦ Căpăcel în formă de disc din carton subțire, care acoperă alicele într-un cartuş de vânătoare. ✦ Disc metalic folosit la confecționarea prin batere a monedelor sau a medaliilor. **2.** Porțiune din trunchiul unui arbore, de formă cilindrică, folosită pentru analiza structurii macroscopice a lemnului, pentru determinarea vârstei arborilor doborâți etc. [Var.: **rondeá** s.f.] — Din fr. **rondelle.**

RONDÍNO s.n. (Muz.) Rondo de o factură mai simplă şi cu dimensiuni reduse. — Din it. **rondino.**

RONDÓ, *rondouri,* s.n. Piesă muzicală instrumentală cu caracter vioi, a cărei temă principală revine periodic în cursul piesei, alternând cu diferite alte teme (episoade sau cuplete). — Din it. **rondo.**

RONDÓU, *rondouri,* s.n. **1.** Loc de formă circulară (amenajat în grădină, în piețe, în localuri). **2.** Manevră de întoarcere a unei nave, prin care aceasta îşi schimbă direcția de înaintare cu un unghi de 180^0. — Din fr. **rondeau.**

RONGALÍT s.n. Substanță chimică întrebuințată ca reducător în vopsitorie şi la sinteza unor medicamente. [Var.: **rongalítă** s.f.] — Din fr. **rongalite.**

RONGALÍTĂ s.f. v. **rongalit.**

RONJÁ, *ronjez,* vb. I. Tranz. A coroda (**3**). — Din fr. **ronger.**

RONJÁNT, *ronjanți,* s.m. Reactiv întrebuințat la imprimarea țesăturilor prin ronjare. — Din fr. **rongeant.**

RONJÁRE, *ronjări,* s.f. Procedeu folosit în imprimarea desenelor pe țesături, care constă în aplicarea, pe țesăturile vopsite în prealabil, a unor reactivi (ronjanți) care au proprietatea de a înlătura culoarea, țesătura devenind albă pe porțiunile de aplicare a acestora. — Cf. fr. r o n g e a g e.

RONJÁT, -Ă, *ronjați, -te,* adj. Corodat. — V. **ronja.**

RÖNTGEN, (**1**) *röntgeni,* s.m., (**2**) s.n. **1.** S.m. Unitate de măsură a dozei radiațiilor X sau Y. ✧ (Adjectival) *Raze röntgen*. **2.** S.n. Aparat cu care se produc raze X. [Pr.: *rö̂ntghen.* — Var.: **róentgen** s.m.] — Din germ. **Röntgen** [strahlen].

RÖNTGENTERAPÍE s.f. (Med.) Radioterapie. [Pr.: *rönt-ghen-*. — Var.: **roentgenterapie** s.f.] — Din fr. **röntgenthérapie,** germ. **Röntgentherapie.**

RONȚ interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul celui care roade cu dinții un aliment tare. — Onomatopee.

RONȚĂÍ, *rónțăi,* vb. IV. Tranz. A mânca sfărâmând între dinți puțin câte puțin dintr-un aliment tare, crocant, producând un zgomot caracteristic. ✦ A roade cu dinții un obiect. — **Ronț** + suf. *-ăi.*

RONȚĂIÁLĂ, *ronțăieli,* s.f. Faptul de *a ronțăi;* zgomot produs de roaderea cu dinții a unui corp tare: ronțărire, ronțăit. [Pr.: *-ță-ia-*] — **Ronțăi** + suf. *-eală.*

RONȚĂÍRE, *ronțăiri,* s.f. Acțiunea de *a ronțăi* și rezultatul ei; ronțăială, ronțăit. — V. **ronțăi.**

RONȚĂÍT s.n. Ronțăială. — V. **ronțăi.**

ROOM-SÉRVICE s.n. Seviciu asigurat de un hotel, prin care clienților li se poate aduce masa sau băutura în cameră. [Pr.: *rum-servis*] — Cuv. engl.

RÓPOT, *ropote,* s.n. **1.** Zgomotul produs de loviturile dese ale copitelor unui cal care aleargă. ✦ Mersul unui cal în trap sau în galop; goană. **2.** Zgomot produs de căderea precipitată a ploii sau a grindinei; ploaie torențială de scurtă durată sau grindină abundentă venită pe neașteptate. ✦ Curgere repede (și zgomotoasă) a unui torent sau a valurilor în mișcare. **3.** Izbucnire (repetată) de aplauze; zgomotul produs de aceste aplauze. **4.** Mișcare săltăreață (și zgomotoasă) de învârtire la unele dansuri populare. — Din bg. **ropot.**

ROPOTÍ, *ropotesc,* vb. I Intranz. A produce zgomote repezi și cadențate, lovind ritmic în ceva. — Din **ropot**.

ROPOTÍRE, *ropotiri,* s.f. Faptul de *a ropoti.* — V. **ropoti.**

ROPOTITÓR, -OÁRE, *ropotitori, -oare,* adj. Care ropotește. — **Ropoti** + suf. *-tor.*

ROS, ROÁSĂ, *roși, roase,* adj. **1.** Distrus (la suprafață) prin acțiunea lentă a unui agent exterior; uzat, deteriorat; subțiat, măcinat. **2.** Fig. Mâncat, măcinat, consumat, chinuit de... — V. **roade.**

ROSĂTÚRĂ, *rosături,* s.f. **1.** Rană superficială provenită dintr-o frecătură, dintr-o roadere; eroziune. **2.** Loc ros, tocit, găurit. [Var.: **rozătúră** s.f.] — **Ros** + suf. *-ătură.*

ROSBIF, *rosbifuri,* s.n. Friptură din mușchi de vacă, foarte puțin friptă, aproape crudă la mijloc. [Var.: **roast beef** (pr.: *rắustbif*; pl.: *roast beefuri*] — Din fr. **rosbif,** engl. **roast beef.**

RÓSBRAT, *rosbraturi,* s.n. (Reg.) Carne de vacă friptă înăbușit, cu multă ceapă. — Din germ. **Rostbraten.**

RÓSHAR s.n. Păr provenit din coama sau din coada cailor, folosit ca material de umplutură în tapițerie, ca urzeală la anumite țesături etc.; *p. ext.* țesătură având ca urzeală fire de bumbac, iar ca bătătură păr de cal, întrebuințată ca furnitură la hainele bărbătești. — Din germ. **Rosshaar.**

ROSPÍSCĂ s.f. (Înv.) Chitanță, dovadă. — Din rus. **raspiska,** ucr. **rozpyska.**

ROST, *rosturi,* s.n. **1.** Sens, înțeles, tâlc; scop, menire, justificare, motivare. ✦ Atribuție, rol, misiune, sarcină. **2.** Mod de a-și organiza viața; stare, situație socială, materială, familială; *p. ext.* gospodărie. ✧ Expr. *A (nu) ști rostul cuiva* = a (nu) ști unde se află și cum își organizează cineva viața. *A fi rost de ceva* = a întrevedea posibilitatea de a găsi ceva. *A face rost de ceva* = a procura ceva (greu de obținut, de realizat). **3.** Mod, fel de orgnizare a unei activități; ordine după care se desfășoară o acțiune; plan de desfășurare, de executare a ceva. ✧ Expr. *A nu-și afla rost* = a nu-și găsi locul, a nu-și găsi astâmpăr. *A-și pierde rostul* = a-și pierde cumpătul. *A fi în rostul lui* = a fi acolo unde îi este locul, unde se cuvine să fie. ✦ Ordine stabilă, stare de lucruri; rânduială. **4.** Spațiu în formă de unghi, format la războiul de țesut între firele de urzeală ridicate de ițe și cele rămase jos, prin care se trece suveica cu firul de bătătură. **5.** Spațiu îngust lăsat între două construcții alăturate sau între două părți ale unei construcții, pentru a permite mișcarea lor relativă sub acțiunea forțelor interioare sau a variațiilor de temperatură. *Rost de etanșare. Rost de lucru.* ✦ Jgheab săpat în lemn, pe care alunecă o ferestruică, o ușă, un capac. **6**. (Înv.) Gură; (azi livr.) grai, vorbire. ✧ Loc. adv. *Pe de rost* = fără un text în față, din aducere-aminte, din memorie. ✧ Expr. *A învăța pe de rost* = a învăța un text pentru a-l putea reda din memorie. *A lua* (pe cineva) *la rost* = a mustra (pe cineva), a-i cere socoteală. ✦ (Înv.) Facultatea de a vorbi. — Lat. **rostrum.**

ROSTÍ, *rostesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A articula, a pronunța sunete, cuvinte cu ajutorul organelor vorbirii. **2.** Tranz. (Adesea fig.) A spune, a vorbi, a povesti; a expune. **3.** Refl. (Rar) A se pronunța, a-și spune părerea autorizată. ✦ Tranz. A comunica o dispoziție, un ordin, o sentință. ✦ A se preocupa de ceva; a pregăti. **4.** Intranz. A înfășura pe sulul din față al războiului de țesut porțiunea de pânză țesută, desfășurând în același timp o porțiune corespunzătoare de urzeală de pe sulul dinapoi, pentru a putea continua țesutul de câte ori rostul se micșorează. — Din **rost.**

ROSTÍRE, *rostiri,* s.f. Faptul de *a rosti.* — V. **rosti.**

ROSTITÓR, -OÁRE, *rostitori, -oare,* adj. (Rar) **1.** (Și substantivat) Care rostește, spune ceva. **2.** Care este rostit, exprimat, spus. — **Rosti** + suf. *-tor.*

ROSTOGÓL, (**I**) *rostogoluri,* s.n., (**II**) s.m. **I.** S.n. **1.** (Adesea fig.) Mișcare de rostogolire. ✧ Loc. adv. *De-a rostogolul* sau (pop.) *de-a rostogol* = rostogolindu-se, dându-se peste cap. **2.** Pantă cu înclinare mare într-o mină, care permite transportarea materialului prin simplă alunecare sau rostogolire, sub acțiunea greutății proprii. **II**. S.m. Plantă erbacee meliferă din familia compozeelor, cu tulpina dreaptă, cu frunze lanceolate, păroase și flori albe *(Echinops sphaerocephalus).* — Et. nec. Cf. r o t o c o l.

ROSTOGOLÍ, *rostogolesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A înainta sau a face să înainteze, să alunece (pe un plan înclinat) rotindu-se în jurul lui însuși; a veni sau a (se) da de-a dura; *p. ext.* a (se) prăbuși, a (se) prăvăli. ✧ Expr. (Tranz.) *A rostogoli ochii* = a mișca ochii cu vioiciune încoace și încolo. ✦ Tranz. Fig. A impinge înainte dând impresia unei mișcări de rotire. ✦ Refl. (Despre ape curgătoare) A curge impetuos în vale, în valuri repezi. — Din **rostogol.**

ROSTOGOLÍRE, *rostogoliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) rostogoli* și rezultatul ei; rostogolit. — V. **rostogoli.**

ROSTOGOLÍT s.n. Rostogolire; zgomot care însoțește o mișcare de rostogolire. — V. **rostogoli**.

ROSTOGOLITÓR, *rostogolitori,* s.m. Lucrător care întoarce materialul pe toate fețele, pe vatra unui cuptor metalurgic (pentru a obține o temperatură uniformă), și-l aduce la ușa de scoatere din cuptor. — **Rostogoli** + suf. *-tor.*

ROSTOPÁSCĂ s.f. Plantă erbacee cu flori galbene-aurii, a cărei tulpină conține un suc galben-portocaliu, acru, otrăvitor, folosit în medicină; negelariță *(Chelidonium majus).* — Din ucr. **rostopast'.**

ROSTRÁL, -Ă, *rostrali, -e,* adj. (Despre elemente de arhitectură sau despre obiecte de artă) Care are forma unei nave antice sau care este decorat cu sculpturi reprezentând prore de corăbii. ✧ *Coloană rostrală* = coloană ornată cu prore sculptate în relief în piatră, simbolizând victoriile navale. — Din fr. **rostral,** lat. **rostralis.**

RÓSTRU, *rostruri,* s.n. **1.** Organ bucal la unele insecte (muște, ploșnițe etc.), alungit în formă de trompă. **2.** Prelungire cartilaginoasă a botului rechinilor și a altor animale. **3.** Un fel de ghimpe frontal al cefalotoracelui la unii raci. — Din lat. **rostrum,** fr. **rostre.**

ROSTUÍ, *rostuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A așeza, a aranja așa cum trebuie; a face ordine. ✦ A aranja pe cineva într-un post, într-o situație convenabilă. **2.** A procura ceva prin mijloace improvizate; a face rost de ceva. **3.** A umple cu un material de etanșare și a netezi rosturile dintre cărămizile unei zidării, dintre pavelele sau bordurile unei șosele etc. pentru a împiedica pătrunderea apei de ploaie sau de infiltrație. **4.** A forma cu mâna rostul urzelii la războiul de țesut. **5.** A bate, de o parte și de alta, vârful dinților unei pânze de ferăstrău. — **Rost** + suf. *-ui.*

ROSTUÍRE, *rostuiri,* s.f. Acțiunea de *a rostui* și rezultatul ei. — V. **rostui.**

ROSTUÍT, -Ă, *rostuiți, -te,* adj. **1.** (Despre persoane) Așezat într-un loc sau într-o slujbă convenabilă; cu situație, cu gospodărie. **2.** (Despre zidărie, pavaj etc.) Care are rosturile umplute cu material etanș. — V. **rostui.**

ROSTUITÓR, *rostuitoare,* s.n. Unealtă a lemnarului constituită dintr-o lamă de oțel, cu care se abat dinții pânzelor de ferăstrău. [Pr.: *-tu-i-*] — **Rostui** + suf. *-tor.*

ROȘ, -Ă adj., s.n. v. **roșu.**

ROȘÁTEC, -Ă adj. v. **roșiatic.**

ROȘÁTIC, -Ă adj. v. **roșiatic.**

ROȘĂȚEÁ, *roșățele,* s.f. Plantă erbacee cu tulpina cilindrică dreaptă, cu flori dispuse într-o umbelă terminală *(Botumus umbellatus).* — De la **roșu.**

ROȘCÁT, -Ă, *roșcați, -te,* adj. Cu reflexe roșietice. ✦ (Substantivat) Persoană cu păr blond sau castaniu cu nuanțe roșietice. ✦ (Substantivat, n.) Culoare care bate în roșu. — Cf. r o ș u, r o ș c ă.

RÓȘCĂ subst. (Rar) Persoană cu părul roșcat și obrajii roșcovani. — **Roșu** + suf. *-că.*

ROȘCODÁN, -Ă adj. v. **roșcovan.**

RÓȘCOV, *roșcovi,* s.m. Mic arbore din familia leguminoaselor, originar din Arabia, cultivat în regiunea mediteraneană, cu frunze compuse, cu foliole eliptice, persistente, cu fructe (păstăi) lungi, dulci și comestibile *(Ceratonia siliqua).* ✧ Compus: *roșcov-sălbatic* = plătică. — Din bg. **rožkov.**

ROȘCOVÁN, -Ă, *roșcovani, -e,* adj. (Adesea substantivat) (Cu fața) de culoare roșie; cu reflexe roșietice. [Var.: (reg.) **roșcodán, -ă** adj.] — **Roșcă** + suf. *-ovan.*

RÓȘCOVĂ, *roșcove,* s.f. Fructul roșcovului, dulce și comestibil, având forma unei păstăi de culoare cafenie-închisă, cu multe semințe. — De la **roșcov**.

ROȘEÁLĂ, (**2**) *roșeli,* s.f. (Pop.) **1.** Substanță roșie, cu care se vopsesc pânzeturile și alte obiecte. ✧ Cerneală roșie. **2.** (La pl.) Fard roșu; suliman. — **Roși** + suf. *-eală.*

ROȘEÁȚĂ s.f. Culoare roșie. ✦ Împurpurare, înroșire, îmbujorare (a feței, a pielii). — **Roșu** + suf. *-eață.*

ROȘÍ, *roșesc,* vb. IV. Tranz., intranz. și refl. A căpăta sau a face să capete o culoare roșie, a deveni sau a face să devină roșu; a (se) înroși. ✦ Intranz. și refl. A se îmbujora. — Din **roșu.**

ROȘIÁTEC, -Ă adj. v. **roșiatic.**

ROȘIÁTIC, -Ă, *roșietici, -ce,* adj. Care bate în roșu, în care predomină nuanța de roșu. [Pr.: *-și-a-*. — Var.: **roșiétic, -ă, roșiátec, -ă, roșátic, -ă, roșátec, -ă** adj.] — **Roșu** + suf. *-atic.*

ROȘIÉTIC, -Ă adj. v. **roșiatic.**

ROȘIÓR, -OÁRĂ, *roșiori, -oare,* adj., s.f., s.m. **I.** Adj. Diminutiv al lui *roșu.* ✧ *Pere roșioare* = soi de pere care se păstrează bine toată iarna. *Prune roșioare* = soi de prune care se coc de timpuriu. **II.** S.f. **1.** (La sg.) Soi de viță de vie cu struguri mici de culoare roșiatică, puțin răspândit în cultură. **2.** Pește cu corpul turtit lateral și acoperit cu solzi mari, cu ochii și cu înotătoarele roșietice *(Scardinius erythrophthalmus).* **III.** S.m. (La pl.) Corp de elită al cavaleriei în organizarea mai veche a armatei române; (și la sg.) ostaș din acest corp de cavalerie. [Pr.: *-și-or*] — **Roșu** + suf. *-ior.*

ROȘIOREÁN, -Ă, *roșioreni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Roșiori de Vede. **2.** Adj. Care aparține municipiului Roșiori de Vede sau roșiorenilor (**1**), privitor la Roșiori de Vede ori la roșioreni. — **Roșiori** [de Vede] (n.pr.) + suf. *-ean.*

ROȘIOREÁNCĂ, *roșiorence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Roșiori de Vede. — **Roșiorean** + suf. *-că.*

ROȘÍT, -Ă, *roșiți, -te,* adj. (Pop.) Colorat în roșu; înroșit. — V. **roși.**

ROȘTÉI, *roșteie,* s.n. (Reg.) Dispozitiv în forma unui cadru în care sunt fixate vergele de lemn sau de oțel și care se folosește ca închizătoare la uși și la ferestre; *p. restr.* gratie, zăbrea. ✦ Grătarul de la sobă, prin care cade cenușa. — Din magh. **rostély.**

RÓȘU, -IE, *roșii,* adj., s.n., s.m., s.f. **I.** Adj. **1.** De culoarea sângelui. ✧ *Ouă roșii* = ouă vopsite cu roșu (sau cu altă culoare), tradiționale la creștini de Paști. *Pământ roșu* = pământ de culoare roșiatică (întâlnit mai ales în ținuturile mediteraneene). **2.** Roșcat, roșcovan, arămiu. **3.** De culoare rumenă aprinsă. ✦ Îmbujorat la față. ✦ (Despre ochi) Injectat, congestionat. **4.** (Despre metale) Înroșit în foc; incandescent. ✧ *Fier roșu* = bucată de fier incandescent cu care se însemnează animalele (odinioară și sclavii, ocnașii etc.). **II.** Adj. Fig. Comunist. ✧ *Gărzile roșii* = detașamente de muncitori, organizate în Rusia în timpul Revoluției din 1917. **III.** S.n. **1.** Una dintre culorile fundamentale ale spectrului luminii, situată în marginea acestuia dinspre lungimile de undă mari; culoarea sângelui. ✦ Loc. adv. *Până la roșu* = (despre metale) până la starea de incandescență. ✧ Expr. *A vedea* (sau *a i se face* cuiva) *roșu (înaintea ochiilor)* = a se înfuria, a se enerva foarte tare. ✦ (Concr.) Vopsea roșie. ✧ (Chim.) *Roșu de Congo* = colorant organic de sinteză, care se prezintă ca o pulbere roșie (**I 1**), foarte ușor solubilă în apă, folosit în vopsitorie și ca indicator în chimia analitică. **2.** Fard de culoare roșie (**I 1**) pentru obraz și buze; ruj. **3.** Țesătură, panglică, broderie de culoare roșie (**I 1**). **4.** Culoarea uneia dintre cărțile de joc, în formă de inimă roșie (**I 1**). **IV.** S.m. **1.** Adept al comunismului. ✦ Poreclă dată de adversari membrilor aripii radicale a partidului liberal din România din a doua jumătate a secolului XIX. **2.** (Înv.; la pl.) Corp de trupă de călăreți sau de pedestrași în vechea armată a Moldovei, compus din boierii de țară (cu uniformă de culoare roșie); (și la sg.) ostaș din acest corp de trupă. **V.** S.f. Pătlăgică roșie, v. *pătlăgică.* **VI.** S.f. (În sintagmele) *Roșie daneză* = rasă de taurine obținută în Danemarca și crescută pentru producția de lapte. *Roșie de stepă* = rasă de taurine bună producătoare de lapte, adaptată la condițiile de stepă. [Var.: (reg.) **roș, -ă** adj., s.n.] — Lat. **roseus.**

ROTÁ vb. I v. **roti.**

ROTACÍSM, (**2**) *rotacisme,* s.n. **1.** Fenomen fonetic care constă în transformarea unei consoane intervocalice în „r". **2.** Transformarea în limba română a lui „n" intervocalic în „r", la cuvintele moștenite din limba latină. — Din fr. **rhotacisme.**

ROTACIZÁ, *rotacizez,* vb. I. **1.** Intranz. A vorbi cu rotacism. **2.** Refl. (Despre consoane) A prezenta fenomenul de rotacism. — Din fr. **rhotaciser.**

ROTACIZÁNT, -Ă, *rotacizanți, -te,* adj. (Despre graiuri, texte etc.) Care prezintă fenomenul rotacismului; cu rotacism. — Din fr. **rhotacisant.**

ROTACIZÁRE, *rotacizări,* s.f. Faptul de *a (se) rotaciza;* rotacism. — V. **rotaciza.**

ROTACIZÁT, -Ă, *rotacizați, -te,* adj. Cu rotacism. — V. **rotaciza.**

ROTALÍT, *rotalite,* s.n. Piesă de sticlă turnată, cavă, colorată în verde-albăstrui sau galben, folosită la executarea luminatoarelor, a pereților care trebuie să permită trecerea luminii etc. — Din rus. **rotalit.**

ROTAMÉTRU, *rotametre,* s.n. Instrument pentru măsurarea debitelor de fluid într-o conductă. — Din fr. **rotamètre.**

ROTAPRÍNT s.n. Mașină de imprimat de format mic, cu un tipar special, folosită mai ales pentru multiplicarea unor tipărituri de tiraj redus (circulare, formulare etc.). ✦ Procedeu de tipar monocrom în care cerneala se transmite de pe forma de imprimare (o foaie de aluminiu având textul trecut cu ajutorul mașinii de scris) pe o suprafață de cauciuc și apoi pe hârtie. — Din engl. **rotaprint.**

ROTÁR, *rotari,* s.m. **1.** Meseriaș care lucrează roți, căruțe, care etc. **2.** Lucrător care manevrează formele pentru presa de imprimare și care întreține presa. — **Roată** + suf. *-ar.*

ROTÁRE, *rotări,* s.f. Exercițiu de gimnastică, de patinaj artistic, de săritură în apă etc., constând din executarea unei mișcări circulare de 360 de grade a corpului. — V. **rota.**

ROTARY s.n. Sistem de foraj mecanic cu circulație continuă de fluid și cu rotirea garniturii de foraj. [Pr.: *rótări*] — Cuv. engl.

ROTÁȘ, -Ă, *rotași, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre cai; și substantivat) Înhămat lângă roata și oiștea carului sau a căruței (în spatele cailor înaintași). **2.** S.m. Vizitiu care conduce caii înhămați în felul descris mai sus. — **Roată** + suf. *-aș.*

ROTÁT, -Ă, *rotați, -te,* adj. **1.** Care are formă de roată, rotund; înfoiat; întins în formă de roată. **2.** (Despre părul calului; *p. ext.* despre cai) Cu pete de altă culoare decât restul părului.

ROTATÍV, -Ă, *rotativi, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre mișcări) Circular. **2.** Adj. (Despre sisteme tehnice sau despre elemente ale acestora) Care poate efectua o mișcare de rotație parțială; care are părți rotitoare. **3.** S.f. Mașină pentru tipărirea ziarelor și a publicațiilor de mare tiraj, care are forma de imprimare și suprafața de presiune cilindrice. — Din fr. **rotatif.**

ROTATÓRIU, -IE, *rotatorii,* adj. (Rar) Referitor la rotire; care efectuează o rotație. — Din fr. **rotatoire.**

ROTÁȚIE, *rotații,* s.f. **1.** Mișcare în jurul unui punct fix sau al unei axe, în cursul căreia fiecare punct al corpului care se mișcă rămâne la distanță constantă de punctul fix sau de axa respectivă. ✦ Mișcare de rotire a unui corp ceresc în jurul axei sale sau în jurul altui corp ceresc. ✧ *Perioadă de rotație* = interval de timp în care un corp ceresc execută o rotație completă în jurul axei sale. **2.** Schimb alternativ de persoane sau de echipe efectuat în cursul unei activități pentru a asigura continuitatea muncii. ✧ Loc. adv. *Prin rotație* = cu schimbul, revenind pe rând. **3.** Alternare sau succesiune metodică a culturilor agricole în timp, pe același teren, în cadrul unui asolament, stabilite în funcție de caracteristicile plantelor agricole, pentru a obține recolte mari și a menține fertilitatea solului. **4.** (În sintagma) *Rotația capitalului* = circuitul fondurilor de producție în sfera producției și a circulației. *Rotația mijloacelor circulante* = proces de schimbare succesivă, neîntreruptă a formelor funcționale pe care le îmbracă mijloacele circulante în trecerea lor din sfera producției și a circulației, durata unei rotații fiind cuprinsă între momentul avansării fondurilor sub formă bănească și momentul întoarcerii lor sub aceeași formă, după realizarea mărfurilor produse. — Din fr. **rotation,** lat. **rotatio,** germ. **Rotation.**

ROTĂREÁSĂ, *rotărese,* s.f. Soție de rotar; rotăriță. — **Rotar** + suf. *-easă.*

ROTĂRÍE[1], (**2, 3**) *rotării,* s.f. **1.** Meseria rotarului; rotărit. **2.** Atelier în care se confecționează și se repară roți și alte obiecte de rotărie[1]. **3.** Atelier în care se revizuiesc, se repară și se confecționează osiile montate ale vehiculelor de cale ferată. — **Rotar** + suf. *-ie.*

ROTĂRÍE[2], *rotării,* s.f. Obiect făcut de rotar. — **Roată** + suf. *-ărie.*

ROTĂRÍT s.n. Rotărie[1]. — **Rotar** + suf. *-it.*

ROTĂRÍȚĂ, *rotărițe,* s.f. Rotăreasă. — **Rotar** + suf. *-iță.*

ROTENÓNĂ s.f. Produs toxic, insecticid, extras din anumite plante (leguminoase). — Din fr. **roténone.**

ROTÍ, *rotesc,* vb. IV. **1.** Refl. A se mișca descriind cercuri. **2.** Tranz. A efectua o rotație. ✦ Refl. (Pop.) A dansa mișcându-se în cerc. ✧ Tranz. *Rotesc hora.* **3.** Refl. (Despre ape) A forma ochiuri, vârtejuri. **4.** Refl. A se învârti împrejurul cuiva sau a ceva. **5.** Refl. Fig. A sta mereu în preajma cuiva, căutând să-i câștige simpatia, bunăvoința. **6.** Tranz. A-și plimba ochii, privirea în toate părțile, de jur-împrejur. **7.** Tranz. (Adesea fig.) A învârti în aer, deasupra capului o armă, un baston etc. **8.** Refl. și tranz. (Despre păsări) A-și desface penele cozii și aripile (în perioada împerecherii); a (se) înfoia. [Var.: (rar) **rotá** vb. I] — Din **roată.**

ROTICÍCĂ, *roticele,* s.f. (Rar) Rotiță. — **Roată** + suf. *-icică.*

ROTIFÉR, *rotifere,* s.n. (La pl.) Clasă de viermi acvatici microscopici, cu corpul alungit sau sferic și prevăzut cu cili vibratili puternici, care se învârtesc ca o roată *(Rotatoria);* (și la sg.) vierme care face parte din această clasă. — Din fr. **rotifère.**

ROTILÁT, -Ă, *rotilați, -te,* adj. (Pop.) **1.** În formă de roată, rotund. **2.** Încovoiat, adus, îndoit. *Paloș rotilat.* — **Rotilă** + suf. *-at.*

ROTÍLĂ, *rotile,* s.f. **1.** Rotiță. **2.** Fiecare dintre cele două roți ale cotigii plugului; *p. gener.* (la pl.) cotiga plugului. — **Roată** + suf. *-ilă.*

ROTILÍȚĂ, *rotilițe,* s.f. (Pop.) Rotiță. — **Rotilă** + suf. *-iță.*

ROTÍRE, *rotiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) roti;* învârtire, mișcare în cerc sau în spirală. ✦ Mișcare de rotație. — V. **roti.**

ROTISERÍE, *rotiserii,* s.f. Mic local de alimentație publică în care se prepară și se servesc diverse sortimente de carne la rotisor. — Din fr. **rôtisserie.**

ROTISÓR, *rotisoare,* s.n. Grătar special electric sau cu raze infraroșii pentru fripturi. — Din fr. **rôtissoire.**

ROTÍȘ adv. (Pop.) În formă de roată, în cerc. — **Roată** + suf. *-iș.*

ROTÍT s.n. **1.** Rotire. **2.** Cântecul și jocul cocoșului-de-munte în perioada de împerechere. — V. **roti.**

ROTITÓR, -OÁRE, *rotitori, -oare,* adj. (Despre piese, elemente, obiecte etc.) Care se rotește. — **Roti** + suf. *-tor.*

ROTITÚRĂ, *rotituri,* s.f. (Pop.) Rotire, roată, ocol. — **Roti** + suf. *-tură.*

ROTÍȚĂ, *rotițe,* s.f. Diminutiv al lui *roată;* roticică, rotilă (**1**), rotiliță. — **Roată** + suf. *-iță.*

ROTOCÓL, -OÁLĂ, *rotocoli, -oale,* s.n., adj. (Pop.) **1.** S.n. Imagine, contur, figură sau corp în formă de disc, de cerc sau de inel. ✧ Loc. adv. *În rotocol* = în spirală. **2.** S.n. Mișcare circulară; rotire, învârtire. ✧ Expr. *A da rotocoale cuiva* (sau *la ceva)* = a se învârti în jurul cuiva (sau a ceva); a jindui la cineva sau la ceva, a-i da târcoale. **3.** Adj. Care are forma unui cerc; rotund. [Var.: **rotogól, -oálă** adj., s.n.] — **Roată** + **ocol.**

ROTOCOLÁT, -Ă adj. v. **rotocolit.**

ROTOCOLÍ, *rotocolesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A se roti. — Din **rotocol.**

ROTOCOLÍT, -Ă, *rotocoliți, -te,* adj. (Rar) În formă de cerc; circular. [Var.: **rotocolát, -ă, rotogolát, -ă** adj.] — V. **rotocoli.**

ROTOFÉI, -ÉIE, *rotofei, -eie,* adj. Dolofan, gras, durduliu. ✦ Fig. (Despre lucruri) Rotund, umflat. — Et. nec.

ROTOFÍLM, *rotofilme,* s.n. Peliculă fotografică specială folosită la executarea formelor de tipar cilindrice. — Din germ. **Rotofilm.**

ROTOFÓTO s.n. Instalație pentru culegerea fotografică bazată pe sistemul monotip. — Din fr. **rotophoto**[graphie].

ROTOGHÍLĂ, *rotoghile,* s.f. (Rar) Sferă, glob. — **Rotog**[ol] + suf. *-ilă.*

ROTOGÓL, -OÁLĂ adj., s.n. v. **rotocol.**

ROTOGOLÁT, -Ă adj. v. **rotocolit.**

ROTOGRAVÚRĂ, *rotogravuri,* s.f. Rotoheliografie. — Din fr. **rotogravure.**

ROTOHELIOGRAFÍE s.f. Tipar caracterizat prin folosirea unei forme de tipar curbe cu suprafața activă gravată în adâncime prin procedee fotochimice și cu ajutorul unei site speciale, care se folosește pentru reproducerea și multiplicarea originalelor în semitonuri (la reviste, timbre, ilustrații etc.); rotogravură, rotoheliogravură. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **rotohéliographie.**

ROTOHELIOGRAVÚRĂ, *rotoheliogravuri,* s.f. Rotoheliografie. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **rotohéliogravure.**

ROTÓNDĂ, *rotonde,* s.f. Sală mare, circulară, înglobată unei construcții, având acoperișul în formă de cupolă, folosită mai ales ca sală de expoziție, sală de sport etc. ✦ Construcție de zidărie în plan circular, având acoperișul în formă de cupolă. — Din fr. **rotonde,** it. **rotonda.**

ROTOPLÁN, *rotoplane,* s.n. Aparat de zbor la care forța portantă apare pe un sistem de aripi rotitoare. — Din engl. **rotor plane.**

ROTÓR, *rotoare,* s.n. Parte a unei mașini (motor sau generator de energie) care se rotește, în timpul funcționării, în jurul axei arborelui pe care este montată și care folosește pentru reluarea și transmiterea unui cuplu motor. — Din fr. **rotor.**

ROTOTÉCĂ, *rototeci,* s.f. Catalog mecanic cu fișe puse pe plăci situate într-o tobă rotativă, care pot fi consultate fără a fi scoase de la locul lor. — Din fr. **rotothéque.**

ROTOTRANSLÁȚIE, *rototranslații,* s.f. Mișcare completă a unui corp, obținută prin suprapunerea unei rotații și a unei translații. — Din fr. **rototranslation.**

ROTOȚÉLE s.f. pl. (În sintagma) *Rotoțele albe* = plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cu frunzele lanceolate și dințate și cu flori albe-gălbui, dispuse în capitule *(Achillea ptarmica).* — Din **roată.**

RÓTRING, *rotringuri,* s.n. Stilou cu vârf tubular, de diferite diametre, utilizat la desenul (tehnic) în tuș. — Din fr. **rotring.**

ROTÚLĂ, *rotule,* s.f. **1.** Os rotund, turtit, anteposterior, așezat în partea anterioară a genunchiului și care închide în așa fel încheietura, încât flexiunea se poate face numai într-un singur sens. **2.** (Tehn.) Nucă (**3**). — Din fr. **rotule,** lat. **rotula.**

ROTULIÁN, -Ă, *rotulieni, -e,* adj. (Anat.) Referitor la rotulă, al rotulei. [Pr.: *-li-an*] — Din fr. **rotulien.**

ROTÚND, -Ă, (**I**) *rotunzi, -de,* adj., (**II**) *rotunduri,* s.n. **I.** Adj. **1.** De forma unui cerc, a unei sfere, a unui disc. ✦ (Despre dealuri, coline etc.) Cu creasta fără muchii sau colțuri. ✦ (Mat.; în sintagma) *Corp rotund* = corp cu formă sferică, cilindrică sau conică. **2.** (Despre ființe sau părți ale corpului lor) Împlinit, grăsuț, durduliu, rotofei. **3.** (Despre cifre, sume, cantități) Fără fracțiuni sau subdiviziuni; întreg, complet. **4.** Încheiat[2] (**II**). **II.** S.n. Figură, suprafață în formă de disc sau de cerc. [Var.: (înv. și reg.) **rătúnd, -ă** adj.] — Lat. **retundus** (= *rotundus).*

ROTUNGIÓR, -OÁRĂ adj. v. **rotunjor.**

ROTUNJÉL, -ÍCĂ, *rotunjei, -ele,* adj. Rotunjor. [Var.: **rotunzél, -ea** adj.] — **Rotund** + suf. *-el* (după *rotunji).*

ROTUNJÍ, *rotunjesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face rotund, a da unui obiect formă rotundă. ✦ A prelucra muchiile și colțurile unui corp (prin tăiere, așchiere etc.) pentru a obține suprafețe cât mai rotunde. ✦ A fixa hotarul unei regiuni în așa fel încât linia hotarului să fie cât mai puțin sinuoasă. **2.** Refl. A căpăta forma rotundă, a se îngrășa, a se împlini. **3.** Tranz. (Adesea fig.) A completa; a întregi, a mări. ✦ A elimina subdiviziunile unui număr, ale unei sume etc.; a face întreg. [Var.: (reg.) **rătunjí, rotunzí** vb. IV] — Din **rotund.**

ROTUNJÍME, *rotunjimi,* s.f. **1.** Calitatea a ceea ce este rotund; *p. ext.* linie, formă rotundă. **2.** (La pl.) Formă rotundă, plină a trupului. [Var.: (reg.) **rotunzíme** s.f.] — **Rotund** + suf. *-ime.*

ROTUNJÍRE, *rotunjiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) rotunji* și rezultatul ei; împlinire, completare, întregire. — V. **rotunji.**

ROTUNJÍT, -Ă, *rotunjiți, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Cu o formă rotundă, cu un contur curb. ✧ *Consoană rotunjită* = consoană la rostirea căreia se adaugă o articulație suplimentară de rotunjire a buzelor. *Vocală rotunjită* = vocală pronunțată cu participarea activă a buzelor, care se apropie formând o deschizătură circulară. **3.** Mărit, sporit, întregit. [Var.: (reg.) **rătunzít, -ă, rotunzít, -ă** adj.] — V. **rotunji.**

ROTUNJITÓR, *rotunjitoare,* s.n. Unealtă care servește la fasonarea, îndepărtarea sau netezirea pieselor cu secțiune circulară. — **Rotunji** + suf. *-tor.*

ROTUNJÓR, -OÁRĂ, *rotunjori, -oare,* adj., s.f. pl. **1.** Adj. Diminutiv al lui *rotund.* **2.** S.f. pl. Mică plantă erbacee cu frunze lungi, lucitoare și flori roșii-purpurii, dispuse într-un capitul mic situat în vârful tulpinii. *(Homogyne alpina).* [Var.: **rotungiór, -oáră** adj.] — **Rotund** + suf. *-ior.*

ROTUNZÉL, -EÁ adj. v. **rotunjel.**

ROTUNZÍ vb. IV v. **rotunji.**

ROTUNZÍME s.f. v. **rotunjime.**

ROTUNZÍT, -Ă adj. v. **rotunjit.**

RÓUĂ s.f. Picături de apă care acoperă dimineața suprafața pământului, obiectele de pe sol, vegetația etc., formate prin condensarea vaporilor de apă din atmosferă în momentul în care temperatura scade până la punctul la care vaporii ajung la saturație. ✧ (Fiz.) *Temperatură de rouă* = temperatură la care trebuie răcit, sub presiune constantă, un amestec de vapori și gaze cu conținut constant de vapori, pentru ca, din cauza saturației cu vapori, să apară primele picături de lichid. ✧ Loc. adj. *Ca roua* = delicat, fraged; curat, pur. ✧ Loc. adv. *Pe rouă (nescuturată)* = dis-de-dimineață. ✧ Compus: *roua-cerului* = mică plantă erbacee insectivoră, cu flori mici, albe și cu frunze lunguiețe dispuse în rozetă bazală, acoperite de peri care secretă o substanță vâscoasă *(Drosera rotundifolia).* [Pr.: *ro-uă*] — Lat. **ros, roris.**

ROURÁ, pers. 3 *rourează,* vb. I. **1.** Intraz. A cădea rouă. **2.** Tranz. și refl. A (se) umezi, a (se) acoperi cu stropi ca de rouă. [Pr.: *ro-u-*] — Lat. **rorare** (după *rouă*).

ROURÁRE, *rourări,* s.f. Acțiunea de *a (se) roura* și rezultatul ei. [Pr.: *ro-u-*] — V. **roura.**

ROURÁT, -Ă, *rourați, -te,* adj. Acoperit, stropit de rouă, plin de rouă; rouros. [Pr.: *ro-u-*] — V. **roura.**

ROURÍCĂ, *rourele,* s.f. Plantă acvatică cu tulpina culcată, cu inflorescențe în formă de spiculețe, cu fructe dulci, comestibile *(Glyceria fluitans).* [Pr.: *ro-u-*] — **Rouă** + suf. *-ică* (după *roura*).

ROURÓS, -OÁSĂ, *rouroși, -oase,* adj. (Rar) Rourat. [Pr.: *ro-u-*] — **Rouă** + suf. *-os* (după *roura).*

ROURÚSCĂ s.f. v. **lăuruscă.**

ROUȘOÁRĂ s.f. (Rar) Diminutiv al lui *rouă.* [Pr.: *ro-u-*] — **Rouă** + suf. *-ușoară.*

ROVÍNĂ, *rovine,* s.f. **1.** Groapă, adâncitură, surpătură de teren, râpă (mocirloasă). **2.** Loc mlăștinos; mlaștină, mocirlă. [Acc. și: *róvină.* — Pl. și: *rovini*] — Din bg. **rovina.**

ROVINIÉTĂ, *roviniete,* s.f. Vinietă care atestă plata taxei de circulație pe drumurile publice. — **Ro**[mânia] + **vinietă.**

ROXOLÁN, -Ă, *roxolani, -e,* s.m. și f., adj. (La pl.) Nume dat unor triburi sarmatice existente la începutul secolului I d.H. la răsărit de Prut, care au atacat provincia romană Moesia, au fost aliați cu Decebal în timpul campaniei romane împotriva statului dac (101-102) și au fost supuși de goți la mijlocul sec. III; (și la sg.) persoană care făcea parte din aceste triburi. — Din lat. **Rhoxolani,** fr. **Roxolans.**

ROYLÓN s.n. Fribră de polimer sintetic poliamidic, cu proprietăți identice cu cele ale fibrei nailon. — Denumire comercială.

ROZ adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Roșu foarte deschis; trandafiriu. **2.** S.n. Culoare roz (**1**). ✧ Expr. *A vedea* (sau *a privi ceva) în roz* = a fi optimist. — Din fr. **rose.**

ROZACÉE, *rozacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate lemnoase și erbacee din care fac parte specii cultivate (trandafirul, mărul, cireșul etc.), precum și păducelul, măceșul, scorușul etc.; (și la sg.) plantă care face parte din acestă familie. [Pr.: *-ce-e*] — Din fr. **rosacée.**

ROZÁLB, -Ă, *rozalbi, -e,* adj. (Rar) Trandafiriu-deschis care bate în alb. — **Roz** + **alb.**

ROZÁLII s.f. pl. Sărbători romane celebrate la sfârșitul primăverii în cinstea morților, pe mormintele cărora se presărau flori. — Din lat. **rosalia.**

ROZÁRIU[1], *rozarii,* s.f. (În Biserica catolică) **1.** Culegere de rugăciuni pentru Fecioara Maria. **2.** Șirag de mărgele din lemn, os, sticlă etc., aranjate într-o anumită ordine și având la unul dintre capete o cruciuliță, folosit de credincioși pentru a

numära rugăciunile rostite. V. *mătanie.* — Din lat. **rosarium,** it. **rosario,** fr. **rosaire.**

ROZÁRIU², *rozarii,* s.n. (Rar) Loc în care se plantează trandafiri. — Din fr. **rosarium,** it. **rosario.**

ROZÁSĂ, *rozase,* s.f. (Arhit.) Rozetă (**4**). — Din fr. **rosace.**

ROZÁTIC, -Ă, *rozatici, -ce,* adj. (Rar) Trandafiriu. — **Roz** + suf. *-atic.*

RÓZĂ, *roze,* s.f. **1.** Trandafir. ✧ Expr. *A sta pe roze* = a se găsi într-o situație favorabilă. ✦ (Geol.) *Roza fisurilor* = reprezentare grafică pentru determinarea direcțiilor principale pe care le urmează fisurile de separație într-un masiv de roci. *Roza vânturilor* = **a)** reprezentare grafică a regimului vânturilor într-un anumit punct sau într-o anumită zonă de pe un teritoriu; **b)** reprezentare grafică, în formă de stea, a direcțiilor punctelor cardinale, folosită în cutia unei busole pentru a repera direcția către care se îndreaptă acul magnetic al busolei. **2.** Șlefuire specială care se dă diamantului. **3.** Fereastră circulară mare, cu vitralii, așezată pe fațada catedralelor gotice, deasupra porții de intrare. **4.** Stilizare a florii de măceș cu cinci petale în jurul unui punct central și cu cinci sepale ascuțite între petale. — Din fr. **rose,** it. **rosa,** lat. **rosa,** germ. **Rose.**

ROZĂTÓR, *rozătoare,* s.n. (La pl.) Ordin de mamifere caracterizate prin lipsa caninilor și printr-o mare dezvoltare a dinților incisivi, cu ajutorul cărora aceste animale pot roade; (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. ✧ (Adjectival) *Animal rozător.* — **Roade** + suf. *-ător.*

ROZĂTÚRĂ s.f. v. **rosătură.**

ROZÉ adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Care are culoarea roz, de culoare roz. **2.** S.n. Vin, șampanie având această culoare. — Din fr. **rosé.**

ROZEÓLĂ, *rozeole,* s.f. Erupție cutanată fină prezentă în unele boli infecțioase (rujeolă, tifos exantematic), în intoxicații etc. ✧ *Rozeolă sifilitică* (sau *de sifilitic)* = erupție cutantă, de culoare roz, caracteristică sifilisului secundar. [Pr.: *-ze-o-*] — Din fr. **roséole.**

ROZÉTĂ, *rozete,* s.f. **1.** Mică plntă erbacee cu tulpina ramificată, cu frunze lunguiețe, cu flori galbene-aurii, plăcut mirositoare; rezedă *(Reseda odorata).* **2.** Nasture de alamă pe care îl purtau, în trecut, la tunică și la cizme, ostașii din trupele de cavalerie de roșiori. **3.** Motiv decorativ circular, având forma unui trandafir, care apare frecvent în arta populară românească. **4.** (Arhit.) Fereastră circulară de mari dimensiuni, decorată cu vitralii și folosită mult la ornamentarea fațadelor catedralelor gotice; rozasă. **5.** (Tehn.) Armătură sau guler original al unei tije, care servește ca element de legătură, de suspensie sau de protecție. **6.** Disc, în general de formă rotundă, care se aplică pe fața diferitelor elemente de construcție, pentru a masca sau pentru a decora anumite elemente. **7.** Cusătura în formă de triunghi, executată manual cu fire de mătase, la deschizătura buzunarelor, servind ca întăritură sau pentru înfrumusețare. — Din fr. **rosette.**

ROZÍU, -ÍE, *rozii,* adj. (Rar) Trandafiriu. — **Roz** + suf. *-iu.*

ROZMARÍN, *rozmarini,* s.m. Arbust mic, din familia labiatelor, plăcut mirositor, cu frunze totdeauna verzi și cu flori albastre, albe sau roșii, întrebuințat în medicină și în industria parfumurilor *(Rosmarinus officinalis)*. — Din germ. **Rosmarin.**

ROZNOVEÁN, -Ă, *roznoveni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Roznov. **2.** Adj. Care aparține Roznovului sau roznovenilor (**1**), privitor la Roznov ori la roznoveni. — **Roznov** (n.pr.) + suf. *-ean.*

ROZNOVEÁNCĂ, *roznovence,* s.f. Femeie originară sau locuitor din orașul Roznov. — **Roznovean** + suf. *-că.*

RUÁJ, *ruaje,* s.n. Totalitatea roților unei mașini. [Pr.: *ru-aj*] — Din fr. **rouage.**

RUANDÉZ, -Ă, *ruandezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Ruandei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Ruandei sau ruandezilor (**1**), privitor la Ruanda ori la ruandezi. [Pr.: *ru-an-*] — **Ruanda** (n. pr.) + suf. *-ez.*

RUBÁI s.n. v. **rubaiat.**

RUBAIÁT, *rubaiate,* s.n. Catren persan care exprimă o idee mistică sau filozofică. [Pr.: *-ba-iat.* — Var.: **rubái** s.n.] — Din fr. **rubáiyyat.**

RUBANÁTĂ, *rubanate,* s.f. (Geol.) Textură a unor roci eruptive cu aspectul unor dungi, datorită alternanței diferitelor minerale. ✧ (Adjectival) *Structură rubanată.* — Din fr. **rubané.**

RUBÁRBĂ, *rubarbe,* s.f. (Bot.) Revent. — Din fr. **rhubarbe.**

RUBÁȘCĂ, *rubăști,* s.f. Cămașă bărbătească încheiată pe umăr, care se poartă încinsă peste pantaloni, specifică portului popular rus. — Din rus. **rubașka.**

RUBÁTO s.n., adv. (Muz.) **1.** S.n. Executare liberă din punct de vedere ritmic (potrivit înțelesului cuvintelor din text), în scopul obținerii unei mai mari expresivități. **2.** Adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Liber din punct de vedere ritmic, în concordanță cu sensul cuvintelor din text. — Cuv. it.

RUBEDÉNIE, *rubedenii,* s.f. (Pop.) Rudă¹. — Cf. r u d e n i e**.**

RUBEFÁCȚIE, *rubefacții,* s.f. (Med.) Înroșire a pielii produsă de o substanță rubefiantă. — Din fr. **rubéfaction.**

RUBEFIÁNT, *rubefianți,* s.m. (Substanță) care, în contact cu pielea, provoacă o iritație ușoară, uneori cu consecințe revulsive. [Pr.: *-fi-ant.* — Pl. și: (n.) *rubefiante*] — Din fr. **rubéfiant.**

RUBELÍT, *rubelite,* s.n. Varietate de turmalină, de culoare roz, care conține litiu, folosită ca piatră semiprețioasă. — Din fr. **rubellite.**

RUBEÓLĂ, *rubeole,* s.f. Boală infecțioasă și contagioasă acută, provocată de un virus, care se manifestă prin erupție cutanată, prin febră, mărirea ganglionilor cervicali, tuse etc. [Pr.: *-be-o-*] — Din fr. **rubéole.**

RUBEÓLIC, -Ă, *rubeolici, -ce,* adj. (Med.) Care este specific rubeolei, de rubeolă. [Pr.: *-be-o-*] — **Rubeolă** + suf. *-ic.*

RUBEROÍD s.n. Carton asfaltat de calitate superioară, folosit în construcții și ca material izolant hidrofug. — Din fr. **rubéroïde,** engl. **ruberoid,** germ. **Ruberoid.**

RUBIÁ, *rubiele,* s.f. Numele unei monede turcești de aur, emisă spre sfârșitul Evului Mediu, care a circulat în Țările Române în prima jumătate a sec. XIX. — Din tc. **rubya.**

RUBIACÉE, *rubiacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, cu frunze înguste, situate mai multe la un nod, cu flori mici grupate în inflorescențe bogate; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *-bi-a-ce-e*] — Din fr. **rubiacée.**

RUBICÉL, *rubiceli,* s.m. (Min.) Varietate de cuarț de culoare roșie-violetă. — Din fr. **rubicelle.**

RUBICÓND, -Ă, *rubiconzi, -de,* adj. (Despre fața oamenilor) Roșu, rumen, aprins, îmbujorat. — Din fr. **rubicond.**

RUBÍDIU s.n. Element chimic, metal alcalin, strălucitor ca argintul, ușor oxidabil, care se găsește în natură în cantități mici, însoțind sodiul și potasiul. — Din fr. **rubidium,** germ. **Rubidium.**

RUBÍN, *rubine,* s.n. Varietate de corindon foarte dur, de culoare roșie, care se găsește în natură cristalizată sau se obține sintetic, folosită ca piatră prețioasă. [Pr. și: *rubinuri*] — Din it. **rubino,** lat. **rubinus,** germ. **Rubin.**

RUBINÍU, -ÍE, *rubinii,* adj., s.n. **1.** Adj. De culoarea rubinului; roșu-închis; rubinos. **2.** S.n. Vin roșu de culoarea rubinului. — **Rubin** + suf. *-iu.*

RUBINÓS, -OÁSĂ, *rubinoși, -oase,* adj. (Înv.) Rubiniu. — **Rubin** + suf. *-os.* Cf. r u b i n o s o.

RUBINSPINÉL, *rubinspineli,* s.m. Varietate de spinel de culoare roșu-închis. — **Rubin** + **spinel.**

RÚBLĂ, *ruble,* s.f. **1.** Unitatea principală a sistemului monetar din Rusia; moneda care reprezintă această unitate. **2.** Nume dat în trecut monedelor străine de argint. — Din rus. **rubl'.**

RÚBRICĂ, *rubrici,* s.f. **1.** Despărțitură (verticală sau orizontală), cuprinzând una sau mai multe coloane, într-un registru, formular, grafic etc. **2.** Spațiu rezervat (permanent) într-o publicație periodică pentru articole dintr-un anumit domeniu. **3.** (Înv.) Titlu de pagină sau capitol care, în vechile manuscrise și cărți, se scria cu roșu. — Din fr. **rubrique,** lat. **rubrica.**

RUBYLÍTH s.n. (Electron.) Material special destinat fotografierii prin transparență a planurilor circuitelor integrate. — Din fr., engl. **rubylith.**

RÚCSAC, *rucsacuri,* s.n. Sac de turism, purtat, mai ales de excursioniști, în spate; raniță. — Din germ. **Rucksack.**

RUDACÉE s.f. pl. Nume generic pentru rocile sedimentare clastice de tipul pietrișurilor. — Et. nec.

RUDÁR, *rudari,* s.m. Denumire dată, în Țările Române, unor lucrători (romi) care confecționau obiecte din lemn; *p. ext.* meșter rom care lucrează din lemn albii, linguri, fuse etc. — Din bg. **rudar.**

RÚDĂ¹, *rude,* s.f. **1.** Persoană care face parte din aceeași familie cu alte persoane, unite între ele prin legături de sânge sau prin alianță; rudenie (**2**), rubedenie. ✧ Expr. *A avea rude la Ierusalim* = a avea persoane influente care îți acordă protecție; a avea proptele. *Pe rudă (și) pe sămânță* = **a)** pe toți, fără excepție, până la unul; **b)** peste tot. ✦ Familie, neam, viță. **2.** (Pop.) Soi, sămânță de animale sau de plante. ✧ Loc. adj. *De rudă* = de prăsilă, de reproducție. *Berbec de rudă*. — Din bg. **roda.**

RÚDĂ², *rude,* s.f. (Reg.) **1.** Prăjină, par, drug. **2.** Oiște, proțap. — Din magh. **rud,** sb. **ruda.**

RUDĂRÉSC, -EÁSCĂ, *rudărești,* adj. De rudar, făcut de rudar; țigănesc. — **Rudar** + suf. *-esc.*

RUDĂRÍE s.f. Meseria rudarului. — **Rudar** + suf. *-ie.*

RUDÉNIE, (**2**) *rudenii,* s.f. **1.** Legătură directă sau colaterală între persoane care fac parte din aceeași familie; înrudire. **2.** Rudă¹ (**1**). — **Rudi** + suf. *-enie.*

RUDÍ, *rudesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se înrudi. — Din **rudă¹.**

RUDIMÉNT, *rudimente,* s.n. **1.** (La pl.) Noțiuni elementare ale unei științe, ale unei arte. **2.** Organ care abia începe să se formeze sau care a rămas nedezvoltat; organ rudimentar. *Rudiment de coadă.* — Din fr. **rudiment,** lat. **rudimentum**.

RUDIMENTÁR, -Ă, *rudimentari, -e,* adj. Care este slab dezvoltat, care abia începe să se formeze, care este la începutul dezvoltării sale; primitiv, neevoluat. — Din fr. **rudimentaire.**

RUDIMENTARITÁTE s.f. (Rar) Însușirea a ceea ce este rudimentar. ✦ Lipsă de finețe (**1**). — **Rudimentar** + suf. *-itate.*

RUDÍRE, *rudiri,* s.f. (Înv.) Înrudire. — V. **rudi.**

RUDIŞOÁRĂ, *rudişoare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *rudă*[1]. — **Rudă**[1] + suf. *-işoară.*

RUDÍŞTI s.m. pl. Grup fosil de lamelibranhiate, ai căror reprezentanţi au valvele foarte modificate din cauza fixării lor. — Din fr. **rudistes.**

RUDÍŢĂ, *rudiţe,* s.f. (Reg.) Hulubă. — **Rudă**[2] + suf. *-iţă.*

RUF, *rufuri,* s.n. Construcţie deasupra punţii superioare a unei nave, extinsă numai pe o porţiune a ei, în care sunt amenajate, de obicei, locuinţele echipajului. — Din fr. **rouf.**

RÚFĂ, *rufe,* s.f. **1.** Obiect de îmbrăcăminte care se poartă direct pe corp; *p. ext.* (la pl.) cearceafuri, feţe de masă etc.; albituri, schimburi. ✧ Expr. *Rufele (murdare) se spală în familie* = certurile şi neînţelegerile familiale sau dintr-un cerc intim trebuie rezolvate în cadrul familiei sau al cercului respectiv. **2.** (Reg.) Zdreanţă, cârpă. — Din sl. **ruho.**

RUFĂRÍE s.f. Totalitatea rufelor (de pat, de corp etc.); lenjerie. — **Rufă** + suf. *-ărie.*

RUFÓS, -OÁSĂ, *rufoşi, -oase,* adj. (Fam.) Zdrenţăros. — **Rufă** + suf. *-os.*

RUFŞOÁRĂ s.f. v. **rufuşoară.**

RUFUŞOÁRĂ, *rufuşoare,* s.f. Diminutiv al lui *rufă.* [Var.: **rufşoáră** s.f.] — **Rufă** + suf. *-uşoară.*

RUG[1], *rugi,* s.m. **1.** Tulpina (târâtoare) a unor plante. **2.** Mur[1]. **3.** Măceş. **4.** Compus: *rug-de-munte* sau *rug-de-zmeură* = zmeur. — Lat. **rubus.**

RUG[2], *ruguri,* s.n. Grămadă de lemne pe care se ardeau, în Antichitate, jertfele sau morţii şi, în Evul Mediu, condamnaţii la moarte. — Lat. **rogus** (după *rug*[1]).

RUGÁ, *rog,* vb. I. **1.** Tranz. A cere cuiva stăruitor îndeplinirea unei dorinţe, un serviciu, o favoare etc. ✧ Expr. *A ruga* (pe cineva) *de toţi dumnezeii* (sau *cu Dumnezeu)* = a cere foarte insistent un lucru de la cineva. *Te rog* (sau *rogu-te),* formulă de politeţe cu care te adresezi cuiva când îi ceri ceva; fii bun, fii amabil. *A-şi ruga moartea* = a-şi dori moartea. *A-i ruga* (cuiva) *moartea* = a dori moartea (cuiva). ✦ A pofti, a invita. **2.** Refl. (În practicile religioase) A face o rugăciune, a invoca divinitatea. **3**. Refl. A cere cuiva voia sau îngăduinţa de a face ceva. ✧ Expr. *Mă rog,* formulă întrebuinţată ca element incidental, fără legătură cu restul frazei, însemnând uneori „dacă vrei, cum vrei". — Lat. **rogare.**

RUGÁRE, *rugări,* s.f. Acţiunea de *a (se) ruga* şi rezultatul ei. ✦ (Pop.) Rugăminte, rugă. ✦ (Înv. şi reg.) Petiţie, cerere. — V. **ruga.**

RÚGĂ, *rugi,* s.f. **1.** Rugăminte, implorare. **2.** Rugăciune. **3.** (Reg.) Cruce, troiţă. — V. **ruga.**

RUGĂCIÚNE, *rugăciuni,* s.f. Încercare personală de a intra în contact direct cu divinitatea; cerere, mulţumire sau laudă adresată de credincioşi divinităţii; rugă (**2**). ✦ (Rar) Rugăminte, insistenţă, rugă (**1**). — Lat. **rogatio, -onis.**

RUGĂMÍNTE, *rugăminţi,* s.f. Cerere (stăruitoare) adresată cuiva pentru a obţine ceva; rugare, rugă (**1**). — **Ruga** + suf. *-ământ.*

RUGĂTÓR, -OÁRE, *rugători, -oare,* adj. (Adesea adverbial) Care cere cu stăruinţă, care exprimă o rugăminte, care se roagă. — **Ruga** + suf. *-ător.*

RÚGBI s.f. Joc sportiv desfăşurat între două echipe a câte 15 jucători, pe un teren de formă dreptunghiulară, având ca obiect de joc o minge ovală pe care jucătorii o pot folosi, în egală măsură, cu piciorul sau cu mâna. [Scris şi: *rugby.* — Pron.: *rágbi*] — Din engl., fr. **rugby.**

RUGBÍST, *rugbişti,* s.m. Jucător de rugbi. — **Rugbi** + suf. *-ist.*

RUGBÍSTIC, -Ă, *rugbistici, -ce,* adj. Referitor la rugbi, de rugbi. — **Rugbi** + suf. *-istic.*

RUGÉT s.n. v. **rujet.**

RUGÍ, *rugesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A striga ca leul. — Cf. lat. r u g i r e, fr. r u g i r.

RUGINÁRE, *ruginări,* s.f. Mic arbust otrăvitor, cu frunze înguste, lucioase, persistente şi cu flori albe sau roşietice dispuse în mănunchiuri la vârful ramurilor *(Andromeda polifolia).* — Din **rugină.**

RUGÍNĂ, *rugini,* s.f. **I. 1.** Substanţă brun-roşcată, poroasă, sfărâmicioasă, care se formează prin oxidare pe obiectele de fier. ✦ Pojghiţă brună care acoperă uneori pietrele şi care se produce prin oxidarea minereurilor de fier din ele. **2.** Obiect (de fier) vechi, prost întreţinut; ruginitură, rablă. **3.** Fig. Idee, teorie, mentalitate înapoiată, învechită. ✦ Om cu idei sau cu mentalitate învechită; retrograd. **II. 1.** Boală infecţioasă a plantelor, provocată de ciuperci microscopice, patogene *(Puccinia),* care se manifestă prin apariţia unor pete brune-ruginii pe frunze, pe tulpini sau pe inflorescenţe, împiedicând dezvoltarea normală a plantelor. **2.** Plantă erbacee cu tulpina netedă, cu frunze lugi, ţepoase, având la vârf o inflorescenţă cu flori mici, brune; pipirig *(Juncus effusus).* — Cf. lat. *a e r u g i n a.

RUGINÍ, *ruginesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A se acoperi cu rugină (**I 1**), a se umple de rugină, a prinde rugină. **2.** Intranz. Fig. (Despre frunze, plante etc.) A căpăta o culoare galben-roşiatică asemănătoare cu a ruginii. **3.** Refl. Fig. A deveni perimat, depăşit, a se învechi, a nu mai fi actual. — Din **rugină.**

RUGINÍRE, *ruginiri,* s.f. Faptul de *a (se) rugini.* — V. **rugini.**

RUGINÍT, -Ă, *ruginiţi, -te,* adj. **1.** Acoperit, ros de rugină (**I 1**). ✦ Fig. Vechi, uzat. ✦ Fig. (Despre voce) Îmbătrânit; dogit. **2.** Fig. (Adesea substantivat; despre persoane, idei, concepţii etc.) Învechit, înapoiat, demodat. **3.** (Despre plante) Atacat de rugină (**II 1**). ✦ Care are culoarea galben-roşiatică a ruginii. — V. **rugini.**

RUGINITÚRĂ, *ruginituri,* s.f. Obiect ruginit; *p. ext.* lucru vechi, uzat, lipsit de valoare; rugină (**I 2**). — **Rugini** + suf. *-tură.*

RUGINÍŢĂ, *ruginiţe,* s.f. **1.** Numele a două plante: **a)** plantă erbacee cu frunze mici, înguste la bază şi dinţate la vârf *(Asplenium ruta muraria);* **b)** straşnic (**III**) *(Asplenium trichomanes).* **2.** Ciupercă parazită care atacă şi distruge frunzele plantelor *(Uromyces scuteleatus).* — **Rugină** + suf. *-iţă.*

RUGINÍU, -ÍE, *ruginii,* adj., s.n. **1.** Adj. De culoarea ruginii. **2.** S.n. Culoare ruginie (**1**); arămiu. — **Rugină** + suf. *-iu.*

RUGÓS, -OÁSĂ, *rugoşi, -oase,* adj. Care prezintă rugozitate; aspru. — Din fr. **rugueux.** Cf. lat. r u g o s u s.

RUGOZIMÉTRU, *rugozimetre,* s.n. Aparat cu care se măsoară rugozitatea. — Din fr. **rugosimètre.**

RUGOZITÁTE, (**2**) *rugozităţi,* s.f. **1.** Calitate a suprafeţei unor corpuri solide de a fi aspre. **2.** Mică neregularitate, sensibilă la pipăit, apărută pe suprafaţa unui obiect. — Din fr. **rugosité.**

RUGULÉŢ, *ruguleţi,* s.m. Diminutiv al lui *rug*[1]. — **Rug**[1] + suf. *-uleţ.*

RÚIN s.m. Plantă erbacee cu tulpina acoperită de peri, cu frunze opuse, lucioase şi cu flori liliachii, roşietice sau albe, dispuse în capitule sferice la vârful lujerilor *(Succisa pratensis).* — Cf. sb. r u j a n.

RUINÁ, *ruinez,* vb. I. Refl. şi tranz. **1.** A (se) preface în ruină, a (se) dărăpăna, a (se) degrada. **2.** Fig. A-şi pierde sau a face pe cineva să-şi piardă averea, a sărăci sau a face să sărăcească; a (se) distruge. ✦ A(-şi) distruge sănătatea. [Pr.: *ru-i-*] — Din lat. **ruinare,** fr. **ruiner.**

RUINÁRE, *ruinări,* s.f. Acţiunea de *a (se) ruina* şi rezultatul ei. [Pr.: *ru-i-*] — V. **ruina.**

RUINÁT, -Ă, *ruinaţi, -te,* adj. **1.** Căzut în ruină; dărăpănat. **2.** Fig. Care şi-a pierdut averea; sărăcit, scăpătat. [Pr.: *ru-i-*] — V. **ruina.**

RUÍNĂ, *ruine,* s.f. **1.** (Adesea fig.) Ceea ce a rămas dintr-o construcţie veche, dărâmată; dărâmătură. ✧ Loc. adj. *În ruină* (sau *ruine)* = ruinat, dărăpănat. ✦ Fig. Rămăşiţă a trecutului. **2.** (Rar) Faptul de *a (se) ruina.* **3.** Fig. Pierdere a averii sau a sănătăţii; distrugere; dezastru. ✦ Persoană distrusă din punct de vedere fizic şi moral ca urmare a unei sănătăţi precare sau a unor necazuri. — Din fr. **ruine,** lat. **ruina.**

RUINĂTÓR, -OÁRE, *ruinători, -oare,* adj. Care ruinează; distrugător. [Pr.: *ru-i-*] — **Ruina** + suf. *-ător.*

RUJ, (**1**) *rujuri,* s.n. **1.** Produs cosmetic cu diferite nuanţe de roşu, folosit pentru a colora buzele; roşu de buze. **2.** Pastă compusă din oxid de fier şi oxid de crom încorporate într-un liant, folosită în tehnica dentară. — Din fr. **rouge.**

RUJÁ, *rujez,* vb. I. Refl. A-şi da cu ruj (**1**) pe buze. — Din **ruj.**

RUJALÍNĂ, *rujaline,* s.f. (Bot.) Nalbă. — Din **rujă.**

RUJÁR, *rujari,* s.m. Lucrător în port specializat în rujare. — Din **rujare** (derivat regresiv).

RUJÁRE, *rujări,* s.f. Operaţie de nivelare a grânelor încărcate în vrac, în vederea umplerii golurilor astfel încât capacitatea magaziei să fie folosită la maximum şi încărcătura să nu se poată deplasa în cursul navigaţiei. — Et. nec.

RÚJĂ[1], *ruje,* s.f. **1.** (Reg.) Măceş. ✦ Trandafir. ✦ Fig. (Pop.) Nume dat unei persoane frumoase. **2.** Fig. (Reg.) Roşeaţă, rumeneală din obraz. **3.** Plantă erbacee cu frunze cărnoase şi flori galbene-purpurii, grupate într-un buchet, care creşte pe stâncile din regiunea alpină *(Sedum rosea).* **4.** Compus: *rujă-galbenă* = plantă având tulpina fără peri, cu frunze ovale şi cu flori galbene; mărită-mă-mamă *(Rudbeckia laciniata).* [Pl. şi: *ruji*] — Din bg., sb. **ruža.**

RÚJĂ[2], *ruje,* s.f. (Fam.) Bandă de pânză, de stofă, de dantelă etc. plisată sau încreţită, care serveşte ca ornament la diferite obiecte de îmbrăcăminte. [Var.: **ríjă** s.f.] — Cf. fr. r u c h e.

RUJEÓLĂ, *rujeole,* s.f. Infecţie virotică contagioasă care apare la vârsta copilăriei, caracterizată printr-o erupţie generalizată de culoare roşie pe piele şi pe mucoase. [Pr.: *-je-o-*] — Din fr. **rougeole.**

RUJÉT s.n. Boală infecţioasă a porcilor, care se manifestă prin febră şi prin apariţia unor pete roşii pe piele şi care se poate transmite la om prin carnea de porc infectată; brâncă. [Var.: **rugét** s.n.] — Din fr. **rouget.**

RULÁ, *rulez,* vb. I. Tranz. **1.** A înfăşura manual sau mecanizat un material textil pe un sul de lemn sau metalic, formând un rulou (**1**). **2.** A proiecta un film pe ecran într-o sală de cinematograf. **3.** A face să circule bunuri, bani, investindu-i în afaceri. **4.** A deplasa un corp prin rostogolire sau prin alunecare pe o cale fixă. ✦ Intranz. (Despre vehicule) A înainta prin intermediul unor roţi sau role. **5.** A netezi sau a întinde o suprafaţă prin apăsare cu un obiect în rostogolire. **6.** A prelua un program într-un sistem de calcul. — Din fr. **rouler.**

RULÁDĂ, *rulade,* s.f. **1.** Prăjitură făcută dintr-o foaie de aluat, înfăşurată în formă de sul şi umplută cu dulceaţă, cremă etc. **2.** Fel de mâncare preparat din muşchi de vacă sau de porc umplut cu tocătură, ouă fierte etc. şi rulat, sau din carne tocată amestecată cu ou, verdeaţă etc. căreia i se dă o formă de rulou şi care se

coace la cuptor. **3.** (Rar) Ornament muzical de coloratură, bazat pe un şir de acorduri cântate pe o singură silabă. — Din fr. **roulade.**

RULÁJ, *rulaje,* s.n. **1.** Timpul dintre două încărcături succesive ale unui vagon de marfă de cale ferată, totalizând timpul necesar aducerii, încărcării, transportului, descărcării şi manevrelor. **2.** Circulaţie a fondurilor băneşti, a mărfurilor etc. — Din fr. **roulage.**

RULÁNT, -Ă, *rulanţi, -te,* adj. Care se deplasează prin intermediul unor organe de rostogolire. ✧ *Material rulant* = totalitatea locomotivelor, vagoanelor etc. care circulă pe liniile de cale ferată. — Din fr. **roulant.**

RULÁRE, *rulări,* s.f. Acţiunea de *a rula* şi rezultatul ei. — V. **rula.**

RULÉTĂ, *rulete,* s.f. **1.** Instrument folosit pentru măsurarea lungimilor şi distanţelor, format dintr-o panglică lungă de pânză sau de oţel împărţită în centimetri şi care se strânge, prin rulare, într-o casetă cilindrică prin acţionarea unei manivele. **2.** Instalaţie folosită la unele jocuri de noroc, formată dintr-un disc împărţit în compartimente numerotate şi dintr-o bilă care se învârteşte o dată cu discul, indicând, la oprire, numărul câştigător; *p. ext.* denumire dată jocului care se practică la această instalaţie. **3.** Instrument format dintr-o rotiţă de metal cu margine dinţată, care se foloseşte la desenarea tiparelor de stofă, la tăierea aluatului etc. — Din fr. **roulette.**

RULÍU, *ruliuri,* s.n. Oscilaţie de înclinare a unei nave în jurul axei sale longitudinale, provocată de acţiunea valurilor înalte, când direcţia de înaintare a navei este paralelă cu valurile. [Acc. şi: *rúliu*] — Din fr. **roulis.**

RULMÉNT, *rulmenţi,* s.m. **1.** Organ de maşină construit din două inele concentrice, separate prin bile sau cilindri cu acelaşi diametru, care transformă mişcarea de alunecare în mişcare de rostogolire, micşorând prin aceasta rezistenţa de frecare. ✦ (Despre bani) Faptul de a circula, de a rula. **2.** (În sintagma) *Fond de rulment net* = diferenţă dintre acţiunile curente şi datoriile curente ale unei întreprinderi. — Din fr. **roulement.**

RULMENTÍST, -Ă, *rulmentişti, -ste,* s.m. şi f. Muncitor care lucrează într-o fabrică de rulmenţi. — **Rulment** + suf. *-ist.*

RULÓTĂ, *rulote,* s.f. Vehicul cu două sau patru roţi, remorcat la un autoturism şi dotat cu elemente de confort proprii unei mici camere de locuit. — Din fr. **roulotte.**

RULÓU, *rulouri,* s.n. **1.** Obiect în formă de sul. *Rulou de hârtie.* **2.** Organ de maşină care se poate roti în jurul unei axe şi care serveşte la susţinerea şi la rularea unui sistem tehnic, la transmiterea unei mişcări, la transportul unor piese, la înfăşurarea unor fire etc. **3.** Organ al compresoarelor rutiere, construit dintr-un cilindru cu greutate mare; tăvălug de compresor. ✦ Sul subţire de lemn (prevăzut cu un arc pentru a putea fi uşor de manipulat) pe care se înfăşoară transperantul de la ferestre; *p. ext.* transperantul însuşi. ✦ Jaluzea. **4.** Pieptănătură femeiască în care părul este înfăşurat în formă de sul. **5.** Produs de patiserie în formă de sul, făcut din aluat, care se umple cu frişcă, cremă, dulceaţă etc. — Din fr. **rouleau.**

RULÚRĂ, *ruluri,* s.f. Defect de creştere al arborilor, care constă în apariţia uneia sau mai multor crăpături în formă de segment de cerc de-a lungul unui inel anual, pe o porţiune sau pe întreaga lungime a acestuia. — Din fr. **roulure.**

RUM s.n. v. **rom[1].**

RUMẤN s.m. v. **român[1].**

RUMẤNÁŞ s.m. v. **românaş.**

RUMẤNÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **românesc.**

RUMẤNÍE s.f. v. **românie.**

RUMB, *rumburi,* s.n. **1.** Gură de aerisire a magaziilor unui şlep, situată pe punte. **2.** Unitate de măsură pentru unghiuri, folosită la roza vânturilor, egală cu a 32-a parte dintr-un cerc. — Din fr., rus. **rumb.**

RUMBATRÓN, *rumbatroane,* s.n. Aparat folosit pentru obţinerea curenţilor de foarte înaltă frecvenţă, care dau unde electromagnetice şi lungimi de undă de ordinul decimetrului şi al centimetrului. — Din fr. **rhumbatron.**

RÚMBĂ, *rumbe,* s.f. Dans de origine cubaneză, devenit dans de salon, cu mişcare ritmată şi rapidă; melodie după care se execută acest dans. — Din fr., sp. **rumba,** germ. **Rumba.**

RUMEGÁ, *rúmeg,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre rumegătoare; la pers. 3) A mesteca a doua oară mâncarea întoarsă din stomac. **2.** Tranz. A mesteca ceva în gură; (depr.; despre oameni) a mânca mult şi încet. **3.** Tranz. Fig. A medita pe îndelete asupra unui fapt, a-l examina îndelung. — Lat. **rumigare.**

RUMEGÁRE, *rumegări,* s.f. Acţiunea de *a rumega* şi rezultatul ei. — V. **rumega.**

RUMEGĂTÓR, -OÁRE, *rumegători, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre animale) Care rumegă (**1**). **2.** S.n. (La pl.) Subordin de mamifere având conformaţia dinţilor şi stomacul (compus din mai multe camere) adaptate pentru rumegare; (şi la sg.) animal care face parte din acest subordin. — **Rumega** + suf. *-ător.*

RUMEGĂTÚRĂ, *rumegături,* s.f. **1.** Ceea ce a fost rumegat (**1**), hrană rumegată. **2.** Rumeguş. — **Rumega** + suf. *-ătură.*

RUMEGÚŞ s.n. (Colectiv) Deşeuri de lemn în formă de aşchii mărunte, asemănătoare cu tărâţele, rezultate din tăierea lemnului cu ferăstrăul; rumegătură (**2**). — **Rumega** + suf. *-uş.*

RUMEIÓR, -OÁRĂ, *rumeiori, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Diminutiv al lui *rumen[2]*. **2.** S.f. (Bot.) Cârmâz. [Pr.: *-me-ior.* — Var.: **rumeór, -oáră** adj.] — **Rumen[2]** + suf. *-ior.*

RUMEN[1], *rumene,* s.n. Primul şi cel mai mare compartiment al stomacului rumegătoarelor, de forma unui sac dublu, care ocupă întreaga cavitate abdominală stângă şi o parte din cavitatea abdominală dreaptă şi în care se înmagazinează alimentele şi se macerează sub influenţa florei bacteriene, a fermenţilor şi a mişcării pereţilor; ierbar[2]. — Din fr. **rumen.**

RÚMEN[2], -Ă, *rumeni, -e,* adj. **1.** (Despre obraz sau buze) De o culoare care bate în roşu. ✦ (Despre oameni) Cu faţa îmbujorată, cu obrajii roşii. ✦ (Despre fructe şi unele alimente) Care a căpătat o culoare roşiatică (sub acţiunea focului sau a soarelui); bine copt. **2.** Care este roşu-aprins; trandafiriu. — Din sl. **ruměnŭ.**

RUMENEÁLĂ, (**2, 3**) *rumeneli,* s.f. **1.** Culoare rumenă, roşeaţă. **2.** (Pop.) Fard, suliman, dresuri. **3.** Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu tulpina întinsă pe pământ şi cu flori de culoare galbenă *(Potentilla procumbens).* [Pl. şi: (**2, 3**) *rumenele*] — **Rumeni** + suf. *-eală.*

RUMENÍ, *rumenesc,* vb. IV. **1.** Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină rumen[2]; a (se) colora în roşu. **2.** Refl. (Pop.) A se farda, a se machia, a se sulimeni. — Din **rumen[2].**

RUMENÍRE, *rumeniri,* s.f. Acţiunea de *a (se) rumeni* şi rezultatul ei. — V. **rumeni.**

RUMENÍT, -Ă, *rumeniţi, -te,* adj. **1.** Rumen[2]. **2.** (Pop.) Fardat, sulimenit. — V. **rumeni.**

RUMENÍU, -ÍE, *rumenii,* adj. Roşiatic. — **Rumen[2]** + suf. *-iu.*

RUMEÓR, -OÁRĂ adj. v. **rumeior.**

RUMINÁŢIE, *ruminaţii,* s.f. (Rar) Rumegare. — Din fr. **rumination,** lat. **ruminatio.**

RUMMY s.n. Joc de societate cu cărţi sau cu mici plăci prismatice de piatră, de lemn, material plastic etc., marcate cu cifre de diferite culori; pietre. [Pr.: *rámi, rö̀mi*] — Cuv. engl.

RUMOÁRE, *rumori,* s.f. Zgomot confuz de voci care se aud în acelaşi timp, produs de o masă de oameni (exprimând protest, uimire etc.); *p. gener.* zgomot confuz. — Din fr. **rummeur,** lat. **rumor, -oris.**

RÚMPE vb. III v. **rupe.**

RÚNĂ, *rune,* s.f. (La pl.) Caractere grafice ale celor mai vechi alfabete germanice şi scandinave. — Din germ. **Runen,** fr. **runes.**

RUNC, *runcuri,* s.n. Loc despădurit folosit ca păşune sau pentru a fi cultivat; curătură (**1**). — Lat. **runcus.**

RUND s.n. v. **rundă.**

RÚNDĂ, *runde,* s.f. **1.** Fiecare dintre seriile de partide din cadrul unui turneu de şah, în cursul căreia un participant joacă o singură dată. **2.** Fiecare dintre reprizele (de trei minute) care compun un meci de box; repriză. **3.** Repriză, tur (la un joc). [Var.: (**2**) **rund** s.n.] — Din germ. **Runde,** fr. **round.** Cf. engl. r o u n d.

RÚNIC, -Ă, *runici, -ce,* adj. Care foloseşte runele; relativ la rune, cu caractere de rune. *Inscripţie runică.* — Din germ. **runisch,** fr. **runique.**

RUNOLÓG, -Ă, *runologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în runologie. — Din germ. **Runolog,** fr. **runologue.**

RUNOLOGÍE s.f. Studiul, cercetarea runelor. — Din germ. **Runologie.**

RÚPE, *rup,* vb. III. **1.** Tranz. A distruge continuitatea unui material solid sub acţiunea unor solicitări mecanice; a despărţi (intenţionat) un obiect în două sau în mai multe bucăţi. ✧ Expr. *A rupe* (sau refl.) *a i se rupe* (cuiva) *inima* (sau *sufletul, rărunchii)* = a produce (cuiva) sau a simţi o mare durere. ✦ A(-şi) fractura o mână, un picior etc. ✧ Expr. *A-şi rupe picioarele* = a umbla mult (fără folos). *A-şi rupe gâtul* = a-şi pierde viaţa, cinstea, averea. *A-şi rupe pieptul* = a-şi obosi plămânii (vorbind sau cântând prea mult). ✦ A întrerupe, a curma tăcerea, relaţiile cu cineva. ✧ Expr. *A o rupe cu cineva* sau *cu ceva* = a pune capăt unui obicei, unui sistem, unei atitudini sau legături. *A rupe preţul* (sau *târgul)* = a ajunge la învoială după o tocmeală îndelungată. **2.** Tranz. A distruge un obiect prin întrebuinţare. **3.** Tranz. (Adesea fig.) A distruge un obiect prin sfărâmare, spargere etc. *Apele rup stăvilarele.* ✧ Expr. *A rupe frontul* = a străpunge linia de apărare a inamicului. **4.** Tranz. A sfâşia un lucru smulgând bucăţi din acesta. ✦ A sfâşia un animal sau un om. ✦ A zdrobi, a strivi. **5.** Tranz. A smulge. ✧ Expr. *A rupe cuiva urechile* = a pedepsi pe cineva trăgându-l de urechi. *A-şi rupe de la gură* = a se lipsi de strictul necesar în folosul altcuiva. ✦ A culege flori, fructe etc. ✦ A obţine (cu greu) o sumă de bani. **6.** Refl. şi tranz. A (se) depărta, a (se) desprinde de cineva sau de ceva. *Se rupseră din grămadă.* ✦ Refl. (Despre grupuri, colectivităţi) A se împrăştia. ✧ Expr. (Tranz.) *A rupe rândurile* = (despre un grup de oameni) a fugi, stricând ordinea unui şir aliniat. *A o rupe la* (sau *de*) *fugă* (rar, *la goană, la sănătoasa* sau *de-a fuga)* = a o lua la fugă. ✦ Tranz. A-şi deschide (cu efort) drum de trecere. **7.** Tranz. Fig. A se exprima cu greu într-o limbă străină, a şti foarte puţin o limbă străină. [Var.: (reg.) **rúmpe** vb. III] — Lat. **rumpere.**

RÚPERE, *ruperi,* s.f. Acţiunea de *a (se) rupe* şi rezultatul ei. ✧ *Rupere de nori* = ploaie torenţială însoţită de descărcări electrice. ✧ Loc. adv. *Cu rupere de inimă* = cu mare durere. ✦ Desfacere, descompunere. ✧ *Ruperea emulsiei* = desfacerea

unei emulsii în cele două elemente componete. (Mat.) *Teorii de rupere* = teorii elaborate pentru a explica ruperea corpurilor solide deformabile supuse unor solicitări mecanice pe mai multe direcții. (Tehn.) *Rupere de pantă* = construcție (de beton, zidărie de piatră sau de lemn) între două porțiuni vecine ale unui canal, pentru evitarea eroziunilor. (Pop.) *Ruperea prețului* = fixarea prețului unei vânzări. — V. **rupe.**

RUPÉSTRU, -Ă, *rupeștri, -stre,* adj. **1.** Localizat sau realizat în sau pe stâncă; care crește pe stânci. **2.** (Despre locuințe) Care este construit în stâncă. **3.** (În sintagma) *Artă rupestră* = denumire dată manifestărilor artistice (desen, pictură, gravură sau sculptură) de pe pereții peșterilor sau de pe stânci. — Din fr. **rupestre.**

RUPÍCOL, -Ă, *rupicoli, -e,* adj. (Bot.; despre plante) Care crește pe stânci sau bolovănișuri. — Din fr. **rupicole.**

RÚPIE, *rupii,* s.f. Unitate a sistemului monetar din India, Nepal, Pakistan, Sri Lanka, Seychelles etc. ✦ Veche monedă turcească de aur. — Din fr. **roupie.**

RUPT[1] s.n. Faptul de *a (se) rupe.* ✧ Loc. adv. *În ruptul capului* = cu nici un preț; niciodată. *Cu ruptul* (sau *cu rupta)* = cu ridicata; în total. *Pe rupte* sau *pe ruptele(a)* = cu mare intensitate. [Forme gramaticale: *rupta, rupte(le)*] — V. **rupe.**

RUPT[2], **-Ă,** *rupți, -te,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Făcut bucăți, ciopârțit; (despre obiecte de îmbrăcăminte) ros, uzat, găurit. ✦ Fig. Zdrobit, copleșit, sleit. **2.** Lipsit de continuitate, despărțit în două (sau în mai multe) părți. ✦ Fig. (Despre relații prietenești, diplomatice etc.) Desfăcut, curmat, întrerupt; anulat, stricat. ✦ (Despre părți ale corpului) Sfărâmat; fracturat. **3.** Desprins (cu forța) din loc; smuls. **4.** Înstrăinat de..., izolat, îndepărtat. **II.** S.f. Înțelegere între contribuabili și visterie, în Evul Mediu, în Țările Române, prin care, în locul dărilor existente, se stabilea o sumă fixă, globală, plătibilă anual; *p. ext.* dare plătită pe baza acestei înțelegeri; ruptoare (**1**). — V. **rupe.**

RUPTÁȘ, *ruptași,* s.m. Contribuabil care, plătind darea numită ruptă, era scutit de orice bir. — **Ruptă** + suf. *-aș.*

RUPTOÁRE s.f. (Înv. și reg.) **1.** Rupt[2] (**II**). **2.** (În expr.) *Ruptoarea prețului* = ruperea prețului. **3.** (Înv.) Început, primul pas. — **Rupt**[2] + suf. *-oare.*

RUPTÓR, *ruptoare,* s.n. Aparat electric care deschide și menține deschis un circuit electric, sub acțiunea și pe durata unei comenzi din exterior. — Din fr. **rupteur.**

RUPTÚRĂ, *rupturi,* s.f. **1.** Faptul de *a se rupe;* întrerupere a continuității materiei. ✦ Încetare a unei acțiuni, a unor raporturi, a relațiilor, a colaborării dintre oameni. **2.** Loc în care un obiect este rupt; sfâșietură, spărtură, gaură. ✦ Locul unde un teren este rupt de ape, de puhoaie. ✧ *Ruptură de pantă* = loc în care pornește brusc panta unui deal sau a unui munte. **3.** Bucată ruptă din ceva. ✦ Zdreanță, cârpă. — **Rupt**[2] + suf. *-ură.*

RUPTURÍ, *rupturesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A pronunța (cu greu), întrerupând vorbele. — Din **ruptură.**

RURÁL, -Ă, *rurali, -e,* adj. De (la) sat; sătesc. ✧ (În vechea organizare administrativă) *Comună rurală* = cea mai mică unitate administrativă, condusă de un primar. — Din fr. **rural.**

RUS, -Ă, *ruși, -se,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din populația Rusiei sau este originară de acolo; **2.** Adj. Care aparține Rusiei sau rușilor (**1**), privitor la Rusia ori la ruși. ✦ (Substantivat, f.) Limba rusă. — Din rus. **rus'.**

RUSÁLCĂ, *rusalce,* s.f. Duh al râurilor, lacurilor, pădurilor și câmpiilor, închipuit în mitologia slavă ca o fată tânără îmbrăcată în alb, care atrage pe tineri în fundul apelor, înecându-i. — Din sl. **rusalka.**

RUSÁLIE, *rusalii,* s.f. **1.** (La pl.; cu valoare de n.pr.) Sărbătoare religioasă creștină a pogorârii Sfântului Duh, cu străvechi origini mitologice, provenind din ritualuri de pomenire a morților, care cade la 50 de zile după Paști. **2.** (În mitologia populară) Ființă fantastică, asemănătoare cu ielele, reprezentată ca o zână rea, care dezlănțuie furtuni, schilodește pe oameni sau le ia mințile. **3.** (Entom.) Larvă acvatică a insectei *Ephemeride Polingenia,* care se găsește mai ales în Dunăre, constituind hrana principală a cegii; *p. ext.* efemeră. — Din sl. **rusalija.**

RÚSCĂ, *ruște,* s.f. (Reg.) Rusoaică. — Din ucr. dial. **ruska.**

RUSCÚȚĂ, *ruscuțe,* s.f. **1.** (Reg.) Diminutiv al lui *ruscă.* **2.** (Bot.) Cocoșel-de-câmp. **3.** Plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu flori de culoare roșie *(Adonis flammea).* ✧ Compuse: *ruscuță-de-primăvară* (sau *-primăvăratică)* = plantă otrăvitoare caracteristică vegetației de stepă *(Adonis vernalis); ruscuță-de-toamnă* (sau *-tomnatică)* = plantă anuală cu flori de culoare purpurie-închisă *(Adonis autumnalis).* — Et. nec.

RUSÉSC, -EÁSCĂ, *rusești,* adj. Caracteristic rușilor, ca rușii, rus (**2**), rusienesc. — **Rus** + suf. *-esc.*

RUSÉȘTE adv. În felul rușilor, ca rușii; în limba rusă. — **Rus** + suf. *-ește.*

RUSIENÉSC, -EÁSCĂ, *rusienești,* adj. (Pop.) Rusesc. [Pr.: *-si-e-*] — **Rusian** (înv. „rus" < rus.) + suf. *-esc.*

RUSIFICÁ, *rusífic,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) asimila cu populația de limbă rusă. **2.** Tranz. A modifica (un cuvânt, o expresie etc.) după structura limbii ruse. — Din fr. **russifier.**

RUSIFICÁRE, *rusificări,* s.f. Acțiunea de *a (se) rusifica* și rezultatul ei. — V. **rusifica.**

RUSIFICÁT, -Ă, *rusificați, -te,* adj. **1.** (Despre populații) Care a fost asimilat de populația de limbă rusă. **2.** (Despre cuvinte, expresii etc.) Modificat sub influența limbii ruse. — V. **rusifica.**

RUSÍSM, *rusisme,* s.n. Cuvânt sau expresie împrumutată din limba rusă (și neasimilată). — **Rus** + suf. *-ism.*

RUSOÁICĂ, *rusoaice,* s.f. Femeie care face parte din populația Rusiei sau este originară de acolo; ruscă. — **Rus** + suf. *-oaică.*

RUSOFÍL, -Ă, *rusofili, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care manifestă simpatie pentru poporul rus și pentru cultura sa. — Din fr. **russophile.**

RUSOFILÍE s.f. Simpatie pentru Rusia și pentru poporul rus, pentru cultura sa. — **Rusofil** + suf. *-ie.*

RUSTÉMUL s.n. art. Dans popular românesc răspândit în sudul Olteniei și în părțile învecinate ale Munteniei, în care jucătorii formează, de obicei, o coloană mixtă sau numai de bărbați, ținându-se cu brațele încrucișate la spate, și execută pași în față și în spate cu încrucișarea picioarelor, în ritm vioi, ușor săltat; melodie după care se execută acest dans. — Cf. n. pr. R ü s t e m.

RÚSTIC, -Ă, *rustici, -ce,* adj. De țară, ca la țară, imitând anumite aspecte ale vieții de țară; câmpenesc. ✦ Cu suprafața brută, nefinisată. ✦ Fig. Necioplit, grosolan, neșlefuit. — Din fr. **rustique,** lat. **rusticus.**

RUSTICÁN, -Ă, *rusticani, -e,* adj. (Rar) Rustic. — Din it. **rusticano.**

RUSTICITÁTE s.f. Caracterul a tot ceea ce este rustic; *fig.* bădărănie. — Din fr. **rusticité.**

RUSTICIZÁ, *rusticizez,* vb. **1.** Tranz. și refl. A da sau a căpăta caracter rustic. — Din engl. **rusticize.**

RUSTICIZÁRE, *rusticizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) rusticiza* și rezultatul ei. — V. **rusticiza.**

RUSTICIZÁT, -Ă, *rusticizați, -te,* adj. Care a devenit rustic. — V. **rusticiza.**

RUȘÁLĂ s.f. Bir plătit în Țara Românească, în Evul Mediu, de curteni. — Din **roșu.**

RUȘFÉRT s.n. v. **rușfet.**

RUȘFÉT, *rușfeturi,* s.n. (Înv.) **1.** Mită. **2.** Obligație suplimentară în muncă sau în natură, pe care țăranii erau obligați s-o presteze în trecut moșierilor. [Var.: **rușfért** s.n.] — Din tc. **rüșvet.**

RUȘINÁ, *rușinez,* vb. I. **1.** Refl. A-i fi cuiva rușine, a se jena. ✦ A se simți stingherit, a se sfii. **2.** Tranz. A face ca cineva să se simtă jenat, încurcat; a face de batjocură. ✦ (Înv. și pop.) A necinsti, a dezonora. — Din **rușine.**

RUȘINÁRE s.f. Faptul de *a (se) rușina.* — V. **rușina.**

RUȘINÁT, -Ă, *rușinați, -te,* adj. Cuprins de sfială, copleșit de rușine, jenat. — V. **rușina.**

RUȘÍNE s.f. **1.** Sentiment penibil de sfială, de jenă provocat de un insucces sau de o greșală. ✧ Loc. adj. și adv. *Fără rușine* = fără jenă, cu obrăznicie. ✧ Expr. *A muri de rușine* sau *a-i plesni cuiva obrazul de rușine,* se spune când cineva se simte foarte rușinat. *N-ai* (sau *n-are) rușine* sau *nu-ți* (sau *nu-i, nu le* etc.) *e rușine (obrazului),* se spune cuiva lipsit de bun-simț, obraznic, nesimțit, nerușinat. **2.** Rezervă, modestie, reținere. ✦ Timiditate, sfiiciune. **3.** Ocară, batjocură, ofensă. ✧ Expr. *A fi* (sau *a rămâne, a se da, a se face* sau *a da pe cineva) de rușine* sau *a face cuiva rușine* = a (se) face de râs, a ajunge (sau a pune pe cineva) într-o situație penibilă. **4.** Motiv de a se simți rușinat; necinste, dezonoare, umilință. ✧ Expr. *A păți (o* sau *vreo) rușine* = a ajunge de ocară sau de batjocură, a suferi un lucru umilitor. *(E) rușine* sau *(e) mai mare rușinea* = (e) nepotrivit, necorespunzător, rușinos. *A fi rușinea cuiva* = a fi om de nimic, de ale cărui fapte cineva se rușinează, a fi cauza dezonoarei cuiva. **5.** (Pop.) Denumire a organului genital la om și la animale. ✧ Compus: *rușinea-fetei* = numele a două plante erbacee din familia umbeliferelor, cu tulpina acoperită de peri rigizi, cu flori albe sau trandafirii, dispuse în mici umbele; morcov sălbatic *(Daucus carota* și *silvestris).* — Cf. lat. r o s e u s.

RUȘINÓS, -OÁSĂ, *rușinoși, -oase,* adj. **1.** Care se rușinează ușor; sfios, timid. **2.** Care constituie o rușine, care aduce rușine; blamabil, reprobabil. — **Rușine** + suf. *-os.*

RUȘULÍȚĂ, *rușulițe,* s.f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu frunze și tulpină acoperite cu peri lungi, cu flori de culoare roșie-potocalie, dispuse în capitule, care crește în regiunea alpină și subalpină; struguraș (**3**) *(Hieracium aurantiacum).* — **Roșu** + suf. *-uliță.*

RUT s.n. Stare fiziologică la animale, corespunzătoare perioadei de activitate sexuală, de durată și periodicitate variabilă, în timpul căreia se petrec unele transformări ale aparatului genital. — Din fr. **rut.**

RÚTĂ[1], *rute,* s.f. Drum urmat de un vehicul; linie străbătută de o cale de comunicație între două localități; traseu. — Din fr. **route.**

RÚTĂ[2], *rute,* s.f. (Bot.) Virnanț. — Din lat. **ruta.**

RUTEÁN, -Ă, *ruteni, -e,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. și f. Nume care se dădea ucrainenilor din fosta Austro-Ungarie. **2.** Adj. Care aparține rutenilor (**1**), privitor la ruteni. ✦ (Substantivat, f.) Idiom vorbit de ruteni (**1**). — Din germ. **Ruthene.**

RUTEÁNCĂ, *rutence,* s.f., adj. Nume dat ucrainencelor din fosta Austro-Ungarie. **Rutean** + suf. *-că.*

RUTENÍSM, *rutenisme,* s.n. Cuvânt sau expresie împrumutată din limba ucraineană (și neasimilată). — **Rutean** + suf. *-ism.*

RUTÉNIU s.n. Element chimic, metal alb-argintiu din familia platinei, cu duritate foarte mare, care se întrebuințează la fabricarea filamentului pentru lămpile cu incandescență. — Din fr. **ruthénium.**

RUTHERFORD, *rutherforzi,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru radioactivitate egală cu un milion de dezintegrări pe secundă emise de un element radioactiv. [Pr.: *rázărford*] — Din fr., engl. **rutherford.**

RUTIÉR, -Ă, *rutieri, -e,* adj. Care ține de drumuri și șosele, privitor la drumuri și șosele, care se referă la transportul pe șosele. ✧ *Transport rutier* = transport care se face pe șosele. *Tractor rutier* = tractor cu remorcă, prevăzut cu roți cu cauciuc și servind la transporturi. *Mașină rutieră* (și substantivat, n.) = mașină folosită la construirea șoselelor. [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **routier.**

RUTIERÍST, *rutieriști,* s.m. Tractorist care are dreptul de conducere pe șosele. [Pr.: *-ti-e-*] — **Rutier** + suf. *-ist.*

RUTÍL s.n. Oxid natural de titan, cristalizat sub formă de cristale prismatice de culoare galbenă-deschisă sau brună-roșcată, care se întâlnește mai ales în rocile metamorfice sau în aluviuni. — Din fr. **rutile.**

RUTINÁ, *rutinez,* vb. I. Refl. A căpăta rutină. — Din fr. **routiner.**

RUTINÁR, -Ă, *rutinari, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care lucrează numai prin rutină; rutinier. **2.** Adj. (Rar) Șablonizat. — **Rutină** + suf. *-ar.* Cf. fr. r o u t i n i e r.

RUTINÁT, -Ă, *rutinați, -te,* adj. Cu experiență; priceput, dibaci. — **Rutină**[1] + suf. *-at.*

RUTÍNĂ[1] s.f. Capacitate câștigată printr-o practică îndelungată; (depr.) obișnuință de a acționa sau de a gândi totdeauna în același fel. ✦ Totalitatea obișnuințelor sau a prejudecăților considerate ca fiind un obstacol în calea noului, a creației sau a progresului. — Din fr. **routine.**

RUTÍNĂ[2] s.f. Substanță chimică naturală, care se găsește în florile, în frunzele și în tulpinile multor plante, folosită în medicină. — Din fr. **rutine.**

RUTINIÉR, -Ă, *rutinieri, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Șablonizat. **2.** S.m. și f. Persoană care lucrează numai prin rutină, sclav al automatismului. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **routinier.**

RUTIȘÓR s.m. Nume dat mai multor plante erbacee: **a)** plantă cu tulpina înaltă, cu flori galbene dispuse în buchete pe vârfurile ramurilor *(Thalictrum foetidum);* **b)** plantă cu frunze ovale și flori trandafirii sau albe *(Thalictrum aquilegifolium).* ✧ Compus: *rutișor-galben* = plantă cu rizom târâtor și cu numeroase flori galbene mici, dispuse în umbele *(Thalictrum flavum).* — **Rută**[2] + suf. *-ișor.*

S

S, *s,* s.m. **1.** A douăzeci şi doua literă a aflabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană constrictivă dentală surdă). [Pr.: *es, se, sî.* — Pl. şi: (**1,** n.) *s-uri*].

SABÁT, *sabaturi*, s.n. **1.** (La iudei şi la unii creştini) Ziua de odihnă sau ziua a şaptea a săptămânii. **2.** Adunare de vrăjitoare care, potrivit unor legende medievale, avea loc sâmbăta, la miezul nopții, într-un loc singuratic. ✦ Fig. Gălăgie mare produsă de o mulțime zgomotoasă. — Din fr. **sabbat,** lat. **sabbatum.**

SABÁTIC, -Ă, *sabatici, -ce*, adj. Referitor la sabat. ✧ *An sabatic* = an de studiu acordat periodic universitarilor din anumite state, în care aceştia sunt scutiți de obligațiile didactice. — Din fr. **sabbatique,** engl. **sabbatical.**

SÁBIE, *săbii*, s.f. **1.** Armă albă formată dintr-o lamă lungă de oțel ascuțită la vârf şi pe una dintre laturi şi fixată într-un mâner. ✧ Expr. *Sabia lui Damocles* = pericol mare care amenință în orice moment situația cuiva. *A trece* (sau *a lua, a trage)* în (sau *sub, prin) sabie* (pe cineva) = a ucide, a nimici. *A pune mâna pe sabie* = a porni la luptă. *A scoate* (sau *a trage) sabia* (împotriva cuiva) = a provoca pe cineva la luptă, a porni război. *A-și pune capul (teafăr* sau *sănătos) sub sabie* = a-şi cauza singur un necaz, o nenorocire. *Sabie cu două tăişuri*, se spune despre o situație care prezintă, în acelaşi timp, avantaje şi dezavantaje, perspective şi pericole. **2.** Armă sportivă formată dintr-o lamă elastică de oțel, din gardă, mâner şi piuliță, folosită la scrimă. ✦ (Sport) Una dintre probele de scrimă care se practică cu sabia. **3.** Peşte de apă dulce, cu corpul turtit lateral şi cu abdomenul arcuit; săbioară, sabiță *(Pelecus cultratus).* — Din bg. **sabja.**

SABÍN, -Ă, *sabini, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care făcea parte din populația italică stabilită în centrul Italiei antice sau era originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține sabinilor (**1**), privitor la sabini. — Din lat. **Sabini,** fr. **Sabins.**

SABÍNĂ, *sabine,* s.f. (Bot.) Varietate de ienupăr din Europa meridională, ale cărei frunze au proprietăți medicinale *(Juniperus sabina).* — Din fr. **sabine,** lat. **sabina.**

SABINÍSM s.n. (Med.) Intoxicație cu ulei de sabină. — Din fr. **sabinisme.**

SABÍR s.n. Limba mixtă, rudimentară ca vocabular şi structură gramaticală, care se vorbeşte în porturile Mării Mediterane şi care conține cuvinte din franceză, provensală, spaniolă, greacă, catalană, italiană şi arabă. — Din fr. **sabir.**

SÁBIȚĂ, *sabițe*, s.f. (Iht.) Sabie (**3**). — Din bg. **sabica.**

SABLÁ, *sablez*, vb. I. Tranz. A curăța, a netezi sau a face să devină mată suprafața pieselor metalice cu ajutorul unui jet de nisip împroşcat cu aer comprimat. — Din fr. **sabler.**

SABLÁJ s.n. Sablare. — Din fr. **sablage.**

SABLÁNT, *sablanți*, s.m. Jet de nisip folosit la sablare. — **Sabla** + suf. *-ant.*

SABLÁRE, *sablări,* s.f. Acțiunea de a *sabla* şi rezultatul ei: sablaj — V. **sabla.**

SABLÁT, -Ă, *sablați, -te,* adj. (Despre suprafața unor piese metalice) Curățat, netezit prin sablare. — V. **sabla.**

SABLATÓR, -OÁRE, *sablatori, -oare,* s.m. şi f. Muncitor calificat în sablare. — **Sabla** + suf. *-tor.*

SABLÉZĂ, *sableze,* s.f. Aparat de sablat. — Din fr. **sableuse.**

SABÓRD, *saborduri*, s.n. Deschizătură în pereții laterali ai unei nave, folosită mai ales pentru scurgerea apei acumulate pe puntea superioară şi pentru operațiile de încărcare şi de descărcare. — Din fr. **sabord.**

SABORDÁ, *sabordez,* vb. I. Tranz. A scufunda propria navă (pentru a nu o lăsa în mâinile duşmanului). ✦ A găuri corpul unei nave scufundate spre a-i putea scoate încărcătura. — Din fr. **saborder.**

SABORDÁJ, *sabordaje*, s.n. Sabordare. — Din fr. **sabordage.**

SABORDÁRE, *sabordări*, s.f. Acțiunea de a *saborda* şi rezultatul ei; sabordaj. — V. **saborda.**

SABÓT, *saboți*, s.m. **1.** (Mai ales la pl.) Încălțăminte făcută dintr-o bucată de lemn scobit sau dintr-o talpă de lemn cu fețe de piele groasă. **2.** Îmbrăcăminte metalică de protecție fixată la capătul unui pilon care trebuie înfipt în pământ; papuc. **3.** Organ al frânei care serveşte la micşorarea vitezei sau la oprirea unei maşini. ✦ Dispozitiv care se montează pe o şină de cale ferată pentru a frâna sau a opri vagoanele. — Din fr. **sabot.**

SABOTÁ, *sabotez,* vb. I. Tranz. A împiedica (prin uneltiri) bunul mers al unei acțiuni; *spec.* a frâna intenționat desfăşurarea normală a unui proces de producție. — Din fr. **saboter.**

SABOTÁJ, *sabotaje*, s.n. Acțiune având ca scop împiedicarea bunului mers al unei activități, în special frânarea desfăşurării normale a unui proces de producție. — Din fr. **sabotage.**

SABOTÁRE, *sabotări,* s.f. Acțiunea de *a sabota* şi rezultatul ei. — V. **sabota.**

SABOTÓR, -OÁRE, *sabotori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care sabotează. — Din fr. **saboteur.**

SABRÉR, *sabreri,* s.m. Scrimer specializat în probele de sabie. — Din fr. **sabreur.**

SABRETÁŞ, *sabretaşe,* s.n. Geantă mică de piele care se purta în trecut, atârnată de centiron, la unele uniforme de cavalerie. — Din fr. **sabretache.**

SÁBUR s.n. Substanță solidă cu miros plăcut şi cu gust amar, extrasă din frunzele unor specii de aloe, utilizată în farmacie. — Din tc. **sabur, sabir.**

SAC, *saci,* s.m. **1.** Obiect confecționat din pânză, din hârtie rezistentă, din material plastic etc., folosit la păstrarea şi la transportarea unor produse; conținutul unui astfel de obiect; obiectul împreună cu conținutul lui. ✧ *Sac de dormit* = sac special prevăzut de obicei cu un fermoar şi cu o glugă, folosit mai ales de excursionişti pentru a dormi. (Rar) *Sac de spate* = raniță; rucsac. ✧ Expr. *Sac fără fund* = **a)** om lacom, nesățios; **b)** om care ştie şi povesteşte multe snoave, anecdote, glume. *A da de fundul sacului* = a sărăci. *A prinde* (pe cineva) *cu mâța* (sau *cu mâna*) *în sac* = a surprinde (pe cineva) în momentul când săvârşeşte o faptă rea. *A(-și) dezlega sacul* = a se destăinui. ✦ Fig. (Cu determinări introduse prin prep. „cu" sau „de" care arată felul) Cantitate mare, grămadă. **2.** Pânză de fuior, de câlți etc. din care se fac sacii (**1**). **3.** Geantă mare de pânză, de piele etc. în care se pun lucrurile necesare pentru o călătorie. **4.** Unealtă de pescuit făcută dintr-o rețea de sfoară în formă de sac (**1**) cu fundul adânc şi cu gura ținută deschisă printr-un arc de lemn. **5.** (În sintagmele) *Sac aerian* = organ în formă de sac (**1**), caracteristic păsărilor, care menține ritmul de respirație al acestora în timpul zborului. *Sac polinic* = fiecare dintre compartimentele din antera staminei, în care se formează polenul. *Sac embrionar* = cavitate din ovulul plantelor angiosperme, în care se află mai multe celule, printre care şi oosfera. — Lat. **saccus.**

SACÁ, *sacale,* s.f. Butoi aşezat pe un suport cu două sau cu patru roți, cu care în trecut se transporta apa de la fântână sau de la râu. — Din tc. **saka** „sacagiu".

SACADÁ, *sacadez*, vb. I. Intranz. (Livr.) A vorbi sau a acționa cu întreruperi bruşte şi dese (la intervale regulate). — Din fr. **saccader.**

SACADÁRE, *sacadări,* s.f. (Livr.) Faptul de *a sacada*; întrerupere bruscă (şi violentă) care se repetă (regulat) la intervale mici. — V. **sacada.**

SACADÁT, -Ă, *sacadați, -te,* adj. (Despre mişcări, sunete, vorbe etc.; adesea adverbial) Cu întreruperi scurte, bruşte şi dese (la intervale egale); intermitent. — Din fr. **saccadé.**

SACÁDĂ, *sacade,* s.f. (Livr.) Mişcare sacadată; sunet sacadat. — Din fr. **saccade.**

SACAGÍU, *sacagii,* s.m. Persoană care transporta în trecut apă (potabilă) cu sacaua, pentru a o vinde. ✧ Expr. *A vinde apă la sacagiu* = a încerca să dai cuiva un lucru pe care-l are din belşug; a încerca să înveți (sau să înşeli) pe cineva mai priceput (sau mai şiret) decât tine. — **Saca** + suf. *-giu.*

SACÁZ s.n. (Chim.) Colofoniu. — Din tc. **sakiz.**

SACERDÓT, *sarcedoți,* s.m. (Livr.) Preot. — Din it. **sarcedote,** lat. **sacerdos, -otis.**

SACERDOTÁL, -Ă, *sacerdotali, -e,* adj. (Livr.) Preoțesc; *p. ext.* sacru, solemn. — Din fr. **sacerdotal,** lat. **sacerdotalis.**

SACERDÓȚIU s.n. (Livr.) Rang, demnitate de preot; *fig.* chemare, misiune. ✦ (Colectiv) Cler, preoțime. — Din lat. **sacerdotium.**

SACHELÁR, *sachelari*, s.m. (Înv.) Grad onorific în ierarhia bisericească; preot care purta acel grad. — Din ngr. **sakellários.**

SACIFÓRM, -Ă, *saciformi*, *-e*, adj. În formă de sac. — Din fr. **sacciforme.**

SACNASÍU, *sacnasie*, s.n. (Înv.) Încăpere mică la catul de sus al fațadei caselor domnești și boierești, ieșit în afară și închis cu geamlâc sau cu obloane. ✦ Cameră mică de așteptare în casele boierești. — Din tc. **șahnișin.**

SÁCOS, *sacose,* s.n. Veșmânt arhieresc de mătase, lung până la genunchi și cu mâneci largi, care se poartă peste stihar. — Din ngr. **sákkos.**

SACÓȘĂ, *sacoșe,* s.f. Poșetă de dimensiuni mai mari; *spec.* săculeț (de pânză ori material plastic) sau plasă pentru cumpărături. — Din fr. **sacoche.**

SACÓU, *sacouri*, s.n. Haină (bărbătească) mai lejeră. — Din germ. **Sakko.**

SACÓVIȘTE, *sacoviști*, s.f. (Reg.) Unealtă de pescuit făcută dintr-o plasă întinsă pe două nuiele încrucișate și agățată de o prăjină, cu care se pescuiește în locurile unde apa curge repede. — **Sac** + suf. *-oviște.*

SACÓVIȚĂ, *sacovițe,* s.f. (Reg.) Sicaiță. — Et. nec.

SACRÁL[1], -Ă, *sacrali, -e,* adj. (Anat.) Care ține de sacrum, privitor la sacrum; sacrat[1]. — Din germ. **sakral.**

SACRÁL[2], -Ă, *sacrali, -e,* adj. Sacru[1]. — Din fr. **sacral.**

SACRALITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este sacru[1]. — **Sacral[2]** + suf. *-itate.*

SACRALIZÁ, *sacralizez,* vb. I. Tranz. A atribui caracter sacru unui lucru profan. — Din fr. **sacraliser.**

SACRALIZÁRE, *sacralizări*, s.f. Faptul de *a sacraliza.* — V. **sacraliza.**

SACRALIZÁT, -Ă, *sacralizați, -te*, adj. Care a primit caracter sacru. — V. **sacraliza.**

SACRAMÉNT, *sacramente,* s.n. Nume dat în religia catolică fiecăreia dintre cele șapte taine bisericești. — Din fr. **sacrement,** lat. **sacramentum.**

SACRAMENTÁL, -Ă, *sacramentali, -e,* adj. De sacrament, privitor la sacrament; *p. ext.* solemn. — Din fr. **sacramental,** lat. **sacramentalis.**

SACRÁT[1], -Ă, *sacrați, -te*, adj. (Anat.) Sacral[1]. — Din fr. **sacré.**

SACRAT[2], -Ă, *sacrați, -te*, adj. (Rar) Sfințit, sfânt. — Din fr. **sacré.**

SACRIFICÁ, *sacrífic,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A renunța la cineva sau la ceva în favoarea altcuiva ori în numele unui scop. ✦ Refl. A se devota pentru cineva sau ceva până la jertfirea de sine. **2.** Tranz. A ucide animale în scopuri științifice sau pentru consumul public. ✦ (În Antichitate) A jertfi animale (uneori oameni), după anumite ritualuri, ca prinos adus divinității. — Din lat. **sacrificare,** fr. **sacrifier.**

SACRIFICÁRE, *sacrificări*, s.f. Acțiunea de a (se) *sacrifica*. — V. **sacrifica.**

SACRIFICATÓR, *sacrificatori,* s.m. (În Antichitate) Preot care oficia un sacrificiu. — Din fr. **sacrificateur,** lat. **sacrificator, -oris.**

SACRIFÍCIU, *sacrificii,* s.n. **1.** Renunțare voluntară la ceva (prețios sau considerat ca atare) pentru binele sau în folosul cuiva sau a ceva; jertfă. ✦ Jertfire de sine (din devotament, din abnegație). ✧ *Echipă de sacrificiu* = grup de oameni care înfruntă o mare primejdie ca să îndeplinească o misiune, o datorie. **2.** Manifestare religioasă rituală realizată de către preoți în numele credincioșilor și exprimând prin ofrande speranța atragerii sau îmblânzirii zeilor nefavorabili; jertfă. — Din fr. **sacrifice,** lat. **sacrificium.**

SACRILÉG, -Ă, *sacrilegi*, *-ge,* adj. (Livr.) Care săvârșește un sacrilegiu; *p. ext.* nelegiuit. — Din lat. **sacrilegus.**

SACRILÉGIU, *sacrilegii,* s.n. Profanare a lucrurilor considerate sfinte sau, *p. ext.,* a unui lucru care trebuie respectat; necinstire, pângărire. [Var.: (înv.) **sacriléj** s.n.] — Din fr. **sacrilège,** lat. **sacrilegium.**

SACRILÉJ s.n. v. **sacrilegiu.**

SACRISTÁN, *sacristani,* s.m. (La catolici) Persoană care are în grija sa sacristia unei biserici. — Din fr. **sacristain.**

SACRISTÍE, *sacristii*, s.f. Clădire sau încăpere anexă a bisericilor catolice, în care se păstrează obiectele de cult și veșmintele preoțești. — Din fr. **sacristie,** lat. **sacristia.**

SACROSÁNCT, -Ă, *sacrosancți, -te,* adj. (Livr.) Sacru[1], sfânt; *p. ext.* intangibil, inviolabil. [Var.: **sacrosánt, -ă** adj.] — Din lat. **sacrosanctus.**

SACROSÁNT, -Ă adj. v. **sacrosanct.**

SÁCRU[1], -Ă, *sacri, -e,* adj. **1.** Cu caracter religios; privitor la religie, care aparține religiei. ✦ Sfânt. ✧ *Foc sacru* = vocație, talent. **2.** Fig. Care inspiră sentimente de venerație; scump. — Din lat. **sacer, -era,** it. **sacro.**

SÁCRU[2] s.n. v. **sacrum.**

SÁCRUM s.n. Os triunghiular (format din cinci vertebre sudate) situat în partea inferioară a coloanei vertebrale și care, împreună cu oasele pelviene, formează bazinul. [Var.: **sácru** s.n.] — Din fr., lat. **sacrum.**

SACÚL s.n. v. **saculă.**

SACÚLĂ, *sacule,* s.f. (Anat.) **1.** Unul dintre compartimentele urechii interne. **2.** Formațiune saciformă de dimensiuni mici. [Var.: **sacúl** s.n.] — Din fr. **saccule.**

SAD, *saduri,* s.n. (Înv.) Plantație de pomi fructiferi; livadă. ✦ Vie plantată de curând. ✦ Răsad. ✦ (În forma *sádă*) Butaș (de salcie). [Var.: **sádă** s.f.] — Din sl. **sadú.**

SÁDĂ s.f. v. **sad**.

SADEÁ adj. invar. **1.** Care nu este amestecat cu altceva, de un singur fel; pur, curat. ✦ (Despre țesături, păr etc.) Care are o singură culoare; uniform colorat; fără desen. ✦ (Adverbial) Cu totul, complet, pe de-a-ntregul. **2.** Autentic, veritabil, adevărat. — Din tc. **sade.**

SÁDIC, -Ă, *sadici, -ce*, adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care chinuiește sau torturează pe cineva din plăcerea bolnăvicioasă de a-l vedea suferind; (despre acțiunile, caracterul etc. oamenilor) plin de sadism; crud. — Din fr. **sadique.**

SÁDINĂ, *sadine,* s.f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunze păroase și cu spiculețe violete sau gălbui, având la baza lor un smoc de peri aurii sau ruginii (*Chrysopogon gryllus*). — Din bg. **sadina.**

SADÍSM s.n. Plăcere bolnăvicioasă de a chinui pe alții sau de a-i vedea cum suferă; cruzime extremă. ✦ Spec. Deviație a comportamentului sexual constând în plăcerea de a supune partenerul la suferințe fizice și psihice. — Din fr. **sadisme.**

SADUCHEÍSM s.n. (În Antichitate) Doctrină, concepție proprie saducheilor. — Din fr. **saducéisme** (după *saducheu).*

SADUCHÉU, *saduchei,* s.m. (În Antichitate) Adept al partidei religioase iudaice, constituită din aristocrația sacerdotală și infiltrată în politică și diplomație. — Din lat. **Sadducaei.**

SAEGÍU s.m. v. **saigiu.**

SAFÁRI, *safariuri,* s.n. Expediție de vânătoare în Africa. ✦ Raliu automobilistic fără probe speciale, desfășurat în Africa. — Din fr. **safari.**

SAFÉ s.n. v. **seif.**

SAFÉU s.n. v. **seif.**

SAFIÁN s.n. v. **saftian.**

SÁFIC, -Ă, *safice,* adj. (În sintagmele) *Vers safic* = vers endecasilabic cu cinci picioare, folosit în vechea lirică greacă și latină. *Strofă safică* = strofă compusă din patru versuri, primele trei safice, iar ultimul adonic. — Din fr. **saphique,** lat. **sapphicus.**

SAFÍR, *safire,* s.n. **1.** Varietate de corindon de culoare albastră, transparentă, folosită ca piatră prețioasă. **2.** Varietate de blană de nurcă de culoare albăstrie. — Din fr. **saphir,** lat. **sapphirus.**

SAFÍSM s.n. (Med.) Homosexualitate feminină; lesbianism, tribadism. — Din fr. **saphisme.**

SAFRÁN, *safrane,* s.n. Parte a cârmei unei nave care poate fi rotită parțial în jurul axei cârmei pentru a face ca nava să se întoarcă la dreapta sau la stânga. — Din fr. **safran.**

SAFTEÁ s.f. (Pop. și fam.) Prima vânzare făcută de un negustor dintr-o marfă nouă sau la începutul unei zile, al unei săptămâni etc.; *p. ext.* început norocos al unei afaceri. ✦ Fig. Prima întrebuințare a unui lucru. [Var.: (reg.) **săfteá** s.f.] — Din tc. **siftah.**

SAFTEREÁ, *safterele*, s.f. Plantă erbacee cu frunzele de culoare verde-cenușie, cu florile purpurii și cu fructul globulos *(Fumaria officinalis).* [Var.: (reg.) **seftereá** s.f.] — Din ngr. **safterés.**

SAFTIÁN, (**2**) *saftianuri*, s.n. **1.** Piele subțire și fină de capră (sau de oaie, de vițel), din care se confecționează articole de marochinărie și de galanterie. **2.** Sortiment dintr-o astfel de piele. [Pr.: *-ti-an,* — Var.: **safián,** (reg.) **săftián, seftián** s.n.] — Din tc. **sahtiyan.**

SÁGA s.f. Povestire specifică vechii literaturi scandinave, în care faptele istorice se împletesc cu elemente mitologice. — Din fr. **saga,** germ. **Saga.**

SAGÁCE, *sagaci, -ce,* adj. Care pricepe ușor și repede ceva; perspicace, ager, pătrunzător. — Din fr. **sagace.**

SAGACITÁTE s.f. Facultate a minții omenești de a înțelege ușor și repede ceva; perspicacitate, agerime. — Din fr. **sagacité.**

SAGITÁL, -Ă, *sagitali*, *-e*, adj. (Anat.) Care este în plan vertical de simetrie. ✧ *Sutură sagitală* = sutură care unește cele două oase parietale. — Din fr. **sagittal.**

SAGITÁR, *sagitari,* s.m. (Înv.) Arcaș (din armata romană). — Din lat. **sagittarius.**

SAGITÁT, -Ă, *sagitați, -te*, adj. (Despre frunze) De forma unei săgeți. — Din fr. **sagitté.**

SÁGNĂ, *sagne,* s.f. Rană pe spinarea calului, produsă de șa, de tarniță sau de ham. ✦ Cicatrice rămasă pe corpul unui animal după marcarea lui cu fierul roșu. — Din sb. **sadno.**

SAGÓ s.n. v. **sagu.**

SAGOTIÉR, *sagotieri,* s.m. Nume dat mai multor specii de palmieri al căror trunchi conține sago *(Metroxylon).* [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **sagoutier.**

SAGÚ s.n. Produs alimentar în formă de praf sau de grăuncioare albe sau roșietice, preparat din tulpina sagotierului și care se consumă fiert în supă sau în lapte. [Var.: **sago** s.n.] — Din fr. **sagou.**

SÁGUM, *sagumuri,* s.n. Manta scurtă, prinsă pe umăr, pe care o purtau romanii și galii. — Din lat., fr. **sagum.**

SAHAIDACÁR s.m. v. **săhăidăcar.**

SAHÁN, *sahane,* s.n. (Înv. și reg.) Vas metalic de diverse forme sau dimensiuni, în care se servește sau se gătește mâncarea. — Din tc. **sahan.**

SAHARIÁN, -Ă, *saharieni*, *-e,* adj., s.f. **1.** Adj. Referitor la Sahara, al Saharei. **2.** S.f. Bluză sport cu epoleți și cu mâneci scurte. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **saharien.**

SAHÉL s.n. Zonă de tranziție între Sahara și savanele Africii subecuatoriale, cu vegetație de savană uscată și de stepă. — Din fr. **sahel.**

SAIÁ[1]**,** *saiele,* s.f. (Înv. și pop.) Ață pentru însăilat; *p. ext.* cusătură provizorie, cu împunsături rare; șular. [Pr.: *sa-ia*] — Cf. î n s ă i l a.

SAIÁ[2]**,** *saiele,* s.f. (Reg.) Adăpost (improvizat) pentru vite, în special pentru oi. [Pr.: *sa-ia*] — Din tc. **saye** „umbră".

SAIÁ[3]**,** *saiele*, s.f. (Înv. și pop.) Țesătură (subțire) de lână. ✦ Îmbrăcăminte confecționată din această țesătură. [Pr.: *sa-ia*] — Din tc. **saya.**

SAIDECÁR, *saidecari,* s.m. (Înv.) Meșter care lucra odoare bisericești. [Var.: **seidicár** s.m.] — Din tc. **sadekár.**

SAIGÍU, *saigii,* s.m. Slujbaș al Porții Otomane care strângea în Țările Române darea plătită în oi; *p. ext.* slujbaș al stăpânirii care număra oile în acest scop. [Pr.: *sa-i-*. — Var.: (înv.) **saegíu** s.m.] — Din tc. **sayıcı.**

SAINT-BERNARD s.m. (Zool.) Bernardin[1]. [Pr.: *sẽ bernár*] — Cuv. fr.

SAINTLUCIÁN, -Ă, *saintlucieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația statului Saint Lucia sau care este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține statului Saint Lucia sau saintlucienilor (**1**), referitor la statul Saint Lucia ori la saintlucieni. — **Saint Lucia** (n.pr.) + suf. *-ian.*

SAIT s.n. v. **site.**

SAIVÁN, *saivane,* s.n. **1.** (Reg.) Adăpost de iarnă pentru oi (sau pentru vite); perdea. **2.** (Înv.) Cort deschis, asemănător cu un baldachin, destinat domnului sau înalților demnitari. [Var.: **săiván** s.n.] — Din tc. **sayvan.**

SAKÉ s.n. Băutură alcoolică specifică Japoniei, obținută din orez fermentat, care se bea, de obicei, caldă. — Din fr. **saké.**

SAL, *saluri*, s.n. (Rar) Plută mare, formată prin alăturarea mai multor plute mici. — Din tc. **sal.**

SALAHÓR, *salahori*, s.m. Muncitor necalificat, plătit cu ziua, care lucrează mai ales la construcții de case, de șosele etc.; (în Evul Mediu, în Țările Române) țăran scutit de dări, pus de domnie la dispoziția Porții Otomane pentru repararea cetăților turcești, întreținerea drumurilor și pentru alte munci grele. [Var.: (pop.) **salaór** s.m.] — Din tc. **salahor.**

SALAHORÍ, *salahoresc,* vb. IV. Intranz. A munci ca salahor; *p. gener.* a munci din greu. — Din **salahor.**

SALAHORÍE s.f. Starea, munca de salahor; p. *gener.* muncă grea; salahorit. — **Salahor** + suf. *-ie.*

SALAHORÍT s.n. (Rar) Salahorie. — V. **salahori.**

SALÁM, (**2**) *salamuri*, s.n. **1.** Produs alimentar cu durată mare de conservare, asemănător cârnatului, preparat din carne tocată și condimentată de vită sau de porc, de obicei afumată și uscată. **2.** Sortiment, bucată de salam (**1**). — Din tc., bg. **salam.** Cf. fr. s a l a m i, it. s a l a m e.

SALAMALÉC, (**2**) *salamalecuri,* s.n. **1.** Formulă de salut la popoarele de religie mahomedană. **2.** Închinăciune adâncă, temenea (care însoțește rostirea acestei formule). — Din tc. **selâmaleyküm.** Cf. fr. s a l a m a l e c.

SALAMÁNDRĂ, *salamandre*, s.f. Animal batracian asemănător cu șopârla, cu picioarele scurte și îndreptate în lături și cu pielea neagră pătată cu galben, care secretă o substanță iritantă cu rol protector *(Salamandra salamandra).* — Din fr. **salamandre,** lat. **salamandra.**

SALAMÚRĂ s.f. v. **saramură.**

SALAÓR s.m. v. **salahor.**

SALÁR s.n. v. **salariu.**

SALARIÁ, *salariez,* vb. I. Tranz. (Rar) A salariza. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **salarier.**

SALARIÁT, -Ă, *salariați, -te*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. s.m. și f. (Persoană fizică) care încheie un contract de muncă individual cu o persoană fizică sau juridică și se obligă să presteze munca în schimbul unui salariu. **2.** Adj. (Despre muncă) Care este plătit cu un salariu. [Pr.: *-ri-at*] — V. **salaria.** Cf. fr. s a l a r i é.

SALARIÉRE s.f. (Rar) Salarizare. [Pr.: *-ri-e-*] — V. **salaria.**

SALÁRIU, *salarii,* s.n. Contravaloarea muncii prestate de salariat în baza contractului individual de muncă, care cuprinde slariul de bază, indemnizațiile, sporurile și alte adaosuri; leafă[2]. [Var.: (pop) **salár** s.n.] — Din fr. **salaire,** lat. **salarium.**

SALARIZÁ *salarizez*, vb. I. Tranz. A plăti cuiva un salariu; a salaria. — **Salariu** + suf. *-iza*.

SALARIZÁRE, *salarizări,* s.f. Acțiunea de *a salariza;* salariere. — V. **salariza.**

SALÁTĂ, *salate,* s.f. **1.** Plantă legumicolă erbacee din familia compozeelor, cu frunze mari și rotunde, comestibile *(Lactuca sativa): p. gener.* nume dat unor plante erbacee cu frunze comestibile. ✧ Compus: *salata-iepurelui* = plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori roșii sau violete (*Prenanthes purpurea).* **2.** Preparat culinar făcut din anumite legume fierte sau crude, cu adaos de oțet, zeamă de lămâie și untdelemn, care se servește ca aperitiv sau ca garnitură. ✧ *Salată de boeuf* = preparat culinar făcut din legume și carne de vită fierte și murături, toate tăiate mărunt și amestecate cu maioneză. ✧ *Salată de fructe* = desert făcut din fructe crude, tăiate mărunt, amestecate cu zahăr și stropite cu rom, coniac sau vin. [Pl. și: (pop.) *sălăți*] — Din ngr. **saláta.**

SALATIÉRĂ, *salatiere*, s.f. Vas, castron de porțelan, de faianță, de sticlă etc., în care se servește salata. ✦ Serviciu de masă format dintr-un suport (de metal) cu sticluțe pentru untdelemn și oțet și cu solnițe pentru sare și piper. [Pr.: *-ti-e*] — Din ngr. (pop.) **salatiéra** sau din **salată** + suf. *-ieră* (după fr. *saladier*).

SÁLĂ, *săli,* s.f. **1.** Încăpere spațioasă destinată spectacolelor, întâlnirilor sportive, întrunirilor, expozițiilor etc. ✦ Totalitatea persoanelor reunite într-o sală (**1**). **2.** Coridor. **3.** Vestibul, antreu, anticameră. — Din fr. **salle.**

SALBÁNDĂ, *salbande,* s.f. (Geol.) Zona de contact dintre un filon și roca înconjurătoare. — Din germ. **Salband,** fr. **salbande.**

SÁLBĂ, *salbe*, s.f. **1.** Podoabă de purtat la gât, alcătuită dintr-unul sau din mai multe șiraguri de monede, medalii, pietre prețioase sau mărgele. ✧ Expr. *Salba dracului* = persoană supărătoare, de care nu poți scăpa; om rău, necinstit, ticălos. **2.** (Zool.) Fanon. **3.** Compuse: *salbă-moale* = arbust cu frunzele opuse, lanceolate sau eliptice, cu florile verzi-gălbui și cu fructele capsule roșii (*Evonymus latifolius*); *salbă-râioasă* = arbust înalt de 1–3 m, cu flori mici, brune, care conține gutapercă în scoarța rădăcinilor (*Evonymus verrucosa*). — Lat. **subalba.**

SÁLBIE s.f. v. **salvie.**

SÁLCĂ, *sălci,* s.v. Varietate de salcie[1] cu ramuri foarte flexibile *(Salix alba),* — Din **salcie**[1]**.**

SALCẤM, *salcâmi,* s.m. Arbore melifer din familia leguminoaselor, cu ramuri prevăzute cu spini, cu frunze compuse, cu flori albe cu miros caracteristic plăcut, dispuse în ciorchine, cu lemnul tare și rezistent la umezeală; acaț (*Robinia pseudacacia*). — Din tc. **salkâm.**

SÁLCE[1] s.f. Plantă erbacee exotică din familia liliaceelor, cu tulpina agățătoare și cu flori dispuse în umbele (*Smilax medica); p. restr.* numele popular al rădăcinii acestei plante, cu utilizări în medicină. [Var.: **sálcie** s.f.] — Et. nec.

SÁLCE[2] s.f. (Înv.) Salță[1]. — Cf. s a l ț ă[1].

SÁLCE[3] s.v. v. **salcie**[1]**.**

SÁLCIE[1]**,** *sălcii,* s.f. Numele mai multor specii de arbori și de arbuști cu ramuri lungi, subțiri și mlădioase, cu frunze lanceolate și cu flori galbene-verzui dispuse în mâțișori, care cresc la marginea apelor *(Salix);* arbore aparținând uneia dintre aceste specii. ✧ Compus: *Salcie plângătoare* (sau *-pletoasă)* = varietate de salcie[1] cu ramuri foarte lungi, flexibile și plecate în jos *(Salix babylonica)*. [Pl. și: *salcii.* — Var.: **sálce** s.f.] — Lat. **salix, -icis.**

SÁLCIE[2] s.f. v. **salce**[1]**.**

SALÉP, *salepuri*, s.n. **1.** Nume dat tuberculilor uscați ai unor specii de orhidee; *p. ext.* praf de amidon extras din acești tuberculi și care, fiert în lapte sau în apă, se folosește ca întăritor pentru copii sau convalescenți. **2.** Băutură preparată de orientali din salep (**1**), miere și apă. [Var.: (reg.) **salíp** s.n.] — Din tc. **salep.**

SALEPCÍU s.m. v. **salepgiu.**

SALEPGÍU, *salepgii*, s.m. Persoană care prepară sau vinde salep (**2**). [Var.: **salepcíu, salipgíu** s.m.] — Din tc. **salepçi.**

SALÉU, *saleuri*, s.n. Preparat alimentar crocant de forma unui bețișor, făcut din aluat sărat, cu gust picant prin adaos de sare, brânză, chimen etc. și care se servește ca aperitiv. — Din fr. **salé** „sărat".

SÁLIC, -Ă, *salici, -e,* adj. (În sintagma) *Legea salică* = culegere medievală de norme de drept bazate pe obiceiul pământului, aparținând francilor de pe teritoriul Galiei. — Din fr. **salique.**

SALICACÉE, *salicacee*, s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate cu inflorescențe în formă de amenți, care cuprinde arbori și arbuști ca plopul și salcia: (și la sg.) plantă din această familie. [Pr.: *-ce-e*] — Din fr. **salicacée.**

SALICILÁT, *salicilați*, s.m. Nume generic al sărurilor sau esterilor acidului salicilic. ✦ Acid salicilic. — Din fr. **salicylate.**

SALICÍLIC adj. (În sintagma) *Acid salicilic* = preparat chimic pe bază de fenol, în formă de cristale albe, folosit în medicină, în industria coloranților și a conservelor alimentare. — Din fr. **salicylique.**

SALICILÍNĂ s.f. Substanță medicamentoasă extrasă din scoarța de salcie[1] cu însușiri febrifuge și antireumatice. — Cf. germ. S a l i z i n.

SALIÉNI s.m. pl. Nume dat la romani preoților zeului Marte. [Pr.: *-li-eni*] — Din fr. **saliens.**

SALIFÉR, -Ă, *saliferi, -e,* adj. Care conține sare (**1**), bogat în sare (**1**). — Din fr. **salifère.**

SALIFICÁ, *salífic,* vb. I. Tranz. (Chim.) A combina o bază cu un acid pentru a obține o sare (**2**). — Din fr. **salifier.**

SALIFICÁRE, *salificări*, s.f. Acțiunea de *a salifica;* salificație. — V. **salifica.**

SALIFICÁȚIE s.f. (Chim.) Salificare. — Din fr. **salification.**

SALÍN, -Ă, *salini, -e,* adj. **1.** Care conține sare. *Soluție salină*. **2.** (Chim.) Care are caracter de sare. *Oxid salin de fier*. — Din fr. **salin.**

SALÍNĂ, *saline,* s.f. Mină din care se extrage sare; ocnă. — Din fr. **saline,** lat. **salinae.**

SALINITÁTE s.f. Conținutul în săruri al unei ape sau al unui sol. — Din fr. **salinité.**

SALINIZÁ, *salinizez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni salin; a (se) îmbiba cu săruri solubile. — Din fr. **saliniser.**

SALINIZÁRE, *salinizări,* s.f. Acțiunea de *a saliniza* și rezultatul ei. — V. **saliniza.**

SALINIZÁT, -Ă, *salinizați, -te,* adj. Care a fost îmbibat cu săruri solubile, care a devenit salin. — V. **saliniza.**

SALINOMÉTRU, *salinometre*, s.n. Instrument folosit pentru determinarea concentrației soluțiilor de sare. — Din fr. **salinomètre.**

SALÍP s.n. v. **salep.**
SALIPGÍU s.m. **salepgiu.**
SALIPIRÍNĂ, (**2**) *salipirine*, s.f. **1.** Salicilat de antipirină cu proprietăți antinevralgice, folosit în terapeutica antireumatică. **2.** (La pl.) Comprimate de salipirină (**1**). — Din germ. **Salipyrin.**
SALIVÁ, *salivez*, vb. I. Intranz. A secreta, a produce (multă) salivă. — Din fr. **saliver,** lat. **salivare.**
SALIVÁR, -Ă, *salivari, -e,* adj. Privitor la salivă, de salivă. ✧ *Glandă salivară* = fiecare dintre glandele situate în cavitatea bucală și care secretează saliva. — Din fr. **salivaire.**
SALIVÁRE, *salivări, s.f.* Acțiunea de a *saliva* și rezultatul ei. — V. **saliva.**
SALIVÁT s.n. Faptul de *a saliva;* salivație. — V. **saliva.**
SALIVÁȚIE s.f. Faptul de a secreta salivă; salivat; funcția glandelor salivare; secreție (exagerată) de salivă. — Din fr. **salivation, lat. salivatio, -onis.**
SALÍVĂ, *salive,* s.f. Lichid apos și puțin vâscos care se formează continuu în gură, fiind secretat de glandele salivare, care servește la formarea și la înghițirea bolului alimentar, umezește și spală membrana mucoasă a gurii etc. — Din fr. **salive,** lat. **saliva.**
SALMÁSTRU, -Ă, *salmastre,* adj. (În sintagmele) *Apă salmastră* = apă cu salinitate redusă. *Lac salmastru* = lac cu apă salmastră. — Din it. **salmastro.**
SALMIÁC s.n. (Chim.; rar) Țipirig[2]. [Pr.: *-mi-ac*] — Din germ. **Salmiak.**
SALMONÉLĂ s.f. Gen de bacterii patogene care provoacă febra tifoidă, infecții alimentare etc. — Din fr. **salmonella.**
SALMONELÓZĂ, *salmoneloze,* s.f. Nume generic dat unui grup de boli infecțioase ale mamiferelor și păsărilor, provocate de salmonelă. — Din fr. **salmonellose.**
SALMONÍD, *salmonide*, s.n. (La pl.) Familie de pești răpitori (din care fac parte păstrăvul, lipanul etc.), caracterizați printr-o a doua înotătoare dorsală, adipoasă *(Salmonidae);* (și la sg.) pește care face parte din această familie.— Din fr. **salmonidé.**
SALÓL s.m. Salicilat de fenil, sub formă de cristale albe cu gust și miros slab aromat, folosit ca antiseptic și antipiretic. — Din fr. **salol.**
SALÓN, *saloane,* s.n. **1.** Încăpere într-o locuință destinată primirii musafirilor. **2.** Sală în care au loc festivități, baluri, serbări publice etc. ✦ Sală în care se organizează expoziții periodice de pictură, sculptură etc.; *p. ext.* expoziția din această sală. ✦ Reuniune cu caracter cultural, artistic, monden etc. **3.** Cameră cu mai multe paturi, în care sunt ținuți și îngrijiți bolnavii într-un spital. — Din fr. **salon.**
SALONÁRD, -Ă, *salonarzi, -de,* adj., s.m. și f. (Rar) **1.** Adj. De salon. **2.** S.m. și f. (Peior.) Persoană care frecventează saloanele mondene, care manifestă snobism în relațiile sale. — Din fr. **salonnard.**
SALONÁȘ, *salonașe*, s.n. Diminutiv al lui *salon* (**1**). — **Salon** + suf. *-aș.*
SALOON s.n. Cârciumă, han (în filmele western). [Pr.: *sălún*] — Cuv. am.
SALOPÉTĂ, *salopete*, s.f. Costum de protecție confecționat de regulă din doc (compus dintr-un pantalon prelungit printr-un plastron cu bretele) purtat, de obicei, peste hainele obișnuite. ✦ *P. ext.* Obiect de vestimentație asemănător acestui costum. — Din fr. **salopette.**
SALPÉTRU s.n. Azotat natural de sodiu *(salpetru de Chile)* sau de potasiu *(salpetru de India),* folosiți ca îngrășăminte minerale, la fabricarea acidului azotic etc. — Din fr. **salpétre.**
SALPINGECTOMÍE, *salpingectomii*, s.f. (Med.) Îndepărtare chirurgicală parțială sau totală a trompelor uterine. — Din fr. **salpingectomie.**
SALPINGÍTĂ, *salpingite*, s.f. Boală care se manifestă prin inflamația trompelor uterine. — Din fr. **salpingite.**
SALPINGOGRAFÍE, *salpingografii*, s.f. (Med.) Radiografie a trompelor uterine cu ajutorul unei substanțe de contrast. — Din fr. **salpingographie.**
SALPINGOOVARÍTĂ, *salpingoovarite*, s.f. (Med.) Anexită. — Din fr. **salpingo-ovarite.**
SALPINGOSCÓP, *salpingoscoape*, s.n. (Med.) Aparat folosit în salpingoscopie. — Din fr. **salpingoscope.**
SALPINGOSCOPÍE, *salpingoscopii,* s.f. (Med.) Explorare vizuală a orificiului intern al trompei lui Eustache cu ajutorul salpingoscopului. — Din fr. **salpingoscopie.**
SÁLSA, *salse,* s.f. (Muz.) Combinație modernă între vechile sonorități cubaneze și cele portoricane, cu o insistentă tentă ritmică. — Cuv. sp.
SALT, *salturi,* s.n. **1.** Mișcare bruscă prin care corpul se desprinde de la pământ, sărind pe loc sau deplasându-se; mișcare de deplasare bruscă în zbor. ✧ *Triplu salt* = probă atletică de săritură în lungime, constând din trei sărituri consecutive. **2.** Trecere bruscă de la o situație ori stare la alta. ✧ *Salt calitativ* = moment, stadiu constând în schimbarea în bine a calității unui obiect sau a unui proces.— Din lat. **saltus,** it. **salto.**
SALTANÁT, *saltanaturi*, s.n. (Înv.) Alai (domnesc), suită, cortegiu. ✦ Pompă, strălucire. — Din tc. **saltanat.**
SALTÁNDO adv. (Muz.; indică modul de execuție la instrumentele cu coarde și arcuș) În felul procedeului staccato, prin lansarea ușoară a arcușului pe coarde și revenirea lui naturală. — Cuv. it.
SALTÁR s.n. v. **sertar.**
SALTEÁ, *saltele,* s.f. Obiect făcut dintr-un fel de sac de pânză, de material plastic etc. în care se introduce (și se fixează prin cusături din loc în loc) un strat gros de lână, de iarbă-de-mare, de paie, de vată sau care se umple cu aer și care se așază pe pat (pentru a forma un așternut moale) sau pe apă (pentru a pluti). ✧ *Saltea de apă* = mic rezervor de apă creat la piciorul unui baraj pentru a amortiza lovitura apei care cade asupra terenului de la piciorul barajului. *Saltea de beton* = construcție de protecție a albiei râurilor, alcătuită din plăci de beton sau de beton armat. *Saltea de piatră* = strat de piatră uscată care are rolul de a colecta infiltrațiile de apă din galeriile de tunel. *Saltea de protecție* = înveliș al unui cablu electric, cu rolul de a-l proteja de deteriorările care pot surveni în timpul curburii la montare. — Din ngr. **siltés.**
SALTELÚȚĂ, *salteluțe,* s.f. Diminutiv al lui *saltea*. — **Saltea** + suf. *-eluță.*
SALTIMBÁNC, *saltimbanci*, s.m. Actor de circ cu mimică bufă, care execută exerciții ușoare de acrobație. ✦ Fig. Om care trece cu ușurință de la o atitudine la alta, dovedind lipsă de seriozitate și de caracter. — Din fr. **saltimbanque.**
SALTÍRE s.f. v. **psaltire.**
SÁLȚĂ[1], *salțe,* s.f. (Înv.) Zeamă (acrișoară), sos (picant) cu care se ungeau anumite fripturi; salce[2]. — Din ngr. **sáltsa.**
SÁLȚĂ[2], *salțe,* s.f. Vulcan noroios. — Din it. **salsa.**
SALUBRITÁTE s.f. Faptul de a fi salubru; stare generală favorabilă a condițiilor igienice și sanitare dintr-un loc. ✦ Serviciu public care se ocupă cu curățenia dintr-o localitate. — Din fr. **salubrité,** lat. **salubritas, -atis.**
SALUBRIZÁ, *salubrizez,* vb. I. Tranz. A face salubru pentru populație locul de trai sau de muncă. — **Salubru** + suf. *-iza.*
SALUBRIZÁRE, *salubrizări*, s.f. Acțiunea de *a salubriza*. — V. **salubriza.**
SALUBRIZÁT, -Ă, *salubrizați, -te*, adj. Care a devenit salubru (în urma unei acțiuni organizate). — V. **salubriza.**
SALÚBRU, -Ă, *salubri, -e,* adj. (Adesea fig.) Favorabil sănătății; sănătos. — Din fr. **salubre,** lat. **salubris.**
SALÚT, *saluturi,* s.n. Cuvânt, enunț sau gest cu care se salută. ✦ Cuvântare prin care se salută o adunare, se întâmpină un oaspete oficial etc. — Din fr. **salut,** lat. **salus, -utis,** it. **saluto.**
SALUTÁ, *salút*, vb. I. Tranz. și refl. recipr. A face un gest sau a rosti o formulă uzuală de politețe, de respect, de simpatie etc. la întâlnirea cu cineva sau la despărțire. ✦ Tranz. A-și manifesta bucuria, aclamând pe cineva. ✦ Tranz. Fig. A primi cu entuziasm o idee, o acțiune. — Din lat., it. **salutare.**
SALUTÁR, -Ă, *salutari,* -e, adj. Folositor sănătății, vieții etc.; salvator. ✦ Care este potrivit, adecvat într-o anumită împrejurare. — Din fr. **salutaire, lat. salutaris.**
SALUTÁRE, *salutări,* s.f. Faptul de a *(se) saluta.* ✦ (Concr.) Formulă de salut folosită mai ales la despărțire sau la întâlnirea cu cineva; salut. ✦ (La pl.) Expresie de politețe pe care cineva o transmite unei persoane absente prin intermediul cuiva. — V. **saluta.**
SALVÁ, *salvez,* vb. I. Tranz. și refl. A scăpa pe cineva sau a reuși să scape singur dintr-o primejdie, dintr-o încurcătură etc. ✧ Expr. (Tranz.) *A salva situația* = a reuși să îndrepte o situație grea, neplăcută; a face față unei situații. *A salva aparențele* = a da unui lucru, unei situații etc. o înfățișare capabilă să ascundă un rău lăuntric. — Din lat., it. **salvare.**
SALVAMÁR, (**2**) *salvamari,* s.n., s.m. **1.** S.n. Serviciu maritim specializat în salvarea celor aflați în pericol de a se îneca. **2.** S.m. Persoană calificată care face parte din salvamar (**1**); (rar) salvamarist. — **Salva**[re] + **mar**[ină].
SALVAMARÍST, *salvamariști,* s.m. (Rar) Salvamar (**2**). — **Salvamar** + suf. *-ist.*
SALVAMÓNT s.n. Serviciu specializat în salvarea celor accidentați sau rătăciți în munți. — **Salva**[re] + **mont**[ană].
SALVAMONTÍST, *salvamontiști,* adj., s.m. (Persoană calificată sau câine dresat) care face parte din salvamont. — **Salvamont** + suf. *-ist.*
SALVÁRE, *salvări,* s.f. **1.** Acțiunea de a *(se) salva;* (concr.) obiect, ființă, circumstanță salvatoare. **2.** Serviciu medical destinat să dea primul ajutor accidentaților sau bolnavilor care au nevoie de o intervenție medicală urgentă. ✦ Vehicul special amenajat care transportă accidentați sau grav bolnavi la o instituție spitalicească de urgență; ambulanță. — V. **salva.**
SALVARSÁN s.n. Derivat organic al arsenului, sub formă de pulbere galbenă, folosit în tratamentul sifilisului. — Din germ. **Salvarsan.**
SALVÁT, -Ă, *salvați, -te*, adj. Care a fost scos dintr-o primejdie, dintr-o încurcătură etc.; scăpat. — V. **salva.**
SALVATÓR, -OÁRE, *salvatori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care salvează sau poate salva. — Din fr. **salvateur,** lat. **salvator, -oris.** Cf. s a l v a.
SÁLVĂ, *salve*, s.f. (Mil.) (Serie de) lovituri (de tun, de pușcă) trase simultan din mai multe guri de foc. — Din fr. **salve.**
SALVCONDÚCT, *salvconducte*, s.n. Document care acorda cuiva liberă trecere pe un teritoriu străin sau într-o zonă de război. — Cf. it. s a l v a c o n d o t t o.
SÁLVE interj. (Fam.) Formulă de salut folosită mai ales la despărțire. — Din lat. **salve.**
SALVGARDÁ, *salvgardez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A apăra, a proteja, a lua sub ocrotire un bun moral, social etc. ✦ A salva. — Din fr. **sauvegarder** (după *salva).*
SALVGARDÁRE s.f. (Livr.) Acțiunea de a *salvgarda*. — V. **salvgarda.**

SÁLVIE, *salvii*, s.f. (Bot.) Jale[2] *(Salvia officinalis).* [Var.: **sálbie** s.f.] — Din lat. **salvia.**

SAMÁ, *samale*, s.f. Produs bogat în enzime, folosit la sămăluire. — Et. nec.

SAMANÍU, -ÍE, *samanii,* adj. (Înv.) Galben-deschis (ca paiul). — Din tc. **samani.**

SAMÁR, *samare,* s.n. **1.** Şa mare de povară, fără scări, care se pune pe măgari şi pe catâri: *p. ext.* încărcătură care se aşază pe spatele unui animal de povară. **2.** Bucată de scândură având pe una din feţe o mică platformă, care serveşte la transportarea cărămizilor pe schele. **3.** Laţ de sprijin pe care se aşază căpriorii acoperişului unei case. — Din bg., sb. **samar.**

SAMÁRĂ, *samare,* s.f. Fruct uscat, cu o singură sămânţă, prevăzut cu o aripă subţire (la ulm, arţar, paltin etc.). — Din fr. **samare.**

SAMARINEÁN, -Ă s.m. şi f., adj. v. **samaritean.**

SAMARITEÁN, -Ă, *samariteni*, *-e*, s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană aparţinând unei comunităţi etnice-religioase din regiunea antică Samaria şi care a constituit principalul nucleu etnic al statului antic Israel. **2.** S.m. şi f. Om milos; binefăcător. **3.** Adj. Care aparţine Samariei sau samaritenilor **(1),** referitor la Samaria ori la samariteni. [Var.: **samarineán, -ă** s.m. şi f., adj.] — Din fr. **samaritain.**

SAMARITEÁNCĂ, *samaritence*, s.f. **1.** Femeie aparţinând unei comunităţi etnice-religioase din regiunea antică Samaria. **2.** Femeie miloasă; binefăcătoare. — **Samaritean** + suf. *-că.*

SAMÁRIU s.n. Element chimic care face parte din grupul pământurilor rare. — Din fr. **samarium.**

SAMAVÓLNIC, -Ă, *samavolnici, -ce,* adj. (Despre oameni) Care procedează după bunul lui plac, nesocotind şi încălcând voinţa şi drepturile altora; (despre acţiunile oamenilor) făcut după bunul-plac personal; arbitrar, abuziv. — Din rus. **samovol'nîi.**

SAMAVOLNICÍE, *samavolnicii,* s.f. Faptul de a acţiona după bunul-plac, nesocotind şi încălcând voinţa şi drepturile altora; act samavolnic. — **Samavolnic** + suf. *-ie*.

SÁMĂ s.f. (În Ţările Române) **1.** Recensământ efectuat de domnie, pentru fixarea birului. **2.** Dare în bani care îngloba toate obligaţiile financiare ale birnicilor. — Din **seamă.**

SÁMBĂ, *sambe,* s.f. (De obicei art.) Dans popular brazilian, cu mişcări vioaie şi ritm sincopat; melodie după care se execută acest dans. — Din port., fr. **samba.**

SÁMBO s.m. Descendent provenit din căsătoria unui amerindian cu un negroid sau cu un mulatru. — Cuv. sp.

SÁMCĂ, *samce,* s.f. (În credinţele populare) Fiinţă imaginară rea, care omoară sau îmbolnăveşte oamenii; *p. ext.* boală cauzată de această fiinţă. — Din ucr. **samka.**

SÁMEŞ, *sameşi,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Ţara Românească) Dregător însărcinat cu strângerea samei (**2**). **2.** (Reg.) Administrator sau logofăt de moşie. — **Samă** + suf. *-eş.*

SAMIZDÁT, (**2**) *samizdaturi,* s.n. **1.** Ansamblu de mijloace folosite în fosta URSS pentru difuzarea operelor interzise de cenzură. **2.** Operă astfel difuzată. — Din fr., engl. **samizdat.**

SAMNÍT, -Ă, *samniţi, -te,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. (La pl.) Populaţie care a locuit în Antichitate în centrul Peninsulei Italice şi a opus o puternică rezistenţă cuceririi romane; (şi la sg.) persoană care făcea parte din această populaţie. **2.** Adj. Care aparţine samniţilor (**1**), referitor la samniţi. — Din lat., fr. **Samnites.**

SAMOÁN, -Ă, *samoani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia statului Samoa sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine statului Samoa sau samoanilor (**1**), referitor la statul Samoa ori la samoani. ✦ (Substantivat, f.) Limbă polineziană vorbită în Samoa de Vest. [Pr.: *-mo-an*] — Din fr. **samoan.**

SAMOÉD, -Ă, *samoezi, -de,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte dintr-o populaţie de origine mongolă din Siberia de nord. **2.** Adj. Al samoezilor (**1**), privitor la samoezi. — Din fr. **samoyéde.**

SAMOVÁR, *samovare,* s.n. Vas de metal folosit la fiertul apei pentru ceai. — Din rus. **samovar.**

SAMSÁR, *samsari*, s.m. Persoană care intermediază afaceri de vânzare–cumpărare; misit. ✦ Fig. Persoană care face din orice lucru obiect de negoţ. — Din tc. **simsar,** bg. **samsar.**

SAMSARÁ s.f. (În brahmanism, budism, hinduism) Termen care desemnează ciclul naşterii şi al morţii în lumea concretă; ciclul reîncarnărilor. ✦ Doctrină birmanică propovăduind transmigraţia sufletului. — Din fr. **Samsara.**

SAMSARLÂC, *samsarlâcuri,* s.n. (Înv.) Îndeletnicirea samsarului. — Din tc. **simsarlık.**

SAMÚR, (**1**) *samuri,* s.m., (**2**) *samururi,* s.n. **1.** S.m. Mamifer carnivor cu blana preţioasă, de culoare sură cu o pată albă pe piept; zibelină *(Martes zibellina)*. **2.** S.n. Blană de samur (**1**) prelucrată. — Din tc. **samur.**

SAMURÁI, *samurai,* s.m. Membru al castei privilegiate feudalo-militare din Japonia, înainte de revoluţia din 1867. — Din fr. **samouraï.**

SAMURÁSLĂ s.f. (Pop.; cu sens colectiv) Plante răsărite de la sine din seminţele scuturate la strângerea recoltei sau din bulbii, tuberculii etc. rămaşi nescoşi din pământ. — Din sl. **samoraslŭ.**

SANATORIÁL, -Ă, *sanatoriali, -e,* adj. Care ţine de sanatoriu, privitor la sanatoriu; cu regim de sanatoriu. [Pr.: *-ri-al*] — **Sanatoriu** + suf. *-al.*

SANATÓRIU, *sanatorii*, s.n. Instituţie medicală pentru tratamentul bolilor cronice, afecţiuni ale aparatului respirator, afecţiuni neuropsihice, tuberculoză; (în trecut) spital particular; casă de sănătate. — Din fr. **sanatorium.**

SÁNCHE adv. v. **sanchi.**

SÁNCHI interj. (Fam.) Vorbă să fie! aşa să crezi! cum s-ar zice. [Var.: **sánche** adv.] — Din tc. **sankı.**

SANCHILÓT s.m. v. **sanculot.**

SANCHÍU, -ÍE, *sanchii,* adj. (Pop.) Tăcut, posac, ursuz; încăpăţânat. — Et. nec.

SANCTIFICÁ, *sanctífic*, vb. I. Tranz. (Bis.) A trece pe cineva în rândul sfinţilor; a sfinţi. — Din lat. **sanctificare,** fr. **sanctifier.**

SANCTIFICÁRE s.f. (Bis.) Faptul de *a sanctifica*. — V. **sanctifica.**

SANCTITÁTE s.f. Sfinţenie. ✦ (Urmat de un pronume posesiv) Titlu dat patriarhilor ortodocşi şi papilor. — Din lat. **sanctitas, -atis.**

SANCTUÁR, *sanctuare,* s.n. Parte a unui lăcaş de cult unde se oficiază diferite ceremonii religioase, considerat ca loc sfânt; *p. ext.* orice lăcaş de cult, orice loc destinat ritualurilor în cinstea unei divinităţi. ✦ Fig. Loc inviolabil. [Pr.: *-tu-ar*] — Din lat. **sanctuarium,** fr. **sanctuaire.**

SANCŢIONÁ, *sancţionez*, vb. I. Tranz. **1.** A aproba, a confirma, a întări o lege, o dispoziţie, un act printr-o semnătură autorizată, pentru a-i da valabilitate; *p. gener.* a încuviinţa, a statornici, a consfinţi. **2.** A aplica o sancţiune (**2**); a pedepsei. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **sanctionner.**

SANCŢIONÁRE, *sancţionări,* s.f. Acţiunea de a *sancţiona* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **sancţiona.**

SANCŢIONÁT, -Ă, *sancţionaţi*, *-te*, adj. **1.** (Despre legi, dispoziţii etc.) Confirmat, aprobat; consfinţit. **2.** Pedepsit. [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **sancţiona.**

SANCŢIÚNE, *sancţiuni,* s.f. **1.** Aprobare dată unei legi de către şeful statului, pentru a o face executorie; *p. ext.* confirmare a unui act de către o autoritate sau o instanţă superioară celei care l-a emis, pentru a-i da valabilitate. ✦ P. gener. Aprobare, confirmare; consfinţire. **2.** Măsură de constrângere cu rol educativ, aplicată ca o consecinţă a neexecutării unei obligaţii; *p. gener.* pedeapsă. ✦ (În dreptul internaţional) Sistem de măsuri (economice, financiare, militare) cu caracter de pedeapsă, aplicat unui stat; represalii contra părţii care nu respectă obligaţiile dintr-o convenţie. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **sanction,** lat. **sanctio, -onis.**

SANCULÓT, *sanculoţi*, s.m. (Rar) Denumire dată revoluţionarilor în timpul Revoluţiei Franceze din 1789–1794. [Pr.: *-cü-*. — Var.: **sanchilót** s.m.] — Din fr. **sans-culotte.**

SANDÁ, *sandale,* s.f. Încălţăminte uşoară de vară din piele, material plastic, pânză etc. cu feţele foarte decupate sau făcute din bentiţe. [Var.: **sandálă** s.f.] — Din fr. **sandale.** Cf. lat. s a n d a l i u m.

SANDÁL[1] s.m. v. **santal.**

SANDÁL[2] s.n. (Înv.) Numele unei ţesături de mătase din care se făceau obiecte de îmbrăcăminte. — Din tc. **sandal** „tafta”.

SANDÁLĂ s.f. v. **sanda.**

SANDARÁC s.n. Răşină naturală extrasă dintr-o specie de tuia, folosită la prepararea lacurilor şi a vopselelor, a unor chituri pentru sticlă şi porţelan etc. — Din fr. **sandaraque,** lat. **sandaraca.**

SANDINÍST, -Ă, *sandinişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Membru al Frontului Sandinist de Eliberare Naţională din Nicaragua. **2.** Adj. Care aparţine Frontului Sandinist de Eliberare Naţională sau sandiniştilor (**1**), referitor la Frontul Sandinist de Eliberare Naţională din Nicaragua ori la sandinişti. — Din sp. **sandinista.**

SÁNDVICI, *sandviciuri*, s.n. Felie de pâine (unsă cu unt) cu un aliment rece (şuncă, salam, brânză etc.), peste care se aşază adesea a doua felie de pâine; tartină. [Var.: **sándviş, sánviş, séndviş** s.n.] — Din engl., fr. **sandwich.**

SÁNDVIŞ s.n. v. **sandvici.**

SANEPÍD s.n. Instituţie sanitară care se ocupă cu diferite domenii de igienă publică, precum şi cu combaterea bolilor contagioase. — Din rus. **San**[itarnaia] **epid**[emiologhiceskaia) (n. pr.).

SANGEÁC, (**1, 2**) *sangeacuri,* s.n., (**3**) *sangeaci*, s.m. (Înv.) **1.** S.n. Steag turcesc de culoare verde; (în special) steag cu Semiluna în vârful lăncii, trimis de Poarta Otomană noului domn ales în Ţările Române. **2.** S.n. Diviziune teritorială în Imperiul Otoman, subîmpărţire a unui paşalâc. **3.** S.m. Guvernator al unui sangeac (**2**). [Var.: **sângeác** s.n.] — Din tc. **sancak.**

SANGHÍN, -Ă adj. v. **sangvin.**

SANGHINOLÉNT, -Ă adj. v. **sangvinolent.**

SANGUÍN, -Ă adj. v. **sangvin.**

SANGUINÁR, -Ă adj. v. **sangvinar.**

SANGUÍNĂ, *sanguine,* s.f. Mineral de culoare roşiatică-brună care conţine oxid feric natural. ✦ Creion a cărui mină, roşie-brună, este făcută din sanguină. ✦ Desen executat cu un creion a cărui mină este făcută din sanguină; litografie care imită un astfel de desen. — Din fr. **sanguine.**

SANGUÍNIC, -Ă adj. v. **sangvinic.**

SANGUINOLÉNT, -Ă adj. v. **sangvinolent.**

SANGULÍE, *sangulii*, s.f. (Înv. și pop.) Țesătură foarte fină (de mătase); năframă făcută din această țesătură. — Et. nec.

SANGVÍN, -Ă, *sangvini, -e* adj. **1.** Care aparține sângelui, privitor la sânge, la compoziția sau la circulația sa în organism. **2.** (Despre oameni) La care circulația sângelui este foarte activă; sangvinic. ✧ *Temperament sangvin* = temperament viu, impulsiv, mobil. [Var.: **sanghín, -ă, sanguín, -ă** adj.] — Din fr. **sanguin,** lat. **sanguineus.**

SANGVÍNIC, -Ă, *sangvinici, -ce,* adj. Sangvin (**2**). [Var.: **sanguínic, -ă** adj.] — Din germ. **sanguinisch.**

SANGVINOLÉNT, -Ă, *sangvinolenți, -te*, adj. **1.** Amestecat cu sânge, care conține sânge. **2.** De culoarea sângelui; sângeriu. [Var.: **sanghinolént, -ă, sanguinolént, -ă** adj.] — Din fr. **sanguinolent,** lat. **sanguinolentus.**

SANHEDRÍN s.n. Tribunal penal la vechii iudei; *fig.* grup de oameni care formează un cerc închis, având pretenția de a da, într-un anumit domeniu, sentințe infailibile. — Din fr. **sanhédrin.**

SANIDÍN s.n. v. **sanidină.**

SANIDÍNĂ s.f. Feldspat potasic incolor, alb, roz ori cenușiu, cu luciu sticlos, cristalizat în sistemul monoclinic. [Var.: **sanidín** s.n.] — Din fr. **sanidine.**

SANIDINÍT s.n. Rocă magmatică formată în cea mai mare parte din sanidină și care conține minerale rare. — Din fr. **sanidinite.**

SÁNIE, *sănii,* s.f. **1.** Vehicul cu tracțiune animală sau autopropulsat, având în loc de roți două tălpi de lemn sau de fier cu ajutorul cărora se deplasează prin alunecare pe zăpadă sau pe gheață. **2.** Suport la anumite mașini-unelte, care poate aluneca în lungul unor ghidaje, asigurând o deplasare a mașinii, a sculei prelucrătoare ori a piesei de prelucrat. — Din bg. **sani.**

SANITÁR, -Ă, *sanitari, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. Care se referă la sănătate, privitor la sănătate; (despre legi, măsuri, servicii etc.) destinat ocrotirii și îngrijirii sănătății publice. *Serviciu sanitar.* ✧ *Punct sanitar* = cea mai mică unitate de asistență medicală într-o instituție sau într-o localitate. *Agent sanitar* (și substantivat, m.) = persoană din cadrul personalului medical mediu al unui spital sau al unui serviciu medical, care se ocupă (în mediul rural) cu îngrijirea bolnavilor, cu executarea măsurilor de dezinfecție în cazuri de epidemii etc. *Spirt sanitar* = spirt folosit ca dezinfectant extern, impropriu pentru băut. **2.** S.m. Soldat instruit pentru a da primul ajutor răniților și a se îngriji de ridicarea și transportarea lor de pe câmpul de luptă. — Din fr. **sanitaire.**

SANSCRÍT, -Ă, *sanscriți, -te*, adj. (În sintagma) *Limba sanscrită* (și substantivat, f.) = veche limbă indo-europeană din India, în care este scrisă cea mai mare parte din literatura clasică indiană. ✦ Care aparține limbii sanscrite, privitor la limba sanscrită. ✦ Care este scris în limba sanscrită. — Din fr. **sanscrit.**

SANSCRITOLÓG, *sanscritologi*, s.m. Specialist în limba și literatura sanscrită. — Din rus. **sanskritolog.**

SANSEVIÉRIA s.f. Plantă tropicală decorativă din familia liliaceelor, cu frunze lungi, cărnoase, din ale căror fibre rezistente se fac sfori, pânză etc. *(Sansevieria).* [Pr.: *-vi-e-ri-a*] — Din lat. **Sansevieria,** denumirea științifică a plantei.

SANTÁL, *santali*, s.m. Nume dat mai multor specii de arbori tropicali, având, după varietăți, lemnul alb, dens și mirositor sau brun-roșiatic și fără miros, cu frunze mari și cu flori grupate în ciorchini *(Santalum);* arbore aparținând uneia dintre aceste specii. ✧ *Ulei de santal* = esență extrasă prin distilare din lemnul și din rădăcina varietății albe de santal, folosită în medicină și în parfumerie. ✦ Lemnul arborelui descris mai sus, folosit în tâmplăria de lux sau la extragerea unui ulei. [Var.: **sandál** s.m.] — Din fr. **santal.**

SANTÍNĂ, *santine,* s.f. Spațiu situat la fundul unei nave, în care se colectează apa provenită din infiltrație, prin condensare din atmosferă sau prin scurgere de pe punțile inferioare. — Din fr. **sentine.**

SANTINÉLĂ, *santinele*, s.f. Militar înarmat care face serviciul de pază a unui post, a unei instituții; *p. gener*. persoană care stă de pază. [Var.: **sentinélă** s.f.] — Din fr. **sentinelle.**

SANTINIÉR, *santinieri*, s.m. Mecanic la santina navei. [Pr.: *-ni-er*] — **Santină** + suf. *-ier*.

SANTONÍNĂ s.f. Substanță toxică extrasă din semințele sau din bobocii unor plante (*Semen contra, Florens cinae, Artemisia cina* etc.), folosită în medicină ca vermifug. — Din fr. **santonine.**

SÁNVIȘ s.n. v. **sandvici.**

SÁPĂ[1], *sape,* s.f. **1.** Unealtă agricolă pentru săpat și prășit, alcătuită dintr-o lamă de oțel plană sau puțin concavă, fixată aproape perpendicular într-o coadă de lemn. ✧ *Sapă rotativă* = mașină agricolă (cu tracțiune animală) care sfărâmă, cu ajutorul unor discuri stelate, crusta formată la suprafața pământului înainte de răsăritul plantelor. ✧ Expr. *A ajunge* (sau *a se vedea, a aduce, a lăsa* etc.) la (sau *în) sapă de lemn* = a (se) ruina. **2.** Dispozitiv care constituie extremitatea inferioară a garniturii de foraj, cu ajutorul căruia se sapă gaura de sondă. **3.** Piesă metalică de la partea posterioară a afetului unui tun, care se înfige în pământ la tragere, servind astfel la fixarea tunului. **4.** Fiecare dintre cei patru căpriori de la colțurile acoperișului unei case țărănești. — Lat. **sappa.**

SÁPĂ[2] s.f. (Pop.) Faptul de *a săpa.* — Din **săpa** (derivat regresiv).

SÁPĂ[3], *sape*, s.f. (Înv. și pop.; la cai sau, mai rar, la alte animale) Crupă. — Cf. sb. s a p i.

SAPIÉNT, -Ă, *sapienți, -te,* adj., s.m. și f. (Livr.) (Om) plin de înțelepciune; (om) doct, învățat, savant. [Pr.: *-pi-ent*] — Din lat. **sapiens, -ntis.**

SAPIÉNȚĂ s.f. (Livr.) Înțelepciune; știință, învățătură. [Pr.: *-pi-en-*] — Din lat. **sapientia.**

SAPIENȚIÁL, -Ă, *sapiențiali, -e,* adj. (Livr.) Care denotă sapiență, cu sapiență. [Pr.: *-pi-en-*] — **Sapiență** + suf. *-al.*

SAPONIFICĂ, pers. 3 *saponífică*, vb. I. Tranz. și refl. **1.** A (se) descompune (un ester) prin hidroliză în acizi organici și alcool. **2.** A (se) descompune (o grăsime) prin hidroliză, transformându-se în săpun. — Din fr. **saponifier,** it. **saponificare.**

SAPONIFICÁRE, *saponificări*, s.f. Acțiunea de a (*se) saponifica* și rezultatul ei; saponificație. — V. **saponifica.**

SAPONIFICÁȚIE s.f. Saponificare. — Din fr. **saponification.**

SAPONÍNĂ, *saponine*, s.f. Substanță de origine vegetală care, în contact cu apa, formează o spumă abundentă și persistentă. — Din fr. **saponine.**

SAPORÍFIC, -Ă, *saporifici, -ce,* adj. (Livr.) Care dă gust, savoare. — Din fr. **saporifique.**

SAPOTIÉR, *sapotieri,* s.m. Arbore din America tropicală, foarte înalt, bogat în latex alb, cu fructe foarte dulci (*Achras sapata*). [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **sapotier.**

SAPROFÁG, -Ă, *saprofagi, -ge*, adj. (Biol.; despre animale) Care se hrănește cu materii organice în descompunere. — Din fr. **saprophage.**

SAPROFÍT, -Ă, *saprofiți, -te,* s.n., adj. (Organism vegetal sau microorganism) care își procură hrana din substanțe organice în descompunere. [Var.: **saprofítă** s.f.] — Din fr. **saprophyte.**

SAPROFÍTĂ s.f. v. **saprofit.**

SAPROFITÍSM s.n. (Biol.) Mod de viață al saprofitelor. — Din fr. **saprophytisme.**

SAPROGÉN, -Ă, *saprogeni, -e,* adj., s.m. (Microorganism) care provoacă putrefacția. — Din fr. **saprogène.**

SAPROPÉL, *sapropeluri,* s.n. Nămol bogat în substanțe organice aflate în diferite stadii de descompunere, format în ape sărace în oxigen (mări, lagune, lacuri), și care are efecte terapeutice. — Din fr. **sapropel.**

SAPROPÉLIC, -Ă, *sapropelici, -ce*, adj. Care ține de sapropel; care are compoziția, natura sapropelului. — Din fr. **sapropélique.**

SARABÁNDĂ, *sarabande,* s.f. Vechi dans popular spaniol, asemănător cu menuetul; melodie după care se execută acest dans. ✦ Fig. Mișcare amețitoare, agitată, tumultuoasă; frământare; *p. ext.* mulțime dezlănțuită, tumultuoasă. — Din fr. **sarabande.**

SARAFÁN, *sarafane,* s.n. Obiect de îmbrăcăminte femeiască, în formă de rochie decoltată, fără mâneci (și fără umeri), care se poartă peste bluză. — Din rus. **sarafan.**

SARAGEÁ, *saragele,* s.f. **1.** Călăreț din vechea cavalerie turcească. **2.** Soldat din cavaleria neregulată a Țărilor Române. — Din tc. **sarica.**

SARÁI s.n. v. **serai.**

SARAILÍE, *sarailii*, s.f. Prăjitură făcută din foi de plăcintă rulate, cu umplutură de nuci, de alune, de migdale, îmbibată cu sirop de zahăr sau cu miere. [Pr.: *-ra-i-*. — Var.: (înv.) **seralíe** s.f.] — Din tc. **saraylı** „ceea ce ține de palatul sultanului".

SARAMURÁ, *saramurez,* vb. I. Tranz. **1.** A introduce (pentru un timp) în saramură alimente (carne, legume etc.) pentru a le conserva. **2.** A ține în saramură pieile crude înainte de tăbăcire. **3.** A trata cu fungicide semințele de cereale, înainte de semănare, pentru a le dezinfecta. — Din **saramură.**

SARAMURÁRE s.f. Acțiunea de *a saramura* și rezultatul ei. — V. **saramura.**

SARAMURÁT, -Ă, *saramurați, -te*, adj. Care a suferit operația de saramurare. — V. **saramura.**

SARAMÚRĂ, (**2**) *saramuri,* s.f. **1.** Apă în care s-a dizolvat sare și care se folosește în gospodărie (la conservarea unor alimente), în agricultură, în industria tăbăcăriei etc. ✦ Apă naturală care conține sare; izvor de apă sărată; slatină. **2.** Zeamă sărată, uneori condimentată cu oțet, usturoi etc., cu care se servesc unele mâncăruri; mâncare servită în acest fel. [Var.: (pop.) **salamúră** s.f.] — Din ngr. **salamúra.**

SARASÍR s.n. v. **serasir.**

SARAZÍN, -Ă, *sarazini, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (În Evul Mediu) Nume dat musulmanilor din vestul Europei. **2.** Adj. care aparține sarazinilor (**1**), referitor la sarazini. — Din fr. **sarrasin.**

SARAZÍNĂ, *sarazine,* s.f. (În Evul Mediu) Hersă armată în partea inferioară cu colți de oțel. — Din fr. **sarrasine.**

SARBACÁNĂ, *sarbacane,* s.f. Tub lung și drept cu ajutorul căruia se pot arunca, suflând în el, proiectile de mici dimensiuni. ✦ Armă cu care musulmanii aruncau substanțe incendiare asupra trupelor inamice. — Din fr. **sarbacane.**

SARCÁSM, (**2**) *sarcasme,* s.n. **1.** Ironie aspră, usturătoare; batjocură necruțătoare. **2.** Vorbă, frază, expresie sarcastică. — Din fr. **sarcasme,** lat. **sarcasmus.**

SARCÁSTIC, -Ă, *sarcastici, -ce*, adj. (Adesea adverbial) Plin de sarcasm, batjocoritor, caustic, usturător. — Din fr. **sarcastique.**

SÁRCINĂ, *sarcini*, s.f. **1.** Greutate, încărcătură pe care o duce un om sau un animal; povară. ✦ Apăsare, greutate. ✦ Fig. Povară, balast. **2.** Legătură (de lemne, de fân, de paie) care poate fi dusă în spinare sau cu brațele. **3.** Obligație, îndatorire, răspundere (materială sau morală). ✧ Expr. *A da pe cineva în sarcina cuiva* = a da pe cineva în grija cuiva. *A pune* (ceva) în *sarcina cuiva* = a face (pe cineva) vinovat sau răspunzător (de ceva). **4.** Misiune. ✦ (Articulat, urmat de determinări introduse prin prep. „de") Calitate, slujbă, rol. **5.** Starea femeii gravide; perioadă cât o femeie este gravidă; graviditate. **6.** Mărime fizică care produce o stare de solicitare mecanică într-un corp solid deformabil sau într-un sistem fizic. ✧ *Sarcină electrică* = mărime scalară ce caracterizează proprietatea unui corp de a crea în jurul său un câmp electric sau de a fi acționat atunci când se află în câmpul electric al altui corp. ✦ Putere activă dată sau luată de un sistem tehnic generator, transmițător sau transformator de energie. — Lat. **sarcina.**

SARCOCÉL, *sarcocele*, s.n. (Med.) Tumoare dură a testiculelor. — Din fr. **sarcocèle.**

SARCOFÁG, *sarcofage,* s.n. (În Antichitate) Sicriu monumental executat din piatră, bronz etc. (artistic ornamentat). ✦ Monument funerar în formă de sicriu. [Var.: (rar) **sarcofágiu** s.n.] — Din fr. **sarcophage,** lat. **sarcophagus.**

SARCOFÁGIU s.n. v. **sarcofag.**

SARCOLÉMĂ, *sarcoleme*, s.f. (Anat.) Membrană conjunctivă laxă, fină, care învelește fibra musculară (netedă sau striată). — Din fr. **sarcolemme.**

SARCOLOGÍE s.f. Parte a anatomiei care se ocupă cu studierea mușchilor; miologie. — Din fr. **sarcologie.**

SARCÓM, *sarcoame,* s.n. Tumoare malignă care apare în celulele țesuturilor conjunctive la oameni și la animale. [Pl. și: *sarcomuri*] — Din fr. **sarcome,** lat. **sarcoma.**

SARCOMATÓS, -OÁSĂ, *sarcomatoși*, *-oase*, adj. (Med.) Referitor la sarcom, de natura sarcomului. — Din fr. **sarcomateux.**

SARCOMATÓZĂ, *sarcomatoze,* s.f. (Med.) Afecțiune caracterizată prin apariția de sarcoame multiple. — Din fr. **sarcomatose.**

SARCOPLÁSMĂ s.f. Protoplasma celulelor musculare. — Din fr. **sarcoplasme.**

SARCÓPT, *sarcopți,* s.m. Parazit microscopic care trăiește în galerii săpate în pielea oamenilor și a animalelor provocând scabia *(Sarcoptes scabiei).* — Din fr. **sarcopte.**

SARCOSPORIDIÓZĂ, *sarcosporidioze*, s.f. Boală a mamiferelor și a păsărilor care se manifestă prin slăbire și care este provocată de paraziți monocelulari dezvoltați în țesutul muscular, unde formează chisturi. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **sarcosporidiose.**

SARD, -Ă, *sarzi, -de,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Sardinia. **2.** Adj. Care aparține Sardiniei sau sarzilor (**1**), referitor la Sardinia ori la sarzi. ✦ (Substantivat, f.) Limbă romanică vorbită în Sardinia. — Din fr. **Sarde.**

SARDANAPÁLIC, -Ă, *sardanapalici, -ce,* adj. (Livr.; despre ospețe, mod de viață) Exagerat de îmbelșugat, de luxos. ✦ (Livr.) Decăzut. — **Sardanapal** (n.pr.) + suf. *-ic.*

SARDANAPALÍSM s.n. (Livr.) Viață decăzută; mod de trai decadent, imoral. — **Sardanapal** (n. pr.) + suf. *-ism.*

SARDEÁ, *sardele,* s.f. Numele mai multor specii de pești marini din grupul scrumbiilor, care se consumă proaspeți sau conservați. ✧ Loc. adv. *Ca sardelele* = unul lângă altul, foarte înghesuiți. — Din ngr. **sardhélla,** it. **sardella.**

SARDELÚȚĂ, *sardeluțe*, s.f. Diminutiv al lui *sardea*. — **Sardea** + suf. *-eluță.*

SARDÍNĂ, *sardine,* s.f. **1.** Pește marin din familia clupeidelor, asemănător cu scrumbia, cu spatele albastru-verzui și cu pântecele argintiu, extrem de vorace *(Sardina pilchardus).* **2.** Sardea. — Din fr. **sardine.**

SÁRDIU s.n. Piatră semiprețioasă transparentă, de culoare roșie sau brună. — Din lat. **sardius** [lapis].

SARDÓNIC, -Ă, *sardonici, -ce,* adj. (Livr.; despre râs, zâmbet etc.; adesea adverbial) Care exprimă batjocură necruțătoare sau satisfacție diabolică. — Din fr. **sardonique,** lat. **sardonicus** [risus].

SARDÓNIX s.n. Piatră semiprețioasă de culoare roșie, caracterizată prin prezența unor benzi concentrice regulate. — Din lat. **sardonyx.**

SÁRE, (2, 4) *săruri,* s.f. **1.** Substanță cristalină, sfărâmicioasă, solubilă în apă și cu gust specific, care constituie un condiment de bază în alimentație și este folosită în industria conservelor, în tăbăcărie, în industria chimică etc.; clorură de sodiu. ✧ Expr. *Sarea pământului* = ceea ce este mai de preț, mai valoros. *Marea cu sarea* sau *sarea și marea* = ceva exagerat de mult, imposibil de realizat. *A-i fi* (cuiva) *drag ca sarea în ochi* sau *a-i sta* (cuiva) *ca sarea în ochi* = a-i fi (cuiva) nesuferit. *A-i fi cuiva de ceva* (sau *a-i veni cuiva să facă ceva) cum îi este câinelui a linge sare* = a nu dori deloc (să facă) un anumit lucru. *A primi pe cineva* (sau *a ieși înaintea cuiva) cu pâine și sare* = a primi pe cineva cu deosebită cinste. ✦ Fig. Spirit, farmec, haz. **2.** Substanță chimică formată de obicei prin reacția unui acid cu o bază. **3.** (În sintagmele) *Sare amară* = substanță chimică sub formă de praf alb, folosită în medicină ca purgativ; sulfat de magneziu. *Sare de lămâie* = acid citric; săricică. **4.** (La pl.) Lichid volatil preparat din carbonat de amoniu și substanțe puternic mirositoare (fenol, camfor etc.), folosit, în trecut, pentru trezirea din leșin. — Lat. **sal, salis.**

SARGÁSĂ, *sargase*, s.f. Algă de culoare brună care crește în mările tropicale. — Din fr. **sargasse.**

SARÍ, *sariuri,* s.n. Piesă principală din costumul femeiesc tradițional indian, constituită dintr-o fâșie de țesătură dreaptă, care se înfășoară în jurul corpului ca o fustă strâmtă, un capăt strângând mijlocul ca un cordon, iar celălalt capăt, liber, aruncându-se peste umăr. — Din fr. **sari.**

SARÍC, *saricuri,* s.n. (Înv.) Văl făcut dintr-o țesătură fină (și adesea împodobit cu pietre prețioase), care se înfășura în jurul fesului, alcătuind împreună turbanul turcesc; *p. gener.* turban. — Din tc. **sarık.**

SÁRICĂ, *sarici*, s.f. Manta țărănească lungă și mițoasă pe dinafară, țesută din fire groase de lână, pe care o poartă oamenii de la munte, mai ales ciobanii. [Pl. și: *sarice*] — Lat. **sarica** (= *serica*).

SARMÁ, *sarmale,* s.f. Preparat culinar din carne tocată (amestecată cu orez și cu alte ingrediente) înfășurată în foaie de varză, de viță etc. în forma unor rulouri. [Var.: **sarmálă** s.f.] — Din tc. **sarma.**

SARMÁLĂ s.f. v. **sarma.**

SARMÁT, -Ă, *sarmați, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. **1.** Persoană care făcea parte din vechea populație indo-europeană nomadă, înrudită cu sciții, care a populat teritoriile din jurul Mării Negre și a fost asimilată de slavii vechi, de geto-daci etc. **2.** Adj. Care aparține sarmaților (**1**), referitor la sarmați. — Din fr. **Sarmates.**

SARMAȚIÁN, -Ă, *sarmațieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Ultimul etaj al miocenului din sud-estul Europei, reprezentat în țara noastră prin strate de nisipuri și de argile (de care sunt legate cele mai multe zăcăminte de gaze naturale). **2.** Adj. Care aparține sarmațianului (**1**), privitor la sarmațian. [Pr.: *-ți-an*] — Din fr. **sarmatien.**

SARMENTÓS, -OÁSĂ, *sarmentoși, -oase*, adj. (Bot.) Care are tulpina lungă, mlădioasă și agățătoare. — Din fr. **sarmenteux.**

SARÓNG, *saronguri,* s.n. Îmbrăcăminte din portul malaez de forma unei fuste lungi și strâmte, purtată de bărbați și de femei. — Din fr. **sarong.**

SÁROS s.n. Perioadă de 18 ani, 11 zile și 8 ore, după care se repetă, la aceleași intervale și în aceeași ordine, eclipsele de Soare și de Lună. — Din fr. **saros.**

SARSAÍLĂ s.m. Una dintre denumirile populare ale diavolului. — Et. nec.

SARSÁM s.n. v. **țarțam.**

SARSANÁ, *sarsanale,* s.f. (Pop. și fam.) Sarcină, povară (purtată de animale sau de oameni în spinare). [Var.: **saxaná** s.f.] — Din tc. **seyisane** (pop. *seysana*) „cal de povară", sb. **seksana.**

SART, *sarturi*, s.n. Odgon de oțel sau de cânepă care servește la fixarea laterală a catargelor și la prinderea scărilor pentru urcarea pe acestea. — Din it. **sarta.**

SAS[1], *sași,* s.m. Persoană care făcea parte din populația germană colonizată, în sec. XII–XIII, în unele părți ale Transilvaniei — Cf. magh. s z á s z.

SAS[2], *sasuri,* s.n. Încăpere sau compartiment dintr-un sistem tehnic sau dintr-o instalație, care poate comunica alternativ cu alte încăperi ori cu exteriorul. — Din fr. **sas.**

SASCHÍU, *saschii,* s.m. Numele a două plante erbacee cu tulpina întinsă pe pământ și cu frunze persistente lucioase, una cu flori albastre *(Vinca herbacea),* cealaltă cu flori albastre, roșii sau albe *(Vinca minor)*. — Din magh. **szászfü.**

SASTISEÁLĂ, *sastiseli,* s.f. (Înv. și fam.) Plictiseală. — **Sastisi** + suf. -eală.

SASTISÍ, *sastisesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Înv.) A (se) tulbura, a (se) zăpăci. ✦ A (se) plictisi, a (se) sătura. — Din ngr. **sástisa** (aor. lui *sastizo*).

SASTISÍRE, *sastisiri*, s.f. (Înv.) Acțiunea de a (*se*) *sastisi* și rezultatul ei. — V. **sastisi.**

SASTISÍT, -Ă, *sastisiți, -te*, adj. (Înv.) Tulburat, zăpăcit. ✦ Plictisit, sătul. — V. **sastisi.**

SAȘÉU, *sașeuri,* s.n. (Rar) Pungă mică de pânză în care se păstrează batiste, ciorapi etc. sau în care se pun, în dulap, flori plăcut mirositoare pentru a parfuma rufele. — Din fr. **sachet.**

SAȘÍU, -ÍE, *sașii*, adj. (Despre oameni) Care se uită cruciș; zbanghiu, bazaochi; (despre ochi, privire) cruciș, încrucișat. [Var.: **șașíu, -íe** adj.] — Din tc. **şaşı.**

SAT, *sate*, s.n. **1.** Așezare rurală a cărei populație se ocupă în cea mai mare parte cu agricultura. ✧ Expr. *Satul lui Cremene* sau *sat fără câini* = loc fără stăpân, fără control, în care oricine poate face orice dorește. **2.** Locuitorii dintr-un sat (**1**); sătenii, țăranii. ✧ Expr. *A se supăra ca văcarul pe sat,* se spune celui care se supără (fără motiv) pe altul, dar supărarea este spre propria lui pagubă. ✦ Țărănimea, cu specificul ei de viață economică și culturală. — Lat. **fossatum.**

SATÁN s.m. v. **satană.**

SATÁNĂ, *satane*, s.f. **1.** (Mai ales art.) Numele biblic al diavolului. **2.** Întruchipare a răului, unealtă a răului. ✦ Termen injurios pentru oameni și animale. [Var.: **satán** s.m.] — Din sl. **satana.**

SATANÉSC, -EÁSCĂ, *satanești,* adj. (Rar) Satanic. — **Satan** + suf. *-esc.*

SATÁNIC, -Ă, *satanici, -ce,* adj. De satană, al satanei, referitor la satană; diavolesc, drăcesc; *p. ext.* crud, perfid, pervers; satanesc, satanicesc. — Din fr. **satanique.**

SATANICÉSC, -EASCĂ, *satanicești,* adj. (Rar) Satanic. — **Satan** + suf. *-icesc.*

SATANÍSM s.n. (Rar) **1.** Caracterul a ceea ce este satanic, atitudine satanică. **2.** Cult consacrat Satanei și răului. — Din fr. **satanisme.**

SATANÍST, -Ă, *sataniști, -ste,* s.m. și f., adj. (Adept) al satanismului. — Din engl. **satanist.**

SATARÁ, *satarale,* s.f. Dare excepţională (în afara dărilor obişnuite) percepută în Ţările Române, în Evul Mediu. — Cf. tc. m u s a d é r e „confiscare".

SATÁR, *satâre,* s.n. **1.** Cuţit mare de bucătărie, scurt, lat şi greu, pentru spart oase, pentru tocat carne etc. **2.** Secure folosită în trecut ca armă de luptă sau ca unealtă a călăului. — Din tc. **satir.**

SATÂRGÍU, *satârgii,* s.m. (În sec. XVI–XVII în Ţările Române) Oştean lefegiu înarmat cu satâre (**2**). — Din tc. **satırcı.**

SATELÍT, *sateliţi,* s.m. **1.** Corp ceresc care se roteşte în jurul altui corp ceresc, însoţindu-l în cursul mişcării lui de revoluţie. ✦ Fig. Persoană, colectivitate, stat care urmează şi execută (orbeşte) ordinele cuiva; acolit. ✧ (Adjectival) *Stat satelit.* **2.** (În sintagmele) *Satelit artificial* = corp metalic de forme diverse (prevăzut cu aparataj), lansat de oameni în spaţiul interplanetar cu ajutorul unei rachete şi care apoi se roteşte în jurul Pământului fără a mai avea nevoie de propulsie. *Satelit de radioamatori* = satelit artificial dotat cu echipament special permiţând radioamatorilor stabilirea legăturilor la mari distanţe şi la ore precise. *Satelit de telecomunicaţii* = satelit artificial dotat cu echipament special care face posibilă realizarea unor canale de telecomunicaţii, folosite în cercetarea ştiinţifică, navigaţie, comunicaţii, difuziunea programelor de televiziune etc. *Satelit meteorologic* = satelit artificial dotat cu echipament special folosit pentru operaţii de cercetare a întregului înveliş al oceanului aerian şi pentru obţinerea unor informaţii specifice din zonele terestre mai puţin accesibile. — Din fr. **satellite,** lat. **satelles, -itis.**

SATELOÍD, *sateloizi,* s.m. Aparat de zbor orbital, cu motor-rachetă de mică tracţiune, constituind un intermediar între un avion şi un satelit artificial. [Pl. şi (n.): *sateloide*] — Din **satelit.**

SATÉN s.n. v. **satin.**

SATÍN s.n. Ţesătură deasă de mătase, de bumbac, de fibre sintetice etc., cu una dintre feţe lucioasă, folosită mai ales pentru căptuşeli de îmbrăcăminte. [Var.: **satén** s.n.] — Din fr. **satin.**

SATINÁ, *satinez,* vb. I. Tranz. A da luciu hârtiei sau ţesăturilor cu ajutorul calandrului. — Din fr. **satiner.**

SATINÁRE, *satinări,* s.f. Acţiunea de *a satina* şi rezultatul ei. — V. **satina.**

SATINÁT, -Ă, *satinaţi, -te*, adj. Ca satinul, cu aspect lucios, mătăsos. — V. **satina.** Cf. fr. s a t i n é.

SATINÉT s.n. Satin subţire. — Din fr. **satinette.**

SATÍR, *satiri,* s.m. Divinitate rustică din mitologia greacă, reprezentată printr-o fiinţă cu corp omenesc acoperită cu păr, cu coarne şi picioare de ţap (sau de cal), care personifica instinctele brutale. ✦ Epitet dat unui om cinic şi desfrânat. [Acc. şi: *sátir*] — Din fr. **satyre,** lat. **Satyrus.**

SATÍRĂ, *satire*, s.f. Scriere în versuri sau în proză în care sunt criticate defecte morale ale oamenilor sau aspecte negative ale societăţii, cu intenţii moralizatoare; *p. gener.* scriere sau discurs cu caracter batjocoritor, vehement. ✦ Categorie estetică din sfera comicului, care critică cu violenţă şi caricatural pe cineva sau ceva. [Acc. şi: *sátiră*] — Din fr. **satire,** lat. **satira.**

SATÍRIC, -Ă, *satirici*, *-ce*, adj. Cu caracter de satiră; care ţine de satiră. ✦ Înclinat spre satiră. *Spirit satiric.* ✦ (Substantivat, m.) Persoană care satirizează; autor de opere satirice. ✦ (Substantivat, n.) Conţinut, caracter specific satirei. — Din fr. **satirique,** lat. **satiricus.**

SATIRIZÁ, *satirizez*, vb. I. Tranz. A critica, a ridiculiza pe calea satirei; a prezenta în mod satiric. — Din fr. **satiriser.**

SATIRIZÁRE, *satirizări,* s.f. Faptul de *a satiriza*. — V. **satiriza.**

SATISFÁCE, *satisfác*, vb. III. Tranz. **1.** A mulţumi pe cineva îndeplinindu-i o dorinţă, o necesitate, o exigenţă. **2.** A fi conform cu anumite norme, criterii, exigenţe, dorinţe; a se potrivi, a corespunde. — Din lat. **satisfacere.**

SATISFÁCERE, *satisfaceri*, s.f. Faptul de *a satisface.* — V. **satisface.**

SATISFÁCŢIE, *satisfacţii,* s.f. **1.** Sentiment de mulţumire, de plăcere. ✦ Ceea ce produce mulţumire; motiv, prilej de a fi satisfăcut. **2.** Act prin care cineva repară o ofensă adusă cuiva; act prin care cineva obţine sau dă cuiva ceea ce pretinde, doreşte sau i se cuvine. ✧ Expr. *A cere* (sau *a da) satisfacţie* = **a)** a cere de la cineva (sau a da cuiva) dreptate, a cere să i se dea (sau a-i da cuiva) câştig de cauză; **b)** a provoca (sau a accepta o provocare) la duel. [Var.: (înv.) **satisfacţiúne** s.f.] — Din fr. **satisfaction,** lat. **satisfactio, -onis.**

SATISFACŢIÚNE s.f. v. **satisfacţie.**

SATISFĂCĂTÓR, –OÁRE, *satisfăcători, -oare*, Care satisface; mulţumitor; îndestulător; acceptabil. — **Satisface** + suf. *-ător.*

SATISFĂCÚT, -Ă, *satisfăcuţi, -te,* adj. (Despre oameni) Care este plin de mulţumire, de satisfacţie; ale cărui dorinţe, exigenţe au fost îndeplinite; căruia i s-a dat satisfacţie; care exprimă mulţumire; mulţumit. — V. **satisface.**

SATRÁP, *satrapi*, s.m. Guvernator al unei satrapii, cu puteri nelimitate. ✦ Fig. Conducător despotic, rău; *p. gener.* persoană cu apucături dictatoriale. — Din fr. **satrape,** lat. **satrapes.**

SATRÁPIC, -Ă, *satrapici, -ce*, adj. De satrap, al satrapului, privitor la satrap, specific satrapului. — Din fr. **satrapique.**

SATRAPÍE, *satrapii*, s.f. Provincie în vechiul Imperiu Persan, guvernată de un satrap. ✦ Fig. Guvernare despotică, tiranică. — Din fr. **satrapie,** lat. **satrapia.**

SATULUNGEÁN, -Ă, *satulungeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din comuna Satulung. **2.** Adj. Care aparţine comunei Satulung sau satulungenilor (**1**), referitor la Satulung ori la satulungeni. — **Satulung** (n.pr.) + suf. *-ean.*

SATULUNGEÁNCĂ, *satulungence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din comuna Satulung. — **Satulungean** + suf. *-că.*

SATURÁ, *saturez*, vb. I. Tranz. A aduce un sistem fizico-chimic sau tehnic în stare de saturaţie. — Din fr. **saturer,** lat. **saturare.**

SATURÁBIL, -Ă, *saturabili, -e*, adj. Care poate fi saturat. — Din fr. **saturable.**

SATURABILITÁTE s.f. (Chim.; Fiz.) Capacitatea de a fi saturat. — Din fr. **saturabilité.**

SATURÁNT, -Ă, *saturanţi, -te*, adj. **1.** (Despre factori fizici) Care se află în contact cu lichidul care l-a produs. ✦ (Impr.) Saturat. **2.** Care are proprietatea de a satura. — Din fr. **saturant.**

SATURÁRE, *saturări*, s.f. Faptul de *a satura.* — V. **satura.**

SATURÁT, -Ă, *saturaţi, -te,* adj. (Chim.; Fiz.) Care nu mai are valenţe libere şi nu mai poate forma compuşi de adiţie; care se află în stare de saturaţie. ✦ Fig. Care a atins punctul de intensitate, de valoare etc. maximă. — V. **satura.**

SATURATÓR, *saturatoare*, s.n. Aparat folosit pentru concentrarea unei soluţii până la saturaţie. — Din fr. **saturateur.**

SATURÁŢIE s.f. **1.** Stare a unui compus chimic care nu mai conţine valenţe libere şi deci nu mai poate adiţiona alte elemente în molecula lui; stare a unei soluţii în care nu se mai poate dizolva o nouă cantitate din substanţa dizolvată; stare a unui mediu gazos în care nu se mai poate evapora o nouă cantitate dintr-un anumit lichid; stare a unui sistem chimic, fizic sau tehnic pentru care o anumită mărime caracteristică a atins valoarea ei maximă. ✧ Loc. adv. *Până la saturaţie* = **a)** până la completarea tuturor valenţelor libere; **b)** *fig.* la nivelul de la care cineva nu mai poate suporta. **2.** Stare de intensitate maximă a unui fenomen, satisfacere maximă a cuiva; *p. ext.* plictiseală, oboseală, dezgust care decurge dintr-o astfel de stare. — Din fr. **saturation,** lat. **saturatio, -onis.**

SATÚRN s.n. (Înv.) Numele plumbului în alchimie. — Din fr. **saturne.**

SATURNÁLE s.f. pl. v. **saturnalii.**

SATURNÁLII s.f. pl. Sărbători celebrate la romani, în cinstea zeului Saturn, care aveau loc în fiecare an după terminarea muncilor agricole. [Var.: **saturnále** s.f. pl.] — Din lat. **Saturnalia,** fr. **saturnales.**

SATURNIÁN, -Ă, *saturnieni, -e,* adj. (Rar) Saturnin (**1**). [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **saturnien.**

SATURNÍN, -Ă, *saturnini, -e.* adj. **1.** (În sintagma) *Vers saturnin* = vers iambic (de şapte silabe) folosit în poezia latină arhaică; saturnian. **2.** (Despre boli) Care este provocat de intoxicaţia cu plumb. **3.** Care aparţine planetei Saturn, care se referă la Saturn. — Din fr. **saturnin.**

SATURNÍSM s.n. Boală profesională provocată de intoxicaţia cronică cu plumb. — Din fr. **saturnisme.**

SAŢ s.n. (Pop.) Senzaţia celui sătul; săturare, îndestulare. ✧ Loc. adj. şi adv. *Fără saţ* = lacom, nesăţios; *fig.* nepotolit, neistovit. ✧ Expr. *A ţine* (sau *a-i ţine, a-i fi cuiva) (de) saţ* = a potoli cuiva foamea pentru mai mult timp. *A-şi ţine saţul* = a se sătura pentru mult timp. *A nu avea saţ* = a fi lacom, nesăţios. ✦ Fig. Dezgust, silă, lehamite. ✦ Belşug, abundenţă; îmbuibare. [Var.: **sáţiu** s.n.] — Lat. **satium.**

SAŢIETÁTE s.f. Saţ, saturaţie. [Pr.: *-ţi-e-*] — Din fr. **satiété,** lat. **satietas, -atis.**

SÁŢIU s.n. v. **saţ.**

SAU conj. **1.** (Cu funcţie disjunctivă) Ori, fie: **a)** (Leagă noţiuni sau propoziţii care se exclud ca opuse sau contradictorii) *Plânge sau râde?* (Al doilea membru al disjuncţiei este o negaţie) *Sunt sau nu sunt?* **b)** (Leagă noţiuni sau propoziţii care se exclud ca alternative) *Doriţi cafea sau ceai?* ✦ (Corelativ, indică necesitatea de a alege între două alternative) *Sau luni, sau miercuri.* ✧ (În enumerări, precedând fiecare element al enumerării sau numai pe ultimul) *Pentru a da la rindea se întrebuinţează sau rindeaua sau cioplitorul sau gealăul*. **2.** (Cu funcţie explicativă) Adică, cu alte cuvinte. *Adunarea, sau soborul întregii ţări.* **3.** (Cu funcţie copulativă) Precum, şi. *Nisipul se găseşte pe fundul râurilor, lacurilor sau mărilor.* **4.** (În propoziţii interogative, cu funcţie concluzivă, atenuată de o nuanţă de îndoială) Nu cumva? oare? poate? *De ce nu scrii? Sau n-ai timp?* — **Să** + **au**[1]**.**

SAUDÍT, -Ă, *saudiţi, -te,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană originară sau locuitor din Arabia Saudită. **2.** Care aparţine Arabiei Saudite sau saudiţilor (**1**), referitor la Arabia Saudită ori la saudiţi. — Din fr. **Saoudite.**

SÁULĂ, *saule*, s.f. Parâmă folosită la bordul navelor pentru ridicarea pavilionului, fixarea suplimentară a unei vele etc. [Pr.: *sa-u-*] — Et. nec.

SÁUNĂ, *saune,* s.f. Baie de aburi care constă în expunerea corpului la o temperatură de 60–80°C, produsă prin stropirea unor pietre poroase încinse, după care se activează circulaţia prin lovirea corpului cu un mănunchi de nuiele şi prin duşuri reci. [Pr.: *sa-u-*] — Din fr. **sauna.**

SAURIÁN, *saurieni,* s.m. (La pl.) Ordin de reptile cu pielea acoperită de solzi cornoşi şi cu coada de obicei lungă, care cuprinde şopârlele şi cameleonii; (şi la sg.) reptilă care face parte din acest ordin. [Pr.: *sa-u-ri-an*] — Din fr. **saurien.**

SAUVIGNON s.n. Soi de viţă-de-vie cu struguri având boabele verzui, îndesate, bune pentru producerea unor vinuri superioare. ✦ Vin făcut din acest soi de struguri. [Pr.: *soviniõ*] — Cuv. fr.

SAVÁNĂ, *savane,* s.f. Câmpie vastă, caracteristică regiunilor tropicale, acoperită cu ierburi înalte și presărată din loc în loc cu tufe de arbuști spinoși sau cu copaci pitici. — Din fr. **savane.**

SAVÁNT, -Ă, *savanți, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) cu cunoștințe vaste și temeinice, care creează în domeniul științei; erudit. **2.** Adj. Care conține multă știință, care denotă știință sau, *p. ext.,* artă, pricepere, măiestrie. *Lucrare savantă.* — Din fr. **savant.**

SAVANTLÂC, (**2**) *savantlâcuri*, s.n. **1.** (Fam.) Erudiție; (depr.) pedanterie, prețiozitate. **2.** Preocupare științifică. — **Savant** + suf. *-lâc.*

SAVÁR s.m. v. **savart.**

SAVARÍNĂ, *savarine,* s.f. Prăjitură făcută dintr-un aluat moale și pufos copt în forme speciale, care se îmbibă cu sirop de zahăr (amestecat cu rom) și se umple cu frișcă. — Din fr. **savarin.**

SAVÁRT, *savarți,* s.m. Unitate de măsură pentru intervalele muzicale, de 301 ori mai mică decât o octavă. [Var.: **savár** s.m.] — Din fr. **savart.**

SAVOÁRE s.f. Gust deosebit, ales, plăcut al unor alimente. ✦ Fig. Farmec; haz. — Din fr. **saveur.**

SAVOIÁRD, -Ă, *savoiarzi, -de*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Savoia. **2.** Adj. Care aparține Savoiei sau savoiarzilor (**1**), referitor la Savoia ori la savoiarzi. [Pr.: *-vo-iard*] — Din fr. **Savoyard.**

SAVONIÉRĂ, *savoniere*, s.f. Cutie în care se ține săpunul de toaletă; săpunieră. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **savon** (după *fructieră, supieră* etc.).

SAVURÁ, *savurez*, vb. I. Tranz. A mânca sau bea ceva pe îndelete și cu plăcere, pentru a-i simți bine gustul. ✦ Fig. A se bucura în tihnă de ceva, a se delecta, a se desfăta. — Din fr. **savourer.**

SAVURÁRE s.f. Acțiunea de *a savura* și rezultatul ei. — V. **savura.**

SAVÚRĂ, *savuri,* s.f. Material granulos obținut prin sortarea pietrei rezultate din concasarea rocilor, folosit la construirea macadamurilor și la prepararea asfaltului. ✦ (Mar.) Lest. — Din ngr. **savúra.**

SAVURÓS, -OASĂ, *savuroși, -oase*, adj. (Despre alimente) Cu gust plăcut, plin de savoare, delicios. ✦ Fig. Plăcut, încântător. — Din fr. **savoureux.**

SAXANÁ s.f. v. **sarsana.**

SAXATÍL, -Ă, *saxatili, -e,* adj. (Despre plante și animale) Care crește sau trăiește în locuri pietroase. — Din fr. **saxatile,** lat. **saxatilis.**

SAXHÓRN, *saxhornuri,* s.n. Instrument muzical de suflat făcut din alamă, folosit în fanfare și orchestre. — Din fr. **saxhorn,** germ. **Saxhorn.**

SAXIFRÁGĂ, *saxifragi*, s.f. Plantă erbacee care crește printre stânci. — Din fr. **saxifrage.**

SAXOFÓN, *saxofoane,* s.n. Instrument muzical de suflat din alamă, de forma unui tub conic îndoit — Din fr. **saxophone.**

SAXOFONÍST, *saxofoniști,* s.m. Instrumentist care cântă la saxofon. — Din fr. **saxophoniste.**

SAXÓN, -Ă, *saxoni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din triburile germanice stabilite în vechea Saxonie sau era originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține vechii Saxonii sau saxonilor (**1**), referitor la Saxonia ori la saxoni. — Din fr. **Saxon.**

SAXOTRÓMBĂ, *saxotrombe,* s.f. Instrument de suflat, mai mare decât cornul, confecționat din piele. — Din fr. **saxotrombe.**

SĂ conj. **I.** (Ca semn al conjunctivului) *Să fii cuminte*. **II.** (Semn al conjunctivului și, în același timp, conjuncție subordonatoare) **1.** (Introduce o propoziție subiectivă) *E bine să pleci.* **2.** (Introduce o propoziție predicativă) *Pare să fie un om cumsecade.* **3.** (Introduce o propoziție atributivă) *Nu-i mândră să-mi fie dragă*. **4.** (Introduce o propoziție completivă directă sau indirectă) *Puteam chiar să nu mai fiu acuma.* **5.** (Introduce o propoziție finală) *A ieșit să-i întâmpine.* **6.** (Introduce o propoziție consecutivă) *Am râs să leșin.* **7.** (Introduce o propoziție condițională) *Ar fi fost prins să nu fi fugit.* **III.** (În loc. conj.) *Măcar să...* (introduce o propoziție concesivă) *Nu mă duc, măcar să mă omori. Numai să...* (introduce o propoziție condiționată) *Îți poate fi de folos, numai să vrea. Până să...* (introduce o propoziție temporală) *Până să ajungă el, fata ajunsese acasă. Pentru ca să...* = **a)** (introduce o propoziție finală) *Învăț temeinic pentru ca să reușesc la examen;* **b)** (cu valoare copulativă) *A plecat mulțumit, pentru ca să se întoarcă peste o oră din nou nedumerit. Fără să...* = **a)** (introduce o propoziție modală) *A plecat fără să verse o lacrimă;* **b)** (introduce o propoziție concesivă) *Fără să-mi fi spus cineva, am bănuit adevărul.* — Lat. **si.**

SĂBĂRÉLUL s.n. art. Dans popular răspândit mai ales în Muntenia; melodie după care se execută acest dans. — **Sabar** (n. pr.) + suf. *-el.*

SĂBIÁ, *săbiez,* vb. I. Tranz. și refl. recipr. (Înv.) A (se) tăia cu sabia. [Pr.: *-bi-a*] — Din **sabie.**

SĂBIÉR, *săbieri,* s.m. (Înv.) Fabricant de săbii. [Pr.: *-bi-er*] — **Sabie** + suf. *-ar.*

SĂBIOÁRĂ, *săbioare*, s.f. **1.** Săbiuță (**1**). **2.** (Iht.) Sabie (**2**). **3.** (Bot.) Gladiolă, săbiuță (**2**). [Pr.: *-bi-oa-*] — **Sabie** + suf. *-ioară.*

SĂBIÓI, *săbioaie,* s.n. Augmentativ al lui *sabie*. [Pr.: *-bi-oi*] — **Sabie** + suf. *-oi.*

SĂBIÚȚĂ, *săbiuțe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *sabie*; săbioară. **2.** Plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cu frunzele în formă de sabie și cu florile purpurii; gladiolă, săbioară (**3**) *(Gladiolus imbricatus)*. [Pr.: *-bi-u-*] — **Sabie** + suf. *-uță.*

SĂCĂLÁȘ s.n. v. **săcăluș.**

SĂCĂLÚȘ, *săcălușe,* s.n. (În Evul Mediu, la români) Tun mic, primitiv, cu tragere directă. [Pl. și: *săcălușuri.* — Var.: **săcălaș, țăcălaș** s.n.] — Din magh. **szakallás.**

SĂCEÁLĂ, *săceli,* s.f. (Reg.) Țesală (pentru animale). — Cf. ț e s a l ă.

SĂCELÁ, *săcelez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A țesăla un animal. — Cf. ț e s ă l a.

SĂCELEÁN, -Ă, *săceleni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Săcele. **2.** Adj. Care aparține municipiului Săcele sau săcelenilor (**1**); referitor la Săcele ori la săceleni. — **Săcele** (n.pr.) + suf. *-ean.*

SĂCELEÁNCĂ, *săcelence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Săcele. — **Săcelean** + suf. *-că.*

SĂCÓI, *săcoaie*, s.n. Augmentativ al lui *sac.* — **Sac** + suf. *-oi.*

SĂCRÍU s.n. v. **sicriu.**

SĂCÚI, *săcuie,* s.n. (Reg.) Săculeț care se poartă atârnat de gât; trăistuță. ✦ Săculeț în care se pun la stors fagurii sau cașul. — Probabil lat. ***sacculeus** (<*sacculus).*

SĂCULÉȚ, *săculețe*, s.n. Diminutiv al lui *sac;* săculeț, săcușor. ✦ Sedilă². — **Sac** + suf. *-uleț.*

SĂCULTEÁȚĂ s.f. v. **săculteț.**

SĂCULTÉȚ, *săcultețe,* s.n. (Reg.) Săculeț. [Var.: **săculteáță** s.f.] — **Sac** + suf. *-ulteț.*

SĂCUȘÓR, *săcușori,* s.m. **1.** Săculeț. **2.** (Reg.) Larvă de furnică. — **Sac** + suf. *-ușor.*

SĂDÍ, *sădesc*, vb. IV. Tranz. A introduce în pământ răsaduri, puieți etc. pentru a prinde rădăcini și a se dezvolta; a planta ✦ A semăna. — Din sl. **saditi.**

SĂDÍLĂ s.f. v. **sedilă².**

SĂDÍRE, *sădiri*, s.f. Acțiunea de *a sădi* și rezultatul ei; sădit. — V. **sădi.**

SĂDÍT s.n. Sădire. — V. **sădi.**

SĂDITÓR, -OÁRE, *săditori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. (Adesea substantivat) Care sădește. **2.** Adj. (Despre plante) Bun pentru a fi sădit, de sădit. **3.** S.n. Băț cu care se fac găuri în pământ când se sădește. — **Sădi** + suf. *-tor.*

SĂDITÚRĂ, *sădituri,* s.f. Loc sădit; plantație. — **Sădi** + suf. *-tură.*

SĂFTEÁ s.f. v. **saftea.**

SĂFTIÁN s.n. v. **saftian.**

SĂGEÁTĂ, *săgeți*, s.f. **1.** Vergea de lemn, cu un vârf ascuțit (de fier, os, piatră) la un capăt, iar la celălalt cu două aripioare înguste, folosită în trecut (la unele populații și astăzi) ca proiectil de vânătoare sau de luptă, aruncată dintr-un arc încordat. ✧ *Săgeată de trăsnet* = nume dat de popor armelor antice găsite în pământ (închipuite ca fiind urme de trăsnete). ✦ (Adverbial) Foarte repede. *Pornește săgeată*. ✦ Fig. Vorbă, aluzie ironică sau răutăcioasă; înțepătură. **2.** Indicator de direcție în formă de săgeată (**1**). **3.** Fiecare dintre stâlpii caselor și pătulelor de la țară, care sunt fixați cu capătul de jos în grinzile temeliei și cu cel de sus în grinzile acoperișului. ✦ Aripă la moara de vânt. ✦ Prăjină lungă prinsă de cumpăna fântânii și având la capătul de jos ciutura sau găleata cu care se scoate apa. **4.** (Mat.) Distanța maximă dintre un arc de curbă și coarda care unește extremitățile lui. **5.** (Geogr.; în sintagma) *Săgeată litorală* = formă de acumulare marină la intrarea unui fluviu sau la gura de vărsare a unui fluviu în mare, care poate închide un golf, separând o lagună. **6.** Compus: *săgeata-apei* sau *săgeata-apelor* = plantă erbacee acvatică cu frunze în formă de săgeată și cu flori albe cu mijlocul purpuriu *(Sagittaria sagittifolia).* — Lat. **sagitta.**

SĂGETÁ, *săgetez,* vb. I. **1.** Tranz. A lovi, a răni, a ucide cu săgeata. ✦ Intranz. A arunca săgeți cu arcul. **2.** Tranz. Fig. A produce sau a simți o durere fizică vie, ascuțită. ✦ A provoca sau a simți o emoție puternică și bruscă. ✦ A se uita la cineva cu o privire ascuțită, pătrunzătoare; a străpunge cu privirea. ✦ A face aluzii sau observații ironice, răutăcioase la adresa cuiva. **3.** Intranz. Fig. A se mișca repede (și în linie dreaptă), a trece ca o săgeată; a țâșni. ✦ A fulgera; a trăsni. **4.** Tranz. Fig. (Despre surse de lumină) A împrăștia raze. — Lat. **sagittare.**

SĂGETÁR, *săgetari*, s.m. (Înv.) Arcaș. — **Săgeată** + suf. *-ar.*

SĂGETÁRE, *săgetări,* s.f. Acțiunea de *a săgeta* și rezultatul ei. — V. **săgeta.**

SĂGETÁȘ, *săgetași*, s.m. (Înv.) Arcaș. — **Săgeată** + suf. *-aș.*

SĂGETĂTÓR, -OÁRE, *săgetători, -oare,* adj., s.m. **I.** Adj. **1.** Care săgetează, care trimite săgeți. ✦ (Substantivat, în superstiții) Ființă imaginară, duh necurat care provoacă boala numită săgetătură. ✦ Fig. (Despre ochi, privire etc.) Pătrunzător, scrutător, tăios. ✦ Fig. (Despre cuvinte, judecăți, aluzii etc.) Plin de ironie, satiric, usturător. **2.** Fig. (Despre mișcări) Iute, repede (și în linie dreaptă). **II.** S.m. **1.** Arcaș. **2.** N.pr. art. Numele popular al unei constelații. ✦ Al nouălea semn al zodiacului, reprezentând un om sau un centaur trăgând cu arcul. — **Săgeta** + suf. *-ător.*

SĂGETĂTÚRĂ, *săgetături,* s.f. **1.** Tragere cu arcul; săgetare, **2.** Lovitură de săgeată; rană provocată de o săgeată. **3.** Fig. Durere vie, pătrunzătoare, care străbate pe neașteptate o parte a corpului; junghi. ✦ (Pop.) Nume dat mai multor boli, la oameni și animale, care se manifestă prin dureri acute de cap, ochi, nas, măsele etc. ✦ (Pop.) Congestie cerebrală. — **Săgeta** + suf. *-tură.*

SĂGEȚÍCĂ, *săgețele,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *săgeată.* **2.** Plantă erbacee cu tulpina ramificată și cu flori mari, albastre, liliachii sau albe, dispuse câte două la vârful unui peduncul lung *(Geranium pratense).* — **Săgeată** + suf. *-ică.*

SĂGNÍ, *săgnesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Refl. (Despre cai) A căpăta o rană de la șa, de la ham etc. **2.** Tranz. A însemna un animal cu fierul roșu. — Din **sagnă.**

SĂGNÍRE, *săgniri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) săgni* și rezultatul ei. — V. **săgni.**

SĂHĂIDÁC, *săhăidace,* s.n. **1.** (Înv.) Tolbă de purtat săgeți. **2.** (Reg.) Leagăn de pânză purtat pe spate, în care țărancele își duc copiii (la câmp). — Et. nec.

SĂHĂIDĂCÁR, *săhăidăcari,* s.m. (Înv.) Persoană care făcea sau vindea arcuri, săgeți, șei, hamuri etc. [Var.: **săidăcár, sahaidacár** s.m.] — **Săhăidac** + suf. *-ar.*

SĂHĂSTRÍE s.f. v. **sihăstrie.**

SĂIDĂCÁR s.m. v. **săhăidăcar.**

SĂIVÁN s.n. v. **saivan.**

SĂLÁȘ, *sălașe,* s.n. (Pop.) **1.** Adăpost unde cineva capătă temporar găzduire. **2.** Construcție rudimentară făcută în câmp și folosită ca adăpost temporar pentru oameni și animale. **3.** Locuință, casă. ✦ Staul, grajd. ✦ Culcuș. **4.** Așezare omenească. ✦ Locuitorii acestei așezări. **5.** Mică așezare de romi (nomazi); grup de familii de romi (nomazi) sub conducerea unui vătaf. [Pl. și: *sălașuri*] — Din magh. **szállás.**

SĂLĂJEÁN, -Ă, *sălăjeni, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din județul Sălaj. **2.** Adj. Care aparține județului Sălaj sau sălăjenilor (**1**); referitor la județul Sălaj ori la sălăjeni. — **Sălaj** (n. pr.) + suf. *-ean*.

SĂLĂJEÁNCĂ, *sălăjence*, s.f. Femeie originară sau locuitoare din județul Sălaj. — **Sălăjean** + suf. *-că*.

SĂLĂȘÉL, *sălășele*, s.n. (Rar) Diminutiv al lui *sălaș*. — **Sălaș** + suf. *-el.*

SĂLĂȘLUÍ, *sălășluiesc*, vb. IV. (Pop.) **1.** Intranz. A-și avea sălașul, locuința într-un anumit loc. ✦ A se adăposti. **2.** Tranz. A da cuiva adăpost; a găzdui. **3.** Refl. A se așeza, a se stabili într-un loc. — Din magh. **szállásolni.**

SĂLĂȘLUÍNȚĂ, *sălășluințe*, s.f. (Reg.) Locuință, sălaș. — **Sălășlui** + suf. *-ință.*

SĂLĂȘLUÍRE, *sălășluiri*, s.f. (Pop.) Faptul de *a (se) sălășlui;* locuire, ședere; găzduire, ospitalitate; (concr.) locuință, așezare. — V. **sălășlui.**

SĂLĂȚEÁ s.f. v. **sălățică.**

SĂLĂȚÍCĂ, *sălățele*, s.f. **1.** Diminutiv al lui *salată.* **2.** Plantă erbacee cu flori galbene din zona muntoasă *(Asperis foetide).* **3.** (Bot.; reg.) Untișor *(Ranunculus ficaria).* [Var.: **sălățeá** s.f.] — **Salată** + suf. *-ică.*

SĂLBÁTEC, -Ă adj., s.m. și f. v. **sălbatic.**

SĂLBÁTIC, -Ă, *sălbatici, -ce*, adj., s.m. și f. **I.** Adj. **1.** (Despre animale) Care nu este domesticit sau îmblânzit; *p. ext.* greu de stăpânit, nedomolit, aprig, focos. ✦ (Despre ochi, privire etc.) Care exprimă neliniște, spaimă sau violență, sălbăticie. ✦ Sperios, sfios. **2.** (Despre plante) Care a crescut de la sine; necultivat, nealtoit. **3.** Care este creat de natură, fără intervenția omului; natural; lipsit de artificiu, de rafinament; frust. ✦ (Despre pământ, terenuri etc.) În care nu a intervenit mâna omului; nelucrat, necultivat. **4.** (Despre ținuturi, locuri etc.) Pustiu, nelocuit, neumblat; lipsit de civilizație. **II. 1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care aparține unor grupuri de oameni aflate în prima perioadă de dezvoltare a societății omenești; (om) primitiv. **2.** Adj. Caracteristic omului primitiv; rudimentar, înapoiat, primitiv, neevoluat. **3.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care se comportă ca un om primitiv; (om) necivilizat, înapoiat, grosolan. **4.** Adj. (Despre păr) Des și aspru; neîngrijit. **5.** Adj. (Despre oameni) Lipsit de umanitate; crud, neomenos, violent, brutal, fioros. ✧ (Adverbial) *Biciuie caii sălbatic.* ✦ (Despre manifestări, acțiuni etc. ale omului) Care exprimă, care arată lipsă de umanitate, neomenie, cruzime, brutalitate; aspru, necruțător. **6.** Adj. (Despre oameni și manifestările lor) Care nu se poate stăpâni; aprig, impulsiv, nestăpânit, nedomolit. **7.** Adj., s.m. și f. (Om) care fuge de lume, care nu respectă convenientele (sociale); (om) retras, izolat, singuratic, nesociabil, ursuz. **III.** Adj. **1.** Care se manifestă cu deosebită intensitate, neobișnuit de puternic, violent, cumplit, aprig; înfricoșător, de neînvins. **2.** (Despre mișcări sau corpuri în mișcare) Rapid, vijelios, năvalnic. [Var.: **sălbátec, -ă** adj., s.m. și f.] — Lat. pop. **salvaticus** (= *silvaticus).*

SĂLBĂTĂCÍ vb. IV v. **sălbătici.**

SĂLBĂTĂCÍE s.f. v. **sălbăticie.**

SĂLBĂTĂCÍME s.f. v. **sălbăticime.**

SĂLBĂTĂCÍT, -Ă adj. v. **sălbăticit.**

SĂLBĂTĂCIÚNE s.f. v. **sălbăticiune.**

SĂLBĂTICÍ, *sălbăticesc*, vb. IV. **1.** Refl. (Despre animale) A deveni sălbatic. **2.** Refl. (Despre plantații, terenuri etc.) A se părăgini. **3.** Refl. (Despre locuri, ținuturi) A deveni sălbatic, pustiu, nelocuit, inaccesibil. **4.** Refl. (Despre oameni) A cădea în sălbăticie, în primitivism. **5.** Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină sălbatic, nesociabil, retras, izolat. [Var.: (pop.) **sălbătăcí** vb. IV] — Din **sălbatic.**

SĂLBĂTICÍE, *sălbăticii*, s.f. **1.** Stare în care se află animalele sălbatice; *p. ext.* însușire a ceea ce este sălbatic; cruzime, barbarie; brutalitate; faptă de om sălbatic, crud, brutal. ✧ Loc. adv. *Cu sălbăticie* = fioros, sălbatic. **2.** Stare a naturii netransformate de mâna omului. **3.** Loc pustiu, neumblat; pustietate. **4.** Izolare de lume, singurătate. ✦ Timiditate, sfioșenie. **5.** Stare de înapoiere, lipsă de civilizație; primitivism. ✦ Loc unde nu a pătruns civilizația. [Var.: (pop.) **sălbătăcíe** s.f.] — **Sălbatic** + suf. *-ie.*

SĂLBĂTICÍME, (**2**) *sălbăticimi,* s.f. **1.** Mulțime de animale sălbatice, totalitatea animalelor sălbatice. **2.** Loc sălbatic, nelocuit, departe de orice așezare omenească (civilizată). [Var.: (pop.) **sălbătăcíme** s.f.] — **Sălbatic** + suf. *-ime.*

SĂLBĂTICÍRE, *sălbăticiri,* s.f. Acțiunea de a *(se) sălbătici*. — V. **sălbătici.**

SĂLBĂTICÍT, -Ă, *sălbăticiți, -te,* adj. Care a devenit sălbatic, care a ajuns în stare de sălbăticie. [Var.: (pop.) **sălbătăcít, -ă** adj.] — V. **sălbătici.**

SĂLBĂTICIÚNE, *sălbăticiuni,* s.f. **1.** Animal sălbatic. ✦ Epitet dat unei persoane care fuge de lume, care trăiește izolată, retrasă, departe de oameni și de civilizație. **2.** Loc sau ținut sălbatic, pustiu; starea unui ținut sălbatic. [Var.: (pop.) **sălbătăciúne** s.f.] — **Sălbatic** + suf. *-iune.*

SĂLBĂȚÍE, *sălbății*, s.f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu tulpina rigidă, cu florile reunite într-un spic și cu fructe otrăvitoare *(Lolium temulentum).* — Et. nec.

SĂLBULÍȚĂ, *sălbulițe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *salbă.* — **Salbă** + suf. *-uliță.*

SĂLCIOÁRĂ, *sălcioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *salcie*[1]. **2.** Arbore spinos, cu frunze lanceolate și cu flori galbene, puternic mirositoare, cultivat ca plantă ornamentală *(Elaeagnus angustifolia).* [Pr.: *-ci-oa-*] — **Salcie**[1] + suf. *-ioară.*

SĂLCÍU, -ÍE, *sălcii,* adj. **1.** (Despre apă) Care are un gust neplăcut, puțin sărat, leșios. **2.** (Despre mâncăruri, băuturi, alimente) Care nu are gust bun, care nu este gustos, nepotrivit ca gust; (despre gust) fad, leșios. — **Salcie**[1] + suf. *-iu.*

SĂLIȘTE s.f. v. **siliște.**

SĂLÍȚĂ, *sălițe,* s.f. Diminutiv al lui *sală.* — **Sală** + suf. *-iță.*

SĂLTÁ, *salt,* vb. I. **I. 1.** Intranz. și refl. (Despre ființe) A face un salt (sau salturi repetate); a sări. ✧ Expr. (Intranz.) *A-i sălta* (cuiva) *inima (de bucurie)* = a tresări de bucurie, a se bucura mult. ✦ A se ridica (puțin) de la pământ, a se înălța în picioare pentru a se urca undeva. **2.** Intranz. (Despre lucruri) A se mișca (repetat) de jos în sus sub impulsul unei forțe din afară. ✦ (Despre ape, valuri) A fi agitat, a se învolbura; a clocoti. **3.** (Despre ființe și despre lucruri) A se mișca, a se deplasa în salturi. ✦ (Despre oameni) A merge sprinten. ✦ (Rar) A dansa. **4.** Intranz. A trece peste ceva printr-un salt. ✦ A sări, a țâșni de undeva; a se ivi, a răsări (pe neașteptate și sărind). *Izvoare saltă de sub piatră.* ✦ A se ridica în înălțime, a se înălța în văzduh. **II.** Tranz. A mișca, a deplasa din loc ridicând (ușor) în sus. ✦ Tranz., refl. și intranz. Fig. A (-și) îmbunătăți situația materială, socială. ✦ Refl. Fig. (Despre copii și plante) A crește în înălțime, a se înălța. — Lat. **saltare.**

SĂLTÁRE, *săltări,* s.f. Acțiunea de a *(se) sălta.* — V. **sălta.**

SĂLTÁT, -Ă, *săltați, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Sprinten, vioi, săltăreț. **2.** Care se află (mai) sus. **3.** (Fam.; despre copii și plante) Crescut, înalt, măricel. — V. **sălta.**

SĂLTĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *săltăreți, -e,* adj. **1.** Care se deplasează sărind, făcând salturi, care sare întruna; săltător; (despre pași, mers) săltat. ✦ Care se mișcă sau se efectuează cu mișcări repezi, sprintene, vioaie. **2.** (Despre dans, muzică, versuri) Cu ritm vioi. — **Sălta** + suf. *-ăreț.*

SĂLTĂTÓR, -OÁRE, *săltători, -oare,* adj. (Rar) Săltăreț. — **Sălta** + suf. *-ător.*

SĂLTĂTÚRĂ, *săltături*, s.f. Salt; săritură. — **Sălta** + suf. *-ătură.*

SĂMĂDÁU, *sămădăi,* s.m. (Reg.) Persoană care ține socotelile cuiva; contabil. ✦ Supraveghetor peste porcari. — Din magh. **számádó.**

SĂMĂLUÍRE, *sămăluiri,* s.f. Operație de tratare a pielii cu sama, înainte de tăbăcire. — De la **sama.**

SĂMĂNĂTORÍSM s.n. Curent social, cultural și literar inițiat la începutul sec. XX, în România, de revista „Sămănătorul", care idealiza satul patriarhal în opoziție cu orașul „viciat" de civilizație, considera țărănimea ca depozitara exclusivă a valorilor naționale și promova o literatură de inspirație folclorică și istorică. [Var.: **semănătorísm** s.n.] — **„Sămănătorul"** (n. pr.) + suf. *-ism.*

SĂMĂNĂTORÍST, -Ă, *sămănătoriști, -ste*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al sămănătorismului. **2.** Adj. Care aparține sămănătorismului sau sămănătoriștilor (**1**), privitor la sămănătorism sau la sămănătoriști. [Var.: **semănătoríst, -ă** s.m. și f., adj.] — **Sămănător**[ism] + suf. *-ist.*

SĂMÂNCIOÁRĂ s.f. v. **semincioară.**

SĂMÂNȚĂ, *semințe,* s.f. **1.** Organ al plantelor superioare (închis în fruct) care conține embrionul și din care, în condiții prielnice, se poate dezvolta o nouă plantă; *p. gener.* orice parte a plantei care se seamănă. ✦ Loc. adj. *De sământă* = păstrat și folosit pentru reproducere. ✧ Expr. *Nici de sământă* = deloc, nimic. ✦ Fig. Cantitate mică din ceva; bob, strop, fărâmă. ✦ (La pl.) Grăunțe germinative folosite în alimentație, în medicină, în industrie etc. *Semințe de floarea-soarelui*. **2.** (Pop.) Nume dat ouălor unor insecte. **3.** (Pop.) Produs al glandelor de reproducere ale animalelor și oamenilor, din care se dezvoltă fătul. ✧ Loc. adj. *Bun de sământă* = prolific. ✧ Loc. adj. și adv. *De sământă* = pentru prăsilă. **4.** (Inv.) Progenitură, urmaș, descendent. **5.** Specie, gen, fel, soi. ✦ Viță, neam, seminție. **6.** Fig. Element din care se dezvoltă ceva; germen. ✦ Cauză, pretext, motiv. ✧ Expr. *Sământă de vorbă* = prilej, ocazie, subiect de discuție, de ceartă. *A avea sământă de vorbă* = a avea poftă de vorbă, a fi dispus la flecăreală. — Lat. pop. **sementia.**

SĂMÂNȚÓS, -OÁSĂ, *sămânțoși, -oase,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre fructe) Care are multe semințe. **2.** Adj. (Despre viețuitoare) Prolific. **3.** S.f. (La pl.) Grup de pomi fructiferi cu fructe cărnoase, provenite din dezvoltarea receptaculului floral și a ovarului; (și la sg.) arbore din acest grup. — **Sământă** + suf. *-os.*

SĂMEȘÍE s.f. (Înv.) Funcția sameșului; instituție care strângea dările în trecut; localul acestei instituții. — **Sameș** + suf. *-ie.*

SĂMEȘOÁIE, *sămeșoaie,* s.f. (Înv.) Soție de sameș. — **Sameș** + suf. *-oaie.*

SĂMINCIOÁRĂ s.f. v. **semincioară.**

SĂNĂTÁTE s.f. **1.** Stare bună a unui organism la care funcţionarea tuturor organelor se face în mod normal şi regulat. ✧ *Casă de sănătate* = sanatoriu; ospiciu. *Sănătatea publică* = bunăstarea sanitară, starea de salubritate a întregii populaţii. ✧ Expr. *În sănătatea* (cuiva sau a ceva) = **a)** urare făcută când se bea un pahar în cinstea cuiva sau a ceva; **b)** pentru a onora pe cineva sau ceva, în cinstea cuiva sau a ceva. *Sănătate (bună)!* = **a)** formulă de urare la despărţire; **b)** s-a sfârşit, nu mai e nimic de făcut; puţin îmi pasă! atâta pagubă! **2.** Fig. Tărie, robusteţe. — Lat. **sanitas, -atis.**

SĂNĂTÓS, -OÁSĂ, *sănătoşi, -oase,* adj. **1.** Care se bucură de sănătate deplină, care nu suferă de nicio boală sau infirmitate; teafăr, zdravăn. ✧ Loc. vb. *A se face sănătos* = a se însănătoşi. ✧ Expr. *A nu fi sănătos (la minte)* = a fi (cam) nebun, zănatic. *Să-l (*sau *să o* etc.) *porţi sănătos* sau *sănătoasă* = urare adresată cuiva care poartă o haină sau o încălţăminte nouă. *Să fii sănătos* = **a)** formulă de urare sau de mulţumire; **b)** treaba ta, nu ai decât! (Fam.) *A nu fi sănătos dacă...* = a nu se putea abţine de la ceva (rău), a-i sta în fire să facă ceva (rău). (Adverbial) *A râde sănătos* = a râde cu poftă, din toată inima. ✦ (Despre plante, fructe etc.) Care nu este stricat sau atacat de vreo boală; nevătămat, în bună stare. ✦ (Despre obiecte) Care nu este atins de nicio stricăciune; care este în bună stare; întreg, intact; solid, rezistent. ✦ Fig. Bine consolidat, cu prestigiu; durabil; intangibil. ✦ Fig. Care nu este alterat moraliceşte; cinstit, onest, corect. **2.** Prielnic sănătăţii; salubru. ✦ (Substantivat, f.; în expr.) *A o lua* (sau *a o rupe, a o şterge) la sănătoasa* = a o lua la fugă, a pleca repede pentru a nu păţi ceva. **3.** Fig. Înţelept, bun, cu (sau de) bunsimţ; potrivit, indicat, recomandabil. ✦ (Despre acţiuni, activităţi) Serios, temeinic. — Lat. ***sanitosus** *(<sanus).*

SĂNĂTOŞÉL, -ÍCĂ, *sănătoşei, -ele,* adj. Diminutiv al lui *sănătos* (**1**). — **Sănătos** + suf. *-el.*

SĂNEÁŢĂ s.f. v. **sâneaţă.**

SĂNIÁ, *săniez,* vb. I. (Rar) **1.** Refl. A se da cu săniuţa; a merge cu sania (la plimbare). **2.** Tranz. A transporta ceva târând pe jos sau lăsând să alunece pe un plan înclinat. [Pr.: *-ni-a*] — Din **sanie.**

SĂNIÁT s.n. Acţiunea de a *(se) sănia*. [Pr.: *-ni-at*] — V. **sănia.**

SĂNICIOÁRĂ s.f. v. **sănişoară.**

SĂNIÍŞ, *săniişuri,* s.n. (Rar) Săniuş. — **Sanie** + suf. *-iş.*

SĂNINEÁŢĂ s.f. v. **senineaţă.**

SĂNIOÁRĂ, *sănioare,* s.f. Săniuţă. — **Sanie** + suf. *-ioară.*

SĂNIŞOÁRĂ, *sănişoare,* s.f. Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu frunze mari, dinţate şi flori mici, albe-roşietice, reunite în capitule globuloase *(Sanicula europaea).* [Var.: **sănicioáră** s.f.] — Et. nec.

SĂNIÚŞ, *săniuşuri,* s.n. **1.** Loc în pantă, acoperit cu zăpadă, unde se dau copiii cu săniuţele; derdeluş. **2.** Faptul de a se da cu săniuţa. ✧ Loc. adv. *De-a săniuşul* = lunecând cu sania (sau ca sania). [Pr.: *-ni-uş*] — **Sanie** + suf. *-uş.*

SĂNIÚŢĂ, *săniuţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *sanie.* **2.** Sanie mică cu care se dau copiii pe săniuş sau se trag pe zăpadă. [Pr.: *-ni-u-*] — **Sanie** + suf. -uţă.

SĂPÁ, *sap,* vb. I. Tranz. **1.** A lucra, a fărâmiţa cu sapa[1] (sau cu cazmaua) pământul (pentru a însămânţa, a prăşi etc.). **2.** A face cu sapa[1] (sau cu alt instrument) o adâncitură, o groapă, un şanţ în pământ. **3.** A scoate cu sapa[1] ceva din pământ. **4.** A scobi, a tăia în piatră sau în lemn pentru a da materialului o anumită formă sau pentru a grava. ✦ Tranz. şi refl. Fig. A lăsa sau a rămâne o urmă adâncă; a (se) întipări, a (se) imprima. **5.** (Despre ape, ploi şi alte elemente ale naturii) A roade, a mânca, a măcina (surpând); a ruina, a dărâma, a nimici. ✦ Tranz. şi refl. recipr. Fig. A unelti împotriva cuiva sau unul împotriva altuia, a încerca să(-şi) facă rău. — Lat. **sappare.**

SĂPÁRE, *săpări,* s.f. Acţiunea de *a (se) săpa;* săpat, săpătură. — V. **săpa.**

SĂPÁT s.n. **1.** Acţiunea de *a (se) săpa;* săpare, săpătură. ✦ (Reg.) Praşilă. **2.** Vremea, timpul când se efectuează munca praşilului. — V. **săpa.**

SĂPĂLÍGĂ, *săpăligi,* s.f. Sapă[1] mică, cu lama îngustă, având adesea doi sau trei colţi la partea opusă tăişului, folosită mai ales în lucrări de legumicultură; săpălugă. [Pl. şi: *săpălige*] — **Sapă[1]** + suf. *-ăligă.*

SĂPĂLÚGĂ, *săpălugi,* s.f. (Rar) Săpăligă. — **Sapă[1]** + suf. *-ălugă.*

SĂPĂTÓR, -OÁRE, *săpători, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. şi f. Persoană care se ocupă cu săpatul, care munceşte cu sapa[1]. **2.** S.m. Persoană care sapă în lemn, în piatră etc. **3.** S.f. Maşină de săpat. — **Săpa** + suf. *-ător.*

SĂPĂTÚRĂ, *săpături,* s.f. **1.** Săpat. ✦ Spec. (La pl.) Lucrări de excavare a pământului; (în special) lucrări arheologice. **2.** (Concr.) Groapă, adâncitură făcută în pământ cu sapa[1] sau cu alte unelte ori maşini de săpat. — **Săpa** + suf. *-ătură.*

SĂPTĂMÂNÁL, -Ă, *săptămânali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Şi adverbial) Care are loc cu regularitate o dată pe săptămână; care cuprinde acest interval. **2.** Adj., s.n. (Publicaţie periodică) care apare o dată pe săptămână; hebdomadar. — **Săptămână** + suf. *-al.*

SĂPTĂMÂNĂ, *săptămâni,* s.f. Perioadă de şapte zile consecutive, care se socoteşte (la noi) de luni dimineaţa până duminică seara şi care se repetă de cincizeci şi două de ori într-un an; *p. gener.* perioadă de şapte zile consecutive. ✧ (În cultul religiei creştine) *Săptămâna Mare* (sau *a Patimilor*) = ultima săptămână înainte de Paşte. *Săptămâna Luminată* (sau *Albă*) = săptămâna care începe cu duminica Paştelui. *Săptămâna Brânzei* = prima săptămână din Postul Paştelui, în care Biserica Ortodoxă permite să se mănânce lapte şi derivatele lui. ✧ Expr. *A fi* (sau *a intra*) *în săptămâna oarbă* (sau *chioară*) = a nu-şi da seama de realitate, a acţiona pe negândite. ✦ (Cu determinări în genitiv) Interval de şapte zile consacrat în mod oficial unei anumite activităţi. *Săptămâna cărţii.* ✦ (La pl.) Timp nedeterminat, cuprinzând un număr mare de zile. — Lat. **septimana.**

SĂPÚN, (**2**) *săpunuri,* s.n. **1.** Produs obţinut prin saponificarea acizilor graşi sau a grăsimilor cu soluţii care conţin hidroxid de sodiu sau de potasiu, şi care serveşte la spălarea corpului, a rufelor etc.; bucată din acest produs. **2.** (La pl.) Sorturi din acest produs. ✦ Clăbuc din acest produs. ✧ Expr. *A rade* (pe cineva) *fără săpun* = a trata (pe cineva) fără menajamente, a critica. — Cf. lat. s a p o, - o n i s, ngr. s a p ú n i.

SĂPUNÁR, *săpunari,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care se ocupă cu prepararea săpunului. **2.** Adj. (În sintagma) *Cartofi săpunari* = soi de cartofi de calitate superioară, de formă lunguiaţă, cu miezul alb-roz. — **Săpun** + suf. *-ar.*

SĂPUNĂRÍŢĂ, *săpunariţe,* s.f. (Bot.) Odagaci *(Saponaria officinalis).* — **Săpun** + suf. *-ariţă.*

SĂPUNĂRÍE, *săpunării,* s.f. (Rar) Fabrică sau magazin în care se vinde săpun. — **Săpun** + suf. *-ărie.*

SĂPUNĂRÍT s.n. Dare percepută în Ţările Române, în Evul Mediu, de la cei care fabricau săpun. — **Săpun** + suf. *-ărit.*

SĂPUNĂRÍŢĂ, *săpunăriţe,* s.f. (Bot.) Săpunariţă. — **Săpun** + suf. *-ăriţă.*

SĂPUNEÁLĂ, *săpuneli,* s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) săpuni*; săpunit[1]. ✦ Fig. (Fam.) Mustrare, dojană; ocară. ✧ Loc. vb. *A trage* (cuiva) *o săpuneală* = a dojeni, a critica (aspru) pe cineva. **2.** Spumă de săpun; clăbuci. — **Săpuni** + suf. *-eală.*

SĂPUNÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *săpunei, -ele,* s.n., s.f. **I.** S.n. **1.** Diminutiv al lui *săpun.* **2.** Supozitor (pe bază de săpun) pentru copii. **II.** (Bot.) **1.** S.n. Odagaci. **2.** S.f. pl. Plantă erbacee ornamentală cu flori mari *(Aster laexigatus).* — **Săpun** + suf. *-el.*

SĂPUNÍ, *săpunesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) freca cu săpun, a (se) acoperi cu clăbuci de săpun. ✦ Spec. A (-şi) muia barba cu clăbuci de săpun înainte de a o rade. **2.** Tranz. Fig. (Fam.) A face cuiva observaţii aspre; a mustra; a certa. — Din **săpun.**

SĂPUNIÉRĂ, *săpuniere,* s.f. Cutie, vas mic în care se ţine săpunul de toaletă; savonieră. [Pr.: *-ni-e-*] — **Săpun** + suf. *-ieră.*

SĂPUNÍRE, *săpuniri,* s.f. Acţiunea de *a (se) săpuni;* săpunit[1], săpuneală. ✦ Spec. (Text.) Operaţie de finisare a textilelor la imprimare şi vopsire, care constă în tratarea materialului vopsit sau imprimat într-o baie de săpun, la temperatura de fierbere, pentru îndepărtarea colorantului nefixat pe fibră sau pentru schimbarea nuanţei. — V. **săpuni.**

SĂPUNÍT[1] s.n. Săpunire. — V. **săpuni.**

SĂPUNIT[2], -Ă, *săpuniţi, -te,* adj. Frecat cu săpun, acoperit cu clăbuci de săpun. — V. **săpuni.**

SĂPUŞOÁRĂ, *săpuşoare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *sapă*[1]. — **Sapă[1]** + suf. *-uşoară.*

SĂRÁ, *sărez,* vb. I. Tranz. A pune sau a presăra sare în alimente sau în mâncăruri, cu scopul de a le potrivi gustul sau pentru a le conserva. ✧ Expr. *A-şi săra inima* = a simţi o satisfacţie în urma unei răzbunări sau a înfrângerii unui adversar. ✦ Tranz. şi refl. A da sau a căpăta un gust (mai) sărat. [Prez. ind. şi: *sar*] — Lat. **salare.**

SĂRÁC, -Ă, *săraci, -ce,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care nu are avere, care este lipsit de bunurile materiale necesare vieţii; sărman, nevoiaş. ✧ Expr. *Sărac şi curat,* se spune despre cei care preferă să rămână săraci (**1**) decât să se îmbogăţească prin mijloace necinstite. ✦ (Substantivat) Cerşetor. ✦ (Despre lucruri) Care reflectă sărăcia; sărăcăcios. **2.** (Despre ţări, oraşe) Lipsit de bunuri materiale (mai ales naturale), populat cu oameni puţin avuţi. ✦ (Despre sol, terenuri) Care este puţin productiv; neroditor. **3.** (Mai ales cu determinări introduse prin prep. „de") Lipsit de..., fără... ✧ Loc. adj. *Sărac cu duhul* = lipsit de inteligenţă, de spirit; prost. ✦ (Urmat de determinări introduse prin prep. „în") Care posedă ceva în cantitate nesatisfăcătoare. ✦ Care este în cantitate mică, puţin, insuficient. ✦ (Despre limbă) Care are vocabular redus, care posedă insuficiente mijloace de expresie. ✦ Fig. Lipsit de conţinut; inexpresiv. *Stil sărac.* **4.** (Despre surse de lumină) Lipsit de intensitate; slab. **5.** (Despre plante, vegetaţie) Lipsit de vigoare, pipernicit, firav. **6.** Lipsit de fast, modest, simplu; banal, mediocru. **7.** (Exprimă compătimire faţă de cineva sau de ceva) Biet, sărman, nenorocit, sărăcan. [Var.: (pop.) **sireác, -ă** adj.] — Din bg., sb. **sirak.**

SĂRACÁN, -Ă adj., s.m. şi f. v. **sărăcan.**

SĂRÁD, *săraduri,* s.n. (Reg.) Şnur împletit din fire de lână, vopsite de obicei în negru, cu care se împodobesc sumanele. — Din ngr. **sirádhion.**

SĂRÁR, (**1**) *sărare,* s.n., (**2**) *sărari,* s.m. **1.** S.n. (Rar) Vas mic de pământ în care se păstrează sarea. ✦ (Reg.) Solniţă. **2.** S.m. (În trecut) Negustor ambulant de sare. — **Sare** + suf. *-ar.*

SĂRÁRE s.f. Acţiunea de *a săra;* sărat[1]. — V. **săra.**

SĂRÁT[1] s.n. Sărare. — V. **săra.**

SĂRÁT[2], -Ă, *săraţi, -te,* adj. **1.** Care conţine sare. ✦ De sare, caracteristic sării. *Gust sărat.* ✦ (Despre alimente) Căruia i s-a adăugat sare (pentru a i se da gust sau în scopul conservării); cu prea multă sare. **2.** Fig. (Despre vorbe, glume) Spiritual; caustic, usturător. **3.** Fig. (Fam.) Scump, exagerat. *Preţuri sărate.* — V. **săra.**

SĂRĂCÁN, -Ă, *sărăcani, -e,* s.m. şi f. (Pop.) **1.** S.m. şi f. Om sărac (**1**), nevoiaş. **2.** (Exprimă compătimire faţă de cineva sau ceva) Biet, sărman, nenorocit, sărac (**7**). [Var.: **săracán, -ă, sireicán, -ă** s.m. şi f., **arácan, iracán, îracán** s.m.] — **Sărac** + suf. *-an.* Cf. *s ă r a c a - m i* [*de mine*].

SĂRĂCĂCIÓS, -OASĂ, *sărăcăcioşi, -oase,* adj. **1.** Care dovedeşte sărăcie; de om sărac. ✦ (Despre hrană) În cantitate mică, modest; frugal. ✧ (Despre pământ) Neroditor, nefertil, neproductiv sau puţin fertil. ✧ Fig. Lipsit de conţinut, fără amploare, inexpresiv. *Stil sărăcăcios.* **2.** (Rar, despre oameni) Sărac (**1**); cu înfăţişare de om sărac. — **Sărac** + suf. *-ăcios.*

SĂRĂCÍ, *sărăcesc,* vb. IV. **1.** Intranz. şi tranz. A ajunge sau a face pe cineva să ajungă sărac (**1**), a-şi pierde sau a face pe cineva să-şi piardă avutul. **2.** Tranz. şi intranz. A face sau a deveni neroditor. **3.** Tranz. A lua (cuiva) ceva, a lipsi (pe cineva) de un bun material. **4.** Intranz. şi tranz. A (se) împuţina. **5.** Tranz. (Reg.) A compătimi. — Din **sărac.**

SĂRĂCÍE, (**5**) *sărăcii,* s.f. **1.** Lipsa mijloacelor materiale necesare existenţei; starea, viaţa celui sărac (**1**). ✧ Expr. *Sărăcie lucie* (sau *cu luciu, neagră*) = sărăcie mare, totală. *A-şi vedea de sărăcie* = a-şi vedea de treabă, a nu se amesteca în afacerile altuia. **2.** Starea unui loc sărac, neproductiv. **3.** Aspect sărăcăcios. **4.** Cantitate mică, nesatisfăcătoare (din ceva); lipsă. **5.** (Fam.) Epitet depreciativ sau injurios dat unui lucru sau unei fiinţe fără valoare. — **Sărac** + suf. *-ie.*

SĂRĂCÍLĂ, *sărăcilă,* s.m. **1.** (Pop. şi fam.) Om sărac (**1**). **2.** (Fam.) Vânt cald şi uscat care suflă vara (în Dobrogea). — **Sărac** + suf. *-ilă.*

SĂRĂCÍME s.f. Totalitatea oamenilor săraci (**1**); mulţime de oameni săraci. — **Sărac** + suf. *-ime.*

SĂRĂCÍRE s.f. Faptul de *a sărăci*. — V. **sărăci.**

SĂRĂCÚŢ, -Ă, *sărăcuţi, -e,* adj. (Adesea substantivat) Diminutiv al lui *sărac.* ✧ (Adverbial) *Îmbrăcat cam sărăcuţ.* — **Sărac** + suf. *-uţ.*

SĂRĂDUÍ, *sărăduiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. şi reg.) A împodobi cu săraduri. — **Sărad** + suf. *-ui.*

SĂRĂDUÍT, -Ă, *sărăduiţi,* -te, adj. (Înv. şi reg.) Împodobit cu săraduri. — V. **sărădui.**

SĂRĂNTÓC, -OÁCĂ, *sărăntoci, -oace,* s.m. şi f. (Adesea peior.) Om sărac (**1**). — Cf. sl. *s i r o t ŭ k ŭ*.

SĂRĂRÍE, *sărării,* s.f. **1.** Depozit de sare; loc unde se vinde sare. **2.** (Reg.) Ocnă, salină. **3.** Loc (într-o pădure) unde se pun bulgări de sare pentru animalele de vânat rumegătoare. — **Sare** + suf. *-ărie.*

SĂRĂRÍŢĂ, *sărăriţe,* s.f. **1.** (Fam.) Solniţă. **2.** Utilaj, dispozitiv mecanic care împrăştie sare pe drumurile publice pentru topirea zăpezii. — **Sare** + suf. *-ăriţă.*

SĂRĂTÓR, -OÁRE, *sărători, -oare,* s.m. şi f. Persoană care sărează alimentele într-o fabrică de conserve. — **Săra** + suf. *-ător.*

SĂRĂTURÁT, -Ă, *sărăturaţi, -te,* adj. (Despre soluri) Care este îmbibat cu săruri vătămătoare pentru plante; sărăturos. — **Sărătură** + suf. *-at.*

SĂRĂTÚRĂ, (**2, 3**) *sărături,* s.f. **1.** Faptul de a fi sărat; sare conţinută de ceva. **2.** Teren bogat în săruri minerale solubile, cu fertilitate scăzută; *p. ext.* păşune care se întinde pe un astfel de loc. **3.** Mâncare preparată cu (prea multă) sare; aliment conservat cu sare. — **Săra** + suf. *-ătură.* Cf. lat. *s a l a t u r a*.

SĂRĂTURÓS, -OÁSĂ, *sărăturoşi, -oase*, adj. (Despre soluri) Care este îmbibat cu săruri dăunătoare pentru plante; sărăturat. — **Sărătură** + suf. *-os.*

SĂRĂŢEÁ, *sărăţele,* s.f. (Fam.) Saleu. — **Sărat** + suf. *-ea.*

SĂRBĂTOÁRE, *sărbători,* s.f. **1.** Solemnitate, sărbătorire; ziua consacrată acestei solemnităţi. ✦ Zi în care nu se lucrează. ✧ *Sărbătoare legală* = zi (stabilită în mod oficial) în care întreprinderile şi instituţiile nu lucrează. *Sărbătoare naţională* = zi (de odihnă) în care se cinsteşte un eveniment important din istoria ţării. ✧ Loc. adj. şi adv. *De sărbătoare* sau *de sărbători* = festiv, sărbătoresc, strălucitor. ✧ Loc. adv. *În* (sau *de) sărbători* = cu ocazia sărbătorilor, în timpul sărbătorilor (religioase); *p. restr.* în timpul Paştilor sau al Crăciunului. ✦ (Art., adverbial) În zilele de sărbătoare (**1**). *Sărbătoarea nu se lucrează.* **2.** Zi consacrată serviciului divin pentru celebrarea unui eveniment religios sau pentru sărbătorirea unui sfânt. — **Serba** + suf. *-ătoare.*

SĂRBĂTORÉSC, -EÁSCĂ, *sărbătoreşti*, adj. De sărbătoare; solemn, festiv. — **Sărbătoare** + suf. *-esc.*

SĂRBĂTORÉŞTE adv. În mod sărbătoresc, festiv, ca de sărbătoare. — **Sărbătoare** + suf. *-eşte.*

SĂRBĂTORÍ, *sărbătoresc*, vb. IV. Tranz. A-şi manifesta sentimentele de admiraţie, de bucurie, de entuziasm faţă de o persoană sau faţă de un eveniment printr-o festivitate sau printr-o petrecere; a serba, a celebra. — Din **sărbătoare.**

SĂRBĂTORÍRE, *sărbătoriri,* s.f. Faptul de *a sărbători;* serbare. — V. **sărbători.**

SĂRBĂTORÍT, -Ă, *sărbătoriţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) (Persoană) căreia i se fac manifestări de simpatie, de admiraţie, de preţuire etc. pentru meritele, realizările etc. sale sau cu prilejul zilei de naştere, a zilei onomastice etc. — V. **sărbători.**

SĂRBEZEÁLĂ s.f. (Pop.) Faptul de a fi searbăd sau de *a se sărbezi.* — **Sărbezi** + suf. *-eală.*

SĂRBEZÍ, *sărbezesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) **1.** (Despre lapte) A se altera, a se acri. **2.** (Despre vopsele) A-şi pierde culoarea, strălucirea. **3.** Fig. (Despre oameni) A deveni slab, palid, fără putere. — Din **sarbăd** *(=searbăd).*

SĂRCINÉR, *sărcinere,* s.n. Prepeleac de care ciobanii îşi atârnă hainele, vasele, săculeţele cu brânză puse la scurs etc. — **Sarcină** + suf. *-ar.*

SĂRDÁC, *sărdace,* s.n. (Reg.) Suman scurt până la brâu. — Din ucr. **sardak, serdak.**

SĂRÍ, *sar*, vb. IV. Intranz. **I.** (Despre fiinţe) **1.** A se desprinde de la pământ, avântându-se în sus printr-o mişcare bruscă, şi a reveni în acelaşi loc; a sălta. ✦ A dansa, a ţopăi, a zburda. ✧ Expr. (Tranz.) *Sare tontoroiul* (sau *drăgaica),* se spune despre o persoană neastâmpărată. **2.** A se deplasa, a trece dintr-un loc în altul prin salturi. ✧ Loc. adv. *Pe sărite* = **a)** mergând în salturi; **b)** trecând peste anumite părţi, omiţând anumite părţi (la o lectură, scriere etc.). ✦ Fig. A trece brusc dintr-o situaţie în alta, de la o idee la alta. **3.** A trece peste ceva printr-o săritură; a escalada. ✧ Expr. *A sări peste cal* = a depăşi limita admisă; a exagera. ✧ Tranz. *A sărit din doi paşi cele patru trepte.* (Expr.) *A sări garduri* (sau, intranz., *peste garduri*) = a umbla după aventuri amoroase. ✦ Tranz. Fig. A omite, a trece cu vederea. **4.** A se ridica brusc de undeva (şi a porni). ✧ Expr. *A sări* (cuiva) *de gât* = a se repezi să îmbrăţişeze pe cineva; a arăta cuiva dragoste (exagerată). *A-i sări* (cuiva) *înainte* = a alerga în întâmpinarea cuiva. ✦ A se grăbi, a se repezi (să facă ceva); a interveni grabnic într-o acţiune, în ajutorul cuiva. ✧ *Săriţi!* = cuvânt prin care se cere ajutor de către o persoană desperată. ✦ A se repezi cu duşmănie la cineva; a ataca. ✧ Expr. *A sări în capul cuiva* sau *a-i sări cuiva în cap* = a certa pe cineva. ✦ A interveni brusc (şi neaşteptat) într-o discuţie; a intra (brusc) în vorbă. **5.** A se ivi pe neaşteptate; a răsări. ✧ Expr. *A sări în ochi* = a fi evident. **II.** (Despre lucruri) **1.** A se deplasa brusc şi cu putere în sus, de obicei sub impulsul unor forţe din afară. ✧ Expr. *A sări în aer* = a se distruge, a se preface în bucăţi (în urma unei explozii). ✦ Spec. (Despre obiecte elastice) A se ridica brusc în sus în urma unei lovituri, a atingerii unei suprafeţe dure etc. *Mingea sare.* **2.** (Cu determinări locale introduse prin prep. „din" sau „de la") A-şi schimba brusc poziţia, a se desprinde brusc din locul în care a fost fixat. ✧ Expr. *A-i sări* (cuiva) *inima (din loc)* = a se speria foarte tare; a se emoţiona tare. *A-i sări* (cuiva) *ţandăra* (sau *ţâfna, muştarul*) = a se înfuria, a se mânia. *A-i sări* (cuiva) *ochii (din cap)* = **a)** exprimă superlativul unei stări de suferinţă fizică; **b)** (în imprecaţii şi în jurăminte) *Să-mi sară ochii dacă te mint. A-şi sări din minţi* = a înnebuni. *A-şi sări din ţâţâni* (sau *din balamale, din fire*) = a se enerva foarte tare, a se mânia. ✦ A ţâşni, a împroşca. [Prez. ind. şi: (pop.) *săr, sai*] — Lat. **salire.**

SĂRICÍCĂ, (**4**) *săricele*, s.f. **1.** Diminutiv al lui *sare*. **2.** Arsenic, şoricioaică. **3.** Sare de lămâie. **4.** Plantă erbacee cu frunze spinoase, cu flori verzui, alburii sau roşietice; ciurlan *(Salsola kali).* — **Sare** + suf. *-icică.*

SĂRIMÁN, -Ă adj. v. **sărman.**

SĂRÍN, -Ă adj. v. **senin.**

SĂRINDÁR, *sărindare,* s.n. (În religia creştină ortodoxă) Rugăciune făcută de preot timp de patruzeci de zile în şir, în timpul liturghiei, pentru diferite dorinţe ale credincioşilor, pentru iertarea păcatelor, pentru cei suferinzi sau pentru pomenirea celor morţi. ✧ Expr. *A da* (sau *a plăti) sărindar* (sau *sărindare*) = a plăti preotului să facă un sărindar (sau sărindare). ✦ Plată pentru aceste rugăciuni. — Din ngr. **sarandári.**

SĂRÍT[1] s.n. Acţiunea de *a sări*; săritură. — V. **sări.**

SĂRÍT[2]**, -Ă,** *săriţi, -te,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** (Fam.) Smintit, ţicnit, aiurit, nebun. **2.** (În expr.) *Cu inima sărită* = extrem de emoţionat, de îngrijorat. **II.** S.f. **1.** (În expr.) *A-şi pierde sărita* sau *a-şi ieşi din sărite* = a-şi pierde cumpătul, a se enerva. *A scoate* (pe cineva) *din sărite* = a supăra rău, a înfuria pe cineva. **2.** (Pop.) Săritură, salt; *p. ext.* distanţă mică. ✧ Loc. adj. *De-a sărita* = cu sărituri, săltăreţ. — V. **sări.**

SĂRITÓR, -OÁRE, *săritori, -oare,* adj., s.m. s.f. **I.** Adj. **1.** Care sare. **2.** Care se grăbeşte (să facă ceva); care intervine rapid într-o acţiune. ✦ Spec. Care vine grabnic în ajutorul cuiva, care e gata oricând să ajute pe cineva. **3.** (Despre lucruri) Care se ridică brusc în sus, de obicei sub impulsul unei forţe exterioare. ✧ (Pop.) *Fântână săritoare* = fântână arteziană. **II.** S.f., s.m. **1.** S.f. (Înv.) Cascadă. **2.** S.m. şi f. Sportiv care participă la probe de sărituri. — **Sări** + suf. *-tor.*

SĂRITÚRĂ, *sărituri,* s.f. **1.** Rezultatul acţiunii de a sări; salt. ✦ Nume dat mai multor probe sportive (în atletism, nataţie, schi etc.) în care concurentul face un salt. **2.** Spaţiu parcurs într-un salt. **3.** Fig. Trecere bruscă de la o idee la alta, de la o etapă, fază etc. la alta. ✦ Schimbare, oscilaţie bruscă. **4.** Omisiune (de litere, de pagini); trecere cu vederea. — **Sări** + suf. *-tură.*

SĂRMÁN, -Ă, *sărmani, -e,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Sărac (**1**). **2.** (Înv. şi reg.) Orfan. **3.** (Adesea substantivat; exprimă compătimire faţă de cineva sau de ceva) Biet, nenorocit, sărac (**7**). [Var.: (reg.) **sărimán, -ă, sirimán, -ă, sirmán, -ă** adj.] — Din bg., sb. **siromah,** cu schimbare de suf.

SĂRMĂLÚŢĂ, *sărmăluţe,* s.f. Diminutiv al lui *sarma.* — **Sarma** + suf. *-ăluţă.*

SĂRMĂNÉL, -ÍCĂ, *sărmănei, -ele*, adj. (Pop.; adesea substantivat) Diminutiv al lui *sărman*; sărmănuţ. — **Sărman** + suf. *-el.*

SĂRMĂNÚŢ, -Ă, *sărmănuţi, -e,* adj. (Pop.) Sărmănel. — **Sărman** + suf. *-uţ.*

SĂRSÁM s.n. v. **ţarţam.**

SĂRÚT, *săruturi,* s.n. Sărutare. — Din **săruta** (derivat regresiv).

SĂRUTÁ, *sărút,* vb. I. Tranz. şi refl. recipr. A (se) atinge cu buzele în semn de respect, de prietenie, de umilinţă sau ca o manifestare erotică; a (se) pupa. ✧ Expr. (Tranz.) *Sărut mâna,* formulă de salut sau de mulţumire adresată unei femei sau

unei persoane mai în vârstă. (Înv.) *Sărut dreapta,* formulă de salut adresată preoților, domnitorilor, boierilor, mai rar unei femei. — Lat. **salutare.**

SĂRUTÁRE, *sărutări,* s.f. Acțiunea de *a (se) săruta* și rezultatul ei; sărut, sărutat. — V. **săruta.**

SĂRUTÁT s.n. Sărutare. — V. **săruta.**

SĂSÉSC, -EÁSCĂ, *săsești,* adj. Care aparține sașilor[1], privitor la sași[1]. — **Sas**[1] + suf. *-esc.*

SĂSÉȘTE adv. În felul sașilor[1], ca sașii[1], în limba sașilor[1]. — **Sas**[1] + suf. *-ește.*

SĂSÍME s.f. Populație săsească; mulțime de sași[1]. — **Sas**[1] + suf. *-ime.*

SĂSÍSM, *săsisme,* s.n. Particularitate, termen, construcție etc. proprie graiului sașilor împrumutată de alt grai și neadaptată la sistemul acestuia. — **Sas**[1] + suf. *-ism.*

SĂSOÁICĂ, *săsoaice,* s.f. Femeie care face parte din populația săsească. — **Sas**[1] + suf. *-oaică.*

SĂTEÁN, *săteni,* s.m. Persoană care locuiește într-un sat (și are îndeletniciri legate de mediul rural); țăran. — **Sat** + suf. *-ean.*

SĂTEÁNCĂ, *sătence,* s.f. Femeie care locuiește într-un sat (și are îndeletniciri legate de mediul rural); țărancă. — **Sătean** + suf. *-că.*

SĂTÉSC, -EÁSCĂ, *sătești,* adj. Care aparține satului, privitor la sat, specific satului; de sat, de la sat. — **Sat** + suf. *-esc.*

SĂTICÉL, *săticele,* s.n. (Pop.) Sătuleț. — **Sat** + suf. *-icel.*

SĂTIȘÓR, *sătișoare,* s.n. (Rar) Sătuleț. — **Sat** + suf. *-ișor.*

SĂTMĂREÁN, -Ă, *sătmăreni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Satu Mare. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Satu Mare ori sătmărenilor (**1**), referitor la Satu Mare ori la sătmăreni. — **Satu Mare** (n.pr.) + suf. *-ean.*

SĂTMĂREÁNCĂ, *sătmărence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Satu Mare. — **Sătmărean** + suf. *-că.*

SĂTÚC, *sătucuri,* s.n. Sătuleț. — **Sat** + suf. *-uc.*

SĂTUCEÁN, *sătucene,* s.n. (Pop.) Sătuleț. — **Sătuc** +suf. *-ean.*

SĂTÚL, -Ă, *sătui, -le,* adj. **1.** Care și-a potolit pe deplin foamea sau setea, care s-a săturat; săturat. ✧ (Substantivat) *Sătulul nu crede celui flămând.* **2.** Fig. Satisfăcut de ceva, mulțumit. **3.** Fig. Care a ajuns la saturație, care nu mai poate suporta; dezgustat, plictisit. — Lat. **satulius.**

SĂTULÉȚ, *sătulețe,* s.n. Diminutiv al lui *sat;* sătuc, sătișor, săticel, sătucean. — **Sat** + suf. *uleț.*

SĂTURÁ, *sátur*, vb. I. Refl. și tranz. **1.** A(-și) potoli pe deplin foamea sau setea, a (se) îndestula cu mâncare sau cu băutură. ✧ Loc. adv. *Pe săturate* = în cantitate suficientă pentru potolirea deplină a foamei sau a setei. **2.** Fig. A fi sau a face să fie pe deplin mulțumit, satisfăcut (de sau cu ceva). **3.** Fig. A fi sau a face să fie sătul, plictisit, dezgustat, scârbit de ceva sau de cineva. — Lat. **saturare.**

SĂTURÁRE s.f. (Rar) Faptul de *a (se) sătura.* — V. **sătura.**

SĂTURÁT, -Ă, *săturați, -te,* adj. **1.** Care și-a potolit pe deplin foamea sau setea; sătul. **2.** Fig. Ajuns la saturație, dezgustat, scârbit, plictisit de cineva sau de ceva. — V. **sătura.**

SĂȚIÓS, -OÁSĂ, *sățioși, -oase,* adj. (Despre alimente) Care satură; care ține de foame; hrănitor, nutritiv. [Pr.: *-ți-os*] — **Sațiu** + suf. *-os.*

SĂU, SA, *săi, sale,* pron. pos., adj. pos. (Precedat de art. „al", „a", „ai", „ale" când este pronume, când stă, ca adjectiv, pe lângă un substantiv nearticulat sau când este separat de substantiv prin alt cuvânt) **1.** Pron. pos. (Înlocuiește numele unui obiect posedat de cel despre care se vorbește, precum și numele acestuia) *Costumul meu se aseamănă cu al său.* **2.** Adj. pos. Care aparține persoanei despre care se vorbește sau de care această persoană este legată printr-o relație de proprietate. *Cartea sa*. **3.** Pron. pos. (La m. pl.) Familia, rudele, prietenii etc. persoanei despre care se vorbește; (la m. sg.) soțul persoanei despre care se vorbește. *Au venit ai săi la mine.* **4.** Adj. pos. Care arată o dependență, o filiație, o înrudire etc. cu persoana despre care se vorbește. *Sora sa*. **5.** Pron. pos. (La f. pl.) Treburile, preocupările, obiceiurile, spusele persoanei despre care se vorbește. *Dintr-ale sale nu-l poate scoate nimeni.* ✧ Expr. (Pop.) *A rămâne* (sau *a fi) pe-a sa* = a rămâne (sau a fi) așa cum vrea el. **6.** Adj. pos. Care este spus, făcut, suportat etc. de cel despre care se vorbește. *Durerea sa.* [Reg. și fam., enclitic: *-so, -su, -si*] — Lat. ***seus,** ***sa** (= *suus, sua).*

SĂVÂRȘÍ, *săvârșesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face, a înfăptui, a îndeplini; a comite. **2.** Tranz. (Înv. și reg.) A duce ceva la bun sfârșit, a termina cu bine. **3.** Refl. (Înv. și pop.) A muri. — Din sl. **sŭvrŭšiti.**

SĂVÂRȘÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) săvârși* și rezultatul ei. — V. **săvârși.**

SÂC interj. Cuvânt, de obicei repetat și însoțit de gestul lovirii pumnilor unul de altul, prin care cineva își exprimă satisfacția răutăcioasă pentru un necaz al altuia. [Var.: **sic** interj.] — Cf. tc. s i k.

SÂCÂÍ, *sâcâi,* vb. IV. **1.** Tranz. A nu lăsa pe cineva în pace, a-l necăji întruna; a bate la cap, a enerva, a agasa; a cicăli. **2.** Refl. (Rar) A se mișca mereu încoace și încolo; a se fâțâi. — **Sâc** + suf. *-âi.*

SÂCÂIÁLĂ, *sâcâieli,* s.f. Faptul de a sâcâi; cicăleală. [Pr.: *-câ-ia-*] — **Sâcâi** + suf. *-eală.*

SÂCÂIETÓR, -OÁRE adj. v. **sâcâitor.**

SÂCÂÍT, -Ă, *sâcâiți, -te,* adj. (Rar) Greu de mulțumit; pisălog, cicălitor. — V. **sâcâi.**

SÂCÂITÓR, -OÁRE, *sâcâitori, -oare,* adj. Care sâcâie, care enervează; enervant, supărător, agasant. [Pr.: *-câ-i-*. — Var.: (rar) **sâcâietór, -oare** adj.] — **Sâcâi** + suf. *-tor.*

SÂCRÉT, -EÁTĂ adj. v. **secret.**

SÂIÁLĂ s.f. v. **sfială.**

SÂMBĂTĂ, *sâmbete,* s.f., adv. **1.** S.f. A șasea zi a săptămânii, care urmează după vineri. ✧ *Sâmbăta Mare* sau *Sâmbăta Paștilor* = sâmbăta din ajunul duminicii Paștilor. *Sâmbăta morților* (sau *a moșilor)* = nume dat anumitor sâmbete din an, în care se fac slujbe de pomenire și pomeni pentru morți. ✧ Expr. *A purta* (sau *a ține cuiva) sâmbetele* = a dușmăni, a pizmui, a urî pe cineva; a purta (cuiva) un gând rău, a căuta să facă rău cuiva. *A se duce pe apa sâmbetei* = a se pierde, a se prăpădi, a se distruge. **2.** Adv.: **a)** În sâmbăta (**1**) imediat precedentă sau următoare. **b)** (Mai ales art.) Într-o zi de sâmbătă (**1**), în timpul zilei de sâmbătă. **c**) (Art.) În fiecare sâmbătă (**1**). — Din sl. **sonbota.**

SÂMBOVÍN s.m. v. **sâmbovină.**

SÂMBOVÍNĂ, *sâmbovine,* s.f. Arbore înalt până la 20 m, cu coroană largă, frunze lanceolate, flori verzi-gălbui care apar înainte de înfrunzire, și cu fructe comestibile, de forma unor cireșe mici; mierea-ursului (*Celtis australis*). [Var.: **sâmbovín** s.m.] — Et. nec.

SÂMBRÁȘ, *sâmbrași,* s.m. (Înv. și reg.) Persoană care se însoțește cu alta în vederea aratului sau a alcătuirii unei stâne pentru văratul oilor. — **Sâmbră** + suf. *-aș.*

SÂMBRĂ, *sâmbre* s.f. (Înv. și reg.) Asociație, tovărășie. ✦ Spec. Întovărășire în vederea aratului sau a alcătuirii unei stâne pentru văratul oilor. — Cf. magh. c i m b o r a.

SÂMBUR s.m. v. **sâmbure.**

SÂMBURE, *sâmburi,* s.m. **1.** Parte din interiorul unor fructe, cu învelișul lemnos, care conține sămânța; *p. restr.* partea moale a seminței, care conține substanța germinativă. ✦ (Impr.) Sămânță. **2.** Fig. Parte centrală, fundamentală, esențială a unui lucru, a unei acțiuni; miez, inimă, nucleu; *p. ext.* germen. ✦ (Concr.) Grup restrâns de oameni care acționează în mod organizat și care formează nucleul unei grupări mai mari. ✦ Fig. Esență, idee esențială. **3.** Fig. Părticică, fărâmă. [Var.: (rar) **sâmbur** s.m.] — Cf. alb. s u m b u l l, t h u m b u l l.

SÂMBURÉL, *sâmburei,* s.m. Diminutiv al lui *sâmbure.* — **Sâmbure** + suf. *-el.*

SÂMBURÓS, -OÁSĂ, *sâmburoși, -oase,* adj., s.f. pl. **1.** Adj. (Despre fructe) Care are (mulți) sâmburi. **2.** S.f. pl. Grup de pomi fructiferi ale căror fructe sunt drupe. — **Sâmbure** + suf. *-os.*

SÂMZÂIÁNĂ s.f. v. **sânziană.**

SÂMZIÁNĂ s.f. v. **sânziană.**

SÂN, (**1**) *sâni*, s.m., (**2, 3, 4, 5, 6, 7**) *sânuri*, s.n. **1.** S.m. Fiecare dintre cele două mamele ale femeii; piept. **2.** Partea dinainte a corpului omenesc care se află între cele două brațe și care formează exteriorul bombat al pieptului; piept, torace ✧ Expr. *A muri cu zilele-n sân* = a muri înainte de vreme. **3.** S.m. Parte a cămășii sau a bluzei care acoperă pieptul; spațiul dintre piept și cămașă sau bluză (în care se pot ține lucruri ca într-o pungă). ✧ Expr. *A crește* (sau *a încălzi, a ține) șarpele în* (sau *la*) *sân* = a ajuta, a favoriza pe un nerecunoscător. *A-i trece* (cuiva) *un șarpe (rece) prin sân* = a se înfiora de frică, de spaimă. *A umbla* (sau *a fi* etc.) *cu crucea-n sân* = **a)** a fi bun, a fi cucernic, a fi evlavios; **b)** (ir.) a fi fățarnic, ipocrit. *A fi* (sau *a se afla, a trăi ca) în sânul lui Avram* = a trăi bine, a fi fericit. *A-și scuipa* (sau, reg., *a-și stupi) în sân*, gest prin care superstițioșii cred că se pot feri de o primejdie sau că le va trece frica. ✦ P. anal. (Reg.) Fundul plasei sau al năvodului, în formă de buzunar larg, în care se adună peștele. **4.** S.n. Locul din corpul femeii unde se formează și în care este purtat fătul; pântece. **5.** S.n. Piept, inimă (socotite ca sediu al sentimentelor); suflet. **6.** S.n. Fig. Parte interioară, parte centrală; interior, mijloc, centru, miez. *Sânul pământului.* **7.** S.n. Fig. (Geogr.; înv.) Golf[2]. [Var.: (înv. și reg.) **sin** s.m. și n.] — Lat. **sinus.**

SÂNEÁȚĂ, *sânețe,* s.f. Pușcă primitivă cu cremene. [Var.: **săneáță** s.f., **sânéț** s.n.] — Din sl. **svinĭcĭ** „plumb".

SÂNÉȚ s.n. v. **sâneață.**

SÂNGE, (**5**) *sângiuri,* s.n. **1.** Substanță lichidă de culoare roșie, compusă din plasmă și din globule (albe și roșii), care circulă prin vene și artere, asigurând nutriția și oxigenarea organismului la animalele superioare. ✧ *Animal cu sânge rece* = animal (pește, reptilă, batracian și nevertebrat) la care temperatura corpului se schimbă în funcție de temperatura mediului înconjurător. *Frate de sânge* = frate de la același tată și de la aceeași mamă; frate bun. *Legături de sânge* = rudenie. *Glasul sângelui* = înclinare firească (și instinctivă) de dragoste pentru familie, pentru o rudă apropiată. ✧ Loc. adj. *De sânge* = **a)** de culoare roșie; **b)** (despre lacrimi) de durere, de supărare mare; **c)** de neam, de familie bună, aleasă. *În sânge* = (despre fripturi) care a rămas puțin crud, care își păstrează încă sângele. ✧ Loc. adj. și adv. *Cu sânge rece* = fără emoție; calm, liniștit. *Cu sânge iute* = fără stăpânire, impulsiv. *Cu* (sau *de) sânge albastru* = de neam mare, ales; nobil. ✧ Loc. adv. *La sânge* = extrem de aspru, de drastic; până la distrugere. ✧ Expr. *A scuipa (cu) sânge* = a avea hemoptizie. *A lăsa* (sau *a lua*) *cuiva sânge* = a scoate cuiva o cantitate de sânge (în scop terapeutic). *A da sânge* = a lăsa să i se scoată o cantitate de sânge (în mod terapeutic sau pentru a fi folosit în transfuzii). *A avea sânge în vine* = a fi energic. *A i se urca* (sau *a-i năvăli, a i se sui, a-i da* etc.) (cuiva) *sângele în obraz*

(sau *la cap, în față*) = **a)** a se înroși din cauza unei emoții puternice sau din cauza unei boli etc.; **b)** a se înfuria. *A nu mai avea (nici)o picătură de sânge în obraz* = a fi palid din cauza bolii; a păli de emoție, de frică etc. *A-i îngheța* (cuiva) *sângele în vine* sau *a îngheța sângele* (în cineva) = a se speria, a fi cuprins de groază, a înlemni de spaimă. *A fierbe* (sau *a clocoti*) *sângele* (în cineva) = a se înfierbânta din cauza mâniei, a supărării etc. *A-și face* (sau *a-i face* cuiva) *sânge rău* = a (se) supăra foarte tare, a (se) enerva. *A nu curge* (sau *a nu ieși*) *sânge din inimă* (sau *din cineva*), se spune pentru a arăta că cineva este foarte supărat. *A avea (ceva) în sânge* = a fi obișnuit cu ceva; a avea ceva înnăscut. *A bate* (sau *a zgâria*) *până la sânge* = a bate (sau a zgâria) tare (până când curge sânge). *A umple de sânge* = a bate foarte tare, crunt. *A suge sângele cuiva* = a chinui, a oprima; a exploata. *Sânge nevinovat*, se spune despre cel ucis fără nicio vină. *Vărsare de sânge* = omor în masă, măcel. *A vărsa sânge* = a omorî. A *fi setos (*sau *dornic, iubitor*) *de sânge* sau *a fi omul sângelui* = a fi crud, a fi ucigaș. *A se scălda în sânge* sau *a se adăpa cu sânge* = a omorî (în masă) din cruzime. *A avea mâinile pătate de sânge* = a fi vinovat de o crimă. *A face să curgă sânge* = a fi pricina unui război, a unei încăierări sângeroase. *A-și da* (sau *a-și vărsa*) *sângele* (pentru cineva sau ceva) = a suferi sau a-și da viața (pentru cineva sau ceva). **2.** Fig. Obârșie; *p. ext.* familie, neam; progenitură. **3.** Fig. Soi, rasă (de animale). **4.** Compuse: *sânge-de-nouă-frați* sau *sângele-dracului, sângele-zmeului* = produs vegetal rășinos, de culoare roșie, recoltat din fructele unui arbore din familia palmierilor și care, arzând, răspândește un miros plăcut; *sângele-voinicului* = **a)** plantă agățătoare din familia leguminoaselor, cu flori roșii, violete sau albe *(Lathyrus adoratus);* **b)** numele a două specii de plante erbacee de munte din familia orhideelor, cu frunze înguste, alungite, îndreptate în sus, cu miros plăcut de vanilie, dintre care una cu flori mici de culoare roșie-purpurie *(Nigritella rubra*), iar cealaltă cu flori de culoare purpuriu-întunecat *(Nigritella nigra).* **5.** (Înv.; la pl.) Omoruri, crime. **6.** (Pop.) Nume dat unei boli a vitelor (care le face să sângereze). — Lat. **sanguis.**

SÂNGEÁC s.n. v. **sangiac.**

SÂNGEÁCĂ s.f. v. **sângeapă.**

SÂNGEÁP s.n. v. **sângeapă.**

SÂNGEÁPĂ, *sângepe,* s.f. (Reg.) Cinzeacă. [Var.: **sângeáp** s.n., **sângeácă** s.f.] — Din **cinzeacă** (modificat după *sânge* + *apă).*

SẤNGER, *sângeri,* s.m. Arbust cu ramuri drepte, roșii toamna și iarna, cu frunzele de obicei ovale, vara verzi și toamna roșii, cu flori albe și fructe drupe negre *(Cornus sanguinea*). — Din **sângera** (derivat regresiv).

SÂNGERÁ, *sângerez,* vb. I. **1.** Intranz. și tranz. A pierde sau a face să piardă sânge; a fi rănit sau a răni. ✧ Expr. *A-i sângera* (cuiva*) inima* = a fi îndurerat, a suferi sau a îndurera pe cineva, a-l face să sufere. ✦ Intranz. (Despre răni) A lăsa să curgă sânge. ✦ Intranz. Fig. A se osteni foarte mult; a se chinui; a suferi, a îndura multe. **2.** Tranz. A efectua o sângerare (**2**). **3.** Intranz. Fig. (Despre cer) A se înroși, a deveni roșu. **4.** Intranz. și refl. (Pop.; despre vite) A se îmbolnăvi de sânge (**6**). [Prez. ind. și: (reg.) *sấnger*] — Lat. **sanguinare.**

SÂNGERÁRE, *sângerări,* s.f. **1.** Faptul de *a sângera;* sângerat[1], sângerătură. ✦ Vărsare de sânge. **2.** Proces tehnologic de recoltare a sângelui animalelor sacrificate (la abator) pentru a fi valorificat. **3.** (Tehn.) Operație de găurire a unei ancore de lemn pentru a lăsa să se scurgă apa din ea. — V. **sângera.**

SÂNGERÁT[1] s.n. Sângerare. — V. **sângera.**

SÂNGERÁT[2], -Ă, *sângerați, -te,* adj. **1.** Plin de sânge; care sângerează (**1**); însângerat. ✦ (Despre ochi) Injectat, congestionat. ✦ Fig. Îndurerat. **2.** (Reg.; despre îmbrăcăminte, obiecte etc.) Pătat de sânge, plin de sânge. ✦ Amestecat cu sânge. *Apă sângerată*. **3.** Fig. De culoarea sângelui; roșu-aprins, sângeriu, sângeros (**4**). **4.** (Pop.; despre vite) Care este bolnav de sânge (**6**). — V. **sângera.**

SÂNGERÁTIC, -Ă, *sângeratici, -ce,* adj. (Înv.) Sângeros (**1**). ✦ (Despre evenimente, întâmplări) Însoțit de vărsări de sânge; plin de cruzime, sângeros. — **Sângera** + suf. *-atic.*

SÂNGERĂTÓR, -OÁRE, *sângerători, -oare,* adj. (Rar) Care sângerează. — **Sângera** + suf. *-ător.*

SÂNGERĂTÚRĂ, *sângerături,* s.f. Sângerare. — **Sângera** + suf. *-ătură.*

SÂNGERẤND, -Ă, *sângerânzi, -de*, adj. Care sângerează, din care curge sânge. — V. **sângera.**

SÂNGERÉTE, *sângereți,* s.m. (Reg.) Preparat alimentar sub formă de cârnat umplut și cu sânge. — **Sângera** + suf. *-ete.*

SÂNGERÍU, -ÍE, *sângerii,* adj. De culoarea sângelui, roșu (ca sângele); sângerat[2] (**3**), sângeros (**4**). — **Sânger** + suf. *-iu.*

SÂNGERÓS, -OASĂ, *sângeroși*, *-oase*, adj. **1.** (Despre oameni și manifestările lor) Gata de a vărsa sânge; crud, fioros, nemilos, crunt, sângeratic. ✦ (Despre evenimente) Însoțit de măceluri; plin de cruzime. **2.** (Rar: despre oameni) Care are mult sânge; cu temperament sangvin. **3.** (Rar) Care sângerează, plin de sânge. ✦ (Despre ochi) Injectat, congestionat. **4.** Fig. Roșu (ca sângele); sângeriu, sângerat[2] (**3**). — Lat. **sanguinosus.**

SÂNGIÓS, -OÁSĂ, *sângioși, -oase,* adj. (Înv. și reg.) **1.** Plin de sânge (**1**). **2.** Fig. Care se înfurie repede. — **Sânge** + suf. *-os.*

SÂNNICOLEÁN, -Ă, *sânnicoleni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Sânnicolau Mare. **2.** Adj. Care aparține orașului Sânnicolau Mare sau sânnicolenilor (**1**), referitor la Sânnicolau Mare ori la sânnicoleni. — **Sânnicolau Mare** (n.pr.) + suf. *-ean.*

SÂNNICOLEÁNCĂ, *sânnicolence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din orașul Sânnicolau Mare. — **Sânnicolean** + suf. *-că.*

SÂNIȘÓR, *sânișori,* s.m. Diminutiv al lui *sân* (**1**). — **Sân** + suf. *-ișor.*

SÂNT, -Ă, *sânți, -te,* adj., s.m. și f. (Pop.) Sfânt. — Lat. **sanctus.**

SÂNTULÉȚ, *sântuleți,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *sânt.* — **Sânt** + suf. *-uleț.*

SÂNZIÁNĂ, *sânziene,* s.f. **1.** (Bot.; mai ales la pl.) Numele a trei specii de plante erbacee: **a)** drăgaică; **b)** (și în sintagma *sânziene albe)* plantă erbacee cu frunze lanceolate dispuse în formă de rozetă și cu flori albe (*Galium mollugo*); **c)** mică plantă erbacee cu flori albe (*Galium rotundifolium*). **2.** (La pl.) Numele popular al sărbătorii creștine celebrate la 24 iunie; Drăgaică. **3.** (La pl.) Iele. [Pr.: *-zi-a-*. — Var.: (reg.) **sâmziánă, sâmzâiánă** s.f.] — Lat. **sanctus dies Johannis.**

SÂRB, -Ă, *sârbi, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din populația Serbiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Serbiei sau sârbilor (**1**), privitor la Serbia ori la sârbi; sârbesc. ✦ (Substantivat, f.) Limba sârbă. — Din sb. **srb.**

SẤRBĂ, *sârbe*, s.f. (Mai ales art.) Numele unui dans popular românesc, răspândit în toată țara, cu ritm foarte vioi, care se joacă de obicei cu dansatorii prinși în cerc; melodie după care se execută acest dans. — **Sârb** + suf. *-ă*.

SÂRBÉSC, -EÁSCĂ, *sârbești,* adj. Care este specific, propriu sârbilor; provenit din Serbia; sârb. ✧ *Tocană sârbească* = mâncare preparată din ardei (gras) cu diferite zarzavaturi și orez. — **Sârb** + suf. *-esc.*

SÂRBÉȘTE adv. Ca sârbii; în limba sârbă. — **Sârb** + suf. *-ește*.

SÂRBÍSM, *sârbisme,* s.n. Cuvânt, expresie împrumutate de o limbă din limba sârbă (și neasimilate). — **Sârb** + suf. *-ism*.

SÂRBOÁICĂ, *sârboaice,* s.f. Femeie care face parte din populația Serbiei sau este originară de acolo — **Sârb** + suf. *-oaică.*

SÂRBO-CROAT, -Ă, *sârbo-croați, -te,* adj. Care aparține, care este caracteristic deopotrivă Serbiei și Croației, referitor la Serbia și Croația în aceeași măsură. ✦ (Substantivat, f.) Nume dat limbii sârbe vorbite în fostul spațiu iugoslav. — **Sârb** + **croat.**

SÂRG s.n. (Pop.; în loc. adv.) *Cu* (sau, reg., *de, în*) *sârg* = repede, iute; îndată, imediat. — Din magh. **sürgös** „grăbit".

SÂRGHÍE, *sârghii,* s.f. (Reg.) Tarabă. — Din tc. **sergı.**

SÂRGUÍ, *sârguiesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A-și da silința, a se strădui. — **Sârg** + suf. *-ui.*

SÂRGUINCIÓS, -OÁSĂ, *sârguincioși, -oase,* adj. Sârguitor. [Pr.: *-gu-in-*] — **Sârguință** + suf. *-ios*.

SÂRGUÍNȚĂ s.f. Strădanie, străduință, silință; hărnicie, râvnă, zel. — **Sârgui** + suf. *-ință*.

SÂRGUITÓR, -OÁRE, *sârguitori, -oare,* adj. Silitor, harnic, activ; sârguincios. [Pr.: *-gu-i-*] — **Sârgui** + suf. *-tor.*

SÂRMÁN, -Ă adj. v. **sărman.**

SẤRMĂ, *sârme,* s.f. **I. 1.** Fir metalic (de oțel, de aramă, de aluminiu etc.) a cărui secțiune are dimensiunile transversale mai mici de 16 mm. ✧ *Sârmă de parchet* = sârmă de oțel cu muchii ascuțite, în forma unui ghemotoc, folosită la curățarea parchetelor. **2.** (Înv.) Fir de metal prețios. **II.** (Iht.) Plevușcă. — Din ngr. **sârma,** tc. **sârma.**

SÂRMÓS, -OÁSĂ, *sârmoși, -oase,* adj. (Rar) Care seamănă cu sârma; aspru, țeapăn. ✧ *Fox sârmos* = soi de câine din rasa foxterierilor, care are părul aspru. — **Sârmă** + suf. *-os.*

SÂRMULÍȚĂ, *sârmulițe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *sârmă* (**I 1**); sârmă mică, sârmă subțire; sârmușoară. **2.** (Bot.) Orzoaică-de-baltă. — **Sârmă** + suf. *-uliță.*

SÂRMUȘOÁRĂ, *sârmușoare,* s.f. (Reg.) Sârmuliță. — **Sârmă** + suf. *-ușoară.*

SÂSÂÍ, *sấsâi,* vb. IV. Intranz. **1.** (Mai ales despre gâște, șerpi) A scoate un sunet asemănător unui „s" prelungit. ✦ (Despre lemne ude care ard) A produce un sunet șuierător din cauza apei evaporate în timpul arderii; a fâsâi. **2.** (Despre oameni) A vorbi defectuos pronunțând „s" în loc de „ș" sau deformând unele sunete; a vorbi peltic. — Formație onomatopeică.

SÂSÂIÁC, *sâsâiace,* s.n. (Reg.) Un fel de hambar construit din scânduri sau din nuiele împletite și folosit pentru păstrarea cerealelor. — Din ucr. **susik,** rus. **susek,** magh. **szuszék.**

SÂSÂIÁLĂ, *sâsâieli,* s.f. (Rar) Sâsâire. — **Sâsâi** + suf. *-eală.*

SÂSÂÍRE, *sâsâiri,* s.f. Faptul de *a sâsâi;* sâsâit[1]. — V. **sâsâi.**

SÂSÂÍT[1] s.n. Sâsâire. ✦ Sunet caracteristic, asemănător cu un „s" prelungit, pe care îl scot unele animale sau păsări, ca șarpele, gâsca; sâsâitură; *p. gener.* orice sunet asemănător. — V. **sâsâi.**

SÂSÂÍT[2], -Ă, *sâsâiți, -te,* adj. (Despre oameni) Care sâsâie; (despre cuvinte) pronunțat defectuos prin deformarea unor sunete (mai ales prin deformarea sunetului „ș", pronunțat ca „s"). ✧ (Adverbial) *Vorbește sâsâit*. — V. **sâsâi.**

SÂSÂITÚRĂ, *sâsâituri,* s.f. Sunet carcteristic scos de șerpi, gâște etc.; sâsâit[1]. ✦ Sunet rezultat din rostirea repetată a interjecției „ss!" (cu scopul de a obține liniște). [Pr.: *-sâ-i-*] — **Sâsâi** + suf. *-tură.*

SCÁBIE s.f. Boală parazitară a pielii, la oameni și la animale, produsă de un artropod, care se manifestă prin mâncărime, iritații, căderea părului etc.; râie. — Din lat. **scabies.**

SCABIÓS, -OÁSĂ, *scabioși, -oase,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Bolnav de scabie; râios. **2.** Care ține de scabie, privitor la scabie. [Pr.: *-bi-os*] — Din fr. **scabieux.**

SCABRÓS, -OÁSĂ, *scabroși, -oase,* adj. Necuviincios, indecent; nerușinat, murdar, scârbos. — Din fr. **scabreux.**

SCABROZITÁTE, (**2**) *scabrozități,* s.f. **1.** (Livr.) Însușirea a ceea ce este scabros. **2.** Vorbă, atitudine, faptă scabroasă. — Din fr. **scabrosité.**

SCADÉNT, -Ă, *scadenți, -te,* adj. (Despre datorii, obligații etc.) Ajuns la termenul prevăzut; care expiră, care trebuie onorat. — Din **scadență** (derivat regresiv).

SCADENȚÁR, *scadențare*, s.n. Registru în care se înscriu termenele de plată ale polițelor. — Din it. **scadenzario.**

SCADÉNȚĂ, *scadențe,* s.f. Termen de plată, soroc; expirare a datei la care trebuie onorată o datorie, o obligație. ✦ P. gener. Termen până la care cineva este obligat să facă ceva. — Din it. **scadenza.**

SCADRÓN s.n. v. **escadron.**

SCAFANDRIÉR, -Ă, *scafandrieri, -e,* s.m. și f. (Rar) Scafandru (**1**). [Pr.: *-dri-er*] — Din fr. **scaphandrier.**

SCAFÁNDRU, (**1**) *scafandri,* s.m., (**2**) *scafandre,* s.n. **1.** S.m. Persoană specializată în lucrări sub apă cu ajutorul unui aparataj special; scafandrier. **2.** S.n. Costum special, impermeabil, închis ermetic, prevăzut cu aparat respirator, cu care se îmbracă scafandrii (**1**) când coboară sub apă, aviatorii care zboară la altitudini mari și cosmonauții. — Din fr. **scaphandre.**

SCÁFĂ, *scafe,* s.f. **1.** Căuș. ✦ Strachină (mare) de lemn scobit; găvan. **2.** (Arhit.) Suprafață curbă sau cu muluri care face racordarea între pereții și tavanul unei încăperi sau între pereți și podea. **3.** Piesă (de ceramică, din beton etc.) cu care se execută scafele (**2**). — Din ngr. **scáfi.**

SCAFOÍD, *scafoide,* s.n. (Anat.) Unul dintre cele șapte oase ale labei piciorului. ✧ (Adjectival) *Os scafoid.* — Din fr. **scaphoïde.**

SCAFOIDÍTĂ, *scafoidite,* s.f. Inflamație a osului scafoid. [Pr.: *-fo-i-*] — Din fr. **scaphoïdite.**

SCAI[1], *scai,* s.m. Nume generic dat mai multor plante erbacee cu frunze ghimpoase și cu fructe globuloase înconjurate de ghimpi îndoiți la vârf, care se agață de haine, de lâna oilor etc.; *p. restr.* fructul înconjurat de ghimpi al acestor plante. ✧ Expr. (Și adverbial) *A se ține scai* (de cineva) sau *a se ține* (de cineva) *ca scaiul (de oaie)* = a nu lăsa pe cineva în pace, a urmări (pe cineva) pretutindeni. ✧ Compuse: *scai-vânăt* = plantă erbacee cu frunzele dințate și cu flori violacee dispuse în capitule (*Eryngium planum*); *scaiul-dracului* = plantă erbacee cu frunzele spinoase și cu flori albastre-verzui (*Eryngium campestre*); *scai-mărunt* = turiță. — Din sb. **čkalj.**

SCAI[2] s.n. Imitație de piele făcută din material plastic, maleabilă și rezistentă la schimbările de temperatură. — Et. nec.

SCAIÉTE, *scaieți,* s.m. Nume generic dat mai multor plante erbacee cu frunzele sau capitulele ghimpoase, dintre care cea mai cunoscută are flori roșii-purpurii; ciulin (*Carduus nutans*). [Pr.: *sca-ie-*] — **Scai[1]** + suf. *-ete.*

SCALÁR[1], *scalari,* s.m. Pește originar din America de Sud, cu reflexe aurii și brune, brăzdat de dungi transversale negre sau gri, folosit ca pește de acvariu (*Pteraphyllum scalare*). — Din fr. **scalaire.**

SCALÁR[2], -Ă, *scalari, -e,* adj., s.m. (Mărime) care are o valoare determinată printr-o unitate de măsură și printr-un număr real. — Din germ. **Scalar,** fr. **scalaire.**

SCALARIFÓRM, -Ă, *scalariforimi, -e,* adj. În formă de scară (**I 1**). — Din fr. **scalariforme.**

SCÁLĂ, *scale,* s.f. Placă gradată montată la aparatele de radio, pe care se pot urmări, cu ajutorul unui indicator, posturile sau lungimea de undă pe care funcționează aparatul la un moment dat. — Din it. **scala.**

SCALD, *scalzi,* s.m. Nume dat vechilor poeți nordici, mai ales islandezi. — Din fr. **scalde.**

SCÁLDĂ, *scalde,* s.f. (Pop.) **1.** Loc de scăldat; scăldătoare. **2.** Vas mare pentru îmbăiat; cadă. — Din **scălda** (derivat regresiv).

SCALÉN, -Ă, *scaleni, -e,* adj. **1.** (În sintagma) *Triunghi scalen* = triunghi care are laturile neegale. **2.** (În sintagma) *Mușchi scalen* (și substantivat, m.) = fiecare dintre cei trei mușchi egali, în formă de triunghi scalen, situați în regiunea cervicală laterală. — Din fr. **scalène,** lat. **scalenus.**

SCALIÓLĂ, *scaliole,* s.f. (Constr.) Placă ușoară folosită la realizarea pereților interiori în construcțiile cu elemente prefabricate. — Din it., fr. **scagliola.**

SCALP, *scalpuri,* s.n. **1.** Piele a capului uman împreună cu părul, smulsă de pe craniu în urma unui accident sau desprinsă cu un instrument ascuțit. **2.** Scalpare. — Din fr. **scalp.**

SCALPÁ, *scalpez,* vb. I. Tranz. A desprinde, a jupui pielea craniului uman, a lua scalpul cuiva. — Din fr. **scalper.**

SCALPÁRE, *scalpări,* s.f. Acțiunea de a *scalpa* și rezultatul ei; scalp (**2**). — V. **scalpa.**

SCALPÉL, *scalpele,* s.n. (Adesea fig.) Cuțitaș cu lamă ascuțită, curbă, cu unul sau cu două tăișuri, folosit la disecțiile anatomice și în chirurgie. [Pl. și: *scalpeluri*] — Din fr. **scalpel.**

SCAMATÓR, *scamatori*, s.m. Actor de circ care face scamatorii; prestidigitator, boscar. — Cf. fr. e s c a m o t e u r.

SCAMATORÍE, *scamatorii*, s.f. Faptă, acțiune aparent miraculoasă, făcută de scamator, bazată pe iluzii optice create de dibăcia și de rapiditatea gesturilor acestuia, de agerimea mâinilor lui etc.; arta de a face astfel de fapte, acțiuni; prestidigitație, boscărie. ✦ Fig. Mistificare, înșelăciune, potlogărie. — **Scamator** + suf. *-ie.*

SCÁMĂ, *scame,* s.f. **1.** Fir subțire și scurt, destrămat dintr-o țesătură (de bumbac, de lână sau de mătase). ✦ (Cu sens colectiv) Fibre textile foarte scurte și subțiri, rezultate în cursul proceselor tehnologice din filaturi, întrebuințate în scopuri industriale (ca straturi termoizolatoare, la fabricarea vatei medicinale etc.). **2.** (Înv.; cu sens colectiv) Fire destrămate dintr-o pânză uzată, scămoșate și folosite la pansamente, în loc de vată sau de tifon. **3.** (La pl.) Puf al unor plante. — Et. nec. Cf. lat. s q u a m a .

SCAMONÉE, *scamonee,* s.f. **1.** Plantă din Asia Mică, cu frunze triunghiulare și cu flori galbene (*Convulvulus scammonea*). **2.** Suc rășinos extras din rădăcina acestei plante și folosit în medicină. [Pr.: *-ne-e*] — Din fr. **scammonée,** lat. **scammonea.**

SCAMOTÁ vb. I v. **escamota.**

SCÁMPOLO, *scampolouri*, s.n. (Rar) Bluză de damă, confecționată din tricot, având la gât o deschizătură, prevăzută cu nasturi sau fermoar. — Din it. **scampolo** „cupon”.

SCANÁ, *scanez,* vb. I. Tranz. **1.** (Med.) A explora cu ajutorul unui scaner. **2.** (Inform.) A reproduce imagini sau texte cu ajutorul unui scaner. — Din engl. **scan.**

SCANÁRE, *scanări,* s.f. Acțiunea de *a scana*. — V. **scana.**

SCANDÁ, *scandez,* vb. I. Tranz. A recita un vers (de obicei grec sau latin), descompunându-l în diferitele sale unități metrice sau silabice; *p. gener.* a citi, a vorbi sau a recita accentuând fiecare cuvânt, fiecare silabă. ✦ A citi o frază muzicală accentuând timpii tari. — Din fr. **scander.**

SCANDÁL, *scandaluri,* s.n. **1.** Zarvă, vâlvă produsă de o faptă reprobabilă, rușinoasă; indignare, revoltă provocată de o asemenea faptă. ✦ Zgomot mare, gălăgie, tărăboi. ✧ Expr. (Fam.) *A face cuiva scandal* = a mustra aspru, a certa pe cineva cu vorbe aspre pe ton ridicat. **2.** Întâmplare care tulbură ordinea publică; faptă urâtă, rușinoasă, care provoacă indignare. ✦ Situație rușinoasă; rușine. — Din fr. **scandale,** lat. **scandalum.**

SCANDALAGIOÁICĂ, *scandalagioaice,* s.f. Femeie care are obiceiul să facă scandal, căreia îi place scandalul. — **Scandalagiu** + suf. *-oaică.*

SCANDALAGÍU, *scandalagii,* s.m. Bărbat care obișnuiește să facă scandal, căruia îi place scandalul. — **Scandal** + suf. *-agiu.*

SCANDALIZÁ, *scandalizez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) indigna, a (se) revolta în fața unei fapte rușinoase, a unui abuz, a unei nedreptăți etc. — Din fr. **scandaliser,** lat. **scandalizare.**

SCANDALIZÁRE s.f. Faptul de *a (se) scandaliza;* indignare, revoltă provocată de o faptă scandaloasă. — V. **scandaliza.**

SCANDALIZÁT, -Ă, *scandalizați, -te,* adj. (Despre oameni) Indignat, revoltat de o faptă scandaloasă; (despre manifestările oamenilor) care denotă scandalizare. — V. **scandaliza.**

SCANDALÓS, -OÁSĂ, *scandaloși, -oase,* adj. Care provoacă sau este de natură să provoace indignare; rușinos, revoltător. — Din fr. **scandaleux.**

SCANDÁRE, *scandări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a scanda.* **2.** Tulburare funcțională a vorbirii, constând în disocierea cuvintelor în silabe. — V. **scanda.**

SCANDINÁV, -Ă, *scandinavi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din una dintre populațiile Scandinaviei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Scandinaviei sau scandinavilor (**1**), privitor la Scandinavia ori la scandinavi. — Din fr. **scandinave.**

SCANDINÁVIC, -Ă, *scandinavici, -ce,* adj. Scandinav (**2**). — Din germ. **scandinavisch.**

SCÁNDIU s.n. Element chimic, metal din grupa pământurilor rare, alb-cenușiu cu luciu metalic, care se găsește în natură sub formă de oxid. — Din fr. **scandium,** germ. **Skandium.**

SCÁNER, *scanere,* s.n. Aparat folosit în diferite sisteme de investigație pentru explorarea amănunțită punct cu punct. [Scris și: *scanner*] — Din engl., fr. **scanner.**

SCAP, *scapi,* s.m. (Bot.) Tijă florală de obicei lipsită de frunze; peduncul. — Din fr. **scape.**

SCÁPĂR s.n. Scăpărare. — Din **scăpăra** (derivat regresiv).

SCÁPĂT s.n. (Rar) Apus, asfințit (al Soarelui). — Din **scăpăta** (derivat regresiv).

SCAPÉT, *scapeți,* s.m. Bărbat care a fost castrat. ✦ Spec. Membru al unei secte religioase creștine ai cărei adepți se supuneau castrării. — Din rus. **sckopeț.**

SCAPOLÍT, *scapolite*, s.m. Mineral amorf, incolor sau opac, rezultat din unirea unui silicat de calciu cu unul de aluminiu, care se întâlnește în unele roci vulcanice. — Din fr. **scapolite.**

SCÁPUL, *scapule,* s.n. (Bot.) Tip de tulpină aeriană lungă, terminată cu o inflorescență, cu frunze prinse la noduri și formând o rozetă. — Din fr. **scapule.**

SCAPULÁR, -Ă, *scapulari, -e*, adj. Care aparține umărului, privitor la umăr, din regiunea umărului. — Din fr. **scapulaire.**

SCÁPULĂ, *scapule,* s.f. Os lat care, împreună cu clavicula și cu humerusul, constituie umărul; omoplat. — Din lat. **scapula.**

SCARABÉU, *scarabei,* s.m. **1.** Insectă din ordinul coleopterelor, cu corpul lat și turtit, de culoare neagră, cu capul și cu picioarele dințate, care se hrănește cu excremente (*Scarabeus sacer*). **2.** Pecete, piatră gravată, bijuterie care înfățișează un scarabeu (**1**). — Din fr. **scarabée,** lat. **scarabaeus.**

SCARAÓSCHI s.m. v. **scaraoțchi.**

SCARAÓȚCHI s.m. (Pop. și fam.) Denumire dată căpeteniei dracilor; tartor. [Var.: **scaraóschi** s.m.] — Din sl. [Iuda] **Iskariotĭskŭ.**

SCÁRĂ, *scări,* s.f. **I. 1.** Obiect (de lemn, de fier, de frânghie etc.) alcătuit din două părți laterale lungi și paralele, unite prin piese paralele așezate transversal la distanțe egale și servind pentru a urca și a coborî la alt nivel. ✧ *Scară de pisică* = scară flexibilă formată din două parâme care susțin trepte de lemn, folosită în navigație. *Scara-pisicii* = spațiu alb format în textul cules în urma spațierilor neregulate. ✧ Expr. *Scara cerului*, se spune, în glumă, despre un om foarte înalt. ✧ Compus: (Bot.) *Scara-Domnului* = plantă erbacee din regiunea muntoasă cu flori albastre sau albe (*Polemonium coeruleum*). **2.** Element de construcție alcătuit dintr-un șir de trepte de lemn, marmură, piatră etc. (cu balustradă), servind pentru comunicarea între etaje, între o clădire și exteriorul ei etc.; (la pl.) trepte. ✧ *Scară rulantă* = scară cu trepte mobile montate pe o bandă rulantă; escalator. ✦ Treaptă sau șir de trepte la un vehicul, servind la urcare și la coborâre. **3.** Fiecare dintre cele două inele prinse de o parte și de alta a șeii, în care călărețul își sprijină piciorul. **II. 1.** Succesiune, șir, serie ordonată de elemente (mărimi, cifre etc.) așezate în ordine crescândă, descrescândă sau cronologică, servind la stabilirea valorii a ceva. ✧ *Scara ființelor* (sau *viețuitoarelor*) = șirul neîntrerupt al ființelor, organizate de la cele mai simple până la cele mai evoluate. *Scara durității* (sau *de duritate*) = succesiunea progresivă a durității celor zece minerale adoptate ca etalon al gradului de duritate. *Scară muzicală* = succesiune a sunetelor muzicale, cuprinzând aproximativ opt octave. (Tel.) *Scară de gri* = scară (**II 1**) care reprezintă variația luminației în mai multe trepte între nivelul de alb și nivelul de negru, folosită pentru controlul și reglajul sistemelor de televiziune. ✦ (Înv.) Tablă de materii, index. ✦ Ierarhia condițiilor, a stărilor, a rangurilor sociale. ✦ Ierarhia manifestărilor și a valorilor morale și spirituale. **2.** Serie de diviziuni la unele aparate și instrumente (termometru, barometru etc.), formând o linie gradată, cu ajutorul căreia se face determinarea unei mărimi prin deplasarea unei părți mobile. **3.** Linie gradată care reproduce în mic unitățile de măsură și care servește la măsurarea distanțelor sau a cantităților cuprinse într-o hartă, într-un plan, într-un desen. ✦ Raport constant între dimensiunile reproduse pe o hartă, un desen etc. și cele reale. ✧ Loc. adj. și adv. *La scară* = într-un raport anumit și constant față de realitate. ✧ Expr. *A reduce la scară* = a reprezenta un obiect reducându-i dimensiunile, dar păstrând un raport constant al acestor dimensiuni față de realitate. **4.** (În expr.) *Pe (o) scară întinsă* (sau *largă*) = în măsură mare, în proporții mari. **5.** Fig. Măsură, proporție. — Lat. **scala** (cu unele sensuri după fr. *échelle*).

SCARIFICÁ, *scarífic,* vb. I. **1.** A afâna pământul cu ajutorul scarificatorului. **2.** A scormoni suprafața unui teren sau a unei șosele în refacere, pentru a ușura îndepărtarea pământului, a pietrelor etc. sau pentru a asigura o bună legătură între materialul nou și cel vechi. **3.** A cresta superficial pielea unui bolnav, provocând o ușoară sângerare în scop terapeutic sau pentru a introduce un medicament, un vaccin, pentru a face o analiză etc. — Din fr. **scarifier,** lat. **scarificare.**

SCARIFICÁRE, *scarificări*, s.f. Acțiunea de *a scarifica* și rezultatul ei; scarificație. — V. **scarifica.**

SCARIFICÁT, -Ă, *scarificați, -te*, adj. (Agr.; despre sol) Care a suferit o scarificare. — V. **scarifica.**

SCARIFICATÓR, *scarificatoare,* s.n. **1.** Mașină agricolă prevăzută cu mai multe cuțite subțiri dispuse vertical, care servește la afânarea pământului cu scopul de a asigura pătrunderea aerului la rădăcina plantelor. **2.** Mașină rutieră prevăzută cu colți de oțel, cu ajutorul căreia se scormonește suprafața unui teren sau a unei șosele în refacere pentru a ușura executarea lucrărilor ulterioare. **3.** Instrument medical format din mai multe lame tăioase acționate de un resort, folosit pentru crestarea superficială a pielii în scopuri terapeutice, pentru vaccinări etc. — Din fr. **scarificateur.**

SCARIFICÁȚIE, *scarificații*, s.f. Scarificare. — Din fr. **scarification,** lat. **scarificatio, -onis.**

SCARLATINĂ, *scarlatine*, s.f. Boală infecțioasă, contagioasă și epidemică (mai ales la copii), care se manifestă prin febră, dureri de gât și o erupție roșie pe tot corpul, urmată de descuamare. — Din fr. **scarlatine.**

SCARLATINÓS, -OÁSĂ, *scarlatinoși, -oase*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de scarlatină, privitor la scarlatină. **2.** S.m. și f. Persoană bolnavă de scarlatină. — Din fr. **scarlatineux.**

SCARP, *scarpi*, s.m. (Înv.) Pantof de damă ușor; pantof de casă. — Din it. **scarpa.**

SCATÍU, *scatii*, s.m. Pasăre cântătoare mică, foarte vioaie, cu ciocul puternic, penele verzi-gălbui, cenușii pe spate, iar pe aripi cu două dungi negre (*Carduelis spinus*). — Din ngr. **skathi.**

SCATOÁLCĂ, *scatoalce,* s.f. (Fam.) Lovitură dată cuiva cu palma sau cu dosul mâinii; *p. gener.* bătaie. — Din rus. **șkatulka.**

SCATOFÁG, -Ă, *scatofagi, -ge,* adj., s.m. și f. (Med.) Coprofag. — Din fr. **scatophage.**

SCATOFAGÍE s.f. (Med.) Coprofagie. — Din fr. **scatophagie.**

SCATÓL s.n. Substanță care rezultă din descompunerea proteinelor în intestinul gros al mamiferelor. — Din fr. **scatol.**

SCATOLÓGIC, -Ă, *scatologici, -ce,* adj. Care ține de scatologie, care se referă la scatologie; scabros. — Din fr. **scatologique.**

SCATOLOGÍE, *scatologii,* s.f. Glumă, afirmație sau scriere în care se vorbește de lucruri triviale, scabroase (legate de excremente). ✦ (Med.) Tendință patologică de a utiliza cuvinte scabroase; coprolalie. — Din fr. **scatologie.**

SCÁUN, *scaune,* s.n. **I. 1.** Mobilă (de lemn, de metal etc.), cu sau fără spetează, pe care poate să stea o singură persoană. ✧ *Scaun de tortură* (sau de *supliciu*) = dispozitiv în formă de scaun pe care, în vechime, era imobilizat cel supus torturii. *Scaun electric* = (În unele state) instrument de execuție prin electrocutare a condamnaților la moarte. ✧ Compus: (Pop.) *Scaunul-lui-Dumnezeu* = constelația Casiopeea. (Bot.) *scaunul-cucului* = plantă erbacee robustă cu flori purpurii reunite într-un capitul (*Dianthus giganteus*). ✦ Fig. (Mai ales urmat de determinări) Locul, funcția deținută de cineva ca membru al unei adunări (elective). **2.** Tron; *p. ext.* funcția și autoritatea monarhului, a domnitorului; domnie. ✦ Fig. Reședința monarhului sau a cârmuirii; capitala unui stat. ✧ *Sfântul Scaun sau Scaunul Apostolic* (ori *Pontifical*) = reședința papei; *p. ext.* papalitatea. ✦ Circumscripție teritorial-administrativă a sașilor și a secuilor din Transilvania, în cadrul organizației de stat austro-ungare. ✦ (Determinat prin „de judecată”) Instanță judecătorească. **II. 1.** (Pop.; de obicei urmat de determinări) Dispozitiv de lemn în formă de masă sau de bancă, la care își exercită meseria diverși lucrători. ✦ Butuc pe care se taie carnea la măcelărie; *p. ext.* măcelărie. **2.** Suport, postament la diferite unelte, instrumente, mașini sau organe de mașini. **3.** Schelet făcut din grinzi de lemn, care susține învelitoarea unui acoperiș și elementele pe care aceasta se sprijină. **4.** Placă de lemn cu două piciorușe și o față curbă, pe care se sprijină coardele instrumentelor muzicale cu arcuș. **III.** Faptul de a elimina materiile fecale; *p. ext.* (concr.) materiile fecale eliminate de cineva. — Lat. **scamnum.**

SCĂDEÁ, *scad,* vb. II. **1.** Intranz. și tranz. A (se) reduce, a (se) micșora, a (se) diminua, a descrește sau a face să descrească (o cantitate, o valoare, un indice). ✧ Loc. adv. *Pe scăzute* = în curs de scădere. ✦ Intranz. (Despre intervale de timp) A se scurta. **2.** Tranz. (Mat.) A efectua operația de scădere. *Scade pe 15 din 28.* ✦ A reține o parte dintr-o sumă, înainte de a o achita. **3.** Intranz. (Despre obiecte) A-și micșora volumul, a se face mai mic, a se împuțina. ✦ (Despre râuri, mări) A-și împuțina apa (prin evaporare), a-și coborî nivelul, a se retrage de la țărm. ✦ (Despre mâncăruri cu sos, cu zeamă) A-și pierde apa sau o parte din apă prin fierbere; a se îngroșa. **4.** Intranz. (Despre procese în desfășurare) A slăbi în intensitate, în tărie; a descrește. ✦ (Despre foc) A se potoli. ✦ (Despre voce, glas) A se coborî. **5.** Intranz. (Despre Soare, Lună) A coborî spre apus, a începe să apună. — Lat. ***excadere.**

SCĂDÉRE, *scăderi,* s.f. **1.** Acțiunea de *a scădea* și rezultatul ei; reducere, micșorare, descreștere (a cantităților, a volumului, a proporțiilor). ✦ Una dintre cele patru operații aritmetice fundamentale, prin care se determină diferența dintre două numere, diferență care adunată cu scăzătorul trebuie să dea un număr egal cu descăzutul. **2.** Defect, cusur, lipsă, imperfecțiune. ✦ (Înv.) Pierdere, diminuare a valorii. — V. **scădea.**

SCĂFÂRLÍE, *scăfârlii,* s.f. (Pop. și fam.) Țeasta capului; craniu. ✦ Cap. — Din **scafă.**

SCĂFÍȚĂ, *scăfițe,* s.f. Diminutiv al lui *scafă.* — **Scafă** + suf. *-iță.*

SCĂIÚȘ, *scăiuși,* s.m. Plantă erbacee cu tulpina înaltă acoperită de peri și țepi și cu flori alburii sau albe-gălbui dispuse în capitule globuloase și spinoase *(Dipsacus pilosus*). — **Scai**[1] + suf. *-uș.*

SCĂLĂMBĂIÁ vb. I v. **scălâmbăia.**

SCĂLĂMBĂIÁLĂ s.f. v. **scălâmbăială.**

SCĂLĂMBĂIÁT, -Ă adj. v. **scălâmbăiat.**

SCĂLĂMBĂIÉRE s.f. v. **scălâmbăiere.**

SCĂLÁMB, -Ă, *scălâmbi, -e,* adj. (Pop. și fam.; despre ființe; adesea substantivat) Cu membrele strâmbe, sucite; schimonosit. ✦ (Despre încălțăminte) Deformat, scâlciat. — Et. nec.

SCĂLÂMBÁ vb. I v. **scălâmbăia.**

SCĂLÂMBÁRE s.f. v. **scălâmbăiere.**

SCĂLÂMBÁT, -Ă adj. v. **scălâmbăiat.**

SCĂLÂMBĂIÁ, *scălâmbăi,* vb. I. Refl. (Pop și fam.) A se strâmba, a se schimonosi. [Pr.: *-bă-ia.* — Prez. ind. și: *scălâmbăiez.* — Var.: **scălămbăiá, scălâmbá** vb. I] — Din **scălâmb.**

SCĂLÂMBĂIÁLĂ, *scălâmbăieli*, s.f. (Pop. și fam.) Scălâmbăiere. [Pr.: *-bă-ia-.* — Var.: **scălămbăiálă** s.f.] — **Scălâmbăia** + suf. *-eală.*

SCĂLÂMBĂIÁT, -Ă, *scălâmbăiați*, *-te*, adj. (Pop. și fam.) Strâmb, sucit; schimonosit, deformat, pocit. [Pr.: *-bă-iat.* — Var.: **scălămbăiát, -ă, scălâmbát, -ă** adj.] — V. **scălâmbăia.**

SCĂLÂMBĂIÉRE, *scălâmbăieri*, s.f. (Pop. şi fam.) Acţiunea de *a se scălâmbăia* şi rezultatul ei; scălâmbăială, scălâmbătură. [Pr.: *-bă-ie-*. — Var.: **scălămbăiére, scălâmbáre** s.f.] — V. **scălâmbăia.**

SCĂLÂMBĂTÚRĂ, *scălâmbături*, s.f. (Înv.) Scălâmbăiere. — **Scălâmba** + suf. *-ătură.*

SCĂLDÁ, *scald,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A face baie, a (se) îmbăia. ✦ Refl. Fig. A se reflecta, a se oglindi. **2.** Tranz. (Adesea fig.) A uda, a muia. ✧ Expr. *A-şi scălda ochii în lacrimi* = a lăcrima sau a plânge. ✦ (Despre ape) A curge udând un teritoriu. **3.** Refl. (Despre păsări şi alte animale) A se cufunda, a se tăvăli în nisip, în praf etc. **4.** Tranz. (Fam.; în expr.) *A o scălda* = a evita un răspuns sau o atitudine hotărâtă, a răspunde evaziv. — Lat. **excaladare.**

SCĂLDÁRE, *scăldări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) scălda* şi rezultatul ei. — V. **scălda.**

SCĂLDÁT, *scăldaturi,* s.n. Faptul de *a (se) scălda;* (concr.) loc (într-o apă curgătoare) unde se face baie. — V. **scălda.**

SCĂLDĂTOÁRE, *scăldători,* s.f. **1.** Loc de scăldat; scaldă. **2.** (Pop.) Cadă, albie; *p. ext.* bazin. **3.** Îmbăiere, baie; scăldat. **4.** Fig. (Rar) Trecere a Soarelui dincolo de linia orizontului; apus. — **Scălda** + suf. *-ătoare.*

SCĂMÓS, -OÁSĂ, *scămoşi, -oase,* adj. Cu scame. ✦ Cu aspect pufos. — **Scamă** + suf. *-os.*

SCĂMOŞÁ, *scămoşez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre produse textile; la pers. 3) A se face scame, a se face ca scama, a se destrăma (în urma uzurii, a unui defect de fabricaţie etc.). **2.** Tranz. A face ca o ţesătură să capete un aspect pufos şi să devină mai moale (prelucrând-o cu ajutorul unei maşini speciale). — Din **scămos.**

SCĂMOŞÁRE s.f. Faptul de *a (se) scămoşa;* scămoşat[1]. — V. **scămoşa.**

SCĂMOŞÁT[1] s.n. Scămoşare. — V. **scămoşa.**

SCĂMOŞÁT[2], -Ă, *scămoşaţi, -te,* adj. (Despre o ţesătură) Destrămat, cu scame; pufos; scămos. — V. **scămoşa.**

SCĂPÁ, *scap,* vb. I. **1.** Intranz. A se desprinde din...; a se elibera, a se salva (dintr-o cursă, dintr-o strânsoare etc.); a se descătuşa. ✦ A se strecura prin..., a străbate. ✦ A ieşi cu bine dintr-un necaz, dintr-o încurcătură, dintr-o situaţie grea; a se feri de..., a evita, a se apăra de... ✦ Intranz. şi tranz. A reuşi să (se) elibereze de cineva sau de ceva supărător, neplăcut; a (se) descotorosi, a (se) debarasa. ✦ Tranz. A nu mai putea prinde pe cineva care s-a smuls din mâna cuiva, desprinzându-se din legăturile prin care era imobilizat etc. **2.** Tranz. A lăsa un obiect să cadă din mână fără voie (din cauza unei emoţii, a neatenţiei sau din cauză că este prea greu); a da drumul din mână involuntar la ceva. ✧ Expr. *A scăpa din mână* (pe cineva sau ceva) = **a)** a pierde de sub control (pe cineva sau ceva); **b)** a pierde un bun prilej de a face, de a obţine ceva. **3.** Intranz. (Rar; despre Soare) A coborî spre asfinţit; a fi în declin, a trece de... **4.** Refl. A spune sau a face ceva fără voie, din greşeală; a nu se putea stăpâni de a spune sau de a face ceva. ✧ Expr. (Tranz.) *A scăpa o vorbă* = a face (din imprudenţă) o indiscreţie. **5.** Tranz. A pierde un spectacol, o întâlnire, un tren etc.; a nu mai apuca, a nu mai prinde (întârziind), a sosi prea târziu. **6.** Tranz. A lăsa neobservat, a pierde din vedere, a nu lua în seamă, a omite. ✧ Expr. *A nu scăpa* (pe cineva sau ceva) *din ochi* (sau *din vedere*) = a ţine (pe cineva sau ceva) sub continuă observaţie. ✦ Intranz. A trece neobservat, neluat în seamă. **7.** Intranz. A nu reuşi momentan să-şi amintească de... **8.** Refl. A avea senzaţia acută de defecare sau de urinare, a simţi imperios nevoia de a ieşi afară. — Lat. ***excappare.**

SCĂPÁRE, *scăpări,* s.f. Acţiunea de *a (se) scăpa* şi rezultatul ei; eliberare, salvare. ✧ Expr. *Scăpare din* (sau *de*) vedere = omitere involuntară. A *avea* (sau *a-şi păstra*) *o portiţă de scăpare* = a avea (sau a-şi păstra) un mijloc de a ieşi onorabil dintr-o situaţie neplăcută, încurcată. ✦ Mijloc, posibilitate de a scăpa (**1**). — V. **scăpa.**

SCĂPÁT, -Ă, *scăpaţi, -te,* adj. **1.** Care a fost scos dintr-o primejdie, dintr-o încurcătură etc.; salvat. **2.** Care a fost lăsat din mână involuntar. **3.** (Despre cuvinte) Care a fost rostit în grabă, fără voie. **4.** Omis. — V. **scăpa.**

SCĂPĂRÁ, *scápăr*, vb. I. Intranz. **1.** A produce scântei prin lovirea cremenei cu amnarul; *p. gener.* (despre pietre sau corpuri dure) a scoate scântei prin ciocnire. ✧ Expr. *Cât ai scăpăra din amnar* = extrem de repede. *A-i scăpăra* (cuiva) *picioarele* (sau *călcâiele)* = a fugi foarte repede; a-i sfârâi călcâiele. *A scăpăra din picioare* = a bate din picioare; a fi nerăbdător. *A-i scăpăra cuiva buza* (sau *buzele, măseaua) de...* = a avea mare nevoie de... ✦ Tranz. A aprinde un chibrit. ✦ Tranz. şi intranz. (Despre foc şi flăcări) A arunca, a împrăştia scântei. ✦ (Despre fulgere) A se ivi, a izbucni. ✦ Fig. A apărea, a se ivi deodată, fulgerător. ✧ Expr. *A-i scăpăra* (cuiva) *prin minte* (sau *prin cap* etc.) = a i se ivi (cuiva) brusc în minte, a-i trece (cuiva) repede prin minte. **2.** A scânteia, a sclipi. ✦ (Despre ochi) A arunca priviri vii, scânteietoare. ✧ Expr. *A-i scăpăra* (cuiva) *ochii* = **a)** a fi foarte flămând; **b)** a fi foarte furios; **c)** a simţi o durere foarte puternică. — Et. nec.

SCĂPĂRÁRE, *scăpărări*, s.f. Acţiunea de *a scăpăra* şi rezultatul ei; scapăr — V. **scăpăra.**

SCĂPĂRÁT s.n. Faptul de *a scăpăra,* — V. **scăpăra.**

SCĂPĂRĂTÓR, -OÁRE, *scăpărători, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care scapără; scânteietor, sclipitor. ✦ Fig. Extrem de inteligent, dotat cu o inteligenţă vie. **2.** S.f. Obiect (cremene, amnar, iască etc.) cu care se scapără pentru a produce scântei. ✦ (Reg.) Chibrit. — **Scăpăra** + suf. *-ător.*

SCĂPĂTÁ, *scápăt,* vb. I. Intranz. **1.** (Pop.; despre Soare, Lună şi alţi aştri; la pers. 3) A coborî spre asfinţit; a apune, a asfinţi. ✦ A aluneca în jos, a cădea, a se cufunda. ✦ (Despre ochi, priviri) A luneca, a se abate de pe obiectul fixat (din cauza oboselii). **2.** A sărăci. — Lat. ***excapitare.**

SCĂPĂTÁRE s.f. Acţiunea de a *scăpăta* şi rezultatul ei. — V. **scăpăta.**

SCĂPĂTÁT[1] s.n. (Pop.) Apus, asfinţit. — V. **scăpăta.**

SCĂPĂTÁT[2], -Ă, *scăpătaţi, -te,* adj. Care a sărăcit; sărac. — V. **scăpăta.**

SCĂRICÍCĂ, *scăricele,* s.f. Scăriţă (**1**). — **Scară** + suf. *-icică.*

SCĂRIŞOÁRĂ, *scărişoare,* s.f. Scăriţă (**1**). — **Scară** + suf. *-işoară.*

SCĂRÍŢĂ, *scăriţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *scară;* scăricică, scărişoară. **2.** Unul dintre cele trei oscioare ale urechii mijlocii. — **Scară** + suf. *-iţă.*

SCĂRMĂNÁ, *scármăn,* vb. I. Tranz. **1.** A smulge şi a răsfira (cu mâna sau cu maşini speciale) lâna brută sau alte materiale fibroase, pentru a desface fibrele, a le curăţa de impurităţi şi a le înfoia. ✦ A smulge fulgii penelor pentru a face puf. **2.** Fig. (Fam.) A bate sau a certa pe cineva. — Et. nec.

SCĂRMĂNÁRE, *scărmănări,* s.f. Acţiunea de a *scărmăna* şi rezultatul ei; scărmănat[1]. — V. **scărmăna.**

SCĂRMĂNÁT[1] s.n. Scărmănare. — V. **scărmăna.**

SCĂRMĂNÁT[2], -Ă, *scărmănaţi,* -te, adj. (Despre lână şi alte materiale fibroase) Care a fost desfăcut, curăţat, afânat prin desprinderea, răsfirarea etc. firelor sau fibrelor cu mâna sau cu maşini speciale. — V. **scărmăna.**

SCĂRMĂNĂTÓR, -OÁRE, *scărmănători, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. şi f. (Rar) Persoană care se îndeletniceşte cu scărmănatul[1]. **2.** S.f. Unealtă de scărmănat lâna; darac. — **Scărmăna** + suf. *-ător.*

SCĂRMĂNĂTÚRĂ, *scărmănături,* s.f. **1.** Faptul de a scărmăna; (concr.) lână scărmănată. **2.** Fig. (Fam.) Bătaie, scărmăneală. — **Scărmăna** + suf. *-ătură.*

SCĂRMĂNEÁLĂ, *scărmăneli,* s.f. (Fam.) Bătaie, păruială, scărmănătură; ceartă. — **Scărmăna** + suf. *-eală.*

SCĂRPINÁ, *scárpin,* vb. I. **1.** Refl. şi tranz. A (se) râcâi sau a (se) freca cu unghiile, cu degetele, cu un obiect sau de ceva tare, în locul în care simte o senzaţie de mâncărime a pielii. **2.** Tranz. Fig. (Fam.) A bate pe cineva. — Lat. **scarpinare.**

SCĂRPINÁRE, *scărpinări,* s.f. Acţiunea de *a (se) scărpina;* scărpinat, scărpinătură. — V. **scărpina.**

SCĂRPINÁT s.n. Scărpinare. — V. **scărpina.**

SCĂRPINĂTOÁRE, *scărpinători,* s.f. **1.** Dispozitiv, obiect cu care sunt scărpinate (sau de care se freacă pentru a se scărpina) unele animale domestice. **2.** Obiect în formă de beţişor, prevăzut la un capăt cu o lopăţică, folosit odinioară de oameni pentru a se scărpina. — **Scărpina** + suf. *-ătoare.*

SCĂRPINĂTÚRĂ, *scărpinături,* s.f. Scărpinare. — **Scărpina** + suf. *-ătură.*

SCĂUIÉŞ s.n. v. **scăunaş.**

SCĂUNÁŞ, (**1**) *scăunaşe,* s.n., (**2**) *scăunaşi,* s.m. **1.** S.n. Scăunel. **2.** S.m. (Înv.) Negustor de vite sau de cereale; colector (de produse alimentare); comisionar (al unui negustor). [Pr.: *scă-u-*. — Var.: (reg., **1**) **scăuiéş** s.n.] — **Scaun** + suf. *-aş.*

SCĂUNÉL, *scăunele,* s.n. Diminutiv al lui *scaun;* scăunaş. [Pr.: *scă-u-*] — **Scaun** + suf. *-el.*

SCĂUNOÁIE, *scăunoaie,* s.f. Unealtă a dulgherului sau a dogarului, constând dintr-o bancă pe care lucrătorul stă călare, pentru a putea apăsa cu piciorul pe pedala care fixează lemnul de cioplit. [Pr.: *scă-u-*] — **Scaun** + suf. *-oaie.*

SCĂZĂMÂNT, *scăzăminte,* s.n. Pierdere, reducere (în greutate, volum etc.), scădere; (concr.) parte (dintr-o marfă) care se pierde, se reduce (în greutate, volum etc.). — **Scădea** + suf. *-ământ.*

SCĂZĂTÓR, *scăzători,* s.m. (Mat.) Număr care se scade din altul. — **Scădea** + suf. *-ător.*

SCĂZÚT[1] s.n. Faptul de *a scădea.* — V. **scădea.**

SCĂZÚT[2], -Ă, *scăzuţi, -te,* adj. **1.** (Despre ape) Cu nivelul coborât. ✦ (Despre mâncăruri) Cu sos puţin şi bine legat. **2.** (Despre voce, glas) Cu intensitate slabă; coborât, şoptit. **3.** (Despre temperatură) Cu valori coborâte, joase. — V. **scădea.**

SCÂLCIÁ, *scâlciez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (i se) toci încălţămintea (într-o parte); a (se) deforma. **2.** Tranz. Fig. A pronunţa incorect cuvintele; a schimonosi, a poci. [Pr.: *-ci-a*] — Et. nec.

SCÂLCIÁT, -Ă, *scâlciaţi, -te,* adj. **1.** (Despre încălţăminte; *p. gener.* despre alte obiecte) Tocit (într-o parte); deformat. **2.** Fig. (Despre cuvinte) Schimonosit, pocit (în pronunţare). [Pr.: *-ci-at*] — V. **scâlcia.**

SCÂLCIETÚRĂ, *scâlcieturi,* s.f. Faptul de a (se) scâlcia; deformare; (concr.) parte deformată (prin tocire) a unui obiect (în special a încălţămintei). [Pr.: *-ci-e-*] — **Scâlcia** + suf. *-ătură.*

SCÂNCEÁLĂ, *scânceli,* s.f. Faptul de *a (se) scânci*; scâncit; *p. ext.* scâncet. — **Scânci** + suf. *-eală.*

SCÂNCET, *scâncete,* s.n. Plâns înăbuşit, slab şi întretăiat (specific copiilor mici); scânceală, scâncitură, scâncit. ✦ Vaiet (de păsări, de animale); scheunat. — **Scânci** + suf. *-et.*

SCÂNCÍ, *scâncesc,* vb. IV. Intranz. şi refl. A plânge înăbuşit, slab şi întretăiat. ✦ Intranz. (Despre animale) A se văita, a geme; (despre câini) a scheuna. — Din sl. **skyčati.**

SCÂNCÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) scânci;* scânceală; *p. ext.* scâncet. — V. **scânci.**

SCÂNCÍT², **-Ă**, *scânciți, -te,* adj. **1.** (Mai ales despre copii) Care scâncește. **2.** (Despre sunete, glas etc) Tânguitor, jalnic. — V. **scânci.**

SCÂNCITÓR, -OÁRE, *scâncitori, -oare,* adj. Care scâncește. — **Scânci** + suf. *-tor.*

SCÂNCITÚRĂ, *scâncituri,* s.f. Scâncet. — **Scânci** + suf. *-tură.*

SCÂNDURĂ, *scânduri,* s.f. Piesă de lemn cu secțiunea transversală dreptunghiulară, mai mult lată decât groasă, obținută prin tăierea în lung a trunchiului unui copac și folosită la lucrări de construcții și de tâmplărie. ✧ Expr. *A fi* (sau *a se usca, a rămâne*) *ca scândura* (sau *scândură*) = a fi extrem de slab. *A lăsa pe cineva scândură* (sau *ca scândura)* = a lăsa pe cineva complet sărac. ✦ Podele, dușumea. — Lat. **scandula.**

SCÂNDURĂRÍE s.f. Depozit de scânduri; totalitatea scândurilor din care este construit un obiect; mulțime de scânduri. — **Scândură** + suf. *-ărie.*

SCÂNDUREÁ, -ÍCĂ, *scândurele,* s.f. Diminutiv al lui *scândură;* scândurice, scânduriță. — **Scândură** + suf. *-ea, -ică.*

SCÂNDURÍCE, *scândurici,* s.f. (Rar) Scândurea. — **Scândură** + suf. *-ice.*

SCÂNDURÍȚĂ, *scândurițe,* s.f. (Rar) Scândurea. ✦ Un fel de lopățică la amnarul războiului de țesut, care ajută la înfășurarea pânzei țesute pe sulul de dinainte. — **Scândură** + suf. *-iță.*

SCÂNTEIÁ, pers. 3 *scânteiază*, vb. I. Intranz. **1.** A licări ca o scânteie; a sclipi, a străluci, a luci. ✦ (Despre ochi) A privi viu, pătrunzător (sub impresia unui sentiment puternic). **2.** A împrăștia scântei. [Pr.: *-te-ia*] — Din **scânteie.**

SCÂNTÉIE, *scântei,* s.f. **1.** Particulă solidă incandescentă care sare din foc, dintr-un corp aprins, din ciocnirea unor corpuri dure etc. sau care însoțește o descărcare electrică, și care se stinge foarte repede. ✧ Expr. *A i se face* (cuiva) *scântei (pe dinaintea ochilor),* se zice când cineva primește o lovitură puternică (și are senzația că vede scântei). *A se învăța* (sau *a se deprinde*) *ca țiganul cu scânteia* = a se deprinde cu răul. ✦ P. ext. Lumină slabă, de-abia întrezărită, cu sclipiri intermitente; licărire. **2.** Fig. Fapt, aparent neînsemnat, care declanșează o acțiune, un sentiment etc. **3.** Fig. Parte foarte mică din ceva; fărâmă. *O scânteie de talent.* [Pr.: *-te-ie.* — Var.: (înv.) **schintéie** s.f.] — Lat. ***scantillia** (= *scintilla*).

SCÂNTEIÉRE, *scânteieri,* s.f. Faptul de *a scânteia;* lumină slabă (și intermitentă). ✦ Variație a strălucirii și a culorii stelelor. [Pr.: *-te-ie-*] — V. **scânteia.**

SCÂNTEIETÓR, -OÁRE, *scânteietori, -oare,* adj. (Adesea fig.) Care scânteiază; strălucitor, sclipitor. ✦ Care pare că împrăștie scântei; viu, lucitor. ✦ Fig. Extrem de inteligent. [Pr.: *-te-ie-*] — **Scânteia** + suf. *-ător.*

SCÂNTEIOÁRĂ, *scânteioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *scânteie;* scânteiuță (**I**). **2.** (Bot.) Scânteiuță (**II 1**). [Pr.: *-te-ioa-*] — **Scânteie** + suf. *-ioară.*

SCÂNTEIÓS, -OÁSĂ, *scânteioși, -oase,* adj. (Înv.; despre ochi, privire) Scânteietor, strălucitor. [Pr.: *-te-ios*] — **Scânteie** + suf. *-os.*

SCÂNTEIÚȚĂ, *scânteiuțe*, s.f. **I.** Scânteioară (**1**). **II.** (Bot.) **1.** Mică plantă erbacee cu tulpina ramificată la bază și cu flori roșii, roz sau albastre; scânteioară (**2**), ochișor (**2**) *(Angallis arvensis)*. **2.** Plantă erbacee mică din familia liliaceelor, cu frunze liniare și cu flori galbene (*Gagea arvensis)*. **3.** (La pl.) Brumărea. [Pr.: *-te-iu-*] — **Scânteie** + suf. *-uță.*

SCÂRBÁVNIC, -Ă, *scârbavnici, -ce,* adj. (Înv.) Scârbos, dezgustător. — **Scârbă** + suf. *-avnic.*

SCẤRBĂ, (**3**) *scârbe*, s.f. **1.** Aversiune nestăpânită (fizică sau morală) față de cineva sau de ceva; dezgust, repulsie; greață, silă. ✧ Loc. vb. *A-i fi* (sau *a i se face*) *cuiva scârbă* sau *a-l prinde* (ori *a-l cuprinde*) *pe cineva scârba* (sau *o scârbă*) = a se scârbi. ✦ (Rar) Ceea ce provoacă scârbă (**1**) sau, *p. ext.,* spaimă, groază. **2.** Ființă murdară, dezgustătoare; *p. ext.* om de nimic, netrebnic, mârșav. ✦ Faptă urâtă, nedemnă; ticăloșie. **3.** (La pl.) Vorbe murdare, triviale; ocări, înjurături. **4.** (Reg.) Întristare, mâhnire, supărare. ✦ Grijă, necaz; nenorocire. **5.** (Înv.) Mânie, furie; dușmănie. — Din sl. **skrŭbĭ.**

SCÂRBÉLNIC, -Ă, *scârbelnici, -ce,* adj. (Înv.) Scârbos, dezgustător. — **Scârbă** + suf. *-elnic.*

SCÂRBÍ, *scârbesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A simți sau a produce scârbă (**1**); a (se) îngrețoșa, a (se) dezgusta. **2.** Refl. și tranz. (Reg.) A (se) întrista, a (se) supăra. **3.** Refl. (Înv.) A se înfuria, a se mânia. — Din **scârbă.**

SCÂRBÍT, -Ă, *scârbiți, -te*, adj. (Despre oameni) Plin de scârbă; îngrețoșat, dezgustat. ✦ (Reg.) Întristat, supărat. — V. **scârbi.**

SCÂRBÓS, -OÁSĂ, *scârboși, -oase,* adj. **1.** Care provoacă scârbă (**1**), greață, repulsie, silă; dezgustător, respingător, grețos. **2.** Care inspiră dispreț; josnic, detestabil. ✧ Expr. *A fi scârbos la gură* sau *a avea gură scârboasă* = a întrebuința vorbe urâte, triviale. **3.** (Fam.) Care se îngrețoșează ușor, căruia i se face ușor greață. **4.** (Fam.; despre oameni) Greu de mulțumit; dezagreabil, nesuferit. — **Scârbă** + suf. *-os.*

SCÂRBOȘÉNIE, *scârboșenii,* s.f. Însușirea de a fi scârbos; (concr.) lucru scârbos, ființă scârboasă; faptă, purtare, vorbă scârboasă. — **Scârbos** + suf. *-enie.*

SCẤRNAV, -Ă, *scârnavi, -e,* adj. **1.** (Pop.) Plin de murdărie; murdar. **2.** Fig. Dezgustător, grețos, scârbos; josnic, ticălos, infam; trivial, obscen. [Acc. și: *scârnáv*] — Din sl. **skvrŭnavŭ.**

SCẤRNĂ s.f. (Pop.) Excremente. — Din sl. **skvrŭna.**

SCÂRNĂVÉNIE s.f. (Rar) Scârnăvie. — **Scârnav** + suf. *-enie.*

SCÂRNĂVÍ, *scârnăvesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A se murdări, a se acoperi, a se întina cu scârnă. ✦ A defeca. — Din **scârnav.**

SCÂRNĂVÍE, *scârnăvii,* s.f. **1.** Lucru murdar, scârnav; scârnăvenie, murdărie. **2.** Fig. Om, lucru, faptă fără valoare, de nimic. — **Scârnav** + suf. *-ie.*

SCÂRȚ interj. **1.** Cuvânt care imită zgomotul ascuțit, strident produs de uși, roți etc. ✦ Cuvânt care imită zgomotul ascuțit, alternativ al unui lucru care se mișcă când într-un sens, când în altul. ✧ Compus; (depr.) *scârța-scârța-pe-hârtie* s.m. = funcționar, conțopist. **2.** Cuvânt care imită zgomotul caracteristic produs de încălțăminte în timpul mersului. ✦ (Substantivat) Adaos (din piele) la încălțăminte, pentru a o face să scârțâie în timpul mersului. **3.** (Fam.) Exclamație de dezaprobare, de împotrivire sau de dispreț față de afirmația cuiva; da' de unde! vorbă să fie! [Var.: **scấrța, scấrțai** interj.] — Onomatopee.

SCẤRȚA interj. v. **scârț.**

SCẤRȚAI interj. v. **scârț.**

SCÂRȚÁR, *scârțari,* adj., s.m. (Reg.) (Om) meschin, zgârcit. — **Scârț** + suf. *-ar.*

SCÂRȚĂÍ vb. IV. v. **scârțâi.**

SCÂRȚÂÍ, *scấrțâi,* vb. IV. Intranz. **1.** A produce (prin frecare, deplasare, din cauza greutății etc.) un zgomot ascuțit, strident, neplăcut. ✧ Expr. *A unge osia ca să nu scârțâie (carul)* = a mitui. (Tranz.) *A scârțâi ușa cuiva* = a stărui pe lângă cineva cu insistențe plictisitoare. ✦ (Despre vehicule încărcate cu poveri) A merge, a înainta cu greu (făcând un zgomot strident). ✦ (Despre încălțăminte) A produce (în timpul mersului) un zgomot ascuțit, caracteristic. **2.** P. anal. A cânta prost, strident, dintr-un instrument muzical cu coarde. ✧ Tranz. *Scârțâie o melodie.* ✦ A scrie greu, mișcând anevoie (și apăsat) tocul pe hârtie. **3.** (Despre insecte) A scoate sunete ascuțite, asemănătoare cu scârțâitul produs prin frecare. **4.** Fig. (Fam.; despre acțiuni, activități, întreprinderi) A progresa greu, anevoie; a nu funcționa cum trebuie. ✦ (Despre oameni) A nu se simți bine, a o duce rău cu sănătatea. [Var.: **scârțăí, scârțií** vb. IV] — **Scârț** + suf. *-âi.*

SCÂRȚÂIÁLĂ, *scârțâieli,* s.f. Scârțâit[1]. [Pr.: *-ță-ia-*] — **Scârțâi** + suf. *-eală.*

SCÂRȚÂÍRE, *scârțâiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a scârțâi.* — V. **scârțâi.**

SCÂRȚÂÍT[1] s.n. Faptul de *a scârțâi;* zgomot sau sunet ascuțit, strident care se produce prin frecare, deplasare, apăsare etc.; scârțială, scârțâitură. ✦ Sunet sau serie de sunete stridente scoase de un instrumentist netalentat care cântă la un instrument cu coarde. — V. **scârțâi.**

SCÂRȚÂÍT[2], -Ă, *scârțâiți, -te*, adj. (Rar) Scârțâitor. — V. **scârțâi.**

SCÂRȚÂITÓR, -OÁRE, *scârțâitori, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care scârțâie, care produce un scârțâit[1]; care se aude strident, care produce o senzație auditivă neplăcută; scârțâit[2]. **2.** S.f. Dispozitiv (rudimentar) de lemn prevăzut cu aripioare care, mișcate de vânt sau cu mâna, produc un zgomot strident și alungă păsările din semănături. **3.** S.f. Hârâitoare. **4.** S.f. Plantă erbacee cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunzele înțepătoare și cu flori verzui; troscoțel (*Polycnemum arvense).* [Pr.: *-ță-i.* — Var.: **scârțiitór, -oare** adj.] — **Scârțâi** + suf. *-tor.*

SCÂRȚÂITÚRĂ, *scârțâituri,* s.f. Scârțâit[1]. [Pr.: *-ță-i-.* — Var.: **scârțiitúră** s.f.] — **Scârțâi** + suf. *-tură.*

SCÂRȚIÍ vb. IV v. **scârțâi.**

SCÂRȚIITÓR, -OÁRE adj. v. **scârțâitor.**

SCÂRȚIITÚRĂ s.f. v. **scârțâitură.**

SCELERÁT, -Ă, *scelerați, -te,* s.m. și f. (Livr.) Persoană vinovată sau socotită capabilă de mari nelegiuiri și crime; om mârșav, ticălos, criminal. ✧ (Adjectival) *Om scelerat.* — Din fr. **scélérat,** lat. **sceleratus.**

SCELERATÉȚE s.f. (Rar) Manieră de a acționa ca un scelerat. — Din fr. **scélératesse.**

SCENARÍST, -Ă, *scenariști, -ste,* s.m. și f. Persoană care scrie scenarii. — Din fr. **scénariste.**

SCENARÍSTIC, -Ă, *scenaristici, -ce,* adj. s.f. **1.** Adj. Referitor la scenariu, de scenariu. **2.** S.f. Arta de a scrie scenarii. — **Scenariu** + suf. *-istic.*

SCENÁRIU, *scenarii,* s.n. Textul succint al unei piese de teatru, al unui spectacol sau al unui film, de obicei împreună cu indicațiile tehnice și de regie. — Din fr. **scénario,** it. **scenario.**

SCENARIZÁ, *scenarizez,* vb. I. Tranz. A transpune o lucrare, un fapt etc. în scenariu de teatru sau de film. — Din engl. **scenarize.**

SCENARIZÁRE, *scenarizări,* s.f. Acțiunea de *a scenariza.* — V. **scenariza.**

SCENARIZÁT, -Ă, *scenarizați, -te*, adj. (Despre scrieri, fapte) Care a fost transpus într-un scenariu, — V. **scenariza.**

SCÉNĂ, *scene,* s.f. **1.** Parte mai ridicată și special amenajată în incinta unei săli de spectacole sau în aer liber, unde se desfășoară reprezentațiile. ✧ Expr. *A pune în scenă* = a regiza. ✦ Teatru. ✧ Expr. *A părăsi scena* = **a)** a părăsi profesia de actor; **b)** a se retrage dintr-o activitate. **2.** Subdiviziune a unui act dintr-o operă dramatică, marcată prin intrarea sau ieșirea unui personaj. **3.** Fig. Loc unde se petrece ceva. **4.** Fig. Acțiune capabilă de a impresiona pe cineva, de a-i atrage atenția; întâmplare interesantă. ✦ (Concr.) Compoziție plastică în care sunt de obicei înfățișate mai multe personaje. **5.** Fig. Ceartă, ieșire violentă. ✧ Expr. (Fam.) *A-i face cuiva o scenă* = a aduce cuiva imputări violente (cu amenințări, cu lacrimi etc.). — Din fr. **scène,** it. **scena,** lat. **scaena.**

SCENÉTĂ, *scenete,* s.f. Scurtă piesă de teatru, într-un singur act și cu personaje puține. — Din **scenă** (după fr. *saynète*).

SCÉNIC, -Ă, *scenici, -ce,* adj. **1.** Care aparține scenei (**1**), privitor la scenă. ✧ *Spațiu scenic* = parte a scenei expusă vederii publicului, unde se desfășoară jocul actorilor. *Perspectivă scenică* = vedere de ansamblu a unui decor. **2.** Care este adaptat teatrului, de teatru. — Din fr. **scénique,** it. **scenico,** lat. **scaenicus.**

SCENOGRÁF, -Ă, *scenografi, -e,* s.m. și f. Persoană care face decorurile (și costumele) unui spectacol. ✧ (Adjectival) *Pictor scenograf.* — Din fr. **scénographe.**

SCENOGRÁFIC, -Ă, *scenografici, -ce,* adj. Care aparține scenografiei, privitor la scenografie. — Din fr. **scénographique.**

SCENOGRAFÍE s.f. Arta de a executa decoruri, costume etc. pentru un spectacol. — Din fr. **scénographie.**

SCENOTÉHNIC, -Ă, *scenotehnici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Tehnica folosirii trucajelor mecanice și a aparaturii de scenă în teatru. **2.** Adj. Referitor la scenotehnică, de scenotehnică (**1**). — **Scenă** + **tehnică.**

SCÉPTIC, -Ă, *sceptici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care nu are încredere în nimic, care se îndoiește de toate. **2.** Adj. Care aparține scepticismului, privitor la scepticism. **3.** S.m. și f. Adept al scepticismului (**1**). — Din fr. **sceptique.**

SCEPTICÍSM s.n. **1.** Concepție care pune la îndoială posibilitatea cunoașterii veridice a realității lumii exterioare sau, în general, a oricărei cunoștințe certe, punând accentul pe caracterul relativ incomplet și imprecis al acesteia. **2.** Atitudine de neîncredere, de îndoială față de cineva sau de ceva. — Din fr. **scepticisme.**

SCÉPTRU, *sceptre,* s.n. Toiag, baston (împodobit) purtat de suverani ca simbol al autorității. ✦ Fig. Demnitate, putere, mărire, autoritate de suveran; domnie, conducere. — Din fr. **sceptre,** lat**. sceptrum.**

SCHEÁMĂT, *scheamete,* s.n. (Reg.) Sunet caracteristic prin care câinele anunță apropierea vânatului sau o stare fizică neplăcută. — Contaminare între **scheau** și **geamăt.**

SCHEÁUN, *scheaune,* s.n. (Rar) Scheunătură. — Din **scheuna** (derivat regresiv).

SCHECI, *scheciuri,* s.n. Scurtă scenetă cu caracter glumeț, satiric și, de obicei, cu temă actuală. — Din fr., engl. **sketch.**

SCHÉLĂ, *schele,* s.f. **1.** Construcție auxiliară provizorie, metalică sau de lemn, servind ca suport muncitorilor care lucrează la înălțime; eșafodaj. **2.** Punte improvizată sau fixă care face legătura între o navă și țărm sau chei. **3.** Unitate industrială care se ocupă de exploatarea unui zăcământ de țiței. ✦ Fiecare dintre sondele care alcătuiesc această unitate. **4.** (Înv.) Port pe malul unui fluviu; *p. restr.* debarcader. ✦ Punct vamal situat într-un asemenea port (sau lângă o apă). **5.** (Înv. și reg.) Târg; piață de mărfuri. — Din sb. **skela,** bg. **skelja.**

SCHELĂLĂÍ, pers. 3 *schelălắie,* vb. IV. Intranz. A chelălăi. — Pref. *s-* + **chelălăi.**

SCHELĂLĂIÁLĂ, *schelălăieli,* s.f. Chelălăială. — **Schelălăi** + suf. *-eală.*

SCHELĂLĂÍT s.n. Chelălăit[1]. — V. **schelălăi.**

SCHELĂRÍE, *schelării,* s.f. **1.** Scheletul unei construcții, al unui sistem tehnic etc. **2.** Totalitatea schelelor folosite la executarea sau la repararea unei construcții. — **Schelă** + suf. *-ărie.*

SCHELÉT, *schelete,* s.n. **1.** Totalitatea oaselor care susțin corpul unui vertebrat; sistemul osos așezat în poziția sa naturală. **2.** Totalitatea elementelor sau pieselor care constituie sistemul de rezistență al unei construcții sau al unui ansamblu tehnic. **3.** Fig. Planul unei opere literare sau științifice; schemă. — Din fr. **squelette.**

SCHELÉTIC, -Ă, *scheletici, -ce,* adj. (Despre ființe) Cu înfățișare de schelet (**1**); (prin exagerare) foarte slab, uscat. — Din fr. **squelettique.**

SCHELETÓN, *scheletoane,* s.n. **1.** Sanie de metal foarte joasă, pe care se stă culcat pe burtă. **2.** Probă sportivă practicată cu scheletonul (**1**). — Din engl. **skeleton.**

SCHEMÁTIC, -Ă, *schematici, -ce,* adj. Construit, alcătuit în linii generale, fără prezentarea amănuntelor. ✦ (Depr.) Care nu depășește anumite tipare, anumite șabloane; fără adâncime, superficial; rigid, dogmatic. — Din fr. **schématique.**

SCHEMATÍSM s.n. Tendință, mod de a concepe sau de a prezenta lucrurile într-o formă schematică, simplistă; respectarea rigidă, dogmatică a anumitor formule fixe. — Din fr. **schématisme,** lat. **schematismus.**

SCHEMATIZÁ, *schematizez,* vb. I. Tranz. A da unei opere, unei lucrări etc. un caracter schematic, a prezenta ceva în mod schematic; a simplifica (în mod excesiv). — Din fr. **schématiser.**

SCHEMATIZÁNT, -Ă, *schematizanți, -te,* adj. Care schematizează. — Din fr. **schématizant** (după *schemă*).

SCHEMATIZÁRE, *schematizări,* s.f. Acțiunea de *a schematiza* și rezultatul ei. — V. **schematiza.**

SCHÉMĂ, *scheme,* s.f. **1.** Plan redus la câteva linii sau idei generale principale, care permite o vedere de ansamblu asupra unei lucrări. **2.** Reprezentare grafică simplificată a elementelor sau caracteristicilor structurii unui aparat, ale unei mașini, ale unei instalații, ale unui proces etc. ✧ (Tehn.) *Schemă bloc* = reprezentare schematică simplă a unui aparat, sistem sau instalație, prin blocuri funcționale, folosită pentru studiul principiilor de funcționare ale acestora. *Schemă logică* = organigramă. **3.** Tabel cuprinzând denumirea posturilor și a salariilor respective dintr-o instituție sau dintr-o întreprindere. — Din fr. **schème,** lat. **schema.**

SCHÉPSIS s.n. (Fam.) Minte, pricepere, judecată; perspicacitate. ✧ Loc. adj. și adv. *Cu schepsis* = cu socoteală, cu chibzuință; cu un anumit scop, cu o anumită intenție (nemărturisită). — Din ngr. **sképsis.**

SCHERZANDO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Într-un tempo însuflețit, vioi și vesel. [Pr.: *scherțándo*] — Cuv. it.

SCHERZO, *scherzouri,* s.n. Piesă muzicală (sau parte dintr-o sonată ori dintr-o simfonie) scrisă într-un tempo însuflețit, vioi și vesel. [Pr.: *schérțo*] — Cuv. it.

SCHEUNÁ, *scheáun,* vb. I. Intranz. (Despre câini, rar despre alte animale; la pers. 3) A scoate sunete ascuțite și repetate de durere, de bucurie; a chelălăi. ✦ Fig. (Fam.: despre oameni) A se văita, a plânge. [Pr.: *sche-u-*] — Probabil formație onomatopeică.

SCHEUNÁRE, *scheunări,* s.f. Acțiunea de *a scheuna* și rezultatul ei; *p. ext.* scheunătură. [Pr.: *sche-u-*] — V. **scheuna.**

SCHEUNÁT s.n. Scheunare, chelălăit. [Pr.: *sche-u-*] — V. **scheuna.**

SCHEUNĂTÚRĂ, *scheunături,* s.f. Sunet ascuțit și repetat de durere sau de bucurie scos de un animal, mai ales de un câine; chelălăitură, schiaun; scheunare. [Pr.: *sche-u-*] — **Scheuna** + suf. *-ătură.*

SCHI, (**1**) *schiuri,* s.n. **1.** Un fel de patină în formă de bandă lungă și îngustă de lemn, de metal sau de material plastic, care, prinsă de talpa ghetelor, permite alunecarea rapidă pe zăpadă. **2.** Sport de iarnă practicat cu schiurile (**1**). — Din fr. **ski.**

SCHIÁ, *schiez,* vb. I. Intranz. A aluneca pe zăpadă cu schiurile; a face schi (**2**). [Pr.: *schi-a*] — Din fr. **skier.**

SCHIF, *schifuri,* s.n. **1.** Ambarcațiune sportivă foarte lungă, îngustă și ușoară, cu rame lungi și ușoare și cu scaune mobile. **2.** Probă sportivă care se practică cu schiful (**1**). — Din fr., engl. **skiff.**

SCHIFÍST, -Ă, *schifiști, -ste,* s.m. și f. Sportiv specializat în probele de schif (**2**). — **Schif** + suf. *-ist.*

SCHÍJĂ, (**1**) *schije,* s.f. **1.** Bucățică de metal rezultată din sfărâmarea prin explozie a unei bombe, grenade etc. **2.** (Rar) Fontă, tuci. — Din pol. **spiz.**

SCHÍLAV, -Ă, *schilavi, -e,* adj. (Înv. și pop.) Schilod. — Probabil contaminare între **chilav** (reg. „schilod" < bg., sb.) și **schilod.**

SCHILĂVÍ, *schilăvesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv. și pop.) A (se) schilodi. — Din **schilav.**

SCHILĂVÓS, -OÁSĂ, *schilăvoși, -oase,* adj. (Înv.) Schilod. — **Schilav** + suf. *-os.*

SCHILÉR, *schileri,* s.m. Dregător domnesc, conducător al unui punct vamal (din preajma unei ape) în Evul Mediu în Țările Române. — **Schelă** + suf. *-ar.*

SCHILÍFT, *schilifturi,* s.n. Instalație pentru transportul schiorilor pe vârful unei pârtii sau pe o pantă. [Scris și: *skilift*] — Din engl., fr. **schilift.**

SCHILÓD, -OÁDĂ, *schilozi, -oade,* adj. (Despre ființe) Cu unul sau mai multe membre mutilate sau anchilozate ori deformate de o infirmitate; (despre membre) mutilat, ciuntit, deformat, anchilozat; schilav, schilăvos. — Et. nec.

SCHILODEÁLĂ, *schilodeli,* s.f. Schilodire, mutilare; starea celui schilod. — **Schilodi** + suf. *-eală.*

SCHILODÍ, *schilodesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A face pe cineva să devină sau a deveni schilod, infirm; a (se) mutila, a (se) schilăvi. — Din **schilod.**

SCHILODÍRE, *schilodiri,* s.f. Acțiunea de a *(se) schilodi* și rezultatul ei; schilodeală; mutilare. — V. **schilodi.**

SCHILODÍT, -Ă, *schilodiți, -te,* adj. Schilod, infirm, mutilat. — V. **schilodi.**

SCHIMĂ, *schime,* s.f. **I. 1.** Ordin călugăresc sau preoțesc; tagmă, cin. **2.** Haină călugărească. **II.** Gest, mișcare prin care cineva vrea să exprime ceva. ✦ Mișcare a feței; grimasă, strâmbătură. — Din ngr. **schima.**

SCHIMB, *schimburi,* s.n. **1.** Înlocuire a cuiva cu altcineva sau a ceva cu altceva (de aceeași natură). ✧ (Tehn.) *Piesă de schimb* = piesă dintr-un mecanism, fabricată izolat de acesta și menită să înlocuiască altă piesă, identică, dar uzată, a mecanismului. (Fiziol.) *Schimb de materii* = totalitatea proceselor care se petrec în organism cu ocazia asimilării hranei. *Schimburi respiratorii* = totalitatea proceselor prin care se introduce în sânge oxigenul și se elimină dioxidul de carbon. ✧ Loc. adj. și adv. *Cu schimbul* = (care apare, intervine etc.) când unul, când altul; pe rând. (Mil.; în trecut) *Trupă cu schimbul* = trupă în care soldații erau chemați să facă serviciul în mod periodic și pe rând (în intervale fiind lăsați la vatră). ✧ Expr. *Schimb de cuvinte* = discuție aprinsă, ceartă. **2.** Faptul de a ceda un lucru, un bun, pentru a lua altul în locul lui; procesul circulației mărfurilor ca formă de repartizare a bunurilor produse de societate. ✧ Loc. adv. *În schimb* = drept compensație, ca echivalent. ✧ Loc. prep. *În schimbul...* = în locul..., pentru... ✦ (Concr.) Ceea ce se primește, se obține în locul a ceea ce s-a cedat; echivalent, compensație. ✦ Transformare a unei sume de bani în alta de aceeași valoare, dar constând din alte monede. ✧ *Casă de schimb* = întreprindere comercială care se ocupă cu schimbarea banilor. *Scrisoare de schimb* = act prin care semnatarul cere unei alte persoane să plătească o sumă de bani celui indicat în act. *Agent de schimb* = persoană intermediară care are rolul de a negocia, în mod oficial, obligațiuni de stat și alte efecte. **3.** (Fiz.) Trecere a unei energii, a unei sarcini electrice, a unei particule etc. de la un sistem fizic la altul, dintr-o parte în alta. **4.** Totalitatea lucrătorilor, funcționarilor etc. care se găsesc în același interval de timp la lucru într-o secție, într-un serviciu etc. în care lucrează mai multe rânduri de angajați; echipă de lucrători sau persoană care, după un interval de timp determinat, înlocuiește sau este înlocuită în muncă de altă echipă sau de altă persoană; interval de timp cât lucrează astfel o

echipă sau o persoană. **5.** (Mai ales la pl.) Rufărie de corp (sau de pat) care o înlocuieşte pe cea murdară; primeneli. — Din **schimba** (derivat regresiv).

SCHIMBÁ, *schimb,* vb. I. **1.** Tranz. A înlocui un lucru cu altul sau pe cineva cu altcineva (de aceeaşi natură). ✧ Expr. *A schimba scrisori* = a coresponda. *A schimba o vorbă* (sau *un cuvânt, câteva vorbe, câteva cuvinte* etc.) (cu cineva) = a sta (puţin) de vorbă; a conversa, a vorbi (cu cineva). **2.** Tranz. A ceda un lucru, un bun, pentru a lua în locul lui altul (echivalent ca valoare), a ceda un obiect pentru altul, a face schimb. ✦ A ceda o sumă de bani pentru a primi alta de aceeaşi valoare, dar constând din alte monede. **3.** Tranz. A da unui lucru altă formă, alt aspect etc.; a modifica, a transforma. ✧ Expr. *A schimba vorba* = a abate convorbirea în altă direcţie. *A schimba cântecul (*sau *tonul, nota, foaia* etc.) = a-şi modifica comportarea, atitudinea. (Refl.) *Se schimbă vorba,* se spune când intervine ceva care modifică situaţia existentă. ✦ Refl. (Despre oameni) A-şi modifica aspectul, firea, conduita etc. ✦ Refl. (Despre timp, vreme) A se modifica (în bine sau în rău). **4.** Refl. şi tranz. A (se) îmbrăca (cu) rufe curate, a (se) primeni; a(-şi) pune alte haine în locul celor purtate până atunci. ✦ (Înv.) A (se) travesti. **5.** Tranz. A muta (în alt loc, în altă parte). — Lat. ***excambiare.**

SCHIMBÁRE, *schimbări*, s.f. Acţiunea de *a (se) schimba* şi rezultatul ei; schimbat. ✧ *Schimbarea la Faţă (a lui Isus Hristos)* = sărbătoare bisericească ortodoxă care se prăznuieşte la 6 august. — V. **schimba.**

SCHIMBÁŞ, *schimbaşi,* s.m. Soldat care făcea parte din trupele cu schimbul. — **Schimb** + suf. *-aş.*

SCHIMBÁT s.n. Schimbare. — V. **schimba.**

SCHIMBĂCIÓS, -OÁSĂ, *schimbăcioşi, -oase*, adj. Schimbător (**I**). — **Schimba** + suf. *-ăcios.*

SCHIMBĂTÓR, -OÁRE, *schimbători, -oare,* adj., s.n. **I.** Adj. Care se schimbă (uşor, repede); nestatornic, variabil, schimbăcios. **II.** S.n. **1.** Sistem tehnic sau fizico-chimic care permite să se modifice valoarea mărimilor caracteristice altui sistem tehnic sau fizico-chimic, direcţia mersului unui vehicul etc. ✧ *Schimbător de viteză* = dispozitiv montat între un motor de antrenare şi organele care transmit mişcarea unui alt sistem tehnic, permiţând să se modifice viteza de lucru sau de deplasare a sistemului antrenat. **2.** Aparat sau agent (chimic, fizic etc.) care permite schimbul de substanţe, de energie, de căldură între două medii. **3.** (În sintagma) *Schimbător de cale* = instalaţie care leagă între ele două sau mai multe linii de cale ferată, servind la trecerea unui vehicul de pe o linie pe alta. — **Schimba** + suf. *-ător.*

SCHÍMNIC, -Ă, *schimnici, -ce,* s.m. şi f. Pustnic, sihastru. [Var.: (rar) **schívnic, -ă** s.m. şi f.] — Din sl. **skimĭnikŭ.**

SCHIMNICÉSC, -EÁSCĂ, *schimniceşti,* adj. Care aparţine schimnicului, privitor la schimnic. [Var.: (rar) **schivnicésc, -eáscă** adj.] — **Schimnic** + suf. *-esc.*

SCHIMNICÍ, *schimnicesc,* vb. IV. Refl. A se face schimnic. ✦ Intranz. A duce o viaţă de schimnic, a trăi ca un schimnic. [Var.: (rar) **schivnící** vb. IV] — Din **schimnic.**

SCHIMNICÍE, *schimnicii,* s.f. **1.** Starea, viaţa de schimnic; pustnicie, sihăstrie. **2.** Locuinţă a schimnicului. [Var.: (rar) **schivnicíe** s.f.] — **Schimnic** + suf. *-ie.*

SCHIMONOSEÁLĂ, *schimonoseli,* s.f. Faptul de *a (se) schimonosi;* schimonosită. [Var.: (reg.) **schimoseálă** s.f.] — **Schimonosi** + suf. *-eală.*

SCHIMONOSÍ, *schimonosesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A deforma, a strica, a strâmba, a poci aspectul. *Schimonoseşte cuvintele*. **2.** Refl. (Despre oameni) A se strâmba, a face grimase; *p. ext.* a face nazuri. [Var.: (reg.) **schimosí** vb. IV] — Din ngr. **aschimoníso** (viit. lui *aschimonó*).

SCHIMONOSÍRE, *schimonosiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) schimonosi* şi rezultatul ei. [Var.: (reg.) **schimosíre** s.f.] — V. **schimonosi.**

SCHIMONOSÍT, -Ă, *schimonosiţi, -te,* adj. Pocit, deformat, sluţit. ✦ (Despre faţă şi despre gură) Strâmbat, contractat într-o grimasă (trecătoare). [Var.: (reg.) **schimosít, -ă** adj.] — V. **schimonosi.**

SCHIMONOSITÚRĂ, *schimonosituri,* s.f. **1.** Grimasă, strâmbătură (a obrazului, a gurii etc.). **2.** Lucru deformat, pocit, schimonosit. ✦ Monstru, pocitanie. [Var.: (reg.) **schimositúră** s.f.] — **Schimonosi** + suf. *-tură.*

SCHIMOSEÁLĂ s.f. v. **schimonoseală.**

SCHIMOSÍ vb. IV v. **schimonosi.**

SCHIMOSÍRE s.f. v. **schimonosire.**

SCHIMOSÍT, -Ă adj. v. **schimonosit.**

SCHIMOSITÚRĂ s.f. v. **schimonositură.**

SCHINDÚC s.m. Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu flori albe-verzui, cu fructele ovale, aromatice, din care se prepară un fel de rachiu *(Conioselinum vaginatum). —* Et. nec.

SCHINDÚF s.m. (Bot.) **1.** Cimbrişor. **2.** Plantă erbacee din familia leguminoaselor, folosită ca nutreţ pentru vite sau în bucătărie şi în medicină *(Trigonella foenum graecum)*. — Et. nec.

SCHINÉL, *schinei,* s.m. Mică plantă erbacee cu flori galbene folosită ca plantă medicinală (*Cnicus benedictus*). — **Schin** *(= spin)* + suf. *-el.*

SCHINGI, *schingiuri,* s.n. (Înv.) Schingiuire, tortură, caznă. — Cf. tc. i ş k e n c e.

SCHINGIUÍ, *schingiuiesc,* vb. IV. Tranz. A supune pe cineva la (mari) suferinţe fizice; a chinui, a munci, a tortura; a maltrata. ✦ Fig. A deforma, a stâlci, a poci cuvintele, limba etc. — **Schingi** + suf. *-ui*.

SCHINGIUÍRE, *schingiuiri,* s.f. Acţiunea de *a schingiui*; chin, tortură, caznă. — V. **schingiui.**

SCHINGIUÍT[1] s.n. Faptul de *a schingiui.* — V. **schingiui.**

SCHINGIUÍT[2]**, -Ă,** *schingiuiţi, -te,* adj. **1.** (Despre fiinţe) Care a fost supus la (mari) suferinţe fizice; chinuit, torturat. **2.** Fig. (Despre cuvinte, limbă, vorbire etc.) Pronunţat, scris sau reprodus incorect; deformat, stâlcit. — V. **schingiui.**

SCHINTÉIE s.f. v. **scânteie.**

SCHINÚŢĂ, *schinuţe,* s.f. Plantă erbacee cu flori albastre sau albe; bănică (*Phyteumia orbiculae*). — **Schin** *(= spin)* + suf. *-uţă.*

SCHIÓR, -OÁRĂ, *schiori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care schiază, care practică schiul. [Pr.: *schi-or*] — Din fr. **skieur.**

SCHIP, *schipuri,* s.n. Vas mare de metal, care alunecă (pe role) pe o distanţă fixă şi se descarcă automat, folosit la transportul materialelor în mine, în fabrici etc. — Din fr., engl. **skip.**

SCHIPETÁR, *schipetari,* s.m. Denumire autohtonă pe care şi-o dau albanezii. — Cf. alb. S h q i p ë t a r.

SCHÍPTRU, *schiptre,* s.n. (Înv.) Sceptru. — Din sl. **skiptru.**

SCHISMÁTIC, -Ă, *schismatici, -ce,* adj. (Adesea substantivat) Care s-a separat de comunitatea unei biserici, care nu mai recunoaşte autoritatea unei biserici. — Din fr. **schismatique,** lat. **schismaticus.**

SCHÍSMĂ, *schisme,* s.f. **1.** Sciziune în sânul Bisericii, refuz al unui grup de credincioşi de a se supune conducerii oficiale. **2.** P. anal. Dezbinare, ruptură provocate de o deosebire de păreri. — Din fr. **schisme,** lat. **schisma.**

SCHIT, *schituri,* s.n. Mănăstire mică sau aşezare călugărească situată într-un loc retras; călugării dintr-o astfel de mănăstire. — Din sl. **skitŭ.**

SCHITULÉŢ, *schituleţe,* s.n. Diminutiv al lui *schit.* — **Schit** + suf. *-uleţ.*

SCHIŢÁ, *schiţez,* vb. I. Tranz. **1.** A desena ceva în mod schematic, a executa în câteva linii generale un desen preliminar, fugitiv. ✦ Fig. A contura, a descrie, a reda ceva în scris prin câteva trăsături caracteristice. ✦ Fig. A face în mod vag, incomplet un gest, o mişcare etc. **2.** A fixa punctele principale ale unui plan, ale unei lucrări, a proiecta în linii mari; a concepe. — Din it. **schizzare.** Cf. s c h i ţ ă.

SCHIŢÁRE, *schiţări,* s.f. Acţiunea de *a schiţa* şi rezultatul ei. — V. **schiţa.**

SCHÍŢĂ, *schiţe,* s.f. **1.** Desen, sculptură, plan arhitectural în care autorul conturează în linii mari şi caracteristice un subiect care îl preocupă (şi care serveşte la realizarea formei definitive). ✦ Plan iniţial şi sumar al unei lucrări; schemă. ✦ Lucrare, operă care cuprinde o privire generală şi sumară asupra unui anumit subiect. **2.** Specie literară a genului epic, de dimensiuni reduse, care înfăţişează un (singur) episod caracteristic din viaţa unuia sau mai multor personaje. — Din it. **schizzo.**

SCHÍVNIC, -Ă s.m. şi f. v. **schimnic.**

SCHIVNICÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **schimnicesc.**

SCHIVNICÍ vb. IV v. **schimnici.**

SCHIVNICÍE s.f. v. **schimnicie.**

SCHIZOFAZÍE, *schizofazii,* s.f. (Med.) Tulburare patologică (în schizofrenie) care se manifestă prin vorbire incoerentă, confuză. — Din fr. **schizophasie.**

SCHIZOFÍTĂ, *schizofite,* s.f. (La pl.) Grup de plante care au ca mod de reproducere diviziunea simplă; (şi la sg.) plantă din acest grup. — Din fr. **schizophyte.**

SCHIZOFRÉNIC, -Ă, *schizofrenici, -ce,* adj., s.m. şi f. (Om) care este bolnav de schizofrenie. — Din fr. **schizophrénique.**

SCHIZOFRENÍE, *schizofrenii,* s.f. Boală mintală cronică caracterizată prin slăbirea şi destrămarea progresivă a funcţiilor psihice şi prin pierderea contactului cu realitatea. — Din fr. **schizophrénie.**

SCHIZOGENÉZĂ, *schizogeneze, s*.f. (Biol.) Înmulţire asexuată prin diviziune. — Din fr. **schizogénèse.**

SCHIZOGONÍE, *schizogonii,* s.f. (Biol.) Înmulţire prin separare sau prin diviziune multiplă, la protozoare şi la plantele inferioare. — Din fr. **schizogonie.**

SCHIZOÍD, -Ă, *schizoizi, -de,* adj., s.m. şi f. (Med.) (Om) predispus la schizofrenie; tip de temperament caracterizat prin tendinţa de izolare şi predominarea vieţii interioare; (rar) schizotim. — Din fr. **schizoïde.**

SCHIZOIDÍE s.f. (Med.) Predispoziţie a unor persoane, a unor constituţii psihice pentru schizofrenie; tip de personalitate care manifestă această predispoziţie; (rar) schizotimie. [Pr.: *-zo-i-*] — Din fr. **schizoïdie.**

SCHIZOPÓD, *schizopode,* s.n. (La pl.) Ordin de crustacee terestre sau marine mici, cu picioarele bifurcate; (şi la sg.) crustaceu care face parte din acest ordin. — Din fr. **schizopode.**

SCHIZOTÍM, -Ă, *schizotimi, -e,* adj., s.m. şi f. (Med.; rar) Schizoid. — Din fr. **schizothyme.**

SCHIZOTIMÍE s.f. (Med.; rar) Schizoidie. — Din fr. **schizothymie.**

SCHWYZ s.n. Rasă superioară de taurine, de culoare predominant brună, crescută pentru lapte şi carne; animal care aparţine acestei rase. [Pr.: *şvit*] — Din n.pr. **Schwyz.**

SCIÁTIC, -Ă, *sciatici, -ce,* adj. s.f. **1.** Adj. (În sintagma) *Nerv sciatic* = nervul cel mai mare din corpul omenesc, care pleacă din partea de jos a măduvei spinării şi se ramifică în coapsă, gambă şi laba piciorului, inervând membrele inferioare. **2.** Adj. Care ţine de nervul sciatic, privitor la nervul sciatic. *Nevralgie sciatică*. **3.** S.f. Boală care se manifestă prin durere de-a lungul traiectului nervului sciatic,

accentuată la mişcare, la care se mai pot adăuga tulburări motorii, vasculare şi trofice. [Pr.: *sci-a-*] — Din fr. **sciatique,** lat. **sciaticus.**

SCIENCE-FICTION s.n. Literatură, film cu caracter ştiinţifico-fantastic. ✧ (Adjectival) *Literatură science-fiction.* [Pr.: *sáiăns-ficşăn.* — Abr.: *SF*] — Din engl. **science-fiction.**

SCIÉNTICĂ s.f. Disciplină care studiază ştiinţa ca fenomen social, dezvoltarea şi structura acesteia, organizarea, locul şi rolul ei în societate; scientologie. [Pr.: *sci-en-*] — După lat. **scientia.**

SCIENTÍSM s.n. Concepţie filosofică iniţiată la sfârşitul sec. XIX, potrivit căreia ştiinţele moderne ale naturii oferă singurul mod de cunoaştere sigură. [Pr.: *sci-en-*] — Din fr. **scientisme.**

SCIENTÍST, -Ă, *scientişti, -ste,* s.m. şi f. adj. **1.** S.m. şi f. Adept al scientismului. **2.** Adj. Care aparţine scientismului, privitor la scientism. [Pr.: *sci-en-*] — Din fr. **scientiste.**

SCIENTIZÁ, *scientizez,* vb. I. Tranz. A introduce în anumite discipline sau în anumite domenii metodele proprii altor ştiinţe, în special ale matematicii. [Pr.: *sci-en-*] — Cf. lat. s c i e n t i a, engl. s c i e n t i z e.

SCIENTIZÁRE, *scientizări,* s.f. Acţiunea de *a scientiza.* — V. **scientiza.**

SCIENTIZÁT, -Ă, *scientizaţi, -te,* adj. (Despre discipline, metode) În care s-au introdus metodele altor ştiinţe, mai ales ale matematicii. — V. **scientiza.**

SCIENTOLÓG, -Ă, *scientologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în scientologie. [Pr.: *sci-en-*] — Din **scientologie** (derivat regresiv).

SCIENTOLÓGIC, -Ă, *scientologici, -ce,* adj. Referitor la scientologie, de scientologie. [Pr.: *sci-en-*] — Din fr. **scientologique.**

SCIENTOLOGÍE s.f. Scientică. [Pr.: *sci-en-*] — Din fr. **scientologie,** engl. **scientology.**

SCIFOZOÁR, *scifozoare,* s.n. (La pl.) Clasă de celenterate cuprinzând unii polipi şi unele meduze; (şi la sg.) animal din această clasă [Pr.: *-zo-ar*] — Din fr. **scyphozoaire.**

SCINDÁ, *scindez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) despărţi în părţile constitutive sau în combinaţii mai simple; a (se) fracţiona, a (se) separa, a (se) subdiviza, a (se) divide. — Din fr. **scinder.**

SCINDÁRE, *scindări,* s.f. Faptul de *a (se) scinda.* — V. **scinda.**

SCINTIGRÁF, *scintigrafe,* s.n. (Med.) Aparat folosit în scintigrafie. — Din fr. **scintigraphe.**

SCINTIGRÁFIC, -Ă, *scintigrafici, -ce,* adj. (Med.) Care este obţinut prin scintigrafie, de scintigrafie. — Din engl. **scintigraphic.**

SCINTIGRAFÍE s.f. (Med.) Metodă de explorare a unui ţesut, a unui organ intern prin introducerea unei substanţe radioactive; (concr.) imagine astfel obţinută. — Din fr. **scintigraphie,** engl. **scintigraphy.**

SCINTIGRÁMĂ, *scintigrame,* s.f. (Med.) Înregistrare grafică a radioactivităţii unui ţesut după introducerea unei substanţe radioactive; (rar) scintilogramă. — Din fr. **scintigramme.**

SCINTILATÓR, *scintilatoare,* s.n. (Fiz.) Substanţă în masa căreia se produc scintilaţii sub acţiunea razelor radioactive. — Din fr. **scintillateur.**

SCINTILÁŢIE, *scintilaţii,* s.f. **1.** Modificare de intensitate şi de coloraţie a luminii stelare, datorită refracţiei sale neregulate în atmosferă. **2.** Lumină emisă de o substanţă fosforescentă sub influenţa ionizării. **3.** (Rar) Scânteiere, sclipire. — Din fr. **scintillation.**

SCINTILOGRÁMĂ, *scintilograme,* s.f. (Med.; rar) Scintigramă. — Din fr. **scintillogramme.**

SCIT, -Ă, *sciţi, -te,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană făcând parte dintr-o populaţie indo-europeană nomadă care a trăit, timp de mai multe secole î.H., în regiunile din nordul Mării Negre. **2.** Adj. Scitic. — Din fr. **Scythes,** lat. **Scythae.**

SCÍTIC, -Ă, *scitici, -ce,* adj. Care aparţine Sciţiei sau populaţiei ei, privitor la Sciţia sau la populaţia ei; scit. — Din fr. **scythique,** lat. **Scythicus.**

SCIZIONÁ, *scizionez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) despărţi, a (se) separa, a (se) desprinde dintr-un întreg organizat. [Pr.: *-zi-o-*] — Din **sciziune.**

SCIZIONÁR, -Ă, *scizionari, -e,* adj. (Rar) Scizionist. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **scissionaire.**

SCIZIONÁRE, *scizionări,* s.f. Acţiunea de *a (se) sciziona şi* rezultatul ei. [Pr.: *-zi-o-*] — V. **sciziona.**

SCIZIONÍST, -Ă, *scizionişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care aparţine unei fracţiuni sau care urmăreşte să provoace sciziune într-un grup, într-o mişcare organizată. **2.** Adj. Care ţine de sciziune sau de scizionişti (**1**), care priveşte sciziunea sau pe scizionişti. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **scissionniste.**

SCIZIPÁR, -Ă, *scizipari, -e,* adj. (Despre unele organisme unicelulare: adesea substantivat) Care se înmulţeşte prin sciziparitate. — Din fr. **scissipare.**

SCIZIPARITÁTE s.f. Formă de înmulţire la unele organisme unicelulare, care constă în diviziunea organismului în două părţi aproximativ egale. — Din fr. **scissiparité.**

SCIZIÚNE, *sciziuni,* s.f. Dezbinare, ruptură a unui grup dintr-o organizaţie politică, intervenită pe chestiuni de principiu, în urma unor grave disensiuni. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **scission,** lat. **scissio, -onis.**

SCIZÚRĂ, *scizuri,* s.f. (Anat.) Şanţ adânc care străbate suprafaţa unor structuri (oase, creier, viscere) şi le împarte uneori în segmente bine individualizate. ✦ Fisură pe suprafaţa unui organ; crăpătură, şanţ. — Din fr. **scissure.**

SCIZURÍTĂ, *scizurite,* s.f. (Med.) Inflamaţie a unei scizuri pulmonare. — Din fr. **scissurite.**

SCLAI, *sclaiuri,* s.n. Parte a joagărului care poartă buşteanul după ce a trecut de fierăstrău. — Et. nec.

SCLAV, -Ă, *sclavi, -e,* s.m. şi f. Persoană lipsită de orice drepturi, aflată în proprietatea deplină a unui stăpân pentru care munceşte; rob. ✦ Fig. Persoană care satisface orbeşte şi servil voinţa altuia ✦ Fig. Persoană care îşi subordonează integral voinţa sau acţiunile unei pasiuni, unei dogme, unui viciu etc. — Din lat. **sclavus.** Cf. fr. e s c l a v e.

SCLAVAGÍSM s.n. Sistem social bazat pe munca forţată a unor grupuri de oameni, numiţi sclavi, proveniţi din prizonierii de război şi din etnii şi de religii diferite. — După fr. **esclavagisme.**

SCLAVAGÍST, -Ă, *sclavagişti, -ste,* adj. Care aparţine sclavagismului, privitor la sclavagism; specific sclavagismului. — După fr. **esclavagiste.**

SCLAVÁJ s.n. (Rar) Sclavie. — După fr. **esclavage.**

SCLAVÍE s.f. Stare, condiţie de sclav; sclavaj, robie. ✦ Fig. Stare a celui aflat sub o stăpânire tiranică; stare de asuprire; aservire. — **Sclav** + suf. *-ie.*

SCLERENCHÍM, *sclerenchimuri,* s.n. Ţesut al unei plante alcătuit din celule moarte, cu membrane îngroşate. — Din fr. **sclérenchyme.**

SCLERODERMÍE, *sclerodermii,* s.f. Boală caracterizată printr-o întărire şi îngroşare a pielii şi a ţesuturilor celulare subcutanate şi care produce uneori atrofii şi deformaţii mari (ale tegumentelor). — Din fr. **sclérodermie.**

SCLEROMÉTRU, *sclerometre,* s.n. Instrument pentru determinarea durităţii unui corp metalic, prin măsurarea rezistenţei lui la zgâriere. — Din fr. **scléromètre.**

SCLEROPROTEÍNĂ, *scleroproteine,* s.f. (Biol.) Proteină fibroasă foarte rezistentă. — Din fr. **scléroprotéine.**

SCLERÓS, -OÁSĂ, *scleroşi, -oase,* adj. (Rar; despre ţesuturi) Îngroşat, fibros. — Din fr. **scléreux.**

SCLEROSCÓP, *scleroscoape,* s.n. Aparat pentru măsurarea durităţii unui material prin ricoşeul unui percutor în cădere liberă pe materialul respectiv. — Din fr. **scléroscope.**

SCLERÓT, *sclerоţi,* s.m. (Biol.) Organ de rezistenţă la unele ciuperci, format din îngrămădiri de hife întreţesute. — Din fr. **sclérote.**

SCLERÓTICĂ, *sclerotice,* s.f. Înveliş exterior, netransparent al globului ocular, care constă dintr-o membrană fibroasă cu funcţie protectoare; albul ochiului, albuş. — Din fr. **sclérotique.**

SCLEROZÁ, *sclerozez,* vb. I. Refl. A se îmbolnăvi de scleroză, a fi atins de scleroză. — Din fr. **scléroser.**

SCLEROZÁRE s.f. Acţiunea de *a se scleroza* şi rezultatul ei. — V. **scleroza.**

SCLEROZÁT, -Ă, *sclerozaţi, -te,* adj. (Adesea fig.) Bolnav, atins de scleroză. *Inimă sclerozată.* — V. **scleroza.**

SCLERÓZĂ, *scleroze,* s.f. Boală care se manifestă prin modificarea structurii normale a unui organ sau a unui ţesut, din cauza proliferării ţesutului conjunctiv pe care îl conţine. — Din fr. **sclérose.**

SCLIFOSEÁLĂ, *sclifoseli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a se sclifosi;* sclifosire, nazuri, mofturi, fasoane. — **Sclifosi** + suf. *-eală.*

SCLIFOSÍ, *sclifosesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) **1.** A plânge fără motiv sau a se preface că plânge; a se smiorcăi. **2.** A face mofturi, nazuri, fasoane; a se fandosi. — Et. nec.

SCLIFOSÍRE, *sclifosiri,* s.f. (Fam.) Faptul de *a se sclifosi*; sclifoseală. — V. **sclifosi.**

SCLIFOSÍT, -Ă, *sclifosiţi, -te,* adj. (Fam.; adesea substantivat) Care se sclifoseşte, care face nazuri; fandosit, izmenit. — V. **sclifosi.**

SCLINTÍ vb IV v. **scrânti.**

SCLIPEÁLĂ, *sclipeli,* s.f. (Rar) Sclipire. — **Sclipi** + suf. *-eală.*

SCLIPÉŢ, *sclipeţi,* s.m. (Bot.) **1.** Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu tulpina noduroasă, cu frunze compuse din trei foliole şi cu flori galbene, folosită în medicină *(Potentilla erecta).* **2.** Dumbeţ. — Et. nec.

SCLIPÍ, *sclipesc,* vb. IV. Intranz. A luci (cu o lumină vie şi tremurătoare sau intermitentă); a scânteia, a străluci. ✦ (Despre ochi, privire) A scânteia (din cauza unei emoţii), a avea o strălucire deosebită, nefirească. — Cf. c l i p i.

SCLIPICIÓS, -OÁSĂ, *sclipicioşi, -oase,* adj. (Reg.) Sclipitor. — **Sclipi** + suf. *-icios.*

SCLIPÍRE, *sclipiri,* s.f. Faptul de *a sclipi*; sclipeală, sclipit; lucire, scânteiere. — V. **sclipi.**

SCLIPÍT s.n. Sclipire. — V. **sclipi.**

SCLIPITÓR, -OÁRE, *sclipitori*, *-oare,* adj. Care sclipeşte; lucitor, lucios, strălucitor, scânteietor, sclipicios. ✦ Fig. Care se remarcă printr-o inteligenţă deosebită. — **Sclipi** + suf. *-tor.*

SCLIPITÚRĂ, *sclipituri,* s.f. Lucire, sclipire momentană, trecătoare. — **Sclipi** + suf. *-tură.*

SCLIPUÍ, *sclipuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A strânge cu greu, puţin câte puţin (din cele necesare); a face rost, a agonisi, a procura. — Et. nec.

SCLIPUÍRE s.f. (Reg.) Faptul de *a sclipui.* — V. **sclipui.**

SCLIVISEÁLĂ, *scliviseli,* s.f. **1.** (Pop. şi fam.) Sclivisire. **2.** (Concr.) Strat subţire de tencuială de ciment aplicat pe suprafaţa unui element de construcţie pentru a-i astupa porii şi a o face impermeabilă. — **Sclivisi** + suf. *-eală.*

SCLIVISÍ, *sclivisesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Pop. şi fam.) A se îmbrăca cu îngrijire exagerată; a se dichisi, a se spicui. **2.** Tranz. A netezi, a lustrui; a aplica un strat de scliviseală (**2**) pentru a netezi şi a impermeabiliza. — Din ngr. **sklivóso** (viit. lui *sklivóno*).

SCLIVISÍRE, *sclivisiri,* s.f. (Pop. şi fam.) Acţiunea de *a (se) sclivisi* şi rezultatul ei; dichisire; netezire, lustruire. — V. **sclivisi.**

SCLIVISÍT, -Ă, *sclivisiţi, -te,* adj. **1.** (Pop. şi fam; despre oameni; adesea substantivat) Dichisit, gătit, aranjat. **2.** Netezit, lustruit; şlefuit; lucios. — V. **sclivisi.**

SCOÁBĂ, *scoabe,* s.f. **1.** Piesă metalică formată dintr-o bară cu capetele îndoite în unghi drept şi ascuţite la vârf, folosită mai ales la îmbinarea elementelor de lemn ale construcţiilor provizorii (schele, barăci etc.). ✦ (Pop. şi fam.) Epitet depreciativ pentru o persoană foarte slabă sau pentru o femeie slabă şi rea. **2.** Numele unor piese metalice sau de lemn, asemănătoare ca formă sau ca funcţie cu scoaba (**1**), folosite în lucrări de dulgherie, de dogărie etc. **3.** (Rar) Scobitură în zid; firidă. **4.** Fiecare dintre discurile osoase de pe pielea unor peşti ca morunul, cega, nisetrul etc. — Din bg., sb. **skoba.**

SCOÁRŢĂ, *scoarţe,* s.f. **1.** Ţesut protector (gros şi tare) care acoperă tulpina şi rădăcina plantelor; coajă. ✧ Expr. *Obraz de scoarţă* = om necioplit, lipsit de ruşine de bună-cuviinţă. (Reg.) *Mamă* (sau *soră*) *de scoarţă* = mamă (sau soră) vitregă. **2.** Învelişul exterior şi solid al globului pământesc, cu o grosime care variază între 5 şi 8 km în zona oceanică şi între 30 şi 80 km în zona continentală; coajă care se formează la suprafaţa pământului după ploi mari urmate de secetă. **3.** (Anat.; în sintagma) *Scoarţa cerebrală* = partea exterioară a emisferelor cerebrale, formată din substanţă nervoasă cenuşie. **4.** Copertă rigidă a unei cărţi, a unui registru etc. ✧ Expr. *Din scoarţă în scoarţă* = de la prima până la ultima pagină, de la început până la sfârşit, în întregime. **5.** Perete de scânduri cu care se înlocuiesc loitrele carului când se transportă grăunţe. **6**. Covor cu urzeală de lână sau bumbac şi băteală din lână. — Lat. **scortea.**

SCOÁTE, *scot,* vb. III. Tranz. **I. 1.** A lua ceva (afară) dintr-o cantitate mai mare sau din locul unde se află. **2.** A extrage dintr-un spaţiu, dintr-un înveliş etc. pentru a elibera sau a utiliza. ✧ Expr. *A scoate sabia (din teacă)* = a începe vrajba, războiul. ✦ A elibera dintr-o strânsoare; a degaja. **3.** A pune la vedere; a da la iveală, a înfăţişa, a expune. ✧ Expr. *A scoate la vânzare* (sau *la mezat, la licitaţie*) = a pune în vânzare (sau la mezat, la licitaţie). *A scoate în evidenţă* (sau *în relief*) = a sublinia, a reliefa, a accentua. *A scoate la iveală* (sau *în vileag)* = a face cunoscut; a dezvălui. **4.** A(-şi) da jos de pe sine sau de pe altcineva un obiect de îmbrăcăminte, de podoabă etc. ✧ Expr. *Pe unde scot (*sau *scoţi* etc.) *cămaşa?* = cum aş (sau ai etc.) putea să scap (ori să scapi etc.) din încurcătura sau necazul în care mă aflu (sau te afli etc.)? ✦ A elibera din ham sau din jug un animal de tracţiune. **5.** A trage afară cu forţa; a smulge, a extrage, a extirpa. *I-a scos o măsea*. ✧ Expr. *A scoate* (cuiva) *sufletul* = a necăji, a supăra foarte tare (pe cineva). *A-şi scoate sufletul* = a se obosi prea mult, a pune (prea) mult suflet, a se extenua. *A-i scoate* (cuiva) *ochii* (pentru ceva) = a-i aduce (cuiva) mereu aminte de un serviciu sau de un bine pe care i l-ai făcut; a reproşa (ceva cuiva). *A-şi scoate ochii unul altuia* = a se certa; a se bate; a-şi imputa, a-şi reproşa. ✦ Fig. A obţine, a căpăta (cu greutate). **6.** A izgoni, a alunga, a da pe cineva afară dintr-un anumit loc. ✦ A face să iasă în calea sau în întâmpinarea cuiva. ✧ Expr. *A scoate* (pe cineva) *în lume* = a conduce (pe cineva) la o petrecere, la un spectacol, a face (pe cineva) să cunoască societatea. **7.** A îndepărta pe cineva dintr-o funcţie, a da afară. ✦ A elimina dintr-o serie, dintr-o listă, dintr-un şir. ✧ Expr. *A scoate din circuit* = **a)** a face să nu mai funcţioneze, întrerupând legăturile cu circuitul; **b)** a retrage din circulaţie. *A scoate corecturile* = a îndrepta greşelile indicate în corecturile unui text pregătit pentru tipar. **8.** A face pe cineva să iasă dintr-o anumită stare, a schimba starea cuiva. ✧ Expr. *A scoate* (pe cineva) *din viaţă* (sau *dintre cei vii)* = a omorî (pe cineva). *A nu mai scoate* (pe cineva) *din...* = a nu mai înceta de a numi (pe cineva) cu un nume, cu o poreclă, cu un calificativ (injurios). *A scoate* (cuiva) *peri albi* = a pricinui (cuiva) mari necazuri, a sâcâi mereu (pe cineva). ✦ A convoca, a aduna; a mobiliza (pentru o acţiune). **9.** A conduce pe călători într-un anumit loc; a duce până într-un loc. *O potecă i-a scos din pădure.* ✧ Expr. *A o scoate la capăt* = a termina ceva cu succes, a izbuti, a reuşi. *A scoate* (pe cineva) *la covrigi* = a ruina sau a păgubi (pe cineva). **10.** A scăpa, a salva, a ajuta (pe cineva) să iasă dintr-o situaţie grea. **11.** A obţine un produs din ceva; a extrage, a fabrica. **12.** A dobândi, a câştiga, a obţine, ✧ Expr. *A-şi scoate pâinea* (sau, rar, *mămăliga*) = a-şi câştiga existenţa, a dobândi cele necesare traiului. ✦ A lua înapoi, a recupera. **13.** A lua, a ridica, a obţine (un pachet, un act etc.) dintr-un anumit loc. **14.** A face ca cineva să parvină, să obţină o situaţie mai bună; a promova. *Meşterul l-a scos calfă.* ✧ Expr. *A scoate om din cineva* = a face pe cineva să devină om cumsecade, de valoare. **15.** A face o copie, o reproducere; a fotografia. **16.** A tipări, a edita, a publica. *A scos o carte*. **II. 1.** A împinge înainte, făcând să iasă în afară, a lăsa să se vadă, a da la iveală. *Scot capul pe geam*. ✧ Expr. *Fuge de-şi scoate ochii* = fuge foarte tare. ✦ A face să emane; a produce. ✦ A azvârli, a arunca, a trimite. **2.** A rosti sunete, a pronunţa cuvinte; a striga, a ţipa. ✦ A formula, a spune, a zice. **3.** A născoci, a scorni, a inventa. ✦ (Înv.) A institui. **4.** (Despre păsări) A cloci ouăle şi a face să iasă pui. **5.** (Despre plante) A face să răsară, să crească, să se dezvolte. — Lat. ***excotere** (= *excutere).*

SCOÁTERE, *scoateri,* s.f. Acţiunea de *a scoate* . — V. **scoate.**

SCOBÁI, *scobai,* s.m. (Iht.; reg.) Scobar. — Din sb. **skobalj.**

SCOBÁR, *scobari,* s.m. Peşte de apă dulce, lung de 25–30 cm, cu botul proeminent, verde-cenuşiu pe spate şi argintiu pe laturi şi pe burtă; scobai (*Chondrostoma nasus*). — Din bg. **skobar.**

SCOBÍ, *scobesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi intranz. A face o gaură, o adâncitură în ceva (tăind, desprinzând, scoţând materialul din interior cu o unealtă); a găuri, a săpa; a scormoni, a scociorî. ✦ Spec. A grava, a cizela. ✦ Spec. A ciopli, a sculpta. **2.** Refl. Fig. (Fam.) A se căuta, a se scotoci în buzunare, în portofel etc. **3.** Tranz. şi refl. A(-şi) vârî degetele în nas, între dinţi etc. pentru a (se) curăţa. — Din **scoabă.**

SCOBÍRE, *scobiri* s.f. Acţiunea de *a (se) scobi* şi rezultatul ei. — V. **scobi.**

SCOBÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) scobi.* — V. **scobi.**

SCOBÍT[2], -Ă, *scobiţi, -te,* adj. Care are o adâncitură, o scobitură; care are formă concavă. — V. **scobi.**

SCOBITOÁRE, *scobitori,* s.f. Beţişor foarte subţire şi ascuţit la unul dintre capete, care serveşte la scoaterea rămăşiţelor de alimente dintre dinţi sau din dinţi. — **Scobi** + suf. *-toare.*

SCOBITÚRĂ, *scobituri,* s.f. **1.** Loc scobit într-o suprafaţă, gaură, cavitate, adâncitură; săpătură. ✦ Văgăună. ✦ Parte scobită a unui obiect. **2.** Lucrare în formă de şanţ executată într-un zăcământ minier, cu scopul de a extrage mai uşor materialul. — **Scobi** + suf. *-tură.*

SCOBORÁRE, *scoborâri,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a scoborî;* coborâre. — V. **scoborî.**

SCOBORÂŞ, *scoborâşuri,* s.n. (Pop.) Coborâş. — **Scoborî** + suf. *-âş.*

SCOBORÂT[1] s.n. (Pop.) Faptul de a *scoborî;* coborât. — V. **scoborî.**

SCOBORÂT[2], -Ă, *scoborâţi, -te,* adj. (Pop.) Coborât. — V. **scoborî.**

SCOBORÂTÓR, -OÁRE, *scoborâtori, -oare,* s.m. şi f., adj. (Pop.) **1.** S.m. şi f. Descendent, urmaş. **2.** Adj. Care coboară — **Scoborî** + suf. *-tor.*

SCOBORÎ, *scobór,* vb. IV. (Pop.) **1.** Intranz., refl. şi tranz. A (se) da jos dintr-un loc ridicat sau dintr-un vehicul; a coborî (**1**). ✦ A se deplasa, a merge în jos pe un loc înclinat. ✦ Intranz. A zbura spre pământ, în jos. ✦ Intranz. (Despre soare, lună) A apune. **2.** Tranz. A schimba înălţimea glasului pentru a trece la un registru mai profund; a vorbi, a cânta cu glas scăzut; a coborî (**4**). **3.** Refl. Fig. A se înjosi, a se degrada, a se coborî (**6**). — Pref. *s-* + **coborî.**

SCOC, *scocuri,* s.n. **1.** Canal, jgheab prin care curge apa pentru a pune în mişcare roata morii sau a joagărului; lăptoc, uluc. ✦ Groapă, adâncitură făcută de apa care cade din scoc (**1**) ✦ P. gener. Jgheab, canal pentru scurgerea unui lichid. **2.** Construcţie din lemn în formă de jgheab, pe care alunecă buştenii de la locul de tăiere până la căile de transport. **3.** Jgheab sau tub metalic folosit la transportul prin alunecare al produselor miniere excavate. — Din sb. **skok.**

SCOCIORÍ vb. IV v. **scociorî.**

SCOCIORÎ, *scociorăsc,* vb. IV. (Pop. şi fam.) **1.** Intranz. A săpa în ceva făcând o gaură, o adâncitură; a râcâi. ✦ A scormoni, a răscoli. **2.** Intranz. Fig. A căuta, a cerceta amănunţit (pentru a găsi ceva sau a scoate ceva de undeva); a scotoci, a cotrobăi. ✧ Refl. *Se scociorăşte în buzunare.* ✧ Tranz. *Ce tot scociorăşti acolo ?* ✦ Tranz. A privi cu atenţie; a scruta, a cerceta. **3.** Tranz. Fig. A aţâţa, a irita, a provoca pe cineva (amintindu-i lucruri neplăcute). [Var.: **scociorí** vb. IV] — Et. nec.

SCOFÁLĂ s.f. (Fam.) Pricopseală, folos, ispravă. ✦ Ceea ce e de folos, util, valoros. — Et. nec.

SCOFÂLCÍ, *scofâlcesc,* vb. IV. Refl. **1.** A slăbi foarte mult, a avea obrajii descărnaţi, ridaţi, a ajunge să i se vadă oasele; *p. ext.* a îmbătrâni sau a părea bătrân. ✧ Tranz. *Boala l-a scofâlcit.* **2.** Fig. (Despre obiecte) A se strâmba, a se deforma, a se încovoia, a se turti; a se coşcovi, a se scoroji. — Et. nec.

SCOFÂLCÍRE, *scofâlciri,* s.f. Acţiunea de *a (se) scofâlci* şi rezultatul ei. — V. **scofâlci.**

SCOFÂLCÍT, -Ă, *scofâlciţi, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Foarte slab, cu obrajii uscaţi, ridaţi; *p. ext.* bătrân sau îmbătrânit. **2.** Fig. (Despre lucruri) Deformat, încovoiat, turtit; coşcovit, scorojit. — V. **scofâlci.**

SCOFÂLCITÚRĂ, *scofâlcituri,* s.f. (Pop.) **1.** Adâncitură, cută, rid care se formează pe obrajii persoanelor foarte slabe sau bătrâne. **2.** Văgăună; făgaş. — **Scofâlci** + suf. *-tură.*

SCÓICĂ, *scoici,* s.f. **1.** Nume dat mai multor specii de moluşte care au corpul moale, ocrotit de două valve calcaroase, de obicei cenuşii, care formează scheletul extern al animalului. ✧ *Scoică de râu* = gen de scoici comestibile care trăiesc pe sub malurile adânci ale râurilor (*Unio*); moluscă din acest gen. *Scoică de baltă* (sau *de lac*) = gen de scoici comestibile care trăiesc de obicei în mâlul apelor stătătoare sau cu un curs liniştit (*Anodonta*); moluscă din acest gen. *Scoică-de-mărgăritar* (sau *de perle de mare*) = scoică din Oceanul Indian şi Pacific, care produce perle *(Meleagrina margaritifera)*. **2.** Scheletul calcaros al scoicii (**1**); cochilie. ✦ Cochilie de melc. **3.** Acoperiş (de sticlă) în forma unei cochilii de scoică (**1**) sau în formă de evantai, construit la intrarea într-o clădire. **4.** Excrescenţă osoasă care se formează pe chişiţa sau pe coroana copitei calului şi care face ca animalul să şchiopăteze. **5.** (La armele de vânătoare) Adâncitura închizătorului, în care este înşurubat percutorul. — Din sl. **skolika.**

SCOICÚȚĂ, *scoicuțe,* s.f. Diminutiv al lui *scoică.* — **Scoică** + suf. *-uță.*

SCOLÁST, *scolaști,* s.m. (Rar) Adept al scolasticii. ✦ Cărturar care se ocupă numai cu partea formală a unei științe, ignorând practica. — Din germ. **Scholast.**

SCOLÁSTIC, -Ă, *scolastici, -ce,* adj. **1.** S.f. Curent filosofic dominant în Evul Mediu în Europa Occidentală creștină, care îmbina dogmele religioase cu tradiția mistică și intuitivă a filosofiei patristice, iar mai târziu cu aristotelismul; *p. ext.* mod de gândire și de activitate intelectuală formalistă, pedantă, ruptă de viață, de experiență. **2.** Adj. Care aparține scolasticii (**1**), privitor la scolastică. ✦ P. ext. Rupt de realitate, de viața practică, formal. — Din fr. **scolastique,** lat. **scholasticus.**

SCOLASTICÍSM s.n. Concepție specifică scolasticii. — Din fr. **scolasticisme.**

SCÓLEX, *scolexuri,* s.n. Extremitatea anterioară a teniei, pe care se află organele de fixare. — Din fr. **scolex.**

SCOLIÁST, *scoliaști,* s.m. (Livr.) Autor de scolii. [Pr.: *-li-ast*] — Din fr. **scoliaste.**

SCÓLIE, *scolii,* s.f. **1.** (În Grecia antică) Cântec recitat cu acompaniament muzical. **2.** (Livr.) Notă filologică, istorică, critică sau comentariu pentru înțelegerea textului unui autor din Antichitate. ✦ Remarcă privitoare la o teoremă. — Din fr. **scolie.**

SCOLIÓTIC, -Ă, *scoliotici, -ce,* adj., s.m. și f. (Med.) (Persoană) care suferă de scolioză. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **scoliotique.**

SCOLIÓZĂ, *scolioze,* s.f. Boală care constă în deviația laterală a coloanei vertebrale, mai ales în regiunea dorsală, din cauza slăbirii ligamentelor vertebrelor sau a îmbolnăvirii vertebrelor. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **scoliose.**

SCOLOPÉNDRĂ, *scolopendre,* s.f. Mic animal miriapod care trăiește în locuri umede și întunecoase și se hrănește cu larve de insecte; cârcăiac *(Scolopendra cingulata).* — Din fr. **scolopendre,** lat. **scolopendra.**

SCONCS, (**1**) *sconcși,* s.m., (**2**) *sconcsuri,* s.n. **1.** S.m. Mic mamifer carnivor din America, înrudit și asemănător cu dihorul, vânat sau crescut pentru blana sa prețioasă, de diverse culori *(Mephitis mephitis).* **2.** S.n. Blana prelucrată a sconcsului (**1**). — Din fr. **sconse,** germ. **Skons,** engl. **skunk.**

SCÓNDRU, *scondri,* s.m. Prăjină cilindrică lungă folosită pe o navă în diverse scopuri. — Et. nec.

SCONT, *sconturi,* s.n. **1.** Dobânda și comisionul reținute de o bancă comercială, care cumpără titluri de creanță pe termen scurt, înainte de scadența acestora. ✦ Sumă de bani reprezentând dobânda la un împrumut, pe care o bancă și-o reține cu anticipație la acordarea împrumutului. **2.** Reducere acordată unui debitor din valoarea unei polițe sau a unei datorii plătite înainte de scadență; recalculare și diminuare a dobânzilor, în cazul în care plata unei obligații se face înainte de termen. — Din it. **sconto.**

SCONTÁ, *scontez,* vb. I. Tranz. **1.** A cumpăra sau a vinde efecte de comerț înainte de scadență; a efectua un scont. **2.** Fig. A conta pe ceva, a-și face planuri dinainte în legătură cu un anumit fapt așteptat, a se baza pe ceva. — Din it. **scontare.**

SCONTÁBIL, -Ă, *scontabili, -e,* adj. (Despre polițe și alte efecte de comerț) Care poate fi scontat. — Din it. **scontabile.**

SCONTÁRE, *scontări*, s.f. Acțiunea de *a sconta*. — V. **sconta**.

SCONTATÓR, -OÁRE, *scontatori, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană, instituție) care face operații de scont. — Din it. **scontatore.**

SCOP, *scopuri,* s.n. Țintă, obiectiv către care tinde cineva; ceea ce își propune cineva să înfăptuiască; țel. ✧ Loc. prep. *În scopul...* = în vederea..., în interesul..., pentru... [Var.: (înv.) **scópos** s.n.] — Din ngr. **skopós.**

SCOPÍ, *scopesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A castra un animal. — Din sl. **skopiti.**

SCOPÍRE, *scopiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a scopi*; castrare. — V. **scopi.**

SCOPÍT, -Ă, *scopiți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. (Pop.) Castrat, jugănit. **2.** S.m. Membru al unei secte religioase ai cărei adepți se supun castrării; scapet. — V. **scopi.**

SCOPOLAMÍNĂ s.f. Alcaloid înrudit cu atropina, extras din frunzele și semințele mai multor plante solanacee și folosit în farmacie. — Din fr. **scopolamine.**

SCÓPOS s.n. v. **scop.**

SCOR, *scoruri,* s.n. Raportul dintre punctele înscrise și cele primite la o întrecere sportivă; rezultat reflectat de acest raport. ✧ *Scor alb* = meci nul. — Din fr. **score.**

SCORBORÓS, -OÁSĂ adj. v. **scorburos.**

SCORBOROȘÍ, pers. 3 *scorboroșește,* vb. IV. Refl. (Înv. și reg.) (Despre trunchiurile copacilor) A deveni scorburos. — Din **scorboros.**

SCORBOROȘÍT, -Ă, *scorboroșiți, -te,* adj. (Rar) Scorburos. — V. **scorboroși.**

SCÓRBURĂ, *scorburi,* s.f. **1.** Scobitură (mare) în trunchiul unui copac putrezit pe dinăuntru; *p. ext.* trunchi de copac găunos, putrezit. **2.** Gaură, văgăună mică într-un mal, în stâncă etc.; peșteră; *p. gener.* cavitate, gaură, scobitură. — Et. nec.

SCORBURÓS, -OÁSĂ, *scorburoși, -oase,* adj. (Despre copaci sau trunchiuri de copaci) Cu scorburi (**1**), găunos, scorboroșit; (despre pământ, munți etc.) plin de văgăuni, de peșteri. [Var.: (reg.) **scorborós, -oásă** adj.] — **Scorbură** + suf. *-os.*

SCORBÚT, *scorbuturi,* s.n. Boală datorată lipsei de vitamină C în alimentație, care se manifestă prin slăbirea forței musculare, anemie, sângerarea gingiilor, căderea dinților, apariția unor plăgi deschise etc. — Din fr. **scorbut.**

SCORBÚTIC, -Ă, *scorbutici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. De natura scorbutului, în legătură cu scorbutul. **2.** S.m. și f. Persoană bolnavă de scorbut. — Din fr. **scorbutique.**

SCORDOLEÁ, *scordolele,* s.f. Preparat culinar din nuci pisate și miez de pâine frecate cu usturoi, oțet (sau zeamă de lămâie) și untdelemn. — Din ngr. **skordhaliá.**

SCÓRER, (**1**) *scoreri,* s.m., (**2**) *scorere*, s.n. **1.** Persoană însărcinată cu evidența (și afișarea) scorului într-o întrecere sportivă. **2.** S.n. Panou, tabel pe care se afișează scorul într-o întrecere sportivă. — Din engl. **scorer.**

SCORIACÉU, -ÉE, *scoriacei, -ee,* adj. (Geol.; despre roci) Care are aspectul unei scorii vulcanice. [Pri: *-ri-a-*] — Din fr. **scoriacé.**

SCÓRIE, *scorii,* s.f. **1.** Zgură. **2.** Strat de oxid negru format la suprafața unei piese de oțel încălzite la temperaturi înalte. **3.** (În sintagma) *Scorie vulcanică* = material provenit din lava vulcanilor incomplet degazificată în contact cu apa. — Din fr. **scorie,** lat. **scoria.**

SCORMOLÍ vb. IV v. **scormoni.**

SCORMONÍ, *scormonesc,* vb. IV. **1.** Întranz. și tranz. A căuta cu de-amănuntul, a cerceta peste tot răvășind, răscolind (pentru a găsi sau a scoate la iveală); a scotoci, a controbăi; *p. gener.* a căuta. ✧ Refl. *Se scormonește în buzunare*. ✦ Tranz. Fig. A pătrunde cu privirea, a scruta; a cerceta. **2.** Tranz. A face să iasă ceva la iveală (dintr-un loc ascuns, dosit); a face să se miște din loc; a stârni. **3.** Tranz. A răscoli (în adânc) pământul zgâriind, râcâind, săpând, brăzdând (pentru a căuta, a găsi ceva). ✦ (Despre păsări) A scurma. ✦ A răscoli focul, jarul, cenușa pentru a face ca focul să se învioreze, să ardă mai bine. ✦ Fig. A zgândări, a ațâța, a aprinde o stare sufletească, un sentiment. ✧ Expr. *A scormoni la inimă* = a tulbura (pe cineva), a nelinişti, a nemulțumi. **4.** Intranz. A scobi într-un material dur; a sfredeli. [Prez. ind. și *scórmon.* — Var.: (reg.) **scormoli** vb. IV] — Et. nec. Cf. s c u r m a, r ă s c o l i.

SCORMONÍRE, *scormoniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) scormoni* și rezultatul ei; scormonit. — V. **scormoni.**

SCORMONÍT s.n. Scormonire. — V. **scormoni.**

SCORMONITÓR, -OÁRE, *scormonitori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. (Adesea substantivat) Care scormonește; *fig.* (în special) care caută să pătrundă, să cerceteze, să iscodească pentru a afla, a descoperi, a înțelege ceva. **2.** S.n. Piesă metalică în formă de gheară aplicată la unele pluguri, pentru a scormoni pământul dedesubtul brazdei. — **Scormoni** + suf. *-tor.*

SCORNEÁLĂ, *scorneli,* s.f. Scornitură. — **Scorni** + suf. *-eală.*

SCORNÍ, *scornesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A plăsmui, a inventa. ✦ A născoci ceva cu intenția de a induce în eroare; a ticlui, a urzi. **2.** Refl. A se isca, a se ivi, a se porni, a se declanșa, a se stârni, a se dezlănțui. **3.** Tranz. (Pop.) A face să iasă din adăpost; a stârni, a urni. [Var.: (reg.) **zgorní** vb. IV] — Din bg. **skorna,** ucr. **skornjaty.**

SCORNÍRE, *scorniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) scorni* și rezultatul ei. [Var.: (reg.) **zgorníre** s.f.] **— V. scorni.**

SCORNÍT, -Ă, *scorniți, -te,* adj. Care este plăsmuit, inventat; urzit, ticluit. — V. **scorni.**

SCORNITÓR, -OÁRE, *scornitori, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care scornește, inventează; creator; care lansează zvonuri, care minte. — **Scorni** + suf. *-tor.*

SCORNITÚRĂ, *scornituri,* s.f. **1.** Afirmație falsă, cu intenția de a induce în eroare, scorneală, minciună; zvon **2.** (Pop.) Ceea ce plăsmuiește, inventează, concepe cineva. — **Scorni** + suf. *-tură.*

SCOROÁMBĂ, *scoroambe,* s.f. (Bot.: reg.) Porumbă[1]. — Et. nec.

SCOROJEÁLĂ, *scorojeli,* s.f. Faptul de *a se scoroji.* ✦ (Concr.) Tencuială, var sau vopsea cojită. — **Scoroji** + suf. *-eală.*

SCOROJÍ, *scorojesc,* vb. IV. Refl. (Mai ales la pers. 3) **1.** (Despre lemn, piele, hârtie sau obiecte făcute din acestea) A se usca foarte tare, a se deteriora, a se strica (la suprafață) deformându-se, cojindu-se. **2.** (Despre vopsele, tencuieli și despre obiectele pe care sunt aplicate) A se degrada (la suprafață) prin umflare, cojire etc. din cauza condițiilor de mediu; a se coșcovi, a se coji, a se burduși. **3.** (Despre pielea corpului unor ființe) A se coji, a se descuama; a se zbârci, a se crăpa din cauza uscăciunii. ✦ P. ext. (Despre oameni sau părți ale corpului lor) A slăbi foarte mult; a se scofâlci. — Pref. *s* + **coroji** (reg. „a (se) coșcovi").

SCOROJÍRE, *scorojiri,* s.f. Faptul de *a se scoroji.* — V. **scoroji.**

SCOROJÍT, -Ă, *scorojiți, -te,* adj. **1.** (Despre lemn, piele, hârtie sau obiecte confecționate din acestea) Strâmbat, îndoit, crăpat, deformat (de căldură, de uscăciune). **2.** (Despre vopsele, tencuieli și despre obiectele pe care sunt aplicate) Degradat (la suprafață) prin umflare, cojire etc. din cauza condițiilor de mediu; coșcovit, cojit, burdușit. **3.** (Despre pielea corpului unor ființe) Aspru la pipăit, crăpat, zbârcit. ✦ P. ext. (Despre oameni sau părți ale corpului lor) Foarte slab, uscat; scofâlcit. — V. **scoroji.**

SCOROMBÁR, *scorombari,* s.m. (Bot.; reg.) Porumbar[1]. — **Scoroambă** + suf. *-ar.*

SCÓRPIE, *scorpii,* s.f. **1.** (Pop.) Scorpion (**1**). ✦ (În basme) Ființă cu însușiri supranaturale, închipuită de obicei ca un monstru feminin cu mai multe capete, care scoate flăcări pe nări și al cărei sânge ar avea însușiri miraculoase. ✦ Epitet injurios dat unei femei rele. **2.** (Astron.; pop.) Scorpion (**2**). **3.** Compus: *scorpie-de-mare* = pește teleostean marin cu aspect respingător, cu țepii înotătoarelor foarte veninoși *(Scorpaena porcus).* — Din sl. **skorpija.**

SCORPIÓN, *scorpioni,* s.m. **1.** Nume dat mai multor specii de arahnide având la extremitatea posterioară glande veninoase, care se deschid în vârful unui ac; scorpie (**1**). ✧ *Scorpionul-de-cărți* = scorpion minuscul, fără coadă și fără glande veninoase, având patru perechi de picioare și o pereche de foarfeci lungi, care trăiește printre filele cărților *(Chelifer cancroides).* **2.** N.pr. art. Numele unei constelații zodiacale din emisfera sudică. ✦ Numele unuia dintre cele 12 semne ale zodiacului; Scorpie (**2**). [Pr.: *-pi-on*] — Din fr. **scorpion,** lat. **scorpio, -onis.**

SCORȚÁR, (**1**, **2**) *scorțari,* s.m., (**3**) *scorțare,* s.n. **1.** S.m. Pasăre migratoare insectivoră mică cu gâtul alb, cu spinarea cenușie, cu pântecele galben, cu ciocul drept, tare și ascuțit și cu coada scurtă și retezată *(Sitta europaea).* **2.** S.m. Scorțărel. **3.** S.n. (Reg.) Covor (țărănesc); scoarță. — **Scoarță** + suf. *-ar*.

SCORȚĂRÁȘ, *scorțărași,* s.m. Scorțărel. — **Scorțar** + suf. *-aș*.

SCORȚĂRÉL, *scorțărei,* s.m. Pasăre insectivoră mică cu spinarea cenușie pătată cu alb, cu pântecele alb și cu ciocul lung și ascuțit, care își face cuibul în scorburi; scorțar (**2**), scorțăraș *(Certhia familiaris).* — **Scorțar** + suf. *-el*.

SCORȚIȘOÁRĂ s.f. **1.** Scoarța aromatică, de culoare roșcată-cenușie, a scorțișorului, folosită drept condiment și în medicină. **2.** (Reg.) Vopsea roșie (obținută din lemnul unui arbore exotic). — **Scoarță** + suf. *-ișoară.*

SCORȚIȘÓR, *scorțișori,* s.m. Numele mai multor specii de arbori exotici a căror scoarță este folosită drept condiment și în medicină. — Din **scorțișoară** (derivat regresiv).

SCORȚIȘORÍU, -ÍE, *scorțișorii,* adj. (Rar) De culoarea scorțișoarei. — **Scorțișoară** + suf. *-iu*.

SCORȚONÉRĂ, *scorțonere,* s.f. Plantă erbacee perenă din familia compozeelor, cu rizom pivotant și cărnos, de culoare brună, cu frunze mari și flori galbene, cultivată pe alocuri pentru rădăcinile sale comestibile *(Scorzonera hispanica).* — Din it. **scorzonera.**

SCORȚÓS, -OÁSĂ, *scorțoși, -oase,* adj. **1.** Care nu se îndoaie, care rămâne drept, lipsit de suplețe, țeapăn, tare, rigid; a cărui suprafață prezintă asperități, care este aspru la pipăit ca o scoarță (**1**). ✦ Fig. (Despre oameni și manifestările lor) Care este lipsit de maleabilitate, care nu este conciliant; rigid, distant. **2.** (Despre lemne, pământ etc.) Cu o crustă groasă și aspră, cu scoarță. ✧ *Pepene scorțos* = pepene galben cu miezul tare. *Mere scorțoase* = varietate de mere mari, cu coaja groasă, de culoare galbenă-ruginie. ✦ (Despre piele) Îngroșat, aspru, uscat, bătătorit, crăpat; (despre față, mâini etc.) cu pielea îngroșată, aspră, bătătorită, crăpată. — **Scoarță** + suf. *-os.*

SCORÚȘ, *scoruși,* s.m. Arbore din familia rozaceelor, cu frunze compuse, cu flori albe și cu fructe comestibile, brune sau galbene, cu lemnul foarte dens, dur și omogen, folosit în industria mobilelor *(Sorbus domestica).* ✧ *Scoruș-de-munte* (sau *-păsăresc*) = arbore mic din familia rozaceelor, cu ramuri plecate, cu frunze imparipenate, cu flori albe și fructe de mărimea unui bob de mazăre, roșii și astringente la gust *(Sorbus aucuparia).* — Din **scorușă** (derivat regresiv).

SCORÚȘĂ, *scorușe,* s.f. Fructul comestibil al scorușului (sau al scorușului de munte). — Din bg. **skoruša.**

SCÓTĂ, *scote,* s.f. Parâmă folosită pentru fixarea colțului de jos al unei vele pe o navă cu pânze. — Din it. **scotta.**

SCOTCH[1] s.n. Fâșie transparentă care servește pentru lipirea unor materiale, mai ales a hârtiei. [Pr.: *scoč*] — Cuv. engl.

SCOTCH[2], (**2**) *scoth-uri* s.n. **1.** Whisky scoțian. **2.** Sticlă, pahar cu scotch (**1**). [Pr.: *scoč*] — Cuv. engl.

SCOTOCEÁLĂ, *scotoceli,* s.f. Scotocire. — **Scotoci** + suf. *-eală.*

SCOTOCÍ, *scotocesc,* vb. IV. Tranz. intranz. și refl. A (se) căuta, a (se) cerceta cu de-amănuntul peste tot (pentru a găsi ceva); a cotrobăi. — Et. nec.

SCOTOCÍRE, *scotociri,* s.f. Acțiunea de *a (se) scotoci*; căutare amănunțită, cercetare minuțioasă, scotoceală. — V. **scotoci.**

SCOTOCÍT s.n. Faptul de *a (se) scotoci.* — V. **scotoci.**

SCOTOCÍTOR, -OÁRE, *scotocitori, -oare,* adj. Care scotocește, cercetează, iscodește (fără încetare). — **Scotoci** + suf. *-tor.*

SCOTÓM, *scotoame,* s.n. (Med.) Pierdere a vederii pe o porțiune limitată a câmpului vizual. — Din fr. **scotome.**

SCOȚI s.m. pl. Triburi celtice care populau inițial vestul și nordul Islandei și care în sec. V–VI s-au stabilit în nordul insulei britanice. — Din fr. **Scots.**

SCOȚIÁN, -Ă, *scoțieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Scoția. **2.** Adj. Care aparține Scoției sau scoțienilor (**1**), privitor la Scoția ori la scoțieni. [Pr.: *-ți-an*] — **Scoția** (n. pr.) + suf. *-ean.*

SCOVÁRDĂ s.f. v. **scovergă.**

SCOVÉRGĂ, *scovergi,* s.f. **1.** (Mai ales la pl.) Un fel de plăcintă din aluat (dospit), prăjită în grăsime (și umplută cu brânză, urdă etc); prăjitură uscată, minciunea. **2.** Epitet pentru o persoană foarte slabă, scofâlcită. [Var.: **scovárdă** s.f.] — Din sl. **skovrada** „tigaie".

SCRÁBĂ s.f. v. **scroambă.**

SCRABBLE, *scrabble-uri,* s.n. **1.** Joc logic cu litere, asemănător jocului de cuvinte încrucișate. **2.** Joc, partidă de scrabble (**1**). [Pr.: *screbl*] — Cuv. engl.

SCRĂDÍȘ, *scrădișuri,* s.n. Depunere de nisip sau de pietriș (mărunt), care formează fundul albiei unui râu, al unui fluviu sau al unor bălți; *p. ext.* loc acoperit cu astfel de depuneri. — Et. nec.

SCRÂNCIOB, *scrâncioburi,* s.n. **1.** Leagăn de lemn (sau construcție cu mai multe leagăne fixate pe același schelet) care se balansează sau se învârtește în cerc, servind ca mijloc de distracție; dulap. **2.** Scândură sprijinită la mijloc pe un suport (gros), pe ale cărei capete se așează două persoane, pentru a se legăna. — Et. nec.

SCRÂNCIOBÁR, *scrânciobari*, s.m. (Reg.) Om care învârtește scrânciobul (manual). — **Scrânciob** + suf. *-ar.*

SCRÂNTEÁLĂ, *scrânteli,* s.f. **1.** Scrântitură. **2.** Fig. Tulburare a minții; nebunie, țicneală. — **Scrânti** + suf. *-eală.*

SCRÂNTÍ, *scrântesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A deplasa, a scoate din articulație, din poziția sa normală un os, o încheietură etc.; a luxa. ✧ Expr. (Fam.) *A o scrânti* = a face o prostie, o gafă; a greși. ✦ Refl. (Despre membre, articulații etc.) A se deplasa de la locul normal. **2.** Refl. Fig. A-și pierde dreapta judecată; a se zăpăci, a înnebuni, a se țicni. [Var.: **scrintí,** (reg.) **sclintí** vb. IV] — Din sl. **krentati** „a suci, a întoarce".

SCRÂNTÍRE, *scrântiri,* s.f. Faptul de *a (se) scrânti;* scrânteală, scrântitură. — V. **scrânti.**

SCRÂNTÍT, -Ă, *scrântiți, -te,* adj. **1.** (Despre membre, oase, încheieturi) Deplasat din articulație; luxat. **2.** Fig. (Despre oameni) Dezechilibrat mintal; nebun, țicnit. — V. **scrânti.**

SCRÂNTITOÁRE, *scrântitori,* s.f. Nume dat mai multor specii de plante din familia rozaceelor, cu tulpina târâtoare, cu flori hermafrodite, mai ales galbene *(Potentilla).* — **Scrânti** + suf. *-toare.*

SCRÂNTITÚRĂ, *scrântituri,* s.f. Deplasare a unui os din articulația lui; luxație, scrânteală, entorsă. — **Scrânti** + suf. *-tură.*

SCRÁȘNET, *scrâșnete,* s.n. Zgomot caracteristic provocat de strângerea fălcilor și frecarea dinților de jos cu cei de sus (în momente de mânie, de suferință etc.). ✦ P. gener. Zgomot scârțâitor, strident; scârțâit. — **Scrâșni** + suf. *-et.*

SCRÂȘNÍ, *scrâșnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A strânge fălcile și a freca dinții de jos cu cei de sus, făcând să se audă un zgomot caracteristic (în momente de furie, de durere etc.). ✧ Tranz. *Își scâșnea dinții.* ✦ Tranz. Fig. A rosti, a spune ceva printre dinți cu ură, cu mânie. **2.** P. gener. A produce un zgomot scârțâitor; a scârțâi. [Var.: (reg.) **crâșní** vb. IV] — Din bg. **skărša,** sb. **scršiti.**

SCRÂȘNÍRE, *scrâșniri*, s.f. Acțiunea de *a scrâșni* și rezultatul ei; *p. ext.* scrâșnet; scrâșnit[1]. — V. **scrâșni.**

SCRÂȘNÍT[1], *scrâșnituri,* s.n. Scrâșnire. — V. **scrâșni.**

SCRÂȘNÍT[2], **-Ă,** *scrâșniți, -te*, adj. Care își găsește expresia într-o scârșnire, asemănător unei scrâșniri. — V. **scrâșni.**

SCRÂȘNITÓR, -OÁRE, *scrâșnitori, -oare,* adj. Care scrâșnește. — **Scrâșni** + suf. *-tor.*

SCREÁMĂT, *scremete,* s.n. Faptul de a se screme; opintire, încordare a organismului (în special pentru evacuarea excrementelor). [Var.: **scrémet** s.n.] — **Screme** + suf. *-et.*

SCRÉME, *screm*, vb. III. Refl. **1.** A se forța, a se încorda făcând un efort pentru a evacua excrementele. **2.** Fig. (Fam.) A depune eforturi deosebite, a se strădui (zadarnic sau cu rezultate neînsemnate). ✧ Expr. *A se screme să...* = a fi pe punctul de a..., a fi gata să... *Se screme să plouă.* — Cf. lat. e x c r e m e n t u m.

SCRÉMET s.n. v. **screamăt.**

SCRÉPER, *screpere,* s.n. Mașină folosită la lucrări rutiere pentru săparea, transportarea și descărcarea pământului, la construcțiile de canale etc. — Din engl. **scaper,** rus. **screper.**

SCRI vb. IV v. **scrie.**

SCRIB, *scribi,* s.m. **1.** (La vechii egipteni) Funcționar inferior având atribuții de contabil și de copist. **2.** Persoană care redacta sau copia acte. **3.** Scriitor sau gazetar fără valoare, de obicei aservit unui partid politic. **4.** Cărturar la vechii evrei care tălmăcea cărțile lui Moise și interpreta poporului normele juridice. — Din fr. **scribe,** lat. **scriba.**

SCRIBĂRÉȚ, *scribăreți,* s.m. (Rar) Scriitor prost, lipsit de talent; literat care scrie mult și prost. — **Scrib** + suf. *-ăreț.*

SCRÍE, *scriu,* vb. III. **1.** Intranz și tranz. A reprezenta prin semne convenționale sunetele sau cuvintele vorbirii. ✧ Expr. (Intranz.; în basme) *De* (sau *pe) când scria* (sau, refl., *se scria) musca pe perete* = de mult, din timpuri străvechi. ✦ Tranz. impers. A se afla scris, a fi scris. ✧ Expr. *A-i scrie* (sau *a-i fi scris) cuiva pe față* (sau *în obraz)* = a se putea vedea pe fața cuiva starea lui sufletească, a se deduce ceva din expresia cuiva. ✦ Tranz. A acoperi ceva cu semne grafice sau, *p. gener.,* cu orice fel de semne, de figuri. ✦ Tranz. A completa (un formular) cu textul necesar. ✦ Tranz. (Înv. și pop.) A însemna, a desena, a zugrăvi; a contura, a schița. ✧ Expr. (Refl.) *A se scrie în partea cuiva* = a aduce, a semăna la chip cu cineva. ✦ A lăsa urme, a întipări, a imprima. ✧ Refl. *Urmele pașilor se scriseseră pe zăpadă.* **2.** Intranz. și tranz. A-și exprima, a-și formula gândurile, ideile în scris; a compune, a redacta o operă (literară, științifică). ✦ Tranz. A relata, a descrie, a povesti ceva în scris. **3.** A așterne pe hârtie un text, o scrisoare. ✦ Intranz. și tranz. A trimite (cuiva) o scrisoare. ✧ Refl. recipr. *Ne scriem din când în când.* ✦ A înștiința, a comunica ceva în scris. **4.** Tranz. A însemna, a nota, a înregistra ceva în scris; a trece numele cuiva pe o listă, într-o evidență. ✦ (Înv.) A inventaria; a catagrafia. ✧ Expr. (Pop.) *A scrie ceva pe numele cuiva* = a-i face cuiva acte de proprietate pentru... ✦ A trece ceva în contul cuiva, a pune în socoteală cuiva. **5.** Tranz. și refl.

(Pop.) A (se) înscrie într-o organizație, într-un corp constituit, într-un colectiv de muncă. **6.** Tranz. (Pop.) A prescrie, a indica unui bolnav tratamentul necesar. ✦ Tranz. impers. A fi stabilit, rânduit (prin legi, regulamente). ✧ Expr. *A(-i) fi scris cuiva* (sau *pentru cineva)* = a(-i) fi rânduit cuiva de la naștere, a(-i) fi sortit, hărăzit (prin soartă). [Perf. s. *scrisei,* part. *scris*. — Var.: **scri** vb. IV] — Lat. **scribere.**

SCRÍERE, *scrieri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a scrie* și rezultatul ei. **2.** (Concr.) Sistem de semne grafice convenționale prin care sunt reprezentate în scris sunetele sau cuvintele unei limbi. ✦ (Înv.) Ortografie. ✦ Mod particular de a caligrafia semnele grafice; fel de a scrie. **3.** (Concr.) Text scris: exprimare în scris; compunere, redactare a unui text: scrisoare (**5**), scris[1] (**4**). ✦ Operă literară sau științifică. — V. **scrie.**

SCRIITÓR, -OÁRE, *scriitori, -oare*, s.m., s.n. **1.** S.m. și f. Autor de opere literare. **2.** S.m. Funcționar de cancelarie care copia sau redacta acte, scrisori oficiale etc. ✦ Persoană în slujba domnului sau a unui înalt demnitar de stat, care îndeplinea funcția de secretar; diac, logofăt. **3.** S.n. (Înv.) Masă de scris; birou. [Pr.: *scri-i-*] — **Scrie** + suf. *-tor.*

SCRIITÓRAȘ, *scriitorași,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *scriitor;* scriitor (**1**) fără talent, fără valoare. **2.** Funcționar neînsemnat; conțopist. [Pr.: *scri-i-*] — **Scriitor** + suf. *-aș.*

SCRIITORICÉSC, -EÁSCĂ, *scriitoricești,* adj. Care aparține scriitorilor (**1**) sau operei lor, privitor la scriitori sau la opera lor. [Pr.: *scri-i-*] — **Scriitor** + suf. *-icesc*.

SCRIITORÍME s.f. Totalitatea scriitorilor (**1**), mulțime de scriitori. [Pr.: *scri-i-*] — **Scriitor** + suf. *-ime.*

SCRIITÚRĂ, *scriituri,* s.f. **1.** (Fam.) Fel de a scrie; scriere (**2**), scris[1] (**2**). ✦ Fel de scriere, sistem grafic. **2.** Text; *p. ext.* conținut al unei scrieri. **3.** Aspectul tehnic al unei compoziții muzicale în raport cu adaptarea ei la instrumentul muzical. [Pr.: *scri-i-*] — **Scrie** + suf. *-itură.*

SCRIJELÁ vb. I v. **scrijeli.**

SCRIJELÁRE s.f. v. **scrijelire.**

SCRIJELÁT, -Ă adj. v. **scrijelit.**

SCRIJELEÁLĂ, *scrijeleli,* s.f. Scrijelire; scrijelitură. — **Scrijeli** + suf. *-eală.*

SCRIJELÍ, *scrijelesc,* vb. IV. Tranz. A face pe o suprafață zgârieturi sau tăieturi superficiale cu o unealtă ascuțită sau tăioasă; a zgâria, a cresta. [Var.: **scrijelá** vb. I] — Din **scrijea** (reg. „felie subțire de pâine, de fructe etc.” < sb., ucr.).

SCRIJELÍRE, *scrijeliri,* s.f. Acțiunea de *a scrijeli* și rezultatul ei; zgârietură, crestătură, scrijeleală. [Var.: **scrijeláre** s.f.] — V. **scrijeli.**

SCRIJELÍT, -Ă, *scrijeliți, -te*, adj. Acoperit cu scrijelituri; zgâriat, crestat. [Var.: **scrijelát, -ă** adj.] — V. **scrijeli.**

SCRIJELITÚRĂ, *scrijelituri,* s.f. Tăietură, zgârietură superficială pe suprafața unui obiect. — **Scrijeli** + suf. *-tură.*

SCRÍMĂ s.f. Ramură sportivă care cuprinde probe de sabie, de floretă și de spadă. — După fr. **escrime.** Cf. it. s c r i m a.

SCRIMÉR, -Ă, *scrimeri, -e,* s.m. și f. Sportiv care practică scrima. — Din fr. **escrimeur** (după *scrimă*).

SCRIN, *scrinuri,* s.n. **1.** Dulăpior cu mai multe sertare suprapuse, în care se ține mai ales lenjerie; comodă. **2.** (Rar) Cutie, lădiță (căptușită cu mătase sau cu catifea) în care se păstrează bijuterii. — Din rus. **skrin,** lat. **scrinium.**

SCRINTÍ vb. IV v. **scrânti.**

SCRIPCÁR, *scripcari,* s.m. **1.** (Reg.) Lăutar (care cântă din scripcă). **2.** Gândac negru, cu antene lungi, care produce sunete asemănătoare cu un scârțâit; plopar; cobzar, țigănaș *(Saperda carcharis).*— **Scripcă** + suf. *-ar.*

SCRÍPCĂ, *scripci,* s.f. (Reg.) **1.** Vioară[3]. **2.** Sunet, cântec de vioară[3]. ✦ Arta, meseria de scripcar. — Din rus. **skripka.**

SCRÍPET s.m. v. **scripete.**

SCRÍPETE, *scripeți,* s.m. Mecanism alcătuit dintr-o roată cu un șanț periferic, care servește la transmiterea unei forțe prin intermediul unui cablu sau al unui lanț ce rulează pe șanț; dispozitiv bazat pe mecanismul descris mai sus, care servește la ridicarea unor greutăți; muflă. ✦ Dispozitiv pentru mișcarea ițelor la țesăturile simple, format din două roți cu diametre diferite dispuse pe același ax și formând un bloc comun situat deasupra războiului de țesut. [Var.: (reg.) **scrípet** s.m.] — Din bg. **skripec.**

SCRÍPTE s.f. pl. **1.** Condici, registre de evidență, de contabilitate, acte; însemnări cuprinse în aceste condici, registre etc. **2.** Documente istorice, hrisoave. — Din lat. **scripta.**

SCRÍPTIC, -Ă, *scriptici, -ce,* adj. **1.** Care a fost înscris, înregistrat în scripte (**1**); care se realizează pe baza sau cu ajutorul scriptelor. ✧ *Fond scriptic* = fond destinat plății personalului din schema unei întreprinderi sau instituții. *Personal scriptic* = personal angajat în schemă, personal bugetar. **2.** (Rar) Scris[2]. — Cf. s c r i p t e.

SCRIPTOLÓG, *scriptologi,* s.m. (Rar.) Birocrat. — Din **scripte.**

SCRIPTOLOGÍE s.f. Formalism exagerat în rezolvarea unor probleme administrative, a unor acte oficiale etc.; birocrație, birocratism. — **Scriptolog** + suf. *-ie.*

SCRIPTOMÁN, -Ă, *scriptomani, -e*, s.m. și f. (Rar) Persoană care are mania de a scrie; *p. ext.* birocrat. — Din **scriptomanie** sau din **scripte.**

SCRIPTOMANÍE s.f. (Rar) Obiceiul de a scrie mult, manie a scrisului. — **Scripte** + **manie.**

SCRIPTÚRĂ, *scripturi,* s.f. **1.** Scriere bisericească cuprinzând Vechiul și Noul Testament; Biblie. **2.** (Înv.) Operă literară, științifică etc. **3.** (Înv.) Însemnare, consemnare, relatare scrisă; text. **4.** (Înv.) Scris[1] (**2**). — Din lat. **scriptura.**

SCRIS[1], (4) *scrise,* s.n. **1.** Faptul de *a scrie* (**1**). ✧ *Mașină de scris* = mașină folosită pentru dactilografierea textelor. ✧ Loc. adj. și adv. *În scris* = notat (pe hârtie). **2.** Fel propriu de a scrie al cuiva, mod particular de a caligrafia semnele grafice; scriere (**2**), scriitură (**1**), scriptură (**4**), scrisoare (**3**). **3.** Acțiunea de a scrie (**2**), de a redacta o compoziție, o operă. ✦ Activitatea de scriitor, de publicist. **4.** Ceea ce este scris, ceea ce rezultă în urma muncii de elaborare, de redactare; scriere (**3**). *Folosește multe neologisme în scrisul său.* ✦ Totalitatea operelor scrise aparținând unui popor, unei națiuni, unui scriitor. *Scrisul românesc*. [Pl. și: (**2**) *scrisuri*] — V. **scrie.**

SCRIS[2], -Ă, *scriși, -se,* adj., s.m., s.f. **I.** Adj. Care este însemnat, consemnat în scris, scriptic. **II.** Subst. (Pop.) **1.** S.m. și f. Persoană predestinată să devină soțul sau soția cuiva. **2.** S.f. art. Ursită, soartă, fatalitate. — V. **scrie.**

SCRISOÁRE, *scrisori,* s.f. **1.** Comunicare scrisă trimisă cuiva prin poștă sau prin intermediul unei persoane; epistolă, răvaș. ✧ *Scrisoare de credit* = document prin care un bancher sau o bancă cere altui bancher sau altei bănci să pună la dispoziția purtătorului o sumă de bani. ✦ (La pl.) Culegere de corespondență având valoare literară sau istorică. ✦ (La pl.) Operă literară în proză scrisă sub formă de corespondență. **2.** (Înv.) Faptul de a scrie; ceea ce este scris. **3.** (Pop.) Scris[1] (**2**). **4.** (Înv.) Hârtie scrisă, document, act. ✧ *Scrisoare de acreditare* = document prin care se atestă împuternicirea unei persoane într-o calitate diplomatică. *Scrisoare de trăsură* = act care conține condițiile intervenite între cel care expediază o marfă și cel care o transportă (serviciul de coletărie, poștă etc.); fraht. **5.** (Înv.) Scriere (**3**). — **Scris** + suf. *-oare.*

SCRISORÍCĂ, *scrisorele,* s.f. Diminutiv al lui *scrisoare* (**1**). — **Scrisoare** + suf. *-ică.*

SCROÁFĂ, *scroafe,* s.f. **1.** Femela porcului (sau a mistrețului). ✧ Expr. *S-a suit scroafa în copac*, se spune despre un parvenit înfumurat. ✧ Compus: *scroafă-de-baltă* = pasăre din ordinul picioroangelor, cu pene roșcate, pe alocuri negre *(Ardetta minuta).* ✦ Epitet injurios la adresa unei femei (nesimțite, fără caracter etc.). **2.** Lovitură la jocul de biliard executată rău, dar care, din întâmplare, nimerește bine. — Lat. **scrofa.**

SCROÁMBĂ, *scroambe,* s.f. (Reg.; mai ales la pl.) Cizmă grosolană sau nepotrivită pe picior; încălțăminte foarte uzată. [Var.: **scrábă, șcrábă** s.f.] — Din ucr. **škrab.**

SCROB, *scroburi,* s.n. (Reg.) Jumări de ouă. — Din bg. **skrob.**

SCROBEÁLĂ, *scrobeli,* s.f. **1.** Amidon (sub formă de granule sau de pulbere) folosit la scrobirea unor fire, a unor produse textile, a unor articole de lenjerie și de îmbrăcăminte (după spălare); apret. **2.** (În sintagma) *Scrobeală albastră* = albăstreală (**2**). — Din bg. **skrobjala.**

SCROBÍ, *scrobesc,* vb. IV. Tranz. A da rigiditate, asprime, luciu firelor, produselor textile sau rufelor prin scufundarea lor într-o suspensie de amidon în apă; a apreta. — Din bg. **skrobja,** sb. **skrobiti.**

SCROBÍRE s.f. Acțiunea de *a scrobi* și rezultatul ei; apretare. — V. **scrobi.**

SCROBÍT[1] s.n. Faptul de *a scrobi.* — V. **scrobi.**

SCROBÍT[2], -Ă, *scrobiți, -te*, adj. (Despre rufe, fire sau produse textile) Care a fost supus operației de apretare; apretat. ✦ Fig. (Despre oameni și manifestările lor) Îngâmfat; rigid, pretențios, scorțos. — V. **scrobi.**

SCROFULARIACÉE, *scrofulariacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate cuprinzând ierburi, arbori și arbuști, cu flori hermafrodite și fructe de obicei capsule *(Scrophulariaceae);* (și la sg.) plantă din această familie. [Pr.: *-ri-a-ce-e*] — Din fr. **scrofulariacée.**

SCRÓFULĂ, *scrofule,* s.f. Ganglion limfatic din regiunea cervicală, inghinală sau axilară atins de scrofuloză. ✦ (La pl.) Scrofuloză. — Din fr. **scrofule,** lat. **scrofulae.**

SCROFULÓS, -OÁSĂ, *scrofuloși, -oase,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de scrofuloză, privitor la scrofuloză. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care are scrofule, cu scrofule; bolnav de scrofuloză. — Din fr. **scrofuleux.**

SCROFULÓZĂ, *scrofuloze,* s.f. Afecțiune cronică de natură tuberculoasă caracterizată prin inflamarea ganglionilor limfatici cervicali, inghinali sau axilari. ✦ Stare de debilitate (specifică copiilor și tinerilor) manifestată prin limfatism, hipertrofie ganglionară, predispoziție la tuberculoză etc. — Din germ. **Skrofulose.**

SCROMBĂÍ, *scrombăiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A strica, a scâlcia încălțămintea. — **Scroambă** + suf. *-ăi.*

SCROT, *scroturi,* s.n. Înveliș cutanat al testiculelor. — Din fr., lat. **scrotum.**

SCRUM s.n. **1.** Materie neagră sau cenușie care rămâne după arderea completă a unui corp (și care poate păstra în parte forma obiectului ars). ✧ Expr. *A se alege scrumul (și fumul* sau *și cenușa)* (de ceva sau de cineva) = a nu mai rămâne nimic (din ceva sau din cineva), a se distruge complet. **2.** Coajă arsă (dintr-o mâncare) care se prinde pe fundul unui vas. — Cf. bg. s k r u m, alb. s h k r u m p.

SCRUMBÍE, *scrumbii,* s.f. **1.** (Adesea cu determinarea „de Dunăre”) Specie de pește teleostean, lung de 30–40 cm, cu corpul alungit și turtit lateral, acoperit cu solzi mari, albi-argintii, care primăvara intră din mare în Dunăre, unde își depune icrele *(Alosa pontica).* **2.** (Adesea cu determinarea „albastră”) Specie de pește

teleostean de mare, lung de 20–30 cm, cu corpul aproape cilindric, acoperit cu solzi mărunți, albaștri-verzui pe spate *(Scomber scombrus).* — Din ngr. **skumbrí.**

SCRUMBIOÁRĂ, *scrumbioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *scrumbie.* **2.** Specie de scrumbie (**1**) de dimensiuni mici, care trăiește în Dunăre și în bălțile ei *(Clupeonella delicatula Nordmanni).* [Pr.: *-bi-oa-*] — **Scrumbie** + suf. *-ioară.*

SCRUMBÍȚĂ, *scrumbițe,* s.f. Varietate mică de scrumbie (**1**). — **Scrumbie** + suf. *-iță.*

SCRUMÉLNIȚĂ, *scrumelnițe,* s.f. (Rar) Scrumieră. — **Scrum** + suf. *-elniță.*

SCRUMIÉRĂ, *scrumiere,* s.f. Obiect (de diferite forme și dimensiuni) în care se scutură scrumul de țigară și se aruncă mucurile și chibriturile arse; scrumelniță. [Pr.: *-mi-e-*] — **Scrum** + suf. *-ieră* (după fr. *cendrier).*

SCRÚPUL, *scrupule,* s.n. Sentiment foarte dezvoltat al cinstei, al moralei, al corectitudinii, al datoriei, manifestat în acțiunile, în munca, în realizările cuiva. ✧ Loc. adj. și adv. *Fără* (sau *lipsit de) scrupul* (sau *scrupule)* = (care se comportă, acționează) fără a ține seamă de niciun considerent moral în atingerea unui scop. ✧ Expr. *A-și face scrupule* = a se frământa, a-și pune probleme de conștiință în fața unei dificultăți, a unei alternative. — Din fr. **scrupule,** lat. **scrupulum.**

SCRUPULÓS, -OÁSĂ, *scrupuloși, -oase,* adj. **1.** Care are, care manifestă scrupule; corect, cinstit; conștiincios, meticulos. **2.** Făcut cu atenție, cu grijă, în mod conștiincios, meticulos. — Din fr. **scrupuleux,** lat. **scrupulosus.**

SCRUPULOZITÁTE s.f. Însușirea de a fi scrupulos; corectitudine, cinste, probitate; conștiinciozitate, meticulozitate (la lucru).— Din fr. **scrupulosité,** lat. **scrupulositas, -atis.**

SCRUTÁ, *scrutez,* vb. I. Tranz. A privi cercetător, atent; a căuta să pătrundă cu privirea; a examina în amănunt. ✦ Fig. A pătrunde cu mintea, a analiza, a cerceta atent. — Din fr. **scruter,** lat. **scrutari.**

SCRUTÁRE, *scrutări,* s.f. Acțiunea de *a scruta* și rezultatul ei; cercetare amănunțită; analiză minuțioasă, observare. — V. **scruta.**

SCRUTĂTÓR, -OÁRE, *scrutători, -oare,* adj. Care privește atent, pătrunzător. ✦ Fig. Care analizează minuțios. — **Scruta** + suf. *-ător.*

SCRUTÍN, *scrutine,* s.n. Mod de alegere a deputaților, a senatorilor etc., potrivit căruia se votează fie câte o singură persoană, fie mai multe deodată dintre candidații menționați în buletinul de vot. ✦ Mod de organizare a alegerilor. — Din fr. **scrutin.**

SCUÁMĂ, *scuame,* s.f. (Med.) Strat epidermic subțire care se descuamează în unele boli eruptive și în anumite boli de piele. — Din fr. **squame.**

SCUÁR, *scuaruri,* s.n. Mică grădină publică aflată de obicei la o încrucișare de străzi sau în mijlocul unei piețe. — Din fr. **square.**

SCUD, *scuzi,* s.m. Veche monedă de argint sau de aur care a circulat în unele țări din Europa Apuseană, valoarea ei variind după țări și epoci. — Din it. **scudo.**

SCÚFĂ, *scufe,* s.f. Scufie. — Din ngr. **skúfos.**

SCUFÍE, *scufii,* s.f. **1.** Căciuliță de formă specială, care se leagă sub bărbie, purtată mai ales de sugari; bonețică. **2.** Bonetă de pânză, de stofă etc., care se poartă mai ales noaptea, în timpul somnului; tichie, căciuliță. **3.** Căciuliță rotundă, de culoare neagră, pe care o poartă călugărițele. — Din ngr. **skúfia,** it. **scuffia.**

SCUFÍȚĂ, *scufițe,* s.f. Diminutiv al lui *scufă.* — **Scufă** + suf. *-iță.*

SCUFUNDÁ, *scufúnd,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A intra sau a băga cu totul în apă sau în alt lichid; a (se) cufunda. ✦ Spec. A dispărea sau a face o navă să dispară sub nivelul apei (în urma unei avarii). ✦ Refl. Fig. (Despre aștri) A apune. **2.** Refl. A intra (adânc) în ceva, a se afunda (într-o materie moale); a se adânci, a se înfunda. ✦ (Despre ochi) A se înfunda în orbite. ✦ (Despre pământ) A se prăbuși, a se surpa. ✧ Expr. *N-are să se scufunde pământul* = nu se va întâmpla niciun rău, nu va fi prea mare pagubă. **3.** Tranz. și refl. Fig. (Rar) A face să fie sau a se lăsa absorbit de o activitate, de o preocupare. — Pref. *s-* + **cufunda.**

SCUFUNDÁRE, *scufundări,* s.f. Acțiunea de *a (se) scufunda* și rezultatul ei. — V. **scufunda.**

SCUFUNDĂTÓR, -OÁRE, *scufundători, -oare,* adj., s.m. **1.** Adj. Care (se) scufundă. **2.** S.m. Specialist în scufundarea sub apă (fără costum de scafandru). — **Scufunda** + suf. *-ător.*

SCUFUNDĂTÚRĂ, *scufundături,* s.f. Faptul de a (se) scufunda; (concr.) porțiune de teren scufundat; scufundiș. — **Scufunda** + suf. *-ătură.*

SCUFUNDÍȘ, *scufundișuri,* s.n. (Rar) Scufundătură. — **Scufunda** + suf. *-iș.*

SCUIPÁ, *scúip,* vb. I. **1.** Intranz. A elimina din gură salivă, flegmă etc. cu o mișcare specifică a buzelor și a limbii. ✦ Tranz. A arunca scuipat asupra (sau în urma) cuiva sau a ceva (sau a face numai gestul respectiv), în semn de batjocorire, de înjosire, de dispreț; *fig.* a-și manifesta disprețul față de cineva (prin cuvinte, atitudini etc.). ✦ Tranz. A da, a azvârli ceva afară din gură, *p. ext.* din gâtlej sau din plămâni; a expectora. ✧ Expr. (Fam.) *A-și scuipa plămânii* = **a)** se spune despre bolnavii de tuberculoză care tușesc și expectorează des; **b)** se spune pentru a arăta că cineva depune eforturi deosebite pentru ceva (fără rezultatele scontate). *A scuipa sânge* = a avea o hemoptizie. **2.** Tranz. A elimina (ajutat de salivă) un corp străin aflat sau introdus în gură. **3.** Intranz. și tranz. Fig. A arunca ceva cu forță. — Lat. ***scupire.**

SCUIPÁRE s.f. Acțiunea de *a scuipa* și rezultatul ei. — V. **scuipa.**

SCUIPÁT, (**1**) s.n., (**2**) *scuipați,* s.m. **1.** S.n. Faptul de *a scuipa.* **2.** S.m. Salivă, flegmă eliminată din gură prin scuipare. — V. **scuipa.**

SCUIPĂTOÁRE, *scuipători,* s.f. Vas special în care se scuipă. — **Scuipa** + suf. *-ătoare.*

SCUIPĂTÚRĂ, *scuipături,* s.f. Scuipare; (concr.) scuipat (**2**). — **Scuipa** + suf. *-ătură.*

SCUL, *sculuri,* s.n. Legătură de fire continue de lână, de bumbac, de mătase etc., înfășurate în formă de colac, în vederea unor operații de finisare sau pentru livrare. [Pl. și: *scule*] — Din ngr. **skullí.**

SCULÁ, *scol,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) trezi din somn, a (se) deștepta. ✧ Expr. (Refl.) *A se scula din morți* = a învia. ✦ A (se) ridica (din pat) după o boală; a (se) vindeca, a (se) însănătoși. **2.** Refl. și tranz. A (se) ridica în picioare, a (se) ridica de jos. **3.** Refl. (Pop.) A se ridica să plece; *p. ext.* a începe o acțiune, a se apuca de o treabă. **4.** Tranz. Fig. A mobiliza, a aduna (în vederea unei acțiuni). ✦ Tranz. și refl. A (se) răscula. ✦ Refl. (Înv.) A porni la război, a se ridica (cu armele) împotriva cuiva. — Probabil lat. ***excubulare.**

SCULAMÉNT, *sculamente,* s.n. (Med.; pop.) Blenoragie. — Din ngr. **skulaménto.**

SCULÁRE, *sculări,* s.f. Acțiunea de *a (se) scula; fig.* răscoală, revoltă. — V. **scula.**

SCULÁT s.n. Faptul de *a (se) scula.* — V. **scula.**

SCÚLĂ, *scule,* s.f. **1.** Piesă folosită pentru prelucrarea unor materiale solide, în scopul schimbării formei, a dimensiunilor și a proprietății acestora; unealtă, instrument. ✦ Parte activă a unei scule (**1**), care acționează nemijlocit asupra materialului de prelucrat. *Pânza de oțel constituie scula fierăstrăului.* ✦ Fig. Persoană, acțiune, fapt de care se servește cineva pentru atingerea unui scop; instrument. **2.** (Înv.; la pl.) Obiecte de preț; giuvaere, bijuterii. — Et. nec.

SCULĂRÍE, (**1**) *sculării,* s.f. **1.** Atelier unde se fabrică, se repară sau se păstrează scule (**1**). **2.** Totalitatea sculelor (**1**) care se găsesc într-un anumit loc; mulțime de scule. — **Sculă** + suf. *-ărie.*

SCULÉR, *sculeri,* s.m. Muncitor care face sau repară scule (**1**). — **Sculă** + suf. *-ar.*

SCULIȘOÁRĂ, *sculișoare,* s.f. Diminutiv al lui *sculă* (**1**). — **Sculă** + suf. *-ișoară.*

SCULIȘÓR, *sculișoare,* s.n. Diminutiv al lui *scul.* — **Scul** + suf. *-ișor.*

SCULPTÁ, *sculptez,* vb. I. Tranz. A reprezenta plastic, în trei dimensiuni, o figură, o imagine, o idee, un sentiment, cioplind o materie dură sau modelând o substanță plastică. — Din fr. **sculpter.**

SCULPTÁRE s.f. Acțiunea de *a sculpta;* sculptat. — V. **sculpta.**

SCULPTÁT s.n. Sculptare. — V. **sculpta.**

SCÚLPTOR, *sculptori,* s.m. Artist care se ocupă cu sculptura. — Din fr. **sculpteur,** lat. **sculptor, -oris.**

SCÚLPTORIȚĂ, *sculptorițe,* s.f. Femeie care se ocupă cu sculptura. — **Sculptor** + suf. *-iță.*

SCULPTURÁL, -Ă, *sculpturali, -e,* adj. Care ține de sculptură, referitor la sculptură; care sugerează o sculptură; lucrat ca o sculptură. ✦ Care este demn de a fi sculptat (datorită formelor sale); care are frumusețea formală a sculpturilor clasice. — Din fr. **sculptural.**

SCULPTURALITÁTE s.f. Însușirea de a fi sculptural. — **Sculptural** + suf. *-itate.*

SCULPTÚRĂ, (**2**) *sculpturi,* s.f. **1.** Ramură a artelor plastice care își propune să creeze imagini artistice în trei dimensiuni, prin cioplirea sau modelarea unui material. ✦ Fel de a sculpta caracteristic unei școli, unei epoci, unui popor sau unui sculptor. **2.** Operă artistică din domeniul sculpturii (**1**), lucrare a unui sculptor; ornament sculptat. — Din fr. **sculpture,** lat. **sculptura.**

SCUMP, -Ă, *scumpi, -e,* adj. **1.** (Despre lucruri) Care se vinde sau se cumpără la un preț ridicat; costisitor; (despre prețuri) mare, ridicat. ✦ (Despre oameni) Care cere prețuri mari. **2.** (Despre lucruri) Valoros, prețios, de preț. *Daruri scumpe.* **3.** (Despre ființe) Foarte drag, iubit. **4.** (Înv. și pop.) Zgârcit. ✧ Expr. *(A fi) scump la vorbă* = (a fi) tăcut. *A fi scump la râs* = a râde rar, a fi posac. *A fi scump la vedere* = a se arăta rar în societate, printre ceilalți oameni; a fi greu de găsit. ✧ (Substantivat) *Leneșul mai mult aleargă, scumpul mai mult păgubește.* — Din sl. **skonpŭ.**

SCUMPĂTÁTE, (**2**) *scumpătăți,* s.f. (Rar) **1.** Scumpete (**1**). **2.** (La pl.) Lucruri de preț, scumpeturi. **3.** (În loc. adv.) *Cu scumpătate* = cu măsură, în mod cumpătat; cu exactitate, cu scrupulozitate, cu mare grijă. — **Scump** + suf. *-ătate.*

SCUMPÉNIE s.f. (Rar) Scumpete (**1**). — **Scump** + suf. *-enie.*

SCUMPÉTE, (**2**) *scumpeturi,* s.f. **1.** Creștere mare a prețurilor; situație care caracterizează această creștere; perioadă de timp în care prețurile sunt (foarte) ridicate; scumpătate (**1**), scumpenie. **2.** (Mai ales la pl.) Lucru prețios, valoros. ✦ Epitet dat unei persoane iubite, dragi. **3.** (Înv. și pop.) Zgârcenie, avariție. — **Scump** + suf. *-ete.*

SCUMPÍ, *scumpesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A mări prețul unei mărfi, a vinde mai scump. ✧ Refl. pas. *Se scumpise hârtia.* ✦ Refl. (Despre oameni) A cere prețuri (mai) mari. **2.** Refl. (Despre oameni) A se tocmi mult; a se calici, a se zgârci (când vinde sau cumpără ceva). — Din **scump.**

SCUMPÍE, *scumpii,* s.f. **1.** Arbust cu flori verzi-gălbui, a cărui coajă și ale cărui frunze se folosesc în vopsitorie și în tăbăcărie, precum și în medicina populară,

pentru proprietățile lor antiseptice și astringente (*Cotinus coggygria*). **2.** (Bot.; reg.) Liliac[1]. [Acc. și: *scúmpie*] — Din pol. **skapia.**

SCUMPÍRE, *scumpiri,* s.f. Faptul de *a (se) scumpi.* — V. **scumpi.**

SCUMPIȘÓR, -OÁRĂ, *scumpișori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *scump;* scumpușor. — **Scump** + suf. *-ișor.*

SCUMPUȘÓR, -OÁRĂ, *scumpușori, -oare,* adj. Scumpișor. — **Scump** + suf. *-ușor.*

SCUND, -Ă, *scunzi, -de,* adj. (Despre ființe) De statură mică; scurt, mărunt. ✦ (Despre lucruri) De înălțime mică, puțin înalt; jos. — Din sl. **skondŭ.**

SCÚRGE, *scurg,* vb. III. **1.** Refl. și tranz. A curge sau a face să curgă un lichid, prelingându-se în cantități mici. ✦ Tranz. A scoate ultimele picături de lichid aflate într-un recipient. ✦ Refl. (Despre fluide) A ieși (în cantități mici) dintr-o conductă defectă. ✦ Refl. (Despre ochi) A se sparge, împrăștiindu-se din orbită. **2.** Tranz. A separa partea lichidă sau particulele aflate în suspensie dintr-un amestec. ✦ A seca apa dintr-un teren prin drenaj. **3.** Refl. (Despre ape) A curge la vale (lăsând în urmă locul uscat). ✦ Fig. (Despre grupuri de ființe, de vehicule) A se succeda, a merge în aceeași direcție, a se perinda. **4.** Refl. Fig. (Despre unități de timp) A trece unul după altul, a se desfășura. [Perf. s. *scursei*, part. *scurs*] — Lat. **excurrere** (după *curge).*

SCÚRGERE, *scurgeri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) scurge* și rezultatul ei. **2.** (Concr.) Loc (amenajat sau natural) pe unde se scurge apa de prisos. **3.** (Pop.) Nume dat unor secreții patologice ale corpului omenesc. — V. **scurge.**

SCURMÁ, *scurm,* vb. I. Tranz. și intranz. (Pop.) A răscoli la suprafața pământului (cu râtul, cu ciocul, cu ghearele, cu o unealtă etc.) pentru a scoate ceva la iveală sau pentru a face o gaură. ✦ Tranz. Fig. A preocupa (chinuind sufletește); a irita. — Probabil lat. ***excorrimare.**

SCURMÁRE, *scurmări,* s.f. Acțiunea de *a scurma* și rezultatul ei. — V. **scurma.**

SCURMÁT, -Ă, *scurmați, -te,* adj. (Despre pământ) Care este răscolit la suprafață. ✦ (Fig.) Iritat. — V. **scurma.**

SCURMĂTÓR, -OÁRE, *scurmători, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care scurmă, care scormonește. — **Scurma** + suf. *-ător.*

SCURMĂTÚRĂ, (**2**) *scurmături,* s.f. **1.** Faptul de *a scurma.* **2.** (Concr.) Loc unde s-a scurmat; groapă, gaură făcută prin scurmare. — **Scurma** + suf. *-ătură.*

SCURSOÁRE, *scursori,* s.f. **1.** Lichid (murdar) care se scurge dintr-un loc. ✦ (Pop.) Scurgere (**3**). **2.** (Rar) Faptul de a se scurge; (concr.) loc de scurgere. ✦ Albie a unei ape curgătoare. **3.** Epitet pentru un om de nimic, decăzut; lepădătură. — **Scurge** + suf. *-oare.*

SCURSÚRĂ, *scursuri,* s.f. **1.** Apă sau alt lichid (murdar) care se scurge dintr-un loc. **2.** Loc pe unde își face drum o apă curgătoare; făgaș. **3.** Epitet pentru un om de nimic, decăzut; lepădătură. — **Scurge** + suf. *-ură.*

SCURT, -Ă, *scurți, -te,* adj., adv., s.f. **I.** Adj. **1.** (Despre obiecte) De lungime redusă. ✦ (Despre distanțe, drumuri) Care se parcurge în puțin timp (având o lungime redusă). ✦ (Substantivat, f. pl.) Unde scurte. ✦ Expr. *A lua* (sau *a ține* pe cineva) *de* (sau *din) scurt* = a trata (pe cineva) cu asprime, a supune (pe cineva) unei discipline severe. (Substantivat, f.) *A trage scurta* = a duce greul, a suporta consecințe (neplăcute). ✦ *Infinitiv scurt* = formă de infinitiv în limba română, care poartă caracteristica conjugării. ✦ (Despre opere literare sau științifice) De proporții reduse. ✦ (Despre vorbire) Concis, fără multe cuvinte. ✧ Loc. adv. *În* (sau *pe) scurt* = fără multe cuvinte, în puține vorbe. ✦ Fig. Mărginit, redus. **2.** (Despre părți ale corpului) De lungime mică; (despre ființe) mic de statură, scund. ✧ *Vedere scurtă* = miopie. ✧ Expr. *(A fi) scurt de vedere* = (a fi) miop. *A avea mână scurtă* = a fi zgârcit. ✦ (Despre lucruri) Care are o înălțime mică. **3.** (Despre vreme sau despre alte noțiuni temporale) Care durează puțin, care trece sau se termină repede. ✧ *Silabă* (sau *vocală) scurtă* = silabă (sau vocală) care are o durată mai mică decât durata medie. ✧ Expr. *În (*sau *peste) scurt timp* sau *în scurtă vreme* = în curând. **II.** Adv. **1.** Brusc, repede. *Se oprește scurt.* ✦ Fără multă vorbă; fără a admite replică, energic. *I-a poruncit scurt.* **2.** (De) la distanță mică; *p. ext.* strâns. *A lega scurt.* **III.** S.f. **1.** Haină groasă, de obicei vătuită sau îmblănită, lungă până deasupra genunchilor. **2.** (Pop.) Inflamare a ganglionilor de la subsuoară sau din regiunea inghinală; adenopatie axială sau inghinală. — Probabil lat. ***excurtus** (= *curtus*) sau din **scurta** (derivat regresiv).

SCURTÁ, *scurtez,* vb. I. **1.** Tranz. A micșora lungimea sau înălțimea unui obiect, a reduce din lungime sau din înălțime, a face mai scurt. ✧ Expr. *A scurta cuiva ghearele* = a pune pe cineva în imposibilitate de a (mai) face rău. *A scurta cuiva limba* = a pune pe cineva în imposibilitate de a bârfi. ✦ (Înv.) A omorî, a executa (prin tăierea capului). **2.** Tranz. A alege și a parcurge distanța cea mai scurtă între două puncte; a evita ocolurile, a merge direct. **3.** Tranz. și refl. A face să dureze (sau să pară că durează) ori a dura mai puțin. ✦ Intranz. și tranz. A vorbi concis. — Lat. **excurtare.**

SCURTÁRE, *scurtări,* s.f. Acțiune de *a (se) scurta* și rezultatul ei. — V. **scurta.**

SCURTÁT, -Ă, *scurtați, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte) Care este redus din lungime sau din înălțime. **2.** (Despre timp sau acțiuni durative) Care este redus ca durată. — V. **scurta.**

SCURTĂTÚRĂ, *scurtături,* s.f. **1.** Bucată scurtă de lemn; retevei. **2.** Cărare care urmează distanța cea mai scurtă între două puncte. — **Scurta** + suf. *-ătură.*

SCURTCIRCUÍT, *scurtcircuite,* s.n. **1.** Legătură electrică între două puncte ale unei rețele sau instalații, având o rezistență foarte mică. **2.** Fenomen fizic care constă în întreruperea accidentală a curentului electric într-o rețea sau instalație prin stabilirea unui scurtcircuit (**1**). — **Scurt** + **circuit** (după fr. *court-circuit).*

SCURTCIRCUITÁ, *scurtcircuitez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) produce un scurtcircuit (**2**). [Pr.: *-cu-i-*] — Din **scurtcircuit** (după fr. *court-circuiter).*

SCURTCIRCUITÁRE, *scurtcircuitări,* s.f. Acțiunea de *a (se) scurtcircuita*. [Pr.: *-cu-i-*] — V. **scurtcircuita.**

SCURTÉICĂ, *scurteici,* s.f. Haină de stofă, de obicei îmblănită, lungă până la (sau până sub) genunchi, purtată mai ales la țară. — **Scurt** + suf. *-eică.*

SCURTEICÚȚĂ, *scurteicuțe*, s.f. (Rar) Diminutiv al lui *scurteică.* — **Scurteică** + suf. *-uță.*

SCURTICÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *scurticei, -ele,* adj. Diminutiv al lui *scurt;* scurtuț. — **Scurt** + suf. *-icel, -icea, -icică.*

SCURTÍME, *scurtimi*, s.f. Însușirea de a fi scurt. — **Scurt** + suf. *-ime.*

SCURTMETRÁJ, *scurtmetraje,* s.n. (Cin.) Film care nu depășește 1000 m lungime sau 30 de minute durată. — **Scurt** + **metraj** (după fr. *court-métrage*).

SCURTÚȚ, -Ă, *scurtuți, -e,* adj. Scurticel. — **Scurt** + suf. *-uț.*

SCUT, *scuturi,* s.n. **1.** Armă defensivă de metal, de piele etc., de diverse forme și mărimi, cu care luptătorii din Antichitate și din Evul Mediu își apărau pieptul de lovituri; pavăză. ✦ (Rar) Blazon (în formă de scut **1**). **2.** Fig. Apărare, ocrotire, sprijin. **3.** (Tehn.) Mască sau paravan protector folosite de sudori. **4.** Construcție metalică sau de lemn mobilă, folosită la susținerea peretelui și a tavanului unei galerii de mină sau la protejarea lucrărilor de săpare și de căptușire a unui tunel. **5.** (Geol.) Regiune întinsă din cadrul unei platforme, în care apare la suprafață fundamentul platformei, format din șisturi cristaline și vechi roci magmatice. **6.** Parte chitinoasă care alcătuiește epiderma sau scheletul unor viețuitoare, având rol protector. — Lat. **scutum.**

SCÚTEC, *scutece,* s.n. Bucată de pânză, de flanelă, de pichet etc., de obicei dreptunghiulară, cu care se înfașă sugarii. — Cf. bg. s k u t a k.

SCUTÉLNIC, *scutelnici,* s.m. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Țăran care, în schimbul unor obligații suplimentare față de domn sau de stăpânul de moșie, era scutit de plata birului domnesc. — **Scuti** + suf. *-elnic.*

SCÚTER, *scutere,* s.n. Tip de motocicletă ușoară, cu roți mici, cu motorul așezat, de obicei, sub șaua conducătorului, permițând acestuia să stea într-o poziție comodă (ca pe scaun), și care poate transporta una sau două persoane. — Din engl., fr. **scooter.**

SCUTÍ, *scutesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A dispensa pe cineva de anumite îndatoriri, sarcini, a nu supune la anumite obligații. ✦ Refl. A cere, a solicita să fie dispensat de o obligație. *S-a scutit la ora de sport.* **2.** A feri sau a scăpa pe cineva de ceva neplăcut; a cruța, a menaja. ✦ A lăsa în pace, a nu plictisi pe cineva. — Din **scut.**

SCUTIÉR, *scutieri,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Apusul Europei) Tânăr nobil vasal care purta scutul (**1**) și celelalte arme ale cavalerului sau ale seniorului său. **2.** (Înv.) Ostaș, luptător (echipat cu scut). [Pr.: *-ti-er*] — **Scut** + suf. *-ier* (după fr. *écuyer*).

SCUTÍRE, *scutiri,* s.f. Acțiunea de *a scuti* și rezultatul ei. ✦ Privilegiu acordat cuiva de a nu presta anumite servicii, de a nu plăti anumite dări etc.; (concr.) document, act care conține un asemenea privilegiu. — V. **scuti.**

SCÚTUR s.n. (Rar) Faptul de *a (se) scutura;* mișcare care provoacă o cădere. — Din **scutura** (derivat regresiv).

SCUTURÁ, *scútur,* vb. I. **I. 1.** Tranz. A clătina, a agita sau (mai rar) a lovi un obiect pentru a face să cadă ori să iasă ceva de pe (sau din) el. ✧ Expr. (Fam.) *A scutura* (pe cineva) *de bani* sau *a scutura buzunarele* (ori *punga) cuiva* = a lua cuiva (prin mijloace necinstite) toți banii, a stoarce (pe cineva) de bani. ✦ Refl. A se curăța de praf, de noroi, de zăpadă etc. ✦ Intranz. A face curățenie, a deretica, a șterge praful de pe obiectele din casă. **2.** Tranz. Fig. A arunca, a lepăda, a îndepărta ceva. ✦ Refl. A scăpa, a se elibera de ceva supărător, nefast. **3.** Refl. și tranz. A rămâne sau a face să rămână fără frunze, petale, rod; a cădea sau a face să cadă, a (se) împrăștia. ✦ Refl. A se desprinde și a cădea. *Se scuturau frunzele.* **II. 1.** Tranz. și intranz. A mișca cu putere încoace și încolo, a zgâlțâi, a hâțâna, a zdruncina; a agita. ✧ Expr. (Tranz.) *A scutura mâna cuiva* = a strânge (cu putere) mâna cuiva. ✦ Refl. A se cutremura din tot corpul. ✧ Expr. (Tranz.) *A-l scutura frigurile* = a avea un acces de friguri. **2.** Tranz. Fig. (Fam.) A critica sau a certa aspru. — Lat. ***excutulare.**

SCUTURÁRE, *scuturări,* s.f. Acțiunea de *a (se) scutura* și rezultatul ei; scuturat[1]. — V. **scutura.**

SCUTURÁT[1] s.n. Scuturare. — V. **scutura.**

SCUTURÁT[2], -Ă, *scuturați, -te,* adj. **1.** Curățat de praf, de noroi, de zăpadă etc. **2.** Despuiat de frunze, de flori; cu fructele căzute. — V. **scutura.**

SCUTURĂTOÁRE, *scuturători,* s.f. Măturică de pene cu care se scutură praful. — **Scutura** + suf. *-ătoare.*

SCUTURĂTÓR, *scuturătoare,* s.n. **1.** Mașină care servește la separarea și la eliminarea impurităților dintr-un material fibros. **2.** Batoză care sortează materialul treierat și elimină paiele lungi. — **Scutura** + suf. *-ător.*

SCUTURĂTÚRĂ, *scuturături,* s.f. Faptul de *a (se) scutura.* **1.** Mişcare bruscă şi repetată; clătinare, zgâlţâire, zdruncinare. **2.** Dereticare, curăţenie. **3.** Scuturatul pomilor (ca să cadă fructele). — **Scutura** + suf. *-ătură.*

SCUZÁ, *scuz,* vb. I. **1.** Refl. A cere scuze (**2**), a-şi exprima (în faţa cuiva) părerea de rău pentru o greşeală făcută; a se dezvinovăţi, a se justifica. ✧ Expr. (Tranz. absol.) *Scuzaţi!* formulă de politeţe prin care cineva îşi cere iertare pentru o greşeală, o stângăcie etc. **2.** Tranz. A accepta, a primi scuzele (**2**) cuiva; a ierta. — Din it. **scusare.** Cf. fr. e x c u s e r.

SCUZÁBIL, -Ă, *scuzabili, -e,* adj. Care poate fi scuzat, iertat, trecut cu vederea. — Din it. **scusabile.** Cf. fr. e x c u s a b l e.

SCÚZĂ, *scuze,* s.f. **1.** Motiv real sau pretext invocat de cineva pentru a justifica sau a micşora o vină, o greşeală (proprie sau a altcuiva) sau pentru a se sustrage de la o obligaţie; dezvinovăţire, justificare. **2.** Exprimare a regretului pentru o greşeală comisă sau pentru o jignire adusă cuiva. ✧ Expr. *Scuzele mele*, formulă prin care cineva îşi cere iertare. *A cere* (sau *a prezenta, a exprima) scuze* = a-şi exprima părerea de rău pentru o greşeală făcută; a cere iertare. *A primi* (de la cineva) *scuze* (sau *scuzele cuiva)* = a accepta dovezile sau argumentele prin care cineva se dezvinovăţeşte; a ierta greşelile (cuiva). — Din it. **scusa.** Cf. fr. e x c u s e.

SCVÁMĂ, *scvame,* s.f. (Bot.) Frunzişoară modificată, tare, care protejează mugurii, receptaculul. — Din lat. **squama.**

SE pron. refl. **1.** (Arată că persoana care face lucrarea este şi aceea care o suferă) *Se ascunde sub pod.* **2.** (Intră în alcătuirea verbelor reflexive eventive) *Se îmbolnăvi de ochi.* **3.** (Intră în alcătuirea verbelor reflexive reciproce) *Se ghiontesc.* **4.** (Intră în alcătuirea verbelor reflexive dinamice) *S-a luptat cu zmeul.* **5.** (Intră în alcătuirea verbelor reflexive pasive şi impersonale) *Să se dea dispoziţii.* — Lat. **se.**

SEÁMĂ s.f. **1.** (În loc. şi expr.; exprimă ideea de calcul mintal, o judecată, o constatare, o observaţie) *De bună seamă* = desigur, fără îndoială. *Mai cu seamă* = mai ales, îndeosebi. *A-şi da seama* = a constata, a se lămuri, a pricepe. *A lua seama* (sau *seamă*) = **a)** a se gândi, a reflecta adânc, a fi atent; **b)** a supraveghea; **c)** a observa ceva, a remarca; **d)** a înţelege, a se lămuri. (Pop.) *A-şi lua seama* = a se răzgândi. **2.** (În loc. şi expr.; exprimă ideea de folos, interes, grijă) *Pe seama* (cuiva) = **a)** în folosul sau în interesul (cuiva); **b)** în sarcina (cuiva), asupra (cuiva). *A lăsa pe* (sau *în) seama cuiva* sau *a da pe* (sau *în) seamă* (sau *în seama cuiva)* = a da (sau a lăsa) în paza, în grija, în posesia cuiva. *A lua seama* (de cineva) = a se ocupa, a se îngriji (de cineva). *A ţine seama* (sau, rar, *seamă) de cineva* (sau *de ceva*) = a lua în consideraţie, a avea în vedere pe cineva (sau ceva). **3.** Însemnătate, importanţă; vază, faimă. ✧ Loc. adj. *De seamă* = important, însemnat; cu trecere. **4.** Fel, gen; soi. ✧ Expr. *De-o seamă* (cu cineva) sau *de seama cuiva* = la fel cu cineva, în aceeaşi situaţie, categorie socială cu cineva; de aceeaşi vârstă cu cineva. **5.** Rost, rânduială. ✧ Expr. *A şti seama* (la ceva) = a avea experienţa unui lucru, a şti cum să procedeze. *A-i face* (cuiva) *seama* = a omorî, a ucide (pe cineva). *A-şi face (singur) seama* (sau, rar, *seamă)* = a se sinucide. **6.** Socoteală, calcul; cont. ✧ Expr. *A şti seama* = a cunoaşte situaţia unui lucru. **7.** Număr, cantitate (nehotărâtă); câţiva. *O seamă de învăţaţi.* ✧ Loc. adj. şi adv. *Fără număr şi fără seamă* = (care este) în număr mare; mult. *Peste seamă* = peste măsură, exagerat. ✦ (În legătură cu noţiuni temporale) Interval, perioadă (nehotărâtă). *Aşa trăia de o seamă de vreme.* — Din magh. **szám.**

SEÁMĂN, *semeni,* s.m. (În forma *semen*) Cel care e la fel cu cineva; aproapele cuiva; om (considerat în raport cu alt om). ✧ Loc. adj. şi adv. *Fără (de) seamăn* = fără asemănare, extraordinar. ✧ Expr. *A nu (mai) avea seamăn (pe lume)* = a fi unic, a nu avea pereche, asemănare. [Var.: **sémen** s.m.] — Din **semăna**[2] (derivat regresiv).

SEÁNŢĂ, *seanţe,* s.f. (Înv.) Şedinţă. [Pr.: *se-an-*] — Din fr. **séance.**

SEÁRĂ, *seri,* s.f. Parte de la sfârşitul zilei, când începe să se întunece; interval de timp cuprins între sfârşitul zilei şi momentul când cineva îşi încheie activitatea, se duce la culcare. ✧ Loc. adv. *De cu seară* = încă din timpul serii precedente; odată cu venirea serii, la începutul serii. *Către* (sau *spre, înspre, pe) seară* = când se lasă seara. ✧ Expr. *Bună seara*! formulă de salut, la întâlnire sau la despărţire, în timpul serii. *A da* (cuiva) *bună seara* sau *a-şi lua* (de la cineva) *bună seara* (sau *seara bună)* = a saluta (pe cineva) în timpul serii. ✦ (Adverbial; în forma *seara)* În timpul de la sfârşitul zilei, când începe să se întunece; în fiecare zi când începe să se întunece. — Lat. **sera.**

SEÁRBĂD, -Ă, *serbezi, -de*, adj. **1.** (Despre alimente) Fără gust, nesărat, fad; (despre gustul alimentelor) nedefinit, insipid; leşios. **2.** Fig. Plictisitor, monoton, fără colorit (artistic). **3.** (Despre oameni) Palid la faţă; fără vlagă, veştejit. — Et. nec.

SEBACÉU, -ÉE, *sebacee,* adj. (În sintagmele) *Glandă sebacee* = glandă în formă exocrină, care se găseşte la rădăcina firelor de păr şi care secretează sebumul. *Chist sebaceu* = umflătură sub piele, produsă prin hipertrofia glandelor sebacee. — Din fr. **sébacé,** lat. **sebaceus.**

SEBEŞAN, -Ă, *sebeşeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Sebeş. **2.** Adj. Care aparţine municipiului Sebeş sau sebeşenilor (**1**), referitor la Sebeş ori la sebeşeni. — **Sebeş** (n.pr.) + suf. *-ean.*

SEBEŞANCĂ, *sebeşence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Sebeş. — **Sebeşan** + suf. *-că.*

SEBORÉE, *seboree,* s.f. Boală de piele provocată de secreţia excesivă a glandelor sebacee şi adesea însoţită de hipertrofie glandulară. — Din fr. **séborrhée.**

SEBORÉIC, -Ă, *seboreici*, *-ce,* adj. (Med.) De natura seboreei, de seboree. [Pr.: *-re-ic*] — Din fr. **séborrhéique.**

SÉBUM s.n. Substanţă grasă secretată de glandele sebacee. — Din fr. **sébum,** lat. **sebum.**

SEC, SEÁCĂ, *seci,* adj. **1.** Lipsit de apă; care a secat, s-a uscat. *Albia seacă a unui râu.* ✦ (Despre locuri) Lipsit de umezeală; *p. ext.* arid, neproductiv. ✧ *Tuse seacă* = tuse uscată, fără expectoraţie. *Timbru* (sau *sigiliu) sec* = urmă de ştampilă în relief, care se imprimă pe anumite acte cu o maşină specială, fără tuş. **2.** În care nu se află nimic; gol, deşert. ✧ *Nucă seacă* = nucă fără miez sau cu miezul nedezvoltat. *Sunet sec* = sunet scurt, fără rezonanţă. *Ochi sec* = orbită goală a ochiului. ✧ Expr. (Substantivat) *A înghiţi în sec* = **a)** a înghiţi fără a avea ceva în gură; **b)** a se reţine de la ceva, a fi nevoit să-şi înfrâneze o dorinţă. ✦ (Pop.; despre părţile corpului) Atrofiat, paralizat. *Mână seacă.* **3.** (În loc. adj.) *De sec* = de post, care nu este de dulce. **4.** Fig. Lipsit de conţinut, de sens, fără folos. ✧ Loc. adv. *În sec* = în zadar, fără rost. **5.** Fig. (Adesea substantivat) Fără minte, prost. **6.** Fig. (Despre oameni şi manifestările lor; adesea adverbial) Lipsit de sensibilitate, de căldură; aspru, tăios, rece. **7.** Fig. (Rar) Tare, puternic, dârz. — Lat. **siccus.**

SECÁ, *sec,* vb. I. **I. 1.** Tranz. şi intranz. A face să dispară sau a dispărea apa dintr-un râu, dintr-un lac etc.; a (se) usca. ✦ Intranz. (Despre lichide) A se pierde, a dispărea. **2.** Tranz. Fig. A stoarce, a slei, a istovi puterea, vlaga cuiva. **3.** Intranz. (Despre plante, seminţe) A-şi pierde seva, germenele de viaţă; a se veşteji. ✦ (Pop.; despre corpul omului, despre membre, ochi) A se atrofia, a paraliza. **II.** Tranz. Fig. **1.** A pricinui cuiva o emoţie puternică, o durere; a chinui. **2.** (Înv.) A ucide. — Lat. **siccare.**

SECÁNT, -Ă, *secante,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre drepte, curbe) Care întretaie o linie, un plan. ✧ *Plan secant* = plan care intersectează una sau mai multe suprafeţe fără a fi plan tangent. ✦ (Substantivat, f.) Dreaptă care intersectează în două puncte un cerc sau o curbă sau care intersectează una ori mai multe drepte sau plane. **2.** S.f. Funcţie trigonometrică care, înmulţită cu funcţia cosinus, este egală cu funcţia unitate. — Din fr. **sécant.**

SECÁRĂ s.f. **1.** Plantă anuală din familia gramineelor, cu paiul mai înalt şi cu spicul mai aspru decât al grâului, care se cultivă ca plantă alimentară şi furajeră (*Secale cereale*). **2.** Compus: *secară-cornută* = conul-secarei. — Lat. **secale.**

SECÁRE, *secări,* s.f. Acţiunea de a *seca* şi rezultatul ei. *Secarea mlaştinilor.* — V. **seca.**

SECÁT, -Ă, *secaţi, -te*, adj. Fără apă, lipsit de umezeală; uscat. — V. **seca.**

SECATÓR, *secatoare,* s.n. Foarfecă de mână cu cuţite scurte şi braţe lungi, acţionată cu ambele mâini, folosită în lucrări de grădinărie. [Pl. şi: (m.) *secatori*] — Din fr. **sécateur,** rus. **sekator.**

SECĂCIÚNE s.f. (Rar) Faptul de a fi secat, uscat; uscăciune; secetă. — Lat. **siccatio, -onis.**

SECĂREÁ, *secărele,* s.f. Plantă erbacee din familia gramineelor asemănătoare cu ovăzul (*Bromus secalinus*). — **Secară** + suf. *-ea.*

SECĂRÍCĂ s.f. **1.** Rachiu preparat din secară. **2.** (Bot.; reg.) Chimen — **Secară** + suf. *-ică.*

SECĂTUÍ, *secătuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A stoarce pe cineva (sau ceva) de bani, de puteri etc.; a istovi, a epuiza. ✦ A face ca un teren, o livadă etc. să devină neproductive; a sărăci. **2.** Intranz. (Despre rezervele de substanţe minerale dintr-un zăcământ) A fi pe terminate sau a se termina. — **Secat** + suf. *-ui.*

SECĂTUÍRE, *secătuiri*, s.f. Acţiunea de *a secătui* şi rezultatul ei. — V. **secătui.**

SECĂTUÍT, -Ă, *secătuiţi, -te,* adj. **1.** Stors, sleit, epuizat, obosit. **2.** Care s-a terminat, care nu mai poate fi exploatat. — V. **secătui.**

SECĂTÚRĂ, *secături,* s.f. **1.** Om de nimic, neserios, netrebnic. **2.** (La pl.) Lucruri lipsite de valoare, de importanţă; fleacuri; mofturi. — **Seca** + suf. *-ătură.*

SECENTÍSM s.n. Mişcare literară şi artistică din sec. XVII în Italia. — După it. **secentismo.**

SECENTÍST, -Ă, *secentişti, -ste,* adj., s.m. şi f. (Scriitor, artist) care aparţine secentismului. — După it. **secentista.**

SECERÁ, *sécer,* vb. I. Tranz. A reteza de la baza tulpinii cerealele păioase cu maşina de secerat sau cu secera, pentru a aduna recolta. ✦ Fig. A ucide oameni sau animale dintr-odată şi în număr mare. — Lat. pop. **sicilare.**

SECERÁR s.m. (Pop.) Luna august. — **Secera** + suf. *-ar.*

SECERÁT s.n. Acţiunea de *a secera;* seceriş (**1**), seceră (**2**). — V. **secera.**

SÉCERĂ, *seceri,* s.f. **1.** Unealtă agricolă manuală folosită la recoltarea cerealelor prin tăierea tulpinilor acestora, formată dintr-o lamă îngustă şi curbată de oţel, cu tăişul în interior (prevăzut cu dinţi), fixată într-un mâner de lemn. **2.** Secerat, seceriş (**1**). [Var.: (pop.) **sécere** s.f.] — Lat. **sicilis.**

SECERĂTÓR, -OÁRE, *secerători, -oare,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. şi f., adj. (Persoană) care seceră. **2.** S.f. Maşină agricolă de recoltat care seceră cereale şi alte plante agricole. ✧ *Secerătoare-legătoare* = maşină agricolă de recoltat care seceră şi leagă în snopi tulpinile de cereale. *Secerătoare-treierătoare* = combină. — **Secera** + suf. *-ător.*

SECERĂTÚRĂ, *secerături,* s.f. Recoltă secerată (sau de secerat). — **Secera** + suf. *-ătură.*

SÉCERE s.f. v. **seceră.**

SECERÍȘ, *secerișuri,* s.n. **1.** Acțiunea de a secera; secerat, seceră (**2**). ✦ Perioadă de timp în care se seceră. **2.** Recoltă (secerată). — **Secera** + suf. *-iș.*

SECESIONÍST, -Ă, *secesioniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care participă la o acțiune de secesiune. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **sécessionniste.**

SECESIÚNE, *secesiuni,* s.f. Acțiune de separare a unui grup de persoane față de o colectivitate căreia îi aparține ori a unui stat sau a unui grup de state față de o federație sau de o confederație. ✧ *Războiul de secesiune* = război civil din SUA (1861–1865), purtat între coaliția statelor din Nord (aboliționiste) și a celor din Sud (susținătoare ale sclavagismului) și terminat cu înfrângerea statelor din Sud și cu abolirea sclaviei. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **sécession,** lat. **secessio, -onis.**

SÉCETĂ, *secete,* s.f. Insuficiență a umidității solului și a atmosferei față de valorile minimale necesare creșterii și dezvoltării normale a plantelor (cultivate). ✦ Vreme, perioadă caracterizată printr-o astfel de insuficiență; vreme uscată, secetoasă. — Lat. ***siccita** (= *siccitas*).

SECETÓS, -OÁSĂ, *secetoși, -oase,* adj. (Despre vreme, perioade) Fără ploi, bântuit de secetă. ✦ (Despre regiuni, terenuri) Lipsit de surse de apă. — **Secetă** + suf. *-os.*

SECFESTRÁ vb. I v. **sechestra.**

SECFESTRÁRE s.f. v. **sechestrare.**

SECHÉLĂ, *sechele,* s.f. (Mai ales la pl.) Urmă, consecință, tulburare funcțională sau organică durabilă rezultată după o boală, după o intervenție chirurgicală etc. — Din fr. **séquelle.**

SECHESTRÁ, *sechestrez,* vb. I. Tranz. A pune sechestru asupra unor bunuri. ✦ A reține cu forța o persoană. [Var.: (înv.) **secfestrá** vb. I] — Din fr. **séquestrer,** lat. **sequestrare.**

SECHESTRÁRE, *sechestrări,* s.f. Acțiunea de *a sechestra* și rezultatul ei. [Var.: (înv.) **secfestráre** s.f.] — V. **sechestra.**

SECHÉSTRU, *sechestre,* s.n. (Jur.) **1.** Măsură de asigurare a unui lucru cu privire la care există un litigiu, până la soluționarea acestuia. **2.** Măsură de indisponibilizare a unui bun, în vederea executării silite sau a confiscării lui. [Var.: (înv.) **secvéstru** s.n.] — Din fr. **séquestre,** lat. **sequester, -tris.**

SÉCOL, *secole,* s.n. **1.** Interval de timp de o sută de ani (socotit de la unitate până la completarea sutei inclusiv); răstimp de o sută de ani (socotit de la orice dată); veac. ✦ Fig. Veșnicie. ✦ (La pl.) Timpul considerat în desfășurarea lui; *p. ext.* generațiile contemporane acestor etape de desfășurare. **2.** Epocă istorică dominată de un eveniment sau de o personalitate excepțională. *Secolul lui Pericle.* **3.** (Înv.; în sintagma) *Secolul de mijloc* = Evul Mediu. [Pl. și: (înv., m.) *secoli.* — Var.: (înv.) **sécul** s.m.] — Din lat. **saeculum,** it. **secolo.**

SECONDÁ, *secondez,* vb. I. Tranz. **1.** A sprijini, a ajuta, a însoți, a fi alături de cineva în acțiunile sale. **2.** (Muz.) A acompania. [Var.: **secundá** vb. I] — Din fr. **seconder,** lat. **secundare.**

SECONDÁNT, -Ă s.m. și f. v. **secundant.**

SÉCOND-HAND, adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. Care nu este nou; la mâna a doua. **2.** S.n. Magazin în care se vând produse second-hand (**1**). [Pr.: *secăndhend*] — Cuv. engl.

SECRÉT, -Ă, *secreți, -te,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care este ținut ascuns, care rămâne necunoscut; confidențial. *Tratative secrete*. ✧ *Asociație* (sau *organizație, societate) secretă* = organizație cu caracter conspirativ, constituită în ascuns. ✦ (Despre sentimente) Care nu este declarat sau mărturisit; păstrat în taină. **2.** Ascuns vederii, mascat privirilor. ✧ *Agent secret* = persoană cu misiune secretă de informare în domeniul politic, economic sau al criminalității. **II.** S.n. **1.** Ceea ce nu se știe, nu se cunoaște (de nimeni), ceea ce este tăinuit, nu trebuie spus nimănui; taină. ✧ *Secret de stat* = document sau date privitoare la problemele fundamentale ale vieții politice, economice, precum și ale apărării statului, a căror divulgare este pedepsită penal. **2.** Sistem (ingenios) care constituie condiția succesului într-o întreprindere; procedeu special și eficace pentru a obține sau a face ceva. **3.** Ceea ce constituie condiția intimă (greu de realizat) a unei științe, a unei arte. **4.** (Înv.) Discreție. **5.** (Ieșit din uz) Celulă izolată într-o închisoare. [Var.: **sâcrét, -eátă** adj.] — Din fr. **secret,** lat. **secretus.**

SECRETÁ, pers. 3 *secrétă,* vb. I. Tranz. A produce o secreție. [Prez. ind. și: *secrétează*] — Din fr. **sécréter.**

SECRETÁR, -Ă, *secretari, -e,* s.m. și f., s.n. **I.** S.m. și f. **1.** Persoană care conduce secretariatul (**1**) într-o întreprindere sau într-o instituție. ✧ *Secretar de redacție* = persoană însărcinată cu centralizarea și coordonarea materialului care se publică într-un ziar sau într-o revistă și răspunde de felul cum se prezintă publicația. ✦ Persoană care rezolvă lucrările curente și corespondența particulară a cuiva (în calitate de angajat particular al acestuia). **2.** Conducător al unei organizații social-politice. ✧ *Secretar general* = persoană aleasă în cadrul congresului sau conferinței unui partid politic pentru coordonarea activității acestuia. **3.** Funcționar sau demnitar care pregătește lucrările și duce la îndeplinire hotărârile organului suprem al puterii sau al administrației de stat, al conducerii altui organ central etc. ✧ *Secretar de stat* = (în unele țări) ministru al Afacerilor Externe; om politic sau înalt funcționar care conduce un departament ministerial. **II.** S.n. (În forma *secreter*) Mobilă prevăzută cu sertare (în care se țin documente, acte etc.) și cu placă rabatabilă care servește la scris. [Scris. și: (**II**) *secrétaire.* — Var.: (**II**) **secretér** s.n.]. — Din fr. **secrétaire.**

SECRETARIÁT, *secretariate,* s.n. **1.** Serviciu într-o instituție, într-o întreprindere, într-o organizație politică etc. care rezolvă lucrările curente ale conducerii acestora; birou unde își desfășoară activitatea personalul acestui serviciu. **2.** Organ care coordonează și controlează activitatea (în special îndeplinirea hotărârilor) unui partid. **3.** Organ de conducere al unei organizații internaționale cu atribuții administrative și executive. **4.** Grup de persoane care consemnează conținutul dezbaterilor unei ședințe. [Pr.: *-ri-at*] — Din fr. **secrétariat.**

SECRETÉR s.n. v. **secretar.**

SECRETÍNĂ s.f. Hormon produs de mucoasa duodenului, care are proprietatea de a excita secreția sucului pancreatic, a bilei și a salivei. — Din fr. **sécrétine.**

SECRETIZÁ, *secretizez,* vb. I. A face să devină secret. ✦ *Spec.* A conferi un caracter secret unor documente referitoare la siguranța unui stat, interzicându-se divulgarea conținutului și accesul publicului o perioadă de timp. — **Secret** + suf. *-iza.*

SECRETIZÁRE, *secretizări,* s.f. Acțiunea de *a secretiza* și rezultatul ei. ✦ Inserare a unor elemente care împiedică falsificarea unor date, a unor documente etc. — V. **secretiza.**

SECRETOMANÍE s.f. (Psih.) Mania de a cunoaște și de a păstra secrete. — **Secret** + **manie.**

SECRETÓR, -OÁRE, *secretori, -oare,* adj. (Fiziol.) Care secretă. *Organ secretor.* ✧ *Țesut secretor* = țesut vegetal alcătuit din celule dispuse izolat sau în straturi și care produce secreții. — Din fr. **sécréteur.**

SECRETÓS, -OÁSĂ, *secretoși, -oase,* adj., s.m. și f. (Fam.) (Persoană) care știe să păstreze un secret, o taină; (persoană) care nu se destăinuie. — **Secret** + suf. *-os.*

SECRÉȚIE, *secreții,* s.f. (Fiziol.) **1.** Produs lichid sau solid rezultat din activitatea celulelor glandulare. ✧ *Glandă cu secreție internă* = glandă care varsă materia secretată în circuitul sangvin. *Glandă cu secreție externă* = glandă care elimină materia secretată prin pori sau prin alte orificii externe. **2.** Proces de elaborare și de eliminare a unor substanțe rezultate din activitatea celulelor glandulare. [Var.: **secrețiúne** s.f.] — Din fr. **sécrétion,** lat. **secretio, -onis.**

SECREȚIÚNE s.f. v. **secreție.**

SECRIÁȘ s.n. v. **sicriaș.**

SECRÍU s.n. v. **sicriu.**

SECTÁNT, -Ă, *sectanți, -te,* s.m. și f. Adept al unei secte religioase ✦ (Adjectival) De sectă, propriu sectanților; *fig.* exclusivist, intolerant. — Din lat. **sectans, -ntis.** Cf. s e c t ă.

SECTÁR, -Ă, *sectari, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Partizan intolerant și exclusivit al unei doctrine politice, filosofice sau religioase. **2.** Adj. De sectă sau de sectar (**1**); intolerant față de cei cu alte convingeri; exclusivist. — Din fr. **sectaire.**

SECTARÍSM s.n. Spirit, atitudine de sectar (**1**); îngustime de vederi proprie persoanelor sau grupurilor care se limitează la interesele lor mărunte; *fig.* exclusivism, intoleranță. — Din fr. **sectarisme.**

SECTĂ, *secte,* s.f. Comunitate religioasă desprinsă dintr-o religie mare (creștinism, islam, budism etc.), în vederea practicării unui cult independent, bazat pe o doctrină proprie; *p. ext.* grup (închis) alcătuit din adepții unei doctrine (filosofice sau politice). — Din fr. **secte,** lat. **secta.**

SECTÓR, *sectoare,* s.n. **1.** (Mat.) Porțiune dintr-un plan limitată de două drepte concurente și de arcul unei curbe cuprins între cele două drepte; mulțimea punctelor din interiorul unei sfere, situată în interiorul conului având ca bază un cerc mic al sferei, iar ca vârf centrul sferei. ✦ (Tehn.) Organ de mașină în formă de cerc, de roată (dințată). **2.** Fiecare dintre zonele corespunzătoare unei delimitări de orice natură a unei suprafețe; porțiune limitată dintr-o suprafață. ✦ Zonă de acțiune a unei unități militare. ✦ Subîmpărțire administrativă în cadrul unui oraș mai mare. **3.** Domeniu sau ramură de activitate. — Din fr. **secteur,** lat. **sector, -oris.**

SECTORÍST, *sectoriști,* s.m. Ofițer sau subofițer de poliție în sarcina căruia se află ordinea publică și evidența populației dintr-un anumit sector al unui oraș. — **Sector** + suf. *-ist.*

SECTORIZÁT, -Ă, *sectorizați,* -te, adj. (Rar) Care este împărțit pe sectoare. — De la **sector.**

SÉCȚIE, *secții,* s.f. **1.** Subunitate organizatorică a unei întreprinderi, instituții etc.; sală, atelier, local în care își desfășoară activitatea o astfel de subunitate. ✦ Compartiment cu destinație specială într-un magazin, într-un muzeu etc. **2.** Subdiviziune în cadrul administrației sau al poliției unui oraș; locul în care își are sediul această subdiviziune. ✧ *Secție de votare* = fiecare dintre diviziunile în care se împarte o circumscripție electorală (în raport cu numărul alegătorilor); locul unde votează alegătorii dintr-o asemenea diviziune. — Din rus. **sekțiia,** fr. **section.**

SECȚIONÁ, *secționez,* vb. I. Tranz. A face o tăietură, a împărți în secțiuni; a tăia, a divide. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **sectionner.**

SECȚIONÁBIL, -Ă, *secționabili, -e,* adj. Care poate fi secționat. [Pr.: *-ți-o-*] — **Secționa** + suf. *-bil.*

SECȚIONÁRE, *secționări,* s.f. Acțiunea de *a secționa*. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **secționa.**

SECȚIÚNE, *secțiuni,* s.f. **1.** Faptul de a secționa; tăietură, despărțire; (concr.) porțiune tăiată în urma secționării; loc unde s-a făcut o secționare. **2.** Suprafață rezultată prin intersecția unui corp solid cu o suprafață (plană sau curbă). ✦ Aria unei secțiuni (**2**). **3.** (Tehn.) Schiță reprezentând suprafața determinată de intersecția unui plan

(vertical sau orizontal) cu un sistem tehnic sau cu o piesă. **4.** (Mat.) Intersecţie a două mulţimi. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **section,** lat. **sectio, -onis.**

SECÚI, *secui,* s.m. Persoană care face parte dintr-o populaţie maghiarizată, rezultată din amestecul unor populaţii turcice. — Din magh. **székely.**

SECUIÉSC, -IÁSCĂ, *secuieşti,* adj. Care aparţine secuilor, privitor la secui. [Pr.: *-cu-iesc*] — **Secui** + suf. *-esc.*

SECUÍME s.f. Ţinut locuit de secui; populaţia secuiască. — **Secui** + suf. *-ime.*

SÉCUL s.m. v. **secol.**

SECULÁR, -Ă, *seculari, -e,* adj. **1.** Care durează mai multe secole, care are o vechime de unul sau de mai multe secole; *p. ext.* extrem de vechi, străvechi. **2.** Care are loc o dată la o sută de ani. **3.** (Livr.) Laic. **4.** (La catolici) De mir. — Din fr. **séculaire,** lat. **saecularis.**

SECULARIZÁ, *secularizez,* vb. I. Tranz. A trece în patrimoniul statului (în schimbul unei despăgubiri) ceea ce aparţine bisericii. — Din fr. **séculariser.**

SECULARIZÁRE, *secularizări,* s.f. Acţiunea de a *seculariza.* — V. **seculariza.**

SECULARIZÁT, -Ă, *secularizaţi, -te,* adj. (Despre bunuri care aparţin bisericii sau mănăstirii) Trecut în patrimoniul statului. — V. **seculariza.**

SECÚND, -Ă, *secunzi, -de,* num. ord., adj., s.n. **1.** Num. ord., adj. Care vine imediat după primul în ordinea locului, a timpului sau a rangului; al doilea. ✧ *Ofiţer secund* (şi substantivat, m.) = ofiţer care îndeplineşte pe navă funcţia de adjunct al căpitanului. *Arbitru secund* (şi substantivat, m.) = arbitru care ajută pe arbitrul principal în conducerea unei competiţii sportive. **2.** S.n. Voce care acompaniază o voce primă şi care se găseşte pe locul al doilea în executarea unei melodii cântate din gură sau dintr-un instrument. — Din fr. **second,** lat. **secundus.**

SECUNDÁ vb. I v. **seconda.**

SECUNDÁNT, -Ă, *secundanţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care secondează, ajută, urmează, însoţeşte pe cineva. ✦ Arbitru secund. ✦ Persoană care asistă şi îndrumă un participant la anumite întreceri sportive (box, şah). ✦ Persoană sau echipă care, într-o cursă sportivă (ciclism, alergări, canotaj etc.) urmăreşte îndeaproape adversarul din faţă. ✦ (Înv.) Martor la un duel. [Var.: **secondánt, -ă** s.m. şi f.] — Din germ. **Sekundant.**

SECUNDÁR[1], *secundare,* s.n. Acul ceasornicului care arată secundele. — **Secundă** + suf. *-ar.*

SECUNDÁR[2], -Ă, *secundari, -e,* adj. **1.** Care ocupă locul al doilea (în timp) într-o succesiune. ✧ *Era secundară* = a doua eră geologică, caracterizată prin apariţia primelor păsări, a mamiferelor şi peştilor osoşi; era mezozoică. (Ieşit din uz) *Curs secundar* = ciclu şcolar care urma după ciclul primar. (Ieşit din uz) *Profesor secundar* = profesor care predă în cursul secundar. *Sifilis secundar* = sifilis aflat în a doua fază, caracterizat prin apariţia unor erupţii pe piele. **2.** Care se plasează pe al doilea plan din punct de vedere al importanţei; de mai mică importanţă. ✧ (Gram.) *Propoziţie secundară* (şi substantivat, f.) = propoziţie care nu este de sine stătătoare, depinzând în frază de propoziţia principală (din punctul de vedere al înţelesului). *Medic secundar* (şi substantivat, m.) = medic care, în urma unui concurs, este admis să lucreze într-o clinică între 3 şi 5 ani, în vederea specializării sale. *Fenomen secundar* = fenomen patologic puţin important, care apare în cursul unei boli, ca efect al fenomenelor ei caracteristice şi care nu influenţează cursul bolii. — Din fr. **secondaire,** lat. **secundarius.**

SECUNDARIÁT s.n. Perioadă de timp în care îşi face stagiul un medic secundar[2]. ✦ Examen sau concurs pentru obţinerea gradului de medic secundar[2]. — De la **secundar[2].**

SECÚNDĂ, *secunde,* s.f. **1.** Unitate de măsură a timpului egală cu a 60-a parte din durata unui minut; *p. ext.* timp foarte scurt; clipă, moment. **2.** (Muz.) Intervalul dintre două sunete ale gamei aflate pe două trepte alăturate. — Din fr. **seconde.**

SECÚNDO adv. În al doilea rând. — Cuv. lat.

SECÚRE, *securi,* s.f. Unealtă formată dintr-un corp de oţel cu tăiş şi un ochi în care se fixează o coadă de lemn, folosită pentru doborârea arborilor, la scurtatul sau despicatul lemnelor, la cioplit şi (în trecut) ca armă de luptă. — Lat. **securis.**

SECURÍCE, *securici,* s.f. Diminutiv al lui *secure.* — **Secure** + suf. *-ice.*

SECURÍST, -Ă, *securişti, -ste,* s.m. şi f. Lucrător în serviciul de securitate în perioada comunistă. ✦ P. ext. (Depr.) Persoană care face mult rău celorlalţi prin deformări, persecuţii etc. — **Secur**[itate] + suf. *-ist.*

SECURÍSTIC, -Ă, *securistici, -ce,* adj. Care aparţine securităţii (**2**) sau securiştilor, referitor la securitate sau la securişti. — **Secur**[itate] + suf. *-istic.*

SECURÍT s.n. Geam de siguranţă cu o rezistenţă mecanică mărită şi care, datorită tensiunilor interne obţinute în urma unui tratament termic, se transformă la spargere în pulbere, fără a forma cioburi şi aşchii. — Din germ. **Sekurit.**

SECURITÁTE s.f. **1.** Faptul de a fi la adăpost de orice pericol; sentiment de încredere şi de linişte pe care îl dă cuiva absenţa oricărui pericol. ✦ Protecţie, apărare. ✧ *Securitate colectivă* = stare a relaţiilor dintre state, creată prin luarea pe cale de tratat a unor măsuri de apărare comună împotriva unei agresiuni. *Securitate socială* = totalitatea reglementărilor juridice pentru asigurarea stării de siguranţă socială la nivel de persoană, grup social sau populaţie totală, precum şi pentru protejarea persoanelor defavorizate sau marginalizate. **2.** (Ieşit din uz) Organ de stat represiv care avea ca sarcină apărarea prin orice mijloace a sistemului comunist din România. — Din fr. **sécurité,** lat. **securitas, -atis.**

SECURIZÁ, *securizez,* vb. I. Tranz. A trata termic o sticlă în vederea obţinerii securitului. — **Securit** + suf. *-iza.*

SECURIZÁRE, *securizări,* s.f. Acţiunea de *a securiza* şi rezultatul ei. — V. **securiza.**

SECVÉNŢĂ, *secvenţe,* s.f. **1.** Succesiune de fenomene fizice sau ordinea de variaţie în timp a mărimilor unui sistem. **2.** Şir de imagini sau de scene dintr-un film, care formează un anumit episod. ✦ Fig. Serie de fapte, de evenimente, de stări etc., care se succedă într-o anumită ordine şi formează un tot unitar. **3.** Repetarea pe trepte diferite a unei formule melodice sau a unei succesiuni de acorduri. — Din fr. **séquence.** Cf. it. s e q u e n z a.

SECVENŢIÁL, -Ă, *secvenţiali, -e,* adj. Referitor la secvenţă, care se împarte în secvenţe. [Pr.: *-ţi-al*] — Din fr. **séquentiel.**

SECVÉSTRU s.n. v. **sechestru.**

SEDÁ, *sedez,* vb. I. Tranz. şi refl. A(-şi) administra sedative pentru a (se) calma, a (se) linişti. — Din lat. **sedare.**

SEDÁRE, *sedări,* s.f. Acţiunea de *a (se) seda*. — V. **seda.**

SEDÁT, -Ă, *sedaţi, -te,* adj. Care a fost calmat cu sedative. — V. **seda.**

SEDATÍV, -Ă, *sedativi, -e,* adj., s.n. (Medicament) care produce o liniştire a stărilor de excitaţie psihică sau motorie, care calmează durerile; calmant. — Din fr. **sédatif.**

SEDÁŢIE, *sedaţii,* s.f. (Med.) Sedare. — Din fr. **sédation.**

SEDENTÁR, -Ă, *sedentari, -e,* adj. (Despre oameni) Căruia nu-i place să umble, să facă mişcare, care stă mai mult acasă; (despre îndeletnicirile oamenilor) care se desfăşoară într-un spaţiu închis; care nu necesită mişcare, lipsit de mişcare. ✦ (Despre populaţii) Stabil. ✧ *Parte sedentară* = parte a unităţilor militare care rămâne în garnizoană în timp de război, având misiunea de a completa efectivele părţii operative, de a îngriji bunurile rămase în cazarmă etc. *Păsări sedentare* = păsări care nu migrează în timpul iernii. *Animale sedentare* = animale nevertebrate care stau temporar în galerii pe care şi le fac singure. — Din fr. **sédentaire,** lat. **sedentarius.**

SEDENTARÍSM s.n. Faptul de a fi sedentar; viaţă sedentară, lipsită de mişcare. — **Sedentar** + suf. *-ism.*

SEDENTARITÁTE s.f. (Rar) Sedentarism. — Din fr. **sédentarité.**

SEDÍLĂ[1], *sedile,* s.f. Semn diacritic în formă de virgulă (,), care se pune sub unele consoane pentru a le da valoarea altui sunet. — Din fr. **cédille.**

SEDÍLĂ[2], *sedile,* s.f. Săculeţ cu ţesătură rară, în care se pune brânza la scurs. [Var.: (reg.) **sădílă, sidílă** s.f.] — Din bg., sb. **sedilo.**

SEDIMÉNT, *sedimente,* s.n. **1.** Depozit format prin depunerea substanţelor corpusculare solide dintr-o suspensie. **2.** Acumulare, în general stratificată, de minerale şi de resturi organice, depozitată la suprafaţa pământului; depozit de roci sedimentare. — Din fr. **sediment,** lat. **sedimentum.**

SEDIMENTÁ, pers. 3 *sedimentează,* vb. I. Refl. A se depune în straturi, a forma sedimente; a se lăsa la fund. — Din **sediment.**

SEDIMENTÁR, -Ă, *sedimentari, -e,* adj. Cu caracter de sediment (**2**); format prin sedimentare. ✧ *Proces sedimentar* = proces de formare a sedimentelor. *Rocă sedimentară* = rocă rezultată prin depunerea materialelor provenite în urma alterării sau dezagregării unor roci preexistente. — Din fr. **sédimentaire.**

SEDIMENTÁRE, *sedimentări,* s.f. Acţiunea de *a se sedimenta* şi rezultatul ei. ✦ Totalitatea proceselor fizice, chimice şi biologice care se desfăşoară la suprafaţa scoarţei terestre şi în urma cărora are loc depunerea unor fragmente sau particule de minerale, roci, organisme etc. din care provin rocile sedimentare. ✦ Fenomen de depunere lentă a particulelor solide dintr-o suspensie, dintr-o emulsie etc. prin cădere liberă sau prin centrifugare; sedimentaţie. ✧ (Med.) *Viteză de sedimentare* = intervalul de timp în care se depun globulele roşii dintr-o cantitate de sânge recoltat într-un tub de sticlă gradat, care permite depistarea unor procese infecţioase. — V. **sedimenta.**

SEDIMENTÁŢIE, *sedimentaţii*, s.f. Sedimentare.— Din fr. **sédimentation.**

SEDIMENTOLOGÍE s.f. Parte a geologiei care studiază modul de formare a sedimentelor şi a rocilor sedimentare. — Din fr. **sédimentologie.**

SEDIMENTOMETRÍE, *sedimentometrii,* s.f. (Fiz.) Metodă de determinare a dimensiunilor particulelor dintr-un amestec, bazată pe măsurarea vitezei de sedimentare. — Din fr. **sédimentométrie.**

SEDIŢIÓS, -OÁSĂ, *sediţioşi, -oase,* adj. (Livr.) Care se revoltă împotriva unei autorităţi, care îndeamnă la răzvrătire, înclinat către răzvrătire, de răzvrătire. *Strigăte sediţioase.* [Pr.: *-ţi-os*] — Din fr. **séditieux,** lat. **seditiosus.**

SEDIŢIÚNE, *sediţiuni,* s.f. (Livr.) Răzvrătire, revoltă, răscoală. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **sédition,** lat. **seditio, -onis.**

SÉDIU, *sedii,* s.n. Clădire sau loc unde îşi are administraţia şi unde îşi desfăşoară activitatea o instituţie sau o organizaţie. ✦ Fig. Centru, focar. *Sediul reflexelor.* — Din it. **sedio.**

SEDUCĂTÓR, -OÁRE, *seducători, -oare,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care seduce, incită, captivează prin aspect, prin fel de a fi etc.; (persoană) fermecătoare, încântătoare. **2.** S.m. Bărbat care abuzează de buna-credinţă a femeilor, ademenindu-le şi seducându-le cu promisiuni înşelătoare; ademenitor, înşelător. — **Seduce** + suf. *-ător.*

SEDÚCE, *sedúc,* vb. III. Tranz. **1.** A incinta, a captiva, a subjuga, a cuceri prin farmecul vorbelor, prin purtare etc. **2.** (Despre bărbaţi) A abuza de buna-credinţă a unei femei sau a unei minore, ademenind-o şi determinând-o să întreţină relaţii

sexuale, cu promisiuni înșelătoare; a ademeni; a înșela, a amăgi; a corupe. — Din lat. **seducere.** Cf. fr. séduire.

SEDÚCERE, *seduceri*, s.f. Faptul de *a seduce*; seducție. — V. **seduce**.

SEDÚCȚIE, *seducții*, s.f. Faptul de a seduce; atracție deosebită exercitată asupra cuiva; captivare. ✦ Corupție. ✦ (Jur.) Infracțiune constând în fapta unui bărbat care determină o minoră să aibă raporturi sexuale cu el. — Din fr. **séduction,** lat. **seductio, -onis.**

SEDÚS, -Ă, *seduși, -se*, adj. **1.** (Despre oameni) Care este cucerit prin frumusețea, prin vorbele etc. cuiva; fermecat (**1**), fascinat, încântat. **2.** (Mai ales despre femei) Care este ademenit, înșelat, amăgit.— V. **seduce.**

SEF s.n. v. **seif.**

SEFÁRD, -Ă, *sefarzi, -de,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Evreu de rit spaniol care, expulzat din Peninsula Iberică, s-a refugiat în nordul Africii, în Orientul Apropiat și în unele țări europene. **2.** Adj. Care aparține sefarzilor (**1**), de sefarzi; sefardit. — Din sp. **sefardi.**

SEFARDÍT, -Ă, *sefardiți, -te,* adj. Sefard. — Din **sefard.**

SEFTEREÁ s.f. v. **safterea.**

SEFTIÁN s.n. v. **saftian.**

SEGMÉNT, (**1, 2, 3**) *segmente,* s.n. (**4**) *segmenți,* s.m. **1.** S.n. Porțiune dintr-o figură, limitată cel puțin într-o parte de marginile ei. ✧ *Segment de dreaptă* = porțiune dintr-o dreaptă mărginită de două puncte. *Segment de cerc* = parte dintr-un cerc cuprinsă între o coardă și arcul subîntins. **2.** S.n. Porțiune definită dintr-un întreg, nedetașată de acesta. *Segment din coloana vertebrată*. **3.** S.n. Fiecare dintre inelele (sau părțile) care alcătuiesc corpul unor viețuitoare. **4.** S.m. Garnitură metalică a unui piston, care servește la etanșarea spațiului liber dintre acesta și cilindrul în interiorul căruia se deplasează, sau la răzuirea uleiului de pe pereții interiori ai cilindrului. **5.** S.n. (Ec.; în sintagma) *Segment de piață* = parte a unei întreprinderi din totalul ofertei sau cererii pe piață de produse și servicii, exprimată în procente sau în unități de măsură cantitative. — Din fr. **segment,** lat. **segmentum.**

SEGMENTÁ, *segmentez*, vb. I. Tranz. A împărți, a tăia în segmente. — Din fr. **segmenter.**

SEGMENTÁL, -Ă, *segmentali, -e,* adj. Referitor la segment, de segment. — Din fr., engl. **segmental.**

SEGMENTÁRE, *segmentări,* s.f. **1.** Faptul de *a segmenta*. ✦ Diviziune a celulei-ou sau a zigotului în celule din ce în ce mai mici, care se asociază între ele și formează foițele embrionare; segmentație. **2.** (Fon.) Operație de izolare a unui segment dintr-o secvență sonoră pentru studiul lui auditiv, eliminându-se astfel influența contextului. — V. **segmenta.**

SEGMENTATÓR, *segmentatoare,* s.n. (Fon.) Aparat electronic folosit pentru segmentare. — **Segmenta** + suf. *-tor.*

SEGMENTÁȚIE, *segmentații,* s.f. Segmentare. — Din fr. **segmentation.**

SEGREGÁ, pers. 3 *segrégă,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre elementele unui aliaj) A se separa neuniform prin răcire de la o temperatură înaltă, pe baza diferenței dintre punctele de topire ale elementelor. **2.** Refl. (Despre componenții unui material) A se separa. — Din lat., it. **segregare.**

SEGREGÁRE, *segregări,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) segrega;* segregație. ✦ Operație metalurgică de afinare a unui aliaj prin răcire selectivă prin care, la solidificare, unele impurități se concentrează și se pot îndepărta ușor. **2.** Proces de izolare a minereurilor de masa rocilor înconjurătoare și de cristalizare în filoane distincte, cu forme precise. **3.** (Constr.) Operație de separare a materialului granular din beton sau din mortar în straturi de consistență diferită. **4.** Fenomen în hibridarea sexuală a plantelor, constând în separarea eredității materne de cea paternă, în anumite celule diferențiate. **5.** Segregație rasială. — V. **segrega.**

SEGREGÁȚIE, *segregații*, s.f. **1.** Segregare (**2**); lipsă de omogenitate a compoziției chimice a unui aliaj solidificat, rezultată din segregare. **2.** (În sintagma) *Segregație rasială* = politică de discriminare rasială constând în separarea persoanelor de origini sau rase diferite din interiorul aceleiași țări; discriminare rasială; segregare (**5**). [Var.: **segregațiúne** s.f.] — Din fr. **ségrégation.**

SEGREGAȚIÚNE s.f. v. **segregație.**

SEGUIDILLA, *seguidilla,* s.f. Dans popular spaniol, cu mișcare vioaie, care se dansează cu acompaniament de chitară sau de castaniete, uneori însoțit de cântec; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *seghidília*] — Cuv. sp.

SEHÁSTRU, -Ă s.m. și f. v. **sihastru.**

SEHĂSTRÍE s.f. v. **sihăstrie.**

SEHÉLBĂ s.f. v. **selbă.**

SEIDICÁR s.m. v. **saidecar.**

SEIF, *seifuri,* s.n. Dulap sau ladă de fier în care se păstrează, de obicei într-o instituție bancară, bani, hârtii și obiecte de valoare; casă de bani. ✦ Încăpere specială, bine asigurată (la arhive sau la biblioteci publice), în care se păstrează manuscrise, documente și alte obiecte de valoare. [Var.: **safé, saféu, sef** s.n.] — Din engl. **safe.**

SEÍGĂ, *seige,* s.f. Aparat de recoltare a stufului, care se atașează unui tractor. — Et. nec.

SEÍM, *seimuri*, s.n. Adunare reprezentativă pe stări în Polonia, denumită și Parlament sau Dietă. — Din pol. **sejm.**

SEÍMĂ, *seime,* s.f. Crăpătură care apare uneori la copitele cailor și ale vitelor. — Din fr. **seime.**

SEIMÉN, *seimeni,* s.m. (În sec. XVII–XVIII, în Țara Românească și în Moldova) Soldat din corpul de ostași mercenari pedeștri înarmați cu sânețe, a căror atribuție era paza Curții domnești. [Var.: **silimén, simén** s.m.] — Din tc. **seğmen.**

SEIMENÉSC, -EÁSCĂ, *seimenești,* adj. (Înv.) Care aparține seimenilor, privitor la seimeni. — **Seimen** + suf. *-esc.*

SEÍN, -Ă, *seini, -e,* adj. (Reg.) **1.** (Despre lână, blană) De culoare cenușie-roșcată. **2.** (Despre oi) Cu lâna cenușie-roșcată. — Et. nec.

SEÍSM, *seisme,* s.n. Cutremur de pământ. — Din fr. **séisme.**

SEÍSMIC, -Ă, *seismici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care se referă la seisme, care aparține seismelor. ✧ *Unde seismice* = unde elastice care se răspândesc în scoarța terestră, fiind provocate de cutremure sau de explozii artificiale. *Stație seismică* = complex de aparatură pentru înregistrarea undelor seismice. *Regiune seismică* = regiune în care cutremurele de pământ sunt frecvente și puternice. ✦ Care servește la înregistrarea și studierea oscilațiilor scoarței terestre. *Aparate seismice.* **2.** S.f. Seismometrie. — Din fr. **séismique.**

SEISMICITÁTE s.f. Grad de frecvență și de intensitate a oscilațiilor seismice dintr-o zonă. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismicité.**

SEISMOGÉNIC, -Ă, *seismogenici, -ce,* adj. Care determină apariția unui cutremur. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismogénique.**

SEISMOGRÁF, *seismografe,* s.n. **1.** Aparat care înregistrează grafic, în mod automat, momentul, durata și intensitatea mișcărilor seismice; seismometru. **2.** Aparat folosit în prospecțiuni geofizice, cu ajutorul căruia se înregistrează vibrațiile produse de anumite explozii subterane provocate în scopuri științifice. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismographe.**

SEISMOGRÁFIC, -Ă, *seismografici, -ce,* adj. Privitor la seismografie, care aparține seismografiei. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismographique.**

SEISMOGRAFÍE s.f. Totalitatea procedeelor de utilizare a seismografului; parte a seismologiei care se ocupă cu înregistrarea undelor seismice și cu interpretarea acestor înregistrări. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismographie.**

SEISMOGRÁMĂ, *seismograme*, s.f. Înregistrare grafică a mișcărilor seismice cu ajutorul seismografului. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismogramme.**

SEISMOLÓG, *seismologi,* s.m. Specialist în seismologie. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismologue.**

SEISMOLÓGIC, -Ă, *seismologici, -ce*, adj. Privitor la seismologie, care aparține seismologiei. *Cercetări seismologice.* [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismologique.**

SEISMOLOGÍE s.f. Ramură a geofizicii aplicate care se ocupă cu studiul cutremurelor de pământ. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismologie.**

SEISMOMÉTRIC, -Ă, *seismometrici, -ce,* adj. De seismometrie. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismométrique,** engl. **seismometric.**

SEISMOMETRÍE s.f. Parte a geofizicii aplicate care studiază modul și viteza de propagare a undelor seismice din scoarța Pământului, provocate prin explozii artificiale, mai ales în scopul prospectării diferitelor substanțe minerale utile și al detectării structurilor geologice favorabile acumulării acestora; seismică. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismométrie.**

SEISMOMÉTRU, *seismometre,* s.n. Seismograf. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismomètre.**

SEISMONASTÍE, *seismonastii,* s.f. Mișcare a organelor unor plante superioare provocată de lovire sau de scuturare. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismonastie.**

SEISMOSCÓP, *seismoscoape,* s.n. Instrument care pune în evidență cutremurele de pământ. [Pr.: *se-is-*] — Din fr. **séismoscope.**

SEISMOTERAPÍE s.f. (Med.) Procedeu terapeutic constând din vibrații rapide, regulate și de mică amplitudine, folosit în unele atonii funcționale; vibroterapie. [Pr.: *se-is-*. — Var.: **sismoterapíe** s.f.] — Din fr. **séismothérapie.**

SEÍȘ, *seișuri,* s.n. Pendulare ritmică a apei lacurilor, cu o perioadă variată, datorită schimbărilor bruște ale presiunii atmosferice, vântului sau unei ploi puternice căzute într-o porțiune a bazinului lacustru. [Pl. și: (f.) *seișe*] — Din fr. **seiche.**

SEÍZ, *seizi,* s.m. (Înv.) Rândaș, grăjdar (la Curtea domnească). — Din tc. **seyis.**

SEJÚR, *sejururi*, s.n. Vacanță, concediu pe care cineva îl petrece într-o stațiune. — Din fr. **séjour.**

SELACIÁN, *selacieni*, s.m. (La pl.) Subclasă de pești marini cu scheletul cartilaginos, cu coada împărțită în două părți inegale, cu corpul acoperit de solzi și de țepi; (și la sg.) pește din această subclasă. ✧ (Adjectival) *Pește selacian.* [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **sélacien.**

SELAMALÂC s.n. v. **selamlâc.**

SELAMLÂC, *selamlâcuri*, s.n. (Înv.) Parte rezervată bărbaților și musafirilor în casele turcești; încăperi destinate domnului și slugilor sale, precum și pentru recepții, în palatele domnilor români. [Var.: **selamalâc** s.n.] — Din tc. **selâmlık.**

SELÁNDRĂ, *selandre,* s.f. Navă de transport din timpul cruciadelor. — Din fr. **sélandre.**

SÉLBĂ, *selbe,* s.f. (Rar) Pădure tânără (și deasă). [Var.: **sehélbă** s.f.] — Cf. lat. silva.

SELEÁF s.n. v. **sileaf.**

SELEÁM-CEAÚȘ, *seleam-ceauși,* s.m. (Înv.) Reprezentant al domnului care mergea înainte și anunța tuturor sosirea acestuia. — Din tc. **selâm-çavuş.**

SELÉCT, -Ă, *selecți, -te*, adj. Ales, deosebit, distins. — Din fr. **sélect,** engl. **select.**

SELECTÁ, *selectez,* vb. I. **1.** Tranz. A selecționa după un criteriu stabilit. ✦ A-și arăta preferința, a aprecia, a distinge (dintre mai mulți). **2.** Tranz. A separa, în vederea izolării dintr-o mulțime de obiecte, o serie de obiecte cu anumite caracteristici. **3.** Intranz. (Despre aparatele de radiorecepție și de telegrafie) A recepționa clar diferitele unde sonore, diferitele posturi de emisie; a fi selectiv. ✦ A regla în așa fel un aparat de radiorecepție, încât undele apropiate ca lungime să nu deranjeze audiția. — Cf. s e l e c t i v, s e l e c t o r.

SELECTÁRE, *selectări,* s.f. Acțiunea de *a selecta* și rezultatul ei. — V. **selecta.**

SELECTÁT, -Ă, *selectați, -te,* adj. Care este ales dintr-un grup de obiecte, de ființe etc. după anumite criterii; *p. ext.* de calitate superioară. — V. **selecta.**

SELECTÍV, -Ă, *selectivi, -e,* adj. **1.** (Despre sisteme fizico-chimice) Care are proprietatea de a efectua o alegere între mai multe elemente de același fel. ✦ (Despre radiorecepție; *p. ext.* despre aparate de radiorecepție) Care are proprietatea de a prinde oscilațiile a căror frecvență este egală cu frecvența pe care este acordat. **2.** Care se efectuează prin selecție, care se bazează pe selecție. — Din fr. **sélectif.**

SELECTIVITÁTE s.f. **1.** Însușirea de a fi selectiv. ✦ Capacitatea unui sistem tehnic sau fizico-chimic de a separa semnalul util din fondul de oscilații electromagnetice parazite. *Selectivitatea unui aparat de radio.* **2.** Însușire a plantelor și animalelor de a face selecție naturală în procesul de fecundare și în comportarea față de condițiile de viață. — Din fr. **sélectivité.**

SELECTÓR, *selectoare,* s.n. **1.** Dispozitiv mecanic sau electric care permite alegerea unui obiect sau a unei direcții anumite dintr-o mulțime de obiecte sau de direcții accesibile dispozitivului. **2.** Mașină agricolă alcătuită dintr-o vânturătoare și mai multe site, cu ajutorul căreia se separă semințele de impurități și se sortează pe calități. — Din fr. **sélecteur.**

SELECTRÓN, *selectroane,* s.n. Tub electronic din prima generație de calculatoare. — Din engl. **selectron.**

SELÉCȚIE, *selecții,* s.f. **1.** Alegere efectuată după un anumit criteriu și cu un anumit scop; selecționare. ✦ Spec. (La pl.; în forma *selecțiuni*) Fragmente de mare popularitate sau valoare alese dintr-o operă muzicală. **2.** Proces de supraviețuire a indivizilor dotați cu cele mai apte însușiri în lupta pentru existență. ✧ *Selecție naturală* = mecanism fundamental al evoluției în urma căruia în cadrul unei populații supraviețuiesc în lupta pentru existență indivizii cei mai bine adaptați la mediu. *Selecție sexuală* = alegere naturală și artificială care se face în urma eliminării de la actul reproducător a indivizilor slabi și rău înzestrați. *Selecție artificială* = metodă de ameliorare a speciilor animale și vegetale, constând în selecționarea, în vederea reproducției, a indivizilor care întrunesc cele mai multe calități biologice. **3.** Operație de extragere a unităților dintr-o colectivitate generală, după anumite principii; parte dintr-o colectivitate cu ajutorul căreia se cercetează diversele caracteristici ale întregii colectivități. [Var.: **selecțiúne** s.f.] — Din fr. **sélection,** lat. **selectio, -onis.**

SELECȚIONÁ, *selecționez,* vb. I. **1.** Tranz. A face o selecție, a alege, a tria după un anumit criteriu; a selecta; *p. ext.* a ameliora speciile animale și vegetale prin alegerea, în vederea reproducției, a indivizilor care întrunesc cele mai multe calități. ✦ Refl. A se supune procesului de selecție naturală. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **sélectionner.**

SELECȚIONÁBIL, -Ă, *selecționabili, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care poate fi selecționat, apt de a fi selecționat. [Pr.: *-ți-o-*] — **Selecționa** + suf. *-bil.*

SELECȚIONÁRE, *selecționări,* s.f. Acțiunea de *a selecționa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **selecționa.**

SELECȚIONÁT, -Ă, *selecționați, -te,* adj. Ales dintre mai mulți (după criterii de valoare); *p. ext.* de calitate superioară. ✦ (Substantivat) Persoană sau echipă aleasă prin selecție în vederea participării la competiții sportive, artistice etc. ✦ (Despre plante de cultură și animale domestice) Obținut prin metoda selecției artificiale; cu însușiri îmbunătățite prin selecție. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **selecționa.**

SELECȚIONATÓR, -OÁRE, *selecționatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care lucrează în domeniul ameliorării plantelor de cultură și animalelor domestice pe calea selecției artificiale. [Pr.: *-ți-o-*] — **Selecționa** + suf. *-tor.*

SELECȚIONÉR, -Ă, *selecționeri, -e,* s.m. și f. Persoană autorizată și competentă care triază sportivii în scopul alegerii celor mai valoroși pentru constituirea unor echipe (naționale) participante la o competiție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **sélectionneur.**

SELECȚIONÍSM s.n. Teorie care admite existența selecției naturale în biologie; darwinism. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **sélectionnisme.**

SELECȚIONÍST, -Ă, *selecționiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care aderă la teoria darwinistă a selecției naturale. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **sélectionniste.**

SELECȚIÚNE s.f. v. **selecție.**

SELEMÉT s.n. (Înv.; în expr.) *A scoate* (pe cineva) *la selemet* = a distruge din punct de vedere material, a ruina (pe cineva), a aduce la sapă de lemn. [Var.: **silimét** s.n.] — Din tc. **selâmet.**

SELENÁR, -Ă, *selenari, -e,* adj. Referitor la Lună, de Lună; lunar. — Din fr. **sélénien** (după *lunar).*

SELENAÚT, *selenauți,* s.m. Astronaut care călătorește spre Lună (**I 1**), care explorează Luna (**I 1**). — **Selene** (n. pr.) + [cosmo]**naut.**

SELENIÁT, *seleniați,* s.m. Sare a acidului selenic. [Pr.: *-ni-at*] — Din fr. **séléniate.**

SELÉNIC, -Ă, *selenici, -ce,* adj. Care conține seleniu. *Acid selenic.* — Din fr. **sélénique.**

SELENIFÉR, -Ă, *seleniferi, -e,* adj. Care conține seleniu. — Din fr. **sélénifère.**

SELENÍT[1], *seleniți,* s.m. Varietate de ghips semitransparent, de culoare galbenă-aurie, cu luciu mătăsos-sidefos, utilizată pentru confecționarea unor obiecte decorative. — Din fr. **sélénite.**

SELENÍT[2], *seleniți,* s.m. (Livr.) Locuitor imaginar din Lună. — Din fr. **sélénite.**

SELÉNIU s.m. Element chimic, metaloid negru-cenușiu care se găsește în natură în combinație cu sulful și care se utilizează în industria sticlei, a ceramicii și la fabricarea celulelor fotoelectrice. [Var.: **selénium** s.n.] — Din fr. **sélénium.**

SELÉNIUM s.n. v. **seleniu.**

SELENODEZÍE s.f. Disciplină care studiază forma și dimensiunile Lunii, câmpul său de gravitație etc. — Din fr. **sélénodésie.**

SELENOGRAFÍE s.f. Parte a astronomiei care se ocupă cu studierea descriptivă a Lunii, a formațiilor și a constituției sale, a proceselor fizice etc. — Din fr. **sélénographie.**

SELENOLÓGIC, -Ă, *selenologici, -ce,* adj. Care aparține selenologiei, de selenologie. — Din fr. **sélénologique.**

SELENOLOGÍE s.f. Știință analoagă geologiei care studiază materia componentă a scoarței lunare și evoluția acesteia în timp. — Din fr. **sélénologie.**

SELENOSTÁT, *selenostate,* s.n. Instrument care urmărește automat mișcările Lunii, trimițându-i imaginea în aceeași direcție cu ajutorul unui sistem de oglinzi. — Din fr. **sélénostat.**

SELFACTÓR, *selfactoare,* s.n. (Text.) Mașină cu funcționare intermitentă, folosită la toarcerea firelor de lână, de bumbac, de fibre sintetice, de vigonie sau de amestec din aceste fibre. — Din germ. **Selfaktor,** engl. **selfactor.**

SELFINDÚCȚIE, *selfinducții,* s.f. (Fiz.) Inducție electromagnetică proprie; autoinducție — Din fr. **self-induction.**

SELF-CONTROL subst. Autocontrol. [Pr.: *-tról*] — Cuv. engl.

SELF-MADE-MAN, *self-made-men,* s.m. (Englezism) Persoană care este artizanul propriei sale reușite în viață. [Pr.: *selfméĭdmen*] — Cuv. engl.

SELF-SERVICE, *self-service-uri,* s.n. Magazin, restaurant etc. cu autoservire. [Pr.: *self-sérvis*] — Cuv. engl.

SÉLIȘTE s.f. v. **siliște.**

SÉLNIC, *selnice,* s.n. Unealtă de pescărie asemănătoare cu leasa[1]. — Et. nec.

SELSÍN, *selsinuri*, s.n. Mașină electrică mică folosită ca traductor pentru transmiterea la distanță a deplasărilor unghiulare ale unor organe de mașină. [Pl. și: *selsine*] — Din fr. **selsyn.**

SÉLVĂ, *selve*, s.f. Pădure ecuatorială (virgină) veșnic verde, care acoperă bazinul Amazonului. — Din sp., port. **selva,** fr. **selve.**

SEM, *seme*, s.n. (Lingv.) Fiecare dintre trăsăturile semantice pertinente care intră în alcătuirea unui semem. — Din fr. **sème.**

SEMAFÓR, *semafoare,* s.n. **1.** Dispozitiv de semnalizare optică, alcătuit dintr-un stâlp fix, cu unul sau mai multe brațe mobile a căror poziție, în timpul zilei, sau a căror schimbare de lumină, în timpul nopții, indică diferite semnale referitoare la circulația pe căile ferate. **2.** Dispozitiv de semnalizare optică folosit pentru a transmite vaselor din larg comunicări referitoare la navigație. **3.** Indicator cu lumini colorate, pentru reglementarea circulației în orașe; stop. — Din fr. **sémaphore.**

SEMAFÓRIC, -Ă, *semaforici, -ce,* adj. (Rar; despre semnale) Care este emis de semafor. — **Semafor** + suf. *-ic.*

SEMAFORÍST, -Ă, *semaforiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu întreținerea sau cu mânuirea unui semafor. — Din fr. **sémaphoriste.**

SEMAFORIZÁ, *semaforizez*, vb. I. Tranz. A prevedea cu (sau a instala) semafoare (pe) o cale de rulare, o intersecție de drumuri. — **Semafor** + suf. *-iza.*

SEMAFORIZÁRE, *semaforizări,* s.f. Acțiunea de *a semaforiza* și rezultatul ei. — V. **semaforiza.**

SEMAFORIZÁT, -Ă, *semaforizați, -te,* adj. Care a fost prevăzut cu semafoare. — V. **semaforiza.**

SEMANTÉM, *semanteme,* s.n. (Lingv.) Unitate de bază a cuvântului, în cadrul unei familii lexicale (egală, de obicei, cu rădăcina cuvântului), considerată ca purtătoare a sensului lexical. — Din fr. **sémantème.**

SEMÁNTIC, -Ă, *semantici, -ce*, s.f., adj. **I.** S.f. **1.** Ramură a lingvisticii care se ocupă cu studierea sensurilor cuvintelor și a evoluției acestor sensuri; semasiologie, semantism. **2.** (Log.) Teoria interpretării unui anumit sistem formalizat prin alt sistem formalizat. **II.** Adj. Care ține de semantică (**I 1**), care se referă la sensurile cuvintelor; semasiologic. — Din fr. **sémantique.**

SEMANTICIÁN, -Ă, *semanticieni, -e,* s.m. și f. Semasiolog. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **sémanticien.**

SEMANTICÍSM s.n. (Astăzi rar) Curent neopozitivist care, pornind de la problemele filosofice ridicate de formalizare, contestă caracterul obiectiv al cunoașterii la nivelul treptei raționale. — Din rus. **semantițism.**

SEMANTICÍST, -Ă, *semanticiști, -ste*, adj., s.m. și f. (Adept) al semanticismului. — Din engl. **semanticist.**

SEMANTÍSM s.n. Semantică (**I 1**); *p. ext.* înţelesul, sensul unui cuvânt. — Din fr. **sémantisme.**

SEMASIOLÓG, -Ă, *semasiologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar) Lingvist specialist în semasiologie; semantician. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **sémasiologue.**

SEMASIOLÓGIC, -Ă, *semasiologici, -ce,* adj. (Rar) Semantic (**II**). [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **sémasiologique.**

SEMASIOLOGÍE s.f. (Rar) Semantică (**I 1**). [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **sémasiologie.**

SEMĂLUÍ, *semắlui,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) asemăna, a (se) compara. — Din magh. **számolni.**

SEMĂNÁ[1], *sémăn,* vb. **I**. Tranz. **1.** A pune sau a arunca sământa în pământul pregătit în prealabil pentru a o face să încolţească şi să răsară; a însămânţa. ✦ (Înv.) A pune în pământ, a îngropa. ✦ (Pop.) A arunca boabe de grâu, bomboane, stafide etc. în direcţia unei persoane de Anul Nou sau la nuntă, însoţind gestul şi de o urare. **2.** A pune din loc în loc; a presăra, a împrăştia, a risipi. **3.** Fig. A răspândi, a propaga idei, cunoştinţe, vrajbă etc. — Lat. **seminare.**

SEMĂNÁ[2], *sémăn,* vb. I. Intranz. **1.** A avea trăsături, calităţi, defecte comune cu altcineva sau cu altceva; a se asemui, a se asemăna. ✧ Expr. *A semăna cu cineva* (sau *cuiva) bucăţică ruptă* (sau *tăiată*) ori *a semăna ca două picături (de apă)* = a semăna perfect cu cineva, a fi leit cu altul. **2.** A părea, a arăta, a face impresia de... — Lat. **similare.**

SEMĂNÁRE[1] s.f. (Înv.) Acţiunea de *a semăna*[1] şi rezultatul ei; semănat. — V. **semăna[1].**

SEMĂNÁRE[2] s.f. (Înv.) Asemănare. — V. **semăna[2].**

SEMĂNÁT, *semănaturi,* s.n. Semănare[1]; însămânţare. — V. **semăna[1].**

SEMĂNĂTÓR, -OÁRE, *semănători, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. şi f. Muncitor agricol care seamănă[1]. ✦ Fig. Propovăduitor. **2.** S.f. Maşină agricolă cu tracţiune animală sau mecanică cu care se introduc seminţele în sol la o adâncime constantă, repartizându-le uniform. — **Semăna[1]** + suf. *-ător.*

SEMĂNĂTORÍSM s.n. v. **sămănătorism.**

SEMĂNĂTORÍST, -Ă s.m. şi f., adj. v. **sămănătorist.**

SEMĂNĂTÚRĂ, *semănături,* s.f. **1.** Însămânţare. **2.** (La pl.) Plante ieşite din sământa semănată. **3.** Loc, teren însămânţat. — **Semăna[1]** + suf. *-ătură.*

SEMÉM, *sememe,* s.n. (Lingv.) Unitate de semnificaţie a unui cuvânt alcătuită din mai mult seme. — Din fr. **sémème.**

SÉMEN[1] s.m. v. **seamăn.**

SÉMEN[2], *semeni,* s.m. Drug de fier în patru muchii, cu vârf ascuţit şi cu mâner de lemn, folosit de pescari la spargerea gheţii. — Et. nec.

SEMESTRIÁL, -Ă, *semestriali, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care se referă la un semestru; care se face sau se produce în fiecare semestru; care durează un semestru. [Pr.: *-tri-al*] — Din fr. **semestriel.**

SEMÉSTRU, *semestre,* s.n. Perioadă de şase luni consecutive; o jumătate de an. ✦ O jumătate din anul şcolar (universitar). — Din fr. **semestre,** lat. **semestris.**

SEMÉŢ, -EÁŢĂ, *semeţi, -e,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Mândru, falnic, măreţ; trufaş, sfidător, obraznic. ✧ (Adverbial) *Priveşte semeţ.* **2.** Îndrăzneţ, curajos; plin de avânt, de elan; avântat. [Var.: (reg.) **suméţ, -eáţă** adj.] — Cf. sl. s ŭ m ě t i.

SEMEŢÍ, *semeţesc,* vb. IV. Refl. **1.** A se făli, a se mândri, a se îngâmfa, a-şi da importanţă; a deveni trufaş, arogant. **2.** A prinde curaj, a îndrăzni; a căpăta încredere. [Var.: (reg.) **sumeţí** vb. IV] — Din **semeţ.**

SEMEŢÍE, s.f. **1.** Mândrie, fală; trufie, îngâmfare, orgoliu. **2.** Curaj, îndrăzneală; avânt. [Var.: (reg.) **sumeţíe** s.f.] — **Semeţ** + suf. *-ie*.

SEMI- Element de compunere însemnând „jumătate de”, „pe jumătate”, care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. — Din fr., lat. **semi-.**

SEMIADERÉNT, -Ă, *semiaderenţi, -te,* adj. Care nu aderă, nu se prinde bine de ceva. [Pr.: *-mi-a-*] — Din fr. **semi-adhérent.**

SEMIAGNÓSTIC, -Ă, *semiagnostici, -ce*, adj. Care are, în parte, caracteristicile agnosticismului. [Pr.: *-mi-ag-*] — **Semi-** + **agnostic.**

SEMIANALFABÉT, -Ă, *semianalfabeţi, -te,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care abia ştie să scrie şi să citească. [Pr.: *-mi-a-*] — **Semi-** + **analfabet.**

SEMIANARHÍST, -Ă, *semianarhişti, -ste,* adj. Care are, în parte, caracteristicile anarhismului. [Pr.: *-mi-a-*] — **Semi-** + **anarhist.**

SEMIARBÚST, *semiarbuşti,* s.m. Plantă cu partea de jos lemnoasă, iar cu cea superioară ierboasă. [Pr.: *-mi-ar-*] — **Semi-** + **arbust.**

SEMIARHÁIC, -Ă, *semiarhaici, -ce,* adj. Care are caractere, în parte, arhaice. [Pr.: *-mi-ar-*] — **Semi-** + **arhaic.**

SEMIARÍD, -Ă, *semiarizi, -de,* adj. (Despre ţinuturi) Cu climat tropical uscat, beneficiind totuşi de precipitaţii. [Pr.: *-mi-a-*] — **Semi-** + **arid.**

SEMIARTICULÁŢIE, *semiarticulaţii,* s.f. Articulaţie între două piese care permite o deplasare relativă a acestora în lungul unei axe. [Pr.: *-mi-ar-*] — **Semi-** + **articulaţie.**

SEMIARTIZANÁT, *semiartizanate,* s.n. Sistem de muncă industrială bazat în proporţie de cincizeci la sută pe meseriaşi. [Pr. *-mi-ar-*] — **Semi-** + **artizanat.**

SEMIAUTOMÁT, -Ă, *semiautomaţi, -te,* adj. (Despre sisteme tehnice) Care efectuează automat numai unele dintre mişcările pe care este capabil să le execute, celelalte fiind dirijate prin intervenţii din exterior; automatizat numai în parte. [Pr.: *-mi-a-u-*] — **Semi-** + **automat.**

SEMIAUTOMÁTIC, -Ă, *semiautomatici, -ce,* adj. (Rar) Semiautomat. [Pr.: *-mi-a-u-*] — Din fr. **semi-automatique.**

SEMIAUXILIÁR, *semiauxiliare,* adj. (În sintagma) *Verb semiauxiliar* (şi substantivat, n.) = verb având rol sintactic asemănător cu al auxiliarelor propriu-zise, dar care dă acţiunii verbului „ajutat” o nuanţă modală, care izvorăşte din înţelesul său lexical. [Pr.: *-mi-a-u-xi-li-ar*] — Din fr. **semi-auxiliaire.**

SEMIÁXĂ, *semiaxe,* s.f. **1.** Porţiune dintr-o dreaptă mărginită de un punct şi formată din toate punctele dreptei care se află într-o parte sau în cealaltă în raport cu originea. **2.** Jumătate din lungimea axei unei curbe plane închise sau a unui corp de revoluţie generat de o curbă plană închisă, cuprinsă în interiorul curbei sau al corpului respectiv. *Semiaxa sferei.* [Pr.: *-mi-a-*] — **Semi-** + **axă.**

SEMIBARIÉRĂ, *semibariere,* s.f. Barieră care închide numai jumătate din lăţimea unei căi de acces peste calea ferată. [Pr.: *-ri-e-*] — **Semi-** + **barieră.**

SEMIBURSIÉR, -Ă, *semibursieri, -e,* adj., s.m. şi f. (Elev sau student) care primeşte doar o parte din cuantumul unei burse integrale. [Pr.: *-si-er*] — **Semi-** + **bursier.**

SÉMIC, -Ă, *semici, -ce*, adj. (Lingv.) Care aparţine semelor, privitor la seme, care ia în consideraţie semele. — Din fr. **sémique.**

SEMICÁLC, *semicalcuri,* s.n. (Lingv.) Cuvânt sau expresie în care o parte reprezintă un calc, iar cealaltă parte o formă deja existentă în limbă. — **Semi-** + **calc.**

SEMICARBONIZÁRE, *semicarbonizări*, s.f. Proces de descompunere termică a cărbunilor la temperaturi de circa 500–600°C în absenţa aerului, prin care se obţin semicocs, gudron şi gaze; semicocsificare. — **Semi-** + **carbonizare.**

SEMICENTENÁR, *semicentenare,* s.n. Jumătatea unui centenar, împlinirea a cincizeci de ani de la producerea unui eveniment; celebrarea acestui eveniment. — **Semi-** + **centenar.**

SEMICENTRÁL, -Ă, *semicentrali, -e,* adj. Care este situat în apropierea centrului unei localităţi. — **Semi-** + **central.**

SEMICÉRC, *semicercuri,* s.n. **1.** Segment de cerc a cărei coardă este un diametru; figură geometrică formată dintr-o jumătate de cerc. ✦ (Sport) Linie care trasează şi limitează o suprafaţă semicirculară privilegiată de reguli speciale de joc (la baschet, handbal etc.). **2.** Şir de fiinţe sau de lucruri aşezate în formă de semicerc (**1**); linie, mişcare arcuită. ✧ Loc. adv. *În semicerc* = în formă de semicerc (**1**). — **Semi-** + **cerc.**

SEMICILÍNDRIC, -Ă, *semicilindrici, -ce*, adj. Care este în formă de semicilindru. — **Semi-** + **cilindric** (după fr. *hèmicylindrique).*

SEMICILÍNDRU, *semicilindri,* s.m. Cilindru secţionat pe jumătate. — **Semi-** + **cilindru.**

SEMICIRCULÁR, -Ă, *semicirculari, -e,* adj. În formă de semicerc. ✧ *Canale semicirculare* = cele trei canale care alcătuiesc partea superioară a urechii interne. — Din fr. **semi-circulaire.**

SEMICIVILIZÁT, -Ă, *semicivilizaţi, -te,* adj. Care are un nivel insuficient de civilizaţie. — **Semi-** + **civilizat.**

SEMICIVILIZÁŢIE, *semicivilizaţii,* s.f. Civilizaţie parţială, insuficientă. — **Semi-** + **civilizaţie.**

SEMICLANDESTÍN, -Ă, *semiclandestini, -e,* adj. (Rar) În parte clandestin. — **Semi-** + **clandestin.**

SEMICLANDESTINITÁTE s.f. (Rar) Situaţia de semiclandestin. — **Semi-** + **clandestinitate.**

SEMICÓCS, *semicocsuri*, s.n. Produs solid obţinut prin semicarbonizarea huilei sau a cărbunilor inferiori, folosit drept combustibil sau la fabricarea cocsului metalurgic. — **Semi-** + **cocs** (după fr. *semi-coke).*

SEMICOCSIFICÁRE, *semicocsificări,* s.f. Semicarbonizare. — **Semi-** + **cocsificare.**

SEMICOLOÁNĂ, *semicoloane,* s.f. (Arh.) Coloană care are jumătate din diametru îngropat în zid. — **Semi-** + **coloană** (după fr. *demi-colonne).*

SEMICOLONIÁL, -Ă, *semicoloniali, -e,* adj. În stare de semicolonie. [Pr.: *-ni-al*] — **Semi-** + **colonial.**

SEMICOLONÍE, *semicolonii,* s.f. Stat formal independent, dar care, din punct de vedere economic şi politic, depinde de un stat străin. — **Semi-** + **colonie.**

SEMICONDUCTÓR, -OÁRE, *semiconductori, -oare,* s.n., adj. **1.** S.n. Material a cărui conductibilitate electrică este mai slabă decât cea a conductoarelor (metalelor) şi mai bună decât cea a izolatoarelor. ✦ P. ext. Component electronic activ. **2.** Adj. (Despre materiale) Care are o rezistenţă electrică relativ mare în raport cu aceea a metalelor, dar mai mică în raport cu aceea a materialelor izolante; cu însuşiri de semiconductor (**1**); (despre dispozitive) bazat pe utilizarea semiconductoarelor. — Din fr. **semi-conducteur.**

SEMICONSÉRVĂ, *semiconserve,* s.f. Produs alimentar preparat prin procedeele obişnuite de conservare (sărare, afumare etc.), dar cu o durată de păstrare mai mică decât a conservelor. — Din fr. **semi-conserve.**

SEMICONSOÁNĂ, *semiconsoane,* s.f. Sunet intermediar între vocală şi consoană, cu însuşiri comune amândurora; semiconsonantă. — Din fr. **semi-consonne.**

SEMICONSONÁNTĂ, *semiconsonante,* s.f. (Înv.) Semiconsoană. — **Semi-** + **consonantă.**

SEMICRISTÁL, (**2**) *semicristaluri,* s.n. **1.** Cristal de calitate inferioară. **2.** Obiect din semicristal (**1**). [Pl. și: *semicristale*] — Din fr. **semi-cristal.**

SEMICÚMPĂNĂ, *semicumpene,* s.f. Brațul mobil al unei semibariere de cale ferată. — **Semi-** + **cumpănă.**

SEMIDECOMANDÁT, -Ă, *semidecomandate,* adj. (Despre apartamente) Care este parțial decomandat. — **Semi-** + **decomandat.**

SEMIDEPONÉNT, -Ă, *semideponenți, -te,* adj. (În sintagma) *Verb semideponent* = verb activ ca sens care are unele forme ce se conjugă după diateza activă, iar altele după diateza pasivă. — Din fr. **semidéponent.**

SEMIDEȘÉRT, *semideșerturi,* s.n. Regiune de tranziție între stepă și deșert, cu vegetație rară, formată din ierburi și semiarbuști, adaptată la uscăciune. — **Semi-** + **deșert.**

SEMIDIÚRN, -Ă, *semidiurni, -e,* adj. (Despre fenomene) Care durează (aproximativ) 12 ore. [Pr.: *-di-urn*] — **Semi-** + **diurn** (după engl. *semi-diurnal).*

SEMIDÓCT, -Ă, *semidocți, -te,* adj., s.m. și f. (Om) care are cunoștințe puține și superficiale (dar se crede cult); (om) puțin instruit. — **Semi-** + **doct.**

SEMIDOCTÍSM s.n. Stare de semidoct; *p. ext.* cultură superficială. — **Semidoct** + suf. *-ism.*

SEMIDREÁPTĂ, *semidrepte,* s.f. (Geom.) Segment de dreaptă mărginit la un singur capăt. — **Semi-** + **dreaptă** (după fr. *semidroite).*

SEMIFABRICÁT, *semifabricate,* s.n. Produs cu un anumit grad de prelucrare, care se livrează altei secții sau altei întreprinderi pentru a fi prelucrat în continuare în vederea obținerii unui produs finit. — **Semi-** + **fabricat.**

SEMIFEUDÁL, -Ă, *semifeudali, -e,* adj. Care are o parte din caracteristicile feudalismului, care are rămășițe ale orânduirii feudale. [Pr.: *-fe-u-*] — **Semi-** + **feudal.**

SEMIFÍN, -Ă, *semifini, -e,* adj. Care este de finețe medie. — **Semi-** + **fin** (după fr. *demi-fin).*

SEMIFINÁLĂ, *semifinale,* s.f. Etapă intermediară într-o competiție sportivă, care precedă finala. — **Semi-** + **finală.**

SEMIFINALÍST, -Ă, *semifinaliști, -ste,* s.m. și f. Persoană calificată prin etape succesive într-o competiție sportivă până la faza care precedă finala; participant la o semifinală. — **Semi-** + **finalist.**

SEMIFINISÁT, -Ă, *semifinisați, -te,* adj. Care se află încă în stadiul de finisare, urmând a fi dat ulterior în vânzare sau în funcțiune. — **Semi-** + **finisat.**

SEMIFINÍT, -Ă, *semifiniți, -te,* adj. Care este în curs de prelucrare definitivă pentru a fi comercializat. — **Semi-** + **finit** (după fr. *semi-fini).*

SEMIFLUÍD, -Ă, *semifluizi, -de,* adj. (Adesea substantivat, n.) Care este parțial fluid; puțin fluid. — Din fr. **semi-fluide.**

SEMIFÓND s.n. Denumire generală a probelor sportive (de atletism, natație, ciclism etc.) pe distanțe medii. — **Semi-** + **fond** (după fr. *demi-fond).*

SEMIFONDÍST, -Ă, *semifondiști, -ste,* s.m. și f. Persoană specializată în probe sportive clasice pe distanțe medii; participant la o probă de semifond. — **Semifond** + suf. *-ist.*

SEMIGRÉU, -GRÉA, *semigrei, -grele,* adj., s.m. **1.** Adj. (În sintagma) *Categorie semigrea* (și substantivat, f.) = categorie în care intră boxeri cu greutatea între 75 și 81 kg, halterofili cu greutatea între 90 și 100 kg și luptători cu greutatea între 90 și 100 kg. **2.** S.m. Sportiv care aparține categoriei semigrele (**1**). — **Semi-** + **greu** (după fr. *mi-lourd).*

SEMIINDUSTRIALIZÁ, *semiindustrializez,* vb. I. Tranz. A transforma parțial în produs industrial. [Pr.: *-stri-a-*] — **Semi-** + **industrializa.**

SEMIINDUSTRIALIZÁRE, *semiindustrializări,* s.f. Acțiunea de *a semiindustrializa.* [Pr.: *-stri-a-*] — V. **semiindustrializa.**

SEMIINDUSTRIALIZÁT, -Ă, *semiindustrializați, -te*, adj. Care a fost parțial industrializat. [Pr.: *-stri-a-*] — V. **semiindustrializa.**

SEMIINTERNÁT, *semiinternate,* s.n. Instituție anexă a unei școli care asigură masa de prânz și pentru elevii externi. [Pr.: *-mi-in-*] — **Semi-** + **internat.**

SEMIÎNĂLȚÍME s.f. Înălțime medie. — **Semi-** + **înălțime.**

SEMIÎNCHÍS, -Ă, *semiînchiși, -se,* adj. (Despre spații) Care este parțial închis. — **Semi-** + **închis.**

SEMIÎNTUNÉRIC s.n. Lumină slabă; semiobscuritate. — **Semi-** + **întuneric.**

SEMILAMINÁT, -Ă, *semilaminați, -te,* adj. Care este laminat parțial. — **Semi-** + **laminat.**

SEMILÍBER, -Ă, *semiliberi, -e,* adj. (Despre țărani) Care avea, în sclavagism, libertate parțială. — **Semi** + **liber.**

SEMILICHÍD, -Ă, *semilichizi, -de,* adj. (Adesea substantivat, n.) Care este numai pe jumătate lichid; vâscos. — Din fr. **semi-liquide.**

SEMILUNÁR, -Ă, *semilunari, -e,* adj. În formă de semilună. — Din fr. **semi-lunaire.**

SEMILÚNĂ, (**2**) *semiluni,* s.f. **1.** Parte a discului Lunii, în formă de semicerc, luminată de Soare în timpul uneia dintre fazele astrului; Luna privită în faza primului și a ultimului pătrar. **2.** Semn simbolic al Islamului, reprezentând Luna în faza de creștere (în formă de seceră). ✧ *Semiluna Roșie* = ramura musulmană a organizației internaționale a Crucii Roșii. ✦ Fig. Imperiul Otoman; turcii; mahomedanismul. — **Semi-** + **lună.**

SEMIMÁT, -Ă, *semimați, -te,* adj. Între transparent și mat. — **Semi-** + **mat²**.

SEMIMETÁL, *semimetale,* s.n. Element chimic care posedă atât proprietăți caracteristice metalelor, cât și proprietăți specifice nemetalelor, făcând astfel trecerea între cele două clase de substanțe. — **Semi-** + **metal** (după fr. *demi-métal).*

SEMIMETÁLIC, -Ă, *semimetalici, -ce*, adj. Care are proprietăți de semimetal, de semimetal. — **Semi-** +**metalic** (după fr. *demimétallique*).

SEMIMIJLOCÍU, -ÍE, *semimijlocii*, adj., s.m. **1.** Adj. (În sintagma) *Categorie semimijlocie* (și substantivat, f.) = categorie în care intră boxeri cu greutatea între 63,5 și 70 kg, halterofili cu greutatea între 81 și 100 kg și luptători între 74 și 82 kg. **2.** S.m. Sportiv care aparține categoriei semimijlocii (**1**). — **Semi-** + **mijlociu** (după fr. *mi-moyen).*

SEMIMÚSCĂ adj. invar., s.m. **1.** Adj. invar. (În sintagma) *Categorie semimuscă* (și substantivat, f.) = categorie sportivă în care intră boxeri cu greutatea între 45 și 48 kg. **2.** S.m. Sportiv care aparține categoriei semimuscă (**1**). — **Semi-** + **muscă.**

SEMINÁL, -Ă, *seminali, -e,* adj. (Anat.) De spermă, care se referă la spermă, care aparține spermei. ✦ (Bot.) Care se referă la sământa plantelor. — Din fr. **séminal,** lat. **seminalis.**

SEMINÁR, *seminare,* s.n. **1.** Formă de activitate didactică în cadrul învățământului superior prin care studenții fixează și adâncesc cunoștințele predate la curs sau execută lucrări practice sub conducerea unui profesor. ✦ *Seminar pedagogic* = stagiu practic obligatoriu pentru absolvenții unei facultăți care își alegeau cariera didactică. **2.** Școală de grad mediu pentru pregătirea preoților. [Pl. și: *seminarii*] — Din fr. **séminaire,** lat. **seminarium.**

SEMINARIÁL, -Ă, *seminariali, -e,* adj. De seminar; seminaristic. [Pr.: *-ri-al*] — **Seminar** + suf. *-(i)al.*

SEMINARÍST, *seminariști,* s.m. Elev al unui seminar (**2**). — Din fr. **séminariste.**

SEMINARÍSTIC, -Ă, *seminaristici, -ce,* adj. Seminarial. — **Seminarist** + suf. *-ic.*

SEMINARIZÁ, *seminarizez,* vb. I. Tranz. A prelucra, în cadrul unui seminar, materia predată la curs sau o materie de studiu. — **Seminar** + suf. *-iza.*

SEMINARIZÁRE, *seminarizări,* s.f. Acțiunea de *a seminariza* și rezultatul ei. — V. **seminariza.**

SEMINCÉR, *seminceri,* s.m. **1.** Arbore dintr-o pădure lăsat la tăierea pădurii pentru sământă în vederea regenerării naturale a suprafeței din jur; plante lăsate neculese odată cu restul recoltei pentru a servi ca plante de sământă. **2.** Lot dintr-o cultură agricolă destinat producerii semințelor pentru asigurarea materialului necesar însămânțărilor. **3.** Știulete de porumb nedezghiocat păstrat pentru sământă. — **Sământă** + suf. *-ar.*

SEMINCIOÁRĂ, *semincioare,* s.f. Diminutiv al lui *sământă.* [Var.: **sămâncioáră, sămincioáră** s.f.] — **Sământă** + suf. *-ioară.*

SEMINIFÉR, *seminifere,* adj. (Anat.; în sintagma) *Canal seminifer* = fiecare dintre micile canale glandulare situate în testicul și care transportă spontan sperma. — Din fr. **séminifère.**

SEMINOMÁD, -Ă, *seminomazi, -de,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se află în stare de seminomadism. — Din fr. **semi-nomade.**

SEMINOMADÍSM s.n. Fel de viață care îmbină creșterea vitelor cu o agricultură sporadică, întâlnit mai ales la marginea deșerturilor. — Din fr. **semi-nomadisme.**

SEMINȚÉNIE, *seminții,* s.f. (Înv.) Seminție, neam. — **Sământă** + suf. *-enie.*

SEMINȚERÍE, *seminției,* s.f. (Rar) Prăvălie unde se vând semințe de flori și de legume. — **Sământă** + suf. *-ărie.*

SEMINȚÍE, *seminții,* s.f. **1.** Neam, naționalitate, popor; gen (uman). **2.** Totalitatea urmașilor care au același strămoș; familie, trib; descendență. ✦ Termen utilizat în special în Vechiul Testament cu referire la cele 12 triburi ale lui Israel. **3.** (Rar) Rasă, specie de animale. — **Sământă** + suf. *-ie.*

SEMINȚÍȘ, *semințișuri,* s.n. (Rar) Loc acoperit cu puieți răsăriți din semințe în mod natural. — **Sământă** + suf. *-iș.*

SEMIOBSCÚR, -Ă, *semiobscuri, -e,* adj. Care este, în parte, obscur, care se află în penumbră; insuficient luminat. [Pr.: *-mi-ob-*] — **Semi-** + **obscur.**

SEMIOBSCURITÁTE s.f. Stare a unui spațiu insuficient luminat; lumină slabă, care face ca obiectele să fie abia vizibile; penumbră, semiîntuneric. ✦ Fig. Lipsă de publicitate, de glorie. [Pr.: *-mi-ob-*] — **Semi-** + **obscuritate.**

SEMIOCLUZÍVĂ, *semiocluzive,* adj. (În sintagma) *Consoană semiocluzivă* (și substantivat, f.) = consoană africată, v. *africată.* [Scris și: *semioclusivă.* — Pr.: *-mi-o-*] — **Semi-** + **ocluzivă.**

SEMIOFICIÁL, -Ă, *semioficiali, -e,* adj. Care provine din surse oficiale, dar care nu are caracter oficial. [Pr.: *-mi-o-fi-ci-al*] — Din fr. **semi-officiel.**

SEMIOLÓG, -Ă, *semiologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în semiologie. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **sémiologue.**

SEMIOLÓGIC, -Ă, *semiologici, -ce,* adj. Privitor la semiologie, care aparține semiologiei. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **sémiologique.**

SEMIOLOGÍE s.f. **1.** Parte a medicinei care se ocupă cu descrierea simptomelor și a semnelor diferitelor boli, precum și a metodelor de a le pune în evidență și de a le diagnostica; simptomatologie. **2.** Știință care studiază semnele folosite în cadrul vieții sociale; semiotică. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **sémiologie.**

SEMIOPÁC, -Ă, *semiopaci, -ce,* adj. Care este parțial opac; semitransparent. [Pr.: *-mi-o-*] — **Semi-** + **opac.**

SEMIOPACITÁTE, *semiopacități,* s.f. Calitatea de a fi parțial opac. [Pr.: *-mi-o-*] — **Semi-** + **opacitate.**

SEMIÓPTIC, -Ă, *semioptici, -ce,* adj. Care ajută parțial la vedere. [Pr.: *-mi-o-*] — **Semi-** + **optic.**

SEMIÓTIC, -Ă, *semiotici, -ce,* s.f., adj. **I.** S.f. **1.** Semiologie (**2**). **2.** Ramură a logicii simbolice (matematice) care se ocupă cu studiul general al semnelor. **II.** Adj. Referitor la semiotică (**I**), de semiotică. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **sémiotique.**

SEMIPARAZÍT, *semiparaziți,* s.m. Organism vegetal care, deși își poate prepara materia organică din cea minerală, își extrage o parte din hrană din altă plantă vie. — **Semi-** + **parazit** (după fr. *demi-parasite).*

SEMIPARAZITÍSM s.n. Mod de viață al organismelor semiparazite. — **Semi-** + **parazitism.**

SEMIPERMEÁBIL, -Ă, *semipermeabili, -e,* adj. (Despre un perete poros, o membrană) Care permite trecerea numai a unora dintre componentele unui amestec lichid sau gazos. [Pr.: *-me-a-*] — Din fr. **semi-perméable.**

SEMIPERMEABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi semipermeabil. [Pr.: *-me-a-*] — **Semi-** + **permeabilitate.**

SEMIPLÁN, *semiplane,* s.n. Mulțimea punctelor din plan situate de aceeași parte a unei drepte. [Pl. și: *semiplanuri*] — **Semi-** + **plan** (după fr. *demi-plan*).

SEMIPORȚELÁN s.n. Produs ceramic intermediar între gresia ceramică fină și porțelan, folosit la fabricarea pieselor pentru instalații sanitare. — **Semi-** + **porțelan.**

SEMIPREPARÁT, *semipreparate,* s.n. Produs culinar în parte pregătit, care urmează să fie preparat în continuare acasă. — **Semi-** + **preparat**[1].

SEMIPREȚIÓS, -OÁSĂ, *semiprețioși, -oase,* adj. (În sintagma) *Piatră semiprețioasă* = mineral cristalizat transparent sau translucid, în culori variate, cu duritate mare, folosit la bijuterii de mai mică valoare. — **Semi-** + **prețios** (după fr. *semi-précieux).*

SEMIPRODÚS, *semiproduse,* s.n. Semifabricat. — Din fr. **semi-produit.**

SEMIRECITÁL, *semirecitaluri,* s.n. Recital alcătuit din două părți, fiecare dintre ele fiind susținută de un alt artist. [Pl. și: *semirecitale*] — **Semi-** + **recital.**

SEMIRELIÉF, *semireliefuri,* s.n. Figură, motiv sculptat care se desprinde numai pe jumătate de fond; basorelief. [Pr.: *-li-ef*] — **Semi-** + **relief.**

SEMIREMÓRCĂ, *semiremorci,* s.f. Remorcă cu o singură osie, a cărei parte frontală se sprijină pe partea din spate a vehiculului motor. — Din fr. **semi-remorque.**

SEMIRIGÍD, -Ă, *semirigizi, -de,* adj. (Teh.; despre ansambluri) Alcătuit din piese care se pot mișca sau depărta din poziția inițială. — Din fr. **semi-rigide.**

SEMISFÉRIC, -Ă, *semisferici, -ce,* adj. Care are forma unei jumătăți de sferă. — **Semi-** + **sferic.**

SEMISIMFÓNIC, -Ă, *semisimfonici, -ce,* adj. **1.** (Despre orchestre) Care cuprinde și instrumente specifice orchestrelor de estradă. **2.** (Despre concerte) Cu program cuprinzând, pe lângă piese simfonice, și piese de estradă. — **Semi-** + **simfonic.**

SEMISOLÍD, -Ă, *semisolizi, -de,* adj. Parțial solid. — **Semi-** + **solid** (după fr. *semi-solide).*

SEMISÓN, -Ă, *semisoni, -e,* adj. (Despre vocale) Care nu are valoare silabică. — **Semi-** + **son.**

SEMISPÁȚIU, *semispații,* s.n. Mulțimea punctelor din spațiu situate de aceeași parte a unui plan. — **Semi-** + **spațiu.**

SEMISTABULÁȚIE s.f. Procedeu de creștere și de întreținere a vitelor prin menținerea lor aproape tot timpul în grajd. — **Semi-** + **stabulație.**

SEMÍT, -Ă, *semiți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană aparținând unui grup de popoare din sud-vestul Asiei, nordul și estul Africii, care vorbesc sau au vorbit în Antichitate limbi semitice și căruia îi aparțin astăzi evreii, arabii, etiopienii etc. **2.** Adj. Care aparține semiților (**1**), privitor la semiți; semitic. — Din fr. **sémite.**

SEMITÂRÂTÓR, -OÁRE, *semitârâtori, -oare,* adj., s.f. (Plantă) cu tulpina întinsă parțial pe pământ. — **Semi-** + **târâtor.**

SEMÍTIC, -Ă, *semitici, -ce,* adj. Semit (**2**). ✧ *Limbi semitice* = ramură a familiei de limbi hamito-semitice. — Din fr. **sémitique.**

SEMÍTISM, *semitisme,* s.n. Expresie alcătuită după modelul unei limbi semitice sau împrumutată dintr-o asemenea limbă. — Din fr. **sémitisme.**

SEMITOLÓG, -Ă, *semitologi, -e,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în semitologie. — Din fr. **sémitologue.**

SEMITOLÓGIC, -Ă, *semitologici, -ce,* adj. Referitor la semitologie, de semitologie. — Din fr. **sémitologique.**

SEMITOLOGÍE s.f. Știință care studiază cultura și limbile semitice. — Din fr. **sémitologie.**

SEMITÓN, *semitonuri,* s.n. **1.** (Muz.) Interval de o jumătate de ton; cel mai mic interval în gama diatonică. **2.** Nuanță de culoare intermediară care face trecerea, în pictură și în artele decorative, de la un ton închis la unul deschis al aceleiași culori. — Din fr. **semi-ton.**

SEMITÓRT, (**2**) *semitorturi,* s.n. **1.** Produs intermediar obținut în filaturi, format dintr-o bandă fibroasă. **2.** Sortiment de semitort (**1**). — **Semi-** + **tort.**

SEMITRANSPARÉNT, -Ă, *semitransparenți, -te,* adj. Parțial transparent. — **Semi-** + **transparent** (după fr. *semi-transparent*).

SEMIUNCIÁL, -Ă, *semiunciali, -e,* adj., s.f. (Literă de tipar) reprezentând jumătate din mărimea unei unciale. [Pr.: *-mi-un-ci-al*] — **Semi-** + **uncial.**

SEMIURBÁN, -Ă, *semiurbani, -e,* adj. Parțial urbanizat. [Pr.: *-mi-ur-*] — **Semi-** + **urban.**

SEMIUSCÁT, -Ă, *semiuscați, -te,* adj. Parțial uscat. [Pr.: *-mi-us-*] — **Semi-** + **uscat.**

SEMIUȘÓR, -OÁRĂ, *semiușori, -oare,* adj., s.m. **1.** Adj. (În sintagma) *Categorie semiușoară* (și substantivat, f.) = categorie în care intră boxeri a căror greutate este între 57 și 60 kg și halterofili a căror greutate este între 57 și 62 kg. **2.** S.m. Sportiv care aparține categoriei semiușoare (**1**). [Pr.: *-mi-u-*] — **Semi-** + **ușor.**

SEMIVELÍN, -Ă, *semivelini, -e,* adj. (Despre hârtie, coli etc.) Care este în parte velin, de calitate mijlocie. — **Semi-** + **velin.**

SEMIVOCÁLĂ, *semivocale,* s.f. Sunet intermediar între vocală și consoană, cu însușiri comune amândurora. — **Semi-** + **vocală** (după fr. *semi-voyelle).*

SEMIVOCÁLIC, -Ă, *semivocalici, -ce,* adj. Referitor la semivocală, de semivocală. — **Semi-** + **vocalic.**

SEMIVÓLTĂ, *semivolte,* s.f. Jumătate de voltă. — **Semi-** + **voltă** (după fr. *demi-volte).*

SEMIZÉU, *semizei,* s.m. (Mitol.) Erou mitologic, fiul al unui zeu și al unei muritoare sau al unei zeițe și al unui muritor. — **Semi-** + **zeu** (după fr. *demi-dieu).*

SEMN, *semne,* s.n. **1.** Tot ceea ce arată, ceea ce indică ceva. ✧ Loc. adv. *Pesemne* = după cât se pare, după cât se vede; probabil. ✦ Manifestare exterioară a unui fenomen care permite să se presupună sau să se precizeze natura lui. ✧ Expr. (În superstiții) *Semn bun* (sau *rău, prost)* = fapt, fenomen căruia i se atribuie însușirea de a prevesti un bine (sau o nenorocire). *A avea semne* sau *a i se face cuiva semn* = a avea indicii în legătură cu o întâmplare viitoare. *A da semn* (sau *semne) de viață* = a se manifesta, a-și vădi existența, a face să se audă noutăți despre sine. ✦ Fenomen luminos care apare uneori pe cer, fiind interpretat de superstițioși ca o prevestire. ✦ Fiecare dintre cele douăsprezece simboluri grafice ale zodiei; zodiac. ✦ Probă, dovadă. ✧ Loc. adv. *În* (sau *ca) semn de* (sau *ca)...* = dând dovadă de..., ca probă că..., ca argument pentru... **2.** Gest, mișcare care exprimă un gând, o intenție, o stare sufletească sau sugerează cuiva o acțiune. ✦ (Înv.) Semnal. *Semnul de război.* **3.** Notă specifică, trăsătură distinctivă după care se recunoaște un lucru, o ființă; semnalment; însemnare făcută pe un lucru sau pe un animal cu scopul de a-l deosebi de celelalte sau de a-l recunoaște. ✦ Pată de altă culoare decât restul trupului pe care o au unele animale. **4.** Obiect așezat într-un loc sau într-un anumit fel pentru a marca sau a despărți ceva; indicator. ✧ *Semn de hotar* (sau *de moșie)* = piatră, stâlp etc. care marchează un hotar sau linia de demarcație a unui teren; *p. ext.* hotar. ✦ Însemnare făcută spre a nu uita ceva. ✧ *Semn de carte* = fâșie îngustă de mătase, de carton, de piele etc. (special lucrată) care se pune între paginile unei cărți pentru a indica pagina la care s-a întrerupt lectura. ✦ Loc marcat, țintă pentru tras cu arma. **5.** Ceea ce se vede undeva sau pe ceva după o atingere sau apăsare; urmă, pată. ✦ Urmă, cicatrice rămasă pe piele după o boală, o lovire, o rană etc. **6.** Unitatea dintre un sens și o indicație grafică. ✧ *Semne grafice* = totalitatea literelor, cifrelor, semnelor de punctuație folosite în scriere. *Semne de punctuație* = semne grafice (punct, virgulă, două puncte etc.) folosite pentru a despărți, în scris, părțile unei propoziții sau ale unei fraze sau propozițiile și frazele între ele. *Semnele citării* = ghilimele. *Semne matematice* = semne care servesc la indicarea operațiilor matematice. *Semne convenționale* = figuri simbolice folosite pentru a marca diferite notări pe hărți, planșe etc. *Semn diacritic* = semn adăugat unei litere, deasupra ei, dedesubt sau lateral, pentru a reda un sunet diferit de cel notat prin litera respectivă. *Semn lingvistic* = unitatea dintre un sens și un complex sonor. *Semn moale* = literă care indică, în scrierea limbii ruse, caracterul palatal al consoanei precedente. *Semn tare* = literă care indică, în scrierea limbii ruse, caracterul dur al consoanei precedente. *Semn monetar* = tot ceea ce se imprimă sau se gravează pe o monedă; *p. ext.* monedă. **7.** Simbol, emblemă. ✧ Expr. *Sub semnul* (cuiva sau a ceva) = sub egida, sub auspiciile (cuiva sau a ceva). **8.** Tot ceea ce evocă o persoană, un lucru sau un fapt; amintire. — Lat. **signum.**

SEMNÁ, *semnez,* vb. I. Tranz., intranz. și refl. A (se) iscăli pentru confirmare, a certifica punând o iscălitură. — Din fr. **signer** (după *semn).*

SEMNÁL, *semnale,* s.n. **1.** Semn convențional (sonor sau vizual) sau grup de astfel de semne folosite pentru a transmite la distanță o înștiințare, o informație, un avertisment, o comandă etc. ✧ *Semnal topografic* = construcție de lemn, de metal sau de piatră, vizibilă la distanță, care fixează poziția unui punct pe teren. *Semnal luminos* (sau *electric)* = nume dat tuturor dispozitivelor folosite pentru a dirija circulația în orașe, pe căile ferate etc. *Semnal de cale ferată* = semnal acustic, optic etc. prin care se transmite un ordin sau o comandă pentru circulația pe căile ferate. *Semnal rutier* = indicator de circulație. *Semnal de alarmă* = dispozitiv montat în fiecare vagon la trenurile de călători care, în caz de primejdie, poate fi acționat de orice călător. ✦ Sunet convențional de recunoaștere a diferitelor posturi de radio sau a diferitelor emisiuni ale unui post de radio. ✧ *Semnal orar* = emisiune radio care dă ora exactă cu mare precizie, după anumite scheme de emisiune. ✦ Sunet de corn sau împușcătură prin care se anunță începerea sau încetarea bătăii la

vânătoare. **2.** (Rar) Fluier mic de metal cu care se dau semnale (**1**); semnal dat cu acest fluier. **3.** Fig. Tot ceea ce anunță sau determină începerea unei acțiuni ori îi servește ca impuls. ✧ Expr. *A da semnalul* = a lua inițiativa, a face începutul într-o acțiune, a da tonul. **4.** (Psih.) Excitant sau stimul senzorial care declanșează un reflex condiționat. [Var.: **signál, țignál** s.n.] — Din fr. **signal** (după *semn).*

SEMNALÁ, *semnalez,* vb. I. Tranz. A aduce ceva la cunoștință prin semne sau printr-un semnal de avertizare, a atrage atenția cuiva asupra unui lucru, a avertiza; a scoate în evidență, a releva, a menționa. — Din fr. **signaler** (după *semnal).*

SEMNALÁRE, *semnalări,* s.f. Acțiunea de *a semnala* și rezultatul ei. — V. **semnala.**

SEMNALIZÁ, *semnalizez,* vb. I. Tranz. A da, a transmite semnale (la distanță); a comunica prin semnale. — **Semnal** + suf. *-iza.*

SEMNALIZÁRE, *semnalizări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a semnaliza* și rezultatul ei; înștiințare, comunicare prin semnale. **2.** (Psih.) Activitate a emisferelor cerebrale prin care diferiți stimuli, asociindu-se cu stimuli care declanșează anumite reflexe înnăscute, pot deveni semnale ale acestora din urmă, declanșând aceleași reacții. ✧ *Sistem de semnalizare* = totalitatea semnalelor prin care organismul se pune în legătură cu mediul înconjurător, prin intermediul scoarței cerebrale. *Primul sistem de semnalizare* = activitatea de semnalizare legată de „semnalele directe”, adică de însușirile optice, acustice, olfactive etc. ale obiectelor din realitate. *Al doilea sistem de semnalizare* = activitatea de semnalizare specifică oamenilor, legată de cuvinte, considerate de Pavlov semnale ale semnalelor directe; limbajul. **3.** (Concr.) Instalație pe un aerodrom, la o cale ferată, într-un port, la intersecțiile străzilor cu ajutorul căreia se fac comunicări prin semnale la distanță. — V. **semnaliza.**

SEMNALIZATÓR, -OÁRE, *semnalizatori, -oare,* adj., s.n., s.m. și f. **1.** Adj. Care semnalizează. **2.** S.n. Semafor. ✦ Indicator luminos folosit la autovehicule pentru a marca schimbarea direcției de mers a acestora. **3.** S.m. și f. Persoană care transmite semnale, care semnalizează. — **Semnaliza** + suf. *-tor.*

SEMNALMÉNT, *semnalmente,* s.n. Totalitatea datelor, caracteristicilor exterioare după care o persoană poate fi identificată. — Din fr. **signalement** (după *semnal).*

SEMNÁRE, *semnări,* s.f. Acțiunea de *a (se) semna* și rezultatul ei; semnat. — V. **semna.**

SEMNÁT s.n. Semnare. — V. **semna.**

SEMNATÁR, -Ă, *semnatari, -e,* s.m. și f. Persoană care semnează (în virtutea unei împuterniciri) un act, un tratat, o convenție, o scrisoare etc. — Din fr. **signataire** (după *semna).*

SEMNĂTÚRĂ, *semnături,* s.f. Numele unei persoane scris de propria mână sub textul unui act special, al unei scrisori etc.; iscălitură. — **Semna** + suf. *-ătură.*

SEMNIFICÁ, pers. 3 *semnífică,* vb. I. Intranz. și tranz. A avea înțelesul de..., a însemna. — Din fr. **signifier,** lat. **significare** (după *semn).*

SEMNIFICÁNT, *semnificanți,* s.n. (Lingv.) Realizare materială a semnului lingvistic, complex sonor care constituie suportul unui sens. — Din fr. **signifiant** (după *semn, semnificare).*

SEMNIFICÁRE s.f. Acțiunea de *a semnifica* și rezultatul ei. — V. **semnifica.**

SEMNIFICÁT, *semnificate,* s.n. (Lingv.) Concept, conținut, sens al unui cuvânt. — Din fr. **signifié** (după *semn, semnifica).*

SEMNIFICATÍV, -Ă, *semnificativi, -e,* adj. **1.** Care exprimă (cu claritate) ceva, care are înțeles precis, care scoate în evidență ceva; care are o anumită semnificație. **2.** Care exprimă ceva, care este concludent, fără a fi nevoie de vorbe; care face aluzie la ceva, plin de înțeles; expresiv. **3.** Care are însemnătate; important. — Din fr. **significatif** (după *semnifica).*

SEMNIFICÁȚIE, *semnificații,* s.f. **1.** Conținut semantic al unui cuvânt; înțeles, sens, accepție. ✦ (În semiotică) Funcție a semnelor de a reprezenta ceva independent de ele; denotație. ✦ Valoare simbolică a unui lucru; înțeles, noimă, tâlc. **2.** Însemnătate, importanță, valoare (a unui fapt, a unui obiect etc.). [Var.: **semnificațiúne** s.f.] — Din fr. **signification** (după *semn).*

SEMNIFICAȚIÚNE s.f. v. **semnificație.**

SEMPERVIRESCÉNT, -Ă, *sempervirescenți, -te,* adj. (Livr.; despre organele plantelor) Care este verde în tot timpul anului. — Cf. lat. s e m p e r v i r e n s.

SEMPITÉRN, -Ă, *sempiterni, -e,* adj. (Livr.) Veșnic, nepieritor. — Din lat. **sempiternus.**

SEMUÍ, *semuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Înv.) A asemăna; a compara. **2.** (Pop.) A confunda. — De la **semăna**[2]**.**

SEN, *seni,* s.m. Monedă divizionară japoneză, valorând a suta parte dintr-un yen. — Din fr. **sen.**

SENÁR, *senare,* adj. (În sintagma) *Vers senar* = vers latin de șase picioare. — Lat. **senarius,** fr. **sénaire.**

SENARMONTÍT s.n. Minereu de stibiu. — Din fr. **sénarmontite.**

SENÁT, *senate,* s.n. **1.** (În Roma antică) Sfatul bătrânilor; (în timpul republicii) organul suprem al puterii de stat; (în timpul imperiului) consiliu consultativ cu rol politic minor. **2.** Denumire a Camerei superioare a Parlamentului în unele state, în care acesta este bicameral. **3.** (Și în sintagma *senat universitar*) Consiliu al profesorilor, cu rol în conducerea instituției. **4.** Loc în care se întrunesc senatorii; sediul Senatului. — Din fr. **sénat,** lat. **senatus.**

SENATÓR, -OÁRE, *senatori, -oare,* s.m. și f. **1.** S.m. Membru al senatului (**1**). **2.** S.m. și f. Membru al Senatului (**2**). — Din fr. **sénateur,** lat. **senator.**

SENATORIÁL, -Ă, *senatoriali, -e,* adj. Care ține de senat sau de senatori, privitor la senat sau la senatori. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **sénatorial.**

SÉNĂ s.f. Frunze uscate de siminichie, folosite ca purgativ și ca diuretic. — Din tc. **sena.** Cf. lat. s e n e.

SÉNDVIȘ s.n. v. **sandvici.**

SENECTÚTE s.f. (Livr.) Bătrânețe. — Din lat. **senectus, -utis.**

SENEGALÉZ, -Ă, *senegalezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Senegalului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Senegalului sau senegalezilor (**1**), referitor la Senegal ori la senegalezi. — Din fr. **Sénégalais.**

SENESCÉNȚĂ s.f. (Med.) Îmbătrânire a țesuturilor și a organismului. — Din fr. **sénescence.**

SENÉT s.n. v. **sinet.**

SENÍL, -Ă, *senili, -e,* adj. Care ține de bătrânețe sau de senilitate care are caracteristicile bătrâneții ori senilității; caracteristic bătrânilor, de bătrân. — Din fr. **sénile,** lat. **senilis.**

SENILITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este senil; stare patologică a vârstei înaintate, constând din modificări involutive fizice și psihice ale organismului, mai accentuate decât cele datorate proceselor normale de îmbătrânire. — Din fr. **sénilité.**

SENILIZÁ, *senilizez,* vb. I. Refl. A deveni senil. — Din fr. **séniliser.**

SENILIZÁRE s.f. Acțiunea de *a se seniliza* și rezultatul ei. — V. **seniliza.**

SENILIZÁT, -Ă, *senilizați, -te,* adj. Care a devenit senil. — V. **seniliza.**

SENÍN, -Ă, *senini, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre cer) Fără nori, limpede, clar; liniștit. ✦ Luminos. **2.** Fig. (Despre oameni, despre expresia figurii lor, despre manifestările lor) Care exprimă liniște, mulțumire sufletească; netulburat, luminos, liniștit, fericit. **3.** S.n. Seninătate, limpezime, claritate (a cerului). ✧ Loc. adv. *Din (chiar) senin* = dintr-o dată, pe neașteptate, fără veste; fără motiv (vizibil). [Var.: (înv. și reg.) **sărín, -ă** adj.] — Lat. **serenus.**

SENINĂTÁTE s.f. **1.** Calitate a cerului senin; limpezime, claritate. **2.** Fig. Expresie liniștită a chipului, a ochilor. ✦ Calm, liniște sufletească. — **Senin** + suf. *-ătate.*

SENINÉȚE s.f. (Rar) Seninătate [Var.: **senineáță,** (reg.) **sănineáță** s.f.] — **Senin** + suf. *-ețe.*

SENIÓR[1]**,** *seniori,* s.m. (În Evul Mediu, în Apusul Europei) Stăpân al unui domeniu asupra căruia își exercită și unele atribute ale puterii de stat; *p. ext.* nobil. [Pr.: *-ni-or*] — Din lat. **senior.**

SENIÓR[2]**, -OÁRĂ,** *seniori, -oare,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj., s.m. și f. (Sportiv) care a depășit vârsta juniorilor, vârstă care variază de la sport la sport, de obicei peste 18 ani. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) mai în vârstă, mai bătrână. **3.** S.m. (Pe lângă un nume propriu de persoană, în opoziție cu *junior)* Tatăl (considerat în raport cu fiul). [Pr.: *-ni-or*] — Din fr. **senior.**

SENIORÁT s.n. Vârstă a unui sportiv senior[2]; perioadă în care cineva practică un sport în calitate de senior[2]. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **séniorat.**

SENIORIÁL, -Ă, *seniorali, -e,* adj. Care aparține seniorului[1], privitor la senior[1]. [Pr.: *-ni-o-ri-al*] — Din fr. **seigneurial.**

SENIORÍE, *seniorii,* s.f. **1.** Demnitatea de senior[1]. ✦ Titlu de onoare dat vechilor pairi ai Franței și membrilor Camerei Lorzilor din Anglia. **2.** Domeniul unui senior[1]. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **seigneurie.**

SENONIÁN, -Ă, *senonieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Etaj al cretacicului superior, caracterizat prin faună de amoniți, echinide, lamelibranhiate, gasteropode, corali etc. **2.** Adj. Care se referă la formațiunile sau la vârsta senonianului (**1**). [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **sénonien.**

SENS, *sensuri,* s.n. **1.** Înțeles (al unui cuvânt, al unei expresii, al unei forme sau al unei construcții gramaticale); semnificație. ✦ (În semiotică) Înțelesul unui semn. ✦ Conținut noțional sau logic. *Îmi spui cuvinte fără sens.* **2.** Temei rațional; logică, rost, rațiune, noimă. *Sensul vieții.* ✦ Rost, scop, menire. ✧ Loc. adv. *Fără sens* = fără rost, la întâmplare. *Într-un anumit sens* = privind lucrurile într-un anumit mod, dintr-un anumit punct de vedere, sub un anumit raport. *În sensul cuiva* = potrivit vederilor, părerilor cuiva. **3.** Direcție, orientare. ✧ *Sens unic* = sistem de circulație a vehiculelor într-o singură direcție pe arterele cu mare afluență, putându-se folosi toată lățimea părții carosabile. **4.** (Mat., Fiz.) Fiecare dintre cele două posibilități de succesiune a elementelor unui ansamblu continuu ordonat cu o singură dimensiune. — Din fr. **sens,** lat. **sensus.**

SENSÍBIL, -Ă, *sensibili, -e,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** (Despre oameni) Care resimte puternic orice impresie fizică sau morală, care are o sensibilitate deosebită. ✦ Care poate fi ușor mișcat, impresionat; simțitor, emotiv. ✦ (Despre organisme) Care reacționează la cea mai ușoară excitație exterioară. **2.** (Fil.; despre materie, lucruri, fenomene etc.) Care poate fi cunoscut cu ajutorul simțurilor. ✦ (Substantivat, n.) Domeniul lucrurilor sensibile (**I 2**). ✦ Care se poate ușor constata; vădit, simțitor, apreciabil. *Temperatura a înregistrat o sensibilă scădere.* **3.** (Despre instrumente, aparate, materiale) Care reacționează la cele mai mici variații ale unor agenți externi. **4.** (Despre materiale fotografice) Care are însușirea de a înregistra acțiunea luminii sub forma unei imagini latente ce poate fi făcută vizibilă prin developare.

II. S.f. Treapta a șaptea a modurilor major și minor, situată la o septimă superioară față de tonică. ✦ Denumire dată acordului construit pe treapta a șaptea a modurilor major sau minor armonic. — Din fr. **sensible,** lat. **sensibilis.**

SENSÍBILE adv. (Muz.; ca indicație de executare) Cu simțire, cu înduioșare. — Cuv. it.

SENSIBILITÁTE, *sensibilități,* s.f. **1.** Facultate de a simți, de a reacționa la excitații, de a-și schimba, într-o anumită măsură, starea inițială sub acțiunea unui agent exterior; acuitate a simțurilor; capacitatea de a percepe senzații. **2.** Capacitate de reacție afectivă; intensitate afectivă; emotivitate, afectivitate. ✦ (În artă și literatură) Capacitatea de a transmite, de a provoca emoții artistice; receptivitate artistică. **3.** Însușire a unui instrument sau a unui aparat de a reacționa la cele mai mici variații ale unor agenți externi (ca diferența de temperatură sau de greutate, schimbarea presiunii etc.). **4.** (Chim.) Mărimea concentrației unei soluții în substanța de analizat, care produce, în timpul reacției de recunoaștere, un efect situat la pragul perceperii senzoriale. **5.** Rezistență scăzută la agenți patogeni. **6.** Calitate a materialelor fotografice de a fi sensibile (**4**). — Din fr. **sensibilité,** lat. **sensibilitas, -atis.**

SENSIBILIZÁ, *sensibilizez,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** A deveni sensibil sau a mări sensibilitatea unui țesut, a unui mușchi etc. față de acțiunea unui agent exterior; *p. ext.* (tranz.) a face (mai) sensibil pe cineva sau ceva. ✦ (Despre un material fotografic) A (se) face sensibil la acțiunea luminii. ✦ Tranz. A extinde intervalul de variație a unei mărimi în care un sistem fizico-chimic își menține o anumită sensibilitate. **2.** (Rar) A (se) concretiza, a (se) materializa. — Din fr. **sensibiliser.**

SENSIBILIZÁRE, *sensibilizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) sensibiliza* și rezultatul ei. ✦ Scădere a pragului de reactivitate a unei structuri vii (celulă, țesut, organ, organism) față de un anumit agent. ✦ Stare de receptivitate crescută, patologică a organismului față de un agent (fizic, chimic sau biologic), manifestată prin reacții locale sau generale. ✦ Mărire a sensibilității unui instrument de măsură, a unui aparat, a emulsiilor fotografice etc. — V. **sensibiliza.**

SENSIBILIZÁT, -Ă, *sensibilizați, -te,* adj. Care a devenit sensibil, căruia i s-a mărit sensibilitatea. — V. **sensibiliza.**

SENSIBILIZATÓR, *sensibilizatori,* s.m. Substanță care, adăugată în stratul fotosensibil al unui material fotografic, mărește sensibilitatea la anumite culori, îndeosebi la cele din marginile spectrului luminii. — Din fr. **sensibilisateur.**

SENSITOMÉTRIC, -Ă, *sensitometrici, -ce,* adj. Referitor la sensitometrie, care aparține sensitometrului. — Din fr. **sensitométrique.**

SENSITOMETRÍE, *sensitometrii,* s.f. Ansamblu de metode folosite pentru determinarea sensibilității materialelor fotografice în raport cu intensitatea și compoziția spectrală a radiației luminoase, cu durata și caracterul expunerii, precum și în raport cu modul de prelucrare a materialului. — Din fr. **sensitométrie.**

SENSITOMÉTRU, *sensitometre,* s.n. Instrument pentru determinarea sensibilității materialelor fotografice în raport cu durata de expunere. — Din fr. **sensitomètre.**

SENTENȚIÓS, -OÁSĂ, *sentențioși, -oase,* adj. (Despre stil, ton, fraze etc.) Care conține multe sentințe (**2**), maxime; *p. ext.* care are caracter, ton de sentință. ✦ (Despre oameni) Care se exprimă prin sentințe, prin maxime; *p. ext.* care folosește un ton emfatic; afectat, grav, pretențios. [Pr.: *ți-os*] — Din fr. **sentencieux,** lat. **sententiosus.**

SENTENȚIOZITÁTE s.f. (Rar) Însușirea de a fi sentențios. [Pr.: *-ți-o-*] — **Sentențios** + suf. *-itate.*

SENTIMÉNT, *sentimente,* s.n. **1.** Proces afectiv specific uman, care exprimă atitudinea omului față de realitate; simțământ. ✦ Afecțiune. **2.** Facultatea de a simți, de a cunoaște, de a aprecia ceva; conștiință. ✦ Credință, impresie intimă; convingere. *Avea sentimentul că l-a mai văzut undeva.* [Var.: (înv.) **simtimént** s.n.] — Din fr. **sentiment.**

SENTIMENTÁL, -Ă, *sentimentali, -e,* adj. **1.** Care exprimă (sau trezește) sentimente duioase, nostalgice; (peior.) plin de sentimentalism; dulceag. ✦ Care se referă la sentimente. **2.** (Despre oameni și manifestările lor; adesea substantivat) Care arată o sensibilitate accentuată, care se lasă ușor impresionat de sentimente duioase. — Din fr. **sentimental.**

SENTIMENTALÍSM, (**2**) *sentimentalisme,* s.n. **1.** Tendință de a exagera rolul și valoarea sentimentelor, de a aprecia lucrurile (numai) din punct de vedere afectiv sau de a da în mod obișnuit precădere acestui criteriu. **2.** Gest, atitudine, comportare de om sentimental. **3.** Curent preromantic în literatura rusă apărut la sfârșitul sec. XVIII ca o reacție împotriva clasicismului. — Din fr. **sentimentalisme.**

SENTIMENTALÍST, -Ă, *sentimentaliști, -ste,* adj. (Rar) Sentimental (**1**). — Din fr. **sentimentaliste.**

SENTIMENTALITÁTE s.f. Caracter, fel de a fi al unei persoane sentimentale; predispoziție spre exagerarea sentimentelor. ✦ Reacție afectivă specifică a unei persoane față de realitățile vieții. — Din fr. **sentimentalité.**

SENTIMENTALIZÁ, *sentimentalizez,* vb. I. Tranz. A prezenta (ceva) în mod sentimental, a face să capete un caracter sentimental. — **Sentimental** + suf. *-iza.*

SENTIMENTALIZÁRE s.f. Acțiunea de *a sentimentaliza* și rezultatul ei. — V. **sentimentaliza.**

SENTIMENTALIZÁT, -Ă, *sentimentalizați, -te,* adj. Care este prezentat sentimental. — V. **sentimentaliza.**

SENTINÉLĂ s.f. v. **santinelă.**

SENTÍNȚĂ, *sentințe,* s.f. **1.** Hotărâre, decizie a unui tribunal, pronunțată în primă instanță. ✦ Hotărâre a unei comisii de arbitraj. ✦ Fig. Stigmatizare, oprobriu, blam. **2.** Maximă, aforism, adagiu. ✦ Deviză. — Din fr. **sentence,** lat. **sententia.**

SENZÁȚIE, *senzații,* s.f. **1.** Reflectare psihică a calităților distincte ale obiectelor din realitate care acționează nemijlocit asupra organelor de simț. *Senzație vizuală. Senzație auditivă.* ✧ Expr. *A avea senzația că...* = a simți, a i se părea că... ✦ Percepție. ✦ Simțire; sentiment. **2.** Ceea ce are un caracter senzațional, impresionează în mod puternic simțurile, imaginația; ceea ce constituie un prilej de emoții violente. ✧ Loc. adj. *De senzație* = senzațional. ✧ Expr. *A face senzație* = a produce o impresie foarte puternică, a trezi un interes deosebit, a face vâlvă. [Var.: **senzațiúne** s.f.] — Din fr. **sensation,** lat. **sensatio, -onis.**

SENZAȚIONÁL, -Ă, *senzaționali, -e,* adj. Care impresionează puternic, uimește, emoționează, care interesează în cel mai mare grad. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **sensationnel.**

SENZAȚIÚNE s.f. v. **senzație.**

SENZITÍV, -Ă, *senzitivi, -e,* adj. **1.** Senzorial (**2**). **2.** Înzestrat cu sensibilitate; sensibil. ✦ (Bot.; substantivat, f.) Specie de mimoză. — Din fr. **sensitif,** lat. **sensitivus.**

SENZÓR, *senzori,* s.m. (Fiz.) Dispozitiv (ultrasensibil) care sesizează un anumit fenomen. [Scris și: *sensor*] — Din engl. **sensor,** fr. **senseur.**

SENZORIÁL, -Ă, *senzoriali, -e,* adj. **1.** Care privește organele de simț, care se realizează prin simțuri. **2.** (Fiziol., Psih.) Care are legătură cu producerea senzațiilor sau cu receptarea stimulilor externi sau interni; senzitiv (**1**). [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **sensoriel.**

SENZUÁL, -Ă, *senzuali, -e,* adj. Care ține de simțuri, care desfată simțurile. ✦ (Despre oameni; adesea substantivat) Înclinat spre plăcerile trupești, spre senzualitate. ✦ (Adesea adverbial) Care trădează, exprimă senzualitate. [Pr.: *-zu-al*] — Din fr. **sensuel,** lat. **sensualis.**

SENZUALÍSM s.n. **1.** Doctrină filosofică bazată pe recunoașterea senzației ca singura sursă a cunoștințelor noastre despre lume. **2.** Înclinare spre plăcerile simțurilor; erotism. [Pr.: *-zu-a-*] — Din fr. **sensualisme.**

SENZUALÍST, -Ă, *senzualiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține senzualismului (**1**), privitor la senzualism. **2.** S.m. și f. Adept al senzualismului (**1**). [Pr.: *-zu-a-*] — Din fr. **sensualiste.**

SENZUALITÁTE s.f. **1.** Înclinare spre plăcerile trupești. **2.** Sensibilitate senzorială. [Pr.: *-zu-a-*] — Din fr. **sensualité.**

SEPÁLĂ, *sepale,* s.f. Fiecare dintre frunzele (modificate) care alcătuiesc caliciul unei flori. — Din fr. **sépale.**

SEPARÁ, *sepár,* vb. I. **1.** Tranz. A face să nu mai fie împreună; a despărți, a desface, a izola. ✦ Refl. (Despre persoane) A se îndepărta, a se despărți; (despre soți) a divorța. **2.** Refl. și intranz. (Fiz.; despre o substanță solidă dizolvată într-un lichid) A (se) depune sub formă de precipitat. — Din fr. **séparer,** lat. **separare.**

SEPARÁBIL, -Ă, *separabili, -e,* adj. Care poate fi separat, care se poate despărți. — Din fr. **séparable,** lat. **separabilis.**

SEPARÁRE, *separări,* s.f. Acțiunea de *a (se) separa* și rezultatul ei; despărțire, izolare; diferențiere. — V. **separa.**

SEPARÁT, -Ă, *separați, -te,* adj. Care se găsește izolat, care nu comunică, nu se confundă cu alții, nu e în legătură cu alții; deosebit; care a fost izolat dintr-un complex. ✧ *Pace separată* = pace pe care o încheie un stat în mod izolat, fără aliații săi de război. — V. **separa.**

SEPARATÍSM s.n. Tendință de separare, de desprindere dintr-un grup social (constituit); izolare, atitudine singuratică. — Din fr. **séparatisme.**

SEPARATÍST, -Ă, *separatiști, -ste,* adj. (Adesea substantivat) Care se separă, se izolează de majoritate; care este adept al separatismului. — Din fr. **séparatiste.**

SEPARATÓR, -OÁRE, *separatori, -oare,* adj., s.n. **I.** Adj. Care are calitatea de a separa. **II.** S.n. **1.** Dispozitiv, aparat sau mașină care servește la curățarea unei substanțe de altele sau la separarea unuia sau mai multor componenți dintr-un amestec. *Separator de țiței.* ✧ *Separator de lapte* = aparat centrifugal folosit pentru separarea smântânii din lapte. **2.** Aparat electric folosit pentru conectarea și deconectarea vizibilă a unui circuit electric, manevrabil numai dacă circuitul este întrerupt. — Din fr. **séparateur,** lat. **separator.**

SEPARÁȚIE, *separații,* s.f. Despărțire, separare. ✧ *Separația puterilor* = principiu fundamental al democrației, potrivit căruia în stat există trei puteri (legiuitoare, executivă și judecătorească), exercitate de organe diferite, având o anumită interdependență și dreptul de control reciproc. *Separație de domiciliu* = dispensă premergătoare divorțului prin care se acordă soților dreptul de a avea domicilii legale diferite. *Separație de bunuri* = (în unele state) regim matrimonial caracterizat prin aceea că femeia își păstrează libera dispoziție a bunurilor sale aduse în căsătorie. *Separație de patrimoniu* = măsură luată la cererea creditorilor unei succesiuni ori a legatarilor cu titlu particular de sume de bani, pentru a împiedica confundarea patrimoniului succesoral cu cel al moștenitorului și a evita astfel eventuala concurență a creditorilor acestuia din urmă. — Din fr. **séparation,** lat. **separatio.**

SEPARÉ s.n. v. **separeu.**

SEPARÉU, *separeuri*, s.n. Cameră, boxă, despărțitură, loc izolat într-un restaurant, într-o grădină de vară etc. [Var.: **separé** s.n.] — Din fr. **séparé.**

SEPEDÓN *sepedoni,* s.m. Insectă dipteră care trăiește pe unele plante acvatice *(Sepedon sphegeus).* — Din fr. **sépédon.**

SÉPIA s.f. v. **sepia.**

SÉPIE, (**1**) *sepii,* (**3**) *sepia,* s.f. **1.** Moluscă marină cu corpul oval, prevăzut cu zece brațe acoperite cu numeroase ventuze și cu o cochilie calcaroasă internă și care, când este atacată, elimină o secreție negricioasă dintr-o „glandă de cerneală", tulburând apa din jur *(Sepia officinalis).* **2.** (În forma *sepia)* Vopsea de culoare cafenie-închis provenită din viscerele sepiei sau fabricată pe cale sintetică, folosită în pictură sau în grafică; culoare roșie-brună ✧ (Adjectival) *Culoare sepia*. **3.** Desen colorat roșu-brun, realizat cu sepia (**2**). [Var.: **sépia** s.f.] — Din fr. **sépia,** lat. **sepia,** it. **seppia.**

SEPIÓN, *sepioni,* s.m. Cochilia internă rudimentară a sepiei, oval-alungită, turtită, cu aspect spongios; os de sepie. [Pr.: *-pi-on*] — Din fr. **sépion.**

SEPT, *septuri,* s.n. (Anat.) Perete despărțitor între două cavități. *Sept nazal.* — Din fr. **septum.**

SEPTÉMBRIE s.m. Numele lunii a noua a anului; răpciune. [Var.: **septémvrie** s.m.] — Din ngr. **septémvrios.**

SEPTEMVÍR, *septemviri,* s.m. (La romani) Fiecare dintre cei șapte preoți însărcinați cu organizarea serbărilor date în cinstea zeilor. — Din lat. **septemvir.**

SEPTÉMVRIE s.m. v. **septembrie.**

SEPTENÁR, -Ă, *septenari, -e,* adj. (Rar) Care privește o perioadă de șapte zile, șapte ani. ✦ (Despre versuri) Compus din șapte picioare și jumătate. — Din fr. **septénaire,** lat. **septenarius.**

SEPTENÁT, *septenate,* s.n. Mandat politic de șapte ani. — Din fr. **septennat.**

SEPTENTRIÓN s.n. (Livr.) Nord, miazănoapte. [Pr.: *-tri-on*] — Din fr. **septentrion.**

SEPTENTRIONÁL, -Ă, *septentrionali, -e,* adj. Boreal, nordic. [Pr.: *-tri-o-*] — Din fr. **septentrional,** lat. **septentrionalis.**

SEPTÉT, *septete,* s.n. Ansamblu format din șapte voci sau din șapte instrumente care execută împreună o piesă muzicală; *p. ext.* bucată compusă pentru a fi executată de un astfel de ansamblu. — Din germ. **Septett.**

SÉPTIC, -Ă, *septici, -ce,* adj. Infectat cu microbi; care produce infecție. ✧ *Maladie septică* = boală provocată de microbi. — Din fr. **septique.**

SEPTICÉMIC, -Ă, *septicemici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la septicemie, de septicemie. — Din fr. **septicémique.**

SEPTICEMÍE, *septicemii,* s.f. Infecție generalizată a sângelui, provocată de pătrunderea în sânge a germenilor proveniți dintr-un microb; piemie. — Din fr. **septicémie.**

SEPTICITÁTE, s.f. Toxicitate a microbilor. — Din fr. **septicité.**

SÉPTIMĂ[1], *septime,* s.f. Interval într-o gamă diatonică, cuprinzând șapte note consecutive; treapta a șaptea de la o treaptă dată. — Din germ. **Septime,** it. **settima.**

SÉPTIMĂ[2], *septime,* s.f. Una dintre pozițiile de apărare la scrimă. — Din fr. **septime.**

SEPTOGÉN, -Ă, *septogeni, -e,* adj. (Despre bacterii) Care produce putrefacție. — Din **septic** (după *gazogen).*

SEPTOLÉT, *septolete,* s.n. Grup de șapte note de durată egală cu aceea a patru note obișnuite. — Din fr. **septolet.**

SEPTUAGENÁR, -Ă, *septuagenari, -e,* s.m. și f., adj. (Persoană) care a împlinit vârsta de șaptezeci de ani sau are între șaptezeci și optzeci de ani. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **septuagénaire,** lat. **septuagenarius.**

SEPULCRÁL, -Ă, *sepulcrali, -e,* adj. (Livr.) **1.** Care aparține mormântului, privitor la mormânt. **2.** Ca de mort. — Din fr. **sépulcral,** lat. **sepulcralis.**

SEPÚLCRU, *sepulcre,* s.n. (Livr.) Mormânt. — Din fr. **sépulcre.**

SEPULTÚRĂ, *sepulturi,* s.f. (Rar) Loc de înmormântare; mormânt. — Din fr. **sépulture,** lat. **sepultura.**

SEQUÓIA, *sequoia,* s.m. Arbore gigant din California care poate atinge înălțimea de 150 m, circumferința de peste 40 m și vârsta de 5 000 de ani *(Sequoia gigantea).* [Pr.: *-cvo-ia*] — Cuv. lat.

SER, *seruri,* s.n. Partea lichidă a sângelui. ✦ Lichid extras din sânge sau preparat pe cale artificială care conține un anumit anticorp sau o secreție glandulară și este folosit în scopuri terapeutice. ✧ *Ser sangvin* = plasmă sangvină din care s-a extras fibrinogenul. *Ser imun* = ser sangvin provenit de la un animal vaccinat care, introdus în organism, conferă o imunitate pasivă. *Ser fiziologic* = soluție salină foarte diluată, apropiată de compoziția serului sangvin, folosită pentru a înlocui pierderile mari de lichide sau de sânge în diferite boli, pentru dizolvarea unor antibiotice etc. — Din fr. **sérum,** lat. **serum.**

SERADÉLĂ, *seradele,* s.f. Plantă din familia leguminoaselor, cu tulpina subțire, înaltă, cu frunzele compuse, folosită ca plantă furajeră *(Ornithopus sativus).* — Din it. **serradella,** fr. **serradelle.**

SERÁFIC, -Ă, *serafici, -ce,* adj. (Ca) de serafim; îngeresc, serafimic; *fig.* pur, candid, neprihănit, nevinovat. — Din fr. **séraphique.**

SERAFÍM, *serafimi,* s.m. **1.** (În religia creștină) Înger de rang superior situat ierarhic între arhangheli și heruvimi. **2.** Prapur pe care sunt reprezentate chipuri de îngeri și care, după ritualul Bisericii ortodoxe, se poartă la procesiunile funebre. — Din sl. **serafimŭ.**

SERAFÍMIC, -Ă, *serafimici, -ce,* adj. (Rar) Serafic. — **Serafim** + suf. *-ic*.

SERAFÍSM, *serafisme,* s.n. Atitudine, comportare serafică. — **Serafi**[c] + suf. *-ism.*

SERÁI, *seraiuri,* s.n. **1.** Palat al sultanului sau al marilor demnitari turci; *p. restr.* apartament destinat cadânelor într-un palat turcesc. ✦ P. gener. Palat. **2.** (Reg.) Șură, șopron. ✦ Cămară, hambar. [Var.: **sarái** s.n.] — Din tc. **saray, seray.**

SERÁL, -Ă, *serali, -e,* adj. De seară; (despre forme și instituții de învățământ) ale căror cursuri se țin seara. — Din it. **serale.**

SERALÍE s.f. v. **sarailie.**

SERALÍST, -Ă, *seraliști, -ste,* adj., s.m. și f. (Elev sau student) care urmează un curs seral. — **Seral** + suf. *-ist.*

SERASCHIÉR, *seraschieri,* s.m. Comandant al armatei și ministru de război în Imperiul Otoman. [Var.: **seraschír** s.m.] — Din tc. **serasker.**

SERASCHÍR s.m. v. **seraschier.**

SERASÍR s.n. (Înv.) Stofă țesută cu fir de aur; brocart. [Var.: **sarasír** s.n.] — Din tc. **seraser.**

SERÁT, -Ă, *serați, -te,* adj. (Despre frunze și alte organe ale plantelor) Care are marginile dințate, îndreptate către vârful organului respectiv. — Din fr. **serré.**

SERÁTĂ, *serate,* s.f. Reuniune, întrunire cu caracter muzical, literar etc.; *spec.* petrecere de seară cu dans. — Din it. **serata.**

SÉRĂ, *sere,* s.f. Construcție specială cu acoperiș (și cu pereți) din sticlă sau din material plastic pentru adăpostirea și cultivarea plantelor care nu suportă frigul. — Din fr. **serre.**

SERBÁ, *serbez,* vb. I. Tranz. A sărbători (un fapt important, un eveniment memorabil etc.); *fig.* a omagia, a cinsti, a lăuda. ✦ A ține sărbătoare; a nu lucra, a prăznui. — Lat. **servare.**

SERBÁRE, *serbări,* s.f. **1.** Faptul de *a serba;* sărbătorire; p. ext. manifestare cu caracter solemn organizată cu scopul de a celebra un eveniment important; festivitate, petrecere. **2.** (Rar) Sărbătoare (**1**). — V. **serba.**

SERCLÁJ, *serclaje,* s.n. (Med.) Încercuire. ✦ Metodă chirurgicală de menținere pe loc a unui organ sau de strângere a unui orificiu prin fixarea cu un fir special. [Scris și: *cerclaj*] — Din fr. **cerclage.**

SERDÁR, *serdari,* s.m. **1.** (În sec. XVII–XVIII, în Țara Românească și Moldova) Comandant de oaste, mai ales de călărime. ✧ *Marele serdar* sau *serdarul mare* = comandant de oaste făcând parte dintre boierii de divan. *Serdar de mazili* = comandantul călărimii formate din boierii mazili. **2.** (În sec. XVIII–XIX) Boier de rang mijlociu. — Din tc. **serdār.**

SERDĂREÁSĂ, *serdărese,* s.f. Soție de serdar. — **Serdar** + suf. *-easă.*

SERDĂRÉSC, -EÁSCĂ, *serdărești,* adj. Care aparține serdarului, privitor la serdar, de serdar. — **Serdar** + suf. *-esc.*

SERDĂRÍE, *serdării,* s.f. Funcția, demnitatea de serdar. — **Serdar** + suf. *-ie.*

SERENÁDĂ, *serenade,* s.f. Compoziție muzicală, vocală sau instrumentală, alcătuită din mai multe părți, apropiată ca factură de divertisment, nocturnă etc., cu caracter liric, executată seara sau noaptea sub ferestrele cuiva, în semn de omagiu sau de dragoste. [Var.: **serenátă** s.f.] — Din fr. **sérénade,** it., sp. **serenata,** germ. **Serenade.**

SERENÁTĂ s.f. v. **serenadă.**

SERENÍSIM, -Ă, *serenisimi, -e,* adj. Epitet onorific care se adăuga la unele titluri de noblețe sau bisericești din Europa Apuseană; prealuminat, mărit. — Din it. **serenissimo,** fr. **sérénissime.**

SERGÉNT, *sergenți,* s.m. **1.** Grad inferior în armată sau în poliție, imediat superior gradului de caporal; persoană care poartă acest grad. ✧ *Sergent-major* = grad militar superior sergentului și inferior plutonierului, primul grad de subofițer; persoană care are acest grad. **2.** (În trecut) Gardist (**1**); gardian. — Din fr. **sergent.**

SERHÁT, *serhaturi,* s.n. (Înv.) Cetate turcească la granița Țărilor Române. — Din tc. **serhat.**

SERIÁ, *seriez,* vb. I. Tranz. A așeza în serii sau pe serii; a clasa, a tria, a orândui mărfuri, obiecte etc., dându-le un număr de serie. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **sérier.**

SERIÁL, -Ă, *seriali, -e,* (**1**) *seriale,* s.n., (**2**) adj. **1.** S.n. Roman[1] sau film care apare pe fragmente prezentate succesiv. **2.** Adj. (Cu caracter) de serie, în serie. ✧ *Muzică serială* = serialism. [Pr.: *-ri-al*. — Pl. și: (n.) *serialuri*] — Din engl. **serial.**

SERIALÍSM s.n. Tehnică de compoziție constând în folosirea unei serii de 12 sunete ca material de construcție; muzică serială. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **sérialisme.**

SERIÁT, -Ă, *seriați, -te,* adj. (Rar) Clasat, repartizat pe serii. [Pr.: *ri-at*] — V. **seria.**

SERIATÓR, -OÁRE, *seriatori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care seriază, care clasează pe grupe, pe serii. [Pr.: *-ri-a-*] — **Seria** + suf. *-tor.*

SÉRIC, -Ă, *serici, -ce,* adj. Care se referă la ser (sangvin, imun, fiziologic). — Din fr. **sérique.**

SERICÉU, -CÉE, *sericei, -cee*, adj. (Bot.; despre unele organe) Acoperit cu peri mătăsoși, moi la pipăit. — Din it. **sericeo.**

SERICÍCOL, -Ă, *sericicoli, -e,* adj. Care ține de sericicultură, privitor la sericicultură. — Din fr. **séricicole.**

SERICICULTÓR, -OÁRE, *sericicultori, -oare,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu sericicultura. — Din fr. **sériciculteur.**

SERICICULTÚRĂ, *sericiculturi,* s.f. Ramură a zootehniei care are ca obiect creșterea și înmulțirea viermilor de mătase în vederea obținerii gogoșilor destinate prelucrării. — Din fr. **sériciculture.**

SERICIGÉN, -Ă, *sericigeni, -e,* adj. (Despre glandele unor viermi, insecte) Care secretă mătase. — Din fr. **séricigène.**

SERICÍNĂ, *sericine,* s.f. Proteină solubilă care acoperă firele de mătase naturală (și care este îndepărtată în cursul procesului de prelucrare). — Din fr. **séricine.**

SERICÍT s.n. Varietate solzoasă de mică albă, întâlnită frecvent în șisturile cristaline slab metamorfozate și în rocile eruptive. — Din fr. **séricite.**

SERICITIZÁRE, *sericitizări,* s.f. Fenomen geologic de retransformare a feldspaților în sericit. — După fr. **séricitisation.**

SÉRIE, *serii,* s.f. **1.** Înșiruire de termeni care se succedă potrivit unei anumite legi; succesiune neîntreruptă de lucruri, de fapte etc. de același fel, care formează un ansamblu sau care sunt considerate astfel; șir; *p. ext.* mulțime, sumă. ✧ Loc. adj. *De serie* = (despre mărfuri, obiecte) fabricat, confecționat după același tip, împreună cu alte obiecte asemănătoare; comun, obișnuit, banal. ✧ Loc. adv. *În serie* = în multe exemplare după același tip, în număr mare. ✦ Grup, tranșă, categorie într-o succesiune sau într-o clasificare. **2.** Expresie matematică formată dintr-o infinitate de termeni care se deduc unul din altul conform unei anumite reguli și care sunt legați între ei cu semnul plus sau minus. **3.** (Chim.) Grup de compuși organici caracterizați prin faptul că fiecare are în molecula lui câte un atom de carbon și doi atomi de hidrogen mai mult decât compusul precedent al grupului. **4.** Număr de ordine care se aplică pe mărfurile fabricate într-un număr mare de exemplare de același tip. ✧ *Seria zero* = primele cantități dintr-un produs nou, executate de o întreprindere în timpul însușirii fabricației în serie a produsului respectiv. ✦ Număr caracteristic unuia dintre tipurile de fabricație a unor produse finite. **5.** Complex de strate care s-au depus în timpul unei epoci geologice. **6.** Grup de sunete sau de foneme caracterizate printr-o trăsătură comună. — Din fr. **série,** lat. **series.**

SERIÉRE, *serieri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a seria* și rezultatul ei. [Pr.: *-ri-e-*] — V. **seria.**

SERIGRAFÍE s.f. Procedeu de imprimare (pe lemn, sticlă, textile etc.) cu ajutorul unui ecran de mătase. — Din fr. **sérigraphie,** germ. **Serigraphie.**

SERÍNGĂ, *seringi,* s.f. Instrument medical folosit pentru a introduce sau pentru a scoate din organism un lichid, pentru a lua probe de sânge etc., care constă dintr-un cilindru de sticlă sau de material plastic cu un piston etanș, la care se adaptează un ac tubular. [Var.: **siríngă** s.f.] — Din fr. **seringue,** it. **siringa.**

SERIOGRÁF, *seriografe,* s.n. Accesoriu al aparatului radiografic pentru executarea de radiografii în serie. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **sériographe,** engl. **seriograph.**

SERIOGRÁFIC, -Ă, *seriografici, -ce,* adj. De seriografie. [Pr.: *-ri-o-*] — Din engl. **seriographic.**

SERIOGRAFÍE, *seriografii,* s.f. Înregistrare a unei serii de clișee cu ajutorul seriografului; imagine astfel obținută. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **sériographie,** engl. **seriography.**

SERIÓS, -OÁSĂ, *serioși, -oase,* adj., adv., s.n. **I.** Adj. **1.** Care are un caracter grav, sobru; lipsit de superficialitate; care nu se ține de frivolități, de glume; așezat, ponderat. ✧ Care convinge, care corespunde unui caracter sobru. ✦ Care are o înfățișare gravă, un aer solemn, sever, rigid. ✦ Lipsit de zburdălnicie, de veselie. ✦ (Despre îmbrăcăminte) Sobru. **2.** Care obișnuiește să adâncească lucrurile, care procedează în acțiunile sale cu atenție, cu conștiinciozitate; *p. ext.* care are o înfățișare, o expresie vădind concentrare, preocupare. **3.** Care trebuie privit cu seriozitate; pozitiv, real, adevărat. *E lucru foarte serios.* ✦ (Despre lucrări, activități etc.) Temeinic, adânc, conștiincios. *Studii serioase în specialitate.* ✦ Care poate avea urmări grave; primejdios. *Boală serioasă.* **4.** De seamă, important. **II.** Adv. **1.** Fără intenție de glumă sau de farsă; adevărat, drept. **2.** Temeinic; stăruitor, hotărât cu tot dinadinsul. **III.** S.n. (Rar) Seriozitate. ✧ Loc. adv. *Cu (tot) seriosul* = cu toată seriozitatea, cu toată convingerea, fără glumă. ✧ Expr. *A lua* (pe cineva sau ceva) *în serios* = a acorda unei persoane sau unui lucru toată atenția, a-l socoti vrednic de luat în considerație. [Pr.: *-ri-os*] — Din fr. **sérieux,** lat. **seriosus.**

SERIOZITÁTE s.f. **1.** Însușirea, calitatea de a fi serios; *p. ext.* comportare, ținută care denotă această însușire; gravitate, importanță, însemnătate. ✧ Loc. adv. *Cu seriozitate* sau *cu toată seriozitatea* = **a)** cu mare atenție, cu conștiinciozitate, temeinic; **b)** cu convingere, cu tărie, dinadins; **c)** (în construcție cu verbe ca „a zice", „a spune" etc.) cu ton profund, cu gravitate, cu pătrundere, convins. ✦ Expresie a figurii lipsită de veselie, de zburdălnicie. **2.** Profunzime, intensitate; temeinicie, autenticitate. ✦ Calitate a ceea ce necesită o deosebită atenție, o deosebită grijă; gravitate. *Seriozitatea momentului.* ✦ Calitatea a ceea ce este lucrat, executat cu conștiinciozitate, cu atenție. [Pr.: *-ri-o-*] — **Serios** + suf. *-itate.*

SERJ, (**2**) *serjuri,* s.n. **1.** Țesătură de mătase (amestecată cu bumbac) cu firul în diagonală, folosită pentru căptușit haine. **2.** Sortiment de serj (**1**). — Din fr. **serge.**

SERMAIÁ, *sermaiale,* s.f. (Înv.) Capital; fond (de bani). [Var.: **sermeá, sirmaiá** s.f.] — Din tc. **sermâye.**

SERMEÁ s.f. v. **sermaia.**

SERODIAGNÓSTIC, *serodiagnostice,* s.n. Stabilire a diagnosticului unei boli infecțioase prin căutarea prezenței și evoluției anticorpilor specifici produși de microbii respectivi. [Pr.: *-di-ag-*] — Din fr. **sérodiagnostic.**

SEROLÓGIC, -Ă, *serologici, -ce,* adj. Privitor la serul sangvin, care se referă la serologie. *Examen serologic.* — Din fr. **sérologique.**

SEROLOGÍE s.f. **1.** Știință care se ocupă cu studiul serurilor terapeutice, specifice sau nespecifice; capitol al imunologiei care cuprinde studiul metodelor pentru punerea în evidență a anticorpilor din serul sangvin, precum și studiul antigenelor microbiene și celulare și al toxinelor. **2.** Studiu de laborator care constă în analizarea modificărilor serice din cursul diferitelor boli. — Din fr. **sérologie.**

SEROPOZITÍV, -Ă, *seropozitivi, -e,* s.m. și f. (Persoană) care prezintă un serodiagnostic pozitiv, în special la virusul HIV; (ființă) al cărei ser sangvin conține anticorpi specifici, în special ai virusului HIV. — Din fr. **séropositif.**

SEROPROFILAXÍE s.f. Metodă terapeutică ce constă în injectarea cu ser specific, provenind de la un convalescent sau un animal imunizat, pentru prevenirea apariției unor boli infectocontagioase. — **Ser** + **profilaxie.**

SEROREÁCȚIE, *seroreacții,* s.f. (Med.) Reacție serologică. [Pr.: *-re-ac-*] — Din fr. **séro-réaction.**

SERÓS, -OÁSĂ, *seroși, -oase,* adj. **1.** De natura serului sau a serozității, având caracterul serozității. ✧ *Sânge seros* = sânge în compoziția căruia predomină serul. **2.** (Despre țesuturi) Care secretă o serozitate. ✧ *Membrană seroasă* = membrană care înlesnește mișcările unui organ, fiind formată din două foi subțiri, una care aderă strâns la organ, cealaltă care căptușește cavitatea în care se găsește organul, spațiul dintre ele fiind umplut cu o serozitate; membrană care protejează articulațiile osoase. — Din fr. **séreux.**

SEROTERAPÍE s.f. Metodă terapeutică pentru tratarea și prevenirea unor boli infecțioase prin administrarea serului luat de la un animal imunizat împotriva acestor boli. — Din fr. **sérothérapie.**

SEROTONÍNĂ s.f. (Fiziol.) Substanță prezentă în celulele tractului gastro-intenstinal, în creier, în plachetele sangvine ale unor mamifere, cu rol important în contracția musculaturii netede, în dilatarea capilarelor, în creșterea permeabilității vaselor mici. — Din fr. **sérotonine.**

SEROVACCINÁRE, *serovaccinări,* s.f. (Med.) Vaccinare cu adaos de ser specific vaccinului. — După fr. **sérovaccination.**

SEROZITÁTE, *serozități,* s.f. Lichid alb-gălbui pe care îl secretă membranele seroase. ✦ Lichid seros sau purulent care se formează în unele afecțiuni. — Din fr. **sérosité.**

SERPASÍL s.n. (Farm.) Alcaloid vegetal cu acțiune sedativă și hipotensivă. — Denumire comercială.

SERPÉNT, *serpente,* s.n. Instrument de suflat din sec. XVI, cu tonalitate gravă, înlocuit ulterior de tubă. — Din fr., engl. **serpent.**

SERPENTÁRIU, *serpentarii,* s.n. Loc special amenajat (într-o grădină zoologică) în care trăiesc șerpi în condiții asemănătoare cu cele din natură. — Din lat., engl. **serpentarium,** fr. **serpentaire.**

SERPENTÍN s.n. Mineral cu varietăți de diferite culori, rezultat prin hidroliza silicatului de magneziu. [Var.: **serpentínă** s.f.] — Din fr. **serpentine,** germ. **Serpentine.**

SERPENTÍNĂ[1], *serpentine,* s.f. **1.** Traseu șerpuit al unui drum care străbate un teren în pantă; fiecare dintre cotiturile unui astfel de traseu; *p. ext.* drum cotit, șerpuit. **2.** Fâșie lungă și îngustă de hârtie colorată, înfășurată strâns, care, aruncată la distanță, se desfășoară în spirală și care se folosește ca mijloc de amuzament la petreceri. **3.** Tub (sau țeavă) de metal sau de sticlă îndoit în formă de spirală sau de elice și folosit ca schimbător de căldură. — Din fr. **serpentin.**

SERPENTÍNĂ[2] s.f. v. **serpentin.**

SÉRTA-FÉRTA adv. (Înv.) De colo până colo, încoace și încolo, fără rost. — Din ngr. **sírta-férta.**

SERTÁR, *sertare,* s.n. **1.** Parte a unei mobile (birou, scrin etc.) în formă de cutie, care se poate trage în afară. **2.** Organ de mașină care, prin deplasările sale, permite intrarea și ieșirea agentului motor (abur, aer comprimat etc.) în și din cilindrul unui motor. ✦ Element în formă de placă folosit la construcția unor robinete pe care le închide și le deschide, deplasându-se într-o mișcare de translație în lungul axei lui; vană. [Var.: **saltár** s.n.] — Din ngr. **sirtári.**

SERTĂRÁȘ, *sertărașe,* s.n. Diminutiv al lui *sertar* (**1**); sertărel. — **Sertar** + suf. *-aș.*

SERTĂRÉL, *sertărele,* s.n. Sertăraș. — **Sertar** + suf. *-el.*

SERTISÁJ s.n. Sertizare. — Din fr. **sertissage.**

SERTIZÁ, *sertizez,* vb. I. Tranz. **1.** A fixa o piatră prețioasă sau ornamentală în montură metalică prin îndoirea marginilor monturii. **2.** A asambla, a fixa două piese tubulare prin îndoirea pereților la capătul uneia dintre ele. — După fr. **sertir.**

SERTIZÁRE, *sertizări,* s.f. Acțiunea de *a sertiza* și rezultatul ei. — V. **sertiza.**

SERV, -Ă, *servi, -e,* s.m. și f. **1.** (În Evul Mediu) Țăran dependent de stăpânul de pământ; iobag, șerb. ✦ (Latinism înv.) Sclav, rob. **2.** (Livr. înv.) Servitor, slujitor. — Din lat. **servus.**

SERVÁJ s.n. (În Evul Mediu) Starea, situația de serv; iobăgie, șerbie. — Din fr. **servage.**

SERVÁNT, *servanți,* s.m. **1.** Soldat care deservește o gură de foc sau un alt mijloc de luptă. **2.** (Rar) Om de serviciu cu atribuții speciale în anumite instituții. — Din fr. **servant.**

SERVÁNTĂ, *servante,* s.f. **1.** (Livr.) Servitoare, slujnică. **2.** Masă sau bufet pe care se pun tacâmurile și vasele de schimb necesare pentru servitul mesei. — Din fr. **servante.**

SÉRVER, *servere,* s.n. (Inf.) Computer sau program care conectează utilizatorii din rețea la o sursă centralizată sau la o bancă de date. — Din engl. **server.**

SERVÍ, *servesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A îndeplini anumite funcții, însărcinări, datorii față de cineva; a sluji. ✦ Intranz. A face serviciu, a funcționa ca... ✦ Intranz. A lucra în calitate de om de serviciu, a sluji. ✦ A lucra în interesul, în slujba cuiva; a susține, a sprijini. *Îmi servesc prietenii.* ✦ A fi de folos, util cuiva. *Cu ce te pot servi?* **2.** Intranz. (Despre lucruri) A folosi la..., a fi utilizat ca..., a avea rolul de... ✦ Refl. (Despre oameni) A se folosi, a face uz de... **3.** Tranz. A pune, a aduce la masă mâncare, băutură etc. ✦ A prezenta cuiva o mâncare ca să ia din ea, a trata pe cineva cu ceva; a da să mănânce. ✦ Refl. A lua să mănânce sau să bea. *Se servi cu câteva bomboane.* ✦ Fig. A da, a transmite. *Încearcă să-i servească ultimele noutăți.* ✦ (Despre vânzători, funcționari etc.) A oferi solicitanților cele cerute; a executa o comandă. ✦ A asigura o prestare de serviciu; a deservi. *Ascensorul servește etajele de sus.* **4.** Tranz. (La unele jocuri sportive cu mingea și la jocul de cărți) A pune mingea sau cărțile în joc. ✦ A plăti, a furniza. *A servi o rentă.* — Din fr. **servir.**

SERVIÁBIL, -Ă, *serviabili, -e,* adj. Care își oferă cu plăcere și cu promptitudine serviciile; îndatoritor, săritor, binevoitor. [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **serviable.**

SERVIABILITÁTE s.f. (Rar) Însușirea de a fi serviabil. [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **serviabilité.**

SÉRVICE, *service-uri,* s.n. Stație de reparare și întreținere a autoturismelor sau a diverselor aparate. [Pr.: *servis*] — Din engl. **service.**

SERVÍCIU, *servicii,* s.n. **1.** Acțiunea, faptul de a servi, de a sluji; formă de muncă prestată în folosul sau în interesul cuiva. ✧ Expr. *A fi* (sau *a se pune*) *în serviciul cuiva* (sau *a ceva*) = a sluji, a servi unei persoane sau unui scop, unei idei etc. ✦ (În construcție cu verbele „a face", „a aduce") Faptă, acțiune care servește, avantajează pe cineva; îndatorire, obligație. ✧ Expr. *A face un prost* (sau *un rău*) *serviciu cuiva* = a face cuiva (fără voie) un rău. ✦ *Scară de serviciu* = scară secundară într-un imobil (pentru acces la dependințe). **2.** Ocupație pe care o are cineva în calitate de angajat; slujbă. ✦ Îndatorire care revine cuiva în calitate de angajat; îndeplinirea acestei îndatoriri. ✧ *Serviciu militar* = stagiu la care sunt obligați, prin lege, cetățenii unui stat pentru a se instrui din punct de vedere militar în rândurile forțelor armate. *Serviciu comandat* = însărcinare, atribuție, misiune specială încredințată cuiva spre executare. *Serviciu divin* (sau *religios*) = cultul divinității exprimat prin cuvinte și gesturi ritualice. ✧ Expr. (Despre angajați, ostași, elevi) *(A fi) de serviciu* = (a fi) în tură de lucru la locul de muncă; de gardă. *A intra în serviciu* = a deveni salariat. ✦ Funcție. *Serviciu de casier.* **3.** Subdiviziune, fără personalitate juridică, a unei întreprinderi sau instituții; *p. ext.* colectivul de muncă corespunzător. **4.** Grup de obiecte care alcătuiesc un tot cu destinație specială. *Serviciu de cafea.* **5.** Mulțime ordonată în timp a regimurilor succesive ale unui sistem tehnic. **6**. (Sport) Punere în joc a mingii. — Din fr. **service,** lat. **servitium.**

SERVIÉTĂ, *serviete,* s.f. Geantă (mare), mai ales de piele, cu una sau mai multe despărțituri, în care se poartă acte, cărți etc. [Pr.: *-vi-e-*] — Din fr. **serviette.**

SERVÍL, -Ă, *servili, -e,* adj. (Livr.) **1.** Slugarnic; lingușitor, supus. ✦ (Rar) Care ține de condiția de serv. **2.** Care se conformează riguros, fără rezerve modelului; lipsit de originalitate. *Imitare servilă.* ✦ (Despre traduceri și traducători) Care se ține în mod formal de original, neglijând conținutul, ideile; literal. — Din fr. **servile,** lat. **servilis.**

SERVILÍSM s.n. (Livr.) Caracter servil, atitudine servilă; slugărnicie, servilitate. — Din fr. **servilisme.**

SERVILITÁTE s.f. (Rar) Servilism. — Din fr. **servilité.**

SERVÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) servi* și rezultatul ei; servit[1]. — V. **servi.**

SERVÍT[1] s.n. Servire. — V. **servi.**

SERVÍT[2], -Ă, *serviți, -te,* adj. Slujit, ajutat. ✦ (La unele jocuri cu mingea sau de noroc) Pus în joc. — V. **servi.**

SERVITÓR, -OÁRE, *servitori, -oare,* s.m. și f. Persoană angajată în serviciul cuiva pentru treburi casnice; *p. gener.* orice persoană care muncește la stăpân; slugă. — Din fr. **serviteur.**

SERVITÚDINE, *servitudini,* s.f. (Rar) Servitute. — Din lat. **servitudo, -inis.**

SERVITÚTE, *servituți,* s.f. **1.** (În Evul Mediu) Stare de dependență, de aservire față de stăpânul feudal; robie, servitudine. ✦ Obligație, constrângere. **2.** (Jur.) Sarcină care grevează un imobil, denumit fond aservit, în favoarea altuia, denumit fond dominant, și care ia naștere prin voința proprietarilor celor două fonduri. — Din lat. **servitus, -utis.**

SERVO- Element de compunere cu sensul „aservit", „auxiliar", care intră în denumirea unor sisteme tehnice (sau a unor mărimi caracteristice acestora). — Din fr. **servo-.**

SERVOCOMÁNDĂ, *servocomenzi,* s.f. Comandă automată sau semiautomată la care forța de inițiere a comenzii este amplificată prin utilizarea energiei produse de o sursă auxiliară. — Din fr. **servocommande.**

SERVODIRÉCȚIE, *servodirecții,* s.f. Dispozitiv de manevră a direcției pe autovehicule, care micșorează efortul conducătorilor. — Din fr. **servodirection.**

SERVOELEMÉNT, *servoelemente,* s.n. Element al unui mecanism regulator dintr-un sistem tehnic cu ajutorul căruia se variază direct sau indirect o anumită mărime sau un anumit parametru al sistemului. [Pr.: *-vo-e-*] — **Servo-** + **element.**

SERVOFRÂNĂ, *servofrâne,* s.f. Aparat de frânare care înlocuiește energia musculară necesară pentru frânare. — **Servo-** + **frână** (după fr. *servofrein).*

SERVOMECANÍSM, *servomecanisme*, s.n. Mecanism al unui regulator, prin care acesta acționează direct sau prin intermediul unui alt mecanism asupra mărimii sau parametrului de reglat. — Din fr. **servomécanisme.**

SERVOMOTÓR, *servomotoare,* s.n. Motor (electric, hidraulic sau pneumatic) al unui sistem de comandă automată sau de reglare automată folosit pentru acționarea unui element de execuție al unui sistem tehnic, transformând un semnal aplicat la intrare într-o mișcare de cele mai multe ori de rotație și folosind o sursă auxiliară de energie. — Din fr. **servomoteur.**

SERVOREGLÁRE, *servoreglări,* s.f. Reglare automată prin care forța exercitată asupra elementului activ al regulatorului este adusă la valoarea necesară printr-un aport de energie auxiliară. — **Servo-** + **reglare.**

SÉRVUS interj. (Reg.) Formulă familiară de salut. — Din germ. **Servus.**

SESÁM s.m. (Bot.) Susan. — Din fr. **sésame.**

SESAMOÍD, -Ă, *sesamoizi, -de,* adj. Care seamănă cu un grăunte de susan. ✧ *Oase sesamoide* = oase mici, rotunjite, care se dezvoltă în mod normal în grosimea unor tendoane musculare, îndeosebi în dreptul articulațiilor carpiene și tarsiene. — Din fr. **sésamoïde.**

SESCVIPLÁN, *sescviplane,* s.n. Avion biplan la care suprafața planului inferior este aproximativ jumătate din suprafața planului superior. — Din fr. **sesquiplan.**

SÉSIE, *sesii,* s.f. Denumire dată în Evul Mediu, în Transilvania, lotului de pământ, parte dintr-un domeniu, asupra căruia țăranul dependent avea drept de posesie în schimbul rentei către stăpânul feudal și care putea fi transmis ereditar. — Din lat. **sessio.**

SESÍL, -Ă, *sesili, -e,* adj. (Despre frunze) Lipsit de pețiol sau de peduncul. — Din fr. **sessile,** lat. **sessilis.**

SESIÚNE, *sesiuni,* s.f. Perioadă de timp în care membrii unui organ reprezentativ, ai unei organizații se întrunesc pentru a discuta și a rezolva diferite probleme; *p. ext.* ședințele ținute în această perioadă de timp. ✧ *Sesiune de examene* = (în învățământul superior) perioadă de timp în cursul căreia se țin examene. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **session,** lat. **sessio, -onis.**

SESIZÁ, *sesizez,* vb. I. Tranz. **1.** A cuprinde cu mintea, a pricepe, a înțelege; *p. ext.* a observa, a descoperi. ✦ Refl. A lua cunoștință, a ține seamă, a-i păsa de cineva sau de ceva. **2.** A înștiința o autoritate (în scris) despre un caz care trebuie cercetat; a se adresa unui organ de jurisdicție pentru rezolvarea unei pricini. — După fr. **saisir.**

SESIZÁBIL, -Ă, *sesizabili, -e,* adj. Care poate fi perceput prin simțuri, care poate fi cunoscut. — Din fr. **saisissable** (după *sesiza).*

SESIZÁNT, -Ă, *sesizanți, -te,* adj. Care iese ușor în evidență; impresionant, frapant. — Din fr. **saisissant** (după *sesiza).*

SESIZÁRE, *sesizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) sesiza* și rezultatul ei; pricepere, înțelegere; (concr.) încunoștințare, aviz. — V. **sesiza.**

SESIZÓR, *sesizoare,* s.n. Organ principal al unui regulator sau al unui aparat de măsură, care sesizează o anumită mărime în forma ei inițială pentru a fi transformată apoi într-o formă convenabilă. — **Sesiza** + suf. *-or.*

SESTÉRȚ, *sesterți,* s.m. Monedă romană de argint, mai târziu de bronz, subdiviziune a dinarului. [Var.: (înv.) **sestérțiu** s.n.] — Din lat. **sestertius.**

SESTÉRȚIU s.n. v. **sesterț.**

SET, *seturi,* s.n. **1.** Parte dintr-o întâlnire sportivă, limitată de epuizarea unui timp sau de realizarea unui scor convențional (la volei sau la tenis). **2.** Serie de obiecte sau de instrumente tehnice care se vând împreună. **3.** Ansamblu de obiecte de îmbrăcăminte (în special pulover și jachetă) ale cărui piese sunt confecționate din același material; garnitură (**3**). — Din engl., fr. **set.**

SETÁ, *setez,* vb. I. Tranz. A stabili, a selecta sau a configura parametrii de funcționare ai unui sistem tehnic computerizat, conform unei metodologii specifice și în acord cu o anumită opțiune de operare. — Din engl. **set.**

SETAVERÁJ, *setaveraje,* s.n. Raportul dintre numărul seturilor (**1**) câștigate și cele pierdute la anumite jocuri sportive (tenis, volei etc.). — Din engl. **set-average.**

SÉTĂ, *sete,* s.f. (Bot.) Axă verticală protejată de o membrană care susține capsula cu spori la mușchiul de pământ. — Din lat. **seta.**

SÉTBOL s.n. Minge la jocul de tenis, volei etc. servită la sfârșitul setului care, câștigată, asigură victoria în setul respectiv. — Din engl. **set ball.**

SETCÁR, *setcari,* s.m. (Reg.) Pescar care pescuiește cu setca. — **Setcă** + suf. *-ar.*

SÉTCĂ, *setci,* s.f. (Reg.) Unealtă de pescuit formată dintr-o plasă de forme și dimensiuni variate, confecționată din ață subțire și care este fixată în apă cu ajutorul a două odgoane, cel superior cu plute, iar cel inferior cu greutăți, folosită mai ales pentru scrumbie și cegă. — Din rus. **setka.**

SÉTE s.f. Senzație fiziologică pe care o au oamenii, animalele sau păsările când simt nevoia să bea apă din cauza deshidratării țesuturilor organismului. ✦ Fig. Poftă, dorință arzătoare; dor. ✧ Loc. adv. *Cu sete* = cu pasiune, cu nesaț; *p. ext.* cu putere, cu violență, tare. — Lat. **sitis.**

SETÓS, -OÁSĂ, *setoşi, -oase,* adj. Chinuit de sete; însetat. ✦ Fig. Avid, lacom, dornic de ceva. — **Sete** + suf. *-os*.

SÉTTER, *setteri,* s.m. Rasă de câini de vânătoare şi de pază cu păr lung şi ondulat şi cu urechi mari, clăpăuge. *Setter irlandez.* [Scris şi: *seter*] — Din engl., fr. **setter.**

SEU s.n. Grăsime animală obţinută din ţesuturile grase ale bovinelor, ovinelor şi cabalinelor, folosită în industrie şi, mai rar, în alimentaţie. ✦ Fig. Avere, bogăţie, bunăstare personală. ✧ Expr. *A trăi din seul său* = a trăi numai din ceea ce a agonisit singur; a trăi din resurse proprii. *A face* (sau *a prinde) seu* = a se îmbogăţi. *A pune* (sau *a prinde* etc.) *seu* = a se îngrăşa. *A avea seu la rărunchi* = a fi înstărit, a avea avere; a-i merge foarte bine. — Lat. **sebum.**

SEVÁI, (2) *sevaiuri,* s.n. (Înv.) **1.** Ţesătură de mătase cu fire de aur sau de argint. **2.** Sortiment din această ţesătură. [Var.: **suvái** s.n.] — Din tc. **sevayi.**

SÉVAS s.n. (Înv.) Consideraţie, respect, veneraţie. — Din ngr. **sévas.**

SÉVĂ, *seve,* s.f. Suc nutritiv încărcat cu săruri minerale, care circulă în vasele plantelor şi le hrăneşte. ✦ Fig. Izvor de energie; putere, vigoare, vlagă. — Din fr. **sève.**

SEVÉR, -Ă, *severi, -e,* adj. **1.** (Despre oameni; adesea adverbial) Care judecă şi pedepseşte fără indulgenţă; exigent, pretenţios, riguros. ✦ Care nu admite abateri de la normele sau regulile stabilite, care nu admite circumstanţe atenuante; rigid. *Lege severă.* ✦ (Despre aspectul, expresia, manifestările oamenilor) Lipsit de blândeţe, aspru, grav. ✦ P. ext. Solemn. **2.** Fără multe ornamente; sobru, auster. — Din fr. **sévère,** lat. **severus.**

SEVERINEÁN, -Ă, *severineni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Drobeta-Turnu Severin sau din judeţul Caraş-Severin. **2.** Adj. Care aparţine municipiului Drobeta-Turnu Severin sau judeţului Caraş-Severin ori severinenilor (**1**), referitor la municipiul Drobeta-Turnu Severin sau la judeţul Caraş-Severin ori la severineni. — [Turnu-]**Severin** (n. pr.) + suf. *-ean.*

SEVERINEÁNCĂ, *severinence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Drobeta-Turnu Severin sau din judeţul Caraş-Severin. — **Severinean** + suf. *-că.*

SEVERITÁTE s.f. Însuşirea de a fi sever (**1**); asprime, străşnicie; comportarea unei persoane severe; exigenţă, austeritate, rigiditate. — Din fr. **sévérité,** lat. **severitas, -atis.**

SEVRÁJ s.n. **1.** Încetare a alăptării unui sugar. **2.** Privare a unui toxicoman de drogul său obişnuit. — Din fr. **sévraj.**

SEX, *sexe,* s.n. **1.** Totalitatea caracteristicilor morfologice şi fiziologice care deosebesc animalele şi plantele în două categorii distincte, masculi şi femele. **2.** Fiecare dintre cele două categorii de vieţuitoare diferenţiate după organele genitale; bărbaţi sau femei, masculi sau femele. ✧ *Sexul tare* (sau *viril)* = bărbaţii. *Sexul slab* (sau *frumos)* = femeile. [Pl. şi: *sexuri*] — Din fr. **sexe,** lat. **sexus.**

SEXAGENÁR, -Ă, *sexagenari, -e,* s.m. şi f. (Adesea adjectival) Persoană care a împlinit vârsta de şaizeci de ani sau are între şaizeci şi şaptezeci de ani. — Din fr. **sexagénaire,** lat. **sexagenarius.**

SEXAGESIMÁL, -Ă, *sexagesimali, -e,* adj. (Despre modul de diviziune sau despre subdiviziuni) Care are la bază raportul dintre unu şi şaizeci; care împarte un întreg în şaizeci de părţi egale. — Din fr. **sexagésimal.**

SÉX-APPEAL s.n. Farmec, senzualitate a unei femei care provoacă dorinţă. [Scris şi: *sexapil.* — Pr.: *séxăpil*] — Din engl. **sex-appeal.**

SEX-CLÚB, *sex-cluburi,* s.n. Club cu programe erotice. — Din engl. **sex club.**

SEXÍSM s.n. Discriminare sexuală care funcţionează, de regulă, în defavoarea femeilor şi în favoarea bărbaţilor, la nivel individual, dar şi instituţional. — Din fr. **sexisme.**

SEXÍST, -Ă, *sexişti, -ste,* adj. Care aparţine sexismului, privitor la sexism. — Din fr. **sexiste.**

SEXOLÓG, -Ă, *sexologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Specialist în sexologie. — Din fr. **sexologue.**

SEXOLOGÍE s.f. Disciplină care studiază sexualitatea şi problemele psihofiziologice. — Din fr. **sexologie.**

SEX-SHOP, *sex-shopuri,* s.n. Magazin specializat în vânzarea de publicaţii şi materiale pornografice. [Pr. *-şop*] — Cuv. engl.

SEX-SIMBÓL, *sex-simboluri,* s.n. Vedetă care reprezintă idealul senzualităţii, al sexualităţii unei ţări, unei epoci etc. — Din fr. **sexe-symbole,** engl. **sex symbol.**

SEXTÁNT, *sextante,* s.n. Instrument optic format dintr-un arc gradat egal cu o şesime de cerc, prevăzut cu două oglinzi şi cu o lunetă mică, care se utlilizează la măsurarea distanţei unghiulare dintre două puncte şi se foloseşte în astronomie, navigaţie şi aviaţie. [Pl. şi: (m.) *sextanţi*] — Din fr. **sextant.**

SÉXTĂ, *sexte,* s.f. **1.** Treapta a şasea a gamei diatonice. **2.** Intervalul de la orice notă dată până la cea de-a şasea, în ordinea gamei diatonice. — Din fr. **sexte.**

SEXTÉT, *sextete,* s.n. **1.** Compoziţie muzicală pentru şase voci sau şase instrumente. ✦ Ansamblu de şase voci sau şase instrumente care execută împreună o compoziţie muzicală. **2.** Echipă de volei sau de gimnastică alcătuită din şase jucători sau jucătoare. — Din germ. **Sextett.**

SEXTILIÓN, *sextilioane,* s.n. Număr egal cu zece la puterea douăzeci. [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **sextillion.**

SEXTÍNĂ, *sextine,* s.f. Poezie cu formă fixă, alcătuită din şase strofe şi jumătate, în care aceleaşi cuvinte revin la rimă într-o anumită ordine. ✦ Strofă de şase versuri. — Din fr. **sextine.**

SEXTOLÉT, *sextolete,* s.n. Grup de şase note provenite din reunirea a două triolete. — Din fr. **sextolet.**

SEXTUÓR, *sextuoruri,* s.n. Bucată muzicală care se execută la şase instrumente sau pe şase voci. [Pr.: *-tu-or*] — Din fr. **sextuor.**

SEXTÚPLU, -Ă, *sextupli, -e,* adj. De şase ori mai mare, înşesit. — Din fr. **sextuple,** lat. **sextuplus.**

SEXÚAL, -Ă, *sexuali, -e,* adj. Care se referă la sex şi îl caracterizează; care este privit din punctul de vedere al raportului dintre sexe. [Pr.: *-xu-al*] — Din fr. **sexuel,** lat. **sexualis.**

SEXUALÍSM s.n. Senzualitate. [Pr.: *-xu-a-*] — Din fr. **sexualisme.**

SEXUALITÁTE s.f. Calitate conferită de prezenţa caracterelor morfologice, fiziologice şi psihologice legate de sex şi de fenomenul sexual. [Pr.: *-xu-a-*] — Din fr. **sexualité.**

SEXUÁT, -Ă, *sexuaţi, -te,* adj. Care are unul dintre cele două sexe. ✧ *Reproducere sexuată* = reproducere a organismelor prin organe sexuale. [Pr.: *-xu-at*] — Din fr. **sexué.**

SÉXY adj. invar. (Despre oameni) Cu sex-appeal. ✦ (Despre filme, publicaţii etc.) Cu caracter erotic. — Din engl. **sexy.**

SEYCHELLÉZ, -Ă, *seychellezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană originară sau locuitor din Republica Seychelles. **2.** Adj. Care aparţine Republicii Seychelles sau seychellezilor (**1**), referitor la Republica Seychelles ori la seychellezi. [Pr.: *seişelez*] — **Seychell**[es] (n. pr.) + suf. *-ez.*

SEZINÁR, -Ă, *sezinari, -e,* adj. (În sintagma) *Moştenitor sezinar* = moştenitor care se bucură de sezină. — **Sezină** + suf. *-ar.*

SEZÍNĂ, *sezine,* s.f. Posesiune de drept a bunurilor succesorale, în temeiul căreia anumiţi moştenitori sunt îndreptăţiţi să perceapă uzufruct şi să exercite dreptul la acţiune privitoare la aceste bunuri încă de la deschiderea succesiunii. — Din fr. **saisine.**

SEZÓN, *sezoane,* s.n. Perioadă de timp a anului corespunzând aproximativ unui anotimp. ✦ Perioadă a anului caracterizată prin apariţia anumitor fenomene sau printr-o intensă activitate în unele domenii; timp al anului potrivit pentru a întreprinde anumite acţiuni condiţionate de caracteristicile anotimpului. *Sezon de băi.* ✧ Loc. adj. *De sezon* = propriu, potrivit unui anumit sezon; *fig.* de actualitate. — Din fr. **saison.**

SEZONÁL, -Ă, *sezonali, -e,* adj. Sezonier. — **Sezon** + suf. *-al.*

SEZONIÉR, -Ă, *sezonieri, -e,* adj. **1.** Care ţine de un anumit sezon şi durează cât sezonul, privitor la un anumit sezon. **2.** (Substantivat) Lucrător angajat pentru un sezon. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **saisonnier.**

SEZONÍST, -Ă, *sezonişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care face cură la o staţiune balneară sau climaterică; vilegiaturist. — **Sezon** + suf. *-ist.*

SFACÉL, *sfacele,* s.n. (Med.) Porţiune de ţesut mortificat care se detaşează de ţesuturile sănătoase învecinate şi se elimină. — Din fr. **sphacèle.**

SFÁDĂ, *sfezi,* s.f. (Pop.) Ceartă, gâlceavă. ✦ Conflict, neînţelegere, divergenţă; zâzanie. [Var.: **svádă** s.f.] — Din sl. **sŭvada.**

SFÁDNIC, -Ă, *sfadnici, -ce,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Certăreţ, arţăgos. — Din sl. **sŭvadĭnikŭ.**

SFALERÍT, *sfalerite,* s.n. (Min.) Blendă. — Din fr. **sphalérite.**

SFANŢ, *sfanţi,* s.m. Veche monedă austriacă de argint având valoarea de aproximativ doi lei, care a circulat şi în Ţările Române la începutul sec. XIX; sorocovăţ; *p. gener.* monedă măruntă, ban, para. ✧ Expr. *A nu avea niciun sfanţ* = a nu avea bani. [Var.: (înv.) **sfánţih** s.m.] — Din germ. **Zwanzig**[er].

SFÁNŢIH s.m. v. **sfanţ.**

SFÁRĂ s.f. (Pop.) Miros greu (şi fum) rezultat din arderea grăsimilor sau a cărnii, de la lumânări de seu etc.; fum înecăcios. ✧ Expr. *A da sfară în ţară* (sau, rar, *în sat, în mahala* etc.) = a da de ştire, a răspândi o veste. [Var.: **şfáră** s.f.] — Din sl. **skvara.**

SFARÓG, *sfaroguri,* s.n. (Pop.) Lucru uscat, întărit din cauza căldurii sau a vechimii. — **Sfară** + suf. *-og.*

SFAROGÍ, *sfarogesc,* vb. IV. Refl. (Pop.) A se face sfarog, a se scoroji. — Din **sfarog.**

SFAROGÍT, -Ă, *sfarogiţi, -te,* adj. (Pop.) Făcut sfarog, scorojit. — V. **sfarogi.**

SFAT, *sfaturi,* s.n. **1.** Vorbe, argumente spuse cuiva pentru a-l convinge să procedeze într-un anumit fel, într-o împrejurare dată; povaţă, îndemn, îndrumare. **2.** Adunare de oameni întruniţi pentru a delibera, a lua hotărâri sau (în trecut) a ajuta la conducerea ţării. ✧ (În trecut) *Sfat popular* = denumire dată între 1950 şi 1968, în organizarea administrativ-teritorială a României, organelor locale ale puterii de stat; clădirea în care îşi avea sediul acest organ. **3.** Consfătuire, consiliu. ✦ (Pop.) Conversaţie, taifas. (În Evul Mediu, în Ţara Românească şi în Moldova) *Sfatul domnesc* = consiliu format din reprezentanţii marii boierimi care luau parte, alături de domn, la conducerea ţării. **4.** (Rar) Zvon, veste, vorbă. [Var.: **svat** s.n.] — Din sl. **sŭvĕtŭ.**

SFĂDĂLÍE, *sfădălii,* s.f. (Reg.) Sfadă (mare); discuţie aprinsă, gâlceavă. — **Sfadă** + suf. *-ălie.*

SFĂDĂÚȘ, -Ă, *sfădăuși, -e,* adj. (Reg.) Certăreț, gâlcevitor. — **Sfădi** + suf. *-uș.*
SFĂDÍ, *sfădesc,* vb. IV. **1.** Refl. recipr. și tranz. (Pop.) A (se) certa; a (se) dojeni, a (se) mustra. ✦ Refl. recipr. A se hărțui, a se tachina. ✦ Intranz. Fig. A face zgomot, zarvă, agitație. **2.** Tranz. (Înv.) A înfrunta; a probozi. — Din sl. **sŭvaditi.**
SFĂNȚIȘÓR, *sfănțișori,* s.m. Diminutiv al lui *sfanț.* — **Sfanț** + suf. *-ișor.*
SFĂNȚOÁICĂ, *sfănțoaice,* s.f. (Înv.) Monedă care valora jumătate de sfanț. — **Sfanț** + suf. *-oaică.*
SFĂNȚUÍ, *sfănțuiesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) **1.** A mitui. **2.** A lua mită, a stoarce bani de la cineva; a înșela pe cineva. — **Sfanț** + suf. *-ui.*
SFĂNȚUIÁLĂ, *sfănțuieli,* s.f. (Fam.) Acțiunea de *a sfănțui* și rezultatul ei. — **Sfănțui** + suf. *-eală.*
SFĂNȚÚICĂ, *sfănțuici,* s.f. (Înv.) Sfănțoaică. — **Sfanț** + suf. *-uică.*
SFĂNȚUITÓR, -OÁRE, *sfănțuitori, -oare,* s.m. și f. (Fam.) Persoană care sfănțuiește. [Pr.: *-țu-i-*] — **Sfănțui** + suf. *-tor.*
SFĂRÂMÁ, *sfărâm,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) sparge, a (se) desface în bucăți mici; a (se) fărâmița, a (se) zdrobi. ✧ Expr. (Tranz.) *A sfărâma lanțurile (robiei)* = a cuceri libertatea. *A-și sfărâma capul (*sau *mintea)* = a depune eforturi deosebite, a se zbate, a se frământa pentru ceva. ✦ Fig. A (se) destrăma, a (se) spulbera, a (se) împrăștia, a (se) risipi. **2.** Tranz. A omorî, a distruge, a nimici. **3.** Refl. Fig. A se zbate, a se chinui, a se strădui să... [Var.: **sfărmá** vb. I] — Pref. *s-* + **fărâma.**
SFĂRÂMÁRE, *sfărâmări,* s.f. Acțiunea de *a (se) sfărâma* și rezultatul ei; sfărâmat[1]. [Var.: **sfărmáre** s.f.] — V. **sfărâma.**
SFĂRÂMÁT[1] s.n. Sfărâmare. [Var.: **sfărmát** s.n.] — V. **sfărâma.**
SFĂRÂMÁT[2]**, -Ă,** *sfărâmați, -te,* adj. (Despre lucruri) Făcut fărâme, zdrobit, fărâmițat; *fig.* destrămat, spulberat. ✦ Fig. (Despre colectivități) Nimicit, zdrobit, învins. [Var.: **sfărmát, -ă** adj.] — V. **sfărâma.**
SFĂRẤMĂ, *sfărâme,* s.f. (Rar) Sfărâmătură. — Cf. s f ă r â m a.
SFĂRÂMĂTÓR, *sfărâmătoare,* s.n. Mașină sau unealtă folosită pentru sfărâmarea diverselor materiale; berbec. — **Sfărâma** + suf. *-ător.*
SFĂRÂMĂTÚRĂ, *sfărâmături,* s.f. Obiect spart în bucăți (mici); fragment, bucată dintr-un astfel de obiect. [Var.: **sfărmătúră** s.f.] — **Sfărâma** + suf. *-ătură.*
SFĂRÂMICIÓS, -OÁSĂ, *sfărâmicioși, -oase,* adj. Care se sfărâmă sau se poate sfărâma ușor, care la lovire se preface în părți (foarte) mici. [Var.: **sfărmiciós, -oásă** adj.] — **Sfărâma** + suf. *-icios.*
SFĂRMÁ vb. I v. **sfărâma.**
SFĂRMÁRE s.f. v. **sfărâmare.**
SFĂRMÁT[1] s.n. v. **sfărâmat**[1]**.**
SFĂRMAT[2]**, -Ă** adj. v. **sfărâmat**[2]**.**
SFĂRMĂTÚRĂ s.f. v. **sfărâmătură.**
SFĂRMICIÓS, -OÁSĂ adj. v. **sfărâmicios.**
SFĂTÓS, -OÁSĂ, *sfătoși, -oase,* adj. (Adesea adverbial) Căruia îi place să povestească; care vorbește cu înțelepciune, care este bun povățuitor; vorbăreț. — **Sfat** + suf. *-os.*
SFĂTOȘÉNIE s.f. Însușirea de a fi sfătos. — **Sfătos** + suf. *-enie.*
SFĂTUÍ, *sfătuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A da cuiva un sfat (**1**): a povățui, a îndruma; a îndemna. **2.** Refl. A cere cuiva părerea sau sfatul (**1**); a se consulta, a se înțelege cu cineva. **3.** Intranz. (Pop.) A sta la vorbă, la taifas; a conversa. — **Sfat** + suf. *-ui.*
SFĂTUIÁLĂ, *sfătuieli,* s.f. (Pop.) Sfătuire. [Pr.: *-tu-ia-*] — **Sfătui** + suf. *-eală.*
SFĂTUÍRE, *sfătuiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) sfătui* și rezultatul ei; sfătuială. — V. **sfătui.**
SFĂTUITÓR, -OÁRE, *sfătuitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care dă sfaturi; povățuitor. [Pr.: *-tu-i-*] — **Sfătui** + suf. *-tor.*
SFÂNT, -Ă, *sfinți, -te,* adj., s.m., s.f. **I.** Adj. **1.** Epitet dat divinității. ✦ Epitet dat celor sanctificați de Biserică. ✧ *Sfântul Părinte* = titlu dat papei de către catolici. ✦ (Rar; despre oameni) Care duce o viață curată și cucernică. **2.** Care ține de divinitate, de religie, de cultul divin; care este considerat ca posedând harul divin. ✧ *Sfânta slujbă* = liturghia. *Locurile sfinte* = ținuturile menționate în textele religioase ca fiind acelea unde a trăit și a propovăduit Isus Hristos. *Sfântul Mormânt* = mormântul în care a fost depus Isus Hristos. *Sfânta sfintelor* = sanctuarul vechiului templu din Ierusalim. **3.** Care constituie un obiect de cult, de venerație; care se cuvine cinstit, slăvit, venerat. **4.** (Pop.) Epitet dat unor elemente ale naturii. *Sfântul Soare.* ✦ Epitet dat zilelor săptămânii. **5.** Desăvârșit, perfect, infailibil. *Ce-am vorbit e sfânt.* ✦ (Substantivat, urmat de un substantiv introdus prin prep. „de" și exprimând ideea de superlativ) Strașnic, zdravăn. *O sfântă de bătaie.* **II.** S.m., s.f. **1.** S.m. art. (Pop.) Dumnezeu. ✧ Expr. *A-l vedea* (pe cineva) *sfântul* = **a)** a o păți, a da de belea; **b)** a da peste un noroc neașteptat. *A-l uita* (pe cineva) *sfântul,* se spune când cineva zăbovește undeva prea mult (și degeaba). *Ferit-a sfântul!* = în niciun caz, nicidecum. **2.** S.m. și f. Persoană recunoscută ca un exemplu desăvârșit al vieții creștine și consacrată ca atare, după moarte, de către Biserică. ✧ Expr. *Până la Dumnezeu, te mănâncă sfinții* = până să ajungi la cel mai mare, înduri multe de la slujbașii mai mici. *A-l fura* (pe cineva) *sfinții* = a ațipi, a adormi; a muri. *A-i ieși* (cuiva) *un sfânt din gură* = a vorbi foarte drept și înțelept, a spune o vorbă potrivită. *A sta* (*ca un*) *sfânt* = a sta nemișcat; (despre copii) a fi foarte cuminte. *A se închina la sfinți* sau *a se ruga de toți sfinții* = a se adresa la cei puternici cu rugăminți, a fi nevoit să solicite rezolvarea unui lucru în mai multe locuri și cu stăruințe. *La sfântu-așteaptă* = niciodată. ✦ Om care duce o viață curată și cucernică. **3.** S.f. pl. art. (În credințele populare) Iele. **4.** S.m. pl. Mucenici (**2**). — Din sl. **sventŭ.**
SFÂNTULÉȚ, *sfânțuleți,* s.m. (Pop.) Sfințișor. — **Sfânt** + suf. *-uleț.*
SFÂR interj. **1.** Cuvânt care imită zgomotul produs de învârtirea sau de mișcarea cu repeziciune a unui obiect. **2.** Cuvânt care imită zgomotul produs de încingerea pe foc a unei grăsimi sau de prăjirea alimentelor. — Onomatopee.
SFÂRÂÍ, *sfârâi,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre obiecte în mișcare) A produce un zgomot ușor, caracteristic, provocat de viteza mișcării; *p. ext.* a se mișca, a se deplasa cu repeziciune. ✧ Expr. *A-i sfârâi cuiva inima* = a se zbate, a suferi (de dor, de dragoste etc.), a fi stăpânit de un sentiment puternic. *A-i sfârâi cuiva călcâiele (după cineva)* = a fi foarte îndrăgostit de cineva. *A-i sfârâi (cuiva) călcâiele* = a fugi foarte repede. **2.** (Despre grăsimi și despre alimente care se prăjesc) A produce un zgomot șuierător caracteristic; *p. ext.* a se prăji. **3.** (Despre insecte) A țârâi. ✦ (Despre păsări) A zbura cu bătăi de aripi repezi. — **Sfâr** + suf. *-âi.*
SFÂRÂIÁLĂ, *sfârâieli,* s.f. Sfârâit. [Pr.: *-râ-ia-*] — **Sfârâi** + suf. *-eală.*
SFÂRÂÍRE, *sfârâiri,* s.f. Acțiunea de *a sfârâi* și rezultatul ei. — V. **sfârâi.**
SFÂRÂÍT s.n. Faptul de *a sfârâi;* zgomotul produs de obiecte care sfârâie; sfârâială. — V. **sfârâi.**
SFÂRÂITÓR, -OÁRE, (**1**) *sfârâitori, -oare,* adj., (**2**) *sfârâitori,* s.f. **1.** Adj. Care sfârâie. **2.** S.f. Jucărie de copii care, prin învârtire, produce un sfârâit; bâzâitoare, zbârnâitoare. [Pr.: *-râ-i-*] — **Sfârâi** + suf. *-tor.*
SFÂRÂITÚRĂ, *sfârâituri,* s.f. Sfârâit. [Pr.: *-râ-i-*] — **Sfârâi** + suf. *-tură.*
SFÂRC, *sfârcuri,* s.n. **1.** Vârful moale, (cartilaginos) și elastic al unor organe; *spec.* mamelon. ✦ Tendon cartilaginos care leagă între ele diferite oase ale corpului; zgârci. **2.** Vârf flexibil (al mustăților, al cozii animalelor, al biciului). — Et. nec.
SFÂRCÂÍ, *sfârcâi,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A trece cu putere (și cu zgomot) aerul pe nas; a smârcâi, a smiorcăi. — Cf. s m â r c â i.
SFÂRCÂÍRE, *sfârcâiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a sfârcâi* și rezultatul ei. — V. **sfârcâi.**
SFÂRCÂÍT[1] s.n. (Reg.) Faptul de *a sfârcâi.* — V. **sfârcâi.**
SFÂRCÂÍT[2]**, -Ă,** *sfârcâiți, -te,* adj. (Reg.) Care sfârcâie. — V. **sfârcâi.**
SFÂRCUÍ, *sfârcui,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A plesni cu sfârcul biciului. — **Sfârc** + suf. *-ui.*
SFÂRCUÍRE, *sfârcuiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a sfârcui* și rezultatul ei. — V. **sfârcui.**
SFẤRLĂ, *sfârle,* s.f. (Reg.) **1.** Bobârnac. **2.** Bot, rât. — Et. nec.
SFÂRLEÁZĂ, *sfârleze,* s.f. **1.** Titirez (pentru copii). ✦ Fig. Persoană vioaie și harnică. **2.** Capătul de jos al fusului, a cărui formă (conică) face ca acesta să se învârtească mai ușor; prâsnel. **3.** Placă metalică fixată pe o axă de lemn, care se așază la țară pe acoperișul caselor, pentru a arăta direcția vântului. — **Sfârlă** + suf. *-ează.*
SFÂRLOÁGĂ, *sfârloage,* s.f. (Reg.) Încălțăminte proastă, ruptă. — Et. nec.
SFÂRLOGÍ, *sfârlogesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se scoroji, a se sbârci. — Din **sfârloagă.**
SFÂRNÁR, *sfârnari,* s.m. (Rar) Negustor (de vite). — Et. nec.
SFÂRȘEÁLĂ, *sfârșeli,* s.f. Stare, senzație de slăbiciune, de leșin. — **Sfârși** + suf. *-eală.*
SFÂRȘÍ, *sfârșesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A duce la capăt un lucru, o activitate; a termina, a isprăvi; a pune capăt la ceva, a încheia, a înceta. ✧ Loc. adv. *Pe sfârșite* = aproape gata, pe terminate. ✧ Expr. (Intranz.) *A sfârși cu ceva* = a nu se mai ocupa cu ceva, a nu mai vorbi de ceva. *A sfârși cu cineva* = a rupe relațiile cu cineva, a se supăra pe cineva. ✦ A termina de vorbit, a nu mai avea nimic de spus; a încheia cele spuse. ✦ (Reg.) A înfăptui, a realiza. ✦ A consemna până la sfârșit; a epuiza. **2.** Refl. și intranz. A ajunge la capăt, a lua sfârșit, a se termina. ✦ (Despre obiecte) A se termina cu... ✦ Intranz. (Despre oameni) A ajunge într-un anume fel, într-o anumită situație; (urmat de un infinitiv precedat de prep. „prin") a ajunge să... *Ei sfârșeau prin a se convinge.* **3.** Refl. A-și pierde viața, a se prăpădi, a muri. ✧ Tranz. A omorî. **4.** Refl. A avea o senzație de sfârșeală, de leșin; a fi istovit, sleit de puteri. — Din sl. **sŭvŭršiti.**
SFÂRȘÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) sfârși* și rezultatul ei; sfârșit[1]. ✧ Loc. adv. (Rar) *Fără sfârșire* = necontenit, mereu. — V. **sfârși.**
SFÂRȘÍT[1]**,** *sfârșituri,* s.n. **1.** Faptul de *a (se) sfârși*; partea care sfârșește sau cu care se sfârșește ceva; moment final; fine. ✧ Loc. adj. *Fără sfârșit* = care nu se termină sau pare că nu se va termina niciodată. ✧ Loc. adv. *În sfârșit* = în cele din urmă, în fine. *La sfârșit* = la urmă. ✧ Expr. *A face* (sau *a pune*) *sfârșit* = a face să înceteze, a termina. *A lua sfârșit* = a se termina, a se isprăvi. **2.** Moarte. ✧ Expr. *A-și da sfârșitul* (sau *obștescul sfârșit*) = a muri. **3.** (Înv.) Scop, țintă. [Var.: (reg.) **fârșít** s.n.] — V. **sfârși.**
SFÂRȘÍT[2]**, -Ă,** *sfârșiți, -te,* adj. **1.** Care a fost dus până la capăt; terminat. **2.** Care a fost epuizat, consumat. **3.** Istovit peste măsură, cu puterile sleite. — V. **sfârși.**
SFÂRTECÁ, *sfârtec,* vb. I. Tranz. A sfâșia, a rupe în bucăți. [Var.: **sfârticá** vb. I] — Lat. ***exfracticare** (< *fractus).*
SFÂRTECÁRE, *sfârtecări,* s.f. Acțiunea de *a sfârteca* și rezultatul ei. [Var.: **sfârticare** s.f.] — V. **sfârteca.**
SFÂRTECÁT, -Ă, *sfârtecați*, *-te*, adj. Rupt, sfâșiat (în bucăți). [Var.: **sfârticát, -ă** adj.] — V. **sfârteca.**

SFÂRTICÁ vb. I v. **sfârteca.**
SFÂRTICÁRE s.f. v. **sfârtecare.**
SFÂRTICÁT, -Ă adj. v. **sfârtecat.**
SFÂȘIÁ, *sfâșii*, vb. I. Tranz. **1.** A rupe cu mâna în bucăți, în fâșii, a sfârteca o pânză, o hârtie etc. fără a folosi instrumente tăioase. ✦ Fig. A chinui, a îndurera pe cineva. ✧ Expr. *A sfâșia* (sau, refl., *a i se sfâșia) cuiva inima* = a produce (sau a simți) o mare durere. ✦ (Despre animale) A mușca, a sfârteca, a rupe pe cineva sau ceva cu colții, cu ghearele. **2.** A ataca pe cineva cu îndârjire, cu răutate; a defăima, a bârfi. [Pr.: *-și-a*] — Lat. ***exfasciare.**
SFÂȘIÁT, -Ă, *sfâșiați, -te,* adj. Rupt în bucăți, în fâșii. [Pr.: *-și-at*] — V. **sfâșia.**
SFÂȘIÉRE, *sfâșieri,* s.f. Acțiunea de *a sfâșia* și rezultatul ei; sfâșietură. ✦ Locul unde s-a sfâșiat ceva; spărtură, gaură; sfâșietură. [Pr.: *-și-e-*] — V. **sfâșia.**
SFÂȘIETÓR, -OÁRE, *sfâșietori, -oare,* adj. Care sfâșie, care rupe în bucăți. ✦ Fig. Foarte trist; dureros, jalnic. [Pr.: *-și-e-*. — Var.: **sfâșiitór, -oáre** adj.] — **Sfâșia** + suf. *-tor.*
SFÂȘIETÚRĂ, *sfâșieturi,* s.f. Locul unde s-a sfâșiat ceva; ruptură, gaură; bucată sfâșiată din ceva; sfâșiere. [Pr.: *-și-e-*] — **Sfâșia** + suf. *-tură.*
SFÂȘIITÓR, -OÁRE adj. v. **sfâșietor.**
SFÉCLĂ, *sfecle*, s.f. Specie de plante erbacee cu frunze lucioase și cu rădăcina cărnoasă de culoare albă sau roșie, folosită ca aliment, ca plantă furajeră sau în industrie, pentru extragerea zahărului; nap *(Beta).* ✧ *Sfeclă de zahăr* = plantă cu rădăcină cilindrică sau conică alungită și frunze mari, oval-alungite cu un conținut de 14–22% zahăr și utilizată în industria zahărului și a alcoolului *(Beta vulgaris-saccharifera). Sfeclă furajeră* = plantă cu rădăcină voluminoasă ovală, cilindrică sau sferică, cu un conținut de 4–5% zahăr, cultivată pentru hrana animalelor *(Beta vulgaris)* — Din sl. **sveklŭ.**
SFECLÍ, *sfeclesc,* vb. IV. Tranz. (În expr.) *A o sfecli* = a ajunge într-o situație neplăcută, a o păți; a o băga pe mânecă. — Cf. s f e c l ă.
SFECLÍU, -ÍE, *sfeclii*, adj. (Pop.) Care este de culoarea rădăcinii de sfeclă. — **Sfeclă** + suf. *-iu.*
SFEN, *sfenuri*, s.n. Silicat natural de titan și de calciu cristalizat în sistemul monoclinic, de culoare galbenă-brună, lucios, frecvent în rocile eruptive. — Din fr. **sphène.**
SFENOÍD, *sfenoide*, s.n. Os nepereche, în formă de șa, situat la baza craniului între etmoid și occipital, care desparte cutia craniană de cavitățile vecine. ✧ (Adjectival) *Os sfenoid.* — Din fr. **sphénoïde.**
SFENOIDÁL, -Ă, *sfenoidali*, *-e,* adj. Care aparține sfenoidului, privitor la sfenoid. [Pr.: *-no-i-*] — Din fr. **sphénoïdal.**
SFÉRĂ, *sfere*, s.f. **1.** Suprafață constituită de locul geometric al punctelor din spațiu egal depărtate de un punct dat, numit centru; corp geometric mărginit de o astfel de suprafață. ✦ Obiect care are aproximativ această formă. ✦ (Rar) Glob terestru. **2.** (De obicei cu determinarea „cerească”) Regiune cerească unde se găsesc și se mișcă aștrii; boltă cerească. **3.** Atmosferă. **4.** Fig. Domeniul, limitele în cadrul cărora există, acționează sau se dezvoltă cineva sau ceva. *Sferă de influență* = **a)** domeniu, spațiu în cuprinsul căruia se exercită o anumită influență; **b)** zonă geografică sau grup de state asupra cărora o anumită putere își rezervă ori își exercită o anumită influență (economică, politică sau militară). ✦ Mediu (social). **5.** Element logic care reprezintă capacitatea de referință a noțiunii la ansamblul de indivizi ce posedă însușirile reflectate în conținutul acesteia. — Din fr. **sphère,** lat. **sphaera.**
SFERDECÉL, *sferdecei,* s.m. (Reg.) Fiecare dintre cei doi drugi de dedesubt de la scaunul căruței. — Et. nec.
SFÉRIC, -Ă, *sferici, -ce,* adj. De forma unei sfere (**1**); rotund. — Din fr. **sphérique,** lat. **sphaericus.**
SFERICITÁTE s.f. Însușirea de a fi sferic. — Din fr. **sphéricité.**
SFEROÍD, *sferoide,* s.n. Corp cu o formă apropiată de aceea a unei sfere (format prin rotirea unei elipse în jurul uneia dintre axele sale). — Din fr. **sphéroïde.**
SFEROIDÁL, -Ă, *sferoidali*, *-e*, adj. Care are forma unui sferoid. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **sphéroïdal.**
SFEROIDIZÁRE, *sferoidizări,* s.f. Tratament termic aplicat unor obiecte din oțel pentru a se obține carburi în forme globulare. [Pr.: *-ro-i-*] — Cf. fr. s p h é r o - ï d i s a t i o n.
SFEROMÉTRU, *sferometre*, s.n. Instrument de forma unui trepied cu un șurub central, folosit pentru măsurarea grosimilor mici sau a curburii suprafețelor sferice. — Din fr. **sphéromètre.**
SFERT, *sferturi,* s.n. **1.** Fiecare dintre cele patru părți egale în care se poate împărți un întreg; a patra parte dintr-un întreg; fârtai. ✧ Loc. adv. *Pe sfert* (sau *pe trei sferturi)* = (cam) cât a patra parte (sau cât trei părți) din întreg. ✧ Expr. *Trei sferturi* = poziție a capului intermediară între poziția din față și cea din profil. **2.** (Înv.) Dare în bani reprezentând a patra parte din bir, care era plătită de patru ori pe an. [Var.: (reg.) **șfert** s.n.] — Din sl. **četvrŭtŭ.**
SFERTIȘÓR, *sfertișoare,* s.n. Diminutiv al lui *sfert;* sfertuleț. — **Sfert** + suf. *-ișor*.
SFERTULÉȚ, *sfertulețe,* s.n. Sfertișor. — **Sfert** + suf. *-uleț.*
SFÉȘNIC, *sfeșnice,* s.n. Suport special pentru lumânări, cu unul sau cu mai multe brațe. [Var.: (reg.) **șféșnic, féșnic** s.n.] — Din sl. **sveštinikŭ.**
SFEȘNICÁR, *sfeșnicare,* s.n. Măsuță, piedestal, suport pentru sfeșnice. — **Sfeșnic** + suf. *ar.*
SFEȘNICÉL, *sfeșnicele*, s.n. Diminutiv al lui *sfeșnic.* — **Sfeșnic** + suf. *-el*.
SFEȘTÁNIE, *sfeștanii,* s.f. (La ortodocși) Slujbă religioasă, constând din rugăciuni și stropirea cu apă sfințită, oficiată de preot în anumite împrejurări. [Var.: (reg.) **feștánie** s.f.] — Din sl. [o]**svenštenije.**
SFEȘTÓC, *sfeștoace,* s.n. Mănunchi de busuioc folosit pentru stropirea cu apă sfântă. — Cf. rus. s v i t o k, bg. s v i t ă k.
SFETERISEÁLĂ, *sfeteriseli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a sfeterisi*. — **Sfeterisi** + suf. *-eală.*
SFETERISÍ, *sfeterisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și fam.) A sustrage, a-și însuși ceva prin mijloace incorecte; a șterpeli. — Din ngr. **sfeterízome.**
SFETERISÍRE, *sfeterisiri,* s.f. (Fam.) Acțiunea de *a sfeterisi* și rezultatul ei. — V. **sfeterisi.**
SFETÍ, *sfetesc,* vb. IV. (Înv.) **1.** Refl. și tranz. A (se) arăta, a (se) ivi. **2.** Refl. (Despre acțiuni, situații) A lua o anumită întorsătură, a se lămuri, a se limpezi. ✧ Expr. (Mai ales în construcții negative) *A i se sfeti* (cuiva ceva) = a-i reuși (cuiva ceva). — Din sl. **světiti.**
SFETÍRE, *sfetiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) sfeti* și rezultatul ei. — V. **sfeti.**
SFÉTNIC, *sfetnici,* s.m. (Înv.) Înalt dregător sau boier cu care se sfătuia domnul țării în probleme de conducere; (astăzi) sfătuitor, consilier. [Var.: **svétnic** s.m.] — Din sl. **sŭvětĭnikŭ.**
SFIÁLĂ, (**2**) *sfieli,* s.f. **1.** Lipsă de încredere în sine, timiditate, lipsă de îndrăzneală; sentiment de rușine, de jenă față de cineva sau de ceva, teamă, sfiiciune. **2.** Atitudine sau purtare sfioasă. [Pr.: *sfi-a-*. — Var.: (reg.) **sâiálă** s.f.] — **Sfii** + suf. *-eală.*
SFIC s.n. (Reg.) Șfichiuială. — Cf. ș f i c h i u i.
SFIDÁ, *sfidez*, vb. I. Tranz. A înfrunta pe cineva cu dispreț, cu ostentație; a desfide. — Din it. **sfidare.**
SFIDÁRE, *sfidări,* s.f. Acțiunea de *a sfida* și rezultatul ei. — V. **sfida.**
SFIDĂTÓR, -OÁRE, *sfidători, -oare,* adj. Care sfidează; de sfidare. — **Sfida** + suf. *-ător.*
SFIÉLNIC, -Ă, *sfielnici, -ce,* adj. Sfios. [Pr.: *sfi-el-*] — **Sfii** + suf. *-elnic.*
SFIÉȚ, SFIÁȚĂ, *sfieți, -e,* adj. (Înv.) Sfios. [Pr.: *sfi-eț*] — **Sfii** + suf. *-eț*.
SFIGMOGRÁF, *sfigmografe*, s.n. Aparat care înregistrează bătăile pulsului. — Din fr. **sphygmographe.**
SFIGMOGRÁMĂ, *sfigmograme,* s.f. Grafic obținut prin înregistrarea pulsului cu ajutorului sfigmografului. — Din fr. **sphygmogramme.**
SFIGMOMANOMÉTRU, *sfigmomanometre,* s.n. Aparat folosit pentru măsurarea presiunii arteriale; sfigmotensiometru. — Din fr. **sphygmomanomètre.**
SFIGMOMETRÍE, *sfigmometrii,* s.f. (Med.) Măsurarea pulsului. — Din fr. **sphygmométrie.**
SFIGMOMÉTRU, *sfigmometre,* s.n. (Med.) Tensiometru (**2**). — Din fr. **sphygmomètre.**
SFIGMOTENSIOMÉTRU, *sfigmotensiometre,* s.n. Sfigmomanometru. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **sphygmotensiomètre.**
SFIÍ, *sfiesc,* vb. IV. Refl. A fi reținut de timiditate sau de un sentiment de jenă, de rușine, de teamă, a nu avea îndrăzneală, a se jena să...; a se intimida, a se rușina de... — Din sl. **svěniti sen.**
SFIICIÓS, -OÁSĂ, *sfiicioși, -oase,* adj. (Rar) Sfios. [Pr.: *sfi-i-*] — **Sfii** + suf. *-cios.*
SFIICIÚNE, *sfiiciuni,* s.f. (Rar) **1.** Caracter, fel de a fi timid, rușinos, sfios. **2.** Atitudine, comportare lipsită de îndrăzneală. [Pr.: *sfi-i-*] — **Sfii** + suf. *-ciune*.
SFIÍRE, *sfiiri,* s.f. (Rar) Faptul de a *se sfii*; sfială. — V. **sfii.**
SFÍNCTER, *sfinctere,* s.n. Mușchi inelar care înconjoară un orificiu natural, reglându-i deschiderea în funcție de gradul de contracție sau de relaxare. — Din fr., lat. **sphincter.**
SFÍNGHE, *sfinghi*, s.m. (Entom.) Sfinx (**II**). — Din it. **sfinge.**
SFINȚÉNIE s.f. (Bis.) Calitate a ceea ce este sfânt. ✧ Loc. adv. *Cu sfințenie* = cu evlavie; *p. ext.* cu exactitate, cu scrupulozitate; corect. — **Sfânt** + suf. *-enie.*
SFINȚÍ, *sfințesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Bis.) A trece pe cineva în rândul sfinților; a sanctifica. **2.** Tranz. (Bis.) A efectua un ritual prin care se conferă unor obiecte caracter sacru. **3.** Tranz. A târnosi (o biserică). **4.** Tranz. (Pop.) A hirotonisi un preot. **5.** Tranz. A cinsti, a respecta, a venera, a slăvi. **6**. Refl. (Reg.) A face ce vrea. *Nu se sfințește el cu mine*. — Din sl. **sventiti.**
SFINȚÍE, *sfinții*, s.f. (În forma articulată și urmat de un adjectiv posesiv) Epitet sau titlu de respect care se dă clericilor, sfinților și (rar) lui Dumnezeu. — **Sfânt** + suf. *-ie*.
SFINȚÍRE, *sfințiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) sfinți*[1] și rezultatul ei. ✦ (Bis.) Ritual menit să confere unor lucruri un caracter sacru. ✦ (Înv.) Consfințire, consacrare. — V. **sfinți[1].**
SFINȚIȘÓR, *sfințișori*, s.m. **1.** (Ir.) Diminutiv al lui *sfânt* (**II 2**). **2.** (Reg.; la pl.) Mucenici (**2**). — **Sfânt** + suf. *-ișor.*
SFINȚÍT[1] s.n. v. **asfințit.**
SFINȚÍT[2], -Ă, *sfințiți, -te,* adj. (Bis.) **1.** Asupra căruia a fost efectuat un ritual pentru a-i da un caracter sacru. **2.** Epitet de onoare dat clericilor. — V. **sfinți[1].**

SFINȚITÚRĂ, *sfințituri*, s.f. (Rar) Faptul de a sfinți[1]; (concr.) obiect sfințit. — **Sfinți[1]** + suf. *-tură.*

SFINX, *sfincși,* s.m. **I.** (În mitologia greacă) Personaj feminin malefic (leoaică înaripată cu cap și tors de femeie) care, stând la marginea drumurilor, le cerea trecătorilor să dezlege o enigmă sau o ghicitoare, ucigându-i pe cei care nu știau răspunsul; (în Egiptul Antic) monstru fabulos, cu corp de leu și cap de om, care întruchipa puterea regală; monument arhitectonic de piatră înfățișând acest animal. ✦ Fig. Personaj enigmatic. **II.** Nume dat mai multor specii de fluturi mari, care zboară în timpul serii și noaptea. — Din fr., lat. **sphinx.**

SFIÓS, -OÁSĂ, *sfioși, -oase*, adj. Lipsit de îndrăzneală; timid, rușinos, rezervat, sfielnic, sfiicios; (despre manifestări, gesturi) care denotă timiditate, lipsă de îndrăzneală, nesiguranță, jenă. [Pr.: *sfi-os*] — **Sfii** + suf. *-os.*

SFÍTĂ, *sfite,* s.f. Veșmânt preoțesc larg și fără mâneci, care se poartă în timpul slujbei peste celelalte haine. — Din sl. **svita.**

SFOÁRĂ, *sfori,* s.f. **1.** Fir lung obținut din împletirea sau răsucirea mai multor fibre textile (de in, cânepă, bumbac etc.) și folosit în special la legat. ✧ Expr. *A întinde sfoara (prea tare* sau *prea mult)* = a forța lucrurile, a exagera în ceva. *A trage pe cineva pe sfoară* = a înșela pe cineva (la socoteli). *A trage sforile* = a unelti în ascuns, cu abilitate. *A da sfoară în țară* = a da sfară în țară, v. *sfară. Tras cu sfoara* = foarte drept, aliniat. ✦ Fâșie fibroasă și flexibilă extrasă din anumite plante cu care se poate lega un obiect. **2.** Măsură oficială folosită altădată pentru suprafețele de teren (a cărei valoare a variat după epoci). ✦ Bucată (mică) de teren agricol, de pământ de cultură. ✧ Expr. *Sfoară de moșie* = moșie mică, moșioară. **3.** Figură de gimnastică executată șezând, cu picioarele întinse orizontal, unul înainte și altul înapoi. ✧ *Sfoară în față* = figura de gimnastică descrisă mai sus, executată cu picioarele depărtate lateral și cu pieptul înainte. [Var.: (reg.) **sfáră, sfoáră** s.f.] — Din ngr. **sfóra.**

SFOIÁG, (**1**) s.n., (**2**) *sfoiegi,* s.m. **1.** S.n. (Reg.) Mucegai. **2.** S.m. Larvă a unei specii de gândac *(Tenebria molitar),* de culoare gălbuie sau cafenie, care se dezvoltă și trăiește în făina de grâu, degradând-o și făcând-o inutilizabilă. ✦ Vierme asemănător cu râma, care trăiește prin pivnițe și prin casele umede. — Din bg. **svojak.**

SFOIEGÍ, pers. 3 *sfoiegește,* vb. IV. Refl. (Reg.) A mucezi. [Pr.: *sfo-ie-*] — Din **sfoiag.**

SFOIEGÍT, -Ă, *sfoiegiți, -te*, adj. (Reg.) Muced, umed; *p. ext.* îngălbenit, sfrijit. [Pr.: *sfo-ie-*] — V. **sfoiegi.**

SFOR[1] interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de cel care sforăie în timpul somnului. — Onomatopee.

SFOR[2] s.n. (Reg.) **1.** Curent în mijlocul unei ape curgătoare; firul apei. **2.** Loc de unde țâșnește din pământ apă, formând o mocirlă. — Din sb. **svor.**

SFORÁC s.n. (Reg.) Loc mocirlos; smârc. — **Sfor[2]** + suf. *-ac.*

SFORÁCI, *sforace,* s.n. Fiecare dintre cele trei sfori cu care se leagă sacul de pescuit. — **Sfoară** + suf. *-aci.*

SFORÁR, *sforari*, s.m. Meseriaș care face sfori. ✦ Fig. Persoană abilă în uneltiri și aranjamente ascunse, persoană care umblă cu intrigi. — **Sfoară** + suf. *-ar.*

SFORĂÍ, *sfőrăi,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre oameni) A respira greu în timpul somnului, producând un zgomot caracteristic; a horcăi, a horăi; *p. ext.* a dormi sforăind. **2.** (Despre cai) A forăi. [Prez. ind. și: *sforăiesc*] — **Sfor[1]** + suf. *-ăi.*

SFORĂIÁLĂ, *sforăieli,* s.f. **1.** Acțiunea de *a sforăi;* zgomotul produs de cel care sforăie; sforăit, sforăitură, sforăire, horăit, horăitură. **2.** Fig. Vorbărie goală și plină de ifose. — **Sforăi** + suf. *-eală.*

SFORĂÍRE s.f. Acțiunea de *a sforăi* și rezultatul ei; sforăială. — V. **sforăi.**

SFORĂÍT s.n. **1.** Faptul de *a sforăi*; zgomotul produs de cel care sforăie. **2.** Zgomot pe care-l fac caii suflând neliniștiți pe nări. — V. **sforăi.**

SFORĂITÓR, -OÁRE, *sforăitori, -oare,* adj. **1.** Care sforăie; cu sforăituri. **2.** Fig. (Despre felul de exprimare al cuiva) Gol de conținut, declamator, emfatic. [Pr.: *-ră-i-*] — **Sforăi** + suf. *-tor.*

SFORĂITÚRĂ, *sforăituri,* s.f. Sforăială. [Pr.: *-ră-i-*] — **Sforăi** + suf. *-tură.*

SFORĂRÍE, *sforării,* s.f. (Fam.) Uneltire, intrigă; aranjament (necinstit). — **Sfoară** + suf. *-ărie.*

SFORICÍCĂ, *sforicele,* s.f. Diminutiv al lui *sfoară*; sforișoară. — **Sfoară** + suf. *-icică.*

SFORIȘOÁRĂ, *sforișoare,* s.f. Sforicică. — **Sfoară** + suf. *-ișoară.*

SFORȚÁ, *sforțez,* vb. I. Refl. A face, a depune un efort fizic sau intelectual; a se opinti, a se sili, a se strădui. — Pref. *s-* + **forța.** Cf. it. s f o r z a r e.

SFORȚÁRE, *sforțări,* s.f. Acțiunea de *a se sforța* și rezultatul ei; opintire, efort, strădanie. — V. **sforța.**

SFORZÁNDO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Făcând să iasă în evidență, prin accentuare, un anumit sunet; forțat. [Pr.: *sforțándo*] — Cuv. it.

SFRAGÍSTIC, -Ă, *sfragistici*, *-ce*, s.f., adj. **1.** S.f. Disciplină auxiliară a istoriei care se ocupă cu studierea, descrierea și explicarea sigiliilor folosite în actele publice și particulare; sigilografie. **2.** Adj. Referitor la sfragistică (**1**), de sfragistică. — Din fr. **sphragistique.**

SFRANCIÓC s.m. v. **sfrâncioc.**

SFRÂNCIÓC, *sfrâncioci,* s.m. (Ornit.; la pl.) Gen de păsări răpitoare, călătoare, insectivore, din ordinul paseriformelor, mai mari decât vrăbiile, cu cioc încovoiat și cu gheare puternice *(Lanius);* (și la sg.) pasăre care face parte din acest gen. ✧ *Sfrâncioc mare* = pasăre cenușie pe spate, alburie pe pântece, cu pete negre pe coadă, pe aripi și în dreptul ochilor; lupul-vrăbiilor *(Lanius excubitor).* [Var.: **sfranciόc** s.m.] — Din sb. **svračak.**

SFRÉDEL, *sfredele*, s.n. **1.** Unealtă în formă de bară, prevăzută la un capăt cu muchii ascuțite sau cu tăișuri și folosită pentru executarea găurilor; burghiu. **2.** (Art.) Numele popular al unei constelații formate din trei stele. — Din bg. **svredel.**

SFREDELEÁC, *sfredeleacuri,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *sfredel* (**1**). — **Sfredel** + suf. *-eac.*

SFREDELÍ, *sfredelesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A găuri, a perfora (cu sfredelul). **2.** Tranz. Fig. (Despre priviri, despre senzații dureroase etc.) A pătrunde, a străbate (ca un sfredel); a scormoni. ✦ A străpunge mediul înconjurător, străbătându-l, făcându-și drum. **3.** Refl. Fig. A se mișca în spirale, a forma spirale. — Din **sfredel.**

SFREDELÍRE, *sfredeliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) sfredeli* și rezultatul ei. — V. **sfredeli.**

SFREDELÍT s.n. Faptul de *a (se) sfredeli*; găurire, perforare. — V. **sfredeli.**

SFREDELITÓR, -OÁRE, *sfredelitori, -oare,* adj. **1.** Care sfredelește. **2.** Fig. Care pătrunde, străbate (ca un sfredel); (despre ochi, privire) care privește atent, cercetător; pătrunzător, iscoditor, scormonitor. ✦ (Despre idei, sentimente) Care chinuiește, roade, macină. — **Sfredeli** + suf. *-tor.*

SFREDELITÚRĂ, *sfredelituri,* s.f. Gaură făcută cu sfredelul. — **Sfredeli** + suf. *-tură.*

SFREDELÚȘ, *sfredeluși,* s.m. **I.** Diminutiv al lui *sfredel* (**1**). **II. 1.** (Ornit.) Pitulice. **2.** (Entom.; și în compusul *sfredelușul-lemnului)* Larva răchitarului. — **Sfredel** + suf. *-uș.*

SFREDELUȘÍ, *sfredelușesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A sfredeli (**1**); *fig.* a rezolva o dificultate (în chip dibaci), a face învârteli. — Din **sfredeluș.**

SFRIJÍ, *sfrijesc,* vb. IV. Refl. A-și pierde vlaga; a deveni zbârcit, uscat; a slăbi, a se usca, a se jigări. — Et. nec.

SFRIJÍT, -Ă, *sfrijiți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Slab, jigărit, pipernicit. — V. **sfriji.**

SFRUNTÁ, *sfruntez,* vb. I. Tranz. (Rar) A înfrunta (cu ostentație). — Din it. **sfrontare.**

SFRUNTÁRE, *sfruntări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a sfrunta* și rezultatul ei; *p. ext.* nerușinare, obrăznicie, impertinență. — V. **sfrunta.**

SFRUNTÁT, -Ă, *sfruntați, -te,* adj. (Rar) Nerușinat, obraznic. — V. **sfrunta.**

SFUMÁTO s.n. Mod de a estompa conturul în umbră al unei picturi, astfel încât imaginea pare văzută printr-un văl de fum. — Cuv. it.

SGRAFFÍTO s.n. Procedeu de a zgâria un desen într-un material colorat, lăsând să apară contrastant stratul de fond. — Cuv. it.

SHAKER, *shakere,* s.n. Recipient în care se agită (cu gheață) elementele unui cocteil. [Pr.: *șéicăr*] — Cuv. engl.

SHAKESPEARIÁN, -Ă, *shakespearieni, -e,* adj. Referitor la Shakespeare, al lui Shakespeare; în maniera lui Shakespeare. [Pr.: *șecspirian*] — **Shakespeare** (n.pr.) + suf. *-ian.*

SHAPING subst. (Tehn.) Mașină de rabotat transversală. [Pr.: *șéiping*] — Cuv. engl.

SHÉTLAND s.n. Lână de calitate superioară cu fire foarte lungi ✦ Pulover confecționat din acest fel de lână. ✦ Stofă fină, foarte moale, țesută din fire din această lână pieptănate și cardate. [Pr.: *șétlănd*] — Cuv. engl.

SHIMMY s.n. Numele unui dans modern asemănător cu foxtrotul; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *șími.* — Var.: *șími*] — Din engl. **shimmy.**

SHOCKING adj. invar. Care impresionează neplăcut; șocant. [Pr.: *șóching*] — Cuv. engl.

SHODDY s.n. Material fibros obținut prin destrămarea resturilor de fire și de țesături de lână, folosit ca amestec în filatura de lână cardată. [Pr.: *șódi*] — Cuv. engl.

SHOP, *shopuri,* s.n. Magazin mic. [Pr.: *șop*] — Din engl. [turist] **shop.**

SHÓPPING s.n. Vizitare a magazinelor pentru a vedea vitrinele, galantarele și a face cumpărături. [Pr.: *șóping*] — Din engl. **shopping.**

SHORTENING s.n. Specie de grăsimi animale sau vegetale de consistența untului folosite în industria alimentară. [Pr.: *șórtning*] — Cuv. engl.

SHOW, *show-uri,* s.n. Spectacol de varietăți susținut de o vedetă. ✦ Prestație a unui om politic, șef de stat etc. [Pr.: *șoŭ*] — Din engl. **show.**

SHOWBÍZ s.n. Industria, tehnica spectacolului. [Pr.: *șoŭbiz*] — Din engl. **showbiz.**

SHOWROOM, *showroomuri,* s.n. Local (sală) în care industriașii, comercianții etc. își expun noile produse. [Pr.: *șoŭrum*]. — Din engl. **showroom.**

SI, *si,* s.m. Treapta a șaptea din gama majoră tip; sunetul și nota corespunzătoare. — Din it. **si.**

SIÁJ, *siaje,* s.n. Dâră lăsată pe apă de o navă care înaintează. [Pr.: *si-aj*] — Din fr. **sillage.**

SIÁL s.n. Înveliș extern al Pământului alcătuit din roci în care predomină silicații de aluminiu. [Pr.: *si-al*] — Din fr. **sial.**

SIALORÉE s.f. Secreție exagerată de salivă întâlnită în cursul gravidității, în unele boli nervoase etc. [Pr.: *si-a-lo-re-e*] — Din fr. **sialorrhée.**

SIAMÉZ, -Ă, *siamezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Siam. **2.** Adj. Care aparține Siamului sau siamezilor (**1**), privitor la Siam ori la siamezi. ✧ *Frați siamezi* sau *surori siameze* = gemeni care s-au născut cu corpurile lipite total sau parțial între ele; *fig.* grup format din doi prieteni nedespărțiți. *Pisică siameză* = specie de pisică originară din sud-estul Asiei, cu ochii albaștri, cu părul cafeniu, scurt, moale, mătăsos și cu coada scurtă. [Pr.: *si-a-*] — **Siam** (n. pr.) + suf. *-ez.*

SIBARÍT, -Ă, *sibariți, -te,* adj., s.m. și f. (Livr.) (Persoană) care trăiește în lux, lene și desfrâu. — Din fr. **sybarite,** lat. **Sybarita.**

SIBARITÍSM s.n. (Livr.) Lux excesiv și desfrâu. — Din fr. **sybaritisme.**

SIBERIÁN, -Ă, *siberieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Siberia. **2.** Adj. Care aparține Siberiei sau siberienilor (**1**), privitor la Siberia ori la siberieni. [Pr.: *-ri-an*] — **Siberia** (n. pr.) + suf. *-ean.* Cf. fr. s i b é r i e n.

SIBIÁN, -Ă, *sibieni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Sibiu. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Sibiu ori sibienilor (**1**), referitor la municipiul Sibiu ori la județul Sibiu sau la sibieni. [Pr.: *-bi-an*] — **Sibiu** (n. pr.) + suf. *-an.*

SIBIÁNCĂ, *sibience,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Sibiu. [Pr.: *-bi-an-*] — **Sibian** + suf. *-că.*

SIBIÁȘ s.n. Ață groasă (folosită în cizmărie). [Pr.: *-bi-aș*] — **Sibiu** (n. pr.) + suf. *-aș.*

SIBILÁNT, -Ă, *sibilante,* adj. (În sintagmele) *Consoană sibilantă* sau *sunet sibilant* (și substantivat, f.) = consoană articulată prin apropierea vârfului limbii de alveola superioară; consoană șuierătoare sau siflantă. — Din fr. **sibilant.**

SIBÍLĂ, *sibile,* s.f. (În Antichitatea greco-romană; la pl.) Preotese cărora li se atribuia darul profeției. — Din fr. **sibylle,** lat. **Sibylla.**

SIBÍLIC, -Ă, *sibilici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) Care ține de sibilă, profetic; *p. ext.* enigmatic, vag, neclar; sibilin. — Din fr. **sibyllique.**

SIBILÍN, -Ă, *sibilini, -e,* adj. (Rar) Sibilic. — Din fr. **sibyllin,** lat. **sibyllinus.**

SIBILÍNIC, -Ă, *sibilinici, -ce,* adj. (Rar) Sibilic. — **Sibilin** + suf. *-ic.*

SIBÍR s.n. Țesătură groasă de bumbac, asemănătoare cu moltonul, folosită pentru căptușeli, pijamale etc. — Din rus. **Sibir** „Siberia”.

SIC[1] adv. Cuvânt care înseamnă „așa”, scris, de obicei între paranteze (adesea urmat de semnul exclamării) și folosit ca indicație pentru ca cititorii să știe că o greșeală dintr-un text reprodus aparține originalului, adică autorului respectiv, și nu comentatorului. — Cuv. lat.

SIC[2] interj. v. **sâc.**

SICÁIȚĂ, *sicaițe,* s.f. (Reg.) Instrument de fier, lung, subțire și ascuțit la vârf, cu care se descarcă plasa în timpul scoaterii năvodului; sacoviță. [Pr.: *-ca-i-*] — Et. nec.

SICÁR, *sicari,* s.m. (Rar) Asasin, ucigaș plătit. — Din it. **sicario,** fr. **sicaire.**

SICATÍV, -Ă, *sicativi, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Despre uleiuri) Care se usucă repede. **2.** S.m. Substanță care se adaugă uleiurilor pentru a le face să se usuce repede. — Din fr. **siccatif,** lat. **siccativus.**

SICATIVITÁTE s.f. Calitatea de a fi sicativ. — Din fr. **siccativité.**

SÍCĂ, *sici*, s.f. Plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu frunze mari de culoare verde-închis dispuse în rozete și cu flori mici albăstrui sau roșietice în formă de spiculețe *(Statice gmelini).* — Et. nec.

SICHIORÁȘ s.m. v. **sichiraș.**

SICHIRÁȘ, *sichirași,* s.m. (Reg.) Slugă, servitor, fecior. [Var.: **sichioráș** s.m.] — Din magh. **szekeres.**

SICI, *sici*, s.m. Partea ovală și fără adâncituri a arșicului. — Din tc. **sik.**

SICILIÁN, -Ă, *sicilieni, -e,* s.m., s.f., adj. **I. 1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Sicilia. **2.** Adj. Care aparține Siciliei sau sicilienilor (**I 1**), privitor la Sicilia ori la sicilieni. **3.** Adj. (În sintagma) *Apărare siciliană* = numele unui sistem de apărare la jocul de șah. **II. 1.** S.n. (Geol.) Etaj al cuaternarului inferior din bazinul Mării Mediterane. **2.** Adj. Care se referă la sicilian (**II 1**) și la stratele sale. **III.** S.f. Vechi dans italian cu o mișcare moderată; melodie după care se execută acest dans, având un caracter foarte armonios și pastoral. [Pr.: *-li-an*] — Din fr. **sicilien,** it. **siciliano.**

SICITÁTE s.f. (Livr.) Uscăciune; secetă. — Din fr. **siccité.**

SICOFÁNT[1]**,** *sicofanți,* s.m. Denunțător, delator; clevetitor. — Din fr. **sycophante.**

SICOFÁNT[2]**,** *sicofanți,* s.m. Insectă de culoare verde-aurie, cu miros de mosc, care trăiește în pădurile de conifere și stejari din Europa sudică și centrală *(Calosoma sycophanta).* — Din lat. **sycophanta.**

SICOMÓR, *sicomori,* s.m. Arbore exotic gigant cu lemn tare și cu fructe comestibile, asemănătoare cu smochinele *(Ficus sycomorus).* — Din fr. **sycomore.**

SICÓNĂ, *sicone,* s.f. Tip de fruct compus care se prezintă în forma unei urne cărnoase în care se află un mare număr de achene. — Din fr. **sycone.**

SICRIÁȘ, *sicriașe,* s.n. Diminutiv al lui *sicriu.* [Pr.: *-cri-aș.* — Var.: **sicriuáș, secriáș** s.n.] — **Sicriu** + suf. *-aș.*

SICRÍN s.n. v. **sicriu.**

SICRINÉL, *sicrinele,* s.n. (Rar) Sicriaș. — **Sicrin** + suf. *-el.*

SICRÍU, *sicrie,* s.n. **1.** Obiect în formă de ladă de lemn sau de metal, în care se așază mortul pentru a fi înmormântat; coșciug, raclă. **2.** (Reg.) Ladă, cutie. ✦ Scrin, dulap. [Var.: **săcríu, secríu, sicrín** s.n.] — Din magh. **szekrény.**

SICRIUÁȘ s.n. v. **sicriaș.**

SICTÍR, (**2**) *sictiruri,* s.n., interj. (Arg. și fam.) **1.** Interj. (În expr.) *Hai sictir!* = pleacă! marș de aici! șterge-o! *A da cu sictir* = a sictiri. **2.** S.n. Înjurătură trivială. — Din tc. **siktir.**

SICTIRÍ, *sictiresc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A alunga pe cineva (înjurându-l); a înjura pe cineva. — Din **sictir.**

SÍDA s.f. Boală infecțioasă și contagioasă, care se transmite pe cale sexuală sau sangvină, reprezentând faza finală a infectării cu virusul HIV. — Din fr. **SIDA,** abr. **s**[yndrome] **i**[mmunno] **d**[éficitaire].

SIDÉF, (**2**) *sidefuri,* s.n. **1.** Materie dură, albă, lucioasă și cu irizații, care formează stratul interior al cochiliei unor scoici și din care se fac nasturi, mânere, ornamente etc.; nacru. **2.** Ornament, incrustație, obiect de sidef (**1**). — Din tc. **sedef.**

SIDEFÁT, -Ă, *sidefați, -te,* adj. Care imită sideful; ca de sidef. — **Sidef** + suf. *-at.*

SIDEFÍU, -ÍE, (**1**) *sidefii,* adj., s.n. **1.** Adj. De culoarea sidefului; ca sideful. **2.** S.n. Culoarea sidefie (**1**). — **Sidef** + suf. *-iu.*

SIDÉLCĂ, *sidelci,* s.f. (Reg.) Perniță care se pune sub cureaua hamului de pe spinarea calului pentru ca animalul să nu se rănească. — Din ucr. **sidelka,** rus. **sedelka.**

SIDERÁ, *siderez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A stupefia. — Din fr. **sidérer.**

SIDERÁL, -Ă, *siderali, -e,* adj. Care ține de aștri, privitor la aștri, care vine de la aștri, în raport cu poziția acestora; astral. ✧ *An sideral* = interval de timp (de 365 de zile, 9 ore și 9 secunde) în care Soarele, în mișcarea lui aparentă, plecând de la o stea, ajunge iarăși acolo. *Zi siderală* = timp scurs între două treceri consecutive ale unei stele la același meridian. *Oră siderală* = a 24-a parte dintr-o zi siderală. *Minut sideral* = a 60-a parte dintr-o oră siderală. *Secundă siderală* = a 60-a parte dintr-un minut sideral. *Timp sideral* = timp a cărui unitate de măsură este ziua siderală. — Din fr. **sidéral,** lat. **sideralis.**

SIDERÁȚIE, *siderații,* s.f. **1.** (Rar) Pretinsă influență atribuită aștrilor asupra vieții sau sănătății unei persoane. **2.** Scădere bruscă a forțelor vitale. ✦ Șoc nervos rezultat dintr-o variație bruscă a potențialului electric. — Din fr. **sidération.**

SIDERÍSM s.n. Cult al aștrilor. — Din fr. **sidérisme.**

SIDERÍT[1]**,** *siderite*, s.n. Sideroză (**1**). — Din fr. **sidérite,** lat. **sideritis,** germ. **Siderit.**

SIDERÍT[2]**,** *siderite,* s.n. Meteorit constituit aproape în întregime din fier. — Din fr. **sidérite.**

SIDEROFÍL, -Ă, *siderofili, -e,* adj. (Despre unele elemente chimice) Care, după unele ipoteze, se consideră că are un rol important în alcătuirea părții centrale a globului pământesc. — Din fr. **sidérophile.**

SIDEROGRAFÍE s.f. Arta gravării în fier. — Din fr. **sidérographie.**

SIDEROLÍT, *sideroliți,* s.m. Meteorit de fier. — Din fr. **sidérolithe.**

SIDEROSTÁT, *siderostate,* s.n. Aparat destinat observării aștrilor, care anulează deplasarea lor aparentă. — Din fr. **sidérostat.**

SIDERÓZĂ, (**2**) *sideroze,* s.f. **1.** Minereu de fier de culoare cenușie, gălbuie sau brună și cu luciu sticlos, folosit în industria metalurgică; siderit. **2.** Formă de pneumoconioză provenită din inhalarea de pulbere de fier sau de compuși ferici. — Din fr. **sidérose.**

SIDERÚRGIC, -Ă, *siderurgici, -ce,* adj. Care ține de siderurgie, privitor la siderurgie. — Din fr. **sidérurgique.**

SIDERURGÍE s.f. **1.** Extragerea fierului din minereu, elaborarea aliajelor sale, precum și prelucrarea acestora în semifabricate (pentru laminare și forjare); metalurgia fierului. **2.** Ramură a metalurgiei care se ocupă cu studiul proprietăților fizice și chimice ale fierului și ale aliajelor lui și cu studiul metodelor siderurgiei (**1**). — Din fr. **sidérurgie.**

SIDERURGÍST, *siderurgiști*, s.m. Muncitor specializat în siderurgie. — Din fr. **sidérurgiste.**

SIDÍLĂ s.f. v. **sedilă**[2]**.**

SÍE pron. refl. (Forma accentuată de dat., pers. 3, pentru toate genurile; înv.) Sieși. — Lat. **sibi.**

SÍEMENS, *siemenși,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a conductanței electrice, egală cu conductanța unui conductor a cărui rezistență electrică este de un ohm. [Pr.: *zímăns*] — Din germ. **Siemens,** fr. **siemens.**

SIENÍT, (**2**) *sienite,* s.n. **1.** Rocă eruptivă alcătuită din feldspați alcalini și alte minerale, a cărei culoare este un amestec de roșu și verde și care se folosește ca material de construcție. **2.** Varietate de sienit (**1**). [Pr.: *si-e-*] — Din fr. **syénite.**

SIÉPTRU, *sieptre,* s.n. (Reg.) Șerpar de piele (cu care se încing țăranii). [Pr.: *si-ep-*] — Et. nec.

SIERRALEONÉZ, -Ă, *sierraleonezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația statului Sierra Leone sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține statului Sierra Leone sau sierraleonezilor (**1**); referitor la Sierra Leone ori la sierraleonezi. — **Sierra Leone** (n.pr.) + suf. *-ez.*

SIÉSTĂ, *sieste,* s.f. Odihna și somnul de după prânz. [Pr.: *si-es-*] — Din fr. **sieste.**

SÍEȘI pron. refl. (Forma accentuată de dat., pers. 3, pentru toate genurile) Lui însuși, ei însăși. [Pr.: *si-eși*] — **Șie** + **și.**

SIFILÍDĂ, *sifilide,* s.f. Erupție apărută pe piele și pe mucoase în faza a doua a sifilisului. — Din fr. **syphilide.**

SÍFILIS, *sifilisuri*, s.n. Boală venerică contagioasă, provocată de un spirochet *(Treponema pallidum),* care se transmite prin contact direct sau prin ereditate și care se caracterizează în faza întâi prin apariția șancrului, în faza a doua prin apariția sifilidelor, iar în faza a treia prin leziuni la diferite organe (interne) ale corpului; lues. ✧ *Sifilis congenital* (sau *ereditar)* = formă de sifilis care apare la copil, de obicei după o naștere prematură, manifestându-se la început prin leziuni cutanate viscerale și pe mucoase, mai târziu prin tumori. — Din fr. **syphilis.**

SIFILÍTIC, -Ă, *sifilitici, -ce,* adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Atins de sifilis; (despre leziuni, erupții) cauzate de sifilis. ✦ (Arg.) Nereușit; nepotrivit; neplăcut. — Din fr. **syphilitique.**

SIFILÓM, *sifiloame,* s.n. Tumoare care apare în faza a treia a sifilisului. — Din fr. **syphilome.**

SIFLÁNT, -Ă, *siflanți, -te*, adj. (Despre respirație) Șuierător; strident, zgomotos. ✧ *Consoană siflantă* sau *sunet siflant* (și substantivat, f.) = consoană constrictivă dentală, formată prin atingerea vârfului limbii de cele două șiruri de dinți sau numai de dinții incisivi inferiori; consoană sibilantă. — Din fr. **sifflant.**

SIFLÉE, *siflee,* s.f. Fluier cu ajutorul căruia se dau diverse semnale la bordul navei. [Var.: **siflíe** s.f.] — Din fr. **sifflet.**

SIFLÍE s.f. v. **siflee.**

SIFÓN, *sifoane,* s.n. **1.** Tub în formă de U răsturnat folosit pentru a face ca un lichid să treacă de la un nivel la alt nivel, pe deasupra unui obstacol care împiedică scurgerea liberă a lichidului. **2.** Dispozitiv în formă de S, de U sau de P montat la punctul de legare dintre un obiect de instalație sanitară și o conductă de canalizare, cu scopul de a opri, prin formarea unui dop de apă, trecerea gazelor din canal în instalație. **3.** Butelie etanșă de sticlă, de material plastic etc., cu pereții groși, folosită pentru păstrarea și debitarea sub presiune a apei acidulate cu dioxid de carbon; *p. ext.* apă gazoasă obținută prin saturarea cu dioxid de carbon, sub presiune, a apei potabile. **4.** Aparat pentru spălarea și dezinfectarea anumitor cavități ale organismului (stomac, nas etc.). **5.** Organ de locomoție sau de circulație în formă de pâlnie la unele animale acvatice inferioare. — Din fr. **siphon,** lat. **sipho, -onis,** germ. **Siphon.**

SIFONÁ, *sifonez,* vb. I. Tranz. **1.** A trece un lichid dintr-un vas în altul cu ajutorul sifonului (**1**). **2.** A turna un material într-un tipar cu ajutorul sifonului (**1**). **3.** A acidula un lichid cu dioxid de carbon. — Din fr. **siphonner.**

SIFONÁR, *sifonari,* s.m. Persoană care fabrică apă gazoasă și încarcă sifoane (**3**) sau care vinde sifoane. — **Sifon** + suf. *-ar.*

SIFONÁRE, *sifonări,* s.f. Acțiunea de *a sifona* și rezultatul ei. — V. **sifona.**

SIFONÁT, -Ă, *sifonați, -te,* adj. (Despre lichide) Amestecat cu sifon (**3**). — V. **sifona.**

SIFONĂRÍE, *sifonării,* s.f. Magazin, loc în care se încarcă și se vând sifoane (**3**). — **Sifon** + suf. *-ărie.*

SIFONOFÓR, *sifonofore,* s.n. (La pl.) Ordin de animale celenterate care au un sifon (**5**) ca mijloc de locomoție *(Siphonophora);* (și la sg.) animal care face parte din acest ordin. — Din fr. **siphonophore.**

SÍGĂ s.f. Mineral alb sau roșu care se găsește în natură sub formă de bolovani sau de nisip și care se folosește la zugrăveli și în tăbăcărie. — Din sb. **siga.**

SIGHIȘOREÁN, -Ă, *sighișoreni, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Sighișoara. **2.** Adj. Care aparține municipiului Sighișoara sau sighișorenilor (**1**), referitor la municipiul Sighișoara ori la sighișoreni. — **Sighișoara** (n. pr.) + suf. *-ean.*

SIGHIȘOREÁNCĂ, *sighișorence*, s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Sighișoara. — **Sighișorean** + suf. *-că.*

SIGÍL s.n. v. **sigiliu.**

SIGILÁ, *sigilez,* vb. I. Tranz. A pune, a aplica un sigiliu (**2**); a închide o scrisoare, un pachet, o încăpere etc. prin aplicare de sigilii (**2**); a pecetlui. — Din lat., it. **sigillare.**

SIGILÁRE, *sigilări,* s.f. Acțiunea de *a sigila* și rezultatul ei; pecetluire; sigilat[1]. — V. **sigila.**

SIGILÁT[1] s.n. Sigilare. — V. **sigila.**

SIGILÁT[2], -Ă, *sigilați, -te,* adj. Care poartă un sigiliu; pecetluit. — V. **sigila.**

SIGILIÓN, *sigilioane,* s.n. (Înv.) Act prevăzut cu sigiliu (**1**). [Pr.: *-li-on*] — Din ngr. **sigíllion.**

SIGÍLIU, *sigilii*, s.n. **1.** Placă (fixată pe un mâner) pe care este gravată o monogramă, o emblemă, o efigie etc. și care se aplică pe un act oficial, ca dovadă a autenticității lui. ✦ Semn imprimat pe ceva (cu tuș sau cu ceară roșie) prin aplicarea unui sigiliu (**1**). ✦ Fig. Semn distinctiv, marcă. **2.** Pecete de ceară roșie pe care s-a imprimat prin apăsare o ștampilă și care servește la sigilarea unui lucru, a unei încăperi etc. pentru a evita desfacerea lui de către persoane neautorizate. [Var.: **sigíl** s.n.] — Din lat. **sigillum.**

SIGILLÁRIA s.f. Arbore fosil având aceleași dimensiuni ca și lepidodendronul, dar cu trunchiul neramificat. [Pr.: *-ri-a*] — După fr. **sigillaire.**

SIGILOGRÁFIC, -Ă, *sigilografici, -ce,* adj. Care se referă la sigiliu, la sigilografie. — Din fr. **sigillographique.**

SIGILOGRAFÍE s.f. Disciplină auxiliară a istoriei care se ocupă cu studierea sigiliilor; sfragistică. — Din fr. **sigillographie.**

SÍGLĂ, *sigle*, s.f. Prescurtare convențională formată din litera inițială sau din grupul de litere inițiale folosite în inscripții, în manuscrise etc. pentru a evita cuvintele sau titlurile prea lungi. — Din fr. **sigle,** lat. **sigla.**

SÍGMA, *sigma,* s.m. Numele celei de-a optsprezecea litere a alfabetului grecesc corespunzând sunetului *s*. — Din ngr. **sígma,** fr. **sigma.**

SIGMÁTIC, -Ă, *sigmatici, -ce*, adj. Care se caracterizează prin prezența unui sigma. — Din fr. **sigmatique.**

SIGMATÍSM s.n. Defect de pronunție din cauza căruia nu se poate pronunța (bine) sunetul *s*. ✦ Repetiție greșită a siflantelor. — Din fr. **sigmatisme.**

SIGMOÍD, -Ă, *sigmoizi, -de*, adj. Care este de forma literei sigma. ✧ *Valvulă sigmoidă* = fiecare dintre cutele membranoase situate la originea arterei aorte și a arterei pulmonare. — Din fr. **sigmoïde.**

SIGNÁL, *signale*, s.n. (Rar) **1.** Semnal convențional emis de o sirenă, de un fluier etc. **2.** Fluier mic de metal (cu care se dau aceste semnale convenționale). — Din fr. **signal.**

SIGNALÉTIC, -Ă, *signaletici, -ce,* adj. (Despre publicații sau bibliografii) Care semnalează succint lucrări, articole etc. — Din fr. **signalétique.**

SIGNALMÉNT, *signalmente,* s.n. (Înv.) Semnalment. — Din fr. **signalement.**

SIGNATÁR, -Ă, *signatari, -e,* s.m. și f. (Înv.) Semnatar. — Din fr. **signataire.**

SIGNATÚRĂ, *signaturi,* s.f. (Rar) **1.** Steluță, cifră sau alt semn pus pe prima pagină a fiecărei coli de tipar dintr-o carte, pentru a ușura legătorului numărătoarea colilor. **2.** Tăietură la mijlocul corpului unei litere pentru a înlesni zețarului recunoașterea poziției ei. — Din fr. **signature.**

SIGNĂTOÁRE, *signători,* s.f. Clapă de metal care servește pentru a fixa coala de hârtie când se introduce în mașina de tipar. — Cf. s i g n a t u r ă.

SIGNÉT, *signete,* s.n. Panglică subțire atașată la cotorul unei cărți pentru a servi ca semn de carte. — Din fr. **signet.**

SIGNORÍE, *signorii,* s.f. **1.** Formă de guvernământ instituită în unele orașe italiene în Evul Mediu târziu și în Renaștere. **2.** Organ de conducere în unele orașe-republici italiene, în Evul Mediu, ales dintre membrii de vază ai breslelor. [Pr.: *siniorie*] — Din it. **signoria.**

SÍGUR, -Ă, (**I**) *siguri, -e*, (**I**) adj., (**II**) adv. **I.** Adj. **1.** De a cărui realitate sau rezolvare nu se poate îndoi nimeni; neîndoielnic. **2.** Convins, încredințat. ✧ Expr. *A fi sigur* (de ceva sau de cineva) = a avea deplină încredere (în ceva sau în cineva), a se baza (pe cineva sau ceva). **3.** Care este demn de încredere, pe care te poți bizui. ✧ Expr. *A fi sigur de sine* (sau *de el*) = a se comporta și a acționa în mod nešovăielnic, a fi conștient de valoarea și de puterile proprii. (Fam.) *A lua* (pe cineva) *la sigur* = a ataca (pe cineva) de-a dreptul, cu dovezi evidente și cu precizie, fără a-i lăsa posibilitatea să se eschiveze. *A merge* (sau *a se duce) la sigur* = a merge drept la țintă, fără risc; a nu da greș. ✦ Care nu prezintă pericol, fără primejdie. *Drum sigur.* ✧ Expr. *A pune* (ceva sau pe cineva) *la loc sigur* = a pune (ceva sau pe cineva) într-un loc ferit de orice pericol; a ascunde. **4.** Care nu dă greș; precis; fără defect. *Judecată sigură.* ✦ Hotărât, ferm. neșovăielnic. ✦ Care produce efectul dorit; eficace. *Medicament sigur*. **II.** Adv. **1.** Da. **2.** În mod precis, negreșit. ✧ Expr. (Fam.) *Mai mult ca* (sau *decât) sigur* = fără niciun fel de îndoială. — Din ngr. **síghuros.**

SIGURÁNȚĂ, (**3**) *siguranțe*, s.f. **1.** Lipsă de primejdie; sentiment de liniște și încredere pe care îl dă cuiva faptul de a se ști la adăpost de orice pericol; securitate. **2.** Lipsă de îndoială, convingere neclintită, încredere nestrămutată; certitudine. ✧ Loc. adv. *Cu siguranță* = **a)** fără îndoială, desigur; sigur; **b)** cu încredere, cu hotărâre, ferm. ✦ Fermitate, precizie; pricepere, îndemânare. **3.** Dispozitiv la armele de foc, care împiedică descărcarea accidentală a armei. ✦ Organ de mașină, aparat sau dispozitiv care protejează un material sau un sistem tehnic împotriva efectelor dăunătoare provocate de acțiuni interioare sau exterioare. ✧ *Siguranță în funcționare* = fiabilitate. ✦ Dispozitiv care întrerupe automat un circuit electric la trecerea unui curent electric prea intens. ✧ *Siguranță automată* = siguranță electrică de tipul unui întrerupător automat, care este repusă în funcțiune prin simpla apăsare a unui buton. ✦ *Ac de siguranță* = ac prevăzut cu o închizătoare care îi acoperă vârful, pentru a evita înțepătura sau pentru a împiedica desprinderea din locul unde este înfipt. ✦ Dispozitiv care se introduce în broasca unei uși, pentru ca ușa să nu poată fi deschisă cu o cheie falsă. **4.** (În trecut) Organ de stat cu atribuții de a apăra ordinea și liniștea publică. [Var.: (înv.) **sigurânție** s.f.] — **Sigur** + suf. *-anță*.

SIGURÁNȚIE s.f. v. **siguranță.**

SIGURIPSÍ, *siguripsesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv.) A (se) asigura împotriva unei primejdii, a unei neplăceri etc.; a pune la adăpost. — Din **sigur.**

SIGURÍSIM, -Ă, *sigurisimi, -e,* adj. (Rar) Foarte sigur, absolut sigur. — Din **sigur.**

SIGURITÁTE s.f. (Înv.) Siguranță (**1, 2**). — **Sigur** + suf. *-itate*.

SIHÁSTRU, -Ă, *sihaștri, -stre,* s.m. și f. **1.** Om care trăiește retras de lume în post și rugăciuni; pustnic, anahoret, eremit, schimnic. **2.** Fig. Persoană care trăiește izolată, retrasă de societate. ✦ Animal sălbatic bătrân care trăiește singur. [Var.: **sehástru, -ă** s.m. și f.] — Din ngr. **isihastís.**

SIHĂSTRÍ, *sihăstresc,* vb. IV. **1.** Intranz. A duce viață de sihastru; *fig.* a trăi izolat, retras, ca un sihastru. **2.** Refl. și intranz. A se face, a deveni sihastru; *fig.* a se izola de societate. — Din **sihastru.**

SIHĂSTRÍE, (**2**) *sihăstrii,* s.f. **1.** Faptul de a trăi ca sihastru; stare, viață de sihastru; *fig.* singurătate, pustietate. **2.** Loc, schit unde trăiește un sihastru (**1**). [Var.: **săhăstríe, sehăstríe** s.f.] — Din sl. **sihastirija.**

SIHĂSTRÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) sihăstri* și rezultatul ei. — V. **sihăstri.**

SIHĂSTRÍT, -Ă, *sihăstriți, -te,* adj. De sihastru, ca de sihastru. — V. **sihăstri.**

SÍHLĂ, *sihle,* s.f. Pădure deasă de copaci tineri; hățiș. [Var.: **sílhă, țíhlă** s.f.] — Din sl. **sŭhlĭ.**

SIIMÉN s.n. v. **seimen.**

SILABÁȚIE, *silabații,* s.f. Descompunere a cuvintelor în silabe. — Din fr. **syllabation.**

SILÁBĂ, *silabe*, s.f. Segment fonetic alcătuit dintr-unul sau din mai mult foneme pronunțate printr-un singur efort expirator. ✧ *Silabă închisă* = silabă care se termină într-o vocală. — Din fr. **syllabe,** lat. **syllaba.**

SILÁBIC, -Ă, *silabici, -ce,* adj. Care ține de silabe, privitor la silabe; alcătuit din silabe. ✧ *Scriere silabică* (sau *cu caracter silabic)* = scriere în care semnele nu reprezintă sunete, ci silabe. *Versificație silabică* = versificație bazată pe numărul silabelor, independent de locul accentelor. — Din fr. **syllabique, lat. syllabicus.**

SILABISÍ, *silabisesc,* vb. IV. Tranz. A pronunța sau a citi despărțind cuvintele în silabe; *p. ext.* a pronunța sau a citi rar; a bucheri. ✦ Fig. A descifra cu greutate o inscripție, un text etc. — Din ngr. **sillavízo** (după *silabă).*

SILABISÍRE, *silabisiri,* s.f. Acțiunea de *a silabisi* și rezultatul ei. — V. **silabisi.**

SILABISÍT s.n. Faptul de *a silabisi*. — V. **silabisi.**

SILABÍSM s.n. Sistem de scriere în care fiecare silabă este reprezentată printr-un semn. — Din fr. **syllabisme.**

SILÁN, *silani,* s.m. Compus al siliciului cu hidrogenul. [Pl. și: (n.) *silane*] — Din fr., engl. **silane,** rus. **silan,** germ. **Silan.**

SÍLĂ, (**2**) *sile,* s.f. **1.** Sentiment de dezgust, de scârbă, de neplăcere, de repulsie față de cineva sau de ceva; aversiune. ✧ Loc. adv. *În* (sau, rar, *cu,* înv. *de) silă* = fără tragere de inimă, fără interes, fără plăcere; din obligație. **2.** Constrângere. ✧ Loc. adj. și adv. *Cu (de-a) sila* ori *în* (sau *de, cu) silă* = fără voie, în mod forțat. ✧ Loc. adv. *De silă, de milă* = fiind obligat sau nevoit să..., vrând-nevrând; de voie, de nevoie. ✧ Loc. vb. (Înv. și reg.) *A face* (cuiva) *silă* = a sili (**1**), a forța (pe cineva). ✧ Expr. (Înv. și reg.) *A-și face silă* = a-și da mare osteneală, a se strădui. ✦ Violență, abuz săvârșit împotriva cuiva. **3.** (Înv.) Putere, forță. ✦ (Concr.) Armată, oaste. ✦ (Reg.; cu determinări introduse prin prep. „de") Mulțime de... — Din sl. **sila.**

SÍLCĂ, *silce*, s.f. Sfoară cu care se leagă bucățelele de plută în frânghia carmacelor. — Et. nec.

SILEÁF, *sileafuri,* s.n. (Înv.) Brâu lat în care se purtau înfipte diferite arme. [Var.: **sileáh, seleáf** s.n.] — Din tc. **silâh** „armă".

SILEÁH s.n. v. **sileaf.**

SILÉN, *sileni,* s.m. (În mitologia greacă) Nume dat satirilor bătrâni; *p. ext.* persoană în vârstă care, sub o înfățișare grotescă, ascunde o înțelepciune ironică. — Din lat. **Silenus,** fr. **Silène.**

SILÉNIC, -Ă, *silenici, -ce,* adj. (Rar) (Ca) de silen. — **Silen** + suf. *-ic.*

SILENȚIATÓR, *silențiatoare,* s.n. (La motoarele cu explozie) Amortizor de zgomot. [Pr.: *-ți-a-*] — Din it. **silenziatore.**

SILENȚIÓS, -OÁSĂ, *silențioși, -oase,* adj. (Livr.) Tăcut, liniștit. ✦ Care nu face zgomot. *Tramvai silențios.* [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **silencieux,** lat. **silentiosus.**

SILENȚIOZITÁTE s.f. Proprietate a unui aparat tehnic, a unui vehicul etc. de a funcționa fără să facă zgomot. [Pr.: *-ți-o-*] — **Silențios** + suf. *-itate.*

SILÉNȚIU s.n. (Înv.) Liniște, tăcere. [Var.: (rar) **silénțium** s.n.] — Din lat. **silentium.**

SILÉNȚIUM s.n. v. **silențiu.**

SILÉPSĂ, *silepse,* s.f. Construcție sintactică în care cuvintele se acordă după asociații logice și nu după regulile gramaticale obișnuite; *p. ext.* figură de stil în care se folosește o astfel de construcție sintactică și în care un cuvânt este luat atât în sensul propriu, cât și în cel figurat. — Din fr. **syllepse,** lat., ngr. **syllepsís.**

SILÉPTIC, -Ă, *sileptici, -ce,* adj. Care aparține silepsei, privitor la silepsă. — Din fr. **sylleptique.**

SÍLEX, (**2**) *silexuri,* s.n. **1.** Rocă silicioasă foarte dură, de culoare cenușie, gălbuie sau brună. **2.** Obiect, instrument făcut din silex (**1**), care datează din epoca de piatră. — Din fr. **silex,** lat. **silex.**

SILEZIÁN, -Ă, *silezieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Silezia. **2.** Adj. Care aparține Sileziei sau silezienilor (**1**), referitor la Silezia ori la silezieni. [Pr.: *-zi-an*] — Din fr. **Silésien.**

SILF, -Ă, *silfi, -e*, s.m. și f. (Rar la f.; în mitologia popoarelor germanice) Duh aerian ușor, foarte agil, care, împreună cu silfida, întruchipa elementul aerului. — Din fr. **sylphe,** lat. **sylphus.**

SÍLFIC, -Ă, *silfici, -ce,* adj. (Rar) Care aparține silfilor, privitor la silfi, care seamănă cu silfii, ca de silfi. — **Silf** + suf. *-ic.*

SILFÍDĂ, *silfide,* s.f. **1.** (În mitologia popoarelor germanice) Duh aerian feminin, foarte ușor și agil, care, împreună cu silful, întruchipa elementul aerului. ✦ Fig. Femeie tânără, suplă, grațioasă. **2.** (La pl.) Familie de insecte coleoptere cu mirosul foarte dezvoltat, ale căror larve se hrănesc cu cadavre și care provoacă pagube în culturi *(Silphidae);* (și la sg.) insectă care face parte din această familie. — Din fr. **sylphide.**

SÍLHĂ s.f. v. **sihlă.**

SILHÚI, -IE, *silhui, -ie*, adj. (Despre locuri) Acoperit cu sihle; *p. ext.* de nepătruns, neumblat, sălbatic. ✦ Fig. (Despre ființe) Cu mișcări dezordonate; zăpăcit, bezmetic, împrăștiat. — **Silhă** + suf. *-ui.*

SILÍ, *silesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A obliga (prin violență) pe cineva să facă ceva; a constrânge, a forța. ✦ A determina, a convinge, a îndupleca. **2.** Intranz. și refl. A da zor, a se grăbi. ✧ Tranz. fact. *Începu să silească vitele.* **3.** Refl. și intranz. A-și da toată osteneala, a depune eforturi, a se strădui (pentru a realiza ceva). ✧ Expr. (Refl.; reg.) *A se sili într-o părere* = a se gândi în mod permanent la ceva. — Din sl. **siliti.**

SILICAGÉL, *silicageluri,* s.n. Material granular cu porozitate mare obținut prin deshidratare în condiții speciale a gelului de dioxid de siliciu, folosit în tehnică, ca absorbant și ca purtător de catalizatori; gel de silice. — Din fr. **silicagel.**

SILICÁT, *silicați*, s.m. Sare a acidului silicic, care intră în compoziția unui mare număr de minerale și care se folosește în metalurgie, la fabricarea produselor refractare, a sticlei și a materialelor de construcție. — Din fr. **silicate.**

SILICATÁRE, *silicatări*, s.f. Procedeu de consolidare și de impermeabilizare a terenurilor de fundații, a pereților săpăturilor și galeriilor etc., prin injectarea în pământ a unei soluții de silicat de sodiu și a unor soluții de electrolit. — Din **silicat.** Cf. fr. s i l i c a t a t i o n.

SILÍCĂ, (**2**) *silice,* s.f. **1.** Material refractar compus mai ales din dioxid de siliciu. **2.** Cărămidă refractară silicioasă. — Din **silice.**

SILÍCE s.f. Corp solid, compus al siliciului cu oxigenul, dur, alb sau incolor, insolubil în apă, cu temperatura de topire foarte înaltă, care se găsește în natură în compoziția celor mai multe roci și care se folosește la fabricarea sticlei, a betonului etc.; dioxid de siliciu. — Din fr. **silice, lat. silex, -icis.**

SILÍCIC adj. (În sintagma) *Acid silicic* = acid oxigenat al siliciului. — Din fr. [acide] **silicique.**

SILICÍCOL, -Ă, *silicicoli, -e*, adj. (Despre plante) Care este adaptat la un sol bogat în dioxid de siliciu sau în roci silicioase. — Din fr. **silicicole.**

SILICIÉRE, *silicieri,* s.f. Operație termochimică de îmbogățire superficială cu siliciu a unor piese de oțel sau de fontă, pentru a le face mai rezistente la coroziune; silicizare. [Pr.: *-ci-e-*] — Din **siliciu.**

SILICIFIÁT, -Ă, *silicifiați, -te,* adj. Care a suferit procesul de silicifiere. [Pr.: *-fi-at*] — Din fr. **silicifié.**

SILICIFICÁRE, *silicificări,* s.f. Silicifiere. — Din **siliciu.**

SILICIFIÉRE, *silicifieri,* s.f. Proces natural de îmbogățire relativă în siliciu a unei roci, a unui lemn, a unei plante etc.; silicificare; *p. ext.* (concr.) porțiune silicifiată a unei roci, a unui lemn etc. [Pr.: *-fi-e-*] — Din **siliciu.** Cf. fr. s i l i c i f i c a t i o n.

SILICIÓS, -OÁSĂ, *silicioși, -oase,* adj. Care este format din siliciu, care conține siliciu. [Var.: (înv.) **silicós, -oásă** adj.] — Din fr. **siliciеux.**

SILÍCIU s.n. Element chimic, metaloid, cristalizat sau amorf, de culoare cenușie, cu proprietăți asemănătoare cu ale carbonului, care se găsește în natură sub formă de silice sau de silicați și se folosește pentru a da duritate și rezistență aliajelor fierului. — Din fr. **silicium.**

SILICIÚRĂ, *siliciuri,* s.f. Combinație a siliciului cu un metal. — Din fr. **siliciure.**

SILICIZÁRE, *silicizări,* s.f. (Rar) Siliciere. — Din **siliciu.**

SILICÓN, *siliconi,* s.m. Compus macromolecular cu structură analoagă corpurilor organice, în stare fluidă sau sub formă de rășini, alcătuit din lanțuri sau cicluri de atomi de siliciu care alternează regulat cu atomi de oxigen. — Din fr. **silicone.**

SILICÓS, -OÁSĂ adj. v. **silicios.**

SILICOTERMÍE, *silicotermii,* s.f. Procedeu de reducere a unor oxizi metalici greu reductibili, folosind ca agent de reducere pulberea de siliciu. — Din fr. **silicothermie.**

SILICÓZĂ, *silicoze*, s.f. Boală pulmonară profesională cronică care apare la muncitorii din mine, din carierele de piatră, din industria metalurgică, din industria porțelanului și a sticlei etc., în urma inhalării prelungite a pulberilor de dioxid de siliciu. — Din fr. **silicose.**

SILÍCUĂ s.f. v. **silicvă.**

SILÍCULĂ, *silicule,* s.f. Tip de fruct uscat dehiscent al unor plante crucifere, asemănător cu silicva, dar mai scurt și cu un fals perete despărțitor în interior. — Din fr. **silicule.**

SILÍCVĂ, *silicve*, s.f. Tip de fruct dehiscent în formă de păstaie, caracteristic plantelor din familia cruciferelor, împărțit în interior printr-o membrană subțire, pe care sunt prinse semințele. [Var.: (rar) **silícuă** s.f.] — Din lat. **siliqua,** fr. **silique.**

SILIMANÍT s.n. Silicat de aluminiu natural folosit în industria ceramică. — Din fr. **silimanite.**

SILIMÉT s.n. v. **selemet.**

SILÍNȚĂ, *silințe,* s.f. Stăruință îndelungată, osteneală pentru a executa bine ceva, pentru a atinge un scop; efort susținut în muncă sau la învățătură; sârguință, străduință, strădanie, râvnă, zel. ✧ Loc. vb. *A-și da silința* (sau *toată silința* ori *toate silințele)* = a se sili (**3**). — **Sili** + suf. *-ință.*

SILÍRE, *siliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) sili* și rezultatul ei. — V. **sili.**

SÍLIȘTE, *siliști,* s.f. **1.** (În Evul Mediu, în Țările Române) Locul pe care fusese sau pe care era așezat un sat; vatra satului. ✦ (Reg.) Loc de casă. **2.** (Pop.) Loc necultivat, bun pentru cultura cerealelor, sau loc plantat cu pomi (în apropierea sau în vatra satului). ✦ (Reg.) Pășune. [Acc. și: *silíște.* — Var.: (reg.) **sắliște** (acc. și: *sălíște*), **séliște** s.f.] — Din sl. **selište.**

SILÍT[1] s.n. Material termorezistent, pe bază de carbură de siliciu. [Var.: **silítă** s.f.] — Din engl. **silite,** germ. **Silit.**

SILÍT[2]**, -Ă,** *siliți, -te,* adj. **1.** Care este făcut fără voie, fără tragere de inimă, cu silă; forțat, constrâns, nevoit, obligat. ✦ Care este lipsit de sinceritate, nenatural; de formă. **2.** (Despre acțiuni, mișcări etc.) Zorit[2], grăbit. — V. **sili.**

SILÍTĂ s.f. v. **silit**[1]**.**

SILITÓR, -OÁRE, *silitori, -oare,* adj. Care își dă silința, care depune toate eforturile; sârguincios, harnic. ✦ (Reg.) Grăbit. — **Sili** + suf. *-tor.*

SILÍTRĂ s.f. (Pop.) Azotat de potasiu. ✦ (Înv.) Praf de pușcă. — Din rus. **selitra,** pol. **salitra,** sb. **šalitra.**

SILITRÓS, -OÁSĂ, *silitroși, -oase,* adj. (Rar) Care conține silitră; care este de natura silitrei. — **Silitră** + suf. *-os.*

SILL s.n. Zăcământ de roci magmatice intruzive, care se prezintă sub forma unor spații lamelare umplute cu topituri magmatice. [Scris și: *sil*] — Din fr. **sill.**

SILMANÁL s.n. Aliaj feromagnetic pe bază de argint, mangan și aluminiu cu proprietatea de menținere a magnetismului permanent, oricare ar fi acțiunea câmpurilor magnetice ale altor magneți. — Din germ. **Silmanal.**

SÍLNIC, -Ă, *silnici, -ce,* adj., s.m. și f. **I.** Adj. **1.** Care se face în silă, de nevoie; care este impus, forțat, silit[2] (**1**). ✧ *Muncă silnică* = pedeapsă judiciară grea, care se aplica pentru fapte penale grave, constând din închisoare și muncă forțată (în ocnele de sare). ✦ Care este ilegal. **2.** Greu de suportat, apăsător, penibil. **3.** Care este nenatural; forțat. **4.** Dificil, greoi, anevoios. ✦ (Rar) Silit[2] (**2**). **II.** S.m. și f. (Rar la f.) Numele a două plante erbacee din familia labialelor, cu tulpina târâtoare, cu flori albastre sau violete, ale căror flori și frunze se întrebuințează în medicina populară *(Glechoma hederaceum* și *hirsutum).* — Din sl. **silĭnĭkŭ.**

SILNICÍ, *silnicesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A constrânge, a forța, a sili pe cineva să facă ceva; a aplica forța, violența. ✦ Fig. A stâlci, a poci. — Din **silnic.**

SILNICÍE, *silnicii,* s.f. **1.** Constrângere, oprimare, violență; abuz, samavolnicie; silă (**2**). **2.** (Înv.) Putere, forță. — **Silnic** + suf. *-ie.*

SILNICÍT, -Ă, *silniciți, -te*, adj. (Rar) Constrâns, forțat; oprimat. — V. **silnici.**

SILOGÍSM, *silogisme,* s.n. Tip de deducție în care o propoziție numită concluzie rezultă din două sau mai multe propoziții numite premise. — Din fr. **syllogisme,** lat. **syllogismus.**

SILOGÍSTIC, -Ă, *silogistici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparține silogismului, privitor la silogism. **2.** S.f. Parte a logicii clasice care se ocupă cu studiul silogismelor. — Din fr. **syllogistique,** lat. **syllogisticus.**

SILÓN, *siloane*, s.n. Fibră textilă poliamidică folosită la fabricarea unor confecții. — Din germ. **Silon** (denumire comercială).

SILOXÍD s.m. Varietate de sticlă de cuarț folosită la fabricarea vaselor de laborator. — **Siliciu** + **oxid.**

SILÓZ, *silozuri*, s.n. Construcție de mari dimensiuni înzestrată cu instalații speciale de uscare, de transport etc. care servește la depozitarea și păstrarea pe termen lung a unor cantități mari de produse agricole sau de alte materiale. ✦ Amenajare pentru însilozarea porumbului sau a altor plante destinate conservării prin murare; loc, groapă, șanț etc. unde se pune la macerat nutrețul pentru vite; *p. ext.* depozit de furaje macerate. ✦ (Adjectival) Care este pus la macerat într-o groapă, într-un șanț etc. special amenajate. *Porumbul siloz.* — Din it. **silos,** germ. **Silo.**

SILUÉTĂ, *siluete,* s.f. **1.** Imagine, înfățișare reală (și oarecum neclară în amănuntele ei) a unei ființe, a unui lucru etc., de obicei proiectate (ca o umbră) pe un fond mai luminos; *p. ext.* ființă sau lucru astfel proiectate. ✦ Personaj abia schițat într-o operă literară. **2.** Talie zveltă și bine proporționată a unei persoane; corp zvelt, suplu, bine proporționat al unei persoane; *p. gener.* talie; corp. ✦ Expr. (Fam.) *A face siluetă* = a deveni zvelt; a slăbi. **3.** Desen unicolor, de obicei negru, lucrat în creion, în tuș sau decupat din hârtie, pânză etc. reprezentând conturile unei ființe sau ale unui lucru pe un fond de altă culoare. **4.** Desen special de carton sau de placaj (reprezentând o siluetă (**1**) de om) pe care sunt fixate țintele la tir. [Pr.: *-lu-e-*] — Din fr. **silhouette.**

SILUÍ, *siluiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Rar) A uza de forță față de cineva sau de ceva; a constrânge, a obliga, a sili (**1**); a violenta. **2.** Spec. A necinsti, a viola o femeie, o fată. **3.** Fig. A încălca, a nesocoti; a denatura, a falsifica. — Din sl. **silovati** „a provoca”.

SILUÍRE, *siluiri,* s.f. Acțiunea de *a silui* și rezultatul ei; constrângere, silnicie; *spec.* (înv.) violare (a unei femei, a unei fete). ✦ Fig. Denaturare, falsificare; folosire abuzivă, nerecomandabilă. — V. **silui.**

SILUÍT, -Ă, *siluiți, -te*, adj. Forțat, silit, violentat. — V. **silui.**

SILUMÍN s.n. Aliaj de aluminiu cu siliciu și cu alte adaosuri, din care se toarnă unele piese rezistente la coroziune sau la temperaturi înalte. — Din fr. **silumin.**

SILUMINÍT s.n. Material izolant fabricat din aluminiu și siliciu, foarte rezistent. — Din **silumin.**

SILÚR, *siluri*, s.m. Numele a două plante erbacee cu tulpina verticală, dintre care una cu florile de culoare albastru-deschis cu linii violete și cu o pată galbenă la mijloc *(Euphrasia stricta),* iar cealaltă cu flori albe, cu linii violete și cu o pată galbenă la mijloc *(Euphrasia rostkoviana).* — Din germ. **Silur.**

SILURIÁN, -Ă, *silurieni, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. A treia perioadă a paleozoicului, care se caracterizează prin sedimentări de calcar, de gresie, de șisturi argiloase, prin apariția primelor plante terestre și prin dezvoltarea nevertebratelor marine. ✧ (Adjectival) *Perioada siluriană.* **2.** S.n. Sistem de strate geologice din silurian (**1**). **3.** Adj. Care aparține silurianului (**1**), care datează din această perioadă; care este caracteristic, propriu silurianului (**1**, **2**); siluric. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **silurien.**

SILÚRIC, -Ă, *silurici, -ce*, adj. Silurian (**3**). — Din germ. **silurisch.**

SILVÁN, *silvani*, s.m. Fiecare dintre divinitățile romane considerate drept protectoare ale pădurilor, imaginate cu o față bestială, cu corpul păros și cu picioare și coarne de țap. — Din lat. **silvanus,** fr. **sylvain.**

SILVANÉR s.m. Soi de viță-de-vie cu ciorchini de mărime mijlocie, cu boabe albe dese. — Din germ. **Silvaner.**

SILVANÍT s.n. Minereu de aur și de argint, moale, cu luciu metalic, de culoare argintie-cenușie, cristalizat în sistemul monoclinic. — Din germ. **Sylvanit,** fr. **sylvanite.**

SÍLVĂ, *silve,* s.f. (Rar) Pădure. — Din lat. **silva.**

SILVÉSTRU, -Ă, *silveștri, -stre,* adj. (Livr.) **1.** Păduros; sălbatic. **2.** Care este specific regiunilor sau locuitorilor din regiunile păduroase. — Din lat. **silvester, -tris.**

SÍLVIC, -Ă, *silvici, -ce,* adj. Care aparține pădurii sau silviculturii, privitor la pădure sau la silvicultură; care activează în domeniul silviculturii; forestier. ✦ (Substantivat, m.) Persoană care lucrează în domeniul silviculturii. — **Silvă** + suf. *-ic.*

SILVÍCOL, -Ă, *silvicoli, -e,* adj. Care ține de silvicultură, privitor la silvicultură. ✦ (Despre plante) Care crește (mai ales) în pădure. — Din fr. **sylvicole.**

SILVICULTÓR, -OÁRE, *silvicultori, -oare,* s.m. și f. Lucrător specializat în silvicultură; inginer silvic; specialist în silvicultură. — Din fr. **sylviculteur.**

SILVICULTÚRĂ s.f. Știință care se ocupă cu studiul culturii, amenajării și exploatării pădurilor; ramură a economiei forestiere care cuprinde amenajarea și protecția patrimoniului forestier, asigurând materia primă pentru industria forestieră. — Din fr. **sylviculture.**

SÍLVIE, *silvii,* s.f. Nume dat mai multor păsări care se caracterizează prin cioc scurt și turtit, cu peri la colțuri, prin picioare puternice, aripi ascuțite și coada retezată *(Sylvia).* ✧ Compuse: *Silvie-de-țărm* (sau *-de-țărmuri, -mătăsoasă)* = pasăre cu gâtul alb pătat cu gri, care scoate un sunet caracteristic și trăiește în zăvoaiele din preajma râurilor *(Locustella fluviatilis). Silvie-de-mlaștină* (sau *-mătăsoasă)* = pasăre de culoare brună-roșiatică pe partea superioară și albă pe partea inferioară *(Cettia cetti).* — Din lat. **Sylvia,** denumirea științifică a păsării.

SILVÍN s.n. v. **silvină.**

SILVÍNĂ s.f. Clorură naturală de potasiu, cristalizată în sistemul cubic. [Var.: **silvín** s.n.] — Din fr. **sylvine.**

SILVINÍT s.n. Amestec natural de silvină și sare gemă, care se găsește în unele zăcăminte de săruri de potasiu și este întrebuințat ca îngrășământ agricol. — Din fr. **sylvinite.**

SILVO- Element de compunere care înseamnă „păduros”, „de pădure” și care servește la formarea unor substantive. — Din lat. **silva.**

SILVOAMELIORÁȚII s.f. pl. Ansamblu de procedee și de lucrări pentru îmbunătățirea regimului hidrologic, pentru prevenirea și combaterea degradării solurilor pe terenurile patrimoniului forestier. [Pr.: *-vo-a-*] — **Silvo-** + **ameliorații.**

SILVOBIOLÓGIC, -Ă, *silvobiologici, -ce*, adj. Referitor la silvobiologie, care ține de silvobiologie. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **sylvo-biologique.**

SILVOBIOLOGÍE s.f. Ramură a silviculturii care studiază procesele și legile de viață ale pădurii. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **sylvo-biologie.**

SILVOLÓGIC, -Ă, *silvologici, -ce,* adj. Referitor la silvologie, de silvologie. — Din fr. **sylvologique.**

SILVOLOGÍE s.f. Domeniu de cercetare care studiază pădurea ca fenomen natural. — Din fr. **sylvologie.**

SILVOMECANIZÁRE s.f. Tehnică a exploatării pădurilor cu mijloace mecanice. — **Silvo-** + **mecanizare.**

SILVOSTÉPĂ, *silvostepe,* s.f. Zonă de tranziție între pădure și stepă, în care predomină vegetația ierboasă și arborii scunzi și rari; antestepă. [Scris și: *silvo-stepă*] — **Silvo-** + **stepă.**

SILVOTÉHNICĂ s.f. Parte a silviculturii care se ocupă cu tehnica creării și a creșterii arboreturilor în vederea realizării obiectivelor economiei forestiere. — **Silvo-** + **tehnică.**

SILVOTÚNDRĂ, *silvotundre,* s.f. Regiune din sudul tundrei în care apare alternarea unor insule de pădure cu tundra. — **Silvo-** + **tundră.**

SÍMA s.f. Înveliș intern al Pământului alcătuit în special din compuși ai siliciului și ai magneziului. — Din fr. **sima.**

SIMANDICÓS, -OÁSĂ, *simandicoși,* -oase, adj. **1.** (Despre oameni; fam.) De vază[1], distins, respectabil, ilustru, important. ✦ (Despre atitudini ale oamenilor, *p. ext.* despre lucruri) Care corespunde gusturilor alese, care satisface pretenții rafinate, deosebite. **2.** (Înv.; despre sume, cantități etc.) Considerabil, mare, important. — Din ngr. **simandikós.**

SIMÁNDRĂ, *simandre,* s.f. (Înv.) Toacă de metal sau de lemn atârnată la intrarea unei biserici, a unei mănăstiri, în clopotniță etc., în care se lovește cu un ciocan pentru a se anunța începerea slujbei. — Din fr. **simandre.**

SIMBIÓNT, *simbionți*, s.m. Fiecare dintre organismele care trăiesc în simbioză; simbiot. [Pr.: *-bi-ont*] — Din germ. **Symbiont.**

SIMBIÓT, *simbioți,* s.m. (Biol.) Plantă sau animal care trăiește în simbioză. [Pr.: *-bi-ot*] — Din fr. **symbiote.**

SIMBIÓTIC, -Ă, *simbiotici, -ce*, adj. Care se referă la simbioză sau la simbionți, privitor la simbioză sau la simbionți; care trăiește în simbioză, caracterizat prin simbioză. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **symbiotique.**

SIMBIÓZĂ, *simbioze,* s.f. Formă de conviețuire reciproc avantajoasă între două specii diferite de organisme. [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **symbiose.**

SIMBÓL, *simboluri,* s.n. **1.** Semn, obiect, imagine etc. care reprezintă indirect (în mod convențional sau în virtutea unei corespondențe analogice) un obiect, o ființă, o noțiune, o idee, o însușire, un sentiment etc. ✦ (În literatură și în artă) Procedeu expresiv prin care se sugerează o idee sau o stare sufletească și care înlocuiește o serie de reprezentări. **2.** Spec. Semn convențional sau grup de semne convenționale folosit în știință și tehnică și care reprezintă sume, cantități, operații, fenomene, formule etc. ✧ *Simbol matematic* = semn care reprezintă noțiuni, obiecte sau operații matematice. *Simbol chimic* = mod convențional de notare a atomilor elementelor chimice folosit în scrierea formulelor și a ecuațiilor chimice. **3.** (Bis.: în sintagma) *Simbolul credinței* = rugăciune care reprezintă expunerea succintă a dogmelor fundamentale ale religiei creștine; Crezul. [Acc. și: *símbol*. — Pl. și: (rar) *simboale*] — Din lat. **symbolum,** fr. **symbole,** germ. **Symbol.**

SIMBÓLIC, -Ă, (**1**) *simbolici, -ce,* adj., (**2**, **3**, **4**) s.f. **1.** Adj. Care constituie un simbol (**1**); care are caracter de simbol, exprimat printr-un simbol, care servește de simbol; care nu are eficacitate sau valoare în sine, ci prin ceea ce simbolizează. **2.** S.f. Ansamblu de simboluri; exprimare (a unor idei sau a unor sentimente) prin simboluri; semnificație simbolică (**1**); simbolistică. **3.** S.f. Teorie generală asupra simbolurilor (în care noțiunile logice și raporturile dintre ele sunt înlocuite prin semne convenționale). **4.** S.f. Ramură a teologiei consacrată studiului comparativ al simbolurilor de credință ale diferitelor confesiuni. — Din fr. **symbolique,** lat. **symbolicus,** germ. **symbolisch, Symbolik.**

SIMBOLÍSM s.n. **1.** Sistem de simboluri (**1**), reprezentare prin simboluri. ✦ Spec. Totalitate a simbolurilor proprii unei religii; reprezentare a dogmelor, a preceptelor religioase prin simboluri (**1**). **2.** Curent literar și artistic, constituit în Franța în 1885 și răspândit apoi în toate literaturile europene, apărut ca o reacție la parnasianism și care, considerând lumea ca un ansamblu de simboluri, a căutat să le descifreze, intuind relațiile intime dintre lucruri, fenomene și sufletul omenesc; mod de exprimare, de manifestare propriu acestui curent. ✧ *Simbolism fonetic* = capacitate a structurii fonetice a unui cuvânt sau a unui grup de sunete de a sugera sau de a întări noțiunea pe care o desemnează sau o anumită atitudine față de ea; legătură dintre un sunet sau un grup de sunete și o anumită idee. — Din fr. **symbolisme.**

SIMBOLÍST, -Ă, *simboliști, -ste*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (Rar la f.) Poet, literat, artist care aparține simbolismului (**2**); adept al simbolismului. **2.** Adj. Care aparține simbolismului, privitor la simbolism, caracteristic simbolismului. — Din fr. **symboliste.**

SIMBOLÍSTICĂ s.f. Simbolică. — **Simbol** + suf. *-istică.*

SIMBOLIZÁ, *simbolizez,* vb. I. Tranz. A fi simbolul (**1**) a..., a constitui un simbol; a exprima, a reprezenta printr-un simbol. — Din fr. **symboliser.**

SIMBOLIZÁRE, *simbolizări,* s.f. Acțiunea de *a simboliza* și rezultatul ei; reprezentare, în artă și în literatură, a unei noțiuni, a unei idei sau a unui sentiment printr-un simbol. ✦ (În diverse științe) Reprezentare printr-un semn convențional sau printr-o cifră. — V. **simboliza.**

SIMBOLIZATÓR, -OÁRE, *simbolizatori, -oare,* adj. Care simbolizează; care are valoare de simbol (**1**). — **Simboliza** + suf. *-tor.*

SIMBOLOGÍE s.f. Domeniu care studiază și explică simbolurile. — Din engl. **symbology.**

SIMBRIÁȘ, -Ă, *simbriași, -e*, s.m. și f. (Pop. și fam.; rar la f.) Salariat. [Pr.: *-bri-aș*] — **Simbrie** + suf. *-aș.*

SIMBRÍE, *simbrii,* s.f. **1.** (Pop.) Plată în bani (sau în natură) care se dă unei persoane angajate pentru un timp în serviciul cuiva; salariu, leafă. ✧ Expr. *A fi* (sau *a intra, a se tocmi* etc.) *slugă fără simbrie* = a munci (din greu) pentru cineva fără niciun profit material. ✦ Spec. Soldă pe care o primeau soldații mercenari. ✦ Recompensă, răsplată (materială sau morală). **2.** (Reg.) Slujbă plătită cu simbrie (**1**). **3.** (Înv. și reg.) Arendă; chirie; plată dată pentru arendă sau chirie. — **Sâmbră** + suf. *-ie*.

SIMBRIOÁRĂ, *simbrioare,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *simbrie* (**1**). [Pr.: *-bri-oa-*] — **Simbrie** + suf. *-oară.*

SIMEDIÁNĂ, *simediene,* s.f. Dreaptă care trece printr-un vârf al unui trunghi și este simetrica medianei în raport cu bisectoarea interioară dusă prin același vârf al triunghiului. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **symédiane.**

SIMÉN s.m. v. **seimen.**

SIMÉTRIC, -Ă, *simetrici, -ce,* adj. **1.** (Despre lucruri sau forme) Care prezintă simetrie (**1**), care se caracterizează prin simetrie, ale cărui părți sunt așezate cu simetrie; (despre elemente care alcătuiesc un tot) care este așezat într-o anumită ordine; cu simetrie (**1**). **2.** Spec. (Mat.; despre două puncte aparținând aceleiași figuri geometrice sau la două figuri diferite; *p. ext.* despre două figuri geometrice) Care prezintă simetrie (**2**). ✦ (Substantivat, n. și f.) Dreaptă sau punct așezat în simetrie cu altă dreaptă sau cu alt punct. ✦ *Funcție simetrică* = funcție a mai multor variabile care nu se schimbă, orice permutări ar suferi aceste variabile. — Din fr. **symétrique.**

SIMETRÍE, *simetrii,* s.f. **1.** Proprietate a unui ansamblu spațial de a fi alcătuit din elemente reciproc corespondente și de a prezenta, pe această bază, anumite regularități; proporționalitate, concordanță, armonie între părțile unui tot, între elementele unui ansamblu etc.; distribuție egală, regulată, armonioasă a părților unui tot, a elementelor unui ansamblu; corespondență exactă (ca formă, poziție etc.) între părțile (opuse ale) unui tot. **2.** Spec. Proprietate a două puncte aparținând aceleiași figuri geometrice sau la două figuri diferite de a fi așezate la aceeași distanță de un plan, de o dreaptă sau de un punct; proprietate corespunzătoare a două figuri geometrice; proprietate a două figuri geometrice de a se suprapune exact. — Din lat. **symmetria,** fr. **symétrie.**

SIMETRIZÁRE s.f. Stabilire de simetrii. — După fr. **symétrisation.**

SIMÉZĂ, *simeze,* s.f. **1.** Panou pe care se așază sau care susține tabloul într-o galerie de pictură. **2.** (Arh.) Mulură la partea de sus a unei cornișe. — Din fr. **cimaise.**

SIMFÉR s.n. Material feromagnetic constituit din pulbere de metal feromagnetic înglobată într-un material izolant. — Din germ. **Simfer.**

SIMFIZÁ, pers. 3 *simfizează*, vb. I. Refl. (Med.) A se produce o simfiză (**2**). — Din **simfiză.**

SIMFÍZĂ, *simfize,* s.f. **1.** (Anat.) Tip de articulație între două oase caracterizat printr-o mobilitate redusă. **2.** (Med.) Alipire, prin aderențe, a două membrane seroase care în mod normal se află separate. — Din fr. **symphyse.**

SIMFÓNIC, -Ă, *simfonici, -ce,* adj. **1.** (Despre creații muzicale) Care aparține simfoniei (**1**), privitor la simfonie; care are însușirile simfoniei. ✦ (Despre orchestre, formații etc.) Care execută simfonii (**1**). **2.** Fig. Armonios, melodios, plăcut (ca o simfonie **1**). — Din fr. **symphonique.**

SIMFONÍE, *simfonii,* s.f. **1.** (În trecut) Ansamblu de sunete consonante sau de sunete muzicale; compoziție muzicală instrumentală (cu soliști, cor); (sens curent) compoziție muzicală amplă pentru orchestră, care cuprinde de obicei trei sau patru părți. ✧ *Simfonie concertantă* = compoziție muzicală rezultată din îmbinarea simfoniei și a concertului instrumental. **2.** Fig. Ansamblu (armonios) de elemente care concură la producerea unui anumit efect; *spec.* îmbinare armonioasă de culori. — Din lat. **symphonia,** fr. **symphonie.**

SIMFONIÉTĂ, *simfoniete,* s.f. Simfonie de proporții reduse. [Pr.: *-ni-e-*] — Din it. **sinfonietta.**

SIMFONÍSM s.n. Totalitatea principiilor care stau la baza creației simfonice și a muzicii instrumentale în general. — **Simfonie** + suf. *-ism.*

SIMFONÍST, -Ă, *simfoniști, -ste*, s.m. și f. Compozitor de muzică simfonică. — Din fr. **symphoniste.**

SIMIÁN, *simieni,* s.m., adj. **1.** S.m. (La pl.) Subordin de mamifere primate cu encefalul foarte dezvoltat, orbita separată de cavitatea temporală, o pereche de mamele pectorale și fața expresivă *(Simioidea);* (și la sg.) mamifer care face parte din acest subordin. **2.** Care aparține simienilor (**1**), referitor la simieni. [Pr.: *-mi-an*] — Din fr. **simien.**

SIMIGERÍE, *simigerii,* s.f. Local (prevăzut cu un cuptor de brutărie) în care se fac și se vând simiți, covrigi, plăcinte. — **Simigiu** + suf. *-ărie.*

SIMIGÍU, *simigii,* s.m. Persoană care face sau vinde simiți, covrigi, plăcinte. — Din tc. **simitçi.**

SIMILÁR, *similari, -e,* adj. De aceeași natură, de același fel; asemănător, analog. — Din fr. **similaire.**

SIMILARITÁTE s.f. Faptul de a fi similar. — Din fr. **similarité.**

SÍMILE adv. (Muz.; indică modul de executare) Cu aceeași intensitate, cu aceeași nuanță ca mai înainte. [Pr.: *sí-*] — Cuv. it.

SIMILI- Element de compunere care înseamnă „asemănător”, „la fel” și care servește la formarea unor substantive. — Din fr. **simili-.**

SIMILIDIAMÁNT, *similidiamante,* s.n. Sticlă sintetică folosită la imitarea diamantelor. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **similidiamant.**

SIMILIGRAVÚRĂ, (**2**) *similigravuri*, s.f. **1.** Procedeu de gravură foto prin care se obțin clișee pentru tipar înalt, împărțite în puncte. **2.** (Concr.) Clișeu obținut prin acest procedeu. — Din fr. **similigravure.**

SIMILIPIÁTRĂ s.f. Material artificial de construcție folosit pentru executarea tencuielilor și care, în forma finală, capătă aspectul pietrei naturale. — **Simili-** + **piatră** (după fr. *similipierre).*

SIMILITÚDINE, *similitudini,* s.f. **1.** Potrivire, asemănare, identitate (între două lucruri sau două acțiuni). **2.** (Fiz.; Tehn.) Proprietate a două fenomene de a putea fi puse într-o corespondență parțială sau totală, astfel încât valorile mărimilor caracteristice unuia dintre fenomene să poată fi obținute, printr-un calcul relativ simplu, din valorile cunoscute ale mărimilor corespondente caracteristice celuilalt fenomen. **3.** (Mat.) Asemănare. — Din fr. **similitude,** lat. **similitudo, -inis.**

SIMINÍC s.m. v. **siminoc.**

SIMINICHÍE s.f. Numele a două specii de arbuști mici din familia leguminoaselor, cu flori galbene, ale căror frunze și fructe uscate se folosesc ca purgativ și ca diuretic *(Cassia acutifolia și angustifolia); p. restr.* (colectiv) frunzele (sau fructele) uscate ale acestei plante. — Din tc. **sinameki.**

SIMINÓC, *siminoci,* s.m. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori mici, galbene, dispuse în capitule, care își păstrează culoarea și aspectul natural și după ce se usucă *(Helichrysum arenarium).* [Var.: **siminíc** s.m.] — Cf. ucr. s e m e n j a k.

SIMÍT, *simiți,* s.m. Covrig turtit făcut din cocă mai moale, presărat cu semințe de susan. — Din tc. **simit.**

SÍMMENTAL s.n. Rasă de taurine originară din Elveția, cu corpul alb cu pete mari brune-roșcate, cu greutatea de 700-1000 kg și care dă o mare producție de lapte. [Pr.: *zímăntal.* — Scris și: *Simmenthal*] — Din n. pr. **Simmenthal.** Cf. fr. [race du] S i m m e n t a l.

SIMONIÁC, -Ă, *simoniaci, -ce,* adj., s.m. și f. (Om) care se face vinovat de simonie. [Pr.: *-ni-ac*] — Din fr. **simoniaque.**

SIMONÍE s.f. Trafic cu lucruri considerate de Biserică drept bunuri spirituale, sfinte și pedepsit cu excomunicarea, caterisirea etc. — Din fr. **simonie.**

SIMPATECTOMÍE, *simpatectomii,* s.f. (Med.) Ablație a ganglionilor sau a fibrelor nervoase ale sistemului simpatic. — Din fr. **sympathectomie.**

SIMPATÉTIC, -Ă, *simpatetici, -ce,* adj. Care provoacă stări sufletești (tainice); sugestiv. — Din germ. **sympathetisch.**

SIMPÁTIC, -Ă, *simpatici, -ce,* adj. **1.** Care inspiră simpatie; plăcut, atrăgător. **2.** (Înv.) Care dă dovadă de simpatie, plin de simpatie. ✦ (Rar) Favorabil, avantajos. **3.** (În sintagma) *Cerneală simpatică* = cerneală incoloră, care devine vizibilă numai la căldură sau prin tratarea cu diferite soluții speciale (și care se folosește pentru a scrie texte secrete). **4.** (Anat.; în sintagmele) *Sistem nervos simpatic* sau (substantivat) *marele simpatic* = sistem nervos format din ganglioni și din fibre nervoase care reglează, sub controlul scoarței cerebrale, funcțiile glandelor și ale organelor interne. *Ganglioni* (sau *nervi* etc.) *simpatici* = ganglioni (sau nervi etc.) care fac parte din sistemul nervos simpatic. — Din fr. **sympathique.**

SIMPATICOLÍTIC, -Ă, *simpaticolitici, -ce*, adj., s.n. (Medicament, substanță) care paralizează sistemul nervos simpatic. — Din fr. **sympathicolytique.**

SIMPATICOMIMÉTIC, -Ă, *simpaticomimetici, -ce*, adj., s.n. (Medicament) care excită sistemul nervos simpatic. — Din fr. **sympathicomimétique.**

SIMPATICOTOMÍE, *simpaticotomii,* s.f. Intervenție chirurgicală constând în secționarea și îndepărtarea unei părți a lanțului ganglionar simpatic. — Din fr. **sympathicotomie.**

SIMPATICOTONÍE s.f. Stare de dezechilibru a funcțiunii sistemului nervos vegetativ cauzată de exagerarea activității sistemului nervos simpatic. — Din fr. **sympathicotonie.**

SIMPATÍE, *simpatii,* s.f. **1.** Atracție, înclinare, afinitate pe care cineva o simte față de o persoană sau pe care o inspiră cuiva; afecțiune; *p. ext.* obiectul acestui sentiment. ✦ Aprobare; atașament; devotament. **2.** (Fam.) Persoană față de care cineva simte afecțiune sau dragoste. **3.** (Med.) Legătură, raport dintre (două) organe simetrice care face ca, atunci când unul este afectat, să sufere și celălalt. *Ochii sunt organe care se îmbolnăvesc prin simpatie.* — Din fr. **sympathie,** lat. **sympathia.**

SIMPATÍNĂ s.f. Substanță secretată de terminațiile fibrelor nervoase ale sistemului nervos simpatic, care mediază chimic acțiunea acestuia. — Din fr. **sympathine.**

SIMPATIZÁ, *simpatizez,* vb. I. **1.** Tranz. A avea sentimente de simpatie (**1**) față de cineva. ✧ Refl. recipr. *Se simpatizează de multă vreme.* **2.** Intranz. (Cu determinări introduse prin prep. „cu”) A împărtăși ideile, sentimentele cuiva, a avea aceleași aspirații, aceleași idealuri, aceleași convingeri cu cineva; a fi de partea unei grupări politice sau a unei mișcări (cunoscându-i și împărtășindu-i principiile, acțiunile etc.). — Din fr. **sympathiser.**

SIMPATIZÁNT, -Ă, *simpatizanți, -te,* s.m. și f. Persoană care împărtășește ideile, sentimentele și aspirațiile unei grupări politice, artistice, ale unei asociații sportive etc., fără a fi membrul ei. — Din fr. **sympathisant.**

SIMPATOLÓGIC, -Ă, *simpatologici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la simpatologie, de simpatologie. — Din fr. **sympathologique.**

SIMPATOLOGÍE s.f. (Med.) Studiu al reacțiilor simpatice (**4**) fiziologice sau patologice. — Din fr. **sympathologie.**

SIMPATRIÓT, *simpatrioți,* s.m. (Înv.) Compatriot. [Pr.: *-tri-ot*] — Din ngr. **simpatriótis.**

SIMPETÁLĂ, *simpetale,* adj. (Bot.; despre flori) Care are corola cu petale unite între ele. — Din germ. **sympetal.**

SIMPLAMÉNTE adv. (Rar) Pur și simplu; propriu-zis. — Din fr. **simplement** (după *simplu).*

SÍMPLEX s.n. **1.** Sistem de telecomunicații care asigură legătura bilaterală simultană între două posturi. **2.** Țesătură din tricot cu ambele părți lucrate pe față. — Din fr. **simplex.**

SIMPLICITÁTE s.f. Simplitate. — Din fr. **simplicité,** lat. **simplicitas, -atis.**

SIMPLIFICÁ, *simplífic,* vb. I. Tranz. A face să fie (mai) simplu (**1, 2**). ✦ A reduce o ecuație sau o fracție printr-un divizor comun; a transforma o egalitate într-o altă egalitate echivalentă cu formă mai simplă. — Din lat. **simplificare,** fr. **simplifier.**

SIMPLIFICÁRE, *simplificări,* s.f. Acțiunea de *a simplifica* și rezultatul ei; simplificație. — V. **simplifica.**

SIMPLIFICÁT, -Ă, *simplificați, -te,* adj. **1.** Care a devenit (mai) simplu (**1, 2**). **2.** (Despre funcții și expresii algebrice) Asupra căruia s-a efectuat operația de reducere la un divizor comun; redus. — V. **simplifica.**

SIMPLIFICATÓR, -OÁRE, *simplificatori, -oare,* adj. Care simplifică. — Din fr. **simplificateur.**

SIMPLIFICÁȚIE, *simplificații,* s.f. (Rar) Simplificare. — Din fr. **simplification.**

SIMPLÍSM s.n. Însușirea de a fi simplu sau simplist; mod unilateral și superficial de a considera lucrurile; judecată a omului simplist (**2**); nivel intelectual scăzut. — Din fr. **simplisme.**

SIMPLÍST, -Ă, *simpliști, -ste,* adj. **1.** (Despre concepții, raționamente, metode etc.) Care consideră lucrurile superficial, unilateral, neglijând uneori aspectele esențiale. **2.** (Despre oameni și manifestările lor) Care este lipsit de complicații și de subtilități intelectuale; care judecă în mod simplist (**1**) sau face dovada unei astfel de judecăți. — Din fr. **simpliste.**

SIMPLITÁTE s.f. **1.** Însușirea de a fi simplu; lipsă de formalitate, de complicații; *p. ext.* lipsă de artificialitate, de afectare, de prefăcătorie; simplicitate. ✦ Lipsă de podoabe inutile și căutate, de rafinament artificial (într-o operă de artă). **2.** Credulitate, naivitate. ✦ Însușire a unei persoane de a se purta natural, liber, firesc; naturalețe. — **Simplu** + suf. *-itate.*

SIMPLÓN, *simploane*, s.n. Numele unui tren internațional rapid care trece prin tunelul Simplon. — Din fr. **Simplon.**

SÍMPLU, -Ă, *simpli, -e,* adj. **1.** Care este format dintr-un singur element sau din câteva elemente omogene; care nu se poate împărți în elemente de natură diferită; care nu este amestecat. ✧ *Floare simplă* = floare a cărei corolă este compusă dintr-un singur rând de petale și un rând de stamine. *Frunză simplă* = frunză alcătuită dintr-un singur limb. (Gram.) *Timp simplu* = timp verbal care se conjugă fără ajutorul verbelor auxiliare. (Gram.) *Perfect simplu* = timp verbal simplu al modului indicativ care exprimă o acțiune trecută, terminată de curând. **2.** Care este lipsit de artificialitate , care nu este prefăcut; *p. ext.* care nu este complicat sau încărcat, care nu prezintă dificultăți, care este ușor de făcut, de înțeles, de rezolvat. **3.** Care este într-un singur plan; care se întâmplă o singură dată. ✦ (Sport; despre o partidă) Care are loc între doi adversari; în care confruntarea are loc între adversari individuali. **4.** Lipsit de podoabe, modest. ✦ Care este inferior ca preț sau calitate; *p. ext.* fără valoare. **5.** (Despre oameni și manifestările lor) Lipsit de rafinament, de afectare sau de prefăcătorie; sincer, cinstit. ✦ Lipsit de cultură; *p. ext.* (peior.) necioplit, bădăran. **6.** (Precedând numele, înlocuiește un adverb) Numai, doar; nimic mai mult; sadea, curat. ✧ Expr. (Fam.) *Simplu ca bună ziua* = foarte simplu. *Simplu muritor* = om obișnuit. — Din fr. **simple.**

SIMPÓDIU, *simpodii,* s.n. Tip de ramificație a tulpinii în care mugurele terminal dispare și creșterea în lungime a axului se produce prin mugurele axilar imediat inferior. — Din fr. **sympode.**

SIMPOZIÓN, *simpozioane,* s.n. **1.** (În Antichitate) Continuare a unui banchet cu cântece, dansuri și discuții variate. **2.** Discuție organizată, pe baza unor scurte expuneri asupra unei teme literare, filosofice, științifice etc. de actualitate, purtate de câțiva vorbitori în fața și cu participarea publicului. [Pr.: *-zi-on*. — Acc. și: *simpózion*] — Din ngr. **simpósion,** germ. **Symposion.**

SIMPTÓM, *simptome,* s.n. Tulburare funcțională sau senzație anormală resimțite de o ființă și care pot indica prezența unei boli. ✦ Fig. Semn, indiciu al unei stări anormale, individuale sau sociale. [Pl. și: *simptoame*] — Din fr. **symptôme.**

SIMPTOMÁTIC, -Ă, *simptomatici, -ce,* adj. Care indică simptomul unei boli; care se referă la simptom. ✧ *Tratament simptomatic* = tratament care urmărește vindecarea unei boli prin înlăturarea simptomelor și nu a cauzelor care o provoacă. ✦ Fig. Care indică existența unei anumite stări de lucruri; semnificativ. — Din fr. **symptomatique.**

SIMPTOMATOLÓGIC, -Ă, *simptomatologici, -ce,* adj. Care ține de simptomatologie, privitor la simptomatologie. — Din fr. **symptomatologique.**

SIMPTOMATOLOGÍE s.f. Totalitate a manifestărilor clinice și de laborator ale unei boli, care permit diagnosticarea bolii respective și diferențierea ei de alte afecțiuni; parte a medicinei care studiază simptomele bolilor; semiologie. — Din fr. **symptomatologie.**

SIMTIMÉNT s.n. v. **sentiment.**

SIMȚ, *simțuri*, s.n. **1.** Facultate a oamenilor și a animalelor de a percepe impresii din lumea exterioară cu ajutorul unor organe specifice; funcție a organismului prin

care acesta recepționează și prelucrează o anumită categorie de stimuli externi sau interni; simțire. ✧ *Organe de simț* = organe periferice ale percepției senzoriale. ✦ (Mai ales la pl.) Instinct, pornire senzuală; senzualitate. ✦ Delectare a simțurilor; gust. **2.** Capacitate a omului de a înțelege, de a judeca, de a aprecia; înclinare, aptitudine pentru ceva. ✧ *Simț moral* = facultatea de a deosebi binele de rău. *Simț practic* = îndemânare în rezolvarea diferitelor chestiuni concrete. — Din **simți** (derivat regresiv).

SIMȚĂMÁNT, *simțăminte,* s.n. (Rar) Sentiment. [Var.: (înv.) **simțimấnt** s.n.] — **Simți** + suf. *-ământ* (după fr. *sentiment).*

SIMȚÍ, *simt,* vb. IV. **1.** Tranz. A avea, prin intermediul organelor de simț, senzația sau percepția unui lucru, a unui fapt, a unei calități, a percepe efectul unei excitații; a prezenta sensibilitate. ✦ Refl. A-și da seama de propria stare fizică. **2.** Tranz. A băga de seamă, a prinde de veste, a observa prezența unei ființe sau o acțiune a acesteia, mai mult pe baza unui reflex la o excitație a simțurilor decât cu ajutorul judecății. ✦ (Despre animale) A adulmeca. **3.** Tranz. A-și da seama, a fi conștient, a înțelege, a bănui o acțiune, o situație etc., bazându-se atât pe informații și elemente logice, cât și pe intuiție, instinct sau legături afective cu altă persoană. ✦ Refl. A fi conștient de o însușire, de o dispoziție sau de o stare proprie. ✧ Expr. *A se simți în stare* (de ceva sau să facă ceva) = a se ști, a se socoti, a se crede capabil (de ceva sau să facă ceva). **4.** Refl. A avea, a da dovadă de bun-simț; a fi un om simțit (**2**). **5.** Tranz. A fi cuprins de o stare afectivă, a încerca un sentiment, o emoție etc.; a fi mișcat, impresionat, tulburat de ceva. ✧ Expr. *A simți lipsa* (cuiva sau a ceva) = a suferi din cauză că cineva sau ceva lipsește. *A simți nevoia să...* = a dori să... ✦ A avea impresia că..., a încerca sentimentul că... ✧ Expr. (Refl.) *A se simți la* (sau *în*) *largul lui* sau (*ca*) *acasă (la el)* = a încerca un sentiment plăcut, a avea impresia că se află într-un mediu familiar, înconjurat de lucruri sau de oameni cunoscuți; a fi familiarizat cu ceva; a nu fi stânjenit sau jenat de nimic; a se simți bine. ✦ Refl. (Înv.) A se resimți de pe urma efectelor produse de un factor extern, de o situație etc. [Prez. ind. și: (reg.) *simțesc, simț*] — Lat. **sentire.**

SIMȚIBILITÁTE s.f. (Înv.) Sensibilitate. — Din **simți** (după fr. *sensibilité).*

SIMȚICIÚNE s.f. (Înv.) Sensibilitate; sentiment, simțire (**2**). — **Simți** + suf. *-iciune*.

SIMȚIMÁNT s.n. v. **simțământ.**

SIMȚIMÂNTALÍSM s.n. (Înv.) Sentimentalism. — Din **simțimânt** (după fr. *sentimentalisme*).

SIMȚÍRE, *simțiri,* s.f. **1.** Faptul de *a simți;* sensibilitate (**1**). **2.** Trăire afectivă, afect, sentiment. **3.** Stare normală a organismului în care omul este pe deplin conștient de ceea ce se petrece în jurul lui, fiind stăpân pe simțurile și pe facultățile lui intelectuale. ✧ Loc. adj. *Fără simțire* = fără cunoștință; leșinat. ✧ Expr. *A-și pierde simțirea* (sau *simțirile)* = a leșina. *A-și veni în simțire* (sau *în simțiri)* = a-și reveni din leșin; a-și veni în fire; a-și recăpăta stăpânirea de sine. ✦ (Rar) Simț (**1**). **4.** (Înv. și pop.; și în sintagma *simțire de sine)* Bun-simț, bună-cuviință. — V. **simți.**

SIMȚÍT, -Ă, *simțiți, -te,* adj. **1.** Pornit dintr-o stare afectivă puternică, dintr-un sentiment profund; plin de simțire, plin de sensibilitate; *p. ext.* emoționant. **2.** (Despre persoane) Plin de bun-simț, cu bun-simț. — V. **simți.**

SIMȚITÓR, -OÁRE, *simțitori, -oare*, adj. **1.** Care este capabil să simtă (**5**), care se înduioșează, se impresionează ușor, înzestrat cu simțire (**2**), plin de sensibilitate (**1**); sensibil, impresionabil, emotiv. **2.** (Adesea adverbial) Apreciabil, considerabil, important. *A făcut o economie simțitoare.* — **Simți** + suf. *-tor.*

SIMȚIVÁRĂ, *simțiveri,* s.f. (Reg.) Specie de pițigoi *(Parus major).* — **Simți** + **vară.**

SIMȚUÁL, -Ă, *simțuali, -e,* adj. (Înv.) Care ține de simțuri; care se referă la simțuri; senzual. [Pr.: *-țu-al*] — Din **simț** (după fr. *sensuel*).

SIMULÁ, *simulez*, vb. I. Tranz. A face să pară adevărat ceva ireal; a da, în mod intenționat, o impresie falsă. ✦ A se preface bolnav, nebun, beat etc. (pentru a obține un avantaj sau a evita o sancțiune). — Din fr. **simuler,** lat. **simulare.**

SIMULÁCRU, *simulacre*, s.n. Aparență înșelătoare; acțiune simulată; obiect care dă o falsă impresie a realității. — Din fr. **simulacre,** lat. **simulacrum.**

SIMULÁNT, -Ă, *simulanți, -te,* s.m. și f. Persoană care simulează o boală, o nebunie etc. — **Simula** + suf. *-ant.* Cf. fr. s i m u l a t e u r.

SIMULÁRE, *simulări,* s.f. Faptul de *a simula;* prefăcătorie; falsificare; simulație. — V. **simula.**

SIMULÁT, -Ă, *simulați, -te,* adj. Care are o aparență înșelătoare; făcut în mod intenționat să dea o impresie falsă. — V. **simula.**

SIMULATÓR, *simulatoare,* s.n. **1.** Sistem tehnic destinat rezolvării ecuațiilor care caracterizează un anumit obiect sau fenomen. **2.** Ansamblu de aparate și dispozitive care simulează situațiile posibile într-o activitate, folosit pentru antrenarea și verificarea reacțiilor operatorilor umani. — Din fr. **simulateur.**

SIMULÁȚIE, *simulații*, s.f. Simulare; *spec.* (Jur.) folosire de către o persoană a unui înscris constatator al unui act juridic care nu corespunde unei operații reale. [Var.: **simulațiúne** s.f.] — Din fr. **simulation, lat. simulatio, -onis.**

SIMULAȚIÚNE s.f. v. **simulație.**

SIMULTÁN, -Ă, *simultani, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre acțiuni, fenomene și evenimente) Care are loc în același timp cu altul sau cu altele; concomitent. **2.** S.n. Demonstrație a unui șahist cu o clasificare superioară care joacă în același timp cu mai mulți adversari de categorie inferioară. [Var.: (înv.) **simultanéu, -ée** adj.] — Din germ. **simultan,** fr. **simultané,** lat. **simultaneus.**

SIMULTANEITÁTE s.f. Însușire a unor acțiuni, fenomene sau a unor evenimente de a fi simultane (**1**); existența, producerea mai multor acțiuni în același timp; coincidență în timp; sincronism. [Pr.: *-ne-i-*] — Din fr. **simultanéité.**

SIMULTANÉU, -ÉE adj. v. **simultan.**

SIMÚN s.n. Vânt puternic, fierbinte și uscat, încărcat cu nisip, care bate în Sahara și în Arabia, de la Sud la Nord. — Din fr. **simoun.**

SIN[1] s.m. (Înv. și reg.; particulă care precedă prenumele tatălui și intră în componența numelui de familie al copiilor) Fiu, fiul lui... — Din sl. **synŭ.**

SIN[2] s.m. și n. v. **sân.**

SINAFÍE, *sinafii*, s.f. Fenomen care se produce atunci când două versuri sunt strâns unite, astfel încât are loc eliziunea de la unul la altul sau același cuvânt termină primul vers și îl începe pe al doilea. — Din fr. **synaphie,** ngr. **sináfia.**

SINAGÓGĂ, *sinagogi,* s.f. Clădire care servește unei comunități evreiești ca lăcaș public de rugăciune și de reuniune, ca centru de învățământ religios etc. [Pl. și: *sinagoge*] — Din fr. **synagogue.**

SINALAGMÁTIC, -Ă, *sinalagmatici, -ce*, adj. (Despre contracte juridice) Care impune obligații reciproce între părțile interesate chiar de la data încheierii. — Din fr. **synallagmatique.**

SINALÉFĂ, *sinalefe*, s.f. (Fon.) Fuziune (în timpul pronunțării) a două silabe într-una singură prin eliziune, sinereză sau contracție. — Din fr. **synalèphe,** lat. **synalaepha.**

SINALGÍE, *sinalgii,* s.f. (Med.) Formă a sinesteziei în care o durere se asociază cu altă senzație. — Din fr. **synalgie.**

SINANTRÓP, *sinantropi,* s.m. Om fosil descoperit în China, foarte apropiat de pitecantrop *(Sinanthropus pechinensis).* — Din fr. **sinanthrope.**

SINAPÍSM, *sinapisme,* s.n. Cataplasmă făcută din făină de muștar și apă, care se aplică pe o parte bolnavă a corpului cu scopul de a provoca un aflux al sângelui. — Din fr. **sinapisme.**

SINÁPSĂ, *sinapse,* s.f. (Anat.) Punct de contact între doi neuroni, la nivelul căruia se face transmiterea influxului nervos de la o celulă nervoasă la alta. — Din fr. **synapse.**

SINÁPTIC, -Ă, *sinaptici, -ce,* adj. Referitor la sinapsă. — Din fr. **synaptique.**

SINARHÍE, *sinarhii,* s.f. Guvernare simultană a mai multor căpetenii, care conduc fiecare câte o parte a unui stat. — Din fr. **synarchie.**

SINARMONÍSM s.n. (Fon.) Asimilare progresivă a vocalelor dintr-un cuvânt, întâlnită în limbile turco-tătare; armonie vocalică. — Din fr. **synharmonisme.**

SINARTRÓZĂ, *sinartroze,* s.f. Articulație fixă între două oase. — Din fr. **synarthrose.**

SINAXÁR *sinaxare,* s.n. Carte care cuprinde pe scurt viețile sfinților. ✦ Calendar creștin în care apar înregistrate numele sfinților (pe zile). — Din ngr. **sinaxári(on).**

SINÁXĂ s.f. Nume dat adunărilor primilor creștini. — Din fr. **synaxe,** ngr. **sínaxis.**

SINĂIÁN, -Ă, *sinăieni, -e,* s.m., adj. **1.** Persoană originară sau locuitor din orașul Sinaia. **2.** Adj. Care aparține orașului Sinaia sau sinăienilor (**1**), privitor la orașul Sinaia ori la sinăieni. — **Sinaia** (n.pr.) + suf. *-ean.*

SINĂIÁNCĂ, *sinăience,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din orașul Sinaia. — **Sinăian** + suf. *-că.*

SINĂLẮU, *sinălaie,* s.n. (Reg.) Cuțit gros, puțin încovoiat, prevăzut cu două mânere, cu care tăbăcarii curăță părul de pe piei. — Din magh. **szinelö.**

SINCÁRPĂ, *sincarpe,* adj. (Bot.; despre flori) Cu carpelele unite. — Din fr. **syncarpe.**

SÍNCER, -Ă, *sinceri, -e,* adj. **1.** (Despre oameni) Care exprimă întocmai ceea ce gândește, care acționează fără prefăcătorie sau gânduri ascunse; franc, leal, loial; cinstit, deschis. ✦ (Despre sentimente, acțiuni, manifestări ale oamenilor) Care reflectă sau dovedește sinceritate (**1**). **2.** Conform cu anumite legi, cu anumite principii; corect. **3.** (Rar; despre culori) Curat, pur. — Din fr. **sincère,** lat. **sincerus.**

SINCERAMÉNTE adv. (Rar) În mod sincer. — Din it. **sinceramente.**

SINCERÍCĂ s.f. Plantă erbacee mică, cu frunze liniare, cu flori albe-verzui, fără petale, care crește pe locuri stâncoase și nisipoase *(Scleranthus perennis).* — Et. nec.

SINCERITÁTE, (**2**) *sincerități,* s.f. **1.** Însușirea de a fi sincer (**1**); lipsă de prefăcătorie sau de viclenie; franchețe, loialitate. ✧ Loc. adv. *Cu sinceritate* = în mod sincer (**1**); din toată inima. **2.** (Rar) Confidență, confesiune, destăinuire. — Din fr. **sincérité,** lat. **sinceritas, -atis.**

SINCHISEÁLĂ s.f. (Fam.; mai ales în construcții negative) Grijă, atenție, considerație față de cineva sau de ceva. — **Sinchisi** + suf. *-eală.*

SINCHISÍ, *sinchisesc*, vb. IV. (Mai ales în construcții negative). **1.** Refl. (Fam.) A-i păsa cuiva de cineva sau de ceva, a lua în seamă ceva sau pe cineva; a nu rămâne indiferent; a se neliniști, a se îngrijora. **2.** Tranz. (Înv.) A incomoda, a deranja, a tulbura. — Din ngr. **sinhízo.**

SINCIPITÁL, -Ă, *sincipitali, -e,* adj. (Anat.) Care ține de sinciput. — Din fr. **sincipital.**

SINCIPÚT, *sincipute*, s.n. Parte din osul capului care reprezintă punctul cel mai înalt al cutiei craniene; creștetul capului. — Din fr., lat. **sinciput.**

SINCÍȚIU, *sincíții*, s.n. Masă de protoplasmă care conține un mare număr de nuclee, provenită din fuziunea mai multor celule sau dintr-o multiplicare foarte activă a celulelor. — Din fr. **syncytium.**

SINCLINÁL, *sinclinale,* s.n. (Geol.) Cută a stratelor din scoarța Pământului care prezintă aspectul unei albii cu concavitatea îndreptată în sus. — Din fr. **synclinal.**

SINCLINÓRIU, *sinclinorii*, s.n. (Geol.) Asociație de cute în care cele din partea centrală sunt mai coborâte decât cele din părțile laterale. — Din fr. **synclinorium.**

SINCOPÁ, *sincopez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să sufere sau a suferi o sincopă. — Din **sincopă.** Cf. fr. s y n c o p e r.

SINCOPÁRE, *sincopări,* s.f. Faptul de *a (se) sincopa.* — V. **sincopa.**

SINCOPÁT, -Ă, *sincopați*, *-te*, adj. **1.** (Despre muzică, în special despre muzica de jazz) Caracterizat prin folosirea sincopei (**2**). **2.** (Fon.; despre vocale sau grupuri de vocale neaccentuate) Dispărut în interiorul unui cuvânt prin sincopă (**3**). — V. **sincopa.** Cf. fr. s y n c o p é.

SINCÓPĂ, *sincope*, s.f. **1.** Încetare subită (momentană sau definitivă) a funcției inimii, cu întreruperea respirației și pierderea sensibilității și a mișcărilor voluntare. **2.** (Muz.) Efect ritmic, cu caracter dinamic, obținut prin mutarea accentului unei măsuri de pe timpul tare pe cel slab anterior. **3.** Fenomen fonetic care constă în dispariția unei vocale sau a unui grup de vocale neaccentuate între două consoane ale unui cuvânt. **4.** (Rar) Întrerupere, pauză. — Din fr. **syncope.**

SINCRÉTIC, -Ă, *sincretici, -ce*, adj. Care ține de sincretism, referitor la sincretism. — Din fr. **syncrétique.**

SINCRETÍSM, *sincretisme,* s.n. **1.** Contopire a unor elemente eterogene aparținând unor arte diferite (literatură, muzică, dans etc.), caracteristică folclorului și mai ales fazelor primitive de dezvoltare a culturii, când diferitele arte nu erau încă diferențiate. **2.** (Fil.) Reunire a unor elemente eterogene aparținând unor doctrine filosofice diferite sau unor religii diferite — Din fr. **syncrétisme.**

SINCRETÍST, -Ă, *sincretiști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Adept al sincretismului. — Din fr. **syncrétiste.**

SINCROCICLOTRÓN, *sincrociclotroane,* s.n. (Fiz.) Accelerator ciclic pentru particule grele cu sarcină electrică, mai puternic decât ciclotronul și având capacitatea de a menține sincronismul dintre mișcarea particulelor și variația tensiunii acceleratoare prin modificarea frecvenței acesteia; fazotron. — Din fr. **synchrocyclotron.**

SINCROFAZOTRÓN, *sincrofazotroane,* s.n. (Fiz.) Accelerator ciclic pentru particule grele cu sarcină electrică, al cărui principiu de funcționare îmbină elemente ale sincrotronului cu elemente ale fazotronului. — Din fr. **synchrophasotron.**

SINCRÓN, -Ă, *sincroni, -e*, adj. (Despre fapte, fenomene sau evenimente) Sincronic (**1**). ✦ (Despre sisteme fizice sau tehnice) Care este sediul unor fenomene periodice cu evoluție sincronică. ✧ *Cameră sincronă* = dispozitiv special folosit în cinematografie, în televiziune, pentru înregistrarea simultană a sunetului și a imaginii. *Mașină sincronă* = mașină electrică de curent alternativ (monofazat sau trifazat) a cărei turație de regim este constantă și proporțională cu frecvența tensiunii la borne. — Din fr. **synchrone.**

SINCRÓNIC, -Ă, *sincronici, -ce,* adj. **1.** (Despre fapte, fenomene sau evenimente) Care există sau se petrec în același timp; simultan, concomitent, sincron. **2.** Care se referă la fapte, fenomene sau evenimente existente sau petrecute în același timp. ✧ *Tabele sincronice* = tabele cronologice ale evenimentelor care au avut loc în același timp. ✦ (Fiz.; despre evoluția fenomenelor periodice) Care prezintă sincronism, care se produce în mod sincron. **3.** (Despre metode de studiu sau puncte de vedere) Care nu se face în mod istoric; independent de evoluția istorică; static. — Din fr. **synchronique.**

SINCRONICITÁTE s.f. (Rar) Sincronie. — Din engl. **synchronicity.**

SINCRONÍE s.f. Ansamblul fenomenelor lingvistice considerate într-o anumită perioadă a istoriei unei limbi. — Din fr. **synchronie.**

SINCRONÍSM, (**2**) *sincronisme*, s.n. **1.** Existența în același timp sau desfășurarea paralelă a două sau a mai multor fapte, fenomene sau evenimente; simultaneitate. ✧ *Sincronism sonor* = simultaneitate a înregistrărilor sonore cu cele ale imaginilor, în cinematografie și televiziune, realizată cu ajutorul camerei sincrone. **2.** Fenomen de sincronism (**1**). — Din fr. **synchronisme.**

SINCRONÍSTIC, -Ă, *sincronistici, -ce,* adj. (Despre scrieri cu caracter istoric) Care studiază sau expune evenimentele în mod sincronic. — Din fr. **synchronistique.**

SINCRONIZÁ, *sincronizez,* vb. I. Tranz. A face ca două sau mai multe acțiuni, fapte sau evenimente, fenomene etc. să se petreacă în același timp. ✦ A efectua operațiile necesare pentru ca o mașină sincronă să fie adusă în stare de a funcționa în paralel cu o rețea electrică de curent alternativ. ✦ A realiza într-un film concordanța dintre imagine și sunet; a efectua montarea sincronă a benzii de imagine cu banda de sunet corespunzătoare.— Din fr. **synchroniser.**

SINCRONIZÁRE, *sincronizări,* s.f. Acțiunea de *a sincroniza* și rezultatul ei. — V. **sincroniza.**

SINCRONIZATÓR, *sincronizatoare,* s.n. **1.** Aparat cu care se pune în concordanță pelicula cinematografică pe care este imprimată imaginea cu banda sonoră corespunzătoare. **2.** Ansamblu de dispozitive folosit pentru sincronizarea automată a mașinilor sincrone. — **Sincroniza** + suf. *-tor* (după fr. *synchroniseur).*

SINCRONIZÓR, *sincronizoare*, s.n. (Biol.) Factor de ambianță care poate modifica unul dintre parametrii unui bioritm. — Din fr. **synchroniseur.**

SINCRONOSCÓP, *sincronoscoape,* s.n. **1.** Instrument folosit pentru a indica dacă două fenomene periodice sunt sincrone. **2.** Instrument folosit pentru determinarea momentului în care a fost realizată sincronizarea a două tensiuni electrice alternative. ✦ Instrument alcătuit dintr-un oscilograf catodic, folosit pentru reprezentarea vizuală a formelor de undă. — Din fr. **synchronoscope.**

SINCROTRÓN, *sincrotroane,* s.n. Accelerator ciclic pentru electroni mai puternic decât betatronul de care se deosebește prin capacitatea de a menține sincronismul dintre mișcarea electronilor și variația tensiunii acceleratoare. — Din fr. **synchrotron.**

SINDACTILÍE s.f. Malformație congenitală a mâinii sau a piciorului constând în lipirea a două sau a mai multor degete între ele prin sudarea părților moi, oasele rămânând separate. — Din fr. **syndactylie.**

SÍNDIC, *sindici,* s.m. Persoană însărcinată cu administrarea patrimoniului unei instituții, corporații, societăți etc. ✧ *Sindic (de bursă)* = conducător al agenților de schimb ori al mijlocitorilor oficiali, care prezidează camera lor sindicală. [Acc. și: *sindíc*] — Din fr. **syndic.**

SINDICÁL, -Ă, *sindicali, -e,* adj. Care ține de sindicat, privitor la sindicat. — Din fr. **syndical.**

SINDICALÍSM s.n. **1.** Mișcare anticapitalistă din Europa Occidentală la sfârșitul sec. XIX, având legături cu anarhismul, și care consideră statul drept un sistem birocratic ineficient și opresiv, preconizând înlocuirea cu sindicatele ca unități de producție. **2.** Sistem de organizare a muncitorilor prin mijlocirea sindicatelor; mișcare sindicală. — Din fr. **syndicalisme.**

SINDICALÍST, -Ă, *sindicaliști, -ste,* s.m. și f. Persoană care face parte dintr-un sindicat. — Din fr. **syndicaliste.**

SINDICALIZÁ, *sindicalizez,* vb. I Refl. A se uni într-un sindicat, a forma un sindicat. ✦ A intra într-un sindicat. — **Sindical** + suf. *-iza.*

SINDICALIZÁRE s.f. Acțiunea de *a se sindicaliza* și rezultatul ei. — V. **sindicaliza.**

SINDICÁT, *sindicate,* s.n. **1.** Organizație a salariaților dintr-o întreprindere, înființată conform legii, al cărei scop este apărarea intereselor profesionale, economice și sociale ale membrilor ei. **2.** Totalitatea membrilor unui sindicat (**1**); sediu al unei organizații sindicale. **3.** Grup de persoane fizice sau de companii, reunite printr-un contract de asociere în scopul finanțării unei investiții. — Din fr. **syndicat.**

SINDIOTÁCTIC, -Ă, *sindiotactici, -ce,* adj. (Chim.; despre polimeri) Care are o structură spațială regulată, în ale cărui lanțuri macromoleculare succesiunea unităților structurale se repetă constant de-a lungul lanțului, în poziția alternantă. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **syndiotactique,** engl. **syndyotactic.**

SINDROFÍE, *sindrofii,* s.f. **1.** (Fam.) Reuniune de invitați, petrecere (în familie). ✦ Totalitatea participanților la o petrecere familială. **2.** (Reg.) Prietenie, tovărășie. — Din ngr. **sindrofía.**

SINDRÓM, *sindroame,* s.n. Totalitatea semnelor și a simptomelor care apar împreună în cursul unei boli, dându-i nota caracteristică. [Pl. și: *sindromuri*] — Din fr. **syndrome.**

SÍNE pron. refl. (Forma accentuată de acuz. pers. 3 pentru toate genurile și numerele; uneori întărit prin „însuși") **1.** (Precedat de prep. „pe" sau, înv., „pre", având funcție de complement direct al unui verb reflexiv) *Numai pe sine nu se vede.* **2.** (Precedat de prepoziții, are funcție de atribut, de complement indirect sau de complement circumstanțial) *Păstrează totul pentru sine însăși.* ✧ Expr. *De la sine* = fără ajutorul sau intervenția cuiva, prin propriile forțe; din proprie inițiativă. (Substantivat) *În sinea mea* (sau *a ta* etc.) = în propria conștiință, în gând. — Lat. **se** (după *mine, tine*).

SINEÁLĂ s.f. (Pop.) **1.** Vopsea albastră; *spec.* albăstreală pentru rufe și var; *p. ext.* apă cu albăstreală în care se clătesc rufele albe pentru a căpăta o tentă albăstrie. **2.** Culoare albastră. — Din bg. **sinilo.**

SINÉCDOCĂ, *sinecdoce,* s.f. Figură de stil care constă în lărgirea sau restrângerea sensului unui cuvânt prin folosirea întregului în locul părții (și invers), a particularului în locul generalului, a generalului în locul particularului, a materiei din care este făcut un lucru în locul lucrului însuși etc. [Acc. și: *sinecdócă*] — Din lat. **synecdoche,** ngr. **sinekdohí,** fr. **synecdoque.**

SINECHÍE s.f. (Med.) Aderență patologică a irisului în fața posterioară a corneei sau la cristalin; *p. gener.* orice aderență patologică între formațiuni anatomice vecine. — Din fr. **synéchie,** engl. **synechie.**

SINÉCTICĂ s.f. Metodă de antrenare a unor indivizi sau grupuri de indivizi în vederea rezolvării creatoare a uneia sau a mai multe probleme prin stimularea intuiției, a fanteziei etc. — Din fr. **synectique.**

SINECÚRĂ, *sinecuri,* s.f. Slujbă, funcție bine retribuită, care cere muncă minimă sau nu cere nicio muncă. — Din fr. **sinécure.**

SINECURÍST, -Ă, *sinecuriști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Persoană care deține o sinecură. — **Sinecură** + suf. *-ist.*

SÍNE DÍE loc. adj., loc. adv. Fără a fixa o dată precisă. — Loc. lat.

SINÉDRIU, *sinedrii,* s.n. (Înv.) Sfat, consiliu bisericesc. — Din ngr. **synédhrion.**

SINELÍ vb. IV v. **sinili.**

SINELÍT, -Ă adj. v. **sinilit.**
SINELÍU, -ÍE adj. v. **siniliu.**
SINELUÍ, *sineluiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A curăța cu sinălăul părul de pe pieile tăbăcite ale animalelor. — Din magh. **szinelni.**
SINELUÍT s.n. (Reg.) Faptul de *a sinelui.* — V. **sinelui.**
SINERÉZĂ, *sinereze,* s.f. Fenomen fonetic constând în fuziunea, într-un diftong ascendent, a două vocale învecinate prin transformarea primei vocale într-o semivocală. — Din fr. **synérèse,** lat. **synaeresis.**
SINÉRGIC, -Ă, *sinergici, -ce,* adj. (Biol.) Referitor la sinergie, al sinergiei. — Din fr. **synergique.**
SINERGÍDĂ, *sinergide,* s.f. (Bot.) Fiecare dintre cele două celule ale sacului embrionar situate de o parte și de alta a oosferei. — Din fr. **synergide.**
SINERGÍE s.f. Asociație a mai multor organe sau țesuturi pentru îndeplinirea aceleiași funcții. — Din fr. **synergie.**
SINERGÍSM s.n. (Fiz.) Intensificare a acțiunilor care se exercită în același sens. ✦ Intensificare a acțiunii a două substanțe prin asocierea acestora. — Din fr. **synergisme.**
SINESTALGÍE, *sinestalgii,* s.f. (Med.) Durere care apare la simpla atingere a unei zone îndepărtate de punctul dureros. — Din fr. **synestalgie.**
SINESTÉZIC, -Ă, *sinestezici, -ce,* adj. Referitor la sinestezie; cu caracter de sinestezie. — Din fr. **synesthésique.**
SINESTEZÍE, *sinestezii,* s.f. Asociație între senzații de natură diferită care dau impresia că sunt unul simbolul celuilalt. — Din fr. **synesthésie.**
SÍNEȘI pron. refl. (Înv.) Sine. *Își spune în sineși.* — **Sine** + [î]**și.**
SINÉT, *sineturi*, s.n. (Înv.) **1.** Act, document; zapis, hrisov. **2.** Adeverință, chitanță; poliță. [Var.: **senét** s.n.] — Din tc. **senet.**
SINÉȚ, *sineți*, s.m. (Iht.; reg.) Plătică[1]. — Et. nec.
SINFÁZIC, -Ă, *sinfazici, -ce,* adj. (Despre procese periodice) Care are aceeași fază. — Cf. f a z ă.
SINGENÉTIC, -Ă, *singenetici, -ce,* adj. (Despre mineralele din rocile sedimentare) Care s-a format concomitent cu sedimentele. — Din fr. **syngénésique** (după *genetic*).
SINGENÉZĂ s.f. Stadiu în evoluția rocilor sedimentare corespunzând timpului de formare a sedimentelor. — Din fr. **syngénèse.**
SINGHALÉZ, -Ă, *singhalezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Popor de religie budistă care s-a constituit ca națiune în Sri Lanka; (și la sg.) persoană care aparține acestui popor. **2.** Adj. Care aparține singhalezilor (**1**), privitor la singhalezi. ✦ (Substantivat, f.) Limbă indo-europeană vorbită de singhalezi. — Din fr. **syngalais.**
SÍNGHEL, *singheli,* s.m. Grad în ierarhia bisericească inferior protosinghelului; persoană care poartă acest grad. — Din ngr. **sínkellos.**
SINGLE, *single-uri,* s.n. (Muz.) Disc care conține câte o singură piesă pe fiecare față. ✧ (Adjectival) *Disc single.* [Pr.: *singl*] — Cuv. engl.
SINGSPIEL s.n. Operă germană de tip popular în care muzica alternează cu episoadele vorbite. [Pr.: *zíngșpil*] — Cuv. germ.
SINGULÁR, -Ă, *singulari, -e,* adj. **1.** (Gram.; în sintagmele) *Număr singular* (și substantivat, n.) = categorie gramaticală care indică un singur exemplar dintr-o categorie de ființe, de obiecte etc. *Persoana întâi* (sau *a doua, a treia)* singular = persoană gramaticală care indică numărul singular (**1**). **2.** Care aparține sau este caracteristic unui singur sau unui anumit exemplar dintr-o categorie, care se referă la un singur sau la un anumit exemplar dintr-o categorie; care se deosebește de alți indivizi, de alte fenomene etc. din aceeași categorie prin anumite trăsături distincte, individuale; care iese din comun în raport cu ceilalți indivizi, celelalte fenomene etc. din aceeași categorie; care este singur, izolat printre sau față de indivizii din aceeași categorie; care ocupă un loc aparte în cadrul aceleiași categorii; deosebit, aparte, neobișnuit; *p. ext.* ciudat, bizar, original. ✧ (Log.) *Judecată singulară* = judecată al cărei subiect este un nume individual. ✦ (Fil.; substantivat, n.; art.) Categorie care reflectă un singur exemplar dintr-o clasă de lucruri, în totalitatea însușirilor lui care îl deosebesc de celelalte lucruri din acea clasă; individual. — Din lat. **singularis,** fr. **singulier.**
SINGULÁRE TÁNTUM, *singularia tantum,* loc. adj. (Despre substantive) Care are numai formă de singular; care este defectiv de plural. — Loc. lat.
SINGULARITÁTE s.f. (Rar) Calitatea de a fi singular; *p. ext.* ciudățenie, bizarerie. — Din fr. **singularité,** lat. **singularitas, -atis.**
SINGULARIZÁ, *singularizez,* vb. I. Tranz. și refl. A scoate sau a ieși în evidență; a (se) deosebi, a (se) distinge printr-o trăsătură puțin obișnuită, ieșită din comun. — Din fr. **singulariser.**
SINGULARIZÁRE s.f. Faptul de *a se singulariza.* — V. **singulariza.**
SINGULARIZÁT, -Ă, *singularizați, -te*, adj. Care este ieșit în evidență, ieșit din comun prin ceva deosebit. — V. **singulariza.**
SINGULATÍV s.n. (Gram.; în sintagma) *Sufix de singulativ* = sufix cu ajutorul căruia se formează, în unele limbi, singularul din tema de plural. — Din fr. **singulatif.**
SÍNGUR, -Ă, *singuri*, -e, adj. **1.** (Despre oameni) Care nu este însoțit de nimeni, fără niciun tovarăș, fără altcineva. ✦ Singuratic (**1**), solitar, izolat, retras; părăsit. **2.** Prin forțele sale, fără ajutorul, intervenția, îndemnul, voia cuiva; din proprie inițiativă. ✦ De la sine. **3.** (Precedând substantivul) Numai unul; unic. *Singurul drum spre oraș.* ✦ (În construcții negative) Niciun. *Nu putea articula un singur cuvânt.* ✦ (Adverbial) Numai, doar. *Singur tu nu mi-ai plăcut.* **4.** (Determină subiectul sau obiectul; uneori ține locul numelui) (Eu sau tu, el etc.) însumi (însuți, însuși etc.) chiar eu (sau tu, el etc.) în persoană. *Am eu singur grijă.* — Lat. **singulus.**
SINGURÁTEC, -Ă adj. v. **singuratic.**
SINGURÁTIC, -Ă, *singuratici, -ce,* adj. **1.** (Despre oameni) Care trăiește departe de alte persoane, izolat de societate; retras, singur (**1**); (despre manifestările oamenilor) propriu, caracteristic pentru un om singuratic (**1**), de om singuratic. ✦ (Despre acțiuni omenești) Care este făcut în singurătate, fără să fie știut de cineva, tainic. ✦ (Rar) Unic, singur (**3**); izolat, singular (**2**). **2.** (Despre lucruri, așezări omenești etc.) Care este izolat, care este departe de alte așezări omenești etc.; solitar; *p. ext.* liniștit. *O căsuță singuratică.* **3.** (Gram.; înv.; și substantivat, n.) Singular (**1**). [Var.: **singurátec, -ă** adj.] — **Singur** + suf. *-atic.*
SINGURĂTÁTE, (**2**) *singurătăți*, s.f. **1.** Faptul de a fi singur (**1**); starea celui care trăiește singuratic (**1**); *spec.* izolare morală. **2.** Loc retras pe unde oamenii nu umblă deloc sau trec foarte rar; loc pustiu, lipsit de oameni (și de animale); pustietate; *p. ext.* izolare. — **Singur** + suf. *-ătate.*
SINGURÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *singurei, -ele,* adj. Diminutiv al lui *singur*. ✧ Expr. *Singur-singurel* = cu desăvârșire singur. — **Singur** + suf. *-el.*
SINÍE, *sinii,* s.f. **1.** Tavă mare și rotundă de metal, folosită mai ales pentru copt plăcinte și prăjituri. **2.** (Pop.) Masă țărănească joasă, rotundă, cu trei picioare. — Din tc. **sini,** bg. **sinija.**
SINIGRÍNĂ s.f. Substanță chimică prezentă în semințele unei specii de muștar, în hrean și în ridichi, care constituie principiul activ al făinii de muștar. — Din fr. **sinigrine.**
SINILÍ, *sinilesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A clăti rufele, după spălare, în sineală; a albăstri. [Var.: (înv.) **sinelí** vb. IV] — Din **sineală.**
SINILÍT, -Ă, *siniliți, -te,* adj. (Reg.; despre rufe) Clătit în sineală; albăstrit. [Var.: (înv.) **sinelít, -ă** adj.] — V. **sinili.**
SINILÍU, -ÍE, *sinilii*, adj. (Pop.) De culoarea sinelii; albăstrui. [Var.: (rar) **sinelíu, -íe** adj.] **— Sineală** + suf. *-iu.*
SINISTRÁT, -Ă, *sinistrați, -te*, adj., s.m. și f. (Persoană) care a suferit pagube însemnate de pe urma unui incendiu, a unei inundații sau a altei calamități. — Din fr. **sinistré.**
SINÍSTRU, -Ă, *siniștri, -stre,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care trezește sentimente de spaimă, de groază; groaznic, înspăimântător. ✦ Care inspiră oroare; oribil. **2.** Primejdios, lugubru, funest; criminal[2]. **II.** S.n. Dezastru care aduce după sine mari pierderi materiale; calamitate. — Din fr. **sinistre.**
SINÓD, *sinoade,* s.n. **1.** Adunare de ierarhi care constituie forul suprem al Bisericii (sau al unei eparhii) ortodoxe și care se întrunește periodic pentru a rezolva probleme de administrație bisericească. **2.** Adunare episcopală care se convoacă ocazional pentru a lua (unele) hotărâri în probleme de dogmă, de morală și de administrație bisericească; sobor; (la catolici) conciliu. — Din sl. **sinod.**
SINODÁL, -Ă, *sinodali, -e,* adj. Care aparține sinodului, privitor la sinod; care emană de la un sinod, care face parte dintr-un sinod; sinodic (**2**), sinodicesc. — Din fr. **synodal.**
SINÓDIC, -Ă, *sinodici, -ce,* adj. **1.** Referitor la intervalul de timp după care se repetă aceeași poziție relativă a Pământului, a Soarelui, a Lunii sau a unei planete. ✧ *Perioadă sinodică* = interval în care se face rotirea completă a unui corp ceresc în jurul altui corp ceresc în mișcare. *Lună sinodică* = interval în care Luna, aflată în una dintre fazele ei, face o mișcare de rotație completă în jurul Pământului și revine în faza de la care a plecat. **2.** Care aparține sinodului, privitor la sinod, care emană de la sinod; care face parte dintr-un sinod; sinodal, sinodicesc. — Din fr. **synodique.**
SINODICÉSC, -EÁSCĂ, *sinodicești,* adj. (Înv.) Sinodal. — **Sinodic** + suf. *-esc.*
SINOLÓG, -Ă, *sinologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în sinologie. — Din fr. **sinologue.**
SINOLÓGIC, -Ă, *sinologici, -ce,* adj. Care aparține sinologiei, privitor la sinologie. — Din fr. **sinologique.**
SINOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu studiul istoriei, limbii și culturii chineze. — Din fr. **sinologie.**
SINONÍM, -Ă, *sinonimi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre cuvinte, expresii, afixe etc.) Care are (aproape) același înțeles cu alt cuvânt, cu altă expresie, cu alt afix etc. ✦ P. gener. Asemănător, identic, similar; corespunzător. **2.** S.n. Cuvânt, expresie, afix etc. care are același (sau aproape același) înțeles cu alt cuvânt, cu altă expresie, cu alt afix etc. — Din fr. **synonyme.**
SINONÍMIC, -Ă, *sinonimici, -ce*, adj., s.f. **1.** Adj. Care ține de sinonime (**2**) sau de sinonimie, privitor la sinonime sau la sinonimie. ✧ *Derivație sinonimică* = procedeu stilistic potrivit căruia două sau mai multe cuvinte din aceeași sferă semantică ajung să desemneze, în sens figurat, același lucru. *„Dovleac" și „tărtăcuță" desemnează, prin derivație sinonimică, „cap".* **2.** S.f. Ramură a lingvisticii care se ocupă cu studiul sinonimelor (**2**) și al sinonimiei. ✦ Totalitatea sinonimelor (**2**) unei limbi; sistemul de sinonimie al unei limbi. — Din fr. **synonymique,** (**2**) și germ. **Synonymik.**

SINONIMÍE, *sinonimii,* s.f. Însuşire pe care o au unele cuvinte, expresii, afixe etc. de a fi sinonime (**1**) cu altele; posibilitate a înlocuirii unui cuvânt, a unei expresii etc. prin sinonimul (**2**) lor; situaţie în care se află două sau mai multe sinonime. ✦ P. gener. Asemănare, identitate, corespondenţă, similitudine. — Din fr. **synonymie,** lat. **synonymia.**

SINONIMITÁTE s.f. (Rar) Sinonimie. — **Sinonim** + suf. *-itate.*

SINÓPSIS, *sinopsisuri,* s.n. Rezumat foarte concentrat al subiectului (unui scenariu de film). [Scris şi: *synopsis*] — Din engl. **synopsis.**

SINÓPTIC, -Ă, *sinoptici, -ce,* adj. (Despre rubrici, date, tabele etc.) Care este întocmit astfel încât permite o privire generală asupra tuturor părţilor componente. ✧ *Hartă sinoptică* = hartă cu date meteorologice culese simultan în diferite localităţi, servind la stabilirea timpului probabil pentru următoarele ore sau zile. — Din fr. **synoptique.** Cf. germ. s y n o p t i s c h.

SINOSTÓZĂ s.f. Sutură a oaselor craniene. — Din fr. **synostose.**

SINOVIÁL, -Ă, *sinoviali, -e,* adj. Privitor la sinovie; care secretă sinovie. *Membrană sinovială.* [Pr.: *-vi-al*] — Din fr. **synovial.**

SINOVÍE s.f. Lichid seros, transparent, de culoare galbenă, secretat de membranele situate în cavitatea articulaţiilor cu scopul de a înlesni alunecarea oaselor unele peste altele. — Din fr. **synovie.**

SINOVÍTĂ, *sinovite,* s.f. Boală care constă în inflamarea unei membrane sinoviale. — Din fr. **synovite.**

SINTÁCTIC, -Ă, *sintactici, -ce,* adj. **1.** Care se referă la sintaxă, care aparţine sintaxei. **2.** (Substantivat, f.; în sintagma) *Sintactică poetică* = sintaxă poetică, v. *sintaxă.* — Din ngr. **sintaktikós,** fr. **syntactique.**

SINTAGMÁTIC, -Ă, *sintagmatici, -ce,* adj. Care se referă la sintagmă, al sintagmei. — Din fr. **syntagmatique.**

SINTÁGMĂ, *sintagme,* s.f. Unitate semantico-sintactică stabilă, formată dintr-un grup de două sau de mai multe cuvinte între care există raporturi de subordonare; *p. ext.* locuţiune; expresie. — Din fr. **syntagme.**

SINTALITÁTE s.f. Totalitatea particularităţilor esenţiale, edificatoare pentru profilul moral al unui grup; personalitate a unui colectiv. — Din fr. **syntalité,** engl. **syntality.**

SINTÁXĂ, *sintaxe*, s.f. Parte a gramaticii care studiază funcţiile cuvintelor şi ale propoziţiilor în vorbire şi care stabileşte regulile de îmbinare a cuvintelor în propoziţii şi a propoziţiilor în fraze. ✧ *Sintaxă poetică* = totalitatea procedeelor stilistice ale limbii literare care ţin de topica propoziţiei şi a frazei; sintactică poetică. ✦ Parte a logicii simbolice care constituie expunerea derivării expresiilor logice. — Din fr. **syntaxe,** lat. **syntaxis.**

SINTERIZÁ, *sinterizez,* vb. I. Tranz. A efectua operaţia de sinterizare. — Cf. germ. S i n t e r.

SINTERIZÁRE s.f. Procedeu de lipire a pulberilor metalice, ceramice etc., în urma încălzirii şi presării lor. ✦ Operaţie de realizare a unor piese prin încălzirea unor pulberi şi presarea lor în forme speciale. — V. **sinteriza.**

SINTÉTIC, -Ă, *sintetici, -ce,* adj. **1.** Care ţine de sinteză, privitor la sinteză; obţinut prin sinteză. ✧ *Spirit sintetic* = spirit care operează mai mult prin sinteză decât prin analiză, care face uşor sinteza lucrurilor. *Limbă sintetică* = limbă în care raporturile gramaticale se exprimă, de obicei, prin adăugarea de afixe la tema cuvintelor. **2.** (Despre produse chimice sau industriale) Fabricat pe cale artificială (din două sau din mai multe elemente). — Din fr. **synthétique.**

SINTETÍSM s.n. Faptul, însuşirea de a fi sintetic; caracter sintetic. — **Sintet**[ic] + suf. *-ism.*

SINTETIZÁ, *sintetizez,* vb. I. Tranz. A face, a realiza o sinteză, a uni prin sinteză. — Din fr. **synthétiser.**

SINTETIZÁRE, *sintetizări,* s.f. Acţiunea de *a sintetiza* şi rezultatul ei; *p. ext.* generalizare. — V. **sintetiza.**

SINTETIZÁT, -Ă, *sintetizaţi, -te*, adj. Rezultat dintr-o sinteză, expus într-o sinteză. — V. **sintetiza.**

SINTETIZATÓR, -OÁRE, *sintetizatori, -oare,* adj. Care sintetizează. — **Sintetiza** + suf. *-tor.*

SINTETIZÓR, *sintetizoare,* s.n. **1.** (Muz.) Instrument electronic complex folosit pentru generarea artificială a timbrurilor specifice instrumentelor clasice sau a unei infinităţi inedite de timbruri şi a unor efecte sonore, lărgind posibilităţile de expri - mare artistică. **2.** (În sintagma) *Sintetizor de vorbire* = **a)** aparat electronic complex care simulează funcţiile aparatului fonator uman, în scopul producerii vocii şi vorbirii pur artificiale; **b)** procesor electronic care reduce redundanţa semnalelor vorbirii umane în scopul manipulării lor cu maximă eficienţă în diferite sisteme. — Din fr. **synthétiseur.**

SINTÉZĂ, *sinteze,* s.f. **1.** Metodă ştiinţifică de cercetare a fenomenelor, bazată pe trecerea de la particular la general, de la simplu la compus, pentru a se ajunge la generalizare; îmbinare a două sau a mai multor elemente care pot forma un tot. ✦ (Concr.) Lucrare, operă care abordează datele esenţiale ale unei probleme, ale unei discipline etc. **2.** Operaţie prin care se obţine formarea unui compus chimic pornind de la elementele chimice componente sau de la compuşi mai simpli. **3.** (Fiz.) Combinare a culorilor rezultate din amestecul sau din suprapunerea a două sau a mai multor culori. ✦ Recompunere a elementelor în care a fost descompusă imaginea transmisă la distanţă. **4.** (În sintagma) *Sinteză a sunetelor* = **a)** tehnică de generare pe cale electronică a sunetelor prin intermediul unor parametri relevanţi; **b)** tehnică de procesare prin care se reduce redundanţa semnalelor vorbirii umane. — Din fr. **synthèse.**

SINTONÍE s.f. Egalitate în frecvenţa oscilaţiilor mai multor sisteme fizice oscilante. — Din fr. **syntonie.**

SINTONIZÁ, *sintonizez*, vb. I. Tranz. A realiza o sintonie; a acorda pe aceeaşi frecvenţă. — Din fr. **syntoniser.**

SINTONIZÁRE, *sintonizări,* s.f. Faptul de *a sintoniza;* acordare a două sisteme oscilante, în special de înaltă frecvenţă, pentru a oscila cu aceeaşi frecvenţă. — V. **sintoniza.**

SINUCÍDE, *sinucíd*, vb. III. Refl. A-şi lua singur viaţa, a se omorî; a-şi face (singur) seama. — **Sine** + **ucide** (după fr. *suicider).*

SINUCÍDERE, *sinucideri,* s.f. Acţiunea de *a se sinucide* şi rezultatul ei; suprimarea propriei vieţi. — V. **sinucide.**

SINUCIGÁŞ, -Ă, *sinucigaşi, -e,* s.m. şi f. Persoană care şi-a luat (sau a încercat să-şi ia) singură viaţa. — **Sine** + **ucigaş** (după fr. *suicidé).*

SINUÓS, -OÁSĂ, *sinuoşi, -oase*, adj. Care are o linie şerpuitoare, plină de cotituri; cotit; şerpuitor. ✦ Fig. (Despre caracterul oamenilor) Schimbător, şovăielnic; plin de reticenţe. [Pr.: *-nu-os*] — Din fr. **sinueux,** lat. **sinuosus.**

SINUOZITÁTE, *sinuozităţi,* s.f. (Adesea fig.) Curbă, cotitură a unui drum, a unui curs de apă etc. [Pr.: *-nu-o-*] — Din fr. **sinuosité.**

SÍNUS[1]**,** *sinusuri,* s.n. **1.** Cavitate neregulată situată în grosimea unui os cranian. **2.** Canal dilatat cu rol de colectare a sângelui venos sau arterial din regiunea respectivă. — Din fr., lat. **sinus.**

SÍNUS[2]**,** *sinusuri,* s.n. Funcţie trigonometrică egală cu raportul dintre lungimea ipotenuzei şi lungimea catetei opuse unghiului respectiv dintr-un triunghi dreptunghi. — Din fr. **sinus.**

SINUSOIDÁL, -Ă, *sinusoidali, -e,* adj. Care aparţine sinusoidei, privitor la sinusoidă; care are formă de sinusoidă. [Pr.: *-so-i-*] — Din fr. **sinusoidal.**

SINUSOÍDĂ, *sinusoide,* s.f. Curbă care reprezintă valorile sinusului[2] în funcţie de valorile unghiului respectiv. — Din fr. **sinusoïde.**

SINUZÁL, -Ă, *sinuzali, -e,* adj. Care aparţine sinusului[1], privitor la sinus[1]. — Din fr. **sinusal.**

SINUZÍTĂ, *sinuzite,* s.f. Boală care constă în inflamarea acută sau cronică a mucoasei care căptuşeşte sinusurile[1] nazale. — Din fr. **sinusite.**

SIONÍSM s.n. Mişcare naţională, politică şi religioasă a poporului evreu, apărută în Europa la sfârşitul sec. XIX, vizând reînfiinţarea statului evreu pe teritoriul antic al Israelului şi al Iudeii. [Pr.: *si-o-*] — Din fr. **sionisme.**

SIONÍST, -Ă, *sionişti, -ste*, s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al sionismului. **2.** Adj. Care aparţine sionismului sau adepţilor lui, privitor la sionism sau la adepţii lui. [Pr.: *si-o-*] — Din fr. **sioniste.**

SÍPET, *sipete*, s.n. Cufăr de lemn (înflorat sau vopsit simplu, cu capac boltit şi ferecat cu cercuri de fier) în care se păstrează haine sau obiecte de valoare. [Acc. şi: *sipét*] — Din tc. **sepet.**

SIPEŢÉL, *sipeţele,* s.n. Diminutiv al lui *sipet.* — **Sipet** + suf. *-el.*

SIPÍCĂ, *sipici,* s.f. Numele a două plante erbacee, una cu tulpina ramificată, cu frunze păroase şi cu flori albe-albăstrui *(Cephalaria transsilvanica),* cealaltă cu flori gălbui-roşietice, folosită în medicină *(Scabiosa ochroleuca).* — Cf. sl. š i p ŭ k ŭ „trandafir".

SIR s.m. **1.** (În Marea Britanie) Titlu care precedă prenumele cavalerilor şi al baronilor; persoană având acest titlu. **2.** (În ţările de limbă engleză) Termen de adresare corespunzător lui „domnule". [Pr.: *sör*] — Cuv. engl.

SÍRE s.m. voc. Titlu cu care cineva se adresează unui rege sau împărat. — Din fr. **sire.**

SIREÁC, -Ă adj. v. **sărac.**

SIREÁP, -Ă, *sirepi, -e*, adj. **1.** (Rar; despre cai) Iute, năvalnic, greu de stăpânit; sălbatic. **2.** (Reg.; în sintagma) *Floare sireapă* = semn alb pe care îl au unii cai în frunte. [Var.: (reg.) **sirép, sireápă** adj.] — Din sl. **sverěpŭ.**

SIRÉC, *sirecuri*, s.n. (Reg.) Reţea cu ochiuri largi care se adaugă volocului obişnuit pentru a prinde mai uşor peştele. — Et. nec.

SIREICÁN, -Ă adj., s.m. şi f. v. **sărăcan.**

SIRÉNĂ, *sirene,* s.f. **I. 1.** Aparat (acţionat cu aburi, cu aer comprimat etc.) care produce sunete de mare intensitate şi cu care se dau semnale în fabrici, în navigaţie etc. ✦ Sunetul emis de un astfel de aparat. **2.** Aparat format dintr-un disc prevăzut cu mai multe găuri, prin care se trece un curent de aer şi care serveşte la determinarea înălţimii unui sunet prin comparare cu alte sunete. **II.** (În mitologia greacă) Fiinţă fabuloasă închipuită ca o femeie, cu picioare şi aripi de pasăre, mai târziu cu coadă de peşte, care, prin cântecele ei, ademenea pe corăbieri în locuri primejdioase, unde aceştia îşi găseau moartea. ✦ Fig. Femeie seducătoare. — Din fr. **sirène,** it. **sirena,** lat. **siren, -enis.**

SIRENIÁN, *sirenieni,* s.m. (La pl.) Ordin de mamifere acvatice cu corpul în formă de torpilă, cu coada dispusă în plan orizontal şi cu membrele anterioare transformate în lopeţi înotătoare *(Sirenia);* (şi la sg.) animal care face parte din acest ordin. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **sirénien.**

SIRÉP, SIREÁPĂ adj. v. **sireap.**

SIRIÁN, -Ă, *sirieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Siriei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Siriei sau sirienilor (**1**), privitor la Siria ori la sirieni. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de sirieni (**1**). [Pr.: *-ri-an*] — **Siria** (n. pr.) + suf. *-ean.* Cf. fr. s y r i e n.

SIRIMÁN, -Ă adj. v. **sărman.**

SIRÍNGĂ s.f. v. **seringă.**

SÍRINX, *sirinxuri*, s.n. Organ al păsărilor cu rol în producerea sunetelor. — Din fr. **syrinx.**

SIRMAIÁ s.f. v. **sermaia.**

SIRÓCO s.n. Vânt cald și uscat care bate pe coastele Mării Mediterane dinspre deșerturile Africii de Nord. [Scris și: *sirocco*] — Din fr. **sirocco.**

SIROLÓG, -Ă, *sirologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în sirologie. — Din germ. **Syrolog.**

SIROLOGÍE s.f. Studiu al limbii, istoriei și antichităților siriene. — Din germ. **Syrologie.**

SIRÓP, (**2**) *siropuri*, s.n. **1.** Soluție densă, obținută din zahăr și apă sau din suc de fructe ori de plante, folosită ca băutură răcoritoare (în amestec cu sifon), ca adaos la pregătirea unor dulciuri sau, în farmacie, la prepararea unor medicamente. **2.** Sort, porție de sirop (**1**). — Din fr. **sirop.**

SIROPÁ, *siropez,* vb. I. Tranz. A îmbiba, a amesteca cu sirop. — Din **sirop.**

SIROPÁRE, *siropări*, s.f. (Rar) Acțiunea de *a siropa*. — V. **siropa.**

SIROPÁT, -Ă, *siropați, -te*, adj. (Rar) Însiropat. — V. **siropa.**

SIROPÓS, -OÁSĂ, *siropoși, -oase,* adj. Care are gustul sau consistența siropului. ✦ Fig. (Peior.) Plin de sentimentalism dulceag; fad. — **Sirop** + suf. *-os* (după fr. *sirupeux*).

SISÁL, *sisali*, s.m. Plantă textilă cultivată în regiunile tropicale, cu tulpina foarte scurtă și frunze lungi crescute în rozetă, din care se extrag fibre foarte rezistente *(Agave sisalana)*. ✦ Fibră textilă asemănătoare cu manila, obținută din frunzele plantei descrise mai sus și folosită pentru confecționarea sforilor, a funiilor etc. — Din fr. **sisal.**

SISÍFIC, -Ă, *sisifici, -ce,* adj. Care cere eforturi îndelungate, istovitoare și zadarnice. — **Sisif** (n. pr.) + suf. *-ic.*

SISINÉL, *sisinei*, s.m. (Mai ales la pl.) **1.** (Și în sintagma *sisinei de munte*) Plantă erbacee cu floare solitară albă *(Pulsatilla alba).* **2.** Dedițel *(Pulsatilla pratensis, Pulsatilla vulgaris).* — Et. nec.

SISMOTERAPÍE s.f. v. **seismoterapie.**

SISTÁ, *sistez,* vb. I. Tranz. A înceta (vremelnic sau definitiv) o activitate; a întrerupe, a suspenda, a opri. — Din lat. **sistere,** germ. **sistieren.**

SISTÁRE, *sistări,* s.f. Acțiunea de *a sista* și rezultatul ei; oprire, încetare, întrerupere, suspendare. — V. **sista.**

SISTÉM, *sisteme,* s.n. **1.** Ansamblu de elemente (principii, reguli, forțe etc.) dependente între ele și formând un întreg organizat, care pune ordine într-un domeniu de gândire teoretică, reglementează clasificarea materialului într-un domeniu de științe ale naturii sau face ca o activitate practică să funcționeze potrivit scopului urmărit. ✧ *Sistem informațional* = ansamblu de procedee și mijloace de colectare, prelucrare și transmitere a informației necesare procesului de conducere a întreprinderilor, instituțiilor, ministerelor etc. ✦ Totalitatea relațiilor pe baza cărora este constituit un sistem (**1**). **2.** Totalitatea depozitelor formate în decursul unei perioade geologice. **3.** Metodă de lucru, mod de organizare a unui proces, a unei operații, fel de a lucra; normă, obicei. ✧ *Sistem Braille* = metodă de scriere pentru orbi, cu litere tipografice speciale scoase în relief pentru a putea fi pipăite. **4.** Model, tip, tipar; marcă (de fabrică). **5.** (În sintagma) *Sistem audio* = combină muzicală. [Var.: (rar) **sistémă** s.f.] — Din fr. **système,** lat. **systema.**

SISTEMÁTIC, -Ă, *sistematici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care se bazează pe un anumit sistem sau are în vedere constituirea unui sistem, care se referă la un sistem sau este alcătuit după un anumit sistem. ✦ (Substantivat, f.) Mod de împărțire, de sistematizare. ✦ (Adesea adverbial) Care se efectuează după un plan, după o metodă dinainte gândită; metodic, organizat; *p. ext.* care se exercită cu stăruință și cu perseverență. **2.** S.f. (Biol.) Știință care studiază diversitatea organismelor vegetale și animale, diferențele și înrudirile dintre ele; taxonomie. — Din fr. **systématique.**

SISTEMATICIÁN, -Ă, *sistematicieni, -e,* s.m. și f. Specialist în sistematică. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **systématicien.**

SISTEMATIZÁ, *sistematizez,* vb. I. Tranz. A dispune elementele unei științe, ale unei doctrine, ale unei expuneri într-un tot unitar, organizat, într-un sistem; a efectua o sistematizare. ✦ A organiza o activitate practică după o metodă rațională sau după un plan bine chibzuit. ✦ A transforma și a organiza un sistem tehnic existent, pentru a corespunde anumitor cerințe moderne. — Din fr. **systématiser.**

SISTEMATIZÁRE, *sistematizări,* s.f. Acțiunea de *a sistematiza* și rezultatul ei; aranjare, ordonare, clasare (a unui material) după un anumit sistem. ✦ Ansamblu de măsuri tehnice, economice și legislative referitoare la spațiile de locuit, la desfășurarea activității, la repaus, la circulația oamenilor etc., care au drept scop asigurarea unor condiții de viață optime pentru populația de pe un anumit teritoriu. ✦ Ramură a urbanismului care se ocupă cu proiectarea și reorganizarea științifică a așezărilor urbane și rurale în scopul creării condițiilor optime de viață pentru populație. — V. **sistematiza.**

SISTEMATIZÁT, -Ă, *sistematizați, -te,* adj. Care este organizat, reunit, dispus într-un sistem. *Noțiuni sistematizate.* ✦ (Despre orașe) Înzestrat cu lucrări edilitare efectuate după un plan vast. — V. **sistematiza.**

SISTÉMĂ s.f. v. **sistem.**

SÍSTOLĂ, *sistole,* s.f. Contracție fiziologică periodică, ritmică a musculaturii inimii, în timpul căreia sângele este expulzat din ventricule în artera pulmonară și în aortă, iar din auricule în ventricule. — Din fr. **systole.**

SISTÓLIC, -Ă, *sistolici, -ce,* adj. Care ține de sistolă, privitor la sistolă; care are loc în timpul sistolei. — Din fr. **systolique.**

SÍSTRU, *sistre*, s.n. Instrument muzical la vechii egipteni, alcătuit dintr-o lamă metalică curbată în formă ovoidală, cu capetele unite, prevăzute cu un mâner și având, de-a curmezișul curburii, bare metalice mobile care, prin atingere sau lovire cu o vergea de fier, produceau sunete. — Din fr. **sistre,** lat. **sistrum.**

SIT, *situri,* s.n. **1.** Peisaj pitoresc. **2.** Configurația unui loc ocupat de un oraș. ✧ *Sit arheologic* = șantier unde au loc săpături și cercetări arheologice. *Sit de conservare* = arie naturală protejată. — Din fr., engl. **site.**

SITÁR¹, *sitari*, s.m. Pasăre călătoare de mărimea unui porumbel, cu ciocul lung, drept și subțire și cu pene cafenii, căutată de vânători pentru carnea ei gustoasă *(Scolopax rusticola).* — Et. nec.

SITÁR², *sitari,* s.m. Meseriaș care face site; vânzător de site. — **Sită** + suf. *-ar.*

SITÁV, -Ă adj. v. **siteav.**

SÍTĂ, *site,* s.f. **1.** Țesătură de fire metalice sau textile ori tablă perforată, cu ochiuri de dimensiuni foarte mici, prinsă pe un cadru și folosită la separarea prin cernere a materialelor granuloase sau pulverulente. ✦ Spec. Obiect de gospodărie format dintr-o țesătură de fire metalice sau textile fixată într-un cadru circular de lemn sau de metal și care servește la cernut făină, mălai, la pasat legume ori fructe, la strecurat lichide etc. ✧ Expr. *A ploua ca prin sită* = a ploua mărunt și des. *A vedea* (sau *a zări*) *ca prin sită* = a vedea neclar, încețoșat, ca printr-o pânză. *A trece* (pe cineva sau ceva) *prin sită* = a examina (pe cineva sau ceva) în mod temeinic, cu de-amănuntul și în mod critic. ✦ *Os cu sită* = bucată de os de vită cu aspect poros. ✦ Pânză deasă de sârmă, așezată ca protecție la ferestre, la dulapuri, la ventilatoare etc. **2.** Manșon făcut dintr-o țesătură de bumbac impregnată cu o soluție chimică, care se aplică deasupra flăcării la lămpile cu gaz aerian, pentru a obține o lumină mai vie. ✦ Grilă (la lămpile de radio). **3.** (În sintagma) *Sită fotografică* = dispozitiv optic format dintr-o combinație de linii sau de puncte trasate pe o placă de sticlă și care se așază în fața peliculei sau a plăcii fotografice pentru divizarea imaginii. **4.** (Bot.; în compusul) *Sita-zânelor* = plantă erbacee cu flori albe păroase și cu țepi la extremități *(Carlina acanthifolia).* — Din sl. **sito.**

SITĂRÚȘ, *sităruși,* s.m. Diminutiv al lui *sitar¹*. — **Sitar¹** + suf. *-uș.*

SITE, *site-uri,* s.n. Loc în care se pot accesa informații utile (texte, imagini, sunete, programe) într-o rețea de calculatoare, de obicei internet. [Pr.: *sait*] — Din engl. **site.**

SITEÁV, -Ă, *siteavi, -e*, adj. (Reg.; despre glas; *p. ext.* despre oameni) Răgușit. [Var.: **sitáv, -ă** adj.] — Et. nec.

SITIOFOBÍE s.f. v. **sitofobie.**

SITIOMANÍE s.f. v. **sitomanie.**

SITÍȘCĂ, *sitiști,* s.f. (Reg.) Vas de forma unui trunchi de con, cu fundul perforat, folosit în gospodărie la strecurarea laptelui și a altor lichide; strecurătoare. ✦ Strecurătoare pentru ceai. — **Sită** + suf. *-ișcă.*

SITIȘOÁRĂ, *sitișoare*, s.f. Diminutiv al lui *sită;* sitiță. — **Sită** + suf. *-ișoară.*

SITÍȚĂ, *sitițe,* s.f. (Rar) Sitișoară. — **Sită** + suf. *-iță.*

SITOFOBÍE, *sitofobii,* s.f. Stare patologică care constă în frica de mâncare și care apare în unele boli mintale. [Var.: **sitiofobíe** s.f.] — După fr. **sitiophobie.**

SITOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu studiul alimentelor. — După fr. **sitiologie.**

SITOMANÍE, *sitomanii,* s.f. Stare patologică manifestată prin dorința de a mânca continuu. [Var.: **sitiomaníe** s.f.] — După fr. **sitiomanie.**

SITRONÁDĂ s.f. v. **citronadă.**

SITUÁ, *situez,* vb. I. Refl. A ocupa un anumit loc într-o ordine, într-o ierarhie; *p. ext.* a lua o anumită atitudine față de o problemă dată; a acționa de pe o anumită poziție. ✦ Tranz. A așeza într-un anumit loc; a indica, a desemna locul cuiva. [Pr.: *-tu-a*] — Din fr. **situer.**

SITUÁRE, *situări,* s.f. Acțiunea de *a (se) situa* și rezultatul ei. [Pr.: *-tu-a-*] — V. **situa.**

SITUÁT, -Ă, *situați*, *-te*, adj. (Despre oameni) Cu o bună situație materială; bogat, cu avere. [Pr.: *-tu-at*] — V. **situa.**

SITUÁȚIE, *situații,* s.f. **1.** Totalitatea împrejurărilor care determină la un moment dat condițiile existenței unei ființe, a unei colectivități, a unei activități; stare de fapt care decurge de aici pentru cineva sau ceva. ✧ Expr. *A fi la înălțimea situației* = a corespunde pe deplin unei misiuni încredințate. *A te pune în situația cuiva* = a încerca să înțelegi împrejurările în care se află altul, pentru a-ți da seama de modul lui de a gândi sau de a reacționa. *A fi stăpân* (sau *călare) pe situație* = a domina o situație în împrejurări critice, a fi sigur de ceva, a ști să se descurce (într-o situație dificilă). ✦ (În sintagma) *Situație limită* = situație excepțională, la extremă, aparent fără ieșire, care impune luarea fără întârziere a unei hotărâri radicale. ✦ Poziție socială, materială sau morală în care se află cineva. ✧ Expr. *A-i face cuiva o*

situație = a ajuta pe cineva să ajungă la o poziție socială, materială și morală bună. ✦ (Concr.) Avere. ✦ Fig. Dispoziție, stare sufletească. **2.** Prezentare detaliată a unor date privind rezultatele unei activități economice sau financiare dintr-un domeniu (comparativ cu sarcinile planificate); raport; inventar. ✦ Document în care se prezintă o stare de lucruri, mersul unor lucrări etc. **3.** (Rar) Așezare, poziție a unui teren, a unei localități etc. [Pr.: *-tu-a-.* — Var.: (înv.) **situațiúne** s.f.] — Din fr. **situation.**

SITUAȚIONÁL, -Ă, *situaționali, -e,* adj. Care se referă la o situație, care este legat de o circumstanță. [Pr.: *-tu-a-ți-o-*] — Din fr. **situationel.**

SITUAȚIÚNE s.f. v. **situație.**

SITÚLĂ, *situle*, s.f. (Rar) Vas cu toartă pentru scos apă. — Din lat. **situla,** fr. **situle.**

SIV, -Ă, *sivi, -e,* adj. (Reg.) De culoare cenușie, sură; (despre părul oamenilor) cărunt. — Din bg., sb. **siv.**

SÍXTĂ, *sixte,* s.f. Poziție a brațului înarmat, întâlnită în scrimă, la probele de floretă și de spadă. — Din fr. **sixte.**

SIZIGÍE s.f. (Astron.) Conjuncția sau opoziția unei planete cu Soarele. ✧ *Maree de sizigie* = maree care coincide cu Luna nouă sau plină. — Din fr. **syzygie.**

SKATE, *skate-uri,* s.n. Patină pe rotile. [Pr.: *scheĭt*] — Din engl. **skate.**

SKATEBOARD, *skateboarduri,* s.n. Planșă alungită, prevăzută cu role, utilizată pentru deplasarea rapidă prin alunecare, în scop de agrement și sport. [Pr.: *scheĭtbord*] — Din engl. **skateboard.**

SKATING, (**2**) *skatinguri*, s.n. **1.** Patinaj cu patine pe rotile. **2.** P. restr. Skateboard. [Scris și: *scheting.* — Pr.: *scheĭting*] — Din engl., fr. **skating.**

SKEET s.n. (Sport) Probă de tir constând în ochirea talerelor aruncate din șanț. [Pr.: *schit*] — Cuv. engl.

SKÍNHEAD, *skinhead,* s.n. Tânăr ras în cap, în semn de adeziune la ideologiile războinice, care adoptă un comportament agresiv, xenofob și rasist. [Pr.: *-hed*] — Din engl. **skinhead.**

SKLERÓN s.n. Aliaj ușor și dur pe bază de aluminiu. — Din germ. **Skleron.**

SLAB, -Ă, *slabi, -e,* adj. **1.** (Despre oameni și animale sau despre părți ale corpului lor) Care nu are un strat (consistent) de grăsime sub piele; uscățiv. ✦ (Despre carne) Fără grăsime; macră. ✦ (Despre mâncăruri, alimente) Care conține sau are puțină grăsime; sărac în grăsimi. **2.** (Despre ființe) Lipsit de putere fizică, de rezistență; debil. ✦ (Despre organe ale corpului, despre facultăți intelectuale etc.) Care nu funcționează normal, care nu-și îndeplinește bine funcția. *Memorie slabă. Vedere slabă.* ✦ Fig. Lipsit de tărie morală, de fermitate, de energie. ✧ Expr. *Slab de fire* (sau, rar, *de caracter, de inimă, de duh)* = fără voință, ușor influențabil. *Slab de înger* = lipsit de energie morală, care se pierde ușor cu firea; fricos. **3.** Lipsit de tărie, de intensitate; cu intensitate redusă. ✦ (Despre obiecte) Lipsit de trăinicie, de soliditate, puțin rezistent. ✧ Expr. *Slabă nădejde!* = puțin probabil, puține șanse de reușită. ✦ (Despre soluții, amestecuri) Care cuprinde elementele caracteristice în cantitate redusă; diluat. *Acid slab.* **4.** Fig. (Despre creații artistice, științifice) Lipsit de valoare, de calități; mediocru. ✦ Care nu convinge, lipsit de temei. ✦ (Despre oameni; cu determinări introduse prin prep. „la" indicând domeniul) Care este puțin pregătit, puțin înzestrat pentru... **5.** (Rar; despre pământ) Neroditor. — Din sl. **slabŭ.**

SLAD s.n. (Reg.) Malț. — Din bg., sb. **slad.**

SLÁDNIȚĂ, *sladnițe,* s.f. (Reg.) Loc adăpostit, pivniță unde se păstrează sau se usucă sladul. — **Slad** + suf. *-niță.*

SLAI, *slaiuri,* s.n. (Pop.) **1.** Fiecare dintre cele două scânduri care leagă tălpile unei sănii; oplean. **2.** Fiecare dintre scândurile care formează părțile laterale ale unei ambarcațiuni. ✦ Scândura care formează marginea de sus a unei luntre. **3.** Poliță în perete pe care se țin lucruri de gospodărie. **4.** Fiecare dintre stâlpii care susțin podul morii. — Et. nec.

SLÁLOM, *slalomuri*, s.n. Coborâre pe schiuri într-o succesiune de viraje. ✦ Probă din schiul alpin care constă în coborârea în două manșe a unei pante, prin anumite puncte de trecere obligatorii (denumite porți). ✧ *Slalom nautic* = ramură din sportul nautic care constă în parcurgerea unui traseu, cu caiacul sau cu canoia, pe ape curgătoare și tumultuoase, printre obstacole suspendate deasupra apei. — Din fr. **slalom.**

SLALOMÍST, -Ă, *slalomiști, -ste,* s.m. și f. Schior specializat în slalom. — **Slalom** + suf. *-ist.*

SLÁNĂ, *slane,* s.f. (Reg.) Slănină. — Cf. magh. s z a l o n n a.

SLAP s.n. (Muz.) Efect sonor obținut la contrabas prin lovirea gâtului instrumentului. [Pr.: *slep*] — Cuv. engl.

SLASH, *slash-uri,* s.n. Semn grafic (și de punctuație) sub forma unei bare oblice având înălțimea unei litere majuscule. [Pr.: *sleș*] — Din engl. **slash.**

SLÁTINĂ, *slatine,* s.f. **1.** Izvor de apă (minerală) sărată; saramură. ✦ Teren mlăștinos și sărat. **2.** Mâncare prea sărată. — Din sl. **slatina.**

SLAV, -Ă, *slavi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Rusia, Ucraina, Bielorusia, Polonia, Bulgaria, Cehia, Slovacia, Serbia; slavon (**1**);. **2.** Adj. Care aparține slavilor (**1**), care se referă la slavi; slavic, slavonesc, slavon (**2**), slavonicesc. ✧ *Limba slavă* (și substantivat, f.) = **a)** limba slavonă; **b)** fiecare dintre limbile popoarelor slave (**2**). ✦ (Substantivat, f.; în sintagma) *Slavă veche (bisericească)* = limba textelor slave religioase (traduceri slave din cărțile grecești de cult din sec. IX–XI). — Din fr. **slave.**

SLÁVĂ, *slăvi,* s.f. **1.** (Mai ales la sg.) Glorie, faimă, renume. ✦ Laudă, preamărire, proslăvire. ✧ Expr. *Slavă Domnului* sau *slavă ție, Doamne!* exclamație prin care cineva își exprimă satisfacția pentru reușita unui lucru. **2.** Înaltul cerului, văzduh. ✧ Expr. *A ridica casa în slavă* = a face zgomot, tărăboi. **3.** (Bis.) Măreție, grandoare a divinității. **4.** (Înv; construit cu dativul; cu valoare de prepoziție) Grație..., datorită..., mulțumită... — Din sl. **slava.**

SLÁVIC, -Ă, *slavici, -ce,* adj. (Înv.) Slav (**2**). — **Slav** + suf. *-ic.*

SLAVÍSM, *slavisme,* s.n. Cuvânt, expresie, construcție împrumutate dintr-o limbă slavă de altă limbă (și neasimilate). — Din fr. **slavisme,** germ. **Slawismus.**

SLAVÍST, -Ă, *slaviști, -ste,* s.m. și f. Specialist în slavistică. — Din fr. **slaviste,** germ. **Slawist.**

SLAVÍSTICĂ s.f. Știință care studiază limba, literatura, cultura, istoria și felul de viață al popoarelor slave. — Din germ. **Slawistik.**

SLAVIZÁ, *slavizez,* vb. I. Refl. și tranz. A deveni sau a face pe cineva să devină slav, a adopta sau a face pe cineva să adopte limba și obiceiurile slavilor. — Din fr. **slaviser.**

SLAVIZÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) slaviza* și rezultatul ei. — V. **slaviza.**

SLAVOFÍL, -Ă, *slavofili, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care are simpatie deosebită pentru popoarele slave, pentru cultura și civilizația lor; care este partizan al apropierii culturale și politice de popoarele și statele slave. **2.** S.m. și f. Simpatizant al culturii și civilizației slave. — Din fr. **slavophile.**

SLAVOFÓB, -Ă, *slavofobi, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care este potrivnic slavilor. **2.** S.m. și f. Adversar al apropierii culturale, economice și politice de popoarele și statele slave. — Din fr. **slavophobe.**

SLAVÓN, -Ă, *slavoni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (Înv.) Slav (**1**). **2.** Adj. Care aparține slavilor (**1**), referitor la slavi; slav (**2**), slavic, slavonesc, slavonicesc. ✧ *Limba slavonă* (și substantivat, f.) = limba slavă bisericească și literară dezvoltată din slava veche bisericească și utilizată în Evul Mediu ca limbă liturgică și de cancelarie în Rusia, Serbia, Bulgaria și în Țările Române. ✦ (Despre caractere grafice) Chirilic. — Din fr. **slavon.**

SLAVONÉSC, -EÁSCĂ, *slavonești,* adj. (Înv.) Slavon (**2**). — **Slavon** + suf. *-esc.*

SLAVONÉȘTE adv. În limba slavonă. — **Slavon** + suf. *-ește.*

SLAVONICÉSC, -EÁSCĂ, *slavonicești,* adj. (Înv.) Slavon (**2**). — **Slavon** + suf. *-icesc.*

SLAVONÍE s.f. (Înv.; în loc. adv.) *Pe slavonie* = în limba slavonă. — **Slavon** + suf. *-ie.*

SLAVONÍSM, (**1**) *slavonisme,* s.n. **1.** Element de limbă de origine slavonă pătruns în altă limbă (și neasimilat). **2.** Influență slavonă asupra limbii, literaturii, culturii unui popor. — **Slavon** + suf. *-ism.*

SLAVOSLOVÍ, *slavoslovesc,* vb. IV. Tranz. (Bis.) A slăvi, a preamări pe Dumnezeu. — Din sl. **slavosloviti.**

SLĂBĂCIÚNE s.f. v. **slăbiciune.**

SLĂBĂNÓG, -OÁGĂ, *slăbănog, -oage,* adj., s.m. **I.** Adj. **1.** (Adesea substantivat) Slab la trup, uscățiv. **2.** Lipsit de putere, de vlagă; debil. **II.** S.m. Plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cărnoasă, cu frunze ovale dințate și cu flori galbene punctate cu roșu, cu un pinten, folosită în medicină *(Impatiens noli-tangere).* — Din bg. **slabonoga.**

SLĂBĂNOGÍ, *slăbănogesc,* vb. IV. Intranz. și refl. (Înv.) A-și pierde puterea, vigoarea; a slăbi (**2**). — Din **slăbănog.**

SLĂBĂNOGÍT, -Ă, *slăbănogiți, -te,* adj. (Înv.) Care și-a pierdut puterea, vigoarea; slăbit, istovit. ✦ (Rar; despre glas, sunete) Lipsit de intensitate, stins. — V. **slăbănogi.**

SLĂBĂTÚRĂ, *slăbături,* s.f. (Fam.) Om (sau animal) foarte slab, lipsit de putere, de vlagă. — **Slab** + suf. *-ătură.*

SLĂBÍ, *slăbesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre ființe) A pierde din greutate, a deveni (mai) slab (**1**). **2.** Intranz. (Despre ființe) A pierde din forță, din putere, din rezistență. ✦ (Despre organe ale corpului, despre facultăți fizice, psihice etc.) A nu mai funcționa normal. ✦ (Despre abstracte) A pierde din intensitate, a se diminua; (despre procese, acțiuni) a-și încetini ritmul, a se domoli. **3.** Tranz. A face să fie mai puțin strâns, mai puțin încordat, a da drumul din strânsoare; a lăsa liber, a slobozi. ✧ Expr. *A nu slăbi pe cineva* = a nu lăsa în pace pe cineva; a urmări de aproape, a ține din scurt. — Din **slab.** Cf. bg. s l a b j a, sb. s l a b i t i.

SLĂBICIÚNE, (**3, 4**) *slăbiciuni,* s.f. **1.** Faptul de a fi slab (**1**), uscățiv; *p. ext.* lipsă de forță fizică. ✦ Stare, senzație (trecătoare) de sleire, de pierdere a puterilor; sfârșeală. **2.** Fig. Lipsă de energie, de fermitate. **3.** Fig. (Mai ales la pl.) Defect, lipsă, scădere, cusur. **4.** Fig. Pornire, înclinație pentru cineva sau ceva; afecțiune: *p. ext.* pasiune. **5.** (Rar) Lipsă de valoare, de merite, de pregătire. [Var.: **slăbăciúne** s.f.] — **Slăbi** + suf. *-ciune.*

SLĂBÍRE, *slăbiri,* s.f. Faptul de *a slăbi;* pierdere a greutății sau a puterii; slăbit[1].—V. **slăbi.**

SLĂBÍT[1] s.n. Faptul de *a slăbi;* slăbire. — V. **slăbi.**

SLĂBÍT[2], -Ă, *slăbiți, -te,* adj. **1.** Care a pierdut din grăsime, din greutate; care a devenit slab. **2.** Lipsit de putere, de energie; istovit. ✦ (Despre organe ale corpului,

facultăți ale omului etc.) Care nu-și mai îndeplinește bine funcția, atins de o infirmitate; debilitat. — V. **slăbi.**

SLĂBÚȚ, -Ă, *slăbuți*, *-e,* adj. Diminutiv al lui *slab.* — **Slab** + suf. *-uț.*

SLĂDĂRÍE, *slădării,* s.f. (Reg.) Clădire, încăpere special amenajată în care se prepară sladul. — **Slad** + suf. *-ărie.*

SLĂNÍNĂ, *slănini,* s.f. Strat de grăsime între pielea și carnea porcului; parte, bucată din această grăsime, conservată și preparată ca aliment (cu adaos de sare ori de boia sau afumată) sau care se topește, devenind untură. [Pl. și: *slănine*] — Din bg., sb. **slanina.**

SLĂNINÚȚĂ, *slăninuțe,* s.f. Diminutiv al lui *slănină.* — **Slănină** + suf. *-uță.*

SLĂTINÉAN, -Ă, *slătineni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Slatina. **2.** Adj. Care aparține municipiului Slatina sau slătinenilor (**1**), referitor la municipiul Slatina ori la slătineni. — **Slatina** (n. pr.) + suf. *-ean.*

SLĂTINEÁNCĂ, *slătinence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Slatina. — **Slătinean** + suf. *-că.*

SLĂVÍ, *slăvesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A glorifica pentru merite deosebite; a preamări, a lăuda. **2.** A iubi peste măsură, a venera, a adora. — Din sl. **slaviti.**

SLĂVÍRE, *slăviri,* s.f. Faptul de *a slăvi*; preamărire, laudă; adorare, venerare. — V. **slăvi.**

SLĂVÍT, -Ă, *slăviți, -te,* adj. **1.** Preamărit pentru merite deosebite; glorificat. ✧ (Ca formulă de reverență) *Slăvite stăpâne*. **2.** Renumit, vestit; celebru. — V. **slăvi.**

SLEÍ, *sleiesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre substanțe grase; la pers. 3) A se închega, a se solidifica (prin răcire). ✦ (Pop.; despre apă și alte lichide) A îngheța. **2.** Tranz. A seca o fântână (pentru a o curăța). ✦ Fig. A secătui pe cineva sau ceva de...; a istovi, a epuiza. — Din sl. **sŭlijati.**

SLEÍRE, *sleiri,* s.f. Faptul de *a (se) slei; fig.* istovire, extenuare, epuizare. — V. **slei.**

SLEÍT[1] s.n. Scoatere a apei dintr-o fântână (pentru a o curăța). — V. **slei.**

SLEÍT[2], -Ă, *sleiți, -te,* adj. **1.** (Despre substanțe grase) Solidificat prin răcire, închegat. ✦ (Despre mâncăruri grase) Cu grăsimea sleită (**1**) prin răcire. ✦ (Pop.; despre lichide) Înghețat. **2.** (Reg.; despre fasole, mazăre) Frecat[2], făcăluit[2]. **3.** (Despre fântâni) Secat, golit de apă (pentru curățare). ✦ Fig. Secătuit de puteri; sfârșit[2]. — V. **slei.**

SLIM s.n. v. **slin.**

SLIMUÍ, *slimuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A pune la cale; a întocmi, a urzi. — Et. nec.

SLIMUÍRE, *slimuiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a slimui* și rezultatul ei. — V. **slimui.**

SLIMUÍT, -Ă, *slimuiți, -te,* adj. (Înv.) Întocmit, urzit, pus la cale. — V. **slimui.**

SLIN, *slinuri*, s.n. (Reg.) Strat de murdărie de pe pielea nespălată, de pe îmbrăcămintea purtată mult și neîngrijită sau de pe obiectele mult folosite și necurățate; jeg. [Var.: **slim** s.n.] — Din sb. **slina.**

SLINÓS, -OÁSĂ, *slinoși, -oase,* adj. Plin de slin; jegos, soios. — **Slin** + suf. *-os.*

SLIP, *slipuri*, s.n. **1.** Chiloți de baie foarte scurți. **2.** Plan înclinat folosit pentru lansarea hidroavioanelor de pe sol pe apă. — Din fr., engl. **slip.**

SLIPMÉTRU, *slipmetre*, s.n. Sistem folosit la măsurarea mecanică a alunecării motoarelor asincrone. — Din fr. **slipmètre.**

SLÓBOD, -Ă, *slobozi, -de,* adj. (Pop.; în concurență cu *liber)* **1.** (Despre oameni) Care se bucură de deplinătatea drepturilor politice și cetățenești; liber. ✦ (Despre popoare, state) Independent, neatârnat. ✦ (Despre orașe) Autonom. **2.** (Despre oameni) Care se găsește în stare de libertate, care nu este închis, întemnițat. ✦ (Despre animale) Lăsat în libertate. **3.** Care nu este supus nici unei constrângeri, nici unei îngrădiri; care are posibilitatea de a acționa în anumite împrejurări după propria sa voință sau dorință, care nu este împiedicat să facă un anumit lucru. ✧ Expr. *E slobod* = e permis, e îngăduit. *A avea mână slobodă* = a fi darnic, generos. *Cu inima slobodă* = liniștit, împăcat. *A rămâne pe voia slobodă a cuiva* sau *a ceva* = a fi la dispoziția cuiva sau a ceva. ✦ (Adverbial) În voie, nestingherit. **4.** (Despre oameni și manifestările, cuvintele lor) Lipsit de rezervă, de măsură; prea familiar; indecent, licențios. ✧ Expr. *A fi slobod la* (sau *de) gură* = a vorbi prea mult și fără sfială, depășind limitele bunei-cuviințe. **5.** (Despre drumuri) Pe care se poate trece fără obstacole; pe care nu sunt impuse restricții. ✦ (Despre locuri, scaune) Pe care nu l-a ocupat nimeni; gol. **6.** (Despre timp) De care se poate dispune, în care ești scutit de obligațiile obișnuite. **7.** (Despre lucruri care leagă, fixează, strâng etc.) Care permite mișcări, care nu strânge; *p. ext.* larg. ✧ Expr. *A da* (cuiva) *frâu slobod* = a da (cuiva) libertate, a lăsa (pe cineva) în voie, să facă ce dorește. **8.** (Substantivat, f.; în loc. adv.) *Cu sloboda* = fără bagaj, fără greutate sau încărcătură. — Din bg. **sloboden.**

SLOBOZEÁN, -Ă, *slobozeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Slobozia. **2.** Adj. Care aparține municipiului Slobozia sau slobozenilor (**1**); referitor la municipiul Slobozia ori la slobozeni. — **Slobozia** (n.pr.) + suf. *-ean.*

SLOBOZEÁNCĂ, *slobozence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Slobozia. — **Slobozean** + suf. *-că.*

SLOBOZÉNIE s.f. (Pop.) **1.** Libertate. ✧ Loc. adv. (Înv.) *Cu slobozenie* = cu sinceritate, cu franchețe. **2.** Permisiune, îngăduință, voie. — **Slobozi** + suf. *-enie.*

SLOBOZÍ, *slobód,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A pune în libertate; a elibera. ✦ A elibera dintr-o strânsoare, dintr-o legătură care imobilizează. ✦ Refl. (Despre obiectul care leagă) A se slăbi, a se desface. **2.** A lăsa un animal în libertate. **3.** A permite cuiva să plece, a da voie să se depărteze. ✧ *A nu-l slobozi* (pe cineva) *inima să...* = a nu se îndura să facă un lucru. ✦ (Rar) A concedia. ✦ (Reg.) A elibera după terminarea serviciului militar; a lăsa la vatră. **4.** A da drumul, a lăsa să cadă. **5.** A descărca o armă de foc; a arunca săgeți dintr-un arc. **6.** A răspândi, a emana, a degaja. ✦ A emite un sunet, un strigăt, un cuvânt. — Din **slobod.**

SLOBOZÍE, *slobozii,* s.f. (Înv.) Sat de coloniști (băștinași sau străini) care aveau pe o perioadă oarecare scutire de bir sau de prestații. — **Slobod** + suf. *-ie.*

SLOBOZÍRE, *sloboziri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) slobozi* și rezultatul ei. — V. **slobozi.**

SLOBOZÍT, -Ă, *sloboziți, -te,* adj. (Pop.) Pus în libertate, eliberat. — V. **slobozi.**

SLOBOZITÓR, *slobozitoare,* s.n. (Pop.) Parte a războiului de țesut formată dintr-un ax de lemn lung care fixează sulul de dinapoi și care permite (când este înlăturat) desfășurarea urzelii de pe sul. — **Slobozi** + suf. *-tor.*

SLOGÁN, *sloganuri,* s.n. Formulă pregnantă, concludentă care exprimă, în chip lapidar, țelurile politice, economice ale unor grupuri, organizații etc. sau o problemă de actualitate. [Pl. și: *slogane*] — Din fr., engl. **slogan.**

SLOI, *sloiuri,* s.n. **1.** Bloc de gheață care plutește pe apele curgătoare și stătătoare, înainte ca acestea să înghețe cu totul sau în timpul dezghețului. ✧ Expr. *A-i trece* (cuiva) *un sloi (de gheață) prin inimă* (sau *pe spinare,* rar, *peste obraz)* = a-l trece (pe cineva) fiori de spaimă. *A fi sloi* = a-i fi cuiva foarte frig, a fi înghețat. ✦ Fig. Om rece, nepăsător, necomunicativ, lipsit de căldură sufletească. **2.** (Rar) Țurțur de gheață. — Din bg. **sloj.**

SLOMNÍ, *slomnesc,* vb. IV. (Înv. și reg.) **1.** Tranz. A rosti vorbele cu oarecare greutate, a îngăima. **2.** Intranz. (Despre lumini, culori) A se ivi, a se distinge (încet, cu greutate); a apărea, a se arăta; a miji. — Din sl. **sŭlognja** „ silabă”.

SLOMNÍRE, *slomniri,* s.f. (Înv. și reg.) Acțiunea de *a slomni* și rezultatul ei. — V. **slomni.**

SLOPS, *slopsuri,* s.n. Produs petrolier de calitate inferioară, care trebuie prelucrat din nou pentru a putea fi folosit. — Din fr., engl. **slops,** germ. **Slops.**

SLOVÁC, -Ă, *slovaci, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Slovaciei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Slovaciei sau slovacilor (**1**), referitor la Slovacia ori la slovaci. ✦ (Substantivat, f.) Limbă slavă din grupul occidental, vorbită de slovaci. — Din fr. **slovaque.**

SLÓVĂ, (**1**) *slove,* s.f. (Pop.) **1.** Literă (chirilică). ✦ Scriere; alfabet. **2.** Scrisul cuiva, cu caracteristicile lui, după care poate fi identificat. **3.** Știință de carte; învățătură. — Din sl. **slovo.**

SLOVÉN, -Ă, *sloveni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Sloveniei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Sloveniei sau slovenilor (**1**), referitor la Slovenia ori la sloveni. ✦ (Substantivat, f.) Limbă slavă meridională vorbită de sloveni. — Din sb. **sloven.**

SLOVENÉȘTE adv. În felul slovenilor (**1**), ca slovenii; în limba slovenă (**2**). ✦ (Înv.) Slavonește. — **Sloven** + suf. *-ește.*

SLOVENÍ, *slovenesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A citi cu greu, pronunțând literă cu literă sau silabă cu silabă; a silabisi. — Cf. s l o m n i.

SLOVENÍE s.f. (Înv.) Limba slavonă. — **Sloven** + suf. *-ie.*

SLOVENÍRE, *sloveniri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a sloveni* și rezultatul ei; silabisire. — V. **sloveni.**

SLOW, *slow-uri*, s.n. Dans modern, cu mișcări lente; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *slău*] — Cuv. engl.

SLOW-FOX, *slow-foxuri,* s.n. Dans modern mai lent decât foxtrotul. [Pr.: *slăŭfox*] — Din engl. **slow-fox.**

SLUGÁRNIC, -Ă, *slugarnici, -ce,* adj. (Despre oameni) Care are o atitudine umilă, lipsită de demnitate față de cei pe care îi slujește sau de care depinde; (despre manifestări ale oamenilor) care decurge dintr-o astfel de atitudine; servil. — **Slugar** (înv. „slugă” < bg.) + suf. *-nic.*

SLÚGĂ, *slugi,* s.f. **I. 1.** Persoană angajată pentru a munci în gospodăria sau în mica întreprindere a altuia, fiind plătită în bani sau în natură. ✧ Expr. (Înv.) *Sluga dumitale* (sau *dumneavoastră),* formulă de salut sau de răspuns la salut. ✦ Fig. Persoană care susține sau apără orbește interesele altuia în schimbul unor avantaje materiale. **2.** Fig. Persoană subordonată alteia și obligată, din cauza condițiilor sociale în care se află, să-i execute voința. **3.** (Înv.) Slujitor înarmat de pe lângă casa sau din suita unui boier. **II.** (Rar) Aparat simplu, format dintr-o scândură scobită la un capăt, care se folosește la scoaterea cizmelor fără ajutorul cuiva; trăgătoare. — Din sl. **sluga.**

SLUGĂREÁLĂ s.f. (Rar) Faptul de *a slugări;* slugărie. ✧ Loc. adj. *De slugăreală* = bun pentru a deveni slugă, pentru a fi folosit la diferite servicii. — **Slugări** + suf. *-eală.*

SLUGĂRÉSC, -EÁSCĂ, *slugărești,* adj. (Rar) De slugă, al slugilor. — **Slugar** (înv. „slugă” < bg.) + suf. *-esc.*

SLUGĂRÉȘTE adv. (Rar) În chip josnic, servil. — **Slugar** (înv. „slugă” < bg.) + suf. *-ește.*

SLUGĂRÍ, *slugăresc,* vb. IV. **1.** Intranz. A munci ca slugă la un stăpân; a argăți, a sluji, a slugărnici. ✦ Fig. A fi servil față de cineva; a se înjosi, a se umili. **2.** Tranz. A

servi pe cineva, stând în preajma lui (executându-i cu umilință ordinele, împlinindu-i dorințele); a fi la discreția cuiva. — Din **slugar** (înv. „slugă" < bg.).

SLUGĂRÍE s.f. **1.** Faptul de a slugări; condiție de slugă; slugărit. **2.** Fig. Lipsă de demnitate; servilism, slugărnicie, ploconeală. — **Slugar** (înv. „slugă" < bg.) + suf. *-ie.*

SLUGĂRÍME s.f. (Rar; colectiv) Mulțime de slugi; slujitorime, argățime. — **Slugă** + suf. *-ărime.*

SLUGĂRÍRE s.f. Acțiunea de *a slugări* și rezultatul ei. — V. **slugări.**

SLUGĂRÍT s.n. Faptul de *a slugări;* slugăreală. — V. **slugări.**

SLUGĂRNICÍ, *slugărnicesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A slugări. — Din **slugarnic.**

SLUGĂRNICÍE, *slugărnicii,* s.f. Atitudine de lingușire în raporturile cu oamenii de la care se primesc sau de la care se așteaptă avantaje materiale; servilism, ploconeală. — **Slugarnic** + suf. *-ie.*

SLUGĂRNICÍRE, *slugărniciri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a slugărnici* și rezultatul ei. — V. **slugărnici.**

SLÚGER, *slugeri,* s.m. Dregător în Țările Române însărcinat cu aprovizionarea Curții domnești și a armatei (rangul și atribuțiile variind de la o epocă la alta și de la un principat la altul); rang, titlu purtat de acest dregător. [Var.: **súlger** s.m.] — Cf. sb. s l u ž a r.

SLUGERÍE s.f. (Înv.) Demnitate de sluger. — **Sluger** + suf. *-ie.*

SLUGÓI, *slugoi,* s.m. Augmentativ al lui *slugă*; om slugarnic, de o supunere josnică, lipsit de demnitate. — **Slugă** + suf. *-oi.*

SLUGULÍȚĂ, *slugulițe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *slugă;* sluguță. — **Slugă** + suf. *-uliță.*

SLUGÚȚĂ, *sluguțe,* s.f. (Reg.) Sluguliță. — **Slugă** + suf. *-uță.*

SLÚIS, *sluisuri,* s.n. Jgheab de lemn prevăzut la bază cu o căptușeală de bolovani, grinzi de lemn, material poros etc., folosit la spălarea nisipurilor care conțin aur, platină, staniu etc. — Din engl. **sluis,** fr. **sluice.**

SLUJ s.n. (În expr.) *A face* (sau *a sta*) *sluj* = **a)** (despre câini sau despre alte animale) a se ridica în două labe; **b)** *fig.* (despre oameni) a avea o atitudine lingușitoare, slugarnică; a face cuiva temenele; a se ploconi, a se umili. — Din pol. **sluz'.**

SLUJBÁȘ, -Ă, *slujbași, -e,* s.m. și f. (Rar la f.) Persoană angajată într-o slujbă (**I 1**). — **Slujbă** + suf. *-aș.*

SLÚJBĂ, *slujbe,* s.f. **I. 1.** Activitate, îndeletnicire, muncă de oarecare durată și limitată la un orar de lucru, pe care cineva o are ca angajat la o întreprindere de stat sau particulară și care este remunerată cu o anumită sumă de bani; serviciu, funcție, post. ✧ Expr. *A fi* (sau *a se pune) în slujba cuiva* (sau *a ceva)* = a fi sau a se pune la dispoziția cuiva; a servi interesele cuiva sau a susține o anumită cauză. (Înv.) *A-i fi cuiva de slujbă* = a-i fi cuiva de folos. ✦ (Pop.) Stagiu militar. **2.** (Rar) Misiune, sarcină, însărcinare. ✦ (Înv.) Serviciu făcut cuiva. **II.** Îndeplinire solemnă de către preot a ritualurilor prevăzute în canoanele bisericești pentru anumite ocazii și sărbători; oficiere; serviciu religios, serviciu divin. — Din sl. **služiba.**

SLUJBULÍȚĂ, *slujbulițe,* s.f. Diminutiv al lui *slujbă;* slujbușoară. — **Slujbă** + suf. *-uliță.*

SLUJBUȘOÁRĂ, *slujbușoare,* s.f. (Rar) Slujbuliță. — **Slujbă** + suf. *-ușoară.*

SLUJÍ, *slujesc*, vb. IV. Intranz. **I. 1.** A fi angajat, a munci în gospodăria sau în familia cuiva; (înv.) a ocupa o funcție publică. ✦ (Pop.) A-și face serviciul militar. ✦ Tranz. A munci pentru altul, a fi la dispoziția unui stăpân. ✦ Refl. A se servi, a se folosi de cineva sau de ceva. **2.** (Despre obiecte și despre abstracte) A servi la ceva; a folosi. **II.** A oficia o slujbă religioasă. — Din sl. **služiti.**

SLUJÍRE s.f. (Rar) Faptul de *a sluji*. — V. **sluji.**

SLUJITÓR, -OÁRE, *slujitori, -oare,* s.m. și f. **1.** Persoană care slujește (pe cineva); servitor, slugă. **2.** (Înv.) Oștean în slujba domnului țării sau a unui boier. ✦ Reprezentant înarmat al stăpânirii; poteraș, jandarm. — **Sluji** + suf. *-tor.*

SLUJITORÍME s.f. (Rar; cu sens colectiv) Mulțime de slujitori; totalitate a slujitorilor. — **Slujitor** + suf. *-ime.*

SLUJNICÁR, *slujnicari,* s.m. (Înv.) Bărbat care se lasă întreținut de slujnice, amant al slujnicelor. — **Slujnică** + suf. *-ar.*

SLÚJNICĂ, *slujnice,* s.f. (Înv.) Femeie angajată pentru a munci în familia sau în gospodăria altuia; slugă, servitoare. — Din sl. **služĭnikŭ.**

SLUJNICÚȚĂ, *slujnicuțe*, s.f. Diminutiv al lui *slujnică*. — **Slujnică** + suf. *-uță.*

SLUT, -Ă, *sluți, -te,* adj., s.m. și f. (Om) mutilat, schilodit, infirm, diform, pocit; *p. ext.* (om) foarte urât, hâd. — Cf. ucr. s l u t y j.

SLUTÉNIE s.f. v. **sluțenie.**

SLUTÍ vb. IV v. **sluți.**

SLUTIȘÓR, -OÁRĂ, *slutișori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *slut;* cam slut. — **Slut** + suf. *-ișor.*

SLUTÍT, -Ă adj. v. **sluțit.**

SLUȚÉNIE, (**2**) *sluțenii,* s.f. **1.** Faptul de a fi slut; schilodeală, infirmitate, diformitate; *p. ext.* urâțenie mare (fizică sau morală); hidoșenie, sluție. **2.** (Concr.) Ființă schiloadă, diformă sau foarte urâtă; pocitanie, sluțitură, monstru. [Var.: (înv.) **sluténie** s.f.] — **Sluți** + suf. *-enie.*

SLUȚÍ, *sluțesc,* vb. IV. Tranz. A face să devină schilod, infirm, desfigurat; a mutila; a ciopârți. ✦ Tranz. și refl. A (se) poci, a (se) urâți. ✦ Refl. A se strâmba, a se schimonosi. [Var.: (reg.) **slutí** vb. IV] — Din **slut.**

SLUȚÍE s.f. (Rar) Sluțenie. — **Slut** + suf. *-ie.*

SLUȚÍRE, *sluțiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) sluți* și rezultatul ei. — V. **sluți.**

SLUȚÍT, -Ă, *sluțiți, -te,* adj. (Despre ființe) Care a rămas slut; *p. ext.* care a devenit pocit, foarte urât. [Var.: (înv.) **slutít, -ă** adj.] — V. **sluți.**

SLUȚITÚRĂ, *sluțituri,* s.f. (Rar) Ființă schiloadă, diformă sau, *p. ext.,* foarte urâtă; pocitanie, sluțenie. — **Sluți** + suf. *-tură.*

SMAC interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o mișcare precipitată. — Onomatopee.

SMALT s.n. v. **smalț.**

SMALTÍNĂ s.f. Minereu de cobalt de culoare albă-argintie, cristalizat în sistemul cubic. — Din fr. **smaltine.**

SMALȚ, (**2**) *smalțuri,* s.n. **1.** Masă sticloasă formată din diverși oxizi anorganici, cu care se acoperă suprafața obiectelor de ceramică sau de metal pentru a le face impermeabile, a le feri de oxidare sau a le înfrumuseța; email. **2.** Material sticlos sau obiect făcut dintr-un astfel de material. **3.** Substanță albă și lucioasă care acoperă suprafața vizibilă a dinților. [Var.: (înv.) **smalt** s.n.] — Din ngr. **smálto**(n), germ. **Schmalz.**

SMARÁGD s.n. v. **smarald.**

SMARÁLD, *smaralde,* s.n. Piatră prețioasă strălucitoare (varietate de beril), de culoare verde, foarte transparentă. [Var.: **smarágd,** (reg.) **smaránd** s.n.] — Din it. **smeraldo,** ngr. **smáragdos.**

SMARÁND s.n. v. **smarald.**

SMARÍD, *smarizi,* s.m. Pește marin migrator, lung până la 20 cm, cu corpul alungit, ușor turtit lateral, cu botul ascuțit și gura largă *(Spicara smaris flexuosa).* — Din lat. **smaris, -idis.**

SMASH s.n. v. **smeș.**

SMĂLTUÍ vb. IV v. **smălțui.**

SMĂLȚÁ, *smălțez,* vb. I. Tranz. (Rar) A împodobi, a împestrița cu diferite culori; a smălțui (**2**). — Din **smalț.**

SMĂLȚUÍ, *smălțuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A acoperi un obiect cu un strat de smalț; a emaila. **2.** Fig. A smălța. [Var.: (înv.) **smăltuí** vb. IV] — **Smalț** + suf. *-ui.*

SMĂLȚUÍRE, *smălțuiri,* s.f. Acțiunea de *a smălțui* și rezultatul ei; emailare. — V. **smălțui.**

SMĂLȚUÍT, -Ă, *smălțuiți, -te,* adj. (Despre obiecte de metal sau de ceramică) Acoperit cu un strat de smalț; emailat. — V. **smălțui.**

SMĂLȚUITÓR, -OÁRE, *smălțuitori, -oare*, s.m. și f. Persoană care se îndeletnicește cu smălțuirea obiectelor; emailor. [Pr.: *-țu-i-*] — **Smălțui** + suf. *-tor.*

SMÂCEÁLĂ s.f. v. **smuceală.**

SMÂCÍ vb. IV v. **smuci.**

SMÂNCÍ vb. IV v. **smuci.**

SMÂNCÍT, -Ă adj. v. **smucit**[2]**.**

SMÂNTÂNĂ s.f. **1.** Produs alimentar gras, de culoare albă-gălbuie, care se formează la suprafața laptelui nefiert, după ce a fost lăsat câtva timp la temperatura obișnuită, sau care se separă din lapte cu o mașină centrifugă specială. ✦ (Reg.) Caimac. **2.** Fig. Partea cea mai bună, cea mai valoroasă dintr-un lucru. — Cf. bg., ucr. s m e t a n a.

SMÂNTÂNÍ, *smântânesc,* vb. IV. Tranz. A aduna smântâna de pe lapte; a extrage smântâna din lapte. — Din **smântână.**

SMÂNTÂNÍCĂ, (**2**) *smântânici,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *smântână*. **2.** Plantă erbacee cu tulpina acoperită de peri lungi și aspri, cu flori galbene, plăcut mirositoare și cu fructe înguste așezate câte patru la un nod *(Gallium cruciata)*. — **Smântână** + suf. *-ică.*

SMÂNTÂNÍRE, *smântâniri,* s.f. Acțiunea de *a smântâni* și rezultatul ei. — V. **smântâni.**

SMÂNTÂNÍT[1] s.n. Faptul de *a smântâni.* — V. **smântâni.**

SMÂNTÂNÍT[2]**, -Ă,** *smântâniți, -te,* adj. (Despre lapte) De pe care s-a luat sau din care s-a extras smântâna. — V. **smântâni.**

SMÂNTÂNÓS, -OÁSĂ, *smântânoși, -oase,* adj. Ca smântâna, asemănător cu smântâna; cu multă smântână. — **Smântână** + suf. *-os.*

SMÂRC, *smârcuri,* s.n. **1.** Loc mocirlos (acoperit cu vegetație); ochi de apă pe un teren mlăștinos. ✦ (La pl.; în basme) Loc îndepărtat și primejdios, de unde își trage marea izvoarele. **2.** (Reg.) Unealtă primitivă făcută dintr-o tigvă, care servește pentru a scoate lichidul dintr-un butoi. ✦ Pompă de fântână. — Din sl. **smrŭkŭ.**

SMÂRCÂÍ, *smấrcâi,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A smiorcăi. — Din sl. **smrŭkati.**

SMÂRCÂIÁLĂ, *smârcâieli,* s.f. (Reg.) Smiorcăit[1]. — **Smârcâi** + suf. *-eală.*

SMÂRCÂÍT[1] s.n. (Reg.) Smiorcăit[1]. — V. **smârcâi.**

SMÂRCÂÍT[2]**, -Ă,** *smârcâiți, -te,* adj. Smiorcăit[2], scâncit, plângăreț. — V. **smârcâi.**

SMÂRCÓS, -OÁSĂ, *smârcoși, -oase,* adj. (Despre terenuri) Plin de smârcuri; mlăștinos. — **Smârc** + suf. *-os.*

SMÂRD, -Ă, *smârzi, -de,* adj. (Reg.; despre oameni) Murdar; scârbos. — Din sl. **smrŭdŭ.**

SMÂRDOÁRE, *smârdori,* s.f. (Reg.) Ființă scârboasă și urâtă. — **Smârd** + suf. *-oare.*

SMEAD[1] s.n. Mâncare specială aruncată în apă ca nadă pentru pești, înainte de a băga undița. — Cf. rus. s n e d'.

SMEAD[2]**, -Ă,** *smezi, -de,* adj. (Despre oameni) Cu fața negricioasă și palidă; (despre fața oamenilor) negricios și palid. — Din sl. **smědŭ.**

SMECI s.n. v. **smeş.**

SMÉCTIC, -Ă, *smectici, -ce,* adj. (Despre substanțe) Care are proprietatea de a scoate grăsimile. — Din fr. **smectique.**

SMEDIÓR, -OÁRĂ, *smediori, -oare,* adj. (Reg.) Diminutiv al lui *smead*[2]*;* smedişor. [Pr.: *-di-or*] — **Smead**[2] + suf. *-ior.*

SMEDIŞÓR, -OÁRĂ, *smedişori, -oare,* adj. (Rar) Smedior. — **Smead**[2] + suf. *-işor.*

SMERÉNIE s.f. Atitudine umilă, supusă, respectuoasă; comportare modestă, plină de bună-cuviință. ✦ (Bis.) Evlavie, cucernicie, pioşenie. — Din sl. **sŭmĕrjenije.**

SMERÍ, *smeresc,* vb. IV. Refl. A avea o atitudine umilă, modestă, supusă, plină de respect. ✦ (Bis.) A se arăta plin de cucernicie, de evlavie față de Dumnezeu. ✦ Tranz. (Înv.) A înfrânge mândria cuiva; a umili. — Din sl. **sŭmĕriti.**

SMERÍRE s.f. (Înv.) Faptul de *a (se) smeri;* atitudine umilă, supusă, cucernică, evlavioasă, pioasă. — V. **smeri.**

SMERÍT, -Ă, *smeriți, -te,* adj. Umil, supus, respectuos; modest. ✦ (Bis.) Cucernic, evlavios, pios. — V. **smeri.**

SMEŞ, *smeşuri,* s.n. Lovitură de atac la tenis, prin care o minge înaltă primită este expediată cu putere în terenul adversarului. [Var.: **smash** (pl. *smash-uri*); **smeci** s.n.] — Din engl., fr. **smash.**

SMICEÁ, *smicele,* s.f. (Bot.) Ramură roditoare, specifică mărului și părului, subțire, flexibilă, lungă până la 30 cm, cu toți mugurii vegetativi; *p. gener.* mlădiță, rămurică (ruptă) dintr-o plantă sau dintr-un arbore. — Probabil lat. ***sumicella** „vârfuleț".

SMID s.n. v. **smidă.**

SMIDÁR, *smidare,* s.n. Loc cu smidă. — **Smidă** + suf. *-ar.*

SMÍDĂ, *smide,* s.f. Desiş format din arbori tineri sau din tufe de spini, de zmeură etc. [Var.: (reg.) **smid** s.n.] — Et. nec.

SMINTEÁLĂ, *sminteli,* s.f. **1.** Tulburare a minții, scrânteală, nebunie; *p. ext.* greşeală, abatere. **2.** (Înv. şi pop.) Stricăciune, pierdere, pagubă; neplăcere. ✦ Loc. adv. *Fără sminteală* = în mod absolut, negreşit. ✧ Expr. *A da* (pe cineva) *de sminteală* = a face (pe cineva) de râs; a da de gol. — **Sminti** + suf. *-eală.*

SMINTÍ, *smintesc,* vb. IV. **1.** Refl. şi tranz. A-şi pierde sau a face să-şi piardă dreapta judecată; a înnebuni. ✧ Expr. (Tranz.) *A sminti* (pe cineva) *în bătaie* = a bate foarte tare (pe cineva). **2.** Tranz. (Pop.) A induce în eroare; a păcăli, a înşela. ✦ A împiedica pe cineva să facă ceva. **3.** Intranz. (Reg.) A greşi. **4.** Tranz. (Pop.) A mişca din loc, a clinti, a deplasa. ✦ A strica; a vătăma. ✦ Fig. A răstălmăci spusele, cuvintele cuiva. — Din sl. **sŭmensti, sŭmenton.**

SMINTÍRE, *smintiri,* s.f. (Rar) Faptul de *a (se) sminti;* sminteală, nebunie. — V. **sminti.**

SMINTÍT, -Ă, *smintiți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care şi-a pierdut dreapta judecată sau care se comportă ca şi cum şi-ar fi pierdut-o; ieşit din minți; nebun. ✦ (Despre manifestări ale oamenilor) Care denotă lipsă de judecată, nechibzuință, nebunie; nechibzuit, nebunesc. — V. **sminti.**

SMIORCĂÍ, *smiórcăi,* vb. IV. (Pop. şi fam.) **1.** Intranz. A trage (în mod repetat) aerul pe nas (din cauza plânsului, a unui tic nervos etc.), producând un zgomot caracteristic. **2.** Intranz. şi refl. A plânge (alintat şi prefăcut) sau a se preface că plânge; a scânci. — Cf. s m â r c â i.

SMIORCĂIÁLĂ, *smiorcăieli,* s.f. Smiorcăit[1]. [Pr.: *-că-ia-*] — **Smiorcăi** + suf. *-eală.*

SMIORCĂÍRE, *smiorcăiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) smiorcăi* şi rezultatul ei. — V. **smiorcăi.**

SMIORCĂÍT[1]**,** *smiorcăituri,* s.n. Faptul de *a (se) smiorcăi;* zgomot specific produs de cel care (se) smiorcăie; smiorcăială, smârcâială, smârcâit[1]. — V. **smiorcăi.**

SMIORCĂÍT[2]**, -Ă,** *smiorcăiți, -te,* adj. Plângăreț, scâncit. — V. **smiorcăi.**

SMIRDÁR, *smirdari,* s.m. (Bot.) **1.** Mic arbust din regiunea alpină, cu flori roşietice, plăcut mirositoare şi cu frunze lucioase, persistente; rododendron, bujor-de-munte *(Rhododendron kotschyi).* **2.** Merişor[1]. — Cf. sb. s m r d e l i, bg. s m r a d l j a k.

SMÍRNA adv. v. **smirnă**[1]**.**

SMÍRNĂ[1] adv. În poziție de drepți; (stând) nemişcat, țeapăn (de frică, de respect). [Var.: **smírna** adv.] — Din rus. **smirno.**

SMÍRNĂ[2] s.f. Răşină extrasă din scoarța unui arbore exotic *(Styrax benzoin),* care arde răspândind un miros caracteristic şi care se foloseşte în medicină, în parfumerie, la ceremoniile religioase şi la îmbălsămare. — Din sl. **smirna.**

SMITHSONÍT s.n. Carbonat de zinc natural, sub formă de cristale, care se foloseşte ca minereu de zinc sau pentru obiecte de podoabă. [Pr.: *smi-so-nit*] — Din fr., engl. **smithsonite.**

SMOÁLĂ s.f. Substanță neagră, vâscoasă, casantă, care rămâne de la distilarea păcurii sau a gudronului de cărbuni şi care se foloseşte la pavaje, în industria chimică etc. — Din sl. **smola.**

SMOC, *smocuri,* s.n. **1.** Mănunchi de păr sau de pene pe care îl au unele animale pe urechi, pe cap, la coadă etc. **2.** Cantitate de fire (de păr, de lână, de iarbă etc.) care se poate prinde sau smulge deodată cu mâna sau (de către animale) cu gura. — Cf. sb. s m o t a k.

SMOCHÍN, *smochini,* s.m. Arbore cu frunzele lobate, cu numeroase flori închise într-un receptacul globulos, care la maturitate devine un fruct comestibil cărnos, dulce şi suculent *(Ficus carica).* — Din **smochină** (derivat regresiv) sau din sl. **smokŭnŭ.**

SMOCHÍNĂ, *smochine,* s.f. Fructul smochinului. — Din sl. **smokina,** bg. **smokinja.**

SMÓCHING, *smochinguri,* s.n. Haină bărbătească de gală (de culoare neagră), făcută după o croială specială, foarte deschisă în față şi cu reverele de mătase. — Din engl. **smoking.**

SMOCHINÍ, *smochinesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A se zbârci[1], a se încreți (ca o smochină). — Din **smochină.**

SMOCHINÍRE, *smochiniri,* s.f. (Fam.) Faptul de *a se smochini.* — V. **smochini.**

SMOCHINÍT, -Ă, *smochiniți, -te,* adj. (Fam.) Încrețit[2], zbârcit (ca o smochină). — V. **smochini.**

SMOCHINÚȚĂ, *smochinuțe,* s.f. Diminutiv al lui *smochină.* — **Smochină** + suf. *-uță.*

SMOCULÉȚ, *smoculețe,* s.n. Diminutiv al lui *smoc;* smocuşor. — **Smoc** + suf. *-uleț.*

SMOCUŞÓR, *smocuşoare,* s.n. Smoculeț. — **Smoc** + suf. *-uşor.*

SMOG s.n. Ceață deasă, amestecată cu fum şi cu praf industrial, formată în regiunile industrializate sau în marile oraşe, cu efecte dăunătoare asupra sănătății populației. — Din engl. **smog.**

SMOLÍ, *smolesc,* vb. IV. Tranz. A unge sau a acoperi ceva cu smoală topită; a cătrăni. — Din **smoală.**

SMOLÍRE, *smoliri,* s.f. Acțiunea de *a smoli* şi rezultatul ei; cătrănire. — V. **smoli.**

SMOLÍT, -Ă, *smoliți, -te,* adj. **1.** Uns sau acoperit cu smoală topită. **2.** Negricios, oacheş, brunet. — V. **smoli.**

SMOMÍ, *smomesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. şi reg.) A ademeni, a amăgi, a înşela. — Din **momi.**

SMOMÍRE, *smomiri,* s.f. (Înv. şi reg.) Acțiunea de *a smomi* şi rezultatul ei. — V. **smomi.**

SMOTOCEÁLĂ, *smotoceli,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a smotoci* şi rezultatul ei; păruială, chelfăneală. — **Smotoci** + suf. *-eală.*

SMOTOCÍ, *smotocesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A da, a trage cuiva o bătaie bună; a părui, a chelfăni, a scărmăna. — Cf. sb. s m o t o k.

SMOTOCÍRE, *smotociri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a smotoci* şi rezultatul ei. — V. **smotoci.**

SMREDUÍ, *smreduiesc,* vb. IV. Refl. şi tranz. (Înv.) A (se) molipsi, a (se) contamina. — Din sl. **smurŭdĕtĭ.**

SMREDUÍRE, *smreduiri,* s.f. (Înv.) Faptul de *a (se) smredui;* molipsire, contaminare; *p. ext.* boală, suferință. — V. **smredui.**

SMREDUÍT, -Ă, *smreduiți, -te,* adj. (Înv.) Molipsit, contaminat. — V. **smredui.**

SMREDUITÓR, -OÁRE, *smreduitori, -oare,* adj. (Înv.) Care molipseşte, care contaminează. [Pr.: *-du-i-*] — **Smredui** + suf. *-tor.*

SMUCEÁLĂ, *smuceli,* s.f. Smucitură. [Var.: **smânceálă, smunceálă** s.f.] — **Smuci** + suf. *-eală.*

SMUCÍ, *smucesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A trage brusc şi cu putere pentru a scoate, a smulge, a desprinde, a deplasa ceva sau pe cineva din locul unde se află. ✦ Intranz. (Despre arme de foc) A izbi înapoi la descărcare, a avea recul. **2.** Refl. A se zbate, a face mişcări repezi încolo şi încoace spre a scăpa din locul unde este prins sau legat. [Var.: (pop.) **smâcí, smâncí, smuncí** vb. IV] — Din sl. **smučati.**

SMUCÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) smuci;* smucit[1]. — V. **smuci.**

SMUCÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) smuci;* mişcare bruscă şi scurtă; smuceală, smucire, smucitură. — V. **smuci.**

SMUCÍT[2]**, -Ă,** *smuciți, -te,* adj. **1.** (În sintagme şi expr.) *Vorbă smucită* = vorbă spusă grăbit (pe un ton aspru şi repezit). *A fi smucit la vorbă* = a vorbi iute, repezit (şi împiedicat). **2.** (Fam.) Trăsnit, țicnit, nebun. [Var.: (pop.) **smuncít, -ă, smâncít, -ă** adj.] — V. **smuci.**

SMUCITÚRĂ, *smucituri,* s.f. Faptul de *a (se) smuci;* mişcare repezită, bruscă; smuceală, smucit[1]. [Var.: (pop.) **smuncitúră** s.f.] — **Smuci** + suf. *-tură.*

SMÚLGE, *smulg,* vb. III. **1.** Tranz. A trage cu putere pentru a scoate sau a deplasa din locul unde se află. ✧ Expr. *A-şi smulge părul (din cap)* sau *a-şi smulge barba* = a-şi manifesta puternic durerea sau disperarea; a fi foarte supărat. ✦ (Reg.) A jumuli o pasăre de pene. ✦ Tranz. şi refl. A (se) desprinde (brusc) din locul unde se află. **2.** Tranz. Fig. A obține ceva cu mari eforturi; a lua cu forța ✧ Expr. *A smulge* (pe cineva) *din ghearele morții* = a salva (pe cineva) de la moarte. **3.** Tranz. şi refl. A (se) da la o parte, a (se) îndepărta, a (se) retrage cu o mişcare bruscă. **4.** Tranz. şi refl. A (se) despărți, a (se) dezlipi. [Perf. s. *smulsei,* part. *smuls* şi (înv. şi reg.) *smult*] — Lat. ***exmulgere.**

SMÚLGERE, *smulgeri,* s.f. Acțiunea de *a (se) smulge* şi rezultatul ei; smuls[1]. — V. **smulge.**

SMULS[1] s.n. Smulgere. — V. **smulge.**

SMULS[2]**, -Ă,** *smulşi, -se,* adj. **1.** (Despre plante) Care este tras afară din pământ (cu rădăcină). **2.** (Despre obiecte) Desprins, deplasat cu brutalitate din locul în care se află fixat. ✦ (Haltere; despre stiluri) Care constă în ridicarea halterei (**1**) cu ambele brațe printr-o singură mişcare continuă. ✧ (Substantivat, n.) *S-a calificat la smuls în finală.* — V. **smulge.**

SMUNCEÁLĂ s.f. v. **smuceală.**
SMUNCÍ vb. IV v. **smuci.**
SMUNCÍT, -Ă adj. v. **smucit[2].**
SMUNCITÚRĂ s.f. v. **smucitură.**
SNACK, *snackuri,* s.n. Aperitiv, gustare (între mesele principale). [Pr.: *snec*] — Din engl. **snack.**
SNACK-BAR, *snack-baruri,* s.n. Mic restaurant deschis permanent în hoteluri, în gări etc. unde se servesc aperitive, gustări etc. [Pr.: *snécbar*] — Cuv. engl.
SNAMÉNIE, *snamenii,* s.f. (Reg.) Ființă (imaginară) urâtă și rea; iazmă. [Var.: **znaménie** s.f.] — Cf. sb. z n a m e n j e „semn".
SNOÁVĂ, *snoave,* s.f. Scurtă povestire folclorică, orală, cu conținut anecdotic, inspirată din viața de toate zilele. — Din sl. **iz nova** „din nou".
SNOB, SNOÁBĂ, *snobi, snoabe,* s.m. și f., adj. (Persoană) care admiră și adoptă fără discernământ și cu orice preț tot ce este la modă. — Din fr. **snob.**
SNOBÍSM s.n. Atitudine, conduită specifică snobului. — Din fr. **snobisme.**
SNOP, *snopi,* s.m. **1.** Legătură mare făcută din mănunchiuri de cereale păioase (secerate). **2.** Grup de lucruri de același fel care formează un mănunchi, o legătură. ✦ Fig. Fascicul de lumină, de raze luminoase etc. **3.** Schije, alice sau gloanțe trase o dată cu o armă și răspândite într-o anumită direcție. — Din sl. **snopŭ.**
SNOPÉALĂ, *snopeli,* s.f. Bătaie strașnică; chelfăneală. — **Snopi** + suf. *-eală.*
SNOPÍ, *snopesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Reg.) A strânge și a lega cerealele păioase în snopi, a face snopi. **2.** Fig. (Fam.) A bate foarte rău pe cineva. ✦ Refl. (Rar) A se obosi foarte tare (din cauza unei munci grele); a se istovi. — Din **snop.**
SNOPÍRE, *snopiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) snopi* și rezultatul ei. — V. **snopi.**
SNOPULÉȚ, *snopuleți,* s.m. Snopușor. — **Snop** + suf. *-uleț.*
SNOPUȘÓR, *snopușori,* s.m. Diminutiv al lui *snop;* snopuleț. — **Snop** + suf. *-ușor.*
SNOW-BOARD, *snow-boarduri,* s.n. Planșă de forma unui ski mai lat, cu care se execută alunecări periculoase și cu viteză mare pe zăpadă. [Pr.: *snăubord*] — Din engl. **snow-board.**
SOÁCRĂ, *soacre,* s.f. Mama unuia dintre soți, în raport cu celălalt soț. ✧ *Soacră-mare* = mama mirelui. *Soacră-mică* = mama miresei. — Lat. **socra** (= *socrus).*
SOÁRBĂ, *soarbe,* s.f. Fructul sorbului[1], de mărimea unei cireșe, cărnos și de culoare brună-gălbuie cu pete albe, cu gust acrișor. — Din **sorb[1].**
SOÁRE, (**2**) *sori,* s.m. **1.** Corp ceresc central al sistemului nostru planetar, incandescent și luminos, în jurul căruia gravitează și se învârtesc Pământul și celelalte planete ale sistemului. ✧ Loc. adv. *Sub* (sau *pe sub) soare* = pe pământ, în lume. ✧ Expr. (Fam.) *(A fi) soare cu dinți* = (a fi) frig pe vreme senină. *(A fi) rupt din soare* = (a fi) foarte frumos, de o deosebită frumusețe. (În basme) *La soare te poți uita, dar la dânsa* (sau *la dânsul) ba,* se spune spre a arăta că cineva este de o frumusețe excepțională. *A se uita* (la cineva) *ca la soare* = a privi (pe cineva) cu multă dragoste, a iubi foarte mult (pe cineva). *A i se pune* (cuiva) *soarele drept inimă* = a i se face foame. ✧ Compuse: (pop.) *soare-răsare* = răsărit[1], est, orient; *p. ext.* vremea când răsare Soarele; *soare-apune* (sau *-scapătă)* = apus[1], vest, occident; *p. ext.* vremea când apune Soarele. ✦ Lumină (și căldură) care vine de la Soare (**1**). ✧ Loc. adv. *Cu soare* = cât mai e ziuă, cât mai e lumină. **2.** Nume dat aștrilor care, ca și Soarele (**1**), au lumină proprie. **3.** Fig. Fericire, bucurie; bunăstare. — Lat. **sol, -is.**
SOAREÁ *soarele,* s.f. (Înv.) Serată. — Din fr. **soirée.**
SOÁRTĂ, *sorți,* s.f. **1.** (În superstiții) Forță (sau voință) supranaturală despre care se crede că hotărăște tot ce se petrece în viață; destin, fatalitate, noroc, scrisă, ursită. **2.** Situație, concurs de împrejurări existente la un moment dat. ✦ Evoluție, desfășurare (a unei acțiuni); deznodământ. — Lat. **sors, -tis.**
SOÁȚĂ, *soațe,* s.f. **1.** (Rar) Soție, nevastă. **2.** (Înv.) Tovarășă; colaboratoare; prietenă. **3.** (Înv.) Persoană, obiect, faptă asemănătoare alteia; pereche. — Lat. **socia.**
SOBÁR, *sobari,* s.m. Meseriaș care construiește sau repară sobe[1]. — **Sobă[1]** + suf. *-ar.*
SÓBĂ[1], *sobe,* s.f. Instalație pentru încălzit (cu lemne, cărbuni, gaze etc.) încăperile de locuit sau pentru gătit, construită din cărămidă, din teracotă, din fier sau din fontă. — Din tc. **soba.**
SÓBĂ[2], *sobe,* s.f. (Reg.) Cameră, odaie de locuit. — Din magh. **szoba.**
SOBÍȚĂ, *sobițe,* s.f. Diminutiv al lui *sobă[1];* sobușoară. — **Sobă[1]** + suf. *-iță.*
SOBÓL, *soboli,* s.m. (Zool.) **1.** Cârtiță. **2.** (Înv.) Samur; *p. restr.* blană de samur. — Din (**1**) bg. **sobolec,** (**2**) rus., ucr. **sobol'.**
SOBÓR, *soboare,* s.n. **1.** (Înv.) Adunare, întrunire, consfătuire; sfat. ✦ (Bis.) Sinod. **2.** Slujbă religioasă ortodoxă oficiată de un număr mare de clerici. — Din sl. **sŭborŭ.**
SOBÓRNIC, -Ă, *sobornici, -ce,* adj. (Înv.) Ecumenic; sinodal. — Din sl. **sŭborĭnŭ.**
SOBORNICÉSC, -EÁSCĂ, *sobornicești,* adj. (Înv.) Întemeiat pe hotărârile sinoadelor ecumenice; *p. gener.* ecumenic; sinodal. — **Sobornic** + suf. *-esc.*
SOBRIETÁTE s.f. **1.** Însușirea de a fi sobru; simplitate, concizie, austeritate (în aspect, în felul de a fi). **2.** Cumpătare, moderație în felul de a mânca, de a bea, de a se îmbrăca etc. [Pr.: *-bri-e-*] — Din fr. **sobriété,** lat. **sobrietas, -atis.**
SÓBRU, -Ă, *sobri, -e,* adj. **1.** Lipsit de ornamente inutile; simplu. **2.** Care păstrează măsura, care nu face excese; cumpătat, moderat. — Din fr. **sobre,** lat. **sobrius.**
SOBUȘOÁRĂ, *sobușoare,* s.f. Sobiță. — **Sobă[1]** + suf. *-ușoară.*
SOC, *soci,* s.m. Nume dat mai multor specii de arbuști de dimensiuni mici, cu flori hermafrodite grupate în inflorescențe, care au proprietăți sudorifice, și cu fructe (boabe negre sau roșii), scoarță și rădăcini cu proprietăți laxative și diuretice *(Sambucus).* — Lat. **sabucus** *(= sambucus).*
SOCÁTĂ, *socate,* s.f. Băutură răcoritoare preparată din flori de soc, zahăr, lămâie și apă. — **Soc** + suf. *-ată.*
SOCCER s.n. Fotbal. [Pr.: *sócăr*] — Din engl. amer. **soccer.**
SOCIÁBIL, -Ă, *sociabili, -e,* adj. Capabil să trăiască în relații permanente cu semenii săi, în societate. ✦ Căruia îi plac relațiile cu semenii săi, care se împrietenește ușor cu alții; comunicativ, apropiat, prietenos. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **sociable,** lat. **sociabilis.**
SOCIABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi sociabil; comunicativitate. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **sociabilité.**
SOCIÁL, -Ă, *sociali, -e,* adj. **1.** Creat de societate, propriu societății; care este legat de viața oamenilor în societate, de raporturile lor în societate sau față de societate; care privește societatea omenească. **2.** Propriu unui anumit tip de societate; legat de apartenența la o anumită categorie socială, la un anumit grup social. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **social,** lat. **socialis.**
SOCIÁL-DEMOCRÁT, -Ă, *social-democrați, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Membru sau simpatizant al unui partid social-democrat; adept al unor concepții politice și ideologice social-democrate. **2.** Adj. Care aparține social-democrației sau social-democraților (**1**), privitor la social-democrație sau la social-democrați. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **social-démocrate.**
SOCIÁL-DEMOCRATÍSM s.n. Ideologia și tactica social-democrației. [Pr.: *-ci-al*] — **Social-democrat** + suf. *-ism.*
SOCIÁL-DEMOCRAȚÍE s.f. Grupare de curente politice de orientare centru-stânga, cu caracter parlamentar și reformist. [Pr.: *-ci-al*] — Din germ. **Sozialdemokratie,** fr. **social-démocratie.**
SOCIALÍSM s.n. Sistem economic și politic bazat pe dominația proprietății statului în economie și pe conducerea centralizată în toate domeniile de activitate, exercitată de partidul unic. ✧ *Socialism științific* = ansamblul concepțiilor marxist-leniniste privitoare la structura și dinamica proceselor trecerii societății de la orânduirea capitalistă la orânduirea comunistă. *Socialism utopic* = doctrină economică, politică, socială care urmărea instaurarea egalității economice și sociale între oameni. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **socialisme,** germ. **Sozialismus.**
SOCIALÍST, -Ă, *socialiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Întemeiat pe principiile socialismului; privitor la socialism. **2.** S.m. și f. Membru sau simpatizant al unui partid socialist; adept al unor concepții politice și ideologice socialiste. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **socialiste,** germ. **sozialist.**
SOCIALIZÁ, *socializez,* vb. I. **1.** Tranz. A trece în proprietatea statului. **2.** Refl. A dobândi caracter social. **3.** Tranz. și refl. A (se) integra într-un grup social. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **socialiser.**
SOCIALIZÁNT, -Ă, *socializanți, -te,* adj. Care socializează. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **socialisant.**
SOCIALIZÁRE, *socializări,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) socializa.* **2.** Proces de integrare socială a unui individ într-o colectivitate. [Pr.: *-ci-a-*] — V. **socializa.**
SOCIALIZÁT, -Ă, *socializați, -te,* adj. (Despre persoane) Care s-a integrat comportamental, moral etc. într-un grup social. [Pr.: *-ci-a-*] — V. **socializa.**
SOCIALMÉNTE adv. Din punct de vedere social, sub raport social. [Pr.: *-ci-al-*] — Din fr. **socialement,** it. **socialmente.**
SOCIATÍV, -Ă, *sociativi, -e,* adj. (Despre complemente circumstanțiale) Care arată ființa sau lucrul ce însoțește subiectul sau complementul direct în săvârșirea unei acțiuni. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **sociatif.**
SOCIETÁR, -Ă, *societari, -e,* s.m. și f. **1.** Membru al unei societăți literare, muzicale, teatrale; (în special) actor al unui teatru care primește o cotă-parte din veniturile teatrului. ✧ *Societar de onoare* = actor care primește salariu pe tot timpul vieții din partea teatrului la care este angajat. **2.** Persoană care deține acțiuni emise de o societate anonimă pe acțiuni; asociat într-o întreprindere comercială particulară. [Pr.: *-ci-e-*] — Din fr. **sociétaire.**
SOCIETÁTE, *societăți,* s.f. **1.** Totalitatea oamenilor care trăiesc laolaltă, fiind legați între ei prin anumite raporturi economice. ✦ Ansamblu unitar, sistem organizat de relații între oameni istoricește determinate, bazate pe relații economice și de schimb; *p. ext.* sistem social. ✦ Cerc limitat de oameni de prim rang (prin poziție socială, situație materială etc.). **2.** Asociație de persoane constituită într-un anumit scop (științific, literar, sportiv etc.). **3.** (Comerț) Asociație de oameni de afaceri alcătuită pe baza unor investiții de capital, în vederea obținerii unor beneficii comune. ✧ *Societate în nume colectiv* = asociație între un număr limitat de persoane, care întemeiază o întreprindere comercială sau industrială, depunând fiecare capital și contribuție în muncă și răspunzând solidar și nelimitat la obligațiile pe care și le-au asumat. *Societate anonimă pe acțiuni* = întreprindere industrială, comercială sau financiară, formată prin asociere de capital. **4.** Grup de oameni care petrec un anumit timp împreună; tovărășie, companie. ✧ Expr. *În societate* = între oameni, în lume. [Pr.: *-ci-e-*] — Din fr. **société,** lat. **societas, -atis.**
SOCIOAFECTÍV, -Ă, *socioafectivi, -e,* adj. Referitor la motivațiile afective ale relațiilor interpersonale și sociale. [Pr.: *-ci-o-a-*] — **Socio**[logic] + **afectiv.**
SOCIOCOGNITÍV, -Ă, *sociocognitivi, -e,* adj. Referitor la aspectul social al procesului cognitiv. [Pr.: *-ci-o-*] — **Socio**[logic] + **cognitiv.**

SOCIOCULTURÁL, -Ă, *socioculturali, -e,* adj. Referitor la raportul dintre cadrul social şi particularităţile culturale, cum sunt tradiţiile, moravurile, mentalităţile etc. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **socioculturel,** engl. **sociocultural.**

SOCIODRAMÁTIC, -Ă, *sociodramatici, -ce,* adj. Referitor la sociodramă, de sociodramă. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociodramatique.**

SOCIODRÁMĂ, *sociodrame,* s.f. Test sociometric bazat pe improvizarea unui scenariu pe o temă dată în care fiecare subiect primeşte un anumit rol. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociodrame,** engl. **sociodrama.**

SOCIOGÓNIC, -Ă, *sociogonici, -ce,* adj. Referitor la sociogonie, de sociogonie. [Pr.:*-ci-o-*] — Din fr. **sociogonique.**

SOCIOGONÍE, *sociogonii,* s.f. Totalitatea miturilor, teoriilor etc. privitoare la apariţia civilizaţiilor umane. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociogonie.**

SOCIOGRAFÍE s.f. **1.** Observare, înregistrare şi descriere a societăţilor ca entităţi istorice concrete. **2.** Curent care susţine că sociologia trebuie să se reducă la simpla descriere a faptelor, fără interpretarea lor teoretică. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociographie.**

SOCIOGRÁMĂ, *sociograme,* s.f. Reprezentare grafică a datelor obţinute prin testul sociometric. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociogramme.**

SOCIOLINGVÍST, -Ă, *sociolingvişti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în sociolingvistică. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociolinguiste,** engl. **sociolinguist.**

SOCIOLINGVÍSTIC, -Ă, *sociolingvistici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Domeniu al lingvisticii care studiază covariaţia sistematică a sistemelor lingvistice şi sociale. **2.** Adj. Referitor la sociolingvistică (**1**). [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociolinguistique,** engl. **sociolinguistics.**

SOCIOLÓG, -Ă, *sociologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar) Specialist în sociologie. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociologue.**

SOCIOLÓGIC, -Ă, *sociologici, -ce,* adj. Care aparţine sociologiei, privitor la sociologie. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociologique.**

SOCIOLOGÍE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul descrierii structurii şi fiziologiei societăţii, al relaţiilor interumane în cadrul grupurilor sociale, precum şi al instituţiilor din societatea dată. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociologie.**

SOCIOLOGÍSM s.m. Orientare care exagerează rolul sociologiei, căreia îi subordonează celelalte ştiinţe sociale. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociologisme,** rus. **soţiologhizm.**

SOCIOLOGÍST -Ă, *sociologişti, -ste,* s.m. şi f. Adept al sociologismului. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociologiste.**

SOCIOLOGIZÁNT, -Ă, *sociologizanţi, -te,* adj. Care reduce orice interpretare a fenomenului literar la sociologie; care exagerează importanţa sociologiei. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociologisant.**

SOCIOMÉTRIC, -Ă, *sociometrici, -ce,* adj. Referitor la sociometrie, de sociometrie. [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociométrique.**

SOCIOMETRÍE s.f. Metodă folosită pentru studierea cantitativă a relaţiilor umane (în cadrul unor grupuri sociale mici). [Pr.: *-ci-o-*] — Din fr. **sociométrie.**

SOCIOPSIHIATRÍE s.f. Domeniu interdisciplinar care studiază acţiunea patogenă a mediului asupra vieţii psihice. [Pre. *-ci-o-psi-hi-a-*] — Din engl. **sociopsychiatry.**

SÓCLU, *socluri,* s.n. **1.** Suport sau postament (din piatră) care susţine o coloană, o statuie etc. ✦ Partea de jos (mai proeminentă) a unei clădiri, a unui grilaj de fier etc. **2.** Partea de metal a unui bec electric care se fixează în dulie. ✦ Piesă prin intermediul căreia se fixează tuburile electronice de şasiul aparatelor în care sunt montate. **3.** (Geogr.; în sintagma) *Soclu continental* = zonă a uscatului, afundată cu pantă lină sub apele mării, până la adâncimea de 200 de metri. — Din fr. **socle.**

SOCOTEÁLĂ, *socoteli,* s.f. **1.** Calculare, calcul numeric, evaluare numerică. ✧ Expr. *A face* (sau *a da cuiva) socoteala* = a plăti (cuiva) ceea ce i se cuvine, ceea ce are de primit. *Pe socoteala mea* (sau *a ta* etc.) = pe cheltuiala mea (sau a ta etc.) *A-şi greşi socotelile* = a se înşela în aşteptări; a nu izbuti. *A ieşi la socoteală* (cu ceva sau cu cineva) = a ajunge la o rezolvare convenabilă, favorabilă (în legătură cu ceva sau cu cineva). *A pune* (ceva) *la socoteală* = a lua în consideraţie (ceva). *A pune* (ceva) *în socoteala cuiva* = a obliga pe cineva să plătească (ceva); a imputa cuiva (ceva). ✦ Cont, situaţie (de venituri şi cheltuieli). ✦ (Fam.) Fiecare dintre cele patru operaţii aritmetice fundamentale. ✦ Sumă de bani datorată (pentru o consumaţie, o cumpărătură etc.); notă de plată. ✦ Privire asupra unor fapte din trecut; bilanţ. **2.** Proiect, plan, gând, idee. ✧ Expr. *A-i veni* (cuiva) *la socoteală* = a-i fi (cuiva) pe plac; a-i conveni. (Pop.) *A-şi da cu socoteala (că)…* = a fi de părere că…; a crede că… **3.** (În expr.) *A da socoteală cuiva* (de ceva) = a răspunde în faţa cuiva (de ceva). *A ţine socoteală de…* = a lua în considerare, a avea în vedere. *Pe socoteala cuiva* = în legătură cu cineva. **4.** Rost, raţiune; măsură. ✧ Loc. adv. şi adj. *Cu* (sau *fără) socoteală* = (ne)chibzuit, cu (sau fără) motiv. **5.** (Fam.) Treabă, lucru. — **Socoti** + suf. *-eală.*

SOCOTÍ, *socotesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face socoteală (**1**); a calcula. ✦ A număra. ✦ Refl. recipr. A ajunge la o înţelegere cu cineva asupra unei datorii, obligaţii etc. ✦ Refl. recipr. Fig. A lichida un diferend cu cineva, a trage la răspundere pe cineva; a se răfui. **2.** Tranz. A avea ceva de gând; a plănui, a intenţiona. **3.** Tranz. şi refl. A analiza ceva cumpănind toate eventualităţile; a (se) gândi. **4.** Tranz. şi refl. A-şi închipui. ✦ Tranz. A fi de părere, a găsi de cuviinţă. **5.** Tranz. A lua în seamă; a aprecia, a preţui. ✦ Tranz. şi refl. A (se) considera, a (se) privi (ca…), a (se) crede. **6.** Tranz. (Rar) A pune ceva în socoteala cuiva; a atribui, a imputa. [Prez. ind. şi: (pop.): *socót*] — Cf. ucr. s o k o t y t y.

SOCOTÍNŢĂ, *socotinţe,* s.f. (Înv. şi pop.) **1.** Punct de vedere, opinie, părere. ✦ Idee, gând. **2.** Consideraţie, stimă, preţuire. **3.** Judecată sănătoasă, chibzuială, cumpăt, măsură. **4.** Minte, raţiune. **5.** Hotărâre, voinţă. — **Socoti** + suf. *-inţă.*

SOCOTÍRE, *socotiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) socoti* şi rezultatul ei. — V. **socoti.**

SOCOTÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) socoti;* calcul, socoteală. — V. **socoti.**

SOCOTÍT[2]**, -Ă,** *socotiţi, -te,* adj. (Despre oameni) Chibzuit, cumpătat, măsurat. — V. **socoti.**

SOCOTITÓR, -OÁRE, *socotitori, -oare,* s.m. şi f. (Înv. şi pop.) Persoană care face socoteli, calcule; contabil. — **Socoti** + suf. *-tor.*

SOCRÁTIC, -Ă, *socratici, -ce,* adj. Care ţine de Socrate, care aparţine doctrinei lui Socrate. — Din fr. **socratique.**

SOCRÍ, *socresc,* vb. IV. Tranz. (Fam. şi reg.) A stărui cu insistenţă supărătoare pe lângă cineva; a bate la cap, a cicăli. — Din **socru.**

SÓCRU, *socri,* s.n. Tatăl unuia dintre soţi, în raport cu celălalt soţ. ✧ *Socru-mare* = tatăl mirelui. *Socru-mic* = tatăl miresei. ✦ (La pl.) Părinţii unuia dintre soţi, în raport cu celălalt soţ. — Lat. **socrus** *(= socer).*

SODALÍT, *sodalite,* s.n. Alumosilicat natural de sodiu, incolor, cenuşiu sau albăstrui, sticlos, constituent al unor roci eruptive alcaline. — Din fr. **sodalite.**

SÓDĂ s.f. Carbonat neutru de sodiu (cristalizat), folosit mai ales la spălatul rufelor, vaselor etc. ✧ *Sodă calcinată* = carbonat de sodiu în stare anhidră. *Sodă cristalizată* = carbonat de sodiu cristalizat. *Sodă caustică* = hidroxid de sodiu. — Din germ. **Soda.**

SÓDIC, -Ă, *sodici, -ce,* adj. Care conţine sodiu, făcut pe bază de sodiu. — Din fr. **sodique.**

SÓDIU s.n. Element chimic alcalin, metal moale, alb-argintiu, maleabil şi ductil, foarte reactiv; natriu. — Din fr. **sodium.**

SODÓM s.n. (Pop.) Mulţime, sumedenie (de oameni, de animale); cantitate mare (din ceva). ✦ Prăpăd, nenorocire, pustiire; *p. ext.* potop. — Din sl. **Sodomŭ.**

SODOMÍ, *sodomesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Înv. şi pop.) A (se) nimici, a (se) prăpădi, a (se) distruge. — Din **sodom.**

SODÓMIC, -Ă, *sodomici, -ce,* adj. (Rar) Referitor la sodomie, de sodomie; *p. ext.* desfrânat. — Din fr. **sodomique.**

SODOMÍE, *sodomii,* s.f. (Înv. şi pop.) Practicare a coitului anal. — Din ngr. **sodomía.**

SODOMÍST, -Ă, *sodomişti, -ste,* s.m. şi f. (Rar) Sodomit. — **Sodomie** + suf. *-ist.*

SODOMÍT, -Ă, *sodomiţi, -te,* s.m. şi f. Persoană care practică sodomia; (rar) sodomist. — Din fr. **sodomite.**

SODOMIZÁ, *sodomizez,* vb. I. Tranz. A supune unei sodomii. — Din fr. **sodomiser.**

SOFÁ, *sofale,* s.f. Divan îngust, de obicei cu un căpătâi mai ridicat. — Din tc. **sofa.**

SOFFIÓNI s.m. pl. (Geol.) Emanaţii de vapori şi de ape fierbinţi însoţite de diferite gaze, legate de activitatea magmatică. [Pr.: *-fi-oni*] — Din it. **soffioni.**

SOFÍSM, *sofisme,* s.n. Silogism sau raţionament corect din punct de vedere formal, dar greşit din punctul de vedere al conţinutului (fiind bazat pe un echivoc, pe utilizarea aspectelor neesenţiale ale fenomenelor etc.), adesea folosit pentru a induce în eroare; *p. gener.* argument, afirmaţie etc. false. — Din fr. **sophisme,** lat. **sophisma.**

SOFÍST, -Ă, *sofişti, -ste,* s.m. şi f. **1.** (La m.) Denumire dată în Grecia antică, în perioada clasică (sec. V î.H.) profesorilor (plătiţi) de retorică şi de filosofie, care foloseau ca metodă de discuţie argumentarea sofistică. **2.** S.m. şi f. P. gener. Persoană care foloseşte sofismele, argumentaţie sofistică. — Din fr. **sophiste,** lat. **sophista.**

SOFÍSTIC, -Ă, *sofistici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre raţionamente, teorii etc.) Întemeiat pe sofisme; *p. gener.* (despre afirmaţii, argumente etc.) fals, eronat. **2.** S.f. Denaturare (intenţionată) a unui silogism, a unui raţionament, a unei afirmaţii, adesea cu scopul de a înşela; argumentaţie falsă. — Din fr. **sophistique,** lat. **sophisticus.**

SOFISTICÁ, *sofistichez,* vb. I. Tranz. **1.** A folosi în mod conştient raţionamente false, care denaturează adevărul. **2.** A da un caracter căutat, artificial, complicat sau preţios. — Din fr. **sophistiquer.**

SOFISTICÁRE, *sofisticări,* s.f. Acţiunea de *a sofistica* şi rezultatul ei; rafinament căutat, artificial, preţios. — V. **sofistica.**

SOFISTICÁT, -Ă, *sofisticaţi, -te,* adj. (Despre limbaj, stil, aspect etc.) Căutat, artificial, complicat sau preţios; (despre oameni) care se manifestă artificial, complicat, preţios. — V. **sofistica.** Cf. fr. s o p h i s t i q u é.

SOFISTICĂRÍE, *sofisticării,* s.f. (Fam.) Faptul de a uza (şi de a abuza) de sofisme; argumentaţie, afirmaţie plină de sofisme, falsă. — Din fr. **sophistiquerie.**

SOFÍTĂ, *sofite,* s.f. Lampă electrică cu incandescenţă în formă de tub, legată la circuitul electric prin ambele capete. [Var.: **sufítă** s.f.] — Din germ. **Soffitten**[lampe].

SOFRÁ, *sofrale,* s.f. (Înv.) Masă mică, circulară şi foarte joasă, la care se mânca stând pe divan. — Din tc. **sofra.**

SOFRAGERÍE s.f. v. **sufragerie.**
SOFRAGÍU s.m. v. **sufragiu**[1].
SOFT[1] s.n. Fire de bumbac sau de celofibră puțin răsucite și moi, folosite ca bătătură pentru unele țesături scămoșate. — Din engl. **soft.**
SOFT[2], *softuri,* s.n. (Inform.; fam.) Software. — Abr. de la **soft**[ware].
SOFTWARE s.n. (Inform.) Set de informații necesare funcționării unui computer (sistemul de operare, limbaje de programare, programe-aplicații etc.); soft[2]. [Pr.: *softŭer*] — Cuv. engl.
SOHARÍCI, *soharici,* s.m. (Înv.) Sortiment de pesmet negru și tare, pentru soldați. — Cf. rus. s u h a r i.
SOHODÓL, *sohodoale,* s.n. (Reg.) Vale seacă în regiuni calcaroase. — Din sl. **sohodolŭ.**
SOI[1], *soaie,* s.n. (Pop.) Strat de murdărie depus pe obiecte; slin. — Et. nec. Cf. z o a i e.
SOÍ[2], *soiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Rar) A (se) murdări, a (se) umple cu soi[1]. — Din **soi**[1].
SOI[3], *soiuri,* s.n. Grup de plante sau de animale care aparțin aceleiași specii ori varietăți, cu anumite însușiri morfologice sau fiziologice ereditare comune; plantă sau animal care aparține unui asemenea grup. ✧ Loc. adj. *De soi* = de bună calitate, ales. ✦ (Fam.) Varietate, gen, fel, categorie de oameni sau de obiecte. — Din tc. **soy.**
SÓIA s.f. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori mici, albe sau violete și cu fructul în formă de păstaie, având semințele bogate în grăsimi și protide, folosite în industria alimentară, în farmacie etc. *(Glycine hispida).* — Din fr. **soja, soya,** germ. **Soja.**
SOIÓS, -OÁSĂ, *soioși, -oase,* adj. Mânjit, murdar (cu pete de grăsime); slinos. — **Soi**[1] + suf. *-os.*
SOITÁR s.m. v. **soitariu.**
SOITARÍU, *soitarii,* s.m. Fiecare dintre cei patru măscărici ai domnilor (fanarioți) din Țările Române, care însoțeau pe domn la parade, la petreceri etc. [Var.: **soitár,** (înv.) **suitár** s.m.] — Din tc. **soytarı.**
SOL[1], *sol,* s.m. (Muz.) **1.** Unul dintre cele șapte sunete ale gamei; notă corespunzătoare acestui sunet. **2.** Nume dat uneia dintre chei. — Din it., fr. **sol.**
SOL[2], *soli,* s.m. Persoană trimisă (oficial) undeva cu o misiune; *spec.* emisar însărcinat să ducă tratative oficiale în numele unei țări sau al unui suveran (din Evul Mediu). ✦ Vestitor. ✦ (La nunțile țărănești) Flăcău trimis de mire în satul sau la casa miresei spre a-i vesti sosirea. — Din sl. **solŭ.**
SOL[3], *soli,* s.m. Unitate monetară din Peru. — Din fr. **sol.**
SOL[4] s.n. (Chim.) Soluție coloidală. — Din fr. **sol.**
SOL[5], *soluri,* s.n. **1.** Strat afânat, moale și friabil de la suprafața scoarței pământești, care (împreună cu atmosfera din jur) constituie mediul de viață al plantelor; suprafața pământului; *p. ext.* pământ, teren. **2.** (Și în sintagma *exercițiu la sol*) Probă de gimnastică executată la nivelul podelei. — Din fr. **sol.,** lat. **solum.**
SOLANACÉE, *solanacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante dicotiledonate erbacee bianuale sau perene, caracterizate prin frunze simple, flori solitare sau grupate în inflorescențe și prin fructe bace sau capsule; (și la sg.) plantă care face parte din această familie; solanee. ✧ (Adjectival) *Plantă solanacee.* — Din fr. **solanacée.**
SOLANÉE, *solanee,* s.f. (Bot.) Solanacee. — Din fr. **solanée.**
SOLANÍNĂ s.f. Substanță extrasă din unele plante solanacee, cu acțiune toxică asupra organismului animal. — Din fr. **solanine.**
SOLÁR[1] s.n. v. **solariu.**
SOLÁR[2], **-Ă,** *solari, -e,* adj. Care aparține Soarelui, emis de Soare, privitor la Soare; care este în raport cu Soarele. ✧ *An solar* = interval de timp în care se efectuează o revoluție completă a Pământului în jurul Soarelui. — Din fr. **solaire,** lat. **solaris.**
SOLARIGRÁF, *solarigrafe,* s.n. Aparat pentru măsurarea și înregistrarea radiației solare globale; solarimetru. — Din fr. **solarigraphe.**
SOLARIMÉTRU, *solarimetre,* s.n. Solarigraf. — Din fr. **solarimètre.**
SOLÁRIU, *solarii,* s.n. **1.** Teren sau încăpere (special amenajate) unde se fac băi de soare. **2.** (Mai ales la pl.; în forma *solar*) Teren agricol, împrejmuit și acoperit cu folii transparente de polietilenă, pentru cultivarea legumelor și zarzavaturilor timpurii. [Var.: **solár** (pl. *solare*) s.n.] — Din fr., lat. **solarium.**
SOLARIZÁRE, *solarizări,* s.f. Supraexpunere puternică a unei plăci sau a unui film fotografic. — După fr. **solarisation.**
SÓLĂ[1], *sole,* s.f. Suprafață de teren cultivată cu aceeași specie de plante agricole, în cadrul unui asolament. — Din fr. **sole.**
SÓLĂ[2], *sole,* s.f. Nume dat mai multor specii de pești marini plați, ovali, acoperiți cu solzi fini, care trăiesc pe fundul nisipos al mărilor, la mică adâncime *(Solea).* —Din fr. **sole.**
SOLBÁNC, *solbancuri,* s.n. Element de construcție executat deasupra părții exterioare a parapetelor ferestrelor sau a ușilor pentru protejarea lor de scurgerea apei de ploaie. — Din germ. **Sohlbank.**
SÓLBĂ, *solbe,* s.f. (Pop.) Arșic de capră. — Lat. **subalba.**
SOLD, *solduri,* s.n. **1.** Diferență între totalul sumelor înscrise în debitul unui cont și totalul sumelor înscrise în creditul aceluiași cont. ✦ Rest de plată la lichidarea unei obligații. **2.** Marfă rămasă nevândută (și care se desface cu preț redus). — Din fr. **solde.**
SOLDÁ, *soldez,* vb. I. Tranz. **1.** A calcula soldul unui cont. ✦ Refl. Fig. (Despre tratative, întreceri sportive, acțiuni etc.) A se încheia cu…, a avea drept rezultat…. **2.** A lichida o socoteală, o datorie. **3.** A vinde un rest de marfă cu reducere de preț. — Din fr. **solder,** it. **soldare.**
SOLDÁRE, *soldări,* s.f. Acțiunea de *a (se) solda* și rezultatul ei. — V. **solda.**
SOLDÁT[1], **-Ă,** *soldați, -te,* adj. **1.** (Despre conturi) Care nu mai are sold. **2.** (Despre mărfuri) Scos la vânzare. — V. **solda.**
SOLDÁT[2], *soldați,* s.m. Militar care nu are niciun grad; militar care are cel mai mic grad într-o armată; *p. gener.* militar care își execută stagiul. ✦ Fig. Luptător, militant. — Din fr. **soldat,** it. **soldato,** germ. **Soldat.**
SÓLDĂ, *solde,* s.f. Sumă de bani plătită militarilor și personalului civil din armată. ✧ Expr. *A fi în solda cuiva* = a susține cauza cuiva din interes material (și nu din convingere). — Din fr. **solde.**
SOLDĂȚÉL, *soldăței,* s.m. Diminutiv al lui *soldat*. — **Soldat** + suf. *-el.*
SOLDĂȚÉSC, -EÁSCĂ, *soldățești,* adj. Care aparține soldaților, privitor la soldați, de soldat; ostășesc; *p. gener.* militar. — **Soldat** + suf. *-esc.*
SOLDĂȚÉȘTE adv. Ca soldații; ostășește; *p. gener.* milităreşte. — **Soldat** + suf. *-ește.*
SOLDĂȚÍE s.f. (Rar) Stare, viață, calitate, serviciu de soldat sau, *p. gener.*, de militar. — **Soldat** + suf. *-ie.*
SOLDĂȚÍME s.f. Mulțime de soldați, totalitatea soldaților; ostășime. — **Soldat** + suf. *-ime.*
SOLDĂȚÓI, *soldățoi,* s.m. (Fam.) Augmentativ al lui *soldat.* — **Soldat** + suf. *-oi.*
SÓLDIU, *soldii,* s.m. Monedă italienească veche, de valoare redusă, care a circulat în trecut și în Țările Române; *p. gener.* monedă de mică valoare. — Din it. **soldo.**
SOLEÁR, *soleari,* s.m. Mușchi situat în partea posterioară a gambei, care leagă tibia și peroneul de călcâi. [Pr.: *-le-ar*] — Din fr. **soléaire.**
SOLECÍSM, *solecisme*, s.n. Greșeală de sintaxă (neadmisă de normele limbii literare). — Din fr. **solécisme,** lat. **soloecismus.**
SOLEÍL adv. (Despre obiecte plisate) În formă de raze. ✧ (Adjectival) *Fustă soleil.* [Pr.: *soléi*] — Cuv. fr.
SOLÉMN, -Ă, *solemni, -e,* adj. (Adesea adverbial) **1.** Care are loc după un anumit ceremonial; cu fast, sărbătoresc. **2.** Important; grav, serios. ✦ Desăvârșit; intens, profund. ✦ Sfânt, sacru. ✦ Măreț, grandios, maiestuos. **3.** (Despre acte juridice) Care trebuie să respecte anumite forme pentru a fi considerat valabil. — Din lat. **sollemnis.**
SOLEMNITÁTE, (**2**) *solemnități,* s.f. **1.** Însușire a ceea ce este solemn; ceremonial care însoțește îndeplinirea unui act solemn. ✦ Măreție, seriozitate, gravitate, sobrietate. **2.** Act solemn săvârșit cu fast. ✦ Ceremonie publică pentru sărbătorirea sau comemorarea unui eveniment ori a unei persoane. **3.** Îndeplinire a unor forme care fac valabile actele juridice. — Din lat. **sollemnitas, -atis.**
SOLENÁȚIE, *solenații,* s.f. Mărime egală cu suma algebrică a curenților electrici de conducție din conductoarele care îmbrățișează o curbă închisă. — Din fr. **solénation.**
SOLENOÍD, *solenoizi,* s.m. Bobină electrică cilindrică fără miez feromagnetic. — Din fr. **solénoïde.**
SOLENOIDÁL, -Ă, *solenoidali, -e,* adj. (Elt.) Care aparține solenoidului, care se referă la solenoid. [Pr.: *-no-i-*] — Din fr. **solénoïdal.**
SOLFATÁRĂ, *solfatare,* s.f. (Înv.) Emanație vulcanică constituită mai ales din vapori de apă, hidrogen sulfurat și dioxid de carbon. — Din fr. **solfatare,** it. **solfatara.**
SOLFEGIÁ, *solfegiez,* vb. I. Intranz. A executa un solfegiu, a cânta o melodie numind fiecare notă. [Pr.: *-gi-a*] — Din it. **solfeggiare.**
SOLFEGIÉRE, *solfegieri,* s.f. Acțiunea de *a solfegia* și rezultatul ei. [Pe.: *-gi-e-*] — V. **solfegia.**
SOLFÉGIU, *solfegii,* s.n. Mică piesă muzicală fără cuvinte, compusă în vederea exercițiilor; exercițiu vocal executat fără cuvinte, menit să dezvolte auzul și deprinderea de a citi notele muzicale. — Din it. **solfeggio.**
SOLÍ, *solesc,* vb. IV. Intranz. (Înv., rar) A comunica cuiva ceva printr-un sol[2]. — Din **sol**[2].
SOLICITÁ, *solícit,* vb. I. Tranz. **1.** A cere (cu stăruință) să i se acorde ceva, a se adresa cuiva cu o cerere. ✦ A ruga, a apela la…, a invita să… **2.** A provoca, a trezi; a atrage. **3.** A supune un corp unei acțiuni fizice (de tracțiune, torsiune, apăsare etc.) care l-ar putea distruge dacă ar depăși o anumită valoare. [Acc. și: (prez. ind.) *solícit*] — Din fr. **solliciter,** lat. **sollicitare.**
SOLICITÁNT, -Ă, *solicitanți, -te,* s.m. și f. Persoană care solicită (**1**); solicitator. — **Solicita** + suf. *-ant.* Cf. germ. S o l l i z i t a n t.
SOLICITÁRE, *solicitări,* s.f. Acțiunea de *a solicita* și rezultatul ei; cerere stăruitoare. ✦ Proces fizic prin care se produc tensiuni și deformații în interiorul unui corp solid. — V. **solicita.**
SOLICITATÓR, -OÁRE, *solicitatori, -oare,* s.m. și f. Solicitant. — **Solicita** + suf. *-tor.* Cf. lat. s o l l i c i t a t o r, - o r i s.

SOLICITÚDINE s.f. Atitudine plină de grijă, de bunăvoință, de prietenie față de cineva sau de ceva; atenție prevenitoare. — Din fr. **sollicitude,** lat. **sollicitudo, -inis.**

SÓLID[1], *solizi,* s.m. **1.** Monedă de aur care a circulat în Imperiul Roman și în Imperiul Bizantin. **2.** Monedă mică de argint sau de bronz emisă și în Țările Române în sec. XVII. — Din lat. **solidus.**

SOLÍD[2], **-Ă,** *solizi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Corp) care posedă capacitatea de a-și menține forma și dimensiunile, de a se opune forțelor deformatoare, având o structură compactă și o mare coeziune; *p. ext.* (corp) dur, tare, rigid, rezistent. **2.** Adj. Care este astfel făcut încât să reziste mult timp; rezistent, trainic, durabil. **3.** Adj. Mare (ca dimensiuni și greutate); (fam., despre ființe) voinic, robust. **4.** Adj. Fig. Temeinic, serios; *p. ext.* sigur, statornic. ✦ Care înfruntă cu tărie greutățile; dârz. — Din fr. **solide,** lat. **solidus.**

SOLIDÁR, -Ă, *solidari, -e,* adj. **1.** Legat (de cineva sau de ceva) printr-o responsabilitate și un interes comun; unit. ✦ De care răspund în egală măsură și împreună mai multe persoane; *spec.* care leagă între ei într-un raport de obligații mai mulți creditori și un debitor sau mai mulți debitori și un creditor. **2.** Care este legat prin construcție de altă piesă sau de alt obiect, formând împreună un tot unic. — Din fr. **solidaire.**

SOLIDARÍSM s.n. Concepție social-politică potrivit căreia principiul fundamental al existenței societății este solidaritatea tuturor membrilor ei. — Din fr. **solidarisme.**

SOLIDARITÁTE s.f. Faptul de a fi solidar (cu cineva sau cu ceva); sentiment care îi determină pe oameni să-și acorde ajutor reciproc. — Din fr. **solidarité.**

SOLIDARIZÁ, *solidarizez,* vb. I. **1.** Refl. A se declara solidar (**1**) cu cineva sau cu ceva, a manifesta sentimente de solidaritate (față de cineva), a se uni cu cineva într-o acțiune. **2.** Tranz. A lega între ele (prin construcție) două sau mai multe piese sau obiecte, astfel încât să formeze un tot, să preia în ansamblu solicitările. — Din fr. **solidariser.**

SOLIDARIZÁRE, *solidarizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) solidariza* și rezultatul ei. — V. **solidariza.**

SOLIDARIZÁT, -Ă, *solidarizați, -te,* adj. Declarat solidar cu cineva, unit. — V. **solidariza.**

SOLIDIFICÁ, *solidífic,* vb. I. Refl. și tranz. A trece sau a face să treacă un corp din stare lichidă în stare solidă, prin răcire sub o temperatură dată; *p. ext.* a îngheța. ✦ Refl. (Despre grăsimi) A se slei. ✦ Refl. A se întări. — Din fr. **solidifier,** it. **solidificare.**

SOLIDIFICÁRE, *solidificări,* s.f. Faptul de *a (se) solidifica.* — V. **solidifica.**

SOLIDIFICÁT, -Ă, *solidificați, -te,* adj. Care a devenit solid sau care s-a întărit. — V. **solidifica.**

SOLIDITÁTE s.f. Stare a corpurilor solide; proprietate a corpurilor solide de a opune rezistență la schimbarea formei și a volumului lor; tărie, duritate, rezistență. ✦ Fig. Temeinicie, seriozitate. — Din fr. **solidité,** lat. **soliditas, -atis.**

SOLIDÚS s.n. (Fiz.) Curbă, loc geometric al punctelor dintr-o diagramă de faze, care reprezintă terminarea solidificării. — Din fr. **solidus.**

SOLÍE, *solii,* s.f. **1.** Misiunea unui sol[2]. ✧ Expr. (Înv.) *A-și da solia* = a expune obiectul misiunii sale, a-și îndeplini însărcinarea de sol[2]; a da socoteală de misiunea avută. ✦ P. gener. Misiune, însărcinare, sarcină. ✦ Fig. Menire. **2.** (Concr.) Veste, mesaj (adus de un sol[2]). **3.** (Concr.) Grup de persoane trimise ca soli[2]; delegație. — **Sol**[2] + suf. *-ie.*

SOLIFLUCȚIÚNE s.f. v. **solifluxiune.**

SOLIFLUXIÚNE s.f. Proces de alunecare lentă a solului pe pantele mici ca urmare a îmbibării cu apă a depozitelor superficiale. [Pr.: *-xi-u-*. — Var.: **soliflucțiúne** s.f.] — Din fr. **soliflucțion, solifluxion.**

SOLILÓC s.n. v. **solilocviu.**

SOLILÓCVIU, *solilocvii,* s.n. (Livr.) Monolog; operă scrisă sub formă de monolog. [Var.: **solilóc** s.n.] — Din fr. **soliloque.**

SOLIPÉD, -Ă, *solipezi, -de,* adj., s.n. (Animal) care are piciorul alcătuit dintr-un singur deget (terminat cu o copită). — Din fr. **solipède.**

SOLIPSÍSM s.n. Concepție filosofică idealist-subiectivă potrivit căreia singura realitate ar fi eul, conștiința individuală, întreaga lume exterioară existând numai în această conștiință. — Din fr. **solipsisme.**

SOLIPSÍST, -Ă, *solipsiști, -ste,* s.m. și f., adj.. **1.** S.m. și f. Adept al solipsismului. **2.** Adj. Care aparține solipsismului, privitor la solipsism. — Din fr. **solipsiste.**

SOLÍST, -Ă, *soliști, -ste,* s.m. și f. **1.** Cântăreț sau instrumentist care execută un solo. **2.** Dansator care execută singur o piesă coregrafică sau care deține un rol principal într-un ansamblu coregrafic. — Din fr. **soliste.**

SOLÍSTIC, -Ă, *solistici, -ce,* adj. Care pune accentul pe interpretarea solistului; care se execută de un solist. — **Solist** + suf. *-ic.*

SOLITÁR, -Ă, *solitari, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care se găsește singur; izolat, singuratic. ✧ *Floare* (sau *frunză* etc.) *solitară* = floare (sau frunză etc.) care crește singură pe tulpină. ✦ (Despre locuri) Pustiu, neumblat. ✦ (Despre ființe; adesea substantivat) Care trăiește sau căruia îi place să trăiască singur, izolat, departe de societate. **2.** S.n. Diamant mare montat singur la o bijuterie (sau ieșind în evidență într-o montură dintr-un grup de pietre mai mici). — Din fr. **solitaire,** lat. **solitarius.**

SOLITARÍSM s.n. (Livr.) Tendință, înclinație a cuiva de a se izola de oameni, de a trăi în izolare. — **Solitar** + suf. *-ism.*

SOLITÓN s.n. (Cib., Med.) Undă de conductibilitate nervoasă caracterizată prin propagarea fără deformări și cu viteză fixă. — Din fr., engl. **soliton.**

SOLITÚDINE s.f. (Livr.) Singurătate, izolare (în care se află cineva). — Din fr. **solitude,** lat. **solitudo, -inis.**

SOLMIZÁȚIE s.f. Sistem medieval de intonare silabică a notelor. ✦ Citire ritmică a notelor, fără intonarea lor. — Din fr. **solmisation.**

SÓLNIȚĂ, *solnițe,* s.f. **1.** Vas mic în care se servește sarea (și piperul) la masă; conținutul acestui vas. ✦ (Pop.) Vas (de lemn) în care se păstrează sarea la bucătărie. **2.** (Pop.) Cavitate situată deasupra ochilor la cai. — Din bg., sb. **solnica.**

SÓLO, (**I**) *solouri,* s.n., (**II**) s.m. **I.** S.n. **1.** Compoziție muzicală (sau parte a ei) concepută pentru un singur instrument sau pentru o singură voce. ✦ (Adjectival) Care se execută fără acompaniament. **2.** Dans (sau parte dintr-un dans) executat de o singură persoană. **II.** S.m. Solist. — Din it. **solo.**

SOLOMONÁR, *solomonari,* s.m. (Pop.) **1.** Astronom care prevestește vremea și face calendare. **2.** Înțelept sau magician, după credințele populare, cu puteri supranaturale, care poate provoca sau împiedica diverse fenomene naturale; *p. gener.* vrăjitor. [Var.: (reg.) **șolomănár** s.m., **șolomonár** s.m.] — **Solomon** (n. pr.) + suf. *-ar.*

SOLOMONÍ, *solomonesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A vrăji, a fermeca. — Din n. pr. **Solomon.**

SOLOMONIÁN, -Ă, *solomonieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Insulele Solomon. **2.** Adj. Care aparține Insulelor Solomon sau solomonienilor (**1**), privitor la Insulele Solomon sau la solomonieni. — [Insulele] **Solomon** (n.pr.) + suf. *-ean.*

SOLOMONÍE, *solomonii,* s.f. (Pop.) Vrăjitorie, farmec. ✦ Vicleșug, șiretlic. — **Solomon** (n. pr.) + suf. *-ie.*

SOLOMONÍRE, *solomoniri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a solomoni* și rezultatul ei. — V. **solomoni.**

SOLONCEÁC, *solonceacuri,* s.n. (Geol.) Sol salin de suprafață cu conținut ridicat de săruri. — Din rus. **solonceak.**

SOLONÉȚ, *solonețuri,* s.n. Grup de soluri caracterizate printr-un bogat conținut de sodiu și o fertilitate naturală foarte scăzută. — Din rus. **soloneț.**

SOLSTIȚIÁL, -Ă, *solstițiali, -e,* adj. Care ține de solstițiu, privitor la solstițiu. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **solsticial,** lat. **solstitialis.**

SOLSTÍȚIU, *solstiții,* s.n. Fiecare dintre cele două momente ale anului când Soarele se află la cea mai mare înălțime față de ecuator; datele calendaristice corespunzătoare acestor momente (21 iunie și 22 decembrie), marcând ziua cea mai lungă, respectiv, cea mai scurtă din an. — Din lat. **solstitium,** fr. **solstice.**

SOLÚBIL, -Ă, *solubili, -e,* adj. **1.** (Despre substanțe sau elemente chimice) Care se poate dizolva într-un solvent. **2.** Fig. (Rar) Care se poate rezolva, dezlega, explica. — Din fr. **soluble,** lat. **solubilis.**

SOLUBILITÁTE, *solubilități,* s.f. Proprietate a unor săruri de a se putea dizolva într-un solvent. ✦ Cantitate maximă de substanță, exprimată în grame, conținută într-o anumită cantitate de solvent la o temperatură determinată. — Din fr. **solubilité.**

SOLUBILIZÁ, *solubilizez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni solubil. — Din fr. **solubiliser.**

SOLUBILIZÁRE, *solubilizări,* s.f. Proces de transformare a unei substanțe greu solubile într-una ușor solubilă, în urma unui proces fizic sau a unei reacții chimice. — V. **solubiliza.**

SOLUNÁR, -Ă, *solunari, -e,* adj. Care se referă simultan la Soare și la Lună. ✧ *Ore solunare* = ore favorabile pescuitului stabilite în funcție de poziția simultană a Soarelui și a Lunii. — Din fr. **solunaire.**

SOLÚȚIE, *soluții,* s.f. **1.** Amestec omogen compus din două sau mai multe substanțe chimice (dintre care una este de obicei lichidă) dispersate la scară moleculară în diverse proporții. **2.** Modalitate de a rezolva o dificultate, o problemă, de a ieși dintr-un impas etc. ✦ Răspuns la o problemă. **3.** (În sintagma) *Soluție de continuitate* = întrerupere a continuității; separare a părților care mai înainte erau legate între ele sau continue. [Var.: (înv.) **soluțiúne** s.f.] — Din fr. **solution,** lat. **solutio, -onis.**

SOLUȚIONÁ, *soluționez,* vb. I. Tranz. A găsi, a da o soluție (**2**); a dezlega, a rezolva. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **solutionner.**

SOLUȚIONÁRE, *soluționări,* s.f. Acțiunea de *a soluționa* și rezultatul ei; dezlegare, rezolvare. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **soluționa.**

SOLUȚIONÁT, -Ă, *soluționați, -te,* adj. **1.** Pentru care s-a găsit o soluție (convenabilă); rezolvat (**1**). **2.** (Despre controverse, litigii, conflicte) Căruia i s-a pus capăt; rezolvat (**2**). [Pr.: *-ți-o-*] — V. **soluționa.**

SOLUȚIÚNE s.f. v. **soluție.**

SOLVÁBIL, -Ă, *solvabili, -e,* adj. Care dispune de suficiente mijloace bănești sau bunuri pentru a-și îndeplini la termen obligațiile; care plătește prompt, bun de plată; solvent[2]. — Din fr. **solvable.**

SOLVABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi solvabil; solvență. — Din fr. **solvabilité.**

SOLVÁT, *solvați,* s.m. (Chim.) Dizolvat (**2**). — Din fr. **solvate.**

SOLVATÁ, *solvatez,* vb. I. Intranz. (Chim.) A produce o solvatare. — Cf. s o l v a t a r e.

SOLVATÁRE s.f. Fenomen care însoţeşte dizolvarea substanţelor într-un solvent şi care constă în stabilirea unor legături între ionii sau moleculele substanţei dizolvate şi moleculele dizolvantului. — După fr. **solvatation.**

SOLVÉNT[1]**,** *solvenţi,* s.m. Substanţă chimică (lichidă) care are proprietatea de a dizolva în masa ei alte substanţe; dizolvant. — Din engl. **solvent.**

SOLVÉNT[2]**, -Ă,** *solvenţi, -te,* adj. **1.** (Despre elevi, studenţi; adesea substantivat) Care plăteşte taxe de frecvenţă sau de internat, care nu este bursier. **2.** Solvabil. — Din germ. **Solvent.**

SOLVÉNŢĂ, *solvenţe,* s.f. Solvabilitate. — Din germ. **Solvenz.**

SOLVÍ, *solv,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Înv.) A (se) dizolva. [Prez. ind. şi: *solvesc*] — Din lat. **solvere.**

SOLVÍRE, *solviri,* s.f. Acţiunea de *a (se) solvi* şi rezultatul ei; dizolvare. — V. **solvi.**

SOLVÍT, -Ă, *solviţi, -te,* adj. Dizolvat. — V. **solvi.**

SOLZ, *solzi,* s.m. **1.** Fiecare dintre plăcile mici, dure şi lucioase, de natură tegumentară, care, suprapunându-se parţial, acoperă corpul celor mai mulţi peşti, al celor mai multe reptile, picioarele păsărilor şi anumite părţi ale corpului unor mamifere. ✦ Fiecare dintre micile plăci de metal din care sunt făcute armurile sau anumite obiecte de podoabă. **2.** Fiecare dintre frunzuliţele care acoperă şi apără bulbii, mugurii şi alte organe ale plantelor. **3.** Stratul exterior pe care-l prezintă o secţiune transversală făcută într-o fibră de lână. **4.** Fig. (Pop.) Murdărie, jeg care se depune pe piele, în formă de mici cruste. **5.** (În sintagma) *Solz de peşte* = un fel de instrument muzical popular, format dintr-un solz de peşte, maleabil, pe care executantul îl introduce între buza de jos şi partea inferioară a dinţilor, punându-l în vibraţie prin coloana de aer a respiraţiei. — Refăcut din ***soldzi** (pl. lui **soldu* < lat. *solidus* „monedă de aur").

SOLZĂRÍE s.f. (Rar) Totalitatea solzilor care acoperă corpul unui animal; mulţime de solzi. — **Solz** + suf. *-ărie.*

SOLZIŞÓR, *solzişori*, s.m. Diminutiv al lui *solz.* — **Solz** + suf. *-işor.*

SOLZÓS, -OÁSĂ, *solzoşi, -oase,* adj. Acoperit cu solzi. ✦ Care are aspect de solzi, care se poate desface ca nişte solzi. — **Solz** + suf. *-os.*

SÓMA[1] s.f. Totalitatea celulelor nereproducătoare ale organismului viu. — Din fr. **soma.**

SOMÁ[2]**,** *somez,* vb. I. Tranz. A cere (cuiva) imperios (şi sub ameninţare) să îndeplinească ceva. ✦ (Jur.) A pune cuiva în vedere, cu forme legale, să execute (sau să nu execute) ceva. — Din fr. **sommer.**

SOMALÉZ, -Ă, *somalezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Somaliei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Somaliei sau somalezilor (**1**), privitor la Somalia ori la somalezi. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de somalezi (**1**). — **Somalia** (n. pr.) + suf. *-ez.*

SOMÁLI s.f. Limbă afro-asiatică oficială în Somalia. — Din fr. **somali.**

SOMÁRE, *somări,* s.f. Acţiunea de *a soma*[2] şi rezultatul ei; avertizare, avizare, înştiinţare. — V. **soma**[2]**.**

SOMÁT, -Ă, *somaţi, -te,* adj. Căruia i s-a cerut (sub ameninţare, cu forme legale etc.) să execute ceva; care a primit o somaţie, avertizat, avizat. — V. **soma**[2]**.**

SOMÁTIC, -Ă, *somatici, -ce,* adj. (Biol.) Care aparţine sau care se referă la corpul organismelor vii. ✧ *Celule somatice* = celulele corpului (cu excepţia celor sexuale). — Din fr. **somatique.**

SOMATOLOGÍE s.f. Ştiinţă care se ocupă cu studiul anatomic şi fiziologic al corpului omenesc viu. — Din fr. **somatologie.**

SOMATOMETRÍE s.f. Ansamblul măsurătorilor efectuate pentru a determina forma şi dimensiunile corpului (animalelor). — Din fr. **somatométrie.**

SOMATOTRÓP, -Ă, *somatotropi, -e,* adj. Care acţionează asupra corpului. ✧ *Hormon somatotrop* = hormon secretat de lobul anterior al hipofizei, care stimulează creşterea organismului. — Din fr. **somatrope.**

SOMÁŢIE, *somaţii,* s.f. Faptul de a soma; invitaţie prin care se pune cuiva în vedere să execute (sau să nu execute) ceva; ordin scris emanat de la o autoritate prin care se ordonă cuiva să execute (sau să înceteze de a executa) o acţiune. [Var.: (înv.) **somaţiúne** s.f.] — Din fr. **sommation.**

SOMAŢIÚNE s.f. v. **somaţie.**

SOMBRÉRO, *sombrero,* s.n. Pălărie de fetru, stofă, pai etc. cu boruri largi, purtată mai ales în Spania şi în America Latină. — Din sp., fr. **sombrero.**

SOMEŞEÁNA s.f. art. Numele unui dans popular (sau al unui ciclu de dansuri populare) din Transilvania, din zona Năsăudului; melodie după care se execută acest dans. — **Someş** (n. pr.) + suf. *-ană.*

SOMIÉRĂ, *somiere,* s.f. **1.** Reţea elastică de sârmă, de arcuri etc. fixată pe cadrul patului, peste care se aşază salteaua; *p. ext.* parte a unui pat formată dintr-un schelet care susţine un ansamblu de elemente elastice, un material de umplutură şi o ţesătură de acoperire. **2.** Bloc de piatră care susţine o boltă. **3.** Fiecare dintre grinzile principale pe care sunt rezemate grinzile secundare ale unui planşeu. [Pr.: *-mi-e-*] — Din fr. **sommier.**

SOMITÁTE, *somităţi,* s.f. Persoană de mare prestigiu, autoritate necontestată într-un anumit domeniu de activitate. — Din fr. **sommité.**

SOMN[1]**,** *somni,* s.m. Peşte teleostean răpitor cu corpul lung, fără solzi, lăţit în partea dinainte, cu capul turtit, cu gura armată de dinţi puternici şi cu mustăţi lungi *(Silurus glanis)*. — Din sl. **somŭ.** Cf. bg., rus. s o m.

SOMN[2] s.n. Stare fiziologică normală şi periodică de repaus a fiinţelor, necesară redresării forţelor, caracterizată prin încetarea totală sau parţială a funcţionării conştiinţei, prin relaxare musculară, prin încetinirea circulaţiei, a respiraţiei şi prin vise; starea celui care doarme. ✧ *Somnul de veci* (sau *cel lung, veşnic)* = moartea. ✧ Expr. *A dormi somnul iepurelui* = a dormi uşor, iepureşte. *A trage un (pui de) somn* = a dormi (bine). *A-l fura* (pe cineva) *somnul* = a aţipi. *Somn uşor*, formulă prin care se doreşte cuiva care se culcă somn liniştit. *A-l păli* (sau *a-l toropi* pe cineva) *somnul* sau *a pica* (sau *a nu mai putea) de somn* = a nu mai putea rezista nevoii de a dormi. ✦ Fig. Stare de inerţie; toropeală. amorţire. ✦ Necesitatea de a dormi; senzaţie provocată de această necesitate. — Lat. **somnus.**

SOMNAMBÚL, -Ă, *somnambuli, -e,* s.m. şi f. Persoană care suferă de somnambulism; noctambul. ✧ (Adjectival) *Fiinţă somnambulă.* — Din fr. **somnambule.**

SOMNAMBÚLIC, -Ă, *somnambulici, -ce,* adj. Care aparţine somnambulului sau somnambulismului, privitor la somnambul sau la somnambulism. — Din fr. **somnambulique.**

SOMNAMBULÍSM s.n. Stare patologică de automatism inconştient manifestată prin executarea unor acte coordonate (mers prin casă), în timpul somnului, natural sau provocat prin hipnoză, de care individul în cauză nu-şi mai aminteşte la trezire; noctambulism. — Din fr. **somnambulisme.**

SOMNÍE s.f. (Rar) Somnolenţă. — **Somn**[2] + suf. *-ie.*

SOMNIFÉR, -Ă, *somniferi, -e,* adj., s.n. (Medicament, substanţă) care provoacă somn; soporific, hipnotic, narcotic. — Din fr. **somnifère,** lat. **somnifer.**

SOMNIŞÓR[1]**,** *somnişori,* s.m. Diminutiv al lui *somn*[1]*;* somnuleţ[1]. — **Somn**[1] + suf. *-işor.*

SOMNIŞÓR[2]**,** (**1**) s.n., (**2**) *somnişori,* s.m. **1.** S.n. Diminutiv al lui *somn*[2]*;* somnuleţ[2]. **2.** S.m. (Bot.) Mac de grădină. — **Somn**[2] + suf. *-işor.*

SOMNOLÁ, *somnolez,* vb. I. Intranz. (Înv.) A dormita, a picoti, a moţăi. — Din fr. **somnoler.**

SOMNOLÁRE s.f. (Rar) Acţiunea de *a somnola* şi rezultatul ei. — V. **somnola.**

SOMNOLÉNT, -Ă, *somnolenţi, -te,* adj. (Despre oameni şi manifestările lor) Care este în stare de somnolenţă sau trădează somnolenţă; care dormitează (sau pare că dormitează); toropit, moleşit (de somn). — Din fr. **somnolent,** lat. **somnolentus.**

SOMNOLÉNŢĂ s.f. Stare intermediară între somn şi veghe, în care diverse funcţii şi reacţii ale organismului sunt diminuate; moleşeală, toropeală, somnie, somnoroşie. — Din fr. **somnolence,** lat. **somnolentia.**

SOMNORÓS, -OÁSĂ, *somnoroşi, -oase,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** Căruia îi este somn; ameţit, toropit de somn; adormit. ✦ (Adesea substantivat) Căruia îi place să doarmă mult. **2.** Fig. Lipsit de vioiciune, de vigoare, de intensitate, de strălucire; fără viaţă, slab, şters, stins. **II.** S.f. (Bot.) **1.** Plantă erbacee cu flori albe, cu frunzele şi fructele acoperite cu peri aspri *(Laserpitium prutenicum)*. **2.** Pidosnic. [Var.: (reg.) **somnurós, -oásă** adj.] — **Somn**[2] + suf. *-uros.*

SOMNOROŞÍE s.f. (Înv.) Somnolenţă. — **Somnoros** + suf. *-ie.*

SOMNOTERAPÍE s.f. Metodă de tratament al unor boli prin somn[2] prelungit cu hipnotice, hipnoză sau curent electric. — **Somn**[2] + **terapie.**

SOMNULÉŢ[1]**,** *somnuleţi,* s.m. Somnişor[1]. — **Somn**[1] + suf. *-uleţ.*

SOMNULÉŢ[2] s.n. Somnişor[2]. — **Somn**[2] + suf. *-uleţ.*

SOMNURÓS, -OÁSĂ adj. v. **somnoros.**

SOMÓN, *somoni,* s.m. Peşte teleostean răpitor marin din familia salmonidelor, lung de 1–1,5 m şi cu greutatea de 25–30 kg, cu carnea de culoare roz, foarte gustoasă, care migrează vara în fluvii pentru a-şi depune icrele *(Salmo salar)*. — Din fr. **saumon.**

SOMOTÉI, *somotei,* s.m. Pui de somn[1], somn[1] mic (până la 1 kilogram). — Cf. s o m n[1].

SOMPTUÁR, -Ă, *somptuari, -e,* adj. Referitor la cheltuieli. ✧ *Legi somptuare* = legi care, în vechea Romă, interziceau cheltuielile exagerate, în special pentru lux şi risipă. [Pr.: *-tu-ar*] — Din fr. **somptuaire.**

SOMPTUÓS, -OÁSĂ, *somptuoşi, -oase,* adj. Care este de o eleganţă impunătoare şi foarte costisitoare; fastuos, luxos, bogat. [Pr.: *-tu-os*] — Din fr. **somptueux.**

SOMPTUOZITÁTE s.f. Însuşirea a ceea ce este somptuos, fast, eleganţă, lux; splendoare. [Pr.: *-tu-o-*] — Din fr. **somptuosité.**

SON, (**1**) *soni,* s.m., (**2**) *sonuri,* s.n. **1.** S.m. Unitate de măsură a tăriei sunetelor. **2.** S.n. (Livr., înv.) Sunet; ton. — Din fr. **son,** lat. **sonus.**

SONÁ, *sonez,* vb. I. Refl. (Fam.; despre oameni) A-şi pierde judecata, a se ţicni. — După fr. **sonné.**

SONAGRÁF, *sonagrafe,* s.n. (Rar) **1.** Aparat pentru înregistrarea şi redarea sunetelor cu mare fidelitate. **2.** Denumire comercială a unui spectograf folosit pentru analiza semnalelor sonore. — Din engl. **sonagraph.**

SONAGRÁMĂ, *sonagrame,* s.f. Reprezentare a analizei spectrografice efectuate de către sonagraf; (concr.) hârtie pe care este înregistrată o astfel de reprezentare. — Din engl. **sonagram.**

SONÁNTĂ, *sonante,* s.f. Consoană a cărei emisie nu comportă niciun zgomot şi care are unele caracteristici articulatorii şi funcţionale apropiate de vocale. ✧ (Adjectival) *Consoană sonantă*. — Din fr. **sonnante.**

SONÁR, *sonare,* s.n. Echipament pentru telecomunicații subacvatice, conținând elemente pentru emisia și recepția undelor sonore și folosit pentru reperarea unor obiecte submarine. — Din fr. **sonar.**

SONÁTĂ, *sonate,* s.f. Bucată muzicală pentru unul sau două instrumente, alcătuită din trei sau patru părți, deosebite între ele ca structură, tonalitate, ritm etc., dar care se completează într-o succesiune logică și unitară. — Din fr. **sonate,** it. **sonata,** germ. **Sonate.**

SONATÍNĂ, *sonatine,* s.f. Sonată de proporții reduse. — Din fr. **sonatine,** it. **sonatina,** germ. **Sonatine.**

SONDÁ, *sondez,* vb. I. Tranz. **1.** A cerceta, a supune unui sondaj stratele unui teren, adâncimea sau fundul unei ape etc.; a explora. ✦ A cerceta sau a evacua o cavitate a organismului cu ajutorul unei sonde. **2.** Fig. A încerca să afli gândurile, sentimentele, intențiile cuiva; a iscodi, a ispiti; a tatona. — Din fr. **sonder.**

SONDÁBIL, -Ă, *sondabili, -e,* adj. (Despre terenuri, ape) Care poate fi sondat. — **Sonda** + suf. *-bil.*

SONDÁJ, *sondaje,* s.n. Acțiunea de a sonda; sondare. **1.** Cercetare a solului sau a subsolului pentru determinarea proprietății rocilor, găsirea (și extragerea) unor substanțe utile etc. ✦ Luare de probe dintr-un material compact. ✦ Introducere a unei sonde într-o plagă sau într-o cavitate naturală a organismului pentru a face posibilă evacuarea substanțelor nocive, pentru extragerea unei probe în vederea unei analize etc. **2.** Fig. Cercetare, investigație, studiu. ✧ *Sondaj de opinie* = metodă psihologică folosită în vederea cunoașterii opiniei membrilor societății privind chestiuni (economice, politice, culturale, electorale etc.) devenite importante la un moment dat. — Din fr. **sondage.**

SONDÁRE, *sondări,* s.f. Acțiunea de *a sonda* și rezultatul ei; sondaj, investigație, studiu, cercetare. — V. **sonda.**

SÓNDĂ, *sonde,* s.f. **1.** Gaură cilindrică forată în interiorul scoarței Pământului în vederea exploatării unui zăcământ de hidrocarburi fluide, a explorării unor strate etc. ✦ Instalație situată deasupra unei sonde (**1**). **2.** Dispozitiv care servește la extragerea unei mici cantități dintr-un material compact sau granular (pământ, ciment, nisip etc.). ✦ Burghiu mare, acționat mecanic, cu care se fac foraje în sol (în scopul de a-l explora și a recunoaște natura stratelor). **3.** Instrument chirurgical în formă de tub cilindric de metal, de cauciuc etc. care servește la explorarea sau la evacuarea unor canale sau cavități din organism ori la drenarea plăgilor. **4.** Instrument cu ajutorul căruia se efectuează diferite observații hidrometrice ca măsurarea adâncimii unei ape, recoltarea de probe de pe fundul apelor etc. **5.** Dispozitiv sensibil, asociat unui aparat de măsură, care poate fi plasat în diferite puncte din spațiu pentru explorarea unui câmp fizic. **6.** (În sintagmele) *Balon-sondă* = balon prevăzut cu aparate de observație, care se lansează în atmosferă pentru diferite cercetări științifice. *Sondă spațială* = satelit artificial sau vehicul spațial fără oameni, lansat în spațiul cosmic pentru cercetarea lui directă. **7.** Pahar de bere, lunguieț și subțire, mai îngust în partea de jos. — Din fr. **sonde.**

SONDÉZĂ, *sondeze,* s.f. Instalație de foraj de mică adâncime. — Din fr. **sondeuse.**

SONDÓR, *sondori,* s.m. Muncitor la o sondă (**1**). — Din fr. **sondeur.**

SONERÍE, *sonerii,* s.f. **1.** Dispozitiv de semnalizare sonoră care emite sunete (intermitente) cu ajutorul unui mic clopot atins de un ciocănel special; *p. ext.* sunet produs de acest dispozitiv. ✧ *Sonerie electrică* = sonerie în care ciocănelul este acționat de un electromagnet. **2.** Buton care, prin apăsare, declanșează funcționarea unei sonerii (**1**). — Din fr. **sonnerie,** it. **soneria.**

SONÉT, *sonete,* s.n. Poezie cu formă prozodică fixă, alcătuită din 14 versuri repartizate în două catrene cu rimă îmbrățișată și două terține cu rimă liberă. — Din fr. **sonnet,** it. **sonetto.**

SONÉTĂ, *sonete,* s.f. Dispozitiv alcătuit dintr-un berbec (**II 2**) care alunecă pe un stâlp vertical, cu care se bat (manual sau mecanic) piloții în sol (de obicei pe fundul unei ape), menținându-i totodată în poziția prescrisă. — Din fr. **sonnette.**

SONETÍST, -Ă, *sonetiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care scrie sonete. — Din fr. **sonnettiste,** it. **sonettista.**

SONG, *songuri,* s.n. Cântec, melodie. — Din engl. **song.**

SÓNIC, -Ă, *sonici, -ce,* adj. Care ține de sunete, privitor la sunete. ✦ (Despre anumite fenomene) Care se manifestă cu o viteză apropiată de cea a sunetului. — Din fr. **sonique.**

SONICITÁTE s.f. Disciplină tehnică care se ocupă cu transmiterea prin vibrații și prin unde elastice longitudinale a energiei sau a puterii mecanice în masa corpurilor lichide și a corpurilor solide. — **Sonic** + suf. *-itate.*

SONOLOCÁȚIE s.f. Determinare a poziției unui obiect față de un anumit reper cu ajutorul undelor sonore. — Din fr. **sonolocation.**

SONOLUMINESCÉNȚĂ s.f. Emisie slabă de lumină care însoțește fenomenul de formare a bulelor de gaze dintr-un lichid supus acțiunii ultrasunetelor. [Var.: **sonoluminiscéńță** s.f.] — Din fr. **sonoluminescence.**

SONOLUMINISCÉNȚĂ s.f. v. **sonoluminescență.**

SONOMÉTRIC, -Ă, *sonometrici, -ce,* adj. (Fon.) Referitor la sonometrie, de sonometrie. — Din fr. **sonométrique.**

SONOMETRÍE s.f. (Fon.) Tehnică de măsurare a sunetelor cu ajutorul sonometrului. — Din fr. **sonométrie.**

SONOMÉTRU, *sonometre,* s.n. Instrument pentru verificarea legilor de vibrație a coardelor, pentru a compara înălțimea a două sunete sau pentru a măsura un interval. ✦ Aparat electronic pentru măsurarea intensității undelor sonore, de obicei a zgomotelor. — Din fr. **sonomètre.**

SONÓR, -Ă, *sonori, -e,* adj. **1.** Care produce, prin vibrare, sunete (puternice); care răsună sau face să răsune. **2.** (Adesea adverbial) Care are un sunet plăcut, armonios (și pătrunzător). **3.** Care amplifică sunetele, care are rezonanță. **4.** (Despre consoane) Care este rostit prin vibrarea coardelor vocale, glota fiind închisă; fonic. **5.** (Despre filme cinematografice) Însoțit de vorbire și de muzică. ✦ (Substantivat, n.) Partea sonoră (**5**) a unui film cinematografic sau de televiziune. **6.** Fig. Important, cu răsunet, renumit; *p. ext.* pretențios, emfatic. — Din fr. **sonore,** lat. **sonorus.**

SONORITÁTE, *sonorități,* s.f. **1.** Însușirea de a fi sonor. ✦ Muzicalitate. ✦ Sunet sau grup de sunete (caracteristice); nuanță. **2.** Proprietate a unor corpuri de a propaga și de a amplifica sunetele; rezonanță. — Din fr. **sonorité,** lat. **sonoritas, -atis.**

SONORIZÁ, *sonorizez,* vb. I. Tranz. A face (să fie) sonor. ✦ Tranz. și refl. (Despre consoane surde) A (se) transforma în consoană sonoră. ✦ A adăuga unei producții cinematografice sau de televiziune partea sonoră. — Din fr. **sonoriser.**

SONORIZÁRE, *sonorizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) sonoriza* și rezultatul ei; *spec.* partea sonoră a unui film. — V. **sonoriza.**

SONOSFÉRĂ, *sonosfere,* s.f. Mică incintă acustică de formă sferică folosită în special în autoturisme. — Din fr. **sonosphère.**

SOPÓR s.n. (Med.) Stare patologică de somnolență. — Din fr. **sopor.**

SOPORIFÉR, -Ă, *soporiferi, -e,* adj., s.n. (Înv.) Somnifer. — Din fr. **soporifère,** lat. **soporifer.**

SOPORÍFIC, -Ă, *soporifici, -ce,* adj., s.n. Somnifer. — Din fr. **soporifique.**

SOPRÁN, -Ă, (**1**) s.n., (**2**) *soprani, -e,* s.m. și f., (**3**) adj. invar. **1.** S.n. Cea mai înaltă dintre cele cinci categorii ale vocii omenești (de femeie sau de copil). **2.** S.m. și f. Femeie sau copil cu voce de sopran (**1**). **3.** Adj. invar. (Despre instrumente de suflat) Al cărui registru corespunde vocii de sopran (**2**). *Saxofon sopran.* [Var.: **sopráno** s.n.] — Din fr., it. **soprano.**

SOPRÁNO s.n. v. **sopran.**

SOR[1] s.f. v. **soră.**

SOR[2], *sori,* s.m. (Bot.) Grupare de sporangi situată pe fața inferioară a frunzelor la ferigi. — Din fr. **sore.**

SÓRĂ, *surori,* s.f. **1.** Persoană de sex feminin considerată în raport cu copiii acelorași părinți sau ai aceluiași tată ori aceleiași mame. ✧ *Soră bună* = soră care are amândoi părinții comuni cu ai fraților săi. (Reg.) *Soră de scoarță* = fiica din altă căsătorie a unuia dintre soții recăsătoriți, considerată în raport cu copilul sau cu copiii celuilalt soț. *Soră de lapte* = fată care a supt odată cu alt copil de la aceeași femeie, considerată în raport cu acel copil. ✧ Loc. adj. *Soră cu moartea* = grozav, zdravăn, foarte mare. ✧ Compuse: *sora-soarelui* = floarea-soarelui; *sor-cu-frate* = numele a două plante erbacee cu frunze ovale, cu flori galbene-aurii sau albastre-violete, cu fructul o capsulă *(Melampyrum).* **2.** (Fam.; la voc.) Termen cu care cineva se adresează unei fete sau unei femei în semn de intimitate, de prietenie sau de dragoste; dragă. **3.** Fig. Tovarășă, prietenă. ✦ Țară, limbă etc. de aceeași origine cu alta, cu afinități și trăsături comune. **4.** Cel mai mic grad în ierarhia călugărească în mănăstirile de femei; femeie care are acest grad. **5.** Infirmieră. [Var.: (pop.) **suróră, sor** s.f.] — Lat. **soror, -oris.**

SORB[1], *sorbi,* s.m. Arbore din familia rozaceelor înalt până la 15 m, cu frunze ovale, flori albe și fructe cărnoase, al cărui lemn se folosește la strungărie *(Sorbus aria).* — Lat. **sorbus.**

SORB[2], *sorburi,* s.n. **1.** Vârtej de apă cu un ochi adânc la mijloc. ✦ Loc unde apa unui râu dispare de la suprafață, curgând în continuare printr-un curs subteran. **2.** Vânt puternic care se propagă sub forma unui vârtej. **3.** Piesă metalică perforată sau prevăzută cu sită care se montează la capătul introdus în lichid al conductei de aspirație a unei pompe pentru a împiedica pătrunderea în pompă a corpurilor străine, a impurităților; *p. gener.* țeavă, conductă aspiratoare. — Din **sorbi** (derivat regresiv).

SORBESTREÁ, *sorbestrele,* s.f. Plantă erbacee din familia rozaceelor, cu tulpina dreaptă, cu frunze lucioase, crestate pe margini și cu flori hermafrodite lipsite de corolă *(Sanguisorba officinalis).* — Cf. it. s o r b a s t r e l l a.

SORBÉT, *sorbeturi,* s.n. (Înv.) Băutură răcoritoare preparată din suc de fructe, zahăr și lichior sau apă. [Pl. și: *sorbete*] — Din fr. **sorbet.**

SORBÍ, *sorb,* vb. IV. Tranz. **1.** A bea ceva trăgând în gură puțin câte puțin, cu buzele strânse (și cu zgomot). ✦ A bea repede și cu lăcomie, dintr-o singură înghițitură (golind vasul). ✧ Expr. *A sorbi* (pe cineva) *într-o lingură* (sau *într-un pahar) de apă,* se spune: **a)** când cineva se uită cu mare dragoste la altcineva; **b)** când cineva își manifestă antipatia față de altcineva. *A sorbi cuvintele* (sau *vorbele, scrisul* etc.) *cuiva* = a asculta sau a citi cu mare atenție și interes pe cineva sau ceva. **2.** A înghiți. ✦ Fig. A preocupa, a captiva. **3.** A trage în piept (cu nesaț), a inspira adânc (aer, vânt, miresme). — Lat. ***sorbire** *(= sorbere).*

SORBÍRE, *sorbiri,* s.f. Acțiunea de *a sorbi* și rezultatul ei; sorbit, sorbitură. — V. **sorbi.**

SORBÍT s.n. Sorbire. — V. **sorbi.**

SORBÍTĂ s.f. Constituent structural moale și maleabil al oțelului tratat termic. — Din fr. **sorbite,** germ. **Sorbit.**

SORBITÓR, -OÁRE, *sorbitori, -oare,* adj. Care soarbe sau absoarbe. — **Sorbi** + suf. *-tor.*

SORBITÚRĂ, *sorbituri,* s.f. **1.** Sorbire. ✦ Cantitate de lichid care se poate sorbi dintr-o dată; înghițitură, dușcă. **2.** (Reg.) Mâncare lichidă; zeamă, supă, ciorbă. — **Sorbi** + suf. *-tură.*

SORBÓZĂ s.f. Monozaharidă asemănătoare cu fructoza, folosită la sinteza vitaminei C. — Din fr. **sorbose.**

SÓRBȚIE, *sorbții,* s.f. Denumire generală dată fenomenelor de absorbție, adsorbție și chemosorbție. — Din fr. **sorption.**

SÓRCOVĂ, *sorcove,* s.f. **1.** Bețișor sau rămurică împodobită cu flori artificiale de diferite culori, cu care copiii lovesc ușor pe spate pe părinții, cunoscuții etc. lor în dimineața zilei de Anul Nou, urându-le, în versuri speciale, sănătate și noroc. ✧ Expr. *A fi ca o sorcovă* = a fi îmbrăcat caraghios, împopoțonat. **2.** Colind recitat de cei care urează cu sorcova (**1**). — Probabil din **sorcovi** (derivat regresiv).

SORCOVẤȚ s.m. v. **sorocovăț.**

SORCOVEÁLĂ, *sorcoveli,* s.f. Faptul de *a sorcovi;* sorcovit. — **Sorcovi** + suf. *-eală.*

SORCOVÍ, *sorcovesc,* vb. IV. Tranz. A colinda, a ura cu sorcova. ✦ Fig. A bate, a lovi. — Din bg. **survakam.**

SORCOVÍT s.n. Sorcoveală. — V. **sorcovi.**

SORDÍD, -Ă, *sordizi, -de,* adj. Murdar; dezgustător. ✦ Fig. Interesat în mod exagerat; meschin. — Din fr. **sordide,** lat. **sordidus.**

SOREÁN, *soreni,* s.m. (Iht.; pop.) Obleț. — **Soare** + suf. *-ean.*

SORÉDIE, *soredii,* s.f. Parte a talului unui lichen care se detașează de el și poate reproduce planta. — Din fr. **sorédie.**

SORÉTE, *soreți,* s.m. (Reg.) Pește răpitor verde-albăstrui, cu pete portocalii *(Lepomis gibbosus)*. — **Soare** + suf. *-ete.*

SORG s.m. Plantă furajeră anuală din familia gramineelor, rezistentă la secetă, cu frunze lungi, mari și cu inflorescențe în formă de panicul *(Sorghum vulgare)*. — Din fr. **sorgho,** it. **sorgo.**

SORGÍNTE, *sorginți,* s.f. **1.** (Livr.) Izvor, sursă (de informații); origine. **2.** (Înv.) Izvor de apă. — Din it. **sorgente.**

SORÍ, *soresc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre ființe) A se încălzi la soare. **2.** Tranz. A expune ceva la soare (pentru a face să se coacă sau să se usuce). — Din **soare.**

SORÍT[1], *sorite,* s.n. (Log.) Raționament compus dintr-o serie de silogisme așezate astfel încât atributul unuia să fie subiectul silogismului următor, concluzia având ca subiect subiectul primului silogism și ca atribut atributul penultimului silogism. — Din fr. **sorite,** lat. **sorites.**

SORÍT[2], -Ă, *soriți, -te,* adj. (Pop.) Însorit. — V. **sori.**

SORMAÍT, (**2**) *sormaite,* s.n. **1.** Aliaj dur turnat pe bază de fier-crom, care conține și alte elemente precum și anumite cantități de carbon. **2.** (La pl.) Tipuri de sormait (**1**). — Et. nec.

SORÓC, *soroace,* s.n. (Înv. și pop.) **1.** Termen fixat pentru săvârșirea unei acțiuni sau pentru îndeplinirea unei obligații; interval de timp în cuprinsul sau la sfârșitul căruia se efectuează un lucru. ✧ Loc. adv. *(Pe) la soroace* = din când în când; la zile mari. ✧ Expr. *A sfinți sorocul* = a respecta cu strictețe un termen de plată. *A i se împlini* (cuiva sau la ceva) *sorocul* = a ajunge la sfârșitul existenței, a înceta să mai existe; *p. ext.* a muri. ✦ Dată la care se întâmplă ceva. ✦ Epocă a anului când se coace și se strânge recolta; (concr.) recolta culeasă în această epocă. ✦ Menstruație. **2.** Dată fixată de Biserica creștină, când se pomenesc morții; slujbă religioasă care se face cu acest prilej. **3.** Margine, limită. ✦ Loc determinat. **4.** Rost, socoteală, orânduială. ✦ (Reg.) Ursită, soartă; prevestire. — Din sl. **sŭrokŭ.**

SOROCEÁLĂ, *soroceli,* s.f. (Pop.) Sorocire. — **Soroci** + suf. *-eală.*

SOROCÍ, *sorocesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și pop.) A fixa termenul la care urmează să se efectueze un lucru; *p. gener.* a hotărî, a fixa. **2.** (În superstiții) A ursi, a sorti; a descânta, a meni. — Din **soroc.**

SOROCÍRE, *sorociri,* s.f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a soroci* și rezultatul ei; soroceală. — V. **soroci.**

SOROCOVẤȚ, *sorocoveți,* s.m. Veche monedă de argint, a cărei valoare a variat în decursul timpului. [Var.: **sorcovắț** s.m.] — Din ucr. **sorokovec'.**

SORÓZĂ, *soroze,* s.f. Tip de fruct compus, la care învelișurile florale devin cărnoase. — Din fr. **sorose.**

SORT, *sorturi,* s.n. Obiect, produs sau grup de obiecte ori de produse care aparțin ca varietăți unei categorii mai mari; fel, gen, varietate, categorie, calitate (de mărfuri, de produse). — Din fr. **sorte.**

SORTÁ, *sortez,* vb. I. Tranz. A alege, a aranja, a repartiza mărfuri, produse, materiale pe categorii, după calitate, dimensiuni, compoziție etc.; a împărți, a aranja pe sorturi. — Din germ. **sortieren.**

SORTÁRE, *sortări,* s.f. Acțiunea de *a sorta* și rezultatul ei; sortat. — V. **sorta.**

SORTÁT s.n. Sortare. — V. **sorta.**

SORTATÓR, -OÁRE, *sortatori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care lucrează la sortarea materialelor și a produselor într-o fabrică, într-o uzină etc. **2.** S.n. Mașină sau dispozitiv pentru sortarea diferitelor materiale și produse. — **Sorta** + suf. *-tor.*

SORTÍ, *sortesc,* vb. IV. Tranz. (În superstiții) A hotărî, a determina soarta cuiva; a ursi, a meni, a predestina. — Din **soartă.**

SORTILÉGIU, *sortilegii,* s.n. (În superstiții) Ansamblu de vrăji, farmece, profeții. — Din it. **sortilegio.**

SORTIMÉNT, *sortimente,* s.n. Ansamblu de mărfuri de același fel, de același gen; *p. ext.* sort. — Din germ. **Sortiment.**

SORTIMENTÁL, -Ă, *sortimentali, -e,* adj. Referitor la sortiment. — **Sortiment** + suf. *-al.*

SORTÍRE s.f. Acțiunea de *a sorti* și rezultatul ei. — V. **sorti.**

SORTÍT, -Ă, *sortiți, -te,* adj. Menit, ursit, predestinat. — V. **sorti.**

SORȚ, *sorți,* s.m. (Pop.; de obicei la pl.) Sistem de alegere, de desemnare, de repartiție prin aruncarea unor zaruri, prin tragerea unor bilete etc., care lasă să decidă întâmplarea, dând șanse egale tuturor participanților; zar sau bilet folosit la această operație. ✧ Expr. *A trage la sorți* = **a)** a hotărî, prin sorți, o împărțeală, un câștig etc.; a participa, ca parte interesată, la o alegere prin sorți; **b)** (în vechiul sistem de recrutare) a recruta pentru îndeplinirea serviciului militar prin sistemul sorților. *A cădea* (sau *a ieși) la sorți* = a fi ales sau desemnat prin sorți. *A se alege sorții* = a se ajunge la un rezultat, a se clarifica o situație. *Sorți de izbândă* = posibilități de reușită; șansă. — Refăcut din **sorți** (pl. lui *soartă*).

SORȚÁR, *sorțari,* s.m. (Pop.) Tânăr care (potrivit unui vechi sistem de recrutare) trăgea la sorți pentru a fi repartizat la o anumită armă. — **Sorț** + suf. *-ar.*

SOS[1], *sosuri,* s.n. Preparat culinar lichid sau vâscos (de obicei condimentat) cu care se pregătesc sau cu care se servesc unele mâncăruri. — Din fr. **sauce.**

SOS[2], *SOS-uri,* s.n. Apel internațional radiotelegrafic transmis de o navă în pericol de scufundare. ✦ P. gener. Apel, semnal prin care se cere ajutor în caz de pericol. [Citit: *esoés* sau *se-o-se*] — Din engl., fr. **SOS.**

SOSÍ, *sosesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A ajunge într-un anumit loc (și într-un anumit moment). ✦ (Despre termene, anotimpuri, intervale) A începe să se desfășoare. ✧ Loc. adv. *Pe sosite* = pe punctul de a ajunge undeva. ✧ Expr. *A-i sosi* (cuiva) *ceasul* (sau *veleatul)* = a-i veni cuiva timpul să moară. **2.** Tranz. (Pop.) A prinde pe cineva fără veste; a surprinde. **3.** Intranz. (Rar) A fi în situația să…; a se întâmpla să… — Din ngr. **sóso** (viit. lui *sóno).*

SOSÍE, *sosii,* s.f. Persoană care seamănă perfect cu alta, încât nu pot fi deosebite fizic. — Din fr. **sosie.**

SOSIÉRĂ, *sosiere,* s.f. Vas în care se servește sosul[1] la masă. [Pr.: *-si-e-*] — Din fr. **saucière.**

SOSÍRE, *sosiri,* s.f. Faptul de *a sosi;* venire, ajungere. ✦ Loc în care sosește un sportiv la sfârșitul cursei. — V. **sosi.**

SOSÍT s.n. (În expr.) *Bun sosit*, formulă de salut cu care este întâmpinat cineva care sosește undeva. — V. **sosi.**

SOSITÓR, -OÁRE, *sositori, -oare,* adj. (Pop.) Care sosește, care vine, ajunge undeva. ✧ *Bob sositor* = bob (folosit în ghicitul cu bobii) care cade stingher în partea dreaptă a ciurului și care este socotit că prevestește sosirea cuiva; *p. ext.* musafir care sosește pe neașteptate. — **Sosi** + suf. *-tor.*

SOSMÁ, *sosmale,* s.f. (Reg.) Copcă mare în continuarea unui șir de copci mai mici, care servește pentru întinderea năvodului sub gheață. — Et. nec.

SOSTENÚTO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Riguros, precis din punctul de vedere al mișcării, al ritmului. — Cuv. it.

SOTÉ, *soteuri,* s.n. Mâncare preparată din legume fierte la foc mic și înăbușite cu unt. — Din fr. **sauté.**

SÓTNIC, *sotnici,* s.m. Comandant al unei sotnii. — Din rus. **sotnik.**

SÓTNIE, *sotnii,* s.f. Veche unitate de cavalerie căzăcească compusă din o sută de soldați. — Din rus. **sotnea.**

SOTTO-VÓCE adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) În surdină, cu voce scăzută, discret. [Scris și: *soto-*] — Loc. it.

SOȚ, *soți,* s.m. **1.** Bărbat căsătorit considerat în raport cu soția lui; bărbat. ✦ (La pl.) Cele două persoane de sex opus unite prin căsătorie. ✦ (Înv.) Soție, nevastă. **2.** (Pop.) Tovarăș, însoțitor; asociat. **3.** Object care, împreună cu altul (similar), formează o pereche. ✧ Loc. adj. și adv. *Cu* (sau *fără) soț* = cu (sau fără) pereche, în număr pereche (sau nepereche), par (sau impar). — Lat. **socius.**

SOȚÍE, *soții,* s.f. **1.** Femeie căsătorită considerată în raport cu bărbatul ei; nevastă, soață. ✦ (Înv.) Soț, bărbat. ✦ (Pop.) Perechea unui animal. **2.** (Pop.) Tovarăș, însoțitor; prieten. **3.** (Pop.) Soț (**3**). — **Soț** + suf. *-ie.*

SOȚIOÁRĂ, *soțioare,* s.f. (Pop. și fam.) Diminutiv al lui *soție.* [Pr.: *-ți-oa-*] — **Soție** + suf. *-ioară.*

SOȚIÓR, *soțiori,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *soț.* [Pr.: *-ți-or*] — **Soț** + suf. *-ior.*

SOUL adj. invar. (Despre stilul de muzică populară apărut în comunitățile afroamericanilor din anii '60) Care combină bluesul cu fervoarea cântecelor religioase. [Pr.: *săŭl*] — Din engl. **soul.**

SOUND BLÁSTER, *sound blastere,* s.n. Placă de sunet. [Pr.: *saŭnd blastăr*] — Din engl. **sound.**

SOVẤRF, *sovârfi,* s.m. Plantă erbacee perenă aromatică, cu tulpina păroasă, cu flori roșii-purpurii, folosită la vopsit și în farmacie; savur *(Origanum vulgare)*. [Var.: **sovârv, șovârf** s.m.] — Din sb. **suhovrh.**

SOVẤRV s.m. v. **sovârf.**

SOVÂRVÁRIȚĂ, *sovârvarițe,* s.f. Plantă erbacee cu frunze mari, ovale și cu flori galbene *(Hypericum acutum)*. — **Sovârv** + suf. *-ariță.*

SOVHÓZ, *sovhozuri,* s.n. (În fosta URSS) Gospodărie agricolă de stat. — Din rus. **sovhoz.**

SOVIÉT, *soviete,* s.n. (În fosta URSS) Organ al puterii de stat centrale și locale format din deputați aleși de cetățeni. [Pr.: *-vi-et*] — Din rus. **sovet.**

SOVIÉTIC, -Ă, *sovietici, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din populația fostei URSS sau era originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține fostei URSS sau sovieticilor (**1**), privitor la fosta URSS ori la sovietici. ✦ Care aparținea sovietelor, privitor la soviete; propriu sovietelor. [Pr.: *-vi-e-*] — Din fr. **soviétique.**

SOVIETIZÁ, *sovietizez,* vb. I. Tranz. A supune fostei URSS și influenței sale; a organiza după modelul sovietic. [Pr.: *-vi-e-*] — Din fr. **soviétiser.**

SOVÓN, *sovoane,* s.n. (Pop.) **1.** Văl purtat de femei ca podoabă; *spec.* văl de mireasă. ✦ Pânză albă care se pune mirilor pe cap, la cununie. **2.** Pânză cu care se acoperă trupul mortului; giulgiu. **3.** (La pl.) Veșminte, podoabe de prisos; zorzoane. [Var.: **zovón** s.n.] — Cf. bg. s a v a n.

SPADASÍN, *spadasini,* s.m. **1.** Persoană care luptă înarmată cu spada. ✦ Persoană căreia îi place să se dueleze; duelgiu; *p. ext.* ucigaș. **2.** Sportiv specializat în probele de spadă (**2**). — Din fr. **spadassin.**

SPÁDĂ, *spade,* s.f. **1.** Armă formată dintr-o lamă dreaptă cu două tăișuri, din gardă și mâner, cu care se poate tăia și împunge. **2.** (Sport) Probă de scrimă care se practică cu spada (**1**). — Din it. **spada.**

SPADÍCE, *spadice,* s.n. Inflorescență în formă de spic al cărei peduncul comun este îngroșat și cărnos. [Acc. și: *spádice.* — Var.: **spadíx** s.n.] — Din fr. **spadice,** lat. **spadix, -icis.**

SPADICIFLÓRĂ, *spadiciflore,* s.f. (La pl.) Ordin de plante erbacee perene, monocotiledonate, care au inflorescențe în formă de spic (spadice) *(Aroles);* (și la sg.) plantă din acest ordin. — După fr. **spadiceflore.**

SPADÍX s.n. v. **spadice.**

SPAGÁT s.n. v. **șpagat.**

SPÁGĂ s.f. v. **spangă.**

SPAGHÉTE s.f. pl. Paste făinoase lungi și subțiri. — Din it. **spaghetti.**

SPAHÍU[1], *spahii,* s.m. Soldat dintr-un corp de cavalerie otomană recrutat din rândurile aristocrației militare. — Din tc. **sıpahı.**

SPAHÍU[2], *spahii,* s.m. Militar din vechea cavalerie indigenă a coloniilor franceze din nordul Africii. — Din fr. **spahi.**

SPÁIMĂ, *spaime,* s.f. **1.** Teamă puternică și violentă provocată de o emoție, de ceva neprevăzut și primejdios; groază. ✧ Loc. adj. și adv. *De spaimă* = înfiorător, îngrozitor; extraordinar, neobișnuit. ✧ Loc. vb. *A băga spaima* (în cineva) = a înfricoșa, a înspăimânta (pe cineva). *A da spaima în cineva* = a se înfricoșa, a se înspăimânta. ✧ Expr. *A intra spaima în cineva,* se spune când cineva e mereu înspăimântat, se sperie ușor (după ce a trecut printr-o sperietură mare). *A trăi cu spaima-n sân* = a fi stăpânit continuu de frică. *A trage o spaimă* = a trece printr-o sperietură mare. ✦ (Pop.) Frică bolnăvicioasă; nevroză. **2.** Ființă, lucru, fenomen care înfricoșează. — Et. nec.

SPALIÉR, *spaliere,* s.n. **1.** Suport format din stâlpi între care sunt întinse, orizontal și paralel, fire de sârmă zincată pentru susținerea anumitor plante agățătoare sau a ramurilor unor pomi a căror creștere este dirijată de om. **2.** Șir de tufe sau de arbuști cu ramurile tunse după un anumit sistem, formând un fel de perete de verdeață de-a lungul unei alei. ✦ Alee mărginită de un asemenea perete de verdeață. **3.** Aparat de gimnastică în formă de scară largă, fixat pe perete. [Pr.: *-li-er*] — Din germ. **Spalier.**

SPANÁC, (**1**) (rar) *spanace,* (**2**) *spanacuri,* s.n. **1.** Plantă erbacee legumicolă cultivată pentru frunzele sale mari, cărnoase, comestibile, de un verde-închis *(Spinacia oleracea).* **2.** (Fam.) Lucru banal, fără valoare; fleac. ✧ Expr. *(E un) spanac* = (e un) lucru lipsit de importanță, un fleac, un vax. ✧ Compuse: *spanac-porcesc* = plantă erbacee cu flori verzi *(Chenopodium hybridum); spanac-sălbatic* = plantă erbacee cu frunze romboidale și cu flori albicioase *(Chenopodium album); spanacul-ciobanilor* = plantă erbacee cu frunze triunghiulare, cu flori verzi dispuse în ghemulețe *(Chenopodium bonus henricus).* — Din ngr. **spanáki.**

SPÁNCĂ, *spance,* adj., s.f. **1.** Adj., s.f. (Varietate de oaie) cu coada lungă, cu lână albă, subțire și deasă, care se obține din încrucișarea rasei țigaie cu rasa merinos. **2.** Adj. (Despre lână) Care se obține din oaia spancă (**1**). — Din rus. **șpanka.**

SPANCHÍU, -ÍE adj. v. **zbanghiu.**

SPÁNGĂ, *spăngi,* s.f. (Înv.) Spadă. ✦ Baionetă. [Var.: **spágă, șpágă, șpángă** s.f.] — Cf. rus. ș p a g a.

SPANIÓL, -Ă, *spanioli, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Spaniei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Spaniei sau spaniolilor (**1**), referitor la Spania ori la spanioli; spaniolesc. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de spanioli (**1**). [Pr.: *-ni-ol*] — Din fr. **espagnol,** it. **spagnolo** (după *Spania*).

SPANIOLÉSC, -EÁSCĂ, *spaniolești,* adj. Spaniol (**2**). [Pr.: *-ni-o-*] — **Spaniol** + suf. *-esc.*

SPANIOLÉȘTE adj. Ca spaniolii, în felul spaniolilor. ✦ În limba spaniolă. [Pr.: *-ni-o-*] — **Spaniol** + suf. *-ește.*

SPANIOLOÁICĂ, *spanioloaice,* s.f. (Fam.) Spaniolă. [Pr.: *-ni-o-*] — **Spaniol** + suf. *-oaică.*

SPARÁNGHEL s.m. Plantă erbacee leguminoasă cu rădăcini cărnoase și cu frunze nedezvoltate, asemănătoare unor solzișori, cultivată pentru lăstarii ei tineri, foarte gustoși *(Asparagus officinalis).* — Din ngr. **sparánghi.**

SPARCÉTĂ, *sparcete,* s.f. Plantă erbacee leguminoasă cu frunze imparipenate, cu flori roșii-trandafirii și cu fructul în formă de păstaie, cultivată ca plantă de nutreț *(Onobrychis viciaefolia).* [Var.: **sparchétă** s.f.] — După fr. **esparcette.**

SPARCHÉTĂ s.f. v. **sparcetă.**

SPARDÉC, *spardecuri,* s.n. Punte continuă pe velierele vechi. ✦ Punte ușoară deasupra cabinelor și saloanelor de sus ale vapoarelor. — Din fr., engl. **spardeck.**

SPÁRGE, *sparg,* vb. III. **1.** Tranz. și refl. A (se) preface în bucăți, în cioburi; a face să plesnească sau a plesni, a (se) crăpa. ✧ Expr. (Refl.) *A se sparge în capul cuiva,* se spune despre cineva obligat să suporte consecințele neplăcute ale unor fapte de care nu este vinovat. ✦ A (se) lovi la cap, producând o rană (și fractura osului). ✦ Refl. Fig. (Despre voce) A deveni răgușit, a se altera. ✦ Tranz. A tăia, a despica lemne, butuci etc. în mai multe bucăți. **2.** Tranz. A sfărâma, a distruge învelișul unui lucru pentru a extrage și a folosi conținutul. ✦ Intranz. și refl. (Despre abcese) A se deschide. **3.** Tranz. A distruge, a nărui, a nimici. ✧ Expr. *A sparge norma* = a depăși norma. *A sparge frontul* = a pătrunde forțat în liniile inamicului. ✦ Tranz. și refl. (Pop.) A (se) găuri; a (se) uza. ✧ Expr. (Tranz.) *Pe unde și-a spart dracul opincile* = prin locuri foarte depărtate, la dracu-n praznic. **4.** Tranz. A deschide prin forțare o ușă, o încuietoare; *p. ext.* a jefui, a prăda. **5.** Tranz. A împunge, a străpunge cu un obiect ascuțit sau tăios; *p. ext.* a ucide. ✦ Refl. (Fam.) A muri. ✦ Refl. Fig. A striga tare; a răcni, a zbiera. **6.** Refl. Fig. (Despre concentrări de oameni și despre acțiuni la care participă aceștia) A lua sfârșit, a se termina; a se întrerupe (prin împrăștierea participanților). ✦ Tranz. A produce o disensiune; a dezbina. ✧ Expr. *A sparge cuiva casa* = a contribui efectiv la destrămarea căsniciei cuiva. **7.** Tranz. Fig. (Înv.) A răzleți o oaste; a birui, a înfrânge; a împrăștia. [Perf. s. *spărsei,* part. *spart*] — Lat. **spargere.**

SPÁRGERE, *spargeri,* s.f. Acțiunea de *a (se) sparge* și rezultatul ei; spart. ✦ Furt prin efracție. — V. **sparge.**

SPARGHÉȚ, *sparghețuri,* s.n. Construcție în formă de pinten care servește la apărarea picioarelor unui pod de bușteni, de sloiurile aduse de apă etc. — **Sparge** + **gheață** (după fr. *brise-glace).*

SPÁRRINGPARTNER, *sparringpartneri,* s.m. Sportiv sau echipă care servește ca partener de antrenament și de pregătire altui sportiv sau altei echipe. [Pr.: *-partnăr*] — Din fr. **sparring-partner** (după *partener).*

SPART[1] s.n. **1.** Spargere. **2.** (Pop.) Sfârșit, încheiere a unei activități. ✧ Expr. *A ajunge la spartul târgului* (sau *iarmarocului)* = a ajunge undeva prea târziu, când lucrurile sunt pe lichidate. — V. **sparge.**

SPART[2], **-Ă,** *sparți, -te,* adj. **1.** Prefăcut în bucăți, în cioburi; plesnit, crăpat; găurit. ✧ Expr. *(A fi) mână spartă* = (a fi) risipitor. *A mânca de parc-ar fi spart*, se spune cuiva sau despre cineva care mănâncă foarte mult și cu lăcomie. ✦ (Despre lemne) Tăiat în bucăți mici (potrivite pentru a fi arse în sobă). ✦ (Despre pământ) Răscolit, plin de gropi. ✦ (Rar; despre butoaie) Desfundat. ✦ Fig. (Despre sunete) Lipsit de sonoritate, răgușit, dogit. **2.** (Despre ziduri, clădiri) Stricat, dărăpănat, ruinat. ✦ (Despre obiecte de încălțăminte, de îmbrăcăminte) Rupt, uzat, tocit. — V. **sparge.**

SPARTACHIÁDĂ, *spartachiade,* s.f. (Ieșit din uz) Competiție sportivă de amploare care cuprindea mai multe sporturi și care se desfășura în mai multe etape eliminatorii. [Pr.: *-chi-a-*] — Din rus. **spartakiada.**

SPARTÁN, -Ă, *spartani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din populația vechiului oraș grecesc Sparta. ✦ Fig. Persoană cu concepții și moravuri austere. **2.** Adj. Care aparținea Spartei sau spartanilor (**1**), privitor la Sparta sau la spartani; propriu Spartei sau spartanilor. ✦ Fig. Aspru, sever, auster. — Din lat. **Spartanus,** it. **spartano.**

SPASM, *spasme,* s.n. Contracție involuntară bruscă (și violentă) a unui mușchi sau a unui grup de mușchi; convulsie. ✦ Grimasă. [Pl. și: *spasmuri*] — Din fr. **spasme.**

SPASMÓDIC, -Ă, *spasmodici, -ce,* adj. Privitor la spasm, specific spasmului; care se manifestă prin spasme, însoțit de spasme; spastic. — Din fr. **spasmodique.**

SPASMOFÍLIC, -Ă, *spasmofilici, -ce,* adj., s.m. și f. (Med.) (Persoană) care suferă de spasmofilie. — Din fr. **spasmophilique.**

SPASMOFILÍE s.f. (Med.) Predispoziție la convulsii din cauza unei excitabilități exagerate a sistemului nervos muscular. — Din fr. **spasmophilie.**

SPASMOGÉN, -Ă, *spasmogeni, -e,* adj. Care provoacă spasme. — Din fr. **spasmogène.**

SPASMOLÍTIC, -Ă, *spasmolitici, -ce,* adj., s.n. (Medicament) care suprimă starea spasmodică. — Din fr. **spasmolytique.**

SPÁSTIC, -Ă, *spastici, -ce,* adj. (Med.) Spasmodic. — Din fr. **spastique.**

SPAT, *spaturi,* s.n. (În sintagma) *Spat de Islanda* = varietate de calcit caracterizată prin dimensiunile mari și prin transparența perfectă a cristalelor, utilizată la instrumentele optice. — Din fr. **spath,** germ. **Spat.**

SPÁTĂ, (**I, III**) *spate,* (**II**) *spete,* s.f. **I.** Piesă la războiul de țesut formată dintr-un sistem de lamele paralele fixate la ambele capete, formând un fel de pieptene montat în vatală, prin care trec firele de urzeală. ✦ Bețișor peste care se petrec ochiurile când se împletește o rețea sau o plasă. **II. 1.** Porțiune a scapulei care susține

articulația umărului; *p. ext.* regiunea corespunzătoare a corpului. ✧ Loc. adj. *Lat în spete* = cu umerii largi, spătos, voinic. ✦ Os lat care susține articulația membrelor la animalele patrupede; *p. ext.* regiunea corespunzătoare a corpului. **2.** (Reg.) Spătarul scaunului. **III.** (Înv.) Sabie cu lamă lungă, dreaptă și lată, cu două tăișuri. — Lat. **spatha.**

SPÁTE, *spate,* s.n. **1.** Partea posterioară a corpului omenesc, de la umeri până la șale; partea superioară a corpului animalelor, cuprinzând regiunea coloanei vertebrale dintre articulațiile membrelor; spinare. ✧ Loc. adj. *În* (sau *pe) spate* = pe umeri sau pe partea dorsală a corpului; în spinare. *Pe spate* = **a)** culcat cu fața în sus; **b)** spre ceafă. *Din* (sau *la, pe la, de la, în) spate* = în (sau din) urmă. ✧ Expr. *A întoarce* (cuiva) *spatele* = a nu mai vrea să știe de cineva sau de ceva; a deveni indiferent. *A-l strânge pe cineva în spate* = **a)** se spune când o haină este prea mică pentru cineva; **b)** se spune când cineva se înfioară de frig sau de spaimă ori când este preocupat de un lucru dificil. *A nu ști nici cu spatele* = a nu ști nimic despre ceva, a nu avea habar. *A avea spate (tare)* = a avea sprijin, protecție. *A da* (un pahar cu băutură) *pe spate* = a bea repede și dintr-odată, pe nerăsuflate. *A arunca ceva pe* (sau *în) spatele cuiva* = a arunca vina, responsabilitatea pe cineva. (Fam.) *Mă doare în spate* = puțin îmi pasă, mă lasă indiferent. ✦ Procedeu de înot pe spate (**1**); probă sportivă de înot care folosește acest procedeu. **2.** Parte a unor obiecte opusă feței; parte a unei așezări, formațiuni etc. opusă direcției spre care este orientată. ✦ Parte a unei haine care acoperă spatele (**1**). ✦ Ceea ce se află în spatele (**2**) unei așezări, unui obiect etc. **3.** Spătarul, speteaza scaunului; rezemătoare. [Pl. și: *spete*] — Lat. **spathae** (pl. lui *spatha).*

SPATÍE, *spatii,* s.f. (La cărțile de joc) Treflă. — Din ngr. **spathí.**

SPATULÁT, -Ă, *spatulați, -te,* adj. (Livr.) În formă de spatulă, de lopățică. — Din fr. **spatulé.**

SPATÚLĂ, *spatule,* s.f. Mică unealtă în formă de lopățică, folosită în sculptură, farmacie etc. pentru a lua, a amesteca și a întinde diferite substanțe pulverulente sau vâscoase. [Acc. și: *spátulă*] — Din fr. **spatule.**

SPAȚ, *spațuri,* s.n. Spațiu între sulul dinainte și spată la războiul de țesut. — Lat. **spatium.**

SPAȚIÁ, *spațiez,* vb. I. Tranz. A rări, a distanța, a despărți prin spații mai mari (cuvinte, rânduri, obiecte). [Pr.: *-ți-a*] — Din **spațiu.**

SPAȚIÁL, -Ă, *spațiali, -e,* adj. Care ține de spațiu, privitor la spațiu, din spațiu. ✧ *Cabină spațială* = capsulă cosmică. ✦ Spec. Referitor la spațiul cosmic, interplanetar. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **spatial.**

SPAȚIALITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este spațial; lărgime, spațiu deschis. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **spatialité.**

SPAȚIALIZÁ, *spațializez,* vb. I. Tranz. A reprezenta în spațiu. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **spatialiser.**

SPAȚIALIZÁRE, *spațializări,* s.f. Acțiunea de *a spațializa.* [Pr.: *-ți-a-*] — V. **spațializa.**

SPAȚIALIZÁT, -Ă, *spațializați, -te*, adj. Care a fost reprezentat în spațiu. [Pr.: *-ți-a-*] — V. **spațializa.**

SPAȚIÁT, -Ă, *spațiați, -te,* adj. Rărit, distanțat, despărțit prin spații (mai mari). [Pr.: *-ți-at*] — V. **spația.**

SPAȚIÉRE, *spațieri,* s.f. Acțiunea de *a spația* și rezultatul ei. [Pr.: *-ți-e-*] — V. **spația.**

SPAȚIONÁ, *spaționez,* vb. I. Tranz. (Tipogr.; rar) A spația. [Pr.: *-ți-o-*] — Din germ. **spationieren.**

SPAȚIONÁRE, *spaționări,* s.f. Acțiunea de *a spaționa*; spațiere. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **spaționa.**

SPAȚIÓS, -OÁSĂ, *spațioși, -oase,* adj. Care ocupă o suprafață mare, cu mult spațiu; larg, încăpător; vast. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **spacieux.**

SPÁȚIU, *spații,* s.n. **1.** (Fil.; la sg.) Formă obiectivă și universală a existenței materiei, inseparabilă de materie, care are aspectul unui întreg neîntrerupt cu trei dimensiuni și exprimă ordinea coexistenței obiectelor lumii reale, poziția, distanța, mărimea, forma, întinderea lor. ✦ (Mat.) Mulțime de puncte care prezintă anumite proprietăți. ✧ *Geometrie în spațiu* = ramură a geometriei care studiază figurile ale căror elemente sunt situate în planuri diferite. **2.** Întindere nemărginită care cuprinde corpurile cerești; văzduh; porțiune din atmosferă; întinderea, locul care ne înconjoară. ✧ *Spațiu aerian* = porțiune din atmosferă corespunzătoare limitelor teritoriale ale unui stat și în care acesta își exercită suveranitatea. *Spațiu cosmic* = întindere nemărginită situată dincolo de atmosfera Pământului. ✦ Perspectivă vastă, orizont larg. **3.** Loc, suprafață, întindere limitată. ✦ Limitele între care se desfășoară o acțiune; cadru. ✦ Lungime luată de-a lungul traiectoriei unui corp mobil. **4.** Loc (liber) între două obiecte; distanță, interval. ✧ *Spațiu verde* = suprafață acoperită de vegetație în perimetrul unei așezări. ✦ (Tipogr.) Interval alb lăsat între cuvintele sau rândurile culese; *p. ext.* unealtă cu care se realizează acest interval. ✦ (Muz.) Interval între liniile unui portativ. **5.** Interval de timp, răstimp. — Din lat. **spatium,** fr. **espace.**

SPAVÁN, *spavane,* s.n. Tumoare osoasă care se formează la încheietura piciorului de dinapoi la cai sau la boi, făcându-i să șchiopăteze; os mort. — Din it. **spavano.**

SPĂIMÂNTÁ, *spăimânt,* vb. I. Refl. și tranz. (Înv. și pop.) A (se) înspăimânta. — Lat. ***expavimentare.**

SPĂIMÂNTÁRE, *spăimântări,* s.f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a (se) spăimânta* și rezultatul ei; înspăimântare. — V. **spăimânta.**

SPĂIMÂNTÁT, -Ă, *spăimântați, -te,* adj. (Înv. și pop.) Înspăimântat. — V. **spăimânta.**

SPĂIMÂNTĂTÓR, -OÁRE, *spăimântători, -oare,* adj. (Înv. și pop.) Înspăimântător. — **Spăimânta** + suf. *-ător.*

SPĂIMÂNTÓS, -OÁSĂ, *spăimântoși, -oase,* adj. (Înv.) Înspăimântător. — **Spăimânta** + suf. *-os.*

SPĂIMÓS, -OÁSĂ, *spăimoși, -oase,* adj. (Pop.) Care se sperie ușor; fricos, sperios. ✦ Care provoacă spaimă; înspăimântător, înfricoșător. — **Spaimă** + suf. *-os.*

SPĂLÁ, *spăl,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) curăța folosind apă, săpun, detergenți etc. ✧ Expr. (Tranz.) *A spăla pe cineva (pe cap)* = a mustra tare pe cineva, a-l ocărî. *A-și spăla obrazul* = a face față unei situații, a scăpa de rușine; a ieși cu bine dintr-o încurcătură. (Fam.) *Iese la spălat,* se spune ca o consolare glumeață celui care are o supărare, un necaz (mărunt). (Refl.) *Spală-te* (sau *spălați-vă)* sau *să se spele pe cap* = descurcă-te (sau descurcați-vă) sau să se descurce cu propriile puteri. ✦ Tranz. (Fam.) A purta cuiva de grijă (spălându-i rufele). ✦ Tranz. Fig. A face să se șteargă, să dispară o greșeală, un rău, o insultă. **2.** Tranz. (Despre ploaie, râuri, șuvoaie etc.) A roade pământul, a-l lua și a-l duce cu sine; a produce o eroziune; a mânca, a săpa. ✦ (Despre ape, valuri) A uda, a scălda un țărm. **3.** Tranz. A supune un minereu unui curent de apă pentru a separa unul dintre componenții lui. — Lat. ***expellavare** (= *ex-per-lavare).*

SPĂLÁRE, *spălări,* s.f. Acțiunea de *a (se) spăla* și rezultatul ei. — V. **spăla.**

SPĂLÁT[1], *spălaturi,* s.n. Faptul de *a (se) spăla.* — V. **spăla.**

SPĂLÁT[2], -Ă, *spălați, -te,* adj. **1.** Curățat cu ajutorul apei, săpunului, detergenților etc.; curat. **2.** (Despre oameni și corpul lor) Îngrijit, dichisit. ✦ Fig. Cu educație îngrijită, cu maniere alese, bine-crescut. — V. **spăla.**

SPĂLĂCÍ, *spălăcesc,* vb. IV. Refl. A-și pierde culoarea inițială, a deveni mai șters, a se decolora (la spălat sau la soare). — Din **spăla.**

SPĂLĂCIOÁSĂ, *spălăcioase,* s.f. Mică plantă erbacee cu tulpina păroasă, cu frunzele lunguiețe și crestate și cu florile galbene *(Senecio vernalis).* — **Spălăci** + suf. *-oasă.*

SPĂLĂCÍRE, *spălăciri,* s.f. Faptul de *a se spălăci;* decolorare. — V. **spălăci.**

SPĂLĂCÍT, -Ă, *spălăciți, -te,* adj. Care este lipsit de culori vii, ale cărui culori s-au șters; decolorat. ✦ Palid, searbăd, fad; *p. ext.* lipsit de expresie, de vioiciune; ofilit. — V. **spălăci.**

SPĂLĂCITÚRĂ, *spălăcituri,* s.f. (Rar) Obiect spălăcit, decolorat. — **Spălăci** + suf. *-tură.*

SPĂLĂTÓR, (**I**) *spălătoare,* s.n. (**II**) *spălători*, s.m. **I.** S.n. **1.** Obiect sau instalație sanitară care servește la spălatul oamenilor. ✦ Chiuvetă specială în care se spală vasele de bucătărie. **2.** Bucată de pânză, de sârmă etc. cu ajutorul căreia se freacă și se spală vasele. **3.** Instalație specială, în anumite întreprinderi, unde se spală materiile prime sau semifabricate. **II.** S.m. Muncitor dintr-o întreprindere care se ocupă cu spălatul anumitor materiale. — **Spăla** + suf. *-ător.*

SPĂLĂTOREÁSĂ, *spălătorese,* s.f. Femeie care se ocupă cu spălatul rufelor. — **Spălător** + suf. *-easă.*

SPĂLĂTORÍE, *spălătorii,* s.f. **1.** Încăpere sau clădire special amenajată în care se spală rufe. **2.** Instalație de spălare și de înnobilare a unor substanțe minerale. — **Spălător** + suf. *-ie.*

SPĂLĂTÚRĂ, *spălături,* s.f. Faptul de *a (se) spăla.* **1.** Curățare a cuiva sau a ceva cu ajutorul apei, săpunului, detergenților etc. ✦ Apa murdară în care s-a spălat ceva; lături. ✦ Introducere a unui lichid (medicamentos) într-o cavitate a organismului pentru a o curăța sau a o dezinfecta. **2.** Acțiune de eroziune a pământului cauzată de șuvoaie; loc unde se produce o astfel de eroziune, urmă lăsată de șuvoaie. ✦ Pietriș adus de ape; loc acoperit cu acest pietriș. — **Spăla** + suf. *-ătură.*

SPĂLĂȚÉL, -ÍCĂ, *spălăței, -ele,* adj. (Fam.) Cu aspect și ținută îngrijită, curat îmbrăcat, prezentabil; curățel. — **Spălat[2]** + suf. *-el.*

SPĂRGĂTÓR, -OÁRE, *spărgători, -oare,* adj., s.n., s.m. și f. **I.** Adj. Care sparge, care sfărâmă (piatră, cărbuni etc.). **II.** S.n. Instrument care se folosește la spargerea unor materiale, a anumitor fructe cu coaja tare etc. ✧ *Spărgător de gheață* = navă special construită pentru a sparge gheața într-o apă navigabilă și a face posibilă navigația în lunile de îngheț. **III.** S.m. și f. **1.** Hoț care intră undeva cu forța (spărgând uși, încuietori etc.) pentru a jefui. **2.** (În sintagma) *Spărgător de grevă* = agent plătit al unui patron care vine să lucreze în locul muncitorilor greviști pentru a zădărnici o grevă. — **Sparge** + suf. *-ător.*

SPĂRTÚRĂ, *spărturi,* s.f. **1.** Crăpătură, gaură, deschizătură produsă prin spargere. **2.** Ciob, așchie (produse prin spargere). **3.** Fig. Dezbinare, disensiune, ruptură. — **Spart[2]** + suf. *-ură.*

SPĂSĔNÍE s.f. (Înv. și pop.) Atitudine de pocăință și de smerenie; atitudine de modestie și de nevinovăție (prefăcută). — Din sl. **sŭpasenije.**

SPĂSÍ, *spăsesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A se pocăi; *p. ext.* a se căi. [Var.: **spăși** vb. IV] — Din v. sl. **sŭpasiti.**

SPĂSÍT, -Ă, *spăsiți, -te,* adj. (Înv. și fam.; despre oameni) Care se arată pocăit, smerit sau nevinovat. — Cf. sl. s ŭ p a s i t i.

SPĂȘÍ vb. IV v. **spăsi.**

SPĂTÁR[1], *spătare,* s.n. Parte mai înaltă a unui scaun, fotoliu etc., care servește pentru a sprijini spatele persoanei care stă pe ele; rezemătoare, spetează. — **Spată** + suf. *-ar.*

SPĂTÁR[2], *spătari,* s.m. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Dregător la Curtea domnească care purta la ceremonii sabia și buzduganul domnului, iar mai târziu avea comanda cavaleriei. ✧ *Mare spătar* = comandant suprem al armatei țării în lipsa domnului. — Din ngr. **spathários.**

SPĂTĂREÁSĂ, *spătărese,* s.f. Soție de spătar[2]. — **Spătar**[2] + suf. *-easă.*

SPĂTĂRÉL, *spătărei,* s.m. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Dregător de rang mic care avea însărcinarea de a păzi ordinea la sate, în timp de pace, și atribuții militare, în timp de război. — **Spătar**[2] + suf. *-el.*

SPĂTĂRÉSC, -EÁSCĂ, *spătărești,* adj. Care aparținea spătarului[2] sau spătăriei, privitor la spătar[2] sau la spătărie. — **Spătar**[2] + suf. *-esc.*

SPĂTĂRÍE, *spătării,* s.f. **1.** Demnitatea, rangul de (mare) spătar[2]. ✦ Instituție condusă de (marele) spătar[2]; clădire în care funcționa această instituție. **2.** Sală din palatul domnesc unde aveau loc unele ceremonii și unde era așezat tronul. ✧ *Spătăria (cea) mică* = camera de lucru a domnului. — **Spătar**[2] + suf. *-ie.*

SPĂTÓS, -OÁSĂ, *spătoși, -oase,* adj. (Despre oameni) Cu umerii largi, lat în spete; robust, voinic. — **Spată** + suf. *-os.*

SPÂN, -Ă, *spâni, -e,* adj. (Despre bărbați sau despre fața lor; adesea substantivat) Care este (biologic) lipsit de barbă și de mustăți. — Lat. ***spanus.**

SPÂNÁTEC, -Ă adj. v. **spânatic.**

SPÂNÁTIC, -Ă, *spânatici, -ce,* adj. (Despre bărbați sau despre fața lor) Cu barba și cu mustața rară. [Var.: **spânátec, -ă,** adj.] — **Spân** + suf. *-atic.*

SPÂNȚ s.m. v. **spânz.**

SPÂNȚUÍ vb. IV v. **spânzui.**

SPÂNZ, *spânzi,* s.m. Plantă erbacee toxică cu rizomul gros și ramificat în numeroase fibre lungi, cu frunze palmate, cu florile roșii aplecate în jos, care se folosește în medicină *(Helleborus purpurescens)*. [Var.: (reg.) **spânț** s.m.] — Et. nec.

SPÂNZUÍ, *spânzuiesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A trata cu spânz un animal bolnav. [Var.: **spânțuí** vb. IV] — **Spânz** + suf. *-ui.*

SPÂNZURÁ, *spânzur,* vb. I. **1.** Tranz. A omorî, a executa pe cineva (în urma unei condamnări) prin strangulare, cu ajutorul spânzurătorii (**2**). ✧ Expr. (Absol.) *A tăia și a spânzura,* se spune despre o persoană care abuzează (în mod nelimitat) de puterea, de autoritatea sa. ✦ Refl. A se sinucide, strangulându-se. **2.** Tranz. A agăța un obiect de unul dintre capete, lăsând restul să atârne liber în jos. ✧ Expr. (Fam.) *A spânzura* (cuiva) *lingurile la brâu* (sau *de gât*) = a nu da mâncare celui care vine târziu la masă. ✦ Refl. A se agăța, a se prinde (și a se ține strâns) de cineva sau de ceva; a se atârna. ✦ Intranz. A atârna, a cădea liber în jos (fiind prins sau agățat de ceva). **3.** Intranz. (Înv. și pop.; în expr.) *A spânzura de…* (sau *de la…*) = a depinde de…, a fi condiționat de… **4.** Tranz. Fig. (Fam.) A cheltui o sumă de bani (fără rost, pe lucruri care nu sunt strict necesare). — Probabil lat. ***expendiolare.**

SPÂNZURÁRE, *spânzurări,* s.f. Acțiunea de *a (se) spânzura* și rezultatul ei; spânzurat[1], spânzurătoare. — V. **spânzura.**

SPÂNZURÁT[1] s.n. (Rar) Spânzurare. — V. **spânzura.**

SPÂNZURÁT[2], **-Ă,** *spânzurați, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care a fost omorât sau s-a sinucis prin spânzurare. ✦ Fam.; substantivat) Epitet dat unui copil sau unui tânăr care se ține de pozne, de nebunii; ștrengar, neastâmpărat. **2.** Agățat, atârnat, suspendat. — V. **spânzura.**

SPÂNZURĂTOÁRE, (**2**) *spânzurători,* s.f. **1.** Spânzurare. **2.** Instrument de execuție alcătuit de obicei dintr-un stâlp de care se atârnă o funie prevăzută cu un laț în care se introduce capul condamnatului la moarte. — **Spânzura** + suf. *-ătoare.*

SPÂRC, (**1**) *spârcuri* s.n., (**2**) *spârci,* s.m. **1.** S.n. (Pop.) Bucată mică (și nefolositoare) din ceva. **2.** S.m. (Fam.) Epitet dat unui tânăr sau unui copil. [Var.: **spârci** s.m.] — Cf. ucr. š p y r k a, pol. s z p e r k a.

SPÂRCÁCI s.m. v. **spurcaci.**

SPÂRCI s.m. v. **spârc.**

SPÂRCUÍ, *spârcuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. și reg.) A rupe în bucăți; a sfâșia, a sfârtica, a ciopârți. ✦ A distruge, a nimici; a pune pe fugă, a risipi, a împrăștia. ✦ Refl. A evacua fecalele în mici cantități (și des). [Prez. ind. și: *spấrcui*] — **Spârc** + suf. *-ui.*

SPÂRCUÍRE, *spârcuiri,* s.f. (Înv. și reg.) Acțiunea de *a (se) spârcui* și rezultatul ei. — V. **spârcui.**

SPEAKER, *speakeri,* s.m. Președintele Camerei Comunelor în Marea Britanie și al Camerei Reprezentanților în SUA. [Pr.: *spicăr*] — Cuv. engl.

SPECIÁL, -Ă, *speciali, -e,* adj. Care se deosebește de alte lucruri asemănătoare prin trăsături care îi sunt proprii; care se află numai la un lucru sau la o anumită categorie de lucruri; (adesea adverbial) care este făcut, destinat, rezervat pentru a corespunde unui anumit scop; *p. ext.* ieșit din comun, deosebit de bun, de valoros; excepțional. ✧ Loc. adv. *În special* = mai ales, îndeosebi; în mod particular; în speță. ✦ (Despre ediții de presă, publicații) Publicat cu o ocazie deosebită sau la o dată festivă. ✦ Care aparține unei anumite specialități (**1**), de strictă specialitate. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **spécial,** lat. **specialis.**

SPECIALÍST, -Ă, *specialiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care cunoaște temeinic o disciplină, o problemă în domeniul căreia profesează. ✧ *Medic specialist* = prima treaptă în ierarhia medicală; persoană aflată pe această treaptă. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **spécialiste.**

SPECIALITÁTE, *specialități,* s.f. **1.** Ramură a științei, a tehnicii, a artei etc. din studiul și din aplicarea căreia cineva își face o profesie. ✧ Loc. adv. *De specialitate* = care aparține unui domeniu special; (despre persoane) care este competent într-o anumită ramură de activitate. **2.** Produs sau preparat făcut din anumite rețete sau metode de fabricație deosebite. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **spécialité,** lat. **specialitas, -atis.**

SPECIALIZÁ, *specializez,* vb. I. **1.** Refl. A se consacra studiului și aplicării unei anumite ramuri din știință, din tehnică etc; a deveni specialist. **2.** Tranz. A face să capete trăsături specifice, a imprima caractere speciale. **3.** Tranz. și refl. A (se) limita la fabricarea anumitor produse. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **spécialiser.**

SPECIALIZÁRE, *specializări,* s.f. Acțiunea de *a (se) specializa* și rezultatul ei. [Pr.: *-ci-a-*] — V. **specializa.**

SPECIÁȚIE s.f. Formare a unor specii noi de plante sau de animale ca urmare a unor procese biologice. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **spéciation.**

SPÉCIE, *specii,* s.f. **1.** (Biol.) Categorie sistematică fundamentală subordonată genului, care cuprinde animale și plante cu trăsături și însușiri comune. **2.** Soi, fel, varietate; clasă, categorie. **3.** (Log.) Noțiune care cuprinde un grup de obiecte cu însușiri esențiale comune și care se subordonează genului. — Din lat. **species.** Cf. fr. e s p è c e.

SPECÍFIC, -Ă, *specifici, -ce,* adj., s.n. **1.** Adj. Care este propriu, caracteristic unei ființe, unui lucru sau unui fenomen; particular, distinct. ✦ Care se raportează la o unitate, la o cantitate (dintr-un material). **2.** S.n. Caracterul propriu, particular, special al cuiva sau a ceva; specificitate, notă distinctivă. — Din fr. **spécifique.**

SPECIFICÁ, *specífic,* vb. I. Tranz. A arăta, a menționa, a indica ceva în mod precis. — Din lat. **specificare,** fr. **spécifier.**

SPECIFICÁRE, *specificări,* s.f. Acțiunea de *a specifica* și rezultatul ei; indicație, mențiune, specificație. — V. **specifica.**

SPECIFICATÍV, -Ă, *specificativi, -e,* adj. (Rar) Care specifică, în care se specifică ceva; specificator. — Din fr. **spécificatif.**

SPECIFICATÓR, -OÁRE, *specificatori, -oare,* adj. (Rar) Specificativ. — **Specifica** + suf. *-tor.*

SPECIFICÁȚIE, *specificații,* s.f. Specificare. — Din fr. **spécification,** lat. **specificatio.**

SPECIFICITÁTE s.f. Specific (**2**). — Din fr. **spécificité.**

SPECIMÉN, *specimene,* s.n. (Adesea fig.) Exemplar, model, exemplu care ilustrează un gen, o specie, un obiect etc. — Din fr. **spécimen.**

SPECIÓS, -OÁSĂ, *specioși, -oase,* adj. (Livr.) Care are doar aparențe favorabile, plăcute; amăgitor, înșelător. [Pr.: *-ci-os*] — Din fr. **spécieux,** lat. **speciosus.**

SPECTÁCOL, *spectacole,* s.n. **1.** Reprezentație (teatrală, cinematografică etc.). **2.** Ansamblu de elemente, de lucruri, de fapte care atrag privirile sau atenția, care impresionează, care provoacă reacții. ✧ Expr. *A se da în spectacol* = a atrage atenția printr-o purtare nepotrivită, a se face de râs. — Din fr. **spectacle,** lat. **spectaculum.**

SPECTÁCOL-COUPÉ, *spectacol-coupé,* s.n. Spectacol alcătuit din fragmente, din piese diverse. [Pr.: *-cupé*] — Din fr. **spectacle-coupé.**

SPECTACULÁR, -Ă, *spectaculari, -e,* adj. (Livr.) Spectaculos. — Din fr. **spectaculaire.**

SPECTACULÓS, -OÁSĂ, *spectaculoși, -oase,* adj. Care atrage privirile, care impresionează prin aspectul plăcut, prin strălucire; impresionant, spectacular. — **Spectacol** + suf. *-os* (după it. *spettacoloso).*

SPECTACULOZITÁTE s.f. Însușirea de a fi spectaculos. — **Spectaculos** + suf. *-itate.*

SPECTATÓR, -OÁRE, *spectatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care asistă la un spectacol, la o competiție sportivă, la o ceremonie etc. ✦ Martor ocular la o întâmplare, la un eveniment. — Din fr. **spectateur,** lat. **spectator.**

SPECTRÁL, -Ă, *spectrali, -e,* adj. **1.** Care aparține spectrului (**1**), privitor la spectru; de culoarea spectrului; ca de spectru. ✧ *Analiză spectrală* = metodă de identificare a diferitelor elemente dintr-un corp cu ajutorul analizei spectrului luminii emise de corp. *Instrument spectral* = instrument optic folosit pentru a obține descompunerea unei radiații electromagnetice compuse în radiațiile monocromatice componente. **2.** Cu aspect de fantomă; fantomatic. — Din fr. **spectral.**

SPECTROFOTOMETRÍE s.f. Ramură a opticii care se ocupă cu determinarea intensității radiațiilor monocromatice care constituie spectrul unei radiații compuse. — Din fr. **spectrophotométrie.**

SPECTROFOTOMÉTRU, *spectrofotometre,* s.n. Instrument optic care servește la obținerea spectrelor de emisie sau de absorbție ale substanțelor, cu ajutorul căruia se determină atât lungimile de undă ale liniilor spectrale, cât și intensitățile acestor linii prin comparare cu liniile unui spectru cunoscut. — Din fr. **spectrophotomètre.**

SPECTROGRÁF, *spectrografe,* s.n. **1.** Instrument pentru înregistrarea prin fotografiere a spectrului luminii. **2.** (În sintagma) *Spectograf de masă* = instalație pentru determinarea și izolarea izotopilor unei substanțe. **3.** Aparat specializat pentru analizarea spectrală a semnalelor complexe. — Din fr. **spectrographe.**

SPECTROGRÁFIC, -Ă, *spectrografici, -ce,* adj. (Fiz.) Referitor la spectografie, de spectrografie. — Din fr. **spectrographique.**

SPECTROGRAFÍE s.f. (Fiz.) Studiere a unui spectru cu ajutorul spectrografului. — Din fr. **spectrographie.**

SPECTROGRÁMĂ, *spectrograme,* s.f. Fotografie sau desen care reproduce un spectru (**1**). — Din fr. **spectrogramme.**

SPECTROHELIOGRÁF, *spectroheliografe,* s.n. Aparat folosit pentru fotografierea Soarelui în lumină monocromatică. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **spectrohéliographe.**

SPECTROHELIOSCÓP, *spectrohelioscoape,* s.n. (Astron.) Aparat pentru observarea Soarelui în lumină monocromatică [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **spectrohélioscope.**

SPECTROMÉTRIC, -Ă, *spectrometrici, -ce,* adj. Care aparține spectrometrului, privitor la spectrometru; care se efectuează cu spectrometrul. — Din fr. **spectrométrique.**

SPECTROMETRÍE s.f. Ansamblul procedeelor de utilizare a spectrometrelor. ✦ Comparare a intensităților luminoase a două radiații monocromatice. — Din fr. **spectrométrie.**

SPECTROMÉTRU, *spectrometre,* s.n. Instrument optic folosit pentru studiul spectrelor (**1**) prin măsurarea intensității fiecărei radiații monocromatice din spectru. — Din fr. **spectromètre.**

SPECTROSCÓP, *spectroscoape,* s.n. Instrument optic cu care se examinează și se studiază vizual spectrul luminii. — Din fr. **spectroscope.**

SPECTROSCÓPIC, -Ă, *spectroscopici, -ce,* adj. Care aparține spectroscopiei, privitor la spectroscopie; care se face cu ajutorul spectroscopului. — Din fr. **spectroscopique.**

SPECTROSCOPÍE s.f. Ramură a opticii care studiază spectrele (**1**). — Din fr. **spectroscopie.**

SPÉCTRU, *spectre,* s.n. **1.** Ansamblu de valori fizice pe care le poate lua, în condiții determinate, o mărime dată. ✦ Ansamblul imaginilor obținute prin descompunerea, cu un instrument optic, a radiației electromagnetice complexe. ✦ Totalitatea liniilor de fluid în mișcare, a liniilor de câmp dintr-un magnet etc. ✦ Totalitatea radiațiilor electromagnetice ale unui corp ceresc, dispuse în funcție de lungimea lor de undă sau de frecvență (și înregistrate). **2.** Fantasmă, fantomă. ✦ Fig. Ceea ce produce îngrijorare, spaimă; pericol iminent. — Din fr. **spectre,** germ. **Spektrum.**

SPÉCUL, *specule,* s.n. Instrument chirurgical cu care se lărgesc și se examinează (într-o oglindă) anumite cavități ale organismului omenesc. [Var.: **spéculum** s.n.] — Din lat. **speculum,** fr. **spéculum.**

SPECULÁ, *speculez,* vb. I. **1.** Tranz. A trage foloase dintr-o anumită situație, a avea un profit din ceva; a exploata, a înșela pe cineva (profitând de anumite împrejurări). ✦ A face speculă (**1**), a vinde cu suprapreț. **2.** Tranz. A face tranzacții de valori. **3.** Intranz. și tranz. A face speculații (**1**). — Din fr. **spéculer.**

SPECULÁNT, -Ă, *speculanți, -te,* s.m. și f. Persoană care face speculă (**1**). ✧ (Adjectival) *Negustor speculant.* — Din germ. **Spekulant.**

SPECULATÍV, -Ă, *speculativ, -e,* adj. Care aparține speculației (**1**), care se ocupă numai de teorie fără legătură cu practica și cu experiența. — Din fr. **spéculatif.**

SPECULÁȚIE, *speculații,* s.f. **1.** Studiu, cercetare abstractă, considerație pur teoretică asupra unei probleme. **2.** Speculă în afaceri; afacere bazată pe înșelătorie. **3.** Tranzacție bursieră de valori prin care se urmărește realizarea de profit. [Var.: **speculațiúne** s.f.] — Din fr. **spéculation.**

SPECULAȚIÚNE s.f. v. **speculație.**

SPÉCULĂ, *specule,* s.f. **1.** Comerț ilicit care constă în vinderea sau revinderea, cu prețuri exagerate, a unor mărfuri. **2.** Tranzacție de bursă care constă în cumpărarea (și vânzarea) valorilor, cu scopul de a obține câștiguri din diferența de curs. — Din **specula** (derivat regresiv).

SPÉCULUM s.n. v. **specul.**

SPEECH, *speech-uri,* s.n. Alocuțiune rostită de obicei ca răspuns la un toast. [Pr.: *spič*] — Cuv. engl.

SPELB, -Ă, *spelbi, -e,* adj. (Pop.) **1.** (Despre oameni sau despre fața lor) Palid; galben. ✦ (Despe ochi) Lipsit de o culoare precisă și de expresie; spălăcit. **2.** (Despre băuturi) Fără gust; fad, searbăd. — Et. nec.

SPÉLCĂ, *spelci,* s.f. (Reg.) Ac de păr. [Var.: **spílcă** s.f.] — Din ucr. **špyl'ka.**

SPELCÚȚĂ, *spelcuțe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *spelcă.* — **Spelcă** + suf. *-uță.*

SPELÚNCĂ, *spelunci,* s.f. **1.** Local public rău famat; bombă. **2.** (Înv.) Peșteră, grotă. — Din lat. **spelunca,** fr. **spélonque.**

SPÉNȚER, *spențere,* s.n. **1.** (Înv.) Haină scurtă (ca o vestă). **2.** (Reg.) Surtuc fără pulpane, purtat de unii țărani. — Din germ. **Spenzer.**

SPEOLÓG, -Ă, *speologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în speologie. [Pr.: *spe-o-*] — Cf. fr. s p é l é o l o g u e.

SPEOLÓGIC, -Ă, *speologici, -ce,* adj. Care aparține speologiei, privitor la speologie. [Pr.: *-spe-o-*] — **Speolog**[ie] + suf. *-ie.* Cf. fr. s p é l é o l o g i q u e.

SPEOLOGÍE s.f. Știință care are ca obiect explorarea și studiul complex al peșterilor. [Pr.: *spe-o-*] — Cf. fr. s p é l é o l o g i e.

SPERÁ, *sper,* vb. I. Intranz. și tranz. A considera ca realizabilă o dorință, a avea speranță; a nădăjdui. — Din lat., it. **sperare.**

SPERÁNȚĂ, *speranțe,* s.f. Sentiment de încredere în rezolvarea favorabilă a unei acțiuni, în realizarea unei dorințe; nădejde, sperare. ✧ Expr. *În speranța că...* = nădăjduind că…, având încredere că… ✦ Încredere în viitorul, în reușita cuiva. ✦ Persoană tânără și talentată ori capabilă de la care se așteaptă realizări mari în viitor. — Din it. **speranza.**

SPERÁRE, *sperări,* s.f. (Înv.) Speranță. — V. **spera.**

SPERÁT, -Ă, *sperați, -te,* adj. Care este dorit și considerat ca realizabil. —V. **spera.**

SPERIÁ, *spérii,* vb. I. **1.** Tranz. și intranz. A (se) umple de frică, de spaimă; a (se) înspăimânta, a (se) înfricoșa. ✧ Expr. (Refl.) *Se sperie și de umbra lui*, se spune despre o ființă foarte fricoasă. **2.** Tranz. A face ca o ființă sau un grup de ființe să se înfricoșeze (de o mișcare ori de o apariție bruscă și neașteptată) și să fugă; *p. restr.* a stârni un animal din culcuș. ✧ Expr. *A-și speria* (sau *a-i speria cuiva) somnul* = a rămâne (sau a face să rămână) treaz, a nu mai putea (sau a face să nu mai poată) adormi. **3.** Tranz. (Fam.) A uimi (prin splendoare, frumusețe, calități). ✧ Loc. adj. și adv. *De speriat* = ieșit din comun, uimitor; extraordinar. [Pr.: *-ri-a*] — Lat. ***expavorere** (< *pavor).*

SPERIÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) speria;* sperietură (**1**). ✧ Loc. adv. *A băga* (pe cineva) *în sperieți* (sau *în toți sperieții)* = a speria, a înspăimânta (pe cineva). **2.** (În superstiții) Sperietură (**2**). [Pl.: (m., în loc. vb.) *sperieți*] — V. **speria.**

SPERIÁT[2], -Ă, *speriați, -te,* adj. Cuprins de frică; înspăimântat, înfricoșat. ✦ Care exprimă spaimă. — V. **speria.**

SPERIETOÁRE, *sperietori,* s.f. Persoană, lucru care sperie; *spec.* obiect, momâie, morișcă etc. pentru speriat păsările dăunătoare culturilor. [Pr.: *-ri-e-*] — **Speria** + suf. *-ătoare.*

SPERIETÚRĂ, *sperieturi,* s.f. **1.** Speriat[1] (**1**); spaimă. ✧ Expr. *A trage o sperietură* = a fi cuprins de spaimă, a trece printr-un pericol. **2.** (În superstiții) Boală provenită din spaimă; speriat[1] (**2**). [Pr.: *-ri-e-*] — **Speria** + suf. *-ătură.*

SPERIÓS, -OÁSĂ, *sperioși, -oase,* adj. (Despre ființe) Care se sperie ușor; fricos. ✦ (Despre oameni) Timid, sfios. ✦ Care exprimă frică, spaimă sau timiditate. [Pr.: *-ri-os*] — **Speria** + suf. *-os.*

SPERJÚR, -Ă, (**1**) *sperjuri, -e,* s.m. și f., (**2**) *sperjururi,* s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care jură fals sau care își calcă jurământul. **2.** S.n. (Rar) Faptul de a-și călca jurământul; nesocotire a unui jurământ făcut; jurământ fals făcut în fața justiției (și pedepsit de lege). — Din it. **spergiuro** (după *jura).*

SPERMANȚÉT s.n. Substanță grasă de culoare albă, cu aspect de ceară, obținută din craniul de cașalot, de balenă, de delfin și folosită în cosmetică și la fabricarea lumânărilor; ceară de balenă. [Var.: **spermanțétă** s.f.] — Din ngr. **spermatséto.** Cf. bg., rus. s p e r m a c e t.

SPERMANȚÉTĂ s.f. v. **spermanțet.**

SPERMATÉCĂ, *spermateci,* s.f. (Biol.) Organ al insectei femele care înmagazinează spermatozoizii. — Din fr. **spermathèque.**

SPERMÁTIC, -Ă, *spermatici, -ce,* adj. Care aparține spermei, privitor la spermă, care conține sau produce spermă. — Din fr. **spermatique.**

SPERMATÍDĂ, *spermatide,* s.f. (Biol.) Celulă germinală masculină rezultată prin diviziunea spermatocitului. — Din fr. **spermatide.**

SPERMATÍE, *spermatii,* s.f. (Bot.) Gamet masculin cu un singur nucleu. — Din fr. **spermatie.**

SPERMATOCÍT, *spermatocite,* s.n. (Biol.) Celulă de reproducere masculină provenită din spermatogonii. — Din fr. **spermatocyte.**

SPERMATOFÍTĂ, *spermatofite,* s.f. (La pl.) Grup de plante superioare cu structura diferențiată în rădăcină, tulpină, frunze, flori și care produc semințe; (și la sg.) plantă care face parte din acest grup. — Din fr. **spermatophyte.**

SPERMATOFÓR, *spermatofori,* s.m. (Biol.) Capsulă cu spermatozoizi la unele insecte, la cefalopode etc. — Din fr. **spermatophore.**

SPERMATOGÉN, -Ă, *spermatogeni, -e,* adj. (Biol.) Care produce celule germinale masculine. — Din germ. **spermatogen.**

SPERMATOGENÉZĂ s.f. Proces de formare a spermatozoizilor. — Din fr. **spermatogénèse.**

SPERMATOGONÍE, *spermatogonii*, s.f. (Biol.) Celulă germinală producătoare de spermatii. — Din fr. **spermatogonie.**

SPERMATORÉE, *spermatoree,* s.f. (Med.) Scurgere spontană de spermă prin uretră în afara actului sexual. — Din fr. **spermatorrhée.**

SPERMATOZOÍD, *spermatozoizi,* s.m. Celulă sexuală mobilă a organismului animal și vegetal mascul. — Din fr. **spermatozoïde.**

SPÉRMĂ s.f. Lichid fiziologic cu compoziție complexă, secretat de glandele sexuale masculine care conține ca elemente esențiale spermatozoizii. — Din fr. **sperme.**

SPERMICÍD, *spermicide,* s.n. Substanță care distruge spermatozoizii aflați în spermă. — Din fr. **spermicide.**

SPERMOGRÁMĂ, *spermograme,* s.f. (Med.) Examen cantitativ și calitativ macroscopic și microscopic al spermei; diagrama rezultată în urma acestui examen. — Din fr. **spermogramme.**

SPÉSE s.f. pl. v. **speze.**

SPETEÁLĂ, *speteli,* s.f. (Pop.) Boală a animalelor de tracțiune, care constă în întinderea excesivă a ligamentelor și a țesuturilor spinării din cauza eforturilor și care se manifestă prin șchiopătări, mers greoi etc.; *p. ext.* (la oameni și la animale) durere acută în regiunea lombară (provenită din cauza unui efort prea mare). — **Speti** + suf. *-eală.*

SPETEÁZĂ, *speteze,* s.f. **1.** Parte mai înaltă a unui scaun, fotoliu etc., de care își reazemă spatele cel care șade; spătar[1], rezemătoare. **2.** Bucată de scândură îngustă care servește ca element de sprijin sau de legătură între diverse părți ale unei construcții sau ale unui obiect: **a)** fiecare dintre aripile morii de vânt; **b)** fiecare dintre stinghiile care unesc obezile de la roata morii de apă; **c)** fiecare dintre piesele de lemn care leagă carâmbii loitrelor de la car; **d)** bucată de lemn care unește cele două coarne ale plugului; **e)** scândură cu care se ridică firele de urzeală când se țese cu alesături; **f)** fiecare dintre cele două brațe ale vatalelor la războiul de țesut; **g)** fiecare dintre scândurelele care alcătuiesc scheletul zmeului cu care se joacă copiii și care se fixează pe o coală de hârtie; **h)** fiecare dintre stinghiile care alcătuiesc scheletul stelei cu care colindă copiii și pe care se fixează hârtia și ornamentele. — **Spată** + suf. *-ează.*

SPETÍ, *spetesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) îmbolnăvi de speteală. ✦ A munci sau a obliga să muncească până la istovire, a (se) istovi din cauza eforturilor depuse. ✦ Refl. (Despre oameni) A fi silit să facă față unor sarcini materiale copleșitoare, să cheltuiască sume care depășesc cu mult limita posibilităților. — Din **spată.**

SPETÍT, -Ă, *spetiți, -te,* adj. Bolnav de speteală; deșelat; (despre oameni) frânt de șale, istovit, sleit de puteri. — V. **speti.**

SPÉȚĂ, *spețe,* s.f. **1.** Specie. **2.** Pricină adusă spre rezolvare înaintea unui organ de jurisdicție. ✧ Loc. adv. *În speță* = în cazul de față, în cazul dat. — Cf. germ. S p e z i e s, fr. e s p è c e.

SPÉZE s.f. pl. Cheltuieli (pe care le suportă cineva pentru o deplasare, pentru anumite servicii, pentru punerea în practică a unei inițiative etc.). ✧ Expr. *A trăi pe spezele cuiva* = a trăi din munca, pe spinarea altuia. [Var.: **spése** s.f. pl.] — Din it. **spese.**

SPIC, *spice,* s.n. **1.** Inflorescență caracteristică plantelor graminee, alcătuită din mai multe flori mici cu peduncul scurt, dispuse pe o axă centrală lungă. ✧ Expr. *A da în spic* sau *a-i da spicul, a face spic* = (despre plante) a se apropia de maturitate, a ajunge în faza de dezvoltare în care apare spicul (**1**); a înspica. **2.** Stilizare decorativă în formă de spic (**1**), frecventă în arta populară pe cusături, țesături etc. **3.** Vârful firelor de păr, mai lungi (și de altă culoare) din blana unor animale. **4.** (În sintagma) *Spic de zăpadă* (sau, rar, *de ploaie)* = fulgi mari de zăpadă amestecați cu stropi de ploaie, care cad pe pământ. **5.** (Pop.) Vârf de munte; pisc. ✦ Partea cea mai înaltă a acoperișului casei. [Pl. și: *spicuri*] — Lat. **spicum.**

SPICCÁTO adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale la instrumentele cu coarde) În mod sacadat, prin desprinderea arcușului de coarde după fiecare notă executată. — Cuv. it.

SPÍCHER, *spicheri,* s.m. Crainic la o stație de radio sau de televiziune. [Var.: **șpícher** s.m.] — Din fr., engl. **speaker.**

SPÍCHERIȚĂ, *spicherițe,* s.f. Crainică la o stație de radio sau de televiziune. [Var.: **șpícheriță** s.f.] — **Spicher** + suf. *-iță.*

SPICIFÓRM, -Ă, *spiciformi, -e,* adj. Care are formă de spic (**1**). — Din fr. **spiciforme.**

SPICUÍ, *spicuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A culege spice (**1**) din lan; a aduna spicele rămase după secerat. **2.** Fig. A culege (de ici, de colo), a extrage (materiale documentare) din diferite izvoare (alegând dintr-o cantitate mai mare). [Prez. ind. și: *spícui*] — **Spic** + suf. *-ui.*

SPICUIÁLĂ, *spicuieli,* s.f. (Rar) Spicuire. — **Spicui** + suf. *-eală.*

SPICUÍRE, *spicuiri,* s.f. Acțiunea de *a spicui* și rezultatul ei; spicuială. — V. **spicui.**

SPICUITÓR, -OÁRE, *spicuitori, -oare,* s.m. și f. (Rar) Persoană care spicuiește. [Pr.: *-cu-i-*] — **Spicui** + suf. *-tor.*

SPÍCUL, *spicule,* s.n. (Bot.; astăzi rar) Spiculeț (**2**). [Acc. și: *spicúl.* — Pl. și: (m.) *spículi*] — Din lat. **spiculum,** fr. **spicule.**

SPICULÉȚ, *spiculețe,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *spic;* spicușor, spicuț. **2.** Fiecare dintre micile flori sau inflorescențe care împreună formează spicul (**1**) plantelor graminee. — **Spic** + suf. *-uleț.*

SPICUȘÓR, *spicușoare,* s.n. Spiculeț. — **Spic** + suf. *-ușor.*

SPICÚȚ, *spicuțuri,* s.n. (Rar) Spiculeț. — **Spic** + suf. *-uț.*

SPÍLCĂ s.f. v. **spelcă.**

SPILCUÍ, *spilcuiesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A-și îngriji în mod deosebit (și exagerat) înfățișarea și ținuta; a se găti, a se dichisi (excesiv). — **Spilcă** + suf. *-ui.*

SPILCUÍT, -Ă, *spilcuiți, -te,* adj. (Fam.) Cu aspect (prea) îngrijit, (exagerat de) gătit; dichisit. — V. **spilcui.**

SPIN[1], *spini,* s.m. **I. 1.** Organ în formă de țeapă care crește pe tulpina, pe ramurile, pe frunzele, pe fructele etc. unor plante; ghimpe. ✧ Expr. *A sta* (sau *a ședea) pe* (sau *ca pe) spini* = a fi neliniștit, nerăbdător. *A fi* (sau *a sta) ca un spin în ochii* (sau *în inima, în coasta) cuiva* = a nu fi pe placul cuiva, a constitui o prezență neplăcută pentru cineva; a incomoda pe cineva. **2.** Nume dat mai multor plante erbacee sau lemnoase care au spini[1] (**I 1**). ✦ Spec. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina spinoasă și ramificată, cu frunze dințate și spinoase și cu flori roșii, dispuse în capitule *(Carduus acanthoides).* **II. 1.** Parte în formă de spin[1] (**I 1**) a cârligului de undiță, situată în vârful acestuia. **2.** Știft. — Lat. **spinus** „prun sălbatic”.

SPIN[2], *spini,* s.m. (Fiz.) Moment cinetic propriu electronului sau oricărei alte particule elementare. — Din engl., fr. **spin.**

SPINÁL, -Ă, *spinali, -e,* adj. Care aparține coloanei vertebrale sau spinării, privitor la coloana vertebrală sau la spinare. — Din fr. **spinal.**

SPINALGÍE, *spinalgii,* s.f. (Med.) Durere localizată în coloana vertebrală. — Din fr. **spinalgie.**

SPINÁRE, *spinări,* s.f. **1.** (Anat.) Spate (**1**). ✧ Loc. adv. *În* (sau *pe) spinare* sau *de-a spinare* (sau *spinarea), cu spinarea* = ținând o povară peste umăr, pe spate, în spate. ✧ Expr. *A cădea în spinarea cuiva* = a cădea în grija sau în sarcina cuiva. *A trăi pe spinarea cuiva* = a trăi ca un parazit, din munca altuia. *A arunca* (ceva) *în spinarea cuiva* = a face pe cineva răspunzător de o vină (de obicei fără temei). **2.** Parte a unui obiect de îmbrăcăminte care acoperă spatele omului. **3.** Partea cea mai înaltă a unui munte, a unui deal, a unei stânci; culme prelungită; creastă, coamă. ✦ Creasta unui val de apă. — Lat. **spinalis.**

SPÍNĂ, *spine,* s.f. (Med.) Proeminență ascuțită a unui os. ✧ *Spina bifida* = malformație congenitală a coloanei vertebrale caracterizată prin lipsa de sudură a arcurilor vertebrale, situată de obicei în regiunea lombară și sacrală. — Din lat., fr. **spina bifida.**

SPINĂRÍE, *spinării,* s.f. Loc unde cresc mulți spini[1], desiș de spini[1]; spinet, spiniș. — **Spin[1]** + suf. *-ărie.*

SPINĂRÚȘĂ, *spinărușe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *spinare;* spinăruță. — **Spinare** + suf. *-ușă.*

SPINĂRÚȚĂ, *spinăruțe,* s.f. (Rar) Spinărușă. — **Spinare** + suf. *-uță.*

SPINÉL, *spineli,* s.m. Minereu de magneziu cristalizat în sistemul cubic, divers colorat, cu luciu sticlos și duritate mare, cu varietăți folosite ca pietre prețioase. — Din fr. **spinelle.**

SPINÉT, *spineturi,* s.n. (Înv. și reg.) Spinărie. — **Spin[1]** + suf. *-et.*

SPINÉTĂ, *spinete,* s.f. Vechi instrument muzical cu clape și coarde, asemănător cu clavecinul. — Din it. **spinetta.**

SPINÍȘ, *spinișuri,* s.n. (Reg.) Spinărie. — **Spin[1]** + suf. *-iș.*

SPINIȘÓR, *spinișori,* s.m. Diminutiv al lui *spin*[1]. — **Spin[1]** + suf. *-ișor.*

SPINOBULBÁR, -Ă, *spinobulbari, -e,* adj. (Anat.) Care aparține măduvei spinării și bulbului; care se extinde în măduva spinării și în bulb. ✧ *Cale spinobulbară* = traiect al axonilor care străbat măduva spinării și bulbul rahidian. — **Spin**[ă] + **bulbar.**

SPINOCEREBELÓS, -OÁSĂ, *spinocerebeloși, -oase,* adj. (Anat.) Care aparține coloanei vertebrale și creierului, care se extinde în coloana vertebrală și în creier. ✧ *Cale spinocerebeloasă* = traiect al nervilor care străbat măduva spinării și a trunchiului cerebral. — Din engl. **spinocerebellos.**

SPINÓS, -OÁSĂ, *spinoși, -oase,* adj. **1.** (Despre plante) Cu spini[1]; ghimpos; (despre locuri, terenuri) pe care cresc plante cu spini[1]. **2.** Fig. Care prezintă dificultăți; greu de parcurs, greu de efectuat; aspru. ✦ Fig. Complicat, dificil. — **Spin[1]** + suf. *-os.*

SPINOTALÁMIC, -Ă, *spinotalamici, -ce,* adj. (Anat.) Care aparține măduvei spinării și talamusului. ✧ *Cale spinotalamică* = traiect al fibrelor nervoase care străbat măduva spinării, bulbul, puntea și pedunculii cerebrali, ajungând la talamus. — Din fr. **spinothalamique,** engl. **spinothalamic.**

SPINTARISCÓP, *spintariscoape,* s.n. (Fiz.) Instrument folosit pentru a observa scânteierile produse de unele particule alfa emise de o sursă radioactivă, când lovesc un ecran cu sulfură de zinc. — Din fr. **spinthariscope.**

SPINTECÁ, *spíntec,* vb. I. Tranz. **1.** A despica cu un instrument ascuțit trupul (sau o parte a trupului) unei ființe, printr-o tăietură lungă și adâncă. ✦ Tranz. și refl. recipr. A (se) înjunghia, a (se) ucide (prin înjunghiere). ✦ A despica un material fibros, metalic etc. în lungul fibrelor, al direcției de orientare a cristalelor etc. **2.** Fig. A străbate spațiul (cu iuțeală). **3.** A sfâșia, a rupe (haine, stofe). — Lat. ***expanticare** *(< pantex).*

SPINTECÁRE, *spintecări,* s.f. Acțiunea de *a (se) spinteca.* — V. **spinteca.**

SPINTECÁT, -Ă, *spintecați, -te,* adj. Despicat, străpuns; înjunghiat; sfâșiat. ✦ Prevăzut cu o tăietură, cu o despicătură. — V. **spinteca.**

SPINTECĂTÓR, -OÁRE, *spintecători, -oare,* adj. Care spintecă. — **Spinteca** + suf. *-ător.*

SPINTECĂTÚRĂ, *spintecături,* s.f. Tăietură lungă și adâncă; crăpătură, despicătură; (concr.) loc unde s-a făcut o asemenea tăietură; despicătură. — **Spinteca** + suf. *-ătură.*

SPINTEROMÉTRU, *spinterometre,* s.n. Aparat cu care se măsoară valorile tensiunilor electrice înalte. — Din fr. **spinthéromètre.**

SPINÚȚĂ, *spinuțe,* s.f. Plantă erbacee cu flori de culoare albastru-închis, rar albe, dispuse în capitule globuloase; bănică *(Phyteuma orbiculare).* — **Spin[1]** + suf. *-uță.*

SPIÓN, -OÁNĂ, *spioni, -oane,* s.m., s.f. **I.** S.m. și f. **1.** Persoană însărcinată să culeagă clandestin informații secrete privitoare la un stat și să le transmită altui stat; iscoadă. **2.** Persoană care pândește, observă pe alții (pentru a furniza cuiva informații). **II.** S.m. Lamă de oțel cu o grosime variabilă, folosită la determinarea și la verificarea jocului sau a distanței dintre suprafețele a două piese asamblate. [Pr.: *spi-on*] — Din germ. **Spion,** it. **spione.** Cf. fr. e s p i o n.

SPIONÁ, *spionez,* vb. I. **1.** Intranz. A culege în mod clandestin informații secrete privitoare la un stat și a le transmite altui stat. **2.** Tranz. și refl. recipr. A (se) iscodi, a (se) pândi în scopul de a raporta cuiva cele aflate. ✦ A (se) privi, a (se) urmări pe furiș. [Pr.: *spi-o-*] — Din germ. **spionieren,** it. **spionare.** Cf. fr. e s p i o n n e r.

SPIONÁJ s.n. Faptul de a spiona (**1**); îndeletnicirea spionului (**I 1**). ✦ Iscodire, pândă, urmărire. [Pr.: *spi-o-*] — După fr. **espionnage.** Cf. it. s p i o n a g g i o.

SPIONÁRE, *spionări,* s.f. Acțiunea de *a spiona*. [Pr.: *spi-o-*] — V. **spiona.**

SPIRÁI, *spiraiuri,* s.n. Capac cu geamuri construit în puntea unei nave (uneori înclinat și protejat cu grilaje), care servește la luminat și la aerisit. — Din it. **spiraglio.**

SPIRÁL, -Ă, *spirali, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. Curbă plană deschisă care se rotește (sau se înfășoară) în jurul unui punct fix; *p. ext.* obiect care are această formă. **2.** Adj. Care are formă de spirală (**1**); spiralat. — Din fr. **spiral.**

SPIRALÁT, -Ă, *spiralați, -te,* adj. În formă de spirală; spiral, spiroidal. — Din fr. **spiralé.**

SPIRÁLIC, -Ă, *spiralici, -ce,* adj. Spiralat. — **Spiral** + suf. *-ic.*

SPIRALIZÁRE, *spiralizări,* s.f. Operație de deformare a unui material metalic, care capătă forma unei spirale sau a unei elice. — Din fr. **spiralisation.**

SPIRÁNT, -Ă, *spirante,* adj. (În sintagma) *Sunet spirant* sau *consoană spirantă* (și substantivat, f.) = consoană constrictivă. — Din fr. **spirante.**

SPÍRĂ, *spire*, s.f. **1.** Porțiune dintr-o spirală care corespunde unghiului de 360°. **2.** Fiecare dintre buclele spiralei unei înfășurări electrice sau bobine. **3.** Bobină sau înfășurare electrică formată din spire (**2**). — Din fr. **spire.**

SPIRÉA, *spiree,* s.f. Arbust din familia rozaceelor, înalt până la 2 m, cu ramurile arcuite și flori albe dispuse pe toată lungimea ramurilor, cultivat ca plantă ornamentală *(Spiraea vanhouttei)*. [Pr.: *-re-a*] — Din fr. **spirée,** lat. **spiraea.**

SPIRIDÚȘ, *spiriduși,* s.m. (În mitologia populară) Ființă supranaturală aflată în slujba vrăjitoarelor sau a diavolului. ✦ Fig. Copil zburdalnic, vioi, neastâmpărat. [Var.: (rar) **spiritúș** s.m.] — Din lat. **spiritus**. Cf. pol. s p i r y t u š e k.

SPIRIFÉR, *spirifere,* s.n. (La pl.) Gen fosil de brahiopode articulate caracterizate prin valve de forma unor aripi; (și la sg.) animal care face parte din acest gen. — Din fr. **spirifer.**

SPIRÍL, *spirili,* s.m. Nume generic dat bacteriilor în formă de fire în spirală cu unul sau mai mulți bacili la unul dintre capete. — Din fr. **spirille.**

SPÍRIT, *spirite*, s.n. **I. 1.** Factor ideal al existenței (opus materiei); conștiință, gândire; *p. ext.* minte, rațiune, intelect. ✦ Inteligență, deșteptăciune, istețime; capacitate de imaginație, fantezie. ✧ Expr. *(Om) de* (sau *cu) spirit* = (om) cu minte ageră, inteligent; (om) spiritual, cu umor. ✦ (În filosofia idealistă și în concepțiile religioase) Element considerat ca factor de bază al Universului, opus materiei, identificat cu divinitatea sau cu spiritul (**1**). ✦ (În concepțiile religioase) Ființă imaterială, supranaturală, duh; (în superstiții) stafie, strigoi, fantomă. **2.** Persoană considerată sub raportul capacității sale intelectuale sau din punctul de vedere al însușirilor morale, de caracter etc. ✧ *Spirit universal* (sau *enciclopedic)* = persoană care posedă cunoștințe (și se manifestă) în foarte multe domenii. **3.** (La pl.) Societatea în întregul ei, oamenii considerați ca purtători ai unor idei, ai unor preocupări intelectuale; opinie publică. **4.** Mod, fel de a gândi, de a se manifesta; părere, concepție împărtășită de un grup de oameni, de o colectivitate. ✧ Loc. prep. *În spiritul…* = în concordanță cu… **5.** Caracter specific, trăsătură caracteristică a ceva. ✦ Sensul real a ceva. *Spiritul legilor.* **6.** Înclinare, pornire, tendință care determină felul de fi, de a gândi, de a se manifesta al cuiva. **7.** Glumă, anecdotă, banc. **II.** Semn grafic în scrierea greacă care, adăugat unui sunet, arată cum se pronunță sunetul respectiv din punctul de vedere al aspirației. — Din lat. **spiritus,** it. **spirito.**

SPIRITÍSM s.n. Concepție potrivit căreia spiritele sau sufletele morților supraviețuiesc, iar cei vii pot comunica cu ele prin diverse procedee. — Din fr. **spiritisme.**

SPIRITÍST, -Ă, *spiritiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține spiritismului, privitor la spiritism. **2.** S.m. și f. Persoană care practică spiritismul. — Din fr. **spiritiste.**

SPIRITUÁL[1], -Ă, *spirituali, -e,* adj. **1.** Care aparține spiritului (**I 1**), privitor la spirit; ideal, imaterial; sufletesc; intelectual; *p. ext.* cultural. **2.** Inteligent, deștept, ager; dotat cu umor. ✦ Care oglindește, exprimă, denotă inteligență, istețime, umor. **3.** Care aparține religiei sau bisericii; bisericesc, religios; duhovnicesc. ✦ (Substantivat, m.) Duhovnic. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **spirituel.**

SPIRITUAL[2] s.n. (Și în sintagma *negro spiritual*) Cântec religios al afro-americanilor care a constituit una dintre sursele jazzului. [Pr.: *spírituăl*] — Cuv. engl.

SPIRITUALICÉȘTE adv. Din punct de vedere spiritual. [Pr.: *-tu-a-*] — **Spiritual** + suf. *-icește.*

SPIRITUALÍSM s.n. Concepție care afirmă că spiritul uman, sufletul constituie o realitate de sine stătătoare, independentă de materie sau că este baza întregii realități. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **spiritualisme.**

SPIRITUALÍST, -Ă, *spiritualiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Care aparține spiritualismului, privitor la spiritualism. **2.** S.m. și f. Adept al spiritualismului. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **spiritualiste.**

SPIRITUALITÁTE s.f. Calitatea, caracterul a ceea ce este spiritual. ✦ Spec. Ceea ce caracterizează o colectivitate umană din punctul de vedere al vieții sale spirituale, al specificului culturii sale. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **spiritualité.**

SPIRITUALIZÁ, *spiritualizez,* vb. I. Tranz. A încerca să dea sau a da fenomenelor, lucrurilor etc. un caracter sau un conținut spiritual, a încerca să le detașeze de materie. ✦ Refl. A căpăta o anumită adâncime spirituală. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **spiritualiser.**

SPIRITUALIZÁRE, *spiritualizări,* s.f. Faptul de a spiritualiza. [Pr.: *-tu-a*] — V. **spiritualiza.**

SPIRITUALIZÁT, *spiritualizați, -te,* adj. Care a căpătat un caracter spiritual; imaterial. ✦ Care a căpătat o anumită adâncime, care și-a adâncit conținutul sufletesc, intelectual. [Pr.: *-tu-a-*] — V. **spiritualiza.**

SPIRITÚȘ s.m. v. **spiriduș.**

SPIROCHÉT, *spirocheți,* s.m. Nume dat mai multor bacterii în formă de filament subțire, spiralat, mobil, dintre care unele sunt patogene pentru om. — Din fr. **spirochète.**

SPIROCHETÓZĂ, *spirochetoze,* s.f. Boală infecțioasă provocată de spirocheți. — Din fr. **spirochétose.**

SPIROGRÁF, *spirografe,* s.n. Aparat care înregistrează mișcările respiratorii și efectuează măsurarea cantitativă a oxigenului inspirat și a dioxidului de carbon expirat. — Din fr. **spirographe.**

SPIROGRAFÍE, *spirografii,* s.f. (Med.) Înregistrare grafică a ventilației pulmonare. — Din fr. **spirographie.**

SPIROGRÁMĂ, *spirograme,* s.f. (Med.) Diagramă obținută la spirograf. — Din fr. **spirogramme.**

SPIROIDÁL, -Ă, *spiroidali, -e,* adj. Spiralat. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **spiroïdal.**

SPIROMETRÍE, *spirometrii,* s.f. Stabilire a funcției și a capacității respiratorii pulmonare cu ajutorul spirometrelor sau al spirografelor. — Din fr. **spirométrie.**

SPIROMÉTRU, *spirometre,* s.n. Aparat pentru măsurarea capacității de respirație a plămânilor. — Din fr. **spiromètre.**

SPIRT, *spirturi,* s.n. (Pop.) Alcool etilic (care se vinde în comerț); *p. ext.* băutură alcoolică tare. ✧ *Spirt de lemn* = alcool metilic obținut la distilarea uscată a lemnului. *Spirt medicinal* = spirt folosit în medicină, mai ales ca dezinfectant extern, făcut impropriu pentru consumul alimentar prin adăugarea unei substanțe toxice. *Spirt denaturat* = alcool etilic denaturat. ✦ Fig. (Adjectival) Extrem de harnic, de iute la treabă, de prompt. — Din rus. **spirt.**

SPIRTIÉRĂ, *spirtiere,* s.f. Mică lampă de gătit care funcționează cu spirt. [Pr.: *-ti-e-*] — **Spirt** + suf. *-ieră.*

SPIRTÓS, -OÁSĂ, *spirtoși, -oase,* adj. (Despre băuturi) Care conține spirt; alcoolic. ✧ *Bomboane spirtoase* = bomboane fabricate cu esență de mentă. ✦ (Substantivat, f. pl.) Băuturi alcoolice (tari). — **Spirt** + suf. *-os.*

SPITÁL, *spitale,* s.n. Instituție medicală curativă-profilactică în care sunt tratați bolnavii, accidentații sau răniții. [Pl. și: *spitaluri*] — Din germ. **Spital.**

SPITALICÉSC, -EÁSCĂ, *spitalicești,* adj. Care aparține spitalului, privitor la spital, care se face în spital. — **Spital** + suf. *-icesc.*

SPITALIZÁ, *spitalizez,* vb. I. Tranz. A interna pe cineva într-un spital pentru tratament medical. — **Spital** + suf. *-iza.*

SPITALIZÁRE, *spitalizări,* s.f. Acțiunea de *a spitaliza* și rezultatul ei; timp cât cineva este internat și îngrijit într-un spital. — V. **spitaliza.**

SPÍȚĂ, *spițe,* s.f. **1.** Fiecare dintre bucățile de lemn sau dintre barele subțiri de metal care leagă cercul sau obezile unei roți de butucul sau de centrul ei. ✦ Stinghie, spetează. **2.** Fiecare dintre treptele unei scări; fuscel. **3.** Fig. Grad de rudenie; neam; totalitatea persoanelor care descind din aceeași persoană; *p. ext.* origine. ✧ *Spița neamului* = arbore genealogic. **4.** Unitate biologică formată din lanțuri de specii care au derivat una din alta în decursul istoriei lor. — Din bg., sb. **spica.**

SPIȚĂRÁT, -Ă, *spițărați, -te,* adj. (Reg.) Împodobit cu dantele, cu horbote. — **Spițuri** + suf. *-at.*

SPIȚÉLNIC, *spițelnice,* s.n. Sfredel cu care se fac găuri în butucul și în obezile roții pentru a se monta spițele; sfredel lung și subțire (pentru găuri mici); butelnic. — **Spiță** + suf. *-elnic.*

SPIȚÉR, *spițeri,* s.m. (Înv. și pop.) Farmacist. — Din ngr. **spets(i)éris.**

SPIȚEREÁSĂ, *spițerese,* s.f. (Înv. și pop.) **1.** Farmacistă. **2.** Soție de spițer. — **Spițer** + suf. *-easă.*

SPIȚERÍE, *spițerii,* s.f. (Pop.) **1.** Farmacie. ✦ (La pl.) Medicamente. **2.** Știința farmaciei; profesia farmacistului. — Din ngr. **spetsaría.**

SPÍȚURI s.n. pl. (Reg.) Dantelă sau colțișori de dantelă lucrați cu corșeta. — Cf. germ. S p i l z e n.

SPLÁI, *splaiuri,* s.n. Mal al unei ape înălțat, întărit și pietruit sau pavat; arteră de circulație amenajată pe acest mal, străjuită de pomi. — Cf. p l a i.

SPLANHNOLOGÍE s.f. Parte a anatomiei care se ocupă cu studiul organelor interne. — Din fr. **splanchnologie.**

SPLAU, *splauri,* s.n. Extremitate a unei punți așezată pe piloți, care poate fi ridicată sau coborâtă după nivelul apei și pe care stă pescarul cu sacoviștea. — Et. nec.

SPLEEN s.n. Stare nemotivată de melancolie, manifestată prin plictiseală și dezgust față de orice. [Pr.: *splin*] — Din engl. **spleen.**

SPLÉNDID, -Ă, *splendizi, -de,* adj. Foarte frumos, minunat; strălucitor, măreț. [Acc. și: *splendíd*] — Din fr. **splendide,** lat. **splendidus.**

SPLENDOÁRE, *splendori,* s.f. Frumusețe fără seamăn (și plină de fast, de strălucire); strălucire, măreție. ✦ (Concr.) Obiect, ființă, fenomen etc. splendid. — Din fr. **splendeur,** lat. **splendor.**

SPLÉNIC, -Ă, *splenici, -ce,* adj. Care aparține splinei, privitor la splină. — Din engl. **spleen.**

SPLÍNĂ, *spline,* s.f. **1.** Organ anatomic intern, moale și spongios, de culoare roșie-violetă, situat în partea superioară stângă a cavității abdominale, care produce limfocite, anticorpi, depozitează sângele etc. ✧ Loc. adj. *Fără splină* = (despre animale) care este rezistent la fugă, care nu obosește; (despre oameni) care mucește intens fără să obosească. ✧ Expr. *A i se pune cuiva splina* = a simți dureri acute la splină, din cauza fugii, a mersului repede etc. **2.** Plantă erbacee din familia saxifragaceelor, cu frunze în formă de splină (**1**) și cu flori galbene-aurii; splinuță (**1**) *(Chrysosplenium alternifolium)*. — Din ngr. **splína.**

SPLINT, *splinturi,* s.n. (Tehn.) Cui de siguranță. — Din engl. **splint.**

SPLINÚȚĂ, *splinuțe,* s.f. (Bot.; rar) **1.** Splină (**2**). **2.** Plantă erbacee meliferă din familia compozeelor, cu tulpină păroasă, cu flori galbene reunite în ciorchini *(Solidago virgaurea)*. — **Splină** + suf. *-uță.*

SPODÚMEN s.n. Silicat natural de litiu și de aluminiu, de culoare albă-cenușie, galbenă-verzuie sau violetă, cu luciu sidefiu. — Din fr. **spodumène.**

SPOÍ, *spoiesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A acoperi o suprafață cu un strat subțire de var; a vărui. **2.** A acoperi un vas sau un obiect de metal cu un strat subțire dintr-un metal protector. ✦ Refl. Fig. A-și însuși în mod superficial maniere civilizate, noțiuni de cultură etc.. **3.** A unge (pe deasupra). ✦ Tranz. și refl. (Peior.) A (se) farda. — Din sl. **supojiti.**

SPOIÁLĂ, *spoieli,* s.f. Faptul de *a (se) spoi;* spoit[1], văruială. ✦ (Concr.) Strat protector cu care se acoperă suprafața unui obiect. ✦ Fig. Însușire superficială a unor maniere civilizate, a unor noțiuni de cultură etc.; pospăială. ✦ (Peior.) Fard. [Pr.: *spo-ia-*] — **Spoi** + suf. *-eală.*

SPOÍRE, *spoiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) spoi* și rezultatul ei. — V. **spoi.**

SPOÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) spoi*. — V. **spoi.**

SPOÍT[2], -Ă, *spoiți, -te,* adj. **1.** Acoperit cu un strat subțire de var; văruit. **2.** (Despre obiecte, vase metalice) Acoperit cu un strat subțire de metal protector. **3.** (Peior.) Fardat. — V. **spoi.**

SPOITÓR, -OÁRE, *spoitori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană care se ocupă cu spoitul[1] (vaselor de aramă). **2.** S.n. (Reg.) Bidinea. [Pr.: *spo-i-*] — **Spoitor** + suf. *-easă.*

SPOITORÍE s.f. Meseria spoitorului. [Pr.: *spo-i-*] — **Spoitor** + suf. *-ie.*

SPOLIÁ, *spoliez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A lua cuiva (în mod abuziv sau prin înșelăciune) averea sau, *p. ext.*, a lipsi pe cineva de drepturi, de libertăți etc.; a prăda, a jefui. [Pr.: *-li-a*] — Din fr. **spolier.**

SPOLIATÓR, -OÁRE, *spoliatori, -oare,* s.m. și f. (Livr.) Persoană care spoliază; jefuitor. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **spoliateur.**

SPOLIÁȚIE, *spoliații,* s.f. (Livr.) Spoliere. [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **spoliation.**

SPOLIÉRE, *spolieri,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a spolia* și rezultatul ei; jefuire, prădare; înșelare; spoliație. [Pr.: *-li-e-*] — V. **spolia.**

SPOLOCÁNIE s.f. (Pop.; în practicile religiei ortodoxe) Prima zi din Postul Paștelui. — Din ucr. **spolokanje.**

SPÓNCĂ, *sponci,* s.f. **1.** (Reg.) Copcă; agrafă; catarama. **2.** (Pop. și fam.; în loc adv. și adj.) *Pe sponci* = (care este) în cantitate mică, puțin. — Din rus. **sponka,** ucr. **špon'ka.**

SPONDÁIC, *spondaice,* adj. (În versificația greco-latină; în sintagma) *Vers spondaic* = hexametru în care al cincilea picior este format dintr-un spondeu. [Pr.: *-da-ic*] — Din fr. **spondaïque.**

SPONDÉU, *spondei,* s.m. (În versificația greco-latină) Picior de vers compus din două silabe lungi. [Pl. și: (n.) *spondee*] — Din lat. **spondeus,** fr. **spondée.**

SPONDÍL, *spondili,* s.m. (La pl.) Gen de lamelibranhiate cu cochilia formată din două valve inegale și cu două urechiușe; (și la sg.) animal care face parte din acest gen. — Din fr. **spondyle.**

SPONDILÍTĂ, *spondilite,* s.f. Inflamație (de natură tuberculoasă, infecțioasă, traumatică etc.) a coloanei vertebrale. — Din fr. **spondylite.**

SPONDILÓZĂ, *spondiloze,* s.f. Boală localizată la coloana vertebrală (în totalitate sau la unele segmente ale ei), care se manifestă prin dureri și limitarea mobilității acesteia. — Din fr. **spondylose.**

SPÓNGIE, *spongii*, s.f. (Zool.) Burete. — Din lat. **spongia.**

SPONGIÉR, *spongieri,* s.m. (La plural) Încrengătură de animale nevertebrate cu corpul alcătuit dintr-o rețea compactă de fibre elastice și rezistente; (și la sg.) animal care face parte din această încrengătură. [Pr.: *-gi-er*] — Din fr. **spongiaire.**

SPONGIÓS, -OÁSĂ, *spongioși, -oase,* adj. Care este poros ca un burete; care are proprietatea de a suge lichidele. [Pr.: *-gi-os*] — Din fr. **spongieux,** lat. **spongiosus.**

SPONGIOZITÁTE s.f. Calitatea de a fi spongios. [Pr.: *-gi-o-*] — Din fr. **spongiosité.**

SPONGÍTĂ, *spongite,* s.f. Piatră plină de porozități care imită buretele. — Din fr. **spongite.**

SPÓNSOR, *sponsori,* s.m. Persoană fizică sau juridică având calitatea de a sponsoriza pe cineva sau ceva. — Din engl. **sponsor.**

SPONSORIZÁ, *sponsorizez,* vb. I. Tranz. A susține, a finanța o acțiune, o activitate nelucrativă, de obicei în scop publicitar. — Din fr. **sponsoriser.**

SPONSORIZÁRE, *sponsorizări,* s.f. Acțiunea de *a sponsoriza* și rezultatul ei. — V. **sponsoriza.**

SPONTÁN, -Ă, *spontani, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care se face sau se produce de la sine, fără vreo cauză exterioară aparentă; care se face de bunăvoie, fără a fi silit de nimeni; care apare brusc, pe neașteptate. ✦ Care acționează cu promptitudine. ✦ Care nu este conștient. [Var.: **spontanéu, -ée** adj.] — Din fr. **spontané,** lat. **spontaneus.**

SPONTANEITÁTE s.f. Însușire a ceea ce este spontan. ✦ Vioiciune, promptitudine, naturalețe promptă în atitudini, în comportări etc. [Pr.: *-ne-i-*] — Din fr. **spontanéité.**

SPONTANÉU, -ÉE adj. v. **spontan.**

SPOR[1], *spori,* s.m. Organ microscopic al organismelor vegetale, care servește la înmulțire, la răspândire și, adesea, pentru supraviețuirea în condiții nefavorabile. ✦ (Zool.) Corpuscul reproducător la anumite protozoare. — Din fr. **spore.**

SPOR[2], (**3**) *sporuri,* s.n. **1.** Faptul de a progresa ușor, de a avea randament în muncă; progres. ✧ Loc adj. și adv. *Cu spor* = cu mare randament; spornic; repede. *Fără spor* = fără randament; puțin; încet. ✧ Expr. *A avea spor* = a realiza, a produce mult în timp (relativ) scurt. *Spor la lucru!* fomulă de urare adresată cuiva care lucrează sau merge la lucru. **2.** Abundență, belșug, prosperitate; folos, câștig. **3.** Creștere, mărire, majorare; adaos, supliment; (concr.) ceea ce reprezintă o creștere, o mărire, un adaos. — Din sl. **sporŭ,** bg. **spor.**

SPORÁDIC, -Ă, *sporadici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) Care apare, care se manifestă pe ici, pe colo sau din când în când; lipsit de continuitate; distanțat, rar; împrăștiat, dispersat, răzleț, izolat; întâmplător. — Din fr. **sporadique.**

SPORADICITÁTE s.f. (Rar) Însușirea, calitatea de a fi sporadic. — Din fr. **sporadicité.**

SPORÁNGE, *sporangi,* s.m. Organ în formă de săculeț în care se dezvoltă sporii[1] la plantele criptogame. — Din fr. **sporange.**

SPORÍ, *sporesc,* vb. IV. **1.** Intranz., refl. și tranz. A crește sau a face să crească; a (se) mări, a (se) înmulți. **2.** Intranz. A progresa, a înainta, a avea spor[2]. **3.** Intranz. (Înv.) A-și da silința, a se zori. ✦ Tranz. A împinge, a îmboldi. **4.** Tranz. (Reg.) A povesti (exagerând); a flecări, a sporovăi. — Din **spor[2].** Pentru sensul **4,** cf. bg. s p o r j a, sb. s p o r i t i „a discuta".

SPORIFÉR, -Ă, *sporiferi, -e,* adj. Care poartă sau produce spori[1]. — Din fr. **sporifère.**

SPORÍRE, *sporiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) spori;* creștere, înmulțire, mărire. — V. **spori.**

SPORITÓR, -OÁRE, *sporitori, -oare,* adj. (Rar) Care are spor[2], care progresează. — **Spori** + suf. *-tor.*

SPÓRNIC, -Ă, *spornici, -ce,* adj. **1.** Îmbelșugat, abundent, bogat, mult; productiv. ✦ (Despre alimente) Care ține mult, care nu se consumă repede; economic. ✦ Fig. (Pop.) Vorbăreț. *Spornic la vorbă.* **2.** Care are spor[2] la treabă; harnic, vrednic. ✦ Care prilejuiește o acțiune cu spor[2], care se face cu spor[2]; la care se lucrează cu spor[2]. — Din sl. **sporĭnŭ.**

SPOROFÍLĂ, *sporofile,* s.f. Frunză pe care se formează sporangele. — Din germ. **Sporophyl.**

SPOROFÍT, *sporofiți,* s.m. Organism vegetal care poartă spori[1]. — Din fr. **sporophyte.**

SPOROGÉN, -Ă, *sporogeni, -*e, adj. (Biol.) Care produce spori. — Din fr. **sporogène.**

SPOROGENÉZĂ, *sporogeneze,* s.f. (Biol.) Proces de formare a sporilor[1]. — Din fr. **sporogenèse.**

SPOROGÓN, *sporogoni,* s.m. Sporofit al mușchilor. — Din fr. **sporogone.**

SPOROVĂÍ, *sporovăiesc,* vb. IV. Intranz. (Pop. și fam.) A vorbi mult și fără rost; a flecări, a trăncăni. [Var.: (reg.) **sporovoí** vb. IV] — Probabil contaminare între **spori** și **ciorovăi.**

SPOROVĂIÁLĂ, *sporovăieli,* s.f. (Pop. și fam.) Faptul de *a sporovăi;* flecăreală, trăncăneală; taifas. — **Sporovăi** + suf. *-eală.*

SPOROVOÍ vb. IV v. **sporovăi.**

SPOROZOÁR, *sporozoare,* s.n. (La pl.) Clasă de protozoare caracterizată prin prezența stadiului de spor[1] în faza lor de dezvoltare, care trăiesc ca paraziți intracelulari, producând boli grave la oameni și la animale; (și la sg.) animal care aparține acestei clase. [Pr.: *-zo-ar*] — Din fr. **sporozoaire.**

SPORT, *sporturi,* s.n. Activitate fizică a cărei practică presupune un antrenament metodic, respectarea anumitor reguli și a unei anumite discipline, având la bază elementul competitiv și urmărind obținerea de performanțe; fiecare dintre formele particulare, reglementate ale acestei activități. ✧ Loc. adj. *De sport* = sportiv. ✦ (Adjectival) Care este specific unui sportiv. *Haină sport.* — Din fr. **sport.**

SPORTÍV, -Ă, *sportivi, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de sport, privitor la sport; care servește la practicarea sporturilor; care este sau se comportă în conformitate cu regulile sporturilor. ✧ *Întâlnire* (sau *întrecere) sportivă* sau *concurs sportiv* = competiție sportivă la care participanții se întrec în vederea stabilirii unei

ierarhii. ✦ Care demonstrează, denotă practicarea unui sport. *Ținută sportivă.* **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care practică sportul. — Din fr. **sportif.**

SPORTIVITÁTE s.f. Însușirea de a fi sportiv; disciplină, conduită, atitudine cinstită, leală, plină de respect a unui sportiv față de partenerii și de adversarii săi. — Din fr. **sportivité.**

SPÓRTSMAN s.m. v. **sportsmen.**

SPÓRTSMEN, *sportsmeni,* s.m. (Rar) Sportiv (**2**). [Var.: *spórtsman* s.m.] — Din engl., fr. **sportsman.**

SPORULÁT, -Ă, *sporulați, -te,* adj. (Despre plante) Care se înmulțește prin spori[1]. — Din fr. **sporulé.**

SPORULÁȚIE s.f. (Bot.) Proces de formare a sporilor[1]; mod de reproducere asexuată prin spori[1]. — Din fr. **sporulation.**

SPOT, *spoturi,* s.n. **1.** (Fiz.) Urmă luminoasă lăsată pe o scară gradată sau pe un ecran de o rază de lumină reflectată pe oglinda unui instrument de măsură, care servește ca indicator. ✦ Fascicul concentrat de lumină folosit pentru luminarea scenei sau a unui actor; proiector care produce acest fascicul. **2.** Scurt anunț sau reclamă comercială prezentată la radio și televiziune. — Din fr. **spot.**

SPOVEDÁNIE, *spovedanii,* s.f. Faptul de a (se) spovedi; mărturisire. ✦ Spec. Ceremonia mărturisirii păcatelor în fața preotului.— Din sl. **ispovědanije.**

SPOVEDÍ, *spovedesc,* vb. IV. Refl. (În ritualul ortodox și catolic) A mărturisi unui duhovnic greșelile făptuite spre a obține iertarea lor. ✦ Tranz. (Despre duhovnici) A asculta mărturisirea greșelilor făptuite de un credincios. ✦ Refl. și tranz. A mărturisi cuiva o taină; a (se) destăinui. [Var.: (înv.) **ispovedí, ispoveduí,** (reg.) **spoveduí** vb. IV] — Din sl. **ispovědati.**

SPOVEDÍRE, *spovediri,* s.f. Acțiunea de *a (se) spovedi;* destăinuire, mărturisire. — V. **spovedi.**

SPRÁFCĂ, *sprafce,* s.f. **1.** (Înv.) Cercetare (judecătorească); anchetă. **2.** (Fam.; în expr.) *A face sprafca* (sau *sprafcă*) *din…* (sau *de…*) = a jefui, a risipi, a distruge. — Din rus. **spravka.**

SPRAY, *spray-uri,* s.n. Substanță (cosmetică, insecticidă etc.) pulverizată de un atomizor; *p. ext.* atomizor. [Pr.: *sprei*] — Din engl. **spray.**

SPRÂNCEÁNĂ, *sprâncene,* s.f. **1.** Fire de păr scurte și dese crescute în linie arcuită deasupra orbitei ochiului (pentru a împiedica scurgerea transpirației în ochi). ✧ Expr. *A încreți* (sau *a încrunta) sprâncenele* = a fi posomorât sau nemulțumit. *A ridica sprâncenele* (sau *din sprâncene)* = a privi mirat, a arăta surprindere, nedumerire sau nemulțumire. *A se uita* (sau *a pândi) pe sub sprâncene* = a se uita pe furiș. *A alege pe* (sau *după) sprânceană* = a alege ce e mai bun, mai prețios etc. *A fi cu ochi și cu sprâncene* = a fi prea exagerat, prea bătător la ochi, prea evident (pentru a putea fi tăgăduit). **2.** Fig. Muchie, culme, creastă, coamă (de deal). **3.** Fig. Margine, poală; fâșie (de lumină). [Var.: **sprinceánă** s.f.] — Probabil lat. ***supercina** (< *supercilia + gena)*.

SPRÂNCENÁT, -Ă, *sprâncenați, -te,* adj. (Adesea substantivat) Cu sprâncene (**1**) mari și dese. ✧ Expr. (Ir.) *Călătorie sprâncenată!* urare care arată lipsa de regret la plecarea cuiva. ✦ Fig. Împodobit, decorat (cu un chenar). — **Sprânceană** + suf. *-at.*

SPRÂNCENÚȚĂ, *sprâncenuțe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *sprânceană* [Var.: **sprincenúță** s.f.] — **Sprânceană** + suf. *-uță.*

SPRE prep. **1.** (Cu sens local) În direcția…, înspre, către, la. *Pornesc spre școală.* ✦ (În numeralele de la 11 la 19, formate prin compunere) Adăugat la…, peste. *Unsprezece*. **2.** (Cu sens temporal) În apropierea…, aproape de…, cam la vremea…, pe la…*Spre iarnă.* ✦ Către ziua de…; dintre ziua de…; și ziua de… *Luni spre marți*. ✦ (Arată o acțiune ulterioară celei exprimate de verbul precedent, având valoare copulativă) După aceea, și apoi. **3.** (Introduce un complement circumstațial de scop) În vederea…, pentru a…, ca să… *Se duce spre a cerceta personal.* ✧ Expr. *Spre pildă* = de pildă, de exemplu. **4.** (Introduce un complement circumstanțial de mod) (În așa fel) încât (să producă, să cauzeze cuiva ceva). *I-a dăruit o carte spre marea lui bucurie.* **5.** (Înv. și reg.; introduce un complement indirect) Echivalând cu…, drept, ca. *Spre răsplată, cer două lucruri.* — Lat. **super.**

SPRÍJIN, *sprijine,* s.n. **1.** Ceea ce servește să susțină, să sprijine (**1**), să prindă ceva (ca să nu cadă). **2.** Fig. Ajutor, asistență, ocrotire. ✦ (Concr.) Susținător, ocrotitor, sprijinitor. — Din sl. **sŭprenženŭ.**

SPRIJINÍ, *sprijin,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) susține, a (se) rezema, a (se) propti (ca să nu cadă). ✦ Fig. A pune bază pe ceva sau a constitui temeiul a ceva; a (se) întemeia pe… **2.** Tranz. Fig. A ajuta pe cineva sau ceva, a ocroti, a proteja; a-și da concursul la ceva. **3.** Tranz. (Înv. și reg.) A ține piept unui atac; a rezista. — Din **sprijin.**

SPRIJINÍRE, *sprijiniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) sprijini;* sprijin, reazem. ✦ Fig. Ajutor, ocrotire, concurs (material sau moral) acordat cuiva sau la ceva. — V. **sprijini.**

SPRIJINITÓR, -OÁRE, *sprijinitori, -oare,* adj., s.f., s.m. **1.** Adj., s.f. (Element de construcție) care servește să susțină, să proptească ceva. **2.** Adj., s.m. și f. Fig. (Persoană) care ajută, susține, ocrotește pe cineva sau își dă concursul la ceva. — **Sprijini** + suf. *-tor.*

SPRINCEÁNĂ s.f. v. **sprânceană.**

SPRINCENÚȚĂ s.f. v. **sprâncenuță.**

SPRÍNKLER, *sprinklere,* s.n. Dispozitiv automat montat la un extinctor pentru stingerea incendiilor în hale industriale. — Din fr., engl. **sprinkler.**

SPRINT, *sprinturi,* s.n. Accelerare a vitezei de către un concurent (de obicei în ultima fază a parcursului) la unele întreceri sportive. ✦ Categorie de probe sportive pe distanță scurtă, caracterizată prin viteză foarte mare. — Din fr., engl. **sprint.**

SPRINTÁ, *sprintez,* vb. I. Intranz. A-și mări viteza de deplasare în timpul unei probe sportive (de obicei în finalul ei); a se deplasa în fugă cu viteza maximă (într-o probă sportivă). — Din fr. **sprinter.**

SPRINTEIÓR, -OÁRĂ, *sprinteiori, -oare,* adj. Sprintenel. [Pr.: *-te-ior*] — **Sprinten** + suf. *-ior*.

SPRÍNTEN, -Ă, *sprinteni, -e,* adj. (Despre ființe; adesea adverbial) Care se mișcă repede și cu ușurință; vioi, iute; (despre mișcări, acțiuni ale ființelor) care arată vioiciune, iuțeală. ✧ Expr. *Sprinten la minte* = inteligent, deștept. ✦ Fig. (Rar; despre lucruri) Înalt, subțire, suplu, elegant. — Cf. sb. s p r e t a n.

SPRINTENEÁLĂ s.f. Însușirea de a fi sprinten; vioiciune, rapiditate și ușurință în mișcări. — **Sprinten** + suf. *-eală.*

SPRINTENÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *sprintenei, -ele,* adj. Diminutiv al lui *sprinten;* sprinteior. — **Sprinten** + suf. *-el.*

SPRÍNTER, -Ă, *sprinteri, -e,* s.m. și f. Atlet specializat în alergări pe distanțe scurte sau înzestrat cu capacitatea de a sprinta în finalul unei curse mai lungi. — Din fr., engl. **sprinter.**

SPRINȚÁR, -Ă, *sprințari, -e,* adj. Plin de zburdălnicie; zglobiu, nebunatic. ✦ Sprinten, iute; jucăuș. ✦ Fig. Hoinar, nestatornic. ✦ (Despre oameni) Ușuratic. — Et. nec.

SPRINȚĂRÓI, -OÁIE, *sprințăroi, -oaie,* adj. (Reg.) Augmentativ al lui *sprințar;* foarte sprințar. — **Sprințar** + suf. *-oi.*

SPÚLBER, *spulbere,* s.n. Spulberare; ninsoare spulberată; vânt puternic. ✦ Fig. Nimicire, păpăd. — Din **spulbera** (derivat regresiv).

SPULBERÁ, *spúlber,* vb. I. Tranz și refl. **1.** A (se) ridica în vârtej și a (se) duce departe (împrăștiindu-se); a (se) risipi, a (se) împrăștia. **2.** Fig. A (se) nimici, a (se) distruge. — Lat. ***expulverare.**

SPULBERÁRE, *spulberări,* s.f. Acțiunea de *a (se) spulbera* și rezultatul ei; împrăștiere, risipire; *fig.* nimicire. — V. **spulbera.**

SPULBERÁT, -Ă, *spulberați, -te,* adj. (Despre zăpadă, praf, frunze etc.) Risipit, împrăștiat de vânt; (despre locuri) de pe care zăpada a fost luată de vânt. ✦ Fig. (Despre oameni; adesea substantivat) Zăpăcit, neserios, distrat. ✦ Fig. (Despre oameni) Furios, mânios. — V. **spulbera.**

SPULBERÁTIC, -Ă, *spulberatici, -ce,* adj. (Despre oameni sau comportarea lor) Ușuratic, flușturatic, nestatornic. — **Spulbera** + suf. *-atic.*

SPULBERĂTÓR, -OÁRE, *spulberători, -oare,* adj. (Rar) Care spulberă; care este spulberat. — **Spulbera** + suf. *-ător.*

SPULBERĂTÚRĂ, *spulberături,* s.f. (Rar) Zăpadă, praf, frunze etc. spulberate de vânt; *p. ext.* lucruri împrăștiate, răspândite în toate părțile. — **Spulbera** + suf. *-ătură.*

SPUMÁ, *spumez,* vb. I. (De obicei la pers. 3) **1.** Intranz. și refl. (Despre ape, valuri etc.) A face spumă (**1**); a spumega (**1**). **2.** Intranz. (Despre animale, mai ales despre cai) A spumega (**2**). ✧ Expr. *A spuma de furie* (sau *de ciudă)* = a fi foarte mânios. — Din **spumă.**

SPUMÁNT, *spumanți,* s.m. (Adesea adjectival) Substanță care, dizolvată într-un lichid, formează în acesta o spumă stabilă. ✦ Soluție care conține o asemenea substanță. *Spumant de baie*. ✦ (Despre vin) Care face spumă când este deschisă sticla și se toarnă în pahare, datorată fermentării incomplete sau unui procedeu special de fabricație. — **Spumă** + suf. *-ant.* Cf. it. s p u m a n t e.

SPUMÁRE, *spumări,* s.f. Acțiunea de *a (se) spuma* și rezultatul ei. — V. **spuma.**

SPUMÁT, -Ă, *spumați, -te,* (Despre ape) Acoperit de spumă, spumos, care spumegă. ✦ (Despre animale, mai ales despre cai) Plin de spumă, acoperit cu clăbuci de sudoare. — V. **spuma.**

SPÚMĂ, *spume,* s.f. **1.** (Adesea fig.) Strat albicios care se formează la suprafața unui lichid agitat; sistem dispers format într-un lichid în care sunt răspândite bule de gaz separate între ele de lichidul respectiv. ✦ Fig. Ceea e este (sau se crede că este) mai bun, mai ales, mai de preț (din ceva). **2.** Strat care se ridică deasupra unor alimente (lichide) în timpul fierberii sau al fermentației (și care trebuie îndepărtat). **3.** Clăbuci de săpun, de sudoare, de salivă. ✧ Expr. *A face spumă* (sau *spume) la gură* = a se înfuria foarte tare, a face scandal mare. **4.** Compus: *spumă-de-mare* = piatră ponce. — Lat. **spuma.**

SPUMEGÁ, *spúmeg,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre lichide; la pers. 3) A face spume (**1**) (în urma agitării, a unei reacții etc.); a fi plin de spumă; a spuma. **2.** (Despre animale, mai ales despre cai; la pers. 3) A se acoperi de spumă (**3**), a face clăbuci la gură; a spuma. ✧ Expr. *A spumega de furie* (sau *de mânie)* = a fi foarte mâniat. **3.** Fig. A fi exuberant, a clocoti de viață. — Din **spumă** (după *fumega).*

SPUMEGÁI s.n. (Rar) Spumă murdară, urâtă. — Din **spumă** (după *mucegai, putregai).*

SPUMEGÁRE, *spumegări,* s.f. Acțiunea de *a spumega;* (concr.) lichid care spumegă. — V. **spumega.**

SPUMEGĂTÓR, -OÁRE, *spumegători, -oare,* adj., s.m. **1.** Adj. (Rar) Care spumegă. **2.** S.m. (Înv.; în sintagma) *Spumegător de mare* = pirat. — **Spumega** + suf. *-ător.*

SPUMEGÓS, -OÁSĂ, *spumegoși, -oase,* adj. (Pop.; despre lichide) Care face spumă; spumos, înspumat. — **Spumega** + suf. *-os.*

SPUMIÉRĂ, *spumiere,* s.f. Lingură plată, prevăzută cu găuri, cu care se ia spuma de pe mâncărurile care fierb. [Pr.: *-mi-e-*] — **Spumă** + suf. *-ieră.*

SPUMOGÉN, *spumogene,* s.n. Substanță care produce o spumă specială, utilizată în stingătoarele de incendiu. — Din **spumă** (după *fumigen*).

SPUMÓS, -OÁSĂ, *spumoși, -oase,* adj. (Despre lichide) Cu spumă, înspumat, spumegos. ✧ *Vin spumos* = vin spumant, v. *spumant.* ✦ Fig. Ca spuma; vaporos, diafan. ✦ Fig. (Despre felul de a se exprima al cuiva) Plin de vervă; viu, colorat, plastic. — **Spumă** + suf. *-os.*

SPUMOZITÁTE, *spumozități,* s.f. Calitatea a ceea ce este spumos. — Din fr. **spumosité.**

SPÚNE, *spun,* vb. III. Tranz. **1.** A exprima prin cuvinte un gând, o părere etc.; a rosti, a zice, a declara. ✧ Expr. *Ce-ți spuneam eu!* = ai văzut că a fost așa cum am afirmat? *Nu mai spune!* sau *ce spui?* formulă care exprimă mirarea, neîncrederea. ✦ Fig. A evoca, a provoca (sentimente, amintiri). *Nu-ți spune nimic lucrul acesta?* ✧ Expr. *A-i spune cuiva inima* = a avea o intuiție, a intui, a presimți. ✦ Fig. (Pop.) A exprima ceva prin cântec; a cânta. **2.** A expune, a relata, a prezenta; a povesti, a istorisi, a nara. ✦ (Despre texte, scrieri) A cuprinde, a scrie, a consemna. *Ce spun ziarele?* ✦ A recita. **3.** A destăinui, a mărturisi ceva cuiva. ✦ A pârî, a denunța pe cineva. **4.** A explica cuiva un lucru, a lămuri pe cineva. **5.** A numi; a porecli. ✦ Refl. impers. A se obișnui, a se zice într-un anumit fel. — Lat. **exponere.**

SPÚNERE, *spuneri,* s.f. (Rar) Faptul de *a spune;* ceea ce este spus; (pop.) zicală, proverb, sentință. — V. **spune.**

SPURCÁ, *spurc,* vb. I. (Pop.) **1.** Tranz. și refl. A (se) murdări, a (se) mânji. ✦ Refl. A-și evacua excrementele sau urina. ✦ Tranz. Fig. A pângări, a profana, a necinsti. ✦ Tranz. Fig. A înjura. **2.** Tranz. A atinge o mâncare sau un vas de gătit de ceva murdar, scârbos sau oprit de biserică. **3.** Refl. (În practicile religioase creștine) A mânca de dulce în timpul postului. ✦ Fig. A se deprinde la ceva rău (sau prea bun), la ceva care nu este îngăduit; a se dedulci. — Lat. **spurcare.**

SPURCÁCI, *spurcaci,* s.m. Pasăre migratoare, înrudită cu dropia, de mărimea unei găini, brună pe spate și albicioasă pe pântece *(Otis tetrax).* [Var.: **spârcáci** s.m.] — **Spurc** (reg. „excremente" < lat.) + suf. *-aci.*

SPURCÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) spurca;* murdărire; *fig.* profanare, pângărire. — V. **spurca.**

SPURCÁT[1] s.n. **1.** Faptul de *a (se) spurca.* **2.** (Reg.; concr.) Excremente. — V. **spurca.**

SPURCAT[2] -Ă, *spurcați, -te,* adj. **1.** Murdar; respingător, scârbos, scârnav. ✦ Fig. (Despre vorbe) Trivial, vulgar. ✧ Expr. *Spurcat la gură* = care spune vorbe triviale, vulgare. **2.** (Despre alimente) Care a venit în contact cu ceva scârbos, murdar și nu mai poate fi mâncat; (despre vase) în care (din același motiv) nu se pun alimente pentru oameni. ✦ Oprit, interzis de biserică (în posturi). **3.** Fig. (Despre oameni și manifestările lor; adesea substantivat) Vrednic de dispreț; mârșav, ticălos. ✦ (Despre lucruri, fapte etc.) Odios, nesuferit; rău, nedrept. **4.** Fig. (Adesea substantivat) Eretic, păgân. ✦ (Substantivat, m. art.) Dracul. — V. **spurca.**

SPURCĂCIÚNE, *spurcăciuni,* s.f. **1.** Lucru spurcat[2] (**1**), greţos; scârnăvie, murdărie. ✦ Fig. Faptă sau vorbă murdară; trivialitate. **2.** Termen de dispreț pentru o ființă respingătoare; *p. ext.* monstru. — **Spurca** + suf. *-ăciune.*

SPUS, -Ă, *spuși, -se,* adj., s.f. **1.** Adj. Care a fost exprimat prin viu grai. **2.** Adj. Care a fost relatat, povestit. **3.** Adj. Care a fost menționat. **4.** Care a fost destăinuit. **5.** Adj. Care a fost explicat, lămurit. **6.** S.f. (Mai ales la pl.) Vorbă. — V. **spune.**

SPÚTĂ, *spute,* s.f. Mucozitate expectorată de cineva; flegmă. — Din lat. **sputum,** it. **sputo.**

SPÚTNIC, *sputnici,* s.m. Numele a zece sateliți artificiali ai Pământului lansați de fosta URSS. — Din rus. **sputnik.** Cf. fr. s p o u t n i k.

SPÚZĂ, *spuze,* s.f. **1.** Cenușă fierbinte (amestecată cu jăratic). ✧ Expr. *A trage spuza pe turta sa* = a încerca să-și creeze un avantaj, să profite de ceva (pe seama altuia). **2.** Fig. Număr foarte mare, mulțime, droaie, grămadă; spuzeală. — Lat. ***spudia** *(= spodium).*

SPUZEÁLĂ, *spuzeli,* s.f. **1.** (Pop.) Erupție care apare pe piele. **2.** Fig. Spuză. (**2**). — **Spuzi** + suf. *ealǎ.*

SPUZÍ, *spuzesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A (se) umple de bubulițe; *p. gener.* a (se) acoperi, a (se) umple de… **2.** Intranz. Fig. A se produce, a se ivi, a apărea în număr mare. — Din **spuză.**

SRILANKÉZ, -Ă, *srilankezi, -e,* adj., s.m. și f. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Sri Lanka. **2.** Adj. Care aparține statului Sri Lanka sau srilankezilor (**1**), referitor la Sri Lanka ori la srilankezi. — **Sri Lanka** (n.pr.) + suf. *-ez.*

SS interj. v. **st.**

SST interj. v. **st.**

ST interj. Cuvânt prin care se cere cuiva să facă sau să păstreze liniște. [Var.: **ss, sst** interj.] — Formație onomatopeică.

STA, *stau,* vb. I. Intranz. **I. 1.** (Despre oameni și animale) A se opri din mers, a rămâne pe loc; a se întrerupe dintr-o acțiune, dintr-o mișcare, dintr-o activitate etc.; (despre aparate, mecanisme, dispozitive) a se opri din funcționare, a nu mai merge; *p. ext.* a se defecta. ✧ Expr. *Stai că trag,* formulă prin care cineva este somat să rămână pe loc, să nu se apropie (altfel riscând să fie împușcat). *A sta țintuit* (sau *nemișcat*) *(pe loc)* = a nu face nicio mișcare. *A nu-i mai sta* (cuiva) *gura* = a vorbi întruna, a nu mai tăcea. ✦ (La imperativ, având și valoare de interj.) Oprește! așteaptă! ✧ Expr. *Stai să-ți spun* (sau *să vezi*) = lasă-mă să-ți spun, ai răbdare, așteaptă. *Stai puțin* (sau *un pic, cu binișorul etc.*) = ai (puțină) răbdare, nu te grăbi. ✦ (Despre ploaie, vânt) A conteni, a înceta, a se opri. **2.** A rămâne nemișcat într-un loc, a nu pleca, a nu se îndepărta de undeva; (despre vehicule) a staționa. ✧ Expr. *A nu (putea) sta locului* (sau *pe loc)* = a alerga încoace și încolo, a nu avea astâmpăr. *A sta pe loc* = a nu progresa, a stagna. *Stai binișor!* = șezi liniștit! astâmpără-te! fii cuminte! *Ce (mai) stai?* = ce (mai) aștepți? ce (mai) dorești? *Stă ce stă și…* = așteaptă cât așteaptă și… *A sta la* (sau *pe) locul său* = **a)** a nu pleca, a nu-și părăsi locul; **b)** a păstra măsura, a fi modest, rezervat. **3.** A rămâne într-un serviciu, într-o slujbă, într-o ocupație. **4.** A rămâne, a petrece un timp undeva sau cu cineva; a poposi; a întârzia, a zăbovi. **II. 1.** A se afla, a se găsi, a fi într-un anumit loc. ✧ Expr. *A sta înaintea cuiva* sau *a-i sta* (cuiva) *înainte* (sau *în față)* = **a)** a se găsi la mică distanță în fața cuiva, privindu-l, vorbindu-i, așteptând porunci; **b)** a se împotrivi, a înfrunta pe cineva; **c)** a servi pe cineva cu ceva, a-i oferi cuiva ceva. *A-i sta cuiva în cale* (sau *în drum)* ori *a sta în calea* (sau *în drumul) cuiva* = **a)** a ieși înaintea cuiva (împiedicându-l să înainteze); **b)** a împiedica pe cineva să facă ceva, a stingheri. *A sta la baza unui lucru* = a constitui baza, temelia unui lucru. *A sta de față* = a asista. *A sta în fața cuiva* = (despre sarcini, greutăți etc.) a trebui, a urma să fie realizat, rezolvat de cineva. *A sta în umbră* = **a)** a pândi dintr-un loc ascuns; **b)** a fi modest, retras. *A sta deoparte* = **a)** a fi la oarecare distanță de…; **b)** a nu interveni, a se ține în rezervă. *A-i sta* (cuiva) *în coaste* (ori *în coastă)* sau *ca un ghimpe în coaste* (sau *în inimă, în ochi)* = a-l stingheri (pe cineva), a constitui o permanentă amenințare (pentru cineva). (Fam.) *A-i sta* (cuiva) *sub nas* = a fi la îndemâna cuiva, în imediata sa apropiere. *A-i sta* (cuiva) *pe limbă*, se zice când cineva este gata să spună un lucru pe care n-ar trebui să-l spună sau când nu găsește termenul căutat și are totuși impresia că e pe punctul de a și-l aminti. *A-i sta* (cuiva) *pe inimă* = (despre gânduri, preocupări) a-l preocupa pe cineva, a-i produce grijă, neliniște. *A sta (piatră) pe capul cuiva* sau *a-i sta* (cuiva) *pe cap* = a împovăra, a incomoda, a agasa (pe cineva). *A-i sta* (cuiva) *capul unde-i stau picioarele* (sau *tălpile)* = a fi decapitat. **2.** A trăi, a viețui; a locui. **3.** (Pop.) A fi, a exista, a se afla. ✦ (Înv.) A avea loc, a se petrece. **4.** A continua să fie; a dăinui, a se menține. **III. 1.** A avea o anumită poziție sau atitudine, a se ține, a se așeza sau a fi așezat într-un anumit fel. ✧ Loc. vb. *A sta grămadă* (sau *roi)* = a se îngrămădi, a se înghesui, a se îmbulzi. ✧ Expr. *A sta piatră* (sau *țeapăn, înfipt în pământ)* = a se ține drept și nemișcat. *A sta cu mâinile în sân* (sau *încrucișate, la brâu, cu brațele încrucișate*) = **a)** a sta în inactivitate; **b)** a nu lua nicio măsură, a nu întreprinde nimic, a nu interveni; *A sta cu dinții la stele* = a răbda de foame. *A sta cu ochii pe cineva* = a supraveghea pe cineva. *A sta în pat* = a zăcea (de boală). *A sta (ca) pe ace* (sau *spini, ghimpi, jar, foc* etc.) = a fi neliniștit, agitat, nerăbdător. *Stai jos!* formulă prin care cineva este invitat să ia loc. *A sta la masă* = a lua masa, a mânca. *A sta ca o găină* (sau *curcă) plouată* = a arăta necăjit, fără vlagă, fără chef. *A sta în picioare* = a nu se da bătut, a rezista. ✦ Fig. (Înv.) A se ține tare pe poziție, a nu da înapoi. ✧ Loc. vb. *A sta împotrivă* (sau *împotriva cuiva)* sau *a-i sta cuiva împotrivă* = a se împotrivi cuiva, a înfrunta pe cineva. *A sta pavăză* = a apăra pe cineva sau ceva. **2.** A se îndeletnici, a se ocupa cu…; a lucra la…; a avea grijă de… ✧ Expr. *A sta (de cineva) să…* = a nu lăsa (pe cineva) în pace până ce nu…, a-i bate (cuiva) capul să… **3.** A fi fixat, prins în ceva sau de ceva, a atârna de ceva. ✧ Expr. *A-i sta* (cuiva ceva) *în cap* = a preocupa pe cineva. *A-i sta* (cuiva ceva) *în minte* = a fi clar pentru cineva (ceva). *A sta* (ceva) *în firea* (cuiva) = a ține de felul normal de a fi al cuiva. *A-i sta* (cuiva) *în putință* = a-i fi cuiva (ceva) posibil. ✦ Fig. A consta. ✦ (Înv.) A fi format din… ✦ A se limita, a se reduce la… **4.** A pluti la suprafața unui lichid. **IV. 1.** (În expr.) *A-i sta cuiva bine* (sau *rău*) = a (nu) i se potrivi cuiva ceva, a (nu) fi așa cum se cuvine, a-i veni bine (sau rău). **2.** (Despre situații, treburi etc.) A fi într-un anumit fel, a se prezenta, a merge (bine sau rău), a se desfășura. **V.** (În locuțiuni verbale sau în legătură cu alt verb, dă acestora un aspect de durată) *Stau și-mi aduc aminte.* ✧ Expr. și loc. vb. *A sta de* (sau, rar, *la*) *vorbă* (sau *la taifas, taclale, povești* etc.) (cu cineva) = a vorbi cu cineva; *p. ext.* a petrece un timp vorbind cu cineva despre diverse lucruri. *A sta la sfat* (sau *la sfaturi) cu cineva* = a se sfătui cu cineva; a sta de vorbă cu cineva. *A sta (dus, pierdut) pe gânduri* = a fi absorbit de gânduri, a fi preocupat de ceva. *A sta pe gânduri* = a șovăi, a ezita. *A sta la îndoială* (sau *în cumpănă*) = **a)** a ezita înainte de a lua o hotărâre, a șovăi; **b)** a se îndoi de ceva. *A sta de pază* (sau *de strajă*) sau *a sta strajă* = a păzi. *A sta la* (sau *de*) *pândă* = a pândi. *A sta la tocmeală* = a se tocmi, a se târgui. **VI.** (Urmat de o propoziție secundară construită cu conjunctivul) A fi pe punctul de a…, a fi gata să… *Stă să înceapă ploaia.* [Prez. ind. pers. 3 *stă,* imperf. *stăteam* (reg. *steteam)* și *stam*, perf. s. *stătui* (reg. *stetei)*] — Lat. **stare.**

STABÍL, -Ă, *stabili, -e,* adj. **1.** Care este bine așezat sau fixat, care nu se răstoarnă, care nu se clatină; trainic, solid. **2.** Care nu se schimbă, care nu fluctuează; statornic; ferm. ✦ (Despre substanțe) Care nu se descompune de la sine; care nu poate fi descompus (decât cu greu) într-o reacție. ✦ (Despre populații) Care locuiește permanent în același loc. — Din lat. **stabilis.**

STABILÍ, *stabilesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A determina, a fixa; a hotărî, decide, a preciza. **2.** Tranz. A aduce dovezi, a demonstra; *p. ext.* a descoperi. **3.** Tranz. A înfăptui, a realiza; a întemeia, a înființa, a institui. ✧ Expr. *A stabili legătura* (sau *legături) cu cineva* = a comunica cu cineva. **4.** Tranz. și refl. A (se) așeza (definitiv) într-un loc; a (se) statornici, a (se) instala. — Din lat., it. **stabilire.**

STABILIMÉNT, *stabilimente,* s.n. (Rar) Așezământ, instituție comercială, industrială etc.; *p. ext.* localul unui astfel de așezământ. — Din it. **stabilimento.**

STABILÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) stabili;* determinare, precizare, dovedire; descoperire; înfăptuire; așezare, instalare. — V. **stabili.**

STABILÍT, -Ă, *stabiliți, -te,* adj. **1.** Care a fost hotărât, precizat, fixat. **2.** Care s-a statornicit într-un anumit loc. — V. **stabili.**

STABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi stabil, solid, trainic; soliditate, statornicie; fermitate. ✦ Durabilitate, trăinicie. ✦ Faptul de a-și păstra locul, de a nu fi mișcat din loc; fixitate. ✦ Spec. (Fiz.) Proprietate a unui corp de a-și menține poziția sau de a reveni în poziția inițială. ✦ Situație sigură, fermă. — Din fr. **stabilité,** lat. **stabilitas, -atis.**

STABILIVÓLT, *stabilivolți,* s.m. Tub electronic cu descărcare electrică în gaze, utilizat ca stabilizator de tensiune electrică. [Var.: **stabilovólt** s.m.] — Din engl. **stabilovolt** (după *stabiliza).*

STABILIZÁ, *stabilizez,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A deveni sau a face să fie stabil; a (se) consolida, a (se) întări; a (se) statornici. **2.** Tranz. A fixa puterea de cumpărare a monedei naționale la un anumit curs. — Din fr. **stabiliser.**

STABILIZÁNT, *stabilizanți,* s.m. Stabilizator (**6**). — **Stabiliza** + suf. *-ant.*

STABILIZÁRE, *stabilizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) stabiliza* și rezultatul ei; consolidare, întărire, statornicire. ✦ Fixare a valorii unei monede naționale la un anumit curs. — V. **stabiliza.** Cf. fr. s t a b i l i s a t i o n.

STABILIZATÓR, -OÁRE, *stabilizatori, -oare,* adj., s.n., s.m. **1.** Adj. Care face stabil, care dă stabilitate. **2.** S.n. Organ dintr-un sistem tehnic care asigură stabilitatea sistemului. **3.** S.n. Aparat sau dispozitiv pentru menținerea constantă a tensiunii surselor de alimentare cu energie electrică. **4.** S.n. Partea fixă a ampenajului orizontal al unui avion. **5.** S.n. Legătură elastică între capetele osiei unui autovehicul, care împiedică înclinările mari ale acestuia. **6.** S.m. Substanță care se adaugă unei soluții pentru a-i mări stabilitatea sau pentru a o stabiliza; stabilizant. — Din fr. **stabilisateur.**

STABILOPÓD, *stabilopozi,* s.m. Bloc de beton în formă de stea, cu patru suporturi prevăzuți la capete cu protuberanțe de forma unor creste rotunjite, constituind ansambluri stabile, folosit la împingerea apei. — Din rus. **stabilopod.**

STABILOVÓLT s.m. v. **stabilivolt.**

STABÓR, *staboruri,* s.n. Sfat, tribunal al țiganilor. — Cuv. țig.

STABULÁȚIE s.f. Procedeu de întreținere și hrănire a animalelor prin menținerea lor în grajd pe perioada de iarnă sau pe întreaga perioadă de creștere, de îngrășare, de mulgere etc. — Din fr. **stabulation.**

STACÁN s.n. v. **stacană.**

STACÁNĂ, *stacane,* s.f. (Pop. și fam.) Cană de pământ, ceașcă sau pahar mare. ✦ Conținutul unui astfel de vas. [Var.: (reg.) **stacán** s.n.] — Din rus. **stakan.**

STACCÁTO adv. (Indică modul de executare a unei compoziții muzicale) Izolat prin pauze scurte de celelalte note; în mod sacadat. ✦ (Substantivat, n.) (Parte dintr-o) compoziție muzicală executată în mod sacadat. — Cuv. it.

STACHÉTĂ s.f. v. **ștachetă.**

STACÓJ, *stacoji,* s.m. (Înv. și reg.) Homar; *p. ext.* rac. [Var.: (reg.) **stacóș** s.m.] — Din ngr. **stakós.**

STACOJÍU, -ÍE, (**1**) *stacojii,* adj., s.n. **1.** Adj. De culoare roșie-aprins (ca a stacojului sau ca a racului fiert). **2.** S.n. Culoare stacojie (**1**). [Var.: (reg.) **stacoșíu, -íe** adj.] — **Stacoj** + suf. *-iu.*

STACÓȘ s.m. v. **stacoj.**

STACOȘÍU, -ÍE adj. v. **stacojiu.**

STADIÁL, -Ă, *stadiali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care se dezvoltă în etape, în faze. **2.** Adj. (Biol.) Care se referă la stadiile de dezvoltare a organismelor. **3.** S.n. (Geol.) Interval de scurtă durată în timpul unei glaciații, când, datorată unei scăderi mai accentuate a temperaturii medii anuale, s-a manifestat o extindere maximă a ghețarilor. [Pr.: *-di-al*] — Din germ. **stadial,** lat. **stadialis.**

STÁDIE, *stadii,* s.f. Miră sau riglă gradată în centimetri, folosită în topografie la măsurarea indirectă a distanțelor terestre sau a cotelor relative ale punctelor de pe teren. — Din fr. **stadia.**

STADIMÉTRIC, -Ă, *stadimetrici, -ce,* adj. Care aparține stadimetriei, privitor la stadimetrie; care se folosește în stadimetrie. — Din fr. **stadimétrique.**

STADIMETRÍE s.f. Operație topografică pentru întocmirea planurilor și a hărților, în care distanțele terestre se determină pe cale optică. — Din fr. **stadimétrie.**

STADIMÉTRU, *stadimetre,* s.n. Instrument topografic optic pentru măsurarea indirectă a distanțelor dintre două puncte terestre. — Din fr. **stadimètre.**

STADIÓN, *stadioane,* s.n. Teren amenajat pentru competiții sportive, cu tribune pentru spectatori. ✦ Spectatorii aflați în tribune, la o competiție sportivă. [Pr.: *-di-on*] — Din germ. **Stadion.**

STÁDIU, *stadii,* s.n. **1.** Fiecare dintre perioadele distincte în evoluția unui proces istoric, social, politic etc. sau a unui fenomen din natură; fază, etapă. **2.** Veche unitate de măsură pentru lungime la greci, care varia între 147 și 192 de metri. — Din fr. **stade,** lat. **stadium.**

STAFF, *staffuri,* s.n. Grup de persoane cu atribuții speciale, de conducere a unei întreprinderi, a unei organizații etc. — Din engl. **staff.**

STAFÍDĂ, *stafide,* s.f. Boabă uscată și fără semințe a anumitor specii de struguri (folosită la prepararea unor mâncăruri și prăjituri). [Var.: **strafídă** s.f.] — Din ngr. **stafída.**

STAFIDÍ, *stafidesc,* vb. IV. Refl. (Despre boabele de struguri) A se usca; a deveni stafide. ✦ Fig. (Despre oameni și despre părți ale corpului lor) A se zbârci, a se încreți (ca o stafidă) din cauza slăbirii excesive, a bătrâneții etc. — Din **stafidă.**

STAFIDÍT, -Ă, *stafidiți, -te,* adj. (Despre struguri) Uscat. ✦ Fig. (Despre oameni și despre părți ale corpului lor) Zbârcit. — V. **stafidi.**

STAFÍE, *stafii,* s.f. Ființă ireală pe care cred (sau predind) că o văd unii oameni, și care ar reprezenta de obicei duhul unui mort legat de pământ; fantomă, nălucă, strigoi. ✦ Fig. (Fam.) Persoană urâtă (și slabă). [Acc. și: *stáfie*] — Cf. ngr. s t i h í o n.

STAFILOCÓC, *stafilococi,* s.m. Bacterie sferică ai cărei indivizi se grupează sub formă de ciorchini, care produce procese purulente locale (abcese) sau generalizate (septicemii). — Din fr. **staphylocoque.**

STAFILOCÓCIC, -Ă, *stafilococici, -ce,* adj. (Med.) Care este provocat de stafilococi; cu stafilococi. — Din fr. **straphylococcique.**

STAFILOCOCÍE, *stafilococii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru infecțiile cu stafilococi. — Din fr. **staphylococcie.**

STAGFLÁȚIE s.f. Fenomen economic care se manifestă prin coexistența stagnării economiei, inflației și șomajului. — Din engl., fr. **stagflation.**

STAGIÁR, -Ă, *stagiari, -e,* adj. **1.** (Despre oameni; adesea substantivat) Care își face stagiul (într-un domeniu de activitate). **2.** Care ține de stagiu, privitor la stagiu. [Pr.: *-gi-ar*] — Din fr. **stagiaire.**

STAGIATÚRĂ, *stagiaturi,* s.f. Stagiu (**1**). [Pr.: *-gi-a-*] — **Stagiu** + suf. + *-tură.*

STÁGIU, *stagii,* s.n. **1.** Perioadă de timp în cursul căreia un angajat începător lucrează pentru a dobândi experiență în profesia sau în specialitatea lui, pentru a-și dovedi aptitudinile profesionale și capacitatea de muncă. ✦ Vechimea în muncă a unui angajat (începător). **2.** (În sintagma) *Stagiu militar* = perioadă de timp în care o persoană prestează serviciu activ în cadrele armatei, pentru a se iniția în problemele militare. **3.** Perioadă de timp care constituie o etapă în desfășurarea unei acțiuni, a unui proces etc. — Din fr. **stage.** Cf. lat. s t a g i u m.

STAGIÚNE, *stagiuni,* s.f. Perioadă de timp determinată în cadrul fiecărui an, în care teatrele, filarmonicile etc. susțin regulat reprezentații. [Pr.: *-gi-u-*] — Din it. **stagione.**

STAGNÁ, pers. 3 *stagnează,* vb. I. Intranz. (Despre fluide) A sta pe loc, a nu curge. ✦ Fig. (Despre abstracte) A nu realiza niciun progres; a nu se dezvolta, a nu progresa. — Din fr. **stagner,** lat. **stagnare.**

STAGNÁNT, -Ă, *stagnanți, -te,* adj. (Despre fluide) Care nu curge; stătător. ✦ Fig. (Despre abstracte) Care nu evoluează, nu progresează, care lâncezește; inactiv. — Din fr. **stagnant,** lat. **stagnans, -ntis.**

STAGNÁRE, *stagnări,* s.f. Faptul de *a stagna*; oprire, rămânere pe loc; *fig.* lipsă de activitate. — V. **stagna.**

STAL, *staluri,* s.n. Scaun numerotat situat la parterul unei săli de spectacole, în spatele fotoliilor; *p. ext.* parte a sălii de spectacole unde se găsesc astfel de scaune. — Din fr. **stalle.**

STALACTÍTĂ, *stalactite,* s.f. Depunere calcaroasă de formă conică fixată cu baza pe tavanul unor goluri subterane (peșteri, galerii), rezultată din depunerea, de-a lungul timpului, a calcitului din picăturile de apă. — Din fr. **stalactite.**

STALACTÍTIC, -Ă, *stalactitici, -ce,* adj. De stalactită. — **Stalactită** + suf. *-ic.*

STALAGMÍTĂ, *stalagmite,* s.f. Depunere clacaroasă de formă conică fixată cu baza pe podeaua unor goluri subterane (peșteri, galerii), rezultată din depunerea, de-a lungul timpului, a calcitului din picăturile de apă care se scurg din vârful stalactitelor. — Din fr. **stalagmite.**

STALAGMOMÉTRU, *stalagmometre,* s.n. Dispozitiv folosit pentru determinarea tensiunii unei soluții sau a unui lichid prin determinarea numărului de picături din acea soluție sau din acel lichid care se scurg printr-un tub capilar. — Din fr. **stalagmomètre.**

STALINÍSM s.n. Nume dat doctrinelor și practicilor politice specifice lui Stalin și adepților săi. — Din fr. **stalinisme.**

STALINÍST, -Ă, *staliniști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al stalinismului. — **Stalin**[ism] + suf. *-ist.*

STALINÍT s.n. Aliaj dur de fier cu crom, carbon, mangan și siliciu. — Din fr. **stalinite.**

STÁMBĂ, (**2**) *stămburi,* s.f. **1.** Țesătură de bumbac cu desene imprimate în culori, folosită la confecționarea îmbrăcămintei de vară pentru femei. **2.** (La pl.) Varietăți de stambă (**1**). ✦ Obiecte de îmbrăcăminte confecționate din stambă (**1**). **3.** (Înv.) Teasc de tipografie. ✧ Expr. (Fam.) *A se da în stambă* = a-și arăta fără să vrea proasta creștere (sau cusururile); a se face de râs. [Pl. și: *stambe*] — Din ngr. **stámba,** it. **stampa.**

STAMBOÁLĂ, *stamboale,* s.f. (Reg.) Baniță; conținutul unei banițe. ✧ Loc. adv. *Cu stamboala* = din belșug, foarte mult. — Din tc. **istambol**[kileri].

STAMBÓL, *stamboli,* s.m. Monedă de aur turcească, care a circulat și în Țările Române în sec. XVIII. — Din tc. **Istambol** „Constantinopol".

STAMINÁL, -Ă, *staminali, -e,* adj. Privitor la stamine, cu stamine. — Din fr. **staminal.**

STAMÍNĂ, *stamine,* s.f. Organ bărbătesc de reproducere a florii, care conține polenul. — Din lat. **stamen, -inis.**

STAMINIFÉR, -Ă, *staminiferi, -e,* adj. (Despre flori sau părți ale lor) Care este purtător de stamine. — Din fr. **staminifère.**

STAMINÓDIU, *staminodii,* s.n. (Bot.) Stamină sterilă, lipsită de anteră. — Din fr. **staminode.**

STAMPÁ, *stampez,* vb. I. Tranz. A imprima o imagine pe o piesă de metal, prin deformare plastică, cu ajutorul unui poanson și al unor matrițe speciale. — Din it. **stampare.**

STAMPÁRE, *stampări,* s.f. Acțiunea de *a stampa* și rezultatul ei. — V. **stampa.**

STÁMPĂ, *stampe,* s.f. Imagine imprimată după o placă gravată. — Din it. **stampa.**

STAMPILÁ vb. I v. **ștampila.**

STAMPILÁRE s.f. v. **ștampilare.**

STAMPÍLĂ s.f. v. **ștampilă.**

STAN s.n. v. **stană.**

STANÁT, *stanați,* s.m. Sare a acidului stanic. — Din fr. **stannate.**

STÁNĂ, *stane,* s.f. Bloc, bolovan mare de piatră; *p. ext.* stâncă. ✧ Expr. *A rămâne* (sau *a sta, a fi* etc.) *(ca o) stană (de piatră)* = a rămâne (sau a sta, a fi etc.) încremenit, nemișcat. [Var.: (reg.) **stan, stean** s.n.] — Din sl. **stanŭ.**

STÁNCĂ, *stănci,* s.f. (Ornit; pop.) Stăncuță. — Din n. pr. **Stanca.**

STAND, *standuri,* s.n. **1.** Spațiu amenajat cu vitrine, mese, panouri etc. pentru aranjarea, într-o expoziție, într-un magazin etc., a obiectelor care trebuie expuse. **2.** Loc special utilat pentru controlul și încercarea mașinilor noi, ieșite de la montaj. **3.** Loc de tragere special amenajat pentru întrecerile de tir. [Var.: **ștand** s.n.] — Din fr. **stand,** germ. **Stand.** Cf. engl. s t a n d.

STÁNDARD, *standarde,* s.n. **1.** Normă sau ansamblu de norme care reglementează calitatea, caracteristicile, forma etc. unui produs; document în care sunt consemnate aceste norme. ✦ (Concr.) Produs realizat pe baza unui standard (**1**). ✦ Fig. (Adjectival) Lipsit de originalitate, făcut după un șablon; comun. **2.** (În sintagma) *Standard de viață* = grad de dezvoltare a condițiilor de viață caracteristice unei persoane sau unei colectivități; nivel de trai. — Din fr., engl. **standard.**

STANDARDIZÁ, *standardizez,* vb. I. Tranz. **1.** A stabili și a aplica un standard (**1**). **2.** A fabrica în serie, pe baza unui standard (**1**). — Din fr. **standardiser.**

STANDARDIZÁRE, *standardizări,* s.f. Acțiunea de *a standardiza* și rezultatul ei. — V. **standardiza.**

STANDBY adj. invar. (În sintagma) *Acord standby* = acord auxiliar ce permite adoptarea unor soluții ulterioare. ✧ Loc. adj. și adv. (Tehn.) *În standby* = în așteptarea unei comenzi. [Scris și: *stand-by.* — Pr.: *sténdbai*] — Cuv. engl.

STANDING s.n. Poziție socială, nivel de trai al unei persoane; confort ridicat. [Pr.: *sténding*] — Din engl. **standing.**

STANDOÁLĂ, *standoale,* s.f. (Reg.) Hambar, coșar în care se păstrează grânele. — Din ucr. **stodola.**

STÁNIC, -Ă, *stanici, -ce,* adj. (Despre compuși ai staniului) Care conține staniu (tetravalent). ✧ *Acid stanic* = acid oxigenat al staniului. ✦ Privitor la staniu. — Din fr. **stannique.**

STANIFÉR, -Ă, *staniferi, -e,* adj. (Despre roci, minereuri, terenuri) Care conține, care are staniu în compoziția sa; bogat în staniu. — Din fr. **stannifère.**

STANÍNĂ s.f. Sulfură naturală complexă de staniu, fier și cupru. — Din fr. **stannine.**

STANIÓL, *stanioluri,* s.n. Foaie subțire de staniu sau de plumb ori de aluminiu, folosită la împachetarea unor alimente sau produse industriale, în scopul unei bune conservări. [Pr.: *-ni-ol*] — Din germ. **Stanniol.**

STÁNIȘTE, *staniști,* s.f. **1.** (Reg.) Loc răcoros, umbros unde se odihnesc vitele vara, în timpul căldurilor de la amiază; zăcătoare. ✦ (Ir.) Loc de întâlnire, de popas. **2.** (Mil.; înv.) Tabără, cantonament. — Din sl. **stanište.**

STÁNIU s.n. Element chimic metalic, alb-argintiu, foarte maleabil și ductil, care se folosește în diferite aliaje sau la acoperirea unor metale; cositor. — Din it. **stagno,** lat. **stannum, stagnum.**

STANÓS, -OÁSĂ, *stanoși -oase,* adj. (Despre compuși ai staniului) Care conține staniu (bivalent). — Din fr. **stanneux.**

STAN-PĂȚÍTUL s.m. Persoană care a pățit multe în viață și care a tras învățăminte din cele ce a trăit. — **Stan** (n. pr.) + **pățit.**

STANȚÁ vb. I v. **ștanța.**

STANȚÁRE s.f. v. **ștanțare.**

STANȚÁT, -Ă adj. v. **ștanțat.**

STÁNȚĂ¹, *stanțe,* s.f. Strofă cu înțeles deplin, alcătuită din opt versuri cu o anumită schemă de rimă și formând o unitate ritmică. ✦ (La pl.) Poezie scrisă cu tipul de strofă definit mai sus; *p. gener.* poezie. — Din fr. **stance,** it. **stanza.**

STÁNȚĂ² s.f. v. **ștanță.**

STAR¹, *staruri,* s.n. Ambarcațiune sportivă cu vele, cu lungimea de cca 7 m și cu echipajul format din două persoane. — Dn engl. **star.**

STAR², *staruri,* s.n. **1.** Vedetă de cinema; stea. **2.** P. gener. Personalitate marcantă mai ales în cinema, muzică, sport. — Din engl., fr. **star.**

STÁRE, *stări,* s.f. **1.** Situație în care se află cineva sau ceva; mod, fel, chip în care se prezintă cineva sau ceva. ✧ Expr. *A fi în stare (să...)* = a putea, a fi capabil să… ✦ (Rar) Faptul de a sta într-un anumit fel; poziție a corpului; postură. ✧ Expr. (Pop.) *A nu avea stare* sau *a nu-l mai prinde starea* = a nu avea astâmpăr, a nu avea odihnă. ✦ Spec. Situație a unui corp sau a unui sistem determinată de structura sa, de condițiile exterioare etc. și definită prin anumite mărimi sau parametri. **2.** Fel în care se simte cineva (din punct de vedere fizic sau moral), dispoziție în care se află cineva. **3.** Situația materială (bună); avere. ✧ Loc. adj. *Cu stare* = bogat, înstărit. **4.** (Înv.) Categorie, grup sau pătură socială. ✦ Grad, ierarhie, treaptă socială. — V. **sta.**

STÁREȚ, -Ă, *stareți, -e,* s.m. și f. Persoană (călugăr sau călugăriță) care conduce o mănăstire; egumen. [Var.: (reg.) **stáriț, -ă** s.m. și f.] — Din sl. **starici.**

STÁRIȚ, -Ă s.m. și f. v. **stareț.**

STARLÉTĂ, *starlete,* s.f. Tânără actriță de cinematograf apreciată mai mult pentru farmecul decât pentru talentul ei. — Din fr. **starlette.**

STÁROSTE, *starosti,* s.m. **1.** Conducător al unei corporații, al unei bresle din trecut; *p. gener.* conducător, șef, fruntaș. **2.** (În Evul Mediu, în Moldova) Cârmuitor al unui ținut aflat la marginea țării. **3.** (Reg.) Persoană trimisă oficial de un tânăr la părinții unei fete pentru a o cere în căsătorie; pețitor; *p. ext.* persoană care conduce ceremonia nunții. — Din sl. **starosta.**

START, *starturi,* s.n. Loc de plecare (marcat printr-o linie) într-o cursă sportivă. ✧ Expr. *A se prezenta la start* sau *a lua startul* = a lua parte la o întrecere sportivă. ✦ Momentul începerii unei curse sportive, indicat de starter. — Din engl. **start.**

STÁRTER, (**1**) *starteri,* s.m., (**2, 3**) *startere,* s.n. **1.** S.m. Persoană care dă semnalul de plecare într-o cursă sportivă. **2.** S.n. Carburator auxiliar folosit la pornirea unui motor cu ardere internă. **3.** S.n. Dispozitiv care servește la aprinderea lămpilor fluorescente. — Din fr., engl. **starter.**

STAS, *stasuri,* s.n. (Ec. pol.) Standard de stat. — **Sta**[ndard] + **s**[tat].

STAT¹, *state,* s.n. **1.** (Jur.) Instituție suprastructurală, instrument principal de organizare politică și administrativă prin intermediul căruia se exercită funcționalitatea sistemului social și sunt reglementate relațiile dintre oameni; teritoriul și populația asupra cărora își exercită autoritatea această organizație; țară. ✧ Loc. adj. *De stat* = **a)** care emană de la stat¹; **b)** care e condus și controlat de stat¹, care aparține statului¹; **c)** care angajează statul¹, care se referă la stat¹. ✦ *Om* (sau *bărbat*) *de stat* = persoană care are un rol important în conducerea țării. **2.** (La pl., în Evul Mediu). Denumire a organelor reprezentative din anumite țări. **3.** (Mil.; în sintagma) *Stat-major* = organ de conducere a trupelor format dintr-un anumit număr de ofițeri sub conducerea unui șef, care funcționează pe lângă comandamentele marilor unități militare sau la nivelul întregii armate; sediul, localul acestui organ de conducere. — Din it. **Stato,** lat. **status** (cu unele sensuri după fr. *état).*

STAT², *state,* s.n. **1.** Listă, tabel. ✦ (În sintagma) *Stat de plată* = tabel, listă în care sunt înscrise drepturile bănești pe care le achită o întreprindere lucrătorilor ei. ✧ *Stat de funcții* = document (sub formă de tabel) în care sunt înscrise posturile, funcțiile, salariile etc. dintr-o întreprindere, instituție etc. **2.** (În sintagma) *Stat personal* = dosar care cuprinde specificarea tuturor mutațiilor de serviciu ale unui angajat și starea lui civilă, socială etc. [Var.: **ștat** s.n.] — Din lat. **status** (cu sensurile fr. *état*). Cf. it. s t a t o.

STAT³, (**2**) *staturi,* s.n. **1.** Faptul de *a sta.* ✦ Ședere, rămânere, zăbovire. **2.** Înălțime a corpului omenesc, statură; *p. ext.* înfățișare. ✧ *Un stat de om* = măsură pentru înălțimi (egală cu lungimea obișnuită a unui om). ✦ Trup, corp omenesc. — V. **sta.**

STATÁL, -Ă, *statali, -e,* adj. Care aparține statului¹ (**1**), privitor la stat¹, de stat¹. — Din it. **statale.**

STÁTER, *stateri,* s.m. Monedă de argint sau de aur la vechii greci și macedoneni, valorând între două și patru drahme. — Din lat. **stater,** fr. **statère.**

STATHUDÉR, *stathuderi,* s.m. Guvernator al unei provincii și comandant militar în Țările de Jos (în timpul stăpânirii spaniole). — Din fr. **stathouder.**

STÁTIC, -Ă, *statici, -ce,* adj., s.f. **I.** Adj. **1.** (Mec.) Care se referă la echilibrul forțelor, la starea de nemișcare a corpurilor. ✧ *Electricitate statică* = sarcină electrică invariabilă a unui corp în care nu se dezvoltă căldura, din cauza stării sale electrice. *Încercare statică* = încercare mecanică la care forța exterioară se aplică încet, progresiv, uniform și în același sens. *Presiune statică* = presiune interioară a unui fluid care curge, indicată de un instrument de măsură care se mișcă cu aceeași viteză ca și fluidul. **2.** Care nu se mișcă, nu se schimbă, nu se dezvoltă; imuabil, fix; lipsit de dinamism. **3.** (Fiziol.; în sintagma) *Simț static* = simț care orientează asupra poziției corpului și a părților lui în repaus, datorită impresiilor care vin de la mușchi, tendoane și articulații. **II.** S.f. Ramură a mecanicii care studiază sistemele de forțe pentru stabilirea condițiilor de echilibru ale unui corp aflat în stare de repaus sau de mișcare. ✧ *Statica lichidelor* = hidrostatica. *Statica gazelor* = aerostatica. *Statica grafică* = capitol al staticii care se ocupă de rezolvarea pe cale grafică a problemelor. *Statica construcțiilor* = disciplină care studiază metodele de calcul pentru determinarea eforturilor și a deformațiilor sistemelor de bare. — Din fr. **statique.**

STATÍSM s.n. Însuşirea de a fi static. — Din fr. **statisme.**

STATÍSTIC, -Ă, *statistici, -ce,* s.f., adj. **I.** S.f. **1.** Evidenţă numerică, situaţie cifrică referitoare la diverse fenomene (izolate sau generale); numărătoare. **2.** Culegere, prelucrare şi valorificare a unor date legate de fenomene generale. **3.** Ştiinţă care culege, sintetizează, descrie şi interpretează date referitoare la fenomene generale. ✧ *Statistică matematică* = ramură a matematicii care elaborează noţiunile şi metodele folosite în statistică (**I**). **4.** Teorie fizică ce urmăreşte şi descrie comportarea unui sistem format din numeroase particule. **II.** Adj. Care aparţine statisticii (**I**), privitor la statistică, bazat pe statistică. — Din fr. **statistique,** germ. **Statistik, statistisch.**

STATISTICIÁN, -Ă, *statisticieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în statistică. [Pr.: *ci-an*] — Din fr. **statisticien.**

STATÍV, *stative,* s.n. Dispozitiv folosit la montarea şi la susţinerea unor piese şi aparate (de laborator). — Din germ. **Stativ,** fr. **statif.**

STATÍVĂ, *stative,* s.f. (Pop.) **1.** Război de ţesut manual. ✧ Expr. *A pune pânza în stative cu cineva* = a lucra în tovărăşie cu cineva, a se asocia cu cineva. **2.** Instrument cu ajutorul căruia se întinde pielea vitelor tăiate, spre a fi curăţată de păr, folosit în industria casnică. — Din sb. **stative.**

STATOCÍST, *statociste,* s.n. Organ auditiv al nevertebratelor. — Din fr. **statocyste.**

STATOLÍT, *statolite,* s.n. **1.** (Anat.) Concreţiune calcaroasă conţinută de statocist. ✦ Otolit. **2.** (Bot.) Incluziune intracelulară, solidă, de grăunciori de amidon, la plante. — Din fr., engl. **statolithe.**

STATÓR, *statoare,* s.n. Parte a unei maşini de forţă (generatoare sau motoare) care este imobilă în timpul funcţionării maşinii, fiind solidarizată cu carcasa maşinii sau constituind însăşi carcasa. — Din fr. **stator,** germ. **Stator.**

STATOREACTÓR, *statoreactoare,* s.n. Reactor cu flux continuu de gaze, care funcţionează fără compresor şi care este folosit pentru propulsia unor avioane supersonice. [Pr.: *-re-ac-*] — Din fr. **statoréacteur.**

STATÓRNIC, -Ă, *statornici, -ce,* adj. **1.** (Despre oameni şi manifestările lor) Care se schimbă foarte greu (în opinii, convingeri, sentimente etc.); ferm, constant, hotărât; neclintit. ✦ P. gener. Care este mereu la fel, care nu se schimbă; invariabil; definitiv. ✦ Care nu încetează; durabil, permanent, continuu, neîntrerupt. **2.** (Despre aşezări omeneşti, despre populaţii etc.) Care nu-şi schimbă locul; stabil, fix; temeinic, consolidat. — Din **stat**[3] (după *datornic* etc.).

STATORNICÍ, *statornicesc,* vb. IV. **1.** Refl. şi tranz. A (se) aşeza, a (se) stabili într-un loc (pe timp mai îndelungat sau permanent). **2.** Tranz. A fixa, a stabili ceva, a preciza, a decide, a hotărî. — Din **statornic.**

STATORNICÍE s.f. Fermitate, constanţă, neclintire (în păreri, în hotărâri etc.). ✦ Fidelitate, devotament. — **Statornic** + suf. *-ie.*

STATORNICÍRE, *statorniciri,* s.f. Acţiunea de *a (se) statornici* şi rezultatul ei; stabilire, fixare. — V. **statornici.**

STATOSCÓP, *statoscoape,* s.n. Instrument de măsură care indică micile schimbări de altitudine ale unui avion faţă de o anumită altitudine de zbor aleasă. — Din fr. **statoscope.**

STATUÁ, *statuez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A hotărî, a decide în mod oficial (printr-un statut, printr-o lege etc.). [Pr.: *-tu-a*] — Din fr. **statuer.**

STATUÁR, -Ă, *statuari, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. Privitor la statui, care ţine de sculptarea statuilor. ✦ Ca o statuie; monumental. **2.** S.f. Arta statuară (**1**); (concr.) operă statuară. [Pr.: *-tu-ar*] — Din fr. **statuaire,** lat. **statuarius.**

STÁTUĂ s.f. v. **statuie.**

STATUÉTĂ, *statuete,* s.f. Statuie mică. [Pr.: *-tu-e-*] — Din fr. **statuette,** it. **statuetta.**

STATÚIE, *statui,* s.f. Sculptură care reprezintă, în trei dimensiuni, imaginea integrală a unor fiinţe, a unor figuri alegorice etc., expusă de obicei într-un spaţiu deschis. ✧ Expr. (Ir. sau prin exagerare) *A ridica* (cuiva) *o statuie* = **a)** a-şi arăta recunoştinţa (faţă de cineva); **b)** a aduce (cuiva) laude superlative. [Pr.: *-tu-ie.* — Var.: (înv.) **státuă** s.f.] — Din fr. **statue.** Cf. lat. s t a t u a.

STÁTU-QUÓ s.n. Situaţie de fapt sau de drept în raport cu care se apreciază efectele unui act juridic, ale unui tratat, ale unei convenţii etc. [Pr.: *státu-cvó*] — Loc. lat.

STATÚRĂ, *staturi,* s.f. Înălţime a corpului unui om; stat[3] (**2**). ✦ Înfăţişare, conformaţie a corpului; talie, făptură, trup, siluetă. — Din fr. **stature,** lat. **statura.**

STÁTUS, *statusuri*, s.n. (În sociologie) Statut. — Din lat. **status.**

STATÚT, *statute,* s.n. **1.** Act sau ansamblu de dispoziţii cu caracter oficial, prin care se reglementează scopul, structura şi modul de funcţionare al unei organizaţii, societăţi pe acţiuni, asociaţii etc.; *p. gener.* lege, regulament. ✧ (Jur.) *Statut personal* = totalitatea legilor care se aplică cetăţenilor unui stat. *Statut real* = totalitatea legilor care se aplică bunurilor aflate pe teritoriul unui stat. **2.** *Statut social* = poziţia indivizilor într-un grup social, a grupurilor în sistemul organizării sociale şi la un anumit moment; status. **3.** Spec. (Înv.) Constituţie. — Din fr. **statut,** lat. **statutum.**

STATUTÁR, -Ă, *statutari, -e,* adj. Conform unui statut, bazat pe un statut; prevăzut, înscris într-un statut. — Din fr. **statutaire.**

STÁŢIE, *staţii,* s.f. **I. 1.** Punct de oprire (anume amenajat) pe traseul unor vehicule publice, destinat pentru urcarea şi coborârea călătorilor, a mărfurilor etc. ✦ *Staţie interplanetară* = staţie-releu ipotetică pentru zborurile cosmice, pe care navele cosmice ar putea ateriza, în drumul către alte planete, păstrându-şi viteza. **2.** Loc (în oraş) unde staţionează unele vehicule publice (taxiuri, autobuze etc.) pentru a aştepta călătorii. **3.** (Înv.) Popas, oprire. ✦ (Reg.; în ritualul Bisericii ortodoxe) Popas făcut în drum spre cimitir, pentru a se citi prohodul. **II. 1.** (Mai ales în forma *staţiune)* Ansamblu de clădiri şi de instalaţii care servesc la îndeplinirea unor observaţii, operaţii, cercetări etc. ✦ Aşezare, centru special amenajat pentru cercetări experimentale sau pentru diverse operaţii tehnice. ✦ *Staţie cosmică* (sau *spaţială)* = vehicul cosmic ori satelit artificial plasat pe o orbită în jurul Pământului, folosit de obicei pentru cercetări. **2.** (În forma *staţiune)* Localitate în care se găsesc condiţii climaterice, ape minerale etc. prielnice sănătăţii. **III.** (În forma *staţiune)* Poziţie caracteristică a corpului (la om şi la animale). [Var.: **staţiúne** s.f.] — Din fr. **station,** lat. **statio, -onis.**

STAŢIOGRÁF, *staţiografe,* s.n. (Nav.) Instrument pentru determinarea pe o hartă a poziţiei unei nave. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din it. **staziografo.**

STAŢIONÁ, *staţionez,* vb. I. Intranz. (Despre vehicule, trenuri, nave etc.) A sta câtva timp într-un loc anumit (de pe traseu), aşteptând suirea şi coborârea pasagerilor, încărcarea şi descărcarea mărfurilor etc.; *p. ext.* (despre oameni) a se opri câtva timp într-un loc. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **stationner.**

STAŢIONÁR, -Ă, *staţionari, -e,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care nu variază câtva timp; constant. ✦ (Despre planete) Care (în aparenţă) nu-şi schimbă câtva timp locul pe sfera cerească. ✦ Care rămâne în aceeaşi stare, care nu mai evoluează, care nu progresează; *spec.* (despre boli) care nu se agravează (dar nici nu se ameliorează). **2.** (Despre un mediu fluid) Care are în fiecare punct o viteză independentă de timp; (despre un câmp de forţe) care are în fiecare punct o intensitate independentă de timp. **II.** S.n. **1.** Serviciu într-un spital sau instituţie spitalicească în care sunt internaţi (pentru un timp mai scurt) bolnavii în vederea stabilirii diagnosticului şi pentru tratament. **2.** (Înv.) Navă de luptă care supraveghea traficul vaselor dintr-un port. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **stationnaire,** lat. **stationarius.**

STAŢIONÁRE, *staţionări,* s.f. Faptul de *a staţiona*; oprire. [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **staţiona.**

STAŢIONÁT[1] s.n. Staţionare. [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **staţiona.**

STAŢIONÁT[2]**, -Ă,** *staţionaţi, -te,* adj. Care staţionează. [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **staţiona.**

STAŢIÚNE s.f. v. **staţie.**

STÁUL, *staule,* s.n. Grajd sau adăpost (pentru oi). — Lat. **stab(u)lum.**

STÁVĂ, *stave,* s.f. (Reg.) Herghelie. ✦ Loc îngrădit în care se ţin vara caii pentru a paşte împreună. [Var.: **steávă** s.f.] — Cf. bg. s t a v a, alb. s t a v ë.

STÁVILĂ, *stavile,* s.f. Construcţie mobilă sau parte mobilă a unei construcţii, manevrată manual sau mecanic, servind pentru a regla nivelul apelor curgătoare sau pentru a îndrepta spre alt făgaş cursul unei ape; *p. restr.* fiecare dintre obloanele verticale mobile ale stăvilarului, care, coborându-se sau ridicându-se, opresc apa sau îi dau drumul, după necesitate. ✦ Îngrămădire de buşteni, de crengi, de pământ etc. aduse de ape (la cotitura unui râu) şi care îi împiedică cursul. ✦ P. gener. Piedică (materială), barieră. ✧ Loc. adv. *Fără stavilă* = întruna, necontenit; în mare cantitate, mult. ✧ Expr. *A pune stavilă gurii* = a-şi impune tăcere, a se reţine de a spune ceva. ✦ Fig. Opoziţie, împotrivire; greutate, dificultate. [Pl. şi: *stavili*] — Din sl. **stavilo.**

STAVRÍD, *stavrizi,* s.m. Mic peşte răpitor marin, cu corpul fusiform, acoperit cu solzi mărunţi şi având linia laterală cu o curbură la jumătatea ei *(Trachurus ponticus)*. — Din ngr. **stavrídhi.**

STAVROFÓR, *stavrofori,* s.m. (La ortodocşi) Preot sau arhimandrit care poartă, ca distincţie ecleziastică, o cruce (de aur) pe piept. — Din ngr. **stavrofóros.**

STÁZĂ, *staze,* s.f. Oprire sau încetinire a circulaţiei sângelui ori a secreţiilor interne, în unele părţi ale organismului. — Din fr. **stase.**

STĂMBÁR, *stămbari,* s.m. (Rar) Persoană care face negoţ cu stambă. — **Stambă** + suf. *-ar.*

STĂMBĂRÍE[1]**,** *stămbării,* s.f. Cantitate mare de stambă. ✦ Obiecte (de îmbrăcăminte) confecţionate din stambă. — **Stambă** + suf. *-ărie.*

STĂMBĂRÍE[2]**,** *stămbării,* s.f. Magazin de stămburi. — **Stămbar** + suf. *-ie.*

STĂNCÚŢĂ, *stăncuţe,* s.f. Pasăre sedentară din familia corvidelor, de culoare neagră-cenuşie, cu ciocul şi picioarele negre, mai mică decât cioara; stancă, ceucă *(Coloeus monedula)*. — **Stancă** + suf. *-uţă.*

STĂNOÁGĂ, *stănoage,* s.f. (Tipogr.) Raft în formă de pupitru pe care se aşază casetele de litere când se culege un text. — Refăcut din **stănoage** (pl. lui *stănog).*

STĂNÓG, *stănoage,* s.n. **1.** Bară de lemn sau de fier care desparte caii sau vitele în grajd. **2.** Ţăruş (cu care se priponeşte calul); pripon. — Din rus., ucr. **stanok.**

STĂPÂN, -Ă, *stăpâni, -e,* s.m. şi f. **1.** Posesor al unui un bun. ✦ Spec. Proprietar de sclavi. **2.** Persoană în serviciul căreia se găseşte angajat cineva, considerată în raport cu acesta; *spec.* patron. ✧ Expr. *A intra la stăpân* = a se angaja slugă (la cineva). *(A fi) fără stăpân* = **a)** (a fi) liber, de capul său; (a acţiona) după bunul-plac; **b)** (a fi) fără rost, fără căpătâi. **3.** Persoană sub a cărei putere, autoritate, dominaţie se găseşte cineva sau ceva, considerată în raport cu persoana sau cu lucrul respectiv; (în legătură cu ţări, popoare etc.) suveran, domnitor. ✧ Expr. *A fi stăpân pe situaţie* = a domina o situaţie, a se simţi tare, sigur într-o anumită împrejurare (grea). *A fi stăpân pe sine* = a avea tăria de a-şi înfrâna pornirile şi pasiunile; a nu-şi pierde cumpătul, a se stăpâni. *A fi stăpân pe soarta* (sau *pe viaţa* etc.) *sa* = a dispune de

sine, a-și făuri singur soarta. **4.** Gazdă (în raport cu oaspeții ei). — Et. nec. Cf. sl. s t o p a n ŭ.

STĂPÂNÉSC, -EÁSCĂ, *stăpânești,* adj. (Înv.) Care aparține stăpânului; al stăpânului, de stăpân. — **Stăpân** + suf. *-esc.*

STĂPÂNÍ, *stăpânesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A deține un bun în calitate de proprietar, a avea ceva în proprietate; a poseda. **2.** Tranz. A cunoaște foarte bine un domeniu de activitate, o specialitate, o doctrină; a poseda cunoștințe temeinice (teoretice și practice) într-un anumit domeniu. ✧ Expr. *A stăpâni o limbă (străină)* = a vorbi corect și curent o limbă (străină). **3.** Refl. Fig. (Despre oameni) A se reține (de la manifestarea unui sentiment, a unei porniri etc.); a se înfrâna, a se domina; a avea stăpânire de sine. ✦ Tranz. A potoli, a tempera, a înăbuși o pornire, un sentiment etc. ✦ Tranz. A opri, a împiedica pe cineva de la ceva; a ține în frâu, a struni. **4.** Intranz. A domni într-o țară, a guverna, a conduce. **5.** Tranz. Fig. (Despre propriile idei, sentimente etc.) A ține pe cineva sub influența sau sub stăpânirea sa; a domina. — Din **stăpân.**

STĂPÂNÍRE, *stăpâniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) stăpâni* și rezultatul ei. **1.** Proprietate, posesiune. **2.** Domnie, suveranitate; conducere, guvernare; dominație. ✧ Expr. *A avea stăpânire asupra cuiva* = a avea autoritate, ascendent moral asupra cuiva; a domina, a conduce. ✦ Putere, autoritate de stat; persoanele care reprezintă această autoritate. **3.** Fig. Înfrânare, dominare a propriilor porniri, sentimente etc. ✧ Expr. *Stăpânire de sine* = calm, sânge rece, cumpăt. — V. **stăpâni.**

STĂPÂNÍT, -Ă, *stăpâniți, -te,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Care are sau care denotă putere de stăpânire; cumpătat, reținut. — V. **stăpâni.**

STĂPÂNITÓR, -OÁRE, *stăpânitori, -oare,* adj., s.m. și f. **I.** Adj. Care stăpânește, care ține sub stăpânirea sa. ✦ Care domină; dominant, dominator. **II.** S.m. și f. **1.** Persoană care domnește într-o țară; domnitor. **2.** Proprietar, posesor, stăpân. — **Stăpâni** + suf. *-tor.*

STĂREȚÍ, *stărețesc,* vb. IV. Intranz. A conduce o mănăstire în calitate de stareț. — Din **stareț.**

STĂREȚÍE, *stăreții,* s.f. **1.** Funcție, demnitate de stareț; timpul cât cineva exercită această funcție. **2.** Locuința sau cancelaria starețului sau stareței unei mănăstiri. — **Stareț** + suf. *-ie.*

STĂROSTÍ, *stărostesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Pop.) A peți o fată în numele altcuiva. ✦ A rosti orațiile de nuntă; a conduce ceremonia nunții. — Din **staroste.**

STĂROSTÍE, *stărostii,* sf. **1.** Calitate sau demnitate de staroste. **2.** (Pop.) Pețire, pețit. — **Staroste** + suf. *-ie.*

STĂROSTÍT s.n. (Pop.) Faptul de *a stărosti*. — V. **stărosti.**

STĂRUÍ, *stărui,* vb. IV. Intranz. **1.** A ruga insistent și în mod repetat pe cineva pentru a fi de acord cu ceva; a insista. **2.** A rămâne statornic, neclintit (într-o acțiune, într-un sentiment, într-o hotărâre etc.); a persevera, a persista. ✦ A lucra cu perseverență la ceva. **3.** A continua să fie, să existe; a se menține, a dăinui. [Prez. ind. și: *stăruiesc*] — Din bg. **staraija se.**

STĂRUIÁLĂ, *stăruieli,* s.f. (Înv.) Stăruință. [Pr.: *-ru-ia-*] — **Stărui** + suf. *-eală.*

STĂRUÍNȚĂ, *stăruințe,* s.f. **1.** Faptul de a stărui (**1**); rugăminte, cerere repetată și insistentă; insistență, stăruire, stăruială. ✧ Loc. adv. *Cu stăruință* = în mod insistent. **2.** Perseverență, tenacitate (într-o acțiune, într-un sentiment etc.). ✦ Silință, străduință într-o acțiune. — **Stărui** + suf. *-ință.*

STĂRUÍRE s.f. Stăruință. — V. **stărui.**

STĂRUITÓR, -OÁRE, *stăruitori, -oare,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care stăruie, care insistă; insistent. **2.** Perseverent; neclintit, ferm, tenace. [Pr.: *-ru-i-*] — **Stărui** + suf. *-tor.*

STĂTĂTÓR, -OÁRE, *stătători, -oare,* adj. **1.** Care stă pe loc, care nu se mișcă, imobil, fix; (în special despre ape) care nu curge. ✧ *Piatră stătătoare* (și substantivat, f.) = piatra fixă din sistemul celor două pietre ale morii. **2.** (Înv.; despre oameni) Cu locuința statornică; stabil. **3.** (În loc. adj.) *De sine stătător* = care poate exista și se poate menține prin propriile sale puteri sau însușiri, care nu depinde de nimeni sau de nimic; independent. — **Sta** + suf. *-ător.*

STĂTULÉȚ, *stătulețe,* s.n. Diminutiv al lui *stat*[1]. — **Stat**[1] + suf. *-uleț.*

STĂTÚT, -Ă, *stătuți, -te,* adj. **1.** Care nu mai este proaspăt (și a căpătat un miros, un gust sau un aspect neplăcut caracteristic); clocit; (despre aer) închis, stricat, viciat. ✦ Fig. (Despre oameni, mai ales despre persoane necăsătorite) Înaintat în vârstă. **2.** (Înv.) Istovit, vlăguit. — V. **sta.**

STĂVÁR, *stăvari,* s.m. (Reg.) Păzitor de cai la pășune. [Var.: **stevár** s.m.] — **Stavă** + suf. *-ar.*

STĂVÍ, *stăvesc,* vb. IV. Refl. (Reg.; mai ales în construcții negative) **1.** A se așeza, a se stabili într-un loc; a se aciua. **2.** A se alege cu ceva, a putea realiza ceva. — Din sl. **staviti.**

STĂVILÁR, *stăvilare,* s.n. **1.** Construcție de lemn, de beton sau de fier înălțată transversal pe cursul unei ape curgătoare, servind la reglarea nivelului apelor din amonte cu ajutorul stavilelor; baraj, zăgaz, opust. **2.** Fiecare dintre obloanele verticale mobile ale stăvilarului (**1**), acționate manual sau mecanic; stavilă. **3.** Întăritură de protecție în apropierea unui pod. **4.** Fig. (Rar) Obstacol, piedică; împotrivire. — **Stavilă** + suf. *-ar.*

STĂVILÍ, *stăvilesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A bara cursul unei ape cu ajutorul unui stăvilar; a zăgăzui. **2.** Fig. A opri, a împiedica sau a face să înceteze ori să se atenueze ceva. — Din **stavilă.**

STĂVILÍRE, *stăviliri,* s.f. Acțiunea de *a stăvili* și rezultatul ei; zăgăzuire; *fig.* împiedicare, oprire. — V. **stăvili.**

STĂVILÍT, -Ă, *stăviliți, -te,* adj. Care a fost barat, zăgăzuit cu un stăvilar. ✦ (Fig.) Care a fost oprit, împiedicat în acțiune. — V. **stăvili.**

STÂLCEÁLĂ, *stâlceli,* s.f. Faptul de *a stâlci*; bătaie strașnică. — **Stâlci** + suf. *-eală.*

STÂLCÍ, *stâlcesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A deforma, a strivi, a zdrobi, a schilodi pe cineva sau ceva prin lovire; *p. ext.* a bate tare pe cineva. ✦ Refl. A se lovi tare (izbindu-se de ceva, căzând etc.). **2.** Fig. A pronunța prost un cuvânt, deformându-i sunetele; a vorbi prost o limbă; a executa deformat o melodie; a poci. — Din sl. **sŭtlačiti**.

STÂLCÍRE, *stâlciri,* s.f. Faptul de *a (se) stâlci*. — V. **stâlci.**

STÂLCÍT, -Ă, *stâlciți, -te,* adj. **1.** Zdrobit, strivit, schilodit (prin lovire); *p. ext.* bătut tare, schingiuit. **2.** Fig. (Despre pronunțare, vorbire, despre executarea unei melodii etc.) Porst, deformat, greșit, pocit. — V. **stâlci.**

STÂLCITÚRĂ, *stâlcituri,* s.f. Faptul de *a (se) stâlci*; (concr.) ceea ce este stâlcit. — **Stâlci** + suf. *-tură.*

STÂLP, *stâlpi,* s.m. **1.** Lemn lung și gros, de obicei cioplit și fixat în pământ, care servește pentru a susține ceva; element masiv de construcție, cu lungimea mare în raport cu dimensiunile secțiunii, confecționat din lemn, din metal, din beton armat etc., care servește la susținerea unei clădiri, a unei instalații, a unui pod, a liniilor electrice aeriene, a antenelor etc. ✧ Expr. *Stâlp de cafenea* = persoană care își petrece timpul prin cafenele. ✦ Picior, coloană ornamentală la o mobilă (în special la pat). **2.** Porțiune neexploatată dintr-un zăcământ, destinată susținerii tavanului unui abataj. **3.** Fig. Persoană care constituie un sprijin, un reazem, un ajutor de bază pentru cineva. ✧ *Stâlpul casei* = capul familiei. — Din sl. **stlŭpŭ.**

STÂLPÁR, *stâlpari,* s.m. Veche monedă de argint, pe care erau reprezentate două coloane; direclie. — **Stâlp** + suf. *-ar.*

STÂLPÁRE, *stâlpări,* s.f. (Pop.) Ramură verde, crenguță înfrunzită; *spec.* ramură înfrunzită de salcie care se împarte ortodocșilor la biserică, în Duminica Floriilor. — Probabil lat. ***stirparia** (< *stirps, -is*).

STÂLPIȘÓR, *stâlpișori,* s.m. Diminutiv al lui *stâlp;* stâlpuleț, stâlpușor. [Var.: (reg.) **stâlpșór** s.m.] — **Stâlp** + suf. *-ișor.*

STÂLPNIC, *stâlpnici,* s.m. (Înv. și pop.) Pustnic care trăia retras pe vârful unui munte sau în vârful unui stâlp. ✦ Supranumele Sfântului Simeon care a trăit 45 de ani pe vârful unui munte. — Din sl. **stlăpĭnicŭ.**

STÂLPȘÓR s.m. v. **stâlpișor.**

STÂLPULÉȚ, *stâlpuleți,* s.m. Stâlpișor. — **Stâlp** + suf. *-uleț.*

STÂLPUȘÓR, *stâlpușori,* s.m. Stâlpișor. — **Stâlp** + suf. *-ușor.*

STÂMPĂR s.n. v. **astâmpăr.**

STÂMPĂRÁ vb. I v. **astâmpăra.**

STÂMPĂRÁRE s.f. v. **astâmpărare.**

STÂMPĂRÁT, -Ă adj. v. **astâmpărat.**

STÂMPÍ, *stâmpesc,* vb. IV. Intranz. (Înv. și reg.) A înceta, a conteni. — Et. nec.

STẤNĂ, *stâne,* s.f. Așezare păstorească de vară, la munte sau în afara satului (cuprinzând locul și amenajările necesare), unde se adăpostesc oile și ciobanii și unde se prepară produsele din laptele oilor. ✧ Expr. *A închide lupul în stână* = a-și aduce dușmani în casă. *A veni la spartul stânii* = a veni prea târziu. — Et. nec.

STẤNCĂ, *stânci,* s.f. **1.** Bloc mare de piatră (în munți), de obicei cu pereții drepți și colțuroși; stană. **2.** Fig. Obstacol, dificultate mare. — Et. nec.

STÂNCĂRÍE, *stâncării,* s.f. Îngrămădire, mulțime de stânci; regiune cu stânci. — **Stâncă** + suf. *-ărie.*

STÂNCÓS, -OÁSĂ, *stâncoși, -oase*, adj. (Despre munți, locuri etc.) Format din stânci; plin de stânci, cu stânci. — **Stâncă** + suf. *-os.*

STÂNG, -Ă, *stângi,* adj. **1.** (Despre părți sau organe ale corpului) Așezat în partea corpului în care se află inima. ✦ (Substantivat): **a)** (La m. sg. art.) Piciorul stâng (**1**); **b)** (La f. sg. art.) Mâna stângă (**1**). **2.** Care se află de partea sau în direcția mâinii stângi (**1**) (când cineva stă cu fața în direcția în care este orientat un lucru sau o ființă). ✦ (Substantivat, f. sg. art.) Partea sau direcția stângă (**2**). ✧ Expr. *A ține stânga* = a merge pe partea stângă a unui drum. (Fam.) *A trage* (sau *a da, a face) la stânga* = a fura. ✦ (Substantivat, f. art.) Grupare politică socialistă. ✧ Loc. adj. *De stânga* = (despre grupări politice, persoane) partizan, adept al unei politici socialiste. — Lat. ***stancus** *(= stanticus)* „obosit”.

STÂNGÁCI, -CE, *stângaci, -ce,* adj. **1.** (Despre oameni; adesea substantivat) Care lucrează, scrie etc. mai bine cu mâna stângă decât cu cea dreaptă. **2.** Fig. Lipsit de îndemânare, de abilitate; lipsit de siguranță, de suplețe în mișcări, în exprimare, în gândire. ✦ (Despre manifestări ale oamenilor) Care arată, trădează stângăcie. — **Stâng** + suf. *-aci.*

STÂNGĂCÍE, (**2**) *stângăcii,* s.f. **1.** Lipsă de îndemânare, de ușurință în mișcări, în exprimare, în comportare etc. ✧ Loc. adv. *Cu stângăcie* = în mod stângaci, neîndemânatic. **2.** Faptă, purtare neîndemânatică. — **Stângaci** + suf. *-ie.*

STÂNGEN s.m. v. **stânjen.**

STÂNGÍSM, *stângisme,* s.n. Atitudine, manifestare etc. politică cu caracter sectar, exclusivist în aplicarea unor soluții extreme în interiorul unui partid de stânga. — **Stâng** + suf. *-ism* (după rus. *levizna).*

STÂNGÍST, -Ă, *stângiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al stângismului. **2.** Adj. Care ține de stângism, caracteristic stângismului. — **Stâng** + suf. *-ist* (după rus. *levațkii).*

STÂNIȘOÁRĂ, *stânișoare,* s.f. Diminutiv al lui *stână.* — **Stână** + suf. *-ișoară.*

STÂNJEN, *stânjeni,* s.m. **I.** Unitate de măsură pentru lungime, folosită înaintea introducerii sistemului metric, care a variat, după epocă și regiune, de la 1,96 m la 2,23 m; lungime sau cantitate de material corespunzătoare acestei unități de măsură. ✧ *Stânjen pescăresc* = măsură de lungime folosită de pescari, egală cu aproximativ 1,50 m. *Stânjen marin* = măsură de lungime egală cu 1,83 m. ✦ Unitate de măsură pentru volumul lemnelor așezate în stivă, egală cu opt steri. **II.** (Bot.) Stânjenel. [Var.: (reg.) **stângen** s.m.] — Din bg. **stă(n)žen.**

STÂNJENEÁLĂ, *stânjeneli,* s.f. Acțiunea de *a (se) stânjeni;* stinghereală. — **Stânjeni** + suf. *-eală.*

STÂNJENEÁSCĂ, *stânjenești,* adj. (Înv.; în sintagma) *Prăjină stânjenească* = măsură de lungime egală cu un stânjen. — **Stânjen** + suf. *-ească.*

STÂNJENÉL, *stânjenei,* s.m. Nume dat mai multor specii de plante erbacee perene, cu frunze lungi în formă de sabie și cu flori mari, violete, albastre, albe sau galbene; iris, stânjen *(Iris)*. [Var.: (pop.) **stânjinél** s.m.] — **Stânjen** + suf. *-el.*

STÂNJENÍ, *stânjenesc,*vb. IV. **1.** Tranz. și refl. recipr. A (se) stingheri, a (se) deranja, a (se) jena, a (se) împiedica de la o îndeletnicire. **2.** Refl. (Reg.) A se sfii, a se rușina; a ezita. [Var.: (pop.) **stânjiní** vb. IV] — Din sl. **sŭtenženŭ** *(sŭtengnonti).*

STÂNJENÍRE, *stânjeniri,* s.f. Faptul de *a (se) stânjeni*. ✦ Sfială, jenă, ezitare. [Var.: (pop.) **stânjiníre** s.f.] — V. **stânjeni.**

STÂNJENÍT, -Ă, *stânjeniți, -te,* adj. Stingherit, jenat; intimidat, încurcat. ✦ Care exprimă, trădează stinghereală, jenă, sfială, încurcătură. [Var.: (pop.) **stânjinít, -ă** adj.] — V. **stânjeni.**

STÂNJENITÓR, -OÁRE, *stânjenitori, -oare,* adj. Care împiedică, care deranjează, care jenează; inoportun. — **Stânjeni** + suf. *-tor.*

STÂNJENÍU, -ÍE, *stânjenii,* adj. (Rar) Liliachiu, violet-închis. [Var.: (pop.) **stânjiníu, -ie,** adj.] — **Stânjen** + suf. *-iu.*

STÂNJINÉL s.m. v. **stânjenel.**

STÂNJINÍ vb. IV v. **stânjeni.**

STÂNJINÍRE s.f. v. **stânjenire.**

STÂNJINÍT, -Ă adj. v. **stânjenit.**

STÂNJINÍU, -ÍE adj. v. **stânjeniu.**

STÂRC, *stârci,* s.m. Nume dat mai multor specii de păsări de baltă cu ciocul, gâtul și picioarele lungi și de obicei cu un smoc de pene pe cap (care se hrănesc cu pește). ✧ Compus: *Stârc-cenușiu* = bâtlan. — Din sl. **strŭkŭ.**

STÂRCÍ, *stârcesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Refl. A se strânge, a se ghemui (de frig). **2.** Intranz. A amorți, a înțepeni stând, așteptând undeva. **3.** Tranz. A strivi un fruct. ✧ Refl. *Mărul s-a stârcit.* — Din **stârc.**

STÂRCÍT, -Ă, *stârciți, -te,* adj. (Pop.) **1.** Strâns, ghemuit. **2.** (Despre plante și animale) Pipernicit, nedezvoltat. **3.** (Despre fructe) Strivit. — V. **stârci.**

STÂRCULÉȚ, *stârculeți*, s.m. Diminutiv al lui *stârc*. — **Stârc** + suf. *-uleț.*

STÂRNÍ, *stârnesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A face ca un animal (sălbatic), o pasăre etc. să iasă din culcuș, din ascunzătoare (pentru a le prinde, a le vâna); a scorni. **2.** Tranz. A mișca, a urni ceva din loc; a face să se ridice în sus praful, frunzele etc. **3.** Tranz. A provoca pe cineva la ceva; a îndemna, a ațâța. **4.** Refl. (Despre războaie, conflicte, fenomene ale naturii) A se porni, a se isca, a se dezlănțui, a izbucni. ✦ Tranz. A da naștere la ceva; a pricinui, a cauza, a provoca. **5.** Tranz. (Reg.) A născoci, a scorni, a inventa. — Et. nec.

STÂRNÍRE, *stârniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) stârni* și rezultatul ei. — V. **stârni.**

STÂRNITÓR, -OÁRE, *stârnitori, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. (Rar) Care stârnește (ceva). **2.** S.f. Prăjină cu care se bate apa sau cu care se răscolește pe sub pietrele din apă pentru a speria peștele și a-l goni spre plase. — **Stârni** + suf. *-tor.*

STÂRPÍ, *stârpesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face să dispară cu desăvârșire o specie de animale sau de plante (dăunătoare); a extermina. **2.** Tranz. A face să dispară (pentru totdeauna) un rău, un flagel. **3.** Intranz. și refl. (Pop; despre femelele animalelor, mai rar despre femei) A deveni sterp, steril; a-și pierde sarcina, a avorta. ✦ (Despre animale) A înceta de a mai produce lapte. — Din **sterp.**

STÂRPICIÚNE, (1, 2) *stârpiciuni,* s.f. **1.** (Pop.) Animal sterp. **2.** (Pop.) Stârpitură (**1**). **3.** (Înv.) Sterilitate. — **Stârpi** + suf. *-ciune.*

STÂRPÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) stârpi* și rezultatul ei; stârpit. — V. **stârpi.**

STÂRPÍT s.n. Stârpire. — V. **stârpi.**

STÂRPITÚRĂ, *stârpituri,* s.f. **1.** Ființă nedezvoltată, pipernicită, pocită; pocitură, stârpiciune; avorton. **2.** (Pop.) Femeie stearpă; animal sterp. — **Stârpi** + suf. *-tură.*

STÂRV, *stârvuri,* s.n. Cadavru (de animal); leș, hoit, mortăciune. — Din sl. **struvo.**

STEA, *stele,* s.f. **I. 1.** Corp ceresc cu lumină proprie, format dintr-o masă de gaze aflată la o temperatură foarte ridicată; (sens curent) orice corp ceresc (cu excepția Lunii) care strălucește noaptea pe bolta cerească. ✧ *Steaua dimineții* = Luceafărul-de-dimineață. *Stea cu coadă* = cometă. *Stea căzătoare* = meteor (**2**). ✧ Expr. *A vedea stele verzi,* se spune când cineva primește o lovitură puternică. *A crede în steaua sa* = a crede într-o soartă mai bună, a fi optimist. *A se naște sub o stea norocoasă* (sau *rea)* = a avea (sau a nu avea) noroc. *Vai de steaua mea* (sau *a ta, a lui* etc.) = vai de mine (sau de tine, de el etc.). ✦ (Astron.; în sintagmele) *Stea hiperdensă* = stea cu densitate infinit mai mare decât a celor considerate normale pe Pământ. *Stea neutronică* = stea de dimensiuni foarte mici, hiperdensă, al cărei nucleu este constituit dintr-un amestec de neutroni, protoni și alte particule grele. ✦ *Stea călăuzitoare* = idee, concepție de bază care îndrumează o acțiune, după care se orientează o activitate. ✦ Epitet dat femeii iubite. **2.** Fig. Artistă celebră de cinematograf, de teatru, de operă etc.; vedetă. **II.** P. anal. **1.** Obiect, desen etc. care are o formă asemănătoare cu aceea prin care este reprezentată în mod convențional o stea (**I 1**). ✧ (Ieșit din uz) *Steaua Republicii Socialiste România* = ordin care se conferea persoanelor cu merite deosebite în domeniul social, politic, economic. ✦ Spec. Obiect simbolizând o stea (**I 1**), alcătuit dintr-un disc făcut din lemn, carton etc. cu numeroase colțuri, fixat într-o coadă de lemn și frumos împodobit, cu care umblă colindătorii cu ocazia sărbătorilor de Crăciun. ✧ *Cântec de stea* = colind special pe care îl cântă copiii care umblă cu obiectul definit mai sus. ✦ (Tehn.) *Steaua roții* = parte a unei roți, între bandaj și fus. ✦ (Tipogr.) Asterisc, steluță. ✦ Pată albă de păr pe fruntea unui animal. ✧ Expr. *A fi cu stea în frunte* = (despre oameni) a fi (sau a se crede) mai grozav, mai deosebit decât alții. **2.** Rotocol mic de grăsime care se vede plutind pe mâncare sau pe laptele fierbinte. **III.** Compuse: *steaua-pământului* = ciupercă de pământ de culoare brună, având forma unei sfere înconjurate la bază de mai multe fâșii dispuse radial *(Geaster hygrometricus); stea-de-mare* = (la pl.) clasă de echinoderme marine cu corpul alcătuit dintr-un disc central, de la care pornesc cinci (sau mai multe) brațe în direcție radială *(Asteroidea)*; (și la sg.) animal din această clasă; asterie. [Var.: (pop.) **steáuă** s.f.] — Lat. **stella.**

STEAG, *steaguri,* s.n. **1.** Drapel; fanion. ✧ *Steag de domnie* = baston având la capătul de sus un glob de argint și o semilună, pe care, în perioada suzeranității otomane, îl primeau de la sultan, ca semn al domniei, domnii din Țările Române. (Pop.) *Steag de mire* = obiect asemănător cu un steag (**1**), făcut din mai multe năframe de mătase și împodobit cu panglici și spice de grâu, pe care îl poartă un călăreț în fruntea alaiului care merge să aducă mireasa la casa mirelui. ✧ Expr. *A duce steagul* = a fi în fruntea unei acțiuni, a avea comanda, conducerea, inițiativa. *A coborî steagul* = a renunța la luptă; a capitula. *A ține sus* (sau *a înălța) steagul*... = a lupta cu dârzenie. *A ridica* (sau *a scoate) steag alb* = a cere pace; a se preda. **2.** Fig. Doctrină, concepție, idee sau problemă importantă, care antrenează o colectivitate într-o acțiune de amploare; cauză în numele căreia luptă un grup social. **3.** (În Evul Mediu, la români) Unitate militară mai mică, având drapel propriu; trupă mică de oameni înarmați — Din rus. **steag.** Cf. sl. stĕgŭ.

STEÁJĂR, *steajăre,* s.n. (Pop.) Par înfipt în pământ în mijlocul unei arii de treierat cu cai, în jurul căruia se înfășoară funia în timpul treieratului. [Var.: **steájer** s.n.] — Din sl. **stežerŭ.**

STEÁJER s.n. v. **steajăr.**

STEAN s.n. v. **stană.**

STEAPSÍNĂ s.f. Enzimă secretată de pancreas, care acționează în intestinul subțire, continuând digestia grăsimilor alimentare. [Pr.: *ste-ap-*] — Din germ. **Steapsin.**

STEARÁT, *stearați,* s.m. Sare sau ester al acidului stearic. [Pr.: *ste-a-*] — Din fr. **stéarate.**

STEÁRIC, *stearici,* adj. (În sintagma) *Acid stearic* = acid solid, incolor, puțin solubil în apă, care se găsește combinat cu glicerina în grăsimile animale și vegetale și care se folosește la fabricarea lumânărilor, în cosmetică etc. [Pr.: *ste-a-*] — Din fr. **stéarique.**

STEARÍNĂ s.f. **1.** Amestec de acid stearic cu acid palmitic sau oleic, obținut din unele grăsimi solide și folosit la fabricarea lumânărilor, în industria textilă și în cea a cauciucului. **2.** Ester al acidului stearic, care intră în componența grăsimilor animale și vegetale. [Pr.: *ste-a-*] — Din fr. **stéarine.**

STEATÍT s.n. Varietate de talc, de culoare albă, gălbuie sau cenușie, cu diferite folosiri în industrie, cosmetică, la fabricarea unor obiecte decorative etc. [Pr.: *ste-a-*] — Din fr. **stéatite,** germ. **Steatit.**

STEATOLÍTIC, -Ă, *steatolitici, -ce,* adj. (Farm.; despre substanțe) Care dizolvă grăsimile. [Pr.: *ste-a-*] — Din fr. **stéatolytique.**

STEATOLÍZĂ, *steatolize,* s.f. (Med.) Disoluție a grăsimilor în timpul digestiei intestinale. [Pr.: *ste-a-*] — Din fr. **stéatolyse.**

STEATONECRÓZĂ, *steatonecroze,* s.f. (Med.) Necroză a țesutului gras. [Pr.: *ste-a-*] — Din fr. **stéatonécrose.**

STEATÓZĂ, *steatoze,* s.f. Degenerare a unui țesut sau organ provocată de invadarea lui cu grăsimi. [Pr.: *ste-a-*] — Din fr. **stéatose.**

STEÁUĂ s.f. v. **stea.**

STEÁVĂ s.f. v. **stavă.**

STÉBLĂ, *steble,* s.f. (Pop.) Tulpină; lujer; ramură. ✦ Mănunchi. — Din sl. **stĭblĭ.**

STEBLÚȚĂ, *stebluțe*, s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *steblă.* — **Steblă** + suf. *-uță.*

STÉCLĂ s.f. v. **sticlă.**

STECLÍ vb. IV v. **sticli.**

STECLÍT, -Ă adj. v. **sticlit.**

STECLÚȚĂ s.f. v. **sticluță.**

STEFANÍT s.n. Sulfură dublă naturală de stibiu și argint. — Din fr. **stéphanite.**
STEGÁR, *stegari,* s.m. **1.** Purtătorul steagului unei unități militare; portdrapel. **2.** Persoană care poartă steagul la nuntă, la jocul călușarilor etc. **3.** Fig. Persoană care se află în fruntea luptătorilor pentru o cauză; *p. gener.* conducător, îndrumător. — **Steag** + suf. *-ar.*
STEGOCEFÁL, *stegocefali,* s.m. (La pl.) Ordin de amfibieni fosili cu craniul acoperit de plăci osoase, cu coloana vertebrală alcătuită din vertebre biconcave; (și la sg.) animal care aparține acestui ordin. — Din fr. **stégocéphale.**
STEGOZÁUR, *stegozauri,* s.m. (La pl.) Gen de reptile gigantice fosile cu capul foarte mic, cu o creastă compusă din două serii de plăci verticale osoase pe spate și cu două serii de spini pe coadă *(Stegosaurus);* (și la sg.) reptilă din acest gen. — Din fr. **stégosaure.**
STEGULÉȚ, *stegulețe,* s.n. Diminutiv al lui *steag* (**1**); steag mic, folosit la pavoazări, la ceremonii etc. — **Steag** + suf. *-uleț.*
STEI, *steiuri,* s.n. Colț (ascuțit) de stâncă. ✦ (Rar) Bolovan de piatră, de sare etc. — Cf. sb. s t e n j e.
STEJÁR, *stejari,* s.m. (La pl.) Specie de arbori înalți cu tulpina dreaptă, cu coroana largă, cu frunzele adânc crestate, cu florile dispuse în amenți, cu lemnul rezistent și dur, al căror fruct este ghinda *(Quercus);* (și la sg.) arbore din acest gen. ✦ Lemnul arborelui descris mai sus. — Cf. bg. s t e ž e r.
STEJĂRÁȘ, *stejărași,* s.m. (Rar) Stejărel. — **Stejar** + suf. *-aș.*
STEJĂRÉL, *stejărei,* s.m. Diminutiv al lui *stejar;* stejăraș. [Var.: **stejerél** s.m.] — **Stejar** + suf. *-el.*
STEJĂRÍȘ, *stejărișuri,* s.n. Pădurice sau desiș de stejari; stejăriște. [Var.: **stejeríș** s.n.] — **Stejar** + suf. *-iș.*
STEJĂRÍȘTE s.f. (Pop.) Stejăriș. [Var.: **stejeríște** s.f.] — **Stejar** + suf. *-iște.*
STEJERÉL s.m. v. **stejărel.**
STEJERÍȘ s.n. v. **stejăriș.**
STEJERÍȘTE s.f. v. **stejăriște.**
STEL, *steluri,* s.n. (Bot.) Cilindru (**4**) central. — Din germ. **Stele.**
STELÁJ, *stelaje,* s.n. Mobilă formată din rafturi suprapuse, pe care se pot așeza cărți sau alte obiecte; etajeră. — Din germ. **Stellage.**
STELÁR[1]**,** *stelari,* s.m. (Rar) Colindător cu steaua, copil care umblă cu steaua. — **Stele** (pl. lui *stea*) + suf. *-ar.*
STELAR[2]**, -Ă,** *stelari, -e,* adj. Care aparține stelelor, privitor la stele. ✧ *Hartă stelară* = hartă care reprezintă constelațiile de pe bolta cerească. ✦ Care are formă de stea. ✦ (Rar) Plin de stele; înstelat. — Din fr. **stellaire.**
STELÁT, -Ă, *stelați, -te,* adj. Care are formă de stea, ca o stea*; p. ext.* care are formă regulată. — **Stele** (pl. lui *stea*) + suf. *-at* (după fr. *étoilé*).
STÉLĂ, *stele,* s.f. (În Antichitate) Mic monument comemorativ sau funerar, în formă de coloană sau de pilastru, alcătuit dintr-un singur bloc de piatră și purtând de obicei inscripții sau sculpturi. — Din fr. **stèle.**
STELIȘOÁRĂ, *stelișoare,* s.f. (Reg.) **1.** Steluță (**I**). **2.** (Bot.) Steliță. — **Stele** (pl. lui *stea*) + suf. *-ișoară.*
STELÍT s.n. Aliaj de cobalt, crom, molibden, tungsten, fier etc., dur și inoxidabil, din care se fac instrumente chirurgicale sau piese cu care se lucrează la temperaturi înalte și în medii oxidante. — Din fr. **stellite,** germ. **Stellit.**
STELÍȚĂ, *stelițe,* s.f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina și frunzele păroase, cu flori dispuse în capitule, cele marginale albastre, iar cele centrale galbene; stelișoară *(Aster amellus)*. — **Stele** (pl. lui *stea*) + suf. *-iță.*
STÉLNIȚĂ, *stelnițe,* s.f. (Reg.) Ploșniță. — Din sb. **stenica.**
STELÚȚĂ, *steluțe,* s.f. **I.** Diminutiv al lui *stea* (**I 1**); stelișoară. ✦ Fig. Scânteie. **II.** P. anal. **1.** Obiect, desen etc. în formă de stea (mică). ✦ Asterisc. **2.** (La pl.) Pastă făinoasă tăiată în formă de stea (care se pune în supă). **3.** Cusătură în formă de stea. **4.** Pată de păr alb pe fruntea unor animale. **5.** Fulg de zăpadă. **6.** Stea (**II 2**) (mică). **III. 1.** Plantă erbacee cu frunze ovale și cu flori albe *(Stellaria nemorum)*. **2.** Compus: *steluțe-de-munte* = floare-de-colț. — **Stele** (pl. lui *stea*) + suf. *-uță.*
STÉMĂ, *steme,* s.f. **1.** Semn convențional distinctiv, caracteristic și simbolic, al unei țări, al unui oraș, al unei dinastii etc.; emblemă, blazon. **2.** Coroană, diademă. ✧ Expr. *A fi cu stemă-n frunte* = (despre oameni) a fi (sau a se crede) mai deosebit, mai grozav decât alții. **3.** (Înv.) Piatră prețioasă. **4.** Semn caracteristic, pată sau smoc de păr (de altă culoare) pe fruntea unor animale. — Din ngr. **stémma.**
STEN, *steni,* s.m. Unitate de măsură a forței egală cu o mie de newtoni. — Din fr. **sthène.**
STENAHORÍE s.f. (Înv.) **1.** Greutate în respirație, năduf; astmă. ✦ Fig. Stare de neliniște, de plictiseală. **2.** Încurcătură, strâmtoare, nevoie materială. — Din ngr. **stenohoría** (pop. **stenahoría**).
STÉNIC, -Ă, *stenici, -ce,* adj. (Livr.) Întăritor. — Din fr. **sthénique.**
STENOBIÓNT, -Ă, *stenobionți, -te,* adj. (Despre organisme) Care suportă doar variații limitate ale factorilor de mediu. [Pr.: *-bi-ont*] — După fr. **sténobiote.**
STENODACTILOGRÁF, -Ă, *stenodactilografi, -e,* s.m. și f. Persoană care practică stenodactilografia. — Din fr. **sténodactylographe.**
STENODACTILOGRAFIÁ, *stenodactilografiez,* vb. I. Tranz. A înregistra vorbirea cuiva cu ajutorul stenodactilografiei. [Pr.: *-fi-a*] — Din **stenodactilografie.**
STENODACTILOGRAFÍE s.f. Stenografiere a vorbirii cuiva și dactilografierea directă după stenogramă. — Din fr. **sténodactylographie.**
STENOGRÁF, -Ă, *stenografi, -e,* s.m. și f. Persoană care cunoaște și profesează stenografia. — Din fr. **sténographe.**
STENOGRAFIÁ, *stenografiez,* vb. I. Tranz. A înregistra vorbirea cuiva cu ajutorul semnelor stenografice. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **sténographier.**
STENOGRÁFIC, -Ă, *stenografici, -ce,* adj. Care aparține stenografiei, privitor la stenografie; înregistrat cu ajutorul stenografiei. — Din fr. **sténographique.**
STENOGRAFÍE s.f. Sistem de înregistrare rapidă a vorbirii cuiva cu ajutorul unor semne convenționale. — Din fr. **sténographie.**
STENOGRAFIÉRE, *stenografieri,* s.f. Acțiunea de *a stenografia*. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **stenografia.**
STENOGRÁMĂ, *stenograme,* s.f. Text înregistrat prin stenografie. — Din fr. **sténogramme.**
STENOHALÍN, -Ă, *stenohalini, -e,* adj., s.m. (Biol.) (Organism marin) care suportă doar variații limitate ale salinității mediului. — Din fr. **sténohalin.**
STÉNOS s.n. (Înv.) Astmă. — Din ngr. **sténosis.**
STENOTÉRM, -Ă, *stenotermi, -e,* adj., s.f. (Med.) (Organism) care suportă doar variații limitate ale temperaturii mediului extern. — Din fr. **sténotherme.**
STENOTÍP, *stenotipuri,* s.n. Mașină de stenografiat. — Din fr. **sténotype.**
STENOTÍPIC, -Ă, *stenotipici, -ce,* adj. De stenotipie. — Din fr. **sténotypique.**
STENOTIPÍE s.f. Stenografiere mecanică cu ajutorul stenotipului. — Din fr. **sténotypie.**
STENOTIPÍST, -Ă, *stenotipiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care cunoaște și practică stenotipia. — Din fr. **sténotypiste.**
STENOZÁ, pers. 3 *stenozează,* vb. I. Refl. (Med.; despre canale, orificii ale organelor) A se îngusta, a face stenoză. — Din fr. **sténoser,** engl. **stenose.**
STENÓZĂ, *stenoze,* s.f. (Med.) Îngustare a unui canal sau a unui orificiu din organism în urma unei cicatrizări, a unei inflamații, a unei tumori etc. — Din fr. **sténose.**
STÉNTOR, *stentori,* s.m. (În sintagma) *Voce* (sau *glas*) *de stentor* = (cu aluzie la un personaj din Iliada) voce bărbătească puternică. — Din fr. **stentor.**
STEP s.n. Stil de executare a unor dansuri de origine afro-americană, ale cărei tehnici se bazează pe bătăi ritmice sincopate ale vârfului și tocului pantofilor. — Din engl **step.**
STEPÁ, *stepez,* vb. I. Intranz. (Rar) A executa un dans bătând stepul. — Din **step.**
STÉPĂ, *stepe,* s.f. Întindere de loc arid, de obicei șes, acoperit cu o vegetație compusă în special din plante graminee, plante cu rizomi, tufișuri și plante spinoase; formațiune vegetală care crește pe acest loc. — Din rus. **step'.**
STÉPENĂ, *stepene,* s.f. (Înv.) Treaptă, rang. — Din sl. **stepenĭ.**
STER, *steri,* s.m. Unitate de măsură pentru volume egală cu un metru cub, folosită la măsurarea lemnelor așezate în stive. — Din fr. **stère.**
STERADIÁN, *steradieni,* s.m. Unitate de măsură pentru unghiurile corpurilor solide. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **stéradian.**
STERCORÁL, -Ă, *stecorali, -e,* adj. Privitor la excremente. — Din fr. **stercoral.**
STERCOREMÍE, *stercoremii,* s.f. Intoxicație provocată de o constipație prelungită. — Din fr. **stercorémie.**
STÉREO adj. invar. Referitor la stereofonie; cu proprietăți stereofonice. ✧ (Substantivat) Stereofonie. [Pr.: *-re-o*] — Din fr. **stéréo.**
STEREOACÚSTICĂ s.f. Metodă de determinare a direcțiilor din care vin sunetele. [Pr.: *-re-o-a-*] — Din fr. **stéréo-acustique.**
STEREOBÁT, *stereobate,* s.n. Masiv de zidărie, de obicei reprofilat sau în trepte, formând soclul unei construcții. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréobate.**
STEREOCARTOGRÁF, *stereocartografe,* s.n. Aparat folosit pentru obținerea automată a planului topografic al unei localități sau al unei regiuni, pe bază de stereograme. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréocartographe,** germ. **Stereokartograph.**
STEREOCARTOGRAFÍE s.f. Procedeu de întocmire a hărților cu ajutorul stereogramelor. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréocartographie.**
STEREOCHÍMIC, -Ă, *stereochimici, -ce,* adj. Care aparține stereochimiei, privitor la stereochimie, de stereochimie. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréochimique.**
STEREOCHIMÍE s.f. Ramură a chimiei care se ocupă cu studiul așezării în spațiu a atomilor unei molecule. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréochimie.**
STEREOCINEMATOGRAFÍE s.f. Tehnică cinematografică în care se oferă spectatorului senzația unor imagini în relief. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréocinématographie.**
STEREOCOMPARATÓR, *stereocomparatoare,* s.n. Aparat pentru determinarea dimensiunilor unui obiect cu ajutorul stereogramelor. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréocomparateur,** germ. **Stereokomparator.**
STEREOCRÓMIC, -Ă, *stereocromici, -ce,* adj. Referitor la stereocromie, de stereocromie. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréochromique.**
STEREOCROMÍE s.f. Tehnica de a efectua, pe pereții sau pe tavanele încăperilor, picturi sau zugrăveli în relief, folosind un strat de mortar special preparat. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréochromie.**
STEREODINÁMIC, -Ă, *stereodinamici, -ce,* s.f., adj. (Fiz.; rar) **1.** S.f. Dinamica solidelor. **2.** Adj. De stereodinamică (**1**). [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréodynamique.**

STEREOFÓNIC, -Ă, *stereofonici, -ce,* adj. Care aparține stereofoniei, privitor la stereofonie, bazat pe stereofonie. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréophonique.**

STEREOFONÍE s.f. Procedeu de reproducere a sunetelor (înregistrate) caracterizat printr-o reconstituire a repartiției spațiale a surselor sonore care dă ascultătorului senzația că se află chiar în apropierea sursei; stereo. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréophonie.**

STEREOFOTOGRAFÍE, *stereofotografii,* s.f. Ramură a tehnicii fotografice care se ocupă cu obținerea unei perechi de fotografii luate sub unghiuri puțin diferite. ✦ Dublă imagine constituită din două fotografii ale unui obiect, luate sub unghiuri diferite. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréophotographie.**

STEREOFOTOGRÁMĂ, *stereofotograme,* s.f. Stereogramă. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréophotogramme.**

STEREOFOTOGRAMMETRÍE s.f. Ramură a fotogrammetriei bazată pe procedeul fotografiilor duble, care dă posibilitatea să se obțină nu numai contururile diferitelor obiecte, ci și înălțimile lor. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréophotogrammétrie.**

STEREOGNÓSTIC, -Ă, *stereognostici, -ce,* adj. (Med.) Referitor la stereognozie. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréognostique.**

STEREOGNOZÍE s.f. (Med.) Facultatea de a identifica obiectele prin simțul tactil, pe baza reliefului acestora. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréognosie.**

STEREOGRÁF, -Ă, *stereografi, -e,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Specialist în stereografie. **2.** S.n. Instrument care se folosește la desenarea corpurilor solide pe un plan. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréographe.**

STEREOGRÁFIC, -Ă, *stereografici, -ce,* adj. Care aparține stereografiei, privitor la stereografie, executat prin stereografie. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréographique.**

STEREOGRAFÍE s.f. Reprezentare a corpurilor solide prin proiectarea lor pe o suprafață plană. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréographie.**

STEREOGRÁMĂ, *stereograme,* s.f. Pereche de fotograme ale aceluiași obiect realizate prin stereofotografie. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréogramme.**

STEREOIZOMÉR, *stereoizomeri,* s.m. (La pl.) Substanțe izomere care diferă între ele prin modul de aranjare în spațiu a atomilor dintr-o moleculă. [Pr.: *-re-o-i-*] — Din fr. **stéréo-isomère.**

STEREOIZOMERÍE s.f. Izomerie datorată așezării diferite în spațiu a atomilor în moleculă. [Pr.: *-re-o-i-*] — Din fr. **stéréo-isomérie.**

STEREOMECÁNICĂ s.f. Ramură a mecanicii care studiază echilibrul și mișcarea corpurilor solide rigide. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréomécanique.**

STEREOMÉTRIC, -Ă, *stereometrici, -ce,* adj. Care aparține stereometriei, privitor la stereometrie, de stereometrie. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréométrique.**

STEREOMETRÍE s.f. Ramură a geometriei care se ocupă cu măsurarea volumului corpurilor solide. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréométrie.**

STEREOMÉTRU, *stereometre,* s.n. Aparat cu care se măsoară volumul corpurilor solide. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréomètre.**

STEREOMICROSCÓP, *stereomicroscoape,* s.n. Microscop binocular la care imaginea este redată stereoscopic. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréomicroscope.**

STEREOPLANIGRÁF, *stereoplanigrafe,* s.n. Aparat care servește la întocmirea hărților și a planurilor topografice. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréoplanigraphe.**

STEREORÁMĂ, *stereorame,* s.f. Hartă topografică în relief. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréorama**.

STEREOSCÓP, *stereoscoape,* s.n. Dispozitiv optic care servește la examinarea stereogramelor, făcând ca imaginile lor să apară în relief. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréoscope.**

STEREOSCÓPIC, -Ă, *stereoscopici, -ce,* adj. Care aparține stereoscopiei, privitor la stereoscopie; obținut sau funcționând prin stereoscopie, bazat pe stereoscopie. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréoscopique.**

STEREOSCOPÍE s.f. Ramură a opticii care se ocupă cu procedeele de înregistrare și de redare a imaginilor în relief și cu studiul proprietăților optico-mecanice ale instrumentelor folosite în acest scop. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréoscopie.**

STEREOSPECÍFIC, -Ă, *stereospecifici, -ce,* adj. (Chim.) (Despre catalizatori de polimerizare) Care dirijează reacția de polimerizare pentru obținerea unor polimeri cu structură regulată în spațiu. ✦ (Despre enzime) Care dirijează reacția catalizată de enzime spre formarea numai a unuia dintre stereoizomerii posibili. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréospécifique,** engl. **stereospecific.**

STEREOSTÁTIC, -Ă, *stereostatici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a fizicii care studiază echilibrul corpurilor solide. **2.** Adj. Care aparține stereostaticii (**1**), privitor la stereostatică. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréostatique.**

STEREOTAHIGRÁF, *stereotahigrafe,* s.n. (Top.) Aparat tahimetric pentru măsurarea distanței de la punctul de stație la punctul dat de pe teren. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréotachygraphe.**

STEREOTAXÍE s.f. (Med.) Metodă de identificare radiologică a unor structuri nervoase. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréotaxie,** engl. **stereotaxis.**

STEREOTÍP, -Ă, (**I**) *stereotipuri,* s.n., (**II**) *stereotipi, -e,* adj. **I.** S.n. **1.** Placă plană sau semicilindrică, turnată din metal, mulată în cauciuc sau în alt material plastic, reprezentând reproducerea unui text sau a unui clișeu și folosită ca formă de tipar la tipărirea edițiilor unei lucrări de mare tiraj. **2.** (În sintagma) *Stereotip dinamic* = sistem de reflexe condiționate care se formează prin repetarea acțiunii acelorași stimuli condiționali într-o succesiune determinată. **II.** Adj. **1.** Tipărit după un stereotip (**I 1**). **2.** Fig. Care se repetă în aceleași condiții, care este mereu la fel, neschimbat, obișnuit, banal; stereotipic; banalizat prin repetare. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréotype.**

STEREOTIPÁ, *stereotipez,* vb. I. Tranz. A pregăti stereotipul (**I 1**) pentru tipărirea unei ediții de mare tiraj; *p. ext.* a tipări cu ajutorul unui stereotip. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréotyper.**

STEREOTIPÁR, -Ă, *stereotipari, -e,* s.m. și f. (Rar) Stereotipist. [Pr.: *-re-o-*] — După fr. **stéréotypeur.**

STEREOTIPÁRE, *stereotipări,* s.f. Acțiunea de a *stereotipa.* [Pr.: *-re-o-*] — V. **stereotipa.**

STEREOTIPÁT, -Ă, *stereotipați, -te,* adj. Care este tipărit cu ajutorul unui stereotip. [Pr.: *-re-o-*] — V. **stereotipa.**

STEREOTÍPIC, -Ă, *stereotipici, -ce,* adj. (Rar) Stereotip (**II 2**). [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréotypique.**

STEREOTIPÍE s.f. **1.** (Instalație sau procedeu de) reproducere și multiplicare a unei forme tipografice, prin turnare într-un metal sau prin mulare în cauciuc ori în alt material plastic a unei copii după această formă. ✦ Formă de tipar obținută prin stereotipie (**1**). **2.** Faptul de a se repeta ceva, de a fi mereu același. ✦ Simptom al unor boli mintale constând în repetarea involuntară și automată de către bolnav a acelorași cuvinte sau a acelorași gesturi. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréotypie.**

STEREOTIPÍSM s.n. Stereotipie (**2**). [Pr.: *-re-o-*] — **Stereotip** + suf. *-ism.*

STEREOTIPÍST, -Ă, *stereotipiști, -ste,* s.m. și f. Lucrător specializat în stereotipie (**1**); stereotipar. [Pr.: *-re-o-*] — **Stereotip**[ie] + suf. *-ist.*

STEREOTÓMIC, -Ă, *stereotomici, -ce,* adj. Care aparține stereotomiei, privitor la stereotomie, de stereotomie. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréotomique.**

STEREOTOMÍE s.f. Ramură a tehnicii care se ocupă cu metodele de tăiere, de fasonare și de îmbinare a elementelor unei construcții. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **stéréotomie.**

STERÍL, -Ă, *sterili, -e,* adj. **1.** (Despre ființe) Care nu poate procrea; (despre plante) care nu face roade sau semințe; sterp. ✦ (Despre pământ) Care nu este productiv, roditor, pe care nu pot crește (în bune condiții) plante. ✧ *Pământ steril* (și substantivat, n.) = partea nefolositoare dintr-un zăcământ sau dintr-un produs minier. **2.** Fig. Care nu produce nimic, care nu duce la nimic, care nu dă niciun rezultat; care este fără folos, zadarnic; infructuos, sterp. **3.** (Care a fost) sterilizat sau dezinfectat. — Din fr. **stérile,** lat. **sterilis.**

STERILET, *sterilete,* s.n. Dispozitiv contraceptiv fixat (de ginecolog) în cavitatea uterină care împiedică implantarea oului (și nu fecundația acestuia). — Din fr. **stérilet.**

STERILITÁTE s.f. Starea, însușirea a ceea ce este steril; incapacitatea de a procrea, de a face roade. ✦ Fig. Incapacitatea de a crea, de a produce ceva (din punct de vedere spiritual). ✦ Stare caracterizată prin absența germenilor microbieni. — Din fr. **stérilité,** lat. **sterilitas, -atis.**

STERILIZÁ, *sterilizez,* vb. I. Tranz. **1.** A distruge microbii dintr-un mediu sau de pe un obiect; a face să fie steril. **2.** A face ca un om sau un animal să devină steril, incapabil de a procrea; a castra. — Din fr. **stériliser.**

STERILIZÁRE, *sterilizări,* s.f. Acțiunea de *a steriliza* și rezultatul ei. — V. **steriliza.**

STERILIZÁT, -Ă, *sterilizați, -te,* adj. **1.** (Despre medii biologice, instrumente chirurgicale etc.) Care a devenit steril (**3**); dezinfectat. **2.** (Despre ființe) Făcut steril (**1**), incapabil de a procrea; castrat. — V. **steriliza.**

STERILIZATÓR, -OÁRE, *sterilizatori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană specializată în operațiile de sterilizare. **2.** S.n. Aparat pentru sterilizarea, cu ajutorul căldurii, a instrumentelor chirurgicale, a pansamentelor etc. — Din fr. **stérilisateur.**

STERÍNĂ, *sterine,* s.f. (Chim.) Sterol. — Din germ. **Sterine.**

STERLÍNĂ, *sterline,* adj. (În sintagma) *Liră sterlină* = v. *liră.* — Din fr., engl. **sterling.**

STERN, *sternuri,* s.n. Os lung și plat așezat în mijlocul părții anterioare a toracelui, de care sunt prinse coastele și cele două clavicule, — Din fr. **sternum.** Cf. lat. s t e r n u m.

STERNÁL, -Ă, *sternali, -e,* adj. Care aparține sternului, privitor la stern. — Din fr. **sternal.**

STEROÍD, *steroizi,* s.m. (Biochim.) Substanță organică naturală prezentă în mulți hormoni și în acizi biliari, cu rol biologic important. [Pr.: *-ro-id*] — Din fr. **stéroïde.**

STERÓL, *steroli,* s.m. (La pl.) Clasă de alcooli având o structură complexă, care se găsesc în alcătuirea multor viețuitoare și au un rol important în metabolismul organismului; (și la sg.) substanță din această clasă; sterină. — Din fr. **stérol.**

STERÓLIC, -Ă, *sterolici, -ce,* adj. Care aparține sterolilor, privitor la steroli, care conține steroli. — **Sterol** + suf. *-ic.*

STERP, STEÁRPĂ, *sterpi, -e,* adj. **1.** (Despre pământ, locuri etc.) Care nu rodește (suficient) , care nu este productiv; neroditor. ✦ (Despre epoci, ani) În care pământul nu a rodit (suficient); sărac în produse ale pământului. ✦ Fig. (Despre priveliști) Fără viață, sărac, dezolant. **2.** (Pop.; despre animale și plante) Steril (**1**).

✦ (Despre căsătorii) Din care nu au rezultat copii. **3.** Fig. Care nu produce nimic, care nu dă niciun rezultat; infructuos, zadarnic, fără conținut; steril (**2**). — Et. nec.

STERPĂTÚRĂ, *sterpături,* s.f. Oaie stearpă (**2**). ✦ Femeie stearpă (**2**). — **Sterp** + suf. *-ătură.*

STERPEZÍ vb. IV v. **strepezi.**

STERPEZÍT, -Ă adj. v. **strepezit.**

STETOGRÁF, *stetografe,* s.n. Aparat care înregistrează mișcările cavității toracice în timpul respirației. — Din fr. **stéthographe.**

STETOGRAFIÁ, *stetografiez,* vb. I. Tranz. A înregistra cu ajutorul stetografului mișcările cavității toracice în timpul respirației. [Pr.: *-fi-a*] — Din **stetograf.**

STETOMÉTRU, *stetometre,* s.n. (Med.) Aparat medical cu ajutorul căruia se efectuează măsurarea conturului toracic. — Din fr. **stéthomètre.**

STETOSCÓP, *stetoscoape,* s.n. Instrument medical cu ajutorul căruia sunt percepute zgomotele produse de diverse organe interne. — Din fr. **stéthoscope.**

STETOSCÓPIC, -Ă, *stetoscopici, -ce,* adj. Referitor la stetoscopie. — Din fr. **stéthoscopique.**

STETOSCOPÍE s.f. Examen medical al unor organe interne cu ajutorul stetoscopului. — Din fr. **stéthoscopie.**

STEVÁR s.m. v. **stăvar.**

STEWARD, *stewarzi,* s.m. Bărbat din personalul unei (aero)nave care servește pasagerii sau echipajul. [Pr.: *stĭúard*] — Din engl. **steward.**

STEWARDÉSĂ, *stewardese,* s.f. Femeie care face parte din personalul de bord al unui avion, având sarcina de a îndruma și de a servi călătorii. [Pr.: *stĭuardesă*] — Din engl. **stewardess.**

STIBÍNĂ s.f. Sulfură naturală de stibiu, cristalizată în sistemul rombic. — Din fr. **stibine,** germ. **Stibin.**

STÍBIU s.n. (Chim.) Antimoniu. — Din lat. **stibium.**

STICKS, *sticksuri,* s.n. Produs alimentar din paste făinoase sub formă de bețișoare crocante. — Din engl. **sticks.**

STICLÁR, *sticlari,* s.m. Muncitor specializat în fabricarea sticlei. — **Sticlă** + suf. *-ar.*

STÍCLĂ, (**II**) *sticle,* s.f. **I.** Substanță solidă, amorfă, transparentă, translucidă sau opacă, dură, cu un luciu particular, lipsită de flexibilitate, casantă, rău conducătoare de căldură și de electricitate, formată dintr-un amestec de silicați și obținută prin topire. ✦ Material asemănător cu sticla (**I**). ✧ *Sticlă de cuarț* = substanță care are aspectul sticlei (**I**), obținută prin topirea cuarțului, rezistentă la variațiile de temperatură, la acizi și transparentă la razele ultraviolete, care se folosește la fabricarea lămpilor de cuarț. *Sticlă optică* = material sticlos cu proprietăți speciale în privința indicelui de refracție, de o mare omogenitate în compoziție, folosit la fabricarea lentilelor și a prismelor aparatelor optice. *Sticlă vulcanică* = rocă necristalizată provenită în urma răcirii bruște a lavei. **II.** Obiect sau piesă componentă a unui obiect, făcute din sticlă (**I**). ✧ *Sticlă de lampă* = glob de sticlă (**I**) cu gât lung, care protejează flacăra lămpii cu petrol. *Sticlă de ochelari* = lentilă. ✦ (La sg.; depr.) Monoclu. ✦ Spec. Vas înalt (de formă cilindrică), cu gât îngust, făcut din sticlă (**I**) care servește la păstrarea lichidelor; cantitatea de lichid conținută de acest vas. ✦ Placă subțire de sticlă (**I**) cu care se închide cadrul ferestrelor, al unor uși, cu care se acoperă tablourile etc.; geam. [Var.: (înv. și reg.) **stéclă** s.f.] — Din sl. **stĭklo.**

STICLĂRÍE, (**2**) *sticlării,* s.f. **1.** Mulțime de obiecte fabricate din sticlă (**I**); mulțime de obiecte de sticlă adunate la un loc. **2.** Fabrică sau atelier în care se fac obiecte de sticlă (**I**). ✦ Magazin sau secție într-un magazin unde se vând obiecte de sticlă (**I**). — **Sticlă** + suf. *-ărie.*

STICLĂRÍT s.n. (Rar) Operația de fabricare și de prelucrare a sticlei. — **Sticlă** + suf. *-ărit.*

STICLÉTE, *sticleți,* s.m. **1.** Mică pasăre cântătoare cu penele viu colorate cu roșu, negru, alb și galben *(Carduelis carduelis).* ✧ Expr. *A fi cu* (sau *a avea) sticleți (în cap)* sau *a-i cânta* (cuiva) *sticleții (în cap)* = a avea idei bizare, toane; a fi țicnit, nebun. *A-i scoate* (cuiva) *sticleții din cap* = a face pe cineva să renunțe la ideile extravagante, a-l lecui de toane, de capricii. **2.** (Arg.) Epitet dat în trecut unui sergent de stradă, unui funcționar al poliției. [Var.: (pop.) **stigléte, stigléț** s.m.] — Din sb. **steglić,** bg. **stiglic.**

STICLEȚÉL, *sticleței,* s.m. Diminutiv al lui *sticlete*. [Var.: (pop.) **stigleț̦él** s.m.] — **Sticlete** + suf. *-el.*

STICLÍ, *sticlesc,* vb. IV. Intranz. A luci (ca sticla), a sclipi, a scânteia. ✦ (Despre ochi, privire) A străluci, a scăpăra (de bucurie, de plăcere). ✧ Expr. *A-i sticli cuiva ochii (pe undeva)* = a fi, a se găsi, a trăi (undeva). ✦ Tranz. A ațինti, a pironi, a fixa ochii. [Var.: (înv. și reg.) **steclí** vb. IV] — Din **sticlă.**

STICLÍRE, *sticliri,* s.f. Lumină vie, scânteietoare; lucire, strălucire, sclipire. — V. **sticli.**

STICLIȘOÁRĂ, *sticlișoare,* s.f. (Rar) Sticluță. — **Sticlă** + suf. *-ișoară.*

STICLÍT, -Ă, *sticliți, -te,* adj. (Despre ochi) Cu privirea fixă (și strălucitoare); pironit, ațintit. [Var.: (înv. și reg.) **steclít, -ă** adj.] — V. **sticli.**

STICLITÓR, -OÁRE, *sticlitori, -oare,* adj. (Rar) Sclipitor, strălucitor. — **Sticli** + suf. *-tor.*

STICLÓS, -OÁSĂ, *sticloși, -oase,* adj. Ca de sticlă, lucios (și neted) ca sticla; strălucitor. ✧ *Fontă sticloasă* = fontă albă, dură, care conține mangan. *Umoare sticloasă* = masă gelatinoasă transparentă care se găsește între cristalin și fundul ochiului. ✦ (Despre ger) Care face să înghețe tare; lipsit de umezeală. ✦ (Despre ochi, privire) Pironit, ațintit, fixat asupra unui obiectiv. — **Sticlă** + suf. *-os.*

STICLOZITÁTE s.f. Calitatea de a fi sticlos. ✦ Spec. Aspect translucid pe care îl au în secțiune boabele de cereale bogate în substanțe proteice. — **Sticlos** + suf. *-itate.*

STICLULÍȚĂ, *sticlulițe,* s.f. (Rar) Sticluță. — **Sticlă** + suf. *-uliță.*

STICLÚȚĂ, *sticluțe,* s.f. Diminutiv al lui *sticlă* (**II**); sticlișoară, sticluliță. [Var.: (reg.) **steclúță** s.f.] — **Sticlă** + suf. *-uță.*

STIFÓS, -OÁSĂ, *stifoși, -oase,* adj. (Înv.) Cu gust înțepător, astringent. — Din ngr. **stifós.**

STIGLÉTE s.m. v. **sticlete.**

STIGLÉȚ s.m. v. **sticlete.**

STIGLEȚÉL s.m. v. **sticleţel.**

STIGMÁT, *stigmate,* s.n. **1.** Urmă lăsată de ceva; *spec.* urmă rușinoasă, semn dezonorant. ✦ Spec. (Înv.) Marcă, ștampilă, semn care se aplica (cu ajutorul unui fier roșu) pe corpul sclavilor sau al delincvenților. ✦ (Rar) Pată de murdărie. **2.** (La pl.) Semne ale suferinței fizice, corespunzătoare rănilor lui Hristos răstignit, apărute în urma extazului la unii sfinți și credincioși. **3.** (Bot.) Partea superioară a pistilului, pe care se prinde și încolțește polenul. **4.** Fiecare dintre cele două deschizături ale traheilor, așezate pe părțile laterale ale corpului unor insecte, miriapode etc. — Din fr. **stigmate,** lat. **stigma, -atis.**

STIGMÁTIC, -Ă, *stigmatici, -ce,* adj. (Despre un sistem optic) Care prezintă stigmatism. — Din fr. **stigmatique.**

STIGMATÍSM s.n. Calitate a unui sistem optic de a forma câte o singură imagine pentru fiecare punct al unui obiect, dând imagini clare, fără aberații. — Din fr. **stigmatisme.**

STIGMATIZÁ, *stigmatizez,* vb. I. Tranz. **1.** A arunca asupra cuiva sau a ceva disprețul public, a condamna cu toată severitatea; a înfiera, a dezonora. **2.** (Înv.) A aplica (cu fierul roșu) stigmatul pe corpul sclavilor sau al delincvenților. — Din fr. **stigmatiser.**

STIGMATIZÁNT, -Ă, *stigmatizanți, -te,* adj. Care stigmatizează. — **Stigmatiza** + suf. *-ant.*

STIGMATIZÁRE, *stigmatizări,* s.f. Acțiunea de *a stigmatiza*; înfierare. — V. **stigmatiza.**

STIGMATIZÁT, -Ă, *stigmatizați, -te,* adj. **1.** Defăimat, înfierat, dezonorat. **2.** (Înv.; despre sclavi sau delincvenți) Care purta pe corp un stigmat (**I**). — V. **stigmatiza.**

STÍGMĂ, *stigme,* s.f. (Biol.) Organit fotosensibil al flagelatelor, în formă de pată roșie lângă corpusculul bazal, care servește la orientarea animalului spre lumina cea mai potrivită. — Din lat., fr. **stigma.**

STIH, *stihuri,* s.n. **1.** (Înv., pop. și poetic) Vers; *p. ext.* (la pl.) poezie. **2.** Verset din psalmi sau dintr-o cântare bisericească. — Din sl. **stihŭ.**

STIHÁR[1], *stihare,* s.n. Veșmânt lung și larg pe care îl poartă preoții ortodocși în timpul serviciului religios. — Din ngr. **stihárion.**

STIHÁR[2], *stihari,* s.m. (Rar) Poet, versificator. — **Stih** + suf. *-ar.*

STIHÍE, *stihii,* s.f. **1.** Fenomen al naturii care se manifestă cu o forță irezistibilă, distrugătoare. ✦ Fiecare dintre cele patru elemente (foc, apă, aer, pământ) despre care se credea în Antichitate că stau la baza fenomenelor și corpurilor din natură. **2.** (În superstiții) Duh rău personificând o forță oarbă a naturii. ✦ Fig. Himeră, nălucă. **3.** (Poetic) Pustietate, singurătate, sălbăticie. — Din sl. **stihija.**

STIHÍRĂ, *stihiri*, s.f. Imn bisericesc ortodox cântat în cadrul slujbei de dimineață. — Din sl. **stihirŭ, -ra.**

STIHOÁVNĂ, *stihoavne,* s.f. Cântare bisericească ortodoxă în versuri, care se cântă la sfârșitul slujbei de vecernie. — Din sl. **stihovĭna.**

STIHUÍ, *stihuiesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Înv., rar) A face, a compune versuri; a versifica. — **Stih** + suf. *-ui.*

STIHUÍRE, *stihuiri,* s.f. (Înv.; rar) Faptul de *a stihui;* versificație; poezie. — V. **stihui.**

STIHUITÓR, *stihuitori,* s.m. (Rar) Versificator, poet. [Pr.: *-hu-i-*] — **Stihui** + suf. *-tor.*

STIL, *stiluri,* s.n. **I. 1.** Mod specific de exprimare într-un anumit domeniu al activității omenești, pentru anumite scopuri ale comunicării; fel propriu de a se exprima al unei persoane; *spec.* totalitatea mijloacelor lingvistice pe care le folosește un scriitor pentru a obține anumite efecte de ordin artistic. ✧ *Greșeală de stil* = greșeală de exprimare constând fie dintr-o abatere de la regulile sintaxei, fie dintr-o întrebuințare improprie a termenilor. ✦ Talentul, arta de a exprima ideile și sentimentele într-o formă aleasă, personală. ✦ Limbaj. ✦ (Rar) Construcția caracteristică a frazei într-o limbă. **2.** Totalitatea particularităților de manifestare specifice unui popor, unei colectivități sau unui individ. ✧ Loc. adj. *De stil* = executat după moda unei anumite epoci din trecut. ✦ Mod, fel de a fi, de a acționa, de a se comporta. ✧ Loc. adj. și adv. *În stil mare* = (conceput sau realizat) cu mijloace deosebit de mari, cu amploare. **3.** Fiecare dintre cele două principale sisteme de calculare a timpului calendaristic, între care există o diferență de 13 zile. ✧ *Stil nou* = metodă de socotire a timpului calendaristic după calendarul gregorian. *Stil vechi* =

metodă de socotire a timpului calendaristic după calendarul iulian. **II.** Condei de metal sau de os, ascuțit la un capăt și turtit la celălalt, cu care se scria în Antichitate pe tăblițele de ceară. **III.** (Bot.) Porțiune subțire și cilindrică a pistilului, care pornește de la ovar și se termină cu stigmatul. [Pl. și: (**III**) *stile*] — Din fr. **style,** lat. **stilus.**

STILÁ, *stilez,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) forma, a (se) deprinde să se comporte conform regulilor de bună-creștere, specifice oamenilor civilizați, culți. — Din fr. **styler.**

STILÁT, -Ă, *stilați, -te,* adj. (Despre oameni) Care are o comportare, o ținută aleasă, civilizată; manierat; (despre oameni de serviciu) format, instruit pentru un serviciu pretențios.— V. **stila.** Cf. fr. s t y l é.

STILB, *stilbi,* s.m. (Fiz.) Unitate (tolerată) de măsură a strălucirii. — Din engl. **stilb.**

STILÉT, *stilete,* s.n. **1.** Pumnal mic cu lama triunghiulară foarte fină și cu vârf ascuțit. **2.** Mic cilindru de metal, fin și subțire, cu care se sondează o plagă, o cavitate. — Din fr. **stylet.**

STILÍSM s.n. Grijă (excesivă) pentru stil, pentru formă. — Din fr. **stylisme.**

STILÍST, -Ă, *stiliști, -ste,* s.m. și f. **1.** Scriitor care se distinge prin calitatea stilului său; maestru al stilului. **2.** Creator de modă. **3.** Nume dat credincioșilor unor biserici ortodoxe care mai folosesc calendarul iulian. — Din fr. **styliste.** Pentru sensul **2,** cf. s t i l.

STILÍSTIC, -Ă, *stilistici, -ce,* adj., s.f. **1.** Care ține de stil (**I 1**), privitor la stil; privitor la mijloacele de exprimare afectivă, la caracterul afectiv al expresiei. **2.** S.f. Disciplină care studiază mijloacele de exprimare ale unei colectivități, ale unui domeniu de activitate, ale unui scriitor din punctul de vedere al conținutului lor afectiv, al expresivității sau din punctul de vedere al calităților și normelor lor. — Din fr. **stylistique.**

STILISTICIÁN, -Ă, *stilisticieni, -e,* s.m. și f. Specialist în stilistică. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **stylisticien.**

STILIZÁ, *stilizez,* vb. I. Tranz. **1.** A da unui text o formă corectă din punct de vedere stilistic. **2.** (În artele plastice) A reproduce un obiect din natură în linii simplificate, esențiale, în scop decorativ. ✦ A prelucra un motiv de coregrafie sau de muzică populară, păstrând elementele originare esențiale. — Din fr. **styliser.**

STILIZÁRE, *stilizări,* s.f. Acțiunea de *a stiliza* și rezultatul ei. — V. **stiliza.**

STILIZÁT, -Ă, *stilizați, -te,* adj. **1.** (Despre texte) Care a fost supus unei revizii pentru a căpăta un aspect corect din punct de vedere stilistic. **2.** (Despre motive ornamentale, desene etc.) Realizat în linii simplificate după un model din natură; (despre obiecte) schematizat într-o formă adecvată, în vederea obținerii unui efect decorativ, ornamental. ✦ (Despre producții populare) Prelucrat într-o creație personală, prin păstrarea elementelor originare esențiale. — V. **stiliza.**

STILIZATÓR, -OÁRE, *stilizatori, -oare,* s.m. și f. Persoană specializată în stilizarea textelor. — **Stiliza** + suf. *-tor.*

STILOBÁT, *stilobați,* s.m. (În arhitectura clasică) Suport de zidărie sau de piatră care susține un șir de coloane. — Din fr. **stylobate.**

STILODOZIMÉTRU, *stilodozimetre,* s.n. Dozimetru de radiație de forma unui stilou destinat controlului individual. — Din fr. **stylodosimètre.**

STILOGRÁF, *stilografe,* s.n. Instrument cu care se efectuează punctele care redau alfabetul orbilor. — Din fr. **stylographe.**

STILOGRÁFIC, -Ă, *stilografici, -ce,* adj. Referitor la stilografie, de stilografie. — Din fr. **stylographique.**

STILOGRAFÍE s.f. Procedeu tehnic prin care se obțin cu ajutorul electrolizei imitații de desene în peniță, de gravuri în acvaforte etc. — Din fr. **stylographie.**

STILOÍDĂ, *stiloide,* s.f. (Anat.; în sintagma) *Apofiza stiloidă* = apofiza situată în partea mastoidiană a osului temporal, care servește ca punct de inserție pentru mușchi și pentru ligamente. [Pr.: *-lo-i-*] — Din fr. **styloïde.**

STILÓU, *stilouri,* s.n. Instrument de scris prevăzut cu un rezervor din care cerneala sau pasta ajunge automat la vârful peniței, în timpul scrierii. — Din fr. **stylo.**

STIMÁ, *stimez,* vb. I. Tranz. și refl. recipr. A avea stimă, considerație pentru cineva sau ceva; a (se) respecta, a (se) cinsti. — Din it. **stimare.** Cf. fr. e s t i m e r.

STIMÁBIL, -Ă, *stimabili, -e,* adj., s.m. și f. (Om) vrednic de stimă, de considerație, de respect. — Din it. **stimabile.**

STIMÁT, -Ă, *stimați, -te,* adj. Care se bucură de stimă, de considerație; respectat. — V. **stima.**

STÍMĂ s.f. Sentiment de prețuire și de respect determinat de meritele sau de calitățile cuiva sau a ceva; considerație; *p. ext.* atitudine respectuoasă. ✧ Expr. *Cu toată stima* sau *cu stimă,* formulă de politețe folosită, de obicei, la încheierea unei scrisori. — Din it. **stima.** Cf. fr. e s t i m e.

STÍMUL, (**1**) *stimuluri,* s.n., (**2**) *stimuli,* s.m. **1.** S.n. (Rar) Stimulent, imbold. **2.** S.m Factor care declanșează un proces fiziologic, care excită o activitate fiziologică; excitant. — Din lat., fr. **stimulus.**

STIMULÁ, *stimulez,* vb. I Tranz. A face să crească energia, randamentul; a da avânt, a îndemna, a incita, a încuraja. ✦ A mări activitatea unei funcții organice, a activa, a excita un organ, o funcție. — Din fr. **stimuler,** lat. **stimulare.**

STIMULÁNT, -Ă, *stimulanți, -te,* adj. (Rar) Stimulator. — Din fr. **stimulant.**

STIMULÁRE, *stimulări,* s.f. Acțiunea de *a stimula;* îndemn, însuflețire. — V. **stimula.**

STIMULATÍV, -Ă, *stimulativi, -e,* adj. Care stimulează. Din fr. **stimulatif,** engl. **stimulative.**

STIMULATÓR, -OÁRE, *stimulatori, -oare,* adj., s.m., s.n. **1.** Adj., s.m. (Substanță, agent, element) care stimulează; *spec.* (substanță organică) care, în cantități mici, accelerează creșterea plantelor. **2.** S.n. (Și în sintagma *stimulator cardiac*) Dispozitiv electronic implantat în corp și conectat la inimă cu scopul de a realiza o stimulare regulată a contracțiilor cardiace prin șocuri electrice minime, în cazul unor tulburări de ritm severe sau ca mijloc de diagnosticare. — Din fr. **stimulateur.**

STIMULÉNT, *stimulente,* s.n. **1.** Ceea ce stimulează; impuls, imbold, îndemn. **2.** Spec. Medicament, substanță care excită activitatea unui organ ori sistem sau care se ia ca reconfortant împotriva oboselii. — Din **stimula.** Cf. fr. s t i m u l a n t.

STINDÁRD, *stindarde,* s.n. **1.** Steag, drapel. ✧ Expr. *A ridica stindardul revoltei* (sau *luptei* etc.) = a porni, a declanșa o revoltă (sau o luptă etc.). **2.** Fig. Tabără, front. ✦ Simbol de luptă, de înfrățire. — Din it. **stendardo.**

STINGĂTOÁRE s.f. **stingător.**

STINGĂTÓR, (**1**) *stingătoare,* s.n., (**2**) *stingători,* s.f. **1.** S.n. Dispozitiv, aparat etc. care servește la stingerea unei flăcări, a unor scântei, a unui foc; *spec.* extinctor. ✧ *Stingător de scântei* = dispozitiv pentru stingerea scânteilor și arcurilor electrice de la contactele întrerupătoarelor electrice. **2.** S.f. Dispozitiv instalat deasupra coșurilor pentru a opri scânteile. [Var.: **stingătoáre** s.f.] — **Stinge** + suf. *-ător.*

STÍNGE, *sting,* vb. III. **1.** Tranz. A face să nu mai ardă, a opri din ardere focul sau obiectele care ard. ✧ Expr. (Absol.) *Bea de stinge* = e foarte bețiv. ✦ Refl. (Despre foc sau obiecte care ard) A înceta de a arde; a se distruge, a se trece, a se consuma prin ardere. ✦ Tranz. și refl. Fig. A (se) potoli; a (se) liniști, a (se) astâmpăra. ✦ Refl. Fig. A slăbi, a deveni lipsit de puteri, a se slei, a se topi. ✦ Refl. Fig. (Fam.) A sărăci cu totul, a se ruina. **2.** Tranz și refl. A face să nu mai lumineze, să nu mai radieze etc. sau a înceta să lumineze, să radieze. ✦ Refl. (Despre aștri; adesea fig.) A-și pierde lumina și strălucirea, a se întuneca; (rar; despre culori) a deveni palid, șters. ✦ Tranz. Fig. A întuneca ochii, vederea; a orbi. ✦ Refl. A se voala, a nu se mai vedea (bine, clar). **3.** Refl. și tranz. A slăbi în intensitate; a se auzi sau a face să se audă tot mai puțin sau deloc. **4.** Refl. A înceta din viață; a muri. ✦ Tranz. A omorî, a ucide. ✦ A dispărea fără a lăsa urmași. ✦ Fig. A dispărea fără urmă; a pieri. **5.** Tranz. A șterge de pe fața pământului; a distruge, a nimici. **6.** Tranz. A pune capăt unei obligații, unei acțiuni penale, unui împrumut, unui privilegiu. **7.** Tranz. A turna apă (sau alt lichid) peste anumite preparate culinare încinse (lăsând în continuare preparatul la foc). ✦ (Chim.) A amesteca două substanțe la căror contact produce o efervescență, cu dezvoltare de căldură, care încetează când soluția devine saturată. ✧ Expr. *A stinge var* = a turna apă peste piatra-de-var arsă, pentru ca, în urma reacției chimice produse, să se obțină var pentru construcții. — Lat. **stinguere.**

STÍNGERE, *stingeri,* s.f. Faptul de *a (se) stinge;* stins[1]. ✦ Semnal prin care se anunță într-o unitate militară trecerea la odihna de noapte; timpul când se dă acest semnal. ✦ Moarte, deces. — V. **stinge.**

STINGHÉR, -Ă, *stingheri, -e,* adj. **1.** Care este doar ici și colo; izolat, răzleț, singur. ✦ Care se simte undeva străin, dezorientat, stânjenit. **2.** Care a rămas fără pereche; desperecheat. — Et. nec.

STINGHEREÁLĂ, *stinghereli,* s.f. **1.** Faptul de *a stingheri* pe cineva; deranj, incomodare, stânjenire. **2.** Faptul de a se simți stânjenit, incomodat; stânjeneală. — **Stingheri** + suf. *-eală.*

STINGHERÍ, *stingheresc,* vb. IV. Tranz. A împiedica pe cineva să lucreze, să acționeze, să se manifeste sau să se odihnească în bune condiții; a stânjeni, încurca, a incomoda, a deranja. — Din **stingher.**

STINGHERÍRE, *stingheriri,* s.f. Acțiunea de *a stingheri* și rezultatul ei. — V. **stingheri.**

STINGHERÍT, -Ă, *stingheriți, -te*, adj. **1.** Care (din cauza timidității, a emoției, a împrejurărilor etc.) are o atitudine stângace, lipsită de siguranță, de degajare, care nu se simte în largul său; stânjenit. ✦ Rușinat, încurcat; descumpănit. **2.** Incomodat, deranjat, împiedicat (să acționeze, să lucreze, să se odihnească în bune condiții). — V. **stingheri.**

STÍNGHIE, *stinghii,* s.f. **1.** Bucată de lemn lungă și îngustă care se fixează (de-a curmezișul) pentru a uni două sau mai multe elemente ale unei mobile, ale unei construcții sau pentru a susține, a întări ceva. **2.** (Pop.) Regiune anatomică aflată la nivelul articulației femurului cu oasele bazinului. — Et. nec.

STINGHIÚȚĂ, *stinghiuțe,* s.f. Diminutiv al lui *stinghie.* [Pr.: *-ghi-u-*] — **Stinghie** + suf. *-uță.*

STINS[1] s.n. Stingere. — V. **stinge.**

STINS[2], -Ă, *stinși, -se,* adj. **1.** Care nu mai arde. **2.** (Despre ochi, privire etc.) Lipsit de strălucire, de vioiciune. **3.** (Despre sunete, glas etc.) Lipsit de sonoritate, de intensitate; slab. **4.** (Despre culori) Palid, șters. **5.** Dispărut, mort. **6.** (Jur.; despre obligații, acțiuni penale, privilegii etc.) Care a încetat, care nu mai are curs, care și-a pierdut puterea juridică. **7.** (Despre reflexe condiționate) Care a dispărut treptat în urma faptului că excitantul condițional n-a mai fost însoțit de excitantul necondițional corespunzător. **8.** (În sintagma) *Var stins* = pastă vâscoasă, albă, obținută

prin reacția dintre piatra-de-var arsă și apă (cu numeroase utilizări în construcții). — V. **stinge.**

STIPÉLĂ, *stipele,* s.f. Fiecare dintre cele două frunzișoare situate la baza pețiolului sau a limbului frunzelor, care protejează mugurii axilari. — Din fr. **stipelle.**

STIPENDIÁ, *stipendiez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A subvenționa, a finanța, a avea în slujba sa (o persoană, un grup etc.) ✦ A ajuta pe cineva cu bani. [Pr.: *-di-a*] — Din fr. **stipendier,** lat. **stipendiari.**

STIPENDÍST, -Ă, *stipendiști, -ste,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care beneficia de un stipendiu. — Din germ. **Stipendist.**

STIPÉNDIU, *stipendii*, s.n. (Înv.) Ajutor în bani acordat unui elev sau unui student sărac, bursă; *p. gener.* subvenție. — Din germ. **Stipendium,** lat. **stipendium.**

STÍPLEX s.n. (Chim.) Plexiglas. — **Sti**[clă] + **plex**[iglas].

STIPULÁ, *stipulez,* vb. I. Tranz. (Jur.) A introduce, a prevedea, a specifica o clauză într-un act, într-un contract. — Din fr. **stipuler,** lat. **stipulare.**

STIPULÁȚIE, *stipulații,* s.f. (Jur.) Prevedere, clauză menționată într-un act sau într-un contract. — Din fr. **stipulation,** lat. **stipulatio.**

STÍRAX s.m. Gen de arbori din regiunile tropicale, cuprinzând mai multe specii, dintre care una *(Styrax bensoin)* dă rășina numită smirnă, iar alta *(Styrax officinalis)* dă storaxul; arbore din acest gen. — Din sf. **styrax.**

STIRÉN, *stireni,* s.m. Hidrocarbură aromatică nesaturată cu aspect de lichid incolor, transparent, cu gust dulce, folosită la fabricarea polistirenului, a cauciucului sintetic etc. — Din fr. **styrène.**

STIRIGOÁIE, *stirigoi,* s.f. Nume dat la două plante erbacee otrăvitoare din familia liliaceelor, dintre care una cu flori albe *(Veratrum album)*, iar cealaltă cu flori de culoare purpuriu-închis, dispuse în raceme *(Veratrum nigrum)*. [Var.: **știrigoáie** s.f.] — Et. nec.

STÍRPE, *stirpe,* s.f. (Livr.) Neam, familie; origine. — Din lat. **stirps, -is,** it. **stirpe.**

STIVÁ, *stivez,* vb. I. Tranz. (Rar) A stivui. — Din **stivă.**

STIVÁJ, *stivaje,* s.n. (Mod de) așezare a mărfurilor (în stive) în magazia unei nave. — Din it. **stivaggio.**

STIVÁRE, *stivări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a stiva* și rezultatul ei; stivuire. — V. **stiva.**

STIVATÓR, *stivatori,* s.m. (Rar) Stivuitor. — **Stiva** + suf. *-itor.*

STÍVĂ, *stive,* s.f. Mulțime de obiecte de același fel (și cu aceleași dimensiuni), așezate ordonat unele peste altele, pentru a forma o grămadă; grămadă de obiecte astfel formată. — Din ngr. **stivás.**

STIVUÍ, *stivuiesc,* vb. IV. Tranz. A aranja în stive obiecte de același fel, a face stive; a stiva. — **Stivă** + suf. *-ui.*

STIVUÍRE, *stivuiri,* s.f. Acțiune de *a stivui;* stivare. — V. **stivui.**

STIVUITÓR, -OÁRE, *stivuitori, -oare,* s.m. și f. Muncitor care se ocupă cu stivuirea; stivator. [Pr.: *-vu-i-*] — **Stivui** + suf. *-tor.*

STOÁRCE, *storc,* vb. III. Tranz. **1.** A presa, a strânge un lucru pentru a scoate (o parte din) lichidul pe care îl conține; *spec.* a răsuci în sens contrar capetele unui material textil pentru a face să iasă o parte din lichidul cu care este îmbibat. ✧ Expr. *A stoarce* (pe cineva) *de puteri* (sau *de vlagă)* = a face (pe cineva) să-și epuizeze puterile; a slei, a secătui, a istovi de puteri. (Fam.) *A-și stoarce creierii* = a se gândi profund, a se frământa pentru a găsi o soluție. **2.** A scoate, a extrage lichidul, sucul care îmbibă un lucru. ✧ Expr. *A stoarce lacrimi* = a face pe cineva să plângă. **3.** Fig. A obține un profit, a lua un bun prin constrângere sau viclenie; a smulge. **4.** Fig. A obține ceva cu mare efort. [Perf. s. *storsei*, part. *stors*] — Lat. **extorquere.**

STOÁRCERE, *stoarceri,* s.f. Acțiunea de *a stoarce*; stors[1]. — V. **stoarce.**

STOBÓR, (**1**) *stobori,* s.m., (**2**) *stoboruri*, s.n. **1.** S.m. (Înv. și reg.) Fiecare dintre parii sau dintre scândurile înguste (cu vârful ascuțit) din care se fac gardurile; ulucă. **2.** S.n. (Înv. și pop.) Împrejmuire de uluci; gard, zăplaz. — Din bg., sb. **stobor.**

STOBORÎ́, *stoborăsc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A împrejmui un loc cu gard. — Din **stobor.**

STOBORẤT, -Ă, *stoborâți, -te,* adj. (Reg.) Împrejmuit cu gard. ✦ (Despre fântâni) Cu ghizduri. — V. **stoborî.**

STOC, *stocuri,* s.n. Cantitate de bunuri (materii prime, materiale etc.) existente, la un moment dat, ca rezervă în depozitul unui magazin, al unei întreprinderi, într-o piață în vederea asigurării continuității producției sau a desfacerii. — Din fr., engl. **stock.**

STOCÁ, *stochez*, vb. I. Tranz. A depozita un bun în stoc, a crea un stoc. — Din fr. **stocker.**

STOCÁJ, *stocaje,* s.n. Stocare. — Din fr. **stockage.**

STOCÁRE, *stocări,* s.f. Acțiunea de *a stoca;* depozitare de bunuri; stocaj. — V. **stoca.**

STOCÁSTIC, -Ă, *stocastici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre fenomene) Care se produce întâmplător, care este legat de hazard. **2.** S.f. (Mat.) Aplicare a calculului probabilităților la rezultatele obținute prin statistică. [Var.: **stohástic, -ă** adj., s.f.] —Din fr. **stochastique.**

STÓCHER, *stochere,* s.n. (Tehn.) Dispozitiv de încărcare automată a combustibilului solid în focarul locomotivei cu aburi. — Din germ. **Stoker.**

STOCÍ, *stocesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) goli de lichidul pe care îl conține. — Din sl. **istočiti.**

STOCÍT, -Ă, *stociți, -te,* adj. (Reg.; despre organe ale corpului omenesc) Care s-a golit de lichidul pe care îl conține; *fig.* stors de vlagă, secătuit, sleit. — V. **stoci.**

STOECHIOMÉTRIC adj. v. **stoichiometric.**

STOECHIOMETRÍE s.f. v. **stoichiometrie.**

STOFĂ, (**2**) *stofe,* s.f. **1.** Țesătură de lână sau de fibre sintetice, mai groasă decât pânza, folosită pentru confecționarea îmbrăcămintei, pentru tapisarea mobilei etc. ✦ Fig. (Cu determinări introduse prin prep. „de") Predispoziție, aptitudine, talent. ✧ Expr. *A avea stofă* = a avea calități deosebite (într-un anumit domeniu). **2.** Sortiment sau bucată de stofă (**1**). [Var.: **ștófă** s.f.] — Din germ. **Stoff,** it. **stoffa.**

STOG, *stoguri,* s.n. Grămadă mare de fân, de snopi de grâu (sau de alte paioase), așezată în formă cilindrică și terminată printr-un vârf conic. — Din sl. **stogŭ.**

STÓGOȘ, -Ă, *stogoși, -e,* adj. (Reg.) (Despre oi) Care aparține unei varietăți rezultate din încrucișarea oilor țigaie și țurcană; (despre lână) care provine de la astfel de oi; cu firul lung, gros și drept. — Et. nec.

STOGOȘÁT, -Ă, *stogoșați, -te,* adj. (Reg.) **1.** (Despre oi sau despre lâna lor) Stogoș. **2.** Fig. (Despre căciuli) De formă țuguiată și cu vârful răsfrânt. — **Stogoș** + suf. *-at.*

STOGUȘÓR, *stogușoare,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *stog.* — **Stog** + suf. *-ușor.*

STOHÁSTIC, -Ă adj., s.f. v. **stocastic.**

STÓIC, -Ă, *stoici, -ce,* adj., s.m. și f. **I.** Adj. **1.** Care aparține stoicismului (**1**), privitor la stoicism. **2.** Ferm, curajos, neclintit (în fața vicisitudinilor vieții). **II.** S.m. și f. **1.** Adept al stoicismului (**1**). **2.** Om ferm, curajos, neclintit, plin de tărie sufletească (în fața vicisitudinilor vieții). — Din fr. **stoïque,** lat. **stoicus.**

STOICHIOMÉTRIC, -Ă, *stoichiometrici, -ce,* adj. Care aparține stoichiometriei, privitor la stoichiometrie. [Pr.: *-chi-o-.* — Var.: **stoechiométric, -ă** adj.] — Din fr. **stoechiométrique.**

STOICHIOMETRÍE s.f. Ramură a chimiei care studiază raporturile cantitative dintre elemente, în combinații sau în reacții. [Pr.: *-chi-o-*. — Var.: **stoechiometríe** s.f.] — Din fr. **stoechiométrie.**

STOICÍSM s.n. **1.** Curent filosofic în Grecia și Roma antică, care în domeniul eticii susținea că înțelepții trebuie să se conducă numai după rațiune, renunțând la plăceri și făcând față cu fermitate încercărilor vieții. **2.** Tărie, fermitate morală în încercările vieții. [Pr.: *sto-i-*] — Din fr. **stoïcisme.**

STOKES, *stokes,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a viscozității cinematice. [Pr.: *stăŭcs*] — Din fr., engl. **stokes.**

STOL, *stoluri,* s.n. **1.** Grup (mare) de păsări zburătoare de același fel. **2.** Grup (mare) de ființe omenești; pâlc, ceată. ✦ Spec. (Înv.) Coloană de soldați; grosul unei armate. ✦ (Rar) Mulțime, grămadă de lucruri de același fel. **3.** (Reg.) Mănunchi, buchet. — Din ngr. **stólos** „flotă".

STÓLĂ, *stole,* s.f. **1.** Rochie largă și lungă până în pământ, care se strângea pe corp cu două cordoane, unul pe sub sâni, altul deasupra șoldurilor, purtată de matroanele romane. **2.** Orar[1] pe care îl poartă preoții catolici în timpul oficierii serviciului religios. — Din it., fr., lat. **stola.**

STOLÉR, *stoleri,* s.m. (Reg.) Tâmplar, dulgher. — Din ucr. **stoljar.**

STOLERÍE s.f. (Reg.) Tâmplărie, dulgherie. — **Stoler** + suf. *-ie.*

STOLIȘÓR, *stolișoare,* s.n. Diminutiv al lui *stol.* — **Stol** + suf. *-ișor.*

STÓLNĂ, *stolne,* s.f. Excavație orizontală sau puțin înclinată într-o mină, având ieșire directă la suprafața solului. — Et. nec.

STÓLNIC, *stolnici,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Dregător care purta grija mesei domnești, fiind șeful bucătarilor, al pescarilor și al grădinarilor. ✦ Șef bucătar boieresc. **2.** (Pop.) Persoană care conduce nunta și servește nuntașii la masă. — Din sl. **stolĭnikŭ.**

STOLNICEÁSĂ, *stolnicese,* s.f. **1.** Soție de stolnic (**1**). **2.** (Pop.) Femeie care servește nuntașii la masă. — **Stolnic** + suf. *-easă.*

STOLNICÉL, *stolnicei,* s.m. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Dregător domnesc, subaltern al stolnicului, care strângea dijma din pește. — **Stolnic** + suf. *-el.*

STOLNICÍE, *stolnicii,* s.f. Slujba, funcția stolnicului (**1**), calitatea de stolnic; perioadă în care cineva deținea această slujbă. — **Stolnic** + suf. *-ie.*

STOLÓN, *stoloni,* s.m. Tulpină sau ramură târâtoare care, în contact cu pământul, formează rădăcini la noduri și dă naștere unei plante noi. — Din fr. **stolon.**

STOLONIFÉR, -Ă, *stoloniferi, -e,* adj. (Despre plante) Care are, produce stoloni, bogat în stoloni. — Din fr. **stolonifère.**

STOMÁC, *stomacuri,* s.n. Parte a aparatului digestiv, la om și la animalele superioare, în formă de pungă, situată între esofag și duoden, în care se face digestia alimentelor; foale. ✧ Expr. (Fam.) *A nu avea* (pe cineva) *la stomac* = a nu putea suferi (pe cineva). (Fam.) *A-și pune stomacul la cale* = a-și potoli foamea, a mânca. [Var.: (înv.) **stomáh** s.n.] — Din sl. **stomahŭ.**

STOMACÁL, -Ă, *stomacali, -e,* adj. Care privește stomacul, care aparține stomacului, de stomac. — Din fr. **stomacal.**

STOMÁH s.n. v. **stomac.**

STOMÁTĂ, *stomate,* s.f. Formație epidermică vegetală alcătuită din două celule între care se află o deschidere, servind la schimbul de gaze dintre plantă și mediu și la eliminarea apei din plantă. — Din fr. **stomate.**

STOMATÍTĂ, *stomatite,* s.f. Boală care constă în inflamația mucoasei cavității bucale. — Din fr. **stomatite.**

STOMATOLÓG, -Ă, *stomatologi, -ge*, s.m. și f. (Rar la f.) Medic specialist în stomatologie. ✧ (Adjectival) *Medic stomatolog.* — Din fr. **stomatologue.**

STOMATOLÓGIC, -Ă, *stomatologici, -ce,* adj. Care se referă la stomatologie, care aparține stomatologiei. — Din fr. **stomatologique.**

STOMATOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care studiază anatomia, fiziologia și patologia cavității bucale și a dinților. — Din fr. **stomatologie.**

STOMATOSCÓP, *stomatoscoape,* s.n. (Med.) Instrument pentru examinarea (mucoasei) cavității bucale. — Din fr. **stomatoscope.**

STOMATOSCOPÍE, *stomatoscopii,* s.f. (Med.) Examinare a mucoasei cavității bucale cu ajutorul stomatoscopului. — Din fr. **stomatoscopie.**

STOP interj., (**2, 3**), *stopuri* s.n. **1.** Interj. Stai! Oprește! ✦ (În telegrame, ca termen convențional pentru a marca sfârșitul unei fraze) Punct! **2.** S.n. Oprire bruscă a mingii, a pucului la unele jocuri sportive. **3.** S.n. Semafor care reglează circulația la intersecția străzilor; lampă de semnalizare cu lumină roșie-portocalie, montată în spatele unui autovehicul, care indică frânarea acestuia. **4.** S.n. (Cin.; în compusele) *Stop-cadru* = efect folosit în cinematografie și televiziune, constând în oprirea mișcării și menținerea unei imagini staționare, după care se reia mișcarea, din faza la care a fost oprită. *Stop-camera* = procedeu de filmare combinată care constă în oprirea bruscă a aparatului de filmare și a personajelor din cadru, în efecturea unor modificări scenice și reluarea filmării. — Din fr., engl. **stop.**

STOPÁ[1], *stopez,* vb. I. Intranz. (Despre vehicule) A se opri. ✦ Tranz. A opri din mers un vehicul. — Din fr. **stopper.**

STOPÁ[2], *stopez,* vb. I. Tranz. A repara o țesătură rărită sau ruptă, imitând modelul țesăturii, astfel încât să nu se mai distingă locul reparat. — Din fr. **stopper.**

STOPÁJ, *stopaje,* s.n. (Rar) Faptul de a stopa[2]. — Din fr. **stoppage.**

STOPÁRE[1], *stopări,* s.f. Faptul de *a stopa[1];* stopat[1]. — V. **stopa[1].**

STOPÁRE[2], *stopări,* s.f. Acțiunea de *a stopa[2];* stopat[2]. — V. **stopa[2].**

STOPÁT[1] s.n. Faptul de *a stopa[2];* stopare[2]. — V. **stopa[2].**

STOPÁT[2], -Ă, *stopați, -te,* adj. (Despre țesături rupte sau rărite) Reparat prin țesere fină. — V. **stopa[2].**

STÓPER, (**1**) *stoperi,* s.m., (**2**) *stopere,* s.n. **1.** S.m. Fundaș situat în centrul liniei de apărare a unei echipe de fotbal. **2.** S.n. (Ind. extractivă) Perforator (cu acțiune pneumatică) utilizat pentru forarea de jos în sus a găurilor verticale. — Din engl. **stopper.**

STOR, *storuri,* s.n. Perdea de țesătură, de împletitură sau din stinghii subțiri, orizontale, paralele și mobile, care se poate lăsa și ridica cu ajutorul unui resort ori cu o sfoară trecută prin verigi, montată la ferestre pentru a feri interiorul unei încăperi de razele Soarelui. — Din fr. **store.**

STÓRAX s.n. Rășină mirositoare extrasă din sucul stiraxului, folosită în parfumerie și în medicină. — Din fr., lat. **storax.**

STORCĂTOÁRE s.f. v. **storcător.**

STORCĂTÓR, *storcătoare,* s.n. Aparat de stors sau de tescuit. [Var.: **storcătoáre** s.f.] — **Stoarce** + suf. *-tor.*

STORCÍ, *storcesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A stoarce (**1**). **2.** A strivi. — Din **stoarce.**

STORCÍT, -Ă, *storciți, -te,* adj. (Reg.) **1.** Stors[2]. **2.** Strivit. — V. **storci.**

STORCITÓR, -OÁRE, *storcitori, -oare,* adj. (Reg., adesea substantivat) Care stoarce, care servește la stors. — **Storci** + suf. *-tor.*

STORNÁ, *stornez,* vb. I. Tranz. A rectifica o înregistrare contabilă greșit făcută în cartea sau în jurnalul de contabilitate al unei întreprinderi, prin adăugarea sau scăderea unei sume echivalentă cu cea greșită. — Din it. **stornare.**

STORNÁRE, *stornări,* s.f. Acțiunea de *a storna* și rezultatul ei; storno. — V. **storna.**

STÓRNO s.n. Stornare; (concr.) sumă stornată. — Cuv. it.

STORS[1] s.n. Stoarcere. ✦ Timpul când se stoarce mustul. — V. **stoarce.**

STORS[2], STOÁRSĂ, *storși, stoarse,* adj. Din care s-a scos lichidul prin strângere, presare etc.; storcit. ✦ Fig. Secătuit; epuizat, extrem de obosit. — V. **stoarce.**

STÓRY, *story-uri,* s.n. (Englezism) Povestire, istorisire (ecranizată). — Cuv. engl.

STOS, *stosuri,* s.n. Numele unui joc de cărți. — Din pol. **sztos,** germ. **Stoss.**

STOSIȘÓR, *stosișoare,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *stos.* — **Stos** + suf. *-ișor.*

STOVAÍNĂ s.f. Pulbere cristalină, albă, amară, utilizată ca anestezic local. — Din fr. **stovaïne.**

STRÁBIC, -Ă, *strabici, -ce*, adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de strabism. — Din fr. **strabique.**

STRABÍSM s.n. Anomalie care constă în lipsa de paralelism a axelor globilor oculari, având drept urmare privirea crucișă. — Din fr. **strabisme.**

STRABOMÉTRU, *strabometre,* s.n. Instrument cu care se măsoară gradul de deviație de la orientarea normală a ochilor afectați de strabism. — Din fr. **strabomètre.**

STRABOTOMÍE, *strabotomii,* s.f. Operație făcută la mușchiul ochiului pentru a corecta strabismul. — Din fr. **strabotomie.**

STRÁCHINĂ, *străchini,* s.f. Vas de lut ars, de ceramică etc., ușor adâncit, întrebuințat la țară în loc de farfurie; blid. ✦ Cantitate de mâncare cuprinsă într-un astfel de vas. — Din ngr. **ostrákinos.**

STRADÁL, -Ă, *stradali, -e,* adj. Care aparține străzii, privitor la stradă, la drumuri. — Din it. **stradale.**

STRÁDĂ, *străzi,* s.f. **1.** Drum (pavat sau asfaltat) în interiorul unei localități, de-a lungul căruia se înșiră, de o parte și de alta, trotuarele și casele. ✧ Expr. *Omul de pe stradă* = un anonim, o persoană oarecare (reprezentând opinia publică). *A arunca* (pe cineva) *în stradă* = a da (pe cineva) afară din casă; *p. ext.* a lua (cuiva) tot ce are, a sărăci. **2.** Locuitorii unei străzi (**1**). [Pl. și: (înv.) *strade*] — Din ngr. **stráta, it. strada.**

STRADÉLĂ, *stradele,* s.f. (Rar) Străduță. — Din it. **stradella.**

STRADIVÁRIUS s.n. Vioară, violă sau violoncel fabricate de Antonio Stradivarius. [Pr.: *-ri-us*] — Din fr. **stradivarius.**

STRAFÍDĂ s.f. v. **stafidă.**

STRAI[1], *straie,* s.n. (Pop.) Haină, îmbrăcăminte, veșmânt. — Et. nec.

STRAI[2], *straiuri,* s.n. Parâmă de oțel sau de cânepă care susține un arbore de navă, împiedicându-l să se încline spre pupă. — Din it. **straglio.**

STRÁIȚĂ, *straițe,* s.f. (Reg.) Traistă. — Cf. alb. s t r a j c ë.

STRÁJĂ, *străji,* s.f. **1.** Pază, apărare, scut. ✧ Loc. vb. *A face* (sau *a ține) strajă* sau *a fi* (ori *a sta, a se pune) de strajă* = a străjui, a păzi. ✧ Expr. *A-și pune strajă gurii* (sau, rar, *ochilor)* = a-și înfrâna dorința de a vorbi (sau de a privi). ✦ Loc unde stă un paznic; post de veghe. ✦ Cetățuie (situată la oarecare înălțime) în care se adăposteau în trecut străjerii. ✦ (Înv.) Fiecare dintre cele patru unități de timp în care se împărțea noaptea (potrivit cu schimbarea străjerilor); interval de timp cât făcea de gardă un ostaș. **2.** (Azi rar) Paznic, străjer, santinelă. ✦ Gardă, escortă. **3.** (În sintagma) *Foaie de strajă* = prima foaie a unei cărți, înaintea paginii de titlu. **4.** Fiecare dintre cei patru stâlpi de la colțurile unei case de bârne. **5.** Apărătoare la mânerul unei săbii. **6.** (În mistica ortodoxă) Vamă prin care trece sufletul mortului, înainte de a ajunge în fața judecății. **7.** Sfoară sau funie folosită la diferite instrumente de prins pește. [Var.: (reg.) **streájă** s.f.] — Din sl. **straža.**

STRÁMĂ, *strame*, s.f. (Înv. și reg.) Fir destrămat dintr-o țesătură; destrămătură, strămătură. — Et. nec. Cf. d e s t r ă m a.

STRÁNĂ, *strane,* s.f. **1.** Fiecare dintre scaunele așezate, în Biserica ortodoxă, la dreapta și la stânga iconostasului, de-a lungul pereților naosului, pe care stau în timpul slujbei credincioșii. **2.** Parte destinată cântăreților într-o biserică, unde se află de obicei și un pupitru pentru cărți. — Din sl. **strana.**

STRANGALÍE s.f. v. **străgălie.**

STRANGULÁ, *strangulez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) omorî prin sugrumare; a (se) sugruma, a (se) gâtui. **2.** Tranz. A înăbuși, a sufoca. **3.** Tranz. A micșora lățimea secțiunii de curgere a unui fluid într-o conductă, pe cursul unei ape etc. [Var.: **ștrangulá** vb. I] — Din lat. **strangulare.**

STRANGULÁRE, *strangulări,* s.f. Acțiunea de *a (se) strangula* și rezultatul ei; strangulație. ✦ (Med.; pop.) Ocluzie intestinală. [Var.: **ștranguláre** s.f.] — V. **strangula.**

STRANGULÁT, -Ă, *strangulați, -te,* adj. Mort prin strangulare; gâtuit. ✧ *Hernie strangulată* = hernie provocată de ieșirea unei porțiuni de intestin prin orificiul său și de răsucirea ei. [Var.: **ștrangulát, -ă** adj.] — V. **strangula.**

STRANGULÁȚIE, *strangulații,* s.f. Strangulare. — Din fr. **strangulation,** lat. **strangulatio.**

STRÁNIU, -IE, *stranii,* adj. (Adesea adverbial) Care iese din comun, care șochează prin aspect, manifestări etc.; neobișnuit, ciudat, bizar. — Din it. **stranio.** Cf. it. s t r a n o.

STRAPÁȚ, *strapațuri,* s.n. (Reg.) Arșiță. — Cf. germ. S t r a p a z e „muncă grea, oboseală".

STRAPAZÁN, *strapazane,* s.n. (Reg.) Cui (de lemn) fixat pe marginea bărcii, de care se leagă vâsla cu ajutorul unei curelușe; ujbă. — Cf. tc. t r a b z a n.

STRAPONTÍN s.n. v. **strapontină.**

STRAPONTÍNĂ, *strapontine,* s.f. Scaun rabatabil fără spătar, fixat de un perete sau de alt scaun alăturat, folosit într-o sală de spectacole, pe culoarul unui tren, în trăsură, în autobuz etc. [Var.: **strapontín** s.n.] — Din fr. **strapontin.**

STRAS, *strasuri,* s.n. Sticlă de diferite forme folosită ca imitație de pietre prețioase pentru podoabe; obiect de podoabă făcut din asemenea bucăți de sticlă. [Var.: **ștras** s.n.] — Din fr. **strass,** germ. **Strass.**

STRÁȘINĂ s.n. v. **streașină.**

STRÁȘNIC, -Ă, *strașnici, -ce,* adj., adv., s.m. **I.** Adj. (Exprimă ideea de superlativ) **1.** Foarte bun, minunat; foarte mare; foarte puternic; extraordinar, nemaipomenit. **2.** Îngrozitor, înfiorător, puternic; extraordinar, nemaipomenit. ✦ Foarte sever, foarte aspru. **II.** Adv. **1.** (Foarte) tare, (foarte) mult, teribil. **2.** (Legat de un adj. prin prep. „de", exprimă ideea de superlativ) Foarte, extraordinar, nespus. **III.** S.m. Specie de ferigă din regiunea montană *(Asplenium trichomanes)*. — Din sl. **strašĭnŭ.**

STRAT, *straturi,* s.n. **1.** Material, substanță repartizată relativ uniform pe o suprafață de altă natură (pentru a o acoperi) sau între alte două suprafețe de altă natură (pentru a le despărți). **2.** Fâșie compactă dintr-o materie, aflată în interiorul unei mase de natură diferită. **3.** Depozit de roci sedimentare sau metamorfice cu o compoziție relativ omogenă, care se găsește, sub forma unei pânze, între alte depozite. **4.** Influență externă exercitată asupra unei limbi date. **5.** Fig. Parte dintr-o clasă socială; categorie, pătură socială. **6.** Fâșie de pământ, cu cărări pe margini, pe care se seamănă legume sau flori; fâșia de pământ împreună cu vegetația respectivă. **7.** (Pop.) Culcuș, așternut pentru animale. **8.** (Pop.) Pat, așternut pentru oameni. **9.** Nume dat părții de jos pe care se reazemă unele obiecte sau unelte; postament. **10.** Patul puștii. [Pl.: (**3**) *strate*] — Lat. **stratum.**

STRATAGÉMĂ, *stratageme,* s.f. **1.** Procedeu întrebuințat în război pentru a înșela și a surprinde pe inamic. **2.** Șiretlic, vicleșug, tertip. — Din fr. **stratagème.**

STRATÉG, *strategi,* s.m. **1.** (În Grecia antică) Comandant militar al unui polis; fiecare dintre cei zece magistrați supremi ai Atenei, aleși pe o durată de un an. **2.** Comandant de oști, bun cunoscător al strategiei. — Din fr. **stratège,** lat. **strategus.**

STRATÉGIC, -Ă, *strategici, -ce,* adj. Care ține de strategie, privitor la strategie. ✧ *Hartă strategică* = hartă militară utilizată în conducerea războiului. ✦ (Despre locuri, drumuri, poziții) Care are însemnătate pentru acțiunile militare de război; care favorizează desfășurarea operațiilor militare. ✦ Foarte important, esențial din punctul de vedere al strategiei (**2**). ✦ Potrivit, oportun (într-o împrejurare dată). — Din fr. **stratégique.**

STRATEGÍE s.f. **1.** Parte componentă a artei militare, care se ocupă cu problemele pregătirii, planificării și ducerii războiului și operațiilor militare. **2.** (În sintagma) *Strategie economică* = stabilirea obiectivelor și planificarea cursului acțiunilor de urmat atât la nivel microeconomic, cât și la nivel macroeconomic. — Din fr. **stratégie.**

STRATIFICÁ, *stratífic,* vb. I. Refl. și tranz. A (se) așeza, a (se) depune în mai multe straturi; a căpăta sau a da forma unor straturi suprapuse. — Din fr. **stratifier,** lat. **stratificare.**

STRATIFICÁRE, *stratificări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) stratifica* și rezultatul ei; stratificație. ✦ Formație geologică sedimentară alcătuită din mai multe strate suprapuse. **2.** Așezare a semințelor de pomi fructiferi și a butașilor în straturi de pământ care alternează cu straturi de nisip, de rumeguș, de turbă, pentru a asigura o bună păstrare sau a favoriza și a stimula germinarea sau înrădăcinarea. — V. **stratifica.**

STRATIFICÁT, -Ă, *stratificați, -te,* adj. Așezat în straturi, format din straturi. — V. **stratifica.**

STRATIFICÁȚIE, *stratificații,* s.f. Stratificare. — Din fr. **stratification.**

STRATIGRÁFIC, -Ă, *stratigrafici, -ce,* adj. Care aparține stratigrafiei, privitor la stratigrafie. — Din fr. **stratigraphique.**

STRATIGRAFÍE s.f. Ramură a geologiei care studiază formațiunile geologice ale scoarței terestre, pentru a determina vârsta și succesiunea lor. — Din fr. **stratigraphie.**

STRATOCÚMULUS s.m. Formație de nori situată la altitudini relativ joase, având aspectul unor valuri. — Din fr. **strato-cumulus.**

STRATOSFÉRĂ s.f. Parte a atmosferei (situată între troposferă și ionosferă) unde predomină deplasările orizontale ale aerului. — Din fr. **stratosphère.**

STRATOSFÉRIC, -Ă, *stratosferici, -ce,* adj. Care aparține stratosferei, privitor la stratosferă. — Din fr. **stratosphérique.**

STRATOSTÁT, *stratostate,* s.n. Aerostat cu o nacelă ermetic închisă și special utilată pentru zborurile în stratosferă. — Din fr. **stratostat.**

STRÁTUS s.m. Nori de forma unui strat orizontal, uniform și continuu, de culoare cenușie, asemănători cu ceața, situați la înălțimi joase și care produc burniță și zăpadă grăunțoasă. — Din fr., lat. **stratus.**

STRÁȚĂ, *strațe,* s.f. Registru în care se înscriu toate operațiile economice ale unei întreprinderi, într-o formă nesistematizată din punct de vedere contabil. — Din germ. **Strazze.**

STRĂBÁTE, *străbát,* vb. III. **1.** Tranz. și intranz. A trece printr-un corp, a pătrunde prin…, a traversa, a răzbi. **2.** Tranz. A trece pe o suprafață în diferite sensuri, pe toată întinderea ei, de la un capăt la altul; a parcurge, a cutreiera, a traversa. **3.** Intranz. A trece pe undeva cu greu, învingând obstacole; a răzbate. ✦ A ajunge la… ✦ Fig. A izbuti, a reuși. — Pref. *stră-* + **bate.**

STRĂBÁTERE, *străbateri,* s.f. Acțiunea de *a străbate* și rezultatul ei. — V. **străbate.**

STRĂBĂTĂTÓR, -OÁRE, *străbătători, -oare,* adj. **1.** Care străbate sau care pătrunde prin ceva. ✦ Fig. Care învinge cu ușurință piedicile; răzbătător. **2.** Care cutreieră, care parcurge un loc, o suprafață. — **Străbate** + suf. *-ător.*

STRĂBĂTÚT, -Ă, *străbătuți, -te,* adj. **1.** Care a fost pătruns, prin care a trecut ceva. **2.** Care a fost parcurs. — V. **străbate.**

STRĂBÚN, -Ă, *străbuni, -e,* adj. s.m. și f. **1.** Adj. Strămoșesc; străvechi. **2.** S.m. și f. Străbunic (**1**). ✦ Răzbunic, strămoș (**2**). **3.** S.m. și f. Strămoș (**1**). — Pref. *stră-* + **bun.**

STRĂBUNÉSC, -EÁSCĂ, *străbunești,* adj. (Înv.) Strămoșesc; străvechi. — **Străbun** + suf. *-esc.*

STRĂBUNÍC, -Ă, *străbunici, -ce,* s.m. și f. **1.** Tatăl ori mama bunicului sau al bunicii, în raport cu strănepoții lor; străbun (**2**). **2.** Strămoș (**1**). — Pref. *stră-* + **bunic.**

STRĂCHINÁR, *străchinari,* s.m. Meseriaș care face străchini. — **Strachină** + suf. *-ar.*

STRĂCHINOÁIE, *străchinoaie,* s.f. (Pop.) Augmentativ al lui *strachină*. [Pr.: *-noa-ie*] — **Strachină** + suf. *-oaie*.

STRĂCHINÚȚĂ, *străchinuțe,* s.f. Diminutiv al lui *strachină*; străchioară. — **Strachină** + suf. *-uță.*

STRĂCHIOÁRĂ, *străchioare,* s.f. (Pop.) Străchinuță. [Pr. *-chi-oa-*] — **Strachină** + suf. *-ioară.*

STRĂDÁLNIC, -Ă, *strădalnici, -ce,* adj. (Înv. și reg.) Harnic, sârguincios. — Din sb. **stradalnik.**

STRĂDÁNIE, *strădanii,* s.f. (Înv.) Silință, efort depus de cineva pentru a realiza ceva; străduință, străduială. — Din sl. **stradanije.**

STRĂDUÍ, *străduiesc,* vb. IV. Refl. A depune multe eforturi ca să realizeze ceva; a se sili, a se căzni. [Prez. ind. și: *strắdui*] — Din sl. **stradati.**

STRĂDUIÁLĂ, *străduieli,* s.f. (Rar) Strădanie. — **Strădui** + suf. *-eală.*

STRĂDUÍNȚĂ, *străduințe,* s.f. Strădanie. — **Strădui** + suf. *-ință.*

STRĂDUÍRE, *străduiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a se strădui* și rezultatul ei. — V. **strădui.**

STRĂDUITÓR, -OÁRE, *străduitori, -oare,* adj. (Rar) Care se străduiește, care își dă toată osteneala să realizeze ceva; sârguincios, silitor, harnic. [Pr.: *-du-i-*] — **Strădui** + suf. *-tor.*

STRĂDÚȚĂ, *străduțe,* s.f. Diminutiv al lui *stradă;* stradelă. — **Stradă** + suf. *-uță.*

STRĂFULGERÁ, pers. 3 *străfúlgeră,* vb. I. **1.** Intranz. A luci, a sclipi (ca un fulger). **2.** Intranz. Fig. (Despre un gând, o idee) A-i veni cuiva pe neașteptate sau a-i trece deodată (ca un fulger) prin minte. **3.** Tranz. A lovi pe cineva sau ceva pe neașteptate. **4.** Tranz. Fig. A străbate cu mare iuțeală. — Pref. *stră-* + **fulgera.**

STRĂFULGERÁRE, *străfulgerări,* s.f. Faptul de *a străfulgera.* — V. **străfulgera.**

STRĂFÚND, *străfunduri,* s.n. Loc, punct situat la mare adâncime, în interior; adânc. — Pref. *stră-* + **fund.**

STRĂGĂLÍE, *străgălii,* s.f. (Pop.) **1.** Disc de oțel găurit care se montează pe osia roții unui car, pentru a împiedica frecarea roții. **2.** (La pl.) Podoabe, elemente decorative adăugate la hamuri. [Var.: **strangalíe** s.f.] — Din ngr. **strangaliá.**

STRĂÍN, -Ă, *străini, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care face parte din populația altei țări decât aceea în care se află sau trăiește; (om, ființă) care este originară din altă regiune, localitate etc. decât aceea în care se află sau locuiește, trăiește. ✦ (Persoană) care aparține unei naționalități ce nu formează, în cadrul unui stat, o minoritate națională. **2.** Adj. (Despre țări, locuri) Care este altul decât cel de origine al cuiva. ✦ Care aparține sau este propriu altui popor decât cel al persoanei despre care este vorba. **3.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care nu se află în relații apropiate (de rudenie sau de prietenie) cu cineva; *p. ext.* (om) care este sau se simte stingher. ✧ Loc. adv. *Prin* (sau *printre, în) străini* = departe de casă, între oameni necunoscuți, neprietenoși. ✦ (Om) înstrăinat (sufletește), depărtat de… **4.** Adj. Care este în afară de preocupările sau de interesele cuiva. ✦ Care nu are nicio legătură, nicio contingență cu ceva, care este departe de ceva. **5.** Adj. (Despre obiecte) Care nu este proprietatea sa, care aparține altuia. **6.** Adj. Care este de altă natură, are alte particularități decât mediul în care se află. **7.** Adj. Neobișnuit; bizar. [Var.: (pop.) **streín, -ă** adj., s.m. și f.] — Et. nec.

STRĂINĂTÁTE, *străinătăți,* s.f. **1.** Țară, regiune situată dincolo de granițele propriei patrii. **2.** Mediu străin în care se află cineva, departe de familie și de cunoscuți. [Pr.: *stră-i-*. — Var.: (pop.) **streinătáte** s.f.] — **Străin** + suf. *-ătate.*

STRĂINÍSM, *străinisme,* s.n. (Rar) Element lexical de jargon. [Pr.: *stră-i-*] — **Străin** + suf. *-ism.*

STRĂJÁC, *străjace,* s.n. (Reg.) Saltea (de paie). — Din germ. **Strohsack.**

STRĂJÉR, -Ă, *străjeri, -e,* s.m., s.f. **1.** S.m. (În Evul Mediu, în Moldova) Persoană care avea obligația să păzească granițele (muntoase), în schimbul unor scutiri fiscale. ✦ P. gener. (Înv. și pop.) Paznic, strajă. **2.** S.m. și f. (Înv.) Tânăr care aparținea străjeriei. **3.** S.m. Construcție formată dintr-un grup de stâlpi de lemn, montată lângă piciorul unui pod de lemn, pentru a-l apăra de loviturile plutelor. [Var.: (înv.) **strejár** s.m.] — **Strajă** + suf. *-ar.*

STRĂJERÍE s.f. (Înv.) Organizație pentru tineret creată de regele Carol al II-lea, care a activat între 1937 și 1940. — **Străjer** + suf. *-ie.*

STRĂJUÍ, *străjuiesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A păzi, a apăra. **2.** Intranz. (Adesea fig.) A sta de strajă, a veghea. **3.** Tranz. Fig. A mărgini, a delimita ceva. [Var.: (reg.) **strejuí** vb. IV] — **Strajă** + suf. *-ui.*

STRĂJUÍRE, *străjuiri,* s.f. (Înv. și pop.) Faptul de *a străjui;* păzire, pază, veghe. ✦ Pândă. — V. **strajă.**

STRĂJUITÓR, -OÁRE, *străjuitori, -oare,* adj. (Rar) Care străjuiește, păzește, veghează. ✦ (Substantivat) Paznic, păzitor, străjer. [Pr.: *-ju-i-*] — **Străjui** + suf. *-tor.*

STRĂLÍMPEDE, *strălimpezi,* adj. (Rar) Foarte limpede, deosebit de clar. — Pref. *stră-* + **limpede.**

STRĂLÚC, *străluci,* s.m. Insectă din ordinul coleopterelor, de culoare verde sau roșcată, cu luciu metalic specific, cu aripile albastre-verzui, fin punctate *(Aromia moschata)*. — Din **străluci** (derivat regresiv).

STRĂLUCÍ, *strălucesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A luci puternic, a răspândi, a emite, a reflecta o lumină vie. ✦ A scânteia, a sclipi. ✦ P. anal. A părea că răspândește lumină datorită albeții, curățeniei. **2.** Fig. (Despre oameni) A se remarca, a se distinge în mod deosebit, a face o puternică impresie (prin calitățile sale). — Pref. *stră-* + **luci.**

STRĂLUCÍRE, *străluciri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a străluci* și rezultatul ei; intensitatea unei lumini vii. ✦ Lumină vie reflectată; scânteiere, sclipire; *spec.* iluminare produsă de un astru. ✦ (Fiz.) Mărime care caracterizează un izvor de lumină, egală cu raportul dintre intensitatea luminoasă a izvorului și proiecția ariei sale pe direcția de observație. **2.** Fig. Fast, splendoare, frumusețe. ✦ Mărire, glorie. — V. **străluci.**

STRĂLUCÍT, -Ă, *străluciți, -te,* adj. **1.** Care strălucește; strălucitor, lucitor, sclipitor. **2.** Fig. (Despre oameni) Distins, remarcabil prin însușirile spirituale. ✦ (Despre abstracte) Plin de glorie, de onoare; glorios. ✦ Fastuos, bogat, splendid. — V. **străluci.**

STRĂLUCITÓR, -OÁRE, *strălucitori, -oare,* adj. **1.** Care strălucește, care împrăștie lumină; strălucit, lucitor. **2.** (Despre ochi, privire, față) Plin de strălucire, expresiv, luminos. ✦ (Despre culori) Viu, violent. **3.** Fig. Fastuos, splendid. — **Străluci** + suf. *-tor.*

STRĂLUMINÁ, *străluminez,* vb. I. Intranz. și tranz. (Rar) A lumina puternic. — Pref. *stră-* + **lumina.**

STRĂLUMINÁRE, *străluminări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a strălumina;* lumină puternică. — V. **strălumina.**

STRĂMĂTÚRĂ, (**2**) *strămături,* s.f. (Înv. și pop.) **1.** Lână toarsă și vopsită în diferite culori folosită la țară la țesut, la cusut și la brodat. **2.** Sortiment de strămătură (**1**). **3.** Destrămătură, stramă. — Cf. s t r a m ă, d e s t r ă m ă t u r ă.

STRĂMÓȘ, -OÁȘĂ, *strămoși, -oașe,* s.m. și f. **1.** Persoană care a trăit cu câteva generații înaintea cuiva și din care descind membrii aceleiași familii; (la m. pl.) generații anterioare, înaintașii unui neam, unui popor care au trăit într-o epocă îndepărtată; străbun (**3**), străbunic (**2**). **2.** Străbunic (**1**). — Pref. *stră-* + **moș.**

STRĂMOȘÉSC, -EÁSCĂ, *strămoșești,* adj. Care aparține strămoșilor, privitor la strămoși; moștenit de la strămoși; ancestral, străvechi, străbun, străbunesc. — **Strămoș** + suf. *-esc.*

STRĂMOȘÉȘTE adv. Ca strămoșii, după obiceiul strămoșilor. — **Strămoș** + suf. *-ește.*

STRĂMURÁRE, *strămurări,* s.f. (Pop.) Băț ascuțit, nuia sau prăjină cu vârf de fier, cu care se îndeamnă vitele la mers; strămurariță. ✦ P. gener. Nuia lungă, subțire și flexibilă. [Var.: (reg.) **stremuráre** s.f.] — Lat. ***stimularia** (< *stimulus).*

STRĂMURÁRIȚĂ, *strămurarițe,* s.f. (Pop.) Strămutare. — **Strămurare** + suf. *-iță.*

STRĂMUTÁ, *strămút,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A (se) muta în alt loc, în altă parte; a(-și) schimba locul, sediul, locuința. ✧ Expr. (Refl.) *A se strămuta de aici* (sau *din viață)* = a muri. (Tranz.; fam.) *A strămuta* (cuiva) *fălcile* (sau *căpriorii)* = a lovi (pe cineva) cu putere în obraz. *A-și strămuta fălcile* = a căsca mult, tare. ✦ (Jur.) A dispune o strămutare. **2.** Tranz. (Înv.) A-și schimba gândurile, hotărârile, sentimentele; a reveni. **3.** Tranz. (Pop.) A preface, a transforma. — Lat. ***extramutare** *(= transmutare).*

STRĂMUTÁRE, *strămutări,* s.f. Acțiunea de *a (se) strămuta* și rezultatul ei. ✦ (Jur.) Trimitere a unui proces de la o instanță la alta de același grad sau de la un organ de urmărire penală la altul, prin dispoziția organului superior. — V. **strămuta.**

STRĂMUTÁT, -Ă, *strămutați, -te,* adj. Stabilit în altă parte (cu locuința sau cu sediul). — V. **strămuta.**

STRĂNEPÓT, -OÁTĂ, *strănepoți, -oate,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Copil al nepotului sau al nepoatei de fiu sau de fiică, considerat în raport cu străbunicii lui; copil al nepotului de frate sau de soră, considerat în raport cu părinții unchilor și mătușilor lui. **2.** S.m. pl. Urmași, descendenți. — Pref. *stră-* + **nepot.**

STRĂNÚT, *strănuturi,* s.n. Faptul de *a strănuta;* zgomot produs când cineva strănută. — Din **strănuta** (derivat regresiv).

STRĂNUTÁ, *strănút,* vb. I. Intranz. (Despre oameni și unele animale) A elimina cu zgomot, pe nas sau pe gură, aerul din plămâni, printr-o mișcare bruscă și involuntară a mușchilor expiratori. ✧ *Praf de strănutat* = substanță medicamentoasă iritantă, care provoacă strănutul. — Lat. **sternutare.**

STRĂNUTÁRE, *strănutări,* s.f. Acțiunea de *a strănuta* și rezultatul ei. — V. **strănuta.**

STRĂNUTÁT s.n. Strănut, strănutare. — V. **strănuta.**

STRĂPUNGĂTÓR, -OÁRE, *străpungători, -oare,* adj. Care străpunge sau dă impresia că străpunge, sfredelește; sfredelitor. — **Străpunge** + suf. *-ător.*

STRĂPÚNGE, *străpúng,* vb. III. Tranz. **1.** A împunge cu un obiect cu vârf ascuțit, astfel încât vârful (sau întregul obiect) să răzbată în partea cealaltă; *p. ext.* a ucide sau a răni cu o armă ascuțită. ✦ A perfora, a găuri. **2.** Fig. A străbate, a pătrunde, a trece prin ceva. ✧ Expr. *A străpunge frontul* = a distruge într-un anumit loc linia de apărare a inamicului și a pătrunde dincolo de această linie. **3.** A realiza legătura dintre două lucrări miniere subterane. [Perf. s. *străpunsei*, part. *străpuns*] — Lat. ***extrapungere** (= *transpungere).*

STRĂPÚNGERE, *străpungeri,* s.f. Acțiunea de *a străpunge* și rezultatul ei; perforare. — V. **străpunge.**

STRĂPÚNS, -Ă, *străpunși, -se,* adj. Care a fost străbătut dintr-o parte în alta de un obiect ascuțit. — V. **străpunge.**

STRĂROMẤNĂ s.f. (Lingv.) Stadiu în evoluția limbii române anterior diferențierii dialectale; română comună, română primitivă. — Pref. *stră-* + **română** (după germ. *urrumänisch).*

STRĂȘINÍT, -Ă adj. v. **streșinit.**

STRĂȘNICÍ, *strășnicesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A trata pe cineva cu asprime, cu severitate; a înfricoșa. — Din **strașnic.**

STRĂȘNICÍE s.f. **1.** Atitudine, condiție etc. aspră, severă; asprime, severitate. **2.** Putere, forță. **3.** Grozăvie. — **Strașnic** + suf. *-ie.*

STRĂTĂIÁ, *strătái,* vb. I. Tranz. (Pop.) A întretăia. [Pr.: *-tă-ia*] — Pref. *stră-* + **tăia.**

STRĂVÉCHI, -E, *străvechi,* adj. **1.** Care datează de foarte multă vreme; foarte vechi. ✦ (Prin exagerare sau glumeț) Vechi, uzat. **2.** Care datează din epocile vechi sau primitive ale omenirii, care aparține Antichității sau preistoriei. — Pref. *stră-* + **vechi.**

STRĂVEDEÁ, *străvắd,* vb. II. Refl. A-și vedea (neclar) propria imagine (în oglindă, în apă) sau a lăsa să i se vadă imaginea (printr-un corp străveziu). ✦ Tranz. (Rar) A vedea ceva în mod neclar; a întrezări. ✧ Refl. pas. *Luna se străvede printre nori.* [Var.: (reg.) **strevedeá** vb. II] — Pref. *stră-* + **vedea.**

SRĂVEZÍME s.f. (Rar) Însușirea de a fi străveziu (**1**); transparență. — **Străveziu** + suf. *-ime.*

STRĂVEZÍU, -ÍE, *străvezii,* adj. **1.** Care permite razelor de lumină să străbată prin el; prin care se văd (clar) obiectele; transparent. ✦ Clar, limpede, luminos. ✦ Care permite razelor de lumină să-l străbată parțial; prin care se văd vag contururile obiectelor; translucid. **2.** (Despre oameni) Cu pielea (obrajilor) subțire, fină, palidă. ✦ Foarte slab. **3.** Fig. (Adesea adverbial) Al cărui sens ascuns, neexprimat direct, poate fi înțeles cu ușurință; evident. — **Străvedea** + suf. *-iu.*

STRÂMB, -Ă, *strâmbi, -e,* adj., adv. **I.** Adj. **1.** (Despre lucruri) Care prezintă neregularități sau abateri de la forma normală, dreaptă; diform. ✦ (Despre drumuri) Lipsit de aliniere, cotit, întortocheat. **2.** Lăsat sau căzut într-o parte; aplecat, înclinat. ✦ (Despre oameni sau părți ale corpului lor) Încovoiat, îndoit, gârbovit; adus de șale; *p ext.* deformat, pocit. **3.** Fig. Nedrept, injust, incorect. ✦ Făcut pentru a înșela. **II.** Adv. **1.** Cu spatele încovoiat sau cu corpul aplecat într-o parte, sucit. ✧ Expr. *A sta* (sau *a ședea) strâmb și a judeca drept* = a recunoaște adevărul. **2.** Într-o parte, pieziș; *p. ext.* în neorânduială, dezordonat. ✧ Expr. *A râde* (sau *a surâde, a zâmbi) strâmb* = a râde (sau a surâde, a zâmbi) în silă, forțat, nesincer. *A privi* (sau *a se uita) strâmb* = a privi, a se uita urât, dușmănos. *A călca strâmb* = a avea o comportare incorectă, imorală. **3.** Fig. În mod fals, mincinos, neadevărat. — Lat. pop. **strambus** (= *strabus).*

STRÂMBÁ, *strâmb,* vb. I. **1.** Tranz. A face ca ceva să nu mai fie drept, a da o poziție strâmbă; a îndoi, a încovoia, a curba. **2.** Tranz. A face să devieze de la poziția normală, a apleca într-o parte. ✧ Expr. (Fam.) *A strâmba* (cuiva) *gâtul* = a suci (cuiva) gâtul. *A-și strâmba gâtul* sau (refl.) *a i se strâmba cuiva gâtul* = a ține capul sau gâtul într-o poziție forțată, sucită, pentru a putea privi într-o anumită direcție. **3.** Refl. și tranz. A (se) schimonosi, a (se) deforma (la față) în urma unei boli, a unui accident sau ca expresie a unui sentiment de durere, de dispreț, de nemulțumire etc. ✧ Expr. (Refl.) *A se strâmba de râs* = a râde cu mare poftă, a se prăpădi de râs. (Intranz.) *A strâmba din nas* = a-și arăta nemulțumirea, dezaprobarea sau disprețul printr-o mișcare caracteristică a feței. ✦ Tranz. A imita în batjocură fizionomia, gesturile, vorbele cuiva. ✦ Refl. Fig. A face mofturi, a se fandosi. — Din **strâmb.**

STRÂMBÁT, -Ă, *strâmbați, -te,* adj. **1.** Deplasat din locul sau din poziția normală; lăsat sau căzut într-o parte. **2.** Schimonosit, deformat, pocit. — V. **strâmba.**

STRÂMBĂTÁTE, *strâmbătăți,* s.f. (Înv. și pop.) Nedreptate; *p. ext.* neadevăr, minciună. — **Strâmb** + suf. *-ătate.*

STRÂMBĂTÚRĂ, *strâmbături,* s.f. **1.** Faptul de a (se) strâmba; grimasă, schimonoseală, schimonosită a feței; strâmbet. ✦ Imitare (în batjocură) a gesturilor, mimicii cuiva. ✦ Fig. Fandoseală, sclifoseală. **2.** (Concr.) Obiect strâmb, încovoiat. — **Strâmba** + suf. *-ătură.*

STRÂMBET, *strâmbete,* s.n. (Rar) Strâmbătură, grimasă. — **Strâmba** + suf. *-et.*

STRÂMT, -Ă, *strâmți, -te,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care nu este (destul de) larg sau (de) lat; îngust. **2.** Care nu este (suficient de) încăpător, în care nu încape mult. **3.** Fig. Lipsit de măreție sau de amploare; mărginit, redus, meschin; lipsit de înțelegere, de toleranță, de generozitate; lipsit de orizont. **II.** S.n. (Pop.; în expr.) *A fi la largul tău și la strâmtul altuia,* se spune în ironie când cineva își ia libertăți excesive, stingherind pe altul. [Var.: **strimt, -ă** adj.] — Lat. ***strinctus** (= *strictus).*

STRÂMTÁ, *strâmtez,* vb. I. Tranz. și refl. (Adesea fig.) A face sau a deveni (mai) strâmt, (mai) îngust, (mai) puțin încăpător; a (se) îngusta, a (se) strânge. — Din **strâmt.**

STRÂMTÁRE, *strâmtări,* s.f. Acțiunea de *a (se) strâmta* și rezultatul ei. — V. **strâmta.**

STRÂMTICÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *strâmticei, -ele,* adj. Diminutiv al lui *strâmt;* strâmtuț. — **Strâmt** + suf. *-icel.*

STRÂMTÍME, *strâmtimi,* s.f. (Rar) Faptul de a fi strâmt; loc strâmt. — **Strâmt** + suf. *-ime*.

STRÂMTOÁRE, *strâmtori,* s.f. **1.** Loc strâmt, îngust, între munți sau între dealuri; defileu, trecătoare. ✦ P. gener. Loc îngust. **2.** Fâșie îngustă de apă care leagă două mări sau oceane și se află între două porțiuni de uscat apropiate. **3.** Faptul de a fi strâmt. **4.** Fig. Situație grea, stânjenitoare (datorită lipsei de bani); încurcătură, jenă (financiară). — **Strâmt** + suf. *-oare.*

STRÂMTORÁ, *strâmtorez,* vb. I. Tranz. A limita posibilitățile de mișcare ale cuiva; a îngrămădi într-un loc strâmt, a băga la strâmtoare; a înghesui, a restrânge. ✦ A obliga, a sili, a constrânge. ✦ Refl. A se mulțumi (de nevoie) cu o viață mai modestă, a-și restrânge cheltuielile destinate comodităților traiului. [Var.: (înv.) **strâmtorí** vb. IV] — Din **strâmtoare.**

STRÂMTORÁRE, *strâmtorări,* s.f. Faptul de *a (se) strâmtora*; înghesuire, restrângere. [Var.: (înv.) **strâmtoríre** s.f.] — V. **strâmtora.**

STRÂMTORÁT, -Ă, *strâmtorați, -te,* adj. Care se află într-o situație dificilă, datorită lipsei de mijloace materiale. ✦ Stingherit, descumpănit, încurcat. [Var.: (înv.) **strâmtorít, -ă** adj.] — V. **strâmtora.**

STRÂMTORÍ vb. IV v. **strâmtora.**

STRÂMTORÍRE s.f. v. **strâmtorare.**

STRÂMTORÍT, -Ă adj. v. **strâmtorat.**

STRÂMTÚȚ, -Ă, *strâmtuți, -e,* adj. (Rar) Strâmticel. — **Strâmt** + suf. *-uț.*

STRÂNGĂTÓR, -OÁRE, *strângători, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Om) care strânge, agonisește, (om) econom; *p. ext.* (om) zgârcit. **2.** S.m. și f. (Înv.) Persoană care adună ceva. — **Strânge** + suf. *-ător.*

STRÁNGE, *strâng,* vb. III. **I. 1.**Tranz. A trage tare de capetele unei sfori, ale unei curele etc. înnodate sau înfășurate în jurul cuiva sau a ceva, spre a lega ori a închide, a fixa etc. (mai) bine; a face ca o legătură să fie mai strâmtă. ✧ Expr. *A strânge cureaua* = a răbda (de foame); a fi obligat să-și restrângă (mult) cheltuielile de trai. (Refl.) *A i se strânge funia la par* = a ajunge într-o situație dificilă, când nu mai poate face cum vrea. ✦ A apropia mai mult de corp părțile unui veșmânt (pentru a se acoperi, pentru a se feri de frig etc.). ✦ Fig. A întări o prietenie, o alianță, o relație etc. **2.** Tranz. A prinde, a apuca cu mâna, cu brațele, a ține, nelăsând să-i scape. ✧ Expr. *A(-i) strânge* (cuiva) *mâna* = a da mâna (cu cineva) la întâlnire, la despărțire, pentru a felicita etc. **3.** Tranz. A presa, a apăsa din două părți sau din toate părțile pentru a apropia, a comprima etc. ✧ Expr. *A strânge* (pe cineva) *cu ușa* (sau *în clește, în balamale, în pinteni*) = a sili (pe cineva) să facă ceva; a obliga (pe cineva) să recunoască ceva. ✦ (Despre obiecte de îmbrăcăminte) A apăsa asupra (unei părți a) corpului, provocând o senzație de jenă sau de durere (deoarece este prea strâmt). ✧ Expr. *A-l strânge* (pe cineva) *în spate (de frig* sau *de frică)* = a provoca (cuiva) sau a simți o senzație neplăcută (de frig sau de frică). ✦ A fixa (mai bine) printr-o mișcare de învârtire o piesă filetată a unui mecanism; a înșuruba (mai tare). ✧ Expr. *A strânge șurubul* = a întrebuința mijloace (abuzive) de constrângere, a înăspri regimul (împotriva cuiva). ✦ A înghesui, a îngrămădi, a îndesa. ✦ Fig. A sili, a constrânge. **4.** Tranz. A închide o parte a corpului prin apropierea părților componente. ✧ Expr. *A-și strânge gura* = a se reține; a tăcea din gură. *A(-și) strânge buzele (pungă)* sau (intranz.) *a strânge din buze* = a-și încleșta și a-și încreți buzele în semn de nemulțumire, de dispreț, de neîncredere etc. *A-și strânge pumnii* = a-și încleșta pumnii în semn de mânie (reținută). *A-și strânge fruntea* (sau *sprâncenele)* sau (intranz.) *a strânge din sprâncene* = a-și încreți fruntea (sau sprâncenele) din cauza îngândurării, nemulțumirii etc.; a se încrunta, a se posomorî. (Intranz.) *A strânge din ochi* = a împreuna cu putere pleoapele în semn de ciudă, de necaz etc. sau din cauza unei senzații de jenă fizică. *Cât ai strânge din ochi* = într-o clipă, imediat. *A strânge din umeri* = a ridica, a da din umeri în semn de dispreț, de nepăsare, de nedumerire, de neputință. **5.** Tranz. A aduna laolaltă punând (simetric) una peste alta marginile, faldurile, părțile unui obiect de pânză, de hârtie etc.; a înfășura, a îndoi, a împături. ✦ Refl. (Despre materiale textile) A-și reduce volumul sau lungimea; a se strâmta, a intra (la apă). **6.** Refl. și tranz. A (se) ghemui, a (se) zgârci, a (se) contracta. ✧ Expr. *A i se strânge* (sau *a-i strânge* cuiva) *inima* = a simți (sau a face pe cineva să simtă) o emoție puternică, o supărare, o întristare etc. (Refl.) *A se strânge în sine* = a deveni puțin comunicativ, a se închide în sine. ✦ Refl. (Despre lapte) A se închega, a se coagula. ✦ Refl. (Despre lichide sau despre corpuri care conțin lichide) A îngheța, a se solidifica. **II. 1.** Tranz. A aduna la un loc lucruri căzute, risipite; a face grămadă. ✦ Spec. A culege produse vegetale, recolta. ✦ A face provizii. **2.** Tranz. A agonisi, a acumula, a economisi bunuri; a aduna. ✦ A colecta. ✦ A percepe, a încasa. **3.** Refl. A se aduna undeva, la un loc, împrejurul cuiva etc.; a se întruni; *p. ext.* a sosi, a veni. ✧ Expr. *A se strânge (acasă) de pe drumuri* = a nu mai fi hoinar, a sta acasă. (Tranz.) *A strânge pe cineva de pe drumuri* = a determina pe cineva să nu mai hoinărească, să stea acasă. (Tranz.) *A nu-și (mai) strânge picioarele (de pe drumuri)* = a hoinări întruna. ✦ Spec. A se îmbulzi, a se îngrămădi. **4.** Tranz. A lua și a pune la loc, a pune bine; a așeza în ordine. ✧ Expr. *L-a strâns Dumnezeu* sau *moartea (la sine)* = a murit. (Intranz.) *A strânge prin casă* (sau *prin odaie* etc.) = a deretica. [Perf. s. *strânsei,* part. *strâns*] — Lat. **stringere.**

STRÂNGERE, *strângeri,* s.f. Faptul de *a (se) strânge;* strâns[1], strânsătură. ✧ Expr. *(Cu) strângere de inimă* = (cu un) puternic sentiment de teamă, de durere, de regret etc. ✦ (Înv.) Recrutare. — V. **strânge.**

STRÂNS[1] s.n. Strângere. ✦ Adunare a recoltei; cules. ✦ Vremea, timpul, momentul culesului recoltei. — V. **strânge.**

STRÂNS[2], -Ă, *strânși, -se,* adj., adv., s.f. **I.** Adj. **1.** Legat, înfășurat bine. ✦ Întins, încordat. ✦ (Despre îmbrăcăminte) Strâmt; ajustat (pe talie). ✦ Fig. Îndârjit. ✦ Fig. (Despre relații între oameni) Trainic, puternic. ✦ Fig. (Despre felul de a gândi, de a se exprima) Coerent; concis, precis. **2.** Prins, apucat, cuprins cu putere (în mâini). **3.** Presat din mai multe părți; înghesuit. ✧ *Rânduri strânse* = rânduri dese. **4.** (Despre părți ale corpului omenesc) Închis sau încleștat. ✧ Expr. *A fi strâns la mână* sau *a fi cu mâna strânsă* = a fi zgârcit; a fi cumpătat la cheltuieli, econom. ✦ Apropiat tare, lipit. **5.** (Despre pânză, hârtie etc.) Înfășurat, împăturit. **6.** (Despre ființe sau părți ale lor) Ghemuit, zgârcit; contractat. ✧ Expr. *Cu inima strânsă* = stăpânit de o emoție puternică; cu teamă. **II.** Adj. **1.** (Despre lucruri) Adunat la un loc; îngrămădit. **2.** (Despre bani, avuții) Agonisit, economisit, acumulat. **3.** Așezat la loc sigur, pus bine. ✦ Pus în ordine. **III.** Adv. **1.** (Indică gradul cel mai înalt al unor acțiuni): **a)** Foarte tare, foarte puternic (ca să nu se mai poată desface); **b)** Foarte mult, cu toată puterea. **2.** În mod strict, cu strictețe, întocmai. **IV.** S.f. (Pop.) Ceea ce agonisește, adună cineva; avere; provizie, recoltă. — V. **strânge.**

STRÂNSĂTÚRĂ, *strânsături,* s.f. (Reg.) **1.** Strângere. **2.** Strânsură (**I 1**). — **Strâns[2]** + suf. *-ătură.*

STRÂNSOÁRE, *strânsori,* s.f. **I. 1.** (Senzație de) apăsare, (de) presiune; încleștare. **2.** Fig. Îngrădire, constrângere. ✦ (Înv.) Caznă, chin, suferință. **3.** Loc îngust, strâmt; calitatea, caracterul unui loc îngust, strâmt; îngustime. **II. 1.** (Pop.) Recoltă. ✦ Bogăție, averi acumulate. **2.** (Înv.) Colecție. — **Strâns[2]** + suf. *-oare.*

STRÂNSÚRĂ, *strânsuri,* s.f. **I.** (Rar) **1.** Adunare, grămadă, mulțime (strânsă la un loc); strânsătură. ✦ (Peior.) Oameni lipsiți de valoare; adunătură. ✧ Loc. adj. *De strânsură* = de tot felul; comun, mediocru, improvizat. *Oaste de strânsură* = (în organizarea militară medievală a Moldovei) oaste formată din țărani, târgoveți și boieri cu slugile lor, care luptau alături de trupele regulate. **2.** Plante erbacee care se culeg de pe câmp și se pun la păstrare; recoltă; nutreț. **II.** Apăsare, presare; presiune. — **Strâns[2]** + suf. *-ură.*

STREÁJĂ s.f. v. **strajă.**

STREÁȘINĂ, *streșini,* s.f. Prelungire a acoperișului unei construcții în afara zidurilor care apără pereții și fundațiile de ploaie. ✧ Expr. *A(-și) pune mâna* (sau *palma) streașină (la ochi* sau, rar, *ochilor, la frunte)* sau *a duce mâna streașină (la ochi), a se uita, a sta* etc. *cu mâna streașină (la* sau *pe ochi, deasupra ochilor)* = a(-și) pune, a duce etc. palma la frunte, deasupra ochilor, pentru a se apăra de soare când privește sau pentru a vedea mai bine. ✦ Jgheab de scurgere a apelor de ploaie, montat la marginea acoperișului caselor. ✦ Acoperiș (de șindrilă) înclinat, cu care se acoperă la țară unele garduri sau porți. ✦ Partea ieșită mai în afară la o claie sau la o șiră, pe care se scurge apa de ploaie. ✦ Ramurile copacilor din marginea unei păduri; terenul din marginea unei păduri. ✦ Marginea de jos a caierului (din care se trage firul). [Var.: (reg.) **stráșină, stréșină** s.f.] — Cf. sl. s t r ě h a.

STRÉCHE, *streche,* s.f. Nume dat mai multor specii de insecte foarte vătămătoare pentru animalele domestice: **a)** (și în compusul *strechea-vitelor)* insectă de mărimea unei albine, cu corpul păros, negru sclipitor, ale cărei larve trăiesc ca paraziți sub pielea vitelor cornute mari, hrănindu-se cu sângele lor *(Hypoderma bovis);* **b)** (și în compusul *strechea-oilor)* insectă mare de culoare brună-cenușie, păroasă, care își depune larvele în nările oilor, de unde ajung în sinusurile frunții, producând moartea animalelor *(Oestrus ovis);* **c)** (și în compusul *strechea-cailor)* insectă mare de culoare galbenă-brună, păroasă, care își depune ouăle pe corpul sau pe coama cailor, de unde larvele ajung în intestin *(Gastrophilus equi);* **d)** insectă cu abdomenul oval, cu picioarele păroase, care își depune ouăle pe părul căprioarelor și al cerbilor *(Hypoderma diana* și *actaeon)*. ✦ Neliniște, spaimă provocată animalelor de insectele descrise mai sus. ✧ Expr. *A da strechea în cineva* ori *a-l lovi* (sau *a-l apuca) pe cineva strechea* = **a)** (despre animale) a fi atacat de streche; a da semne de neliniște; (în special) a fugi orbește, fără motiv aparent; **b)** (despre oameni) a se purta ciudat; (în special) a se agita fără motiv, a fi plin de neastâmpăr. ✦ Furie subită, acces de nebunie. — Din bg. **străk.**

STRECHEÁ, *strechez,* vb. I. Intranz. (Înv. și pop.) (Despre animale) A porni în goană, speriat (sau ca speriat) de streche; *fig.* (despre oameni) a se purta ciudat, a da semne de alienație; a înnebuni. — Din **streche.**

STRECHEÁT, -Ă, *strecheați, -te,* adj. (Înv. și pop.) (Despre animale) Speriat, gonit de (sau ca de) streche; *fig.* (despre oameni) cu purtări ciudate, zăpăcit; nebun, țicnit. — V. **strechea.**

STRECURÁ, *strecór,* vb. I. **1.** Tranz. A trece un lichid printr-o strecurătoare, printr-o sită, printr-o țesătură pentru a-l separa de particelele solide sau de corpuri străine și pentru a-l limpezi, a-l face omogen. **2.** Refl. (Despre lichide) A curge (câte puțin) printr-o crăpătură, printr-un loc îngust; a picura, a se prelinge. **3.** Refl. și tranz. A pătrunde sau a face să pătrundă printr-un desiș, printr-un loc strâmt, greu accesibil. **4.** Refl. A intra, a ieși sau a se deplasa, a trece pe furiș, fără să facă zgomot și fără să fie observat; a se furișa. ✦ Tranz. A așeza undeva un lucru ori a introduce undeva pe cineva sau ceva cu mișcări ușoare, pe nesimțite. ✦ Tranz. Fig. A spune cuiva ceva în mod discret sau în treacăt. **5.** Refl. A se infiltra în mijlocul unui grup (omogen) de oameni, având grijă să nu fie observat. **6.** Refl. A trece pe rând și pe nesimțite, a se perinda; *fig.* (despre unități de timp) a trece, a se scurge. — Lat. ***extracolare** (< lat. *colare*).

STRECURÁRE, *strecurări,* s.f. Acțiunea de *a (se) strecura;* strecurat[1]. — V. **strecura.**

STRECURÁT[1] s.n. Strecurare. — V. **strecura.**

STRECURÁT[2], -Ă, *strecurați, -te,* adj. Care s-a purificat, s-a limpezit, s-a omogenizat în urma trecerii printr-o strecurătoare. — V. **strecura.**

STRECURĂTOÁRE, *strecurători,* s.f. Vas de bucătărie pentru strecurat lichide, având fundul (de metal) cu găurele sau prevăzut cu o sită de sârmă. ✦ Bucată sau săculeț de pânză rară prin care se strecoară laptele sau în care se pune cașul să se scurgă de zer. — **Strecura** + suf. *-ătoare.*

STREI s.n. Rasă de porci autohtonă, de culoare neagră, crescută pentru carne și grăsime. — Et. nec.

STREÍN, -Ă adj., s.m. și f. v. **străin.**

STREINĂTÁTE s.f. v. **străinătate.**

STREJÁR s.m. v. **străjer.**

STREJUÍ vb. IV v. **străjui.**

STRÉLER, *strelere,* s.n. Dispozitiv care servește la operația de filetare. — Din germ. **Strähler.**

STRELÍȚ, *streliți,* s.m. Pedestraș dintr-un corp special de infanterie din vechea Rusie, recrutat dintre orășeni și având de obicei funcții polițienești. — Din rus. **streleț.**

STREMȚÓS, -OÁSĂ adj. v. **zdrențăros.**

STREMȚURÓS, -OÁSĂ adj. v. **zdrențăros.**

STREMURÁRE s.f. v. **strămurare.**

STRENȚURÓS, -OÁSĂ adj. v. **zdrențăros.**

STREPEZEÁLĂ, *strepezeli,* s.f. Senzație de iritație neplăcută a dinților și a mucoasei bucale, produsă în urma consumării unor fructe sau alimente acre, astringente. — **Strepezi** + suf. *-eală.*

STREPEZÍ, *strepezesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A (se) produce o senzație de iritare neplăcută în regiunea dinților și a mucoasei bucale, din cauza consumului de fructe sau alimente acre, astringente. [Var.: **sterpezí** vb. IV] — Probabil lat. ***extorpidire** (< *torpidus).*

STREPEZÍT, -Ă, *strepeziți, -te,* adj. (Despre dinți sau mucoasa bucală) Iritat în urma consumului de fructe sau alimente acre, astringente. [Var.: **sterpezít,-ă** adj.] — V. **strepezi.**

STREPTOCÓC, *streptococi,* s.m. Bacterie de formă sferică sau ovală, care se găsește în grupuri dispuse ca niște lănțișoare, agent patogen al unor infecții grave. — Din fr. **sterptocoque.**

STREPTOCÓCIC, -Ă, *streptococici, -ce,* adj. Cu streptococi, provocat de streptococi. — Din fr. **streptococcique.**

STREPTOCOCÍE, *streptococii,* s.f. Infecție cutanată produsă de streptococi, foarte persistentă, având caracter recidivant. — Din fr. **streptococcie.**

STREPTOMICÍNĂ s.f. Substanță antibiotică sub formă de pulbere albă, solubilă în apă, extrasă dintr-o specie de mucegai, folosită în tratamentul unor boli (infecțioase). — Din fr. **streptomycine.**

STRES, *stresuri,* s.n. **1.** (Med.) Termen general utilizat pentru orice factor din mediu (traumatism, emoții, frig, căldură etc.) capabil să provoace la om și la animale o stare de tensiune și o reacție de alarmă a organismului, determinând uneori îmbolnăviri grave; *p. ext.* efect nefavorabil produs asupra organismului ființelor de un factor de mediu. **2.** (Geol.) Presiune laterală tangențială care se produce în sinclinale și determină formarea cutelor muntoase. — Din engl., fr. **stress.**

STRESÁ, *stresez,* vb. I. Tranz. A produce stres; a tulbura, a deregla organismul uman din cauza unui stres. ✦ A supune ființa umană unui stres, tulburând-o, angoasând-o. ✧ Refl. *S-a stresat.* — Din fr. **stresser.**

STRESÁNT, -Ă, *stresanți, -te,* adj. Care provoacă stres (**1**). — Din fr. **stressant.**

STRÉȘINĂ s.f. v. **streașină.**

STREȘINÍ, *streșinesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face streașină (la garduri, la porți). — Din **streașină.**

STREȘINÍT, -Ă, *streșiniți, -te,* adj. (Rar; despre garduri, porți) Acoperit cu streașină. [Var.: **strășinít, -ă** adj.] — V. **streșini.**

STRETÉNIE s.f. (Înv. și pop.) Sărbătoare religioasă ortodoxă celebrată la 2 februarie. — Din sl. **sŭrĕtenije, strĕtenije.**

STRÉTTO adv. (Muz.; indică modul de executare) În mod vioi, accelerat. — Cuv. it.

STREVEDEÁ vb. II v. **străvedea.**

STRIÁ, *striez,* vb. I. Tranz. A produce striații pe suprafața unui obiect. [Pr.: *stri-a*] — Din fr. **strier.**

STRIÁT, -Ă, *striați, -te,* adj. Care prezintă striații. ✧ *Mușchi striați* sau *musculatură striată* = mușchii scheletului, constituiți din fibre lungi până la 12 cm care, la microscop, prezintă dungi transversale (unele luminoase și altele întunecoase). [Pr.: *stri-at*] — V. **stria.** Cf. fr. s t r i é.

STRIÁȚIE, *striații,* s.f. Fiecare dintre dungile fine, paralele, care se observă pe anumite corpuri, scoase în relief, săpate în adâncime sau care se detașează pe un fond de culoare diferită; (cu sens colectiv) sistem format din astfel de dungi. [Pr.: *stri-a-.* — Var.: **striațiúne** s.f.] — Din fr. **striation.**

STRIAȚIÚNE s.f. v. **striație.**

STRICÁ, *stric,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) transforma din bun în rău; a (se) deteriora, a (se) degrada; a (se) defecta. ✧ Expr. (Refl.) *A se strica căruța în mijlocul drumului* = a întâmpina piedici, a avea neplăceri când ești încă departe de țintă. ✦ Refl. Spec. (Despre vreme) A se schimba în rău, a deveni nefavorabil. **2.** Tranz. (Pop.) A sfărâma învelișul tare al unui lucru (pentru a scoate și a folosi conținutul); a sparge. ✦ A sfărâma o ușă, o încuietoare, a deschide cu forța (pentru a intra). **3.** Refl. (Despre materii organice) A se altera, a se descompune sub acțiunea agenților exteriori distructivi; (despre aer) a deveni greu respirabil din cauza unor substanțe sau mirosuri neplăcute, nocive. ✧ Tranz. *Factor care strică aerul.* **4.** Tranz. și intranz. A pricinui stricăciuni, daune, lipsuri; a vătăma. ✦ Intranz. A fi nefolositor, nepotrivit, dăunător într-o anumită situație. ✧ Expr. *Nu strică* (sau *n-ar strica*) *să...* = nu-i rău să…, nu face rău cel care… ✦ Intranz. A fi vinovat, răspunzător. ✦ Tranz. A greși; a se face vinovat de ceva. ✧ Expr. *Ce strică?* = de ce ar fi rău, de ce (să) nu…? ✦ Tranz. A vătăma un organ sau o funcție organică, a dăuna sănătății. ✧ Expr. *A-și strica gura degeaba* = a vorbi în zadar. ✦ Tranz. Fig. (Pop.; despre stări sufletești) A mâhni; a doborî. **5.** Tranz. A împiedica buna desfășurare a unei acțiuni, a unei stări; a se pune de-a curmezișul, a tulbura, a zădărnici. **6.** Tranz. A influența pe cineva în rău; a corupe. ✦ Refl. A decădea din punct de vedere moral. **7.** Tranz. A face ceva greșit, cum nu trebuie. **8.** Tranz. și refl. A (se) dărâma, a (se) nărui, a (se) distruge (o construcție, o așezare etc. omenească). ✦ Tranz. (Înv.) A mutila; a ucide. ✧ Expr. (Refl.) *Bea de se strică* = bea mult, peste măsură. *A se strica de râs* = a râde foarte tare, cu hohote, a nu mai putea de râs. ✦ Tranz. A anula, a abroga convenții, învoieli, legi, obligații. ✦ Tranz. (În superstiții) A dezlega, a desface farmece, blesteme. **9.** Refl. și tranz. A rupe sau a determina ruperea legăturilor de prietenie sau de dragoste cu cineva; a (se) certa. **10.** Tranz. A utiliza, a consuma, a cheltui în mod inutil (fără a obține un folos sau un avantaj corespunzător). **11.** Refl. (Despre adunări, petreceri etc.) A lua sfârșit (în mod nefiresc, prin împrăștierea participanților). — Lat. **extricare.**

STRICÁRE, *stricări,* s.f. Acțiunea de *a (se) strica* și rezultatul ei. — V. **strica.**

STRICÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) strica*. — V. **strica.**

STRICÁT[2], -Ă, *stricați,- te,* adj. **1.** (Despre obiecte, unelte, mecanisme) Care nu mai poate fi folosit, fiind defect, deteriorat. **2.** (Despre materii organice, îndeosebi despre alimente) Alterat, descompus; (despre aer) greu respirabil, încărcat de substanțe sau mirosuri neplăcute, nocive. **3.** (Despre înjghebări, construcții) Dărâmat, surpat, năruit. **4.** (Pop.; despre oameni și părți ale corpului lor) Bolnav, vătămat; *p. ext.* becisnic. ✧ *Stricat de vărsat* = cu urme de vărsat pe obraz. **5.** (Despre relații de prietenie, de dragoste etc.) Desfăcut, rupt. **6.** (Despre oameni) Certat, mâniat, supărat (cu cineva). **7.** (Despre oameni; adesea substantivat) Decăzut moralicește; corupt, desfrânat, depravat. — V. **strica.**

STRICĂCIÓS, -OÁSĂ, *stricăcioși, -oase,* adj. Dăunător, vătămător. — **Strica** + suf. *-ăcios.*

STRICĂCIÚNE, *stricăciuni,* s.f. **1.** Faptul de a (se) strica; (concr.) ceea ce este stricat, deteriorat; pagubă cauzată de ceea ce s-a stricat, s-a deteriorat, s-a distrus. ✦ Vătămare. **2.** Efect rău, păgubitor. **3.** Depravare, corupție. — **Strica** + suf. *-ăciune.*

STRICĂTÓR, -OÁRE, *stricători, -oare,* adj. **1.** Care provoacă sau poate să provoace stricăciuni; dăunător, vătămător, păgubitor. **2.** Care corupe, pervertește. — **Strica** + suf. *-ător.*

STRICĂȚÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *stricăței, -ele,* adj. Diminutiv al lui *stricat*[2] (**7**); (cam) depravat, corupt. ✦ (Pop.) Cu obrazul acoperit de mici cicatrice (în urma vărsatului). — **Strica** + suf. *-ățel.*

STRICNEÁ, *stricnele,* s.f. (Reg.) Cuțit cu o limbă specială, folosit pentru a lua sânge animalelor bolnave; *p. restr.* limba acestui cuțit. [Var.: **stricneálă** s.f.] — **Stricni[1]** + suf. *-eală.*

STRICNEÁLĂ s.f. v. **stricnea.**

STRICNÍ[1], *stricnesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A cresta, a înțepa cu stricneaua un animal bolnav, pentru a-i lua sânge. ✦ A plesni pe cineva cu biciul (până dă sângele). **2.** A spinteca peștele pentru a-l curăța. — Din sl. **strŭknonti.**

STRICNI[2], *stricnesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A striga, a răcni. — Et. nec.

STRICNÍNĂ s.f. Substanță toxică care se extrage din semințele unei plante tropicale *(Strychnos nux vomica)*, folosită în medicină ca tonic cardiac și respirator, în agricultură pentru stârpirea animalelor mici. — Din fr. **strychnine.**

STRICT, -Ă, *stricți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care are un caracter absolut, care trebuie respectat, executat, aplicat în chip riguros, fără abatere, fără excepție; *p. ext.* sever, aspru. ✧ Expr. (Adverbial) *(A fi) strict necesar* = (a fi) indispensabil. ✦ Precis, exact. — Din fr. **strict,** lat. **strictus.**

STRICTÉȚE s.f. Însușirea de a fi strict; rigurozitate, severitate, asprime. — **Strict** + suf. *-ețe.*

STRICTURÁ, *stricturez,* vb. I. Tranz. A micșora secțiunea transversală a unei conducte pe o anumită porțiune din lungimea ei. — Din **strictură.**

STRICTURÁRE, *stricturări,* s.f. Acțiunea de *a strictura.* — V. **strictura.**

STRICTÚRĂ, *stricturi,* s.f. (Med.) Strâmtare a unor canale din organism (ca urmare a unor leziuni inflamatorii, cicatrice etc.). — Din fr. **stricture,** lat. **strictura.**

STRICȚIÚNE, *stricțiuni,* s.f. (Fiz.) Contracție. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **striction.**

STRIDÉNT, -Ă, *stridenți, -te,* adj. **1.** (Despre sunete; adesea adverbial) Care este ascuțit și puternic, pătrunzător; lipsit de armonie, neplăcut la auz. ✦ P. gener. Neplăcut, supărător; șocant, izbitor. **2.** (Despre culori) Care nu este în armonie cu culorile înconjurătoare; prea aprins, prea viu, bătător la ochi; țipător. — Din fr. **strident,** lat. **stridens, -ntis.**

STRIDÉNȚĂ, (**2**) *stridențe,* s.f. **1.** Însușirea de a fi strident. **2.** Sunet, culoare, ton etc. strident. — Din fr. **stridence.**

STRÍDIE, *stridii,* s.f. Specie de moluscă lamelibranhiată comestibilă, cu valvele inegale, care trăiește fixată pe stânci în mările calde și temperate *(Ostrea edulis)*. — Din ngr. **strídhi.**

STRIDÓR s.n. (Med.) Zgomot șuierător al respirației, specific în cazuri de spasm sau de obstrucție a laringelui. — Din lat., fr. **stridor.**

STRIDULÁNT, -Ă, *stridulanți, -te,* adj. (Despre insecte sau organe ale acestora) Care produce un zgomot ascuțit, strident. — Din fr. **stridulant.**

STRÍE, *strii,* s.f. (Anat.) **1.** Grup de fibre nervoase cu traiect longitudinal, în encefal. **2.** Leziune a pielii cu aspect liniar. — Din fr. **strie.**

STRIÉRE, *strieri,* s.f. Acțiunea de *a stria* și rezultatul ei. [Pr.: *stri-e-*] — V. **stria.**

STRIGÁ, *strig,* vb. I. **I.** Intranz. **1.** A scoate sunete puternice, țipete; a răcni. ✦ A semnaliza ceva prin țipete; a cere ajutor prin țipete. **2.** (Despre animale și păsări) A scoate sunete sau zgomote caracteristice speciei. **II. 1.** Tranz. A spune, a enunța ceva cu glas puternic; a-și exprima cu glas puternic voința. ✦ Intranz. A se văicări, a se jeli, a se plânge cu glas tare. ✦ A cere ceva cu glas tare, a reclama ceva impetuos; a pretinde, a porunci. **2.** Intranz. A se răsti la cineva, a-i adresa cuiva vorbe aspre; a-i vorbi cuiva tare și cu dușmănie. **3.** Tranz. A chema (pe cineva) cu glas tare să vină, să asculte etc. (spunându-i numele). ✧ Expr. *A striga catalogul* = a face apelul nominal al elevilor sau studenților. ✦ (Înv.) A chema la armată; a mobiliza. **4.** Tranz. A face cunoscut ceva (anunțând, vestind cu glas tare). **5.** Tranz. A se adresa cuiva cu un epitet, a denumi pe cineva; a porecli. ✦ Tranz. impers. A purta numele…, a se numi, a se chema… **6.** Intranz. A spune strigături la joc; a conduce jocul prin strigăte și chiuituri. — Lat. ***strigare** (< *strix, -gis* „bufniță").

STRIGÁRE, *strigări,* s.f. Acțiunea de *a striga* și rezultatul ei. **I.** Strigăt (**1**), răcnet, țipăt. **II. 1.** Exprimare în cuvinte a unui sentiment puternic. ✧ Loc. adv. (Rar) *Cu strigări (înalte)* = cu voce tare, cu accente puternice. ✦ Zgomot, larmă de voci; vociferare (de aclamație sau de amenințare). **2.** Tânguire, văicăreală cu voce tare; vaiet. **3.** Cerere, reclamație făcută cu voce puternică; protest. **4.** Imputare, reproș, dojană. **5.** Înștiințare cu voce tare, vestire. **6.** Chemare (în ajutor, la luptă etc.). — V. **striga.**

STRIGÁT s.n. Faptul de *a striga*. **1.** *Strigatul catalogului* = apelul nominal al elevilor, studenților etc. **2.** Rostire de strigături la jocurile populare. — V. **striga.**

STRÍGĂ, *strigi,* s.f. **1.** (În superstiții) Ființă imaginară închipuită ca o femeie care chinuiește copiii mici, ia mana de la vaci etc. **2.** Pasăre răpitoare de noapte, de culoare galbenă-roșcată, cu pete brun-închis, care se hrănește mai ales cu șoareci *(Tyto alba guttata)*. **3.** Fluture mare cu pete albe pe aripi, asemănătoare cu un cap de mort, care zboară numai în amurg și care, când este prins, scoate un zgomot ascuțit ca un strigăt; cap-de-mort *(Acherontia atropos)*. — Lat. **striga.**

STRÍGĂT, *strigăte,* s.n. **1.** Cuvânt, șir de sunete emise de cineva cu voce ridicată; țipăt, strigare. ✦ Invocare. **2.** Anunțare, semnalizare (cu voce puternică); comandă. **3.** Sunet, șir de sunete sau zgomot caracteristic scos de un animal sau de o pasăre. **4.** Zgomot, larmă de voci; vociferare. ✦ Exclamație de protest. **5.** Chemare cu voce tare (cu rostirea numelui celui chemat). **6.** Strigătură. — **Striga** + suf. *-ăt.*

STRIGĂTÓR, -OÁRE, *strigători, -oare,* adj., s..m. **1.** Adj. Care strigă; *fig.* care se remarcă, iese în evidență (mai ales prin aspecte sau efecte negative); izbitor; evident. ✧ Expr. *Strigător la cer,* se spune despre ceva de o gravitate deosebită, care revoltă, indignează sau despre ceva care trebuie luat neapărat în seamă, care este evident. **2.** S.m. (Înv. și pop.) Crainic, vestitor. — **Striga** + suf. *-ător.*

STRIGĂTÚRĂ, *strigături,* s.f. Exclamație onomatopeică; *spec.* specie a liricii populare, de obicei în versuri, cu caracter epigramatic, cu aluzii satirice sau glumețe ori cu conținut sentimental, care se strigă la țară, în timpul executării unor jocuri populare; chiuitură, strigăt. — **Striga** + suf. *-ătură.*

STRIGIFÓRMĂ, *strigiforme,* s.f. (La pl.) Ordin de păsări de pradă care vânează noaptea, cu capul mare, ochii mari și cu ciocul puternic; (și la sg.) pasăre din acest ordin. — Din fr. **strigiforme.**

STRIGOÁICĂ, *strigoaice,* s.f. Strigoaie. ✦ Epitet dat unei femei bătrâne și rele. ✦ Vrăjitoare. — Probabil din **strigoi** + suf. *-oaică.* Cf. s t r i g ă.

STRIGÓI, -OÁIE, *strigoi, -oaie,* s.m. și f. (Rar la f.) (În credințele populare) Sufletul unui om (mort sau viu) despre care se crede că se transformă în timpul nopții într-un animal sau într-o apariție fantomatică, provocând neajunsuri celor pe care îi întâlnește; *p. ext.* om născut într-o zodie nefavorabilă, despre care se crede că se află în legătură cu diavolul și se ocupă cu vrăji și cu farmece. ✦ Epitet dat unui om rău, ursuz sau unui bătrân cu apucături demodate. — **Strigă** + suf. *-oi.*

STRIGOIÁȘ, *strigoiași,* s.m. (Reg.) Nume generic dat mai multor fluturi mici de noapte care zboară în jurul lămpii sau flăcării unei lumânări. [Pr.: *-go-iaș*] — **Strigoi** + suf. *-aș.*

STRIGOÍME *s.f.* (Rar) Mulțime de strigoi; totalitatea strigoilor. — **Strigoi** + suf. *-ime.*

STRIMT, -Ă adj. v. **strâmt.**

STRINGÉNT, -Ă, *stringenți, -te,* adj. Care trebuie să fie luat neapărat în seamă, care se impune în mod imperios, care nu suferă amânare. — Din it. **stringente.**

STRINGÉNȚĂ s.f. Însușirea de a fi stringent. — Din it. **stringenza.**

STRIPÁ, *stripez,* vb. I. Tranz. A realiza operația de stripare. — Din engl. **strip,** fr. **stripper.**

STRIPÁJ, *stripaje,* s.n. (Tehn.) Stripare. — Cf. germ. s t r i p p e n.

STRIPÁRE, *stripări,* s.f. (Tehn.) Operația de desprindere și scoatere a lingourilor din lingotieră după solidificare; stripaj. — V. **stripa.**

STRÍPER, *stripere,* s.n. (Tehn.) Dispozitiv de strângere, cu cleștele, al macaralei de stripare. — Din germ. **Stripper,** engl. **stripper.**

STRIPPER, *stripperi,* s.m. Dansator de striptease. [Pr.: *stripăr*] — Cuv. engl.

STRIPTEASE s.n. Număr de cabaret în care dansatorii se dezbracă (complet) în fața spectatorilor, treptat și lent în cursul executării unui dans. [Scris și: *strip-tease.* — Pr.: *stríptiz*] — Din engl., fr. **strip-tease.**

STRIU, *striuri,* s.n. Fiecare dintre șanțurile mici și paralele de pe suprafața unui obiect, a unei roci etc. — Din fr. **strie.**

STRIVÍ, *strivesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A turti, a zdrobi, a omorî prin presare, strângere. ✦ Fig. A nimici, a distruge. **2.** Tranz. și refl. A (se) îngrămădi, a (se) înghesui, a (se) îmbulzi. ✦ Fig. A copleși sau a fi copleșit de griji, necazuri, probleme. — Din sl. **sutryvati.**

STRIVÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) strivi*. — V. **strivi.**

STRIVÍT, -Ă, *striviți, -te,* adj. Zdrobit, sfărâmat, turtit sau omorât prin presare, strângere. — V. **strivi.**

STRIVITÓR, -OÁRE, *strivitori, -oare,* adj. Care strivește sau poate strivi; *fig.* zdrobitor, nimicitor. ✦ Fig. Care apasă, copleșește, covârșește. — **Strivi** + suf. *-tor.*

STROBÍL, *strobili,* s.m. **1.** (Zool.) Corpul inelat al teniei adulte. **2.** (Bot.) Con compact la unele conifere. — Din fr. **strobile.**

STROBOSCÓP, *stroboscoape,* s.n. Aparat optic cu ajutorul căruia se pot observa, înregistra sau măsura corpurile aflate în mișcare periodică. — Din fr. **stroboscope,** germ. **Stroboskop.**

STROBOSCÓPIC, -Ă, *stroboscopici, -ce,* adj. Referitor la stroboscopie, de stroboscopie. — Din fr. **stroboscopique.**

STROBOSCOPÍE s.f. (Fiz.) Metodă de observare a corpurilor aflate în mișcare periodică. — Din fr. **stroboscopie.**

STROFÁNT, *strofanți,* s.m. Nume dat mai multor specii de plante tropicale din ale căror semințe se extrage strofantina *(Strophanthus)*. — Din fr. **strophante.**

STROFANTÍNĂ s.f. Substanță toxică extrasă din semințele de strofant, folosită în medicină ca tonic cardiac. — Din fr. **strophantine.**

STRÓFĂ, *strofe,* s.f. Ansamblu unitar dintr-o poezie format din mai multe versuri legate între ele prin elemente prozodice (măsură, ritm, rimă) și uneori prin înțeles. ✦ (În tragedia greacă antică) Arie în versuri pe care o cânta o parte a corului, în timp ce evolua ritmic pe scenă. — Din fr. **strophe,** lat. **stropha.**

STRÓFIC, -Ă, *strofici, -ce,* adj. Care aparține strofei, privitor la strofă. — Din fr. **strophique,** germ. **strophisch.**

STROH s.n. (Reg.) **1.** Rămășiță de fân (sfărâmat) cu care se fac (la țară) inhalații pentru bolnavii care suferă de astmă, bronșită etc. și baie pentru copii. **2.** Strat de paie care servește de culcuș pentru animale. — Din ger. **Stroh.**

STROI s.n. (Înv. și reg.) **1.** Rând, șir (de soldați). **2.** (În expr.) *A bate la stroi* sau *a purta în stroi* = a aplica cuiva o pedeapsă disciplinară, constând în trecerea printre două rânduri de soldați care îl lovesc unul după altul cu vergi. — Din rus. **stroj.**

STRÓMĂ, *strome,* s.f. (Bot.) **1.** Grup de lamele între care se găsește clorofila unor plante. **2.** Organ de rezistență al unor ciuperci, în care se află elementele de înmulțire. — Din fr. **stroma.**

STRONGÍL, *strongili,* s.m. Nume dat mai multor specii de viermi paraziți care pătrund în aparatul digestiv, respirator sau circulator al unor animale și provoacă diferite tulburări *(Strongylus)*. — Din lat. **Strongylus** (denumirea științifică).

STRONGILÓZĂ, *strongiloze,* s.f. Boală a animalelor provocată de strongili, caracterizată prin inflamația organelor aparatului respirator și a celui digestiv. — Din fr. **strongylose.**

STRONȚIÁNĂ s.f. Oxid sau hidroxid de stronțiu, folosit la rafinarea zahărului, la fabricarea sărurilor de stronțiu etc. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **strontiane.**

STRONȚIANÍT s.m. Carbonat natural de stronțiu, în formă de mici cristale rombice, incolore, gălbui sau verzui, din care, prin calcinare, se obține stronțiana. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **strontianite.**

STRÓNȚIU s.n. Element chimic, metal alb-argintiu, maleabil și ductil, asemănător cu calciul, ale cărui săruri sunt folosite în pirotehnie, în fizica nucleară și în medicină. — Din fr. **strontium,** germ. **Strontium.**

STROP, *stropi,* s.m. **1.** Particulă globulară dintr-un lichid; cantitate foarte mică dintr-un lichid; *spec.* picătură de ploaie. ✧ Loc. adv. *Strop cu* (sau *de) strop* = picătură cu picătură; puțin câte puțin; încetul cu încetul. *Până la un strop* = până nu mai rămâne nimic. *Niciun strop* = nimic. ✦ Lacrimă. **2.** Fig. Cantitate foarte mică dintr-o materie solidă; fărâmă. — Probabil din **stropi** (derivat regresiv).

STROPEÁLĂ, *stropeli,* s.f. Faptul de *a (se) stropi;* (concr.) lichid cu care se stropește. ✦ Ploaie ușoară și de scurtă durată. ✦ (Fam.) Băutură. — **Stropi** + suf. *-eală.*

STROPÍ, *stropesc,* vb. IV. Tranz., intranz., refl. și refl. recipr. A (se) uda (ușor, superficial) prin împroșcare, a (se) umezi ușor, a (se) acoperi cu stropi (de apă sau de alt lichid). ✧ Expr. (Tranz.) *A stropi* (ceva) *cu sudoare* = a munci din greu. ✦ Refl. Fig. A se acoperi cu pete mici; a se păta. — Cf. sl. k r o p i t i.

STROPÍRE, *stropiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) stropi* și rezultatul ei; stropit[1], stropitură. — V. **stropi.**

STROPÍT[1] s.n. Stropire; udare (a unui teren). — V. **stropi.**

STROPÍT[2], -Ă, *stropiți, -te,* adj. Acoperit, presărat, împroșcat cu stropi (**1**). ✦ Fig. (Despre pielea oamenilor, blana animalelor, penele păsărilor) Cu puncte sau cu pete mici de altă culoare. ✦ Împestrițat, înflorat. — V. **stropi.**

STROPITOÁRE, *stropitori,* s.f. **1.** Vas de tablă, de material plastic etc., cu toartă și cu o țeavă aplicată pe partea laterală a peretelui exterior, prevăzută cu un dispozitiv în formă de sită, care servește la stropitul plantelor. ✦ Recipient mare, de obicei cilindric, montat pe un cadru cu roți și prevăzut cu un dispozitiv de proiectat apa, care servește la stropitul străzilor; vehicul prevăzut cu un asemenea recipient. ✦ (Înv.) Pulverizator. **2.** Pămătuf făcut din bucăți de cârpă, cu care fierarul stropește cu apă cărbunii prea înfierbântați din vatra fierăriei. — **Stropi** + *-toare.*

STROPITÚRĂ, *stropituri,* s.f. **1.** Stropire. **2.** (Concr.) Picătură, strop. — **Stropi** + suf. *-tură.*

STROPOLEÁLĂ, *stropoleli,* s.f. (Reg.) Faptul de *a stropoli;* roboteală. — **Stropoli** + suf. *-eală.*

STROPOLÍ, *stropolesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Reg.; despre oameni) A efectua diverse treburi mărunte prin gospodărie; a trebălui, a roboti. — Din bg. **tropolja,** sb. **štropotati.**

STROPȘEÁLĂ, *stropșeli,* s.f. (Pop. și fam.) Faptul de *a (se) stropși*. — **Stropși** + suf. *-eală.*

STROPȘÍ, *stropșesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Pop.) A zdrobi, a sfărâma călcând în picioare. ✦ A strivi, a zdreli. ✦ A prăpădi, a nimici. **2.** Tranz. (Pop.) A stâlci pe cineva în bătaie. ✦ Fig. (Fam.) A poci, a deforma, a schimonosi, a stâlci cuvintele (în pronunțare sau în scris). **3.** Refl. (Pop. și fam.) A se răsti la cineva (încruntându-se); a se burzului, a se oțărî. **4.** Tranz. (Pop.; despre boli) A cuprinde, a lovi pe cineva pe neașteptate. — Cf. bg. s t r o š v a m.

STROPȘÍRE, *stropșiri,* s.f. (Pop. și fam.) Acțiunea de *a (se) stropși*. — V. **stropși.**

STROPȘÍT, -Ă, *stropșiți, -te,* adj. **1.** (Pop.) Zdrobit, sfărâmat, strivit în picioare. ✦ Stricat, deformat. **2.** Fig. (Reg.; despre oameni; adesea substantivat) Zăpăcit, smintit; năbădăios, îndrăcit. **3.** Fig. (Pop. și fam.; despre cuvinte) Pocit, deformat, schimonosit, stâlcit. — V. **stropși.**

STROPȘITÚRĂ, *stropșituri,* s.f. (Pop. și fam.) Stropșire, poceală, schimonoseală, stâlceală; (concr.) ceea ce a fost stropșit. — **Stropși** + suf. *-tură.*

STROPULÉȚ, *stropuleți,* s.m. Diminutiv al lui *strop;* stropușor. — **Strop** + suf. *-uleț.*

STROPUȘÓR, *stropușori*, s.m. Stropuleț. — **Strop** + suf. *-ușor.*

STRUCTURÁ, *structurez,* vb. I. Tranz. A organiza ceva, a da o anumită structură. — Din fr. **structurer.**

STRUCTURÁL, -Ă, *structurali, -e,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care aparține structurii, privitor la structură; care formează o structură. **2.** (Chim.; în sintagma) *Formulă structurală* = formulă care reprezintă compoziția unei combinații și legătura atomilor ei în moleculă. — Din fr. **structural.**

STRUCTURALÍSM s.n. Teorie lingvistică care susține că limba este un sistem autonom, că alcătuiește o structură în care diversele părți se află în relații și se condiționează reciproc. ✦ P. gener. Teorie și metodă aplicată în domeniul unor științe umaniste, care își propun să descopere și să descrie sistemele de relații din știința dată. — Din fr. **structuralisme.**

STRUCTURALÍST, -Ă, *structuraliști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține structuralismului, privitor la structuralism. **2.** S.m. și f. Adept al structuralismului. — Din fr. **structuraliste.**

STRUCTURÁRE, *structurări,* s.f. Acțiunea de *a structura* și rezultatul ei. — V. **structura.**

STRUCTURÁT, -Ă, *structurați, -te,* adj. Care are o structură bine definită. — V. **structura.**

STRUCTÚRĂ, *structuri,* s.f. **I. 1.** Mod de organizare internă, de alcătuire a unui corp, a unui sistem; mod de asociere a componenților unui corp sau a unui întreg organizat, caracterizat prin forma și dimensiunile fiecărui element component, prin aranjarea lor unul față de celălalt și prin interacțiunile lor reciproce. ✦ Spec. Dispoziție a atomilor în molecula unei substanțe. ✦ Spec. Mod de grupare a moleculelor într-un corp sau într-o substanță minerală. **2.** Mod de așezare și asamblare a părților corpului omenesc, ale corpului animalelor, ale plantelor sau ale țesuturilor lor. ✦ (Psih.) Factură, alcătuire, conformație. **3.** Mod de construire a unui edificiu, a unui pod etc. **4.** Mod de alcătuire a unei opere literare, muzicale etc. **5.** Mod specific de organizare a elementelor constitutive ale unei limbi. **II.** Mod de organizare, de întocmire a societății din punct de vedere economic, social-politic și cultural; orânduire. ✦ Mod de organizare a unei ramuri de producție, a unui domeniu de activitate, a unei instituții, organizații etc. — Din fr. **structure,** lat. **structura.**

STRUGÁR s.m. v **strungar[1].**

STRÚGUR s.m. v. **strugure.**

STRUGURÁȘ, *strugurași,* s.m. **1.** Strugurel (**1**). **2.** (Bot.; reg.; la pl.) Coacăze. **3.** (Bot.; reg.) Rușuliță. — **Strugure** + suf. *-aș.*

STRÚGURE, *struguri,* s.m. Fructul viței-de-vie, în formă de ciorchine; poamă. ✦ Compus: *strugurii-ursului* = plantă târâtoare cu frunze persistente, cu flori trandafirii sau albe, grupate în formă de ciorchine la vârful ramurilor, și cu fructul o bacă mică, roșie, comestibilă *(Arctostaphylos uva ursi)*. [Var.: (pop.) **strúgur** s.m.] — Et. nec.

STRUGURÉL, *strugurei,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *strugure;* struguraș. **2.** (Bot.; reg.; la pl.) Coacăze. — **Strugure** + suf. *-el.*

STRUJÁN, *strujeni,* s.m. Tulpina porumbului cu frunze cu tot, după ce a fost tăiată de la pământ și s-au cules știuleții. — **Struji** + suf. *-an.*

STRUJÍ, *strujesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A curăța pene, ramuri, știuleți de porumb etc. de părțile nefolositoare, smulgându-le și îndepărtându-le; a smulge anumite părți folositoare pentru a le utiliza. **2.** A ciopli un material cu cuțitul, cu dalta, cu rindeaua; *p. ext.* a prelucra la strung, a strunji. — Din sl. **stružiti.**

STRUJÍRE, *strujiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a struji;* strujit. — V. **struji.**

STRUJÍT s.n. (Reg.) Strujire. — V. **struji.**

STRUJITÚRĂ, *strujituri,* s.f. (Pop.) Fâșie, așchie de lemn sau de metal care cade în timpul prelucrării unui material la strung, cu rindeaua, cu barda etc. — **Struji** + suf. *-tură.*

STRULUIBÁT, -Ă, adj. v. **sturluibat.**

STRÚNĂ, *strune,* s.f. **1.** Fir elastic confecționat din metal, din păr de animale etc., care se întinde pe unele instrumente muzicale și produce, prin vibrare, sunete; coardă. ✧ Expr. *A cânta* (sau *a bate) cuiva în strună* (sau *în struna cuiva)* = a fi de aceeași părere cu cineva pentru a-i câștiga simpatia, favoarea; a linguși pe cineva. **2.** Sfoară bine întinsă, făcută din fire elastice și răsucite, destinată să țină întinsă pânza fierăstrăului. ✧ Expr. (Adverbial) *A merge strună* = a merge foarte bine. ✦ Fir plastic sau metalic de care se leagă cârligul unei unelte de pescuit. **3.** Parte a frâului care înconjoară bărbia calului și se prinde de cele două capete ale zăbalei. ✧ Expr. *A ține* (pe cineva) *în strună* = a înfrâna, a ține din scurt (pe cineva). **4.** Compus: *struna-cocoșului* = numele a două plante erbacee cu frunzele ovale și flori albe *(Cerastium)*. — Din sl. **struna.**

STRUNG, *strunguri,* s.n. Mașină-unealtă cu ajutorul căreia se execută operația de rotunjire, de filetare, de găurire, de zimțuire etc. prin așchiere a unei piese. — Din sl. **strungŭ.**

STRUNGÁR[1], *strungari,* s.m. Muncitor calificat în prelucrarea pieselor la strung. [Var.: (reg.) **strugár** s.m.] — **Strung** + suf. *-ar.*

STRUNGÁR[2], *strungari,* s.m. Cioban care mână oile la strungă pentru a fi mulse. — **Strungă** + suf. *-ar*.

STRÚNGĂ, *strungi,* s.f. **1.** Loc îngrădit la stână, unde se mulg oile; *p. restr.* deschizătură, portiță îngustă făcută în acest loc, prin care trec oile una câte una la muls. ✦ P. gener. Loc îngust de trecere. ✦ (Pop.) Trecătoare îngustă (între munți); defileu, strâmtoare. **2.** (Pop.) Strungăreață (**1**). — Cf. alb. s h t r u n g ë.

STRUNGĂREÁȚĂ, *strungărețe,* s.f. **1.** Spațiu mai mare între dinți, mai ales între incisivii maxilarului superior; strungă (**2**). **2.** Găleată în care se mulg oile (la stână). — **Strungă** + suf. *-ăreață.*

STRUNGĂRÍ, *strungăresc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A strunji. — **Strungar[1]** + suf. *-ări.*

STRUNGĂRÍE[1], (**2**) *strungării,* s.f. **1.** Meseria strungarului[1]; strungărit. **2.** Atelier sau secție industrială unde se prelucrează piesele cu ajutorul strungului. — **Strungar[1]** + suf. *-ie.*

STRUNGĂRÍE[2] s.f. Ocupația strungarului[2]. — **Strungar[2]** + suf. *-ie.*

STRUNGĂRÍT s.n. Strungărie[1] (**1**). — V. **strungări.**

STRUNGĂRÍȚĂ[1], *strungărițe,* s.f. Ciobăniță care mână oile la strungă pentru a fi mulse. — **Strungar[2]** + suf. *-iță.*

STRUNGĂRÍȚĂ[2], *strungărițe,* s.f. Muncitoare calificată în prelucrarea pieselor la strung. — **Strungar[1]** + suf. *-iță.*

STRUNGHÍL, *strunghili,* s.m. (Iht.) Specie de guvid de culoare galbenă-brună *(Gobius melanostomus).* — Et. nec.

STRUNGULÍȚĂ, *strungulițe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *strungă;* strunguță. — **Strungă** + suf. *-uliță.*

STRUNGÚȚĂ, *strunguțe,* s.f. (Pop.) Strunguliță. — **Strungă** + suf. *-uță.*

STRUNÍ, *strunesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A ține în frâu un cal, a conduce sau a stăpâni un cal cu ajutorul frâului. ✦ Fig. A ține din scurt pe cineva; a domina, a înfrâna. **2.** A lega ceva strâns, întinzând bine sfoara care leagă. — Din **strună.**

STRUNÍRE, *struniri,* s.f. Acțiunea de *a struni* și rezultatul ei. — V. **struni.**

STRUNJÍ, *strunjesc,* vb. IV. Tranz. A prelucra un material cu ajutorul strungului; a da la strung; a struji, a strungări. — Din **strung.**

STRUNJÍRE, *strunjiri,* s.f. Acțiunea de *a strunji* și rezultatul ei. — V. **strunji.**

STRUP, *strupuri,* s.n. (Reg.) Curea la ham, care se fixează în partea posterioară a calului, sub coadă. — Lat. **struppus.**

STRUȚ[1], *struți,* s.m. Pasăre mare alergătoare de stepă, cu picioare lungi și puternice, cu gât lung și golaș, cu aripi mici, inapte pentru zbor, cu pene frumoase, moi, negre sau brune-cenușii, folosite ca podoabă, care trăiește îndeosebi în regiunile tropicale ale Africii *(Struthio camelus).* ✧ Expr. *(A avea) stomac de struț* = (a avea) stomac mare, rezistent, care digeră bine. — Din it. **struzzo.**

STRUȚ[2], *struțuri,* s.n. (Reg.) Buchet de flori. — Din **struț[1]** (cu sensul după germ. *Strauss* „struț[1]" și „buchet").

STRUȚIȘÓR, *struțișoare,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *struț[2];* struțușor. — **Struț[2]** + suf. *-ișor.*

STRUȚUȘÓR, *struțușoare,* s.n. (Reg.) Struțișor. — **Struț[2]** + suf. *-ușor.*

STUC s.n. **1.** Material de construcție format din mortar și ipsos amestecat cu gelatină, clei și (uneori) cu coloranți minerali, care prin uscare și lustruire capătă aspectul marmurei. **2.** Material, sub formă de pastă, folosit pentru decorații arhitectonice, care se prepară dintr-un amestec de var stins vechi, praf de marmură și praf de cretă. [Var.: (înv.) **ștuc** s.n.] — Din it. **stucco,** germ. **Stuck,** fr. **stuc.**

STUCÁT, -Ă, *stucați, -te,* adj. (Rar) Lucrat din stuc, împodobit cu stucaturi. [Var.: (înv.) **ștucát, -ă,** adj.] — Din it. **stuccato.**

STUCATÓR, *stucatori,* s.m. Meseriaș care execută lucrări de stucatură. [Var.: (înv.) **ștucatór** s.m.] — Din it. **stuccatore,** fr. **stucateur.**

STUCATÚRĂ, *stucaturi,* s.f. Ornament arhitectonic în relief (pentru interiorul clădirilor), executat din stuc sau din mortar simplu de ipsos. — Din it. **stuccatura.**

STÚDENIȚĂ, *studenițe,* s.f. (Pop.) **1.** Plantă erbacee cu tulpina ramificată, cu frunze păroase, cu flori albe, cu fructul o capsulă *(Arenaria serpylligfolia).* **2.** Plantă erbacee cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunze liniare și flori verzui *(Scleranthus uncinatus).* — Din bg., sb. **studenica.**

STUDÉNT, -Ă, *studenți, -te,* s.m. și f. Persoană care urmează cursurile unei universități sau ale unui institut de învățământ superior. — Din it. **studente,** germ. **Student,** lat. **studens, -ntis.**

STUDENȚÉSC, -EÁSCĂ, *studențești,* adj. Care aparține studenților, privitor la studenți, specific studenților. — **Student** + suf. *-esc.*

STUDENȚÉȘTE adv. Ca studenții, în felul studenților. — **Student** + suf. *-ește.*

STUDENȚÍE s.f. Stare, viață de student; timp în care cineva este student. — **Student** + suf. *-ie.*

STUDENȚÍME s.f. Totalitatea studenților; mulțime de studenți. — **Student** + suf. *-ime.*

STUDIÁ, *studiez,* vb. I. **1.** Tranz. A depune o muncă intelectuală susținută, sistematică, pentru însușirea de cunoștințe temeinice într-un anumit domeniu; a învăța. **2.** Tranz., refl. și refl. recipr. A (se) observa cu atenție, a (se) examina (din toate punctele de vedere); a (se) analiza, a (se) cerceta. **3.** Refl. A-și impune o anumită atitudine, un anumit fel de a fi, mai ales atunci când se știe observat, examinat de cineva. [Pr.: *-di-a*] — Din it. **studiare.**

STUDIÁT, -Ă, *studiați, -te,* adj. **1.** Cercetat, analizat, examinat. **2.** Fig. Lipsit de naturalețe, de sinceritate; artificial, afectat, prefăcut. [Pr.: *-di-at*] — V. **studia.**

STUDIÉRE s.f. Acțiunea de *a (se) studia* și rezultatul ei. [Pr.: *-di-e-*] — V. **studia.**

STUDIÓ, *studiouri,* s.n. **I. 1.** Atelier special amenajat în care lucrează pictorii, sculptorii, fotografii etc. **2.** Ansamblu de clădiri, de instalații și de amenajări speciale care servește în procesul de turnare a filmelor. **3.** Încăpere special amenajată din punctul de vedere al acusticii (și iluminatului) și echipată cu utilajul necesar captării unor programe sonore sau de sunete și imagini, destinată transmisiei în direct sau înregistrării în vederea unei transmisii ulterioare la radio și televiziune. **4.** Teatru de capacitate mică, de obicei dependent de un teatru mai mare, destinat prezentării de spectacole în scopul valorificării unor artiști (tineri) sau al prezentării unor spectacole experimentale. **II.** Divan prevăzut cu o ladă pentru păstrarea așternutului (și cu polițe sau rafturi pentru cărți). [Pr.: *-di-o*] — Din fr., engl. **studio.**

STUDIÓS, -OÁSĂ, *studioși, -oase,* adj. Care învață mereu și stăruitor, căruia îi place să studieze; înclinat spre studiu; sârguitor la învățătură. [Pr.: *-di-os*] — Din fr. **studieux.**

STÚDIU, *studii,* s.n. **1.** Acțiunea de a studia (**1**); muncă intelectuală susținută depusă în vederea însușirii de cunoștințe temeinice într-un anumit domeniu; cercetare a unei probleme, a unui fenomen etc. ✦ Spec. Însușire de cunoștințe științifice; învățătură. ✧ Exp. *A-și face studiile* = a parcurge succesiv diverse grade de învățământ. ✦ (Teatru; în exp.) *A pune o piesă în studiu* = a începe repetițiile la o piesă. **2.** Materie de învățământ. **3.** Lucrare, operă științifică. **4.** (În artele plastice) Schiță parțială sau preliminară cu ajutorul căreia pictorul, sculptorul etc. compune și execută o operă definitivă. ✦ Compoziție muzicală cu caracter de virtuozitate, destinată mai ales îmbunătățirii tehnicii instrumentale. — Din lat. **studium,** it. **studio.**

STUF, *stufuri,* s.n. Plantă erbacee perenă din familia gramineelor, cu tulpina înaltă și dreaptă, cu frunzele lanceolate și cu florile violete sau gălbui, dispuse în panicule terminale, folosită la acoperitul caselor, ca materie primă pentru obținerea celulozei, a hârtiei etc.; trestie *(Phragmites communis).* ✦ (Rar) Desiș; tufiș, boschet. [Var.: (reg.) **stuh** s.n.] — Lat ***styphus** (= *stypa* + *typyhe).*

STUFAT, (**2**) *stufaturi,* s.n. **1.** Mâncare scăzută, gătită din carne (de miel) și fire de ceapă și de usturoi verde. **2.** Porție sau fel dintr-o astfel de mâncare. — Din ngr. **stufáton.**

STUFĂRÁIE s.f. (Pop.) Stufăriș. [Pr.: *-ra-ie.* — Var.: (reg.) **stuhăráie** s.f.] — **Stuf** + suf. *-ăraie.*

STUFĂRÍE, *stufării,* s.f. Stufăriș. [Var.: (reg.) **stuhărie** s.f.] — **Stuf** + suf. *-ărie.*

STUFĂRÍȘ, *stufărișuri,* s.n. **1.** Loc pe care crește stuf mult și des; stuf care crește pe un asemenea loc; stufărie, stufăraie. **2.** Desime, desiș, tufiș. [Var.: (reg.) **stuhăriș** s.n.] — **Stuf** + suf. *-ăriș.*

STUFÍCOL, -Ă, *stuficoli, -e,* adj. De stuf; care ține de valorificarea stufului. — **Stuf** + suf. *-icol.*

STUFICULTÚRĂ s.f. Ansamblul lucrărilor de amenajare a terenurilor stuficole, de cultură și de exploatare a stufului. — **Stuf** + **cultură.**

STUFÍȘ, *stufișuri,* s.n. Tufiș, desiș. — **Stuf** + suf. *-iș.*

STUFÍT s.n. Material termoizolant confecționat din tulpini uscate de stuf așezate paralel, presate și legate sub formă de panouri. — Din **stuf.**

STUFÓS, -OÁSĂ, *stufoși, -oase,* adj. (Despre arbori) Cu frunze sau cu ramuri multe și dese; (despre păduri) care are arbori cu frunze sau cu ramuri multe și dese; (despre umbra arborilor) nepătruns, adânc. ✦ Fig. (Despre barbă, mustăți) Cu păr mult și des. — **Stuf** + suf. *-os* (cu unele sensuri după *tufos).*

STUH s.n. v. **stuf.**

STUHĂRÁIE s.f. v. **stufăraie.**

STUHĂRÍE s.f. v. **stufărie.**

STUHĂRÍȘ s.n. v. **stufăriș.**

STUHUÍT, -Ă, *stuhuiți, -te,* adj. (Reg.) Cu acoperiș de stuf. — Din **stuh.**

STUP, *stupi,* s.m. **1.** Adăpost natural sau special confecționat pentru albine, unde acestea trăiesc în familii, formează fagurii și depun mierea; *p. ext.* adăpostul împreună cu albinele și cu fagurii; știubei. ✧ Expr. *A fi (bogat) ca un stup* sau *a fi* (ori *a se face) stup de bani* = a fi (sau a deveni) foarte bogat, a aduna multă avere. **2.** Totalitatea albinelor dintr-un stup (**1**); familie de albine. — Lat. ***stypus.**

STUPÁR, *stupari,* s.m. Apicultor, prisăcar. — **Stup** + suf. *-ar.*

STÚPĂ[1], *stupe,* s.f. (Pop.) Nume dat firelor de cânepă rămase între dinții daracului după scoaterea fuiorului. ✦ Câlți de cânepă sau de bumbac cu care se curăță uneltele, mașinile etc. ✦ Dop de câlți, de cârpe sau de hârtie care se pune în pușcă sau în cartuș deasupra pulberii ori alicelor; furtuială. — Lat. **stuppa.**

STÚPĂ[2], *stupe,* s.f. Monument funerar budist, format dintr-un soclu poligonal, având deasupra un corp cilindric acoperit cu o cupolă. — Din fr. **stupa.**

STUPĂRÍE, *stupării,* s.f. (Rar) Stupină. — **Stup** + suf. *-ărie.*

STUPĂRÍT s.n. Apicultură. ✧ *Stupărit pastoral* = sistem de practicare a apiculturii în timpul sezonului activ, care constă în transportarea succesivă a stupilor în regiuni cu bază meliferă, pentru ca albinele să culeagă permanent nectar și polen. — **Stup** + suf. *-ărit.*

STUPEFÁCȚIE, *stupefacții,* s.f. Uimire, stupoare. — Din fr. **stupéfaction.**

STUPEFIÁ, *stupefiez,* vb. I. Tranz. A produce uimire; a ului, a năuci, a surprinde. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **stupéfier.**

STUPEFIÁNT, -Ă, *stupefianți, -te,* adj., s.n. (Substanță din categoria drogurilor) care produce alterări ale funcțiilor psihice. ✦ (Substanță medicamentoasă) care inhibă centrii nervoși, provocând o stare de inerție fizică și psihică și care, folosită mult timp, duce la obișnuință și la necesitatea unor doze crescânde; *p. gener.* (substanță) care, prin folosire repetată, dă naștere fenomenului de dependență; drog. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **stupéfiant.**

STUPEFIÁT, -Ă, *stupefiați, -te,* adj. Încremenit de mirare; uimit, uluit. [Pr.: *-fi-at*] — V. **stupefia.**

STUPEFIÉRE s.f. Acțiunea de *a stupefia* și rezultatul ei; încremenire, uimire, uluire, năucire. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **stupefia.**

STUPÍ, *stupesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Pop.) A scuipa. ✦ Tranz. Spec. A scuipa sau a se face că scuipă în semn de batjocorire, de înjosire a cuiva. ✦ Tranz. A elimina

un obiect aflat sau introdus în gură. ✧ Expr. *A-și stupi sufletul* (cu cineva) = a se chinui mult cu un om nepriceput sau îndărătnic. ✦ (Despre pisici) A-și încorda corpul într-un gest de apărare sau de atac, însoțit de un pufăit specific. — Probabil lat. ***stupire** (<**scuppire* + *sputare*).

STUPÍD, -Ă, *stupizi, -de,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Lipsit de sens, de rațiune, de conținut; absurd. **2.** (Despre oameni) Lipsit de inteligență, greoi la minte; nătâng, mărginit; (despre manifestări ale oamenilor) care dovedește, trădează lipsă de inteligență, de pricepere. — Din fr. **stupide,** lat. **stupidus.**

STUPIDITÁTE, (**2**) *stupidități,* s.f. **1.** Însușirea de a fi stupid, lipsă de rațiune; prostie. **2.** Faptă sau vorbă de om stupid; frază lipsită de sens; inepție, stupizenie. — Din fr. **stupidité,** lat. **stupiditas, -atis.**

STUPÍLĂ, *stupile,* s.f. Amorsă specială întrebuințată la tunurile vechi pentru aprinderea încărcăturii de pulbere. — Cf. fr. é t o u p i l l e.

STUPÍNĂ, *stupine,* s.f. Loc unde se cresc albinele, unde sunt amplasați stupii și toate instalațiile anexe; albinărie, prisacă, stupărie. — **Stup** + suf. *-ină.*

STUPINÍȚĂ, *stupinițe,* s.f. **1.** (Rar) Diminutiv al lui *stupină*. **2.** Plantă erbacee din familia orhideelor, cu două frunze bazale opuse, cu flori albe cu miros puternic de garoafe *(Platanthera bifolia).* — **Stupină** + suf. *-iță.*

STUPÍT, *stupituri,* s.n. (Reg.) Scuipat. ✧ Compus: *stupitul-cucului* = plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze în formă de rozetă, cu flori liliachii, roz, albe *(Cardamine pratensis)*. — V. **stupi.**

STUPITÚRĂ, *stupituri,* s.f. (Reg.) Scuipătură. — **Stupi** + suf. *-tură.*

STUPIZÉNIE, *stupizenii,* s.f. (Fam.) Stupiditate (**2**). — **Stupid** + suf. *-enie.*

STUPOÁRE s.f. **1.** Stare de uluire provocată de o surpriză sau de o emoție puternică; uimire, stupefacție. **2.** (Med.) Simptom care apare în unele psihoze, manifestat prin deprimare, amuțire, imobilitate și insensibilitate completă. — Din fr. **stupeur,** lat. **stupor, -oris.**

STURIÓN, *sturioni,* s.m. (La pl.) Ordin de pești răpitori marini de talie mare, cu scheletul cartilaginos-osos, cu corpul fără solzi, acoperit cu cinci șiruri longitudinale de discuri osoase, pescuiți pentru carnea, icrele negre și cleiul lor; (și la sg.) pește din acest ordin. [Pr.: *-ri-on*] — Cf. it. s t o r i o n e, engl. s t u r g e o n.

STURIONICULTÚRĂ s.f. Ramură a pisciculturii care se ocupă cu reproducerea dirijată și cu creșterea sturionilor. [Pr.: *-ri-o-*] — **Sturion** + **cultură.**

STURLUBÁTEC, -Ă, adj. v. **sturlubatic.**

STURLUBÁTIC, -Ă, *sturlubatici, -ce,* adj. (Pop.) Nebunatic, neastâmpărat, zvăpăiat. [Var.: (reg.) **sturluibátec, -ă, sturlubátec, -ă, sturluibátic, -ă, șturlubátic, -ă** adj.] — **Sturluibat** + suf. *-ic.*

STURLUIBÁ, *sturluibez,* vb. I. Intranz. (Reg.) A se zăpăci, a-și pierde capul, rațiunea. — Et. nec.

STURLUIBÁRE s.f. (Reg.) Acțiunea de *a sturluiba* și rezultatul ei; zăpăcire. — V. **sturluiba.**

STURLUIBÁT, -Ă, *sturluibați, -te,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Nebunatic, neastâmpărat, zvăpăiat. [Var.: **struluibát, -ă** adj.] — V. **sturluiba.**

STURLUIBÁTEC, -Ă adj. v. **sturlubatic.**

STURLUIBÁTIC, -Ă adj. v. **sturlubatic.**

STURZ, *sturzi,* s.m. Nume dat mai multor specii de păsări de pădure de talie mică, cu cioc conic și puternic, cu pene brune pe spate și albe-gălbui (cu pete brune) pe piept, care se hrănesc cu insecte, viermi, fructe etc. *(Turdus).* — Refăcut din pl. **turdi** (<lat. **turdus,** influențat probabil de lat. *sturnus).*

STURZIȘÓR, *sturzișori,* s.m. Diminutiv al lui *sturz;* sturzuleț. — **Sturz** + suf. *-ișor.*

STURZOÁICĂ, *sturzoaice,* s.f. (Rar) Femela sturzului. — **Sturz** + suf. *-oaică.*

STURZULÉȚ, *sturzuleți,* s.m. Sturzișor. — **Sturz** + suf. *-uleț.*

STYROFLÉX, s.n. Material izolant obținut din polistiren, folosit la izolarea cablurilor de înaltă frecvență și ca dielectric pentru condensatori cu stabilitate la temperatură. — Din fr. **styroflex.**

SUÁV, -Ă, *suavi, -e,* adj. Care produce o impresie de gingășie, de finețe; delicat, grațios, fin. [Pr.: *su-av*] — Din fr. **suave.**

SUAVITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este suav; delicatețe, gingășie, finețe. [Pr.: *su-a-*] — Din fr. **suavité.**

SUB[1]- Element de compunere care indică poziția inferioară a unui obiect față de altul sau o cantitate, o intensitate, o calitate, o ierarhie inferioară în raport cu alta de același tip, și care servește la formarea unor substantive, adjective și verbe. — Din fr. **sub-,** lat. **sub.**

SUB[2] prep. **I.** (Introduce un complement circumstanțial de loc). **1.** (Arată poziția unei persoane sau a unui lucru care se găsește sau ajunge mai jos decât cineva sau ceva) Dedesubt. *A căzut sub masă.* ✧ Exp. *A se afla* (sau *a fi, a se pomeni) sub soare* = a exista; a trăi. *A muri sub cuțit* = a muri în timpul unei operații chirurgicale. ✦ (Împreună cu prep. „de”, indică punctul de plecare al unui fenomen) *De sub pământ se aud zgomote*. ✦ (Împreună cu prep. „pe”, arată în mod neprecis poziția sau mișcarea unui lucru care se află mai jos decât altul, dedesubtul altuia) *Se plimba pe sub ferestre.* **2.** (Rar) În. **3.** La marginea, la poalele, jos, lângă… *Sub zidurile cetății*. **II.** (Introduce un complement circumstanțial de timp) În timpul, pe vremea. *Istoria românilor sub Mihai-Vodă Viteazul.* ✧ (Pop.) *Sub seară* = pe înserate. *Pe sub seară* = cam pe seară, spre seară. *Sub amiază* (sau *amiazăzi*) = aproape de miezul zilei. **III.** (Introduce un complement circumstanțial de cauză) *Iarbă ofilită sub arșița soarelui*. **IV.** (Introduce un complement circumstanțial de mod) **1.** (Exprimă un raport de supunere, de dependență față de cineva) *Avea sub mână o armată de subalterni.* **2.** (În expr.). *Sub ochii* (cuiva) = în prezența (cuiva), fiind de față (cineva). *A ține* (sau *a păstra*) sub cheie = a tăinui (ceva). *A fi* (sau *a se găsi) sub foc* = a se găsi în prima linie de luptă. *Sub pretext* (sau *cuvânt, motiv*) *că…* = invocând un motiv (fals). *Sub niciun cuvânt* (sau *chip*) = cu niciun preț, nicidecum, niciodată. *Sub semnătură* = cu numele semnat (spre confirmare). *Sub titlu de…* = purtând numele sau titlul de… *Sub lozinca…* = cu cuvântul de ordine, cu deviza… **3.** (Înaintea unui numeral sau a unui nume de cantitate, exprimă inferioritatea cantitativă) Mai puțin ca… *Sub o mie de lei*. **V.** (Introduce nume predicative și atribute) *Un spectacol sub așteptări*. **VI.** (Introduce un complement circumstanțial de relație; în expr.) *Sub raportul…* (sau *sub acest raport*) = din punctul de vedere al… [Var.: (pop.) **supt, subt** prep.] — Lat. **subtus.**

SUBACVÁTIC, -Ă, *subacvatici, -ce,* adj. Care se află, se petrece sub apă; care se referă la mediul existent pe fundul apelor. — **Sub[1]-** + **acvatic.**

SUBALIMENTÁ, *subalimentez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) alimenta (sistematic) în mod insuficient din punct de vedere calitativ și cantitativ. — **Sub[1]-** + **alimenta** (după fr. *sous-alimenter).*

SUBALIMENTÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) subalimenta* și rezultatul ei; subalimentație, subnutriție (**1**). — V. **subalimenta.**

SUBALIMENTÁT, -Ă, *subalimentați, -te,* adj. Hrănit (sistematic) în mod insuficient; subnutrit. — V. **subalimenta.**

SUBALIMENTÁȚIE s.f. Subalimentare. — **Sub[1]-** + **alimentație** (după fr. *sous-alimentation).*

SUBALPÍN, -Ă, *subalpini, -e,* adj. Care este situat în regiunea imediat inferioară celei alpine, la poalele unor munți înalți; caracteristic unei asemenea regiuni. ✧ *Etaj subalpin* = vegetație aflată deasupra limitei superioare a pădurilor, care constă în tufișuri de jneapăn, ienupăr, smirdar, pajiști etc. — Din fr. **subalpin.**

SUBALTÉRN, -Ă, *subalterni, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care este subordonată altei persoane (într-o slujbă, într-o muncă), care lucrează sub ordinele altuia mai mare în grad. — Din fr. **subalterne.**

SUBALTERNÁRE, *subalternări,* s.f. (Log.) Raport între judecățile universale și judecățile particulare de aceeași calitate, caracterizat prin faptul că din adevărul judecății universale decurge cu necesitate adevărul judecății particulare, iar din falsitatea judecății particulare rezultă cu necesitate falsitatea judecății universale. — **Sub[1]-** + **alternare.**

SUBANSÁMBLU, *subansambluri,* s.n. Grup de piese care alcătuiesc o parte componentă a unei mașini, a unui sistem tehnic etc., acționând în cadrul acestora ca o unitate funcțională distinctă. [Pl. și: *subansmable*] — **Sub[1]-** + **ansamblu** (după fr. *sous-ensemble).*

SUBANTREPRENÓR, *subantreprenori,* s.m. Antreprenor care execută numai o parte dintr-o lucrare contractată integral de altul. — **Sub[1]-** + **antreprenor** (după fr. *sous-entrepreneur).*

SUBAPRECIÁ, *subapreciez,* vb. I. Tranz. A prețui pe cineva sau ceva mai puțin decât merită, a aprecia sub valoarea reală, a micșora importanța unei persoane, a unui lucru, a unei situații; a subestima, a subevalua. ✧ Refl. *Se subapreciază*. [Pr.: *-ci-a-*] — **Sub[1]-** + **aprecia.**

SUBAPRECIÁT, -Ă, *subapreciați, -te,* adj. Care este subestimat, subevaluat. [Pr.: *-ci-at*] — V. **subraprecia.**

SUBAPRECIÉRE, *subaprecieri,* s.f. Faptul de *a (se) subaprecia*; subestimare, subevaluare. [Pr.: *-ci-e-*] — V. **subaprecia.**

SUBÁRBĂ, *subarbe,* s.f. Frânghie, odgon care susține, fixează bompresul unei nave cu pânze. — Din fr. **sous-barbe.**

SUBARBORÉT, *subarborete,* s.n. Fiecare dintre grupurile de arbuști care cresc într-un arboret. [Pl. și: *subarboreturi,* (m.) *subarboreți*] — **Sub[1]-** + **arboret.**

SUBARBÚST, *subarbuști,* s.m. Arbust a cărui înălțime nu depășește un metru, având tulpina lemnoasă numai la bază; plantă care face trecerea între arbuști și plantele erbacee. — **Sub[1]-** + **arbust.**

SUBARENDÁ, *subarendez,* vb. I. Tranz. A da sau a lua în arendă exploatarea unui bun pe care persoana care îl arendează îl deține tot în arendă de la proprietar. — **Sub[1]-** + **arenda.**

SUBARENDÁRE, *subarendări,* s.f. Acțiunea de *a subarenda* și rezultatul ei. — V. **subarenda.**

SUBARENDÁȘ, *subarendași,* s.m. Persoană care ia în arendă exploatarea unui bun de la arendaș (și nu direct de la proprietar). — **Sub[1]-** + **arendaș.**

SUBARMÓNICĂ, *subarmonice,* s.f. (Fiz.) Componentă a unei vibrații complexe, a cărei frecvență este un submultiplu al frecvenței armonicii principale. — După fr. **sous-harmonique.**

SUBASMÉNT, *subasmente,* s.n. (Arh.) Partea inferioară a unei construcții pe care se sprijină (aparent) toată clădirea; soclu. — Din fr. **soubassement.**

SUBATÓMIC, -Ă, *subatomici, -ce,* adj. (Despre particule) Mai mic decât atomul; care intră în componența atomului. — Din fr. **subatomique.**

SUBCAPÍTOL, *subcapitole,* s.n. Diviziune (unitară) a unui capitol. — **Sub[1]-** + **capitol.**

SUBCARPÁTIC, -Ă, *subcarpatici, -ce,* adj. Care este situat în regiunea imediat inferioară celei carpatice; caracteristic acestei regiuni. — **Sub**[1]**-** + **carpatic.**

SUBCELULÁR, -Ă, *subcelulari, -e,* adj. (Biol.) Care este mai mic decât celula; care intră în componența celulei. — **Sub**[1]**-** + **celular.**

SUBCHIRIÁȘ, -Ă, *subchiriași, -e,* s.m. și f. Persoană care închiriază un imobil sau o parte din el de la chiriașul titular, principal; sublocatar. [Pr.: *-ri-aș*] — **Sub**[1]**-** + **chiriaș.**

SUBCLÁSĂ, *subclase,* s.f. (Biol.) Categorie sistematică intermediară între clasă și ordin. — **Sub**[1]**-** + **clasă** (după fr. *sous-classe).*

SUBCLASIFICÁRE, *subclasificări,* s.f. Clasificare secundară. — **Sub**[1]**-** + **clasificare** (după fr. *sous-clasification).*

SUBCLAVICULÁR, -Ă, *subclaviculari, -e,* adj. Situat sub claviculă, privitor la regiunea de sub claviculă. — **Sub**[1]**-** + **clavicular** (după fr. *sous-claviculaire).*

SUBCOMISÁR, *subcomisari,* s.m. Funcționar de poliție aflat în imediata subordonare a comisarului; gradul acestui funcționar. — **Sub**[1]**-** + **comisar** (după fr. *sous-comissaire*).

SUBCOMITÉT, *subcomitete,* s.n. Parte a unui comitet însărcinată cu examinarea unor lucrări preliminare. — **Sub**[1]**-** + **comitet** (după fr. *sous-comitet).*

SUBCONȘTIÉNT s.n. Sferă a fenomenelor psihice care se desfășoară în afara conștiinței și care au putut fi anterior conștiente sau ar putea deveni conștiente ulterior. [Pr.: *-ști-ent*] — **Sub**[1]**-** + **conștient** (după fr. *subconscient).*

SUBCONTRÁCT, *subcontracte,* s.n. Contract secundar. — Din engl. **subcontract.**

SUBCONTRARIETÁTE, *subcontrarietăți,* s.f. (Log.) Raport între judecata particular-afirmativă și cea particular-negativă, caracterizat prin faptul că nu pot fi ambele false, dar pot fi ambele adevărate în același timp și sub același raport. [Pr.: *-ri-e-*] — **Sub**[1]**-** + **contrarietate.**

SUBCORTICÁL, -Ă, *subcorticali, -e,* adj. Care este situat dedesubtul cortexului cerebral, renal sau suprarenal; privitor la aceste regiuni. — **Sub**[1]**-** + **cortical** (după fr. *sous-cortical).*

SUBCULTÚRĂ, *subculturi,* s.f. **1.** Tendință de manifestare subiacentă a unei culturi elementare. **2.** Cultură a grupurilor și subgrupurilor sociale dintr-o comunitate etnică. — Din engl. **subculture.** Cf. fr. s o u s - c u l t u r e.

SUBCUTANÁT, -Ă, *subcutanați, -te,* adj. Care se află sub piele; care pătrunde sub piele; care se face sub piele; subcutaneu. *Injecție subcutanată.* — **Sub**[1]**-** + **cutanat.**

SUBCUTANÉU, -ÉE, *subcutanei, -ee,* adj. (Livr.) Subcutanat. — **Sub**[1]**-** + **cutaneu** (după fr. *sous-cutané).*

SUBDEZVOLTÁRE, *subdezvoltări,* s.f. Fenomen social-economic specific unui mare grup de țări ale lumii contemporane, cu un potențial economic scăzut. — **Sub**[1]**-** + **dezvoltare.**

SUBDEZVOLTÁT, -Ă, *subdezvoltați, -te,* adj. (Despre persoane) Insuficient dezvoltat psihic sau fizic; (despre țări) caracterizat prin subdezvoltare. — **Sub**[1]**-** + **dezvoltat** (după fr. *sous-développé).*

SUBDIALÉCT, *subdialecte,* s.n. Ramificație teritorială a unei limbi, subordonată dialectului și superioară graiului. [Pr.: *-di-a-*] — **Sub**[1]**-** + **dialect.**

SUBDIMENSIONÁ, *subdimensionez,* vb. I. Tranz. A construi, a realiza mașini, instalații etc. sub dimensiuni normale. — **Sub**[1]**-** + **dimensiona.**

SUBDIMENSIONÁT, -Ă, *subdimensionați, -te,* adj. Dimensionat (greșit) sub normele obișnuite. — V. **subdimensiona.**

SUBDIRÉCTOR, -OÁRE, *subdirectori, -oare,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care îndeplinește funcția de ajutor al unui director; director adjunct; titlu, grad purtat de această persoană. — **Sub**[1]**-** + **director** (după fr. *sous-directeur).*

SUBDIVÍDE, *subdivid,* vb. III. Tranz. (Rar) A subîmpărți. — **Sub**[1]**-** + **divide** (după fr. *subdiviser).*

SUBDIVIZÁ, *subdivizez,* vb. I. Tranz. A subdivide, a subîmpărți. — Din fr. **subdiviser.**

SUBDIVIZÁRE, *subdivizări,* s.f. Acțiunea de *a subdiviza* și rezultatul ei; subîmpărțire. — V. **subdiviza.**

SUBDIVIZÁT, -Ă, *subdivizați, -te,* adj. Care a fost subîmpărțit. — V. **subdiviza.**

SUBDIVIZIONÁR, -Ă, *subdivizionari, -e,* adj. Obținut printr-o subîmpărțire, care aparține unei subdiviziuni. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **subdivisionnaire.**

SUBDIVIZIÚNE, *subdiviziuni,* s.f. Parte obținută prin împărțirea unei părți dintr-un tot care a mai fost împărțit; subîmpărțire. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **subdivision.**

SUBDOMINÁNTĂ, *subdominante,* s.f. (Muz.) Treapta a patra a modurilor major sau minor. ✦ Acord construit pe treapta a patra a modurilor major sau minor. — **Sub**[1]**-** + **dominantă** (după fr. *sous-dominante).*

SUBECUATORIÁL, -Ă, *subecuatoriali, -e,* adj. Care se află între ecuator și tropice; specific acestei regiuni. [Pr.: *-cu-a-to-ri-al*] — Din fr. **subéquatorial.**

SÚBER s.n. (Bot.) Țesut de apărare care se formează la suprafața organelor plantelor (de obicei în scoarța tulpinilor, a rădăcinilor și a tuberculilor), unde epiderma e înlocuită cu celule a căror membrană se află impregnată cu suberină. — Din lat., fr. **suber.**

SUBERÍNĂ s.f. Substanță organică formată din acizi grași, care se găsește în membrana celulară a suberului. — Din fr. **subérine.**

SUBESTIMÁ, *subestimez,* vb. I. Tranz. A atribui unei ființe, unui lucru, unei împrejurări o importanță sau o valoare mai mică decât cea reală; a subaprecia, a subevalua. ✧ Refl. *X se subestimează.* — **Sub**[1]**-** + **estima** (după fr. *sous-estimer).*

SUBESTIMÁRE s.f. Faptul de *a (se) subestima;* subapreciere, subevaluare. — V. **subestima.**

SUBETÁJ, *subetaje,* s.n. Strat sau succesiune de strate care se caracterizează prin individualitate petrografică și paleontologică, alcătuind o subdiviziune a unui etaj geologic. — **Sub**[1]**-** + **etaj** (după fr. *sous-étage).*

SUBEVALUÁ, *subevaluez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) subestima. [Pr.: *-lu-a*] — **Sub**[1]**-** + **evalua** (după fr. *sous-évaluer).*

SUBEVALUÁRE, *subevaluări,* s.f. Faptul de *a (se) subevalua*; subapreciere, subestimare. [Pr.: *-lu-a-*] — V. **subevalua.**

SUBEXPÚNE, *subexpun,* vb. III. Tranz. A expune la lumină materiale fotosensibile un timp mai scurt decât cel necesar pentru obținerea unei imagini clare. — **Sub**[1]**-** + **expune** (după fr. *sous-exposer*).

SUBEXPÚNERE s.f. Acțiune de *a subexpune* și rezultatul ei. — V. **subexpune.**

SUBFEBRÍL, -Ă, *subfebrili, -e,* adj. Care se referă la subfebrilitate, care are o stare de subfebrilitate. — Din fr. **subfébrile.**

SUBFEBRILITÁTE s.f. Stare a organismului care se caracterizează prin ridicarea moderată a temperaturii normale. — **Sub**[1]**-** + **febrilitate.**

SUBFILIÁLĂ, *subfiliale*, s.f. Secție a unei întreprinderi sau instituții mai mică decât filiala. [Pr.: *-li-a-*] — **Sub**[1]**-** + **filială.**

SUBGRÍNDĂ, *subgrinzi,* s.f. Grindă de lemn, de lungime relativ mică, așezată sub o grindă principală a unei construcții, în dreptul unui reazem, pentru a asigura construcției o rezistență mai mare. — **Sub**[1]**-** + **grindă.**

SUBGRÚPĂ, *subgrupe,* s.f. Subdiviziune a grupei. — **Sub**[1]**-** + **grupă** (după fr. *sous-groupe).*

SUBIACÉNT, -Ă, *subiacenți, -te,* adj. Care este plasat dedesubt. [Pr.: *-bi-a-*] — Din fr. **subjacent,** lat. **subjacens, -entis.**

SUBÍCTER, *subictere,* s.n. Simptom constând din culoarea ușor gălbuie a pielii și a mucoaselor apărut din cauza creșterii concentrației bilirubinei în sânge, care constituie unul dintre semnele de început ale hepatitei. — Din fr. **subictère.**

SUBIÉCT, *subiecte,* s.n., (**4**) *subiecți,* s.m. **1.** S.n. Totalitatea acțiunilor, evenimentelor (prezentate într-o anumită succesiune) care alcătuiesc conținutul unei opere literare, cinematografice etc. ✦ Chestiune, temă despre care vorbește sau scrie cineva. ✦ Cauză, pricină, motiv. **2.** S.n. (Lingv.) Partea principală a propoziției care arată cine săvârșește acțiunea exprimată de predicatul verbal la diateza activă sau reflexivă, cine suferă acțiunea când predicatul verbal este la diateza pasivă sau cui i se atribuie o însușire ori o caracteristică exprimată de numele predicativ în cazul predicatului nominal. **3.** S.n. (Log.) Termen al unor judecăți, reprezentând noțiunea ce desemnează obiectul gândirii despre care se afirmă sau se neagă însușirea exprimată de predicatul logic. **4.** S.m. Ființă aflată sub observație, supusă anchetei, experimentului etc.; individ care prezintă anumite caracteristici. **5.** S.m. (În sintagmele) *Subiect de drepturi și obligații* = persoană care, în cadrul raporturilor juridice, are drepturi și obligații. *Subiect impozabil* = persoană fizică sau juridică obligată prin lege să plătească un anumit impozit către stat. — Din lat. **subjectum** (cu unele sensuri după fr. *sujet*).

SUBIECTÍV, -Ă, *subiectivi, -e,* adj. **1.** (Fil.) Care are loc în conștiință (individuală sau colectivă). **2.** Care ține de subiectivism (**1**). **3.** Care ține doar de părerea personală, necorepunzătoare realității, a cuiva; lipsit de obiectivitate; părtinitor. — Din fr. **subiectif.**

SUBIECTIVÁ, *subiectivez,* vb. I. Tranz. A prezenta, a înfățișa ceva în felul său personal; a imprima un caracter personal unei acțiuni. — Din fr. **subjectiver.**

SUBIECTIVÍSM s.n. **1.** Orientare filosofică idealistă care neagă existența lumii obiective, reducând realitatea la conștiința pe care subiectul o are despre aceasta. **2.** (Rar) Subiectivitate. — **Subiectiv** + suf. *-ism* (după fr. *subjectivisme).*

SUBIECTIVÍST, -Ă, *subiectiviști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține subiectivismului (**1**), privitor la subiectivism. **2.** S.m. și f. Adept al subiectivismului (**1**). **3.** Adj. Care are un caracter personal (neconform cu realitatea); bazat pe impresii personale. **4.** S.m. și f. Persoană care manifestă subiectivitate. — **Subiectiv** + suf. *-ist* (după fr. *subjectiviste).*

SUBIECTIVITÁTE s.f. Însușirea de a fi subiectiv (**2**); atitudne subiectivă, părtinitoare față de cineva sau de ceva; subiectivism (**2**). — **Subiectiv** + suf. *-itate* (după fr. *subjectivité).*

SUBINGINÉR, -Ă, *subingineri, -e,* s.m. și f. Absolvent al unui colegiu sau secții tehnice (care lucrează în subordinea unui inginer). — **Sub**[1]**-** + **inginer** (după fr. *sous-ingénieur*).

SUBINTITULÁ, *subintitulez,* vb. I. Tranz. A da unei scrieri și un titlu secundar (în afară de cel principal). — **Sub**[1]**-** + **intitula.**

SUBINVOLÚȚIE, *subinvoluții,* s.f. (Med.) Regresiune. ✧ *Subinvoluție uterină* = regresiune a uterului în lăuzie, care se produce mai încet decât normal. — Din fr., engl. **subinvolution.**

SUBÍT, -Ă, *subiți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care se produce într-un timp foarte scurt și pe neașteptate; brusc, neprevăzut, neașteptat. — Din fr. **subit.**

SUBÎMPĂRȚÍ, *subîmpárt,* vb. IV. Tranz. A împărți o parte dintr-un tot în părți mai mici; a subdivide. — **Sub[1]- + împărți.**

SUBÎMPĂRȚÍRE, *subîmpărțiri,* s.f. Acțiunea de *a subîmpărți* și rezultatul ei; (concr.) parte care intră în componența unei părți mai mari care a fost împărțită; subdiviziune; grupă; subunitate. — V. **subîmpărți.**

SUBÎNCHIRIÁ, *subînchiriez,* vb. I. Tranz. A da cu chirie un imobil sau o parte dintr-un imobil închiriat pe seama sa. ✦ A lua cu chirie de la chiriașul principal o parte dintr-un imobil sau întregul imobil. [Pr.: *-ri-a*] — **Sub[1]-** + **închiria** (după fr. *sous-louer).*

SUBÎNCHIRIÉRE, *subînchirieri,* s.f. Acțiunea de *a subînchiria* și rezultatul ei. [Pr.: *-ri-e-*] — V. **subînchiria.**

SUBÎNCRENGĂTÚRĂ, *subîncrengături,* s.f. Subdiviziune a unei încrengături. — **Sub[1]-** + **încrengătură.**

SUBÎNTÍNDE, pers. 3 *subîntinde,* vb. III. Tranz. (Despre coarde și unghiuri) A delimita un arc de cerc. — **Sub[1]-** + **întinde.**

SUBÎNTÍNDERE, *subîntinderi,* s.f. Acțiunea de *a subîntinde* și rezultatul ei. — V. **subîntinde.**

SUBÎNTÍNS, -Ă, *subîntinși, -se,* adj. (Despre coarde și unghiuri) Care delimitează un arc de cerc. — V. **subîntinde.**

SUBÎNȚELÉGE, *subînțeleg,* vb. III. Refl. și tranz. A (se) înțelege (dintr-un context, dintr-o convorbire, dintr-o aluzie) ceva ce nu este exprimat direct. ✦ Refl. A fi de la sine înțeles, a rezulta, a reieși. — **Sub[1]-** + **înțelege** (după fr. *sous-entendre).*

SUBÎNȚELÉS[1], *subînțelesuri,* s.n. Ceea ce se înțelege în mod indirect dintr-o afirmație, dintr-un context etc.; aluzie. ✧ Expr. *A vorbi cu subînțeles* (sau *subînțelesuri)* = a face anumite aluzii, a nu-și exprima direct gândul. — V. **subînțelege.**

SUBÎNȚELÉS[2], -EÁSĂ, *subînțeleși, -se,* adj. Care reiese sau se înțelege de la sine, fără să fie exprimat. — V. **subînțelege.**

SUBJONCTÍV, *subjonctive,* s.n. (Gram.) Conjunctiv. — Din fr. **subjonctif.**

SUBJUGÁ, *subjúg,* vb. I. Tranz. **1.** A supune o țară, un popor (prin forța armelor); a robi, a cuceri. **2.** A pune în dependență (economică, politică etc.) față de cineva; a domina, a înrobi, a exploata. **3.** Fig. A exercita asupra cuiva o influență, o atracție covârșitoare; *p. ext.* a fermeca, a cuceri. — Din fr. **subjuguer.**

SUBJUGÁRE, *subjugări,* s.f. Acțiunea de *a subjuga* și rezultatul ei. — V. **subjuga.**

SUBJUGÁT, -Ă, *subjugați, -te,* adj. **1.** Care a fost cucerit de o putere străină. **2.** Care este în dependență (economică sau politică) față de cineva. **3.** Fig. Plin de încântare, de admirație; fermecat. — V. **subjuga.**

SUBJUGĂTÓR, -OÁRE, *subjugători, -oare,* adj. (Rar) Care subjugă; *fig.* care cucerește prin însușiri deosebite, care farmecă. — **Subjuga** + suf. *-ător.*

SUBLÍM, -Ă, *sublimi, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care se ridică sau se află la o mare înălțime în ierarhia valorilor (morale, estetice, intelectuale), la cel mai înalt grad de desăvârșire, de frumusețe; măreț, superb, înălțător, minunat. ✧ *Sublima Poartă* = guvernul sultanului în vechiul Imperiu Otoman; Poarta Otomană. **2.** S.n. Forma cea mai înaltă a perfecțiunii (în estetică, artă); desăvârșire. — Din fr. **sublime.**

SUBLIMÁ, *sublimez,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre corpuri chimice) A trece (prin încălzire) din starea solidă direct în stare gazoasă, fără a mai trece prin starea lichidă. ✦ A trece dintr-o stare cristalină în stare de vapori și apoi din nou în stare de cristale, prin condensarea vaporilor. **2.** Refl., tranz. și intranz. A (se) transpune pe un plan superior, în sentimente superioare. ✦ Fig. A (se) purifica, a (se) rafina. — Din fr. **sublimer.**

SUBLIMÁRE, *sublimări,* s.f. Faptul de *a sublima.* — V. **sublima.**

SUBLIMÁT, *sublimați,* s.m. Corp solid obținut prin sublimarea unei substanțe și prin readucerea vaporilor ei în stare solidă. ✧ *Sublimat coroziv* = clorură de mercur care se prezintă sub formă de pulbere albă, solubilă în apă, utilizată ca dezinfectant extern. — Din fr. **sublimé.**

SUBLIMINÁL, -Ă, *subliminali, -e*, adj. (Psih.) Care este inferior pragului conștiinței, care nu devine conștient. — Din fr. **subliminal.**

SUBLIMITÁTE s.f. (Rar) Însușire a ceea ce este sublim; perfecțiune, desăvârșire. — Din fr. **sublimité.**

SUBLINGUÁL, -Ă, *sublinguali, -e*, adj. (Anat.) Care se află sub limbă. [Pr.: *-gu-al*] — Din fr. **sublingual.**

SUBLINIÁ, *subliniez,* vb. I. Tranz. **1.** A trage una sau mai multe linii sub un cuvânt sau un text scris, spre a-l scoate în evidență. **2.** Fig. A pune în evidență, a accentua. ✦ A remarca ceva cu o insistență deosebită. [Pr.: *-ni-a*] — **Sub[1]-** + **linia** (după fr. *souligner).*

SUBLINIÁT[1], s.n. Faptul de *a sublinia*. [Pr.: *-ni-at*] — V. **sublinia.**

SUBLINIÁT[2], -Ă, *subliniați, -te,* adj. **1.** (Despre texte sau cuvinte scrise) Scos în evidență printr-una sau mai multe linii trase dedesubt. **2.** Fig. (Despre fraze, cuvinte rostite) Pus în evidență printr-o accentuare specială, printr-un gest expresiv. [Pr.: *-ni-at*] — V. **sublinia.**

SUBLINIÉRE, *sublinieri,* s.f. Acțiunea de *a sublinia* și rezultatul ei; (concr.) linie trasă sub un text sau un cuvânt scris. [Pr.: *-ni-e-*] — V. **sublinia.**

SUBLITERÁR, -Ă, *subliterari, -e*, adj. Care se situează, valoric, sub nivelul unei literaturi adevărate. — După engl. **subliterary.**

SUBLITERATÚRĂ s.f. Literatură de calitate proastă. — **Sub[1]-** + **literatură** (după engl. *subliterature*)

SUBLOCATÁR, -Ă, *sublocatari, -e,* s.m. și f. (Rar) Subchiriaș. — **Sub[1]-** + **locatar** (după fr. *sous-locataire*).

SUBLOCOTENÉNT, *sublocotenenți,* s.m. Cel mai mic grad de ofițer în armată; persoană care are acest grad. — **Sub[1]-** + **locotenent** (după fr. *sous-lieutenant).*

SUBLUNÁR, -Ă, *sublunari, -e,* adj. Care este situat între Pământ și orbita Lunii. — Din fr. **sublunarie.**

SUBLUXÁȚIE, *subluxații,* s.f. (Med.) Luxație parțială, ușoară. — Din fr. **subluxation.**

SUBMANDIBULÁR, -Ă, *submandibulari, -e,* adj. (Anat.; despre glande salivare și ganglioni) Care se află sub mandibulă. — **Sub[1]-** + **mandibular.**

SUBMARÍN, -Ă, *submarini, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care se găsește sau se produce sub suprafața mării sau oceanului, ori pe fundul lor; referitor la regiunea de sub suprafața mării sau oceanului. **2.** S.n. Navă de luptă sau de cercetare care poate naviga atât la suprafață cât și sub suprafața unei ape; submersibil (**2**). — **Sub[1]-** + **marin** (după fr. *sous-marin).*

SUBMEDIÁNTĂ, *submediante,* s.f. Treapta a doua a unei game minore sau majore. [Pr.: *-di-an-*] — **Sub[1]-** + **mediantă.**

SUBMÉDIE, *submedii,* s.f. Proporție de cifre mai mică decât media. — **Sub[1]-** + **medie.**

SUBMEDIÓCRU, -Ă, *submediocri, -e,* adj. (Despre lucruri) De calitate inferioară, îndoielnică. ✦ (Despre manifestări ale oamenilor) Care denotă lipsă de calități. — **Sub[1]-** + **mediocru.**

SUBMERSÍBIL, -Ă, *submersibili, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care este adaptat pentru a se cufunda și a pluti sub apă. **2.** S.n. Submarin (**2**). — Din fr. **submersible.**

SUBMERSIÚNE, *submersiuni,* s.f. **1.** Cufundare totală a unui corp sub suprafața unui lichid. ✦ Spec. (Geol.) Coborâre a unei regiuni sub nivelul mării. **2.** Adâncime la care se află cufundat un corp într-un lichid, măsurată de la nivelul suprafeței libere a acestuia. **3.** Metodă de irigație (folosită mai ales în cultivarea orezului) care constă în acoperirea solului cu un strat de apă care stagnează un timp limitat. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **submersion.**

SUBMILIMÉTRIC, -Ă, *submilimetrici, -ce,* adj. (Despre unde) Cu lungimi sub un milimetru. — **Sub[1]-** + **milimetric.**

SUBMINÁ, *subminez,* vb. I. Tranz. A ataca, a lovi (indirect, pe ascuns) pentru a slăbi, a compromite, a zădărnici sau a nimici o acțiune, o realizare (a unui adversar). — **Sub[1]-** + **mina.**

SUBMINÁRE, *subminări,* s.f. Acțiunea de *a submina* și rezultatul ei. ✧ (Jur.) *Subminarea puterii de stat* = infracțiune care constă în acțiuni armate sau orice alte acțiuni violente săvârșite de un grup de persoane, de natură a slăbi puterea de stat. *Subminarea economiei naționale* = infracțiune care constă în fapta unei persoane (sau a unui grup de persoane) care împiedică, prin diferite mijloace, desfășurarea activității normale a economiei naționale, aducând grave prejudicii acesteia. — V. **submina.**

SUBMULTÍPLU, *submultipli,* s.m. (Mat.) Mărime care se cuprinde de un număr întreg de ori într-o mărime de aceeași natură. ✦ Unitate de măsură derivată care reprezintă o asemenea mărime. — **Sub[1]-** + **multiplu** (după fr. *sous-multiple).*

SUBMULȚÍME, *submulțimi,* s.f. (Mat.) Mulțime de elemente care aparțin unei mulțimi date. — **Sub[1]-** + **mulțime.**

SUBNORMÁL, -Ă, *subnormali, -e,* adj. Insuficient dezvoltat din punct de vedere psihic sau fizic. — **Sub[1]-** + **normal.**

SUBNUCLEÁR, -Ă, *subnucleari, -e,* adj. (Fiz.) Mai mic decât nucleul atomului; care intră în componența nucleului atomic. [Pr.: *-cle-ar*] — Din engl. **subnuclear.**

SUBNUTRÍT, -Ă, *subnutriți, -te,* adj. Subalimentat. — **Sub[1]-** + **nutrit.**

SUBNUTRÍȚIE s.f. **1.** Subalimentare. **2.** Stare patologică cronică cauzată de reducerea rației alimentare, de tulburări ale absorbției intestinale sau de creșterea consumului energetic al organismului. — **Sub[1]-** + **nutriție.**

SUBOFIȚÉR, *subofițeri,* s.n. Grad militar superior sergentului și inferior sublocotenentului; persoană care deține acest grad. — **Sub[1]-** + **ofițer** (după fr. *sous-officier).*

SUBORBITÁL, -Ă, *suborbitali, -e,* adj. Care se află sau are loc sub orbita cerească. — **Sub[1]-** + **orbital.**

SUBÓRDIN, *subordine,* s.n. **1.** Subdiviziune a unui ordin în sistematica științelor naturii. **2.** (În loc. adj. și adv.) *În subordine* sau *în subordinele cuiva* = (aflat) într-un raport de subordonare față de cineva sau de ceva. — **Sub[1]-** + **ordin** (după fr. *sous-ordre).*

SUBORDONÁ, *subordonez,* vb. I. Tranz. A face ca cineva sau ceva să depindă de altcineva sau de altceva, a stabili o ordine de dependență de la inferior la superior. — Din fr. **subordonner.**

SUBORDONÁRE s.f. Acțiunea de *a subordona* și rezultatul ei; dependență. ✦ (Log.) Raport de concordanță între două noțiuni, de la noțiunea subordonată *(specia)* la noțiunea supraordonată *(genul)*. ✦ Raport sintactic între două elemente lingvistice (cuvinte, construcții, propoziții), dintre care unul depinde din punct de vedere gramatical de celălalt. ✦ Raport de ierarhie între organele puterii de stat sau între cele ale administrației de stat, ori între acestea și organele puterii care le-au

ales, în temeiul căruia organul superior îndrumă şi controlează activitatea organului inferior, putând să le anuleze actele ilegale. — V. **subordona.**

SUBORDONÁT, -Ă, *subordonaţi, -te,* adj. Dependent de cineva sau de ceva, aflat într-o relaţie de subordonare. ✧ *Propoziţie subordonată* (şi substantivat, f.) = propoziţie care depinde din punct de vedere gramatical de altă propoziţie, îndeplinind funcţia unei părţi de propoziţie a regentei; propoziţie secundară. ✦ (Substantivat) Subaltern. — Din fr. **subordonné.**

SUBORDONATÓR, -OÁRE, *subordonatori, -oare,* adj. Care subordonează, care are ceva sau pe cineva în subordine. ✧ *Conjuncţie subordonatoare* = conjuncţie care leagă propoziţiile subordonate de propoziţia regentă — **Subordona** + suf. *-tor*.

SUBPÁT, s.n. v. **supat.**

SUBPĂMÂNTEÁN, -Ă, *subpământeni, -e,* adj. Care se află în pământ, sub nivelul solului; subteran. ✦ (Rar; despre vehicule) Care circulă pe sub pământ. — **Sub[1]-** + **pământean.**

SUBPOLÁR, -Ă, *subpolari, -e,* adj. (Despre regiuni geografice sau despre fauna, flora, clima lor) Care se găseşte în zona unuia dintre cele două cercuri polare, în imediata apropiere a acestora; care este specific acestei zone. — **Sub[1]-** + **polar.**

SUBPONDERÁL, -Ă, *subponderali, -e,* adj. Care are o greutate mai mică decât greutatea normală. — **Sub[1]-** + **ponderal.**

SUBPOPULÁT, -Ă, *subpopulaţi, -te,* adj. Care are puţină populaţie faţă de întinderea şi de condiţiile de viaţă ale teritoriului respectiv. — **Sub[1]-** + **populat.**

SUBPREFÉCT, *subprefecţi,* s.m. (În vechea organizare administrativă) Ajutor al prefectului însărcinat cu administrarea unei plase sau a unui judeţ. — **Sub[1]-** + **prefect** (după fr. *sous-préfect).*

SUBPREFECTÚRĂ, *subprefecturi,* s.f. (În vechea organizare administrativă) **1.** Funcţia de subprefect. ✦ Local unde era sediul subprefectului. **2.** Plasă (**II 2**) administrată de un subprefect. ✦ Comună servind subprefectului ca reşedinţă; sediu de plasă (**II 2**). — **Sub[1]-** + **prefectură** (după fr. *sous-préfecture).*

SUBPRESIÚNE s.f. Presiune mai joasă decât o presiune de referinţă. [Pr.: *-si-u-*] — **Sub[1]-** + **presiune** (după germ. *Unterdruck).*

SUBPRODÚCŢIE, *subproducţii,* s.f. Producţie care nu satisface nevoile consumatorilor. — **Sub[1]-** + **producţie** (după fr. *sous-production).*

SUBPRODÚS, *subproduse,* s.n. Produs (de obicei deşeuri sau substanţe recuperabile) obţinut din acelaşi proces de fabricaţie ca şi produsul de bază; produs secundar. — **Sub[1]-** + **produs** (după fr. *sous-produit).*

SUBRÁMURĂ, *subramuri,* s.f. Sector de activitate subordonat unei ramuri (**2**). — **Sub[1]-** + **ramură.**

SUBRÁŢ, *subraţe,* s.n. **1.** Subsuoară (**1**). **2.** Linie care marchează punctele de adâncime a răscroiturii mânecilor la subsuoara obiectelor de îmbrăcăminte. — **Sub[1]-** + **braţ.**

SUBRÁ, *subrauri,* s.n. Obiect de lenjerie confecţionat din pânză (impermeabilă cauciucată sau din material plastic), care se coase la subsuoara hainelor, pentru a le feri de transpiraţie. [Var.: **subráu, subráur** s.n.] — Din fr. **sous-bras.**

SUBRÁU s.n. v. **subra.**

SUBRÁUR s.n. v. **subrau.**

SUBRĂCÍRE s.f. (Fiz.) Stare a unui corp care, în condiţii determinate, îşi păstrează în continuare starea de agregare la o temperatură care ar fi trebuit să determine schimbarea acesti stări. — **Sub[1]-** + **răcire.** Cf. fr. s o u s - r e f r o i d i s s e m e n t.

SUBRĂCIT, -Ă, *subrăciţi, -te,* adj. (Fiz.; despre substanţe) Care se află în stare de subrăcire. — **Sub[1]-** + **răcire.** Cf. fr. s o u s - r e f r o i d i.

SUBREDÁCŢIE, *subredacţii,* s.f. Redacţie locală a unui ziar, a unei reviste etc. subordonată unei redacţii principale. — **Sub[1]-** + **redacţie.**

SUBRÉGN, *subregnuri,* s.n. Subdiviziune principală a unui regn în sistematica ştiinţelor naturii. — **Sub[1]-** + **regn.**

SUBRÉTĂ, *subrete,* s.f. Fată angajată într-o casă pentru diverse treburi de gospodărie, mai ales cu atribuţii de cameristă. — Din fr. **soubrette.**

SUBROGÁ, *subróg,* vb. I. Tranz. (Jur.) A înlocui pe cineva în exercitarea anumitor drepturi sau obligaţii; a înlocui un bun cu altul în cadrul unui patrimoniu, al unor raporturi juridice; a substitui. — Din fr. **subroger,** lat. **subrogare.**

SUBROGÁRE, *subrogări,* s.f. (Jur.) Faptul de *a subroga;* subrogaţie. — V. **subroga.**

SUBROGATÓRIU, -IE, *subrogatorii,* adj. Care substituie. — Din fr. **subrogatoire.**

SUBROGÁŢIE, *subrogaţii,* s.f. (Jur.) Subrogare. [Var.: **subrogaţiúne** s.f.] — Din fr. **subrogation.**

SUBROGAŢIÚNE s.f. v. **subrogaţie.**

SUBRUTÍNĂ, *subrutine,* s.f. (Inform.) Secvenţă constituită ca o entitate de sine stătătoare care se repetă în diferite locuri ale unui program. — Din engl. **subroutine.**

SUBSCRÍE, *subscriu,* vb. III. **1.** Tranz. A-şi pune semnătura sub un text scris sau pe un act, ca autor al lui sau ca unul care îşi însuşeşte cele scrise; a subsemna. **2.** Intranz. şi tranz. A se angaja, printr-o semnătură, la o contribuţie bănească pentru o operă de interes particular sau public. **3.** Intranz. Fig. A aproba verbal părerea cuiva. — **Sub[1]-** + **scrie** (după fr. *souscrire,* lat. *subscribere).*

SUBSCRÍERE, *subscrieri,* s.f. **1.** Acţiunea de *a subscrie* şi rezultatul ei; semnare; semnătură. **2.** (Rar) Subscripţie. — V. **subscriere.**

SUBSCRÍPŢIE, *subscripţii,* s.f. Faptul de a se angaja sau de a cere cuiva să se angajeze printr-o semnătură la o contribuţie bănească pentru o operă de interes public sau particular; subscriere. ✧ *Listă de subscripţie* = act, document pe care semnează cei care contribuie la adunarea unor fonduri pentru o operă de interes public sau particular. — Din lat. **subscriptio, fr. souscription.**

SUBSCRÍS, -Ă, *subscrişi -se,* s.m. şi f. (Înv.) Subsemnat. — V. **subscriere.**

SUBSECRETÁR, *subsecretari,* s.m. (În sintagma) *Subsecretar de stat* = membru al guvernului în unele ţări, având funcţia de adjunct al ministrului. — **Sub[1]-** + **secretar** (după fr. *sous-secrétaire).*

SUBSÉCŢIE, *subsecţii,* s.f. Subdiviziune a unei secţii, într-o întreprindere. — **Sub[1]-** + **secţie.**

SUBSECVÉNT, -Ă, *subsecvenţi, -te,* adj. Care urmează după ceva; *p. ext.* care rezultă din ceva. — Din fr. **subséquent,** lat. **subsequens, -ntis.**

SUBSEMNÁ, *subsemnez,* vb. I. Tranz. (Rar) A subscrie. — **Sub[1]-** + **semna** (după fr. *soussigner).*

SUBSEMNÁT, -Ă, *subsemnaţi, -te,* s.m. şi f. (De obicei articulat) Semnatarul unei cereri care îşi indică numele în introducerea cererii sale; subscris. ✦ (Fam.; art.; cu valoare de pron. pers. în exprimări orale) Eu. — **Sub[1]-** + **semnat** (după fr. *soussigner).*

SUBSIDÉNŢĂ, *subsidenţe,* s.f. **1.** Mişcare de coborâre a unei mase de aer în atmosferă, însoţită de încălzirea aerului. **2.** (Geol.) Proces de coborâre treptată a scoarţei terestre, care are loc în bazinele de sedimentare. — Din fr. **subsidence.**

SUBSIDIÁR, -Ă, *subsidiari, -e,* adj. Care se adaugă, ca element secundar, la argumentele pentru susţinerea unui raţionament, a unei teorii etc.; complementar, auxiliar, secundar. ✧ Loc. adv. *În subsidiar* = în al doilea rând, pe lângă aceasta, pe deasupra. [Pr.: *-di-ar*] — Din fr. **subsidiare,** lat. **subsidiarius.**

SUBSIDIARITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este subsidiar. — Din fr. **subsidiarité.**

SUBSÍDIU, *subsidii,* s.n. Ajutor bănesc acordat (de stat) în unele ţări unei persoane, unei instituţii etc. — Din fr. **subside,** lat. **subsidium.**

SUBSIOÁRĂ s.f. v. **subsuoară.**

SUBSISTÉM, *subsisteme,* s.n. Component structural principal, subordonat unui sistem. — **Sub[1]-** + **sistem** (după fr. *sous-système).*

SUBSÓL, *subsoluri,* s.n. **1.** Partea de pământ aflată sub suprafaţa solului; totalitatea formaţiunilor geologice mai vechi decât pătura actuală de sol. **2.** Totalitatea încăperilor dintr-o clădire, situate, total sau parţial, sub nivelul solului. **3.** Loc în partea de jos a paginilor unei cărţi, a unui periodic, rezervat notelor explicative; *p. ext.* notă explicativă dată în acest spaţiu. ✦ Partea de jos a unei pagini de ziar, de periodic, de obicei despărţită de restul paginii printr-o linie orizontală, unde se publică, adesea pe toată lungimea foii, recenzii, articole cu subiect literar, ştiinţific etc. — **Sub[1]-** + **sol** (după fr. *sous-sol).*

SUBSOLÁJ, *subsolaje,* s.n. Lucrare agricolă executată în acelaşi timp cu aratul, prin care se afânează zona inferioară adâncimii la care pătrunde plugul. — După fr. **sous-solage.**

SUBSÓNIC, -Ă, *subsonici, -ce,* adj. (Despre vehicule) Care se deplasează cu o viteză mare, dar inferioară vitezei sunetului; (despre viteza de deplasare a unor corpuri) care este inferioară vitezei sunetului. — Din fr. **subsonique.**

SUBSPÉCIE, *subspecii,* s.f. Grup de populaţii care prezintă unele caracteristici morfologice (minore) diferite de cele tipice pentru specia din care fac parte, dar nu justifică încadrarea lor ca specie de sine stătătoare. — **Sub[1]-** + **specie** (după fr. *sous-espèce).*

SUBSTANTÍV, (**1**) *substantive,* s.n., (**2**) *substantivi,* adj. **1.** S.n. Parte de vorbire care denumeşte lucruri, fiinţe sau noţiuni abstracte şi care se modifică, în cele mai multe limbi, după număr şi caz. **2.** Adj. (În sintagma) *Colorant substantiv* = colorant care vopseşte fibrele fără ajutorul mordanţilor; colorant direct. — Din fr. **substantif,** lat. **substantivus.**

SUBSTANTIVÁ, *substantivez,* vb. I. Tranz. A întrebuinţa cu valoare de substantiv o parte de vorbire care aparţine altei clase gramaticale decât substantivul; a substantiviza. — Din fr. **substantiver**.

SUBSTANTIVÁL, -Ă, *substantivali, -e,* adj. Care ţine de substantiv, care este de natura substantivului. ✦ (Adverbial) Cu valoare de substantiv, ca substantiv. — Din fr. **substantival.**

SUBSTANTIVÁRE, *substantivări,* s.f. Faptul de *a substantiva;* substantivizare. — V. **substantiva.**

SUBSTANTIVÁT, -Ă, *substantivaţi, -te,* adj. (Despre părţi de vorbire care aparţin altei clase gramaticale decât substantivul) Care este întrebuinţat cu valoare de substantiv, care a devenit substantiv; substantivizat. — V. **substantiva.**

SUBSTANTIVIZÁ, *substantivizez,* vb. I. Tranz. A substantiva. — **Substantiv** + suf. *-iza.*

SUBSTANTIVIZÁRE, *substantivizări,* s.f. Substantivare. — V. **substantiviza.**

SUBSTANTIVIZÁT, -Ă, *substantivizaţi, -te,* adj. Substantivat. — V. **substantiviza.**

SUBSTÁNȚĂ, *substanțe,* s.f. **1.** Corp (solid, lichid, gazos) omogen alcătuit din atomi și din molecule (formate din aceleași elemente) și care posedă o anumită formă, culoare, miros, gust etc.; materie. ✧ *Substanță de contrast* = substanță chimică utilizată în examenele radiologice, opacă la razele Roentgen. **2.** (Anat.; în sintagmele) *Substanță albă* = parte a sistemului nervos central formată din fibrele celulelor nervoase. *Substanță cenușie* = parte a sistemului nervos central formată din corpurile celulelor nervoase. **3.** (Fil.) Baza existenței, substratul care persistă de-a lungul tuturor transformărilor; existență sau realitate de sine stătătoare, care este suportul atributelor, al însușirilor. **4.** Parte esențială, principală, constitutivă a unui lucru. ✦ Fig. Conținutul, miezul unui discurs, al unei scrieri etc. ✧ Loc. adv. (Rar) *În substanță* = pe scurt, în rezumat; în fond. — Din fr. **substance.**

SUBSTANȚIÁL, -Ă, *substanțiali, -e,* adj. **1.** Care ține de substanța (**4**) unui lucru; principal, esențial; *p. ext.* important, însemnat, mare. **2.** (Despre alimente; adesea adverbial) Bogat în substanțe hrănitoare; consistent. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **substantiel,** lat. **substantialis.**

SUBSTANȚIALÍSM s.n. Denumire dată teoriilor filosofice care susțin existența substanței (**3**) ca factor permanent al fenomenelor. [Pr.: *-ți-a-*] — Din fr. **substantialité,** lat. **substantialitas, -atis.**

SUBSTÁȚIE, *substații,* s.f. Stație auxiliară, intermediară (de pompare, de distribuție a electricității, de tracțiune etc.). — **Sub¹-** + **stație** (după fr. *sous-station*).

SUBSTITUÁ vb. I v. **substitui.**

SUBSTITUÉNT, *substituenți,* s.m. Element sau substanță care poate înlocui un alt element sau o substanță, cu care are proprietăți asemănătoare. [Pr.: *-tu-ent*] — **Substitui** + suf. *-ent.* Cf. it. s o s t i t u e n t e.

SUBSTITUÍ, *substitúi,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) situa, a (se) pune în locul altuia. ✦ (Jur.) A comite infracțiunea de substituire de persoană. [Prez. ind. și: *substituiesc*. — Var.: (înv.) **substituá** vb. I] — Din fr. **substituer,** lat. **substituere.**

SUBSTITUÍBIL, -Ă, *substituibili, -e,* adj. Care poate fi substituit. — **Substitui** + suf. *-bil.*

SUBSTITUÍRE, *substituiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) substitui* și rezultatul ei; înlocuire, substituție. ✧ (Jur.) *Substituire de persoană* = infracțiune care constă în fapta unei persoane de a se prezenta sub o identitate falsă sau de a atribui o astfel de identitate unei alte persoane, spre a induce în eroare o autoritate publică sau un particular. — V. **substitui.**

SUBSTITÚT, (**1**) *substituți,* s.m., (**2**) *substitute,* s.n. **1.** S.m. Persoană care înlocuiește temporar pe titularul unei funcții. ✧ *Substitut de procuror* = primul grad în ierarhia judecătorească a parchetului; magistrat care avea acest grad. **2.** S.n. Produs, obiect etc. care înlocuiește alt produs, alt obiect etc., având (aproximativ) același rol. ✦ Semn, imagine, notație etc. folosite pentru a desemna o noțiune cu aceeași semnificație. — Din fr. **substitut,** lat. **substitutus.**

SUBSTITÚȚIE, *substituții,* s.f. Substituire, înlocuire. ✦ (Chim.) Fenomen prin care un atom sau un grup de atomi din molecula unui corp chimic compus este înlocuit prin alt atom sau grup de atomi, provenind de la un alt corp chimic. ✦ (Mat.) Înlocuire, într-o expresie matematică, a unui element sau a mai multor elemente prin alte elemente. ✧ *Metoda substituției* = metodă de rezolvare a unui sistem de ecuații, care constă în a înlocui într-una din ele o necunoscută cu valoarea ei, dedusă din cealaltă ecuație a sistemului, și în a repeta aceeași operație până rămâne o singură ecuație cu o singură necunoscută. ✦ (Jur.) Dispoziție prin care un moștenitor este obligat să transmită, la moartea sa, bunurile moștenite unei persoane desemnate ca succesorul său obligatoriu; dispoziție prin care este numit un al doilea moștenitor pentru cazul când primul, dintr-un motiv oarecare, nu va intra sau nu va accepta să intre în drepturile sale. [Var.: (înv.) **substituțiúne** s.f.] — Din fr. **substitution,** lat. **substitutio, -onis.**

SUBSTITUȚIÚNE s.f. v. **substituție.**

SUBSTRÁT, *substraturi,* s.n. **1.** (Fil.) Bază materială a diferitelor proprietăți ale unui obiect; bază materială a unității, a omogenității diferitelor obiecte; *p. ext.* conținut. **2.** Strat peste care s-a așezat alt strat. ✦ (Lingv.; cu sens colectiv) Elemente pătrunse într-o limbă din limba populației autohtone care a adoptat-o, părăsindu-și limba proprie în urma unei cuceriri, a unei migrațiuni sau a unei colonizări. **3.** Substanță chimică asupra căreia acționează un ferment. **4.** Fig. Motiv, cauză adevărată (dar ascunsă) a unei acțiuni, a unei întâmplări, a unei porniri etc. — Din fr. **substrat,** lat. **substratum.**

SUBSTRUCTÚRĂ, *substructuri,* s.f. Subîmpărțire a unei structuri. — Din fr., engl. **substructure.**

SUBSUMÁ, *subsumez,* vb. I. Tranz. A introduce o noțiune mai restrânsă în sfera alteia mai largi; a include, a încadra, a subordona. — Din fr. **subsumer.**

SUBSUMÁRE, *subsumări,* s.f. Acțiunea de *a subsuma* și rezultatul ei; includere, încadrare, subordonare. — V. **subsuma.**

SUBSUMÁT, -Ă, *subsumați, -te,* adj. Inclus, subordonat, încadrat. — V. **subsuma.**

SUBSUOÁRĂ, *subsuori,* s.f. **1.** Partea de dedesubt a încheieturii brațului cu umărul; axilă, subraț. ✧ Loc adv. *La* (sau *sub,* rar, *pe) subsuoară* = sub braț. *Din tălpi până-n subsuori* = în tot trupul. ✧ Expr. *A (se) ține* sau *a (se) prinde de subsuoară* (sau *de subsuori)* = a (se) ține de braț; a (se) îmbrățișa. ✦ (Adverbial) Sub braț. ✧ Expr. *A sta* (sau *a ședea) cu mâinile subsuoară* (sau *subsuori)* = a sta degeaba, a trândăvi; a sta cu mâinile în sân. **2.** Unghi pe care îl formează o frunză cu lujerul sau o ramură cu axul purtător. [Var.: (pop.) **subsioáră, subțioáră** s.f.] — **Sub¹-** + ***suoară** („subsuoară" < lat.).

SUBȘÉF, *subșefi,* s.m. Persoană care, într-un serviciu, urmează, în linie ierarhică, după șef. — **Sub¹-** + **șef** (după fr. *sous-chef).*

SUBT prep. v. **sub².**

SUBTANGÉNTĂ, *subtangente,* s.f. (Mat.) Segment determinat de proiecția ortogonală pe axa absciselor a unui punct de pe o curbă plană și intersecția tangentei la curbă în acest punct cu axa absciselor. — **Sub¹-** + **tangentă** (după fr. *sous-tangente).*

SUBTÉMĂ, *subteme,* s.f. Temă subordonată unei teme principale; diviziune a unei teme. — **Sub¹-** + **temă.**

SUBTENSIÚNE, *subtensiuni,* s.f. **1.** Tensiune electrică dintr-un circuit mai joasă decât o anumită tensiune considerată normală. **2.** (Med.) Hipostensiune. [Pr.: *-si-u-*] — **Sub¹-** + **tensiune** (după fr. *sous-tension,* germ. *Unterspannung).*

SUBTENSÍV, *subtensivi, -e,* adj. (Med.) Hipotensiv. — Din **subtensiune** (după *hipotensiv*).

SUBTERÁN, -Ă, *subterani, -e,* adj., s.f., s.n. **1.** Adj. Care se află la o adâncime oarecare sub suprafața pământului; de sub pământ, din pământ, din subsol. ✦ Care se execută sau are loc sub pământ. ✦ Fig. (Despre organizații politice) Ilegal. **2.** S.f. Încăpere, galerie, construcție aflată în întregime (la adâncime mare) sub pământ. **3.** S.n. Mină. — După fr. **souterrain,** (**1**) și lat. **subterraneus.**

SUBTERFÚGIU, *subterfugii,* s.n. Mijloc șiret, abil de a ieși dintr-o situație dificilă; viclenie. — Din fr. **subterfuge,** lat. **subterfugium.**

SUBTÉXT, *subtexte,* s.n. Substrat psihologic și de idei sugerat de un text. — **Sub¹-** + **text.**

SUBTÍL, -Ă, *subtili, -e,* adj. **1.** (Despre oameni și despre însușirile, manifestările lor; adesea adverbial) Care sesizează, pătrunde cele mai mici amănunte, care poate face distincțiile cele mai fine; ager, pătrunzător, perspicace, fin. **2.** Care se descoperă numai printr-o cercetare atentă, amănunțită; greu de distins, de recunoscut, de sesizat. ✦ Care tratează cu multă finețe, cu mult spirit analitic, cu ingeniozitate probleme grele, abstracte; care, pentru a fi înțeles, cere o mare ascuțime a minții. **3.** (Rar) Foarte subțire; transparent, ușor. — Din fr. **subtil,** lat. **subtilis.**

SUBTILITÁTE, (**2**) *subtilități,* s.f. **1.** Însușirea de a fi subtil. **2.** Raționament, judecată, enunț subtil, greu de înțeles, care face distincții foarte fine și adesea excesive, inutile. — Din fr. **subtilité,** lat. **subtilitas, -atis.**

SUBTILIZÁ, *subtilizez,* vb. I. Tranz. **1.** A da subtilitate, rafinament, finețe gândirii, gustului etc.; a face să devină (prea) subtil (**1**). **2.** (Fam.) A lua ceva pe furiș, cu dibăcie, pe nesimțite; a sustrage, a fura, a șterpeli. — Din fr. **subtiliser.**

SUBTILIZÁRE, *subtilizări,* s.f. Acțiunea de *a subtiliza* și rezultatul ei. — V. **subtiliza.**

SUBTÍTLU, *subtitluri,* s.n. **1.** Al doilea titlu al unei lucrări, de obicei scris cu caractere mai mici și pus sub titlul principal, pe care îl completează. **2.** Text imprimat pe o peliculă cinematografică, la baza imaginii, care cuprinde traducerea dialogurilor din filmele sonore. — **Sub¹-** + **titlu** (după fr. *sous-titre).*

SUBTITRÁ, *subtitrez*, vb. I. Tranz. A realiza subtitlurile (**2**) unui film sonor. — După fr. **sous-titrer.**

SUBTITRÁRE, *subtitrări,* s.f. Acțiunea de *a subtitra* și rezultatul ei. — V. **subtitra.**

SUBTÓN, *subtonuri,* s.n. (Muz.) Treapta a șaptea a unui mod, aflată la distanță de un ton întreg față de fundamentala modului. — **Sub¹-** + **ton.**

SUBTRAVERSÁ, *subtraversez,* vb.I. Tranz. A traversa pe dedesubt. — **Sub¹-** + **traversa.**

SUBTROPICÁL, -Ă, *subtropicali, -e,* adj. (Despre zone geografice) Care este învecinat cu unul dintre cele două tropice, caracterizându-se prin ierni blânde și o vegetație neîntreruptă în tot cursul anului; (despre climă, vegetație etc.) specific acestor zone. — Din fr. **subtropical.**

SUBȚIÁ, *subțiez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni mai subțire (**I 1**). ✧ Expr. (Tranz.) *A-și subția buzele* (sau *gura*) = a-și strânge buzele, făcându-le să pară mai subțiri, mai mici; a vorbi din vârful buzelor. ✦ Tranz. (Despre îmbrăcăminte) A face ca silueta celui care o poartă să pară mai zveltă, mai subțire. **2.** Tranz. A face ca un corp lichid sau gazos să fie mai puțin concentrat, mai puțin dens; a dilua. **3.** Tranz. A face ca glasul să aibă un timbru mai subțire, mai înalt. **4.** Refl. Fig. (Despre oameni și despre însușirile sau manifestările lor; adesea ir.) A deveni mai rafinat, mai civilizat, mai fin; a se rafina, a se cultiva, a se stila. [Pe.: *-ți-a*] — Lat. **subtilare.**

SUBȚIAT, -Ă, *subțiați, -te,* adj. **1.** Redus, micșorat în grosime, în lățime, în volum. **2.** (Despre corpuri lichide și gazoase) Cu densitatea sau concentrația micșorată; diluat, subțire. **3.** Fig. Rafinat, stilat; civilizat. [Pr.: *-ți-at*] — V. **subția.**

SUBȚIÉRE, *subțieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) subția* și rezultatul ei. ✦ Fig. Rafinare, cultivare a minții, a gustului. [Pr.: *-ți-e-*. — Var.: (reg.) **supțiáre** s.f.] — V. **subția.**

SUBȚIOÁRĂ s.f. v. **subsuoară.**

SUBȚIRÁTIC, -Ă, *subțiratici, -ce,* adj. **1.** (Cam) subțire (**I 1**). ✦ (Despre oameni) Zvelt; slab. **2.** (Despre glas, voce) (Cam) subțire (**I 5**). — **Subțire** + suf. *-atic.*

SUBȚÍRE, *subțiri,* adj. **I. 1.** Care are grosime mică în raport cu celelalte dimensiuni. ✧ Expr. *Subțire la* (sau *în*) *pungă* = sărac; zgârcit. ✦ (Despre oameni) Slab, uscat; zvelt. ✦ (Despre părți ale corpului omenesc) De dimensiuni reduse în lățime ori grosime; îngust; *p. ext.* slab, fin, delicat. ✦ (Adverbial, în expr.) *A zâmbi subțire* = a zâmbi silit, șiret (cu buzele abia întredeschise). ✦ (Despre fire, corzi, tuburi etc.) Cu diametru mic; îngust. ✦ (Despre litere și despre scriere; adesea adverbial) Cu liniile înguste, fine. ✦ (Adverbial) Fin, delicat. **2.** (Despre corpuri cu suprafața întinsă, despre straturi sau despre materii care se așază ca un strat peste ceva) Cu grosime mică; foarte puțin adânc. ✦ (Despre materii textile, hârtie, piele etc.) De grosime redusă; ușor. ✦ (Despre îmbrăcăminte). Făcut dintr-un material ușor, care nu ține cald. **3.** (Despre corpuri lichide și gazoase) Cu concentrație sau densitate mică, puțin consistent; diluat, rar. (Despre ploaie) Cu stropi mărunți și deși. **4.** Fig. (Despre vânt) Viu, tăios, pătrunzător. **5.** (Despre glas, voce; adesea adverbial) Cu ton înalt; ascuțit. **II.** Fig. **1.** (Despre oameni) Cu purtări și gusturi alese; distins, rafinat. ✦ Cu gusturi delicate; pretențios, dificil. **2.** Ales, delicat, fin. **3.** Subtil, rafinat; iscusit, șiret, viclean. ✧ Expr. *Cu un plan subțire* = pe ocolite, cu istețime, cu viclenie. — Lat. **subtilis.**

SUBȚIRÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *subțirei, -ele*, adj. Diminutiv al lui *subțire.* — **Subțire** + suf. *-el.*

SUBȚIRÍME s.f. Însușirea de a fi subțire. — **Subțire** + suf. *-ime.*

SUBUMÁN, -Ă, *subumani, -e,* adj. Care se află în stadiu animalic; *fig.* pe treaptă evolutivă inferioară. — **Sub**[1]**-** + **uman** (după engl. *subhuman).*

SUBUNITÁR, -Ă, *subunitari, -e,* adj. (Despre numere reale sau despre fracții ordinare) Care are o valoare mai mică decât unitatea. — **Sub**[1]**-** + **unitar.**

SUBUNITÁTE, *subunități,* s.f. Subîmpărțire a unei unități militare, economice, administrative etc. — **Sub**[1]**-** + **unitate.**

SUBURBÁN, -Ă, *suburbani, -e,* adj. Care ține de o suburbie, situat într-o suburbie, privitor la o suburbie. ✧ *Comună suburbană* = comună situată în imediata apropiere a unui oraș sau la marginea acestuia și depinzând administrativ de acesta. ✦ (Despre mijloace de transport) Care circulă în împrejurimile orașului, care face legătura între oraș și suburbii. ✦ Fig. (Despre comportarea, limbajul etc. cuiva) Lipsit de politețe; vulgar. — Din fr. **suburbain,** lat. **suburbanus.**

SUBURBÍE, *suburbii,* s.f. Cartier mărginaș al unui oraș (mare). ✦ Comună suburbană. [Acc. și: *subúrbie*] — Din lat. **suburbium.**

SUBÚRS, *suburși,* s.m. (Constr.) Grindă scurtă de lemn așezată pe babă, sub urșii unui pod de lemn. — **Sub**[1]**-** + **urs.**

SUBVÉNȚIE, *subvenții,* s.f. Transfer nerambursabil de resurse din bugetul de stat către un anumit domeniu sau anumite întreprinderi, în schimbul respectării anumitor condiții. [Var.: **subvențiúne** s.f.] — Din fr. **subvention,** lat. **subventio.**

SUBVENȚIONÁ, *subvenționez,* vb. I. Tranz. A ajuta, a susține cu subvenții; a da cuiva o subvenție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **subventionner.**

SUBVENȚIONÁRE, *subvenționări,* s.f. Acțiunea de *a subvenționa*. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **subvenționa.**

SUBVENȚIÚNE s.f. v. **subvenție.**

SUBVERSIÚNE, *subversiuni,* s.f. Subminare. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **subversion,** lat. **subversio, -onis.**

SUBVERSÍV, -Ă, *subversivi, -e,* adj. Care periclitează, subminează ordinea internă a unui stat; *p. ext.* care este împotriva ideilor, a valorilor acceptate în general. ✦ Care se desfășoară în ascuns, ilegal. — Din fr. **subversif.**

SUB VOCE loc. adv. Indicație prin care se face trimitere la un anumit cuvânt dintr-o lucrare. [Abr.: *s.v.*] — Loc. lat.

SUBVULCÁNIC, -Ă, *subvulcanici, -ce,* adj. Care se află în zonele superficiale ale scoarței terestre. — **Sub**[1]**-** + **vulcanic.**

SUBZIDÍ, *subzidesc,* vb. IV. Tranz. A executa un element de construcție nou sub o zidărie veche, pentru a o consolida. — **Sub**[1]**-** + **zidi.**

SUBZIDÍRE, *subzidiri,* s.f. Acțiunea de *a subzidi* și rezultatul ei. — V. **subzidi.**

SUBZISTÁ, *subzist,* vb. I. Intranz. **1.** A rămâne în vigoare; a se menține, a dăinui, a dura. **2.** A avea mijloace de existență; a se întreține, a trăi. — Din fr. **subsister.**

SUBZISTÉNT, -Ă, *subzistenți, -te,* adj. Care subzistă, care se menține, care rămâne. — După fr. **subsistant.**

SUBZISTÉNȚĂ s.f. Faptul de a subzista; (concr.) ceea ce servește la asigurarea existenței materiale; hrană. ✧ (Înv.) *Serviciu de subzistență* = serviciu care se îngrijea de aprovizionarea cu alimente și cu mijloace de întreținere a unei unități militare. — După fr. **subsistance.**

SUC, *sucuri,* s.n. **1.** Lichid conținut în substanțele vegetale, în special în fructe, de unde poate fi extras prin presare sau stoarcere; zeamă. ✦ Lichid care circulă prin tuburile capilare ale plantelor. ✦ Băutură răcoritoare special preparată din sucul (**1**) unor fructe sau din substanțe sintetice. **2.** Lichid secretat sau conținut în corpurile animalelor și îndeplinind diverse funcții. ✧ *Sucuri digestive* = lichide de compoziție chimică diferită, secretate de tubul digestiv și anexele sale, sub influența cărora se face digestia alimentelor. **3.** (Reg.) Usuc. — Din fr. **suc,** lat. **sucus.**

SUCÁLĂ, *sucale,* s.f. Unealtă cu ajutorul căreia se deapănă pe țevi firul pentru războiul de țesut manual. ✧ Loc. adv. (Reg.) *În sucală* = în cercuri, în spirală. ✧ Expr. (Reg.) *A merge cum e sucala* = a merge ușor, repede. — Din bg., sb. **sukalo.**

SUCĂLÍ, *sucălesc,* vb. IV. Tranz. **1.** (Pop. și fam.) A cicăli. **2.** (Fam.) A-și bate joc de o treabă, a lucra de mântuială. — Din **sucală.**

SUCĂLÍRE, *sucăliri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a sucăli* și rezultatul ei. — V. **sucăli.**

SUCCEDÁ, *succéd,* vb. I. **1.** Intranz. A urma imediat după altcineva sau după altceva (în spațiu, în timp). ✦ Refl. A urma unul după altul. **2.** Intranz. și tranz. A prelua funcția sau bunurile cuiva prin succesiune; a moșteni. [Var.: (rar) **succéde** vb. III] — Din fr. **succéder,** lat. **succedere.**

SUCCEDANÉU, *succedanee,* s.n. Substanță, produs etc. care poate înlocui la nevoie o altă substanță, un alt produs etc. cu proprietăți asemănătoare. — Din fr. **succédané,** lat. **succedaneus.**

SUCCEDÁRE, *succedări,* s.f. Faptul de *a (se) succeda.* [Var.: (rar) **succédere** s.f.] — V. **succeda.**

SUCCÉDE vb. III v. **succeda.**

SUCCÉDERE s.f. v. **succedare.**

SUCCÉS, *succese,* s.n. Rezultat favorabil, pozitiv (al unei acțiuni); reușită, izbândă. ✧ Expr. *A dori* sau *a ura* (cuiva) *succes* = a-i dori (cuiva) noroc într-o întreprindere. ✦ Primire bună, favorabilă, cu răsunet, pe care o face publicul unei opere literare, unui spectacol etc. — Din fr. **succès,** lat. **successus.**

SUCCESÍBIL, -Ă, *succesibili, -e,* adj. (În sintagma) *Grad succesibil* = grad de rudenie care dă drept la moștenire. — Din fr. **successible.**

SUCCESIBILITÁTE s.f. Drept de a moșteni; ordine de succesiune. — Din fr. **successibilité.**

SUCCESIÚNE, *succesiuni,* s.f. **1.** Mod în care se succedă (**1**) ființe, obiecte etc.; (concr.) șir de persoane, de lucruri, de fapte care se succedă într-o anumită ordine; serie, rând, înșiruire. **2.** Faptul de a prelua funcția sau bunurile cuiva prin moștenire; (concr.) funcție sau bun moștenit de cineva; moștenire. ✧ Expr. *A (se) deschide o succesiune* = a (se) începe formalitățile pentru atribuirea unei moșteniri. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **succesion.**

SUCCESÍV, -Ă, *succesivi, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care urmează unul după altul (fără întrerupere sau la intervale scurte și regulate). ✦ Care are loc, se petrece progresiv, treptat. — Din fr. **succesif,** lat. **successivus.**

SUCCESÓR, -OÁRE, *succesori, -oare,* s.m. și f. **1.** Persoană care urmează în locul alteia (într-o funcție, într-o demnitate). **2.** (Jur.) Persoană care dobândește drepturi și obligații de la o altă persoană; moștenitor. — Din fr. **succeseur,** lat. **successor.**

SUCCESORÁL, -Ă, *succesorali, -e,* adj. Care ține de succesiune (**2**) privitor la succesiune. — Din fr. **successoral.**

SUCCÍN s.n. (Rar) Chihlimbar. — Din fr. **succin,** lat. **succinum.**

SUCCÍNIC adj. (În sintagma) *Acid succinic* = acid extras din rășina de chihlimbar și folosit la prepararea unor medicamente, datorită proprietăților antidiuretice, antispasmodice și stimulatoare. — Din fr. **succinique.**

SUCCÍNT, -Ă, *succinți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Exprimat sau care se exprimă pe scurt, în puține cuvinte; sumar, concis, laconic. — Din fr. **succint,** lat. **succintus.**

SUCEÁLĂ, *suceli,* s.f. Faptul de *a (se) suci.* ✦ Fig. Faptul de a fi ciudat, lipsit de rațiune; fire, apucătură de om sucit[2] (**4**); sminteală, aiureală, scrânteală. — **Suci** + suf. *-eală.*

SUCEVEÁN, -Ă, *suceveni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau din județul Suceava. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Suceava sau sucevenilor (**1**), referitor la Suceava ori la suceveni. — **Suceava** (n. pr.) + suf. *-ean.*

SUCEVEÁNCĂ, *sucevence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Suceava. — **Sucevean** + suf. *-că.*

SUCÍ, *sucesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A răsuci un fir, o fibră textilă etc., pentru a-i da o rezistență mai mare sau pentru a confecționa anumite obiecte. ✦ Tranz. și refl. A (se) înfășura, a (se) încolăci. **2.** Tranz. A da unui obiect o mișcare de rotație; a întoarce, a învârti. *Sucește butonul aparatului.* ✦ A întoarce pe o parte și pe alta, pe toate părțile. ✦ Fig. A hărțui pe cineva cu întrebările, cu insistențele. ✦ Refl. Fig. A se agita, a se zbuciuma, a-și frământa mintea pentru a ieși dintr-o încurcătură, pentru a găsi o soluție. **3.** Tranz. și refl. A face să-și schimbe sau a-și schimba (brusc) poziția corpului sau a unei părți a corpului; a (se) întoarce în altă direcție. ✦ Tranz. A-și scrânti, a-și luxa o parte a corpului. ✦ Tranz. A răsuci cu o mișcare violentă gâtul unei ființe, pentru a o ucide. **4.** Refl. și tranz. A lua sau a da o poziție nefirească; a (se) strâmba. ✧ Expr. (Tranz.) *A suci vorba* sau *a o suci* = a da alt curs sau alt înțeles convorbirii, pentru a-și ascunde gândurile, a ocoli adevărul. — Din sl. **sucon, sukati.**

SUCÍLĂ, *sucilă,* s.m. (Fam.) Om sucit[2] (**4**). — **Suci** + suf. *-ilă.*

SUCÍRE, *suciri,* s.f. Acțiunea de *a (se) suci* și rezultatul ei; răsucire, învârtire, sucit[1]. — V. **suci.**

SUCÍT[1] s.n. Sucire. — V. **suci.**

SUCÍT[2]**, -Ă,** *suciți, -te,* adj. **1.** Răsucit în jurul lui însuși sau în jurul a ceva printr-o mișcare continuă și în același sens. ✧ Expr. *Că-i sucită, că-nvârtită*, se

spune când cineva caută să se eschiveze de la ceva. **2.** Care are corpul sau o parte a corpului întoarsă într-o parte. ✦ Scrântit, luxat. **3.** Strâmb, încovoiat. ✦ (Despre drumuri) Cu multe cotituri. ✦ (Rar) În formă de spirală. **4.** Fig. (Despre oameni) Care nu este sau nu se poartă ca toată lumea; ciudat, aiurit; (despre manifestările oamenilor) care exprimă, trădează ciudățenie. ✦ Care se opune bunului-simț; nepotrivit, nefiresc. — V. **suci.**

SUCITÓR, *sucitoare,* s.n. **1.** Sul neted de lemn, cu care se întinde și se subțiază foaia de aluat pentru plăcintă, tăiței etc.; vergea. **2.** Dispozitiv de lemn sau de metal la fierăstrău, la războiul de țesut etc., care, prin învârtire, slăbește sau strânge o legătură. — **Suci** + suf. *-tor.*

SUCITÚRĂ, *sucituri,* s.f. Faptul de *a (se) suci*. ✦ Cotitură (a unui drum). — **Suci** + suf. *-tură.*

SUCMÁN s.n. v. **suman.**

SUCOMBÁ, *sucómb,* vb. I. Intranz. A muri, a deceda. — Din fr. **succomber.**

SUCOMBÁRE, *sucombări,* s.f. Faptul de *a sucomba;* moarte, deces. — V. **sucomba.**

SUCRÁZĂ, *sucraze*, s.f. (Chim.) Zaharoză. — Din fr. **sucrase.**

SUCULÉNT, -Ă, *suculenți, -te,* adj. Cu mult suc, zemos, hrănitor; *p. gener.* bun, gustos, savuros. ✦ (Substantivat, f. pl.) Nutrețuri provenite din plante cu tuberculi și din rădăcinoase. ✦ Fig. Plin de conținut, de savoare, bogat în idei. — Din fr. **succulent,** lat. **suculentus.**

SUCULÉNȚĂ s.f. (Adesea fig.) Însușirea de a fi suculent; savoare. — Din fr. **succulence.**

SUCURSÁLĂ, *sucursale,* s.f. Întreprindere comercială sau bancară dependentă de alta de același fel, fără personalitate juridică. — Din fr. **succursale.**

SUCUSIÚNE s.f. (Med.) Metodă de punere în evidență a unei cantități de lichid liber amestecat cu un gaz dintr-un organ cavitar prin clătinarea bolnavului. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **succusion.**

SUD s.n. **1.** Punct cardinal opus nordului, aflat în direcția în care se îndreaptă Soarele la amiază în emisfera nordică; miazăzi, amiază. ✧ Loc adj. *De sud* = sudic. **2.** Parte a globului pământesc, a unui continent, a unei țări etc., așezată spre sud (**1**). ✦ Popoare, populații care locuiesc în sud (**2**). — Din fr. **sud.**

SUDÁ, *sudez,* vb. I. Tranz. A îmbina două piese metalice realizând între ele, prin încălzire sau prin presare, în anumite condiții de temperatură și de presiune, o legătură metalică sau chimică. ✦ Refl. Fig. A se uni, a se închega, a se lega.✦ Refl. (Despre oase, ligamente etc.) A se uni, a se lipi (după ce au fost rupte sau tăiate etc.). ✦ Refl. (Despre elemente ale vorbirii) A se uni formând un singur cuvânt; a se aglutina. — Din fr. **souder.**

SUDÁBIL, -Ă, *sudabili, -e,* adj. Care poate fi sudat. — Din fr. **soudable.**

SUDABILITÁTE s.f. Însușirea unui metal de a se îmbina prin sudare cu un alt metal de aceeași compoziție. — Din fr. **soudabilité.**

SUD-AFRICÁN, -Ă, *sud-africani, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din una dintre populațiile indigene ale Africii de Sud sau este originară de acolo; *spec.* persoană care face parte din populația Republicii Africa de Sud sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Africii de Sud, Republicii Africa de Sud sau sud-africanilor (**1**), privitor la Africa de Sud, la Republica Africa de Sud ori la sud-africani. — Din fr. **sud-africain.**

SUD-AFRICÁNCĂ, *sud-africance,* s.f. Femeie care face parte din una dintre populațiile indigene ale Africii de Sud sau este originară de acolo. — **Sud-african** + suf. *-că.*

SUDÁJ, *sudaje,* s.n. (Înv.) Sudare. — Din fr. **soudage.**

SUDÁLMĂ, *sudălmi,* s.f. (Pop.) Înjurătură, ocară. — Din magh. **szidalom** (influențat, probabil, de *sudui).*

SUD-AMERICÁN, -Ă, *sud-americani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din una dintre populațiile țărilor din America de Sud sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Americii de Sud sau sud-americanilor (**1**), referitor la America de Sud ori la sud-americani. — Din fr. **sud-américan.**

SUD-AMERICÁNCĂ, *sud-americance,* s.f. Femeie care face parte din una dintre populațiile țărilor din America de Sud sau este originară de acolo. — **Sud-american** + suf. *-că.*

SUDAMÍNĂ s.f. Erupție cutanată de vezicule mici pline cu lichid clar, care apare după transpirații abundente sau în cursul unor boli febrile. — Din fr. **sudamina.**

SUDANÉZ, -Ă, *sudanezi, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Sudanului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Sudanului sau sudanezilor (**1**), privitor la Sudan ori la sudanezi. — Din fr. **soudanais.**

SUDÁRE, *sudări,* s.f. Acțiunea de *a (se) suda* și rezultatul ei; sudaj, sudat[1], sudură. — V. **suda.**

SUDÁT[1] s.n. Sudare. — V. **suda.**

SUDÁT[2], -Ă, *sudați, -te,* adj. Care a fost lipit, îmbinat prin sudare. — V. **suda.**

SUDÁȚIE, *sudații,* s.f. **1.** Provocare a unei transpirații excesive, prin mijloace terapeutice, în scopuri curative; *p. gener.* transpirație (abundentă). **2.** Procedeu de separare a două sau a mai multor substanțe dintr-un amestec, bazat pe diferența punctelor de topire. — Din fr. **sudation,** lat. **sudatio.**

SUD-COREEÁN, -Ă, *sud-coreeni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Coreea de Sud sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Republicii Coreea de Sud sau sud-coreenilor (**1**), referitor la Coreea de Sud ori la sud-coreeni. [Pr.: *-re-ean*] — Din fr. **sud-coréean.**

SUD-COREEÁNCĂ, *sud-coreence,* s.f. Femeie care face parte din populația Coreii de Sud sau este originară de acolo. — **Sud-coreean** + suf. *-că.*

SUD-DUNĂREÁN, -Ă, *sud-dunăreni, -e,* adj. Din sudul Dunării. — **Sud** + **dunărean.**

SUD-ÉST s.n. **1.** Punct cardinal secundar, situat în direcția bisectoarei unghiului format de direcțiile sud și est. **2.** Parte a globului pământesc, a unui continent, a unei țări etc. așezată între sud și est. — Din fr. **sud-est.**

SUD-ÉSTIC, -Ă, *sud-estici, -ce,* adj. De la sud-est, dinspre sau spre sud-est. — **Sud-est** + suf. *-ic.*

SÚDIC, -Ă, *sudici, -ce,* adj. Care este situat la sud, de la sud, spre sud; meridional. — **Sud** + suf. *-ic.*

SUDÍST, -Ă, *sudiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al politicii statelor din Sudul Statelor Unite ale Americii, în cursul Războiului de secesiune. **2.** Adj. Care aparține sudiștilor (**1**), privitor la sudiști. — Din fr. **sudiste.**

SUDÍT, *sudiți,* s.m. Locuitor din Țările Române aflat sub protecția unei puteri străine, având prin aceasta dreptul la o jurisdicție specială, la anumite privilegii fiscale etc. — Din it. **suddito.**

SUDOÁRE, *sudori,* s.f. Secreție a glandelor sudoripare prin care se elimină o parte a substanțelor rezultate din metabolismul organismului; transpirație, nădușeală. ✧ Expr. *Sudorile morții* sau *sudori de moarte* = sudoare care acoperă corpul omului înaintea morții; *p. ext.* transpirație provocată de o emoție, de o spaimă sau de o oboseală foarte mare. ✦ Fig. Muncă, osteneală, trudă; chin. — Lat. **sudor, -oris.**

SUDÓR, *sudori,* s.m. Muncitor specializat în operații de sudură. — Din fr. **soudeur.**

SUDORÁL, -Ă, *sudorali, -e*, adj. Sudorific. — Din fr. **sudoral.**

SUDORÍFIC, -Ă, *sudorifici, -ce,* adj. Care secretează sudoare sau care stimulează secreția glandelor sudoripare; sudoral. — Din fr. **sudorifique.**

SUDORIPÁRĂ, *sudoripare,* adj. (În sintagma) *Glandă sudoripară* = glandă care secretează sudoarea. — Din fr. **sudoripare.**

SUDORÍȚĂ, *sudorițe,* s.f. Muncitoare specializată în operații de sudură. — **Sudor** + suf. *-iță.*

SUDUÍ, *súdui,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Pop.) A adresa insulte cuiva; a înjura. ✦ Tranz. (Înv. și reg.) A certa, a mustra, a dojeni. — Din magh. **szidni.**

SUDUITÚRĂ, *suduituri,* s.f. (Pop.) Înjurătură, ocară. [Pr.: *-du-i-*] — **Sudui** + suf. *-tură.*

SUDÚRĂ, *suduri,* s.f. **1.** Operație de sudare; *p. ext.* locul îmbinării prin sudare a două sau a mai multor piese. **2.** Fig. Închegare, îmbinare, legătură, unire (strânsă). — Din fr. **soudure.**

SUD-VÉST s.n. **1.** Punct cardinal secundar, situat în direcția bisectoarei unghiului format de direcțiile sud și vest. **2.** Parte a globului pământesc, a unui continent, a unei țări etc. așezată între sud și vest. — Din fr. **sud-ouest,** germ. **Südwest.**

SUD-VÉSTIC, -Ă, *sud-vestici, -ce,* adj. De la sud-vest, dinspre sau spre sud-vest. — **Sud-vest** + suf. *-ic.*

SUEDÉZ, -Ă, *suedezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Suediei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Suediei sau suedezilor (**1**), privitor la Suedia ori la suedezi. ✦ (Substantivat, f.) Limbă germanică vorbită de suedezi. ✦ *Gimnastică suedeză* = sistem de exerciții fizice care constă din diferite mișcări ale corpului, pentru dezvoltarea musculaturii și agilității. [Pr.: *su-e-*] — **Suedia** (n. pr.) + suf. *-ez.*

SUFERÍ, *súfăr,* vb. IV. **1.** Intranz. A încerca, a simți, a îndura o durere fizică sau morală. ✦ A avea neplăceri, a suporta consecințele neplăcute ale unui fapt. **2.** Tranz. și intranz. A îndura, a răbda, a suporta. ✦ Tranz. A fi supus unei pedepse, a fi condamnat. **3.** Tranz. A tolera, a suporta prezența cuiva sau a ceva, a trece cu vederea. **4.** Tranz. A îngădui, a admite, a permite, a consimți. — Lat. pop. **sufferire** *(= sufferre).*

SUFERÍND, -Ă, *suferinzi, -de,* adj. (Adesea substantivat). Care suferă de o boală; bolnav. — Din **suferi** (după fr. *souffrant).*

SUFERÍNȚĂ, *suferințe,* s.f. Durere fizică sau morală; suferire; starea celui care suferă. ✧ Expr. *A fi în suferință* = a duce lipsă de ceva. — **Suferi** + suf. *-ință* (după fr. *souffrance*).

SUFERÍRE, *suferiri,* s.f. (Înv.) Faptul de *a suferi;* suferință. — V. **suferi.**

SUFERITÓR, -OÁRE, *suferitori, -oare,* adj. (Rar) Care suferă o durere fizică sau morală; care exprimă suferință; suferind. — **Suferi** + suf. *-tor.*

SUFERTÁȘ, *sufertașe,* s.n. Ansamblu alcătuit din câteva vase așezate unul peste altul și fixate pe un dispozitiv cu mâner, în care se transportă mâncarea (caldă). — Din tc. **sefertas.**

SUFICIÉNT, -Ă, *suficienți, -te,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care este în cantitate satisfăcătoare, atât cât trebuie; destul, de ajuns, satisfăcător. ✦ (Substantivat, m.) Calificativ între „insuficient” și „bine”, cu care se notează uneori probele la examene. **2.** (Despre oameni) Care are o părere foarte bună și nejustificată despre sine; plin de sine, înfumurat, îngâmfat, vanitos. [Pr.: *-ci-ent*] — Din lat. **sufficiens, -ntis.** Cf. it. s u f f i c i e n t e.

SUFICIÉNȚĂ s.f. **1.** (Rar) Faptul de a fi suficient; îndestulare. **2.** Încredere, mulțumire de sine exagerată; vanitate. [Pr.: *-ci-en-*] — Din it. **sufficienza.**

SUFÍSM s.n. Curent în mistica musulmană, apărut în sec. VIII și răspândit mai ales în Persia, cu caracter anticlerical și ascetic. — Din fr. **soufisme.**

SUFÍT, *sufituri,* s.n. Ornament de var și nisip, executat în special pe tavan; tavan ornamentat în acest mod. — După it. **soffitto,** fr. **soffite.**

SUFÍTĂ[1], *sufite*, s.f. Parte superioară a scenei, amenajată special pentru manevrarea dispozitivelor de iluminare, aerisire etc.; *p. ext.* element scenografic care acoperă sau decorează partea superioară a scenei. — Din it. **soffitta,** fr. **soffite.**

SUFÍTĂ[2] s.f. v. **sofită.**

SUFIX, *sufixe,* s.n. Afix care se adaugă după rădăcina sau după tema unui cuvânt pentru a crea cuvinte sau forme gramaticale noi. ✧ *Sufix lexical* = sufix care ajută la formarea cuvintelor noi, schimbând sensul sau categoria gramaticală a cuvântului de bază. *Sufix gramatical* (sau *flexionar)* = sufix cu ajutorul căruia se creează forme gramaticale. — Din fr. **suffixe.**

SUFIXÁ, *sufixez,* vb. I. Tranz. A adăuga un sufix la o rădăcină sau la o temă. — Din **sufix.** Cf. fr. s u f f i x e r.

SUFIXÁRE, *sufixări,* s.f. Acțiunea de *a sufixa* și rezultatul ei; sufixație. — V. **sufixa.**

SUFIXÁȚIE, *sufixații,* s.f. Faptul de a sufixa; sufixare. — Din fr. **sufixation.**

SUFIXOÍD, *sufixoide,* s.n. (Lingv.) Element de compunere sau cuvânt folosit ca sufix la formarea unor termeni științifici și tehnici. — Din fr. **suffixoïde.**

SUFLÁ, *súflu,* vb. I. **1.** Intranz. A elimina aer din gură sau din plămâni cu o anumită forță; a expira forțat aerul. ✧ Expr. *A sufla în lumânare* (sau *în lampă)* = a stinge lumânarea sau lampa expirând cu putere aerul asupra flăcării. *A sufla în foc* = a expira producând un curent de aer, pentru a înteți flacăra. *Cine s-a fript cu ciorbă suflă și în iaurt* = o experiență neplăcută te face mai prudent decât este necesar. *A sufla cuiva ceva* (sau pe *cineva) de sub nas* = a-și însuși cu îndrăzneală ceea ce se cuvine altuia; a fura, a șterpeli. ✦ Tranz. A face ca ceva să se împrăștie sub acțiunea aerului expirat cu putere. ✦ Tranz. A elimina mucozitățile nazale expirând puternic. ✦ A introduce cu gura aer în deschizătura unor instrumente pentru a produce sunete; (despre unele instrumente) a suna, a cânta. *Suflă în fluier. Suflă trâmbițele.* ✦ A produce (mecanic) un curent de aer sub presiune. **2.** Intranz. A respira greu, cu efort; a gâfâi. ✧ Expr. *A nu (mai) sufla* = **a)** a fi mort; **b)** a sta liniștit, nemișcat; *fig.* a nu mai protesta, a nu crâcni. **3.** Tranz. A fabrica obiecte de sticlă folosind procedeul introducerii de aer într-o mică masă de sticlă topită. **4.** Tranz. A acoperi (un obiect de metal) cu un strat subțire de metal prețios; a arginta, a auri. **5.** Intranz. (Despre vânt) A bate. **6.** Tranz. A vorbi încet (și în secret); a informa pe ascuns. ✧ Expr. *A nu sufla un cuvânt* = a nu spune nimic, a ține secret. ✦ A șopti actorilor rolul în timpul reprezentației. ✦ A șopti cuiva răspunsul pe care trebuie să-l dea la o întrebare. — Lat. **sufflare.**

SUFLÁI, *suflaiuri,* s.n. **1.** Tub metalic subțire și îndoit, cu un orificiu strâmt de ieșire, prin care se suflă aer într-o flacără de gaz sau de alcool, pentru a se obține activarea arderii; suflător (**4**). **2.** Instalație folosită la aerisirea puțurilor adânci de exploatare, formată din burlane prevăzute cu o pâlnie care se poate roti în direcția vântului. — **Sufla** + suf. *-ai.*

SUFLÁJ, *suflaje,* s.n. **1.** Dispozitiv montat la bordul unei nave, în scopul îmbunătățirii stablității. **2.** Metodă de lucru folosită pentru corectarea deformațiilor unei linii de cale ferată. — Din fr. **soufflage.**

SUFLÁNTĂ, *suflante,* s.f. Compresor de aer sau de alte gaze debitate în cantități mari, folosit în siderurgie la alimentarea furnalelor înalte și a convertizoarelor. — Din fr. **soufflante.**

SUFLÁRE, *suflări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a sufla* și rezultatul ei. ✦ Aerul respirat; *fig.* faptul de a trăi, de a exista. ✧ Loc. adv. *Într-o suflare* = într-o clipă, foarte repede. ✧ Expr. *Fără (de) suflare* = **a)** cu respirația oprită (ca urmare a unei stări psihice sau fizice neobișnuite), foarte uimit, speriat etc.; **b)** fără viață, mort. *A-și da suflarea (de pe urmă)* = a muri. **2.** Ființă, viețuitoare; *p. ext.* oameni, lume, popor. **3.** Adiere de vânt. — V. **sufla.**

SUFLĂTÓR, (**1, 2**) *suflători,* s.m., (**3, 4**) *suflătoare,* s.n. **1.** S.m. (La pl.) Instrumente muzicale de suflat. **2.** S.m. Persoană care cântă la un instrument de suflat. **3.** S.n. Țeavă prin care muncitorul sticlar suflă aer într-o masă de sticlă topită, pentru a-i da diverse forme. **4.** S.n. Dispozitiv pentru suflarea unui curent de abur sau de aer în cutia de fum a unei locomotive. ✦ Suflai. — **Sufla** + suf. *-ător.*

SUFLECÁ, *súflec,* vb. I. Tranz. A îndoi, a răsuci în sus marginile unui obiect de îmbrăcăminte, de obicei mânecile sau poalele (pentru a le feri de apă sau pentru a fi mai liber în mișcări); a sumete. ✧ Refl. *Se suflecă la mâneci*. — Lat. ***subfollicare.**

SUFLECÁRE, *suflecări,* s.f. Acțiunea de *a (se) sufleca* și rezultatul ei. — V. **sufleca.**

SUFLECÁT, -Ă, *suflecați, -te,* adj. (Despre obiecte de îmbrăcăminte) Îndoit, răsfrânt în sus; sumes. — V. **sufleca.**

SUFLEÓR, *sufleori,* s.m. Persoană care suflă actorilor, în timpul repetițiilor și al reprezentațiilor, replicile pe care urmează să le spună. — Din fr. **souffleur.**

SUFLERÍE, *suflerii,* s.f. (Rar; în sintagma) *Suflerie aerodinamică* = instalație experimentală, în formă de tunel, pentru determinarea forțelor aerodinamice exercitate de un curent de aer asupra unor machete de avioane, în vederea stabilirii forțelor care se exercită asupra construcțiilor reale în condiții de exploatare. — Din fr. **soufflerie.**

SÚFLET, *suflete,* s.n. **1.** Totalitatea proceselor afective, intelectuale și voliționale ale omului; psihic. ✧ Loc. adv. *Din suflet* sau *din tot sufletul, din adâncul sufletului* = cu pasiune, cu convingere; foarte mult. *Cu* (sau *fără*) *suflet* = cu (sau fără) însuflețire, cu (sau fără) elan. ✦ Trăsătură de caracter (bună sau rea); *p. ext.* caracter. ✦ Persoană considerată din punct de vedere al trăsăturilor de caracter. *Era un suflet mare, care înțelegea lumea.* ✦ Omenie, bunătate, milă. *Om fără suflet.* ✦ Curaj, temeritate, îndrăzneală. *A prinde suflet.* **2.** Factor, element esențial al unui lucru, al unei acțiuni etc. **3.** (Fil.; Bis.) Substanță spirituală de sine stătătoare, independentă de corp, care dă omului viață, individualitate și personalitate și care este de origine divină și cu esență veșnică. ✧ Expr. *A-și încărca sufletul cu…* = a comite o faptă rea. *A avea* (ceva) *pe suflet* = a fi preocupat, chinuit de ceva. (Fam.) *A nu avea* (pe cineva) *la suflet* = a nu iubi (pe cineva), a nu-l simpatiza. *A(-i) scoate* (cuiva) *sufletul* = a nu lăsa (pe cineva) în pace, a sâcâi, a enerva. *A-i ieși* (cuiva) *sufletul* = **a)** a muri; **b)** a munci din greu, a se chinui. *Cu sufletul la gură* = **a)** în agonie; **b)** respirând foarte greu de oboseală sau de emoție. *A-și stupi sufletul* = a munci din greu, a se chinui cu ceva. *A-și căuta* (sau *vedea, griji) de suflet* (sau *de ale sufletului)* = a se comporta în conformitate cu normele bisericești. *A căuta de sufletul cuiva* = a da ceva de pomană în amintirea unui mort. *(Să) fie de sufletul cuiva!* = fie ca Dumnezeu să-i ierte păcatele! *A fi* (sau *a se face*) *trup și suflet cu cineva* = a fi extrem de devotat cuiva. *A-și vinde sufletul* = a păcătui foarte tare. **4.** Viață. *A avea șapte suflete.* ✧ Expr. *A (mai) prinde* (sau *a căpăta) suflet* = a se întrema (după o boală). *A lua* (cuiva) *sufletul* = a omorî (pe cineva). *A avea ceva pe* (sau *la) sufletul său* = a avea ceva în posesiune. ✦ Inimă. ✧ Expr. *A i se rupe sufletul (de mila cuiva)* = a suferi foarte mult pentru nenorocirea cuiva. *A(-i) merge* (cuiva ceva) *la suflet* = a(-i) plăcea mult, a(-i) produce o mare satisfacție. **5.** Persoană, ins, om; *p. gener.* orice ființă. ✦ Locuitor. *Oraș de un milion de suflete.* **6.** (Pop.) Suflare, suflu, respirație. *Pe nări el scoate suflet puternic.* ✧ Loc. adv. *Într-un suflet* = foarte repede. ✧ Loc. vb. *A-și trage sufletul* = a respira. ✧ Expr. *A-și lua suflet* = a respira adânc; a-și potoli respirația. *A-i veni sufletul la loc* = a-și potoli respirația; a se liniști. **7.** (În sintagma) *Copil* (rar *fiu*) *de suflet* = copil adoptiv. ✦ Expr. *A lua de suflet* = a adopta un copil. *A da de suflet* = a-și ceda copilul unei persoane care îl adoptă. — Lat. ***suflitus** (< *suflare).*

SUFLETÉSC, -EÁSCĂ, *sufletești,* adj. Al sufletului; care ține de suflet, privitor la suflet; *p. ext.* moral, spiritual. — **Suflet** + suf. *-esc.*

SUFLETÉȘTE adv. Din punct de vedere sufletesc; moralmente. — **Suflet** + suf. *-ește.*

SUFLETÍSM s.n. (Fam.) Atitudine plină de generozitate și de solicitudine. — **Suflet** + suf. *-ism.*

SUFLETIST, -Ă, *sufletiști, -ste,* s.m. și f., adj. (Persoană) plină de generozitate și de solicitudine. — **Suflet** + suf. *-ist.*

SUFLEȚÉL, *sufle‌țele,* s.n. Diminutiv al lui *suflet*. — **Suflet** + suf. *-el.*

SUFLÉU, *sufleuri,* s.n. Preparat culinar asemănător cu o budincă, foarte pufos, făcut din legume, brânză sau fructe cu albuș bătut spumă. — Din fr. **soufflé.**

SUFLÓI, *sufloaie,* s.n. (Înv. și reg.) **1.** Țeavă de trestie sau de soc prin care se suflă în foc, pentru a-l aprinde. **2.** Jucărie din scoarță de mesteacăn sau de salcie, cu care fluieră copiii. — **Sufla** + suf. *-oi.*

SÚFLU, *sufluri,* s.n. **1.** Respirație. ✦ Zgomot anormal, având caracterul unui șuierat, perceput prin auscultație la nivelul anumitor organe (pleură, plămâni, inimă, vase) în diferite boli. ✦ Capacitate respiratorie mare; *p. ext.* rezistență fizică (mare). **2.** Adiere, boare. **3.** Masă de aer deplasată cu violență (de explozia unei bombe), care poate provoca avarii și distrugeri. **4.** Fig. Avânt, elan, însuflețire. — Din fr. **souffle.**

SUFLÚRĂ, *sufluri,* s.f. Defect de turnare a lingourilor sau al pieselor metalice turnate, constând din mici goluri produse de gazele degajate din metal în urma unor reacții chimice. — Din fr. **soufflure.**

SUFOCÁ, *sufóc,* vb. I. Refl. și tranz. (Adesea fig.) A nu mai putea sau a face pe cineva să nu mai poată respira; a (se) înăbuși (din lipsă de aer), a (se) asfixia. — Din fr. **suffoquer,** lat. **suffocare.**

SUFOCÁNT, -Ă, *sufocanți, -te,* adj. (Adesea fig.) Care provoacă sufocarea, care sufocă; înăbușitor, asfixiant. — Din fr. **suffocant.**

SUFOCÁRE, *sufocări,* s.f. Acțiunea de *a (se) sufoca* și rezultatul ei; înăbușire, sufocație, asfixiere. — V. **sufoca.**

SUFOCÁȚIE, *sufocații,* s.f. (Rar) Sufocare. — Din fr. **suffocation,** lat. **suffocatio.**

SUFOZIÚNE s.f. v. **sufuziune.**

SUFRAGERÍE, *sufragerii,* s.f. Cameră special amenajată și mobilată în care se servește masa. ✦ Mobilierul pentru această cameră. [Var.: **sofragerie** s.f.] — **Sufragiu[1]** + suf. *-ărie.*

SUFRAGÉTĂ, *sufragete,* s.f. Partizană a mișcării femeilor din Anglia din a doua jumătate a sec. XIX și de la începutul sec. XX, al cărei scop a fost obținerea drepturilor politice pentru femei. — Din fr. **suffragette.**

SUFRAGÍU[1], *sufragii,* s.m. (Înv.) Om de serviciu care servea la masă. [Var.: **sovragíu** s.m.] — Din tc. **sofraci.**

SUFRÁGIU[2], *sufragii,* s.n. **1.** Drept de vot. ✧ *Sufragiu universal* = drept de vot acordat tuturor cetățenilor majori ai unei țări. **2.** Sistem de votare (după modalitatea exercitării dreptului de vot și extinderea lui). **3.** Aprobare, asentiment. [Var.: **sufráj** s.n.] — Din fr. **suffrage,** lat. **suffragium.**

SUFRÁJ s.n. v. **sufragiu[2].**

SUFUZIÚNE, *sufuziuni,* s.f. **1.** Răspândire sub piele a unei umori. ✧ *Sufuziune sangvină* = hemoragie de proporții reduse care are loc între straturile componente ale unui organ sau ale unui țesut. **2.** (Geol.) Proces de spălare și de transportare a particulelor fine din rocile afânate sub acțiunea circulației apelor subterane. [Var.: **sufoziúne** s.f.] — Din fr. **suffusion.**

SUGACI, -CE, *sugaci, -ce,* adj. (Adesea substantivat) Sugar.— **Suge** + suf. *-aci.*

SUGÁR, -Ă, *sugari, -e,* adj., s.m. (Copil) care se hrănește sugând, care nu a depășit vârsta alimentării cu laptele mamei; sugaci, sugător. — **Suge** + suf. *-ar.*

SUGATÍVĂ, *sugative,* adj. (În sintagma) *Hârtie sugativă* (și substantivat, f.) = hârtie poroasă și groasă, special făcută pentru a suge cerneală; sugătoare. — **Suge** + suf. *-ativă.*

SUGĂRÉL, -EÁ, *sugărei, -ele,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *sugar.* — **Sugar** + suf. *-el.*

SUGĂTÓR, -OÁRE, *sugători, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. (Înv.) Sugar. ✦ (Substantivat; fam.) Bețiv. **2.** S.f. Hârtie sugativă. **3.** S.f. Mică plantă din regiunea subalpină, lipsită de clorofilă, palid-gălbuie, brună sau roșie, cu frunze în formă de solzi și cu flori albe-gălbui *(Monotropa hypopytis).* — **Suge** + suf. *-ător.*

SÚGE, *sug,* vb. III. Tranz. **1.** A trage cu gura sau cu botul laptele din sân, din țâță. ✧ Expr. *A suge* (ceva) *odată* (sau *împreună*) *cu laptele mamei* = a dobândi o deprindere din cea mai fragedă copilărie. *A-și suge de sub unghii* = a fi foarte zgârcit. ✦ A sorbi un lichid, un suc etc. *Albina suge nectarul florilor.* ✦ A dizolva ceva încet în gură și a mânca; a topi ceva puțin câte puțin. *Suge o bomboană.* ✦ A trage în piept, a aspira. ✧ Intranz. *A suge din țigară.* **2.** (Depr.) A goli conținutul unui vas; a bea. ✦ (Fam.) A fi bețiv. **3.** (Despre un corp poros) A absorbi lichide. **4.** Fig. A stoarce de avere, de putere, de vlagă; a secătui, a slei. ✧ Expr. *A suge* (pe cineva) *până la măduvă* = a-i lua (cuiva) tot ce are, a-l sărăci. *A suge sângele cuiva* (sau *din cineva*) = a exploata, a asupri, a chinui pe cineva. ✦ Refl. (Despre obraji) A se trage mult înăuntru (din cauza lipsei dinților, a slăbiciunii). [Perf. s. *supsei,* part. *supt*] — Lat. **sugere.**

SUGÉL, *sugei,* s.m. **1.** Mică plantă erbacee cu miros neplăcut, cu flori purpurii, trandafirii sau albe *(Lamium purpureum).* ✧ *Sugel alb* = plantă erbacee cu frunze pețiolate și flori albe *(Lamium album).* ✧ Compus: *sugel-galben* = plantă erbacee cu frunzele pețiolate și flori galbene-aurii *(Galeobdolon luteum).* **2.** (Pop.) Panarițiu. — Lat. **sigillum** (după *suge*).

SUGERÁ, *sugerez,* vb. I. Tranz. A face să se nască în mintea cuiva (printr-o aluzie, o asociație de idei etc.) sau a inspira cuiva un gând, o idee, un sentiment. — Din fr. **suggérer.**

SUGERÁRE, *sugerări,* s.f. Acțiunea de *a sugera* și rezultatul ei. — V. **sugera.**

SÚGERE, *sugeri,* s.f. **1.** (Rar) Acțiunea de *a suge* și rezultatul ei; supt. **2.** Atracție a unei nave spre mal sau spre o navă mai mare care trece prin apropiere, datorită variațiilor de presiune create la viteze mari în vecinătatea bordurilor. — V. **suge.**

SUGESTÍBIL, -Ă, *sugestibili, -e,* adj. (Despre o persoană) Receptiv, sensibil la sugestie. — Din fr. **suggestible.**

SUGESTIBILITÁTE s.f. Însușirea de a fi sugestibil; grad de reactivitate la sugestie. — Din fr. **suggestibilité.**

SUGÉSTIE, *sugestii,* s.f. **1.** Influență exercitată asupra voinței cuiva; înrâurire și dirijare a voinței cuiva. ✦ Spec. Influență exercitată asupra conștiinței și voinței cuiva (în stare de veghe sau în stare hipnotică), folosită în tratarea unor tulburări neuropsihice. **2.** Ceea ce se sugerează cuiva; sugerare, propunere, idee. [Var.: **sugestiúne** s.f.] — Din fr. **suggestion,** lat. **suggestio, -onis.**

SUGESTIONÁ, *sugestionez,* vb. I. Tranz. și refl. A face pe cineva să gândească sau să acționeze (sau a gândi și a acționa singur) prin intermediul sugestiei; a (se) influența. [Pr.: *-ti-o-*] — Din fr. **suggestionner.**

SUGESTIÚNE s.f. v. **sugestie.**

SUGESTÍV, -Ă, *sugestivi, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care are puterea sau calitatea de a deștepta sugestii, care inspiră sau stârnește anumite reprezentări sau idei; care sugerează. — Din fr. **suggestif.**

SUGESTIVITÁTE s.f. Calitatea de a fi sugestiv. — Din fr. **suggestivité.**

SUGHÍȚ, *sughițuri,* s.n. Contracție bruscă și convulsivă a diafragmei, însoțită de un sunet nearticulat, cauzată de trecerea aerului prin glotă. ✦ Hohot de râs, de plâns. — Din **sughița** (derivat regresiv).

SUGHIȚÁ, *sughiț,* vb. I. Intranz. A scoate sughițuri. [Prez. ind. și: *sughiț*] — Lat. pop. **subgluttiare** (= *singultare*).

SUGHIȚÁRE, *sughițări,* s.f. Acțiunea de *a sughița* și rezultatul ei; sughițat. — V. **sughița.**

SUGHIȚÁT s.n. Sughițare. — V. **sughița.**

SUGIÚC s.n. **1.** Produs de cofetărie făcut din nuci muiate în must fiert cu făină. ✦ Bigi-bigi. **2.** (Înv.) Un fel de cârnat afumat preparat din carne de oaie, de capră sau de vită; ghiuden. — Din tc. **sucuk.**

SUGRUMÁ, *sugrúm,* vb. I. **1.** Tranz. A strânge pe cineva de gât (pentru a-l omorî prin sufocare); a gâtui, a strangula. ✦ Fig. (Despre haine) A strânge prea tare corpul, împiedicând mișcările, respirația. **2.** Tranz. Fig. A înăbuși, a sufoca. **3.** Tranz. Fig. A înăbuși cu violență o acțiune, o manifestare; a reprima, a lichida. **4.** Refl. (Despre ape, drumuri etc.) A se îngusta (brusc), a se gâtui. — **Su**(b) + **gruma**(z). Cf. s u g u ș a.

SUGRUMÁRE, *sugrumări,* s.f. Acțiunea de *a (se) sugruma* și rezultatul ei. — V. **sugruma.**

SUGRUMÁT, -Ă, *sugrumați, -te,* adj. **1.** Strâns de gât, gâtuit; ucis prin sufocare. ✦ Fig. Incomodat de o îmbrăcăminte prea strâmtă. **2.** Fig. Copleșit, chinuit, frământat de o stare sufletească. **3.** Fig. (Despre voce, rostire) Care nu poate fi articulat (bine); înecat, înăbușit, alterat. — V. **sugruma.**

SUGRUMĂTÓR, -OÁRE, *sugrumători, -oare,* adj. Care sugrumă; care suprimă, care nimicește; *fig.* care apasă, care copleșește; sufocant — **Sugruma** + suf. *-ător.*

SUGRUMĂTÚRĂ, *sugrumături,* s.f. (Rar) Parte îngustă sau subțiată a unui lucru; loc în care se produce o îngustare sau o subțiere; gâtuitură, gâtuire. — **Sugruma** + suf. *-ătură.*

SUGUȘÁ, *sugúș,* vb. I. Tranz. (Înv. și reg.) A gâtui, a sugruma. — **Su**(b) + **gușă.**

SUHÁT, *suhaturi,* s.n. **1.** (Înv. și reg.) Pășune (pe lângă ape sau pe lângă locuri mocirloase); izlaz, imaș, suhăție. **2.** (Reg.) Apă puțin adâncă (unde se adapă vitele). — Cf. sb. s u v a t.

SUHĂȚÍE, *suhății,* s.f. (Reg.) Suhat (**1**). — **Suhat** + suf. *-ie.*

SUÍ, *sui,* vb. IV. **1.** Refl. și intranz. A se îndrepta spre un loc mai ridicat, a merge în sus, la deal; a (se) urca. ✧ Tranz. *Suim coasta muntelui.* ✦ Fig. A înainta, a avansa, a ajunge până la … **2.** Refl., tranz. și intranz. A (se) așeza pe ceva ridicat; a (se) urca, a (se) cățăra. ✧ Expr. *A (se) sui călare (pe cal* sau *în șa)* = a încăleca. *A (se) sui* sau *a (se) urca pe tron* (sau *pe scaun)* = (despre împărați, regi, domnitori) a ajunge sau a face pe cineva să ajungă la domnie, a prelua sau a da cuiva domnie. (Refl.) *A (i) se sui* (cuiva) *în cap* = a abuza de bunătatea cuiva, a pune stăpânire pe cineva. **3.** Refl. A se înălța, a se ridica (în văzduh). ✧ Expr. *A i se sui* (cuiva) *sângele în obraz* = a se înroși la față (de mânie, de rușine), a se congestiona. *A i se sui la cap* = a fi plin de sine, a se îngâmfa. *A i se sui* (cuiva) *vinul la* (sau *în cap)* = a se ameți de băutură, a se îmbăta. *A i se sui părul în vârful capului* = a se speria, a se îngrozi, a se înspăimânta. **4.** Refl. (Despre numere, prețuri, sume) A crește, a se urca, a se mări, a se ridica. ✧ Expr. *A se sui (până) la…* = a ajunge (până) la… ✦ Tranz. A face să crească, să sporească. **5.** Intranz. Fig. (Despre glas; *p. ext.* despre cântăreți) A intona note din ce în ce mai înalte; a ridica. — Lat. **subire.**

SUICÍD s.n. (Livr.) Sinucidere. [Pr.: *su-i-*] — Din fr. **suicide.**

SUICIDÁR, -Ă, *suicidari, -e,* adj. (Livr.) **1.** Care este predispus la sinucidere. **2.** Fig. Care poate duce la eșec, la faliment. [Pr.: *su-i-*] — Din fr. *suicidaire.*

SÚI-GÉNERIS adj. invar. Special, original, particular; unic în felul său. — Loc. lat.

SUÍNĂ, *suine,* s.f. (La pl.) Subfamilie de paricopitate care cuprinde mai multe genuri și specii de porci sălbatici, precum și porcii domestici proveniți din aceștia; (și la sg.) animal care face parte din această subfamilie. — Din lat. **suinus.**

SUÍRE, *suiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) sui* și rezultatul ei; suit (**1**). ✧ *Suire pe tron* = preluare a domniei (de către un monarh). — V. **sui.**

SUÍȘ, *suișuri,* s.n. **1.** Suire, urcare, suit (**1**). **2.** Loc pieziș care urcă; urcuș; povârniș, pantă, coastă. ✦ Porțiune dintr-un drum care urcă. — **Sui** + suf. *-iș.*

SUÍT s.n. **1.** Faptul de *a (se) sui*; urcare, suire, suiș (**1**). **2.** Acțiunea de a transporta un obiect într-un loc ridicat; urcat. — V. **sui.**

SUITÁR s.m. v. **soitar.**

SUÍTĂ, *suite,* s.f. **1.** Grup de oameni care însoțește un demnitar, un suveran; alai, escortă. **2.** Ciclu de piese cu caracter dansant scrise în aceeași tonalitate, dar contrastante prin caracter și prin mișcare. ✦ Fragmente selective extrase dintr-o lucrare mai amplă (operă, balet etc.). **3.** Serie, șir de episoade, de idei etc. ✦ Continuitate, înlănțuire. — Din fr. **suite.**

SUITÓR, -OÁRE, *suitori, -oare,* adj., s.f., s.m. **1.** Adj. (Despre ritmul versurilor) Cu intonație crescândă; ascendent. **2.** S.f. Trecere verticală sau înclinată prin care se realizează legătura între două lucrări miniere situate la nivele diferite sau între un orizont subteran și suprafață și care nu este echipată cu mijloace de transport. **3.** S.m. (Înv.) Rudă în linie ascendentă. [Pr.: *su-i-*] — **Sui** + suf. *-tor.*

SUJÉT, *sujeturi,* s.n. (Înv.) Temă (literară), subiect. ✦ Prilej, motiv. — Din fr. **sujet.**

SUL, *suluri,* s.n. **1.** Cilindru de lemn, de metal sau din alt material solid, care se poate roti în jurul axei sale, servind la conducerea, presarea sau fasonarea unui material. ✦ Spec. Cilindru metalic sau de lemn pe care se înfășoară urzeala sau țesătura. ✧ Expr. *Cu* (rar *prin) un sul subțire* = printr-un calcul fin, cu istețime, cu șiretenie. ✦ Bară folosită la gimnastică. **2.** Pernă lungă, de formă cilindrică, care se pune ca ornament sau ca rezemătoare la capătul canapelei sau al patului. ✦ Pernă cilindrică ce se pune între geamurile ferestrelor, pentru a împiedica pătrunderea

frigului în interiorul încăperii. **3.** Bucată dintr-un material flexibil înfășurată în formă de cilindru. *Sul de hârie*. ✧ Expr. *A face* (sau *a strânge) sul* = a înfășura în formă de cilindru. **4.** Fig. Coloană de fum, de foc sau de praf; trombă. ✦ Val de frunze uscate, rostogolite de vânt. ✦ Mănunchi de lumină, de raze sau de văpăi. — Lat. pop. **sub(u)lum** (= *insubulum).*

SULÁTIC, -Ă adj. v. **suletic.**

SÚLĂ, *sule*, s.f. **1.** Unealtă (folosită de cizmari și de cojocari) formată dintr-un ac lung și gros de oțel, drept sau curb, fixat într-un mâner, cu care se găurește pielea, talpa etc. spre a putea petrece acul sau ața prin ele. **2.** (Reg.) Pește mic cu corpul foarte subțire și alungit *(Syngnatus nigrolineatus)*. — Lat. **subula.**

SULCÍNĂ s.f. **sulfină.**

SULÉGET, -Ă, *sulegeți, -te,* adj. (Înv. și reg.; despre oameni sau despre părți ale corpului) Subțire, zvelt; delicat, gingaș, fin. — Lat. ***sublicidus** (< *sublica).*

SULEMENEÁLĂ s.f. v. **sulimeneală.**

SULEMENÍ vb. IV v. **sulimeni.**

SULEMENÍRE s.f. v. **sulimenire.**

SULEMENÍT, -Ă adj. v. **sulimenit.**

SULÉTIC, -Ă, *suletici, -ce,* adj. (Reg.; despre ființe) Lung și subțire; zvelt, subțiratic. [Var.: **sulátic, -ă** adj.] — **Sulă** + suf. *-etic.*

SULF s.n. Metaloid de culoare gălbuie, cu miros neplăcut, care se găsește în natură în stare nativă sau în combinații, folosit mai ales în tehnică și în medicină; pucioasă. ✧ *Floare de sulf* = sulf sub formă de pulbere fină. — Din lat. **sulphur.**

SULFAMÍDĂ, *sulfamide,* s.f. Medicament sub formă de pastile, injecții sau praf, folosit pentru combaterea anumitor infecții. — Din fr. **sulfamide,** germ. **Sulfamid.**

SULFANILAMÍDĂ, *sulfanilamide,* s.f. (Farm.) Substanță organică, de culoare albă, folosită local în tratamentul plăgilor infectate. — Din fr. **sulfanilamide.**

SULFÁT, *sulfați,* s.m. Sare a acidului sulfuric cu un metal sau cu un radical. ✧ *Sulfat de cupru* = sare de cupru a acidului sulfuric, de culoare albastră, cristalizată, solubilă în apă, folosită în industrie și în agricultură pentru combaterea paraziților; piatră-vânătă. *Sulfat de magneziu* = sare de magneziu a acidului sulfuric, sub formă de praf alb, cristalizat, solubil în apă, care se folosește în industrie și în medicină (ca purgativ); sare-amară. *Sulfat feros* = sare de fier a acidului sulfuric, de culoare verde-deschis, cristalizată, solubilă în apă, care se folosește în industrie la fabricarea cernelii de scris, la vopsitul țesăturilor etc.; calaican. *Sulfat de sodiu* = sare de sodiu a acidului sulfuric, folosită în medicină ca purgativ. *Sulfat de aluminiu și de potasiu* = sare dublă de aluminiu și de potasiu a acidului sulfuric, de culoare albă, cristalizată, solubilă în apă, cu gust astringent, care se folosește în industrie, în medicină etc.; alaun, piatră-acră. — Din fr. **sulfate.**

SULFATÁ, *sulfatez,* vb. I. **1.** Refl. (Despre suprafața sau porii materialului activ al plăcilor unui acumulator electric) A se acoperi cu sulfat de plumb ca urmare a neglijenței în exploatare. **2.** Tranz. A muia un material într-o baie de sulfat metalic pentru a-l conserva mai bine. **3.** Tranz. A trata plantele sau semințele cu o soluție de sulfat de cupru pentru a combate paraziții. — Din fr. **sulfater.**

SULFATÁJ, *sulfataje,* s.n. Sulfatare. — Din fr. **sulfatage.**

SULFATÁRE, *sulfatări,* s.f. Acțiunea de *a (se) sulfata* și rezultatul ei. — V. **sulfata.**

SULFATÁT, -Ă, *sulfatați, -te,* adj. (Chim.; despre baze) Transformat în sulfat prin combinarea cu acidul sulfuric. — Din fr. **sulfaté.**

SULFATÁZĂ, *sulfataze,* s.f. Enzimă care se găsește în toate organele corpului animalelor, în special în rinichi. — Din fr. **sulfatase.**

SULFATIAZÓL s.n. Sulfamidă (lichidă) folosită în combaterea unor boli microbiene. [Pr.: *-ti-a*] — Din germ. **Sulphatiazol.**

SULFHÍDRIC, *sulfhidrici,* adj. (În sintagma) *Acid sulfhidric* = hidrogen sulfurat. — Din fr. **sulfhydrique.**

SULFÍNĂ, *sulfine,* s.f. Numele a două plante erbacee, melifere și medicinale, cu flori plăcut mirositoare, galbene *(Melilotus officinalis)* sau albe *(Melilotus albus)*. [Var.: **sulcínă** s.f.] — Lat. ***sulfina** (< *sulphur).*

SULFÍT, *sulfiți,* s.m. Sare a acidului sulfuros. — Din fr. **sulfite.**

SULFITÁ, *sulfitez,* vb. I. Tranz. **1.** A trata cu dioxid de sulf unele produse alimentare sau anumite vase în scopul dezinfectării, al conservării, al decolorării etc. **2.** A trata cu sulfit și bisulfit de sodiu unele extracte tanante pentru a solubiliza produsele insolubile. — Din **sulfit.** Cf. fr. s u l f i t e r.

SULFITÁRE, *sulfitări,* s.f. Acțiunea de *a sulfita* și rezultatul ei. — V. **sulfita.**

SULFITÁT, -Ă, *sulfitați, -te,* adj. Care a fost supus operației de sulfitare. — V. **sulfita.**

SULFÍTIC, -Ă, *sulfitici, -ce,* adj. (Chim.; în sintagma) *Leșie sulfitică* = reziduu lichid cu conținut de lignină, zaharide, acid sulfuros etc., folosit la fabricarea unor produse. — Din fr. **sulfitique.**

SULFIZÁ, *sulfizez,* vb. I. Tranz. A trata termochimic piesele de oțel sau de fontă pentru a îmbogăți cu sulf straturile lor superficiale și a le mări astfel rezistența la uzură. — **Sulf** + suf. *-iza.*

SULFIZÁRE, *sulfizări,* s.f. Acțiunea de *a sulfiza* și rezultatul ei. — V. **sulfiza.**

SULFIZÁT, -Ă, *sulfizați, -te,* adj. Care a suferit operația de sulfizare. — V. **sulfiza.**

SULFURÁ, *sulfurez,* vb. I. Tranz. **1.** A trata recoltele depozitate (mazăre, fasole etc.) cu sulfură de carbon pentru a distruge gărgărițele și moliile. ✦ A stropi plantele cu pulbere de sulf împotriva făinării. **2.** A injecta în sol sulfură de carbon în scopul distrugerii larvelor și a insectelor vătămătoare pentru plante. — Din fr. **sulfurer.**

SULFURÁJ, *sulfuraje,* s.n. (Rar) Sulfurare. — Din fr. **sulfurage.**

SULFURÁRE, *sulfurări,* s.f. Acțiunea de *a sulfura* și rezultatul ei. — V. **sulfura.**

SULFURÁT, -Ă, *sulfurați, -te,* adj. Combinat cu sulf. ✧ *Hidrogen sulfurat* = gaz incolor, toxic, cu miros de ouă stricate, care se găsește în apele minerale sulfuroase sau se obține prin putrezirea substanțelor albuminoide și care se folosește în chimie; acid sulfhidric. — V. **sulfura.**

SULFÚRĂ, *sulfuri,* s.f. Compus al sulfului cu un metal, cu un metaloid sau cu un radical organic; sare sau ester al acidului sulfuric. ✧ *Sulfură de fier* = combinație de carbon cu sulf, în formă de lichid incolor și toxic, cu miros neplăcut, folosită în industrie și în agricultură. — Din fr. **sulfure.**

SULFÚRIC, -Ă, *sulfurici, -ce,* adj. **1.** Combinat sau compus cu sulf. ✧ *Acid sulfuric* = acid anorganic obținut prin combinarea trioxidului de sulf cu apa, în formă de lichid incolor, uleios, cu gust acrișor, fără miros și foarte coroziv, care se folosește în industria chimică; vitriol. **2.** Privitor la sulf. — Din **sulfurique.**

SULFURIZÁ, *sulfurizez,* vb. I. Tranz. A supune unei sulfurizări. — Din fr. **sulfuriser.**

SULFURIZÁRE, *sulfurizări,* s.f. Operație de dezinfectare, de dezinsecție sau de deratizare cu ajutorul dioxidului de sulf gazos. — V. **sulfuriza.**

SULFURÓS, -OÁSĂ, *sulfuroși, -oase,* adj. **1.** Care aparține grupului compușilor oxigenați ai sulfului. ✧ *Acid sulfuros* = acid oxigenat al sulfului folosit ca decolorant, conservant pentru fructe etc. **2.** Care conține sulf dizolvat. — Din fr. **sulfureaux.**

SÚLGER s.m. v. **sluger.**

SÚLGIU, *sulgiuri,* s.n. Dare percepută în Evul Mediu, în Țările Române, pentru vitele sau oile tăiate ori pentru vacile cu lapte. — Et. nec.

SULICIOÁRĂ, *sulicioare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *suliță*. — **Suliță** + suf. *-ioară.*

SULIMÁN, *sulimanuri,* s.n. **1.** (Înv. și pop.) Fard; sulimeneală (**2**). **2.** Plantă erbacee păroasă, cu frunze ovale, cu flori albastre, roz sau albe *(Ajuga genevensis)*. — Din tc. **sülümen.**

SULIMENEÁLĂ, *sulimeneli,* s.f. (Pop.) Sulimenire. **2.** Suliman (**1**) [Var.: **sulemeneálă** s.f.] — **Sulimeni** + suf. *-eală.*

SULIMENÍ, *sulimenesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv. și pop.) A(-și) da cu suliman pe față; a (se) farda. [Var.: **sulemení** vb. IV] — Din **suliman.**

SULIMENÍRE, *sulimeniri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) sulimeni*; sulimeneală. [Var.: **sulemeníre** s.f.] — V. **sulimeni.**

SULIMENÍT, -Ă, *sulimeniți, -te,* adj. (Înv.) Fardat. [Var.: **sulemenít, -ă** adj.] — V. **sulimeni.**

SULIȚÁR, *sulițari,* s.m. Sulițaș. — **Suliță** + suf. *-ar.*

SULIȚÁȘ, *sulițași,* s.m. Ostaș, în vechea organizare a armatei, care purta suliță; sulițar, lăncier. — **Suliță** + suf. *-aș.*

SÚLIȚĂ, *sulițe,* s.f. **1.** Armă de atac formată dintr-o prăjină de lemn terminată cu un vârf de fier ascuțit, folosită mai ales în Antichitate și în Evul Mediu; lance. ✦ Fig. Înțepătură, ironie îndreptată împotriva cuiva. ✦ (Sport) Instrument folosit în probele de aruncări la atletism, de forma unei prăjini lungi din lemn sau din metal, cu un vârf metalic ascuțit și cu un manșon situat în jurul centrului de greutate; *p. ext.* probă sportivă practicată cu acest instrument. **2.** Fig. (Pop.) Unitate de măsură a timpului, egală cu circa o oră și jumătate, calculată după spațiul străbătut de un astru pe cer, începând de la răsăritul lui. — Din sl. **sulica.**

SULIȚÍCĂ, *sulițele,* s.f. (Rar) Plantă erbacee lemnoasă la bază, din familia leguminoaselor, cu tulpina ramificată, cu frunzele păroase pe partea inferioară și cu flori dispuse în capitule bogate *(Dorycnium herbaceum)*. — **Suliță** + suf. *-ică.*

SULKY s.n. Trăsură ușoară, pe două roți, utilizată în cursele de trap. [Pr.: *sálchi*]. — Cuv. engl.

SULTÁN, *sultani,* s.m. Titlu dat monarhului din Imperiul Otoman și din alte țări musulmane; persoană care poartă (sau purta) acest titlu. ✦ (Înv.) *Sultan-mezat* = licitație specială care avea loc în divanul țării. — Din tc. **sultan.**

SULTANÁT, *sultanate,* s.n. Demnitate de sultan; stat monarhic condus de un sultan. — Din fr. **sultanat.**

SULTÁNĂ, *sultane,* s.f. Soție sau fiică de sultan. — De la **sultan.** Cf. fr. s u l t a n e.

SULTANÍN, -Ă, *sultanini, -e,* adj., s.f., s.m. **1.** Adj. (Despre fructe, legume) De cea mai bună calitate, de soi. **2.** S.f. Soi de viță-de-vie cultivat pentru producerea stafidelor. **3.** S.m. Veche monedă turcească de aur. — Din tc. **sültani,** fr. **sultanine.**

SÚLTĂ, *sulte,* s.f. Sumă de bani reprezentând diferența de valoare dintre două lucruri care se schimbă între ele ori între valoarea părții ce i se cuvine unei persoane dintr-o moștenire și valoarea lucrurilor ce i se atribuie cu ocazia împărțelii. — Din fr. **soulte.**

SULTĂNÉSC, -EÁSCĂ, *sultănești,* adj. Care aparține sultanului, privitor la sultan. — **Sultan** + suf. *-esc*.

SULTĂNÍCA s.f. art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — **Sultana** (n. pr.) + suf. *-ică*.

SULUMÍNĂ, *sulumine,* s.f. (Bot.; pop.) Filimică. — Et. nec.

SUMÁ, *sumez,* vb. I. Tranz. (Înv.) A efectua o operație de adunare sau a calcula serii convergente. — Din fr. **sommer** (după *sumă*).

SUMÁBILĂ, *sumabile,* adj. (Mat.; despre o funcție) Integrabilă; (despre o serie) convergentă. — Din fr. **sommable** (după *sumă*).

SUMÁC s.m. Arbust din regiunea mediteraneană și din Vestul Asiei, cu ramuri păroase, cu frunze compuse, bogate în substanțe tanante și cu flori albe în panicule *(Rhus cariaria).* — Din fr. **sumac.**

SUMÁN, *sumane,* s.n. **1.** Haină țărănească lungă (până la genunchi), făcută din pănură, dimie, postav gros etc. (bogat ornamentată cu găitane); țundră, zeghe, dulamă (**1**). **2.** Țesătură groasă de lână lucrată în casă, din care se fac sumane (**1**); pănură, aba, dimie. [Pl. și: (**2**, m.) *sumani*. — Var.: **sucmán** s.n.] — Din bg. **sukmanŭ**.

SUMÁR, -Ă, *sumari, -e,* adj., s.n. **I.** Adj. (Despre manifestări intelectuale, orale sau scrise; adesea adverbial) (Spus sau expus) în câteva cuvinte; pe scurt, succint. ✦ Făcut în pripă, foarte simplu; superficial, expeditiv. ✦ (Despre îmbrăcăminte) Care constă din (prea) puține articole; strict necesar. **II.** S.n. **1.** Conținutul pe scurt al unei scrieri, al unor studii, al unor dezbateri etc.; rezumat. **2.** Tablă de materii a unei cărți, a unei reviste etc.; cuprins. — Din lat. **summarius,** fr. **summaire.**

SUMÁRE, *sumări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a suma* și rezultatul ei. — V. **suma.**

SUMÁȚIE, *sumații,* s.f. (Biol.) Adiție latentă. — Din fr. **sommation** (după *sumă).*

SUMATÓR, *sumatoare,* s.n. Dispozitiv al calculatoarelor care poate efectua operațiile de adunare și de scădere. — Din fr. **sommateur** (după *sumă).*

SÚMĂ, *sume,* s.f. **1.** Rezultatul operației de adunare a unor numere, a unor cantități sau a unor lucruri de același fel; total. ✧ *Sumă aritmetică* = rezultatul adunării unui șir de numere luate în valoare absolută. *Sumă algebrică* = rezultatul adunării unor cantități de același fel, ținând seama de semnul lor. ✦ Cantitate totală, totalitate. **2.** Cantitate de bani. ✧ Expr. *A-și face suma* = a agonisi atât cât crede că îi trebuie. **3.** Număr (mare); mulțime, sumedenie. — Din lat. **summa,** pol. **suma.**

SUMĂIÁȘ s.n. v. **sumăieș.**

SUMĂIÉȘ, *sumăieșe,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *suman*; suman mai scurt și mai ușor; sumănel. [Pr.: *-mă-ieș*. — Var.: **sumăiáș** s.n.] — **Suman** + suf. *-aș*.

SUMĂNÁR, *sumănari,* s.m. Persoană care face sau vinde sumane. — **Suman** + suf. *-ar.*

SUMĂNĂRÍE, (**2**) *sumănării,* s.f. **1.** Meseria sumănarului. **2.** Atelier sau prăvălie de sumane. — **Sumănar** + suf. *-ie.*

SUMĂNÉL, *sumănele,* s.n. (Reg.) Sumăieș. — **Suman** + suf. *-el.*

SÚMBRU, -Ă, *sumbri, -e,* adj. **1.** Întunecat, posomorât, întunecos. **2.** Fig. Lipsit de veselie, închis în sine; posomorât, trist, mâhnit. ✦ Chinuit de gânduri, îngândurat. — După fr. **sombre.**

SUMECÁ, *súmec,* vb. I. Tranz. (Pop.) A sufleca, a sumete. — Contaminare între **sumete** și **sufleca.**

SUMECÁT, -Ă, *sumecați, -te,* adj. (Pop.) Suflecat, sumes. — V. **sumeca.**

SUMEDÉNIE, *sumedenii,* s.f. Mulțime, cantitate mare; sumă; puzderie, grămadă. — Din **sumă.**

SUMERIÁN, -Ă, *sumerieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din populația vechiului ținut Sumer din sudul Mesopotamiei. **2.** Adj. Care aparține Sumerului sau sumerienilor (**1**), privitor la Sumer ori la sumerieni. ✦ (Substantivat, f.) Limba sumeriană. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **sumérien.**

SUMÉS, -EÁSĂ, *sumeși, -se,* adj. (Despre mâneci sau poalele îmbrăcămintei) Îndoit, răsfrânt în sus; suflecat. — V. **sumete.**

SUMÉTE, *sumét,* vb. III. **1.** Tranz. și refl. A(-și) îndoi în sus, a(-și) ridica mânecile sau poalele îmbrăcămintei; a (se) sufleca. **2.** Tranz. A ridica, a trage în sus un obiect sau o parte a lui care atârnă sau care s-a lăsat în jos; a prinde; a fixa mai sus. — Lat. **summittere.**

SUMÉȚ, -EÁȚĂ adj. v. **semeț.**

SUMEȚÍ vb. IV v. **semeți.**

SUMEȚÍE s.f. v. **semeție.**

SUMISIÚNE s.f. (Livr.) Supunere; ascultare. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **soumission.**

SÚMMA CUM LÁUDE loc. adj. și adv. Cea mai înaltă distincție academică conferită la absolvirea unor cursuri, a unor examene etc. — Loc. lat.

SUMMIT, *summituri,* s.n. Întâlnire (politică) la cel mai înalt nivel a unor șefi de stat. [Pr.: *sámit*] — Din engl. **summit.**

SÚMMUM s.n. Gradul cel mai înalt, punct maxim, extremitate. — Cuv. lat.

SUMULÍȚĂ, *sumulițe,* s.f. Diminutiv al lui *sumă;* sumușoară. — **Sumă** + suf. *-uliță.*

SUMUȘOÁRĂ, *sumușoare,* s.f. Sumuliță. — **Sumă** + suf. *-ușoară.*

SUMUȚÁ, *sumúț,* vb. I. **1.** Tranz. (Pop.) A ațâța, a îndemna pe cineva să pornească împotriva cuiva; a asmuți. ✦ Refl. (Reg.) A înfrunta pe cineva cu vorba; a se rățoi. **2.** Intranz. (Reg.) A scoate sunete specifice țuguind buzele, pentru a îndemna caii să pornească sau să meargă mai repede etc. — Lat. ***submotiare** (< *submotum).*

SUMUȚÁRE, *sumuțări,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) sumuța* și rezultatul ei. — V. **sumuța.**

SUMUȚÁT, -Ă, *sumuțați, -te,* adj. (Pop.) Ațâțat, asmuțit. — V. **sumuța.**

SUNÁ, *sun,* vb. I. **1.** Intranz. A scoate, a produce, a emite anumite sunete. ✧ Expr. *A suna a gol* = a scoate sunete caracteristice unui vas care nu conține nimic. ✦ (Despre ceas) A marca timpul (prin bătăi mecanice); (despre unele ceasuri) a emite, la o oră dinainte stabilită, un semnal sonor (pentru a trezi din somn, pentru a marca ceva). ✧ Expr. *A-i suna* (cuiva) *ceasul (morții* sau *de veșnicie)* = a-i sosi cuiva clipa morții. ✦ (Despre ape) A murmura, a susura. ✦ (Despre anumite obiecte, materiale etc.) A foșni; a trosni, a pocni. ✦ (Despre vânt) A șuiera, a vâjâi. ✦ Tranz. (Pop.) A scutura cu zgomot frâul (pentru a chema calul). **2.** Intranz. (Despre cuvinte, cântece, glasuri) A se face auzit, a se auzi, a răsuna. ✧ Expr. *A-i suna* (cuiva) *la* (sau *în)* urechi (sau *în auz)* = a-și aminti obsesiv un fapt. *A nu-i suna* (cuiva) *bine la ureche* = a nu-i plăcea (cuiva) ceea ce aude. ✦ (Rar; despre urechi) A țiui. ✦ Fig. A-i stărui în minte. **3.** Intranz. (Despre locurile unde se produc zgomote) A răsuna. **4.** Intranz. (Despre oameni) A cânta dintr-un instrument muzical. **5.** Intranz. A anunța, a vesti ceva prin sunete de clopot sau suflând într-un instrument. ✦ Tranz. A chema (pe cineva) prin sonerie, telefon etc. **6.** Intranz. A fi formulat, exprimat; a glăsui. **7.** Refl. impers. (Rar) A se zvoni, a se auzi vorbindu-se despre ceva. — Lat. **sonare.**

SUNÁRE, *sunări,* s.f. Acțiunea de *a suna* și rezultatul ei; sunat. — V. **suna.**

SUNÁT s.n. Sunare. — V. **suna.**

SUNĂTOÁRE s.f. Nume dat mai multor plante erbacee din familii diferite: **a)** plantă cu miros neplăcut din familia compozeelor, cu tulpina și frunzele acoperite cu peri moi, cu flori galbene și cu miros neplăcut *(Crepis foetida)*; **b)** pojarniță; **c)** măselariță; **d)** sulițică. — Lat. [herba] ***sanatoria** (după *sunător).*

SUNĂTÓR, -OÁRE, *sunători, -oare,* adj. **1.** (Despre obiecte de metal) Care produce sunete. ✧ *Bani sunători* = **a)** monede, bani de metal; **b)** bani numerar, bani gheață. *Șarpe sunător* = șarpe-cu-clopoței, crotal. ✦ Care foșnește, foșnitor. ✦ (Despre vânt) Care vâjâie; șuierător. **2.** Fig. (Despre cuvinte, fraze etc.) Plin de emfază; bombastic, pretențios. **3.** Care sună puternic și prelung, care are rezonanță puternică; răsunător. — **Suna** + suf. *-ător.*

SUNDÚC, *sunduce,* s.n. (Reg.) Ladă, cufăr; casetă. — Din tc. **sandık.**

SUNDUCÉL, *sunducele,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *sunduc.* — **Sunduc** + suf. *-el.*

SÚNET, *sunete,* s.n. **1.** Vibrație a particulelor unui mediu elastic care poate fi înregistrată de ureche. ✧ *Sunet asociat* = semnal de frecvență audio care însoțește imaginea de televiziune. *Sunet complex* = sunet compus din mai multe sunete pure. *Sunet reverberat* = sunet care persistă după ce o sursă sonoră încetează să emită, prelungind sunetul inițial un timp finit. *Sunet vobulat* = sunet a cărui frecvență variază periodic în jurul unei valori medii, folosit în măsurători electroacustice. **2.** Vibrație muzicală. ✦ Anunțare, vestire (a unui eveniment); semnal. **3.** Răsunet; ecou. ✦ Vâlvă, gălăgie. **4.** (Lingv.) Element al vorbirii rezultat din modificarea curentului de aer expirat prin articulare. — Lat. **sonitus.**

SUNETÍST, *sunetiști,* s.m. Inginer de sunet. — **Sunet** + suf. *-ist.*

SÚNNA s.f. Tradiție sacră a islamului ortodox, care consemnează faptele și cuvintele atribuite profetului Mahomed. — Din fr. **sunna.**

SUNNÍSM s.n. Curent ortodox al islamismului care se bazează pe recunoașterea obligatorie a sunnei ca întregire a Coranului. — Din fr. **sunnisme.**

SUNNÍT, -Ă, *suniți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al sunnismului. **2.** Adj. Care aparține sunnismului sau sunniților (**1**), care se referă la sunnism sau la sunniți. — Din fr. **sunnite.**

SUPÁ, *supez,* vb. I. Intranz. A lua masa seara târziu (după un spectacol). — Din fr. **souper.**

SUPÁPĂ, *supape,* s.f. **1.** Organ de mașină montat în dreptul unui orificiu și folosit pentru întreruperea sau restabilirea circuitului unui fluid care trece prin acest orificiu. ✧ *Supapă electrică* = redresor. **2.** Valvă care se folosește ca organ de închidere a unei supape (**1**); ventil. **3.** Dispozitiv pentru evacuarea parțială a gazului din interiorul aerostatelor sau al dirijabilelor. — Din fr. **soupape.**

SUPÁT, *supaturi,* s.n. (Pop.) **1.** Locul de sub pat, spațiul dintre pat și dușumea. **2.** Gaură săpată într-un mal de pământ. [Var.: **subpát** s.n.] — **Sub**[2] + **pat.**

SÚPĂ, (**2**) *supe,* s.f. **1.** Fiertură de carne, de legume sau de carne cu legume, uneori cu adaos de tăiței, fidea etc. **2.** Fel, porție de supă (**1**). — Din fr. **soupe.**

SUPĂRÁ, *súpăr,* vb. I. **1.** Refl. și tranz. A avea sau a provoca cuiva o neplăcere; a (se) mâhni, a (se) necăji, a (se) amărî, a (se) întrista. **2.** Tranz. A stingheri, a incomoda, a deranja, a stânjeni. ✦ A chinui, a provoca o durere (fizică ușoară); a jena. **3.** Refl. și tranz. A (se) întărâta, a (se) mânia, a (se) irita. — Lat. **superare** „a întrece", „a învinge".

SUPĂRÁRE, *supărări,* s.f. Faptul de a (se) supăra. **1.** Neplăcere, necaz, suferință; nevoie, neajuns, lipsă. ✧ Expr. *Să nu-ți* (sau *să nu vă) fie cu supărare* sau *dacă* (sau *de) nu ți-ar* (sau *v-ar) fi cu supărare*, formulă de politețe prin care se exprimă teama de a nu deranja sau ofensa pe cineva prin ceea ce faci. *Fără supărare!* formulă de politețe prin care cineva arată că nu se consideră jignit sau

deranjat ori prin care se cere cuiva să nu se supere când i se spune un adevăr (neplăcut). ✦ Greutate, povară, piedică. ✦ (Pop.) Pagubă, stricăciune, deranj. **2.** Întristare, amărăciune, tristețe. **3.** Furie, iritare, mânie. — V. **supăra.**

SUPĂRÁT, -Ă, *supărați, -te,* adj. **1.** Necăjit, amărât, mâhnit, trist. **2.** Mânios, iritat, înfuriat. ✧ Expr. *A fi supărat (foc) pe cineva* = a fi foarte nemulțumit de cineva, a simți aversiune față de cineva. *A fi supărat cu cineva* = a nu mai avea relații (de prietenie) cu cineva, a nu mai sta de vorbă cu cineva. — V. **supăra.**

SUPĂRĂCIÓS, -OÁSĂ, *supărăcioși, -oase,* adj. **1.** Care se supără ușor, care nu știe de glumă; susceptibil; iritabil, irascibil. **2.** (Rar) Care pricinuiește supărare; neplăcut. **3.** (Rar) Întristat, amărât, necăjit. — **Supăra** + suf. *-ăcios.*

SUPĂRĂTÓR, -OÁRE, *supărători, -oare,* adj. (Și adverbial) Care supără, contrariază, deranjează; jenant, neplăcut. ✦ Plicticos, plictisitor. — **Supăra** + suf. *-ător.*

SUPER¹- Element de compunere însemnând „peste”, „deasupra”, „foarte”, care servește la formarea unor substantive, a unor adjective și a unor verbe. — Din fr. **super-,** lat. **super.**

SUPER² adj. invar., adv. (Fam.) Extraordinar, formidabil, excelent. — Din fr. **super.**

SUPERANGULÁR, *superangulare,* adj. (În sintagma) *Obiectiv superangular* = obiectiv fotografic care se utilizează pentru peisaje vaste, pentru interioare etc. — **Super¹-** + **angular.**

SUPERARBÍTRU, *superarbitri,* s.m. Persoană delegată de un for superior pentru a rezolva litigiile ivite în timpul desfășurării unei competiții, fără a se substitui atribuțiilor arbitrului principal; supraarbitru. — **Super¹-** + **arbitru** (după fr. *surarbitre).*

SUPÉRB, -Ă, *superbi, -e,* adj. **1.** Plin de grandoare, măreț, impunător; impresionant. **2.** Foarte frumos, excepțional de frumos. ✦ (Rar) Foarte bun, foarte reușit. **3.** (Rar) Mândru, semeț; orgolios, îngâmfat, trufaș. — Din fr. **superbe,** lat. **superbus.**

SUPERBÍE s.f. (Livr.) Mândrie, trufie, orgoliu. — Din lat. **superbia.** Cf. it. s u p e r b i a.

SUPERCALCULATÓR, *supercalculatoare,* s.n. Calculator de capacitate foarte mare și cu posibilitatea efectuării simultane a zeci de programe. — **Super¹-** + **calculator.**

SUPERCAMPIÓN, -OÁNĂ, *supercampioni, -oane,* s.m. și f. Campion care atinge performanțe ieșite din comun. — **Super¹-** + **campion** (după fr. *superchampion*).

SUPERCARBURÁNT, *supercarburanți,* s.m. Carburant de calitate deosebită. — Din fr. **supercarburant.**

SUPERCIMÉNT, (**2**) *supercimenturi,* s.n. **1.** Ciment care se întărește foarte repede după ce a fost amestecat cu apă. **2.** (La pl.) Diferite feluri de superciment (**1**). — Din fr. **superciment.**

SUPERCÚPĂ, *supercupe,* s.f. (Sport) Competiție sportivă între două echipe câștigătoare ale unor cupe. — **Super¹-** + **cupă.**

SUPEREXPRÉS, -Ă, *superexpreși, -e,* s.n., adj. (Tren) extrem de rapid. — **Super¹-** + **expres.**

SUPERFICIÁL, -Ă, *superficiali, -e,* adj. Care apare, se produce, rămâne la suprafața unui obiect, a unei ființe; *fig.* care apare, se produce, rămâne la suprafață, fără să atingă miezul, esența lucrurilor. ✦ Fig. (Despre oameni) Care tratează problemele fără să le adâncească, care trece ușor peste lucruri; lipsit de adâncime. ✦ Fig. (Adverbial) Fără a aprofunda; pe deasupra. [Pr.: *-ci-al*] — Din fr. **superficiel.**

SUPERFICIALITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este superficial; *fig.* lipsă de adâncime, de profunzime; ușurătate. ✦ (Concr.) Lucru superficial. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **superficialité.**

SUPERFÍCIE s.f. (În sintagma) *Drept de superficie* = drept de proprietate asupra clădirii construite sau plantației aflate pe terenul altei persoane și drept de folosință asupra acelui teren. — Din fr. **superficie.**

SUPERFÍN, -Ă, *superfini, -e,* adj. De cea mai bună calitate, foarte fin; superior. — **Super¹-** + **fin.** Cf. fr. s u p e r f i n.

SUPERFINISÁ, *superfinisez,* vb. I. Tranz. A netezi foarte fin asperitățile unor suprafețe. — **Super¹-** + **finisa** (după fr. *superfinir*).

SUPERFINISÁRE, *superfinisări,* s.f. Acțiunea de *a superfinisa* și rezultatul ei. — V. **superfinisa.**

SUPERFINISÁT, -Ă, *superfinisați, -te,* adj. Foarte neted, fără asperități. — V. **superfinisa.**

SUPERFINÍȚIE, *superfiniții,* s.f. Operație de netezire foarte fină a suprafețelor unor obiecte metalice, efectuată prin mișcări încete, în linie dreaptă. — Din fr. **superfinition.**

SUPERFLUITÁTE, (**2**) *superfluități,* s.f. **1.** (Rar) Însușire a ceea ce este superfluu. **2.** (Concr. la pl.) Lucruri superflue. [Pr.: *-flu-i-*] — Din fr. **superfluité.**

SUPERFLÚU, -ÚĂ, *superflui, -ue,* adj. (Livr.) Care este de prisos, inutil. [Acc. și: *supérfluu.* — Pr.: *-flu-u*] — Din lat. **superfluus,** fr. **superflu.**

SUPERFOSFÁT, *superfosfați,* s.m. Îngrășământ chimic pe bază de fosfor, conținând mai ales fosfat și sulfat de calciu, folosit mult în agricultură. — Din fr. **superphosphate.**

SUPERFÚLGER, *superfulgere,* s.n. (Fiz.) Fulger cu o putere de o mie de ori mai mare decât în mod obișnuit. — **Super¹-** + **fulger.**

SUPERGALAXÍE, *supergalaxii,* s.f. Formație cosmică în care sunt grupate roiurile de galaxii. — **Super¹-** + **galaxie.**

SUPERGRÉU, -GRÉA, *supergrei, -ele,* adj. (Fiz.) Neobișnuit de greu. — **Super¹-** + **greu.**

SUPERHETERODÍNĂ, *superheterodine,* s.f. Procedeu de radiorecepție în care frecvența undei recepționate este schimbată cu ajutorul unui oscilator local, obținându-se, în scopul detectării, amplificării și difuzării, un semnal de frecvență intermediară fixă. — Din fr. **superhétérodyne.**

SUPERHORMÓN, *superhormoni,* s.m. (Biol.) Substanță hormonală deosebit de activă biologic. — **Super¹-** + **hormon.**

SUPERICONOSCÓP, *supericonoscoape,* s.n. Tub electronic pentru televiziune de tipul iconoscopului, dar la care imaginea este captată mai întâi de un fotocatod. — Din fr. **supericonoscope.**

SUPERINFÉCȚIE, *superinfecții,* s.f. (Med.) Infecție contractată de cineva sau ceva deja infectat. — **Super¹-** + **infecție** (după fr. *surinfection*).

SUPERINTENDÉNT, *superintendenți,* s.m. (În Biserica evanghelică) **1.** Preot care supraveghează o eforie. **2.** Episcop. — Din germ. **Superintendent.**

SUPERIÓR, -OÁRĂ, *superiori, -oare,* adj. **1.** Care ocupă un loc în spațiu deasupra altuia; de sus. ✦ (Muz.) *Registru superior* = registru care cuprinde sunetele cele mai înalte ale vocii sau ale unui instrument. ✦ (Despre cursul apelor curgătoare) Care se află mai aproape de izvor decât de vărsare. **2.** Care are sau ocupă un rang sau o demnitate mai mare în raport cu altcineva. ✧ *Ofițer superior* = ofițer cu un grad înalt (de la maior în sus). *Animal superior* = animal care ocupă locul cel mai evoluat pe scara zoologică. *Învățământ superior* = treaptă a învățământului care urmează după învățământul liceal, cuprinzând universități și institute, în care se predau cunoștințe speciale, aprofundate, menite să formeze specialiști cu o înaltă calificare. (În vechea organizare a învățământului) *Curs superior* = ciclu de învățământ cuprinzând ultimele trei (sau patru) clase din cursul de șapte (sau de opt) ani ai liceului. ✦ (Substantivat) Calificativ atribuit unei persoane încadrate într-o ierarhie, în raport cu cei pe care îi are în subordine. **3.** Care este de calitate mai bună; care se distinge de ceilalți prin merite deosebite. [Pr.: *-ri-or*] — Din lat. **superior,** fr. **supérieur.**

SUPERIORITÁTE s.f. Stare a ceea ce este superior; faptul de a fi superior; atitudine (trufașă) a celui ce se crede sau este superior altora. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **supériorité.**

SUPERÎNGÚST, -Ă, *superînguști, -ste,* adj. Exagerat de îngust. — **Super¹-** + **îngust.**

SUPERLATÍV, -Ă, *superlativi, -e*, adj., s.n. **1.** Adj. (Despre calificative) Care exprimă o calitate în gradul cel mai înalt. ✧ *Gradul superlativ* = grad de comparație al adjectivelor și al adverbelor, care arată că însușirea exprimată este la un grad foarte înalt sau la gradul cel mai înalt ori cel mai scăzut în comparație cu altele de aceeași natură. **2.** S.n. Cuvânt, formulare scrisă sau orală care exprimă gradul cel mai înalt al unei calități. — Din fr. **superlatif,** lat. **superlativus.**

SUPERMAGAZÍN, *supermagazine,* s.n. Magazin (universal) de mari proporții, de obicei cu autoservire. — **Super¹-** + **magazin.**

SUPERMAN, *supermeni,* s.m. Persoană cu calități (fizice) ieșite din comun; supraom. [Pr.: *supermén*] — Cuv. engl.

SUPERMARATÓN, *supermaratoane,* s.n. (Sport) Maraton cu foarte mari dificultăți. — **Super¹-** + **maraton.**

SUPERMÁRKET, *supermarketuri,* s.n. Supermagazin. — Din engl. **supermarket.**

SUPERMICROSCÓP, *supermicroscoape,* s.n. (Rar) Ultramicroscop. — **Super¹-** + **microscop** (după fr. *supermicroscope*).

SUPERNÁVĂ, *supernave,* s.f. Navă de tonaj foarte mare. — **Super¹-** + **navă.**

SUPERNÓVĂ, *supernove,* s.f. Stea variabilă care ajunge egală în strălucire cu un întreg sistem stelar. — Din fr. **supernova.**

SUPEROFÉRTĂ, *superoferte,* s.f. Ofertă deosebit de avantajoasă care este propusă în anumite condiții comerciale. — **Super¹-** + **ofertă.**

SUPERORTICÓN, *superorticoane,* s.n. Tub analizor de imagine bazat pe efectul fotoelectric extern, utilizând explorarea cu electroni lenți. — Din germ. **Superorthikon.**

SUPERPETROLIÉR, *superpetroliere,* s.n. Petrolier gigant. [Pr.: *-li-er*] — **Super¹-** + **petrolier.**

SUPERPOZÁBIL, -Ă, *superpozabili, -e,* adj. (Rar) Care se poate suprapune. — Din fr. **superposable.**

SUPERPRODÚCȚIE, *superproducții,* s.f. Film realizat cu mijloace și efecte de mare spectaculozitate. — Din fr. **superproduction.**

SUPERPROTÉIC, -Ă, *superproteici, -ce,* adj. (Despre alimente) Foarte bogat în proteine. [Pr.: *-te-ic*] — **Super¹-** + **proteic.**

SUPERPÚNE, *superpún,* vb. III. Tranz. (Înv.) A suprapune. — **Super¹- + pune** (după fr. *superposer).*

SUPERPUS, -Ă, *superpuşi, -se,* adj. (Înv.) Suprapus. — V. **superpune.**

SUPERPUTÉRE, *superputeri,* s.f. Stat care dispune de o mare forţă economică, militară, politică etc. şi care are preponderenţă în politica internaţională; mare putere mondială; supraputere. — **Super¹- + putere** (după fr. *superpuissance*).

SUPERREFRACTÁR, -Ă, *superrefractari, -e,* adj. (Despre materiale) Care rezistă la temperaturi foarte mari; suprarefractar. — **Super¹- + refractar.**

SUPERREZISTÉNT, -Ă, *superrezistenţi, -te,* adj. (Despre materiale) Cu rezistenţă foarte mare. — **Super¹- + rezistent.**

SUPERSISTEM, *supersisteme,* s.n. (Lingv.) Diasistem. — Din fr. **supersystème.**

SUPERSÓNIC, -Ă, *supersonici, -ce,* adj. Care are o viteză mai mare decât viteza sunetului. ✧ *Avion supersonic* = avion cu reacţie construit pentru a efectua zboruri cu viteze mai mari decât viteza sunetului. — Din fr. **supersonique.**

SUPERSTÁR, *superstaruri,* s.n. Vedetă (de cinema) de primă mărime. — Din engl. **superstar.**

SUPERSTÍŢIE, *superstiţii,* s.f. Credinţă primitivă (bazată pe rămăşiţe ale animismului şi magiei) în spirite bune şi rele, în farmece şi vrăji, în semne prevestitoare, în numere fatidice etc.; *p. ext.* practică superstiţioasă. — Din fr. **superstition,** lat. **superstitio.**

SUPERSTIŢIÓS, -OÁSĂ, *superstiţioşi, -oase,* adj. (Despre oameni) Care crede în superstiţii, care este stăpânit de superstiţii; (despre manifestările oamenilor) izvorât din superstiţii, bazat pe superstiţii, plin de superstiţii. [Pr.: *-ţi-os*] — Din fr. **superstitieux.**

SUPERSTRÁT, *superstraturi,* s.n. (Lingv.) Suprastrat. — Din fr. **superstrat.**

SUPERTÁNC, *supertancuri,* s.n. Petrolier de mare capacitate. — Din engl. **supertanker.**

SUPERTRÁULER, *supertraulere,* s.n. Trauler de mare capacitate. — **Super¹- + trauler.**

SUPERTRĂSNET, *supertrăsnete,* s.n. Trăsnet deosebit de violent, foarte rar întâlnit. — **Super- + trăsnet.**

SUPERTRÉN, *supertrenuri,* s.n. (Rar) Tren de mare viteză. — **Super¹- + tren.**

SUPERTRÚST, *supertrusturi,* s.n. Trust care cuprinde întreprinderi ale unei ramuri de producţie din mai multe ţări. — **Super¹- + trust.**

SUPERVEDÉTĂ, *supervedete,* s.f. Superstar. — Din fr. **supervedette.**

SUPERVIZÁ, *supervizez,* vb. I. Tranz. A vedea un film, un spectacol, a citi un text etc. pentru a constata calităţile sau defectele lor şi pentru a dispune, a recomanda sau a infirma viza dată pentru achiziţionarea, reprezentarea, publicarea lor etc. — Din fr. **superviser.**

SUPERVIZÁRE, *supervizări,* s.f. Acţiunea de *a superviza* şi rezultatul ei. — V. **superviza.**

SUPERVIZÓR, (**1**) *supervizoare,* s.n., (**2**) *supervizori,* s.m. **1.** (Tel.) Ansamblul de programe ale unui monitor² (**2**). **2.** Persoană însărcinată cu supravegherea cuiva sau a ceva. — Din engl. **supervisor,** fr. **superviseur.**

SUPÉU, *supeuri,* s.n. Masă care se ia seara târziu (după spectacol). — Din fr. **souper.**

SUPIÉ s.n. v. **supieu.**

SUPIÉRĂ, *supiere,* s.f. Castron (mare) din care se serveşte supa la masă. [Pr.: *-pi-e-*] — Din fr. **soupière.**

SUPIÉU, *supieuri,* s.n. (Rar) Baretă (de elastic) prinsă de partea de jos a pantalonilor şi trecută pe sub talpă, pentru a ţine pantalonii întinşi. [Pr.: *-pi-eu.* — Var.: **supié** s.n.] — Din fr. **sous-pied.**

SUPÍN, *supine,* s.n. Mod nepersonal al unui verb, precedat în mod obligatoriu de una dintre prepoziţiile „de”, „la” etc., având aceeaşi formă ca participiul trecut, de care se deosebeşte prin acea că nu este variabil. — Din lat. **supinum,** fr. **supin.**

SUPINÁŢIE, *supinaţii,* s.f. Mişcare de rotaţie a antebraţului care apropie mâna de axul median al corpului. ✦ Poziţie a antebraţului şi a mâinii rezultând din mişcarea descrisă mai sus. — Din fr. **supination.**

SUPLEÁ, *supleez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A suplini. [Pr.: *-ple-a*] — Din fr. **suppléer.**

SUPLEÁNT, -Ă, *supleanţi, -te,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Suplinitor. ✦ (În vechea organizare judecătorească) Judecător care ocupa prima treaptă în magistratură şi care avea anumite atribuţii secundare sau intra în compunerea completelor de judecată în cauze de importanţă mai mică. **2.** Adj. (În sintagma) *Membru supleant* = membru ales sau numit într-un comitet, într-o comisie, într-un organ (de partid sau de stat) etc., care putea înlocui pe titular şi care avea drept de vot consultativ. [Pr.: *-ple-ant*] — Din fr. **suppléant.**

SUPLETÍV, -Ă, *supletivi, -e,* adj. **1.** (Despre forme gramaticale) Care completează, care întregeşte ansamblul formelor flexionare ale unui cuvânt. **2.** (Despre o normă legală) Care se aplică în măsura în care părţile nu stabilesc altfel prin actele juridice pe care le încheie; facultativ. — Din fr. **supplétif.**

SUPLETIVÍSM s.n. (Gram.) Calitatea de a fi supletiv (**1**). — Din fr. **supplétivisme.**

SUPLÉŢE s.f. Însuşirea de a fi suplu; mlădiere, flexibilitate, maleabilitate. ✦ Spec. Proprietate a unui corp solid de a putea suferi mari deformaţii nepermanente, prin încovoiere ori torsiune, sub acţiunea unor solicitări relativ mici; elasticitate. — Din fr. **souplesse.**

SUPLICÁ, *suplíc,* vb. I. Intranz. (Înv.) A se ruga de cineva cu stăruinţă şi umilinţă. — Din lat., it. **supplicare.**

SUPLICÁNT, -Ă, *suplicanţi, -te,* s.m. şi f. (Înv.) Persoană care suplică; persoană care adresează o suplică. — Din germ. **Supplikant.**

SUPLICÁŢIE, *suplicaţii,* s.f. (Livr.) Rugăminte umilă. — Din fr. **supplication,** lat. **suplicatio.**

SUPLÍCĂ, *suplici,* s.f. (Înv. şi reg.) Cerere, jalbă, plângere. — Din fr. **supplique,** germ. **Supplik,** it. **supplica.**

SUPLÍCIU, *suplicii,* s.n. (Livr.) Tortură, caznă, chin fizic. ✦ Fig. Suferinţă morală, durere sufletească mare. — Din lat. **supplicium,** fr. **supplice.**

SUPLIMÉNT, *suplimente,* s.n. **1.** Ceea ce se adaugă la ceva pentru a-l completa sau pentru a suplini o lipsă. **2.** Bilet de călătorie sau de spectacol, eliberat ca anexă la alt bilet, prin care se acordă drepturi sau avantaje în plus. **3.** Ceea ce se adaugă la un unghi pentru a forma două unghiuri drepte (180°). — Din fr. **supplément,** lat. **supplementum.**

SUPLIMENTÁ, *suplimentez,* vb. I. Tranz. A adăuga la cantitatea iniţială o cantitate suplimentară. — Din **supliment.**

SUPLIMENTÁR, -Ă, *suplimentari, -e,* adj. Care se adaugă pe deasupra, care completează ceva; care este în plus (peste ceea ce este normal); folosit ca supliment. ✧ *Unghiuri* sau *arce suplimentare* = unghiuri sau arce a căror sumă este egală cu două unghiuri drepte (180°). — Din fr. **supplémentaire.**

SUPLIMENTÁRE, *suplimentări,* s.f. Acţiunea de *a suplimenta.* — V. **suplimenta.**

SUPLINÍ, *suplinesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A înlocui pe cineva (temporar) în funcţii sau în obligaţii, a ţine locul. ✦ A ţine loc de ceva. **2.** A adăuga ceva ce lipseşte; a împlini, a completa o lipsă. — Din it. **supplire** (după *plin).*

SUPLINÍRE, *supliniri,* s.f. Acţiunea de *a suplini* şi rezultatul ei; înlocuire, completare; *p. ext.* loc, funcţie de suplinitor (la o catedră). — V. **suplini.**

SUPLINITÓR, -OÁRE, *suplinitori, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. (Adesea substantivat) Care suplineşte (**1**) într-o funcţie, într-o muncă. **2.** S.m. şi f. Cadru didactic care nu e titularizat. — **Suplini** + suf. *-tor.*

SÚPLU, -Ă, *supli, -e,* adj. **1.** (Despre fiinţe) Cu mişcări graţioase; mlădios. ✦ (Despre lucruri) Flexibil, elastic. ✦ (Despre ţesături) Moale, fin ✦ (Despre mers, mişcări) Uşor, vioi, elegant, graţios. **2.** Fig. (Despre oameni) Care nu are o atitudine fermă, uşor adaptabil; acomodabil; servil. — Din fr. **souple.**

SUPÓRT, *suporturi,* s.n. Ceea ce susţine sau sprijină un obiect; piesă sau dispozitiv care serveşte la susţinerea unei piese, a unui sistem tehnic etc. ✦ Fig. Ajutor, sprijin, reazem. — Din fr. **support.**

SUPORTÁ, *supórt,* vb. I. Tranz. **1.** A îndura, a răbda, a suferi. ✦ A admite, a tolera, a îngădui. **2.** A susţine o greutate, o povară; a rezista la… ✦ A avea sau a lua în sarcina sa o obligaţie bănească. — Din fr. **supporter.**

SUPORTÁBIL, -Ă, *suportabili, -e,* adj. Care poate fi suportat. — Din fr. **supportable.**

SUPÓRTER, -Ă, *suporteri, -e,* s.m. şi f. Susţinător, simpatizant al unui sportiv sau al unei echipe sportive. — Din engl., fr. **supporter.**

SUPOZITÓR, *supozitoare,* s.n. Preparat farmaceutic solid de formă conică, administrat pe cale anală. — Din fr. **suppositoire.**

SUPOZÍŢIE, *supoziţii,* s.f. Presupunere, ipoteză. ✦ (Log.) Enunţ luat ca premisă (ipoteză) pentru întemeierea altor enunţuri. ✦ (Log.) Capacitatea unui termen de a reprezenta ceva într-o propoziţie. — Din fr. **supposition.**

SUPRA¹- Element de compunere însemnând „deasupra”, „peste” sau indicând un sens superlativ, care serveşte la formarea unor substantive, a unor adjective şi a unor verbe. — Din lat. **supra,** fr. **supra-.**

SUPRA² adv. (În notaţia bibliografică) Deasupra, mai sus, înainte. [Pr.: *sú-*] — Cuv. lat.

SUPRAABUNDÉNT, -Ă, *supraabundenţi, -te,* adj. Foarte abundent, deosebit de abundent. [Pr.: *-pra-a-*] — **Supra¹- + abundent** (după fr. *suprabondant).*

SUPRAABUNDÉNŢĂ s.f. Abundenţă foarte mare, neobişnuită; belşug mare. [Pr.: *-pra-a-*] — **Supra¹- + abundenţă** (după fr. *suprabondance).*

SUPRAADĂUGÁ, *spraadáug,* vb. I. Tranz. A adăuga peste altceva. — **Supra¹- + adăuga** (după fr. *surajouter).*

SUPRAADĂUGÁRE, *supraadăugări,* s.f. Acţiune de *a supraadăuga* şi rezultatul ei. — V. **supraadăuga.**

SUPRAADĂUGÁT, -Ă, *supraadăugaţi, -te,* adj. Adăugat peste altceva. — V. **supraadăuga.**

SUPRAAGLOMERÁ, *supraaglomerez,* vb. I. Tranz. şi refl. A (se) încărca peste măsură. [Pr.: *-pra-a-*] — **Supra¹- + aglomera.**

SUPRAAGLOMERÁRE, *supraaglomerări,* s.f. Acţiunea de *a (se) supraaglomera* şi rezultatul ei; aglomerare (prea) mare, supraaglomeraţie. [Pr.: *-pra-a-*] — V. **supraaglomera.**

SUPRAAGLOMERÁT, -Ă, *supraaglomeraţi, -te,* adj. Aglomerat peste măsură, foarte aglomerat. [Pr.: *-pra-a-*] — V. **supraaglomera.**

SUPRAAGLOMERÁȚIE, *supraaglomerații,* s.f. Supraaglomerare. [Pr.: *-pra-a-*] — **Supra[1]-** + **aglomerație.**

SUPRAALBÍ, *supraalbesc,* vb. IV. Tranz. fact. A face să devină de un alb strălucitor. — **Supra[1]-** + **albi.**

SUPRAALIMENTÁ, *supraalimentez,* vb. I. Refl. și tranz. A consuma sau a face pe cineva să consume o cantitate de hrană mai mare și mai consistentă decât cea normală, a (se) supune unui regim de supraalimentație, a (se) hrăni mai substanțial. [Pr.: *-pra-a-*] — **Supra[1]-** + **alimenta** (după fr. *suralimenter).*

SUPRAALIMENTÁRE, *supraalimentări,* s.f. Faptul de *a (se) supraalimenta;* supraalimentație. ✦ (Tehn.) Alimentare cu o încărcătură suplimentară a unui motor cu ardere internă pentru asigurarea puterii necesare la funcționarea în aer rarefiat (la altitudine) sau când turațiile sunt foarte mari. [Pr.: *-pra-a-*] — V. **supraalimenta.**

SUPRAALIMENTÁT, -Ă, *supraalimetați, -te,* adj. Căruia i s-a dat sau care a consumat o cantitate de hrană mai mare și mai consistentă decât cea normală; supranutrit. [Pr.: *-pra-a-*] — V. **supraalimenta.**

SUPRAALIMENTÁȚIE, *supraalimentații,* s.f. Alimentație mai bogată și mai consistentă decât cea normală, utilizată în tratamentul unor boli și contraindicată în alte boli; supraalimentare. [Pr.: *-pra-a-*] — **Supra[1]-** + **alimentație** (după fr. *suralimentation).*

SUPRAAPRECIÁ, *supraapreciez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) aprecia mai mult decât prețuiește în realitate, a (se) considera peste valoarea reală; a (se) supraestima. [Pr.: *-pra-a-pre-ci-a*] — **Supra[1]-** + **aprecia.**

SUPRAAPRECIÉRE, *supraaprecieri,* s.f. Faptul de *a (se) supraaprecia;* supraestimare. [Pr.: *-pra-a-pre-ci-e-*] — V. **supraaprecia.**

SUPRAARBÍTRU, *supraarbitri,* s.m. Superarbitru. [Pr.: *-pra-ar-*] — **Supra[1]-** + **arbitru** (după fr. *surarbitre).*

SUPRABUGETÁR, -Ă, *suprabugetari, -e,* adj. Care nu este prevăzut în (sau plătit din) buget; extrabugetar. — **Supra[1]-** + **bugetar.**

SUPRACONDUCTIBILITÁTE s.f. (Fiz.) Stare a unor substanțe la temperaturi în apropiere de zero absolut și la intensități de câmp magnetic foarte mici, în care rezistivitatea lor electrică devine practic nulă; supraconducție. — Din fr. **supraconductibilite.**

SUPRACONDUCTÍV, -Ă, *supraconductivi, -e,* adj. Care ține de supraconductibilitate, privitor la supraconductibilitate. — **Supra[1]-** + **conductiv.**

SUPRACONDUCTÓR, -OÁRE, *supraconductori, -oare,* adj., s.m. (Material) care prezintă supraconductibilitate, care a fost adus în această stare. — Din fr. **supraconducteur.**

SUPRACONDÚCȚIE, *supraconducții,* s.f. (Fiz.) Supraconductibilitate. — Din fr. **supraconduction.**

SUPRACONSÚM, *supraconsumuri,* s.n. Consum exagerat (de medicamente). — **Supra[1]-** + **consum** (după fr. *surconsumation).*

SUPRACOPÉRTĂ, *supracoperți,* s.f. Copertă suplimentară tipărită din hârtie mai groasă, din material plastic etc., care îmbracă coperta unei cărți, a unui album etc., în scopul protejării lor și al prezentării grafice mai atrăgătoare. [Pl. și: *supracoperte*] — **Supra[1]-** + **copertă.**

SUPRACÓTĂ, *supracote,* s.f. Cotă suplimentară (de bani, de produse etc.) care îi revine cuiva sau care este datorată de cineva. — **Supra[1]-** + **cotă.**

SUPRACURÉNT, *supracurenți,* s.m. Curent electric de intensitate mai mare decât cea normal prevăzută pentru un anumit circuit, a cărui apariție este dăunătoare pentru siguranța în funcționare a circuitului respectiv. — **Supra[1]-** + **curent.**

SUPRADEVELOPÁ, *supradevelopez,* vb. I. Tranz. A ține prea mult timp în developator un material fotografic. — **Supra[1]-** + **developa** (după fr. *surdévelopper).*

SUPRADEVELOPÁRE, *supradevelopări,* s.f. Acțiunea de *a supradevelopa.* — V. **supradevelopa.**

SUPRADEVELOPÁT, -Ă, *supradevelopați, -te,* adj. (Despre materiale fotografice) Care a fost ținut prea mult timp în developator. — V. **supradevelopa.**

SUPRADIMENSIONÁ, *supradimensionez,* vb. I. Tranz. A dimensiona peste cotele obișnuite. ✦ Fig. A prezenta în mod exagerat mărimea, importanța reală a lucrurilor. [Pr.: *-si-o-*] — **Supra[1]-** + **dimensiona.**

SUPRADIMENSIONÁRE, *supradimensionări,* s.f. Acțiunea de a *supradimensiona* și rezultatul ei. [Pr.: *-si-o-*] — V. **supradimensiona.**

SUPRADIMENSIONÁT, -Ă, *supradimensionați, -te,* adj. Care are dimensiuni mai mari decât este normal. ✦ Fig. Care a fost prezentat mai important, mai valoros decât este. [Pr.: *-si-o-*] — V. **supradimensiona.**

SURPADOMINÁNTĂ, *supradominante,* s.f. (Muz.) **1.** Treapta a șasea a modului major și minor, situată la o sextă superioară față de tonică și la o secundă superioară față de dominantă. **2.** Acord construit pe această treaptă. — **Supra[1]-** + **dominantă.**

SUPRADOTÁT, -Ă, *supradotați, -te,* adj. (Despre copii) Cu calități intelectuale ieșite din comun. — **Supra[1]-** + **dotat** (după fr. *surdoué).*

SUPRADOZÁJ, *supradozaje,* s.n. Supradoză. — **Supra[1]-** + **dozaj** (după fr. *surdosage*).

SUPRADÓZĂ, *supradoze,* s.f. Doză exagerată (de droguri); supradozaj. — **Supra[1]-** + **doză** (după fr. *surdose).*

SUPRAESTIMÁ, *supraestimez,* vb. I. Tranz. și refl. A (se) supraaprecia. [Pr.: *-pra-es-*] — **Supra[1]-** + **estima** (după fr. *surestimer).*

SUPRAESTIMÁRE, *supraestimări,* s.f. Faptul de *a (se) supraestima;* supraapreciere. [Pr.: *-pra-es-*] — V. **supraestima.**

SUPRAETAJÁ, *supraetajez,* vb. I. Tranz. A adăuga unul sau mai multe etaje la o construcție mai veche. [Pr.: *-pra-e-*] — **Supra[1]-** + **etaja.**

SUPRAETAJÁRE, *supraetajări,* s.f. Acțiunea de *a supraetaja* și rezultatul ei. [Pr.: *-pra-e-*] — V. **supraetaja.**

SUPRAETAJÁT, -Ă, *supraetajați, -te,* adj. (Despre construcții) Peste care s-a adăugat un etaj ulterior construirii inițiale. [Pr.: *-pra-e-*] — V. **supraetaja.**

SUPRAÉU, *supraeuri,* s.n. Parte a personalității considerată ca cenzor al întregului comportament social al individului. — **Supra[1]-** + **eu** (după fr. *sur-moi).*

SUPRAEVALUÁ, *supraevaluez,* vb. I. Tranz. A evalua ceva peste valoarea reală; *p. ext.* a supraaprecia, a supraestima. [Pr.: *-pra-e-va-lu-a*] — **Supra[1]-** + **evalua** (după fr. *surévaluer).*

SUPRAEVALUÁRE, *supraevaluări,* s.f. Acțiunea de *a supraevalua* și rezultatul ei. [Pr.: *-pra-e-va-lu-a-*] — V. **supraevalua.**

SUPRAEXCITÁ, *supraexcit,* vb. I. Tranz. A excita (un organ, un țesut etc.) foarte tare. — **Supra[1]-** + **excita** (după fr. *surexciter).*

SUPRAEXCITÁRE, *supraexcitări,* s.f. Acțiunea de *a supraexcita* și rezultatul ei. — V. **supraexcita.**

SUPRAEXCITÁT, -Ă, *supraexcitați, -te,* adj. Care a fost excitat foarte tare. — V. **supraexcita.**

SUPRAEXCITÁȚIE s.f. (Fiziol.) Creștere a procesului de excitație dintr-un țesut sau dintr-un organ care depășește ritmul funcțional normal, datorită acțiunii unui stimul puternic sau a reactivității mărite a țesutului sau organului respectiv; supraexcitare. [Pr.: *-pra-ex-*] — **Supra[1]-** + **excitație** (după fr. *surexcitation).*

SUPRAEXPLOATÁRE, *supraexploatări,* s.f. Exploatare exagerat de mare. — **Supra[1]-** + **exploatare** (după fr. *surexploitation).*

SUPRAEXPÚNE, *supraexpún,* vb. III. Tranz. A expune (**4**) prea mult un material fotografic. — **Supra[1]-** + **expune** (după fr. *surexposer).*

SUPRAEXPÚNERE, *supraexpuneri,* s.f. Expunere îndelungată la lumină a materialelor fotografice cu reducerea corespunzătoare a intensității iluminării, în scopul obținerii anumitor efecte artistice sau tehnice. [Pr.: *-pra-ex-*] — V. **supraexpune.**

SUPRAEXPÚS, -Ă, *supraexpuși, -se,* adj. (Despre materiale fotografice) Care a fost supus unei supraexpuneri. [Pr.: *-pra-ex-*] — V. **supraexpune.**

SUPRAFAȚÁ, *suprafațez,* vb. I. Tranz. (Tehn.) **1.** A acoperi suprafața unei piese, a unei construcții etc. cu un strat superficial în scop util sau decorativ. **2.** A netezi și finisa o îmbrăcăminte rutieră. — Din **suprafață** (după fr. *surfacer).*

SUPRAFAȚÁRE, *suprafațări,* s.f. Acțiunea de *a suprafața.* — V. **suprafața.**

SUPRAFAȚÁT, -Ă, *suprafațați, -te,* adj. **1.** (Tehn.; despre piese, construcții) Care a fost acoperit cu un strat superficial. **2.** (Despre îmbrăcămintea rutieră) Care a fost netezit și finisat. — V. **suprafața.**

SUPRAFAȚĂ, *suprafețe,* s.f. **1.** Partea exterioară sau de deasupra a unui corp; față. ✦ Fig. Exterior, aparență. ✧ Loc. adj. *De suprafață* = care nu are profunzime; superficial. ✧ Loc. adv. *La suprafață* = fără a pătrunde în esența lucrurilor, în mod superficial. **2.** Întindere delimitată considerată sub raportul lungimii și lățimii. ✦ (Geom.) Arie limitată de o linie închisă (frântă sau curbă) măsurată în unități la pătrat. — **Supra[1]-** + **față** (după fr. *surface).*

SUPRAFÍN, -Ă, *suprafini, -e,* adj. Superfin. — **Supra[1]-** + **fin** (după fr. *superfin).*

SUPRAFIRÉSC, -EÁSCĂ, *suprafirești,* adj. (Rar) Supranatural. — **Supra[1]-** + **firesc.**

SUPRAFLUÍD, -Ă, *suprafluizi, -de,* adj. (Fiz.; despre heliu) În stare de superfluiditate. [Pr.: *-flu-id*] — **Supra[1]-** + **fluid** (după fr. *surfluide).*

SUPRAFLUIDITÁTE s.f. (Fiz.) Proprietate a heliului caracterizată prin vâscozitate redusă la temperaturi foarte joase și la presiuni foarte mari. [Pr.: *-flu-i-*] — **Supra[1]-** + **fluiditate** (după fr. *surfluidité).*

SUPRAFORTĂREÁȚĂ, *suprafortărețe,* s.f. (În sintagma) *Suprafortăreață zburătoare* = avion de bombardament blindat, de mare tonaj, cu mai multe motoare și cu mijloace de autoapărare. — **Supra[1]-** + **fortăreață** (după fr. *superforteresse).*

SUPRAFUZIÚNE s.f. Situație de răcire foarte joasă a unei substanțe lichide care a rămas în această stare de agregare, deși a fost adusă la o temperatură inferioară celei de solidificare. [Pr.: *-zi-u-*] — **Supra[1]-** + **fuziune** (după fr. *surfusion).*

SUPRAGENERATÓR, *suprageneratoare,* s.n. Generator cu randament superior. — **Supra[1]-** + **generator** (după fr. *surgénérateur).*

SUPRAIMPRESIONÁT, -Ă, *supraimpresionați, -te,* adj. Care este supus procedeului de supraimpresiune. [Pr.: *-pra-im-pre-si-o-*] — **Supra[1]-** + **impresionat.**

SUPRAIMPRESIÚNE, *supraimpresiuni,* s.f. Procedeu cinematografic care constă din înregistrarea, pe aceeași peliculă, a două imagini suprapuse care au fost

filmate separat, în vederea obținerii unor efecte cinematografice speciale. [Pr.: *-pra-im-pre-si-u-*] — **Supra¹- + impresiune** (după fr. *surimpression).*

SUPRAIMPRIMÁ, *supraimprím,* vb. I. Tranz. A imprima peste ceva deja imprimat. [Pr.: *-pra-im-*] — **Supra¹- + imprima.**

SUPRAIMPRIMÁRE, *supraimprimări,* s.f. Acțiunea de *a supraimprima*. — V. **supraimprima.**

SUPRAIMPÚNERE, *supraimpuneri,* s.f. Fenomen prin care un râu, după ce s-a adâncit încet în roci friabile, continuă să se adâncească în roci mai dure, păstrându-și direcția inițială. [Pr.: *-pra-im-*] — **Supra¹- + impunere.**

SUPRAINFÉCȚIE, *suprainfecții,* s.f. Infecție secundară de natură bacteriană apărută în cursul unei afecțiuni virotice, ori infecție microbiană ivită după sau peste o infecție bacteriană; superinfecție. [Pr.: *-pra-in-*] — **Supra¹- + infecție.**

SUPRAÎNĂLȚÁRE, *supraînălțări,* s.f. Amenajare a unei șosele sau a unei căi ferate astfel încât să se asigure în curbe stabilitatea vehiculelor prin compensarea forței centrifuge care se exercită asupra acestora. [Pr.: *-pra-î-*] — **Supra¹- + înălțare.**

SUPRAÎNCĂLZÍ, *supraîncălzesc,* vb. IV. Tranz. A încălzi ceva peste măsură. ✦ (Fiz.) A încălzi un lichid sau vapori la o temperatură mai înaltă decât temperatura de fierbere a lichidului respectiv sau corespunzător; a încălzi un metal sau un aliaj la o temperatură la care se formează o structură cristalină nouă. [Pr.: *-pra-în-*] — **Supra¹- + încălzi** (după fr. *surchauffer).*

SUPRAÎNCĂLZÍRE, *suprîncălziri,* s.f. Acțiunea de *a supraîncălzi* și rezultatul ei. [Pr.: *-pra-în-*] — V. **supraîncălzi.**

SUPRAÎNCĂLZÍT, -Ă, *supraîncălziți, -te,* adj. Încălzit peste măsură. ✦ (Fiz.; despre lichide sau vapori) Încălzit la o temperatură mai înaltă decât temperatura de fierbere a lichidului respectiv sau corespunzător; (despre metale sau aliaje) încălzit la temperatura la care structura cristalină se modifică. [Pr.: *-pra-în-*] — V. **supraîncălzi.**

SUPRAÎNCĂLZITÓR, *supraîncălzitoare,* s.n. Dispozitiv al unui cazan de abur, în care vaporii produși sunt încălziți la o temperatură mai înaltă decât cea de saturație. [Pr.: *-pra-în-*] — **Supraîncălzi** + suf. *-tor.*

SUPRAÎNCĂRCÁ, *supraîncárc,* vb. I. Tranz. A încărca peste măsură; a împovăra pe cineva cu o muncă exagerată. [Pr.: *-pra-în-*] — **Supra¹- + încărca** (după fr. *surcharger).*

SUPRAÎNCĂRCÁRE, *supraîncărcări,* s.f. Acțiunea de *a supraîncărca* și rezultatul ei. [Pr.: *-pra-în-*] — V. **supraîncărca.**

SUPRAÎNCĂRCÁT, -Ă, *supraîncărcați, -te,* adj. Încărcat peste măsură; împovărat. [Pr.: *-pra-în-*] — V. **supraîncărca.**

SUPRAÎNSĂMÂNȚÁRE, *supraînsămânțări,* s.f. Însămânțare suplimentară. — **Supra¹- + însămânțare** (după fr. *sursemer).*

SUPRALĂRGÍRE, *supralărgiri,* s.f. Lărgire a părții carosabile a unui drum (în porțiunea curbelor). — **Supra¹- + lărgire.**

SUPRALICITÁ, *supralicitez,* vb. I. Intranz. A oferi la o licitație un preț mai mare decât prețul oferit anterior de cineva. ✦ Fig. A exagera în aprecierea unui fapt, în folosirea unui procedeu etc. — **Supra¹- + licita** (după fr. *surenchérir).*

SUPRALICITÁRE, *supralicitări,* s.f. Acțiunea de *a supralicita.* — V. **supralicita.**

SUPRALICITATÓR, -OÁRE, *supralicitatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care supralicitează. — **Supralicita** + suf. *-tor.*

SUPRALICITÁȚIE, *supralicitații,* s.f. Licitație publică suplimentară, prevăzută de lege în cazul urmăririi silite imobiliare, în vederea obținerii unui preț mai mare decât cel la care s-a adjudecat bunul cu ocazia licitației inițiale. — **Supra¹- + licitație** (după fr. *surenchère).*

SUPRALUMÍNĂ, *supralumini,* s.f. (Rar) Oberliht. — **Supra¹- + lumină.**

SUPRAMATURÁȚIE, *supramaturații,* s.f. Stadiu al semnințelor și fructelor după ce au atins faza maturității fiziologice. — **Supra¹- + maturație** (după fr. *surmaturation).*

SUPRAMODULÁȚIE, *supramodulații,* s.f. Modulație a unui semnal purtător cu un semnal modulator de amplitudine mai mare. — **Supra¹- + modulație** (după fr. *surmodulation).*

SUPRAMÚNCĂ s.f. (Ec. pol.) Munca prestată de muncitori peste munca necesară, prin care, după teoria marxistă, se creează plusprodusul — **Supra¹- + muncă** (după fr. *surtravail).*

SUPRANATURÁL, -Ă, *supranaturali, -e,* adj. Care pare mai presus de forțele și legile naturii sau în contradicție cu acestea; care pare în afara naturii, a lumii percepute prin simțuri; care este atribuit unor forțe miraculoase; miraculos, fantastic. ✦ (Substantivat, n.) Ceea ce se pretinde a fi mai presus de legile naturii. ✦ Fără seamăn, extraordinar, excepțional. — **Supra¹- + natural** (după fr. *surnaturel).*

SUPRANATURALÍSM s.n. Credință în supranatural; concepție potrivit căreia ar exista fapte, forțe etc. supranaturale. — **Supra¹- + naturalism** (după fr. *surnaturalisme).*

SUPRANORMATÍV, -Ă, *supranormativi, -e,* adj. Care depășește din punct de vedere calitativ un normativ. — **Supra¹- + normativ.**

SUPRANÚME, *supranume,* s.n. Nume adăugat la numele propriu al unei persoane în semn de cinste sau pentru a o distinge printr-o caracteristică sau printr-o circumstanță de altă persoană cu același nume. ✦ Poreclă. — **Supra¹- + nume** (după fr. *surnom).*

SUPRANUMERÁR, -Ă, *supranumerari, -e,* adj. Care este peste numărul prevăzut, fixat sau necesar. — **Supra¹- + numerar** (după fr. *surnuméraire).*

SUPRANUMÍ, *supranumesc,* vb. IV. Tranz. A da, a atribui cuiva un supranume. — **Supra¹- + numi** (după fr. *surnommer).*

SUPRANUMÍT, -Ă, *supranumiți, -te,* adj. Care a primit un supranume. — V. **supranumi.**

SUPRANUTRÍT, -Ă, *supranutriți, -te,* adj. (Rar) Supraalimentat. — **Supra¹- + nutrit** (după fr. *surnourri).*

SUPRAOFÉRTĂ, *supraoferte,* s.f. Ofertă mai avantajoasă, făcută după încheierea unei licitații. [Pr.: *-pra-o-*] — **Supra¹- + ofertă** (după fr. *suroffre).*

SUPRAÓM, *supraoameni,* s.m. Om înzestrat cu calități excepționale, care realizează lucruri ce par mai presus de puterile omenești. ✦ Tip superior de om, care, în concepția lui Fr. Nietzsche, ar urma să apară și să se elibereze de morala de sclav a creștinismului, dându-și singur legi și situându-se dincolo de bine și de rău. — **Supra¹- + om** (după germ. *Übermensch,* fr. *surhomme).*

SUPRAOMENÉSC, -EÁSCĂ, *supraomenești,* adj. Care întrece puterile omenești, care pare mai presus de firea omenească; suprauman. [Pr.: *-pra-o-*] — **Supra¹- + omenesc** (după fr. *surhumain).*

SUPRAORDINÁRE s.f. (Log.) Cuprinderea în sfera unei noțiuni a altor noțiuni cu sfera mai mică. [Pr.: *-pra-or-*] — **Supra¹- + ordinare** (rar).

SUPRAORDINÁT, -Ă adj. v. **supraordonat.**

SUPRAORDONÁT, -Ă, *supraordonați, -te,* adj. Care ocupă un loc superior într-o clasificare sau într-o ierarhie. ✧ *Fracție supraordonată* = fracție ordinară mai mare decât un întreg. *Propoziție supraordonată* = propoziție regentă. *Noțiune supraordonată* = noțiune care cuprinde în sfera ei alte noțiuni cu sferă mai mică. [Pr.: *-pra-or-*. — Var.: (înv.) **suprordinát, -ă** adj.] — **Supra¹- + ordonat** (după *subordonat*).

SUPRAPĂMÂNTÉSC, -EÁSCĂ, *suprapământești,* adj. Care pare că depășește limitele a ceea ce este pământesc; (ca) din altă lume. — **Supra¹- + pământesc.**

SUPRAPOLUÁT, -Ă, *suprapoluați, -te,* adj. (Despre orașe, regiuni etc.) Foarte poluat. [Pr.: *-lu-at*] — **Supra¹- + poluat.**

SUPRAPONDERABILITÁTE s.f. (Fiz.) Stare a unui corp de a avea o greutate mai mare ca urmare a unei forțe gravitaționale sporite. — **Supra¹- + ponderabilitate.**

SUPRAPONDERÁL, -Ă, *supraponderali, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) cu greutate peste media normală. — **Supra¹- + ponderal.**

SURAPOPULÁ, *suprapopulez,* vb. I. Refl. (Despre orașe, țări etc.) A-și spori populația peste limitele normale. — **Supra¹- + popula** (după fr. *surpeupler).*

SUPRAPOPULÁRE, *suprapopulări,* s.f. Faptul de *a se suprapopula*. — V. **suprapopula.**

SUPRAPOPULÁT, -Ă, *suprapopulați, -te,* adj. (Despre orașe, țări etc.) Cu o populație excedentară. — V. **suprapopula.**

SUPRAPOPULÁȚIE, *suprapopulații,* s.f. Mare concentrare de populație într-un oraș, într-o țară etc. ✦ (Biol.) Stare a unui mediu unde populațiile de microorganisme, de plante și de animale depășesc posibilitățile de viețuire. — **Supra¹- + populație** (după fr. *surpopulation).*

SUPRAPREFIXÁRE, *supraprefixări,* s.f. (Lingv.) Derivare cu prefixe multiple sau de la teme anterior prefixate. — **Supra¹- + prefixare.**

SUPRAPRESIÚNE, *suprapresiuni,* s.f. (Tehn.) Diferența pozitivă dintre presiunea absolută a unui fluid și o presiune absolută de referință; presiune a cărei valoare depășește presiunea normală admisă sau o presiune de referință. [Pr.: *-si-u-*] — **Supra¹- + presiune** (după fr. *surpression).*

SUPRAPRÉȚ, *suprapreturi,* s.n. Preț mai mare decât cel obișnuit; preț de speculă (mai mare decât prețul legal). — **Supra¹- + preț.**

SUPRAPROBLÉMĂ, *supraprobleme,* s.f. Acțiune principală care însoțește mesajul textului dramatic, către care converg ideile și acțiunile secundare; supratemă. — **Supra¹- + problemă.**

SUPRAPRODÚCȚIE, *supraproducții,* s.f. Producție de mărfuri care depășește necesitățile pieței. — **Supra¹- + producție** (după fr. *surproduction).*

SUPRAPROFÍT, *supraprofituri,* s.n. (În doctrina politică marxistă) Profit suplimentar obținut peste profitul mijlociu. — **Supra¹- + profit.**

SUPRAPÚNE, *suprapún,* vb. III. Tranz. A așeza, a pune un lucru deasupra altuia; a plasa, a așeza ceva peste altceva. ✦ (Geom.) A pune o figură deasupra alteia pentru a le verifica egalitatea. ✦ Refl. (Despre două suprafețe) A se afla așezat deasupra altuia; *p. ext.* a avea loc în același timp; a coincide. — **Supra¹- + pune** (după fr. *supeposer).*

SUPRAPÚNERE, *suprapuneri,* s.f. Acțiunea de *a (se) suprapune* și rezultatul ei. — V. **suprapune.**

SUPRAPÚS, -Ă, *suprapuși, -se,* adj. Pus deasupra altuia. ✦ (Despre formațiuni geologice, epoci de civilizație etc.) Care urmează după altul, care este așezat deasupra altuia. — V. **suprapune.**

SUPRAPUTÉRE, *supraputeri,* s.f. Superputere. — **Supra¹- + putere.**

SUPRARAFINÁRE, *suprarafinări,* s.f. Rafinare defectuoasă a unui produs petrolier prin depășirea cantității de reactiv, a temperaturii etc. — **Supra¹-** + **rafinare.**

SUPRARĂCÍRE, *suprarăciri,* s.f. (Fiz.) Subrăcire. — **Supra¹-** + **răcire.**

SUPRARĂSUCIT, -Ă, *suprarăsuciți, -te,* adj. Foarte răsucit. — **Supra¹-** + **răsucit.**

SUPRAREÁL, -Ă, *suprareali, -e,* s.n., adj. **1.** S.n. Ceea ce depășește realul, ceea ce este dincolo de real. **2.** Adj. Care este situat în afara realității. [Pr.: *-re-al*] — **Supra¹-** + **real** (după fr. *surréel).*

SUPRAREALÍSM s.n. Curent literar și artistic apărut în prima jumătate a sec. XX în Franța și răspândit ulterior în toate țările lumii, care pune accentul pe activitatea spontană a imaginației și pe exploatarea zonelor iraționalului în creația artistică. [Pr.: *-re-a-*] — **Supra¹-** + **realism** (după fr. *surréalisme).*

SUPRAREALÍST, -Ă, *suprarealiști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de suprarealism, privitor la suprarealism. **2.** S.m. și f. Adept al suprarealismului. [Pr.: *-re-a-*] — **Supra¹-** + **realist** (după fr. *surréaliste).*

SUPRAREFRACTÁR, -Ă, *suprarefractari, -e,* adj. Superrefractar. — **Supra¹-** + **refractar.**

SUPRARENÁL, -Ă, *suprarenali, -e,* adj. Care se află deasupra rinichilor. ✧ *Glandă suprarenală* (și substantivat, f.) = fiecare dintre cele două glande endocrine care produc adrenalina, unii hormoni etc., situate deasupra rinichilor. ✦ Relativ la glandele suprarenale sau la secreția acestora. — **Supra¹-** + **renal** (după fr. *surrénal).*

SUPRARENÍNĂ s.f. (Biol.) Adrenalină. — **Supra¹-** + **renină.**

SUPRAREZISTÉNT, -Ă, *suprarezistenți, -te,* adj. Care depășește o rezistență normală. — **Supra¹-** + **rezistent.**

SUPRASÁRCINĂ, *suprasarcini,* s.f. Sarcină suplimentară față de sarcina nominală pe care o are de suportat un sistem tehnic și care ar putea să periclizeze siguranța în funcționare a acestuia. — **Supra¹-** + **sarcină** (după fr. *surcharge).*

SUPRASATURÁT, -Ă, *suprasaturați, -te,* adj. **1.** (Despre soluții) Care conține mai multă substanță dizolvată decât cantitatea corespunzătoare coeficientului de solubilitate la temperatura ordinară; care se află în stare de suprasaturație. ✦ (Despre vapori) Care se află într-o concentrație superioară aceleia corespunzătoare tensiunii maxime a vaporilor pentru temperatura respectivă. **2.** Fig. (Fam.) Sătul peste măsură de ceva. — **Supra¹-** + **saturat** (după fr. *sursaturé).*

SUPRASATURÁȚIE s.f. **1.** Stare instabilă a unei soluții în care concentrarea substanței dizolvate la o anumită temperatură este mai mare decât cea corespunzătoare saturației. **2.** Fig. (Fam.) Starea celui prea sătul (de ceva). — **Supra¹-** + **saturație** (după fr. *sursaturation).*

SUPRASENSÍBIL, -Ă, *suprasensibili, -e,* adj. **1.** (Despre sunete, unde etc.) Care depășește posibilitatea de percepere a simțurilor, care nu poate fi perceput prin simțuri. **2.** (Despre ființe) Excesiv de sensibil, foarte sensibil. — Din fr. **suprasensibile.**

SUPRASENZORIÁL, -Ă, *surpasenzoriali, -e,* adj. Care poate fi cunoscut numai prin rațiune. [Pr.: *-ri-al*] — **Supra¹-** + **senzorial.**

SUPRASOLICITÁ, *suprasolícit,* vb. I. Tranz. A solicita peste măsură. — **Supra¹-** + **solicita.**

SUPRASOLICITÁRE, *suprasolicitări,* s.f. Acțiunea de *a suprasolicita* și rezultatul ei. — V. **suprasolicita.**

SUPRASTATÁL, -Ă, *suprastatali, -e,* adj. (Despre un organism internațional) Care este învestit cu puteri plasate deasupra guvernului fiecărui stat, independent de acesta. — **Supra¹-** + **statal.**

SUPRASTRÁT, *suprastraturi,* s.n. (Lingv.) Influență exercitată de un idiom asupra altuia, în condițiile unui contact îndelungat, înainte ca acesta din urmă să se constituie ca idiom nou; superstrat. — **Supra¹-** + **strat.**

SUPRASTRUCTURÁL, -Ă, *suprastructurali, -e,* adj. Care ține de suprastructură, privitor la suprastructură. — **Supra¹-** + **structural.**

SUPRASTRUCTÚRĂ, *suprastructuri,* s.f. **1.** (În concepția marxistă) Totalitatea concepțiilor și instituțiilor politice, juridice, religioase, artistice, filosofice etc. dintr-o anumită formațiune social-economică, generate de baza economică a acestei formațiuni. **2.** Totalitatea elementelor care formează partea utilă a unei construcții. **3.** Construcție metalică sau de lemn situată deasupra punții principale a unei nave, care cuprinde încăperile de locuit și de deservire. ✦ Ansamblu format din șasiul și caroseria sau platforma unui autovehicul. — **Supra¹-** + **structură** (după fr. *superstructure).*

SUPRATÁRĂ, *supratare,* s.f. Tara¹ (**1**) celui de-al doilea ambalaj al unei mărfi. — **Supra¹-** + **tară.**

SUPRATAXÁ, *suprataxez,* vb. I. Tranz. A adăuga sau a impune o supratraxă. — Din **supratraxă** (după fr. *surtaxer).*

SUPRATÁXĂ, *suprataxe,* s.f. Taxă suplimentară adăugată altei taxe fixate anterior. — **Supra¹-** + **taxă** (după fr. *surtaxe).*

SUPRATÉMĂ, *suprateme,* s.f. Supraproblemă. — **Supra¹-** + **temă.**

SUPRATENSIÚNE, *supratensiuni,* s.f. Tensiune electrică mai mare decât valoarea maximă a tensiunii de serviciu, care constituie un pericol pentru circuitele electrice, provocând deranjamente și avarii. [Pr.: *-si-u-*] — **Supra¹-** + **tensiune** (după fr. *surtension).*

SUPRATIPÁR, *supratipare,* s.n. Desen sau text tipărit pe o marcă poștală ulterior emisiunii sale, în scopul de a-i schimba valoarea inițial tipărită sau de a marca un eveniment. — **Supra¹-** + **tipar.**

SUPRATÓNICĂ s.f. (Muz.) Treapta a doua a modului major și minor; acordul acestei trepte. — **Supra¹-** + **tonică** (după fr. *sur-tonique).*

SUPRATOPÍRE, *supratopiri,* s.f. (Fiz.) Subrăcire. — **Supra¹-** + **topire.**

SUPRAUMÁN, -Ă, *supraumani, -e,* adj. Supraomenesc. [Pr.: *-pra-u-*] — **Supra¹-** + **uman** (după fr. *surhumain).*

SUPRAUNITÁR, -Ă, *supraunitari, -e,* adj. (Mat.; despre numere reale) Care are valoarea absolută mai mare decât unitatea. [Pr.: *-pra-u-*] — **Supra¹-** + **unitar.**

SUPRAVEGHEÁ, *supraveghez,* vb. I. Tranz. A observa, a păzi cu grijă, cu atenție, cu autoritate; a avea sub control. — **Supra¹-** + **veghea** (după fr. *surveiller).*

SUPRAVEGHEÁT, -Ă, *surpavegheați, -te,* adj. Care se află sub supraveghere, sub control. — V. **supraveghea.**

SUPRAVEGHÉRE, *supravegheri,* s.f. Acțiunea de *a supraveghea* și rezultatul ei; control; *p. ext.* pază. — V. **supraveghea.**

SUPRAVEGHETÓR, -OÁRE, *supraveghetori, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Persoană însărcinată cu supravegherea cuiva sau a ceva. **2.** S.n. (În sintagma) *Supraveghetor de flacără* = aparat electronic destinat supravegherii prezenței flăcării în timpul funcționării arzătoarelor, în scopul prevenirii unor incendii. — **Supraveghea** + suf. *-tor.*

SUPRAVIEȚUÍ, *supraviețuiesc,* vb. IV. Intranz. A rămâne în viață după moartea cuiva sau după o catastrofă, un cataclism etc.; *p. ext.* a continua să existe, a dăinui. — **Supra¹-** + **viețui** (după fr. *survivre).*

SUPRAVIEȚUÍRE s.f. Faptul de *a supraviețui.* — V. **supraviețui.**

SUPRAVIEȚUITÓR, -OÁRE, *supraviețuitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care a scăpat cu viață dintr-un cataclism, dintr-o nenorocire; persoană care supraviețuiește alteia. [Pr.: *-țu-i-*] — **Supraviețui** + suf. *-tor* (după fr. *survivant).*

SUPRAVÍZITĂ, *supravizite,* s.f. (Med.) Contravizită. — **Supra¹-** + **vizită.**

SUPRAVOLTÁJ, *supravoltaje,* s.n. Mărire a potențialului voltajului unui curent electric. — **Supra¹-** + **voltaj** (după fr. *survoltage).*

SUPRAVOLTÓR, *supravoltoare,* s.n. Sursă de energie electrică legată în serie cu altă sursă de energie electrică, astfel încât tensiunile lor electrice să se adune. — Cf. fr. s u r v o l t e u r.

SUPRÉM, -Ă, *supremi, -e,* adj. Care există în cel mai înalt grad, care este cel mai bun, cel mai mare; mai presus de toate; *p. ext.* extrem, ultim. ✧ *Moment suprem* = moment decisiv pentru reușita unei acțiuni. *Onoruri supreme* = funeralii. ✦ Care are gradul, rangul cel mai înalt. — După fr. **suprême,** lat. **supremus.**

SUPREMATÍSM s.n. Grupare artistică rusă care se încadrează în curentul abstracționismului afirmând supremația simțirii pure, promovând o pictură bazată pe folosirea formelor abstracte geometrice (cerc, unghi, pătrat etc.). — Din rus. **suprematizm.**

SUPREMAȚÍE, *supremații,* s.f. Superioritate absolută unită cu autoritate și putere; poziție dominantă; preponderență. — Din fr. **suprématie.**

SUPRESIÚNE, *supresiuni,* s.f. (Înv.) Suprimare. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **suppression,** lat. **suppressio, -onis.**

SUPRESÓR, -OÁRE, *supresori, -oare,* adj. (Despre un element al unui aparat, despre un dispozitiv etc.) Care împiedică producerea unui fenomen, a unui efect etc. dăunător sau care reduce considerabil efectele acestora. — Din fr. **suppresseur.**

SUPRIMÁ, *suprím,* vb. I. Tranz. **1.** A face să dispară; a înlătura, a elimina, a anula. ✦ A omorî, a extermina pe cineva. **2.** A desființa un post, un loc etc. ✦ A scoate ceva din funcție; a opri, a întrerupe activitatea a ceva. **3.** A înlătura ceva, a elimina din consumație, a renunța la ceva. — Din fr. **supprimer.**

SUPRIMÁRE, *suprimări,* s.f. Acțiunea de *a suprima* și rezultatul ei. — V. **suprima.**

SUPRIMÁT, -Ă, *suprimați, -te,* adj. Care a încetat să mai fie, să mai existe; înlăturat, eliminat, șters, anulat. — V. **suprima.**

SUPT¹, *supturi,* s.n. Faptul de *a suge;* mod de hrănire la sân sau artificială a copilului nou-născut; suptură. ✦ (Concr.) Laptele care se suge la o masă de către sugar. — V. **suge.**

SUPT² prep. v. **sub.**

SUPT³, -Ă, *supți, -te,* adj. Slab, uscat; (despre față, obraji) scofâlcit. — V. **suge.**

SUPTÚRĂ, *supturi,* s.f. (Pop.) Supt¹. — **Supt¹** + suf. *-ură.*

SUPȚIÁRE s.f. v. **subțiere.**

SUPÚNE, *supún,* vb. III. Tranz. **1.** A lua, a aduce sub stăpânire sau în puterea sa (prin forță armată); a cuceri, a subjuga. ✦ Refl. A accepta stăpânirea cuiva; a da ascultare cuiva sau la ceva; a se închina cuiva. ✦ A aduce sub ascultarea, sub autoritatea sa, a subordona influenței sale. ✦ (Înv.) A îmblânzi animale. **2.** A constrânge pe cineva să suporte un lucru, să accepte o situație. ✦ A face ca o substanță, un material etc. să fie expuse unei anumite acțiuni, unui anumit tratament (fizic, chimic etc.). ✦ Refl. A se expune de bunăvoie la ceva, a suporta de bunăvoie ceva. **3.** A prezenta cuiva un lucru spre cunoștință, apreciere sau hotărâre. **4.** (Înv. și reg.) A

așeza, a pune dedesubt. ✦ A forța pe cineva să se aplece, să se încovoaie, să îngenuncheze. — Lat. **supponere.**

SUPÚNERE s.f. Acțiunea de *a (se) supune* și rezultatul ei. ✦ Respect. ✧ Loc. adv. *Cu supunere* = umil, smerit, cu respect. — V. **supune.**

SUPURÁ, pers. 3 *supurează,* vb. I. Intranz. (Despre răni, țesuturi etc.) A produce și a elimina puroi. — Din fr. **supprer,** lat. **suppurare.**

SUPURÁNT, -Ă, *supuranți, -te,* adj. (Despre răni, țesuturi etc.) Care elimină puroi, care supurează. — Din fr. **suppurant.**

SUPURÁȚIE, *supurații,* s.f. Formare și eliminare de puroi în urma unui proces infecțios microbian. — Din fr. **suppuration.**

SUPÚS, -Ă, *supuși, -se,* adj., s.m. și f. **I.** Adj. **1.** Ascultător, plecat, smerit. ✦ Umilit, servil. **2.** (Înv. și reg.) Așezat sub…; ascuns, pitit. **II.** S.m. și f. (Urmat de determinări care indică statul în discuție) Persoana care aparține, prin cetățenie, unui anumit stat; persoană aflată sub o protecție specială de ordin juridic a unui stat, fără a fi cetățean cu drepturi depline. ✦ (Înv.; la pl.) Locuitorii unei țări care depind de o autoritate centrală. — V. **supune.**

SUPUȘÉNIE s.f. (Înv.) **1.** Supunere, ascultare. **2.** Faptul de a se bucura de cetățenia unei țări sau de protecția juridică specială a unei țări. — **Supus** + suf. *-enie.*

SUPUȘÍME s.f. (Pop.) Totalitatea supușilor (**II**). — **Supus** + suf. *-ime.*

SUR, -Ă, *suri, -e,* adj. **1.** De o culoare intermediară între alb și negru sau care rezultă dintr-un amestec de alb și negru; cenușiu; (despre animale și păsări) care are părul, lâna, penele de culoare cenușie. ✦ (Substantivat, m.) Nume dat unui cal cu părul sur (**1**). ✦ (Substantivat, f.; în sintagma) *Sură de stepă* = rasă de taurine indigenă, de culoare cenușie sau vânătă, care prezintă o mare rezistență și pretenții reduse de hrană. **2.** (Despre cer, nori, văzduh) Lipsit de lumină, de strălucire; încețoșat, tulbure; *fig.* posomorât, mohorât. **3.** (Despre părul oamenilor; *p. ext.* despre oameni) Cărunt. ✦ Fig. (Rar) Bătrân, străvechi; îndepărtat. — Din bg., sb. **sur.**

SURÁTĂ, *surate,* s.f. (Pop.) Prietenă bună, apropiată. ✧ Expr. *A se prinde surate* = (despre femei) a lega între ele o prietenie trainică. ✦ Termen familiar, prietenesc, pus (la țară) înaintea numelui unei femei despre care se vorbește sau căreia i se adresează cineva; apelativ folosit de femeile de la țară în relațiile dintre ele. — Cf. s o r ă.

SURĂȚÍCĂ, *surățele,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *surată*. — **Surată** + suf. *-ică.*

SURĂȚÍE, *surății,* s.f. (Pop.) Legătură de prietenie între femei (similară frăției de cruce). — **Surată** + suf. *-ie.*

SURẤDE, *surấd,* vb. III. Intranz. **1.** A zâmbi. **2.** Fig. (Despre abstracte) A corespunde dorințelor cuiva, a se prezenta într-o formă favorabilă; a-l atrage, a-l tenta, a-i conveni. [Perf. s. *surâsei,* part. *surâs*] — Din fr. **sourire** (după *râde).*

SURẤS, *surâsuri,* s.n. Acțiunea de *a surâde* și rezultatul ei; zâmbet. — Din fr. **sourire** (după *râs).*

SURÂZĂTÓR, -OÁRE, *surâzători, -oare,* adj. Care surâde; zâmbitor, surâzând; *p. ext.* vesel, radios, amical, prietenos. ✦ Fig. Favorabil, convenabil. — **Surâde** + suf. *-tor.*

SURÂZÁND, -Ă, *surâzânzi, -de,* adj. (Rar) Surâzător. — V. **surâde.**

SURCEÁ, -ÍCĂ, *surcele,* s.f. Așchie care sare când se ciopleşte sau când se taie un lemn, surcel; *p. ext.* vreasc, gătej, bețișor. — Refăcut din *surcele* (pl. lui *surcel).*

SURCÉL, *surcele,* s.n. (Reg.) Surcea. — Lat. **surcellus.**

SURCELÚȚĂ, *surceluțe,* s.f. Diminutiv al lui *surcea.* — **Surcea** + suf. *-eluță.*

SURCHIDEÁLĂ, *surchideli,* s.f. (Pop.) Faptul de *a surchidi;* sâcâială, hărțuială; muștruluială. ✦ Bătaie. — **Surchidi** + suf. *-eală.*

SURCHIDÍ, *surchidesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A sâcâi, a plictisi; a hărțui; a muștrului. ✦ A smuci, a trânti; *p. ext.* a chinui. — Dn magh. **szurkálodni.**

SURCLASÁ, *surclasez,* vb. I. Tranz. A depăși, a întrece (un adversar, mai ales la sport). — Din fr. **surclasser.**

SURCLASÁRE, *surclasări,* s.f. Acțiunea de *a surclasa.* — V. **surclasa.**

SURCLASÁT, -Ă, *surclasați, -te,* adj. Care a fost depășit, întrecut. — V. **surclasa.**

SURD, -Ă, *surzi, -de,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care nu aude (bine), lipsit (total sau parțial) de auz. ✦ Fig. Care nu vrea să audă, să înțeleagă; neînduplecat, nesimțitor, fără suflet. ✧ Loc. adv. (Substantivat) *De(-a) surda* = în zadar, degeaba. ✧ Expr. *A rămâne surd la ceva* = a nu da ascultare unei solicitări, a nu se impresiona de ceva, a rămâne rece, neînțelegător. **2.** (Fon.; despre consoane; și substantivat, f.) Care se emite fără participarea coardelor vocale. **3.** (Despre sunete, zgomote; adesea adverbial) Cu intensitate atenuată, lipsit de rezonanță; slab, înăbușit, înfundat, confuz. ✧ (În sintagma) *Cameră surdă* = încăpere cu absorbție acustică foarte ridicată, folosită pentru măsurători acustice speciale. ✦ Fig. (Despre sentimente, conflicte etc.) Mocnit, ascuns, tăinuit. ✦ Fig. (Despre senzații, dureri etc.) Înăbușit; nedefinit, vag. — Lat. **surdus.**

SURDÍNĂ, *surdine,* s.f. Dispozitiv din metal sau din lemn, în formă de gheară la instrumentele cu coarde sau în formă de dop la instrumentele de suflat, folosit pentru atenuarea intensității sonorității unor instrumente muzicale. ✧ Loc. adv. *În surdină* = **a)** cu surdina pusă, încet; **b)** fără zgomot, înăbușit; cu glas scăzut; în taină. — Din fr. **sourdine.**

SURDITÁTE, *surdități,* s.f. **1.** Infirmitate congenitală sau dobândită, care constă în imposibilitatea (totală sau parțială) de a percepe sunetele; surzenie. ✧ *Surditate psihică* = imposibilitate de a recunoaște și a distinge cu simțul auzului sursa sonoră. *Surditate verbală* = boală caracterizată prin neînțelegerea sensurilor cuvintelor pe care le aude cineva. **2.** Calitate a unei consoane de a fi rostită fără participarea coardelor vocale. — Din fr. **surdité.**

SURDOMÚT, *surdomuți, -te,* adj., s.m. și f. (Om) lipsit de auz și de grai; (persoană) surdă și mută în același timp. — **Surd** + **mut** (după fr. *sourd-muet).*

SURDOMUTÍSM s.n. Deficiență audio-verbală complexă datorată absenței congenitale sau pierderii timpurii a auzului; surdomutitate. — **Surd** + **mutism.**

SURDOMUTITÁTE s.f. Surdomutism. — După fr. **surdimutité.**

SURDOPEDAGOGÍE s.f. Ramură a pedagogiei speciale care se ocupă de educarea și de instruirea persoanelor cu deficiențe de auz. — **Surd** + **pedagogie.**

SURESCITÁ, *surescít,* vb. I. Tranz. A excita peste măsură; a aduce într-o stare de iritație, de nervozitate extremă. [Var.: **surexcitá** vb. I] — Din fr. **surexciter.**

SURESCITABIL, -Ă, *surescitabili, -e,* adj. Care prezintă o stare de surescitare, care poate fi ușor surescitat; iritabil. [Var.: **surexcitábil, -ă** adj.] — Din fr. **surexcitable.**

SURESCITABILITÁTE s.f. Înclinare spre surescitare. [Var.: **surexcitabilitáte** s.f.] — Din fr. **surexcitabilité.**

SURESCITÁNT, -Ă, *surescitanți, -te,* adj. Care provoacă surescitare. [Var.: **surexcitánt, -ă** adj.] — Din fr. **surexcitant.**

SURESCITÁRE, *surescitări,* s.f. Acțiunea de *a surescita* și rezultatul ei; stare de iritație, de nervozitate bolnăvicioasă; surescitație. [Var.: **surexcitáre** s.f.] — V. **surescita.**

SURESCITÁT, -Ă, *surescitați, -te,* adj. Iritat peste măsură, adus într-o stare de mare tensiune nervoasă. [Var.: **surexcitát, -ă** adj.] — V. **surescita.**

SURESCITÁȚIE, *surescitații,* s.f. Surescitare. [Var.: **surexcitáție** s.f.] — Din fr. **surexcitation.**

SURÉT, *sureturi,* s.n. (În Evul Mediu, în Țările Române) Copie sau traducere (a unui act, a unei scrisori). — Din tc. **suret.**

SUREXCITÁ vb. I v. **surescita.**

SUREXCITÁBIL, -Ă adj. v. **surescitabil.**

SUREXCITABILITÁTE s.f. v. **surescitabilitate.**

SUREXCITÁNT, -Ă adj. v. **surescitant.**

SUREXCITÁRE s.f. v. **surescitare.**

SUREXCITÁT, -Ă adj. v. **surescitat.**

SUREXCITÁȚIE s.f. v. **surescitație.**

SURF s.n. Placă plutitoare de lemn sau de material plastic care servește la alunecarea pe suprafața apei a celui care practică surfingul. [Pr.: *sărf*] — Cuv. engl.

SURFILÁ, *surfilez,* vb. I. Tranz. A întări marginile unei țesături cu o cusătură rară, pentru a împiedica destrămarea firelor. — Din fr. **surfiler.**

SURFILÁRE, *surfilări,* s.f. Acțiunea de *a surfila* și rezultatul ei. — V. **surfila.**

SURFING s.n. Sport practicat cu surful. [Pr.: *sắrfing*] — Cuv. engl.

SURFÍST, *surfiști,* s.m. Sportiv care practică surful. [Pr.: *sắrfist*] — Din engl. **Surfist.**

SURGHIÚN, (**1**) *surghiunuri,* s.n. (**2**) *surghiuni,* s.m. (Înv.) **1.** S.n. Surghiunire, exil, deportare. ✦ Stare, situație de exilat, de proscris; *fig.* pribegie, înstrăinare. **2.** S.m. Surghiunit. — Din tc. **sürgün.**

SURGHIUNÍ, *surghiunesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A exila, a deporta, a proscrie. ✦ Fig. A izgoni, a alunga. — Din **surghiun.**

SURGHIUNÍRE, *surghiuniri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a surghiuni* și rezultatul ei; exil, deportare, pribegie, surghiun. — V. **surghiuni.**

SURGHIUNÍT, -Ă, *surghiuniți, -te,* s.m. și f. (Înv.) Persoană exilată; proscris. — V. **surghiuni.**

SURGÚCI, (**1**) *surguciuri,* s.n., (**2**) *surguci,* s.m. **1.** S.n. Panaș din pene (de struț) împodobit cu pene scumpe, purtat la turban sau la ișlic de sultani, de înalți demnitari turci sau de unii domni români. **2.** S.m. Plantă erbacee cu frunzele divizate în numeroase segmente liniare și cu florile albăstrui-violete, roz, albe sau pestrițe, cultivată ca plantă ornamentală *(Consolida ajacis).* — Din tc. **sorguç.**

SURÍ, *suresc,* vb. IV. Intranz. (Rar; despre păr; *p. ext.* despre oameni) A încărunți. ✦ Tranz. A face sur. — Din **sur.**

SURINAMÉZ, -Ă, *surinamezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Suriname sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Republicii Suriname sau surinamezilor (**1**); referitor la Suriname ori la surinamezi. — **Suriname** (n.pr.) + suf. *-ez.*

SURIOÁRĂ, *surioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *soră.* **2.** Termen familiar, prietenesc, cu care te adresezi unei fete sau unei femei. [Pr.: *-ri-oa-*] — **Soră** + suf. *-ioară.*

SURÍU, -ÍE, *surii,* adj. (Pop.) Care bate în cenușiu-deschis. ✦ (Substantivat, n.) Culoare cenușiu-deschis. ✦ (Despre păr) Ușor încărunțit. — **Sur** + suf. *-iu.*

SURLÁR, *surlari,* s.m. Surlaș. — **Surlă** + suf. *-ar.*

SURLÁȘ, *surlași,* s.m. Cântăreț din surlă; surlar. — **Surlă** + suf. *-aș.*

SÚRLĂ, *surle,* s.f. **1.** Instrument muzical popular de suflat, în formă de fluier, cu mai multe orificii și cu ancie dublă, folosit în trecut mai ales în armată. ✧ Loc. adv.

Cu surle = cu zgomot mare, cu scandal. **2.** (Reg.) Râtul porcului; *p. ext.* porc. **3.** Colibă (în câmp), de obicei improvizată, de formă conică, construită din pari de lemn și acoperită cu stuf, paie, fân sau coceni. — Din sb. **surla,** bg. **zurla.**

SURLIȘOÁRĂ, *surlișoare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *surlă* (**1**). — **Surlă** + suf. *-ișoară.*

SURLÍȚĂ, *surlițe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *surlă* (**1**). — **Surlă** + suf. *-iță.*

SURMENÁ, *surmenez,* vb. I. Refl. (Despre oameni) A se obosi peste măsură, a se extenua (în urma unui prelungit efort fizic sau intelectual); a se istovi. ✧ Tranz. *Munca prelungită îl surmenează.* — Din fr. **surmener.**

SURMENÁJ, *surmenajuri,* s.n. Stare de oboseală extremă a omului, caracterizată prin somnolență, dureri de cap, nervozitate, scădere a posibilității de concentrare etc., în urma unui efort fizic sau psihic excesiv și prelungit; surmenare. — Din fr. **surmenage.**

SURMENÁRE, *surmenări,* s.f. Surmenaj. — V. **surmena.**

SURMENÁT, -Ă, *surmenați, -te,* adj. (Despre oameni) Obosit peste măsură; istovit, extenuat. — V. **surmena.**

SURMONTÁ, *surmontez,* vb. I. (Livr.) Tranz. A depăși obstacole, dificultăți. — Din fr. **surmonter.**

SURNATURÁL, -Ă, *surnaturali, -e,* adj. (Înv.) Supranatural. — Din fr. **surnaturel.**

SURNUMÍ, *surnumesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A supranumi. — Din fr. **surnommer.**

SUROGÁT, *surogate,* s.n. Produs sau preparat care poate să înlocuiască un alt produs sau preparat cu care are unele proprietăți comune. ✦ Fig. Contrafacere, falsificare. — Din germ. **Surrogat.**

SURÓRĂ s.f. v. **soră.**

SURPÁ, *surp,* vb. I. **1.** Refl. (Despre maluri, povârnișuri etc.; la pers. 3) A se prăbuși prin măcinare; (despre ziduri, clădiri) a se dărâma, a se prăvăli, a se nărui. ✦ Tranz. A doborî la pământ; a nimici, ruina. **2.** Tranz. Fig. A răsturna pe cineva dintr-o situație privilegiată; a submina, a săpa; *p. ext.* a desființa, a nimici, a lichida. **3.** Refl. (Pop.) A se îmbolnăvi de hernie. — Lat. ***subrupare** (< *rupes).*

SURPÁRE, *surpări,* s.f. Acțiunea de *a (se) surpa* și rezultatul ei. — V. **surpa.**

SURPÁT, -Ă, *surpați, -te,* adj. **1.** (Despre maluri, terenuri etc.) Mâncat, ros de ape; cu surpături, prăpăstios, râpos. ✦ (Despre ziduri, clădiri etc.) Dărâmat, năruit; ruinat, distrus, nimicit. **2.** (Pop.) Bolnav de hernie. — V. **surpa.**

SURPĂCIÓS, -OÁSĂ, *surpăcioși, -oase,* adj. (Rar) Care se surpă ușor, expus la surpare. — **Surpa** + suf. *-ăcios.*

SURPĂTÓR, -OÁRE, *surpători, -oare,* adj. (Rar) Care surpă; *p. ext.* distrugător, nimicitor. — **Surpa** + suf. *-ător.*

SURPĂTÚRĂ, *surpături,* s.f. **1.** Faptul de a (se) surpa. **1.** Loc prăpăstios în curs de surpare; loc de unde s-a rupt o porțiune de teren; *p. ext.* porțiunea dislocată. **3.** Ruină, dărâmătură. **4.** (Pop.) Hernie. — **Surpa** + suf. *-ătură.*

SURPLÓMBĂ, *surplombe,* s.f. Parte a unei stânci suspendată deasupra unui gol; zid sau parte a unei construcții ieșită în afară, în raport cu baza. — Din fr. **surplomb.**

SURPLÚS, *surplusuri,* s.n. Ceea ce este în plus, ceea ce depășește necesarul; prisos, excedent. — Din fr. **surplus.**

SURPRÍNDE, *surprind,* vb. III. Tranz. **1.** A prinde pe cineva pe neașteptate asupra unui fapt. ✦ A găsi pe cineva nepregătit, neprevenit, a da peste cineva, a-l lua prin surprindere. **2.** A mira, a uimi, a ului. **3.** A băga de seamă, a observa (pe furiș), a sesiza; a remarca; a descoperi în mod brusc. — Din fr. **surprendre** (după *prinde).*

SURPRÍNDERE s.f. **1.** Faptul de *a surprinde* (sau de a fi surprins). ✧ Loc. adj. și adv. *Prin surprindere* = neașteptat, neprevăzut. **2.** Sentiment, stare de uimire, de uluire; surpriză. **3.** Observare, descoperire, sesizare (a unui aspect momentan). — V. **surprinde.**

SURPRÍNS, -Ă, *surprinși, -se,* adj. Mirat, uimit, uluit. — V. **surprinde.**

SURPRINZĂTÓR, -OÁRE, *surprinzători, -oare,* adj. Care surprinde, care provoacă uimire; nebănuit, neașteptat. ✦ Care impresionează puternic; impresionant, uimitor, extraordinar. — **Surprinde** + suf. *-ător.*

SURPRÍZĂ, *surprize,* s.f. **1.** Faptul de a lua pe cineva prin surprindere. **2.** Tot ceea ce surprinde prin caracterul său neașteptat, neprevăzut. ✦ Ceea ce provoacă o bucurie neașteptată, o plăcere; (concr.) dar, cadou. — Din fr. **surprise.**

SÚRSĂ, *surse,* s.f. **1.** Loc unde se produce, unde se poate găsi sau de unde se propagă ceva; sediul sau obârșia unui lucru. ✦ Corp, sistem etc. care emite sunete, lumină, radiații nucleare etc. ✧ *Sursă de energie electrică* (sau *electromagnetică)* = generator de energie electrică (sau electromagnetică). ✦ (Elt.) Electrod al unui tranzistor cu efect de câmp, care furnizează purtătorii de sarcină majoritari. **2.** Posibilitate de câștig. **3.** Fig. Loc de unde emană o informație, o noutate. **4.** Fig. Izvor, obârșie, origine. ✧ *Sursă de inspirație* = domeniu din care se inspiră un scriitor. — Din fr. **source.**

SURTÚC, *surtuce,* s.n. (Înv. și pop.) Haină bărbătească (din postav) care acoperă partea de sus a corpului și care se poartă (la țară) peste cămașă sau peste vestă. — Din ngr. **surtúko,** rus. **siurtuk.**

SURTUCÁR, *surtucari,* s.m. (Pop.) Târgoveț, orășean; *p. ext.* intelectual. — **Surtuc** + suf. *-ar.*

SURTUCÁȘ, *surtucașe,* s.n. (Reg.) Surtucel. — **Surtuc** + suf. *-aș.*

SURTUCÉL, *surtucele,* s.n. Diminutiv al lui *surtuc;* surtucaș. — **Surtuc** + suf. *-el.*

SURUGÍU, *surugii,* s.m. (Înv.) **1.** Vizitiu care conducea (călare pe unul dintre cai) diligențele, poștalioanele sau trăsurile boierești. **2.** (Pop.; art.) Numele unei constelații din emisfera boreală. — Din tc. **sürücü.**

SURVENÍ, pers. 3 *survíne,* vb. IV. Intranz. A avea loc (inopinat), a se produce, a se petrece, a se întâmpla (pe neașteptate sau pe negândite). — Din fr. **survenir.**

SURVENÍRE s.f. Faptul de *a surveni*. — V. **surveni.**

SURVÓL, *survoluri,* s.n. Zbor cu avionul efectuat deasupra unui teritoriu determinat. — Din fr. **survol.**

SURVOLÁ, *survolez,* vb. I. Tranz. A zbura cu avionul deasupra unui teritoriu determinat. — Din fr. **survoler.**

SURZEÁLĂ s.f. Surditate (**1**). — **Surzi** + suf. *-eală.*

SURZÉNIE s.f. Surditate (**1**). — **Surzi** + suf. *-enie.*

SURZÍ, *surzesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A-și pierde parțial sau total auzul; a deveni surd. **2.** Tranz. A face ca cineva să-și piardă auzul, a face pe cineva surd; *p. ext.* a ameți, a zăpăci. — Din **surd.**

SURZÍLĂ, *surzilă,* s.m. (Fam.) Nume dat unui om care nu aude (bine). — **Surd** + suf. *-ilă.*

SURZÍRE s.f. Faptul de *a surzi*. — V. **surzi.**

SUS adv. **1.** Într-un loc mai ridicat sau mai înalt (decât altul); la înălțime; deasupra. ✧ Loc. adj. *De sus* = **a)** care este așezat în partea nordică sau în partea mai ridicată a unui teren; **b)** care vine sau pornește de la un organ de conducere, de la centru. *De din sus (de…)* = care se află mai la deal (de…); ceva mai încolo, mai departe. Loc. adv. *De sus* = **a)** prin aer, prin văzduh; **b)** în zbor, zburând; **c)** cu un vehicul sau purtat (în cârcă, pe brațe etc.). *(Pe) din sus de…* = mai la deal de…, mai încolo, mai departe de… *Mai sus de…* = mai la nord de… Loc. prep. (Substantivat, n.) *Din susul…* = **a)** din partea de deasupra; **b)** dintr-o regiune superioară, mai la deal de… ✧ Expr. *De sus în jos* sau *de jos în sus* = în direcție verticală (ascendentă sau descendentă). *De sus (și) până jos* = în întregime, tot. *În sus și în jos* = încoace și încolo, de colo-colo. *Cu fața în sus* = (despre oameni) culcat pe spate. *Cu gura în sus* = (despre obiecte care au o deschizătură) cu deschizătura în partea de deasupra. *Cu fundul în sus* = întors pe dos, răvășit; în dezordine; *fig.* morocănos, furios. *A duce* (sau *a lua, a aduce* pe cineva) *pe sus* = a duce (sau a lua, a aduce pe cineva) cu forța, cu sila. *A-i sta* (cuiva) *capul sus* = a fi în viață, a trăi. *A se ține* (sau *a fi, a umbla*) *cu nasul pe sus* = a fi înfumurat, îngâmfat. (Substantivat, n.) *A răsturna* (sau *a întoarce, a pune* ceva) *cu susul în jos* = a pune (ceva) în dezordine; a răscoli, a răvăși. *A privi* (sau *a măsura cu ochii*) *pe cineva de sus în* (sau *până*) *jos și de jos în* (sau *până*) *sus* = a examina (pe cineva) cu atenție sau cu neîncredere. ✦ În camerele din partea superioară a unei case, la etaj. ✦ (În legătură cu poziția unui astru) Deasupra orizontului, pe cer. ✦ (Pop.) Departe (în înălțime). **2.** Fig. Într-o poziție socială superioară; într-un rang înalt. ✧ Expr. *A lua* (sau *a privi* pe cineva) *de sus* = a trata (pe cineva) ca pe un inferior, a privi (pe cineva) cu dispreț, cu aroganță. *A vorbi* (cuiva sau cu cineva) *de sus* = a vorbi (cu cineva) arogant, insolent, obraznic. ✧ Compus: *sus-pus* = care este într-un post înalt, în vârful ierarhiei sociale. **3.** Înspre un loc sau un punct mai ridicat; în direcție verticală, în înălțime; în aer, în spațiu, în văzduh. ✧ Loc. adj. și adv. *În sus* = ridicat, drept, în poziție verticală. Loc. adv. *În sus* = **a)** spre înălțime, la deal; **b)** în aer, în văzduh, în direcția cerului; **c)** dincotro curge o apă, în direcția izvorului. ✧ Expr. *A sări în sus* = a tresări (de bucurie, de spaimă, de mânie etc.); a izbucni. ✦ (Substantivat, n.; în loc. prep.) *În susul…* = **a)** în partea superioară (a unui lucru); **b)** în sens contrar cursului unei ape; **c)** înspre partea mai ridicată a unei așezări sau înspre nord. *Din susul…* = **a)** din direcția izvorului unei ape; **b)** dinspre partea mai ridicată a unui teren; dinspre nord. ✦ (Cu valoare de interjecție) Strigăt de comandă echivalent cu „ridicăte!”, „ridicați-vă!”; *p. ext.* strigăt de încurajare, de aprobare, de simpatie. **4.** (La comparativ, urmat de prep. „de”, indică o limită în raport cu o vârstă, o greutate, o valoare) Peste, mai mult de… ✧ Expr. *Mai pe sus decât* = mai presus decât, mai mult decât… **5.** (La comparativ, indică o pagină, un capitol, un alineat într-un text) În cele precedente, în cele spuse sau arătate mai înainte, înapoi cu câteva pagini sau cu câteva rânduri. ✧ Compuse: *sus-citat* = citat mai înainte, pomenit în cele spuse sau scrise înainte; *sus-menționat* = menționat mai înainte; *sus-numit* (și substantivat) = menționat, amintit, citat mai înainte. **6.** În registrul acut, înalt, ridicat al vocii sau al unui instrument. ✧ Loc. adv. *Sus și tare* = **a)** în auzul tuturor, în gura mare; **b)** ferm, categoric, energic. **7.** (Bis.) Într-un loc consacrat ca lăcaș al lui Dumnezeu; în cer. ✧ Loc. adj. și adv. *De sus* = (care vine) din cer, de la divinitate, de la Dumnezeu. ✧ (Substantivat) *Cel de Sus* = Dumnezeu.— Lat. **susum** (= *sursum).*

SUSÁI, *susai,* s.m. Gen de plante erbacee din familia compozeelor, cu frunze sesile, cu flori galbene, a căror tulpină conține un suc lăptos *(Sonchus).* — Din ucr. **susaï.**

SUSÁN s.m. **1.** Plantă erbacee din țările calde, păroasă, cu frunze mari, dantelate și cu flori galbene, cultivată pentru semințele sale oleaginoase, comestibile *(Sesamum indicum).* ✦ P. restr. Semințele acestei plante, care conțin un ulei comestibil, din care se prepară tahânul sau care se presară pe covrigi. **2.** Preparat dulce făcut din zahăr, miere și semințe de susan (**1**). — Din tc. **susam.**

SUSCEPTÍBIL, -Ă, *susceptibili, -e,* adj. **1.** (Despre oameni) Care se simte imediat ofensat, care se supără repede, supărăcios. **2.** Capabil, în stare să… **3.** (Despre lucruri) Care poate suferi modificări, care poate lua diferite forme, care poate fi lucrat în diferite feluri. — Din fr. **susceptible.**

SUSCEPTIBILITÁTE, *susceptibilități,* s.f. **1.** Faptul de a fi susceptibil (**1**); creștere bolnăvicioasă a sensibilității psihice; caracter susceptibil. **2.** Predispoziție deosebită a unor ființe de a reacționa la anumiți agenți externi. ✦ Dispoziție naturală de a contracta boli. **3.** Capacitate a unui corp sau a unui sistem de a suferi anumite modificări sub influența agenților externi sau interni. — Din fr. **susceptibilité.**

SUSCITÁ, *suscít,* vb. I. Tranz. A provoca, a produce, a stârni, a dezlănțui. — Din fr. **susciter,** lat. **suscitare.**

SUSCITÁRE, *suscitări,* s.f. Acțiunea de *a suscita* și rezultatul ei. — V. **suscita.**

SUSCITÁT, *suscitați, -te,* adj. Provocat. — V. **suscita.**

SUSEÁN, -Ă, *suseni, -e,* s.m. și f. (Înv.) Locuitor din partea de sus a unui sat sau a unui ținut. ✦ Locuitor al Țării de Sus (jumătatea nordică a Moldovei, după o veche împărțire administrativă). — **Sus** + suf. *-ean.*

SUSPÁNS, *suspansuri,* s.n. Moment dintr-un film, dintr-un spectacol sau dintr-o operă literară când acțiunea se întrerupe (temporar) într-un punct culminant, ținând pe spectator sau pe lector într-o stare de tensiune, în așteptarea deznodământului; stare de tensiune provocată de un astfel de moment. — Din fr., engl. **suspense.**

SUSPÁNTĂ, *suspante,* s.f. Fiecare dintre corzile unei parașute, care leagă pânza de hamul prins de corpul parașutistului. [Var.: **suspéntă** s.f.] — Din fr. **suspente.**

SUSPÉCT, -Ă, *suspecți, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care este bănuit, care dă de bănuit; care inspiră neîncredere, de care trebuie să te ferești; dubios, îndoielnic. — Din fr. **suspect,** lat. **suspectus.**

SUSPECTÁ, *suspectez,* vb. I. Tranz. A bănui pe cineva de ceva rău, a socoti drept suspect; a pune la îndoială ceva. — Din fr. **suspecter.**

SUSPECTÁRE s.f. Acțiunea de *a suspecta* și rezultatul ei. — V. **suspecta.**

SUSPENDÁ, *suspénd,* vb. I. Tranz. **1.** A atârna. **2.** Fig. A întrerupe, a amâna, a opri temporar o activitate. ✦ A face să înceteze temporar o acțiune judiciară; a interzice temporar exercitarea unor drepturi; a amâna fără termen executarea unei pedepse. ✦ A destitui provizoriu din funcție un salariat. **3.** Fig. A interzice, a face să înceteze, a suprima o acțiune. — Din fr. **suspendre,** lat. **suspendere.**

SUSPENDÁRE, *suspendări,* s.f. Acțiunea de *a suspenda* și rezultatul ei; întrerupere, suprimare (temporară). — V. **suspenda.**

SUSPENDÁT, -Ă, *suspendați, -te,* adj. **1.** Atârnat (în aer). ✧ *Pod suspendat* = pod la care calea este suspendată de elemente flexibile (cabluri, lanțuri etc.). *Grădini* (sau *terase*) *suspendate* = **a)** grădini construite în terasă; **b)** grădini cu solul sprijinit de stâlpi. **2.** Fig. Întrerupt, oprit; interzis. — V. **suspenda.**

SUSPÉNSIE, *suspensii,* s.f. **1.** Înrerupere (intenționată) a șirului gândirii, a frazei. ✧ Loc. adj. și adv. *În suspensie* = amânat, oprit, suspendat (temporar). **2.** (Chim.) Sistem dispers solid-fluid, în care faza solidă dispersă este în echilibru sau are un ritm de depunere neglijabil. **3.** (Tehn.) Fel de susținere a părții mobile a unui instrument; ansamblul pieselor care susțin echipamentul mobil al unui instrument. **4.** Legătură elastică sau flexibilă între un sistem tehnic și elementele pe care se sprijină. ✦ Spec. Legătură elastică dintre șasiul unui vehicul și osiile lui, care amortizează șocurile puternice și asigură mobilitatea și stabilitatea vehiculului. [Var.: **suspensiúne** s.f.] — Din fr. **suspension.**

SUSPENSIÚNE s.f. v. **suspensie.**

SUSPENSÍV, -Ă, *suspensivi, -e,* adj. (Jur.) Care suspendă, care oprește punerea în execuție a unei dispoziții, a unei prevederi etc. — Din fr. **suspensif.**

SUSPENSOÍD, *suspensoizi,* s.m. (Chim.) Dispersie coloidală a unui solid într-un lichid. [Pl. și: (n.) *suspensoide*] — Din fr. **suspensoïde.**

SUSPENSÓR[1], *suspensoare,* s.n. Bandaj, dispozitiv cu ajutorul căruia este susținută o hernie, un organ căzut etc. — Din fr. **suspensoir.**

SUSPENSÓR[2], -OÁRE, *suspensori, -oare,* adj., s.m. **1.** Adj. (Anat.; despre ligamente, mușchi) Care susține. **2.** S.m. Mușchi lung și subțire care reglează mișcarea înainte și înapoi a copitei calului. — Din fr. **suspenseur.**

SUSPÉNTĂ s.f. v. **suspantă.**

SUSPICIÓS, -OÁSĂ, *suspicioși, -oase,* adj. Bănuitor, neîncrezător. [Pr.: *-ci-os*] — Din lat. **suspiciosus,** fr. **suspicieux.**

SUSPICIÚNE, *suspiciuni,* s.f. Lipsă de încredere în cineva, îndoială în ceea ce privește corectitudinea, legalitatea faptelor sau onestitatea intențiilor cuiva; bănuială, neîncredere. [Pr.: *-ci-u-*] — Din fr. **suspicion,** lat. **suspicio, -onis.**

SUSPÍN, *suspine,* s.n. **1.** Respirație sonoră, adâncă și prelungită, provocată mai ales de o durere psihică; oftat, suspinare. ✧ Expr. (Rar) *A-și da ultimul suspin* = a muri. **2.** Respirație scurtă și înretăiată, care însoțește un plâns puternic; sughiț (de plâns), suspinare. **3.** (Reg.) Astm (la cai). [Pl. și: *suspinuri*] — Din **suspina** (derivat regresiv).

SUSPINÁ, *suspín,* vb. I. Intranz. **1.** A scoate suspine (**1**); a ofta (adânc sau din greu). **2.** A plânge cu suspine (**2**). **3.** A dori foarte mult, a tânji după ceva. — Lat. **suspirare.**

SUSPINÁRE, *suspinări,* s.n. Faptul de *a suspina;* suspin (**1, 2**), suspinat — V. **suspina.**

SUSPINÁT, *suspinaturi,* s.n. Suspinare. — V. **suspina.**

SUSPINĂTÓR, -OÁRE, *suspinători, -oare,* adj. (Rar) Care suspină (des), care oftează (mereu). — **Suspina** + suf. *-ător.*

SUSTENTÁȚIE, *sustentații,* s.f. Proprietatea unui corp de a se menține la un anumit nivel în masa unui fluid prin mijloace adecvate. — Din fr. **sustentation.**

SUSTRACȚIÚNE, *sustracțiuni,* s.f. (Rar) Sustragere, furt. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **soustraction.**

SUSTRÁGE, *sustrág,* vb. III. **1.** Tranz. A-și însuși, prin fraudă sau prin viclenie, un lucru care aparține altei persoane; a fura. **2.** Tranz. A opri, a abate, a împiedica de la ceva. **3.** Refl. A folosi șiretenia sau frauda pentru a nu presta un serviciu datorat legal; a se eschiva de la ceva; *p. ext.* a scăpa de ceva. [Perf. s. *sustrăsei,* part. *sustras*] — Din fr. **soustraire** (după *trage).*

SUSTRÁGERE, *sustrageri,* s.f. Acțiunea de *a (se) sustrage* și rezultatul ei, sustracțiune. — V. **sustrage.**

SUSȚINĂTÓR, -OÁRE, *susținători, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care susține o povară, care sprijină o greutate. **2.** S.m. și f. Fig. Persoană care ajută, care susține, care apără ceva sau pe cineva; apărător, sprijinitor. ✦ Spec. Persoană care întreține cu mijloace materiale altă persoană, o instituție etc. — **Susține** + suf. *-ător* (după fr. *souteneur).*

SUSȚÍNE, *susțín,* vb. III. **1.** Tranz. A servi de suport (unui lucru); a sprijini. ✦ A ajuta, a sprijini pe cineva (ca să nu cadă). **2.** Tranz. Fig. A lua o atitudine favorabilă față de o acțiune, de o cauză etc.; a sprijini; a apăra. **3.** Tranz. Fig. A aduce argumente în sprijinul unui principiu, al unei teorii etc., a afirma cu tărie ceva, a proclama. ✦ A se prezenta la un examen sau la un concurs pentru a obține un titlu, un grad sau un post. **4.** Tranz. Fig. A ajuta, a întreține cu mijloace materiale o instituție, o persoană etc. ✦ Refl. A-și câștiga existența; a se întreține singur. **5.** Refl. A se ține în picioare. ✦ Fig. (Rar) A se menține pe poziție; a rezista. — Din lat. **sustinere,** fr. **soutenir** (după *ține).*

SUSȚÍNERE, *susțineri,* s.f. Acțiunea de *a (se) susține* și rezultatul ei; sprijinire; apărare; întreținere cu mijloace materiale. — V. **susține.**

SUSȚINÚT, -Ă, *susținuți, -te,* adj. (Despre modul, ritmul de desfășurare a unei activități, a unor manifestări) Constant, activ; stăruitor, perseverent, neobosit, neîntrerupt. ✦ (Despre natura, stilul unei scrieri, unei compoziții muzicale etc.) Menținut la un nivel înalt. — V. **susține.**

SÚSUR, *susure,* s.n. Zgomot continuu, monoton, lin, ușor și plăcut produs de curgerea unei ape, de frunzele mișcate de vânt etc.; murmur, susurare. — Din **susura** (derivat regresiv).

SUSURÁ, pers. 3 *súsură,* vb. I. Intranz. (Despre ape curgătoare, frunze; *p. ext.* despre adierea vântului etc.) A produce un zgomot lin, ușor, monoton și continuu; a murmura. — Din fr. **susurrer.**

SUSURÁRE, *susurări,* s.f. (Rar) Faptul de *a susura;* susur. — V. **susura.**

SÚȘĂ, *sușe,* s.f. (Livr.) Origine, sursă. ✦ (Med.) Proveniență a unei culturi de microbi; tulpină. — Din fr. **souche.**

SUTÁNĂ, *sutane,* s.f. Haină preoțească lungă până la pământ și încheiată cu nasturi de sus până jos. — Din fr. **soutane.**

SUTÁR, *sutare,* s.n. (Înv. și fam.) Bancnotă de o sută de lei. [Pl. și: (m.) *sutari*] — **Sută** + suf. *-ar.*

SUTÁȘ, *sutași,* s.m. **1.** (În Antichitate, mai ales la romani) Comandant peste o sută de ostași; centurion. **2.** (În sec. XVII, în Țara Românească) Membru al unei bresle fiscale care plătea, singur sau împreună cu alții, o dare anuală de o sută de galbeni. — **Sută** + suf. *-aș.*

SÚTĂ, *sute,* num. card., s.f. **1.** Num. card. (Adesea cu valoare substantivală sau adjectivală) Numărul care în numărătoare are locul între nouăzeci și nouă și o sută unu și care se indică prin cifrele 100 și C. ✧ Loc. adj. *La sută* = (despre dobânzi, procente) corespunzător, proporțional unei sume de o sută de lei sau unei cantități de o sută de unități. ✧ Loc. adv. *Sută la* (sau *în) sută* = complet, în întregime, deplin; *p. ext.* sigur, fără îndoială. ✧ Expr. *Sute și mii* sau *mii și sute* sau *o sută și-o mie* sau *sute (și sute) de…* = număr mare, nedeterminat. ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Rândul o sută.* **2.** S.f. Cifră care marchează numărul dintre nouăzeci și nouă și o sută unu. ✦ Bancnotă de o sută de lei. ✧ Expr. *Unde s-a dus mia, ducă-se și suta* = unde s-a făcut o cheltuială mare, poate să se facă și una mai mică. — Et. nec.

SÚTĂLEA, SÚTA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; adesea adjectival) Care se află între al nouăzeci și nouălea și al o sută unulea. — **Sută** + **le** + **a.**

SUTIÉN, *sutiene,* s.n. Piesă de lenjerie feminină care susține sânii. [Pr.: *-ti-en*] — Din fr. **soutien** [-gorge].

SUTÍME, *sutimi,* s.f. A suta parte dintr-un întreg (împărțit în părți egale). — **Sută** + suf. *-ime.*

SUTIȘOÁRĂ, *sutișoare,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *sută.* — **Sută** + suf. *-ișoară.*

SUTURÁ, *suturez,* vb. I. Tranz. (Med.) A face o sutură (**2**). — Din fr. **suturer.**

SUTURÁL, -Ă, *suturali, -e,* adj. Privitor la suturi (**2**), care aparține unei suturi. — Din fr. **sutural.**

SUTÚRĂ, *suturi,* s.f. **1.** (Anat.) Tip de articulație în care oasele sunt fixe. **2.** (Med.) Cusătură folosită în chirurgie pentru a reuni marginile unei plăgi, extremitățile unui tendon sau ale unui nerv tăiat, fragmentele unui os fracturat etc. — Din fr. **suture.**

SUVÁC, *suvace,* s.m. Sulă (**1**) lungă. [Pl. şi: *suvacuri*] — Et. nec.

SUVÁI s.n. v. **sevai.**

SUVÉICĂ, *suveici,* s.f. **1.** Piesă de lemn la războiul de ţesut, de formă lunguiaţă, care serveşte la introducerea firului de bătătură în rostul urzelii; suvelniţă. ✧ Expr. *(Iute) ca o suveică* sau *ca suveica* = foarte ager, sprinten; foarte harnic. **2.** Piesă din mecanismul maşinii de cusut, în care se introduce un mosorel cu aţă. — Din bg. **sovalka.**

SUVEICÚŢĂ *suveicuţe,* s.f. Diminutiv al lui *suveică.* — **Suveică** + suf. *-uţă.*

SUVÉLNIŢĂ, *suvelinţe,* s.f. (Pop.) Suveică (**1**). — Cf. s u v e i c ă.

SUVENÍR, *suvenire,* s.n. Amintire. ✦ (Concr.) Obiect, dar, semn care reprezintă sau evocă o amintire. [Pl. şi: *suveniruri*. — Var.: **suveníre** s.f.] — Din fr. **souvenir.**

SUVENÍRE s.f. v. **suvenir.**

SUVERÁN, -Ă, *suverani, -e,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Care este deasupra tuturor, cu o mare autoritate, care are autoritatea supremă. ✦ Fig. Absolut, fără margini; total, suprem. ✦ (Despre state, popoare) Care se bucură de suveranitate. **2.** S.m. şi f. Conducător al unui stat monarhic; monarh; rege. ✦ Fig. Persoană sau colectivitate liberă să dispună de soarta sa, de actele sale. — Din fr. **souverain.**

SUVERANITÁTE, *suveranităţi,* s.f. Calitatea de a fi suveran, de a dispune liber de soarta sa; independenţă; putere supremă. ✦ Atribut inerent, inalienabil şi indivizibil al statului, care constă în supremaţia puterii de stat în interiorul hotarelor sale şi în independenţa ei în relaţiile cu alte state. ✦ *Suveranitate naţională*. *Suveranitate de stat*. — Din fr. **souveraineté.**

SUZERÁN, -Ă, *suzerani, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. (În Evul Mediu) Mare senior de care depindeau alţi seniori, ca urmare a relaţiilor de suzeranitate. **2.** Adj. (Despre state) Care exercita autoritatea asupra unui stat mai slab, amestecându-se în politica internă a acestuia şi impunându-i anumite obligaţii politice şi financiare. — Din fr. **suzerain.**

SUZERANITÁTE, *suzeranităţi,* s.f. Dreptul suzeranului asupra seniorilor vasali. ✦ Dreptul unui stat asupra altui stat care are guvern propriu, dar nu are autonomie completă. — Din fr. **suzeraineté.**

SVÁDĂ s.f. v. **sfadă.**

SVASTICĂ, *svastici,* s.f. Obiect în formă de cruce cu braţe egale, îndoite la capăt în unghi drept, servind ca simbol religios la unele popoare orientale; cruce încârligată. ✦ Emblemă politică folosită de nazişti. — Din germ. **Swastika,** fr. **svastika.**

SVAT s.n. v. **sfat.**

SVÉTER, *svetere,* s.n. Flanelă tricotată (din lână) care se încheie cu nasturi în faţă; pulover. — Din engl., fr. **sweater.**

SVÉTNIC s.m. v. **sfetnic.**

SWING, *swinguri,* s.n. **1.** Lovitură laterală dată la box cu braţul uşor arcuit. **2.** Numele unui dans modern, cu ritm şi mişcări rapide; melodie după care se execută acest dans. ✦ Manieră de executare a muzicii de jazz, caracterizată printr-o mare supleţe, prin sincope, ritm legănat etc. [Pr.: *sŭing*] — Din engl., fr. **swing.**

Ş

Ş[1], *ş,* s.m. **1.** A douăzeci şi doua literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană constrictivă prepalatală surdă). [Pr.: *şe, şi.* — Pl. şi: (**1,** n.) *ş-uri*]

Ş[2] interj. (De obicei prelungit) Cuvânt folosit pentru a-i cere cuiva să tacă, să păstreze tăcere. — Onomatopee.

ŞA, *şei,* s.f. **1.** Piesă de harnaşament confecţionată din piele sau din lemn, care se pune pe spinarea calului şi pe care şade călăreţul. ✧ Expr. *A pune şaua* (pe cineva) = a supune, a stăpâni (pe cineva), a constrânge pe cineva să facă ceva. *A vorbi din şa* = a vorbi de sus, cu siguranţă de sine. **2.** Suport triunghiular din piele, din cauciuc sau din material plastic, care se montează pe biciclete, motociclete etc. **3.** Os din spinarea găinii. ✧ *Şaua turcească* = scobitură în grosimea osului sfenoid, în care se află situată glanda hipofiză. **4.** Formă de relief reprezentând o depresiune cuprinsă între două părţi de teren mai ridicate; curmătură. *Şaua dealului*. [Var.: **şea** s.f.] — Lat. **sella.**

ŞABÁC, s.n. v. **şabacă.**

ŞABÁCĂ, *şabac*e, s.f. (Reg.) Broderie în ajur făcută (cu aţă albă) la cămăşi, la feţe de masă, milieuri etc. [Var.: **şabác** s.n.] — Cf. tc. ş e b e k e.

ŞABANÁ, *şabanale,* s.f. Haină lungă asemănătoare cu un anteriu, pe care o purtau aprozii, vornicii şi pajii la curţile domneşti. [Var.: **şavaná** s.f.] — Din tc. **şebane.**

ŞÁBĂR, *şabăre,* s.n. Răzuitor folosit pentru curăţarea de parafină a interiorului ţevilor de extracţie ale sondelor. ✦ Creion de răzuit. — Din germ. **Schaber.**

ŞABLÓN, *şabloane,* s.n. **1.** Model în mărime naturală după care se poate executa o piesă sau care serveşte la ghidarea unei unelte pentru prelucrarea prin aşchiere ori prin deformare, pentru limitarea unor porţiuni de suprafaţă pe care se aplică o vopsea etc. ✦ Instrument cu care se controlează sau se măsoară dimensiunile sau unghiurile unei piese în curs de fabricaţie. **2.** Fig. Formulă stereotipă; repetare mecanică, lipsită de interes şi de originalitate a unui model oarecare; clişeu verbal. — Din germ. **Schablone.**

ŞABLONÁ, *şablonez,* vb. I. Tranz. (Rar) A trasa cu şablonul (**1**) conturuirle unei piese; a fasona ceva controlând cu şablonul (**1**). — Din **şablon.** Cf. germ. s c h a b l o n i e r e n.

ŞABLONÁR, *şablonari,* s.m. (Rar) Lucrător care foloseşte şablonul (**1**). — **Şablon** + suf. *-ar*.

ŞABLONÁRD, -Ă, *şablonarzi, -de,* adj. Lipsit de originalitate, de spirit inventiv, cu şabloane (**2**); stereotip. — **Şablon** + suf. *-ard.*

ŞABLONÁRE, *şablonări,* s.f. Acţiunea de *a şablona* şi rezultatul ei. — V. **şablona.**

ŞABLONÍSM, s.n. (Rar) Atitudine manifestată prin conformarea la anumite şabloane (**2**), prin folosirea unor formule stereotipe. — **Şablon** + suf. *-ism.*

ŞABLONIZÁ, *şablonizez,* vb. I. Tranz. A aplica ceva în mod mecanic. — **Şablon** + suf. *-iza*.

ŞABLONIZÁRE, *şablonizări,* s.f. Faptul de *a şabloniza*. — V. **şabloniza.**

ŞABLONIZÁT, -Ă, *şablonizaţi, -te,* adj. Care a fost făcut, aplicat în mod mecanic. — V. **şabloniza**.

ŞABÓTĂ, *şabote,* s.f. Piesă grea de metal care susţine nicovala la unele ciocane mecanizate, fiind aşezată elastic pe fundaţia ciocanului. — Din germ. **Shabotte.**

ŞACÁL, *şacali,* s.m. **1.** Mamifer carnivor sălbatic asemănător cu lupul, dar mai mic decât acesta, cu coada mai scurtă şi cu botul ascuţit, care trăieşte în nordul Africii, în sudul Asiei şi în sudul Europei şi se hrăneşte cu animale mici şi cu hoituri (*Canis aureus*). **2.** Epitet pentru o persoană rapace, hrăpăreaţă, josnică. — Din fr. **chacal.**

ŞÁFAR, *şafari,* s.m. (Reg.) Mijlocitor, intermediar, samsar (necinstit). — Din ucr. **šafer,** pol. **szafar,** germ. **Schaffer.**

ŞÁGĂ, *şăgi,* s.f. (Pop.) Glumă ✧ Loc. adv. *În şagă* = fără seriozitate, într-o doară. *Fără şagă* = în mod serios. ✧ Loc. vb. *A face şagă* = a şugui; a glumi. ✧ Expr. *Nu-i vreme de şagă* = nu-i momentul potrivit pentru glumit. *A se întrece cu şaga* = a întrece măsura, a exagera. *A se trece de şagă* = a începe să devină lucru serios. *A lăsa şaga (la o parte)* sau *a-i ajunge* (cuiva) *şaga* (sau *de şagă)* = a termina cu gluma, a deveni serios. (În construcţii negative sau interogative) *A fi* (sau *a-i părea* cuiva) *(de) şagă* (sau *lucru de şagă)* = a fi (sau a i se părea cuiva că este) lucru neînsemnat, fără importanţă. — Din bg. **šega.**

ŞAGRÍN, *şagrinuri,* s.n. Instrument cu un model în relief care se imprimă pe o piele şi care imită altă piele sau reprezintă un desen special. ✦ Piele imprimată care imită modelul natural al altei piei. — Din fr. **chagrin.**

ŞAGRINÁ, *şagrinez*, vb. I. Tranz. A prelucra şi a finisa unele piei tăbăcite prin imprimarea, cu ajutorul şagrinului, a unui desen special în scop decorativ sau pentru a masca unele defecte de suprafaţă. — Din fr. **chagriner.**

ŞAGRINÁRE, *şagrinări,* s.f. Acţiunea de *a şagrina* şi rezultatul ei. — V. **şagrina.**

ŞAH, (**1**) *şahi,* s.m., (**2**) *şahuri,* s.n. **1.** S.m. Titlu purtat de suveranul Iranului, corespunzător titlului de împărat; persoană care are acest titlu; şahinşah. **2.** S.n. Joc de origine orientală care se dispută între doi parteneri, pe o tablă împărţită în 64 de pătrăţele albe şi negre, aşezate alternativ cu 32 de piese, mişcate după anumite reguli, scopul final fiind câştigarea regelui adversarului; *p. ext.* tabla şi piesele care servesc la joc; şatrange. ✦ Situaţie în cursul jocului mai sus definit, în care regele uneia dintre părţi este atacat de o piesă a adversarului; (cu valoare de interjecţie) cuvânt însoţind mişcarea care creează această situaţie. ✧ Expr. *A da şah* = a pune în pericol regele adversarului. *A ţine* (pe cineva) *în şah* = a limita jocul adversarului la apărarea regelui; *fig.* a ţine pe cineva în tensiune, a-l imobiliza. — Din tc. **şah.** Cf. germ. S c h a c h.

ŞÁHĂR-MÁHĂR, *şahăr-mahăruri,* s.n. (Arg.; în expr.) *A face* (sau *a umbla cu) şahăr-mahăr* (sau *-mahăruri)* = a înşela, a escroca pe cineva. — Din pol. **szacher-macher,** germ. **Schacher Macher.**

ŞAHINŞÁH, *şahinşahi,* s.m. Şah (**1**). — Din pers. **šāhinšāh.**

ŞAHÍST, -Ă, *şahişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care cunoaşte bine jocul de şah; jucător de şah. **2.** Adj. Referitor la jocul de şah sau la cei care îl joacă; care aparţine şahului (**2**) sau celor care îl joacă. — **Şah** + suf. *-ist*.

ŞAHÍSTIC, -Ă, *şahistici, -ce,* adj. Şahist (**2**). — **Şahist** + suf. *-ic.*

ŞAHZADEÁ, *şahzadele,* s.m. (Înv.) Fiu de sultan sau de împărat. — Din tc. **şahzāde**.

ŞAI s.n. (Înv. şi reg.) Postav alb, fin, din care se făceau veşminte boiereşti şi din care se mai fac pantaloni în unele regiuni ale ţării. — Din tc. **şayi.**

ŞÁIBĂ, *şaibe,* s.f. **1.** Disc de metal, de lemn etc. găurit, care se montează între un şurub şi obiectul respectiv sau între şurub şi piuliţă, pentru a menţine şurubul fix şi pentru a îmbunătăţi îmbinarea şi a preveni deşurubarea. **2.** Roată de metal sau de lemn, fixată pe un ax, peste care se petrece cureaua de transmisie. — Din germ. **Scheibe.**

ŞÁICĂ, *şeici,* s.f. (Înv. şi pop.) Ambarcaţiune fluvială mică, cu pânze, cu fundul plat, servind la transportul mărfurilor şi al persoanelor. ✦ Luntre făcută dintr-un trunchi de copac scobit, cu o singură vâslă, servind la pescuit. — Din bg., sb. **šajka,** tc. **sayka.**

ŞAIDÁJ, *şaidaje,* s.n. Operaţie de alegere manuală a minereurilor, însoţită de spargerea acestora cu ciocanul de mână. [Pr.: *şa-i-*] — Din fr. **scheidage.**

ŞÁISPREZECE num. card. Număr care, în numărătoare, are locul între cincisprezece şi şaptesprezece şi care se indică prin cifra 16 sau XVI. ✧ (Adjectival) *Are şaisprezece ani.* ✧ (Substantivat) *Scrie un şaisprezece pe tablă.* ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Capitolul şaisprezece.* ✧ (În componenţa numeralului adverbial corespunzător) *Scrie de şaisprezece ori.* ✧ (În componenţa numeralului multiplicativ corespunzător) *De şaisprezece ori pe atâta* ✧ (În componenţa numeralului distributiv corespunzător) *Câte şaisprezece lei.* [Var.: (rar) **şásesprezece** num. card.] — **Şase** + **spre** + **zece.**

ŞÁISPREZECELEA, -ZECEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; adesea adjectival) Care se află între al cincisprezecelea şi al şaptesprezecelea. — **Şaisprezece** + **le** + **a.**

ŞAISPREZECÍME, *şaisprezecimi,* s.f. **1.** A şaispezecea parte dintr-un întreg împărţit în părţi egale. **2.** (Muz.) A şaispezecea parte dintr-o notă întreagă. — **Şaispezece** + suf. *-ime*.

ŞAIZÉCI, num. card. Număr având în numărătoare locul între cifra cincizeci şi nouă şi şaizeci şi unu şi care se indică prin cifra 60 sau LX. ✧ (Adjectival) *Are şaizeci de ani.* ✧ (Substantivat) *Şaizeci este o cifră.* ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Pagina şaizeci.* ✧ (În componenţa numeralului adverbial corespunzător) *Repetă de şaizeci de ori.* ✧ (În componenţa numeralului multiplicativ corspunzător) *De şaizeci de ori pe atâta.* ✧ (În componenţa numeralului distributiv corespunzător) *Câte şaizeci de lei.* — **Şase** + **zeci** (refăcut după *treizeci*).

ŞAIZÉCILEA, - ZÉCEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; adesea adjectival) Care se află între al cincizeci şi nouălea şi al şaizeci şi unulea. — **Şaizeci** + **le** + **a**.

ŞAL, *şaluri,* s.n. **1.** Ţesătură din lână, mătase etc., de diverse forme şi dimensiuni, împodobită cu desene, broderii sau franjuri, pe care femeile o poartă pe cap sau pe umeri. ✦ Fular. **2.** (Înv.) Stofă fină de lână, fabricată în Orient. ✦ Fâşie lungă de şal (**2**) purtată de bărbaţi, după moda orientală, în jurul capului sau al mijlocului; cearşaf (**2**). — Din tc. **şal.**

ŞALÁND, *şalande,* s.n. Navă de construcţie specială, remorcată sau autopropulsată, folosită în lucrările hidrotehnice, fluviale sau maritime, pentru transportul unor materiale etc. [Var.: **şalándă** s.f.] — Din fr. **chaland.**

ŞALÁNDĂ s.f. v. **şaland.**

ŞALÁNDER, *şalandere,* s.n. Remorcher sau şalupă cu motor de putere mică, folosite la remorcarea şalandelor. — Din fr. **chlandeur.**

ŞALÁNGER s.m. v. **challenger.**

ŞALÁNJ s.n. v. **challenge.**

ŞALẮU[1], *şalăi,* s.m. Peşte răpitor de apă dulce, lung de 30–70 cm, cu greutatea de 1–3 kg, corpul fusiform, acoperit cu solzi mărunţi de culoare cenuşie şi cu gura mare cu dinţi ascuţiţi *(Stizostedion lucioperca)*. — Din magh. **süllö.**

ŞALẮU[2], *şalăi,* s.m. Veche monedă de aramă care a circulat şi în Moldova, având o valoare egală cu (aproximativ) a patra parte dintr-un ban vechi. — Cf. pol. s z a l a w a.

ŞÁLE s.f. pl. **1.** Parte a spinării situată în jurul regiunii lombare a coloanei vertebrale, la om. **2.** Partea din mijlocul spinării, la unele animale; locul unde stă şaua pe cal. — Lat. **sella.**

ŞALGẮU, *şalgăi,* s.m. **1.** (Înv.) Lucrător în ocnele de sare. **2.** (Reg.) Condamnat la muncă în ocne; ocnaş. — Din magh. **sóvágó.**

ŞÁLTĂR, *şaltăre,* s.n. Întrerupător electric; comutator. — Din germ. **Schalter.**

ŞALUPÁR, *şalupari,* s.m. (Rar) Persoană care conduce o şalupă; şalupist. — **Şalupă** + suf. *-ar.*

ŞALÚPĂ, *şalupe,* s.f. Mică ambarcaţiune cu motor, care serveşte la transportul persoanelor şi al mărfurilor sau la diverse operaţii (de remorcare) în rada unui port. — Din fr. **chaloupe.**

ŞALUPÍST, *şalupişti,* s.m. (Rar) Şalupar. — **Şalupă** + suf. *-ist.*

ŞALUTIÉR, *şalutiere,* s.n. Ambarcaţiune uşoară folosită pentru pescuitul în largul mării. [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **chalutier.**

ŞALVARAGÍU, *şalvaragii,* s.m. (Înv.) Persoană care făcea sau vindea şalvari. — **Şalvari** + suf. *-agiu.*

ŞALVÁRI s.m. pl. Pantaloni lungi, foarte largi, cu răscroiala mică, strânşi la gleznă, purtaţi, mai ales în Orientul Mijlociu atât de bărbaţi, cât şi de femei; *p. gener.* (depr.) pantaloni largi. — Din tc. **şalvar.**

ŞALVÍR, *şalviri,* s.m. (Reg.) Pungaş, şarlatan, escroc. — Din ucr. **šal'vir.**

ŞAM, (**2**) *şamuri,* s.n.**1.** Damasc. **2.** Sortiment de damasc (**1**).— Din tc. **Şam.**

ŞAMÁN, *şamani,* s.m. Oficiant de cult în şamanism. ✦ Vrăjitor. — Din fr. **chaman.**

ŞAMANÉSC, -Ă, *şamaneşti,* adj. De şaman, al şamanului. — **Şaman** + suf. *-esc.*

ŞAMANÍSM s.m. Credinţă în exorcizare, tămăduire miraculoasă, contactul cu lumea de dincolo, întâlnită la unele populaţii din nordul şi centrul Asiei şi la unele triburi din Indonezia, Oceania, America şi Africa. — Din fr. **chamanisme.**

ŞAMBELÁN, *şambelani,* s.m. Demnitar de rang superior în statele monarhice din apusul Europei, care are în grija sa camera suveranului. — Din fr. **chambellan.**

ŞAMBRÁNĂ, *şambrane,* s.f. Cadru (sculptat) care mărgineşte şi decorează o uşă sau o fereastră. — Din fr. **chambranle.**

ŞAMBRÁT, -Ă, *şambraţi, -te,* adj. (Livr.; despre vinuri) Care se serveşte la temperatura camerei. — Din fr. **chambré.**

ŞAMIZÁ, *şamizez,* vb. I. Tranz. A tăbăci o piele cu untură de peşte. — După fr. **chamoiser.**

ŞAMÓT s.n. v. **şamotă.**

ŞAMOTÁ, *şamotez,* vb. I Tranz. A căptuşi un cuptor cu şamotă. — Din germ. **schamottieren.** Cf. ş a m o t ă.

ŞAMOTÁR, *şamotari,* s.m. Muncitor care se ocupă cu arderea cărămizilor refractare; lucrător care prepară şamota sau care căptuşeşte cuptoarele cu şamotă; şamotier. — **Şamotă** + suf. *-ar.*

ŞAMOTÁRE, *şamotări,* s.f. Acţiunea de *a şamota* şi rezultatul ei. — V. **şamota.**

ŞAMÓTĂ, *şamote,* s.f. Material refractar obţinut din argilă arsă şi măcinată, care se întrebuinţează la prepararea cărămizilor şi a altor materiale refractare; *p. ext.* cărămidă sau placă refractară preparată din astfel de argilă. [Var.: **şamót** s.n.] — Din germ. **Schamotte,** fr. **chamotte.**

ŞAMOTIÉR, *şamotieri,* s.m. Şamotar. [Pr.: *-ti-er*] — **Şamotă** + suf. *-ier.*

ŞAMPÁNĂ, *şampane,* s.f. Corabie cu pânze, cu o capacitate de cinci până la zece vagoane, folosită în Extremul Orient. — Din fr. **sampan.**

ŞAMPÁNIE, (**2**) *şampanii,* s.f. **1.** Vin spumos, obţinut prin refermentarea vinurilor de masă albe şi roz în sticle închise ermetic. **2.** Sort de şampanie (**1**). — Din fr. **champagne.**

ŞAMPANIZÁ, *şampanizez,* vb. I. Intranz. (Despre vinuri) A prezenta procesul de fermentaţie caracteristic şampaniei. ✦ Tranz. A prelucra vinul ca să devină şampanie, a supune vinul şampanizării. — Din fr. **champagniser.**

ŞAMPANIZÁRE, *şampanizări,* s.f. Acţiunea de *a şampaniza* şi rezultatul ei; fază în procesul de fabricaţie al şampaniei, în cursul căreia au loc fementarea vinului cu adaos de zahăr şi de drojdie, extragerea drojdiei, dozarea zahărului, astuparea ermetică a sticlelor şi ambalarea. — V. **şampaniza.**

ŞAMPÓN, *şampoane,* s.n. Produs cosmetic care se prezintă sub formă lichidă, de praf ori de cremă, care conţine săpun sau detergenţi, uleiuri, parfumuri, uneori şi substanţe colorante, şi care este folosit la spălatul (sau la coloratul) părului. [Pl. şi: *şamponuri*] — Din fr. **shampooing.** Cf. germ. S h a m p o o, S c h a m p o o n.

ŞAN, *şanuri,* s.n. Calapod folosit pentru păstrarea încălţămintei în procesul de finisare sau după ce aceasta este gata. — Din magh. **sám.**

ŞANÁL s.n. v. **şenal.**

ŞANCROÍD, *şancroide,* s.n. (Med.) Şancru de altă natură decât cea sifilitică. — Din fr. **chancroïde.**

ŞÁNCRU, *şancre,* s.n. Ulceraţie a mucoasei sau a pielii, apărută la locul de pătrundere în organism a unor germeni infecţioşi. — Din fr. **chancre.**

ŞANDRAMÁ, *şandramale,* s.f. **1.** Construcţie rudimentară de scânduri; *p. ext.* clădire veche, deteriorată, gata să se dărâme. **2.** (Reg.) Încăpere de scânduri, făcută de obicei în spatele casei şi care serveşte pentru păstrarea uneltelor, pentru adăpostirea vitelor etc.; şopron. ✦ Acoperiş (de şindrilă). — Cf. tc. s u n d u r m a „prispă".

ŞANFRÉN, *şanfrenuri,* s.n. (Tehn.) Tăietură oblică a muchiilor unei piese metalice. — Din fr. **chanfrein.**

ŞANFRENÁ, *şanfrenez,* vb. I. Tranz. A executa, manual sau cu ajutorul unei maşini, o faţetă oblică la extremitatea unei găuri cilindrice sau la marginea unei suprafeţe plane, a unei piese, pentru a înlătura muchiile ascuţite. ✦ A tăia oblic muchiile pieselor de metal pentru a fi sudate. — Din fr. **chanfreiner.**

ŞANFRENÁRE, *şanfrenări,* s.f. Acţiunea de *a şanfrena*. — V. **şanfrena.**

ŞANJÁBIL, -Ă, *şanjabili, -e,* adj. (Rar) Care se poate schimba. — Din fr. **changeable.**

ŞANJÁNT, -Ă, *şanjanţi, -te,* adj. (Despre culori) A cărui nuanţă se schimbă în funcţie de lumină; *p. ext.* (despre ţesături) care face ape. — Din fr. **changeant.**

ŞÁNSĂ, *şanse,* s.f. Împrejurare favorabilă, posibilitate de reuşită, de succes; noroc. ✦ (La pl.) Sorţi. — Din fr. **chance.**

ŞANSONÉTĂ, *şansonete,* s.f. Scurtă compoziţie muzicală pentru voce, proprie muzicii franceze, de origine populară, cu conţinut sentimental sau glumeţ (uneori frivol). — Din fr. **chansonnette.**

ŞANSONETÍST, -Ă, *şansonetişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care compune sau interpretează şansonete. — **Şansonetă** + suf. *-ist.*

ŞANSONIÉR, *şansonieri, -e,* s.m. şi f. (Rar) Şansonetist. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **chansonnier.**

ŞANTAGÍST, -Ă v. **şantajist.**

ŞANTÁJ, *şantaje,* s.n. (Jur.) Infracţiune care constă în fapta de a constrânge o persoană, prin violenţă sau prin ameninţare, să dea, să facă, să nu facă ori să sufere ceva, cu scopul de a dobândi un folos pentru sine ori pentru altul. ✦ Mijloc întrebuinţat în acest scop. [Pl. şi: *şantajuri*] — Din fr. **chantage.**

ŞANTAJÁ, *şantajez,* vb. I. Tranz. A face uz de şantaj pentru a obţine ceva; a supune unui şantaj. — Din **şantaj.**

ŞANTAJÁRE, *şantajări,* s.f. Acţiunea de *a şantaja* şi rezultatul ei. — V. **şantaja.**

ŞANTAJÍST, -Ă, *şantajişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care şantajează, care practică şantajul. [Var.: **şantagíst, -ă** s.m. şi f.] — **şantaj** + suf. *-ist.*

ŞANTÁN, *şantane,* s.n. (Înv.) Local de petrecere în care cântăreţi şi dansatori dau spectacole de varietăţi pentru a distra publicul. [Pl. şi: *şantanuri*] — Din fr. [café] **chantant.**

ŞANTÉZĂ, *şanteze,* s. f. (Înv.) Cântăreaţă într-un local de petrecere. — Din fr. **chanteuse.**

ŞANTIÉR, *şantiere,* s.n. Loc pe care se construieşte (sau se repară) o clădire, un obiectiv industrial, un pod, un baraj, o şosea etc., împreună cu materialele şi instalaţiile necesare desfăşurării acestei activităţi. ✧ *Şantier naval* = întreprindere industrială specializată în construirea şi repararea navelor, situată pe malul unei ape navigabile. ✦ P. anal. Proces în plină desfăşurare de creare a unei opere literare, artistice sau ştiinţifice (vaste). [Pr.: *-ti-er*] — Din fr. **chantier.**

ȘANTIERÍST, -Ă, *șantieriști, -ste,* s.m. și f. Muncitor care lucrează pe un șantier. [Pr.: *-ti-e-*] — **Șantier** + suf. *-ist.*

ȘÁNTUNG, (**2**) *șantunguri,* s.n. **1.** Țesătură de in sau de mătase (naturală), din fire mai groase și neuniforme, care ies în relief pe suprafața țesăturii. **2.** Sortiment dintr-o astfel de țesătură. — Din fr. **chantoung.**

ȘANȚ, *șanțuri,* s.n. **1.** Săpătură lungă și îngustă făcută pe ambele părți ale unui drum, pentru scurgerea apei; *p. gener.* orice săpătură în forma de mai sus, făcută pentru scurgerea apei, pentru îngroparea unei conducte, pentru marcarea hotarului între două suprafețe de pământ etc. ✧ Expr. (Rar) *A se duce la șanț* = a se risipi, a se prăpădi. **2.** Tranșee. ✦ (În Evul Mediu) Fortificație de forma unui canal adânc și lat (uneori plin cu apă), care împrejmuia un castel sau o cetate. **3.** Crestătură sau scobitură în formă de șanț (**1**), la diferite organe sau piese de mașini, în scoarța unor arbori, în pielea unor animale etc. — Din pol. **szaniec,** germ. **Schanze.**

ȘÁPĂ, *șape,* s.f. Strat (de bitum, de asfalt etc.) care se așterne pe suprafața unui element de construcție pentru a-l impermeabiliza. — Din fr. **chape.**

ȘAPCALÍU, *șapcalii,* s.m., adj. (Fam.) **1.** S.m. Persoană care poartă șapcă. **2.** Adj., s.m. (Om) prost. — Din tc. **şapkalı.**

ȘÁPCĂ, *șepci,* s.f. Acoperământ de cap (pentru bărbați) confecționat din pânză, piele sau postav, cu o calotă rotundă sau plată și prevăzut cu cozoroc, purtat, în general, de militari, elevi, muncitori etc. și având uneori semne distinctive corespunzătoare. — Din bg., rus. **šapka** „căciulă”.

ȘAPIROGRÁF, *șapirografe,* s.n. Aparat de multiplicat texte sau desene, format dintr-un cilindru acoperit cu o pastă specială, pe care se imprimă prin apăsare textul sau figura care trebuie să fie reproduse; hectograf. — Din germ. **Schapirograph.**

ȘAPIROGRAFIÁ, *șapirografiez,* vb. I. Tranz. A multiplica un text sau un desen la șapirograf. [Pr.: *-fi-a*] — Din **șapirograf.**

ȘAPIROGRAFIÉRE, *șapirografieri,* s.f. Acțiunea de a *șapirografia* și rezultatul ei; operație de multiplicare a unui text sau a unor figuri cu ajutorul șapirografului. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **șapirografia.**

ȘÁPTE num. card., s.m. **1.** Num. card. Număr având în numărătoare locul între șase și opt și care se indică prin cifra 7 sau VII. ✧ (Adjectival) *Au trecut șapte ani de atunci.* (Expr.) *A lua șapte piei de pe om* (sau *de pe o vită*) = a sili pe cineva să muncească peste puterile sale. *A umbla pe șapte cărări* = a fi beat. *A (nu) avea cei șapte ani de acasă* = a (nu) fi fost (bine) educat în copilărie. ✧ (Substantivat) *Scrie un șapte*. (Expr.) *Bea* (sau *mănâncă) cât șapte* = bea (sau mănâncă) foarte mult. *A nu (se) da pe șapte* = a (se) considera mai bun, mai capabil etc., decât mulți alții. ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Tomul șapte.* ✧ (În componența numeralului multiplicativ corespunzător) *De șapte ori pe atâta.* ✧ (În componența numeralului distributiv corespunzător) *Le dă câte șapte pâini.* **2.** S.m. Compus: (Bot.) *șapte-degete* = plantă erbacee cu tulpina târâtoare, cu frunze dințate și cu flori purpurii *(Comarum palustre).* [Var.: (reg.) **șépte** num. card.] — Lat. **septem.**

ȘÁPTELEA, ȘÁPTEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; adesea adjectival) Care se află între al șaselea și al optulea. — **Șapte** + **le** + **a.**

ȘÁPTESPREZECE num. card. Număr având în numărătoare locul între șaisprezece și optsprezece și care se indică prin cifra 17 sau XVII. ✧ (Adjectival) *Șaptesprezece cărți.* ✧ (Substantivat) *Șaptesprezece este o cifră.* ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Paragraful șaptesprezece.* ✧ (În componența numeralului multiplicativ corespunzător) *De șaptesprezece ori pe atâta.* ✧ (În componența numeralului distributiv corespunzător) *Le împarte câte șaptesprezece lei*. [Var.: (fam.) **șápteșpe** num. card.] — **Șapte** + **spre** + **zece.**

ȘÁPTESPREZECELEA, -ZECEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; adesea adjectival) Care se află între al șaisprezecelea și al optsprezecelea. [Var.: **șápteșpelea, -pea** num. ord.] — **Șaptesprezece** + **le** + **a.**

ȘÁPTEȘPE num. card. v. **șaptesprezece.**

ȘÁPTEȘPELEA, -PEA num. ord. v. **șaptesprezecelea.**

ȘAPTEZÉCI num. card. Număr având în numărătoare locul între șaizeci și nouă și șaptezeci și unu și care se indică prin cifra 70 sau LXX. ✧ (Adjectival) *Cartea are șaptezeci de pagini.* ✧ (Substantivat) *Pe caiet era scris un șaptezeci.* ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Rândul șaptezeci.* ✧ (În componența numeralului adverbial corespunzător) *Merge de șaptezeci de ori.* ✧ (În componența numeralului multiplicativ corespunzător) *De șaptezeci de ori pe atâta.* ✧ (În componența numeralului distributiv corespunzător) *Le dă câte șaptezeci de lei.* — **Șapte** + **zeci.**

ȘAPTEZÉCILEA, -ZÉCEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; adesea adjectival) Care se află între al șaizeci și nouălea și al șaptezeci și unulea. — **Șaptezeci** + **le** + **a.**

ȘARABÁNĂ, *șarabane,* s.f. (Reg.) Căruță mare. — Din ucr., rus **šaraban.**

ȘARÁDĂ, *șarade,* s.f. Ghicitoare în versuri sau formată din cifre simbolice, desene, care propune aflarea unui cuvânt sau a unui context cu ajutorul părților sau silabelor lui componente, fiecare dintre acestea având o semnificație proprie. ✧ Expr. *A vorbi în șarade* = a vorbi cu aluzii, enigmatic, puțin inteligibil. ✦ Lucru greu de înțeles, neclar. — Din fr. **charade.**

ȘARAMPÓI, *șarampoi,* s.m. (Reg.) Par lung și gros, folosit pentru a face garduri, picioare de pod etc. — Din magh. **sorompó.**

ȘARÁN, *șarani,* s.m. (Reg.) Crap mic. — Din sb., ucr. **šaran.** Cf. bg., rus. ш а р а н.

ȘARÉTĂ, *șarete,* s.f. Trăsurică ușoară (cu două roți) trasă de un singur cal; cabrioletă. — Din fr. **charrette.**

ȘARG, -Ă, *șargi, -ge,* adj. (Despre cai, rar despre alte animale) Cu părul de pe corp galben-deschis, iar cel din coamă, coadă și extremitățile picioarelor de culoare neagră. ✦ (Substantivat) Cal cu părul galben-deschis. — Din magh. **sárga.**

ȘARIÁJ, *șariaje,* s.n. Deplasare la mari distanțe a unor mase importante de roci și suprapunerea lor peste altele mai noi, ca rezultat al mișcărilor tectonice din zonele de orogeneză. [Pr.: *-ri-aj*] — Din fr. **charriage.**

ȘARJÁ, *șarjez,* vb. I. **1.** Intranz. A înfățișa ceva într-o formă caricaturală; a exagera. **2.** Tranz. (Despre trupe de cavalerie) A ataca cu violență (călare, cu sabia sau cu lancea). — Din fr. **charger.**

ȘARJÁBIL, -Ă, *șarjabili, -e,* adj. (Despre metale) Care se poate folosi la încărcarea unui furnal. — Din **șarjă.**

ȘARJÁRE, *șarjări,* s.f. Acțiunea de *a șarja* și rezultatul ei. — V. **șarja.**

ȘÁRJĂ, *șarje,* s. f. **I.** Încărcătură normală a unui cuptor metalurgic, constituită din straturi alternative de minereu, fondant și combustibil. ✦ Cantitate de metal lichid obținută într-un cuptor metalurgic la o singură operație de elaborare. ✦ Proces de încărcare, prelucrare și scoatere a materialului din cuptorul metalurgic. **II. 1.** Atac violent, în goana cailor, al cavaleriei asupra inamicului, cu sabia sau cu lancea. **2.** (Sport) Atac impetuos asupra adversarului. **III. 1.** Creație literară, în general de dimensiuni reduse, care prezintă trăsăturile negative, ridicole ale unei situații sau ale unui personaj într-o formă exagerată, caricaturală. **2.** (Teatru) Interpretare voit exagerată, prin sublinieri îngroșate ale trăsăturilor unui personaj, folosită de obicei în comedia bufă. — Din fr. **charge.**

ȘARLATÁN, *șarlatani,* s.m. Persoană necinstită care înșală buna-credință a cuiva; farsor; escroc. — Din fr. **charlatan.**

ȘARLATANÉSC, -EÁSCĂ, *șarlatanești,* adj. (Rar) De șarlatan, făcut cu scopul de a înșela. — **Șarlatan** + suf. *-esc.*

ȘARLATANÍE, *șarlatanii,* s.f. Faptă de șarlatan; înșelătorie, escrocherie, șarlatanism. — **Șarlatan** + suf. *-ie.*

ȘARLATANÍSM, *șarlatanisme,* s.n. (Rar) Șarlatanie. — Din fr. **charlatanisme.**

ȘÁRLĂ, *șarle,* s.f. (Reg.) Javră, potaie. — Din engl. [King] **Charles** (numele unei rase de câini).

ȘARLÓTĂ, *șarlote,* s.f. Cremă preparată din lapte, ouă, zahăr, frișcă și gelatină (cărora li se adaugă și fructe). — Din fr. **charlotte.**

ȘARM, *șarmuri,* s.n. (Livr.) Farmec, grație. — Din fr. **charme.**

ȘARMÁNT, -Ă, *șarmanți, -te,* adj. (Livr.) Fermecător, încântător. — Din fr. **charmant.**

ȘARNIÉRĂ, *șarniere,* s.f. **1.** Balama, țâțână. **2.** Dispozitiv format din două piese care, așezate de o parte și de alta a unui corp cilindric și fixate cu buloane, permit suspendarea întregului ansamblu pe un reazem. **3.** (Geol.) Locul de îmbinare între cele două flancuri ale unei cute anticlinale sau sinclinale. **4.** Locul de îmbinare între cele două valve care formează cochilia unui lamelibranhiat. **5.** Fâșie de hârtie gumată pe care o folosesc filateliștii pentru a lipi mărcile poștale în albume. [Pr.: *-ni-e-*] — Din fr. **charnière.**

ȘARPÁNTĂ, *șarpante,* s.f. Schelet format din piese de lemn, de metal sau de beton armat, care susține învelitoarea unui acoperiș (sau un alt element al unei construcții) și permite realizarea formei acestuia. — Din fr. **charpente.**

ȘÁRPE, *șerpi,* s.m. (La pl.) Ordin de reptile (veninoase și neveninoase) lipsite de membre, cu corpul cilindric, adaptate la târâre prin mișcări ondulatorii; (și la sg.) reptilă din acest ordin. ✧ *Șarpe de casă* = specie de șarpe neveninos, lung de circa 1,60 m, cu două pete galbene pe ceafă, care trăiește mai ales în regiunile inundabile, pe lângă casă *(Natrix natrix)*. *Șarpe de alun* = șarpe neveninos, lung de circa 1 m, cu o bandă neagră pe laturile capului, care trăiește la noi prin pădurile de alun și prin locuri stâncoase *(Cornella austriaca)*. *Șarpe cu clopoței* = specie de șarpe veninos din America de Nord, lung până la 2 metri, a cărui coadă este prevăzută cu solzi cornoși care produc un zgomot caracteristic *(Crotalus horridus)*. *Șarpe cu ochelari* = cobră. ✧ Expr. *(A țipa sau a striga, a urla) ca din* (sau *în) gură de șarpe* = (a țipa, a striga, a urla) foarte tare. *În gaură de șarpe* = într-un loc ascuns, care poate fi aflat cu mare greutate. *A sări ca mușcat de șarpe* = a se înfuria, a-și ieși din fire. *A încălzi* (sau *a crește) șarpele la* (sau *în) sân* = a arăta dragoste și bunăvoință unui om nerecunoscător. *A-l mușca pe cineva șarpele de inimă*, se spune când cineva se simte ispitit să facă (sau să spună) ceea ce n-ar trebui. *A-l mușca* (pe cineva) *șarpele invidiei* (ori *al vanității)* = a fi cuprins de invidie, de vanitate. *A călca șarpele pe coadă* = a insulta, a supăra pe un om rău, iute la mânie. ✧ Compus: *șarpe-orb* = nume dat unor specii de șopârle. ✦ Fig. Persoană rea, vicleană, perfidă. [Var.: **șérpe** s.m.] — Lat. pop. **serpes, -is** *(= serpens, -ntis)*.

ȘÁRPIE s.f. (Înv.) Material întrebuințat odinioară la pansamente (în loc de vată), constând din scame destrămate din bucăți de pânză (uzată). — Din fr. **charpie.**

ȘART[1] interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o lovitură dată cu palma. —Onomatopee.

ȘART[2], *șarturi,* s.n. **1.** Rânduială, uzanță, tradiție, datină. **2.** Rost, socoteală, tâlc. ✧ Loc. adv. *Pe șart* = în ordine, pe rând. — Din tc. **şart.**

ȘÁSE num. card. Număr având în numărătoare locul între cinci și șapte și care se indică prin cifra 6 sau VI. ✧ (Adjectival) *Șase vagoane.* ✧ (Substantivat) *Scrie un șase.* ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Etajul șase.* ✧ (În componența numeralului adverbial corespunzător) *Repetă de șase ori.* ✧ (În componența numeralului multiplicativ corespunzător) *De șase ori pe atâta.* ✧ (În componența numeralului distributiv corespunzător) *Le oferă câte șase cărți.* [Var.: **șése** num. card.] — Lat. ***sess** (= *sex).*

ȘÁSELEA, ȘÁSEA num. ord. (Precedat de art. „al", „a"; adesea adjectival) Care se află între al cincilea și al șaptelea. — **Șase** + **le** + **a.**

ȘÁSESPREZECE num. card. v. **șaisprezece.**

ȘASLÁ s.f. **1.** Nume dat mai multor soiuri de viță-de-vie care produc struguri pentru masă. *Șasla napoleon. Șasla muscat*. **2.** Portaltoi hibrid pentru vița-de-vie, folosit pe solurile bogate în calciu. [Var.: **ceaslá** s.f.] — Din fr. **chasselas.**

ȘASÍU, *șasiuri,* s.n. **1.** Cadru rigid de rezistență care se montează pe osiile unui vehicul cu tracțiune mecanică și care susține caroseria. **2.** Nume purtat de diferite tipuri de rame sau de cadre, folosite în industrie, în legătoria de cărți, în tipografie etc. — Din fr. **châssis.**

ȘAȘÍU, -ÍE adj. v. **sașiu.**

ȘASLÂC, *șașlâcuri,* s.n. (Rar) Friptură (din carne de berbec). — Din rus. **șașlîk.**

ȘATÉN, -Ă, *șateni, -e,* adj. (Despre păr) Castaniu; (despre oameni) cu părul castaniu. — Din fr. **châtain.**

ȘATRÁNGE s.f. pl. (Înv.) Șah (**2**). ✧ Loc. adj. *În șatrange* = în carouri, cadrilat. — Din tc. **șatranç.**

ȘÁTRĂ, *șatre,* s.f. **1.** Comunitate de țigani nomazi; *p. ext.* grup de corturi care alcătuiesc locuințele unei comunități țigănești nomade. ✧ Loc adj. *De șatră* = țigănesc; nomad. ✧ Expr. (Fam.) *A umbla* (sau *a se muta) cu șatra* = a se muta deseori, pe neașteptate, cu toate lucrurile, din loc în loc. **2.** (Înv.) Cort de tabără. **3.** (Pop.) Construcție rudimentară care servește ca adăpost pentru vite, pentru uneltele gospodăriei etc. ✦ Baracă de scânduri, acoperită cu pânză, în care negustorii își vând mărfurile la târg. [Pl. și: *șetre*] — Din bg., sb. **šatra,** magh. **sátor.**

ȘAVANÁ s.f. v. **șabana.**

ȘĂGÁLNIC, -Ă, *șăgalnici, -ce,* adj. Care face glume; care provoacă râsul; glumeț, hazliu; poznaș, șugubăț. — **Șagă** + suf. *-alnic.*

ȘĂGUÍ vb. IV v. **șugui.**

ȘĂLÚȚ, *șăluțuri,* s.n. Diminutiv al lui *șal.* — **Șal** + suf. *-uț.*

ȘĂLVIRÍE, *șălvirii,* s.f. (Înv.) Înșelătorie, pungășie, escrocherie. — **Șalvir** + suf. *-ie.*

ȘĂNȚIȘÓR, *șănțișoare,* s.n. Șănțuleț. — **Șanț** + suf. *-ișor.*

ȘĂNȚUÍ, *șănțuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A săpa un șanț; a înconjura (un loc) cu un șanț. **2.** Refl. A lua forma unui șanț. ✦ Tranz. și refl. P. anal. (Rar; despre piele, obraz etc.) A (se) zbârci, a (se) încreți. — **Șanț** + suf. *-ui.*

ȘĂNȚUÍT, -Ă, *șănțuiți, -te,* adj. Cu șanțuri. ✦ P. anal. (Despre obraz) Brăzdat, încrețit. — V. **șănțui.**

ȘĂNȚULÉȚ, *șănțulețe,* s.n. Diminutiv al lui *șanț*; șănțișor, șănțurel. — **Șanț** + suf. *-uleț.*

ȘĂNȚURÉL, *șănțurele,* s.n. Șănțuleț. — **Șanț** + suf. *-urel.*

ȘĂTRÁR, *șătrari,* s.m. **1.** Țigan nomad. **2.** (Reg.) Negustor ambulant care vinde în bâlciuri, la șatră (**3**). **3.** Titlu dat boierului care avea în pază corturile unei tabere în timp de război; persoană care avea acest titlu. —**Șatră** + suf. *-ar.*

ȘĂTRĂREÁSĂ, *șătrărese,* s.f. Soția șătrarului (**3**). — **Șătrar** + suf. *-easă.*

ȘĂTRÚȚĂ, *șătruțe,* s.f. Diminutiv al lui *șatră*. [Var.: **șetrúță** s.f.] — **Șatră** + suf. *-uță.*

ȘÂȘÂÍ, *șâșâi,* vb. IV. Tranz.**1.** (Pop.) A repeta în mod prelungit și monoton sunetul „ș" pentru a liniști sau a adormi un copil mic. **2.** Intranz. A foșni ușor; a fâșâi. [Var.: (pop.) **șișăí** vb. IV] — Formație onomatopeică.

ȘÂȘÂÍRE, *șâșâiri,* s.f. Acțiunea de *a șâșâi* și rezultatul ei. [Var.: (pop.) **șișăíre** s.f.] — V. **șâșâi.**

ȘÂȘÂÍT, *șâșâituri,* s.n. Faptul de *a șâșâi*. [Var.: (pop.) **șișăít** s.n.] — V. **șâșâi.**

ȘCHIOP, -OÁPĂ, *șchiopi, -oape,* adj., s.f. **1.** (Adesea substantivat) Care are un picior mai scurt decât celălalt (sau celelalte), căruia îi lipsește un picior; care șchiopătează când merge, infirm sau bolnav de un picior. ✦ P. anal. (Despre obiecte) Care nu se sprijină în egală măsură pe toate picioarele; care nu are stabilitate. ✦ Fig. (Despre versuri) Cu unitățile metrice incomplete; cu imperfecțiuni de ritm sau rimă; nereușit, slab. **2.** S.f. Măsură populară de lungime, egală cu distanța de la vârful degetului mare până la vârful degetului arătător, când cele două degete sunt îndepărtate la maximum unul de altul. ✧ Expr. *De-o* (sau *cât o) șchioapă* = mult mai mic (sau mult mai mare) decât normal. — Lat. ***excloppus.**

ȘCHIOPÁ, *șchiopez,* vb. I. Intranz. (Pop.) **1.** A deveni șchiop. **2.** A șchiopăta (**1**). — Lat. ***excloppare** sau din **șchiop.**

ȘCHIOPĂTÁ, *schioápăt,* vb. I. Intranz. **1.** A umbla sprijinindu-se mai mult pe un picior decât pe celălalt (sau pe celelalte); a umbla ca un șchiop; a șchiopa. **2.** Fig. (Fam.) A nu se desfășura în mod normal, a nu funcționa bine, a se poticni. [Prez. ind. și: *șchiopătez*] — Lat. ***excloppitare.**

ȘCHIOPĂTÁT, -Ă, *șchiopătați, -te,* adj. (Rar) Care șchioapătă. **2.** (Despre mers) De șchiop. — V. **șchiopăta.**

ȘCHIOPĂTÚRĂ, *șchiopături,* s.f. Faptul de *a șchiopăta*. — **Șchiopăta** + suf. *-ură.*

ȘCHIOPÉNIE s.f. (Rar) Starea celui șchiop (**1**); mers carateristic celui șchiop. — **Șchiop** + suf. *-enie.*

ȘCOÁLĂ, *școli,* s.f. **1.** Instituție de învățământ public unde se predau elementele de bază ale principalelor discipline; *p. ext.* activitate legată de acestă instituție; învățătură, învățământ. ✦ Localul, clădirea în care este instalată și funcționează instituția de mai sus. ✦ Totalitatea elevilor și a cadrelor didactice dintr-o asemenea instituție de învățământ. **2.** Fig. Izvor, sursă de cunoștințe, de învățături; mijloc, sistem de instruire într-un anumit domeniu; *p. ext.* învățătură, experiență dobândită pe această cale. **3.** Fig. Curent, mișcare științifică, literară, artistică etc. care grupează în jurul ei numeroși adepți; baza teoretică a acestei mișcări. ✧ Expr. *A face școală* = a avea un număr de adepți. — Din bg., sb., rus. **škola,** pol. **skola.**

ȘCOLÁR, -Ă, *școlari, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Elev al unei școli (**1**). **2.** Adj. Care ține de școală (**1**), privitor la școală sau la școlari (**1**). — **Școală** + suf. *-ar.*

ȘCOLARITÁTE s.f. **1.** Timpul cât cineva este școlar sau are calitatea de școlar. **2.** (Rar) Disciplină de școlar. — Din fr. **scolarité** (după *școală* și *școlar).*

ȘCOLARIZÁ, *școlarizez,* vb. I. Tranz. A încadra, a atrage în activitatea de școlar, a înscrie la o școală (**1**). — Din fr. **scolariser** (după *școală* și *școlar).*

ȘCOLARIZÁRE s.f. Acțiunea de *a școlariza* și rezultatul ei. — V. **școlariza.**

ȘCOLĂRÉSC, -EÁSCĂ, *școlărești,* adj. De școală (**1**) sau de școlar (**1**), caracteristic școlii sau școlarilor. ✦ Fig. (Cam) naiv, lipsit de maturitate, copilăresc. — **Școlar** + suf. *-esc.*

ȘCOLĂRÉȘTE adv. Ca un școlar (**1**), în felul școlarilor. ✦ Fig. Naiv, lipsit de maturitate, copilărește. — **Școlar** + suf. *-este.*

ȘCOLĂRÍ, *școlăresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A învăța, a studia într-o școală; a fi școlar (**1**) împreună sau în același timp cu altcineva. — Din **școlar.**

ȘCOLĂRÍME s.f. Mulțime de școlari (**1**), totalitatea școlarilor. — **Școlar** + suf. *-ime*.

ȘCOLĂRÍȚĂ, *școlărițe,* s.f. Elevă a unei școli (**1**). — **Școlar** + suf. *-iță.*

ȘCOLÍ, *școlesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) instrui (temeinic) în școală. — V. **școală.**

ȘCOLÍRE, *școliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) școli*, instruire. — V. **școli.**

ȘCRÁBĂ s.f. v. **scroambă.**

ȘEA s.f. v. **șa.**

ȘEDEÁ, *șed,* vb. II. Intranz. **1.** A se afla așezat pe ceva; a sta jos. ✧ Expr. *A ședea (ca) pe ghimpi* (sau *pe foc, pe ace)* = a fi nerăbdător și îngrijorat; a fi grăbit să plece. *A ședea pe comoară* = a fi foarte bogat și zgârcit. **2.** A lua loc, a se așza. ✦ A se opri din mers așezându-se; a poposi. ✦ (De obicei la imperativ sau în construcții negative) A avea astâmpăr, a fi liniștit. *Șezi locului!* **3.** A sta, a se găsi, a rămâne câtva timp într-un anumit loc, într-o anumită situație sau poziție; a nu se mișca din locul sau din poziția ocupată. ✧ Expr. *A ședea la masă* = a lua masa, a mânca. *A(-i) ședea cuiva ceva la inimă* = a fi preocupat, stăpânit de ceva, a dori ceva foarte mult. *A ședea pe capul cuiva* = a plictisi (pe cineva) cu prezența sa sau cu prea multe insistențe. *A ședea cu mâinile în sân* (sau *încrucișate, la brâu, cu brațele încrucișate* etc.) = a nu face, a nu întreprinde nimic. *A ședea strâmb și a judeca* (sau *a vorbi, a grăi) drept* = a discuta cu franchețe; a recunoaște adevărul. **4.** A petrece câtva timp undeva, a nu se deplasa (dintr-un anumit loc); a se afla, a rămâne, a zăbovi (într-un anumit loc). ✦ (Rar; despre obiecte) A se afla așezat sau depozitat într-un loc). **5.** A avea locuința, domiciliul undeva; a locui, a domicilia. **6.** (În expr.) *A(-i) ședea* (cuiva) *bine* (sau *rău, frumos, mândru)* = a (nu) i se potrivi; a (nu) fi așa cum se cuvine, cum trebuie, cum este indicat. **7.** A se afla într-o anumită situație (în raport cu ceva sau cu cineva). **8.** A nu face nimic, a nu avea nicio ocupație. *Șade toată ziua*. – Lat. **sedere.**

ȘEDÉRE, *șederi,* s.f. **1.** Faptul de *a ședea*. ✦ Lipsă de activitate; lenevie, inactivitate. **2.** Popas făcut într-un loc pentru a petrece un anumit timp; timp petrecut într-un loc. **3.** (Înv.) Domiciliu, locuință. — V. **ședea.**

ȘEDÍNȚĂ, *ședințe,* s.f. **1.** Adunare organizată a membrilor unui corp constituit, a unui colectiv, a personalului unei întreprinderi, al unei instituții, pentru a discuta, pentru a dezbate și a hotărî ceva. ✦ Dezbatere a unei cauze în fața instanței judecătorești. **2.** Interval de timp în care se face o expunere, se execută o acțiune, se aplică un tratament medical etc. — **Ședea** + suf. *-ință* (după fr. *séance).*

ȘEDINȚOMÁN, -Ă, *ședințomani, -e,* s.m. și f. (Ir.) Persoană care are mania de a convoca multe ședințe (**1**), de a discuta mult în cadrul acestora. — **Ședință** + suf. *-oman*.

ȘEDINȚOMANÍE, s.f. (Ir.). Practică, obicei de a convoca multe ședințe (**1**), de a prelungi în mod excesiv discuțiile din cadrul acestora. — **Ședință** + **manie**.

ȘEF, -Ă, *șefi, -e,* s.m. și f. **1.** Persoană care conduce o organizație, o instituție etc.; conducător. ✦ Persoană superioară în grad sau în funcție altei persoane, considerată în raport cu aceasta; superior. ✧ *Șef de orchestră* = dirijor. ✦ (Fam.; la vocativ) Termen cu care cineva se adresează unei persoane (socotită egală sau inferioară). **2.** (În sintagma) *Șef de lucrări* = grad didactic în învățmântul superior științific și tehnic, intermediar între cel de asistent și cel de conferențiar; lector; persoană care are acest grad. — Din fr. **chef.**

ȘEFÍE, *șefii,* s.f. Demnitate, rang, funcție de șef (**1**); conducere, direcție; timpul cât cineva deține această funcție. — **Șef** + suf. *-ie.*

ŞEIÁC s.n. v. **şiac.**
ŞEÍC[1], *şeici,* s.m. **1.** (În ţările arabe) Căpetenie a unui trib, a unei formaţiuni statale. **2.** Şef al unei comunităţi religioase la musulmani. [Var.: **şeíh** s.m.] — Din tc. **şeyh.**
ŞEIC[2], *şeicuri,* s.n. Dans modern cu mişcări vioaie, săltate. — Din engl. **shake.**
ŞEÍH s.m. v. **şeic[1].**
ŞEITÁN, *şeitani,* s.m. (Reg.) Unul dintre numele dracului. — Din tc. **şeytăn.**
ŞÉLAC s.n. **1.** Răşină naturală (de origine animală) sau produsă sintetic, folosită la prepararea unor lacuri, a cerii roşii etc. **2.** Lac peparat din şelac (**1**), folosit la lustruire, grunduire etc. [Var.: **şérlac** s.n.] — Din germ. **Schellack.**
ŞELÁR, *şelari,* s.m. Persoană care confecţionează (şi vinde) şei sau alte obiecte de harnaşament. — **Şa** + suf. *-ar.*
ŞELĂRÍE[1] s.f. Meseria şelarului. — **Şelar** + suf. *-ie*.
ŞELĂRÍE[2], *şelării,* s.f. Locul unde se confecţionează sau se vând şei ori alte obiecte de harnaşament. — **Şa** + suf. *-ărie.*
ŞELF, *şelfuri,* s.n. Regiune a fundului bazinelor oceanice, cuprinsă între linia de ţărm şi povârnişul continental, reprezentând zona marginală submersă a continentelor. — Din germ. **Schelf.**
ŞELÚŢĂ, *şeluţe,* s.f. Diminutiv al lui *şa*. — **Şa** + suf. *-uţă*.
ŞEMINÉU, *şemineuri,* s.n. Cămin (pentru foc). — Din fr. **cheminée.**
ŞEMIZÁ, *şemizez,* vb. I (Tehn.) A îmbrăca într-un înveliş protector, a acoperi cu un înveliş protector. — Din fr. **chemiser.**
ŞEMIZÁRE, *şemizări,* s.f. (Tehn.) Acţiunea de *a şemiza*. — V. **şemiza.**
ŞEMIZÉTĂ, *şemizete,* s.f. (Astăzi rar) Bluză femeiască simplă, cu croială asemănătoare cu cea a cămăşilor bărbăteşti. — Din fr. **chemisette.**
ŞENÁL, *şenale,* s.n. Porţiune navigabilă în lungul unui râu, al unui canal sau al unui lac, destul de largă şi de adâncă pentru a asigura navigaţia la intrarea într-un port. [Var.: **şanál** s.n.] — Din fr. **chenal.**
ŞENILÁT, -Ă, *şenilaţi, -te,* adj. (Despre autovehicule) Cu şenile. — Din fr. **chenillé.**
ŞENÍLĂ, *şenile,* s.f. Bandă metalică continuă de rulare a unor vehicule, constituită din plăci metalice articulate între ele, înfăşurată peste roţile vehiculului situate pe aceeaşi parte, pentru a se obţine o suprafaţă mai largă de contact cu terenul şi o tracţiune mai mare decât a roţilor obişnuite în timpul deplasării. — Din fr. **chenille.**
ŞENILÉTĂ, *şenilete,* s.f. Mic vehicul (militar-blindat) pe şenile. — Din fr. **chenillette.**
ŞEPCÁR, *şepcari,* s.m. Persoană care confecţionează (şi vinde) şepci. — **Şapcă** + suf. *-ar.*
ŞEPCÚŢĂ, *şepcuţe,* s.f. Diminutiv al lui *şapcă*; şapcă mică. — **Şapcă** +suf. *-uţă*.
ŞÉPING, *şepinguri,* s.n. Maşină de rabotat la care mişcarea principală (cea a sculei aşchietoare) este efectuată pe o direcţie perpendiculară pe dimensiunea mai mare a piesei. — Din engl. **shaping**.
ŞEPTÁR, *şeptari,* s.m. Carte de joc marcată cu numărul şapte, care are şapte puncte. — **Şapte** + suf. *-ar.*
ŞÉPTE num. card. v. **şapte.**
ŞEPTÉL, *şepteluri,* s.n. Totalitatea animalelor domestice sau numai a celor de o anumită specie dintr-o ţară, regiune sau gospodărie. — Din fr. **cheptel.**
ŞEPTÍC, *şeptici,* s.m. (Fam.) **1.** Diminutiv al lui *şapte.* **2.** Joc de cărţi, în care cartea marcată cu numărul şapte are cea mai mare importanţă. — **Şapte** + suf. *-ic*.
ŞEPTÍME, *şeptimi*, s.f. A şaptea parte dintr-un întreg împărţit în părţi egale. — **Şapte** + suf. *-ime*.
ŞERARDIZÁRE, *şerardizări*, s.f. Tratament aplicat pieselor de oţel, prin care acestea sunt acoperite cu un strat protector de zinc, rezistent la coroziune. — Cf. fr. s h é r a r d i s a g e, germ. S h e r a r d i s i e r u n g, rus. ş e r a r d i z a ţ i i a.
ŞERB, *şerbi,* s.m. **1.** (În Evul Mediu) Ţăran dependent de stăpânul feudal; iobag. **2.** (Înv.) Sclav, rob. — Lat. **servus.**
ŞERBÉT, (**2**) *şerbeturi,* s.n. **1.** Preparat alimentar făcut din sirop de zahăr bine legat şi frecat, colorat şi aromat cu diferite esenţe sau sucuri de fructe. **2.** Sortiment de şerbet (**1**). — Din tc. **şerbet.**
ŞERBETÉLNIŢĂ, *şerbetelniţe,* s.f. Vas în care se fierbe şerbetul. — **Şerbet** + suf. *-elniţă.*
ŞERBETIÉRĂ, *şerbetiere*, s.f. **1.** Chisea pentru şerbet. **2.** Vasul de tablă al maşinii în care se prepară îngheţata. [Pr.: *-ti-e-*] — **Şerbet** + suf. *-ieră.*
ŞERBÍ, *şerbesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A servi ca şerb, a fi şerb. — Din **şerb**.
ŞERBÍE s.f. (În Evul Mediu) Condiţie de dependenţă personală a ţăranilor faţă de stăpânul lor; starea de şerb; iobăgie. — **Şerb** + suf. *-ie.*
ŞERBÍRE, *şerbiri,* s.f. (Înv.) **1.** Faptul de *a şerbi*. **2.** Servitute. ✦ Fig. Obligaţie, îndatorire, angajament. — V. **şerbi.**
ŞERFUÍ, *şerfuiesc,* vb. IV. Tranz. A subţia marginea pieilor în timpul confecţionării, pentru ca acestea să poată fi îndoite, suprapuse sau cusute. — Din germ. **schärfen** „a ascuţi”.
ŞERFUÍRE, *şerfuiri,* s.f. Acţiunea de *a şerfui* şi rezultatul ei. — V. **şerfui.**
ŞERÍF[1], *şerifi,* s.m. Prinţ arab socotit descendent al lui Mohamed. — Din tc. **şerif,** fr. **chérif.**
ŞERÍF[2], *şerifi,* s.m. (În Anglia) Magistrat însărcinat cu aplicarea legii într-un comitat. **2.** (În SUA) Ofiţer de administraţie ales, însărcinat cu menţinerea ordinii într-un district, într-o localitate. — Din engl. **sheriff,** fr. **shériff.**
ŞÉRLAC s.n. v. **şelac.**
ŞERLÁI, *şerlai,* s.m. Plantă erbacee din familia labiatelor, cu tulpina şi cu frunzele lânos-păroase şi cu flori albe *(Salvia aethiopis)*. [Pl. şi: (n.) *şerlaie*] — Din germ. **Scharlei.**
ŞERPÁR, (**1**) *şerpare,* s.n., (**2**) *şerpari,* s.m. **1.** S.n. Brâu lat de piele (prevăzut cu buzunare) pe care îl poartă ţăranii; chimir. **2.** S.m. Pasăre răpitoare, asemănătoare cu acvila, cu spatele de culoare brună-cenuşie şi cu pântecele alburiu, care se hrăneşte mai ales cu şerpi, şopârle şi broaşte *(Circaëtus gallicus)*. — **Şarpe** + suf. *-ar.*
ŞERPÁŞ, *şerpaşi*, s.m. Membru al unei populaţii himalaiene, care serveşte drept ghid sau cărător în expediţiile alpiniştilor din Himalaia. — Din fr., engl. **sherpa.**
ŞERPĂRÁŞ, *şerpăraşe,* s.n. (Reg.) Diminutiv al unui *şerpar* (**1**). — **Şerpar** + suf. *-aş.*
ŞERPĂRÍE, *şerpării,* s.f. Mulţime de şerpi; loc unde se găsesc şerpi în număr mare. — **Şarpe** + suf. *-ărie.*
ŞÉRPE s.m. v. **şarpe.**
ŞERPÉSC, -EÁSCĂ, *şerpeşti,* adj. Care aparţine şarpelui, referitor la şarpe, ca de şarpe, în formă de şarpe. ✦ Fig. (Despre ochi sau priviri) Ager, pătrunzător; *p. ext.* lipsit de sinceritate. ✦ Fig. Rău, perfid, viclean, înveninat. — **Şarpe** + suf. *-esc.*
ŞERPÉŞTE adv. Ca şarpele, în felul şarpelui. — **Şarpe** + suf. *-eşte.*
ŞERPIŞÓR, *şerpişori,* s.m. Diminutiv al lui *şarpe*; şerpurel; *fig.* om zglobiu, neastâmpărat. — **Şarpe** + suf. *-işor.*
ŞERPÍU, -ÍE, *şerpii,* adj. (Rar) Şerpesc. — **Şarpe** + suf. *-iu*.
ŞERPOÁICĂ, *şerpoaice,* s.f. Femela şarpelui; şerpoaie. ✦ Epitet pentru o femeie vioaie, seducătoare sau perfidă, vicleană. — **Şarpe** + suf. *-oaică.*
ŞERPOÁIE, *şerpoaie,* s.f. (Rar) Şerpoaică. — **Şarpe** + suf. *-oaie.*
ŞERPÓI, *şerpoi,* s.m. Augmentativ al lui *şarpe*. — **Şarpe** + suf. *-oi*.
ŞERPUÍ, *şerpuiesc,* vb. IV. Intranz. A avea sau a forma (în mişcare) o linie unduitoare, ca mersul şarpelui. — **Şarpe** + suf. *-ui.*
ŞERPUIÁLĂ, *şerpuieli,* s.f. Şerpuire. [Pr.: *-pu-ia-*] — **Şerpui** + suf. *-eală*.
ŞERPUÍND, -Ă, *şerpuinzi, -de*, adj. (Rar) Şerpuitor. — V. **şerpui.**
ŞERPUÍRE, *şerpuiri,* s.f. Faptul de *a şerpui;* şerpuială; sinuozitate. — V. **şerpui.**
ŞERPUÍT, -Ă, *şerpuiţi, -te,* adj. Care face cotituri, care şerpuieşte; şerpuitor, cotit. — V. **şerpui.**
ŞERPUITÓR, -OÁRE, *şerpuitori, -oare,* adj. Care şerpuieşte; care descrie o linie ondulată; şerpuind, şerpuit; sinuos. [Pr.: *pu-i-*] — **Şerpui** + suf. *-tor*.
ŞERPUITÚRĂ, *şerpuituri,* s.f. Fiecare dintre cotiturile unui drum, ale unui curs de apă etc.; sinuozitate, cotitură. [Pr.: *-pu-i-*] — **Şerpui** + suf. *-tură*.
ŞERPURÉL, *şerpurei,* s.m. (Pop.) Şerpişor. — **Şarpe** + suf. *-urel.*
ŞERPUŞÓR, *şerpuşori*, s.m. Plantă erbacee cu ramuri drepte, cu tulpina târâtoare, cu frunze mici, înguste, păroase şi ascuţite, dispuse în formă de evantai *(Lycopodium complanatum)*. — **Şarpe** + suf. *-uşor.*
ŞERUÍ, *şeruiesc,* vb. IV. Tranz. A curăţa resturile de carne de pe o piele jupuită, înainte de a o pune la argăseală; a descărna. — Din germ. **scharren.**
ŞERUÍRE, *şeruiri,* s.f. Acţiunea de *a şerui* şi rezultatul ei. — V. **şerui.**
ŞERUITÓR, *şeruitoare,* s.n. Cuţit folosit în tăbăcărie la răzuirea resturilor de carne de pe pieile jupuite. [Pr.: *-ru-i-*] — **Şerui** + suf. *-tor*.
ŞERVÉT, *şervete,* s.n. **1.** Bucată pătrată sau dreptunghiulară de pânză de in, de bumbac etc. folosită la masă pentru ştersul gurii. ✦ *P. ext.* Bucată dreptunghiulară de pânză de in, de bumbac etc., folosită în bucătărie pentru ştersul veselei, tacâmurilor etc. **2.** (Pop.) Prosop, ştergar. — Cf. fr. s e r v i e t t e.
ŞERVEŢÉL, *şerveţele,* s.n. Diminutiv al lui *şervet*. ✦ Bucată de pânză sau de hârtie subţire (uşor creponată), care serveşte la ştersul gurii. — **Şervet** + suf. *-el*.
ŞES, ŞEÁSĂ, (**1**) *şese*, adj., (**2, 3**) *şesuri,* s.n. **1.** Adj. (Despre pământuri, regiuni) Neted, întins; plan. **2.** S.n. Întindere vastă de pământ, fără diferenţe (mari) de nivel, situată la mică altitudine; câmpie; suprafaţă plană de pământ situată într-o depresiune. **3.** S.n. Parte a corpului animalelor, cuprinsă între ultima coastă şi osul şoldului. — Lat. **sessus.**
ŞÉSE num. card. v. **şase.**
ŞESENÁL, *şesenale,* adj. s.n. (Plan) de şase ani. — De la **şase** (după *cincinal).*
ŞESÍME, *şesimi*, s.f. A şasea parte dintr-un întreg împărţit în părţi egale. — **Şase** + suf. *-ime.*
ŞEST interj. (În loc. adv.) *Pe şest* = pe furiş; în mod fraudulos. — Din rus. **şest’.**
ŞÉSTINĂ, *şestine,* s.f. (Reg.) Loc neted pe vârful unui munte. — **Şest** (reg. „şes” < lat.) + suf. *-ină.*
ŞETRÚŢĂ s.f. v. **şătruţă.**
ŞEULÍŢĂ, *şeuliţe,* s.f. (Pop.) Şeluţă. [Pr.: *şe-u-*] — **Şa** + suf. *-uliţă*.
ŞEVALÉT, *şevalete,* s.n. Suport de lemn pe care pictorul fixează cartonul sau pânza când pictează. ✧ *Pictură de şevalet* = pictură pe panou mobil cu suport din pânză, lemn sau carton. [Pl. şi: *şevaleturi*] — Din fr. **chevalet.**

ȘEVALIÉRĂ, *șevaliere,* s.f. Inel gros pe care sunt gravate embleme, inițiale etc. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **chevalière.**

ȘÉVER, *șevere,* s.n. Unealtă în formă de disc, cremalieră sau melc, confecționată din oțel aliat, folosită pentru șeveruire. — Din rus. **șever,** engl. **shaver.**

ȘEVERUÍ, *șeveruiesc,* vb. IV. Tranz. A netezi flancurile dinților de la roțile dințate necălite. — **Șever** + suf. *-ui*.

ȘEVERUÍRE, *șeveruiri,* s.f. Acțiunea de *a șeverui* și rezultatul ei. — V. **șeverui.**

ȘEVERUÍT, -Ă, *șeveruiți, -te,* adj. (Despre dinții de la roțile dințate necălite) Cu flancurile netezite. — V. **șeverui.**

ȘEVIÓT s.n. **1.** Rasă de oi originară din Anglia, cu lână albă fină și cu firul lung. ✦ Stofă țesută din lâna pură a acestor oi sau din amestec de lână cu fibre sintetice. [Pr.: *-vi-ot*] — Din fr. **cheviot.**

ȘEVRÉTĂ, *șevrete,* s.f. Piele de ovine tăbăcită cu săruri minerale, caraterizată prin finețe, moliciune, elasticitate, netezime și prin rezistență relativ redusă, servind la confecționarea fețelor de încălțăminte pentru femei și copii. — Din fr. **chevrette,** germ. **Chevrette.**

ȘEVRÓ, *șevrouri,* s.n. Piele moale și subțire (prelucrată din piele de capră, de oaie etc.) din care se confecționează încălțăminte, mănuși, genți etc. [Var.: **șevróu** s.n.] — Din fr. **chevreau.**

ȘEVRÓU s.n. v. **șevro.**

ȘEZĂTÓR, -OARE, *șezători,* adj., s.f. **1.** Adj. (Înv.) Care are domiciliul într-un loc, care locuiește în… **2.** S.f. Adunare restrânsă la sate în serile de iarnă, la care participanții lucrează și totodată petrec, spunând povești, glume, ghicitori. ✦ Reuniune literară. — **Ședea** + suf. *-ător.*

ȘEZLÓNG, *șezlonguri,* s.n. Scaun pliabil pe al cărui schelet de lemn sau de metal este montată o pânză și al cărui spătar mobil se poate înclina după preferință. — Din fr. **chaise-longue.**

ȘEZÚT, (**II**) *șezuturi,* s.n. **I.** Faptul de *a ședea*. **II. 1.** Partea inferioară, dorsală a trunchiului omenesc, pe care se sprijină corpul în tipul șederii; dos, fund. ✦ P. restr. Anus. **2.** (Înv.) Locuință, domiciliu. — V. **ședea.**

ȘFÁRĂ[1] s.f. v. **sfară.**

ȘFÁRĂ[2] s.f. v. **sfoară.**

ȘFANȚ s.n. v. **sfanț.**

ȘFĂIȚUÍRE, *șfăițuiri,* s.f. Procedeu de sudare în care piesele de sudat sunt încălzite în forjă sau în cuptor și apoi ciocănite sau presate. — După germ. **Schweisserei.**

ȘFĂRUÍ, *șfăruiesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A lega cu sfoară. — **Șfară**[2] + suf. *-ui*.

ȘFEI, *șfei,* s.m. (Iht.) Boarță. — Et. nec.

ȘFERT s.n. v. **sfert.**

ȘFÉȘNIC s.n. v. **sfeșnic.**

ȘFICHI, (**I**) interj., (**II**) *șfichiuiri,* s.n. **I.** Interj. Cuvânt care imită șuieratul biciului. **II.** S.n. **1.** Capătul subțire și neîmpletit al biciului; pleasnă. ✦ Lovitură dată cu vârful biciului. ✦ Fig. Vorbă răutăcioasă, răutate, împunsătură. ✧ Expr. *A lua* (pe cineva) *în șfichi* = a înțepa cu vorba; a ironiza. **2.** Mănunchi, grup de fire de păr. — Onomatopee.

ȘFICHIUÍ, *șfichiuiesc,* vb. IV. Tranz. A atinge cu șfichiul (**II 1**), a lovi scurt; *p. ext.* a biciui, a plesni. ✦ Fig. A înțepa cu vorba, a ironiza, a persifla. — **Șfichi** + suf. *-ui*.

ȘFICHIUÍRE, *șfichiuiri,* s.f. Acțiunea de *a șfichiui* și rezultatul ei. — V. **șfichiui.**

ȘFICHIUITÓR, -OÁRE, *șfichiuitori,-oare,* adj. Care lovește cu șfichiul; *fig.* înțepător, mușcător, ironic; zeflemitor, caustic, sarcastic. [Pr.: *-chiu-i-*] — **Șfichiui** + suf. *-tor.*

ȘFICHIUITÚRĂ, *șfichiuituri,* s.f. Lovitură dată cu șfichiul (**II 1**); *fig.* înțepătură, zeflemea, ironie. [Pr.: *-chiu-i*] — **Șfichiui** + suf. *-tură.*

ȘFOÁRĂ s.f. v. **sfoară.**

ȘI adv., conj. **A.** Adv. (Stă înaintea părții de vorbire la care se referă; fiind vorba de verbe reflexive sau de forme verbale compuse, stă între auxiliar, pron. refl. etc. și verb) **I.** (Cu sens modal) **1.** Chiar, în adevăr, cu adevărat. ✦ Întocmai, exact. *Precum a zis, așa a și făcut*. **2.** Pe deasupra, în plus, încă. *După ce că e urâtă o mai cheamă și Neacșa*. **3.** Chiar, încă, pe lângă acestea, de asemenea. *Vezi să nu pățești și tu ca mine.* ✦ (Pe lângă un adjectiv sau un adverb la gradul comparativ, intensifică gradația) *O cameră și mai mare*. ✧ Loc. adj. (Cu valoare de superlativ) *Și mai și* = mai grozav, mai strașnic. **4.** (În propoziții negative) Nici. *Însă și de voi nu mă îndur ca să vă părăsesc.* **II.** (Cu sens temporal) **1.** Imediat, îndată, pe loc. *Cum îl zări, îi și spuse.* **2.** Deja. *Masa se și pune în grădină.* **B.** Conj. **I.** (Marcă a coordonării copulative) **1.** (Leagă două părți de același fel ale unei propoziții) *Este voinic și tânăr*. **2.** (Împreună cu prep. „cu” exprimă relația operației matematice a adunării) Plus. *Doi și cu trei fac cinci*. ✦ (Ajută la formarea prin adiție a numeralelor de la douăzeci și unu până la nouăzeci și nouă) *Șaizeci și opt.* ✦ (Ajută la formarea numeralelor care exprimă numere zecimale, legând partea zecimală de întreg) *Trei și paisprezece*. ✦ (Indică adăugarea unei cantități) Plus. *Unu și jumătate.* **3.** (Leagă două substantive între care există o corespondență sau o echivalență) *Binele și răul*. **4.** (Așezat înaintea fiecărui termen al unei enumerări, ajută la scoaterea lor în evidență) *A adus și vin, și mâncare, și cărți*. ✦ (În repetiții, ca procedeu stilistic) *Ia cuvântul și vorbește și vorbește*. **5.** (Leagă două propoziții de același fel, indicând o completare, un adaos, o precizare nouă) *Deschide ușa și intră*. **6.** (Accentuat, în corelație cu sine însuși) Atât…, cât…; nu numai…, ci și… *Are în mână și pâinea, și cuțitul*. **7.** (În stilul epic și popular, mai ales în povestire, se așază la începutul frazei, indicând continuitatea desfășurării faptelor) *Și a plecat fiul de împărat mai departe.* ✦ (Întrebuințat înaintea unei propoziții interogative sau exclamative, subliniază legătura cu cele povestite anterior) *Și ce vrei să faci acum?* ✧ Expr. *Ei și?* = ce-mi pasă? ce importanță are? ✦ (Întrebuințat singur, în dialog, ca îndemn pentru continuarea unei povestiri) *Se aude cineva bătând în ușă... — Și? — Mă duc să deschid.* **8.** (Precedat de adv. „ca” are funcție comparativă) **a)** La fel ca, întocmai ca. *Se pricepe la pescuit ca și la multe altele;* **b)** aproape, aproximativ. *Treaba este ca și sfârșită.* **II.** (Marchează coordonarea adversativă) Ci, iar, dar. *Aude vorbindu-se și nu pricepe nimic.* **III.** (Marcă a coordonării concluzive) Deci, prin urmare. *E o glumă și nu o lua în serios.* — Lat. **sic.**

ȘIÁC, (**2**) *șiace,* s.n. **1.** Postav aspru din lână de culoare închisă, țesut de obicei în casă, din care se fac haine țărănești și rase călugărești. **2.** Sortiment de șiac (**1**). [Pl. și: *șiacuri* — Var.: (reg.) **șeiác** s.n.] — Din tc. **șayak.**

ȘIBÓI s.m. (Bot.) Micșunea. — Din tc. **şebboy.**

ȘIC[1] s.n. Eleganță, distincție, bun-gust (în îmbrăcăminte, în atitudini). ✧ (Adjectival) *O femeie șic*. ✧ (Adverbial) *Se îmbracă șic.* ✦ Lucru care amuză, care are haz. — Din fr. **chic.**

ȘIC[2]**,** *șicuri,* s.n. (Reg.) Fiecare dintre micile foițe de metal lucios care se aplică drept podoabă pe unele haine femeiești; fluture, paietă. — Din sb. **šik,** magh. **sik.**

ȘICANÁ, *șicanez,* vb. I. Tranz. A sâcâi pe cineva pentru lucruri fără importanță, a căuta cuiva pricină, a face șicane; a agasa. — Din fr. **chicaner.**

ȘICANÁRE, *șicanări,* s.f. Acțiunea de *a șicana* și rezultatul ei. — V. **șicana.**

ȘICANÁT, -Ă, *șicanați, -te,* adj. (Rar) Căruia i se fac șicane; sâcâit, necăjit de cineva pentru lucruri fără importanță. — V. **șicana.**

ȘICANATÓR, -OÁRE, *șicanatori, -oare,* adj. Care șicanează, căruia îi place să sâcâie pe cineva pentru lucruri de nimic; sâcâitor. — **Șicana** + suf. *-tor.*

ȘICÁNĂ, *șicane,* s.f. **1.** Acțiune prin care cineva sâcâie, agasează pe altcineva cu cereri și cu pretenții neîndreptățite; sâcâială fără motiv. ✦ Pricină neîntemeiată, subtilitate falsă; tertip, alibi. **2.** Obstacol (de forme diferite) montat pe circuitul unui fluid pentru a-i micșora viteza, pentru a-i imprima un drum ocolit sau pentru a-i uniformiza debitul, dându-i astfel posibilitatea să se răcească, să depună suspensiile pe care le poartă etc. — Din fr. **chicane.**

ȘICUÍ, *șicuiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Înv. și reg.) A (se) împodobi cu șic[2]. — **Șic**[2] + suf. *-ui.*

ȘICUÍRE, *șicuiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) șicui* și rezultatul ei. — V. **șicui.**

ȘICUÍT, -Ă, *șicuiți,-te,* adj. (Înv. și reg.) Împodobit cu șic[2]. — V. **șicui.**

ȘÍE pron. refl. v. **sie.**

ȘIF, *șifuri,* s.n. (Tipogr.) Galion. — Din germ. **Schiff.**

ȘIFÓN, (**2**) *șifoane,* s.n. **1.** Pânză pentru lenjerie. **2.** Sortiment de șifon (**1**). — Din fr. **chiffon.**

ȘIFONÁ, *șifonez,* vb. I. Tranz. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde netezimea; a (se) mototoli, a (se) boți. ✦ Fig. (Fam.) A (se) supăra, a (se) bosumfla. — Din fr. **chiffonner.**

ȘIFONÁBIL, -Ă, *șifonabili, -e,* adj. (Despre țesături, hârtie, materiale plastice etc.). Care se șifonează ușor. ✦ Fig. (Fam.) Care se supără ușor, care nu știe de glumă; irascibil, țâfnos, susceptibil. — Din fr. **chiffonnable.**

ȘIFONABILITÁTE s.f. (Rar) Proprietate a produselor textile, a hârtiei, a unor materiale plastice etc. de a se șifona. — **Șifonabil** + suf. *-itate.*

ȘIFONÁRE, *șifonări,* s.f. Acțiunea de *a (se) șifona* și rezultatul ei. — V. **șifona.**

ȘIFONÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) șifona*. — V. **șifona.**

ȘIFONÁT[2]**, -Ă,** *șifonați, -te,* adj. (Despre țesături, hârtie, materiale plastice etc.) Cu netezimea deformată, cu încreţituri neregulate; mototolit, boțit. ✦ Fig. (Fam.) Supărat, bosumflat. — V. **șifona.**

ȘIFONIÉR, *șifoniere,* s.n. Dulap în care se păstrează hainele și lenjeria. [Pr.: *-ni-er.* — Var.: **șifoniéră** s.f.] — Din fr. **chiffonnier.**

ȘIFONIÉRĂ s.f. v. **șifonier.**

ȘIÍSM, s.n. Curent apărut în islam în a doua jumătate a sec. VIII, care nu recunoaște sunna, principalul motiv al separării de sunniți fiind acceptarea lui Ali, ginerele lui Mahomed, ca urmaș legitim al acestuia. — Din fr. **chiisme.**

ȘIÍT, -Ă, *șiiți, -te,* adj., s.m. și f. (Adept) al șiismului. — Din fr. **chiit,** engl. **Shiite.**

ȘILD, *șilduri,* s.n. Mică placă de metal sau de material plastic care se fixează în dreptul mânerelor și broaștelor la uși, ferestre, sertare etc. pentru a proteja gaura cheii. — Din germ. **Schild.**

ȘÍLING, *șilingi,* s.m. **1.** (Și în sintagma *șiling englez*) Monedă divizionară englezească, valorând a 20-a parte dintr-o liră sterlină, utilizată până la adoptarea monedei euro. **2.** (Și în sintagma *șiling austriac*) Denumire a unității bănești în Austria, până la adoptarea monedei euro. **3.** Denumire a unităților bănești în Kenya, Somalia, Tanzania și Uganda. — Din engl. **shilling,** germ. **Schilling.**

ȘÍMI s.n. v. **shimmy.**

ȘINÁR, *șinare,* s.n. (Pop.) Cui de fier cu care se fixează șina pe roțile unui vehicul. — **Șină** + suf. *-ar.*

ȘÍNĂ, *șine,* s.f. **1.** Fiecare dintre barele de oțel laminate după un anumit profil și folosite drept cale de rulare pentru un vehicul cu roți (tren, tramvai) sau de ghidare pentru anumite piese mobile dintr-o instalație tehnică. ✦ P. ext. Cale ferată. **2.** Cerc de oțel care se montează pe roțile de lemn ale unui vehicul pentru a le feri de uzură. ✦ Bandă de metal care se fixează pe unele obiecte de lemn (uși, lăzi, butoaie etc.) pentru a le mări rezistența la uzură. — Din pol. **szyna,** germ. **Schiene.**

ȘINDILÁR s.m. v. **șindrilar.**

ȘINDÍLĂ s.f. v. **șindrilă.**

ȘINDILÍ vb. IV v. **șindrili.**

ȘINDILÍT^1 s.n. v. **șindrilit^1.**

ȘINDILÍT^2, -Ă adj. v. **șindrilit^2.**

ȘÍNDRĂ, *șindre,* s.f. (Reg.) Șindrilă. — Din sb. **šindra.**

ȘINDRILÁR, *șindrilari,* s.m. Persoană care fabrică sau vinde șindrilă; meseriaș care bate șindrila pe acoperiș; șițar. [Var.: (reg.) **șindilár** s.m.] — **Șindrilă** + suf. *-ar.*

ȘINDRÍLĂ, *șindrile,* s.f. (Adesea cu sens colectiv) Scândurică de brad, îngustă și subțire, care servește la acoperitul caselor; șiță, șindră. [Pl. și: *șindrili.* — Var.: (reg.) **șindílă** s.f.] — Din magh. **zsindely,** germ. **Schindel.**

ȘINDRILÍ, *șindrilesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi o clădire cu șindrilă; a șindrui. [Var.: (reg.) **șindilí** vb. IV] — Din **șindrilă.**

ȘINDRILÍRE, *șindriliri,* s.f. Acțiunea de *a șindrili* și rezultatul ei. — V. **șindrili.**

ȘINDRILÍT^1 s. n. Faptul de *a șindrili.* [Var.: (reg.) **șindilít** s.n.] — V. **șindrili.**

ȘINDRILÍT^2, -Ă, *șindriliți, -te,* adj. Cu acoperiș de șindrilă; șindruit. [Var.: (reg.) **șindilít, -ă** adj.] — V. **șindrili.**

ȘINDRUÍ, *șindruiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A șindrili. — **Șindră** + suf. *-ui.*

ȘINDRUÍRE, *șindruiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a șindrui* și rezultatul ei. — V. **șindrui.**

ȘINDRUÍT, -Ă, *șindruiți, -te,* adj. (Reg.) Șindrilit^2. — V. **șindrui.**

ȘINÓR, *șinoare,* s.n. (Reg.) Șnur, șiret; găitan. — Din magh. **zsinór.**

ȘINȘÍLĂ, *șinșile,* s.f. Mamifer rozător din America de Sud, asemănător cu verevița, vânat pentru blana lui cenușie foarte prețioasă *(Chinchila lanigera)*. [Var.: **cincíla** s.f.] — Din fr. **chinchilla.**

ȘINTOÍSM s.n. Religie apărută în Japonia în sec. VI, ca reacție la introducerea budismului, caracterizată prin animism, venerarea unor divinități ale naturii, cultul eroilor, al strămoșilor și al împăratului, ca divinitate vizibilă. — Din fr. **shintoïsme.**

ȘINTOÍST, -Ă, *șintoiști, -ste,* adj., s.m. și f. (Adept) al șintoismului. — Din fr. **shintoïste.**

ȘINUÍ, *șinuiesc,* vb. IV. Tranz. A pune șine (la o roată de lemn, *p. ext.* la un vehicul), a fereca. — **Șină** + suf. *-ui.*

ȘINUÍRE, *șinuiri,* s.f. Acțiunea de *a șinui* și rezultatul ei; șinuit^1. — V. **șinui.**

ȘINUÍT^1 s.n. (Rar) Șinuire. — V. **șinui.**

ȘINUÍT^2, -Ă, *șinuiți, -te,* adj. Legat, ferecat cu șine. — V. **șinui.**

ȘIP^1, *șipi,* s.m. Specie de pește din Marea Neagră, asemănător cu nisetrul, care își depune icrele în regiunea Gurilor Dunării *(Acipenser sturio)*. — Din rus. **šip.**

ȘIP^2, *șipuri,* s.n. (Reg.) Sticlă (pentru păstrat lichide); flacon. ✦ Conținutul unei sticle. — Din magh. **síp** „lulea".

ȘÍPCĂ, *șipci,* s.f. Fiecare dintre bucățile de lemn subțiri și lungi (de formă paralelipipedică) folosite în lucrări de tâmplărie sau de dulgherie. — Din bg., sb. **šipka.**

ȘIPCULÍȚĂ, *șipculițe,* s.f. Diminutiv al lui *șipcă.* — **Șipcă** + suf. *-uliță.*

ȘÍPOT, *șipote,* s.n. **1.** Izvor a cărui apă țâșnește cu putere (și care este captată printr-un jgheab sau printr-o țeavă). ✦ Jgheab, țeavă prin care se captează apa unui izvor. ✦ Țeavă de scurgere; burlan. **2.** (Reg.) Loc unde o apă curge repede; vârtej. — Cf. bg. š e p o t „murmur".

ȘIPOȚÉL, *șipoțele,* s.n. Diminutiv al lui *șipot.* — **Șipot** + suf. *-el.*

ȘIPURÉL, *șipurele,* s.n. (Reg.) Șipușor. — **Șip^2** + suf. *-urel.*

ȘIPUȘÓR, *șipușoare,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *șip^2;* șipurel — **Șip^2** + suf. *-ușor.*

ȘIR, *șiruri,* s.n. **1.** Grup, mulțime de ființe sau de lucruri dispuse în succesiune, desfășurate în linie (dreaptă); rând, șirag (**1**). ✧ Loc. adv. și adj. *În șir* = în rând, unul după altul. ✦ Șirag (**2**). ✦ (Înv.) Rând scris sau tipărit. ✦ Lanț de munți; masiv muntos. ✦ Dâră formată de un lichid care se prelinge pe ceva. **2.** Succesiune de fapte, evenimente, unități de timp etc. *Șir de întâmplări*. ✧ Loc. adj. și adv. *În șir* = pe rând, succesiv, neîntrerupt, necontenit. **3.** Desfășurare continuă și regulată, înlănțuire logică a ideilor, a faptelor într-o expunere, într-o relatare; fir. ✧ Loc. adj. *Fără șir* = fără logică, incoerent. **4.** (Mat.) Mulțime infinită, ordonată, ale cărei elemente pot fi puse în corespondență cu mulțimea numerelor naturale. — Refăcut după **șire** (pl. lui *șiră).*

ȘIRÁG, *șiraguri,* s.n. **1.** Șir (**1**). ✧ Loc. adv. *În șirag* = unul după altul. ✦ Grup de soldați așezați în linie de bătaie. **2.** Mulțime de mărgele înșirate pe un fir pentru a fi purtate ca podoabă la gât. ✦ Mulțime de obiecte de același fel, înșirate ca mărgelele pe un fir (de sfoară sau pe o sârmă). [Var.: **șireág** s.n.] — Din magh. **sereg** „mulțime, trupă" (cu unele sensuri după *șir).* Cf. pol. s z e r e g.

ȘÍRĂ, *șire,* s.f. **1.** Grămadă mare de paie, de snopi etc. clădită în formă de prismă și terminată la partea superioară cu o coamă (ascuțită); claie, stog. **2.** (În sintagma) *Șira spinării* = coloana vertebrală. [Var.: **șúră** s.f.] — Lat. ***sira.**

ȘIREÁG s.n. v. **șirag.**

ȘIRÉGLĂ, *șiregle,* s.f. (Reg.) Codârlă (la car sau căruță). — Din magh. **saraglya.**

ȘIRÉT^1, *șireturi,* s.n. **1.** Bentiță îngustă de bumbac, mătase etc., țesută tubular sau în fâșie, care, petrecută prin butoniere speciale, servește pentru a lega sau a strânge încălțămintea sau diferite obiecte de îmbrăcăminte. ✦ Fâșie îngustă și groasă de țesătură sau de împletitură, folosită pentru întărirea unor cusături în croitorie sau pentru ornamentarea îmbrăcămintei. **2.** Sfoară de bumbac (îmbrăcată în mătase colorată sau în fir) răsucită în două sau în trei și folosită mai ales ca ornament la îmbrăcăminte; găitan, ceapraz, brandenburg; șnur. — Din tc. **șerit.**

ȘIRÉT^2, -EÁTĂ, *șireți, -te,* adj. Care știe să profite de naivitatea sau de buna-credință a celor din jur pentru a-și atinge scopurile pe căi ocolite; care dovedește un caracter viclean, perfid. ✦ Plin de subtilitate, de finețe; rafinat; descurcăreț, abil. ✦ Care denotă, trădează viclenie, prefăcătorie, perfidie; care denotă abilitate, subtilitate, umor. *Privire șireată.* — Din tc. **șirret.**

ȘIRETÉNIE^1, *șiretenii,* s.f. Însușirea de a fi șiret^2; faptă sau vorbă șireată; viclenie, perfidie, șireție. — **Șiret^2** + suf. *-enie.*

ȘIRETÉNIE^2, *șiretenii,* s.f. (Pop.) Desfășurare, curs (al unei întâmplări, al unei situații), istorisire cu multe peripeții; *p. ext.* relatare a unei întâmplări, a unei situații etc.; tărășenie. [Var.: **șiriténie** s.f.] — Cf. ș i r.

ȘIRETLÍC, *șiretlicuri,* s.n. Procedeu, faptă de om șiret^2; truc folosit pentru a înșela buna-credință a cuiva; șmecherie, vicleșug. — Din tc. **șirretlik.**

ȘIREȚÉL, *șirețele,* s.n. Diminutiv al lui *șiret^1.* — **Șiret^1** + suf. *-el.*

ȘIREȚÍE, *șireții,* s.f. (Rar) Șiretenie^1. — **Șiret^2** + suf. *-ie.*

ȘIRÍNCĂ, *șirinci,* s.f. (Reg.) Fâșie îngustă de pământ (arabil); hat, răzor. — Din ucr. **šyrynka,** rus. **širinka.**

ȘIRITÉNIE s.f. v. **șiretenie^2.**

ȘIRÓI^1, *șiroaie,* s.n. **1.** Șuviță (abundentă) de lichid care curge sau se prelinge de undeva. ✧ Expr. *A curge șiroaie* (sau *șiroi*) = a curge din abundență. **2.** Torent de apă care se scurge cu repeziciune și din abundență pe locurile înclinate (în urma ploilor mari sau a topirii zăpezilor); șuvoi. — Et. nec.

ȘIROÍ^2, pers. 3 *șiroiește,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre ape; *p. ext.* despre alte lichide) A curge sau a se prelinge în șiroaie. ✦ (Despre lucruri îmbibate sau care secretă un lichid). A lăsa să se scurgă sau să se prelingă un lichid în șiroaie. **2.** (Despre ape curgătoare) A curge repede (și abundent). — Din **șiroi^1.**

ȘIROÍRE, *șiroiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a șiroi^2* și rezultatul ei. **2.** (Geol.) Fenomen de eroziune superficială, provocat de firișoarele de apă care provin din precipitații atmosferice și care se scurg pe un teren în pantă; spălare. — V. **șiroi^2.**

ȘIRULÉȚ, *șirulețe,* s.n. Diminutiv al lui *șir.* — **Șir** + suf. *-uleț.*

ȘIST, *șisturi,* s.n. Rocă metamorfică sau sedimentară care are proprietatea de a se desface ușor în foi sau în plăci subțiri cu suprafețe paralele. ✧ *Șist cristalin* = rocă formată prin procesul de metamorfism al altor roci sub acțiunea presiunii. *Șisturi bituminoase* = minerale utile constituite din substanță organică și minerală. — Din fr. **schiste.**

ȘISTÁR s.n. v. **șiștar.**

ȘISTIFICÁRE, *șistificări,* s.f. Răspândire prin pulverizare a unui material sub formă de pulbere în interiorul unei mine grizutoase cu scopul de a face ca amestecul de grizu și praf de cărbune să devină mai puțin sensibil la aprindere și la explozie. — Cf. fr. s c h i s t i f i c a t i o n.

ȘISTÓS, -OÁSĂ, *șistoși, -oase,* adj. (Despre roci sedimentare și metamorfice sau despre structura lor) Cu caracter de șist, alcătuit din șist. — Din fr. **schisteux.**

ȘISTOZITÁTE s.f. Proprietate a anumitor sedimente (argiloase) și a unor roci metamorfice de a se desface în plăci subțiri sau în foi cu suprafețe paralele. [Var.: **șistuozitáte** s.f.] — Din fr. **schistosité.**

ȘISTUOZITÁTE s.f. v. **șistozitate.**

ȘIȘ, *șișuri,* s.n. Pumnal cu lamă lungă și îngustă, ascunsă într-un baston care îi servește drept teacă; *p. gener.* orice fel de pumnal. ✦ (Rar) Hanger. — Din tc. **șiș.**

ȘIȘĂÍ vb. IV. v. **șâșâi.**

ȘIȘĂÍRE s.f. v. **șâșâire.**

ȘIȘĂÍT s.n. v. **șâșâit.**

ȘÍȘCĂ s.f. (Reg.) Tocătură de paie sau de coceni folosită pentru hrana vitelor. — Din ucr. **sička.**

ȘIȘCÓRNIȚĂ, *șișcornițe,* s.f. (Reg.) Mașină de tocat paie sau coceni. — **Șișcă** + suf. *-orniță.*

ȘIȘTÁR, *șiștare,* s.n. Vas de lemn sau de metal cu toartă, cu gura mai largă decât baza, folosit mai ales pentru muls laptele. [Var.: (reg.) **șistár** s.n.] — Din sl. **šestarŭ.**

ȘIȘTÁV, -Ă, *șiștavi, -e,* adj. (Pop.; despre boabele cerealelor) Nedezvoltat, sec, mărunt. ✦ (Despre oameni și animale) Plăpând. — Din bg. **šiškav.**

ȘIȘTĂRÉL, *șistărele,* s.n. Diminutiv al lui *șiștar*. — **Șiștar** + suf. *-el.*

ȘIȘTĂVÍ, *șiștăvesc,* vb. IV. Refl. (Pop.; despre boabele de cereale) A se zbârci, a se pipernici. ✦ (Despre oameni) A se gălbeji, a deveni slăbănog. — V. **șiștav.**

ȘIȘTĂVÍRE, *șiștăviri,* s.f. (Pop.) Faptul de *a se șiștăvi*. — V. **șiștăvi.**

ȘIȘTĂVÍT, -Ă, *șiștăviți, -te,* adj. (Pop.; despre boabele de cereale) Zbârcit, pipernicit. ✦ (Despre oameni) Slăbănog, plăpând, gălbejit. — V. **șiștăvi.**

ȘIȘTÓR, *șiștori,* s.m. (Pop.) **1.** Par ascuțit care se pune în vârful caselor țărănești. **2.** Fiecare dintre drugii de lemn prinși la capete în târcoalele prâsnelului morii. — Et. nec.

ȘIȚÁR, *șițari,* s.m. (Reg.) Șindrilar. — **Șiță** + suf. *-ar.*

ȘÍȚĂ, *șițe,* s.f. (Reg.) Bucată subțire de lemn asemănătoare cu șindrila, dar mai scurtă decât aceasta, folosită pentru căptușirea și acoperirea caselor țărănești, a cabanelor etc.; *p. ext.* șindrilă. — Din sb. **štica.**

ȘIȚUÍ, *șițuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A acoperi cu șiță o casă. — **Șiță** + suf. *-ui*.

ȘIȚUÍT, -Ă, *șițuiți, -te,* adj. (Reg.) Cu acoperiș de șiță. — V. **șițui.**

ȘIVÓI s.n. v. **șuvoi.**

ȘLÁGĂR, *șlagăre,* s.n. Melodie (de muzică ușoară) care la un moment dat are o mare popularitate; cântec la modă. — Din germ. **Schlager.**

ȘLAM s.n. Amestec de apă cu particule fine de substanțe minerale în suspensie, provenind din instalațiile de preparare mecanică pe cale umedă a minereurilor sau a cărbunilor. — Din germ. **Schlamm.**

ȘLÁMPĂT, -Ă adj. v. **șleampăt.**

ȘLAP, *șlapi,* s.m. Papuc (**1**) pentru plajă, baie etc. fără toc și cu fețe din una sau mai multe bentițe. — Din germ. **Schlappe.**

ȘLEAH s.n. v. **șleau[1].**

ȘLEÁHTĂ, (**1**) *șlehte*, s.f. **1.** (Peior.) Clică, bandă; gloată, ceată. **2.** Nume dat, în trecut, nobilimii poloneze; corp de armată alcătuit din nobili polonezi. — Din pol. **szlachta.**

ȘLEÁHTIC, *șleahtici,* s.m. Persoană care făcea parte dintr-o șleahtă (**2**). — Cf. pol. s z l a c h c i c.

ȘLEÁMPĂT, -Ă, *șleampeți, -te,* adj. (Fam.; despre oameni, mai ales despre femei). Neglijent, dezordonat la îmbrăcăminte. [Var.: **șlámpăt, -ă** adj.] — Cf. germ. S c h l a m p e „femeie neîngrijită".

ȘLEÁPCĂ, *șlepci,* s.f. (Înv. și reg.) Pălărie în trei colțuri; tricorn; *p. ext.* șapcă. — Din rus. **šleapka.**

ȘLEAU[1], *șleauri,* s.n. Drum de țară natural, neamenajat, bătătorit de căruțe. ✧ Expr. *A vorbi* (sau *a spune) pe șleau* = a vorbi deschis, fără înconjur. ✦ (Rar) Firul unei ape curgătoare. [Var.: **șleah** s.n.] — Din pol. **szlak,** ucr. **šljah.**

ȘLEAU[2], *șleauri,* s.n. Fiecare dintre cele două curele groase, funii sau lanțuri care se prind de pieptarul hamului și se leagă de crucea căruței ori a trăsurii trase de un animal; trăgătoare, ștreang. — Din ucr. **šleja.**

ȘLEAU[3], *șlei,* s.n. Pădure cu arbori de specii diferite. [Pl. și: *șleauri*] — Cf. germ. S c h l e h e.

ȘLEFUÍ, *șlefuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A prelucra o suprafață dură prin frecare, pilire, tăiere sau rindeluire, pentru a o netezi sau pentru a-i da o anumită formă; a lustrui. ✦ Fig. A finisa cu minuțiozitate, a cizela, a retușa, un text, o operă de artă etc. ✦ Refl. Fig. (Despre oameni) A deveni rafinat, a se civiliza. **2.** A tăia suprafața unei pietre (prețioase) în fațete fine (pentru a-i mări valoarea și strălucirea). — Din germ. **schleifen.**

ȘLEFUÍRE, *șlefuiri,* s.f. Acțiunea de *a șlefui* și rezultatul ei; șlefuit[1]. — V. **șlefui.**

ȘLEFUÍT[1] s.n. Șlefuire. — V. **șlefui.**

ȘLEFUÍT[2], -Ă, *șlefuiți, -te,* adj. **1.** Cizelat, lustruit. ✦ Fig. Manierat, rafinat. **2.** (Despre pietre prețioase, cristale) Cu suprafața tăiată în fațete fine care se întretaie între ele. — V. **șlefui.**

ȘLEFUITÓR, -OÁRE, *șlefuitori, -oare,* s.m. și f. Persoană specializată în șlefuire. [Pr.: *-fu-i-*] — **Șlefui** + suf. *-tor*.

ȘLEM s.n. **1.** (La bridge, taroc) Situație în care unul dintre cuplurile participante la joc câștigă toate cele treisprezece levate posibile. **2.** (În sintagma) *Marele șlem* = (la jocul de tenis) situație în care un tenisman câștigă, în cursul aceluiași an, cele patru mari concursuri internaționale de tenis. — Din fr. **chelem,** germ. **Schlemm.**

ȘLEP, *șlepuri,* s.n. Navă (fără propulsie proprie) folosită pentru transportul mărfurilor pe fluvii, pe canale sau pe lacuri. — Din germ. **Schlepp**[kahn].

ȘLEPÁR, *șlepari,* s.m. Persoană care conduce un șlep. — **Șlep** + suf. *-ar.*

ȘLÍBOVIȚĂ, (**2**) *șlibovițe,* s.f. **1.** Rachiu tare de prune. **2.** Porție de șlibovită (**1**). — Din pol. **śliwowica,** sb. **šljivovica.**

ȘLIC s.n. v. **ișlic.**

ȘLIF, *șlifuri,* s.n. (Tehn.) Porțiunea șlefuită a unei piese, a unui aparat etc. ✦ Fig. Finețe, rafinament, subtilitate. — Din fr. **schliff.**

ȘLÍRE, *șliri,* s.f. Îngrămădire de minerale, de dimensiuni variabile, în masivele eruptive, care apare în procesul de cristalizare magmatică. — Et. nec.

ȘLIȚ, *șlițuri,* s.n. **1.** Scobitură în formă de șanț, făcută într-o piesă sau într-un element de construcție. **2.** Deschizătură făcută la marginea inferioară sau la mânecile unor obiecte de îmbrăcăminte, având un rol practic sau decorativ. ✦ Deschizătura din față a pantalonilor; prohab. — Din germ. **Schlitz.**

ȘLUC, *șlucuri,* s.n. (Reg.) Înghițitură. — Din germ. **Schluck.**

ȘLUS interj. (Reg.) Gata! s-a terminat! — Din germ. **Schluss.**

ȘMAG s.n. (Reg.) Gust (rău) pe care îl capătă uneori mâncărurile sau băuturile; iz. — Din germ. [Ge]**schmack.**

ȘMAL, *șmale,* s.n. Literă tipografică subțire și îngustă. — Din germ. **schmall** „îngust".

ȘMÉCHER, -Ă, *șmecheri, -e,* adj. (Adesea substantivat) Care știe să iasă cu dibăcie din încurcături, pe care nu-l poți păcăli; abil; isteț, dezghețat; șiret, șarlatan. — Din germ. **Schmecker** „persoană cu gust rafinat".

ȘMECHERÉSC, -EÁSCĂ, *șmecherești,* adj. De șmecher, care aparține șmecherilor, privitor la șmecheri, ca șmecherii. — **Șmecher** + suf. *-esc.*

ȘMECHERÉȘTE adv. Ca șmecherii, în felul șmecherilor. — **Șmecher** + suf. *-ește*.

ȘMECHERÍ, *șmecheresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A păcăli, a înșela (printr-o șmecherie). **2.** Tranz. și refl. (Fam.) A face să devină sau a deveni șmecher, isteț. — Din **șmecher.**

ȘMECHERÍE, (**2**) *șmecherii,* s.f. **1.** Faptul de a fi șmecher. **2.** Abilitate de șmecher; vorbă sau faptă de șmecher; șiretlic, vicleșug; escrocherie, fraudă; șmecherlâc. — **Șmecher** + suf. *-ie*.

ȘMECHERÍRE, *șmecheriri,* s.f. Acțiunea de *a (se) șmecheri* și rezultatul ei. — V. **șmecheri.**

ȘMECHERLÂC, *șmecherlâcuri,* s.n. (Rar) Șmecherie. — **Șmecher** + suf. *-lâc.*

ȘMECHERÓS, -OÁSĂ, *șmecheroși, -oase,* adj. (Fam.) Șmecher. — **Șmecher** + suf. *-os.*

ȘMÍRGHEL s.n. **1.** Rocă metamorfică formată în cea mai mare parte dintr-o masă de granule (fine) de corindon, alternând cu magnetit; emeri. **2.** Material abraziv în stare de pulbere, obținut din șmirghel (**1**) sau fabricat pe cale sintetică. ✦ Hârtie acoperită cu un astfel de material, folosită pentru a freca, a curăța sau a lustrui unele obiecte în industria lemnului, în lăcătușărie etc. — Din germ. **Schmirgel.**

ȘMOTRÍ, *șmotresc,* vb. IV. Tranz. (Reg. și fam.) A mustra, a dojeni; a bate. — Din **șmotru.**

ȘMOTRÍRE, *șmotriri,* s.f. (Fam.) Acțiunea de *a șmotri* și rezultatul ei. — V. **șmotri.**

ȘMÓTRU, *șmotruri,* s.n. (Înv.) Instrucție militară. ✦ P. ext. (Fam.) Instruire (severă); mustrare, dojană; bătaie. — Din rus. **smotr.**

ȘNAPÁN, *șnapani,* s.m. (Fam.) Șarlatan, pungaș, escroc, potlogar. — Din fr. **chenapan.**

ȘNAPS s.n. (Fam.) Rachiu (tare). — Din germ. **Schnaps.**

ȘNEC, *șnecuri,* s.n. Transportor pentru materiale pulverulente sau în formă de pastă, format dintr-un arbore prevăzut cu o paletă elicoidală. — Din germ. **Schnecke.**

ȘNIT, *șnituri,* s.n. **1.** Suprafață formată din marginile tăiate ale unei cărți. **2.** Marginea liberă a tălpii la încălțăminte. — Din germ. **Schnitt.**

ȘNÍȚEL, *șnițele,* s.n. Preparat culinar făcut dintr-o felie subțire de carne bătută cu ciocanul de lemn, trecută succesiv prin făină, ou și pesmet și prăjită în grăsime. — Din germ. **Schnitzel.**

ȘNUR, *șnururi,* s.n. **1.** Sfoară (îmbrăcată în mătase colorată, în fir etc.), de obicei răsucită în două sau în trei, folosită mai ales ca ornament la îmbrăcăminte; șiret[1] (**2**). **2.** Ansamblu de fire electrice (foarte) flexibile, izolate între ele și strânse într-un înveliș protector, folosit pentru racordarea la rețea a lămpilor portative, a fiarelor de călcat, a aparatelor de radio etc. — Din germ. **Schnur.**

ȘNURCERÁMICĂ s.f. Procedeu de ornamentare a vaselor de lut, realizat prin imprimarea unui șnur de fibre vegetale în pasta încă moale. — **Șnur** + **ceramică.**

ȘNURUÍ, *șnuruiesc,* vb. IV. Tranz. A lega foile unui registru cu ajutorul unui șnur (**1**) petrecut prin fiecare foaie și sigilat la capete, pentru ca foile să nu poată fi sustrase sau înlocuite. — **Șnur** + suf. *-ui.*

ȘNURUÍRE, *șnuruiri,* s.f. Acțiunea de *a șnurui* și rezultatul ei; șnuruit[1]. — V. **șnurui.**

ȘNURUÍT[1] s.n. Șnuruire. — V. **șnurui.**

ȘNURUÍT[2], -Ă, *șnuruiți, -te,* adj. **1.** (Despre registre, dosare etc.) Cu foile prinse (la o margine) cu șnur (**1**) pentru a nu putea fi sustrase sau înlocuite. **2.** (Despre haine) Împodobit cu șnur (**1**). — V. **șnurui.**

ȘNURULÉȚ, *șnurulețe,* s.n. Diminutiv al lui *șnur.* — **Șnur** + suf. *-uleț.*

ȘO interj. Strigăt cu care se asmut câinii. — Onomatopee.

ȘOÁCĂȚ, *șoacăți,* s.m. (Reg. și fam.) Calificativ injurios dat străinilor, în special nemților. — Din sb. **šokac.**

ȘOÁLDĂ, *șoalde,* s.f. **1.** (Fam.; în expr.) *(A umbla) cu șoalda* = (a umbla) cu șmecherii, cu vicleșug, cu minciuni. **2.** Momeală artificială pentru pești folosită în apele repezi. — Cf. săs. š ö l t „datorie bănească; vină".

ȘOÁLDINĂ, *șoaldine,* s.f. Mică plantă erbacee cu frunze cărnoase, ovale și cu flori galbene-aurii, dispuse în inflorescențe *(Sedum acre)*. — **Șold** + suf. *-ină.*

ȘOÁPTĂ, *șoapte,* s.f. **1.** Vorbire cu voce înceată, șoptire; *p. ext.* vorbă sau comunicare rostită pe șoptite. ✧ Loc. adj. și adv. *În șoaptă* = încet, în taină, abia auzit. ✦ Murmur de glasuri care șoptesc; *fig.* susur, freamăt, șopot. **2.** (La pl.) Calomnii, bârfeli, clevetiri. — Din **șopti** (derivat regresiv).

ȘOÁREC s.m. v. **șoarece.**

ȘOÁRECE, *șoareci,* s.m. Animal mic din ordinul rozătoarelor, de culoare cenușiu-închis, cu botul ascuțit și cu coada lungă și subțire *(Mus musculus)*. ✧ *Șoarece de bibliotecă*, se spune despre o persoană care își petrece cea mai mare parte a timpului prin biblioteci, citind și studiind. *Șoarece de birou* = birocrat. ✧ Expr. *A trăi* (sau *a se iubi, a se avea*) *ca mâța* (sau *ca pisica*) *cu șoarecele,* se spune despre

două persoane care nu se pot suferi, care se ceartă întruna. *I-au mas şoarecii în pântece* (sau *burtă*), se spune despre un om foarte flămând. A *se juca* (cu cineva) *ca mâţa* (sau *ca pisica*) *cu şoarecele* = a-şi bate joc de cineva, ţinându-l într-o situaţie incertă. *În gaură* (sau *bortă*) *de şoarece* = în cea mai ferită, mai dosnică ascunzătoare, în gaură de şarpe. ✧ Compus: *Şoarece-de-câmp* = mic rozător de câmp care face mari stricăciuni în culturi *(Apodemus agrarius); şoarece-de-pădure* = animal rozător care trăieşte în pădure *(Apodemus sylvaticus)*. [Var.: **şoárec** s.m.] — Lat. **sorex, -icis.**

ŞOBOLÁN, *şobolani,* s.m. Mamifer rozător omnivor din familia muridelor, mai mare decât şoarecele, cu coada lungă acoperită cu solzi în formă de inele, care trăieşte în jurul locuinţelor, hambarelor, depozitelor etc., povocând mari stricăciuni; guzgan *(Rattus norvegicus)*. ✧ *Şobolan negru* (sau *de casă)* = şobolan care trăieşte în cămări, în poduri etc., produce mari pagube şi transmite diferite boli infecţioase *(Rattus rattus). Şobolan de apă* = şobolan de culoare roşcată, care trăieşte pe malul apelor *(Arvicola terrestris). Şobolan moscat* = desman. — **Sobol** + suf. *-an*.

ŞOC, *şocuri,* s.n. **1.** Ciocnire, izbire bruscă şi violentă între două corpuri. ✧ Loc. adj. *De şoc* = (despre unităţi militare) care are de îndeplinit o misiune grea în lupta ofensivă. ✦ *Şoc termic* = procedeu tehnologic în procesul de fabricaţie a unor vase de laborator, a unor produse etc., care constă în răcirea bruscă a pieselor. **2.** Tulburare generală, bruscă şi violentă, a funcţiilor organismului (provocată de o cauză exterioară variată), care se manifestă printr-un dezechilibru fizic şi psihic; ictus. ✦ Spec. Formă particulară de dezechilibru acut al unor funcţii psihice, provocată de o emoţie violentă. — Din fr. **choc.**

ŞOCÁ, *şochez,* vb. I. Tranz. A contraria pe cineva, a produce cuiva o impresie neplăcută prin vorbe, gesturi, atitudini. — Din fr. **choquer.**

ŞOCÁNT, -Ă, *şocanţi, -te,* adj. Care impresionează în mod neplăcut, care contrariază. — Din fr. **choquant.**

ŞOCÁT, -Ă, *şocaţi, -te,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj., s.m. şi f. (Persoană) care a suferit un şoc (**2.**). **2.** Adj. Impresionat în mod neplăcut, contrariat. — V. **şoca.**

ŞOCOLÁTĂ s.f. v. **ciocolată.**

ŞOD, ŞOÁDĂ, *şozi, şoade,* adj. (Reg.) Curios, ciudat; bizar; ✦ Nostim, hazliu. — Din magh. **sod.**

ŞODÓ s.n. v. **şodou.**

ŞODÓU, *şodouri,* s.n. Băutură preparată din gălbenuş de ou crud, frecat cu zahăr, peste care se toarnă lapte fierbinte. [Var.: **şodó** s.n.] — Din fr. **chaudeau.**

ŞODRÓN s.n. v. **şotron.**

ŞOFÁ, *şofez,* vb. I. Intranz. A conduce un automobil. — Din **şofer** (derivat regresiv).

ŞOFÁJ s.n. Acţiunea şi tehnica de *a şofa*. — Din fr. **chauffage.**

ŞOFÁT s.n. Faptul de *a şofa.* — V. **şofa.**

ŞOFÉR, *şoferi,* s.m. Persoană calificată pentru a conduce un autovehicul. — Din fr. **chauffer.**

ŞOFERÍŢĂ, *şoferiţe,* s.f. Femeie care conduce un autovehicul. — **Şofer** + suf. *-iţă*.

ŞOFRÁN, *şofrani,* s.m. **1.** Plantă erbacee cu frunze lungi şi înguste şi cu florile violete cu linii purpurii, din care se extrage o substanţă aromatică de culoare galbenă, folosită în medicină, în bucătărie şi în industrie *(Crocus sativus)*. ✦ P. ext. Substanţă colorantă extrasă din această plantă. **2.** (Bot.) Şofrănel (**1**). — Din rus. **şafran,** pol. **szafran.**

ŞOFRĂNÁŞ, *sofrănaşi,* s.m. Plantă oleaginoasă din familia compozeelor, cu flori galbene-portocalii, din care se extrage o substanţă colorantă; şofrănel (**2**) *(Carthamus tinctorius).* — **Şofran** + suf. *-aş*.

ŞOFRĂNÉL, *şofrănei,* s.m. **1.** Plantă erbacee cu bulbi, cu flori albastre-liliachii care înfloresc toamna; şofran (**2**) *(Crocus banaticus)*. **2.** (Bot.) Şofrănaş. — **Şofran** + suf. *-el.*

ŞOFRĂNÍU, -ÍE, *şofrănii,* adj. (Rar) De culoare galbenă. — **Şofran** +suf. *-iu.*

ŞÓGOR, *şogori,* s.m. (Reg.) Cumnat; *p. gener.* rudă prin alianţă. — Din magh. **sógor.**

ŞOIM, *şoimi,* s.m. **1.** Nume dat mai multor păsări răpitoare de zi, de mărime variată, agere şi puternice, cu ciocul scurt şi curbat şi având câte o crestătură în formă de dinte, care se hrănesc cu pradă vie, mai ales cu păsări *(Falco)*. **2.** Epitet pentru un bărbat curajos, viteaz, mândru, semeţ; şoiman (**2**). **3.** (Pop.) Cal sprinten, aprig; şoiman (**3**). **4.** Copil preşcolar sau în primele clase de şcoală care făcea parte din organizaţia Şoimilor Patriei până în decembrie 1989. — Din magh. **sólyom.**

ŞOIMÁN, -Ă, *şoimani, -e,* s.m., s.f. pl., adj. **1.** S.m. (Ornit.) Şoim (**1**). **2.** S.m. Persoană curajoasă, vitează, mândră, semeaţă; şoim (**2**). **3.** S.m. (Pop.) Cal sprinten, aprig; şoim (**3**). **4.** S.f. pl. art. (În mitol. pop.) Iele. **5.** Adj. (Pop.) Straşnic, minunat, extraordinar. — **Şoim** + suf. *-an.*

ŞOIMÁR, *şoimari,* s.m. Crescător sau dresor de şoimi (**1**) pentru vânătoare; persoană care vânează cu ajutorul şoimilor. — **Şoim** + suf. *-ar.*

ŞOIMĂNÉSC, -EÁSCĂ, *şoimăneşti,* adj. De şoim; *fig.* viteaz. — **Şoiman** + suf. *-esc.*

ŞOIMĂRÍ, *şoimăresc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A desfigura, a poci. — Cf. ş o i m a n.

ŞOIMĂRÍT s.n. Vânătoare cu ajutorul şoimilor (**1**). — **Şoim** + suf. *-ărit.*

ŞOIMÉŞTE adv. Ca şoimul; ager, sprinten, iute. — **Şoim** + suf. *-eşte.*

ŞOIMIŞÓR, *şoimişori,* s.m. Şoimuleţ. — **Şoim** + suf. *-işor.*

ŞOIMULEÁN, *şoimuleni,* s.m. (Pop.) Şoimuleţ. — **Şoim** + suf. *-ulean.*

ŞOIMULÉŢ, *şoimuleţi,* s.m. Diminutiv al lui *şoim;* şoimişor, şoimulean, şoimuşor. — **Şoim** + suf. *-uleţ*.

ŞOIMUŞÓR, *şoimuşori,* s.m. (Pop.) Şoimuleţ. — **Şoim** + suf. *-uşor.*

ŞOLD, *şolduri,* s.n. Parte a corpului omenesc situată între mijloc şi coapsă; regiune anatomică corespunzătoare articulaţiei membrelor inferioare cu trunchiul. ✧ Loc. adj. şi adv. *Într-un şold* = (aplecat) într-o parte, strâmb. ✧ Expr. *Cu mâna* (sau *cu mâinile) în şold* (sau *în şolduri)* = fără a întâmpina nicio greutate, fără nicio grijă, în voie. *A sta cu mâinile în şolduri* = a nu face nimic, a pierde vremea. (Fam.) *A-şi pune mâinile în şold* (sau *în şolduri)* = a se certa, a face scandal. ✦ P. anal. Parte a corpului animalelor care corespunde articulaţiei picioarelor cu trunchiul. ✦ Fig. Coastă, povârniş. — Cf. pol. s z o l d r a.

ŞOLDÁN, *şoldani,* s.m. Pui de iepure, până la un an. ✦ Fig. (Ir.) Epitet pentru un copil sau un tânăr; tinerel. — Cf. magh. s ü l d ö.

ŞOLDÁR, *şoldare,* s.n. Curea de ham care trece peste şoldul calului. — **Şold** + suf. *-ar.*

ŞOLDEÁLĂ, *şoldeli,* s.f. (Pop.) Luxaţie sau fractură a şoldului. — **Şold** + suf. *-eală*.

ŞOLDÍ, *şoldesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A vătăma un animal la şolduri, lovindu-l sau supunându-l unor eforturi prea mari. ✦ Refl. Fig. (Despre lucruri) A se lăsa într-o parte; a se strâmba. — Din **şold.**

ŞOLDÍRE, *şoldiri,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) şoldi* şi rezultatul ei. — V. **şoldi.**

ŞOLDÍŞ adv. (Pop.) Cu un şold ieşit în afară, cu umblet greoi, şchiop. ✦ Fig. Oblic, pieziş, strâmb. — **Şold** + suf. *-iş*.

ŞOLDÍT, -Ă, *şoldiţi, -te,* adj. (Pop. ; despre animale) Cu şoldul vătămat, ieşit în afară, fracturat. ✦ Fig. (Despre lucruri) Lăsat într-o parte, strâmb. — V. **şoldi.**

ŞOLDÍU, -ÍE, *şoldii,* adj. (Pop.) Şoldit. — **Şold** + suf. *-iu.*

ŞOLDURÓS, -OÁSĂ, *şolduroşi, -oase,* adj. Cu şolduri mari. — **Şold** + suf. *-uros*.

ŞOLOMĂNÁR s.m. v. **solomonar.**

ŞOLOMONÁR s.m. v. **solomonar.**

ŞOLTÍC, -Ă, *şoltici, -ce,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Care recurge la escrocherii, la viclenii, la tertipuri. ✦ Ştrengar, şmecher, ghiduş, poznaş. — Din săs. **scholtig.**

ŞOLTICĂRÍE, *şolticării,* s.f. (Reg.) Escrocherie, vicleşug, tertip. ✦ Ştrengărie, şmecherie, ghiduşie, poznă. — **Şoltic** + suf. *-ărie*.

ŞOLTÚZ, *şoltuzi,* s.m. Titlu dat în Evul Mediu în Moldova cârmuitorului unui oraş, care era ajutat în activitatea sa de un sfat format din 6–12 pârgari; persoană care avea acest titlu. — Din pol. **szoltys.**

ŞOMÁ, *şomez,* vb. I. Intranz. A nu avea, a nu găsi de lucru; a fi şomer. — Din fr. **chômer.**

ŞOMÁJ s.n. Existenţa unui număr de persoane fizice aflate în situaţia de şomer. — Din fr. **chômage.**

ŞOMÉR, -Ă, *şomeri, -e,* s.m. şi f. Persoană fără contract individual de muncă a cărei activitate nu se desfăşoară în scopul obţinerii de venit şi care este în căutarea unui loc de muncă. — Din fr. **chômeur.**

ŞOMOIÓG, *şomoioage,* s.n. Mănunchi răsucit de fân, de paie, de câlţi cu care se spală, se freacă sau se şterge un obiect, cu care se aprinde focul etc.; şomoltoc, fumuiag. ✦ Smoc (de păr sau de lână). — Cf. magh. c s o m ó.

ŞOMOIOGÉL, *şomoiogele,* s.n. Diminutiv al lui *şomoiog*. — **Şomoiog** + suf. *-el.*

ŞOMOLTÓC, *şomoltoace,* s.n. Şomoiog. — Contaminare între **şomoiog** şi **ghemotoc.**

ŞONT, ŞOÁNTĂ, *şonţi, şoante,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Şchiop, schilod. — Cf. c i o n t, magh. s á n t a.

ŞONTÁC interj. (Adesea repetat) Cuvânt care redă mersul şovăitor, greoi, şchiopătat al cuiva. — Din magh. **sántika.**

ŞONTÂCĂÍ, *şontâcăiesc,* vb. IV. Intranz. (Fam.) A umbla greu, şchiopătând; a şchiopăta. — **Şontâc** + suf. *-ăi*.

ŞONTÂCĂÍRE, *şontâcăiri*, s.f. (Rar) Acţiunea de *a şontâcăi* şi rezultatul ei. — V. **şontâcăi.**

ŞONTORÓG, -OÁGĂ, *şontorogi, -oage,* adj. (Fam.) Şchiop. ✦ (Substantivat) Epitet depreciativ dat unui om lipsit de putere, slăbănog. — Din **şont.** Cf. magh. dial. c z o m t o r a g.

ŞONTOROGEÁLĂ, *şontorogeli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a (se) şontorogi;* ologeală. — **Şontorogi** + suf. *-eală*.

ŞONTOROGÍ, *şontorogesc,* vb. IV. Intranz. şi refl. A deveni sau a face pe cineva şchiop, schilod. — Din **şontorog.**

ŞONTOROGÍRE, *şontorogiri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) şontorogi* şi rezultatul ei. — V. **şontorogi.**

ŞONTOROGÍT, -Ă, *şontorogiţi, -te,* adj. Ologit, olog. — V. **şontorogi.**

ŞÓPA interj. (Repetat) Cuvânt care redă zgomotul făcut când se vorbeşte în şoaptă. — Onomatopee.

ŞOPĂÍ, *şopăiesc,* vb. IV. Intranz. (Fam.) A vorbi cu cineva în şoaptă; a şopti, a şuşoti. ✧ Loc. adv. *Pe şopăite* = în şoaptă. — **Şopa** + suf. *-ăi*.

ȘOPĂIÁLĂ, *șopăieli,* s.f. (Fam.) Faptul *de a șopăi*; *șoaptă* [Pr.: *-pă-ia-*] — **Șopăi** + suf. *-eală.*

ȘOPĂÍRE, *șopăiri,* s.f. (Fam.) Acțiunea de *a șopăi* și rezultatul ei. — V. **șopăi.**

ȘOPÂRLÁIȚĂ, *șopârlaițe,* s.f. **1.** (Pop.) Anghină difterică. **2.** Numele a două plante erbacee: **a)** plantă meliferă cu tulpina dreaptă, cu frunzele ovale sau ascuțite și cu florile albastre, rar roz, folosită în medicina populară *(Veronica orchidea);* **b)** mică plantă cu flori mari, albe, rar roșietice, și cu fructul o capsulă *(Parnassia palustris)*. [Pr.: *-la-i-*] — **Șopârlă** + suf. *-aiță.*

ȘOPÂRLĂ, *șopârle,* s.f. Nume dat mai multor specii de reptile din ordinul saurienilor, cu pielea verde-cenușie sau pestriță, cu capul și abdomenul acoperite cu plăci cornoase, cu corpul aproape cilindric, sprijinit pe patru picioare scurte, îndreptate în afară, cu coada lungă, subțiată spre vârf, regenerabilă *(Lacerta)*. — Cf. alb. s h a p i.

ȘOPÂRLÍȚĂ, *șopârlițe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *șopârlă.* **2.** Numele mai multor plante erbacee cu flori azurii sau albastre dispuse în ciorchine, folosite în medicină *(Veronica)*. **3.** (Bot.) Amăreală (**2**). — **Șopârlă** + suf. *-iță.*

ȘÓPOT, *șopote,* s.n. **1.** Zgomot ușor produs de curgerea apei, de bătaia vântului, de frunze etc. **2.** Zgomot de glasuri care șoptesc; *p. ext.* vorbire în șoaptă. ✧ Loc. adj. și adv. *În șopot* = în șoaptă, pe șoptite. — Din sl. **šĭpŭtŭ**.

ȘOPOTÍ, *șopotesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre apă, vânt, frunze; la pers. 3) A murmura, a susura. **2.** Intranz. și tranz. A vorbi în șoaptă, a schimba vorbe în șoaptă; a șopti. — Din **șopot.**

ȘOPOTÍRE, *șopotiri,* s.f. Acțiunea de *a șopoti* și rezultatul ei. — V. **șopoti.**

ȘOPOTITÓR, -OÁRE, *șopotitori, -oare,* adj. Care șopotește. — **Șopoti** + suf. *-tor.*

ȘOPRÓN, *șoproane,* s.n. Construcție (din scânduri) care servește drept adăpost pentru uneltele agricole, nutreț și vite; șoproneață. [Var.: **șópru** s.n.] — Din germ. **Schoppen.**

ȘOPRONEÁȚĂ, *șoproneţe,* s.f. (Reg.) Șopron. — **Șopron** + suf. *-eață.*

ȘÓPRU s.n. v. **șopron.**

ȘOPRÚȚ, *șopruțuri,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *șopru.* [Pl. și: *șopruțe*] — **Șopru** + suf. *-uț.*

ȘOPTEÁLĂ, *șopteli,* s.f. Faptul de *a șopti;* șușoteală. — **Șopti** + suf. *-eală.*

ȘOPTÍ, *șoptesc,* vb. IV. Tranz. și intranz. A vorbi încet, în taină, a spune ceva în șoaptă. ✧ Loc. adv. *Pe șoptite* = cu glas scăzut, foarte încet; în taină. ✦ Tranz. A comunica ceva vorbind încet (să nu audă alții); a sufla. ✦ Fig. A murmura, a susura, a fremăta. — Din sl. **šĭpŭtati,** bg. **šeptja.**

ȘOPTÍRE, *șoptiri,* s.f. Acțiunea de *a șopti* și rezultatul ei; șoptit[1]. — V. **șopti.**

ȘOPTÍT[1] s.n. Șoptire. — V. **șopti.**

ȘOPTÍT[2], -Ă, *șoptiți, -te,* adj. (Despre cuvinte; adesea adverbial) (Rostit) în șoaptă, încet. — V. **șopti.**

ȘOPTITÓR, -OÁRE, *șoptitori, -oare,* adj. (Despre oameni, adesea fig.) Care vorbește în șoaptă, care șoptește; (despre glasul, vorba cuiva) încet, șoptit[2]. — **Șopti** + suf. *-tor.*

ȘORECÁR s.m. v. **șoricar.**

ȘORECÍE, (**2**) *șorecii,* s.f. **1.** (Reg.) Șoricioaică (**2**). **2.** (Bot.) Coada-șoricelului. — **Șoarece** + suf. *-ie.*

ȘORECÍU, -ÍE, *șorecii,* adj. (Pop.; despre părul cailor; *p. ext.* despre cai). (Cu părul) de culoarea șoarecelui; cenușiu. — **Șoarece** + suf. *-iu.*

ȘORECÚȚ s.m. v. **șoricuț.**

ȘORÍC s.n. v. **șorici.**

ȘORICÁR, *șoricari,* s.m. **1.** Rasă de câini care prind șoareci. **2.** (În forma *șorecar*) Numele mai multor păsări răpitoare din familia acvilidelor care se hrănesc mai ales cu șoareci *(Buteo).* [Var.: **șorecár** s.m.] — **Șoarec** + suf. *-ar.*

ȘORICĂRÍ, *șoricăresc,* vb. IV. Intranz. (Despre unele animale) A vâna șoareci. — Din **șoricar.**

ȘORICĂRÍE s.f. Mulțime de șoareci, totalitatea șoarecilor; șoricime, șoricărime. — **Șoarec** + suf. *-ărie.*

ȘORICĂRÍME s.f. Șoricărie. — **Șoarec** + suf. *-ărime.*

ȘORICEÁSĂ s.f. (Pop.) Șoricioaică (**2**). — **Șorece** + suf. *-easă.*

ȘORICÉL, *șoricei,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *șoarece;* șoricuț. **2.** (Pop.) Boală a vitelor care se manifestă prin umflături mari sub piele. — **Șoarece** + suf. *-el.*

ȘORICÉSC, -EÁSCĂ, *șoricești,* adj. (Rar) Care ține de șoareci, privitor la șoareci. — **Șoarece** + suf. *-esc.*

ȘORICÉȘTE adv. Ca șoarecii, în felul șoarecilor; *p. ext.* pe furiș, tiptil. — **Șoarece** + suf. *-ește.*

ȘORÍCI s.n. Piele de porc pârlită sau opărită și curățată de păr pentru a deveni comestibilă. [Var.: **șoríc** s.n.] — Et. nec.

ȘORICÍME s.f. Șoricărie. — **Șoarece** + suf. *-ime*.

ȘORICIOÁICĂ, (**1**) *șoricioaice,* s.f. **1.** Femela șoarecelui. **2.** (Pop.) Substanță otrăvitoare, reprezentând un compus al arsenului, folosită mai ales contra șobolanilor; șorecie, șoricească. — **Șoarece** + suf. *-oaică.*

ȘORICÚȚ, *șoricuți,* s.m. Șoricel. [Var.: **șorecúț** s.m.] — **Șoarec** + suf. *-uț.*

ȘORT, *șorturi,* s.n. Pantalon scurt din țesături ușoare, purtat ca îmbrăcăminte sportivă sau de plajă. — Din fr., engl. **short.**

ȘORȚ, *șorțuri,* s.n. **1.** Obiect de îmbrăcăminte purtat dinainte, peste haine, pentru a le proteja în timpul lucrului. **2.** Obiect de îmbrăcăminte (cu mâneci) purtat de elevi peste haine, ca uniformă. **3.** (În portul popular femeiesc) Țesătură dreptunghiulară din lână sau din bumbac, simplă sau ornamentată, care se poartă peste fustă. — Din germ. **Schurz.**

ȘORȚULÉȚ, *șorțulețe,* s.n. Diminutiv al lui *șorț*. — **Șorț** + suf. *-uleț.*

ȘOSEÁ, *șosele,* s.f. Cale de comunicație interurbană, pietruită sau asfaltată; *p. restr.* stradă largă, de acces într-un oraș, care continuă căile de comunicație interurbane. ✧ *Șosea națională* = șosea care leagă între ele centrele importante ale țării și a cărei îngrijire se află în seama administrației centrale. *Șosea comunală* = șosea care leagă mai multe comune între ele, fiind îngrijită de comunele respective. ✦ (Înv.) Partea carosabilă a unei străzi, cuprinsă între trotuare. — Din fr. **chaussée.**

ȘOSELÁ, *șoselez,* vb. I. Tranz. (Rar) A șoselui. — Din **șosea.**

ȘOSELÁRE, *șoselări,* s.f. Șoseluire. — V. **șosela.**

ȘOSELÁT, -Ă, *șoselați, -te,* adj. Șoseluit. — V. **șosela.**

ȘOSELUÍ, *șoseluiesc,* vb. IV. Tranz. A transforma un drum în șosea prin pietruire, pavare; a șosela. ✦ A înzestra o regiune cu o rețea de șosele. — **Șosea** + suf. *-ui.*

ȘOSELUÍRE, *șoseluiri,* s.f. Acțiunea de *a șoselui* și rezultatul ei; șoselare. — V. **șoselui.**

ȘOSELUÍT, -Ă, *șoseluiți, -te,* adj. (Despre drumuri) Amenajat prin pietruire, pavare; pavat; șoselat. — V. **șoselui.**

ȘOSELÚȚĂ, *șoseluțe,* s.f. Diminutiv al lui *șosea.* — **Șosea** + suf. *-eluță.*

ȘOSÉTĂ, *șosete,* s.f. Ciorap scurt, care acoperă piciorul până deasupra gleznei. — Din fr. **chaussette.**

ȘOȘ, *șoși,* s.m. (Reg.) Stâlp, bârnă, grindă. — Din magh. **sas**[fa].

ȘOȘÉLE s.f. pl. (Fam.; în expr.) *(A umbla) cu șoșele și* (sau *cu*) *momele* = (a umbla) cu făgăduieli mincinoase, cu înșelătorii; a amăgi. — Din **șoșo** (**șo**) (după *momele).*

ȘOȘOÍ, *șóșoi,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A vorbi în șoaptă; a șopti. **2.** Tranz. A spune, a comunica ceva încet. — Formație onomatopeică.

ȘOȘOÍRE, *șoșoiri,* s.f. Acțiunea de *a șoșoi* și rezultatul ei. — V. **șoșoi.**

ȘOȘOÍT, *șoșoituri,* s.n. Faptul de *a șoșoi.* — V. **șoșoi.**

ȘOȘÓN, *șoșoni,* s.m. Încălțăminte de iarnă (din pâslă, cauciuc etc.) care se poartă peste pantofi. — Din fr. **chausson.**

ȘOȘOȘÓ interj. Cuvânt care imită zgomotul făcut când se vorbește mult și în șoaptă. — Onomatopee.

ȘOȘOTEÁLĂ s.f. v. **șușoteală.**

ȘOȘOTÍ vb. IV v. **șușoti.**

ȘOȘOTÍRE s.f. v. **șușotire.**

ȘOȘOTÍT s.n. v. **șușotit.**

ȘOT, *șoturi,* s.n. Lac sărat frecvent în semideșerturi, care seacă în perioadele de secetă, lăsând depozite de săruri. — Din fr. **chott.**

ȘÓTIE, *șotii,* s.f. **1.** Poznă, năzbâtie, farsă, ghidușie; boroboață, bazaconie. **2.** Șiretlic, vicleșug. — Cf. ucr. š u t k a.

ȘOTRÓN, *șotroane*, s.n. Joc de copii în care aceștia sar într-un picior lovind o pietricică pentru a o deplasa printr-o serie de pătrate desenate pe asfalt. [Var.: **șodrón** s.n.] — Cf. fr. c h a u d r o n „căldare".

ȘOVÁR s.m. **1.** Nume dat mai multor plante: **a)** plantă acvatică cu frunze plutitoare și cu fructe în formă de măciucă *(Sparganium ramosum);* **b)** plantă erbacee din familia gramineelor, cu paiul subțire și aspru, cu flori mici, verzi *(Poa trivialis);* **c)** papură; **d)** rogoz. **2.** Fân cu mult rogoz. [Var.: **șuvár** s.m.] — Din ucr. **šuvar,** sb. **ševar.**

ȘOVĂÍ, *șóvăi,* vb. IV. Intranz. **1.** A merge cu pas nesigur, a se împletici, a se clătina. **2.** Fig. A fi nehotărât, a sta la îndoială, a ezita, a se codi. ✦ A se eschiva, a căuta pretexte. **3.** Fig. A oscila, a fluctua. [Prez. ind. și: *șovăiesc*] — Et. nec.

ȘOVĂIÁLĂ, *șovăieli,* s.f. Nesiguranță în mers, în mișcări; *fig.* lipsă de hotărâre, ezitare în acțiuni, în atitudini. ✧ Loc. adv. *Fără (nici)o șovăială* = hotărât, ferm, dârz, neclintit. — **Șovăi** + suf. *-eală.*

ȘOVĂIÉLNIC, -Ă, *șovăielnici, -ce,* adj. **1.** (Despre mișcări, mers etc.) Lipsit de fermitate; nesigur, șovăitor. **2.** Fig. (Despre oameni) Lipsit de convingere, de hotărâre; nestatornic, schimbător. — **Șovăi** + suf. *-elnic.*

ȘOVĂÍND, -Ă, *șovăinzi, -de,* adj. (Rar) Șovăitor. — V. **șovăi.**

ȘOVĂÍRE, *șovăiri,* s.f. Faptul de *a șovăi.* ✧ Loc. adv. *Fără șovăire* = cu fermitate, cu hotărâre; dârz, neclintit. — V. **șovăi.**

ȘOVĂÍT, -Ă, *șovăiți, -te,* adj. (Rar) **1.** Plin de ezitări, nehotărât. **2.** Cotit, sinuos, întortocheat. — V. **șovăi.**

ȘOVĂITÓR, -OÁRE, *șovăitori, -oare,* adj. **1.** (Despre mișcări, mers etc.) Împleticit, nesigur, șovăielnic (**1**). **2.** Fig. (Despre oameni) Care șovăie, care ezită; șovăielnic (**2**). [Pr.: *-vă-i-*] — **Șovăi** + suf. *-tor.*

ȘOVÁLC interj. Cuvânt care imită mersul șovăitor, șchiopătat al cuiva; șontâc. — Onomatopee.

ȘOVÂLCĂÍ, *șovâlcăi,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A șchiopăta. — **Șovâlc** + suf. *-ăi.*

ȘOVÂLCĂÍRE, *șovâlcăiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a șovâlcăi* și rezultatul ei. — V. **șovâlcăi.**

ȘOVÂRF s.m. v. **sovârf.**

ȘOVÍN, -Ă, *șovini, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la șovinism; propriu șovinismului; șovinist. **2.** S.m. și f. Partizan al șovinismului; șovinist. — Din fr. **chauvin.**

ȘOVINÍSM s.n. Ideologie și politică de ațâțare a urii și dușmăniei între națiuni și popoare, de propagare a ideii superiorității unei națiuni asupra altora, de promovare a exclusivismului și intoleranței naționale; naționalism extremist. — Din fr. **chauvinisme.**

ȘOVINÍST, -Ă, *șoviniști, -ste,* adj., s.m. și f. Șovin. — Din fr. **chauvinisme.**

ȘPÁCLU, *șpacluri,* s.n. Unealtă formată dintr-o lamă triunghiulară de oțel cu mâner de lemn, folosită la lucrări de tencuire. — Din germ. **Spachtel.**

ȘPAGÁT, *șpagate,* s.n. **1.** Sfoară groasă, cu o împletitură specială. **2.** Poziție acrobatică în gimnastică, în care picioarele se deplasează până la 180°, în prelungire, pe pământ sau în aer, în poziție verticală sau orizontală; sfoară (**2**). [Var.: **spagát** s.n.] — Din germ. **Spagat.**

ȘPÁGĂ¹, *șpăgi,* s.f. (Fam.) Bacșiș, mită, șperț. — Cf. rus. s p a g.

ȘPÁGĂ² s.f. v. **spangă.**

ȘPAIS, *șpaisuri,* s.n. Produs rezultat din topirea unor minereuri neferoase, care conține combinații ale arsenului și ale antimoniului cu alte substanțe. — Din germ. **Speise.**

ȘPALT¹, *șpalturi,* s.n. (Tipogr.) **1.** Zaț așezat în formă de coloană lungă, pe copia căruia se fac corecturile tipografice înainte de punerea în pagină. ✦ Probă de tipăritură luată de pe acest zaț. **2.** P. ext. Planșetă folosită pentru strângerea, păstrarea și transportul materialului cules, înainte de a fi paginat. — Din germ. **Spalte.**

ȘPALT², *șpalturi,* s.n. Piele subțire, de calitate inferioară, obținută prin șpăltuire și folosită pentru căptușeli și fețe de încălțăminte. — Din germ. **Spalt.**

ȘPAN¹, *șpani,* s.m. **1.** (În Evul Mediu în Transilvania) Titlu dat nobilului care avea funcția corespunzătoare vicontelui sau contelui din Apus; nobil care deținea acest titlu; stăpânitor sau (mai târziu) șef administrativ al unui ținut. **2.** (Înv. și reg.) Intendent, administrator. — Din magh. **span.**

ȘPAN², *șpanuri,* s.n. **1.** Așchie de metal provenită din prelucrarea la strung, la freză. **2.** Despicătură tăiată din butuci de brad, din care se fac șindrile sau doage. — Din germ **Span.**

ȘPANCHÍU, -ÍE adj. v. **zbanghiu.**

ȘPÁNGĂ s.f. v. **spangă.**

ȘPARLÍ, *șparlesc,* vb. IV. Tranz. (Arg.) A șterpeli, a fura. ✧ Expr. *A o șparli* = a pleca pe neobservate, a o șterge. — Et. nec.

ȘPARLÍRE, *șparliri,* s.f. (Arg.) Acțiunea de *a șparli* și rezultatul ei. — V. **șparli.**

ȘPARLÍT, -Ă, *șparliți, -te,* adj. (Arg.) Șterpelit, furat. — V. **șparli.**

ȘPĂCLUÍ, *șpăcluiesc,* vb. IV. Tranz. A aplica, a răzui, a netezi cu șpaclul un strat subțire de ipsos, de chit etc. — **Șpaclu** + suf. *-ui.*

ȘPĂCLUIÁLĂ, *șpăcluieli,* s.f. **1.** Faptul de *a șpăclui.* **2.** Strat subțire de ipsos sau de chit care se aplică pe tencuială sau pe lemnărie cu ajutorul șpaclului. [Pr.: *-clu-ia-*] — V. **șpăclui.**

ȘPĂCLUÍRE, *șpăcluiri,* s.f. Acțiunea de a *șpăclui* și rezultatul ei. — V. **șpăclui.**

ȘPĂCLUÍT, -Ă, *șpăcluiți, -te,* adj. Răzuit, netezit cu șpaclul. — V. **șpăclui.**

ȘPĂLTUÍ, *șpăltuiesc,* vb. IV. Tranz. A despica în grosime pieile de tăbăcărie, în cursul procesului de prelucrare. — Din germ. **spalten.**

ȘPĂLTUÍRE, *șpăltuiri,* s.f. Acțiunea de *a șpăltui* și rezultatul ei; șpăltuit. — V. **șpăltui.**

ȘPĂLTUÍT s.n. Șpăltuire. — V. **șpăltui.**

ȘPĂLTUÍTĂ, *șpăltuite,* adj. (Despre piei) Care a fost supusă șpăltuirii. — V. **șpăltui.**

ȘPERÁCLU, *șperacle,* s.n. Instrument de metal în formă de cui îndoit la vârf, care servește la descuierea încuietorilor. — Din germ. **Sperrhaken.**

ȘPÉRLĂ s.f. (Reg.) Cenușă încă fierbinte care acoperă jarul; spuză. ✧ Expr. *A da pe cineva prin șperlă* = a se purta rău cu cineva, a-l maltrata; a pune pe cineva într-o situație penibilă. *A o da prin șperlă* = a o păți. — Et. nec.

ȘPERȚ, *șperțuri,* s.n. **1.** (De obicei construit cu verbe ca „a da”, „a lua”, „a primi”) Mită, mituială. **2.** Șperțuială. — Din germ. **Sperrzeug** „mănunchi de șperacle”.

ȘPERȚÁR, -Ă, *șperțari, -e,* s.m. și f. Persoană care obișnuiește să primească sau să pretindă șperț. — **Șperț** + suf. *-ar.*

ȘPERȚUÍ, *șperțuiesc,* vb. IV. Tranz. A da șperț; a mitui. — **Șperț** + suf. *-ui.*

ȘPERȚUIÁLĂ, *șperțuieli,* s.f. Faptul de a da sau de a primi șperț; mituială. — **Șperțui** + suf. *-eală.*

ȘPÍCHER s.m. v. **spicher.**

ȘPÍCHERIȚĂ s.f. v. **spicheriță.**

ȘPÍGHEL s.n. Fontă cu adaos de siliciu și mangan, folosită la fabricarea oțelurilor dure. — Din germ. **Spiegel**[eisen].

ȘPIL, *șpiluri,* s.n. (Arg.) Aranjament (incorect), plan necinstit; șmecherie. — Din germ. **Spiel.**

ȘPÍLHOZEN, *șpilhozeni,* s.m. Pantalonași cu bretele pentru copii. [Pl. și: (n.) *spilhozene*] — Din germ. **Spielhose.**

ȘPIS, *șpisuri,* s.n. Pată neagră care apare uneori la tipar între cuvinte. — Din germ. **Spiess.**

ȘPIȚ¹, *șpiți,* s.m. Numele unei rase de câini de talie mică, cu păr alb și pufos, cu urechi drepte și bot ascuțit; câine din această rasă. — Din germ. **Spitz.**

ȘPIȚ², *șpițuri,* s.n. **1.** (Tehn.) Unealtă formată dintr-o bară de oțel cu vârful ascuțit, folosită la găurirea pietrelor naturale și artificiale sau la prelucrarea suprafeței lor. **2.** (Tipogr.) Linie simplă sau înflorată, care se pune ca ornament la sfârșitul articolelor sau al capitolelor. **3.** Nume dat extremității ascuțite sau muchiei unor obiecte, construcții etc. **4.** (Reg.) Țigaret scurt. — Din germ. **Spitze.**

ȘPLINT, *șplinturi,* s.n. Element de fixare, format din sârmă îndoită în formă de cui despicat, folosit pentru asigurarea piulițelor împotriva deșurubării. — Din germ. **Splint.**

ȘPLIT s.n. Piatră dură spartă, folosită la confecționarea betoanelor de ciment și la pietruiri. — Din germ. **Splitt.**

ȘPOR, *șpori,* s.m. (Reg.) Pinten (la cizmă). — Din germ. **Sporn.** Cf. rus. s p o r a.

ȘPRÁIȚ, *șpraițuri,* s.n. Grindă de lemn cu care se execută o șpraițuire; proptea. — Din germ. **Spreize.**

ȘPRAIȚUÍ, *șpraițuiesc,* vb. IV. Tranz. A sprijini temporar cu șpraițuri malurile unei săpături sau porțiuni dintr-o construcție. — Din germ. **spreizen.**

ȘPRAIȚUÍRE, *șpraițuiri,* s.f. Acțiunea de *a șpraițui* și rezultatul ei. — V. **șpraițui.**

ȘPRING, *șpringuri,* s.n. (Mar.) Parâmă folosită pentru a ancora o navă (**1**). — Din engl. **spring.**

ȘPRINGUÍRE, *șpringuiri,* s.f. Operație de curbare prin deformare la cald a foilor de arc pentru suspensii. — Cf. germ. s p r i n g e n.

ȘPRIȚ¹, *șprițuri,* s.n. Băutură obținută din vin cu sifon sau cu apă minerală; o anumită cantitate din această băutură. — Din germ. **Spritzer.**

ȘPRIȚ², *șprițuri,* s.n. Aparat folosit la ornarea prăjiturilor. — Din germ. **Spritze.**

ȘPRIȚUÍ¹, *șprițuiesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A consuma șpriț¹ sau alte băuturi alcoolice; *p. ext.* a se ameți, a se îmbăta. [Pr.: *-țu-i*] — **Șpriț¹** + suf. *-ui.*

ȘPRIȚUÍ², *șprițuiesc,* vb. IV. Tranz. A stropi cu un lichid. [Pr.: *-țu-i*] — Din germ. **spritzen.**

ȘPRIȚUÍRE¹, *șprițuiri,* s.f. Acțiunea de *a se șprițui¹* și rezultatul ei. [Pr.: *-țu-i-*] — V. **șprițui¹.**

ȘPRIȚUIRE², *șprițuiri,* s.f. Acțiunea de *a șprițui²* și rezultatul ei. [Pr.: *-țu-i-*] — V. **șprițui².**

ȘPRIȚUITÓR, *șprițuitoare,* s.n. Aparat sau dispozitiv pentru aplicarea prin stropire pe suprafața unor piese a vopselei sau a altor materiale adezive. [Pr.: *-țu-i-*] — **Șprițui²** + suf. *-tor.*

ȘPUL, *șpuluri,* s.n. **1.** Mosorel de metal din suveica mașinii de cusut, pe care este înfășurată ața; *p. ext.* piesa împreună cu firele înfășurate pe ea. **2.** P. gener. Mosor, bobină (pe care sunt înfășurate fire). — Din germ. **Spule.**

ȘRAPNÉL, *șrapnele,* s.n. Proiectil de artilerie încărcat cu gloanțe care sunt împrăștiate prin explozie într-un anumit punct de pe traiectorie. — Din fr. **shrapnell.**

ȘROT, *șroturi,* s.n. Primul produs obținut în cursul măcinării grâului. ✦ Material furajer provenit din resturile de semințe rămase după extragerea uleiului, cu conținut bogat în proteine și săruri minerale. — Din germ. **Schrot.**

ȘROTUÍRE, *șrotuiri,* s.f. Operație care constă în zdrobirea și cernerea cerealelor prin site din ce în ce mai dese. — Din **șrot.**

ȘT interj. Cuvânt folosit pentru a cere cuiva să facă liniște. — Onomatopee.

ȘTAB, (**1**) *ștaburi,* s.n., (**2, 3**) *ștabi,* s.m. **1.** S.n. (Înv.) Stat-major. **2.** S.m. (Înv.) Ofițer care făcea parte dintr-un ștab (**1**); *p. ext.* ofițer superior. ✧ *Ștab-ofițer* = ofițer de stat-major. **3.** S.m. (Fam.) Persoană de vază pe plan social; șef, conducător. — Din germ. **Stab,** rus. **štab.**

ȘTACHÉTĂ, *ștachete,* s.f. **1.** (Reg.) Ulucă, leaț. **2.** Bară subțire, așezată transversal între doi stâlpi, confecționată din lemn, metal sau material plastic, peste care se execută sărituri în înălțime (libere sau cu prăjina) în atletism. [Var.: **stachétă** s.f., **ștachéte** s.m.] — Din germ. **Staket.**

ȘTACHÉTE s.m. v. **ștachetă.**

ȘTAFETÁR, *ștafetari,* s.m. (Înv.) Ștafetă (**1**). — **Ștafetă** + suf. *-ar.*

ȘTAFÉTĂ, *ștafete,* s.f. **1.** (Înv.) Curier special care ducea scrisori sau mesaje urgente; ștafetar. **2.** Scrisoare, mesaj urgent dus de un curier special; *p. ext.* veste, știre. ✧ Expr. Fam. *A umbla cu ștafeta* sau *a duce ștafeta* = a purta vorba, a bârfi, a cleveti. **3.** Concurs sportiv la alergări, schi, înot etc., care constă în parcurgerea unei distanțe regulamentare, fracționată în patru părți egale, de către o echipă compusă din patru persoane, care străbat succesiv distanța repartizată, cu obligația marcării schimbului de ștafetă (obiect portabil, semnal vizual sau auditiv). ✦ Obiect convențional care se transmite succesiv într-o astfel de competiție. ✦ Sportiv care participă la o ștafetă (**3**). — Din it. **staffetta,** germ. **Stafette.**

ȘTÁIER, *ștaiere,* s.n. Numele unui dans la modă în secolul XIX; melodie după care se executa acest dans. [Pr.: *șta-ier.* — Var.: **ștáir** s.n.] — Din germ. **Steier**[walzer].

ȘTAIF, *ștaifuri,* s.n. Întăritură de piele, de carton etc. inserată între fețe și căptușeala încălțămintei, în partea dinapoi, pentru păstrarea formei. ✦ Pânză specială care se pune în interiorul gulerelor, pentru a le menține forma. — Din germ. **Steif**[leder].

ŞTÁIR s.n. v. **ştaier.**

ŞTAMPILÁ, *ştampilez,* vb. I. Tranz. A pune, a aplica o ştampilă (**2**). [Var.: **stampilá** vb. I] — Din **ştampilă.**

ŞTAMPILÁRE, *ştampilări,* s.f. Acţiunea de *a ştampila* şi rezultatul ei. [Var.: **stampiláre** s.f.] — V. **ştampila.**

ŞTAMPILÁT, -Ă, *ştampilaţi, -te,* adj. Care poartă o ştampilă (**2**). — V. **ştampila.**

ŞTAMPÍLĂ, *ştampile,* s.f. **1.** Instrument format dintr-o placă de cauciuc, de lemn sau de metal fixată pe un mâner, pe care sunt gravate un semn, o inscripţie sau o emblemă, cu care se ştampilează acte, mărfuri, obiecte etc. **2.** Semn, inscripţie sau emblemă care se aplică pe un document pentru a-i da valabilitate, pe mărfuri sau pe corpul animalelor, pentru a le arăta provenienţa sau apartenenţa etc.; sigiliu. [Var.: **stampílă** s.f.] — Din fr. **estampille.** Cf. it. s t a m p i g l i a.

ŞTAND s.n. v. **stand.**

ŞTÁNGĂ, *ştăngi,* s.f. (Pop.) Bară de fier; drug, rangă. — Din germ. **Stange.**

ŞTANŢÁ, *ştanţez,* vb. I. Tranz. **1.** A fasona sau a tăia obiecte de metal sau de mase plastice, în curs de prelucrare, cu ajutorul unei ştanţe (**1**); a ştănţui. **2.** A grava prin presiune un model, o cifră etc. cu ajutorul unei ştanţe (**2**). [Var.: **stanţá** vb. I] — Din germ. **stanzen.**

ŞTANŢÁRE, *ştanţări,* s.f. Acţiunea de *a ştanţa* şi rezultatul ei; ştănţuire. [Var.: **stanţáre** s.f.] — V. **ştanţa.**

ŞTANŢÁT, -Ă, *ştanţaţi, -te,* adj. **1.** Tăiat sau fasonat cu ştanţa (**1**). **2.** Gravat cu ştanţa (**2**). [Var.: **stanţát, -ă** adj.] — V. **ştanţa.**

ŞTANŢATÓR, -OÁRE, *ştanţatori, -oare,* s.m. şi f. Muncitor care lucrează la ştanţe. — **Ştanţa** + suf. *-tor.*

ŞTÁNŢĂ, *ştanţe,* s.f. **1.** Unealtă-dispozitiv formată dintr-un poanson şi o placă tăietoare, folosită pentru prelucrarea, prin deformare plastică şi prin tăiere, a pieselor din tablă, mase plastice etc. **2.** Unealtă folosită la gravarea prin presiune a unui model, a unei mărci, a unei cifre etc. pe suprafaţa unei piese. [Var.: **stánţă** s.f.] — Din germ. **Stanze.**

ŞTAT s.n. **stat**[2]**.**

ŞTÁUFER, *ştaufere,* s.n. Gresor cu presiune. — Din germ. **Stauffer**[büchse].

ŞTĂNŢÁR, *ştănţari,* s.m. Muncitor care croieşte talpa încălţămintei tăind-o cu ştanţa (**1**). — **Ştanţă** + suf. *-ar.*

ŞTĂNŢUÍ, *ştănţuiesc,* vb. IV. (Rar) Tranz. A ştanţa. — **Ştanţă** + suf. *-ui.*

ŞTĂNŢUÍRE, *ştănţuiri,* s.f. (Rar) Ştanţare. — V. **ştănţui.**

ŞTEAMP, *şteampuri,* s.n. (Înv. şi reg.) Maşină folosită în trecut pentru sfărâmarea minereurilor (aurifere). — Din germ. **Stampf**[mühle].

ŞTEAND, *şteanduri,* s.n. (Reg.) Putină mică cu capac, în care se păstrează produse lactate. — Din săs. **Stand.**

ŞTEAP, *ştepi,* s.m. (Reg.) **1.** Cotor de plantă rămas după secerat sau cosit. ✦ Mărăcine ascuţit; ţepuşă, ghimpe. **2.** Bucată de lemn, scurtătură. — Din sb. **štap,** germ. **Stab.**

ŞTEÁZĂ, *şteze,* s.f. (Reg.) **1.** Piuă de bătut postav; *p. ext.* clădire în care se află instalată această piuă. **2.** Instalaţie rudimentară formată dintr-o împletitură de nuiele, amenajată sub o cădere de apă, în care se dau la piuă scoarţele, pănura şi alte ţesături. — Et. nec.

ŞTÉCĂR, *ştecăre,* s.n. Piesă la capătul unui şnur, care face contactul între un aparat electric şi priza de curent; fişă de curent. [Var.: **ştécher** s.n.] — Din germ. **Stecker.**

ŞTÉCHER s.n. v. **ştecăr.**

ŞTEMPÁR, *ştempari,* s.m. (Reg.) Muncitor care lucrează la şteamp. — **Şteamp** + suf. *-ar.*

ŞTEMPĂRÍ, *ştempăresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A sfărâma cu şteampul minereul scos din mină. — Din **ştempar.**

ŞTEMPĂRÍŢĂ, *ştempăriţe,* s.f. (Reg.) Soţia ştemparului. — **Ştempar** + suf. *-iţă.*

ŞTÉMPEL, *ştempele,* s.n. **1.** (Tipogr.) Vârf de oţel gravat cu care turnătorul de litere bate matriţa în aramă. **2.** (Reg.) Pecete, ştampilă. — Din germ. **Stempel.**

ŞTEMPLUÍ, *ştempluiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. şi reg.) A pecetlui, a ştampila. — Din germ. **stempeln.**

ŞTEMPLUÍRE, *ştempluiri,* s.f. (Înv. şi reg.) Acţiunea de *a ştemplui* şi rezultatul ei; ştampilare. — V. **ştemplui.**

ŞTEMPLUÍT, -Ă, *ştempluiţi, -te,* adj. (Înv. şi reg.) Pecetluit, ştampilat. — V. **ştemplui.**

ŞTEMUÍ, *ştemuiesc,* vb. IV. Tranz. A lovi sau a presa marginea unei table nituite sau marginea capetelor de nit, pentru a asigura etanşeitatea îmbinării. — Din germ. **stemmen.**

ŞTEMUÍRE, *ştemuiri,* s.f. Acţiunea de *a ştemui* şi rezultatul ei. — V. **ştemui.**

ŞTEMUITÓR, -OÁRE, *ştemuitori, -oare,* subst. **1.** S.n. Instrument în formă de daltă cu care se efectuează ştemuirea. **2.** S.m. şi f. Muncitor care ştemuieşte. [Pr.: *-mu-i-*] — **Ştemui** + suf. *-tor.*

ŞTERGÁR, *ştergare,* s.n. **1.** Bucată dreptunghiulară de pânză, uneori cu broderii sau cu franjuri, care serveşte ca prosop sau ca podoabă în casele ţărăneşti; ştergătoare (**2**), ştergură. **2.** Maramă. — **Şterge** + suf. *-ar.*

ŞTERGĂRÉL, *ştergărele,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *ştergar*. — **Ştergar** + suf. *-el.*

ŞTERGĂTÓR, -OÁRE, *ştergători, -oare,* s.f., s.n., s.m. **1.** S.f. Covoraş sau împletitură de papură, de sfoară, de material plastic etc., pe care se şterg picioarele la intrarea în casă. **2.** S.f. (Reg.) Prosop. **3.** S.n. Cârpă de şters. **4.** S.n. Perie cilindrică cu care se curăţă ţeava tunului. **5.** S.n. Dispozitiv format dintr-una sau din două palete cu muchie de cauciuc care, acţionate de un motor, şterg geamul de la parbrizul unui vehicul. **6.** S.m. şi f. (Rar) Persoană care se ocupă cu curăţatul hainelor. [Pl. şi: (**3,** f.) *ştergătoare*] — **Şterge** + suf. *-ător.*

ŞTÉRGE, *şterg,* vb. III. **1.** Tranz. A freca suprafaţa unui obiect pentru a face să dispară un lichid sau o substanţă străină care îl acoperă. ✧ Expr. (Fam.) *A şterge putina* sau *a o şterge* = a pleca repede şi pe neobservate. (Refl.; fam.) *A se şterge pe* (sau *la*) *bot* (de ceva) = a fi nevoit să renunţe (la ceva), a-şi lua gândul (de la ceva). **2.** Tranz. A face să nu se mai cunoască, să nu se mai vadă un text scris, un desen, răzând cu o gumă, trăgând linii deasupra etc. ✧ Expr. *A şterge cu buretele* = a da uitării o greşeală a cuiva, a ierta. ✦ A înlătura o înregistrare anterioară de pe banda magnetică, în vederea unei noi înregistrări. ✦ A scoate din evidenţă; a anula. **3.** Refl. A-şi pierde strălucirea, relieful, culoarea sub acţiunea unor cauze exterioare. ✦ A-şi pierde conturul; a se estompa, a se întuneca. **4.** Tranz. şi refl. A face să nu mai existe sau a înceta să mai existe, a (se) pierde fără urmă, a face să dispară sau a dipărea din amintire, din minte. ✧ Expr. (Tranz.) *A şterge de pe faţa pământului* = a omorî; a distruge. **5.** Refl. şi tranz. A trece foarte aproape de ceva sau de cineva, atingându-l uşor. ✦ Tranz. (Rar) A lovi, a izbi. ✧ Expr. (Fam.) *A şterge* (cuiva) *o palmă* = a da (cuiva) o palmă. **6.** Tranz. Fig. (Fam.) A fura, a şterpeli. [Perf. s. *ştersei,* part. *şters*] — Lat. **extergere.**

ŞTÉRGERE, *ştergeri,* s.f. Acţiunea de *a (se) şterge* şi rezultatul ei. — V. **şterge.**

ŞTÉRGURĂ, *ştérguri,* s.f. (Reg.) Ştergar (**1**). — **Şterge** + suf. *-ură.*

ŞTERPELEÁLĂ, *şterpeleli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a şterpeli*; furt. — **Şterpeli** + suf. *-eală.*

ŞTERPELÍ, *şterpelesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) **1.** A sustrage ceva (cu abilitate); a fura. **2.** (În expr.) *A o şerpeli* = a pleca repede (şi pe furiş). **3.** (Rar) A atinge ceva uşor şi în treacăt. — Et. nec.

ŞTERPELÍRE, *şterpeliri,* s.f. (Fam.) Acţiunea de *a şterpeli* şi rezultatul ei. — V. **şterpeli.**

ŞTÉRS[1] s.n. Faptul de *a şterge*. — V. **şterge.**

ŞTÉRS[2]**, ŞTEÁRSĂ,** *şterşi, -se,* adj. **1.** (Despre cuvinte, fragmente dintr-un text etc.) Care nu se vede bine; care a fost ras, tăiat cu o linie, suprimat. **2.** Lipsit de culoare, de strălucire; neclar, spălăcit, palid. ✦ Fig. (Despre oameni) Lipsit de expresivitate; neremarcabil; fără calităţi, mediocru. **3.** Care şi-a pierdut forma, aspectul; tocit. ✦ Estompat, vag. **4.** Fig. (Despre sunete, glas) Lipsit de rezonanţă; stins. — V. **şterge.**

ŞTERSĂTÚRĂ, *ştersături,* s.f. Faptul de a şterge; loc într-un text scris din care s-a şters ceva; pasajul astfel suprimat; ştersură. — **Şters**[1] + suf. *-ătură.*

ŞTERSÚRĂ, *ştersuri,* s.f. (Înv.) Ştersătură. — **Şters**[1] + suf. *-ură.*

ŞTERŢ, *şterţuri,* s.n. (Reg.) **1.** Băţ mai gros la un capăt cu care se amestecă zerul, laptele în care s-a pus cheag etc. **2.** Fitil pentru opaiţ făcut din cârpă; *p. ext.* opaiţ. ✦ Lampă de mână portativă, asemănătoare cu un opaiţ folosită în trecut. — Din germ. **Sterz.**

ŞTÉVIE, *ştevii,* s.f. Plantă erbacee perenă, cu tulpină puternică, cu frunze ovale, comestibile, a cărei rădăcină este folosită în medicină pentru proprietăţile ei astringente şi depurative *(Rumex patientia).* ✧ Compus: *ştevie-de-munte* = plantă erbacee perenă, cu tulpina înaltă de 50–100 cm, cu frunze palmate, cu flori mici alberoz în inflorescenţe *(Astrantia major).* — Din sl. **štavije,** bg. **štavel,** sb. **štavlije.**

ŞTEZÁR, *ştezari,* s.m. (Reg.) Persoană care supraveghează funcţionarea unei şteze. ✦ Meşteşugar care construieşte şteze. — **Ştează** + suf. *-ar.*

ŞTI, *ştiu,* vb. IV. **I. 1.** Tranz. şi intranz. (Folosit şi absol.) A avea cunoştinţă (de…), a fi informat (în legătură cu…), a cunoaşte. ✧ Loc. adv. *Pe ştiute* = în cunoştinţă de cauză. *Pe neştiute* = **a)** fără să-şi dea seama; **b)** în ascuns, pe furiş, tiptil. ✧ Expr. (Tranz., absol.) *Nu ştiu, n-am văzut* = sunt cu totul străin de ceva, nu am idee de nimic. *Ştiu eu* (sau *ştii tu* etc.) *ce ştiu* (sau *ştii* etc.) sau *las' că ştiu eu,* se spune pentru a arăta că cineva cunoaşte bine o situaţie şi că nu poate fi indus în eroare. *Ştii ce?* sau *ştii ceva?, ştii una?* = fii atent la ce-ţi spun, ascultă ceea ce am să-ţi spun. *(Numai) Dumnezeu ştie* sau *ştie Dumnezeu,* se spune pentru a sprijini o afirmaţie sau o negaţie. *Dumnezeu (mai) ştie* sau *dracul (mai) ştie,* se spune pentru a exprima o nedumerire, neputinţa de a preciza sau de a explica ceva, o nesiguranţă. (Intranz.) *A-i şti* (cuiva) *de urmă* = a şti unde se află cineva. *Pe cât* (sau *după cât) ştiu* = după informaţiile pe care le am. **2.** Tranz. A lua cunoştinţă de…; a afla, a auzi. **3.** Tranz. A cunoaşte pe cineva (din toate punctele de vedere). ✦ Refl. A se cunoaşte pe sine, a avea cunoştinţă că este într-un anumit fel; a se vedea într-un anumit fel. ✦ Refl. recipr. A se cunoaşte unul pe altul; a avea legături de prietenie. **4.** Intranz. A ţine seamă de ceva, a lua în consideraţie; a avea teamă sau respect de cineva. ✦ Tranz. A recunoaşte pe cineva sau ceva drept… ✦ A avea parte de ceva, a se bucura de ceva. **5.** Intranz. A se interesa de…, a se îngriji de… **II.** Tranz. **1.** A poseda cunoştinţe sistematice într-un domeniu, a stăpâni o ştiinţă, o artă etc. ✧ Expr. *A şti carte* = a şti să scrie şi să citească; *p. ext.* a avea cunoştinţe temeinice într-un domeniu, a fi învăţat. *A şti pe de rost* (sau *pe dinafară, ca pe apă, ca apa,*

ca pe Tatăl nostru) = a putea reproduce întocmai, din memorie, fără greșeală. ✦ A vorbi și a înțelege o anumită limbă. ✦ A se pricepe să facă ceea ce trebuie, a avea îndemânarea, abilitatea necesară într-o anumită împrejurare. ✧ Expr. *A nu (mai) ști ce să (se) mai facă* = a nu mai găsi nicio soluție pentru a ieși dintr-o încurcătură. *A nu mai ști ce să facă de…* = a fi copleșit de… *A nu ști de unde s-o apuce* = a nu se pricepe de unde să înceapă un lucru. (Absol.) *Știu eu?* exprimă îndoială, nesiguranță, șovăire. **2.** A putea, a fi în stare să facă ceva; a fi apt pentru ceva. ✦ A fi hotărât să facă ceva. ✧ Expr. *A nu ști ce vrea* = a nu putea lua o hotărâre, a fi nedecis; a șovăi. **3.** A ține minte, a-și aminti. **4.** A-și da seama, a înțelege, a pricepe. ✧ Expr. *A nu (prea) ști multe* = a riposta îndată (la provocarea cuiva). *Mai știi* sau *mai știu (și) eu, mai știi păcatul, de unde știi!?* = se prea poate, nu poți fi sigur că nu e așa. *Nu știu cum* = în mod inexplicabil. *A fi nu știu cum* = a fi ciudat, bizar. *A-i fi* (cuiva) *nu știu cum să…* = a-i fi (cuiva) greu sau penibil să… (Substantivat) *Un nu știu cum* sau *un nu știu ce* = ceva nelămurit; farmec deosebit, nedefinit. (Intranz.) *A nu ști de glumă* = a fi supărăcios. **5.** A prevedea. ✦ A presupune, a bănui. **6.** A avea certitudinea, a fi sigur de ceva. ✧ Expr. *Să știu (bine) că…* sau *de-aș ști că…* = chiar dacă… ✦ Refl. impers. A fi lucru bine cunoscut. — Lat. **scire.**

ȘTIFT, *știfturi,* s.n. Cui mic (de lemn), fără cap, folosit în cizmărie pentru a fixa talpa încălțămintei. ✦ Tijă metalică cilindrică sau conică, folosită la îmbinarea a două piese de metal; spin[1]. — Din germ. **Stift.**

ȘTIFTUÍ, *știftuiesc,* vb. IV. Tranz. A pune știfturi. — **Știft** + suf. *-ui.*

ȘTIFTUÍRE, *știftuiri,* s.f. Acțiunea de *a știftui* și rezultatul ei. — V. **știftui.**

ȘTIFTUÍT, -Ă, *știftuiți, -te,* adj. Fixat cu știfturi. — V. **știftui.**

ȘTIÍNȚĂ, *științe,* s.f. **I. 1.** Faptul de a avea cunoștință (de ceva), de a fi informat; cunoaștere. ✧ Loc. adv. *Cu* (sau *fără) știință* = (ne)știind; (in)conștient; cu (sau fără) voie. *Cu bună știință* = conștient, având cunoștința deplină a faptelor. *Cu* (sau *fără) știința cuiva* = cu (sau fără) consimțământul ori aprobarea cuiva. *Spre știință* = ca să se știe. ✦ Veste, știre. **2.** Conștiință. **II. 1.** Tip de cunoaștere sigură și rațională în legătură cu natura lucrurilor și a condițiilor lor de existență în forma unui corp de adevăruri despre un obiect propriu. **2.** Ansamblu de cunoștințe despre un obiect dat sau distinct (natură, societate, gândire etc.) dobândite prin descoperirea legilor obiective ale fenomenelor și explicarea lor. **3.** Pregătire intelectuală, instrucție; învățătură, erudiție. ✧ *Știință de carte* = cunoștințe de scriere și de citire. ✧ *Om de știință* = savant, învățat. [Pr.: *ști-in-*] — **Ști** + suf. *-ință* (cu unele sensuri după fr. *science).*

ȘTIINȚÍFIC, -Ă, *științifici, -ce,* adj. Care aparține științei, privitor la știință; bazat pe principiile științei. [Pr.: *ști-in-*] — Din fr. **scientifique** (după *știință).*

ȘTIINȚIFICÉȘTE adv. (Rar) Din punct de vedere științific, în mod științific, potrivit principiilor și cerințelor științei. [Pr.: *ști-in-*] — **Științific** + suf. *-ește.*

ȘTIINȚÍFICO-FANTÁSTIC, -Ă, *științifico-fantastici, -ce,* adj. (Despre literatură, film etc.) În care fantasticul este tratat verosimil prin amănunte științifice, ficțiunea fiind dezvoltată de la un nucleu științific; science-fiction. — **Științific** + **fantastic.**

ȘTIM, *științi,* s.m. (Pop.) Fir de lână (scurt și de proastă calitate) care rămâne, după dărăcit, în colții daracului. — Din sb. **štim.**

ȘTÍMĂ[1], *știme,* s.f. Personaj din mitologia populară, imaginat ca o femeie care protejează apele, pădurile, comorile etc. — Din ngr. **shíma.**

ȘTÍMĂ[2], *știme,* s.f. Partea dintr-o partitură, care privește fiecare instrument sau voce. — Din germ. **Stimme.**

ȘTIOÁLFĂ, *știoalfe,* s.f. (Arg.) Calificativ injurios dat unei femei de moravuri ușoare. [Var.: *ștoárfă* s.f.] — Et. nec.

ȘTIOÁLNĂ, *știoalne,* s.f. (Reg.) Bulboană. ✦ Baltă mocirloasă. — Din germ. **Stollen,** ucr. **štol'na.**

ȘTIOB, *știoburi,* s.n. (Reg.) Vas de lemn (de diferite forme și dimensiuni) în care se varsă lăturile. — Din ucr. **štovd, štub.**

ȘTIOBÂLC interj. (Reg.) Cuvânt care imită zgomotul produs de căderea unui corp (greu) în apă; bâldâbâc! — Onomatopee.

ȘTIOBÂLCĂÍ, *știobâlcăiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) cufunda cu zgomot în apă; a (se) bălăci. — **Știobâlc** + suf. *-ăi.*

ȘTIR s.m. Numele a trei plante erbacee, dintre care una cu tulpina ramificată, cu flori verzi dispuse în ghemulețe rotunde și cu frunze comestibile *(Amaranthus angustifolius)*, alta cu tupina dreaptă, solidă și păroasă, cu flori verzi, mărunte, reunite într-un spic ca un fel de pămătuf la vârful ramurilor, și care servește ca hrană pentru porci *(Amaranthus retroflexus)*, iar a treia cu frunzele roșii și florile purpurii, dispuse în ghemulețe rotunde la subsuoara frunzelor superioare sau în spice lungi și subțiri, folosită ca plantă ornamentală *(Amaranthus paniculatus).* — Din bg., sb. **štir.**

ȘTIRB, -Ă, *știrbi, -e,* adj. **1.** Căruia i-au căzut unul sau mai mulți dinți. ✧ Compus: *știrba-baba-cloanța* s.f. = **a)** vrăjitoare bătrână din mitologia populară; poreclă dată unei femei bătrâne și rele; **b)** (pop.; uneori cu determinarea *roade tărăboanța)* se spune în glumă copiilor când le cad dinții de lapte. **2.** (Despre vase) Care are marginea spartă, ciocnită; căruia îi lipsește o bucățică din margine; ciobit. ✦ (Despre instrumente de tăiat) Cu tăișul tocit; căruia îi lipsește o bucățică; *p. ext.* ciuntit, trunchiat. — Din sl. **štrŭbŭ.**

ȘTIRBÉNIE, *știrbenii,* s.f. (Rar) Știrbitură (**1**). — **Știrb** + suf. *-enie.*

ȘTIRBÍ, *știrbesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A pierde unul sau mai mulți dinți; a deveni știrb. **2.** Refl. (Despre vase de gospodărie și alte obiecte) A pierde o bucățică din margine; a se ciobi; (despre instrumente de tăiat) a avea lipsă o părticică (sau mai multe) din muchia tăișului; a se toci; *p. ext.* a se ciunti. ✧ Tranz. *Am știrbit o farfurie.* **3.** Tranz. Fig. A diminua valoarea, prestigiul cuiva; a nesocoti, a încălca (o lege, un drept etc.); a aduce prejudicii cuiva. — Din **știrb.**

ȘTIRBÍRE, *știrbiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) știrbi* și rezultatul ei. — V. **știrbi.**

ȘTIRBÍT, -Ă, *știrbiți, -te,* adj. **1.** Cu marginea știrbită; tocit; ciobit. ✦ P. ext. Ciuntit, trunchiat. **2.** Fig. Micșorat, diminuat ca însemnătate, ca valoare; (despre o lege, un drept etc.) încălcat, nesocotit. — V. **știrbi.**

ȘTIRBITÚRĂ, *știrbituri,* s.f. **1.** Loc gol lăsat de căderea unuia sau a mai multor dinți; știrbenie. **2.** Loc unde marginea unui obiect este ruptă, ciocnită; *p. ext.* ruptură, gaură. **3.** Fig. Diminuare a valorii, a însemnătății etc. (cuiva sau a ceva); încălcare, nesocotire (a unei legi, a unui drept etc.). — **Știrbi** + suf. *-tură.*

ȘTÍRE, (**1**) *știri,* s.f. **1.** Veste (în presă, la radio etc.), informație scurtă despre un eveniment; noutate. ✧ Expr. *A ști de știrea* (cuiva) sau *a-i ști* (cuiva *de) știre* = a avea vești despre cineva, a ști unde se află, ce face cineva. ✦ (Concr.) Document; sursă de informație. **2.** Cunoaștere, cunoștință. ✧ Loc. adv. *Cu* (sau *fără) știrea cuiva* = cu (sau fără) știința cuiva; *p. ext.* cu (sau fără) învoirea, încuviințarea cuiva. *În știrea cuiva* = în grija sau în paza cuiva. Loc. vb. *A da* (cuiva) *de știre* = a vesti, a anunța. — V. **ști.**

ȘTIRICÍ, *știricesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A căuta să afle ceva (cu șiretenie), a cerceta, a se informa, a iscodi. **2.** A comunica, a da de știre. — **Știre** + suf. *-ici.*

ȘTIRIGOÁIE s.f. v. **stirigoaie.**

ȘTIUBÉI, *știubeie* s.n. (Reg.) **1.** Stup primitiv. **2.** Vas făcut dintr-un trunchi scobit, folosit pentru păstrarea cerealelor. **3.** Trunchi scorburos care servește ca ghizd la o fântână mică; *p. ext.* fântână (mică). — **Ștиob** + sub. *-ei*.

ȘTIUBEIÁȘ, *știubeiașe,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *știubei.* — **Știubei** + suf. *-aș.*

ȘTIÚCĂ, *știuci,* s.f. Pește răpitor de apă dulce, cu corpul lung, aproape cilindric, cu gura mare cu mulți dinți și cu botul turtit ca ciocul de rață *(Esox lucius)*. ✧ Compus: *știucă-de-mare* = pește de 50–80 cm, cu corpul asemănător cu al șarpelui, cu spinarea verzuie și pântecele alb, cu gura în forma unui cioc lung *(Belone belone)*. — Din bg., sb. **štuka.**

ȘTIUCULÍȚĂ, *știuculițe,* s.f. Diminutiv al lui *știucă.* — **Știucă** + suf. *-uliță.*

ȘTIULÉTE, *știuleți,* s.m. Fructul matur al porumbului, cu (sau fără) pănușele care îl învelesc. — Et. nec.

ȘTIÚT, -Ă, *știuți, -te,* adj. **1.** Care este bine cunoscut; *p. ext.* vestit, renumit. **2.** Care știe multe; învățat. — V. **ști.**

ȘTIUTÓR, -OÁRE, *știutori, -oare,* adj. Care știe, care cunoaște, care este informat; care posedă cunoștințe (într-un domeniu oarecare). ✧ (Substantivat) *Știutor de carte* = persoană care știe să citească și să scrie. [Pr.: *ști-u-*] — **Ști** + suf. *-tor.*

ȘTOÁRFĂ s.f. v. **știoalfă.**

ȘTÓFĂ s.f. v. **stofă.**

ȘTOLUÍ, *ștoluiesc,* vb. IV. Tranz. A supune o piele operației de ștoluire. — Din germ. dial. **stollen.**

ȘTOLUÍRE, *ștoluiri,* s.f. Operație aplicată pieilor fine, care constă în efectuarea mai multor întinderi în diferite direcții și care dă pieilor moliciune și suplețe. — V. **ștolui.**

ȘTRAF, *ștrafuri,* s.n. (Înv.) Amendă. — Din germ. **Strafe,** rus. **štraf.**

ȘTRAIF, *ștraifuri,* s.n. Bandă de carton sau material textil, folosită în legătorie. ✦ Linie, dungă. — Din germ. **Streif.**

ȘTRAND, *ștranduri*, s.n. Teren (cu nisip) situat în apropierea unei ape sau prevăzut cu bazin cu apă, amenajat special pentru a putea fi folosit, în timpul verii, pentru plajă, baie sau pentru sporturi nautice. — Din germ. **Strand.**

ȘTRANGULÁ vb. I v. **strangula.**

ȘTRANGULÁRE s.f. v. **strangulare.**

ȘTRANGULÁT, -Ă adj. v. **strangulat.**

ȘTRAS s.n. v. **stras.**

ȘTREÁNG, *ștreanguri,* s.n. **1.** Frânghie (de cânepă); funie scurtă cu care se priponesc vitele. ✦ Spec. Funie cu care sunt spânzurați cei osândiți la moarte; *p. restr.* lațul acestei frânghii. ✧ Expr. *A-și pune ștreangul de gât* = a se spânzura. *A pune cuiva ștreangul de gât* = a constrânge pe cineva să facă un lucru. **2.** Șleau[2]. — Din germ. **Strang.**

ȘTRECUÍ, *ștrecuiesc,* vb. IV. Tranz. (În industria tăbăcăriei) A scoate carnea, grăsimile și o parte din țesutul conjunctiv de pe pielea crudă, în vederea operațiilor de prelucrare a pielii. — Din germ. **strecken.**

ȘTRECUÍRE, *ștrecuiri,* s.f. Acțiunea de *a ștrecui* și rezultatul ei; ștrecuit. — V. **ștrecui.**

ȘTRECUÍT s.n. Faptul de *a ștrecui*; ștrecuire. — V. **ștrecui.**

ȘTRENGÁR, *ștrengari,* s.m. (Adesea adjectival) Tânăr, copil zburdalnic, care se ține de pozne sau umblă hoinar. ✦ Bărbat ușuratic, afemeiat. — **Ștreang** + suf. *-ar.*

ȘTRENGĂRÉSC, -EÁSCĂ, *ștrengărești,* adj. De ștrengar, caracteristic ștrengarilor. — **Ștrengar** + suf. *-esc.*

ȘTRENGĂRÉȘTE adv. Ca un ștrengar, în felul ștrengarilor. — **Ștrengar** + suf. *-ește.*

ŞTRENGĂRÍ, *ştrengăresc,* vb. IV. Intranz. A se ţine de pozne, de ştrengării; a umbla haimana; a hoinări. — Din **ştrengar.**

ŞTRENGĂRÍE, *ştrengării,* s.f. Faptă de ştrengar; pozna, şotie, năzbâtie. — **Ştrengar** + suf. *-ie.*

ŞTRENGĂRÍŢĂ, *ştrengăriţe,* s.f. Fată sau femeie tânără vioaie, zglobie, care se poartă ca un ştrengar. — **Ştrengar** + suf. *-iţă.*

ŞTRÚDEL, *ştrudele,* s.n. Plăcintă făcută din foi subţiri umplute cu mere, brânză, nuci etc. şi rulate în formă de sul. — Din germ. **Strudel.**

ŞTUC s.n. v. **stuc.**

ŞTUCÁT, -Ă adj. v. **stucat.**

ŞTUCATÓR s.m. v. **stucator.**

ŞTUPUÍ, *stupuiesc,* vb. IV. Tranz. A ornamenta cu zimţi partea superioară a ramei încălţămintei. — Et. nec.

ŞTURLUBÁTIC, -Ă adj. v. **sturlubatic.**

ŞTURŢ, *şturţuri,* s.n. (Reg.) **1.** Loc unde se depozitează minereul care urmează să fie prelucrat sau deşeurile; *p. ext.* materialul depozitat în acest loc. **2.** Semifabricat plat care reprezintă un stadiu intermediar între placa-semifabricat şi tabla subţire. — Din germ. **Sturz.**

ŞTUŢ, *ştuţuri,* s.n. Ţeavă scurtă, sudată sau prinsă cu şuruburi la un recipient, care face legătura între acesta şi o conductă. — Din germ. **Stutzen.**

ŞTUŢUÍ, *ştuţuiesc,* vb. IV. Tranz. A îndepărta partea de deşeu a pielii cu ajutorul foarfecelor sau al cuţitelor. — Din germ. **stutzen.**

ŞTUŢUÍRE, *ştuţuiri,* s.f. Acţiunea de *a ştuţui* şi rezultatul ei. — V. **ştuţui.**

ŞU interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită murmurul vorbelor şoptite sau foşnetul frunzelor. — Onomatopee.

ŞÚBĂ, *şube,* s.f. Haină largă şi lungă, cu guler mare, căptuşită cu blană şi purtată mai ales de bărbaţi. ✦ P. gener. Haină groasă căptuşită cu blană. — Din sb. **šuba,** magh. **suba.**

ŞUBÉICĂ, *şubeici,* s.f. (Reg.) Şubă scurtă pe care o poartă femeile. — **Şubă** + suf. *-eică.*

ŞÚBER, *şubere,* s.n. **1.** (Tehn.) Dispozitiv cu care se reglează închiderea sau deschiderea unui orificiu de trecere pentru lichide sau gaze. **2.** (Min.) Dispozitiv în formă de pâlnie, prevăzut cu un organ de reglare, montat la capătul inferior al unui rostogol, prin care alunecă materialul care se încarcă în vagonete. — Din germ. **Schieber.**

ŞÚBEREC, *şuberece,* s.n. (Reg.) Specialitate dobrogeană de plăcintă, asemănătoare cu scovarda, făcută din aluat nedospit umplut cu brânză sau cu carne, bine condimentată şi prăjită în grăsime. — Din tc. **şebörek.**

ŞUBÍŢĂ, *şubiţe,* s.f. (Reg.) Şubuliţă. — **Şubă** + suf. *-iţă.*

ŞÚBLER, *şublere,* s.n. (Tehn.) Instrument de măsurat lungimi sau grosimi mici, alcătuit dintr-o riglă gradată cu două braţe, între care se prinde piesa care trebuie măsurată. — Din germ. **Schublehre.**

ŞÚBRED, -Ă, *şubrezi, -de,* adj. **1.** (Despre oameni) Lipsit de vigoare, nerezistent la eforturi; firav, plăpând. ✦ (Despre lucruri) Lipsit de rezistenţă, de trăinicie, care este gata să se prăbuşească; şubrezit. ✦ Fig. (Despre teorii, concepţii, argumente etc.) Care nu rezistă unei analize mai serioase, unei critici mai severe; discutabil, neîntemeiat. **2.** P. ext. Precar, nesigur. — Et. nec.

ŞUBREZÉNIE, *şubrezenii,* s.f. Stare a ceea ce este şubred; slăbiciune, debilitate. ✦ Lipsă de soliditate, de trăinicie (a unui obiect). ✦ (Concr.) Construcţie sau element de construcţie şubred, putred. — **Şubred** + suf. *-enie.*

ŞUBREZÍ, *şubrezesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Despre fiinţe) A face să devină sau a deveni şubred, a face să-şi piardă sau a-şi pierde forţa fizică, rezistenţa, sănătatea; a slăbi. ✦ (Despre construcţii sau obiecte) A face să-şi piardă sau a-şi pierde soliditatea, trăinicia; a face sau a fi gata să se prăbuşescă. — Din **şubred.**

ŞUBREZÍRE, *şubreziri,* s.f. Faptul de *a (se) şubrezi.* — V. **şubrezi.**

ŞUBREZÍT, -Ă, *şubreziţi, -te,* adj. Care a devenit şubred (**1**). — V. **şubrezi.**

ŞUBULÍŢĂ, *şubuliţe,* s.f. Diminutiv al lui *şubă;* şubiţă. — **Şubă** + suf. *-uliţă.*

ŞUC, *şucuri,* s.n. (Reg.) Unitate de măsură a lungimii egală cu a şasea parte dintr-un stânjen. — Din germ. **Schuh.**

ŞUCÁR, -Ă, *şucari, -e,* adj., s.n., s.m. (Arg.) **1.** Adj. (Despre oameni) Frumos, bine. **2.** S.n. (În forma *şucăr*) Gălăgie, scandal; supărare. **3.** S.m. (În forma *şucăr)* Hoţ. [Var.: **şúcăr** s.n., s.m.] — Din ţig. **şukar** (pentru sensul **3**, cf. şi germ. S c h a c h e r).

ŞÚCĂR s.n., s.m. v. **şucar.**

ŞUCĂREÁLĂ, *şucăreli,* s.f. (Arg.) Supărare. (**3**). — **Şucări** + suf. *-eală.*

ŞUCĂRÍ, *şucăresc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Arg.) A (se) supăra (**3**). — Din **şucar.**

ŞUCĂRÍT, -Ă, *şucăriţi, -te,* adj. (Arg.) Supărat. — V. **şucări.**

ŞUCHEÁT, -Ă, *şuchiaţi, -te,* adj. (Reg.) Deşucheat. — Din magh. **süket.**

ŞÚCO adj. invar. (În sintagma) *Priză şuco* = priză (**1**) cu contact la pământ pentru realizarea electro-securităţii. — Din germ. **Schuko.**

ŞUÉTĂ, *şuete,* s.f. Conversaţie uşoară, spirituală şi distractivă între prieteni. [Pr.: *şu-e-*] — Cf. fr. c h o u e t t e.

ŞUFÁN, *şufane,* s.n. (Reg.) Fiecare dintre cei doi pari groşi şi lungi, ascuţiţi la un capăt, cu care se fixează năvodul la fundul apei ca să nu scape peştele pe sub el. — Et. nec.

ŞUGÁR, -Ă, *şugari, -e,* adj. (Reg.) Zvelt, suplu, subţire. — Din mag. **sugár.**

ŞUGĂRÉL, *şugărei,* s.m. (Reg.) Numele mai multor plante erbacee din familia labiatelor, folosite în medicină *(Teucrium)*. — **Şugar** + suf. *-el.*

ŞUGUBĂŢ, -EÁŢĂ, *şugubeţi, -e,* adj. **1.** Glumeţ, hazliu; poznaş. **2.** (Înv.) Primejdios; înşelător, amăgitor. [Var.: **şugubéţ, -eáţă** adj.] — Din sl. **dušegubĭcĭ.**

ŞUGUBÉŢ, -EÁŢĂ adj. v. **şugubăţ.**

ŞUGUBINÁR, *şugubinari,* s.m. (În vechea organizare administrativă a Ţărilor Române) Persoană care cerceta şi judeca faptele de omucidere, tâlhărie sau adulter şi încasa de la vinovaţi amenzile stabilite pentru răscumpărare. — **Şugubină** + suf. *-ar.*

ŞUGUBÍNĂ, *şugubine,* s.f. **1.** (Înv. şi reg.) Păcat grav; nelegiuire, crimă. **2.** Amendă percepută în Evul Mediu, în Ţările Române, pentru omucidere, tâlhărie sau adulter. **3.** (Reg.) Necaz, nenorocire. ✧ Expr. *A da* (sau *a fi) de şugubină* = a da (sau a se face) de ruşine, a (se) face de râs, de ocară. — Din sl. **dušegubina.**

ŞUGUÍ, *şuguiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A glumi. ✦ Tranz. A duce cu vorba; a minţi. [Var.: **şăguí** vb. IV] — **Şagă** + suf. *-ui.*

ŞUGUIÁLĂ, *şuguieli,* s.f. (Reg.) Şuguire. [Pr.: *-gu-ia-*] — **Şugui** + suf. *-eală.*

ŞUGUÍRE, *şuguiri,* s.f. (Reg.) Faptul de *a şugui;* şuguială. — V. **şugui.**

ŞUGUITÓR, -OÁRE, *şuguitori, -oare,* adj. (Reg.) Care şuguieşte. [Pr.: *-gu-i-*] — **Şugui** + suf. *-tor.*

ŞUI[1], ŞÚIE, *şui, şuie,* adj. (Reg. şi fam.) Subţire; zvelt; mlădios. — Et. nec.

ŞUI[2], ŞÚIE, *şui, şuie,* adj. (Fam.) **1.** Strâmb; diform. **2.** Zănatic, ţicnit; nătâng. — Din sl. **šuj.**

ŞÚIER, *şuiere,* s.n. **1.** Zgomot caracteristic, ascuţit şi puternic, pe care îl fac vântul, furtuna, vijelia; şuierătură. **2.** Zgomot ascuţit produs de anumite corpuri care se deplasează, se mişcă, se învârtesc sau spintecă aerul cu iuţeală; şuierătură. **3.** Sunet ascuţit, strident şi prelung produs cu ajutorul unui instrument special (signal, sirenă etc.) sau prin suflarea cu putere a aerului printre buze ori printre degete; şuierătură. **4.** Sunet sau ţipăt (ascuţit) scos de unele animale şi păsări; şuierătură. — Din **şuiera** (derivat regresiv).

ŞUIERÁ, *şúier,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre vânt, furtună, vijelie etc.; la pers. 3) A produce un zgomot ascuţit şi puternic; a fluiera. **2.** (Despre unele obiecte; la pers. 3) A produce un zgomot strident, scurt şi intens, atunci când se deplasează, se mişcă, se învârteşte sau spintecă aerul cu viteză. **3.** (Despre oameni) A scoate un sunet ascuţit, strident şi prelung, suflând cu putere aerul printre buzele întredeschise, printre degete sau cu ajutorul unui instrument special. ✦ Tranz. (Rar) A-şi exprima nemulţumirea, dezaprobarea faţă de cineva sau de ceva prin fluierături stridente; a fluiera pe cineva; a huidui. ✦ Intranz. şi tranz. A emite o succesiune melodică de sunete suflând printre buze, cu ajutorul unui fluier etc.; a intona o melodie fluierând. **4.** (Despre unele animale, păsări, insecte; la pers. 3) A scoate un sunet sau un ţipăt (ascuţit) specific. — Lat. **sibilare.**

ŞUIERÁRE, *şuierări,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a şuiera* şi rezultatul ei. — V. **şuiera.**

ŞUIERÁT[1], *şuieraturi,* s.n. Faptul de *a şuiera;* zgomot specific făcut de cineva sau de ceva care şuieră. — V. **şuiera.**

ŞUIERÁT[2], -Ă, *şuieraţi, -te,* adj. (Adesea adverbial) Cu un timbru strident, ascuţit. — V. **şuiera.**

ŞUIERĂTÓR, -OÁRE, *şuierători, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Cu un sunet strident, ascuţit; şuierat[2]. ✧ *Consoană şuierătoare* (şi substantivat f.) = consoană sibilantă. **2.** Adj. (Despre unele animale, păsări) Care scoate un ţipăt, un sunet (ascuţit) specific. **3.** Adj. (Despre vânt) Care produce un zgomot puternic şi vibrant. **4.** S.f. (Reg.) Fluier. — **Şuiera** + suf. *-ător.*

ŞUIERĂTÚRĂ, *şuierături,* s.f. Şuierat[1], şuier. — **Şuiera** + suf. *-ătură.*

ŞÚIET, *şuiete,* s.n. (Pop). Zgomot (slab, monoton) produs de foşnetul frunzelor, de curgerea apei, de bătaia vântului etc.; vuiet, freamăt. — Probabil contaminare între **şuier** şi **vuiet.**

ŞUIÉŢ, -IÁŢĂ, *şuieţi, -e,* adj. (Reg.) Subţire; zvelt. — **Şui[1]** + suf. *-eţ.*

ŞÚIŢĂ, *şuiţe,* s.f. (Reg.) Mamifer rozător înrudit cu marmota *(Spermophilus citellus).* [Pr.: *şu-i-*] — Et. nec.

ŞULÁR, *şulare,* s.n. (Reg.) Cusătură provizorie cu împunsături rare; însăilătură; aţă cu care se face această cusătură. [Pl. şi: *şularuri*] — Cf. sl. š i l o „sulă".

ŞÚLER, *şuleri,* s.m. (Înv. şi reg.) Trişor; şarlatan. — Din rus. **šuler.**

ŞULERÍE, *şulerii,* s.f. (Înv. şi reg.) Înşelătorie la jocul de cărţi; trişare. — **Şuler** + suf. *-ie.*

ŞUMÁR, *şumari,* s.m. (Reg.) Pădurar. — Din sb. **šumar.**

ŞÚMEN, -Ă, *şumeni, -e,* adj. (Reg.) Ameţit de băutură; cherchelit. — Din sl. **šumĭnŭ.**

ŞUMENEÁLĂ, *şumeneli,* s.f. (Reg.) Stare de ameţeală din cauza băuturii; beţie. — **Şumeni** + suf. *-eală.*

ŞUMENÍ, *şumenesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se ameţi de băutură; a se chercheli. — Din **şumen.**

ŞUMENÍT, -Ă, *şumeniţi, -te,* adj. (Reg.) Ameţit de băutură; cherchelit. — V. **şumeni.**

ŞÚNCĂ, *şunci,* s.f. Pulpă de porc preparată special (la sare şi la fum) pentru a se putea conserva multă vreme; jambon. — Din magh. **sonka,** germ. dial. **Schunke.**

ŞUNT, *şunturi,* s.n. **1.** Rezistor electric conectat între două puncte ale unui circuit electric pentru protejarea porţiunii de circuit cuprinse între aceste puncte. **2.** Deri-

vare a circuitului sangvin pe alte căi circulatorii decât cele normale. — Din engl. **shunt.**

ŞUPURÍ, *şupuresc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se furişa, a se strecura. — Et. nec.

ŞUPURÍRE, *şupuriri,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a se şupuri* şi rezultatul ei. — V. **şupuri.**

ŞÚRĂ[1], *şuri,* s.f. Construcţie anexă pe lângă o gospodărie rurală, în care se adăpostesc vitele şi se păstrează diferite vehicule, unelte agricole etc. [Pl. şi: *şure*] — Din germ. dial. **Schur.**

ŞÚRĂ[2] s.f. v. **şiră.**

ŞURÚB, *şuruburi,* s.n. **1.** Tijă cilindrică de lemn sau de oţel, filetată, care serveşte la asamblarea a două ori a mai multor piese sau care transmite, transformă sau utilizează în diverse feluri mişcarea de rotaţie într-un mecanism. ✧ Loc. adv. *În şurub* = în formă de cerc sau de spirală. ✧ Expr. *A-i face* (cuiva) *un şurub prin cap* = a-i apuca (cuiva) şuviţe de păr din cap, răsucindu-le şi trăgând de ele. *A strânge şurubul* = a întrebuinţa mijloace de constrângere faţă de cineva. **2.** Nume dat unor unelte, dispozitive etc. care au ca parte componentă un şurub (**1**) sau care se manevrează prin răsucire. ✦ Fig. Vârtej de apă. [Var.: **şurúp** s.n.] — Din germ. dial. **Schrube.**

ŞURUBÁR, *şurubari,* s.m. **1.** (Reg.) Meseriaş care face canele. ✦ Persoană care supraveghează funcţionarea alambicului. **2.** Epitet pentru o persoană care foloseşte şiretlicuri, şmecherii; sforar. — **Şurub** + suf. *-ar.*

ŞURUBĂRÍE[1] s.f. Totalitatea şuruburilor unui mecanism; *p. ext.* totalitatea pieselor unui mecanism. — **Şurub** + suf. *-ărie.*

ŞURUBĂRÍE[2], *şurubării,* s.f. (Fam.) Şmecherie, şiretlic, chiţibuşărie, tertip. — **Şurubar** + suf. *-ie.*

ŞURUBÉL, *şurubele,* s.n. Diminutiv al lui *şurub*. — **Şurub** + suf. *-el.*

ŞURUBÉLNIŢĂ, *şurubelniţe,* s.f. Unealtă metalică alcătuită dintr-o tijă cu mâner, având vârful lăţit ca un tăiş şi servind la înşurubarea şi deşurubarea şuruburilor. [Var.: **şurupélniţă** s.f.] — **Şurub** + suf. *-elniţă.*

ŞURUBUÍ, *şurubuiesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A înşuruba. ✧ Expr. *A o şurubui* = a o suci, a o învârti; a umbla cu şiretlicuri. — **Şurub** +suf. *-ui.*

ŞURUBUÍRE, *şurubuiri,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a şurubui* şi rezultatul ei. — V. **şurubui.**

ŞURÚP s.n. v. **şurub.**

ŞURUPÉLNIŢĂ s.f. v. **şurubelniţă.**

ŞÚSTĂ, *şuste,* s.f. (Fam.) Aranjament, învoială (necinstită) între două sau mai multe persoane. — Et. nec.

ŞÚSTĂR, *şustări,* s.m. (Reg.) cizmar. [Var.: **şúştăr, şuşter** s.m.] — Din germ. **Schuster.**

ŞUŞANEÁ[1], *şuşanele,* s.f. (Fam.) Puşcă lungă arnăuţească. — Din tc. **şişane, şeş-hane.**

ŞUŞANEÁ[2], *şuşanele,* s.f. Spectacol (de varietăţi) cu numere improvizate, de calitate discutabilă, atât în privinţa programului cât şi a interpretării. ✦ Aranjament în vederea obţinerii unor profituri. — Cf. tc. ş i ş ă n e.

ŞÚŞĂNIŢĂ, *şuşăniţe,* s.f. (Reg.) Fâşie, bucată lungă şi îngustă de pământ, de piele, de hârtie etc. — Cf. bg. s u š e n i c a „pastramă”.

ŞUŞLÉTE, *şuşleţi,* s.m. (Reg.) Codârlă (la căruţă). — Et. nec.

ŞUŞOTEÁLĂ, *şuşoteli,* s.f. Faptul de *a şuşoti;* zgomot foarte slab produs de cineva sau de ceva care şuşoteşte; şuşotit. [Var.: **şoşoteálă** s.f.] — **Şuşoti** + suf. *-eală.*

ŞUŞOTÍ, *şuşotesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A vorbi încet, în şoaptă; a şopti (cuiva) la ureche; *p. ext.* a vorbi în taină. **2.** (Despre ape, frunze etc.; la pers. 3) A produce un zgomot uşor şi uniform; a şopti. [Var.: **şoşotí** vb. IV] — Formaţie onomatopeică. Cf. fr. c h u c h o t e r.

ŞUŞOTÍRE, *şuşotiri,* s.f. Acţiunea de *a şuşoti* şi rezultatul ei. [Var.: **şoşotíre** s.f.] — V. **şuşoti.**

ŞUŞOTÍT s.n. (Rar) Şuşoteală. [Var.: **şoşotít** s.n.] — V. **şuşoti.**

ŞUŞTÁC, *şuştaci,* s.m. Monedă poloneză (de argint) care a circulat în trecut şi în Ţările Române. — Din pol. **szóstak.**

ŞÚŞTĂR s.m. v. **şustăr.**

ŞÚŞTER s.m. v. **şustăr.**

ŞUŞUÍ, *şúşui*, vb. IV. **1.** Intranz. A produce un zgomot asemănător cu foşnetul frunzelor; a foşni. **2.** Intranz. A linişti sau a adormi un copil prin repetarea prelungită şi monotonă a sunetului „ş”. **3.** Tranz. A spune ceva în şoaptă; a şopti. — Formaţie onomatopeică.

ŞUŞUIÁLĂ, *şuşuieli,* s.f. Şuşuit. — **Şuşui** + suf. *-eală.*

ŞUŞUÍRE, *şuşuiri,* s.f. Acţiunea de *a şuşui* şi rezultatul ei. — V. **şuşui.**

ŞUŞUÍT s.n. Faptul de *a şuşui*; zgomot produs de cineva sau de ceva care şuşuie; şuşuială, şuşuitură. — V. **şuşui.**

ŞUŞUITÓR, -OÁRE, *şuşuitori, -oare,* adj. Care şuşuie; foşnitor. [Pr.: *-şu-i-*] — **Şuşui** + suf. *-tor.*

ŞUŞUITÚRĂ, *şuşuituri*, s.f. Şuşuit. [Pr.: *-şu-i-*] — **Şuşui** + suf. *-tură.*

ŞUT[1], *şuturi,* s.n. Durata zilei de lucru a unei echipe de muncitori într-o mină; schimb; normă a unui miner în timpul unui schimb. — Din germ. **Schicht.**

ŞUT[2], *şuturi,* s.n. Lovitură (puternică) dată cu piciorul, cu mâna, cu capul sau cu un instrument special în minge, la anumite jocuri sportive. — Din fr., engl. **shoot.**

ŞUT[3], **-Ă** adj. v. **ciut.**

ŞUTÁ, *şutez,* vb. I. Tranz. A lovi (puternic) mingea cu piciorul, cu mâna, cu capul sau cu un instrument (la unele jocuri sportive); a da, a trage un şut[2]. — Din fr. **shooter.**

ŞUTÁRE, *şutări,* s.f. Acţiunea de *a şuta* şi rezultatul ei; şutat. — V. **şuta.**

ŞUTÁT s.n. Faptul de *a şuta*. —V. **şuta.**

ŞUTÉR s.m. v. **şutor.**

ŞUTÍ, *şutesc,* vb. IV. Tranz. (Arg.) A fura (**1**). — Din ţig. **şuto.**

ŞUTITÓR, -OÁRE, *şutitori, -oare,* s.m. şi f. (Arg.) Hoţ (**1**). — **Şuti** + suf. *-tor.*

ŞUTÓR, *şutori*, s.m. Sportiv care şutează. [Var.: **şutér** s.m.] — Din fr. **shooteur.**

ŞUVÁR s.m. v. **şovar.**

ŞUVÍŢĂ, *şuviţe,* s.f. **1.** Smoc de fire de păr, de lână etc. **2.** Fâşie lungă şi îngustă dintr-un material, dintr-un aliment, dintr-o suprafaţă. **3.** Pârâiaş, fir de apă, de lichid. — Cf. bg. š e v i c a.

ŞUVÓI, *şuvoaie,* s.n. Curent de apă care se scurge cu repeziciune pe locuri înclinate (în urma ploilor mari sau a topirii zăpezilor); *p. ext.* curs de apă (cu debit rapid). ✦ Ploaie abundentă şi repede. ✦ Fig. Val, mulţime de oameni (în mişcare). ✦ Fig. Debit, flux verbal. [Var.: **şivói** s.n.] — Din magh. **sió** (după *puvoi*).

ŞVAB[1], *şvabi,* s.m. Numele a două insecte din ordinul ortopterelor, care trăiesc în locuri întunecoase şi se hrănesc cu resturi alimentare: **a)** insectă lată, moale, de culoare neagră-cafenie, care miroase urât; libarcă, gândac-de-bucătărie, gândac-negru *(Blatta orientalis);* **b)** insectă mică, de culoare galbenă-roşcată *(Phyllodromia germanica)*. — Din ucr. **švab,** germ. **Schwabe.**

ŞVAB[2], **-Ă,** *şvabi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Nume generic dat coloniştilor germani, francezi, italieni, spanioli şi bulgari aşezaţi succesiv în unele regiuni din Banat şi Transilvania, în sec. XVIII; persoană care face parte dintre urmaşii acestor colonişti. **2.** Adj. Care aparţine şvabilor[2] (**1**), privitor la şvabi[2].— Din germ. **Schwabe.**

ŞVAÍŢER, s.n. Varietate de brânză fină, asemănătoare cu caşcavalul, prezentând goluri mari în masa ei. — Din germ. **Schweizer**[käse].

ŞVARŢ, (**2**) *şvarţuri,* s.n. (Înv.) **1.** Băutură fierbinte făcută din boabe de cafea prăjite şi râşnite, trecută prin filtru şi îndulcită; filtru. **2.** (La pl.) Porţii de şvarţ (**1**). [Var.: **şfarţ** s.n.] — Cf. germ. s c h w a r z „negru”.

ŞVĂBÉSC, -EÁSCĂ, *şvăbeşti,* adj. Care aparţine şvabilor[2]; în dialectul şvăbesc. — **Şvab**[2] + suf. *-esc.*

ŞVĂBÉŞTE adv. Ca şvabii[2] (**1**), în felul şvabilor[2] (**2**); în dialectul şvăbesc. — **Şvab**[2] + suf. *-esc.*

ŞVĂBOÁICĂ, *şvăboaice,* s.f. Femeie care face parte din populaţia compusă mai ales din germani, colonizaţi în mod succesiv în Banat şi în Transilvania prin sec. XVIII. — **Şvab**[2] + suf. *-oaică.*

ŞVED, -Ă, *şvezi, -de,* s.m. şi f., adj. (Înv.) **1.** S.m. şi f. Suedez (**1**). **2.** Adj. Suedez (**2**). — Din pol. **szwed.** Cf. germ. S c h w e d e.

ŞVÉMER, *şvemere*, s.n. Bucată cilindrică de lemn, ancorată în poziţie orizontală în apa unui fluviu, care serveşte ca indicator pentru zonele cu navigaţia interzisă. — Din germ. **Schwemmer.**

ŞVEZÉSC, -EÁSCĂ, *şvezeşti,* adj. (Înv.) Suedez (**2**). — **Şved** + suf. *-esc.*

T

T, *t,* s.m. **1.** A douăzeci şi patra literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană ocluzivă dentală surdă). [Pr.: *te, tî.* — Pl. şi (**1,** n.) *t-uri*].

TA interj. (Repetat) Exclamaţie care imită vorbăria multă şi inutilă a cuiva, exprimând în acelaşi timp nerăbdarea interlocutorului. — Onomatopee.

TABÁC[1], (**2**) *tabacuri,* s.n. **1.** Tutun măcinat, care se aspiră pe nas. ✦ (Reg.) Tutun de fumat. ✦ (Bot.) Tutun (**1**). **2.** (La pl.) Sorturi de tabac (**1**). — Din germ. **Tabak,** rus., ucr. **tabak.**

TABÁC[2], *tabaci,* s.m. (Înv.) Tăbăcar. — Din tc. **tabāk.**

TABACHÉRĂ, *tabachere,* s.f. **1.** Cutiuţă în care se păstrează tutunul sau ţigările. **2.** Fereastră mică, înclinată, executată în panta acoperişului unei construcţii. [Var.: **tabachére** s.f.] — Din ngr. **tabakéra,** it. **tabacchiera.**

TABACHÉRE s.f. v. **tabacheră.**

TABACIÓC s.n. (Reg.) Tutun. — Din ucr., rus. **tabaciok.**

TABÁGIC, -Ă, *tabagici, -ce,* adj. Care aparţine tabagismului, privitor la tabagism; caracteristic fumătorului inveterat. ✦ (Şi substantivat) Intoxicat cu nicotina din tutun. — Din fr. **tabagique.**

TABAGÍSM s.n. Intoxicaţie cronică cu nicotina din tutun, specifică fumătorilor; nicotinism. — Din fr. **tabagisme.**

TABÁN[1] s.n. (Înv.) Oţel de calitate superioară, folosit la fabricarea săbiilor. — Din tc. **taban.**

TABÁN[2], *tabanuri,* s.n. **1.** Căptuşeală a tălpii la încălţăminte; branţ. **2.** (Reg.) Scândură subţire şi lungă, folosită la scheletul acoperişului. **3.** Talpă a plugului; plaz. — Din tc. **taban.**

TABÁR, *tabare,* s.n. Haină largă care se purta în Evul Mediu, peste armură. — Din fr. **tabar.**

TÁBĂRĂ, *tabere,* s.f. **1.** Loc de dispunere temporară a trupelor, amenajat în afara localităţilor în scopul instruirii soldaţilor în condiţii de campanie; tabie (**2**). ✦ Popas; etapă. **2.** Aşezare vremelnică în corturi, în barăci etc. ✦ Aşezare (în aer liber) pentru copii, elevi etc. aflaţi la odihnă sau pentru sportivi în timpul antrenamentelor. ✦ (Sport) Cantonament. **3.** Grup de care în mers sau în popas; convoi. **4.** (Înv.) Oaste; *p. ext.* mulţime, gloată. **5.** Grup opus altui grup; grupare, asociaţie politică care luptă pentru o anumită cauză. — Din sl. **taborŭ.**

TABÉL, *tabele,* s.n. **1.** Foaie cuprinzând nume, cifre şi date, introduse în rubrici cu specificaţii amănunţite, pentru a servi unui anumit scop; tablă[1] (**4**), tablou (**I 5**). ✦ (Mat.; Tehn.) Serie de valori numerice obţinute prin calcul, prin observaţii sau experienţe, aranjate într-o anumită ordine, în şiruri şi coloane, pentru uşurarea unor calcule ori pentru obţinerea unei clasificări. **2.** (Înv.) Tablou (**I 1**); planşă; *fig.* privelişte. — Din lat. **tabella,** germ. **Tabelle.**

TABELÁ, *tabelez,* vb. I. Tranz. A realiza o tabelă. — Din **tabelă.**

TABELÁR, -Ă, *tabelari, -e,* adj. În formă de tabel (**1**). ✧ *Tipărire tabelară* = sistem de tipărire (folosit înainte de descoperirea literelor mobile) cu ajutorul unor tăbliţe de lemn pe care era gravat textul. — Din fr. **tabellaire.**

TABÉLĂ, *tabele,* s.f. **1.** Ansamblu de termeni, numere şi simboluri aşezate în linii şi coloane, executat în cadrul unei tipărituri; *p. ext.* tabel (**1**). ✧ *Tabelă de logaritmi* = tabelă matematică în care sunt cuprinse valorile funcţiilor exponenţiale elementare. **2.** (Reg.) Tablă[1] (**3**). — Din lat. **tabella,** germ. **Tabelle.**

TABERNÁCUL, *tabernacule,* s.n. **1.** Cort portabil, susţinut de coloane din lemn aurit, care servea ca sanctuar la vechii evrei. **2.** Dulăpior sau cutie de argint (în formă de biserică), în care se păstrează cuminecătura, mirul ori alte obiecte de cult. — Din lat. **tabernaculum,** it. **tabernacolo,** fr. **tabernacle.**

TÁBES s.n. Boală cronică a sistemului nervos, de origine sifilitică, care se manifestă prin lipsa de coordonare a mişcărilor (în timpul mersului), dureri viscerale vii, tulburări de sensibilitate etc. — Din fr. **tabès,** lat. **tabes.**

TABÉTIC, -Ă, *tabetici, -ce,* adj. Care se referă la tabes, care aparţine tabesului. ✦ (Adesea substantivat) Care suferă de tabes. — Din fr. **tabétique.**

TÁBIE, *tăbii,* s.f. (Înv.) **1.** Ridicătură de pământ construită în jurul unui loc întărit, pentru a-l apăra. **2.** Tabără (**1**); redută. [Pl. şi: *tabii*] — Din tc. **tabya.**

TABIÉT, (**2**) *tabieturi,* s.n. Plăcere, gust pe care cineva şi-l satisface cu regularitate, cu meticulozitate; obişnuinţă; *p. ext.* manie. ✧ Loc. adj. *Cu tabieturi* = cu deprinderi precise şi fixe. ✧ Expr. *A-şi face tabietul* = a-şi satisface un gust care a devenit obicei zilnic. *A strica* (cuiva) *tabietul* = a strica cuiva cheful, dispoziţia, pofta. ✦ Viaţă confortabilă, comoditate. ✧ Loc. adv. *Cu tabiet* = comod, confortabil. [Pr.: *-bi-et*] — Din tc. **tabīat.**

TABIETLÍU, -ÍE, *tabietlii,* adj. (Rar) Care are tabieturi; *p. ext.* maniac, pedant. [Pr.: *-bi-e-*] — Din tc. **tabīatli.**

TABINÉT, (**2**) *tabinete,* s.n. **1.** Numele unui joc de cărţi. **2.** Partidă dintr-un astfel de joc. — După fr. **table nette.**

TABLÁ, *tablale,* s.f. (Înv.) Tavă sau măsuţă pe care îşi poartă marfa plăcintarii, rahagiii etc. ✦ (Reg.) Tavă de servit. — Din tc. **tabla.**

TABLÁ-BAŞÁ s.m. invar. (Înv.) Cal de paradă pe care sultanul îl dădea în dar unui domn român, la numirea acestuia. ✦ Fig. (Adverbial) Comod, confortabil. — Din tc. **tabla başı.**

TABLAGÍU, *tablagii,* s.m. Jucător pasionat de table[2]. — **Tablă[2]** + suf. *-giu.*

TABLATÚRĂ s.f. Vechi sistem de notaţie muzicală, cu ajutorul literelor alfabetului, al cifrelor şi al altor semne aşezate pe linii paralele. — Din fr. **tablature.**

TÁBLĂ[1], *table,* s.f. **1.** Placă metalică, de grosimi diferite, folosită la învelitul caselor, la fabricarea unor ambalaje, rezervoare etc. **2.** Placă de lemn, de piatră sau de metal pe care se scriu, se gravează sau se zugrăvesc anumite indicaţii, firme, date; tăblie (**1**). ✧ *Tablă cerată* = placă de lemn acoperită cu un strat de ceară, pe care se scria în Antichitate cu stilul (prin zgâriere). ✦ (Bis.) *Tablele legii* sau *tablele lui Moise* = cele două lespezi de piatră pe care erau săpate cele zece porunci ale lui Dumnezeu, revelate, conform Bibliei, lui Moise pe muntele Sinai. **3.** Placă de lemn dreptunghiulară, vopsită în negru, pe care se scrie cu cretă, mai ales la şcoală şi la universitate; tabelă (**2**). ✧ Expr. *A scoate* (sau *a chema* etc.) *la tablă* = a chema un elev la lecţie (în faţa tablei). **4.** Tabel (**1**). ✧ *Tabla lui Pitagora* = tabla înmulţirii. *Table trigonometrice* = tabele care cuprind funcţii trigonometrice. **5.** (Reg.) Bucată de pământ semănată. ✦ Strat de legume. — Din sl. **tabla** (cu sensuri după fr. *table).*

TÁBLĂ[2], *table,* s.f. (Mai ales la pl.) Joc de noroc între două persoane, cu două zaruri şi cu treizeci de puluri, care se mută în spaţiile marcate pe feţele interioare ale unei cutii speciale; partidă dintr-un astfel de foc. ✧ Expr. (Fam.) *A face pe cineva o tablă* = a juca cu cineva o partidă de table[2]. — Din ngr. **távli.**

TABLETÁ, *tabletez,* vb. I. Tranz. A face tablete, drajeuri dintr-o substanţă. — Din **tabletă.**

TABLETÁRE, *tabletări,* s.f. Acţiunea de *a tableta.* — V. **tableta.**

TABLÉTĂ, *tablete,* s.f. **1.** Preparat farmaceutic de formă plată, rotundă sau pătrată; pastilă, pilulă, bulin. ✦ Preparat alimentar dulce, solid, prezentat în mici plăcuţe de formă dreptunghiulară. **2.** (Rar) Caiet de note, de însemnări. **3.** Specie publicistică de mici dimensiuni, de obicei pe o temă de actualitate şi cu accente pamfletare. — Din fr. **tablette.**

TABLIÉR, *tabliere,* s.n. Totalitatea grinzilor care formează sistemul de rezistenţă al unui pod metalic şi care susţine calea de circulaţie a acestuia. [Pr.: *-bli-er*] — Din fr. **tablier.**

TABLOÍD, -Ă, *tabloizi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre publicaţii) Cu formatul de dimensiuni reduse faţă de cel obişnuit. **2.** S.n. Publicaţie cotidiană, de format redus, de mare tiraj, punând accent pe ştiri de senzaţie. — Din engl. **tabloid,** fr. **tabloïde.**

TABLÓU, *tablouri,* s.n. **I. 1.** Pictură, desen, gravură etc. executate pe suport de lemn, pânză, carton; *p. ext.* pictură, desen, gravură, fotografie etc. înrămate şi aşezate (în scop decorativ) pe pereţii unei încăperi. ✧ *Tablou viu* (sau *vivant)* = grup de persoane care stau nemişcate într-o anumită poziţie, pentru a înfăţişa sau a evoca o scenă simbolică. ✧ Expr. (Fam.; adverbial) *A rămâne tablou* = a rămâne surprins, înlemnit. **2.** Privelişte din natură, care impresionează prin frumuseţe şi

pitoresc. **3.** Fig. Descriere sau evocare făcută prin cuvinte. **4.** Diviziune a unei piese de teatru sau subdiviziune a unui act, care marchează schimbarea decorului, trecerea timpului etc. **5.** Tabel (**1**). **6.** Grafic compus dintr-o grupare de termeni, de simboluri, de numere (dispuse în șiruri și coloane) **II. 1.** Placă de marmură, de metal, de lemn pe care sunt montate diferite aparate folosite la acționarea unui sistem tehnic sau la controlul funcționării lui; placa împreună cu aparatura respectivă. ✧ *Tablou de bord* = tablou pe care sunt fixate aparatele și instrumentele necesare controlului și manevrării unui vehicul. **2.** Placă prevăzută cu cârlige de care se agață fișele muncitorilor dintr-o întreprindere, cheile camerelor dintr-un hotel sau dintr-un sanatoriu etc. — Din fr. **tableau.**

TABORÍT, *-riți,* s.m. Membru al aripii separatiste din mișcarea husită, de orientare radicală. — Din fr. **taborites.**

TABS, *tabsuri,* s.n. Imagine sau inscripție care însoțește unele mărci poștale. — Din engl. **tabs** (pl. lui *tab* „contramarcă").

TABÚ, *tabuuri,* s.n. (În societățile totemice) Interdicție cu caracter sacru, a cărei încălcare atrage automat sancțiuni severe; interdicție rituală; *fig.* persoană, lucru despre care nu se discută. ✦ (Lingv.) Interdicție de limbaj care determină înlocuirea unui cuvânt sau cu o perifrază de obicei metaforice. — Din fr. **tabou.**

TABUÍSM s.n. Sistem de interdicții bazat pe tabuuri. — **Tabu** + suf. *-ism.*

TABUÍSTIC, -Ă, *tabuistici, -ce,* adj. (Livr.) Care ține de tabu; care provine din tabu.— **Tabu** + suf. *istic.*

TABUIZÁRE s.f. (Rar) Acțiunea de a transforma în tabu. [Pr.: *-bu-i-*] — După fr. **tabouisation.**

TABULÁR, -Ă, *tabulari, -e,* adj. **1.** Care este înscris pe o listă, pe o tablă[1] sau în coloanele unui registru. ✧ (Mat.) *Diferență tabulară* = adaosul pe care îl primește logaritmul unui număr de patru cifre, când acest număr crește cu o unitate. **2.** (Tehn.; despre un material) Care se prezintă sub formă de plăci. — Din fr. **tabulaire.**

TABULÁRIU, *tabularii,* s.n. Arhivă publică sau particulară în Roma antică. — Din lat. **tabularium.**

TABULATÓR, *tabulatoare,* s.n. Dispozitiv al unei mașini de scris care permite menținerea automată a lungimii rândurilor. — Din fr. **tabulateur.**

TABULATÚRĂ, *tabulaturi,* s.f. Sistem de notație muzicală cu ajutorul cifrelor sau literelor, folosit în sec. XV–XVII pentru instrumentele polifonice (orgă, clavecin etc.). — Din germ. **Tabulatur.**

TABULHANÁ, *tabulhanale,* s.f. (Înv.) Fanfară militară turcească în care predominau tobele. — Din tc. **tabılhane.**

TABÚN, *tabunuri,* s.n. Sistem de creștere a cailor în libertate (pe pășune, în stepă); herghelie de cai crescută în libertate, pe pășunile din stepă. ✦ Cireadă de vite; turmă de oi. ✦ (Reg.) Pășune, izlaz. —Din ucr. **tabun.**

TABURÉT, *taburete,* s.n. Scăunel rotund sau pătrat, fără spătar. ✦ Spec. Scăunel fără spătar, prevăzut cu un dispozitiv de înălțare și de coborâre, pe care stă cineva când cântă la pian. ✦ Spec. Scăunel foarte scund, pe care își poate ține picioarele o persoană care stă pe scaun. — Din fr. **tabouret.**

TAC[1] interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs prin lovirea unui obiect (de lemn).— Onomatopee.

TAC[2], *tacuri,* s.n. Baston special de lemn, cu care jucătorii izbesc bilele la biliard; achiu[2]. — Din ngr. **tákos.**

TACÂM, *tacâmuri,* s.n. **I. 1.** Serviciu de masă complet, care se așază în dreptul fiecărui mesean; *p. restr.* totalitatea obiectelor de metal de care se servește o persoană când mănâncă. **2.** Ansamblu de obiecte sau de unelte necesare unei anumite operații sau specifice unei anumite îndeletniciri. ✦ Harnașament. **3.** Acaret. **4.** (La pl.) Aripi, gheare, gâturi de pasăre (**2**). **II. 1.** (Înv.) Cortegiu, alai. **2.** Taraf (**1**). **3.** Fig. Fel de om, soi; poamă. — Din tc. **takim.**

TACHELÁJ, *tachelaje,* s.n. Ansamblul parâmelor folosite la fixarea arborilor sau la manevrarea pânzelor și a vergilor pe o navă. — Din germ. **Takelage,** rus. **takelaj.**

TACHÉT, *tacheți,* s.m. Piesă metalică scurtă care se montează într-un motor cu ardere internă, pentru a împiedica uzura supapei de distribuție. ✦ Piesă de formă prismatică, folosită la îmbinările a două piese, pentru a mări suprafața de transmitere a forțelor de la o piesă la alta. — Din fr. **taquet.**

TACHINÁ, *tachinez,* vb. I. Tranz. A necăji în glumă și fără răutate, a contraria în lucruri mărunte. ✦ Fig. (Rar) A obseda, a neliniști. — Din fr. **taquiner.**

TACHINÁRE, *tachinări,* s.f. Acțiunea de *a tachina* și rezultatul ei. — V. **tachina.**

TACHINĂRÍE, *tachinării,* s.f. Faptul de a tachina; vorbă cu care cineva tachinează. — Din fr. **taquinerie.**

TACÍT, -Ă, *taciți, -te,* adj. (Despre un acord, o convenție, o înțelegere etc.) Care nu este exprimat formal, dar care este subînțeles și admis ca atare. — Din fr. **tacite,** lat. **tacitus.**

TACITÚRN, -Ă, *taciturni, -e,* adj. Care vorbește puțin, tăcut din fire, închis în sine; posac. — Din fr. **taciturne,** lat. **taciturnus.**

TACITURNITÁTE s.f. (Rar) Însușirea de a fi taciturn. — Din fr. **taciturnité.**

TACLÁ, *taclale,* s.f. (Fam.; mai ales la pl.) Conversație (despre lucruri mărunte), taifas; palavră. — Cf. tc. t a k l a „tumbă".

TACLÍT, *taclituri,* s.n. (Înv.) Bucată de stofă sau de mătase vărgată, cu care se legau boierii la cap sau peste mijloc, după moda turcească. — Din tc. **taklit.**

TACRÍR, *tacriruri,* s.n. (Înv.) **1.** Interogatoriu. **2.** Proces-verbal. — Din tc. **takrir.**

TACT[1], (2) *tacturi,* s.n. **1.** Simț care se referă la senzațiile provocate de agenții exteriori asupra receptorilor pielii sau mucoaselor; pipăit. **2.** Măsură, cadență, ritm în muzică. ✦ Ritm de mișcare în mers, în dans etc. **3.** Simț al măsurii și al fineței în comportare, determinând adoptarea unei atitudini corecte și convenabile în orice situație. — Din germ. **Takt,** fr. **tact.**

TACT[2] s.n. v. **taht.**

TACTÁ, *tactez,* vb. I. Tranz. (Muz.) A indica diverșii timpi ai măsurii, în procesul de executare, prin gesturi ale mâinii, conform unei scheme speciale. — Din **tact[1]**. Cf. germ. t a k t i e r e n.

TACTÁRE, *tactări,* s.f. (Muz.) Acțiunea de *a tacta.* — V. **tacta.**

TÁCTIC, -Ă, *tactici, -ce,* s.f., adj. **I.** S.f. **1.** Parte componentă a artei militare care se ocupă cu studiul, organizarea, pregătirea și ducerea luptei pentru a îndeplini cu maximum de eficacitate scopurile fixate. **2.** Știința de a determina, pentru o perioadă relativ scurtă, linia de conduită a unei mișcări sociale sau a unui partid politic, în funcție de împrejurările social-politice din acea perioadă și pentru realizarea unui obiectiv fundamental. ✦ P. gener. Totalitatea mijloacelor întrebuințate pentru a izbuti într-o acțiune. **II.** Adj. Care ține de tactică (**I**), privitor la tactică; conform cu o anumită tactică. — Din fr. **tactique.**

TACTICIÁN, -Ă, *tacticieni, -e,* s.m. și f. Specialist în probleme de tactică (**I**). [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **tacticien.**

TACTICÓS, -OÁSĂ, *tacticoși, -oase,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Cu măsură și socoteală, cumpănit, echilibrat; cu mișcări domoale. — Din ngr. **taktikós.**

TACTÍL, -Ă, *tactili, -e,* adj. Care ține de simțul pipăitului, privitor la simțul pipăitului; care se poate percepe prin pipăit. — Din fr. **tactile,** lat. **tactilis.**

TACTÍSM s.n. Deplasare a unui organism liber înspre o sursă de excitație sau în sens contrar acestei surse. — Din fr. **tactisme.**

TADJÍC, -Ă, *tadjici, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Tadjikistanului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Tadjikistanului sau tadjicilor (**1**), referitor la Tadjikistan sau la tadjici. [Scris și: *tadjik*] — Din rus. **tadjik.**

TAEFÉT s.n. v. **taifet.**

TAFT s.n. v. **taht.**

TAFTÁ, (2) *taftale,* s.f. **1.** Țesătură de mătase lucioasă și netedă, care produce, în mișcare un foșnet caracteristic. **2.** Sortiment dintr-o astfel de țesătură. [Var.: (înv.) **táftă** s.f.] — Din tc. **tafta.** Cf. fr. t a f f e t a s.

TÁFTĂ s.f. v. **tafta.**

TAFTÚR, *tafturi,* s.m. Chingă cu care se strânge șaua sau pătura pe cal, cu care se leagă scările la șa etc. — Din tc. **tapkur** [kolam].

TÁGĂ s.f. (Înv.) Tăgăduială, tăgadă, negare; contestare. ✧ Loc. adv. *Fără (de) tagă* = fără îndoială, incontestabil. — Cf. t ă g a d ă.

TÁGMĂ, *tagme,* s.f. Totalitatea persoanelor care aparțin aceleiași categorii profesionale sau sociale; breaslă; ceată. ✦ (Peior.) Clică, gașcă. — Din ngr. **tághma.**

TAHÂN, (2) *tahânuri,* s.n. **1.** Făină din semințe de susan, de floarea-soarelui, nuci, arahide, migdale dulci prăjite, din care se prepară halvaua. ✦ Făină din semințe de susan din care se prepară mâncăruri de post. **2.** (La pl.) Sorturi sau mâncăruri preparate din făină (**1**). — Din tc. **tahīn.**

TAHEOMETRÍE s.f. Tahimetrie. [Pr.: *-he-o-*] — Din fr. **tachéométrie.**

TAHEOMÉTRU, *taheometre,* s.n. Tahimetru. [Pr.: *-he-o-.* — Var.: (înv.) **tahiométru** s.n.] — Din fr. **tachéomètre.**

TAHIARITMÍE, *tahiaritmii,* s.f. (Med.) Aritmie cu frecvență cardiacă mare. [Pr.: *-hi-a-*] — Din fr. **tachyarythmie.**

TAHICARDÍE, *tahicardii,* s.f. Accelerare fiziologică (în timpul unui efort fizic, emoții etc.) sau patologică (în unele afecțiuni cardiace) a bătăilor inimii. — Din fr. **tachycardie.**

TAHIFAGÍE s.f. Faptul de a mânca repede. — Din fr. **tachyphagie.**

TAHIFEMÍE, *tahifemii,* s.f. (Med.) Manifestare patologică constând în accelerarea exagerată a ritmului vorbirii. — Din fr. **tachyphémie.**

TAHIGRÁF[1], *tahigrafe,* s.n. Aparat folosit în topografie, cu care se întocmesc planuri cu ajutorul unui creion-trasor acționat de aparat în timpul observațiilor. — Din germ. **Tachygraphe.**

TAHIGRÁF[2], *tahigrafi,* s.m. (Înv.) Stenograf. — Din fr. **tachygraphe.**

TAHIGRAFÍE, *tahigrafii,* s.f. (Înv.) Stenografie. — Din fr. **tachygraphie.**

TAHILÁLIC, -Ă, *tahilalici, -ce,* adj., s.m. și f. (Med.) (Persoană) care manifestă tahilalie. — Din fr. **tachylalique.**

TAHILALÍE, *tahilalii,* s.f. (Med.) Vorbire precipitată, cu debit mare de cuvinte, care conduce la articulare defectuoasă și incompletă. — Din fr. **tachylalie.**

TAHIMÉTRIC, -Ă, *tahimetrici, -ce,* adj. Privitor la tahimetrie, care aparține tahimetriei. — Din fr. **tachymétrique.**

TAHIMETRÍE, *tahimetrii,* s.f. Metodă de măsurare a distanțelor și a diferențelor de nivel dintre anumite puncte de pe teren, cu ajutorul tahimetrului; taheometrie. — Din fr. **tachymétrie.**

TAHIMÉTRU, *tahimetre,* s.n. **1.** Instrument topografic alcătuit dintr-un dispozitiv special, care permite determinarea pe cale optică a distanței până la un punct

vizat, prin citire cu ajutorul unei mire așezate în acest punct. **2.** Aparat folosit pentru măsurarea vitezei curentului cursurilor de apă. — Din fr. **tachymètre.**

TAHIOMÉTRU s.n. v. **taheometru.**

TAHIÓN, *tahioni,* s.m. (Fiz.) Particulă elementară ipotetică, a cărei viteză ar fi superioară celei a luminii. [Pr.: *-hi-on*] — Din engl., fr. **tachyon.**

TAHIPNÉE, *tahipnee,* s.f. Accelerare a ritmului de respirație datorată unor boli ale aparatului respirator, cardiac, în nevroze etc. — Din fr. **tachypnée.**

TAHISCÓP, *tahiscoape,* s.n. Aparat folosit pentru studierea pieselor în mișcare ale unui dispozitiv mecanic, cu ajutorul unor fotografii parțiale. — Din fr. **tachyscope.**

TAHISTOSCÓP, *tahistoscoape,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se prezintă unei persoane, pentru un timp foarte scurt, diferite desene, cuvinte, litere etc., în vederea studierii atenției, percepției, a unor procese senzoriale etc. — Din fr. **tachistoscope.**

TAHISTOSCÓPIC, -Ă, *tahistoscopici, -ce,* adj. Referitor la tahistoscop sau la folosirea lui, de tahistoscop. — Din fr. **tachistoscopique.**

TAHMÍN, *tahminuri,* s.n. (Înv.) Socoteală, deviz aproximativ; *p. ext.* aproximație. — Din tc. **tahmin.**

TAHOGENERATÓR, *tahogeneratoare,* s.n. Tahometru electric. — Din fr. **tachogénérateur.**

TAHOGRÁF, *tahografe,* s.n. **1.** Tahometru înregistrator. **2.** (Med.) Aparat pentru înregistrarea frecvenței pulsului, respirației etc. — După fr. **tachéographe.**

TAHOMÉTRU, *tahometre,* s.n. Instrument de măsurat viteza unghiulară și turația unui corp solid în mișcare de rotație. ✧ *Tahometru electric* = tahometru alcătuit dintr-un mic generator electric și dintr-un voltmetru electric, a cărui scală e gradată în unități de viteză unghiulară sau de turație; tahogenerator. — Din germ. **Tachometer.**

TAHT, *tahturi,* s.n. (Înv.) **1.** Reședință a unei subprefecturi sau a altei administrații locale. **2.** Stație de poștă; poștă. **3.** Tron împărătesc; scaun domnesc. [Var.: **tact, taft** s.n.] — Din tc. **taht.**

TÁICĂ s.m. (Pop.) **1.** Tată. ✦ (La vocativ) Termen afectiv cu care se adresează cineva unui om mai în vârstă; termen afectiv cu care se adresează un părinte copilului său, un om mai în vârstă unuia mai tânăr etc. **2.** (Determinat prin „părinte" sau „popă") Nume (de adresare) dat preotului. — Din **tată** (după *maică).* Cf. sb. t a j k o.

TÁIER, *taiere,* s.n. (Reg.) Taler, farfurie, întinsă, blid. [Var.: **tăiér** s.n.] — Din magh. **tányér.**

TAIFÁS, *taifasuri,* s.n. Conversație familiară, intimă, pe teme minore; flecăreală, pălăvrăgeală plăcută; taifet. — Din ngr. **taïfás.**

TAIFÉT, *taifeturi,* s.n. (Înv.) Taifas. [Var.: **taefét** s.n.] — Et. nec.

TAIFÚN, *taifunuri,* s.n. Vânt foarte puternic, cu furtună și cu vârtejuri, care ia naștere în partea de apus a Oceanului Pacific și se manifestă mai ales în estul Asiei și în estul Americii de Nord; ciclon tropical. — Din germ. **Taifun.** Cf. rus. t a i f u n.

TAIGÁ, *taigale,* s.f. Pădure formată în special din conifere, care acoperă o regiune mlăștinoasă întinsă din Siberia și din partea europeană a Rusiei; *p. ext.* nume dat subzonei pădurilor de conifere din nordul zonei temperate a emisferei boreale. — Din rus. **taiga.** Cf. fr. t a ï g a.

TAIM-ÁUT s.n. v. **time-out.**

TAÍN, *tainuri,* s.n. **1.** Porție de alimente sau de băutură care se dădea zilnic ienicerilor, ostașilor pământeni, subalternilor, de către domn sau boieri; *p. gener.* rație de alimente. ✦ Sumă de bani care se dădea zilnic servitorilor, echivalentă cu rația lor alimentară. ✦ Provizie. **2.** Porție de nutreț care se dă animalelor într-o anumită perioadă de timp. **3.** Parte care îi revine cuiva în urma unei repartizări, a unei împărțeli etc. — Din tc. **tayin.**

TÁINĂ, *taine,* s.f. **1.** Ceea ce este necunoscut, neînțeles, nedescoperit, nepătruns de mintea omenească; mister. ✦ Minune, miracol; poveste minunată. **2.** Secret. ✧ Loc. adj. și adv. (Înv.) *De taină* = intim, particular. (În religia creștină) *Cina cea de taină* = v. c i n ă. (Expr.) *A sta de taină* = a întreține o conversație cu caracter intim. ✧ Loc. adv. *În taină* = pe ascuns, secret; discret. **3.** Fig. Loc ascuns, tăinuit; ascunzătoare, tainiță. **4.** (Bis.; în sintagma) *Sfintele taine* sau *cele șapte taine* = cele șapte acte ritualice de comunicare cu realitatea divină care pecetluiesc legătura dintre divinitate și om din religia creștină (botezul, nunta, spovedania, mirul, împărtășania, hirotonia și maslul). — Din sl. **tajna.**

TÁINIC, -Ă, *tainici, -ce,* adj. **1.** Plin de mister; misterios. **2.** Neștiut, necunoscut, neînțeles de alții, secret. ✦ (Adverbial) Pe ascuns, pe furiș. ✦ Intim. **3.** (Despre locuri) Ascuns, ferit. ✦ (Despre oameni) Retras, singuratic, izolat. **4.** Discret, tăcut, închis. — Din sl. **tajniku.**

TÁINIȚĂ, *tainițe,* s.f. Groapă săpată în pământ; încăpere subterană; hrubă; *p. ext.* loc ascuns; ascunzătoare. — **Taină** + suf. *-iță.*

TAIÓR, *taioare,* s.n. Costum femeiesc compus dintr-o fustă și o jachetă (confecționate din același material). ✦ Jachetă de stofă. — Din fr. **tailleur.**

TAL, *taluri,* s.n. Organ vegetativ lipsit de vase conducătoare, monocelular la bacterii și la unele alge, pluricelular la ciuperci etc. — Din fr. **thalle.**

TALÁBĂ, *talabe,* s.f. Grapă cu dinții dispuși înainte; tăvălug cu colți de oțel, cu care se sfărâmă bulgării după grăpat. — Et. nec.

TALÁJ s.n. v. **talaș.**

TALÁMIC, -Ă, *talamici, -ce,* adj. (Anat.) Care ține de talamus, al talamusului. — Din fr. **thalamique.**

TALÁMUS s.n. Formațiune anatomică nervoasă cenușie aparținând diencefalului și care are rol principal în integrarea excitațiilor senzitive și senzoriale și proiectarea lor pe scoarța cerebrală. — Din fr. **thalamus.**

TALÁN, (**1**) s.n., (**2**) *talani,* s.m. (Pop.) **1.** S.n. (Med.) Dalac. **2.** S.m. Termen depreciativ pentru un cal bătrân și slab; gloabă. — Din tc. **talan.**

TALÁNCĂ s.f. v. **talangă.**

TALÁNGĂ, *tălăngi,* s.f. Clopot care se atârnă la gâtul vitelor și al oilor; balangă; sunetul produs de un astfel de clopot. [Var.: **taláncă** s.f.] — Cf. b a l a n g ă.

TALÁNT, *talanți,* s.m. **1.** Unitate de măsură pentru greutăți, de mărime variabilă, folosită în Grecia antică. **2.** Monedă de aur sau de argint, cu valoare variabilă, folosită în Grecia antică. — Din sl. **talanŭtŭ.**

TALÁR, *talare,* s.n. (Înv.) Haină lungă, purtată în trecut ca uniformă de unele unități miltare și de membrii unor asociații sau corpuri profesionale. — Din germ. **Talar,** lat. **talaria.**

TALASEMÍE, *talasemii,* s.f. (Med.) Anemie ereditară (gravă) datorită persistenței hemoglobinei fetale în sânge. — Din fr. **thalassémie.**

TALASOCRAȚÍE s.f. (Rar) Putere întemeiată pe supremație maritimă; stăpânire asupra mărilor. — Din fr. **thalassocratie.**

TALASOFOBÍE s.f. Stare patologică manifestată prin teamă de mare; fobie a mării. — Din fr. **thalassophobie.**

TALASOGENÉZĂ s.f. Proces de formare a mărilor și oceanelor. —Din fr. **thalassogenèse.**

TALASOGRAFÍE s.f. Studiu care se ocupă cu cercetarea mărilor. — Din fr. **thalassographie.**

TALASOTERAPÍE s.f. Tratament terapeutic care constă în băi de mare asociate cu aer marin, folosit în boli ca reumatismul cronic, sinuzita etc. [Var.: **talazoterapíe** s.f.] — Din fr. **thalassotherapie.**

TALÁȘ s.n. (Cu sens colectiv) **1.** Așchii lungi, subțiri și răsucite care se desprind la prelucrarea cu rindeaua sau cu unelte cu tăiș lat. **2.** Totalitatea sculelor de care au nevoie unii meseriași (cizmari, dulgheri). [Var.: **taláj** s.n.] — Din tc. **talaș.**

TALÁȘCĂ, *tălăști,* s.f. (Reg.) Curea de încins mijlocul; cingătoare. — Et. nec.

TALÁZ, *talazuri,* s.n. Val mare stârnit de furtuni pe mări sau pe oceane; *p. gener.* val. — Din tc. **talaz.**

TALAZOTERAPÍE s.f. v. **talasoterapie.**

TÁLĂ, *tale,* s.f. (Reg.) Adunătură gălăgioasă de oameni; ceată, mulțime. ✦ Gălăgie, larmă. ✧ Expr. *A sta de tală* = a sta la taifas. ✦ (Adverbial; adesea repetat, în forma *tala)* Încet-încet, haide-hai. — Et. nec.

TALÁM s.n. v. **talim.**

TALC s.n. Silicat natural hidratat de magneziu, de culoare albă-verzuie, unsuros și moale la pipăit, folosit în industria farmaceutică, textilă etc. — Din fr. **talc.** Cf. it. t a l c o, germ. T a l k.

TALCIÓC, *talciocuri,* s.n. Piață de vechituri. — Din rus. **tolciok.**

TALCÓZĂ, *talcoze,* s.f. (Med.) Silicoză datorită inhalării prelungite a pulberii de talc. — Din fr. **talcose.**

TALCȘÍST, *talcșisturi,* s.n. Talc în stare naturală, dispus sub formă de straturi lamelare. — Din fr. **talcschiste.**

TALÉNT, *talente,* s.n. Aptitudine, înclinare înnăscută într-un anumit domeniu; capacitate deosebită, înnăscută sau dobândită, într-o ramură de activitate, care favorizează o activitate creatoare. ✧ Loc. adj. *De talent* = talentat. ✦ Persoană înzestrată cu aptitudini remarcabile. — Din fr. **talent,** lat. **talentum.**

TALENTÁT, -Ă, *talentați, -te,* adj. Care are talent; înzestrat. — **Talent** + suf. *-at.*

TÁLE QUÁLE loc. adv. Așa cum este. [Pr.: *cvale*] — Loc. lat.

TÁLER[1], *talere,* s.n. **1.** Vas plat de lemn, de pământ ars, de metal, din care se mănâncă; talger, farfurie. ✦ Tavă, tabla. **2.** Fiecare dintre cele două discuri sau vase ale unei balanțe, în care se pun fie obiectele de cântărit, fie greutățile; tas. **3.** Fiecare dintre cele două discuri de alamă ușor concave, folosite în fanfară sau în orchestre, care, prin lovirea unuia de celălalt, produc un sunet puternic și metalic marcând ritmul sau cadența; talger. **4.** Piesă subțire de metal, de lemn etc., de formă plată și aproximativ rotundă, cu gura foarte largă și cu marginile drepte sau răsfrânte. **5.** Disc de pământ ars sau de asfalt, care servește ca țintă mobilă în tirul sportiv. ✦ (La pl.) Probă sportivă din cadrul tirului care constă în trageri cu arme de vânătoare cu alice în talere[1] (**5**). — Cf. bg. t a l e r.

TÁLER[2], *taleri,* s.m. Monedă de argint (austriacă) care a circulat în trecut și în Țările Române. ✧ Expr. *Taler cu două fețe* = om prefăcut, ipocrit, fals. [Pl. și: (n.) *talere*] — Din germ. **Taller.**

TALERÍST, -Ă, *taleriști, -ste,* s.m. și f. Persoană care practică sportul cu talere[1]. — **Taler[1]** + suf. *-ist.*

TÁLGER, *talgere,* s.n. Taler[1]. — Et. nec.

TALGERÁȘ, *talgerașe,* s.n. Diminutiv al lui *talger.* — **Talger** + suf. *-aș.*

TALHÁȘ, *talhâșuri,* s.n. (Înv.) Raport prezentat de marele vizir sultanului, pentru numirea sau destituirea unui domn din țările vasale. ✦ Firman. — Din tc. **telhis.**

TALHÂŞCÍU, *talhâşcii,* s.m. (Înv.) Demnitar la Curtea otomană, care prezenta sultanului raportul marelui vizir şi transmitea firmanul împărătesc de numire a domnilor din ţările vasale. — Din tc. **telhisçi.**

TALIÁN, *taliane,* s.n. (Reg.) Năvod mare fixat cu ancore şi cu piloţi, folosit la prinderea în cantităţi mari a peştilor migratori. [Pr.: *-li-an*] — Din rus. dial. **taliian,** ngr. **taliáni.**

TALIBÁN, *talibani,* s.m. (Şi adjectival) Membru al unei grupări fundamentaliste din Afganistan, care promovează principiile fundamentalismului islamic în viaţa politică, socială etc. — Din fr., engl. **Taliban.**

TÁLIE, *talii,* s.f. **1.** Partea de la mijloc, mai subţire, a corpului omenesc, situată deasupra şoldurilor; mijloc, brâu. ✦ Parte a unei rochii sau a unei haine care îmbracă mijlocul; *p. ext.* corsaj. ✧ Loc. adj. şi adv. *În talie* = îmbrăcat numai în haină sau în rochie (fără palton sau fără pardesiu). ✦ Parte a corpului omenesc cuprinsă între umeri şi şolduri; trunchi. **2.** Statură, înălţime, mărime. ✦ Mărime după care se confecţionează obiectele de îmbrăcăminte. **3.** Fig. Nivel, grad (de pricepere, de cunoştinţe etc.) ✧ Loc. adj. *De talie* = de talent, de valoare. ✧ Expr. *A fi de talia cuiva* = a avea aceeaşi valoare, pricepere, iscusinţă, talent etc. ca şi altcineva sau ca cineva anume. **4.** Timpul cât durează împărţirea cărţilor de joc la o partidă de bacara. — Din rus. **taliia.** Cf. fr. t a i l l e.

TALÍM, *talimuri,* s.n. (Înv.) **1.** Plecăciune, reverenţă. **2.** Apucătură, deprindere; gest. [Var.: **talâm** s.n.] — Din tc. **talim.**

TALION[1], *talioni,* s.m. (Reg.) Ban vechi. — Et. nec.

TALIÓN[2] s.n. Formă primitivă de pedeapsă prin care se aplică celui vinovat un rău identic sau similar cu acela pe care acesta l-a provocat victimei. ✧ *Legea talionului* = lege penală la unele popoare din vechime, prin care se aplica vinovatului o pedeapsă identică cu fapta de care se făcea culpabil. [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **talion.**

TALIÓNIC, -Ă, *talionici, -ce,* adj. (Rar) Potrivit legii talionului. [Pr.: *-li-o-*] — **Talion** + suf. *-ic.*

TALISMÁN, *talismane,* s.n. Amuletă. — Din fr. **talisman.**

TÁLIU s.n. Element chimic, metal rar, alb-albăstrui, asemănător cu plumbul. — Din fr. **thallium.**

TALKIE-WALKIE s.n. (Tehn.) Walkie-talkie. [Pr: *tóki-uóki*] — Din fr. **talkie-walkie,** după engl. **walkie-talkie.**

TALK-SHOW, *talk-show-uri,* s.n. Emisiune de televiziune constând într-o conversaţie dintre un animator sau moderator şi mai mulţi invitaţi pe o anumită temă. [Pr.: *tókşou*] — Cuv. engl.

TÁLMEŞ-BÁLMEŞ s.n. (Fam.) Amestec confuz, îngrămădire dezordonată din care nu se mai poate înţelege sau alege nimic. — Et. nec.

TALMÚD s.n. Carte religioasă iudaică, consemnând întreaga tradiţie cultă, scrisă între sec. III î.H şi V d.H. — Din fr. **Talmud.**

TALMÚDIC, -Ă, *talmudici, -ce,* adj. Care ţine de Talmud, privitor la Talmud, conform prescripţiilor acestuia. — Din fr. **talmudique.**

TALMUDÍSM s.n. **1.** Studiul Talmudului. **2.** Fig. Tendinţă de a privi lucrurile şi fenomenele rigid, scolastic, dogmatic; exces de subtilităţi şi distincţii formale în interpretarea unei probleme, a unui text etc. — Din fr. **talmudisme.**

TALMUDÍST, -Ă, *talmudişti, -ste,* s.m. şi f. **1.** Persoană care cunoaşte, studiază şi interpretează învăţăturile Talmudului; adept al acestor învăţături. **2.** Fig. Persoană care priveşte lucrurile dogmatic, scolastic sau care face exces de subtilităţi şi de distincţii formale. — Din fr. **talmudiste.**

TALOFÍTĂ, *talofite,* s.f. (La pl.) Încrengătură a regnului vegetal care cuprinde plante inferioare cu corpul vegetativ format dintr-un tal şi care se înmulţesc prin spori, prin diviziune sau prin gameţi *(Thallophyta);* (şi la sg.) plantă care face parte din această încrengătură. — Din fr. **thallophyte.**

TALÓN, *taloane,* s.n. **1.** Parte a unei foi dintr-un registru, dintr-un chitanţier, dintr-un bonier etc. care rămâne la cotor după ce s-a rupt partea detaşabilă. **2.** Parte a ciorapului care acoperă călcâiul, marcată printr-o ţesătură mai deasă. **3.** Partidă la unele jocuri de cărţi. **4.** Fiecare dintre cele două margini îngroşate şi întărite ale anvelopei unei roţi. — Din fr. **talon.**

TALONÁ, *talonez,* vb. I. Tranz. **1.** (La jocul de rugbi) A trage mingea cu piciorul din grămadă; (în diverse sporturi) a urmări pe adversar îndeaproape pentru a-l împiedica să-şi continue acţiunea. **2.** Fig. A hărţui, a sâcâi, a enerva. — Din fr. **talonner.**

TALONÁJ s.n. (La jocul de rugbi) Talonare. — Din fr. **talonnage.**

TALONÁRE, *talonări,* s.f. (Mai ales la jocul de rugbi) Acţiunea de *a talona*; talonaj. — V. **talona.**

TALONÉR, *taloneri,* s.m. Jucător de rugbi care se găseşte în grămadă între cei doi pilieri, având sarcina de a talona mingea. —Din fr. **talonneur.**

TALONÉT s.n. v. **talonetă.**

TALONÉTĂ, *talonete,* s.f. Bucată de carton fixată în dreptul călcâiului la un obiect de încălţăminte, pentru a asigura rezistenţa îmbinării. ✦ Branţ. ✦ Bucată de stofă, cusută la manşetă sau la marginea de jos a pantalonilor pentru a evita uzura în acel loc. [Var.: **talonét** s.n.] — Din fr. **talonnette.**

TÁLPĂ, *tălpi,* s.f. **I. 1.** Partea inferioară a labei piciorului, la om şi la unele animale, de la degete până la călcâi, care vine în atingere cu pământul şi pe care se sprijină corpul. ✧ Expr. *A o apuca la talpă* sau *a-şi lua tălpile la spinare* = a pleca, a o şterge. *Arde focul la tălpile picioarelor,* se spune când cineva este ameninţat de o primejdie. (Reg.) *A fi* sau *a (se) scula, a (se) pune în tălpi* = a (se) scula din pat; *p. ext.* a (se) pune în mişcare, în acţiune. ✧ Compuse; *talpa-gâştei* = **a)** încreţiturile de la coada ochiului (la persoanele în vârstă); **b)** scris neîngrijit; **c)** plantă erbacee meliferă şi medicinală, cu tulpina puternică, cu frunze lungi, cu flori mici, roz *(Leonurus cardiaca); talpa-ursului* = plantă erbacee cu frunze mari, spinoase şi cu flori albe sau trandafirii, grupate în formă de spic *(Acanthus longifolius); talpa-stâncii* = mică plantă erbacee cu tulpina târâtoare, ramificată, cu flori mici, albe *(Coronopus procumbens); talpa-lupului* = plantă erbacee cu flori mici roşietice, cu frunzele acoperite în partea inferioară de numeroase glandule, albe, având proprietăţi antiscorbutice şi diuretice *(Chaiturus marrubiastrum).* **2.** Partea de dedesubt a încălţămintei sau a ciorapului, care protejază talpa (**I 1**). **3.** Piele groasă tăbăcită special, din care se confecţionează pingelele încălţămintei, flecurile etc. ✧ *Talpă artificială* = material fabricat, prin aglomerare cu lianţi, din fibre de piele (provenite din deşeuri), fibre de celuloză şi fibre textile, folosit ca înlocuitor pentru talpă (**I 3**), la branţuri, ştaifuri, bombeuri. **II. 1.** Lemn gros, grindă care se aşază la temelia unei construcţii pentru a o sprijini; *p. ext.* temelie. ✧ *Talpa casei* = capul familiei, bărbatul. *Talpa ţării* (sau *a casei*) = ţărănimea (considerată în trecut ca temelie a ţării, obligată să suporte tot greul îndatoririlor). *Talpa iadului* = **a)** (în basme) temelia iadului; mama căpeteniei dracilor; **b)** om foarte rău, păcătos; babă rea, vrăjitoare. ✦ Fig. Sprijin, bază, susţinere. **2.** Fiecare dintre cele două lemne groase, orizontale, care alcătuiesc scheletul războiului de ţesut manual. **3.** Fiecare dintre cele două suporturi laterale, de lemn sau de oţel, curbate în sus la capătul din faţă, pe care alunecă sania. ✦ Lemnul din spatele cormanei, pe care se sprijină plugul şi care îl face să alunece mai uşor pe brazdă. ✦ Partea de dedesubt a corabiei. ✦ Parte care formează fundul unui scoc de moară, de joagăr etc. **4.** Partea inferioară, lăţită, a unei piese, a unui organ de maşină sau a unui element de construcţie, prin care acesta se reazămă pe altă piesă, pe teren sau pe un suport. ✦ Spec. Partea de jos, lăţită, a unei şine, prin care aceasta se reazămă pe traverse. ✦ Spec. Parte a rindelei care alunecă pe lemnul supus prelucrării. ✦ Spec. Extremitate a unui pat de puşcă pe care se sprijină arma când stă vertical. ✦ Spec. Partea de dedesubt, pe care se clădeşte o claie sau un stog. ✦ Spec. Bază a unei excavaţii miniere sau a unei găuri de sondă. ✦ Spec. Parte mai lăţită (inferioară) a unei litere tipografice. — Cf. magh. t a l p.

TALPÍNĂ, *talpine,* s.f. Material obţinut pe cale sintetică, folosit ca înlocuitor de talpă pentru încălţăminte. — **Talpă** + suf. *-ină.*

TÁLUS, *talusuri,* s.n. (Anat.) Călcâi, astragal. — Din lat. **talus.**

TALÚZ, *taluzuri,* s.n. Suprafaţă înclinată care mărgineşte lateral un rambleu sau un debleu; teren în pantă. — Din fr. **talus.**

TALUZÁ, *taluzez,* vb. I. Tranz. A da formă de taluz, de pantă, a ridica în taluz. — Din fr. **taluser.**

TALUZÁRE, *taluzări,* s.f. Acţiunea de *a taluza.* — V. **taluza.**

TALUZÁT, -Ă, *taluzaţi, -te,* adj. (Despre rambleuri şi debleuri) Care are taluzuri, cu taluzuri. — V. **taluza.**

TALVÉG, *talveguri,* s.n. Linia care uneşte între ele punctele cele mai adânci ale albiei unei ape curgătoare sau ale unei văi uscate. — Din germ. **Talweg,** fr. **thalweg.**

TAMÁN adv. (Pop.) **1.** Tocmai, întocmai, chiar, exact. **2.** În special, mai ales. **3.** De-abia, într-un târziu, numai. — Din tc. **tamam.**

TAMÁR, *tamare,* s.n. Unealtă de care se servesc zidarii la căratul cărămizilor, formată dintr-o scândură cu un suport în partea de jos şi care se poartă în spate, legată cu nişte frânghii; targă (**1**). — Et. nec.

TAMARÍN, *tamarini,* s.m. Arbore exotic din familia leguminoaselor, cu frunze compuse, alungite, cu flori galbene-roşietice, din ale cărui fructe se prepară o băutură răcoritoare, iar scoarţa este utilizată în medicină *(Tamarindus indica).* — Din fr. **tamarin.**

TAMARÍSCĂ s.f. Nume dat mai multor specii de arbuşti ornamentali cu frunze mărunte şi dese şi cu flori albe sau roz *(Tamariscus).* ✦ Cătină. [Var.: **tamaríx** s.m.] — Din fr. **tamaris,** lat. **tamarix, -icis.**

TAMARÍX s.m. v. **tamariscă.**

TAMAZLÂC, *tamazlâcuri,* s.n. (Înv.) Totalitatea vitelor care aparţineau unui proprietar, unei gospodării; cireadă de vite. — Din tc. **damızlık,** bg. **tamazlăk.**

TAMÂŞ, *tamâşuri,* s.n. Proptea care se aşază sub un butoi pentru a-l fixa şi a-l împiedica să se rostogolească. — Din magh. **támasz.**

TAMBÚCHI, *tambuchiuri,* s.n. Deschizătură în puntea unei nave, prevăzută cu un capac sau cu o construcţie asemănătoare cu o gheretă, care o protejează de intemperii şi care permite accesul în încăperile de sub punte. — Din sp. **tambucho.**

TAMBÚR, (**2**) *tambure,* s.n., (**1, 3**) *tamburi,* s.m. **1.** S.n. Piesă în formă de cilindru gol, fixă sau mobilă în jurul unui ax, făcută din metal, din lemn etc., cu diverse utilizări în tehnică; tobă. **2.** S.n. Porţiune de prismă poligonală goală sau de cilindru gol, interpusă între o cupolă şi arcurile sau zidurile care limitează un spaţiu boltit. ✦ Spaţiu amenajat la intrarea într-o clădire, cu o uşă pivotantă, pentru a proteja interiorul de aerul din exterior şi a împiedica formarea curenţilor de aer în timpul deschiderii uşilor. **3.** S.m. (Ieşit din uz) Toboşar. ✧ Compus: *tambur-major* = subofiţer care conducea o fanfară militară; *p. ext.* plutonier (într-o fanfară militară). [Pl. şi: (**1,** n.) *tambure*] — Din fr. **tambour.**

TAMBÚRĂ, *tambure,* s.f. Vechi instrument muzical cu coarde de metal, asemănător cu mandolina, dar cu gâtul mai lung decât al acesteia. — Din tc. **tambur.**

TAMBURÍN s.n. v. **tamburină.**

TAMBURINÁ, *tamburinez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A bate (cu degetele) ușor și ritmic ceva. — Din fr. **tambouriner.**

TAMBURINÁRE, *tamburinări,* s.f. (Livr.) Acțiunea de *a tamburina.* — V. **tamburina.**

TAMBURÍNĂ, *tamburine,* s.f. Instrument muzical popular, folosit pentru acompanierea ritmică a dansului în Spania, Italia și în Orient, de forma unei tobe mici, portative, cu pielea întinsă pe o singură parte și cu plăci de metal sau cu zurgălăi de jur-împrejur. [Var.: **tamburín** s.n.] — Din fr. **tambourin,** it. **tamburino.**

TAMIZÁTĂ, *tamizate,* adj. (Rar; despre lumină) Care este filtrată în mod difuz. — Din fr. **tamisé.**

TAM-NESÁM adv. v. **tam-nisam.**

TAM-NISÁM adv. Nitam-nisam. [Var.: **tam-nesám** adv.] — Cf. n i t a m - n i s a m.

TAMPÓN, *tampoane,* s.n. **1.** Piesă la vehiculele de cale ferată, constând dintr-un disc masiv de oțel și un resort puternic, care primește șocurile dintre vehicule în timpul mersului și care menține o anumită distanță între vagoanele cuplate. **2.** Bucată de vată sau de tifon sterilizat, care se aplică pe o rană pentru a opri o hemoragie sau care se introduce într-o cavitate naturală a organismului în scopuri terapeutice. **3.** Substanță utilizată pentru a împiedica un anumit proces chimic. **4.** Accesoriu de birou, alcătuit dintr-o placă curbată acoperită cu hârtie sugativă, care servește la uscarea cernelii după scriere. — Din fr. **tampon.**

TAMPONÁ, *tamponez,* vb. I. **1.** Refl. recipr. (Despre vehicule) A se ciocni, a se lovi. **2.** Tranz. A atinge ușor și în repetate rânduri o parte a suprafeței corpului cu un tampon (**2**) sau cu alt obiect pentru a absorbi transpirația sau secrețiile unei răni. —Din fr. **tamponner.**

TAMPONAMÉNT, *tamponamente,* s.n. (Rar) Oprire a unei sângerări cu ajutorul unor tampoane de vată, de tifon etc. — Din fr. **tamponnement.**

TAMPONÁRE, *tamponări,* s.f. Acțiunea de *a (se) tampona* și rezultatul ei. — V. **tampona.**

TAMPONÁT, -Ă, *tamponați, -te,* adj. **1.** (Despre vehicule) Ciocnit, lovit (prin izbire). **2.** (Despre piele, răni) Atins repetat cu un tampon (**2**). — V. **tampona.**

TAM-TÁM, *tam-tamuri,* s.n. **1.** Instrument muzical de percuție alcătuit dintr-un disc concav de metal forjat, care, lovit cu un ciocănel de lemn căptușit cu postav, vibrează, producând sunete puternice; gong. **2.** Instrument muzical african asemănător cu toba; muzică executată cu un astfel de instrument. ✦ Fig. Zgomot, mare, zarvă. — Din fr. **tam-tam.**

TANÁGRA, *tanagre,* s.f. Nume dat statuetelor de pământ ars care s-au găsit în necropolele de la Tanagra, în Grecia (iar mai târziu în toată lumea greco-romană). — Din fr. **tanagra.**

TANÁJ, *tanaje,* s.n. (Rar) Tăbăcire. — Din fr. **tannage.**

TANANÁ s.f. (Reg.) Numele unui dans țigănesc; melodie după care se execută acest dans; tananica. — Din țig. **tanana.**

TANANÍCA s.f. art. Tanana. — **Tanana** + suf. *-ică.*

TANÁNT, *tananți,* s.m. Substanță chimică, anorganică sau organică, naturală sau sintetică, care are proprietatea de a tăbăci pieile crude; *p. ext.* materie primă naturală care conține o astfel de substanță. ✧ (Adjectival) *Material tanant.* — Din fr. **tannant.**

TANÁT, *tanați,* s.m. Sare sau ester al acidului tanic. — Din fr. **tanate.**

TANÁTIC, -Ă, *tanatici, -ce,* adj. (Livr.) Referitor la moarte, de moarte. — Din fr. **thanatique.**

TANATOFOBÍE, *tanatofobii,* s.f. Teamă morbidă de moarte. — Din fr. **thanatophobie.**

TANATOGENÉZĂ s.f. (Biol.) Studiu al cauzelor și mecanismelor care provoacă moartea. — Din fr. **thanatogenèse.**

TANATOLÓGIC, -Ă, *tanatologici, -ce,* adj. (Biol.) Referitor la tanatologie, de tanatologie. — Din fr. **thanatologique.**

TANATOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu cercetarea semnelor, condițiilor, cauzelor și naturii morții. — Din fr. **thanatologie.**

TÁNĂT s.m. (Reg.) Grizu. — Et. nec.

TANC, *tancuri,* s.n. **1.** Mașină de luptă blindată, înzestrată cu tunuri, mitraliere etc. instalate în turelă și în partea din față a vehiculului, cu roțile montate pe șenile, care poate străbate terenuri accidentate. ✧ *Tanc amfibiu* = tanc care se poate deplasa și pe apă. **2.** Rezervor din tablă sau din oțel folosit pentru depozitarea sau transportarea lichidelor; vehicul înzestrat cu un astfel de rezervor. ✧ *Tanc petrolier* = navă folosită la transportul petrolului sau al derivatelor lui. ✦ Vagonet metalic folosit în mine, cu capacitatea de o tonă. **3.** (Fot.) Cutie de plastic de construcție specială, în care se developează filme fotografice. — Din fr. **tank,** germ. **Tank.**

TANCHÉTĂ, *tanchete,* s.f. Tanc mic, ușor, cu blindaj subțire. — Din **tanc.**

TANCHÍST, -Ă, *tanchiști, -ste,* s.m. și f. Militar care face parte dintr-o unitate de tancuri. — Din fr. **tankiste,** germ. **Tankist.**

TANCODRÓM, *tancodromuri,* s.n. Teren special amenajat pentru pregătirea și perfecționarea militarilor în conducerea tancurilor. — Din **tanc** (după *aerodrom, cosmodrom).*

TANDALÍC, -Ă, *tandalici, -ce,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Care umblă fără rost; zăpăcit. — Et. nec.

TANDALÚȚĂ, *tandaluțe,* s.f. (Reg.) Scândurică prevăzută la ambele capete cu câte un vârf de cui, cu care se fixează pânza la războiul de țesut ca să nu se strângă. — Et. nec.

TANDÉM, *tandemuri,* s.n. **1.** Bicicletă pentru două persoane, cu două șei așezate una în spatele celeilalte, acționată de două perechi de pedale. **2.** Cilindru compresor mecanic cu doi tăvălugi, egali ca mărime, ca formă și ca greutate. **3.** Sistem tehnic acționat din două sau mai multe puncte situate pe direcția mișcării întregului sistem pe direcția mișcării elementului conducător al mecanismului motor. ✦ Mașină-unealtă cu mai multe posturi de lucru pentru operații succesive de prelucrare a aceleiași piese. **4.** Fig. Grup de două persoane (nedespărțite). — Din fr. **tandem.**

TANDRÉȚĂ s.f. v. **tandrețe.**

TANDRÉȚE s.f. Afecțiune plină de duioșie, de delicatețe, de gingășie. [Var.: **tandréță** s.f.] — Din fr. **tandresse.**

TÁNDRU, -Ă, *tandri, -e,* adj. Care manifestă sau denotă tandrețe, plin de duioșie, de gingășie, de delicatețe, de sensibilitate; drăgăstos. — Din fr. **tendre.**

TANDÚR, (**1**) *tandure,* s.n. (Înv.) **1.** Scaun sau masă pătrată, acoperite cu covoare, sub care se punea un vas cu mangal pentru a încălzi picioarele celor care ședeau. **2.** Fig. Lene. — Din tc. **tandur** (lit. *tandır).*

TANDURÍU, -ÍE, *tandurii,* adj. (Înv.) Leneș. — **Tandur** + suf. *-iu.*

TANEÁ, *tanele,* s.f. (Înv.) Bucată de blană sau de piele de animal. — Din tc. **tane.**

TANGÁ, pers. 3 *tanghează,* vb. I. Intranz. (Despre nave, aeronave) A fi în tangaj. — Din fr. **tanguer.**

TANGÁJ, *tangaje,* s.n. Mișcare oscilatorie de înclinare a unei nave, a unei aeronave sau a unui vehicul feroviar, efectuată în jurul unei axe transversale. — Din fr. **tangage.**

TANGARÁ, *tangarale,* s.f. (Înv.) Instrument muzical turcesc cu coarde, asemănător cu țambalul. — Et. nec.

TANGÉNT, -Ă, *tangenți, -te,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre drepte) Care atinge o curbă într-un singur punct. ✦ (Despre planuri) Care conține tangente (**2**) la toate curbele care trec printr-un punct al unei suprafețe, care atinge suprafața într-un singur punct. **2.** S.f. Linie dreaptă care atinge o curbă într-un singur punct. ✧ Loc. adv. *În* (sau *prin) tangentă* = tangențial. ✧ Expr. *A scăpa prin tangentă* = a se eschiva de la un lucru prinzând momentul potrivit; a scăpa cu greu dintr-o situație dificilă. **3.** S.f. Funcție trigonometrică egală cu câtul dintre funcția sinus și funcția cosinus. — Din fr. **tangent.**

TANGÉNȚĂ, *tangențe,* s.f. Poziție, stare a două figuri geometrice tangente. ✦ Atingere, legătură, contact. ✦ Fig. Relație, legătură trecătoare, indirectă. — Din fr. **tangence.**

TANGENȚIÁL, -Ă, *tangențiali, -e,* adj. Privitor la tangentă; care este asemănător cu o tangentă. ✦ Fig. (Adesea adverbial) Atins în treacăt; *p. ext.* indirect, printre altele. [Pr.: *-ți-al*] — Din fr. **tangentiel.**

TANGHÍR, *tanghire,* s.n. Placă transparentă de gelatină sau de masă plastică, având pe o față, în relief, puncte sau linii de diferite forme, folosită la obținerea umbrelor sau semitonurilor la tipărirea manuală. — Din germ. **Tangier**[manier].

TANGÍBIL, -Ă, *tangibili, -e,* adj. Care se poate percepe prin atingere, care are un aspect concret; *fig.* real, evident. — Din fr. **tangible.**

TANGÓN, *tangoane,* s.n. (Mar.) **1.** Catarg orizontal mobil, cu funii și scară, folosit pe timp de furtună pentru coborârea și urcarea oamenilor în și din barcă. **2.** Drug de lemn fixat la un capăt pe bordaj, folosit la legarea bărcilor lansate pe apă. — Din fr. **tangon.**

TANGÓU, *tangouri,* s.n. Dans de salon, la origine vechi dans popular argentinian, cu ritmul lent în doi timpi, care se dansează în perechi; melodie după care se execută acest dans. — Din fr. **tango.**

TÁNIC, -Ă, *tanici, -ce,* adj. (În sintagma) *Acid tanic* = tanin. — Din fr. **tannique.**

TANÍN, (**2**) *taninuri,* s.n. **1.** Produs vegetal cu gust astringent, solubil în apă, care are proprietatea de a tăbăci piele, cu utilizări în industrie; acid tanic. **2.** Sortiment de tanin (**1**). — Din fr. **tanin.**

TANINÓS, -OÁSĂ, *taninoși, -oase,* adj. Care conține tanin, caracteristic taninului; de tanin. — **Tanin** + suf. *-os.*

TANIZÁ, *tanizez,* vb. I. Tranz. A adăuga tanin din sâmburii de struguri în vin, în scopul limpezirii sau ameliorării. — Din fr. **taniser.**

TANIZÁRE, *tanizări,* s.f. Acțiunea de *a taniza* și rezultatul ei. — V. **taniza.**

TANTÁL s.n. Element chimic metalic rar, cenușiu, lucios, ductil și maleabil (folosit la confecționarea pieselor de laborator). — Din fr. **tantale.**

TANTALÍT, *tantalituri,* s.n. Mineral compus din fier și mangan, care cristalizează în sistemul rombic de culoare neagră sau roșu-închis, cu luciu semimetalic. — Din fr. **tantalite.**

TÁNTI s.f. Mătușă. ✦ (Fam.) Termen de adresare, în mediul urban, față de o femeie mai în vârstă. — Din fr. **tante.**

TANTIÉMĂ, *tantieme,* s.f. **1.** Sumă de bani încasată de membrii unui consiliu de administrație al unei societăți, din beneficiul acesteia, pentru participarea la conducerea ei. ✦ Comision procentual acordat mijlocitorilor de afaceri. **2.** Onorariu procentual cuvenit unui autor dramatic, calculat în raport cu încasările realizate la reprezentațiile piesei sale. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **tantième.**

TANTRÍSM s.n. Denumire dată mai multor curente religioase din India din sec. IX până în sec. XIII, opuse brahmanismului. — Din fr. **tantrisme.**

TANZANIÁN, -Ă, *tanzanieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Tanzaniei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Tanzaniei sau tanzanienilor (**1**), privitor la Tanzania ori la tanzanieni. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **Tanzanien.**

TAO s.n. Principiu fundamental al filosofiei chineze, indicând procesul de devenire a tuturor lucrurilor și ființelor într-o alternanță opozițională, de forțe complementare și inseparabile. — Din fr., engl. **tao**.

TAOÍSM s.n. Sistem filosofic și religios fondat în sec. VI î.H., reprezentând unul dintre cele două mari curente ale gândirii chineze, alături de confucianism, de care se deosebește prin idealul de viață autonom, în armonie cu natura. [Var.: **daoísm** s.n.] — Din fr. **taoïsme.**

TAÓLĂ, *taole,* s.f. (Reg.) Cot al unui râu. — Et. nec.

TAPÁ, *tapez,* vb. I. **1.** Tranz. (Fam.) A obține de la cineva bani cu titlu de împrumut, dar fără intenția de a-i restitui. **2.** Tranz. și refl. A (se) pieptăna în așa fel, încât să poată da părului o formă înaltă, înfoiată. — Din fr. **taper.**

TAPÁJ s.n. Zgomot violent și confuz produs de lovituri sau de glasuri care răsună în același timp; protest zgomotos; larmă, gălăgie, scandal. — Din fr. **tapage.**

TAPANGEÁ, *tapangele,* s.f. (Înv.) Lovitură dată cu palma; palmă, calcavură. — Din tc. **tabanca** „pistol".

TAPÁRE, *tapări,* s.f. Acțiunea de *a (se) tapa* și rezultatul ei. — V. **tapa.**

TAPÁT, -Ă, *tapate,* adj. (Despre păr) Înfoiat prin pieptănare; (despre femei) cu părul înfoiat prin pieptănare. — V. **tapa.**

TÁPĂ, *tape,* s.f. Scobitură, tăietură care se face la capătul lemnelor de construcție pentru a le putea îmbina unele cu altele. ✦ Tăietură care rămâne în trunchiul unui copac când tăietorul lovește cu toporul o dată pieziș și altă dată orizontal. — Et. nec.

TAPÉT, *tapete,* s.n. **1.** Hârtie, pânză, mătase etc. cu desene colorate, care se aplică pe pereții unor camere în loc de zugrăveală; *p. ext.* zugrăveală. **2.** (Înv.) Covor mic. **3.** (În expr.) *A pune* (sau *a aduce,* rar *a veni) pe tapet* = a aduce în discuție, a fi la ordinea zilei. [Pl. și: *tapeturi*] — Din it. **tappeto,** germ. **Tapete.**

TAPETÁ, *tapetez,* vb. I. Tranz. **1.** A acoperi cu tapete (**1**) pereții unei încăperi; a tapisa (**2**). **2.** A pudra cu făină, pesmet etc. o tavă unsă cu grăsime, în care urmează să fie copt aluatul, budinca etc. — Din **tapet.**

TAPETÁR, *tapetari,* s.m. Muncitor specializat în tapetare. — **Tapeta** + suf. *-ar.*

TAPETÁRE, *tapetări,* s.f. Acțiunea de *a tapeta* și rezultatul ei. — V. **tapeta.**

TAPEUR, *tapeuri,* s.m. Persoană care cere adesea bani cu împrumut (fără intenția de a-i restitui). [Pr.: *tapőr*] — Din fr. **tapeur.**

TAPINÓS adv. (Înv.) Cu umilință. — Din ngr. **tapinós.**

TAPIÓCĂ s.f. Substanță alimentară făinoasă, extrasă din tuberculele maniocului, folosită în alimentația copiilor. [Pr.: *-pi-o-*] — Din fr. **tapioca.**

TAPÍR, *tapiri,* s.m. Animal mamifer imparicopitat din zona tropicală, cu corpul masiv, pielea netedă, buzele și nasul prelungite într-un fel de trompetă scurtă *(Tapirus americanus* și *indicus).* — Din fr. **tapir.**

TAPISÁ[1], *tapisez,* vb. I. Tranz. A tapeta. — Din fr. **tapisser.**

TAPISÁ[2] vb. I v. **tapița.**

TAPISÁRE[1], *tapisări,* s.f. Acțiunea de *a tapisa* și rezultatul ei. — V. **tapisa.**

TAPISÁRE[2] s.f. v. **tapițare.**

TAPISÁT[1], -Ă, *tapisați, -te,* adj. (Despre pereți) Acoperit cu tapete (**1**). — V. **tapisa.**

TAPISÁT[2], -Ă adj. v. **tapițat.**

TAPISÉR[1], *tapiseri,* s.m. Specialist în tapiserie. — Din fr. **tapissier.**

TAPISÉR[2] s.m. v. **tapițer.**

TAPISERÍE[1], (**1, 2**) *tapiserii,* s.f. **1.** Țesătură decorativă din lână sau din mătase înfățișând subiecte diverse sau teme alegorice, lucrată manual sau la război și folosită mai ales la împodobirea pereților sau a unor mobile. **2.** Lucru de mână cusut pe o canava cu lână, cu mătase, cu fir. ✦ Tehnica și arta executării unor asemenea țesături. **3.** Meseria tapiserului. — Din fr. **tapisserie.**

TAPISÉRIE[2] s.f. v. **tapițerie.**

TAPISIER s.m. v. **tapițer.**

TAPIȚÁ vb. I. Tranz. A îmbrăca o mobilă cu stofă, cu pânză, mătase, vinilin, piele etc. peste materialul de umplutură, elementele elastice, pânza de rezistență; a capitona. [Var.: **tapisá** vb. I] — Din germ. **tapezieren,** it. **tappezare.**

TAPIȚÁRE s.f. Acțiunea de *a tapița* și rezultatul ei. [Var.: **tapisáre** s.f.] — V. **tapița.**

TAPIȚÁT, -Ă, *tapițați, -te,* adj. (Despre mobile) Îmbrăcat în stofă, pânză, mătase, vinilin, piele etc.; capitonat. [Var.: **tapisát, -ă** adj.] — V. **tapița.**

TAPIȚÉR, *tapițeri,* s.m. Meseriaș specialist în tapițarea mobilelor. [Var.: **tapisér, tapisiér** s.m.] — Din germ. **Tapezier,** it. **tappeziere.** Cf. fr. t a p i s s i e r.

TAPIȚERÍE[1], *tapițerii,* s.f. Partea tapițată a unei mobile. [Var.: **tapisérie** s.f.] — **Tapița** + suf. *-ărie.*

TAPIȚERÍE[2], (**2**) *tapițerii,* s.f. **1.** Meseria tapițerului. **2.** Atelier, prăvălie în care se lucrează sau se vând obiecte făcute de tapițer.— **Tapițer** + suf. *-ie.*

TAPÓȘNIC, *tapoșnici,* s.m. Plantă erbacee din familia labiatelor, cu flori purpurii, cu frunze înguste, ovale și cu tulpina ramificată și acoperită cu peri moi, îndreptați în jos *(Galeopsis ladanum).* — Et. nec.

TAPOTÁ, *tapotez,* vb. I. Tranz. A bate ușor țesuturile cu palma, pentru masaj. — Din fr. **tapoter.**

TAPOTÁRE, *tapotări,* s.f. Acțiunea de *a tapota* și rezultatul ei. — V. **tapota.**

TAPÚRĂ, *tapuri,* s.f. Fisură, crăpătură în interiorul unei piese metalice, produsă în cursul fabricării acesteia. — Din fr. **tapure.**

TAR, *taruri*, s.m. Veche unitate de măsură pentru greutăți, egală cu 125 de ocale. ✦ Sarcină, povară. — Din magh. **tar.**

TARÁ s.f. v. **tară[1].**

TARABAGÍU, *tarabagii,* s.m. Negustor ambulant (care vinde la o tarabă). — **Tarabă** + suf. *-agiu.*

TARÁBĂ, *tarabe,* s.f. **1.** Un fel de masă pe care negustorii (ambulanți) își expun și își vând marfa la târguri, în piețe sau pe străzi. ✧ Loc. adj. *De tarabă* = de calitate inferioară; *p. ext.* mahalagesc, trivial. **2.** Tejghea (de cârciumă) la care stă negustorul. — Din tc. **tarab.**

TARABÓSTES s.m. pl. Denumire dată (de latini) aristocraților geto-daci; pileați. — Cuv. lat.

TARABULÚS, *tarabuluse,* s.n. (Înv.) Șal oriental care se înfășura în jurul capului sau se purta ca cingătoare. — Din tc. **Tarabulus** „Tripoli".

TARÁC, *taraci,* s.m. (Reg.) Stâlp bătut în pământ, care servește ca element de susținere pentru un pod, un zăgaz, un gard etc. [Var.: **taráș** s.m.] — Din ucr. **taraš.**

TARACÁN, *taracani,* s.m. (Reg.) Gândac. — Din rus. **tarakan.**

TARÁF, *tarafuri,* s.m. **1.** Mică formație muzicală (de lăutari), care cântă muzică populară; tacâm (**II 2**). **2.** (Înv.) Gașcă, clică. — Din tc. **taraf.**

TARAGÓT, *taragoturi,* s.n. Instrument muzical popular românesc de suflat, format dintr-un tub conic de metal cu ancie simplă. — Et. nec.

TARAGOTÍST, *taragotiști,* s.m. Persoană care cântă la taragot. — **Taragot** + suf. *-ist.*

TARAMÁ s.f. Icre (de calitate inferioară) sărate și tescuite. — Din tc. **tarama.**

TARÁNCĂ, *tărănci,* s.f. (Iht.; reg.) Ocheană. — Et. nec.

TARANTÉLĂ[1], *tarantele,* s.f. Dans popular napolitan, executat într-un ritm viu; melodie după care se execută acest dans. — Din it. **tarantella.**

TARANTÉLĂ[2] s.f. v. **tarantulă.**

TARANTÚLĂ, *tarantule,* s.f. Specie de păianjen mare (din țările meridionale), cu patru ochi mari și numeroși ochi mai mici, care își sapă galerii în pământ și a cărui înțepătură este veninoasă *(Lycosa tarentula).* [Var.: **tarantélă** s.f.] — Din fr. **tarentule.**

TARAPANÁ, *tarapanale,* s.f. (În Evul Mediu, în Moldova și în Țara Românească) Monetărie. — Din tc. **tarabhāne.**

TARAPANGÉLE s.f. pl. (Reg.) Legume, zarzavaturi. — Et. nec.

TARAPANGÍU, *tarapangii,* s.m. (În Evul Mediu, în Moldova și în Țara Românească) Meșter care lucra într-o tarapana. — **Tarapana** + suf. *-giu.*

TARÁR, *tarare,* s.n. Mașină folosită în industria morăritului pentru a curăța semințele de cereale de impurități prin cernere și prin antrenarea lor într-un curent de aer. — Din fr. **tarare.**

TARARÁ s.f. Melodie monotonă care pare că nu se mai sfârșește. — Formație onomatopeică.

TARÁȘ s.m. v. **tarac.**

TARÁT, -Ă, *tarați, -te,* adj. Plin de vicii, cu tare[2]. — Din fr. **taré.**

TÁRĂ[1], *tare,* s.f. **1.** Dara. **2.** Nume dat unor greutăți nemarcate formate din diferite bucăți de metal sau de sticlă, care se folosesc la diferite cântăriri de laborator. **3.** (Mil.) Denumire pentru caracteristicile fizico-chimice de bază ale pulberii (**3**). [Var.: **tará** s.f.] — Din ngr. **tára.**

TÁRĂ[2], *tare,* s.f. Defect fizic sau moral (ereditar); meteahnă. — Din fr. **tare.**

TARDIGRÁD, -Ă, *tardigrazi, -de,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre animale) Care merge încet. **2.** S.n. (La pl.) Grup de animale nevertebrate, de talie foarte mică, care se deplasează greoi pe picioare *(Tardigrada);* (și la sg.) animal care face parte din acest grup. — Din fr. **tardigrade.**

TARDÍV, -Ă, *tardivi, -e,* adj. (Adesea adverbial) Care apare, se întâmplă, se dezvoltă cu întârziere. — Din fr. **tardif.**

TARDIVITÁTE s.f. (Rar) Faptul de a fi tardiv, caracterul a ceea ce este tardiv; dezvoltare tardivă, înceată. — **Tardiv** + suf. *-itate.* Cf. fr. t a r d i v e t é.

TÁRE, *tari,* adj., adv. **I.** Adj. **1.** Care are o consistență solidă, care opune rezistență la apăsare și nu poate fi ușor pătruns, străbătut, desfăcut, despicat; lipsit de moliciune, solid; *p. ext.* trainic, durabil. ✦ Care este mai consistent decât în mod obișnuit; vârtos, des; (despre pâine) uscat; (despre ouă) răscopt. ✦ Fortificat, întărit. **2.** Lipsit de elasticitate, care nu se îndoaie (decât cu greu), fără suplețe; (despre pânză sau obiecte de pânză) scrobit, apretat. ✧ *Pânză tare* = pânză (cu

țesătură rară) foarte apretată, folosită în croitorie. **3.** (Despre ființe sau părți ale corpului lor) Voinic, viguros, puternic. ✧ Expr. *(A fi) tare de(-o) ureche* (sau *de urechi)* = (a fi) surd. **4.** (Despre oameni și despre manifestările lor) Care este în stare să reziste, să facă față încercărilor, cu voință fermă, energic, dârz, neclintit. ✧ Expr. *(A fi) tare de fire* (sau *de inimă)* = (a fi) curajos, rezistent. ✦ (Despre colectivități) Plin de forță, puternic. ✦ Neînduplecat. **5.** Care dispune de putere, de autoritate, care este stăpân pe o situație; atotputernic. ✦ Care posedă cunoștințe temeinice într-un domeniu; doct, priceput. **6.** (Despre argumente) Convingător, concludent; clar, categoric. **7.** (Despre fenomene ale naturii) Care se manifestă cu violență. ✦ (Despre vorbe, expresii) Aspru, greu; jignitor, insultător. **8.** (Despre sunete, zgomote) Care este emis cu putere, care răsună până departe, se aude bine. **9.** (Despre aer) Răcoros, rece, tăios; *p. ext.* curat, ozonat. ✦ Care produce o impresie puternică asupra organelor de simț; pătrunzător, intens, ascuțit. **10.** (Despre băuturi alcoolice) Care are o concentrație mare de alcool. ✦ (Despre unele substanțe alimentare, chimice sau medicamentoase) Care are o concentrație mare (și produce un efect puternic); *p. restr.* picant. **11.** (Despre culori) Bătător la ochi; viu, puternic, intens, aprins. **II.** Adv. **1.** Foarte, mult, extrem, teribil, grozav. ✧ (Pe lângă adjective sau adverbe, ajută la formarea superlativului) *Îți voi rămâne tare recunoscător.* **2.** Cu forță, cu intensitate, cu putere. **3.** (Pe lângă verbe ca „a vorbi”, „a spune”, „a cânta” etc.) Cu glas articulat, pentru a fi auzit de cei din jur; cu glas ridicat, pentru a se auzi bine sau departe. **4.** Iute, repede. — Lat. **talem.**

TÁRGĂ, *tărgi,* s.f. **1.** Pat portativ cu care se transportă răniții și bolnavii; mică platformă portativă de scânduri, de nuiele etc., care servește la căratul diferitelor materiale. ✦ Spec. (Rar) Tamar. **2.** (În expr.) *A trage targa pe uscat* = a fi strâmtorat bănește, a o scoate greu la capăt; a trage mâța de coadă. — Cf. bg. t a r g a.

TARHÁN, *tarhani,* s.m. (Entom.; reg.) Șvab[1]. — Din ucr. **tarhan.**

TARHÓN s.m. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina dreaptă și ramificată, cu flori alburii, cu frunze lanceolate aromate folosite drept condiment *(Artemisia dracunculus).* — Din tc. **tarhun.**

TARÍF, *tarife,* s.n. **1.** Preț (stabilit oficial) pentru prestările de servicii, transport, telefon, radio, consum de energie electrică etc. ✦ Retribuție oficială stabilită pentru o anumită muncă. **2.** Tabel, listă cuprinzând prețurile unitare sau specifice pentru diferite servicii (publice) și condițiile stabilite pentru aplicarea lor. **3.** (În sintagma) *Tarif vamal* = tabel în care sunt înscrise taxele vamale la care sunt supuse mărfurile trecute peste granița unui stat. [Pl. și: *tarifuri*] — Din fr. **tarif.**

TARIFÁ, *tarifez,* vb. I. Tranz. (Rar) A supune unui tarif, a taxa. — Din fr. **tarifer.**

TARIFÁR, -Ă, *tarifari, -e,* adj. Privitor la tarif; (despre preț, taxă, salariu) fixat prin tarif, în conformitate cu un tarif. — Din fr. **tarifaire.**

TARIFÁRE, *tarifări,* s.f. Acțiunea de *a tarifa* și rezultatul ei. — V. **tarifa.**

TARISFÁT, *tarisfați,* s.m. (Reg.) Bărbat (mai în vârstă) care are un rol conducător în ceremonialul nunții țărănești; staroste. — Din sb. **stari svat.**

TARLÁ, *tarlale,* s.f. **1.** Suprafață de teren agricol mărginită de patru drumuri care se întretaie (făcând parte din teritoriul unei comune; solă; cultura de pe o astfel de suprafață. **2.** (Rar) Drum sau teren îngust care desparte semănăturile; hotar. — Din tc. **tarla.**

TARLALIZÁ, *tarlalizez,* vb. I. Tranz. A împărți o întindere de pământ sau o pășune în tarlale (**1**). — **Tarla** + suf. *-iza.*

TARLALIZÁRE, *tarlalizări,* s.f. Acțiunea de *a tarlaliza* și rezultatul ei. — V. **tarlaliza.**

TARLATÁN s.n. (Înv.) Muselină de bumbac foarte subțire, de culoare deschisă. — Din fr. **tarlatane.**

TÁRNIȚĂ, *tarnițe,* s.f. **1.** Șa (țărănească) de lemn sau (rar) de piele, folosită la călărit sau la transportul unei poveri. **2.** Culme, coamă de munte sau de deal în formă de șa. **3.** (Reg.) Drum de munte, bătut de oi sau de vite. — Din ucr. **tarnyc'a.**

TARÓC s.n. Tarot. — Din germ. **Tarock.**

TARÓD, *tarozi,* s.n. Burghiu de filetat. — Din fr. **taraud.**

TARODÁ, *tarodez,* vb. I. Tranz. A găuri în spirală o piesă în care urmează să intre un șurub. — Din fr. **tarauder.**

TARODÁRE, *tarodări,* s.f. Acțiunea de *a taroda* și rezultatul ei. — V. **taroda.**

TARÓT s.n. Pachet de 78 de cărți de joc, mai mari și cu alte figuri decât cele obișnuite, folosit la jocul de cărți sau în cartomanție; joc cu aceste cărți; taroc. — Din fr. **tarot.**

TARPÁN, *tarpani,* s.m. Cal sălbatic din stepele sau podișurile Asiei, de culoare brună, cu capul scurt și gros, cu coama scurtă *(Equus gmelini).* — Din fr. **tarpan.**

TARS, *tarsuri,* s.n. **1.** Parte posterioară a scheletului labei piciorului, formată din șapte oase, articulate la un capăt cu oasele gambei, iar la celălalt cu oasele metatarsului. **2.** Parte terminală a piciorului insectelor, formată din 1–5 segmente și terminată de obicei cu una sau două gheare. **3.** Schelet fibro-cartilaginos al pleoapelor. — Din fr. **tarse.**

TARSALGÍE, *tarsalgii,* s.f. (Med.) Durere a articulației tarsului. — Din fr. **tarsalgie.**

TARSECTOMÍE, *tarsectomii,* s.f. (Med.) Rezecție a oaselor tarsului. — Din fr. **tarsectomie.**

TARSIÁN, -Ă, *tarsieni, -e,* adj. Care aparține tarsului, al tarsului, privitor la tars. [Pr.: *-si-an*] — Din fr. **tarsien.**

TARSIOIDÉE, *tarsioidee,* s.f. (La pl.) Subordin de mamifere arboricole, nocturne, insectivore, de mărimea unor șobolani, cu ochii foarte mari, cu picioarele din spate foarte lungi din cauza alungirii tarsului și cu degetele terminate cu ventuze *(Tarsioidea);* (și la sg.) mamifer care face parte din acest subordin. [Pr.: *-si-o-i-*] — Din lat. **Tarsioidea** denumirea științifică a subordinului. Cf. fr. t a r s i e r.

TARTÁJ, *tartaje,* s.n. **1.** (Reg.) Fiecare dintre cele două coperți ale unei cărți; scoarță. **2.** (Înv.) Carte scrisă de mână care se folosea ca abecedar. [Var.: **trătáj** s.n.] — Cf. ngr. t e t r á d h i o n.

TARTÁN, *tartane,* s.n. **1.** Țesătură specială din lână sau din bumbac, cu carouri mari, divers colorate, folosită în Scoția. **2.** Șal sau pled făcut din tartan (**1**). **3.** Material special din mastic sintetic elastic, folosit pentru amenajarea pistelor atletice și a terenurilor sportive în vederea impermeabilizării și a măririi rezistenței lor la intemperii. — Din fr. **tartan.**

TARTÁNĂ, *tartane,* s.f. Mică navă de transport și de pescuit, cu o singură pânză, triunghiulară, folosită mai ales în Marea Mediterană. — Din fr. **tartane,** it. **tartana.**

TARTÁR[1] adj. invar. (În sintagma) *Sos tartar* = maioneză picantă preparată cu mult muștar (cu capere și castraveți acri). — Din fr. [sauce] **tartare.**

TÁRTAR[2] s.n. (În mitologia antică) Loc situat în fundul infernului, în care se presupune că erau chinuiți cei care păcătuiau față de zei; (în credința creștină) iad, infern. [Acc. și: *tartár*] — Din sl. **tarŭtarŭ.**

TÁRTĂ, *tarte,* s.f. Prăjitură făcută dintr-un strat subțire de aluat fraged, acoperit cu fructe și cu cremă. — Din fr. **tarte.**

TARTÍNĂ, *tartine,* s.f. Felie de pâine unsă cu unt pe care se pune brânză, șuncă, salam etc.; *p. ext.* șandviș. — Din fr. **tartine.**

TÁRTOR, *tartori,* s.m. Căpetenia dracilor; *p. gener.* drac. ✦ Fig. Conducătorul unei tagme, al unui grup, care conduce cu severitate, despotic. ✦ Fig. Om fără scrupule, care își impune voința, care terorizează, care comite fapte reprobabile. — Cf. t a r t a r[2].

TÁRTORIȚĂ, *tartorițe,* s.f. Drăcoaică, diavoliță; *fig.* femeie rea, afurisită. — **Tartor** + suf. *-iță.*

TARTRÁJ s.n. Operație de adăugare de acid tartric în mustul de struguri pentru a-i mări aciditatea. — Din fr. **tartrage.**

TARTRÁT, *tartrați,* s.m. Sare sau ester al acidului tartric. — Din fr. **tartrate.**

TÁRTRIC adj. (În sintagma) *Acid tartric* = acid organic cristalizat, cu gust acru, solubil în apă, care se găsește în fructe, mai ales în mustul de struguri, și care se folosește în industria alimentară, în vopsitoria textilă, în medicină etc.; sare de lămâie. — Din fr. **tartrique.**

TÁRTRU, *tartruri,* s.n. **1.** Amestec sedimentar depus pe fundul vaselor în care se păstrează vinul și care conține tartrat de potasiu și alte substanțe; tirighie. **2.** (Și în sintagma *tartru dentar)* Substanță calcaroasă de culoare gălbuie sau negricioasă, care se depune uneori pe coroana dinților; detritus. — Din fr. **tartre.**

TARTUFÍSM s.n. (Rar) Ipocrizie, fariseism, fățărnicie. [Scris și: *tartuffism*] — **Tartuffe** (n. pr.) + suf. *-ism.* Cf. fr. t a r t u f e r i e.

TAS, *tasuri,* s.n. **1.** Taler de balanță. ✦ (Înv. și reg.) Vas plat (rotund); tipsie, taler[1]. ✧ Expr. *A umbla cu tasul* = a face chetă; a cerși. **2.** (Înv.) Castronaș în care bărbierul își pregătește spuma de săpun. ✦ Cupă; ceașcă (de lut). **3.** (Înv.) Fiecare dintre cele două talere[1] ale chimvalului. ✦ (Rar) Fiecare dintre cele două capace ale unui medalion. [Var.: **teas** s.n.] — Din tc. **tas.**

TASÁ, *tasez,* vb. I. Tranz. A reduce volumul unui obiect, al unui material, a comprima prin lovire, apăsare, strângere. ✦ Refl. (Despre terenuri, materiale pulverulente sau granulare) A se așeza în straturi mai compacte, a se îndesa (prin scufundare), a deveni mai puțin afânat. — Din fr. **tasser.**

TASÁRE, *tasări,* s.f. Faptul de *a (se) tasa;* îndesare, cufundare. — V. **tasa.**

TASÉU, *taseuri,* s.n. Nicovală mică, folosită de tinichigii pentru a îndrepta tabla. — Cf. fr. t a s s e a u.

TASICHINEZÍE, *tasichinezii,* s.f. (Med.) Tendință irezistibilă de a merge, de a alerga, observată la psihopați. [Scris și: *tasikinezie*] — Din fr. **tasikinésie.**

TASMÁ, *tasmale,* s.f. (Reg.) Fir sau panglică de mătase, de ață, de piele etc. — Din tc. **tasma.**

TASÓN, *tasoane,* s.n. Punct de concentrare a materialului lemnos în exploatările forestiere, apropiat de căile de transport. — Et. nec.

TASTATÚRĂ, *tastaturi,* s.f. (Tehn.) Claviatură. — Din germ. **Tastatur.**

TÁSTĂ, *taste,* s.f. (Tehn.) Clapă (**1**). — Din germ. **Taste.**

TÁSTER, *tastere,* s.n. Dispozitiv mecanic al mașinii de cules monotip, prevăzut cu o claviatură, utilizat la înregistrarea textului pe o bandă de hârtie prin perforații diferit combinate. — Din germ. **Taster.**

TASTERÍST, -Ă, *tasteriști, -ste,* s.m. și f. (Tipogr.) Linotipist. — **Taster** + suf. *-ist.*

TASTIÉRĂ, *tastiere,* s.f. **1.** Mecanism care declanșează sunetele unui tub de orgă sau coardele unor instrumente cu claviatură. **2.** Plăcuță specială de lemn tare, fixată la instrumentele cu coarde, deasupra părții superioare a cutiei de rezonanță. [Pr.: *-ti-e-*] — Din it. **tastiera.**

TÁȘCĂ, *tăști,* s.f. Geantă de piele sau de pânză, în care se țin diferite obiecte. ✦ Pungă de piele în care se țin tutunul, banii etc.; tecșilă, tășulă. — Din ucr. **taška,** magh. **táska.**

TAȘÍST, -Ă, *tașiști, -ste,* adj. (Despre picturi) Care este realizat în pete de culoare. — Din fr. **tachiste.**

TATÁIE s.m. (Reg.) Apelativ familiar cu care copiii numesc pe tatăl lor; tată. ✦ Bunic. [Pr.: *-ta-ie*] — **Tată** + suf. *-aie.*

TÁTĂ, *tați,* s.m. **1.** Bărbat care are copii; nume pe care i-l dau acestui bărbat copiii săi când i se adresează sau când vorbesc despre el ori pe care și-l dă el însuși când vorbește cu copiii săi; taică, părinte, tătân, babacă. ✧ *Tată de familie* = bărbat care are copii pe care îi crește; cap de familie. *Tată mare* sau *tata-moșu* = bunic. *Tată vitreg* = al doilea soț al unei femei în raport cu copiii ei dintr-o căsătorie anterioară. *Tată bun* = tată adevărat. ✧ Loc. adj. *Din tată în fiu* = transmis de-a lungul generațiilor, prin descendență directă, din generație în generație. ✧ Expr. *Calcă pe urmele lui tată-său,* se spune despre cel care seamănă cu tatăl său în apucături și obiceiuri (rele). *Bucățică ruptă tată-său* sau *tată-său în picioare,* se spune despre un copil care seamănă perfect tatălui său. *Se leapădă și de tată-său* sau *vinde și pe tată-său,* se zice despre un om rău, lipsit de scrupule. *Unde dă tata, crește carnea,* se spune când părintele își pedepsește copiii pentru binele lor. *Măi tată!* exclamație de uimire sau de satisfacție. **2.** (La vocativ) Termen cu care se adresează cineva unui copil (sau unei persoane tinere străine) pentru a marca un raport de familiaritate și de simpatie. **3.** (Uneori determinat prin „socru") Nume dat de ginere sau de noră socrului. **4.** (Fam.) Nume dat unui bărbat (mai în vârstă) în semn de respect sau de afecțiune. ✦ (Pe lângă un nume de persoană) Nume dat unui bărbat considerat ca strămoș, ca fondator al unei dinastii, al unui neam etc. **5.** (În credința creștină) Dumnezeu, creatorul lumii. ✧ *Tatăl nostru* = numele unei rugăciuni creștine. ✧ Expr. *(A ști) ca (pe) Tatăl nostru* = (a ști) foarte bine, pe de rost, fără greșeală. **6.** Fig. (Fam.) Creator, făuritor, fondator. **7.** Fig. (Glumeț) Cel care întrupează cele mai înalte calități, care este deasupra altora, îi covârșește pe toți. [Nom. sg. art.: *tata* și *tatăl,* gen.-dat. sg.; *tatii* și *tatei*] — Lat. **tata.**

TATONÁ, *tatonez,* vb. I. Tranz. A face încercări prudente în mai multe direcții pentru a cunoaște o situație, a găsi o soluție; a proceda cu nesiguranță, cu ezitare; a sonda. ✧ Expr. *A tatona terenul* = a cerceta posibilitățile de reușită înainte de începerea unei acțiuni. — Din fr. **tâtonner.**

TATONÁNT, -Ă, *tatonanți, -te,* adj. (Livr.) Care tatonează. — Din fr. **tâtonnant.**

TATONÁRE, *tatonări,* s.f. Acțiunea de *a tatona* și rezultatul ei. — V. **tatona.**

TATÚ, *tatu,* s.m. Nume dat mai multor genuri de mamifere nocturne fără dinți, cu corpul acoperit de plăci osoase și cornoase mobile, care trăiesc în America Centrală, de Sud și în Mexic; animal aparținând unuia dintre aceste genuri. — Din fr. **tatou.**

TATUÁ, *tatuez,* vb. I. Refl. și tranz. A(-și) imprima pe (ori sub) pielea corpului, pe mâini sau pe față diverse inscripții sau desene, cu ajutorul unor împunsături cu materii colorante care nu se pot șterge. [Pr.: *-tu-a*] — Din fr. **tatouer.**

TATUÁJ, *tatuaje,* s.n. **1.** Tatuare; (concr.) desen care rămâne pe piele după tatuare. **2.** Marcare a animalelor cu semne imprimate în piele pentru recunoaștere și identificare. [Pr.: *-tu-aj*] — Din fr. **tatouage.**

TATUÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) tatua.* [Pr.: *-tu-a-*] — V. **tatua.**

TATUÁT, -Ă, *tatuați, -te,* adj. Care poartă urmele unui tatuaj. [Pr.: *-tu-at*] — V. **tatua.**

TÁULĂ s.f. Numele mai multor arbuști din familia rozaceelor, cultivați ca plante decorative *(Spiraea).* [Pr.: *ta-u-*] — Din pol. **tawula.**

TAUMATÚRG, *taumaturgi,* s.m. (În concepțiile religioase) Persoană având capacitatea de a face miracole (învierea morților, vindecarea prin atingere cu mâinile); făcător de minuni. — Din fr. **thaumaturge.**

TAUMATURGÍE s.f. Putere de a face minuni; magie. — Din fr. **thaumaturgie.**

TÁUR, *tauri,* s.m. **1.** Mascul necastrat din specia taurinelor, cu capul mare, pielea groasă, părul de pe frunte lung și adesea creț; buhai *(Bos taurus).* ✧ Expr. *A lua* (sau *a prinde*) *taurul de coarne* = a înfrunta cu îndrăzneală o dificultate, a lua lucrurile pieptiș. **2.** (Entom.) Rădașcă. **3.** N.pr. art. Constelație boreală în dreptul căreia trece Soarele între 21 aprilie și 21 mai. ✦ Al doilea dintre cele douăsprezece semne ale zodiacului. — Lat. **taurus.**

TAURÍN, -Ă, *taurini, -e,* adj. Care aparține taurului (**1**), privitor la taur, din specia taurului. ✦ (Substantivat, f. pl.) Specie de bovine care au ca reprezentant tipic boul; (și la sg.) animal din această specie. [Pr.: *ta-u-*] — Din it. **taurino.**

TAURÍSCI s.m. pl. Nume dat unor triburi celtice care în sec. V–III î.H. au migrat spre estul și sud-estul Europei, ajungând și în nord-vestul Daciei, fiind înfrânți în sec. I î.H. de Burebista. — Din lat. **taurisci,** gr. **tauriscos.**

TAUROCEFÁL, *taurocefali,* s.m. Monstru mitic care avea cap de taur (**1**). [Pr.: *ta-u-*] — Din fr. **taurocéphale.**

TAUROMAHÍE s.f. Arta de a lupta cu taurii (**1**) în arenă. [Pr.: *ta-u-*] — Din fr. **tauromachie.**

TAUTOFONÍE, *tautofonii,* s.f. Repetiție supărătoare a acelorași sunete sau articulații. [Pr.: *ta-u-*] — Din fr. **tautophonie.**

TAUTOLÓGIC, -Ă, *tautologici, -ce,* adj. Care are caracter de tautologie, privitor la tautologie. [Pr.: *ta-u-*] — Din fr. **tautologique.**

TAUTOLOGÍE, *tautologii,* s.f. **1.** Greșeală de limbă care constă în repetarea inutilă a aceleiași idei, formulată cu alte cuvinte; cerc vicios, pleonasm. **2.** Fenomen sintactic care constă din repetarea unor cuvinte cu același sens, dar cu funcțiuni diferite, marcate de obicei prin deosebire de intonație sau de formă și care, exprimând identitatea celor doi termeni, are rolul de a sublinia o calitate sau o acțiune. **3.** (Log.) Judecată în care subiectul și predicatul sunt exact aceeași noțiune. **4.** Expresie din logica simbolică, care, în limitele unui sistem formal, este adevărată în orice interpretare. [Pr.: *ta-u-*] — Din fr. **tautologie,** lat. **tautologia.**

TAUTOMÉR, -Ă, *tautomeri, -e,* adj. (Chim.; despre substanțe) Care prezintă tautomerie. [Pr.: *ta-u-*] — Din fr. **tautomère.**

TAUTOMERÍE s.f. Formă de izomerie care se caracterizează prin ușurința cu care izomerii trec unul în celălalt, datorită deplasării unei duble legături și a unui atom de hidrogen. [Pr.: *ta-u-*] — Din fr. **tautomérie.**

TAVÁ s.f. v. **tavă.**

TAVÁN, *tavane,* s.n. **1.** Suprafața interioară a planșeului superior dintr-o încăpere; plafon. ✧ Expr. *A sta cu ochii în tavan* = a sta degeaba; a lenevi. ✦ Partea superioară a unei excavații miniere. **2.** (Reg.) Scândură de brad, lungă și subțire, folosită la construirea podului casei. **3.** (Reg.) Fiecare dintre cele două extremități ale unei corăbii, unde dorm corăbierii. [Pl. și: *tavanuri*] — Din tc. **tavan.**

TÁVĂ, *tăvi,* s.f. **1.** Obiect plat de metal, de material plastic, de lemn, având forme și dimensiuni diferite și marginile puțin ridicate, pe care se aduc la masă cele necesare pentru servit; tabla, tablă[1] (**5**). ✦ Vas de tablă sau de fier smălțuit, cu marginile ridicate, în care se coc la cuptor anumite mâncăruri și prăjituri. **2.** (Reg.; în expr.) *A da pe cineva tavă* (sau *tava)* = a tăbărî asupra cuiva. **3.** (Reg.) Șervețel brodat care se așterne pe o tavă (**1**) sau ca ornament pe o mobilă. [Var.: (reg.) **tavá** s.f.] — Din tc. **tava.** Cf. bg. t a v a.

TAVÉRNĂ, *taverne,* s.f. Cârciumă sărăcăcioasă, murdară și întunecoasă (instalată de obicei la subsol). — Din fr. **taverne.**

TAXÁ, *taxez,* vb. I. Tranz. **1.** A supune unei taxe, unei impuneri; a fixa o sumă determinată (ca taxă, impozit, preț). **2.** A califica pe cineva drept..., a acuza de... — Din fr. **taxer,** lat. **taxare.**

TAXACÉE, *taxacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante gimnosperme lemnoase, cu frunze persistente în formă de ac, cu flori solitare la subsoara frunzelor sau în spice și cu sămânța acoperită cu un înveliș cărnos *(Taxaceae);* (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **taxacée.**

TAXÁRE, *taxări,* s.f. Acțiunea de *a taxa* și rezultatul ei. — V. **taxa.**

TAXATÓR, -OÁRE, *taxatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care vinde bilete într-un vehicul de transport în comun; *p. gener.* încasator. — **Taxa** + suf. *-tor.*

TAXÁȚIE, *taxații,* s.f. (În sintagma) *Taxație forestieră* = dendrometrie. — Din fr. **taxation.**

TÁXĂ, *taxe,* s.f. **1.** Sumă de bani care se percepe la anumite mărfuri sub formă de impozit. ✧ *Taxă pe valoarea adăugată* = impozit general care se aplică pe fiecare stadiu al circuitului de producție al produsului final. **2.** Plată efectuată în favoarea bugetului de stat de către diferite persoane fizice sau juridice în cazul când acestea se bucură de anumite servicii sau drepturi. ✦ Sumă de bani care se plătește unei instituții în schimbul unor servicii prestate sau al anumitor drepturi. — Din fr. **taxe.**

TAXÍ, *taxiuri,* s.n. Taximetru. — Din fr. **taxi.**

TAXICAMIÓN, *taxicamioane,* s.n. Autocamion care funcționează după sistemul taximetrelor. [Pr.: *-mi-on*] — **Taxi** + **camion.**

TAXÍD, *taxiduri,* s.n. (Înv.) Călătorie pe care o făceau negustorii (în străinătate) pentru a vinde sau a cumpăra marfă. ✦ (Concr.) Marfă adusă (din țări străine). — Din ngr. **taxídhi.**

TAXIDÁR, *taxidari,* s.m. (Înv.) Persoană care strângea dările. — Din tc. **tahsildar.**

TAXIDĂRÍE s.f. (Înv.) Încasare a dărilor. — **Taxidar** + suf. *-ie.*

TAXIDERMÍE s.f. Arta împăierii animalelor în vederea expunerii lor în muzeele de științe ale naturii. — Din fr. **taxidermie.**

TAXIDERMÍST, *taxidermiști,* s.m. Specialist în taxidermie. — Din fr. **taxidermiste.**

TAXIFURGONÉT s.n. v. **taxifurgonetă.**

TAXIFURGONÉTĂ, *taxifurgonete,* s.f. Autofurgonetă care funcționează după sistemul taximetrelor. [Var.: **taxifurgonét** s.n.] — **Taxi** + **furgonetă.**

TAXÍM, *taximuri,* s.n. (Înv. și reg.) Cântec popular care se execută din cobză sau din scripcă. — Din tc. **taksim.**

TAXIMETRÍST, -Ă, *taximetriști, -ste,* s.m. și f. Șofer de taximetru. — **Taximetru** + suf. *-ist.*

TAXIMÉTRU, *taximetre,* s.n. Automobil care efectuează, contra plată, transporturi de persoane sau de mărfuri, în general în interiorul orașelor, fiind prevăzut cu un aparat pentru înregistrarea costului transportului în funcție de distanța parcursă; taxi. — Din fr. **taximètre.**

TAXINOMÍE s.f. v. **taxonomie.**

TAXIOLÓGIC, -Ă, *taxiologici, -ce,* adj. Referitor la taxiologie, de taxiologie. [Pr.: *-xi-o-*] — Din **taxiologie.**

TAXIOLOGÍE s.f. Disciplină orientată spre optimizarea acțiunilor umane prin aplicarea ciberneticii și a criteriilor rezultate din studiul stereotipului dinamic la om. [Pr.: *-xi-o-*] — Din fr. **taxiologie.**

TAXODIACÉE, *taxodiacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante gimnosperme, lemnoase, rășinoase, cu frunze solzoase sau aciculare persistente, cu fructe sub

formă de conuri cu solzi *(Taxodiaceae);* (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *-di-a-ce-e*] — Din fr. **taxodiacée.**

TAXONÓMIC, -Ă, *taxonomici, -ce,* adj. Cu caracter de clasificare, de taxonomie; categorial. — Din fr. **taxonomique.**

TAXONOMÍE s.f. **1.** Ştiinţa legilor de clasificare. **2.** Studiul unei grupe de animale sau de plante din punctul de vedere al clasificării şi descrierii speciilor. [Var.: **taxinomíe** s.f.] — Din fr. **taxonomie, taxinomie.**

TAYLORÍSM s.n. Teorie care fundamentează un sistem de organizare a muncii bazat pe descompunerea ei în cele mai simple operaţii, cronometrarea şi filmarea acestora în vederea înlăturării mişcărilor inutile şi adaptării unui sistem stimulativ de remunerare. [Scris şi: *tailorism.* — Pr.: *tei-*] — Din fr. **taylorisme.**

TĂBĂCÁR, *tăbăcari,* s.m. Muncitor specialist în tăbăcitul pieilor; tabac², timar, argăsitor. — **Tabac²** + suf. *-ar.*

TĂBĂCĂRÉSC, -EÁSCĂ, *tăbăcăreşti,* adj., s.f. **1.** Adj. Care aparţine tăbăcarilor, privitor la tăbăcari. ✧ *Lână tăbăcărească* = lână care se smulge de pe pielea de oaie dată la tăbăcit. **2.** S.f. Numele unui joc de cărţi. — **Tăbăcar** + suf. *-esc.*

TĂBĂCĂRÍE, (**2**) *tăbăcării,* s.f. **1.** Meseria tăbăcarului. **2.** Atelierul tăbăcarului sau secţie industrială în care se argăsesc pieile. — **Tăbăcar** + suf. *-ie.*

TĂBĂCEÁLĂ, *tăbăceli,* s.f. Tăbăcire. — **Tăbăci** + suf. *-eală.*

TĂBĂCÍ, *tăbăcesc,* vb. IV. Tranz. A prelucra pielea brută cu ajutorul tananţilor, transformând-o într-un produs care nu putrezeşte, moale, suplu, impermeabil, elastic şi rezistent; a argăsi. ✦ Fig. A bate foarte tare pe cineva. — Din **tabac²**.

TĂBĂCÍRE, *tăbăciri,* s.f. Acţiunea de *a tăbăci* şi rezultatul ei; tăbăceală, tăbăcit¹, argăsire, argăseală, argăsit, tanaj. — V. **tăbăci.**

TĂBĂCÍT¹ s.n. Tăbăcire. — V. **tăbăci.**

TĂBĂCÍT², -Ă, *tăbăciţi, -te,* adj. (Despre piele) Care a fost supus procesului de tăbăcire; argăsit. ✦ Fig. (Despre pielea sau trupul omului) Ars de soare şi de vânt; bătătorit de muncă; bătucit, înăsprit. — V. **tăbăci.**

TĂBĂCITÓR, -OÁRE, *tăbăcitori, -oare,* adj. Care are proprietatea de a tăbăci; argăsitor. ✦ (Substantivat, n.) Butoi în care se ţine argăseala. — **Tăbăci** + suf. *-tor.*

TĂBĂNÁŞ, *tăbănaşe,* s.n. (Reg.) Cireadă mică, cârd. — Cf. t a b u n.

TĂBĂRÁŞ, *tăbăraşi,* s.m. (Rar) Ostaş care face parte dintr-o tabără. — **Tabără** + suf. *-aş.*

TĂBĂRÎ́, *tábăr,* vb. IV. Intranz. **1.** A se repezi la cineva (cu violenţă, duşmănos), a da năvală asupra cuiva; a se năpusti. ✦ Fig. A se adresa cuiva în mod insistent; a apostrofa pe cineva brusc şi nepoliticos; a sări cu gura la cineva. ✦ (Rar) A se repezi, a veni în grabă. **2.** (Înv.) A-şi aşeza tabăra; a poposi. — Din **tabără.**

TĂBÂLTÓC, (**1**) *tăbâltoace,* s.n., (**2**) *tăbâltoci,* s.m. (Reg.) **1.** S.n. Săculeţ. **2.** S.m. Om scund şi îndesat. [Var.: **tăbultóc** s.m.] — Cf. ucr. t a b o l e ć.

TĂBÂRCĂ, *tăbârce,* s.f. (Reg.) **1.** Par cu care se ridică greutăţi; drug. **2.** Sarcină, greutate. [Pl. şi: *tăbârci*] — Et. nec.

TĂBÂRCÍ, *tăbârcesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A purta (sau a ridica) o greutate în braţe, în mâini sau în spinare; a târî după sine ceva greu. **2.** Refl. A se căţăra cu greutate, a se opinti (spre a se urca). ✦ A umbla greu (din cauza unei sarcini pe care o poartă); a se târî. — Din **tăbârcă.**

TĂBLĂCÍ, *tăblăcesc,* vb. IV. Tranz. A da flexibilitate şi lustru pieii argăsite, întinzând-o în toate direcţiile. — Et. nec.

TĂBLĂLÚŢĂ, *tăblăluţe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *tabla.* — **Tabla** + suf. *-ăluţă.*

TĂBLÍE, *tăblii,* s.f. **1.** Tablă¹ (**2**). **2.** Parte a unei lucrări de tâmplărie, fierărie sau arhitectură, formată dintr-un panou de lemn, de metal, de faianţă, de material plastic etc. fixat pe scheletul unei mobile, al unei uşi. — Din ngr. **távli.**

TĂBLÍŢĂ, *tăbliţe,* s.f. Diminutiv al lui *tablă¹*. **1.** Placă dreptunghiulară de ardezie, înrămată în lemn, pe care scriau cu condei de piatră şcolarii începători. **2.** (La romani) Placă mică acoperită cu un strat de ceară, pe care se scria cu un stilet. **3.** (Înv.) Carneţel în care se notau diverse fapte, maxime etc. — **Tablă¹** + suf. *-iţă.*

TĂBLUÍ, *tăbluiesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi o casă cu tablă¹. — **Tablă¹** + suf. *-ui.*

TĂBLUÍT, -Ă, *tăbluiţi, -te,* adj. Acoperit cu tablă¹. — V. **tăblui.**

TĂBULTÓC s.m. v. **tăbâltoc.**

TĂCĂÍ, *tăcăiesc,* vb. IV. Intranz. A scoate la intervale regulate sunetul exprimat prin interjecţia „tac”. ✦ A ciocăni, a ţăcăni. ✦ (Despre inimă) A zvâcni, a bate (ritmic). [Var.: **tâcâí** vb. IV] — **Tac¹** + suf. *-ăi.*

TĂCĂITOÁRE, *tăcăitori,* s.f. (Ornit.; reg.) Lupul-vrăbiilor. [Pr.: *-că-i-*] — **Tăcăi** + suf. *-toare.*

TĂCEÁ, *tac,* vb. II. Intranz. **1.** A nu vorbi nimic, a se abţine să vorbească. ✧ Loc. adv. *Pe tăcute* = în tăcere, în ascuns. ✧ Expr. *A tăcea chitic* (sau *molcom, mâlc, ca peştele, ca pământul, ca melcul)* = a nu spune nimic. *A tăcea ca porcul în păpuşoi* (sau *în cucuruz)* = a tăcea spre a nu se da de gol. *Tac mă cheamă* = nu spun o vorbă. *Tace şi face,* se spune despre cineva care acţionează fără vorbă multă sau despre cineva care unelteşte în ascuns ceva rău. *Tace şi coace,* se zice despre cineva care plănuieşte în ascuns o răzbunare. ✦ Fig. (Despre elementele naturii şi despre lucruri personificate) A sta în nemişcare, a nu se face auzit. **2.** A înceta să vorbească, să plângă, a se întrerupe din vorbă; a amuţi. ✧ Expr. *Ia* (sau *ian) taci!* arată bucuria sau neîncrederea în cuvintele cuiva. *Tacă-ţi gura* sau *taci din gură!* = nu mai vorbi! isprăveşte! **3.** A nu răspunde, a nu riposta. **4.** A tăinui, a ascunde; a fi discret. ✦ A nu-şi exprima făţiş părerea. — Lat. **tacere.**

TĂCÉRE, *tăceri,* s.f. Faptul de *a tăcea; p. ext.* linişte, calm, acalmie. ✧ Loc. adv. *În* (sau, înv., *întru) tăcere* = fără a vorbi; fără a se destăinui. ✧ Expr. *A trece* (ceva) *sub tăcere* = a trece (ceva) cu vederea, a ascunde (ceva), a omite (în mod intenţionat). ✦ Pauză, întrerupere mai lungă într-o discuţie. ✦ Fig. Indiferenţă. ✦ Fig. Lipsă de afirmare, de manifestare; apatie, amorţire. — V. **tăcea.**

TĂCIUNÁ, *tăciunez,* vb. I. (Pop.) **1.** Tranz. A arde ceva până când se transformă în tăciune (**1**). **2.** Refl. (Despre unele cereale) A fi atacat de tăciune (**2**). — Din **tăciune.**

TĂCIUNÁŞ, *tăciunaşi,* s.m. Diminutiv al lui *tăciune.* — **Tăciune** + suf. *-aş.*

TĂCIUNÁT, -Ă, *tăciunaţi, -te,* adj. (Pop.) **1.** (Despre oameni sau despre părul, ochii, tenul lor) Negru ca tăciunele (**1**). **2.** (Despre unele cereale) Tăciunos. — V. **tăciuna.**

TĂCIÚNE, *tăciuni,* s.m. **1.** Rămăşiţă dintr-o bucată de lemn care a ars incomplet; cărbune sau lemn în faza de ardere fără flacără. ✧ Expr. *A nu avea nici tăciune în vatră* = a fi foarte sărac. *Nu-i ard (nici) tăciunii în vatră,* se spune despre un om (sărac) căruia îi merge prost în toate, căruia nu-i reuşeşte nimic. **2.** Boală a plantelor (cerealiere) provocată de o ciupercă parazită care se manifestă prin distrugerea totală sau parţială a părţilor atacate şi prin apariţia în locul acestora a unei pulberi de culoare neagră; cărbune. — Lat. ***titio, -onis.**

TĂCIUNÓS, -OÁSĂ, *tăciunoşi, -oase,* adj. (Despre unele cereale) Atacat de tăciune (**2**), plin de tăciune (**2**); tăciunat. — **Tăciune** + suf. *-os.*

TĂCÚT, -Ă, *tăcuţi, -te,* adj. **1.** Care tace, care nu vorbeşte; *p. ext.* care nu face zgomot; calm, liniştit. **2.** Puţin comunicativ, taciturn; *p. ext.* discret, rezervat, timid. — V. **tăcea.**

TĂFĂLÓG, -OÁGĂ, *tăfălogi, -oage,* adj. (Despre oameni; reg.) Cu mişcări încete, molâu. — Et. nec.

TĂFÁLCĂ, *tăfălci,* s.f. (Reg.) Traistă, săculeţ. — Et. nec.

TĂGÁDĂ, *tăgade,* s.f. Tăgăduială. ✧ Loc. adv. *Fără (putinţă de) tăgadă* = neîndoios, nedezminţit, sigur. — Din **tăgădui** (derivat regresiv).

TĂGÁDNIC, -Ă, *tăgadnici, -ce,* adj. (Înv.) Care tăgăduieşte; mincinos. — **Tăgadă** + suf. *-nic.*

TĂGĂDUÍ, *tăgăduiesc,* vb. IV. Tranz. A contesta o afirmaţie, a nu recunoaşte ceva; a nega; a dezminţi. ✦ (Rar) A refuza. — Din magh. **tagadni.**

TĂGĂDUIÁLĂ, *tăgăduieli,* s.f. Faptul de *a tăgădui;* negare, contestare; tăgadă, tăgăduire, tăgăduinţă. — **Tăgădui** + suf. *-eală.*

TĂGĂDUÍNŢĂ, *tăgăduinţe,* s.f. (Înv.) Tăgăduială. — **Tăgădui** + suf. *-inţă.*

TĂGĂDUÍRE, *tăgăduiri,* s.f. Acţiunea de *a tăgădui* şi rezultatul ei; tăgăduială. —V. **tăgădui.**

TĂGĂDUÍT, -Ă, *tăgăduiţi, -te,* adj. Care poate fi pus la îndoială, contestat. — V. **tăgădui.**

TĂGÂRŢÁ, *tăgârţez,* vb. I. Refl. (Reg.) A se agăţa de cineva. — Din **tăgârţă.**

TĂGÂRŢĂ, *tăgârţe,* s.f. (Reg.) Traistă, sac. — Cf. ngr. t a g a r t z í k a.

TĂIÁ, *tai,* vb. I. **I. 1.** Tranz. A despărţi, a separa ceva în bucăţi cu ajutorul unui obiect tăios sau prin diferite procedee fizice şi chimice; a diviza, a scinda, a despica, a fragmenta, a îmbucătăţi. ✧ Expr. *A-şi tăia (singur) craca* (sau *creanga) de sub picioare* = a-şi primejdui situaţia printr-o acţiune negândită. *A tăia nodul gordian* = a găsi soluţia unei probleme grele, a rezolva, a clarifica o situaţie încurcată. *Poţi să tai lemne pe dânsul,* se spune despre cineva care doarme adânc. ✦ Spec. A desprinde, a desface filele unei cărţi necitite unite la margini. **2.** Tranz. A despica, a spinteca, a trece prin... ✧ Expr. *A(-şi) tăia drum* (sau *cale, cărare)* = a-şi face loc îndepărtând obstacolele ce îi stau în cale. **3.** Tranz. A suprima (un text sau o parte din el). ✧ Expr. *A tăia răul de la rădăcină* = a lua măsuri energice pentru a stârpi radical un rău. **4.** Tranz. A lăsa urme în profunzime, a brăzda; a executa (prin aşchiere) adâncituri sau proeminenţe pe suprafaţa unui obiect. ✦ A săpa, a sculpta. **5.** Tranz. (Rar) A croi un obiect de îmbrăcăminte. **6.** Tranz. (Înv.) A fabrica bani, a bate monedă. **7.** Tranz. (Despre drumuri, râuri etc.) A străbate; a traversa. ✦ (Despre oameni, vehicule etc.) A merge pe drumul cel mai scurt; a scurta drumul. **8.** Refl. recipr. A se întretăia. **9.** Refl. (Despre ţesături) A se destrăma, a se rupe în direcţia firului ţesut sau la îndoituri. **10.** Refl. (Despre lapte) A se coagula, a se brânzi (fiind alterat); (despre anumite preparate culinare) a căpăta aspect de lapte brânzit din cauza alterării sau a unei greşeli de preparare. ✦ Tranz. A opri fermentarea mustului. **II.** Tranz. şi refl. (recipr.) A (se) spinteca, a (se) omorî, a (se) ucide (cu un obiect tăios). ✧ Expr. (Absol.) *A tăia şi a spânzura* = a se purta samavolnic, a proceda arbitrar şi abuziv. ✦ A (se) răni cu un instrument tăios. ✦ Tranz. A provoca o durere fizică. ✦ Tranz. A înjunghia, a sacrifica un animal (în scopul valorificării). **III. 1.** Tranz. şi refl. A (se) curma, a (se) opri, a (se) întrerupe. ✧ Expr. (Tranz.) *A tăia drumul* (sau *calea) cuiva* = a ieşi înaintea cuiva spre a-l împiedica să înainteze, a-l opri din drum. (Refl.) *A i se tăia cuiva drumurile* (sau *cărările)* = a fi în încurcătură, a i se reduce posibilitatea de a-şi aranja treburile. **2.** Tranz. A face să slăbească sau să înceteze; a micşora, a slăbi, a modera, a atenua, a opri. ✧ Expr. *A-i tăia* (sau, refl., *a i se tăia) cuiva (toată) pofta* = a face să-şi piardă sau a-şi pierde cheful, curajul de a (mai) face ceva. *A-i tăia (cuiva) cuvântul* = a descuraja (pe cineva). (Refl.) *A i se tăia cuiva (mâinile şi) picioarele* = a-i slăbi, a i se muia cuiva (mâinile şi) picioarele. ✦ A distruge, a şterge efectul.

3. Tranz. A consfinți încheierea unei tranzacții (prin desfacerea cu palma deschisă a mâinilor unite ale negociatorilor); a pecetlui. ✦ (La jocurile de cărți) A despărți în două pachetul de cărți, punând jumătatea de dedesubt deasupra; a juca ținând banca împotriva tuturor celorlalți jucători. **4.** Tranz. și intranz. (Fam.; în expr.) *A tăia (la) piroane* = a spune minciuni. **5.** Tranz. (În expr.) *A-l tăia pe cineva capul* = a înțelege, a (se) pricepe să facă un lucru. (Fam.) *A spune ce-l taie capul* = a spune vrute și nevrute, a vorbi fără rost. **6.** Tranz. (Fam.; în expr.) *A tăia pe cineva* = a întrece pe cineva, a i-o lua înainte. — Lat. ***taliare.**

TĂIÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) tăia.* — V. **tăia.**

TĂIÁT[2], -Ă, *tăiați, -te,* adj. **I. 1.** Care este despărțit, separat în bucăți cu ajutorul unui obiect tăios sau prin diferite procedee fizice și chimice; despicat. **2.** (Despre filele unei cărți necitite) Desprins, desfăcut la margini. **3.** (Despre texte, filme etc.) Din care s-a suprimat o parte. **4.** (Despre țesături) Destrămat în direcția firului țesut sau la îndoituri. **5.** (Despre anumite preparate culinare) Cu aspect de lapte brânzit, din cauza alterării sau a unei greșeli de preparare. **II.** Rănit cu un obiect tăios. ✦ (Despre păsări, animale) Care a fost sacrificat (în scopul valorificării). **III. 1.** (Despre răsuflare, respirație) Cu ritmul slăbit, oprit. **2.** (Despre un pachet de cărți de joc) Despărțit în două punând jumătatea de dedesubt deasupra. — V. **tăia.**

TĂICULEÁN s.m. (Pop.) Tăiculiță. — **Taică** + suf. *-ulean.*

TĂICULÍȚĂ s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *taică;* tăicușor, tăicuță, tăiculean. — **Taică** + suf. *-uliță.*

TĂICUȘÓR s.m. (Pop.) Tăiculiță. — **Taică** + suf. *-ușor.*

TĂICÚȚ s.m. v. **tăicuță.**

TĂICÚȚĂ, *tăicuți,* s.m. Tăiculiță. [Var.: **tăicúț** s.m.] — **Taică** + suf. *-uță.*

TĂIÉR s.n. v. **taier.**

TĂIÉRE, *tăieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) tăia* și rezultatul ei. — V. **tăia.**

TĂIETÓR, -OÁRE, *tăietori, -oare,* adj., s.f., s.n., s.m. **1.** Adj. Care taie; tăios; ascuțit. **2.** S.f. Plantă erbacee cu frunze păroase de culoare verde închis și cu flori galbene, folosită în medicina populară pentru tratarea tăieturilor *(Inula hirta).* **3.** S.n. Buștean pe care se taie sau se despică lemnele de foc; tăiș (**2**); (în trecut) trunchi care servea călăului pentru decapitarea condamnaților la moarte. **4.** S.m. Muncitor care se ocupă cu tăierea diferitelor materiale în industrie sau cu sacrificarea animalelor la abator. — **Tăia** + suf. *-ător.*

TĂIETÚRĂ, *tăieturi,* s.f. **1.** Acțiunea de a tăia; (concr.) locul unde s-a tăiat ceva; *spec.* rană provocată de un instrument tăios. ✦ Suprafața rezultată dintr-un corp după ce a fost tăiat. ✦ Fel, mod de a tăia. **2.** Drum (adâncit) săpat de o apă în curgerea ei. ✦ Povârniș drept, prăpăstios; perete stâncos. **3.** Croiala unei haine. ✦ Fig. Linie, trăsătură, contur. **4.** Teren despădurit pe care se mai văd încă butucii. **5.** Fig. (La pl.) Senzație de durere asemănătoare cu aceea provocată de o tăiere; junghiuri. **6.** Ștersătură; fragment, text șters sau anulat. **7.** Porțiune, articol decupat dintr-o tipăritură. — **Tăia** + suf. *-ătură.*

TĂIEȚÉI s.m. pl. Aluat nedospit făcut din făină, apă, sare (și ouă) tăiat în șuvițe lungi și subțiri, care se fierb în supă sau se gătesc cu brânză, cu nuci etc. [Var.: **tăițéi** s.m. pl.] — **Tăiați** (pl. lui *tăiat,* part. lui *tăia)* + suf. *-ei* (după it. *tagliatelli).*

TĂIFĂSUÍ, *tăifăsuiesc,* vb. IV. Intranz. A vorbi cu cineva mult și cu familiaritate despre lucruri minore; a sta la taifas, a pălăvrăgi, a sporovăi. — **Taifas** + suf. *-ui.*

TĂIFĂSUIÁLĂ, *tăifăsuieli,* s.f. Faptul de *a tăifăsui.* — **Tăifăsui** + suf. *-ială.*

TĂINICÍE, *tăinicii,* s.f. (Pop.) Taină, secret. — **Tainic** + suf. *-ie.*

TĂINUÍ, *tăinuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A păstra o taină, a ține secret, a nu lăsa să se știe, să se afle ceva; a ascunde, a acoperi. ✦ Refl. (Rar) A se ascunde. **2.** Intranz. (Pop.) A sta de vorbă, a sta la taifas, a discuta (în intimitate). — **Taină** + suf. *-ui.*

TĂINUÍRE, *tăinuiri,* s.f. Acțiunea de *a tăinui* și rezultatul ei; înțelegere ascunsă; sfat ținut în taină. ✦ Infracțiune care constă în primirea sau transferarea unui bun sau în înlesnirea valorificării acestuia, cunoscând faptul că bunul respectiv provine dintr-o acțiune sancționată de legea penală și urmărind obținerea unui folos material. — V. **tăinui.**

TĂINUÍT, -Ă, *tăinuiți, -te,* adj. **1.** Ascuns, ferit, tainic. ✦ Discret. **2.** Neștiut de alții, secret. — V. **tăinui.**

TĂINUITÓR, -OÁRE, *tăinuitori, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care tăinuiește, care ascunde ceva. **2.** S.m. și f. Persoană care tăinuiește fapta unui răufăcător, care adăpostește o persoană urmărită de justiție sau ascunde lucruri furate, mărfuri de contrabandă etc. [Pr.: *-nu-i-*] — **Tăinui** + suf. *-tor.*

TĂIÓS, -OÁSĂ, *tăioși, -oase,* adj. **I.** (Despre obiecte) Care este ascuțit, dur și poate tăia; ascuțit. **II.** Fig. **1.** (Despre vânt, ger etc.) Care biciuiește trupul sau fața, care îți dă senzația că te taie. **2.** (Despre privire, glas etc.) Pătrunzător, aspru, ascuțit. **3.** (Despre vorbe, stil etc.) Mușcător, caustic. — **Tăia** + suf. *-os.*

TĂÍȘ, *tăișuri,* s.n. **1.** Parte mai subțire, ascuțită, destinată să taie, a unui instrument, a unei unelte (de obicei a unui cuțit); ascuțiș; muchie tăietoare a unei unelte sau a unei ustensile. ✧ Expr. *Cuțit cu două tăișuri* = situație a cărei rezolvare într-un anumit sens poate avea efecte opuse celor dorite; procedeu care implică avantaje și dezavantaje la fel de importante. *A trece sub tăișul sabiei* = a ucide, a distruge complet. **2.** (Rar) Tăietor (**3**). — **Tăia** + suf. *-iș.*

TĂIȚÉI s.m. pl. v. **tăieței.**

TĂLÁNIȚĂ, *tălanițe,* s.f. (Înv.) Femeie de moravuri ușoare. — Et. nec.

TĂLĂLĂÍ, *tălălăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) **1.** A vorbi mult și fără rost; a pălăvrăgi, a flecări. **2.** A merge încoace și încolo, pășind fără siguranță; a hoinări, a vagabonda. — Formație onomatopeică.

TĂLĂLĂU s.n. (Reg.) Zgomot, larmă, tărăboi. — Et. nec.

TĂLĂNCĂNÍ, pers. 3 *tălăncănește,* vb. IV. Intranz. (Reg., despre clopote, tălăngi) A suna, a bălăngăni. — **Talancă** + suf. *-ăni.*

TĂLĂNCÚȚĂ, *tălăncuțe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *talancă.* — **Talancă** + suf. *-uță.*

TĂLĂZUÍ, pers. 3 *tălăzuiește,* vb. IV. Refl. și intranz. A se ridica în talazuri, a face valuri mari, tumultuoase. ✦ Fig. A undui. — **Talaz** + suf. *-ui.*

TĂLĂZUÍRE, *tălăzuiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) tălăzui* și rezultatul ei. — V. **tălăzui.**

TĂLĂZUÍT, -Ă, *tălăzuiți, -te,* adj. (Despre apa mării și a râurilor) Ridicat în talazuri. — V. **tălăzui.**

TĂLÁMB, -Ă, *tălâmbi, -e,* adj. (Reg.; despre oameni) Neîndemânatic; tembel. — Et. nec.

TĂLGERÉL, *tălgerele,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *talger;* tălgior. — **Talger** + suf. *-el.*

TĂLGIÓR, *tălgioare,* s.n. (Pop.) Tălgerel. [Pl. și: (m.) *tălgiori*] — **Talger** + suf. *-ior.*

TĂLHÁR s.m. v. **tâlhar.**

TĂLHĂRĂȘÚG, *tălhărășuguri,* s.n. (Înv.) Tâlhărie. — **Tălhar** + suf. *-ășug.*

TĂLÍCĂ pron. pers. v. **mătălică.**

TĂLMÁCI, -CE, *tălmaci, -ce,* s.m. și f. (Înv.; rar la f.) Traducător, interpret. ✦ Tâlcuitor, comentator. [Var.: **tâlmáci, -ce** s.m. și f.] — Din sl. **tlumaci.**

TĂLMĂCÍ, *tălmăcesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A traduce un text dintr-o limbă în alta. **2.** A interpreta, a tâlcui. **3.** A explica, a lămuri; a dezlega, a desluși, a ghici o problemă, o întrebare etc. ✦ Refl. recipr. (Pop.) A-și da explicații, a se lămuri; a se sfătui, a se înțelege cu cineva. **4.** A exprima, a exterioriza. — Din sl. **tlŭmačĭ.**

TĂLMĂCÍRE, *tălmăciri,* s.f. Acțiunea de *a (se) tălmăci* și rezultatul ei; operă tradusă. — V. **tălmăci.**

TĂLMĂCITÓR, -OÁRE, *tălmăcitori, -oare,* s.m. și f. Traducător, interpret. ✦ Tâlcuitor, comentator. — **Tălmăci** + suf. *-tor.*

TĂLMĂȘÁG, *tălmășaguri,* s.n. (Reg.) Glumă, vorbă hazlie. [Var.: **tămășág** s.n.] — Cf. sb. t a m a z a.

TĂLPÁȘ, *tălpași,* s.m. (Înv.) Pedestraș, infanterist. — Din magh. **talpas.**

TĂLPĂLUÍ, *tălpăluiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A tălpui. — Din magh. **talpalni.**

TĂLPĂȘÍȚĂ s.f. **1.** (Reg.) Talpă la sanie. **2.** (Art., în expr.) *A(-și) lua tălpășița* = a pleca repede dintr-un loc (din cauza fricii, a rușinii etc.); a o șterge. — **Tălpaș** + suf. *-iță.*

TĂLPÍC s.m., s.n. v. **tălpig.**

TĂLPÍCĂ s.f. v. **tălpig.**

TĂLPÍG, (1, 2) *tălpige,* s.n., **(3, 4)** *tălpigi,* s.m. **1.** S.n. Fiecare dintre pedalele de la războiul de țesut cu ajutorul cărora se schimbă ițele. **2.** S.n. Fiecare dintre cele două suporturi laterale curbate cu care sunt prevăzute unele scaune fără picioare. ✦ Fiecare dintre tălpile unei sănii. ✦ Bucată de lemn sau de piatră care se fixează sub stâlpii unei galerii de mină pentru a împiedica pătrunderea stâlpilor în talpa galeriei. **3.** S.m. Încălțăminte rudimentară alcătuită dintr-o talpă de lemn și o baretă de piele petrecută pe deasupra labei piciorului. **4.** S.m. Șosetă foarte scurtă de damă care acoperă numai laba piciorului. [Var.: **tălpíc** s.m., s.n., **tălpícă** s.f.] — **Talpă** + suf. *-ig.*

TĂLPÍȚĂ, *tălpițe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *talpă;* tălpuță. —**Talpă** + suf. *-iță.*

TĂLPÓI, *tălpoaie,* s.n. Augmentativ al lui *talpă* (**II**). **1.** Grindă groasă care se pune ca temelie la unele construcții. **2.** Fiecare dintre tălpile unei sănii de transport. — **Talpă** + suf. *-oi.*

TĂLPÓS, -OÁSĂ, *tălpoși, -oase,* adj. (Despre pământ) Argilos, clisos. — **Talpă** + suf. *-os.*

TĂLPUÍ, *tălpuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A pune talpă la încălțăminte; a pingeli. ✦ A înlocui tălpile rupte de la ciorapi. **2.** A pune o șină de fier la talpa plugului, la tălpile unei sănii etc. — **Talpă** + suf. *-ui.*

TĂLPUÍRE, *tălpuiri,* s.f. Acțiunea de *a tălpui* și rezultatul ei. — V. **tălpui.**

TĂLPUÍT s.n. Faptul de *a tălpui.* — V. **tălpui.**

TĂLPUITÓR, *tălpuitori,* s.m. Muncitor care lucrează la tălpuirea încălțămintei. [Pr.: *-pu-i-*] — **Tălpui** + suf. *-tor.*

TĂLPÚȚĂ, *tălpuțe,* s.f. Tălpiță. — **Talpă** + suf. *-uță.*

TĂMĂDUÍ, *tămăduiesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) însănătoși, a (se) vindeca, a (se) lecui. [Prez. ind. și: *tămădui*] — Din magh. **támadni** „a sprijini", „a ajuta".

TĂMĂDUIÁLĂ, *tămăduieli,* s.f. (Pop.) Tămăduire. [Pr.: *-du-ia-*] — **Tămădui** + suf. *-eală.*

TĂMĂDUÍRE, *tămăduiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a (se) tămădui* și rezultatul ei; tămăduială. ✦ *Izvorul tămăduirii* = **a)** sărbătoare bisericească creștină ținută în prima vineri după Paști; **b)** loc cu ape de băut sau de scăldat, care au proprietatea de a vindeca anumite boli. — V. **tămădui.**

TĂMĂDUITÓR, -OÁRE, *tămăduitori, -oare,* adj. (Pop.) Care tămăduiește; vindecător, lecuitor. [Pr.: *-du-i-*] — **Tămădui** + suf. *-tor.*

TĂMĂȘÁG s.n. v. **tălmășag.**

TĂMÂIÁ, *tămâiez,* vb. I. **1.** Tranz. şi intranz. (Bis.) A răspândi fum de tămâie, a afuma cu tămâie. **2.** Tranz. Fig. A copleşi cu laude excesive, a linguşi. **3.** Refl. (Fam.) A se îmbăta, a se chercheli. — Din **tămâie.**

TĂMÂIÁT, -Ă, *tămâiaţi, -te,* adj. **1.** Îmbălsămat, înmiresmat. **2.** (Fam.) Beat, ameţit de băutură, cherchelit. — V. **tămâia.**

TĂMÂIE s.f. Substanţă răşinoasă obţinută prin crestare din scoarţa livanului, solidificată sub forma unor boabe neregulate, de culoare roşiatică sau gălbuie, care, prin ardere, produce un fum cu miros aromat pătrunzător, folosită în ceremoniile religioase. ✧ Expr. *A fugi (de ceva* sau *de cineva) ca dracul de tămâie* = a se feri cu cea mai mare grijă de ceva, a ocoli de departe pe cineva pentru a evita situaţii neplăcute, penibile. — Probabil lat. ***thymanea.**

TĂMÂIÉR, *tămâiere,* s.n. Tămâierniţă. — **Tămâie** + suf. *-ar.*

TĂMÂIÉRE, *tămâieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) tămâia* şi rezultatul ei. — V. **tămâia.**

TĂMÂIÉRNIŢĂ, *tămâierniţe,* s.f. Vas pentru tămâiere; tămâier, tămâietoare.— **Tămâie** + suf. *-erniţă.*

TĂMÂIETOÁRE, *tămâietori,* s.f. Tămâierniţă. — **Tămâia** + suf. *-ătoare.*

TĂMÂIOÁRĂ, *tămâioare,* s.f. Numele a două plante erbacee din familia violaceelor: **a)** plantă mică cu flori mari ale căror petale sunt împestriţate cu pete purpurii *(Viola jooi);* **b)** toporaş. — **Tămâie** + suf. *-ioară.*

TĂMÂIÓS, -OÁSĂ, *tămâioşi, -oase,* adj., s.f., s.n. **1.** Adj. (Despre unele varietăţi de fructe, în special de struguri) Care are un gust aromat, asemănător cu aroma de tămâie; muscat. **2.** Adj., s.f. (Varietate de viţă-de-vie) care produce struguri cu boabele sferice, cărnoase, dese şi verzi sau violet-roşcate, puternic aromate. **3.** S.f., s.n. Vin făcut din tămâioasă (**2**). — **Tămâie** + suf. *-os.*

TĂMÂÍŢĂ, *tămâiţe,* s.f. Nume dat mai multor plante: **a)** plantă erbacee cu miros aromatic puternic şi cu flori verzui dispuse într-un ciorchine la vârful tulpinii *(Chenopodium ambrosioides);* **b)** plantă cu flori verzi-gălbui, cu miros pătrunzător *(Chenopodium botrys).* ✧ Compus: *tămâiţă-de-câmp* = plantă erbacee păroasă, cu flori galbene *(Ajuga chamaepytis).* — **Tămâie** + suf. *-iţă.*

TĂMÂNJÉR, *tămânjere,* s.n. (Reg.) Unealtă ciobănească în formă de lopăţică sau de băţ ramificat la un capăt, cu care se amestecă zerul în căldare când se fierbe pentru a se face urdă. — Et. nec.

TĂMÂNJÍ, *tămânjesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A mânji, a murdări. ✦ (Ir.) A picta; a mâzgăli. — Et. nec. Cf. m â n j i.

TĂMBĂLẮU s.n. (Fam.) Zgomot, gălăgie; *p. ext.* petrecere zgomotoasă (cu muzică şi dans). — Din magh. **tomboló.**

TĂPĂLÁGĂ, *tăpălăgi,* s.f. (Reg.) **1.** Încălţăminte mare şi grosolană. ✦ Picior, mare, deformat. **2.** Legătură înfăşurată de hoţi la picioarele vitelor furate, pentru ca paşii să nu lase urme. — Cf. magh. t a l p a l l ó.

TĂPĂLĂGÓS, -OÁSĂ, *tăpălăgoşi, -oase,* adj. (Reg.) **1.** (Despre oameni şi animale) Care are picioarele mari şi un mers greoi; tăpălog, tăpănos. **2.** (Despre plante) Cu frunze mari, late. — **Tăpălagă** + suf. *-os.*

TĂPĂLĂÍ, *tăpălăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A merge lovind greoi pământul cu talpa. — Cf. t a l p ă.

TĂPĂLÓG, -OÁGĂ, *tăpălogi, -oage,* adj. (Reg.) Tăpălăgos (**1**). — Cf. t ă p ă l a g ă.

TĂPĂNÓS, -OÁSĂ, *tăpănoşi, -oase,* adj. (Reg.) Tăpălăgos (**1**). — Et. nec. Cf. t ă p ă l ă g o s.

TĂPŞÁN, *tăpşane,* s.n. **1.** Loc neted şi uşor înclinat care apare la baza versantelor şi povârnişurilor în regiunile de deal şi de munte. ✦ Coastă a unui deal sau a unui munte; pantă, povârniş. **2.** Loc viran mai ridicat, aflat de obicei în mijlocul unui sat sau în mijlocul unei curţi. ✦ Loc mai ridicat, neted, necultivat. — **Tăpşi** + suf. *-an.*

TĂPŞÍ, *tăpşesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A bătători. **2.** Fig. A lovi uşor pe cineva pe obraz în semn de dragoste; a mângâia. — Cf. sb. t a p š a t i.

TĂRĂBOÁNŢĂ, *tărăboanţe,* s.f. (Pop.) Roabă. — Din magh. **torbonca.**

TĂRĂBÓI s.n. Gălăgie mare, larmă; zarvă, hărmălaie, tămbălău. — Cf. alb. t ë r b o z, gr. t h ó r y b o s.

TĂRĂBÚŢĂ, *tărăbuţe,* s.f. (Reg.) Bagaj, catrafuse, calabalâc. — **Tarabă** + suf. *-uţă.*

TĂRĂGĂIÁ vb. I v. **tărăgăna.**

TĂRĂGĂIÁLĂ s.f. v. **tărăgăneală.**

TĂRĂGĂNÁ, *tărăgănez,* vb. I. **1.** Tranz. A amâna de pe o zi pe alta rezolvarea unei probleme, începerea sau terminarea unei acţiuni etc.; a face să se prelungească, să se întârzie o acţiune, o soluţionare. ✦ A merge încet, anevoie, târându-şi picioarele. ✦ A vorbi rar, lungind silabele. **2.** Refl. impers. (Despre vreme, timp) A dura, a se prelungi. **3.** Intranz. (Reg.) A cânta alene, cu jale, a doini. ✦ (Despre vânt) A adia. [Var.: **tărăgăiá, trăgăná** vb. I, **tărăgăní** vb. IV] — Din **trăgăna** („a trage" < lat. pop.).

TĂRĂGĂNÁRE, *tărăgănări,* s.f. Acţiunea de *a (se) tărăgăna* şi rezultatul ei. [Var.: **tărăgăníre** s.f.] — V. **tărăgăna.**

TĂRĂGĂNÁT, -Ă, *tărăgănaţi, -te,* adj. **1.** (Despre acţiuni) Executat încet, cu multe amânări. ✦ (Despre voce, vorbire) Rar şi prelungit; domol. ✦ (Despre o melodie) Cu note sau modulaţii prelungite. **2.** (Reg.; despre un teren) În pantă lină. [Var.: **trăgănát, -ă** adj.] — V. **tărăgăna.**

TĂRĂGĂNEÁLĂ, *tărăgăneli,* s.f. Faptul de *a (se) tărăgăna;* amânare continuă, tărăgănare. [Var.: **tărăgăiálă** s.f.] — **Tărăgăna** + suf. *-eală.*

TĂRĂGĂNÍ vb. IV v. **tărăgăna.**

TĂRĂGĂNÍRE s.f. v. **tărăgănare.**

TĂRĂŞÉNIE, *tărăşenii,* s.f. (Fam.) Şir de întâmplări (neplăcute, complicate); păţanie, încurcătură. — Et. nec.

TĂRÂCIOÁRĂ, *tărâcioare,* s.f. Diminutiv al lui *tărâţe.* — **Tărâţe** + suf. *-ioare.*

TĂRẤM, *tărâmuri,* s.n. **1.** (Pop. şi fam.) Ţinut, regiune, meleag. ✧ (În basme) *Celălalt* (sau *alt) tărâm* = regiune îndepărtată (subpământeană), dincolo de lumea reală, populată de fiinţe mitice. ✦ (Rar) Întindere de teren. **2.** Domeniu, sferă de activitate. — Cf. tc. t a r ı m „locuinţă", magh. t e r e m „sală mare".

TĂRẤNC, *tărânci,* s.m. (Reg.) Fiecare dintre cele două lanţuri sau frânghii cu care se leagă chilna de coşul căruţei. — Et. nec.

TĂRÂŢÁ, pers. 3 *tărâţează,* vb. I. Refl. (Pop.) A se coji, a se jupui. — Din **tărâţe.**

TĂRÂŢÁRE, *tărâţări,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a se tărâţa* şi rezultatul ei; cojire, jupuire. — V. **tărâţa.**

TĂRẤŢĂ, *tărâţe,* s.f. (Mai ales la pl.) **1.** Înveliş al grăunţelor de grâu, de porumb etc. zdrobit prin măcinare şi separat de făină la cernut. ✧ Expr. *Scump la tărâţe şi ieftin la făină,* se spune despre cel care este zgârcit la cheltuieli mărunte, dar risipitor când nu trebuie. (Reg.) *A face* (pe cineva) *tărâţe* = a nimici, a omorî (pe cineva). (Reg.) *A se dedulci ca calul la tărâţe* = a se deprinde cu binele. **2.** Rumeguş (de lemn). **3.** (Reg.) Mătreaţă (a pielii). — Din bg. **trici,** sb. **trice.**

TĂRÂŢÓS, -OÁSĂ, *tărâţoşi, -oase,* adj. Care conţine tărâţe (**1**) sau care are aspectul tărâţei. — **Tărâţă** + suf. *-os.*

TĂRBÁCĂ s.f. (Fam.; în expr.) *A da* (sau *a lua) în* (sau *la, prin) tărbacă* = **a)** a bate zdravăn; **b)** *fig.* a batjocori, a ocărî; a-şi bate joc de cineva, a da în tărbăceală. — Din **tărbăci** (derivat regresiv).

TĂRBĂCEÁLĂ, *tărbăceli,* s.f. (Reg.) Faptul de *a tărbăci.* ✧ Expr. *A da* (sau *a lua) în* (sau *la, prin) tărbăceală* = a da în tărbacă. — **Tărbăci** + suf. *-eală.*

TĂRBĂCÍ, *tărbăcesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A bate tare pe cineva, a snopi în bătaie. ✦ Fig. A ocărî; a-şi bate joc de cineva. **2.** A frământa noroiul în timpul mersului. ✦ Refl. A se murdări (cu noroi). — Cf. t ă b ă c i.

TĂRBĂCÍRE, *tărbăciri,* s.f. (Reg.) Acţiunea de *a (se) tărbăci.* — V. **tărbăci.**

TĂRBĂCÍT, -Ă, *tărbăciţi, -te,* adj. (Reg.) Snopit în bătaie. ✦ Fig. Ocărât, batjocorit. — V. **tărbăci.**

TĂRCÁ, *tărchez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A vopsi în culori variate (şi nearmonizate), a trage dungi colorate; a dunga; a vărga, a bălţa. — Din **tărcat** (derivat regresiv).

TĂRCÁT, -Ă, *tărcaţi, -te,* adj. (Reg.) Cu pete de diferite culori (nearmonizate), pestriţ, bălţat; dungat, vărgat. — Cf. magh. t a r k a.

TĂRCĂTÚRĂ, *tărcături,* s.f. (Reg.) Combinaţie nereuşită de culori; împestriţătură; (concr.) obiect tărcat. — **Tărca** + suf. *-ătură.*

TĂRHÁT, *tărhaturi,* s.n. (Pop.) Sarcină, povară; bagaj, calabalâc. — Din magh. **terhet** (acuz. lui *teher).*

TĂRICÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *tăricei, -ele,* adj. Tărişor. — **Tare** + suf. *-icel.*

TĂRÍE, *tării,* s.f. **1.** Forţă fizică; putere, vigoare. **2.** Capacitate de luptă, putere de afirmare, forţă morală; fermitate. **3.** Autoritate; stăpânire. **4.** Soliditate, trăinicie; duritate. ✦ Fig. Valoare, valabilitate. **5.** (Înv.; concr.) Fortificaţie. **6.** Moment culminant. **7.** Fig. Boltă cerească, firmament; văzduh. ✦ Altitudine, înălţime; (concr.) vârf, pisc. **8.** Grad (mare) de concentraţie de alcool, de aromă etc. **9.** Intensitate auditivă a unui sunet. — **Tare** + suf. *-ie.*

TĂRIŞÓR, -OÁRĂ, *tărişori, -oare,* adj. Diminutiv al lui *tare;* tăricel. ✦ (Adverbial) Repejor. — **Tare** + suf. *-işor.*

TĂRTĂCÚŢĂ, *tărtăcuţe,* s.f. **1.** Plantă târâtoare sau agăţătoare din familia cucurbitaceelor, cu flori albe, cu frunze lunguieţe, roşii şi cu fructe comestibile *(Coccinia indica).* ✦ P. restr. Fructul acestei plante. **2.** Fig. (Glumeţ) Cap. ✦ Fiinţă mică, bondoacă. — **Tătarcă** + suf. *-uţă.*

TĂRTĂNÁŞ, *tărtănaşe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *tartan;* şal mic de lână. — **Tartan** + suf. *-aş.*

TĂRTĂNÉŢ, -EÁŢĂ, *tărtăneţi, -e,* adj. (Pop.; despre trup) Scurt şi îndesat, gros; (despre cap) rotund. — Et. nec.

TĂSMĂLÚŢĂ, *tăsmăluţe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *tasma.* — **Tasma** + suf. *-ăluţă.*

TĂŞCULÍŢĂ, *tăşculiţe,* s.f. Tăşcuţă. — **Taşcă** + suf. *-uliţă.*

TĂŞCÚŢĂ, *tăşcuţe,* s.f. Diminutiv al lui *taşcă;* tăşculiţă. — **Taşcă** + suf. *-uţă.*

TĂŞÚLĂ, *tăşule,* s.f. (Reg.) Taşcă. — Et. nec.

TĂTÁR, -Ă, *tătari, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Republicii Tatarstan sau din grupurile etnice (înrudite ca limbă cu această populaţie) stabilite în cursul istoriei în diferite regiuni ale Rusiei, Ucrainei etc. ✦ Persoană care făcea parte din triburile de origine mongolă din statul şi mai târziu din hanatele formate în urma cuceririlor lui Genghis-han şi ale urmaşilor săi, invadând în sec. XIII centrul şi sud-estul Europei şi întemeind statul Hoarda de Aur (de unde au făcut dese incursiuni în ţările vecine). ✧ Expr. *Doar nu vin* (sau *dau) tătarii,* se spune când cineva se grăbeşte foarte tare. **2.** Adj. Care aparţine tătarilor (**1**), privitor la tătari; tătăresc. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de tătari. — Din tc. **tatar.**

TĂTÁRCĂ, *tătarce,* s.f. **1.** Tătăroaică. **2.** Iapă de soi tătăresc. **3.** Haină lungă, îmblănită, purtată de tătari. **4.** Specie de dovleac uscat, golit de miez, folosit ca ploscă sau ca felinar. [Pl. și: *tătărci*] — **Tătar** + suf. *-că.*

TĂTÁRNICĂ, *tătarnice,* s.f. Plantă erbacee, spinoasă, din familia compozitelor *(Echinops commutatus).* — Probabil de la **tătar.**

TĂTĂÍȘ s.m. v. **tătăișă.**

TĂTĂÍȘĂ[1], *tătăișe,* s.f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu frunze păroase și cu flori galbene-aurii *(Pulicaria dysenterica).* [Var.: **tătăíș** s.m.] — Et. nec.

TĂTĂÍȘĂ[2], *tătăișe,* s.f. (Înv. și pop.) **1.** Cumnată. **2.** Lele, leliță. — Et. nec.

TĂTĂÍT, -Ă, *tătăiți, -te,* adj. (Reg.) Care vorbește peltic. — Formație onomatopeică.

TĂTĂNEÁSĂ, *tătănese,* s.f. Plantă erbacee cu tulpina ramificată, acoperită cu peri aspri, cu flori roșii-violacee, mai rar albe, dispuse în raceme *(Symphytum officinale).* — Et. nec.

TĂTĂRÁȘ, *tătărași,* s.m. Diminutiv al lui *tătar* (**1**). — **Tătar** + suf. *-aș.*

TĂTĂRÉSC, -EÁSCĂ, *tătărești,* adj. **1.** Tătar (**2**). **2.** Fig. Straşnic, grozav (de rău). — **Tătar** + suf. *-esc.*

TĂTĂRÉȘTE adv. Ca tătarii (**1**), în felul tătarilor; în limba tătară. — **Tătar** + suf. *-ește.*

TĂTĂRÍME s.f. Neamul tătarilor (**1**); mulțime de tătari. — **Tătar** + suf. *-ime.*

TĂTĂRÍȚĂ, *tătărițe,* s.f. (Rar) Tătăroaică. — **Tătar** + suf. *-iță.*

TĂTĂRÎ́, *tătărăsc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A certa, a mustra; a blestema. — Din **tătar.**

TĂTĂROÁICĂ, *tătăroaice,* s.f. Femeie din neamul tătarilor (**1**); tătarcă (**1**), tătăriță. — **Tătar** + suf. *-oaică.*

TĂTĂRÓI, *tătăroi,* s.m. Augmentativ al lui *tătar* (**1**). — **Tătar** + suf. *-oi.*

TĂTÂNE, *tătâni,* s.m. (Pop.) Tată (**1**). [Forme gramaticale: gen.-dat. (urmat de adjectivul posesiv la sg.) *tătâne-, tătâni-, tătână-*] — Lat. **tata, -anis.**

TĂTÍC, *tătici,* s.m. Diminutiv al lui *tată* (**1**); tăticuț, tătișor, tătucă, tătuță. — **Tată** + suf. *-ic.*

TĂTICÚȚ, *tăticuți,* s.m. (Fam.) Tătic. — **Tătic** + suf. *-uț.*

TĂTIȘÓR, *tătișori,* s.m. (Reg.) Tătic. — **Tată** + suf. *-ișor.*

TĂTÍȚĂ s.m. (Reg.) Tătic. — **Tată** + suf. *-iță.*

TĂTÚC s.m. v. **tătucă.**

TĂTÚCĂ s.m. (Pop.) Tătic. [Var.: **tătúc** s.m.] — **Tată** + suf. *-ucă.*

TĂTUCÚȚĂ s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *tătucă.* — **Tătucă** + suf. *-uță.*

TĂTÚȚ s.m. v. **tătuță.**

TĂTÚȚĂ s.m. (Pop.) Tătic. [Var.: **tătúț** s.m.] — **Tată** + suf. *-uță.*

TĂU[1], *tăuri,* s.n. **1.** (Reg.) Apă stătătoare puțin adâncă; baltă. ✦ Lac (glaciar); iezer. **2.** (Înv.) Prăpastie, abis. — Din magh. **tó.**

TĂU[2], TA, *tăi, tale,* pron. pos., adj. pos. **I.** Pron. pos. (Precedat de art. „al", „a", „ale") Înlocuiește numele obiectului posedat și numele celui căruia i se adresează vorbitorul. *A ta e cartea.* ✦ (La pl.) Preocupările, deprinderile, opiniile etc. persoanei căreia i se adresează vorbitorul. ✧ (În legătură cu verbe ca „a rămâne", „a fi" etc.) *Pe-a ta* = așa cum vrei tu, cum dorești tu. ✦ (Pop.; la m. sau f.) Soțul sau soția persoanei căreia i se adresează vorbitorul. ✦ (La m. pl.) Familia de care ține persoana căreia i se adresează vorbitorul; rudele, prietenii, partizanii ei. *Nu-ți dau voie ai tăi să vii.* ✦ (La m. sau f. sg.) Lucrurile personale, proprietatea, avutul persoanei căreia i se adresează vorbitorul. **II.** Adj. pos. (Precedat de art. „al", „a", „ai", „ale" când stă înaintea substantivului nearticulat sau când este separat de substantiv prin alt cuvânt) **1.** Care este al celui căruia i se adresează vorbitorul, indicând posesiunea *(casa ta),* apartenența *(țara ta),* dependența în legătură cu termeni care denumesc persoane considerate în raportul lor față de persoana căreia i se adresează vorbitorul *(frații tăi).* **2.** (Cu valoare subiectivă) *Călătoria ta va fi grea.* **3.** (Cu valoare obiectivă) *Grija ta n-o poartă nimeni.* ✦ (Precedat de cuvinte cu valoare prepozițională) *Împotriva ta.* — Lat. **tuus, tua.**

TĂUÍ, *tăuiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.; despre ape curgătoare) A se opri din curs, a deveni apă stătătoare. — Din **tău[1].**

TĂÚN, *tăuni,* s.m. Nume generic dat unor insecte diptere asemănătoare cu muștele, de culoare brună, cu pete gălbui pe pântece, ale căror femele înțeapă vitele și omul pentru a se hrăni cu sângele lor, transmițând totodată boli virotice și bacteriene. ✧ Expr. *A fugi ca tăunul cu paiul* = a fugi foarte repede. [Var.: **tăúne** s.m.] — Lat. ***tabo, -onis** (= *tabanus).*

TĂÚNE s.m. v. **tăun.**

TĂURÁȘ, *tăurași,* s.m. Diminutiv al lui *taur;* tăureanc. [Pr.: *tă-u-*] — **Taur** + suf. *-aș.*

TĂUREÁN, *tăureni,* s.m. Taur tânăr; bou voinic ca un taur. [Pr.: *tă-u-*] — **Taur** + suf. *-ean.*

TĂUREÁNC, *tăurenci,* s.m. (Reg.) Tăuraș. [Pr.: *tă-u-*] — **Taur** + suf. *-eanc.*

TĂUȘÍ, *tăușesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A ascunde, a tăinui. ✦ A mărturisi strâmb. [Pr.: *tă-u-*] — Et. nec.

TĂVÁLĂ, *tăvale,* s.f. (Reg.) Tăvălug. — Din **tăvăli** (derivat regresiv).

TĂVĂLEÁLĂ, *tăvăleli,* s.f. **1.** Bătaie, trânteală; rostogolire. **2.** Fig. (În expr.) *A (o) duce* (sau *ține) la tăvăleală* = **a)** (despre oameni) a fi rezistent la eforturi fizice; **b)** (despre lucruri) a nu se strica ușor. — **Tăvăli** + suf. *-eală.*

TĂVĂLÍ, *tăvălesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A (se) rostogoli, a (se) suci pe o parte și pe alta pe pământ, în iarbă etc. ✧ Expr. (Refl.) *A se tăvăli de râs* = a râde cu mare poftă; a se prăpădi de râs. **2.** Tranz. A bate pe cineva trântindu-l și târându-l pe jos. **3.** Tranz. și refl. A (se) murdări, a (se) mânji. **4.** Tranz. A culca la pământ iarba, cerealele, florile etc. — Cf. sl. v a l i t i.

TĂVĂLÍRE, *tăvăliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) tăvăli* și rezultatul ei. — V. **tăvăli.**

TĂVĂLITÚRĂ, *tăvălituri,* s.f. Loc cu iarba, florile sau cerealele culcate la pământ (unde s-a tăvălit un om sau un animal). — **Tăvăli** + suf. *-tură.*

TĂVĂLÚC s.m. v. **tăvălug.**

TĂVĂLÚG, *tăvăluguri,* s.n. **1.** Unealtă agricolă compusă din unul sau din mai mulți cilindri, folosită la fărâmarea bulgărilor de pământ și la netezirea și tasarea solului înainte și după însămânțare; cilindru greu, folosit la anumite mașini pentru fărâmare, îndesare, nivelare etc. ✧ Expr. *A se da* sau *a se duce* (ori *a da pe cineva) de-a tăvălugul* (sau, adverbial, *tăvălug)* = a se duce (sau a face pe cineva să se ducă) de-a rostogolul. **2.** Instrument rudimentar de treierat. [Pl. și: (m.) *tăvălugi.* — Var. **tăvălúc** s.m.] — **Tăvăli** + suf. *-ug.*

TĂVĂLUGÍ, *tăvălugesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A trece cu tăvălugul peste arătură sau peste pietrișul unui drum, a strivi bulgării unui drum sau a netezi și a îndesa pământul cu tăvălugul. — Din **tăvălug.**

TĂVĂLUGÍRE, *tăvălugiri,* s.f. Acțiunea de *a tăvălugi* și rezultatul ei. — V. **tăvălugi.**

TĂVÍȚĂ, *tăvițe,* s.f. Diminutiv al lui *tavă.* — **Tavă** + suf. *-iță.*

TÂCĂÍ vb. IV v. **tăcăi.**

TÂLC, *tâlcuri,* s.n. (Pop.) **1.** Înțeles[2], sens, rost, semnificație. ✧ Loc. adv. *Cu tâlc* = cu subînțeles; cu rost, cu socoteală. ✦ Interpretare, explicație. **2.** Glumă alegorică, fabulă, pildă. ✧ Expr. *A vorbi în tâlcuri* = a vorbi figurat, alegoric. — Din sl. **tlŭkŭ.**

TÂLCUÍ, *tâlcuiesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A explica, a interpreta tâlcul unor fapte, al unor vorbe etc.; a tălmăci. **2.** A traduce. [Prez. ind. și: *tâlcui*] — Din sl. **tlŭkovati.**

TÂLCUÍRE, *tâlcuiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a tâlcui* și rezultatul ei.— V. **tâlcui.**

TÂLCUITÓR, -OÁRE, *tâlcuitori, -oare,* s.m. și f. (Pop.) Persoană care explică, comentează sau interpretează tâlcul unor fapte, al unor vorbe, al unor scrieri etc.; tălmaci. ✦ Traducător. [Pr.: *-cu-i-*] — **Tâlcui** + suf. *-tor.*

TÂLHÁR, *tâlhari,* s.m. **1.** Persoană care comite o tâlhărie; bandit. ✦ Epitet dat unui om ticălos, nemernic. **2.** (Fam.) Ștrengar, hoțoman, șmecher. [Var.: (reg.) **tălhár** s.m.] — Et. nec.

TÂLHĂREÁ, *tâlhărele,* s.f. (Bot.) **1.** Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene, adesea roșietice în exterior, dispuse în capitule *(Lactuca sagittata).* **2.** Susai. **3.** Salata-iepurelui. — **Tâlhar** + suf. *-ea.*

TÂLHĂRÉSC, -EÁSCĂ, *tâlhărești,* adj. Care ține de tâlhari, privitor la tâlhari, comis de tâlhari; banditesc. — **Tâlhar** + suf. *-esc.*

TÂLHĂRÉȘTE adv. În felul tâlharilor, ca tâlharii; banditește. — **Tâlhar** + suf. *-ește.*

TÂLHĂRÍ, *tâlhăresc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A duce o viață de tâlhar, a comite fapte de tâlhar; a jefui, a prăda. — Din **tâlhar.**

TÂLHĂRÍE, *tâlhării,* s.f. Furt însoțit de amenințări sau violență; *p. gener.* furt, hoție. — **Tâlhar** + suf. *-ie.*

TÂLHĂROÁICĂ, *tâlhăroaice,* s.f. **1.** Femeie care comite o tâlhărie. **2.** (Fam.) Femeie șmecheră; ștrengăriță, hoțomancă. — **Tâlhar** + suf. *-oaică.*

TÂLHĂRÓI, *tâlhăroi,* s.m. Augmentativ al lui *tâlhar.* — **Tâlhar** + suf. *-oi.*

TÂLMÁCI, -CE s.m. și f. v. **tălmaci.**

TÂLV, (**1**) *tâlvi,* s.m., (**2**) *tâlvuri,* s.n. **1.** S.m. (Bot.) Tigvă (**2**). **2.** S.n. Fructul tigvei (**2**), folosit de obicei la scoaterea, prin aspirare, a vinului dintr-un butoi; *p. ext.* unealtă de forma unei pâlnii, cu o țeavă lungă și subțire, care se folosește în același scop. — Et. nec.

TÂMP, -Ă, *tâmpi, -e,* adj. **1.** (Înv. și pop.; adesea substantivat) Prost; tâmpit (**1**). **2.** (Înv. și reg.; despre obiecte ascuțite) Cu vârful sau cu tăișul tocit, știrbit; tâmpit (**2**). — Din sl. **tonpŭ.** Cf. magh. t o m p a.

TÂMPĂNĂ, *tâmpăne,* s.f. (Înv.) Dairea; (impr.) tobă, darabană. [Var.: **tấmpină** s.f.] — Din sl. **tompanŭ.**

TÂMPEÁLĂ, *tâmpeli,* s.f. Tâmpenie. — **Tâmpi** + suf. *-eală.*

TÂMPÉNIE, *tâmpenii,* s.f. Starea omului cu inteligență mărginită sau lipsit de inteligență, tâmpeală; faptă sau vorbă prostească; idioțenie, prostie, neghiobie. — **Tâmp** + suf. *-enie.*

TÂMPÍ, *tâmpesc,* vb. IV. Refl. și tranz. **1.** A-și pierde sau a face să-și piardă inteligența, a deveni sau a face să devină tâmpit; a (se) prosti. **2.** (Înv. și reg.) A (se) toci, a (se) știrbi. — Din **tâmp.**

TÂMPINĂ, s.f. v. **tâmpănă.**

TÂMPÍRE, *tâmpiri,* s.f. Faptul de *a (se) tâmpi; p. ext.* tâmpenie; faptă prostească, prostie. — V. **tâmpi.**

TÂMPÍT, -Ă, *tâmpiți, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Prost, idiot; nerod, stupid, tâmp (**1**). ✦ Buimăcit, năucit, amețit, zăpăcit. **2.** (Înv. și reg.) Tâmp (**2**). — V. **tâmpi.**

TÂMPLÁR, *tâmplari,* s.m. Meseriaș, muncitor care face mobile și alte obiecte din lemn; stoler. — **Tâmplă[2]** + suf. *-ar.*

TÁMPLĂ[1], *tâmple,* s.f. Fiecare dintre cele două părți laterale ale capului, cuprinse între ochi, urechi, frunte și obraz. ✦ Părul care acoperă aceste părți. *Tâmple cărunte.* — Lat. ***templa** (= *tempora,* pl. lui *tempus).*

TÁMPLĂ[2], *tâmple,* s.f. Catapeteasmă. — Lat. **templa** (= *templum).*

TÂMPLĂREÁSĂ, *tâmplărese,* s.f. Soția tâmplarului. — **Tâmplar** + suf. *-easă.*

TÂMPLĂRÍE, *tâmplării,* s.f. **1.** Meseria tâmplarului. **2.** Atelierul tâmplarului. **3.** Obiect lucrat de tâmplar. — **Tâmplar** + suf. *-ie.*

TÂNĂR, -Ă, *tineri, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană, *p. gener.* ființă) care este, ca vârstă, între copilărie și maturitate, care nu este încă matură. ✧ Loc. adv. *De tânăr* = din fragedă vârstă, de timpuriu. **2.** Adj. Care aparține sau este caracteristic unui om (sau unui animal) neajuns încă la maturitate. **3.** Adj. Care a fost plantat sau a răsărit de puțină vreme, care n-a ajuns încă la maturitate; care este format din asemenea plante. *Pădure tânără.* — Lat. ***tenerus** (= *tener).*

TÂNDÁLĂ, *tândală,* s.m. și f. Om care nu este bun de nicio treabă, care lucrează fără rost sau care își pierde vremea umblând de colo până colo. — Din **tândăli** (derivat regresiv).

TÂNDĂLÍ, *tândălesc,* vb. IV. Intranz. A-și pierde vremea umblând de colo până colo fără rost; a lucra încet, fără spor, alene. — Din germ. **tändeln** „a glumi".

TÂNDĂLITÚRĂ, *tândălituri,* s.f. Faptul de a tândăli; pierdere de vreme. — **Tândăli** + suf. *-tură.*

TÂNGUÍ, *tânguiesc,* vb. IV. **1.** Refl. A vorbi plângându-se, jeluindu-se, văicărindu-se. ✦ Fig. A scoate sunete jalnice, plângătoare. **2.** Tranz. A jeli, a deplânge, a compătimi pe cineva. **3.** Refl. (Înv.) A se plânge de cineva; a reclama. [Prez. ind. și: *tấngui*] — Din sl. **tongovati.**

TÂNGUIÁLĂ, *tânguieli,* s.f. Faptul de *a (se) tângui;* sunete tânguitoare, glas tânguitor. — **Tângui** + suf. *-eală.*

TÂNGUIÓS, -OÁSĂ, *tânguioși, -oase,* adj. (Adesea adverbial) Tânguitor. ✦ (Rar) Trist. — **Tângui** + suf. *-os.*

TÂNGUÍRE, *tânguiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) tângui* și rezultatul ei; tânguit. ✦ (Înv.) Necaz, jale, supărare, mâhnire. **2.** Sunete tânguitoare, glas tânguitor. **3.** (Înv.) Plângere împotriva cuiva; reclamație. — V. **tângui.**

TÂNGUÍT s.n. Tânguire (**1**). — V. **tângui.**

TÂNGUITÓR, -OÁRE, *tânguitori, -oare,* adj. (Despre sunete, glasuri etc.) Care se tânguiește; plin de durere; plângător, jalnic, tânguios. ✦ Trist. [Pr.: *-gu-i-*] — **Tângui** + suf. *-tor.*

TÂNJÁLĂ, *tânjeli,* s.f. Un fel de proțap care se folosește pentru a prinde a doua pereche de vite în jug, pentru a lega de jug uneltele agricole cu tracțiune animală sau pentru a transporta greutăți mari. ✧ Expr. *A se lăsa pe tânjală* = **a)** (despre animale de tracțiune) a trage foarte încet (sprijinindu-se pe tânjală); **b)** (despre oameni) a lucra încet, cu lene; a neglija sau a amâna lucrul. — Et. nec.

TÂNJÍ, *tânjesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A se afla într-o stare de slăbiciune fizică, a fi bolnăvicios; a lâncezi. ✦ (Despre plante; *p. ext.* despre locul unde cresc plante) A se veșteji, a se ofili. ✦ Fig. A stagna. **2.** A suferi mult din punct de vedere moral, a se consuma, a se topi. ✦ A dori mult ceva. — Din sl. **tonziti.**

TÂNJÍRE, *tânjiri,* s.f. Faptul de *a tânji;* lâncezire. — V. **tânji.**

TÂNJITÓR, -OÁRE, *tânjitori, -oare,* adj. **1.** Care tânjește (**1**); slab, bolnav. **2.** Plin de dor, duios, galeș. ✦ Plin de jale, de tristețe; tânguitor. — **Tânji** + suf. *-tor.*

TÂNT, -Ă adj. v. **tont.**

TÂRÂÍ, *târâi,* vb. IV. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) târî. ✧ Compus: (fam.) *târâ-ie-brâu* s.m. = om care își pierde vremea degeaba, care nu face nimic; pierde-vară. — Cf. t â r î.

TÂRÂIÁLĂ, *târâieli,* s.f. (Pop.) Faptul de *a (se) târî.* — **Târâi** + suf. *-eală.*

TÂRÂÍRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) târâi.* — V. **târâi.**

TÂRÂITOÁRE, *târâitori,* s.f. (Reg.) Târșitoare. [Pr.: *-râ-i-*] — **Târâi** + suf. *-toare.*

TÂRÁRE, *târâri,* s.f. Acțiunea de *a (se) târî;* târâș, târâș. — V. **târî.**

TÂRÁȘ adv., *târâșuri,* s.n. **1.** Adv. Târând pe jos, trăgând după sine. **2.** Adv. Târându-se pe jos (ca să nu fie văzut); abia mișcând picioarele de oboseală, de slăbiciune etc. ✦ Fig. Cu greutate, cu dificultate. ✧ Expr. *Târâș-grăpiș* = cu mare greutate, anevoie. **3.** S.n. Târâre. — **Târî** + suf. *-iș.*

TÂRÁT s.n. Târâre. — V. **târî.**

TÂRÂTÓR, -OÁRE, *târâtori, -oare,* adj. Care se târăște. ✧ *Plantă târâtoare* = plantă a cărei tulpină se întinde pe pământ. ✦ (Substantivat) Animal care se târăște. — **Târî** + suf. *-tor.*

TÂRÂTÚRĂ, *târâturi,* s.f. Om de nimic, fără caracter; femeie de moravuri ușoare, târfă. — **Târî** + suf. *-tură.*

TÂRBÓC, *târbocuri,* s.n. (Reg.) Plasă de pescuit în formă de sac. ✦ Sac de pescuit scoici. [Pl. și: *târboace*] — Din sb. **trbok, trbuk.**

TÂRCÓL, *târcoale,* s.n. (În expr.) *A da târcoale* (sau, rar, *un târcol*) = a se învârti în preajma cuiva sau a ceva, a umbla de jur împrejur. — Din bg. **tărkalo** „cerc, roată".

TÂRCOLÍ, *târcolesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A da târcoale. — Din bg. **tărkolía.**

TÂRFĂ, *târfe,* s.f. Femeie de moravuri ușoare; prostituată. — Et. nec.

TÂRG, *târguri,* s.n. **1.** Spațiu mai întins și special amenajat într-un oraș sau la marginea unui oraș, unde se vând și se cumpără (zilnic sau la anumite date) vite, cereale, alimente, zarzavaturi etc. ✧ *Târgul de fete* = serbare populară anuală, tradițională, care are loc pe Muntele Găina, în Țara Moților, și cu care prilej tinerii își aleg adesea miresele. **2.** Operație de vânzare și cumpărare care are loc într-un târg (**1**); *p. gener.* operație de vânzare și cumpărare; tocmeală, târguială. ✧ Loc. adv. *La spartul târgului* = la sfârșit de tot, târziu. ✧ Expr. *A face* (sau *a încheia) târg(ul) cu cineva* = a încheia cu cineva o tranzacție comercială. *A se ajunge* (sau, rar, *a ajunge pe cineva) cu târgul* = a cădea de acord asupra prețului unei vânzări sau cumpărări, a cădea la învoială, a se învoi din preț. ✦ (Pop.) Învoială, acord, înțelegere. **3.** Așezare orășenească (mai mică). ✦ (Pop.) Centrul unui oraș; partea orașului unde se află centru comercial. — Din sl. **trŭgŭ.**

TÂRGMUREȘEÁN, -Ă, s.m., adj. v. **târgumureșean.**

TÂRGMUREȘEÁNCĂ s.f. v. **târgumureșeancă.**

TÂRGOVÉȚ, -EÁȚĂ, *târgoveți, -e,* s.m. și f. (Astăzi fam.) Persoană care locuiește într-un târg (**3**); orășean, citadin. — Din bg. **tărgovec.**

TÂRGOVEȚÍME s.f. (Rar) Mulțime de târgoveți; totalitatea târgoveților; orășenime. — **Târgoveț** + suf. *-ime.*

TÂRGOVIȘTEÁN, -Ă, *târgovișteni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Târgoviște. **2.** Adj. Care aparține municipiului Târgoviște sau târgoviștenilor (**1**), referitor la Târgoviște ori la târgoviști. — **Târgoviște** (n. pr.) + suf. *-ean.*

TÂRGOVIȘTEÁNCĂ, *târgoviștence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Târgoviște. ✦ Locuitoare din municipiul Târgoviște. — **Târgoviștean** + suf. *-că.*

TÂRGUÍ, *târguiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A face cumpărături; a cumpăra. **2.** Refl. recipr. A se tocmi (**1**); *p. ext.* a discuta în contradictoriu, a nu ajunge la o înțelegere. [Prez. ind. și: *tấrgui*] — Din sl. **trŭgovati.**

TÂRGUIÁLĂ, *târguieli,* s.f. **1.** Târguire; tocmeală; *p. ext.* dispută, ciorovăială. **2.** (Concr.) Cumpărătură. — **Târgui** + suf. *-eală.*

TÂRGUÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) târgui.* — V. **târgui.**

TÂRGULÉȚ, *târgulețe,* s.n. Târgușor. — **Târg** + suf. *-uleț.*

TÂRGUMUREȘEÁN, -Ă, *târgmureșeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Târgu-Mureș. **2.** Adj. Care aparține municipiului Târgu-Mureș sau târgmureșenilor (**1**), referitor la Târgu-Mureș ori la târgmureșeni. [Var.: **târgmureșean, -ă** s.m., adj.] — **Târgu-Mureș** (n. pr.) + suf. *-ean.*

TÂRGUMUREȘEÁNCĂ, *târgmureșence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Târgu-Mureș. [Var.: **târgmureșéancă** s.f.] — **Târgmureșean** + suf. *-că.*

TÂRGUȘÓR, *târgușoare,* s.n. Diminutiv al lui *târg* (**3**); târguleț. — **Târg** + suf. *-ușor.*

TÂRÎ́, *târăsc,* vb. IV. **1.** Tranz. A mișca un lucru (greu) dintr-un loc în altul, trăgându-l pe jos; a trage după sine cu sila un om, un animal. ✧ Expr. *A târî barca pe uscat* = a trăi greu. ✦ A lua, a purta, a duce cu sine. ✦ Fig. A îndemna, a împinge spre ceva (reprobabil); a antrena. **2.** Refl. A merge, a înainta cu greu atingând pământul cu genunchii, cu coatele, cu burta; (despre animale) a înainta prin mișcări specifice, cu trupul lipit de pământ. ✦ A merge încet, a înainta cu greu, abia mișcându-și picioarele. **3.** Refl. (Despre obiecte care atârnă) A atinge pământul cu partea de jos, a se freca de pământ. — Din sl. **trěti.**

TÂRLÁȘ, *târlași,* s.m. Stăpânul sau îngrijitorul unei târle. — **Târlă** + suf. *-aș.*

TÂRLĂ, *târle,* s.f. **1.** Loc neîmprejmuit și neacoperit unde se odihnesc vitele sau oile în timpul pășunatului; *p. ext.* stâna cu toate dependințele ei. **2.** Turmă de oi. — Cf. sb. t r l o.

TÂRLÍ, *târlesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A îngrășa pământul prin așezarea târlei (**2**) pe o porțiune de teren. — Din **târlă.**

TÂRLÍCI s.m. pl. Papuci moi de casă, fără tocuri, confecționați din postav sau din lână. ✦ (Înv.) Pantofi căptușiți cu postav. [Var.: (pop.) **târlígi** s.m. pl.] — Din tc. **terlik.**

TÂRLÍE, *târlii,* s.f. (Reg.) Sanie (mică) țărănească. — Din **târî.**

TÂRLÍGI s.m. pl. v. **târlici.**

TÂRN[1], *târnuri,* s.n. (Reg.) **1.** Mătură mare, făcută din mărăcini sau din nuiele, cu care se mătură curțile sau străzile. **2.** (Bot.) Porumbar[1]. — Din sl. **trŭnŭ.**

TÂRN[2] s.n. v. **târnă.**

TÂRNÁȚ, *târnațuri,* s.n. (Pop.) Prispă (închisă cu scânduri, ca un cerdac). [Pl. și: *târnațe*] — Din magh. **tornác.**

TÂRNĂ, *târne,* s.f. (Reg.) **I. 1.** Coș de nuiele, mai larg la gură decât la fund (prevăzut cu două toarte); coșarcă, târnog. ✦ Stup de albine făcut din nuiele împletite. **2.** Unealtă de pescuit pești mici, făcută din nuiele împletite. **3.** Vas mare cu care se transportă mâncarea lucrătorilor la câmp. **II.** Art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. [Var.: **târn** s.n.] — Cf. bg. t r ă v n a.

TÂRNĂCÓP, *târnăcoape,* s.n. Unealtă formată dintr-o bară masivă de oțel, ascuțită la un capăt și lată la celălalt, prinsă într-o coadă de lemn, folosită la săpat în pământuri tari, la spart pietre etc. [Pl. și: *târnăcopuri*] — Din bg. **tărnokop,** sb. **trnokop.**

TÂRNĂVEÁN, -Ă, *târnăveni, -e,* s.m., adj. **1.** s.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Târnăveni. **2.** Adj. Care aparține orașului Târnăveni sau târnovenilor (**1**), privitor la Târnăveni ori la târnăveni. — **Târnăveni** (n.pr.) + suf. *-ean.*

TÂRNĂVEÁNCĂ, *târnăvence,* s.f., Femeie originară sau locuitor din orașul Târnăveni. — **Târnăvean** + suf. *-că.*

TÂRNÓG, *târnoage,* s.n. (Reg.) Târnă (**I 1**). — **Târnă** + suf. *-og.*
TÂRNOMÁTĂ s.f. (Reg.) Bucăți de paie, spice etc. rămase de la treierat și folosite ca așternut sau ca nutreț pentru vite; resturi de paie amestecate cu bălegar care se scot din ocolul sau din grajdul vitelor. — Cf. sb. trnomet „târn[1] de măturat aria".
TÂRNOSEÁLĂ, *târnoseli,* s.f. **1.** Târnosire. **2.** Tămâie sau altă substanță aromată folosită în ritualul bisericesc. — **Târnosi** + suf. *-eală.*
TÂRNOSÍ, *târnosesc,* vb. IV. Tranz. A îndeplini, cu ritualul prevăzut, slujba de inaugurare a unei biserici; a sfinți. — Din sb. **tronosati.**
TÂRNOSÍRE, *târnosiri,* s.f. Acțiunea de *a târnosi* și rezultatul ei; ritual de inaugurare, de sfințire a unei biserici; târnoseală (**1**). — V. **târnosi.**
TÂRNOSÍT, -Ă, *târnosiți, -te,* adj. (Despre biserici) Sfințit[2]. — V. **târnosi.**
TÂRNUÍ, *târnuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A mătura cu târnul[1]. **2.** Fig. A târî pe jos pe cineva, trăgându-l de păr; a părui, a bate (zdravăn). [Prez. ind. și: *târnui*] — **Târn[1]** + suf. *-ui.*
TÂRNUIÁLĂ, *târnuieli,* s.f. Târnuire. — **Târnui** + suf. *-eală.*
TÂRNUÍRE, *târnuiri,* s.f. Acțiunea de *a târnui* și rezultatul ei; târnuială, târnuit. — V. **târnui.**
TÂRNUÍT s.n. Târnuire. — V. **târnui.**
TÂRPÁN, *târpane,* s.n. Unealtă asemănătoare cu coasa, folosită la tăiatul stufului și al cânepii. — Din tc. **tırpan.**
TÁRSĂ, *târse,* s.f. (Bot.; reg.) Papură mică *(Typha minima).* — Din ucr. **tirsa.**
TÂRSÁNĂ, *târsâne,* s.f. (Pop.) **1.** Împletitură din păr negru de cal sau de capră, din care se fac băieri, frânghii, nojițe pentru opinci etc. **2.** (Înv.) Țesătură aspră de păr de capră, purtată de asceți sau de călugări direct de piele. — Din bg. **tărsina.**
TÂRSOÁGĂ, *târsoage,* s.f. (Reg.) Barbă mare și neîngrijită. — Et. nec.
TÂRȘ, *târși,* s.m. (Pop.) **1.** Copac pipernicit, nedezvoltat, uscat; *p. ext.* pădure cu astfel de copaci, crescuți printre rădăcini și cioturi. **2.** Cracă pe care se clădesc căpițele de fân, din care se fac îngrădituri primitive etc. [Pl. și: (n.) *târșuri*] — Et. nec.
TÂRȘĂÍT, -Ă adj. v. **târșâit[2]**.
TÂRȘÂÍ, *târșâi,* vb. IV. Tranz. A târî picioarele sau încălțămintea în mers, frecându-le de pământ și producând un zgomot specific. ✦ Refl. A se târî (**2**). ✦ A trage după sine, frecând de pământ, târând. [Var.: (reg.) **târșí, târșií** vb. IV] — Cf. târî.
TÂRȘÂIÁLĂ, *târșâieli,* s.f. Târșâit[1]. [Var.: (reg.) **târșiálă** s.f.] — **Târșâi** + suf. *-eală.*
TÂRȘÂÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) târșâi;* zgomot produs de ceva care se târșâie sau este târșâit; târșâială, târșâitură. [Var.: (reg.) **târșiít** s.n.] — V. **târșâi.**
TÂRȘÂÍT[2], -Ă, *târșâiți, -te,* adj. (Despre picioare sau încălțăminte) Care se târșâie, care se freacă de pământ în mers, producând un zgomot specific; (despre mers) care produce un zgomot specific prin frecarea de pământ a tălpii. [Var.: (reg.) **târșăít, -ă, târșít, -ă** adj.] — V. **târșâi.**
TÂRȘÂITÚRĂ, *târșâituri,* s.f. Târșâit[1]. [Pr.: *-șâ-i-.* — Var.: (reg.) **târșiitúră** s.f.] — **Târșâi** + suf. *-tură.*
TÂRȘÍ vb. IV v. **târșâi.**
TÂRȘIÁLĂ s.f. v. **târșâială.**
TÂRȘIÍ vb. IV v. **târșâi.**
TÂRȘIÍT s.n. v. **târșâit[1].**
TÂRȘIITÚRĂ s.f. v. **târșâitură.**
TÂRȘÍT, -Ă adj. v. **târșâit[2].**
TÂRȘITOÁRE, *târșitori,* s.f. (Reg.) Grapă formată din mai multe bare paralele, legate între ele cu lanțuri; târâitoare. — **Târși** + suf. *-toare.*
TÂRȘÚȚ, *târșuți,* s.m. Diminutiv al lui *târș* (**1**); *spec.* brad mic. — **Târș** + suf. *-uț.*
TÂRTÁN[1], *târtani,* s.m. (Înv.) Termen peiorativ pentru evrei. — Din germ. **Untertan** „supus [austriac]".
TÂRTÁN[2], *târtani,* s.m. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina mare, foarte ramificată și cu flori albe *(Crambe tartarica).* — Et. nec.
TÂRTIȚĂ, *târtițe,* s.f. Partea posterioară a coloanei vertebrale la păsări (de unde cresc penele cozii). — Din bg. **tártica,** sb. **trtica.**
TÂRZIÉLNIC, -Ă, *târzielnici, -ce,* adj. (Rar; și substantivat) Care întârzie; *fig.* greoi, încet, leneș. [Pr.: *-zi-el-*] — **Târziu** + suf. *-elnic.*
TÂRZIÓR, -OÁRĂ, *târziori, -oare,* adj. (Adesea adverbial) Diminutiv al lui *târziu.* [Pr.: *-zi-or*] — **Târziu** + suf. *-ior.*
TÂRZÍU, -ÍE, *târzii,* adj., adv. **1.** Adj. Care este, se face, se întâmplă după trecerea unui (anumit) timp, după ce a trecut momentul potrivit sau timpul dinainte stabilit. ✧ Expr. (Înv. și pop.) *Nu (după) târzie vreme* = curând. *Într-o târzie vreme* sau (substantivat) *într-un târziu* = după mult timp, după multă așteptare. **2.** Adj. (Despre anotimpuri sau alte unități de timp) Care s-a prelungit mai mult decât este normal, care se apropie de sfârșit. **3.** Adj. (Despre plante) Care se seamănă sau ajunge la maturitate după termenul obișnuit. ✦ (Despre animale cu viață efemeră) Care și-a prelungit viața peste termenul obișnuit. *Fluturi târzii.* **4.** Adj. Fig. (Despre oameni și mintea lor) Care pricepe greu, încet (la minte). **5.** Adv. După ce a trecut ora sau timpul așteptat, hotărât sau prevăzut. ✧ *Mai târziu* = după câtva timp. ✧ Expr. *Mai curând* (ori *mai devreme) sau mai târziu* = la o dată neprecisă (dar neîndoielnică), odată și odată. *Cel (mai) târziu* = având ultimul termen. ✦ În momentul când un interval de timp este pe sfârșite. — Lat. **tardivus.**
TÂȚOÁIE, *tâțoi,* s.f. (Bot.; reg.) Smântânică (**2**) *(Orobanche cumana).* — Et. nec.
TEA interj. (Fam.) Cuvânt care exprimă uimire, surprindere, supărare, necaz. — Et. nec.
TEÁCĂ, *teci,* s.f. **1.** Înveliș, toc, apărătoare confecționată din metal, din lemn sau din piele, în care se păstrează obiecte tăioase lungi sau anumite instrumente; toc, apărătoare. ✧ Expr. (Reg.) *A se face teacă de pământ* = a se face nevăzut, a se ascunde, a dispărea. *A asculta teacă de pământ* = a asculta într-o tăcere desăvârșită. *A rămâne teacă* = a rămâne gol. *(Ba) că(-i) teacă, (ba) că(-i) pungă,* se spune când cineva se codește să facă un lucru, invocând pretexte neserioase. **2.** Parte a unei unelte manuale în care intră și se fixează coada sau mânerul. ✦ (Rar) Pulpar. **3.** Păstaie. — Lat. **theca.**
TEÁFĂR, -Ă, *teferi, -e,* adj. Sănătos, întreg, nevătămat; zdravăn. ✦ Cu mintea întreagă, sănătos la minte. — Et. nec.
TEAM s.n. Echipă sportivă. [Pr.: *tim*] — Cuv. engl.
TEÁMĂ s.f. Stare de neliniște și de tulburare provocată de un pericol care te amenință, de un rău care ți se poate întâmpla; frică, teamăt. — Din **teme** (derivat regresiv).
TEÁMĂT s.n. (Înv. și pop.) Teamă. — **Teme** + suf. *-ăt.*
TEÁNC, *teancuri,* s.n. Grămadă de obiecte (de același fel) așezate unele peste altele. — Din tc. **denk.**
TEÁPĂ s.f. **1.** Soi, fel, fire, caracter. **2.** Stare, treaptă, rang social, condiție socială. — Et. nec.
TEÁRĂ, *teri,* s.f. (Reg.) **1.** Natră. **2.** Război de țesut. — Lat. **tela.**
TEÁRFĂ, *terfe,* s.f. (Reg.) **1.** Zdreanță, otreapă. **2.** Zestrea miresei, compusă din obiecte casnice și de îmbrăcăminte. — Et. nec.
TEAS s.n. v. **tas.**
TEASC, *teascuri,* s.n. **1.** Presă manuală cu ajutorul căreia se storc strugurii, semințele plantelor oleaginoase etc. pentru a se obține mustul, uleiul. **2.** (Înv.) Mașină de imprimat; *p. ext.* tipar, tipărire. **3.** (Reg.) Capcană pentru anumite animale. — Din sl. **tĕskŭ.**
TEATRÁL, -Ă, *teatrali, -e,* adj. **1.** Care aparține teatrului, privitor la teatru. **2.** Căutat, afectat, artificial, nesincer, emfatic. [Pr.: *tea-tral*] — Din fr. **théâtral.**
TEATRALÍSM s.n. **1.** Interpretare emfatică a unui rol (**I 1**). **2.** Atitudine teatrală (**2**); teatralitate. ✦ Caracter teatral (**2**); teatralitate. **3.** (Med.) Tendință către manifestări emotive spectaculare. [Pr.: *tea-tra-*] — Din fr. **théâtralisme.**
TEATRALÍST, -Ă, *teatraliști, -ste,* adj. **1.** Care aparține teatrului, de teatru; teatral (**1**). **2.** Căutat, afectat, artificial, nesincer, emfatic, teatral (**2**). [Pr.: *tea-tra-*] — **Teatral** + suf. *-ist.*
TEATRALITÁTE s.f. Atitudine teatrală (**2**); teatralism (**2**). ✦ Caracter teatral (**2**); teatralism (**2**). [Pr.: *tea-tra-*] — Din fr. **théâtralité.**
TEATRALIZÁ, *teatralizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face ceva în mod teatral (**2**); a da caracter teatral (**2**), emfatic. [Pr.: *tea-tra-*] — Din fr. **théâtraliser.**
TEATRALIZÁRE, *teatralizări,* s.f. Acțiunea de *a teatraliza* și rezultatul ei. — V. **teatraliza.**
TEATROLÓG, -Ă, *teatrologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în problemele teoretice ale teatrului. — Din **teatrologie** (derivat regresiv).
TEATROLÓGIC, -Ă, *teatrologici, -ce,* adj. Referitor la teatru; de teatrologie. — Din fr. **théâtrologique.**
TEATROLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu istoria, teoria, estetica și critica spectacolului, cu literatura dramatică, precum și cu organizarea și conducerea teatrelor. — Din **teatru.**
TEÁTRU, *teatre,* s.n. **I. 1.** Clădire sau loc special amenajat în vederea reprezentării de spectacole; *p. ext.* instituție de cultură care organizează spectacole. **2.** Spectacol, reprezentație dramatică. ✧ Loc. adj. *De teatru* = care se reprezintă la teatru (**I 1**), destinat a fi reprezentat pe scenă. ✧ Expr. *A face* (sau *a juca) teatru* = a se preface. ✦ (Fam.) Discuție aprinsă între mai mulți, ceartă care atrage pe curioși. **3.** Arta de a prezenta în fața unui public un spectacol, o piesă. ✦ Profesia de actor, de regizor. **4.** Literatură dramatică; culegere de piese. ✦ Ansamblul operelor dramatice care prezintă caractere comune sau au o origine comună. **II.** Loc unde se petrece un eveniment, unde are loc o acțiune. ✧ *Teatru de operații* (sau *de război)* = teritoriu, spațiu maritim sau aerian unde în timp de război au loc acțiuni militare de o mare importanță strategică. —Din fr. **théâtre,** lat. **theatrum.**
TEBAÍNĂ s.f. Alcaloid foarte toxic, extras din opiu. — Din fr. **thébaïne.**
TEBAÍSM s.n. (Med.) Intoxicație cu opiu. — Din fr. **thébaïsme.**
TEBECÍST, -Ă, *tebeciști, -ste,* adj., s.m. și f. (Fam.) Tuberculos. — **T**[uberculoză cu] **B**[acilul] **K**[och] + suf. *-ist.*
TEC, *teci,* s.m. Arbore exotic originar din sudul Asiei, înalt, cu frunze opuse, întregi și cu flori albe, al cărui lemn dens și rezistent este folosit mai ales în construcții navale *(Tectona grandis).* — Din fr. **teck.**
TECALEMÍT, *tecalemite,* s.n. Pompă de mână specială, cu piston, folosită la ungerea motoarelor cu unsori consistente. [Pl. și: *tecalemituri*] — Din fr. **técalémite.**

TECHÉR-MECHÉR adv. (Înv.) În mare grabă, imediat; pe sus, cu sila. [Acc. şi: *técher-mécher*] — Din tc. **teker meker.**

TECHNÉŢIU s.n. Element chimic radioactiv, obţinut prin reacţii nucleare. [Pr.: *teh-*] — Din fr. **technétium.**

TECNETRÓN, *tecnetroane,* s.n. Tranzistor de construcţie specială folosit ca amplificator de tensiune la frecvenţă foarte înaltă. — Probabil din fr.

TECS, *tecsuri,* s.n. Cui mic de metal cu formă specială, folosit în cizmărie. — Din germ. **Täcks.**

TECSUÍ vb. IV v. **ticsi.**

TECŞÍLĂ, *tecşile,* s.f. (Reg.) Taşcă. — Cf. t a ş c ă.

TECTÍTĂ s.f. Meteorit sticlos, format în cea mai mare parte din dioxid de siliciu. — Din fr. **tectite.**

TECTÓNIC, -Ă, *tectonici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care se referă la tectonică (**2**), care aparţine tectonicii, care este legat de mişcările scoarţei Pământului. **2.** S.f. Ramură a geologiei care studiază structura scoarţei terestre şi cauzele mişcărilor şi deformărilor ei. ✦ Structură geologică. — Din fr. **tectonique.**

TECTRÍCE, *tectrice* s.f. Pană care acoperă baza aripii. — Din fr. **tectrice.**

TECUCEÁN, -Ă, *tecuceni, -e,* s.m. adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Tecuci. **2.** Adj. Care aparţine municipiului Tecuci sau tecucenilor (**1**), referitor la municipiul Tecuci ori la tecuceni. — **Tecuci** (n. pr.) + suf. *-ean.*

TECUCEÁNCĂ, *tecucence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Tecuci. — **Tecucean** + suf. *-că.*

TEDÉUM, *tedeumuri,* s.n. **1.** (În forma *Te Deum*) Imn în limba latină, în formă de psalm, de preamărire a lui Dumnezeu. **2.** Scurt serviciu religios (oficiat într-o împrejurare solemnă). [Scris şi: *Te Deum*] — Din lat. **Te Deum** [laudamus].

TEFÁL® s.n. **1.** Material plastic rezistent la căldură şi coroziune. **2.** Vas de bucătărie confecţionat din tefal (**1**). — Denumire comercială.

TEFELÚG, *tefeluge,* s.n. Tăvălug. — Cf. t ă v ă l u g.

TEFLÓN® s.n. **1.** Material plastic, rezistent la acţiunea agenţilor corozivi, la foc etc. **2.** Vas de bucătărie confecţionat din teflon (**1**). — Din fr. **téflon,** engl. **teflon.**

TEFLONÁT, -Ă, *teflonaţi, -te,* adj. (Despre vase metalice) Care este acoperit cu teflon (**1**). — De la **teflon.**

TEGLÍCI, *teglice,* s.n. Unealtă folosită de cojocari şi de cizmari pentru a întinde pielea în vederea prelucrării ei. — Din bg. **teglič.**

TEGUMÉNT, *tegumente,* s.n. **1.** Ţesut care constituie învelişul corpului la om şi la animale. **2.** (Bot.) Membrană care înconjoară şi protejează un organ. ✦ Înveliş al seminţelor plantelor, care dă culoarea şi aspectul exterior al seminţei. — Din fr. **tégument,** lat. **tegumentum.**

TEGUMENTÁR, -Ă, *tegumentari, -e,* adj. Care ţine de tegument, privitor la tegument. — Din fr. **tégumentaire.**

TÉHNIC, -Ă, *tehnici, -ce,* adj., s.f. **I.** Adj. Care aparţine tehnicii (**II**), privitor la tehnică. ✧ *Desen tehnic* = desen care reprezintă la scară un obiect, cu înscrierea dimensiunilor lui, şi care este folosit la construirea obiectului în spaţiu. *Termen tehnic* = termen de specialitate, caracteristic unui domeniu de activitate. ✦ Care se ocupă de latura de strictă specialitate într-o meserie, într-o ştiinţă etc. **II.** S.f. **1.** Ansamblul metodelor, procedeelor şi regulilor aplicate în executarea unor lucrări sau, în general, în practicarea unei profesii. **2.** (Mil.; în sintagma) *Tehnică de luptă* = totalitatea mijloacelor de luptă şi auxiliare cu care sunt înzestrate forţele armate. — Din fr. **technique.**

TEHNICÉŞTE adv. (Rar) Conform tehnicii (**II**), după metoda tehnică. — **Tehnic** + suf. *-eşte.*

TEHNICIÁN, -Ă, *tehnicieni, -e,* s.m. şi f. Specialist în domeniul tehnicii (**II**), având o pregătire medie. ✦ Persoană care dispune de o tehnică (**II 2**) înaltă într-o ştiinţă, într-o meserie etc. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **technicien.**

TEHNICÍSM s.n. Tendinţa de a folosi în mod exagerat procedeele tehnice caracteristice unui domeniu de activitate, lăsând pe planul al doilea tezele teoretice care trebuie să conducă munca practică. — **Tehnic** + suf. *-ism.* Cf. rus. t e h n i ţ i z m.

TEHNICÍST, -Ă, *tehnicişti, -ste,* adj. Care se caracterizează prin tehnicism; de tehnicism. — **Tehnic** + suf. *-ist.*

TEHNICITÁTE s.f. (Rar) Caracter, calitate a ceea ce este tehnic. ✧ *Spor de tehnicitate* = sumă adăugată la retribuţia anumitor angajaţi care au o pregătire profesională specială sau care execută (temporar) o lucrare cu caracter tehnic.— Din fr. **technicité.**

TEHNICIZÁ, *tehnicizez,* vb. I. Tranz. A da caracter (exclusiv) tehnic. — **Tehnic** + suf. *-iza.*

TEHNICIZÁRE, *tehnicizări,* s.f. Acţiunea de *a tehniciza* şi rezultatul ei. — V. **tehniciza.**

TEHNICOLÓR, -Ă, *tehnicolori, -e,* adj. (Despre filme; adesea substantivat, n.) Realizat printr-un procedeu tehnic special, care permite transpunerea pe peliculă a culorilor din natură. — Din fr. **technicolor.**

TEHNO[1] adj. invar. (Despre muzica de dans) Care se caracterizează prin ritm susţinut şi sunete puternice de percuţie. — Din engl. **techno.**

TEHNO[2]- Element de compunere însemnând „tehnic", „în legătură cu tehnica", care serveşte la formarea unor substantive, a unor adjective şi a unor verbe. — Din fr. **techno-.**

TEHNOCRÁT, -Ă, *tehnocraţi, -te,* s.m. şi f. Adept al tehnocraţiei. — Din fr. **technocrate.**

TEHNOCRÁTIC, -Ă, *tehnocratici, -ce,* adj. Care ţine de tehnocraţie, privitor la tehnocraţie. — Din fr. **technocratique.**

TEHNOCRATÍSM s.n. Orientare sociologică potrivit căreia, în societatea contemporană, rolul de conducere ar trebui să revină exclusiv specialiştilor din diverse domenii ale ştiinţei, tehnicii etc.; tehnocraţie. ✦ Tendinţă tehnocratică. — Din fr. **technocratisme.**

TEHNOCRAŢÍE s.f. **1.** Orientare în sociologia şi politologia contemporană potrivit căreia rolul în conducerea societăţii trebuie să revină specialiştilor din diverse domenii. **2.** Sistem de guvernare controlat de tehnicieni, îndeosebi experţi tehnici, ca alternativă la cel în care conducerea o au factorii politici. ✦ Intelectualitate tehnică (cu rol conducător). — Din fr. **technocratie.**

TEHNOFOBÍE s.f. Fobie faţă de tehnică. — **Tehno**[logie] + **fobie.**

TEHNOGRÁFIC, -Ă, *tehnografici, -ce,* adj. Referitor la tehnografie, de tehnografie. — Din fr. **tehnographique.**

TEHNOGRAFÍE s.f. Descriere a diferitelor meserii şi a metodelor de lucru. — Din fr. **technographie.**

TEHNOLÓG, *tehnologi,* s.m. Specialist în tehnologie. — Din fr. **technologue.**

TEHNOLÓGIC, -Ă, *tehnologici, -ce,* adj. Care se referă la tehnologie, care ţine de tehnologie; de tehnologie. — Din fr. **technologique.**

TEHNOLOGÍE, *tehnologii,* s.f. **1.** Ştiinţă a metodelor şi a mijloacelor de prelucrare a materialelor. **2.** Ansamblul proceselor, metodelor, operaţiilor etc. utilizate în scopul obţinerii unui anumit produs. — Din fr. **technologie.**

TEHNOLOGÍSM s.n. Orientare sociologică contemporană care subapreciază personalitatea umană, cunoaşterea şi creaţia de valori în domeniul umanistic, al artei etc., datorită excesului tehnologic. — Din fr. **technologisme.**

TEHNOLOGIZÁ, *tehnologizez,* vb. I. Tranz. A da (artei) caracter tehnologic. — **Tehnologie** + suf. *-iza.*

TEHNOPSIHOLÓGIC, -Ă, *tehnopsihologici, -ce,* adj. Referitor la tehnopsihologie, de tehnopsihologie. — Din **tehnopsihologie.**

TEHNOPSIHOLOGÍE, s.f. Ramură a psihologiei care se ocupă de mijloacele aplicării practice a psihologiei teoretice. — **Tehno**[logie] + **psihologie.**

TEHNOREDACTÁ, *tehnoredactez,* vb. I. Tranz. A pregăti din punct de vedere tehnic şi grafic un manuscris înainte de trimiterea lui la tipar. — **Tehno-** + **redacta.**

TEHNOREDACTÁRE, *tehnoredactări,* s.f. Pregătirea tehnică şi grafică a unui manuscris înainte de a începe operaţia de tipărire; tehnoredacţie. — V. **tehnoredacta.**

TEHNOREDÁCTOR, *tehnoredactori,* s.m. Specialist în lucrări de tehnoredactare. — **Tehno-** + **redactor.**

TEHNOREDÁCŢIE, *tehnoredacţii,* s.f. Tehnoredactare. ✦ Serviciu într-o editură care se ocupă cu tehnoredactarea manuscriselor. — Din germ. **Tehnoredaktion.**

TEHNOREDACŢIONÁL, -Ă, *tehnoredacţionali, -e,* adj. Care ţine de tehnoredactare, privitor la tehnoredactare. [Pr.: *-ţi-o-*] — **Tehno-** + **redacţional.**

TEHNOSFÉRĂ s.f. Domeniu al vieţii umane care cuprinde cultura şi civilizaţia. — **Tehno**[logie] + **sferă.**

TEHNOSTRUCTÚRĂ s.f. Categorie socială alcătuită din tehnicieni specialişti în domeniul organizării şi conducerii. — Din fr. **technostructure.**

TEHUÍ[1], *tehuiesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. (Reg.) A (se) zăpăci, a (se) buimăci. — Din **tehui[2].**

TEHÚI[2], -IE, *tehui,* adj. (Reg.) Zăpăcit, năuc, buimăcit. — Cf. magh. t a h o n y a „trândav".

TEI, (**1**) *tei,* s.m., (**2**) *teie,* s.n. **1.** S.m. Arbore cu frunze mari în formă de inimă, cu flori albe sau albe-gălbui, puternic parfumate, melifere, utilizate în farmacie, şi cu fructe achene *(Tilia platyphyllos).* ✧ *Tei alb* = arbore cu lemnul alb-roşiatic, uşor *(Tilia tomentosa). Tei pucios* = arbore înalt până la 20 m, ale cărui flori se folosesc în farmacie *(Tilia cordata).* **2.** S.n. Fibră din scoarţa de tei (**1**), folosită la legat şi la fabricat sfori, frânghii, rogojini. ✧ Expr. *A lega două-n tei* = a reuşi să adune ceva avere. *A găsi tei de curmei* = a găsi pretexte. — Lat. ***tilium** (= *tilia).*

TÉICĂ, *teici,* s.f. **1.** Cutie mobilă (de lemn) în care cad grăunţele din coşul morii înainte de a trece între pietre. **2.** Jgheab din care beau sau mănâncă vitele şi păsările. **3.** (Reg.) Mic vas de lemn legat de o prăjină, cu care se scoate apă dintr-un puţ. [Var.: **téucă** s.f.] — Et. nec.

TEICÚŢĂ, *teicuţe,* s.f. Diminutiv al lui *teică.* — **Teică** + suf. *-uţă.*

TEIÉR, *teiere,* s.n. Prăjină lungă de care sunt legate curmeie de tei, folosită pentru a speria peştii de pe fundul apei şi a-i goni spre plasele de pescuit. — **Tei** + suf. *-ar.*

TEÍNĂ s.f. Alcaloid cristalizat, strălucitor, cu gust amărui, asemănător cu cafeina, extras din frunzele de ceai, folosit în medicină ca excitant al nervilor şi al inimii sau pentru efectele sale diuretice. — Din fr. **théine.**

TEIÓS, -OÁSĂ, *teioşi, -oase,* adj. (Despre unele plante sau fructe comestibile) Tare şi fibros; aţos. — **Tei** + suf. *-os.*

TEÍSM[1] s.n. Credinţă în Dumnezeu înţeles ca unic, de altă esenţă decât lumea pe care a creat-o, ca fiinţă vie, dotată cu voinţă, ca persoană absolută, exterioară naturii, dar şi imanentă ei prin prezenţa şi acţiunea sa creatoare. — Din fr. **théisme.**

TEÍSM[2] s.n. (Med.) Ansamblul tulburărilor produse de consumul abuziv al ceaiului. — Din fr. **théisme.**

TEÍST, -Ă, *teişti, -ste,* s.m. şi f. Adept al teismului[1]. — Din fr. **théiste.**

TEIŞÓR, *teişori,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *tei;* teiuleţ. **2.** Arbust din familia rozaceelor, cu flori mari, galbene-aurii, cultivat ca plantă ornamentală; trandafir galben *(Kerria japonica).* **3.** (Bot.) Pristolnic. [Pr.: *te-i-*] — **Tei** + suf. *-işor.*

TEIULÉŢ, *teiuleţi,* s.m. Teişor (**1**). — **Tei** + suf. *-uleţ.*

TEJGHEÁ, *tejghele,* s.f. **1.** Masă sau suport lung şi îngust pe care vânzătorul îşi expune marfa şi serveşte pe cumpărători. **2.** Masă de lucru a unui meseriaş. — Din tc. **tezgah.**

TEJGHELÚŢĂ, *tejgheluţe,* s.f. Diminutiv al lui *tejghea.* — **Tejghea** + suf. *-eluţă.*

TEJGHETÁR, *tejghetari,* s.m. Persoană care stă la tejghea ca vânzător sau casier. — Din tc. **tezgâhtar.**

TEL, *teluri,* s.n. **1.** Instrument de sârmă cu mâner folosit în bucătărie pentru a bate albuşul de ou, frişca, crema etc. **2.** Resort, arc de sârmă (de oţel) folosit la canapele, somiere, fotolii etc.; drot. ✦ (Rar) Sârmă care susţine şi întăreşte forma unui corset. **3.** Coardă mică de metal la un instrument muzical. — Din tc. **tel.**

TELÁL, *telali,* s.m. **1.** Negustor ambulant (de haine vechi). **2.** (Înv.) Persoană care făcea strigările la un mezat. — Din tc. **tellal.**

TELALGÍE s.f. (Med.) Durere care apare în altă parte, la distanţă de locul leziunii. — Din fr. **télalgie.**

TELANGIECTAZÍE, *telangiectazii,* s.f. (Med.) Dilataţie a vaselor mici sau terminale, care apare de obicei pe nas şi pe pometii obrajilor. [Pr.: *-gi-ec-*] — Din fr. **télangiectasie.**

TELĂLÍŢĂ, *telăliţe,* s.f. (Înv. şi reg.) Femeie care face comerţ ambulant (cu haine vechi). — **Telal** + suf. *-iţă.*

TELE- 1. Element de compunere însemnând „departe", „la distanţă", „de departe" care serveşte la formarea unor substantive, adjective sau verbe. **2.** Formă abreviată pentru *televiziune,* care, izolându-se, a devenit element de compunere cu sensul „televiziune", „televizor" şi serveşte la formarea unor substantive, adjective şi verbe. — Din fr. **télé-.**

TELEÁGĂ, *telegi,* s.f. **1.** Căruţă mică (cu două roţi) care serveşte la transportul persoanelor sau al unor poveri uşoare. **2.** Cotigă (la plug). — Din sl. **telĕga.**

TELEANCHÉTĂ, *teleanchete,* s.f. Anchetă realizată de televiziune. [Pr.: *-le-an-*] — **Tele-** + **anchetă.**

TELEÁP interj. (Repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de târşâitul picioarelor. — Onomatopee.

TELEÁST, *teleaşti,* s.m. **1.** Telecineast. **2.** Amator de programe de televiziune (de calitate). [Pr.: *-le-ast*] — Din fr. **téléaste.**

TELEAUTOGRÁF, *teleautografe,* s.n. Instalaţie cu ajutorul căreia mişcările unui creion condus cu mâna în punctul de emisie se transmit fidel, prin mijloace de telecomunicaţie, unei unelte de scris aflate în punctul de recepţie. [Pr.: *-le-a-u-*] — Din fr. **téléautographe,** germ. **Teleautograph.**

TELEBIOMÉTRIC, -Ă, *telebiometrici, -ce,* adj. (Biol.) Referitor la telebiometrie, de telebiometrie. [Pr.: *-bi-o-*] — Din **telebiometrie.**

TELEBIOMETRÍE s.f. (Biol.) Studiu de la distanţă al fenomenelor biologice. [Pr.: *-bi-o-*] — **Tele-** + **biometrie.**

TELEBUSÓLĂ, *telebusole,* s.f. Busolă ale cărei indicaţii sunt transmise de la distanţă unor instrumente indicatoare de pe bordul unui avion. — **Tele-** + **busolă.**

TELECABÍNĂ, *telecabine,* s.f. **1.** Teleferic amenajat cu cabine pentru transportul persoanelor. **2.** Cabină suspendată prin bare fixate pe cablu la intervale fixe. — Din fr. **télécabine,** it. **telecabina.**

TELECÁMERĂ, *telecamere,* s.f. Cameră de luat vederi pentru televiziune. — Din fr. **télécaméra.**

TELECHINEZÍE s.f. (Psih.) Deplasare a unor obiecte (mici şi uşoare) la distanţă, fără a le atinge, realizată de o persoană cu capacităţi paranormale. [Scris şi: *telekinezie*] — Din fr. **télékinésie.**

TELECINEÁST, -Ă, *telecineaşti, -ste,* s.m. şi f. Specialist în realizarea filmelor pentru televiziune. ✦ Autor de scenarii pentru televiziune. [Pr.: *-ne-ast*] — Din fr. **télécinéaste.**

TELECINEMÁ s.n. Telecinematograf. — Din fr. **télécinéma.**

TELECINEMATÉCĂ s.f. **1.** Arhivă de filme a televiziunii. **2.** Emisiune de televiziune în care se prezintă filme artistice din telecinematecă (**1**). — Din fr. **télécinémathèque.**

TELECINEMATOGRÁF, *telecinematografe,* s.n. Aparat care transmite un film cinematografic cu ajutorul televiziunii; telecinema. — Din fr. **télécinématographe.**

TELECINEMATOGRÁFIC, -Ă, *telecinematografici, -ce,* adj. (Rar) De telecinematografie, din telecinematografie. — Din **telecinematografie.**

TELECINEMATOGRAFÍE, *telecinematografii,* s.f. (Rar) Producţie de filme pentru televiziune. — **Tele-** + **cinematografie.**

TELECOMANDÁ, *telecománd,* vb. I. Tranz. A transmite o comandă la distanţă. — Din fr. **télécommander.**

TELECOMANDÁBIL, -Ă, *telecomandabili, -e,* adj. (Despre mecanisme, instalaţii) Care poate fi telecomandat. — **Telecomanda** + suf. *-bil.*

TELECOMANDÁRE s.f. Acţiunea de *a telecomanda.* — V. **telecomanda.**

TELECOMANDÁT, -Ă, *telecomandaţi, -te,* adj. (Despre elemente de execuţie) Care are calitatea de a transmite mesajele prin mijloace de telecomunicaţie. — V. **telecomanda.**

TELECOMÁNDĂ, *telecomenzi,* s.f. **1.** Transmiterea unei comenzi la distanţă prin mijloace de telecomunicaţie; totalitatea mijloacelor tehnice care permit o astfel de transmitere. **2.** Dispozitiv prin care se transmit comenzi unor aparate. — Din fr. **télécommande.**

TELECOMUNICÁŢIE, *telecomunicaţii,* s.f. **1.** Transmitere şi recepţie la distanţă a unor sunete, semne sau imagini prin telefon, telegraf, televiziune, semnalizare optică etc. **2.** Legătură între două puncte între care se realizează telecomunicaţia (**1**). ✧ *Sistem de telecomunicaţii* = totalitatea mijloacelor tehnice dintr-un serviciu de telecomunicaţii, care formează o unitate. — Din fr. **télécommunication.**

TELECONCÚRS, *teleconcursuri,* s.n. Concurs transmis prin televiziune. — **Tele-** + **concurs.**

TELECONFERÍNŢĂ, *teleconferinţe,* s.f. Conferinţă organizată şi transmisă prin diverse sisteme de telecomunicaţie. — **Tele-** + **conferinţă.**

TELECONTRÓL, *telecontroale,* s.n. Control de la distanţă. — Din engl. **telecontrol.**

TELECOPTÉR, *telecoptere,* s.n. Helicopter mic telecomandat. —**Tele-** + [heli]**copter.**

TELECRONICÁR, -Ă, *telecronicari, -e,* s.m. şi f. Cronicar al emisiunilor de televiziune. — **Tele-** + **cronicar.**

TELECRÓNICĂ, *telecronici,* s.f. Cronică de televiziune (**3**). — **Tele-** + **cronică.**

TELEDETÉCŢIE, *teledetecţii,* s.f. Complex de tehnici utilizate pentru prelucrarea de la distanţă a unor date cu privire la obiecte sau fenomene. — Din fr. **télédétection.**

TELEDIALÓG, *teledialoguri,* s.n. Dialog realizat şi transmis prin diverse sisteme de telecomunicaţie. [Pr.: *-di-a-*] — **Tele-** + **dialog.**

TELEDIFUZÁ, *teledifuzez,* vb. I. Tranz. A difuza prin intermediul televiziunii. — **Tele-** + **difuza.**

TELEDIFUZÁRE s.f. Acţiunea de *a teledifuza.* — V. **teledifuza.**

TELEDIFUZÁT, -Ă, *teledifuzaţi, -te,* adj. Care a fost difuzat prin intermediul televiziunii. — V. **teledifuza.**

TELEDINÁMIC, -Ă, *teledinamici, -ce,* adj. Referitor la teledinamică, de teledinamică. — Din fr. **télédynamique.**

TELEDINÁMICĂ s.f. Ştiinţă care se ocupă cu transmiterea prin pământ, cu ajutorul ultrasunetelor, a unor şocuri puternice, în scopul de a provoca acţiuni distrugătoare la mare distanţă. — Din fr. **télédynamique.**

TELEDIRIJÁ, *teledirijez,* vb. I. Tranz. A telecomanda. — **Tele-** + **dirija.**

TELEDIRIJÁRE, *teledirijări,* s.f. Acţiunea de *a teledirija.* — V. **teledirija.**

TELEDIVERTISMÉNT, *teledivertismente,* s.n. Emisiune de divertisment la televiziune. — **Tele-** + **divertisment.**

TELEECRANIZÁ, *teleecranizez,* vb. I. Tranz. A ecraniza o operă literară pentru televiziune. — **Tele-** + **ecraniza.**

TELEECRANIZÁRE, *teleecranizări,* s.f. Acţiunea de *a teleecraniza* şi rezultatul ei. — V. **teleecraniza.**

TELEECRANIZÁT, -Ă, *teleecranizaţi, -te,* adj. (Despre opere literare) Ecranizat pentru televiziune. — V. **teleecraniza.**

TELEEDUCÁŢIE s.f. Educaţie prin televizune. — **Tele-** + **educaţie.**

TELEEMISIÚNE, *teleemisiuni,* s.f. Emisiune de televiziune. — **Tele-** + **emisiune.**

TELEENCICLOPEDÍE s.f. Emisiune cu caracter enciclopedic prezentată de televiziune. — **Tele-** + **enciclopedie.**

TELEFAGÍE s.f. Mania de a consacra prea mult timp emisiunilor de televiziune. — **Tele-** + [antropo]**fagie.**

TELEFÉRIC, *teleferice,* s.n. Funicular amenajat pentru transportul oamenilor. — Din fr. **téléphérique.**

TELEFICÁ, vb. I. Tranz. (Rar; folosit numai la timpurile compuse sau trecute) A introduce televiziunea în diverse domenii de activitate. — **Tele-** + [electri]**fica.**

TELEFICÁRE, *teleficări,* s.f. Acţiunea de *a telefica* şi rezultatul ei. — V. **telefica.**

TELEFICÁT, -Ă, *teleficaţi, -te,* adj. (Despre domenii de activitate, procese tehnologice etc.) În care s-a introdus televiziunea. — V. **telefica.**

TELEFÍLM, *telefilme,* s.n. Film documentar, de desen animat sau artistic realizat pentru televiziune. — Din fr. **téléfilm.**

TELEFILMOTÉCĂ, *telefilmoteci,* s.f. Filmotecă a televiziunii. — **Tele-** + **filmotecă.**

TELEFOILETÓN, *telefoiletoane,* s.n. Foileton de televiziune. [Pr.: *-fo-i-*] — **Tele-** + **foileton.**

TELEFÓN, *telefoane,* s.n. **1.** Telecomunicaţie în care se realizează convorbiri la distanţă prin mijlocirea undelor electromagnetice propagate de-a lungul unor fire; ansamblul instalaţiilor necesare pentru acest scop. **2.** Aparat prevăzut cu un transmiţător şi un receptor şi care, legat de o instalaţie telefonică centrală, permite convorbiri la distanţă. ✧ *Telefon mobil* = telefon portabil, mobil. ✦ Chemare telefonică. ✦ Numărul pe care îl poartă telefonul (**2**) unui abonat. — Din fr. **téléphone.**

TELEFONÁ, *telefonez,* vb. I. Intranz. şi tranz. A comunica cu cineva prin intermediul telefonului. ✦ A da un telefon, a chema la telefon. — Din fr. **téléphoner.**

TELEFONÁRE s.f. Acţiunea de *a telefona.* — V. **telefona.**

TELEFONÁT s.n. Faptul de *a telefona.* — V. **telefona.**

TELEFÓNIC, -Ă, *telefonici, -ce,* adj. Care aparţine telefonului sau telefoniei, privitor la telefon sau la telefonie; (despre o convorbire) care se face prin telefon. ✧ *Aviz telefonic* = aviz prin care cineva este înştiinţat că la o anumită oră va fi chemat la telefon (de obicei la o centrală telefonică) pentru o convorbire interurbană. — Din fr. **téléphonique.**

TELEFONÍE s.f. Transmitere, de obicei bilaterală, la distanţă a sunetelor (transformate în unde electromagnetice) cu ajutorul aparatelor de telefon, legate între ele prin cabluri conducătoare. — Din fr. **téléphonie.**

TELEFONÍST, -Ă, *telefonişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care face serviciu la o centrală telefonică neautomată, stabilind legăturile telefonice. — Din fr. **téléphoniste.**

TELEFONOMETRÍE s.f. Operaţie de determinare a calităţilor aparatelor telefonice şi a legăturilor telefonice, la emisie şi la recepţie, prin comparare cu calităţile anumitor instalaţii de referinţă. — Din fr. **téléphonométrie.**

TELEFONOMÉTRU, *telefonometre,* s.n. Contor pentru înregistrarea numărului şi duratei convorbirilor telefonice. — Din fr. **téléphonomètre.**

TELEFÓTO s.n. Aparat care transmite electric la distanţă o imagine luminoasă; imagine astfel obţinută. — Din fr. **téléphoto.**

TELEFOTOGRAFIÁ, *telefotografiez,* vb. I. Tranz. A efectua o telefotografie. [Pr.: *-fi-a*] — Din **telefotografie.**

TELEFOTOGRÁFIC, -Ă, *telefotografici, -ce,* adj. Referitor la telefotografie, de telefotografie, din telefotografie. — Din fr. **téléphotographique.**

TELEFOTOGRAFÍE, *telefotografii,* s.f. Tehnica de a transmite pe cale electrică, la mare distanţă, fotografii, desene, texte, etc.; fotografie, text, desen etc. transmise în asemenea condiţii. — Din fr. **téléphotographie.**

TELEFOTOGRAFIÉRE, *telefotografieri,* s.f. Faptul de *a telefotografia.* [Pr.: *-fi-e-*] — V. **telefotografia.**

TELEGÁR, *telegari,* s.m. Cal tânăr, voinic (folosit la trăsură). — **Teleagă** + suf. *-ar.*

TELEGEÁ, *telegele,* s.f. (Rar) Teleguţă. — **Teleagă** + suf. *-ea.*

TELEGÉNIC, -Ă, *telegenici, -ce,* adj. Care are expresivitate pe ecranul televizorului. — Din fr. **télégénique.**

TELEGENÍE s.f. Calitatea de a fi telegenic. — Din fr. **télégénie.**

TELEGHIDÁ, *teleghidez,* vb. I. Tranz. A dirija de la distanţă mişcarea unui avion, a unui vas, a unui proiectil. — Din fr. **téléguider.**

TELEGHIDÁJ, *teleghidaje,* s.n. Acţiunea de a teleghida; teleghidare. — Din fr. **téléguidage.**

TELEGHIDÁRE, *teleghidări,* s.f. Teleghidaj. — V. **teleghida.**

TELEGHIDÁT, -Ă, *teleghidaţi, -te,* adj. (Despre avioane, proiectile etc.) Care este sau poate fi dirijat de la distanţă. — V. **teleghida.**

TELEGNÓZIS s.n. (Psih.) Cunoaştere prezumtivă a evenimentelor îndepărtate (ca loc sau timp) pe alte căi decât cele perceptive şi intelectuale. — Din engl. **telegnosis.**

TELEGONDÓLĂ, *telegondole,* s.f. Bancă cu două locuri, amenajate pentru transportul pe cablu al persoanelor. — **Tele-** + **gondolă.**

TELEGRÁF, (**1, 2**) *telegrafe,* s.n., s.m. **1.** (**3**) S.n. Telecomunicaţie care transmite la distanţă semnale (corespunzătoare literelor şi cifrelor) cu ajutorul unor aparate electromagnetice; ansamblul instalaţiilor necesare în acest scop. ✦ Aparat folosit pentru producerea, recepţia şi transformarea semnalelor telegrafice în scopul transmiterii telegramelor. **2.** S.n. (Înv.) Aparat situat pe înălţimi sau în turnuri de semnalizare, pentru transmiterea la distanţă a unor semnale optice. **3.** S.m. Nume dat unor plante erbacee ornamentale cu flori albe, mirositoare şi cu tulpina agăţătoare ajungând până la 5–6 metri *(Boussingaultia baselloides),* sau cu florile mici, roz-purpurii şi cu tulpina fragilă *(Tradescantia virginica).* — Din fr. **télégraphe.**

TELEGRAFIÁ, *telegrafiez,* vb. I. Intranz. şi tranz. A transmite ceva prin telegraf; a trimite o telegramă. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **télégraphier.**

TELEGRÁFIC, -Ă, *telegrafici, -ce,* adj. **1.** Care aparţine telegrafului sau telegrafiei, privitor la telegraf. ✦ Transmis prin telegraf. **2.** Fig. Prescurtat, concis, laconic, scurt. — Din fr. **télégraphique.**

TELEGRAFÍE, *telegrafii,* s.f. Telecomunicaţie care constă în transmiterea mijlocită, prin semnale electromagnetice, optice etc., a unui text scris; telecomunicaţie realizată cu ajutorul telegrafului. ✧ *Telegrafie fără fir* = radiotelegrafie. — Din fr. **télégraphie.**

TELEGRAFIÉRE, *telegrafieri,* s.f. Acţiunea de *a telegrafia* şi rezultatul ei. [Pr.: *-fi-e-*] — V. **telegrafia.**

TELEGRAFÍST, -Ă, *telegrafişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană specializată în transmiterea şi recepţionarea mesajelor telegrafice; funcţionar la un oficiu telegrafic care transmite şi recepţionează telegrame, manipulând un telegraf. — Din fr. **télégraphiste.**

TELEGRÁM s.n. v. **telegramă.**

TELEGRÁMĂ, *telegrame,* s.f. Comunicare (scurtă) la distanţă transmisă prin mijloacele cele mai rapide (telefon, telegraf); formularul pe care este scrisă această comunicare. [Var.: (înv.) **telegrám** s.n.] — Din fr. **télégramme.**

TELEGÚŢĂ, *teleguţe,* s.f. Diminutiv al lui *teleagă;* telegea. — **Teleagă** + suf. *-uţă.*

TELEIMPRIMÁ, *teleimprím,* vb. I. Tranz. A efectua o teleimprimare. [Pr.: *-le-im-*] — **Tele-** + **imprima.**

TELEIMPRIMÁRE, *teleimprimări,* s.f. Transmitere la distanţă a unui text, prin intermediul teleimprimatorului. [Pr.: *-le-im-*] — **Tele-** + **imprimare.**

TELEIMPRIMATÓR, *teleimprimatoare,* s.n. Aparat telegrafic cu ajutorul căruia se transmit şi se recepţionează pe o bandă sau pe o coală de hârtie texte cu literele alfabetului; telescriptor. [Pr.: *-le-im-*] — **Tele-** + **imprimator** (după fr. *téléimprimeur).*

TELEINDICATÓR, *teleindicatoare,* s.n. Dispozitiv cu ajutorul căruia se măsoară şi se transmite la distanţă valoarea unei mărimi. [Pr.: *-le-in-*] — Din fr. **téléindicateur.**

TELEINFORMÁTIC, -Ă, *teleinformatici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a informaticii care prelucrează informaţia transmisă la distanţă, în scopul asigurării accesului multiplu al beneficiarilor la un sistem de calcul cu performanţe ridicate. **2.** Adj. De teleinformatică (**1**). — Din fr. **téléinformatique.**

TELEINTERVÍU, *teleinterviuri,* s.n. Interviu transmis la televiziune. — Din fr. **télé-interview,** engl. **tele-interview.**

TELEÎNREGISTRÁRE, *teleînregistrări,* s.f. Înregistrare de la distanţă. — **Tele-** + **înregistrare.**

TELEJURNÁL, *telejurnale,* s.n. Emisiune de televiziune în care se transmit ştiri curente, comentarii etc. — **Tele-** + **jurnal.**

TELELÉCŢIE, *telelecţii,* s.f. Emisiune şcolară de televiziune concepută ca o lecţie. — **Tele-** + **lecţie.**

TELELÉICĂ, *teleleici,* s.f. (Pop.) Femeie care umblă de colo până colo, flecărind şi bârfind; femeie uşuratică, stricată, haimana. — **Teleleu** + suf. *-eică.*

TELELÉU, -EÁ, *telelei, -ele,* s.m. şi f. Om fără căpătâi, care îşi pierde vremea (umblând de colo până colo) fără nicio treabă. ✧ Expr. (Adverbial) *A umbla teleleu (Tănase)* = a umbla de colo până colo, fără rost. *A fi teleleu Tănase* = a fi zăpăcit, aiurit, năuc. — Din magh. **telelö.**

TELELOÁICĂ, *teleloaice,* s.f. (Înv.) Soţia telalului; vânzătoare ambulantă (de haine vechi). — **Telal** + suf. *-oaică.*

TELEMAGAZÍN, *telemagazine,* s.n. Emisiune de televiziune concepută după modelul magazinului (**2**). — **Tele-** + **magazin.**

TELEMÁTIC, -Ă, *telematici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Tehnică de trasmitere şi prelucrare automată a informaţiei la mare distanţă prin intermediul sateliţilor şi al altor procedee moderne de comunicaţie. **2.** Adj. Care foloseşte reţelele de telematică (**1**). — Din fr. **télématique.**

TELEMĂSÚRĂ, *telemăsuri,* s.f. Transmitere la distanţă a valorii unei mărimi măsurate, după traducerea ei într-o mărime intermediară, la recepţie urmând să se facă traducerea inversă. — Din fr. **télémesure.**

TELEMEÁ s.f. Brânză preparată din caş bine stors, tăiat în bucăţi cu feţe de obicei dreptunghiulare şi conservată în saramură. — Din tc. **teleme.**

TELEMECÁNIC, -Ă, s.f., adj. **1.** S.f. Tehnica dirijării mecanismelor de la distanţă prin dispozitive electrice, cu sau fără fir. **2.** Adj. Care controlează şi comandă de la distanţă, prin dispozitive electrice, funcţionarea mecanismelor. — Din fr. **télémécanique.**

TELEMÉTRIC, -Ă, *telemetrici, -ce,* adj. Care aparţine telemetrului sau telemetriei, privitor la telemetru sau la telemetrie; făcut cu ajutorul telemetrului, bazat pe utilizarea telemetrului. — Din fr. **télémétrique.**

TELEMETRÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu măsurarea distanţelor cu ajutorul telemetrului. — Din fr. **télémétrie.**

TELEMÉTRU, *telemetre,* s.n. **1.** Instrument optic folosit pentru măsurarea distanţei dintre locul unde este instalat instrumentul şi un punct depărtat sau inaccesibil. **2.** Dispozitiv auxiliar al unui aparat fotografic, care permite reglarea distanţei focale a obiectivului în funcţie de depărtarea până la obiectul vizat. — Din fr. **télémètre.**

TELEMOBÍL, *telemobile,* s.n. Walkie-talkie. — **Tele-** + **mobil.**

TELENCEFÁL, *telencefale,* s.n. Partea anterioară, terminală, a encefalului embrionar. — Din fr. **télencéphale.**

TELENOVÉLĂ, *telenovele,* s.f. Serial de televiziune, de obicei latino-american, având ca subiect povestea unor iubiri aparent imposibile, dar întotdeauna triumfătoare. — Din sp. **telenovela.**

TELEOBIECTÍV, *teleobiective,* s.n. Obiectiv fotografic asemănător cu o lunetă, care se ataşează camerelor de luat vederi sau aparatelor de fotografiat, folosit la fotografierea obiectivelor situate la depărtări mari. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **téléobjectif,** germ. **Teleobjektiv.**

TELEOBSERVÁ, *teleobsérv,* vb. I. Tranz. A observa de la distanţă cu mijloace speciale. [Pr.: *-le-ob-*] — **Tele-** + **observa.**

TELEOBSERVÁRE, *teleobservări,* s.f. Acţiunea de *a teleobserva.* [Pr.: *-le-ob-*] — V. **teleobserva.**

TELEOBSERVATÓR, *teleobservatori,* s.m. Persoană care teleobservă. [Pr.: *-le-ob-*] — **Teleobserva** + suf. *-tor.*

TELEOLÓGIC, -Ă, *teleologici, -ce,* adj. Care aparţine teleologiei, privitor la teleologie. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **téléologique.**

TELEOLOGÍE s.f. Doctrină potrivit căreia totul în lume a fost creat de Dumnezeu pentru a servi omului. ✦ Studiul scopurilor lucrurilor; teoria finalității. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **téléologie.**

TELEONOMÍE s.f. **1.** (Fil.) Teleologie. **2.** (Biol.) Determinare obiectivă a mecanismelor de reglare celulară. [Pr.: *-le-o-*] — Din fr. **téléonomie.**

TELEOPERATÓR, *teleoperatori,* s.m. Robot[1] controlat printr-un sistem de telecomunicații de către un operator uman. [Pr.: *-le-o-*] — Din engl. **teleoperator,** fr. **téléoperateur.**

TELEORMĂNEÁN, -Ă, *teleormăneni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din județul Teleorman. **2.** Adj. Care aparține județului Teleorman sau teleormănenilor (**1**), referitor la județul Teleorman ori la teleormăneni. [Pr.: *-le-or-*] — **Teleorman** (n. pr.) + suf. *-ean.*

TELEORMĂNEÁNCĂ, *teleormănence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din județul Teleorman. [Pr.: *-le-or-*] — **Teleormănean** + suf. *-că.*

TELEOSTEEÁN, *teleosteeni,* s.m. (La pl.) Grup de pești caracterizați prin coloana vertebrală și craniul complet osoase, corpul acoperit cu solzi osoși și coada împărțită în două părți egale; (și la sg.) pește care face parte din acest grup. ✧ (Adjectival) *Pește teleosteean.* [Pr.: *-le-os-te-ean.* — Scris și: *teleostean*] — Din fr. **téléostéen.**

TELEPÁTIC, -Ă, *telepatici, -ce,* adj. Care aparține telepatiei, privitor la telepatie. — Din fr. **télépathique.**

TELEPATÍE s.f. Fenomen psihologic constând în comunicarea între persoane fără mijlocirea organelor de simț obișnuite, în transmiterea gândurilor la distanță. — Din fr. **télépathie.**

TELEPUBLICITÁTE s.f. Publicitate prin televiziune (**2**). — **Tele-** + **publicitate.**

TELERADIOGRAFÍE s.f. Radiografie executată prin plasarea sursei de raze X la mare distanță de persoana supusă acestei operații. [Pr.: *-di-o-*] — Din fr. **téléradiographie.**

TELERECEPTÓR, *telereceptori,* s.m. (Biol.) Sistem exteroceptiv vizual, auditiv sau olfactiv care permite percepția stimulilor de la distanță. — Din fr. **télérécepteur.**

TELERECITÁL, *telerecitaluri,* s.n. Recital susținut în cadrul unei emisiuni de televiziune. — **Tele-** + **recital.**

TELERECÓRDING s.n. Aparat folosit pentru înregistrarea și redarea imaginilor, utilizând înregistrarea pe film a imaginilor de pe ecranul unui monitor[2] (**2**) de televizor. ✦ Peliculă pe care s-a făcut această înregistrare. — Din engl. **telerecording.**

TELEREDÁCTOR, -OÁRE, *teleredactori, -oare,* s.m. și f. Redactor al emisiunilor de televiziune. — **Tele-** + **redactor.**

TELEREDÁCȚIE, *teleredacții,* s.f. Redacție a emisiunilor de televiziune. — **Tele-** + **redacție.**

TELEREGLÁJ, *telereglaje,* s.n. Totalitatea mijloacelor tehnice pentru transmiterea la distanță, cu ajutorul unui semnal electromagnetic intermediar, a unor comenzi care să efectueze reglajul într-o anumită instalație; telereglare. — Din fr. **téléréglage.**

TELEREGLÁRE, *telereglări,* s.f. Telereglaj. — **Tele-** + **reglare.**

TELEREPORTÁJ, *telereportaje,* s.n. Reportaj transmis la televiziune. — Din fr. **téléreportage.**

TELEREPÓRTER, *telereporteri,* s.m. Reporter de televiziune. — Din fr. **téléreporter.**

TELESCÁUN, *telescaune,* s.n. **1.** Teleferic amenajat cu scaune pentru transportul persoanelor. **2.** Scaun suspendat prin bare fixate pe cablu la intervale egale. — **Tele-** + **scaun.**

TELESCHÍ, *teleschiuri,* s.n. Instalație de teleferic pentru schiori. — Din fr. **téléski.**

TELESCÓP, *telescoape,* s.n. Instrument optic care utilizează fenomenul reflexiei luminii pe o oglindă concavă, folosit în astronomie pentru observarea aștrilor. — Din fr. **téléscope.**

TELESCÓPIC, -Ă, *telescopici, -ce,* adj. **1.** Care aparține telescopului, privitor la telescop; care se face sau se vede cu ajutorul telescopului, bazat pe utilizarea telescopului. **2.** (Despre tuburi) Care pătrunde în golul altui tub, fără joc prea mare; (despre mecanisme) alcătuit din tuburi glisante care permit alungirea ori scurtarea. —Din fr. **télescopique.**

TELESCRIPTÓR, *telescriptoare,* s.n. Teleimprimator. — Din fr. **téléscripteur.**

TELESEMNALIZÁ, pers. 3 *telesemnalizează,* vb. I. Tranz. (Despre instalații, agregate etc.) A transmite la distanță informații de control referitoare la starea lor. — **Tele-** + **semnaliza.**

TELESEMNALIZÁRE, *telesemnalizări,* s.f. Acțiunea de *a telesemnaliza.* — V. **telesemnaliza.**

TELESHÓPPING s.n. Sistem de vânzare în care produsele sunt prezentate într-o emisiune de televiziune și sunt comandate telefonic de către cumpărători. [Pr.: *-șoping*] — Cuv. engl.

TELESPECTATÓR, -OÁRE, *telespectatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care urmărește o emisiune la televizor. — Din fr. **téléspectateur.**

TELESPÍCHER, (**1**) *telespicheri,* s.m., (**2**) *telespichere,* s.n. **1.** S.m. Crainic de televiziune. **2.** S.n. Aparat pentru comunicații bilaterale la distanțe relativ mici. [Var.: **teleșpícher** s.m., s.n.] — **Tele-** + **spicher.**

TELESPÓRT s.n. Emisiune de televiziune cu caracter sportiv. — **Tele-** + **sport.**

TELESTEREOGRÁF, *telestereografe,* s.n. Aparat cu ajutorul căruia se pot transmite la distanță fotografii, desene, texte etc., imprimate în prealabil pe un film special. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **téléstéréographe.**

TELEȘCOÁLĂ s.f. Emisiune de televiziune pentru elevi prezentată sub forma unei lecții. — **Tele-** + **școală.**

TELEȘPÍCHER s.m., s.n. v. **telespicher.**

TELETÁX s.n. Contor care stabilește costul unei convorbiri telefonice în funcție de durata acesteia. — **Tele-** + **tax**[are].

TELETERMOMÉTRU, *teletermometre,* s.n. Termometru a cărui citire se face de la distanță, partea instrumentului care măsoară temperatura fiind în contact cu corpul respectiv. — Din fr. **télétermomètre.**

TELETÉX, *teletexuri,* s.n. Sistem de transmitere rapidă a documentelor în forma originală, cu ajutorul unui telex perfecționat. — Din fr. **télétex.**

TELETÉXT s.n. Sistem de transmitere prin telecomandă și afișare pe ecranul televizorului a unor pagini cu informații diverse sub formă de text și grafică simplă. — **Tele** + **text.**

TELETÍN, *teletinuri,* s.n. (Reg.) Piele (de bou sau de cal) tăbăcită cu materii vegetale. — Din sb. **teletin.**

TELETÍP, *teletipuri,* s.n. Aparat telegrafic la care receptarea semnalelor transmise se face sub formă de caractere tipografice, fără a mai fi necesară prezența unui operator. — Din fr. **télétype,** germ. **Teletyp.**

TELETIPSÉTER, *teletipsetere,* s.n. Instalație pentru culegerea simultană a aceluiași text la mai multe mașini și în tipografii diferite. [Acc. și: *teletípseter*] — Din germ. **Teletipsetter,** fr. **télétypsetter.**

TELETÓP, *teletopuri,* s.n. Instrument topografic compus dintr-o busolă și un telemetru cu bază variabilă, folosită la ridicări geologice, geografice sau forestiere. — Din fr. **télétope.**

TELETRANSPÓRT s.n. Transport cu telefericul. — **Tele**[feric] + **transport.**

TELEVIZÁ, *televizez,* vb. I. Tranz. A transmite imagini prin televiziune. — Din fr. **téléviser.**

TELEVIZÁRE, *televizări,* s.f. Acțiunea de *a televiza.* — V. **televiza.**

TELEVIZIÚNE s.f. **1.** Tehnică a transmiterii la distanță a imaginilor unor obiecte (în mișcare) pe calea undelor vizuale. **2.** Instituție care asigură elaborarea și difuzarea emisiunilor prin televiziune (**1**). [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **télévision.**

TELEVIZÓR, *televizoare,* s.n. Aparat care recepționează imagini transmise prin televiziune. — Din fr. **téléviseur.**

TELEVIZORÍST, *televizoriști,* s.m. Depanator de televizoare. — **Televizor** + suf. *-ist.*

TELEVIZUÁL, -Ă, *televizuali, -e,* adj. Referitor la emisiuni de televiziune; de televiziune. [Pr.: *-zu-al*] — Din fr. **télévisuel.**

TELEVORBITÓR, *televorbitoare,* s.n. Instalație de telefonie care permite ca vocea care vorbește să fie auzită simultan de mai multe posturi. — **Tele-** + **vorbitor.**

TÉLEX, *telexuri,* s.n. Sistem mixt de telefonie și telegrafie în teleimprimator, care folosește prin comutare același circuit de transmisie. ✦ Serviciu de dactilografiere la distanță cu ajutorul teleimprimatorului. — Din fr. **télex.**

TELMATOLÓGIC, -Ă, *telmatologici, -ce,* adj. Referitor la telmatologie, de telmatologie. — Din **telmatologie.**

TELMATOLOGÍE s.f. Ramură a hidrologiei care studiază mlaștinile. — Din engl. **telmatology.**

TELOFÁZĂ s.f. (Biol.) A patra fază în diviziunea celulei prin mitoză, când fosta celulă unică se împarte în două celule distincte. — Din fr. **télophase.**

TELPÍZ, -Ă, *telpizi, -e,* adj. (Înv.) Viclean, prefăcut, șiret. — Din tc. **telbis.**

TELSÓN, *telsoane,* s.n. **1.** Ultimul segment abdominal la raci, care formează, împreună cu apendicele segmentului anterior, înotătoarea codală. **2.** Segmentul terminal al cozii scorpionilor, care poartă acul veninos. — Din fr. **telson.**

TELÚR s.n. Element chimic cu caracter nemetalic, de culoare albă-albăstruie, având proprietăți asemănătoare cu cele ale sulfului. — Din fr. **tellure.**

TELÚRIC, -Ă, *telurici, -ce,* adj. (Livr.) Care aparține pământului, privitor la pământ; pământesc. ✧ *Curent teluric* = curent electric care circulă prin sol. — Din fr. **tellurique.**

TELUROMÉTRU, *telurometre,* s.n. Instrument electronic pentru măsurarea distanțelor cu ajutorul undelor electromagnetice din spectrul invizibil. — Din fr. **telluromètre.**

TELURÚRĂ, *telururi,* s.f. (Chim.) Sare a hidrogenului telurat. — Din fr. **tellurure.**

TEMÁTIC, -Ă, *tematici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Care ține de o temă, privitor la o temă, făcut pe anumite teme. **2.** Adj. (În sintagma) *Vocală tematică* = vocală care nu poate fi considerată nici sufix, nici desinență, și care, adăugată la rădăcina unui cuvânt, formează împreună cu aceasta o temă. **3.** S.f. Totalitatea temelor sau tema esențială a unei lucrări literare, artistice, științifice, a unui curent literar, a unei epoci etc. — Din (**1, 2**) fr. **thématique,** (**3**) germ. **Thematik.**

TEMATOLÓGIC, -Ă, *tematologici, -ce,* adj. Referitor la tematologie, de tematologie. — Din fr. **thématologique.**

TEMATOLOGÍE s.f. (Rar) Ramură a literaturii comparate care studiază circulația temelor (**1**). — Din fr. **thématologie.**

TÉMĂ, *teme,* s.f. **1.** Idee principală care este dezvoltată într-o operă, într-o expunere; subiect; aspect al realității care se reflectă într-o operă artistică. ✧ Loc. prep. *Pe tema...* = în jurul problemei..., despre problema... **2.** Motiv melodic dintr-o piesă muzicală. ✧ *Temă cu variațiuni* = compoziție muzicală care constă în enunțarea unei teme și în valorificarea ei prin diferite transformări ulterioare. **3.** Exercițiu scris dat școlarilor, studenților etc. pentru aplicarea cunoștințelor dobândite. **4.** (Lingv.) Grupare de elemente din structura unui cuvânt, constituită din rădăcină, urmată de o vocală tematică și adesea de unul sau mai multe sufixe (gramaticale sau lexicale) ori precedată de prefixe și caracterizată prin faptul că este comună formelor unuia și aceluiași cuvânt. — Din lat. **thema.** Cf. fr. t h è m e, it. t e m a.

TEMĂTÓR, -OÁRE, *temători, -oare,* adj. Care se teme sau care inspiră teamă. — **Teme** + suf. *-ător.*

TEMBÉL, -Ă, *tembeli, -e,* adj. Nepăsător, indiferent; indolent, lăsător; tâmpit, idiot. — Din tc. **tembel.**

TEMBELÍSM, *tembelisme,* s.n. Nepăsare, indiferență; indolență, delăsare. — **Tembel** + suf. *-ism.*

TEMBELIZÁ, *tembelizez,* vb. I. Tranz. și refl. (Fam.) A (se) face nepăsător, indolent. — **Tembel** + suf. *-iza.*

TEMBELIZÁNT, -Ă, *tembelizanți, -te,* adj. (Fam.) Care tembelizează. — De la **tembeliza.**

TÉME, *tem,* vb. III. **1.** Refl. A simți teamă, a fi cuprins de frică. ✧ Expr. *Cine e mușcat de șarpe se teme și de șopârlă* = cel pățit e fricos, prevăzător. *Mă tem că...* = mi se pare că..., socotesc că..., am sentimentul (neplăcut) că... ✦ A fi îngrijorat, a-și face griji. **2.** Tranz. (Pop.) A bănui, a suspecta pe cineva de infidelitate; a fi gelos. — Lat. **timere.**

TEMÉI, *temeiuri,* s.n. **1.** Lucrul sau partea cea mai importantă din ceva; temelie, fundament, bază. ✧ Loc. adj. *De temei* = de bază, solid, serios; însemnat, important. *Fără* (sau *lipsit de) temei* = fără bază reală, neîntemeiat, fictiv. ✧ Loc. adj. și adv. *Cu temei* = **a)** întemeiat; solid; **b)** (care este) de-a binelea, temeinic. **2.** Motiv, pricină, cauză; prilej. **3.** (Pop.) Toi, miez, mijloc (al unei acțiuni, al unui interval de timp). *Temeiul nopții.* **4.** (Înv.) Grosul unei armate. — Din sl. **temelĭ.**

TEMÉINIC, -Ă, *temeinici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) Solid, serios; cu temeinicie. ✦ Adânc, profund, intens. [Var.: (înv.) **temélnic, -ă** adj.] — **Temei** + suf. *-nic.*

TEMEINICÍ, *temeinicesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face să devină temeinic. — Din **temeinic.**

TEMEINICÍE s.f. **1.** Însușire a ceea ce este temeinic; soliditate, tărie, trăinicie; statornicie. ✧ Loc. adv. *Cu temeinicie* = temeinic, serios. **2.** Însușire a hotărârii unui organ de jurisdicție de a reflecta realitatea obiectivă a faptelor care concură pentru soluționarea unui litigiu. — **Temeinic** + suf. *-ie.*

TEMELÍE, *temelii,* s.f. Partea inferioară a unei construcții, coloane, statui etc., prin care acestea se sprijină pe pământ; fundație, fundament, bază. ✧ Loc. adv. *Din* (sau *până în*) *temelii* (sau *temelie*) = de la (sau până la) bază; cu totul, cu desăvârșire, radical. ✧ Expr. *A pune temelie* = a pune bazele, a funda, a întemeia. — Din sl. **temelije.**

TEMÉLNIC, -Ă adj. v. **temeinic.**

TEMENEÁ, *temenele,* s.f. Salut făcut după obiceiul musulman, printr-o plecăciune; ploconeală, închinăciune. ✧ Expr. *A face temenele* = a fi exagerat de politicos, a fi slugarnic, a se ploconi. — Din tc. **temenna(h).**

TEMENÍ, *temenesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A se pleca în fața cuiva în semn de salut; a se închina. — Din **temenea.**

TEMERÁR, -Ă, *temerari, -e,* adj. Îndrăzneț (peste măsură), cutezător. — Din fr. **téméraire,** lat. **temerarius.**

TÉMERE, *temeri,* s.f. Faptul de *a (se) teme;* frică, teamă, temut[1] (**1**). ✦ (Înv.) Gelozie. — V. **teme.**

TEMERITÁTE, *temerități,* s.f. Îndrăzneală mare, cutezanță. — Din fr. **témérité,** lat. **temeritas, -atis.**

TEMETÉU, *temeteie,* s.n. (Reg.) Cimitir. — Din magh. **temetö.**

TÉMNIC, *temnicuri,* s.n. (Reg.) **1.** Adăpost în pământ, în care se țin stupii iarna. **2.** Adăpost săpat în pământ pentru ocrotirea ostașilor (în timp de război). **3.** (Înv.) Închisoare. [Pl. și: *temnice*] — Din ucr. **temnyk.**

TEMNICÉR, *temniceri,* s.m. Paznic, supraveghetor, gardian la o închisoare. — **Temniță** + suf. *-ar.*

TEMNICIOÁRĂ, *temnicioare,* s.f. Diminutiv al lui *temniță.* — **Temniță** + suf. *-ioară.*

TÉMNIȚĂ, *temnițe,* s.f. Închisoare, pușcărie. ✧ (Jur.) *Temniță grea* = (în Codul penal anterior) pedeapsă privativă de libertate, care urma să se execute într-un regim de severitate și se aplica pentru unele fapte penale considerate drept crime. [Pl. și: *temniți*] — Din sl. **tĭmĭnica.**

TÉMPERA[1] s.f. **1.** Vopsea obținută prin amestecarea ei cu lianți pe bază de substanțe albuminoide sau gelatinoase. **2.** Procedeu în tehnica picturii în care se folosesc culori tempera[1] (**1**). ✦ Pictură realizată prin acest procedeu. — Din it. **tempera.**

TEMPERÁ[2], *temperez,* vb. I. Tranz. A potoli, a modera, a domoli (un sentiment, o acțiune, o dorință etc.) ✧ Refl. *Vântul s-a mai temperat.* — Din fr. **tempérer,** lat. **temperare.**

TEMPERAMÉNT, *temperamente,* s.n. Ansamblul trăsăturilor fiziologice și nervoase care condiționează capacitatea de lucru, echilibrul și stăpânirea de sine a unei persoane; fire. ✦ Energie vitală, avânt, elan, impetuozitate; vioiciune. — Din fr. **tempérament,** lat. **temperamentum.**

TEMPERAMENTÁL, -Ă, *temperamentali, -e,* adj. Care aparține temperamentului, privitor la temperament, de temperament. ✦ Plin de energie, de elan, de pasiune. — **Temperament** + suf. *-al.*

TEMPERAMENTÓS, -OÁSĂ, *temperamentoși, -oase,* adj. (Rar) Cu temperament energic, impetuos; plin de temperament. — **Temperament** + suf. *-os.*

TEMPERÁNȚĂ s.f. (Rar) Cumpătare, moderație, sobrietate (în special în privința consumului de băuturi alcoolice). — Din fr. **tempérance,** lat. **temperantia.**

TEMPERÁRE s.f. Acțiunea de *a tempera*[2]. — V. **tempera**[2]**.**

TEMPERÁT, -Ă, *temperați, -te,* adj. **1.** (Despre oameni și despre manifestările lor) Moderat, cumpătat, potolit. ✦ *Climă temperată* = climă caracterizată prin existența a patru anotimpuri, cu veri potrivit de călduroase și cu ierni nu prea reci. *Zonă temperată* = fiecare dintre cele două zone de pe suprafața Pământului cuprinse între tropice și cercurile polare. **2.** (Muz.; în sintagma) *Sistem temperat* = sistemul împărțirii intervalelor de tonuri în câte două semitonuri egale. — V. **tempera.** Cf. fr. t e m p é r é.

TEMPERATÚRĂ, *temperaturi,* s.f. Mărime fizică utilizată pentru a caracteriza starea de încălzire a unui mediu, a unui corp etc. ✧ *Temperatură absolută* = temperatură care se măsoară pornind de la zero absolut. ✦ Stare fiziologică constantă a corpului animal, reprezentând echilibrul dintre căldura produsă și cea pierdută. ✦ Gradul de căldură ridicată a corpului omenesc, reprezentând un simptom patologic; fierbințeală, febră. — Din fr. **température,** lat. **temperatura.**

TEMPÉSTĂ, *tempeste,* s.f. (Înv.) Furtună, uragan. — Din it. **tempesta.**

TEMPESTUÓS, -OÁSĂ, *tempestuoși, -oase,* adj. (Livr.) Furtunos, vijelios. [Pr.: *-tu-os*] — Din lat. **tempestuosus.**

TEMPLIÉR, *templieri,* s.m. (La pl.) Ordin monaho-cavaleresc, creat în 1119 în Palestina și desființat în 1312 de papa Clement V, care a avut un rol important în relațiile lumii europene cu Orientul; (și la sg.) persoană care făcea parte din acest ordin. [Pr.: *-pli-er*] — Din fr. **templier.**

TÉMPLU, *temple,* s.n. **1.** Edificiu special amenajat pentru practicarea unui cult religios (mozaic, budist, creștin etc.). ✦ **2.** Spec. Sanctuar al cultului mozaic din Ierusalimul antic. — Din lat. **templum,** fr. **temple.**

TÉMPO, *tempouri,* s.n. **1.** Viteză, iuțeală cu care se execută o piesă muzicală, conform conținutului și caracterului ei. ✦ Ritm, cadență. **2.** (Lingv.) Viteză de succesiune a silabelor cuvintelor în cursul vorbirii; ritm al vorbirii. — Din it., fr. **tempo.**

TEMPOFÓN, *tempofoane,* s.n. Aparat folosit pentru modificarea duratei unei înregistrări cu sau fără schimbarea frecvenței. — Din fr. **tempophone.**

TEMPORÁL[1], *temporale,* s.n. Os pereche așezat de o parte și de alta a cutiei craniene, în regiunea tâmplelor, fiind cuprins între occipital, parietal și sfenoid, de forma unei scoici rotunjite, cu trei prelungiri pe care sunt inserați mușchii gâtului. ✧ (Adjectival) *Os temporal.* ✦ (Adjectival) Care aparține regiunii tâmplelor, privitor la această regiune. — Din fr. **temporal.**

TEMPORÁL[2], -Ă, *temporali, -e,* adj. Care indică timpul, privitor la timp; care depinde de timp. ✧ *Propoziție (circumstanțială) temporală* (și substantivat, f.) = propoziție care arată timpul în care se petrece acțiunea din propoziția regentă, având funcția unui complement circumstanțial de timp. *Conjuncție temporală* = conjuncție care introduce o propoziție temporală. — Din fr. **temporel.**

TEMPORÁR, -Ă, *temporari, -e,* adj. Care e de scurtă durată, care nu durează decât un anumit timp; vremelnic, trecător, provizoriu. ✧ Care exercită o activitate un timp limitat. — Din fr. **temporaire,** lat. **temporarius.**

TEMPORIZÁ, *temporizez,* vb. I. Tranz. **1.** A amâna, a tărăgăna, a tergiversa. **2.** A face să se producă cu intermitență. — Din fr. **temporiser.**

TEMPORIZÁRE, *temporizări,* s.f. Acțiunea de *a temporiza* și rezultatul ei; amânare, tărăgănare, tergiversare. — V. **temporiza.**

TEMPORIZATÓR, -OÁRE, *temporizatori, -oare,* adj. Care tărăgănează. — Din fr. **temporisateur.**

TEMÚT[1] s.n. **1.** (Rar) Temere. **2.** (Înv.) Gelozie. — V. **teme.**

TEMÚT[2], -Ă, *temuți, -te,* adj. Care inspiră teamă, de care te temi. — V. **teme.**

TEN, *tenuri,* s.n. Culoarea și însușirile pielii obrazului; *p. ext.* pielea obrazului. ✧ *Fond de ten* = produs de cosmetică de consistență păstoasă sau lichidă, gras, de culoarea pudrei, folosit ca fard. — Din fr. **teint.**

TENÁCE, *tenaci, -ce,* adj. **1.** Stăruitor, perseverent; persistent, dârz. **2.** (Despre corpuri dure) Care prezintă tenacitate (**2**), care este dur; rezistent, tare. — Din fr. **tenace,** lat. **tenax, -acis.**

TENACITÁTE s.f. **1.** Însușirea de a fi tenace (**1**); stăruință, perseverență, dârzenie. **2.** Proprietate a unui material de a se deforma relativ mult, sub acțiunea unor solicitări exterioare, înainte de a se rupe. ✦ Mărime caracteristică unui

material solid, egală cu deformația lui specifică la rupere. — Din fr. **ténacité,** lat. **tenacitas, -atis.**

TENALGÍE, *tenalgii,* s.f. Durere în tendoanele mușchilor. — Din fr. **ténalgie.**

TENCUÍ, *tencuiesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi un zid sau un tavan cu tencuială. — Din ucr. **tyn'kuvaty.**

TENCUIÁLĂ, *tencuieli,* s.f. Strat de mortar care se așterne pe ziduri și pe tavane pentru a le proteja și pentru a obține suprafețe netede, cu aspect plăcut. ✦ Tencuire, tencuit[1]. [Pr.: *-cu-ia-*] — **Tencui** + suf. *-eală.*

TENCUÍRE, *tencuiri,* s.f. Tencuit[1]. — V. **tencui.**

TENCUÍT[1] s.n. Acțiunea de *a tencui* și rezultatul ei; tencuire. — V. **tencui.**

TENCUÍT[2], -Ă, *tencuiți, -te,* adj. Acoperit cu tencuială. — V. **tencui.**

TENCUITÓR, *tencuitori,* s.m. Meseriaș care tencuiește. [Pr.: *-cu-i-*] — **Tencui** + suf. *-tor.*

TENCULÉȚ, *tenculețe,* s.n. Diminutiv al lui *teanc.* — **Teanc** + suf. *-uleț.*

TENDALÉT, *tendalete,* s.n. (Mar.) Tendă mică. [Var.: **tendalétă** s.f.] — Din fr. **tendelet.**

TENDALÉTĂ s.f. v. **tendalet.**

TENDÁR, *tendare,* s.n. **1.** Bară folosită la susținerea tendei. **2.** Grindă folosită la susținerea capetelor bărcilor de serviciu sau de salvare de pe o navă. — **Tendă** + suf. *-ar.*

TÉNDĂ, *tende,* s.f. Apărătoare de soare sau de ploaie, în formă de acoperiș, făcută din pânză (la o luntre, la o corabie, pe o terasă etc.). — Din ngr. **ténta,** it. **tenda.**

TENDENȚIONÍSM s.n. Tendențiozitate. ✦ Denumire generică a orientărilor literare și artistice care declară drept principal criteriu valoric al operei de artă abordarea unei tematici cu caracter pronunțat politic, social, etic, ignorând criteriile estetice. [Pr.: *-ți-o-*] — Din **tendențios.**

TENDENȚIÓS, -OÁSĂ, *tendențioși, -oase,* adj. **1.** Care urmărește un anumit scop, care trădează o tendință ascunsă; care vrea să insinueze ceva; lipsit de obiectivitate, părtinitor. **2.** (Despre o operă literară sau de artă) Caracterizată prin tendință, căreia îi este proprie o anumită tendință. [Pr.: *-ți-os*] — Din fr. **tendancieux.**

TENDENȚIOZITÁTE s.f. Însușirea de a fi tendențios; tendenționism. [Pr.: *-ți-o-*] — **Tendențios** + suf. *-itate.*

TÉNDER, *tendere,* s.n. Vehicul de cale ferată, cuplat direct cu o locomotivă cu abur sau făcând corp comun cu aceasta, care servește la depozitarea și la transportul combustibilului și apei necesare funcționării locomotivei. — Din fr. **tender.**

TENDINÍTĂ, *tendinite,* s.f. (Med.) Inflamație a tendoanelor. — Din fr. **tendinite.**

TENDINÓS, -OÁSĂ, *tendinoși, -oase,* adj. Care ține de tendon, privitor la tendon; care conține multe tendoane. — Din fr. **tendineux.**

TENDÍNȚĂ, *tendințe,* s.f. **1.** Dispoziție firească pentru ceva, înclinare, năzuință; pornire, acțiune conștientă spre un scop determinat. ✦ Orientare comună a unei categorii de persoane; direcție. ✦ Evoluție a cuiva într-un anumit sens. **2.** Forță care face ca un corp să se miște într-o anumită direcție; direcția pe care o are un corp în mișcare. **3.** Trăsătură atribuită de unii teoreticieni artei, constând în finalitatea și eficiența practică a acesteia (politică, socială, morală etc.), opusă caracterului ideal (gratuității) artei (artă pentru artă). — Din fr. **tendance.**

TENDÓN, *tendoane,* s.n. (Anat.) Fascicul subțire, fibros, de culoare albă, format din țesut conjunctiv foarte rezistent, cu ajutorul căruia mușchii se fixează pe oase. — Din fr. **tendon.**

TENDÓR, *tendoare,* s.n. Dispozitiv pentru întinderea unor cabluri de ancorare, alcătuit din două tije filetate în sens invers și un manșon. — Din fr. **tendeur.**

TENÉBRĂ, *tenebre,* s.f. (Livr.; rar la sg.) Întuneric deplin; întunecime, obscuritate, beznă. — Din fr. **ténèbres,** lat. **tenebrae.**

TENEBRÓS, -OÁSĂ, *tenebroși, -oase,* adj. (Livr.) Întunecos, sumbru, obscur. ✦ (Substantivat, m.; la pl.) Grup de pictori italieni din sec. XVII, a căror pictură este caracterizată prin atmosferă întunecată și prin treceri bruște de la lumină la umbră, cu puternice efecte de clarobscur. ✦ Fig. (Despre oameni) Posomorât, închis. ✦ Fig. Ascuns și perfid. — Din fr. **ténébreux,** lat. **tenebrosus.**

TENÉSME s.f. pl. Simptom care apare în unele boli, caracterizat prin necesitatea ineficientă și uneori dureroasă de a urina sau de a defeca. — Din fr. **ténesme.**

TENIÁZĂ, *teniaze.* s.f. Boală parazitară determinată de prezența în intestinul omului a viermilor paraziți din genul *Taenia.* [Pr.: *-ni-a-*] — Din fr. **téniasis.**

TENICÍD, -Ă, *tenicizi, -de,* adj., s.n. (Substanță) care distruge viermii plați; tenifug. — Din engl. **t(a)eniacide.**

TÉNIE, *tenii,* s.f. Vierme parazit din genul *Taenia,* care trăiește mai ales în intestinul subțire al omului și al animalelor carnivore; panglică. — Din fr. **ténia,** lat. **taenia.**

TENIFÚG, -Ă, *tenifuge,* adj., s.n. (Substanță) care distruge viermii plați; tenicid. — Din fr. **ténifuge.**

TÉNIS (**1**) s.n., (**2**) *teniși,* s.m. **1.** S.n. (Și în sintagma *tenis de câmp)* Joc sportiv care se practică cu mingi mici, lovite cu rachete de către doi sportivi sau două perechi, pe un teren special amenajat, despărțit în două printr-o plasă joasă; sportul alb. ✧ *Tenis de masă* = joc sportiv practicat cu mingi mici de celuloid și cu palete, pe o masă specială de formă dreptunghiulară, despărțită în două părți egale de un fileu, care se desfășoară între doi jucători sau între două perechi; ping-pong. **2.** S.m. (Mai ales la pl.) Încălțăminte pentru tenis. *Pereche de teniși.* — Din engl., fr. **tennis.**

TENISÍSTIC, -Ă, *tenisistici, -ce,* adj. Care ține de tenis, referitor la tenis. — **Tenis** + suf. *-istic.*

TÉNISMAN, -Ă s.m. și f. v. **tenismen.**

TÉNISMEN, -Ă, *tenismeni, -e,* s.m. și f. Jucător de tenis. [Var.: **ténisman, -ă** s.m. și f.] — Din fr. **tenisman.**

TENÓR, *tenori,* s.m. **1.** Cea mai înaltă voce bărbătească; cântăreț care are o astfel de voce. ✧ *Tenor dramatic* = voce de tenor cu un timbru asemănător baritonului; cântăreț cu o astfel de voce. **2.** Categorie de instrumente de suflat cu registrul cel mai înalt. — Din fr. **ténor,** it. **tenore.**

TENORÍNO s.m. Tenor care cântă în falset. — Din it. **tenorino.**

TENOSINOVÍTĂ, *tenosinovite,* s.f. Inflamație a tecilor conjunctive care învelesc tendoanele. — Din fr. **ténosynovite.**

TENOTOMÍE, *tenotomii,* s.f. Operație care constă în tăierea unui tendon. — Din fr. **ténotomie.**

TENSIOACTÍV, -Ă, *tensioactivi, -e,* adj. (Chim.; despre unele substanțe) Care poate modifica tensiunea superficială a unui lichid. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **tensioactif,** engl. **tensioactive.**

TENSIOACTIVITÁTE s.f. (Chim.) Proprietate a unei substanțe dintr-o soluție de a modifica tensiunea superficială a solventului. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **tensioactivité.**

TENSIOMÉTRU, *tensiometre,* s.n. **1.** Aparat de măsurat tensiunea superficială a unui lichid. **2.** Aparat cu ajutorul căruia se înregistrează tensiunea arterială. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **tensiomètre.**

TENSIONÁ, *tensionez,* vb. I. Tranz. A întinde fibre, coarde elastice. ✦ Fig. A produce încordare psihică. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **tensionner.**

TENSIONÁL, -Ă, *tensionali, -e,* adj. **1.** (Med.) Referitor la presiunea lichidelor organice. ✦ Care ține de tensiune (**4**). **2.** De încordare psihică. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **tensionnel.**

TENSIONÁRE, *tensionări,* s.f. Acțiunea de *a tensiona* și rezultatul ei. [Pr.: *-si-o-*] — V. **tensiona.**

TENSIONÁT, -Ă, *tensionați, -te,* adj. (Despre fibre, coarde elastice) Care a fost bine întins. ✦ (Fig.) Care este încordat psihic. [Pr.: *-si-o-*] — V. **tensiona.**

TENSIÚNE, *tensiuni,* s.f. **1.** Stare a ceea ce este întins; încordare. ✦ Fig. Situație încordată; zbucium sufletesc, nervozitate. ✦ Forță interioară care ia naștere într-un corp supus unor forțe exterioare. **2.** Diferență de potențial dintre două puncte ale unui câmp electric. **3.** Presiunea vaporilor produși de un lichid într-un spațiu închis. **4.** (Fiziol.; în sintagmele) *Tensiune arterială* = presiune cu care circulă sângele în artere, echivalentă cu presiunea pe care sângele o exercită asupra pereților arteriali; presiune mai mare decât cea normală, constituind o stare patologică. *Tensiune oculară* = tensiune a arterelor oculare. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **tension,** lat. **tensio, -onis.**

TENSOMETRÍE s.f. Ansamblul metodelor experimentale utilizate pentru determinarea tensiunilor din piesele finite supuse la solicitări, prin măsurarea deformațiilor în câteva puncte de pe suprafața piesei. — Din fr. **tensométrie.**

TENSOMÉTRU, *tensometre,* s.n. Dispozitiv mecanic, pneumatic sau electric, care se fixează pe piesa a cărei deformație se studiază prin metodele tensometriei. — Din germ. **Tensometer.**

TENSÓR, *tensori,* s.m. Obiect matematic definit în cadrul algebrei și geometriei, frecvent utilizat în fizică, reprezentând o generalizare a noțiunii de vector. — Din fr. **tenseur,** germ. **Tensor.**

TENSORIÁL, -Ă, *tensoriali, -e,* adj. Care se referă la tensori, care aparține tensorilor. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **tensoriel.**

TENTÁ, *tentez,* vb. I. Tranz. A ispiti, a ademeni, a momi. — Din fr. **tenter.**

TENTÁCUL, *tentacule,* s.n. Fiecare dintre apendicele mobile, nearticulate, musculoase și sensibile ale unor animale (acvatice), care servește la pipăit, la apucat prada și uneori la deplasare. — Din fr. **tentacule,** lat. **tentaculum.**

TENTACULÁR, -Ă, *tentaculari, -e,* adj. Cu tentacule, de natura tentaculelor; ca un tentacul. — Din fr. **tentaculaire.**

TENTACULÁT, *tentaculate,* s.n. (La pl.) Încrengătură de animale acvatice nevertebrate care se caracterizează printr-un aparat tentacular dispus în jurul gurii; (și la sg.) animal care face parte din această încrengătură. — Din **tentacul.**

TENTÁNT, -Ă, *tentanți, -te,* adj. Care tentează, atrage; ispititor, ademenitor. — Din fr. **tentant.**

TENTATÍVĂ, *tentative,* s.f. Acțiune întreprinsă în scopul de a realiza ceva, fără siguranța izbânzii; încercare (neizbutită). ✦ (Jur.) Încercare de a săvârși o infracțiune. — Din fr. **tentative.**

TENTÁȚIE, *tentații,* s.f. Ispită, ademenire, dorință. [Var.: **tentațiúne** s.f.] — Din fr. **tentation.**

TENTAȚIÚNE s.f. v. **tentație.**

TÉNTĂ, *tente,* s.f. Amestec de tuș (sau de culoare) cu apă, terebentină etc., folosit pentru a reda nuanța de culoare dorită; nuanță a unei culori. — Din fr. **teinte.**

TENÚTO adv. (Muz.; indică modul de executare) Respectând valoarea exactă a notelor. — Cuv. it.

TEOBROMÍNĂ, *teobromine,* s.f. Alcaloid extras din semințele arborelui de cacao, care se prezintă sub formă de pulbere cristalină, albă, fără miros, puțin solubilă în apă, având o acțiune puternic diuretică și fiind un stimulent cardiac. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théobromine.**

TEOCRÁT, *teocrați,* s.m. Persoană care exercită o putere teocratică. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théocrate.**

TEOCRÁTIC, -Ă, *teocratici, -ce,* adj. Care aparține teocrației, privitor la teocrație; de natură teocratică. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théocratique.**

TEOCRAȚÍE, *teocrații,* s.f. Formă de guvernământ caracteristică lumii antice și Americii precolumbiene, în care șeful statului, fiind și șeful Bisericii, avea întreaga putere, considerată de origine divină, iar preoțimea deținea și puterea laică; stat cu o astfel de formă de guvernământ. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théocratie.**

TEODICÉE s.f. Parte a apologeticii având ca obiect demonstrarea faptului că existența răului, a nedreptății în lume nu infirmă bunătatea divină. [Pr.: *te-o-di-ce-e*] — Din fr. **théodicée.**

TEODOLÍT, *teodolite,* s.n. Instrument optic pentru măsurarea unghiurilor orizontale și verticale, alcătuit dintr-o lunetă mobilă, care se poate roti în fața unui cadran împărțit în grade, și folosit în lucrările geodezice și topografice. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théodolite.**

TEOFANÍE, *teofanii* s.f. (Livr.) Formă de apariție (revelație, întrupare etc.) a unei divinității în fața oamenilor. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théophanie.**

TEOFILÍNĂ s.f. Substanță alcaloidă extrasă din frunzele de ceai, cu acțiune diuretică, vasodilatatoare, care stimulează mușchiul cardiac și acționează asupra centrilor respiratori. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théophylline.**

TEOGÓNIC, -Ă, *teogonici, -ce,* adj. Care aparține teogoniei, privitor la teogonie. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théogonique.**

TEOGONÍE, *teogonii,* s.f. (În religiile politeiste) Nașterea zeilor, ca act care precede cosmogonia. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théogonie.**

TEOLÓG, *teologi,* s.m. Persoană care se ocupă cu probleme de teologie; specialist în teologie. [Pr.: *te-o-*] — Din germ. **Theolog,** it. **teologa.**

TEOLOGÁL, -Ă, *teologali, -e,* adj. (Rar) Teologic. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théologal.**

TEOLÓGIC, -Ă, *teologici, -ce,* adj. Care ține de teologie, privitor la teologie; de teolog; teologal. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théologique.**

TEOLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu expunerea și fundamentarea teoretică a izvoarelor și a dogmelor unei religii; *p. restr.* parte a dogmaticii având ca obiect exclusiv pe Dumnezeu. ✧ *Teologie pastorală* = domeniu al teologiei având drept scop pregătirea viitorilor preoți în practica bisericească pe baza studierii Noului Testament. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théologie.**

TEOLOGIZÁ, *teologizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A da caracter teologic. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théologiser.**

TEOMAHÍE s.f. (Mitol.) Luptă între zei. [Pr.: *te-o-*] — Din ngr. **theomahía.**

TEOMANȚÍE s.f. Artă de prevestire în care ghicitorul este inspirat de divinitate. [Pr.: *te-o-*] — Din ngr. **theomantía.**

TEÓRBĂ, *teorbe,* s.f. Instrument muzical mai mare decât lăuta, care are coarde speciale pentru sunetele grave. [Pr.: *te-or-*] — Din fr. **théorbe.**

TEORÉMĂ, *teoreme,* s.f. (Mat.) Propoziție al cărei adevăr se stabilește prin demonstrație. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théorème.**

TEORÉTIC, -Ă, *teoretici, -ce,* adj. Privitor la teorie; bazat pe teorie (nu pe experiment); referitor la conținutul de idei. ✦ Care este de natura teoriei, care nu afectează activitatea practică. ✦ Abstract, noțional, conceptual; speculativ. [Pr.: *te-o-*] — Din germ. **theoretisch,** lat. **theoreticus.**

TEORETICÉȘTE adv. (Rar) Din punct de vedere teoretic. [Pr.: *te-o-*] — **Teoretic** + suf. *-ește.*

TEORETICIÁN, -Ă, *teoreticieni, -e,* s.m. și f. Persoană care se ocupă cu problemele teoretice dintr-un domeniu al științei sau al artei. [Pr.: *te-o-re-ti-ci-an*] — Din fr. **théoricien** (după *teoretic).*

TEORETIZÁ, *teoretizez,* vb. I. Tranz. A extrage și a sistematiza ideile generale din datele unei cercetări; a formula principii. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théoriser** (după *teoretic).*

TEORETIZÁRE, *teoretizări,* s.f. Acțiunea de *a teoretiza* și rezultatul ei. [Pr.: *te-o-*] — V. **teoretiza.**

TEORÍE, *teorii,* s.f. **1.** Răspuns sau soluție la o chestiune filosofică sau științifică, bazată pe dovezi și coordonată sistematic cu alte răspunsuri într-un întreg doctrinar; interpretare bine întemeiată a dovezilor. **2.** Oricare dintre încercările de a explica același set de fapte sau aceeași problemă. ✧ Loc. adv. *În teorie* = în mod abstract, speculativ. **3.** (În sintagme) *Teoria informației* = teorie matematică a proprietăților generale ale surselor de informație, ale posibilităților de păstrare și de transmitere a informațiilor etc. *Teoria literaturii* = ramură a științei literaturii care studiază trăsăturile generale ale creației literare, curentele și metodele artistice etc. *Teoria relativității* = teorie a relațiilor dintre spațiu, timp și mișcarea materiei, în care legile fundamentale ale fenomenelor fizice sunt enunțate într-o formă valabilă atât pentru viteze relative mici ale corpurilor, cât și pentru viteze relative foarte mari, apropiate de viteza luminii. **4.** Partea teoretică a instrucției militare. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théorie,** lat. **theoria.**

TEOZÓF, *teozofi,* s.m. Adept al teozofiei. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théosophe.**

TEZÓFIC, -Ă, *teozofici, -ce,* adj. Care aparține teozofiei, privitor la teozofie. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théosophique.**

TEOZOFÍE s.f. Termen desemnând diferite doctrine care susțin ideea unei cunoașteri superioare a esenței lui Dumnezeu, cu ajutorul unei intuiții mistice sui-generis. [Pr.: *te-o-*] — Din fr. **théosophie.**

TEPTÍL adv. v. **tiptil.**

TER adv. (Indică modul de executare a unei bucăți muzicale) Repetat de trei ori. — Cuv. lat.

TERACÓT adj. invar., s.n. (Livr.) **1.** Adj. invar. Care este de culoarea argilei arse; roșiatic. **2.** S.n. Culoare teracot (**1**). — Din **teracotă** (derivat regresiv).

TERACÓTĂ, (**2, 3**) *teracote,* s.f. **1.** Produs ceramic (obținut din argilă prin ardere în cuptoare la o temperatură joasă și prin smălțuire), din care se fac plăci pentru sobe, obiecte ornamentale etc. **2.** Sobă de teracotă. **3.** Sculptură realizată în tehnica obținerii teracotei (**1**). — Din it. **terracotta.**

TERACOTÍST, *teracotiști,* s.m. Lucrător specializat în aplicarea teracotelor pe suprafața sobelor. — **Teracotă** + suf. *-ist.*

TERAPEÚT, -Ă, *terapeuți, -te,* s.m. și f. Medic specialist în terapeutică. [Pr.: *-pe-ut*] — Din fr. **thérapeute.**

TERAPEÚTIC, -Ă, *terapeutici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a medicinei care studiază mijloacele și metodele de tratament, precum și modul de utilizare a medicamentelor; știința vindecării bolilor; terapie. **2.** Adj. Care ține de terapeutică (**1**), privitor la terapeutică. [Pr.: *-pe-u-*] — Din fr. **thérapeutique.**

TERAPÍE, *terapii,* s.f. Terapeutică (**1**). ✧ *Terapie tisulară* = histoterapie. *Terapie intensivă* = terapie prin care bolnavii imediat operați sau în stare foarte gravă sunt permanent asistați de personal medical în saloane speciale; reanimare. — Din fr. **thérapie.**

TERÁRIU, *terarii,* s.n. **1.** (Rar) Stâncărie. **2.** Spațiu amenajat pentru creșterea și observarea șerpilor, a broaștelor țestoase etc. — Din lat., fr., engl. **terrarium,** germ. **Terrarium.**

TERÁS s.m. v. **teraz.**

TERASÁ, *terasez,* vb. I. Tranz. A amenaja terasamente pe un teren. — Din fr. **terrasser.**

TERASAMÉNT, *terasamente,* s.n. **1.** Lucrare constând din săpături în pământ, umpluturi etc., care se execută în vederea realizării unei căi ferate, a unui dig, a unui canal etc. ✦ Lucrare executată în scopul realizării unei construcții sau al extragerii unor materiale necesare șantierelor de construcții. **2.** Totalitatea construcțiilor, în general din pământ și roci (platforme, săpături, umpluturi etc.), constituind infrastructura drumurilor, căilor ferate, canalelor etc. — Din fr. **terrassament.**

TERÁSĂ[1], *terase,* s.f. **1.** Construcție deschisă, anexă a unei clădiri, așezată la nivelul parterului, al unui etaj sau pe acoperiș (servind ca loc de odihnă sau de agrement). ✦ Suprafață plană amenajată pe o ridicătură de teren, în parcuri sau în grădini. ✦ Porțiuni de trotuar în fața unei cafenele sau a unui restaurant, unde sunt așezate mese pentru consumatori. **2.** Formă de relief cu aspect de treaptă, provenită din ridicarea scoarței pământului sau ca rezultat al eroziunii apelor în lungul unei ape curgătoare. — Din fr. **terrasse.**

TERÁSĂ[2] s.f. v. **teraz.**

TERASIÉR, -Ă, *terasieri, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Care ține) de terasament. **2.** S.m. Lucrător la terasament. [Pr.: *-si-er*] — Din fr. **terrassier.**

TERATOGÉN, -Ă, *teratogeni, -e,* adj. (Med.) Care produce malformații, anomalii etc. — Din fr. **tératogène.**

TERATOLÓGIC, -Ă, *teratologici, -ce,* adj. Care ține de teratologie, privitor la teratologie. — Din fr. **tératologique.**

TERATOLOGÍE s.f. Disciplină care studiază malformațiile, viciile de conformație și anomaliile de structură ale viețuitoarelor și cauzele lor. — Din fr. **tératologie.**

TERATÓM, *teratoame,* s.n. Tumoare benignă congenitală complexă, de natură embrionară, formată din diferite țesuturi, care nu are nicio legătură cu organele sau cu regiunea unde s-a format. [Pl. și: *teratomuri*] — Din fr. **tératome.**

TERATRÓN s.n. Emițător de unde a căror lungime depășește lungimile de undă ale luminii, dar este mai mică decât a celor folosite în radiolocație. — Din fr. **tératron.**

TERÁZ s.n. Varietate de struguri de calitate inferioară, cu boabe mici și negre; vin făcut din astfel de struguri. [Var.: **terás** s.n., **terásă** s.f.] — Et. nec.

TERBENTÍNĂ s.f. v. **terebentină.**

TÉRBIU s.n. Element chimic din grupa lantanidelor.— Din fr. **terbium.**

TÉRCHEA-BÉRCHEA, *terchea-berchea,* s.m. și f. Epitet dat unui om neserios, care nu e bun de nimic. — Cf. magh. t a r k a b a r k a.

TERCI, *terciuri,* s.n. Mâncare gătită din mălai fiert în apă; mămăligă foarte moale. ✧ Expr. *A face pe cineva* (sau *ceva) terci* = a nimici pe cineva (sau ceva); a distruge. — Et. nec.

TERCIUÍ, *terciuiesc,* vb. IV. Tranz. A transforma într-o pastă moale; a face terci; a strivi, a zdrobi; *fig.* a nimici. — **Terci** + suf. *-ui.*

TERCIUIÁLĂ, *terciuieli,* s.f. Terciuire. [Pr.: *-ciu-ia-*] — **Terciui** + suf. *-eală.*

TERCIUÍRE, *terciuiri,* s.f. Acțiunea de *a terciui* și rezultatul ei; terciuială. — V. **terciui.**

TERCIUÍT, -Ă, *terciuiți, -te,* adj. Care este făcut terci; *p. ext.* strivit, zdrobit. — V. **terciui.**

TERCÓT, (**2**) *tercoturi,* s.n. **1.** Material textil din amestec de fibre sintetice și naturale. **2.** Sortiment de tercot (**1**). — **Ter**[gal] + **cot**[on].

TEREBENTÍNĂ, *terebentine,* s.f. Lichid incolor, cu miros pătrunzător, obținut prin distilarea rășinilor de conifere și folosit în industrie și în medicină. [Var.: (pop.) **terbentínă, terpentínă** s.f.] — Din fr. **térébenthine.**

TEREBÍNT, *terebinți,* s.m. Arbore rășinos, răspândit pe coastele Mediteranei, din care se extrag terebentina și alți tananți *(Pistacia terebinthus).* — Din fr. **térébinthe,** it. **terebinto,** lat. **terebinthus.**

TERÉN, *terenuri,* s.n. **1.** Întindere de pământ delimitată (considerată după relieful sau după situarea sa în spațiu). ✧ Expr. *A sonda* (sau *a pipăi, a tatona) terenul* = a observa cu atenție situația, împrejurările, înainte de a întreprinde ceva; a se informa. *A câștiga teren* = a progresa puțin într-o acțiune; a-și consolida poziția. *A părăsi terenul* = a se da bătut, a ceda. *A pierde teren* = a pierde șansele de succes. ✦ Solul privit din punct de vedere geologic, geografic etc. *Terenuri paleozoice.* ✦ Loc, regiune. **2.** Fig. Domeniu de activitate, de preocupări. ✧ Loc. adv. *Pe teren* = la fața locului; la locul de producție. **3.** (Urmat de determinări care arată destinația) Spațiu special amenajat într-un anumit scop. *Teren de sport.* — Din fr. **terrain.**

TERÉSTRU, -Ă, *tereștri, -stre,* adj. Care aparține Pământului, privitor la Pământ, de (pe) Pământ; pământesc. — Din fr. **terrestre.**

TEREZÍE, *terezii,* s.f. Instrument de cântărit format dintr-o pârghie mobilă cu două brațe egale, la capetele cărora atârnă câte un taler (pentru obiecte și greutăți); *p. restr.* taler de balanță. — Din tc. **terazi.**

TERFELÍ, *terfelesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A murdări, a mânji, a păta. **2.** Fig. A înjosi, a insulta, a dezonora, a batjocori; a compromite. — Din **tearfă.**

TERFELÍRE, *terfeliri,* s.f. Acțiunea de *a terfeli* și rezultatul ei. — V. **terfeli.**

TERFELÍT, -Ă, *terfeliți, -te,* adj. **1.** Murdărit, mânjit. **2.** Fig. Batjocorit, insultat; compromis. — V. **terfeli.**

TERFELOÁGĂ s.f. v. **terfelog.**

TERFELÓG, *terfeloage,* s.n. Registru, catastif, carte (veche, ruptă, zdrențuită și murdară). [Var.: **terfeloágă** s.f.] — **Terfeli** + suf. *-og.*

TERFELOGÍT, -Ă, *terfelogiți, -te,* adj. (Despre dosare, registre, hârtii) Vechi, zdrențuit, murdar. — **Terfelog** + suf. *-it.*

TERGÁL, (**2**) *tergaluri,* s.n. **1.** Fibră textilă obținută prin procedee chimice din rășini sintetice poliesterice. **2.** (Sortiment de) țesătură făcută din astfel de fibre. — Din fr. **tergal.**

TERGIMÁN, *tergimani,* s.m. (Înv.) Interpret, traducător, translator. [Var.: **terzimán** s.m.] — Din tc. **tercüman.**

TERGIVERSÁ, *tergiversez,* vb. I. Tranz. A amâna rezolvarea unei chestiuni, luarea unei decizii; a tărăgăna. — Din fr. **tergiverser,** lat. **tergiversari.**

TERGIVERSÁRE, *tergiversări,* s.f. Acțiunea de *a tergiversa* și rezultatul ei; amânare, tărăgăneală, trenare; tergiversațiune. — V. **tergiversa.**

TERGIVERSAȚIÚNE, *tergiversațiuni,* s.f. (Înv.) Tergiversare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **tergiversation,** lat. **tergiversatio, -onis.**

TERIÁC, *teriacuri,* s.n. (Rar) Remediu împotriva otrăvurilor. [Pr.: *-ri-ac*] — Din fr. **thériaque.**

TERÍBIL, -Ă, *teribili, -e,* adj. **1.** Care inspiră groază; îngrozitor. **2.** (Fam.) Extraordinar, formidabil, grozav. ✧ (Adverbial, legat de un adjectiv prin prep. „de”, cu valoare de superlativ) Foarte, extrem de... — Din fr. **terrible,** lat. **terribilis.**

TERIBILÍSM, *teribilisme,* s.n. **1.** Vorbă sau faptă care vrea să pară teribilă, grozavă, formidabilă. **2.** Atitudine, comportare, manifestare bizară, neobișnuită; extravaganță, excentricitate; țicneală. — **Teribil** + suf. *-ism.*

TERIBILÍST, -Ă, *teribiliști, -ste,* adj., s.m. și f. (Persoană) care vrea să pară extraordinară, teribilă, grozavă; (om) excentric, extravagant. — **Teribil** + suf. *-ist.*

TERIBILITÁTE, *teribilități,* s.f. (Rar) Însușirea de a fi teribil; (la pl.) vorbe sau fapte teribile, teribilisme. — **Teribil** + suf. *-itate.* Cf. it. t e r r i b i l i t à.

TERÍCOL, -Ă, *tericoli, -e,* adj. (Rar; despre animale) Care trăiește pe pământ. — Din fr. **terricole.**

TERIÉR, *terieri,* s.m. Numele unor rase de câini de statură mică, foarte curajoși, folosiți la vânarea animalelor care trăiesc în vizuini; câine din această rasă. [Pr.: *-ri-er*] — Din fr. **terrier.**

TERIFIÁNT, -Ă, *terifianți, -te,* adj. (Livr.) Înspăimântător, îngrozitor. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **terrifiant.**

TERIGÉN, -Ă, *terigeni, -e,* adj. (Despre unele depozite marine) Care s-a format din materiale aduse de fluvii de pe uscat. — Din fr. **terrigène.**

TERILÉN s.n. v. **terilenă.**

TERILÉNĂ s.f. Fibră textilă poliesterică obținută din polimer sintetic. [Var.: **terilén** s.n.] — Din fr. **térylène.**

TERÍNĂ, *terine,* s.f. (Livr.) Vas de pământ smălțuit folosit în bucătărie pentru fierberea, coptul sau păstrarea alimentelor. — Din fr. **terrine.**

TERÍST, *teriști,* s.m. Soldat care beneficiază de reducerea termenului de serviciu militar. — Din pronunțarea inițialelor **t**[ermen] **r**[edus] + suf. *-ist.*

TERITORIÁL, -Ă, *teritoriali, -e,* adj. Care aparține unui teritoriu, privitor la un teritoriu. ✧ *Ape teritoriale* = porțiune de mare sau de ocean, de-a lungul coastelor, care face parte din teritoriul unei țări. (În vechea organizare militară) *Armată teritorială* = armată formată din soldați rezerviști vârstnici, destinată apărării interne a teritoriului. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **territorial.**

TERITORIALITÁTE s.f. **1.** (În sintagma) *Teritorialitatea legilor* = principiu potrivit căruia legile unui stat se aplică, cu unele excepții, tuturor persoanelor aflate pe teritoriul său. **2.** Instinct de delimitare, recunoaștere și apărare a teritoriului. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **territorialité.**

TERITÓRIU, *teritorii,* s.n. **1.** Întindere de pământ (delimitată) în care se exercită o anumită autoritate. ✦ (Jur.) Parte din suprafața Pământului, alcătuită din uscat, apele interioare, marea teritorială și spațiul aerian, cuprinsă între granițele unui stat și supusă suveranității acestuia. **2.** Suprafață de teren suficientă pentru a asigura necesitățile de supraviețuire, alimentare și apărare ale unui animal sau grup de animale, apărată împotriva intrușilor din aceeași specie. — Din lat. **territorium,** fr. **territoire.**

TERMÁL, -Ă, *termali, -e,* adj. (Despre izvoare minerale) Care izvorăște cald din pământ, având, de obicei, proprietăți terapeutice; (despre o stațiune) care are izvoare calde de ape minerale. ✧ *Apă termală* = apă subterană cu temperatura mai ridicată decât cea medie din luna cea mai călduroasă a unei regiuni. — Din fr. **thermal.**

TÉRME s.f. pl. Băi publice la romani. — Din lat. **thermae.**

TÉRMEN, (**1, 2, 3**) *termene,* s.n., (**5, 6, 7, 8**) *termeni,* s.m. **1.** S.n. Dată fixă la care, potrivit unei învoieli, unei decizii sau unei dispoziții prealabile, se execută o obligație (bănească) sau se realizează ceva; soroc. ✧ Loc. adv. *În* (sau *la) termen* = la data fixată, prevăzută. ✦ Condiție, clauză într-un tratat, într-un acord. **2.** S.n. Interval de timp, stabilit dinainte, în limita căruia trebuie să se înfăptuiască sau să se întâmple ceva. ✧ Loc. adv. *În termen de...* = în timp de... **3.** S.n. (Înv.) Limită, hotar, sfârșit. **4.** S.m. (În loc. și expr.) *În termen* = care își face serviciul militar în condițiile prevăzute de lege. *A fi în termen* = a-și face stagiul militar. **5.** S.m. Cuvânt; expresie. **6.** S.m. Fig. (În expr.) *A fi în termeni buni* (sau *răi) cu cineva* = a fi în relații bune (sau rele) cu cineva. **7.** S.m. (Mat.) Fiecare dintre monoamele unui polinom; fiecare dintre numerele care alcătuiesc o progresie sau un raport. **8.** S.m. Fiecare dintre cuvintele sau grupurile de cuvinte care au o accepție specifică unui anumit domeniu de activitate. — Din lat. **termen, -inis** (cu unele sensuri după fr. *terme).*

TERMENVÓX, *termenvoxuri,* s.n. Aparat muzical electronic la care execuția se face prin mișcarea mâinii în apropierea unei antene. — Din engl. **termenvox.**

TÉRMIC, -Ă, *termici, -ce,* adj. De căldură, privitor la căldură, care produce (sau se produce prin) căldură. ✧ *Centrală termică* = totalitatea clădirilor, instalațiilor și aparatelor în care se produce căldură, centralizat, pentru clădirile situate la o distanță relativ mică. *Agent termic* = substanță (apă caldă, abur etc.) care produce sau transferă căldură într-o instalație termică. — Din fr. **thermique.**

TERMICIÁN, *termicieni,* s.m. Specialist în folosirea energiei termice. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **thermicien.**

TERMIDÓR s.m. A unsprezecea lună a calendarului republican francez (20 iulie – 18 august). — Din fr. **thermidor.**

TERMIDORIÁN, -Ă, *termidorieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. (La pl.) Nume dat participanților la lovitura de stat din Franța de la 9 termidor, anul II (27 iulie 1794). **2.** Adj. Din 9 termidor, anul II. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **thermidorien.**

TERMÍE, *termii,* s.f. (Fiz.) Unitate de măsură a cantității de căldură, egală cu căldura produsă prin transformarea în energie termică a unei unități de lucru mecanic. — Din fr. **thermie,** germ. **Thermie.**

TERMIFICÁ vb I v. **termofica.**

TERMIFICÁRE s.f. v. **termoficare.**

TERMINÁ, *términ,* vb. I. **1.** Tranz. A duce o acțiune până la capăt; a isprăvi, a sfârși. ✧ Loc. adv. *Pe terminate* = aproape de a se termina, pe sfârșite. **2.** Refl. A lua sfârșit, a se încheia. ✦ A avea o terminație, a se sfârși în... *Cuvântul „masă” se termină cu o vocală.* ✧ Expr. (Fam.) *A se termina cu cineva,* se spune când cineva nu mai are nicio șansă de scăpare. [Prez. ind. acc. și: *termín*] — Din fr. **terminer,** lat. **terminare.**

TERMINÁL, -Ă, *terminali, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care se află la extremitate, la capăt, la vârf. **2.** S.n. Stație de radioreleu, componentă a unei rețele de radiorelee. **3.** S.n. Dispozitiv de intrare sau ieșire cuplat cu calculatorul (**2**); display video, imprimator. **4.** S.n. Element de conectare al componentelor electronice. **5.** Loc într-o gară sau aeroport pentru plecarea sau sosirea pasagerilor. — Din fr. **terminal,** lat. **terminalis.**

TERMINÁRE, *terminări,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) termina;* sfârșire, isprăvire. **2.** (Înv.) Terminație (**2**). — V. **termina.**

TERMINÁT[1] s.n. Terminare (**1**). — V. **termina.**

TERMINÁT[2]**, -Ă,** *terminați, -te,* adj. **1.** (Despre acțiuni) Care a fost dus până la capăt; sfârșit. **2.** (Fam.; despre oameni) Pentru care nu mai există șanse de revenire la situația mai bună de dinainte; sfârșit din punct de vedere material, fizic sau moral. — V. **termina.**

TERMINÁȚIE, *terminații,* s.f. **1.** Parte terminală a unui lucru. **2.** Sunet sau grup de sunete care se află la sfârșitul unui cuvânt; terminare (**2**). ✦ (Rar) Desinență. — Din lat. **terminatio.**

TERMINOLÓG, *terminologi,* s.m. Specialist în terminologie. — Din fr. **terminologue.**

TERMINOLÓGIC, -Ă, *terminologici, -ce,* adj. De terminologie, privitor la terminologie. — Din fr. **terminologique.**

TERMINOLOGÍE, *terminologii,* s.f. Totalitatea termenilor de specialitate folosiți într-o disciplină sau într-o ramură de activitate. — Din fr. **terminologie.**

TÉRMINUS s.n. Ultimul punct, capătul unei linii ferate, al unei linii de tramvai, de autobuz etc. — Cuv. lat.

TERMIÓN, *termioni,* s.m. (Fiz.) Ion emis de un corp aflat la temperatură (foarte) înaltă. [Pr.: *-mi-on*] — Din engl. **thermion.**

TERMIÓNICĂ s.f. Capitol al fizicii care studiază emisia electronilor sau a ionilor de către substanțe încălzite la temperaturi (foarte) înalte. [Pr.: *-mi-o-*] — Din fr. **thermionique,** engl. **thermionics.**

TERMÍST, *termiști,* s.m. Specialist în repararea și întreținerea centralelor termice. — Din fr. **thermiste.**

TERMISTÓR, *termistoare,* s.n. Semiconductor a cărui rezistență variază puternic cu temperatura. [Pl. și: (m.) *termistori*] — Din engl. **thermistor.**

TERMÍT, *termituri,* s.n. Amestec de pulbere de aluminiu cu un oxid al unui metal, utilizat în sudură, în metalurgie etc. — Din fr. **thermite.**

TERMÍTĂ, *termite,* s.f. (La pl.) Gen de insecte tropicale care seamănă cu furnica, trăiesc în colonii *(Reticulitermes)* și sunt foarte dăunătoare, atacând mai ales lemnul; (și la sg.) insectă care face parte din acest gen. — Din fr. **termite.**

TERMO- Element de compunere însemnând „căldură", care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din fr. **thermo-.**

TERMOACÚSTIC, -Ă, *termoacustici, -ce,* adj., s.f. **1.** S.f. Parte a acusticii care se ocupă cu transformarea căldurii în energie sonoră. **2.** Adj. Referitor la termoacustică, de termoacustică. [Pr.: *-mo-a-*] — Din fr. **thermo-acoustique.**

TERMOANALGEZÍE s.f. (Med.) Insensibilitate la excitanți termici care în mod normal produc durere. [Pr.: *-mo-a-*] — Din fr. **thermo-analgésie.**

TERMOANEMOMÉTRU, *termoanemometre,* s.n. Aparat pentru determinarea vitezei vântului prin măsurarea rezistenței electrice a unui filament încălzit. [Pr.: *-mo-a-*] — Din fr. **thermo-anémomètre.**

TERMOAPRÍNDERE s.f. Aprindere a combustibilului datorită unei zone calde a cilindrului motor cu cap de aprindere. [Pr.: *-mo-a-*] — **Termo-** + **aprindere.**

TERMOBAROGRÁF, *termobarografe,* s.n. Instrument folosit pentru măsurarea temperaturii și presiunii. — Din germ. **Thermobarograph.**

TERMOBAROMÉTRU, *termobarometre,* s.n. Instrument pentru măsurarea temperaturii și presiunii atmosferice. — Din fr. **thermo-baromètre.**

TERMOCÁRST, *termocarsturi,* s.n. Fenomen care dă naștere la forme de relief negative prin topirea zăpezii în zonele înghețului veșnic. — **Termo-** + **carst.**

TERMOCAUTÉR, *termocautere,* s.n. Cauter care acționează cu ajutorul căldurii. [Pr.: *-ca-u-*] — Din fr. **thermocautère.**

TERMOCEÁS, *termoceasuri,* s.n. Ceas a cărui funcționare este asigurată prin conversia căldurii corpului uman în energie electrică. — **Termo-** + **ceas.**

TERMOCENTRÁLĂ, *termocentrale,* s.f. Centrală electrică în care se folosește energia termică a cărbunilor, a păcurii sau a altor carburanți și combustibili. — **Termo-** + **centrală.**

TERMOCHÍMIC, -Ă, *termochimici, -ce,* adj. Care aparține termochimiei, de termochimie, privitor la termochimie. — Din fr. **thermochimique.**

TERMOCHIMÍE s.f. Ramură a chimiei fizice care se ocupă cu studiul efectelor termice ce însoțesc reacțiile chimice și unele procese fizico-chimice. — Din fr. **thermochimie.**

TERMOCINÉTICĂ s.f. Ramură a fizicii moleculare care studiază transferul de căldură. — **Termo-** + **cinetică.**

TERMOCOAGULÁRE, *termocoagulări,* s.f. Metodă de tratament chirurgical prin care, cu ajutorul termocauterului, este oprită o hemoragie. [Pr.: *-co-a-*] — **Termo-** + **coagulare.**

TERMOCOLÁRE, *termocolări,* s.f. Lipire (a stofei) cu ajutorul căldurii. — După fr. **thermocollage.**

TERMOCOMPRESÓR, *termocompresoare,* s.f. Instalație compusă dintr-un schimbător de căldură și un compresor, folosită pentru valorificarea căldurii de condensare a vaporilor în procesele de distilare, concentrare etc. — Din fr. **thermocompresseur.**

TERMOCONDUCTIBILITÁTE s.f. Proprietate a unor corpuri de a fi bune conducătoare de căldură. — Din fr. **thermoconductibilité.**

TERMOCONDÚCȚIE, *termoconducții,* s.f. (Fiz.) Conducție termică. — **Termo-** + **conducție.**

TERMOCONTRACTÁBIL, -Ă, *termocontractabili, -e,* adj. (Despre materiale plastice) Care se contractă la căldură. — **Termo-** + **contractabil.**

TERMOCONVÉCȚIE, *termoconvecții,* s.f. Mișcare de ansamblu a particulelor unui fluid datorită unei diferențe de temperatură din regiunile acestuia. — Din fr. **thermoconvection.**

TERMOCOPIÉRE, *termocopieri,* s.f. Reproducere a unor acte și documente, folosind o hârtie acoperită cu un strat subțire de substanță sensibilă la acțiunea căldurii. [Pr.: *-pi-e-*] — **Termo-** + **copiere.**

TERMOCÚPLU, *termocupluri,* s.n. Dispozitiv alcătuit din două conductoare diferite având capetele sudate și dintr-un instrument electric de măsură intercalat în circuit, folosit pentru măsurarea căldurii. — Din fr. **thermocouple.**

TERMODIFÚZIE, *termodifuzii,* s.f. Răspândire a moleculelor unei substanțe între două regiuni cu temperaturi diferite, trecerea făcându-se dinspre regiunea mai caldă către cea mai rece. [Var.: **termodifuziúne** s.f.] — Din fr. **thermodiffusion.**

TERMODIFUZIÚNE s.f. v. **termodifuzie.**

TERMODINÁMIC, -Ă, *termodinamici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Parte a fizicii al cărei obiect de studiu îl constituie stările de echilibru ale sistemelor fizice și proprietățile generale ale proceselor care conduc spre astfel de stări, procese în care pot interveni și fenomene termice; studiul relațiilor dintre fenomenele mecanice și cele calorice. **2.** Adj. Care aparține termodinamicii (**1**), privitor la termodinamică, de termodinamică. — Din fr. **thermodynamique.**

TERMODISPÉRSIE s.f. (Biol.) Termoliză. — **Termo-** + **dispersie.**

TERMOELASTICITÁTE s.f. Capitol al mecanicii corpurilor solide, care se ocupă cu studierea stărilor de tensiune și a deformațiilor produse sub acțiunea unui câmp termic. — **Termo-** + **elasticitate.**

TERMOELÉCTRIC, -Ă, *termoelectrici, -ce,* adj. De termoelectricitate, privitor la termoelectricitate. ✧ *Centrală termoelectrică* = centrală electrică în care se folosesc generatoare electrice antrenate de turbine cu aburi sau cu gaz. — Din fr. **thermoélec-trique.**

TERMOELECTRICITÁTE s.f. Parte a fizicii care studiază efectele apărute în conductoare sau în semiconductoare și care constau în interacțiuni între efectele termice și cele electrice. — Din fr. **thermoélectricité.**

TERMOELEMÉNT, *termoelemente,* s.n. (Tehn.) Termocuplu. — Din engl. **thermoelement.**

TERMOENERGÉTIC, -Ă, *termoenergetici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Ramură a energeticii care se ocupă cu producerea și folosirea energiei termice. **2.** Adj. Referitor la termoenergetică (**1**). — Din fr. **thermo-énergétique.**

TERMOENERGETICIÁN, -Ă, *termoenergeticieni, -e,* s.m. și f. Specialist în termoenergetică (**1**). [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **thermo-énergéticien.**

TERMOESTEZÍE s.f. Sensibilitate la variațiile de temperatură, importantă în unele boli nervoase. [Pr.: *-mo-es-*] — Din fr. **thermo-esthésie.**

TERMOFICÁ vb. I. (Folosit numai la timpurile compuse, ger., part. și supin) Tranz. A alimenta o clădire sau o localitate cu căldură produsă într-o instalație specială și distribuită printr-o rețea de conducte. [Var.: **termificá** vb. I] — Din **term(o)-** (după modelul unor cuvinte ca *electrifica, radiofica).*

TERMOFICÁRE, *termoficări,* s.f. Sistem de alimentare centralizată cu căldură a unor instalații, clădiri industriale sau locuințe printr-o rețea de distribuție specială de la un centru în care se produc concomitent energia electrică și căldură. [Var.: **termificáre** s.f.] — V. **termofica.**

TERMOFÍL, -Ă, *termofili, -e,* adj. **1.** (Despre microbi) Care este prezent în apele termale. **2.** (Despre plante) Iubitor de căldură. — Din fr. **thermophile.**

TERMOFIXÁRE, *termofixări,* s.f. Procedeu de stabilizare a dimensiunilor, formei și culorilor unor produse textile prin încălzire în mediu uscat. — **Termo-** + **fixare.**

TERMOFÓR, *termofoare,* s.n. Recipient plat de cauciuc sau de metal în care se pune apă caldă, ori o perniță încălzită electric, care se aplică pe o parte bolnavă a corpului, ca mijloc terapeutic. — Din germ. **Termophor,** fr. **thermophore.**

TERMOFOSFÁT, *termofosfați,* s.m. Îngrășământ chimic obținut prin încălzirea puternică a fosfaților naturali. — Din fr. **thermophosphate,** rus. **termofosfat.**

TERMOGÉN, -Ă, *termogeni, -e,* adj., s.n. **1.** Adj. Care produce căldură. **2.** S.n. Substanță care se aplică pe piele pentru a produce o reacție terapeutică locală de natură termică. — Din fr. **thermogène.**

TERMOGENÉZĂ s.f. Funcție a organismului animal de a produce căldură. — Din fr. **thermogenèse.**

TERMOGRÁF, *termografe,* s.n. Termometru prevăzut cu un mecanism care înregistrează grafic variațiile de temperatură. — Din fr. **thermographe.**

TERMOGRÁFIC, -Ă, *termografici, -ce,* adj. Referitor la termografie, de termografie. — Din fr. **thermographique.**

TERMOGRAFÍE s.f. (Med.) Metodă de diagnosticare (a cancerului) bazată pe identificarea unor zone ale corpului uman în care temperatura diferă de cea normală, semnalând prezența tumorilor. — Din fr. **thermographie.**

TERMOGRÁMĂ, *termograme,* s.f. Diagramă a temperaturii obținută pe termograf. — Din fr. **thermogramme,** engl. **thermogram,** germ. **Thermogramm.**

TERMOIZOLÁ, *termoizolez,* vb. I. Tranz. A izola (**2**) termic. [Pr.: *-mo-i-*] — Din fr. **thermoisoler.**

TERMOIZOLÁNT, -Ă, *termoizolanți, -te,* adj. (Despre materiale) Care împiedică transmiterea căldurii, care izolează căldura; izolant termic, termoizolator. [Pr.: *-mo-i-*] — **Termo-** + **izolant.**

TERMOIZOLÁRE, *termoizolări,* s.f. Izolare termică. [Pr.: *-mo-i-*] — **Termo-** + **izolare.**

TERMOIZOLÁT, -Ă, *termoizolați, -te,* adj. Care a fost izolat termic. [Pr.: *-mo-i-*] — V. **termoizola.**

TERMOIZOLATÓR, -OÁRE, *termoizolatori, -oare,* adj. Termoizolant. [Pr.: *-mo-i-*] — **Termo-** + **izolator.**

TERMOIZOLÁȚIE, *termoizolații,* s.f. Termoizolare. [Pr.: *-mo-i-*] — **Termo-** + **izolație.**

TERMOLABÍL, -Ă, *termolabili, -e,* adj. (Despre substanțe, materiale etc.) Care este sensibil la acțiunea căldurii, care își modifică însușirile în urma variației de temperatură. — Din fr. **thermolabile.**

TERMOLÍZĂ s.f. (Biol.) Proces fiziologic complex prin care organismul pierde surplusul de căldură; termodispersie. — Din fr. **thermolyse.**

TERMOLOGÍE s.f. Parte a fizicii care studiază căldura. — Din fr. **thermologie.**

TERMOLUMINESCÉNT, -Ă, *termoluminescenți, -te,* adj. Cu termoluminescență. [Var.: **termoluminiscént, -ă** adj.] — Din fr. **thermoluminescent.**

TERMOLUMINESCÉNȚĂ s.f. Emisie de radiații luminoase datorită încălzirii moderate a unui corp la o temperatură inferioară celei de incandescență. [Var.: **termoluminiscénță** s.f.] — Din fr. **thermoluminescence.**

TERMOLUMINISCÉNT, -Ă adj. v. **termoluminescent.**

TERMOLUMINISCÉNȚĂ s.f. v. **termoluminescență.**

TERMOMÉTRIC, -Ă, *termometrici, -ce,* adj. De termometru, privitor la termometru. — Din fr. **thermométrique.**

TERMOMETRÍE s.f. Parte a fizicii care se ocupă cu măsurarea temperaturilor. — Din fr. **thermométrie,** germ. **Thermometrie,** engl. **thermometry.**

TERMOMÉTRU, *termometre,* s.n. Instrument folosit la măsurarea temperaturilor, format dintr-un tub de sticlă gradat terminat cu un rezervor care conține un lichid dilatabil (mercur, alcool etc.). — Din fr. **thermomètre.**

TERMOMINERÁL, -Ă, *termominerali, -e,* adj. (Despre izvoare, apă) Termal și cu săruri minerale. — **Termo-** + **mineral.**

TERMONASTÍE, *termonastii,* s.f. Mișcare provocată de variații de temperatură la unele flori, care se închid la frig și se deschid la căldură. — Din fr. **thermonastie.**

TERMONUCLEÁR, -Ă, *termonucleari, -e,* adj. (Despre energia nucleară) Obținut prin fuziunea nucleelor de atomi ușori. ✧ *Reacție termonucleară* = reacție de fuziune a nucleelor elementelor ușoare, produsă sau amorsată pe cale termică prin realizarea unor temperaturi extraordinar de mari, fapt care face să se obțină cantități uriașe de energie greu de stăpânit și de dirijat. ✦ Care se bazează sau se referă la reacția termonucleară. ✧ *Armă termonucleară* = bombă cu hidrogen. [Pr.: *-cle-ar*] — Din fr. **thermonucléaire.**

TERMOPÁN® s.n. Suprafață vitrată, rezistentă la vânt, foc și substanțe chimice, care asigură izolarea termică și fonică și care se montează la ferestre sau la uși. ✦ (Adjectival) *Geam termopan.* — Denumire comercială.

TERMOPÁUZĂ s.f. Strat al atmosferei înalte care separă termosfera de exosferă și în care temperatura rămâne constantă. [Pr.: *-pa-u-*] — **Termo-** + **pauză.**

TERMOPÍLĂ, *termopile,* s.f. Pilă termoelectrică. — Din engl. **thermopile.**

TERMOPLÁST, *termoplaste,* s.n. Masă plastică ce se înmoaie prin încălzire. — Din fr. **thermoplaste.**

TERMOPLÁSTIC, -Ă, *termoplastici, -ce,* adj. (Despre materiale solide) Care nu-și modifică structura când este încălzit până la înmuiere și apoi răcit. — Din fr. **thermoplastique.**

TERMOPROPULSÁRE, *termopropulsări,* s.f. Propulsare prin energie termică. — După fr. **thermopropulsion.**

TERMOPROTECTÓR, -OÁRE, *termoprotectori, -oare,* adj. Care asigură termoprotecția. — **Termo-** + **protector.**

TERMOPROTÉCȚIE, *termoprotecții,* s.f. Ansamblu de operații și mijloace tehnice care protejează de efectele încălzirii excesive. — **Termo-** + **protecție.**

TERMORADIÁNT, -Ă, *termoradianți, -te,* adj. (Fiz.; despre corpuri) Care radiază căldură. [Pr.: *-di-ant*] — **Termo-** + **radiant.**

TERMORECEPTÓR, *termoreceptori,* s.m. Organ de simț situat în dermă, care recepționează variațiile de temperatură din mediul înconjurător. — **Termo-** + **receptor.**

TERMOREGLÁ, *termoreglez,* vb. I. Tranz. A produce fenomenul de termoreglare. — Din fr. **thermorégler.**

TERMOREGLÁRE s.f. Mecanism fiziologic prin care temperatura animalelor cu sânge cald este menținută constantă, indiferent de variațiile temperaturii mediului ambiant. — **Termo-** + **reglare.**

TERMOREGULATÓR, *termoregulatoare,* s.n. Termostat (**1**). — Din fr. **thermorégulateur.**

TERMORELÉU, *termorelee,* s.n. Releu a cărui funcționare este comandată fie de modificarea temperaturii mediului înconjurător, fie de căldura produsă în urma trecerii curentului electric prin elementul sensibil. — Din fr. **thermorelais.**

TERMOREZISTÉNT, -Ă, *termorezistenți, -te,* adj. (Despre unele materiale) Rezistent la căldură. — Din fr. **thermorésistant.**

TERMOREZISTÉNȚĂ, (**2**) *termorezistențe,* s.f. **1.** Proprietate a unor materiale de a păstra o anumită rezistență mecanică la creșterea temperaturii. **2.** Piesă care are proprietatea de a păstra o anumită rezistență mecanică la creșterea temperaturii. — **Termo-** + **rezistență** (după fr. *thermorésistivité).*

TERMORIGÍD, -Ă, *termorigizi, -de,* adj. (Despre materiale solide) Care își modifică proprietățile când este încălzit până la înmuiere și apoi răcit, suferind modificări structurale ireversibile în urma acestui proces. — **Termo-** + **rigid.**

TÉRMOS, *termosuri,* s.n. Vas de sticlă cu pereți dubli, argintați, între care s-a făcut vid, pus într-o cutie metalică, folosit, datorită însușirilor de izolator termic, pentru păstrarea unui lichid la temperatură constantă. — Din germ. **Thermos**[flasche].

TERMOSCÓP, *termoscoape,* s.n. Instrument folosit pentru punerea în evidență a unor diferențe de temperatură. — Din fr. **thermoscope.**

TERMOSCOPÍE s.f. Măsurare a temperaturii. — **Termoscop** + suf. *-ie.*

TERMOSENSÍBIL, -Ă, *termosensibili, -e,* adj. Sensibil la căldură. — Din fr. **thermosensible.**

TERMOSENSIBILITÁTE, *termosensibilități,* s.f. Sensibilitate la căldură. — Din fr. **thermosensibilité.**

TERMOSFÉRĂ s.f. Ionosferă. — **Termo-** + **sferă.**

TERMOSIFÓN, *termosifoane,* s.n. Aparat folosit în instalațiile de încălzire centrală, în care circulația fluidului se face în circuit închis, datorită diferenței dintre greutatea specifică a fluidului cald care se ridică prin conducta de plecare și greutatea specifică a fluidului care vine pe conducta de întoarcere la sursa de căldură. — Din fr. **thermosiphon.**

TERMOSOLÚBIL, -Ă, *termosolubili, -e,* adj. Solubil la cald. — **Termo-** + **solu-bil.**

TERMOSTABÍL, -Ă, *termostabili, -e,* adj. (Despre substanțe, materiale etc.) Care nu este influențat sensibil de acțiunea căldurii. — Din fr. **thermostable.**

TERMOSTABILITÁTE s.f. Calitatea de a fi termostabil. — Din fr. **thermostabilité.**

TERMOSTÁT, *termostate,* s.n. **1.** Aparat automat sau instalație care servește pentru reglarea și menținerea unei temperaturi constante într-o incintă sau într-un circuit; termoregulator. ✦ Regulator automat al temperaturii unui motor cu ardere internă, instalat în circuitul apei de răcire. **2.** Incintă în care se menține o temperatură constantă în vederea efectuării unor operații tehnologice, a desfășurării în anumite condiții de temperatură a unor procese chimice sau biologice etc. — Din fr. **thermostat.**

TERMOSTATÁRE s.f. Operație de menținere a temperaturii constante într-o incintă, într-un recipient. — Din **termostat.**

TERMOSTÁTIC, -Ă, *termostatici, -ce,* adj. Referitor la termostat, de termostat. ✦ Care menține o anumită temperatură (stabilă și echilibrată). — Din fr. **thermostatique.**

TERMOSTERILIZÁRE, *termosterilizări,* s.f. Sterilizare efectuată prin încălzire. — **Termo-** + **sterilizare.**

TERMOSUDÁBIL, -Ă, *termosudabili, -e,* adj. Care poate fi sudat prin căldură. — **Termo-** + **sudabil.**

TERMOTACTÍSM s.n. (Biol.) Reacție a microorganismelor la variațiile de temperatură. — Din fr. **thermotactisme.**

TERMOTÉHNICĂ s.f. **1.** Ramură a tehnicii care studiază utilizarea căldurii în scopuri industriale sau casnice. **2.** Ramură a fizicii care cuprinde problemele de căldură și termodinamică. — Din fr. **thermotechnique,** germ. **Thermotechnik.**

TERMOTERAPÍE s.f. Tratament al unei boli făcut cu ajutorul căldurii. — Din fr. **thermothérapie.**

TERMOTROPÍSM s.n. Calitate a unor organe vegetale de a realiza o mișcare de curbare spre o sursă de căldură. — Din fr. **thermotropisme.**

TERMOVIZÓR, *termovizoare,* s.n. (Med.) Aparat folosit pentru diagnosticarea bolilor vaselor sangvine. — Din rus. **termovizor.**

TERN, -Ă, *terni, -e,* adj. (Livr.) Fără luciu, șters, spălăcit; *fig.* fără relief, fără culoare; mohorât, monoton. — Din fr. **terne.**

TERNÁR, -Ă, *ternari, -e,* adj. **1.** Care este compus din trei unități sau din trei elemente. ✦ De ordinul al treilea. **2.** (Despre versuri) Alcătuit din trei picioare metrice, având fiecare câte o silabă accentuată. **3.** (Muz.; despre o succesiune ritmică, o măsură sau formă muzicală) Care se divizează în trei. — Din fr. **ternaire,** lat. **ternarius.**

TERNÁT, -Ă, *ternați, -te,* adj. (Despre frunze) Care sunt reunite câte trei, pornind de pe tulpină, din același loc. — După fr. **terné.**

TERNIÓN, *ternioane,* s.n. Dulap metalic de construcție specială, cu despărțituri mici, în care sunt așezate biletele de tren. [Pr.: *-ni-on*] — Din germ. **Ternion.**

TEROÁRE s.f. Groază, spaimă, frică provocată intenționat prin amenințări sau prin alte mijloace de intimidare sau de timorare. ✦ Asuprire bazată pe intimidare, timorare, amenințare. — Din fr. **terreur,** lat. **terror, -oris.**

TEROFÍTĂ, *terofite,* s.f. Plantă erbacee anuală lipsită de capacitatea de a-și forma organe de iernare (muguri, rizomi) și care se înmulțește numai prin semințe. ✧ (Adjectival) *Plantă terofită.* — Din fr. **thérophytés.**

TERORÍSM s.n. **1.** Totalitatea actelor intenționate de violență comise de un grup sau de o organizație pentru a provoca o teamă generalizată și pentru atingerea unor scopuri politice. **2.** Atitudine, manifestare teroristă. — Din fr. **terrorisme.**

TERORÍST, -Ă, *teroriști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la terorism, de teroare. **2.** S.m. și f. Persoană care comite acțiuni bazate pe teroare; partizan, adept al terorismului. — Din fr. **terroriste.**

TERORIZÁ, *terorizez,* vb. I. Tranz. A inspira cuiva groază prin amenințări sau prin alte mijloace de intimidare; a face să trăiască într-o continuă stare de frică, de groază; a îngrozi, a înfricoșa, a înspăimânta. — Din fr. **terroriser.**

TERORIZÁRE, *terorizări,* s.f. Acțiunea de *a teroriza* și rezultatul ei. — V. **teroriza.**

TEROSONÁ, *terosonez,* vb. I. Tranz. A supune un autoturism unei operații de întreținere preventivă constând în aplicarea unui strat protector anticoroziv pe suprafața inferioară a caroseriei. — Din germ. **Terosson** [Werke].

TEROSONÁRE, *terosonări,* s.f. Acțiunea de *a terosona.* — V. **terosona.**

TEROSONÁT, -Ă, *terosonați, -te,* adj. (Despre autoturisme) Care a fost supus terosonării. — V. **terosona.**

TEROTÉHNIC, -Ă, *terotehnici, -ce,* s.f., adj. **1.** S.f. Domeniu interdisciplinar cu implicații în proiectarea, construirea, exploatarea, întreținerea și repararea pieselor și organelor de mașini în scopul rentabilizării lor optime. **2.** Adj. Referitor la terotehnică (**1**), de terotehnică (**1**). — Din engl. **terotechnics.**

TERPÉNĂ, *terpene,* s.f. (La pl.) Clasă de hidrocarburi naturale lichide, cu miros plăcut, care se găsesc în diverse uleiuri eterice; (și la sg.) hidrocarbură care face parte din această clasă. — Din fr. **terpène.**

TERPENTÍNĂ s.f. v. **terebentină.**

TERPÍN s.n. Substanță chimică obținută prin hidratarea esenței de terebentină. ✧ *Hidrat de terpin* = substanță chimică utilizată ca medicament expectorant. [Var.: **terpínă** s.f.] — Din fr. **terpine.**

TERPÍNĂ s.f. v. **terpin.**

TERPINÓL s.n. Substanță chimică folosită în parfumerie. — Din fr. **terpinol.**

TERRAFORMING s.n. Preocupare care vizează remodelarea condițiilor existente pe o planetă, făcându-le asemănătoare celor de pe Pământ. [Pr.: *-főr-*] — Cuv. engl.

TERTÉL, *terteluri,* s.n. (Înv.) Șnur sau ciucure din fire de mătase sau de aur. — Din tc. **tırtıl.**

TERTÍP, *tertipuri,* s.n. Șiretlic, stratagemă, truc, viclenie. — Din tc. **tertib.**

TERȚ, -Ă, *terți, -e,* adj., s.m., s.n. **1.** Adj. Care vine în rândul al treilea; al treilea. **2.** S.m. (Jur.) Persoană care nu figurează ca parte în acte, în litigii sau în convenții nici direct, nici prin reprezentare și față de care actul juridic ori hotărârea pronunțată în cauză nu produce efecte. **3.** S.n. (Log.; în sintagma) *Terțul exclus* = principiu fundamental al gândirii, conform căruia un enunț nu poate fi decât adevărat sau fals în același timp și sub același raport, o a treia posibilitate fiind exclusă. — Din lat. **tertius,** it. **terzo.**

TERȚAROLÁRE, *terțarolări,* s.f. Reducere a suprafeței unei vele când vântul depășește o anumită forță. — Din **terțarolă.**

TERȚARÓLĂ, *terțarole,* s.f. Porțiune dintr-o pânză de navă care se strânge prin înfășurare, pentru a reduce suprafața pânzei expusă vântului când acesta depășește o anumită forță. — Din it. **terzaruola.**

TÉRȚĂ, *terțe,* s.f. (Muz.) Intervalul dintre două sunete ale gamei, la distanța de trei trepte. — Din it. **terza.**

TERȚÉT, *terțete,* s.n. **1.** Ansamblu compus din trei voci sau din trei instrumente care execută împreună o bucată muzicală scrisă pentru un astfel de ansamblu; trio. **2.** Terțină. — Din it. **terzetto.**

TÉRȚIA s.f. Literă de tipar cu un corp de 16 puncte tipografice. [Pr.: *-ți-a*] — Din germ. **Tertia.**

TERȚIÁR, -Ă, *terțiari, -e,* adj. **1.** Care reprezintă stadiul al treilea sau faza a treia în dezvoltarea unui lucru. **2.** (În sintagma) *Eră terțiară* (și substantivat, n.) = prima parte a mezozoicului (până la începutul erei cuaternare) caracterizată prin mari schimbări ale scoarței terestre, prin apariția mărilor și a lanțurilor de munți. [Pr.: *-ți-ar*] — Din fr. **tertiaire,** lat. **tertiarius.**

TERȚÍNĂ, *terține,* s.f. Poezie în formă fixă, alcătuită din strofe de trei versuri, dintre care al doilea rimează cu primul și cu al treilea din strofa următoare; terțet (**2**). ✦ Strofă dintr-o astfel de poezie. — Din it. **terzina.**

TÉRȚIO adv. În al treilea rând, într-o enumerare. [Pr.: *-ți-o*] — Din fr. **tertio.**

TERZIMÁN s.m. v. **tergiman.**

TESÁC, *tesace,* s.n. Sabie scurtă și lată purtată în trecut de infanteriști și de sergenții de stradă; *p. restr.* teacă de sabie. — Din rus. **tesak.**

TESÁLIC, -Ă, *tesalici, -ce,* adj. Care aparține Tesaliei, privitor la Tesalia. — **Tesalia** (n. pr.) + suf. *-ic.*

TESCOVÍNĂ, (**2**) *tescovine,* s.f. **1.** Ceea ce rămâne după stoarcerea fructelor, mai ales a strugurilor sau a sfeclei de zahăr; boștină. **2.** Băutură alcoolică obținută prin fermentarea și distilarea resturilor rămase după stoarcerea mustului din struguri. — Cf. sl. t ě s k ŭ.

TESCUÍ, *tescuiesc,* vb. IV. Tranz. A presa struguri, fructe, pentru a stoarce mustul; a pune la teasc. ✦ Fig. A strânge, a apăsa, a îndesa; a ticsi. — Din sl. **těskovati.**

TESCUÍRE, *tescuiri,* s.f. Acțiunea de *a tescui* și rezultatul ei. — V. **tescui.**

TESCUÍT, -Ă, *tescuiți, -te,* adj. Presat, stors în teasc. ✦ Fig. Îndesat, ticsit. — V. **tescui.**

TÉSLA s.f. (Fiz.) Unitate de măsură a inducției magnetice. — Din fr. **tesla.**

TESLÁR, *teslari,* s.m. **1.** (Reg.) Dulgher. **2.** (La pl.) Subalterni ai căpitanului de poduri care, în Evul Mediu, în Țările Române, aveau obligația de a le repara. — **Teslă** + suf. *-ar.*

TÉSLĂ, *tesle,* s.f. Unealtă cu coada scurtă, cu tăiș metalic lat și curbat, folosită de dulgheri, rotari și dogari la fasonarea lemnului. — Din sl. **tesla.**

TESLĂRÍE, (**2**) *teslării,* s.f. (Reg.) **1.** Meseria de teslar; dulgherie. **2.** Atelierul teslarului — **Teslar** + suf. *-ie.*

TEST[1]**,** *teste,* s.n. **1.** (Psih.) Probă prin care se examinează funcții senzoriale-motorii sau mintale, nivelul dezvoltării intelectuale, aptitudinile etc. **2.** Probă (scrisă sau orală) de verificare a cunoștințelor. ✧ *Text-grilă* = probă scrisă sub formă de grilă. — Din fr., engl. **test.**

TEST[2]**,** *teste,* s.n. Înveliș calcaros sau chitinos care protejează corpul unor moluște, crustacee etc. — Din fr. **test.**

TESTÁ[1]**,** *testez,* vb. I. Tranz. A da dispoziții prin testament cu privire la transmiterea unor bunuri materiale; a lăsa ceva prin testament. — Din fr. **tester,** lat. **testari.**

TESTÁ[2]**,** *testez,* vb. I. Tranz. A supune pe cineva unui test[1]; a face un test[1]. — Din fr. **tester.**

TESTACÉU, *testacee,* s.n. (La pl.) Subordin de moluște al căror corp are un înveliș calcaros; (și la sg.) moluscă aparținând acestui subordin. — Din fr. **testacé,** lat. **testaceus.**

TESTAMÉNT, *testamente,* s.n. **1.** Act juridic unilateral, revocabil cât timp testatorul este în viață, prin care cineva își exprimă dorințele ce urmează a-i fi împlinite după moarte, mai cu seamă în legătură cu transmiterea averii sale. ✧ *Testament olograf* = testament scris în întregime, datat și semnat de testator. *Testament autentic* = testament întocmit de către un funcționar de stat, cu formalitățile cerute de lege. **2.** (În sintagmele) *Vechiul Testament* = prima parte a Bibliei recunoscută și de mozaici și de creștini, cuprinzând textele referitoare la credințele religioase și la viața poporului evreu (până la nașterea lui Hristos). *Noul Testament* = a doua parte a Bibliei cuprinzând Evangheliile și alte scrieri religioase (de după nașterea lui Hristos), recunoscute numai de creștini. — Din lat. **testamentum,** fr. **testament.**

TESTAMENTÁR, -Ă, *testamentari, -e,* adj. Privitor la un testament, care este prevăzut într-un testament sau rezultă dintr-un testament. — Din fr. **testamentaire,** lat. **testamentarius.**

TESTÁRE, *testări,* s.f. Acțiunea de *a testa*[2] și rezultatul ei. — V. **testa**[2]**.**

TESTATÓR, -OÁRE, *testatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care a făcut un testament, care a testat[1]. — Din fr. **testateur,** lat. **testator, -oris.**

TESTEÁ, *testele,* s.f. Pachet cuprinzând un număr fix (de obicei 10, 12 sau 24) de obiecte de același fel (azi, mai ales ace) legate sau ambalate împreună pentru a forma un tot. ✦ Ambalaj al acestor obiecte. — Din tc. **teste, deste.**

TESTEMÉL, *testemele,* s.n. (Pop.) Basma, tulpan, năframă. — Din tc. **testmal, destmal,** bg. **testemel.**

TÉSTER, *testere,* s.n. **1.** Aparat care, introdus în gaura de sondă, permite recoltarea unor probe de fluid în vederea unor analize. **2.** (P. gener.) Orice aparat, dispozitiv care servește testărilor. [Acc. și: *testér.* — Pr.: *téstăr*] — Din fr., engl. **tester.**

TESTÍCUL, *testicule,* s.n. Glandă genitală masculină pereche, care produce spermatozoizii și hormonii masculini. — Din fr. **testicule,** lat. **testiculus.**

TESTICULÁR, -Ă, *testiculari, -e,* adj. Care aparține testiculului, care se referă la testicule. — Din fr. **testiculaire.**

TESTIMONIÁL, -Ă, *testimoniali, -e,* adj. Care se face prin martori, care se bazează pe o mărturie. [Pr.: *-ni-al*] — Din fr. **testimonial,** lat. **testimonialis.**

TESTIMÓNIU, *testimonii,* s.n. (Înv.) Mărturie, dovadă; (concr.) act, document doveditor; certificat, adeverință. — Din lat. **testimonium.**

TESTOSTERÓN, *testosteroni,* s.m. Hormon sexual masculin care menține caracterele sexuale secundare masculine, folosit și în terapeutică. [Var.: **testosterónă** s.f.] — Din fr. **testostérone.**

TESTOSTERÓNĂ s.f. v. **testosteron.**

TEȘCHEREÁ, *teșcherele,* s.f. **1.** (Înv. și fam.) Pungă cu bani; bani. **2.** (Înv.) Adeverință, certificat, chitanță. **3.** (Înv.) Permis de călătorie; pașaport. — Din tc. **tezkere.**

TEȘÍ, *teșesc,* vb. IV. Tranz. A tăia sau a reteza oblic un lemn, un trunchi. ✦ A netezi, a rotunji, a nivela muchia sau vârful unui obiect ascuțit. ✦ A turti (cu o lovitură) strâmbând sau aplecând pe o parte. — Din sl. **tešon, tesati.**

TEȘÍRE, *teșiri,* s.f. Acțiunea de *a teși* și rezultatul ei. ✦ (Tehn.) Operație de formare a unei fețe oblice la muchia unui obiect, având de obicei lățimea mică față de lungime. ✦ (Tehn.) Operație de formare a unei porțiuni tronconice la extremitatea unei găuri cilindrice. — V. **teși.**

TEȘÍT, -Ă, *teșiți, -te,* adj. Cu colțurile sau muchiile retezate sau rotunjite. ✦ Turtit. — V. **teși.**

TEȘITÓR, *teșitoare,* s.n. Unealtă construită dintr-o tijă de oțel cu una sau cu ambele extremități tronconice, folosită la teșirea găurilor cilindrice. — **Teși** + suf. *-tor.*

TEȘITÚRĂ, *teșituri,* s.f. **1.** Tăietură piezișă făcută într-un copac (pentru a-l doborî). ✦ Suprafață teșită a unui obiect (neted). ✦ (Tehn.) Suprafață conică obținută prin operația de teșire. **2.** Ciot, buturugă. — **Teși** + suf. *-tură.*

TEȘMENÍ, *teșmenesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) buimăci, a (se) încurca, a (se) zăpăci. — Et. nec.

TEȘMENÍRE, *teșmeniri,* s.f. (Reg.) Faptul de *a (se) teșmeni.* —V. **teșmeni.**

TEȘMENÍT, -Ă, *teșmeniți, -te,* adj. (Reg.; adesea substantivat) Buimăcit, încurcat, zăpăcit. ✦ Dezmățat; netrebnic. — V. **teșmeni.**

TÉTA, *teta,* s.m. A opta literă a alfabetului grecesc. — Din ngr. **théta.**

TETÁNIC, -Ă, *tetanici, -ce,* adj. **1.** Care se referă la tetanos, care provoacă tetanosul sau care este provocat de tetanos. **2.** Care se referă la tetanie. — Din fr. **tétanique.**

TETANÍE s.f. Sindrom caracterizat prin contracția mușchilor și înțepenirea membrelor, ca urmare a anumitor boli sau a unor stări fizice excepționale. — Din fr. **tétanie.**

TETANÍSM s.n. (Med.; impr.) Tetanie. — Din fr. **tétanisme.**

TETANIZÁ, *tetanizez,* vb. I. Tranz. A provoca contracții musculare asemănătoare cu cele cauzate de tetanos; a îmbolnăvi de tetanos. — Din fr. **tétaniser.**

TETÁNOS s.n. Boală infecțioasă gravă, caracterizată printr-o contracție permanentă și foarte dureroasă a mușchilor; fălcariță. — Din fr. **tétanos.**

TÉTĂ, *tete,* s.f. (Înv. și reg.) Femeie angajată într-o familie special pentru a se ocupa de copiii mici; guvernantă. — Formație onomatopeică.

TÉTEA s.m. (Pop.) Termen pentru tată, bunic sau străbunic; nume pe care și-l dau aceștia vorbind cu copiii, nepoții etc. lor, uneori și cu persoane străine. — Cf. rus. t e a t e a.

TÊTE-À-TÊTE, *tête-à-tête-uri,* s.n. Convorbire între patru ochi. ✦ Întâlnire a două persoane. [Pr.: *tetatét*] — Din fr. **tête-à-tête.**

TETERÍST, *teteriști,* s.m. (Rar) Soldat în termen care, în baza absolvirii unei școli civile prevăzute de lege, beneficiază de reducerea serviciului militar. — **T.T.R.** (tânăr cu termen redus) + suf. *-ist.*

TETIÉRĂ, *tetiere,* s.f. Piesă accesorie a unui fotoliu sau scaun pe care se sprijină capul. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **têtière.**

TETÍNĂ, *tetine,* s.f. Biberon. — Din fr. **tétine.**

TETRA[1]**-** Element de compunere însemnând „format din patru", „patru", „de patru ori" care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din fr. **tétra-.**

TÉTRA[2] s.f. Țesătură textilă cu aspect de tricot în care două ochiuri pe față alternează cu două ochiuri pe dos; *p. ext.* produs confecționat din acest material. ✧ (Adjectival) *Maiou tetra.* — Denumire comercială.

TETRACHÉNĂ, *tetrachene,* s.f. Fruct format din patru achene, care se desfac numai la maturitate. — Din fr. **tetrakène.**

TETRACICLÍNĂ s.f. Antibiotic utilizat în tratamentul infecțiilor cu colibacili, virusuri etc. — Din fr. **tétracycline.**

TETRACLORMETÁN s.n. (Chim.) Tetraclorură de carbon. — Din fr. **tétrachlorméthane,** engl. **tetrachlormethane.**

TETRACLORÚRĂ, *tetracloruri,* s.f. Combinație a clorului cu un corp simplu tetravalent. ✧ *Tetraclorură de carbon* = lichid greu, incolor, cu miros plăcut care se folosește ca solvent pentru grăsimi, lacuri etc., la fabricarea insecticidelor și la umplerea unor stingătoare de incendii. — Din fr. **tétrachlorure.**

TETRACÓRD, *tetracorduri,* s.n. **1.** (În Antichitate) Liră cu patru coarde. **2.** Șir de patru sunete dintr-o scară muzicală. — Din fr. **tétracorde.**

TETRACROMÁTIC, -Ă, *tetracromatici, -ce,* adj. În patru culori. — Din engl. **tetrachromatic.**

TETRADACTÍL, -Ă, *tetradactili, -e,* adj. (Zool.) Care are câte patru degete la fiecare membru. — Din fr. **tétradactyle.**

TETRADRÁHMĂ, *tetradrahme,* s.f. Monedă de argint în Grecia antică, care valora patru drahme. — Din fr. **tétradrachme.**

TETRAÉDRIC, -Ă, *tetraedrici, -ce,* adj. Privitor la tetraedru, ca tetraedrul; în formă de tetraedru. — Din fr. **tétraédrique.**

TETRAEDRÍT s.n. Minereu de cupru și argint. — Din fr. **tétraédrite.**

TETRAÉDRU, *tetraedre,* s.n. Poliedru cu patru fețe triunghiulare, patru vârfuri și șase muchii. — Din fr. **tétraèdre.**

TETRAEVÁNGHEL, *tetraevanghele,* s.n. Carte care cuprinde cele patru Evanghelii; evangheliar. [Var.: **tetravánghel** s.n.] — Din ngr. **tetraevanghélion.**

TETRAFÓNIC, -Ă, *tetrafonici, -ce,* adj. (Rar) Cuadrofonic. — Din fr. **tétraphonique.**

TETRAFONÍE s.f. (Rar) Tehnică de înregistrare și redare, bazată pe folosirea a patru surse acustice; cvadrifonie. — Din fr. **tétraphonie.**

TETRAGÓN, *tetragoane,* s.n. (Rar) Patrulater. — Din fr. **tétragone.**

TETRAGONÁL, -Ă, *tetragonali, -e,* adj. Care are formă de tetragon. — Din fr. **tétragonale.**

TETRAGRÁMĂ, *tetragrame,* s.f. (Livr.) Nume format din patru litere; *p. ext.* grup de patru litere. — Din fr. **tétragramme.**

TETRAHIDROBENZÉN s.m. (Chim.) Cicloalchenă cu șase atomi de carbon în moleculă. — Din fr. **tétrahydrobenzène,** engl. **tetrahydrobenzene.**

TETRAHIDRONAFTALÍNĂ s.f. (Chim.) Tetralină. — Din fr. **tétrahydronaph-talène** (după *naftalină).*

TETRALÍNĂ s.f. Lichid incolor, insolubil în apă, solubil în alcool, eter etc., obținut din naftalină și servind ca dizolvant în industria casnică; tetrahidronaftalină. — Din fr. **tétraline.**

TETRALOGÍE, *tetralogii,* s.f. Serie de patru piese de teatru (trei tragedii și o dramă satirică) pe care poeții greci o prezentau la concursuri. ✦ P. ext. Serie de patru opere literare sau muzicale unite printr-o idee comună. — Din fr. **tétralogie.**

TETRAMÉTRU, *tetrametri,* s.m. Vers grec compus din patru grupe a câte două picioare (patru metri). — Din fr. **tétramètre.**

TETRAONÍDĂ, *tetraonide,* s.f. (La pl.) Familie de păsări galinacee reprezentată prin ieruncă; (și la sg.) pasăre din această familie. — Din fr. **tétraonidé.**

TETRAPÓD[1]**,** *tetrapoduri,* s.n. Piedestal cu patru picioare, pe care se așază Evanghelia sau diferite obiecte de cult. — Din ngr. **tetrápodos.**

TETRAPÓD[2]**, -Ă,** *tetrapozi, -de,* adj., s.n. Vertebrat care are patru picioare; patruped. — Din fr. **tétrapode.**

TETRAPODÍE, *tetrapodii,* s.f. Metru (**3**) antic compus din patru picioare (**9**). — Din fr. **tétrapodie,** engl. **tetrapody.**

TETRÁRH, *tetrarhi,* s.m. (În Imperiul Roman) Suveran sau guvernator al unui sfert de regat ori al unei provincii. ✦ Fiecare dintre cei patru membri ai unei tetrarhii. — Din lat. **tetrarches,** ngr. **tetrárchis,** fr. **tétrarque.**

TETRARHÁT, *tetrarhate,* s.n. (Ist.) Demnitate de tetrarh. ✦ Tetrarhie. — Din fr. **tétrar(c)hat.**

TETRARHÍE, *tetrarhii,* s.f. Sistem politic (instituit de Dioclețian) potrivit căruia administrarea Imperiului Roman era împărțită în patru părți, cu patru conducători. ✦ Timpul cât guverna un tetrarh. — Din fr. **tétrarchie.**

TETRASILÁB, *tetrasilabe,* s.n. Cuvânt sau (mai rar) vers format din patru silabe. — Din fr. **tétrasyllabe.**

TETRASILÁBIC, -Ă, *tetrasilabici, -ce,* adj. (Despre cuvinte sau versuri) Care este format din patru silabe. — Din fr. **tétrasyllabique.**

TETRATLÓN, *tetratloane,* s.n. Probă sportivă combinată la care se face însumarea punctelor realizate de concurent în patru probe reunite, alese de organizatorii concursurilor. — Din fr. **tétrathlon.**

TETRATLONÍST, -Ă, *tetratloniști, -ste,* s.m. și f. Sportiv specializat în tetratlon. — **Tetratlon** + suf. *-ist.*

TETRAVALÉNT, -Ă, *tetravalenți, -te,* adj. (Despre elemente chimice) Care are valența patru. — Din fr. **tétravalent.**

TETRAVÁNGHEL s.n. v. **tetraevanghel.**

TETREÁ, *tetrele,* s.f. (Înv.) Dulceață (de chitră). — Din tc. **tetre.**

TETRÓDĂ, *tetrode,* s.f. Tub electronic cu patru electrozi situați într-un balon cu vid. — Din fr. **tétrode.**

TEU, *teuri,* s.n. **1.** Riglă de desen prevăzută la un capăt cu o riglă mai mică, perpendiculară pe prima. **2.** Dispozitiv indicator în formă de T, folosit pe un aeroport pentru a arăta direcția și sensul vântului. **3.** Nume dat unor obiecte care au forma literei T. — Din fr. **té.**

TÉUCĂ s.f. v. **teică.**

TÉUGĂ, *teuge,* s.f. Construcție situată deasupra punții superioare la prora unei nave, în interiorul căreia sunt amenajate magazii și, mai rar, locuințe pentru echipaj. [Acc. și: *teúgă*] — Din fr. **teugue.**

TEURGÍE s.f. (Livr.) Magie albă. [Pr.: *te-ur-*] — Din fr. **théurgie,** lat. **theurgia.**

TEUTÓN, -Ă, *teutoni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte dintr-un ordin monaho-cavaleresc german. **2.** Adj. Care aparține teutonilor (**1**), privitor la teutoni; *p. gener.* german, nemțesc; teutonic. [Pr.: *te-u-*] — Din fr. **teuton.**

TEUTÓNIC, -Ă, *teutonici, -ce,* adj. Teuton (**2**). [Pr.: *te-u-*] — Din fr. **teutonique.**

TEVATÚRĂ s.f. Zarvă, gălăgie, scandal. ✦ Bucluc, neplăcere. ✦ Tulburare, încăierare, răscoală, răzmeriță. — Din tc. **tevatür.**

TEX, *texuri,* s.n. Sistem de măsurare a fineții firelor textile. — Din fr. **tex.**

TEXOPRÍNT s.n. Procedeu de obținere a unui dispozitiv fotografic după o formă de tipar înaltă. — Din germ. **Texoprint.**

TEXT, *texte,* s.n. **1.** Ceea ce este exprimat în scris; cuprinsul unei opere literare sau științifice, al unui discurs, al unei legi etc. ✦ Fragment, parte dintr-o scriere. **2.** Cuvintele unei compoziții muzicale. **3.** Literă de tipar cu un corp de 20 de puncte tipografice. — Din fr. **texte,** lat. **textus.**

TEXTIÉR, *textieri,* s.m. Autor de texte pentru muzică ușoară. [Pr.: *-ti-er*] — **Text** + suf. *-ier.*

TEXTÍL, -Ă, *textili, -e,* adj. **1.** (Despre fibre, mașini etc.) Care servește la țesut sau la tricotat; care poate fi folosit în țesătorie. ✦ (Despre plante) Din care se extrag fibre textile (**1**). ✦ Țesut, lucrat din fibre sau din fire. **2.** Care se referă la țesătorie sau la țesături. *Industrie textilă.* ✦ (Substantivat, f. pl.) Stofe, pânzeturi; *p. ext.* obiecte confecționate din stofe sau din pânzeturi. — Din fr. **textile,** lat. **textilis.**

TEXTILÍST, -Ă, *textiliști, -ste,* adj. (Adesea substantivat) Care se ocupă cu țesătoria, specializat în industria textilă. — **Textil** + suf. *-ist.*

TEXTOLÍT, *textolite,* s.n. Material în formă de plăci, constituit din straturi de țesături impregnate cu rășini sintetice de tipul bachelitei, prelucrabil prin așchiere, utilizat ca material electroizolant în electrotehnică și radiotehnică, în construcția de mașini (la fabricarea unor roți dințate). — Din fr. **textolite.**

TEXTOLÓG, -Ă, *textologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în textologie. — Din **textologie** (derivat regresiv).

TEXTOLÓGIC, -Ă, *textologici, -ce,* adj. Referitor la textologie, de textologie. — Din **textologie.**

TEXTOLOGÍE s.f. Disciplină filologică aplicată la studiul comparat al textelor unor opere literare sau de altă natură, pentru stabilirea versiunii definitive corecte, autentice, în vederea republicării operelor în ediții postume. — Din rus. **tekstologhia.**

TEXTUÁL, -Ă, *textuali, -e,* adj. Care este reprodus cuvânt cu cuvânt, fără nicio modificare a textului original. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **textuel.**

TEXTURÁ, *texturez,* vb. I. Tranz. A face să crească volumul fibrelor sintetice textile în vederea îmbunătățirii calității termoizolante, extensibile etc. — Din engl. **texture.**

TEXTÚRĂ, *texturi,* s.f. **1.** Constituția unei roci sau a unui aliaj din punctul de vedere al orientării în spațiu a părților componente. **2.** Țesătură, urzeală. **3.** Imprimat de dimensiuni mici, sub formă de fâșie, care se lipește într-o lucrare tipărită, acoperind pasajele care trebuie rectificate. — Din fr. **texture,** lat. **textura.**

TEZÁUR, *tezaure,* s.n. **1.** Cantitate mare de monede, bijuterii, pietre scumpe sau alte obiecte de preț, strânse și păstrate în loc sigur; *p. ext.* avere, bogăție. ✦ Loc unde se păstrează obiectele de preț. ✦ Bani sau obiecte prețioase ascunse de multă vreme în pământ și care au fost descoperite întâmplător; comoară. **2.** Totalitatea aurului și a altor metale prețioase, efecte etc. care se găsesc în depozitul unei bănci de emisie, constituind acoperirea biletelor de bancă sau a bancnotelor emise. ✦ Totalitatea bunurilor de care dispune statul la un moment dat. ✦ Locul unde se păstrează depozitele de metale prețioase, bani sau efecte ale statului sau ale unei bănci; visterie. **3.** Fig. Ceea ce este foarte iubit și prețuit; odor. ✦ Patrimoniu cultural (material și spiritual) al unei societăți, al unei epoci. [Pr.: *-za-ur*] — Din lat. **thesaurus.**

TEZAURÁR, *tezaurari,* s.m. (Înv.) Custodele unui tezaur; funcționar care primea și distribuia banii statului; casier, vistiernic. [Pr.: *-za-u-*] — **Tezaur** + suf. *-ar.*

TEZAURIZÁ, *tezaurizez,* vb. I. Tranz. A sustrage din circuitul economic normal mijloacele bănești aflate sub formă de bani sau de valută; *p. gener.* a strânge, a acumula bani sau obiecte de valoare. [Pr.: *-za-u-*] — Din fr. **thésauriser,** lat. **thesaurizare.**

TEZAURIZÁRE, *tezaurizări,* s.f. Acțiunea de *a tezauriza* și rezultatul ei. [Pr.: *-za-u-*] — V. **tezauriza.**

TEZAURIZATÓR, *tezaurizatori,* s.m. (Rar) Persoană care tezaurizează. [Pr.: *-za-u-*] — **Tezauriza** + suf. *-tor.*

TÉZĂ, *teze,* s.f. **1.** Afirmație expusă și susținută într-o discuție; idee principală dezvoltată și demonstrată într-o operă, într-o cuvântare etc. ✧ Loc. adv. (Înv.) *În teză generală* = în general. **2.** Idee formulată concis, susținută ca temei al unei concepții filosofice, juridice, politice etc. **3.** Lucrare scrisă, făcută de elevi în clasă sub supravegherea profesorului, la sfârșitul unei perioade de studiu sau la un examen. ✧ *Teză de licență* (sau *doctorat)* = lucrare științifică prezentată de un candidat pentru obținerea titlului de licențiat (sau de doctor în științe). — Din fr. **thèse,** lat. **thesis.**

TEZÍSM s.n. Susținere, propagare a anumitor teze. ✦ Caracter al unei scrieri care se limitează la ilustrarea sau demonstrarea unor teze prestabilite; *p. ext.* didacticism. — **Teză** + suf. *-ism.*

TEZÍST, -Ă, *teziști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care enunță, susține, ilustrează o anumită teză în artă, în literatură etc. **2.** S.m. și f. Persoană care practică tezismul. — **Teză** + suf. *-ist.*

THAILANDÉZ, -Ă, *thailandezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația statului Thailanda sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Thailandei sau thailandezilor (**1**), privitor la Thailanda ori la thailandezi. [Pr.: *tailandéz*] — Din fr. **thailandais.**

THALIDOMÍDĂ s.f. (Farm.) Tranchilizant și antivomitiv cu acțiune nocivă asupra fătului când este administrat femeilor gravide. — Din engl., fr. **thalidomide.**

THRÍLLER, *thrillere,* s.n. (Englezism) Roman, piesă de teatru sau film de groază. [Pr.: *srílăr*] — Cuv. engl.

TI interj. (Cu «i» prelungit) Exclamație care exprimă diverse stări sufletești (mirare, admirație, mânie, ciudă, necaz). — Onomatopee.

TIAMÍNĂ s.f. (Farm.) Vitamina B_1. [Pr: *ti-a-*] — Din fr. **thiamine.**

TIÁRĂ, *tiare,* s.f. **1.** Coroană purtată de către regii vechilor perși și de către conducătorii altor popoare orientale. **2.** Mitră papală formată din trei coroane suprapuse, decorate cu flori de crin stilizate. [Pr.: *ti-a-*] — Din fr. **tiare,** lat. **tiara.**

TIBÉT s.n. (Înv.) Numele unei țesături de lână. — Din germ. **Tibet,** fr. **tibet.**

TIBETÁN, -Ă, *tibetani, -e,* adj., s.m. și f. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Tibet. **2.** Adj. Care aparține Tibetului sau tibetanilor (**1**), privitor la Tibet ori la tibetani. ✦ (Substantivat, f.) Limbă vorbită în Tibet. — Din fr. **tibétain.**

TÍBIA, *tibii,* s.f. Os lung și gros al piciorului, situat între genunchi și gleznă, lângă peroneu, cu care formează scheletul gambei. [Pr.: *-bi-a*] — Din fr., lat. **tibia.**

TIBIÁL, -Ă, *tibiali, -e,* adj. Care se referă la tibia, care aparține tibiei. [Pr.: *-bi-al*] — Din fr. **tibial.**

TIBIȘÍR, *tibișire,* s.n. (Înv. și reg.) Cretă (pentru scris pe tablă). — Din tc. **tebeșir**.

TIC[1] interj. (De obicei repetat) Cuvânt care redă sunetul ritmic al ceasornicului, bătăile inimii etc.; tic-tac. — Onomatopee.

TIC[2], *ticuri,* s.n. Mișcare convulsivă, bruscă, spasmodică și repetată, rezultată din contractarea involuntară a unuia sau a mai multor mușchi. ✦ Deprindere (neplăcută, ridiculă etc.) pe care o capătă cineva în mod inconștient. — Din fr. **tic.**

TICĂÍ[1], pers. 3 *ticăie,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre ceasornice) A emite un sunet ritmic caracteristic în timpul funcționării; a face tic-tac. **2.** (Despre inimă) A bate tare (sub efectul unei emoții puternice); a zvâcni, a palpita. — **Tic**[1] + suf. *-ăi.*

TICĂÍ[2], *ticăiesc,* vb. IV. Refl. și intranz. (Pop.) A lucra încet, fără spor; a se mocăi. — Et. nec.

TICĂIÁLĂ, *ticăieli,* s.f. Muncă fără spor; mocăială. — **Ticăi**[2] + suf. *-eală.*

TICĂÍT[1], *ticăituri,* s.n. Faptul de *a ticăi*[1]; bătaie, sunet ritmic al ceasornicului; zvâcnire, palpitare a inimii. — V. **ticăi**[1].

TICĂÍT[2], **-Ă,** *ticăiți, -te,* adj. (Despre oameni) **1.** Care lucrează încet, fără spor; mocăit. **2.** (Pop.) Nenorocit, necăjit; sărman, năpăstuit. — V. **ticăi**[2].

TICĂLÓS, -OÁSĂ, *ticăloși, -oase,* adj., s.m. și f. **1.** (Persoană) care comite fapte reprobabile; nemernic. **2.** (Înv.) (Persoană) care se găsește într-o stare jalnică; (om) vrednic de milă, sărman, nenorocit. — **Ticală** (înv. „mizerie”, et. nec.) + suf. *-os.*

TICĂLOȘÉNIE, *ticăloșenii,* s.f. (Rar) Ticăloșie (**1**). — **Ticălos** + suf. *-enie.*

TICĂLOȘÉȘTE adv. (Înv.) În mod josnic, mârșav. — **Ticălos** + suf. *-ește.*

TICĂLOȘÍ, *ticăloșesc,* vb. IV. Refl. și tranz. A decădea sau a face să decadă din punct de vedere moral sau material. — Din **ticălos.**

TICĂLOȘÍE, *ticăloșii,* s.f. **1.** Stare de decădere morală; *p. ext.* faptă comisă de un om ticălos (**1**), faptă josnică; nemernicie, mârșăvie, ticăloșenie, josnicie. **2.** (Înv.) Mizerie, sărăcie; nefericire, nenorocire. — **Ticălos** + suf. *-ie.*

TICHÉT, *tichete,* s.n. Imprimat care asigură posesorului anumite drepturi (la spectacole, călătorii etc.). — Din fr., engl. **ticket.**

TICHÍE, *tichii,* s.f. Obiect de îmbrăcăminte din stofă sau din pânză, de forma unei calote sferice, care acoperă numai creștetul capului. ✧ Expr. *Ce-i lipsește chelului? Tichie de mărgăritar,* se spune, ironic, despre cel care, lipsit de lucruri de primă necesitate, dorește să aibă altele, mai puțin utile sau inutile. ✦ Bonetă, scufiță. ✦ (Pop.) Membrană care învelește capul unor copii nou-născuți; căiță. ✧ Expr. (În superstiții) *A se naște cu tichia în* (sau *pe) cap* = a fi norocos. [Var.: (reg.) **chitíe** s.f.] — Din tc. **takke.**

TICHIÚȚĂ, *tichiuțe,* s.f. Diminutiv al lui *tichie.* ✧ (În basme) *Tichiuța dracului* = pălărioară înzestrată cu puterea de a-l face nevăzut pe cel care o poartă. [Pr.: *-chi-u-*] — **Tichie** + suf. *-uță.*

TICLUÍ, *ticluiesc,* vb. IV. Tranz. (Pop. și fam.) A aranja, a așeza; a înjgheba, a întocmi. ✦ Fig. A pune la cale (potrivind, inventând, născocind). ✧ Expr. *A o ticlui (bine)* = a da unei afirmații mincinoase aparența de adevăr. **2.** A compune, a redacta (repede, ușor). — Et. nec.

TICLUÍRE, *ticluiri,* s.f. Acțiunea de *a ticlui* și rezultatul ei. — V. **ticlui.**

TÍCNĂ s.f. v. **tihnă.**

TICNEÁLĂ s.f. v. **tihneală.**

TICNÍ vb. IV v. **tihni.**

TICNÍRE s.f. v. **tihnire.**

TICNÍT, -Ă adj. v. **tihnit.**

TICSÍ, *ticsesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A umple până la refuz un spațiu (îngrămădind, înghesuind ceva); a înțesa; *p. ext.* a îmbâcsi. **2.** Tranz. și refl. (Înv.) A (se) înghesui. [Var.: (reg.) **tecsuí** vb. IV] — Et. nec.

TICSÍRE, *ticsiri,* s.f. Acțiunea de *a ticsi* și rezultatul ei; îngrămădire, înghesuire. — V. **ticsi.**

TICSÍT, -Ă, *ticsiți, -te,* adj. (Despre spații, recipiente) Plin până la refuz. ✦ (Despre obiecte sau ființe) Înghesuit peste măsură (într-un spațiu). ✦ (Despre locuri, terenuri) Acoperit în întregime, înțesat. — V. **ticsi.**

TIC-TÁC, (**2**) *tic-tacuri,* s.n., interj. **1.** Interj. Cuvânt care redă sunetul ritmic al ceasornicului, bătăile inimii, loviturile ritmice într-un corp tare etc.; tic[1]. **2.** S.n. Zgomot regulat și monoton. *Tic-tacul ceasornicului.* — Din fr. **tic-tac,** germ. **Ticktack.**

TIE-BREAK, *tie-breakuri,* s.n. (La tenis) Situație de egalitate în care se joacă un ghem pentru a se decide câștigătorul setului[2]. [Pr.: *táibrec*]. — Din engl. **tie-break.**

TIFÁN, *tifane,* s.n. Năvod mic folosit pentru pescuit în bălți, iazuri, canale. — Et. nec.

TÍFDRUC, *tifdrucuri,* s.n. **1.** Metodă de tipărire cu forme de tipar la care imaginea este realizată prin scobituri gravate. **2.** Mașină de tipar cu care se imprimă după tifdruc (**1**). — Din germ. **Tiefdruck.**

TÍFIC, -Ă, *tifici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care ține de tifos, privitor la tifos; care provoacă tifosul. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care este bolnavă de tifos. — Din fr. **typhique.**

TÍFLĂ, *tifle,* s.f. Gest batjocoritor făcut cu palma întinsă, cu degetul mare apropiat de vârful nasului și cu celelalte degete desfăcute și agitate; bleandă[2]. ✧ Expr. *A da* (cuiva) *cu tifla* ori *a da* (sau *a arunca* cuiva) *o tiflă* = **a)** a face gestul descris mai sus; **b)** a disprețui, a desconsidera, a sfida; a renunța cu dispreț la ceva. — Din ngr. **tífla.**

TIFLÍTĂ, *tiflite,* s.f. Inflamație acută sau cronică a cecului[2], care se manifestă prin dureri abdominale. — Din fr. **typhlite.**

TIFLOCOLÍTĂ, *tiflocolite,* s.f. (Med.) Colită localizată în cec[2]. — Din fr. **typhlocolite.**

TIFLOGRÁF, *tiflografe,* s.n. Instrument cu ajutorul căruia scriu nevăzătorii. — Din fr. **typhlographe.**

TIFLOGRÁFIC, -Ă, *tiflografici, -ce,* adj. Referitor la tiflografie, care ține de tiflografie. — Din fr. **typhlographique.**

TIFLOGRAFÍE s.f. Sistem de scriere în relief pentru nevăzători. — Din fr. **typhlographie.**

TIFLOLOGÍE s.f. Ramură a defectologiei care se ocupă cu studiul deficiențelor senzoriale și vizuale. — Din fr. **typhlologie.**

TIFLOMEGALÍE s.f. (Med.) Hipertrofie a cecului[2] ca urmare a unei alimentații vegetale abundente. — Din fr. **typhlomégalie.**

TIFOBACILÓZĂ s.f. (Med.) Granulie. — Din fr. **typhobacillose.**

TIFOÍDĂ, *tifoide,* adj. (În sintagma) *Febră tifoidă* = boală infecțioasă, contagioasă și epidemică, provocată de un bacil specific, manifestată prin febră mare, tulburări intestinale, stare de toropeală și care se transmite prin apa de băut, prin fructe și prin legume nespălate etc.; tifos, lingoare, boală lungă. — Din fr. **typhoïde.**

TIFOÍDIC, -Ă, *tifoidici, -ce,* adj. (Med.) Care ține de febra tifoidă, referitor la febra tifoidă. — Din fr. **typhoïdique.**

TIFÓN, *tifoane,* s.n. Pânză subțire de bumbac, cu țesătură foarte rară; *spec.* fâșie din această pânză, folosită la pansamente. — Cf. engl. t i f f a n y.

TÍFOS, *tifosuri,* s.n. Nume dat mai multor boli febrile, infecțioase și epidemice: **a)** febră tifoidă; **b)** tifos exantematic, v. *exantematic;* **c)** pestă bovină. — Din ngr. **tifos,** fr. **typhus.**

TIFÓZĂ s.f. (Med. vet.; în sintagma) *Tifoză aviară* = boală a puilor de găină produsă de un virus din grupul bacteriilor paratifice. — Din fr. **typhose.**

TIGÁIE, *tigăi,* s.f. **1.** Vas de bucătărie de formă rotundă, cu marginea joasă și cu o coadă lungă, folosit la prăjit. ✦ (Reg.) Cratiță cu două toarte în care se fierbe mâncarea. **2.** Mic recipient la vechile arme de foc, în care se punea praful de pușcă. — Din bg. **tigan,** sb. **tiganja.**

TIGĂÍȚĂ, *tigăițe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *tigaie* (**1**). **2.** (Reg.) Vas special, în formă de farfurie cu fundul lat și cu mâner, în care se fixează lumânarea aprinsă. — **Tigaie** + suf. *-iță.*

TIGHÉL, *tighele,* s.n. Cusătură vizibilă, foarte măruntă și regulată, făcută cu mașina sau cu mâna, în care fiecare împunsătură începe de la locul ultimei împunsături precedente. ✧ Expr. (Pop. și fam.) *A trage* (cuiva) *un tighel* = a mustra, a dojeni (pe cineva). [Pl. și: *tigheluri*] — Din tc. **teğel.**

TIGHELÍ, *tighelesc,* vb. IV. Tranz. A coase un material cu tighel, a face un tighel. ✦ A tivi o fâșie dintr-un alt material (colorat). — Din **tighel.**

TIGHELÍRE, *tigheliri,* s.f. Acțiunea de *a tigheli* și rezultatul ei; tighelit[1]. — V. **tigheli.**

TIGHELÍT[1] s.n. Tighelire. — V. **tigheli.**

TIGHELÍT[2], -Ă, *tigheliți, -te,* adj. Cusut, prevăzut cu tighel. — V. **tigheli.**

TIGNAFÉS, *tiganfesuri,* s.n. (Pop.) Emfizem pulmonar la animale, mai ales la păsări. — Din tc. **tıknefes.**

TIGOÁRE, *tigori,* s.f. (Pop.) Om de nimic, ticălos; ființă leneșă, puturoasă sau slabă, prăpădită. — Et. nec.

TIGRÁT, -Ă, *tigrați, -te,* adj. Cu dungi mai închise (ca ale tigrului). — Din fr. **tigré.**

TIGRÉSĂ, *tigrese,* s.f. (Rar) Tigroaică. — Din fr. **tigresse.**

TIGROÁICĂ, *tigroaice,* s.f. Femela tigrului; tigresă. ✦ Epitet dat unei femei energice, impulsive, crude. — **Tigru** + suf. *-oaică.*

TÍGRU, *tigri,* s.m. Mamifer carnivor din familia felidelor, de talie mare, cu blana de culoare galbenă-roșcată cu dungi negre, transversale, care trăiește în sud-estul Asiei și în insulele Australiei *(Felis tigris).* ✦ Epitet dat unui om energic, impulsiv, crud. — Din fr. **tigre,** lat. **tigris.**

TÍGVĂ, *tigve,* s.f. **1.** (Pop.) Craniu, țeastă; (depr.) cap; *p. ext.* ins, individ. **2.** Plantă erbacee agățătoare sau târâtoare din familia cucurbitaceelor, cu flori mari, albe, cu fructe mari de forme variate, de obicei bombate, care la maturitate devin lemnoase și gălbui; tâlv *(Lagenaria vulgaris); p. restr.* fructul acestei plante. ✦ Vas făcut din fructul uscat de tigvă (**2**). ✧ Expr. *Cap de tigvă* = om prost. [Var.: (reg.) **tívgă** s.f.] — Din bg., sb. **tikva.**

TIHĂRÁIE, *tihărăi,* s.f. (Reg.) Povârniș pe coasta unui munte; râpă abruptă; loc râpos, sălbatic, acoperit cu vegetație deasă; tihărie. — Et. nec.

TIHĂRÍE, *tihării,* s.f. (Reg.) Tihăraie. — Et. nec. Cf. t i h ă r a i e.

TÍHNĂ, *tihne,* s.f. Liniște deplină, pace, tihnire; viață liniștită, lipsită de griji; odihnă, repaus. ✦ (Înv.) Mulțumire, satisfacție. [Var.: (pop.) **tícnă** s.f.] — Din **tihni** (derivat regresiv).

TIHNEÁLĂ, *tihneli,* s.f. (Înv.) Faptul de a-i tihni, de a avea tihnă. [Var.: **ticneálă** s.f.] — **Tihni** + suf. *-eală.*

TIHNÍ, pers. 3 *tihnește,* vb. IV. Intranz. A se bucura (în liniște) de ceva; a-i cădea bine, a-i prii ceva. [Var.: (pop.) **ticní** vb. IV] — Din sl. **tihnonti.**

TIHNÍRE s.f. (Înv. și reg.) Tihnă. [Var.: **ticníre** s.f.] — V. **tihni.**

TIHNÍT, -Ă, *tihniți, -te,* adj. (Despre viața cuiva; adesea adverbial) Liniștit, lipsit de griji. ✦ Pașnic, odihnitor. [Var.: (pop.) **ticnít, -ă** adj.] — V. **tihni.**

TIJ adv. (Înv.) De asemenea. — Cf. ucr. t e ž, pol. t e ž.

TÍJĂ, *tije,* s.f. **1.** Tulpină aeriană a plantelor erbacee. **2.** Bară de metal (cilindrică) făcând parte dintr-un sistem tehnic, ca element de legătură sau de ghidare. — Din fr. **tige.**

TÍLDĂ, *tilde,* s.f. **1.** Semn grafic de forma unui „*s*" de tipar culcat, folosit în unele opere pentru înlocuirea unui cuvânt care se repetă. **2.** Semn diacritic de forma unui „*s*" de tipar culcat, care se pune deasupra unei litere pentru a conferi pronunțării sunetului pe care îl reprezintă un caracter palatal, nazal etc. — Din fr. **tilde,** germ. **Tilde.**

TILIACÉE, *tiliacee,* s.n. (La pl.) Familie de plante lemnoase sau (rar) erbacee, al căror tip este teiul *(Tilia);* (și la sg.) plantă care face parte din această familie. ✧ (Adjectival) *Plantă tiliacee.* [Pr.: *-li-a-*] — Din fr. **tiliacée.**

TILÍNC interj. (Repetat) Cuvânt care imită sunetul unui clopoțel. — Onomatopee.

TILÍNCĂ, *tilinci,* s.f. Vechi instrument muzical popular de suflat, asemănător cu fluierul, dar fără găuri laterale, făcut din scoarță de paltin, răchită, tei etc. [Var.: **tilíngă** s.f.] — Cf. t i l i n c.

TILINCÚȚĂ, *tilincuțe,* s.f. Diminutiv al lui *tilincă.* — **Tilincă** + suf. *-uță.*

TILÍNGĂ s.f. v. **tilincă.**

TILÍȘCĂ, *tiliști,* s.f. Plantă erbacee cu rizomul târâtor, cu tulpina acoperită de peri moi, cu flori trandafirii dispuse în ciorchine *(Circaea lutetiana).* — Et. nec.

TIMÁR[1], *timari,* s.m. (Reg.) Tăbăcar. — Din magh. **timár.**

TIMÁR[2], *timaruri,* s.n. (Mai ales la pl.; înv.) Denumire dată, în Evul Mediu, în Imperiul Otoman, loturilor de pământ conferite, temporar, oștenilor, în schimbul obligației de a presta serviciul militar. — Din fr. **timares.**

TIMARIÓT, *timarioți,* s.m. (Înv.) Militar turc împroprietărit, dator să se întoarcă sub arme la prima chemare, împreună cu mai mulți mercenari întreținuți de el. [Pr.: *-ri-ot*] — Din fr. **timariot.**

TIMBRÁ, *timbrez,* vb I. Tranz. **1.** A aplica timbrul legal pe o scrisoare, pe un act oficial etc.; *p. ext.* a plăti o taxă de timbru. **2.** (Despre cântăreți) A-și exersa vocea în vederea obținerii unui timbru plăcut și bine marcat. — Din fr. **timbrer.**

TIMBRÁL, -Ă, *timbrali, -e,* adj. (Muz.) Caracteristic timbrului (**2**). — **Timbru** + suf. *-al.*

TIMBRÁRE, *timbrări,* s.f. Acțiunea de *a timbra* și rezultatul ei. — V. **timbra.**

TIMBRÁT, -Ă, *timbrați, -te,* adj. **1.** (Despre scrisori, acte etc.) Pe care s-a aplicat timbrul legal. **2.** (Despre voce) Cu timbru (**2**) plăcut și bine marcat. — V. **timbra.**

TIMBROLOGÍE s.f. (Rar) Filatelie. — Din fr. **timbrologie.**

TÍMBRU, (**1**) *timbre,* (**2, 3**) *timbruri,* s.n. **1.** Imprimat de dimensiuni mici, emis de stat sau de o instituție special autorizată, care se lipește pe acte oficiale sau pe scrisori și care reprezintă un impozit sau o taxă; taxă reprezentând valoarea unui timbru (**1**) și care este plătită direct unei administrații publice. ✧ *Timbru sec* = imagine imprimată în relief pe hârtie, cu ajutorul unui dispozitiv special de metal, care întărește valoarea unui act. *Timbru comemorativ* = timbru tipărit ocazional și folosit în locul timbrelor obișnuite, pentru comemorarea unui eveniment. *Timbru fiscal* = timbru folosit pentru încasarea unor taxe fiscale. ✦ Ștampilă aplicată de oficiile poștale, care indică locul și data plecării sau a sosirii unei scrisori. **2.** Însușire a sunetului muzical datorită căreia se deosebesc între ele sunetele de aceeași înălțime și intensitate provenite de la surse diferite. ✦ Calitate specifică a unui sunet care permite ca el să fie distins de alt sunet, independent de înălțimea, intensitatea și durata lui. **3.** (Înv.) Clopot, clopoțel. — Din fr. **timbre.**

TIME-OUT, *time-outuri,* s.n. (Sport) Scurtă întrerupere a jocului (la baschet, volei etc.), acordată de arbitru, la cererea antrenorului sau a căpitanului de echipă. [Scris și: *táim-aut*] — Din engl. **time-out.**

TIMF, *timfi,* s.m. (Înv.) Monedă poloneză sau rusească care a circulat și în Moldova. — Din pol. **tynf.**

TIMÍD, -Ă, *timizi, -de,* adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Lipsit de îndrăzneală, de încredere în sine; sfios, rușinos; (despre însușirile sau acțiunile oamenilor) care dovedește, trădează o astfel de fire. — Din fr. **timide,** lat. **timidus.**

TIMIDITÁTE, *timidități,* s.f. Însușirea de a fi timid; lipsă de îndrăzneală; sfială, sfiiciune. — Din fr. **timidité,** lat. **timiditas, -atis.**

TIMÍE s.f. (Psih.) Stare afectivă obișnuită a unui individ. — Din lat., engl. **thymia.**

TIMING, *timinguri,* s.n. (Sport) Stabilire a folosirii timpului de joc. [Pr.: *taĭming*] — Din engl. **timing.**

TIMIȘEÁN, -Ă, *timișeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din județul Timiș. **2.** Adj. Care aparține județului Timiș sau timișenilor (**1**), privitor la județul Timiș ori la timișeni. — **Timiș** (n. pr.) + suf. *-ean.*

TIMIȘEÁNCĂ, *timișence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din județul Timiș. — **Timișean** + suf. *-că.*

TIMIȘOREÁN, -Ă, *timișoreni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Timișoara. **2.** Adj. Care aparține municipiului Timișoara sau timișorenilor (**1**), privitor la municipiul Timișoara ori la timișoreni. — **Timișoara** (n. pr.) + suf. *-ean.*

TIMIȘOREÁNCĂ, *timișorence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Timișoara. — **Timișorean** + suf. *-că.*

TIMLEÁC, *timleacuri,* s.n. Unealtă de pescuit formată dintr-o vargă groasă de fier prevăzută la unul din capete cu un cârlig ascuțit, care servește la prinderea peștilor mari. — Din rus. **temleak.**

TIMOFTÍCĂ, *timoftici,* s.f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cultivată ca plantă furajeră *(Phleum pratense).* — **Timofte** (n. pr.) + suf. *-ică.*

TIMÓL, (**2**) *timoluri,* s.n. **1.** Substanță care se găsește în unele uleiuri eterice sau se prepară pe cale sintetică, fiind folosită în special ca emolient al căilor respiratorii.

2. (Med.) Probă de laborator pentru verificarea funcțiilor ficatului efectuată cu timol (**1**). — Din fr. **thymol.**

TIMÓNĂ, *timone,* s.f. Roată de lemn sau de metal cu ajutorul căreia se manevrează cârma unei nave. — Din ngr. **timóni.**

TIMONERÍE, *timonerii,* s.f. **1.** Loc cu vizibilitate bună de pe bordul unei nave, unde se găsește timona și unde își face serviciul timonierul. **2.** (În sintagma) *Timonerie de frână* = ansamblu de piese (pârghii, bare și tije) care acționează frâna unui automobil, a unei locomotive etc. — Din fr. **timonerie,** it. **timoneria.**

TIMONIÉR, *timonieri,* s.m. Marinar însărcinat cu manevrarea timonei și care transmite semnalele de legătură cu interiorul navei, cu alte nave sau cu coasta. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **timonier.**

TIMORÁ, *timorez,* vb. I. Tranz. A speria; a intimida. — Din **timorat** (derivat regresiv).

TIMORÁRE, *timorări,* s.f. Acțiunea de *a timora* și rezultatul ei; intimidare. — V. **timora.**

TIMORÁT, -Ă, *timorați, -te,* adj. Stăpânit de frică sau de emoție; temător, intimidat, speriat. — Din fr. **timoré,** lat. **timoratus.**

TIMP, (**II, V**) *timpuri,* s.n., (**III**) s.n., (**IV**) *timpi,* s.m. **I.** S.n. Mediu omogen și nedefinit, analog spațiului, în care ne apare succesiunea ireversibilă a fenomenelor. **II.** S.n. și (înv.) m. **1.** Durată, perioadă, măsurată în ore, zile etc., care corespunde desfășurării unei acțiuni, unui fenomen, unui eveniment; scurgere succesivă de momente; interval, răstimp, răgaz. ✧ Loc. conj. *Cât timp...* = în toată perioada în care... ✧ Loc. adv. *De la un timp* sau (rar) *dintr-un timp* = începând de la un moment dat. *Cu timpul* = cu încetul, treptat, pe măsură ce trece vremea. *La* (sau *din*) *timp* = la momentul potrivit; până nu este prea târziu. *Din timp în timp* = la intervale (mai mari sau mai mici) de timp; din când în când, uneori, câteodată. *(În) tot timpul* = mereu, întruna. *În același timp* = simultan; de asemenea. ✧ Expr. *E timpul (să...)* = a venit momentul (să...). *(Toate) la timpul lor* = (toate) la momentul potrivit. *A fi* (sau *a sosi) timpul cuiva* = a sosi pentru cineva momentul potrivit (și așteptat). ✦ (Înv.) Anotimp. **2.** Perioadă determinată istoric; epocă. ✧ Expr. *Pe timpuri* = demult, odinioară. ✦ (La pl.) Împrejurări. **III.** S.n. Stare a atmosferei într-o regiune, pe o perioadă dată, determinată de ansamblul factorilor meteorologici. **IV.** S.m. și (rar) n. Fiecare dintre fazele sau momentele unei mișcări, ale unei operații, ale unui fenomen, ale unei acțiuni etc. ✦ Fiecare dintre fazele ciclului termodinamic al unei mașini termice cu piston, care corespunde unei curse complete a acestuia. *Motor în patru timpi.* ✦ (Muz.) Fiecare dintre fazele egale care alcătuiesc o măsură; bătaie. **V.** S.n. Categorie gramaticală specifică verbului, cu ajutorul căreia se exprimă raportul dintre momentul vorbirii, un moment de referință și momentul în care se petrece acțiunea sau în care este adevărată o anumită stare de lucruri. ✦ Fiecare dintre formele flexionare ale verbului, prin care se exprimă categoria gramaticală a timpului (**V**). [Pl. și: (rar, **IV**) *timpuri,* s.n. (înv., **II**) *timpi,* s.m.] — Lat. **tempus, -oris.**

TIMPÁN, *timpane,* s.n. **1.** (Anat.) Membrană elastică care desparte partea externă a urechii de cea mijlocie, transmițând prin vibrații undele sonore la urechea internă. **2.** Instrument muzical de percuție, asemănător cu toba, dar care poate fi acordat; paucă. **3.** (Arhit.) Suprafață de zidărie netedă sau ornamentată cu sculpturi, situată între o grindă orizontală și un arc de deasupra golului unei uși sau al unei ferestre. — Din (**1, 3**) fr. **tympan,** (**2**) it. **timpano.**

TIMPANÍSM s.n. (Rar) Boală care se manifestă prin balonarea abdomenului, din cauza gazelor aflate în intestine; timpanită. — Din fr. **tympanisme.**

TIMPANÍST, -Ă, *timpaniști, -ste,* s.m. și f. Membru al unei orchestre care bate timpanul (**2**). — Din it. **timpanista.**

TIMPANÍTĂ, *timpanite,* s.f. (Med.) Timpanism. — Din fr. **tympanite.**

TIMPANÓN, *timpanoane,* s.n. Instrument muzical folosit în sec. XVI–XVIII, alcătuit dintr-o cutie de rezonanță în formă de trapez, deasupra căreia erau întinse coarde de metal puse în vibrație cu două ciocănele. — Din fr. **tympanon.**

TIMPANOPLASTÍE, *timpanoplastii,* s.f. (Med.) Operație prin care se încearcă refacerea timpanului perforat. — Din fr. **tympanoplastie.**

TIMPANOTOMÍE, *timpanotomii,* s.f. (Med.) Paracenteză a timpanului. — Din fr. **tympanotomie.**

TIMPURÍU, -ÍE, *timpurii,* adj. **1.** Care se întâmplă, apare sau se face înainte de data sau de timpul obișnuit sau prevăzut. ✧ Loc. adv. *De timpuriu* = înainte de data sau de momentul obișnuit sau prevăzut, din vreme; devreme. **2.** (Despre varietăți de fructe sau de legume) Care se coace sau devine bun de mâncat înainte de vremea obișnuită; (despre flori) care se dezvoltă mai devreme; (despre copaci) care înflorește sau înverzește mai devreme decât timpul obișnuit. — Lat. ***temporivus.**

TÍMUS s.n. Glandă endocrină, așezată în partea superioară a toracelui, care influențează creșterea organismului în primii ani ai copilăriei și imunitatea, atrofiindu-se la pubertate. — Din fr. **thymus.**

TÍNĂ s.f. (Reg.) Noroi. ✦ Pământ, lut. — Din sl. **tina.**

TINCTORIÁL, -Ă, *tinctoriali, -e,* adj. (Despre plante sau produse chimice) Care conține substanțe colorante; (despre substanțe) care este obținut din plante și folosit la colorarea produselor textile sau a pieilor. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **tinctorial.**

TINCTÚRĂ, *tincturi,* s.f. Medicament obținut prin dizolvarea în alcool sau în eter a elementelor active dintr-o plantă, dintr-un produs chimic etc. — Din lat. **tinctura.** Cf. fr. t e i n t u r e.

TINDALIZÁRE, *tindalizări,* s.f. Procedeu de sterilizare prin încălziri la temperaturi între 60°–80°C și răciri succesive. — După fr. **tyndallisation.**

TÍNDĂ, *tinde,* s.f. Încăpere mică situată la intrarea caselor țărănești. ✧ Expr. *A face o treabă până în tindă* = a începe un lucru fără a-l termina. ✦ (Înv.) Coridor, galerie. ✦ Pronaos. ✦ Prispă, pridvor, cerdac. [Pl. și: *tinzi*] — Lat. ***tenda** (< *tendere).*

TÍNDE, *tind,* vb. III. Intranz. **1.** A-și îndrepta năzuințele sau activitatea spre atingerea unui obiectiv, spre câștigarea unui lucru dorit; a aspira, a năzui. **2.** (Despre obiecte) A avea tendință să..., a evolua într-o anumită direcție și de o anumită manieră. — Din fr. **tendre,** lat. **tendere** (după *întinde).*

TINDÉCHE, *tindechi,* s.f. Bucată îngustă de lemn sau de oțel, cu dinți la ambele capete, cu ajutorul căreia se ține întinsă pânza la război când se țese manual. ✦ Mecanism bazat pe o serie de rotițe, cu care se întinde pânza în lățime la războaiele mecanice. — Lat. **tendicula.**

TINDÚȚĂ, *tinduțe,* s.f. Diminutiv al lui *tindă.* — **Tindă** + suf. *-uță.*

TINERÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *tinerei, -ele,* adj., s.m. și f. Diminutiv al lui *tânăr.* — **Tânăr** + suf. *-el.*

TINERÉSC, -EÁSCĂ, *tinerești,* adj. Care aparține tinereții sau persoanelor tinere, privitor la tinerețe sau la persoanele tinere; caracteristic tinereții sau persoanelor tinere. — **Tânăr** + suf. *-esc.*

TINERÉȘTE adv. În felul tinerilor, ca tinerii. — **Tânăr** + suf. *-ește.*

TINERÉT s.n. Mulțime de tineri, totalitatea tinerilor; tinerime, tinerețe (**3**). ✦ Totalitatea animalelor tinere de aceeași specie dintr-o gospodărie. — **Tânăr** + suf. *-et.*

TINERÉȚE, *tinereți,* s.f. **1.** Perioadă din viața omului între copilărie și maturitate. ✦ Perioada de început a existenței unui animal sau a unui copac. **2.** Stare a omului tânăr (caracterizată prin vigoare, prospețime, avânt). **3.** Oameni tineri; tineret. — **Tânăr** + suf. *-ețe.*

TINERÍME s.f. Tineret. — **Tânăr** + suf. *-ime.*

TINÉTĂ, *tinete,* s.f. Putină mică, hârdău care servește, în anumite locuri, la colectarea și transportul materiilor fecale. — Din fr. **tinette.**

TING interj. (Repetat) Cuvânt care imită sunetul clopoțeilor sau al tălăngii. — Onomatopee.

TINGÍRE, *tingiri,* s.f. Vas adânc (de aramă sau de fontă) în care se gătește mâncarea. — Din tc. **tencere.**

TINICHEÁ, *tinichele,* s.f. **1.** Placă sau foaie subțire de tablă de oțel având diverse utilizări. ✦ (Depr.) Metal de calitate inferioară. ✧ Expr. *A fi* (sau *a rămâne, a ajunge* ori *a lăsa pe cineva) tinichea* = a fi (sau a rămâne, a ajunge ori a lăsa pe cineva) lipsit de orice bun material. **2.** Cutie, vas, recipient făcut din tablă. **3.** (Depr.) Decorație, medalie. **4.** (Reg.) Scândură subțire (de brad). — Din tc. **teneke.**

TINICHELÚȚĂ, *tinicheluțe,* s.f. Diminutiv al lui *tinichea.* — **Tinichea** + suf. *-eluță.*

TINICHIGERÍE, (**2**) *tinichigerii,* s.f. **1.** Meseria tinichigiului. **2.** Atelierul sau prăvălia tinichigiului. — **Tinichigiu** + suf. *-erie.*

TINICHIGÍU, *tinichigii,* s.m. Meseriaș, muncitor care lucrează sau repară obiecte de tinichea, sârmă, bare metalice etc. — Din tc. **tenekeci.**

TINÓS, -OÁSĂ, *tinoși, -oase,* adj. (Înv. și reg.) Plin de tină, murdărit cu tină; noroios. — **Tină** + suf. *-os.*

TINTOMÉTRU, *tintometre,* s.n. Tip de colorimetru în care culoarea (concentrația) unei soluții se determină prin compararea ei cu sticle-etalon colorate. — Din germ. **Tintometer.**

TIO interj. (Reg.) Strigăt cu care se gonește un animal. — Onomatopee.

TIOCÓL, *tiocoli,* s.m. (Chim.) Produs sintetic asemănător prin unele proprietăți cu cauciucul. [Pr.: *ti-o-*] — Din fr. **thiokol,** germ. **Tiokol.**

TIÓL, *tioli,* s.m. Mercaptan. [Pr.: *ti-ol*] — Din fr. **thiol.**

TIOURÉE s.f. Substanță organică, incoloră, solubilă în apă, folosită la fabricarea unor medicamente sau a unor materiale plastice. [Pr.: *ti-o-u-*] — Din fr. **thio-urée.**

TIP, (**1, 2, 3**) *tipuri,* s.n., (**4**) *tipi, -e,* s.m. și f. **1.** S.n. Obiect care reprezintă modelul pe baza căruia se produc alte obiecte de același fel; prototip. **2.** S.n. Individ, exemplar, obiect, fenomen care întrunește anumite trăsături reprezentative, esențiale pentru un grup întreg de indivizi, de exemplare, de obiecte etc. de același fel. ✦ Spec. Personaj din literatură sau din artă care întrunește, în modul cel mai expresiv, trăsăturile, caracterele esențiale ale indivizilor din categoria (socială sau psihologică) pe care o reprezintă. ✦ Totalitatea caracterelor distinctive fundamentale ale unui grup, ale unei familii, ale unei rase etc. ✦ Caracter distinctiv; particularitate. **3.** S.n. Soi^3, fel, gen, categorie. **4.** S.m. și f. (Fam.) Individ, ins. — Din fr. **type,** lat. **typus.**

TÍPA interj. (Repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de cineva care umblă desculț sau pășește foarte ușor. — Onomatopee.

TIPÁR, *tipare,* s.n. **1.** Ansamblul operațiilor de tipărire a unui text; tehnica, meșteșugul de a tipări; ansamblul mijloacelor tehnice prin care se imprimă un text. ✧ *Tipar adânc* = calcografie (**1**). *Tipar înalt* = metodă de tipărire cu forme de tipar în relief. ✧ Expr. *A da* (ceva) *la tipar* = a preda (o lucrare) spre publicare. *(A fi* sau *a se afla) sub tipar* = (a fi sau a se afla) în pregătire la tipografie pentru a apărea, (a fi sau a se afla) în curs de tipărire. **2.** Model, prototip după care se confecționează

sau se toarnă diferite obiecte. ✦ Fig. Clișeu, șablon. ✦ Ștanță pentru baterea monedelor. ✦ Cofraj. **3.** (Înv.) Urmă, întipărire. — Din sl. **tiparŭ.**

TIPÁRNIȚĂ, *tiparnițe,* s.f. (Înv.) Tipografie (rudimentară). — **Tiparnă** (înv. „tipografie" < sl.) + suf. *-iță.*

TIPAROÁSĂ s.f. v. **chiparoasă.**

TIPĂRÍ, *tipăresc,* vb. IV. Tranz. **1.** A reproduce pe un material texte, imagini, desene etc. cu ajutorul unei mașini speciale; *p. ext.* a publica, a edita. **2.** (Înv.) A lăsa o urmă; a întipări. **3.** (Pop.) A apăsa, a îndesa, a frământa ceva cu mâna sau cu un obiect pentru a da o anumită formă. — Din **tipar.**

TIPĂRÍRE, *tipăriri,* s.f. Acțiunea de *a tipări* și rezultatul ei; imprimare; *p. ext.* editare, publicare; tipărit. — V. **tipări.**

TIPĂRÍT s.n. Tipărire. — V. **tipări.**

TIPĂRITÓR, *tipăritori,* s.m. (Înv.) Muncitor care lucrează tipare (**2**). — **Tipări** + suf. *-tor.*

TIPĂRITÚRĂ, *tipărituri,* s.f. Lucrare, carte tipărită. — **Tipări** + suf. *-tură.*

TIPÉSĂ, *tipese,* s.f. (Fam.) Persoană de sex feminin (cu relații și comportări dubioase). — Din fr. **typesse.**

TIPÍC[1], *tipicuri,* s.n. **1.** Formulă obișnuită, stereotipă; obicei, tradiție, normă, regulă. **2.** Carte care cuprinde ansamblul regulilor după care se oficiază slujbele religioase; normă, regulă pentru oficierea serviciului divin. — Din sl. **tipikŭ.**

TÍPIC[2], **-Ă,** *tipici, -ce,* adj. Care distinge, caracterizează o persoană, un obiect, un fenomen etc.; caracteristic, specific. ✦ (Substantivat, n.) Caracterul a ceea ce este specific; *p. restr.* totalitatea caracterelor unui fenomen artistic, ale unui personaj literar etc., care exprimă în artă esența realității. — Din fr. **typique,** lat. **typicus.**

TIPICÁR, -Ă, *tipicari, -e,* adj., s.m.și f. (Persoană) care dă prea mare importanță lucrurilor mărunte, oprindu-se la forme și aspecte exterioare, fără a pătrunde în miezul lucrurilor; (persoană) care manifestă o scrupulozitate exagerată, inutilă; (om) formalist, pedant. ✦ Spec. (Persoană) care se ține strict de tipicul[1] bisericesc. — **Tipic**[1] + suf. *-ar.*

TIPICITÁTE s.f. (Rar) Caracterul a ceea ce este tipic[2]. — **Tipic**[2] + suf. *-itate.*

TIPÍE, *tipii,* s.f. (Reg.) Colină cu vârful teșit, de forma unui trunchi de con. — Et. nec.

TIPIZÁ, *tipizez,* vb. I. Tranz. A realiza o tipizare. — **Tip** + suf. *-iza.*

TIPIZÁRE, *tipizări,* s.f. **1.** Reducere a unor tipuri de produse din aceeași categorie și destinate aceluiași scop, la cele recunoscute ca fiind mai folositoare și mai corespunzătoare scopului, care sunt reproduse pe scară largă; standardizare. **2.** Proces complex de generalizare artistică a realității, în urma căruia esența relațiilor sociale, psihologice, a evenimentelor istorice se dezvăluie în forma unor imagini concrete semnificative, în caractere vii, veridice. — V. **tipiza.**

TIPIZÁT, -Ă, *tipizați, -te,* adj. Cu particularități proprii unui tip (**2**). ✧ *Formular tipizat* (și substantivat, n.) = imprimat care se completează în vederea întocmirii unui act. — V. **tipiza.**

TÍPO adj. invar. (Fam.) Tipografic. — Din fr. **typo.**

TIPODIMENSIÚNE, *tipodimensiuni,* s.f. Dimensiune standardizată. [Pr.: *-si-u-*] — **Tip** + **dimensiune.**

TIPOGRÁF, -Ă, *tipografi, -e,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Muncitor specializat în lucrările de tipar. **2.** S.n. Mașină de cules și de turnat litere sub formă de rânduri întregi. — Din ngr. **tipoghráfos.**

TIPOGRÁFIC, -Ă, *tipografici, -ce,* adj. Care ține de tipografie, privitor la tipografie. — Din ngr. **tipoghrafikós.**

TIPOGRAFÍE, (**1**) *tipografii,* s.f. **1.** Întreprindere sau atelier în care se execută tipărirea de cărți, de ziare etc.; imprimerie, tiparniță, tipo. **2.** Artă, meșteșug, procedeu de a tipări un text, o lucrare etc. — Din ngr. **tipoghrafía.**

TIPOLITOGRAFÍE, *tipolitografii,* s.f. Procedeu de imprimare a unor texte culese cu litere mobile, mai întâi pe hârtie de transport și apoi pe forme de tipar plan (placă litografică sau metal). — Din fr. **typolithographie.**

TIPOLÓGIC, -Ă, *tipologici, -ce,* adj. Care ține de tipologie, privitor la tipologie. — Din fr. **typologique.**

TIPOLOGÍE, (**1**) *tipologii,* s.f. **1.** Studiere sau determinare a tipurilor în care se pot clasifica obiectele, fenomenele etc. dintr-un domeniu oarecare. ✦ Studiere a caracteristicilor structurale sincronice ale uneia sau mai multor limbi. **2.** Ramură a psihologiei care se ocupă cu studiul trăsăturilor psihice caracteristice ale oamenilor. — Din fr. **typologie.**

TIPOMETRÍE s.f. Procedeu mai vechi de reproducere a hărților și figurilor geometrice, folosind forme compuse din elemente tipografice și clișee. — Din fr. **typométrie.**

TIPOMÉTRU, *tipometre,* s.n. **1.** Instrument pentru măsurarea corpului literelor tipografice. **2.** Riglă de metal cu una sau mai multe scări gradate în puncte sau alte unități tipografice și cu care se controlează dimensiunile machetei, textelor etc. — Din fr. **typomètre.**

TIPOTÉCĂ, *tipoteci,* s.f. Colecție a seturilor complete de caractere tipografice și litere (din toate scrierile lumii). — **Tip**[ografie] + suf. *-tecă.*

TIPSÍE, *tipsii,* s.f. **1.** (Adesea fig.) Tavă mare, rotundă, de metal, uneori artistic ornamentată. **2.** (Muz.; la pl.) Chimval. — Din tc. **tepsi.**

TIPSIOÁRĂ, *tipsioare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *tipsie.* [Pr.: *-si-oa-*] — **Tipsie** + suf. *-ioară.*

TIPTÍL adv. **1.** Fără zgomot, ușor, cu grijă (pentru a nu fi auzit). *Merge tiptil.* ✦ Pe furiș, pe nesimțite; pe ascuns (pentru a nu fi văzut, pentru a nu se da de gol). **2.** (Înv.; în expr.) *A se îmbrăca tiptil* = a se deghiza, a se travesti. [Var.: (înv.) **teptíl** adv.] — Din tc. **tebdil.**

TIR[1] s.n. **1.** Ramură sportivă practicată cu arcul, arbaleta sau cu diferite tipuri și calibre de arme de foc sau cu aer comprimat, care cuprinde mai multe probe de tragere la țintă. **2.** Felul în care o armă (de foc) trimite proiectilul spre țintă. *Armă cu tir lung.* **3.** Tragere la țintă în procesul de instruire militară. — Din fr. **tir.**

TIR[2], *tiruri,* s.n. Autocamion de mare tonaj pentru transportul internațional de mărfuri. — Din inițialele **t**[ransport] **i**[nternațional] **r**[utier].

TÍRA interj. (În expr.) *A ține tira* = a ține hangul. — Onomatopee.

TIRÁDĂ, *tirade,* s.f. **1.** (Adesea fig.) Parte dintr-un discurs în care oratorul dezvoltă pe larg (și cu emfază) o singură idee, o teză. **2.** Fragment dintr-o operă literară (dramatică), de întindere mai mare, caracterizat printr-o deosebită intensitate afectivă, spus fără întrerupere de unul dintre eroi. — Din fr. **tirade.**

TIRÁJ, *tiraje,* s.n. **1.** Numărul de exemplare în care se tipărește o carte sau o publicație periodică. ✧ Loc. adj. *Cu* (sau *de) (mare) tiraj* = care apare într-un număr mare de exemplare. **2.** Multiplicare, prin copiere, a unui film, pentru a asigura numărul de copii necesar rețelei cinematografice. **3.** Operație de turnare în sticle a vinului pregătit pentru fabricarea șampaniei. **4.** Circulația aerului (și a gazelor de ardere) într-o instalație de încălzire cu focar (care se datorește diferenței de presiune dintre două sectoare ale coșului). — Din fr. **tirage.**

TIRALIÓR, *tiraliori,* s.m. (Înv.) Infanterist însărcinat cu misiuni de cercetare. [Pr.: *-li-or*] — Din fr. **tirailleur.**

TIRAMISÙ, *tiramisu,* s.n. Prăjitură de origine italiană, pe bază de brânză, ouă, biscuiți, cu aromă de cafea și lichior de cacao. — Din it. **tiramisù**.

TIRÁN, -Ă, *tirani, -e,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. Stăpânitor absolut al unui stat sau al unei cetăți grecești din Antichitate (care guverna cu cruzime); *p. gener.* șef de stat care conduce în mod absolut; despot. **2.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care încearcă să-și impună voința în orice împrejurare, care asuprește pe cei din jur; (om) crud, nemilos. — Din ngr. **tirannos,** fr. **tyran.**

TIRÁNIC, -Ă, *tiranici, -ce,* adj. Care tiranizează, de tiran; despotic, samavolnic, crud, arbitrar, tiranicesc, tirănesc. ✦ Fig. Care obsedează, urmărește, chinuiește; chinuitor, obsedant. — Din ngr. **tirannikós,** fr. **tyrannique.**

TIRANICÉSC, -EÁSCĂ, *tiranicești,* adj. (Înv.) Tiranic. — **Tiran** + suf. *-icesc.*

TIRANICÍD (**1**) *tiramicide,* s.n., (**2**) *tiramicizi,* s.m. **1.** S.n. Ucidere a unui tiran. **2.** S.m. Ucigaș al unui tiran. — Din fr. **tyrannicide.**

TIRANÍE, *tiranii,* s.f. **1.** Formă de conducere politică în Grecia antică; *p. gener.* conducere politică, guvernare despotică sau obținută prin uzurpare. **2.** Caracterul a ceea ce este tiranic. ✦ Comportare, atitudine de tiran (**2**); faptă de tiran. — Din fr. **tyrannie.**

TIRANIZÁ, *tiranizez,* vb. I. Tranz. A trata pe cineva în mod tiranic, a se purta ca un tiran (**2**); a asupri, a teroriza. ✦ Fig. A chinui, a obseda. — Din fr. **tyranniser.**

TIRANIZÁRE s.f. Acțiunea de *a tiraniza* și rezultatul ei. — V. **tiraniza.**

TIRÁNT, *tiranți,* s.m. Element de construcție executat din cabluri, lanțuri, bare de oțel sau din beton armat, care are rolul de a prelua forțe de întindere. — Din fr. **tirant.**

TIRATRÓN, *tiratroane,* s.n. (Fiz.) Triodă cu descărcare în gaz. — Din fr. **Thyratron.**

TIRĂNÉSC, -EÁSCĂ, *tirănești,* adj. (Înv.) Tiranic. — **Tiran** + suf. *-esc.*

TIRBUȘÓN, *tirbușoane,* s.n. Ustensilă casnică formată dintr-o spirală metalică cu un mâner, folosită pentru a scoate dopurile de plută de la sticle; rac[2]. — Din fr. **tire-bouchon.**

TIREGHÍE s.f. v. **tirighie.**

TIREOGLOBULÍNĂ s.f. (Biol.) Substanță bogată în iod, prezentă în glanda tiroidă. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **thyréoglobuline.**

TIREOTOXICÓZĂ s.f. (Med.) Boală provocată de intoxicarea organismului cu hormoni tiroidieni în exces. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **thyréotoxicose.**

TIREOTRÓP, -Ă, *tireotropi, -e,* adj., s.n. (Substanță, hormon) care stimulează secreția glandei tiroide. [Pr.: *-re-o-*] — Din fr. **thyréotrope.**

TIRFÓN, *tirfoane,* s.n. Șurub mare de oțel folosit în fixarea șinelor de cale ferată pe traverse. — Din fr. **tire-fond.**

TIRIÁC s.n. (Înv. și pop.) Preparat medicinal care conține opiu, folosit în trecut ca anestezic. [Pr.: *-ri-ac*] — Din tc. **tiryak.**

TIRIACHÍU, -ÍE, *tiriachii,* adj. (Înv. și reg.) Amețit (de băutură sau de substanțe narcotice). [Pr.: *-ri-a-*] — Din tc. **tiryaki.**

TIRIGHÍE s.f. (Pop.) Substanță sedimentară cu aspect sticlos, cu gust acru, rămasă pe pereții butoaielor după ce s-a scos vinul și folosită în vopsitorie sau pentru acrit mâncărurile; tartru. [Var.: (pop.) **tireghíe, tirigíe** s.f.] — Din ngr. **trighía.**

TIRIGÍE s.f. v. **tirighie.**

TIRISTÓR, *tiristoare,* s.n. (Electron.) Dispozitiv semiconductor cu trei electrozi (anod, catod și electrod), funcționând ca o diodă semiconductoare cu electrod de comandă. — Din engl., fr. **thyristor.**

TIROÍD, -Ă, *tiroide,* adj. Tiroidian. ✧ *Glandă tiroidă* (și substantivat, f.) = glandă endocrină, situată în partea anterioară a gâtului, în fața traheii, ai cărei hormoni influențează creșterea, metabolismul etc. — Din fr. **tyroïde.**

TIROIDIÁN, -Ă, *tiroidieni, -e,* adj. Care ține de tiroidă, privitor la tiroidă; de natura tiroidei. *Insuficiență tiroidiană.* [Pr.: *-ro-i-di-an*] — Din fr. **thyroïdien.**

TIROIDÍSM s.m. (Med.) Denumire generică pentru bolile glandei tiroide. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **thyroïdisme.**

TIROIDÍTĂ, *tiroidite,* s.f. (Med.) Boală constând în inflamația tiroidei. [Pr.: *-ro-i-*] — Din fr. **thyroïdite.**

TIROLÉZ, -Ă, *tirolezi, -e,* s.m., s.f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Tirol. **2.** Adj. Care aparține Tirolului sau tirolezilor (**1**), privitor la Tirol ori la tirolezi. **3.** S.f. Model de rochie alcătuită din trei piese; o bluză albă, un fel de sarafan imprimat și un șorțuleț (alb). — Din it. **tirolese.**

TIROXÍNĂ, *tiroxine,* s.f. Hormon bogat în iod secretat de glanda tiroidă a vertebratelor. — Din fr. **thyroxine.**

TIROZÍNĂ, *tirozine,* s.f. Acid aflat în mai multe protide, a cărui oxidare duce la formarea pigmenților negri. — Din fr. **tyrosine.**

TIRS, *tirsuri,* s.n. **1.** Toiag simbolic, împodobit cu viță-de-vie și având în vârf un con de pin, cu care era înfățișat zeul Dionysos și cei care îl însoțeau. **2.** Inflorescență în formă de con de brad. — Din fr. **thyrse.**

TIS s.m. v. **tisă.**

TÍSĂ, *tise,* s.f. Arbore sau arbust rășinos, care poate atinge peste 1 000 de ani, cu frunze lungi, aciculare, lucitoare, cu lemnul tare și foarte prețios *(Taxus baccata); p. restr.* lemnul acestui arbore. [Var.: (rar) **tis** s.m.] — Din sl. **tisa.**

TIST, (**1**) *tiști,* s.m., (**2**) *tisturi,* s.n. (Înv. și reg.) **1.** S.m. Înalt funcționar de stat. **2.** S.n. Ofițer; comandant, căpetenie. — Din magh. **tiszt.**

TISULÁR, -Ă, *tisulari, -e,* adj. (Anat.) Care aparține țesuturilor, privitor la țesuturi. — Din fr. **tissulaire.**

TIȘLÁIFĂR, *tișlaifăre,* s.n. (Reg.) Milieu. — Din germ. **Tischläufer.**

TITÁN[1] s.n. Element chimic, metal alb-argintiu, cu duritate mare, care se găsește răspândit în natură sub formă de compuși și care se folosește la fabricarea unor oțeluri speciale. — Din fr. **titane.**

TITÁN[2], *titani,* s.m. Om cu puteri extraordinare; uriaș, gigant. ✦ Om cu calități extraordinare, cu o putere de muncă ieșită din comun. — Din fr. **titan,** lat. **Titan, -anis.**

TITANÉSC, -Ă, *titanești, -ste,* adj. (Rar) Titanic. — Din fr. **titanesque.**

TITÁNIC, -Ă, *titanici, -ce,* adj. Care aparține titanilor[2], privitor la titani[2]; care are puteri sau proporții extraordinare, uriaș, extraordinar, gigantic. — Din fr. **titanique.**

TITANÍSM s.n. **1.** Spirit de revoltă. ✦ Atitudine de revoltă specifică geniului romantic. **2.** Ceea ce caracterizează opera unui creator de geniu. — Din fr. **titanisme.**

TITANÍT, *titanituri,* s.n. Silicat natural de calciu și de titan[1], de culoare galbenă, verzuie sau brună, folosit ca piatră semiprețioasă. — Din fr. **titanite.**

TITIRÉZ, *titirezi,* s.m. **1.** Partea inferioară, de formă conică, a fusului de tors, care, prin greutatea sa, face ca fusul să se învârtească mai ușor și uniform. **2.** Jucărie mică făcută din lemn, din os, din metal etc., în formă de con și cu un vârf ascuțit, care se poate roti pe o suprafață plană; sfârlează. **3.** Bățul de sub coșul morii, care lovește teica pentru a face să treacă grăunțele între pietrele morii; hădărag. [Pl. și: (n.) *titirezuri*] — Et. nec.

TITIRÍ, *titiresc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Fam.) A (se) dichisi, a (se) aranja, a (se) găti cu (prea) multă grijă. — Et. nec.

TITIRÍRE, *titiriri,* s.f. (Fam.) Acțiunea de *a (se) titiri* și rezultatul ei. — V. **titiri.**

TITIRISÍ, *titirisesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Pop. și fam.) A (se) dichisi. — Et. nec.

TITIRÍT, -Ă, *titiriți, -te,* adj. (Fam.) Aranjat, dichisit, gătit cu (prea) multă grijă. — V. **titiri.**

TÍTLU, *titluri,* s.n. **1.** Calificare dobândită de cineva în urma unor studii speciale într-un anumit domeniu de activitate. ✧ *Titlu de glorie* = merit, renume, fală. ✦ Demnitate, funcție, titulatură deținute de cineva sau acordate cuiva; nume, denumire care corespunde acestor demnități, funcții sau titulaturi. ✦ Calificativ care exprimă o relație socială. *Titlul de tată.* **2.** Cuvânt sau text pus în fruntea unei lucrări sau a unei părți distincte a ei, indicând rezumativ sau sugestiv cuprinsul acesteia; *p. gener.* orice lucrare editată. ✦ Partea scrisă de la începutul unui film, care indică numele filmului, realizatorii și studioul care l-a produs. ✦ (La pl.) Traducerea dialogului imprimată pe filmele vorbite în limbi străine. ✧ Loc. adv. *Cu titlu de...* = cu caracter de, ca... **3.** Capitol sau subdiviziune în textele de legi, de regulamente etc. (purtând un număr de ordine). **4.** (În sintagmele) *Titlu de proprietate* = document care stabilește dreptul de proprietate al cuiva asupra unui bun. *Titlu de valoare* = document de valoare care face obiectul unor tranzacții financiare. **5.** Fig. Bază legală, drept. **6.** Procent de metal nobil dintr-un aliaj; titru (**3**). — Din ngr. **títlos,** lat. **titulus.** Cf. (pentru sens) fr. t i t r e.

TITRÁ, *titrez,* vb. I. Tranz. **1.** A determina proporția de aur, de argint etc. dintr-un aliaj. **2.** A determina prin analiză volumetrică concentrația unei soluții. **3.** A da un titlu (într-un ziar, într-o revistă etc.). — Din fr. **titrer.**

TITRÁJ s.n. Titrare. — Din fr. **titraje.**

TITRÁRE, *titrări,* s.f. Acțiunea de *a titra* și rezultatul ei. — V. **titra.**

TITRÁT, -Ă, *titrați, -te,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care a obținut un titlu în urma absolvirii unei instituții de învățământ superior. **2.** Adj. (Despre soluții) A cărei concentrație a fost determinată prin analiză. — Din fr. **titré.**

TITRATÓR, -OÁRE, *titratori, -oare,* s.m. și f. Specialist care titrează soluțiile. — **Titra** + suf. *-tor.*

TITRIMETRÍE s.f. (Chim.) Volumetrie. — Din fr. **titrimétrie.**

TÍTRU, *titre,* s.n. **1.** Cantitate de substanță activă, exprimată în grame, care se află dizolvată într-un mililitru de soluție. **2.** Numărul de grame dintr-o substanță cu care aceasta reacționează într-un anumit sens sau care sunt puse în libertate de un centimetru cub de soluție. **3.** Titlu (**6**). ✦ Număr care indică finețea firului de mătase și a fibrelor sintetice. — Din fr. **titre.**

TITUBÁNT, -Ă, *titubanți,* adj. (Livr.) Bălăbănit[2], nesigur, tremurător. — Din fr. **titubant.**

TITUBÁȚIE, *titubații,* s.f. (Livr.) Nesiguranță în mers și în mișcări. — Din fr. **titubation.**

TITULÁR, -Ă, *titulari, -e,* adj., s.m. și f. **1.** (Persoană) care ocupă un post, îndeplinește o funcție etc. în mod permanent, pe baza unei numiri legale. ✦ (Persoană) care se bucură de un drept juridic. **2.** (Persoană) care apare ca erou principal, care dă titlul unei opere artistice, care interpretează rolul principal. — Din fr. **titulaire.**

TITULARIZÁ, *titularizez,* vb. I. Tranz. A numi pe cineva ca titular al unui post (în care funcționa până atunci în mod provizoriu). — Din fr. **titulariser.**

TITULARIZÁRE, *titularizări,* s.f. Acțiunea de *a titulariza* și rezultatul ei. — V. **titulariza.**

TITULARIZÁT, -Ă, *titularizați, -te,* adj. (Despre persoane) Care a devenit titular al postului în care funcționa până atunci în mod provizoriu. — V. **titulariza.**

TITULATÚRĂ, *titulaturi,* s.f. **1.** Mod de a se intitula al cuiva sau a ceva. **2.** Totalitatea titlurilor pe care are dreptul să le poarte o persoană, o instituție etc. — Din fr. **titulature.**

TIU interj. (Reg.) Exclamație care exprimă regretul, mirarea etc. — Onomatopee.

TIUÍ, *tiuiesc,* vb. IV. Tranz. și intranz. (Reg.) A izgoni un animal (cu strigătul „tio"). [Pr.: *-ti-u-*] — **Tio** + suf. *-ui.*

TIV, *tivuri,* s.n. Margine a unui obiect de stofă, de pânză etc., îndoită și fixată printr-o cusătură pentru a împiedica destrămarea țesăturii. — Et. nec.

TÍVA interj. (Reg.) Hai! fuga! fugi! șterge-o! ✧ Expr. *Tiva, băiete!* = pe-aici ți-e drumul! pleacă în grabă! — Cf. bg. o t i v a m „mă duc".

TIVEÁLĂ, *tiveli,* s.f. Faptul de *a tivi;* (concr.) ceea ce s-a tivit. — **Tivi** + suf. *-eală.*

TÍVGĂ s.f. v. **tigvă.**

TIVÍ, *tivesc,* vb. IV. Tranz. A face, a coase un tiv. ✦ Fig. A mărgini, a împrejmui (cu un chenar, cu o dungă de altă culoare). — Din **tiv.**

TIVILCHÍE s.f. v. **tivilichie.**

TIVILICHÍE, *tivilichii,* s.f. Pieptar confecționat din piele cu blana în interior, împodobit cu cusături, purtat de femeile de la țară. [Var.: **tivilchíe** s.f.] — Et. nec.

TIVÍRE, *tiviri,* s.f. Acțiunea de *a tivi* și rezultatul ei; tivitură. — V. **tivi.**

TIVÍT[1] s.n. Faptul de *a tivi;* tivire. — V. **tivi.**

TIVÍT[2], -Ă, *tiviți, -te,* adj. (Despre țesături, obiecte de îmbrăcăminte) Cu tiv cusut. — V. **tivi.**

TIVITÚRĂ, *tivituri,* s.f. Tivire; (concr.) locul unde a fost tivit ceva; tiv. ✦ Fâșie îngustă de pânză, cusută pe marginea unei țesături (de altă culoare); chenar. — **Tivi** + suf. *-tură.*

TIXOTROPÍE s.f. (Fiz.) Transformare reversibilă a unui gel în sol[1], în urma unei agitări, a acțiunii ultrasunetelor etc. — Din fr. **tixotropie.**

TIZ, -Ă, *tizi, -e,* s.m. și f. Persoană care poartă același nume cu alta, considerată în raport cu aceasta; omonim (**2**). — Din sl. **tizŭ.**

TIZÁNĂ, *tizane,* s.f. **1.** (Rar) Băutură obținută dintr-o infuzie de plante medicinale sau de cereale. **2.** (Înv.) Șampanie cu tărie alcoolică slabă. — Din fr. **tisane,** lat. **tisana.**

TIZÍC, *tizicuri,* s.n. Turtă prismatică făcută din baligă amestecată cu paie, folosită de țărani drept combustibil sau ca material de construcție. — Din tc. **tezek.**

TMÉZĂ, *tmeze,* s.f. Intercalare a unui cuvânt între două elemente ale unui cuvânt compus sau ale unei unități frazeologice. — Din fr. **tmèse.**

TOÁCĂ, *toace,* s.f. **1.** Placă de lemn sau de metal pe care se bate ritmic cu unul sau cu două ciocănele, pentru a anunța începerea serviciului religios sau anumite momente ale lui la biserică sau la mănăstire; *p. ext.* sunetul produs de această bătaie. ✧ Expr. *Uscat (ca o) toacă* (sau *ca toaca)* = foarte slab. *A ști și toaca în* (sau *din) cer* = a ști multe lucruri; a face pe atotștiutorul, pe înțeleptul. (Pop.) *Ucigă-l toaca* = **a)** (în imprecații) lua-l-ar dracul!; **b)** diavolul, dracul. ✦ Placă de metal în care se bate pentru a da anumite semnale pe șantiere, în ateliere etc. **2.** (Pop.) Timp al zilei, după răsăritul Soarelui sau înainte de apus, când se oficiază liturghia sau vecernia la biserică. **3.** (Art.) Numele popular al constelației Pegas.— Din **toca** (derivat regresiv).

TOÁIPĂ, *toaipe,* s.f. (Reg.) Unealtă de dulgherie în formă de bardă sau de topor, cu care se cioplesc grinzile. — Et. nec.

TOALÉTĂ, *toalete,* s.f. **1.** Faptul de a se găti, de a se dichisi (spălându-se, pieptănându-se, îmbrăcându-se); dichisire, îngrijire, gătealǎ. ✧ Loc. adj. *De toaletă* = care

servește la îngrijirea și la curățarea corpului. ✦ Closet (prevăzut cu chiuvetă). **2.** (Concr.) Totalitatea obiectelor de îmbrăcăminte (femeiască); *p. restr.* rochie. **3.** (Concr.) Mobilă compusă dintr-o oglindă și mai multe dulăpioare, rafturi etc., unde se țin obiectele necesare îngrijirii tenului, părului etc. [Pr.: *toa-*] — Din fr. **toilette.**

TOÁMNĂ, *toamne,* s.f. Anotimp care urmează după vară și precedă iarna, cuprinzând (în emisfera boreală) intervalul dintre 23 septembrie și 22 decembrie, caracterizat prin scăderea treptată a duratei zilei, însemnate precipitații și veștejirea vegetației. ✧ Loc. adj. *De toamnă* = care se face sau se întâmplă toamna, care este necesar sau caracteristic acestui anotimp. ✧ Loc. adv. *Astă-toamnă* = în toamna trecută. *La toamnă* = când va veni toamna; în timpul toamnei viitoare. *De (cu) toamnă* = fiind încă toamnă. *Pe* (sau *în) toamnă* = când a sosit (sau când va sosi) toamna, pe timpul toamnei. *Până la toamnă* = până la începutul toamnei. ✦ (Adverbial; în forma *toamna)* În timpul toamnei. — Lat. **autumnus.**

TOÁNĂ¹, *toane,* s.f. **1.** Capriciu. ✧ Loc. adj. *Cu toane* = capricios, răsfățat. ✦ Criză, atac. ✧ Expr. *A-i veni* (cuiva) *o toană* (sau *toanele)* = a-l apuca (pe cineva) năbădăile, furiile; a-i veni (pe neașteptate) cheful să facă ceva (neobișnuit). *Toană de plâns* = ropot, val, izbucnire de plâns. ✦ Stare de spirit, dispoziție. ✦ Fig. Mișcare repede, violentă. **2.** (Precedat de „o") Interval de timp, răstimp (scurt). ✦ Cantitate mică din ceva. — Cf. t u n a.

TOÁNĂ², *toane,* s.f. **1.** Ocol făcut prin desfășurarea largă și completă a unui năvod, care prinde peștele înconjurându-l; loc (bogat în pește) unde se aruncă în acest fel năvodul. ✦ Spărtură, gaură făcută în gheața unei ape, pentru a pescui sau pentru a scoate apă; copcă. **2.** Timpul când peștele umblă după mâncare. — Din ucr., rus. **tonea.**

TOÁRCE, *torc,* vb. III. **1.** Intranz. și tranz. A trage fire dintr-un caier și a le răsuci cu mâna și cu ajutorul fusului, pentru a obține fire care pot fi țesute; a forma fibre textile cu ajutorul unor mașini speciale. **2.** Intranz. (Despre pisici) A produce un sunet continuu, asemănător cu sfârâitul fusului (când cineva toarce **1**). — Lat. **torquere** „a întoarce".

TOÁRCERE, *toarceri,* s.f. Acțiunea de *a toarce* și rezultatul ei. — V. **toarce.**

TOÁRTĂ, *toarte,* s.f. **1.** Parte ieșită în afară la unele obiecte, încovoiată în formă de arc, care servește pentru apucat cu mâna. ✧ (În basme și în credințele populare) *Toarta* (sau *torțile) cerului* (sau *pământului)* = toartă sau toarte pe care le-ar avea cerul (sau pământul). ✧ Loc. adj. și adv. (Fam.) *La toartă* = zdravăn, strașnic; extrem de strâns. **2.** Verigă sau belciug cu ajutorul cărora se atârnă un obiect. ✦ Urechea curbată a unui lacăt (petrecută prin belciuge). **3.** Dispozitiv curbat cu care se prinde cercelul de ureche; cercel în formă de inel. [Pl. și: *torți*] — Lat. **torta** (< *torquere).*

TOÁST, *toasturi,* s.n. Urare făcută la o masă în cinstea unei persoane sau a unui eveniment, însoțită de ridicarea paharului; scurt discurs ținut cu acest prilej. — Din fr. **toast.**

TOASTÁ, *toastez,* vb. I. Intranz. A închina un pahar în sănătatea cuiva sau în cinstea unui eveniment; a ține un toast. — Din fr. **toaster.**

TOBAGOÁN, -Ă, *tobagoani, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Republica Trinidad-Tobago. **2.** Adj. Care aparține Republicii Trinidad-Tobago sau tobagoanilor (**1**); privitor la Republica Trinidad-Tobago sau la tobagoani. — [Trinidad-] **Tobago** (n.pr.) + suf. *-an.*

TOBÁȘ, *tobași,* s.m. (Reg.) Toboșar. [Var.: **dobáș** s.m.] — **Tobă** + suf. *-aș.*

TÓBĂ, *tobe,* s.f. **1.** Instrument muzical de percuție, format dintr-un cilindru scurt, larg și gol, de lemn sau de metal, pe fundurile căruia este întinsă câte o membrană de piele, care, lovită (cu două baghete), produce sunete. ✧ Expr. *A bate toba:* **a)** a bate ritmic cu degetele într-un obiect (de nervozitate sau de nerăbdare); **b)** (fam.) a avea accese de tuse, a tuși; **c)** (fam.) a divulga un secret, a lansa tot felul de știri. *A bate toba (la urechea) surdului* = a vorbi cuiva degeaba, a sfătui pe cineva zadarnic, a nu fi ascultat. *A face* (pe cineva) *tobă de bătaie* sau *a face* (cuiva) *pântecele* (sau *spinarea) tobă* = a bate zdravăn (pe cineva). *A fi* (sau *a ieși) tobă de carte* (sau *de învățătură)* = a fi foarte învățat. *A umbla cu toba* sau *a-i bate* (cuiva) *toba* sau *a vinde averea* (cuiva) *cu toba* = a vinde lucrurile sau averea cuiva la licitație publică. **2.** Nume dat mai multor obiecte de lemn sau de metal, fixe sau mobile, în formă de cilindru gol. ✧ *Tobă de eșapament* = cutie cilindrică la motoarele cu ardere internă, care amortizează zgomotul produs la evacuarea gazelor de ardere. ✦ Organ de mașină folosit pentru transmiterea unei forțe de tracțiune prin intermediul unui cablu sau al unui lanț. ✦ Cutie metalică de formă rotundă sau dreptunghiulară, în care se bobinează filmul pentru unele aparate de proiecție. **3.** Mezel preparat din bucățele de carne, de slănină, de măruntaie etc. introduse în membrana care formează stomacul porcului. **4.** (La jocul de cărți) Caro. [Var.: (înv. și pop.) **dóbă** s.f.] — Din magh. **dob.**

TOBÍȚĂ, *tobițe,* s.f. Diminutiv al lui *tobă* (**1**). — **Tobă** + suf. *-iță.*

TOBOGÁN, *tobogane,* s.n. **1.** Construcție în formă de jgheab înclinat, cu marginile ridicate, pe care se poate aluneca ușor și care servește ca mijloc de distracție (sportivă). **2.** Jgheab înclinat folosit drept mijloc de transport prin alunecare al unor materiale, piese etc. [Var.: **topogán** s.n.] — Din fr. **toboggan.**

TOBOȘÁR, *toboșari,* s.m. Persoană care bate toba într-o orchestră sau într-o fanfară; tobaș. ✦ (Adesea fig.) Persoană care adună lumea bătând din tobă, pentru a comunica vești și ordine de interes obștesc. [Var.: (înv. și pop.) **doboșár** s.m.] — Cf. magh. d o b o s.

TOBRÁLCO s.n. Pânză de bumbac cu dungi sau cu carouri realizate prin introducerea unor fire mai groase în urzeală sau în bătătură. — Et. nec.

TOC¹ interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul produs de o lovitură sau de o ciocănitură într-un obiect sau într-un material tare. — Onomatopee.

TOC², *tocuri,* s.n. **1.** Cutie ori suport de lemn, de metal, de piele sau de material plastic, cu forme și mărimi diferite, în care se păstrează arme, aparate sau instrumente; teacă de piele, de carton etc. în care se țin diferite obiecte mici (ochelari, piepteni etc.). ✦ Spec. (Rar) Teacă de sabie. **2.** Ustensilă pentru scris sau desenat cu cerneală ori cu tuș făcută din lemn, os, metal, în formă de bețișor, la care se adaptează o peniță; condei. ✧ *Toc rezervor* = stilou. **3.** Cadru de lemn sau de metal în care se fixează, la o construcție, ferestrele și ușile. — Din magh., sb. **tok.**

TOC³, *tocuri,* s.n. Porțiune mai ridicată de pe partea posterioară a tălpii încălțămintei, care corespunde călcâiului. — Din bg. **tok.**

TOCÁ, *toc,* vb. I. **1.** Tranz. A tăia în bucăți foarte mărunte. **2.** Tranz. Fig. (Fam.) A cheltui fără chibzuială, a risipi bani, averi. ✦ A duce pe cineva la ruină, obligându-l la cheltuieli nechibzuite; a face pe cineva să sărăcească. **3.** Intranz. și tranz. A bate, a ciocăni, a lovi. ✦ Fig. A flecări, a sporovăi. ✧ Expr. *A-i toca cuiva la ureche* (sau *la cap)* sau *a toca pe cineva la cap* = a spune mereu același lucru, a bate pe cineva la cap cu același lucru, a plictisi. *A toca la verzi și uscate* sau *a toca câte-n lună și-n soare* = a vorbi mult și fără rost. **4.** Intranz. A bate toaca. ✧ Expr. *Unde popa nu toacă* = foarte departe. ✦ (Despre o armă) A bubui la intervale dese; a păcăni. ✦ (Despre păsări) A produce un zgomot caracteristic prin lovirea repetată a celor două părți ale ciocului. — Lat. ***toccare.**

TOCÁNĂ, *tocane,* s.f. Mâncare cu sos făcută din bucățele de carne prăjite cu ceapă (și cu adaos de cartofi); mâncare făcută din anumite legume prăjite cu ceapă. — Din magh. **tokány.**

TOCÁRE s.f. Acțiunea de *a toca.* — V. **toca.**

TOCÁT¹ s.n. Faptul de *a toca.* — V. **toca.**

TOCÁT², -Ă, *tocați, -te,* adj. Tăiat foarte mărunt. — V. **toca.**

TOCÁTĂ, *tocate,* s.f. **1.** Compoziție muzicală scrisă pentru instrumente cu claviatură. **2.** Piesă muzicală de virtuozitate pentru un instrument sau pentru orchestră, având un ritm sacadat. — Din it. **toccata.**

TÓCĂ, *toci,* s.f. **1.** Pălărioară fără boruri, purtată de femei. **2.** Pălărie de formă cilindrică, fără boruri, purtată de magistrați și de avocați în exercițiul funcțiunii. — Din fr. **toque.**

TOCĂLÍE, *tocălii,* s.f. (Reg.) **1.** Moriscă de lemn care produce un zgomot ritmic (scârțâit) și sperie păsările din lanuri și din vii. **2.** Unealtă cu care se răsucește sfoara groasă pentru plase și năvoade. — Din **toca.**

TOCĂNÍ, *tocănesc,* vb. IV. Intranz. A bate, a bocăni, a ciocăni; a toca. — Contaminare între **toca** și **ciocăni, bocăni.**

TOCĂNÍRE, *tocăniri,* s.f. Acțiunea de *a tocăni* și rezultatul ei; bocănit, ciocănitură. — V. **tocăni.**

TOCĂNÍT, *tocănituri,* s.n. Faptul de *a tocăni.* — V. **tocăni.**

TOCĂNÍȚĂ, *tocănițe,* s.f. Diminutiv al lui *tocană.* — **Tocană** + suf. *-iță.*

TOCĂTOÁRE s.f. v. **tocător.**

TOCĂTÓR, -OÁRE, *tocători, -oare,* adj., s.n. **I.** Adj. Care toacă, care mărunțește, care zdrobește ceva. **II.** S.n. **1.** Cuțit mare sau mașină de tocat carne, nutreț etc. **2.** Placă de lemn, de material plastic etc. pe care se toacă zarzavaturi, carne etc. ✦ Butuc pe care se taie lemne. [Var.: (**II**) **tocătoáre** s.f.] — **Toca** + suf. *-ător.*

TOCĂTÚRĂ, *tocături,* s.f. **1.** Carne tocată (și amestecată cu pâine, condimente etc.), din care se prepară anumite mâncăruri. **2.** P. gener. Ceea ce a fost tocat, *Tocătură de paie.* — **Toca** + suf. *-ătură.*

TOCEÁLĂ, *toceli,* s.f. Faptul de a-și însuși mecanic lecțiile, învățându-le pe dinafară; buchereală. ✦ Faptul de a insista îndelung în învățarea unei lecții, unei materii etc. — **Toci** + suf. *eală.*

TOCÍ¹, *tocesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A face sau a deveni mai puțin ascuțit, mai puțin tăios; a (se) roade, a (se) uza prin folosire, prin frecare, prin lovire etc. ✦ Tranz. Fig. A uza, a slei răbdarea, puterea etc. cuiva. **2.** Tranz. A ascuți un obiect la tocilă. **3.** Tranz. Fig. A-și însuși mecanic lecțiile, învățându-le pe dinafară; (cu sens atenuat) a insista îndelung în învățarea unei lecții, unei materii etc. — Din sl. **točiti.**

TOCI² s.n. Numele unui joc de cărți. ✦ Cuvânt care marchează o greșeală în acest joc. — Et. nec.

TOCILÁR, -Ă, *tocilari, -e,* s.m. și f. **1.** Persoană care se ocupă cu ascuțitul instrumentelor de tăiat (la tocilă). **2.** Fig. Elev sau student care își învață lecțiile pe dinafară, în mod mecanic; bucher. — **Tocilă** + suf. *-ar.*

TOCÍLĂ, *tocile,* s.f. Mașină compusă dintr-un disc abraziv acționat cu un mâner sau o pedală, cu care se ascut instrumentele de tăiat. — Din bg., sb. **točilo.**

TOCILĂRÍE, *tocilării,* s.f. **1.** Atelierul tocilarului (**1**). **2.** Ocupația tocilarului (**1**). — **Tocilar** + suf. *-ie.*

TOCÍRE, *tociri,* s.f. Acțiunea de *a (se) toci* și rezultatul ei. — V. **toci.**

TOCÍT, -Ă, *tociți, -te,* adj. (Despre obiecte tăioase sau ascuțite) Care nu mai taie, cu tăișul uzat, ros, îngroșat. ✦ P. gener. Ros, uzat. — V. **toci.**

TOCITÓR, -OÁRE, *tocitori, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. Muncitor care lucrează la carierele de piatră. **2.** S.f. Vas mare de lemn în care se pun fructe la fermentat în vederea fabricării vinului, rachiului etc. — **Toci** + suf. *-tor.*

TÓCMA adv. v. **tocmai.**

TOCMÁGI s.m. pl. (Reg.) Tăiţei. — Din tc. **tokmak.**

TÓCMAI adv. **1.** În mod exact, precis. ✧ Expr. (Fam.) *Tocmai pe tocmai* = exact aşa, în totul. **2.** Abia, chiar atunci. **3.** Nu mai aproape decât... **4.** Chiar aşa de..., prea (mult). [Var.: (pop.) **tócma** adv.] — Din sl. **tŭkŭma.**

TOCMĂGÉL, *tocmăgei,* s.m. **1.** (Reg.; la pl.) Diminutiv al lui *tocmagi.* **2.** Numele mai multor specii de ciuperci cu corpul subţire şi foarte ramificat, care cresc de obicei la baza trunchiurilor unor copaci *(Clavaria).* — **Tocmagi** + suf. *-ei.*

TOCMEÁLĂ, *tocmeli,* s.f. **1.** Discuţie, tratative purtate pentru stabilirea preţului unei mărfi; târguială. **2.** Învoială, acord, convenţie. ✧ *Tocmeală agricolă* = (în România între anii 1866 şi 1945) contract încheiat între moşieri (sau mari arendaşi) şi ţărani la luarea în arendă de către aceştia din urmă a unor parcele de pământ; învoială agricolă. ✦ Condiţie. **3.** (Înv.) Organizare, rânduială, orânduire. [Pl. şi: (înv.) *tocmele*] — **Tocmi** + suf. *-eală.*

TOCMÍ, *tocmesc,* vb. IV. **1.** Refl. recipr. A discuta asupra preţului unei mărfi, pentru a cădea la învoială; a se târgui. **2.** Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) angaja ca slugă, lucrător etc. **3.** Tranz. A închiria un obiect, un mijloc de transport etc. **4.** Tranz. (Înv.) A pune ordine; a orândui, a aranja. **5.** Tranz. (Reg.) A repara; a reface. **6.** Tranz. (Înv.) A pune la cale; a organiza, a constitui. — Din sl. **tŭkŭmiti.**

TOCMÍRE s.f. Acţiunea de *a (se) tocmi* şi rezultatul ei. — V. **tocmi.**

TOCOLOGÍE s.f. (Med.) Studiu al actului naşterii. — Din fr. **tocologie.**

TOCSÍN, *tocsine,* s.n. (Rar) Clopot de alarmă. — Din fr. **tocsin.**

TOCULÉŢ, *toculeţe,* s.n. Diminutiv al lui *toc*³. — **Toc³** + suf. *-uleţ.*

TÓFUS, *tofusuri,* s.n. Depozit de uraţi de sodiu şi de calciu format în articulaţiile şi cartilajele urechii, degetelor, cotului etc., la bolnavii de gută. — Din fr. **tophus.**

TÓGĂ, *togi,* s.f. Mantie largă şi lungă, fără mâneci, pe care o purtau romanii peste tunică, înfăşurată pe corp, pornind de la umărul stâng şi lăsând descoperit braţul şi umărul drept. — Din lat. **toga.**

TOHÁRIC, -Ă, *toharici, -e,* adj. **1.** (În sintagma) *Limba toharică* (şi substantivat, f.) = limbă indo-europeană vorbită în Antichitate în Asia Centrală şi cunoscută din texte aparţinând sec. V–VII, scrise cu alfabet hindus. **2.** Care aparţine limbii toharice, referitor la limba toharică. — Cf. fr. t o k h a r i e n.

TOHOÁRCĂ, *tohoarce,* s.f. (Reg.) Cojoc mare ciobănesc, făcut din piei neprelucrate (cu lâna în afară). — Et. nec.

TOI, (**3**) *toiuri,* s.n. **1.** (La sg.) Punctul culminant al unei acţiuni sau al unui fenomen în desfăşurare. ✦ (Pop.) Partea principală, miezul unui lucru. **2.** (Înv. şi pop.) Învălmăşeală, încăierare; tărăboi, zarvă. **3.** (Înv. şi pop.) Ceată, stol, cârd, grup. — Din tc. **toy** „banchet”.

TOIÁG, *toiege,* s.n. **1.** Baston pe care se sprijină cineva la mers sau de care se serveşte pentru a se apăra. ✦ Fig. Sprijin, ajutor, reazem. ✦ Lovitură dată cu toiagul (**1**). **2.** Baston purtat ca semn distinctiv sau ca simbol al unei demnităţi sau autorităţi. **3.** (Pop.) Lumânare care se aşază în mâna, pe pieptul sau la capul mortului. **4.** (La pl. art.) Numele popular al celor trei stele luminoase aşezate la rând în mijlocul constelaţiei Orion. [Pr.: *to-iag*] — Din sl. **tojagŭ, tojaga.**

TOIEGÉL, *toiegele,* s.n. Diminutiv al lui *toiag.* [Pr.: *to-ie-*] — **Toiag** + suf. *-el.*

TOKIÓT, -Ă, *tokioţi,* -te, s.m. şi f. **1.** S.m. şi f. Persoană originară sau locuitor din Tokio. **2.** Adj. Care aparţine capitalei Tokio sau tokioţilor (**1**); privitor la Tokio sau la tokioţi. [Pr.: *-ki-ot*] — **Tokio** (n.pr.) + suf. *-ot.*

TÓLĂ, *tole,* s.f. Foaie de tablă (groasă) tăiată la dimensiunile necesare pentru o anumită lucrare. — Din fr. **tôle.**

TOLĂNÍ, *tolănesc,* vb. IV. Refl. (Despre fiinţe) A se lungi într-o poziţie comodă (pentru a se odihni). ✦ Intranz. A sta culcat, a lenevi. — Cf. t o l o g i.

TOLĂNÍRE s.f. Acţiunea de *a (se) tolăni.* — V. **tolăni.**

TOLBÁŞ, *tolbaşi,* s.m. (Înv.) Negustor ambulant de mărunţişuri; marchitan. — **Tolbă** + suf. *-aş.*

TÓLBĂ, *tolbe,* s.f. **1.** Geantă atârnată la şold, în care se păstrează merindele, vânatul etc. **2.** Toc în care se păstrau săgeţile. [Var.: (pop.) **tórbă** s.f.] — Din bg., sb. **torba.**

TOLERÁ, *tolerez,* vb. I. Tranz. A îngădui, a permite o situaţie, un fapt (nepermis); a trece cu vederea. ✦ A admite, a suporta. — Din fr. **tolérer.**

TOLERÁBIL, -Ă, *tolerabili, -e,* adj. Care poate fi tolerat; admisibil; suportabil. — Din fr. **tolérable.**

TOLERÁNT, -Ă, *toleranţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Care tolerează; îngăduitor, indulgent. — Din fr. **tolérant.**

TOLERANTÍSM s.n. (Rar) Atitudine de indulgenţă, de toleranţă (religioasă) . — Din fr. **tolérantisme.**

TOLERÁNŢĂ, *toleranţe,* s.f. **1.** Faptul de a tolera; îngăduinţă, indulgenţă. ✦ *Casă de toleranţă* = stabiliment în care se practică prostituţia; bordel. **2.** Obişnuinţă sau dispoziţie pe care o are organismul de a suporta anumite medicamente, substanţe, condiţii de mediu etc. **3.** Abatere admisă de la dimensiunea, greutatea, calitatea etc. prevăzută pentru un anumit produs. ✦ (Tehn.) Diferenţă dintre dimensiunea maximă şi minimă admisă în prelucrarea unui anumit material şi valoarea nominală a acestei dimensiuni. — Din fr. **tolérance.**

TOLERÁRE s.f. Acţiunea de *a tolera.* — V. **tolera.**

TOLOÁCĂ, *toloace,* s.f. (Reg.) **1.** Pământ lăsat necultivat pentru ca să se odihnească. ✦ Păşune, izlaz comunal pentru vite. **2.** Teren liber neîngrădit, între case sau la marginea satului. — Din ucr. **toloka.**

TOLOCĂNÍ, *tolocănesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A cicăli, a dojeni pe cineva. **2.** Intranz. A trăncăni, a flecări. — Et. nec.

TOLOGÍ, *tologesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Tranz. A lăsa un teren necultivat pentru a fi călcat şi îngrăşat de vite. ✦ Refl. pas. (Despre terenuri) A fi călcat (şi îngrăşat) de vite. ✦ A călca în picioare iarba, semănăturile etc., a culca la pământ. **2.** Refl. (Despre oameni şi animale) A se tolăni (pe iarbă). — Din ucr. **toločyty.**

TOLOMÁC, -Ă, *tolomaci, -ce,* s.m. şi f., adj. (Fam.) (Om) molâu, bleg, tont. — Et. nec.

TOLOMÉTRU, *tolometre,* s.n. (Fiz.) Turbidimetru. — Din fr. **tholomètre.**

TOLOŞCÁN, -Ă, *toloşcani, -e,* s.m. şi f. (Reg.) Copil gras, dolofan. ✦ Boboc de raţă sau de gâscă. — Et. nec.

TOLSTOIÁN, -Ă, *tolstoieni, -e,* adj. De Tolstoi, al lui Tolstoi; în maniera lui Tolstoi. — **Tolstoi** (n. pr.) + suf. *-ian.*

TOLTÉC, -Ă, *tolteci, -ce,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte dintr-o populaţie amerindiană din Mexic. **2.** Adj. Care aparţine toltecilor (**1**), privitor la tolteci. — Din fr. **Toltèques.**

TOLUÉN s.n. Hidrocarbură aromatică lichidă, incoloră, inflamabilă, din seria benzenului, extrasă din gazele de cocserie şi din gudroanele cărbunilor de pământ şi folosită la prepararea unor coloranţi, a unor medicamente etc. [Pr.: *-lu-en*] — Din fr. **toluène.**

TOLUIDÍNĂ, *toluidine,* s.f. Amină derivată din toluen, folosită la fabricarea unor coloranţi, a unor medicamente etc. [Pr.: *-lu-i-*] — Din fr. **toluidine.**

TOM, *tomuri,* s.n. Fiecare dintre părţile unei lucrări, ale unei opere de proporţii mai întinse, formând adesea o unitate independentă şi purtând, de cele mai multe ori, un număr de ordine; volum. *Tomul doi.* ✦ P. gener. Carte, operă, lucrare. — Din fr. **tome,** lat. **tomus.**

TÓMAHAWK, *tomahawkuri,* s.n. Armă de luptă (în formă de măciucă, apoi de topor) folosită de amerindieni. [Pr.: *tómăhoc*] — Cuv. engl.

TOMÁTĂ, *tomate,* s.f. Pătlăgea roşie. — Din fr. **tomate.**

TOMBÁC s.n. Aliaj de cupru cu zinc, de culoare roşiatică, folosit la fabricarea unor sârme, table etc. [Var.: (rar) **tumbác** s.n.] — Din fr. **tombac.**

TOMBÁL, -Ă, *tombali, -e,* adj. (Livr.) De mormânt; funerar. — Din fr. **tombal.**

TOMBATÉRĂ, *tombatere,* s.f. Acoperământ al capului sau îmbrăcăminte de modă orientală, care se purta în trecut. ✦ Fig. Persoană cu idei învechite, retrograde. [Var.: (înv.) **tompatéră** s.f.] — Din ngr. **ton patéra** „[care imită] pe tata”.

TOMBERÓN, *tomberoane,* s.n. Recipient (de tablă) în formă de semicilindru montat pe o osie cu două roţi, care se foloseşte la transportarea pe distanţe mici a materialelor de construcţie, a gunoaielor etc. (şi care se descarcă prin răsturnare în jurul osiei sale). [Var.: (pop.) **tumbăráu** s.n.] — După fr. **tombereau.**

TÓMBOLĂ, *tombole,* s.f. Loterie organizată la serbări, baluri etc. la care se câştigă diferite obiecte. [Acc. şi: *tombólă*] — Din fr., it. **tombola.**

TOMÍSM s.n. Doctrină filosofică şi teologică a lui Toma d'Aquino şi a continuatorilor săi. — Din fr. **thomisme.**

TOMNÁ, *tomnez,* vb. I. Intranz. (Despre oi, vite) A-şi petrece toamna într-un loc cu păşuni. ✦ Tranz. A ţine oile, vitele toamna într-un loc cu păşune. — Din **toamnă.**

TOMNÁT s.n. **1.** Faptul de *a tomna.* **2.** Plată pentru ţinerea animalelor la păşune, toamna. — V. **tomna.**

TOMNÁTEC, -Ă adj. v. **tomnatic.**

TOMNÁTIC, -Ă, *tomnatici, -ce,* adj. **1.** Care apare toamna, care se face toamna; de toamnă. ✦ (Despre pomi) Care rodeşte toamna; (despre fructe) care se coace toamna. ✦ (Adverbial) Ca toamna, a toamnă; *fig.* trist, melancolic. **2.** Fig. (Despre oameni) Trecut de maturitate, ajuns la vârsta care precedă bătrâneţea. ✧ *Flăcău* (sau *holtei, fecior*) *tomnatic* = bărbat trecut de tinereţe şi rămas neînsurat. [Var.: **tomnátec, -ă** adj.] — **Toamnă** + suf. *-atic.*

TOMOGRÁF, *tomografe,* s.n. (Med.) Aparat folosit pentru tomografii. — Din **tomografie** (derivat regresiv).

TOMOGRAFÍE, *tomografii,* s.f. Metodă de radiografie care permite obţinerea imaginii structurilor anatomice dintr-un singur plan de profunzime, eliminând imaginile celorlalte planuri. ✦ (Concr.) Clişeu, film care conţine o asemenea imagine. — Din fr. **tomographie.**

TOMPATÉRĂ s.f. v. **tombateră.**

TOM-TOM, *tom-tomuri,* s.n. Tobă de dimensiuni mici folosită în muzica modernă şi de jazz. — Din engl. **tom-tom.**

TON¹, *toni,* s.m. Peşte teleostean răpitor marin care seamănă cu pălămida, ajungând până la lungimea de patru metri *(Thunnus thynnus).* — Din fr. **thon.**

TON², *tonuri,* s.n. **I. 1.** Sunet simplu, produs de o sursă care vibrează sinusoidal în timp; interval între două sunete (muzicale) situate la distanţă de o secundă mare; *p. ext.* sunet reprezentând cea mai mare distanţă dintre treptele alăturate ale gamei. **2.** Tonalitatea unei bucăţi muzicale. ✧ Expr. *A da tonul* = **a)** a intona treptele principale, din punct de vedere funcţional, ale gamei în care este scrisă o bucată muzicală; a stabili tonalitatea unei cântări vocale, orientându-se după diapazon; **b)** a iniţia, a începe ceva. ✦ (Impr.) Sunet. **3.** Înălţimea cu care se pronunţă o silabă. ✦ Felul în care urcă sau coboară glasul în timpul vorbirii; inflexiune, intonaţie; fel de a spune ceva. ✧ Expr. *Tonul face muzica,* se spune pentru a sublinia importanţa felului în care se spune ceva. *A schimba tonul* = a-şi schimba atitudinea. **4.** (Înv.) Accent.

II. 1. Atmosferă specifică rezultată din cuprinsul unei opere literare; notă dominantă a stilului sau a vorbirii cuiva. **2.** Grad de luminozitate a unei culori; nuanță a unei culori. **3.** (Înv.; în expr.) *A-și da ton* = a-și da importanță, aere. — Din fr. **ton,** lat. **tonus.**

TONÁJ, *tonaje,* s.n. Masă sau greutate a unui corp exprimată în tone. ✦ Spec. Capacitate a unei nave exprimată în tone-registru. ✦ Spec. Greutate a unui tren sau a unui autocamion exprimată în tone. ✦ Spec. Greutate maximă de încărcătură pe care o poate suporta un vagon sau un autocamion. — Din fr. **tonnage.**

TONÁL, -Ă, *tonali, -e,* adj. Referitor la ton^2 sau la tonalitate. — Din fr. **tonal.**

TONALITÁTE, *tonalități,* s.f. **I. 1.** Ansamblul legilor care stau la baza gamelor. ✦ Raportul dintre sunetele unei scări muzicale față de acordul ei principal. **2.** (Lingv.) Înălțime caracteristică a unei vocale în scara normală a tonurilor. ✦ Intonație deosebită în unele limbi a unor cuvinte cu sens diferit care se scriu la fel. **II. 1.** Ton^2 (**II 1**). **2.** Ton^2 (**II 2**). ✦ Ambianță cromatică specifică unui tablou. — Din fr. **tonalité.**

TONÁRE s.f. **1.** Acoperire a părților albe ale unei tipărituri executate în tipar plan cu un strat de cerneală. **2.** (Fot.) Virare. — Din **ton^2.**

TÓNĂ, *tone,* s.f. Unitate de măsură a masei, egală cu 1 000 de kg. ✧ *Tonă-kilometru* = unitate de măsură pentru exprimarea volumului transporturilor pe o linie de cale ferată, egală cu deplasarea unei greutăți de o tonă pe distanța de 1 km. *Tonă-registru* = unitate de măsură pentru volumul interior al unei nave comerciale, egală cu 2,8316 m^3. *Tonă-deadweight* = unitate de măsură pentru capacitatea totală de încărcare a unei nave comerciale, egală cu o tonă. — Din fr. **tonne.**

TONDÓ, *tondouri,* s.n. Tablou, de obicei de mici dimensiuni, de formă rotundă sau ovală. — Cuv. it.

TÓNER, *tonere,* s.n. Pulbere de grafit folosită la copiatoare și imprimante laser pentru reproducerea documentelor. [Pr.: *tónăr*] — Din engl. **toner.**

TONÉTĂ, *tonete,* s.f. Gheretă, stand mic pentru comerțul stradal. — După fr. **tonnelet** „butoiaș".

TÓNIC, -Ă, *tonici, -ce,* adj., s.f., s.n. **1.** Adj. (Despre vocale sau silabe) Care poartă accentul, pe care cade accentul. ✧ *Accent tonic* = accentul muzical al vocalelor și al silabelor; *p. ext.* accentul expirator sau de intensitate. **2.** S.f. (Muz.) Treapta întâi a modurilor major sau minor. ✦ Acord construit pe treapta întâi a modului major sau minor. **3.** Adj., s.n. (Substanță, medicament) care are proprietatea de a fortifica un organism; întăritor, fortifiant. — Din fr. **tonique,** it. **tonico.**

TONICARDIÁC, *tonicardiace,* s.n. (Med.) Tonic administrat în insuficiența cardiacă. — Din fr. **tonicardiaque.**

TONICITÁTE s.f. Proprietate a mușchilor netezi sau striați de a-și menține un tonus permanent. — Din fr. **tonicité.**

TONIFIÁNT, -Ă, *tonifianți, -te,* adj., s.n. Tonic (**3**). [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **tonifiant.**

TONIFICÁ, *tonífic,* vb. I. Tranz. A întări, a fortifica un țesut, un organ, un organism. — După fr. **tonifier.**

TONIFICÁRE s.f. Acțiunea de *a tonifica* și rezultatul ei. — V. **tonifica.**

TONIFIÉRE, *tonifieri,* s.f. Tonificare. [Pr.: *-fi-e-*] — După fr. **tonification.**

TONOMÁT, *tonomate,* s.n. Pick-up semiautomat care se declanșează cu ajutorul unei monede sau al unui jeton și care are un sistem selector de discuri. — Din germ. **Tonomat.**

TONOMÉTRIC, -Ă, *tonometrici, -ce,* adj. Referitor la tonometrie. — Din fr. **tonométrique.**

TONOMETRÍE s.f. **1.** Capitol al chimiei fizice care studiază presiunea de vapori a soluțiilor nevolatile, în scopul determinării greutății moleculare a substanțelor dizolvate. ✦ Măsurarea presiunii de vapori a unei soluții. **2.** (Med.) Măsurare a tensiunii (intraoculare). — Din fr. **tonométrie,** germ. **Tonometrie.**

TONOMÉTRU, *tonometre,* s.n. (Fon.) Aparat electronic pentru extragerea și măsurarea frecvenței fundamentale a semnalelor vorbirii. — Din fr. **tonomètre.**

TONOSCÓP, *tonoscoape,* s.n. (Med.) Aparat folosit pentru tonoscopie. — Din **tonoscopie** (derivat regresiv).

TONOSCOPÍE, *tonoscopii,* s.f. (Med.) Măsurarea tensiunii din artera centrală a retinei. — Din fr. **tonoscopie.**

TONÓU, *tonouri,* s.n. Evoluție a unui avion aflat în zbor orizontal, în care acesta execută o mișcare de rotație în jurul axei sale longitudinale fără a-și schimba direcția sau înălțimea de zbor. — Din fr. **tonneau.**

TONSÚRĂ, *tonsuri,* s.f. Ceremonia tunderii părului din creștetul capului la consacrarea unui călugăr catolic; (concr.) locul, de formă rotundă, rămas fără păr în urma acestei ceremonii. — Din fr. **tonsure,** lat. **tonsura.**

TONT, TOÁNTĂ, *tonți, toante,* adj., s.m. și f. (Om) prost, neghiob, nătâng. [Var.: (pop.) **tânt, -ă** adj.] — Cf. it., sp., port. t o n t o.

TONTĂLĂU, *tontălăi,* adj., s.m. (Fam.) Tont. — **Tont** + suf. *-ălău.*

TONTOLÉTE, *tontoleți,* adj., s.m. (Pop.) Tont. — **Tont** + suf. *-olete.*

TONTORÓIUL s.n. art (În expr.) *A juca* (sau *a sări) tontoroiul* = a juca sau a dansa cu mișcări bruște și cu sărituri, fără ritm; a țopăi. (Fam.; în expr.) *A juca* (pe cineva) *tontoroiul* = a obliga (pe cineva) să se supună dorințelor, capriciilor cuiva. [Var.: **țonțoróiul** s.n.] — Din magh. **tántorogni.**

TÓNUS, *tonusuri,* s.n. **1.** Stare permanentă de ușoară tensiune a mușchilor unui organism sănătos (aflat în repaus). **2.** Stare permanentă de excitație (în condiții de repaus) a centrilor nervoși. ✦ Fig. Energie, vigoare. — Din fr. **tonus.**

TOP^1, *topuri,* s.n. **1.** Pachet de hârtie sau de carton (cuprinzând un anumit număr de coli). **2.** (Pop.) Pachet de bumbac (cu un anumit număr de legături). **3.** (Înv.) Val de postav. — Din tc. **top.**

TOP^2, *topuri,* s.n. Termen folosit pentru clasamentul vârfurilor profesionale din domeniul muzicii, filmului etc., care la un moment dat au dobândit maximum de popularitate. — Din engl. **top.**

TOPÁZ, *topaze,* s.n. Silicat natural de aluminiu cu fluor, cristalizat în sistemul rombic, de obicei de culoare galbenă, folosit ca piatră prețioasă. [Pl. și: *topazuri*] — Din fr. **topaze.**

TOPCÍU, *topcii,* s.m. (Înv.) Tunar, artilerist. — Din tc. **topçu.**

TOPÉNIE, *topenii,* s.f. (Fam.) Prăpăd, dezastru. ✧ Expr. *Topenia pământului* = **a)** din cale-afară, peste măsură; **b)** căldură foarte mare, caniculă, arșiță. — **Topi** + suf. *-enie.*

TOPÍ, *topesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A trece sau a face ca un corp să treacă, prin încălzire, din stare solidă în stare lichidă; a (se) lichefia. ✦ Refl. A-și pierde consistența, a se muia (sub efectul căldurii). ✦ Tranz. și refl. Fig. (Despre oameni) A (se) înduioșa, a (se) îmblânzi. **2.** Tranz. și refl. (Fam.) A (se) dizolva (în apă sau în alt lichid). ✦ Refl. Fig. A se contopi, a fuziona. **3.** Refl. (Despre lumânări; *p. ext.* despre obiecte supuse acțiunii focului) A se consuma prin ardere; a se mistui. ✦ Fig. (Despre oameni) A slăbi, a se usca, a se vlăgui. ✦ Fig. (Fam.; despre oameni) A se face nevăzut, a dispărea, a pleca. ✦ Fig. A se sfârși, a se prăpădi, a muri (de fericire sau de dragul cuiva). ✧ Expr. *A se topi după cineva* = a ține foarte mult la cineva, a iubi cu patimă pe cineva. *A se topi de râs* = a râde grozav, cu mare poftă. **4.** Tranz. A supune unele plante textile unui proces metodic de descompunere a tulpinilor lor, prin menținerea în apă, sub zăpadă sau la rouă, pentru a separa astfel fibrele textile. **5.** Refl. Fig. A se șterge, a se estompa; a se risipi. **6.** Tranz. Fig. A distruge, a nimici, a desființa. ✦ A consuma, a irosi bani, avere, sănătate etc. — Din sl. **topiti.**

TÓPIC, -Ă, *topici, -ce,* s.f., s.n., adj. **I.** S.f. **1.** (Lingv.) Ordinea cuvintelor în propoziție sau a propozițiilor în frază. ✦ Parte a sintaxei sau a stilisticii care se ocupă cu studiul ordinii cuvintelor în propoziție și a propozițiilor în frază. **2.** (La pl.; în retorica antică) Argumente de natură generală, aplicabile în toate cazurile analoage; locuri comune. **II.** Adj. **1.** Care aparține topicii (**I**), privitor la topică. **2.** (Despre nume) Care denumește locuri, localități. **III.** S.n., adj. (Medicament) aplicat local, extern. — Din fr. **topique,** it. **topica.**

TOPÍLĂ, *topile,* s.f. **1.** Loc îngrădit în albia unui râu sau într-o apă stătătoare unde se pun la topit cânepa sau alte plante textile; bazin de topire a plantelor textile, săpat în câmp și legat printr-un canal de o apă curgătoare sau de un lac. **2.** Topitoare, v. *topitor* (**2**). — Din bg., sb. **topilo.**

TOPINAMBÚR, *topinamburi,* s.m. (Bot.) Nap (**2**) *(Helianthus tuberosus)*. — Din fr. **topinambour.**

TOPÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) topi* și rezultatul ei. — V. **topi.**

TOPÍST, *topiști,* s.m. Persoană care stabilește topuri^2. — **Top^2** + suf. *-ist.*

TOPÍT^1 s.n. Faptul de *a (se) topi.* — V. **topi**

TOPÍT^2, -Ă, *topiți, -te,* adj. **1.** (Despre corpuri solide) Devenit lichid sau moale sub efectul căldurii. **2.** (Despre plante textile) Care s-a descompus prin menținerea în apă în scopul separării fibrelor textile. **3.** Fig. Slăbit, tras, consumat; istovit, vlăguit, obosit. **4.** Fig. Măcinat, descompus, dezagregat. ✦ (Fam.) Distrus, pierdut. — V. **topi.**

TOPITÓR, -OÁRE, *topitori, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Muncitor care lucrează la un cuptor de topit sau, în general, la topirea unor materiale în cadrul procesului de producție al unei întreprinderi. **2.** S.f. Cuptor special pentru topirea metalelor; topilă (**2**). — **Topi** + suf. *-tor.*

TOPITORÍE, *topitorii,* s.f. Instalație pentru topirea unor materiale. ✦ Unitate industrială în care, din tulpinile de in, de cânepă etc., se separă, prin topire, fibrele textile liberiene și se prelucrează pentru obținerea fuiorului. — **Topitor** + suf. *-ie.*

TOPITÚRĂ, *topituri,* s.f. **1.** Substanță lichidă obținută prin topirea unei substanțe solide. ✦ Spec. Metal lichid dintr-un cuptor de topit în timpul unui ciclu de topire sau de elaborare. **2.** (Reg.) Slănină subțire (de pe burta porcului) care se topește pentru a se obține din ea untură; mâncare preparată din bucățele de carne desprinse de pe slănină și prăjite cu ceapă tocată. — **Topi** + suf. *-tură.*

TÓPLESS adj. invar. Care are sânii goi; dezbrăcată până la brâu. ✦ (Despre costume de baie) care are numai slip. — Din engl. **topless.**

TÓPLIȚĂ, *toplițe,* s.f. (Reg.) **1.** Izvor, pârâiaș cu apă caldă; ochi de apă caldă care nu îngheață iarna. **2.** Braț izolat, mort al unui râu; apă stătătoare, băltoacă. **3.** Loc special amenajat într-o topliță (**1, 2**) pentru puieții de salmonide din incubatoare, în vederea acomodării înainte de trecerea lor în apele curgătoare. — Din sl. **toplica.**

TOPLIȚEÁN, -Ă, *toplițeni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Toplița. **2.** Adj. Care aparține orașului Toplița sau toplițenilor (**1**), privitor la Toplița ori la toplițeni. — **Toplița** (n.pr.) + suf. *-ean.*

TOPLIȚEÁNCĂ, *toplițence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din orașul Toplița. — **Toplițean** + suf. *-că.*

TOP-MODÉL, *top-modele,* s.n. Manechin. — Din engl. **top-model.**

TOPO- Element de compunere însemnând „loc”, „regiune”, care serveşte la formarea unor substantive. — Din fr. **topo-.**

TOPOCÉNTRU, *topocentre,* s.n. (Astron.) Locul de observaţie considerat ca punct de origine. — **Topo-** + **centru.**

TOPOCLIMATOLÓGIC, -Ă, *topoclimatologici, -ce,* adj. Referitor la topoclimatologie, care ţine de topoclimatologie. — Din fr. **topoclimatologie.**

TOPOCLIMATOLOGÍE s.f. Ramură a climatologiei care studiază datele meteorologice din imediata apropiere a solului. — **Topo-** + **climatologie.**

TOPOCLÍMĂ s.f. Climă influenţată de condiţiile geografice (de relief) locale sau de suprafeţele ocupate de construcţii. — **Topo-** + **climă.**

TOPOFOBÍE s.f. (Med.) Stare de frică bolnăvicioasă, obsedantă şi nemotivată faţă de un anumit loc. — Din fr. **topophobie.**

TOPOGÁN s.n. v. **tobogan.**

TOPOGRÁF, -Ă, *topografi, -e,* s.m. şi f. Specialist în topografie. — Din fr. **topographe.**

TOPOGRÁFIC, -Ă, *topografici, -ce,* adj. Care ţine de topografie, privitor la topografie, de topografie. — Din fr. **topographique.**

TOPOGRAFÍE, (**2**) *topografii,* s.f. **1.** Ramură a geodeziei care se ocupă cu tehnica măsurătorilor şi a calculelor pentru porţiuni restrânse din suprafaţa Pământului şi cu tehnica reprezentării grafice sau numerice a acestora în plan orizontal, în scopul întocmirii de hărţi şi planuri. **2.** Descriere amănunţită a unui loc sub raportul aşezării, configuraţiei etc.; mod în care sunt dispuse în spaţiu elementele unui ansamblu. — Din fr. **topographie.**

TOPOLÓGIC, -Ă, *topologici, -ce,* adj. Referitor la topologie, care ţine de topologie. — Din fr. **topologique.**

TOPOLOGÍE s.f. Ramură a matematicii care studiază proprietăţile mulţimilor de puncte neschimbătoare faţă de unele transformări. ✦ Structură matematică definită pe un spaţiu cu ajutorul unor părţi ale acestui spaţiu. — Din fr. **topologie.**

TOPOMETRÍE s.f. Ramură a topografiei care se ocupă cu tehnica măsurătorilor şi a calculelor necesare pentru întocmirea hărţilor şi a planurilor. — Din fr. **topométrie.**

TOPOMETRÍST, -Ă, *topometrişti, -ste,* s.m. şi f. Topometru. — **Topometru** + suf. *-ist.*

TOPOMÉTRU, *topometri,* s.m. Specialist în lucrări de topometrie. — Din **topometrie** (derivat regresiv).

TOPONÍM, *toponime,* s.n. Toponimic. — Din fr. **toponyme.**

TOPONÍMIC, -Ă, *toponimici, -ce,* adj., s.n. **1.** Adj. Care aparţine toponimiei, privitor la toponimie, de toponimie. **2.** S.n. Nume propriu de oraş, de stat, de apă, de munte etc.; toponim. — Din fr. **toponymique.**

TOPONIMÍE s.f. **1.** Totalitate a numelor proprii de locuri, de ape, de munţi etc. dintr-o ţară sau dintr-o regiune. **2.** Ramură a lingvisticii care se ocupă cu studiul numelor proprii de locuri; toponomastică. — Din fr. **toponymie.**

TOPONOMÁSTICĂ s.f. Toponimie (**2**). — Din fr. **toponomastique,** germ. **Toponomastik.**

TOPÓR, *topoare,* s.n. Unealtă pentru tăiat copaci, pentru despicat lemne etc., formată dintr-un corp de oţel cu tăiş la un capăt şi cu un orificiu la partea opusă, în care se fixează o coadă de lemn tare. ✧ Loc. adj. şi adv. *Din topor* = fără fineţe; grosolan, necioplit. ✧ Expr. *A fi topor de oase* = a avea de îndurat greutăţi mari, a suferi mult. *A sta cu toporul la brâu* = a fi totdeauna gata de ceartă, de bătaie. — Din sl. **toporŭ.**

TOPORÁŞ, (**1**) *toporaşe,* s.n., (**2**) *toporaşi,* s.m. **1.** S.n. Diminutiv al lui *topor;* toporel. **2.** S.m. Numele mai multor plante erbacee cu flori albastre-violete, rar roşietice sau albe; viorea *(Viola).* — **Topor** + suf. *-aş.*

TOPORÂŞTE, *toporâşti,* s.f. Coadă de coasă, de topor, de secure. [Var.: **toporíşte** s.f.] — Din sl. **toporište.**

TOPORÉL, *toporele,* s.n. (Rar) Toporaş (**1**). — **Topor** + suf. *-el.*

TOPORÍŞCĂ, *toporişti,* s.f. Topor cu coadă scurtă (folosit altădată şi ca armă de luptă). — Din bg. **toporiška.**

TOPORÍŞTE s.f. v. **toporâşte.**

TÓPOS, *toposuri,* s.n. Model al tradiţiei culturale (idee, temă, motiv etc.) pe care scriitorul îl preia, dându-i semnificaţii noi; clişeu cultural. — Din gr. **tópos.**

TOPSÍN s.n. v. **topspin.**

TOPSPÍN s.n. Lovitură de atac la tenis (de masă), în urma căreia mingea urmează o traiectorie neprevăzută. [Var.: **topsín** s.n.] — Din engl. **topspin.**

TOPTÁN adv. (Înv.) Cu grămada. ✧ (Substantivat; fam.; în loc. adv.) *Cu toptanul* = în cantitate mare, cu ridicata, cu grămada, angro; *p. ext.* foarte mult, din belşug. — Din tc. **toptan.**

TOPTANGÍU, *toptangii,* s.m. (Înv.) Negustor angrosist. — Din tc. **toptancı.**

TOPÚZ, *topuzuri,* s.n. (În Evul Mediu în Ţara Românească şi în Moldova) Sceptru, de forma unui buzdugan bătut cu nestemate şi care constituia unul dintre însemnele puterii domneşti. ✧ Loc. adv. (Pop.) *Cu topuzul* = cu sila, cu forţa; cu brutalitate. ✦ Măciucă scurtă conferită de domn marilor demnitari; *p. gener.* buzdugan. [Pl. şi: *topuze*] — Din tc. **topuz.**

TOR, *toruri,* s.n. **1.** Mulură rotundă cu profil convex de la baza sau de la capitelul unei coloane. **2.** Corp geometric care rezultă din rotirea unui cerc în jurul unei axe situate în planul cercului, dar care nu trece prin centrul cercului. — Din fr. **tore.**

TORÁCE, *torace,* s.n. Cavitate în corpul vertebratelor cuprinsă între gât şi abdomen, care conţine principalele organe ale sistemelor circulator şi respirator; coşul pieptului. ✦ Parte a corpului insectelor de care sunt legate picioarele. — Din it. **torace.**

TORACENTÉZĂ, *toracenteze,* s.f. (Med.) Puncţie a peretelui toracic. — Din fr. **thoracentèse.**

TORÁCIC, -Ă, *toracici, -ce,* adj. Care se referă la torace, care ţine de torace, privitor la torace, de torace. — Din fr. **thoracique.**

TORACOPLASTÍE, *toracoplastii,* s.f. Intervenţie chirurgicală care constă în rezecţia unor porţiuni din coastele unei regiuni toracice pentru a putea pune în stare de repaus plămânul bolnav, până la vindecare, în caz de tuberculoză. — Din fr. **thoracoplastie.**

TORACOSCOPÍE, *toracoscopii,* s.f. (Med.) Pleuroscopie. — Din fr. **thoracoscopie.**

TORACOTOMÍE, *toracotomii,* s.f. Deschidere pe cale chirurgicală a cavităţii toracice pentru a examina organele aflate înăuntru. — Din fr. **thoracotomie.**

TÓRBĂ s.f. v. **tolbă.**

TORCĂTÓR, -OÁRE, *torcători, -oare,* s.m., s.f. **1.** S.m. şi f. Persoană care toarce (manual sau mecanic). **2.** S.f. Maşină sau unealtă pentru torsul materiilor textile. — **Toarce** + suf. *-ător.*

TORCĂTORÍE, *torcătorii,* s.f. Filatură. — **Torcător** + suf. *-ie.*

TORCRETÁ, *torcretez,* vb. I. Tranz. (Constr.) A aplica sub presiune un strat de mortar, de ciment sau de beton, pe o suprafaţă. — Din germ. **torkretieren.**

TOREADÓR, *toreadori,* s.m. Luptător cu taurii (în Spania şi în sudul Franţei). [Pr.: *-re-a-*] — Din fr. **toréador.**

TOREFIÉRE, *torefieri,* s.f. Operaţie de încălzire la foc a unor produse, ca tutunul, cafeaua etc., în scopul uscării acestora sau pentru a fi înlăturate anumite elemente dăunătoare şi a se obţine o aromă specifică. [Pr.: *-fi-e-*] — Cf. fr. t o r r é f a c t i o n, t o r r é f i e r.

TORÉNT, *torenţi,* s.m. Apă curgătoare (de munte) cu debit nestatornic, care apare în urma ploilor mari sau după topirea bruscă a zăpezii şi care curge vijelios pe povârnişurile munţilor sau ale dealurilor, având o mare forţă de eroziune; puhoi, şuvoi. [Pl. şi: (n.) *torente*] — Din fr. **torrent.**

TORENŢIÁL, -Ă, *torenţiali, -e,* adj. (Despre ploaie) Cu debit mare şi cu durată scurtă; vijelios. ✦ (Despre ape curgătoare) Care are un curs vijelios, prezentând creşteri bruşte de debit şi o mare putere distructivă. [Pr.: *-ţi-al*] — Din fr. **torrentiel.**

TOREÚTICĂ s.f. Arta de a sculpta, cizela şi asambla lemnul, aurul şi fildeşul în Antichitatea greacă; *p. ext.* artă a sculpturii în bronz. — Din fr. **toreutique.**

TORÍD, -Ă, *torizi, -de,* adj. Excesiv de cald, arzător, dogoritor. ✧ *Zonă toridă* = porţiune de pe suprafaţa Pământului situată între cele două tropice şi caracterizată printr-o temperatură permanent foarte ridicată. — Din fr. **torride,** lat. **torridus.**

TORÍT s.n. Silicat natural de toriu, puternic radioactiv, folosit, ca minereu, pentru extragerea unor elemente radioactive. — Din fr. **thorite.**

TÓRIU s.n. Element chimic radioactiv, cu aspect asemănător cu cel al platinei, folosit la fabricarea sitelor pentru lămpile de iluminat cu gaz aerian, pentru activarea filamentelor tuburilor electronice, drept combustibil nuclear etc. — Din fr. **thorium.**

TORNÁDĂ[1], *tornade,* s.f. Furtună violentă (în formă de vârtej), care afectează regiuni întinse; vârtej de vânt devastator cu o arie restrânsă, adesea însoţit de ploi torenţiale. — Din fr. **tornade.**

TORNÁDĂ[2], *tornade,* s.f. Dedicaţie care încheia poezia trubadurilor şi în care se reluau o idee şi unele versuri deja exprimate. — Din fr. **tornade.**

TOROÍD, *toroide,* s.n. (Mat.) **1.** Suprafaţă generată de o curbă închisă care se roteşte în jurul unei axe din planul curbei şi care nu taie curba. **2.** Corp solid mărginit de un toroid (**1**). — Din fr. **toroïde,** germ. **Toroid.**

TOROIPÁN, *toroipane,* s.n. (Reg. şi fam.) Ciomag, măciucă, bâtă. ✧ Loc. adv. *Cu toroipanul* = cu forţa. — Et. nec.

TORÓN[1], *toroane,* s.n. **1.** Mănunchi de fire subţiri, răsucite împreună în acelaşi sens, din care se fabrică funii, cabluri etc. **2.** (Arhit.) Ciubuc mare, rotund, aşezat la extremitatea unei suprafeţe drepte. — Din fr. **toron.**

TORÓN[2] s.n. Gaz produs prin dezintegrarea radioactivă a toriului. — Din fr., engl. **thoron,** germ. **Thoron,** rus. **toron.**

TOROPEÁLĂ, *toropeli,* s.f. **1.** Stare de amorţeală, de buimăceală (premergătoare somnului); somnolenţă. ✦ Lâncezeală, apatie. ✦ Visare, reverie. **2.** Căldură mare; arşiţă, dogoare, zăpuşeală. **3.** (Reg.) Bătaie zdravănă. — **Toropi** + suf. *-eală.*

TOROPÍ, *toropesc,* vb. IV. Tranz. A aduce în stare de toropeală (**1**); a ameţi, a buimăci, a moleşi. ✦ A cuprinde, a copleşi; a năpădi. ✦ A bate zdravăn; a ucide în bătaie. — Din ucr. **toropyty.**

TOROPÍRE, *toropiri,* s.f. Acţiunea de *a toropi* şi rezultatul ei. — V. **toropi.**

TOROPÍT, -Ă, *toropiţi, -te,* adj. Moleşit, ameţit, amorţit (de somn, de căldură etc.). — V. **toropi.**

TOROPITÓR, -OÁRE, *toropitori, -oare,* adj. Care toropeşte; moleşitor, ameţitor. — **Toropi** + suf. *-tor.*

TORPÉDO[1], *torpedouri,* s.n. **1.** (În forma *torpedou*) Perete care separă într-un autovehicul locul motorului de cel rezervat conducătorului. **2.** Sistem de frână pentru biciclete, la care frânarea se obţine prin inversarea sensului de rotaţie a pedalelor. [Acc. şi: *torpedó.* — Var.: **torpedóu**] — Din fr. **torpédo.**

TORPÉDO[2] s.n. Salam gros preparat din carne tocată de porc şi de vită, amestecată cu bucăţi de slănină. — Din sp. **torpdeo.**

TORPEDÓU s.n. v. **torpedo[1].**

TORPÍD, -Ă, *torpizi, -de,* adj. (Livr.) Leneş, molatic, încet, greoi. — Din fr. **torpide,** it. **torpido,** lat. **torpidus.**

TORPILÁ, *torpilez,* vb. I. Tranz. A ataca o navă cu torpile, a scufunda o navă cu ajutorul torpilelor. ✦ Fig. (Fam.) A face să eşueze, a submina un plan, o acţiune etc. — Din fr. **torpiller.**

TORPILÁRE, *torpilări,* s.f. Acţiunea de *a torpila.* — V. **torpila.**

TORPÍLĂ, *torpile,* s.f. **1.** Proiectil submarin prevăzut cu motor propriu şi cu încărcătură explozivă, care se lansează împotriva unei nave inamice de pe o navă de luptă, din avion sau de pe coastă. **2.** Peşte marin cu schelet cartilaginos, cu corpul turtit dorsal şi ventral, capabil să producă la atingere, descărcări electrice cu care îşi ucide prada *(Torpedo marmorata).* **3.** (Ieşit din uz; în compusul) *Om-torpilă* = torpilă (**1**) condusă la ţintă de unul sau doi oameni, care se îndepărtau după ce o prindeau de fundul navei. — Din fr. **torpille.**

TORPILÓR, *torpiloare,* s.n. Navă de război uşoară şi rapidă, înzestrată pentru lansarea torpilelor. — Din fr. **torpilleur.**

TORR, *torri,* s.m. Unitate de măsură a presiunii, egală cu presiunea exercitată de o coloană de mercur înaltă de 1 mm la temperatura de 0°C. — Din fr. **torr.**

TORS[1] s.n. **1.** Faptul de *a toarce.* **2.** Sunet produs de pisici când torc. — V. **toarce.**

TORS[2], *torsuri,* s.n. Sculptură reprezentând partea superioară a corpului omenesc, fără membre (şi fără cap). ✦ Trunchiul (gol al) corpului omenesc. — Din fr. **torse,** it. **torso.**

TORS[3], TOÁRSĂ, *torşi, toarse,* adj. (Despre materii textile) Care a fost transformat în fire; răsucit. — V. **toarce.**

TORSÁDĂ, *torsade,* s.f. Motiv arhitectonic ornamental care imită o frânghie răsucită. ✦ Motiv de împletitură de forma unei frânghii răsucite, a unei spirale etc. — Din fr. **torsade.**

TORSĂTÚRĂ, *torsături,* s.f. Ceea ce s-a tors (**1**); tort[1] (**1**). — **Tors[1]** + suf. *-ătură.*

TORSIOGRÁF, *torsiografe,* s.n. Aparat folosit pentru măsurarea şi înregistrarea grafică a deformaţiilor barelor supuse la torsiune. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **torsiographe.**

TORSIOMÉTRU, *torsiometre,* s.n. Aparat folosit în industria textilă pentru a determina numărul posibil de răsuciri pe o anumită lungime a firului. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **torsiomètre.**

TORSIONÁ, *torsionez,* vb. I. Tranz. şi refl. (Livr.) A (se) răsuci. [Pr.: *-si-o-*] — V. **torsiune.**

TORSIONÁRE, *torsionări,* s.f. (Livr.) Acţiunea de *a (se) torsiona* şi rezultatul ei; răsucire. [Pr.: *-si-o-*] — V. **torsiona.**

TORSIONÁT, -Ă, *torsionaţi, -te,* adj. (Livr.) Răsucit. [Pr.: *-si-o-*] — V. **torsiona.**

TORSIÚNE, *torsiuni,* s.f. **1.** Deplasare relativă a două secţiuni paralele şi transversale ale unui obiect solid; răsucire. ✦ Indice care arată gradul de torsiune (**1**) al unui material textil. **2.** Scrântitură, luxaţie. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **torsion.**

TORŞÓN, *torşoane,* s.n. (Rar) Bucată de cârpă, de vată etc. — Din fr. **torchon.**

TORT[1], *torturi,* s.n. **1.** Fir tors de cânepă, de in sau de alte materii textile; torsătură. ✦ Cantitate, scul etc. de fire toarse. **2.** Ţesătură, pânză lucrată (în casă) din fire de cânepă sau de in. — Lat. **tortus** (< *torquere).*

TORT[2], *torturi,* s.n. Prăjitură (de obicei de formă cilindrică) făcută din mai multe straturi de aluat, având între ele straturi de cremă, de dulceaţă etc., acoperită cu o glazură sau cremă, ornamentată etc. [Var.: **tórtă** s.f.] — Din germ. **Torte.**

TORTÁR, -Ă, *tortari, -e,* adj. (Rar; despre vase de ceramică) Cu toarte. ✧ (Substantivat) *Tortare de lut.* — **Toartă** + suf. *-ar.*

TÓRTĂ s.f. v. **tort[2].**

TORTÍCOLIS s.n. (Med.) Simptom caracterizat prin înclinarea laterală a capului şi a coloanei cervicale în urma unei afecţiuni musculare, vertebrale sau nervoase; *p. ext.* durere provocată de un astfel de simptom. — Din fr. **torticolis.**

TORTÍŢĂ, *tortiţe,* s.f. Diminutiv al lui *toartă.* — **Toartă** + suf. *-iţă.*

TORTURÁ, *torturez,* vb. I. Tranz. A supune (pe cineva) la chinuri fizice violente; a schingiui; *p. ext.* a supune (pe cineva) la chinuri morale; a chinui. ✦ (Despre stări sufleteşti) A roade, a frământa, a obseda în mod dureros. ✦ Fig. A forţa, a stâlci, a poci cuvintele, stilul, limba, versul etc. — Din fr. **torturer.**

TORTURÁRE, *torturări,* s.f. Acţiunea de *a tortura* şi rezultatul ei; tortură. — V. **tortura.**

TORTÚRĂ, *torturi,* s.f. Suferinţă fizică (sau morală) violentă. — Din fr. **torture,** lat. **tortura.**

TÓRŢĂ, *torţe,* s.f. **1.** Faclă. **2.** (Fiz.) Tip de descărcare electrică de înaltă frecvenţă, având aspectul unei flăcări de lumânare. [Var.: (înv.) **tórţie** s.f.] — Din it. **torcia.** Cf. fr. t o r c h e.

TORŢÉL, *torţei,* s.m. Numele a două plante parazite fără frunze, a căror tulpină se răsuceşte în jurul plantelor pe care trăiesc, una cu flori roşietice *(Cuscuta epithymum),* alta cu flori albe sau roz *(Cuscuta europaea).* — **Tort[1]** + suf. *-el.*

TÓRŢIE s.f. v. **torţă.**

TORŢIONÁR, -Ă, *torţionari, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. De tortură. **2.** S.m. Persoană care torturează; călău. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **tortionnaire.**

TÓRY s.m. Nume dat în trecut membrilor Partidului conservator englez. — Cuv. engl.

TOS adj. (În sintagma) *Zahăr tos* = zahăr care se prezintă sub formă de cristale mărunte. — Din tc. **toz** „praf".

TOSCÁN, -Ă, *toscani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană originară sau locuitor din regiunea Toscana **2.** Adj. Care aparţine Toscanei sau toscanilor (**1**), referitor la regiunea Toscana ori la toscani. — Din fr. **toscan.**

TOT, TOÁTĂ, *toţi, toate,* adj. nehot., pron. nehot., adv., s.n. **I.** Adj. nehot. **1.** (La sg.) Întreg; integral, complet; din care nu lipseşte nimeni sau nimic; cât există, cât este, cât are; cât e de mare, cât se întinde, cât cuprinde; cât durează, cât ţine. *Tot oraşul. Tot timpul.* ✧ Loc. prep. *Cu tot...* = în ciuda... **2.** (La sg.) Perfect. ✦ (Dă ideea de superlativ) Cum nu există (altul) mai mare, mai mult. ✧ Loc. adj. *De tot...* = cum nu se poate mai mult. **3.** (La sg.) Fiecare (dintre...), oricare; care se repetă. ✧ Loc. adj. *De toată ziua* sau *de toate zilele* = care se face, se întâmplă, se poartă în fiecare zi. ✧ Loc. adv. *Peste tot* = pretutindeni. **4.** (La pl.) Care este în număr complet, fără să lipsească nici unul; care este în serie completă, fără să lipsească ceva. ✧ Loc. adv. *În toate părţile* = pretutindeni. ✦ (Alcătuieşte, împreună cu un num. card., numerale colective) *Toţi cinci.* ✧ Expr. *A vârî* (sau *a băga) pe cineva în toţi sperieţii* = a înfricoşa. **II.** Pron. nehot. **1.** (La pl.; cu nuanţă de num. nehot.) Lucrurile sau fiinţele câte intră în discuţie sau care sunt de acelaşi fel (fără să lipsească nici unul). ✧ Loc. adv. *Înainte de toate* = în primul rând, mai presus de orice altceva. ✦ (Precedat de conj. „şi", rezumă o enumeraţie) Restul care n-a fost amintit; celelalte. ✦ (Predomină ideea de varietate, de diversitate) Orice lucru, fără alegere. ✧ Expr. *Toate ca toate* (sau *toatele), dar...* (sau *însă...)* = celelalte ar mai merge, dar...; treacă-meargă, dar... **2.** Lucrurile care, considerate împreună, formează un ansamblu. ✦ Loc. adv. *Cu totul (şi cu totul)* = pe de-a-ntregul, în întregime. *Cu totul* = **a)** în total; **b)** cu desăvârşire, în întregime. *În tot* sau *(în) totului tot* = **a)** la un loc, una cu alta; în total; **b)** într-un cuvânt, la urma urmelor. *Tot în tot* = pe de-a-ntregul. *De tot* = **a)** (cu sens modal) cu desăvârşire, în întregime; **b)** (cu sens temporal) pentru totdeauna, definitiv; **c)** foarte, extrem de... ✧ Loc. prep. *Cu tot cu...* sau *cu (cineva* sau *ceva) cu tot* = împreună, la un loc. ✧ Expr. *Asta-i tot* sau *atâta* (ori *atâta-i) tot* = doar atât (şi nimic mai mult). **3.** (Intră în compunerea unor adjective) *Atotcuprinzător.* **III.** Adv. (Exprimă continuitatea, persistenţa) **1.** Şi acuma, în continuare, încă; (în construcţii negative) nici acuma, până acuma nu... ✦ Şi mai departe, ca şi altă dată. **2.** Mereu, tot timpul, toată vremea, totdeauna, pururea; necontenit, neîncetat, întruna. ✧ Expr. *Să tot aibă...* = ar putea să aibă (cel mult)... *Să tot fie...* = ar putea să fie (cel mult)... ✦ Statornic, permanent. **3.** De repetate ori, adeseori, de multe ori. **4.** (Exprimă o gradaţie a intensităţii) Din ce în ce. **IV.** Adv. (Stabileşte identitatea, similitudinea, simultaneitatea) **1.** (De) asemenea, la fel; în acelaşi chip. ✧ Expr. *Tot aşa* (sau *astfel, atâta, acelaşi)* = întocmai, exact aşa (sau atâta, acelaşi). ✧ (În corelaţie cu „aşa" sau „atât de...", formează gradul de egalitate al comparativului) *Tot atât de bun.* ✧ Expr. *Mi-e tot atâta* = mi-e perfect egal. **2.** (Urmat de substantive şi pronume, arată că fiinţa sau lucrul respectiv revine, apare într-o situaţie similară) Iarăşi, din nou (sau ca totdeauna). ✦ (Urmat de un substantiv precedat de art. nehot.) Acelaşi. ✦ (Urmat de numeralul „unu") Unu singur. **3.** Numai, în mod exclusiv. ✧ Expr. *Tot unul şi unul* = de seamă, de frunte, ales. ✦ (Urmat de un adjectiv sau de un substantiv la pl.) Fără excepţie, unul şi unul. ✦ De tot, cu totul, în întregime, pe de-a-ntregul, complet. **4.** De fiecare dată, întotdeauna, regulat. **V.** Adv. **1.** Şi astfel, şi aşa, oricum. **2.** Totuşi, şi încă. **VI.** S.n. **1.** Întreg, unitate (rezultată din totalitatea părţilor), totalitate. ✦ Fig. Lume, univers. **2.** Fig. (Art.) Lucru esenţial (la care se reduc toate celelalte). ✧ Expr. *Aici e totul* = în asta constă tot, asta explică tot. [Gen.-dat. pl. *(a) tuturor, (a) tuturora*] — Lat. **totus, -a, -um.**

TOTÁL, -Ă, (**1**) *totali, -e,* adj., (**2**) *totaluri,* s.n. **1.** Adj. Care cuprinde totul; întreg, complet; general. ✦ Fig. Cât se poate de mare; deplin, desăvârşit. **2.** S.n. Sumă rezultată dintr-o adunare. ✧ Loc. adv. *În total* = una peste alta, peste tot, cu totul. ✦ Întreg rezultat din reunirea părţilor. — Din fr. **total.**

TOTALITÁR, -Ă, *totalitari, -e,* adj. (Despre state, despre regimuri şi concepţii politice) Care aplică sau preconizează dictatura unei minorităţi, majoritatea populaţiei fiind lipsită de drepturi şi de libertăţi. — Din fr. **totalitaire.**

TOTALITARÍSM s.n. Formă de regim dictatorial bazat nu doar pe teroare, ci şi pe sprijinul maselor mobilizate printr-o ideologie preconizând schimbări sociale radicale şi care presupune un control complet al statului şi scoaterea în afara legii a opoziţiei. — Din fr. **totalitarisme.**

TOTALITÁTE, *totalităţi,* s.f. Numărul complet al lucrurilor sau al fiinţelor în discuţie; ansamblul lucrurilor sau al fiinţelor legate între ele. ✦ Tot (**VI 1**). — Din fr. **totalité.**

TOTALIZÁ, *totalizez,* vb. I. Tranz. A socoti suma, totalul; a aduna. ✦ A întruni un număr de..., a însuma. — Din fr. **totaliser.**

TOTALIZÁNT, -Ă, *totalizanţi, -te,* adj. Care totalizează. — Din fr. **totalisant.**

TOTALIZÁRE, *totalizări,* s.f. Acțiunea de *a totaliza* și rezultatul ei; adunare, însumare. — V. **totaliza.**

TOTALIZATÓR, -OÁRE, *totalizatori, -oare,* adj., s.n. **1.** Adj. Care totalizează. **2.** S.n. Aparat care totalizează mecanic. — Din fr. **totalisateur.**

TOTALMÉNTE adv. În mod complet, cu totul, în întregime, cu desăvârșire. — Din it. **totalmente.**

TOTDEAÚNA adv. **1.** În tot timpul (de până acum); mereu, pururea, necontenit, oricând. ✧ *Pentru totdeauna* = definitiv; pe vecie. **2.** De fiecare dată, în orice ocazie. ✦ De obicei, de regulă. [Var.: (reg.) **totdeúna** adv.] — **Tot** + **de** + **a** + **una.**

TOTDEODÁTĂ adv. Totodată. — **Tot** + **de** + **o** + **dată.**

TOTDEÚNA adv. v. **totdeauna.**

TOTÉM, *totemuri,* s.n. **1.** Simbol mitic (animal, plantă sau, rar, obiect) considerat de unele triburi primitive ca strămoș și protector al populației respective și venerat ca atare. **2.** Imagine, reprezentată de obicei sculptural, a unui totem (**1**). [Pl. și: (m.) *totemi*] — Din fr. **totem.**

TOTÉMIC, -Ă, *totemici, -ce,* adj. Care aparține unui totem, privitor la totem sau la totemism. — Din fr. **totémique.**

TOTEMÍSM s.n. Ansamblu de credințe și obiceiuri religioase primitive legate de totem; cult al totemului. — Din fr. **totémisme.**

TOTODÁTĂ adv. În același timp, în mod concomitent, simultan; totdeodată. — **Tot** + **o** + **dată.**

TOT-TERÉN adj. invar. (Despre autovehicule) Care este echipat în așa fel, încât să poată rula pe orice teren, păstrându-și performanțele. — **Tot** + **teren** (după fr. *tout-terrain).*

TÓTUNA adv. **1.** La fel, același lucru. ✧ Expr. *A-i fi* (cuiva) *totuna,* se spune când, din mai multe alternative, cineva nu dă preferință nici uneia, socotindu-le pe toate pe același plan. **2.** (Rar) Întruna, fără a se opri. — **Tot** + **una.**

TÓTUȘI adv. Cu toate acestea, în ciuda celor spuse, fără a ține seamă de cele anterioare. — **Tot** + **și.**

TOVÁL, *tovaluri,* s.n. **1.** Piele, de obicei de taurine, de culoare naturală, tăbăcită cu substanțe vegetale ori sintetice, din care se confecționează încălțăminte rezistentă. **2.** Fig. (Fam.) Obraz (gros) al unei persoane (fără caracter). — Din ucr. **tovar.**

TOVÁRĂȘ, -Ă, *tovarăși, -e,* s.m. și f. **1.** Persoană considerată în raport cu alta, de care este legată prin viața sau prin activitatea dusă în comun sau prin lupta pentru aceeași cauză. ✧ *Tovarăș* (sau *tovarășă) de viață* = soț (sau soție). **2.** Termen (oficial) de adresare între comuniști. **3.** Epitet dat unei ființe, de obicei animal, care însoțește pe cineva (în mod constant); ființă credincioasă cuiva. **4.** Asociat, părtaș (într-o afacere). **5.** S.f. art. (Fam.; ieșit din uz) Educatoare, învățătoare sau dirigintă în școala generală. — Din ucr. **tovaryš,** rus. **tovarișci.**

TOVĂLĂȘ, *tovălașuri,* s.n. Toval (**1**) mai subțire (folosit la căptușitul obiectelor de piele). — **Toval** + suf. *-aș.*

TOVĂRĂȘÉL, -ÍCĂ, *tovărășei, -ele,* s.m. și f. (Fam.) Diminutiv al lui *tovarăș.* — **Tovarăș** + suf. *-el, -ică.*

TOVĂRĂȘÉSC, -EÁSCĂ, *tovărășești*, adj. Care este specific relațiilor dintre tovarăși, care se petrece între tovarăși. — **Tovarăș** + suf. *-esc.*

TOVĂRĂȘÉȘTE adv. Ca între tovarăși. — **Tovarăș** + suf. *-ește.*

TOVĂRĂȘÍE, *tovărășii,* s.f. **1.** Relația dintre tovarăși, legătură bazată pe raporturi tovărășești. ✦ Companie, societate. ✧ Expr. *A ține* (cuiva) *tovărășie* = a sta pe lângă cineva pentru a nu-l lăsa singur, pentru a-l distra; a ține cuiva de urât. **2.** Asociere, participare la o întreprindere (comercială); întovărășire, asociație. — **Tovarăș** + suf. *-ie.*

TOVĂRĂȘÍȚĂ, *tovărășițe*, s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *tovarășă.* — **Tovarășă** + suf. *-iță.*

TOXEMÍE, *toxemii*, s.f. Intoxicație generală datorită acumulării în sânge a unei cantități excesive de toxine, ca o consecință a insuficienței funcționale a organelor excretoare. — Din fr. **toxémie.**

TOXÍC, -Ă, *toxici, -ce*, adj., s.n. **1.** Adj. Care are proprietatea de a intoxica, de a otrăvi; otrăvitor. **2.** S.n. Otravă. — Din fr. **toxique.**

TOXICITÁTE s.f. Proprietate a unei substanțe, a unui mediu etc. de a fi toxic. — Din fr. **toxicité.**

TOXICODERMÍE, *toxicodermii,* s.f. (Med.) Toxidermie. — Din fr. **toxicodermie.**

TOXICOFOBÍE, *toxicofobii,* s.f. Teamă patologică de otrăvire; toxofobie. — Din fr. **toxicophobie.**

TOXICOFÓR, -OÁRE, *toxicofori, -oare,* adj. (Despre viețuitoare) Care conține substanțe toxice (pentru om). — Din fr. **toxicophore.**

TOXICOGÉN, -Ă, *toxicogeni, -e,* adj. Care produce o substanță toxică. — Din fr. **toxicogène.**

TOXICOLÓG, -Ă, *toxicologi, -ge,* s.m. și f. Specialist în toxicologie. — Din fr. **toxicologue.**

TOXICOLÓGIC, -Ă, *toxicologici, -ce,* adj. Care aparține toxicologiei, privitor la toxicologie. — Din fr. **toxicologique.**

TOXICOLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care studiază substanțele toxice și acțiunea lor asupra organismului. — Din fr. **toxicologie.**

TOXICOMÁN, -Ă, *toxicomani, -e,* s.m. și f., adj. (Persoană) care suferă de toxicomanie. — Din fr. **toxicomane.**

TOXICOMANÍE, *toxicomanii,* s.f. Obișnuință morbidă de a consuma substanțe toxice (cocaină, heroină, morfină, opiu, eter etc.). — Din fr. **toxicomanie.**

TOXICÓZĂ, *toxicoze,* s.f. Infecție gravă a copiilor mici, manifestată prin diaree, vomă, denutriție etc. — Din fr. **toxicose.**

TOXIDERMÍE, *toxidermii,* s.f. (Med.) Erupție cutanată datorată unei substanțe toxice; toxicodermie. — Din fr. **toxidermie.**

TOXIINFÉCȚIE, *toxiinfecții,* s.f. Infecție acută provocată de consumarea unor alimente contaminate cu microorganisme și cu toxinele lor și manifestată prin diaree severă, vomă, dureri abdominale, amețeală, deshidratare etc. [Pr.: *-xi-in-*] — Din fr. **toxi-infection.**

TOXIINFECȚIÓS, -OÁSĂ, *toxiinfecțioși, -oase,* adj. Care aparține unei toxiinfecții, privitor la o toxiinfecție. [Pr.: *-xi-in-fec-ți-os*] — **Toxiinfecție** + suf. *-os.*

TOXÍNĂ, *toxine,* s.f. **1.** Substanță organică (mai frecvent proteică) cu acțiune toxică, produsă de organisme vegetale sau animale. **2.** Substanță care îngreuiază sau împiedică flotația minereurilor. — Din fr. **toxine.**

TOXOFOBÍE, *toxofobii,* s.f. (Med.) Toxicofobie. — Din fr. **toxophobie.**

TOXOPLÁSMĂ s.f. (Biol.) Protozoar parazit care se întâlnește la unele mamifere, la păsări și uneori la om. — Din fr. **toxoplasme.**

TOXOPLASMÓZĂ s.f. (Med.) Boală parazitară provocată de toxoplasmă. — Din fr. **toxoplasmose**, engl. **toxoplasmosis.**

TRABÚC, *trabucuri,* s.n. Țigară de foi. — Din germ. **Trabuko.**

TRAC[1] interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de lovitura bruscă și scurtă care însoțește descărcarea unei arme, tragerea unei săgeți etc. — Onomatopee.

TRAC[2] s.n. Stare emotivă de care sunt cuprinse unele persoane (mai ales artiștii) în momentul apariției lor în fața publicului. — Din fr. **trac.**

TRAC[3], -Ă, *traci, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte dintr-o veche populație indo-europeană din Tracia. **2.** Adj. Tracic. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de traci[3] (**1**). — Din lat. **Thracus.**

TRACASÁ, *tracasez,* vb. I. Tranz. A plictisi, a necăji, a sâcâi pe cineva. — Din fr. **tracasser.**

TRACASÁNT, -Ă, *tracasanți, -te,* adj. Care tracasează. — Din fr. **tracassant.**

TRACASÁRE, *tracasări,* s.f. Faptul de *a tracasa*. — V. **tracasa.**

TRÁCIC, -Ă, *tracici, -ce,* adj. Care aparține Traciei sau tracilor[3], privitor la Tracia sau la traci; trac[3] (**2**). — Din lat. **thracicus.**

TRÁCO-DAC, -Ă, *traco-daci, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care făcea parte din triburile trace care au locuit în Dacia. **2.** Adj. Care aparține traco-dacilor (**1**); privitor la traco-daci (**1**); traco-dacic. — **Trac** + **dac.**

TRACO-DÁCIC, -Ă, *traco-dacici, -ce,* adj. Traco-dac (**2**). — **Traco-dac** + suf. *-ic.*

TRACOLÓG, *tracologi*, s.m. Specialist în tracologie. — Din **tracologie** (derivat regresiv).

TRACOLÓGIC, -Ă, *tracologici, -ce,* adj. Referitor la tracologie, de tracologie. — Din **tracologie.**

TRACOLOGÍE s.f. Disciplină care studiază civilizația tracilor. — Din fr. **thracologie.**

TRACOMÁN, -Ă, *tracomani, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care manifestă tracomanie. — **Trac** + **man**[ie].

TRACOMANÍE s.f. Exagerare a importanței tracilor în elucidarea unor probleme de istorie, cultură etc. — **Trac** + **manie.**

TRACT, *tracturi,* s.n. (Anat.) Ansamblu de fibre sau de organe care urmează unul după celălalt, alcătuind un sistem. [Var.: **tráctus** s.n.] — Din fr., lat. **tractus.**

TRACTÁ[1] vb. I v. **trata.**

TRACTÁ[2], pers. 3 *tractează*, vb. I. Tranz. A remorca un vehicul. — Din fr. **tracter.**

TRACTÁRE, *tractări,* s.f. Acțiunea de *a tracta*[2] și rezultatul ei. — V. **tracta[2].**

TRACTÁT[1] s.n. v. **tratat.**

TRACTÁT[2], -Ă, *tractați, -te,* adj. Care se deplasează prin tractare. — V. **tracta[2]**.

TRACTÁȚIE s.f. v. **tratație.**

TRACTÍR, *tractire,* s.n. (Înv.) Han; birt, ospătărie. — Din rus. **traktir.**

TRACTÓR, *tractoare,* s.n. Autovehicul cu mare putere de tracțiune folosit, în agricultură și în industrie, pentru tractarea și acționarea unor utilaje; *p. ext.* vehiculul împreună cu utilajul pe care îl remorchează. — Din fr. **tracteur.**

TRACTORÍST, -Ă, *tractoriști, -ste,* s.m. și f. Persoană care conduce un tractor; mecanic de tractor. — **Tractor** + suf. *-ist.*

TRÁCTUS s.n. v. **tract.**

TRACȚIÚNE, *tracțiuni,* s.f. Acțiunea de exercitare a unei forțe asupra unui vehicul pentru a-l aduce și a-l menține în stare de mișcare; forță care pune în mișcare un vehicul, un sistem tehnic etc. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **traction.**

TRADESCÁNȚIA s.f. Plantă erbacee perenă de apartament cu frunze colorate *(Tradescantia zebrina)*. — Din lat. **Tradescantia** [zebrina], denumirea științifică a plantei.

TRADE-UNION, *trade-unionuri,* s.n. Sindicat (în Marea Britanie) care grupează muncitorii din aceeași ramură de activitate. [Pr.: *tredĭúnion*] — Cuv. engl.

TRADE-UNÍONIST, -Ă, *trade-unioniști,* -ste, adj., s.m. și f. (Membru) al trade-unionului. [Pr.: *treĭdĭunioníst*] — Din fr. **trade-unioniste.**

TRADÍȚIE, *tradiții,* s.f. Ansamblu de concepții, de obiceiuri, de datini și de credințe care se statornicesc istoricește în cadrul unor grupuri sociale sau naționale și care se transmit (prin viu grai) din generație în generație, constituind pentru fiecare grup social trăsătura lui specifică. ✦ Obicei, uzanță; datină. ✦ Informație (reală sau legendară) privitoare la fapte ori evenimente din trecut, transmisă oral de-a lungul timpului. [Var.: (înv.) **tradițiúne** s.f.] — Din fr. **tradition.**

TRADIȚIONÁL, -Ă, *tradiționali, -e,* adj. Care s-a păstrat prin tradiție, care ține de tradiție, întemeiat pe tradiție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **traditionnel.**

TRADIȚIONALÍSM s.n. Atașament față de tradiție; atitudine dictată de acest atașament. ✦ (În mișcarea culturală și literară) Tendință de supralicitare a elementelor tradiției ca valori în sine, fără confruntarea lor cu noile valori produse de evoluția social-culturală; supraevaluare a tradiției. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **traditionalisme.**

TRADIȚIONALÍST, -Ă, *tradiționaliști, -ste,* adj. (Adesea substantivat) Care respectă tradiția; partizan al tradiționalismului. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **traditionaliste.**

TRADIȚIÚNE s.f. v. **tradiție.**

TRADUCĂTÓR, -OÁRE, *traducători, -oare,* s.m. și f. Persoană care traduce (un text) dintr-o limbă în alta. — **Traduce** + suf. *-ător* (după fr. *traducteur).*

TRADÚCE, *tradúc,* vb. III. Tranz. **1.** A da corespondentul unui cuvânt într-o altă limbă, a transpune un text, o frază, un cuvânt dintr-o limbă în alta; a tălmăci. ✦ Spec. A transpune un text telegrafic pe baza semnalelor recepționate. **2.** Fig. A reprezenta, a exprima (cu mijloace artistice). **3.** Fig. A înfăptui, a pune în practică. ✦ Refl. A avea ca efect, a se manifesta. **4.** (Tehn.) A transforma o mărime de o anumită natură într-o mărime de altă natură. **5.** (În expr.) *A traduce* (pe cineva) *în fața justiției* = a aduce (pe cineva) înaintea unei instanțe judecătorești. ✧ (În expr.) *A traduce în viață* = a pune în aplicare (un principiu, un plan); a înfăptui, a realiza. [Perf. s. *tradusei*, part. *tradus*] — Din lat. **traducere,** fr. **traduire.**

TRADÚCERE, *traduceri*, s.f. Acțiunea de *a traduce* și rezultatul ei; (concr.) scriere cuprinzând o transpunere a unui text dintr-o limbă în alta; traducție. ✦ Interpretare. — V. **traduce.**

TRADUCTÍBIL, -Ă, *traductibili, -e*, adj. Care poate fi tradus dintr-o limbă în alta. ✦ Care poate fi redat, explicat, interpretat. — Din **traduce** (după fr. *traduisible)*.

TRADUCTÓR, *traductoare*, s.n. Dispozitiv, sistem tehnic care stabilește o corespondență între valorile unei mărimi specifice acestui sistem și valorile unei mărimi de altă natură, specifice altui sistem, utilizat în tehnică, electricitate și telecomunicații; *spec.* aparat folosit în telegrafie pentru a traduce combinațiile de semnale electrice primite în caracterele tipografice corespunzătoare. — Din fr. **traducteur.**

TRADÚCȚIE, *traducții*, s.f. (Înv.) Traducere. — Din fr. **traduction,** lat. **traductio.**

TRÁFIC, *traficuri*, s.n. **1.** Frecvența operațiilor de transport efectuat, cu anumite mijloace de transport (feroviare, maritime, rutiere, aeriene), într-un interval de timp și în condiții precizate. ✦ Totalitatea legăturilor de telecomunicație stabilite într-un anumit interval de timp și în anumite condiții tehnice. **2.** Activitate economică având drept scop schimbul de mărfuri și de alte valori. ✦ Comerț ilicit. ✧ Expr. *A face trafic de influență* = a trage foloase ilicite din influența pe care cineva o are asupra cuiva, din trecerea de care se bucură pe lângă cineva. [Acc. și: *trafic*] — Din fr. **trafic.**

TRAFICÁ, *trafichez*, vb. I. Intranz. A face negoț (cu o marfă ilicită). — Din fr. **trafiquer.**

TRAFICÁNT, -Ă, *traficanți, -te*, s.m. și f. Persoană care face comerț ilicit, în special cu produse cu un grad ridicat de periculozitate (droguri, arme), prin intermediul unor rețele organizate. — Din fr. **trafiquant.**

TRAFÓR, *trafoare*, s.n. Ornament arhitectural perforat. — Din it. **traforo.**

TRAFORÁ, *traforez*, vb. I. Tranz. (Rar) A face lucrări de traforaj. — Din it. **traforare.**

TRAFORÁJ, *traforaje,* s.n. **1.** Procedeu de ornamentare, constând în decuparea unei figuri sau a unui motiv decorativ dintr-o placă subțire de lemn, de metal etc. **2.** Unelte folosite în acest scop. — **Trafora** + suf. *-aj*.

TRAFORÁRE, *traforări,* s.f. Acțiunea de *a trafora.* — V. **trafora.**

TRAFORÁT, -Ă, *traforați, -te,* adj. Care este prelucrat, executat prin traforare. **2.** (Arhit.) Ornament cu trafoare. — V. **trafora.**

TRAFORATÓR, *traforatori,* s.m. Muncitor care execută traforaje. — **Trafora** + suf. *-tor*.

TRAFORÉTĂ, *traforete,* s.f. Șablon de trasare folosit în industria confecțiilor, la croit. — Din it. **traforetto.**

TRÁGE, *trag,* vb. III. **I. 1.** Tranz. A face efortul de a mișca, de a deplasa ceva, apucându-l pentru a-l da la o parte sau pentru a-l îndrepta spre un anumit punct. ✧ Expr. *A trage* (pe cineva) *de mânecă* = **a)** a-i face (cuiva) un semn, a-i atrage atenția spre un anumit lucru; **b)** a îmbia, a îndemna. *A fi tras de păr* = a fi relatat în mod exagerat, forțat, tendențios. *A trage* (pe cineva) *la* (sau *în) judecată* = a cita pe cineva în fața justiției. *A trage pe sfoară* = a păcăli. *A trage pe roată* = a supune torturii cu ajutorul roții de tortură. *A trage la răspundere* = a cere cuiva să dea socoteală de faptele sale, a face răspunzător. *A trage la fund* (pe cineva) = a pune (pe cineva) într-o situație grea; a antrena (pe cineva) cu sine într-o afacere, într-o întreprindere dezavantajoasă, sortită eșecului. ✦ (Cu complementul „clopotul") A face să sune (prin deplasare într-o parte și în alta). ✦ A întinde, a încorda (smucind) un fir, o sfoară. ✧ Expr. *A trage sforile* = a conduce în ascuns, din culise (o acțiune reprobabilă); a unelti. ✦ Fig. (Înv.) A îndemna; a atrage (asupra sa). **2.** Tranz. A duce, a târî după sine. ✧ Expr. *A trage targa pe uscat* = a trăi în lipsuri, în sărăcie; a o scoate greu la capăt. *A trage un picior* sau *a trage piciorul* = a șchiopăta. ✦ (Despre animale de tracțiune) A face ca un vehicul să se deplaseze (ducându-l după sine); a pune în mișcare. **3.** Tranz. A pune (sau a scoate) un obiect de îmbrăcăminte sau de încălțăminte; a potrivi, a aranja o piesă de îmbrăcăminte pe o anumită parte a corpului. **4.** Intranz. (Pop.) A avea greutatea de..., a cântări, a atârna. **5.** Tranz. A înfige (într-un corp ascuțit). **6.** Tranz. A dirija și a opri un vehicul ori o ambarcațiune la locul de îmbarcare sau de coborâre. **7.** Intranz. A poposi undeva spre a fi găzduit; a se instala temporar undeva sau la cineva. **8.** Refl. și intranz. (Reg. și fam.; urmat de determinări locale introduse prin prep. „la") A se duce (împins de o dorință), a fi mânat, atras spre o țintă. ✦ Intranz. Fig. A tinde spre…, a se simți atras către... ✦ Intranz. A prevesti o anumită stare. *Trage a rău*. **9.** Refl. (Pop.) A se da la o parte, a se feri din cale; a se retrage. ✧ Expr. (Tranz.) *A-și trage mâna de deasupra cuiva* = a înceta să mai ocrotească pe cineva. **10.** Tranz. Fig. A îndura, a suporta, a pătimi. ✧ Expr. *A trage o spaimă* = a se speria foarte tare. ✦ A suporta consecințele unui fapt reprobabil; a ispăși. **II. 1.** Tranz. A lua, a scoate; a smulge; a extrage; *p. ext.* a obține. ✧ Loc. vb. *A trage un profit* = a profita. *A trage învățăminte din* (sau *de pe urma)...* = a învăța (dintr-o experiență). ✧ Expr. *A trage foloase din* (sau *de pe urma)...* = a avea, a obține un avantaj de pe urma... **2.** Intranz. Fig (În expr.) *A trage cu urechea* = a-și încorda auzul pentru a prinde zgomote ușoare, vorbe șoptite; a asculta pe furiș. *A trage cu ochiul* (sau *cu coada ochiului)* = a se uita pe furiș, pentru a nu fi observat. **3.** Tranz. A inspira; a respira; a inhala. ✧ Expr. *A-și trage sufletul* (sau *răsuflarea)* = a respira greu din cauza oboselii, bătrâneții etc.; a se odihni după un efort. (Intranz.) *A trage să moară* = a fi în agonie, a-și trăi ultimele clipe. ✦ A fuma, a priza. **4.** Intranz. (Despre sobe) A avea tiraj bun. **5.** Tranz. A sorbi, a înghiți; a bea. ✧ Expr. (Absol.) *A trage la măsea* (sau *la mustață)* = a fi bețiv. **III.** Tranz. A trasa, a marca, a desena o linie, un contur. ✧ Expr. *(A fi) tras cu sfoara* = (a fi) drept, aliniat. (Intranz.) *A trage* (peste ceva) *cu condeiul* (sau *cu buretele)* = a șterge; a anula; a face uitat, a uita. **IV. 1.** Tranz. (În diverse procese de muncă sau în acțiuni care presupun un efort fizic; cu sensul reieșind din determinări) *A trage la rindea* = a rindelui. *A trage* (o țesătură) *la piuă* = a supune o țesătură unei operații mecanice la piuă, pentru a o face mai deasă. *A trage la tipar* = a tipări. *A trage la șapirograf* = a șapirografia. *A trage pe piatră* (sau *pe amnar, pe curea)* = a ascuți. *A trage pe calapod* = a întinde pe calapod. (Intranz.) *A trage cu acul* = a coase, a broda. *A trage cu coasa* = a cosi. *A trage la rame* (sau *la, din lopată)* = a vâsli. ✦ A trece prin... *Trage firele prin spată*. ✧ Expr. *A trage banul* (sau *gologanul) prin barbă* = a freca de barbă un ban câștigat (în credința superstițioasă că acest gest atrage un câștig ulterior bun). *Tras (ca) prin inel*, se spune despre o persoană cu trupul subțire, mlădios. ✦ A întinde și a subția un material ductil, trecându-l printr-o filieră. ✦ Refl. (În expr.) *A se trage la față* (sau *la obraji, la chip)* = a slăbi, a avea figura obosită, palidă. **2.** Tranz. (Fam.) A face ceva cu plăcere, cu multă energie, cu pasiune. ✧ Expr. *A trage un (pui de) somn* sau *a trage la soamne* (ori *la aghioase)* = a dormi adânc. **3.** Tranz. A da una sau mai multe lovituri; a bate, a plesni. **4.** Intranz. A descărca o armă spre țintă, a face ca proiectilul, săgeata etc. să pornească spre țintă. **5.** Tranz. A freca o anumită regiune a corpului în scopuri terapeutice; a masa. ✦ A fricționa. **V. 1.** Intranz. (Despre vânt) A bate, a sufla. **2.** Tranz. (Adesea impers., subînțelegându-se ca subiect aerul rece, curentul etc.) A învălui pe cineva, provocându-i o senzație neplăcută de răcoare (urmată adesea de îmbolnăvire). **VI.** Refl. **1.** A descinde din..., a fi din neamul... ✦ A fi originar din... **2.** A proveni; a fi provocat (de...) [Perf. s. *trăsei,* part. *tras*] — Lat. ***tragere** (= *trahere).*

TRAGEDIÁN, -Ă, *tragedieni, -e*, s.m. și f. Actor specializat în roluri de tragedie. [Pr.: *-di-an*] — Din fr. **tragédien.**

TRAGEDÍE, *tragedii*, s.f. **1.** Specie a genului dramatic cu subiect patetic, cu personaje puternice aflate în conflict violent, cu deznodământ nefericit. **2.** Fig. Întâmplare nenorocită, eveniment funest; catastrofă. — Din fr. **tragédie**, lat. **tragoedia.**

TRÁGERE, *trageri*, s.f. Acțiunea de *a (se) trage* și rezultatul ei. **1.** (Pop.) Atracție, îndemn, înclinare. ✧ Expr. *Tragere de inimă* = zel, râvnă, ardoare. **2.** Scoatere, extragere. ✧ *Tragere la sorți* = hotărâre prin sorți a unei împărțeli, a unui câștig; participare ca parte interesată la o alegere prin sorți. **3.** Prelucrare a unui material ductil prin întindere și subțiere, pentru a se obține bare, țevi, sârmă etc. **4.** Descărcare a unei arme (în procesul de instruire militară); împușcare; tir. ✧ *Tragere la țintă* = atingere a unei ținte cu un proiectil. *Unghi de tragere* = unghi pe care îl formează axa țevii unei arme de foc cu proiecția ei pe suprafața orizontală a terenului, când obiectivul asupra căruia se trage este în același plan orizontal cu gura țevii. — V. **trage.**

TRÁGIC, -Ă, *tragici, -ce*, adj., s.m. **1.** Adj. Care aparține tragediei, care se referă la tragedie, cu caracter de tragedie. ✦ (Substantivat, n.) Categorie estetică desemnând pieirea unor valori umane, a unor eroi individuali sau a unor categorii sociale, care nu s-au afirmat încă pe deplin ori care nu și-au epuizat încă potențialitățile. ✦ Fig. Zguduitor, funest. ✧ Expr. (Substantivat) *A o lua în tragic* = a acorda

unei întâmplări (neplăcute) o gravitate exagerată. **2.** S.m. (Rar) Autor de tragedii. — Din fr. **tragique,** lat. **tragicus.**

TRAGICOMEDÍE, *tragicomedii*, s.f. **1.** Specie a genului dramatic în care desfăşurarea conflictului tragic este contrapunctată cu elemente comice, iar deznodământul este fericit. **2.** Amestec de întâmplări serioase şi amuzante. — Din fr. **tragi-comédie,** lat. **tragicomoedia.**

TRAGICÓMIC, -Ă, *tragicomici, -ce*, adj. Care aparţine tragicomediei (**1**), care se referă la tragicomedie. ✦ Fig. Care reprezintă un amestec de elemente tragice şi comice. — Din fr. **tragi-comique.**

TRAGÍSM s.n. Caracter grav, tragic; situaţie tragică. — **Trag**[ic] + suf. *-ism*.

TRAHEÁL, -Ă, *traheali, -e*, adj. Care aparţine traheii, privitor la trahee, propriu, caracteristic traheii; trahean. [Pr.: *-he-al*] — Din fr. **trachéal.**

TRAHÉE, *trahei*, s.f. **1.** Tub elastic fibros şi cartilaginos, la oameni şi la animale, care leagă laringele de bronhii şi prin care circulă aerul necesar respiraţiei din cavitatea bucală sau nazală în bronhii. **2.** Fiecare dintre tubuleţele subţiri, chitinoase, deschise la exterior şi ramificate în corpul insectelor, păianjenilor şi miriapodelor, care servesc drept organ de respiraţie. **3.** Fiecare dintre vasele lemnoase în formă de tuburi capilare prin care circulă seva brută în interiorul plantelor superioare. [Pr.: *-he-e*] — Din fr. **trachée.**

TRAHEEÁN, -Ă, *traheeni, -e*, adj. (Rar) Traheal. [Pr.: *-he-an.* — Var. şi: **traheán, -ă** adj.] — Din fr. **trachéen.**

TRAHEÍDĂ, *traheide*, s.f. (Bot.) Vas lemnos (unicelular) îngust şi uşor alungit, prin care circulă seva brută. [Pr.: *-he-i-*] — Din fr. **trachéide.**

TRAHEÍTĂ, *traheite*, s.f. Boală care constă în inflamaţia mucoasei traheale. [Pr.: *-he-i-*] — Din fr. **trachéite.**

TRAHEOMICÓZĂ, *traheomicoze*, s.f. (Bot.) Boală infecţioasă şi contagioasă a plantelor, provocată de unele ciuperci. [Pr.: *-he-o-*] — Din fr. **trachéomycose.**

TRAHEOSCOPÍE, *traheoscopii*, s.f. Examen radiologic al traheii (**1**). [Pr.: *-he-o-*] — Din fr. **trachéoscopie.**

TRAHEOTOMÍE, *traheotomii,* s.f. Intervenţie chirurgicală prin care se secţionează peretele anterior al traheii şi se introduce o canulă traheală, cu scopul de a restabili respiraţia în cazurile grave de sufocaţie. [Pr.: *-he-o-*] — Din fr. **trachéotomie.**

TRAHÍT, *trahite*, s.n. Rocă vulcanică de formaţie recentă, cu compoziţie asemănătoare cu a sienitului, folosită ca piatră de construcţie. — Din fr. **trachyte.**

TRAHÓM, *trahoame*, s.n. (Med.) Conjunctivită granuloasă provocată de un virus. [Var.: **trahómă** s.f.] — Din fr. **trachome.**

TRAHÓMĂ s.f. v. **trahom.**

TRAI s.n. **1.** Viaţă, existenţă. ✧ *Mod de trai* = ansamblul condiţiilor materiale şi spirituale specifice vieţii unei persoane, unui grup social, unei societăţi. ✧ Expr. *A nu mai fi de trai* sau *a nu mai avea trai* = a nu mai putea trăi din cauza cuiva sau a ceva, a nu mai putea îndura ceva. **2.** Viaţă bună, fericită şi îmbelşugată; desfătare, petrecere. **3.** Convieţuire. — Din **trăi** (derivat regresiv).

TRAIÉCT, *traiecte*, s.n. Distanţă între două puncte determinate; drum de la un loc la altul; traseu; traiectorie. — Din lat. **trajectus,** fr. **trajet.**

TRAIECTÓRIE, *traiectorii*, s.f. Drum parcurs în spaţiu de un corp în mişcare; linie curbă descrisă de un punct material. ✦ Reprezentare grafică a acestui drum, a acestei linii. — Din fr. **trajectoire.**

TRÁILĂ, *traile*, s.f. Pod umblător care alunecă de-a lungul unui cablu sau al unei frânghii, fiind tras de o navă sau de forţa curentului de pe un mal pe celălalt al unei ape curgătoare. — Din fr. **traille.**

TRÁILER, *trailere*, s.n. Remorcă folosită pentru transportul elementelor de construcţie prefabricate sau al utilajelor foarte mari. — Din engl. **trailer.**

TRÁINĂ, *traine*, s.f. Parâmă ale cărei capete sunt fixate pe două corpuri plutitoare şi care este târâtă pe fundul apei pentru a agăţa un corp scufundat sau pentru a-i determina poziţia. — Cf. fr. t r a i n a g e.

TRÁINIC, -Ă, *trainici, -ce*, adj. Care durează, care rezistă, care se păstrează bine; solid, rezistent, durabil. — Din sl. **trajanŭ** sau **trai** + suf. *-nic*.

TRAINING s.n. Antrenament, pregătire. [Pr.: *tréĭning*] — Cuv. engl.

TRÁISTĂ, *traiste*, s.f. **1.** Obiect în formă de sac, confecţionat dintr-o ţesătură, din piele etc., adesea ornamentat, prevăzut cu o baieră pentru a fi agăţat, care serveşte la transportul sau la păstrarea unor obiecte, mai ales a mâncării; straiţă. ✧ Expr. *Cu traista în băţ*, se spune despre cineva care nu are locuinţă stabilă sau care este foarte sărac. *A-i bate* (cuiva) *vântul în traistă* = a fi extrem de sărac. *Traistă goală* (sau *uşoară)* = sărăcie. *A-i mânca* (cuiva) *câinii din traistă* = a fi prostănac. *A prinde* (pe cineva) *cu raţa în traistă* = a prinde (pe vinovat) asupra faptului. ✦ Spec. Sac mic de pânză deasă din care se dă hrană cailor. **2.** Conţinutul unei traiste (**1**). **3.** Compus: *traista-ciobanului* = plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunze lungi, crestate, dispuse în rozetă, cu flori mici albe şi cu fructe triunghiulare, folosită ca plantă medicinală *(Capsella bursa-patoris)*. — Cf. alb. t r a s t ë, t r a j s t ë.

TRALALÁ interj. Cuvânt care imită o melodie vocală sau înlocuieşte cuvintele necunoscute ale unei melodii. ✧ Expr. (Adjectival) *A fi cam tralala* = a fi (cam) zăpăcit, (cam) nebun. — Onomatopee.

TRÁMĂ, *trame*, s.f. Fir de mătase, relativ gros şi afânat, folosit în urzeala sau în bătătura unor ţesături. ✦ Fig. Intrigă a unei opere literare. ✦ Fig. (Livr.) Plan ascuns, intrigă, complot. — Din fr. **trame,** lat. **trama.**

TRAMBALÁ, *trambalez*, vb. I. Refl. şi tranz. (Fam.) A (se) duce, a (se) muta, a (se) deplasa de colo până colo (fără rost). — După fr. **trimbaler.**

TRAMBALÁRE, *trambalări*, s.f. (Fam.) Acţiunea de *a (se) trambala*. — V. **trambala.**

TRAMBULÍNĂ, *trambuline*, s.f. **1.** (La nataţie) Instalaţie prevăzută cu un postament şi un dispozitiv de care se fixează o scândură elastică, servind pentru sărituri artistice în apă. **2.** (La schi) Instalaţie în forma unei pante, servind la executarea săriturii în lungime. — După germ. **Trampoline.**

TRAMCÁR, *tramcare*, s.n. Vehicul tras de cai, folosit odinioară în oraşe pentru transportul în comun. — Din engl. **tram-car.**

TRAMÍNER s.n. Soi german de viţă-de-vie originară din Germania, cu ciorchini cilindrici şi cu boabe mici, roz; vin de calitate superioară obţinut din strugurii acestei viţe. [Pr.: *traminăr*] — Din germ. **Traminer.**

TRÁMPĂ, *trampe*, s.f. (Reg.) Schimb în natură; troc. ✦ (Fam.) Aranjament, afacere (prin intermediari). ✧ Expr. *A face* (cuiva) *trampa* = a mijloci cuiva o afacere, o întâlnire etc. [Var.: **treámpă** s.f.] — Din tc. **trampa.**

TRAMVÁI, *tramvaie*, s.n. Mijloc de transport urban în comun, constând din unul până la trei vagoane (cu tracţiune electrică) care rulează pe şine. — Din fr., engl. **tramway.**

TRAMVAÍST, *tramvaişti*, s.m. (Rar) Lucrător la tramvaie; *spec.* manipulant. — **Tramvai** + suf. *-ist*.

TRANC interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o cădere sau de o lovitură puternică şi bruscă. [Var.: **tránca** interj.] — Onomatopee.

TRÁNCA interj. v. **tranc.**

TRÁNCA-FLEÁNCA s.f. (Fam.) Vorbărie goală, inutilă. ✦ Epitet dat unei persoane care flecăreşte. [Var.: **treánca-fleánca** s.f.] — Din **trăncăni** (derivat regresiv) + **fleancă.**

TRANCHÉT, *tranchete*, s.n. Bucată de lemn care împiedică lovirea unei nave acostate de o altă navă ori de chei sau care amortizează o asemenea lovire. — Din fr. **tranchet.**

TRANCHILIZÁNT, -Ă, *tranchilizanţi, -te*, adj., s.n. (Substanţă, medicament) care linişteşte, care relaxează. — Din fr. **tranquillisant.**

TRANDADÁ, *trandadale*, s.f. (Reg.) Prostovol. [Var.: **trandadáie** s.f., **trandavái** s.n.] — Et. nec.

TRANDADÁIE s.f. v. **trandada.**

TRANDAFÍR, *trandafiri*, s.m. **1.** Nume dat unor specii diverse de plante perene sau de arbuşti ornamentali cultivaţi din familia rozaceelor, cu lăstari spinoşi şi cu flori mari, parfumate, de culori variate, folosite mai ales în industria parfumurilor *(Rosa)*. ✧ *Trandafir sălbatic* = măceş. ✧ Compuse: (Bot.) *trandafir-de-munte* = smirdar; *Trandafir-galben* = teişor (**2**); (Zool.) *trandafir-de-mare* = actinie. **2.** (În sintagma) *Lemn de trandafir* = lemnul unor arbori din America de Sud, din care se fac mobile de lux. **3.** Cârnat din carne de porc tocată mare, cu satârul, şi condimentată cu mult piper şi usturoi. — Din ngr. **triandáfillo** „treizeci de foi” (apropiat, prin etimologie populară, de *fir).*

TRANDAFIRÁŞ, *trandafiraşi*, s.m. Diminutiv al lui *trandafir* (**1**); trandafirel, trandafiruţ. — **Trandafir** + suf. *-aş*.

TRANDAFIRÉL, *trandafirei*, s.m. (Pop.) Trandafiraş. — **Trandafir** + suf. *-el*.

TRANDAFIRÍU, -ÍE, *trandafirii,* adj., s.n. **1.** Adj. Care are culoarea trandafirului; roz. **2.** Fig. Adj. Luminos, senin, plin de optimism; cu perspective favorabile. **3.** S.n. Culoare trandafirie (**1**). — **Trandafir** + suf. *-iu*.

TRANDAFIRÚŢ, *trandafiruţi*, s.m. (Pop.) Trandafiraş. — **Trandafir** + suf. *-uţ*.

TRANDAVÁI s.n. v. **trandada.**

TRANS- Element de compunere însemnând „dincolo”, „peste”, care serveşte la formarea unor adjective, a unor substantive şi a unor verbe. — Din lat. **trans,** fr. **trans-.**

TRANSAFRICÁN, -Ă, *transafricani, -e*, adj., s.n. (Şosea) care traversează Africa. — **Trans-** + **african** (după fr. *transafricain)*.

TRANSALPÍN, -Ă, *transalpini, -e*, adj. Care este situat dincolo de munţii Alpi. — Din fr. **transalpin.**

TRANSAMAZONIÁN, -Ă, *transamazonieni, -e*, adj., s.n. (Şosea) care traversează Amazonia. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **transamazonien.**

TRANSARÁBIC, -Ă, *transarabici, -ce*, adj., s.n. (Şosea) care traversează Peninsula Arabică. — Din fr. **transarabique.**

TRANSASIÁTIC, -Ă, *transasiatici, -ce*, adj. Care traversează Asia. [Pr.: *-si-a-*] — Din fr. **transasiatique.**

TRANSATLÁNTIC, -Ă, *transatlantici, -ce*, adj., s.n. **1.** Adj. Care străbate, care traversează Oceanul Atlantic. **2.** S.n. Navă mare de pasageri, care traversează în cursă regulată Oceanul Atlantic (făcând legătura între Europa şi America). — Din fr. **transatlantique.**

TRÁNSĂ, *transe*, s.f. Stare de conştienţă modificată, caracterizată prin reducerea sensibilităţii la stimuli şi chiar o pierdere temporară a contactului cu mediul ambiant, indusă prin hipnoză, substanţe psihotrope sau practici religioase. — Din fr. **transe.**

TRANSBORDÁ, *transbordez*, vb. I. **1.** Tranz. A transporta mărfuri sau persoane dintr-un vehicul în altul. ✦ A trece, cu ajutorul unui transbordor (**1**) vagoanele sau locomotiva unui tren de pe o linie pe alta, când cele două linii nu au legătură

directă. ✦ Intranz. A schimba trenul sau alt vehicul când circulația pe un drum s-a întrerupt într-un anumit loc. — Din fr. **transborder.**

TRANSBORDÁRE, *transbordări*, s.f. Acțiunea de *a transborda* și rezultatul ei. — V. **transborda.**

TRANSBORDÓR, *transbordoare*, s.n. **1.** Platformă mobilă, echipată cu linii de cale ferată, care servește la mutarea vehiculelor de cale ferată de pe o linie pe alta. **2.** Navă care servește la transbordarea călătorilor sau a mărfurilor. — Din fr. **transbordeur.**

TRANSCALCULÁRE s.f. Complex de operații necesare pentru calculul coordonatelor unui punct geodezic sau topografic într-un sistem de proiecție cartografică sau de axe de coordonate dat, luând ca bază aceste date dintr-un alt sistem și folosind relațiile matematice de legătură. — **Trans-** + **calculare.**

TRANSCARPÁTIC, -Ă, *transcarpatici, -ce*, adj. Care se află dincolo de munții Carpați (în raport cu Muntenia și cu Moldova); de peste Carpați; transcarpatin. — **Trans-** + **carpatic.**

TRANSCARPATÍN, -Ă, *transcarpatini, -e*, adj. (Rar) Transcarpatic. — **Trans-** + **carpatin.**

TRANSCAUCAZIÁN, -Ă, *transcaucazieni, -e*, adj. Care se află (sau locuiește) la sud de munții Caucaz. [Pr.: *-ca-u-ca-zi-an*] — Din fr. **transcaucasien.**

TRANSCEIVER s.n. Aparat de emisie-recepție folosit, în special, în practica radioamatorilor. [Pr.: *transivăr*] — Cuv. engl.

TRANSCÉNDE, *transcend*, vb. III. Tranz. **1.** (Livr.) A trece dincolo de..., a păși peste..., a se ridica deasupra a ceva. **2.** (Fil.) A depăși limita cunoașterii experimentale, perceptibile. — Din lat. **transcendere,** fr. **transcender.**

TRANSCENDÉNT, -Ă, *transcendenți, -te*, adj. **1.** (Fil.) Care depășește, care trece dincolo de orizontul experienței sau al întrebuințării teoriei într-un domeniu dat; care presupune un principiu exterior și superior oricărei clase de obiecte. ✦ (În filosofia lui Kant) Care se află dincolo de orice experiență posibilă, fie că este vorba de realități (lucruri în sine), fie de principii ale cunoașterii. ✧ Care se află mai presus de inteligența obișnuită, de lucrurile individuale, de umanitate. **2.** (Mat.) Care folosește calculul diferențial și integral. ✦ (Despre unele numere) Care nu poate fi rădăcina unui polinom cu coeficienți raționali. — Din fr. **transcendant,** lat. **transcendens, -ntis.**

TRANSCENDENTÁL, -Ă, *transcendentali, -e*, adj. (În filosofia lui Kant) Care se referă la formele apriorice ale cunoașterii, care premerge experienței și o condiționează. ✦ Care este deasupra lumii reale. — Din fr. **transcendantal,** lat. **transcendentalis.**

TRANSCENDENTALÍSM s.n. **1.** Concepție filosofică elaborată de Kant și bazată pe ideea că formele apriorice ale conștiinței precedă experiența și constituie condițiile existenței ei. **2.** Curent filosofic caracterizat prin religiozitate panteistă și prin spirit umanitar. — Din fr. **transcendantalisme** (după *transcendent).*

TRANSCENDENTALÍST, -Ă, *transcendentaliști, -ste*, adj., s.m. și f. (Adept) al transcendentalismului. — Din fr. **transcendantaliste.**

TRANSCENDENTALITÁTE s.f. (Rar) Caracter transcendental. — Din engl. **transcendentality.**

TRANSCENDENTALIZÁ, *transcendentalizez*, vb. I. Tranz. (Rar) A atribui caracter transcendental. — Din engl. **transcendentalize.**

TRANSCENDÉNȚĂ s.f. Calitatea de a fi transcendent (**1**); calitatea gândirii de a elabora concepte transcendentale. — Din fr. **transcendance** (după *transcendent).*

TRANSCÉNDERE, *transcenderi*, s.f. (Livr.) Acțiunea de *a transcende*. — V. **transcende.**

TRANSCONTÁINER, *transcontainere*, s.n. Container de mare capacitate utilizat în transportul mărfurilor. — Din fr. **transconteiner.**

TRANSCONTAINERIZÁ, *transcontainerizez*, vb. I. Tranz. A transporta cu transcontainerul. — Din **transcontainer.**

TRANSCONTAINERIZÁRE, *transcontainerizări*, s.f. Acțiunea de *a transcontaineriza*. — V. **transcontaineriza.**

TRANSCRÍE, *transcriu*, vb. III. Tranz. **1.** A copia exact un text scris, a face o copie scrisă fără modificări. ✦ A trece un act, o convenție etc. într-un registru public special. **2.** A transpune în scris un text dintr-un alfabet în altul, de pe o bandă de magnetofon etc. ✦ A nota în scris (cu semne speciale) elementele unui idiom. **3.** A prelucra o bucată muzicală scrisă pentru un anumit instrument sau pentru o anumită voce, spre a fi cântată la alt instrument sau de altă voce. — Din fr. **transcrire** (după *scrie).*

TRANSCRIÉRE, *transcrieri*, s.f. Acțiunea de *a transcrie* și rezultatul ei. — V. **transcrie.**

TRANSCRIITÓR, -OÁRE, *transcriitori, -oare*, s.m. și f. (Rar) Persoană care transcrie un text literar, o bucată muzicală etc. — **Transcrie** + suf *-tor*.

TRANSCRÍPȚIE, *transcripții*, s.f. **1.** Faptul de a transcrie. ✦ (Concr.) Copie. **2.** (În forma *transcripțiune*) Formalitate, prescrisă de lege, care constă în copierea unui act juridic într-un registru public special. [Var.: (înv.) **transcripțiúne** s.f.] — Din fr. **transcription.**

TRANSCRIPȚIÚNE s.f. v. **transcripție.**

TRANSDANUBIÁN, -Ă, *transdanubieni, -e*, adj. Care se află sau locuiește dincolo de Dunăre. [Pr.: *-bi-an*] — Din fr. **transdanubien.**

TRANSDUCTÓR, *transductoare*, s.n. (Tehn.) Dispozitiv care primește energie de o anumită formă și o convertește într-o altă formă de energie. — Din fr. **transducteur.**

TRANSDÚCȚIE, *transducții*, s.f. (Biol.) Transfer de material genetic între bacterii prin intermediul bacteriofagelor. — Din fr. **transduction.**

TRANSÉPT, *transepturi*, s.n. Naos transversal care taie în unghi drept naosul principal al unei biserici, alcătuind cu acesta un plan în formă de cruce. — Din fr. **transept.**

TRANSEUROPEÁN, -Ă, *transeuropeni, -e*, adj. Care traversează Europa. — Din fr. **transeuropéen.**

TRANSFĂGĂRĂȘEÁN s.n. Șosea de altitudine care traversează crestele munților Făgăraș în zona lacului Bâlea. — **Trans-** + **făgărășean.**

TRANSFÉR, *transferuri*, s.n. Faptul de a (se) transfera. — Din fr. **transfert.**

TRANSFERÁ, *transfér*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) muta (cu serviciul) de la o instituție la alta, fără desfacerea contractului de muncă (cu consimțământul sau la cererea salariatului). ✦ A (se) muta la alt club sportiv, la altă echipă. ✦ Tranz. A transmite un drept. **2.** Tranz. A face un schimb, o trecere, o transmitere de energie, de căldură etc. de la un sistem fizic sau tehnic la altul. — Din fr. **transférer.**

TRANSFERÁBIL, -Ă, *transferabili, -e*, adj. Care poate fi transferat. — Din fr. **transférable.**

TRANSFERÁRE, *transferări*, s.f. Acțiunea de *a (se) transfera* și rezultatul ei. — V. **transfera.**

TRANSFIGURÁ, *transfigurez*, vb. I. Tranz. și refl. A(-și) schimba (în mod esențial) expresia feței, înfățișarea, starea de spirit; *p. ext.* a (se) transforma. — Din fr. **transfigurer,** lat. **transfigurare.**

TRANSFIGURÁRE, *transfigurări*, s.f. Faptul de *a (se) transfigura*; modul cum arată ceea ce s-a transfigurat; transfigurație. — V. **transfigura.**

TRANSFIGURÁT, -Ă, *transfigurați, -te*, adj. Schimbat (în mod esențial) la înfățișare, la față (sub influența unei emoții) — V. **transfigura.**

TRANSFIGURÁȚIE, *transfigurații*, s.f. Transfigurare. — Din fr. **transfiguration,** lat. **transfiguratio.**

TRANSFILÁJ, *transfilaje*, s.n. (Mar.) Legătură cu care se prind unele vele pe vergea. — Din fr. **transfilage.**

TRANSFOCATÓR, *transfocatoare*, s.n. Obiectiv cu distanța focală variabilă continuu, folosit în cinematografie sau la televiziune pentru a obține efectul de apropiere sau de depărtare rapidă de subiect. — Din rus. **transfokator.**

TRANSFORMÁ, *transfórm*, vb. I. **1.** Tranz. și refl. A(-și) schimba înfățișarea, a da sau a căpăta alt aspect, altă formă; a (se) schimba, a (se) preface. ✦ Spec. (A-și) schimba caracterul, comportarea, felul de a fi. **2.** Tranz. (Mat.) A construi un corespondent, un echivalent al unei figuri date sau al unei valori, schimbând unele elemente și păstrând altele, potrivit anumitor formule. ✦ A schimba în cantități echivalente o formă de energie în altă formă de energie. **3.** Intranz. (La unele jocuri sportive) A obține, prin executarea reușită a unei lovituri (de pedeapsă), unul sau mai multe puncte în avantajul echipei sale. — Din fr. **transformer,** lat. **transformare.**

TRANSFORMÁBIL, -Ă, *transformabili, -e*, adj. Care poate fi transformat. — Din fr. **transformable.**

TRANSFORMABILITÁTE s.f. (Rar) Calitate a unui lucru de a putea fi transformat. — **Transformabil** + suf. *-itate*.

TRANSFORMÁRE, *transformări*, s.f. Acțiunea de *a (se) transforma* și rezultatul ei; transformație. — V. **transforma.**

TRANSFORMATÓR, -OÁRE, *transformatori, -oare*, adj., s.n. **1.** Adj. Care transformă, preface, preschimbă. **2.** S.n. Aparat, mașină, instalație care servește la modificarea fie a formei, fie a anumitor caracteristici ale energiei primite. — Din fr. **transformateur.**

TRANSFORMÁȚIE, *transformații*, s.f. (Înv.) Transformare. [Var.: (înv.) **transformațiúne** s.f.] — Din fr. **transformation,** lat. **transformatio, -onis.**

TRANSFORMAȚIONÁL, -Ă, *transformaționali, -e*, adj. (Lingv.; în sintagma) *Gramatică transformațională* = gramatică ce își propune găsirea unor structuri de adâncime care, prin transformări succesive, să permită obținerea tuturor construcțiilor corecte posibile într-o limbă. [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **transformational,** fr. **transformationnel.**

TRANSFORMAȚIONALÍSM s.n. (Lingv.) Curent care preconizează și susține gramatica transformațională. [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl. **transformationalism,** fr. **transformationnalisme.**

TRANSFORMAȚIÚNE s.f. v. **transformație.**

TRANSFORMÍSM s.n. Concepție biologică după care speciile de vegetale și animale se află într-un continuu proces de transformare; evoluționism. — Din fr. **transformisme.**

TRANSFORMÍST, -Ă, *transformiști, -ste*, s.m., adj. **1.** S.m. Adept al transformismului. **2.** Adj. Care aparține transformismului, privitor la transformism. — Din fr. **transformiste.**

TRANSFRONTALIÉR, -Ă, *transfrontalieri, -e,* adj. Care se află dincolo de graniță. [Pr.: *-li-er*] — Din fr. **transfrontalier.**

TRANSFÚG, -Ă, *transfugi, -ge*, s.m. și f. Militar care săvârșește un act de trădare, trecând în tabăra inamică; *p. ext.* persoană care își părăsește (în mod ilegal țara) în special din motive politice. — Din fr. **transfuge,** lat. **transfuga.**

TRANSFUZÁ, *transfuzez*, vb. I. Tranz. (Rar) A efectua o transfuzie. — Din fr. **transfuser.**

TRANSFÚZIE, *transfuzii*, s.f. Administrare pe cale intravenoasă a unei cantități de sânge, proaspăt sau conservat, recoltat de la un donator. — Din fr. **transfusion.**

TRANSGRESÁ, *transgresez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A face să treacă dincolo de o limită; a încălca o lege, un regulament etc. — Din fr. **transgresser.**

TRANSGRESÁRE, *transgresări*, s.f. (Livr.) Acțiunea de *a transgresa* — V. **transgresa.**

TRANSGRESÁT, -Ă, *transgresați, -te*, adj. (Livr.; despre limite, legi, regulamente etc.) Care a fost depășit; care a fost încălcat. — V. **transgresa.**

TRANSGRÉSIE s.f. v. **transgresiune.**

TRANSGRESIÚNE, *transgresiuni*, s.f. (Geol.) Proces de înaintare a apelor marine peste o porțiune de uscat, fie datorită creșterii nivelului mării, fie unor mișcări de ridicare a scoarței terestre. [Pr.: *-si-u-*. — Var.: **transgrésie** s.f.] — Din fr. **transgression,** lat. **transgressio, -onis.**

TRANSHUMÁNT, -Ă, *transhumanți, -te*, adj. Care practică transhumanța. ✦ (Despre animale) Care este mutat dintr-un loc în altul, după anotimpuri, în vederea asigurării hranei necesare. — Din fr. **transhumant.**

TRANSHUMÁNȚĂ, *transhumanțe*, s.f. Deplasare sezonieră a păstorilor cu turmele de animale (îndeosebi de oi) vara la pășunile de la munte și toamna spre cele de la șes. — Din fr. **transhumance.**

TRANSIGÉNT, -Ă, *transigenți, -te*, adj. (Livr.) Care cedează ușor, care face concesii și compromisuri; conciliant. — Din lat. **transigens, -ntis,** fr. **transigeant.**

TRANSIGÉNȚĂ s.f. (Livr.) Atitudine transigentă. — După fr. **transigéance.**

TRANSILUMINÁRE s.f. (Med.) Metodă de examinare a anumitor părți ale corpului (sinusuri, buze, degete), constând în luminarea lor cu o lampă electrică într-o cameră obscură. — După fr. **transillumination.**

TRANSILVÁN, -Ă, *transilvani, -e*, adj. Transilvănean. — Din lat. **transylvanus.**

TRANSILVĂNEÁN, -Ă, *transilvăneni, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din Transilvania; ardelean. **2.** Adj. Care aparține Transilvaniei sau transilvănenilor (**1**), privitor la Transilvania ori la transilvăneni; ardelean, ardelenesc, transilvan. — **Transilvania** (n. pr.) + suf. *-ean*.

TRANSILVĂNEÁNCĂ, *transilvănence*, s.f. Femeie originară sau locuitoare din Transilvania; ardeleancă. — **Transilvănean** + suf. *-că*.

TRANSISTÓR s.n. v. **tranzistor.**

TRANSLÁ, *translez*, vb. I. Tranz. **1.** (Rar) A traduce (**1**). **2.** A deplasa prin translație. — Din **translație** (derivat regresiv).

TRANSLÁRE, *translări*, s.f. Acțiunea de *a transla*; translație. — V. **transla.**

TRANSLATÁ, *translatez,* vb. I. Tranz. A converti un fișier de date al unui calculator dintr-un format de fișier în altul; a converti un program dintr-un limbaj de programe sau sistem de operare în altul. — Din fr. **translater,** engl. **translate.**

TRANSLATÍV, -Ă, *translativi, -e*, adj. (Despre un act juridic) Prin care se transferă un drept. — Din fr. **translatif.**

TRANSLÁTOR, -OÁRE, *translatori, -oare*, s.m. și f., s. n. **1.** S.m. și f. Traducător oficial atașat unui for diplomatic, administrativ sau judecătoresc; interpret. **2.** S.n. Transformator electric utilizat pe liniile de telecomunicații (interurbane). [Acc. și: (**2**) *translatór*] — Din fr. **translateur,** lat. **translator, -oris.**

TRANSLÁȚIE, *translații*, s.f. Deplasare a unei figuri plane sau a unui corp astfel încât toate punctele acestora să aibă în orice moment viteze egale și paralele și să descrie traiectorii identice. ✦ P. gener. (Rar) Deplasare. [Var.: (înv.) **translațiúne** s.f.] — Din fr. **translation,** lat. **translatio, -onis.**

TRANSLAȚIÚNE s.f. v. **translație.**

TRANSLITERÁ, *transliterez*, vb. I. Tranz. A face transliterația unui text. — Din fr. **translittérer.**

TRANSLITERÁRE, *transliterări*, s.f. Acțiunea de *a translitera* și rezultatul ei. — V. **translitera.**

TRANSLITERÁT, -Ă, *transliterați, -te*, adj. (Despre texte) Care a fost redat prin transliterație. — V. **translitera.**

TRANSLITERÁȚIE, *transliterații,* s.f. Transcriere folosită în lucrările filologice, care urmărește să redea în alt alfabet echivalentele semnelor textului copiat, fără a se ține seama de eventualele deosebiri de ordin fonetic dintre semnele celor două alfabete. — Din fr. **translittération,** lat. **translitteratio.**

TRANSLOCÁ, *translóc*, vb. I. Tranz. (Livr.) A muta (**1**). — Din **translocație** (derivat regresiv).

TRANSLOCÁRE, *translocări*, s.f. (Livr.) Acțiunea de *a transloca*; translocație, mutare. — V. **transloca.**

TRANSLOCÁT, -Ă, *translocați, -te*, adj. Care a fost mutat. — V. **transloca.**

TRANSLOCÁȚIE, *translocații*, s.f. Mutare dintr-un loc în altul. ✦ (Biol.) Mutație cromozomică constând în atașarea unui fragment de cromozom la alt cromozom. — Din lat. **translocatio, -onis,** fr. **translocation.**

TRANSLUCÍD, -Ă, *translucizi, -de*, adj. Care este parțial transparent, lăsând lumina să treacă fără a permite să se distingă contururile sau detaliile obiectelor. — Din fr. **translucide,** lat. **translucidus.**

TRANSLUCIDITÁTE s.f. Proprietate a unor corpuri sau medii de a fi translucide. — Din fr. **translucidité.**

TRANSMARÍN, -Ă, *transmarini, -e*, adj. (Rar) Care se află dincolo de mare; de peste mare. — Din fr. **transmarin.**

TRANSMEDITERANEÁN, -Ă, *transmediteraneeni, -e*, adj. Care traversează Mediterana. [Pr.: *-ne-an*] — Din fr. **transmediterranéen.**

TRANSMIGRÁȚIE, *transmigrații*, s.f. Concepție religioasă potrivit căreia sufletul dintr-un corp trece, după moarte, în alt corp. — Din fr. **transmigration,** lat. **transmigratio.**

TRANSMISÍBIL, -Ă, *transmisibili, -e*, adj. Care poate fi transmis. — Din fr. **transmissible.**

TRANSMISIBILITÁTE s.f. Calitatea de a fi transmisibil. — Din fr. **transmissibilité.**

TRANSMÍSIE s.f. v. **transmisiune.**

TRANSMISIONÍST, -Ă, *transmisioniști*, s.m. Militar din trupele de transmisiuni. [Pr.: *-si-o-*] — Din **transmisiune.**

TRANSMISIÚNE, *transmisiuni*, s.f. **I.** Faptul de a transmite. **1.** Trecere a energiei, a radiațiilor, a undelor dintr-un loc în altul, fără deplasarea surselor acestora. ✦ Emisiune radiofonică. ✦ *Trupe* (sau *unități* etc.) *de transmisiuni* = trupe specializate în executarea și asigurarea legăturilor prin radio, telefon etc. **2.** (Jur.) Trecere a unui bun, a unui drept de la o persoană la alta. **II.** (În forma *transmisie)* Ansamblu de organe de mașini, de mecanisme, dispozitive etc. cu ajutorul cărora se transmite mișcarea de la un organ de mașină la altul sau de la o mașină la alta. [Pr.: *-si-u-*. — Var.: **transmísie** s.f.] — Din fr. **transmission,** lat. **transmissio, -onis.**

TRANSMÍTE, *transmít*, vb. III. Tranz. **1.** A trimite sau a comunica ceva prin intermediul unei persoane, al unei scrisori etc. ✦ A aduce la cunoștința cuiva un lucru, un fapt; a comunica cuiva ceva. ✦ A comunica ceva cu ajutorul unui post emițător de radio, de televiziune, de telegraf; a emite. **2.** A face să ajungă la altul, a trece din om în om. **3.** (Jur.) A trece un bun, un drept etc. de la o persoană la alta. **4.** A realiza o deplasare de energie, de radiații, de unde etc. ✦ Refl. (Despre energie, radiații, unde etc.) A trece dintr-un loc în altul; a se propaga. **5.** A comunica o mișcare de la o mașină la alta sau de la un organ al unei mașini la altul. [Perf. s. *transmisei*, part. *transmis*] — Din fr. **transmettre,** lat. **transmittere.**

TRANSMÍTERE, *transmiteri*, s.f. Acțiunea de *a (se) transmite* și rezultatul ei. — V. **transmite.**

TRANSMIȚĂTÓR, -OÁRE, *transmițători, -oare*, adj., s.n. **1.** Adj. Care transmite. **2.** S.n. Aparat ori dispozitiv (automat) pentru transmiterea semnalelor telegrafice sau radiofonice. — **Transmisie** + suf. *-ător*.

TRANSMODULÁȚIE, *transmodulații*, s.f. (Fiz.) Deformare a unei modulații prin suprapunerea alteia. — Din fr. **transmodulation.**

TRANSMUTÁ, *transmút*, vb. I. Tranz. A supune unei transmutații chimice. ✦ P. gener. A transforma, a schimba. — Din fr. **transmuter.**

TRANSMUTÁBIL, -Ă, *transmutabili, -e*, adj. (Livr.). Care poate fi transmutat. — Din fr. **transmutable.**

TRANSMUTÁRE, *transmutări*, s.f. Acțiunea de *a transmuta*. — V. **transmuta.**

TRANSMUTÁȚIE, *transmutații*, s.f. Transformare a unui element chimic în altul prin dezintegrare radioactivă naturală sau prin reacții nucleare. ✦ P. gener. Schimbare, transformare. — Din fr. **transmutation,** lat. **transmutatio.**

TRANSNAȚIONÁL, -Ă, *transnaționali, -e*, adj. Care depășește granițele naționale. [Pr.: *-ți-o-*] — Din engl., fr. **transnational.**

TRANSOCEÁNIC, -Ă, *transoceanici, -ce*, adj. s.n. **1.** Adj. Care este situat dincolo de ocean, de peste ocean; care se face între mai multe oceane. **2.** S.n. Navă (comercială) de mare tonaj folosită pentru transportul între porturi situate de o parte și de alta a unui ocean. — Din fr. **transocéanique.**

TRANSPARÉNT, -Ă, *transparenți, -te*, adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Care poate fi străbătut de radiații electromagnetice (mai ales de lumină), fără ca acestea să fie absorbite sau difuzate; prin care se poate vedea clar, care lasă să se distingă conturul și detaliile obiectelor; străveziu. ✦ Fig. Diafan, subțire, delicat; firav. **2.** Fig. Care poate fi ușor înțeles sau ghicit; limpede, clar. **II**. S.n. Foaie de hârtie cu linii groase, paralele, care se așază sub hârtia de scris, pentru a înlesni scrierea în rânduri drepte. — Din fr. **transparent,** lat. **transparens, -ntis.**

TRANSPARÉNȚĂ, *transparențe*, s.f. (Adesea fig.) Proprietate a unor corpuri sau a unor medii de a fi transparente. — Din fr. **transparence.**

TRANSPĂREÁ, *transpár*, vb. II. Intranz. (Rar) A se zări, a se întrezări, a se ghici. — **Trans-** + **părea** (după fr. **transparaître).**

TRANSPERÁNT, *transperante*, s.n. Stor. — Cf. fr. t r a n s p a r e n t.

TRANSPIRÁ, *transpír*, vb. I. Intranz. **1.** A secreta și a elimina sudoarea prin porii pielii; a asuda, a năduși. **2.** (Despre plante) A elimina apă sub formă de vapori. **3.** Fig. (Fam.) A ieși la suprafață, a reieși, a se afla, a se auzi (o știre secretă, un zvon etc.). — Din fr. **transpirer.**

TRANSPIRÁRE s.f. Acțiunea de *a transpira*; transpirație. — V. **transpira.**

TRANSPIRÁT[1] s.n. Faptul de *a transpira*. — V. **transpira.**

TRANSPIRÁT², **-Ă,** *transpirați, -te*, adj. Care este acoperit cu transpirație; asudat, năduşit (**1**). — V. **transpira.**

TRANSPIRÁȚIE, *transpirații*, s.f. Faptul de a transpira; transpirare. ✦ (Concr.) Secreție eliminată prin porii pielii; sudoare, năduşeală. ✦ (Concr.) Vapori de apă eliminați de către plante. — Din fr. **transpiration.**

TRANSPLÁNT, *transplanturi*, s.n. (Med.) **1.** Organ, parte dintr-un organ, țesut etc. care este transplantat printr-o intervenție chirurgicală. **2.** Intervenție chirurgicală de înlocuire a unui țesut sau organ bolnav cu un alt țesut ori organ sănătos preluat de la un donator. — Din fr. **transplant.**

TRANSPLANTÁ, *transplantez*, vb. I. Tranz. **1.** A muta o plantă de la un loc provizoriu la locul de cultură; a răsădi. ✦ A aduce şi a face să se aclimatizeze o plantă sau un animal în altă regiune decât aceea unde trăieşte de obicei. ✦ Fig. A adapta, a împământeni o instituție, un obicei etc. **2.** A face un transplant (2). — Din fr. **transplanter,** lat. **transplantare.**

TRANSPLANTÁBIL, -Ă, *transplantabili*, *-e*, adj. (Med.; despre organe, țesuturi etc.) Care poate fi transplantat. — Din fr. **transplantable.**

TRANSPLANTÁRE, *transplantări*, s.f. Acțiunea de *a transplanta* şi rezultatul ei; transplantație. — V. **transplanta.**

TRANSPLANTÁȚIE, *transplantații*, s.f. (Rar) Transplantare. — Din fr. **transplantation.**

TRANSPLANTOLOGÍE s.f. (Med.) Disciplină care studiază şi pregăteşte organele, țesuturile pentru transplant. — De la **transplant** (după *biologie)*.

TRANSPÓRT, *transporturi*, s.n. **1.** Faptul de a transporta. ✦ (La pl.) Ramură a economiei naționale cuprinzând totalitatea mijloacelor rutiere, aeriene şi navale care asigură circulația bunurilor şi a persoanelor. **2**. Totalitatea bunurilor sau a persoanelor care sunt transportate la un moment dat şi în condiții determinate. **3.** Fig. (Livr.) Uitare de sine cauzată de emoție, de entuziasm, de plăcere; stare de contemplație. — Din fr. **transport.**

TRANSPORTÁ, *transpórt*, vb. I. **1.** Tranz. A deplasa (cu un vehicul) bunuri sau persoane dintr-un loc în altul; a căra, a duce, a purta. **2.** Refl. A se duce la fața locului (pentru o constatare judiciară, pentru o anchetă, o inspecție etc.); a se deplasa. **3.** Tranz. Fig. (Livr.) A aduce pe cineva într-o stare de uitare de sine, în urma unei emoții profunde, a entuziasmului, a plăcerii. — Din fr. **transporter,** lat. **transportare.**

TRANSPORTÁBIL, -Ă, *transportabili, -e*, adj. Care poate fi transportat. — Din fr. **transportable.**

TRANSPORTÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) transporta*. — V. **transporta.**

TRANSPORTÁT, -Ă, *transportați, -te*, adj. Stăpânit de un entuziasm, de o plăcere fără margini. ✦ Dus pe gânduri, absent. — V. **transporta.**

TRANSPORTÓR, -OÁRE, *transportori, -oare*, adj., s.n. **1.** Adj. Care transportă, care duce, care cară. **2.** S.n. Utilaj sau instalație (automată) pentru transportul continuu al unor materiale, piese, produse etc. pe distanțe relativ scurte, pe bandă rulantă. **3.** S.n. Autovehicul blindat, echipat cu armament uşor, care serveşte la transportul militarilor. — Din fr. **transporteur.**

TRANSPOZITÍV, -Ă, *transpozitivi, -e*, adj. (Despre limbi) Care nu are o topică fixă, raporturile sintactice fiind exprimate prin terminațiile cuvintelor. — Din fr. [langues] **transpositives.**

TRANSPOZÍȚIE, *transpoziții*, s.f. (Rar) Transpunere. ✦ Spec. (Mat.) Permutare a două litere într-o formulă. ✦ Spec. Schimbare a poziției unor atomi sau a unor radicali dintr-o moleculă a unei substanțe cu formarea unui nou compus. ✦ Spec. Transcriere sau executare a unei compoziții muzicale în altă tonalitate. — Din fr. **transposition.**

TRANSPÚNE, *transpún*, vb. III. **1.** Tranz. A muta, a schimba ceva dintr-un loc în altul, dintr-o stare sau dintr-o situație în alta. ✦ Fig. A da expresie în scris, pe scenă, pe ecran etc.; a reda, a pune pe hârtie, în versuri, pe scenă etc. ✦ A transcrie sau a executa o compoziție muzicală în altă tonalitate decât aceea în care a fost scrisă. ✦ A muta un termen dintr-o parte a unei ecuații în alta (schimbându-i semnul). **2.** Refl. Fig. A se situa cu mintea, cu imaginația etc. în altă situație sau în alt timp. —**Trans-** + **pune** (după fr. *transposer*, lat. *transponere)*.

TRANSPÚNERE, *transpuneri*, s.f. Acțiunea de *a (se) transpune* şi rezultatul ei; transpoziție. — V. **transpune.**

TRANSSAHARIÁN, -Ă, *transsaharieni, -e*, adj., s.n. **1.** Adj. Care traversează Sahara. **2.** Cale ferată şi tren care uneşte Nigerul cu Marea Mediterană (străbătând Sahara). [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **transsaharian.**

TRANSSEXUÁL, -Ă, *transsexuali, -e*, adj. s.m. şi f. **1.** Adj. (Biol.) Referitor la trecerea de la un sex la altul. **2.** S.m. şi f. Persoană caracterizată prin transsexualism. — Din fr. **transsexuel,** engl. **transsexual.**

TRANSSEXUALÍSM s.n. Constituție psihologică particulară, caracterizată prin convingerea fermă a unei persoane că ar aparține sexului opus şi uneori dorința obsedantă de a-şi schimba sexul. [Pr.: *-xu-al*] — Din fr. **transsexualisme.**

TRANSSIBERIÁN, *transsiberiene*, s.n. Cale ferată şi tren care străbate Siberia de la un capăt la altul. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **transsibérien.**

TRANSSUBSTANȚIAȚIÚNE s.f. (Bis.) Transsubstanțiere. [Pr.: *-ți-a-ți-u-*] — Din fr. **transsubstantiation.**

TRANSSUBSTANȚIÉRE s.f. (În religia creştină) Prefacerea miraculoasă a pâinii şi a vinului din cuminecătură în trupul şi sângele lui Isus Hristos. [Pr.: *-ți-e-*] — După fr. **transsubstantiation.**

TRANSTRÁV s.n. (Cin.) Procedeu de filmare constând din folosirea simultană şi în sens contrar a unui transfocator şi a travellingului. — **Trans**[focator] + **trav**[elling].

TRANSSUDÁT, *transsudate*, s.n. Plasmă care trece din sânge în țesuturi sau în cavități naturale ale organismului, în unele stări patologice. — Din fr. **transsudat.**

TRANSSUDÁȚIE, *transsudații,* s.f. Trecere a plasmei din sânge în țesutul interstițial sau într-o cavitate naturală a organismului. — Din fr. **transsudation.**

TRANSURANIÁN, -Ă, *transuranieni, -e*, adj. (Chim.) Transuranic. [Pr.: *-ni-an*] — Din fr. **transuranien.**

TRANSURÁNIC, -Ă, *transuranici, -ce*, adj. (Despre elemente chimice) Care are numărul atomic mai mare decât acela al uraniului şi este obținut prin bombardarea altor elemente; transuranian. — Din germ. **transuranisch.**

TRANSVAZÁ, *transvazez*, vb. I. Tranz. A muta un lichid sau un material pulverulent dintr-un vas în altul. — Din fr. **transvaser.**

TRANSVAZÁRE, *transvazări*, s.f. Acțiunea de *a transvaza* şi rezultatul ei. — V. **transvaza**.

TRANSVERSÁL, -Ă, *transversali, -e*, adj., s.f. **1.** Adj. Care are direcția perpendiculară pe lungimea unui corp, a unei suprafețe; care taie ceva de-a curmezişul, care trece cruciş peste ceva. ✦ *Secțiune transversală* = suprafață obținută prin secționarea unui obiect cu un plan perpendicular pe lungimea lui. **2.** S.f. (Mat.) Dreaptă care taie o figură dată. **3.** S.f. Galerie orizontală în interiorul unei mine, care trece de-a curmezişul direcției stratului. — Din fr. **transversal.**

TRANSVÉRTER, *transvertere*, s.n. Aparat auxiliar folosit pentru translația radiocomunicației bilaterale dintr-o gamă în alta. — Din engl. **transverter.**

TRANSVERTÓR, *transvertoare*, s.n. Maşină electrică care transformă curentul electric din continuu în alternativ şi invers sau care schimbă frecvența unui curent alternativ. — Din fr. **transverteur.**

TRANŞÁ, *tranşez*, vb. I. Tranz. **1**. A rezolva repede şi definitiv o dificultate, un conflict etc. **2.** A separa, în porțiuni anatomice, după sortimente, calitate etc., carnea unui animal tăiat pentru consum. — Din fr. **trancher.**

TRANŞÁNT, -Ă, *tranşanți, -te*, adj. Care nu admite contrazicere; categoric, hotărât. ✦ (Despre culori) Care se opune puternic una alteia. — Din fr. **tranchant.**

TRANŞÁRE s.f. Acțiunea de *a tranşa* şi rezultatul ei. — V. **tranşa.**

TRÁNŞĂ, *tranşe*, s.f. **1.** Fiecare dintre părțile în care sunt divizate lucrurile ce urmează să fie produse sau distribuite în etape succesive; parte, porție. ✦ Fiecare dintre porțiunile anatomice în care este separată carnea tăiată, în vederea sortării pe calități şi a formării de pachete preambalate. **2.** Suprafața formată de marginile tăiate ale foilor unei cărți, ale unui registru etc., uneori vopsită sau aurită. — Din fr. **tranche.**

TRANŞÉE, *tranşee*, s.f. Şanț îngust cu parapete şi locaşuri de tragere, care oferă protecție împotriva focului inamic. ✦ Şanț sau săpătură de lungime mare, executate în anumite scopuri tehnice. [Pr. : *-şe-e*] — Din fr. **tranchée.**

TRANZÁCȚIE, *tranzacții*, s.f. Convenție între două sau mai multe părți, prin care se transmit anumite drepturi, se face un schimb comercial etc.; *p. gener.* înțelegere, învoială, acord. [Var.: (înv.) **tranzacțiúne** s.f.] — Din fr. **transaction,** lat. **transactio, -onis.**

TRANZACȚIONÁ, *tranzacționez*, vb. I. Tranz. A efectua o tranzacție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din **tranzacțiune.**

TRANZACȚIONÁL, -Ă, *tranzacționali, -e*, adj. Care se referă la o tranzacție, care are la bază o tranzacție sau rezultă dintr-o tranzacție. [Pr. : *-ți-o-*] — Din fr. **transactionnel.**

TRANZACȚIONÁRE, *tranzacționări*, s.f. Acțiunea de *a tranzacționa* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **tranzacționa.**

TRANZACȚIONÁT, -Ă, *tranzacționați, -te*, adj. Care a fost obiectul unei tranzacții. [Pr.: *-ți-o-*] — V. **tranzacționa.**

TRANZACȚIÚNE s.f. v. **tranzacție.**

TRANZIÉNT, -Ă, *tranzienți, -te*, adj. (Livr.) **1.** Tranzitoriu. **2.** Care trece (repede); trecător, efemer. [Pr.: *-zi-ent*] — Din lat. **transiens, -tis,** engl. **transiens.**

TRANZIÉNȚĂ s.f. **1.** (Livr.) Caracterul a ceea ce este trecător, tranzient (**2**); efemeritate. **2.** (Fil.) Devenire continuă a realității ce impune o permanentă adaptare a omului la mutațiile intervenite. [Pr.: *-zi-en-*. — Scris şi: *transiență*] — După engl. **transience.**

TRANZISTÓR, *tranzistoare*, s.n. **1.** Semiconductor al unui circuit electric servind ca amplificator de putere. **2.** Aparat de radio portativ prevăzut cu mai multe tranzistoare (**1**). [Pl. şi: (m.) *tranzistori*. — Var.: **transistór** s.n.] — Din fr. **transistor,** germ. **Transistor.**

TRANZISTORIZÁ, *tranzistorizez*, vb. I. Tranz. A supune un aparat de tip vechi operației de înlocuire a tuburilor electronice cu tranzistoare; a echipa cu tranzistoare. — Din engl. **transistorize,** fr. **transistoriser.**

TRANZISTORIZÁRE, *tranzistorizări*, s.f. Acțiunea de *a tranzistoriza*. — V. **tranzistoriza.**

TRANZISTORIZÁT, -Ă, *tranzistorizați, -te*, adj. Care a fost echipat cu tranzistoare. — V. **tranzistoriza.**

TRANZISTORMÉTRU, *tranzistormetre*, s.n. Aparat pentru controlul și măsurarea parametrilor tranzistoarelor. — Din fr. **transistormètre.**

TRÁNZIT, *tranzituri*, s.n. **1.** Trecere a unor mărfuri sau a unor persoane dintr-o țară în alta prin teritoriul altei țări; regim vamal special, prevăzând scutirea de taxe pentru mărfurile aflate în această situație. ✧ *Bilet de tranzit* = autorizație scrisă privind scutirea de vamă a unor mărfuri care sunt în trecere printr-o țară străină. **2.** Trecere a unui tren sau a unui călător printr-o stație sau printr-o țară cu efectuarea opririlor numai pentru schimbări de direcție și încrucișări. **3.** (În sintagma) *Tranzit digestiv* = drum parcurs de alimente prin tubul digestiv din momentul introducerii lor în gură până la absorbția elementelor asimilabile și eliminarea resturilor. — Din fr. **transit.**

TRANZITÁ, *tranzitez*, vb. I. Tranz. (Rar) A transporta printr-o țară străină mărfuri în tranzit. — Din fr. **transiter.**

TRANZITÁRE, *tranzitări*, s.f. (Rar) Acțiunea de *a tranzita*. — V. **tranzita.**

TRANZITÍV, -Ă, *tranzitivi, -e*, adj., s.n. **1.** Adj., s.n. (Gram.) (Verb) a cărui acțiune se răsfrânge asupra unui obiect, fiind construit cu complementul direct. **2.** Adj. Care are însușirea de tranzitivitate (**2**). — Din fr. **transitif,** lat. **transitivus.**

TRANZITIVITÁTE s.f. **1.** Proprietate a unor verbe de a fi tranzitive (**1**). **2.** Proprietate a unor relații logice sau matematice de a se transmite ca atare, prin termenii intermediari, între primul și ultimul termen al șirului de termeni ordonați pe baza acestei relații. — Din fr. **transitivité.**

TRANZITÓRIU, -ÍE, *tranzitorii*, adj. Care face trecerea de la o stare la alta; de tranziție; intermediar. ✦ (Despre funcționarea unui sistem) Caracterizat prin variația în timp a cel puțin unei mărimi. — Din lat. **transitorius,** fr. **transitoire.**

TRANZÍȚIE, *tranziții*, s.f. Trecere (lentă sau bruscă) de la o stare, de la o situație, de la o idee la alta. ✧ Loc. adj. *De tranziție* = de trecere; intermediar, tranzitoriu; *p. ext.* provizoiru. — Din fr. **transition,** lat. **transitio.**

TRANZIȚIONÁL, -Ă, *tranziționali, -e*, adj. (Livr.) Cu caracter de tranziție, de tranziție. [Pr.:-*ți-o-*] — Din fr. **transitionnel.**

TRAP (**1**) *trapuri,* s.n., interj. **1.** S.n. Alergare a calului cu viteză medie, în care animalul pășește concomitent cu un picior dinainte și cu piciorul opus dinapoi. ✦ Zgomot făcut de un cal care merge în acest fel. **2.** Interj. Cuvânt care imită zgomotul făcut de mersul în fugă al cailor sau, *p. ext.*, de mersul grăbit al unui om. — Din germ. **Trab.**

TRÁPĂ, *trape*, s.f. **1.** Deschidere într-o podea sau într-un tavan pentru accesul într-o pivniță, sub podiumul unei scene, într-un pod etc.; ușă orizontală a acestei deschideri; chepeng. ✦ *Spec.* Deschidere de control sub podeaua unui teatru, a unui vapor etc. **2.** Acoperământ al unei capcane pentru prinderea în stare vie a animalelor. — Din fr. **trappe.**

TRAPÉZ, (1, 2) *trapeze*, s.n., (**3**) *trapezi*, s.m. **1.** S.n. Patrulater care are drept baze două laturi paralele și neegale. **2.** S.n. Aparat de gimnastică format dintr-o bară mobilă, legată la extremități cu două frânghii sau cabluri egale în lungime, fixate de plafon sau de o grindă. ✦ Leagăn improvizat pentru păsări și animale ținute în colivii sau cuști. **3.** S.m. Mușchi plat în formă de patrulater situat în regiunea spatelui, începând de la ceafă. — Din fr. **trapèze.**

TRAPEZÁN, *trapezani*, s.m. Nume dat șalăului mic, sub 30 de cm lungime. — Et. nec.

TRAPEZÁRE, *trapezări*, s.f. (Înv.) Trapeză. — Din ngr. **trapezárion.**

TRAPÉZĂ, *trapeze*, s.f. Sală de mese într-o mănăstire; refectoriu, trapezare, trapezărie. — Din sl. **trapeza.**

TRAPEZĂRÍE, *trapezării*, s.f. (Înv.) Trapeză. — **Trapezare** + suf. *-ie*.

TRAPEZÍSM s.n. Acrobație la trapez. — **Trapez** + suf. *-ism*.

TRAPEZÍST, -Ă, *trapeziști, -ste*, s.m. și f. Gimnast (acrobat) specializat în exercițiile la trapez. — Din fr. **trapéziste.**

TRAPEZOÉDRU, *trapezoedre*, s.n. Corp ale cărui fețe sunt trapezoidale. — Din fr. **trapézoèdre.**

TRAPEZOÍD, *trapezoide*, s.n. Suprafață generată prin rotirea unui trapez în jurul unei axe din planul său, pe care nu-l intersectează. — Din fr. **trapézoïde.**

TRAPEZOIDÁL, -Ă, *trapezoidali, -e*, adj. Care are forma unui trapez (**1**) sau a unui trapezoid. [Pr.: *-zo-i-*] — Din fr. **trapézoïdal.**

TRAPIÓN, *trapioane*, s.n. Deschizătură practicată în planșeul unei scene pentru a permite trecerea decorurilor care se ridică de dedesubt. [Pr.: *-pi-on*] — Din fr. **trappillon.**

TRAPÍST, (**1**) *trapiști*, s.m., (**2**) s.n. **1.** S.m. Membru al unui ordin călugăresc catolic. **2.** S.n. Brânză fabricată (odinioară numai de trapiști **1**) după un procedeu special de fermentare. [Var.: (**2**) **trapístă** s.f.] — Din fr. **trappiste.**

TRAPÍSTĂ s.f. v. **trapist.**

TRAS[1] s.n. Faptul de *a trage.* — V. **trage.**

TRAS[2], -Ă, *trași, -se*, adj., s.m. **1.** Adj. (Despre fața sau părți ale ei) Slab, obosit, sleit (de boală, de supărare etc.); (despre oameni) care are fața slabă, obosită, suptă. **2.** S.m. Persoană asupra căreia s-a emis o trată pe care este obligată să o plătească la scadență. — V. **trage.**

TRASÁ, *trasez*, vb. I. Tranz. **1.** A însemna pe o suprafață linia sau desenul unui drum, al unui plan, al unei figuri geometrice etc.; *spec.* a însemna pe o piesă brută conturul suprafețelor de prelucrat. **2.** A indica, a da directive în vederea unei acțiuni sau a unei activități; a arăta prin câteva idei generale ceea ce este esențial într-o problemă, într-o situație etc.; a schița. — Din fr. **tracer.**

TRASÁJ s.n. (Rar) Trasare. — Din fr. **traçage.**

TRASÁRE, *trasări*, s.f. Acțiunea de *a trasa* și rezultatul ei; trasaj. — V. **trasa.**

TRASÁT s.n. Faptul de *a trasa* (**1**). — V. **trasa.**

TRASATÓR, (**1**) *trasatori,* s.m., (**2**) *trasatoare*, s.n. **1.** S.m. Lucrător care execută trasarea unor piese brute. **2.** S.n. Trasor (**1**). — **Trasa** + suf. *-tor*.

TRÁSĂ, *trase*, s.f. **1.** Diagrama deplasării unui tren înscrisă în graficul de circulație a trenurilor. **2.** (Fiz.) Linie descrisă de fluxul de electroni pe ecranul unui tub catodic; spot. — Din fr., engl. **trace.**

TRASÉU, *trasee*, s.n. Drum pe care îl parcurge (în mod permanent) un vehicul sau o persoană; rută. ✦ Linie, direcție pe care o are un drum, o cale ferată etc. ✦ Distanță marcată care trebuie străbătută de concurenții la o probă sportivă. ✦ Drum parcurs în spațiu de un corp în mișcare; traiectorie. — Din fr. **tracé.**

TRASÓR, (**1, 2, 3**) *trasoare*, s.n., (**4**) *trasori*, s.m. **1.** S.n. Unealtă formată dintr-un ac de oțel cu mâner de lemn, folosită pentru a indica pe o piesă metalică brută contururile suprafețelor de prelucrat; trasator (**2**). **2.** S.n. Unealtă de oțel cu mâner de lemn, folosită în legătoriile de carte pentru trasarea liniilor și la călcarea falțului. **3.** S.n. Glonț, proiectil învelit într-un material fosforic, care se aprinde în clipa descărcării, descriind în aer o traiectorie luminoasă. **4.** S.m. (Fiz.) Izotop radioactiv al unui element stabil, pe care îl însoțește peste tot, permițând recunoașterea și urmărirea acestuia într-un sistem. — Din fr. **traceur.**

TRATÁ, *tratez*, vb. I. **1.** Tranz. A avea față de cineva sau de ceva o anumită comportare, a se purta cu cineva într-un anumit fel. **2.** Tranz. A oferi unui musafir mâncare, băutură; a ospăta. **3.** Tranz. și refl. A (se) supune unui tratament medical. **4.** Tranz. A discuta o chestiune economică, socială, politică etc., cu scopul de a ajunge la o înțelegere, la încheierea unei convenții etc.; a duce tratative. **5.** Tranz. A dezvolta, a expune (în scris sau oral) o temă științifică, literară etc. **6.** Tranz. A supune unui tratament (**3**). ✦ Spec. A supune semințele și plantele acțiunii unor agenți chimici sau fizici care distrug germenii bolilor. [Var.: (înv.) **tractá** vb. I] — Din it. **trattare,** lat. **tractare.**

TRATÁBIL, -Ă, *tratabili, -e*, adj. Care poate fi tratat. —**Trata** + suf. *-bil*. Cf. it. t r a t t a b i l e.

TRATAMÉNT, *tratamente*, s.n. **1.** Fel de a se purta cu cineva, atitudine, comportare față de cineva. **2.** Totalitatea mijloacelor dietetice, medicamentoase, balneoclimaterice și igienice de combatere a unei boli. **3.** Ansamblu de operații executate asupra unui material sau a unui organism etc. pentru a obține modificări de calitate, de formă, de structură etc. în scop industrial, economic sau științific. **4.** (Fon.) Evoluție, modificare, schimbare. — Din it. **trattamento,** fr. **traitement.**

TRATAMENTÍST, *tratamentiști*, s.m. Muncitor specialist în tratarea la cald a plăcilor de fibre lemnoase. — **Tratament** + suf. *-ist*.

TRATÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) trata*. — V. **trata.**

TRATARISÍ, *tratarisesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A trata. — Din ngr. **trataríso** (viit. lui *tratáro)*.

TRATÁT, *tratate*, s.n. **1.** Înțelegere scrisă încheiată între două sau mai multe state, în vederea determinării, într-un anumit domeniu, a drepturilor și a obligațiilor părților contractante sau în scopul stabilirii unor norme juridice ce trebuie respectate în relațiile dintre ele; acord internațional, convenție internațională. **2.** Lucrare de specialitate în care sunt expuse metodic principiile fundamentale ale unei discipline. [Var.: (înv.) **tractát** s.n.] — Din it. **trattato.**

TRATATÍVE s.f. pl. Schimb de păreri, discuții, negocieri purtate între două sau mai multe părți interesate, cu scopul de a se ajunge la o înțelegere, la un acord; tratație (**2**). — Din it. **trattative.**

TRATÁȚIE, *tratații*, s.f. **1.** Faptul de a servi oaspeților mâncare și băutură (fără un protocol deosebit); (concr.) mâncarea sau băutura servită. **2.** (Înv.) Tratative. [Var.: (înv.) **tractáție, tratațiúne** s.f.] — Din it. **trattazione.**

TRATAȚIÚNE s.f. v. **tratație.**

TRÁTĂ, *trate*, s.f. Cambie prin care creditorul dispune unui debitor al său să plătească o sumă de bani unei alte persoane la o dată precizată; poliță. — Din it. **tratta.**

TRAUL, *traule*, s.n. Năvod marin de mari dimensiuni, în formă de sac, destinat pescuirii în larg, în locuri cu mult pește. — Din engl. **trawl.**

TRAULÁ, *traulez*, vb. I. Intranz. A pescui cu traulul. [Pr.: *tra-u-*] — Din **traul** (după engl. *trawl).*

TRAULÁRE s.f. Acțiunea de *a traula* și rezultatul ei. — V. **traula.**

TRÁULER, *traulere*, s.n. Navă maritimă de pescuit, echipată cu traule, folosită și pentru dragarea epavelor. — Din rus. **trauler,** engl. **trawler**, germ. **Trawler.**

TRAULERÍST, *traulериști*, s.m. Muncitor care lucrează pe trauler. — **Trauler** + suf. *-ist*.

TRAUMÁTIC, -Ă, *traumatici, -ce*, adj. Care are caracter de traumatism; de natura traumatismului. — Din fr. **traumatique,** lat. **traumaticus.**

TRAUMATÍSM, *traumatisme*, s.n. **1.** Leziune suferită de un organism viu prin loviri violente, tăieturi, înțepături etc.; traumă (**1**); *p. ext.* ansamblul tulburărilor de ordin local și general care apar în urma acțiunii unui agent extern violent; *p. restr.* șoc traumatic. **2.** Stare psihică patologică a unui organism care, nemaiputând să

suporte o excitație excesivă, din cauza unei traume (**2**) suferite, nu mai reacționează în niciun fel, devenind insensibil la orice alt excitant. — Din fr. **traumatisme.**

TRAUMATIZÁ, *traumatizez*, vb. I. Tranz. **1.** A provoca un traumatism (**1**). **2.** A zgudui profund din punct de vedere moral; a provoca o traumă (**2**), un șoc. — Din fr. **traumatiser.**

TRAUMATIZÁNT, -Ă, *traumatizanți, -te*, adj. Care traumatizează. — Din fr. **traumatisant.**

TRAUMATIZÁRE, *traumatizări*, s.f. Acțiunea de *a traumatiza* și rezultatul ei.— V. **traumatiza.**

TRAUMATIZÁT, -Ă, *traumatizați, -te*, adj. **1.** Care a suferit un traumatism fizic sau psihic. **2.** Care nu mai reacționează, insensibil la orice excitant în urma unei traume psihice suferite. — V. **traumatiza.**

TRAUMATOLÓG, -Ă, *traumatologi, -ge*, s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în traumatologie. — Din **traumatologie** (derivat regresiv).

TRAUMATOLOGÍE, *traumatologii*, s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studiul și tratamentul traumatismelor; *spec.* ramură a chirurgiei care se ocupă cu înlăturarea pe cale chirurgicală a traumatismelor. — Din fr. **traumatologie.**

TRÁUMĂ, *traume*, s.f. **1.** Traumatism (**1**). **2.** Emoție violentă care modifică personalitatea unui individ, sensibilizându-l la alte emoții de același fel, astfel încât acesta nu mai reacționează normal. — Din fr. **trauma,** germ. **Trauma.**

TRAVÁLIU, *travalii*, s.n. **1.** (Tehn.; ieșit din uz) Lucru mecanic. ✦ (Livr.) Lucru, muncă. **2.** Perioadă cuprinsă între apariția durerilor de naștere și expulzarea fătului. — Din it. **travaglio.** Cf. fr. t r a v a i l.

TRAVÉE, *travee*, s.f. Porțiune dintr-o construcție (edificiu, pod, viaduct etc.) care cuprinde două puncte de reazem (stâlpi, coloane, grinzi, pile etc.) și deschiderea dintre ele. — Din fr. **travée.**

TRÁVELLING, *travellinguri*, s.n. **1.** Procedeu de filmare sau în cinematografie ori în televiziune cu ajutorul unui aparat mobil de luat vederi cu focar variabil, folosit mai ales pentru scenele cu personaje în mișcare. **2.** Dispozitiv care servește la deplasarea aparatului de luat vederi prin travelling (**1**). [Pr.: *trávling*] — Din fr., engl. **travelling.**

TRAVERSÁ, *traversez*, vb. I. Tranz. A trece de pe o parte (a unui loc, a unui drum, a unei ape) pe cealaltă parte; a trece peste... ✦ A străbate, a tăia de-a curmezișul (munți, țări, mări, oceane etc.). ✦ Fig. A trăi, a simți, a suporta (o anumită vreme). *Traversează o criză morală*. — Din fr. **traverser.**

TRAVERSÁBIL, -Ă, *traversabili, -e*, adj. Care poate fi traversat. — Din fr. **traversable.**

TRAVERSÁDĂ, *traversade*, s.f. (Mar.) Traversare de către o navă a spațiului dintre două porturi situate pe maluri opuse. — De la **traversa.**

TRAVÉRSĂ, *traverse*, s.f. Grindă de fier, de lemn, de beton armat etc., așezată transversal pe axa longitudinală a unei construcții sau a unui sistem tehnic și folosită ca piesă de rezistență la construirea scheletului unei clădiri, al unui pod, al unei mașini etc. ✦ Bară de lemn, de metal sau de beton armat care se așază transversal sub șinele de cale ferată și de care acestea se fixează prin crampoane sau șuruburi. ✦ Parâmă sau grindă transversală față de direcția unei nave, pe care se sprijină puntea. ✦ Fâșie de pânză care se pune deasupra covorului pentru a-l proteja. — Din fr. **traverse.**

TRAVERSIÉRĂ, *traversiere*, s.f. Lanț folosit pentru a ridica ancorele la vapoarele care nu intră în port. [Pr.: *-si-e-*] — Din fr. **traversière.**

TRAVERSÍNĂ, *traversine*, s.f. Traversă din scheletul de rezistență al unei nave, cu dimensiuni mai mici decât ale traverselor principale. — Din fr. **traversin.**

TRAVERTÍN s.n. Tuf calcaros compact, folosit ca material de construcție și de ornament. — Din fr. **travertin,** it. **travertino.**

TRAVESTÍ[1], *travestiuri*, s.n. Interpretare a unui rol masculin de către o femeie sau a unui rol feminin de către un bărbat. ✧ Loc. adj. și adv. *În travesti* = deghizat sau deghizându-se pentru a juca un rol opus sexului său. [Var.: (rar) **travestíu** s.n.] — Din fr. **travesti.**

TRAVESTÍ[2], *travestesc*, vb. IV. Tranz. și refl. A (se) deghiza. — Din fr. **travestir.**

TRAVESTÍRE, *travestiri*, s.f. Acțiunea de *a (se) travesti*[2] și rezultatul ei. — V. **travesti[2].**

TRAVESTÍT, -Ă, *travestiți, -te*, adj., s.m. **1.** Adj. Deghizat. **2.** S.m. Homosexual care se îmbracă, se machiază ca o femeie sau care prezintă caractere feminine evidente, în special în urma unui tratament hormonal. — V. **travesti[2].**

TRAVESTÍU s.n. v. **travesti[1]**.

TRĂDÁ, *trădez*, vb. I. **1.** Tranz. A înșela în mod voit și perfid încrederea cuiva, săvârșind acte care îi sunt potrivnice, pactizând cu dușmanul etc. ✦ A fi neloial față de cineva sau de ceva. ✦ A se abate de la o linie de conduită, a dovedi inconsecvență față de o acțiune, de o idee etc. ✦ A comite o infidelitate în dragoste sau în căsnicie; a înșela. **2.** Tranz. (Despre facultăți fizice sau psihice) A nu mai funcționa (bine), cauzând dificultăți. *Memoria îl trădează*. **3.** Tranz. și refl. A (se) da pe față; a (se) da de gol. — Din lat. **tradere** (după *da)*.

TRĂDÁRE, *trădări*, s.f. Acțiunea de *a (se) trăda* și rezultatul ei; infracțiune, faptă reprobabilă comisă de cel care trădează. — V. **trăda.**

TRĂDĂTÓR, -OÁRE, *trădători, -oare*, adj., s.m. și f. (Persoană) care trădează. — **Trăda** + suf. *-ător*.

TRĂGÁCI, -CE, *trăgaci, -ce*, s.n., s.m., adj. **1.** S.n. Piesă mobilă din mecanismul unei arme de foc, de care se apasă cu degetul arătător pentru a declanșa percutorul. **2.** S.m. Trăgător (**II 2**). **3.** Adj. (Pop.; despre animale) Care trage (bine) la ham sau la jug; de tracțiune. — **Trage** + suf. *-aci*.

TRĂGĂNÁ vb. I v. **tărăgăna.**

TRĂGĂNÁT, -Ă adj. v. **tărăgănat.**

TRĂGĂTÓR, -OÁRE, *trăgători, -oare*, adj., s.m., s.f., s.n. **I.** Adj. (Despre vite) Care efectuează o tracțiune; de muncă, de povară. **II.** S.m. și f. **1.** Persoană care trage ceva. ✧ *Trăgători de sfori* = persoană care trage sforile păpușilor la teatrul de marionete; *fig.* persoană care uneltește. **2.** Persoană (în special ostaș) care trage cu o armă de foc; trăgaci (**2**). ✧ Loc. adj. și adv. (Mil.; ieșit din uz) *În trăgători* = în lanț, unul după celălalt. **3.** Persoană care emite o trată. **III.** S.f. **1.** Fiecare dintre cele două curele care leagă scările de șa. ✦ Curea groasă cu care se aplicau în trecut pedepse corporale; *p. ext.* bătaie cu o astfel de curea. **2.** Scăunel cu o deschizătură în care se bagă călcâiul cizmei, spre a o descălța. **IV.** S.n. Instrument de desen folosit la trasarea cu tuș a liniilor. — **Trage** + suf. *-ător.*

TRĂGĂTORÍE, *trăgătorii*, s.f. Secție (**1**) în care are loc trefilarea. — **Trage** + suf. *-ătorie.*

TRĂÍ, *trăiesc*, vb. IV. **1.** Intranz. A se afla în viață; a exista, a viețui. ✧ (În formule de mulțumire, de salut, de urare etc.) *Să trăiești!* ✧ Expr. (Formulă de jurământ) *Așa să trăiesc* (sau *să trăiești* etc.) = pe cuvânt de onoare, zău (așa). **2.** Intranz. A dura, a se menține, a dăinui; a se perpetua. **3.** Intranz. și tranz. A-și duce, a-și petrece viața. ✧ Expr. (Intranz.) *A trăi cu capul în nori* = a nu-și da seama de realitate, a rămâne străin de ceea ce se petrece în jurul său. (Tranz.) *A-și trăi traiul* = a se bucura de viață, a duce un trai bun, fără griji. *A-și trăi traiul (și a-și mânca mălaiul)* = a îmbătrâni, a ajunge la capătul vieții. ✦ Intranz. (Cu determinări introduse prin prep. „pentru") A-și închina, a-și consacra viața unui scop. ✦ Intranz. A se bucura, a profita din plin de viață. **4.** Intranz. (Cu determinări locale) A fi stabilit undeva; a locui. **5.** Intranz. A-și petrece viața împreună cu cineva; a conviețui. ✦ A avea relații de dragoste cu cineva (fără a fi căsătorit cu el, în afara căsătoriei legale). **6.** Intranz. A-și procura cele necesare traiului, a-și câștiga existența, a se întreține. ✧ Expr. *A trăi pe spinarea cuiva* = a se întreține din munca sau din câștigul altcuiva. ✦ (Rar; cu determinări introduse prin prep. „cu") A se hrăni cu... **7.** Tranz. Fig. A simți cu intensitate, a participa emotiv, sufletește (la...). — Din sl. **trajati.**

TRĂINICÍE s.f. Însușirea de a fi trainic, de a dura; soliditate, rezistență, durabilitate. — **Trainic** + suf. *-ie*.

TRĂÍRE s.f. **1.** Faptul de *a trăi;* viețuire. **2.** Proces sufletesc, experiență sufletească (trăite cu intensitate). ✦ Metodă potrivit căruia se poate ajunge la cunoașterea realității pe baza experienței psihice subiective. — V. **trăi.**

TRĂIRÍSM s.n. Curent în gândirea filosofică și literară românească dintre cele Două Războaie Mondiale, care propune căutarea autenticului prin experiența trăirii nemijlocite a vieții. [Pr.: *trăi-i-*] — **Trăire** + suf. *-ism*.

TRĂIRÍST, -Ă, *trăiriști, -ste*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Adept al trăirismului. **2.** Adj. Care aparține trăirismului, privitor la trăirism. [Pr.: *tră-i-*] — **Trăir**[ism] + suf. *-ist*.

TRĂISTIOÁRĂ, *trăistioare*, s.f. (Pop.) Trăistuță. [Pr.: *-ti-oa-*] — **Traistă** + suf. *-ioară*.

TRĂISTÚȚĂ, *trăistuțe*, s.f. Diminutiv al lui *traistă;* trăistioară. — **Traistă** + suf. *-uță*.

TRĂÍT s.n. (Rar) Faptul de *a trăi*. — V. **trăi.**

TRĂITÓR, -OÁRE, *trăitori, -oare*, adj. (Rar) **1.** Care trăiește, care este în viață, care există; viu, viețuitor. **2.** Care își duce viața, care locuiește undeva. [Pr.: *tră-i-*] — **Trăi** + suf. *-tor*.

TRĂNCĂNEÁLĂ, *trăncăneli*, s.f. Acțiunea de *a trăncăni* și rezultatul ei; vorbărie, sporovăială, flecăreală. ✦ Zgomot de glasuri produs de cei care trăncănesc. — **Trăncăni** + suf. *-eală*.

TRĂNCĂNÍ, *trăncănesc*, vb. IV. Intranz. și tranz. A vorbi mult și fără rost, a îndruga vrute și nevrute; a flecări, a sporovăi. — **Tranc** + suf. *-ăni*.

TRĂNCĂNÍRE, *trăncăniri*, s.f. Acțiunea de *a trăncăni* și rezultatul ei. — V. **trăncăni.**

TRĂNCĂNÍT s.n. Faptul de *a trăncăni*. — V. **trăncăni.**

TRĂPÁȘ, *trăpași*, s.m. (La pl.) Nume generic dat raselor de cai specializați pentru o mare viteză la trap (**1**); (și la sg.) cal care face parte dintr-o astfel de rasă. — **Trap** + suf. *-aș*.

TRĂSĂTÚRĂ, *trăsături*, s.f. **1.** Linie caracteristică a feței unei persoane. ✦ Aspect esențial al caracterului sau al personalității cuiva. ✦ Aspect caracteristic general al unei opere, al unei doctrine, al unui fenomen, al unei activități, al unei epoci etc. **2.** Linie trasă (cu o singură mișcare) pe hârtie cu creionul, cu tocul etc. ✧ *Trăsătură de unire* = liniuță de unire. ✧ Expr. *Dintr-o trăsătură de condei* = dintr-o dată, fără a sta mult pe gânduri. — **Tras** + suf. *-ătură*.

TRĂSCĂU s.n. (Reg.) Rachiu tare. — Et. nec.

TRĂSNÁIE, *trăsnăi*, s.f. Faptă ieșită din comun, năstrușnică, extravagantă; năzbâtie, poznă. ✦ Idee năstrușnică; născocire ciudată. — **Trăsni** + suf. *-aie*.

TRĂSNEÁLĂ, *trăsneli*, s.f. (Fam.) **1**. Trăsnaie. **2.** Nebunie (**1**). — **Trăsni** + suf. *-eală*.

TRĂSNET, *trăsnete*, s.f. **1.** Descărcare electrică în atmosferă, de același tip cu fulgerul, care se produce însă între un nor și pământ sau obiecte de pe pământ și care este însoțită de un zgomot puternic. ✧ Expr. *A rămâne ca lovit de trăsnet* = a încremeni, a înlemni (de spaimă, de uimire etc.). *Lovitură de trăsnet* = întâmplare (nefericită) venită pe neașteptate. **2.** P. ext. Zgomot puternic; detunătură. — **Trăsni**[1] + suf. *-et*.

TRĂSNÍ[1]**,** *trăsnesc*, vb. IV. **1.** Intranz. impers și unipers. A se produce trăsnete, a cădea trăsnete. ✧ Expr. *A trăsni* (pe cineva) *(ca) din senin* = a lovi (pe cineva) în mod neașteptat. (Intranz.) *A-i trăsni cuiva ceva (prin cap)* sau (rar, tranz.) *a-l trăsni* (pe cineva) *prin minte* = a-i veni (cuiva) o idee neașteptată, ciudată, nesăbuită. ✦ Tranz. A lovi pe cineva trăsnetul; a cădea trăsnetul într-un anumit loc. **2.** Tranz. și intranz. A izbi, a lovi cu putere. ✦ Intranz. Fig. A-și manifesta mânia zgomotos și cu furie, strigând, vociferând; a tuna și a fulgera. **3.** Refl. Fig. A înnebuni, a se țicni. ✦ Tranz. și refl. A (se) ameți de băutură, a (se) îmbăta. **4.** Intranz. (Despre arme de foc) A se declanșa cu zgomot puternic; a pocni, a detuna, a bubui. — Din sl. **trěsnonti.**

TRĂSNÍ[2] vb. IV v. **trosni.**

TRĂSNÍT, -Ă, *trăsniți, -te*, adj. (Adesea substantivat) **1.** Lovit, atins de trăsnet. **2.** Zănatic, nebun. ✦ Amețit de băutură; beat. ✦ Năstrușnic, ciudat, extravagant. **3.** Fig. Afurisit, blestemat, netrebnic. — V. **trăsni**[1].

TRĂSNITÓR, -OÁRE, *trăsnitori, -oare*, adj. (Rar) Care trăsnește[1]. — **Trăsni**[1] + suf. *-tor*.

TRĂSNITÚRĂ, *trăsnituri*, s.f. Zgomot produs de trăsnet; bubuitură. — **Trăsni**[1] + suf. *-tură*.

TRĂSÚRĂ, *trăsuri*, s.f. **1.** Vehicul cu patru roți, pe arcuri, tras de cai și folosit la transportul persoanelor. ✧ (Înv.) *Trăsură cu aburi* = tren. **2.** (Astron.; pop.; art.) Constelația Vizitiul. **3.** (Înv.) Linie a feței; trăsătură (**1**). **4.** (Înv.) Linie de hotar între două proprietăți. ✦ Suprafață de teren cu o lungime de șase prăjini. **5.** (Rar; în sintagma) *Trăsură de unire* = liniuță de unire. — **Tras** + suf. *-ură*.

TRĂSURÍCĂ, *trăsurici,* s.f. Diminutiv al lui *trăsură* (**1**); trăsură mică și ușoară (cu două roți). ✦ Cărucior de copii. [Pl. și: *trăsurele*] — **Trăsură** + suf. *-ică*.

TRĂTÁJ s.n. v. **tartaj.**

TRÂMBĂ, *trâmbe*, s.f. **1.** Bucată mare de pânză sau de stofă (făcută sul); val. **2.** Dungă, fâșie. **3.** Val, vârtej de apă, de praf etc. **4.** Rând, șir, lanț. **5.** Ceată, grămadă (de oameni), pâlc. — Din sl. **tronba.**

TRÂMBICIOÁRĂ, *trâmbicioare*, s.f. Diminutiv al lui *trâmbiță*. — **Trâmbiță** + suf. *-icioară*.

TRÂMBIȚÁ, *trâmbițez*, vb. I. **1.** Intranz. A cânta, a suna din trâmbiță. **2.** Tranz. Fig. (Fam.) A face ca un lucru să fie cunoscut de toată lumea; a răspândi, a divulga; a bate toba. — Din **trâmbiță.**

TRÂMBIȚÁRE, *trâmbițări*, s.f. Acțiunea de *a trâmbița* și rezultatul ei; sunet produs de trâmbiță. — V. **trâmbița.**

TRÂMBIȚÁȘ, *trâmbițași*, s.m. Persoană care cântă din trâmbiță; gornist, trompet, trompetist. ✦ Persoană care chema, în trecut, locuitorii de la sate, prin sunete de trâmbiță, pentru a le comunica știri de interes general. — **Trâmbiță** + suf. *-aș*.

TRÂMBIȚĂ, *trâmbițe*, s.f. (Pop.) Trompetă, goarnă. [Pl. și: *trâmbiți*] — Din sl. **tronbica.**

TRÂNDAV, -Ă, *trândavi, -e*, adj. (Pop.; despre oameni sau despre firea lor; și substantivat) Care se mișcă și lucrează încet și în silă; căruia îi place să lenevească; leneș, molatic, inactiv. [Acc. și: *trândáv*] — Cf. sb. t r u n t a v.

TRÂNDĂVEÁLĂ, *trândăveli*, s.f. Trândăvie. — **Trândăvi** + suf. *-eală*.

TRÂNDĂVÍ, *trândăvesc*, vb. IV. Intranz. A trăi în trândăvie, a-și petrece vremea lenevind; a lenevi. — Din **trândav.**

TRÂNDĂVÍE s.f. Stare de inactivitate, stare a omului trândav; lene, lenevie, trândăveală, trândăvit. — **Trândav** + suf. *-ie*.

TRÂNDĂVÍT s.n. Trândăvie. — V. **trândăvi.**

TRÂND, *trânji,* s.m.. **1.** (Pop.) Hemoroizi. **2.** Plantă erbacee din familia orhideelor, cu tulpina fistuloasă și cu flori de culoare galbenă sau brună-deschis, plăcut mirositoare *(Neottia nidus avis)*. — Cf. sl. t r o n d ŭ.

TRÂNJOÁICĂ, *trânjoaice*, s.f. Plantă erbacee din familia ranunculaceelor, cu tulpina albă și păroasă și cu flori mari, galbene, folosită în medicina populară la tratarea hemoroizilor *(Ranunculus illyricus)*. — **Trânji** + suf *-oaică*.

TRÂNTĂ, *trânte*, s.f. Luptă sportivă corp la corp între doi adversari care caută să se doboare unul pe altul numai cu ajutorul brațelor. — Din **trânti** (derivat regresiv).

TRÂNTEÁLĂ, *trânteli*, s.f. Acțiunea de *a (se) trânti*. ✦ (Fam.) Bătaie dată cuiva; scărmăneală, chelfăneală. — **Trânti** + suf. *-eală*.

TRÂNTÍ, *trântesc*, vb. IV. **1.** Tranz. A arunca (cu putere) izbind de ceva, a azvârli un obiect, o povară etc. ✦ A culca la pământ, a doborî. ✦ (Despre animale de călărie) A arunca pe călăreț din șa, a da jos. ✦ Fig. (Fam.) A respinge un candidat la examen, a nu-l promova, a face să cadă. ✦ A face să se izbească cu putere o ușă, o poartă etc. **2.** Refl. A se așeza brusc pe ceva, lăsându-se cu toată greutatea corpului. **3.** Tranz. A-și pune la repezeală pe sine un obiect de podoabă sau de îmbrăcăminte; a se îmbrăca în grabă, sumar, neglijent. **4.** Refl. recipr. A se lua la trântă, a se lupta corp la corp. **5.** Tranz. Fig. (Fam.) A face, a produce (cu energie, repede, în grabă). ✦ A spune ceva nepotrivit, nelalocul lui. — Cf. bg. t ă r t j a.

TRÂNTÍRE, *trântiri*, s.f. Acțiunea de *a (se) trânti* și rezultatul ei. — V. **trânti.**

TRÂNTÍT, -Ă, *trântiți, -te*, adj. Așezat pe ceva într-o poziție comodă; care s-a tolănit; lungit. — V. **trânti.**

TRÂNTITÚRĂ, *trântituri*, s.f. Trântă, trânteală, izbitură. — **Trânti** + suf. *-itură*.

TRÂNTOR, *trântori*, s.m. **1.** Masculul albinei. **2.** Epitet dat unui bărbat care nu vrea să lucreze și trăiește din munca altora. — Cf. sl. t r o n t ŭ.

TRÂNTORÍ, *trântoresc*, vb. IV. Intranz. (Rar) A sta ca un trântor (**2**); a lenevi. — Din **trântor.**

TRÂNTORÍRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a trântori* și rezultatul ei. — V. **trântori.**

TRÂNTORIȚĂ, *trântorițe*, s.f. Femeie care nu vrea să muncească și trăiește de pe urma muncii altora. — **Trântor** + suf. *-iță*.

TREÁBĂ, *treburi*, s.f. **1.** Activitate, ocupație, îndeletnicire. ✧ Expr. *A avea treabă* = a fi ocupat. *A-și căuta* (sau *a-și vedea) de treabă* = **a)** a lucra conștiincios, cu sârguință; **b)** a-și vedea de lucrul său, a nu se amesteca în lucrul sau în problemele altora. *A se afla în treabă* = a-și face de lucru fără a fi nevoie, pentru a-și da importanță. **2.** Muncă, lucru. ✧ Expr. *A se lua cu treaba* = a uita de ceva muncind. *A se pune pe treabă* = a se apuca serios de lucru. *E treabă* = e mult de lucru. **3.** Ispravă, faptă. ✧ Loc. adj. *De treabă* = bun, cinstit, cumsecade; de omenie; de ispravă. (Pop.) *Cu treabă* = cu rost, cu socoteală, cu rânduială, cu măsură. ✧ Expr. *Mare treabă!* = (de obicei ir.) mare, important lucru! **4.** Chestiune, problemă; interes, afacere. ✧ Expr. *A avea treabă* cu *cineva* (sau *undeva)* = a avea anumite interese cu cineva (sau undeva). *A nu fi de nicio treabă* = a nu folosi la nimic, a fi inutil. *Ce treabă am* (sau *ai* etc.) *cu...?* = ce mă (sau te etc.) interesează?, ce mă (sau te etc.) privește? *Nu e treaba mea* (sau *ta, sa* etc.)! = nu mă (sau te, îl etc.) privește! *A-și face treaba* = a-și face interesele sau munca cuvenită. **5.** (Reg.) Nărav, obicei, deprindere. **6.** (Reg.) Împrejurare, situație. ✧ Expr. *A fi* (sau *a sta) treaba așa* (sau *astfel)* = a fi lucrurile așa cum sunt, a se prezenta în felul cum se văd. *Se vede treaba că...* = se vede că..., se pare că..., probabil. [Pl. și: *trebi*] — Din sl. **trěba.**

TREÁCĂT s.n. **1.** Faptul de a trece. ✧ Loc. adv. *Din treacăt* = din fugă, fugitiv. *În treacăt* = **a)** în trecere; **b)** în fugă, la repezeală; **c)** în câteva cuvinte, pe scurt; pe deasupra, superficial. **2.** (Reg.) Drum de trecere. — **Trece** + suf. *-ăt*.

TREÁMPĂ s.f. v. **trampă.**

TREÁNCA-FLEÁNCA s.f. v. **tranca-fleanca.**

TREÁNȚĂ s.f. v. **zdreanță.**

TREAPĂD s.n. **1.** (Pop.) Trap (**1**). **1.** Alergătură multă încoace și încolo. **2.** Zgomot produs de mersul unui cal în trap sau de o persoană care calcă apăsat; tropăit, tropăitură. **3.** (În Evul Mediu, în Țara Românească) Taxă sau amendă percepută de la cei care nu-și plăteau datoriile sau de la cei care nu se înfățișau la procesele în care erau implicați. [Var.: (reg.) **treápăt** s.n.] — Din **trepăda** (derivat regresiv).

TREÁPĂT s.n. v. **treapăd.**

TREÁPTĂ, *trepte*, s.f. **1.** Fiecare dintre suprafețele orizontale, cu lățime relativ mică, situate la diverse înălțimi, la distanțe egale, care alcătuiesc o scară. ✦ Fiecare dintre barele (de lemn sau de fier) așezate transversal, la distanțe egale, între două bare verticale, alcătuind o scară; fuscel. **2.** Fig. Grad, nivel; etapă, fază. ✦ Rang, poziție, situație. **3.** Fig. Categorie socială; pătură. — Lat. **trajecta.**

TREASC, *treascuri*, s.n. Tun mic, primitiv, folosit în trecut pentru a produce focuri de artificii sau pocnituri la petreceri, la serbări etc.; piuă. — Din sl. **trěskŭ.**

TREAZ, -Ă, *treji, -ze*, adj. **1.** Care se află în stare de veghe, care nu doarme; deștept. **2.** Care nu este beat. **3.** Fig. Care veghează cu atenție; vigilent. — Din sl. **trězvŭ.**

TREBĂLUÍ, *trebăluiesc*, vb. IV. Intranz. și tranz. (Fam.) A face tot felul de treburi mărunte (pe lângă casă); a roboti. — **Treabă** + suf. *-ălui*.

TREBĂLUIÁLĂ, *trebăluieli*, s.f. (Fam.) Muncă măruntă, de alergătură pe lângă gospodărie. — **Trebălui** + suf. *-eală*.

TRÉBNIC, *trebnice*, s.n. (Rar) Molitvelnic. — Din sl. **trěběnikŭ.**

TREBUÍ, pers. 3 *trébuie*, vb. IV. **1.** Intranz. A avea nevoie (de ceva); a fi nevoie (de ceva). ✧ Loc. adv. *Cum trebuie* = așa cum se cuvine, cum se cade; bine. ✧ Expr. *Așa-ți trebuie!* = așa ți se cuvine, așa meriți. *Atâta i-a trebuit (ca să...)* = asta a așteptat (ca să...) **2.** Tranz. unipers. și impers. Este necesar să..., este obligatoriu să..., se cere (neapărat) să... **3.** Tranz. unipers. și impers. A fi probabil sau posibil, a se putea presupune. [Prez. ind. pers. 1 sg.: (rar) *trébui* și *trebuiesc*] — Din sl. **trěbovati.**

TREBUINCIÓS, -OÁSĂ, *trebuincioși, -oase*, adj. (Adesea adverbial) Necesar, folositor, util, de trebuință, trebuitor. [Pr.: *-bu-in-*] — **Trebuință** + suf. *-ios*.

TREBUÍNȚĂ, *trebuințe*, s.f. **1.** Nevoie, necesitate. ✧ Loc. adj. și adv. *De trebuință* = folositor, necesar, util; trebuincios. ✧ Expr. *Îmi face trebuință* (sau *am trebuință de...*) = îmi este necesar, îmi trebuie... ✦ Interes. **2.** (Rar) Treabă, afacere, chestiune. — **Trebui** + suf. *-ință*.

TREBUITÓR, -OÁRE, *trebuitori, -oare*, adj. (Rar) Trebuincios. [Pr.: *-bu-i-*] — **Trebui** + suf. *-tor*.

TREBUȘOÁRĂ, *trebușoare*, s.f. (Pop. și fam.) Diminutiv al lui *treabă*. — **Treabă** + suf. *-ușoară*.

TRECĂTÓR, -OÁRE, *trecători, -oare*, adj., s.m., s.f. **I.** Adj. **1.** Care trece repede, care nu durează mult; temporar. **2.** Care trece printr-un loc fără a se opri multă vreme, care este în trecere pe undeva. **II.** S.m. și f. Pieton. ✦ Drumeț, călător. **III.** S.f. **1.** Drum îngust de trecere printre doi munți sau printre două înălțimi; pas. **2.** P. gener. Loc de trecere. — **Trece** + suf. *-ător*.

TRÉCE, *trec*, vb. III. **I. 1.** Intranz. A merge fără a se opri, printr-un anumit loc sau prin dreptul cuiva sau a ceva, a străbate un loc fără a se opri, a-și urma drumul, a fi în trecere pe undeva. ✧ Expr. *A trecut baba cu colacii* = e prea târziu, n-ai prins momentul, ai scăpat ocazia. ✦ A merge rânduri-rânduri, formând un convoi, o coloană; a se succeda, a se perinda. ✧ Expr. (Tranz.) *A trece în revistă* = **a)** a inspecta trupele adunate în acest scop (într-o anumită formație); **b)** a lua în considerație fapte, evenimente în succesiunea și desfășurarea lor. **2.** Intranz. A merge într-o anumită direcție, spre o anumită țintă, cu un anumit scop. ✦ (Despre ape curgătoare, despre drumuri, șosele etc.) A avea cursul sau traseul prin... **3.** Intranz. A se abate din drum pe undeva sau pe la cineva, a face o (scurtă) vizită cuiva. **4.** Tranz. (Pop.) A ocoli. ✧ Expr. *A trece cu vederea* = **a)** a nu lua în seamă (pe cineva sau ceva), a nu da importanța cuvenită, a neglija, a omite; **b)** a nu lua ceva în nume de rău, a nu ține seamă de...; a ierta, a uita. **5.** Intranz. (Adesea fig.) A depăși, a merge mai departe de..., a lăsa în urmă. **6.** Tranz. A sări, a păși peste un obstacol, peste o barieră, pentru a ajunge dincolo sau de cealaltă parte. ✧ Expr. *A trece hopul* = a scăpa de o greutate, de o primejdie. *Nu zi hop până nu treci șanțul* = nu te lăuda prea devreme cu o izbândă încă nesigură. ✦ A străbate un drum de-a curmezișul; a traversa. ✦ Intranz. A păși peste cineva sau ceva, călcând în picioare, zdrobind. ✧ Expr. *A trece peste cineva* = a desconsidera, a disprețui pe cineva. **7.** Tranz. A transporta (dincolo de... sau peste...). **8.** Tranz. A atinge un corp, un obiect cu o mișcare ușoară de alunecare pe suprafața lui. ✧ Expr. (Intranz.) *A trece cu buretele peste ceva* = a da uitării ceva, a ierta greșelile cuiva. **9.** Tranz. A petrece prin..., peste..., pe după... **10.** Intranz. A se duce într-alt loc, a merge dintr-un loc în altul; a schimba un loc cu altul. ✧ Expr. *A trece la cineva* sau *în rândurile cuiva* (sau *a ceva)* ori *de partea cuiva* = a se ralia la ceva (sau cu cineva). ✦ Fig. (Determinat prin „în cealaltă lume”, „din lume”, „din viață” etc.) A muri. ✦ A schimba o stare cu alta, o lucrare sau o acțiune cu alta. **11.** Intranz. A ajunge la..., a fi transmis (din mână în mână, de la unul la altul, din om în om) până la... ✦ Tranz. A da, a transmite ceva. **12.** Intranz. A-și îndrepta atenția spre o nouă îndeletnicire, spre un nou câmp de activitate; a începe să se ocupe cu altceva, a se apuca de altceva. ✧ Expr. *A trece la fapte* = a acționa. **13.** Tranz. A introduce, a înregistra, a înscrie (într-un registru, într-o rubrică, într-o clasificare); a repartiza pe cineva undeva. ✦ A înscrie un bun pe numele cuiva. **14.** Tranz. A susține cu succes un examen; a declara reușit, admis; a fi promovat într-o clasă superioară. **II. 1.** Intranz. și tranz. A parcurge un drum sau un spațiu limitat, îngust. ✧ Expr. *A-i trece cuiva printre degete*, se spune când cineva lasă să-i scape ceva, când pierde ceva. *Îi trec mulți bani prin mâini*, se spune când cineva cheltuiește fără socoteală, când risipește bani mulți. ✦ Tranz. A supune unei operații de filtrare, de cernere, de strecurare. ✦ Intranz. A străbate greu un spațiu îngust, a-și face drum (cu greu) printr-un spațiu îngust; a răzbate. ✧ Expr. *A trece ca un câine prin apă* = a nu se alege (din viață, din școală etc.) cu nicio experiență, cu nicio învățătură. *A trece prin foc și prin apă* = a îndura multe nevoi și necazuri, a răzbate prin multe greutăți. (Tranz.) *A trece pe cineva prin toate apele* = a ponegri, a calomnia pe cineva. **2.** Intranz. Fig. A avea de suferit, de îndurat; a fi supus la... **3.** Intranz. A ieși de partea cealaltă (făcând o spărtură, o tăietură, o deschizătură); a străpunge. ✧ Expr. *A trece* (pe cineva) *pe sub ascuțișul sabiei* (sau *sub sabie, sub paloș)* = a omorî. ✦ (Rar; despre agenți fizici sau chimici; cu determinări introduse prin prep. „prin”) A pătrunde în întregime prin... **4.** Tranz. (Despre anumite stări fiziologice) A cuprinde, a copleși pe cineva (fără a putea fi oprit). **III. 1.** Intranz. (Despre unități de timp) A se scurge, a se desfășura (apropiindu-se de sfârșit). ✧ Expr. *Mai trece ce mai trece...* = după o bucată de vreme..., după un timp (nu prea lung). *Nu e timpul trecut* (sau *vremea trecută)* = nu e prea târziu, mai e timp. ✦ Refl. A lua sfârșit; a nu mai fi actual. **2.** Intranz. A dispărea, a pieri (după o bucată de vreme). ✦ (Despre suferințe, necazuri, boli etc.) A înceta să mai existe, să se mai facă simțit, să mai acționeze. **3.** Tranz. A petrece un timp, o epocă din viață. ✧ Expr. *A-și trece vremea* = a-și folosi vremea fără rost. *A-și trece din vreme* = a-și petrece timpul mai ușor, mai repede. ✦ Refl. (Înv.) A se întâmpla, a se petrece. **4.** Intranz. A depăși o anumită vârstă, o anumită limită de timp. **5.** Refl. A-și pierde vigoarea, frăgezimea tinereții; a îmbătrâni. ✦ (Despre fructe) A fi prea copt. ✦ (Despre plante) A se veșteji, a se stinge. **6.** Refl. (Despre anumite materiale) A se consuma. **IV.** Intranz. A fi mai mare sau mai mult decât o anumită mărime, valoare, cantitate; a depăși. ✧ Expr. *Treacă de la mine* (sau *de la tine* etc.), se spune când se face o concesie. ✦ A ajunge până dincolo de... ✦ Tranz. (Înv. și reg.) A depăși limita obișnuită, normală. ✧ Expr. (Refl.; pop.) *A se trece din pahare* (sau *din băut)* = a bea prea mult; a se ameți de băutură. (Refl.) *A se trece cu firea* = a lua lucrurile prea în serios; a se emoționa. *A trece măsura* = a exagera. **V. 1.** Refl. (Pop.; în forma negativă) A nu putea fi luat în seamă; a nu avea crezare, a nu avea trecere. ✦ Tranz. A nu ierta, a nu îngădui. **2.** Intranz. A fi considerat..., a fi luat drept... **3.** Intranz. (Rar) A se transforma, a se preface în... — Lat. **traicere.**

TRECENTÍST, -Ă, *trecentiști, -ste*, adj. Din trecento, referitor la trecento. — Din it. **trecentista.**

TRECÉNTO s.n. Denumire dată culturii și artei italiene a Renașterii dintre anii 1301–1400. — Cuv. it.

TRÉCERE, *treceri*, s.f. **1.** Faptul de *a (se) trece*. ✧ Loc. adv. *În trecere* = în treacăt, în fugă; fugitiv. ✦ (Concr.) Loc pe unde se poate trece. ✦ (Concr.) Construcție amenajată într-un anumit loc pentru a permite trecerea (**1**) unui vehicul peste un obstacol. ✧ *Trecere de nivel* = loc de intersecție la același nivel între o cale ferată și o șosea. **2.** Fig. Considerație sau autoritate de care se bucură (și de care se folosește) cineva; influență. ✧ Expr. *A avea trecere* = **a)** a fi luat în seamă, a fi prețuit; **b)** (despre mărfuri) a avea căutare, a fi cerut, a se vinde ușor. — V. **trece.**

TRECÚT[1] s.n. **1.** Timpul care s-a scurs (până în prezent); întâmplările, faptele, starea de lucruri din acest timp. ✧ Loc. adj. și adv. *Din trecut* = de altădată, de odinioară, de demult. ✧ Loc. adv. *În trecut* = altădată, odinioară. ✧ Expr. *A o rupe cu trecutul* = a pune capăt unei situații sau unei stări de lucruri de care cineva se mai simte încă legat, a nu mai vrea să știe de ceea ce a fost. **2.** Denumire dată grupului de timpuri (sau fiecăruia dintre timpurile) verbale care exprimă o acțiune săvârșită înainte de momentul vorbirii sau înainte de un moment de referință. — V. **trece.**

TRECÚT[2], -Ă, *trecuți, -te*, adj. **1.** Care nu mai este actual; *p. ext.* de demult, vechi, dispărut. ✦ Care nu mai este actual; demodat. **2.** (Despre unități de timp) Anterior celui prezent; precedent. *Zilele trecute*. **3.** (Despre oamenii) Îmbătrânit. ✦ (Despre plante) Ofilit, veștejit. ✦ (Despre fructe) Care s-a degradat, nefiind recoltat la timp; răscopt. ✦ (Despre materiale, obiecte etc.) Consumat (în parte). — V. **trece.**

TREFILÁ, *trefilez*, vb. I. Tranz. A trece forțat un material metalic printr-o filieră, pentru a obține o sârmă. — Din fr. **tréfiler.**

TREFILÁRE, *trefilări*, s.f. Acțiunea de *a trefila* și rezultatul ei; trefilat. — V. **trefila.**

TREFILÁT s.n. Tefilare. — V. **trefila.**

TREFILATÓR, *trefilatori*, s.m. Muncitor specializat în trefilarea metalelor. — **Trefila** + suf. *-tor*.

TREFLÁT, -Ă, *treflați, -te*, adj. (Despre construcția unei biserici) Care are absida centrală și cele două abside laterale racordate între ele. — Din fr. **tréflé.**

TRÉFLĂ, *trefle*, s.f. **1.** Una dintre cele patru culori ale cărților de joc, reprezentată printr-un semn de culoare neagră, în forma frunzei de trifoi; spatie. **2.** Găitan de bumbac, de mătase etc. cusut ca podoabă în formă de frunză de trifoi la unele haine (de uniformă); *p. ext.* cusătură făcută astfel. **3.** (Tehn.) Rozetă cu trei sau patru aripi, cu ajutorul căreia se acționează cilindrul unui laminator. — Din fr. **trèfle.**

TRÉGHER, *tregheri*, s.m. (Înv. și reg.) Hamal. — Din germ. **Träger.**

TREI num. card. **1.** Număr care are în numărătoare locul între doi și patru și care se indică prin cifra 3 sau III. ✧ (Adjectival) *Trei cărți*. ✧ (Substantivat) *Scrie un trei pe tablă*. ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Volumul trei*. ✧ (Formează numeralul adverbial corespunzător) *De trei ori*. ✧ (Formează numeralul multiplicativ corespunzător) *De trei ori pe atâta*. ✧ (Precedat de „câte”, formează numeralul distributiv corespunzător) *Câte trei părți*. ✧ (Pop.; în forma de feminin *trele*, precedat de „toate” sau „câte”) *Toate trele*. **2.** Compuse: *trei frați* s.m. = plantă erbacee cu flori galbene, plăcut mirositoare, cu cinci petale *(Viola saxatilis); trei-frați-pătați* s.m. = **a)** gen de toporași (din care s-a obținut, prin încrucișare cu alte specii, panseaua) *(Viola declinata);* **b)** pansea; (reg.) *trei-răi* s.m. = **a)** popilnic-iepuresc *(Hepatica nobilis);* **b)** *crucea-voinicului (Hepatica transilvanica)*. **3.** (Bis.; în sintagma) *Trei ierarhi* = trisfetite. **4.** Compuse: *trei-leșeștile* s.m. = dans popular bătrânesc din nordul Moldovei, având un ritm binar, executat prin pași simpli spre dreapta și sărituri cu bătaia călcâielor pe loc; melodie după care se execută acest dans; *trei-păzește* s.m. = dans popular oltenesc, în ritm binar, vioi, executat de bărbați în formație liniară, stând cu mâinile încrucișate la spate; melodie după care se execută acest dans. ✧ Expr. *A lua* (pe cineva) *la trei-păzește* = a cere (cuiva) explicații pentru faptele sale, folosind un ton sever; a certa aspru (pe cineva). — Lat. **tres.**

TRÉIER s.n. Treierat. [Pr.: *tre-ier*] — Din **treiera** (derivat regresiv).

TREIERÁ, *tréier*, vb. I. Tranz. **1.** A separa (prin batere, cu mașini speciale etc.) boabele, semințele de restul unei plante. ✧ *Mașină de treierat* = batoză. **2.** Fig. (Rar) A cutreiera. [Pr.: *tre-ie-*. — Var.: (reg.) **trierá** vb. I] — Lat. **tribulare.**

TREIERÁRE s.f. Acțiunea de *a treiera* și rezultatul ei. [Pr.: *tre-ie-*] — V. **treiera.**

TREIERÁT s.n. **1.** Acțiunea de *a treiera;* treier, treieriș. **2.** Perioadă de timp în care se treieră; treier, treieriș. [Pr.: *tre-ie-*] — V. **treiera.**

TREIERĂTÓR, -OÁRE, *treierători, -oare*, s.m., s.f. **1.** S.m. și f. Muncitor care lucrează la batoză. **2.** S.f. Batoză. [Pr.: *tre-ie-*] — **Treiera** + suf. *-ător*.

TREIERÍȘ, *treierișuri*, s.n. Treierat. [Pr.: *tre-ie-*] — **Treiera** + suf. *-iș*.

TRÉILEA, TRÉIA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; de obicei adjectival) Care se află în numărătoare între al doilea și al patrulea. — **Trei** + **le** + **a.**

TRÉILER, *treilere*, s.n. Remorcă joasă de mare capacitate, folosită pentru transportul elementelor prefabricate grele, de beton armat. — Din engl. **trailer.**

TREÍME, *treimi*, s.f. **1.** Fiecare dintre cele trei părți egale în care se împarte un întreg; a treia parte dintr-un întreg. **2.** Grup de trei ființe sau de trei obiecte care alcătuiesc o unitate. ✦ (În creștinism, mai ales în sintagma *Sfânta Treime)* Unitate spirituală a celor trei ipostaze divine: Dumnezeu-Tatăl, Fiul lui Dumnezeu și Duhul Sfânt, reprezentând un singur Dumnezeu. — **Trei** + suf. *-ime*.

TRÉISPREZECE num. card. Număr care are în numărătoare locul între doisprezece și paisprezece și care se indică prin cifra 13 sau XIII. ✧ (Adjectival) *Treisprezece ani*. ✧ (Substantivat) *Scrie un treisprezece*. ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Rândul treisprezece.* ✧ (Formează numeralul adverbial corespunzător) *De treisprezece ori*. ✧ (Formează numeralul multiplicativ corespunzător) *De treisprezece ori pe atâta*. ✧ (Precedat de „câte”, formează numeralul distributiv corespunzător) *Câte treisprezece părți*. — **Trei** + **spre** + **zece.**

TRÉISPREZECELEA, TRÉISPREZECEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; de obicei adjectival) Care se află în numărătoare între al doisprezecelea și al paisprezecelea. — **Treisprezece** + **le** + **a.**

TREIZÉCI num. card. Număr care are în numărătoare locul între douăzeci și nouă și treizeci și unu și care se indică prin cifra 30 sau XXX. ✧ (Adjectival) *Are treizeci de ani*. ✧ (Substantivat) *Scrie un treizeci pe tablă*. ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Tomul treizeci*. ✧ (Formează numeralul adverbial corespunzător) *De treizeci de ori.* ✧ (Formează numeralul multiplicativ corespunzător) *De treizeci de ori pe atâta*. ✧ (Precedat de „câte”, formează numeralul distributiv corespunzător) *Câte treizeci de părți.* — **Trei** + **zece.**

TREIZÉCILEA, TREIZÉCEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; de obicei adjectival) Care se află în numărătoare între al douăzeci și nouălea și al treizeci și unulea. — **Treizeci** + **le** + **a.**

TREMATÓD, *trematode*, s.n. (La pl.) Clasă de viermi lați, paraziți, având ventuze și cârlige cu care se fixează pe alte animale sau pe plante; (și la sg.) vierme care face parte din această clasă. [Pl. și: *trematozi*] — Din fr. **trématode.**

TRÉMĂ, *treme*, s.f. Semn diacritic format din două puncte care se pun orizontal deasupra unei vocale, în unele limbi, pentru a indica o anumită pronunțare a sunetului respectiv. — Din fr. **tréma.**

TREMÍE, *tremii*, s.f. (Tehn.) Pâlnie mare cu secțiune pătrată folosită pentru conducerea materialelor în bucăți sau în granule. — Din fr. **trémie.**

TRÉMOL s.n. v. **tremolo.**

TREMOLÍT s.n. Silicat natural de calciu și de magneziu care se prezintă sub formă de cristale de culoare albă. — Din fr. **tremolite.**

TRÉMOLO, *tremolouri*, s.n. Ușoară tremurătură produsă la executarea unei bucăți muzicale cu un instrument sau cu vocea, prin repetarea rapidă a unuia sau a mai multor sunete. [Acc. și: *tremoló, tremólo*. — Var.: **trémol** s.n.] — Din it. **tremolo,** fr. **trémolo.**

TRÉMUR, *tremure*, s.n. **1.** Mișcare involuntară, rapidă a corpului sau a unei părți a corpului, provocată de frig, de frică, de o boală etc.; tremurătură, tremurat[1], tremurici. **2.** Mișcare, clătinare, zguduitură ușoară și repetată a unei plante, a unui lucru. **3.** Vibrație a glasului, provocată de o emoție (puternică); vibrație a sunetelor executate cu un instrument muzical. — Din **tremura** (derivat regresiv).

TREMURÁ, *trémur*, vb. I. Intranz. **1.** (Despre ființe și despre părți ale corpului lor) A face mișcări involuntare, rapide și repetate din cauza frigului, a fricii, a bolii etc. **2.** (Despre plante și despre părți ale lor; rar; despre lucruri) A face o mișcare (oscilatorie) ușoară și repetată; a oscila, a se clătina. ✦ (Despre lumini și umbre) A se produce rapid și intermitent (prin alternare). ✦ (Despre ape) A se mișca în unduiri ușoare; a se încreți. ✦ (Despre pământ) A se zgudui, a se cutremura. **3.** (Despre sunete, melodii) A vibra; (despre glas) a avea un tremur, a fi nesigur (din cauza emoției). **4.** Fig. (Despre oameni) A fi cuprins de o emoție puternică. ✦ A se înfiora de spaimă; a se cutremura. ✧ Expr. *A tremura după bani* = a fi lacom de bani; a fi zgârcit. — Lat. **tremulare.**

TREMURÁRE s.f. Acțiunea de *a tremura* și rezultatul ei. — V. **tremura.**

TREMURÁT[1] s.n. Faptul de *a tremura;* tremur. — V. **tremura.**

TREMURÁT[2], -Ă, *tremurați, -te*, adj. **1.** Care se mișcă ușor și repetat, care tremură, care vibrează; tremurător. **2.** (Despre glas) Care are un tremur; care este nesigur, șovăielnic. **3.** (Despre linii, despre scris etc.) Care nu are contururi ferme, precise; cu sinuozități. — V. **tremura.**

TREMURĂTÓR, -OÁRE, *tremurători, -oare*, adj., s.f. **1.** Adj. Care tremură, care vibrează; tremurat[2], tremurând. ✦ (Despre ape) Care unduiește ușor, care se încrețește la suprafață. **2.** S.f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu flori hermafrodite, verzui sau purpurii, dispuse în mici spiculețe care se leagănă când adie vântul *(Briza media)*. — **Tremura** + suf. *-ător.*

TREMURĂTÚRĂ, *tremurături*, s.f. Tremur; scuturătură ușoară. — **Tremura** + suf. *-ătură*.

TREMURẤND, -Ă, *tremurânzi, -de*, adj. Care tremură; tremurător. — V. **tremura.**

TREMURÍCI, *tremuriciuri*, s.n. **1.** Tremur. **2.** Ciupercă necomestibilă, gelatinoasă, tremurătoare, cu spini moi pe fața inferioară, care crește în pădurile de brad, pe trunchiurile putrede *(Tremellodon gelatinosum)*. — **Tremura** + suf. *-ici*.

TREN, *trenuri*, s.n. **1.** Convoi de vagoane de cale ferată legate între ele și puse în mișcare de o locomotivă. ✧ *Tren subteran* = metrou. ✧ Expr. *A scăpa* (sau *a pierde) trenul* = a scăpa o ocazie favorabilă. **2.** Convoi de vehicule formând o unitate de transport antrenat de unul sau de mai multe vehicule motoare sau prin cablu, prin tracțiune animală etc. ✧ (Înv.) *Tren de luptă* = convoi de vehicule care aprovizionează cu muniții trupele aflate în linia de luptă. **3.** Ansamblu de dispozitive sau de mașini-unelte care îndeplinesc împreună un anumit rol funcțional, o anumită operație tehnică etc. ✧ *Tren fix* = ansamblu de piese din interiorul cutiei schimbătorului de viteze, format din axul intermediar și pinioanele fixe. *Tren de laminare* = dispozitiv al mașinilor din filatura de bumbac, care servește la descrețirea și paralelizarea fibrelor și la subțierea produselor intermediare de fabricație. *Tren de roți* = sistem de roți dințate montate pe același arbore. *Tren de aterizare* (sau *de amerizare)* = ansamblul organelor cu ajutorul cărora un avion (sau un hidroavion) alunecă pe pământ (sau pe apă) înainte de a-și lua zborul sau după ce a aterizat (sau amerizat). **4**. (În sintagma) *Tren anterior* (sau *posterior)* = partea de dinainte (sau de dinapoi) a corpului unui animal. — Din fr. **train.**

TRENÁ, pers. 3 *trenează*, vb. I. Intranz. (Livr.) **1.** (Despre acțiuni) A se desfășura cu încetineală; a se tărăgăna, a se prelungi. **2.** (Rar; despre lucruri) A zăcea undeva, uitat sau lăsat din neglijență. — Din fr. **traîner.**

TRENÁJ s.n. **1.** (Min.) Transport minier în care vagonetele sunt trase de un cablu care se înfășoară pe un troliu. **2.** (Tel.) Perturbație în funcționarea unor tuburi analizoare care se manifestă sub forma unei cozi în urma părților în mișcare pe imaginea de televiziune. — Din fr. **traînage.**

TRENÁNT, -Ă, *trenanți, -te*, adj. Care trenează; monoton. — Din fr. **traînant.**

TRÉNĂ, *trene*. **1.** Partea din spate, prelungită, a unor rochii, care se târăște pe jos; coadă lungă la o rochie. ✧ Expr. *A duce trena* = a urmări (pe cineva) pretutindeni, a se ține scai de cineva. **2.** Viteză cu care aleargă concurenții într-o cursă atletică, ciclistă etc. ✧ Expr. *A duce trena* = a conduce plutonul concurenților într-o cursă atletică, ciclistă etc. — Din fr. **traîne.**

TRENCI, *trenciuri*, s.n. Pardesiu cu croială reglan, făcut dintr-o țesătură specială, impermeabilă; trencicot. — Din engl. **trench**[coat].

TRÉNCICOT, *trencicoturi*, s.n. (Rar) Trenci. [Scris și: *trenchcoat*] — Din engl. **trenchcoat,** fr. **trench-coat.**

TREND, *trenduri,* s.n. Tendință. — Cuv. engl.

TRÉNING, *treninguri*, s.n. Costum de sport alcătuit dintr-o bluză și pantalon din tricot. [Scris și: *training*] — Din engl. **training.**

TRENȚĂRÓS, -OÁSĂ adj. v. **zdrențăros.**

TRENȚUÍ vb. IV. v. **zdrențui.**

TRENULÉȚ, *trenulețe*, s.n. (Rar) Diminutiv al lui *tren;* trenuț. — **Tren** + suf. *-uleț*.

TRENÚȚ, *trenuțuri*, s.n. (Rar) Diminutiv al lui *tren*. — **Tren** + suf *-uț*.

TREPÁN, *trepane*, s.n. **1.** Instrument de chirurgie în formă de sfredel, folosit la trepanații; *p. ext.* operație făcută cu acest instrument. **2.** Instrument de sculptură, folosit pentru a face perforații adânci în piatră și în marmură. **3.** Un fel de sapă mare, întrebuințată la forarea găurilor de sondă. — Din fr. **trépan.**

TREPANÁ, *trepanez*, vb. I. Intranz. și tranz. A face o trepanație. — Din fr. **trépaner.**

TREPANÁRE, *trepanări*, s.f. Acțiunea de *a trepana* și rezultatul ei. — V. **trepana.**

TREPANÁȚIE, *trepanații*, s.f. Operație care constă în executarea cu ajutorul trepanului a unei deschideri în oasele cutiei craniene, practicată în cazul extirpării anumitor tumori cerebrale, a scoaterii unor cheaguri de sânge etc. — Din fr. **trépanation.**

TREPĂDÁ, *trépăd*, vb. I. Intranz. (Pop.) **1.** A alerga sau a merge fără astâmpăr de colo până colo; a se agita. **2.** (Despre cai) A merge la trap. [Prez. ind. și: *treápăd*] — Lat. **trepidare.**

TREPĂDÁRE, *trepădări*, s.f. (Pop.) Acțiunea de *a trepăda* și rezultatul ei; trepădat. — V. **trepăda.**

TREPĂDÁT, *trepădaturi*, s.n. (Pop.) Trepădare. — V. **trepăda.**

TREPĂDĂTÓR, -OÁRE, *trepădători, -oare*, adj., s.m., s.f. **1.** Adj. (Pop.) Care treapădă, care aleargă. **2.** S.m. și f. (Pop.) Persoană care îndeplinește anumite sarcini la nunți. **3.** s.f. Plantă erbacee cu rădăcina fibroasă, cu tulpina ramificată, cu flori verzui și cu fructul o capsulă, folosită pentru proprietățile laxative *(Mercurialis annua)*. — **Trepăda** + suf. *-ător*.

TREPĂDÚȘ, *trepăduși*, s.m. Persoană fără astâmpăr, care aleargă încoace și încolo (agitându-se pentru treburile altora). ✦ Om fără demnitate, lipsit de personalitate, care se pune în serviciul altuia, pentru treburi mărunte, adesea înjositoare. — **Trepăda** + suf. *-uș*.

TREPÉTNIC, *trepetnice*, s.n. Carte populară care cuprinde preziceri făcute pe baza interpretării unor mișcări musculare involuntare. — Din sl. **trepetĭnikŭ.**

TREPIDÁ, *trepidez*, vb. I. Intranz. A vibra puternic, cu oscilații rapide și de mică amploare. ✦ Fig. A se agita sufletește, a fremăta. — Din fr. **trépider.**

TREPIDÁNT, -Ă, *trepidanți, -te*, adj. Care trepidează; *fig.* plin de mișcare, de emoție, de tensiune; agitat. — Din fr. **trépidant.**

TREPIDÁȚIE, *trepidații*, s.f. Mișcare vibratorie continuă, în general în direcție verticală, cu amplitudine mică și cu frecvență mare, a unui sistem tehnic (mașină, vehicul etc.) în cursul funcționării lui. ✦ Fig. Agitație, neastâmpăr. — Din fr. **trépidation.**

TREPIÉD, *trepiede*, s.n. Scaun, suport sau stativ cu trei picioare. [Pr.: *-pi-ed.* — Pl. şi: *trepieduri*] — Din fr. **trépied.**

TREPONÉMĂ, *treponeme*, s.f. Specie de spirochet care reprezintă agentul patogen al sifilisului *(Treponema pallidum)* — Din fr. **tréponème.**

TREPONEMÓZĂ, *treponemoze*, s.f. Boală a găinilor care se manifestă prin paralizia picioarelor şi a aripilor. — Din fr. **tréponémose.**

TREPTÁT, -Ă, *treptaţi, -te*, adj. Care evoluează, progresează, se realizează încetul cu încetul, în etape, succesiv; *p. ext.* care se manifestă din ce în ce mai pronunţat, mai evident. — **Treaptă** + suf. *-at* (după it. *graduato)*.

TRÉSĂ, *trese*, s.f. **1.** Şiret din fire de lână, de mătase sau de metal ori bandă de metal care se fixează la uniformele militare, pentru a indica gradul. **2.** Parâmă pentru legarea navei, acţionând perpendicular pe axa acesteia. ✦ Cordon plat obţinut prin împletirea mai multor parâme, utilizat pentru confecţionarea chingilor de barcă, a sacheţilor etc. — Din fr. **tresse.**

TRESĂLTÁ, *tresált*, vb. I. Intranz. A tresări, a vibra de emoţie, a se bucura foarte tare. — Din fr. **tressauter** (după *sălta)*.

TRESĂLTÁRE, *tresăltări*, s.f. Acţiunea de *a tresălta* şi rezultatul ei; tresărire. — V. **tresălta.**

TRESĂRÍ, *tresár*, vb. IV. Intranz. **1.** A face o mişcare bruscă, involuntară şi spontană, în urma unei emoţii puternice. ✦ (Despre inimă) A-şi accelera şi intensifica bătăile, din pricina unei emoţii; a zvâcni. ✦ A se trezi brusc din somn sau dintr-o stare de apatie, de neatenţie etc. **2.** Fig. (Despre sunete, ţipete) A răsuna brusc, pe neaşteptate. — Din fr. **tressaillir** (după *sări)*.

TRESĂRÍRE, *tresăriri*, s.f. Acţiunea de *a tresări* şi rezultatul ei; tresăritură. — V. **tresări.**

TRESĂRITÚRĂ, *tresărituri*, s.f. (Rar) Tresărire. — **Tresări** + suf. *-tură*.

TRÉSTIE, *trestii*, s.f. Numele a două plante erbacee din familia gramineelor, cu tulpina rigidă: **a)** plantă erbacee care creşte până la 4 sau 5 m înălţime, cu tulpina având numeroase noduri, cu frunze verzi-albăstrui şi cu flori verzi-gălbui, pătate cu violet, dispuse în spice, a cărei tulpină se foloseşte la împletituri, îngrădituri etc. *(Arundo donax)*; **b)** stuf. ✧ Compuse: *Trestie de câmp(uri)* (sau *mică, noduroasă*) = plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunze late, cu flori verzi-deschis, violacee sau purpurii *(Calamagrostis epigeios); trestie de zahăr* = plantă erbacee din familia gramineelor originară din sud-estul Asiei cu tulpina înaltă şi puternică, cu frunze lungi şi înguste, cu inflorescenţa un panicul, cultivată în ţările calde ca plantă industrială, pentru fabricarea zahărului *(Saccharum officinale); trestie-de-mare* sau *trestie-spaniolă* = plantă din familia palmierilor, cu tulpina foarte lungă, subţire şi flexibilă, din care se fac bastoane şi împletituri *(Calamus rotang)*. — Din sl. **trĭstĭ.**

TRESTIÍŞ, *trestiişuri*, s.n. Desiş de trestie. — **Trestie** + suf. *-iş*.

TRESTIOÁRĂ, *trestioare*, s.f. **1.** Diminutiv al lui *trestie*. **2.** Numele mai multor plante graminee cu tulpina înaltă, asemănătoare cu trestia *(Calamagrostis)*. [Pr.: *-ti-oa-*] — **Trestie** + suf. *-ioară*.

TRÉTI adj. invar. (Înv.; precedă un titlu boieresc) Al treilea (în rang). — Din sl. **tretiĭ.**

TRETÍN, -Ă, *tretini, -e*, s.m. şi f. (Înv. şi pop.) Animal (mai ales cal) de trei ani. [Acc. şi: *trétin*] — **Treti** + [noa]**tin.**

TRETÍNĂ, *tretine*, s.f. Amendă pe care o plătea în Evul Mediu, în Moldova, hoţul prins asupra faptului, egală cu a treia parte din valoarea lucrurilor furate. [Acc. şi: *trétină*] — Cf. sl. t r e t i ĭ.

TREZÍ, *trezesc*, vb. IV., **1**. Tranz. şi refl. A (se) deştepta din somn. **2.** Refl. şi tranz. A-şi veni sau a face să-şi vină în fire (dintr-o stare de reverie, de leşin etc.). **3.** Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină conştient, a ajunge sau a face să ajungă, să înţeleagă, să-şi dea seama de realitate, de adevăr; a (se) dumeri, a (se) lămuri. **4.** Refl. A se pomeni pe neaşteptate cu cineva, a ajunge deodată undeva, la cineva sau într-o situaţie neprevăzută. ✧ Expr. *Unde te trezeşti?* se spune unui om prea îndrăzneţ sau care se comportă în mod nepotrivit. ✦ A se afla într-un anumit loc sau într-o anumită stare de când ştie, de când îşi poate aduce aminte. **5.** Refl. (Despre mâncăruri, băuturi, mirosuri) A-şi pierde tăria, gustul, aroma; a se răsufla. — Din sl. **trězviti.**

TREZÍE, *trezii*, s.f. **1.** Stare a celui care nu doarme, care este treaz; veghe. **2.** Stare a celui care cu mintea limpede, care nu este beat. — **Treaz** + suf. *-ie*.

TREZÍRE, *treziri*, s.f. Acţiunea de *a (se) trezi* şi rezultatul ei. — V. **trezi.**

TREZÍT, -Ă, *treziţi, -te*, adj. (Despre mâncăruri, băuturi etc.) Care şi-a pierdut tăria, gustul, aroma etc.; răsuflat. ✦ Cu miros greu, descompus. — V. **trezi.**

TREZORERÍE, *trezorerii*, s.f. **1.** Oficiu al unui stat unde se păstrează şi se administrează tezaurul public. **2.** Administrarea tezaurului public. — Din fr. **trésorerie.**

TREZORIÉR, *trezorieri*, s.m. Persoană însărcinată cu administrarea tezaurului unui stat sau a fondurilor unei organizaţii, unei asociaţii etc.; titlu, grad purtat de această persoană. [Pr.: *-ri-er*] — Din fr. **trésorier.**

TRI- Element de compunere care înseamnă „trei" şi care serveşte la formarea unor substantive şi a unor adjective. — Din fr., lat. **tri-.**

TRIÁ, *triez*, vb. I. Tranz. A împărţi un grup de obiecte sau de fiinţe pe categorii, după anumite criterii, separând, alegând; a selecţiona, a clasa. [Pr.: *tri-a*] — Din fr. **trier.**

TRIÁC, *triace*, s.n. (Electron.) Dispozitiv semiconductor care permite circulaţia curentului electric în ambele sensuri. — Din engl. **triac.**

TRIÁDĂ, *traide*, s.f. Reunire de trei elemente care formează împreună o unitate. [Pr.: *tri-a-*] — Din fr. **triade,** lat. **trias, -adis.**

TRIÁJ, *triaje*, s.n. **1.** Faptul de a tria. **2.** Staţie tehnică de cale ferată în care se garează materialul rulant, se descompun şi se recompun trenurile de marfă sau de călători etc. [Pr.: *tri-aj*] — Din fr. **triage.**

TRIÁL[1]**,** *triale*, s.n. Număr gramatical care arată că este vorba de trei exemplare din aceeaşi speţă. [Pr.: *tri-al*] — Din **trei** (după *dual)*.

TRIÁL[2]**,** *trialuri*, s.n. Meci de selecţie, de triere. [Pr.: *tri-al*] — Din engl. **trial** [match].

TRIALÍSM s.n. (Livr.) Sistem compus din trei elemente. ✦ Uniune alcătuită din trei state care sunt conduse de un singur suveran. [Pr.: *tri-a-*] — Din fr. **trialisme.**

TRIÁNGLU, *triangluri*, s.n. Instrument muzical de percuţie alcătuit dintr-o bară cilindrică de oţel îndoită în formă de triunghi, care se loveşte cu o baghetă din acelaşi material; triunghi (**3**). [Pr.: *tri-an-*] — Din fr. **triangle.**

TRIANGULÁ, *triangulez*, vb. I. Tranz. A măsura prin triangulaţie; a împărţi un teren în triunghiuri pentru a-i stabili suprafaţa. [Pr.: *tri-an-*] — Din fr. **trianguler.**

TRIANGULÁRE s.f. Acţiunea de *a triangula* şi rezultatul ei; triangulaţie. [Pr.: *tri-an-*] — V. **triangula.**

TRIANGULÁŢIE, *triangulaţii*, s.f. Metodă de lucru geodezică prin care se determină coordonatele punctelor de pe teren. ✦ Ansamblu de triunghiuri de pe teren, care constituie infrastructura oricărei ridicări topografice. [Pr.: *tri-an-*] — Din fr. **triangulation.**

TRIÁSIC, -Ă, *triasici, -ce*, s.n., adj. **1.** S.n. Prima perioadă a erei mezozoice, caracterizată printr-o floră în care predomină gimnospermele şi printr-o faună în care apar belemniţii, unii coralieri şi primii dinozauri. **2.** Adj. Care aparţine triasicului (**1**), privitor la triasic. [Pr.: *tri-a-*] — Din fr. **triasique.**

TRIATLÓN, *triatlonuri*, s.n. Concurs sportiv constând din trei probe diferite la care participă aceiaşi concurenţi, clasamentul făcându-se prin totalizarea rezultatelor obţinute la fiecare probă. [Pr.: *tri-a-*] — Din fr. **triathlon.**

TRIATLONÍST, -Ă, *triatlonişti, -ste*, s.m. şi f. Sportiv specializat în probele de triatlon. [Pr.: *tri-a-*] — **Triatlon** + suf. *-ist*.

TRIATÓMIC, -Ă, *triatomici, -ce*, adj. Care cuprinde trei atomi într-o moleculă. [Pr.: *tri-a-*] — Din fr. **triatomique.**

TRIB, *triburi*, s.n. Formă de organizare economică şi social-politică primitivă, constând dintr-o grupare de mai multe ginţi sau de familii înrudite, care au limbă şi credinţe comune, locuiesc acelaşi teritoriu şi se supun autorităţii unui şef ales. — Din lat. **tribus.**

TRIBADÍSM s.n. (Med.) Lesbianism, safism. — Din fr. **tribadisme.**

TRIBÁL, -Ă, *tribali, -e*, adj. Referitor la trib; (despre o populaţie) care trăieşte în triburi. ✦ (Substantivat, m.; la pl.) Triburi trace din sudul Dunării Mijlocii, care s-au stabilit la începutul sec. IV î.H., sub presiunea ilirilor, între munţii Balcani şi Dunăre; (şi la sg.) persoană din aceste triburi. — Din fr. **tribal.**

TRIBÁZIC, *tribazici,* adj. (În sintagma) *Acid tribazic* = acid care, prin disociere, pune în libertate trei ioni de hidrogen. — Din fr. **tribasique.**

TRIBOELECTRICITÁTE s.f. Electricitate produsă prin frecarea a două corpuri dintre care cel puţin unul este dielectric. [Pr.: *-bo-e-*] — Din fr. **tribo-électricité.**

TRIBOLÓGIC, -Ă, *tribologici, -ce*, adj. Referitor la tribologie, de tribologie. — Din **tribologie.**

TRIBOLOGÍE s.f. Studiul problemelor de frecare şi uzare a mecanismelor. — Din fr. **tribologie,** engl. **tribology.**

TRIBOLUMINESCÉNT, -Ă, *triboluminescenţi, -te*, adj. Care prezintă triboluminescenţă. — Din **triboluminescenţă** (derivat regresiv).

TRIBOLUMINESCÉNŢĂ s.f. Emisie slabă de lumină pe care o prezintă unele substanţe cristaline atunci când sunt sfărâmate sau sparte. — Din fr. **triboluminescence.**

TRIBOMÉTRU, *tribometre*, s.n. (Fiz.) Aparat de măsurat forţa de frecare. — Din fr. **tribomètre.**

TRIBÓRD, *triborduri*, s.n. Bordul drept al unei nave, partea din dreapta a axei ei de simetrie, privind de la pupă spre proră. — Din fr. **tribord.**

TRIBRÁH, *tribrahi*, s.m. Picior metric în poezia greco-latină alcătuit din trei silabe scurte. — Din fr. **tribraque** (după *amfibrah)*.

TRIBULÁŢIE, *tribulaţii*, s.f. (Livr.) Zbucium sufletesc, frământare, necaz; agitaţie. — Din fr. **tribulation.**

TRIBÚN, *tribuni*, s.m. Magistrat roman însărcinat cu funcţii militare şi civile. ✧ *Tribun militar* = comandant al detaşamentului de cavalerie şi infanterie din armata romană. ✦ Orator popular; *spec.* comandant de legiune în Revoluţia românilor ardeleni de la 1848. — Din lat. **tribunus.**

TRIBUNÁL, *tribunale*, s.n. **1.** Organ de jurisdicţie care rezolvă litigiile dintre persoanele fizice sau dintre acestea şi persoanele juridice, precum şi unele recursuri (extraordinare). ✦ (În vechea organizare judecătorească) Instanţă intermediară între judecătorie şi Curtea de apel, care îşi întindea jurisdicţia asupra unui judeţ. **2.** Clădirea în care funcţionează tribunalul (**1**). **3.** Complet de judecată la un tribunal (**1**). — Din fr., lat. **tribunal.**

TRIBUNÁT, *tribunate*, s.n. Funcția de tribun; perioada în care își desfășura activitatea un tribun. — Din fr. **tribunat,** lat. **tribunatus.**

TRIBÚNĂ, *tribune*, s.f. **1.** Construcție din lemn, din beton, din piatră etc. în formă de platformă sau cu gradene, uneori acoperită, de unde spectatorii pot asista la desfășurarea unei festivități, a unei parade, a unei competiții etc.; *p. restr.* fiecare dintre cele două laturi lungi ale acestei construcții (având cea mai bună vizibilitate). **2.** Platformă pe care stă cel ce vorbește în fața publicului. — Din fr. **tribune.**

TRIBUNICIÁR, -Ă, *tribuniciari, -e*, adj. Privitor la funcția de tribun. [Pr.: *-ci-ar*] — Cf. fr. tribunitien, lat. tribunicius.

TRIBÚT, *tributuri*, s.n. Obligație (în bani sau în bunuri) pe care o impunea o putere cuceritoare unui popor învins și care se plătea la date fixe; bir (**2**). ✧ Expr. *A-și da* (sau *a-și aduce) tributul* = a contribui la ceva. — Din fr. **tribut,** lat. **tributum.**

TRIBUTÁR, -Ă, *tributari, -e*, adj. Care plătește tribut; *p. ext.* dependent, supus (economicește). ✦ Fig. Care datorează cuiva ceva; care este dependent, supus unei cauze, unei idei etc. — Din fr. **tributaire,** lat. **tributarius.**

TRICAPÉL adj. invar. (Înv.; în sintagma) *Hârtie tricapel* = hârtie de calitate superioară, care avea ca filigran trei pălării. — Din it. **tre cappelli** (după *tri-*).

TRICEFÁL, -Ă, *tricefali, -e*, adj. Care are trei capete. — Din fr. **tricéphale.**

TRÍCEPS, *tricepși*, s.m. Mușchi care are trei capete de inserție la una dintre extremități. — Din fr., lat. **triceps.**

TRICERÁTOPS, *triceratopși*, s.m. (La pl.) Gen de reptile fosile din ordinul dinozaurienilor, lungi de 6–8 m, cu craniul înconjurat, în regiunea posterioară inferioară, de un guler din plăci cornoase, cu două coarne deasupra orbitelor și cu o protuberanță nazală; (și la sg.) animal care făcea parte din acest gen. — Din fr. **tricératops.**

TRICHÉR, *trichere*, s.n. Sfeșnic cu trei lumânări (folosit de arhierei la serviciul religios). — Din ngr. **trikéri.**

TRICHIÁZĂ, *trichiaze*, s.f. Inflamație permanentă a conjunctivei, cauzată de o deviație a genelor spre interior. [Pr.: *-chi-a-*] — Din fr. **trichiasis.**

TRICHÍNĂ, *trichine*, s.f. Vierme parazit care trăiește în intestinul șobolanilor, porcilor, urșilor etc. sau închistat în mușchii acestor animale, putând trece și la om, prin consumarea cărnii de porc infestate *(Trichinella spiralis)*. — Din fr. **trichine.**

TRICHINÓZĂ, *trichinoze*, s.f. Boală parazitară provocată de trichină, comună omului sau unor animale, manifestată prin dureri musculare, febră și tulburări digestive. — Din fr. **trichinose.**

TRICICLÉTĂ, *triciclete*, s.f. Vehicul (pentru copii) cu trei roți dispuse pe două osii paralele, pus în mișcare prin învârtirea unor pedale asemănătoare cu ale bicicletei; triciclu. — Din fr. **tricycle** (modificat după *bicicletă)*.

TRICÍCLU, *tricicluri*, s.n. Tricicletă. — Din fr. **tricycle.**

TRICLÍNIC, *triclinice*, adj. (Min.; în sintagma) *Sistem triclinic* = sistem cristalin caracterizat prin trei axe cristalografice înclinate între ele, asimetrice și de lungimi diferite. — Din fr. **triclinique.**

TRICLÍNIU, *triclinii*, s.n. (La romani) Încăpere a casei în care se mânca (și care cuprindea trei paturi așezate pe trei laturi ale mesei). ✦ (În bazilicile creștine) Sală anexă clădirii principale în care se primeau pelerinii sau se desfășurau diverse ceremonii. [Var.: **triclínium** s.n.] — Din lat. **triclinium.**

TRICLÍNIUM s.n. v. **tricliniu.**

TRICLORETILÉNĂ s.f. Lichid incolor, cu miros de cloroform, solubil în apă, neinflamabil, toxic în stare de vapori, utilizat ca solvent, ca agent frigorific, în diverse sinteze etc. — Din fr. **trichloréthylène.**

TRICLORURÁT, -Ă, *triclorurați, -te*, adj. (Chim.; despre substanțe chimice, compuși, molecule etc.) În structura căruia s-au introdus, prin clorurare, trei atomi de clor. — Din fr. **trichloruré.**

TRICLORÚRĂ, *tricloruri*, s.f. Clorură cu trei valențe. — Din fr. **trichlorure.**

TRICÓ s.n. v. **tricou.**

TRICOCEFÁL, *tricocefali*, s.m. Vierme parazit lung de 3–5 cm, care trăiește în intestinul gros al omului infestat și al calului, hrănindu-se cu sângele lor *(Trichuris trichiura)*. — Din fr. **trichocéphale.**

TRICOCEFALÓZĂ, *tricocefaloze*, s.f. Boală provocată de tricocefali și caracterizată prin anemie, enterită și unele tulburări nervoase. — Din fr. **trichocéphalose.**

TRICOFIȚÍE s.f. Boală parazitară contagioasă produsă de unele ciuperci microscopice care atacă pielea capului, provocând căderea părului și formarea pe piele de cruste și plăgi; chelbe. — Din fr. **trichophytie.**

TRICOLÓR, -Ă, *tricolori, -e*, adj., s.n., s.m. **1.** Adj. Care are trei culori, în trei culori; tricromatic. **2.** S.n. Drapel cu trei culori; *spec.* drapelul românesc. **3.** S.m. (La pl.) Echipă reprezentativă românească din diverse ramuri de sport. [Pl. și: (n.) *tricoloruri*]. — Din fr. **tricolore,** lat. **tricolor, -oris.**

TRICÓM, *tricomi*, s.m. (Bot.) Perișor sau solz crescut pe epiderma unei plante. — Din fr. **trichome.**

TRICOMÓNAS s.m. Gen de protozoare flagelate, cu corpul piriform, parazite la oameni și la unele animale *(Trichomonas)*. — Din fr. **trichomonas.**

TRICOMONÁZĂ, *tricomonaze*, s.f. Boală parazitară provocată de tricomonas, care determină avorturi, sterilitate, infecții etc. [Var.: **tricomonóză** s.f.] — Din fr. **trichomonase, trichomonose.**

TRICOMONÓZĂ s.f. v. **tricomonază.**

TRICOPTÉR, *tricoptere*, s.n. (La pl.) Ordin de insecte caracterizate prin aripile mari acoperite cu peri sau cu mici solzișori, ale căror larve trăiesc în apă și își construiesc un fel de căsuțe, cilindrice sau conice, din resturi vegetale, nisip și pietricele; (și la sg.) insectă care face parte din acest ordin. — Din fr. **trichoptère.**

TRICÓRD, *tricorduri*, s.n. (Muz.) Scară diatonică din trei trepte, limitată într-un interval de terță sau de cvartă. — Din fr. **tricorde.**

TRICÓRN, *tricornuri*, s.n. Pălărie bărbătească cu borurile îndoite în trei colțuri, care se purta în trecut. — Din fr. **tricorne.**

TRICÓT, (**2**) *tricoturi*, s.n. **1.** Țesătură făcută din fibre textile împletite în ochiuri. **2.** Obiect de îmbrăcăminte făcut din această țesătură. — Din fr. **tricot.**

TRICOTÁ, *tricotez*, vb. I. Tranz. A transforma (manual sau mecanic) firele de lână, de bumbac etc. în tricot; *p. ext.* a confecționa obiecte de îmbrăcăminte prin împletirea în ochiuri a unor fire textile. ✧ *Mașină de tricotat* = mașină pentru efectuarea tricotajelor sau a tricoturilor; tricoteză. — Din fr. **tricoter.**

TRICOTÁJ, *tricotaje*, s.n. Obiect de îmbrăcăminte obținut din tricot, prin tricotare. — Din fr. **tricotage.**

TRICOTÁRE, *tricotări*, s.f. Acțiunea de *a tricota* și rezultatul ei; tricotat. — V. **tricota.**

TRICOTÁT s.n. Tricotare. — V. **tricota.**

TRICOTÉR *tricoteri* s.m. Muncitor calificat care lucrează la mașinile de tricotat. — Din fr. **tricoteur.**

TRICOTÉZĂ, *tricoteze*, s.f. **1.** Mașină de tricotat. **2.** Femeie care tricotează (manual sau mecanic). — Din fr. **tricoteuse.**

TRICOTÍN s.n. (Rar) Țesătură specială folosită pentru taioare și mantouri. [Var.: **tricotínă** s.f.] — Din fr. **tricotine.**

TRICOTÍNĂ s.f. v. **tricotin.**

TRICOTÓMIC, -Ă, *tricotomici, -ce,* adj. Împărțit în trei. [Var.: **trihotómic, -ă** adj.] — Din fr. **tricho-tomique.**

TRICOTOMÍE, *tricotomii*, s.f. Diviziune în trei părți, grupe sau specii. [Var.: **trihotomíe** s.f.]— Din fr. **trichotomie.**

TRICÓU, *tricouri*, s.n. Obiect de îmbrăcăminte din tricot de bumbac sau de lână, care acoperă jumătatea de sus a corpului și care se poartă ca o cămașă sau ca un maiou (mai ales la sportivi). [Var.: **tricó** s.n.] — Din fr. **tricot.**

TRICRÓM, -Ă, *tricromi, -e*, adj. Tricromatic. — Din fr. **trichrome.**

TRICROMÁTIC, -Ă, *tricromatici, -ce*, adj. Care se referă la cele trei culori fundamentale sau la sistemul tricromatic; tricolor (**1**). ✧ (Fiz.) *Sistemul tricromatic* = sistem de reprezentare a culorilor, bazat pe faptul experimental că orice culoare poate fi reprodusă prin amestecul a trei culori fundamentale, mereu aceleași, și care trebuie astfel alese încât niciuna să nu poată fi reprodusă prin amestecul celorlalte două. — **Tri-** + **cromatic.**

TRICROMÍE s.f. Procedeu de imprimare sau de fotografiere policromă prin suprapunerea a trei culori fundamentale. — Din fr. **trichromie.**

TRICTRÁC, *trictracuri*, s.n. (Înv.) Jocul de table. — Din fr. **trictrac.**

TRICUSPÍD, -Ă, *tricuspizi, -de*, adj. Care are trei vârfuri. ✧ *Valvulă tricuspidă* = valvulă a inimii care închide orificiul dintre atriul și ventriculul drept. — Din fr. **tricuspide.**

TRIDÉNT, *tridente*, s.n. (În mitologia greco-latină) Furcă cu trei dinți, simbol al puterii zeului Neptun. — Din fr. **trident,** lat. **tridens, -ntis.**

TRIDIMENSIONÁL, -Ă, *tridimensionali, -e*, adj. Care are trei dimensiuni. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **tridimensionnel.**

TRIDIMENSIONALITÁTE s.f. Însușirea de a fi tridimensional. [Pr.: *-si-o-*] — Din engl. **tridimensionality.**

TRIÉDRU, *triedre*, s.n. Figură geometrică formată din trei semidrepte concurente aflate în planuri diferite. [Pr.: *tri-e-*] — Din fr. **trièdre.**

TRIENÁL, -Ă, *trienali, -e*, adj. Care durează trei ani; care are loc din trei în trei ani; care are nevoie de trei ani pentru a se termina sau a se dezvolta complet. [Pr.: *tri-e-*] — Din fr. **triennal.**

TRIERÁ vb. I v. **treiera.**

TRIÉNIU, *trienii,* s.n. (Rar) Interval de trei ani. [Pr.: *tri-e-*] — Din lat. **triennium.**

TRIERÁRH, *trierarhi*, s.m. Comandant al unei triere. [Pr.: *tri-e-*] — Din fr. **triérarque.**

TRIÉRĂ, *triere*, s.f. (În Grecia antică) Triremă. [Pr.: *tri-e-*] — Din fr. **trière.**

TRIÉRE, *trieri*, s.f. Acțiunea de *a tria* și rezultatul ei. [Pr.: *tri-e-*] — V. **tria.**

TRIETAJÁT, -Ă, *trietajați, -te*, adj. Cu trei etaje. [Pr.: *tri-e-*] — **Tri-** + **etajat.**

TRIFAZÁT, -Ă, *trifazați, -te*, adj. **1.** (Despre unele circuite electrice) Format din trei circuite monofazate de curent alternativ, care nu sunt în legătură de fază unele cu altele; trifazic. **2.** (Despre mașini electrice) Care funcționează cu un circuit electric trifazat (**1**). **3.** (Despre sisteme fizico-chimice) Format din trei faze. — Din fr. **triphasé.**

TRIFÁZIC, -Ă, *trifazici, -ce*, adj. Trifazat (**1**). — Cf. trifazat.

TRIFÍDĂ, *trifide*, adj. (Despre frunze) Care este împărțită sau despicată în trei părți până la mijlocul lungimii sau lățimii sale. — Din fr. **trifide.**

TRIFÓI, (**1**) s.m., (**2**) *trifoiuri*, s.n. **1.** S.m. Nume dat mai multor plante din familia leguminoaselor, cu frunzele compuse din trei foliole și cu florile strânse în inflorescențe globuloase, divers colorate, unele specii fiind cultivate ca plante furajere *(Trifolium)*. **2.** S.m. Varietate de trifoi (**1**). — Lat. **trifolium.**

TRIFOIÁȘ, *trifoiași*, s.m. Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunzele despicate în trei lobi și cu flori galbene *(Trifolium campestre)*. — **Trifoi** + suf. *-aș*.

TRIFOÍȘTE, *trifoiști*, s.f. **1.** Loc semănat cu trifoi. **2.** Plantă erbacee cu frunzele compuse din trei foliole, cu flori roz, folosită în medicină ca tonic, febrifug și antiscorbutic *(Menyanthes trifoliata)*. [Acc. și: *trifóiște*] — **Trifoi** + suf. *-iște*.

TRIFOLIÁT, -Ă, *trifoliați, -te*, adj. (Despre frunze) Compus din trei foliole. [Pr.: *-li-at*] — Din fr. **trifolié.**

TRIFOLIÉNE s.f. pl. Numele unor specii de plante din familia leguminoaselor *(Trifolium)*. [Pr.: *-li-e-*] — Din lat. **Trifolium**, denumirea științifică a trifolienelor.

TRIFOLIÓZĂ, *trifolioze*, s.f. Boală toxică la oi, provocată de consumarea în mare cantitate a unor specii de trifoi sau de alte leguminoase. [Pr.: *-li-o-*] — Din fr. **trifoliose.**

TRIFÓRIU, *triforii*, s.n. Tribună îngustă, susținută de colonete, care înconjura nava centrală în bazilicile romanice și gotice, deasupra nivelului navelor laterale. — Din fr. **triforium.**

TRIFTÓNG, *triftongi*, s.m. Emisie în limitele unei singure silabe a trei elemente vocalice cu timbre diferite. — Din fr. **triphtongue.**

TRIFURCÁT, -Ă, *trifurcați, -te*, adj. Cu trei ramuri, cu trei ramificații. — Din fr. **trifurqué.**

TRIGÁM, -Ă, *trigami, -e*, adj. (Adesea substantivat) Care se căsătorește pentru a treia oară, fără ca în prealabil să fi desfăcut în mod legal celelalte două căsătorii. — Din fr. **trigame.**

TRIGAMÍE s.f. Situație în care se găsește o persoană trigamă; infracțiune comisă de o persoană trigamă. — Din fr. **trigamie.**

TRIGÉMEN, *trigemeni*, adj. (În sintagma) *Nerv trigemen* = a cincea pereche de nervi cranieni, care asigură sensibilitatea feței și inervarea mușchilor maxilari inferiori. — Din it. **trigemino** (după *gemen)*.

TRÍGGER, *triggere,* s.n. Triodă cu catod rece, folosită ca releu sau ca tub de amorsare. [Pr.: *trígăr*] — Cuv. engl.

TRIGLÍF, *triglife*, s.n. Element decorativ al frizei templelor dorice, de forma unei plăci dreptunghiulare din piatră, ornată cu trei creste în relief (care se repetă la intervale egale). [Var.: **triglífă** s.f.] — Din fr. **triglyphe.**

TRIGLÍFĂ s.f. v. **triglif.**

TRIGÓN, *trigoane*, s.n. **1.** Prăjitură în formă de triunghi, preparată din foi de plăcintă umplute cu nuci și muiate în sirop; prăjitură în formă de triunghi preparată din aluat franțuzesc umplut cu cremă de vanilie. **2.** (În sintagma) *Trigon cerebral* = lamă de materie nervoasă care (împreună cu corpul calos) face legătura între emisferele cerebrale. — Din fr. **trigone.**

TRIGONÁL, -Ă, *trigonali, -e*, adj. (Livr.) Triunghiular (**1**). — Din fr. **trigonal.**

TRIGONOCEFÁL, *trigonocefali*, s.m. Nume dat mai multor specii de șerpi veninoși din familia viperelor, care trăiesc în Asia și în America. — Din fr. **trigonocéphale.**

TRIGONOMÉTRIC, -Ă, *trigonometrici, -ce*, adj. Care aparține trigonometriei, referitor la trigonometrie; de care se ocupă trigonometria. ✧ *Cerc trigonometric* = cerc cu raza egală cu unitatea și cu sensul de măsurare al arcelor invers aceluia al acelor ceasornicului. *Funcție trigonometrică* = fiecare dintre funcțiile sinus, cosinus, tangentă, cotangentă, secantă și cosecantă. — Din fr. **trigonométrique.**

TRIGONOMETRÍE s.f. Ramură a matematicii care se ocupă cu studierea proprietăților funcțiilor trigonometrice, a relațiilor dintre aceste funcții și a relațiilor dintre laturile și unghiurile unui triunghi. — Din fr. **trigonométrie.**

TRIHOTÓMIC, -Ă adj. v. **tricotomic.**

TRIHOTOMÍE s.f. v. **tricotomie.**

TRIL, *triluri*, s.n. Ornament muzical constând din executarea rapidă (și prelungită), cu vocea sau cu un instrument, a unui sunet de bază cu unul alăturat lui; *p. ext.* cântecul unor păsări care produce un efect sonor similar cu cel definit mai sus. — Din it. **trillo.**

TRILATERÁL, -Ă, *trilaterali, -e*, adj., s.f. **1.** Adj. Cu trei laturi. **2.** S.f. Convenție care angajează reciproc trei părți contractante. — Din fr. **trilatéral.**

TRILÉMĂ, *trileme*, s.f. (Rar) Situație care pune trei alternative, dintre care trebuie aleasă numai una. — Din germ. **Trilemma.**

TRILÍNGV, -Ă, *trilingvi, -e*, adj. Care vorbește în mod curent trei limbi. ✦ Scris în trei limbi. — Din fr. **trilingue.**

TRILIÓN, *trilioane*, s.n. Unitate formată dintr-un miliard de miliarde. [Pr.: *-li-on*] — Din fr. **trillion.**

TRILOBÁT, -Ă, *trilobați, -te*, adj. **1.** (Despre organele unor plante) Cu trei lobi. **2.** (Despre arcuri, arcade, planuri) În formă de trifoi sau de crin. — Din fr. **trilobé.**

TRILOBÍT, *trilobiți*, s.m. (La pl.) Clasă de animale artropode marine fosile, caracteristice erei primare, având corpul împărțit în trei părți atât longitudinal, cât și transversal; (și la sg.) animal din această clasă. — Din fr. **trilobite.**

TRILOGÍE, *trilogii,* s.f. Suită de trei opere literare (dramatice ori epice) sau muzicale, aparținând aceluiași autor, care formează o unitate, având personaje comune și reprezentând de obicei trei momente succesive din viața acestora (sau a urmașilor lor). — Din fr. **trilogie.**

TRILUÍ, *triluiesc*, vb. IV. Intranz. (Rar) A scoate triluri, a cânta în triluri. — **Tril** + suf. *-ui*.

TRIMARÁN, *trimarane*, s.n. Ambarcațiune cu trei corpuri legate între ele printr-o punte. — Din engl. **trimaran.**

TRIMESTRIÁL, -Ă, *trimestriali, -e*, adj. Care ține trei luni, care trebuie executat în timp de trei luni; care are loc o dată la trei luni. [Pr.: *-tri-al*] — Din fr. **trimestriel.**

TRIMÉSTRU, *trimestre*, s.n. Fiecare dintre perioadele de trei luni consecutive în care este împărțit anul calendaristic. — Din fr. **trimestre,** lat. **trimestris.**

TRIMÉTE vb. III v. **trimite.**

TRIMÉTERE s.f. v. **trimitere.**

TRIMÉTRU, *trimetre*, s.n. Vers antic compus din trei perechi de picioare iambice. — Din fr. **trimètre,** lat. **trimetrus.**

TRIMÍS[1] s.n. (Rar) Trimitere. — V. **trimite.**

TRIMÍS[2], *trimiși*, s.m. Persoană însărcinată cu o misiune specială; delegat, mesager. ✦ Reprezentant diplomatic al unei țări, inferior în rang ambasadorului, care conduce o legație. ✦ Fig. Apostol, misionar. — V. **trimite.**

TRIMÍTE, *trimít*, vb. III. Tranz. **1.** A dispune sau a ruga ca cineva să se ducă undeva. ✧ Expr. (Fam.) *A trimite* (pe cineva) *pe cealaltă lume* (sau *la moarte, în rai)* = a ucide, a omorî. *A trimite* (pe cineva) *la plimbare* = **a)** a refuza să mai stea de vorbă (cu cineva), a nu da curs discuției, a da pe ușă afară; **b)** a concedia (pe cineva) din serviciu. *A trimite* (pe cineva) *în judecată* = a intenta (cuiva) un proces. *A trimite* (pe cineva) *la ocnă* (sau *la temniță, la închisoare)* = a pedepsi (pe cineva) cu închisoarea. **2.** A delega, a alege într-un organ de conducere sau într-un organ reprezentativ. **3**. A îndruma pe cineva, a da indicații cuiva să consulte un text în legătură cu o anumită problemă. **4.** (Despre divinitate) A face să vină, să se arate, să se producă, să se manifeste. **5.** A dispune ca un obiect să fie dus, transportat, predat la o anumită destinație; a expedia. **6.** A transmite prin cineva vești, porunci, salutări etc. [Var.: **triméte** vb. III] — Lat. **tramittere.**

TRIMÍTERE, *trimiteri*, s.f. **1.** Acțiunea de *a trimite* și rezultatul ei; trimis**[1]**. ✧ *Trimitere în judecată* = intentare a unui proces. *Casare* (a unei hotărâri judecătorești) *cu* (sau *fără*) *trimitere* = casare cu (sau fără) înaintarea cauzei la altă instanță de judecată. **2.** Scrisoare (la purtător) prin care un doctor, o secție sau un spital recomandă un pacient pentru consult sau tratament unui alt doctor, altei secții sau altui spital (de obicei specializate). **3.** Notă în josul paginii unui text sau la sfârșitul lui, care indică o carte, o revistă etc. pentru confruntare sau consultare. [Var.: **trimétere** s.f.] — V. **trimite.**

TRIMIȚĂTÓR, -OÁRE, *trimițători, -oare*, adj. (Adesea substantivat) Care trimite ceva; *spec.* care expediază ceva prin poștă; expeditor. — **Trimite** + suf. *-ător.*

TRIMÓRF, -Ă, *trimorfi, -e*, adj. Care prezintă trimorfism. — Din fr. **trimorphe.**

TRIMORFÍSM s.n. Proprietatea pe care o au unele substanțe de a cristaliza în trei sisteme diferite. — Din fr. **trimorphisme.**

TRIMOTÓR, *trimotoare*, adj. (În sintagma) *Avion trimotor* (și substantivat, n.) = avion cu trei motoare. — Din fr. **trimoteur.**

TRÍNCĂ, *trinci*, s.f. Pânză pătrată așezată la baza arborelui trinchet al unei nave cu pânze. — Din it. **trinca.**

TRINCHÉT, *trincheți*, s.m. Catargul de la prora unei nave cu pânze; arbore mic. — Din it. **trinchetto.**

TRINCHETÍN, *trinchetini*, s.m. (Mar.) Velă triunghiulară prinsă de arborele trinchet. — Din it. **trinchettina.**

TRINIDADIÁN, -Ă, *trinidadieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din statul Trinidad și Tobago. **2.** Adj. Care aparține statului Trinidad și Tobago sau trinidadienilor (**1**); privitor la statul Trinidad – Tobago sau la trinidadieni. [Pr.: *-di-an*] — **Trinidad** (n.pr.) + suf. *-ian.*

TRINITÁR, -Ă, *trinitari, -e*, adj. (Livr.) Referitor la Trinitate. — Din fr. **trinitaire.**

TRINITARIÁN, -Ă, *trinitarieni, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Credincios creștin care acceptă ca dogmă de bază existența trinității. **2.** Adj. Care aparține trinitarienilor (**1**), privitor la trinitarieni. [Pr.: *-ri-an*] — Din engl. **trinitarian.**

TRINITÁTE s.f. (În religia creștină) Treimea divină; Sfânta Treime. ✦ Grup de trei persoane, de trei lucruri etc. care formează o unitate. — Din fr. **trinité,** lat. **trinitas, -atis.**

TRINITRÁT s.m. (Chim.; în sintagma) *Trinitrat de glicerină* = nitroglicerină. — **Tri-** + **nitrat**. Cf. fr. t r i n i t r é.

TRINITROCELULÓZĂ s.f. (Chim.) Fulmicoton. — Din fr. **trinitrocellulose.**

TRINITROGLICERÍNĂ s.f. (Chim.) Nitroglicerină. — Din fr. **trinitroglycérine.**

TRINITROTOLUÉN s.n. Substanță solidă, galbenă, cristalină, obținută din toluen și folosită ca exploziv cu care se încarcă proiectilele de artilerie; trotil. [Pr.: *-lu-en*] — Din fr. **trinitrotoluène.**

TRINÓM, *trinoame*, s.n. Polinom format din trei termeni (monoame). — Din fr. **trinôme.**

TRÍO, *triouri*, s.n. **1.** Compoziţie sau parte dintr-o compoziţie muzicală scrisă pentru trei voci sau pentru trei instrumente; grupul celor trei executanţi sau al celor trei instrumente care execută o asemenea compoziţie. ✦ Partea de la mijloc, mai melodioasă şi mai liniştită, a unor compoziţii muzicale. **2.** (Fam.) Grup de trei persoane (care se află mereu împreună). — Din it., fr. **trio.**

TRIÓD, *trioduri*, s.n. Carte rituală ortodoxă cuprinzând cântările şi rugăciunile din cele zece săptămâni dinainte de Paşte. [Pr.: *tri-o-*] — Din fr. **triodĭ.**

TRIÓDĂ, *triode,* s.f. Tub electronic cu trei electrozi. [Pr.: *tri-o-*] — Din fr. **triode.**

TRIOLEÍNĂ s.f. Substanţă lichidă uleioasă, incoloră, aflată în special în grăsimile vegetale. [Pr.: *tri-o-*] — Din fr. **trioléine.**

TRIOLÉT, *triolete*, s.n. **1.** Poezie de opt (sau şapte) versuri (de câte opt silabe fiecare), în care primul vers este identic cu al patrulea şi cu al şaptelea, iar al doilea cu al optulea. **2.** (Muz.) Grup de trei note acoperind o unitate metrică de două sau de patru note. [Pr.: *tri-o-*] — Din fr. **triolet.**

TRIONÍX, *trionicşi*, s.m. Broască ţestoasă uriaşă din ţările calde, deosebit de periculoasă prin muşcătura ei. [Pr.: *tri-o-*] — Din fr. **trionix.**

TRIÓR, *trioare*, s.n. **1.** Maşină agricolă prevăzută cu un cilindru (având pe faţa interioară mici alveole) care, prin rotire, separă seminţele de anumite impurităţi; vânturătoare. **2.** (Tehn.) Dispozitiv folosit pentru separarea după dimensiuni a materialelor provenite din concasare. — Din fr. **trieur.**

TRIORÁ, *triorez*, vb. I. Tranz. A separa sau a selecţiona seminţele cu ajutorul triorului (**1**). [Pr.: *tri-o-*] — Din **trior.**

TRIOXÍD, *trioxizi*, s.m. (Chim.) Oxid care conţine trei atomi de oxigen în moleculă. [Pr.: *tri-o-*] — Din fr. **trioxyde.**

TRIPAFLAVÍNĂ s.f. Substanţă chimică cu acţiune antiseptică, folosită împotriva bacteriilor şi protozoarelor. — Din fr. **trypaphlavine.**

TRIPANOZÓMĂ, *tripanozome*, s.f. Gen de protozoare flagelate, cu corpul fusiform, parazite în sângele şi în ţesuturile vertebratelor, cărora le provoacă unele boli. — Din fr. **trypanosome.**

TRIPARTÍT, -Ă, *tripartiţi, -te*, adj. Care are trei părţi; din trei părţi. ✦ La care participă trei state sau trei partide. — Din fr. **tripartite.**

TRIPETÁL, -Ă, *tripetali, -e*, adj. (Despre flori) Cu corola formată din trei petale. — Din fr. **tripétale.**

TRIPLÁ, *triplez*, vb. I. Tranz. şi refl. A (se) face de trei ori mai mare; a (se) întrei. — Din fr. **tripler.**

TRIPLÁRE, *triplări*, s.f. Acţiunea de *a (se) tripla* şi rezultatul ei. — V. **tripla.**

TRIPLÉT, (**1**) *triplete*, s.n., (**2**) *tripleţi,* s.m. **1.** S.n. Al treilea exemplar din trei de acelaşi fel. ✦ A treia formă a unor cuvinte de aceeaşi provenienţă, intrate în limbă în epoci diferite. **2.** S.m. Fiecare dintre cele trei fiinţe care provin din aceeaşi sarcină. — Din fr. **triplet.**

TRIPLÉTĂ, *triplete*, s.f. **1.** Bicicletă cu trei locuri. **2.** Grup de trei jucători care fac parte din înaintarea (sau apărarea) unei echipe sportive. — Din fr. **triplette.**

TRÍPLEX s.n. **1.** Geam de siguranţă format dintr-o foaie de acetat de celuloză fixată între două foi de sticlă. **2.** Hârtie groasă alcătuită din trei straturi diferite. — Din fr. **triplex.**

TRIPLICÁT, *triplicate*, s.n. Copie făcută după un act sau după un document. — Din lat. **triplicatus,** fr. **triplicate.**

TRIPLICITÁTE s.f. (Livr.) Însuşirea de a fi triplu. — Din fr. **triplicité.**

TRIPLOÍD, -Ă, *triploizi, -de*, adj. (Bot.; despre plante) Care prezintă trei seturi de bază de cromozomi. — Din fr. **triploïde,** engl. **triploid.**

TRÍPLU[1], -Ă, *tripli, -e*, adj. Care este, se face de trei ori mai mare sau mai mult; întreit. *În triplu exemplar* = în trei exemplare. ✦ Care este alcătuit, compus din trei părţi. ✧ *Triplă legătură* = legătură chimică covalentă, compusă din trei legături de valenţă simple. — Din fr. **triple,** lat. **triplus.**

TRÍPLU[2] s.n. (Sport) Triplusalt. — Din **triplu**[salt].

TRÍPLUM s.n. (Muz.) Voce superioară a unei piese polifonice la trei voci în sec. XII–XIII. — Din lat. **triplum.**

TRIPLUSÁLT, *triplusalturi*, s.n. (Sport) Probă atletică de săritură în lungime, în care atletul face trei sărituri legate între ele; triplu. — Din fr. **triple-saut** (după *salt).*

TRIPÓD, (**1**) *tripoduri*, (**2**) *tripode,* s.n. **1**. (Înv.) Trepied. **2.** (Mar.) Macara de forţă alcătuită din trei picioare reunite sus. — Din ngr. **tripódi.**

TRIPODÍE, *tripodii*, s.f. Vers compus din trei picioare. — Din fr. **tripodie**, ngr. **tripódia.**

TRIPÓL, *tripoli*, s.m. Reţea electrică tripolară. — Din fr. **tripôle,** engl. **tri-pole.**

TRIPOLÁR, -Ă, *tripolari, -e*, adj. Care are trei borne de acces spre exterior. — Din fr. **tripolaire.**

TRÍPOLI s.n. Sediment de dioxid de siliciu alcătuit din scoici şi infuzori, folosit în industrie. — Din fr. **tripoli.**

TRIPOTÁJ, *tripotaje*, s.n. Afacere necinstită; potlogărie, matrapazlâc. [Pl. şi: *tripotajuri*] — Din fr. **tripotage.**

TRIPÓU, *tripouri*, s.n. Local, stabiliment cu jocuri de noroc. — Din fr. **tripot.**

TRIPSÍNĂ s.f. Enzimă secretată de pancreas, care descompune proteinele în substanţe mai uşor solubile. — Din fr. **trypsine.**

TRIPTÍC, *triptice*, s.n. Ansamblu compus din trei panouri pictate, gravate sau sculptate (prinse în balamale în aşa fel încât părţile laterale să se închidă peste cea din mijloc), care conţine scene sacre şi chipuri de sfinţi, de zei etc. sau nume de ctitori, de domni etc. ✦ P. gener. Ansamblu alcătuit din trei părţi, trei idei etc. distincte. — Din fr. **triptyque.**

TRIPTOFÁN s.m. (Chim.) Aminoacid de bază din proteinele naturale. — Din fr. **tryptophane.**

TRIREACTÓR, *trireactoare*, s.n. Avion cu trei reactoare. [Pr.: *-re-ac-*] — Din fr. **triréacteur.**

TRIRÉMĂ, *trireme*, s.f. (În Antichitate) Ambarcaţiune cu trei pânze şi trei rânduri de rame dispuse pe trei nivele suprapuse; trieră. — Din fr. **trirème,** lat. **triremis.**

TRISÉCŢIE s.f. v. **trisecţiune.**

TRISECŢIÚNE, *trisecţiuni*, s.f. Diviziune în trei părţi egale. [Pr.: *-ţi-u-*. — Var.: **trisécţie** s.f.] — Din fr. **trisection.**

TRISEPÁL, -Ă, *trisepali, -e*, adj. (Despre flori) Cu trei sepale. — Din fr. **trisépale.**

TRISFETÍTELE n. pr. f. art. (Pop.) Numele unei sărbători ortodoxe care se celebrează la 30 ianuarie; trei ierarhi. — Din sl. **tri sventitelĭ.**

TRISILÁB, *trisilabe*, s.n. Cuvânt sau (mai rar) vers compus din trei silabe. — Din fr. **trissyllabe.**

TRISILÁBIC, -Ă, *trisilabici, -ce*, adj. (Despre cuvinte) Compus din trei silabe. — Din fr. **trissyllabique.**

TRÍSMUS, *trismusuri*, s.n. Contracţie spastică involuntară a muşchilor mandibulei, care împiedică deschiderea gurii. — Din fr. **trismus.**

TRISOMÍE, *trisomii*, s.f. (Biol.) Anomalie datorată prezenţei unui cromozom suplimentar. — Din fr. **trisomie.**

TRÍST, -Ă, *trişti, -ste*, adj. **1.** (Despre oameni) Supărat, mâhnit, amărât, abătut; melancolic. ✦ (Despre ochi, manifestări ale oamenilor, sunete etc.) Care exprimă tristeţe, melancolie. ✦ (Despre lucruri, stări sau fapte care ţin de natura sau de viaţa omului) Plin de tristeţe. **2.** Care provoacă tristeţe, supărare, care întristează; dureros. ✦ Care sugerează, evocă tristeţe; deprimant, dezolant. — Lat. **tristis.**

TRISTEARÍNĂ s.f. (Chim.) Substanţă solidă aflată în grăsimile naturale. [Pr.: *-ste-a-*] — Din fr. **tristéarine.**

TRISTÉŢE, *tristeţi*, s.f. Starea sufletească apăsătoare; mâhnire, amărăciune; *p. ext.* regret. — **Trist** + suf. *-eţe* (după fr. *tristesse*, it. *tristezza).*

TRISTÍH, *tristihuri*, s.n. Strofă de trei versuri. — Cf. gr. t r í s t i h o s, it. t r i s t i c o.

TRIŞÁ, *trişez*, vb. I. Intranz. şi tranz. A înşela la jocul de cărţi; *p. gener.* a induce în eroare; a păcăli, a înşela. — Din fr. **tricher.**

TRIŞÁRE, *trişări*, s.f. Acţiunea de *a trişa* şi rezultatul ei. — V. **trişa.**

TRIŞCÁR, *trişcari*, s.m. **1.** Cântăreţ din trişcă. **2.** Persoană care face trişte. — **Trişcă** + suf. *-ar*.

TRIŞCÁŞ, *trişcaşi*, s.m. (Rar) **1.** Trişcar (**1**). **2.** Trişcar (**2**). — **Trişcă** + suf. *-aş*.

TRÍŞCĂ, *trişte*, s.f. Vechi instrument muzical popular de suflat, făcut din trestie, soc etc., asemănător cu un fluier fără găuri. ✦ Fiecare dintre tuburile sonore ale cimpoiului; ţurloi. — Et. nec.

TRIŞCÚŢĂ, *trişcuţe*, s.f. Diminutiv al lui *trişcă*. — **Trişcă** + suf. *-uţă*.

TRIŞERÍE, *trişerii*, s.f. (Livr.) Trişare. — Din fr. **tricherie.**

TRIŞÓR, *trişori*, s.m. Persoană care trişează (la jocul de cărţi). — Din fr. **tricheur.**

TRÍŞTE, s.f. v. **strişte.**

TRITICÁLĂ s.f. Numele unei cereale rezultate din încrucişarea grâului cu secara. [Var.: **triticále** s.f.] — Din lat. **Triti**[cum] + [se]**cale.**

TRITICÁLE s.f. v. **triticală.**

TRÍTIU s.n. Izotop greu, radioactiv, al hidrogenului, cu număr de masă 3, instabil, folosit în fizica nucleară. — Din fr. **tritium.**

TRITÓN[1], *tritoni*, s.m. **1.** Zeitate marină greacă, închipuită cu bust de om şi cu coadă de peşte. **2.** Numele mai multor specii de animale amfibii cu înfăţişarea unor mormoloci de broască, având de obicei în lungul spatelui o creastă viu colorată *(Triturus)*. [Acc. şi: *tríton*] — Din fr. **triton,** lat. **Triton, -onis.**

TRITÓN[2], *tritonuri*, s.n. (Muz.) Interval melodic sau armonic de trei tonuri. — Din it. **tritono,** fr. **triton.**

TRITÓN[3], *tritoni*, s.m. (Fiz.) Nucleu al atomului de tritiu, alcătuit dintr-un proton şi doi neutroni. — Din fr. **triton.**

TRITONÍDĂ, *tritonide*, s.f. Zeiţă marină. — Din fr. **tritonide.**

TRITURÁ, *triturez*, vb. I. Tranz. A fărâmiţa o substanţă solidă în particule fine. — Din fr. **triturer,** lat. **triturare.**

TRITURÁRE, *triturări*, s.f. Acţiunea de *a tritura* şi rezultatul ei. — V. **tritura.**

TRIÚMF, *triumfuri*, s.n. **1.** (În Roma antică) Celebrare a unei victorii prin intrarea solemnă în oraş a comandantului biruitor, pe un car tras de patru cai albi şi însoţit de un cortegiu din care făceau parte senatori, căpeteniile armatei şi prizonierii făcuţi în război, reprezentând cea mai înaltă onoare acordată învingătorului. ✧ Expr. *A duce* (sau *a purta* pe cineva) *în triumf* = a ridica (pe cineva) pe sus (purtându-l pe braţe sau pe un tron) în cadrul unui cortegiu solemn sau vesel.

2. Victorie, biruință de mare prestigiu; *fig.* succes moral, reușită, izbândă deosebită. [Pr.: *tri-umf*] — Din lat. **triumphus,** fr. **triomphe.**

TRIUMFÁ, *triúmf*, vb. I. Intranz. **1.** A repurta o victorie strălucită, a biruit în luptă. **2.** Fig. A reuși, a avea un mare succes; a se impune. **3.** A se mândri, a jubila în urma unei victorii, a unui succes. [Pr.: *tri-um-*. — Prez. ind. și: *triumfez*] — Din lat. **triumphare,** fr. **triompher.**

TRIUMFÁL, -Ă, *triumfali, -e*, adj. **1.** Care constituie un triumf, care duce la triumf, care vestește o mare biruință; *fig.* măreț, impunător, solemn, pompos. ✧ *Marș triumfal* = înaintare rapidă și victorioasă a unei armate într-un teritoriu străin, fără a întâmpina rezistență. *Poartă triumfală* = poartă a Romei antice (și a altor cetăți din Antichitate) prin care intra carul de triumf al comandantului victorios întors din război. **2.** (Astăzi rar) Triumfător. [Pr.: *tri-um-*] — Din lat. **triumphalis,** fr. **triomphal.**

TRIUMFÁRE s.f. (Rar) Faptul de *a triumfa;* biruință strălucită. [Pr.: *tri-um-*] — V. **triumfa.**

TRIUMFĂTÓR, -OÁRE, *triumfători, -oare*, adj. Care triumfă; biruitor, învingător, victorios. ✦ Fig. Care exprimă mândrie în succesul obținut, care arată mulțumirea de a fi biruitor. [Pr.: *tri-um-*] — Din fr. **triomphateur,** lat. **triumphator, -oris.**

TRIUMVÍR, *triumviri*, s.m. (În Roma antică) Fiecare dintre cei trei membri ai unui triumvirat. [Pr.: *tri-um-*] — Din lat., fr. **triumvir.**

TRIUMVIRÁT, *triumvirate*, s.n. (În Roma antică) Înțelegere privată, fără fundament legal, între trei persoane, în scopul cuceririi și exercitării puterii politice în stat. [Pr.: *tri-um-*] — Din lat. **triumviratus,** fr. **triumvirat.**

TRIÚNGHI, *triunghiuri*, s.n. **1.** Poligon format din trei laturi care se întâlnesc două câte două și formează trei unghiuri interne. **2.** Grup de trei (sau de mai multe) ființe sau lucruri ale căror puncte de așezare, dacă ar fi unite prin linii, ar reprezenta vârfurile unui poligon cu trei laturi. **3.** (Muz.) Trianglu. — **Tri-** + **unghi** (după fr. *triangle)*.

TRIUNGHIULÁR, -Ă, *triunghiulari, -e*, adj., s.n. **1.** Adj. Care este în formă de triunghi. **2.** Adj., s.n. (Competiție sportivă) la care participă reprezentanți a trei țări sau a trei echipe. [Pr.: *tri-un-*] — Din **triunghi** (după lat. *triangularis)*.

TRIVACCÍN, *trivaccinuri*, s.n. (Med.) Vaccin complex, conținând trei componente profilactice diferite. — **Tri-** + **vaccin.**

TRIVALÉNT, -Ă, *trivalenți, -te*, adj. (Despre elemente chimice) Care are valența 3. — Din fr. **trivalent.**

TRIVALÉNȚĂ, *trivalențe*, s.f. Proprietate a unui element chimic de a avea valența 3. — Din fr. **trivalence.**

TRIVÉRB, *triverbe*, s.n. Joc distractiv constând în a reprezenta trei cuvinte prin litere sau figuri combinate între ele. — **Tri-** + **verb.**

TRIVIÁL, -Ă, *triviali, -e*, adj. Vulgar, ordinar; obscen, necuviincios, indecent, scabros. [Pr.: *-vi-al*] — Din fr. **trivial,** lat. **trivialis.**

TRIVIALITÁTE, *trivialități*, s.f. Însușirea a ceea ce este trivial; lipsă de pudoare, necuviință, nerușinare. ✦ Faptă, atitudine, vorbă etc. trivială. [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **trivialité.**

TRIVIALIZÁ, *trivializez*, vb. I. Tranz. (Rar) A face ca un fapt, o idee etc. să devină sau să pară triviale; a vulgariza, a degrada. [Pr.: *-vi-a-*] — Din fr. **trivialiser.**

TRIVIALIZÁRE, *trivializări*, s.f. Faptul de *a trivializa*. [Pr.: *-vi-a-*] — V. **trivializa.**

TRÍVIUM s.n. Parte a învățământului elementar medieval care cuprindea gramatica, retorica și dialectica. [Pr.: *-vi-um*] — Din lat., fr. **trivium.**

TRIZAHARÍDĂ, *trizaharide*, s.f. Substanță organică din clasa hidraților de carbon, care are molecula formată din trei resturi de monozaharid. — Din fr. **trisaccharide.**

TROACÁR, *troacare*, s.n. (Rar) Palton sau pardesiu femeiesc mai scurt. — Din fr. **trois-quarts.**

TROÁCĂ, *troace*, s.f. **1.** Albie, copaie, covată (scurtă și lată). **2.** Ladă mare în care cade făina măcinată la moară. **3.** Vas de lemn (în formă de jgheab, de ladă lungă etc.) în care se pune apa sau mâncarea pentru animale. **4.** (Fam.; la pl.) Catrafuse, calabalâc. [Var.: (reg.) **troc** s.n.] — Din germ. dial. **Trok.**

TROÁHNĂ, *troahne*, s.f. (Pop.) Guturai, răceală, gripă. — Et. nec.

TROC[1]**,** *trocuri*, s.n. Schimb în natură, fără mijlocirea banilor, constituind forma cea mai simplă a comerțului. — Din fr. **troc.**

TROC[2] s.n. v. **troacă.**

TROCANTÉR, *trocantere*, s.n. **1.** Parte a femurului de care se leagă mușchii coapsei. **2.** Al doilea segment de la picioarele insectelor. [Var.: **trohantér** s.n.] — Din fr. **trochanter.**

TROCÁR, *trocare*, s.n. Instrument chirurgical în formă de tub ascuțit (cu mâner), folosit la efectuarea puncțiilor sau la introducerea în unele cavități ale organismului a unor instrumente chirurgicale sau a unor dispozitive optice. — Din fr. **trocart,** germ. **Trokar,** engl. **trocar.**

TROCOFÓRĂ, *trocofore*, s.f. (Biol.) Larvă caracteristică pentru unii viermi sau moluște, în general planctonică, cu cili vibratili. — Din fr. **trocophore,** germ. **Trichophora.**

TROCÚȚĂ, *trocuțe*, s.f. Diminutiv al lui *troacă*. — V. **troacă.**

TROFÉU, *trofee*, s.n. **1.** (În Antichitate) Armura unui dușman învins, așezată de obicei pe un trunchi de copac, în semn de victorie; *p. ext.* monument ridicat în amintirea unei victorii sau în cinstea unui erou, pe care se așezau de obicei armele învinsului. **2.** Pradă de război luată de la un inamic. **3.** Parte a unui animal vânat păstrată pentru valoarea sau frumusețea ei. **4.** Cupă, obiect ornamental oferit învingătorului într-o întrecere sportivă. — Din fr. **trophée.**

TRÓFIC, -Ă, *trofici, -ce*, adj. Privitor la nutriție, care întreține nutriția. — Din fr. **trophique.**

TROFICITÁTE s.f. Proprietate a materiei vii de a-și păstra structura normală prin asigurarea nutriției necesare. — **Trofic** + suf. *-itate*.

TROFÍE, *trofii*, s.f. Trofism. — Din fr. **trophie.**

TROFÍSM, *trofisme*, s.n. Stare dinamică a nutriției; trofie. — Din fr. **trophisme.**

TROFOPATÍE, *trofopatii*, s.f. Maladie care afectează nutriția generală. — Din fr. **trophopathie.**

TROG, *troguri*, s.n. Vale glaciară. — Din germ. **Trog.**

TROGLOBÍE, *troglobii*, s.f. Viețuitoare care trăiește în peșteri, fiind adaptată la condițiile acestui mediu. ✧ (Adjectival) *Animale troglobii.* — Din fr. **troglobie.**

TROGLODÍT, -Ă, *troglodiți, -te*, s.m. și f. **1.** Om care trăiește în caverne. ✧ (Adjectival) *Populație troglodită*. **2.** Fig. Om cu un nivel de trai extrem de scăzut, care duce o viață primitivă. ✦ Epitet dat unui om grosolan, necivilizat, retrograd. — Din fr. **troglodyte.**

TROHÁIC, -Ă, *trohaici, -ce*, adj. Compus, format din trohei. ✧ *Metru trohaic* = sistem de versificație a cărui structură are la bază troheul. [Pr.: *-ha-ic*] — Din fr. **trochaïque.**

TROHANTÉR s.n. v. **trocanter.**

TROHÉU, *trohei*, s.m. Picior de vers alcătuit dintr-o silabă lungă și una scurtă (în metrica poeziei antice) sau dintr-o silabă accentuată și una neaccentuată (în poezia modernă). — Din fr. **trochée.**

TROHOÍDĂ, *trohoide*, s.f. Curbă descrisă de un punct al unui cerc care se deplasează pe o suprafață plană. — Din fr. **trochoïde.**

TROIÁN[1]**,** *troiene*, s.n. **1.** Îngrămădire mare de zăpadă adusă de vânt și așezată în formă de valuri sau de dune; nămete. ✦ P. gener. Morman, grămadă. **2.** Întăritură primitivă făcută de popoarele antice, constând dintr-un dig lung de pământ, cu șanț de apărare. [Pr.: *tro-ian*] — Probabil din sl. **trojanŭ.**

TROIÁN[2]**, -Ă,** *troieni, -e*, adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține Troiei, privitor la Troia, originar din Troia. ✧ *Calul troian* = **a)** uriaș cal de lemn construit, potrivit legendelor antice, după îndemnul lui Ulise, de locuitorii din Ahaia în timpul războiului troian și în care aceștia s-au ascuns, contribuind la căderea Troiei; **b)** *fig.* mijloc perfid folosit pentru subminarea cuiva. **2.** S.m. și f. Locuitor al Troiei. [Pr.: *tro-ian*] — **Troia** (n.pr.) + suf. *-ean*.

TRÓICĂ, *troici*, s.f. Sanie rusească la care sunt înhămați trei cai unul lângă altul. ✦ Fig. Grup format din trei personalități. — Din rus. **trojka.**

TROIENÍ, *troienesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A acoperi cu troiene (de zăpadă); a înzăpezi, a nămeți. ✦ Refl. A rămâne în mijlocul zăpezii; a se înzăpezi. **2.** A acoperi un obiect îngrămădind ceva peste el; a forma grămezi, mormane; a îngrămădi, a aduna ceva la un loc. [Pr.: *tro-ie-*] — Din **troian**[1]**.**

TROIENÍRE, *troieniri*, s.f. Acțiunea de *a (se) troieni*; înzăpezire. [Pr.: *tro-ie-*] — V. **troieni.**

TROIENÍT, -Ă, *troieniți, -te*, adj. Acoperit cu troiene (de zăpadă); înzăpezit. [Pr.: *tro-ie-*] — V. **troieni.**

TRÓIȚĂ, *troițe*, s.f. Cruce mare de lemn sau de piatră (împodobită cu picturi, sculpturi, inscripții și uneori încadrată de o mică construcție), așezată la răspântii, pe lângă fântâni sau în locuri legate de un eveniment. ✦ Icoană, formată din trei părți, dintre care cele laterale sunt prinse cu balamale, ca niște obloane, de cea din mijloc; triptic. [Acc. și: *troíță*. — Pr.: *tro-i-*] — Din sl. **troica.**

TROLEIBÚZ, *troleibuze*, s.n. Vehicul rutier de transport în comun, cu tracțiune electrică, asemănător cu autobuzul, prevăzut cu troleu; troleu (**2**). — Din fr. **trolleybus.**

TROLÉU, *trolee*, s.n. **1.** Dispozitiv instalat pe vehicule cu tracțiune electrică și care permite alimentarea cu energie electrică direct de la un cablu aerian. **2.** (Impr.) Troleibuz. — Din fr. **trolley.**

TROLÍU, *troliuri*, s.n. Dispozitiv folosit pentru deplasarea (în sens vertical) a unei sarcini, alcătuit din una sau din două tobe care se pot roti în jurul axelor lor și pe care se înfășoară un cablu fixat cu un capăt de tobă și cu celălalt de sarcina pe care trebuie să o deplaseze. — După fr. **treuil.**

TRÓMBĂ, *trombe*, s.f. **1.** Coloană înaltă de apă de formă conică, ridicată de vârtejurile de vânt, care o fac să se învârtească cu mare iuțeală în jurul ei înseși. ✦ Vânt în formă de vârtej cu axă verticală sau puțin înclinată și cu o mare viteză; *p. ext.* coloană de fum, de praf etc. ridicată de un vânt puternic; vârtej. **2.** Tub prin care se face ventilația în încăperile de jos ale unui vapor. — Din fr. **trombe.**

TROMBECTOMÍE, *trombectomii*, s.f. (Med.) Extragere a cheagului de sânge fixat într-un segment vascular. — Din fr. **thrombectomie.**

TROMBÍNĂ, *trombine*, s.f. Enzimă care participă la procesul de coagulare a sângelui. — Din fr. **thrombine.**

TROMBLÓN, *trombloane*, s.n. Pușcă foarte scurtă a cărei țeavă avea gura răsfrântă ca la trompetă. — Din fr. **tromblon.**

TROMBOCHINÁZĂ, *trombochinaze*, s.f. Enzimă prezentă în țesuturi, care, în contact cu ionii de calciu, provoacă coagularea sângelui; tromboplastină. — Din fr. **thrombokinase.**

TROMBOCÍT, *trombocite*, s.n. Celulă sangvină de forma unei plăcuțe, care are un rol important în coagularea sângelui; plachetă sangvină. [Var.: **trombocítă** s.f.] — Din fr. **thrombocyte,** germ. **Thrombozyt.**

TROMBOCÍTĂ s.f. v. **trombocit.**

TROMBOCITOPENÍE s.f. Scădere anormală a numărului de trombocite din sânge, manifestată prin hemoragii, purpură, amețeli etc. — Din fr. **thrombocytopénie.**

TROMBOCITÓZĂ s.f. Înmulțire excesivă a trombocitelor. — Din germ. **Thrombozytose.**

TROMBOFLEBÍTĂ, *tromboflebite*, s.f. Inflamație a peretelui unei vene și formare de cheaguri de sânge care pot duce la obturarea totală sau parțială a venei și la provocarea emboliilor. — Din fr. **thrombophlébite.**

TROMBÓN, *tromboane*, s.n. **1.** Instrument muzical de suflat făcut din alamă, mai mare decât trompeta, cu timbrul mai aspru și mai puternic decât aceasta. **2.** (Fam. și peior.) Gură (considerată ca organ al vorbirii). **3.** (Fam.; la pl.) Minciuni; păcăleli, exagerări. — Din fr. **trombone.**

TROMBONÍ, *trombonesc*, vb. IV. Tranz. (Fam.) A minți; a păcăli; a exagera. — V. **trombon.**

TROMBONÍST, *tromboniști*, s.m. **1.** Instrumentist care cântă din trombon. **2.** (Fam.) Epitet dat unei persoane căreia îi place să exagereze, să mintă. — Din fr. **tromboniste.**

TROMBOPATÍE, *trombopatii*, s.f. (Med.) Predispoziție de a face tromboză. — Din fr. **thrombopathie.**

TROMBOPLASTÍNĂ, *tromboplastine*, s.f. Trombochinază. — Din fr. **thromboplastine.**

TROMBOPOIÉZĂ, *trombopoieze*, s.f. (Biol.) Proces de formare a trombocitelor. — Din fr. **thrombopoïèse.**

TROMBÓZĂ, *tromboze,* s.f. Boală provocată de astuparea unui vas sangvin cu un cheag de sânge. — Din fr. **thrombose.**

TRÓMBUS, *trombusuri*, s.n. Cheag de sânge care se formează într-un vas sangvin. — Din fr., lat. **thrombus.**

TRÓMPĂ, *trompe*, s.f. **1.** Excrescență cărnoasă în formă de tub, care prelungește nasul la elefant, la tapir etc. și care servește la pipăit și la apucat. ✦ Prelungire a capului sau a gurii la unele animale nevertebrate (care servește la supt). **2.** Canal prin care se elimină ovulele formate în ovar. **3.** (În sintagma) *Trompa lui Eustache* = canal interior al urechii, care face legătura între timpan și faringe. **4.** Aparat folosit pentru ventilarea sau evacuarea gazelor dintr-un recipient, dintr-o încăpere etc., pentru a realiza un vid. **5.** Element de construcție în formă de boltă trunchiată, înlesnind de obicei trecerea de la un plan pătrat la un plan poligonal sau circular. — Din fr. **trompe.**

TROMPÉT, *trompeți,* s.m. (Înv.) Trompetist. — Din fr. **trompette.**

TROMPETÁȘ, *trompetași*, s.m. (Înv.) Trompetist. — **Trompetă** + suf. *-aș*.

TROMPÉTĂ, *trompete*, s.f. Instrument muzical de suflat, alcătuit dintr-un tub de alamă îndoit de două ori și terminat la un capăt cu o deschizătură în formă de pâlnie; goarnă. — Din fr. **trompette.**

TROMPETÍST, *trompetiști,* s.m. Persoană care cântă la trompetă; trompet, trompetaș, trâmbițaș, gornist. — Din fr. **trompettiste.**

TRON¹, *tronuri*, s.n. Scaun, jeț (sculptat și împodobit) pe care stau monarhii la ceremonii; *p. ext.* simbol al domniei. ✧ Expr. *A se urca* (sau *a se sui) pe tron* = a ocupa domnia, a fi încoronat ca monarh. ✦ Fig. Puterea suverană a monarhilor; domnie. ✦ Scaun, jeț special pe care stau prelații (sau suveranii) în timpul unor ceremonii religioase. — Din fr. **trône.**

TRON², *tronuri*, s.n. **1.** (Pop.) Ladă în care țăranii își păstrează diverse obiecte, mai ales de îmbrăcăminte. **2.** (Reg.) Sicriu. — Din germ. dial. **Truh(e)n.**

TRONÁ, *tronez*, vb. I. Intranz. A se afla pe tron¹; a domni, a guverna. ✦ Fig. A domina, a adopta o poziție de superioritate; a-și da aere, importanță. — Din fr. **trôner.**

TRONÁRE, *tronări*, s.f. Acțiunea de *a trona* și rezultatul ei. — V. **trona.**

TRONC interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o ciocnire, de o cădere, de trântirea unui lucru etc. ✧ Expr. *A-i cădea cuiva (cu) tronc (la inimă)* = a-i deveni cuiva drag dintr-odată; a îndrăgi (pe neașteptate). ✦ Exclamație care exprimă surpriza în fața unui lucru neașteptat sau a unei situații neprevăzute. ✧ Expr. (Fam.) *Tronc, Marghioalo*, se spune când cineva face sau spune ceva nepotrivit cu situația în care se găsește. — Onomatopee.

TRÓNCA-TRÁNCA interj. v. **tronca-tronca.**

TRÓNCA-TRÓNCA interj. Cuvânt care imită zgomotul făcut de două obiecte care se lovesc unul de altul în cadență regulată, monotonă. [Var.: **trónca-tránca** interj.] — Onomatopee.

TRONCĂNÍ, *troncănesc*, vb. IV. **1.** Intranz. A face zgomot izbindu-se de ceva sau izbind un obiect de altul. **2.** Tranz. Fig. A flecări, a trăncăni. — **Tronc** + suf. *-ăni*.

TRONCĂNÍRE, *troncăniri*, s.f. Acțiunea de *a troncăni* și rezultatul ei; zgomot produs de obiecte care se izbesc unele de altele; troncănit. — V. **troncăni.**

TRONCĂNÍT, *troncănituri*, s.n. Troncănire. — V. **troncăni.**

TRÓNCĂT, *troncăte*, s.n. Zgomot produs de rostogolirea unui lucru, de izbirea unui obiect de altul etc. [Var.: **tróncot** s.n.] — **Tronc** + suf. *-ăt.*

TRONCÓN, *tronconuri*, s.n. (Rar) Trunchi de con. — Din **tronconic** (derivat regresiv).

TRONCÓNIC, -Ă, *tronconici, -ce*, adj. Care are forma unui trunchi de con. — Din fr. **tronconique.**

TRÓNCOT s.n. v. **troncăt.**

TRONIȘÓR, *tronișoare*, s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *tron²*. — **Tron²** + suf. *-ișor*.

TRONSÓN, *tronsoane*, s.n. Parte dintr-un obiect, dintr-un organ de mașină sau dintr-o construcție având o particularitate distinctă și delimitată de rest prin anumite elemente de legătură sau prin repere. — Din fr. **tronçon.**

TROP¹ interj. (De obicei repetat) cuvânt care imită zgomotul pe care îl fac picioarele când lovesc pământul în mers. [Var.: **trópa,** (pop.) **trópai** interj.] — Onomatopee.

TROP², *tropi*, s.m. Figură de stil. — Din fr. **trope,** lat. **tropus,** ngr. **trópos.**

TRÓPA interj. v. **trop¹.**

TRÓPAI interj. v. **trop¹.**

TROPÁR, *tropare*, s.n. Scurtă cântare bisericească de laudă în cinstea unui sfânt sau a unui eveniment religios. — Din sl. **troparĭ.**

TROPĂÍ, *trópăi,* vb. IV. Intranz. A face zgomot lovind pământul, podeaua cu picioarele sau cu copitele; a tropoti. ✦ (Fam.) A juca, a dansa (cu zgomot). — **Trop¹** + suf. *-ăi*.

TROPĂIÁLĂ, *tropăieli*, s.f. Faptul de *a tropăi;* zgomot produs de cel care tropăie; tropăit, tropăitură. [Pr.: *-pă-ia-*] — **Tropăi** + suf. *-eală*.

TROPĂÍT, *tropăituri*, s.n. Tropăială. — V. **tropăi.**

TROPĂÍTA s.f. art. Numele unui dans popular românesc. — V. **tropăi.**

TROPĂITÚRĂ, *tropăituri*, s.f. Tropăială. [Pr.: *-pă-i-*] — **Tropăi** + suf. *-tură*.

TRÓPIC¹, *tropice*, s.n. **1.** Fiecare dintre cele două paralele situate la latitudinea de 23°27’ nord sau sud de ecuatorul terestru, unde, în timpul celor două solstiții, Soarele trece la zenitul locului. **2.** (La pl.) Zonă, regiune aflată în jurul celor două tropice (**1**). ✧ Loc adj. *De tropice* = din regiunea tropicală. — Din fr. **tropique**, lat. **tropicus.**

TRÓPIC², **-Ă,** *tropici, -ce*, adj. Referitor la tropi²; figurat, metaforic. — Din fr. **tropique.**

TROPICÁL, -Ă, *tropicali, -e*, adj. Care ține de tropice, care se află în regiunea tropicelor, specific tropicelor. ✧ *Căldură tropicală* = căldură dogoritoare, caniculară. — Din fr. **tropical.**

TROPICALIZÁ, *tropicalizez*, vb. I. Tranz. A executa operațiile de tropicalizare. — Din **tropicalizare** (derivat regresiv).

TROPICALIZÁRE, *tropicalizări*, s.f. Ansamblu de operații executate pentru ca o piesă, un aparat, o instalație etc. să poată rezista la oscilațiile de temperatură din zonele tropicale. — După fr. **tropicalisation.**

TROPICALIZÁT, -Ă, *tropicalizați, -te*, adj. (Despre piese, aparate, instalații etc.) Căruia i s-au aplicat tratamente de tropicalizare. — V. **tropicaliza.**

TROPÍSM, *tropisme*, s.n. Tendință de acomodare și de orientare a unui organism vegetal fixat de pământ, într-o anumită direcție, sub influența unei excitații exterioare ca lumina, căldura, gravitația, umiditatea etc. — Din fr. **tropisme.**

TROPOLOGÍE s.f. **1.** Limbaj figurat. **2.** Disciplină care se ocupă cu studierea tropilor². — Din fr. **tropologie.**

TROPOPÁUZĂ s.f. Strat al atmosferei intermediar între troposferă și stratosferă. — Din fr. **tropopause.**

TROPOSFÉRĂ s.f. Stratul inferior al atmosferei, care atinge suprafața solului și în care se produc fenomenele meteorologice obișnuite. — Din fr. **troposphère.**

TRÓPOT, *tropote*, s.n. Zgomot de copite sau de picioare (încălțate) care izbesc pământul; tropotit. — Din bg., sb. **tropot.**

TROPOTÁ vb. I v. **tropoti.**

TROPOTÍ, *tropotesc*, vb. IV. Intranz. (Pop.) A tropăi. [Var.: **tropotá** vb. I] — Din **tropot.**

TROPOTÍRE, *tropotiri*, s.f. (Pop.) Acțiunea de *a tropoti* și rezultatul ei. — V. **tropoti.**

TROPOTÍT, *tropotituri*, s.n. (Pop.) Tropot. — V. **tropoti.**

TROPOTÍTA s.f. art. Numele unui dans popular românesc. — V. **tropoti.**

TROSC interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de o cădere, de o trosnitură, de o lovitură, de o rupere. — Onomatopee.

TRÓSCOT s.m. Plantă erbacee cu tulpina ramificată, întinsă pe pământ, cu numeroase frunze mici, cu flori hermafrodite verzi, pe margine roșii sau albe *(Polygonum aviculare)*. — Din sl. **troskotŭ.**

TRÓSNET, *trosnete*, s.n. Trosnitură; pocnet. — **Trosni** + suf. *-et*.

TROSNÍ, *trosnesc*, vb. IV. Intranz. **1.** (Despre lemne și despre obiecte de lemn; la pers. 3) A produce un zgomot specific prin rupere, izbitură, crăpare, ardere etc.; a crăpa, a pocni, a plesni cu zgomot. **2.** (Pop.) A pocni, a plesni din bici. **3.** A-i pârâi cuiva încheieturile. ✧ Expr. *A-i trosni* (cuiva) *fălcile*, se spune când cineva primește o lovitură puternică, când mănâncă cu lăcomie și cu zgomot sau când cască cu poftă. ✦ (Despre pepeni verzi copți) A pârâi când sunt strânși în palme. [Var.: (pop.) **trăsní** vb. IV] — Cf. t r ă s n i¹.

TROSNÍRE, *trosniri*, s.f. Faptul de *a trosni*. — V. **trosni.**

TROSNITÓR, -OÁRE, *trosnitori, -oare*, adj. Care trosnește. — **Trosni** + suf. *-tor*.

TROSNITÚRĂ, *trosnituri*, s.f. Faptul de a trosni; zgomot specific produs de un obiect când plesnește, când crapă etc.; pocnitură, pârâitură, trosnet — **Trosni** + suf. *-tură*.

TROTÁ, pers. 3 *trotează*, vb. I. Intranz. (Despre caii de curse) A merge la trap; a avea un trap frumos și elegant. — Din fr. **trotter.**

TROTÍL, *trotiluri*, s.n. (Chim.) Trinitrotoluen. — Din germ. **Trotyl.**

TROTINÁ, pers. 3 *trotinează*, vb. I. Intranz. (Despre cai) A nu păstra pasul regulat, a bate pasul aproape pe loc. — Din fr. **trottiner.**

TROTINÉTĂ, *trotinete*, s.f. Mic vehicul pentru copii, compus dintr-o scândură dreptunghiulară montată pe două roți și articulată cu o bară perpendiculară pe ea, servind ca bară de direcție, și care se pune în mișcare prin împingerea cu un picior. — Din fr. **trottinette.**

TROTTEUR, *trotteuri*, s.m., adj. **1.** S.m. Cal cu trapul întins și ridicat; trăpaș. **2.** Adj. (Despre încălțămintea de damă) Cu toc gros, înalt de trei-patru cm, și cu model sport, comod și rezistent. [Pr.: *-tör*] — Din fr. **trotteur.**

TROTUÁR, *trotuare*, s.n. Porțiune special amenajată de-a lungul unei străzi, mai ridicată decât partea carosabilă, rezervată circulației pietonilor. [Pr.: *-tu-ar*] — Din fr. **trottoir.**

TRUBÁCI, *trubaci*, s.m. (Înv.) Trâmbițaș (la vânătoare). — Din rus. **trubaci.**

TRUBADÚR, *trubaduri*, s.m. Nume dat poeților medievali (sec. XI–XIII) ale căror versuri, compuse în vechea franceză de sud și recitate cu un acompaniament muzical specific, aveau de obicei un caracter erotic sau pastoral; *p. gener.* poet-cântăreț care călătorea din loc în loc. — Din fr. **troubadour.**

TRUC[1], *trucuri*, s.n. Manevră abilă prin care cineva încearcă să mascheze realitatea; șiretlic, stratagemă, viclenie. — Din fr. **truc.**

TRUC[2], *trucuri*, s.n. Cadrul suspendat pe una sau pe două osii și pe care se montează suprastructura unui vagon de tramvai. — Din fr. **truc, truck.**

TRUCÁ, *truchez*, vb. I. Tranz. A folosi trucuri[1] sau trucaje. — Din fr. **truquer.**

TRUCÁJ, *trucaje*, s.n. Procedeu tehnic folosit în teatru și în cinematografie pentru a crea o iluzie optică sau acustică spectaculoasă. — Din fr. **truquage, trucage.**

TRUCÁRE, *trucări*, s.f. Acțiunea de *a truca* și rezultatul ei. — V. **truca.**

TRUCÁT, -Ă, *trucați, -te*, adj. (Despre scene din filme, din piese de teatru etc.) În care s-au folosit trucaje. — V. **truca.**

TRÚCĂ s.f. (Cin.) Utilaj complex folosit pentru filmări combinate. — Din fr. **truc.** Cf. engl. t r i c k.

TRUCULÉNT, -Ă, *truculenți, -te*, adj. Aspru, violent, brutal. — Din fr. **truculent,** lat. **truculentus.**

TRUCULÉNȚĂ, *truculențe*, s.f. Asprime, violență, brutalitate; lipsă de bun-simț, obrăznicie. — Din fr. **truculence.**

TRÚDĂ, *trude*, s.f. (Pop.) **1.** Efort fizic sau intelectual deosebit; muncă grea, istovitoare; oboseală, osteneală. ✧ Loc. adv. *Cu trudă* = din greu, cu mare efort. ✦ Rodul, rezultatul concret al ostenelii cuiva; agoniseală, folos, câștig. **2.** Chin, suferință; durere, necaz. — Din **trudi** (derivat regresiv). Cf. sl. t r u d ŭ.

TRUDÍ, *trudesc*, vb. IV. Intranz. și refl. (Pop.) **1.** A munci din greu, a depune mari eforturi (fizice sau intelectuale); a se sili, a se osteni. **2.** A se căzni, a se chinui. ✦ Tranz. (Înv. și pop.) A supune la chinuri, la torturi; a tortura, a chinui. — Din sl. **truditi.**

TRUDÍT, -Ă, *trudiți, -te*, adj. (Pop.; adesea substantivat) Foarte obosit; ostenit peste măsură; extenuat. ✦ Care exprimă, trădează o mare oboseală. — V. **trudi.**

TRUDITÓR, -OÁRE, *truditori, -oare*, adj., s.m. și f. (Persoană) care muncește din greu, care desfășoară o activitate obositoare, extenuantă. — **Trudi** + suf. *-tor*.

TRÚDNIC, -Ă, *trudnici, -ce*, adj. Care cere multă trudă; foarte obositor, extenuant, epuizant. ✦ Care exprimă, trădează o mare oboseală. — Din sl. **trudinu.**

TRUDNICÍE, *trudnicii*, s.f. (Rar) Trudă. — **Trudnic** + suf. *-ie*.

TRUFANDÁ, *trufandale*, s.f. Cel dintâi fruct sau rod al pământului dintr-o producție anuală; *p. ext.* produs alimentar (mai ales fruct sau legumă) care apare pe piață mai înainte de timpul normal în care trebuie să apară. — Din tc. **turfanda.**

TRUFÁȘ, -Ă, *trufași, -e*, adj. **1.** (Adesea substantivat) Plin de trufie, peste măsură de mândru, de orgolios; înfumurat, arogant, îngâmfat. ✦ Care arată, care manifestă trufie, mândrie, îngâmfare. *Privire trufașă*. **2.** Măreț, grandios, superb. — **Trufă[2]** + suf. *-aș*.

TRÚFĂ[1], *trufe*, s.f. **1.** Nume dat mai multor specii de ciuperci comestibile de culoare violetă-negricioasă, în formă de cartofi, care cresc în pământ *(Tuber)*. **2.** Produs de cofetărie făcut dintr-o cremă de ciocolată. — Din fr. **truffe.**

TRÚFĂ[2], *trufe*, s.f. (Înv.) Trufie. — Lat. ***trufa.**

TRUFÍE, *trufii*, s.f. Atitudine disprețuitoare și arogantă, plină de mândrie și de înfumurare; semeție, îngâmfare, aroganță, trufă[2]. ✧ Loc. adv. *Cu trufie* = în mod arogant, îngâmfat. — **Trufă[2]** + suf. *-ie*.

TRUÍSM, *truisme*, s.n. Adevăr evident, banal; loc comun. — Din fr. **truisme.**

TRUNCÁT, -Ă, *truncați, -te*, adj. (Bot.; despre părți ale plantelor) Terminat brusc printr-o suprafață orizontală. — Din lat. **truncatus.**

TRÚNCHI, *trunchiuri*, s.n. **1.** Partea cea mai groasă a unui copac, cuprinsă între rădăcină și locul de unde pornesc ramurile principale; tulpină. ✦ Tulpina unui copac tăiat (de la nivelul solului, uneori curățată de crengi și de coajă); buștean. ✦ Bucată groasă de lemn (din tulpina unui copac) pe care se crapă lemnele de foc, se taie carnea etc. **2.** Trupul unui om, fără cap și fără membre. **3.** ✦ (Anat.; în sintagma) *Trunchi cerebral* = porțiunea nevraxului alcătuită din măduva prelungită, punte și mezencefal. **4.** (În sintagma) *Trunchi de piramidă* (sau *de con, de prismă)* = corp geometric obținut prin secționarea unei piramide (sau a unui con etc.) printr-un plan paralel cu baza și aflat între acest plan și bază. — Lat. **trunculus.**

TRUNCHIÁ, *trunchiez*, vb. I. Tranz. (Adesea fig.) A ciunti, a reteza, a mutila; a fragmenta, a tăia. [Pr.: *-chi-a*] — Din **trunchi.**

TRUNCHIÁT, -Ă, *trunchiați, -te*, adj. (Adesea fig.) Tăiat, fragmentat, mutilat, retezat. [Pr.: *-chi-at*] — V. **trunchia.**

TRUNCHIÉRE, *trunchieri*, s.f. (Adesea fig.) Acțiunea de *a trunchia* și rezultatul ei. [Pr.: *-chi-e-*] — V. **trunchia.**

TRUNCHIULÉȚ, *trunchiulețe*, s.n. Diminutiv al lui *trunchi*. — **Trunchi** + suf. *-uleț*.

TRUP, *trupuri*, s.n. **1.** Corp (al unei ființe). ✧ Loc. adv. *(Cu) trup și suflet* = cu totul, în întregime, fără rezervă. ✧ Expr. *(A fi) trup din trupul cuiva* = **a)** (a fi) născut din...; **b)** (a face) parte integrantă din ceva. *A fi trup și suflet cu cineva* = a se identifica cu aspirațiile cuiva; a fi foarte strâns legat de cineva. ✦ Corpul fără cap (și fără membre) al unei ființe; trunchi (**2**). ✦ Cadavru. **2.** Parte principală a unui obiect, a unei construcții etc.; *p. gener.* obiectul însuși. **3.** (Înv.) Întindere mare de pământ care alcătuiește un singur lot. *Trup de moșie*. **4.** (Înv.) Mare unitate militară. — Din sl. **trupŭ.**

TRÚPĂ, *trupe*, s.f. **1.** Totalitatea militarilor care își fac serviciul militar. ✦ (La pl.) Forțele armate ale unei țări, ale unei regiuni, ale unei specialități etc.; oaste. **2.** Colectiv permanent de actori ai unui teatru sau ai unui circ; ansamblu. — Din fr. **troupe.**

TRUPÉSC, -EÁSCĂ, *trupești*, adj. Privitor la trup, care ține de trup; fizic. ✦ Senzual; sexual. — **Trup** + suf. *-esc*.

TRÚPEȘ, -Ă, *trupeși, -e*, adj. (Pop.) Bine conformat din punct de vedere fizic; robust, voinic. ✦ (Peior.) Gras. — **Trup** + suf. *-eș*.

TRUPEȘÍE s.f. (Pop.) Constituție fizică robustă. — **Trupeș** + -suf. *-ie*.

TRUPÉȘTE adv. (Pop.) Din punctul de vedere al trupului, relativ la trup; fizicește. — **Trup** + suf. *-ește*.

TRUPÉT s.m. v. **trupete.**

TRUPÉTE, *trupeți*, s.m. (Fam.) Soldat (fără grad). [Var.: **trupét** s.m.] — **Trupă** + suf. *-ete*.

TRÚPIȚĂ, *trupițe*, s.f. Parte a plugului alcătuită din cormană, brăzdar și plaz și fixată de cadrul plugului prin intermediul bârsei. — Cf. sb. t r u p i c a.

TRUPȘÓR s.n. v. **trupușor.**

TRUPUȘÓR, *trupușoare*, s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *trup*. [Var.: **trupșór** s.n.] — **Trup** + suf. *-ușor*.

TRÚSĂ, *truse*, s.f. Geantă sau cutie specială în care se țin instrumente sau obiecte de primă necesitate, folosite în exercitarea unei profesii sau pentru toaletă; totalitatea instrumentelor sau obiectelor din această geantă sau cutie. — Din fr. **trousse.**

TRUSÓU, *trusouri*, s.n. Lenjerie de corp, de pat etc. confecționată pentru o fată (în vederea căsătoriei); rufăria unui nou-născut. — Din fr. **trousseau.**

TRÚST, *trusturi*, s.n. Formă de fuziune a intereselor unei companii prin integrarea orizontală sau verticală a producției, prin împărțirea pieței, prin practicarea unor discriminări comerciale față de parteneri etc. — Din fr. **trust,** (**2**) după rus. **trest.**

TRUSTIÉR, -Ă, *trustieri, -e*, adj. Al unui trust, referitor la un trust, de trust. [Pr.: *-ti-er*] — Din engl. **trustier.**

TRÚSTMAN s.m. v. **trustmen.**

TRÚSTMEN, *trustmeni*, s.m. (Rar) Fiecare dintre acționarii unui trust (**1**). [Var.: **trústman** s.m.] — Din engl. **trust-man.**

TRUVÁBIL, -Ă, *truvabili, -e*, adj. (Livr.) De găsit, care poate fi găsit. — Din fr. **trouvable.**

TRUVÉR, *truveri*, s.m. Poet-cântăreț francez din Evul Mediu, în nordul Franței. — Din fr. **trouvère.**

T-SHIRT, *T-shirturi,* s.n. Tricou. [Pr.: *tíșărt*] — din engl. **T-shirt.**

TȚ interj. Exclamație care exprimă dezaprobarea, nemulțumirea sau mirarea. — Onomatopee.

TU pron. pers. 2 sg. **1.** (Ține locul numelui persoanei căreia i se adresează vorbitorul; cu funcție de subiect) *Tu râzi*. ✧ (Impersonal) *Tu școală, tu studii, și el un golan*. ✧ Expr. *Nici tu..., nici tu...* = nimic din ceea ce ar trebui sau te-ai aștepta să fie. **2.** (La dativ, în formele *ție, îți, ți, -ți, ți-*) *Nu ți-l dau*. ✧ (Cu funcție de complement indirect, indicând posesiunea) *Tacă-ți gura!* ✧ (Cu funcție atributivă, indicând posesiunea) *Ai să-ți vezi mama.* ✧ (Impersonal) *Ți-ai găsit!* ✧ (Cu valoare de dativ etic) *Ți le spunea toate pe de rost.* **3.** (La acuzativ, în formele *te, -te, te-)* *Am de gând să te mărit*. ✧ (Intră în compunerea unor verbe la diateza reflexivă) *Unde te trezești?* ✧ (Impersonal) *Ia te uită la el!* ✧ (Precedat de prepoziții, în

forma *tine) Am în tine toată nădejdea.* **4.** (La vocativ) *Tu, cel care privești încoace!* **5.** (Urmat de „unul", „una", la diferite cazuri, exprimă ideea de izolare) *Tu unul nu știi.* [Dat. *ție, îți, ți, -ți, ți-*; acuz. *tine, te, -te, te-*] — Lat. **tu.**

TUARÉG, -Ă, *tuaregi, -ge,* s.m. și f. (La pl.) Numele unei populații cu puternice tradiții războinice, parțial nomadă, care locuiește în partea centrală a Saharei, în munții Ahaggar și în deșerturile de la nordul Nigerului; (și la sg.) persoană care face parte din această populație. [Pr.: *tu-a-*] — Din fr. **Touaregs.**

TUB, *tuburi*, s.n. **1.** Piesă de formă cilindrică, din metal, sticlă, cauciuc etc., goală în interior, cu diametre și lungimi diferite, folosită de obicei pentru scurgeri, transporturi sau păstrare de lichide sau gaze. ✦ Sistem tehnic având o carcasă în formă de tub (**1**); *spec.* corp tubular în care se introduc unele conducte electrice în clădiri. ✧ *Tub electronic* = dispozitiv sau aparat constituit dintr-un recipient etanș (de sticlă sau de metal), vidat sau cu gaz rarefiat, și echipat cu doi sau mai mulți electrozi, între care se stabilesc curenți electrici. ✦ (La unele instrumente muzicale) Țeavă care produce sunete de diferite tonalități (în funcție de lungimea și diametrul piesei respective) când trece un curent de aer prin ea. ✦ Înveliș cilindric din metal sau din carton, în care se află explozibilul și proiectilul unei arme de foc. ✦ Recipient subțire din metal, în care se țin diferite paste alimentare sau preparate cosmetice și medicale. **2.** Canal natural care intră în componența unor aparate sau organe animale și vegetale și prin care circulă hrană, aer etc. ✧ *Tub fonator* = organ (în formă de canal) cu care se realizează sunetele în vorbire, mărginit în partea posterioară de laringe și în partea anterioară de buze și de nări. — Din fr. **tube,** lat. **tubus.**

TUBÁ, *tubez*, vb. I. Tranz. A consolida pereții unei guri de sondă prin introducerea unei coloane de tuburi în interiorul ei. — Din fr. **tuber.**

TUBÁJ, *tubaje*, s.n. (Med.) Metodă de examen clinic care constă în introducerea unui tub de cauciuc sau metalic în stomac sau în duoden pentru extragerea și analiza sucurilor respective. ✧ *Tubaj laringian* = introducerea unui tub metalic în laringe în caz de asfixie. — Din fr. **tubage.**

TUBÁRE, *tubări*, s.f. Operație de introducere a unei coloane de tuburi de oțel în gaura unei sonde, pentru consolidarea pereților acesteia. — Din **tub.**

TUBĂ, *tube*, s.f. Instrument muzical de suflat din alamă, cu registru grav, format dintr-un pavilion larg, un tub răsucit și un mecanism de pistoane. — Din fr., lat. **tuba.**

TUBÉRCUL, *tuberculi*, s.m. **1.** Tulpină subterană, scurtă și îngroșată, care înmagazinează substanțele de rezervă ale unor plante. **2.** (Anat.) Denumire pentru diferite proeminențe aflate pe vase, cartilaje, piele, organe etc. **3**. (Med.) Mică tumoare apărută în grosimea pielii sau în orice alt țesut. [Pl. și: (n.) *tubercule*. — Var.: **tubérculă** s.f.] — Din fr. **tubercule,** lat. **tuberculum.**

TUBERCULÁT, -Ă, *tuberculați, -te*, adj. (Despre plante) Cu tuberculi. ✦ (Despre unele organe) Acoperit cu mici tuberculi sau proeminențe. — Din fr. **tuberculé.**

TUBÉRCULĂ s.f. v. **tubercul.**

TUBERCULÍNĂ, *tuberculine*, s.f. Produs biologic obținut din culturile pe medii lichide ale bacilului tuberculozei, folosit pentru a diagnostica (și a trata) tuberculoza. — Din fr. **tuberculine.**

TUBERCULIZÁ, *tuberculizez*, vb. I. Refl. și tranz. A (se) îmbolnăvi de tuberculoză. — Din fr. **tuberculiser.**

TUBERCULÓS, -OÁSĂ, *tuberculoși, -oase*, adj., s.m. și f. Bolnav de tuberculoză. — Din fr. **tuberculeux.**

TUBERCULOSTÁTIC, -Ă, *tuberculostatici, -ce*, adj., s.n. (Substanță) care împiedică înmulțirea bacilului tuberculozei. — Din fr. **tuberculostatique.**

TUBERCULÓZĂ, *tuberculoze*, s.f. Boală infecțioasă și contagioasă produsă de localizarea bacilului Koch la plămâni, la intestine, la oase etc. care poate provoca distrugerea țesutului, supurații etc.; boală seacă. — Din fr. **tuberculose.**

TUBERÓZĂ, *tuberoze*, s.f. (Bot.) Chiparoasă. — Din fr. **tubéreuse.**

TUBEROZITÁTE, *tuberozități*, s.f. Proeminență osoasă pe care sunt fixați mușchii și ligamentele. — Din fr. **tubérosité.**

TUBIFÓRM, -Ă, *tubiformi, -e*, adj. Care are forma unui tub. — Din fr. **tubiforme.**

TÚBING, *tubinguri*, s.n. Țeavă din coloana de extracție de la sondele petroliere. — Din germ. **Tubbing.**

TUBULÁR, -Ă, *tubulari, -e*, adj. Care este în formă de tub. ✦ Care este prevăzut cu tuburi. — Din fr. **tubulaire.**

TUBULATÚRĂ, *tubulaturi*, s.f. Ansamblu de țevi care comunică între ele sau care fac parte dintr-un sistem tehnic. — Din it. **tubulatura.**

TUBULÉȚ, *tubulețe*, s.n. Tubușor. — **Tub** + suf *-uleț*.

TUBULÚRĂ, *tubuluri*, s.f. Bucată scurtă de țeavă îmbinată etanș cu peretele unui recipient sau al unei conducte pentru a realiza un racord sau pentru a permite scurgerea fluidului din recipient sau din conductă. — Din fr. **tubulure.**

TUBUȘÓR, *tubușoare*, s.n. Diminutiv al lui *tub*; tubúleț. — **Tub** + suf. *-ușor*.

TUCÁN, *tucani*, s.m. Gen de păsări cățărătoare din regiunile tropicale ale Americii de Sud, cu ciocul mare și puternic și cu penajul viu colorat *(Rhamphastos);* pasăre din acest gen. — Din it. **tucano.**

TUCERÍE, *tucerii*, s.f. Turnătorie de fontă. — **Tuci** + suf. *-ărie*.

TUCI, (2), *tuciuri*, s.n. **1.** Fontă. **2.** Ceaun, vas (de fontă). — Din tc. **tuç** (lit. *tunç)*.

TUCIURÍU, -ÍE, *tuciurii*, adj. (Care are pielea) de culoare închisă (ca tuciul); negricios, brunet, oacheș. — **Tuci** + suf. *-uriu.*

TUDÉSC, -Ă, *tudești*, adj. (Înv.) German. — Din fr. **tudesque.**

TUF, *tufuri*, s.n. Rocă sedimentară poroasă. ✧ *Tuf vulcanic* = rocă formată prin acumularea și consolidarea cenușii, nisipului etc. provenite din erupțiile vulcanice. *Tuf calcaros* = rocă sedimentară formată prin depunerea bicarbonatului de calciu din apele calcaroase. — Din fr. **tuf.**

TUFÁN, *tufani*, s.m. **1.** Specie de stejar *(Quercus pubescens)*. **2.** Tufar. **3.** (Pop.) Ciomag, bâtă. — **Tufă** + suf. *-an*.

TUFÁR, *tufari*, s.m. Arbore cu ramuri dese crescute de la rădăcină, ca o tufă; tufan (**2**). — **Tufă** + suf. *-ar*.

TÚFĂ, *tufe*, s.f. **1.** Nume generic dat plantelor lemnoase (arbuști), cu ramuri dese care pornesc direct de la rădăcină; grup de flori, de lăstari sau de plante erbacee cu rădăcină comună. ✧ Expr. (Fam.) *Tufă (de Veneția)* = nimic, deloc. *Tufă-n pungă* sau *tufă-n buzunar* = **a)** nimic; **b)** om fără bani. ✦ Fig. Păr mult și des; claie. **2.** (Rar) Ramură, creangă înverzită. ✦ (Reg.) Bâtă, ciomag. — Lat. **tufa.**

TUFĂNÍCĂ, *tufănele*, s.f. Specie de crizantemă cu flori mici; dumitriță. [Pl. și: *tufănici*] — **Tufan** + suf. *-ică*.

TUFĂRÍE, *tufării*, s.f. Tufiș; hățiș. — **Tufă** + suf. *-ărie*.

TUFĂRÍȘ, *tufărișuri*, s.n. Tufiș — **Tufar** + suf. *-iș*.

TUFECCÍ s.m. v. **tufecciu.**

TUFECCÍU, *tufeccii*, s.m. Soldat mercenar din garda domnească, în timpul domniilor fanariote. [Var.: **tufeccí** s.m.] — Din tc. **tüfekçi.**

TUFÍȘ, *tufișuri*, s.n. Desiș de tufe sau de arbuști; mulțime de copaci tineri, stufoși; tufăriș, tufărie. — **Tufă** + suf. *-iș*.

TUFIȘOÁRĂ, *tufișoare*, s.f. Diminutiv al lui *tufă*. — **Tufă** + suf. *-ișoară*.

TUFÍT, *tufite,* s.n. Rocă sedimentară alcătuită din material detritic mărunt și cenușă vulcanică. — Din fr. **tuffite,** germ. **Tuffit.**

TUFLÍ, *tuflesc*, vb. IV. Tranz. (Reg.) A pune pe cap o căciulă, o pălărie etc. cu o mișcare rapidă și la întâmplare. — Et. nec.

TUFÓS, -OÁSĂ, *tufoși, -oase*, adj. Stufos. — **Tufă** + suf. *-os*. Cf. fr. t o u f f u.

TUI, *tuiuri*, s.n. (În Evul Mediu) Steag turcesc alcătuit dintr-o lance cu Semiluna (sau cu o măciulie de metal) în vârf, cu două sau cu trei cozi albe de cal împletite prinse de ea, care constituia un semn distinctiv al puterii și rangului unor înalți demnitari din Imperiu Otoman și din țările vasale lui. — Din tc. **tuğ.**

TÚIA, *tuia*, s.f. (Bot.) Arborele-vieții. — Din fr. **thuya.**

TÚIEȘ, -Ă, *tuieși, -e*, adj. (Reg.) Țicnit, smintit; zăpăcit. — Cf. t e h u i.

TUIÓR, *tuioare*, s.n. Remorcher care se deplasează de-a lungul unui lanț sau al unui cablu întins pe fundul apei. — Din fr. **toueur.**

TUL, *tuluri*, s.n. Țesătură de mătase, de bumbac sau din fire sintetice foarte fină și străvezie, alcătuită din ochiuri rotunde sau poligonale. [Pr.: *tül*] — Din fr. **tulle.**

TÚLAI interj. (Reg.) Exclamație care exprimă spaimă, mânie etc.; valeu! vai! ajutor! — Cf. magh. t o l v a j „tâlhar".

TULAREMÍE s.f. Boală infecțioasă și contagioasă a animalelor rozătoare, produsă de o bacterie și transmisibilă animalelor domestice și oamenilor, manifestată prin febră, frisoane, vărsături etc. — Din fr. **tularémie.**

TULBURÁ, *túlbur*, vb. I. **1.** Tranz. A face ca un lichid să devină tulbure, să se umple de impurități. ✧ Refl. *Vinul s-a tulburat*. ✦ Refl. (Despre cer) A se acoperi de nori, a se întuneca; (despre vreme) a se posomorî, a se strica. **2.** Tranz. și refl. A face să-și piardă sau a-și pierde limpezimea, transparența, claritatea. **3**. Refl. și tranz. Fig. A-și pierde sau a face să-și piardă liniștea; a (se) emoționa, a (se) îngrijora, a (se) neliniști. ✦ A (se) supăra foarte tare; a (se) mânia. ✦ A-și pierde sau a face să-și piardă judecata limpede, normală; a (se) întuneca. **4.** Tranz. Fig. A incomoda, a stingheri, a deranja, a stânjeni. [Var.: **turburá** vb. I] — Lat ***turbulare** (< *turbare)*.

TULBURÁRE, *tulburări*, s.f. Acțiunea de *a (se) tulbura* și rezultatul ei. **1.** Pierdere a limpezimii, a transparenței unui lichid (din cauza impurităților). **2.** Învolburare a unei ape, a atmosferei etc.; *fig.* neastâmpăr. **3.** Fig. Neliniște sufletească, îngrijorare, frământare, emoție. ✦ Mânie, furie. **4.** Fig. Tumult, dezordine, răzvrătire, răscoală. **5.** Fig. Dereglare a funcției unui organ anatomic, a unei facultăți fizice sau psihice. [Var.: **turburáre** s.f.] — V. **tulbura.**

TULBURÁT, -Ă, *tulburați, -te*, adj. **1.** (Despre lichide) Lipsit de transparență, de limpezime, amestecat cu impurități. ✦ (Despre ape) Zbuciumat, agitat, învolburat. ✦ (Despre cer) Înnorat, cețoș, posomorât. **2.** Fig. (Despre oameni și despre manifestările lor) Neliniștit, zăpăcit, zbuciumat, agitat. ✦ Mânios, furios. ✦ (Despre funcția unor organe sau facultăți fizice ori psihice) Care și-a pierdut echilibrul normal, care s-a dereglat. [Var.: **turburát, -ă** adj.] — V. **tulbura.**

TULBURĂTÓR, -OÁRE, *tulburători, -oare*, adj. (Adesea substantivat) Care tulbură; *spec.* care neliniștește, emoționează, dă prilej de meditație. [Var.: **turburătór, -oáre** adj.] — **Tulbura** + suf. *-ător.*

TÚLBURE, *tulburi*, adj. **1.** (Despre lichide) Lipsit de transparență, de limpezime; amestecat cu impurități. ✦ (Despre ape) Agitat, învolburat. ✦ (Despre cer, vreme) Acoperit cu nori, întunecat, posomorât. ✦ Fig. Difuz, neclar. *Lumină tulbure*. ✦ Fig. Greu de înțeles, confuz, încurcat. **2.** (Despre ochi, privire) Lipsit de claritate; împăienjenit. **3.** Fig. (Despre situații sociale, politice) Neliniștit, nesigur,

agitat, frământat. ✦ (Despre stări psihice) Neliniştit, frământat, zbuciumat. [Var.: **túrbure** adj.] — Lat. ***turbulus** (=*turbidus)*.

TULBUREÁLĂ, *tulbureli*, s.f. (Rar) Faptul de a fi tulbure; starea, însuşirea a ceea ce este tulbure; (concr.) lichid tulbure sau parte tulbure, impură a unui lichid. [Var.: **turbureálă** s.f.] — **Tulbure** + suf. *-eală*.

TULBURÉL, -EÁ, *tulburei, -ele*, adj., s.n. **1.** Adj. Diminutiv al lui *tulbure*. **2.** S.n., adj. (Vin nou) care nu s-a limpezit încă. [Var.: **turburél, -eá**, adj., s.n.] — **Tulbure** + suf. *-el*.

TULBURÍU, -ÍE, *tulburii,* adj. (Rar) Cam tulbure. [Var.: **turburíu, -íe** adj.] — **Tulbure** + suf. *-iu*.

TULBURÓS, -OÁSĂ, *tulburoşi, -oase*, adj. (Rar; despre apă) Tulbure. ✦ (Despre vreme) Ceţos, posomorât, mohorât. [Var.: **turburós, -oásă** adj.] — **Tulbure** + suf. *-os*.

TULCEÁN, -Ă, *tulceni, -e*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau judeţul Tulcea. **2.** Adj. Care aparţine municipiului sau judeţului Tulcea ori tulcenilor (**1**), referitor la municipiul sau judeţul Tulcea ori la tulceni. — **Tulcea** (n. pr.) + suf. *-ean*.

TULCEÁNCĂ, *tulcence*, s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau judeţul Tulcea. — **Tulcean** + suf. *-că*.

TULÉI, *tuleie*, s.n. **1.** Cotor al penelor nedezvoltate de pasăre; puf care acoperă corpul puilor de pasăre. **2.** Fir de mustaţă sau de barbă care abia a crescut (la tineri). — Cf. sb. t u l a j , ucr. t u l i j .

TULÉU, *tulei*, s.m. **1.** Tulpina unor plante (mai ales a porumbului); partea rămasă din tulpină a unor plante după recoltare. **2.** Soi de prun cu coroana piramidală, cu fructul mare, de formă ovoidă alungită, de culoare vânătă. [Pl. şi: (n.) *tuleie*] — Cf. ş t i u l e t e.

TULÍ, *tulesc*, vb. IV. Tranz. (Pop. şi fam.; în expr.) *A o tuli (la* sau *de fugă* sau *la sănătoasa)* = a fugi (repede şi pe furiş), a o şterge. *Tule-o!* sau *tulea!* = pleacă imediat (şi repede)! fugi! şterge-o! întinde-o! [Imper. şi: *tule, tulea*] — Din bg. **tulja,** sb. **tuliti.**

TULICHÍNĂ, *tulichine*, s.f. Mic arbust veninos cu frunze lanceolate, cu flori trandafirii, rar albe, cu fructe roşii de forma boabelor de mazăre *(Daphne mezereum)*. — Et. nec.

TULÍPĂ, *tulipe*, s.f. (Bot.; rar) Lalea. — Din fr. **tulipe.**

TÚLIU s.n. Element chimic din grupul pământurilor rare. — Din fr. **thulium.**

TÚLNIC, *tulnice*, s.n. Vechi instrument muzical popular de suflat, asemănător cu buciumul, folosit în Munţii Apuseni; *p. gener.* bucium. — Et. nec.

TULNICÁŞ, -Ă, *tulnicaşi, -e*, s.m. şi f. Persoană care cântă din tulnic; *p. gener.* buciumaş. — **Tulnic** + suf. *-aş*.

TULNICĂREÁSĂ, *tulnicărese*, s.f. (Reg.) Femeie care cântă din tulnic. — De la **tulnic.**

TULPÁN, *tulpane*, s.n. **1.** Pânză (de bumbac, de lână, de mătase) cu ţesătura foarte subţire şi străvezie; muselină. **2.** Basma în trei colţuri cu care femeile (de la ţară) îşi acoperă capul. — Din ngr. **tulpáni.**

TULPÍNĂ, *tulpini*, s.f. **1.** Parte a unui arbore cuprinsă între rădăcină şi coroană, care susţine ramurile, frunzele, florile şi fructele şi prin care trece seva la diverse părţi ale plantei; trunchi; parte a unor plante erbacee din care pornesc ramurile şi frunzele. **2.** Temă a unui cuvânt. **3.** Fig. Origine a unui popor, a unei familii, a unei persoane etc. — Cf. bg., sb. t u r p i n a.

TULT, *tulţi*, s.m. Veche monedă turcească şi austriacă de argint care a circulat şi în Ţările Române. — Din tc. **tult.**

TULUMBAGÍU, *tulumbagii*, s.m. (Înv.) Pompier. — Din tc. **tulumbaci.**

TULÚMBĂ, *tulumbe*, s.f. (Înv. şi pop.) Furtun; pompă (de incendiu) care funcţionează cu un furtun. — Din tc. **tulumba.**

TUMBÁC s.n. v. **tombac.**

TÚMBĂ, *tumbe*, s.f. (Adesea fig.) Mişcare de rotire totală a corpului, cu capul înainte; rostogolire peste cap. ✧ Loc. adv. *De-a tumba* = peste cap, de-a rostogolul, de-a dura. ✦ (La pl.) Giumbuşlucuri, ghiduşii. — Din ngr. **túmba.**

TUMBĂRÁU s.n. v. **tomberon.**

TUMBELÉCHI, *tumbelechiuri*, s.n. (Înv.) Tobă mică de aramă, de formă semisferică, care făcea parte din instrumentele fanfarei turceşti. — Din tc. **dümbelek.**

TUMEFÁCŢIE, *tumefacţii*, s.f. Umflătură patologică apărută într-o regiune a corpului, datorită unei infecţii, unei tulburări circulatorii etc.; umflătură. — Din fr. **tuméfaction.**

TUMEFIÁ, pers. 3 *tumefiază*, vb. I. Refl. (Despre ţesuturi) A-şi mări volumul datorită unei tumefacţii; a se umfla. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **tuméfier.**

TUMEFIÁT, -Ă, *tumefiaţi, -te*, adj. (Despre ţesuturi) Care are o tumefacţie; umflat. [Pr.: *-fi-at*] — V. **tumefia.**

TUMEFIÉRE, *tumefieri*, s.f. Faptul de *a se tumefia.* [Pr.: *-fi-e-*] — V. **tumefia.**

TUMESCÉNT, -Ă, *tumescenţi, -te*, adj. (Med.; despre ţesuturi) Care se umflă. — Din fr. **tumescent.**

TUMESCÉNŢĂ, *tumescenţe*, s.f. (Med.) Tumefacţie. — Din fr. **tumescence.**

TUMOÁRE, *tumori*, s.f. Masă de ţesut nou format care se dezvoltă într-un organism prin înmulţirea exagerată, patologică a unor celule. [Var.: **tumóră** s.f.] — Din fr. **tumeur,** lat. **tumor, -oris.**

TUMORÁL, -Ă, *tumorali, -e*, adj. Referitor la tumoare, de tumoare. — Din fr. **tumoral.**

TUMÓRĂ s.f. v. **tumoare.**

TÚMUL, *tumuli*, s.m. Movilă artificială, conică sau piramidală, din pământ sau din piatră, pe care unele popoare din Antichitate o înălţau deasupra mormintelor. [Var.: **túmulus** s.m.] — Din fr., lat. **tumulus.**

TUMULÁR, -Ă, *tumulari, -e*, adj. Care aparţine unui tumul, privitor la un tumul; *p. ext.* de mormânt, funerar. — Din fr. **tumulaire.**

TUMÚLT, *tumulturi*, s.n. **1.** Zgomot mare, larmă, zarvă, vacarm. ✦ Învolburare, curs repede, tălăzuire a unor ape. **2.** Fig. Agitaţie, tulburare, zbucium sufletesc. — Din fr. **tumulte,** lat. **tumultus.**

TUMULTÓS, -OÁSĂ adj. v. **tumultuos.**

TUMULTUÓS, -OÁSĂ, *tumultuoşi, -oase*, adj. **1.** Plin de tumult, de agitaţie; gălăgios, zgomotos. ✦ (Despre ape) Învolburat, clocotitor. ✦ Fig. Însufleţit, înflăcărat; intens. **2.** Care este în cantitate mare; abundent, bogat. [Pr.: *-tu-os.* — Var.: **tumultós, -oásă** adj.] — Din fr. **tumultueux,** lat. **tumultuosus.**

TÚMULUS s.m. v. **tumul.**

TUMURÚG, *tumurugi*, s.m. (Reg.) Bucată de lemn lungă, groasă, cilindrică (întrebuinţată în construcţii). — Din tc. **tomruk.**

TUN, *tunuri*, s.n. **1.** Armă de artilerie care aruncă proiectile la distanţă mare; *p. gener.* nume dat tuturor armelor de artilerie. ✧ Expr. *A scăpa ca din (gură de) tun*, se spune când cineva reuşeşte să fugă (scăpând de o situaţie neplăcută). *(Poţi) să dai cu tunul*, se spune despre cineva care doarme adânc şi nu se trezeşte uşor sau despre un loc unde nu se află nicio fiinţă vie. ✧ (Pus pe lângă un verb, îi intensifică acţiunea; pe lângă un adjectiv, îi dă valoare de superlativ; adverbial) *A îngheţat tun. Sănătos tun*. **2.** (În sintagma) *Tun electronic* = parte a unor tuburi electronice care produce un fascicul filiform de electroni cu aceeaşi viteză. **3.** (Înv. şi pop.) Tunet. — Lat. **tonus.**

TUNÁ, *tun*, vb. I. **1.** Intranz. impers. A se produce un tunet; a se auzi tunetul. **2.** Tranz. impers. (Reg.; în imprecaţii) A lovi pe cineva trăsnetul; a trăsni. **3.** Intranz. (La pers. 3) A vui, a bubui. ✦ (Despre glas, cuvinte) A răsuna puternic; (despre oameni) a vorbi cu glasul ridicat; a striga. ✧ Expr. *A tuna şi a fulgera* = a fi foarte furios, a face scandal. **4.** Intranz. (Înv.) A trage cu tunul sau cu alte arme de foc. — Lat. **tonare.**

TUNÁR, *tunari*, s.m. Militar care serveşte într-o unitate de artilerie; servant al unui tun; artilerist. ✦ Fig. Epitet dat unui sportiv care are un şut foarte puternic (şi marchează multe goluri). — **Tun** + suf. *-ar*.

TUNĂTÓR, -OÁRE, *tunători, -oare*, adj. Care tună, care bubuie (tare); puternic, răsunător. — **Tuna** + suf. *-ător*.

TÚNDE, *tund*, vb. III **1.** Tranz. şi refl. A(-şi) scurta, a(-şi) reteza, a(-şi) tăia părul, barba sau mustaţa. ✦ Tranz. A tăia lâna sau părul de pe corpul unui animal. ✦ Tranz. P. anal. A tăia în mod egal fibrele unei ţesături, iarba, frunzele, crengile copacilor etc. **2.** Tranz. (În ritualul Bisericii ortodoxe) A tăia părul de pe capul unui bărbat înainte de a-l călugări; *p. ext.* a călugări. **3.** Tranz. (Fam.; în expr.) *A o tunde* = a fugi (pe furiş), a dispărea, a o şterge. — Lat. **tondere.**

TÚNDERE, *tunderi*, s.f. **1.** Acţiunea de *a (se) tunde* şi rezultatul ei. **2.** Operaţie de finisare a ţesăturilor cu ajutorul unor maşini speciale, pentru a le uniformiza şi netezi. — V. **tunde.**

TÚNDRĂ, *tundre*, s.f. Zonă de vegetaţie situată la nord de zona pădurilor, în apropierea zonei polare arctice, formată din muşchi, licheni, unele graminee, arbuşti pitici, tufişuri scunde etc. — Din fr. **toundra,** rus. **tundra.**

TUNÉL, *tuneluri*, s.n. Galerie subterană care traversează un masiv muntos sau deluros sau trece pe sub nivelul solului, pe sub o apă etc., servind drept cale de comunicaţie. [Pl. şi: *tunele*] — Din fr. **tunnel.**

TUNELÍST, *tunelişti*, s.m. Muncitor specializat în construirea de tuneluri. — **Tunel** + suf. *-ist*.

TUNER, *tunere*, s.n. Radioreceptor de calitate, fără amplificator de putere, proiectat pentru a fi înglobat într-un sistem audio de înaltă fidelitate. [Pr.: *tiúnăr*] — Din engl. **tuner.**

TÚNET, *tunete*, s.n. **1.** Zgomot puternic care însoţeşte o descărcare electrică atmosferică (fulger sau trăsnet). ✦ (Rar) Trăsnet. **2.** Fig. Zgomot puternic, răsunător. — Lat. **tonitrum** (după *sunet)*.

TÚNGSTEN s.n. (Chim.) Wolfram. — Din fr. **tungstène.**

TUNICÁT, *tunicaţi*, adj. (Bot.; despre bulbi) Ale cărui frunze protectoare se acoperă complet unele pe altele. — Din fr. **tuniqué,** lat. **tunicatus.**

TUNÍCĂ, *tunici*, s.f. **1.** Haină bărbătească (de uniformă), de obicei încheiată până la gât şi care se poartă peste cămaşă. ✦ Haină asemănătoare cu tunica (**1**), purtată de femei. **2.** Îmbrăcăminte (largă) purtată de unele popoare din Antichitate, lungă până la genunchi sau până la glezne. **3.** Membrană fibroasă care înveleşte unele organe ale corpului. ✦ Membrană care acoperă corpul unor animale marine. ✦ (Bot.) Înveliş cărnos al unui bulb. — Din fr. **tunique,** lat. **tunica.**

TUNICIÉR, *tunicieri*, s.m. (La pl.) Încrengătură de animale marine cu corpul în formă de sac sau de butoi, acoperit cu o teacă formată dintr-o substanţă celulozică *(Urochordata)*; (şi la sg.) animal din această încrengătură; urocordat. [Pr.: *-ci-er*] — Din fr. **tunicier.**

TUNISIÁN, -Ă, *tunisieni, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Tunisiei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Tunisiei sau tunisienilor (**1**), privitor la Tunisia ori la tunisieni. ✦ (Substantivat, f.) Limbă vorbită de tunisieni. [Pr.: *-si-an*] — Din fr. **tunisien.**

TUNOSCÓP, *tunoscoape*, s.n. (Tehn.) Indicator de acord la tuner. — Din engl. **tunoscop.**

TUNS¹, *tunsuri*, s.n. Faptul de *a (se) tunde*; tunsoare. — V. **tunde.**

TUNS², -Ă, *tunși, -se*, adj. (Despre păr, barbă, mustață, lână, iarbă etc.) Tăiat, scurtat, retezat; (despre oameni sau unele animale) cu părul, barba, mustața, lâna tăiate, scurtate, retezate. ✦ (Despre arbuști și arbori) Cu crengile retezate (simetric). — V. **tunde.**

TUNSOÁRE, *tunsori*, s.f. Tuns¹; fel de a (se) tunde; tunsură. — **Tuns²** + suf. *-oare*.

TUNSÚRĂ, *tunsuri*, s.f. (Rar) Tunsoare. — Din lat. **tonsura** (după *tuns²)*.

TUPÉU s.n. Îndrăzneală, cutezanță care întrece limita cuvenită; obrăznicie, impertinență. — Din fr. **toupet.**

TUPILÁ vb. I v. **pitula.**

TUPILÁRE s.f. v. **pitulare.**

TUR¹, *tururi*, s.n. **1.** Mișcare circulară a unui corp în jurul unui ax sau al unui punct fix, efectuată până la revenirea în punctul de plecare; înconjur; (sport) distanță egală cu lungimea pistei, considerată de la punctul de plecare al sportivului; mișcare liniară pe un traseu, cu revenirea la punctul de plecare; tură¹ (**2**). ✧ *Tur-retur* sau *tur și retur* = dus și întors, plecare și sosire. *Tur de orizont* = observare succesivă, cu un instrument optic sau cu ochiul liber, a unei regiuni, a unei porțiuni de teren etc., de obicei cu scopul de a întocmi un plan, o schiță etc.; *fig.* privire de ansamblu asupra unei probleme. ✧ Expr. *A trage primul tur de manivelă* = a începe turnarea unui film. **2.** Plimbare scurtă pe un anumit traseu; raită. ✦ Acțiune, inițiativă, întreprindere care cere efort, perseverență, îndemânare. *Un tur de forță*. **3.** Parte dintr-o competiție sportivă organizată după anumite norme, constând dintr-un șir de etape, care reprezintă prima jumătate din totalul etapelor. ✦ Întrecere sportivă, mai ales de ciclism, în cursul căreia se parcurge un circuit pe distanță lungă, cu scurte opriri. **4.** (La jocul de cărți) Ciclu de jocuri în care fiecare partener distribuie, pe rând, cărțile. [Pl. și: *ture*] — Din fr. **tour.**

TUR², *tururi*, s.n. (Fam.) Parte a pantalonilor care acoperă regiunea dorsală a corpului; *p. ext.* partea dorsală a corpului omenesc. — Din sb. **tur.**

TURÁ, *turale*, s.f. (Înv.) Monogramă a sultanului otoman, care se aplica pe acte și pe monede, pentru a le autentifica; *p. gener.* emblemă sau efigie. ✦ Fața monedei pe care se află o emblemă. — Din tc. **tura.**

TURÁN, -Ă, *turani, -e*, adj., s.m. și f. (Persoană) de origine turcă sau uralo-altaică. — De la n. pr. **Turan.**

TURÁNIC, -Ă, *turanici, -ce*, adj. Care aparține popoarelor turce și uralo-altaice, privitor la aceste popoare. — **Turan** (n. pr.) + suf. *-ic*. Cf. fr. t o u r a n i e n.

TURÁȚIE, *turații*, s.f. Mișcare circulară a unei piese în jurul unui ax; rotație. ✦ Număr de rotații efectuate de un corp rotitor într-o unitate de timp. — **Tur¹** + suf. *-ație* (după *rotație)*.

TÚRA-VÚRA interj. Cuvânt care indică o vorbărie lungă și fără rost, o discuție inutilă. ✧ Expr. (Substantivat) *Ce mai tura-vura?* = ce mai atâta vorbă degeaba? — Onomatopee.

TÚRĂ¹, *ture*, s.f. **1.** Totalitatea salariaților care lucrează în același timp și după același program într-o întreprindere sau instituție în care se lucrează cu mai multe schimburi; schimb. ✦ Intervalul de timp cât lucrează o tură¹ (**1**). **2.** (Rar) Tur¹ (**1**). **3.** (Înv. și reg.) Rișcă. — Din fr. **tour.**

TÚRĂ², *ture*, s.f. Piesă, în formă de turn, la jocul de șah, care se deplasează numai în linie dreaptă; turn (**2**). — Din fr. **tour.**

TURBÁ, *turbez*, vb. I. Intranz. **1.** A se îmbolnăvi de turbare. **2.** Fig. A se mânia, a se înfuria peste măsură. [Prez. ind. și: (pop.) *turb*] — Lat. **turbare.**

TURBÁN, *turbane*, s.n. Acoperământ pentru cap format dintr-o bandă lungă de stofă, de mătase sau de pânză, de obicei albă, pe care o poartă bărbații din unele țări orientale înfășurată de mai multe ori în jurul capului. ✦ Acoperământ pentru cap format dintr-o bandă din diverse materiale textile, pe care femeile și-o înfășoară în jurul capului, în loc de pălărie. [Pl. și: *turbanuri*] — Din fr. **turban,** germ. **Turban.**

TURBÁRE, *turbări*, s.f. **1.** Boală infectocontagioasă comună omului și animalelor, provocată de un virus, caracterizată prin accese nervoase violente, stări de agitație, urmate de paralizie și apoi de moarte; rabie, turbăciune, turbă². **2.** Fig. Mânie, furie nestăpânită; înverșunare, turbăciune. ✧ (Pop.) *Turbare de cap* = zăpăceală, confuzie. ✦ Intensitate; violență. *Vântul bate cu turbare*. — V. **turba.**

TURBÁT, -Ă, *turbați, -te*, adj. **1.** Bolnav de turbare. **2.** Fig. Furios, violent, sălbatic; nebun (de durere, de spaimă etc.). ✦ Care are o mare intensitate, violență; foarte mult; extraordinar, grozav. — V. **turba.**

TÚRBĂ¹, *turbe*, s.f.Varietate de cărbune inferior, format prin carbonizarea parțială a unor resturi de plante de mlaștină și folosit mai ales drept combustibil. — Din fr. **tourbe.**

TÚRBĂ², *turbe*, s.f. (Pop.) Turbare (**1**). ✦ (Rar) Epitet injurios dat unei persoane. — Din **turba** (derivat regresiv).

TURBĂCIÚNE, *turbăciuni*, s.f. (Înv.) Turbare. — **Turba** + suf. *-ăciune*.

TURBĂRÍE, *turbării*, s.f. Regiune (mlăștinoasă) bogată în turbă¹. — **Turbă¹** + suf. *-ărie*.

TURBIDIMÉTRU, *turbidimetre*, s.n. (Fiz.) Aparat folosit pentru măsurarea turbidității suspensiilor prin compararea subiectivă a transparenței mediului analizat cu aceea a unei probe etalonate; tolometru. — Din fr. **turbidimètre.**

TURBIDITÁTE s.f. **1.** Concentrație de particule solide în suspensie în apa râurilor și lacurilor. **2.** Proprietate a unui mediu dispers de a împrăștia lumina incidentă. — Din fr. **turbidité.**

TURBÍNĂ, *turbine*, s.f. Motor alcătuit dintr-un rotor (solidarizat cu un arbore) și dintr-un stator, care transformă energia potențială a unui fluid în energie mecanică de corp solid. — Din fr. **turbine.**

TURBÍNCĂ, *turbinci*, s.f. (Înv.) Sac soldățesc pentru merinde. — Din ucr. **torbynka.**

TURBIÓN, *turbioane*, s.n. (Rar) Vârtej (de apă sau de aer). [Pr.: *-bi-on*] — Din fr. **tourbillon.**

TURBIONÁR, -Ă, *turbionari, -e*, adj. (Fiz.; despre mișcarea unui fluid) Turbulent (**2**). [Pr.: *-bi-o-*] — Din fr. **tourbillonnaire.**

TURBOAGREGÁT, *turboagregate*, s.n. Agregat acționat de o turbină. [Pr.: *-bo-a-*] — **Turb**[ină] + **agregat.**

TURBOALTERNATÓR, *turboalternatoare*, s.n. Turbogenerator de curent alternativ. [Pr.: *-bo-al-*] — Din fr. **turbo-alternateur.**

TURBOBÚR, *turbobururi*, s.n. (Min.) Turbofor. — Din rus. **turbobur.**

TURBOCAROTIÉRĂ, *turbocarotiere*, s.f. Carotieră de construcție specială, care poate lucra la turații înalte caracteristice forajului cu turbina. [Pr.: *-ti-e-*] — Din fr. **turbocarottière.**

TURBOCOMPRESÓR, *turbocompresoare*, s.n. Compresor format dintr-un stator și dintr-un rotor cu palete, folosit la comprimarea gazelor. — Din fr. **turbocompresseur.**

TURBODETENTÓR, *turbodetentoare*, s.n. Turbină de mare turație utilizată pentru lichefierea gazelor prin reducerea temperaturii sau presiunii. — Din rus. **turbodetentor.**

TURBOFÓR, *turbofoare*, s.n. Turbină folosită la forarea unei sonde; turbobur. — Din fr. **turbophore.**

TURBOFORÁJ, *turboforaje*, s.n. (Min.) Forare cu ajutorul turboforului. — Din fr. **turboforage.**

TURBOGENERATÓR, *turbogeneratoare*, s.n. Generator electric de mare putere, acționat de o turbină cu aburi. — Din germ. **Turbogenerator.**

TURBOPÓMPĂ, *turbopompe*, s.f. Agregat alcătuit dintr-o pompă (în general cu rotor) și o turbină care o antrenează, folosit la pompare. — Din fr. **turbopompe.**

TURBOPROPULSÓR, *turbopropulsoare*, s.n. Motor termic de avion asemănător cu turboreactorul, dar la care forța de propulsie se realizează și prin intermediul elicei. — Din fr. **turbopropulseur.**

TURBOREACTÓR, *turboreactoare*, s.n. Reactor echipat cu un compresor care comprimă (cu ajutorul unei turbine) aerul atmosferic și îl trimite sub presiune în camera de ardere, folosit la propulsia unui avion de mare viteză. [Pr.: *-re-ac-*] — Din fr. **turboréacteur.**

TURBÓS, -OÁSĂ, *turboși, -oase*, adj. (Despre terenuri, locuri) Cu turbă¹. — **Turbă¹** + suf. *-os*.

TURBOSÉTER, *turbosetere*, s.n. (Text.) Dispozitiv al mașinii de filat pentru amestecarea fibrelor scurte de proveniență diferită, în scopul vopsirii uniforme. — Din engl. **turboseter.**

TURBOSTÁPLER, *turbostaplere*, s.n. Dispozitiv de întindere și rupere în fire scurte, de lungimea celor de lână și bumbac, a firului continuu debitat de mașina de filat fibre sintetice. — Din engl. **turbostapler.**

TURBOSTATOREACTÓR, *turbostatoreactoare*, s.n. Motor cu reacție rezultat din combinația unui statoreactor și a unui turboreactor în vederea atingerii unor viteze de zbor de ordinul machilor. [Pr.: *-re-ac-*] — Din fr. **turbostatoréacteur.**

TURBOSUFLÁNTĂ, *turbosuflante*, s.f. Suflantă cu rotor. — Din fr. **turbo-soufflante.**

TURBOTRÉN, *turbotrenuri*, s.n. Tren foarte rapid acționat de motoare cu turbină. — Din engl., fr. **turbotrain.**

TURBOVENTILATÓR, *turboventilatoare*, s.n. Agregat alcătuit dintr-un ventilator și o turbină care îl antrenează, folosit pentru realizarea tirajului forțat la locomotiva cu aburi. — Din fr. **turboventilateur.**

TURBULÉNT, -Ă, *turbulenți, -te*, adj. **1.** Care face gălăgie; care produce dezordine. **2.** (Fiz.; despre fluide) Care prezintă în masa lui vârtejuri, agitație. — Din fr. **turbulent,** lat. **turbulentus.**

TURBULÉNȚĂ, *turbulențe,* s.f. **1.** Gălăgie, zgomot; dezordine; nesupunere, revoltă. **2.** (Fiz.) Stare a unui fluid în masa căruia există vârtejuri. — Din fr. **turbulence,** lat. **turbulentia.**

TURBURÁ vb. I v. **tulbura.**

TURBURÁRE s.f. v. **tulburare.**

TURBURÁT, -Ă adj. v. **tulburat.**

TURBURĂTÓR, -OÁRE adj. v. **tulburător.**

TÚRBURE adj. v. **tulbure.**

TURBUREÁLĂ s.f. v. **tulbureală.**
TURBURÉL, -EÁ adj., s.n. v. **tulburel.**
TURBURÍU, -ÍE adj. v. **tulburiu.**
TURBURÓS, -OÁSĂ adj. v. **tulburos.**
TURC, -Ă, *turci, -ce*, s.m., adj. **1.** S.m. Persoană care face parte din populația Turciei sau este originară de acolo. ✧ Expr. *Cum e turcul și pistolul* = cum e omul, așa sunt și faptele lui, prietenii lui. *Doar nu dau* (sau *vin) turcii*, se spune spre a modera graba neîntemeiată a cuiva. *A fi turc* (sau *ca turcul)* = a fi foarte încăpățânat, a nu vrea să înțeleagă, a nu ține seama de nimic. *Turcul plătește*, se spune despre cineva care este silit să plătească, vrând-nevrând, paguba sau cheltuiala făcută de alții. ✦ P. ext. Persoană de religie mahomedană. **2.** Adj. Care aparține Turciei sau turcilor (**1**), privitor la Turcia sau la turci; turcesc. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de turci (**1**). — Din tc. **türk.**
TÚRCA s.f. art. (Pop.) Capră (**3**), brezaie (**1**). — Et. nec.
TURCÉSC, -EÁSCĂ, *turcești,* adj. Care aparține Turciei sau populației ei, privitor la Turcia sau la populația ei; turc (**2**). ✧ *Cafea turcească* = băutură preparată dintr-o pulbere fină obținută din boabe de cafea prăjite și măcinate, fiartă în apă cu adaos de zahăr. ✧ Expr. *(A fi) ca o* (sau *cu obraz de) babă turcească*, se spune despre bărbații spâni și cu zbârcituri pe față. — **Turc** + suf. *-esc*.
TURCÉȘTE adv. Ca turcii, în felul turcilor; în limba turcă. ✧ Expr. *A sta* (sau *a ședea) turcește* = a sta jos cu picioarele încrucișate sub corp, ca orientalii. *A vorbi* (sau *a grăi, a bolborosi) turcește* = a vorbi o limbă neînțeleasă; a rosti cuvintele neclar, încât nu este înțeles. — **Turc** + suf *-ește*.
TURCHESTÁN, *turchestani,* s.m. Varietate de pepene galben mic, rotund, cu miezul foarte dulce și parfumat. ✧ (Adjectival) *Pepene turchestan.* — De la n.pr. **Turkestan.**
TURCHÍN, -Ă, *turchini, -e*, adj., s.f. (Rar) **1.** Adj. De culoare albastru închis. **2.** S.f. Varietate de turcoază. — Din fr. **turquin.**
TURCÍ, *turcesc*, vb. IV. Refl. și tranz. A (se) asimila cu populația turcă (și cu religia mahomedană). ✦ Refl. (Fam.) A se îmbăta. — Din **turc.**
TÚRCIC, -Ă, *turcici, -ce*, adj. (În sintagma) *Limbă turcică* = (la pl.) grupă de limbi din ramura de vest a familiei altaice, probabil înrudite cu limbile mongolice și tunguse, vorbite pe un teritoriu aflat între sud-estul Europei, Siberia și China; (și la sg.) fiecare dintre limbile care aparțin acestei familii. ✦ (Despre populații, popoare) Care aparține familiei de limbi mai sus definite. — **Turc** + suf. *-ic*.
TURCÍME s.f. Mulțime de turci; totalitatea turcilor. — **Turc** + suf. *-ime*.
TURCÍRE s.f. Acțiunea de *a (se) turci*. — V. **turci.**
TURCÍSM, *turcisme*, s.n. Element lexical (sau de limbă) împrumutat (fără necesitate și fără a se fi asimilat) din limba turcă. — **Turc** + suf. *-ism*.
TURCÍT, -Ă, *turciți, -te*, adj. Care a adoptat limba, obiceiurile și, în special, religia turcilor. — V. **turci.**
TURCOÁICĂ, *turcoaice*, s.f. Femeie care face parte din populația Turciei sau este originară de acolo. — **Turc** + suf. *-oaică*.
TURCOÁZ adj. invar., s.n. **1.** Adj. De culoare albastră-verzuie (ca peruzeaua). **2.** S.n. Culoare albastră-verzuie (ca peruzeaua). — Din fr. **turquoise.**
TURCOÁZĂ, *turcoaze*, s.f. Peruzea. — Din fr. **turquoise.**
TURCOFÍL, -Ă, *turcofili, -e*, s.m. și f. Persoană care manifestă simpatie pentru poporul turc, pentru cultura și civilizația turcă. — Din fr. **turcophile.**
TURCOLÓG, *turcologi*, s.m. Specialist în turcologie. — Din germ. **Turkologe.**
TURCOLOGÍE s.f. Disciplină care studiază limba, cultura și civilizația turcă. — Din germ. **Turkologie.**
TURCULÉȚ, *turculeți*, s.m. Diminutiv al lui *turc*. — **Turc** + suf. *-uleț*.
TURDEÁN, -Ă, *turdeni, -e,* s.m., adj. **1** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Turda. **2.** Adj. Care aparține municipiului Turda sau turdenilor (**1**), referitor la Turda ori la turdeni. — **Turda** (n. pr.) + suf. *-ean.*
TURDEÁNCĂ, *turdence*, s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Turda. — **Turdean** + suf. *-că*.
TUREÁC s.n. v. **tureatcă.**
TUREÁTCĂ, *turetci*, s.f. **1.** Carâmb (la cizmă). **2.** (Înv. și reg.) Un fel de ciorap fără talpă, făcut din dimie sau din postav, care îmbracă piciorul de la gleznă până la genunchi. [Var.: **tureác** s.n.] — Et. nec.
TURÉLĂ, *turele*, s.f. Locaș blindat (în formă de cupolă) care se poate roti în jurul unui ax și care adăpostește tunurile la tancuri, vapoare, avioane, cazemate etc. — Din fr. **tourelle.**
TURF, *turfuri*, s.n. (Livr.) Hipodrom; *p. ext.* cursă de cai. — Din fr. **turf.**
TURFÍST, *turfiști*, s.m. (Livr.) Persoană care frecventează cursele de cai (și care face pariuri). — Din fr. **turfiste.**
TURGESCÉNT, -Ă, *turgescenți, -te*, adj. (Med.) Umflat. — Din fr. **turgescent.**
TURGESCÉNȚĂ s.f. **1.** (Med.) Umflare locală a unui țesut, datorită acumulării de lichide. **2.** (Bot.) Umflare a celulei vegetale, datorită apei care a pătruns în interiorul ei. — Din fr. **turgescence.**
TURICÉL, *turicei*, s.m. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu frunzele bazale dispuse în rozetă și acoperite cu peri, cu flori mici, albe sau gălbui *(Turritis glabra)*. — Et. nec.
TURÍSM, (**2**) *turisme*, s.n. **1.** Totalitatea relațiilor și fenomenelor care rezultă din deplasarea și sejurul persoanelor în afara locului lor de reședință (ca petrecerea vacanței sau concediului de odihnă, participarea la diferite manifestări etc.). **2.** Autoturism. — Din fr. **tourisme,** it. **turismo.**
TURÍST, -Ă, *turiști, -ste*, s.m. și f. Persoană care practică turismul (**1**). — Din fr. **touriste**, it. **turista.**
TURÍSTIC, -Ă, *turistici, -ce*, adj. Care aparține turismului (**1**), privitor la turism. — Din fr. **touristique,** it. **turistico.**
TÚRIȚĂ, *turițe*, s.f. Plantă erbacee cu tulpina în patru muchii, cu flori albe sau verzi și cu fructe acoperite cu peri curbați la vârf, care se agață de hainele oamenilor, de lâna oilor etc. *(Galium aparine)*. ✧ Compus: *turiță-mare* = plantă erbacee cu frunze păroase pe fața inferioară și cu foliole dințate, cu flori galbene-aurii grupate în formă de ciorchine și cu fructe cu ghimpi mici la bază; scai-mărunt *(Agrimonia eupatoria)*. — Din sb. **turica.**
TURKMÉN, -Ă, *turkmeni, -e*, s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Turkmeniei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Turkmeniei sau turkmenilor (**1**), privitor la Turkmenia ori la turkmeni. ✦ (Substantivat, f.) Limba vorbită de turkmeni (**1**). — Din rus. **turkmen,** fr. **turkmène.**
TURLÁC, -Ă, *turlaci, -ce*, adj. (Pop. și fam.) Amețit de băutură, cherchelit; *p. ext.* zăpăcit, năuc. — Cf. tc. t o r l a k „tânăr, neexperimentat"; sb. t o r l a k „fanfaron".
TÚRLĂ, *turle*, s.f. **1.** Construcție de forma unui cilindru sau a unei prisme poligonale, de înălțime relativ mare, care face parte din complexul arhitectural al bisericilor, înălțându-se deasupra acoperișului. **2.** Construcție de lemn, de metal etc. așezată deasupra gurii unei sonde, care servește ca element de sprijin pentru manevrarea unor piese grele, de dimensiuni mari, în cursul forajului sau exploatării sondei; turn de sondă. — Din ngr. **túrla.**
TURLĂCÍ, *turlăcesc*, vb. IV. Refl. (Pop. și fam.) A se ameți de băutură; a se chercheli; *p. ext.* a se zăpăci. — Din **turlac.**
TURLÍST, *turliști*, s.m. Muncitor specializat în montarea turlelor (**2**). — **Turlă** + suf. *-ist*.
TURMÁC, -Ă, *turmaci, -ce*, s.m. și f. (Reg.) **1.** Bivol tânăr. **2.** Epitet dat unui om scund și îndesat sau înalt și gras. — Din bg. **turmak.**
TURMALÍNĂ, *turmaline*, s.f. Nume dat mai multor silicați naturali de sodiu, calciu, magneziu și aluminiu, cu bor[1], cristalizați și divers colorați, folosiți ca pietre semiprețioase sau în optică, radiotehnică etc. — Din fr. **tourmaline.**
TÚRMĂ, *turme*, s.f. **1.** Grup (mai mare) de oi sau, *p. ext.*, de alte animale domestice sau sălbatice, care trăiesc împreună. **2.** (Depr.) Mulțime, grup (mare) de oameni (în dezordine). **3.** (În limbajul bisericesc) Mulțimea credincioșilor. — Lat. **turma.**
TURMENTÁ, *turmentez*, vb. I. Refl. și tranz. A (se) îmbăta. — Din fr. **tourmenter.**
TURMENTÁRE, *turmentări*, s.f. Acțiunea de *a (se) turmenta* și rezultatul ei. — V. **turmenta.**
TURMENTÁT, -Ă, *turmentați, -te*, adj. (Livr.) Beat. — V. **turmenta.**
TURN, *turnuri*, s.n. **1.** Construcție prismatică sau cilindrică, clădită separat sau făcând parte dintr-un complex arhitectural, fiind de obicei mai înaltă decât celelalte construcții. ✧ *Turn de răcire* = construcție de lemn, de piatră, de beton armat etc. în care apa dintr-o instalație termică complexă cedează o anumită cantitate de căldură, transmițând-o aerului înconjurător. *Turn de sondă* = turlă (**2**). *Turn de extracție* = construcție de suprafață situată deasupra gurii unui puț de mină și prevăzută cu diverse utilaje. *Turn de apă* = castel de apă. ✧ Expr. *Turn de fildeș*, denumește izolarea de viață, de realitățile înconjurătoare a unui scriitor, artist etc. ✦ (Rar) Coș de fabrică. **2.** Tură[2] — Din germ. **Turn.**
TURNÁ[1], *torn*, vb. I. Tranz. **I. 1.** A vărsa un lichid sau, *p. ext.*, un fluid în, pe sau peste ceva. ✧ Expr. *A turna ulei pe rană* = a alina necazurile cuiva, vorbindu-i cu înțelegere și compasiune. ✦ Intranz. impers. (Fam.) A ploua torențial. **2.** A vărsa un material lichid într-un tipar (pentru ca, prin răcire sau în urma unei reacții chimice, să se obțină un obiect solid de forma tiparului). **II** Fig. **1.** (Fam.) A compune, a redacta ceva (la repezeală). ✦ A formula ceva (în scris sau verbal) pentru a înșela pe cineva. **2.** (Fam.) A duce pe cineva la închisoare; a închide. **3.** A trage pumni, a bate pe cineva. **III.** Fig. (Fam.) A pârî, a denunța pe cineva. — Lat. **tornare** „a învârti, a răsuci".
TURNÁ[2], *turnez*, vb. I. Tranz. A înregistra succesiv pe peliculă, cu un aparat de luat vederi, secvențele care alcătuiesc un film cinematografic; *p. gener.* a realiza sau a participa la realizarea unui film cinematografic. — Din fr. **tourner.**
TURNÁNT, -Ă, *turnanți, -te*, adj., s.f. **1.** Adj. Care se învârtește în jurul unui ax central; rotitor. ✧ *Ușă* (sau *poartă) turnantă* = ușă (sau poartă) formată din mai multe aripi, care se rotesc în jurul unui ax vertical central. *Placă turnantă* = placă mobilă de oțel sau de fontă, prevăzută cu șine, folosită în depouri și ateliere pentru a permite locomotivelor și vagoanelor trecerea de pe o linie pe alta, sau întoarcerea lor. **2.** S.f. Bibliotecă de mici dimensiuni care se poate învârti în jurul unui ax central. **3.** S.f. Loc unde cotește (în forma unui arc de cerc) un drum, o pistă sportivă. — Din fr. **tournant.**
TURNÁRE[1], *turnări*, s.f. Acțiunea de *a turna*[1]*;* turnat[1]. — V. **turna[1]**.
TURNÁRE[2], *turnări*, s.f. Acțiunea de *a turna*[2]*;* turnat[2]. — V. **turna[2]**.
TURNÁT[1] s.n. Turnare[1]. — V. **turna[1]**
TURNÁT[2] s.n. Turnare[2]. — V. **turna[2]**.

TURNÁT[3]**, -Ă,** *turnați, -te*, adj. **1.** Care a fost supus operației de turnare[1]. *Oțel turnat.* **2.** (Fig.) (Despre îmbrăcăminte sau încălțăminte) Care se potrivește foarte bine pe corpul cuiva, exact pe măsură. — V. **turna**[1].

TURNĂTÓR, -OÁRE, *turnători, -oare*, s.m. și f. **1.** Muncitor din industria metalurgică specializat în lucrări de turnare[1] a metalelor. **2.** (Fam.) Epitet depreciativ dat unei persoane care pârăște, denunță pe cineva; denunțător. — **Turna**[1] + suf. *-ător*.

TURNĂTORÍE, (**1, 3**) *turnătorii*, s.f. **1.** Atelier, secție, întreprindere în care se execută operațiile de turnare[1] a metalelor. **2.** Meseria turnătorului (**1**); tehnica turnării metalelor. **3.** Fig. Pâră, denunț, calomnie la adresa cuiva. — **Turnător** + suf. *-ie*.

TURNEÁN, -Ă, *turneni, -e,* s.m., adj. **1.** S.n. Persoană originară sau locuitor din orașul Turnu Măgurele. **2.** Adj. Care aparține orașului Turnu Măgurele sau turnenilor (**1**), referitor la Turnu Măgurele sau la turneni. — **Turnu** [Măgurele] (n.pr.) + suf. *-ean.*

TURNEÁNCĂ, *turnence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din orașul Turnu Măgurele. — **Turnean** + suf. *-că.*

TURNESÓL s.n. Materie colorantă extrasă din unele specii de licheni, folosită ca reactiv chimic pentru determinarea caracterului acid sau bazic al unei soluții sau al unei substanțe. — Din fr. **tournesol.**

TURNÉU, *turnee*, s.n. Deplasare pe care o face un artist sau un ansamblu artistic în mai multe localități (sau țări), spre a da o serie de reprezentanții; deplasare pe care o face un sportiv sau o echipă sportivă în diverse localități (sau țări), pentru a susține o serie de meciuri, de întâlniri. ✦ Călătorie oficială pe care o face o personalitate (politică) în diverse localități (sau țări), după un program dinainte stabilit. — Din fr. **tournée.**

TURNICHÉT, *turnichete*, s.n. **1.** (Mar.) Rolă montată pe un ax vertical servind la schimbarea direcției unei parâme sau a unui lanț de ancoră. **2.** Masă rotativă pe care se așază sticlele spre a fi umplute. **3.** Bare în cruce instalate la intrarea în parcuri, stadioane etc., care se rotesc, permițând trecerea câte unei singure persoane. — Din fr. **tourniquet.**

TURNÍR, *turniruri*, s.n. Competiție din Evul Mediu occidental, în cadrul unei serbări, în cursul căreia cavalerii se întreceau în lupte cu armele. [Pl. și: *turnire*] — Din germ. **Turnier.**

TURNIȘÓR, *turnișoare*, s.n. Turnuleț. — **Turn** + suf. *-ișor.*

TURNULÉȚ, *turnulețe*, s.n. Diminutiv al lui *turn;* turnișor. — **Turn** + suf. *-uleț*.

TURNÚRĂ, *turnuri*, s.f. **I. 1.** Schimbare (neașteptată) survenită în desfășurarea unor împrejurări, unor evenimente etc.; cotitură, întorsătură. **2.** Fel în care se prezintă lucrurile, fenomenele etc. ✦ Spec. Fel în care sunt așezate cuvintele într-o frază. **II.** Perniță sau bucată de stofă pe care femeile o purtau odinioară sub rochie, la spate, mai jos de talie. — Din fr. **tournure.**

TÚRNUS, *turnusuri*, s.n. Interval de timp în care se efectuează complet un anumit proces, o anumită operație de deplasare; grafic de serviciu. — Din germ. **Turnus.**

TURPITÚDINE, *turpitudini*, s.f. (Livr.) Faptă rușinoasă, josnică, mârșavă. — Din lat. **turpitudo, -inis,** fr. **turpitude.**

TÚRTĂ, *turte*, s.f. **1.** Pâine rotundă și turtită, făcută din mălai sau din aluat nedospit. ✧ Expr. *A face* (pe cineva) *turtă* = a bate foarte tare (pe cineva). (Adverbial) *A fi* (sau *a se îmbăta) turtă* = a se îmbăta foarte tare. *A rupe* (sau *a frânge* cuiva) *turta* = a sărbători, cu un anumit ritual, împlinirea unui an de la nașterea unui copil. **2.** Nume generic pentru diferite prăjituri. ✧ *Turtă dulce* = produs de patiserie (crocant) făcut din făină de grâu, miere și ouă, la care adesea se adaugă migdale, nuci etc. și o glazură cu sirop de zahăr. **3.** Produs care rămâne după ce s-a stors mierea din fagure, uleiul din semințele de floarea-soarelui etc. și care se presează într-o formă de obicei turtită și rotundă. **4.** Plantă erbacee cu tulpina foarte scurtă, cu frunzele adânc crestate și spinoase și cu flori mari, alburii *(Carlina acaulis)*. ✧ Compuse: *turta-lupului* = numele popular al semințelor foarte toxice ale unui arbore din India *(Strychnos nux vomica)*, din care se extrage stricnina; *turta-vacii* = ciupercă comestibilă, de culoare galbenă-roșcată sau cafenie, acoperită cu o substanță vâscoasă *(Boletus luteus)*. — Lat. ***turta** (= *torta* [panis] „pâine rotundă"). Cf. fr. t o u r t e.

TURTÍ, *turtesc*, vb. IV. Tranz. și refl. **1.** A (se) deforma prin lovire, apăsare, comprimare etc., căpătând o formă lățită, întinsă. ✦ Tranz. A strivi pe cineva (accidentând, omorând). **2.** Fig. (Fam.) A face să-și piardă sau a-și pierde forțele, energia; a face să-și piardă sau a-și pierde elanul, încrederea, curajul să întreprindă ceva; a (se) descuraja. **3.** Fig. (Fam.) A (se) îmbăta (tare). — Din **turtă.**

TURTÍRE, *turtiri*, s.f. Acțiunea de *a (se) turti* — V. **turti.**

TURTIȘOÁRĂ, *turtișoare*, s.f. Diminutiv al lui *turtă*; turtiță. — **Turtă** + suf. *-ișoară.*

TURTÍT, -Ă, *turtiți, -te*, adj. **1.** Întins[2], lățit (prin lovire, apăsare, comprimare). **2.** Fig. Obosit, decepționat, descurajat, blazat. **3.** Fig. (Fam.) Foarte beat. — V. **turti.**

TURTÍȚĂ, *turtițe*, s.f. Turtișoară. — **Turtă** + suf. *-iță*.

TURTUREÁ, *turturele*, s.f. Pasăre călătoare asemănătoare cu porumbelul, brună-roșcată pe spate și cu pete negre mărginite cu alb pe laturile gâtului *(Streptopelia turtur)*. — Lat. **turburella.**

TURTURÉL, *turturei*, s.m. Bărbătușul turturelei. — **Turturea** + suf. *-el*.

TURTURÍCĂ, *turturele,* s.f. Turturea. — **Turturea** + suf. *-ică.*

TURUÍ, *túrui*, vb. IV. Intranz. (Fam. și depr.) A vorbi întruna și repede (fără a spune lucruri importante); a-i merge gura ca o moară. — Formație onomatopeică.

TURUIÁLĂ, *turuieli*, s.f. (Fam. și depr.) Faptul de *a turui*; debit verbal continuu și rapid; turuitură. — **Turui** + suf. *-eală*.

TURUITÚRĂ, *turuituri*, s.f. (Fam. și depr.) Turuială. [Pr.: *-ru-i-*] — **Turui** + suf. *-tură*.

TUS- Element de compunere cu sensul „toți", „laolaltă", „împreună", care, atașat pe lângă numerale cardinale (în special pe lângă „trei" și „patru"), formează numerale colective. *Mergeau tuspatru*. — Din **toți** (pl. lui *tot).*

TÚSE s.f. Act reflex format dintr-o inspirație scurtă urmată de o expirație bruscă și zgomotoasă, de intensitate și frecvență variabile (însoțită de expectorații), cauzat de îmbolnăvirea aparatului respirator, de alunecarea în trahee a unor corpuri străine etc. — Lat. **tussis.**

TÚSET, *tusete*, s.n. (Rar) Tuse repetată, prelungită. — **Tuse** + suf. *-et*.

TUSIGÉN, -Ă, *tusigeni, -e*, adj. (Med.) Care produce tuse. — Din fr. **tussigène.**

TUSLAMÁ, *tuslamale*, s.f. Mâncare preparată din burtă și din picioare de vacă. — Din tc. **tuzlama.**

TUSÓR s.n. Mătase naturală produsă de larvele unor specii de fluturi de noapte și folosită pentru umbrele, parașute etc. — Din fr. **tussor.**

TUȘ, *tușuri*, s.n. **1.** Cerneală specială (mai ales neagră), rezistentă la apă, folosită la anumite desene, la aplicarea ștampilelor, în poligrafie etc. **2.** Substanță solidă sau lichidă, de culoare neagră, obținută din negru de fum și folosită la desen. ✦ Desen executat în tuș (**2**). — Din germ. **Tusche**, rus. **tuș.**

TUȘÁ, *tușez*, vb. I. Tranz. **1.** (Livr.) A emoționa. **2.** A verifica netezimea suprafețelor metalice de contact sau de sprijin ale unui element de mașină. — Din fr. **toucher.**

TUȘÁRE, *tușări*, s.f. (Livr.) Acțiunea de *a tușa*. — V. **tușa.**

TUȘÁT, -Ă, *tușați, -te*, adj. (Livr.) Emoționat. — V. **tușa.**

TUȘAVERÁJ s.n. (La jocul de scrimă) Raport dintre punctele obținute într-un meci de cei doi adversari. — De la **tușă**[1] (după *golaveraj)*.

TÚȘĂ[1]**,** *tușe*, s.f. **I. 1.** Mică piesă de metal pe care este imprimată o literă, o cifră sau un semn convențional, fixată la capătul unei pârghii articulate a mașinii de scris, de calculat, de cules. **2.** Clapă la orgă sau la pian. **II.** Limită regulamentară a unor terenuri sportive (trasată cu o linie vizibilă). ✦ Scoatere a mingii dincolo de tușă[1] (**II 1**) și repunerea ei în joc. **III.** Lovitură care atinge pe adversar, la jocul de scrimă. **IV.** Felul de a aplica culoarea cu pensula pe pânza unui tablou, care definește stilul unui pictor. — Din fr. **touche.**

TÚȘĂ[2]**,** s.f. (Pop. și fam.) Mătușă. — Din [mă]**tușă.**

TUȘÉU, *tușeuri*, s.n. **1.** Palpare a unui organ anatomic, intern sau a unei cavități anatomice naturale, spre a constata starea lor; metodă de investigare a unei cavități naturale. **2.** Felul în care un pianist atinge clapele pianului în timpul execuției unei piese muzicale. **3.** (Impr.) Tușă[1] (**IV**). — Din fr. **toucher.**

TUȘÍ, *tușesc*, vb. IV. Intranz. A inspira scurt și a expira brusc și cu zgomot aerul din plămâni (de obicei ca simptom al unei boli); a avea un acces de tuse. — Lat. **tussire.**

TUȘÍCĂ, *tușici*, s.f. (Pop. și fam.) Mătușică. — Din [mă]**tușică.**

TUȘIÉR, *tușieri*, s.m. Arbitru secundar la un joc sportiv, care supraveghează desfășurarea jocului de pe marginea terenului. [Pr.: *-și-er*] — **Tușă**[1] + suf. *-ier*.

TUȘIÉRĂ, *tușiere*, s.f. Cutie de metal care conține o perniță îmbibată cu tuș, folosită la umezirea ștampilei, înainte de aplicarea ei. [Pr.: *-și-e-*] — **Tuș** + suf. *-ieră*.

TUȘINÁ, *tușinez*, vb. I. (Pop.) **1.** Tranz. A tunde oile pe sub pântece și între picioarele dinapoi, pentru a ușura mulsul și suptul mieilor. **2.** A tunde scurt părul, barba sau mustața cuiva. **3.** A tăia ațele, destrămăturile de la capetele sau de pe laturile unei țesături, ale unei împletituri. **4.** A tunde iarba; a aranja (la același nivel) frunzișul unor arbori sau arbuști. — Lat. ***tonsionare** (< *tonsio).*

TUȘINÁRE s.f. (Pop.) Acțiunea de *a tușina* și rezultatul ei. — V. **tușina.**

TUȘINÁT[1]**,** *tușinaturi*, s.n. (Pop.) Faptul de *a tușina*. — V. **tușina.**

TUȘINÁT[2]**, -Ă,** *tușinați, -te*, adj. (Pop.) **1.** (Despre oi) Tuns pe sub pântece și între picioarele dinapoi. **2.** (Despre păr, barbă, mustăți) Tuns scurt. **3.** (Despre iarbă, copaci) Tuns scurt sau la același nivel. — V. **tușina.**

TUȘINĂTÚRĂ, *tușinături*, s.f. (Reg.) Lână scurtă (de calitate inferioară) obținută prin tușinarea oilor. — **Tușina** + suf. *-ătură*.

TUȘÍT s.n. Faptul de *a tuși;* acces de tuse; tușitură. — V. **tuși.**

TUȘITÚRĂ, *tușituri*, s.f. (Rar) Tușit. — **Tuși** + suf. *-tură*.

TÚTĂ[1]**,** *tute*, s.f. (Pop.) Persoană care vorbește vrute și nevrute; *p. ext.* prostănac, tont. — Et. nec.

TÚTĂ[2]**,** *tute*, s.f. Instrument în formă de cilindru, folosit pentru a prinde și scoate țevile rămase accidental în gaura unei sonde. — Din fr. **tute.**

TUTEÁ s.f. sg. (Înv.) Oxid de zinc. — Din tc. **tutya.**

TUTELÁ, *tutelez*, vb. I. Tranz. A avea ceva sau pe cineva în grijă; a proteja, a ocroti; a patrona. — Din **tutelă.**

TUTELÁJ, *tutelaje*, s.n. (Rar) Tutelă. — **Tutelă** + suf. *-aj.*

TUTELÁR, -Ă, *tutelari, -e*, adj. Privitor la tutelă, care aparține unei tutele, care constituie o tutelă; care ocrotește, protejează. ✦ Care are în subordine o instituție, o organizație (exercitând atribuții de coordonare, de control etc.). — Din fr. **tutélaire,** lat. **tutelaris.**

TUTELÁRE s.f. Acțiunea de *a tutela* şi rezultatul ei. — V. **tutela.**

TUTÉLĂ, *tutele*, s.f. **1.** Acțiunea de a tutela; instituție legală având drept scop ocrotirea şi administrarea intereselor unui minor sau ale unui alienat sau debil mintal; tutelaj, epitropie. **2.** Administrare, control etc. exercitate asupra unei instituții, organizații etc. aflate în subordine, asupra unui teritoriu dependent etc. **3.** Sprijin, ocrotire, protecție. — Din fr. **tutelle,** lat. **tutela.**

TUTÓRE, -OÁRE, *tutori, -oare*, s.m. şi f. Persoană autorizată să exercite dreptul de tutelă (**1**); epitrop. — Din it. **tutore.** Cf. fr. t u t e u r.

TUTU, *tutuuri*, s.n. Costum de dans pentru balerine (în dansul clasic), făcut din mai multe fuste suprapuse scurte şi transparente. [Pr.: *tütü*] — Din fr. **tutu.**

TUTUÍ, *tutuiesc*, vb. IV. Tranz. şi refl. recipr. A(-şi) spune „tu" când stă (ori stau) de vorbă (ca semn al relațiilor familiare); a fi în relații familiare cu cineva. — Din **tu** (după fr. *tutoyer)*.

TUTUIÁLĂ, *tutuieli*, s.f. Tutuire. — **Tutui** + suf. *-eală*.

TUTUÍRE, *tutuiri*, s.f. Faptul de *a (se) tutui;* tutuială, tutuit. — V. **tutui.**

TUTUÍT, *tutuituri*, s.n. Tutuire. — V. **tutui.**

TUTÚN, (**1**) s.m., (**2, 3**) *tutunuri*, s.n. **1.** S.m. Plantă erbacee din familia solanaceelor, cu tulpina înaltă, cu frunzele mari şi moi, ovale, rotunde sau lanceolate, de un verde-închis, cu flori albe, roz sau roşii, reunite în buchete *(Nicotiana tabacum)*. ✧ *Tutun turcesc* = varietate de tutun cu tulpina ramificată şi cu flori galbene-verzui *(Nicotiana rustica)*. **2.** S.n. (Colectiv) Frunze de tutun (**1**), care, supuse unui tratament special, se fumează, se prizează sau se mestecă; sorturi din astfel de frunze. **3.** S.n. (Înv.) Pachet de tutun (**2**). — Din tc. **tütün.**

TUTUNĂRÍE, *tutunării*, s.f. **1.** Plantație de tutun (**1**). **2.** (Înv.) Tutungerie. — **Tutun** + suf. *-ărie*.

TUTUNĂRÍT s.n. **1.** (Rar) Faptul de a cultiva tutun (**1**); îndeletnicire a cultivatorului de tutun. **2.** Dare plătită în trecut domniei de către cei care cultivau tutun. — **Tutun** + suf. *-ărit.*

TUTUNGEREÁSĂ, *tutungerese*, s.f. (Fam.) Tutungioaică. — **Tutungiu** + suf. *-ăreasă*.

TUTUNGERÍE, *tutungerii*, s.f. Mic magazin în care se vând țigări, chibrituri, ziare etc.; debit, tutunărie (**2**). — **Tutungiu** + suf. *-ărie*.

TUTUNGIOÁICĂ, *tutungioaice*, s.f. (Rar) Femeie care vinde într-o tutungerie; tutungereasă. — **Tutungiu** + suf. *-oaică*.

TUTUNGÍU, *tutungii*, s.m. Bărbat care vinde într-o tutungerie. — Din tc. **tütüncü.**

TUTUNÍU, -ÍE, *tutunii*, adj. De culoarea frunzelor uscate de tutun; cafeniu-verzui. — **Tutun** + suf. *-iu*.

TUVALUÁN, -Ă, *tuvaluani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populația statului Tuvalu sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține statului Tuvalu sau tuvaluanilor (**1**), referitor la statul Tuvalu ori la tuvaluani. — **Tuvalu** (n.pr.) + suf. *-an.*

TVA, *TVA-uri,* s.n. Taxă pe valoarea adăugată. [Pr.: *te-ve-a*] — Din fr. T.V.A. (abr. din **T**[axe] à la **V**[aleur] **A**[jontée]).

TWEED, (**2**) *tweeduri,* s.n. **1.** Stofă confecționată din fire de lână fină cu fibre lungi, de culori diferite. **2.** (La pl.) Diferite sorturi de tweed (**1**). [Pr.: *tuĭd*] — Din engl. **tweed.**

TWEETER, *tweetere*, s.n. Difuzor special pentru redarea frecvențelor înalte. [Pr.: *tuítăr*] — Din engl. **tweeter.**

TWIST, *twisturi*, s.n. Dans modern (de origine americană) caracterizat prin mişcări de sucire ritmică a corpului; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *tŭist*] — Din engl., fr. **twist.**

Ţ

Ţ, *ţ,* s.m. **1.** A douăzeci şi cincea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană semioclusivă dentală sonoră. [Pr.: *ţe, ţî.* — Pl. şi: (**1,** n.) *ţ-uri*].

ŢA interj. (Repetat) Strigăt cu care se cheamă sau se alungă caprele şi oile. — Onomatopee.

ŢAC interj. Cuvânt care imită un ţăcănit sau zgomotul produs la tăierea unui material (cu foarfecele). ✧ Loc. adv. *Ţac-pac* = repede, cât ai clipi din ochi. — Onomatopee.

ŢAFANDÁCHE, *ţafandache,* s.m. (Fam.) Tânăr sclifosit şi ridicol; fante. — Et. nec.

ŢÁGLĂ, *ţagle,* s.f. **1.** Semifabricat de oţel cu secţiunea dreptunghiulară sau circulară, din care se laminează bare, sârme etc. şi din care se forjează sau se ştanţează diferite piese; biletă. **2.** Partea ascuţită a unui par, care intră în pământ. ✧ Expr. *A rămâne cu ochii ţaglă* = a rămâne cu ochii ţintă, pironiţi. — Din germ. **Zaggel.**

ŢAH interj. (Rar; repetat) Cuvânt care imită lătratul câinelui; ham[1]. — Onomatopee.

ŢÁICĂ s.f. (Reg.) Ţaţă. — Probabil contaminare între **ţaţă** şi [da]**ică.**

ŢAL, *ţali,* s.m. (Înv.) Chelner care încasa costul consumaţiei într-un local public. — Din germ. **Zahl** [kellner].

ŢAMBÁL, *ţambale,* s.n. Instrument muzical popular de percuţie, alcătuit dintr-o cutie de rezonanţă de formă trapezoidală, aşezată orizontal (pe picioare), prevăzută cu coarde de metal care sunt lovite cu două ciocănele speciale. [Pl. şi: *ţambaluri.* — Var.: **ţimbál** s.n., **ţimbálă** s.f.] — Din germ. **Zimbel,** lat. **cymbalum.**

ŢAMBALAGÍU, *ţambalagii,* s.m. Muzicant care cântă la ţambal. — **Ţambal** + suf. *-agiu.*

ŢAMBALÍST, *ţambalişti,* s.m. Ţambalagiu. — **Ţambal** + suf. *-ist.*

ŢÁMBRĂ, *ţambre,* s.f. Construcţie de lemn care căptuşeşte pereţii unei galerii de mină sau ai unei fântâni. — Din pol. **cembra.**

ŢANC[1] interj. (Adesea repetat) Cuvânt care redă un zgomot ascuţit, metalic. — Onomatopee.

ŢANC[2], (**2**) *ţancuri,* s.n. **1.** (În loc. adv.) *La ţanc* = la timp, la momentul potrivit. **2.** (Reg.) Beţişor cu mai multe crestături, cu care se măsoară laptele la stână sau ţuica în cazan. — Et. nec.

ŢANC[3], *ţancuri,* s.n. (Reg.) Vârf ascuţit şi înalt de stâncă. — Din germ. **Zinken** (dial. **Zanken**).

ŢÁNDĂRĂ, *ţăndări,* s.f. Bucăţică (subţire şi lunguiaţă) care se desprinde sau care sare dintr-un lemn, dintr-o piatră etc. prin cioplire sau spargere; aşchie. ✧ Expr. *A-i sări (*cuiva) *ţandăra* = a se înfuria, a se supăra. [Var.: (reg.) **ţándură, ţắndără** s.f.] — Din săs. **zänder** (<germ. *Zunder),* magh. **candra.**

ŢÁNDURĂ s.f. v. **ţandără.**

ŢÁNŢOŞ, -Ă, *ţanţoşi, -e,* adj. Semeţ, mândru, îngâmfat, fudul; arogant. — Et. nec.

ŢANŢOŞÍE s.f. (Rar) Mândrie, semeţie, îngâmfare, fudulie. — **Ţanţos** + suf. *-ie.*

ŢAP, *ţapi,* s.m. **1.** Masculul caprei domestice, al caprei negre şi al căprioarei. ✧ *Ţap ispăşitor* = **a)** (în Vechiul Testament) ţap (**1**) pe care marele preot îl încărca la sărbătoarea ispăşirii cu toate păcatele neamului lui Israel şi care era apoi alungat în deşert; **b)** *fig.* persoană asupra căreia se aruncă vina pentru greşelile altora. ✧ Expr. *A sta ca un ţap logodit* = a sta ţeapăn, prostit, aiurit. **2.** Pahar special de bere, cu toartă, având capacitatea de 300 ml; conţinutul unui astfel de pahar. **3.** (Art.) Numele unei constelaţii în care intră Soarele la solstiţiul de iarnă. — Cf. alb. c a p, c j a p, sb. c a p.

ŢAPÁP, *ţapape,* s.n. Parâmă înfăşurată pe arborada unei nave, pentru a susţine pe marinarii care lucrează la pânze. — Et. nec.

ŢAPÍN s.n. v. **ţapină.**

ŢAPINÁR, *ţapinari,* s.m. Muncitor care manevrează buştenii cu ţapina. — **Ţapină** + suf. *-ar.*

ŢAPÍNĂ, *ţapine,* s.f. Unealtă formată dintr-o cange de oţel fixată într-o coadă de lemn, folosită la manevrarea buştenilor. [Var.: (reg.) **ţapín** s.n.] — Et. nec.

ŢÁPOŞ, -Ă, *ţapoşi, -e,* adj. (Reg., despre coarnele vitelor) Drept şi ridicat în sus; (despre vite) cu coarnele drepte şi ridicate în sus. — Cf. ţ a p.

ŢAR, *ţari,* s.m. (În Evul Mediu şi în epoca modernă, la bulgari, sârbi şi ruşi) Titlu dat monarhului; persoană care purta acest titlu. — Din rus. **ţar.**

ŢARÁT, *ţarate,* s.n. Stat cârmuit de un ţar. — **Ţar** + suf. *-at.*

ŢÁRĂ, *ţări,* s.f. **I. 1.** Teritoriu locuit de un popor organizat din punct de vedere administrativ şi politic într-un stat; *p. ext.* stat. ✧ Expr. *Ţara lui Cremene* (sau *a lui Papură-Vodă)* = loc fără stăpân, unde fiecare face ce-i place, fără să dea seamă cuiva. (Fam.) *Te joci cu ţara în bumbi?* formulă prin care se atrage atenţia cuiva că greşeşte atunci când subestimează o persoană sau o problemă. *A plăti (cât) un colţ de ţară* = a valora foarte mult. *A pune ţara la cale* = **a)** a conduce, a administra o ţară; **b)** (ir.) a discuta o chestiune importantă (de ordin politic) fără a avea competenţa necesară; *p. ext.* a discuta multe şi de toate. (Pop.) *A se duce la ţară* (sau *în ţări)* = a se duce în lume. *Ţara e largă* = eşti liber să faci ce vrei, să pleci unde vrei. *La colţ de ţară şi la mijloc de masă* sau *la mijloc de masă şi la colţ de ţară* = într-un loc ferit de primejdii. *Peste nouă* (sau *şapte) mări (şi) peste nouă* (sau *şapte) ţări* = foarte departe. *A ajunge* (sau *a se face, a rămâne) de poveste în ţară* = a i se duce cuiva vestea, a ajunge de pomină. (Fam.) *A sta prost* (sau *rău) cu ţara* = a nu avea bani. *Ţara nimănui* = **a)** (în basme) ţară fără stăpân; **b)** spaţiu neocupat de armate între două fronturi de luptă; zonă neutră. **2.** (În sintagma) *Ţara Românească* = stat feudal românesc, creat la începutul sec. XIV, cuprinzând Muntenia şi Oltenia, până la unirea Principatelor. *Ţările de Jos* = denumire dată în Evul Mediu şi în epoca modernă teritoriul cuprinzând Belgia, Olannda, Luxemburgul şi nord-estul Franţei. ✦ (În vechea organizare politică şi administrativă a României) Provincie. **3.** Regiune, ţinut, teritoriu. ✦ Şes. **4.** Locul în care s-a născut sau trăieşte cineva; patrie. **5.** (În opoziţie cu *oraş)* Mediu rural, sat. ✧ Loc. adj. *De* (sau *de la) ţară* = de la sat; rural. **II. 1.** Locuitorii unei ţări (**I 1**); popor; naţiune; *p. ext.* oameni, lume. ✧ Expr. *A afla târgul şi ţara* = a afla toată lumea. *A se pune cu ţara* = a intra în conflict cu toată lumea. **2.** (Înv.) Populaţie de la sate; ţărănime. [Var.: (înv.) **ţeáră** s.f.] — Lat. **terra.**

ŢARC, *ţarcuri,* s.n. **1.** Loc îngrădit (uneori acoperit), unde se adăpostesc sau se închid oile, vitele etc.; ocol. **2.** Îngrăditură, gard de nuiele, de spini etc. făcute în jurul unei clăi de fân pentru a o feri de vite; *p. ext.* suprafaţa împrejmuită cu acest gard. **3.** Mică îngrăditură făcută din stinghii, în care sunt ţinuţi copiii mici când încep să umble, pentru a li se limita spaţiul de deplasare. **4.** Numele unui joc de copii. — Cf. alb. cark, gr. t s á r k o s.

ŢÁRCĂ, *ţărci,* s.f. **1.** (Ornit.; pop. şi reg.) Coţofană. ✧ Expr. *A-i umbla* (cuiva) *gura ca la (o) ţarcă* = a fi limbut, a vorbi mult şi fără rost. *A sta ca ţarca în par* = a fi gata de plecare. **2.** Fig. (Depr.) Gură (considerată ca organ al vorbirii). **3.** Epitet depreciativ dat unei femei care vorbeşte mult. — Din magh. **szarka.**

ŢARÉVICI, *ţarevici,* s.m. Titlu purtat de fiul ţarului desemnat a fi moştenitor la tron; persoană care purta acest titlu. [Acc. şi: *ţárevici*] — Din rus. **ţarevici,** fr. **tsarévitch.**

ŢARIGRĂDEÁN, -Ă, *ţarigrădeni, -e,* adj., s.m. (Înv.) **1.** Adj. Care aparţine Ţarigradului, privitor la Ţarigrad, originar din Ţarigrad. **2.** S.m. Locuitor al Ţarigradului. [Var.: **ţărigrădeán, -ă** adj., s.m.] — **Ţarigrad** (n. pr.) + suf. *-ean.*

ŢARIGRĂDEÁNCĂ, *ţarigrădence,* s.f. (Înv.) Locuitoare a Ţarigradului. — **Ţarigrădean** + suf. *-că.*

ŢÁRINĂ[1], *ţarini,* s.f. **1.** Câmp cultivat; ogor, arătură. **2.** (Pop.) Teritoriul unei comune (cu pământ arabil, păşuni, păduri etc.). ✧ *Poarta ţarinii* = poartă făcută la începutul drumurilor prin care se intră într-un sat. *Gardul ţarinii* = gard care împrejmuieşte un sat. **3.** (Mai ales art.) Dans popular în perechi, răspândit în zona Munţilor Apuseni, cu mişcări moderate, care se dansează însoţit de strigături

cântate sau recitate; melodie după care se execută acest dans. [Var.: (reg.) **țărnă,** (înv.) **țeárină** s.f.] — Cf. sb. c a r i n a.

ȚARÍNĂ², *țarine,* s.f. **1.** Soția țarului. **2.** Titlu dat împărăteselor Rusiei; persoană care purta acest titlu. — Din fr. **tsarine.**

ȚARÍSM s.n. Formă de guvernământ monarhică în care puterea supremă aparținea țarului; regimul țarist. — Din fr. **tsarisme.**

ȚARÍST, -Ă, *țariști, -ste,* adj. Care aparține țarului, privitor la țar; partizan al țarului sau al țarismului. — Din fr. **tsariste.**

ȚÁRNĂ s.f. v. **țarină¹.**

ȚARȚÁM, *țarțamuri,* s.n. (Reg.) Ciucure, franj; dantelă; (la pl.) podoabe, zorzoane. [Var.: **sarsám, sărsám, zarzám** s.n.] — Din magh. **szerszám.**

ȚÁȚĂ, *țațe,* s.f. **1.** (Pop.) Mătușă. ✦ Termen de respect cu care cineva se adresează (la țară) unei surori mai mari sau unei femei mai în vârstă; lele. **2.** (Pop.) Termen alintător dat de un bărbat femeii iubite; mândră. **3.** (Peior.) Epitet pentru o femeie vulgară, lipsită de gust și de finețe; mahalagioaică. — Din ngr. **tsátsa.**

ȚĂCĂLÁȘ s.n. v. **săcălaș.**

ȚĂCĂLÍE, *țăcălii,* s.f. (Reg. și fam.) Barbă mică și ascuțită; cioc, barbișon. — Et. nec.

ȚĂCĂNEÁLĂ, *țăcăneli,* s.f. Faptul de *a (se) țăcăni.* **1.** Țăcănit¹. ✧ Loc. adv. *Pe* (sau *în) țăcăneală* = cu pas sau cu mers ritmic. **2.** Fig. Țicneală, sminteală. — **Țăcăni** + suf. *-eală.*

ȚĂCĂNÍ, *țắcăn,* vb. IV. **1.** Intranz. A produce un zgomot ritmic, repetat, prin ciocănituri, pocnituri, declanșarea unui mecanism etc. ✦ Tranz. (Fam.) A scrie ceva la mașina de scris. **2.** Refl. Fig. A se sminti, a se țicni. [Prez. ind. și: *țăcănesc*] — **Țac** + suf. *-ăni.*

ȚĂCĂNÍT¹, *țắcăn,* s.n. Faptul de *a țăcăni;* zgomot, repetat produs de un lucru care țăcănește; țăcănitură. — V. **țăcăni.**

ȚĂCĂNÍT², **-Ă,** *țăcăniți, -te,* adj. **1.** (Despre mersul cailor) Cu pași mărunți și regulați. **2.** Fig. Smintit, țicnit. — V. **țăcăni.**

ȚĂCĂNITÚRĂ, *țăcănituri,* s.f. Țăcănit¹. — **Țăcăni** + suf. *-tură.*

ȚĂHNÍ, pers. 3 *țăhnește,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre câini) A lătra cu întreruperi (mai ales urmărind sălbăticiunile sau vânatul); a chefni. — **Țah** + suf. *-(ă)ni.*

ȚĂHNÍT, *țăhnituri,* s.n. (Reg.) Lătrat de câine (când urmărește vânatul); chefnit. — V. **țăhni.**

ȚĂNDĂRÍ, *țăndăresc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A face țăndări; a sfărâma în bucăți. — Din **țandără.**

ȚĂNDĂRÍCĂ, (**1**) *țăndărele,* s.f., (**2**) *țăndărică,* s.m. și f. **1.** S.f. Diminutiv al lui *țandără;* așchiuță, surcică. **2.** S.m. și f. Fig. Om mic de statură; copil. [Var.: (reg.) **țăndurícă** s.f.] — **Țandără** + suf. *-ică.*

ȚĂNDĂRÓS, -OÁSĂ, *țăndăroși, -oase,* adj. (Reg.) Care se desface în așchii, care se sfărâmă; așchios. — **Țandără** + suf. *-os.*

ȚĂNDURÍCĂ s.f. v. **țăndărică.**

ȚĂPÓI, *țăpoaie,* s.n. (Reg.) **1.** Furcă (mare) cu coada lungă și cu dinți drepți de fier, cu care se ridică snopii de grâu, maldărele de fân sau de coceni etc. ✦ Furcă în vârful căreia este fixat sacul de pescuit. **2.** Căpriorul de la mijloc la casele țărănești. — **Țeapă** + suf. *-oi.*

ȚĂPÚC, *țăpuci,* s.m. (Reg.) Diminutiv al lui *țap* (**1**). — **Țap** + suf. *-uc.*

ȚĂPULEÁN, *țăpuleni,* s.m. (Reg.) Țap tânăr. — **Țap** + suf. *-ulean.*

ȚĂRÁN, *țărani,* s.m. Persoană care locuiește în mediul rural, având ca ocupație principală agricultura și creșterea animalelor; persoană care face parte din țărănime; sătean. — **Țară** + suf. *-an.*

ȚĂRÁNCĂ, *țărănci,* s.f. **1.** Femeie care locuiește în mediul rural; săteancă. **2.** (Iht.; reg.) Ocheană, babușcă. [Pl. și: *țărance*] — **Țăran** + suf. *-că.*

ȚĂRĂNCÚȚĂ, *țărăncuțe,* s.f. Diminutiv al lui *țărancă;* țărancă tânără, fată de țăran. — **Țărancă** + suf. *-uță.*

ȚĂRĂNÉSC, -EÁSCĂ, *țărănești,* adj. Care aparține țăranilor, care provine de la țărani, de țăran. ✦ (Substantivat, f. art.) Dans popular răspândit în nordul Moldovei, cu mișcări vioaie; melodie după care se execută acest dans. — **Țăran** + suf. *-esc.*

ȚĂRĂNÉȘTE adv. În felul țăranilor, ca țăranii. — **Țăran** + suf. *-ește.*

ȚĂRĂNÍE, (**2**) *țărănii,* s.f. **1.** Condiția, starea, viața de țăran. **2.** Vorbă, expresie țărănească. ✦ (Peior.) Bădărănie, mojicie, grosolănie. — **Țăran** + suf. *-ie.*

ȚĂRĂNÍME s.f. Populația mediului sătesc ocupată nemijlocit cu cultivarea pământului și creșterea animalelor; totalitatea țăranilor, mulțime de țărani. — **Țăran** + suf. *-ime.*

ȚĂRĂNÍSM s.n. (Rar) **1.** Curent de idei și doctrină politică de partid dezvoltate în perioada dintre cele două războaie mondiale. **2.** Tendința unor scriitori de a-și alege motive de inspirație din viața țărănească. **3.** Vorbă, faptă, comportare grosolană, jignitoare. — **Țăran** + suf. *-ism.*

ȚĂRĂNÍST, -Ă, *țărăniști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Rar) Care se face pentru țărani, în interesul țăranilor. **2.** S.m. și f. Membru al unui partid țărănesc. — **Țăran** + suf. *-ist.*

ȚĂRĂNÓI, *țărănoi,* s.m. **1.** (Fam.) Augmentativ al lui *țăran.* **2.** (Peior.) Om bădăran, mitocan, mojic. — **Țăran** + suf. *-oi.*

ȚĂRĂNÓS, -OÁSĂ, *țărănoși, -oase,* adj. Cu apucături de țăran. — **Țăran** + suf. *-os.*

ȚĂRẤNĂ, (**2**) *țărâne,* s.f. **1.** Pământ sfărâmat mărunt. ✦ Pământul cu care se acoperă sicriul, cu care se umple groapa, mormântul. ✧ Expr. *Fie-i țărâna ușoară!* = (formulă folosită când se vorbește despre un mort) odihnească-se în pace! *Praf și țărână* = nimic. ✦ Stratul de la suprafață (sau de la mică adâncime) al pământului. ✧ Expr. *A se așterne țărânii* = a se întinde la pământ. **2.** Fig. Trup neînsuflețit, oseminte; rămășițe pământești. [Var.: (reg.) **țắrnă** s.f.] — **Țară** + suf. *-ână.*

ȚĂRÂNÓS, -OÁSĂ, *țărânoși, -oase,* adj. (Despre pământ) Fărâmicios; afânat. — **Țărână** + suf. *-os.*

ȚĂRCALÁN s.n. v. **țărcălam.**

ȚĂRCĂLÁM, *țărcălamuri,* s.n. (Reg.) **1.** Unealtă asemănătoare cu compasul, folosită mai ales în dulgherie. **2.** Cerc luminos care se observă în jurul unui astru sau al unei alte surse de lumină. [Pl. și: *țărcălame.* — Var.: **țărcalán, țircălán** s.n.] — Din magh. **circalom.**

ȚĂRCUÍ, *țărcuiesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A adăposti, a închide vitele, oile într-un țarc (**1**). **2.** P. gener. A împrejmui, a îngrădi. — **Țarc** + suf. *-ui.*

ȚĂRCUȘÓR, *țărcușoare,* s.n. Diminutiv al lui *țarc.* — **Țarc** + suf. *-ușor.*

ȚĂRIGRĂDEÁN, -Ă adj., s.m. v. **țarigrădean.**

ȚĂRIȘOÁRĂ, *țărișoare,* s.f. Diminutiv al lui *țară.* — **Țară** + suf. *-ișoară.*

ȚĂRM, *țărmuri,* s.n. Fâșie de pământ de-a lungul unei ape mari; *p. ext.* regiune de lângă o apă mare. ✦ Fig. Tărâm, ținut, meleag. [Var.: (înv.) **țắrmur, țắrmure** s.n.] — Din **țărmur** (înv., probabil < lat.).

ȚĂRMUÍ, *țărmuiesc,* vb. IV. Intranz. (Rar) A trage, a se opri la țărm. — **Țărm** + suf. *-ui.*

ȚĂRMUITÓR, -OÁRE, *țărmuitori, -oare,* adj. (Rar) Care mărginește ceva; înconjurător. [Pr.: *-mu-i-*] — **Țărmui** + suf. *-tor.*

ȚẮRMUR s.n. v. **țărm.**

ȚẮRMURE s.n. v. **țărm.**

ȚĂRMUREÁN, -Ă, *țărmureni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** S.m. și f. (Rar) Persoană care locuiește pe țărmul unei ape. **2.** Adj. (Înv.; despre țări, așezări etc.) Riveran. — **Țărmure** + suf. *-an.*

ȚĂRMURÍ, *țărmuresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A mărgini, a limita, a pune hotar; *p. ext.* a îngrădi, a stăvili. ✦ Refl. (Înv.; despre țări, regiuni) A se învecina, a se mărgini cu... **2.** Refl. (Înv.) A trage la țărm, a aborda; a țărmui. — Din **țărm** (sau **țărmur).**

ȚĂRMURÍT, -Ă, *țărmuriți, -te,* adj. (Rar) Limitat; restrâns. — V. **țărmuri.**

ȚẮRNĂ s.f. v. **țărână.**

ȚĂRÚȘ, *țăruși,* s.m. Par scurt, ascuțit la un capăt, care se înfige în pământ și care servește pentru a fixa sau a lega ceva de el sau pentru a stabili un hotar, o linie de demarcație etc. — Et. nec.

ȚĂȚÍCĂ, *țățici,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *țață.* — **Țață** + suf. *-ică.*

ȚÂFNĂ, *țâfne,* s.f. (Pop. și fam.) **1.** Ifos, aroganță; trufie ✦ Arțag. ✧ Expr. *A-i sări (cuiva) țâfna* = a se mânia. *A umbla cu țâfna în nas* = a fi mereu gata de ceartă. **2.** Cobe (**1**). — Din ngr. **tsífna.**

ȚÂFNÍ, *țâfnesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A pufni pe nas de mânie, a vorbi cu ciudă. ✦ (Despre animale) A sufla cu putere pe nări, a sforăi. — Din **țâfnă.**

ȚÂFNÓS, -OÁSĂ, *țâfnoși, -oase,* adj. (Pop.) Îngâmfat, arogant. ✦ Supărăcios, capricios, arțăgos. — **Țâfnă** + suf. *-os.*

ȚÂHLĂ s.f. v. **sihlă.**

ȚÂHLÍȘ, *țâhlișuri,* s.n. (Reg.) Tufiș des. — **Țâhlă** + suf. *-iș.*

ȚÂMBURÚC, *țâmburuce,* s.n. Țumburuș. — Cf. ț u m b u r u ș.

ȚÂMBURÚȘ s.n. v. **țumburuș.**

ȚÂNC, *țânci,* s.m. **1.** (Fam.; uneori depr.) Copilaș, băiețaș. [Var.: (reg.) **ținc** s.m.] — Din magh. **cenk.**

ȚÂNCĂ, *țânce,* s.f. (Rar) Fetiță, copiliță. — Din **țânc.**

ȚÂNDĂRĂ s.f. v. **țandără.**

ȚÂNGẮU s.m. v. **țingău.**

ȚÂNȚÁR¹, *țânțari,* s.m. Numele mai multor insecte din ordinul dipterelor, cu corpul și cu picioarele lungi și subțiri, cu aripi înguste, ale căror larve se dezvoltă la cele mai multe specii în ape stătătoare, iar adulții se hrănesc cu sânge, unele specii transmițând prin înțepături frigurile palustre, altele, în stare larvară, atacând culturile de ciuperci, varză, grâu etc. *(Culex).* ✧ Expr. *A face din țânțar armăsar* = a exagera. — Lat. **zinzalus.**

ȚÂNȚÁR², *țânțari,* s.m. (La pl.) Nume dat populației aromâne din Macedonia de populația slavă localnică; (și la sg.) persoană care face parte din această populație. — Et. nec.

ȚÂNȚĂRÁȘ, *țânțărași,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *țânțar¹.* — **Țânțar¹** + suf. *-aș.*

ȚÂNȚĂRÍME s.f. Mulțime de țânțari¹. — **Țânțar¹** + suf. *-ime.*

ȚÂPURÍ, *țâpuresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A scoate un strigăt ascuțit, puternic și prelung de bucurie, de îndemn, de chemare în timpul cântecului. — Din **țipa.**

ȚÂPURITOÁRE, *țâpuritoare,* s.f. (Reg.) Femeie care țâpurește. — **Țâpuri** + suf. *-toare.*

ȚÂPURITÚRĂ, *țâpurituri,* s.f. (Reg.) Strigătură (**1**) specifică în cântecele maramureșene. — **Țâpuri** + suf. *-ătură.*

ȚÂR¹ interj. **1.** (Adesea repetat) Cuvânt care imită zgomotul intermitent produs de greier și de alte insecte sau de un lichid care se scurge picurând de undeva.

2. (Cu „r” prelungit) Cuvânt care redă sunetul produs de o sonerie, de un clopoţel, de un telefon. [Var.: **ţârc** interj.] — Onomatopee.

ŢÂR[2]**,** *ţâri,* s.m. **1.** Scrumbie mică de mare, care se pescuieşte primăvara şi se consumă mai ales sărată şi uscată. **2.** Fig. Om foarte slab. — Din ngr. **tsíros.**

ŢÂRĂ, *ţâre,* s.f. (Pop.) Ruptură, zdreanţă. ✧ Loc. adj. şi adv. *O ţâră* = puţin, niţel. ✧ Expr. *A se face ţâră* = **a)** a se rupe, a se face bucăţi; **b)** a se ghemui de frică. — Et. nec.

ŢÂRÂÍ[1]**,** *ţârâiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A cârpi, a ţese (ciorapi). — Et. nec.

ŢÂRÂÍ[2]**,** *ţấrâi,* vb. IV. **1.** Intranz. şi tranz. A cădea sau a face să cadă picătură cu picătură, a curge sau a face să curgă câte puţin, cu intermitenţă (producând un zgomot caracteristic). ✦ Intranz. unipers. A bura[1]. **2.** Intranz. (Despre insecte şi despre unele păsări) A scoate sunete caracteristice, ascuţite, scurte şi repetate; a ţăţâi (**1**). **3.** Intranz. (Despre sonerie) A suna, a zbârnâi. **4.** Intranz. (Rar; despre instrumente cu coarde) A răsuna în vibraţii scurte şi tremurătoare, lipsite de adâncime; (despre muzicanţi) a cânta în acest mod. [Var.: **ţârcâí** vb. IV] — **Ţâr**[1] + suf. *-âi.*

ŢÂRÂIÁLĂ, *ţârâieli,* s.f. Faptul de *a ţârâi*[2]*;* (concr.) ploaie uşoară şi de scurtă durată. [Pr.: *-râ-ia-*. — Var.: **ţârcâiálă** s.f.] — **Ţârâi**[2] + suf. *-eală.*

ŢÂRÂÍT[1] adv. (În legătură cu modul de a cânta la un instrument cu coarde) Din vârful arcuşului, fără rezonanţă; tremurat. — Din **ţârâi**[2]**.**

ŢÂRÂÍT[2]**,** *ţârâituri,* s.n. Faptul de *a ţârâi*[2]*;* (concr.) sunetul, zgomotul produs astfel; ţârâitură. — V. **ţârâi**[2]**.**

ŢÂRÂÍTA s.f. art. (În loc. adv.) *Cu ţârâita* = puţin câte puţin. — Din **ţârâi**[2]**.**

ŢÂRÂITÚRĂ, *ţârâituri,* s.f. Ţârâit[2]. [Pr.: *-râ-i-*. — Var.: **ţârcâitúră** s.f.] — **Ţârâi**[2] + suf. *-tură.*

ŢÂRC interj. v. **ţâr**[1]**.**

ŢÂRCÂÍ vb. IV v. **ţârâi**[2]**.**

ŢÂRCÂIÁLĂ s.f. v. **ţârâială.**

ŢÂRCÂITÚRĂ s.f. v. **ţârâitură.**

ŢÂRCÓVNIC, *ţârcovnici,* s.m. (Pop.) Persoană care are în grijă curăţenia şi buna rânduială a unei biserici; *p. ext.* cântăreţ, dascăl de biserică. — Din sl. **tŭrkovĭnikŭ.**

ŢÂRCOVNICÉSC, -EÁSCĂ, *ţârcovniceşti,* adj. (Pop.) Care ţine de ţârcovnic, privitor la ţârcovnic. — **Ţârcovnic** + suf. *-esc.*

ŢÂRÍCĂ s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *ţâră;* ţârucă, ţârişoară. — **Ţâră** + suf. *-ică.*

ŢÂRIŞOÁRĂ s.f. (Reg.) Ţârică. — **Ţâră** + suf. *-işoară.*

ŢÂRLĂÍ vb. IV v. **ţârlâi.**

ŢÂRLÂÍ, *ţấrlâi,* vb. IV. Intranz. (Rar; despre instrumente muzicale) A scoate sunete monotone şi puţin armonioase; (despre instrumentişti) a cânta în acest fel. [Var.: **ţârlăí** vb. IV] — Formaţie onomatopeică.

ŢÂRLÂÍT, *ţârlâituri,* s.n. Acţiunea de *a ţârlâi* şi rezultatul ei. [Var.: **ţurluít** s.n.] — V. **ţârlâi.**

ŢÂRLÂITÓR, -OÁRE, *ţârlâitori, -oare,* adj. (Rar) Care ţârlâie. ✦ (Substantivat, f.) Instrument muzical stricat, dezacordat. [Pr.: *-lâ-i-*] — **Ţârlâi** + suf. *-tor.*

ŢÂRLÂITÚRĂ, *ţârlâituri,* s.f. (Rar) Cântare monotonă şi puţin armonioasă dintr-un instrument muzical. [Pr.: *-lâ-i-*] — **Ţârlâi** + suf. *-tură.*

ŢÂRÚCĂ s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *ţâră;* ţârică, ţârişoară. ✧ Expr. *Nici ţârucă* = lipsit cu totul de … — **Ţâră** + suf. *-ucă.*

ŢÂŞNÍ, *ţâşnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre lichide, aburi; la pers. 3) A ieşi cu presiune printr-o crăpătură sau printr-o deschizătură. ✦ A sări, a împroşca. **2.** (Despre fiinţe) A apărea, a sări, a ieşi de undeva pe neaşteptate; a intra brusc undeva, a da buzna. ✦ A porni brusc, a se repezi, a se năpusti. **3.** A se ivi deodată, a izbucni cu putere, a irupe. — Din **ţâşt.**

ŢÂŞNÍRE, *ţâşniri,* s.f. Acţiunea de *a ţâşni* şi rezultatul ei; apariţie, săritură bruscă. — V. **ţâşni.**

ŢÂŞNITÓR, -OÁRE, *ţâşnitori, -oare,* adj. Care ţâşneşte. ✧ *Fântână ţâşnitoare* = fântână arteziană, v. *artezian.* — **Ţâşni** + suf. *-tor.*

ŢÂŞNITÚRĂ, *ţâşnituri,* s.f. Faptul de a ţâşni; (concr.) ceea ce a ţâşnit de undeva. — **Ţâşni** + suf. *-tură.*

ŢÂŞT interj. v. **ţuşti.**

ŢÂŞTI interj. v. **ţuşti.**

ŢÂŞTI-BÂŞTI, *ţâşti-bâşti,* s.m. şi f. Om de statură mică, slab şi care nu are astâmpăr. ✦ Om (tânăr) neînsemnat. — Formaţie onomatopeică de la **ţâşti.**

ŢÂŢÁCĂ, *ţâţace,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *ţaţă.* — **Ţaţă** + suf. *-acă.*

ŢÂŢĂ, *ţâţe,* s.f. **1.** (Pop.) Sân, mamelă. ✧ Loc. adj. *De ţâţă* = (despre copii) sugar. ✧ Loc. adv. *La ţâţă* = la sân, la piept. ✧ Expr. *A da ţâţă* = a da să sugă, a alăpta. *A avea ţâţă* = a avea lapte suficient pentru a-şi alăpta copilul. **2.** Gurguiul urciorului, prin care se bea apă. **3.** (Pop.) Celulă în care se dezvoltă matca albinelor. **4.** Compuse: (Bot.) *ţâţa-caprei* = **a)** barba-caprei; **b)** plantă erbacee cu frunzele alungite, cu florile galbene-aurii *(Tragopogon pratensis); ţâţa-oii* = **a)** degetar; **b)** ciuboţica-cucului; *ţâţa-vacii* = **a)** varietate de viţă-de-vie care produce struguri cu boabe lunguieţe, cărnoase; razachie *(Vitis);* **b)** ciuboţica-cucului; **c)** plantă erbacee cu frunzele dispuse în rozetă şi cu florile galbene, aşezate în umbele la vârful tulpinii *(Primula elatior); ţâţa-fiului* = plantă de munte cu rizom scurt şi gros, tulpină înaltă, frunze ovale şi flori roşii *(Polygonum bistorca); ţâţa-mielului* = urechelniţă; *ţâţa-oilor* = arnică. — Lat. ***titia.**

ŢÂŢÂÍ, *ţâţâi,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre animale şi insecte) A ţârâi[2] (**2**). **2.** (Despre oameni) A scoate un sunet asemănător cu un „ţ” prelungit care exprimă nemulţumire, dezaprobare etc. **3.** A tremura. ✧ Expr. *A-i ţâţâi (*cuiva) *inima* (sau, fam., *fundul)* = a-i fi foarte frică, a tremura de frică. — Onomatopee.

ŢÂŢÂÍT, *ţâţâituri,* s.n. Faptul de *a ţâţâi;* (concr.) sunet ascuţit, strident. — V. **ţâţâi.**

ŢÂŢÂNĂ, *ţâţâni,* s.f. **1.** Balama. ✧ Expr. *A scoate (*pe cineva) *din ţâţâni* = a supăra rău, a înfuria pe cineva, a scoate din sărite. *A-şi ieşi din ţâţâni* = a-şi pierde răbdarea, a se înfuria. **2.** Porţiune unde cele două valve ale unei scoici sunt unite printr-un ligament elastic. **3.** (Pop.) Rădăcina unui furuncul. — Lat. ***titina.**

ŢÂŢIŞOÁRĂ, *ţâţişoare,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *ţâţă* (**1**); ţâţucă. — **Ţâţă** + suf. *-işoară.*

ŢÂŢÓS, -OÁSĂ, *ţâţoşi, -oase,* adj. (Pop.; rar la m.) Cu sânii mari. — **Ţâţă** + suf. *-oasă.*

ŢÂŢÚCĂ, *ţâţuci,* s.f. (Reg.) Ţâţişoară. — **Ţâţă** + suf. *-ucă.*

ŢEÁPĂ, (**1, 2, 3, 4, 5**) *ţepi,* s.f., (**6**) *ţepe,* s.f. **1.** Par lung şi ascuţit la un capăt (folosit în trecut ca instrument de tortură); *p. restr.* vârful unui astfel de par. **2.** Prelungire ascuţită şi ţepoasă la spicele cerealelor; (la pl.) resturile tulpinilor unor păioase, rămase în pământ după cosire. **3.** (În forma *ţep*; mai ales la pl.) Ghimpe, aşchiuţă, spin. **4.** (În forma *ţep*; mai ales la pl.) Păr aspru, ghimpos care acoperă corpul unor animale. **5.** Aşchie. **6.** (Fam.) Înşelăciune. [Var.: **ţep** s.m.] — Cf. sl. č e p a t i.

ŢEÁPĂN, -Ă, *ţepeni, -e,* adj. **1.** Care este lipsit de elasticitate, care nu se mlădiază; tare, rigid, neclintit, fix. ✦ Înţepenit, anchilozat. ✦ Încremenit, înlemnit, inert; *p. ext.* lipsit de viaţă, mort. **2.** (Despre construcţii, obiecte) Solid[2], trainic. **3.** (Despre fiinţe) Voinic, robust, puternic, viguros. **4.** (Pop.) Straşnic, grozav (de tare, de mare, de mult). — Din sl. **čepěnŭ.**

ŢEÁRĂ s.f. v. **ţară.**

ŢEÁRINĂ s.f. v. **ţarină**[1]**.**

ŢEÁSTĂ, *ţeste,* s.f. (Pop.) **1.** Cutie craniană, craniu, scăfârlie, hârcă; *p. ext.* cap[1]. **2.** Carapace. — Lat. **testa.**

ŢEÁVĂ, *ţevi,* s.f. Piesă de metal, de material plastic, de cauciuc etc., de formă cilindrică şi goală în interior, cu lungime mare în raport cu diametrul ei exterior, realizată prin deformare plastică, prin turnare sau prin sudură şi având numeroase utilizări. ✧ *Ţeavă de extracţie* = ţeavă de oţel cu diametrul relativ mic, utilizată la sondele de extracţie a petrolului în vederea formării unei conducte. ✦ (La armele de foc) Cilindru de oţel prin care trece proiectilul. ✦ Tub cilindric sau conic, folosit în întreprinderile textile ca suport pentru înfăşurarea firelor. — Din sl. **cěvĭ.**

ŢECHÍN, *ţechini,* s.m. Veche monedă de aur, arabă şi italiană. — Din it. **zecchino.**

ŢEL, *ţeluri,* s.n. **1.** Punct, loc la care cineva vrea să ajungă; *p. ext.* obiectiv către care tinde cineva, punct final; scop. **2.** (Înv.) Punct, semn care se ocheşte, care trebuie nimerit când se trage cu o armă; ţintă. ✦ Cătarea puştii. ✧ Loc. adv. *În ţel* sau *în ţelul puştii* = în bătaia puştii. ✦ Dispozitiv de ochire aşezat în interiorul lunetei unei arme. — Cf. germ. Z i e l, rus. ţ e l, magh. c e l.

ŢÉLINĂ[1]**,** *ţeline,* s.f. Plantă erbacee aromatică din familia umbeliferelor, cu frunze mari, penate, cu flori albe, cu un rizom gros, globulos şi cărnos, cultivată ca plantă culinară *(Apium graveolens).* — Din ngr. **sélinon.**

ŢÉLINĂ[2]**,** *ţelini,* s.f. **1.** Pământ care nu s-a lucrat niciodată sau care a fost lăsat mulţi ani nelucrat; pârloagă. **2.** Păşune, fâneaţă (naturală sau semănată). — Din bg., sb. **celina.**

ŢELINÓS, -OÁSĂ, *ţelinoşi, -oase,* adj. (Despre pământ) Nelucrat, necultivat; înţelenit. — **Ţelină**[2] + suf. *-os.*

ŢENCÚŞĂ, *ţencuşe,* s.f. (Reg.) **1.** Bucăţică lunguiaţă şi ascuţită care se taie şi se scoate dintr-un pepene, dintr-o pâine etc. pentru a fi gustată. ✦ Aşchie. **2.** Numele unui joc asemănător cu ţintarul. — Et. nec. Cf. germ. Z i n k e.

ŢEP s.m. v. **ţeapă.**

ŢEPÓS, -OÁSĂ, *ţepoşi, -oase,* adj. Care are ţepi; ghimpos. — **Ţeapă** + suf. *-os.*

ŢEPOŞÍCĂ, *ţepoşici,* s.f. **1.** Plantă din familia gramineelor, cu tulpina rigidă şi aspră în partea superioară, cu frunze subţiri, rigide, aspre şi cu spice lungi *(Nardus stricta).* **2.** Plantă păroasă din familia umbeliferelor, cu frunze penate, cu flori albe sau trandafirii dispuse în umbele compacte şi cu fructul acoperit de peri aspri *(Tordylium maximum).* — **Ţepos** + suf. *-ică.*

ŢEPÚŞĂ, *ţepuşe,* s.f. **1.** Par ascuţit, ţeapă; *p. restr.* vârf ascuţit al unui par. **2.** Aşchiuţă. ✦ Ghimpe, spin. — **Ţeapă** + suf. *-uşă.*

ŢEREMÓNIE s.f. v. **ceremonie.**

ŢESÁLĂ, *ţesale,* s.f. **1.** Perie din metal cu care se curăţă pielea şi părul vitelor, îndeosebi al cailor. **2.** Fig. (Fam.) Bătaie zdravănă. — Din bg., sb. **česalo.**

ŢESĂLÁ, *ţesál,* vb. I. Tranz. **1.** A curăţa, a peria un animal cu ţesala (**1**). **2.** Fig. (Fam.) A bate zdravăn. [Prez. ind. şi: *ţesăl*] — Din **ţesală.**

ŢESĂLÁRE, *ţesălări,* s.f. Acţiunea de *a ţesăla* şi rezultatul ei. — V. **ţesăla.**

ŢESĂLÁT[1] s.n. Faptul de *a ţesăla.* — V. **ţesăla.**

ŢESĂLÁT[2]**, -Ă,** *ţesălaţi, -te,* adj. Curăţat, periat cu ţesala. — V. **ţesăla.**

ŢESĂTÓR, -OÁRE, *ţesători, -oare,* s.m. şi f. Persoană care ţese, care se ocupă cu meşteşugul ţesutului; muncitor care lucrează la un război de ţesut. — **Ţese** + suf. *-ător.*

ŢESĂTORÍE, (**2**) *ţesătorii,* s.f. **1.** Arta, meşteşugul ţesutului. **2.** Atelier, fabrică unde se fac diferite ţesături. — **Ţesător** + suf. *-ie.*

ŢESĂTÚRĂ, *ţesături,* s.f. **1.** Produs textil obţinut la războaiele de ţesut prin încrucişarea în unghi drept a unor fire de urzeală şi de bătătură; pânză, stofă sau alt obiect ţesut din fire textile. ✦ Reparaţie făcută la un obiect de îmbrăcăminte printr-o cusătură specială. **2.** Felul în care este ţesută o pânză, o stofă etc. **3.** Fig. Structură, fel de compoziţie al unei opere, al unui lucru etc.; urzeală. ✦ Împletire, întretăiere de lucruri de acelaşi fel. ✦ Intrigă, uneltire. — **Ţese** + suf. *-ătură.*

ŢÉSE, *ţes,* vb. III. **1.** Tranz. A încrucişa în unghi drept două sisteme de fire la războiul de ţesut, trecând cu suveica bătătura prin urzeală, pentru a face o ţesătură. ✧ Refl. pas. *Se ţese pânză multă.* **2.** Tranz. A cârpi un ciorap, o haină etc., făcând cu acul o cusătură specială. ✦ A broda, a împodobi. **3.** Tranz. (Despre păianjeni) A-şi face pânza. **4.** Refl. recipr. Fig. A se încrucişa, a se întretăia (ca firele unei urzeli). ✦ A se îmbina. **5.** Tranz. Fig. A pune la cale, a urzi o intrigă, un complot etc.; a unelti. — Lat. **texere.**

ŢÉSERE, *ţeseri,* s.f. (Rar) Acţiunea de *a (se) ţese.* — V. **ţese.**

ŢEST, *ţesturi,* s.n. **1.** Obiect de lut ars sau de fontă de forma unui clopot, cu care se acoperă pâinea, mălaiul etc. puse la copt pe vatra încinsă. **2.** (Pop.) Carapace de broască ţestoasă. — Lat. ***testum.**

ŢESTÓS, -OÁSĂ, *ţestoşi, -oase,* adj. (Şi substantivat, f.) Acoperit de carapace. *Broască ţestoasă.* — **Ţest** + suf. *-os.*

ŢESÚT[1], *ţesuturi,* s.n. **1.** Faptul de *a ţese;* meşteşugul ţesătoriei. **2.** Ţesătură (**1**). **3.** Ansamblu de celule animale sau vegetale având aceeaşi structură şi aceleaşi funcţii într-un organism. *Ţesut nervos.* — V. **ţese.**

ŢESÚT[2], **-Ă,** *ţesuţi, -te,* adj. **1.** Care a fost confecţionat la războiul[2] mecanic sau manual. **2.** Care a fost cârpit[2]. — V. **ţese.**

ŢESUTOTERAPÍE s.f. (Med.) Tratament cu ţesuturi conservate în scopul refacerii organului bolnav. — **Ţesut** + **terapie** (după fr. *tissuthérapie).*

ŢEVÁR, *ţevare,* s.n. Aparat care serveşte la răcire, la îngheţare; cadă de răcire prin care trec ţevile la cazanul de fabricat ţuică. — **Ţeavă** + suf.*-ar.*

ŢEVĂRÍE, (**2**) *ţevării,* s.f. **1.** Totalitatea ţevilor unei instalaţii, ale unui aparat etc. **2.** Atelier, secţie dintr-o întreprindere în care se fabrică şi se prelucrează ţevi. — **Ţeavă** + suf. *-ărie.*

ŢEVIŞOÁRĂ, *ţevişoare,* s.f. Diminutiv al lui *ţeavă.* — **Ţeavă** + suf. *-işoară.*

ŢEVÓS, -OÁSĂ, *ţevoşi, -oase,* adj. (Rar) Gol în interior, găurit ca ţeava. — **Ţeavă** + suf. *-os.*

ŢEVUÍ, *ţevuiesc,* vb. IV. Tranz. A trece pe ţevi firele de bătătură de pe bobine, mosoare, sculuri, cu ajutorul sucalei, înainte de a se introduce în suveică. — **Ţeavă** + suf. *-ui.*

ŢEVUÍRE, *ţevuiri,* s.f. Acţiunea de *a ţevui* şi rezultatul ei. — V. **ţevui.**

ŢÍBĂ interj. (Reg.) Cuvânt cu care se alungă câinii. — Cf. ucr. c i b a.

ŢÍCĂ, *ţică* s.m. (Fam.) Termen de adresare pentru un copil. — Din [băie]**ţică.**

ŢÍCLĂ, *ţicle,* s.f. (Reg.) Instrument pentru pescuit raci. — Et. nec.

ŢICLĂU, *ţiclăuri,* s.n. (Reg.) Stâncă foarte ascuţită şi înaltă; vârf de munte sau de deal; pisc. — Din magh. **szikla.**

ŢICLEÁN, *ţicleni,* s.m. (Ornit.) Ţiclete. — Et. nec.

ŢICLÉTE, *ţicleţi,* s.m. (Reg.) Pasăre insectivoră căţărătoare, cu ciocul conic, drept şi cu penajul cenuşiu pe spate şi alb pe pântece; ţoi[1], ţiclean *(Sitta europaea).* — Et. nec.

ŢICLÍNC s.n. v. **ţiglină.**

ŢICLÍNG s.n. v. **ţiglină.**

ŢICNEÁLĂ, *ţicneli,* s.f. (Fam.) **1.** Sminteală, nebunie. **2.** Manie. — **Ţicni** + suf. *-eală.*

ŢICNÍ, *ţicnesc,* vb. IV. Refl. (Pop. şi fam.) A-şi pierde puterea de judecată; a înnebuni, a se sminti, a se zăpăci, a se ţăcăni. — Cf. sb. c i k n u t i.

ŢICNÍT, -Ă, *ţicniţi, -te,* adj. **1.** (Fam.) Smintit, zăpăcit, ţăcănit, nebun. **2.** (Rar; despre obiecte) Plesnit[2], crăpat. — V. **ţicni.**

ŢICUÍ, pers. 3 *ţicuieşte,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre undiţă) A face o mişcare bruscă atunci când peştele muşcă din momeală; a zvâcni. — Et. nec.

ŢIDÚLĂ, *ţidule,* s.f. (Pop. şi fam.) Bucată (mică) de hârtie cuprinzând o însemnare scurtă (şi servind ca permis, ca dovadă, ca chitanţă etc.); bilet. — Din ucr. **cidula,** pol. **cedula.**

ŢIF s.m. (Rar) Iarbă cu firul cilindric, fără foi. — Et. nec.

ŢIGÁIE, *ţigăi,* adj. f. (Despre lână) Scurtă şi creaţă, moale, mătăsoasă; (despre oi) cu lână scurtă, creaţă şi mătăsoasă. ✦ (Substantivat) Rasă de oi autohtonă, crescută pentru producţia de lână semifină, de carne şi lapte; oaie din această rasă. — Et. nec.

ŢIGÁN, *ţigani,* s.m. **1.** (Adesea peior.) Persoană aparţinând unui ansamblu de popoare originare din nord-vestul Indiei, care au migrat şi în nordul Africii şi, ulterior, şi în cele două Americi, diferenţiindu-se în mai multe grupuri şi ducând o viaţă seminomadă şi care vorbesc o limbă indo-europeană. ✧ Expr. *A arunca moartea în ţigani* = a arunca vina pe altul. *A se muta ca ţiganul cu cortul* = a se muta foarte des; a fi nestatornic. *A se îneca ca ţiganul la mal* = a nu reuşi, a eşua într-o acţiune tocmai când era pe punctul de a o duce la bun sfârşit. *Tot ţiganul îşi laudă ciocanul,* se spune despre cei care se laudă cu ceea ce le aparţine. *E învăţat ca ţiganul cu ciocanul* (sau *cu scânteia),* se spune despre cei deprinşi cu necazurile. **2.** (Adesea peior.) Epitet dat unei persoane brunete. **3.** Epitet injurios dat unei persoane cu un comportament necivilizat. — Din sl. **ciganinŭ.** Cf. rus. ţ â g a n.

ŢIGÁNCĂ, *ţigănci,* s.f. **1.** (Adesea peior.) Femeie care face parte din neamul ţiganilor; soţie de ţigan. **2.** Art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — **Ţigan** + suf. *-că.*

ŢIGÁRĂ, *ţigări,* s.f. Sul mic făcut dintr-o hârtie foarte fină umplută cu tutun tăiat mărunt, care se aprinde la un capăt, iar din celălalt capăt (vârât între buze) se trage fumul în piept; ţigaretă (**1**). ✧ *Ţigară de foi* = ţigară făcută din foi de tutun înfăşurate una peste alta; trabuc. — Din germ. **Zigarre.**

ŢIGARÉT, *ţigarete,* s.n. Ţigaretă (**2**). — Din [port]**ţigaret.**

ŢIGARÉTĂ, *ţigarete,* s.f. **1.** Ţigară. **2.** Tub mic de chihlimbar, de os, de lemn etc. (îngustat la unul dintre capete), în care se introduce ţigara pentru a o fuma; ţigaret. — Din germ. **Zigarette.**

ŢIGĂNÁŞ, *ţigănaşi,* s.m. **1.** (Adesea peior.) Ţigănuş (**1**). **2.** (Entom.; reg.) Scripcar. — **Ţigan** + suf. *-aş.*

ŢIGĂNÁTIC, -Ă, *ţigănatici, -ce,* adj. (Adesea peior.) Ca un ţigan; brunet, negricios, oacheş. — **Ţigan** + suf. *-atic.*

ŢIGĂNĂRÍT s.n. (Înv.) Impozit care se plătea de către cei care aveau în posesie ţigani robi. — **Ţigan** + suf. *-ărit.*

ŢIGĂNCÚŞĂ, *ţigăncuşe,* s.f. (Adesea peior.) Diminutiv al lui *ţigancă;* ţigăncuţă. — **Ţigancă** + suf. *-uşă.*

ŢIGĂNCÚŢĂ, *ţigăncuţe,* s.f. (Adesea peior.) Ţigăncuşă. — **Ţigancă** + suf. *-uţă.*

ŢIGĂNEÁLĂ, (**2**) *ţigăneli,* s.f. (Peior) **1.** Faptul de *a se ţigăni.* **2.** (La pl.) Vorbe urâte, insulte. — **Ţigăni** + suf. *-eală.*

ŢIGĂNÉL, *ţigănei,* s.m. (Reg.; adesea peior.) Ţigănuş (**1**). — **Ţigan** + suf. *-el.*

ŢIGĂNÉSC, -EÁSCĂ, *ţigăneşti,* adj. (Adesea peior.) Care aparţine ţiganilor, privitor la ţigani, de ţigani. — **Ţigan** + suf. *-esc.*

ŢIGĂNÉŞTE adv. (Adesea peior.) Ca ţiganii; în limba ţiganilor. — **Ţigan** + suf. *-eşte.*

ŢIGĂNÍ, *ţigănesc,* vb. IV. Refl. (Peior.) A insista mult pentru a obţine ceva; a cere ceva cu încăpăţânare; *p. ext.* a se târgui, a se tocmi îndelung. — Din **ţigan.**

ŢIGĂNÍE, (**2, 3**) *ţigănii,* s.f. (Adesea peior.) **1.** Totalitatea ţiganilor care trăiesc în aceeaşi colectivitate; mulţime de ţigani; ţigănime. **2.** *P. ext.* Aşezare, parte a unei localităţi locuită de ţigani. **3.** Faptă sau comportare necivilizată; târguială excesivă. ✦ Gălăgie, hărmălaie, scandal. — **Ţigan** + suf. *-ie.*

ŢIGĂNÍME s.f. (Adesea peior.) Ţigănie (**1**). — **Ţigan** + suf. *-ime.*

ŢIGĂNÓS, -OÁSĂ, *ţigănoşi, -oase,* adj. (Adesea peior.) **1.** Negricios, oacheş. **2.** Fig. Care are maniere necivilizate; care se tocmeşte mult; calic, zgârcit. — **Ţigan** + suf. *-os.*

ŢIGĂNÚŞ, *ţigănuşi,* s.m. (Adesea peior.) **1.** Diminutiv al lui *ţigan* (**1**); ţigănaş (**1**), ţigănel. **2.** Pasăre de baltă cu picioarele înalte, cu ciocul lung şi încovoiat în jos, cu spatele şi aripile negre cu reflexe verzui şi ruginii *(Plegadis falcinellus).* **3.** Peşte răpitor cu corpul scurt şi îndesat, de culoare închisă, stropit cu puncte negre *(Umbra krameri).* — **Ţigan** + suf. *-uş.*

ŢIGĂRÁR, *ţigărari,* s.m. Insectă din ordinul coleopterelor, de culoare albastră-verzuie cu reflexe aurii, care îşi depune ouăle pe frunzele anumitor plante pe care le răsuceşte în formă de ţigară de foi *(Byctiscus betulae).* — **Ţigară** + suf. *-ar.*

ŢIGÂI, *ţigâi,* s.m. (Reg.) Specie de gândac mare, negru cu pete galbene, care trăieşte prin pădurile de conifere (*Hylobius abietis).* — Et. nec.

ŢIGHÉR, (**2**) *ţigheruri,* s.n. (Reg.) **1.** Zeamă care se stoarce din tescovină. **2.** Sortiment, porţie de ţigher (**1**). — Din magh. **csiger.**

ŢIGLÁR, *ţiglari,* s.m. Persoană care face ţigle[1] sau care acoperă clădirile cu ţiglă[1]. — **Ţiglă**[1] + suf. *-ar.*

ŢÍGLĂ[1], *ţigle,* s.f. Piesă de argilă arsă, de sticlă, de mortar, de ciment, în formă de placă, folosită la învelit casele. — Din sb. **cigla.**

ŢÍGLĂ[2], *ţigle,* s.f. (Reg.) Vergea de lemn sau de metal ascuţită la un capăt, în care se înfige carnea pentru a o frige; frigare. — Cf. germ. Z a c k e.

ŢIGLĂRÍE, *ţiglării,* s.f. Loc unde se fac sau se vând ţigle[1]. — **Ţiglă**[1] + suf. *-ărie.*

ŢIGLÍNĂ, *ţigline,* s.f. Lamă de oţel (cu mâner), folosită la răzuirea parchetului. [Var.: **ţiclínc, ţiclíng** s.n.] — Din germ. **Ziehklinge.**

ŢIGNÁL s.n. v. **semnal.**

ŢIITÓR, -OÁRE, *ţiitori, -oare,* s.f., adj. **1.** S.f. (Pop.) Concubină. **2.** S.f. pl. Loc unde stă vânătorul la pândă; loc pe unde trece vânatul. **3.** Adj. (Înv.) Care ţine mult timp; durabil. [Pr.: *ţi-i-*] — **Ţine** + suf. *-itor.*

ŢIITÚRĂ, *ţiituri,* s.f. (Pop.) Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *ţi-i-*] — **Ţine** + suf. *-itură.*

ŢILÍNDRU[1], *ţilindri,* s.m. (Pop.) Sticlă de lampă. — Din germ. **Zilinder.**

ŢILÍNDRU[2] s.n. v. **cilindru.**

ŢIMÁRĂ s.f. v. **ţimir.**

ŢIMBÁL s.n. v. **ţambal.**

ŢIMBÁLĂ s.f. v. **ţambal.**

ŢIMÍR, (**1**) *ţimire,* s.n., (**2**) *ţimiri,* s.m. **1.** S.n. (Înv.) Emblemă care serveşte drept semn distinctiv al unei familii nobile, al unui oraş, al unei corporaţii sau membrilor

ei, al unei ţări etc. **2.** S.m. Denumire dată în Evul Mediu, în Ţările Române, călăuzei şi însoţitorului oficial al unui străin, mai cu seamă de la hotare până la Curtea domnească. [Pl. şi: (**1**) *ţimiruri.* — Var.: **ţimáră** s.f.] — Din magh. **cimer.**

ŢINC[1], *ţincuri,* s.n. Fiecare dintre proeminenţele tăiate la capetele a două scânduri (alternând cu câte o scobitură) pentru a permite o îmbucare solidă în unghi a celor două scânduri. — Din germ. **Zinke.**

ŢINC[2] s.m. v. **ţânc.**

ŢINCÁR, *ţincari,* s.m. (Reg.) Copil, ţânc. — **Ţinc[2]** + suf. *-ar.*

ŢÍNCVAIS s.n. Oxid de zinc, de culoare albă, folosit în vopsitorie şi în industria cauciucului; alb de zinc. — Din germ. **Zinkweiss.**

ŢÍNE, *ţin,* vb. III. **I.** Tranz. **1.** A avea ceva în mână (sau în braţe etc.) şi a nu lăsa să scape. ✧ Expr. *A-i ţine* (cuiva) *lumânarea* (sau *lumina)* = **a)** a fi naş cuiva la cununie; **b)** a sta lângă cineva în ultimele clipe ale vieţii cu o lumânare aprinsă în mână (după un vechi obicei creştin). *A-i ţine* (cuiva) *cununa* = a fi naş (cuiva) la cununie. *A ţine frânele ţării* (sau *împărăţiei* etc.) = a conduce, a stăpâni, a guverna o ţară etc. *A ţine pe cineva* (sau *ceva) în mână* = a avea pe cineva (sau ceva) în puterea sa, a dispune de cineva (sau de ceva) după bunul-plac; a avea pe cineva (sau ceva) la mână. *A ţine ursita* (sau *soarta) cuiva (în mână)* = a fi stăpân pe viaţa cuiva şi a dispune de ea după bunul său plac. ✧ (Urmat de determinări introduse prin prep. „de", „de după" sau „pe după", arată partea de care se apucă) *Ţinem pe bunic de mână.* (Refl. recipr.) *Mergeau ţinându-se de mână.* ✧ Intranz. (Urmat de determinări introduse prin prep. „de", arată partea sau capătul de care e apucat un obiect sau chiar obiectul însuşi) *Ţine de nuia.* ✦ (La imper.) Ia! primeşte! ✦ (Determinat prin „în braţe" sau „îmbrăţişat") A cuprinde pe cineva cu braţele în semn de dragoste, de prietenie; a îmbrăţişa. ✦ (Determinat prin „în mână") A mânui o armă, o unealtă, un instrument etc. ✦ (La volei, polo pe apă etc.; în expr.) *A ţine mingea* = a opri mingea în mâini mai mult timp decât este regulamentar, înainte de a o pasa sau de a o trimite adversarului. **2.** A susţine un obiect greu (ridicat de la pământ) şi a nu-l lăsa să cadă. **3.** A sprijini pe cineva să nu cadă. ✦ Intranz. A nu lăsa ca ceva care atârnă sau pluteşte să cadă sau să se scufunde. **4.** A cuprinde, a purta, *p. ext.* a suporta. ✧ Expr. *A nu-l (mai) ţine pe cineva pământul* = a nu mai putea fi suportat din cauza răutăţii, fărădelegilor etc. *A nu-l (mai) ţine pe cineva locul* = a nu mai putea de bucurie, de nerăbdare etc. *A nu-l mai ţine* (pe cineva) *pielea* = a fi foarte fericit, foarte mândru. **II. 1.** Refl. A se prinde cu mâinile de ceva sau de cineva. ✦ A apăsa, a comprima o parte a corpului (pentru a-i încetini funcţia, a potoli o senzaţie dureroasă etc.). ✦ A se menţine într-un loc, a nu se prăbuşi, a nu cădea de undeva. *Se ţine tare în şa.* **2.** Refl. A fi prins sau fixat uşor de ceva, a fi legat prea slab de ceva. *Se ţinea numai într-un cui.* ✦ Intranz. şi refl. A fi bine fixat sau înţepenit undeva (şi a nu se desface, a nu se desprinde, a nu ceda). *Cuiul (se) ţine bine.* **3.** Refl. (Cu determinări introduse prin prep. „de" sau „după") A merge în urma cuiva, păşind cât mai aproape de el şi a nu-l părăsi nicio clipă; *p. ext.* a fi mereu împreună cu cineva, a fi nelipsit de lângă cineva. ✦ A sta mereu în drumul, în preajma sau în urma cuiva, stăruind cu o rugăminte; a urmări pe cineva cu stăruinţele sale, cu insistenţele sale pentru a-i câştiga simpatia, dragostea. ✦ A se lua după cineva, a imita pe cineva, a lua ca exemplu, ca model pe cineva. **4.** Refl. (Cu determinări modale) A urma unul după altul, a se înşirui. *Automobilele se ţineau lanţ.* **5.** Refl. A se îndeletnici mult (sau numai) cu..., a se preocupa neîntrerupt (sau numai) de..., a nu se lăsa de... ✧ Expr. *A se ţine de ale sale* = a-şi vedea de treabă. **6.** Intranz. şi refl. A face parte integrantă dintr-un tot; (despre unelte) a face parte dintr-un sortiment, dintr-o garnitură etc. ✦ A face parte din bunurile cuiva, a aparţine cuiva. **7.** Intranz. A se referi la..., a fi în legătură cu..., a face parte din... ✦ A fi de datoria, de competenţa cuiva; a privi, a interesa pe cineva. **8.** Intranz. A fi legat sufleteşte de ceva; *p. ext.* a avea pentru cineva o afecţiune puternică, a iubi pe cineva. ✦ (Cu determinări introduse prin prep. „cu") A lua apărarea sau partea cuiva, a susţine pe cineva, a fi de partea cuiva. **9.** Intranz. (Urmat de un verb la conjunctiv) A dori mult ca ceva să se întâmple, să se facă sau să fie; a simţi imboldul de a face ceva. **III. 1.** Tranz. A face ca trupul (sau o anumită parte a lui) să stea mai mult timp într-o anumită poziţie sau atitudine. ✧ Expr. *A ţine nasul sus* sau (refl.) *a se ţine cu nasul pe sus* = a fi obraznic, încrezut, pretenţios. *A ţine capul sus* sau (refl.) *a se ţine cu capul pe sus* = a fi mândru, orgolios. ✦ (Pop.) A se uita fix la cineva sau ceva. **2.** Tranz. A face pe cineva sau ceva să stea un timp oarecare într-un anumit loc. ✦ Expr. *A ţine* (pe cineva sau ceva) *în evidenţă* = a avea (pe cineva sau ceva) în vedere; a da o atenţie deosebită. *A ţine* (ceva) *în suspensie* = a nu se pronunţa sau a nu se hotărî (asupra unui lucru). ✦ A da cuiva locuinţă, sălaş, cazare; a nu lăsa (pe cineva) să plece în altă parte. ✦ (Cu determinări introduse prin prep. „la" sau „în") A sili, a forţa pe cineva să stea într-un anumit loc. ✧ Expr. *A ţine* (pe cineva) *la pastramă* = a lăsa pe cineva să rabde de foame. ✦ A lipsi pe cineva de libertate, a-l face să stea închis, legat. **3.** Tranz. A face ca cineva sau ceva să nu se poată mişca din loc (prinzându-l cu mâinile sau legându-l); a imobiliza. ✧ Expr. *A ţine pe cineva sub papuc* (sau *sub picior)* = a stăpâni, a domina pe cineva. **4.** Tranz. A face ca cineva sau ceva să stea sau să rămână un timp oarecare într-o anumită stare; a menţine. **5.** Tranz. (Cu determinările „pe loc" sau „în loc") A opri pe cineva sau ceva din mersul său, făcându-l să rămână pe loc, a-l împiedica să-şi urmeze drumul. ✧ Expr. *A-i ţine cuiva drumul* (sau *calea)* = **a)** a opri pe cineva din drumul său, împiedicându-l să treacă înainte; a sta în calea cuiva; **b)** a pândi trecerea cuiva, a aştepta pe cineva în drum şi a-l opri pentru a-i adresa o rugăminte; **c)** (pop.) a urmări pe cineva în mod insistent (pentru a-i câştiga bunăvoinţa, dragostea); a fi mereu în calea cuiva. *A ţine drumul* (sau *calea, drumurile)* = **a)** a practica tâlhăria la drumul mare; **b)** a umbla fără rost, haimana. (Pop.) *A-i ţine cuiva drumul legat* = a împiedica acţiunile cuiva, libertatea cuiva. *A ţine* (pe cineva) *de vorbă* = a sta de vorbă cu cineva (nelăsându-l să-şi vadă de lucru). **6.** Tranz. A face pe cineva să aştepte. **7.** Refl. (Rar) A sta mai mult timp într-un anumit loc. ✧ Expr. *A se ţine în rezervă* (sau *la o parte, la distanţă)* = a nu lua parte la ceva, a se abţine de la ceva. *A se ţine sufletul în cineva* = a fi viu, a trăi. ✦ (Pop.) A-şi duce traiul, a vieţui, a trăi (undeva). **8.** Refl. A sta într-o anumită poziţie, a lua sau a avea o anumită atitudine sau ţinută. *Se ţinea drept.* ✧ Expr. *A nu se mai (putea) ţine pe (*sau *în) picioare* = a cădea (de oboseală, de somn, de boală etc.). **9.** Refl. (Pop., determinat prin „mândru", „mare", „tare" sau un echivalent al acestora) A fi mândru, încrezut; a se mândri, a-şi lua aere de superioritate, a face pe grozavul. **10.** Tranz. A înfrâna, a stăpâni, a domina un sentiment, o pornire etc. *Abia îşi ţine lacrimile.* (Refl.) (Urmat de un verb la conjunctiv în forma negativă) *De-abia se ţine să nu râdă.* ✧ Expr. *A-şi ţine firea* = a-şi păstra liniştea, calmul, cumpătul; a se stăpâni. ✦ (Urmat de un verb la conjunctiv sau de determinări introduse prin prep. „de", „de la") A opri pe cineva de la ceva, a împiedica pe cineva să facă ceva; a reţine. **IV. 1.** Tranz. A păstra un lucru într-un anumit loc (pentru a-l pune la adăpost sau a-l avea la îndemână în caz de trebuinţă). ✦ A păstra mult timp un lucru pentru a se folosi de el în viitor. ✦ (Construit cu un complement în dativ sau introdus prin prep. „pentru") A opri, a rezerva un lucru pentru cineva. ✦ A păstra un anumit timp un obiect primit de la cineva în acest scop. ✦ A opri ceva (ce nu-i aparţine) la sine sau pentru sine; a reţine pe nedrept. **2.** Tranz. A nu lăsa ca ceva să dispară, să se distrugă, să se altereze etc.; a păstra neatins şi neschimbat, a conserva. ✧ Expr. *A ţine legătura cu cineva* = a rămâne în (strânsă) legătură cu cineva, a păstra legătura cu cineva. *A ţine cuiva* (sau, reg., *a ţine pe cineva) mânie* (sau *pizmă, supărare, alean)* = a purta cuiva ură, supărare etc., a rămâne mânios pe cineva mai mult timp, a nu ierta pe cineva. *A ţine taina* (sau *secretul)* sau *a ţine* (ceva) *secret* = a ascunde, a nu dezvălui, a nu da pe faţă, a nu destăinui un secret. *A ţine minte* = a nu uita (ceva), a-şi aminti de... ✦ A cruţa, a nu distruge. ✦ (Pop.) A păstra cuiva dragoste, a nu părăsi pe cineva. **3.** Tranz. A păstra o stare sau o calitate vreme mai îndelungată. ✧ Expr. *A-i ţine cuiva cald (*sau, intranz., *de cald)* = a-i fi cuiva de folos, a-i prinde bine. (Intranz.) *A-i ţine* (cuiva) *de frig* = a apăra de frig. *A-i ţine* (cuiva) *de foame* (sau *de sete)* = a sătura (înlocuind altă hrană mai potrivită). *A ţine* (cuiva) *de urât* = a sta împreună cu cineva vorbindu-i, distrându-l pentru a-i alunga singurătatea sau plictiseala. **4.** Tranz. A urma mereu acelaşi drum (sau aceeaşi cale, aceeaşi direcţie), a nu se abate din drum; a umbla într-un anumit loc; *p. ext.* a merge (sau a o lua) pe un anumit drum; (despre drumuri) a merge, a străbate, a trece printr-un loc. (Refl.) (Determinat prin „de drum") *Ţine-te de drumul acesta până acasă.* ✧ Expr. (Înv.) *A ţine marea* sau (intranz.) *a ţine spre plina mare* = a naviga în larg. **5.** Tranz. A respecta cu stricteţe, a împlini întocmai, a păzi (o normă, o învoială, un angajament, o lege). ✦ A sărbători, a prăznui, a cinsti (o zi de sărbătoare). ✧ Expr. *A ţine zile pentru cineva* = a posti ca să-i meargă cuiva bine, să i se împlinească o dorinţă. ✦ Refl. A persevera în..., a nu se îndepărta de..., a nu se abate de la..., a rămâne consecvent cu... ✧ Expr. (Intranz.) *A ţine la vorba sa* = a rămâne nestrămutat într-o hotărâre, a nu reveni asupra celor spuse, a nu-şi schimba hotărârea. **6.** Refl. şi intranz. (De obicei cu determinările „bine", „tare", „dârz") A se menţine în condiţii bune, a nu se da bătut, a nu se lăsa înduplecat; a rezista. ✧ Expr. (Refl.) *A se ţine* (sau, tranz., *a ţine pe cineva) treaz* = a rămâne (sau a determina pe cineva să rămână) treaz, a nu (se) lăsa să fie prins de somn. (Refl.) *A se ţine gata* = a sta pregătit (pentru a face ceva). (Refl.) *Ţine-te* (sau *te ţine) bine* sau (intranz.) *ţine bine!* formulă de îndemn şi de încurajare. (Refl.) *Să se ţină bine!* formulă de ameninţare. ✦ Intranz. A rezista la o încercare sau la o probă, a suporta ceva. *Calul ţine la galop.* **7.** Refl. şi tranz. A se afla sau a face să se afle în deplină sănătate şi putere. ✧ Expr. *A (se) ţine viu* (sau *în viaţă, cu zile* etc.) = a (se) menţine în viaţă; a trăi sau a face să trăiască. ✦ Refl. A se păstra, a se conserva. **V.** Tranz. **1.** A ocupa, a avea (un loc). ✧ Expr. *A ţine loc de...* = a face serviciul de..., a îndeplini funcţia de..., a servi drept..., a fi întrebuinţat ca... **2.** A stăpâni (un loc). ✦ A apăra un loc de invazia duşmanului, a opri (cu armele) intrarea într-un loc. **3.** A avea (pe cineva) în serviciul său. **4.** A avea sub conducerea, direcţia sau administraţia sa; a fi însărcinat cu o funcţie (şi a o exercita). ✧ Expr. *A ţine casa* (sau *contabilitatea)* = a fi casier (sau contabil). *A ţine socotelile* = a fi însărcinat cu socoteala intrării şi ieşirii banilor într-o întreprindere. **5.** A poseda animale şi a le creşte (pentru folosul pe care-l dau). **6.** A avea în posesiune o întreprindere; a avea în folosinţă pe timp limitat o proprietate; a deţine (în calitate de chiriaş, de arendaş). **7.** (Pop.) A avea de vânzare (o marfă în prăvălie). **VI.** Tranz. **1.** A suporta toată cheltuiala necesară întreţinerii unei case, unei gospodării etc. ✧ Expr. *A ţine casă (cu cineva)* = a convieţui cu cineva (în calitate de soţ şi soţie). *A ţine casă mare* = a duce trai bogat, luxos. *A ţine casă* (sau *masă) deschisă* = a primi bucuros şi des mulţi oaspeţi. *A-şi ţine rangul* = a avea un fel de viaţă potrivit cu rangul pe care îl ocupă. ✦ A da cuiva cele necesare pentru a trăi (mai ales hrană); a întreţine. ✧ Expr. *A ţine* (pe cineva) *la şcoală* (sau *la studii)* = a trimite (pe cineva) la şcoală, suportând cheltuielile necesare. ✦ Tranz. şi refl. (Urmat de determinări introduse prin prep. „cu") A (se) hrăni. ✧ Expr. (Tranz.) *A-şi ţine capul* (sau *viaţa, zilele, sufletul) cu...* = a se hrăni, a trăi cu... ✦ Refl. A face faţă cheltuielilor necesare

vieții; a se întreține, a trăi. **2.** A purta cuiva de grijă, a avea grijă de cineva, a îngriji pe cineva. ✧ Expr. *A ține pe cineva ca pe* (sau *în) palmă* = a îngriji pe cineva cu cea mai mare dragoste, împlinindu-i-se toate dorințele. *A ține bine* = a păstra în stare bună, în ordine deplină, a întreține bine. **3.** (Pop.) A fi căsătorit cu cineva. ✦ (Construit cu dat. pron.) A avea un amant. ✦ Refl. recipr. A avea cu cineva relații de dragoste (în afara căsătoriei), a trăi cu cineva (în concubinaj). **VII. 1.** Intranz. A dura, a dăinui. ✦ (Despre provizii) A ajunge (pentru un timp oarecare), a nu se termina (mai mult timp). **2.** Tranz. (Despre boli sau dureri trupești) A nu mai slăbi pe cineva, a nu-l lăsa, a nu-i da pace. ✦ (Despre organe sau părți ale corpului) A produce dureri. **3.** Intranz. A se întinde, a se prelungi (într-o direcție). **VIII.** Tranz. **1.** (Exprimă, împreună cu determinarea sa, o acțiune sau o stare indicată de determinare, cu valoarea stilistică a unui prezent de durată) A face să dureze, să se manifeste. *De bucurie țînu masa trei zile.* ✧ Expr. *A o ține numai* (sau *tot) o* (sau *într-o) fugă* (ori *o gură, un plâns* etc.) sau *a ține fuga* (ori *plânsul, gura* etc.) *întruna* (sau *totuna)* = a o duce înainte fără întrerupere, fără a slăbi o clipă, fără a se opri (din fugă, din plâns etc.). *A (o) ține înainte* (sau *întruna) că...* = a susține cu tărie, cu insistență că... *A (o) ține (tot)una (cu...)* = a nu se opri (din...), a continua (să...) *A ține pas cu vremea* (sau *pasul vremii)* = a fi la modă, a fi în spiritul vremii, a nu rămâne în urmă. ✦ (Cu determinări introduse prin locuțiunile „tot în..." sau „numai în...") A nu mai slăbi pe cineva cu... **2.** (În loc. vb.; cu sensul dat de determinări) *A ține o vorbire* (sau *un discurs, un cuvânt)* = a vorbi, a cuvânta unui auditoriu. *A ține judecată* = a judeca. *A ține sfat* = a se sfătui, a delibera. *A ține luptă* (sau *război, bătălie, foc)* = a se lupta, a se războì cu cineva. *A ține strajă* = a străjui, a sta de strajă. *A ține locul cuiva* = a înlocui pe cineva. **IX.** Tranz. și refl. (Pop.) A (se) considera, a (se) socoti, a (se) crede. *Te țineam mai tânăr!* ✧ Expr. (Tranz.) *A ține* (pe cineva) *de rău* = a mustra, a dojeni, a certa, a ocărî (pe cineva). **X.** Tranz. (Pop.) A obliga la o cheltuială, a necesita o cheltuială, a costa. [Prez. ind. și: (reg.) *țiu.* — Var.: **ținéa** vb. II] — Lat. **tenere.**

ȚINEÁ vb. II v. **ține.**

ȚÍNERE, *țineri,* s.f. Acțiunea de *a (se) ține* și rezultatul ei. ✧ *Ținere de minte* = memorie. — V. **ține.**

ȚINGẤU, *țingăi,* s.m. (Reg.) Flăcăiaș, băietan. [Var.: **țângắu** s.m.] — **Țânc** + suf. *-ău.*

ȚINGHILÍNGHI interj. (Pop.) Zgomot care imită sunetul clopoțeilor și al zurgălăilor. [Var.: **țing-líng** interj.] — Onomatopee.

ȚING-LÍNG interj. v. **ținghilinghi.**

ȚINTÁR, (**1**) *țintare,* s.n., (**2**) *țintari,* s.m. **1.** S.n. Joc de societate la care se folosește un carton cu un desen special pe care jucătorii mișcă piese după anumite reguli; moară. **2.** S.m. (Ornit.) Inăriță. — **Țintă** + suf. *-ar.*

ȚINTÁȘ, *țintași,* s.m. Persoană care țintește și trage (bine) cu arcul sau cu pușca; ochitor, trăgător, trăgaci. — **Țintă** + suf. *-aș.*

ȚINTÁT, -Ă, *țintați, -te,* adj. **1.** Împodobit cu ținte (**I 1**); țintuit, ținteIat. **2.** Fig. (Reg.; despre animale) Care are o pată albă în frunte. — **Țintă** + suf. *-at.*

ȚINTÁURĂ, *țintaure,* s.f. (Reg.) Plantă erbacee medicinală cu flori roșii sau albe, cu fructul o capsulă *(Centarium umbellatum).* [Pr.: *-ta-u-*. — Var.: **centáură** s.f.] — Din lat. **centaurea,** fr. **centaurée.**

ȚÍNTĂ, *ținte,* s.f. **I. 1.** Cui scurt de metal cu floarea de forme și mărimi diferite, folosit de cizmari, curelari, tapițeri etc. **2.** (Despre porumb; în loc. adj.) *În ținte* = cu boabele destul de dezvoltate pentru a fi bun de mâncat; aproape copt. **3.** Fig. Mică pată albă pe fruntea cailor și a vitelor; stea, steluță. **II. 1.** Semnul sau locul în care se ochește cu o armă de foc sau cu o săgeată; *p. ext.* ochire, țintire. ✦ Ceea ce este sau devine obiectul atenției sau privirii cuiva. *E ținta tuturor privirilor.* ✧ Expr. *A privi* (sau *a se uita) fără (de) țintă* = a privi în gol. (Adverbial) *A privi* (sau *a se uita, a căuta) țintă* sau *a ține* (ori *a sta cu) ochii țintă* = a privi fix, ațintit, a fi cu ochii pironiți (la ceva). **2.** Locul către care tinde să ajungă cineva. ✧ Loc. adv. *Fără țintă* = în neștire, razna. ✦ (Rar) Țelul unei întreceri sportive. **3.** Scop final, țel, obiectiv. ✦ Spațiul de deasupra porții la jocul de rugbi; but[3]. ✧ *Teren de țintă* = spațiu care cuprinde limitele laterale ale terenului din spatele stâlpilor porții la jocul de rugbi, din care se marchează încercările. — Din sl. **centa** „ban, monedă".

ȚINTĂȚÉL, *țintăței,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *țintat* (**2**). — **Țintat** + suf. *-el.*

ȚINTELÁT, -Ă, *ținteIați, -te,* adj. (Reg.) Țintat (**1**). — Din **țintă.**

ȚINTERÍM s.n. v. **țintirim.**

ȚÍNTEȘ, -Ă, *ținteși, -e,* adj. (Reg., despre oameni) Care țintește bine, care nimerește ținta, care este bun țintaș; *p. ext.* (despre ochi) ager, scrutător. — **Țintă** + suf. *-eș.*

ȚINTÍ, *țintesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A îndrepta arma, luând drept țintă pe cineva sau ceva; a ochi. ✦ Fig. A face aluzie la ceva sau la cineva, a viza pe cineva sau ceva. **2.** Tranz. Fig. A-și ațînti, a-și fixa, a-și pironi ochii sau privirea asupra cuiva. **3.** Tranz. și intranz. Fig. A năzui; a aspira, a râvni la ceva; a urmări ceva. — Din **țintă.**

ȚINTÍRE, *țintiri,* s.f. Acțiunea de *a ținti* și rezultatul ei. — V. **ținti.**

ȚINTIRÍM, *țintirimuri,* s.n. (Reg.) Cimitir. [Pl. și: *țintirime.* — Var.: **ținterím, cintirím** s.n.] — Din magh. **cinterem.**

ȚINTIȘOÁRĂ, *țintișoare,* s.f. Diminutiv al lui *țintă* (**I 1**). — **Țintă** + suf. *-ișoară.*

ȚINTÍT, -Ă, *țintiți, -te,* adj. (Despre ochi, privire) Care este îndreptat fix spre ceva; pironit. — V. **ținti.**

ȚINTITÓR, -OÁRE, *țintitori, -oare,* adj. (Înv.) **1.** Care țintește (cu o armă). **2.** Fig. Care năzuiește, care are ca țel să..., care aspiră la... — **Ținti** + suf. *-tor.*

ȚINTUÍ, *țintuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A prinde, a înțepeni, a fixa, a bate ceva cu cuie, cu ținte; a pironi. ✧ Expr. *A țintui* (pe cineva) *la stâlp* (sau *la stâlpul infamiei)* = a supune (pe cineva) oprobriului public, a înfiera. ✦ A înfige, a bate cuie sau ținte. ✦ Fig. A obliga pe cineva să stea nemișcat, imobilizat. ✧ Expr. *A țintui* (pe cineva) *locului* = a face (pe cineva) să se oprească, să rămână nemișcat, neclintit. *A rămâne țintuit locului* (sau *pe loc, în loc)* = a se opri, a rămâne nemișcat, neclintit într-un loc. **2.** A împodobi cu ținte. — **Țintă** + suf. *-ui.*

ȚINTUÍRE, *țintuiri,* s.f. Acțiunea de *a țintui* și rezultatul ei. — V. **țintui.**

ȚINTUÍT, -Ă, *țintuiți, -te,* adj. **1.** Bătut, prins în cuie sau în ținte; (despre încălțăminte) cu ținte pe talpă. ✦ Fig. Nemișcat, înțepenit, pironit (din cauza unei stări sufletești sau a unei emoții puternice). **2.** Împodobit cu ținte, țintat; *p. ext.* împodobit cu pietre scumpe. — V. **țintui.**

ȚINÚT, *ținuturi,* s.n. **I.** Faptul de *a ține.* **II. 1.** Loc, regiune. **2.** (În Evul Mediu, în Moldova) Unitate administrativ-teritorială corespunzătoare județului din Țara Românească. **3.** (Înv.) Țară. — V. **ține.**

ȚINUTÁL, -Ă, *ținutali, -e,* adj. (Înv.) Privitor la ținut (**II**), care aparține unui ținut. — **Ținut** + suf. *-al.*

ȚINUTÁȘ, -Ă, *ținutași, -e,* s.m. și f. (Înv.) Persoană care locuia într-un anumit ținut (**II 1**). — **Ținut** + suf. *-aș.*

ȚINÚTĂ, *ținute,* s.f. **1.** Atitudine, poziție pe care o dă cineva corpului său. ✦ Fel de a fi sau de a se comporta față de cineva sau de ceva; comportare, atitudine. **2.** Mod de a se îmbrăca, de a se prezenta în societate; *p. ext.* îmbrăcăminte, costum, uniformă. ✧ *Mare ținută* sau *ținută de ceremonie* = îmbrăcăminte sau uniformă de sărbătoare sau de paradă, destinată pentru anumite solemnități sau ceremonii. *Ținută de seară* = îmbrăcăminte elegantă, cu o croială specială, pentru petrecerile sau reuniunile care au loc seara. *Ținută de campanie* = echipamentul complet al unui ostaș în timpul campaniei. **3.** (Fon.) Poziția pe care o are organul vocal în timpul articulării sunetelor. — V. **ține** (după fr. *tenue).*

ȚIPÁ[1], *țip,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre oameni) A striga cu glas tare și ascuțit (de durere, de spaimă); a zbiera. ✦ A vorbi cu glas ridicat; a-și manifesta față de cineva nemulțumirea, enervarea, mânia prin vorbe răstite; a se răsti la cineva. ✦ A scoate sunete stridente, asurzitoare dintr-un instrument muzical. **2.** (Despre animale) A scoate strigăte specifice puternice, ascuțite. **3.** Fig. (Despre culori sau obiecte colorate) A face o impresie neplăcută (din cauza intensității sau a stridenței nuanțelor); a bate la ochi. — Et. nec.

ȚIPÁ[2], *țip,* vb. I. Tranz. (Reg.) **1.** A arunca, a azvârli. ✦ Spec. A arunca de pe sine o haină, un obiect de îmbrăcăminte etc. **2.** A scoate, a da afară. **3.** A alunga, a goni. — Et. nec.

ȚIPÁR, *țipari,* s.m. Pește de apă dulce stătătoare, cu corpul lung și subțire, aproape cilindric, acoperit cu solzi mărunți și cu un strat de mucus, cu mustăți la gură, folosit mai mult ca nadă; chișcar *(Misgurnus fossilis).* — Et. nec. Cf. ț i p a[2].

ȚIPÁT, -Ă, *țipați, -te,* adj. (Rar) Rostit cu glas tare și ascuțit; strident. — V. **țipa[1].**

ȚÍPĂT, *țipete,* s.n. Strigăt ascuțit (de durere sau de spaimă), zbieret, urlet, strigăt. [Var.: **țípet** s.n.] — **Țipa[1]** + suf. *-ăt.*

ȚIPĂTÓR, -OÁRE, *țipători, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. (Despre glas) Strident. ✦ Fig. (Despre culori, lumină) Prea bătător la ochi, prea viu, prea intens. **2.** S.f. (Reg.) Un fel de fluier cu care vânătorii imită glasul diferitelor animale pentru a le atrage. — **Țipa[1]** + suf. *-ător.*

ȚIPÉNIE s.f. (În construcții negative) Ființă omenească, om; ființă, vietate. — **Țipa[1]** + suf. *-enie.*

ȚÍPET s.n. v. **țipăt.**

ȚIPIRÍG[1] s.m. (Bot.; reg.) Pipirig. — Cf. p i p i r i g.

ȚIPIRÍG[2] s.n. (Pop.) Clorură de amoniu (folosită la cositorirea aramei, în soluția unor pile electrice și în diferite reacții chimice). — Cf. sb. c a p a r i k a.

ȚÍPLĂ, *țiple,* s.f. Membrană subțire făcută din intestinele sau din bășica animalelor și folosită pentru a acoperi ermetic borcanele cu conserve sau (astăzi rar) în locul sticlei la ferestrele caselor țărănești; *p. ext.* celofan. — Cf. ngr. t s í p a, bg. c i p a.

ȚIPOTÍ, *țipotesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A scoate țipete, a țipa[1], a striga. — Din **țipăt.**

ȚIRCĂLÁN s.n. v. **țărcălam.**

ȚIST interj. Exclamație cu ajutorul căreia se impune cuiva tăcere; st! — Onomatopee.

ȚISTUÍ, *țistuiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și intranz. A recomanda sau a impune cuiva tăcere (prin folosirea interjecției „țist"). ✦ Tranz. A domoli, a potoli (pe cineva). **2.** Intranz. (Despre gloanțe) A șuiera. — **Țist** + suf. *-ui.*

ȚISTUIÁLĂ, *țistuieli,* s.f. (Rar) Acțiunea de a țistui și rezultatul ei; sunet produs prin repetarea interjecției „țist"; țistuitură. [Pr.: *-tu-ia-*] — **Țistui** + suf. *-eală.*

ȚISTUITÚRĂ, *țistuituri,* s.f. Țistuială. [Pr.: *-tu-i-*] — **Țistui** + suf. *-tură.*

ȚIȘTÁR, *țiștari,* s.m. Mamifer rozător înrudit cu popândăul, foarte păgubitor pentru semănături *(Citellus suslica).* — Et. nec.

ŢÍTERĂ, *ţitere,* s.f. Instrument muzical compus dintr-o cutie de rezonanţă cu coarde de metal, puse în vibraţie prin atingere cu o lamă (ori cu un inel) de os sau de metal. — Din germ. **Zither.**

ŢIŢ interj. (Reg.) Cuvânt care redă chiţăitul şoarecelui. ✧ Expr. *Nici ţiţ* = niciun cuvânt, nici cârc, nici pis. — Onomatopee.

ŢIŢÉI, (**2**) *ţiţeiuri,* s.n. **1.** Amestec lichid de hidrocarburi solide, lichide şi gazoase, precum şi de alţi compuşi organici, care se găseşte în pământ sub formă de zăcământ şi din care, prin distilare, se obţine benzină, petrol lampant, uleiuri minerale, vaselină, motorină etc.; petrol. **2.** (La pl.) Diferite feluri de ţiţei (**1**). — Et. nec.

ŢIU[1] interj. (Adesea repetat) **1.** Cuvânt care imită un sunet prelung, ascuţit, cu rezonanţă metalică. **2.** Exclamaţie cu care se îndeamnă caii la mers. — Onomatopee.

ŢIU[2], *ţiuri,* s.n. (Reg.) **1.** Unealtă de fier în patru muchii ascuţită ca o daltă, cu care se fac găuri în gheaţă pentru pescuit, se desprind blocurile de gheaţă etc. **2.** Unealtă asemănătoare cu o daltă, folosită în dulgherie. **3.** Târnăcop de oţel, de forma unei bare cu secţiunea pătrată, ascuţită la capete şi puţin arcuită, folosit de mineri. — Et. nec.

ŢIUÍ, *ţíui,* vb. IV. Intranz. **1.** A produce un sunet prelung, ascuţit, cu rezonanţă metalică. ✧ Expr. *A(-i) ţiui cuiva în urechi* (sau *în creieri)* sau *a-i ţiui cuiva urechile (*sau *urechea* etc.) = a avea impresia de vâjâială (în urechi sau la cap). **2.** (Despre păsări) A scoate sunete prelungi (şi stridente). [Pr.: *ţi-u-.* — Prez. ind. şi: *ţiuiesc*] — **Ţiu**[1] + suf. *-ui.*

ŢIUÍT, *ţiuituri,* s.n. Faptul de *a ţiui;* sunet prelung şi ascuţit; ţiuitură. [Pr.: *ţi-u-*] — V. **ţiui.**

ŢIUITÓR, -OÁRE, *ţiuitori, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care ţiuie. **2.** S.f. (Rar; reg.) Fluier. [Pr.: *ţi-u-i-*] — **Ţiui** + suf. *-tor.*

ŢIUITÚRĂ, *ţiuituri,* s.f. Ţiuit. [Pr.: *ţi-u-i-*] — **Ţiui** + suf. *-tură.*

ŢIVÍL, -Ă adj. v. **civil.**

ŢIVILÍE s.f. v. **civilie.**

ŢIVLÍ, *ţivlesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A ţipa, a striga, a zbiera. — Din sl. **cviliti.**

ŢIVLÍC interj. (Reg.) Cuvânt care imită zgomotul produs de un zăvor sau de o clanţă trasă brusc şi cu putere. — Onomatopee.

ŢOÁLĂ, *ţoale,* s.f. (Fam.; mai ales la pl.) Obiect de rufărie sau de îmbrăcăminte; *spec.* haină veche, uzată. — Cf. ţ o l[2].

ŢOÁPĂ, *ţoape,* s.f. (Pop.) Persoană cu apucături grosolane; bădăran, ţopârlan, mitocan. — **Ţop** + suf. *-ă.*

ŢOC interj. (Fam.) Cuvânt care imită zgomotul produs de un sărut sau de supt. — Onomatopee.

ŢOCĂÍ, *ţócăi,* vb. IV. (Fam.) **1.** Tranz. şi refl. recipr. A (se) săruta (cu zgomot). **2.** Intranz. (Despre copii) A mişca buzele prin somn ca şi când ar suge. — **Ţoc** + suf. *-ăi.*

ŢOCĂÍT, *ţocăituri,* s.n. (Fam.) Faptul de *a (se) ţocăi;* sărut zgomotos, pupătură. ✦ Zgomot făcut de copii când sug. — V. **ţocăi.**

ŢOI[1], *ţoi,* s.m. (Ornit.; reg.) Ţiclete. — Et. nec.

ŢOI[2], *ţoiuri,* s.n. Păhărel în formă de sticluţă cu gâtul lung şi îngust, din care se bea ţuică sau rachiu. ✦ Conţinutul unui asemenea păhărel. — Et. nec.

ŢOL[1], *ţoli,* s.m. Unitate de măsură pentru lungimi folosită în ţările anglo-saxone şi germanice, egală cu 25,4 mm; inch. — Din germ. **Zoll.**

ŢOL[2], *ţoluri,* s.n. (Pop.) Ţesătură groasă de lână, de cânepă sau de bumbac, folosită la ţară ca pătură, ca velinţă sau pentru aşternut pe jos. — Din ngr. **tsóli, tsúli.**

ŢOLÉT, *ţoleturi,* s.n. (Pop.; cu sens colectiv) Mulţime de haine, de ţoale. — **Ţoală** + suf. *-et.*

ŢOLÍNĂ, *ţoline,* s.f. (Pop.) Nume dat unei femei rele, viclene. — **Ţol**[2] + suf. *-ină.*

ŢOLÍNC s.n. v. **ţolincă.**

ŢOLÍNCĂ, *ţolinci,* s.f. (Pop.) Ţol[2]. [Var.: **ţolínc** s.n.] — **Ţol**[2] + suf. *-inc.*

ŢOLÍŢĂ, *ţoliţe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *ţoală.* — **Ţoală** + suf. *-iţă.*

ŢOLÚŢ, *ţoluţuri,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *ţol*[2]. — **Ţol**[2] + suf. *-uţ.*

ŢONŢORÓIUL s.n. v. **tontoroiul.**

ŢOP interj. **1.** Exclamaţie care însoţeşte o săritură, o mişcare bruscă sau (rar) care sugerează o cădere. **2.** Exclamaţie care se rosteşte la sosirea cuiva sau la intervenţia neaşteptată a cuiva. ✦ Cuvânt care exprimă o schimbare subită de atitudine, de situaţie. [Var.: **ţup, ţúpa** interj.] — Onomatopee.

ŢOPĂÍ, *ţópăi,* vb. IV. Intranz. A face sărituri repetate, a sălta, a sări de pe un picior pe altul, a se mişca dezordonat şi aruncând picioarele. ✦ (Peior.) A dansa, a juca (fără eleganţă). [Var.: **ţupăí** vb. IV] — **Ţop** + suf. *-ăi.*

ŢOPĂIÁLĂ, *ţopăieli,* s.f. Acţiunea de *a ţopăi* şi rezultatul ei; săritură dezordonată, greoaie; ţopăitură. — **Ţopăi** + suf. *-eală.*

ŢOPĂÍT s.n. Faptul de *a ţopăi.* — V. **ţopăi.**

ŢOPĂITÚRĂ, *ţopăituri,* s.f. Ţopăială. [Pr.: *-pă-i-*] — **Ţopăi** + suf. *-tură.*

ŢOPÂRCĂ, *ţopârci,* s.f. (Reg.) Ţopârlan. — **Ţopâr**[lan] + suf. *-că.*

ŢOPÂRLÁN, *ţopârlani,* s.m. (Pop.) Persoană cu apucături grosolane; om mojic, bădăran, grosolan, ţoapă. — Contaminare între **ţop** şi [m]**ârlan.**

ŢOPÂRLÁNCĂ, *ţopârlance,* s.f. (Pop.) Femeie cu apucături grosolane; bădărancă, mitocancă. — **Ţopârlan** + suf. *-că.*

ŢOPÂRLĂNÉSC, -EÁSCĂ, *ţopârlăneşti,* adj. De ţopârlan, caracteristic ţopârlanului; necioplit, mitocănesc, grosolan. — **Ţopârlan** + suf. *-esc.*

ŢOPÂRLĂNÍ, *ţopârlănesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A da cuiva epitetul de ţopârlan. — Din **ţopârlan.**

ŢOPÉNIE, *ţopenii,* s.f. Comportament, atitudine, vorbă etc. de ţoapă. — **Ţoapă** + suf. *-enie.*

ŢOPÍCĂ, *ţopici,* s.f. (Fam.) Ţopişoară. — **Ţoapă** + suf. *-ică.*

ŢOPIŞÓARĂ, *ţopişoare,* s.f. (Fam.) Diminutiv al lui *ţoapă;* (fam.) ţopică. — **Ţoapă** + suf. *-işoară.*

ŢUCÁ, *ţuc,* vb. I. Tranz. şi refl. recipr. (Reg.) A (se) săruta. — Din **ţoc.**

ŢUCÁL, *ţucale,* s.n. Oală de noapte. — Din ngr. **tsukáli.**

ŢÚCĂRĂ adj. (În sintagma) *Fasole ţucără* = soi de fasole cu păstăile subţiri, de culoare galbenă. — Din germ. **Zucker**[bohne].

ŢUG, *ţuguri,* s.n. (Înv. şi reg.) Tren. — Din germ. **Zug.**

ŢUGÚI, *ţúgui,* s.n. Vârf de deal sau de munte; creştet, pisc; *p. gener.* vârful ascuţit al unor obiecte; ţuguitură, ţuţui. [Prez. ind. şi: *ţuguiez*] — Et. nec.

ŢUGUIÁ, *ţúgui,* vb. I. Refl. A se ascuţi, a se subţia spre vârf; a se înălţa ca un ţugui. ✦ Tranz. A strânge buzele, rotunjindu-le şi întinzându-le înainte. [Prez. ind. şi: *ţuguiez*] — Din **ţugui.**

ŢUGUIÁT, -Ă, *ţuguiaţi, -te,* adj. Ascuţit, prelungit în formă de ţugui. — V. **ţuguia.**

ŢUGUIÉRE s.f. Faptul de *a (se) ţuguia.* — V. **ţuguia.**

ŢUGUITÚRĂ, *ţuguituri,* s.f. (Rar) Ţugui. [Pr.: *-gu-i-*] — **Ţuguia** + suf. *-itură.*

ŢUHÁUS, *ţuhausuri,* s.n. (Arg.) Închisoare. — Din germ. **Zuchthaus.**

ŢUHĂÍ, *ţuhăiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A purta pe cineva încoace şi încolo fără rost, a-l pune la munci grele; a hărţui, a plictisi, a sâcâi. — Et. nec.

ŢUICÁR, *ţuicari,* s.m. Fabricant sau negustor de ţuică. ✦ (Fam.) Băutor de ţuică. — **Ţuică** + suf.*-ar.*

ŢÚICĂ, (**2**) *ţuici,* s.f. **1.** Băutură alcoolică obţinută prin fermentarea şi distilarea prunelor sau altor fructe. ✧ *Cazan de ţuică* = alambic. ✧ Expr. (Pop.) *Cu ţuica-n nas* = afumat, ameţit, beat. **2.** Sort sau cantitate de ţuică care încape într-un pahar. — Cf. sb. c u j k a.

ŢUICĂREÁLĂ, *ţuicăreli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a se ţuicări;* ţuicuială. — **Ţuicări** + suf. *-eală.*

ŢUICĂRÍ, *ţuicăresc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A bea ţuică, a se cinsti cu ţuică; a se ţuicui. — **Ţuică** + suf. *-ări.*

ŢUICĂRÍE, *ţuicării,* s.f. Loc (improvizat) unde se serveşte ţuică. — **Ţuică** + suf. *-ărie.*

ŢUICUÍ, *ţuicuiesc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A se ţuicări. — **Ţuică** + suf. *-ui.*

ŢUICUIÁLĂ, *ţuicuieli,* s.f. (Fam.) Faptul de *a se ţuicui;* ţuicăreală. [Pr.: *-cu-ia-*] — **Ţuicui** + suf. *-eală.*

ŢUICULEÁNĂ, *ţuiculene,* s.f. (Fam.) Ţuiculiţă. — **Ţuică** + suf. *-uleană.*

ŢUICULÍŢĂ, *ţuiculiţe,* s.f. Diminutiv al lui *ţuică;* ţuiculeană. — **Ţuică** + suf. *-uliţă.*

ŢULÚC, *ţuluci,* s.m. (Reg.) Moţ[1], ciuf. — Cf. bg. c u l u f, rom. z u l u f.

ŢUMBURÚŞ, *ţumburuşe,* s.n. Mică proeminenţă (rotundă) la un obiect. [Pl. şi: *ţumburuşuri.* — Var.: **ţâmburúş** s.n.] — Et. nec.

ŢÚNDRĂ, *ţundre,* s.f. (Reg.) Haină ţărănească, largă şi lungă până la genunchi, făcută din dimie şi tivită pe margini şi pe la cusături cu găitane; zeghe, suman. — Din magh. **condra.**

ŢUNDRÍŢĂ, *ţundriţe,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *ţundră.* — **Ţundră** + suf. *-iţă.*

ŢUP interj. v. **ţop.**

ŢÚPA interj. v. **ţop.**

ŢUPĂÍ vb. IV v. **ţopăi.**

ŢURCÁN, -Ă, *ţurcani, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Rasă de oi cu lâna lungă, aspră şi groasă; oaie care face parte din această rasă. **2.** Adj. (Despre lână) Lungă, groasă şi aspră; (despre oi) cu lâna groasă, lungă şi aspră; ţurcană. **3.** S.f. Ţurcă[2]. — Et. nec.

ŢURCÁNCĂ, *ţurcance,* adj., s.f. (Oaie, căciulă) Ţurcană. — **Ţurcan** + suf. *-că.*

ŢÚRCĂ[1], *ţurci,* s.f. Beţişor ascuţit la ambele capete, cu care se joacă copiii, încercând să-l arunce cât mai departe cu ajutorul altui băţ mai lung; jocul la care se foloseşte acest beţişor. — Cf. ucr., rus. c u r k a.

ŢÚRCĂ[2], *ţurci,* s.f. Căciulă mare şi miţoasă făcută din blană de oaie ţurcană. — Cf. ţ u r c a n.

ŢURCĂNÉSC, -EÁSCĂ, *ţurcăneşti,* adj. (Mai ales despre căciuli) Făcut din blană de oaie ţurcană sau din lână ţurcană. — **Ţurcan** + suf. *-esc.*

ŢURLÓI, *ţurloaie,* s.n. (Pop.) **1.** Fluierul piciorului; *p. ext.* partea piciorului de la genunchi în jos. **2.** Fiecare dintre tuburile sonore ale cimpoiului. **3.** Jgheab, ţeavă prin care curge apa (din izvor, din cişmea etc.). **4.** Ţurţur de gheaţă. — Et. nec.

ŢURLUÍT s.n. v. **ţârlâit.**

ŢÚRŢUR, *ţurţuri,* s.m. **1.** Sloi mic de gheaţă de formă prelungită şi uşor ascuţită spre vârf, care se formează de-a lungul streşinilor sau pe ramuri, prin îngheţarea imediată a apei care se scurge. **2.** (La pl.) Franjuri. **3.** Jgheab prin care curge apa (la fântână). [Var.: **ţúrţure** s.m.] — Et. nec.

ŢURŢURÁT, -Ă, *ţurţuraţi, -te,* adj. (Rar) De care atârnă ţurţuri, plin de ţurţuri, cu ţurţuri. — **Ţurţur** + suf. *-at.*

ŢÚRŢURE s.m. v. **ţurţur.**

ŢÚŞCĂ[1], *ţuşti,* s.f. (Reg.) **1.** (Şi în sintagma *oaie ţuşcă)* Varietate de oaie înrudită cu oaia ţurcană. **2.** Basma răsucită şi înnodată la unul din capete, folosită la un joc distractiv; *p. ext.* jocul însuşi. — Et. nec.

ŢÚŞCĂ[2], *ţuşti,* s.f. (Reg. şi fam.) Ardei mic, iute; ciuşcă. ✧ Expr. *A se face ţuşcă* = a se îmbăta. — Cf. c i u ş c ă.

ŢUŞCÓV, *ţuşcovi,* s.m. Peşte migrator, asemănător cu obleţul, dar mai mare decât acesta *(Chalcalburnus chalcoides).* — Et. nec.

ŢUŞTI interj. Cuvânt care sugerează mişcarea bruscă şi precipitată a unei fiinţe care sare, care ţâşneşte (de) undeva. [Var.: **ţâşti, ţâşt** interj.] — Onomatopee.

ŢUŢ, *ţuţuri,* s.n. (Reg.) **1.** Proeminenţă sau excrescenţă cărnoasă. **2.** (Adverbial; în expr.) *A rămâne ţuţ* = a rămâne uluit, mirat peste măsură. — Et. nec.

ŢUŢĂNEÁSCA s.f. art. (Reg.) Numele unui dans popular care se joacă la nunţi; melodie după care se execută acest dans. — Et. nec.

ŢUŢÚI, *ţuţuiuri,* s.n. (Reg.) Ţugui. [Pl. şi: *ţuţuie*] — Cf. ţ u g u i.

ŢUŢUIÁ, *ţúţui,* vb. I. Refl. (Reg.) A se cocoţa. [Pr.: *-ţu-ia*] — Din **ţuţui.**

ŢUŢUIÁN, *ţuţuieni,* s.m. (Reg.) Cioban ardelean. [Pr.: *-ţu-ian*] — **Ţuţui** + suf. *-an.*

ŢUŢUIÁNCĂ, *ţuţuience,* s.f. (Reg.) **1.** Nevasta unui ţuţuian. **2.** Art. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *-ţu-ian-*] — **Ţuţuian** + suf. *-că.*

ŢUŢURÓI, *ţuţuroaie,* s.n. **1.** Şiroi[1]. **2.** (Pop.) Robinet. **3.** S.n. Cioc[2] (**2**). — **Ţurţur** + suf. *-oi.*

U

U[1], *u*, s.m. **1.** A douăzeci şi şasea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (vocală închisă, rotunjită, din seria posterioară). [Pl. şi: (**1,** n.) *u-uri*].

U[2] interj. (Adesea prelungit sau repetat) **1.** Exclamaţie care exprimă surpriza, indignarea, regretul sau care constituie o avertizare (asupra unui pericol). **2.** (Însoţit de „iu") Strigăt (de voie bună) care însoţeşte chiuiturile. **3.** Cuvânt care imită urletul unor animale (mai ales al lupului). — Onomatopee.

UAU interj. Exclamaţie care exprimă admiraţie, plăcere, satisfacţie. — Din engl. **wow**.

UBICUITÁTE s.f. (Livr.) (În religiile superioare) Atribut al divinităţii de a fi prezent peste tot în acelaşi timp. [Pr.: *-cui-i-*] — Din fr. **ubiquité.**

UBÍCUU, -UĂ, *ubicui, -ue,* adj., adv. (Livr.) (Care se află) în acelaşi timp în două sau mai multe locuri. ✦ (Care este) în orice loc, peste tot. — Din lat. **ubique.**

UBICVÍST, -Ă, *ubicvişti, -ste,* adj. (Rar) **1.** (Despre plante) Care trăieşte şi se dezvoltă la fel de bine în condiţii de mediu diferite. **2.** (Fam.; despre oameni) Care pare a se afla în mai multe locuri deodată. — Din fr. **ubiquiste.**

UCÁZ, *ucazuri,* s.n. (Înv. şi pop.) Ordin, ordonanţă, decret. ✦ Fig. Hotărâre care nu admite discuţie. — Din rus. **ukaz.**

UCENÍC, -Ă, *ucenici, -ce,* s.m. şi f. **1.** Persoană (tânără) care învaţă o meserie urmând o şcoală profesională ori care se obligă să urmeze cursurile de formare profesională şi să muncească în subordinea unui angajator, cu care a încheiat un contract de ucenicie la locul de muncă. **2.** Adept şi continuator al unui savant, al unui filosof, al unui artist; *p. ext.* începător într-o activitate; discipol, elev. — Din sl. **učenikŭ.**

UCENICÍ, *ucenicesc,* vb. IV. Intranz. A învăţa o meserie lucrând ca ucenic pe lângă un meşter sau, *p. gener.,* pe lângă o persoană pricepută; a lucra, a învăţa ca ucenic. — Din **ucenic.**

UCENICÍE, *ucenicii,* s.f. Faptul de a lucra ca ucenic; starea, calitatea, ocupaţia de ucenic; timpul petrecut de cineva ca ucenic. ✦ P. gener. Formare, instruire a cuiva într-un anumit domeniu. — **Ucenic** + suf. *-ie.*

UCÍDE, *ucíd,* vb. III. **1.** Tranz. A pricinui moartea unei fiinţe; a omorî, a asasina, a răpune. ✦ Refl. (Rar) A se sinucide. ✦ Fig. A distruge, a nimici; a desfiinţa. **2.** Tranz. şi refl. recipr. (Reg.) A (se) bate, a (se) lovi rău. ✦ (Reg.) A (se) zdrobi, a (se) sfărâma. [Prez. ind. şi: (pop.) *ucíg*] — Lat. **occidere.**

UCÍDERE, *ucideri,* s.f. Acţiunea de *a (se) ucide* şi rezultatul ei; omor, ucis; asasinat. — V. **ucide.**

UCIGÁŞ, -Ă, *ucigaşi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care a ucis sau a încercat să ucidă pe cineva; asasin, homicid[1]. **2.** Adj. Care provoacă (sau poate provoca) moartea cuiva. *Armă ucigaşă.* — **Ucig** (prez. ind. pop. al lui *ucide*) + suf. *-aş.*

UCIGĂTÓR, -OÁRE, *ucigători, -oare,* adj. (Adesea substantivat) Care ucide, care provoacă moartea; nimicitor. [Var.: (rar) **ucizătór, -oáre** adj.] — **Ucig** (prez. ind. pop. al lui *ucide)* + suf. *-ător.*

UCÍS, *ucisuri,* s.n. (Rar) Ucidere. — V. **ucide.**

UCIZĂTÓR, -OÁRE adj. v. **ucigător.**

UCRAINEÁN, -Ă, *ucraineni, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Ucrainei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Ucrainei sau ucrainenilor (**2**), referitor la Ucraina ori la ucraineni. ✦ (Substantivat, f.) Limbă (de origine slavă) vorbită de ucraineni (**1**). [Pr.: *-cra-i-*] — **Ucraina** (n. pr.) + suf. *-ean.*

UCRAINEÁNCĂ, *ucrainence,* s.f. Femeie din Ucraina; ucraineană. [Pr.: *-cra-i-*] — **Ucrainean** + suf. *-că.*

ÚCU, *ucu,* s.m. Numele celor două litere chirilice corespunzătoare sunetului *u.* — Din sl. **uku.**

UD, -Ă, (**1**) *uzi, -de,* adj., (**2**) *uduri*, s.n. **1.** Adj. Plin, îmbibat de apă sau de alt lichid; îmbibat de umezeală, foarte umed; murat (**3**). ✦ (Despre ochi) Plin de lacrimi; înlăcrimat. ✦ Plin de năduşeală; transpirat, asudat. ✦ (Despre copiii mici) Care a urinat pe el. **2.** S.n. Urină. *Băşica udului.* — Lat. **udus.**

UDÁ, *ud,* vb. I. **1.** Tranz. A umple, a acoperi, a îmbiba sau a stropi cu apă ori cu alt lichid; a băga, a muia ceva în apă sau în alt lichid; a înmuia (**1**), a umezi (**2**). ✧ Expr. *A-şi uda gura* = a bea puţin, pentru a-şi potoli setea. *A uda prânzul* (sau *bucatele)* = a bea în timpul mesei vin sau alte băuturi alcoolice. (Refl.) *A i se uda ochii* = a i se umple ochii de lacrimi. **2.** Tranz. (Despre ape) A străbate un ţinut (pe care îl alimentează cu apă). **3.** Refl. (Mai ales despre sugari) A urina pe el (în scutece, în pantaloni). — Lat. **udare.**

UDÁRE, *udări,* s.f. Acţiunea de *a (se) uda;* udat. — V. **uda.**

UDÁT s.n. Udare. — V. **uda.**

UDĂTÚRĂ, *udături,* s.f. **1.** Udare, stropire. ✦ Faptul de a fi ud, umed; umezeală. **2.** (Pop. şi fam.) Băutură (alcoolică). **3.** (Reg.) Mâncare (frugală). — **Uda** + suf. *-ătură.*

UDĂTURÍCĂ s.f. (Rar) Diminutiv al lui *udătură.* — **Udătură** + suf. *-ică.*

UDEÁLĂ, *udeli,* s.f. (Pop.) **1.** Loc ud, umed, plin de apă; umezeală. **2.** Băutură (alcoolică). — **Ud** + suf. *-eală.*

ÚDMĂ s.f. v. **uimă.**

UDOMÉTRU, *udometre,* s.n. (Met.) Pluviometru. — Din fr. **udomètre.**

UÉD, *ueduri,* s.n. Vale largă caracteristică unor deşerturi (din Africa de Nord şi Arabia), cu fundul acoperit cu nisip şi pietriş, prin care se scurg apele ploilor torenţiale sau unele ape curgătoare nepermanente. [Pr.: *u-ed*] — Din fr. **oued.**

UF interj. Exclamaţie care exprimă ciudă, regret, necaz, plictiseală, dezgust etc.; pfu! — Onomatopee.

UFOLÓG, *ufologi,* s.m. Cercetător al obiectelor zburătoare neidentificate. — Din fr. **ufologue.**

UFOLOGÍE s.f. Studiu al obiectelor zburătoare neidentificate. — Din engl. **ufology.**

UGANDÉZ, -Ă, *ugandezi, -e,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care face parte din populaţia Ugandei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparţine Ugandei sau ugandezilor (**1**), referitor la Uganda ori la ugandezi. — Din fr. **ougandais.**

ÚGER, *ugere,* s.n. Formaţiune anatomică rezultată prin fuziunea mameloanelor la femelele animalelor mamifere. — Lat. **uber, -eris.**

UGHI, *ughi,* s.m. Veche monedă maghiară de aur; galben unguresc. — Din pol. **ug** (= *zlatu ugrusku).*

UGILÍT, -Ă, *ugiliţi, -te,* adj. (Reg.) Fără chef, trist; umilit, supus. — Cf. o f i l i t.

UGUÍ, pers. 3 *úguie,* vb. IV. Intranz. (Despre porumbei şi turturele) A scoate sunete caracteristice speciei; a gânguri (**2**). — Onomatopee.

UGUÍRE, *uguiri,* s.f. Faptul de *a ugui;* gângurire, uguit. — V. **ugui.**

UGUÍT s.n. Faptul de *a ugui;* sunete caracteristice scoase de porumbei şi de turturele; gângurit, uguire. — V. **ugui.**

UHÚ interj. (Adesea repetat) Cuvânt care imită strigătul bufniţei. [Acc. şi: *úhu*] — Onomatopee.

UI interj. (Pop.) **1.** Vai! ah! of! **2.** (Adesea repetat) Strigăt (de voie bună) care însoţeşte chiuiturile. — Onomatopee.

UIDEÓ interj. v. **huideo.**

UIEMÁŞ, *uiemaşi,* s.m. Persoană însărcinată cu strângerea uiumului (la moară, la maşina de treierat etc.). [Pr.: *u-ie-*] — **Uium** + suf. *-aş.*

ÚIET s.n. v. **huiet.**

ÚIMĂ, *uime,* s.f. (Pop.) Inflamaţie a ganglionilor limfatici (de la gât şi de la subsuori); scurtă. [Var.: **údmă** s.f.] — Cf. ngr. í d h m a „umflătură dureroasă".

UIMÍ, *uimesc,* vb. IV. Tranz. A stârni, a provoca o mare (şi neaşteptată) mirare, admiraţie, emoţie; a impresiona puternic, a surprinde, a ului. ✦ (Înv.) A tulbura, a zăpăci, a buimăci. — Et. nec.

UIMÍRE, *uimiri,* s.f. Faptul de *a uimi;* mirare, admiraţie, emoţie profundă (şi neaşteptată); surprindere. — V. **uimi.**

UIMÍT, -Ă, *uimiţi, -te,* adj. Cuprins de o mare (şi neaşteptată) mirare, admiraţie; surprins, uluit. — V. **uimi.**

UIMITÓR, -OÁRE, *uimitori, -oare,* adj. Care uimește; surprinzător, uluitor, tulburător. ✦ Excepțional, extraordinar. — **Uimi** + suf. *-tor.*

UITÁ, *uit,* vb. I. **I. 1.** Tranz. și intranz. A pierde din memorie (momentan sau pentru totdeauna), a nu-și (mai) aduce aminte, a nu (mai) ține minte. ✧ Expr. (Fam.) *A ști cât au uitat alții* = a nu ști (mai) nimic. **2.** Tranz. și intranz. A înceta să se mai preocupe, să se mai gândească la cineva sau la ceva, a deveni indiferent față de o persoană sau de un obiect (drag); a se dezinteresa. ✦ A scăpa din vedere, a omite; a nu ține seamă de... **3.** Tranz. A se comporta ca și cum a încetat să se gândească la ceva, a trece sub tăcere, a nu da urmare. **4.** Tranz. A lăsa undeva (din nebăgare de seamă) ceva sau pe cineva care trebuia luat; a nu lua cu sine. **II.** Refl. A-și îndrepta privirea spre cineva sau ceva pentru a vedea, a cerceta, a observa; a privi. ✧ Expr. *A se uita în gura cuiva* = a fi atent la ce spune cineva, a da ascultare (în mod mecanic) sfaturilor cuiva. *A nu se uita la cineva* = a nu iubi pe cineva, a nu ține la cineva; a refuza orice relații cu cineva. ✦ (La imperativ, cu valoare de interjecție, în forma *uite)* Iată! iacă! vezi! ✦ A băga de seamă, a avea în vedere, a da atenție; a lua în considerare. [Imper. și: (**II**) *uite!*] — Lat. ***oblitare** (<*oblitus*).

UITÁRE, *uitări,* s.f. **1.** Faptul de *a uita*, de a nu-și (mai) aduce aminte (de cineva sau de ceva); lipsa oricărei amintiri. ✧ *Uitare de sine* = **a)** visare, reverie; **b)** nepăsare (altruistă) față de interesele proprii. ✧ Expr. *A da* (sau *a lăsa) uitării* (pe cineva sau ceva) = a nu se mai interesa, a înceta să mai iubească sau să-și amintească (de cineva sau de ceva), a se sili să uite. ✦ Rătăcire morală. **2.** Fig. Neființă, neant. — V. **uita.**

UITĂTÓR, -OÁRE, *uitători, -oare,* adj. (Rar) uituc. ✦ Care face să uite, aducător de uitare. — **Uita** + suf. *-ător.*

UITĂTÚRĂ, *uitături,* s.f. Faptul de a se uita; privire, aruncătură de ochi. ✦ Fel de a se uita[2], de a privi; căutătură. — **Uita** + suf. *-ătură.*

UITÍT, -Ă, *uitiți, -te,* adj. (Reg.) Distrat, visător. — Cf. u i t a.

UITÚC, -Ă, *uituci, -ce,* adj. (Adesea substantivat) Care uită ușor, care are memoria slabă, (rar) uitător; *p. ext.* distrat, zăpăcit. — **Uita** + suf. *-uc.*

UITUCEÁLĂ, *uituceli,* s.f. Faptul de a uita; lipsă de memorie sau de atenție, nebăgare de seamă; *p. ext.* distracție, zăpăceală. — **Uituc** + suf. *-eală.*

UITUCENIE, *uitucenii,* s.f. (Rar) Uituceală. — **Uituc** + suf. *-enie.*

UIÚ interj. v. **uiuiu.**

UIUIÚ interj. (În dansurile populare) Chiot de bucurie. [Var.: **uiú** interj.] — Onomatopee.

UIÚM, *uiumuri,* s.n. Cantitate procentuală de făină sau de grăunțe reținută la batoză, la moară etc. drept plată în natură pentru măcinat, treierat etc.; vamă (**1**). — Din bg. **ujem,** sb. **ujam.**

ÚJBĂ, *ujbe,* s.f. Cui de lemn de care se leagă vâsla unei ambarcațiuni; strapazan. — Et. nec.

UJUJÍT, -Ă, *ujujiți, -te,* adj. (Reg.) Uscat[2] (**I 1**). *Vreascuri ujujite.* — Cf. sl. u s u š i t i.

ULÁN, *ulani,* s.m. Militar (mercenar) din cavaleria ușoară a armatei române și a unor armate străine din trecut. — Din germ. **Ulan.**

ULCEÁ, -ÍCĂ, *ulcele,* s.f. Oală mică (de lut); oluț. ✧ Expr. *A-i pune* (cuiva) *ulcica* sau *a-i face* (cuiva) *cu ulcica* = a face farmece (cuiva). — Lat. ***ollicella** *(<olla).*

ULCELÚȘĂ, *ulcelușe,* s.f. Diminutiv al lui *ulcea;* ulceluță, ulcicuță. — **Ulcea** + suf. *-ușă.*

ULCELÚȚĂ, *ulceluțe,* s.f. Ulcelușă. — **Ulcea** + suf. *-uță.*

ÚLCER, *ulcere,* s.n. **1.** Leziune (fără tendință de cicatrizare) care apare pe suprafața pielii sau a mucoaselor (stomacului, duodenului); boală caracterizată prin prezența unor astfel de leziuni; ulcus (**1**). **2.** Boală a arborilor, pricinuită de distrugerea treptată a straturilor lemnoase. — Din fr. **ulcère,** lat. **ulcus, -eris.**

ULCERÁ, *ulcerez,* vb. I. Refl. și tranz. A căpăta sau a produce o ulcerație. — Din fr. **ulcérer.**

ULCERÁT, -Ă, *ulcerați, -te,* adj. Care prezintă un ulcer (**1**) sau o ulcerație. — V. **ulcera.**

ULCERÁȚIE, *ulcerații,* s.f. Leziune a pielii sau a unor mucoase; helcoză; *spec.* ulcer (**1**). — Din fr. **ulcération.**

ULCEROGÉN, -Ă, *ulcerogeni, -e,* adj. (Med.) Care produce ulcer. — Din fr. **ulcérogène.**

ULCERÓS, -OÁSĂ, *ulceroși, -oase,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care prezintă un ulcer (**1**), referitor la ulcer, provenit dintr-un ulcer. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care are ulcer (**1**). — Din fr. **ulcéreux.**

ULCICÚȚĂ, *ulcicuțe,* s.f. Ulcelușă. — **Ulcică** + suf. *-uță.*

ULCIÓR[1] s.n. v. **urcior**[1].

ULCIÓR[2] s.n. v. **urcior**[2].

ULCIORÚȘ s.n. v. **urcioruș**[1].

ÚLCUS, *ulcuse,* s.n. **1.** Ulcer (**1**). **2.** Rană, umflătură. — Din lat., fr. **ulcus.**

ULÉI[1], *uleie,* s.n. (Reg.) **1.** Trunchi de copac scorburos, folosit pentru a păstra anumite lucruri. ✦ Vas făcut dintr-un lemn scobit. **2.** Stup, știubei de albine (făcut dintr-un trunchi de copac scorburos). — Din bg. **ulej.**

ULÉI[2], *uleiuri,* s.n. **1.** Lichid gras de proveniență vegetală, animală, minerală sau sintetică, insolubil în apă și mai ușor decât ea, folosit în alimentație, în industrie etc.; oloi[2], zăitin. ✧ *Tablou* (sau *pictură, portret) în ulei* = tablou (sau pictură, portret) executat în culori preparate cu ulei[2]. **2.** (La pl.) Sorturi de ulei (**1**). — Din sl. **olej.**

ULEIÁ, *uleiez,* vb. I. Tranz. (Rar) A unge, a îmbiba, a impregna cu ulei[2]; a oloi[3]. [Pr.: *-le-ia.* — Var.: (reg.) **oleiá** vb. I] — Din **ulei**[2]**.**

ULEIÁT, -Ă, *uleiați, -te,* adj. Uns, impregnat de ulei[2]. [Pr.: *-le-iat.* — Var.: **oleiát, -ă** adj.] — V. **uleia.**

ULEIÉR, *uleieri,* s.m. (Reg.) Persoană care se ocupă cu stoarcerea uleiului[2] din semințe; proprietar al unei prese de ulei[2]. [Pr.: *-le-ier*] — **Ulei**[2] + suf. *-ar.*

ULEIÉRE, *uleieri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a uleia* și rezultatul ei. [Pr.: *-le-ie-*] — V. **uleia.**

ULEIÓS, -OÁSĂ, *uleioși, -oase,* adj. Care conține ulei[2]; uns, îmbibat, impregnat cu ulei[2]; unsuros, gras; oloios.✦ Care are un aspect gras, unsuros (ca uleiul[2]). [Pr.: *-le-ios.* — Var.: (reg.) **oleiós, -oásă** adj.] — **Ulei**[2] + suf. *-os.*

ULEMÁ, *ulemale,* s.f. Membru al clerului musulman (care avea și atribuții de legiuitor). — Din tc. **ulema.**

ULICIOÁRĂ, *ulicioare,* s.f. Diminutiv al lui *uliță;* hudiță. — **Uliță** + suf. *-ioară.*

ULIȘÓR, *ulișori,* s.m. Diminutiv al lui *uliu.* — **Uliu** + suf. *-șor.*

ULIȚÁRNIC, -Ă, *ulițarnici, -ce,* adj., s.m. și f. (Reg.) (Persoană) care bate ulițele, căreia îi place să-și piardă vremea umblând fără rost (pe uliță). — **Uliță** + suf. *-arnic.*

ÚLIȚĂ, *ulițe,* s.f. **1.** Drum îngust care străbate un sat (rar un oraș), mărginit de o parte și de alta de case; *p. ext.* stradă. ✧ Expr. *A bate ulițele* = a umbla fără rost, haimana; a hoinări. **2.** (Colectiv) Oamenii care locuiesc în casele de pe o uliță (**1**). [Pl. și: *uliți*] — Din sl. **ulica.**

ÚLIU, *ulii,* s.m. Gen de păsări răpitoare de zi, mari și puternice, din familia acvilidelor, care atacă păsări și mamifere mici *(Accipiter);* pasăre din acest gen. ✧ Compus: *Uliu-păsăresc* = păsărar (**2**) *(Accipiter nisus)*. — Din magh. **ölyü.**

ULIULIÚ interj. (Pop.) Strigăt care exprimă mirare, admirație etc. — Onomatopee.

ULM, *ulmi,* s.m. Nume dat mai multor specii de arbori și de arbuști cu scoarța în general netedă, cu coroana stufoasă, cu frunze alterne și asimetrice zimțate pe margini, albicioase și cu peri moi pe dos, al căror lemn tare este folosit în rotărie *(Ulmus).* ✧ *Ulm de câmp* = arbore înalt, cu scoarță groasă, negricioasă, cu lemn rezistent, greu și elastic, folosit în industria casnică *(Ulmus carpinifolia). Ulm de munte* = arbore înalt, cu scoarță subțire, cultivat ca arbore ornamental *(Ulmus scabra).* — Lat. **ulmus.**

ULMACÉE, *ulmacee,* s.f. (La pl.) Familie de arbori și de arbuști având ca tip ulmul; (și la sg.) plantă din această familie. — Din fr. **ulmacée.**

ÚLSTER, *ulstere,* s.n. (Rar) Pardesiu bărbătesc de forma unui halat lung și cu mâneci largi. — Din engl., fr. **ulster.**

ULTERIÓR, -OÁRĂ, *ulteriori, -oare,* adj. Care se face sau se întâmplă mai târziu (în raport cu un moment, un eveniment etc. dat); care urmează după ceva sau după cineva; posterior (**1**). [Pr.: *-ri-or*] — Din fr. **ultérieur,** lat. **ulterior.**

ÚLTIM, -Ă, *ultimi, -e,* adj. Cel din urmă (dintr-o serie de elemente spațiale, temporale, valorice); care se află la sfârșit, în urma unei serii. *A sosit ultimul. Ultima carte.* ✧ *Ultima oră* = rubrică dintr-o gazetă având cele mai noi știri. — Din lat. **ultimus,** it. **ultimo.**

ULTIMÁT s.n. v. **ultimatum.**

ULTIMATÍV, -Ă, *ultimativi, -e,* adj. Cu caracter de ultimatum, care conține un ultimatum. — Din fr. **ultimatif.**

ULTIMÁTUM, *ultimatumuri,* s.n. Hotărâre irevocabilă, ultim cuvânt. ✦ (Jur.) Comunicare cuprinzând condițiile irevocabile pe care o putere, un stat, un împuternicit le pune altuia, în vederea rezolvării unei situații litigioase de care depind relațiile lor. [Var.: (înv.) **ultimát** s.n.] — Din fr. **ultimatum,** germ. **Ultimatum.**

ÚLTIMO adv. (Livr. și fam.) În ultimul rând; în ultimă instanță. — Cuv. lat.

ULTRA[1]**-** Element de compunere cu sensul de „peste măsură de", „foarte", „extrem de", care servește la formarea unor substantive și a unor adjective. — Din lat., fr, **ultra-.**

ULTRA[2] adj. invar. (Fam.) Grozav. — Din fr. **ultra.**

ULTRAACÚSTIC, -Ă, *ultraacustici, -ce,* adj., s.f. **1.** S.f. Parte a acusticii care se ocupă cu studierea ultrasunetelor. **2.** Adj. Referitor la ultraacustică, de ultraacustică. [Pr.: *-tra-a-*] — Din fr. **ultraacoustique**.

ULTRABÁZIC, -Ă, *ultrabazici, -ce,* adj. (Min.; despre roci eruptive) Care este sărac în silice și alcătuit în special din olivină sau din piroxeni. — Din fr. **ultrabasique.**

ULTRACENTRÁL, -Ă, *ultracentrali, -e,* adj. În plin centru. — **Ultra-** + **central.**

ULTRACENTRIFÚGĂ, *ultracentrifuge,* s.f. Centrifugă cu turație foarte mare, cu ajutorul căreia se poate realiza separarea prin sedimentare a particulelor coloidale, a unor virusuri etc. — **Ultra-** + **centrifugă** (după fr. *ultracentrifugeuse*).

ULTRACONDENSÓR, *ultracondensoare,* s.n. Condensor folosit la ultramicroscoape. — **Ultra-** + **condensor.**

ULTRACONFORTÁBIL, -Ă, *ultraconfortabili, -e,* adj. Foarte confortabil. — **Ultra-** + **confortabil.**

ULTRACONSERVATÓR, -OÁRE, *ultraconservatori, -oare,* adj. Cu idei conservatoare exagerate. — **Ultra-** + **conservator.**

ULTRADEMAGÓG, -Ă, *ultrademagogi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Demagog cu idei duse la extrem. — **Ultra-** + **demagog.**

ULTRADEMOCRÁT, -Ă, *ultrademocraţi, -te,* adj. Cu idei exagerat democrate. — **Ultra-** + **democrat.**

ULTRAEFICIÉNT, -Ă, *ultraeficienţi, -te,* adj. Foarte eficient. — **Ultra-** + **eficient.**

ULTRAELABORÁT, -Ă, *ultraelaboraţi, -te,* adj. Foarte elaborat. — **Ultra-** + **elaborat.**

ULTRAFÍLTRU, *ultrafiltre,* s.n. Aparat de filtrare prevăzut cu o membrană care reţine particulele de dimensiuni infime aflate în suspensie sau în soluţie coloidală. — Din fr. **ultrafiltre.**

ULTRAGIÁ, *ultragiez,* vb. I. Tranz. A insulta pe un reprezentant al autorităţii în exerciţiul funcţiunii, a comite un ultraj; *p. gener.* a jigni, a insulta, a ofensa etc. (grav) pe cineva. [Pr.: *-gi-a*] — Din **ultragiu** (după fr. *outrager*).

ULTRAGIÁT, -Ă, *ultragiaţi, -te,* adj. Insultat, jignit, ofensat. [Pr.: *-gi-at*] — V. **ultragia.**

ULTRAGIÉRE, *ultragieri,* s.f. Acţiunea de *a ultragia* şi rezultatul ei; ofensare, jignire, insultare. [Pr.: *-gi-e-*] — V. **ultragia.**

ULTRÁGIU s.n. v. **ultraj.**

ULTRÁJ, *ultraje,* s.n. Ofensă, insultă, ameninţare. ✦ (Jur.) Infracţiune care constă în insultă, calomnie, ameninţare ori alte acte de violenţă ori de vătămare corporală împotriva unui funcţionar aflat în exerciţiul funcţiunii; *p. gener.* jignire, ofensă (gravă), ameninţare, act de violenţă împotriva cuiva. [Var.: **ultrágiu** s.n.] — După fr. **outrage,** it. **oltraggio.**

ULTRALIBERÁL, -Ă, *ultraliberali, -e,* adj. Cu idei liberale exagerate. — **Ultra-** + **liberal.**

ULTRALIBERALÍSM s.n. Liberalism exagerat. — **Ultraliberal** + suf. *-ism.*

ULTRAMARÍN s.n. Colorant mineral sau sintetic obţinut prin topirea unui amestec de caolin, carbonat de sodiu, cărbune de lemn şi sulf, care are diverse culori după condiţiile de preparare, cel mai cunoscut fiind de culoare albastră. — Din germ. **Ultramarin,** fr. **ultramarine.**

ULTRAMICROANALÍZĂ, *ultramicroanalize,* s.f. Parte a microanalizei care se ocupă cu identificarea şi dozarea substanţelor în cantităţi de ordinul microgramelor. ✦ Microanaliză în care se lucrează cu cantităţi de substanţă de ordinul microgramelor. [Pr.: *-cro-a-*] — Din germ. **Ultramikroanalyse.**

ULTRAMICROCHIMÍE s.f. Ramură a chimiei care se ocupă cu relaţiile chimice şi cu procedeele de analiză în care intervin substanţe în cantităţi foarte mici. — Din fr. **ultramicrochimie.**

ULTRAMICRÓN, *ultramicroni,* s.m. Particulă coloidală mai mică decât o zecime de micron, care poate fi observată numai cu ultramicroscopul. — **Ultra-** + **micron.**

ULTRAMICROSCÓP, *ultramicroscoape,* s.n. Microscop puternic în care iluminarea obiectelor se face perpendicular pe direcţia axei optice a instrumentului, astfel încât prin difracţia luminii pot fi examinate corpurile care nu sunt vizibile cu microscopul obişnuit. — Din fr. **ultramicroscope,** germ. **Ultramikroskop.**

ULTRAMICROSCÓPIC, -Ă, *ultramicroscopici, -ce,* adj. Care se poate vedea numai cu ultramicroscopul; care se face cu ultramicroscopul. — Din fr. **ultramicroscopique.**

ULTRAMICROSCOPÍE s.f. Metodă de cercetare a corpusculilor extrem de mici cu ajutorul ultramicroscopului. — Din fr. **ultramicroscopie.**

ULTRAMODÉRN, -Ă, *ultramoderni, -e,* adj. Foarte modern. — Din fr. **ultramoderne.**

ULTRAMODERNÍST, -Ă, *ultramodernişti, -ste,* adj. De un modernism exagerat. — **Ultra-** + **modernist** (după fr. *ultramoderniste).*

ULTRAMONTANÍSM s.n. Ansamblul manifestărilor obediente ale capilor Bisericii catolice din ţările occidentale faţă de Roma în sec. XIX; *p.ext.* atitudine centralistă din partea bisericii catolice. — Din fr. **ultramontanisme.**

ULTRAOCCIDENTÁL, -Ă, *ultraoccidentali, -e,* adj. Cu foarte pronunţat caracter, aspect etc. occidental. — **Ultra-** + **occidental.**

ULTRAPÁS s.n. Masă plastică preparată din melamină. — Din germ. **Ultrapas,** fr. **ultrapas.**

ULTRAPORŢELÁN s.n. Porţelan cu caracteristici izolante superioare, folosit ca izolator în tehnica curenţilor de înaltă frecvenţă. — **Ultra-** + **porţelan.**

ULTRAPROGRESÍST, -Ă, *ultraprogresişti, -ste,* adj. Cu idei progresiste exagerate. — **Ultra-** + **progresist.**

ULTRARAFINÁT, -Ă, *ultrarafinaţi, -te,* adj. Foarte rafinat (**2**). — **Ultra-** + **rafinat.**

ULTRARAPÍD, -Ă, *ultrarapizi, -de,* adj. Foarte rapid, extraordinar de repede. — **Ultra** + **rapid.**

ULTRAREACŢIONÁR, -Ă, *ultrareacţionari, -e,* adj., s.m. şi f. Reacţionar înrăit. [Pr.: *-re-ac-ţi-o-*] — **Ultra-** + **reacţionar.**

ULTRASCÚRT, -Ă, *ultrascurţi, -te,* adj. **1.** Care este foarte scurt. **2.** (În sintagma) *Raze ultrascurte* (şi substantivat, f. pl.) = radiaţii electromagnetice cu lungimi de undă foarte scurte, utilizate în radiofonie, în medicină etc. — **Ultra-** + **scurt (2** după fr. *ultra-court).*

ULTRASECRÉT, -Ă, *ultrasecreţi, -te,* adj. Foarte secret. — **Ultra-** + **secret** (după fr. *ultra-sécret*).

ULTRASENSÍBIL, -Ă, *ultrasensibili, -e,* adj. Foarte sensibil. — **Ultra-** + **sensibil.** Cf. fr. u l t r a - s e n s i b l e.

ULTRASÓNIC, -Ă, *ultrasonici, -ce,* adj. Referitor la ultrasunete; ultrasonor. — Din fr. **ultrasonique.**

ULTRASONOGRAFÍE, *ultrasonografii,* s.f. (Med.) Ecografie. — Din fr. **ultra-sonographie.**

ULTRASONÓR, -Ă, *ultrasonori, -e,* adj. Ultrasonic. — **Ultra-** + **sonor.**

ULTRASONOTERAPÍE s.f. Terapie bazată pe ultrasunete. — Din fr. **ultrasonothérapie.**

ULTRASPECIÁL, -Ă, *ultraspeciali, -e,* adj. Care se deosebeşte foarte mult de alte lucruri asemănătoare. ✦ De strictă specialitate. — **Ultra-** + **special.**

ULTRASTRUCTÚRĂ, *ultrastructuri,* s.f. (Biol.) Structură intimă a unui ţesut. — Din fr. **ultrastructure.**

ULTRASÚNET, *ultrasunete,* s.n. Vibraţie a unui mediu elastic, de aceeaşi natură cu sunetul, având frecvenţe superioare acestuia, fapt pentru care nu poate fi percepută cu urechea. — **Ultra-** + **sunet** (după fr. *ultrason).*

ULTRAVIOLÉT, -Ă, *ultravioleţi, -te,* adj. (Despre radiaţiile electromagnetice; şi substantivat, f. pl.) Care este situat dincolo de marginea violetă a spectrului luminii. [Pr.: *-vi-o-*] — Din fr. **ultraviolet.**

ULTRAVÍRUS, *ultravirusuri,* s.n. Virus extrem de mic, care nu poate fi văzut cu microscopul obişnuit. — Din fr. **ultravirus.**

ULÚBĂ s.f. v. **hulubă.**

ULÚC, *uluce,* s.n. **1.** Jgheab făcut din scânduri ori scobit într-un trunchi de copac sau în piatră, din care se adapă vitele sau în care li se pune nutreţul. **2.** Canal de lemn sau de tablă pus de-a lungul streşinii caselor, pentru a aduna şi a conduce spre burlane apa de pe acoperişuri. ✦ Canal, ţeavă pentru captarea şi scurgerea apei dintr-un izvor. **3.** Jgheab de scânduri prin care curge apa pentru a pune în mişcare o moară; läptoc, scoc (**1**). ✦ Jgheab prin care curge făina măcinată (la moară). **4.** Scobitură, şanţ făcut de-a lungul unei piese de lemn, pentru a se putea îmbina cu altă piesă. — Din tc. **oluk.**

ULÚCĂ, *uluci,* s.f. **1.** Scândură groasă întrebuinţată în construcţii, mai ales la construirea gardurilor şi a împrejmuirilor. **2.** Gard din scânduri; zăplaz. — Probabil refăcut din **uluce** (pl. lui *uluc).*

ULUÍ, *uluiesc,* vb. IV. Tranz. A stârni, a provoca o mare (şi neaşteptată) mirare, admiraţie, emoţie; a uimi, a surprinde. ✦ Tranz. şi refl. (Înv.) A (se) tulbura, a (se) buimăci, a (se) năuci. — Cf. rus. u l o v i t´ „a prinde, a surprinde".

ULUIÁLĂ, *uluieli,* s.f. Uluire. — **Ului** + suf. *-eală.*

ULUÍRE, *uluiri,* s.f. Faptul de *a ului;* uimire, surprindere, uluială. ✦ Buimăceală, năuceală. — V. **ului.**

ULUÍT, -Ă, *uluiţi, -te,* adj. Cuprins de o mare (şi neaşteptată) mirare, admiraţie, emoţie; uimit, surprins. ✦ Năucit, buimăcit. — V. **ului.**

ULUITÓR, -OÁRE, *uluitori, -oare,* adj. Care uluieşte; uimitor, surprinzător. ✦ Excepţional, extraordinar. [Pr.: *-lu-i-*] — **Ului** + suf. *-tor.*

UMÁN, -Ă, *umani, -e,* adj. **1.** Care ţine de om sau de omenire, privitor la om sau la omenire, caracteristic omului sau omenirii; omenesc (**1**). ✧ *Geografie umană* (sau *antropologică)* = antropogeografie. **2.** (Adesea adverbial) Care are dragoste faţă de oameni; omenos, blând, bun. — Din lat. **humanus.**

UMANÍSM s.n. **1.** Doctrină care are în centru omul, bunăstarea şi demnitatea lui, încrederea în raţiunea umană. **2.** Mişcare intelectuală europeană din epoca Renaşterii care promova studiul literaturii clasice din Grecia şi din Roma, entuziasmul faţă de om şi natură, compatibilă însă cu credinţa religioasă. — Din fr. **humanisme,** germ. **Humanismus.**

UMANÍST, -Ă, *umanişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** Adj. Care aparţine umanismului (**1**), care se bazează pe umanism sau promovează umanismul. ✦ Care este de domeniul culturii clasice, care se consacră studiului operelor clasice greco-latine; umanistic. **2.** S.m. şi f. Adept, partizan al umanismului (**1**). **3.** S.m. Artist, gânditor care aparţine umanismului Renaşterii; cărturar din epoca Renaşterii, care studia operele Antichităţii. **4.** S.m. şi f. Student sau elev de liceu care urmează învăţământul umanistic. — Din fr. **humaniste.**

UMANÍSTIC, -Ă, *umanistici, -ce,* adj. Umanist (**2**). ✧ *Ştiinţe umanistice* = grup de ştiinţe care pun accentul pe studiul limbilor, istorie, pe cultura clasică etc. *Învăţământ umanistic* sau *secţie umanistică* = formă (sau secţie) de învăţământ bazat pe studierea ştiinţelor umanistice. — Din germ. **humanistisch.**

UMANITÁR, -Ă, *umanitari, -e,* adj. Care urmăreşte, care se preocupă de binele omenirii, plin de umanitate, devotat umanităţii. — Din fr. **humanitaire.**

UMANITARÍSM s.n. Concepţie, atitudine de înţelegere, de dragoste faţă de oameni; umanitate (**2**). — Din fr. **humanitarisme.**

UMANITARÍST, -Ă, *umanitarişti, -ste,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Adept al umanitarismului. **2.** Adj. Care aparţine umanitarismului, privitor la umanitarism. — Din fr. **humanitariste.**

UMANITÁTE s.f. **1.** Sentiment de bunăvoinţă, compasiune pentru nenorocirile altuia, bunătate, omenie, umanitarism. **2.** Totalitatea oamenilor; omenire (**1**). ✦ Colectivitate de oameni. — Din lat. **humanitas, -atis,** fr. **humanité.**

UMANIZÁ, *umanizez,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A (se) face mai omenos, mai apropiat de oameni. **2.** Tranz. A căpăta trăsături, caracteristici apropiate de cele ale omului. — Din fr. **humaniser.**

UMANIZÁRE s.f. Acţiunea de *a (se) umaniza* şi rezultatul ei. — V. **umaniza.**

UMANOÍD, -Ă, *umanoizi, -de,* adj., s.m. şi f. (Livr.) (Fiinţă) cu aspect şi caracter omenesc. — Din fr. **humanoïde.**

ÚMĂR, (**1, 2, 3, 4**) *umeri,* s.m., (**5**) *umere,* s.n. **1.** S.m. Parte a corpului omenesc corespunzătoare articulaţiei dintre mână şi trunchi. ✧ Expr. *Umăr la umăr* = alături, unul lângă altul; împreună, uniţi. *A pune umărul* = a ajuta efectiv la îndeplinirea unei acţiuni; a sprijini. *A da* (sau *a ridica* etc.) *din umeri* = a-şi exprima nedumerirea, neştiinţa, indiferenţa etc. printr-un gest de ridicare a umerilor (**1**). *A se uita la cineva* (sau *a privi pe cineva) peste umăr* = a se uita la cineva dispreţuitor, batjocoritor. (Pop.) *A-şi lua călcâiele* (sau *picioarele) de-a umeri* = a fugi. *A pune (cuiva ceva) pe umeri* = a încărca, a împovăra (pe cineva) cu o vină. ✦ Parte a unui obiect de îmbrăcăminte care acoperă umărul (**1**). ✦ Fig. Culme a unui deal, a unui munte. **2.** S.m. (În sintagma) *Umărul obrazului* (sau *al feţei)* = partea proeminentă, osoasă din mijlocul obrazului; pomeţi. **3.** S.m. Partea bombată de lângă gâtul unui vas. ✦ Proeminenţă pe suprafaţa unui obiect, care serveşte ca reazem altui obiect. **4.** S.m. Parte a jugului care se aşază pe gâtul vitelor. **5.** S.n. Umeraş. — Lat. **humerus.**

UMĂRÁR s.n. v. **umerar.**

UMBÉLĂ, *umbele,* s.f. Inflorescenţă în care pedunculii fiecărei floricele pornesc din acelaşi punct şi se ridică la aceeaşi înălţime, ca pânza unei umbrele. — Din lat. **umbella,** fr. **ombelle.**

UMBELIFÉRĂ, *umbelifere,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, ale căror flori sunt dispuse în umbele; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. ✧ (Adjectival) *Plantă umbeliferă.* — Din fr. **ombellifère.**

UMBELIFÓRM, -Ă, *umbeliformi, -e,* adj. Care are forma unei umbele. — După fr. **ombelliforme.**

UMBLÁ, *úmblu,* vb. I. Intranz. **I. 1.** A se deplasa dintr-un loc în altul; a merge (**I 1**), a circula (**1**). ✧ Expr. *A-i umbla cuiva ceva prin gură* = a nu-şi putea aminti pentru un moment de ceva care îi este extrem de familiar, de cunoscut. (Pop.) *A-i umbla cuiva ceva prin* (sau *în) cap* = a fi preocupat de ceva, a avea ceva de gând. (Pop.) *Umblă sănătos!* (sau *cu bine!),* urare adresată cuiva care pleacă. (Pop.) *A umbla după cineva* = a căuta cu insistenţă să obţină simpatia cuiva; a face curte unei femei. **2.** A străbate (ca drumeţ) un loc; a merge din loc în loc, a colinda, a cutreiera; a hoinări, a vagabonda. ✦ (Rar) A se plimba. ✦ (Pop.; despre nori) A se mişca, a se deplasa. **3.** (Pop.) A merge, a se duce undeva regulat; a frecventa. *Umblă la şcoală.* ✦ A se ocupa, a se îndeletnici cu..., a lucra la... *Umblă în cărăuşie.* **4.** A se purta (îmbrăcat sau încălţat) într-un anumit fel. ✦ A se comporta, a se manifesta într-un anumit fel. *Umblă întunecat şi încruntat.* **II. 1.** (Pop.; despre unelte, aparate, mecanisme etc.) A se afla în funcţiune; a funcţiona. **2.** (Despre gură, ochi etc.) A se mişca continuu. ✧ Expr. *A-i umbla cuiva limba (prin gură)* = a vorbi (mult). **III.** (Pop.) A trece (din mână în mână), a ajunge (de la unul la altul). ✦ (Despre bani) A fi în circulaţie, a avea valoare, curs. **IV. 1.** A căuta, a scotoci (pentru a găsi ceva). **2.** A lua în mână; a pune mâna pe ceva, a atinge. ✦ (Pop.) A lucra cu..., a se servi de...; a mânui. ✦ Fig. A se folosi de..., a face uz de... *Nu umbla cu minciuni!* **V.** Fig. A căuta, a se strădui să obţină ceva; a se sili, a încerca să... ✧ Expr. *A umbla după cai verzi (pe pereţi)* = a căuta să obţină lucruri nerealizabile. *A umbla după doi iepuri deodată* = a urmări în acelaşi timp două scopuri, două avantaje diferite. ✦ A intenţiona, a fi gata să... [Var.: (înv. şi pop.) **îmblá** vb. I] — Lat. **ambulare.**

UMBLÁRE, *umblări,* s.f. Acţiunea de *a umbla* şi rezultatul ei; deplasare, mers; cutreierare, colindare, umblat[1]. — V. **umbla.**

UMBLÁT[1] s.n. Umblare. — V. **umbla.**

UMBLÁT[2], -Ă, *umblaţi, -te,* adj. **1.** (Despre drumuri) Pe care se circulă mult; care este frecventat, circulat. **2.** (Despre oameni) Care a mers, a fost prin multe locuri, a trăit şi a văzut multe lucruri (acumulând o mare experienţă de viaţă); călătorit, purtat[2] (**2**). — V. **umbla.**

UMBLĂCÍT s.n. v. **îmblătit.**

UMBLĂRÉŢ, -EÁŢĂ, *umblăreţi, -e,* adj. (Fam., depr. sau ir.) Căruia îi place să umble mult, să se plimbe (fără rost), să hoinărească. — **Umbla** + suf. *-ăreţ.*

UMBLĂTÓR, -OÁRE, *umblători, -oare,* adj., s.m., s.f. **1.** Adj. (Rar) Care umblă. ✧ *Pod umblător* = bac. **2.** S.m. Ostaş dintr-un corp de curieri pentru Polonia şi Ucraina al domnilor moldoveni. **3.** S.f. Compartiment dintr-o lucrare minieră subterană amenajat pentru circulaţia personalului. **4.** S.f. (Pop.) Closet (rudimentar). — **Umbla** + suf. *-ător.*

UMBLĂTÚRĂ, *umblături,* s.f. (Pop.) Umblat, mers; umblare. ✦ Fel de a umbla, de a duce picioarele în mers. — **Umbla** + suf. *-ătură.*

ÚMBLET, *umblete,* s.n. Faptul de a umbla; umblare. ✦ Cutreierare, colindare; alergătură. ✦ Mod, fel de a umbla, de a duce picioarele în mers. [Var.: (înv. şi pop.) **îmblet** s.n.] — **Umbla** + suf. *-et.*

UMBRÁL s.n. (Opt.) Coloraţie a lentilelor ochelarilor de vedere. — **Umbră** + suf. *-al.*

UMBRÁR, *umbrare,* s.n. Adăpost împotriva arşiţei soarelui oferit într-un loc deschis de crengile şi de frunzele unui arbore sau ale mai multor arbori; *p. gener.* orice adăpost (special amenajat) împotriva arşiţei. — **Umbră** + suf. *-ar.*

ÚMBRĂ, *umbre,* s.f. **I. 1.** Lipsă de lumină, întunecime provocată de un corp opac care opreşte razele de lumină; porţiune din spaţiu întunecoasă (şi răcoroasă) unde nu ajung direct razele de lumină. ✧ Loc. adj. *Fără umbră* = corect, desăvârşit, pur. ✧ Loc. adv. *Din umbră* = fără a se arăta pe faţă; pe ascuns, pe furiş. ✧ Expr. *A sta* (sau *a fi, a rămâne* etc.) *în* (sau *la) umbră* = a sta (sau a fi, a rămâne etc.) ascuns, retras, deoparte. *A lăsa* (pe cineva) *în umbră* = a lăsa (pe cineva) mai prejos, a eclipsa (pe cineva). **2.** Întuneric, întunecime, obscuritate. **3.** Nuanţă închisă, pată întunecată. ✦ Spec. Parte mai întunecată dintr-o imagine plastică. ✦ Fig. Stare de tristeţe, de îngândurare etc. întipărită pe faţa cuiva. **II. 1.** (De obicei urmat de o determinare în genitiv) Conturul întunecat al unei fiinţe sau al unui lucru, proiectat pe o suprafaţă (mai) luminată. ✧ Expr. *Se teme şi de umbra lui,* se spune despre un om foarte fricos. *Face umbră pământului (degeaba),* se spune despre un om incapabil să producă, să realizeze ceva. ✧ Compus: *umbra-iepurelui* = plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu frunzele în formă de solzi, cu florile galbene-verzui şi cu fructele de forma unor boabe roşii *(Asparagus collinus).* ✦ Imagine neclară, nedesluşită; obiect care nu se vede bine (din cauza întunericului, a ceţii etc. sau pentru că este privit printr-un corp puţin transparent). **2.** (În concepţiile mistice şi în basme) Duhul unui om mort sau fiinţă supranaturală, fantomatică; stafie, fantomă, nălucă. ✦ Fig. Fiinţă foarte slabă (şi bolnavă). **3.** Fig. Urmă, semn abia perceptibil; cantitate foarte mică din ceva. ✦ Fig. Părere, aparenţă, iluzie. — Lat. **umbra.**

UMBRÉLĂ, *umbrele,* s.f. Obiect alcătuit dintr-o pânză care se poate strânge sau întinde (în forma unei calote sferice) prin intermediul unor spiţe metalice fixate radial pe un baston, destinat să apere de ploaie sau de soare. — Din fr. **ombrelle** (după *umbră).*

UMBRELÚŢĂ, *umbreluţe,* s.f. Diminutiv al lui *umbrelă.* — **Umbrelă** + suf. *-uţă.*

UMBRÍ, *umbresc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi intranz. A face, a ţine umbră (**I 1**); a adumbri. **2.** Refl. (Pop.) A sta la umbră (**I 1**), a se adumbri. **3.** Tranz. şi refl. A da sau a căpăta o nuanţă mai închisă; a (se) întuneca, a (se) închide. **4.** Intranz. şi refl. (Rar) A se contura. **5.** Tranz. Fig. A dezonora, a păta, a compromite. — Din **umbră.**

UMBRÍRE, *umbriri,* s.f. Faptul de *a (se) umbri.* ✦ Culoare, nuanţă închisă, întunecată. — V. **umbri.**

UMBRÍŞ, *umbrişuri,* s.n. (Rar) Loc cu umbră; umbră (**I 1**). — **Umbră** + suf. *-iş.*

UMBRIŞOÁRĂ, *umbrişoare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *umbră;* umbriţă. — **Umbră** + suf. *-işoară.*

UMBRÍT, -Ă, *umbriţi, -te,* adj. **1.** (Despre locuri) Care se află la umbră (**I 1**), acoperit de umbră, plin de umbră; umbros. **2.** Întunecos. ✦ Fig. (Despre voce, sunete etc.) Stins, voalat. — V. **umbri.**

UMBRÍŢĂ, *umbriţe,* s.f. (Pop.) Umbrişoară. — **Umbră** + suf. *-iţă.*

UMBRÓS, -OÁSĂ, *umbroşi, -oase,* adj. **1.** (Despre copaci, vegetaţie) Care face umbră (**I 1**), care ţine umbră; (despre locuri) care se află la umbră, acoperit de umbră, plin de umbră; umbrit. **2.** Întunecos. — Lat. **umbrosus** sau **umbră** + suf. *-os.*

UMECTÁ, *umectez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A umezi uşor (şi numai la suprafaţă). — Din fr. **humecter,** lat. **humectare.**

UMECTÁRE, *umectări,* s.f. (Livr.) Acţiunea de *a umecta* şi rezultatul ei. — V. **umecta.**

UMECTÁT, -Ă, *umectaţi, -te,* adj. Umezit. — V. **umecta.**

ÚMED, -Ă, *umezi, -de,* adj. **1.** Care a stat într-un lichid sau a fost acoperit sau stropit cu un lichid şi nu s-a uscat încă; jilav; umezit. ✦ Igrasios. ✦ (Despre atmosferă, aer, mediu) Încărcat cu vapori de apă. **2.** (Despre ochi) Plin de lacrimi, înlăcrimat; *p. ext.* lucitor, strălucitor; galeş, duios. — Lat. **humidus.**

UMERÁL, -Ă, *umerali, -e,* adj. Care ţine de umăr, privitor la umăr. — Din fr. **huméral.**

UMERÁR, *umerare,* s.n. (Rar) **1.** Umeraş. **2.** Îmbrăcăminte de protecţie fixată pe umerii celor care cară greutăţi. **3.** Împletitură de lână, de melană etc. cu care îşi îmbracă umerii suferinzii de reumatism. [Var.: **umărár** s.n.] — **Umăr** + suf. *-ar.*

UMERÁŞ, *umeraşe,* s.n. Obiect format dintr-o bară de lemn, de plastic etc. (puţin curbată, prevăzută la mijloc cu un cârlig, pe care se păstrează hainele ca să-şi menţină forma; umăr (**5**). — **Umăr** + suf. *-aş.*

UMEZEÁLĂ, *umezeli,* s.f. **1.** Umiditate. ✦ Vaporii de apă care se află în atmosferă, în aer sau într-un anumit mediu. ✦ Loc umed. ✦ Igrasie. **2.** Aspect umed al ochilor. — **Umezi** + suf. *-eală.*

UMEZÍ, *umezesc,* vb. IV. **1.** Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină umed. ✦ Refl. (Despre atmosferă) A se încărca sau a fi încărcat de vapori de apă. **2.** Refl. (Despre ochi) A se umple de lacrimi. ✧ Tranz. *Lacrimile îi umezeau ochii.* — Din **umed.**

UMEZÍRE, *umeziri,* s.f. Acţiunea de *a (se) umezi* şi rezultatul ei. — V. **umezi.**

UMEZÍT, -Ă, *umeziţi, -te,* adj. **1.** Umed. **2.** (Despre ochi) Plin de lacrimi, înlăcrimat. — V. **umezi.**

UMEZITÓR, *umezitoare,* s.n. **1.** Aparat de umezit hârtia prin stropire cu apă (pentru a o satina), în timpul procesului de fabricaţie. **2.** (În sintagma) *Umezitor de aer* = aparat care pulverizează apă şi umezeşte aerul adus prin conducte din exterior la o instalaţie industrială, unde este nevoie de aer condiţionat cu un anumit grad de umiditate. — **Umezi** + suf. *-tor.*

UMFLÁ, *úmflu,* vb. I. **1.** Tranz. A mări volumul unui obiect cu pereţi elastici sau plianţi, umplându-l cu aer sau cu alt fluid. ✦ Refl. (Despre cavităţi anatomice, mai

ales despre stomac) A-şi mări volumul (în urma mâncării excesive), producând o senzaţie de balonare. ✧ Expr. (Tranz.) *A-l umfla pe cineva râsul* (sau *plânsul)* sau (refl.) *a se umfla de râs* (sau *plâns)* = a nu-şi putea stăpâni râsul (sau plânsul), a izbucni în râs (sau în plâns). *A se umfla de somn* (sau *de dormit)* = a se sătura de somn, a dormi foarte mult. ✦ Tranz. şi refl. A (se) răsfira, a (se) înfoia. *Vântul umflă pânzele.* ✧ Expr. (Refl.) *A se umfla în pene* = a se îngâmfa, a se fuduli. **2.** Refl. (Despre ape) A-şi mări volumul, a creşte depăşind nivelul normal. ✦ (Despre lichide) A-şi ridica nivelul prin fierbere. **3.** Refl. (Despre obiecte de lemn) A-şi mări volumul prin umezire. ✧ Tranz. *Apa a umflat doagele.* **4.** Refl. (Despre piele, ţesuturi, organe etc.) A se inflama, a se congestiona. **5.** Tranz. Fig. (Fam.) A ridica în mod exagerat preţul, suma, proporţiile etc. **6.** Tranz. (Fam.) A înşfăca, a înhăţa; a prinde, a lua. — Lat. **inflare.**

UMFLÁRE, *umflări,* s.f. Acţiunea de *a (se) umfla* şi rezultatul ei. — V. **umfla.**

UMFLÁT, -Ă, *umflaţi, -te,* adj. **1.** (Despre obiecte cu pereţi elastici sau flexibili) Care şi-a mărit (la maximum) volumul prin umplerea cu aer sau cu alt fluid. ✦ (Despre organe anatomice, mai ales despre stomac) Care şi-a mărit volumul producând o senzaţie de balonare (în urma mâncării excesive). ✦ Înfoiat, răsfirat (de vânt). **2.** (Despre ape) Care a crescut, şi-a mărit nivelul normal. **3.** (Despre piele, ţesuturi, organe etc.) Inflamat. **4.** Fig. (Fam.; despre cifre, preţuri etc.) Care este exagerat de mare. **5.** Fig. (Despre felul de a se exprima al cuiva) Afectat, bombastic, emfatic. — V. **umfla.**

UMFLĂTÚRĂ, *umflături,* s.f. Loc umflat pe suprafaţa unui obiect. ✦ (Med.) Inflamaţie. — **Umfla** + suf. *-ătură.*

UMIDIFICÁRE, *umidificări,* s.f. Producere şi întreţinere, prin mijloace artificiale, a umidităţii aerului într-o instalaţie (industrială). — După fr. **humidification.**

UMIDIFÚG, -Ă, *umidifugi, -ge,* adj. (Despre materiale) Care nu poate fi umezit, care nu se umezeşte. — Din fr. **humidifuge.**

UMIDITÁTE s.f. Însuşirea, starea a ceea ce e umed; umezeală (**1**). ✦ Cantitatea de lichid (în special de apă) conţinută într-un mediu solid sau gazos. ✧ *Umiditatea atmosferei* = cantitatea vaporilor de apă din atmosferă, exprimată de obicei prin raportul, în procente, dintre tensiunea de vapori reală şi tensiunea vaporilor saturanţi corespunzătoare temperaturii respective. — Din fr. **humidité,** lat. **humiditas, -atis.**

UMIDOMÉTRU, *umidometre,* s.n. Instrument folosit pentru determinarea umidităţii unui corp solid sau a aerului atmosferic. — Din fr. **humidomètre.**

UMÍL, -Ă, *umili, -e,* adj. **1.** Care are o atitudine modestă, de om simplu, sărac, fără pretenţii; care are o atitudine supusă, ascultătoare, smerită. **2.** (Despre manifestări ale oamenilor) Care arată, trădează, denotă pe omul umil (**1**), caracteristic unui om umil. ✦ (Despre obiecte, locuri etc.) Sărăcăcios. — Din lat. **humilis.**

UMILÍ, *umilesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) pune într-o situaţie de inferioritate (neîndreptăţită); a (se) înjosi. **2.** Refl. A adopta o atitudine de supunere, de smerenie faţă de cineva sau de ceva. — Din sl. **umiliti.** Cf. u m i l.

UMILÍNŢĂ, *umilinţe,* s.f. **1.** Sentiment de inferioritate; atitudine provocată de acest sentiment; supunere. ✦ Smerenie faţă de divinitate. ✦ Slugărnicie. **2.** Situaţie umilitoare impusă cuiva; ofensă adusă cuiva. — **Umili** + suf. *-inţă.*

UMILÍRE, *umiliri,* s.f. Acţiunea de *a (se) umili* şi rezultatul ei. — V. **umili.**

UMILÍT, -Ă, *umiliţi, -te,* adj. **1.** Cu atitudine supusă, smerită, plecată; care exprimă umilinţă; umil. ✦ Ruşinat. **2.** Care este plin de umilinţe, de jigniri, de lipsuri. ✦ (Substantivat) Om care duce o viaţă mizeră, care suportă jigniri, lipsuri. **3.** (Rar) Simplu, modest, neînsemnat; sărac (**2**). — V. **umili.**

UMILITÓR, -OÁRE, *umilitori, -oare,* adj. Care umileşte, înjoseşte, ofensează; înjositor, jignitor. — **Umili** + suf. *-tor.*

ÚMLAUT s.n. **1.** Fenomen fonetic constând în modificarea timbrului unei vocale accentuate sub influenţa vocalei următoare. **2.** Tremă care se pune deasupra vocalelor care au suferit un umlaut (**1**). — Din germ. **Umlaut.**

UMOÁRE, *umori,* s.f. **1.** Lichid intercelular constituind mediul în care trăiesc celulele organismelor. ✧ *Umoare apoasă* = lichid transparent care se află în camera anterioară a ochiului. *Umoare vitroasă* = masă gelatinoasă care se află în camera posterioară a ochiului. **2.** (Livr.) Dispoziţie sufletească; fire, temperament. [Var.: **humoáre** s.f.] — Din fr. **humeur,** lat. **humor, -oris.**

UMÓR s.n. Înclinare spre glume şi ironii, ascunse sub o aparenţă de seriozitate; manifestare prin vorbe sau prin scris a acestei înclinaţii; *p. ext.* veselie, haz. ✦ Categorie estetică aparţinând sferei comicului a cărei esenţă constă în sublinierea incompatibilităţii şi absurdităţii laturilor unor situaţii considerate fireşti. [Var.: **humór** s.n.] — Din fr. **humeur, humour.** Cf. engl. h u m o u r.

UMORÁL, -Ă, *umorali, -e,* adj. Care aparţine umorilor, care se referă la umori. ✧ *Teorie umorală* = teorie potrivit căreia funcţiile organismului sunt reglate de umori. — Din fr. **humoral.**

UMORÍST, -Ă, *umorişti, -ste,* s.m. şi f. Autor de scrieri sau de desene umoristice. [Var.: **humoríst, -ă** s.m. şi f.] — Din fr. **humoriste.**

UMORÍSTIC, -Ă, *umoristici, -ce,* adj. Care conţine sau exprimă umor; care provoacă umorul; vesel, hazliu. — Din fr. **humoristique.**

ÚMPLE, *úmplu,* vb. III. **1.** Tranz. A face ca un recipient, o cavitate etc. să fie pline; a băga înăuntru (până la refuz); *p. ext.* a face să conţină o cantitate oarecare din ceva. ✧ Expr. *A-şi umple burta* (sau *pântecele)* = a mânca mult. *A-şi umple buzunarele* = a câştiga bani mulţi. (Refl. pas.) *S-a umplut paharul* = s-au adunat prea multe necazuri; nu se mai poate suporta situaţia de acum. **2.** Tranz. Fig. A copleşi pe cineva, a face să se simtă apăsat (de un sentiment, de o senzaţie). ✧ Refl. *I se umple inima de bucurie.* **3.** Tranz. A introduce într-un înveliş de aluat, de carne, de legume etc. un preparat culinar, pentru a pregăti anumite mâncăruri. ✦ (Rar) A îmbiba un preparat culinar cu un lichid (dulce, aromat). **4.** Tranz. A răspândi un miros într-un anumit spaţiu. ✦ A răspândi sunete, zgomote. ✧ Expr. *A umple satul* (ori *lumea, urechile lumii)* = a face să ştie, să afle toată lumea. **5.** Tranz. A ocupa, a acoperi o suprafaţă, o întindere, o încăpere etc. ✧ Refl. *S-a umplut grădina de flori.* **6.** Tranz. şi refl. A (se) murdări, a (se) mânji; *fig.* a (se) contamina, a (se) molipsi. [Var.: (înv. şi pop.) **umpleá** vb. II, **împle** vb. III] — Lat. **implere.**

UMPLEÁ vb. II v. **umple.**

ÚMPLERE, *umpleri,* s.f. Acţiunea de *a (se) umple* şi rezultatul ei; umplut. — V. **umple.**

UMPLÚT s.n. Umplere. — V. **umple.**

UMPLUTÚRĂ, *umpluturi,* s.f. Ceea ce serveşte pentru a umple un spaţiu, un gol etc. ✦ Spec. Preparat culinar care se introduce într-un înveliş comestibil, alcătuind împreună cu acesta o mâncare sau o prăjitură. ✦ Spec. Material granular sau pulverulent pus pe un teren pentru a-l înălţa sau a-l nivela. ✦ Spec. Cantitate de praf de puşcă cu care se încarcă un cartuş (sau cu care se încărca altădată o armă de foc pe la gura ţevii). ✦ Fig. Element de valoare minoră sau lipsit de valoare, introdus într-o operă literară, ştiinţifică, în sumarul unui periodic, într-un spectacol etc. (spre a le completa). — **Umple** + suf. *-tură.*

UN, O, *unii, unele,* art. nehot. (Substantivul pe care îl determină denumeşte obiectul neindividualizat în discuţie) *Un prieten.* ✧ (Accentuează noţiunea exprimată de substantiv) *O bucurie se vestea în ochii ei.* ✧ (Dă sens general substantivului) *Un artist, fie şi mai genial decât Paganini.* ✦ (Înaintea unui nume propriu sugerează o comparaţie) Unul ca..., unul asemenea cu... *Mi se părea că văd un Platon.* ✦ (Dă valoare substantivală unor cuvinte pe care le precedă) *Un murdar.* [Gen.-dat. sg. *unui, unei;* gen.-dat. pl. *unor*] — Lat. **unus, una.**

UNANÍM, -Ă, *unanimi, -e,* adj. Acceptat, împărtăşit de toţi, care exprimă un acord total; care cuprinde pe toţi sau aparţine tuturor; fără excepţie, general. ✦ (La pl.) Care au aceeaşi părere, a căror părere coincide. — Din fr. **unanime.**

UNANIMITÁTE s.f. Unitate de opinii, de sentimente etc.; acord, înţelegere deplină cu privire la o idee, la un vot etc.. ✧ Loc. adv. *În* (sau *cu) unanimitate* = cu aprobarea tuturor, fără ca nimeni să aibă altă părere, altă atitudine. ✦ (Jur.) Regulă potrivit căreia hotărârile unui organ colegial sau ale unei organizaţii internaţionale nu se pot lua decât cu votul sau cu aprobarea tuturor membrilor. — Din fr. **unanimité,** lat. **unanimitas, -atis.**

UNCHÉŞ s.m. v. **unchiaş.**

UNCHI, *unchi,* s.m **1.** Bărbat considerat în raport cu copiii fraţilor şi surorilor sale, în raport cu copiii fraţilor şi surorilor soţiei sale sau în raport cu copiii verilor şi verişoarelor sale; termen cu care se adresează acestui bărbat nepoţii; grad de rudenie astfel stabilit; unchiaş. **2.** Termen de respect cu care o persoană mai tânără se adresează unui bărbat mai în vârstă. — Lat. **avunculus.**

UNCHIÁŞ, *unchiaşi,* s.m. **1.** (Pop.) Om bătrân; moş, moşneag. **2.** (Reg.) Unchi (**1**). [Var.: (reg.) **unchéş** s.m.] — **Unchi** + suf. *-aş.*

UNCHIŞÓR, *unchişori,* s.m. Diminutiv al lui *unchi.* — **Unchi** + suf. *-işor.*

UNCIÁL, -Ă, *unciale,* adj. (În sintagmele) *Scriere uncială* = scriere cu litere majuscule derivate din literele romane capitale (şi deosebindu-se de acestea prin rotunjimea formelor). *Caracter uncial* = caracterul literelor din scrierea uncială. [Pr.: *-ci-al*] — Din lat. **uncialis,** fr. **oncial.**

ÚNCIE, *uncii,* s.f. Veche unitate de măsură pentru greutăţi (folosită şi astăzi în ţările anglo-saxone), a cărei valoare a variat între circa 28 şi 35 de grame. — Din lat. **uncia.**

UNCRÓP, *uncropuri,* s.n. (Înv. şi reg.) **1.** Apă clocotită. **2.** Băutură alcoolică fierbinte care se serveşte la ospăţul de la casa mirelui a doua zi după cununie; ospăţul şi datinile obişnuite în această zi. — Din sl. **unkropŭ.**

UNCROPEÁLĂ s.f. (Rar) Senzaţie de căldură, de moleşeală, de toropeală. — **Uncrop** + suf. *-eală.*

UNCROPÉL, *uncropele,* s.n. (Reg.) Diminutiv al lui *uncrop;* apă călduţă. — **Uncrop** + suf. *-el.*

UNDÁ, *undez,* vb. I. **1.** (Rar) Tranz. A face să se mişte ca nişte valuri. **2.** Intranz. (Pop.) A fierbe, a clocoti. [Var.: **undí** vb. IV] — Lat. **undare.**

UNDAMÉTRU, *undametre,* s.n. Aparat pentru măsurarea frecvenţelor oscilaţiilor electromagnetice. — Din fr. **ondemètre** (după *undă).*

ÚNDĂ, *unde,* s.f. **I. 1.** Cantitate dintr-o masă de apă care face o mişcare ritmică uşoară de ridicare şi coborâre formând ondulaţii la suprafaţa apei; *p. ext.* apă (curgătoare sau stătătoare). ✦ Şuvoi, torent. ✦ Ploaie, ninsoare etc. care cade în rafale. **2.** Masă de aer care se mişcă uşor; *p. ext.* aer, văzduh. **3.** Mişcare de vibraţie (uşoară); zgomot (uşor). **II.** (Fiz.) Propagare din aproape în aproape a unei oscilaţii, cu viteză finită şi printr-o variaţie spaţială. ✧ *Lungime de undă* = distanţa dintre două puncte succesive ale unei unde, în care oscilaţia are aceeaşi fază. *Undă seismică* = undă pornită din epicentrul unui cutremur de pământ, de-a lungul căreia cutremurul se propagă în interiorul şi la suprafaţa pământului. *Undă de şoc* = undă seismică de mare intensitate. *Undă electromagnetică* = câmp electromagnetic variabil care se propagă în urma interacţiunilor dintre variaţiile câmpului electric şi ale celui magnetic. (În radiofonie) *Undă scurtă* = undă electromagnetică cu o

lungime medie de 0,50 m. *Undă mijlocie* = undă electromagnetică cu o lungime de 200–600 m. *Undă lungă* = undă electromagnetică cu o lungime de 700–2 000 m. *Undă verde* = procedeu folosit pentru asigurarea fluenței maxime a traficului auto pe arterele de circulație din orașe, realizat printr-un sistem de comandă coordonată a semafoarelor. — Lat. **unda** (pentru sensul **II,** după fr. *onde).*

ÚNDE adv., conj. **I.** Adv. **1.** (Interogativ) În ce loc? în care parte? *Unde este?* ✦ (Precedat de prep. „de") De la cine? din ce loc? *De unde știți voi?* ✦ La ce? la cine? *Unde te gândești?* ✦ (În loc. adv.) *Unde și unde* = din loc în loc, ici și colo. ✦ (În expr.) *A (nu) avea de unde* = a (nu) fi în stare, a (nu) avea posibilitatea să... *Ia, dacă ai de unde,* se spune pentru a arăta că ceva lipsește, nu se găsește. **2.** Deodată, numai ce. **3.** (Exprimă o negație) *Unde se mai gândeau ele la copilărie?* ✧ Expr. *De unde (și) până unde?* = cum și în ce fel? în ce împrejurări? în ce chip? *(Da) de unde!* = imposibil! cu neputință! **II.** Conj. **1.** (Introduce o propoziție circumstanțială de loc) În locul în care, încotro. *Să se ducă unde știe.* ✧ (Cu nuanță temporală) *Să-ți dau două mere, unde te oprești să le mănânci?* **2.** (Introduce o propoziție atributivă) În care. *E un punct însă unde drumul nostru se bifurcă.* **3.** (Introduce o propoziție completivă) *Știe unde este parcul.* **4.** (Pop.; introduce o propoziție circumstanțială de timp) Când, în momentul în care. **5.** (Pop.; introduce o propoziție circumstanțială de cauză) Pentru că, din cauză că, deoarece. **6.** (Precedat de prep. „de", introduce o propoziție concesivă) Cu toate că, deși. *A adus 10 cărți, de unde făgăduise 12.* **7.** (Condițional; în expr.) *De unde nu* = dacă nu, în cazul când. — Lat. **unde.**

UNDELÉMN s.n. v. **untdelemn.**

UNDELEMNÍU, -ÍE adj. v. **untdelemniu.**

UNDERGROUND adj. invar. Realizat în afara circuitului obișnuit al difuzării și comercializării. ✦ (Substantivat) Mișcare artistică de avangardă, realizată în acest fel. [Pr.: *ándărgraund*] — Cuv. engl.

UNDEVÁ adv. Într-un loc oarecare, într-o direcție oarecare, la o persoană oarecare. ✦ (Precedat de prep. „de") De la cineva, de la o persoană oarecare, dintr-un anumit loc. ✦ (Precedat de prep. „pe") Printr-un loc oarecare, într-un anumit loc. — **Unde** + **va.**

UNDÍ[1], *undesc,* vb. IV. Tranz. și intranz. (Rar) A pescui cu undița. ✦ Fig. A sonda, a iscodi. — Din sl. **onditi.**

UNDÍ[2] vb. IV v. **unda.**

UNDÍRE, *undiri,* s.f. (Rar) Faptul de *a undi[1];* undit. — V. **undi[1].**

UNDÍT s.n. (Rar) Undire. — V. **undi[1].**

UNDIȚÁR, *undițari,* s.m. (Rar) Pescar cu undița. — **Undiță** + suf. *-ar.*

ÚNDIȚĂ, *undițe,* s.f. Unealtă de pescuit alcătuită dintr-o vargă flexibilă de care este legată o sfoară, un fir de material plastic etc., având la capăt un cârlig ascuțit și îndoit, în care se pune momeala pentru a prinde peștele; *p. restr.* cârligul acestei unelte. — Din sl. **ondica.**

UNDOÍ vb. IV v. **undui.**

UNDOIÁ vb. I v. **undui.**

UNDOIÓS, -OÁSĂ adj. v. **unduios.**

UNDREÁ s.f. v. **andrea.**

UNDUÍ, *unduiesc,* vb. IV. Intranz. (Despre suprafața apelor; la pers. 3) A face unde, a se propaga în formă de unde. ✦ P. gener. A se mișca asemenea undelor unei ape. [Var.: **undoiá** vb. I, **undoí** vb. IV] — **Undă** + suf. *-ui* (după fr. *ondoyer).*

UNDUIÓS, -OÁSĂ, *unduioși, -oase,* adj. Care formează unde, valuri; care se mișcă în unde. ✦ P. gener. Care se mișcă asemenea undelor unei ape. ✦ Fig. (Despre sunete) Modulat, melodios. ✦ Fig. (Despre oameni) Care cedează, se schimbă ușor; schimbător. [Var.: **undoiós, -oásă** adj.] — **Undui** + suf. *-os* (după fr. *onduleux).*

UNDUÍRE, *unduiri,* s.f. Acțiunea de *a undui* și rezultatul ei; mișcare în unde, în valuri sau, *p. gener.,* asemenea undelor unei ape. ✦ Fig. Modulare, vibrare, mlădiere a unui sunet, a vocii. — V. **undui.**

UNDUÍT, -Ă, *unduiți, -te,* adj. (Rar) Unduios. — V. **undui.**

UNDULÁ vb. I v. **ondula.**

UNDULÁRE s.f. v. **ondulare.**

UNDULÓS, -OÁSĂ adj. v. **ondulos.**

UNEÁLTĂ, *unelte,* s.f. **1.** Piesă, ansamblu de piese, dispozitiv acționat manual sau de un mecanism, care servește pentru a efectua o operație tehnică de prelucrare mecanică, de montare, manevrare etc.; *p. ext.* piesă auxiliară care servește la efectuarea unei lucrări. **2.** Fig. Mijloc folosit pentru atingerea unui anumit scop (reprobabil); persoană, grup sau organizație de care se servește cineva pentru atingerea unui anumit scop (reprobabil). **3.** (În sintagma) *Unealtă gramaticală* = instrument gramatical, v. *instrument.* — **Une**[le] + **alte**[le].

UNELTÍ, *uneltesc,* vb. IV. Tranz. A pregăti în ascuns, a pune la cale, a urzi o acțiune reprobabilă împotriva cuiva sau pentru a obține ceva; a complota. — Din **unealtă.**

UNELTÍRE, *uneltiri,* s.f. Acțiunea de *a unelti* și rezultatul ei; intrigă, complot. ✦ (Jur.) Aranjament fraudulos prin care se creează condiții favorabile săvârșirii unei infracțiuni.— V. **unelti.**

UNELTITÓR, -OÁRE, *uneltitori, -oare,* s.m. și f. Persoană care uneltește; conspirator, complotist; intrigant. — **Unelti** + suf. *-tor.*

UNEÓRI adv. Din când în când; câteodată. [Pr.: *-ne-ori*] — **Une** + **ori.**

UNGÁR, -Ă, *ungari, -e,* adj. Maghiar. — Din germ. **Ungar.**

UNGĂTÓR, -OÁRE, *ungători, -oare,* s.m. și f., s.n. **1.** S.m. și f. Muncitor specializat în ungerea pieselor unui mecanism. **2.** S.n. Gresor. — **Unge** + suf. *-ător.*

ÚNGE, *ung,* vb. III. **1.** Tranz. și refl. A (se) acoperi cu un strat de material gras, unsuros sau lipicios; a (se) gresa. ✧ Expr. (Tranz.) *A unge pe cineva la inimă* = a da, a crea cuiva o satisfacție deosebită. (Fam.) *A unge (bine) pe cineva* = **a)** a bate zdravăn pe cineva; **b)** a mitui. (Fam.) *A unge osia* (sau *ochii)* sau *a unge pe cineva cu miere* = a mitui, a da mită. (Fam.) *A fi uns cu toate unsorile* = a fi trecut prin multe, a fi experimentat, versat, a nu putea fi dus de nas. (Refl.; fam.) *A se unge pe gât* = a bea. **2.** Tranz. A învesti în funcție un monarh sau un arhiereu. ✦ A mirui. **3.** Tranz. A tencui un perete, a fățui, a vărui, a spoi. ✦ A murdări, a mânji. — Lat. **ungere.**

ÚNGERE, *ungeri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) unge* și rezultatul ei. **2.** Operație de introducere a unui lubrifiant (ulei, vaselină etc.) între două suprafețe aflate în contact și în mișcare relativă, pentru a asigura o peliculă continuă de lubrifiant între ele și a reduce frecarea. **3.** (Bis.) Act cultic care indică taina miruirii și care se săvârșește imediat după botez. — V. **unge.**

UNGHÉR, *unghere,* s.n. **1.** Porțiune dintr-o încăpere cuprinsă între extremitățile reunite a doi pereți alăturați; colț. ✦ Loc retras, ascuns; cotlon. **2.** (Pop.) Dulap triunghiular care se așază pe colț. — Lat. ***anglarius** *(= angularius).*

UNGHI, *unghiuri,* s.n. **1.** Figură formată din două semidrepte care pleacă din același punct. *Unghi drept.* ✦ Parte a unui obiect care formează un unghi (**1**). **2.** Colț, ungher (**1**). ✧ Expr. *În (*sau *prin, din) toate unghiurile* = (de) pretutindeni, în (sau prin, din) toate părțile. **3.** Fig. Punct de vedere. — Lat. ***anglus** (= *angulus).*

ÚNGHIE, *unghii,* s.f. **1.** Lamă cornoasă care crește pe partea de deasupra a ultimei falange a degetelor de la mâini și de la picioare, la om. ✧ Expr. *A reteza* (sau *a tăia) cuiva din unghii* = a înfrâna obrăznicia cuiva; a pune la punct pe cineva. *A pune* (cuiva) *unghia în gât* = a constrânge pe cineva să răspundă urgent unei obligații. *A-și pune unghia în gât* = a face orice pentru atingerea unui scop. *A-și arăta unghiile* = a deveni agresiv. ✦ Substanță cornoasă formată la vârfurile degetelor de la picioarele animalelor și păsărilor; *p. ext.* gheară. **2.** Compuse: *unghia-găii* sau *unghia-găinii* = plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu tulpina întinsă pe pământ, cu flori galbene-verzui, dispuse în ciorchini *(Astragalus glycyphyllos); unghia-păsării* = plantă erbacee cu flori albastre și cu petala inferioară prelungită în formă de pinten, pătată cu galben *(Viola declinata).* **3.** Fiecare dintre cele două instrumente, în formă de pârghie, pentru ridicat și lăsat coșul lesei la pescuit. — Lat. **ungla** (= *ungula).*

UNGHINÁL, -Ă, *unghinali, -e,* adj. (Zool.) Care aparține unghiei, privitor la unghie. — Din fr. **unguinal.**

UNGHIOÁRĂ, *unghioare,* s.f. Unghiuță. [Pr.: *-ghi-oa-*] — **Unghie** + suf. *-ioară.*

UNGHIȘOÁRĂ, *unghișoare,* s.f. Unghiuță. — **Unghie** + suf. *-ișoară.*

UNGHIULÁR, -Ă, *unghiulari, -e,* adj. Care formează un unghi, în formă de unghi; angular; în colțuri; colțuros. ✧ *Piatră unghiulară* = piatra de la unghiul fundației unei clădiri; *fig.* fundament, bază, temelie. [Pr.: *un-ghiu-*] — Din **unghi** (după fr. *angulaire).*

UNGHIULÁȚIE, *unghiulații,* s.f. **1.** (Fot.) Unghi de cuprindere al unui obiectiv fotografic; apertură (**2**). **2.** (Cin.) Operație prin care se stabilesc locul și obiectivele aparatului pentru filmarea unei secvențe. [Pr.: *un-ghiu-*] — După fr. **angulation,** it. **angolazione.**

UNGHIÚȚĂ, *unghiuțe,* s.f. Diminutiv al lui *unghie;* unghioară, unghișoară. [Pr.: *-ghi-u-*] — **Unghie** + suf. *-uță.*

UNGUÉNT, *unguente,* s.n. (Farm.) Alifie, pomadă, cremă (de uns). [Pr.: *un-gu-ent*] — Din lat. **unguentum.**

UNGULÁT, *ungulate,* s.n. (Zool.) Copitat. — Din lat. **ungulata,** fr. **ongulés.**

UNGULIGRÁD, -Ă, *unguligrazi, -de,* adj., s.m. și f. (Mamifer) care are vârful degetelor protejat de copită. — Din fr. **onguligrade,** engl. **unguligrade.**

ÚNGUR, *unguri,* s.m. Maghiar. — Din sl. **ongrinŭ.**

UNGURÁȘ, *ungurași,* s.m. (Fam.) **1.** Diminutiv al lui *ungur.* **2.** Plantă erbacee medicinală și meliferă cu tulpina păroasă, cu frunze aproape rotunde și cu flori albe *(Marrubium vulgare).* — **Ungur** + suf. *-aș.*

UNGUREÁN, -Ă, *ungureni, -ne,* adj., s.m. **1.** S.m. Denumire dată locuitorilor români originari din Transilvania (în special din Mărginimea Sibiului), care, practicând păstoritul transhumant, s-au stabilit în Muntenia și Oltenia, întemeind sate noi; (și la sg.) persoană aparținând acestei populații. **2.** Adj. Care aparține ungurenilor (**1**), referitor la ungureni. **3.** S.m. Numele unui dans popular; melodie după care se execută. — **Ungur** + suf. *-ean.*

UNGUREÁNCĂ, *ungurence,* s.f. Femeie aparținând neamului ungurenilor (**1**). — **Ungurean** + suf. *-că.*

UNGURÉSC, -EÁSCĂ, *unguresti,* adj., s.f. **1.** Adj. Maghiar. **2.** S.f. Numele unui dans popular; melodie după care se execută acest dans. — **Ungur** + suf. *-esc.*

UNGURÉȘTE adv. În felul maghiarilor, ca maghiarii; în limba maghiară. — **Ungur** + suf. *-ește.*

UNGURÍME s.f. Mulțime de maghiari; totalitatea maghiarilor; ținut locuit de maghiari (în Transilvania). — **Ungur** + suf. *-ime.*

UNGURÍSM, *ungurisme,* s.n. (Rar) Maghiarism. — **Ungur** + suf. *-ism.*

UNGUROÁICĂ, *unguroaice,* s.f. Femeie maghiară. — **Ungur** + suf. *-oaică.*

UNI[1]- Element de compunere care înseamnă „unul singur" și care servește la formarea unor adjective și a unor substantive. — Din fr. **uni-.**

UNÍ[2] adj. invar. (Despre materiale textile, confecții) Care are o singură culoare; unicolor. [Pr.: *üni*] — Din fr. **uni.**

UNÍ[3], *unesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. (recipr.) A (se) aduna unul lângă altul pentru a forma un tot; a (se) împreuna, a (se) alătura, a (se) îmbina spre a forma un tot. **2.** Refl. recipr. A încheia o înțelegere, o alianță etc. în vederea unui scop comun. **3.** Tranz. și refl. recipr. A (se) lega prin căsătorie, a (se) căsători. — Lat. **unire** (= *unescere).*

UNIARTICULÁT, -Ă, *uniarticulați, -te,* adj. Care are numai o singură articulație. [Pr.: *-ni-ar-*] — Din fr. **uniarticulé.**

UNIÁT, -Ă, *uniați, -te,* adj., s.m. și f. (Rar) Greco-catolic. [Pr.: *-ni-at*] — Din fr. **uniate.**

UNIÁX, *uniaxe,* adj. (Min.; despre cristale) Cu o singură axă optică. [Pr.: *-ni-acs*] — Din fr. **uniaxe.**

ÚNIC, -Ă, *unici, -ce,* adj. **1.** Care este unul singur, numai unul în genul, de felul său. **2.** Care nu poate fi asemănat cu nimic (datorită însușirilor sale excepționale); excepțional, incomparabil. [Acc. și: *unic*] — Din lat. **unicus,** fr. **unique.**

UNICAMERÁL, -Ă, *unicamerali, -e,* adj. (În sintagma) *Sistem unicameral* = sistem parlamentar în care parlamentul (organul legislativ al statului) este constituit dintr-o singură adunare reprezentativă (cameră). — **Uni[1]-** + **cameră.**

UNICAPSULÁR, -Ă, *unicapsulari, -e,* adj. (Despre fructe) Care constă dintr-o singură capsulă; (despre plante) al cărui fruct e format dintr-o singură capsulă. — Din fr. **unicapsulaire.**

UNICARPELÁR, -Ă, *unicarpelari, -e,* adj. (Bot.; despre fructe sau ovare) Care are o singură carpelă. — **Uni[1]-** + **carpelă** + suf. *-ar.*

UNICÁT, *unicate,* s.n. **1.** Exemplar unic dintr-un document, dintr-o publicație, dintr-un obiect. **2.** Înscris constatator care se întocmește într-un singur exemplar. — Din germ. **Unikat.**

UNICELULÁR, -Ă, *unicelulari, -e,* adj. Care este format dintr-o singură celulă; monocelular. — Din fr. **unicellulaire.**

UNICITÁTE s.f. Însușirea de a fi unic. — Din fr. **unicité,** it. **unicità.**

UNICOLÓR, -Ă, *unicolori, -e,* adj. Care are o singură culoare; uni[2]. — Din fr. **unicolore.**

UNICÓRD, -Ă, *unicorzi, -de,* adj. Care are câte o coardă pentru fiecare notă. *Instrument muzical unicord.* — Din fr. **unicorde.**

UNICÓRN, -Ă, *unicorni, -e,* adj. (Zool.) Care are numai un corn. ✦ (Substantivat, m.; în basme) Inorog. — Din fr. **unicorne.**

UNICUSPÍD, *unicuspizi, -de,* adj. (Despre organe vegetale sau formații anatomice) Cu un singur vârf. — Din fr. **unicuspidé,** engl. **unicuspid.**

UNIDIMENSIONÁ, *unidimensionez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face să devină unidimensional. [Pr.: *-si-o-*] — **Uni[1]-** + **dimensiona.**

UNIDIMENSIONÁL, -Ă, *unidimensionali, -e,* adj. Cu o singură dimensiune. [Pr.: *-si-o-*] — Din fr. **unidimensionnel,** engl. **unidimensional.**

UNIDIMENSIONALITÁTE s.f. Însușirea de a fi unidimensional. [Pr.: *-si-o-*] — Din engl. **unidimensionality.**

UNIDIMENSIONÁRE, *unidimensionări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a unidimensiona.* [Pr.: *-si-o-*] — V. **unidimensiona.**

UNIDIMENSIONÁT, -Ă, *unidimensionați, -te,* adj. (Rar) Care are o singură dimensiune; unidimensional. [Pr.: *-si-o-*] — V. **unidimensiona.**

UNIDIRECȚIONÁL, -Ă, *unidirecționali, -e,* adj. Care are loc, se face, se propagă într-o singură direcție. [Pr.: *-ți-o-*] — Din fr. **unidirectionnel.**

UNIEMBRIONÁR, -Ă, *uniembrionari, -e,* adj. Care are un singur embrion. [Pr.: *-ni-em-bri-o-*] — După fr. **uniembryonné.**

UNIFAMILIÁL, -Ă, *unifamiliali, -e,* adj. Făcut pentru o singură familie. [Pr.: *-li-al*] — **Uni[1]-** + **familial.**

UNIFICÁ, *unífic,* vb. I. Tranz. **1.** A face un întreg din mai multe părți; a realiza o unitate; a uni[3]. **2.** A cuprinde într-un sistem unic; a face să fie unitar. *A unifica ortografia.* — Din fr. **unifier,** it., lat. **unificare.**

UNIFICÁRE, *unificări,* s.f. Acțiunea de *a unifica* și rezultatul ei. — V. **unifica.**

UNIFICATÓR, -OÁRE, *unificatori, -oare,* adj. Care unifică sau contribuie la unificare. — **Unifica** + suf. *-tor.* Cf. it. u n i f i c a t o r e, fr. u n i f i c a t e u r.

UNIFLÓR, -Ă, *uniflori, -e,* adj. (Despre plante) Care are, care face o singură floare. — Din fr. **uniflore.**

UNIFOLIÁT, -Ă, *unifoliați, -te,* adj. (Despre plante) Care are o singură frunză. [Pr.: *-li-at*] — După fr. **unifolié.**

UNIFÓRM, -Ă, *uniformi, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Adesea adverbial) Care are permanent și pe toată întinderea sau durata aceeași formă, aceeași înfățișare, aceeași intensitate, aceeași viteză, aceeași desfășurare etc.; care este la fel, constant, lipsit de variații. **2.** S.f. Îmbrăcăminte croită după un anumit model și purtată în mod obligatoriu de membrii unor instituții (armată, școală etc.). — Din fr. **uniforme,** lat. **uniformis, -e.**

UNIFORMITÁTE s.f. Însușirea sau starea a ceea ce este uniform. — Din fr. **uniformité,** lat. **uniformitas, -atis.**

UNIFORMIZÁ, *uniformizez,* vb. I. Tranz. A da un caracter uniform, a face să fie uniform. — Din fr. **uniformiser.**

UNIFORMIZÁRE, *uniformizări,* s.f. Acțiunea de *a uniformiza* și rezultatul ei. — V. **uniformiza.**

UNIFORMIZÁT, -Ă, *uniformizați, -te,* adj. Cu caracter uniform. — V. **uniformiza.**

UNIFORMIZATÓR, -OÁRE, *uniformizatori, -oare,* adj. Care uniformizează. — **Uniformiza** + suf. *-tor.*

UNIGLÁND, -Ă, *uniglande,* adj. Care are o singură glandă. — Cf. fr. u n i g l a n d é.

UNILABIÁT, -Ă, *unilabiați, -te,* adj. Care are o singură buză. [Pr.: *-bi-at*] — Din fr. **unilabié.**

UNILATERÁL, -Ă, *unilaterali, -e,* adj. Care este îndreptat, situat într-o singură direcție. ✦ (Jur.; despre contracte) Care dă naștere la obligații numai pentru una dintre părți. ✦ (Despre acte juridice) Emanat de la o singură persoană. ✦ Care este hotărât (în mod arbitrar) de una singură dintre părți. ✦ Care ține seamă de o singură latură a lucrurilor; care cunoaște numai un aspect al unei probleme și judecă dintr-un singur punct de vedere sau se mărginește la un singur domeniu de cunoștințe; mărginit; arbitrar. — Din fr. **unilatéral.**

UNILATERALITÁTE s.f. Însușirea, starea a ceea ce este unilateral. — **Unilateral** + suf. *-itate.*

UNILÍNGV, -Ă, *unilingvi, -e,* adj. Scris într-o singură limbă. ✦ Care vorbește o singură limbă. — Din fr. **unilingue.**

UNILOBÁT, -Ă, *unilobați, -te,* adj. Care are un singur lob. — Din fr. **unilobé.**

UNILOCULÁR, -Ă, *uniloculari, -e,* adj. (Bot.; despre ovare și fructe) Cu o singură lojă. — Din fr. **uniloculaire.**

UNÍME, *unimi,* s.f. (Înv.) **1.** Cantitate abstractă considerată ca cifră elementară și care servește la formarea unui număr compus din mai multe cifre; (în sistemul zecimal) fiecare dintre cifrele de la 1 la 9; unitate. **2.** Notă muzicală întreagă. — **Un** + suf. *-ime.*

UNINAȚIONÁL, -Ă, *uninaționali, -e,* adj. (Despre state) A cărui populație aparține în întregime aceleiași naționalități. [Pr.: *-ți-o-*] — **Uni[1]-** + **național.**

UNINOMINÁL, -Ă, *uninominali, -e,* adj. Care conține sau indică un singur nume. *Vot uninominal.* — Din fr. **uninominal.**

UNIOCULÁR, -Ă, *unioculari, -e,* adj. **1.** (Despre sisteme optice) Cu un singur ocular. **2.** (Despre vedere) Care se face cu un singur ochi. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **unioculaire.**

UNIONÁL, -Ă, *unionali, -e,* adj. Care aparține unei uniuni, privitor la o uniune, care alcătuiește o uniune. [Pr.: *-ni-o-*] — **Uniune** + suf. *-al.*

UNIONÍSM s.n. Tendința de a se uni, de a se grupa într-o uniune; curent, concepție având la bază această tendință. [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **unionisme.**

UNIONÍST, -Ă, *unioniști, -ste,* adj. Care susține și propagă ideea de unire (a unor provincii într-un singur stat). ✦ (Substantivat) Susținător al Unirii Principatelor Române (înainte de 1859). [Pr.: *-ni-o-*] — Din fr. **unioniste.**

UNIOVULÁT, -Ă, *uniovulați, -te,* adj. (Biol.) Care are un singur ovul. [Pr.: *-ni-o-*] — După fr. **uni-ovulé.**

UNIPÁR, -Ă, *unipari, -e,* adj. (Despre animale mamifere) Care naște în mod obișnuit un singur pui. — Din fr. **unipare.**

UNIPARIPENÁT, -Ă, *uniparipenați, -te,* adj. (Despre frunze compuse) Care are foliolele dispuse de-a lungul unui pețiol comun. — Din fr. **uniparipenné.**

UNIPERSONÁL, -Ă, *unipersonali, -e,* adj. (Despre verbe, forme și construcții verbale) Care se folosește sau se conjugă numai la persoana a 3-a singular. — Din fr. **unipersonnel.**

UNIPETÁL, -Ă, *unipetali, -e,* adj. (Despre flori) Care are o singură petală. — Din fr. **unipétale.**

UNIPOLÁR, -Ă, *unipolari, -e,* adj. Care are un singur pol. ✦ (Despre celulele nervoase) Al cărei corp celular are o singură prelungire. — Din fr. **unipolaire.**

UNÍRE, *uniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) uni[3]* și rezultatul ei. ✦ Căsătorie. — V. **uni[3].**

UNISÉX adj. invar. (Despre vestimentație, pieptănătură etc.) Destinat deopotrivă femeii și bărbatului. — Din fr. **unisexe.**

UNISEXUALITÁTE s.f. Starea, calitatea unei flori sau plante care are un singur sex. [Pr.: *-xu-a-*] — Din fr. **unisexualité.**

UNISEXUÁT, -Ă, *unisexuați, -te,* adj. (Despre flori; *p. ext.* despre plante) Care are organe de reproducere de un singur sex. [Pr.: *-xu-at*] — Din fr. **unisexué.**

UNISILÁB, -Ă, *unisilabi, -e,* adj. (Rar) Monosilabic. — Din lat. **unisyllabus.**

UNISILÁBIC, -Ă, *unisilabici, -ce,* adj. (Rar) Monosilabic. — **Uni[1]-** + **silabic.**

UNISÓN s.n. Executare de către un grup vocal sau instrumental a unei melodii la aceeași înălțime. ✦ Fig. Acord deplin, comuniune de idei, de sentimente, de interese. — Din fr. **unisson,** lat. **unisonus.**

UNISONÁNȚĂ, *unisonanțe,* s.f. Îmbinare armonioasă a mai multor sunete, care impresionează plăcut urechea; acord, armonie. — Din fr. **unissonance.**

UNÍT, -Ă, *uniți, -te,* adj. **1.** Care formează împreună un tot. **2.** Care se află în raporturi strânse cu cineva, care este de acord, gândește, acționează, simte la fel cu cineva; solidar cu cineva. **3.** Care aparține confesiunii catolice de rit oriental; greco-catolic, uniat. ✦ (Substantivat) Adept al confesiunii greco-catolice. — V. **uni[3].**

UNITÁR, -Ă, *unitari, -e,* adj. Care formează un singur tot, un întreg; omogen. — Din fr. **unitaire.**

UNITARIÁN, -Ă, *unitarieni, -e,* adj. (În sintagma) *Confesiune unitariană* = confesiune creştină bazată pe unitarianism. ✦ (Substantivat) Adept al acestei confesiuni [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **unitarien.**

UNITARIANÍSM s.n. Doctrină care susține unitatea lui Dumnezeu și respinge învățătura despre Treime. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **unitarianisme,** engl. **unitarianism.**

UNITÁTE, *unități,* s.f. **1.** Numărul unu. ✦ Mărime care serveşte ca măsură de bază pentru toate mărimile de acelaşi fel. *Unitate de măsură.* ✧ (În sintagma) *Unitate astronomică* = unitate folosită pentru exprimarea distanțelor în sistemul solar, egală cu distanța medie de la Soare la Pământ. **2.** Însuşirea a tot ce constituie un întreg indivizibil. **3.** Coeziune, omogenitate, solidaritate, unire; tot unitar, indivizibil. ✧ *Regula celor trei unități* (de loc, de timp şi de acțiune) = regulă caracteristică teatrului clasic (antic și modern), după care opera dramatică trebuie să fie dezvoltarea unei acțiuni unice, care se desfăşoară în acelaşi loc şi într-un interval de 24 de ore. **4.** (Ec.; în sintagma) *Unitate economică* = entitate care, conform legii, este obligată să conducă contabilitate proprie. **5.** (Mil.) Subdiviziune organizatorică permanentă, administrativă, de instrucție şi de educație din forțele armate. — Din fr. **unité,** lat. **unitas, -atis.**

UNIÚNE, *uniuni,* s.f. **1.** Organizație constituită prin asocierea mai multor unități economice, fundații, sindicate, partide politice etc. **2.** Nume generic pentru diverse organizații politice, economice, obşteşti etc. ✧ *Uniunea Europeană* = organizație internațională care integrează economic un număr de 27 de țări din Europa. **3.** Unire a unor provincii sau state într-un singur stat; *p. ext.* stat astfel rezultat. [Pr.: *-ni-u-*] — Din lat. **unio, -onis,** fr. **union.**

UNIVALÉNT, -Ă, *univalenți, -te,* adj., s.m. **1.** Adj. (Chim.) Monovalent. **2.** S.m. (Biol.) Cromozom neîmperecheat. — Din fr. **univalent.**

UNIVÁLV, -Ă, *univalvi, -e,* adj. Care are o singură valvă. — Din fr. **univalve.**

UNIVÉRS, *universuri,* s.n. **1.** Lumea în totalitatea ei, ansamblul a tot ce există, exceptând, pentru cei credincioşi, pe Dumnezeu creatorul. **2.** Spațiul, cu patru dimensiuni (cele trei coordonate spațiale şi timpul), ale cărui elemente sunt evenimentele. **3.** Globul pământesc; partea populată a globului pământesc (împreună cu tot ce se află pe el); locuitorii globului pământesc. ✦ Mediul, cercul, lumea imediată în care trăieşte cineva sau ceva; domeniu material, intelectual sau moral. — Din fr. **univers,** lat. **universum.**

UNIVERSÁL, -Ă, *universali, -e,* adj. **1.** Care aparține Universului, privitor la Univers; care se extinde asupra întregii lumi, care cuprinde tot ce există şi este comun tuturor; care se referă la toate ființele sau lucrurile luate în considerație într-un caz dat; general, obştesc. ✧ (Adverbial) *Universal valabil.* ✧ (Substantivat, n.) *Există o unitate dialectică între universal și particular.* ✧ (Log.) *Judecată universală* = judecată care afirmă (sau neagă) un predicat în legătură cu totalitatea sferei subiectului. (Jur.) *Legatar universal* = moştenitor unic al unei averi disponibile. ✦ Mondial. **2.** Care se bucură de o mare faimă; vestit, ilustru, celebru. **3.** Care posedă cunoştințe din toate domeniile, care are o cultură generală vastă. **4.** (Despre unelte, instrumente, aparate) Care poate fi folosit la mai multe operații, bun pentru mai multe situații. ✦ (Substantivat, n.) Mandrină de strung. — Din fr. **universel,** lat. **universalis.**

UNIVERSÁLII s.f. pl. Denumire dată noțiunilor generale în filosofia scolastică. ✧ *Disputa* (sau *cearta) universaliilor* = dispută în jurul naturii noțiunilor generale care a determinat divizarea scolasticii în trei curente: realismul, nominalismul şi conceptualismul. — Din lat. **universalia.**

UNIVERSALÍSM s.n. (Rar) Universalitate. — Din fr. **universalisme.**

UNIVERSALÍST, -Ă, *universalişti, -ste,* adj. Referitor la universalism. — Din fr. **universaliste.**

UNIVERSALITÁTE s.f. **1.** Caracterul, însuşirea a ceea ce este universal; universalism. **2.** Totalitate, generalitate. — Din fr. **universalité,** lat. **universalitas, -atis.**

UNIVERSALIZÁ, *universalizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A face să fie universal, a răspândi pretutindeni; a generaliza. — Din fr. **universaliser.**

UNIVERSIÁDĂ, *universiade,* s.f. (Ieşit din uz) Competiție sportivă internațională cu caracter complex la care participa tineretul din universități. [Pr.: *-si-a-*] — **Univers**[itate] + suf. *-iadă* (după *olimpiadă).*

UNIVERSITÁR, -Ă, *universitari, -e,* adj. Care aparține universității, privitor la universitate. ✧ *Oraş* (sau *centru) universitar* = oraş în care se află o universitate. ✦ (Substantivat) Persoană care face parte din corpul didactic al unei universități. — Din fr. **universitaire.**

UNIVERSITÁTE, *universități,* s.f. Instituție de învățământ superior cu mai multe facultăți şi secții, organizată pe facultăți şi secții, care pregăteşte specialişti în ştiințele tehnice economice, umanistice şi ale naturii. ✧ (Ieşit din uz) *Universitate de partid* = şcoală superioară în care se preda ca disciplină de bază marxism-leninismul. *Universitate populară* = instituție pentru educația adulților, având ca formă principală de activitate cicluri de prelegeri din domenii variate. ✦ Localul acestor instituții. — Din fr. **université,** lat. **universitas, -atis.**

UNIVITELÍN, -Ă, *univitelini, -e,* adj. (Biol.; despre gemeni) Care provine dintr-un singur ou. — Din fr. **univitellin.**

UNIVÓC, -Ă, *univoci, -ce,* adj. **1.** Care are un singur sens sau păstrează acelaşi sens în orice context. **2.** (Mat.) Care se caracterizează prin faptul că unui element dintr-o primă mulțime îi corespunde un singur element din a doua mulțime. — Din fr. **univoque,** lat. **univocus.**

UNIVOCITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este univoc. — Din fr. **univocité.**

UNS, -Ă, *unşi, -se,* adj., s.m. **1.** Adj. Acoperit cu un strat gras. ✦ (Rar) Pătat de grăsime; unsuros. **2.** S.m. (Înv.) Monarh sau cleric învestit printr-o ceremonie religioasă specială, ca reprezentant al lui Dumnezeu pe pământ. — V. **unge.**

UNSOÁRE, *unsori,* s.f. **1.** Substanță grasă, uleioasă (de origine animală sau vegetală) cu care se unge ceva sau cineva sau care serveşte la gătit. **2.** Faptul de a unge. — **Uns** + suf. *-oare.*

ÚNSPREZECE num. card. Număr care are în numărătoare locul între 10 şi 12 şi care se indică prin cifrele 11 sau XI. ✧ (Adjectival) *Are unsprezece ani.* (Eliptic, indicând ora, ziua etc.) *Azi suntem în unsprezece.* ✧ (Substantivat, m.) *Scrie un unsprezece.* ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Capitolul unsprezece.* ✧ (Formează numeralul adverbial corespunzător) *De unsprezece ori.* ✧ (Precedat de „câte”, formează numeralul distributiv corespunzător) *Câte unsprezece părți.* — **Un** + **spre** + **zece.**

ÚNSPREZECELEA, -ZECEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; de obicei adjectival) Care se află între al zecelea şi al doisprezecelea. ✧ Expr. *În ceasul al unsprezecelea* = aproape de clipa în care nu mai e nimic de făcut; târziu. — **Unsprezece** + **le** + **a.**

UNSURÓS, -OÁSĂ, *unsuroşi, -oase,* adj. Acoperit, îmbibat, pătat de grăsime. ✦ (Rar) Cleios, lipicios. — **Unsoare** + suf. *-os.*

UNT s.n. **1.** Grăsime naturală, solidă, extrasă din lapte şi folosită ca aliment. ✧ *Unt vegetal* = grăsime solidă extrasă din semințe sau din miezul fructelor unor plante tropicale. ✧ Loc. adv. *Ca untul* = fără efort, uşor. ✧ Expr. *A scoate untul din cineva* = a stoarce de puteri pe cineva, a vlăgui. *A-l bate* (pe cineva) *de-i iese (*sau *să-i iasă) untul* = a-l bate tare, rău (pe cineva). ✦ (Urmat de determinări care indică proveniența) Grăsime solidă extrasă din semințele, miezul etc. unor fructe (tropicale). *Unt de cacao.* **2.** Compus: *untul-vacii* = plantă erbacee cu doi tuberculi, cu frunze lanceolate şi cu flori liliachii, purpurii, roz sau albe, dispuse în ciorchine la vârful tulpinii; untişor *(Orchis morio).* — Lat. **unctum.**

UNTÁR, (**1**) *untari,* s.m., (**2**) *untare,* s.n. **1.** S.m. (Rar) Persoană care se ocupă cu prepararea untului. **2.** S.n. (Reg.) Vas de lemn în care se bate untul. — **Unt** + suf. *-ar.*

UNTDELÉMN s.n. Ulei comestibil extras din măsline; *p. gener.* orice ulei vegetal comestibil. ✧ Expr. *A ieşi deasupra ca untdelemnul* = a birui, a învinge; a se confirma, a se adeveri. [Var.: **undelémn** s.n.] — **Unt** + **de** + **lemn** (după sl. *drěvěno maslo).*

UNTDELEMNIÚ, -ÍE, *untdelemnii,* adj. Care e de culoarea (galbenă a) untdelemnului; gălbui. [Var.: **undelemniú, -íe** adj.] — **Untdelemn** + suf. *-iu.*

UNTIÉRĂ, *untiere,* s.f. Vas în care se ține şi se serveşte untul. [Pr.: *-ti-e-*] — **Unt** + suf. *-ieră.*

UNTIŞÓR, *untişori,* s.m. (Bot.) **1.** Mică plantă erbacee cu flori galben-aurii, cu frunzele în formă de inimă, groase şi lucioase, care se consumă ca salată; grâuşor, sălățea *(Ranunculus ficaria).* **2.** (Reg.) Untul-vacii. — **Unt** + suf. *-işor.*

UNTÓS, -OÁSĂ, *untoşi, -oase,* adj. Care conține mult unt; care are aspect de unt, ca untul; gras. — **Unt** + suf. *-os.*

UNTÚRĂ, *unturi,* s.f. Substanță grasă, insolubilă în apă, obținută prin topirea grăsimii animale şi folosită în alimentație, în medicină, în industrie etc. ✧ *Untură de peşte* = ulei extras din ficatul proaspăt al unor specii de peşti (*Gadus),* bogat în vitaminele A şi D, utilizat în tratamentul debilității fizice, al rahitismului etc. ✦ (Reg.) Osânză (de porc). — Lat. **unctura.**

UNTURÓS, -OÁSĂ, *unturoşi, -oase,* adj. (Înv. şi reg.) Care conține multă untură sau multe grăsimi; ca untura; gras. — **Untură** + suf. *-os.*

ÚNU, ÚNA num. card. (Când precedă un substantiv are forma *un, o;* când ține locul unui substantiv are forma *unul, una)* **1.** (Adesea substantivat) Primul număr din seria numerelor naturale, care reprezintă unitatea şi se indică prin cifrele 1 şi I. ✧ (În corelație cu „doi”, dă ideea de aproximație) *Vei petrece o zi sau două.* ✧ Loc. adj. *Tot unul şi unul* = numai oameni sau lucruri de valoare, deosebite. ✧ Loc. adv. (Fam.) *De unul singur* = izolat; individual; fără însoțitor. *Până la unul* = toți, în unanimitate. (Sudat; cu formă feminină şi valoare neutră) *Întruna* sau *tot întruna* = mereu. ✧ Expr. (Pop.) *A merge una* = a merge alături, nedespărțiți. *A fi* (sau *a face* pe cineva) *una cu cineva* ori *cu ceva* = a fi (sau a face să fie) la fel cu altul; a egaliza, a uniformiza. *A o ține una (şi bună)* = a nu ceda, a fi perseverent, a se încăpățâna în susținerea unei păreri. ✧ (Adjectival) *Are un an.* (Eliptic, indicând ora, ziua etc.) *Acum e unu.* ✧ (Substantivat, m.) *Scrie un unu.* ✦ (Cu valoare de num. ord.) Prim, întâi. *Tomul unu.* ✦ (Precedat de „câte”, formează num. distributiv corespunzător) *Venea numai câte unul să mă vadă.* ✧ Loc. adv. *Câte unul-unul* sau *unul câte unul* = succesiv, pe rând. ✧ (În corelație cu „doi”, dă ideea de aproximație) *Mai trăsese câte-o duşcă-două de rachiu.* **2.** (Adjectival) Singur, unic. ✧ (Folosit pentru întărirea pronumelui personal) *Eu unul mă duc să deschid uşa.* **3.** (Adjectival) Acelaşi, identic. *Suntem la un gând amândoi.* **4.** (Precedat de o negație sau în propoziții negative) Nimeni. [Gen.-dat. *unuia, uneia* sau *(*când are forma *un, o) unui, unei*] — Lat. **unus, -a.**

ÚNUL, ÚNA, *unii, unele,* pron. nehot. **1.** (Ține locul unui substantiv, fără a da o indicație precisă asupra obiectului) *Să cântăm una de jale.* ✧ Expr. *Asta-i încă una!* sau *asta încă-i una!* exclamație de mirare (față de comunicarea unui fapt surprinzător sau neobișnuit) sau de nemulțumire (în legătură cu o întâmplare neplăcută). ✧ (În alternanță cu „altul” sau cu sine însuși) *Unul are ureche muzicală, unul are glas frumos.* ✧ (În corelație cu „altul”, exprimă un raport de reciprocitate) *Își luară ziua bună unul de la altul.* ✦ Cineva; oarecare. ✧ (Cu determinări care indică mai precis sensul substantivelor înlocuite) *Deveni una din cele mai frumoase provincii.* ✧ (Cu nuanță peiorativă, folosit de obicei pe lângă nume de persoană) *Unu*', *Iorgu Badea.* ✦ (În alternanță cu „altul”) Primul, întâiul. **2.** (La pl.) O parte din... ✦ (Adjectival) Niște, anumiți. **3.** (Cu formă feminină și valoare neutră) Ceva. *A-și pune una în gând.* ✧ Expr. *(Cu) una cu alta* = compensându-se (împreună). [Gen.-dat. sg. *unuia, uneia,* pl. *unora*] — Din **unu, una.**

ÚNULEA, ÚNA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; în numerale ordinale compuse, indicând unitatea care urmează după zeci, sute, mii etc.; de obicei adjectival) *A treizeci și una pagină.* — **Unu** + **le** + **a.**

ÚPERCUT, *upercuturi,* s.n. Lovitură la box, aplicată adversarului de jos în sus, în general sub bărbie. — Din engl., fr. **uppercut.**

UPERCUTÁ, *upercutez,* vb. I. Intranz. A aplica adversarului (la box) un upercut. — Din **upercut.**

UPERIZÁRE, *uperizări,* s.f. Metodă de conservare a laptelui cu ajutorul unui tratament termic de scurtă durată și la temperatură ridicată, prin care se distrug microorganismele și se păstrează integral proprietățile laptelui crud. — După fr. **upérisation.**

UPS interj. Exclamație care exprimă surprindere, mirare. — Din engl. **oops.**

ÚRA[1] interj. Exclamație care exprimă însuflețire, entuziasm, aprobare, îndemn etc. — Din rus. **ura,** fr. **hourra.**

URÁ[2], *urez,* vb. I. **1.** Tranz. (Construit cu dativul) A adresa cuiva o dorință de bine, de obicei cu ocazia unui eveniment deosebit, a felicita; a închina în sănătatea cuiva. **2.** Intranz. A recita versuri populare care conțin urări, când se umblă cu colindul, cu sorcova etc. — Lat. **orare.**

URACÍL s.n. (Biol.) Substanță organică de natură bazică prezentă în acidul ribonucleic. — Din fr. **uracile.**

URAGÁN, *uragane,* s.n. Ciclon tropical sau, *p. gener.,* vânt foarte puternic cu acțiune distrugătoare, însoțit adesea de ploi torențiale. — Din fr. **ouragan.**

URÁLE s.n. pl. Strigăte de entuziasm, de adeziune, de aprobare etc.; aclamație. — De la **ura**[1].

URALÍT s.n. (Min.) Varietate de hornblendă cu aspect fibros. — Din germ. **Uralit,** fr. **uralite.**

URALO-ALTÁIC, -Ă, *uralo-altaici, -ce,* adj. (Despre populații) Care se află, trăiește în regiunea munților Ural și Altai. ✦ (Substantivat, f. pl.) Limbi vorbite de aceste populații. — Din fr. **ouralo-altaïque.**

URANGUTÁN, *urangutani,* s.m. Maimuță antropoidă arboricolă, de talie mare, cu membrele anterioare foarte lungi, inteligentă și cu spiritul de imitație foarte dezvoltat, care trăiește în pădurile tropicale din Sumatra și Borneo *(Simia satyrus).* [Var.: **orangután** s.m.] — Din fr. **orang-outan.**

URANIÁN, -Ă, *uranieni, -e,* adj. Care se referă la univers; cosmic. [Pr.: *-ni-an*] — **Uranus** (n. pr.) + suf. *-ean.*

URÁNIC, -Ă, *uranici, -ce,* adj. (Livr.) Uranian. — Din fr. **uranique.**

URANIFÉR, -Ă, *uraniferi, -e,* adj. (Despre minereuri și roci) Care conține uraniu. — Din fr. **uranifère.**

URANÍNĂ, *uranine,* s.f. Substanță colorantă întrebuințată ca sensibilizator în tehnica fotografică. — Din fr. **uranine.**

URANINÍT s.n. (Min.) Pehblendă. — Din fr. **uraninite.**

URANÍSC s.n. (Rar) Baldachin. [Var.: **oraníst** s.n.] — Din ngr. **uranískos.**

URANÍSM s.n. (Med.) Pederastie. — Din fr. **uranisme.**

URANÍT s.n. (Chim.) Amestec natural al oxizilor de uraniu. — Din fr. **uranite.**

URÁNIU s.n. Element chimic, metal alb-argintiu, cu proprietăți radioactive, folosit în pilele atomice. — Din fr. **uranium.**

URANOFÁN, *uranofani,* s.m. (Chim.) Silicat hidratat de calciu și de uraniu; uranotil. — Din fr. **uranophane,** germ. **Uranophan.**

URANOGRAFÍE s.f. Descriere a cerului. — Din fr. **uranographie.**

URANOMETRÍE s.f. Disciplină care se ocupă cu măsurarea distanțelor interastrale. — Din fr. **uranométrie.**

URANOTÍL, *uranotili,* s.m. (Chim.) Uranofan. — Din fr. **uranotile.**

URÁRE, *urări,* s.f. Acțiunea de *a ura*[2] și rezultatul ei; conținutul unei urări; urat[1]. — V. **ura**[2].

URÁT[1], *uraturi,* s.n. Urare. — V. **ura**[2].

URÁT[2], *urați,* s.m. (Chim.) Sare a acidului uric. — Din fr. **urate.**

ÚRĂ[1], (rar) *uri,* s.f. Sentiment puternic de ostilitate, atitudine dușmănoasă față de cineva sau de ceva. — Din **urî** (derivat regresiv).

ÚRĂ[2], *uri,* s.f. Plantă erbacee cu frunze lanceolate, cu flori roșii-purpurii, mai rar albe, dispuse într-un spic la vârful tulpinii *(Gymnadenia conopea).* — Et. nec. Cf. u r ă[1].

URĂTÓR, -OÁRE, *urători, -oare,* s.m. și f. Colindător (care urează). — **Ura**[2] + suf. *-ător.*

URĂTÚRĂ, *urături,* s.f. Cuvânt sau formulă de urare la adresa cuiva. ✦ Text recitat de colindători când umblă cu uratul[1]. — **Ura**[2] + suf. *-ătură.*

URÂCIÓS, -OÁSĂ, *urâcioși, -oase,* adj. Care inspiră dezgust; scârbos, neplăcut; (despre oameni) ursuz, nesuferit, antipatic. [Var.: **uriciós, -oásă** adj.] — **Urî** + suf. *-icios.*

URÂCIÚNE, *urâciuni,* s.f. **1.** Ființă cu înfățișare respingătoare; monstru, pocitanie, pocitură. **2.** (Înv. și reg.) Urâțenie (**1**). [Var.: **uriciúne** s.f.] — **Urî** + suf. *-ciune.*

URẤT, -Ă, (**I**) *urâți, -te,* adj., (**II**) adv., (**III**) s.n. **I.** Adj. **1.** Care are o înfățișare neplăcută, care este lipsit de frumusețe, de armonie; *p. ext.* pocit, hâd, hidos. **2.** Care displace, care provoacă repulsie din punct de vedere moral. ✦ (Despre comportare, fapte) Contrar moralei, dreptății, bunei-cuviințe; necuviincios; imoral; reprobabil. ✦ Neplăcut; grav. **3.** (Despre vreme) Posomorât, ploios, friguros. **II.** Adv. Într-un mod neplăcut, nepotrivit; imoral. ✧ Expr. *A se uita urât la cineva* = a privi cu dușmănie pe cineva. **III.** S.n. **1.** Stare sufletească apăsătoare provocată de teamă, de singurătate, de lipsă de ocupație, de viață banală etc.; plictiseală; indispoziție. ✧ Loc. prep. *De urâtul cuiva* (sau *a ceva)* = din cauza plictiselii sau aversiunii (provocate de cineva sau de ceva). ✧ Expr. *A-i fi* (cuiva) *urât* = **a)** a se teme (în singurătate); **b)** a se plictisi. *A-și face de urât* = a se distra, a-și alunga plictiseala. *A ține cuiva de urât* = a sta în compania cuiva (pentru a nu se plictisi). **2.** Dezgust, aversiune față de cineva sau de ceva. — V. **urî.**

URÂȚÉL, -ÍCĂ, *urâței, -ele,* adj. Diminutiv al lui *urât* (**I**); cam urât. — **Urât** + suf. *-el.*

URÂȚÉNIE, (**2**) *urâțenii,* s.f. **1.** Faptul de a fi urât, starea a ceea ce este urât; urâciune (**2**). **2.** (Concr.) Ființă urâtă sau obiect urât; ceea ce este urât. — **Urât** + suf. *-enie.*

URÂȚÍ, *urâțesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A face să devină sau a deveni urât; a (se) sluți, a (se) poci. — Din **urât.**

URÂȚÍRE, *urâțiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) urâți* și rezultatul ei. — V. **urâți.**

URBÁN, -Ă, *urbani, -e,* adj. Care ține de oraș, privitor la oraș; orășenesc. ✦ Fig. (Despre atitudine sau comportare) Care dă dovadă de urbanitate; politicos, amabil, civilizat. — Din fr. **urbain,** lat. **urbanus.**

URBANÍSM s.n. Urbanistică. ✦ Fig. Urbanitate. — Din fr. **urbanisme.**

URBANÍST, -Ă, *urbaniști, -ste,* s.m. și f. Specialist în domeniul urbanisticii. — Din fr. **urbaniste.**

URBANÍSTIC, -Ă, *urbanistici, -ce,* s.f., adj., s.f. **1.** S.f. Știința proiectării și planificării lucrărilor de construire, de sistematizare, de reconstruire sau de restructurare a unei așezări omenești; urbanism. **2.** Adj. Care ține de urbanistică (**1**), privitor la urbanistică; edilitar. — **Urban** + suf. *-istic* sau **urbanist** + suf. *-ic.*

URBANITÁTE s.f. (Rar) Comportare civilizată; politețe, bună-cuviință; urbanism. — Din fr. **urbanité,** lat. **urbanitas, -atis.**

URBANIZÁ, *urbanizez,* vb. I. Tranz. și refl. A da sau a căpăta un caracter urban, citadin. — Din fr. **urbaniser.**

URBANIZÁRE, *urbanizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) urbaniza* și rezultatul ei. — V. **urbaniza.**

URBANIZÁT, -Ă, *urbanizați, -te,* adj. Care a căpătat caracter urban, citadinizat. — V. **urbaniza.**

URBÁRIU, *urbarii,* s.n. (În Evul Mediu, în Transilvania) Registru oficial în care erau trecute proprietățile funciare; carte funciară. — Din germ. **Urbarium.**

ÚRBE s.f. (Fam.) Oraș. — Din lat. **urbs, -is.**

URCÁ, *urc,* vb. I. **1.** Refl., intranz. și tranz. A (se) deplasa dintr-un loc situat mai jos către unul situat mai sus; a (se) sui. ✦ Intranz. (Despre drumuri) A fi înclinat în pantă suitoare. ✦ Intranz. și refl. (Despre plante) A se prinde (cu ajutorul unor organe speciale) de un suport, de ziduri etc., ridicându-se vertical; a se cățăra. **2.** Refl., intranz. și tranz. A (se) sui și a (se) așeza pe ceva mai ridicat.✧ Expr. (Refl. și tranz.) *A (se) urca pe tron* sau *pe* (ori *în) scaunul împărăției* = a începe să domnească sau a învesti în funcția de suveran. **3.** Refl., intranz. și tranz. A (se) ridica (până la o înălțime oarecare); a (se) înălța (în văzduh). ✧ Expr. (Refl.) *A i se urca cuiva băutura la cap* = a se îmbăta. *A i se urca la cap* = a deveni încrezut, înfumurat. **4.** Refl. și intranz. (Despre temperatură, presiune atmosferică; *p. ext.* despre termometre sau barometre) A avea ori a indica valori mai mari în comparație cu cele obișnuite sau anterioare. ✦ Intranz. (Fiz.; despre mărimi scalare) A suferi o variație de creștere a valorii pozitive. **5.** Refl. (Despre numere, prețuri, sume) A se ridica la..., a se mări. ✧ Tranz. *A urca prețurile.* **6.** Refl. (Despre voce, glas sau ton; *p. ext.* despre cântece) A se ridica de la un registru mai profund la unul mai înalt. ✧ Tranz. *A urca tonul.* **7.** Refl. și intranz. A merge îndărăt în timp până la..., a exista, a data din... — Probabil lat. *__oricare__ *(= oriri).*

URCÁRE, *urcări,* s.f. Acțiunea de *a (se) urca* și rezultatul ei; urcat[1]. — V. **urca.**

URCÁT[1] s.n. Urcare. — V. **urca.**

URCÁT[2], **-Ă,** *urcați, -te,* adj. (Despre venituri, sume, prețuri) Care a devenit (mai) mare. — V. **urca.**

URCĂTÓR, -OÁRE, *urcători, -oare,* adj. (Despre plante) Care se agață, se urcă; agățător, suitor. — **Urca** + suf. *-ător.*

URCEÓL, *urceole,* s.n. (Bot.) Organ în formă de sac. [Pr.: *-ce-ol*] — Din fr. **urcéole.**

URCEOLÁT, -Ă, *urceolați, -te,* adj. (Bot.; despre unele organe) În formă de sac sau de urcior[1]. [Pr.: *-ce-o-*] — Din fr. **urcéolé.**

URCIÓR[1], *urcioare,* s.n. **1.** Vas de lut (smălțuit) cu gâtul strâmt, cu una sau două toarte, folosit pentru păstrarea lichidelor. **2.** (Rar) Loc mai adânc în albia unei ape curgătoare, unde se formează vârtejuri; bulboacă, bulboană. [Var.: **ulciór** s.n.] — Lat. **urceolus.**

URCIÓR[2], *urcioare,* s.n. Mic furuncul care apare la rădăcina genelor. [Var.: **ulciór** s.n.] — Lat. **hordeolus** (după *urcior[1]*).

URCIORÁȘ, *urciorașe,* s.n. Diminutiv al lui *urcior*[1]; urcioruș[1]. — **Urcior**[1] + suf. *-aș.*

URCIORÚȘ[1], *urciorușe,* s.n. Urcioraș. [Var.: **ulciorúș** s.n.] — **Urcior**[1] + suf. *-uș.*

URCIORÚȘ[2], *urciorușe,* s.n. (Rar) Diminutiv al lui *urcior[2]*. — **Urcior**[2] + suf. *-uș.*

URCÚȘ, *urcușuri,* s.n. **1.** Faptul de a (se) urca. **2.** Loc, drum care este în pantă, care urcă. ✧ Loc. adv. *În urcuș* = în sus, în pantă. — **Urca** + suf. *-uș.*

URDÁR, (**1**) *urdari,* s.m., (**2, 3**) *urdare,* s.n. **1.** S.m. Cioban care face urda la stână; vânzător de urdă. **2.** S.n. Vas, ceaun, căldare în care se fierbe sau în care se păstrează urda. **3.** S.n. Unealtă cu care se amestecă zerul pus la fiert pentru a se obține urda (**1**). — **Urdă** + suf. *-ar.*

ÚRDĂ s.f. **1.** Derivat al laptelui (de oaie) care se obține prin fierberea și închegarea zerului gras rămas de la prepararea cașului sau de la alegerea untului. **2.** Compus: *urda-vacii* = plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina acoperită cu peri cenușii și cu flori albe *(Cardaria draba).* — Et. nec.

URDINÁ, *urdín,* vb. I. Intranz. (Înv. și reg.) **1.** A merge des la cineva sau undeva; a face același drum de repetate ori. **2.** A avea diaree. [Prez. ind. și: *urdinez*] — Lat. **ordinare.**

URDINÁRE, *urdinări,* s.f. (Înv. și reg.) Acțiunea de *a urdina* și rezultatul ei. — V. **urdina.**

URDINÍȘ, *urdinișuri,* s.n. Deschizătură îngustă într-un stup, pe unde ies și intră albinele. — **Urdina** + suf. *-iș.*

URDOÁRE, *urdori,* s.f. (Pop.) Secreție gălbuie care se depune pe marginea pleoapelor (mai ales în timpul somnului); puchină. — Lat. ***horridor, -oris** *(= horridus).*

ÚRDU s.n. Limbă indo-europeană, din ramura indo-iraniană, oficială în Pakistan, răspândită și în nord-vestul Indiei. [Acc. și: *urdú*] — Din engl., fr. **urdu.**

URDUCÁ vb. I v. **hurduca.**

URDURÓS, -OÁSĂ, *urduroși, -oase,* adj. (Pop.) Care are urdori la ochi; *p. ext.* neîngrijit, nespălat, murdar. — **Urdoare** + suf. *-os.*

URÉCHE, *urechi,* s.f. **I. 1.** Fiecare dintre cele două organe ale auzului și echilibrului, așezate simetric de o parte și de cealaltă a capului omului și mamiferelor, alcătuite dintr-o parte externă, una mijlocie și una internă. ✧ Expr. *A fi numai urechi* sau *a-și deschide urechile (în patru)* = a asculta foarte atent. *A-i ajunge cuiva la ureche* sau *a ajunge la urechea cuiva* = (despre afirmații, zvonuri, știri) a deveni cunoscut, știut de cineva. *A-i trece cuiva (ceva) pe la ureche* = a auzi un lucru numai în treacăt, neprecis. *A-i intra cuiva (ceva) pe-o ureche și a-i ieși pe alta* (sau *pe cealaltă)* = a nu reține ceea ce i se spune, a trece ușor peste cele auzite, a nu asculta sfaturile primite. *Tare* (sau *fudul) de urechi* (sau *de-o ureche)* = surd. ✦ Partea externă, cartilaginoasă, vizibilă a urechii (**I 1**); pavilionul urechii, auriculă. ✧ Loc. adv. *Până peste urechi* = extrem de..., foarte. ✧ Expr. *(A fi) într-o ureche* = (a fi) smintit, scrântit, țicnit. *A i se lungi* (cuiva) *urechile (de foame* etc.) = a-și pierde răbdarea așteptând (să mănânce); a dori foarte mult (ceva). ✧ Compuse: (Bot.) *urechea-babei* = ciupercă comestibilă de culoare gălbuie sau trandafirie pe partea exterioară și roșie-portocalie pe partea interioară; urechiușă *(Peziza aurantia); urechea iepurelui* = **a)** numele mai multor specii de plante erbacee din familia umbeliferelor, cu flori galbene sau galbene-aurii *(Bupleurum);* **b)** plantă erbacee din familia labiatelor, cu tulpina și frunzele păroase, cu florile roz *(Stachys lanata); urechea-porcului* = plantă erbacee meliferă din familia labiatelor, cu tulpina păroasă și ramificată în partea superioară, cu frunzele ovale și dințate și cu flori mici, albăstrui-violete *(Salvia verticillata); urechea-șoarecelui* = nu-mă-uita; *urechea-ursului* = plantă erbacee cu frunze cărnoase, ovale, ușor dințate, dispuse în formă de rozetă și cu flori galbene *(Primula auricula).* **2.** Fig. Facultatea de a auzi; simțul auzului; auz. ✧ Expr. *A avea ureche (muzicală)* = a avea un simț dezvoltat și fin al auzului, putând percepe (și reproduce în mod exact) sunetele muzicale. *A cânta după ureche* = a reproduce o melodie după auz, fără a folosi partitura. **II.** (Pop.) Organul respirator al peștilor; branhie. **III.** P. anal. **1.** Gaura acului (prin care se petrece ața sau sfoara). ✧ Expr. *A scăpa ca prin urechile acului* = a scăpa cu mare greutate, în mod miraculos dintr-o situație dificilă. **2.** Cheotoarea de piele sau de pânză de la marginea, din spate, a ghetelor sau a cizmelor, cu ajutorul căreia se trage încălțămintea în picior. **3.** Toartă; inel, belciug. ✦ Proeminență în formă de cârlig la capătul de sus al leucii carului, de care se sprijină lanțul sau veriga care leagă loitrele de leucă. ✦ Ochi, laț, juvăț la capătul ștreangului; valul ștreangului. **4.** (La pl.) Porțiune ieșită în afară dintr-o lucrare de zidărie, amenajată pentru a ușura fixarea unui toc de fereastră sau de ușă, pentru a susține un ornament etc. — Lat. **oricla** *(= auricula).*

URECHEÁ, *urechez,* vb. I. Tranz. A trage pe cineva de urechi (pentru a-l pedepsi); *p. gener.* a bate (un copil). — Din **ureche.**

URECHEÁLĂ, *urecheli,* s.f. Faptul de *a urechea;* pedeapsă aplicată cuiva prin tragere de urechi; *p. gener.* bătaie (dată unui copil). — **Urechea** + suf. *-eală.*

URECHEÁT, -Ă, *urecheați, -te,* adj. Care are urechi mari. ✦ (Substantivat, m.) Denumire glumeață dată iepurelui și măgarului. — Din **ureche.**

URECHÉLNIȚĂ, *urechelnițe,* s.f. **I.** (Zool.) **1.** Insectă omnivoră de culoare castanie, cu corpul alungit, cu elitrele scurte, cu un clește mare la capătul abdomenului *(Forficula auricularia).* **2.** Animal miriapod cu capul mare, cu antenele lungi, cu prima pereche de picioare mai lungă, transformată într-un fel de clești cu glande veninoase *(Lithobius forficatus).* **3.** Cârcăiac. **II.** Plantă erbacee meliferă, cu frunze ovale cărnoase, terminate printr-un vârf ascuțit și așezate în formă de rozetă, cu flori roșii sau roz așezate în partea superioară a tulpinii *(Sempervivum tectorum).* — **Ureche** + suf. *-elniță.*

URECHIÚȘĂ, *urechiușe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *ureche.* **2.** Ciupercă comestibilă cu pălăria în formă de pâlnie de culoare galbenă-portocalie sau roșcată *(Cantharellus cibarius).* ✦ (Bot.) Urechea-babei. **3.** (Pop.; la pl.) Colțunași umpluți cu carne, care se fierb în supă. — **Ureche** + suf. *-ușă.*

UREDINÁLĂ, *uredinale,* s.f. (La pl.) Ordin de ciuperci microscopice parazite care trăiesc pe plantele fanerogame, producând boala numită rugină; (și la sg.) ciupercă din acest ordin. — Din fr. **urédinale.**

URÉE s.f. Substanță organică incoloră, cristalizată, care se găsește în urină și în sânge (produsă de dezagregarea substanțelor azotoase în organismul animal) sau se obține pe cale sintetică, fiind folosită ca îngrășământ agricol sau la fabricarea unor mase plastice, a unor medicamente etc. [Pr.: *-re-e*] — Din fr. **urée.**

URÉMIC, -Ă, *uremici, -ce,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care se referă la uremie, de uremie. **2.** S.m. și f., adj. (Persoană) care suferă de uremie. — Din fr. **urémique.**

UREMÍE, *uremii,* s.f. Stare toxică datorată acumulării în sânge a ureei și a altor produse toxice pe care rinichiul bolnav nu le mai poate elimina. — Din fr. **urémie.**

URETÁN, *uretani,* s.m. (Chim.) Ester carbamic; carbamat. — Din fr. **uréthane,** germ. **Urethane.**

URETÉR, *uretere,* s.n. Fiecare dintre cele două canale cilindrice subțiri, membranoase, care unesc bazinetul cu vezica urinară. — Din fr. **uretère.**

URETERÁL, -Ă, *ureterali, -e,* adj. Care aparține ureterului, privitor la ureter. — Din fr. **urétéral.**

URETEROGRAFÍE, *ureterografii,* s.f. (Med.) Explorare radiologică a ureterelor. — Din fr. **urétérographie.**

URETRÁL, -Ă, *uretrali, -e,* adj. Care aparține uretrei, privitor la uretră. — Din fr. **urétral.**

URÉTRĂ, *uretre,* s.f. Canal membranos prin care circulă urina de la vezica urinară la exterior. [Var.: **urétru** s.n.] — Din fr. **urètre.**

URETRÍTĂ, *uretrite,* s.f. Boală care constă în inflamarea mucoasei uretrei. — Din fr. **urétrite.**

URETROSCÓP, *uretroscoape,* s.n. Instrument care servește la examinarea mucoasei uretrale. — Din fr. **urétroscope.**

URETROSCOPÍE, *uretroscopii,* s.f. (Med.) Explorare endoscopică a uretrei. — Din fr. **urétroscopie.**

URÉTRU s.n. v. **uretră.**

URGÉNT, -Ă, *urgenți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care necesită o rezolvare imediată, care nu poate fi amânat; grabnic. ✦ Spec. (Despre telegrame) Care este expediat cu precădere pentru a ajunge mai repede. — Din fr. **urgent,** lat. **urgens, -ntis.**

URGENTÁ, *urgentez,* vb. I. Tranz. A face ca o acțiune să se săvârșească mai repede; a accelera, a grăbi. — Din **urgent.**

URGENTÁRE, *urgentări,* s.f. Acțiunea de *a urgenta* și rezultatul ei. — V. **urgenta.**

URGÉNȚĂ, *urgențe,* s.f. Însușirea, caracterul a ceea ce este urgent; situație care necesită o rezolvare urgentă; necesitate de a rezolva imediat o problemă. ✧ Loc. adv. *De urgență* = imediat, numaidecât, repede, fără întârziere. — Din fr. **urgence.**

URGÍE, *urgii,* s.f. (Pop.) **1.** Nenorocire mare; năpastă. ✧ Loc. adj. *De urgie* = aducător de nenorocire. ✦ Dezlănțuire violentă de forțe ale naturii; prăpăd. **2.** Comportare, faptă, manifestare de om dușmănos, furios etc.; ură, furie. — Lat. **orgia.**

URGISÍ, *urgisesc,* vb. IV. **1.** Tranz. (Pop.) A provoca cuiva mari neplăceri, nedreptăți, persecuții. **2.** Refl. (Înv.) A se mânia, a se înfuria. — Din ngr. **orghízome** (după *urgie).*

URGISÍRE, *urgisiri,* s.f. (Înv. și pop.) Acțiunea de *a (se) urgisi* și rezultatul ei. — V. **urgisi.**

URGISÍT, -Ă, *urgisiți, -te,* adj. **1.** (Pop.) Care are de îndurat mari neplăceri, necazuri, persecuții. ✦ (Despre obiecte) Aruncat, părăsit, desconsiderat. **2.** (Înv.; adesea substantivat) Nesuferit, rău, afurisit. ✦ Blestemat; necurat. — V. **urgisi.**

URIÁȘ, -Ă, *uriași, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Personaj fabulos din basme cu înfățișare omenească, de dimensiuni gigantice. **2.** S.m. și f. Persoană foarte înaltă și robustă. ✦ Fig. Personalitate cu merite excepționale într-un anumit domeniu; titan, gigant; colos. **3.** Adj. De proporții enorme, cu mult peste medie; enorm, colosal, gigantic. [Pr.: *-ri-aș*] — Din magh. **óriás.**

ÚRIC[1] adj. (În sintagma) *Acid uric* = acid organic natural prezent în cantități foarte reduse în sânge și eliminat de organism prin urină. — Din fr. **urique.**

URÍC[2], *urice,* s.n. **1.** (În Evul Mediu, în Moldova și în Maramureș) Moșie boierească sau mănăstirească care se bucura de privilegiul ereditar de imunitate. **2.** Act

de privilegiu acordat unui uric² (**1**); act de proprietate veșnică sau de donație acordat cuiva în trecut; *p. gener.* document, act; hrisov, zapis. [Acc. și: *úric*] — Din magh. **örök.**

URICÁR, *uricari,* s.m., *uricare,* s.n. **1.** S.m. Persoană însărcinată să redacteze urice² (**2**) în cancelariile domnești; logofăt, pisar. **2.** S.n. Colecție de documente vechi. — **Uric²** + suf. *-ar.*

URICEMÍE, *uricemii,* s.f. Creștere patologică a cantității de acid uric din sânge. — Din fr. **uricémie.**

URICIÓS, -OÁSĂ adj. v. **urâcios.**

URICIÚNE s.f. v. **urâciune.**

URINÁ, *urinez,* vb. I. Intranz. A elimina urina din vezica urinară. — Din fr. **uriner.**

URINÁL, *urinale,* s.n. Vas plat de sticlă sau de material plastic prevăzut cu un gât, folosit de bărbații imobilizați la pat pentru urinare. — Din fr. **urinal.**

URINÁR, -Ă, *urinari, -e,* adj. Care aparține organelor de secretare a urinei, privitor la aceste organe; care are funcția de a forma, de a filtra, de a transporta și de a evacua din organism urina. — Din fr. **urinaire.**

URINÁRE, *urinări,* s.f. Acțiunea de *a urina* și rezultatul ei. — V. **urina.**

URÍNĂ, *urine,* s.f. Lichid secretat de rinichi, produs al metabolismului, depozitat în vezica urinară și eliminat din organism prin uretră. — Din fr. **urine,** lat. **urina.**

URINIFÉR, -Ă, *uriniferi, -e,* adj. Privitor la urină sau la organele urinare, care aparține urinei sau organelor urinare; de urină. — Din fr. **urinifère.**

URINÓS, -OÁSĂ, *urinoși, -oase,* adj. De urină, referitor la urină. — Din fr. **urineux.**

URÎ́, *urăsc,* vb. IV. **1.** Tranz. A purta cuiva un sentiment de dușmănie, a manifesta aversiune față de cineva sau de ceva. **2.** Refl. impers. (Construit cu dativul) A se plictisi, a se sătura de ceva sau de cineva. ✧ Expr. *A i se urî cu viața* = a nu mai dori să trăiască. — Lat. ***horrire** *(= horrere, horrescere).*

URLÁ, *úrlu,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre oameni și animale) A scoate urlete (**1**) specifice. ✦ Intranz. și tranz. P. anal. (Despre oameni) A vorbi cu tonul foarte ridicat; a striga, a țipa; a plânge cu hohote; a cânta foarte tare (și nearmonios). ✦ Fig. (Despre o colectivitate umană) A clocoti, a fremăta, a se agita. **2.** (Despre vânt, viscol, ape etc.; la pers. 3) A produce zgomote puternice; a vâjâi, a vui. — Lat. **ululare.**

URLÁT s.n. Faptul de *a urla.* — V. **urla.**

URLÁȚI s.m. pl. (Reg.; în expr.) *A se duce pe urlați* = a fugi repede de undeva (urlând). — Din **urla.**

URLĂTÓR, -OÁRE, *urlători, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care urlă sau care vuiește. **2.** S.f. Pârâu care curge cu zgomot din înălțimea unui munte; *p. ext.* cascadă. — **Urla** + suf. *-ător.*

ÚRLET, *urlete,* s.n. **1.** Strigăt puternic și prelung scos de oameni sau de animale. ✦ Vorbă cu tonul foarte ridicat; strigăt. ✦ Plâns cu hohote, violent și zgomotos. ✦ Executare a unui cântec cu tonul foarte ridicat (și în mod nearmonios). ✦ Fig. Clocot, freamăt. **2.** Zgomot puternic produs de elemente ale naturii, de arme de foc etc.; vuiet. — **Urla** + suf. *-et.*

URLÓI, *urloaie,* s.n. (Pop.) Burlan. — Et. nec. Cf. u r l a.

URLUÍ, *urluiesc,* vb. IV. Tranz. A măcina mare unele boabe de cereale pentru a face urluială. [Var.: **uruí** vb. IV] — Din magh. **örölni.**

URLUIÁLĂ, *urlueli,* s.f. Boabe de cereale măcinate mare și întrebuințate ca hrană pentru animale. [Var.: **uruiálă** s.f.] — **Urlui** + suf. *-eală.*

URLUÍT, -Ă, *urluiți, -te,* adj. (Despre unele boabe de cereale) Măcinat mare, transformat în urluială. [Var.: **uruít, -ă** adj.] — V. **urlui.**

URLUITOÁRE, *urluitori,* s.f. Mașină cu care se urluiesc boabele sau turtele furajere de semințe oleaginoase. [Pr.: *-lu-i-.* — Var.: **uruitoáre** s.f.] — **Urlui** + suf. *-toare.*

URLÚP interj. Cuvânt care imită sunetele caracteristice scoase de porumbei sau de alte păsări. — Onomatopee.

URM, *urmi,* s.m. (Bot.) Mojdrean. — Lat. **ornus** (după *ulm).*

URMÁ, *urmez,* vb. I. **1.** Tranz. și intranz. A merge în urma cuiva; *p. ext.* a pleca împreună cu cineva, a însoți. ✦ Tranz. A fi alături de cineva (într-o acțiune). **2.** Tranz. A merge înainte pe un anumit traseu, pe un anumit drum. ✦ Tranz. și intranz. A respecta o anumită indicație primită, a se conduce după o idee, un principiu etc.; a urmări; a se conforma. **3.** Tranz. și intranz. A frecventa o formă de învățământ. **4.** Tranz. și intranz. A veni, în timp, după cineva sau ceva (luându-i locul); a succeda. ✦ Intranz. A succeda cuiva într-un post, într-o demnitate; a înlocui pe cineva. ✦ Intranz. A-și avea locul după cineva sau ceva într-o ierarhie. **5.** Tranz. și intranz. A duce mai departe un lucru început; a continua. ✦ Spec. A continua vorba începută, textul început; a spune sau a scrie mai departe. **6.** Intranz. A avea loc, a se produce, a se îndeplini (după...). ✦ A rezulta, a însemna. **7.** Tranz. (Cu valoare de semiauxiliar) A trebui, a fi nevoie. — Din **urmă.**

URMÁRE, *urmări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a urma* și rezultatul ei. ✧ Loc. conj. *Prin* (sau, înv., *în) urmare* = așadar, deci. ✦ Consecință, efect. **2.** (Înv.) Procedeu, faptă, purtare. — V. **urma.**

URMÁȘ, -Ă, *urmași, -e,* s.m. și f. **1.** Continuator al unei familii (considerat în raport cu cei din generațiile anterioare lui); descendent, odraslă. ✦ Moștenitor (de bunuri materiale). **2.** Succesor într-o demnitate, într-o funcție. **3.** Continuator al unei opere, al unei tradiții. — **Urmă** + suf. *-aș.*

ÚRMĂ, *urme,* s.f. **1.** Semn concret lăsat de cineva sau de ceva pe locul unde a trecut, a stat etc. ✧ Loc. prep. *Pe urma* sau *pe urmele cuiva* (sau *a ceva)* = pe unde a fost, a existat, a trecut cineva (sau ceva). *(De) pe urma...* = din cauza, ca urmare a..., drept consecință a... ✧ Loc. vb. *A fi pe urma* (sau *pe urmele) cuiva* = a urmări. ✧ Expr. *A merge* (sau *a călca) pe urmele cuiva* = a avea calitățile, defectele, apucăturile, comportarea (bună sau rea a) cuiva, a semăna cu cineva (în comportare); a imita pe cineva. *A pierde* (sau *a nu mai ști, a nu mai da de) urma* (sau *urmele) cuiva* = a nu mai ști nimic despre cineva. *Nici urmă* sau *fără urmă (de)...* = deloc, niciun pic. *A da de* (sau *a găsi) urma* (sau *urmele) cuiva* = a obține unele date cu privire la o persoană pe care o caută. **2.** Punct sau stadiu final; sfârșit. ✧ Loc. adj. *Din* (sau *de pe) urmă* = **a)** de la sfârșit, ultim; **b)** precedent. *Din urmă* = **a)** din spate, dindărăt; **b)** de la locul unde a rămas. ✧ Loc. adv. *În urmă* = **a)** în spate, îndărăt; **b)** mai târziu, apoi; **c)** mai de mult. *Pe urmă* = mai târziu, ulterior. *(Până) la urmă* = la sfârșit de tot. *În cele din* (sau *de pe) urmă* = la sfârșitul unui șir, unei succesiuni; în sfârșit. ✧ Loc. prep. *În urma...* = **a)** în spatele, după..., la sfârșitul...; **b)** drept urmare, datorită... *De pe urma...* = după moartea cuiva, drept moștenire de la cineva. ✧ Expr. *A rămâne în urmă* = a se lăsa întrecut de alții pe drum sau în activitate, în muncă. *A fi* (sau *a merge, a rămâne) în urmă* = (despre ceas) a merge mai încet, arătând o oră mai mică decât cea oficială. *La urma urmei* (sau *urmelor)* = în cele din urmă; în definitiv; în concluzie. ✦ (Înv.) Urmare, consecință, rezultat. **3.** (Mat.) Punct în care o dreaptă intersectează o anumită suprafață. ✦ Dreaptă de-a lungul căreia o suprafață intersectează altă suprafață. **4.** (Mai ales la pl.) Rămășițe, vestigii. **5.** Cantitate foarte mică, abia perceptibilă, din ceva. — Lat. ***orma.**

URMĂRÍ, *urmăresc,* vb. IV. Tranz. **1.** A merge, a se deplasa, a fugi după cineva, pe urmele cuiva (pentru a supraveghea, pentru a ajunge, a prinde). ✦ A ține pe cineva sub observație; a supraveghea. ✦ A face demersuri judiciare împotriva cuiva. **2.** A se conduce după un anumit principiu, după o anumită concepție călăuzitoare. **3.** A însoți pe cineva sau ceva cu privirile, cu gândul. ✦ A privi ceva în mișcare, în desfășurare. **4.** Fig. A obseda, a chinui, a tortura. **5.** A studia o problemă, o temă, activitatea cuiva etc. cu un anumit scop (practic). ✦ A asculta cu atenție o expunere orală, executarea unei compoziții muzicale etc. **6.** A avea drept scop, a tinde la... — **Urmă** + suf. *-ări.*

URMĂRÍRE, *urmăriri,* s.f. Acțiunea de *a urmări* și rezultatul ei. ✦ Acțiune ofensivă de luptă, executată de trupe în scopul nimicirii inamicului care se retrage. — V. **urmări.**

URMĂRÍT, -Ă, *urmăriți, -te,* s.m. și f. Persoană care este căutată de organele judiciare, polițienești etc. (pentru o infracțiune comisă). — V. **urmări.**

URMĂRITÓR, -OÁRE, *urmăritori, -oare,* s.m. și f. Persoană care urmărește pe cineva (pentru a supraveghea, a prinde, a aresta). — **Urmări** + suf. *-tor.*

URMĂTÓR, -OÁRE, *următori, -oare,* adj. **1.** Care urmează după cineva sau ceva (în spațiu sau în timp). ✦ (Substantivat) Persoană chemată (după alta) să fie servită, întrebată etc. ✦ (Substantivat, înv.) Urmaș, succesor. ✦ Care este arătat în cele ce urmează. **2.** (Înv.) Care urmează întocmai un sfat, o poruncă. — **Urma** + suf. *-ător.*

URMULÍȚĂ, *urmulițe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *urmă;* urmușoară, urmuță. — **Urmă** + suf. *-uliță.*

URMUȘOÁRĂ, *urmușoare,* s.f. (Pop.) Urmuliță. — **Urmă** + suf. *-ușoară.*

URMÚȚĂ, *urmuțe,* s.f. (Pop.) Urmuliță. — **Urmă** + suf. *-uță.*

ÚRNĂ, *urne,* s.f. **1.** Vas de pământ sau de bronz, de capacități și de forme diferite, în care se păstrau în Antichitate unele lichide. **2.** Vas în care se păstrează cenușa morților incinerați; cenușar (**I 3**). **3.** Cutie prevăzută cu o deschizătură îngustă, pe unde se introduc buletine de vot, numerele unei loterii etc. — Din fr. **urne,** lat. **urna.**

URNÍ, *urnesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) mișca, a (se) deplasa (cu greu) din locul unde se află. ✦ Tranz. A pune în funcțiune, a porni o mașină, un sistem tehnic. — Din sl. **urinonti.**

URNÍRE, *urniri,* s.f. Acțiunea de *a (se) urni* și rezultatul ei. — V. **urni.**

UROBACTÉRIE, *urobacterii,* s.f. Microb existent în depozitele care conțin substanțe azotate în descompunere. — Din fr. **urobactérie.**

UROBILÍNĂ s.f. Pigment biliar de culoare galbenă-brună a cărui prezență în cantități mari în urină indică un proces patologic hepatic. — Din fr. **urobiline.**

UROBILINOGÉN s.n. Compus organic format în intestin prin reducerea bilirubinei, reabsorbit apoi numai în parte prin peretele intestinal și redat ficatului. — Din fr. **urobilinogène.**

UROCORDÁT, *urocordate,* s.n. (Zool.) Tunicier. — Din fr. **urocordés.**

UROCULTÚRĂ, *uroculturi,* s.f. Probă de laborator prin care se cercetează cultura microbiană din urină. — Din fr. **uroculture.**

URODÉL, *urodele,* s.n. (Zool.) Caudat. — Din fr. **urodèles.**

UROGENITÁL, -Ă, *urogenitali, -e,* adj. Care se referă la aparatul urinar și la cel genital, care cuprinde aceste două aparate. — Din fr. **urogénital.**

UROGRAFÍE, *urografii,* s.f. Radiografie a aparatului urinar. — Din fr. **urographie.**

UROLÓG, -Ă, *urologi, -ge,* s.m. şi f. (Rar la f.) Medic specialist în urologie. — Din fr. **urologue.**

UROLÓGIC, -Ă, *urologici, -ce,* adj. (Med.) De urologie. — Din fr. **urologique.**

UROLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care studiază anatomia, fiziologia şi patologia aparatului urinar. — Din fr. **urologie.**

UROMÉTRU, *urometre,* s.n. Aparat care serveşte la determinarea densităţii urinei. — Din fr. **uromètre.**

UROSCOPÍE, *uroscopii,* s.f. Examinare a aparatului urinar cu ajutorul endoscopului. — Din fr. **uroscopie.**

UROTROPÍNĂ s.f. Medicament pe bază de formaldehidă şi amoniac, folosit ca antiseptic al căilor urinare. — Din fr. **urotropine.**

URS, *urşi,* s.m. **1.** Mamifer omnivor cu trupul masiv, acoperit de o blană brună-negricioasă sau roşcată, cu botul ascuţit şi cu coada scurtă *(Ursus arctos).* ✧ Expr. *A vinde pielea ursului din pădure* = a conta pe un lucru înainte de a fi sigur că-l poţi obţine. *A trage nădejde ca ursul de coadă* = a nădăjdui lucruri imposibil de realizat. *A se aduna ca la urs* = a se aduna în număr foarte mare. ✦ Epitet dat unui om greoi, ursuz, nesociabil. ✧ Compus: *Urs-alb* (sau *-polar*) = specie de urs cu blana albă, care trăieşte în regiunile arctice *(Ursus maritimus).* **2.** (Reg.) Boţ de mămăligă cu brânză la mijloc. **3.** (Reg.) Fiecare dintre grinzile longitudinale ale unui pod de lemn. ✦ Fiecare dintre stâlpii care susţin talpa prispei la casele ţărăneşti. — Lat. **ursus.**

URSÁR, *ursari,* s.m. (Înv.) Bărbat (de obicei rom) care avea urşi dresaţi pe care îi punea să joace. — **Urs** + suf. *-ar.*

ÚRSĂ, *urse,* s.f. (Astron.; livr.; în sintagma) *Ursa-Mare* (sau *-Mică)* = Carul-Mare (sau -Mic), v. *car.* — Din lat. **ursa,** fr. **ourse.**

URSĂRÉSC, -EÁSCĂ, *ursăreşti,* adj. **1.** (Rar) Care aparţine ursului, privitor la urs. **2.** (Înv.) Care aparţine ursarului, (făcut) de ursar, privitor la ursar. — **Ursar** + suf. *-esc.*

URSĂRÍME s.f. (Rar) Mulţime de ursari, totalitatea ursarilor. — **Ursar** + suf. *-ime.*

URSĂRÍŢĂ, *ursăriţe,* s.f. (Rar) Nevastă de ursar; *p. ext.* ţigancă. — **Ursar** + suf. *-iţă.*

URSÍ, *ursesc,* vb. IV. Tranz. (În superstiţii) A hotărî dinainte soarta unei fiinţe sau a unui lucru; a meni, a predestina. ✦ A face cuiva farmece, vrăji. — Din ngr. **oríso** (viit. lui *orízo).*

URSÍDĂ, *urside,* s.f. (La pl.) Familie de mamifere carnivore, având ca tip ursul; (şi la sg.) animal din această familie. — Din fr. **ursidé.**

URSÍN, -Ă, *ursini, -e,* adj. (Rar; despre oameni) Lat în spate. — Din fr. **oursin.**

URSÍRE, *ursiri,* s.f. Faptul de *a ursi.* — V. **ursi.**

URSÍT, -Ă, *ursiţi, -te,* adj., s.f. (În superstiţii) **1.** Adj. Hotărât de soartă; menit, predestinat. ✦ (Substantivat) Persoană considerată ca fiind menită să devină soţ (sau soţie) cuiva; ursitor (**1**). **2.** S.f. Destin, soartă; fatalitate. **3.** S.f. Ursitoare, v. *ursitor* (**2**). — V. **ursi.**

URSITÓR, -OÁRE, *ursitori, -oare,* adj., s.f. (În superstiţii) **1.** Adj. Care urseşte. ✦ (Substantivat) Persoană considerată ca fiind menită să devină soţ (sau soţie) cuiva; ursit (**1**). **2.** S.f. (În mitologia populară românească) Zână căreia i se atribuie rolul de a hotărî sau a prezice soarta noului-născut. **3.** S.f. (Înv.) Soartă, destin; fatalitate. — **Ursi** + suf. *-tor.*

URSOÁICĂ, *ursoaice,* s.f. **1.** Femela ursului; ursoaie (**1**). **2.** (Reg.) Coş de sobă care trage fumul de la o sobă lăturalnică şi îl transportă într-un coş mai mare; coş de nuiele lipite cu pământ, construit deasupra cuptorului, prin care iese fumul până la acoperiş; ursoaie (**2**). **3.** (Reg.) Stâlp sau bârnă de susţinere la o construcţie; ursoaie (**3**). — **Urs** + suf. *-oaică.*

URSOÁIE, *ursoi,* s.f. **1.** (Rar) Ursoaică (**1**). **2.** (Înv. şi reg.) Ursoaică (**2**). **3.** (Înv. şi reg.) Ursoaică (**3**). ✦ Fiecare dintre bârnele în ale căror scobituri se fixează jugul joagărului. [Pr.: *-soa-ie.* — Pl. şi: *ursoaie*] — **Urs** + suf. *-oaie.*

URSÓN, (**2**) *ursoane,* s.n. **1.** Ţesătură care imită blana de urs. **2.** Palton, haină confecţionată din urson (**1**). — Din fr. **ourson.**

URSULÉŢ, *ursuleţi,* s.m. Diminutiv al lui *urs;* pui de urs. — **Urs** + suf. *-uleţ.*

URSULÍNĂ, *ursuline,* s.f. Călugăriţă dintr-un ordin catolic care se ocupă de educaţia fetelor şi cu îngrijirea bolnavilor. — Din fr. **ursuline.**

URSÚZ, -Ă, *ursuzi, -e,* adj. (Despre oameni şi manifestările lor; adesea substantivat) Morocănos, posac, neprietenos, necomunicativ, nesociabil. ✦ Fig. Lipsit de atracţie, de căldură; respingător. [Var.: (pop.) **hursúz, -ă** adj.] — Din tc. **uğursuz.**

URSUZÉNIE s.f. (Rar) Atitudine morocănoasă, posacă, neprietenoasă; comportare de om ursuz; ursuzlâc. — **Ursuz** + suf. *-enie.*

URSUZLÂC s.n. (Înv.) **1.** Nenoroc, ghinion; pacoste. **2.** Ursuzenie. [Var.: **hursuzlâc** s.n.] — Din tc. **uğursuzluk.**

URŞINÍC, *urşinice,* s.n. (Înv.) Catifea. — Et. nec.

URTICACÉE, *urticacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, prevăzute adesea cu peri aspri urzicători; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. — Din fr. **urticacée.**

URTICÁNT, -Ă, *urticanţi, -te,* adj. Care urzică, pişcă; usturător. — Din fr. **urticant.**

URTICÁRE s.f. v. **urticarie.**

URTICÁRIE, *urticarii,* s.f. Erupţie cutanată, constituită din papule izolate ori confluente, însoţită de prurit. ✦ P. gener. (Pop.) Eczemă. [Var.: **urticáre** s.f.] — Din fr. **urticaire.**

URUÍ[1] vb. IV v. **hurui.**

URUÍ[2] vb. IV v. **urlui.**

URUIÁLĂ s.f. v. **urluială.**

URUIÓC, *uruioace,* s.n. (Pop.) Parte a urzelii de la capătul pânzei, care nu se mai poate ţese şi care se taie şi se aruncă atunci când se scoate pânza din război. [Pr.: *-ru-ioc*] — Cf. ucr. u r y v o k, sb. u r i v a k.

URUÍT, -Ă adj. v. **urluit.**

URUITOÁRE s.f. v. **urluitoare.**

URUITÚRĂ s.f. v. **huruitură.**

URZEÁLĂ, *urzeli,* s.f. **1.** Ansamblul firelor textile paralele montate în războiul de ţesut, printre care se trece firul de bătătură pentru a se obţine ţesătura. **2.** Fig. (Rar) Alcătuire, conformaţie, structură. **3.** Fig. Intrigă, uneltire, complot. — **Urzi** + suf. *-eală.*

URZÍ, *urzesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A pregăti, a întinde, a aşeza urzeala (**1**) în războiul de ţesut pentru a începe ţesutul. **2.** Fig. A fonda, a întemeia; a clădi; a concepe, a alcătui. ✦ Intranz. (Reg.) A lua fiinţă, a se forma, a se înfiripa. ✦ A născoci, a scorni, a inventa. **3.** Fig. A pune la cale o acţiune (reprobabilă); a unelti, a complota. — Lat. **ordire** (= *ordiri).*

URZICÁ, *urzíc,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A(-şi) produce o usturime dureroasă (şi o iritaţie) a pielii prin atingere de sau cu urzici ori de sau cu alte plante (ori animale) urticante. **2.** Tranz. Fig. A ironiza, a persifla. — Din **urzică.**

URZICÁRE, *urzicări,* s.f. Acţiunea de *a (se) urzica* şi rezultatul ei. — V. **urzica.**

URZICÁT, -Ă, *urzicaţi, -te,* adj. Care are pielea iritată, băşicată de urzici (sau de alte plante ori de animale). — V. **urzica.**

URZÍCĂ, *urzici,* s.f. **1.** Gen de plante erbacee din familia urticaceelor, cu tulpina şi frunzele acoperite cu peri urticanţi, folosite în industria textilă, în medicină şi în alimentaţie *(Urtica);* plantă din acest gen. ✧ Compus: *urzică-moartă* = plantă erbacee medicinală cu flori roşii-purpurii *(Lamium maculatum).* **2.** Ţesătură fabricată din fibrele urzicii (**1**), din care se confecţionează saci. **3.** Compus: (Zool.) *urzică-de-mare* = nume dat unor specii de actinii ale căror tentacule sunt urticante. — Lat. **urdica** *(= urtica).*

URZICĂTÓR, -OÁRE, *urzicători, -oare,* adj. Care urzică, care produce usturime. ✦ Fig. Caustic, sarcastic, ironic. — **Urzica** + suf. *-ător.*

URZICĂTÚRĂ, *urzicături,* s.f. Iritaţie a pielii în urma atingerii cu urzici, cu alte plante sau cu animale urticante. — **Urzica** + suf. *-ătură.*

URZICÚŢĂ, *urzicuţe,* s.f. Diminutiv al lui *urzică.* — **Urzică** + suf. *-uţă.*

URZÍRE, *urziri,* s.f. Acţiunea de *a urzi* şi rezultatul ei; urzit. — V. **urzi.**

URZÍT s.n. Urzire. — V. **urzi.**

URZITÓR, -OÁRE, *urzitori, -oare,* s.m. şi f., *urzitori,* s.f. **1.** S.m. şi f. Persoană care urzeşte pânza. ✦ Fig. Uneltitor, conspirator, complotist. **2.** S.f., s.n. Maşină de urzit pânza. [Pl.: (**2,** n.) **urzitoare**] — **Urzi** + suf. *-tor.*

USCÁ, *usúc,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A scoate sau a-şi pierde umiditatea printr-un procedeu mecanic, prin expunere la soare, la vânt, la foc etc.; a (se) zbici, a (se) zvânta. ✧ Expr. (Refl.) *A i se usca gura* (sau *gâtul)* ori *a se usca de sete* = a avea o senzaţie puternică de sete. (Absol.) *Bea de usucă* = bea foarte mult. ✦ Refl. (Despre ochi) A înceta să mai plângă; (despre lacrimi) a înceta să mai curgă. **2.** Tranz. A deshidrata legume, fructe, peşte pentru a le putea conserva. **3.** Refl. şi tranz. A-şi pierde sau a face să-şi piardă vlaga, a slăbi sau a face să devină slab, palid; *p. ext.* a (se) chinui, a (se) consuma. ✦ Refl. (Despre organe sau părţi ale corpului) A se atrofia. **4.** Refl. (Despre plante, frunze, flori) A-şi pierde seva; a se veşteji, a se ofili. **5.** Tranz. Fig. (Fam.) A face pe cineva să cheltuiască mult; a ruina, a sărăci. **6.** Refl. Fig. (Fam.) A suferi lipsuri, privaţiuni, a duce o viaţă grea. — Lat. **exsucare.**

USCÁRE, *uscări,* s.f. Acţiunea de *a (se) usca* şi rezultatul ei; uscat[1]. — V. **usca.**

USCÁT[1] s.n. Uscare. — V. **usca.**

USCÁT[2]**, -Ă,** *uscaţi, -te,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** Lipsit de umezeală; zbicit, zvântat. ✦ (Despre timp) Secetos. ✦ (Despre pământ) Neroditor, neproductiv, sterp (din cauza lipsei de apă). ✦ (Despre gură sau gât) Care dă o senzaţie puternică de sete; lipsit de salivă. ✦ (Despre ochi) Lipsit de lacrimi, de strălucire. ✦ (Despre ten, piele, păr) Lipsit de grăsime. ✦ (Despre tuse) Fără flegmă, fără expectoraţie; sec. ✦ Fig. (Despre voce, timbru, sunete; adesea adverbial) Rigid, spart, aspru. **2.** (Despre unele alimente) Conservat prin deshidratare. **3.** (Despre fiinţe) Slab, uscăţiv; (despre organe sau părţi ale corpului) atrofiat. **4.** (Despre plante, frunze, flori) Fără sevă; mort; veştejit, ofilit. **II. 1.** S.n. Suprafaţa globului neacoperită de apele oceanului planetar; pământ. ✧ Expr. *A se zbate ca peştele pe uscat* = a lupta cu mari greutăţi. *A fi dracul pe uscat* = a fi şiret, abil, rău. **2.** S.n. art. (Mar.) Vânt dinspre uscat. — V. **usca.**

USCĂCIÓS, -OÁSĂ, *uscăcioşi, -oase,* adj. **1.** Care are un aspect uscat, care este lipsit de umezeală. **2.** Slab, uscăţiv. — **Usca** + suf. *-ăcios.*

USCĂCIÚNE s.f. **1.** Însușirea de a fi uscat. ✦ Senzație puternică de sete, de căldură, de înecăciune (pe care o simte cineva în gură, în gât etc.). **2.** Secetă. — **Usca** + suf. *-ăciune.*

USCĂTÓR, -OÁRE, *uscători, -oare,* adj., s.n., s.f. **1.** Adj. Care usucă, care zvântă. **2.** S.n. Aparat, mașină sau instalație folosită la uscarea artificială a unor materiale. **3.** S.f. (Rar) Uscătorie. — **Usca** + suf. *-ător.*

USCĂTORÍE, *uscătorii,* s.f. Instalație folosită la uscarea termică a unor produse agricole, industriale, casnice etc.; local, încăpere în care se află o asemenea instalație. ✦ Spec. Cameră sau grup de camere servind la uscarea rufelor. — **Uscător** + suf. *-ie.*

USCĂTÚRĂ, *uscături,* s.f. **1.** Creangă subțire și uscată. ✦ Așchie, surcea. **2.** (Mai ales la pl.) Mâncare uscată, care se poate mânca rece (și fără o pregătire specială). ✦ Uscățea, v. *uscățel* (**3**). — **Usca** + suf. *-ătură.*

USCĂTUREÁ, -ÍCĂ, *uscăturele,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *uscătură.* — **Uscătură** + suf. *-ea.* — **Uscăturică**: cu schimbarea de sufix.

USCĂȚÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *uscăței, -ele,* adj., s.f. **1.** Adj. Diminutiv al lui *uscat²* (**I**). **2.** S.f. pl. Crengi subțiri și uscate; uscături (**1**). **3.** S.f. (Mai ales la pl.) Prăjitură făcută din bucățele de aluat prăjite în grăsime sau coapte la cuptor; uscătură (**2**). — **Uscat²** + suf. *-el.* — **Uscățică**: cu schimbare de sufix.

USCĂȚÍV, -Ă, *uscățivi, -e,* adj. (Despre ființe sau părți ale corpului lor) Slab, uscat, costeliv. — **Uscat²** + suf. *-iv.*

USCIOÁRĂ s.f. v. **ușcioară.**

USCIÓR s.m. v. **ușor¹.**

USLÁȘ, *uslași,* s.m. Membru al unităților de luptă antiteroriste. — *U*[nitate] *S*[pecială] de *L*[uptă] *A*[ntiteroristă] + suf. *-aș.*

ÚSNĂ, *usne,* s.f. (Pop.) **1.** Marginea de sus (de obicei răsfrântă) a unei oale sau a altui vas adânc; gură, buză. ✦ Marginea (răsfrântă) de jos a unui clopot. ✦ Marginea de sus a unei luntre. **2.** Ghizd al fântânii (de la nivelul solului în sus). ✦ Parte mai largă la baza puțurilor ocnelor vechi de sare, formând un prag pe care se așază o armătură de lemn. — Din sl. **ustĭna.**

USTÁȘ, *ustași,* s.m. Membru al unei organizații naționaliste croate create în 1929. — Din sb. **ustaš.**

USTENSÍLĂ, *ustensile,* s.f. Obiect care se folosește la executarea unor operații în gospodărie, în laborator, în diferite meserii; unealtă, instrument. — Din fr. **ustensile.**

USTILAGINÁLE s.f. pl. Ordin de ciuperci parazite care provoacă diferite boli plantelor cultivate. — Din fr. **ustilaginales.**

USTURÁ, pers. 3 *ústură,* vb. I. Tranz. A produce cuiva o senzație dureroasă de înțepătură, de urzicare sau de arsură. ✦ Fig. A provoca cuiva o durere fizică sau morală; a lovi, a îndurera. — Lat. **ustulare.**

USTURÁRE, *usturări,* s.f. Acțiunea de *a ustura* și rezultatul ei. — V. **ustura.**

USTURĂTÓR, -OÁRE, *usturători, -oare,* adj. Care ustură, care produce usturime. ✦ Fig. Care provoacă o durere sufletească, o jignire; tăios, caustic, incisiv. — **Ustura** + suf. *-ător.*

USTURĂTÚRĂ, *usturături,* s.f. Usturime. — **Ustura** + suf. *-ătură.*

USTURÍME, *usturimi,* s.f. Senzație dureroasă caracteristică, provocată de o înțepătură, de o arsură, de urzicare, de un miros înțepător etc.; usturătură. — **Ustura** + suf. *-ime.*

USTURÓI s.m. Plantă erbacee din familia liliaceelor, cu gust și miros caracteristic, cu frunze lanceolate, al cărei bulb, format din mai mulți bulbi mici de formă lunguiață, are gust usturător, este bogat în substanțe nutritive și comestibil; ai⁴ *(Allium sativum).* ✧ Compus: *usturoi-sălbatic* = samuraslă. ✦ P. restr. Bulbul acestei plante; cățel din bulbul acestei plante. — **Ustura** + suf. *-oi.*

USTUROIÁ, *usturoiez,* vb. I. Tranz. A pune (mult) usturoi într-o mâncare, a condimenta, a iuți cu usturoi. — Din **usturoi.**

USTUROIÁT, -Ă, *usturoiați, -te,* adj. Cu gust iute de usturoi sau cu miros de usturoi; preparat cu mult usturoi. — V. **usturoia.**

USTUROÍȚĂ, *usturoițe,* s.f. Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu miros puternic de usturoi, cu flori mici, albe, întrebuințată în medicină; aișor *(Alliaria officinalis).* [Acc. și: *usturóiță*] — **Usturoi** + suf. *-iță.*

USÚC, *usucuri,* s.n. Substanță unsuroasă, albă-gălbuie, secretată de glandele sebacee și sudoripare ale ovinelor, care protejează fibrele de lână, menținându-le rezistența și elasticitatea. ✦ Apă unsuroasă rezultată din prima spălare a lânii (și folosită în medicina populară la tratamentul scabiei). — Lat. **suc(c)us** + **usuc** (prez. ind. al lui *usca).*

UȘ interj. Cuvânt cu care se alungă păsările. — Onomatopee.

UȘÁR, *ușari,* s.m. (În Evul Mediu, în Moldova) Dregător însărcinat cu paza porții domnești, cu primirea solilor și introducerea lor la domn. [Var.: **ușer** s.m.].

UȘÁRNIC, -Ă, *ușarnici, -ce,* s.m. și f., adj. (Pop. și depr.) (Persoană) care umblă pe la ușile altora, căreia nu-i place să stea acasă. — **Ușă** + suf. *-arnic.*

ÚȘĂ, *uși,* s.f. **1.** Deschizătură de formă regulată lăsată în peretele unei clădiri, la un vehicul, la o mobilă, pentru a permite intrarea (și ieșirea); ansamblu format dintr-un cadru fix de care se prinde o tăblie mobilă de lemn sau de metal care închide sau deschide această deschizătură; *p. restr.* tăblia din acest ansamblu. ✧ *Ușă domnească* (sau *împărătească)* sau *ușa raiului* = intrarea principală a altarului. ✧ Loc. adv. *La ușă* = foarte aproape. ✧ Loc. prep. *La ușa...* = în imediata apropiere (a...). ✧ Expr. *A(-și) deschide (larg* sau *amândouă) ușile* = a lăsa intrarea liberă; a primi cu bucurie pe cineva în casă. *A lăsa* (pe cineva) *după ușă* = a nesocoti (pe cineva), a nu da (cuiva) nici o atenție. *A sta după ușă* = a fi nebăgat în seamă; a sta deoparte, izolat. *A bate la ușă* = (despre termene, evenimente etc.) a fi foarte aproape, a fi iminent. **2.** Fig. Casă, locuință. ✧ Expr. *(A bate, a cere, a crește* etc.) *pe la ușile oamenilor* = (a munci) pe la alții, (a trăi) din mila altora. *A umbla din ușă-n ușă* = a cerși. — Lat. ***ustia** (pl., devenit sg., al lui **ustium* = *ostium).*

UȘCHEÁLĂ s.f. (Arg.) **1.** Hoinăreală. **2.** Plecare precipitată, pe neașteptate dintr-un loc. — **Ușchi** + suf. *-eală.*

UȘCHÍ, *ușchesc,* vb. IV. Refl. (Arg.) A pleca repede și pe neobservate dintr-un loc. — Et. nec.

UȘCHÍRE, *ușchiri,* s.f. Acțiunea de *a se ușchi.* — V. **ușchi.**

UȘCHÍT, -Ă, *ușchiți, -te,* adj. (Arg.) **1.** Care a plecat, a dispărut repede și pe neobservate dintr-un loc. **2.** Care are comportări ieșite din comun, original. ✦ Zăpăcit. — V. **ușchi.**

UȘCIOÁRĂ, *ușcioare,* s.f. (Rar) Ușiță. [Var.: **uscioáră** s.f.] — **Ușiță** + suf. *-ioară.*

UȘCIÓR s.m. v. **ușor¹.**

UȘÉR s.m. v. **ușar.** — **Ușă** + suf. *-ar.*

UȘIÉR, *ușieri,* s.m. Om de serviciu la unele instituții publice (care stătea la ușă). [Pr.: *-și-er*] — **Ușă** + suf. *-ier* (după fr. *huissier).*

UȘÍȚĂ, *ușițe,* s.f. Diminutiv al lui *ușă;* ușuliță, ușuță, ușcioară. — **Ușă** + suf. *-iță.*

UȘÓR¹, *ușori,* s.m. Fiecare dintre cei doi stâlpi verticali de care se prind canaturile porții sau ale ușii; părțile laterale ale tocului ușii sau ferestrei. [Var.: **uscíor, ușciór** s.m.] — Lat. **osteolum.**

UȘÓR², -OÁRĂ, (I, II) *ușori, -oare,* adj., **(III)** adv. **I.** Adj. **1.** Care are greutate mică, care cântărește puțin, care exercită o presiune redusă asupra suprafeței pe care stă. ✧ *Industrie ușoară* = grup de ramuri industriale care produc bunuri de consum și articole tehnice necesare industriei, agriculturii, transporturilor etc. *Categorie ușoară* = categorie la box, lupte și haltere, care cuprinde sportivi cu greutatea corpului între 57 și 61 kg. ✧ Expr. *Fie-i țărâna ușoară!* = (formulă rostită la înmormântarea sau la pomenirea unui mort) să se odihnească în pace! ✦ (Despre materiale) Cu greutate specifică redusă. ✦ Care nu poartă sau nu conține greutăți. ✧ Expr. *(A fi) cu inima ușoară* = (a fi) vesel, voios. (Adverbial) *(A fi) îmbrăcat ușor* = (a fi) îmbrăcat cu haine subțiri. ✦ (Despre trupe) Care poartă armament puțin, putându-se deplasa cu repeziciune. **2.** (Despre alimente) Care se digeră cu ușurință, care nu cade greu la stomac. **3.** Iute, sprinten, vioi. ✦ Suplu, gingaș, fin. ✦ (Despre pas; *p. ext.* despre mers) Care abia atinge pământul; *p. ext.* fără zgomot. **4.** (Despre urme, linii etc.) Care este (sau pare a fi) făcut printr-o apăsare slabă sau de un corp cu greutate redusă. **5.** Mic, puțin, redus (ca volum, amploare, consistență, intensitate). ✦ (Despre somn) Din care te trezești cu ușurință la cea mai mică gălăgie; *p. ext.* liniștit, odihnitor. ✦ (Despre forme de relief) Domol, lin³, dulce. ✦ (Despre țesături; *p. anal.* despre aburi, ceață) Rar, subțire, fin. **II.** Adj. **1.** Care este lesne de suportat, de îndurat; (despre boli) lipsit de gravitate; (despre obligații materiale) care nu împovărează; mic. ✦ (Despre legi, pedepse) Lipsit de asprime; indulgent. ✦ (Despre viață, trai) Fără griji; comod, bun. ✧ (Reg.; substantivat; în expr.) *Mai cu ușorul* = mai bine, mai fără griji. **2.** Care nu prezintă dificultăți, care este lesne de înțeles sau de realizat; simplu. ✧ *Muzică ușoară* = gen muzical cult (vocal sau instrumental) larg accesibil publicului prin caracterul melodios, distractiv, prin tematica direct legată de preocupările, sentimentele, aspirațiile oamenilor. ✧ Loc. adv. (Pop.; substantivat) *Cu ușorul* = lesne, comod, fără pericol. ✦ (Despre drumuri) Bun, practicabil. **3.** Lipsit de seriozitate, superficial; frivol. ✧ *Moravuri ușoare* = purtări, practici imorale. ✦ Fără importanță; neînsemnat. **III.** Adv. **1.** Încet, domol, lin³; fără zgomot. **2.** Cu ușurință, fără efort; lesne, comod. **3.** Fără seriozitate; în mod superficial, ușuratic. ✧ Expr. *A lua ușor* sau *a trece ușor peste un lucru* = a nu acorda importanța cuvenită unui lucru. **4.** Puțin. [Var.: (înv. și reg.) **ușúre** adj., adv.] — Din [mai] **iușor** (înv. „ușor²" < lat. *levis* + suf. *-ușor).*

UȘUÍ, *ușuiesc,* vb. IV. Tranz. A alunga păsările (strigând „uș!"). — **Uș** + suf. *-ui.*

UȘULÍȚĂ, *ușulițe,* s.f. (Pop.) Ușiță. — **Ușă** + suf. *-uliță.*

UȘURÁ, *ușurez,* vb. I. Tranz. și refl. **1.** A reduce sau a scădea din greutate. **2.** Fig. A(-și) alina, a(-și) potoli o suferință fizică sau morală. ✦ A (se) destăinui pentru a-și alina o durere sufletească. ✦ Refl. (Despre boli) A ceda, a slăbi, a se ameliora. ✦ Tranz. A înlesni, a facilita. **3.** A (se) elibera, a scoate sau a ieși de sub apăsarea unui lucru greu; a (se) despovăra. ✧ Expr. (Fam.) *A (se) ușura de bani* = a face să cheltuiască sau a cheltui o mare sumă de bani sau toți banii. ✦ Tranz. Fig. A scuti; a salva. — Din **ușor².**

UȘURÁRE, *ușurări,* s.f. Acțiunea de *a (se) ușura* și rezultatul ei. ✧ Loc. adv. *Cu ușurare* = împăcat sufletește, mulțumit. — V. **ușura.**

UȘURÁT, -Ă, *ușurați, -te,* adj. **1.** Care a scăzut în greutate. **2.** Fig. Împăcat, liniștit sufletește, scăpat de o grijă. — V. **ușura.**

UȘURÁTIC, -Ă, *ușuratici, -ce,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Lipsit de seriozitate (mai ales din punct de vedere moral); nesocotit; flușturatic, frivol. — **Ușor²** + suf. *-atic.*

UȘURĂTÁTE s.f. (Rar) Însușirea, caracterul a ceea ce este ușuratic; neseriozitate. ✦ Faptă, acțiune, atitudine ușuratică; frivolitate. — **Ușor²** + suf. *-ătate.*

UȘURĂTÓR, -OÁRE, *ușurători, -oare,* adj. (Rar) Care ușurează, alină, liniștește, calmează. — **Ușura** + suf. *-ător.*
UȘÚRE adj., adv. v. **ușor²**.
UȘURÉL, -EÁ, -ÍCĂ, *ușurei, -ele,* adj., adv. Diminutiv al lui *ușor².* — **Ușor²** + suf. *-el, -ea, -ică.*
UȘURÍME s.f. (Rar) Ușurință. — **Ușor²** + suf. *-ime.*
UȘURÍNȚĂ, (**2**) *ușurințe,* s.f. **1.** Faptul de a fi ușor (de făcut); facilitate. ✧ Loc. adv. *Cu (multă* sau *mare) ușurință* = **a)** fără greutate, fără efort; **b)** cu indiferență, cu nepăsare; în mod superficial. ✦ (Rar) Înlesnire, avantaj, favoare. **2.** Nesocotință, neseriozitate; superficialitate. **3.** (Înv.) Înviorare, întremare (a unui bolnav). **4.** (Înv.) Însușire a unui lucru lipsit de greutate. — **Ușor²** + suf. *-ință.*
UȘÚȚĂ, *ușuțe,* s.f. (Reg.) Ușiță. — **Ușă** + suf. *-uță.*
UT s.m. (Înv.) Denumire a notei do. — Din germ. **Ut,** fr. **ut.**
ÚTER, *utere,* s.n. Organ cavitar musculos care face parte din aparatul genital feminin, în care se dezvoltă embrionul și fătul la animalele superioare; mitră. — Din lat. **uterus,** fr. **utérus.**
UTERÍN, -Ă, *uterini, -e,* adj. Care ține de uter, privitor la uter. ✧ *Frați uterini* = frați născuți din aceeași mamă, dar din tați diferiți. — Din fr. **utérin.**
UTÍL, -Ă, *utili, -e,* adj. Care poate servi la ceva, care este folositor, necesar. ✧ Loc. adv. *În timp util* = la timp, la momentul oportun. ✦ (Substantivat, n.) Ceea ce servește, folosește la ceva. — Din fr. **utile,** lat. **utilis.**
UTILÁ, *utilez,* vb. I. Tranz. A înzestra un atelier, o fabrică etc. cu utilajul necesar desfășurării în bune condiții a procesului de producție. — Din fr. **outiller.**
UTILÁJ, *utilaje,* s.n. Totalitatea uneltelor, aparatelor, mașinilor etc. necesare pentru efectuarea unei anumite lucrări sau pentru asigurarea procesului de lucru într-o întreprindere, într-un laborator etc. — Din fr. **outillage.**
UTILÁRE, *utilări,* s.f. Acțiunea de *a utila.* — V. **utila.**
UTILÁT, -Ă, *utilați, -te,* adj. Înzestrat cu utilajul necesar. — V. **utila.**
UTILITÁR, -Ă, *utilitari, -e,* adj. Care are scopuri utile (imediate), care pune pe primul plan utilitatea (imediată); preocupat de interese materiale. — Din fr. **utilitaire.**
UTILITARÍSM s.n. **1.** Spirit utilitar. **2.** Doctrină care plasează valoarea supremă în utilitate, aceasta putând fi de diferite feluri. ✦ Concepție care explică morala prin utilitate. — Din fr. **utilitarisme.**
UTILITARÍST, -Ă, *utilitariști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține utilitarismului, privitor la utilitarism; *p. ext.* care se preocupă (exclusiv) de folosul imediat (și personal) al lucrurilor; care se bazează pe considerente practice. **2.** S.m. și f. Adept al utilitarismului; *p. ext.* persoană care apreciază totul din punctul de vedere al avantajului sau profitului personal. — Din fr. **utilitariste.**
UTILITÁTE, *utilități,* s.f. **1.** Însușirea a ceea ce este util sau utilizabil. ✦ (Ec. pol.) Capacitatea unui bun material sau serviciu de a satisface o necesitate prin folosirea în procesul de producție sau în consumul personal. ✦ Folos, serviciu pe care îl (poate) aduce cineva sau ceva. **2.** (La pl.) Servicii (energie electrică și termică, canalizare, apă și gaze, telefon) de care beneficiază o unitate economică, de obicei productivă. — Din fr. **utilité,** lat. **utilitas, -atis.**
UTILIZÁ, *utilizez,* vb. I. Tranz. A întrebuința (cu folos), a folosi. — Din fr. **utiliser.**
UTILIZÁBIL, -Ă, *utilizabili, -e,* adj. Care poate fi utilizat; de care te poți folosi. — Din fr. **utilisable.**
UTILIZÁRE, *utilizări,* s.f. Faptul de *a utiliza.* — V. **utiliza.**
UTÓPIC, -Ă, *utopici, -ce,* adj. Care are caracter de utopie, care constituie o utopie; utopist, iluzoriu, himeric. — Din fr. **utopique.**
UTOPÍE, *utopii,* s.f. **1.** Loc sau stare de viață proiectate în viitor, întruchipând modelul unei ordini social-politice și religioase ideale. **2.** Proiect imaginar, fantezist, irealizabil. — Din fr. **utopie.**
UTOPÍSM s.n. (Rar) Credință în realizarea unei societăți perfecte și criticare a societății actuale în lumina unor utopii; credință în idealuri utopice, irealizabile. — **Utop**[ie] + suf. *-ism.*
UTOPÍST, -Ă, *utopiști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Creator sau adept al unei utopii; *p. ext.* persoană care crede în proiecte, planuri, idei fanteziste, irealizabile. **2.** Adj. Utopic. — Din fr. **utopiste.**
UTRÉNIE, *utrenii,* s.f. Slujbă religioasă care se oficiază în Biserica ortodoxă dimineața (foarte devreme), înaintea liturghiei. ✧ Loc. adv. *Pe la utrenie* = dis-de-dimineață. [Var.: (reg.) **utrínă** s.f.] — Din sl. **utrĭnja.**
UTRÍNĂ s.f. v. **utrenie.**
ÚȚA interj. v. **huța.**
UVERTÚRĂ, *uverturi,* s.f. Compoziție muzicală pentru orchestră, concepută ca introducere la o operă, la un oratoriu, la o suită instrumentală etc. sau ca o lucrare independentă (alcătuită din trei părți). — Din fr. **ouverture.**
UVIÓL s.n. Varietate de sticlă transparentă pentru radiațiile ultraviolete. [Pr.: *-vi-ol*] — Din germ. **Uviol,** fr. **uviol.**
UVOGRAFÍE s.f. Descriere științifică a soiurilor de struguri. — Din fr. **uvographie.**
UVOLOGÍE s.f. Cercetare științifică sistematică a strugurilor. — Din fr. **uvologie.**
UVRÁGIU s.n. v. **uvraj.**
UVRÁJ, *uvraje,* s.n. (Înv.) **1.** Operă (literară sau științifică), lucrare, scriere. **2.** (Lucrare de) construcție. [Var.: **uvrágiu** s.n.] — Din fr. **ouvrage.**
UVRIÉR, -Ă, *uvrieri, -e,* s.m. și f. (Înv.) Muncitor, lucrător. [Pr.: *-vri-er*] — Din fr. **ouvrier.**
UVULÁR, -Ă, *uvulari, -e,* adj. Care aparține uvulei, privitor la uvulă. ✦ (Despre sunete) Care se articulează în partea posterioară a cavității bucale, prin vibrarea omușorului. — Din fr. **uvulaire.**
UVÚLĂ, *uvule,* s.f. (Anat.) Omușor. — Din fr. **uvule,** lat. **uvula.**
UZ, *uzuri,* s.n. **1.** Faptul sau posibilitatea de a folosi ceva; întrebuințare, folosire; folosință. ✧ Loc. vb. *A face uz de...* = a (se) folosi de... ✧ Expr. *Scos* (sau *ieșit) din uz* = care nu (se) mai folosește. **2.** Spec. (Jur.) Dreptul de a se folosi de un lucru care este proprietatea altuia. **3.** Uzanță, obicei. **4.** (Înv.) Comportare, manieră. — Din lat. **usus,** it. **uso.**
UZÁ, *uzez,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A (se) degrada, a (se) deteriora, a (se) strica, a (se) toci (prin întrebuințare îndelungată). ✦ Refl. Fig. (Despre oameni) A se consuma, a se epuiza. ✦ Refl. Fig. (Despre cuvinte, construcții, figuri de stil) A-și pierde valoarea expresivă (prin deasa întrebuințare). **2.** Intranz. A face uz de...; a se folosi de..., a întrebuința. — Din fr. **user.**
UZÁJ, *uzajuri,* s.n. **1.** Uzură¹. **2.** Uz (**1**), folosire, întrebuințare. ✦ Uzanță, obicei. — Din fr. **usage.**
UZÁNȚĂ, *uzanțe,* s.f. Practică uzuală; regulă, obicei statornicit. — Din fr. **usance,** it. **usanza.**
UZÁRE, *uzări,* s.f. Faptul de *a (se) uza.* — V. **uza.**
UZÁT, -Ă, *uzați, -te,* adj. Degradat, deteriorat, stricat, tocit (prin folosire îndelungată). ✦ Fig. (Despre oameni) Slăbit, consumat, epuizat. — V. **uza.**
UZBÉC, -Ă, *uzbeci, -ce,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Uzbekistanului sau care este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Uzbekistanului sau uzbecilor (**1**), privitor la Uzbekistan ori la uzbeci (**1**). ✦ (Substantivat, f.) Limba (turcică) vorbită de uzbeci (**1**). — Din rus. **uzbek.**
UZI s.m. pl. Popor migrator de neam turcic. — Cf. engl. u d i.
UZINÁ, *uzinez,* vb. I. Tranz. (Rar) A prelucra un material în uzină cu ajutorul unei mașini-unelte. — Din fr. **usiner.**
UZINÁJ s.n. Uzinare. — Din fr. **usinage.**
UZINÁL, -Ă, *uzinali, -e,* adj. De uzină, al uzinei. — Din fr. **usinal.**
UZINÁRE s.f. Prelucrare a unui material cu ajutorul mașinilor-unelte; uzinaj. — După fr. **usinage.**
UZÍNĂ, *uzine,* s.f. **1.** Întreprindere industrială de mari proporții dotată cu mașini, agregate, instalații etc. în care se produc utilaje, semifabricate sau materii prime pentru alte industrii. **2.** Instalație producătoare de energie electrică, termică sau de alimentare cu apă a unei așezări, a unei zone, a unei locuințe. **3.** (În sintagma) *Uzina verde* = natura, vegetația privite ca sursă de energie și hrană. — Din fr. **usine.**
UZITÁ, *uzitez,* vb. I. Tranz. și refl. (Livr.) A (se) întrebuința, a (se) folosi în mod obișnuit. — Din **uzitat** (derivat regresiv).
UZITÁBIL, -Ă, *uzitabili, -e,* adj. (Livr.) Care poate fi folosit, întrebuințat în mod curent. — **Uzita** + suf. *-bil.*
UZITÁT, -Ă, *uzitați, -te,* adj. Folosit în mod curent, obișnuit. — Din fr. **usité,** lat. **usitatus,** it. **usitato.**
UZUÁL, -Ă, *uzuali, -e,* adj. Întrebuințat, folosit în mod obișnuit. ✦ Frecvent, de mare uz. [Pr.: *-zu-al*] — Din fr. **usuel,** lat. **usualis.**
UZUCAPIÚNE s.f. (Jur.) Dobândirea dreptului de proprietate asupra unui bun prin posedarea lui o anumită vreme. [Pr.: *-pi-u-*] — Din fr. **usucapion.**
UZUFRÚCT s.n. Drept acordat unei persoane de a se folosi pe deplin de un bun care aparține altei persoane și pe care trebuie să-l restituie la încetarea acestui drept. — Din lat. **usufructus.** Cf. fr. u s u f r u i t.
UZUFRUCTUÁR, -Ă, *uzufructuari, -e,* s.m. și f. Persoană care deține dreptul de uzufruct asupra unui bun. [Pr.: *-tu-ar*] — Din lat. **usufructuarius.** Cf. fr. u s u f r u i t i e r.
UZURÁR, -Ă, *uzurari, -e,* adj., s.m. (Înv.) **1.** Adj. Cămătăresc. **2.** S.m. Cămătar. — Din fr. **usuraire,** lat. **usurarius.**
UZÚRĂ¹ s.f. **1.** Deteriorare, degradare a unui obiect (prin întrebuințare îndelungată); uzaj. ✦ Modificare progresivă a (dimensiunilor) unei piese tehnice, în cursul funcționării sistemului din care face parte. ✦ Fig. Slăbire, oboseală, epuizare. **2.** Fig. (Rar) Corupție, desfrâu. — Din fr. **usure.**
UZÚRĂ², *uzuri,* s.f. (Înv.) Camătă, dobândă; cămătărie. — Din lat. **usura,** fr. **usure.**
UZURPÁ, *uzúrp,* vb. I. Tranz. A-și însuși în mod fraudulos un bun, un drept, o calitate etc. — Din fr. **usurper,** lat. **usurpare.**
UZURPÁRE, *uzurpări,* s.f. Acțiunea de *a uzurpa* și rezultatul ei; uzurpațiune. — V. **uzurpa.**
UZURPATÓR, -OÁRE, *uzurpatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care uzurpă, care își însușește în mod fraudulos un bun, un drept, o calitate etc. — Din fr. **usurpateur,** lat. **usurpator.**
UZURPAȚIÚNE, *uzurpațiuni,* s.f. (Înv.) Uzurpare. [Pr.: *-ți-u-*] — Din fr. **usurpation,** lat. **usurpatio, -onis.**

V

V, *v,* s.m. **1.** A douăzeci și șaptea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat prin această literă (consoană fricativă labiodentală sonoră). [Pr.: *ve, vî* — Pl. și: (**1**, n.) *v-uri*]

VA[1] Element de compunere care a servit (într-un stadiu vechi al limbii) la formarea unor adverbe *(undeva, cândva)* sau a unor pronume *(cineva, careva),* cărora le imprimă o nuanță nehotărâtă. — Din prez. ind. (pers. 3 sg., forma populară) al lui **vrea.**

VA[2] vb. intranz. defectiv (La prez. ind. pers. 3 sg.; pop. și fam.; în expr.) *Mai va* = mai așteaptă; mai este (mult) până acolo; mai trece vreme până atunci. — Lat. **vadit.**

VACÁNT, -Ă, *vacanți, -te,* adj. **1.** (Despre posturi, funcții etc.) Care nu este ocupat de nimeni, fără titular; liber. **2.** (Jur.; despre succesiuni) Care nu este reclamat de moștenitori. — Din fr. **vacant,** lat. **vacans, -ntis.**

VACÁNȚĂ, *vacanțe,* s.f. **1.** Perioadă de odihnă acordată elevilor și studenților pe o anumită perioadă. ✦ Concediu de odihnă (acordat unui salariat). **2.** Interval de timp în care o instituție, un organ reprezentativ etc. își încetează activitatea. ✦ Interval de timp în care un post, o funcție, o demnitate etc. rămân vacante. [Var.: (înv.) **vacánție** s.f.] — Din fr. **vacance,** it. **vacanza.**

VACÁNȚIE s.f. v. **vacanță.**

VACÁRM, *vacarmuri,* s.n. Zgomot asurzitor, hărmălaie. — Din fr. **vacarme.**

VACÁT, *vacaturi,* s.n. Pagină albă, intenționat netipărită, din interiorul unei lucrări. — Din germ. **Vakat.**

VÁCĂ, *vaci,* s.f. **1.** Animal domestic din specia bovinelor, femela taurului; *p. restr.* carnea acestui animal, folosită ca aliment; *p. gener.* carne de bovine. ✧ Expr. *S-a dus bou și a venit* (sau *s-a întors) vacă,* se spune, ironic, despre un om care a plecat să se instruiască sau să se lămurească într-o problemă și care s-a întors mai puțin instruit sau lămurit decât plecase. *Vacă (bună) de muls* = persoană sau situație de care cineva abuzează, pentru a trage foloase materiale. ✦ Epitet injurios dat unei femei (grase și leneșe sau proaste). **2.** Compuse: *vacă-de-mare* = morsă; *vaca-Domnului* = insectă lată și lunguiață, cu aripile superioare de culoare roșie cu două puncte negre *(Pyrrhocoris apterus).* — Lat. **vacca.**

VACCÍN, *vaccinuri,* s.n. **1.** Produs biologic preparat din germeni patogeni sau din secreții microbiene, care se administrează prin injecții sau pe cale bucală unui om ori unui animal în scop preventiv (pentru a căpăta imunitate împotriva bolilor infecțioase) sau curativ. **2.** Administrare a unui vaccin (**1**); vaccinare. **3.** (Concr.) Urmă, semn, cicatrice rămasă pe corp în urma administrării unui vaccin (**1**). — Din fr. **vaccin,** lat. **vaccinus.** Cf. it. v a c c i n o .

VACCINÁ, *vaccinez,* vb. I. Tranz. A administra cuiva un vaccin. — Din fr. **vacciner.**

VACCINÁBIL, -Ă, *vaccinabili, -e,* adj. Care poate fi vaccinat. — Din fr. **vaccinable.**

VACCINÁL, -Ă, *vaccinali, -e,* adj. (Rar) Care aparține vaccinului, privitor la vaccin; care servește la prepararea vaccinului. — Din fr. **vaccinal.**

VACCINÁRE, *vaccinări,* s.f. Acțiunea de *a vaccina;* vaccinație. — V. **vaccina.**

VACCINÁȚIE, *vaccinații,* s.f. (Rar) Vaccinare. — Din fr. **vaccination.**

VACCÍNĂ, *vaccine,* s.f. Boală virotică a bovinelor, caracterizată prin prezența unor pustule a căror serozitate se inoculează la om pentru a-i crea imunitate față de variolă. — Din fr. **vaccine.**

VACCINOTERAPÍE s.f. Metodă de imunizare activă a organismului uman și animal sau de tratare a unor boli prin administrare de vaccinuri. — Din fr. **vaccinothérapie.**

VACS, *vacsuri,* s.n. **1.** Preparat, de obicei de culoare neagră, folosit (în trecut) la unsul sau la lustruitul încălțămintei de piele și al hamurilor; *p. ext.* cremă de ghete. **2.** Fig. (Pop. și fam.) Lucru fără nicio valoare, fără nicio însemnătate. — Din germ. **Wachs.**

VACUITÁTE s.f. (Livr.) Starea, însușirea a ceea ce este gol, vid. [Pr.: *-cu-i-*] — Din fr. **vacuité,** lat. **vacuitas, -atis.**

VACUOLÁR, -Ă, *vacuolari, -e,* adj. Al vacuolelor, privitor la vacuole; cu vacuole. [Pr.: *-cu-o-*] — Din fr. **vacuolaire.**

VACUÓLĂ, *vacuole,* s.f. Cavitate situată în citoplasma celulelor, plină cu o soluție apoasă. [Pr.: *-cu-o-*] — Din fr. **vacuole.**

VÁCUUM, *vacuumuri,* s.n. **1.** (Fiz.) Vid. **2.** Aparat în care se concentrează o soluție, prin fierbere în vid, la temperaturi joase. [Pr.: *-cu-um*] — Din lat., fr. **vacuum.**

VACUUMÁRE, *vacuumări,* s.f. **1.** (Fiz.) Vidare. **2.** (Constr.) Procedeu de extragere a apei în exces dintr-un beton proaspăt turnat. [Pr.: *-cu-u-*] — Din **vacuum.**

VACUUMMÉTRU, *vacuummetre,* s.n. Manometru folosit pentru determinarea calității vidului prin măsurarea presiunii (foarte scăzute) a gazului rezidual dintr-un recipient vidat. [Pr.: *-cu-um-*] — Din germ. **Vakuummeter.**

VAD, *vaduri,* s.n. **1.** Loc în albia unui râu, unde apa e puțin adâncă, permițând trecerea prin apă de pe un mal pe altul. ✦ P. gener. Albie, matcă (a unei ape curgătoare). ✦ Canal de irigație, jgheab. ✦ Fig. Loc de trecere; drum, cale; *p. ext.* loc de scăpare, de salvare. **2.** Țărm, mal, liman. **3.** Fig. Loc situat în apropierea unei mari căi de comunicație, care asigură o clientelă numeroasă; *p. ext.* sursă bună de câștig. — Lat. **vadum.**

VADEÁ, *vadele,* s.f. (Înv. și reg.) Termen de plată; scadență, soroc. — Din tc. **vāde.**

VADEMÉCUM, *vademecuri,* s.n. Carte (manual, îndreptar, repertoriu etc.) care servește drept ghid într-o călătorie, într-o disciplină științifică etc. — Din lat. **vade mecum,** fr. **vade-mecum.**

VADOÁSĂ, *vadoase,* adj. (În sintagma) *Apă vadoasă* = apă provenită din infiltrația în scoarța pământului a apelor rezultate din precipitațiile atmosferice. — **Vad** + suf. *-os.*

VÁDRĂ, *vedre,* s.f. **1.** Veche unitate de măsură a capacității, folosită pentru lichide, echivalentă cu circa zece ocale (astăzi cu circa 10 litri). **2.** Vas de lemn sau de metal cu care se scoate apa din fântână, în care se păstrează sau cu care se transportă diferite lichide. — Din sl. **vědro.**

VÁFĂ, *vafe,* s.f. Foaie crocantă din aluat nedospit, care servește ca foaie de tort, la fabricarea napolitanelor, a cornetelor de înghețată etc.; vafelă — Din germ. **Waffel.**

VÁFELĂ, *vafele* s.f. Vafă. — Abr. din **vafelă.**

VAG, -Ă, *vagi,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Lipsit de limpezime, de claritate, de precizie; neclar, nelămurit, nesigur, confuz (pentru vedere, auz sau minte). ✦ (Substantivat, n.) Ceea ce este vag (**1**). **2.** (Anat.; în sintagma) *Nerv vag* (și substantivat, m.) = unul dintre cei doisprezece nervi cranieni, important pentru funcționarea aparatului respirator, circulator și digestiv. — Din fr. **vague,** lat. **vagus.**

VAGABÓND, -OÁNDĂ, *vagabonzi, -de,* adj., s.m. și f. (Om sau animal) care rătăcește fără rost pe drumuri, care hoinărește fără țintă; (om) fără ocupație stabilă, fără domiciliu fix. ✦ (Om) de nimic, fără căpătâi. [Adj., s.f. și: *vagabóndă*] — Din fr. **vagabond,** lat. **vagabundus.** Cf. it. v a g a b o n d o.

VAGABONDÁ, *vagabondez,* vb. I. Intranz. A trăi ca un vagabond, a umbla fără țintă, fără rost, dintr-un loc în altul. — Din fr. **vagabonder.**

VAGABONDÁJ, (**2**) *vagabondaje,* s.n. **1.** Vagabondare; starea celui care vagabondează. **2.** Infracțiune comisă de o persoană fără domiciliu, fără ocupație stabilă, fără mijloace de subzistență, care trăiește din expediente. — Din fr. **vagabondage.**

VAGABONDÁRE, *vagabondări,* s.f. Acțiunea de *a vagabonda;* vagabondaj. — V. **vagabonda.**

VAGÁNT, *vaganți,* s.m. Poet medieval de limbă latină, rătăcitor, care cânta bucuria de a trăi. — Din fr. **vagant.**

VAGÍN, *vagine,* s.n. Parte a aparatului genital feminin, în formă de canal cilindric, musculos și membranos, care face legătura între vulvă și uter. [Pl. și: *vaginuri*] — Din fr. **vagin,** lat. **vagina.**

VAGINÁL, -Ă, *vaginali, -e,* adj. Care aparține vaginului, privitor la vagin. — Din fr. **vaginal.**

VAGINÍSM s.n. Contracție spasmodică dureroasă a mușchiului constrictor vaginal. — Din fr. **vaginisme.**

VAGINÍTĂ, *vaginite,* s.f. Boală care constă în inflamația acută sau cronică a vaginului. — Din fr. **vaginite.**

VAGINOSCOPÍE, *vaginoscopii,* s.f. (Med.) Examinare endoscopică a cavității vaginale. — Din fr. **vaginoscopie.**

VAGMÍSTRU, *vagmiștri,* s.m. (Înv.) Grad de sergent-major de cavalerie sau de artilerie care se ocupa cu administrarea unui escadron sau a unei baterii; persoană care avea acest grad. — Din rus. **vahmistr,** germ. **Wachtmeister.**

VAGÓN, *vagoane,* s.n. **1.** Vehicul de mari dimensiuni (propulsat sau autopropulsat), care circulă pe șine servind la transportul persoanelor, al mărfurilor etc. ✧ *Vagon de dormit* = vagon cu cabine în care sunt instalate paturi pentru dormit; wagon-lit. *Casă (sistem) vagon* = casă ale cărei încăperi se înșiră una după alta, ca vagoanele unei garnituri de tren. ✧ Compuse: *vagon-restaurant* = vagon amenajat pentru a servi ca restaurant; *vagon-cisternă* = recipient de formă cilindrică montat pe șasiu, folosit pentru transportul lichidelor pe calea ferată. **2.** Cantitate de mărfuri, de materiale care intră într-un vagon (**1**) și care servește ca unitate de măsură. — Din fr. **wagon.**

VAGONÉT, *vagonete,* s.n. Vagon (**1**) de dimensiuni mici, care circulă pe șine cu ecartament îngust, folosit pentru transportul de materiale la lucrări forestiere și de terasament, în fabrici, în mine, pe șantiere etc. ✦ Vehicul de funicular care circulă suspendat pe un cablu. — Din fr. **wagonnet.**

VAGONETÁJ s.n. (Rar) Transport cu ajutorul vagonetelor. — **Vagonet** + suf. *-aj* (după fr. *wagonnage).*

VAGONETÁR, *vagonetari,* s.m. Muncitor care lucrează la încărcarea și la transportul materialelor cu vagonete în minele de cărbuni, de sare, pe șantiere etc. — **Vagonet** + suf. *-ar.*

VAGOTOMÍE, *vagotomii,* s.f. Secționare chirurgicală a nervului vag, practicată în tratamentul unor ulcere. — Din fr. **vagotomie.**

VAGOTONÍE, *vagotonii,* s.f. (Med.) Dezechilibru al funcționării sistemului nervos vegetativ parasimpatic. — Din fr. **vagotonie.**

VAH interj. (Înv.) Ah! vai! — Cf. tc. v a h, ngr. v á h.

VAI interj. Cuvânt care exteriorizează sentimente (intense) de: **a)** durere, suferință, deprimare, deznădejde; **b)** compătimire, milă, regret, necaz, ciudă; **c)** bucurie, plăcere, admirație, entuziasm; **d)** nerăbdare; **e)** surpriză. ✧ Loc. adj. și adv. (Substantivat) *Ca vai de lume* = (care se află) într-o stare foarte rea, în ultimul grad; (care este) foarte rău, foarte prost. ✦ (Substantivat, n.) Tânguire, plânset, strigăt jalnic; *p. ext.* suferință, durere. ✧ Expr. *A fi vai (și amar) de...* = a fi rău de cineva, a se afla într-o situație grea, jalnică. *Cu chiu, cu vai* sau *cu chiu și vai* = cu mare greutate, după multă osteneală; abia-abia. — Cf. lat. v a e.

VÁICĂR, *vaicăre,* s.n. (Reg.) Faptul de a se văicări; strigăt intens de durere; tânguire. — Din **văicări** (derivat regresiv).

VÁIER, *vaiere,* s.n. Tânguire (prelungă), vaiet. ✦ Suferință, durere. — Din **văiera** (derivat regresiv).

VÁIET, *vaiete,* s.n. Strigăt, geamăt de durere, de jale, de suferință; plânset, vaier. — Din **văita** (derivat regresiv).

VÁJNIC, -Ă, *vajnici, -ce,* adj. **1.** Energic, viguros, puternic; aprig, dârz; grozav, cumplit. **2.** Important, grav, serios; (rar, despre oameni) de seamă; marcant, ilustru. — Din rus. **vajnîi,** ucr. **vajnyi.**

VAL[1], *valuri,* s.n. **I. 1.** Undă formată la suprafața oceanelor, a mărilor și a lacurilor prin mișcarea oscilatorie a maselor de apă datorită vântului, mai rar , unui cutremur; talaz. ✧ Loc. adv. *Val-vârtej* = în mare grabă, foarte repede; vijelios. *În valuri* sau *valuri-valuri* = **a)** unul după altul, succesiv; **b)** din plin, cu grămada. ✧ Expr. *Valurile vieții* (sau *lumii, lumești)* = greutățile, încercările prin care trece omul în viață; vicisitudinile vieții. *Valurile tinereții* = inconsecvența, dibuirile inerente vârstei tinere. *Valul* (sau *valurile) vremii* = curgere, trecere a vremii (cu toate evenimentele ei). **2.** P. anal. Ceea ce se mișcă, vine în cantitate mare sau se năpustește ca niște valuri (**I 1**); ceea ce poate fi comparat (ca formă și mișcare) cu un val. **3.** Fig. (Înv. și pop.) Încercare grea; neplăcere, necaz. **II. 1.** Cantitate de țesătură înfășurată pe un cilindru special de lemn sau de carton; vălătuc, trâmbă. ✧ *Val de tei* = sul făcut din șuvițe lungi de scoarță de tei care se folosesc ca sfoară de legat. **2.** (Tipogr.) Piesă cilindrică de metal la presele de imprimat și de fălțuit. **3.** (Reg.) Tăvălug. **4.** (Pop.) Sul mobil de lemn sau de metal, pe care se înfășoară lanțul care ține găleata la o fântână. **5.** (În sintagma) *Valul ștreangului* = lațul cu care se prinde ștreangul sau șleaul[2] de crucea căruței. — Din sl. **valŭ.**

VAL[2], *valuri,* s.n. Meterez de pământ care servea în Antichitate ca fortificație militară. — Din lat. **vallum.** Cf. germ. W a l l, it. v a l l o.

VALÁBIL, -Ă, *valabili, -e,* adj. Care este recunoscut, admis, acceptat ca fiind bun, adevărat, autentic. ✦ Spec. Care întrunește condițiile cerute de lege, de o autoritate; pe baza căruia se conferă cuiva un anumit drept. — Din fr. **valable.**

VALABILITÁTE s.f. Calitatea sau starea a ceea ce este valabil. — **Valabil** + suf. *-itate.*

VALÁDĂ, *valade,* s.f. (Mar.) Concavitate a malului unui fluviu. — Din it. **vallata.**

VALÁH, -Ă, *valahi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Nume dat în Evul Mediu de către alte popoare, românilor din stânga și din dreapta Dunării. **2.** Adj. Care aparține Valahiei sau valahilor (**1**), privitor la Valahia ori la valahi. [Var.: **vlah, -ă** s.m. și f., adj.] — Cf. sl. v l a h ŭ.

VALDRÁP s.n. v. **valtrap.**

VÁLE, *văi,* s.f. **1.** Formă negativă de relief, formată prin acțiunea unei ape curgătoare sau a unui ghețar. ✧ (Bis.) *Valea plângerii* (sau *a lacrimilor)* = Pământul considerat ca loc al suferințelor și al durerii, în raport cu cerul. ✧ Loc. adj. și adv. *(De) mai la vale* = (de) mai departe, care urmează, în continuare. ✧ Loc. adv. *La vale* = la coborâș; în jos; în josul apei. *De vale* = la capătul coborâșului, acolo unde începe valea; mai departe (în sensul coborârii). ✧ Expr. (Fam.) *A-și lua valea* = a pleca, a fugi (de undeva). ✦ (Fam.; cu valoare de interj.; art.) Pleacă! plecați (imediat)! **2.** (Reg.) Apă curgătoare; albia unei ape curgătoare. — Lat. **vallis.**

VALÉNȚĂ, *valențe,* s.f. **1.** (Chim.) Număr egal cu numărul de atomi de hidrogen (sau echivalenți ai acestuia) cu care se poate combina un atom al unui anumit element sau al unui radical. ✧ *Liniuță de valență* (și eliptic) = semn grafic care marchează în formulele chimice legătura dintre atomii moleculelor. ✦ Forța de legătură între doi atomi ai unei molecule. **2.** Fig. Însușire, posibilitate (de dezvoltare). — Din fr. **valence.**

VALERIANACÉE, *valerianacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante erbacee dicotiledonate, având ca tip valeriana; (și la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **valérianacée.**

VALERIÁNĂ, *valeriane,* s.f. **1.** (Bot.) Odolean. **2.** Medicament preparat din rizomul odoleanului, cu acțiune antispasmodică și sedativă. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **valériane.**

VALERIÁNIC adj. (În sintagma) *Acid valerianic* = lichid incolor, uleios, cu miros neplăcut, solubil în apă, eter și alcool, extras din valeriană și întrebuințat ca medicament antispasmodic și sedativ. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **valérianique.**

VALÉT, *valeți,* s.m. **1.** Persoană care se află în serviciul personal al cuiva; fecior, lacheu. **2.** Fiecare dintre cele patru cărți de joc, reprezentând figura unui cavaler; fante. — Din fr. **valet.**

VALÉU interj. v. **văleu**.

VÁLEX s.n. (Chim.) Extract de valonee. — Din lat., fr. **valex.**

VÁLGUS s.n. (Med.) Deviație a piciorului în afară. — Din fr. **valgus.**

VALÍD, -Ă, *valizi, -de,* adj. **1.** (Despre oameni) Apt pentru muncă (sau pentru o anumită activitate); *p. gener.* sănătos. **2.** (Despre o acțiune, un act, un contract) Care îndeplinește condițiile cerute de lege; valabil. — Din fr. **valide.**

VALIDÁ, *validez,* vb. I. Tranz. (Jur.) A confirma, a recunoaște valabilitatea, puterea juridică a unui act de procedură, a unui mandat electiv etc. — Din fr. **valider.**

VALIDÁRE, *validări,* s.f. Acțiunea de *a valida.* — V. **valida.**

VALIDITÁTE s.f. Calitatea de a fi valid; situația, starea celui valid. — Din fr. **validité,** lat. **validitas, -atis.**

VALÍNĂ s.f. Aminoacid prezent în proteinele naturale, având un rol esențial în coordonarea sistemului nervos central. — Din fr. **valine.**

VALÍU, *valii,* s.m. (În Imperiul Otoman) Guvernator al unui vilaiet. — Din tc. **vali.**

VALÍZĂ, *valize,* s.f. Geamantan; geantă (mare, de bagaje). ✧ *Valiză diplomatică* = geamantan, geantă etc. cu care se transportă acte diplomatice în altă țară (și al căror conținut este scutit de controlul vamal). — Din fr. **valise.**

VÁLMĂ, *vălmi,* s.f. (Pop.) Mulțime, învălmășeală; *p. ext.* hărmălaie, tumult. ✧ Loc. adj. și adv. *De-a valma* = (care este) laolaltă; amestecat (în dezordine); claie peste grămadă. ✧ Expr. *A da valma* = a da buzna, a se repezi, a da năvală. — Cf. rus., ucr. v a l o m [=*valit'*] „a veni buluc, a se îmbulzi”.

VÁLMEȘ adv. (Înv.) De-a valma. — **Valmă** + suf. *-eș.*

VALOÁRE, *valori,* s.f. **I. 1.** Proprietate a ceea ce este bun, dezirabil și important; *p. restr.* lucrul bun, dezirabil, important ca atare (adevărul, binele, frumosul); importanță, însemnătate, preț, merit. ✧ *Scară de valori* = ierarhie a valorilor. *Judecată de valoare* = judecată normativă care enunță o apreciere. ✧ Loc. adj. *De valoare* = **a)** (despre lucruri) prețios, scump, de preț; valoros; **b)** (despre oameni) important, merituos; cu autoritate; valoros. ✧ Expr. *A scoate* (sau *a pune) în valoare* = a arăta, a demonstra importanța, calitățile esențiale ale unei ființe, ale unui lucru, ale unui fenomen etc.; a scoate în relief, a sublinia. ✦ (Concr.) Ceea ce este important, valoros, vrednic de apreciere, de stimă (din punct de vedere material, social, moral etc.). ✦ (Concr.) Persoană vrednică de stimă, cu însușiri deosebite. **2.** Eficacitate, putere. *Valoare nutritivă.* **II. 1.** (Ec. pol.) Consumul de factori de producție necesar pentru obținerea de bunuri economice și servicii. ✧ *Valoare de întrebuințare* = capacitatea unui bun economic (materiale, servicii, informații) de a satisface o anumită necesitate a omului sau a societății. *Valoare de schimb* = raport cantitativ în care se schimbă două bunuri economice. **2.** (Concr.) Marfă. **3.** (Comerț, Fin.) Exprimare în bani a prețului unei mărfi sau al unei acțiuni, al unui cec etc. ✧ *Valoare comercială* (sau *de piață)* = prețul fixat pe piață la o anumită dată; curs.

✦ Înscris (cec[1], cambie, obligațiune etc.) reprezentând un drept în bani sau în bunuri de altă natură. ✧ *Valoare mobiliară* = înscris reprezentând un drept asupra unor bunuri mobiliare (marfă, bani etc.). *Valoare imobiliară* = înscris reprezentând un drept asupra unor bunuri imobiliare (clădiri, pământ etc.). ✦ Rentabilitate, productivitate. **4.** (Mat., Fiz.) Număr asociat unei mărimi fizice (după un anumit procedeu de măsurare), permițând compararea mărimii acesteia cu altele de aceeași natură. ✧ *Valoare absolută* = valoarea unei expresii matematice când nu se ține seamă de semnul (+ sau –) pe care îl are. ✦ Rezultat al unui calcul, al unei operații matematice etc. **5.** (Muz.) Durata absolută sau relativă a unei note sau a unei pauze. **6.** Efect obținut în pictură prin alăturarea a două nuanțe diferite ale unui ton. **7.** Sens, nuanță de sens a unui cuvânt. — Din fr. **valeur,** lat. **valor, -oris.**

VALÓN, -Ă, *valoni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația (de limbă romanică) din sudul Belgiei, nordul Franței, Olanda și Luxembourg sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține acestor regiuni sau valonilor (**1**), privitor la aceste regiuni sau la valoni. ✦ (Substantivat, f.) Idiom vorbit de valoni (**1**). — Din fr. **wallon,** germ. **Wallone.**

VALONÉE, *valonee,* s.f. Cupa ghindei unor specii de stejar. — Din fr. **vallonée.**

VALORÁ, *valorez,* vb. I. Intranz. A avea sau a reprezenta o anumită valoare; a prețui. — Din **valoare.**

VALORÁȚIE, *valorații,* s.f. Procedeu artistic datorită căruia se poate reda în pictură iluzia volumului obiectelor prin efecte de valoare (**II 6**). — **Valora** + suf. *-ție* (după fr. *valorisation).*

VALÓRIC, -Ă, *valorici, -ce,* adj. Referitor la valoare, de valoare, considerat din punctul de vedere al valorii. — **Valoare** + suf. *-ic.*

VALORIFICÁ, *valorífic,* vb. I. Tranz. A pune în valoare, a face să primească o anumită valoare; a scoate în evidență valoarea unui lucru; *spec.* a folosi în procesul de producție anumite materii prime care duc la realizarea unor produse de valoare mai mare. ✦ A schimba o hârtie de valoare sau un obiect cu contravaloarea lui în bani. — **Valoare** + suf. *-ifica.*

VALORIFICÁRE, *valorificări,* s.f. Acțiunea de *a valorifica.* — V. **valorifica.**

VALORIFICÁT, -Ă, *valorificați, -te,* adj. Care este pus în valoare, pentru care s-au depus eforturi spre a primi valoarea maximă; a cărui valoare este pusă în evidență. ✦ (În special despre surse de energie, materii prime) Care este folosit (în procesul de producție) cât mai rațional, cât mai rentabil etc. — V. **valorifica.**

VALORIZÁ, *valorizez,* vb. I. Tranz. **1.** A valorifica. **2.** (Fil.) A conferi sau a recunoaște o valoare; a formula judecăți de valoare. — Din fr. **valoriser.**

VALORIZÁRE, *valorizări,* s.f. Acțiunea de *a valoriza.* — V. **valoriza.**

VALORIZÁT, -Ă, *valorizați, -te,* adj. Valorificat. — V. **valoriza.**

VALORÓS, -OÁSĂ, *valoroși, -oase,* adj. Care are valoare, calități, merite (deosebite). — Din fr. **valeureux.**

VALS, *valsuri,* s.n. Dans în măsura de trei timpi, cu mișcări relativ vioaie, care se dansează în perechi; melodie după care se execută acest dans. [Var.: (Înv. și pop.) **valț** s.n.] — Din fr. **valse,** germ. **Walzer.**

VALSÁ, *valsez,* vb. I. Intranz. A dansa un vals. — Din fr. **valser.**

VALSATÓR, -OÁRE, *valsatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care valsează. — **Valsa** + suf. *-tor.*

VALTRÁP, *valtrapuri,* s.n. **1.** Pătură, împodobită cu diferite cusături, care se pune pe spinarea calului, sub șa; cioltar. **2.** Ghetră (**1**). [Var.: **valdráp** s.n.] — Din rus. **valitrap.**

VALȚ[1], *valțuri,* s.n. Mașină sau instalație al cărei organ principal este constituit dintr-o pereche de cilindri care se rotesc în sensuri contrare, folosită la prelucrarea prin deformare plastică a materialelor metalice, la sfărâmarea boabelor de cereale, la prelucrarea cauciucului etc. ✦ Cilindru care intră în componența unei mașini. — Din germ. **Walze.**

VALȚ[2] s.n. v. **vals.**

VALUTÁR, -Ă, *valutari, -e,* adj. Referitor la valută, de valută. — **Valută** + suf. *-ar.*

VALÚTĂ, *valute,* s.f. Monedă, alta decât moneda națională. ✧ *Valută forte* = valută care are acoperire în aur și care este acceptată ca mijloc de plată de mai multe țări. — Din it. **valuta.**

VALVÁR, -Ă, *valvari, -e,* adj. În formă de valvă; care aparține valvei, privitor la valvă. — Din fr. **valvaire.**

VÁLVĂ, *valve,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele două părți (simetrice) ale cochiliei unei scoici. **2.** Fiecare dintre pereții exteriori ai unor fructe, care se desfac la maturitate, permițând căderea semințelor din interior. **3.** Ansamblu de piese sau armătură care servește la stabilirea, întreruperea sau reglarea circulației unui fluid printr-o conductă, printr-un tub etc. — Din fr. **valve,** lat. **valva.**

VALVÂRTÉJ, (**1**) *valvârtejuri,* s.n., (**2**) adv. **1.** S.n. Volbură, vâltoare, bulboană. ✧ Loc. adv. *În valvârtej* = în spirală, rotocol. ✦ Fig. Învălmășeală, dezordine. **2.** Adv. Vijelios, repede, în iureș. ✦ Fig. Cu înfrigurare, în mare agitație. ✦ Fig. În dezordine; claie peste grămadă; buluc. — **Val[1]** + **vârtej.**

VALVOLÍNĂ, *valvoline,* s.f. Ulei mineral vâscos obținut prin distilarea unor țițeiuri și folosit ca lubrifiant la unele angrenaje închise. — Din germ. **Valvolin**[öl].

VALVULÁR, -Ă, *valvulari, -e,* adj. Cu valvule; referitor la valvule, de valvule. — Din fr. **valvulaire.**

VÁLVULĂ, *valvule,* s.f. **1.** Valvă mică. **2.** (Anat.) Cută membranoasă subțire, elastică, cu o margine liberă, situată pe pereții interni ai inimii sau ai vaselor și care are rol în dinamica circulației sangvine. [Acc. și: *valvúlă*] — Din fr. **valvule,** lat. **valvula.**

VALVULÍTĂ, *valvulite,* s.f. (Med.) Inflamație a valvulelor inimii. — Din fr. **valvulite.**

VALVULOPATÍE, *valvulopatii,* s.f. (Med.) Denumire generică pentru afecțiunile valvulare. — Din fr. **valvulopathie.**

VALVULOTOMÍE, *valvulotomii,* s.f. (Med.) Secționare chirurgicală a unei valvule cardiace. — Din fr. **valvulotomie.**

VAMÁL, -Ă, *vamali, -e,* adj. Care aparține vămii, privitor la vamă; de vamă; care are loc sau se aplică la vamă. ✧ *Uniune vamală* = acord încheiat între două sau mai multe state privind suprimarea frontierelor vamale dintre ele, stabilirea unui singur teritoriu vamal și unificarea tarifelor și legislației vamale. — **Vamă** + suf. *-al.*

VÁMĂ, *vămi,* s.f. **1.** Autoritate de stat învestită cu aplicarea reglementărilor vamale, respectiv cu exercitarea controlului asupra intrării și ieșirii din țară a mărfurilor, a mijloacelor de transport și a altor bunuri, în vederea identificării și stabilirii drepturilor vamale cuvenite statului; loc, punct în care funcționează această unitate. ✦ Taxă care se plătește ca un bun să treacă dintr-o țară în alta sau (în trecut) dintr-o regiune în alta a țării. ✧ Loc. vb. *A pune vamă* = a vămui. ✦ Cantitate de grăunțe care se percepe la moară ca taxă în natură pentru măcinat; uium. **2.** (În credințele populare) Fiecare dintre cele șapte (sau nouă) popasuri (în văzduh) pe care trebuie să le străbată sufletul după moarte, pentru a ajunge purificat în împărăția cerului. ✦ Taxă pe care trebuie să o plătească sufletul după moarte, la trecerea sa prin fiecare dintre aceste popasuri. — Din magh. **vám.**

VÁMEȘ, *vameși,* s.m. **1.** Funcționar însărcinat cu controlul și cu taxarea mărfurilor care trec prin vamă. ✦ (În organizarea administrativă din Principatele Române) Dregător care avea funcția de a încasa veniturile vămii. **2.** Persoană care lua în arendă dările pe care trebuia să le plătească cetățenii Romei și locuitorii Imperiului Roman. **3.** (În credințele populare) Ființă imaginară care păzește vămile văzduhului și căreia sufletul mortului îi plătește vamă ca să poată trece spre cer. — Din magh. **vámos.**

VÁMPĂ, *vampe,* s.f. Actriță de cinema care interpretează roluri de femeie fatală. ✦ Tip de femeie fatală și irezistibilă. — Din fr. **vamp.**

VAMPÍR, *vampiri,* s.m. **1.** Specie de lilieci mari care trăiesc în America de Sud și în America Centrală și care se hrănesc cu sângele păsărilor și mamiferelor (surprinse în somn) *(Phyllostoma spectrum).* **2.** (În folclor și superstiții) Omul mort care, în virtutea unui blestem, părăsește noaptea mormântul și suge sângele oamenilor adormiți. ✦ Fig. Persoană care asuprește crunt pe cineva. **3.** Criminal care ucide pentru plăcerea de a vedea curgând sânge. — Din fr. **vampire,** germ. **Vampir.**

VAMPÍRIC, -Ă, *vampirici, -ce,* adj. De vampir; *p. ext.* oribil, îngrozitor. — Din fr. **vampirique.**

VAMPÍRISM s.n. Credință în existența vampirilor. — Din fr. **vampirisme,** engl. **vampirism.**

VAN, -Ă, *vani, -e,* adj. (Rar) Zadarnic, inutil, fără rost. ✧ Loc. adv. *În van* = în zadar, degeaba. ✦ Neîntemeiat; iluzoriu. — Din lat. **vanus,** it. **vano.**

VANADINÍT s.n. Minereu de vanadiu combinat cu plumb și cu clor. — Din fr. **vanadinite.**

VANÁDIU s.n. Element chimic, metal dur, casant, de culoare albă-cenușie, care se găsește în natură sub formă de compuși și care este folosit în fabricarea oțelurilor speciale. — Din fr. **vanadium.**

VÁNĂ, *vane,* s.f. **1.** Vas mare (de tablă, de lemn, de faință etc.) pentru îmbăiat sau (rar) pentru spălat rufe; cadă. **2.** Dispozitiv montat pe traseul ori la capătul unei conducte, care servește la deschiderea, la întreruperea sau la reglarea circulației unui fluid. — Din germ. **Wanne.**

VANDÁBIL, -Ă, *vandabili, -e,* adj. (Despre mărfuri) Care poate fi vândut. — Din fr. **vendable.**

VANDABILITÁTE s.f. Însușirea de a se vinde (ușor). — **Vandabil** + suf. *-itate.* Cf. engl. v a n d a b i l i t y.

VANDÁL, -Ă, *vandali, -e,* s.m., adj. **1.** (Persoană) care făcea parte din grupul de triburi de origine germanică care au emigrat în sec. V de pe țărmurile Mării Baltice ajungând până în nordul Africii unde au întemeiat un regat, desființat de armatele bizantine. **2.** Fig. (Om) necivilizat, barbar, care distruge valori culturale și artistice. — Din fr. **vandale.**

VANDÁLIC, -Ă, *vandalici, -ce,* adj. **1.** De vandal. **2.** Fig. Necivilizat, barbar; crud. — Din fr. **vandalique.**

VANDALÍSM, (**2**) *vandalisme,* s.n. **1.** Distrugere a unor opere de artă, a unor edificii publice etc. **2.** Faptă de vandalism (**1**). — Din fr. **vandalisme.**

VANDRÚG, *vandrugi,* s.m. Lemn rotund, lung de 3–4 m și despicat în două, folosit la susținerea pereților unei mine. [Accentuat și *vándrug*] — Din germ. **Wanddruck.** Cf. d r u g.

VANG, *vanguri,* s.n. (Constr.) Grindă așezată de-a lungul marginilor unei scări fixe, pe care se reazemă capetele treptelor. — Din germ. **Wange.**

VANGHÉLIE s.f. v. **evanghelie.**

VANGHELÍST s.m. v. **evanghelist.**

VANILÁT, -Ă, *vanilați, -te,* adj. Aromat, parfumat cu vanilie. — Din fr. **vanillé.**

VANÍLIE, *vanilii,* s.f. **1.** Plantă exotică erbacee agățătoare din familia orhideelor, cu frunze cărnoase și fructe aromatice, în formă de păstaie, folosite drept condiment *(Vanilla planifolia); p. restr.* fructul acestei plante, supus unui proces special de fermentare și folosit drept condiment plăcut aromat, datorită conținutului de vanilină. **2.** Plantă cu tulpina ramificată și flori albastre sau liliachii cu miros foarte plăcut *(Heliotropium peruvianum).* ✧ *Vanilie sălbatică* = plantă erbacee cu tulpina dreaptă, cu frunze eliptice, păroase și cu flori albe sau violacee *(Heliotropium europaeum).* — Din ngr. **vanílli.** Cf. it. v a n i g l i a, v a i n i g l i a, fr. v a n i l l e.

VANILÍNĂ s.f. Substanță organică foarte aromată care se extrage din fructul de vanilie (**1**) sau care se obține pe cale sintetică, folosită în alimentație și în parfumerie. — Din fr. **vanilline.**

VANISÁRE, *vanisări,* s.f. (Text.) Procedeu de tricotare a două fire de naturi sau de culori diferite. — După fr. **vanisage.**

VANITÁTE, (**2**) *vanități,* s.f. **1.** Ambiție neîntemeiată; dorință de a face impresie; orgoliu, trufie, îngâmfare, înfumurare. **2.** (La pl.) deșertăciune, zădărnicie. — Din fr. **vanité,** lat. **vanitas, -atis.**

VANITÓS, -OÁSĂ, *vanitoși, -oase,* adj. Plin de vanitate; orgolios, îngâmfat, înfumurat, trufaș. — Din fr. **vaniteux.**

VANTÚRĂ, *vanturi,* s.f. (Constr.) Grindă la acoperișul unei case. — Cf. germ. W a n t e n.

VAPÓR, *vapoare,* s.n. Navă pusă în mișcare de un motor propriu. ✦ Navă propulsată de o mașină cu aburi. — Din ngr. **vapóri.**

VAPORÁȘ, *vaporașe,* s.n. Diminutiv al lui *vapor*. — **Vapor** + suf. *-aș.*

VAPOREÁN, *vaporeni,* s.m. Navigator care staționează puțin timp într-un port, fără a avea domiciliul stabil în acesta. ✦ (Fam.) Marinar. — **Vapor** + suf. *-ean.*

VAPÓRI s.m. pl. Substanță aflată în stare gazoasă, la o temperatură mai joasă decât temperatura ei critică. — Din fr. **vapeur,** lat. **vapor.**

VAPORIZÁ, pers. 3 *vaporizează,* vb. I. Refl. (Despre lichide) A se transforma în stare de vapori; a se evapora. — Din fr. **vaporiser.**

VAPORIZÁRE, *vaporizări,* s.f. Faptul de *a se vaporiza;* evaporare. — V. **vaporiza.**

VAPORIZATÓR, *vaporizatoare,* s.n. **1.** Aparat care produce vaporizarea unui lichid. **2.** Spec. (Rar) Pulverizator. — Din fr. **vaporisateur.**

VAPORIZÁȚIE, *vaporizații,* s.f. (Fiz.; rar) Vaporizare. — Din fr. **vaporisation.**

VAPORÓS, -OÁSĂ, *vaporoși, -oase,* adj. Asemănător (prin finețe) cu vaporii; subțire, diafan, străveziu. ✦ Fără contururi precise; difuz, neclar. — Din fr. **vaporeux,** lat. **vaporosus.**

VAPOROZITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este vaporos. — **Vaporos** + suf. *-itate.*

VAPOTRÓN, *vapotroane,* s.n. Tub electronic de mare putere pentru stații de radioemisie, a cărui răcire se face cu apă. — Din fr. **vapotron.**

VAR[1], (**2**) *varuri,* s.n. **1.** Oxid de calciu obținut prin calcinarea rocilor calcaroase (și prin hidratarea lor), folosit ca liant în construcții, ca materie primă în industria chimică etc. ✦ Lapte de var (v. *lapte)* folosit pentru spoitul pereților caselor. **2.** Sortiment de var (**1**). — Din sl. **varŭ.**

VAR[2], *vari,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură pentru puterea reactivă. — Din fr., engl. **var.**

VARACTÓR, *varactoare,* s.n. (Electron.) Diodă semiconductoare utilizată drept condensator, a cărui capacitate poate fi modificată printr-o tensiune de control; varicap. — Din engl., fr. **varactor.**

VÁRĂ, *veri,* s.f. Anotimpul cel mai călduros al anului, cuprins între primăvară și toamnă și reprezentând (în emisfera boreală) intervalul de timp de la 22 (21) iunie până la 23 septembrie. ✧ Loc. adj. *De vară* = **a)** necesar în timpul verii; care se poartă în timpul verii; care se practică vara; **b)** (despre fructe, plante etc.) care se coace, rodește vara; văratic. ✧ Loc. adv. *La vară* = în vara viitoare, în vara care urmează. *Astă-vară* = în vara care a trecut. *(În) vara asta* = în vara în care ne aflăm. (Pop.) *An-vară* = în vara anului precedent. *De cu vară* = fiind încă vară. *Peste vară* = în timpul verii. ✦ (Adverbial; în forma *vara)* În cursul anotimpului mai sus definit; în fiecare an, în cursul acestui anotimp. — Lat. **vera** (=*ver* „primăvară”).

VARDÍST s.m. v. **gardist.**

VARÉC s.n. Numele unor alge brune marine azvârlite de valuri pe țărm, care servesc ca îngrășământ pentru pământurile nisipoase, ca materie primă pentru fabricarea sodei, iodului etc. — Din fr. **varech.**

VARÉG, *varegi,* s.m. Nume sub care erau cunoscuți normanzii de către slavii de răsărit, de bizantini și de arabi. — Din fr. **Varègues.**

VÁRGĂ, (**I**) *vergi,* (**II**) *vărgi,* s.f. **I. 1.** Nuia lungă, subțire și flexibilă, tăiată de obicei dintr-o ramură dreaptă de arbore. ✧ Expr. (Adesea adverbial) *A tremura vargă* (sau *ca varga)* = a tremura foarte tare, din tot corpul (de frică sau de frig). *(A fi) varga lui Dumnezeu* = (a fi) foarte rău, aspru, crunt. ✦ (La pl.) Mănunchi de bețe tăiate egal, cu care se aplicau în trecut pedepse corporale. ✦ Lovitură aplicată cuiva cu varga (**I 1**); urma lăsată pe corp de o astfel de lovitură. ✦ Băț de undiță. ✦ Vergea cu care se încărcau în trecut puștile și cu care se curăța țeava puștii. ✦ Baghetă. ✦ Vergea subțire de metal. **2.** Compus: (Bot.) *varga-ciobanului* = **a)** plantă erbacee cu tulpina și ramurile țepoase, cu flori liliachi, dispuse în capitule *(Dipsacus silvester);* **b)** scăiuș; *vargă-de-aur* = splinuță *(Solidago virgaurea).* **II.** (Pop.) Dungă (în special la o țesătură). — Lat. **virga.**

VÁRIA[1] s.n. pl. **1.** Culegere bibliografică de scrieri diferite. **2.** Rubrică într-o publicație periodică, care cuprinde articole, note și informații mărunte și cu conținut variat. [Pr.: *-ri-a*] — Cuv. lat.

VARIÁ[2], *variez,* vb. I. **1.** Intranz. A fi felurit, diferit, deosebit (după locuri, împrejurări, situații); a nu semăna, a nu avea aceeași înfățișare, structură, compoziție etc. cu altceva. **2.** Tranz. A da o formă diferită, a schimba. **3.** Intranz. și tranz. (Mat.) A(-și) schimba valoarea. [Pr.: *-ri-a*] — Din fr. **varier,** lat. **variare.**

VARIÁBIL, -Ă, *variabili, -e,* adj. Care variază; susceptibil de a se schimba; schimbător. ✧ (Mat.) *Cantități* (sau *mărimi) variabile* = cantități (sau mărimi) susceptibile de a-și schimba valoarea față de altele, care rămân constante. ✦ (Mat.; substantivat, f.) Cantitate care ia succesiv diferite valori (în cursul unui calcul); *p. gener.* cantitate, element etc. care variază. ✦ (Despre cuvinte) Care are forme diferite, care își schimbă terminația. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **variable,** lat. **variabilis.**

VARIABILITÁTE, *variabilități,* s.f. Însușirea unui lucru, a unui fenomen etc. de a varia, de a lua forme și aspecte diferite. ✦ Spec. (Biol.) Proprietate a ființelor vii de a-și schimba, sub influența mediului și a eredității, însușirile morfologice, fiziologice, biochimice etc. ✦ Spec. (Mat.) Proprietate pe care o are o cantitate, o mărime sau o funcție algebrică de a lua succesiv o infinitate de valori diferite. [Pr.: *-ri-a-*] — Din fr. **variabilité.**

VARIÁC, *variace,* s.n. Transformator electric folosit pentru reglarea tensiunii de ieșire. [Pr.: *-ri-ac*] — Din engl. **variac.**

VARIÁNTĂ, *variante,* s.f. **1.** Aspect diferit față de forma considerată ca bază sau ca formă tipică a unui lucru, a unei acțiuni etc. ✦ Spec. (Lingv.) Formă a unui element lingvistic care diferă de aspectul tipic, obișnuit al acestui element. **2**. Drum care ocolește (pe o anumită porțiune) traseul principal, ajungând în același punct final. [Pr.: *-ri-an-*] — Din fr. **variante.**

VARIÁNȚĂ s.f. **1.** Numărul factorilor unui sistem fizico-chimic care pot varia independent fără ca numărul de faze ale sistemului să se modifice. **2.** Media aritmetică a pătratelor abaterilor valorilor individuale ale unui șir statistic de experiențe, de la media aritmetică a șirului respectiv. [Pr.: *-ri-an-*] — Din fr. **variance.**

VARIÁT, -Ă, *variați, -te,* adj. Care variază, care este divers sau conține elemente diverse; variu. [Pr.: *-ri-at*] — V. **varia.**

VARIATÓR, *variatoare,* s.n. Mecanism sau dispozitiv schimbător de viteză cu variație continuă, care permite transmiterea mișcării de la un arbore motor la arborele principal al unei mașini. [Pr.: *-ri-a-*] — Din rus. **variator** [skorosti], fr. **variateur** [de vitesse].

VARIÁȚIE, *variații,* s.f. **1.** Schimbare, transformare; stare a unui lucru care se prezintă sub diferite forme, în mod variat; trecere de la o formă la alta; aspect variabil, schimbător. ✧ (Mat.) *Variația unei funcții* = diferența dintre valorile unei funcții în două puncte ale ei. ✦ Diversitate, felurime. ✧ (Mat.) *Calculul variațiilor* = calcul întrebuințat în analiza infinitezimală (prin care se rezolvă anumite probleme a căror soluție nu se poate obține prin calcul diferențial). ✦ Spec. (Biol.) Schimbare a unei însușiri morfologice, fiziologice, biochimice etc. a organismului animal și vegetal. **2.** (În forma *variațiune)* Modificare a unei teme muzicale sub raportul melodiei, al ritmului, al măsurii, al armoniei, al tonalității etc. ✦ Dans solistic clasic, variat și de virtuozitate. [Pr.: *-ri-a-*. — Var.: **variațiúne** s.f.] — Din fr. **variation,** lat. **variatio, -onis.**

VARIAȚIONÁL, -Ă, *variaționali, -e,* adj. Referitor la variație. [Pr.: *-ri-a-ți-o-*] — Din fr. **variationnel,** engl. **variational.**

VARIAȚIÚNE s.f. v. **variație.**

VARICÁP, *varicape,* s.n. (Electron.) Varactor. — Din fr. **varicap.**

VARÍCE s.f. pl. Dilatație venoasă permanentă și neregulată, mai frecventă la membrele inferioare, produsă de pierderea elasticității pereților venelor. — Din fr. **varice,** lat. **varix, -ricis.**

VARICÉLĂ, (**2**) *varicele,* s.f. **1.** Boală virotică proprie copilăriei, foarte contagioasă, caracterizată prin apariția pe piele a unor bășicuțe care, spre deosebire de variolă, nu evoluează spre stadiul de pustule; vărsat de vânt. **2.** (La pl.) Cazuri de varicelă (**1**). — Din fr. **varicelle.**

VARICOCÉL, (**2**) *varicocele,* s.n. **1.** Tumoare formată prin dilatarea venelor cordonului spermatic, ale scrotului sau a venelor tuboovariene. **2.** (La pl.) Cazuri de varicocelă (**1**). [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **varicocèle.**

VARICÓS, -OÁSĂ, *varicoși, -oase,* adj. Cu varice; provocat de varice. — Din fr. **variqueux,** lat. **varicosus.**

VARIETÁTE, *varietăți,* s.f. **1.** Calitatea a ceea ce este divers, variat; felurime, diversitate. ✦ (La pl.) Spectacol distractiv, ușor, alcătuit din cântece, dansuri, numere de circ, recitări, cuplete etc. **2.** Formă (diferită), soi (deosebit). ✦ (Biol.) Individ (sau grup de indivizi) care se diferențiază în cadrul unei specii prin unele particularități morfologice; categorie sistematică inferioară speciei. [Pr.: *-ri-e-*] — Din fr. **variété,** lat. **varietas, -atis.**

VARIETÉ s.f. v. **varieteu.**

VARIETÉU, *varieteuri,* s.n. Spectacol teatral de gen ușor, în repertoriul căruia intră piese simple, recreative, scheciuri, cuplete, dansuri, cântece, acrobații, jonglerii etc. [Pr.: *-ri-e-*. — Var.: **varieté** s.n.] — Din fr. **variété.**

VARIÓLĂ, *variole,* s.f. Infecție virotică umană foarte gravă, caracterizată printr-o erupție cutanată generalizată, care apare și pe mucoase și care lasă cicatrice desfigurante; vărsat[1]. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **variole.**

VARIÓLIC, -Ă, *variolici, -ce,* adj. Al variolei, privitor la variolă. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **variolique.**

VARIOMÉTRU, *variometre,* s.n. **1.** (Elt.) Dispozitiv cu inductanță variabilă care servește la reglarea fină a inductanței unui circuit. **2.** Instrument care măsoară viteza de urcare și de coborâre a unui aparat de zbor. [Pr.: *-ri-o-*] — Din fr. **variomètre.**

VARISTÓR, *varistoare,* s.n. Dispozitiv (rezistor) a cărui rezistență depinde de valoarea tensiunii aplicate la bornele lui. — Din fr. **varistor.**

VÁRIU, -IE, *varii,* adj. (Livr.) Variat. — Din lat. **varius.**

VARMÉTRU, *varmetre,* s.n. Instrument pentru măsurarea puterii electrice reactive în rețelele de curent alternativ. — Din fr. **varmètre,** engl. **varmeter.**

VÁRNIȚĂ, *varnițe,* s.f. Ladă de scânduri deschisă în partea de sus și îngropată pe jumătate în pământ, folosită la stingerea varului sau la prepararea manuală a mortarului pe un șantier. ✦ Groapă amenajată în pământ pentru construirea cuptoarelor de var; cuptor în care se arde piatra de var. — Din bg., sb. **varnica.**

VAROMÉTRU, *varometre,* s.n. Contor electric pentru măsurarea în varore a energiei electrice reactive. — Din fr. **varheuremètre.**

VAR-ÓRĂ, *vari-ore,* s.f. (Fiz.) Multiplu al secundei egal cu 3600 de varsecunde. [Abr.: *varh.* — Scris și: *varóră*] — Din fr. **varheure.**

VARSECÚNDĂ, *varsecunde,* s.f. (Fiz.) Unitate de măsură pentru energia reactivă. [Abr.: *vars*] — Din fr. **varseconde.**

VÁRUS s.n. (Med.) Deviație a piciorului către înăuntru. — Din fr. **varus.**

VÁRVĂ, *varve,* s.f. (Geol.) Depozit stratificat de argile din lacurile glaciare din cuatenar, care se prezintă ca niște benzi albicioase sau cenușii-închise. — Din fr. **varve.**

VÁRZĂ, *verze,* s.f. Plantă legumicolă bienală din familia cruciferelor, cu frunze mari, groase și ondulate, care se învelesc unele pe altele formând o căpățână compactă, folosită în alimentație *(Brassica oleracea); p. ext.* mâncare preparată din frunzele acestei plante. ✧ *Varză de Bruxelles* = varietate de varză cu tulpina înaltă, cu căpățâna mică, de la care se consumă mugurii formați la subsuoara frunzelor *(Brassica oleracea gemmifera). Varză creață* = varietate de varză cu frunzele încrețite și cu căpățâna afânată *(Brassica oleracea sabanda). Varză roșie* = varietate de varză cu frunzele roșii-violete, care se consumă ca salată *(Brassica oleracea rubara).* ✧ Expr. (Fam.) *A face o varză* = a încurca lucrurile, a nu face nicio ispravă. *A (se) face* (sau *a ajunge, a fi* etc.) *varză* = (mai ales despre cărți și caiete) a (se) distruge, a (se) degrada, a (se) zdrenţui. — Lat. **vir(i)dia** *„verdețuri”.*

VAS, *vase,* s.n. **1.** Recipient de sticlă, de metal, de lemn, de pământ etc., de diferite forme și mărimi, care servește la păstrarea (și transportul) lichidelor, al unor materii solide sau ca obiect de ornament. ✧ *Vase comunicante* v. *comunicant*. ✦ Nume generic dat farfuriilor, oalelor, castroanelor etc. folosite la masă și la pregătirea mâncării. **2.** Vehicul pentru transportul pe apă al călătorilor și al mărfurilor; navă. **3.** Fiecare dintre formațiile tubulare închise prin care circulă sângele, limfa etc. în interiorul organismului. ✦ Celulă vegetală alungită sau tub capilar gol prin care circulă seva în plante. — Lat. **vasum.**

VASÁL, -Ă, *vasali, -e,* s.m. și f. (În Evul Mediu, în Apusul Europei) Persoană care, în schimbul unui beneficiu sau feude, datora suzeranului său omagiu, fidelitate și avea obligații civile și militare față de acesta; *p. gener.* supus. ✧ (Adjectival) *Persoană vasală. Stat vasal.* — Din fr. **vassal.**

VASALITÁTE s.f. **1.** (În Evul Mediu, în Apusul Europei) Ansamblul raporturilor sociale stabilite între membrii clasei dominante, pe baza acordării de către seniori vasalilor a unor feude, din care decurgeau obligații reciproce; calitatea de vasal. **2.** Situație de dependență politică a unei țări față de alta, cu păstrarea autonomiei. — Din fr. **vassalité.**

VÁSCĂ, *vasce,* s.f. (Arhit.) Recipient în formă de cupă, folosit ca element decorativ (în parcuri, în piețe publice etc.). — Din it. **vasca,** fr. **vasque.**

VASCULÁR, -Ă, *vasculari, -e,* adj. **1.** Care aparține vaselor sangvine sau limfatice din organismele vii, privitor la aceste vase. ✧ *Sistem vascular* = totalitatea venelor, arterelor și vaselor capilare ale unui organism. *Țesut vascular* = țesutul vaselor sangvine. **2.** (În sintagma) *Plantă vasculară* = nume generic pentru plantele superioare caracterizate prin prezența în structura lor a unor vase prin care circulă seva. — Din fr. **vasculaire.**

VASCULARIZÁ, pers. 3 *vascularizează,* vb. I. Tranz. (Med.; despre vase de sânge) A străbate un țesut, un organ etc. — Din fr. **vasculariser,** engl. **vascularize.**

VASCULARIZÁRE s.f. Acțiunea de *a vasculariza* și rezultatul ei. — V. **vasculariza.**

VASCULARIZÁT, -Ă, *vascularizați, -te,* adj. (Despre țesuturi, organe) Care conține vase sangvine, care este bogat în vase sangvine — Din fr. **vascularisé.**

VASCULARIZÁȚIE s.f. Proces de formare a unor vase noi de sânge în țesuturile sau organele unui organism. ✦ Totalitatea vaselor sangvine și limfatice ale unui organ sau ale unei structuri biologice. ✦ Mod de așezare a vaselor într-un țesut, într-un organ, într-un organism. — Din fr. **vascularisation.**

VASECTOMÍE, *vasectomii,* s.f. (Med.) Rezecție a canalelor deferente (prin care spermatozoizii ajung din testicule în uretră). — Din it. **vasectomie.**

VASÉL, *vasele,* s.n. (Înv.) Vas de război; bastiment. — Din it. **vascello.**

VASELÍNĂ, *vaseline,* s.f. Substanță vâscoasă obținută prin rafinarea fracțiunilor grele de la distilarea țițeiului ori prin amestecarea cu parafină a unor uleiuri minerale, folosită ca unsoare pentru pielărie, ca lubrifiant etc. sau (în stare pură) ca unguent în farmacie și în cosmetică. — Din fr. **vaseline.**

VASÍLCĂ, *vasilci,* s.f. Cap de porc împodobit cu flori și cu panglici, purtat pe o tavă de către flăcăii care colindă în ajunul Anului Nou; *p. ext.* numele colindului care se cântă cu acest prilej. — Cf. n. pr. V a s i l e.

VASILICÁLE s.f. pl. Culegere de texte juridice, în 60 de cărți, alcătuită în sec. IX–X din ordinul împăraților bizantini Vasile I și Leon VI Înțeleptul, care a înlocuit legislația lui Justinian și a fost folosită și în Țările Române până în 1865. [Var.: **bazilicále** s.f. pl.] — Din ngr. **vasilikále.**

VASILÍSC, *vasiliști,* s.m. Animal din basme, asemănător cu un șarpe, despre care se credea că ucide cu privirea. — Din ngr. **vasilískos.**

VASLUIÁN, -Ă, *vasluieni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul sau județul Vaslui. **2.** Adj. Care aparține municipiului sau județului Vaslui ori vasluienilor (**1**), referitor la municipiul sau la județul Vaslui ori la vasluieni. — **Vaslui** (n. pr.) + suf. *-ean.*

VASLUIÁNCĂ, *vasluience,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul sau județul Vaslui. — **Vasluian** + suf. *-că.*

VASOCONSTRICTÓR, -OÁRE, *vasoconstrictori, -oare,* adj. Care provoacă vasoconstricție. — Din fr. **vaso-constricteur.**

VASOCONSTRÍCȚIE, *vasoconstricții,* s.f. Micșorare a diametrului vaselor sangvine prin contracția fibrelor musculare netede din pereții lor (ceea ce are drept rezultat reducerea afluxului de sânge). — Din fr. **vaso-constriction.**

VASODILATÁRE, *vasodilatări,* s.f. Vasodilatație. — Din **vasodilatație.**

VASODILATATÓR, -OÁRE, *vasodilatatori, -oare,* adj., s.n. (Medicament, substanță, proces etc.) care provoacă vasodilatație. — Din fr. **vaso-dilatateur.**

VASODILATÁȚIE, *vasodilatații,* s.f. Mărire a diametrului vaselor sangvine prin relaxarea fibrelor musculare netede din pereții lor (ceea ce are drept rezultat sporirea afluxului de sânge); vasodilatare. — Din fr. **vaso-dilatation.**

VASOMOTÓR, -OÁRE, *vasomotori, -oare,* adj. Care se referă la contracția sau la relaxarea vaselor sangvine, care aparține acestor mișcări; care produce, reglează contracția sau relaxarea vaselor sangvine. — Din fr. **vaso-moteur.**

VASOPRESÍNĂ s.f. (Fiziol.) Hormon cu acțiune vasoconstrictoare și antidiuretică secretat de hipofiza posterioară. — Din fr. **vasopressine.**

VAST, -Ă, *vaști, -ste,* adj. (Despre spații, terenuri, construcții etc.) Care este foarte întins, care se întinde până departe; de mari dimensiuni, de mari proporții. ✦ (Despre abstracte) De mare anvergură, de amploare; bogat; complex. — Din fr. **vaste,** lat. **vastus.**

VASTITÁTE s.f. Însușirea a ceea ce este vast; întindere mare, imensitate; complexitate. — Din fr. **vastité,** lat. **vastitas, -atis.**

VAȘÉTĂ, *vașete,* s.f. Piele de taurine tăbăcită vegetal. — Din fr. **vachette.**

VATÁLĂ s.f. v. **vătală**.

VÁTĂ s.f. Material format din fibre elastice de bumbac scurte și subțiri care se întrepătrund și formează o masă compactă albă, folosit pentru pansamente, în diferite procese tehnice etc. ✧ *Vată de hârtie* = produs similar vatei obținut din celuloza de lemn, care se folosește în medicină, în locul vatei de bumbac, sau la ambalaj. *Vată de zahăr* = produs alimentar dulce, pufos, asemănător cu vata, care se obține, prin centrifugare, dintr-o soluție de zahăr; se vinde în comerț înfășurat pe bețișoare de lemn. *Vată de zgură* = material obținut din zgura topită, lăsată să curgă încet în apă, utilizat ca izolant termic și acustic. *Vată de sticlă* = masă de fibre scurte de sticlă împâslite, folosită ca izolant termic și acustic. — Din germ. **Watte.**

VATELÍNĂ, *vateline,* s.f. Material textil din bumbac scămoșat, care se introduce între stofa și căptușeala unei haine, pentru a face haina mai călduroasă. — Din germ. **Wattelin.**

VATICINÁR, -Ă, *vaticinari, -e,* adj. (Livr.) Care are caracter de prorocire; profetic, vizionar. — Din fr. **vaticinaire.**

VATÍR, (**2**) *vatiruri,* s.n. **1.** Țesătură de bumbac, de in sau de cânepă, foarte apretată, folosită pentru întăriri la haine (bărbătești). **2.** Sortiment de vatir (**1**). — Din germ. **Wattier**[leinen].

VATMÁN, *vatmani,* s.m. Persoană care conduce un tramvai. [Acc. și: *vátman*] — Din fr. **wattman.**

VÁTOS, *vatoși,* s.m. Pește de mare, asemănător cu calcanul, cu corpul rombic acoperit cu plăci osoase prevăzute cu câte un spin; vulpe-de-mare *(Raja clavata).* — Et. nec.

VÁTRĂ, *vetre,* s.f. **1.** Partea cuptorului unde se face focul; (în vechile case țărănești) suprafață plană care prelungește cuptorul în afară și pe care se poate sta sau dormi. ✧ Expr. *A îmbătrâni în vatră* = a rămâne fată bătrână, nemăritată. *A rămâne cu sluta în vatră* = a nu-și putea mărita fata. *A cloci pe vatră* = a lenevi (la căldură), a trândăvi. *A cădea cuiva în vatră* = a fi oaspete nepoftit și supărător al cuiva. ✦ Parte a forjei în care se depozitează și unde arde combustibilul; partea inferioară din interiorul unui cuptor metalurgic, pe care se așază materialele care trebuie încălzite sau topite. **2.** Locuință, cămin, casă (părintească). ✧ Loc. adj. *De vatră* = care și-a făcut gospodărie și s-a statornicit într-un loc. ✦ Loc de baștină, de origine. ✧ Expr. (Ieșit din uz) *A lăsa* (un ostaș) *la vatră* = a elibera (un ostaș) după

terminarea stagiului militar. ✦ Cuib al unui animal sălbatic, cu puii în el. **3.** Locul principal, central al unei așezări, al unei instalații etc.; locul pe care s-a clădit ceva, pe care se construiește sau unde se așază ceva. ✧ *Vatra satului* = suprafața de teren pe care se găsesc casele și construcțiile anexe gospodărești. **4.** (Pop.) Porțiune de pământ, pe un câmp, care se deosebește de restul locului printr-o vegetație diferită sau prin absența vegetației. — Cf. alb. v a t r ë.

VAVILONÍE s.f. v. **babilonie.**

VÁZĂ[1] s.f. **1.** Considerație, stimă, prestigiu, reputație. ✧ Loc. adj. *De vază* = de frunte, marcant, cunoscut, vestit. *Cu vază* = cu trecere, cu prestigiu, important. **2.** (Rar) Vedere, văz. — Din **vedea** (derivat regresiv).

VÁZĂ[2], *vaze,* s.f. Vas de flori. — Din fr. **vase.**

VĂCÁR, *văcari,* s.m. **1.** Persoană care duce la păscut și păzește vacile. **2.** (Art.) Constelație din emisfera boreală, situată în apropierea Carului Mare. — Lat. **vaccarius.**

VĂCĂLÍE, *văcălii,* s.f. **1.** Marginea de lemn sau de tinichea a sitei, a ciurului și a baniței. **2.** Numele mai multor specii de ciuperci necomestibile, cu consistență lemnoasă, care cresc pe trunchiul arborilor: **a)** *văcălie-de-brad* = ciupercă a cărei pălărie este acoperită cu o crustă de culoare galbenă-roșcată *(Fomes pinicola);* **b)** *văcălie-de-fag* = ciupercă de forma unei etajere, de culoare brună-negricioasă *(Ganoderma applanatum);* **c)** *văcălie-de-mesteacăn* = ciupercă în formă de copită, cenușie-roșcată, acoperită cu o pieliță subțire și netedă *(Placodes betulinus);* **d)** *văcălie-de-salcie* = ciupercă cu pălăria bombată, albă, apoi brună, cu miros plăcut de anason *(Trametes suaveolens).* — **Veacă** (reg. „văcălie" < sl.) + suf. *-ălie.*

VĂCĂREÁSĂ, *văcărese,* s.f. Văcăriță. — **Văcar** + suf. *-easă.*

VĂCĂRÍ, *văcăresc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A duce la păscut și a păzi vacile. — Din **văcar.**

VĂCĂRÍE[1], *văcării,* s.f. **1.** Cireadă de vaci. **2.** Loc îngrădit și amenajat pentru adăpostirea vacilor. — **Vacă** + suf. *-ărie.*

VĂCĂRÍE[2], *văcării,* s.f. Meseria de văcar. — **Văcar** + suf. *-ie.*

VĂCĂRÍT s.n. Dare care se plătea în Evul Mediu în Țara Românească pentru fiecare cap de vită. — **Vacă** + suf. *-ărit.*

VĂCĂRÍȚĂ, *văcărițe,* s.f. Femeie care duce la păscut și păzește vacile; văcăreasă. — **Văcar** + suf. *-iță.*

VĂCSUÍ, *văcsuiesc,* vb. IV. Tranz. A unge încălțămintea cu vacs (sau cu cremă de ghete) și a o lustrui. — **Vacs** + suf. *-ui.*

VĂCSUÍRE, *văcsuiri,* s.f. Acțiunea de *a văcsui.* — V. **văcsui.**

VĂCSUÍT, -Ă, *văcsuiți, -te,* adj. (Despre încălțăminte) Uns cu vacs (sau cu cremă de ghete) și lustruit. — V. **văcsui.**

VĂCSUITÓR, -OÁRE, *văcsuitori, -oare,* s.m. și f. Lustragiu. [Pr.: *-su-i-*] — **Văcsui** + suf. *-tor.*

VĂCUȘOÁRĂ, *văcușoare,* s.f. (Pop.) Văcuță. — **Vacă** + suf. *-ușoară.*

VĂCÚȚĂ, *văcuțe,* s.f. Diminutiv al lui *vacă;* văcușoară. — **Vacă** + suf. *-uță.*

VĂDÁN, -Ă, *vădani, -e,* adj., s.m. și f. (Pop.) Văduv (**1**). — **Văduu** (înv. „văduv"<lat.) + suf. *-an.*

VĂDÁNCĂ, *vădance,* s.f. (Pop.) Văduvă. — **Vădan** + suf. *-că.*

VĂDĂÓI, *vădăoi,* s.m. (Reg.) Văduvoi. — **Vădan** + suf. *-oi.*

VĂDÍ, *vădesc,* vb. IV. Tranz. A face să fie evident, a dovedi, a demonstra, a arăta. ✦ A da pe față, a denunța, a demasca. — Din sl. **vaditi.**

VĂDÍT, -Ă, *vădiți, -te,* adj. (Adesea adverbial) Care este limpede, clar, evident. — V. **vădi.**

VĂDRÁR, *vădrari,* s.m. (În trecut) Persoană însărcinată cu încasarea vădăritului. — **Vadră** + suf. *-ar.*

VĂDRĂRÍT s.n. (În sec. XVIII, în Moldova) Dare care se plătea pentru fiecare vadră de vin. — **Vadră** + suf. *-ărit.*

VĂDUV, -Ă, *văduvi, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj., s.m. și f. (Persoană) care și-a pierdut soțul sau soția prin deces și nu s-a recăsătorit; vădan. **2.** Adj. Fig. Lipsit de ceva; liber, gol. — Lat. **viduus, -ua.**

VĂDUVÍ, *văduvesc,* vb. IV. **1.** Intranz. și tranz. A rămâne sau a face, a lăsa pe cineva văduv. ✦ Tranz. Fig. A lăsa pe cineva singur, a lipsi pe cineva de ceva. **2.** Intranz. A duce viață de văduv. — Din **văduv.**

VĂDUVÍE s.f. Stare de văduv; timp petrecut de cineva ca văduv; văduvire. — **Văduv** + suf. *-ie.*

VĂDUVIOÁRĂ, *văduvioare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *văduvă;* văduviță (**1**). **2.** Pește teleostean comprimat lateral, acoperit cu solzi mici, albi pe burtă și verzui sau albăstrui pe spate; văduviță (**2**) *(Leuciscus idus).* — **Văduvă** + suf. *-ioară.*

VĂDUVÍRE s.f. (Rar) Văduvie. — V. **văduvi.**

VĂDUVÍȚĂ, *văduvițe,* s.f. (Rar) **1.** Văduvioară (**1**). **2.** (Iht.) Văduvioară (**2**). — **Văduvă** + suf. *-iță.*

VĂDUVÓI, -OÁIE, *văduvoi, -oaie,* s.m. și f. (Pop.) Augmentativ al lui *văduv.* — **Văduv** + suf. *-oi.*

VĂGÁȘ s.n. v. **făgaș.**

VĂGĂÚNĂ, *văgăuni,* s.f. **1.** Loc înfundat între dealuri sau între munți; scobitură adâncă într-un munte. ✦ Fig. Încăpere strâmtă și întunecoasă. **2.** Scorbură. **3.** (Rar) Orbita ochiului. [Pl. și: *văgăune*] — Et. nec.

VĂICĂRÁ vb. I v. **văicări.**

VĂICĂREÁLĂ, *văicăreli,* s.f. (Pop. și fam.) Faptul de *a se văicări;* zgomot făcut de cel care se văicărește; tânguire, lamentare, plânset. — **Văicări** + suf. *-eală.*

VĂICĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *văicăreți, -e,* adj. (Pop. și fam.) Care se văicărește. — **Văicări** + suf. *-eț.*

VĂICĂRÍ, *văicăresc,* vb. IV. Refl. (Fam.) A se tângui, a se văita, a se căina. ✦ (Peior.) A manifesta o falsă desperare. [Var.: (reg.) **văicărá** vb. I] — Din **vai.**

VĂIERÁ, *váier,* vb. I. Refl. (Înv. și reg.) A se văita. [Pr.: *vă-ie-*] — Din **vai** (după *șuiera, fluiera* etc.).

VĂIERÁRE, *văierări,* s.f. (Înv. și reg.) Faptul de *a se văiera;* vaiet. [Pr.: *vă-ie-*] — V. **văiera.**

VĂIETÁ vb. I v. **văita.**

VĂIETÁRE s.f. v. **văitare.**

VĂIETĂTÓR, -OÁRE adj. v. **văitător.**

VĂIETĂTÚRĂ s.f. v. **văitătură.**

VĂIȘOÁRĂ s.f. v. **vălișoară.**

VĂITÁ, *vait,* vb. I. Refl. A scoate vaiete, a geme de durere, de jale; a se tângui, a se lamenta, a se văiera. ✦ (Despre unele păsări și animale) A scoate sunete, țipete tânguitoare și prelungi. ✦ Tranz. A plânge, a compătimi pe cineva. ✦ Refl. A-și exprima (în cuvinte) necazul, nemulțumirea, durerea. [Var.: **văietá** vb. I] — Din **vai.**

VĂITÁRE, *văitări,* s.f. Faptul de *a (se) văita;* strigăt de suferință; lamentare; vaiet, văitătură. [Var.: **văietáre** s.f.] — V. **văita.**

VĂITĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *văităreți, -e,* adj. (Rar) Văitător. — **Văita** + suf. *-ăreț.*

VĂITĂTÓR, -OÁRE, *văitători, -oare,* adj. (Rar) Care se vaită, care se tânguiește; căruia îi place să se vaite cu orice prilej; văităreț. [Var.: **văietătór, -oare** adj.] — **Văita** + suf. *-ător.*

VĂITĂTÚRĂ, *văitături,* s.f. Văitare. [Var.: **văietătúră** s.f.] — **Văita** + suf. *-ătură.*

VĂIÚGĂ, *văiugi,* s.f. (Reg.) Vale mică, îngustă și puțin adâncă. [Pr.: *vă-iu-*] — **Vale** + suf. *-ugă.*

VĂL, *văluri,* s.n. **1.** (Adesea fig.) Bucată de țesătură fină, de obicei transparentă, pe care și-o pun femeile pe cap sau cu care își învăluie corpul ori o parte a lui. ✧ Expr. *A i se pune* (sau *a i se lua cuiva) un văl (de) pe ochi* = a înceta (sau a începe) să vadă, să judece limpede, să înțeleagă ceva. **2.** (Anat.; în sintagma) *Vălul palatului* = porțiunea musculară care continuă, în partea posterioară a cavității bucale, palatul tare (dur) și care se termină cu omușorul. **3.** (Bot.; în compusul) *Vălul-miresei* = plantă erbacee anuală, mică, cu flori lineare *(Gypsophila muralis).* — Din lat. **velum.** Cf. fr. v o i l e.

VĂLĂTÚC, *vălătuci,* s.m. **1.** Sul făcut dintr-un material (flexibil), înfășurat în sensul uneia dintre laturile sale; *spec.* val[1] (**II 1**). ✧ Loc. adv. *De-a vălătucul* = de-a rostogolul, de-a dura, peste cap. **2.** Material de construcție făcut din lut amestecat cu paie sau cu rogoz, în formă de colaci sau de cărămizi, din care se clădesc pereții caselor țărănești (astupându-se o îngrăditură de pari). **3.** Tăvălug. — Din **val.** Cf. t ă v ă l u g.

VĂLĂTUCÍ, *vălătucesc,* vb. IV. Tranz. A clădi pereți din vălătuci (**2**). — Din **vălătuc.**

VĂLEÁN, *văleni,* s.m. (Rar) Persoană care locuiește într-o vale, la câmpie. — **Vale** + suf. *-ean.*

VĂLEÁT s.m. v. **veleat.**

VĂLELÉU interj. v. **văleu.**

VĂLÉU interj. (Pop.) Vai! aoleu! [Var.: **văleléu, valéu**, interj.] — Cf. v a i, a o l e u.

VĂLICÍCĂ, *vălicele,* s.f. Diminutiv al lui *vale;* vălișoară. — **Vale** + suf. *-icică.*

VĂLIȘOÁRĂ, *vălișoare,* s.f. Vălicică. [Var.: **văișoáră** s.f.] — **Vale** + suf. *-ișoară.*

VĂLMĂȘÁG, *vălmășaguri,* s.n. Învălmășeală, neorânduială, dezordine; obiecte sau ființe aflate în neorânduială, învălmășite. — [De-a] **valma** + suf. *-șag.*

VĂLMĂȘEÁLĂ, *vălmășeli,* s.f. (Pop.) Învălmășeală. — **Vălmăși** + suf. *-eală.*

VĂLMĂȘÍ, *vălmășesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) învălmăși. — Din **vălmășag** (derivat regresiv).

VĂLMĂȘÍRE, *vălmășiri,* s.f. (Pop.) Învălmășire. — V. **vălmăși.**

VĂLȚUÍ, *vălțuiesc,* vb. IV. Tranz. A prelucra cu ajutorul valțurilor[1]. — **Valț**[1] + suf. *-ui.*

VĂLȚUÍRE, *vălțuiri,* s.f. Acțiunea de *a vălțui* și rezultatul ei. — V. **vălțui.**

VĂLȚUITÓR, -OÁRE, *vălțuitori, -oare,* s.m. și f. Muncitor care lucrează la valț[1]. [Pr.: *-țu-i-*] — **Vălțui** + suf. *-tor.*

VĂLURÁT, -Ă, *vălurați, -te,* adj. Care este cu valuri[1] sau ca niște valuri[1]; cu neregularități, cu ridicături și scobituri. [Var.: **vălurít, -ă** adj.] — Din **valuri** (pl. lui *val*[1]).

VĂLURÉL, *vălurele,* s.n. Diminutiv al lui *val*[1]. — **Val**[1] + suf. *-urel.*

VĂLURÍRE, *văluriri,* s.f. Formare de ondulații pe suprafața părții carosabile a unei șosele. — Din **valuri** (pl. lui *val*[1]).

VĂLURÍT, -Ă adj. v. **vălurat.**

VĂLURÓS, -OÁSĂ, *văluroși, -oase,* adj. Cu valuri[1]; cu aspect de valuri[1]; unduios. — **Val**[1] + suf. *-os.*

VĂLVĂTÁIE s.f. v. **vâlvătaie.**

VĂMEȘÉSC, -EÁSCĂ, *vămeșești,* adj. Care aparține vameșului sau vămii, privitor la vameș sau la vamă. — **Vameș** + suf. *-esc.*

VĂMEȘÍE, *vămeșii,* s.f. (Înv.) **1.** Funcție, slujbă de vameș. **2.** Taxă plătită ca vamă. — **Vameș** + suf. *-ie.*

VĂMUÍ, *vămuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A lua, a percepe, a încasa vamă. **2.** (La moară) A lua uium ca plată pentru măcinat. ✦ Fig. A fura o parte din ceva. — **Vamă** + suf. *-ui.*

VĂMUIÁLĂ, *vămuieli,* s.f. Faptul de *a vămui.* [Pr.: *-mu-ia-*] — **Vămui** + suf. *-eală.*

VĂMUÍRE, *vămuiri,* s.f. Acțiunea de *a vămui.* — V. **vămui.**

VĂPÁIE, *văpăi,* s.f. **1.** Flacără mare; pară. ✦ Arșiță, dogoare. ✦ Fig. Lumină strălucitoare. **2.** Văpaiță (**2**). — Cf. alb. v a p ë.

VĂPÁIȚĂ, *văpaițe,* s.f. **1.** (Pop.) Opaiț. **2.** Făclie de lemn sau de rășină cu care se sperie noaptea peștii, pentru a-i face să fugă spre uneltele de pescuit; văpaie (**2**). [Pr.: *-pa-i-.* — Var.: **vopáiță** s.f.] — Contaminare între **văpaie** și **opaiț(ă).**

VĂPĂÍ, pers. 3 *văpăiește,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A arde cu văpăi. [Var.: **văpăiá** vb. I] — Din **văpaie.**

VĂPĂIÁ vb. I v. **văpăi.**

VĂPĂIÉRE, *văpăieri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a văpăi; p. ext.* pâlpâire. [Pr.: *-pă-ie-*] — V. **văpăi.**

VĂPSEÁ s.f. v. **vopsea.**

VĂPSEÁLĂ s.f. v. **vopsea.**

VĂPSÍ vb. IV v. **vopsi.**

VĂR, VÁRĂ, *veri, vere,* s.m. și f. **1.** Persoană considerată în raport cu copiii fraților și surorilor părinților săi; gradul de rudenie respectiv. **2.** (La voc. m.) Termen familiar de adresare către un prieten, un cunoscut. — Lat. [consobrinus] **verus,** [consobrina] **vera.**

VĂRÁ, *vărez,* vb. I. Intranz. (Despre animale; *p. ext.* despre oameni) A petrece vara undeva sau într-un anumit fel. ✦ Tranz. A ține vitele sau oile la pășune (la munte) în timpul verii. — Din **vară.**

VĂRÁR, *vărari,* s.m. Muncitor care lucrează la construirea cuptoarelor de var și la arderea pietrei de var; persoană care vinde var. — **Var** + suf. *-ar.*

VĂRÁT s.n. **1.** Faptul de *a văra.* **2.** Taxă care se plătea în trecut pentru pășunatul vitelor pe locul cuiva în timpul verii; văratic (**II 2**). — V. **văra.**

VĂRÁTEC, -Ă adj., s.n. v. **văratic.**

VĂRÁTIC, -Ă, *văratici, -ce,* adj., s.n. **I.** Adj. De vară, specific verii. ✦ (Despre plante, fructe etc.) Care se dezvoltă, se coace vara; timpuriu. **II.** S.n. **1.** Locul unde sunt duse oile vara la pășunat. **2.** (Reg.) Taxă pentru pășunatul vitelor pe locul cuiva în timpul verii; vărat (**2**). [Var.: **vărátec, -ă** adj., s.n.] — **Vară** + suf. *-atic.*

VĂRĂRÍE, *vărării,* s.f. Loc unde se extrage piatra de var; locul și instalațiile pentru fabricarea varului; loc unde se depozitează sau se vinde varul. — **Var** + suf. *-ărie.*

VĂRGÁ, *vărghez,* vb. I. Tranz. A face dungi. — Din **vărgat** (derivat regresiv).

VĂRGÁT, -Ă, *vărgați, -te,* adj. Cu dungi, cu vărgi; dungat. — **Vargă** + suf. *-at.*

VĂRGĂȚÉL, -EÁ, *vărgăței, -ele,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *vărgat.* — **Vărgat** + suf. *-el.*

VĂRGULÍȚĂ, *vărgulițe,* s.f. Vărguță. — **Vargă** + suf. *-uliță.*

VĂRGÚȚĂ, *vărguțe,* s.f. Diminutiv al lui *vargă;* vărguliță. — **Vargă** + suf. *-uță.*

VĂRÓS, -OÁSĂ, *văroși, -oase,* adj. Care conține var, calcaros; cu aspect de var. — **Var** + suf. *-os.*

VĂRSÁ, *vărs,* vb. I. **I. 1.** Tranz. A face să curgă (un lichid sau o substanță curgătoare) dintr-un recipient. ✧ Expr. *A vărsa lacrimi* = a plânge. *A vărsa sânge* = a ucide, a omorî. *A-și vărsa sângele (pentru cineva* sau *ceva)* = a-și sacrifica viața (pentru cineva sau ceva). (Pop.) *A vărsa mațele* (cuiva) = a spinteca (pe cineva); *p. ext.* a ucide. *A vărsa (multe) sudori* (sau *nădușeli)* sau *a vărsa sudori de moarte* = **a)** a face un lucru greu, a munci din greu; **b)** a fi în agonie, a trage să moară. ✦ A lansa, a arunca asupra cuiva săgeți, bombe, explozibile (în cantitate mare). **2.** Refl. (Despre ape curgătoare) A-și uni cursul cu altă apă. (Rar) A se revărsa (peste maluri). ✦ (Despre ploaie) A cădea din abundență; a turna cu găleata. **3.** (Pop.) Tranz. A vomita. ✧ Expr. *A-și vărsa (și) mațele* (sau *măruntaiele),* se spune când cineva vomită foarte tare. *A vărsa venin* sau *a-și vărsa veninul* = a vorbi despre cineva cu dușmănie, cu ură. *A-și vărsa focul* (sau *sufletul, amarul)* = a-și destăinui durerea, mâhnirea, supărarea. *A vărsa foc,* se spune despre caii iuți și puternici (din basme). **4.** Tranz. A revărsa, a răspândi lumină, căldură. ✧ Refl. *Căldura se revarsă pretutindeni.* **5.** Tranz. și refl. A (se) împrăștia, a (se) risipi. **II.** Tranz. **1.** A repartiza un ostaș la o anumită unitate sau a-l trece dintr-o unitate în alta. **2.** A preda cuiva o sumă de bani; a efectua un vărsământ. — Lat. **versare.**

VĂRSÁRE, *vărsări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a (se) vărsa* și rezultatul ei. ✧ Expr. *Vărsare de sânge* = ucidere în masă, masacru. **2.** (Concr.) Loc unde o apă curgătoare se varsă în alta. **3.** Fig. (Rar) Ivire, apariție (a zorilor, a serii etc.). — V. **vărsa.**

VĂRSÁT[1] s.n. **1.** Faptul de *a (se) vărsa.* **2.** (Med.; pop.; și în sintagma *vărsat mare*) Variolă. ✧ *Vărsat negru* = formă gravă de variolă, în care pustulele de pe corp sunt foarte numeroase și pline cu sânge, apărând ca niște pete negre. *Vărsat de vânt* = (Pop.) varicelă. — V. **vărsa.**

VĂRSÁT[2], -Ă, *vărsați, -te,* adj. (Despre mărfuri) Care se vinde cu amănuntul dintr-o cantitate mai mare; care nu este preambalat. — V. **vărsa.**

VĂRSĂMÂNT, *vărsăminte,* s.n. Modalitate de stingere a obligației legale prin virarea unei sume de bani, efectuată de un agent economic sau de o instituție publică ori financiară; (concr.) sumă de bani astfel predată sau trecută la dispoziția cuiva. — **Vărsa** + suf. *-ământ* (după fr. *versement).*

VĂRSĂTÓR, -OÁRE, *vărsători, -oare,* adj., s.m. **I.** Adj. Care varsă. **II.** N.pr. art. Una dintre cele 12 constelații ale zodiacului, care se găsește între constelația Capricornului și cea a Peștilor. ✦ Unul dintre semnele zodiacului. — **Vărsa** + suf. *-ător.*

VĂRSĂTÚRĂ, *vărsături,* s.f. Faptul de *a (se) vărsa*. ✦ Ceea ce a fost vărsat, vomitat. — **Vărsa** + suf. *-ătură.*

VĂRUÍ, *văruiesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi o suprafață tencuită, lipită etc. a unui element de construcție cu un strat subțire de lapte de var (cu unele adaosuri); a spoi. — **Var** + suf. *-ui.*

VĂRUIÁLĂ, *văruieli,* s.f. **1.** Văruire. **2.** (Concr.) Strat de lapte de var (cu unele adaosuri) aplicat pe o suprafață tencuită, lipită etc. a unui element de construcție; spoială. [Pr.: *-ru-ia-*] — **Vărui** + suf. *-eală.*

VĂRUÍRE, *văruiri,* s.f. Acțiunea de *a vărui;* văruială, văruit[1]. — V. **vărui.**

VĂRUÍT[1] s.n. Văruire. — V. **vărui.**

VĂRUÍT[2], -Ă, *văruiți, -te,* adj. Pe care s-a aplicat un strat de lapte de var (cu unele adaosuri); spoit. — V. **vărui.**

VĂRZÁR, *vărzari,* s.m. (Rar) Cultivator (și vânzător) de varză. — **Varză** + suf. *-ar.*

VĂRZÁRE, *vărzări,* s.f. Plăcintă umplută cu varză, cu ceapă, mărar, știr etc. — **Varză** + suf. *-are.*

VĂRZĂRÍE, *vărzării,* s.f. Grădină în care se cultivă (cu precădere) varză. — **Varză** + suf. *-ărie.*

VĂRZUÍ, *vărzuiesc,* vb. IV. Tranz. (Fam.) A rupe, a zdrențui, a degrada o carte, un caiet etc. — **Varză** + suf. *-ui.*

VĂRZUÍT, -Ă, *vărzuiți, -te,* adj. (Fam.; despre cărți, caiete etc.) Rupt, zdrențuit, degradat. — V. **vărzui.**

VĂSÁR, *văsari,* s.m. (Reg.) Meseriaș care face (și vinde) vase, recipiente de lemn. — **Vas** + suf. *-ar.*

VĂSĂRÍ, *văsăresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A face vase, recipiente de lemn. — Din **văsar.**

VĂSĂRÍE s.f. Totalitatea vaselor dintr-o gospodărie, dintr-un restaurant etc. în care se gătește sau din care se mănâncă; veselă. — **Vas** + suf. *-ărie.*

VĂSĂRÍȘ, *văsărișe,* s.n. Canal de scurgere a apelor din mină. — De la **vas.**

VĂSCIÓR, *văscioare,* s.n. Văsuleț. — **Văsuț** + suf. *-ior.*

VĂSULÉȚ, *văsulețe,* s.n. Diminutiv al lui *vas;* văscior, văsușor, văsuț. — **Vas** + suf. *-uleț.*

VĂSUȘÓR, *văsușoare,* s.n. (Rar) Văsuleț. — **Vas** + suf. *-ușor.*

VĂSÚȚ, *văsuțe,* s.n. (Rar) Văsuleț. — **Vas** + suf. *-uț.*

VĂTÁF, *vătafi,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și Moldova) Supraveghetor al slugilor de la curtea unui boier sau de la o mănăstire; logofăt. **2.** Conducător al unui anumit grup de curteni, de slujbași sau de oșteni ai domniei. ✧ *Vătaful divanului* = boier însărcinat cu convocarea divanului. *Vătaf de agie* = șeful poliției. *Vătaf de plai* = șef al plăieșilor care păzeau un plai sau o trecătoare. *Vătaf de hotar* = șef de străjeri, de grăniceri. *Vătaf de plasă* = funcționar administrativ care conducea o plasă. **3.** P. gener. Persoană care avea sub ordinele sale un anumit număr de oameni; conducător, șef. ✦ Spec. Conducător al unei bresle, al unui grup de meșteșugari. ✦ Spec. Căpetenie a călușarilor, a colindătorilor etc.; persoană care conduce alaiul unei nunți. [Var.: (reg.) **vătáș, vătáv** s.m.] — Cf. ucr. v a t a h a, pol. w a t a h a, bg. v a t a h.

VĂTÁLĂ, *vătale,* s.f. Organ mobil al războiului de țesut, care susține spata și permite dirijarea suveicii prin rost, menținerea paralelă a firelor de urzeală și îndesarea firului de bătătură. [Var.: **vatálă** s.f.] — Din bg. **vatala.**

VĂTÁȘ s.m. v. **vătaf.**

VĂTÁV s.m. v. **vătaf.**

VĂTĂJÉL s.m. v. **vătășel.**

VĂTĂJÉSC, -EÁSCĂ adj. v. **vătășesc.**

VĂTĂJÍ vb. IV v. **vătăși.**

VĂTĂJÍȚĂ s.f. v. **vătășiță.**

VĂTĂMÁ, *vátăm,* vb. I. Tranz. **1.** A dăuna sănătății, integrității corporale (producând boli, răniri). ✦ Refl. Spec. A se îmbolnăvi de hernie. **2.** A cauza pagube, stricăciuni, prejudicii, neajunsuri; a atinge, a leza (moralmente). — Lat. **victimare.**

VĂTĂMÁN, *vătămani,* s.m. (În Evul Mediu, în Moldova) **1.** Conducător al obștii dintr-un sat liber. **2.** Reprezentant al stăpânului de pământ dintr-un sat aservit, însărcinat cu îndeplinirea obligațiilor locuitorilor satului față de stăpân. — Din rus., ucr. **ataman.**

VĂTĂMÁRE, *vătămări,* s.f. Acțiunea de *a (se) vătăma* și rezultatul ei. — V. **vătăma.**

VĂTĂMÁT, -Ă, *vătămați, -te,* adj. **1.** Bolnav; rănit; lovit. ✦ Spec. Bolnav de hernie. **2.** Stricat[2], deteriorat; atins. — V. **vătăma.**

VĂTĂMĂTÓR, -OÁRE, *vătămători, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care vatămă sau poate vătăma; dăunător, păgubitor, stricător. ✦ (Substantivat, m.) Nume dat insectelor (sau altor animale) care produc stricăciuni plantelor de cultură. **2.** S.f.

Plantă erbacee din familia leguminoaselor, cu flori galbene-aurii, cu fructul o păstaie, folosită ca plantă medicinală sau ca nutreț *(Anthyllis vulneraria)*. **3.** S.f. Plantă graminee cu frunze păroase, cu floarea grupată în spiculețe *(Bromus commutatus)*. — **Vătăma** + suf. *-ător.*

VĂTĂMĂTÚRĂ, *vătămături,* s.f. Nume dat mai multor boli interne care provoacă crize viscerale acute (hernie, colici, pelagră etc.). — **Vătăma** + suf. *-ătură.*

VĂTĂȘÉL, *vătășei,* s.m. Diminutiv al lui *vătaf.* ✦ Vornicel (la nuntă). ✦ (În trecut) Funcționar inferior la primărie. [Var.: (reg.) **vătăjél** s.m.] — **Vătaș** + suf. *-el.*

VĂTĂȘÉSC, -EÁSCĂ, *vătășești,* adj. Care aparține vătafului, privitor la vătaf, de vătaf. [Var.: (reg.) **vătăjésc, -eáscă** adj.] — **Vătaș** + suf. *-esc.*

VĂTĂȘÍ, *vătășesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A conduce, a administra (în calitate de vătaf). [Var.: (reg.) **vătăjí** vb. IV] — Din **vătaș.**

VĂTĂȘÍE, *vătășii,* s.f. **1.** Funcția, slujba de vătaf. ✧ *Vătășie de plai* = subprefectură. **2.** Taxă care se plătea în trecut la bariera unui oraș pentru intrarea unui vehicul cu marfă. — **Vătaș** + suf. *-ie.*

VĂTĂȘÍȚĂ, *vătășițe,* s.f. **1.** Soția vătafului. **2.** Femeie care conducea gospodăria unei case boierești, având în supraveghere slugile (de sex feminin). **3.** Vornicească la nuntă. [Var.: (reg.) **vătăjíță** s.f.] — **Vătaș** + suf. *-iță.*

VĂTMĂNÍȚĂ, *vătmănițe,* s.f. Femeie care conduce un tramvai. — **Vatman** + suf. *-iță.*

VĂTRÁI, *vătraie,* s.n. **1.** Unealtă metalică în formă de cârlig lung sau de lopățică, cu coadă, cu care se scoate sau se scormonește jarul din sobe, din cuptoare etc.; vătrar. ✧ Expr. (Pop. și fam.) *Trai pe vătrai* = viață ușoară, lipsită de griji. (Înv. și reg.) *Trai cu vătrai* = viață grea, plină de certuri, de neînțelegeri. **2.** Lambă (la căruță sau la car). — Cf. sb. v ă t r a l j, bg. v a t r a l.

VĂTRÁR, *vătrare,* s.n. (Reg.) Vătrai (**1**). — **Vatră** + suf. *-ar.*

VĂTUÍ¹, *vătuiesc,* vb. IV. Tranz. A căptuși cu vată sau cu vatelină un obiect de îmbrăcăminte; a bumbăci; *p. ext.* a capitona. — **Vată** + suf. *-ui.*

VĂTÚI², -IE, *vătui, -ie,* s.m. și f. Ied sau pui de iepure (până la un an). ✦ Piele (prelucrată) a puiului de căprioară. — Lat. ***vituleus** (<*vitulus).*

VĂTUÍRE, *vătuiri,* s.f. Acțiunea de *a vătui¹* și rezultatul ei; bumbăcit, bumbăceală. — V. **vătui¹.**

VĂTUÍT, -Ă, *vătuiți, -te,* adj. (Despre obiecte de îmbrăcăminte) Căptușit cu vată sau cu vatelină; *p. ext.* capitonat. — V. **vătui¹.**

VĂZ s.n. Unul dintre cele cinci simțuri, cu ajutorul căruia se percep imaginile, se înregistrează direct forma, culoarea, dimensiunea, luminozitatea obiectelor, precum și distanța și mișcarea acestora; capacitatea de a percepe imaginile; vedere; văzut¹. ✧ Loc. prep. *În* (sau, înv., *la) văzul...* = în ochii..., în fața..., față de... — Din **vedea** (derivat regresiv).

VĂZĂTÓR, -OÁRE, *văzători, -oare,* adj. (Rar) Care vede; *p. ext.* care este sau a fost martor la ceva. — **Vedea** + suf. *-ător.*

VĂZDÚH, *văzduhuri,* s.n. Înveliș gazos care înconjoară Pământul; aer; straturile (mai) înalte ale atmosferei. — Din sl. **vŭzduhŭ.**

VĂZÚT¹ s.n. (Înv. și reg.) Faptul de *a vedea;* capacitatea de a vedea; văz. — V. **vedea.**

VĂZÚT², -Ă, *văzuți, -te,* adj. Care se vede; vizibil, clar. ✦ (Substantivat, f. pl.) Tot ceea ce se vede sau se poate vedea. — V. **vedea.**

VÂJ interj. Cuvânt care imită zgomotul caracteristic produs de vânt, de curgerea năvalnică a unei ape, de mișcarea unui corp care străbate cu viteză un spațiu etc. — Onomatopee.

VÂJÂÍ, pers. 3 *vâjâie,* vb. IV. Intranz. (Despre vânt, ape curgătoare, corpuri care străbat spațiul etc.) A produce un zgomot (șuierător) caracteristic. ✦ (Despre sânge) A pulsa cu violență. ✧ Expr. *A-i vâjâi cuiva capul* (sau *urechile, tâmplele, p. ext., creierul, auzul)* = **a)** a avea falsa senzație de zgomot continuu și obsedant, provocată de afluxul mărit al sângelui la cap; **b)** a fi zăpăcit, năucit. ✦ (Despre foc) A dudui. ✦ (Despre albine) A bâzâi, a zumzăi. [Var.: (reg.) **vâjií** vb. IV] — **Vâj** + suf. *-âi.*

VÂJÂIÁLĂ, *vâjâieli,* s.f. Vâjâit¹. [Pr.: *-jâ-ia-.* — Var.: (reg.) **vâjiálă** s.f.] — **Vâjâi** + suf. *-eală.*

VÂJÂÍRE, *vâjâiri,* s.f. Vâjâit¹. — V. **vâjâi.**

VÂJÂÍT¹, *vâjâituri,* s.n. Faptul de *a vâjâi;* zgomot caracteristic produs de ceva care vâjâie; vâjâială, vâjâitură, vâjâire. [Var.: (reg.) **vâjiít** s.n.] — V. **vâjâi.**

VÂJÂÍT², -Ă, *vâjâiți, -te,* adj. (Rar; despre oameni) Amețit (de băutură), cherchelit. — V. **vâjâi.**

VÂJÂITÓR, -OÁRE, *vâjâitori, -oare,* adj., s.f. **1.** Adj. Care vâjâie. **2.** S.f. Zbârnâitoare (la zmeul cu care se joacă copiii). [Pr.: *-jâ-i-.* — Var.: (reg.) **vâjiitór, -oáre** adj.] — **Vâjâi** + suf. *-tor.*

VÂJÂITÚRĂ, *vâjâituri,* s.f. Vâjâit¹. [Pr.: *-jâ-i-.* — Var.: (reg.) **vâjeitúră, vâjietúră, vâjiitúră** s.f.] — **Vâjâi** + suf. *-tură.*

VÂJEITÚRĂ s.f. v. **vâjâitură.**

VÂJIÁLĂ s.f. v. **vâjâială.**

VÂJIETÚRĂ s.f. v. **vâjâitură.**

VÂJIÍ vb. IV v. **vâjâi.**

VÂJIÍT s.n. v. **vâjâit¹.**

VÂJIITÓR, -OÁRE adj. v. **vâjâitor.**

VÂJIITÚRĂ s.f. v. **vâjâitură.**

VÂLCEÁ, -ÍCĂ, *vâlcele,* s.f. **1.** Vale îngustă și puțin adâncă, cu fundul aproape plat și cu versantele în pantă ușoară; vâlcică. **2.** Pârâu mic de-a lungul unei vâlcele (**1**). — Lat. ***vallicella** (= *vallicula). —* **Vâlcícă:** cu schimbare de suf.

VÂLCEÁN, -Ă, *vâlceni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Râmnicu Vâlcea sau din județul Vâlcea. **2.** Adj. Care aparține municipiului Râmnicu Vâlcea sau județului Vâlcea ori vâlcenilor (**1**), privitor la municipiul Râmnicu Vâlcea sau județul Vâlcea ori la vâlceni. — **Vâlcea** (n. pr.) + suf. *-ean.*

VÂLCEÁNCĂ, *vâlcence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Râmnicu Vâlcea sau din județul Vâlcea. — **Vâlcean** + suf. *-că.*

VÂLCED, -Ă, *vâlcezi, -de,* adj. (Reg.) Vânăt, învinețit; livid, palid. — Et. nec.

VÂLCELÚȘĂ, *vâlcelușe,* s.f. Diminutiv al lui *vâlcea.* — **Vâlcea** + suf. *-elușă.*

VÂLCEZÍ, *vâlcezesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Reg.) A (se) învineți. — Din **vâlced.**

VÂLCICÚȚĂ, *vâlcicuțe,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *vâlcică.* — **Vâlcică** + suf. *-uță.*

VÂLFĂ s.f. v. **vâlvă.**

VÂLNIC, *vâlnice,* s.n. **1.** Fotă încrețită în talie și despicată în față, care aparține portului popular oltenesc. **2.** Pânză țărănească subțire; învelitoare de cap făcută din astfel de pânză; văl. — Din bg. **vălnenik.**

VÂLTOÁRE, *vâltori,* s.f. **1.** Loc adâncit în albia unui râu, unde apa formează vârtejuri; vârtej format de apă în acest loc; bulboană, bulboacă. **2.** (Reg.) Vijelie. **3.** Fig. Zarvă; învălmășeală. [Var.: (pop.) **vultoáre** s.f.] — Lat. ***voltoria** (< *volutus).*

VÂLVĂ, (**4**) *vâlve,* s.f. **1.** Agitație deosebită provocată de un fapt ieșit din comun; frământare, zarvă. **2.** Renume, faimă. **3.** (Înv.) Alai, pompă; *p. ext.* măreție, grandoare. ✦ Fală, orgoliu, mândrie. **4.** (În mitologia populară) Duh, zână, știmă. ✧ *Vâlva băii* = zână despre care se crede că stăpânește, supraveghează și distribuie comorile dintr-o mină de aur. **5.** (Rar) Vâlvătaie. [Var.: (pop.) **vâlfă** s.f.] — Din sl. **vluhvu,** bg. **vlahva.**

VÂLVĂTÁIE, *vâlvătăi,* s.f. Flacără mare; pălălaie, vâltoare, vâlvă, bobotaie. [Pr.: *-ta-ie.* — Var.: **vălvătáie, vâlvotáie** s.f.] — Din **vâlvă** (după *pălălaie, bobotaie).*

VÂLVOÁRE, *vâlvori,* s.f. (Rar) Vâlvătaie. ✦ Lumină roșiatică, incandescentă. [Var.: (pop.) **vulvoáre** s.f.] — Cf. v â l v ă.

VÂLVÓI adj. invar. (Despre păr) Ridicat în sus (în neorânduială); zbârlit, ciufulit. [Var.: **vulvói** adj. invar.] — Et. nec. Cf. v â l v o a r e.

VÂLVORÁ, pers. 3 *vâlvorează,* vb. I. Intranz. (Rar; despre foc) A arde cu flăcări mari, a scoate vâlvătăi. — Din **vâlvoare.**

VÂLVOTÁIE s.f. v. **vâlvătaie.**

VÂNÁ, *vânez,* vb. I. Tranz. **1.** A pândi, a urmări și a prinde sau ucide animale sau păsări sălbatice. ✦ A pescui (mai ales pești mari). ✦ Fig. A urmări un om pentru a-l prinde; a hăitui. **2.** Fig. (Adesea peior.) A urmări cu aviditate, cu stăruință. ✦ (Fam.) A pune mâna pe...; a face rost. — Lat. ***venare** (= *venari).*

VÂNÁRE, *vânări,* s.f. (Rar) Faptul de *a vâna;* vânătoare. — V. **vâna.**

VÂNÁT, *vânaturi,* s.n. **1.** Vânătoare. **2.** Ceea ce vânează cineva; *p. restr.* carnea unui animal vânat. — V. **vâna.**

VÂNĂ, *vine,* s.f. **I. 1.** Vas sangvin de diferite mărimi, care duce sângele de la organe și țesuturi la inimă; *p. gener.* (fam.) orice vas sangvin; venă (**1**). ✧ Expr. *A-i îngheța* (sau *a i se slei) cuiva sângele în vine* = a-l cuprinde pe cineva groaza, a încremeni de frică. **2.** (Pop.) Fibră musculară; tendon, zgârci; mușchi. ✧ *Vână de bou* = cravașă făcută din ligamentul cervical posterior al boului; *p. ext.* baston de cauciuc folosit de cei care mențin ordinea publică. ✧ Loc. adj. *Tare* (sau *bun) de vână* = puternic, viguros. *Slab de vână* = neputincios, slăbănog. ✧ Expr. *A fi numai vână* = a fi sprinten, agil, puternic. **3.** (Pop.) Parte a piciorului cuprinsă între genunchi și gleznă; gambă. ✧ Loc. adj. și adv. *Pe* (sau *în) vine* = (despre pantaloni) lăsați sau căzuți mai jos de talie; spre genunchi; (despre oameni) cu pantalonii lăsați sau căzuți. ✧ Loc. adv. *Pe vine* = ghemuit, cu genunchii îndoiți, sprijinind greutatea corpului pe gambe. ✧ Expr. (Reg.; în legătură cu verbe de mișcare) *Cu coada între vine* = umilit, rușinat. **II. 1.** Pătură minerală continuă infiltrată între celelalte straturi ale solului; filon. ✦ Pânză subterană de apă. **2.** Șuviță, coloană de lichid; *p. ext.* dâră. ✧ *Vâna apei* = curentul, șuvoiul apei. **3.** (Bot.) Nervură. ✦ Fiecare dintre ramificațiile rădăcinii unui copac. — Lat. **vena.**

VÂNĂT, -Ă, *vineți, -te,* adj., s.n., s.f. **I.** Adj. **1.** De culoare albastru-închis (cu reflexe violete). ✦ Întunecat, plumburiu (din cauza ceții, a depărtării etc.). **2.** (Despre ființe sau părți ale corpului lor) Învinețit; palid, livid. **3.** (Despre penele unor păsări sau despre părul unor animale) Cenușiu bătând în albastru; sur. **II.** S.n. Culoare vânătă (**I 1**). **III.** S.f. (Bot.) Pătlăgea vânătă, v. *pătlăgea.* — Lat. **venetus.**

VÂNĂTÁIE, *vânătăi,* s.f. Pată vânătă care apare pe corp în urma unei lovituri; echimoză, vinețeală. — **Vânăt** + suf. *-aie.*

VÂNĂTOÁRE, *vânători,* s.f. Acțiunea de a vâna și rezultatul ei; vânat (**1**). ✦ Fig. Urmărire (polițienească) a unui om, pentru prinderea lui. — Lat. **venatoria.**

VÂNĂTÓR, *vânători,* s.m. **1.** Persoană care vânează, care practică vânătoarea. ✦ Fig. (Peior.) Persoană care caută să obțină prin orice mijloace o situație, un post (pe care nu-l merită), să parvină. **2.** Soldat dintr-o veche unitate militară (formată din pedestrași și călărime). **3.** (În sintagma) *Vânător de munte* = ostaș infanterist

special instruit, echipat și înzestrat pentru a lupta în regiuni muntoase. — Lat. **venatorem.**

VÂNĂTORÉSC, -EÁSCĂ, *vânătorești,* adj. Care aparține vânătorii sau vânătorului, privitor la vânătoare sau la vânător. — **Vânător** + suf. *-esc.*

VÂNĂTORÉȘTE adv. În felul vânătorilor, ca vânătorii. — **Vânător** + suf. *-ește.*

VÂNĂTORÍE s.f. (Rar) Vânătoare; *p. ext.* îndeletnicirea de vânător. — **Vânător** + suf. *-ie.*

VÂNĂTORÍME s.f. Mulțime de vânători; totalitatea vânătorilor. — **Vânător** + suf. *-ime.*

VÂNJ s.n., (**2**) *vânji,* s.m. **1.** S.n. (Înv. și pop.) Putere, vigoare. **2.** S.m. (Bot.) Velniș. — Cf. sl. v o n z u.

VÂNJÓS, -OÁSĂ, *vânjoși, -oase,* adj. Puternic, viguros; musculos. ✦ Fig. Înzestrat cu forță morală, cu tărie de caracter. — **Vânj** + suf. *-os.*

VÂNJOȘÁ, *vânjoșez,* vb. I. Tranz. (Pop.) A face vânjos, a întări, a fortifica corpul. — Din **vânjos.**

VÂNJOȘÉNIE, *vânjoșenii,* s.f. (Pop.) Putere fizică; forță, tărie, vânjoșie. — **Vânjos** + suf. *-enie.*

VÂNJOȘÍE, *vânjoșii,* s.f. (Pop.) Vânjoșenie. — **Vânjos** + suf. *-ie.*

VÂNÓS, -OÁSĂ, *vânoși, -oase,* adj. Care are vine groase; *p. ext.* puternic, viguros, vânjos. — Lat. **venosus.**

VÂNT, *vânturi,* s.n. **1.** Deplasare pe orizontală a unei mase de aer provocată de diferența de presiune existentă între două regiuni ale atmosferei. ✧ *Vânt rău* = întâmplare nenorocită care lovește pe cineva. ✧ Loc. adv. *Ca vântul* = foarte repede. ✧ Expr. *Ce vânt te aduce?* se spune cuiva care a venit pe neașteptate. *A se așterne vântului* = a alerga foarte repede. *A se duce pe aripi de vânt* = a se duce foarte repede. *Bate vântul,* se spune când un loc, de obicei populat, este (temporar) pustiu. *A-i bate* (sau *a-i sufla cuiva) vântul în buzunare* = a nu avea niciun ban, a fi foarte sărac. *A arunca banii în vânt* = a cheltui fără socoteală. *Din* (sau *de la) cele patru vânturi* = din toate părțile, de pretutindeni. *A vedea dincotro bate vântul* = a-și da seama de o situație, înainte ca lucrurile să se precizeze cu claritate. *A-l bate vântul* (pe cineva) = a fi extrem de slab sau de slăbit. (Rar) *A se duce pe vânturi* = a se risipi, a se prăpădi. **2.** Aer, văzduh. ✧ Loc. adv. *În vânt* = **a)** în gol; **b)** în sus; **c)** *fig.* fără folos, zadarnic. **3.** Curent de aer creat pe cale artificială (cu un dispozitiv, cu evantaiul etc.). **4.** (În expr.) *A face vânt* = **a)** a împinge, a arunca, a azvârli; *p. ext.* a da afară (dintr-o slujbă); **b)** (fam.) a scăpa de cineva. *A-și face* (sau, rar, *a-și da) vânt* = a-și lua avânt, a porni cu viteză, cu avânt. *A lua vânt* = (despre cai) a porni, cu viteză mare (scăpând de sub controlul conducătorului). **5.** (Astron.; în sintagma) *Vânt solar* = flux de protoni și neutroni emiși continuu de Soare. — Lat. **ventus.**

VÂNTICÉL, *vânticele,* s.n. Vântuleț. — **Vânt** + suf. *-icel.*

VÂNTIȘÓR s.n. Vântuleț. — **Vânt** + suf. *-ișor.*

VÂNTOÁICĂ s.f. (În superstiții) Duh rău, care dezlănțuie furtuni. — **Vânt** + suf. *-oaică.*

VÂNTOÁIE, *vântoaie,* s.f. (Pop.) Vântoasă (**2**). — **Vânt** + suf. *-oaie.*

VÂNTÓS, -OÁSĂ, *vântoși, -oase,* adj., s.f. **1.** Adj. Cu vânt, bătut de vânt. **2.** S.f. Vânt mare (cu vârtejuri); vântoaie, furtună, vijelie. **3.** S.f. pl. Iele. — **Vânt** + suf. *-os.*

VÂNTREÁ, *vântrele,* s.f. Pânză de corabie; vetrelă. [Var.: **vintreá** s.f.] — Cf. sl. v e t r i l o, rom. v â n t.

VÂNTUÍ, pers. 3 *vântuiește,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre vânt) A sufla cu putere, vijelios. **2.** Tranz. (În superstiții, subiectul este „vântul rău") A face pe cineva să înnebunească sau să ologească. — **Vânt** + suf. *-ui.*

VÂNTUÍT, -Ă, *vântuiți, -te,* adj. (Reg.) Nebun. — Cf. v â n t u i.

VÂNTULÉȚ, *vântulețe,* s.n. Diminutiv al lui *vânt;* vânticel, vântișor, vânturel, vântușor. — **Vânt** + suf. *-uleț.*

VÂNTURÁ, *vấntur,* vb. I. Tranz. **1.** A trece boabele de cereale prin vânturătoare sau a le face să cadă de la o mică înălțime pentru ca vântul să împrăștie impuritățile ușoare. ✦ Fig. A împrăștia, a risipi; a spulbera. **2.** A vărsa de mai multe ori un lichid dintr-un vas în altul, pentru a-l răci, pentru a-l amesteca etc. **3.** A mișca încoace și încolo, a agita. ✦ Fig. A frământa, a tulbura. **4.** Fig. A da în vileag, a povesti, a comenta vorbe, fapte etc. **5.** Fig. A cutreiera, a colinda. ✧ Compus: *vântură-lume* sau *vântură-țară* s.m. și f. = om hoinar, aventurier. **6.** (Rar; despre vânt) A sufla, a bate peste... — Lat. **ventulare** (= *ventilare).*

VÂNTURÁR, *vânturare,* s.n. (Rar) Evantai. — **Vânturi** (pl. lui *vânt)* + suf. *-ar.*

VÂNTURÁRE, *vânturări,* s.f. Acțiunea de *a vântura* și rezultatul ei; vânturat; *fig.* frământare, agitație, tulburare. — V. **vântura.**

VÂNTURÁT s.n. Vânturare. *Vânturatul grâului.* — V. **vântura.**

VÂNTURÁTIC, -Ă, *vânturatici, -ce,* adj. (Rar; și substantivat) Neserios, ușuratic. — **Vânturi** (pl. lui *vânt)* + suf. *-atic.*

VÂNTURĂTOÁRE, *vânturători,* s.f. **1.** Mașină agricolă de sortat, care curăță semințele de impurități printr-un curent de aer produs de un ventilator și prin cernerea restului prin site. **2.** Mașină folosită în turnătorie pentru vânturarea amestecurilor. — **Vântura** + suf. *-ătoare.*

VÂNTURĂTÚRĂ, *vânturături,* s.f. Vânturare; (concr.) ceea ce rămâne (ca impuritate) după vânturarea semințelor; pleavă. — **Vântura** + suf. *-ătură.*

VÂNTURÉL, (**1**) *vânturele,* s.n., (**2**) *vânturei,* s.m. **1.** S.n. Vântuleț. **2.** S.m. (Ornit.) Vindereu. — **Vânt** + suf. *-el.*

VÂNTURÓS, -OÁSĂ, *vânturoși, -oase,* adj. (Înv.; despre climă, vreme, anotimpuri) Cu vânt, vântos. ✦ Fig. Neserios, ușuratic. — **Vânt** + suf. *-os.*

VÂNTUȘÓR s.n. (Rar) Vântuleț. — **Vânt** + suf. *-ușor.*

VÂNZÁRE, *vânzări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a vinde* și rezultatul ei; vindere. ✧ (Pop.) *Vânzare bună!* = urare făcută negustorului (sau vânzătorului) de către cumpărător, la plecarea acestuia dintr-o prăvălie. *Vânzare silită* = vânzare ordonată de autoritatea judiciară pentru datorii neachitate. ✧ Loc. adj. *De vânzare* = oferit spre vânzare, destinat vânzării, menit să fie vândut. **2.** (Concr.) Ceea ce se vinde, obiectul care se vinde; marfă. **3.** (Ec.) Procesul de schimb al unor mărfuri, corporale și necorporale, contra unei sume de bani, numită preț. **4.** Fig. Trădare. — **Vinde** + suf. *-are.*

VÂNZĂTÓR, -OÁRE, *vânzători, -oare,* s.m. și f. **1.** Persoană fizică sau juridică care vinde bunuri (ocazional sau permanent). ✦ Spec. Persoană care este angajată într-un magazin pentru a efectua vânzarea mărfurilor și pentru a servi clientela. ✧ Expr. (Ir.) *Vânzător de piei de cloșcă* = negustor fără marfă și fără capital. ✦ (Adjectival) Care este de vânzare, destinat vânzării, de vândut. ✧ Loc. vb. *A face (un bun imobil) vânzător* = a pune în vânzare, a vinde. **2.** Fig. (Adesea adjectival) Trădător, înșelător. — **Vinde** + suf. *-ător.*

VÂNZOLEÁLĂ, *vânzoleli,* s.f. Faptul de *a (se) vânzoli;* frământare, agitație, mișcare, vânzolit. — **Vânzoli** + suf. *-eală.*

VÂNZOLÍ, *vânzolesc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) frământa, a (se) zbate, a (se) agita (de colo până colo). **2.** Refl. (Înv.) A se război, a se lupta. — Din magh. **vonszolni.**

VÂNZOLÍRE, *vânzoliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) vânzoli* și rezultatul ei. — V. **vânzoli.**

VÂNZOLÍT s.n. (Rar) Vânzoleală. — V. **vânzoli.**

VÂRÁRE, *vârâri,* s.f. Acțiunea de *a (se) vârî* și rezultatul ei. — V. **vârî.**

VÂRCOLÁC, *vârcolaci,* s.m. **I. 1.** (În mitologia populară românească) Ființă fabuloasă fără reprezentare concretă, care mănâncă Luna și Soarele (provocând fazele Lunii, eclipse etc.) **2.** Strigoi. **II.** Peștișor artificial de metal, folosit ca nadă la pescuitul cu undița. [Var.: **vârcoláci, vârcolág, vârgolág, vârcolíc** s.m.] — Din bg. **vârkolak.**

VÂRCOLÁCI s.m. v. **vârcolac.**

VÂRCOLÁG s.m. v. **vârcolac.**

VÂRCOLÍC s.m. v. **vârcolac.**

VÂRF, *vârfuri,* s.n. **1.** Partea cea mai de sus (ascuțită) a unor obiecte înalte (case, copaci etc.) sau a anumitor forme de relief (deal, munte). ✧ Expr. *Asta pune* (sau, rar, *face) vârf (la toate)* = asta întrece orice închipuire sau așteptare, este din cale-afară. *(Plin) cu vârf* sau *încărcat cu vârf* = plin de tot, până sus. ✦ Fig. (La pl.) Persoanele care se află în fruntea unei organizații, a unor grupuri sau clase sociale etc. ✦ (Rar) Partea de deasupra, suprafața unei ape. *Vârful Oltului.* **2.** Capăt, extremitate (ascuțită) a unui lucru. *Vârful coloanei.* ✦ Spec. Extremitate a unei părți a trupului omului sau animalelor. ✧ Loc. adv. *Din vârful buzelor* = de mântuială, superficial; batjocoritor, sfidător, ironic. (În legătură cu verbe de mișcare) *În vârful* (sau *pe vârfurile) degetelor* (sau *picioarelor)* = tiptil, încet, cu grijă, fără zgomot, ca să nu simtă nimeni. ✧ Expr. *A i se sui* (cuiva) *părul în vârful capului* = a i se ridica (cuiva) părul pe cap (de frică, de spaimă) *A i se sui* (cuiva) *tot sângele în vârful capului,* se spune când cineva se aprinde la față din cauza furiei, a rușinii etc. *A vorbi în* (sau *din) vârful limbii* (sau *buzelor)* = a vorbi peltic; *p. ext.* a vorbi afectat. **3.** Punctul de intersecție a laturilor unui unghi sau ale unui triunghi, a muchiilor unei piramide etc. **4.** Fig. Moment de intensitate maximă a unei activități. ✧ *Ore de vârf* = **a)** (în legătură cu mijloace de transport, magazine sau alte unități de servire a populației) ore de afluență maximă, de mare aglomerație și de solicitare intensă; **b)** (în legătură cu sursele de apă, de energie electrică, de gaze) ore în care consumul este foarte intens. *Vârf de consum* = cantitate maximă de energie electrică necesară abonaților unei rețele electrice la anumite ore din zi sau în anumite perioade ale anului. — Din sl. **vrŭhŭ.**

VÂRFÁR, *vârfare,* s.n. **1.** Țăpoi cu coada lungă, cu care se poate așeza fânul în vârful stogului. **2.** Vârf de munte. — **Vârf** + suf. *-ar.*

VÂRFȘÓR s.f. v. **vârfușor.**

VÂRFUÍ, *vârfuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A face vârf unei grămezi. **2.** A umple până sus un vas, un recipient etc.; a face să fie plin ochi. **3.** Fig. (Despre munți, culmi etc.) A-și înălța, a-și profila vârful. — **Vârf** + suf. *-ui.*

VÂRFUÍT, -Ă, *vârfuiți, -te,* adj. **1.** Prelungit în formă de vârf, cu vârf; țuguiat, ascuțit. **2.** (Despre recipiente) Plin până sus, umplut cu vârf. — V. **vârfui.**

VÂRFULÉȚ, *vârfulețe,* s.n. Diminutiv al lui *vârf;* vârfuț, vârfușor; capăt, extremitate (mică). — **Vârf** + suf. *-uleț.*

VÂRFUȘÓR, *vârfușoare,* s.n. Vârfuleț. [Var.: **vârfșór** s.n.] — **Vârf** + suf. *-ușor.*

VÂRFÚȚ s.n. (Rar) Vârfuleț. [Var.: **vârvúț** s.n.] — **Vârf** + suf. *-uț.*

VÂRGOLÁG s.m. v. **vârcolac.**

VÂRÎ́, *vâr,* vb. IV. **1.** Tranz. A băga, a introduce. ✧ Expr. *A-i vârî cuiva* (ceva) *pe gât* = a sili pe cineva să accepte un lucru împotriva voinței, interesului sau plăcerii sale. *A-i vârî cuiva* (ceva) *în cap* = **a)** a face pe cineva să priceapă bine un lucru; **b)** a face pe cineva să creadă ceea ce nu este adevărat; **c)** a sugera cuiva ceva.

A-și vârî nasul în ceva (sau *undeva, în toate)* sau *a-și vârî nasul unde nu-i fierbe oala* = a se amesteca, a interveni (inoportun) în ceva (sau undeva, în toate) sau în lucruri care nu-l privesc. *A-și vârî* (sau *a-i vârî cuiva) mințile în cap* = a-și da bine seama (sau a face să-și dea seama) de urmările faptelor sale; a se cuminți sau a face să se cumințească. *A vârî vrajbă* (sau *zâzanie, intrigă* etc.) = a provoca (cu intenție) neînțelegeri, ură, intrigi; a învrăjbi. ✦ A înfige, a împlânta. ✦ A investi bani, capital. **2.** Tranz. A face (pe cineva) să intre undeva (de bunăvoie sau forțat). ✧ Expr. *A vârî pe cineva (de viu) în groapă* (sau *în mormânt, în pământ)* = **a)** a pricinui moartea cuiva, a omorî pe cineva cu zile; **b)** a cauza cuiva supărări foarte mari. *A vârî* (pe cineva) *în boală* (sau *în toate bolile, în sperieți, în toți sperieții, în groază, în răcori)* = a speria tare (pe cineva); a îngrozi, a înspăimânta, a înfricoșa. *A vârî* (pe cineva) *la închisoare* (sau *la pușcărie)* = a face să fie închis, întemnițat. **3.** Refl. A intra, a se băga în... ✧ Expr. *A se vârî sub pielea cuiva* = a câștiga (prin mijloace nepermise) încrederea, protecția sau dragostea cuiva. ✦ Tranz. A face ca cineva să fie angajat sau a angaja într-un serviciu. ✦ A se înghesui. ✧ Expr. *A se vârî în sufletul cuiva* = a plictisi pe cineva, manifestând un interes sau o simpatie prea stăruitoare, prea insistentă, agasantă. ✦ A se amesteca între alții (intervenind într-un sens oarecare). — Din sl. **vreti.**

VÂRLÁV, -Ă, *vârlavi, -e,* adj. (Reg.) Iute în mișcări; vrednic, îndemânatic. — Din sb. **vrljav.**

VÂRLÚGĂ s.f. v. **zvârlugă.**

VÂRSTĂ[1]**,** *vârste,* s.f. **1.** Timpul scurs de la nașterea unei ființe până la un anumit moment din viața ei; numărul de ani (și de luni, de zile) prin care se exprimă acest timp; etate. ✧ *Președinte de vârstă* = președinte al unei adunări ales în persoana celui mai în etate dintre membri. ✧ Loc. adj. *În vârstă* = bătrân. *De-o vârstă cu...* = care are același număr de ani cu... *Fără vârstă* = a cărui vârstă nu se poate preciza, de vârstă incertă. *Între două vârste* = care nu este nici prea bătrân, nici prea tânăr. **2.** Etapă din viața unei ființe caracterizată printr-o anumită fază de dezvoltare. ✧ *Vârsta a treia* = perioada de după pensionare. **3.** Număr de ani împliniți care se cer pentru ca cineva să se bucure de anumite drepturi (civile, politice etc.) **4.** (Înv.; în sintagma) *Vârsta de mijloc* = Evul Mediu. **5.** Cea mai mică subdiviziune a timpului geologic în decursul căreia s-a format un complex de strate grupate într-un etaj geologic. [Var.: (reg.) **vrâstă** s.f.] — Din sl. **vrusta.**

VÂRSTĂ[2]**,** *vârste,* s.f. (Reg.) **1.** Dungă sau bandă de altă culoare (într-o țesătură, în penajul unei păsări etc.); ornament care constă în dungi de altă culoare. **2.** Mănunchi de flori, buchet. [Var.: **vrâstă** s.f.] — Din sb. **vrsta.**

VÂRSTEÁN, *vârsteni,* s.m. (Rar) Persoană considerată în raport cu altă persoană de aceeași vârstă[1] cu ea. — **Vârstă**[1] + suf. *-ean.*

VÂRSTNIC, -Ă, *vârstnici, -ce,* adj. **1.** Trecut de epoca tinereții, înaintat în vârstă[1]. ✧ *Mai vârstnic decât...* = mai în vârstă[1] decât... **2.** (Înv.; adesea substantivat) De aceeași vârstă[1] (cu altcineva). [Var.: **vrâstnic, -ă** adj.] — **Vârstă**[1] + suf. *-nic.*

VÂRSTNICÍE s.f. (Rar) Vârstă[1] de adult. — **Vârstnic** + suf. *-ie.*

VÂRȘÁR, *vârșari,* s.m. Pescar care pescuiește cu vârșa. — **Vârșă** + suf. *-ar.*

VÂRȘĂ, *vârșe,* s.f. Unealtă de pescuit în formă lunguiață, alcătuită dintr-un coș făcut din plasă sau din nuiele de răchită împletite, cu gura îngustă și întoarsă înăuntru în formă de pâlnie; vintir. [Pl. și: *vârși*] — Din sb. **vrša.**

VÂRȘTI interj. Cuvânt care redă zgomotul produs de un animal când țâșnește dintr-un loc. — Onomatopee.

VÂRTECÚȘ s.n. v. **vârticuș.**

VÂRTÉJ, *vârtejuri,* s.n. **I. 1.** Porțiune din masa unui fluid în care acesta, datorită unui obstacol ivit în cale, are o mișcare de rotație; turbion, bulboană, vâltoare, vârticuș. ✦ Rotire a apei (sau a spumei) sub formă de cercuri repetate, în locul unde se cufundă cineva sau ceva. ✦ (Fiz.) Mișcare a unui fluid, în cursul căreia particulele componente au o deplasare complexă de translație și de rotație. **2.** Vânt puternic, vijelios, care se învârte cu viteză pe loc, ridicând în aer obiecte ușoare (praf, hârtii, frunze uscate etc.) ✦ Sul, coloană, trâmbă (de praf, de fum, de zăpadă etc.). ✦ Compus: *vârtejul-pământului* = **a)** plantă erbacee cu tulpina târâtoare și cu flori galbene *(Medicago orbicularis);* **b)** mică plantă erbacee, cu câte trei frunze la un nod, cu flori roșii dispuse în vârful tulpinii, care crește prin locuri stâncoase din regiunea alpină *(Pedicularis verticillata).* **3.** Mișcare (amețitoare) în cerc. ✦ Fig. Vălmășag care târăște pe cineva ca o vâltoare; amețeală, buimăceală, zăpăceală. **4.** Loc în creștetul capului omului sau pe pielea animalelor de unde părul pornește în toate direcțiile. **II.** Nume dat unor unelte care, atunci când funcționează, descriu o mișcare circulară: **a)** fus pe care se desfășoară o funie sau un lanț la capătul căruia se află o găleată, și care se învârte cu ajutorul unei manivele, folosit pentru a scoate apă din puț, pământ din gropi etc.; **b)** (reg.) unealtă cu care se poate ridica osia carului pentru a se repara roata; **c)** încuietoare la ușă sau la poartă, compusă dintr-o bucată de lemn care se învârte în jurul unui cui; **d)** unealtă din lemn folosită pentru presat (la teascul de stors struguri) sau pentru strâns (la masa dulgherului); **e)** unealtă de dogărie care servește la strângerea doagelor la butoaie, ciubere etc. — Din bg. **vărtež.**

VÂRTEJÍ, *vârtejesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Rar) A (se) învârteji, a (se) învolbura. — Din **vârtej.**

VÂRTEJITÓR, -OÁRE, *vârtejitori, -oare,* adj. (Rar) Care învolburează, răscolește. — **Vârteji** + suf. *-tor.*

VÂRTEJUÍ, *vârtejuiesc,* vb. IV. Refl. (Rar) A se învârteji. — **Vârtej** + suf. *-ui.*

VÂRTEJUÍRE, *vârtejuiri,* s.f. (Rar) Faptul de *a se vârtejui;* învolburare. — V. **vârtejui.**

VÂRTÉLNIC, -Ă, *vârtelnici, -ce,* adj. (Rar) Care se învârte ca o vârtelniță. ✦ (Neobișnuit) Cu vârtejuri, plin de vârtejuri. — Cf. v â r t e l n i ț ă.

VÂRTÉLNIȚĂ, *vârtelnițe,* s.f. Unealtă de lemn cu ajutorul căreia se deapănă firele de cânepă, de lână, de bumbac; depănătoare. ✦ Mașină care servește la înfășurarea sau la desfășurarea sulurilor ori a sârmelor de metal laminat. — Cf. bg. v ă r t e l k a.

VÂRTICÚȘ, *vârticușuri,* s.n. (Rar) Vârtej (**I 1**). [Var.: **vârtecúș** s.n.] — Din [în]**vârtecuș.**

VÂRTOJÍT, -Ă, *vârtojiți, -te,* adj. (Reg.) Învârtoșat. — Din **vârtos.**

VÂRTÓP s.n. v. **hârtop.**

VÂRTÓS, -OÁSĂ, *vârtoși, -oase,* adj., adv. **I.** Adj. **1.** Puternic, voinic, viguros, robust. **2.** Tare, des, îndesat, solid, dur, dens, compact. ✦ (În expr.) *Vârtos la cap* = dârz, încăpățânat, îndărătnic. ✦ (Despre vinuri) Care are o concentrație mare de alcool; tare. **II.** Adv. **1.** Cu putere, cu forță, cu tărie, zdravăn. **2.** (La comparativ) Mai ales, mai cu seamă, mai mult, cu atât mai mult. — Lat. ***virtuosus** (< *virtus, -utis).*

VÂRTOȘÍE s.f. Putere, vigoare, forță. — **Vârtos** + suf. *-ie.*

VÂRTÚTE, *vârtuți,* s.f. (Înv.) **1.** Putere, tărie, vigoare. ✧ Expr. *Om în vârtute* = om în putere. *A fi tare de vârtute, dar slab de minte* = a fi puternic, dar prost. **2.** Bărbăție, curaj, vrednicie (războinică). **3.** Proprietate, însușire, calitate. — Lat. **virtus, -utis.**

VÂRVÚȚ s.n. v. **vârfuț.**

VÂSC s.m. Plantă semiparazitǎ care crește pe ramurile unor copaci, cu frunzele pieloase, totdeauna verzi, cu tulpina ramificată și cu fructul în forma unor bobițe albe sau gălbui, folosită ca plantă medicinală *(Viscum album).* ✧ Compus: *vâsc-de-stejar* = mărgăritar. — Lat. **viscum.**

VÂSCÓS, -OÁSĂ, *vâscoși, -oase,* adj. Care prezintă vâscozitate; cleios, lipicios. — Lat. **viscosus.**

VÂSCOZITÁTE s.f. v. **viscozitate.**

VÂSLÁȘ, *vâslași,* s.m. Persoană care mânuiește vâslele[1], care conduce o ambarcație cu vâsle[1]; vâslitor. — **Vâslă**[1] + suf. *-aș.*

VÂSLĂ[1]**,** *vâsle,* s.f. Unealtă de lemn cu ajutorul căreia se conduce o ambarcație, formată dintr-o parte mai lată, care lovește apa, și dintr-o coadă lungă, de care ține vâslașul; ramă, lopată. — Din sl. **veslo.**

VÂSLĂ[2]**,** *vâsle,* s.f. (Reg.) **1.** Coardă de viță-de-vie cu câțiva ciorchini, care se păstrează pentru iarnă. **2.** Mănunchi de spice câte poate cuprinde secerătorul cu mâna. — Din bg. **sveslo.**

VÂSLÍ, *vâslesc,* vb. IV. Intranz. A mânui vâslele[1] în apă, făcând să înainteze o ambarcațiune. — Din **vâslă**[1]**.** Cf. bg. v e s l j a, sb. v e s l i t i.

VÂSLÍRE, *vâsliri,* s.f. Acțiunea de *a vâsli* și rezultatul ei; lopătare, vâslit. — V. **vâsli.**

VÂSLIȘOÁRĂ, *vâslișoare,* s.f. (Rar) Diminutiv al lui *vâslă*[1]. — **Vâslă**[1] + suf. *-ișoară.*

VÂSLÍT, *vâslituri,* s.n. Vâslire. — V. **vâsli.**

VÂSLITÓR, *vâslitori,* s.m. (Rar) Vâslaș. — **Vâsli** + suf. *-tor.*

VÂȘCÁ, *vâșc,* vb. I. Intranz. (Reg.) **1.** A se mișca din loc; a se urni, a se clinti. ✦ A se foi, a forfoti. **2.** Fig. A cârti, a murmura. — Et. nec.

VÂZDOÁGĂ, *vâzdoage,* s.f. (Bot.; reg.) Crăiță. — Cf. rus. g v o z d i k a, ucr. h v o z d y k.

VÂZDOGEÁ, *vâzdogele,* s.f. (Reg.) Diminutiv al lui *vâzdoagă.* — **Vâzdoagă** + suf. *-ea.*

VEÁC, *veacuri,* s.n. **1.** Interval de timp de o sută de ani (socotit de obicei de la unitate până la completarea unei sute); secol. **2.** Interval lung de timp; interval de timp socotit, în mod subiectiv, drept mare. ✧ *Veacul de mijloc* = Evul Mediu. *Veac de aur* = perioadă istorică de înflorire a vieții materiale și culturale. ✧ Loc. adj. și adv. *Din veac* sau *de veacuri* = (care există, s-a întâmplat etc.) de foarte multă vreme, din moși-strămoși. ✦ (Reg.) Mers al vremii, stare meteorologică. **3.** (La pl.; în forma *veci)* Veșnicie, eternitate. ✧ Loc. adj. *De veci* = etern, veșnic. ✧ Loc. adv. *În veci* sau *(în) veac de veac, în veac* etc. = pururea, întotdeauna, mereu; (în construcții negative) niciodată, nicicând. *Pe veci* = pentru totdeauna. **4.** (Pop. și fam.) Viață, existență, trai. ✧ Expr. *A-și face* (sau *a-și duce, a-și trece, a-și petrece) veacul* = a trăi (într-un anumit fel). [Pl. și: (**3,** m.) *veci*] — Din sl. **věkŭ.**

VÉCE, *veci,* s.f. **1.** Organ suprem al puterii în unele orașe rusești în sec. X–XV. **2.** Nume dat mai multor organe reprezentative ale puterii de stat din fosta Iugoslavie. — Din sb. **veće.**

VECÉRNIE, *vecernii,* s.f. **1.** Slujbă religioasă care se face spre seară, în ajunul sau în ziua unei sărbători bisericești. **2.** Timp al zilei pe la apusul Soarelui; chindie. — Din sl. **večerĭnja.**

VECHI, VÉCHE, *vechi,* adj. **1.** Care există de mult timp, din alte vremuri; care ține, durează, se face de multă vreme; făcut de mult. ✧ *Lumea veche* = **a)** societate dispărută sau pe cale de dispariție; **b)** Antichitate; țările, locuitorii din Antichitate; **c)** nume generic care se dă celor trei continente (Europa, Asia și Africa) cunoscute până la descoperirea Americii. *Vorbă veche* = vorbă moștenită din timpuri

îndepărtate; maximă, zicătoare, proverb. ✦ (Despre limbi) Care s-a vorbit într-o epocă îndepărtată; care este cunoscut (și studiat) sub aspectul ei din trecut (deosebit de cel actual). ✦ (Despre produse agricole, viticole etc.) Din recolta anilor trecuți. ✦ (Despre alimente și produse alimentare, farmaceutice etc.) Obținut, recoltat, preparat de prea multă vreme; care și-a pierdut calitățile inițiale; lipsit de gust; alterat, stricat. **2.** Care a fost folosit mult și este stricat, uzat. **3.** (Rar) Bătrân. ✦ Fig. Îmbătrânit (înainte de vreme). ✦ Care exercită de multă vreme o profesie. **4.** (Marcând raportul dintre oameni) Cu care cineva are relații, se cunoaște de multă vreme. **5.** Care a îndeplinit în trecut o anumită funcție, a avut o anumită ocupație etc. pe care n-o mai are în prezent; fost. **6.** (Despre ființe) Care a trăit într-un trecut îndepărtat; (despre obiecte, fenomene etc.) care a existat într-o epocă anterioară; perimat. ✧ Loc. adj. și adv. (Înv.) *Din vechi* = din vechime, de demult. ✦ Care nu se mai folosește, nu mai prezintă interes, ieșit din uz. ✦ (Despre oameni) Cu concepții învechite. ✦ (Substantivat, n.) Ceea ce nu mai corespunde timpului sau stadiului dintr-un moment dat, ceea ce este depășit, perimat, pe cale de dispariție. — Lat. pop. **veclus** (= *vetulus).*

VECHÍE, s.f. (Înv.) Vechime; Antichitate. — **Vechi** + suf. *-ie.*

VECHÍL, *vechili,* s.m. **1.** (În trecut) Persoană care supraveghea și administra munca de pe o moșie, om de încredere al unui moșier; administrator de moșie. **2.** (Înv.) Avocat. — Din tc. **vekil.**

VECHÍME s.f. **1.** Faptul de a fi vechi, de a exista de multă vreme; însușirea, caracterul, starea a ceea ce este vechi. ✦ Numărul de ani pe care cineva i-a prestat într-o slujbă, într-o funcție. **2.** Vreme de demult, timpuri îndepărtate; Antichitate, vechie. — **Vechi** + suf. *-ime.*

VECHITÚRĂ, *vechituri,* s.f. **1.** Lucru vechi sau învechit, uzat; *spec.* haină uzată, zdreanță. **2.** (Rar) Vechime (**1**); uzură. — **Vechi** + suf. *-tură.*

VECÍE s.f. Eternitate, veșnicie. ✧ Loc. adj. și adv. *Pe vecie* = veșnic, etern. — **Veac** + suf. *-ie.*

VECÍN, -Ă, *vecini, -e,* adj., s.m., s.f. **I. 1.** Adj. Care este, se află, stă alături, în apropiere de cineva sau de ceva. **2.** S.m. și f. Persoană care trăiește, locuiește, se află alături sau în apropiere de cineva ori de ceva; popor, stat etc. care este vecin (**I 1**) cu alt popor, cu alt stat etc. ✧ Loc. adv. *Prin* (sau *în) vecini* = prin (sau în) apropiere, (pe undeva pe) alături. **II.** S.m. (În Evul Mediu, în Moldova) Țăran dependent de stăpânul feudal; rumân, iobag. — Lat. **vicinus.**

VECINĂTÁTE, *vecinătăți,* s.f. **I. 1.** Starea, situația cuiva sau a ceva care este, se află, locuiește, trăiește alături, în apropiere de altcineva sau de altceva; raportul dintre doi sau mai mulți vecini. **2.** Loc situat alături de cineva sau de ceva; împrejurime. **3.** Cei care sunt sau locuiesc alături sau în apropiere (față de alții sau față de un loc dat). **II.** Stare de vecin (**II**); vecinie, rumânie, iobăgie. — Lat. **vicinitas, -atis.**

VÉCINIC, -Ă adj. v. **veșnic.**

VECINICÍE s.f. v. **veșnicie.**

VECINÍE s.f. Vecinătate (**II**). — **Vecin** + suf. *-ie.*

VÉCSEL, *vecsele,* s.n. (Înv.) Poliță. — Din germ. **Wechsel.**

VÉCTOR, *vectori,* s.m. **1.** Mărime matematică sau fizică definită printr-o valoare numerică, o unitate de măsură, o direcție și un punct de aplicație (reprezentată grafic printr-un segment de dreaptă orientat). ✧ (Adjectival) *Rază vectoare.* **2.** (Med.) Organism care transmite germeni patogeni de la un animal la altul, de la om la om sau de la animale la om. [Accentuat și: *vectór*] — Din fr. **vecteur.**

VECTORIÁL, -Ă, *vectoriali, -e,* adj. Care aparține vectorului, privitor la vector, care folosește vectorii. ✧ *Calculul vectorial* = ramură a matematicii care se ocupă cu studiul operațiilor făcute cu vectori. [Pr.: *-ri-al*] — Din fr. **vectoriel.**

VECTORMÉTRU, *vectormetre,* s.n. (Elt.) Aparat electric pentru măsurarea caracteristicilor curenților alternativi. — Din fr. **vecteurmètre.**

VECUÍ, *vecuiesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A locui, a trăi, a petrece vreme îndelungată undeva sau cu cineva. — **Veac** + suf. *-ui.*

VÉDA, *vede,* s.f. Cea mai veche scriere sacră indiană, considerată operă necreată, existând dintotdeauna și dobândită prin reveleție de câțiva înțelepți primordiali, care au transmis-o posterității. — Din fr. **Védas.**

VEDEÁ, *văd,* vb. II. **I. 1.** Tranz. și refl. recipr. A (se) percepe cu ajutorul văzului. ✧ Loc. adv. *Pe văzute* = **a)** în fața tuturor, în mod deschis; **b)** cu condiția de a vedea cu propriii săi ochi. ✧ Expr. (Tranz.) *A vedea lumina zilei* = a se naște. (Fam.) *Cum te văd și cum mă vezi* = evident, clar, sigur, categoric. **2.** Tranz. A fi de față, a asista, a fi martor la o întâmplare, la un eveniment. **3.** Tranz. A cerceta (cu privirea sau cu mintea) pentru a se convinge de ceva. ✦ Intranz. A pătrunde, a descifra (cu privirea). ✦ P. gener. A cerceta, a căuta. **4.** Refl. A fi, a ajunge, a se pomeni, a se găsi într-o anumită situație. **5.** Tranz. și refl. recipr. A (se) întâlni undeva. ✧ Expr. (Refl. recipr.) *Să ne vedem sănătoși* (sau *cu bine)!* formulă de salut la despărțire. ✦ Tranz. A vizita. **6.** Intranz. A avea grijă, a îngriji, a se ocupa (de cineva sau de ceva). ✦ Tranz. (Pop.) A ajuta. **7.** Tranz. A căpăta, a primi, a se alege cu ceva. **II. 1.** Tranz. A-și da seama, a remarca, a constata, a observa. ✧ Expr. *Ce să vezi?* sau *ce să vadă?* formulă prin care se exprimă mirarea față de ceva neașteptat. ✦ A lua în considerație; a considera, a socoti. ✧ Expr. *A fi bine văzut* = a fi apreciat pentru calitățile sale (profesionale). **2.** Tranz. A înțelege, a pricepe. ✦ A-și imagina, a-și închipui; a interpreta. **3.** Refl. impers. A părea, a se arăta. ✧ Expr. *Se vede că...* sau *se vede treaba* (ori *lucrul) că...* = e probabil, pesemne. **4.** Intranz. (La imperativ) A lua seama, a avea grijă să... *Vezi de te silește..., că, uite, avem oaspeți.* ✦ (Cu valoare de interjecție) Cuvânt cu care se atrage atenția cuiva asupra celor ce urmează. — Lat. **videre.**

VEDÉNIE, *vedenii,* s.f. **1.** Halucinație; nălucă, fantomă. ✦ (Rar) Miraj. ✦ Ființă care apare în mod nedeslușit sau neașteptat, care sperie prin aspectul ei ciudat; arătare. **2.** (Înv.) Imagine, reprezentare. **3.** (Pop.) Vedere (**I 1**). — Din sl. **viděnije** (după *vedere).*

VEDÉRE, (**I 4, II**) *vederi,* s.f. **I. 1.** Faptul de *a (se) vedea;* percepere a imaginilor cu ajutorul văzului; vedenie. ✧ Loc. adv. *La vedere* = în văzul tuturor, în public, deschis. *Din vedere* = **a)** (numai) privind; (numai) după înfățișare, fără a-l fi cunoscut personal; **b)** la repezeală. ✧ Loc. prep. *În vederea...* = în scopul..., pentru... ✧ Expr. *A avea pe cineva în vedere* = a se interesa de aproape de cineva, a avea grijă (de cineva), a ține în evidență pentru un anumit scop. *A avea ceva în vedere* = a avea o intenție, a-și face un plan, a urmări realizarea unui scop. *A pune* (cuiva ceva) *în vedere* = a face cunoscut, a comunica cuiva o hotărâre; a avertiza. *A trece cu vederea* = a nu ține seamă, a nu lua în seamă; a scuza cuiva o greșeală; a omite. (Reg.) *La bună vedere!* formulă de salut la despărțire. ✦ (Pop.) Întâlnire (pusă la cale de părinți sau de pețitori) între două persoane de sex opus, pentru mijlocirea unei căsătorii. **2.** Simțul văzului; ochii. ✧ Expr. *A avea vederea scurtă* sau *a fi scurt de vedere* = a fi miop. **3.** Înfățișare, chip, aspect. **4.** Priveliște, peisaj. ✦ Fotografie înfățișând un peisaj; carte poștală ilustrată. **II.** (Mai ales la pl.) Părere, idee, concepție, convingere. — V. **vedea.**

VEDÉTĂ, *vedete,* s.f. **I. 1.** Actor sau actriță care deține un rol principal într-un spectacol, mai ales într-un film (și se bucură de renume, de mare popularitate); sportiv de mare talent și popularitate; *p. ext.* persoană care vrea să iasă în evidență, să epateze. **II.** Navă mică (de război) care navighează pe fluvii sau în apropierea litoralului, pe o rază redusă de acțiune. **III.** Rând dintr-un text, tipărit cu caractere mai groase, spre a fi scos în evidență față de rest. — Din fr. **vedette.**

VEDETÍSM s.n. Preocupare, tendință de a se pune în evidență cu orice preț, de a epata; atitudine de afirmare exagerată a calităților proprii (specifică mai ales unui actor sau unui sportiv). — **Vedetă** + suf. *-ism.*

VÉDIC, -Ă, *vedici, -ce,* adj. Referitor la Vede, al Vedelor. — Din fr. **védique.**

VEDRIȘOÁRĂ, *vedrișoare,* s.f. (Rar) Vedriță. — **Vadră** + suf. *-ișoară.*

VEDRÍȚĂ, *vedrițe,* s.f. Diminutiv al lui *vadră;* vedrișoară. — **Vadră** + suf. *-iță.*

VEGETÁ, *vegetez,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre plante) A trăi, a crește, a se dezvolta. **2.** Fig. (Despre oameni) A trăi fără a realiza nimic, a duce o viață obscură, lipsită de activitate. — Din fr. **végéter,** lat. **vegetare.**

VEGETÁL, -Ă, *vegetali, -e,* adj. **1.** Care ține de plante, privitor la plante, de plante. ✦ (Substantivat, f.) Plantă. **2.** Extras din plante. ✧ *Cărbune vegetal* = pulbere neagră foarte fină care se obține prin pulverizarea cărbunelui de lemn și care are utilizări în medicină. — Din fr. **végétal.**

VEGETÁRE, *vegetări,* s.f. Faptul de *a vegeta.* — V. **vegeta.**

VEGETARIÁN, -Ă, *vegetarieni, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. (Despre alimentație, dietă etc.) Care se bazează (numai) pe produse vegetale (și pe lactate). **2.** S.m. și f. Adept al vegetarianismului. ✧ (Adjectival) *Persoană vegetariană.* [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **végétarien.**

VEGETARIANÍSM s.n. Regim alimentar sau sistem de alimentație bazat pe produse vegetale, care exclude carnea, permițând unele alimente de origine animală (ouă, lactate, miere). [Pr.: *-ri-a-*] — **Vegetarian** + suf. *-ism.* Cf. fr. v é g é t a r i s m e .

VEGETATÍV, -Ă, *vegetativi, -e,* adj. **1.** Care indică natura proceselor fiziologice ce se petrec în afara controlului voluntar și se realizează într-un sector special al sistemului nervos central (supus controlului și conducerii scoarței). ✧ *Sistem nervos vegetativ* = sistem nervos care inervează organele interne. **2.** Care se referă la organe sau părți ale plantelor (altele decât cele de reproducere sexuată). ✧ *Înmulțire vegetativă* = înmulțire asexuată prin bulbi, rizomi, butași etc. (și nu prin semințe, spori). — Din fr. **végétatif,** it. **vegetativo.**

VEGETÁȚIE, *vegetații,* s.f. **1.** Totalitatea plantelor dintr-o regiune, zonă, țară etc., distribuite și asociate după anumite condiții naturale; mulțime de plante. ✦ Creștere, dezvoltare și întreținere a vieții unei plante. **3.** Excrescență care se formează, se dezvoltă pe corpul omului sau al animalelor; polip. [Var.: **vegetațiúne** s.f.] — Din fr. **végétation,** lat. **vegetatio, -onis.**

VEGETAȚIÚNE s.f. v. **vegetație.**

VÉGHE, *veghi,* s.f. **1.** Stare a celui care nu doarme; trezie. ✦ Priveghi (la un mort). **2.** Ocrotire, pază, strajă. **3.** (Mar.) Explorare a orizontului pentru a descoperi nave, avioane sau uscatul; *p. ext.* totalitatea persoanelor care execută această misiune. — Din **veghea** (derivat regresiv).

VEGHEÁ, *veghez,* vb. I. **1.** Intranz. A sta treaz noaptea, a nu dormi în timpul nopții. **2.** Tranz. A îngriji un bolnav (stând noaptea la căpătâiul lui). **3.** Tranz. A păzi, a sta de strajă. ✦ A supraveghea o activitate; a fi atent la ceva. — Lat. **vigilare.**

VEGHEÁT, -Ă, *vegheați, -te,* adj. (Înv.) Care veghează; treaz; vigilent, precaut. — V. **veghea.**

VEGHÉRE, *vegheri,* s.f. Acțiunea de *a veghea;* veghe, pază, strajă. — V. **veghea.**

VEGHETÓR, -OÁRE, *veghetori, -oare,* adj. (Rar) Care veghează, care păzește. — **Veghea** + suf. *-tor.*

VEHEMÉNT, -Ă, *vehemenți, -te,* adj. (Despre oameni și manifestările lor) Violent, impetuos, furtunos. — Din fr. **véhément,** lat. **vehemens, -ntis.**

VEHEMÉNȚĂ s.f. Violență, înfocare, impetuozitate (în manifestări, ton). — Din fr. **véhémence,** lat. **vehementia.**

VEHÍCUL, *vehicule,* s.n. Mijloc de transport pe o cale de comunicație terestră, subterană, aeriană, cosmică, pe (sau sub) apă. — Din fr. **véhicule,** lat. **vehiculum.**

VEHICULÁ, *vehiculez,* vb. I. Tranz. A face să circule, a difuza, a transmite, a răspândi. — Din fr. **véhiculer.**

VEIÓZĂ, *veioze,* s.f. Lampă (mică) de noapte cu abajur. — Din fr. **veilleuse.**

VEL adj. invar. (Preceda un titlu sau un rang boieresc în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Mare. *Vel-logofăt.* — Din sl. **velĭĭ.**

VELÁR[1], -Ă, *velare,* adj., s.f. (Sunet) care se articulează în partea posterioară a cavității bucale, prin atingerea sau prin apropierea rădăcinii limbii de vălul palatului. — Din fr. **vélaire.**

VELÁR[2], *velari,* s.m. Muncitor sau marinar specializat în confecționarea și repararea velelor. ✦ Marinar care execută manevra navelor sau a ambarcațiunilor cu vele. — Cf. it. v e l a i o, fr. v o i l i e r.

VELÁRIUM s.n. Pânză mare care acoperea teatrele sau arena circului la romani. [Pr.: *-ri-um*] — Din lat. **velarium,** fr. **vélarium.**

VELATÚRĂ, *velaturi,* s.f. Totalitatea velelor unei nave cu pânze. — Din it. **velatura.**

VÉLĂ, *vele,* s.f. Pânză de corabie, care asigură deplasarea navei sub acțiunea vântului; *p. ext.* corabie, ambarcațiune cu pânze. ✦ (La pl.) Sport care se practică cu ajutorul ambarcațiunilor cu pânze. — Din it. **vela.**

VELĂRÍE[1], *velării,* s.f. **1.** Meseria velarului[2]. **2.** Atelier în care se confecționează vele și obiecte din pânză de vele. — **Velar[2]** + suf. *-ie.*

VELĂRÍE[2], *velării,* s.f. Obiecte din pânză de vele de la bordul navelor. — **Velă** + suf. *-ărie.*

VELEÁT, *veleaturi,* s.n. (Înv.) **1.** Timp fixat, hotărât pentru realizarea a ceva; dată, termen; *p. ext.* an. ✧ Expr. *A-i trece* (cuiva) *veleatul* = a-i trece (cuiva) vremea, epoca, timpul. **2.** Durată a vieții, trai. ✦ (În construcție cu verbele „a veni", „a sosi") Sfârșitul vieții; moartea. [Var.: **văleát** s.n.] — Din sl. **vŭlěto** „în anul...".

VELEITÁR, -Ă, *veleitari, -e,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care manifestă, exprimă, trădează o veleitate. **2.** S.m. și f. Persoană care are anumite dorințe, pretenții, ambiții (nejustificate). [Pr.: *-le-i-*] — Din fr. **velléitaire.**

VELEITÁTE, *veleităţi,* s.f. Dorință, pretenție, ambiție (nejustificată). [Pr.: *-le-i-*] — Din fr. **velléité.**

VELICORÚS, -Ă, *velicoruși, -se,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din ramura cea mai numeroasă a poporului rus. **2.** Adj. Care aparține velicorușilor (**1**), referitor la velicoruși. — Din rus. **velikorus.**

VELIÉR, *veliere,* s.n. Corabie. — Din it. **veliero.**

VELÍN, -Ă, *veline,* adj. (În sintagmele) *Hârtie velină* sau *carton velin* = hârtie sau carton de calitate foarte bună, de culoare foarte albă, preparate dintr-o pastă fină. — Din fr. **vélin.**

VELÍNȚĂ, *velințe,* s.f. Țesătură țărănească groasă de lână albă sau vărgată în diferite culori, de obicei împâslită la piuă, folosită ca pătură, cuvertură, covor etc. [Pl. și: *velinți*] — Cf. ngr. v e l é n t z a, sb. v e l e n a c.

VELÍST, -Ă, *veliști, -ste,* s.m. și f. Sportiv care participă la concursuri de vele. — **Velă** + suf. *-ist.*

VELÍT, *veliți,* adj. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Care ocupa primul loc în ierarhia boierilor; de rangul întâi; mare. — **Vel** + suf. *-it.*

VELNICÉR, *velniceri,* s.m. (Înv. și reg.) Proprietar al unei velnițe; persoană care lucrează la o velniță; povarnagiu. — **Velniță** + suf. *-ar.*

VÉLNIȘ, *velniși,* s.m. Arbore înalt cu scoarța cenușie-brună, cu frunze asimetrice, cu flori verzui sau roșietice dispuse în umbele; vânj *(Ulmus levis).* — Et. nec.

VÉLNIȚĂ, *velnițe,* s.f. (Reg.) Instalație rudimentară (la țară) pentru fabricarea rachiului, țuicii, spirtului; povarnă. — Din ucr. **vynnyc'a.**

VELOCIPÉD, *velocipede,* s.n. (Rar) Vehicul cu două roți inegale, precursor al bicicletei. — Din fr. **vélocipède.**

VELOCIPEDÍST, -Ă, *velocipediști, -ste,* s.m. și f. (Rar) Persoană care circulă cu velocipedul. — Din fr. **vélocipédiste.**

VELOCITÁTE s.f. (Livr.) Iuțeală, repeziciune, viteză. — Din fr. **vélocité,** it. **velocità.**

VELODRÓM, *velodromuri,* s.n. Pistă special amenajată, de formă circulară și înclinată, pentru cursele de biciclete (sau de motociclete). — Din fr. **vélodrome.**

VELOGRAFÍE, *velografii,* s.f. (Tipogr.) Procedeu de tipar înalt pentru obținerea de tipare artistice asemănătoare fotografiei. — Din fr. **vélographie.**

VELÚR s.n. **1.** Catifea. ✦ Țesătură din lână de calitate superioară, supusă unor procese tehnologice, datorită cărora capătă aspect de catifea. **2.** Piele tăbăcită de taurine, scămoșată pe una dintre părți și folosită mai ales pentru fețe de încălțăminte. [Var.: (înv.) **velúră** s.f.] — Din fr. **velours.**

VELURÁT, -Ă, *velurați, -te,* adj. Scămoșat pe o parte; cu aspect de velur. — **Velur** + suf. *-at.*

VELÚRĂ s.f. v. **velur.**

VENÁL, -Ă, *venali, -e,* adj. (Livr.) Care este lipsit de scrupule, care face orice lucru (reprobabil) pentru bani. — Din fr. **vénal,** lat. **venalis.**

VENALITÁTE, (**2**) *venalităţi,* s.f. **1.** (Livr.) Însușirea, caracterul a ceea ce este venal. **2.** Faptă venală. — Din fr. **vénalité.**

VÉNĂ, *vene,* s.f. **1.** Vână (**I 1**). **2.** Fig. (Livr.) Conjunctură favorabilă; șansă, noroc (la un joc de noroc). — Din fr. **veine,** lat. **vena.**

VENDÉTĂ, *vendete,* s.f. Cutumă justițiară frecventă în trecut în Corsica și în sudul Italiei, potrivit căreia o stare de inimiciției provocată de o ofensă sau de un omor se extindea și asupra rudelor victimei, care își aumau obligația de a o răzbuna; *p. gener.* ură puternică, sete de răzbunare nestăpânită. — Din it. **vendetta.**

VENECTAZÍE s.f. (Med.) Dilatație a unei vene. — Din germ. **Venektasie.**

VENERÁ, *venerez,* vb. I. Tranz. A respecta în mod deosebit, a cinsti în cel mai înalt grad, a manifesta o prețuire profund respectuoasă pentru cineva sau ceva. — Din fr. **vénérer,** lat. **venerari.**

VENERÁBIL, -Ă, *venerabili, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. (Adesea substantivat) Care inspiră cel mai profund respect, care este vrednic de o stimă, de o considerație deosebită. ✧ *Vârstă venerabilă,* se spune despre vârsta unui om foarte bătrân. **2.** S.m. (La catolici) Titlu dat unui candidat la beatificare și canonizare, înainte de a deveni fericit și apoi sfânt. — Din fr. **vénération.**

VENERÁRE, *venerări,* s.f. Faptul de *a venera.* — V. **venera.**

VENERÁȚIE s.f. Respect profund, stimă deosebită, prețuire adânc respectuoasă pentru cineva sau ceva. [Var.: (înv.) **venerațiúne** s.f.] — Din fr. **vénération,** lat. **veneratio, -onis.**

VENERAȚIÚNE s.f. v. **venerație.**

VENERIÁN, -Ă, *venerieni, -e,* adj. (Rar) Veneric. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **vénérien.**

VENÉRIC, -Ă, *venerici, -ce,* adj. (Despre boli) Care se răspândește prin contact sexual; care afectează organele genitale; venerian. — Din germ. **venerisch.**

VENEROLÓG, -Ă, *venerologi, -ge,* s.m. și (Rar la f.) Specialist în venerologie. — Din **venerologie** (derivat regresiv). Cf. rus. v e n e r o l o g.

VENEROLOGÍE s.f. Ramură a medicinei care se ocupă cu studierea și tratarea bolilor venerice. — Din fr. **vénérologie.**

VENESÉCȚIE, *venesecții,* s.f. Deschidere pe cale operatorie a peretelui unei vene pentru a face să se elimine, în scop terapeutic, o cantitate de sânge. — Din engl. **venesection.**

VENÉT, *veneți,* s.m. (La pl.) Populație indo-europeană stabilită în Antichitate în nord-estul Peninsulei Italice și supusă de romani; (și la sg.) persoană care făcea parte din această populație. — Din fr. **Vénètes.**

VENETÍC, -Ă, *venetici, -ce,* s.m., s.f. **I.** S.m. și f. (Adesea peior.) Persoană venită undeva din alte locuri și considerată străină în locul unde s-a stabilit. **II.** S.m. Veche monedă venețiană de aur, care a circulat în trecut și în Țările Române. ✧ (Adjectival) *Galben venetic.* — Din ngr. **venétikos,** (**II**) și tc. **venedik.**

VENEȚIÁN, -Ă, *venețieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Veneția. **2.** Adj. Care aparține Veneției sau venețienilor (**1**), referitor la Veneția ori la venețieni. [Pr.: *-ți-an*] — **Veneția** (n. pr.) + suf. *-ean.*

VENEZUELÁN, -Ă s.m. și f., adj. v. **venezuelean.**

VENEZUELEÁN, -Ă, *venezueleni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Venezuelei sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Venezuelei sau venezuelenilor (**1**), privitor la Venezuela ori la venezueleni. [Pr.: *-zu-e-.* — Var.: **venezuelan, -ă, venezuelián, -ă** s.m. și f., adj.] — Din fr. **vénézuélien.**

VENEZUELIÁN, -Ă s.m. și f., adj. v. **venezuelean.**

VENEZUELÍT, -Ă, *venezueliți, -te,* adj. (Rar) Venezuelean. [Pr.: *-zu-e-*] — **Venezuela** (n. pr.) + suf. *-it.*

VENGHÉRCĂ, *vengherci,* s.f. (Înv. și reg.) Haină scurtă de postav îmblănită (împodobită cu șireturi sau cu brandenburguri). [Var.: **vinghércă** s.f.] — Din rus. **vengherka.**

VENÍ, *vin,* vb. IV. Intranz. **1.** A se deplasa înspre persoana care vorbește sau despre care se vorbește; a se apropia de un loc, de o așezare; *p. ext.* a merge, a trece pe lângă sau printr-un anumit loc. ✧ Expr. *Du-te-vino* subst. = mișcare, circulație intensă, neîntreruptă și în ambele sensuri. *Vino-ncoace* subst. = **a)** farmec, drăgălășenie, atracție irezistibilă; **b)** (rar) ademenire, ispită, păcat. ✦ A merge împreună cu cineva sau în urma cuiva. ✧ Expr. (Pop.) *A veni după cineva* = a se căsători cu cineva. ✦ A intra (în locul, în spațiul unde se află vorbitorul). ✧ Expr. (Pop.) *A veni în slujbă* = a se angaja, a intra în slujba cuiva. ✦ (Despre ape) A curge (la vale); a inunda, a se revărsa. ✧ Expr. (Pop.) *A veni mare* = a-și ridica mult nivelul, a se umfla, a crește, a se revărsa. ✦ A se deplasa la suprafața apei dintr-un punct mai îndepărtat către unul mai apropiat. ✦ A merge, a se deplasa, a zbura prin aer dintr-un punct mai îndepărtat către unul mai apropiat. ✦ A năvăli asupra sau împotriva cuiva. **2.** A sosi, a ajunge undeva sau la cineva (pornind dintr-un punct anumit). ✧ Expr. *A veni pe lume* = a se naște. ✦ (Despre obiecte) A fi adus, trimis, expediat de cineva, de undeva. ✦ (Despre publicații) A sosi periodic undeva, a fi difuzat. ✦ (Despre zgomote, cuvinte, mirosuri etc.) A ajunge (până) la persoana care vorbește sau la ființa despre care se vorbește ori într-un loc determinat. **3.** A se duce în vizită (sau în treacăt) la cineva sau undeva, a trece pe la cineva; a se prezenta; *p. ext.* a apărea, a se ivi. ✧ Expr. *A-i veni* (cuiva) *lacrimile* = a plânge sau a fi gata să plângă. *A-i veni* (cuiva) *în* (sau *prin) minte* (sau *cap)* = a se gândi

dintr-odată la ceva, a-și aminti de ceva. *Ce-i vine cuiva pe limbă* = ce exprimă cineva spontan și fără discernământ într-un moment de surescitare. *Cum* (sau *ce) îi vine cuiva la gură* = cu termeni ireverențioși, cu insulte. **4.** A urma după altcineva sau după altceva; a succeda. ✧ Expr. *Anul* (sau *luna, săptămâna* etc.) *ce vine* = anul (sau luna, săptămâna etc.) care urmează imediat după cea în curs. ✦ A urma în grad sau în rang după...; a fi situat pe o anumită treaptă într-o ierarhie, după... **5.** A-și avea originea; a proveni, a purcede; a izvorî; a se trage (din...); a deriva. ✦ A decurge (ca o consecință). **6.** A sosi în locul unde trebuie să se afle, unde se cuvine să fie, unde este așteptat. ✧ Expr. *(Așa* sau *acum) mai vii de-acasă* = începi să înțelegi, să fii mai conciliant, mai îngăduitor. *A-i veni mintea la cap* (sau *la loc)* = a se potoli, a se cuminți. *A-i veni inima la loc* sau *a-și veni în fire* = a se calma, a se liniști. *A-i veni* (cuiva) *numele* = a muri (undeva, departe). (În imprecații) *Veni-ți-ar numele!* **7.** (Despre așezări, locuri, construcții) A fi situat într-un anumit loc sau într-o anumită poziție. ✦ A ajunge până la...; a atinge. **8.** A se vedea, a se pomeni, a ajunge într-o anumită poziție, situație, stare. ✧ Expr. *A veni în nas* = a cădea (cu fața în jos). *A-i veni* (cuiva) *nu știu cum,* se spune când cineva se află într-o situație neplăcută, jenantă, penibilă. *A veni la putere* = a prelua puterea politică într-o țară. *A veni vorba de* (sau *despre) cineva* sau *ceva* = a ajunge cu discuția la un anumit subiect. *A veni la vorba* (sau *la cuvântul, la spusele) cuiva* = a recunoaște (prin desfășurarea ulterioară a lucrurilor) că prevederile cuiva (cu care nu a fost de acord) s-au adeverit, că sfaturile pe care le-a dat (fără a fi urmate) au fost bune. *Vorba vine,* se spune despre o afirmație care nu corespunde realității. *Cum vine asta?* se spune pentru a-și arăta nedumerirea sau nemulțumirea în legătură cu ceva. **9.** (Despre întâmplări, evenimente, fenomene) A se produce, a se întâmpla, a avea loc. ✦ (Despre unități de timp) A sosi (în succesiune normală). ✧ Expr. (Pop.) *Vine un an (de când...)* = se împlinește un an (de când...). *A-i veni cuiva ceasul* = a sosi pentru cineva momentul decisiv sau moartea. **10.** (Despre gânduri, sentimente, senzații etc.) A cuprinde, a pune stăpânire, a preocupa pe cineva. ✧ Expr. *A-i veni* (cuiva) *toți dracii* = a se înfuria, a se mânia. *Ce ți-a venit (să...* sau *de...)?* se spune când cineva face un lucru ciudat, nepotrivit, nesăbuit. *Cum îi vine* (cuiva) = cum îi place, cum vrea, cum îi convine. *A-i veni* (cuiva) *la îndemână* (sau *la socoteală)* = a-i conveni, a-i fi pe plac. **11.** (Despre încălțăminte, îmbrăcăminte) A fi pe măsura cuiva, a se potrivi; *p. ext.* a-i ședea cuiva bine (sau rău). ✦ (Înv., în construcții negative) A se potrivi, a cadra. **12.** A-i reveni sau a i se cuveni ceva (de drept, printr-o împărțeală etc.) ✦ (Pop.) A reprezenta rezultatul unei măsurători, al unui calcul. **13.** (Pop.) A se afla într-o anumită legătură de dependență, de rudenie etc. (cu cineva). [Prez. ind. și: (pop.) *viu*] — Lat. **venire.**

VENÍN, (**1**) *veninuri,* s.n. **1.** Substanță toxică secretată de glandele unor animale (șerpi, insecte sau arahnide) și de unele plante ca mijloc de atac sau de apărare, ori preparată de om (din plante otrăvitoare). ✦ Fig. Răutate; dușmănie. **2.** (Anat.; pop.) Fiere; *fig.* supărare, mâhnire, necaz; furie. ✧ Expr. *A face venin* = a se supăra foarte tare, a-și face sânge rău. *A pune* (cuiva) *venin la inimă* = a face ca cineva să se supere foarte tare. *A-și vărsa veninul* = a-și manifesta supărarea, mânia, furia față de cineva. — Lat. **venenum.**

VENINÁ, *veninez,* vb. I. Tranz. și refl. (Pop.) A (se) învenina. — Din **venin.**

VENINÁRIȚĂ, *veninarițe,* s.f. Plantă erbacee cu flori albe sau trandafirii, care se folosește în medicină pentru proprietățile ei iritante și purgative; avrămească *(Gratiola officinalis).* — **Venin** + suf. *-ariță.*

VENINÁT, -Ă, *veninați, -te,* adj. (Pop.) Înveninat. — V. **venina.**

VENINÓS, -OÁSĂ, *veninoși, -oase,* adj. Care conține sau secretă venin (**1**); care este otrăvit, care poate otrăvi. ✦ Fig. Răutăcios, dușmănos; plin de răutate. — Lat. **venenosus** sau **venin** + suf. *-os.*

VENÍRE, *veniri,* s.f. Acțiunea de *a veni* și rezultatul ei; sosire, apariție; prezentare; venită. ✦ Năvălire. — V. **veni.**

VENÍT, -Ă, (**1**) *venituri,* s.n., (**2**) *veniți, -te,* s.m. și f. **1.** S.n. Ceea ce se obține din desfășurarea unei activități, din plasarea unei sume de bani etc.; câștig, beneficiu. ✧ *Venit național* = indicator macroeconomic al rezultatelor activității (anuale) reprezentând suma veniturilor încasate de factorii de producție care participă direct sau indirect la producție. **2.** S.m. și f. Persoană care vine, se prezintă undeva, la cineva. ✧ *Nou-venit* = persoană sosită de curând undeva, la cineva. — V. **veni.**

VENÍTĂ s.f. (Pop.) Venire. — V. **veni.**

VENÓS, -OÁSĂ, *venoși, -oase,* adj. Care aparține venei (**1**), privitor la venă, care se face prin venă, circulă prin venă sau se află în regiunea venelor. — Din fr. **veineux,** lat. **venosus.**

VENOZITÁTE s.f. Modul de distribuire a venelor în corp sau într-un organ al corpului. — Din fr. **vénosité.**

VENTÍL, *ventile,* s.n. Piesă care servește ca organ de închidere a unei supape. [Pl. și: *ventiluri*] — Din germ. **Ventil.**

VENTILÁ, *ventilez,* vb. I. Tranz. A împrospăta aerul (viciat) dintr-un spațiu închis prin deplasarea și înlocuirea lui. ✦ Refl. pas. Fig. (Despre idei, știri, proiecte) A fi pus în circulație, a ajunge obiect de discuție. — Din fr. **ventiler,** lat. **ventilare.**

VENTILÁRE, *ventilări,* s.f. Acțiunea de *a (se) ventila* și rezultatul ei; ventilație. — V. **ventila.**

VENTILATÓR, *ventilatoare,* s.n. Aparat sau organ al unei mașini cu care se împrospătează aerul (viciat) într-un spațiu închis (prin deplasarea și înlocuirea lui), cu care se produc curenți de aer în uscătorii etc. — Din fr. **ventilateur.**

VENTILÁȚIE, *ventilații,* s.f. **1.** Împrospătare a aerului (viciat) dintr-un spațiu închis; ventilare, aerație. ✧ *Ventilație pulmonară* = proces fiziologic de circulație a aerului prin căile respiratorii și plămâni, prin alternarea ritmică a inspirației și expirației. **2.** Sistem, aparat, instalație pentru realizarea ventilației (**1**). — Din fr. **ventilation,** lat. **ventilatio.**

VENTRÁL, -Ă, *ventrali, -e,* adj. Care ține de pântec, privitor la pântec, din regiunea pântecului; *p. gener.* care aparține părții anterioare a corpului uman sau a unui organ al omului; care aparține părții inferioare a corpului unui animal; privitor la aceste părți. — Din fr. **ventral,** lat. **ventralis.**

VENTRICEÁ, *ventricele,* s.f. (Bot.) Ventrilică (**1**). — Et. nec.

VENTRÍCUL, *ventricule,* s.n. (Anat.) Cavitate naturală, de dimensiuni reduse, în interiorul unor organe. — Din fr. **ventricule,** lat. **ventriculus.**

VENTRICULÁR, -Ă, *ventriculari, -e,* adj. Care ține de ventricule, privitor la ventricule, din regiunea ventriculelor. — Din fr. **ventriculaire.**

VENTRICULOGRAFÍE, *ventriculografii,* s.f. (Med.) Radiografie a ventriculilor cerebrali sau ai inimii. — Din fr. **ventriculographie.**

VENTRILÍCĂ, *ventrilici,* s.f. **1.** Plantă erbacee cu tulpina culcată sau agățătoare și cu flori albastre, care cresc la subsuoara frunzelor; ventricea *(Veronica tournefortii).* **2.** Plantă erbacee păroasă, cu tulpina târâtoare la bază și ridicată la vârf, cu flori albastre, albe sau albe-trandafirii, cu dungi închise *(Veronica officinalis).* — Et. nec.

VENTRILÓC, -Ă, *ventriloci, -ce,* s.m. și f. Persoană care poate rosti cuvintele fără a mișca buzele și fără a deschide gura, dând impresia că vorbește din abdomen. [Var.: **ventrilóg, -ă** s.m. și f.] — Din fr. **ventriloque.**

VENTRILÓG, -Ă s.m. și f. v. **ventriloc.**

VÉNTRU, *ventre,* s.n. (Fiz.) Punct, linie, suprafață a unui sistem de unde staționare, în care amplitudinea vibrației are valoare maximă. — Din fr. **ventre.**

VENTURIMÉTRU, *venturimetre,* s.f. Instrument care măsoară debitul unui curent de fluid într-o conductă de apă. — Din it. **venturimetro.**

VENTÚZĂ, *ventuze,* s.f. **1.** Organ în formă de disc al unor animale (acvatice), care le permite să se fixeze pe diferite corpuri. **2.** Pahar special de sticlă, cu marginea superioară puțin răsfrântă, care se aplică (prin crearea de vid în interior) pe pielea unui bolnav, pentru a provoca o mică congestie locală a sângelui (în scop curativ). **3.** Aparat în formă de clopot, cu ajutorul căruia se scoate aerul care împiedică circulația unui lichid într-o conductă. — Din fr. **ventouse.**

VENUSIÁN, -Ă, *venusieni, -e,* adj., s.m. și f. (Presupus locuitor) de pe planeta Venus. [Pr.: *-si-an*] — Din fr. **venusien.**

VENÚST, -Ă, *venuști, -ste,* adj. (Livr.) Care are o frumusețe feminină voluptuoasă. — Din fr. **vénuste.**

VERACITÁTE s.f. (Livr.) Veridicitate. — Din fr. **véracité,** lat. **veracitas, -atis.**

VERÁNDĂ, *verande,* s.f. Galerie exterioară (balcon sau terasă acoperită), închisă adesea cu pereți având numeroase ferestre, care alcătuiește anexa unei locuințe. — Din fr. **véranda.**

VERB, *verbe,* s.n. **1.** Parte de vorbire care exprimă o acțiune sau o stare și care se caracterizează prin flexiune proprie. **2.** (Livr.; la sg.) Mijloc, fel de exprimare; limbaj; cuvânt. — Din fr. **verbe,** lat. **verbum.**

VERBÁL, -Ă, *verbali, -e,* adj. **1.** Care se face, se transmite, se comunică prin viu grai, din gură în gură; care caracterizează graiul viu, vorbirea; oral. **2.** Care aparține verbului (**1**), privitor la verb, de verb. ✧ *Flexiune verbală* = conjugare (**2**). — Din fr. **verbal,** lat. **verbalis.**

VERBALÍSM s.n. Tendință de a da mai multă importanță cuvintelor decât ideilor exprimate prin ele; abuz de cuvinte în exprimarea unor idei. — Din fr. **verbalisme.**

VERBALIZÁ, *verbalizez,* vb. I. Tranz. A exprima în cuvinte o idee, o experiență etc. — Din fr. **verbaliser.**

VERBALIZÁRE, *verbalizări,* s.f. Acțiunea de *a verbaliza* și rezultatul ei. — V. **verbaliza.**

VERBALIZÁT, -Ă, *verbalizați, -te,* adj. Care a fost expus, exprimat în cuvinte. — V. **verbaliza.**

VERBIÁJ s.n. (Livr.) Abundență de cuvinte inutile; vorbărie, flecăreală. [Pr.: *-bi-aj*] — Din fr. **verbiage.**

VERBÍNĂ, *verbine,* s.f. Numele mai multor specii și varietăți de plante erbacee decorative cu frunze dințate, ascuțite la vârf și acoperite cu peri, cu flori roșii, albe, purpurii sau liliachii; vervenă *(Verbena);* plantă aparținând uneia dintre aceste specii sau varietăți. — Din lat. **verbena.**

VERBOZITÁTE s.f. (Rar) Vorbărie. — Din fr. **verbosité.**

VERDÁRE s.f. v. **virdare.**

VÉRDE, (**I, II**) *verzi,* adj., (**III**) s.n. **I.** Adj. **1.** Care are culoarea frunzelor, a ierbii sau, în general, a vegetației proaspete de vară. ✧ *Zonă verde* = porțiune de teren cultivată cu iarbă, pomi, flori etc. ✦ Fig. (Despre oameni; adesea cu determinarea „la față") Palid. **2.** (Despre plante sau părți ale lor) Plin de sevă, care nu s-a uscat; viu. ✧ Expr. (Substantivat) *A îndruga (la) verzi și uscate* = a spune lucruri inutile, nimicuri, minciuni. **3.** (Despre legume și fructe) Care nu a ajuns la deplină maturitate; crud, necopt. **4.** (Despre piei) Care nu a fost prelucrat, tăbăcit; brut. **II.** Adj. Fig. (Despre oameni) Voinic, viguros; curajos, îndrăzneț. ✦ (Adesea adverbial) Sincer, deschis, fățiș. ✧ Expr. (Adverbial) *A spune verde* = a spune

adevărul de-a dreptul, fără menajamente. **III.** S.n. Una dintre culorile fundamentale ale spectrului solar, situată între galben și albastru, care este aceea a frunzelor, a ierbii fragede etc. ✧ *Verde-de-Paris* = cristale mixte de arsenit de cupru cu acetat de cupru, foarte toxice, folosite ca insecticid; soluție preparată cu aceste cristale. ✧ Loc. adj. *De verde* = **a)** (despre cărți de joc) de culoarea numită „pică"; **b)** (în limbajul ghicitorilor în cărți; despre oameni) cu ochii verzi și cu părul negru. ✧ Expr. *A i se face* (cuiva) *verde înaintea ochilor* = a i se face (cuiva) rău, a-i veni amețeală. — Lat. **vir(i)dis.**

VERDEÁȚĂ, (**2**) *verdețuri,* s.f. **1.** Culoarea verde a vegetației. ✦ (Concr.) Mulțime de frunze, de ramuri, de ierburi verzi. **2.** (La sg.) Frunze de pătrunjel, de mărar, de leuștean etc., folosite în alimentație; (la pl.) zarzavaturi, legume (proaspete). **3.** Compus: (Bot.) *verdeața-zidurilor* = nume dat unor specii de alge verzi care cresc pe stânci, pe ziduri umede, pe scoarța arborilor. — **Verde** + suf. *-eață.*

VERDÍCT, *verdicte,* s.n. **1.** (Jur.; în statele în care jurații intră în organizarea instanțelor penale) Părere a juraților asupra vinovăției sau nevinovăției acuzatului, pe baza căreia se pronunță hotărârea de către instanța penală; *p. ext.* hotărâre dată pe baza acestei păreri. ✦ P. gener. sentință judecătorească. **2.** Fig. Hotărâre, opinie definitivă, care nu admite contrazicere. — Din fr. **verdict.**

VERESÍE s.f. (Pop. și fam.) Credit. ✧ Loc. adv. *Pe veresie* = fără a primi banii imediat; *p. ext.* degeaba, gratis. — Din tc. **veresiye.**

VERFAFÓR, *verfafoare,* s.n. (Mar.) Scondru scos în afara vergii cu ajutorul unor brățări. — Et. nec.

VÉRGĂ, *vergi,* s.f. Bară (de lemn sau de metal) așezată perpendicular pe catargul unei corăbii, folosită la susținerea unor vele. — Din fr. **vergue,** it. **verga.**

VERGEÁ, *vergele,* s.f. Băț, vargă, nuia; bară (îngustă și flexibilă) de metal sau de lemn, cu folosiri diverse. ✦ (Spec.) Sucitor (**1**). ✦ Spec. Fiecare dintre bețișoarele care se pun între firele urzelii pe măsură ce acestea se înfășoară pe sulul războiului de țesut. ✦ Spec. Fiecare dintre stinghiile care alcătuiesc gratiile unei ferestre. — Lat. ***virgella** (= *virgula).*

VERGÉL, *vergeluri,* s.n. **1.** Bețișor de care se leagă în mănunchiuri firele urzelii pe sulul războiului de țesut. **2.** Obicei calendaristic de Anul Nou, care cuprinde o serie de rituri pentru prevestirea norocului, a viitorului în anul care urma, dar având profund caracter social, fiind organizat pentru cunoașterea tineretului din sat în vederea căsătoriei. — **Vergea** + suf. *-el.*

VERGELÁ, *vergelez,* vb. I. Tranz. (Reg.) A bate vergele pe scheletul de lemn al unor case, construcții (pentru a putea lipi apoi cu lut pereții). — Din **vergea.**

VERGELÁT, -Ă, *vergelați, -te,* adj. (Reg.; despre scheletul de lemn al unor construcții) Cu vergele bătute pe suprafața pereților. — V. **vergela.**

VERGELÚȘĂ, *vergelușe,* s.f. Diminutiv al lui *vergea;* vergeluță. — **Vergea** + suf. *-ușă.*

VERGELÚȚĂ, *vergeluțe,* s.f. Vergelușă. — **Vergea** + suf. *-eluță.*

VERGÉNȚĂ, *vergențe,* s.f. (Fiz.) Mărime caracteristică unui sistem optic centrat, egală cu inversul distanței focale. — Din fr. **vergence.**

VERGETÚRĂ, *vergeturi,* s.f. (Med.; mai ales la pl.) Dungă (sau șir de dungi) de culoare violacee (apoi sidefie), localizate în regiunea abdominală sau la fese și care apar în sarcină, obezitate, în boli endocrine etc. — Din fr. **vergeture.**

VERGÍN, -Ă adj. v. **virgin.**

VERGINÁL, -Ă adj. v. **virginal.**

VERÍC, *verici,* s.m. (Pop. și fam.; ca termen de adresare) Diminutiv al lui *văr.* — **Văr** + suf. *-ic.*

VERÍDIC, -Ă, *veridici, -ce,* adj. Care este (sau pare că este) conform cu adevărul; adevărat, real. ✦ Care spune adevărul. — Din fr. **véridique,** lat. **veridicus.**

VERIDICITÁTE s.f. Însușirea, caracterul a ceea ce este veridic; veracitate. — Din fr. **véridicité.**

VERÍF s.n. (În loc. adj. și adv.; în legătură cu felul de a așeza, a îndoi sau a croi o stofă) *În verif* = (așezat) în diagonală, pieziș. — Din bg. **verev.**

VERIFICÁ, *verífic,* vb. I. Tranz. **1.** A controla ceva pentru a constata dacă corespunde adevărului, cerințelor, calității sau anumitor date. **2.** A examina pe cineva pentru a vedea în ce măsură corespunde funcției sau calității pe care o deține sau care i se încredințează. — Din fr. **vérifier,** lat. **verificare.**

VERIFICÁBIL, -Ă, *verificabili, -e,* adj. Care poate fi verificat. — Din fr. **vérifiable** (după *verifica).*

VERIFICÁRE, *verificări,* s.f. Acțiunea de *a verifica* și rezultatul ei. — V. **verifica.**

VERIFICÁT, -Ă, *verificați, -te,* adj. Supus unei cercetări, unui control, unei examinări, unei probe. ✦ (Despre oameni) Cu experiență, încercat; *p. ext.* capabil. — V. **verifica.**

VERIFICATÓR, -OÁRE, *verificatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care verifică ceva (din punct de vedere contabil, tehnic etc.). — Din fr. **vérificateur.**

VERIGÁR, *verigari,* s.m. Arbust cu ramurile terminate prin câte un spin, cu frunze alterne și opuse, cu flori galbene-verzui și cu fructe globuloase, cărnoase, negre, folosite în medicină pentru proprietățile lor purgative; pațachină (**1**) *(Rhamnus cathartica).* [Var.: **verigáriu** s.m.] — **Verigă** + suf. *-ar.*

VERIGÁRIU s.m. v. **verigar.**

VERÍGĂ, *verigi,* s.f. **1.** Fiecare dintre inelele care alcătuiesc un lanț. ✦ Fig. Element de legătură; *p. ext.* parte componentă. **2.** Inel de metal, de material plastic etc., de diferite mărimi, cu numeroase utilizări tehnice (ca element de fixare). **3.** (Pop.) Verighetă. **4.** (Reg.) Fiecare dintre segmentele inelare care formează toracele albinei. **5.** (Reg.) Braț de apă care împrejmuiește un ostrov. **6.** (În sintagma) *Verigă de rod* = cuplu format dintr-o coardă de rod și un cap, care se lasă la tăierea viței-de-vie. — Din sl. **veriga.**

VERIGEÁ, *verigele,* s.f. (Pop.) Veriguță. — **Verigă** + suf. *-ea.*

VERIGÉL, *verigei,* s.m. Plantă parazită lipsită de clorofilă, cu frunzele reduse la solzi mici și cu flori galbene-roșietice dispuse în ciorchini *(Orobanche caryophyllacea).* — **Verigă** + suf. *-el.*

VERIGHÉTĂ, *verighete,* s.f. Inel de metal (prețios, fără pietre) purtat ca simbol al legăturii dintre logodnici sau soți. — **Verigă** + suf. *-etă.* Cf. ngr. v e r g h é t a .

VERIGÚȚĂ, *veriguțe,* s.f. Diminutiv al lui *verigă;* verigea. — **Verigă** + suf. *-uță.*

VERÍNĂ, *verine,* s.f. (Mar.) Parâmă cu ochi cu rodanță și cârlig la un capăt. — Din fr. **vérine.**

VERÍSM s.n. Curent literar și muzical (de operă) apărut în Italia la sfârșitul sec. XIX sub influența realismului și a naturalismului francez. — Din it. **verismo,** fr. **vérisme.**

VERÍST, -Ă, *veriști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care aderă la verism, care susține verismul. **2.** Adj. Care aparține versimului, privitor la verism. — Din fr. **vériste.**

VERIȘCÁN, -Ă, *verișcani, -e,* s.m. și f. (Pop. și fam.; mai ales ca termen de adresare) Văr. — **Văr** + suf. *-ișcan.*

VERIȘÓR, -OÁRĂ, *verișori, -oare,* s.m. și f. Diminutiv al lui *văr.* — **Văr** + suf. *-ișor.*

VERIȘORÍCĂ s.f. (Fam., rar) Diminutiv al lui *verișoară.* — **Verișoară** + suf. *-ică.*

VERITÁBIL, -Ă, *veritabili, -e,* adj. Conform cu adevărul; adevărat, real, autentic. ✦ Care este pur, care nu este amestecat cu nimic. — Din fr. **véritable.**

VERITÁTE, *verități,* s.f. (Rar) Realitate, adevăr. — Din fr. **vérité,** lat. **veritas, -atis.**

VERMIÁL, -Ă, *vermiali, -e,* adj. Referitor la viermii de mătase. [Pr.: *-mi-al*] — Cf. lat. v e r m i s .

VERMICÍD, -Ă, *vermicide,* adj., s.n. (Substanță, preparat) care servește la combaterea viermilor. — Din fr. **vermicide.**

VERMICULÁR, -Ă, *vermiculari, -e,* adj. Vermiform. — Din fr. **vermiculaire.**

VERMIFÓRM, -Ă, *vermiformi, -e,* adj. Care are forma sau mișcarea caracteristică unui vierme; vermicular. — Din fr. **vermiforme.** Cf. it. v e r m i f o r m e .

VERMIFÚG, -Ă, *vermifuge,* adj., s.n. (Substanță, medicament) care distruge viermii intestinali. — Din fr. **vermifuge.**

VERMILLON s.n. Sulfură roșie de mercur sau de antimoniu, folosită pentru fabricarea culorii roșu-viu; culoare fabricată pe baza acestei sulfuri și folosită în pictura de ulei. [Pr.: *-mi-ión*] — Cuv. fr.

VERMINÁȚIE s.f. **1.** (Med.) Reproducere a viermilor în intestin. **2.** Mulțime de viermi intestinali. — Din fr. **vermination.**

VERMÍNĂ s.f. (Livr.; cu sens colectiv) Insecte parazite (purici, păduchi etc.) ✦ Fig. Indivizi de la periferia societății. — Din fr. **vermine.**

VERMINÓZĂ, *verminoze,* s.f. Boală la copii, cauzată de intoxicația organismului cu produsele de dezagregare ale paraziților intestinali. — Cf. fr. v e r m i n e u s e .

VÉRMIS s.n. Parte mediană a cerebelului, cuprinsă între cele două emisfere ale acestuia. — Din fr. **vermis.**

VERMORÉL, *vermorele,* s.n. Aparat portabil pentru stropitul grădinilor, viilor, pomilor etc. cu substanțe care distrug paraziții. — Denumirea comercială.

VÉRMUT, (**2**) *vermuturi,* s.n. **1.** Băutură alcoolică făcută din vin în care s-au macerat plante amare sau aromatice. **2.** (La pl.) Sorturi sau porții de vermut (**1**). [Acc. și: *vermút*] — Din fr. **vermouth,** germ. **Wermut,** it. **vermut.**

VERMUTIZÁ, *vermutizez,* vb. I. Tranz. A prepara vinul ca să devină vermut. — Din fr. **vermouthiser.**

VERMUTIZÁRE s.f. Acțiunea de *a vermutiza.* — V. **vermutiza.**

VERMUTIZÁT, -Ă, *vermutizați, -te,* adj. (Despre vin) Care a fost preparat ca să devină vermut. — V. **vermutiza.**

VERNÁL, -Ă, *vernali, -e,* adj. (Livr.) Care ține de primăvară, privitor la primăvară. ✧ (Astron.) *Punct vernal* = punct de intersecție a eclipticii cu ecuatorul ceresc, în care Soarele se află la echinocțiul de primăvară. — Din fr. **vernal,** lat. **vernalis.**

VERNIÉR, *verniere,* s.n. Scară gradată suplimentară trasată pe rigleta sau pe cursorul unor instrumente și aparate de măsură, pentru a mări precizia de măsurare a acestora. [Pr.: *-ni-er*] — Din fr. **vernier.**

VERNÍL adj. invar., s.n. **1.** Adj. invar. De culoare verde-deschis. **2.** S.n. Culoare vernil (**1**). — Din fr. **vert Nil.**

VERNÍS s.n. **1.** Soluție formată din rășini (naturale sau artificiale) și dintr-un solvent, care, aplicată pe anumite obiecte, formează la uscare un strat neted și lucios, cu rol ornamental sau protector; *p. ext.* lac. ✧ *Vernis moale* = tehnică a gravurii prin care se realizează aspectul desenului în creion. **2.** Fig. Ceea ce dă un aspect sau o culoare favorabilă cuiva sau la ceva. [Pr.: *verní*] — Din fr. **vernis.**

VERNISÁ[1], *vernisez,* vb. I. Tranz. A acoperi un tablou în ulei cu un strat de vernis (pentru a proteja culorile și a le da strălucire). — Din fr. **vernisser.**
VERNISÁ[2], *vernisez,* vb. I. Tranz. A deschide, a inaugura o expoziție (de sculptură, pictură, grafică etc.) — Din **vernisaj** (derivat regresiv).
VERNISÁGIU s.n. v. **vernisaj.**
VERNISÁJ, *vernisaje,* s.n. **1.** Faptul de a vernisa[1]. **2.** Deschidere oficială, inaugurare a unei expoziții de artă (în special de pictură). [Var.: **verniságiu** s.n.] — Din fr. **vernissage.**
VERONÁL s.n. Pulbere cristalină albă, inodoră, cu gust amărui, puțin solubilă în apă, folosită în farmacie ca hipnotic, sedativ etc. — Din germ. **Veronal,** fr. **véronal.**
VERÓS, -OÁSĂ, *veroși, -oase,* adj. (Livr.) Necinstit, suspect. — Din fr. **véreux.**
VEROSÍMIL, -Ă, *verosimili, -e,* adj. Care pare real, care are o aparență de adevăr; posibil, plauzibil. — Din it. **verosimile.**
VEROSIMILITÁTE s.f. (Rar) Faptul, însușirea de a fi verosimil; verosimilitudine. — **Verosimil** + suf. *-itate.*
VEROSIMILITÚDINE s.f. (Rar) Verosimilitate. — Din lat. **verosimilitudo, -inis.**
VERS, *versuri,* s.n. Unitate prozodică elementară, alcătuită dintr-unul sau mai multe cuvinte, potrivit unei scheme și determinată fie de cantitatea silabelor, fie de accent, fie de numărul silabelor; fiecare dintre rândurile care alcătuiesc strofele unei poezii; *p. ext.* (la pl.) poezie. — Din fr. **vers,** lat. **versus.**
VERSÁNT, *versanți,* s.m. Coastă a unui munte sau a unui deal; pantă. ✦ Fiecare dintre suprafețele înclinate ale unui acoperiș. [Pl. și: (n.) *versante*] — Din fr. **versant.**
VERSÁT, -Ă, *versați, -te,* adj. (Despre oameni) Cu experiență, priceput, competent (într-un anumit domeniu). — Din fr. **versé.**
VERSATÍL, -Ă, *versatili, -e,* adj. (Despre oameni) Care își schimbă cu ușurință părerile; nehotărât, nestatornic, schimbător, instabil. — Din fr. **versatile,** lat. **versatilis.**
VERSATILITÁTE s.f. (Livr.) Însușirea de a fi versatil. — Din fr. **versatilité.**
VERSÉT, *versete,* s.n. Paragraf, de obicei numerotat și cu înțeles de sine stătător, dintr-un text religios sau literar. — Din fr. **verset.**
VERSIFICÁ, *versífic,* vb. I. **1.** Tranz. A transpune un text (de proză), o temă etc. în versuri. **2.** Intranz. (Rar) A face, a scrie versuri; a versui. — Din fr. **versifier,** lat. **versificare.**
VERSIFICÁRE, *versificări,* s.f. Acțiunea de *a versifica* și rezultatul ei. — V. **versifica.**
VERSIFICÁT, -Ă, *versificați, -te,* adj. Scris sau transpus în versuri. — V. **versifica.**
VERSIFICATÓR, -OÁRE, *versificatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care face versuri sau transpune ceva în versuri. ✦ Poet minor (la care meșteșugul de a face versuri este mai evident decât inspirația poetică). — Din fr. **versificateur,** lat. **versificator, -oris.**
VERSIFICÁȚIE, *versificații,* s.f. (Mod de) dispunere a versurilor potrivit anumitor reguli prozodice, dintre care cele mai importante sunt cele ale rimei, ritmului și ale grupării strofice; arta de a face versuri; *p. ext.* poezie. — Din fr. **versification.**
VERSIÚNE, *versiuni,* s.f. **1.** Traducere a unei opere literare sau științifice dintr-o limbă în alta. ✧ Loc. adj. și adv. *În versiune originală* = care nu a fost sau fără a fi tradus în altă limbă. **2.** Fiecare dintre formele unui text care a suferit modificări (în raport cu o formă considerată de bază). **3.** Manieră (personală) de a prezenta, de a interpreta o întâmplare, un fapt, o afirmație. **4.** Manoperă care constă în schimbarea poziției fătului în uter pentru a facilita nașterea. [Pr.: *-si-u-*] — Din fr. **version.**
VERSLIBRÍSM s.n. (Livr.) Folosire a versului liber modern. — Din fr. **vers-librisme.**
VERSLIBRÍST, -Ă, *verslibriști, -ste,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Poet modern care scrie versuri libere. **2.** Adj. Compus din versuri libere. — Din fr. **vers-libriste.**
VÉRSO, *versouri,* s.n. Fața a doua a unei pagini de hârtie sau a unei pagini scrise sau tipărite; dosul paginii; contrapagină. — Din fr. **verso,** lat. [folio] **verso.**
VERSÓR, *versori,* s.m. (Mat., Fiz.) Vector care are modulul egal cu unitatea. — Din fr. **verseur.**
VÉRSTĂ, *verste,* s.f. Unitate de măsură pentru distanțe folosită în trecut (mai ales în Rusia), egală cu 1,067 km. — Din rus. **versta.**
VERSUÍ, *versuiesc,* vb. IV. Intranz. (Înv.) A versifica (**2**). — **Vers** + suf. *-ui.*
VERSUÍT, -Ă, *versuiți, -te,* adj. (Înv.) Scris în versuri. — V. **versui.**
VERSUITÓR, *versuitori,* s.m. (Înv.) Poet. [Pr.: *-su-i-*] — **Versui** + suf. *-tor.*
VERSURÉL, *versurele,* s.n. (Pop.) Diminutiv al lui *vers.* — **Vers** + suf. *-urel.*
VERTEBRÁL, -Ă, *vertebrali, -e,* adj. Care ține de vertebre, privitor la vertebre, alcătuit din vertebre; de sau din vertebre. — Din fr. **vertébral.**
VERTEBRÁT, -Ă, *vertebrați, -te,* adj., s.n. **1.** Adj. (Despre animale) Care are vertebre și schelet osos (sau cartilaginos) intern. **2.** S.n. (La pl.) Încrengătură de animale cu corpul diferențiat în cap, trunchi și coadă, cu schelet osos sau cartilaginos intern, al cărui ax principal este coloana vertebrală; (și la sg.) animal din această încrengătură. — Din fr. **vertébré,** lat. **vertebratus,** it. **vertebrato.**
VERTÉBRĂ, *vertebre,* s.f. Fiecare dintre oasele scurte, în formă de inel, care formează împreună coloana vertebrală la om și la animalele vertebrate și în care se află măduva spinării și anexele ei. — Din fr. **vertèbre,** lat. **vertebra.**
VÉRTEX s.n. **1.** (Anat.) Sinciput. **2.** (Mar.) Punctul ortodromei cu latitudinea cea mai ridicată. **3.** (Met.) Punctul cel mai vestic atins de traiectoria unui ciclon. — Din fr., lat. **vertex.**
VERTICÁL, -Ă, *verticali, -e,* adj. Care este orientat perpendicular pe un plan orizontal; care are direcția căderii corpurilor; (sens curent) care este orientat drept (în sus). ✧ *Dreaptă verticală* = dreaptă care unește un punct de pe pământ cu zenitul respectiv. *Plan vertical* = **a)** (Geom.) plan care trece printr-o dreaptă verticală; **b)** (Astron.) plan care trece prin verticala locului. ✦ (Substantivat, f.) Linie dreaptă care cade perpendicular pe un plan orizontal; direcția urmată de această linie. ✧ *Verticala locului* = direcție determinată de poziția firului cu plumb aflat în stare de echilibru într-un punct dat. ✦ (Substantivat, n.) Semicerc al sferei cerești care intersectează un plan determinat de verticala locului și de un astru. ✦ (Adesea adverbial) Care vine sau cade drept în jos (de la înălțime). — Din fr. **vertical.**
VERTICALITÁTE s.f. Poziție verticală a ceva; însușirea de a fi vertical. — Din fr. **verticalité.**
VERTICÍL, *verticile,* s.n. Mod de așezare a florilor, a frunzelor sau a ramurilor în formă de cerc, la același nivel, în jurul unei axe. — Din fr. **verticille,** lat. **verticillus.**
VERTICILÁT, -Ă, *verticilați, -te,* adj. Așezat în formă de verticil. — Din fr. **verticillé.**
VERTIGINÓS, -OÁSĂ, *vertiginoși, -oase,* adj. Care se produce, se mișcă, se succedă cu mare viteză, cu rapiditate. — Din fr. **vertigineux,** lat. **vertiginosus.**
VERTÍJ, *vertijuri,* s.n. (Med.) Amețeală. [Pl. și: *vertije*] — Din fr. **vertige.**
VERÚCĂ, *veruce,* s.f. (Med.) Excrescență papilară provocată de un virus; neg, aluniță. — Din lat. **verruca.**
VERUCÓS, -OÁSĂ, *verucoși, -oase,* adj. (Med.; despre oameni și părți ale corpului lor) Plin de negi. ✦ (Bot.; despre plante și părți ale lor) Acoperit cu protuberanțe mici, sferice, de forma unor negi. — Din lat. **verrucosus,** fr. **verruqueux.**
VÉRVĂ s.f. Însuflețire, avânt, imaginație, fantezie care animă pe cineva (fiind exprimată prin cuvinte); bogăție verbală rezultată din această stare de spirit; volubilitate. ✧ Expr. *A fi în* (sau *în) vervă* = **a)** a fi însuflețit, volubil, avântat; **b)** (despre sportivi, artiști etc.) a manifesta o formă deosebit de bună. — Din fr. **verve.**
VERVÉNĂ, *vervene,* s.f. (Bot.; franțuzism) Verbină. — Din fr. **verveine.**
VERZÁL, -Ă, *verzale,* adj. (Despre caractere tipografice, litere; adesea substantivat, f.) Majuscul; capital. — Din germ. **Versal.**
VERZĂTÚRĂ s.f. v. **verzitură.**
VERZÍȘ s.n. (Rar) Vegetație, verdeață, frunziș. — **Verde** + suf. *-iș* sau **verde** + **frunziș.**
VERZIȘOÁRĂ, *verzișoare,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *varză.* **2.** (Iht.) Boiștean. — **Varză** + suf. *-ișoară.*
VERZIȘÓR, -OÁRĂ, *verzișori, -oare,* adj., s.m. **1.** Adj. Diminutiv al lui *verde.* **2.** S.m. Ostaș (cu uniformă de culoare verde) din vechea cavalerie românească. — **Verde** + suf. *-ișor.*
VERZITÚRĂ, *verzituri,* s.f. Fruct necopt, verde. [Var.: **verzătúră** s.f.] — **Verde** + suf. *-itură.*
VERZÍU, -ÍE, *verzii,* adj. (Pop.) Verzui. — **Verde** + suf. *-iu.*
VERZÚI, -IE, *verzui,* adj. Care bate în verde; verziu. — **Verde** + suf. *-ui.*
VÉSEL, -Ă, *veseli, -e,* adj. **1.** (Despre ființe) Cu voie bună, bine dispus; voios. ✦ (Despre manifestările oamenilor) Care exprimă voie bună, bună dispoziție, voioșie. **2.** Care produce veselie, înveselește; desfătător, plăcut. **3.** Care se face cu voioșie, cu veselie. — Din sl. **veselŭ.**
VESÉLĂ s.f. Totalitatea vaselor folosite la masă. — Din fr. **vaisselle.**
VESELÍ, *veselesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Pop.) A (se) înveseli. — Din **vesel.**
VESELÍE, (**2**) *veselii,* s.f. **1.** Stare de bună dispoziție, de voioșie. **2.** Manifestare, comportare care reflectă această stare. ✦ Petrecere veselă cu mâncare și cu băutură. — Din sl. **veselije.**
VESELÍRE, *veseliri,* s.f. (Pop.) Înveselire. — V. **veseli.**
VESELÍT, -Ă, *veseliți, -te,* adj. (Pop.) Înveselit. — V. **veseli.**
VESELITÓR, -OÁRE, *veselitori, -oare,* adj. (Pop.) Înveselitor. — **Veseli** + suf. *-tor.*
VESMÂNT s.n. v. **veșmânt.**
VESPASIÁNĂ, *vespasiane,* s.f. (Livr.) Toaletă publică (pentru bărbați). [Pr.: *-si-a-*] — Din fr. **vespasienne.**
VESPERÁL, -Ă, *vesperali, -e,* adj. (Livr.) De seară, al serii. — Din fr. **vespéral.**
VEST s.n. Unul dintre cele patru puncte cardinale, opus estului; *p. ext.* loc pe orizont, regiune unde apune Soarele; apus. ✦ Nume generic dat unui loc, unei regiuni, unui stat așezat spre apus (în special nume dat statelor din Apusul Europei și din America de Nord); Apus, Occident. ✧ (Adjectival) *Statele vest-europene*. — Din germ. **West.**
VESTÁLĂ, *vestale,* s.f. (La romani) Preoteasă care întreținea focul sacru în templul zeiței Vesta; *p. ext.* (azi livr.) femeie virtuoasă. — Din fr. **vestale,** lat. **vestalis.**

VÉSTĂ, *veste,* s.f. Obiect de îmbrăcăminte scurt, fără mâneci și fără guler, purtat de bărbați sub haină și de femei peste bluză. — Din fr. **veste.**

VÉSTE, *vești,* s.f. **1.** Fapt, întâmplare, noutate care se aduce sau ajunge la cunoștința cuiva; știre, informație. ✧ Loc. adv. *Fără (de) veste* = deodată, subit, pe neașteptate. ✧ Expr. *A da de veste* = a aduce la cunoștință, a înștiința, a vesti. *A prinde de veste* = a afla ceva (la timp). *Ce (mai) veste?* = ce (mai) e nou? ce noutăți știi? **2.** Zvon; *p. ext.* faimă, renume. ✧ Expr. *A (i) se duce cuiva vestea* sau *a se duce vestea de ceva* = a ajunge foarte cunoscut, vestit, renumit. — Din sl. **vestĭ.**

VESTEJÍ vb. IV v. **veșteji.**

VESTEJÍRE s.f. v. **veștejire.**

VESTEJÍT, -Ă adj. v. **veștejit.**

VESTÍ, *vestesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A aduce la cunoștință, a face cunoscut; a înștiința, a anunța, a informa. ✦ A face să se prevadă; a prevesti. **2.** Refl. A-și face cunoscută, simțită existența sau prezența. **3.** Refl. (Înv.) A deveni vestit, faimos. ✦ Tranz. A socoti pe cineva drept..., a considera ca...; a aprecia. — Din **veste.**

VESTIÁR, *vestiare,* s.n. Garderobă (într-o clădire publică). ✦ Mică încăpere la intrarea într-o locuință, unde se lasă paltoanele, pălăriile etc. ✦ Încăpere într-un spital sau într-o întreprindere unde se lasă hainele în păstrare sau se îmbracă echipamentele de protecție. [Pr.: *-ti-ar*] — Din fr. **vestiaire.**

VESTIBÚL, (**1**) *vestibuluri,* (**2**) *vestibule,* s.n. **1.** Antreu. **2.** Prima cavitate a urechii interne. [Acc. și: *vestíbul*] — Din fr. **vestibule,** lat. **vestibulum.**

VESTIBULÁR, -Ă, *vestibulari, -e,* adj. (Anat.) Care se referă la vestibul (**2**). — Din fr. **vestibulaire.**

VÉSTIC, -Ă, *vestici, -ce,* adj. Care aparține vestului, privitor la vest, care se află la vest; apusean; occidental. — **Vest** + suf. *-ic.* Cf. germ. w e s t i s c h .

VESTÍGIU, *vestigii,* s.n. Urmă din trecut; rămășiță a ceva vechi, dispărut de mult (și care prezintă o importanță documentară, culturală etc.). — Din fr. **vestige,** lat. **vestigium.**

VESTIMENTÁR, -Ă, *vestimentari, -e,* adj. Care ține de veșminte, privitor la veșminte, al veșmintelor. — Din fr. **vestimentaire.**

VESTIMENTÁȚIE s.f. Îmbrăcăminte. — **Vestmânt** + suf. *-ație* (după it. *vestimenta).*

VESTÍRE, *vestiri,* s.f. Acțiunea de *a vesti* și rezultatul ei; înștiințare, comunicare; știre, veste. ✦ Indicație, semn, indiciu. — V. **vesti.**

VESTÍT, -Ă, *vestiți, -te,* adj. Care se bucură de renume; celebru, renumit, faimos. — V. **vesti.**

VESTITÓR, -OÁRE, *vestitori, -oare,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care vestește; care prevestește. **2.** S.m. și f. Persoană care duce și aduce vești, care anunță sau care prezice; (pop.) persoană care însoțește pe nuntași (făcând anunțurile). — **Vesti** + suf. *-tor.*

VESTMẤNT s.n. v. **veșmânt.**

VESTÓN, *vestoane,* s.n. Haină (de uniformă). — Din fr. **veston.**

VÉȘCĂ, *vești,* s.f. Coajă de copac din care se face marginea circulară a sitelor, cercul din jurul pietrelor de moară și al râșnițelor etc.; *p. ext.* obiect făcut din această coajă (mai ales sită). — Din ucr. **večka.**

VEȘMẤNT, *veșminte,* s.n. Nume generic pentru un obiect de îmbrăcăminte; (la pl.) totalitatea obiectelor care formează îmbrăcămintea cuiva. ✦ (La pl.) Odăjdii. [Var.: **veștmânt, vestmânt, vesmânt** s.n.] — Lat. **vestimentum.**

VÉȘNIC, -Ă, *veșnici, -ce,* adj. Care există de totdeauna și va exista întotdeauna; etern. ✧ *Somnul cel veșnic* = moartea. ✦ (Prin exagerare) Care are durată lungă; continuu, permanent. ✦ (Adverbial) Întruna, mereu, necontenit. [Var.: (înv. și pop.) **vécinic, -ă** adj.] — Din sl. **věčinŭ.**

VEȘNICÍE, *veșnicii,* s.f. Durată care nu are nici început, nici sfârșit, care nu se supune niciunei determinări temporale; eternitate, vecie. ✧ Loc. adv. *Pe* (sau *pentru) veșnicie* = pentru totdeauna. ✦ Durată nelimitată în viitor. ✦ (Prin exagerare) Perioadă foarte lungă. [Var.: (înv. și pop.) **vecinicíe** s.f.] — **Veșnic** + suf. *-ie.*

VÉȘTED, -Ă, *veștezi, -de,* adj. **1.** (Despre plante sau părți ale lor) Care și-a pierdut prospețimea, seva; ofilit. ✦ (Despre locuri, suprafețe etc.) Pe care vegetația și-a pierdut prospețimea, s-a ofilit. ✦ Fig. Lipsit de culoare, mohorât. **2.** Fig. (Despre oameni și despre părți ale corpului lor) Lipsit de vlagă, de vioiciune; ofilit. **3.** (Despre culori) Lipsit de strălucire; palid, șters, mort. — Lat. ***vescidus** (<*vescus).*

VEȘTEJÍ, *veștejesc,* vb. IV. **1.** Refl. și tranz. A deveni sau a face să devină veșted (**1**); a (se) ofili. **2.** Refl. și intranz. Fig. (despre oameni) A-și pierde forța, vigoarea, vioiciunea; *p. ext.* a îmbătrâni, a (se) trece. **3.** Tranz. Fig. A stigmatiza, a dezaproba, a înfiera. ✦ A păta, a dezonora. [Var.: **vestejí,** (pop.) **veștezí** vb. IV] — Din **veșted.**

VEȘTEJÍRE, *veștejiri,* s.f. Faptul de *a (se) veșteji.* [Var.: **vestejíre** s.f.] — V. **veșteji.**

VEȘTEJÍT, -Ă, *veștejiți, -te,* adj. Veșted. [Var.: **vestejít, -ă,** (pop.) **veștezít, -ă** adj.] — V. **veșteji.**

VEȘTEZÍ vb. IV v. **veșteji.**

VEȘTEZÍT, -Ă adj. v. **veștejit.**

VEȘTMẤNT s.n. v. **veșmânt.**

VETERÁN, -Ă, *veterani, -e,* s.m., s.f. **1.** S.m. Ostaș roman liberat după terminarea serviciului militar și care obținea la liberare o serie de privilegii. **2.** S.m. Soldat (în vârstă) care a participat la unul sau mai multe războaie. **3.** S.m. și f. Persoană (în vârstă) care a activat și s-a remarcat vreme îndelungată într-o acțiune (de mare răspundere), într-o instituție etc. — Din fr. **vétéran,** lat. **veteranus.**

VETERINÁR, -Ă, *veterinari, -e,* adj., s.m. **1.** Adj. Care se referă la prevenirea, combaterea și vindecarea bolilor de care suferă animalele (domestice). **2.** Adj., s.m. (Medic, tehnician, agent) care practică medicina veterinară (**1**). — Din fr. **vétérinaire,** lat. **veterinarius.**

VÉTO, *vetouri,* s.n. (Și în sintagma *drept de veto*) Drept al unei persoane, al unui stat etc. de a se opune adoptării unei propuneri sau unei hotărâri discutate în organizația din care face parte; formulă prin care se exercită acest drept. — Din lat., fr. **veto.**

VÉTRELĂ, *vetrele,* s.f. (Înv. și pop.) Pânză (de corabie); *p. ext.* corabie. [Var.: **vétrilă** s.f.] — Din sl. **větrilo.**

VETRÍCE, *vetrice,* s.f. **1.** Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina înaltă, cu flori galbene-aurii dispuse în corimb *(Chrysanthemum vulgare).* **2.** (Entom.; reg.) Efemeră. — Cf. sb. v r a t i č.

VÉTRILĂ s.f. v. **vetrelă.**

VETRIȘOÁRĂ, *vetrișoare,* s.f. Diminutiv al lui *vatră;* vetriță. — **Vatră** + suf. *-ișoară.*

VETRÍȚĂ, *vetrițe,* s.f. Vetrișoară. — **Vatră** + suf. *-iță.*

VETÚST, -Ă, *vetuști, -ste,* adj. Care are un aspect învechit, arhaic sau demodat; uzat. — Din fr. **vétuste,** lat. **vetustus.**

VETUSTÁTE s.f. (Livr.) Vechime, bătrânețe. ✦ Stare de deteriorare provocată de trecerea timpului. — Din fr. **vétuste,** lat. **vetustas, -atis.**

VETUSTÉȚE s.f. (Livr.) Vetustate. — **Vetust** + suf. *-ețe* (după fr. *vétusté).*

VÉVERIȚĂ, *veverițe,* s.f. Mamifer rozător arboricol, de talie mică, cu blană roșcată sau neagră pe spate și albă pe piept, cu coada lungă și stufoasă *(Sciurus vulgaris).* ✦ Epitet dat unei fete vioaie, zglobii. — Din sl. **věverica.**

VEXÁ, *vexez,* vb. I. Tranz. A răni pe cineva în amorul său propriu; a jigni, a ofensa; *p. ext.* a contraria. — Din fr. **vexer,** lat. **vexare.**

VEXÁT, -Ă, *vexați, -te,* adj. (Livr.) Rănit în amorul său propriu, jignit, ofensat; *p. ext.* contrariat. — V. **vexa.**

VEXATÓRIU, -IE, *vexatorii,* adj. (Livr.) Care vexează, contrariază; jignitor, ofensator. — Din fr. **vexatoire.**

VEXÁȚIE s.f. v. **vexațiune.**

VEXAȚIÚNE, *vexațiuni,* s.f. (Livr.) Faptul de a vexa; vorbă, faptă, atitudine care supără, jignește, contrariază. [Pr.: *-ți-u-.* — Var.: **vexáție**] — Din fr. **vexation,** lat. **vexatio, -onis.**

VEXÍL, *vexile,* s.n. (Bot.) Petală superioară a florilor leguminoaselor. [Pl. și: *vexiluri*] — Din fr. **vexille.**

VEZETÉU s.m. v. **vizitiu.**

VEZICÁL, -Ă, *vezicali, -e,* adj. Care ține de vezică, privitor la vezică; al vezicii, de vezică. — Din fr. **vésical,** lat. **vesicalis.**

VEZICÁNT, -Ă, *vezicanți, -te,* adj. (Despre substanțe și medicamente) Care produce vezicule pe piele. — Din fr. **vésicant.**

VEZICÁT, -Ă, *vezicați, -te,* adj. Cu bășici. — De la **vezică.**

VEZICATÓR, -OÁRE, *vezicatori, -oare,* adj., s.n. (Substanță, medicament) care produce vezicule pe piele; vezicant. — Din fr. **vésicatoire.**

VEZICÁȚIE, *vezicații,* s.f. Acțiunea unui vezicant. — Din fr. **vésication.**

VEZÍCĂ, *vezici,* s.f. **1.** Organ cavitar care colectează temporar unele produse de excreție sau de secreție, pe care apoi le evacuează prin contracția fibrelor musculare din structura sa. **2.** (În sintagma) *Vezică înotătoare* = organ al peștilor în formă de pungă, dezvoltat din intestin și umplut cu gaze, care servește la echilibru, la ridicarea și la coborârea în apă etc. — Din lat. **vesica.**

VEZICULÁR, -Ă, *veziculari, -e,* adj. În formă de veziculă. — Din fr. **vésiculaire.**

VEZÍCULĂ, *vezicule,* s.f. Formațiune anatomică în formă de pungă membranoasă, care îndeplinește diferite funcții organice. ✧ *Veziculă biliară* = rezervor temporar al bilei[1] situat în fosa colecistului de pe fața inferioară a ficatului; colecist. — Din fr. **vésicule,** lat. **vesicula.**

VEZICULÓS, -OÁSĂ, *veziculoși, -oase,* adj. Cu vezicule. — Din fr. **vésiculeux,** lat. **vesiculosus.**

VEZUVIÁN s.n. Silicat natural hidratat de calciu și de aluminiu. [Pr.: *-vi-an*] — Din germ. **Vesuvian.**

VÍA[1] prep. (Indică o rută, un itinerar) Pe drumul, pe direcția; (trecând) prin... — Din fr., lat. **via.**

VIÁ[2], *viez,* vb. I. Intranz. (Înv.) A avea viață; a trăi, a viețui, a exista. ✦ (Despre sentimente, gesturi, atitudini etc.) A dura, a dăinui. — Lat. **vivere.**

VIÁBIL, -Ă, *viabili, -e,* adj. Care prezintă condițiile, calitățile necesare pentru a dura, a se menține, a se dezvolta. [Pr.: *vi-a-*] — Din fr. **viable.**

VIABILITÁTE s.f. Faptul, calitatea de a fi viabil. [Pr.: *vi-a-*] — Din fr. **viabilité.**

VIADÚCT, *viaducte,* s.n. Construcție de piatră, de beton sau de metal care susține o cale de comunicație terestră, traversând o vale la mare înălțime. [Pr.: *vi-a-*] — Din fr. **viaduc,** germ. **Viadukt.**

VIAGÉR, -Ă, *viageri, -e,* adj. (Despre drepturi, rente, pensii) De care se bucură cineva toată viața, dar care nu este transmisibil urmașilor. [Pr.: *vi-a-.* — Var.: **viajér, -ă** adj.] — Din fr. **viager.**

VIAJÉR, -Ă adj. v. **viager.**

VIÁȚĂ, *vieți,* s.f. **1.** Sinteză a proceselor biologice, fizice, chimice, mecanice care caracterizează organismele; faptul de a fi viu; stare a ceea ce este viu. ✧ Loc. adj. *Plin de viață* sau *cu viață* = energic, viguros, vioi; vesel. *Fără (pic de) viață* = fără vlagă, fără vigoare. *De viață* = vesel, sociabil; căruia îi place să petreacă. ✧ Loc. adj. și adv. *Pe viață și pe moarte* = în chip deznădăjduit; cu înverșunare, din toate puterile, cu riscul vieții. ✧ Loc. adv. *Cu viață* = **a)** în mod vioi, avântat, viu; **b)** viu, teafăr. *Cu prețul vieții* = cu orice risc. ✧ Expr. *A fi în viață* = a trăi. *A trece* (sau *a se trece) din viață* = a muri. *A aduce* (pe cineva) *la viață* = a face (pe cineva) să-și recapete cunoștința, sănătatea; a însănătoși. *A fi între viață și moarte* = a fi în pericol să moară. *A mântui* (cuiva) *viața* = a scăpa (pe cineva) dintr-o mare primejdie, a salva de la moarte. *A-și pune viața în primejdie* (sau *la mijloc)* = a face ceva cu riscul vieții, a risca foarte mult. *A lua* (sau *a căpăta) viață* = a lua ființă, a se naște; a se produce. ✦ Epitet dat unei ființe iubite, care reprezintă totul în existența cuiva. ✦ Existență umană, petrecere a omului pe Pământ. ✧ Expr. *Când ți-e viața mai dragă* = când nici nu te aștepți, când nici nu te gândești. ✦ Ansamblul fenomenelor biologice (creștere, metabolism, reproducere etc.) pe care le prezintă organismele animale sau vegetale de la naștere până la moarte. ✦ Fig. Vietate, ființă; *spec.* om. **2.** (În concepțiile religioase; determinat prin „de apoi”, „de veci” etc.) Existență de dincolo de moarte. **3.** Mod, fel, ansamblu de condiții materiale și morale ori mediu în care se desfășoară existența unei ființe sau a unei colectivități; totalitatea actelor săvârșite de cineva în timpul existenței sale. ✦ Ceea ce este necesar pentru existența zilnică a cuiva; trai (zilnic). **4.** Timp cuprins între nașterea și moartea cuiva; șirul evenimentelor întâmplate în acest timp. ✧ Loc. adj. și adv. *Pe viață* = (care este) pentru tot timpul cât trăiește cineva. *Din viață* = (care este) din timpul când trăiește (cineva), când este încă viu. ✧ Loc. adv. *În viața mea* (sau *ta, lui* etc.) = (în construcții negative) niciodată. ✧ Expr. *O viață de om* = vreme foarte îndelungată. ✦ Biografie (relatată oral sau în scris). — Lat. ***vivitia** (<*vivus).*

VIBRÁ, *vibrez,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre corpuri sau medii) A se mișca oscilatoriu și periodic în jurul poziției sale de echilibru; a avea vibrații; a tremura, a trepida; *p. ext.* a produce sunete. ✦ (Despre sunete) A răsuna. ✦ (Despre voce) A avea o sonoritate tremurătoare, a exprima o emoție puternică prin tremuratul sunetelor pe care le articulează. **2.** Fig. A pâlpâi. **3.** Fig. (Despre oameni) A fi emoționat puternic, a fremăta, a palpita (sub impresia unei emoții). — Din fr. **vibrer,** lat. **vibrare.**

VIBRAFÓN, *vibrafoane,* s.n. Instrument muzical de percuție asemănător cu xilofonul, în care sunetele produse de niște lame metalice sunt prelungite cu ajutorul unor tuburi de rezonanță. — Din fr. **vibraphone.**

VIBRÁNT, -Ă, *vibranți, -te,* adj. **1.** Care vibrează, vibrator; *p. ext.* care produce sunete. ✧ *Consoană vibrantă* (și substantivat, f.) = consoană lichidă care se realizează printr-o succesiune rapidă de închideri și deschideri ale canalului fonator, determinată de vibrarea părții superioare a glotei, a uvulei, a vălului palatin sau a vârfului limbii. **2.** Fig. Care exprimă, trădează sau produce o emoție puternică; emoționant, impresionant, patetic. — Din fr. **vibrant.**

VIBRÁRE, *vibrări,* s.f. **1.** Acțiunea de *a vibra* și rezultatul ei. **2.** Operație de îndesare a materialelor granulare sau păstoase de construcție cu ajutorul vibratorului; vibrație. — V. **vibra.**

VIBRATÍL, -Ă, *vibratili, -e,* adj. Care vibrează; care poate avea vibrații. — Din fr. **vibratile.**

VIBRÁTO adv. (Indică modul de executare a unei lucrări muzicale) Cu vibrații. ✦ (Substantivat, n.) Bucată (sau parte dintr-o bucată) muzicală astfel executată. ✧ *Vibrato vocal* = modulație a vocii umane (de frecvență, de amplitudine, de spectru) de foarte joasă frecvență. — Cuv. it.

VIBRATÓR, -OÁRE, *vibratori, -oare,* adj., s.n. **I.** Adj. Care vibrează, care produce vibrații, vibrant. **II.** S.n. **1.** Aparat care produce oscilații (electromagnetice, mecanice etc.) ✦ Întrerupător electromagnetic automat care produce oscilații slabe de înaltă frecvență; dispozitiv cu întrerupere mecanică, folosit pentru transformarea curentului continuu în curent alternativ monofazat; lamă metalică vibrantă care întrerupe un curent electric la comanda unui electromagnet, folosită la soneriile electrice. ✦ Dispozitiv de apel pentru telefonul unui abonat. **2.** Aparat care servește la îndesarea prin vibrare (**2**) a unui material. — **Vibra** + suf. *-tor.*

VIBRÁȚIE, *vibrații,* s.f. **1.** Mișcare oscilatorie periodică a unui corp sau a particulelor unui mediu, efectuată în jurul unei poziții de echilibru, cu frecvență relativ înaltă; oscilație. **2.** Vibrare (**2**). **3.** Fig. Emoție puternică, înfiorare, freamăt. [Var.: **vibrațiúne** s.f.] — Din fr. **vibration,** lat. **vibratio, -onis.**

VIBRAȚIÚNE s.f. v. **vibrație.**

VIBRIÓN, *vibrioni,* s.m. Tip de bacterie în formă de virgulă și cu cili, cuprinzând specii saprofite și patogene. [Pr.: *-bri-on*] — Din fr. **vibrion.**

VIBRIÓZĂ s.f. (Med.) Boală infecțioasă a taurinelor și a ovinelor, provocată de vibrioni. [Pr.: *-bri-o-*] — Din fr. **vibriose.**

VIBRÍSĂ s.f. (Anat.) Părul din nările omului. ✦ Mustăți (la unele mamifere). — Din fr. **vibrisse,** lat. **vibrissae.**

VIBROFORÉZĂ, *vibroforeze,* s.f. Instalație de foraj care acționează prin vibrație. — **Vibr**[ație] + **foreză.**

VIBROGRÁF, *vibrografe,* s.n. Aparat, dispozitiv pentru măsurarea și înregistrarea valorilor unor vibrații. — Din fr. **vibrographe.**

VIBROLAMINÁRE, *vibrolaminări,* s.f. (Constr.) Confecționare a panourilor mari de beton armat cu ajutorul unei instalații care laminează și vibrează concomitent betonul. — **Vibra** + **laminare.**

VIBROMASÁJ, *vibromasaje,* s.n. Masaj pe bază de vibrații (electrice). — Din fr. **vibromassage.**

VIBROMÉTRU, *vibrometre,* s.n. (Fiz.) Instrument de măsurare a vitezei sau accelerației vibratorii a unui corp. — Din fr. **vibromètre.**

VIBROSCÓP, *vibroscoape,* s.n. (Fiz.) Instrument pentru măsurarea simultană a amplitudinii, frecvenței și fazei vibrațiilor. — Din fr. **vibroscope.**

VIBROTERAPÍE s.f. (Med.) Seismoterapie. — Din fr. **vibrothérapie.**

VICÁR, *vicari,* s.m. Preot sau episcop care ține locul unui demnitar bisericesc de rang mai înalt. — Din fr. **vicaire,** lat. **vicarius.**

VICARIÁNT, -Ă, *vicarianți, -te,* adj. (Anat.; despre organe) Care exercită o funcție compensatorie, putând chiar să se substituie altui organ. [Pr.: *-ri-ant*] — Din fr. **vicariant.**

VICARIÁT, (**2**) *vicariate,* s.n. **1.** Funcția sau demnitatea de vicar; timpul cât un vicar exercită această funcție. **2.** Reședința vicarului. [Pr.: *-ri-at*] — Din fr. **vicariat.**

VICE- Element de compunere însemnând „adjunct”, „subordonat imediat”, care servește la formarea unor substantive-nume de grade, de funcții, de titluri sau de persoane care le poartă. — Din fr. **vice-,** lat. **vice.**

VICEAMIRÁL, *viceamirali,* s.m. Grad în marina militară, inferior amiralului și superior contraamiralului, corespunzător generalului-locotenent din armata terestră; persoană care are acest grad. [Pr.: *-ce-a-*] — Din fr. **vice-amiral.**

VICECAMPIÓN, -OÁNĂ, *vicecampioni, -oane,* s.m. și f. Persoană care se clasează pe locul al doilea într-un campionat. [Pr.: *-pi-on*] — **Vice-** + **campion** (după fr. *vice-champion).*

VICECANCELÁR, *vicecancelari,* s.m. Persoană care ține locul unui cancelar în absența acestuia; titlu, funcție, deținută de această persoană. — **Vice-** + **cancelar** (după fr. *vice-chancelier).*

VICECÓMITE, *vicecomiți,* s.m. (În Evul Mediu, în Transilvania) Dregător subordonat comitelui și numit de către acesta; persoană care purta acest titlu. — **Vice-** + **comite.**

VICECÓNSUL, *viceconsuli,* s.m. Persoană care înlocuiește pe consul când acesta lipsește sau care îndeplinește funcția de consul într-un oraș unde nu există consulat; titlu, funcție deținută de această persoană. — Din fr. **vice-consul.**

VICECONSULÁT, (**2**) *viceconsulate,* s.n. **1.** Funcție de viceconsul. **2.** Reședința viceconsulului. — Din fr. **vice-consulat.**

VICEGUVERNATÓR, *viceguvernatori,* s.m. Locțiitor al unui guvernator în absența acestuia; titlu, funcție deținută de această persoană. — **Vice-** + **guvernator** (după fr. *vice-guverneur).*

VICEPREȘEDÍNTE, -Ă, *vicepreședinți, -te,* s.m. și f. Persoană care ține locul unui președinte când acesta lipsește; locțiitor de președinte; titlu, funcție deținută de această persoană. — **Vice-** + **președinte** (după fr. *vice-président).*

VICERÉGE, *viceregi,* s.m. Persoană care guvernează o colonie sau o provincie (care depinde de alt stat) în numele unui rege; titlu, funcție deținută de această persoană. — **Vice-** + **rege** (după fr. *vice-roi).*

VICEVÉRSA adv. Inversând rolurile, situațiile; invers; reciproc. — Din fr., lat. **vice versa.**

VICIÁ, *viciez,* vb. I. Tranz. **1.** A strica, a altera puritatea aerului. ✦ Tranz. și refl. Fig. A (se) corupe, a (se) deprava. **2.** (Jur.) A face ca un act, o clauză etc. să fie nule, defectuoase. [Pr.: *-ci-a*] — Din fr. **vicier.**

VICIÁBIL, -Ă, *viciabili, -e,* adj. Care se poate vicia. [Pr.: *-ci-a-*] — Din fr. **viciable.**

VICIÁT, -Ă, *viciați, -te,* adj. **1.** (Despre aer) Devenit impropriu pentru respirație; stricat, infectat, alterat. ✦ Fig. Depravat, desfrânat, corupt. **2.** (Jur.; despre acte, dispoziții etc.) Care a devenit nul (din cauza unor vicii). [Pr.: *-ci-at.* — Var.: (înv.) **vițiát, -ă** adj.] — V. **vicia.**

VICIÉRE, *vicieri,* s.f. Acțiunea de *a (se) vicia* și rezultatul ei; stricare, alterare. [Pr.: *-ci-e-*] — V. **vicia.**

VICINÁL, -Ă, *vicinali, -e,* adj. (Despre drumuri și căi ferate) Care leagă localități (rurale) vecine. — Din fr. **vicinal.**

VICIÓS, -OÁSĂ, *vicioși, -oase,* adj. **1.** Care are defecte (de construcție, de funcționare etc.); defectuos. ✦ Fig. (Adesea substantivat) Plin de vicii morale, de comportare, de caracter; depravat, destrăbălat, corupt. **2.** (Jur.; despre acte, dispoziții etc.) Cu vicii de formă sau de fond. [Pr.: *-ci-os.* — Var.: (înv.) **vițiós, -oásă** adj.] — Din fr. **vicieux,** it. **vizioso.**

VICISITÚDINE, *vicisitudini,* s.f. Concurs de împrejurări grele, nefavorabile pentru cineva; *p. ext.* necaz, suferință. — Din fr. **vicissitude,** lat. **vicissitudo, -inis.**

VÍCIU, *vicii,* s.n. **1.** Defect, cusur, neajuns (de construcție, de funcționare etc.) ✧ *Viciu de conformație* = dispoziție anormală a unor părți sau organe ale corpului; diformitate fizică. ✦ Fig. Pornire nestăpânită și statornică spre rău, apucătură rea, patimă; desfrâu, dezmăț, destrăbălare. **2.** Neîndeplinire a unor condiții legale de formă sau de conținut în întocmirea actelor, clauzelor etc. juridice, care duce la anularea valorii acestora. [Var.: (înv.) **vițiu** s.n.] — Din fr. **vice,** lat. **vitium.**

VICLEÁN, -Ă, *vicleni, -e,* adj. (Adesea substantivat). **1.** Care se poartă, vorbește fără sinceritate, ascunzându-și adevăratele intenții (reprobabile); fățarnic, ipocrit,

perfid; (cu sens atenuat) şiret, şmecher, isteţ. **2.** (Pop.) Rău, crud, neîndurător, hain. **3.** (Înv.) Care îşi calcă credinţa sau cuvântul; necredincios; trădător. ✦ (Rar) Care nu crede în învăţăturile religiei creştine; păgân. ✦ (Substantivat, m.) Duh necurat, drac. [Var.: (înv.) **hicléan, -ă** adj.] — Din magh. **hitlen.**

VICLEÍM, *vicleimuri*, s.n. Veche dramă populară de origine creştină reprezentând naşterea lui Isus Hristos, jucată la ţară, în perioada Crăciunului, de către flăcăi costumaţi. — Din sl. **Vitleemŭ.**

VICLENÍ, *viclenesc,* vb. IV. **1.** Intranz. şi refl. (Înv. şi pop.) A se purta ca un viclean; a unelti (pe ascuns) contra cuiva. **2.** Tranz. (Înv.) A trăda, a înşela. ✦ A ispiti, a iscodi. — Din **viclean.**

VICLENÍE, *viclenii,* s.f. Însuşirea de a fi viclean; faptă, comportare de om viclean; perfidie, ipocrizie, falsitate, vicleşug. ✦ (Jur.) Dol. ✦ (Cu sens atenuat) Şiretenie, şmecherie, şiretlic; stratagemă. — **Viclean** + suf. *-ie*.

VICLEŞÚG, *vicleşuguri,* s.n. Viclenie, şiretlic. — Din magh. **hitlenség.**

VICÓNTE, *viconţi,* s.m. Titlu de nobleţe ereditar, inferior contelui şi superior baronului; persoană care poartă acest titlu. — Din fr. **vicomte.**

VICONTÉSĂ, *vicontese*, s.f. Soţie sau fiică a unui viconte. — Din fr. **vicomtesse.**

VÍCTIMĂ, *victime*, s.f. **1.** Persoană care suferă chinuri fizice sau morale ca urmare a greşelilor sale sau ale altora ori a unor catastrofe naturale. **2.** Persoană care suferă un prejudiciu ori o atingere a vieţii, sănătăţii sau integrităţii sale fizice ca urmare a unei fapte ilicite săvârşite de altcineva. **3.** (În Antichitate) Animal sau om care era sacrificat unui zeu. — Din fr. **victime,** lat. **victima.**

VICTIMIZÁ, *victimizez,* vb. I. Refl. şi tranz. A deveni sau a face să devină victimă. — **victimă** + suf. *iza.*

VICTORIÁN, -Ă, *victorieni, -e,* adj. Care se referă la epoca istoriei engleze corespunzătoare domniei reginei Victoria. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **victorien,** engl. **victorian.**

VICTÓRIE, *victorii,* s.f. **1.** Succes repurtat asupra inamicului într-un război, într-o bătălie, într-o revoluţie (armată); biruinţă, izbândă. **2.** Succes obţinut într-o competiţie sportivă, într-un concurs, la un examen etc. **3.** Triumf al unei idei, al unei teorii, al unei politici asupra altora opuse. **4.** Rezultat deosebit de bun obţinut într-un domeniu de activitate. — Din lat. **victoria.**

VICTORIÓS, -OÁSĂ, *victorioşi, -oase,* adj. Care a obţinut o victorie; învingător, biruitor, triumfător; câştigător. ✦ Care exprimă mândria succesului obţinut. *Aer victorios*. [Pr.: *-ri-os*] — Din lat. **victoriosus,** fr. **victorieux.**

VID, -Ă, (**1**) *vizi, vide,* adj., (**2**) *viduri,* s.n. **1.** Adj. (Despre un spaţiu) Care nu conţine nimic; care nu conţine aer sau alt gaz; care nu este ocupat, locuit; pustiu. ✦ Fig. Lipsit de orice gânduri, de orice idei. **2.** S.n. Spaţiu lipsit de orice corp material sau în care particulele materiale existente sunt extrem de rarefiate. ✧ Loc. adv. *În vid* = **a)** în gol; **b)** cu privirea fixă, fără ţintă; **c)** zadarnic, fără rezultat, în van. ✦ Fig. Pierdere ireparabilă. — Din fr. **vide.**

VIDÁ, *videz,* vb. I. Tranz. (Fiz.) A realiza vid într-un spaţiu închis. — Din fr. **vider.**

VIDANJÁ, *vidanjez,* vb. I. Tranz. A goli, a curăţa haznalele, gurile de scurgere etc. — Din fr. **vidanger.**

VIDANJÁRE, *vidanjări,* s.f. Acţiunea de *a vidanja* şi rezultatul ei. — V. **vidanja.**

VIDANJÓR, *vidanjori,* s.m. Lucrător care evacuează, curăţă haznalele, gurile de scurgere etc. — Din fr. **vidangeur.**

VIDÁRE, *vidări,* s.f. Acţiunea de *a vida* şi rezultatul ei. — V. **vida.**

VÍDEO-¹, Element de compunere care înseamnă „imagine". [Pr.: *-de-o*] — Din fr. **video-.**

VÍDEO² adj. invar., (**2**) *videouri*, s.n. **1.** Adj. invar. Care se referă la sistemele de transmitere şi de înregistrare a imaginii. **2.** S.n. Aparatură pentru înregistrarea, transmisia şi reproducerea imaginii. [Pr.: *-de-o*] — Din fr. **vidéo,** engl. **video.**

VIDEOCÁMERĂ, *videocamere,* s.f. Cameră pentru înregistrări video. [Pr.: *-de-o-*] — **Video¹- + cameră.**

VIDEOCAPTÓR, *videocaptoare,* s.n. (În sintagma) *Tub videocaptor* = tub analizor de imagine, esenţial în sistemul de televiziune pentru transformarea imaginii în semnale electrice. [Pr.: *-de-o-*] — Din fr. **vidéocapteur.**

VIDEOCASÉTĂ, *videocasete,* s.f. Casetă care conţine bandă magnetică pe care se pot înregistra imagini şi sunete însoţitoare. [Pr.: *-de-o-*] — Din engl. **videocassette,** fr. **vidéocassette.**

VIDEOCASETOFÓN, *videocasetofoane,* s.n. Aparat pentru înregistrarea şi redarea videocasetelor. [Pr.: *-de-o-*] — **Video¹-** + **casetofon.**

VIDEOCLÍP, *videoclipuri,* s.n. Scurt film video, cu caracter artistic sau publicitar, turnat în sistemul video². [Pr.: *-de-o-*] — Din fr. **vidéo- + clip.**

VIDEODÍSC, *videodiscuri,* s.n. Disc care permite vizionarea unui program (de imagine şi sunet) preînregistrat, pe ecranul unui televizor obişnuit. [Pr.: *-de-o*] — Din engl. **videodisc,** fr. **vidéodisque.**

VIDEOFÓN, *videofoane,* s.n. Videotelefon. [Pr.: *-de-o-*] — Din engl. **videophone,** fr. **vidéophone.**

VIDEOFÓNIC, -Ă, *videofonici, -ce,* adj. Referitor la videofon, prin videofon. [Pr.: *-de-o-*] — Din engl. **videophonic,** fr. **vidéophonique.**

VIDEOFONÍE s.f. Termen folosit pentru transmisia simultană a imaginii şi a sunetului. [Pr.: *-de-o-*] — Din engl. **videophony,** fr. **vidéophonie.**

VIDEOFRECVÉNŢĂ, *videofrecvenţe,* s.f. Fiecare dintre frecvenţele cuprinse în spectrul semnalului de imagine al unui canal de televiziune. [Pr.: *-de-o-*] — Din germ. **Videofrequenz,** fr. **vidéofrequence.**

VIDEOMAGNÉTIC, -Ă, *videomagnetici, -ce,* adj. Referitor la înregistrarea imaginii pe bandă magnetică. [Pr.: *-de-o-*] — Din fr. **vidéomagnetique.**

VIDEOMAGNETOFÓN, *videomagnetofoane,* s.n. Aparat pentru înregistrarea şi redarea imaginii şi sunetului însoţitor înregistrate pe bandă magnetică. [Pr.: *-de-o-*] — **Video¹-** + **magnetofon.**

VIDEOTÉCĂ, *videoteci,* s.f. **1.** Mobilă specială cu rafturi pentru păstrat videocasete. **2.** Încăpere, sală în care se păstrează şi se vizionează videocasete. **3.** Colecţie de videocasete. [Pr.: *-de-o-*] — Din fr. **vidéotheque.**

VIDEOTELEFÓN, *videotelefoane,* s.n. Sistem de comunicaţii telefonice care permite interlocutorilor să se vadă reciproc în timpul convorbirii; videofon. [Pr.: *-de-o-*] — Din engl. **videotelephone,** fr. **vidéo-téléphone.**

VIDICÓN, *vidicoane,* s.n. Tub analizor de imagine folosit în captarea imaginii pentru televiziune acolo unde se dispune de iluminări puternice. — Din fr., engl. **vidicon.**

VÍDMĂ, *vidme,* s.f. (Reg.) **1.** Arătare, fantomă, nălucă, stafie. **2.** Vrăjitoare. ✧ *Vidma pădurii* = mama-pădurii. — Din ucr. **vid'ma.**

VÍDRĂ, *vidre,* s.f. Mamifer carnivor cu corpul acoperit cu blană deasă, castanie-roşcată, cu degetele picioarelor unite printr-o pieliţă; lutră *(Lutra vulgaris)*. ✦ Blana prelucrată a acestui animal; lutru. — Din sl. **vydra,** bg., sb. **vidra.**

VIDUITÁTE s.f. (În sintagma) *Termen de viduitate* = timpul cât o femeie văduvă nu poate contracta o nouă căsătorie. [Pr.: *-du-i-*] — Din fr. **viduité,** lat. **viduitas, -atis.**

VÍE, *vii,* s.f. **1.** Teren plantat cu viţă (**I**); plantaţie de viţă. **2.** Viţă (**I**). — Lat. **vinea.**

VIÉLĂ, *viele,* s.f. Vechi instrument muzical cu coarde, folosit de trubaduri, la care vibrarea coardelor se realiza printr-o manivelă. [Pr.: *vi-e-*] — Din fr., it. **vielle.**

VIÉR¹, *vieri,* s.m. (Rar) Podgorean, viticultor. ✦ Îngrijitor, păzitor de vie. — **Vie** + suf. *-ar.*

VIER², *vieri,* s.m. **1.** Porc necastrat. **2.** Porc mistreţ mascul. — Lat. **verres.**

VIEREÁSĂ, *vierese,* s.f. Soţia vierului¹; îngrijitoare, paznică de vie [Pr.: *vi-e-*] — **Vier¹** + suf. *-easă.*

VIERÍT s.n. (Rar) Ocupaţia vierului¹; viticultură. [Pr.: *vi-e-*] — **Vier¹** + suf. *-it.*

VIERMÁR, *viermare,* s.n. (Rar) Viermărie. — **Vierme** + suf. *-ar*.

VIERMĂNÁR, *viermănari,* s.m. Insectă de forma unei muşte, cu capul de culoare galbenă, care se hrăneşte cu resturi de carne sau de materii vegetale intrate în putrefacţie *(Sarcophaga carnaria)*. — Din **vierme.**

VIERMĂNÓS, -OÁSĂ, *viermănoşi, -oase,* adj. (Mai ales despre fructe) Cu viermi, mâncat de viermi. — Lat. **verminosus.**

VIERMĂNOŞÁ, pers. 3 *viermănoşează*, vb. I. Refl. (Mai ales despre fructe) A se umple sau a fi plin de viermi. — Din **viermănos.**

VIERMĂRÁIE s.f. Viermărie. — **Vierme** + suf. *-ăraie.*

VIERMĂRÍE, *viermării,* s.f. Mulţime de viermi; forfoteală de viermi; viermăraie, viermăt, viermar. — **Vierme** + suf. *-ărie.*

VIÉRMĂT s.n. (Reg.) Viermărie. ✦ Fig. Mulţime de oameni care merg de colo până colo. — **Vierme** + suf. *-et.*

VIÉRME, *viermi,* s.m. Nume dat unor animale nevertebrate, lipsite de picioare, cu corpul moale, lunguieţ, de obicei cu o piele lucioasă, care trăiesc în sol, în apă sau ca parazite pe plante şi pe animale; (pop.) nume dat larvelor unor insecte. ✧ *Vierme de mătase* = larvă a unor fluturi care produc gogoşile de mătase şi care se hrănesc cu frunze de dud sau de stejar. ✧ Expr. *A avea* (sau *a-l roade pe cineva) un vierme la inimă* = a fi chinuit de griji. *A trăi ca viermele în hrean* (sau *în rădăcina hreanului)* = a duce (şi a se deprinde cu) o viaţă grea. *A avea viermi (neadormiţi)* = a fi neastâmpărat, a nu-şi găsi locul. *A-l mânca* (pe cineva) *viermii (de viu)* = a fi foarte leneş şi murdar. — Lat. **vermis.**

VIERMIŞÓR, *viermişori,* s.m. Viermuşor. — **Vierme** + suf. *-işor.*

VIERMUÍ, pers. 3 *viermuieşte,* vb. IV. Intranz. A se mişca neîncetat şi în număr mare de colo până colo; a mişuna, a forfoti. — **Vierme** + suf. *-ui*.

VIERMUIÁLĂ, *viermuieli,* s.f. Viermuire. [Pr.: *-mu-ia-*] — **Viermui** + suf. *-eală.*

VIERMUÍRE, *viermuiri,* s.f. Faptul de *a viermui*; viermuială. — V. **viermui.**

VIERMULÉŢ, *viermuleţi,* s.m. Viermuşor. — **Vierme** + suf. *-uleţ.*

VIERMÚŞ, *viermuşi,* s.m. (Rar) Viermuşor. — **Vierme** + suf. *-uş.*

VIERMUŞÓR, *viermuşori,* s.m. Diminutiv al lui *vierme*; viermişor, viermuleţ, viermuş. — **Vierme** + suf. *-uşor.*

VIERS, *viersuri,* s.n. (Pop.) **1.** Melodie, cântec, arie. **2.** Glas, voce; timbru al vocii. [Var.: (pop.) **ghiers** s.n.] — Lat. **versus.**

VIERSUÍ, *viersuiesc*, vb. IV. Tranz. (Pop.) A cânta, a îngâna un cântec. — **Viers** + suf. *-ui.*

VIERSUÍRE, *viersuiri,* s.f. Acţiunea de *a viersui* şi rezultatul ei. — V. **viersui.**

VIESPÁR, (**1**) *viespare,* s.n., (**2, 3**) *viespari,* s.m. **1.** S.n. Cuib de viespi. ✦ Fig. Mulţime de fiinţe care mişună. ✦ Fig. Loc periculos, primejdios. **2.** S.m. (Entom.) Gărgăun. **3.** S.m. (Ornit.) Albinărel. — **Viespe** + suf. *-ar*.

VIESPĂRÍE, *viespării,* s.f. Mulţime de viespi; cuib de viespi. — **Viespe** + suf. *-ărie.*

VIÉSPE, *viespi,* s.f. **1.** Nume dat mai multor insecte himenoptere, asemănătoare cu albina, prevăzute de obicei în partea posterioară a abdomenului cu un ac și cu o pungă cu venin. **2.** Fig. Femeie rea. — Lat. ***vespis** (= *vespa)*.

VIESPÓI, *viespoi,* s.m. Augmentativ al lui *viespe*. ✦ Specie de viespe mare, cu pântecele roșu, lungă de 2–4 cm. *(Sirex gigas)*. — **Viespe** + suf. *-oi*.

VIETÁTE, *vietăți,* s.f. Ființă, viețuitoare. [Pr.: *vi-e-*] — **Viu** + suf *-ătate*.

VIETNAMÉZ, -Ă, *vietnamezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană originară sau locuitor din Vietnam. **2.** Adj. Care aparține Vietnamului sau vietnamezilor (**1**), privitor la Vietnam ori la vietnamezi. ✦ (Substantivat, f.) Limbă vorbită de vietnamezi (**1**). [Pr.: *vi-et-*] — **Vietnam** (n. pr.) + suf. *-ez*.

VIEȚUÍ, *viețuiesc,* vb. IV. Intranz. (Înv. și pop.) A se afla în viață, a fi viu; a trăi, a exista. ✦ A-și procura mijloacele necesare traiului. ✦ A trăi la un loc cu cineva; a conviețui. ✦ A locui într-un anumit loc. — **Viață** + suf. *-ui*.

VIEȚUÍRE, *viețuiri,* s.f. (Înv. și pop.) Faptul de *a viețui*; viață, existență, trai; conviețuire. — V. **viețui.**

VIEȚUITÓR, -OÁRE, *viețuitori, -oare,* adj. (Înv. și pop.) Care viețuiește; (care este) în viață, viu. ✦ (Substantivat, f.) Vietate, ființă. [Pr.: *-țu-i-*] — **Viețui** + suf. *-tor*.

VIÉZURE, *viezuri,* s.m. Mamifer omnivor cu trupul greoi, acoperit cu peri lungi și aspri de culoare cenușie, cu două dungi negre, cu picioarele scurte, cu capul lunguieț, având un fel de rât asemănător cu al porcului; bursuc *(Meles meles)*. — Cf. alb. vjedhullë.

VIEZURÍNĂ, *viezurine,* s.f. (Reg.) Vizuină. — **Viezure** + suf. *-ină*.

VÍFOR, *vifore,* s.n. (Pop.) Vânt puternic, furtună mare (cu ninsoare); vifornință, viforeală. — Din sl. **vihrŭ,** bg., sb. **vihor.**

VIFORÁTEC, -Ă adj. v. **viforatic.**

VIFORÁTIC, -Ă, *viforatici, -ce,* adj. (Pop.) Viforos. [Var.: **viforátec, -ă**, adj.] — **Vifor** + suf. *-atic*.

VIFORÂRE, *viforâri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a viforî* și rezultatul ei. — V. **viforî.**

VIFOREÁLĂ, *viforeli,* s.f. (Pop.) Vifor. — **Viforî** + suf. *-eală*.

VIFORÎ, pers. 3 *viforăște*, vb. IV. Intranz. impers. (Pop.) A fi vifor, furtună, viscol. — Din **vifor.**

VIFÓRNIȚĂ, *vifornițe,* s.f. (Pop.) Vifor, furtună, vijelie, viscol. — **Vifor** + suf. *-niță.*

VIFORÓS, -OÁSĂ, *viforoși, -oase,* adj. (Pop.) Furtunos, vijelios; (despre vânt) care bate cu putere; (despre vânt, nori) care aduce vifor; *fig.* aprig, năvalnic; agitat, tulbure; viforatic. — **Vifor** + suf. *-os*.

VIG, *viguri,* s.n. (Pop.) Val, sul, trâmbă (de pânză, de stofă etc.) — Din magh. **vég.**

VIGILÉNT, -Ă, *vigilenți, -te,* adj. Care manifestă, demonstrează vigilență. — După fr. **vigilant,** lat. **vigilans, -ntis.**

VIGILÉNȚĂ s.f. Atitudine de observare atentă și susținută, de supraveghere continuă a ceea ce se întâmplă în jurul său (pentru a preveni, a descoperi sau a combate acțiuni reprobabile, ostile, dușmănoase). — După fr. **vigilance,** lat. **vigilantia.**

VIGNÉTĂ s.f. v. **vinietă.**

VIGOÁRE s.f. **1.** Forță fizică, putere (de lucru, de acțiune); energie; vitalitate. **2.** (În loc. adj.) *În vigoare* = (despre legi, dispoziții etc.) valabil într-o anumită perioadă de timp. — Din fr. **vigueur,** lat. **vigor, -oris.**

VIGÓNIE, *vigonii,* s.f. **1.** Specie sălbatică de lamă cu lâna mătăsoasă *(Lama vicugna)*. **2.** Fir textil mătăsos obținut din lâna de vigonie (**1**). **3.** Fir textil obținut dintr-un amestec de lână cu bumbac de bună calitate sau din bumbac pur. — Din fr. **vigogne.**

VIGURÓS, -OÁSĂ, *viguroși, -oase,* adj. Plin de vigoare; puternic, robust. — Din fr. **vigoureux.**

VIGUROZITÁTE s.f. (Livr.) Însușirea de a fi viguros; vigoare. — **Viguros** + suf. *-itate*.

VIIȘOÁRĂ, *viișoare,* s.f. Diminutiv al lui *vie*. [Pr.: *vi-i-*] — **Vie** + suf. *-ișoară*.

VIITÓR, -OÁRE, (**I**) *viitori, -oare,* (**II, 1**) adj., s.n. (**II, 2**) *viitoruri,* s.n. **I.** Adj. Care va veni, care va fi, va exista, va apărea după momentul de față; proiectat într-o perioadă care va veni. ✧ *Viața viitoare* = (în concepțiile religioase) viața care ar continua și după moarte, într-o lume de apoi. (Gram.) *Timpul viitor* (și substantivat, n.) = timp verbal care exprimă o acțiune ulterioară momentului vorbirii. **II.** S.n. **1.** Timpul care urmează prezentului; viitorime. ✧ Loc. adv. *Pe* (sau *în) viitor* = de acum înainte. **2.** Situație, stare care urmează să existe; perspectivă. ✧ Loc. adj. *(Plin) de viitor* sau *cu viitor* = cu perspective frumoase de dezvoltare. ✧ Expr. *A avea viitor* = a avea șanse de succes într-o acțiune; a-l aștepta o carieră plină de succes. [Pr.: *vi-i-*] — **Veni** + suf. *-tor*.

VIITORÍME s.f. **1.** (Înv.) Viitor (**II 1**). **2.** Oamenii din viitor, generațiile viitoare; posteritate. [Pr.: *vi-i-*] — **Viitor** + suf. *-ime*.

VIITORÍST, -Ă, *viitoriști, -ste,* s.m. și f. Viitorolog. [Pr.: *vi-i-*] — **Viitor** + suf. *-ist*.

VIITOROLÓG, -Ă, *viitorologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în viitorologie; viitorist, futurolog. [Pr.: *vi-i-*] — Din **viitor** (după *meteorolog)*.

VIITOROLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu teoriile și metodele de previziune și de cercetare a viitorului; știința viitorului, futurologie. [Pr.: *vi-i-*] — Din **viitor** (după *meteorologie)*.

VIITÚRĂ, *viituri,* s.f. **1.** Creștere bruscă a nivelului apei dintr-un râu (care poate duce la revărsarea lui). **2.** Mâl, bolovani, pietriș, crengi etc. aduse de apele curgătoare când se revarsă. [Pr.: *vi-i-*] — **Veni** + suf. *-tură*.

VIJELÍE, *vijelii,* s.f. Vânt foarte puternic, adesea însoțit de descărcări electrice și de precipitații atmosferice; furtună. ✧ Loc. adv. *Cu vijelie* = cu putere, furtunos. ✦ Fig. Furie. — Et. nec.

VIJELIÓS, -OÁSĂ, *vijelioși, -oase,* adj. **1.** Cu vijelie; ca vijelia; năvalnic. ✦ Bătut de furtună, bântuit de vijelie. **2.** Fig. Violent, impetuos, aprig. [Pr.: *-li-os*] — **Vijelie** + suf. *-os*.

VÍKING, *vikingi,* s.m. Nume dat populațiilor germanice de războinici, navigatori și negustori din țările scandinave care au întreprins, între sec. VII și X, numeroase expediții maritime în Europa și în America de Nord. — Din fr. **viking.**

VIL, -Ă, *vili, -e,* adj. (Înv.) De proastă calitate, demn de disprețuit; ordinar; josnic; abject. — Din fr. **vil.**

VILAIÉT, *vilaiete,* s.n. Diviziune administrativ-teritorială din Imperiul Otoman, condusă de un valiu. [Pr.: *-la-iet*] — Din fr. **vilayet.**

VILANÉLĂ, *vilanele,* s.f. Cântec vocal cu caracter dansant, specific unor popoare din vestul Europei. — Din fr. **villanelle,** it. **villanella.**

VÍLĂ, *vile,* s.f. **1.** Denumire dată, în Imperiul Roman, unor reședințe rurale de pe domeniul agricol și pastoral exploatat de marii proprietari de sclavi. **2.** Locuință cu înfățișare voit rustică, elegantă și spațioasă, situată într-o grădină. **3.** (În Evul Mediu) Denumire care desemna diferite forme de așezări (obștea țărănească, satul liber, satul dependent de domeniul stăpânului feudal și, uneori, centrul urban). — Din lat., fr., it. **villa.**

VILBROCHÉN, *vilbrochene,* s.n. (Tehn.) Arbore al unui motor, cu unul sau mai multe coturi, antrenat prin una sau mai multe biele într-o mișcare de rotație pe care o transmite unui mecanism (cu pistoane); arbore cotit. [Pl. și: *vilbrochenuri*] — După fr. **vilebrequin.**

VILEÁG s.n. (Înv. și pop.; în loc adv. și expr.) *(A da* sau *a scoate, a ieși* etc.) *în vileag* = (a face sau a deveni cunoscut) în fața lumii, a tuturor, în public. — Din magh. **világ.**

VILEGIATÚRĂ, *vilegiaturi,* s.f. Concediu, vacanță etc. petrecută de cineva în afara locului său de domiciliu. [Pr.: *-gi-a-*. — Var.: (pop.) **viligiatúră** s.f.] — Din fr. **villégiature.**

VILEGIATURÍST, -Ă, *vilegiaturiști, -ste,* s.m. și f. Persoană care se află în vilegiatură. [Pr.: *-gi-a-*. — Var.: (pop.) **viligiaturíst, -ă**, s.m. și f.] — **Vilegiatură** + suf. *-ist*.

VILIGIATÚRĂ s.f. v. **vilegiatură.**

VILIGIATURÍST, -Ă s.m. și f. v. **vilegiaturist.**

VILÓS, -OÁSĂ, *viloși, -oase,* adj. **1.** (Bot.) Acoperit cu peri mai lungi sau mai scurți, asemănători cu lâna. **2.** (Anat.; în sintagma) *Membrană viloasă* = membrană acoperită cu vilozități. — Din fr. **villeux,** lat. **villosus.**

VILOZITÁTE, *vilozități,* s.f. **1.** Totalitatea perilor care acoperă o suprafață; parte poroasă. **2.** (Anat.) Ridicătură, prelungire, încrețitură, cută mică situată pe suprafața anumitor organe ale corpului, mai ales a intestinului subțire. — Din fr. **villosité.**

VIN, (**2**) *vinuri,* s.n. Băutură alcoolică (de 7–16%) obținută prin fermentarea mustului de struguri sau, *p. gener.*, prin fermentarea mustului, altor fructe. **2.** Sortiment din această băutură. — Lat. **vinum.**

VINÁR, *vinari,* s.m. (Pop.) Podgorean; negustor, vânzător de vinuri. — **Vin** + suf. *-ar*.

VINÁRIȚĂ, *vinarițe,* s.f. Plantă erbacee cu frunze verticilate, cu flori mici, albe, plăcut mirositoare, folosită la parfumarea rufelor sau la aromatizarea unor băuturi *(Asperula odorata)*. — **Vin** + suf. *-ariță*.

VINÁRS, *vinarsuri,* s.n. (Reg.) Rachiu (tare). — **Vin** + **ars** (după germ. *Branntwein)*.

VINÁȚ, *vinaturi,* s.n. (Pop.) (Varietate) de vin. [Pl. și: *vinațe*] — Probabil lat. **vinaceus.**

VÍNĂ, *vini,* s.f. Faptă care constituie o abatere de la ceea ce este (considerat) drept sau bun; greșeală, vinovăție; păcat; culpă. ✧ Loc. adj. *De vină* = vinovat, responsabil. *Fără vină* = nevinovat; (rar, despre lucruri, manifestări) ireproșabil, perfect. ✧ Loc. conj. *Din vina...*= în urma greșelii făptuite de...; din cauza, din pricina... ✧ Expr. (Pop.) *Bată-l vina!* exprimă o mustrare cu o nuanță de simpatie. *A da* (sau *a arunca, a pune) vina pe cineva* (sau *pe ceva)* sau *asupra cuiva* ori (reg.) *a băga* (cuiva) *vină* = a învinovăți, a învinui (pe cineva sau ceva). *A face cuiva o vină din* (sau *pentru) ceva* = a considera drept greșeală o faptă a cuiva. *A cădea în vină* = a se face vinovat de ceva. ✦ Spec. Faptă pedepsită de lege; infracțiune; delict; crimă. — Din sl. **vina.**

VINĂRÍCI, *vinăriciuri,* s.n. (În Evul Mediu, în Țara Românească) Dijmă în vin, reprezentând a zecea parte din recoltă, care se plătea în trecut domniei; vinărit. — **Vin** + suf. *-ărici.*

VINĂRÍE, *vinării,* s.f. (Rar) Pivniță în care se păstrează (și se vinde) vinul; depozit de vin. — **Vin** + suf. *-ărie.*

VINĂRÍT, *vinărituri,* s.n. (Înv.) Vinărici. — **Vin** + suf. *-ărit.*

VINCI, *vinciuri,* s.n. (Tehn.) **1.** Troliu folosit pentru manevrarea greutăților pe bordul navelor. **2.** Cric. — Cf. it. vinciglio.

VINCIÉR, *vincieri*, s.m. Muncitor portuar care mânuiește vinciul. [Pr.: *-ci-er*] — **Vinci** + suf. *-ier*.

VÍNCLU, *vincluri*, s.n. **1.** Piesă de lemn sau de metal formată din două laturi, cu ajutorul căreia se pot trasa sau măsura unghiuri. **2.** Bară profilată din oțel sau din metale ușoare, care are în secțiune două aripi. — Din germ. **Winkel.**

VÍNDE, *vând,* vb. III. Tranz. **1.** A ceda unui cumpărător dreptul de proprietate asupra unui bun, în schimbul unei sume de bani. ✧ Expr. *A vinde pielea ursului din pădure* (sau *peștele din baltă)* = a promite un lucru pe care nu-l ai; a face planuri în legătură cu un lucru pe care nu-l posezi încă, care este nesigur. *A-și vinde (și) pielea* sau *cămașa (de pe sine)* = a vinde sau a ceda, din cauza unei nevoi mari, tot ce posedă. *A-și vinde scump viața* (sau *pielea)* = a se apăra cu îndârjire, cauzând pierderi mari dușmanului (înainte de a muri sau de a fi prins). *Cum* (sau *așa) am cumpărat-o, așa o vând* = o spun așa cum am auzit-o (fără să-mi iau răspunderea autenticității). (Refl. pas.) *Cum* (sau *cu cât) se vinde?* = ce preț are? cu cât se plătește? ✦ A scoate un bun la licitație (pentru neplata datoriilor). ✦ A oferi spre vânzare; a face comerț. ✦ Refl. pas. (Despre mărfuri) A găsi cumpărători, a avea căutare. ✦ Fig. A face compromisuri morale în schimbul unor avantaje materiale. ✦ Tranz. și refl. Fig. A (se) prostitua. **2.** A trăda sau a denunța, a pârî (pentru bani sau pentru un interes material). [Prez. ind. și: (reg.) *vânz*] — Lat. **vendere.**

VÍNDEC, *vindecuri*, s.n. (Pop.) Vindecare, tămăduire, lecuire; *p. ext.* (concr.) leac. — Din **vindeca** (derivat regresiv).

VINDECÁ, *víndec*, vb. I. **1.** Refl. și tranz. A scăpa sau a face pe cineva să scape de o boală, a (se) face sănătos; a (se) însănătoși, a (se) tămădui, a (se) lecui. ✦ Refl. Spec. (Despre răni, tăieturi etc.) A se închide, a se cicatriza. **2.** Tranz. Fig. A face să dispară, să înceteze o suferință morală, o supărare, un dor etc. — Lat. **vindicare.**

VINDECÁBIL, -Ă, *vindecabili, -e,* adj. (Despre boli, răni, leziuni etc.; *fig.* despre suferințe morale) Care poate fi vindecat, care are leac; curabil. — **Vindeca** + suf. *-bil*.

VINDECÁRE, *vindecări,* s.f. Acțiunea de *a (se) vindeca* și rezultatul ei; însănătoșire. ✧ Loc. adj. *Fără vindecare* = incurabil. — V. **vindeca.**

VINDECÁT, -Ă, *vindecați, -te,* adj. Însănătoșit, lecuit (de o boală, de o suferință). — V. **vindeca.**

VINDECĂTÓR, -OÁRE, *vindecători, -oare,* adj. Care vindecă; lecuitor, tămăduitor. — **Vindeca** + suf. *-ător*.

VINDECEÁ, *vindecele,* s.f. Plantă erbacee din familia labiatelor, cu flori purpurii, cu proprietăți medicinale *(Stachys officinalis)*. — **Vindeca** + suf. *-ea*.

VÍNDERE, *vinderi,* s.f. Acțiunea de *a (se) vinde* și rezultatul ei; vânzare. — V. **vinde.**

VINDERÉL, *vinderei,* s.m. (Ornit.; reg.) Vindereu. — **Vinder**[eu] + suf. *-el*.

VINDERÉU, *vinderei,* s.m. Numele a două specii de șoimi mici; vinderel *(Falco tinnunculus* și *vesperinus)*. [Var.: **vindiréu** s.m.] — Cf. magh. v á n d o r s ó l y o m .

VÍNDIAC, *vindiacuri,* s.n. Haină scurtă special confecționată pentru a apăra de vânt; canadiană. [Acc. și: *vindiác*] — Din germ. **Windjacke.**

VINDICATÍV, -Ă, *vindicativi, -e,* adj. (Livr.) Răzbunător. — Din fr. **vindicatif.**

VINDÍCTĂ, *vindicte,* s.f. (Livr.) Urmărire, pedepsire, răzbunare a unei crime. — Din fr. **vindicte,** lat. **vindicta.**

VINDIRÉU s.m. v. **vindereu.**

VINECIÓR, -OÁRĂ, *vineciori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *vânăt*. ✦ (Despre păsări) Cu penele cenușii-albăstrii, bătând în vânăt; (despre animale) cu blana sură. — **Vânăt** + suf. *-ior*.

VINEGRÉTĂ, *vinegrete,* s.f. Sos rece preparat din oțet, untdelemn, sare și piper. — Din fr. **vinaigrette.**

VÍNERI, *vineri*, s.f. Ziua a cincea a săptămânii, care urmează după joi. ✧ (În religia creștină) *Vinerea Mare* (sau a *Patimilor,* a *Paștilor)* = vinerea din ajunul Paștelui, în care creștinii țin post sever, celebrând răstignirea lui Isus Hristos. *Vinerea Mare* = sărbătoare ortodoxă în care se prăznuiește Sfânta Paraschiva (la 14 octombrie). ✦ (Adverbial) În cursul zilei de vineri; (în forma *vinerea)* în fiecare vineri. — Lat. **Veneris** [dies].

VINERÍȚĂ, *vinerițe,* s.f. Plantă erbacee cu frunzele de la bază așezate în formă de rozetă, cu flori albastre, roșii sau albe, dispuse în spic în vârful tulpinii, care se folosește ca plantă medicinală; vinețică *(Ajuga reptans)*. — **Vineri** + suf. *-iță*.

VINEȚEÁ, -ÍCĂ, *vinețéle,* s.f. (Bot.) **1.** (În forma *vinețea)* Albăstrea. **2.** (În forma *vinețică)* Vineriță. **3.** (În forma *vinețică)* Numele mai multor ciuperci (comestibile) cu pălăria tare, cărnoasă, de culoare albă, purpurie sau portocalie *(Russula)*. ✧ *Vinețică cu lapte* = ciupercă comestibilă cu pălăria cărnoasă, aurie sau portocalie, care conține un suc lăptos și dulce *(Lactarius volenus)*. — **Vânăt** + suf. *-ea, -ică*.

VINEȚEÁLĂ, *vinețeli,* s.f. **1.** Vânătaie. **2.** (Pop.) Scrobeală albastră, albăstreală (pentru rufe). **3.** Boală a viței-de-vie produsă de o ciupercă parazită, care se manifestă prin apariția unor pete roșietice pe frunze. — **Vânăt** + suf. *-eală*.

VINEȚÍU, -ÍE, *vinetii,* adj. Care bate în vânăt, cu nuanțe albăstrui. ✦ (Substantivat, n.) Culoarea vânătă; vânăt. ✦ (Substantivat, f.; reg.) Albastrul cerului; *p. ext.* văzduh. — **Vânăt** + suf. *-iu*.

VINGALÁC, *vingalace,* s.n. (Tipogr.) Culegar. [Var.: **vingălác** s.n.] — Din germ. **Winkelhaken.**

VINGĂLÁC s.n. v. **vingalac.**

VINGHÉRCĂ s.f. v. **venghercă.**

VINICÉR s.m. (Pop.) Luna septembrie. — Cf. sl. v i n i c i j e „vie".

VINÍCOL, -Ă, *vinicoli, -e,* adj. Privitor la vii și la producția vinului, care aparține viilor și producției de vinuri. — Din fr. **vinicole,** it. **vinicolo.**

VINIÉTĂ, *viniete*, s.f. Ilustrație de mici dimensiuni folosită ca ornament, care precede sau încheie o pagină de text (tipărit sau manuscris); ornament pe coperta unei cărți; clișeu folosit în tipografie pentru ornamentație. [Var.: **vignétă** s.f.] — Din fr. **vignette.**

VINIETÍST, -Ă, *vinietiști, -ste*, s.m. și f. Autor de viniete. — Din fr. **vignettiste.**

VINIFÉR, -Ă, *viniferi, -e,* adj. Care produce vin. ✦ (Despre terenuri) Pe care se cultivă vița-de-vie. — Din fr. **vinifère.**

VINIFICÁ, *vinific*, vb. I. Tranz. A supune mustul de struguri procesului de prelucrare care îl preface în vin, a face operațiile necesare obținerii vinului din struguri. — După fr. **vinifier.**

VINIFICÁRE, *vinificări,* s.f. Acțiunea de *a vinifica* și rezultatul ei; vinificație. — V. **vinifica.**

VINIFICATÓR, -OÁRE, *vinificatori, -oare,* s.m. și f. Persoană specializată în operațiile de vinificare. — Din fr. **vinificateur.**

VINIFICÁȚIE, *vinificații,* s.f. Vinificare. — Din fr. **vinification.**

VINÍL s.n. Radical organic obținut din etilenă. — Din fr. **vinyle.**

VINÍLIC, -Ă, *vinilici, -ce,* adj. (Despre substanțe chimice) Care se obține din vinil, pe bază de vinil. — Din fr. **vinylique.**

VINILÍN s.n. Masă plastică pe bază de vinil, cu mare rezistență mecanică, având multiple utilizări în industrie și la fabricarea obiectelor de larg consum. — Din **vinil.**

VINIPLÁST, *viniplaste,* s.n. Policlorură de vinil amestecată cu plastifianți și stabilizatori de temperatură. — Din fr. **vinyplaste,** germ. **Viniplast.**

VINIȘOÁRĂ, *vinișoare,* s.f. Diminutiv al lui *vână*; vână subțire. — **Vână** + suf. *-ișoară*.

VINIȘÓR s.n. (Pop. și fam.) Diminutiv al lui *vin*; vin bun; vinuleț, vinuț. — **Vin** + suf. *-ișor*.

VINOGRÁD, *vinograduri,* s.n. Sos rece, preparat cu oțet, untdelemn, sare, piper și pătrunjel verde tocat. — Din rus. **vinograd.**

VINOTÉCĂ, *vinoteci,* s.f. Colecție de vinuri din diferite soiuri, cupaje și din ani de recoltă diferiți. — Din **vin** (după cuvinte ca *bibliotecă, fonotecă, cartotecă)*.

VINOVÁT, -Ă, *vinovați, -te,* adj. **1.** (Despre oameni) Care are o vină, care a comis o greșeală sau o faptă reprobabilă; culpabil; pasibil de o pedeapsă. **2.** (Despre faptele, comportările etc. oamenilor) Care se abate de la lege sau de la bunele moravuri; nepermis, condamnabil. — Din sl. **vinovatŭ.**

VINOVĂȚIE, *vinovății,* s.f. Faptul de a fi vinovat; faptă comisă de cel vinovat; starea celui vinovat; culpabilitate, vină. — **Vinovat** + suf. *-ie*.

VINTÍL s.n. v. **vintir.**

VINTÍR, *vintire,* s.n. Unealtă de pescuit în formă de sac alungit, cu gura răsfrântă înăuntru sacului ca o pâlnie. [Var.: **vintíl** s.n.] — Din rus. **venter.**

VÍNTRE, *vintre,* s.f. (Pop.) **1.** Pântece, abdomen, burtă. **2.** (La pl.) Măruntaie. **3.** Dizenterie; diaree. — Lat. **venter, -ris.**

VINTREÁ s.f. v. **vântrea.**

VINULÉȚ, *vinulețe,* s.n. (Pop.) Vinișor. — **Vin** + suf. *-uleț.*

VINÚȚ, *vinuțe,* s.n. (Pop.) Vinișor. [Pl. și: *vinuțuri*] — **Vin** + suf. *-uț*.

VIOÁRĂ[1], *vioare,* adj. (Pop.; despre ape curgătoare) Limpede, cristalin, clar. ✧ (Substantivat) *Limpede* (sau *curat) vioară* sau *ca* (sau *cum e) vioara* = foarte limpede, ca lacrima. [Pr.: *vi-oa-*] — Probabil lat. ***vivula** (< *vivus)*.

VIOÁRĂ[2], *vioare,* s.f. (Bot.; reg.) **1.** Toporaș. **2.** Compus: *vioară-roșie* = micsandră. [Pr.: *vi-oa-*] — Lat. **viola.**

VIOÁRĂ[3], *viori,* s.f. Instrument muzical alcătuit dintr-o cutie de rezonanță cu patru coarde întinse peste ea, care vibrează prin frecare cu arcușul sau prin ciupire; violină, scripcă. [Pr.: *vi-oa-* — Pl. și: *vioare*] — Cf. it. v i o l a .

VIÓI, VIOÁIE, *vioi, vioaie,* adj. **1.** Care este plin de viață, de vigoare; iute în mișcări, sprinten; zglobiu, zburdalnic. ✦ (Despre ochi; *p. ext.* despre privire, înfățișare) Radios, luminos, viu. ✦ Ager, isteț. **2.** Aprins, înflăcărat, intens. ✦ (Despre sunete, melodii etc.) Cu ritm accelerat; săltăreț; vesel. [Pr.: *vi-oi*] — **Viu** + suf. *-oi*.

VIOICIÚNE s.f. **1.** Calitatea de a fi vioi; sprinteneală, zburdălnicie, agerime în mișcări; însuflețire, animație. ✦ Neastâmpăr, strălucire, expresie vie; elan, avânt. **2.** Capacitatea de a înțelege cu ușurință ceva, de a reacționa spontan la ceva; istețime; spontaneitate. [Pr.: *vi-o-i-*] — **Vioi** + suf. *-iciune*.

VIÓL, *violuri*, s.n. Infracțiune care constă în fapta unei persoane de a avea raport sexual cu altă persoană prin constrângerea acesteia sau profitând de imposibilitatea ei de a se apăra sau a-și exprima voința. [Pr.: *vi-ol*] — Din fr. **viol.**

VIOLÁ, *violez,* vb. I. Tranz. **1.** A nesocoti, a nu respecta, a încălca un angajament, o lege, o convenție, o dispoziție. **2.** A intra undeva prin violență, a pătrunde cu forța; a deschide prin abuz. ✦ A pângări, a profana. **3.** A săvârși un viol. [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violer,** lat. **violare.**

VIOLÁBIL, -Ă, *violabili, -e,* adj. (Rar) Care poate fi violat. [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violable.**

VIOLABILITÁTE s.f. (Rar) Însușirea de a fi violabil. [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violabilité.**

VIOLACÉU, -CÉE, *violacei, -cee,* adj., s.f. **1.** Adj. Care bate în violet, care are nuanțe de violet. ✦ (Substantivat, n.) Culoare care are aceste nuanțe. **2.** S.f. (La pl.)

Familie de plante dicotiledonate, al cărei tip principal este vioreaua; (şi la sg.) plantă care face parte din această familie. [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violacé,** lat. **violaceus.**

VIOLÁRE, *violări,* s.f. Acţiunea de *a viola* şi rezultatul ei. [Pr.: *vi-o-*] — V. **viola.**

VIOLATÓR, -OÁRE, *violatori, -oare,* s.m. şi f. (Adesea adjectival) **1.** Persoană care violează (**1, 2**), care determină sau pricinuieşte o încălcare a unei legi, dispoziţii, convenţii etc.; infractor; profanator, pângăritor. **2.** Persoană care comite un viol. [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violateur,** lat. **violator, -oris.**

VIÓLĂ[1], *viole,* s.f. Instrument muzical cu coarde şi arcuş mai mare decât vioara şi având sunete mai grave decât aceasta; alto. [Pr.: *vi-o-*] — Din it. **viola, fr. viole.**

VIÓLĂ[2], *viole,* s.f. (Bot.) **1.** Toporaş. **2.** Compus: *violă-de-noapte* (sau *-de-primăvară)* = nopticoasă. [Pr.: *vi-o-*] — Din lat. **viola.**

VIOLÉNT, -Ă, *violenţi, -te,* adj. **1.** Care se produce sau acţionează cu putere, cu intensitate, cu violenţă; intens, puternic, tare. ✦ (Despre culori, lumină etc.) Izbitor, ţipător; tare, viu, puternic. **2.** (Despre fiinţe) Care are o fire nestăpânită, care se înfurie uşor, impulsiv, brutal, irascibil. ✦ (Despre manifestări ale fiinţelor) Care arată violenţă, impulsivitate, nestăpânire, agresiune. **3.** Care se face cu forţa; brutal, silnic. ✧ *Moarte violentă* = moarte provocată de un factor extern (traumatic, fizic, chimic, mecanic sau psihic). [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violent,** lat. **violentus,** it. **violento.**

VIOLENTÁ, *violentez,* vb. I. Tranz. A comite un act de violenţă; a constrânge, a sili, a forţa. [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violenter.**

VIOLENTÁRE, *violentări,* s.f. Acţiunea de *a violenta* şi rezultatul ei. [Pr.: *vi-o-*] — V. **violenta.**

VIOLÉNŢĂ, *violenţe,* s.f. **1.** Însuşirea, caracterul a ceea ce este violent (**1**); putere mare, intensitate, tărie. **2.** Lipsă de stăpânire în vorbe sau în fapte; impulsivitate, brutalitate, vehemenţă. **3.** Faptul de a întrebuinţa forţa brutală; constrângere, violentare; siluire; încălcare a ordinii legale. ✦ Faptă violentă, impulsivă. [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violence,** lat. **violentia,** it. **violenza.**

VIOLÉT, -Ă, *violeţi, -te,* adj., s.n., s.f. **1.** Adj. De culoarea viorelei. **2.** S.n. Culoare fundamentală a spectrului luminii, situată la capăt, după indigo; culoarea violet (**1**). **3.** S.f. (Bot.) Toporaş. [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violet.**

VIOLÍNĂ, *violine,* s.f. Vioară[3]. [Pr.: *vi-o-*] — Din it. **violino.**

VIOLONCÉL, *violoncele,* s.n. Instrument muzical cu coarde şi arcuş asemănător cu vioara[3], dar de dimensiuni mult mai mari, cu un timbru mai grav şi care se ţine în poziţie verticală; cello. [Pr.: *vi-o-.* — Pl. şi: *violonceluri*] — Din fr. **violoncelle,** it. **violoncello.**

VIOLONCELÍST, -Ă, *violoncelişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care cântă la violoncel. [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violoncelliste,** it. **violoncellista.**

VIOLONÍST, -Ă, *violonişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care cântă la vioară[3]. [Pr.: *vi-o-*] — Din fr. **violoniste.**

VIOLONÍSTIC, -Ă, *violonistici, -ce,* adj. Care se referă la vioară[3] sau la cântatul din vioară; pentru vioară. [Pr.: *vi-o-*] — Din it. **violonistico.**

VIORÉA, -ÍCĂ, *viorele,* s.f. (Bot.) **1.** Toporaş. **2.** Plantă erbacee din familia liliaceelor, din al cărei bulb cresc două-trei frunze lunguieţe şi o tulpină cu flori albastre, roz sau albe *(Scilla bifolia)*. [Pr.: *vi-o-*] — **Vioară[2]** + suf. *-ea, -ică*.

VIORÍST, -Ă, *viorişti, -ste,* s.m. şi f. Violonist (într-o orchestră populară). [Pr.: *vi-o-*] — **Vioară[3]** + suf. *-ist.*

VIORÍU, -ÍE, *viorii,* adj. Violet-deschis, liliachiu. ✦ (Substantivat, n.) Culoare violet-deschis, liliachie. [Pr.: *vi-o-*] — **Vioară[2]** + suf. *-iu*.

VIP, *VIP-uri,* s.n. Persoană foarte importantă; vedetă. — Abr. din engl. **V**[ery] **I**[mportant] **P**[erson].

VÍPERĂ, *vipere,* s.f. **1.** Şarpe mic, foarte veninos, având pe cap o pată de culoare închisă în formă de V şi pe spate o dungă neagră în zigzag; năpârcă *(Vipera berus)*. ✧ Expr. *Pui de viperă* = om rău, femeie rea. ✧ Compus: *Viperă-cu-corn* = specie de viperă mai mare şi mai veninoasă decât vipera comună, care are deasupra gurii un fel de corn format din solzi *(Vipera ammodytes)*. **2.** Fig. Persoană rea, perfidă. — Lat. **vipera.**

VIPERÍN, -Ă, *viperini, -e,* adj. (Livr.) De viperă, privitor la viperă. — Din fr. **vipérin,** lat. **viperinus.**

VÍPIE, *vipii*, s.f. (Reg.) **1.** Căldură mare, arşiţă, fierbinţeală, zăduf. ✦ Febră. **2.** Toi, putere. — Et. nec.

VIPÍSCĂ s.f. v. **vipuşcă.**

VÍPLĂ s.f. Aliaj de oţel cu crom şi nichel, inoxidabil şi rezistent la acizi, folosit în tehnica dentară. — Din germ. **Wiepla.**

VIPT, *vipturi,* s.n. (Înv.) Rod, produs al pământului; bucate, recoltă. ✦ (Reg.) Ceea ce serveşte ca hrană oamenilor; mâncare. ✧ Expr. *A lua* (sau *a ţine*) *pe cineva în vipt* = a primi pe cineva în gazdă (cu locuinţa şi cu mâncarea). — Lat. **victus.**

VIPÚŞCĂ, *vipuşti,* s.f. Fâşie îngustă de postav, cusută ca garnitură de altă culoare la unele uniforme (pentru a masca mai ales cusătura exterioară a pantalonilor). ✦ P. gener. (Rar) Fâşie, bandă îngustă (dintr-un material). [Var.: (înv.) **vipíscă** s.f.] — Din rus. **vypuška.**

VIRÁ, *virez,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre vehicule) A-şi schimba orientarea în mers până la aproximativ 90º; a coti. ✦ (Despre oameni) A face ca un vehicul în mers să-şi schimbe direcţia; a coti, a cârmi. **2.** Tranz. A face un virament. **3.** Tranz. A trata o copie fotografică cu o soluţie specială pentru a-i schimba nuanţele de negru în alte nuanţe. — Din fr. **virer.**

VIRÁGIU s.n. v. **viraj.**

VIRÁJ, *viraje,* s.n. **1.** Faptul de a vira, de a(-şi) schimba orientarea de mers; cotire. ✦ Porţiune curbă de şosea cu rază de curbură mică. **2.** (Chim.) Schimbare a culorii unei substanţe cu ajutorul unui reactiv; schimbare a culorii unui pozitiv fotografic. [Pl. şi: *virajuri*. — Var.: (rar) **virágiu** s.n.] — Din fr. **virage.**

VIRÁL, -Ă, *virali, -e,* adj. (Biol.) Virotic. — Din fr. **viral.**

VIRAMÉNT, *viramente,* s.n. Operaţie contabilă prin care o sumă de bani se trece dintr-un cont în altul, în procesul înregistrărilor contabile. ✦ Plată fără numerar, prin trecerea la bancă a unei sume de bani din contul plătitorului în contul beneficiarului. ✦ (Concr.) Document prin care se dispune efectuarea unei astfel de operaţii sau plăţi. — Din it. **viramento.** Cf. fr. v i r e m e n t.

VIRÁN, -Ă, *virani, -e,* adj. (Despre terenuri din cuprinsul unei localităţi) Care, deşi se află într-un cartier construit şi locuit, este fără clădiri şi, de obicei, neîngrădit. — Din tc. **viran.**

VIRÁRE, *virări,* s.f. Acţiunea de *a vira* şi rezultatul ei; viraj. ✦ (Rar) Virament. — V. **vira.**

VIRDÁRE, *virdări,* s.f. Specie de ciocănitoare, cu penele verzi împestriţate cu roşu, galben, negru şi alb *(Picus viridis)*. [Var.: **verdáre** s.f.] — Et. nec.

VÍRGA subst. (Met.) Fenomen constând în evaporarea ploii înainte de a atinge solul, întâlnit mai ales în zonele montane. — Din lat., fr. **virga.**

VIRGÍN, -Ă, *virgini, -e,* adj. **1.** Care nu a avut niciodată relaţii sexuale; cast, neprihănit, feciorelnic. ✦ (Substantivat, f.) Fecioară, fată. **2.** Fig. Candid, inocent, nevinovat. **3.** Fig. (Despre locuri) Necunoscut de oameni; nelucrat, necultivat; neexplorat; neexploatat. **4.** Fig. (Despre obiecte) Neatins, intact, neutilizat; curat. ✦ Spec. (Despre metale) Pur, curat. [Var.: (înv. şi pop.) **vergín, -ă** adj.] — Din lat. **virgo, -inis.**

VIRGINÁL[1], *virginale,* s.n. Instrument muzical cu coarde şi claviatură, asemănător clavecinului. — Din it., fr. **virginale.**

VIRGINÁL[2], -Ă, *virginali, -e,* adj. **1.** De virgină (**1**), de fecioară; feciorelnic, virgin. **2.** Fig. Candid, pur. [Var.: (înv. şi pop.) **verginál, -ă** adj.] — Din fr. **virginal,** lat. **virginalus.**

VIRGINITÁTE, *virginităţi,* s.f. **1.** Însuşirea unei persoane virgine (**1**); feciorie, castitate. **2**. Fig. Curăţenie morală; candoare, puritate, nevinovăţie. — Din fr. **virginité,** lat. **virginitas, -atis.**

VÍRGULĂ, *virgule,* s.f. **1.** Semn de punctuaţie care delimitează grafic unele propoziţii în cadrul frazei şi unele părţi de propoziţie în cadrul propoziţiei. **2.** Semn întrebuinţat pentru a arăta când trebuie făcută respiraţia în timpul unei interpretări muzicale vocale. **3.** Semn întrebuinţat pentru a separa, într-un număr zecimal, partea întreagă de partea fracţionară. — Din fr. **virgule.**

VIRIDÍN s.n. **1.** (Min.) Andaluzit de culoare verde. **2.** (Tipogr.) Colorant verde-gălbui. — Din fr. **viridine,** engl. **viridin,** germ. **Viridin.**

VÍRIL, -Ă, *virili, -e,* adj. Care aparţine sexului masculin; specific bărbatului sau masculului, bărbătesc. ✦ Care exprimă bărbăţie, forţă, energie; care este energic, viguros. — Din fr. **viril,** lat. **virilis.**

VIRILÍSM s.n. Dezvoltare a caracterelor sexuale secundare masculine la o femeie, ca urmare a unor tulburări endocrine. — Din fr. **virilisme.**

VIRILITÁTE s.f. Ceea ce aparţine sexului masculin, ceea ce este specific sexului masculin; *p. ext.* vigoare bărbătească. — Din fr. **virilité,** lat. **virilitas, -atis.**

VIRILIZÁ, *virilizez,* vb. I. Tranz. şi refl. A da sau a căpăta caracter viril. — Din fr. **viriliser.**

VIRNÁNŢ, *virnanţi,* s.m. Plantă erbacee aromatică cu frunze alterne şi penate, cu flori galbene, dispuse în corimb, cu miros pătrunzător, neplăcut, utilizată în medicină; rută *(Ruta graveolens)*. — Din magh. **virmanc.**

VIROÁGĂ, *viroage,* s.f. Vale mică, râpoasă, mocirloasă, formată de ploi şi de inundaţii sau prin părăsirea albiei de către un râu; albia unui torent, cu malurile adânci şi abrupte. — Et. nec.

VIRÓLĂ, *virole,* s.f. **1.** Inel mic de metal care strânge mânerul de lemn al unui cuţit, al unei unelte etc. pentru a-l împiedica să crape. **2.** Cilindru format din foi de tablă nituite sau sudate, care intră în construcţia unei clădiri, a unui rezervor etc. — Din fr. **virole.**

VIROLOGÍE s.f. (Med.) Virusologie. — Din fr. **virologie.**

VIRÓTIC, -Ă, *virotici, -ce,* adj. Care se referă la virusuri; care se datorează unui virus. — Din **viroză.**

VIRÓZĂ, *viroze,* s.f. Nume generic dat pentru bolile oamenilor, animalelor şi plantelor provocate de virusuri. — Din fr. **virose.**

VIRTUÁL, -Ă, *virtuali, -e,* adj. Care nu există efectiv, ci ca o posibilitate; potenţial. ✧ *Imagine virtuală* = imagine obţinută într-un sistem optic la intersecţia prelungirilor razelor de lumină, neputând fi prinsă pe un ecran. [Pr.: *-tu-al*] — Din fr. **virtuel.**

VIRTUALITÁTE, *virtualităţi,* s.f. Însuşirea a ceea ce este virtual; posibilitate. [Pr.: *-tu-a-*] — Din fr. **virtualité.**

VIRTUÓS, -OÁSĂ, *virtuoşi, -oase,* adj. (Despre oameni; adesea substantivat) Care respectă şi realizează în mod consecvent dezideratele etice, principiile şi normele morale; înzestrat cu multe virtuţi; (despre manifestările oamenilor) care denotă virtute. ✦ Corect, cast. [Pr.: *-tu-os*] — Din lat. **virtuosus,** fr. **vertueux.**

VIRTUÓZ, *virtuozi,* s.m. Persoană care stăpânește în mod desăvârșit tehnica unui instrument muzical sau, *p. gener.*, tehnica unei arte. [Pr.: *-tu-oz*] — Din it. **virtuoso,** fr. **virtuose.**

VIRTUOZITÁTE, *virtuozități,* s.f. Însușirea de a fi virtuoz în executarea unei bucăți muzicale; *p. gener.* măiestrie, dexteritate, iscusință deosebită într-un anumit domeniu de activitate (artistică). [Pr.: *-tu-o-*] — Din it. **virtuosità,** fr. **virtuosité.**

VIRTÚTE, *virtuți,* s.f. **1.** Însușire dominantă a caracterului, care îl face mai bun pe individul uman, din punct de vedere moral, intelectual sau al unui tip specific de activitate; integritate morală. ✦ Înclinație spre un anumit fel de fapte morale; calitate morală. **2.** (În loc. prep.) *În virtutea...* = pe baza, în puterea, ca urmare a... — Din lat. **virtus, -utis** (cu unele sensuri după fr. *vertu).*

VIRULÉNT, -Ă, *virulenți, -te,* adj. (Despre virusuri, bacterii) Care prezintă o mare capacitate patogenă; (despre boli) care este cauzat de un virus. ✦ Fig. Distrugător, nimicitor; de o mare violență. — Din fr. **virulent,** lat. **virulentus.**

VIRULÉNȚĂ, *virulențe,* s.f. Însușirea de a fi virulent; însușire a microbilor patogeni de a se înmulți în țesuturile vii ale organismului, rezistând la reacțiile de apărare ale acestuia; grad de intensitate infecțioasă a unei boli. — Din fr. **virulence,** lat. **virulentia.**

VÍRUS, (**1**) *virusuri,* (**2**) *viruși,* s.n. **1.** Agent patogen, invizibil cu microscopul obișnuit, care se reproduce numai în interiorul celulelor vii și provoacă diverse boli infecțioase; *p. ext.* toxina acestui agent. ✦ Fig. Sursă a unui rău moral. **2.** (Inform.) Program având capacitatea de autoreplicare, conceput pentru a perturba funcționarea calculatoarelor [Pl. și: (**1,** m.) *viruși*]. — Din fr., lat. **virus.**

VIRUSOLÓG, -Ă, *virusologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în virusologie. — Din fr. **virusologue.**

VIRUSOLOGÍE s.f. Inframicrobiologie. — Din fr. **virusologie.**

VÍS, (**1**) *vise,* (**2, 3**) *visuri,* s.n. **1.** Faptul de a visa; imagini și procese psihice care survin în fazele mai puțin profunde ale somnului. ✧ *Carte de vise* = carte care cuprinde semnificația profetică a visurilor. ✧ Loc. adj. *De vis* = propriu visului; *fig.* extrem de frumos, de necrezut, ireal. ✧ Loc. adv. *Ca prin vis* = vag, confuz. ✦ Fig. Atmosferă, imagine, frumusețe ireală. **2.** Reverie, meditație, visare. **3.** Fig. Iluzie deșartă; aspirație irealizabilă. ✦ Dorință arzătoare. ✧ Expr. *A-și vedea visul cu ochii* = a-și (sau a i se) îndeplini cea mai arzătoare dorință, a-și (sau a i se) realiza tot ce și-a propus. — Lat. **visum.**

VISÁ, *visez,* vb. I. **1.** Tranz. A avea un vis (**1**) în timpul somnului, a vedea în vis pe cineva sau ceva. ✦ Refl. A se vedea în vis. ✧ Expr. *Unde te visezi?* = unde crezi că te afli? unde te trezești? **2.** Intranz. A se lăsa în voia gândurilor, a imaginației; a-și imagina; a medita. **3.** Tranz. și intranz. Fig. A-i trece cuiva prin gând. ✧ Expr. (Intranz.) *Când nici nu visezi* sau *când cu gândul nu visezi* = pe neașteptate. ✦ Tranz., intranz. și refl. A dori ceva (cu ardoare), a râvni la ceva. — Din **vis.**

VISÁRE, *visări,* s.f. Faptul de *a visa*; reverie, meditație. ✦ Fantezie. — V. **visa.**

VISĂTÓR, -OÁRE, *visători, -oare,* adj., s.m. și f. (Persoană) care visează, care este înclinată spre reverie, spre meditație; *p. ext.* (persoană) care este lipsită de simț practic; (persoană) care se dedică unui ideal irealizabil. — **Visa** + suf. *-ător*.

VISĂTORÍE s.f. (Rar) Predispoziție către visare; stare de visare, de reverie, de meditație. — **Visător** + suf. *-ie*.

VISCERÁL, -Ă, *viscerali, -e,* adj. Care aparține viscerelor, privitor la viscere. — Din fr. **viscéral.**

VISCÉRE s.n. pl. Totalitatea organelor care se află în marile cavități ale corpurilor (mai ales în cavitatea abdominală), la oameni și la animale; măruntaie. — Din fr. **viscère.**

VISCEROPTÓZĂ, *visceroptoze,* s.f. (Med.) Deplasare, cădere a organelor abdominale. — Din fr. **viscéroptôse.**

VÍSCOL, *viscole,* s.n. Vânt puternic însoțit de ninsoare sau de lapoviță; vânt violent, în rafale care spulberă și troienește zăpada. — Et. nec.

VISCOLEÁLĂ, *viscoleli,* s.f. Faptul de *a viscoli*; viscolire. — **Viscoli** + suf. *-eală*.

VISCOLÍ, pers. 3 *viscolește*, vb. IV. Intranz. A bate un vânt puternic cu ninsoare sau cu lapoviță. ✦ Tranz. (Despre vânt) A spulbera și a troieni zăpada. — Din **viscol.**

VISCOLÍRE, *viscoliri,* s.f. Faptul de *a viscoli;* viscoleală, viscolitură. — V. **viscoli.**

VISCOLÍT, -Ă, *viscoliți, -te,* adj. (Despre zăpadă) Bătut, spulberat, troienit de viscol. — V. **viscoli.**

VISCOLITÓR, -OÁRE, *viscolitori, -oare,* adj. (Rar; despre vânt) Care viscolește, care spulberă și troienește zăpada. — **Viscoli** + suf. *-tor*.

VISCOLITÚRĂ, *viscolituri,* s.f. (Pop.) Viscolire. ✦ (Concr.) Zăpadă viscolită, troian de zăpadă îngrămădită de viscol. — **Viscoli** + suf. *-tură*.

VISCOLÓS, -OÁSĂ, *viscoloși, -oase,* adj. (Despre iarnă, vreme) Cu viscol, viforos. — **Viscol** + suf. *-os*.

VISCÓZĂ, (**3**) *viscoze,* s.f. **1.** Fibră textilă obținută din celuloză de lemn de conifere, de stuf etc., elastică, rezistentă și cu luciu mătăsos. **2.** Substanță vâscoasă obținută din celuloză prin tratarea cu o soluție de sulfură de carbon și de sodă caustică. **3.** Sort de viscoză (**1**). — Din fr. **viscose.**

VISCOZIMÉTRU, *viscozimetre,* s.n. Aparat cu care se măsoară viscozitatea fluidelor. — Din fr. **viscosimètre.**

VISCOZITÁTE, *viscozități,* s.f. Însușirea unui fluid de a fi vâscos, de a opune rezistență la curgere; (concr.) substanță vâscoasă. [Var.: **vâscozitáte** s.f.] — Din fr. **viscosité.**

VIST s.n. Joc de cărți care se joacă între trei sau patru persoane și care se află la originea jocului de bridge. — Din engl., fr. **whist.**

VISTAVÓI, *vistavoi,* s.m (Mil.; înv.) Ordonanță. — Din rus. **vestovoi.**

VISTERÍE s.f. v. **vistierie.**

VISTERNICÉL s.m. v. **vistiernicel.**

VISTERNICÍE s.f. v. **vistiernicie.**

VISTIÉR, *vistieri,* s.m. (În Evul Mediu, în Țările Române) Titlu dat marelui dregător care avea în grijă tezaurul țării, repartizarea și încasarea dărilor; persoană care purta acest titlu; vistiernic. [Pr.: *-ti-er*] — Din lat. **vestiarius.**

VISTIERÍE, *vistierii,* s.f. **1.** (În Evul Mediu, în Țara Românească și Moldova) Instituție care administra tezaurul țării; localul sau încăperea în care se păstra acesta. ✦ Fig. Sursă de venituri, de bogăție. **2.** (Înv.) Vistiernicie. [Pr.: *-ti-e-*. — Var.: **visteríe** s.f.] — **Vistier** + suf *-ie*.

VISTIÉRNIC, *vistiernici,* s.m. (Înv.) Vistier (**1**). ✦ Fig. Depozitar. [Pr.: *-ti-er-*] — **Vistier** + suf. *-nic*.

VISTIERNICÉL, *vistiernicei*, s.m. Slujbaș subaltern al vistiernicului. [Pr.: *-ti-er-*. — Var.: **visternicél** s.m.] — **Vistiernic** + suf. *-el*.

VISTIERNICÍE, *vistiernicii,* s.f. Demnitate, titlu de vistier; vistierie (**2**). [Pr.: *-ti-er-*. — Var.: **visternicíe** s.f.] — **Vistiernic** + suf. *-ie*.

VÍȘIN, *vișini,* s.m. Pom roditor din familia rozaceelor, cu frunze lucioase, dințate pe margine, cu flori albe, cultivat pentru fructele sale *(Prunus cerasus)*. ✧ *Vișin sălbatic* = vișinel (**2**). *Vișin turcesc* = arbust din familia rozaceelor, cu lemnul tare (utilizat la confecționarea lulelelor), cu frunzele plăcut mirositoare, folosite drept condiment, cu flori albe și cu fructe mici, negre, amărui *(Prunus mahaleb)*. — Din **vișină** (derivat regresiv).

VIȘINÁTĂ, (**2**) *vișinate,* s.f. **1.** Băutură preparată din vișine fermentate cu zahăr și alcool. **2.** Sortiment, porție de vișinată (**1**). — **Vișină** + suf. *-ată*. Cf. tc. v i ș n e.

VÍȘINĂ, *vișine,* s.f. Fructul vișinului, sferic, cărnos, de culoare roșu-închis și cu gust acrișor. ✧ *Vișină sălbatică* = fructul vișinelului (**2**). [Pl. și: *vișini*] — Din sl. **višnja.**

VIȘINEÁ, *vișinele,* s.f. Diminutiv al lui *vișină*. — **Vișină** + suf. *-ea*.

VIȘINÉL, *vișinei,* s.m. **1.** Diminutiv al lui *vișin*. **2.** Arbust din familia rozaceelor, cu flori albe și cu fructe mici, sferice, roșii-purpurii, foarte acre; vișin sălbatic *(Prunus fructicosa)*. — **Vișin** + suf. *-el.*

VIȘINÉT, *vișineturi,* s.n. (Rar) Livadă de vișini. — **Vișin** + suf. *-et*.

VIȘINÍU, -ÍE, *vișinii,* adj. De culoarea roșu-închis a vișinei coapte. — **Vișină** + suf. *-iu*.

VITACÉE, *vitacee,* s.f. (La pl.) Familie de plante lemnoase, agățătoare, având ca prototip vița-de-vie; (și la sg.) plantă din această familie. [Pr.: *-ce-e*] — Din fr. **vitacée.**

VITÁL, -Ă, *vitali, -e,* adj. **1.** Care aparține vieții, care este caracteristic sau esențial pentru viață, în care rezidă viața; de viață, al vieții. **2.** Foarte important, fundamental, esențial, de bază; indispensabil. — Din fr. **vital**, lat. **vitalis.**

VITALÍSM s.n. Doctrină inspirată de Aristotel, potrivit căreia fenomenul vieții nu poate fi explicat exclusiv în termeni materiali, acesta putând fi datorat prezenței în organismele vii a ceva imaterial. — Din fr. **vitalisme.**

VITALÍST, -Ă, *vitaliști, -ste,* adj., s.m. și f. **1.** Adj. Care aparține vitalismului, privitor la vitalism. **2.** S.m. și f. Adept al vitalismului. — Din fr. **vitaliste.**

VITALITÁTE s.f. Caracterul a ceea ce este viu; intensitate a proceselor de viață; putere de viață, vigoare vitală; energie, forță, dinamism. — Din fr. **vitalité,** lat. **vitalitas, -atis.**

VITALIZÁ, *vitalizez,* vb. I. Tranz. (Rar) A da viață, putere, vigoare. — Din fr. **vitaliser.**

VITÁLLIUM s.n. (Chim.) Aliaj pe bază de crom, cobalt și molibden. [Pr.: *-li-um*] — Din engl., fr. **vitallium.**

VITAMÍNĂ, *vitamine,* s.f. Nume dat unor compuși organici indispensabili vieții, care se găsesc în alimente sau se prepară sintetic, cu rol esențial în menținerea proceselor celulare vitale. — Din fr. **vitamine,** germ. **Vitamin.**

VITAMINIZÁ, *vitaminizez*, vb. I. Tranz. A îmbogăți alimentele în vitamine. ✦ Refl. A urma un tratament cu vitamine — Din germ. **vitaminisieren.**

VITAMINÓS, -OÁSĂ, *vitaminoși, -oase,* adj. Care conține vitamine, bogat în vitamine. — **Vitamină** + suf. *-os*.

VITAMINOTERAPÍE, s.f. Tratament medical cu ajutorul vitaminelor. — Din fr. **vitaminothérapie.**

VÍTĂ, *vite*, s.f. Nume generic dat animalelor domestice mari, mai ales cornutelor; *p. gener.* animal. ✧ *Vite mari* (sau *albe)* = denumire generică pentru boi și vaci. *Vite mici* (sau *mărunte)* = denumire generică pentru oi și capre. ✦ Epitet dat unui om grosolan, nesimțit sau prost. — Lat. **vita** „viață".

VITEÁZ, -Ă, *viteji, -ze,* adj., s.m. **1.** Adj. (Adesea substantivat) Care dă dovadă de curaj în luptă; *p. gener.* îndrăzneț, dârz, curajos. **2.** S.m. (La pl.; în Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova) Stăpân de pământ care primea din partea domnului sarcini militare speciale. — Din sl. **vitenzĭ.**

VITEJÉSC, -EÁSCĂ, *vitejești,* adj. Care aparține vitejilor, privitor la viteji sau la vitejie, de viteaz; plin de vitejie. — **Viteaz** + suf. *-esc.*

VITEJÉȘTE adv. În felul vitejilor, ca vitejii; cu mare curaj, cu bărbăție. — **Viteaz** + suf. *-ește*.

VITEJÍE, *vitejii,* s.f. **1.** (La sg.) Însuşirea de a fi viteaz, calitatea celui viteaz; voinicie. ✧ Loc. adv. *Cu vitejie* = vitejeşte. **2.** Faptă vitejească. **3.** (Pop.) Haiducie. — **Viteaz** + suf. *-ie*.

VITELÍN, -Ă, *vitelini, -e,* s.f., adj. **1.** S.f. Proteină care conţine şi fosfor, prezentă în gălbenuşul de ou. **2.** Adj. Care aparţine vitellusului, privitor la vitellus, care conţine vitellus. — Din fr. **vitellin.**

VITÉLLUS s.n. Substanţă prezentă în ouăle animalelor, din care se formează embrionul, servind ca substanţă nutritivă pentru acesta. — Din fr., lat. **vitellus.**

VITÉZĂ, *viteze,* s.f. **1.** Rapiditate în deplasare; iuţeală, repeziciune. ✧ Loc. adv. *În (plină) viteză* = cu viteză (foarte) mare. ✧ Expr. *Dă-i viteză* = porneşte în grabă! mergi repede! (Fam.) *A băga pe cineva în viteză* = a sili pe cineva să-şi părăsească obişnuita comoditate şi să acţioneze, să lucreze cu promptitudine, repede. **2.** Raportul dintre spaţiul parcurs de un mobil şi timpul folosit pentru parcurgerea acestui spaţiu; raportul dintre variaţia unei mărimi şi timpul în care se produce această variaţie. ✧ *Viteză cosmică* = viteză cuprinsă între 7,912 şi 16,6 km/secundă imprimată navelor cosmice de la înscrierea pe o orbită circulară a Pământului până la părăsirea sistemului solar. ✦ Spec. Ritmul în care se produce sau se repetă un proces chimic, fiziologic, electric etc., raportat la o unitate de timp. ✧ *Viteză de sedimentare* = interval de timp în care se depun hematiile în sângele rămas necoagulat, servind la diagnosticarea sau urmărirea evoluţiei unor boli. ✦ Fiecare dintre raporturile de demultiplicare dintre turaţia motorului unui vehicul şi turaţia arborelui care transmite mişcarea la roţile propulsoare ale vehiculului. — Din fr. **vitesse.**

VITEZOMÁN, *vitezomani,* s.m. Şofer cu mania vitezei. — Din **viteză** (după *recordman, sportsman* etc.).

VITEZOMÉTRU, *vitezometre,* s.n. Instrument pentru măsurarea vitezei de deplasare a unui vehicul rutier. — **Viteză** + **metru** (după *barometru, manometru* etc.).

VITÍCOL, -Ă, *viticoli, -e*, adj. Care aparţine viticulturii, privitor la viticultură. ✦ Care posedă culturi întinse de vii, bogat în vii. *Regiuni viticole*. — Din fr. **viticole,** it. **viticolo.**

VITICULTÓR, -OÁRE, *viticultori, -oare,* s.m. şi f. Persoană care se ocupă de cultura viţei-de-vie; podgorean. ✦ Specialist în viticultură. — Din fr. **viticulteur.**

VITICULTÚRĂ, *viticulturi,* s.f. Cultura viţei-de-vie. ✦ Ştiinţă care se ocupă de cultura viţei-de-vie. — Din fr. **viticulture.**

VITILÍGO s.n. Boală de piele caracterizată prin apariţia unor zone albe, lipsite de pigmenţi. — Din fr. **vitiligo.**

VITIŞOÁRĂ, *vitişoare,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *viţă*. — **Viţă** + suf. *-işoară*.

VITRÁI s.n. v. **vitraliu.**

VITRÁJ, *vitraje,* s.n. (Rar) Perete de geam; geamlâc. ✦ Marchiză (închisă cu geamuri). ✦ Totalitatea geamurilor unui edificiu, ale unei uşi etc. [Pl. şi: *vitrajuri*] — Din fr. **vitrage.**

VITRÁLIU, *vitralii,* s.n. Panou decorativ din plăci de sticlă colorată sau pictată în culori de smalţ, montate în armătură de plumb, folosită la ferestre. [Var.: **vitrái** s.n.] — Din fr. **vitrail.**

VITRÁT, -Ă, *vitraţi, -te,* adj. (Rar) Cu geamuri. — După fr. **vitré.**

VÍTREG, -Ă, *vitregi, -ge,* adj. **1.** (Despre copii sau părinţi, determinând natura rudeniei lor reciproce) Care nu este rudă de sânge, care a devenit rudă printr-o nouă căsătorie a unuia dintre părinţi. **2.** Fig. Duşman, ostil, vrăjmaş; defavorabil, potrivnic. ✦ Presărat cu obstacole. — Lat. **vitricus.**

VITREGÍ, *vitregesc,* vb. IV. Tranz. A trata pe cineva cu răutate, cu duşmănie; a persecuta; a lipsi (pe nedrept) de ceva. — Din **vitreg.**

VITREGÍE, *vitregii,* s.f. Ostilitate, duşmănie, vrăjmăşie; răutate. ✦ Potrivnicie. — **Vitreg** + suf. *-ie*.

VITRIFIÁNT, *vitrifianţi,* s.m. (Constr.) Material de bază folosit pentru a obţine mase sticloase, amorfe. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **vitrifiant.**

VITRIFICÁ, *vitrific,* vb. I. Tranz. A transforma un silicat sau un amestec de silicaţi într-o masă amorfă, sticloasă, printr-o operaţie de topire urmată de solidificare. — Din fr. **vitrifier,** it. **vitrificare.**

VITRIFICÁRE, *vitrificări,* s.f. Acţiunea de *a vitrifica* şi rezultatul ei. [Var.: **vitrifiére** s.f.] — V. **vitrifica.**

VITRIFIÉRE s.f. v. **vitrificare.**

VITRIGÓN s.m. Plantă erbacee cu flori albastre folosită ca plantă medicinală *(Eryngium maritinium)*. — Et. nec.

VITRÍNĂ, *vitrine,* s.f. **1.** Spaţiu special amenajat pentru expunerea mărfurilor în spatele ferestrei dinspre stradă a unui magazin; fereastră care închide spre stradă acest spaţiu. ✦ Mobilă sau dispozitiv cu pereţi din sticlă, pentru expunerea mărfurilor în interiorul unui magazin, a pieselor într-un muzeu etc. **2.** Mobilă de apartament în care se păstrează bibelouri, cristale etc., având forma unui dulap cu rafturi şi pereţi de sticlă. — Din fr. **vitrine.**

VITRINIÉR, -Ă, *vitrinieri, -e,* s.m. şi f. Persoană specializată în aranjarea vitrinelor unui magazin. [Pr.: *-ni-er*] — **Vitrină** + suf. *-ier*.

VITRIÓL, *vitrioluri,* s.n. (Pop.) Acid sulfuric (în soluţie concentrată). ✦ (Înv.) Nume dat unor sulfaţi. [Pr.: *-tri-ol*] — Din fr. **vitriol.**

VITRIOLÁ, *vitriolez,* vb. I. Tranz. (Rar) A arde, a răni (cu vitriol). [Pr.: *-tri-o-*] — Din fr. **vitrioler.**

VITRIOLÁJ, *vitriolaje,* s.n. Tratare a ţesuturilor cu acid sulfuric pentru înlăturarea impurităţilor. [Pr.: *-tri-o-*] — Din fr. **vitriolage.**

VITRIOLÁNT, -Ă, *vitriolanţi, -te,* adj. Care arde, care provoacă arsuri. ✦ Fig. Caustic, incisiv. [Pr.: *-tri-o-*] — **Vitriola** + suf. *-ant*.

VITRÍT s.n. **1.** Component principal al cărbunilor, negru, lucios şi compact. **2.** Material sticlos folosit ca izolant între soclul becurilor electrice şi capsă. — Din germ. **Vitrit.**

VITRÓS, -OÁSĂ, *vitroşi, -oase,* adj. Care are aspect sticlos; asemănător sticlei, ca sticla. ✧ (Anat.) *Corp vitros* sau *umoare vitroasă* = lichid transparent care umple fundul globului ocular. — Din fr. **vitreux.**

VITROZITÁTE, *vitrozităţi,* s.f. Structură geologică asemănătoare sticlei. — Din fr. **vitrosité.**

VITULÁRĂ, *vitulare*, adj. (În sintagma) *Febră vitulară* = febră puerperală la vaci. — Din fr. **vitulaire.**

VITUPERÁ, *vituperez,* vb. I. Tranz. (Livr.) A blama, a defăima, a denigra. — Din fr. **vitupérer,** lat. **vituperare.**

VITUPERÁŢIE, *vituperaţii,* s.f. (Livr.) Blamare, defăimare, denigrare. — Din fr. **vitupération.**

VÍŢĂ, *viţe,* s.f. **I.** (Adesea determinat prin „de vie”) Nume dat mai multor plante perene cu rădăcina puternică, cu tulpina lipsită de susţinere proprie, cu lăstari subţiri şi frunze mari, lobate şi cu fructele în formă de ciorchine, care se cultivă într-un număr mare de soiuri şi de varietăţi pentru producţia de struguri şi de vin; vie *(Vitis)*. ✧ *Viţă de Canada* sau *viţă sălbatică* = arbust agăţător din familia vitaceelor, cu frunze verzi care se colorează toamna în roşu, cultivat ca plantă decorativă *(Vitis hederacea)*. ✦ Fiecare dintre lăstarele lungi şi flexibile ale viţei (**I**); *p. gener.* curpen, vrej. ✦ Compus: *viţă-albă* = plantă agăţătoare din familia ranunculaceelor, cu flori albe mirositoare *(Clematis vitalba)*. **II. 1.** (Pop.) Şuviţă de păr. ✦ Fiecare dintre firele, şuviţele etc. din care se confecţionează, prin împletire sau răsucire, un obiect. ✦ (Mar.) Parâmă de sârmă. **2.** Fig. Descendent, urmaş, vlăstar; *p. ext.* neam; soi, fel. ✧ Loc. adj. *De viţă* = **a)** de calitate superioară; **b)** de origine aleasă, nobil. — Lat. ***vitea** (= *vitis)*.

VIŢEÁ, *viţele,* s.f. Puiul-femelă al vacii, până la un an; viţică. — Lat. **vitella.**

VIŢÉL, *viţei,* s.m. **1.** Puiul vacii, până la circa un an. ✧ *Viţelul de aur* = simbol al bogăţiei, al opulenţei. ✦ Carne de viţel (**1**). ✦ Piele de viţel (**1**). **2.** (Reg.) Pui de cerb. **3.** (Reg.) Raniţă militară (acoperită cu piele de viţel). — Lat. **vitellus.**

VIŢELÁR, *viţelari,* s.m. **1.** Persoană care supraveghează şi îngrijeşte viţeii. **2.** Plantă erbacee din familia gramineelor, cu miros plăcut, cu frunze lungi, cu florile grupate în spic; păranghină *(Anthoxanthum odoratum)*. — **Viţel** + suf. *-ar.*

VIŢELÚŞ, *viţeluşi,* s.m. Diminutiv al lui *viţel*. — **Viţel** + suf. *-uş*.

VIŢELÚŞĂ, *viţeluşe,* s.f. Diminutiv al lui *viţea*. — **Viţea** + suf. *-eluşă*.

VIŢIÁT, -Ă adj. v. **viciat.**

VIŢÍCĂ, *viţele,* s.f. Viţea. — **Viţă** + suf. *-ică* sau **viţel** + suf. *-ică*.

VIŢIÓS, -OÁSĂ adj. v. **vicios.**

VÍŢIU s.n. v. **viciu.**

VIŢÓS, -OÁSĂ, *viţoşi, -oase,* adj. (Pop.) **1.** (Despre rădăcinile plantelor) Cu ramificaţii numeroase şi lungi. **2.** Miţos, lăţos. — **Viţă** + suf. *-os*.

VÍU, VÍE, *vii,* adj., s.n. **I.** Adj. **1.** (Adesea substantivat) Care se află în viaţă, care trăieşte; înzestrat cu viaţă. ✧ Loc. adj. şi adv. *De viu* = fiind încă în viaţă. ✧ Loc. adv. *Pe viu* = în mod direct, nemijlocit. ✧ Expr. *Prin* (sau *cu) viu grai* = oral. *A jupui pe cineva* (sau *a lua cuiva pielea) de viu* = a fi fără milă faţă de cineva, a cere cuiva mai mult decât poate da; a jecmăni, a jefui (pe cineva). *Viu sau mort* = în orice stare s-ar afla, în viaţă sau nu; cu orice preţ. ✧ (Substantivat, în expr.) *A fi mort între vii* = a fi ca şi mort. *Nici cu viii, nici cu morţii*, se spune despre un bolnav care nici nu moare, nici nu se înzdrăveneşte. *Morţii cu morţii şi viii cu viii*, se spune ca îmbărbătare celor care se consolează greu de moartea unei persoane dragi. ✦ Care este dotat cu simţire. ✧ *Rană* (sau *carne) vie* = rană (sau carne) a unui organism în viaţă care sângerează, de pe care s-a luat pielea. ✦ Care persistă, care dăinuie încă. *Tradiţie vie*. ✧ *Limbă vie* = limbă care se vorbeşte şi evoluează, care este în circulaţie. ✦ (În concepţia creştină) Etern, nemuritor, veşnic. **2.** Plin de viaţă, de neastâmpăr; cu mişcări iuţi, vioaie. ✦ Animat, însufleţit. *Discuţie vie*. ✦ (Despre ochi) Care denotă vioiciune, inteligenţă; ager, vioi. **3.** (Despre plante) Viguros, plin de sevă, sănătos, verde. ✦ (Despre ape) Care curge repede. ✦ (Despre foc) Care arde bine, cu flăcări mari. **4.** (Despre sunete) Răsunător, puternic. ✦ (Despre lumină; *p. ext.* despre surse de lumină) Tare, puternic, orbitor. ✦ (Despre culori) Aprins; strălucitor. **5.** (Despre abstracte) Intens, puternic. *Durere vie*. **II.** S.n. (Rar) Viaţă. — Lat. **vivus.**

VIVÁCE adj. invar. **1.** (Livr.) Vioi, ager, plin de vitalitate, de viaţă. ✦ (Adverbial, în legătură cu modul de executare a unei bucăţi muzicale) Cu vioiciune, într-un ritm viu, energic. **2.** (Despre plante) A cărei viaţă şi vegetaţie durează mai mulţi ani, fără a fi nevoie de o nouă însămânţare; peren. — Din it., fr. **vivace.**

VIVACITÁTE s.f. Vioiciune, sprinteneală (în mişcări, în comportări, în reacţii). — Din fr. **vivacité,** lat. **vivacitas, -atis.**

VIVANDIÉRĂ, *vivandiere,* s.f. Femeie autorizată în trecut să însoţească armatele unor ţări, pentru a vinde soldaţilor alimente şi alte articole de consum. [Pr.: *-di-e-*] — Din fr. **vivandière.**

VIVÁNT, -Ă, *vivanţi, -te,* adj. (Rar) Viu, animat. — Din fr. **vivant.**

VIVÁRIU, *vivarii,* s.n. Loc amenajat pentru creşterea în mediul lor natural a unor animale mici. — Din fr., lat. **vivarium.**

VÍVAT interj. (Mai ales ca urare, când se ciocnesc paharele cu băutură) Trăiască! La mulţi ani! ✦ (Substantivat, n.) Aclamaţie, ovaţie; toast. — Din lat., fr. **vivat.**

VIVIÉRĂ, *viviere,* s.f. (Mar.) Bazin sau barcaz pentru păstrat sau transportat peşte viu. [Pr.: *-vi-e-*] — Din fr. **vivier.**

VIVIFIÁNT, -Ă, *vivifianţi, -te,* adj. (Livr.) Însufleţitor, dătător de putere. [Pr.: *-fi-ant*] — Din fr. **vivifiant.**

VIVIPÁR, -Ă, *vivipari, -e,* adj. (Despre animale; adesea substantivat) Care dă naştere la pui vii (complet dezvoltaţi în organismul matern). ✦ (Despre plante) Care se înmulţeşte prin muguri desprinşi de pe planta-mamă. — Din fr. **vivipare,** lat. **viviparus.**

VIVIPARITÁTE s.f. Însuşire a animalelor vivipare. — Din fr. **viviparité.**

VIVISÉCŢIE, *vivisecţii,* s.f. Disecare a unui animal viu (pentru a studia un fenomen fiziologic). [Var.: **vivisecţiúne** s.f.] — Din fr. **vivisection.**

VIVISECŢIONÁ, *vivisecţionez,* vb. I. Tranz. A face disecţia unui animal viu pentru studiu. [Pr.: *-ţi-o-*] — După germ. **vivisektieren.**

VIVISECŢIONÁRE, *vivisecţionări,* s.f. Acţiunea de *a vivisecţiona* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **vivisecţiona.**

VIVISECŢIONÁT, -Ă, *vivisecţionaţi, -te,* adj. (Despre animale) Disecat, operat pe viu, pentru studiu. [Pr.: *-ţi-o-*] — V. **vivisecţiona.**

VIVISECŢIÚNE s.f. v. **vivisecţie.**

VIZÁ[1], *vizez,* vb. I. Tranz. A aplica o viză pe un act oficial, pentru a-i da valabilitate. — Din fr. **viser.**

VIZÁ[2], *vizez,* vb. I. Tranz.**1.** A dirija, a îndrepta o armă, un aparat de măsură etc. (sau o parte a lor) spre un anumit obiectiv. **2.** Fig. A se referi, a face aluzie la ceva; a ţinti, a avea ca obiectiv, a avea ca scop. — Din fr. **viser.**

VIZÁRE[1], *vizări,* s.f. Acţiunea de *a viza*[1] şi rezultatul ei. — V. **viza[1].**

VIZÁRE[2], *vizări,* s.f. Acţiunea de *a viza*[2] şi rezultatul ei. — V. **viza[2].**

VIZAVÍ adv. Peste drum (faţă) în faţă, în punctul exact opus. ✦ (Substantivat) Persoană care se găseşte în faţa cuiva la o masă, la un bal etc. ✦ Faţă de..., în raport cu..., în comparaţie cu.... [Scris şi: *vis-a-vis*] — Din fr. **vis-à-vis.**

VÍZĂ[1], *vize,* s.f. Însemnare, parafă etc. trecută de o autoritate pe un act, pentru a-i da valabilitate, pentru a-i confirma primirea etc. — Din fr. **visa.**

VÍZĂ[2], *vize,* s.f. Peşte de apă dulce, asemănător cu cega, cu botul scurt, conic şi rotunjit *(Acipenser nudiventris)*. — Cf. rus. v i z .

VÍZĂ[3], *vize,* s.f. Linie formată din prelungirea razei vizuale, printr-un aparat topografic, până la un anumit punct de pe teren; *p. ext.* linie trasată pe o planşetă unind locul unde se află aparatul de observare cu punctul vizat. — După fr. **visée.**

VIZÉTĂ, *vizete,* s.f. Deschidere mică (circulară) făcută într-o uşă pentru a permite cuiva să vadă în exterior (sau în interior); vizieră (**2**); vizor. — Cf. v i z o r.

VIZÍBIL, -Ă, *vizibili, -e,* adj. Care poate fi văzut (cu ochiul sau cu un instrument optic). ✦ Fig. Evident, vădit; neîndoielnic, incontestabil. — Din fr. **visible,** lat. **visibilis.**

VIZIBILMÉTRU, *vizibilmetre,* s.n. (Met.) Aparat folosit pentru măsurarea vizibilităţii pe orizontală. — Din fr. **visibilimètre.**

VIZIBILITÁTE s.f. Însuşirea de a fi vizibil. ✦ Distanţa până la care poate fi văzut cu ochiul liber un obiect în condiţii atmosferice date; stare de claritate a atmosferei, care determină această distanţă. — Din fr. **visibilité,** lat. **visibilitas, -atis.**

VIZIÉRĂ, *viziere,* s.f. **1.** Partea mobilă a coifului, care apără faţa cavalerului în timpul luptei. ✦ Cozoroc. **2.** Vizetă, vizor. [Pr.: *-zi-e-*] — Din fr. **visière.**

VIZIGÓT, -Ă, *vizigoţi, -te,* s.m. şi f., adj. **1.** S.m. şi f. Persoană care aparţinea unei ramuri a goţilor. **2.** Adj. Care aparţine vizigoţilor (**1**), privitor la vizigoţi. — Din lat. **Visigothi**, fr. **Visigoths.**

VIZIOMÁT, *viziomate,* s.n. **1.** Aparat automat folosit în instalaţii de fotoreproducere. **2.** (Poligr.) Colorimetru fotoelectric pentru măsurarea transparenţei materialelor, a înnegririi sau a intensităţii de culoare. — Din germ. **Visiomat.**

VIZIONÁ, *vizionez,* vb. I. Tranz. A privi, a urmări proiecţia unui film, desfăşurarea unui spectacol. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **visionner.**

VIZIONÁR, -Ă, *vizionari, -e,* adj. **1.** (Despre oameni sau despre firea, ideile lor; adesea substantivat) Care se lasă antrenat de vise, de idealuri (irealizabile); care prevede, prevesteşte evenimentele viitoare. **2.** Cu caracter de viziune; fantastic; fantezist, nerealist. [Pr.: *-zi-o-*] — Din fr. **visionnaire.**

VIZIONÁRE, *vizionări,* s.f. Acţiunea de *a viziona* şi rezultatul ei. [Pr.: *-zi-o-*] — V. **viziona.**

VIZIONARÍSM s.n. (Livr.) Atitudine de vizionar (**1**); caracter vizionar (**1**). [Pr.: *-zi-o-*] — **Vizionar** + suf. *-ism.*

VIZÍR, *viziri,* s.m. Nume dat miniştrilor (sau înalţilor dregători) din ţările musulmane. ✧ *Mare-vizir* = nume dat în Imperiul Otoman primului sfetnic al sultanului. — Din tc. **vezir.**

VIZIRÁT, *vizirate,* s.n. Funcţia de vizir; perioadă în care cineva exercita această funcţie. — Din fr. **vizirat.**

VIZIRÉSC, -EÁSCĂ, *vizireşti*, adj. (Înv.) Care aparţine vizirului, privitor la vizir. — **Vizir** + suf. *-esc.*

VIZITÁ, *vizitez,* vb. I. Tranz. **1.** A merge la cineva pentru a-l vedea (din prietenie, din datorie profesională etc.); a face cuiva o vizită. **2.** A se duce să vadă, să cunoască la faţa locului o localitate, un muzeu, un obiectiv etc. **3.** A inspecta, a controla; a cerceta, a examina cu atenţie şi la faţa locului. — Din fr. **visiter,** lat. **visitare.**

VIZITÁRE, *vizitări,* s.f. Acţiunea de *a vizita* şi rezultatul ei. — V. **vizita.**

VIZITATÓR, -OÁRE, *vizitatori, -oare,* s.m. şi f. **1.** Persoană care vizitează o localitate, un muzeu, o expoziţie etc. **2.** (Rar) Persoană care face cuiva o vizită. — **Vizita** + suf. *-tor.*

VÍZITĂ, *vizite*, s.f. **1.** Întrevedere cu caracter prietenesc sau de curtoazie la domiciliul unei persoane. ✧ *Carte de vizită* = bucată mică de carton, dreptunghiulară, pe care este scris numele unei persoane, profesia şi titlurile sale, adresa etc., şi pe care titularul o înmânează sau o trimite unor cunoscuţi, cu diverse prilejuri. ✧ Expr. *A fi în vizită cu cineva* = a avea relaţii de prietenie cu cineva, a-şi face vizite reciproc. **2.** Oficiu prestat de medicul care se deplasează la domiciliul unui bolnav sau care primeşte un pacient pentru consultaţie. ✦ Consultaţie medicală la patul bolnavului internat sau la domiciliul acestuia. ✧ *Vizită medicală* = control medical (periodic) făcut salariaţilor, elevilor etc. **3.** Deplasare la faţa locului într-o localitate, într-o regiune, la un obiectiv, cu scopul de a le cunoaşte, de a le controla etc. — Din fr. **visite.**

VIZITÍU, *vizitii,* s.m. **1.** Persoană care conduce caii la o trăsură, la o căruţă etc. **2.** (Art.) Numele popular al unei constelaţii din emisfera boreală, situată în apropiere de constelaţia Gemenilor. [Var.: (reg.) **vezetéu** s.m.] — Din magh. **vezetö.**

VIZIÚNE, *viziuni,* s.f. **1.** Percepţie vizuală; imagine, reprezentare; *p. ext.* previziune. ✦ Vedenie, nălucire. **2.** Mod de a vedea, de a concepe sau de a considera lucrurile; părere, opinie. [Pr.: *-zi-u-*] — Din fr. **vision**. Cf. lat. v i s i o , - o n i s .

VIZÓN, (**1**) *vizoni,* s.m., (**2**) *vizoane*, s.n. **1.** S.m. Mamifer sălbatic carnivor asemănător cu nurca, dar de talie mai mare, cu blana preţioasă, care trăieşte în America de Nord *(Lutreola vison)*. **2.** S.n. Blana acestui animal. ✦ Haină confecţionată din blană de vizon (**1**). — Din fr. **vison.**

VIZÓR, *vizoare,* s.n. Dispozitiv la un aparat sau la un instrument optic care permite delimitarea după necesitate a câmpului vizual şi a liniei de vizare sau citirea indicaţiilor de pe o scară gradată. ✦ Vizetă. ✦ (La pl.) Ochelarii măştilor de gaze. — Din fr. **viseur.**

VIZUÁL, -Ă, *vizuali, -e,* adj. Care se referă la simţul văzului, care aparţine vederii; de vedere. ✧ *Tip vizual* = persoană cu o deosebită acuitate a percepţiilor obţinute prin văz. *Memorie vizuală* = memorie care reţine cu precădere imaginile văzute. *Rază* (sau *linie) vizuală* = linie dreaptă imaginară care uneşte ochiul observatorului cu obiectul observat. *Câmp vizual* = spaţiul cuprins de vedere când privirea este fixată asupra unui punct. [Pr.: *-zu-al*] — Din fr. **visuel,** lat. **visualis.**

VIZUALIZÁ, *vizualizez,* vb. I. Tranz. (Tehn.; despre aparate) A face posibilă observarea vizuală a fenomenului cercetat. [Pr.: *-zu-a-*] — Din fr. **visualiser.**

VIZUALIZÁRE, *vizualizări,* s.f. Acţiunea de *a vizualiza.* [Pr.: *-zu-a-*] — V. **vizualiza.**

VIZUÍNĂ, *vizuini,* s.f. **1.** Adăpost al unor animale sălbatice; vizunie. ✦ Fig. Ascunzătoare. **2.** Fig. Cocioabă, bordei. [Pl. şi: *vizuine*] — Cf. v i e z u r e.

VIZUNÍE, *vizunii,* s.f. (Pop.) Vizuină. — Din **vizuină.**

VLÁDNIC, -Ă, *vladnici, -ce,* adj. (Înv.) Puternic, solid, rezistent. — Et. nec.

VLÁGĂ s.f. Putere, forţă, vigoare; vlavie. — Din sl. **vlaga**.

VLÁH, -Ă s.m. şi f., adj. v. **valah.**

VLĂŞIŢĂ, *vlaşiţe,* s.f. (Bot.; reg.) Haşmă. — Din sb. **vlašac.**

VLÁVIE s.f. (Înv.) Vlagă. — Et. nec.

VLĂDÍCĂ, *vlădici,* s.m. **1.** Episcop. **2.** (Înv.) Stăpânitor, domn, principe. — Din sl. **vladika.**

VLĂGUÍ, *vlăguiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A epuiza sau a fi epuizat de puteri, a (se) slei, a (se) istovi. **2.** Tranz. A prelucra pielea într-o tăbăcărie. — **Vlagă** + suf. *-ui.*

VLĂGUÍT, -Ă, *vlăguiţi, -te,* adj. Ostenit, istovit, sleit de puteri. — V. **vlăgui.**

VLĂGUITÓR, -OÁRE, *vlăguitori, -oare,* adj., s.m. şi f. **1.** Adj. Istovitor. **2.** S.m. şi f. Muncitor care lucrează la prelucrarea pieilor într-o tăbăcărie. [Pr.: *-gu-i-*] — **Vlăgui** + suf. *-tor.*

VLĂJGÁN, *vlăjgani,* s.m. Tânăr înalt şi robust. — Cf. sb. v l a ž a n .

VLĂSTÁR, *vlăstare,* s.n. **1**. Lăstar. **2**. Fig. Urmaş, descendent (al unei familii). [Pl. şi: (m.) *vlăstari*] — Din ngr. **vlastári.**

VOAL, *voaluri,* s.n. **1**. Ţesătură fină (transparentă) de mătase, bumbac sau fibre sintetice, folosită pentru perdele, rochii, bluze etc.; bucată de ţesătură fină, rară, cu care femeile îşi acoperă capul sau faţa; văl. **2.** Înnegrire a unui material fotografic fotosensibil care apare după developare şi fixare, în urma unor iluminări difuze accidentale etc. — Din fr. **voile.**

VOALÁ, *voalez,* vb. I. **1.** Tranz. A acoperi cu un voal (**1**); a ascunde, a masca; *fig.* a înşela aparenţele. ✧ Refl. *Se voalează înainte de a pleca.* ✦ Refl. (Despre voce sau sunete) A-şi pierde sonoritatea şi limpezimea; a se estompa. **2.** Refl. (Despre unele materiale fotografice) A se strica, a se deprecia, a-şi pierde însuşirile din cauza voalului (**2**); a se înnegri. — Din fr. **voiler.**

VOALÁRE, *voalări,* s.f. Acţiunea de *a (se) voala* şi rezultatul ei. — V. **voala.**

VOALÁT, -Ă, *voalaţi, -te,* adj. Acoperit cu un voal (**1**); ascuns, umbrit. ✦ (Despre glas, sunete) Lipsit de sonoritate şi limpezime; stins, estompat. ✦ (Despre negative fotografice) Degradat prin producerea unui voal (**2**). — V. **voala.**

VOALÉTĂ, *voalete,* s.f. Țesătură în formă de rețea foarte fină, fixată la pălăriile de damă ca garnitură sau pentru a acoperi fața. — Din fr. **voilette.**

VOALÚRĂ, *voaluri,* s.f. **1**. Ansamblul velelor unei nave. **2**. Curbura suprafeței unei parașute deschise; *p. ext.* pânza parașutei. — Din fr. **voilure.**

VOBULATÓR, *vobulatoare,* s.n. Generator electronic care produce oscilații de amplitudine constantă, dar cu frecvență liniar variabilă în timp, în scopul măsurării caracteristicilor de amplitudine și frecvență. — Din engl. **wobbulator,** fr. **vobulateur.**

VOCABULÁR, *vocabulare,* s.n. **1**. Totalitatea cuvintelor unei limbi; lexic. ✧ *Vocabular activ* = totalitatea cuvintelor folosite în mod efectiv de cineva în exprimare și care variază de la o categorie de vorbitori la alta. *Vocabular pasiv* = totalitatea cuvintelor specifice unei limbi pe care vorbitorii le înțeleg, dar nu le utilizează (decât accidental). *Vocabular de bază* sau *fundamental* = fondul principal de cuvinte. *Vocabular secundar* = masa vocabularului (**1**). ✦ Totalitatea cuvintelor specifice unei anumite categorii sociale, unui anumit domeniu de activitate, unui anumit stil al limbii, unui scriitor sau vorbitor etc. **2**. (Înv.) Dicționar, de obicei de proporții mici; lexic, glosar. [Var.: (înv.) **vocabuláriu** s.n.] — Din fr. **vocabulaire,** lat. **vocabularium.**

VOCABULÁRIU s.n. v. **vocabular.**

VOCÁBULĂ, *vocabule,* s.f. Cuvânt, vorbă. — Din fr. **vocable,** lat. **vocabulum.**

VOCÁL, -Ă, *vocali, -e,* adj. Care aparține vocii, privitor la voce, care servește la formarea vocii. ✦ (Muz.) Executat cu vocea, cântat din gură. — Din fr. **vocal,** lat. **vocalis.**

VOCÁLĂ, *vocale,* s.f. (Fon.) Sunet al vorbirii la a cărui emitere curentul de aer sonor iese liber prin canalul fonator, fără să întâlnească niciun obstacol; semn grafic, literă care reprezintă un asemenea sunet. ✧ *Vocală neutră* = structură vocalică ce se caracterizează prin formanți situați la 500 Hz, 1500 Hz, 2500 Hz. — Din lat. **vocalis,** germ. **Vokal.**

VOCÁLIC, -Ă, *vocalici, -ce,* adj. Care aparține vocalelor, privitor la vocale. — Din fr. **vocalique.**

VOCALÍSM s.n. **1**. Sistem al vocalelor unei limbi, din punct de vedere fonetic și fonologic, într-un anumit moment al evoluției sale. **2**. Parte, capitol al foneticii istorice a unei limbi, care se ocupă cu studiul vocalelor. — Din fr. **vocalisme.**

VOCALIZÁ, *vocalizez,* vb. I. **1**. Tranz. și intranz. (Muz.) A executa vocalize. **2**. Refl. (Fon.; despre consoane) A trece de la valoarea de consoană la cea de vocală, a căpăta valoare de vocală. — Din fr. **vocaliser.**

VOCALIZÁRE, *vocalizări*, s.f. Acțiunea de *a (se) vocaliza* și rezultatul ei. — V. **vocaliza.**

VOCALÍZĂ, *vocalize*, s.f. **1.** Formulă melodică de virtuozitate în partiturile pentru voci. **2.** Exercițiu tehnic de canto care se execută pe o vocală (de preferință *a*). — Din fr. **vocalise.**

VOCATÍV, *vocative*, s.n. (Gram.) Caz al declinării care exprimă adresarea, chemarea, invocația. — Din fr. **vocatif,** lat. **vocativus.**

VOCÁȚIE, *vocații,* s.f. **1.** Aptitudine, chemare, predispoziție pentru un anumit domeniu de activitate sau pentru o anumită profesie. **2.** (Jur.; în sintagma) *Vocație succesorală* = calitatea de a avea chemare la moștenire, fără a fi înlăturată de la aceasta de o altă persoană cu rang preferabil. [Var.: (înv.) **vocațiúne** s.f.] — Din fr. **vocation**, lat. **vocatio, -onis.**

VOCAȚIÚNE s.f. v. **vocație.**

VÓCE, *voci,* s.f. **1.** Facultate specifică omului de a emite sunete articulate; ansamblul sunetelor produse de vibrarea coardelor vocale umane; glas. ✧ Expr. *A ridica vocea* = a vorbi răstit. **2.** Însușire a cuiva de a cânta frumos din gură. ✦ Registru de sunete muzicale, mai înalte sau mai profunde, în care cineva poate cânta. ✧ *Voce caldă* = voce în care predomină componentele de frecvență joasă, accentuate natural sau artificial. *Voce metalică* = voce dură, aspră, în care predomină componentele de frecvență înaltă. *Voce profesională* = voce care corespunde unor exigențe înalte, specifică cântăreților, actorilor, crainicilor. *Voce robot* = denumire dată vocilor lipsite de inflexiunile specifice vocii umane. *Voce sintetică* = voce produsă prin intermediul unui sintetizor de vorbire. **3.** Linie melodică încredințată fiecărui instrument dintr-o compoziție. — Din lat. **vox, vocis.**

VOCIFERÁ, *vociferez*, vb. I. Intranz. A vorbi cu voce ridicată. ✦ (Fam.) A face scandal, a țipa. — Din fr. **vociférer,** lat. **vociferare.**

VOCIFERÁNT, -Ă, *vociferanți, -te,* s.m. și f. (Rar) Persoană care vociferează; scandalagiu. — Din fr. **vociférant.**

VOCIFERÁRE, *vociferări,* s.f. Acțiunea de *a vocifera* și rezultatul ei. — V. **vocifera.**

VOCODÉR[1], *vocodere,* s.n. Sistem electronic de telefonie, în care vorbirea este codificată și apoi reconstituită artificial, pentru a obține o inteligibilitate mărită. — Din fr. **vocoder.**

VOCÓDER[2] s.n. (Muz.) Instrument electronic de analiză-sinteză în timp real, folosit pentru generarea unor efecte sonore deosebite cum ar fi imitarea vorbirii de către instrumente muzicale clasice. — Din engl. **vocoder.**

VÓDĂ s.m. Titlu pe care îl purtau domnii Țărilor Române, adăugat de obicei după numele lor; domnitor; *p. ext.* principe, rege; persoană care avea acest titlu. ✦ Expr. *A nu-i păsa nici de vodă* = a nu se teme, a nu-i păsa de nimeni. *A mânca (din) pita lui vodă* = a fi slujbaș la stat. — Din sl. [voje]**voda.**

VÓDCĂ s.f. v. **votcă.**

VODEÁSĂ s.f. (Pop.) Soția voievodului; doamnă, crăiasă, voduleasă. — **Vodă** + suf. *-easă*.

VODÉR, *vodere,* s.n. Aparat electronic de producere a vocii artificiale, care utilizează chei similare acelora ale instrumentelor muzicale. — Din fr. **voder.**

VODEVÍL, *vodeviluri,* s.n. Specie de comedie ușoară sau de farsă (într-un act), în textul căreia sunt intercalate cuplete care se cântă pe melodii cunoscute și cu acompaniament orchestral. — Din fr. **vaudeville.**

VODEVILÉSC, -Ă, *vodevilești,* adj. În maniera vodevilului. — Din fr. **vaudevillesque.**

VODEVILÍST, *vodeviliști*, s.m. (Rar) Autor de vodeviluri. — Din fr. **vaudevilliste.**

VODULEÁSĂ s.f. (Pop.) Vodeasă. — **Vodă** + suf. *-uleasă*.

VÓGĂ s.f. Interes viu, dar trecător, provocat de o întâmplare, de o persoană etc.; modă. ✦ Faimă (trecătoare), renume. — Din fr. **vogue.**

VOI[1] pron. pers. 2 pl. **1.** (Înlocuiește numele persoanelor cărora li se adresează vorbitorul; la nominativ, are funcție de subiect, adesea marcând insistența asupra subiectului) *Voi să mergeți, nu ei*. **2.** (La dativ, în formele *vouă, vă, v-, vi,* are valoare posesivă) *Vouă vă place să călătoriți*. ✧ (Cu valoare de pronume de politețe, ținând locul pers. 2 sg.) *Domnule, vi se va comunica în scris*. ✧ Loc. adv. (La acuzativ) *La voi* = la casa voastră; în țara voastră de baștină. ✧ (În dativ sau în acuzativ, în forma *vi*, cu valoare de pronume reflexiv) *Mâncarea vi se va servi la 12.* **3.** (Cu valoare de dativ etic) *Acuși vi-l trimit*. **4.** (La acuzativ, în formele *vă, v-*) *Unde v-ați întâlnit?* ✧ (Cu valoare de pronume de politețe, ținând locul pers. 2 sg.) *Domnule președinte, vă rog, cerusem și eu cuvântul*. ✧ (Precedat de prepoziții, în forma *voi) Eu vă am numai pe voi*. **5.** (La vocativ, de obicei însoțind alt vocativ) *Voi, meșteri zidari*. [Forme gramaticale: dat. *vouă, vă, v-, vi*; acuz. *(pe) voi, vă*] — Lat. **vos.**

VOÍ[2], *voiesc*, vb. IV. Tranz. **1.** A fi hotărât, a fi decis să...; a avea de gând să..., a intenționa, a vrea. ✦ Intranz. (La imperativ) A avea voință neclintită, a stărui într-o acțiune. **2.** A fi de acord, a consimți, a primi. [Prez. ind. și: *voi*] — Probabil din **voie** (derivat regresiv). — Cf. sl. v o l i t i.

VOI[3], *voiuri*, s.n. (Reg.) **1.** Rând de împletitură de papură sau de nuiele, într-o leasă sau în pereții unui pătul de păstrat porumb. **2.** Fâșie de pământ (arabil). — Et. nec.

VOIÁJ, *voiajuri*, s.n. Călătorie. [Pl. și: *voiaje*] — Din fr. **voyage.**

VOIAJÁ, *voiajez*, vb. I. Intranz. A călători. [Pr.: *vo-ia-*] — Din fr. **voyager.**

VOIAJÁT, -Ă, *voiajați, -te,* adj. Care a călătorit mult; umblat. [Pr.: *vo-ia-*] — V. **voiaja.**

VOIAJÓR, *voiajori*, s.m. **1.** (Și adjectival) Călător. **2.** Reprezentant al unei firme particulare, care vizitează diferite localități în căutare de beneficiari sau de furnizori; comis-voiajor. [Pr.: *vo-ia-*] — Din fr. **voyageur.**

VÓIE, *voi*, s.f. **1.** Voință, vrere, intenție. ✧ Loc. adv. *Cu voie* sau *cu voia* (cuiva) = intenționat, din proprie inițiativă, dinadins. *Fără (de) voie* sau *fără voia mea* (ori *ta, sa* etc.) = involuntar, neintenționat. *Peste voia...* = împotriva voinței cuiva. *De voie, de nevoie* sau *cu voie, fără voie* = vrând-nevrând. ✦ (Înv.; în sintagma) *Voie veghează* = bunăvoință; *p. ext.* protecție, favoare. **2.** Dorință, plăcere, înclinație spre...; libertate (de a alege, de a opta), alegere. ✧ Loc. adv. *În* (sau, rar *la) voie* sau *în toată voia* = în largul lui, nestingherit. (Pop.) *În voia cea bună* = fără nicio grijă, fără teama de a greși. ✧ Expr. *Voia la dumneata ca la banul Ghica* = ești liber să faci ce vrei. *A-i fi* (cuiva) *voia (să...)* = a dori, a-i plăcea (să...). *A face pe voia cuiva* sau *a-i face cuiva pe voie* = a satisface dorința, plăcerea cuiva. *A-i fi cuiva pe voie* sau *a fi pe voia cuiva* = a-i fi cuiva pe plac. *A împlini voia cuiva (sau voile) cuiva* = a îndeplini dorințele sau poruncile cuiva. *A se lăsa* (sau *a umbla, a merge, a fi purtat) în voia cuiva* sau *a ceva* = a umbla, a se lăsa după dorința, după placul cuiva. *A fi la voia cuiva* = a fi la discreția cuiva. **3.** Poftă, dorință, chef. ✧ Expr. *A-i strica cuiva voia* = a indispune pe cineva. ✦ *Voie bună* (sau *rea)* = stare sufletească bună (sau rea). **4**. Permisiune, încuviințare, învoire; dispoziție. ✧ Loc. adv. *Cu voia (cuiva)* = cu aprobarea (cuiva). *Fără voie* sau *fără voia cuiva* = fără permisiune, fără încuviințarea cuiva. — Din sl. **volja.**

VOIEVÓD, *voievozi*, s.m. **1.** (În Evul Mediu) Titlu purtat de domnii Moldovei și Țării Românești, precum și de conducătorul Transilvaniei (sec. XII–1541); domn, vodă; *p. ext.* principe; persoană care avea acest titlu. **2.** (Înv.) Comandant de oaste; căpitan. ✦ (În credința ortodoxă creștină) Căpetenie a cetelor de îngeri. **3.** Mai-marele unei cetăți, al unui ținut; guvernator; *p. ext.* boier de rang mare. **4.** Căpetenie a unei cete sau a unui sălaș de țigani. [Var.: **voivód** s.m.] — Din sl. **vojevoda.**

VOIEVODÁL, -Ă, *voievodali, -e,* adj. Care aparține voievozilor, privitor la voievozi, din vremea voievozilor, făcut, creat de un voievod. [Var.: **voivodál, -ă** adj.] — **Voievod** + suf. *-al*.

VOIEVODÁT, *voievodate,* s.n. (În Evul Mediu în Țările Române) Teritoriu aflat sub autoritatea unui voievod. [Var.: **voivodát** s.n.] — **Voievod** + suf. *-at*.

VOIEVODEÁSĂ, *voievodese,* s.f. Soție de voievod. [Var.: **voivodeásă** s.f.] — **Voievod** + suf. *-easă*.

VOINÍC, -Ă, *voinici, -ce,* s.m., adj. **I.** S.m. **1.** Tânăr bine făcut, curajos, viteaz, îndrăzneț. ✧ *Voinic de codru* sau *voinicul codrului* = haiduc. **2.** Flăcău, fecior. **3.** (Înv.) Soldat, ostaș. **II.** Adj. Robust, viguros, vânjos. — Din bg., sb. **vojnik.**

VOINICÁȘ, *voinicași,* s.m. (Pop.) Voinicel. — **Voinic** + suf. *-aș*.

VOINICÉL, *voinicei,* s.m. **I.** (Adesea adjectival) Diminutiv al lui *voinic*; voinicaş. **II.** (Bot.) **1.** Crucea-voinicului. **2.** Varga-ciobanului. — **Voinic** + suf. *-el*.

VOINICÉSC, -EÁSCĂ, *voinicești,* adj., s.f. art. **I.** Adj. **1.** De voinic, vitejesc; *p. ext.* eroic, legendar. ✧ *Luptă voinicească* (şi substantivat, f.) = luptă corp la corp; trântă. ✦ Viguros, zdravăn, puternic. **2.** De flăcău, de bărbat; bărbătesc. **3.** (Înv.) Ostăşesc. **II.** S.f. art. **1.** Fel de a înota, care constă în întinderea alternativă a braţelor în lături, fără a da din picioare. **2.** Numele unui dans popular cu mişcare vioaie, însoţit de strigături la comandă şi jucat de patru sau opt flăcăi; melodie după care se execută acest dans. — **Voinic** + suf. *-esc*.

VOINICÉȘTE adv. Cu curaj, cu bărbăţie, vitejeşte; cu vigoare. ✧ Expr. *A înota voiniceşte* = a înota voiniceasca. — **Voinic** + suf. *-eşte*.

VOINICÍ, *voinicesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Pop.) A face fapte vitejeşti. ✦ Refl. (Ir.) A face pe voinicul, a face pe grozavul; a se grozăvi. ✦ A haiduci. **2.** (Înv.) A fi ostaş; a se război. — Din **voinic.**

VOINICÍCĂ, *voinicele,* s.f. **1.** Plantă erbacee din familia cruciferelor, cu tulpina şi frunze păroase şi cu flori galbene aşezate în ciorchini la vârful tulpinii *(Sisymbrium loeselii)*. **2.** Usturoiţă. — **Voinic** + suf. *-ică*.

VOINICÍE, (**2**) *voinicii,* s.f. (Pop.) **1.** Vitejie, bărbăţie. ✦ Haiducie. **2.** Faptă vitejească. **3.** Faptul de a fi voinic, robust, viguros; putere, forţă, vigoare. — **Voinic** + suf. *-ie*.

VOINICÍME, *voinicimi,* s.f. (Pop.) Mulţime de voinici. — **Voinic** + suf. *-ime*.

VOINICÍT s.n. (Pop.) Faptul de *a (se) voinici*; haiducie. — V. **voinici.**

VOINICÓS, -OÁSĂ, *voinicoși, -oase,* adj. (Rar) Bine făcut, voinic, puternic; chipeş, arătos; mândru. — **Voinic** + suf. *-os*.

VOINICÚȚ, -Ă, *voinicuți, -e,* s.m. şi f. Diminutiv al lui *voinic.* — **Voinic** + suf. *-uţ*.

VOÍNȚĂ, *voințe,* s.f. **1.** Funcţie psihică caracterizată prin orientarea conştientă a omului spre realizarea unor scopuri şi prin efortul depus pentru atingerea lor. ✦ Trăsătură de caracter definită prin decizie fermă şi perseverenţă în învingerea obstacolelor. **2.** Ceea ce hotărăşte cineva; hotărâre, decizie, voie. ✦ Învoire, consimţământ. **3.** Intenţie, scop. **4.** Dorinţă, poftă, chef. — **Voi²** + suf. *-inţă*.

VOIÓS, -OÁSĂ, *voioși, -oase,* adj. Plin de voie bună; bucuros, vesel, binedispus. — **Voie** + suf. *-os*.

VOIOȘÍE, *voioșii,* s.f. Voie bună, veselie, bună dispoziţie. — **Voios** + suf. *-ie*.

VOÍRE, *voiri,* s.f. (Înv.) Voinţă — V. **voi².**

VOÍT, -Ă, *voiți, -te,* adj. Realizat în mod deliberat; făcut intenţionat. — V. **voi².**

VOITÓR, -OÁRE, *voitori, -oare,* adj. (Înv.; adesea substantivat) Care voieşte, care doreşte ceva. ✧ *Voitor de bine* (sau *de rău)* = care doreşte binele (sau răul) cuiva. [Pr.: *vo-i*] — **Voi²** + suf. *-tor*.

VOIVÓD s.m. v. **voievod.**

VOIVODÁL, -Ă adj. v. **voievodal.**

VOIVODÁT s.n. v. **voievodat.**

VOIVODEÁSĂ s.f. v. **voievodeasă.**

VOLÁN, *volane,* s.n. **I.** Piesă de formă circulară care serveşte la efectuarea manuală a unor comenzi pe maşini-unelte, autovehicule etc. **II.** Fâşie de ţesătură sau de dantelă încreţită sau plisată, care se aplică ca garnitură pe diferite obiecte de îmbrăcăminte, pe perdele, pe huse etc. — Din fr. **volant.**

VOLÁNT¹, *volanți,* s.m. **1.** Roată, de obicei foarte grea, montată pe arborele motor al unor maşini cu piston, care serveşte ca element de reglare a mişcării şi de uniformizare a turaţiei. **2.** Piesă complexă din mecanismul maşinilor bătătoare în industria textilă, care, printr-o învârtire rapidă în interiorul unui înveliş, scarmănă bumbacul presat de valţul de alimentare. — Din fr. **volant.**

VOLÁNT², -Ă, *volanți, -te,* adj. Desprins dintr-o unitate, detaşabil; mobil. ✧ *Foaie volantă* = tipăritură pe o singură foaie care se difuzează în public ca manifest, ca afiş etc.; filă detaşată dintr-un caiet, dintr-o carte etc. *Echipă volantă* = echipă mobilă care se deplasează cu uşurinţă, dintr-un loc de muncă în altul, după nevoie. *Bibliotecă volantă* = fond de cărţi aparţinând unei biblioteci şi împrumutat unei instituţii pentru folosinţă temporară. ✦ (Rar) Care poate zbura; care se poate menţine în aer. — Din fr. **volant.**

VOLAPÜK s.n. Limbă artificială cu caracter internaţional, creată mai ales pe baza elementelor germanice. — Din germ. **Volapük,** fr. **volapük.**

VOLATÍL, -Ă, *volatili, -e,* adj. (Despre lichide) Care se evaporă uşor la temperaturi obişnuite; volatilizabil. — Din fr. **volatil,** lat. **volatilis.**

VOLATILITÁTE s.f. Însuşirea de a fi volatil. — Din fr. **volatilité.**

VOLATILIZÁ, *volatilizez,* vb. I. Refl. (Despre lichide volatile) A se evapora repede. ✦ Fig. A dispărea complet, fără urmă. — Din fr. **volatiliser.**

VOLATILIZÁBIL, -Ă, *volatilizabili, -e,* adj. Volatil. — Din fr. **volatilisable.**

VOLATILIZÁRE, *volatilizări*, s.f. Acţiunea de *a se volatiliza* şi rezultatul ei; evaporare. — V. **volatiliza.**

VOLATILIZÁT, -Ă, *volatilizați, -te,* adj. Prefăcut în vapori; evaporat. — V. **volatiliza.**

VOLĂNÁȘ, *volănașe,* s.n. Diminutiv al lui *volan* (**II**). — **Volan** + suf. *-aş*.

VÓLBURĂ, *volburi,* s.f. **I. 1.** Vânt puternic cu vârtejuri; vârtej; *p. ext.* furtună. ✦ Trâmbă (de zăpadă, de nisip, de praf etc.), sul; învolburare. ✦ Fig. Tulburare, învălmăşeală; gălăgie. **2.** Vârtej de apă; vâltoare, bulboană. **II.** Plantă erbacee cu tulpina subţire, târâtoare sau agăţătoare, cu flori albe sau roz, având corola în formă de pâlnie; rochiţa-rândunicii, poala-rândunicii, poala-Maicii-Domnului, adormiţele *(Convolvulus arvensis)*. [Var.: **hólbură, bólbură** s.f.] — Lat. ***volvula** (<*volvere*).

VOLBURÓS, -OÁSĂ, *voluburoși, -oase,* adj. Răsucit ca volbura (**II**); învârtejit, învolburat. — **Volbură** + suf. *-os*.

VÓLEI s.n. Joc sportiv practicat pe un teren dreptunghiular de două echipe adverse compuse din câte şase jucători, care aruncă o minge specială peste o plasă întinsă sus, în mijlocul terenului. [Var.: **vólei-bal** s.n.] — Din engl. **volley**[-ball].

VÓLEI-BAL s.n. v. **volei.**

VOLEIBALÍST, -Ă, *voleibaliști, -ste,* s.m. şi f. Persoană care practică voleiul, jucător de volei. — **Volei-bal** + suf. *-ist*.

VOLEIBALÍSTIC, -Ă, *voleibalistici, -ce*, adj. Referitor la volei, de volei. — **Volei-bal** + suf. *-istic.*

VOLENS NÓLENS adv. Vrând, nevrând. — Loc. lat.

VOLÉT¹, *voleți,* s.m. **1.** Element mecanic mobil dispus la bordul de atac sau de scurgere al fiecărei aripi de avion şi care serveşte la mărirea sustentaţiei. **2.** Fiecare dintre elementele mecanice ale radiatorului unui motor de avion, care serveşte pentru reglarea circuitului aerodinamic de răcire al acestuia. [Pl. şi: (n.) *voleturi*] — Din fr. **volet.**

VOLÉT², *volete,* s.n. (Rar) Jaluzea, oblon. [Var.: **voléu** s.n.] — Din fr. **volet.**

VOLÉU¹, *voleuri*, s.n. (Sport) Lovitură prin care mingea este expediată înainte ca ea să atingă pământul. — Din fr. **volée.**

VOLÉU² s.n. v. **volet².**

VOLIÉRĂ, *voliere*, s.f. Cuşcă sau ansamblu de cuşti de dimensiuni mari, confecţionate din plasă de sârmă, în care se ţin păsările în grădinile zoologice. [Pr.: *-li-e-*] — Din fr. **volière.**

VOLINTÍR s.m. v. **voluntar.**

VOLINTIRÁȘ, *volintirași*, s.m. (Înv.) Diminutiv al lui *volintir*. — **Volintir** + suf. *-aş*.

VOLINTIRÉSC, -EÁSCĂ, *volintirești*, adj. (Înv.) De volintir. — **Volintir** + suf. *-esc*.

VOLINTIRÉȘTE adv. (Înv.) Ca volintirii. — **Volintir** + suf. *-eşte*.

VOLINTIRÓI, *volintiroi*, s.m. (Înv.) Augmentativ al lui *volintir*. — **Volintir** + suf. *-oi*.

VOLITÍV, -Ă, *volitivi, -e,* adj. Voliţional. — Din fr. **volitif.**

VOLIȚIONÁL, -Ă, *voliționali, -e,* adj. Care se referă la voinţă, care este determinat de voinţă; volitiv. [Pr.: *-ţi-o-*] — Din fr. **volitionnel.**

VOLIȚIÚNE, *volițiuni*, s.f. (Psih.) Act de voinţă. [Pr.: *-ţi-u-*] — Din fr. **volition.**

VÓLNIC, -Ă, *volnici, -ce,* adj. (Înv.) **1.** Liber; independent, autonom. **2.** Care se impune cu sila, care se face cu forţa; arbitrar. — Din sl. **volĭnŭ.**

VOLNICÉȘTE adv. (Înv.) În mod liber, de bunăvoie. — **Volnic** + suf. *-eşte*.

VOLNICÍ, *volnicesc,* vb. IV. (Înv.) **1.** Tranz. A lăsa liber, în voia lui; a elibera. **2.** Tranz. A îndreptăţi; a împuternici, a îngădui. **3.** Refl. A se strădui, a-şi da silinţa. — Din **volnic.**

VOLNICÍE, *volnicii,* s.f. (Înv.) **1.** Libertate, neatârnare, independenţă, autonomie. **2.** Autorizaţie; încuviinţare; (concr.) act scris prin care se acordă un drept, o autorizaţie. — **Volnic** + suf. *-ie*.

VOLNICÍT, -Ă, *volniciți, -te,* adj. (Înv.) Lăsat liber; eliberat. — V. **volnici.**

VOLÓC, *voloace,* s.n. Plasă lungă de pescuit în apele mari, prevăzută la cele două capete cu câte un băţ gros, ceea ce permite pescarului să o tragă prin apă şi mai ales pe fundul apei. [Var.: **vológ** s.n.] — Din rus., ucr. **volok.**

VOLOCÉL, *volocele*, s.n. Diminutiv al lui *voloc*. — **Voloc** + suf. *-el*.

VOLÓG s.n. v. **voloc.**

VOLONTÍR s.m. v. **voluntar.**

VOLT, *volți*, s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a tensiunii electrice, a tensiunii electromotoare şi a diferenţei de potenţial, egală cu tensiunea de la capetele unui conductor care, străbătut de un curent de un amper, dezvoltă o putere de un watt. — Din fr. **volt.**

VOLTÁIC, -Ă, *voltaici, -ce,* adj. Care se referă la pila sau la bateria electrică inventată de Volta. ✧ *Arc voltaic* = arc electric. [Pr.: *-ta-ic*] — Din fr. **voltaïque.**

VOLTÁJ, *voltaje,* s.n. Tensiune electrică măsurată în volţi. — Din fr. **voltage.**

VOLTAMÉTRU, *voltametre,* s.n. Aparat pentru studiul electrolizei, care permite determinarea intensităţii unui curent electric sau a cantităţii de electricitate prin măsurarea cantităţii de substanţă depusă pe cale electrolitică. — Din fr. **voltamètre.**

VOLT-AMPÉR, *volt-amperi,* s.m. Unitate de măsură a puterii electromagnetice aparente a unui circuit electric de curent alternativ la capetele căruia tensiunea este de un volt şi prin care trece un curent de un amper. [Scris şi: *voltamper*] — Din fr. **voltampère.**

VOLTAMPERMÉTRU, *voltampermetre,* s.n. Instrument electric de măsură indicator, care cuprinde un voltmetru şi un ampermetru într-o cutie comună, putând fi folosit succesiv ca voltmetru şi ca ampermetru. — Din fr. **voltampèremètre.**

VÓLTĂ, *volte,* s.f. **1.** Mişcare în formă de cerc sau de arc de cerc. ✦ Fig. Schimbare (bruscă) de atitudine. ✦ (Scrimă) Mişcare (de rotaţie) făcută pentru a evita loviturile adversarului. **2.** Manevră de rotaţie executată de o ambarcaţiune sau de o navă cu pânze pentru a face ca vântul să fie primit din celălalt bord. ✧ *Voltă*

în vânt = schimbare a direcţiei împotriva vântului. *Voltă sub vânt* = schimbare a direcţiei în sensul vântului. **3.** Semn care indică repetarea unui fragment muzical, de fiecare dată cu un alt sfârşit. — Din fr. **volte.**

VOLTÍJĂ, *voltije,* s.f. Încălecare şi descălecare din fuga calului fără ajutorul scărilor. ✦ Călărie în picioare pe şa. — Din fr. **voltige.**

VOLTIJÓR, *voltijori,* s.m. Persoană care face voltije. ✦ Cal dresat pentru exerciţii de voltijă. — Din fr. **voltigeur.**

VOLTMÉTRU, *voltmetre,* s.n. Instrument electric folosit pentru măsurarea tensiunii electrice şi a tensiunii electromotoare, cu indicaţiile scalei exprimate direct în volţi sau în multiplii sau submultiplii voltului. ✧ *Voltmetru electronic* = aparat electronic pentru măsurarea tensiunii electrice. — Din fr. **voltmètre.**

VOLTÓL s.n. (Tehn.) Ulei voltolizat. — Din germ. **Voltöl.**

VOLTOLIZÁ, *voltolizez,* vb. I. Tranz. A îmbunătăţi calitatea uleiurilor lubrifiante prin supunerea la acţiunea unor descărcări electrice de frecvenţe şi tensiuni înalte. — Din engl. **voltolize.**

VOLTOLIZÁRE s.f. Acţiunea de *a voltoliza*. — V. **voltoliza.**

VOLTOLIZÁT, -Ă, *voltolizaţi, -te,* adj. Care a fost supus operaţiei de voltolizare. — V. **voltoliza.**

VOLÚBIL, -Ă, *volubili, -e,* adj. **1.** Care are uşurinţă şi rapiditate în vorbire, care dispune de un debit verbal bogat, curgător şi rapid; fluent, locvace; (despre manifestări ale oamenilor) mobil; prompt; spontan. **2.** (Despre unele plante) Care îşi răsuceşte tulpina în spirală în jurul unui arac, al unei sfori etc. — Din fr. **volubile,** lat. **volubilis.**

VOLUBILITÁTE s.f. **1.** Uşurinţă de a vorbi mult şi repede; locvacitate. ✦ Spontaneitate; promptitudine. **2.** Proprietate a unor plante de a-şi înfăşura tulpina în jurul unui arac, al unei sfori etc. — Din fr. **volubilité,** lat. **volubilitas, -atis.**

VOLÚM, *volume,* s.n. **I. 1.** Spaţiu pe care îl ocupă un corp. ✦ Număr care exprimă măsura unei mărimi tridimensionale. **2.** Masă de apă debitată de o fântână, de un izvor, un râu, un fluviu. **3.** Cantitate de bunuri economice; proporţiile unei activităţi. **4.** Forţă, intensitate, amploare a sunetelor emise de o voce sau produse de un instrument muzical. ✦ Nivel de intensitate sonoră a semnalelor auditive în transmisiile de electrocomunicaţii. **II. 1.** Carte (legată sau broşată) având în genere mai mult de zece coli de tipar. **2.** Diviziune a unei lucrări editate în mai multe volume; tom. [Pl. şi: (înv.) *volumuri*] — Din fr. **volume,** lat. **volumen, -inis.**

VOLUMÁŞ, *volumaşe,* s.n. Diminutiv al lui *volum* (**II**). — **Volum** + suf *-aş*.

VOLUMÉTRIC, -Ă, *volumetrici, -ce,* adj. Referitor la volumul sau la determinarea volumului (**I**) unui corp. ✧ *Analiză volumetrică* = analiză pentru determinarea cantitativă a unei substanţe prin măsurarea volumului soluţiei etalonate folosite pentru titrare. — Din fr. **volumétrique.**

VOLUMETRÍE s.f. Capitol al chimiei analitice care se ocupă cu analizele volumetrice; titrimetrie. — Din fr. **volumétrie.**

VOLUMÉTRU, *volumetre,* s.n. Instrument electric pentru controlul nivelului semnalului audio într-o cale de transmisie. — Din fr. **volumètre.**

VOLUMINÓS, -OÁSĂ, *voluminoşi, -oase*, adj. **1.** (Despre obiecte) Care ocupă mult loc în spaţiu, cu volum mare; gros, cuprinzător, mare, întins. ✦ (Despre persoane) Corpolent, gras. **2.** (Despre cărţi, caiete, dosare etc.) Care are file multe; gros. — Din fr. **volumineux.**

VOLUNTÁR, -Ă, *voluntari, -e,* adj., s.m. şi f. **I.** Adj. (Despre oameni şi manifestările lor). **1.** Care acţionează de bunăvoie, din proprie iniţiativă, nesilit de nimeni, în mod conştient; (despre acţiuni) care se face de bunăvoie, fără constrângere. ✧ *Act voluntar* = acţiune săvârşită de cineva în mod conştient, voit. **2.** Care exprimă voinţă. **3.** Care îşi impune voinţa; autoritar. **II.** S.m. Persoană care cere să fie chemată sub arme fără a avea această obligaţie; *p. ext.* persoană care ia parte la o campanie militară din proprie iniţiativă sau care se oferă să execute o misiune de luptă. ✦ Persoană care se oferă să facă un serviciu de bunăvoie şi dezinteresat. [Var.: (**II**) (înv.) **volintír, volontír** s.m.] — Din fr. **volontaire,** lat. **voluntarius,** rus. **volentir.**

VOLUNTARIÁT s.n. **1.** Angajare în armată ca voluntar (**II**); durată a serviciului militar pe care îl face cineva ca voluntar. **2.** Activitate desfăşurată în folosul altor persoane sau al societăţii fără a urmări un câştig material. [Pr.: *-ri-at*] — Din fr. **volontariat** (după *voluntar*).

VOLUNTARÍSM s.n. **1.** Doctrină potrivit căreia acţiunile noastre sunt legate de voinţă sau de liberul arbitru şi nu de intelect sau de înclinaţiile naturale. **2.** Concepţie psihologică care atribuie proceselor voliţionale rolul hotărâtor în viaţa psihică. — Din fr. **volontarisme** (după *voluntar).*

VOLUNTARÍST, -Ă, *voluntarişti, -ste,* adj. Care aparţine voluntarismului, privitor la voluntarism. — Din fr. **volontariste** (după *voluntar*).

VOLUPTÁTE, *voluptăţi,* s.f. **1.** Plăcere mare a simţurilor, a trupului. **2.** Desfătare sufletească; încântare, satisfacţie. — Din fr. **volupté,** lat. **voluptas, -atis.**

VOLUPTÓS, -OÁSĂ adj. v. **voluptuos.**

VOLUPTUÓS, -OÁSĂ, *voluptuoşi, -oase,* adj. Care inspiră sau produce voluptate, plin de voluptate; care exprimă voluptate. [Var.: **voluptós, -oásă** adj.] — Din fr. **voluptueux,** lat. **voluptuosus.**

VOLÚTĂ, *volute,* s.f. (Arhit.) Ornament în formă de spirală, folosit la capitelurile coloanelor ionice, corintice şi compozite; *p. gener.* ornament în spirală. — Din fr. **volute,** it. **voluta.**

VÓLVULUS s.n. Ocluzie intestinală provocată de o răsucire a intestinului subţire sau a colonului pelvian, care provoacă tulburări grave ale circulaţiei, necroza peretelui intestinal etc. — Din fr. **volvulus.**

VOMÁ, *vomez,* vb. I. Tranz. A vomita, a vărsa, a borî. — Din fr. **vomir**. Cf. lat. v o m e r e.

VOMÁRE, *vomări,* s.f. Faptul de *a voma*. — V. **voma.**

VOMÁT, -Ă, *vomaţi, -te,* adj. Dat afară pe gură, debordat. — V. **voma.**

VÓMĂ, *vome,* s.f. Expulzare prin esofag şi pe gură a conţinutului stomacului, uneori şi al intestinului subţire, provocată de contracţiile spastice ale diafragmei şi ale muşchilor abdominali; vomare, vomitare, vomisment. — Din **voma** (derivat regresiv).

VOMÉR, *vomere,* s.n. Os lat, nepereche care alcătuieşte scheletul osos al nasului şi care desparte fosele nazale. — Din fr. **vomer.**

VÓMICĂ, *vomice,* adj. (În sintagma) *Nucă vomică* = seminţele unui arbore *(Strychnos nux-vomica)* răspândit în zona tropicală, din care se extrag substanţe utilizate în industria farmaceutică (stricnina) şi chimică. — Din fr. **vomique.**

VOMISMÉNT, *vomismente,* s.n. Vomitare, vomă. — Din fr. **vomissement.**

VOMITÁ, *vomít,* vb. I. Tranz. A da afară prin esofag şi pe gură mâncarea ajunsă în stomac (şi în intestinul subţire); a vărsa, a voma, a borî. — Din it., lat. **vomitare.**

VOMITÁRE, *vomitări,* s.f. Faptul de *a vomita*; vomă, vomisment. — V. **vomita.**

VOMITÍV, -Ă, *vomitivi, -e,* adj. Care provoacă vomitări. ✦ (Substantivat, n.) Medicament care are proprietatea de a provoca voma. — Din fr. **vomitif.**

VOMITÓRIU, *vomitorii,* s.n. (În Antichitatea romană) Loc pe unde ieşea lumea din circ după terminarea spectacolului. — Din lat. **vomitorium.**

VONICÉR, *voniceri,* s.m. Arbust cu ramurile în patru muchii şi cu flori albe-verzui; salbă-moale *(Evonymus europaeus)*. — Et. nec.

VOPÁIŢĂ s.f. v. **văpaiţă.**

VOPSEÁ, *vopsele,* s.f. **1.** Materie colorantă obţinută prin suspensia unui pigment într-un lichid, folosită la colorarea diferitelor obiecte; boia, farbă. ✦ Spec. Culoare folosită în pictură. **2.** (Înv.) Culoare (a unui obiect); nuanţă. [Pl. şi: *vopseluri.* — Var.: (pop.) **văpseá, văpseálă** s.f.] — **Vopsi** + suf. *-eală*.

VOPSÍ, *vopsesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A colora un obiect, acoperindu-i suprafaţa cu pensula sau prin stropire cu un strat de vopsea ori muindu-l într-o soluţie colorantă şi lăsându-l să se îmbibe; a colora un lichid punând în el o substanţă colorantă; a boi. **2.** Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) stropi; a (se) păta; a (se) mânji; **3.** Refl. A se farda; a se machia, a se sulimeni. [Var.: (pop.) **văpsí** vb. IV] — Din bg. **vapsam.**

VOPSÍRE, *vopsiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) vopsi* şi rezultatul ei; vopsit[1], boire, boit, boială. — V. **vopsi.**

VOPSÍT[1] s.n. Vopsire. — V. **vopsi.**

VOPSÍT[2], -Ă, *vopsiţi, -te,* adj. Dat cu vopsea, colorat prin vopsire; boit. — V. **vopsi.**

VOPSITÓR, -OÁRE, *vopsitori, -oare*, s.m. şi f. **1.** Persoană care se ocupă cu vopsitul[1]; boiangiu. **2.** (Reg.) Zugrav. — **Vopsi** + suf. *-tor*.

VOPSITORÍE, (**2**), *vopsitorii,* s.f. **1.** Meseria vopsitorului. **2.** Atelier sau secţie industrială în care se execută vopsirea produselor sau a materialelor; boiangerie. — **Vopsitor** + suf. *-ie*.

VORÁCE, -CE, *voraci, -ce*, adj. Care mănâncă cu poftă exagerată, cu mare lăcomie, mâncăcios; lacom, gurmand. — Din fr. **vorace,** lat. **vorax, -acis.**

VORACITÁTE s.f. Poftă de mâncare exagerată; lăcomie. ✦ Fig. Cupiditate; aviditate. — Din fr. **voracité**, lat. **voracitas, -atis.**

VORBÁR, -Ă, *vorbari, -e,* adj. **1.** (Reg.) Vorbăreţ. **2.** (Înv.) Dicţionar. — **Vorbă** + suf. *-ar*.

VORBÁREŢ, -Ă, *vorbareţi, -e,* adj. (Înv.) **1.** Vorbăreţ. **2.** Fig. Expresiv, elocvent, grăitor. — **Vorbi** + suf. *-areţ*.

VÓRBĂ, *vorbe,* s.f. **1.** Cuvânt. **2.** Şir de cuvinte care exprimă o cugetare; gând, idee exprimată prin cuvinte; spusă, zisă. ✧ Expr. *Auzi vorbă!* = ce spui! se poate? e posibil? *Ce vorbă!* = fără îndoială. *A avea o vorbă cu cineva* = a avea ceva de discutat cu cineva; a vrea să comunici un secret cuiva. *Cu vorba că...* = zicând că..., sub pretext că... *Vorbe de clacă* = flecăreală fără rost, fără miez. **3.** Expunere, istorisire, relatare. ✧ Expr. *Lasă vorba!* sau (eliptic) *vorba!* = tăcere! niciun cuvânt! *Ce mai (atâta) vorbă?* = ce să mai lungim discuţia, să curmăm discuţia. *A (nu) da* (cuiva) *pas la vorbă* = a (nu) lăsa cuiva posibilitatea să vorbească. **4.** Convorbire, conversaţie; discuţie, taifas. ✧ Loc. adv. *Fără multă vorbă* = fără a crâcni, fără să protesteze. *Din două vorbe* = fără multă discuţie; operativ, repede. *Din vorbă în vorbă* = din una în alta, din discuţie în discuţie. ✧ Expr. *A fi vorba de...* (sau *despre..., să...*) = a fi în discuţie, a fi obiectul discuţiei..., a se vorbi de... *A-şi face de vorbă cu cineva* = a găsi prilej de discuţie cu cineva. *A avea de vorbă (cu cineva)* = a avea de discutat, de aranjat ceva (cu cineva). *Fie vorba între noi!* = ceea ce ştim să rămână între noi, să nu afle nimeni. *Nici vorbă!* = **a)** negreşit, desigur; fără doar şi poate; **b)** nici pomeneală. *Nu-i vorbă* (sau *mai e vorbă?)* = fără îndoială, fireşte, e de la sine înţeles. *Vorbă să fie!* = nu cred aşa ceva, nici pomeneală. *A schimba vorba* = a schimba obiectul discuţiei. ✧ Compus: *vorbă-lungă* s.m. şi f. = om flecar, palavragiu. ✦ Schimb de cuvinte în contradictoriu; neînţelegere, ceartă. **5.** Mod, fel de a vorbi, de a se exprima. *Vorba dulce mult aduce*. ✧ Expr. *Dacă ţi-i vorba de-aşa* sau *dacă aşa ţi-i vorba* = dacă aşa stau lucrurile. **6.** Zicătoare, zicală, proverb, expresie. ✧ Expr. *Vorba ceea*, expresie

stereotipă folosită în povestire pentru a introduce o zicală, un proverb, cuvintele spuse de cineva etc. *Vorba cântecului* = așa cum se știe din bătrâni. **7.** Îndemn, sfat, învățătură. ✦ Părere, convingere; hotărâre. **8.** Promisiune, făgăduială; angajament. ✧ Expr. *Vorba-i vorbă* = cuvântul dat trebuie respectat, promisiunea dată e datorie curată. *A se ține de vorbă* = a-și respecta promisiunile, angajamentele. *A zice vorbă mare* = (mai ales în construcții negative) a se angaja solemn, a face o promisiune deosebită. **9.** Înțelegere, învoială; tocmeală; târguială. ✧ Loc. adv. *Din două vorbe* sau (rar) *dintr-o vorbă* = fără multă discuție, repede. ✧ Expr. (Pop.) *A face vorba* (sau *vorbele)* = a peți. *A-i face* (cuiva) *vorbă cu cineva* = a mijloci o întâlnire între un băiat și o fată (în vederea căsătoriei). *A fi în vorbă* = a fi în tratative pentru încheierea unei căsătorii, a unei afaceri etc. **10.** Zvon; veste, știre, informație. ✧ Expr. *A se face vorbă* = a se răspândi o știre, un zvon. *A spune* (cuiva) *două vorbe* = a comunica ceva cuiva. *A lăsa vorbă* = a lăsa o dispoziție, a anunța ceva înainte de a pleca undeva. *(Așa) umblă vorba* = (așa) se vorbește, (așa) se spune. *A trimite* (sau *a da) vorbă* = a transmite un mesaj. ✦ Bârfă, clevetire; calomnie. **11**. Grai, limbă. *Străin la vorbă*. — Cf. sl. d v o r ĭ b a.

VORBĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *vorbăreți, -e,* adj. (Adesea substantivat) Căruia îi place să vorbească mult; guraliv, limbut, vorbareț, vorbar. ✦ Fig. Expresiv. — **Vorbi** + suf. *-ăreț*.

VORBĂRÍE s.f. Vorbă multă, fără rost; pălăvrăgeală, trăncăneală, sporovăială, flecăreală, taifas. — **Vorbă** + suf. *-ărie*.

VORBÍ, *vorbesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A avea facultatea de a articula cuvinte; a exprima prin cuvinte gânduri, sentimente, intenții; a spune, a zice, a grăi. ✧ Expr. *A vorbi în barbă* = a vorbi încet, a mormăi numai pentru sine. *A vorbi cu gura altuia* = a vorbi fără convingere, șovăielnic, evaziv. ✦ Tranz. A rosti cuvinte. ✧ Expr. *A vorbi vrute și nevrute* (sau *verzi și uscate, câte-n lună și-n stele)* = a vorbi multe și de toate; a flecări, a pălăvrăgi, a sporovăi. ✦ A se adresa cuiva. *Îi vorbesc și nu-mi răspunde*. ✦ A se exprima într-o anumită limbă. ✦ A-și spune cuvântul, a-și exprima voința. ✦ Fig. A face dovadă, a adeveri, a atesta, a confirma. *O imensă cantitate de fapte, care toate vorbesc în același sens*. ✦ Fig. A pleda în favoarea cuiva. **2.** Intranz. A sta de vorbă; a discuta; a comenta. **3.** Refl. recipr. și intranz. A se sfătui, a se învoi, a se înțelege. **4.** Intranz. A face o expunere; a ține un discurs. — Din **vorbă.**

VORBÍRE, *vorbiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a vorbi* și rezultatul ei; folosire a limbii în procesul de comunicare între membrii unei anumite colectivități; vorbit[1]. ✦ Limbaj. ✧ *Vorbire sintetică* = vorbire generată de un sintetizor de vorbire. ✦ Fel de a vorbi, mod de a se exprima. **2.** Limbă, grai. **3.** (Înv.) Cuvânt; mențiune. — V. **vorbi.**

VORBIȘOÁRĂ, *vorbișoare*, s.f. (Pop.) Vorbuliță. — **Vorbă** + suf. *-ișoară*.

VORBÍT[1] s.n. Vorbire. — V. **vorbi.**

VORBÍT[2], -Ă, *vorbiți, -te*, adj. Care este exprimat prin cuvinte, rostit, exprimat, spus; *p. ext.* expus oral. ✧ *Limba vorbită* = limba folosită în mod curent, limba uzuală. — V. **vorbi.**

VORBITÓR, -OÁRE, *vorbitori, -oare,* adj., s.m. și f., s.n. **I.** Adj. **1.** Care vorbește; care folosește limbajul articulat. ✦ Care vorbește plăcut (și mult); vorbăreț, comunicativ. **2.** Evident, edificator, elocvent. **II.** S.m. și f. **1.** Persoană care vorbește, care folosește limbajul articulat. ✦ Persoană care povestește, care discută cu alții. **2.** Orator, conferențiar. **III.** S.n. Cameră specială destinată întrevederilor dintre o persoană aflată într-un internat, într-un cămin etc. și cineva venit din afară. — **Vorbi** + suf. *-tor* (**III** după fr. *parloir)*.

VORBULÍȚĂ, *vorbulițe,* s.f. Diminutiv al lui *vorbă*; vorbușoară, vorbișoară, vorbuță. — **Vorbă** + suf. *-uliță.*

VORBUȘOÁRĂ, *vorbușoare,* s.f. (Pop.) Vorbuliță. — **Vorbă** + suf. *-ușoară*.

VORBÚȚĂ, *vorbuțe,* s.f. (Reg.) Vorbuliță. — **Vorbă** + suf. *-uță.*

VÓRNIC, *vornici,* s.m. **1.** (În Evul Mediu, în Țările Române) Mare dregător din Sfatul domnesc, însărcinat cu supravegherea Curții, conducerea treburilor interne ale țării, având și atribuții judecătorești. ✧ *Mare vornic* (sau *vornic mare)* = cel dintâi boier din Divan, având sarcina de cârmuitor și de înalt judecător al Curții domnești și al întregii țări. *Vornic de Țara de Jos* (sau *de Sus)* = dregător cu rang de vornic (**1**) a cărui autoritate se exercita asupra unei jumătăți din țara Moldovei. ✦ Reprezentant al domniei în orașe, cu atribuții judecătorești. **2.** (Înv.) Primar al unui sat sau al unui târg. ✦ Funcționar în administrația comunelor rurale, însărcinat cu distribuirea corespondenței, convocarea sătenilor la adunări, anunțarea știrilor etc.; crainic, pristav, vornicel (**2**). **3.** Vornicel (**3**). — Din sl. **dvorĭnikŭ.**

VORNICEÁSĂ, *vornicese,* s.f. **1.** (Înv.) Soția vornicului (**1**); vorniciță (**1**). **2.** Prietena cea mai apropiată a miresei, având diverse atribuții cu ocazia ceremonialului nunții; drușcă, vorniciță (**2**). — **Vornic** + suf. *-easă*.

VORNICÉL, *vornicei,* s.m. **1.** Slujbaș subaltern al vornicului (**1**), însărcinat cu judecarea pricinilor mai mici de prin județe și sate. **2.** (Înv.) Vornic (**2**). **3.** Flăcău însărcinat cu poftirea și cinstirea oaspeților la nunțile țărănești, cu conducerea alaiului nunții, cu anunțarea darurilor și cu rostirea orației de nuntă; vornic (**3**). — **Vornic** + suf. *-el*.

VORNICÍ, *vornicesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Înv.) A îndeplini funcția de vornic (**1**). **2.** Tranz. (Pop.) A anunța la nuntă darurile primite de miri. — Din **vornic.**

VORNICÍE s.f. (Înv.) **1.** Demnitate, rang, funcție de vornic (**1**). ✦ Localul în care vornicul își exercita funcția. **2.** Funcția de primar la sat. ✦ Localul primăriei. — **Vornic** + suf. *-ie*.

VORNICÍȚĂ, *vornicițe,* s.f. **1.** (Înv.) Vorniceasă (**1**). **2.** Vorniceasă (**2**). — **Vornic** + suf. *-iță*.

VOROÁVĂ, *voroave,* s.f. (Înv. și reg.) **1.** Cuvânt, vorbă. **2.** Discuție, convorbire, conversație. **3.** Discurs. — Din **vorovi** (derivat regresiv).

VOROVÍ, *vorovesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Înv. și reg.) A vorbi. — Cf. ucr. h o v o r y t y.

VOROVÍRE, *voroviri,* s.f. (Înv. și reg.) Acțiunea de *a vorovi* și rezultatul ei. — V. **vorovi.**

VORTICÉLĂ, *vorticele,* s.f. (La pl.) Gen de infuzori ciliați vibratili care trăiesc în ape dulci sau sărate; (și la sg.) infuzor din acest gen. — Din fr. **vorticelle.**

VOSCREÁSNĂ, *voscresne,* s.f. Cântare bisericească la utrenie, având ca temă Învierea lui Isus Hristos. — Cf. rus. v o s k r e s e n i e.

VOST, VOÁSTĂ pron. pos., adj. pron. pos. v. **vostru.**

VÓSTRU, VOÁSTRĂ, *voștri, voastre,* pron. pos, adj. pron. pos. (De obicei precedat de art. „al", „a", „ai", „ale"). **I.** Pron. pos. **1.** (Înlocuiește numele obiectului posedat de persoana căreia i se adresează cineva și de un grup din care persoana respectivă face parte, precum și numele acestora) *Are o mașină ca a voastră*. **2.** (Pop.; mai ales la m. pl.; indică soțul, soția, familia, rudele persoanei căreia i se adresează cineva și ale persoanelor din același grup cu ea, înlocuind și numele acestora) *Când vin ai voștri acasă?* **3.** (Indică lucrurile personale, proprietatea, preocupările etc. persoanei căreia i se adresează cineva și ale persoanelor din același grup cu ea, înlocuind și numele acestora) *Mă întorc la ale voastre*. **II.** Adj. pron. pos. **1.** Care se află în posesiunea persoanei căreia i se adresează cineva și a unui grup din care persoana respectivă face parte, care este legat printr-o relație de proprietate cu persoana căreia i se adresează cineva și cu grupul din care aceasta face parte. *Casa voastră*. **2.** Care este legat printr-o relație cu persoana căreia i se adresează cineva și cu grupul din care aceasta face parte. *Picioarele voastre.* **3.** Care este legat printr-o relație de dependență cu persoana căreia i se adresează cineva și cu grupul din care aceasta face parte. *Gazda voastră. Strămoșii voștri*. **4.** Care este spus, săvârșit de persoana căreia i se adresează cineva și de grupul din care aceasta face parte. *Acțiunea voastră*. ✦ (Ca plural al modestiei) *Cartea voastră*. **5.** (Cu valoare obiectivă) *Vine în ajutorul vostru*. **6.** (Însoțește un termen reverențios de adresare) *Domnia Voastră*. [Var.: (reg.) **vost, voástă** pron. pos, adj. pron. pos.] — Lat. pop. **voster** (= *vester)*, **vostra.**

VOT, *voturi*, s.n. **1.** Exprimare a opiniei cetățenilor unui stat în legătură cu alegerea reprezentanților lor în organele de conducere; opinie exprimată de membrii unei adunări constituite în legătură cu o candidatură, cu o propunere sau cu o hotărâre; adeziune dată în acest scop. ✧ *Vot de încredere* (sau *de neîncredere)* = vot prin care parlamentul aprobă (sau respinge) politica guvernului ori un act al acestuia. *Drept de vot* = drept al alegătorilor de a-și exprima voința pentru alegerea reprezentanților în organele reprezentative ale statului; sufragiu. **2.** Mod de adoptare a hotărârilor de către organele de stat, obștești etc. **3.** (În sintagma) *Vot de blam* = sancțiune prin care o colectivitate organizată își manifestă prin vot dezaprobarea față de o acțiune, de o atitudine etc. a unui membru al ei. — Din fr. **vote.**

VOTÁ, *votez,* vb. I. Intranz. A-și exprima prin vot (**1**) părerea asupra unei candidaturi, a unei hotărâri, a unei propuneri etc. ✦ Tranz. A alege pe cineva prin vot, a da cuiva votul. — Din fr. **voter.**

VOTÁNT, -Ă, *votanți, -te,* adj., s.m. și f. (Persoană) care votează. — Din fr. **votant.**

VOTÁRE, *votări,* s.f. Acțiunea de *a vota* și rezultatul ei; votație. — V. **vota.**

VOTÁȚIE, *votații*, s.f. (Înv.) Votare. — Din fr. **votation.**

VÓTCĂ, (**2**) *votci,* s.f. **1.** Băutură foarte tare, făcută din alcool de cereale și din apă cu duritate scăzută. **2.** (La pl.) Feluri, porții de votcă (**1**). [Var.: **vódcă, vútcă** s.f.] — Din rus. **vodka.**

VOTÍV, -Ă, *votivi, -e,* adj. (Despre inscripții) Care exprimă o făgăduință solemnă (față de divinitate); hărăzit, închinat divinității. ✧ *Tablou votiv* = fragment dintr-o pictură murală (bisericească) înfățișând pe ctitori, de obicei cu miniatura bisericii în mâini. — Din fr. **votif,** lat. **votivus.**

VOTRÍ, *votresc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A peți. — Din **votru.**

VOTRÍE, *votrii,* s.f. (Reg.) Îndeletnicire de votru (**2**), faptă a votrului. — **Votru** + suf. *-ie*.

VÓTRU, *votri,* s.m. **1.** (Reg.) Persoană care mijlocește o căsătorie. **2.** (Înv.) Codoș, proxenet. — Cf. sl. v ŭ t r ĭ, v o t r ĭ.

VÓTUM s.n. **1.** Promisiune făcută zeilor. ✦ Rugăciune; ofrandă; cult, ceremonie (religioasă). **2.** Dorință, voie. — Din lat. **votum.**

VOZGLÁS, *vozglasuri*, s.n. Pasaj final al unei ectenii, cântat de preot cu glas tare; vozglașenie. — Din sl. **vŭzglasŭ.**

VOZGLAȘÉNIE, *vozglașenii,* s.f. (Bis.; înv.) Vozglas. — Din sl. **vŭzglašenije.**

VRÁBIE, *vrăbii,* s.f. Pasăre mică cu penele de culoare brună împestrițate cu negru, cu pântecele cenușiu, cu ciocul scurt, conic și cu coada trunchiată; vrăbete *(Passer domesticus)*. ✧ Expr. *A avea minte de vrabie*, se spune despre o persoană lipsită de judecată. *Vrabia-i tot pui (și ea moare de bătrână),* se spune despre o persoană care pare mai tânără decât este. — Din sl. **vrabiĭ.**

VRAC, *vracuri,* s.n. Mod de depozitare și de transport în grămezi neordonate și fără ambalaj al unor materiale sub formă de pulbere, granule sau bucăți. — Et. nec.
VRACI, *vraci,* s.n. (Pop.) **1.** Doctor; tămăduitor. **2.** Vrăjitor. — Din sl. **vračĭ.**
VRAF, *vrafuri,* s.n. Teanc. ✦ Grămadă, maldăr, morman (de obicei de același fel așezate în dezordine). [Var.: **vrav** s.n.] — Din sl. **vrahŭ.**
VRÁIȘTE s.f. Dezordine, neorânduială, harababură. ✦ (Adjectival) Care se află în dezordine, în neorânduială; fără stăpân, în voia sorții; (despre uși, ferestre) larg deschis; în lături. ✧ (Adverbial) *Lucruri aruncate vraiște*. [Pr.: *vraiș-*] — Cf. v r a f.
VRÁJĂ, *vrăji*, s.f. **1.** Acțiunea de *a vrăji* și rezultatul ei; transformare miraculoasă a lucrurilor; mijloace magice folosite pentru aceasta; farmec, vrăjitorie. ✦ Descântec. **2.** Atmosferă de încântare, de farmec, de atracție. ✧ Loc. adj. (Rar) *În vrajă* = care este vrăjit, care încântă. — Din sl. **vraža.**
VRÁJBĂ, *vrajbe,* s.f. Dușmănie, ură, vrăjmășie, dezbinare, zâzanie; ceartă. — Din sl. **vražida.**
VRÁMIȚĂ s.f. v. **vraniță.**
VRÁNĂ, *vrane,* s.f. **1.** Orificiu făcut într-un butoi pentru umplerea și golirea acestuia. **2.** Parte a morii prin care curge făina. — Din bg. **vrana.**
VRÁNIȚĂ, *vranițe,* s.f. (Reg.) Poartă de scânduri sau de nuiele împletite. [Var.: **vrámiță** s.f.] — Din sb. **vratnica.**
VRÁV s.n. v. **vraf.**
VRĂBÉTE, *vrăbeți,* s.m. (Pop.) Vrabie; bărbătușul vrabiei. [Var.: **vrăbéț** s.m.] — Din bg. **vrabec**, sb. **vrabac.**
VRĂBÉȚ s.m. v. **vrăbete.**
VRĂBIÉR, *vrăbieri,* s.m. Persoană care prinde vrăbii; (ir.) vânător prost (care vânează numai vrăbii). [Pr.: *-bi-er*] — **Vrabie** + suf. *-er.*
VRĂBIOÁRĂ, *vrăbioare*, s.f. **1.** Vrăbiuță. **2.** Bucată de carne de vită din regiunea șalelor; friptură preparată din această carne. [Pr.: *-bi-oa-*] — **Vrabie** + suf. *-ioară.*
VRĂBIÓI, *vrăbioi,* s.m. Bărbătușul vrabiei; vrabie mai mare. [Pr.: *-bi-oi*] — **Vrabie** + suf. *-oi.*
VRĂBIÚȚĂ, *vrăbiuțe,* s.f. Diminutiv al lui *vrabie*; vrăbioară (**1**). [Pr.: *-bi-u-*] — **Vrabie** + suf. *-uță.*
VRĂCÍȚĂ, *vrăcițe,* s.f. (Înv.) Doftoroaie, vrăjitoare. — **Vraci** + suf. *-iță.*
VRĂFUÍ, *vrăfuiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A așeza, a pune în vrafuri, în teancuri, în grămezi. ✦ A răvăși. [Var.: **vrăvuí** vb. IV] — **Vraf** + suf. *-ui.*
VRĂJÁR, *vrăjari,* s.m. (Reg.) Prăjină, arac. — **Vrej** + suf. *-ar.*
VRĂJÍ, *vrăjesc,* vb. IV. **1.** Intranz. A face vrăji. ✧ Expr. (Impers.) *A fi vrăjit* = a fi scris, ursit, predestinat. **2.** Tranz. A transforma în mod miraculos lucrurile înconjurătoare. **3.** Tranz. Fig. A încânta, a fermeca. ✦ Tranz. A descânta (**1**); a meni (**2**). — Din sl. **vražiti.**
VRĂJÍRE, *vrăjiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a vrăji* și rezultatul ei. — V. **vrăji.**
VRĂJÍT, -Ă, *vrăjiți, -te,* adj. **1.** Aflat sub puterea unei vrăji; fermecat. **2.** Fig. Plin de farmec; încântător, fermecător, atrăgător. — V. **vrăji.**
VRĂJITÓR, -OÁRE, *vrăjitori, -oare,* s.m. și f. (Adesea fig.) Persoană care face vrăji (**1**), care se ocupă cu vrăjitoria. — **Vrăji** + suf. *-tor.*
VRĂJITOREÁSĂ, *vrăjitorese,* s.f. (Rar) Vrăjitoare. — **Vrăjitor** + suf. *-easă.*
VRĂJITORÉSC, -EÁSCĂ, *vrăjitorești,* adj. De vrăjitor; al vrăjitorului; care vrăjește. — **Vrăjitor** + suf. *-esc.*
VRĂJITORÍE, *vrăjitorii,* s.f. Faptul de a face vrăji; îndeletnicirea vrăjitorului. — **Vrăjitor** + suf. *-ie.*
VRĂJITÚRĂ, *vrăjituri,* s.f. (Pop.) Vrăjitorie, vrajă (**1**). — **Vrăji** + suf. *-tură.*
VRĂJMÁȘ, -Ă, *vrăjmași, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Dușman; inamic. **2.** Adj. (Despre oameni) Dușmănos, învrăjbit. ✦ Rău, crud, câinos, hain. ✦ (Despre locuri, vreme etc.) Primejdios, potrivnic; cumplit, grozav. [Var.: **vrășmáș, -ă** s.m. și f., adj.] — Cf. v r a j b ă.
VRĂJMĂȘÉSC, -EÁSCĂ, *vrăjmășești*, adj. (Rar) Vrăjmaș; al vrăjmașului. — **Vrăjmaș** + suf. *-esc.*
VRĂJMĂȘÉȘTE adv. (Înv.) Cu vrăjmășie; dușmănos. — **Vrăjmaș** + suf. *-ește.*
VRĂJMĂȘÍ, *vrăjmășesc,* vb. IV. Tranz. și refl. recipr. (Înv.) A (se) dușmăni. — Din **vrăjmaș.**
VRĂJMĂȘÍE, *vrăjmășii,* s.f. (Înv.) Dușmănie, ură. — **Vrăjmaș** + suf. *-ie.*
VRĂJMĂȘÓS, -OÁSĂ, *vrăjmășoși, -oase*, adj. (Înv.) Dușmănos; plin de ură, pizmaș. — **Vrăjmaș** + suf. *-os.*
VRĂȘMÁȘ, -Ă s.m. și f., adj. v. **vrăjmaș.**
VRĂVUÍ vb. IV v. **vrăfui.**
VRÂNCEÁN, -Ă, *vrânceni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din județul Vrancea. **2.** Adj. Care aparține județului Vrancea sau vrâncenilor (**1**), referitor la județul Vrancea ori la vrânceni. — **Vrancea** (n. pr.) + suf. *-ean.*
VRÂNCEÁNCĂ, *vrâncence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din județul Vrancea. — **Vrâncean** + suf. *-că.*
VRÁSTĂ[1] s.f. v. **vârstă**[1].
VRÁSTĂ[2] s.f. v. **vârstă**[2].
VRÁSTNIC, -Ă, adj. v. **vârstnic.**
VREA, *vreau,* vb. II. Tranz. **I.** (Urmat de o completivă directă cu verbul la conjunctiv sau, rar, de un infinitiv) **1.** A fi hotărât, a fi decis să...; a avea de gând să..., a voi, a intenționa. ✧ Expr. *Vrea* (sau *va) să zică* = **a)** înseamnă, are semnificația de...; **b)** (cu valoare de conjuncție) așadar, deci. *Ce vrea* (sau *va) să zică asta?* = ce înseamnă, ce rost are? *Cum* (sau *ce) va vrea* = orice. **2.** A pretinde, a cere; a aștepta ceva de la cineva. **3**. A dori, a pofti; a-i plăcea ceva sau cineva. ✧ Loc. adv. *Pe vrute, pe nevrute* = indiferent dacă dorește sau nu, vrând-nevrând. ✧ Expr. *Vrei, nu vrei* = de voie, de nevoie, fie că dorești, fie că nu dorești. *Vrei, nu vrei, bea Grigore agheazmă,* se spune despre cel care trebuie să îndeplinească ceva împotriva dorinței sale. *Vrând-nevrând* = mai mult de silă decât de bunăvoie; constrâns de împrejurări. *A face tot ce vrea din* (sau *cu) cineva* = a avea mare influență asupra cuiva. ✦ Refl. A dori să fie, să devină ceva ori cineva. *Fiecare s-a vrut mai bun*. **4.** A consimți, a primi, a se învoi, a fi de acord. **5.** (Mai ales în forma negativă) A putea, a fi în stare. *Focul nu vrea să ardă*. ✦ (Pop.) A fi gata, pe cale sau pe punctul de a... *Când vru să moară își chemă feciorii.* **II.** (Ca verb auxiliar, servește la formarea viitorului) *Mâine vei merge la teatru*. ✧ (Forma de pers. 3 sg. *va* se substituie tuturor persoanelor sg. și pl. pentru formarea viitorului cu conjunctivul prez. al verbelor de conjugat) *Vestitor al unei vremi ce va să vie*. ✧ Expr. *Va să fiu* (sau *să fii* etc.) = trebuie să fiu (sau să fii etc.) [Prez. ind. și: (**II**) *voi* (pop. *oi*), *vei* (pop. *ăi, ei, îi, i, oi)*, *va* (pop. *o, a)*, *vom* (pop. *om)*, *veți* (pop. *ăți, eți, oți), vor* (pop. *or)*. — Var.: **vroí** vb. IV] — Lat. ***volere.**
VREASC, *vreascuri,* s.n. Creangă, ramură uscată și desprinsă de pe copac. [Var.: **vréscur** s.n.] — Din sl. **chvrastŭ.**
VRÉDNIC, -Ă, *vrednici, -ce,* adj. **1.** Harnic, iute, cu rost la treabă. ✦ Capabil, destoinic. **2.** Demn de.., care merită să..., căruia i se cuvine pe drept ceva. ✧ Expr. (Reg.) *A fi vrednic* = a valora, a prețui. ✦ (Urmat de un conjunctiv sau de un infinitiv) Care este în stare, care posedă însușirile necesare pentru a săvârși ceva. — Din sl. **vrědĭnŭ.**
VREDNICÍ, *vrednicesc,* vb. IV. (Pop.) A se învrednici. ✦ Tranz. (Înv.) A merita. — Din **vrednic.**
VREDNICÍE, *vrednicii,* s.f. **1.** Calitatea de a fi vrednic; hărnicie, îndemânare; capacitate, pricepere. **2.** Faptă de merit, acțiune demnă de răsplată. ✦ Vitejie. **3.** Cinste. ✦ (Înv.) Demnitate. — **Vrednic** + suf. *-ie.*
VREJ, *vrejuri*, s.n. Tulpină a unor plante agățătoare sau târâtoare; *p. ext.* lăstar. [Pl. și: (m.) *vreji*] — Din bg. **vrež.**
VRÉME, (**4, 5**) *vremuri*, s.f. **I. 1.** Timp (**I**). **2**. Durată limitată de două întâmplări, evenimente etc. sau măsurată în ore, zile etc.; interval, perioadă, răstimp. *Am stat multă vreme în ploaie*. ✧ Loc. adv. *Cu vremea* = după un timp oarecare, cândva, odată și odată, cu timpul. *Din vreme* = mai înainte, înainte de a fi prea târziu. *Din vreme în vreme* = din când în când, uneori; din timp în timp. *Toată vremea* = continuu, mereu, fără întrerupere. ✧ Loc. conj. *În vreme ce* (sau înv. *în vreme când)* = în timpul în care, pe când. ✧ Expr. *O vreme* = o perioadă de timp. *A-și pierde* (sau *a-și trece, a-și omorî) vremea* = a-și irosi timpul în zadar; a lenevi. *(În* sau *la) vremea mea* (ori *ta, lui* etc.) = (în) tinerețe, (în) floarea vârstei. *Acum mi-i* (sau *ți-i* etc.) *vremea* = aceasta este vârsta când trebuie să mă bucur (ori să te bucuri etc.). ✦ Timp disponibil, răgaz. **3.** Timp (considerat) prielnic pentru desfășurarea unei acțiuni; prilej, ocazie; moment. *Era vremea mesei*. ✧ Loc. adv. *Într-o vreme* = la un moment dat, cândva. *La vreme* = la timpul oportun, la momentul potrivit. *La vremea asta* = într-un moment (nepotrivit) al zilei sau al anului. *La vreme de...* = **a)** când se întâmplă, când e nevoie; **b)** în timpul... pe timp de... *Până* (sau *de) la o vreme* = până (sau de) la un moment dat. *La o vreme* = la un moment dat; într-un târziu. *Dintr-o vreme* sau *de la o vreme (încoace)* = începând de la un moment dat. ✧ Loc. adj. și adv. *Fără (de) vreme* (sau *înainte de vreme)* = înainte de termen; prematur. ✧ Loc. conj. *De vreme ce* = din moment ce, deoarece, fiindcă. ✦ (În credințele religioase) *Vremea de apoi* = viața viitoare; judecata din urmă. **4.** Perioadă determinată istoricește; epocă, veac, secol. ✧ Loc. adv. *Pe* (sau *în) vremea aceea* (sau *acea vreme)* = pe atunci. *Pe vremuri* = odinioară, cândva, în trecut. *Din vremuri* = din timpurile vechi, din străbuni. *După vremuri* = în cursul veacurilor. ✧ Expr. *În negura vremii* = în trecutul îndepărtat. **5.** (La pl.) Stare de lucruri; împrejurări, circumstanțe, ocazii. **II.** Stare a atmosferei la un moment dat și într-un loc anumit, determinată prin totalitatea elementelor meteorologice. [Pl. și: *vremi*] — Din sl. **vrěmen.**
VREMÉLNIC, -Ă, *vremelnici, -ce,* adj. De scurtă durată; temporar, trecător; instabil; efemer; vremelnicesc. ✦ Spec. Care are o viață efemeră. — **Vreme** + suf. *-elnic.*
VREMELNICÉSC, -EÁSCĂ, *vremelnicești,* adj. (Înv.) Vremelnic. — **Vremelnic** + suf. *-esc.*
VREMELNICÉȘTE adv. (Înv.) În mod vremelnic. — **Vremelnic** + suf. *-ește.*
VREMELNICÍE s.f. Însușire a ceea ce este vremelnic, faptul de a fi trecător; existență efemeră. — **Vremelnic** + suf. *-ie.*
VREMUÍ, pers. 3 *vremuiește*, vb. IV. (Pop.) **1.** Intranz. A fi, a se face vreme urâtă (cu ploaie, ninsoare, viscol). **2.** Intranz. și refl. (Despre vreme) A trece, a se scurge. — **Vreme** + suf. *-ui.*
VREMUIÁLĂ, *vremuieli,* s.f. (Pop.) Vreme rea. — **Vremui** + suf *-eală.*
VREMUÍRE, *vremuiri,* s.f. (Pop.) Faptul de *a (se) vremui*. — V. **vremui.**
VREMÚȚĂ, *vremuțe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *vreme* (**II**). — **Vreme** + suf. *-uță.*
VREODÁTĂ adv. Mai de mult, cândva, odată; la un moment dat, în viitor. — **Vre**[o] + **odată**.

VREODINIOÁRĂ adv. (Înv.) Vreodată, cândva, odată. [Pr.: *-ni-oa-*] — **Vre**[o] + **odinioară.**

VRÉRE, *vreri,* s.f. Faptul de *a vrea.* **1.** Voință (**1**). **2.** Hotărâre, decizie. **3.** Dorință; poftă, plăcere. **4.** Intenție, scop. ✧ Loc. adv. *Fără (de) vrere* = involuntar. — V. **vrea.**

VRÉSCUR s.n. v. **vreasc.**

VRESCURÉL, *vrescurele,* s.n. Diminutiv al lui *vreasc.* — **Vreasc** + suf. *-urel.*

VREÚN, VREO adj. pron. nehot., pron. nehot. **I.** Adj. pron. nehot. **1.** Care este un (sau o) oarecare; careva. **2.** Aproximativ. ✦ (Cu valoare adverbială) Cam, circa. *Vreo doi.* ✧ Expr. *Vreo doi* (sau *două)* = câțiva (sau câteva). **II.** Pron. nehot. (În forma *vreunul, vreuna)* Cineva, oarecine, oarecare; careva. [Pr.: *vre-un.* — Var.: **vrun, vro** adj. pron. nehot., pron. nehot.] — Lat. ***vere-unus.**

VRÍE, *vrii*, s.f. Mișcare de răsucire a unui avion în jurul unei axe longitudinale în timpul coborârii și în condițiile pierderii de viteză. [Var.: **vrílă** s.f.] — Din fr. **vrille.**

VRÍLĂ s.f. v. **vrie.**

VROÍ vb. IV v. **vrea.**

VRUN, VRO adj. pron. nehot., pron. nehot. v. **vreun.**

VRÚTĂ, *vrute,* s.f. (Rar) Voință, vrere. ✧ Expr. *Vrute și nevrute* = vorbe goale, nimicuri, fleacuri, palavre, minciuni. — V. **vrea.**

VTÓRI num. ord. (În Evul Mediu, în Țara Românească și în Moldova, precedând un titlu sau un rang boieresc) Al doilea. *Vtori logofăt.* [Var.: **ftóri** num. ord.] — Din bg. **vtori.**

VUÍ, pers. 3 *vuiește*, vb. IV. Intranz. **1.** A produce un zgomot prelungit, puternic sau înăbușit; a vâjâi, a mugi, a fremăta, a hui, a țiui, a bubui. ✦ Spec. (Despre tunet) A bubui. ✦ Spec. (Despre foc sau despre obiecte care ard) A dudui; a țiui. ✦ Spec. (Despre sunete, instrumente muzicale etc.) A vibra puternic, a suna, a răsuna. *Buciumul vuiește*. ✦ Spec. (Despre obiecte lovite care virbează) A trosni, a pârâi, a hurui. ✦ (Despre oameni) A face gălăgie, zarvă, a vocifera; a fremăta. **2.** A se umple de sunete prelungi, puternice (și a le transmite prin ecou); a răsuna. — Onomatopee.

VUIÁLĂ, *vuieli,* s.f. (Rar) Vuiet. [Pr.: *vu-ia-*] — **Vui** + suf. *-eală.*

VÚIET, *vuiete,* s.n. **1.** Zgomot prelungit produs de diferite lucruri în mișcare sau în vibrație; vâjâit, muget, freamăt, foșnet, huiet. ✦ Spec. Zgomot înfundat, produs prin detunături repetate; bubuit, duduit, trosnet, pârâit. ✦ Spec. Zgomot produs de un vehicul în mers sau de o mașină în acțiune; huruit. ✦ Spec. Zgomot scurt, puternic, produs de lovirea unor obiecte de metal; zăngănit, zuruit. ✦ Spec. Sunet produs de unele instrumente muzicale sau de clopote. **2.** Zgomot mare, gălăgie, vacarm, larmă, vociferare. **3.** (Înv.) Zvon, știre; veste. **4.** (Rar) Ecou. — **Vui** + suf. *-et.*

VUIETÁ, pers. 3 *vúietă*, vb. I. Intranz. (Reg.) A vui; a vâjâi. ✦ A răsuna. [Pr.: *vu-ie-*] — Din **vuiet.**

VUIETOÁRE, *vuietori,* s.f. Arbust de munte, totdeauna verde, cu tulpina întinsă pe pământ, cu frunze având o dungă albă pe fața inferioară, cu flori mici trandafirii și cu fructe comestibile în formă de bobițe negre *(Empetrum nigrum)*. [Pr.: *vu-ie-*] — **Vuiet** + suf. *-oare.*

VUÍRE, *vuiri,* s.f. Faptul de *a vui*; vuit. — V. **vui.**

VUÍT s.n. Vuire; *spec.* suflare a vântului, vânt. — V. **vui.**

VUITÓR, -OÁRE, *vuitori, -oare,* adj. (Rar) Care vuiește. [Pr.: *vu-i-*] — **Vui** + suf. *-tor.*

VULCÁN, *vulcani,* s.m. **1.** Ridicătură muntoasă de formă conică, formată prin erupția la suprafața solului a lavei și a unor produse magmatice, având în centru o deschizătură largă. ✧ Expr. *A sta (ca) pe un vulcan* = a fi amenințat de o primejdie, de un pericol gata oricând să se dezlănțuie. ✦ Fig. Locul de unde poate porni o acțiune primejdioasă; stare de lucruri periculoasă sau amenințătoare; pericol iminent. **2.** (În sintagma) *Vulcan noroios* = ridicătură conică formată prin erupția la suprafața solului a unor gaze care antrenează apă și nămol. — Din it. **vulcano,** germ. **Vulkan.**

VULCÁNIC, -Ă, *vulcanici, -ce*, adj. **1.** Format prin acțiunea vulcanilor, de vulcan. **2.** Fig. Impetuos, nestăpânit, năvalnic; aprins. — Din it. **vulcanico,** fr. **volcanique.**

VULCANÍSM s.n. **1.** Totalitatea proceselor geologice legate de erupțiile vulcanice (**1**). **2.** Fig. Însușirea de a fi vulcanic (**2**); impetuozitate. — Din fr. **volcanisme** (după *vulcan)*.

VULCANÍT, *vulcanite*, s.n. Rocă eruptivă de origine vulcanică. — Din fr. **vulcanite.**

VULCANIZÁ, *vulcanizez,* vb. I. Tranz. A modifica structura cauciucului brut prin încălzire cu sulf (obținându-se astfel un produs de o mare elasticitate, insolubil în solvenții obișnuiți); a repara, a lipi un obiect de cauciuc cu ajutorul procedeului descris mai sus. — Din fr. **vulcaniser.**

VULCANIZÁRE, *vulcanizări,* s.f. Acțiunea de *a vulcaniza* și rezultatul ei. — V. **vulcaniza.**

VULCANIZÁT, -Ă, *vulcanizați, -te,* adj. Care a fost supus vulcanizării. — V. **vulcaniza.**

VULCANIZATÓR, -OÁRE, *vulcanizatori, -oare,* s.m. și f. Muncitor care lucrează la vulcanizarea cauciucului. — **Vulcaniza** + suf. *-tor.*

VULCANOLÓG, -Ă, *vulcanologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în vulcanologie. — Din fr. **vulcanologue.**

VULCANOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu studiul fenomenelor vulcanice, cu explicarea cauzelor, a modului de evoluție și a posibilităților de previziune a erupțiilor. — Din fr. **vulcanologie.**

VULG s.n. Popor, norod, plebe. — Din lat. **vulgus.**

VULGÁR, -Ă, *vulgari, -e,* adj. **1.** Ordinar, grosolan; josnic, mitocănesc. **2.** Lipsit de originalitate; comun, obișnuit, banal. ✧ (Mat.) *Logaritm vulgar* = logaritm zecimal. **3.** (Înv.; despre limbă) Vorbit de popor, popular. ✧ *Limba latină vulgară* = limba latină târzie, vorbită în provinciile Imperiului Roman; latina populară. **4.** Lipsit de suport științific; neștiințific. — Din fr. **vulgaire,** lat. **vulgaris.**

VULGARÍSM, *vulgarisme,* s.n. Expresie vulgară (**1**); cugetare vulgară. — Din fr. **vulgarisme.**

VULGARITÁTE, (**2**) *vulgarități,* s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este vulgar (**1**), lipsit de distincție; trivialitate, grosolănie. **2.** (Concr.; la pl.) Expresie vulgară (**1**), lucru, faptă vulgară. — Din fr. **vulgarité,** lat. **vulgaritas, -atis.**

VULGARIZÁ, *vulgarizez,* vb. I. **1.** Tranz. A face cunoscut mulțimii, a populariza, a răspândi (cunoștințe științifice, literare etc.). ✦ Refl. (Despre descoperiri, invenții) A deveni cunoscut, acceptat, utilizat pe scară largă. **2.** Tranz. A trata în mod simplist, a banaliza. **3.** Refl. A deveni vulgar (**1**). — Din fr. **vulgariser.**

VULGARIZÁRE, *vulgarizări,* s.f. Acțiunea de *a (se) vulgariza* și rezultatul ei. — V. **vulgariza.**

VULGARIZATÓR, -OÁRE, *vulgarizatori, -oare,* s.m. și f. Persoană care vulgarizează, care popularizează o știință, o artă etc. ✦ Persoană care dă o interpretare simplistă cunoștințelor pe care vrea să le popularizeze. — Din fr. **vulgarisateur.**

VULGÁTA s.f. Traducerea latină a Bibliei (Vechiul Testament din ebraică, iar Noul Testament din greacă), realizată de Sfântul Ieronim, declarată normativă și autentică la Conciliul din Trent, singura ce poate fi utilizată în lecturile publice, dispute, predici și interpretări; carte care conține această versiune. — Din lat. [versio] **Vulgata,** fr. **Vulgate.**

VULNERÁ, *vulnerez,* vb. I. Tranz. (Rar) A răni, a vătăma. — Din lat. **vulnerare.**

VULNERÁBIL, -Ă, *vulnerabili, -e,* adj. Care poate fi rănit. ✦ Fig. Care poate fi atacat ușor; care are părți slabe, defectuoase, criticabile. ✧ *Punct vulnerabil* = parte slabă a cuiva; punct sensibil, punct nevralgic. — Din fr. **vulnérable,** lat. **vulnerabilis.**

VULNERABILITÁTE s.f. Însușirea de a fi vulnerabil. — Din fr. **vulnérabilité.**

VULPÁN, *vulpani,* s.m. (Pop.) Vulpoi (**1**). — **Vulpe** + suf. *-an.*

VULPĂRÉSC, -EÁSCĂ, *vulpărești,* adj. (Rar) Vulpesc (**1**). — **Vulpe** + suf. *-ăresc.*

VULPĂRÍE, *vulpării,* s.f. Mulțime de vulpi (**I 1**). ✦ Loc cu multe vizuini de vulpi. — **Vulpe** + suf. *-ărie.*

VÚLPE, *vulpi,* s.f. **I. 1.** Mamifer carnivor sălbatic, de mărimea unui câine, cu blana roșcată, cu coada lungă și stufoasă, cu urechile ascuțite și cu botul îngust; vulpoaică *(Vulpes vulpes)*. ✧ *Vulpe argintie* = specie de vulpe cu blana neagră cu luciu argintiu. ✧ Expr. *A avea ochi de vulpe* = a avea căutătura vicleană. *A tocmi vulpea din pădure* = a negocia un lucru pe care nu-l ai (la îndemână). ✦ Blana acestui animal. **2.** Fig. Persoană vicleană, șireată. **II. 1.** (Reg.) Dar în bani sau în vin pe care, după datina de la nunți, mirele, dacă este din alt sat, este obligat să-l dea flăcăilor din satul miresei. **2.** Soi de strugure cu ciorchinele lung, cu boabele rare, dulci, de culoare roșiatică. **3.** Ferestruică în acoperișul caselor țărănești, prin care iese fumul din pod. **4.** Compuse; (Iht.) *vulpe-de-mare* = vatos; (Zool.) *vulpea-deșertului* = fenec. [Var.: **húlpe** s.f.] — Lat. **vulpes.**

VULPÉNIE, *vulpenii,* s.f. Șiretlic, șiretenie, viclenie. — **Vulpe** + suf. *-enie.*

VULPÉSC, -EÁSCĂ, *vulpești,* adj. **1.** De vulpe (**1**); vulpăresc. **2.** Fig. Șiret, viclean, înșelător. — **Vulpe** + suf. *-esc.*

VULPÉȘTE adv. Ca vulpea (**I 1**); *fig.* șiret, perfid. — **Vulpe** + suf. *-ește.*

VULPIȘOÁRĂ, *vulpișoare,* s.f. Diminutiv al lui *vulpe* (**I 1**); vulpiță. — **Vulpe** + suf. *-ișoară.*

VULPÍȚĂ, *vulpițe,* s.f. Vulpișoară. — **Vulpe** + suf. *-iță.*

VULPOÁICĂ, *vulpoaice,* s.f. **1.** Vulpe (**I 1**). **2.** Fig. Femeie vicleană. — **Vulpe** + suf. *-oaică.*

VULPÓI, *vulpoi,* s.m. **1.** Masculul vulpii; vulpan. **2.** Fig. Om viclean, șiret. — **Vulpe** + suf. *-oi.*

VULTÁN, *vultani,* s.m. (Pop.) Vultur (**1**). ✦ Fig. Om viteaz, voinic. [Var.: **hultán** s.m.] — Cf. v u l t u r.

VULTOÁRE s.f. v. **vâltoare.**

VÚLTUR, *vulturi,* s.m. **1.** Numele mai multor păsări răpitoare de zi, mari, cu ciocul lung, ascuțit și coroiat, cu aripi lungi și cu picioare puternice, cu gheare tari, care se hrănesc cu animale vii și cu stârvuri; vultan. ✧ *Ochi* (sau *privire) de vultur* = privire foarte ageră, pătrunzătoare. ✧ Compuse: *vultur-bărbos* sau *vultur-cu-barbă, vultur-negru* = vultur impunător, cu spatele brun-cenușiu, aripile negre, pântecele și pieptul galben-ruginiu; zăgan *(Gypaëtus barbatus); vultur-pleșuv* = vultur cu gâtul gros, cu penele de culoare brun-închis, cea mai mare pasăre răpitoare din Europa *(Aegypius monachus)*; *vultur-pescar* = specie de vultur, de culoare brun-închis pe partea dorsală și albă pe partea ventrală, care se hrănește cu pește *(Pandion heliaëtus)*. ✦ Fig. Bărbat viteaz, curajos, măreț, falnic. **2.** Stindard

al legiunilor romane, înfățișând de obicei un vultur (**1**); figură simbolică reprezentând un vultur, pe stemele, monedele, pecețile sau steagurile unor țări. **3.** (Art.) Constelație boreală, situată la sud de constelația Lebedei și vizibilă vara. [Acc. și: *vultúr*] — Lat. **vultur, -uris.**

VULTURÁȘ, *vulturași,* s.m. Diminutiv al lui *vultur* (**1**); vulturel. — **Vultur** + suf. *-aș*.

VULTURÉL, *vulturei,* s.m. (Rar) Vulturaș. — **Vultur** + suf. *-el*.

VULTURÉSC, -EÁSCĂ, *vulturești*, adj. De vultur (**1**); ca de vultur; *p. ext.* ager, sprinten; puternic; îndrăzneț, cutezător. — **Vultur** + suf. *-esc*.

VULTURÉȘTE adv. Ca vulturul (**1**), cu iuțeală, cu agerime de vultur; foarte repede; *p. ext.* în mod îndrăzneț, cutezător. — **Vultur** + suf. *-ește*.

VULTURÍCĂ, *vulturici,* s.f. (Rar) Plantă erbacee din familia compozeelor, cu flori galbene-purpurii, cu tulpina fără frunze sau cu frunze mici, acoperite cu peri lungi *(Hieracium pilosella)*. — **Vultur** + suf. *-ică.*

VULTURÍȚĂ, *vulturițe,* s.f. (Rar) Vulturoaică. — **Vultur** + suf. *-iță*.

VULTUROÁICĂ, *vulturoaice,* s.f. Femela vulturului (**1**); vulturiță, vulturoaie. — **Vultur** + suf. *-oaică*.

VULTUROÁIE, *vulturoaie,* s.f. (Rar) Vulturoaică. [Pr.: *-roa-ie*] — **Vultur** + suf. *-oaie*.

VÚLVĂ, *vulve*, sf. Partea externă a organului genital feminin. — Din fr. **vulve,** lat. **vulva.**

VULVOÁRE s.f. v. **vâlvoare.**

VULVÓI adj. invar. v. **vâlvoi.**

VUM interj. Cuvânt care redă sunetul unui clopot cu timbru grav. — Onomatopee.

VUMÉTRU, *vumetre,* s.n. Aparat folosit pentru controlul modulației în sisteme de înregistrare, redare și transmitere a semnalelor audio. — Din fr. **vumètre.**

VUR interj. (Rar) Exclamație care exprimă durere sau regret; ah, vai. — Onomatopee.

VURT, *vurturi,* s.n. (Reg.) Rachiu slab, prost; poșircă. — Et. nec.

VÚRTĂ s.f. v. **hurtă.**

VÚTĂ, *vute,* s.f. (Constr.) Lucrare de zidărie în formă de boltă. — Din fr. **voûte.**

VUTCÁR, *vutcari,* s.m. (Pop.) Fabricant de votcă. — **Votcă** + suf. *-ar*.

VÚTCĂ s.f. v. **votcă.**

VUVÁR, *vuvari,* s.m. (Reg.) Muzicant care cântă din vuvă. — **Vuvă** + suf. *-ar*.

VÚVĂ, *vuve,* s.f (Reg). Dairea, tamburină. — Et. nec.

VUVUÍ, *vúvui,* vb. IV. Intranz. (Reg.) **1.** A cânta cu vuva. **2.** (La pers. 3) A vâjâi, a vui; a zumzăi, a bâzâi. — **Vuvă** + suf. *-ui*.

VUVUÍT, *vuvuituri,* s.n. (Reg.) Faptul de *a vuvui*; vuiet, zumzet. — V. **vuvui.**

VUVUITOÁRE, *vuvuitori,* s.f. (Reg.) Dairea, tamburină. [Pr.: *-vu-i-*] — **Vuvui** + suf. *-toare*.

VUVUITÚRĂ, *vuvuituri,* s.f. (Reg.) Vuiet, zumzet. [Pr.: *-vu-i-*] — **Vuvui** + suf. *-tură*.

W

W, *w,* s.m. **1.** A douăzeci şi opta literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat prin această literă (având de obicei valoarea lui *v* sau a lui *u* semivocalic), care apare în neologisme internaţionale precum şi în nume proprii străine. [Pr.: *dublu ve, dublu vî.* — Pl. şi (**1,** n.) *w-uri*].

WAGNERIÁN, -Ă, *wagnerieni, -e,* adj. Referitor la muzica lui Wagner; care aparţine lui Wagner. [Pr.: *-ri-an*] — Din fr. **wagnérien.**

WAGON-LIT, *wagon-lit-uri,* s.n. Vagon de dormit. [Pr.: *vagõlí*] — Cuv. fr.

WALHÁLLA s.f. (În mitologia germanică şi scandinavă) Lăcaşul zeilor unde erau găzduiţi eroii căzuţi pe câmpul de luptă. — Din germ. **Walhalla.**

WALKIE-TALKIE, *walkie-talkie,* s.n. (Tehn.) Aparat portabil de emisie-recepţie la mică distanţă; talkie-walkie. [Pr.: *ŭochitóchi*] — Cuv. engl.

WALKÍRIE, *walkirii,* s.f. (În mitologia germanică şi scandinavă) Mesagera lui Odin care hotăra soarta războaielor şi a combatanţilor, potrivit voinţei zeilor. — Din fr. **Walkyrie.**

WALKMAN®, *walkmenuri,* s.n. Minicasetofon la care audiţia se realizează cu ajutorul căştilor. [Pr.: *ŭócmen*] — Cuv. engl.

WARÁNT, *warante,* s.n. Recipisă eliberată celui care depune mărfuri în păstrarea unui magazin general, constituind titlu de proprietate asupra mărfurilor şi folosind ca hârtie de valoare şi la obţinerea de credit pe gaj. — Din fr., engl. **warrant.**

WARCÓPS s.n. (Text.) Ţeavă pe care se deapănă firul. — Din fr., engl. **warcops,** germ. **Warcops.**

WATER-BALÁST, *water-balasturi,* s.n. Tanc de apă situat în fundul dublu al unei nave, conţinând lestul lichid al acesteia. [Pr.: *ŭotăr-*. — Scris şi: *waterbalast*] — Din fr., engl. **water-ballast.**

WATERPOLO s.n. (Sport) Polo pe apă. [Pr.: *ŭotăr-*] — Cuv. engl.

WATT, *waţi,* s.m. (Fiz.) Unitate de măsură a puterii egală cu puterea care corespunde dezvoltării unei energii de un joule într-o secundă. — Din fr., engl. **watt.**

WATTMÉTRU, *wattmetre,* s.n. Instrument electric de măsură folosit pentru măsurarea (în waţi a) puterii electromagnetice dintr-un circuit electric. — Din fr. **wattmètre.**

WATT-ÓRĂ, *waţi-oră,* s.f. Unitate de măsură pentru energia electrică egală cu 3 600 de jouli. [Scris şi: *watt-oră.* — Pl. şi: *wattore*] — **Watt** + **oră** (după fr. *watt-heure).*

WATTORMÉTRU, *wattormetre,* s.n. Contor pentru măsurarea în waţi-oră a energiei electromagnetice care trece printr-un circuit. — Din fr. **watt-heuremètre.**

WATT-SECÚNDĂ, *waţi-secundă,* s.f. (Fiz.) Joule. [Scris şi: *watt-secundă.* — Pl. şi: *wattsecunde*] — Din fr. **wattseconde.**

WÉBER, *weberi,* s.m. Unitate de măsură, în sistemul internaţional, a fluxului magnetic. — Din fr. **weber.**

WEBERMÉTRU, *webermetre,* s.n. Instrument folosit pentru măsurarea variaţiei fluxului magnetic. — Din germ. **Webermeter.**

WEEKEND, *weekenduri,* s.n. Sfârşit de săptămână (cuprinzând sâmbata şi duminica), destinat odihnei. [Pr.: *úĭchend.* Scris şi: *week-end.* — Pl. şi: *week-end-uri*]. — Cuv. engl.

WEHRMACHT s.n. Denumire oficială dată în Germania forţelor armate ale celui de-al treilea Reich. [Pr.: *vérmaht*] — Cuv. germ.

WÉLTANSCHAUUNG s.n. Concepţie despre lume; fel de a privi lumea. [Pr.: *-şaung*] — Cuv. germ.

WÉSTERN, *westernuri,* s.n. Gen de film american evocând epoca cuceririi vestului în sec. XIX. [Pr.: *ŭéstărn, ŭestern*] — Din engl. **western.**

WESTFALIÁN, -Ă, *westfalieni, -e,* s.n., adj. **1.** Etajul superior al carboniferului mediu din vestul Europei, caracterizat prin importante zăcăminte de cărbuni. **2.** Care aparţine westfalianului (**1**), referitor la westfalian — Din fr. **westphalien.**

WHIG s.m. Nume dat adversarilor ducelui de York, organizaţi într-un partid care, după dezmembrare, la începutul sec. XIX, au intrat în Partidul Liberal englez. [Pr.: *ŭig*] — Cuv. engl.

WHISKY, *whisky-uri,* s.n. **1.** Băutură cu un mare procent de alcool obţinută prin distilarea cerealelor în condiţii speciale. **2.** Sortiment sau porţie de whisky (**1**). [Pr.: *úĭschi*] — Cuv. engl.

WHITE-SPÍRIT s.n. Produs obţinut la distilarea petrolului brut, întrebuinţat ca solvent în vopsitorie şi în industria lacurilor. [Pr.: *ŭaĭt-spirit*] — Cuv. engl.

WÍDIA s.f. Metal dur obţinut din carburi metalice (de wolfram şi titan), folosit la acoperirea pieselor supuse uzurii, mai ales a tăişurilor sculelor de aşchiere a metalelor. — Din fr. **widia.**

WILLEMÍT s.n. Silicat natural de zinc, cristalizat, de obicei incolor, sticlos, din care se extrage zincul. — Din fr. **willémite.**

WILLY-WILLY s.m. (Met.) Ciclon tropical care se manifestă în nordul Australiei. [Pr.: *uíli-uíli*] — Cuv. engl.

WÍNDSURFING s.n. Sport constând în plutirea pe apă, stând în picioare pe o planşă prevăzută cu un catarg şi cu o mică velă. [Pr.: *ŭindsărfing*] — Din engl. **windsurfing**.

WÓLFRAM s.n. Element chimic, metal dur, cenuşiu-deschis (în stare compactă) sau cenuşiu-închis (sub formă de pulbere), lucios, folosit la fabricarea oţelurilor speciale şi a filamentelor pentru becuri electrice; tungsten. — Din germ. **Wolfram,** fr. **wolfram.**

WOLFRAMÁT, *wolframaţi,* s.m. (Chim.) Sare a acidului wolframic. — Din germ. **Wolframat.**

WOLFRÁMIC, -Ă, *wolframici, -ce,* adj. De wolfram, al wolframului. ✧ *Acid wolframic* = acid derivat din wolfram, existent sub formă de pulbere galbenă insolubilă în apă, preparat din soluţii de wolframaţi cu acizi. — **Wolfram** + suf. *-ic.*

WOLFRAMÍT s.n. Minereu din care se extrage wolframul. — Din germ. **Wolframit.**

WOOFER s.n. Difuzor special pentru redarea frecvenţelor joase. [Pr.: *úfăr*] — Cuv. engl.

WULFENÍT s.n. Minereu de plumb şi de molibden. — Din fr. **wulfénite,** germ. **Wulfenit.**

WURTZÍT s.n. Sulfură naturală de zinc. [Pr.: *vurţit*] — Din germ. **Wurtzit,** fr., engl. **wurtzite.**

X

X, *x,* s.m. **1.** A douăzeci şi noua literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă, care redă pe *cs* (la începutul cuvintelor sau în cuvinte ca „explozie”, „expoziţie” etc.) sau pe *gz* (în cuvinte ca „exemplu”, „examen” etc.). ✦ Simbol matematic pentru numărul 10 în sistemul roman de scriere a numerelor. ✦ (Fiz.; în sintagma) *Radiaţie* (sau *raze) X* = radiaţie de natură electromagnetică de mică lungime de undă, care impresionează placa fotografică. [Pr.: *ics.* — Pl. şi (**1,** n.) *x-uri*].

XANTÍNĂ s.f. Produs organic care se găseşte în urină, în sânge, în ceai, cafea etc. — Din fr. **xanthine.**

XANTINURÍE, *xantinurii,* s.f. (Fiziol.) Prezenţă de xantină în urină; cantitate de xantină prezentă în urină. — Din fr. **xanthinurie.**

XANTOCÍT, *xantocite,* s.n. (Biol.) Celulă (**1**) care conţine pigment galben. — Din fr. **xanthocyte.**

XANTOCROMÁTIC, -Ă, *xantocromatici, -ce,* adj. (Med.) Colorat în galben. — Din fr. **xanthochromatique.**

XANTOCROMÍE s.f. Coloraţie în galben până la maro a serului sângelui. — Din germ. **Xanthochromie,** fr. **xanthochromie.**

XANTODERMÍE, s.f. (Med.) Coloraţie galbenă a pielii. — Din fr. **xanthodermie.**

XANTOFÍLĂ, *xantofile,* s.f. Pigment care se găseşte în plante, alături de clorofilă şi de caroten, colorând toamna frunzele în galben-roşcat. — Din fr. **xanthophylle.**

XANTÓM, *xantoame,* s.n. Tumoare galbenă (sau roşcată) benignă pe piele. — Din germ. **Xanthom,** fr. **xanthome.**

XANTOMATÓZĂ, *xantomatoze,* s.f. Boală caracterizată prin creşterea colesterolului în sânge şi prin acumularea acestuia în piele sau în diverse organe sub forma unor noduli galbeni-portocalii. — Din fr. **xanthomatose.**

XANTOPSÍE s.f. Senzaţie anormală de coloraţie în galben a imaginilor vizuale. — Din fr. **xanthopsie.**

XENÍE, *xenii,* s.f. (Biol.) Fenomen de dublă fecundare specific plantelor angiosperme, realizat cu polen de la o mulţime de varietăţi ale speciei. — Din fr. **xénie,** engl. **xenia.**

XENOFÍL, -Ă, *xenofili, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care nutreşte simpatie faţă de străini sau faţă de ceea ce este străin. — Din fr. **xénophile.**

XENOFILÍE s.f. Simpatie faţă de tot ceea ce este străin. — Din fr. **xénophilie.**

XENOFÓB, -Ă, *xenofobi, -e,* adj., s.m. şi f. (Persoană) care manifestă aversiune faţă de persoane de altă naţionalitate sau faţă de alte popoare. — Din fr. **xénophobe.**

XENOFOBÍE s.f. Atitudine de teamă, respingere şi ură faţă de persoanele străine de grupul etnic din care face parte subiectul. — Din fr. **xénophobie.**

XENOLÍT, *xenolite,* s.n. (Min.) Fragment de rocă străin de roca eruptivă în care se află. — Din fr. **xénolithe,** germ. **Xenolith,** engl. **xenolithe.**

XENOMÁN, -Ă, *xenomani, -e,* s.m. şi f. Persoană care are o preferinţă deosebită pentru străini şi pentru tot ceea ce provine de la ei. — Din fr. **xénomane.**

XENOMANÍE, *xenomanii,* s.f. Pasiune exagerată pentru tot ce este străin. — Din fr. **xénomanie.**

XENOMORFÍE s.f. Proprietate a unui mineral de a se prezenta şi sub altă formă decât cea obişnuită. — Din fr. **xénomorphie.**

XENÓN s.n. Element chimic din grupul gazelor nobile, incolor şi inodor, care se găseşte în atmosferă în cantităţi foarte mici. — Din fr. **xénon,** germ. **Xenon.**

XENOPATÍE, *xenopatii,* s.f. (Med.) Delir în care bolnavul e convins că o persoană acţionează asupra sa (de la distanţă) prin sugestie, hipnoză etc. — Din fr. **xénopathie.**

XÉRES s.n. Vin de calitate superioară, cu aromă şi buchet specific, originar din Spania. [Pr.: *he-*] — Din sp. **xerex,** fr. **xérès**.

XEROCÓPIE, *xerocopii,* s.f. Copie făcută la xerox. — Din fr. **xérocopie,** it. **xerocopia.**

XERODERMÍE, *xerodermii,* s.f. Boală de piele caracterizată prin uscăciunea pielii din cauza creşterii stratului cornos al epidermei şi a scăderii secreţiilor cutanate. — Din fr. **xérodermie.**

XEROFÁG, -Ă, *xerofagi, -ge,* adj. Care se hrăneşte cu alimente uscate. — Din fr. **xérophage.**

XEROFAGÍE s.f. Regim de alimentaţie vegetariană care are la bază alimente uscate, seci. — Din fr. **xérophagie.**

XEROFÍLĂ, *xerofile,* adj., s.f. (Bot.) Xerofită. — Din fr. **xérophile.**

XEROFÍTĂ, *xerofite,* s.f., adj. (Plantă) care este adaptată pentru a trăi într-un mediu cu umiditate scăzută; xerofilă. — Din fr. **xérophyte.**

XEROFÓRM s.n. Substanţă medicamentoasă care se prezintă sub formă de pulbere galbenă, întrebuinţată ca antibiotic (intestinal). — Din fr. **xéroforme.**

XEROFTALMÍE, *xeroftalmii,* s.f. (Med.) Xeroză. — Din fr. **xérophtalmie.**

XEROGÉL, *xerogeluri,* s.n. Material obţinut prin uscarea gelurilor. — Din fr. **xérogel,** germ. **Xerogel,** engl. **xerogel.**

XEROGRAFÍE, *xerografii,* s.f. Procedeu de fotografiere folosit pentru reproducerea unor imagini şi documente, bazat pe impresionarea unei plăci electrizate acoperite cu un strat de material sensibil la lumină. — Din germ. **Xerographie,** fr. **xérographie.**

XEROMÓRF, -Ă, *xeromorfi, -e,* adj. (Bot.; despre unele plante) Adaptat la secetă. — Din germ. **xeromorph.**

XEROMORFÍSM s.n. Totalitatea particularităţilor morfoanatomice legate de rezistenţa la secetă a xerofitelor. — Din fr. **xéromorphisme.**

XÉROX®, *xeroxuri,* s.n. Aparat de reprodus şi de multiplicat, bazat pe xerografie. ✦ P. restr. Copie obţinută cu un astfel de aparat. — Denumire comercială.

XEROXÁ, *xeroxez,* vb. I. Tranz. A multiplica cu ajutorul xeroxului. — Din **xerox.**

XEROXÁRE, *xeroxări,* s.f. Acţiunea de *a xeroxa* şi rezultatul ei. — V. **xeroxa.**

XEROXÁT, -Ă, *xeroxaţi, -te,* adj. Care a fost multiplicat cu ajutorul xeroxului. — V. **xeroxa.**

XERÓZĂ, *xeroze,* s.f. Boală de ochi caracterizată prin uscarea şi contractarea conjunctivei, prin dispariţia secreţiei lacrimale şi opacifierea corneei, care, în unele cazuri, devine albă; xeroftalmie. — Din fr. **xérose.**

XIFOÍD, *xifoide,* s.n. Cartilaj de forma unui vârf de sabie, care formează extremitatea inferioară a osului stern. ✧ (Adjectival) *Cartilaj xifoid.* — Din fr. **xiphoïde.**

XILÁN, *xilani,* s.m. Polizaharidă care se găseşte în celulele lignificate ale lemnului, în paie etc. — Din fr. **xylane,** germ. **Xylan,** engl. **xylan.**

XILÉM s.n. (Bot.) Ţesut lemnos alcătuit din vase lemnoase. — Din fr. **xylème,** germ. **Xylem.**

XILÉN, *xileni,* s.m. Hidrocarbură lichidă care se găseşte în gudronul de huilă sau în unele fracţiuni de ţiţei şi care se foloseşte ca solvent în industria lacurilor, a coloranţilor, a cauciucului etc. — Din fr. **xylène.**

XILIDÍNĂ, *xilidine,* s.f. (Chim.) Amină obţinută din xilen folosită la fabricarea unor coloranţi. — Din fr. **xylidine.**

XILOFÁG, -Ă, *xilofagi, -ge,* adj. (Despre unele insecte) Care se hrăneşte cu lemn, care roade lemnul. — Din fr. **xylophage.**

XILOFÓN, *xilofoane,* s.n. Instrument muzical de percuţie, alcătuit dintr-un sistem de plăci de lemn acordate diferit, care vibrează şi emit sunete când sunt lovite cu nişte ciocănele de lemn, de sticlă sau de metal. — Din fr. **xylophone.**

XILOFONÍST, -Ă, *xilofonişti, -ste,* s.m. şi f. Persoană care cântă la xilofon. — **Xilofon** + suf. *-ist.*

XILOGRÁF, -Ă, *xilografi, -e,* s.m. şi f. Lucrător care execută clişee de tipar gravate în lemn; gravor în lemn. — Din fr. **xylographe.**

XILOGRÁFIC, -Ă, *xilografici, -ce,* adj. Care aparţine xilografiei, privitor la xilografie, obţinut prin xilografie. — Din fr. **xylographique.**

XILOGRAFÍE, (**2**) *xilografii,* s.f. **1.** Procedeu tipografic la care se folosesc forme de tipar gravate în lemn; arta de a grava în lemn. **2.** Clişeu tipografic gravat în lemn. — Din fr. **xylographie.**

XILOGRAVÚRĂ, (**4**) *xilogravuri,* s.f. **1.** Totalitatea procedeelor necesare producerii formei de tipar pentru xilografie; formă de tipar obţinută printr-un astfel de procedeu. **2.** Procedeu de gravură care constă din săparea unui desen pe o placă de lemn şi imprimarea lui pe hârtie. **3.** Arta de a grava în lemn. **4.** Clişeu gravat în lemn; stampă executată cu un astfel de clişeu. — Din fr. **xylogravure.**

XILOÍD, -Ă, *xiloizi, -de,* adj. (Despre materiale) Care este de natură lemnoasă sau prezintă o structură asemănătoare cu aceea a lemnului. — Din fr. **xyloïde.**

XILOLÍT, (**2**) *xilolite,* s.n. **1.** Amestec de rumeguş de lemn şi clorură de magneziu, colorat cu pigmenţi minerali, folosit mai ales la fabricarea cabinelor de nave. **2.** (La pl.) Sorturi de xilolit (**1**). [Pl. şi: *xilolituri*] — Din germ. **Xylolith.**

XILOLITOGRAFÍE s.f. (Tipogr.) Procedeu de tipar litografic la care forma de tipar se execută pe o placă de lemn. — Din fr. **xylolithographie,** germ. **Xylolithographie.**

XILOTIPÍE s.f. (Tipogr.) Procedeu de tipar folosit la reproducerea structurii lemnului din care se prepară forma de tipar. — Din germ. **Xylotypie.**

XILÓZĂ s.f. (Chim.) Monozaharidă care se găseşte în lemn, în paie etc. — Din fr. **xylose.**

Y

Y, *y,* s.m. **1.** A treizecea literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă, având în general diverse valori ale lui *i,* care apare în neologisme internaționale și în nume proprii străine. [Pr.: *igrec.* — Pl. și (**1,** n.) *y-uri*].

YÁLĂ, *yale,* s.f. Broască (**III**) de siguranță. — Denumire comercială.

YANKÉU, *yankei,* s.m. Nume dat, începând cu sec. XVII, locuitorilor din nord-estul SUA; *p. gener.* cetățean al SUA — Din engl. **yankee.**

YARD, *yarzi,* s.m. Unitate de măsură engleză pentru lungime, egală cu 0,914399 m. — Din engl. **yard.**

YEMENÍT, -Ă, *yemeniți, -te,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Yemenului sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Yemenului sau yemeniților (**1**), privitor la Yemen ori la yemeniți. — Din fr. **yéménite.**

YEN, *yeni,* s.m. Unitate monetară în Japonia. — Din engl., fr. **yen.**

YÉSMAN, *yesmeni,* s.m. Persoană care aprobă fără discernământ părerea celor din jur; oportunist. [Pr.: *-men*]. — Cuv. engl.

YÓGA s.f. Școală filosofică indiană fondată la începutul milen. I, care urmărește adâncirea autocunoașterii eului în scopul eliberării lui de viața materială și al contopirii cu spiritul universal; *p. ext.* ansamblu de exerciții care duc la stăpânirea deplină a organismului uman prin încetinirea la maximum a respirației, a bătăilor inimii și prin realizarea stării de insensibilizate totală. — Din engl., fr. **yoga.**

YOGHÍN, *yoghini,* s.m. Adept al filosofiei yoga; *p. ext.* persoană care practică exerciții yoga. [Var.: **yogín** s.m.] — Din fr. **yogin,** engl. **yogi.**

YOGHÍST, -Ă, *yoghiști, -ste,* s.m. și f., adj. (Rar) Yoghin. — **Yoga** + suf. *-ist.*

YOGÍN s.m. v. **yoghin.**

YORK n.pr. n. Denumire dată mai multor rase de porci de culoare albă, originare din Anglia. — Cuv. engl.

YTÉRBIU s.n. Element chimic din familia pământurilor rare. — Din fr. **ytterbium.**

ÝTRIU s.n. Element chimic asemănător cu elementele din familia pământurilor rare. — Din fr. **yttrium.**

YUAN, *yuani,* s.m. Unitate monetară în China. — Din germ. **Yuan**.

YÚCCA s.f. (Bot.) Plantă din fam. liliacee aclimatizată în zonele temperate unde se cultivă ca plantă ornamentală. ✦ P. restr. Fibră textilă obținută din această plantă. — Din engl., fr. **yucca.**

Z

Z, *z,* s.m. **1.** A treizeci și una literă a alfabetului limbii române. **2.** Sunet notat cu această literă (consoană fricativă dentală sonoră). [Pr.: *ze, zî.* — Pl. și: (**1,** n) *z-uri*]

ZA[1] prep. (Înv.) De, de la; la. — Din sl. **za.**

ZA[2]**,** *zale,* s.f. **1.** Fiecare dintre ochiurile unui lanț; *p. gener.* (la pl.) lanț. ✦ Lănțișor de metal folosit uneori ca podoabă. ✦ Cusătură în formă de lănțișor, executată de obicei la broderii. **2.** (La pl.) Împletitură din inele mici de fier legate unul de altul; *p. ext.* armură făcută din această împletitură, pe care o purtau războinicii în Antichitate și în Evul Mediu, spre a se apăra de loviturile dușmanilor. [Var.: (reg.) **zálă, zea** s.f.] — Cf. ngr. z á v a.

ZABÉT s.m. (Înv.) Guvernator; *p. ext.* autoritate, stăpânire. — Din tc. **zabıt.**

ZABRÁC s.n. (Înv.) **1.** Mustrare aspră; ocară. **2.** Încercare grea; primejdie. — Cf. rus. z a b r a k.

ZÁBRĂ, *zabre,* s.f. Plantă erbacee cu tulpina pubescentă și cu flori purpurii *(Galeopsis pubescens).* — Cf. z e b r ă.

ZACHERLÍNĂ s.f. Numele unui insecticid folosit în trecut. — Et. nec.

ZACÚSCĂ, (**2**) *zacuște,* s.f. **1.** Gustare, aperitiv; *spec.* preparat culinar făcut din vinete, gogoșari, ceapă etc. ori din pește cu garnitură de legume. **2.** (La pl.) Sorturi de zacuscă (**1**). — Din rus. **zakuska.**

ZADÁR s.n. (Înv.) Inutilitate, zădărnicie. ✧ Loc. adv. *În zadar* = degeaba, fără folos, zadarnic, în deșert, în van. [Var.: **zădár** s.n.] — Din sl. **za darŭ.**

ZADÁRNIC, -Ă, *zadarnici, -ce,* adj. **1.** (Adesea adverbial) Care este fără folos, fără rost, nefolositor, inutil. **2.** (Înv.) Vanitos, trufaș, îngâmfat. [Var.: **zădárnic, -ă** adj.] — **Zadar** + suf. *-nic.*

ZÁDĂ, *zade,* s.f. Arbore din familia pinaceelor, rășinos, cu frunze lungi în formă de ace, care cad toamna, cu lemn tare și rezistent, folosit în construcții, industria mobilei etc. *(Larix decidua).* — Lat. pop. **daeda** (= *taeda).*

ZÁDIE, *zadii,* s.f. Țesătură de lână în costumul popular țărănesc feminin din unele regiuni, decorată cu dungi late negre, alternând cu altele roșii sau portocalii și purtată peste poale, o parte în față și cealaltă în spate. — Cf. ucr. z a d y „înapoi, în spate”.

ZAGARÁ, *zagarele,* s.f. Blană de animal prelucrată; margine de blană (de altă culoare) aplicată la unele obiecte de îmbrăcăminte. — Din bg., sb. **zagarija.**

ZAHANÁ s.f. v. **zalhana.**

ZAHÁR s.n. v. **zahăr.**

ZAHARÁT[1]**,** *zaharați,* s.m. Sare a acidului zaharic. — Din fr. **saccharate.**

ZAHARÁT[2]**, -Ă,** *zaharați, -te,* adj. Care conține zahăr, cu zahăr; provocat de (excesul de) zahăr. — **Zahăr** + suf. *-at.*

ZAHARÁZĂ, *zaharaze,* s.f. (Biol.) Invertază. — Din fr. **saccharase.**

ZAHAREÁ s.f. v. **zaherea.**

ZAHÁRIC, *zaharici,* adj. m. (În sintagma) *Acid zaharic* = acid obținut prin oxidarea unor sorturi de zahăr și de amidon. — Din fr. **saccharique.**

ZAHARICÁLE s.f. pl. Bomboane, cofeturi, acadele; *p. gener.* dulciuri. — Din ngr. **zahariká.**

ZAHARIFICÁ, *zaharífic,* vb. I. Tranz. A scinda polizaharidele în produși cu un grad de polimerizare mai mic sau în monozaharide. — După fr. **saccharifier.**

ZAHARIFICÁRE, *zaharificări,* s.f. Acțiunea de *a zaharifica* și rezultatul ei. — V. **zaharifica.**

ZAHARIFICATÓR, *zaharificatoare,* s.n. Instalație folosită pentru zaharificare. — **Zaharifica** + suf. *-tor.*

ZAHARIGÉN, -Ă, *zaharigeni, -e,* adj. Care se poate transforma în zahăr prin hidratare. — Din fr. **saccharigène.**

ZAHARIMETRÍE s.f. Metodă de determinare a concentrației soluțiilor de zaharoză cu ajutorul zaharimetrului. — Din fr. **saccharimétrie.**

ZAHARIMÉTRU, *zaharimetre,* s.n. Instrument folosit pentru determinarea concentrației unei soluții de zaharoză, utilizat în special în industria zahărului. — Din fr. **saccharimètre.**

ZAHARÍNĂ s.f. Substanță organică solidă, cristalizată, greu solubilă în apă, cu o putere de îndulcire de 500 de ori mai mare decât a zahărului, netoxică și neasimilabilă, folosită ca înlocuitor al zahărului în alimentația bolnavilor de diabet. — Din fr. **saccharine.**

ZAHARISÍ, *zaharisesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre dulcețuri, miere etc.; la pers. 3) A căpăta un aspect specific din cauza cristalizării zaharurilor conținute. **2.** Refl. Fig. (Fam.; despre oameni) A-și pierde vigoarea, energia, deplinătatea facultăților mintale; a se ramoli. **3.** Tranz. Fig. (Rar) A îndulci tonul sau timbrul vocii; a face mieros. — Din ngr. **zahariázo.**

ZAHARISÍRE, *zaharisiri,* s.f. Faptul de *a se zaharisi.* — V. **zaharisi.**

ZAHARISÍT, -Ă, *zaharisiți, -te,* adj. **1.** (Despre dulcețuri, miere etc.) Care s-a cristalizat. ✧ *Fructe zaharisite* = fructe conservate prin fierbere în sirop de zahăr. **2.** Fig. (Fam.; despre oameni) Care și-a pierdut vigoarea, energia, deplinătatea facultăților mintale; ramolit. ✦ (Despre cuvinte, expresii, ton etc.) Mieros, dulceag, siropos. — V. **zaharisi.**

ZAHARÍT, -Ă adj. v. **zăhărit.**

ZAHÁRNIȚĂ, *zaharnițe,* s.f. Vas mic în care se ține zahărul. — **Zahăr** + suf. *-niță.*

ZAHAROÍD, -Ă, *zaharoizi, -de,* adj. Care are aspectul zahărului. — Din fr. **saccharoïde.**

ZAHAROMÉTRU, *zaharometre,* s.n. Instrument folosit pentru determinarea concentrației soluțiilor de zahăr prin măsurarea densității lor. — Din fr. **saccharomètre.**

ZAHARÓS, -OÁSĂ, *zaharoși, -oase,* adj. **1.** (În sintagma) *Produs zaharos* = produs alimentar dulce preparat din (sau cu) zahăr. **2.** Care are aspectul zahărului (**1**); alb, compact, cristalin ca zahărul. — Din fr. **sacchareux.** Cf. z a h ă r.

ZAHARÓZĂ s.f. Substanță din clasa zaharurilor, formată din combinarea unei molecule de glucoză cu o moleculă de fructoză, cu gust dulce, solubilă în apă și cu mare valoare nutritivă. — Din fr. **saccharose.**

ZAHÁRURI s.n. pl. Nume generic dat substanțelor organice care formează (alături de albuminoide și de grăsimi) una dintre cele trei grupe de combinații specifice celulelor organismelor vii (din care fac parte glucoza, fructoza, zaharoza, lactoza, maltoza etc.); glucide. — Din **zahăr.**

ZÁHĂR s.n. **1.** Specie de zaharoză de culoare albă cristalizată, ușor solubilă în apă, cu gust dulce și plăcut, obținută mai ales din sfecla de zahăr sau din trestia de zahăr și constituind unul dintre produsele alimentare de bază. ✧ *Zahăr de struguri* = glucoză. *Zahăr de lapte* = lactoză. *Zahăr de malț* = maltoză. ✧ Loc. adj. *De zahăr* = (despre oameni) foarte bun, gentil, serviabil; foarte simpatic. **2.** Nume dat excesului de glucoză din sânge; (și în sintagma *boală de zahăr)* boală cauzată de acest exces; diabet zaharat. [Var.: (reg.) **zahár** s.n.] — Din ngr. **záhari.** Cf. bg. z a h a r.

ZAHEREÁ, *zaherele,* s.f. (Înv.) Denumire dată proviziilor (făină, unt, miere etc.) pe care Țările Române erau obligate să le dea oștilor otomane. ✦ (Reg.) Tain pentru vite, preparat din tărâțe, sfeclă de zahăr, sare etc.; *p. ext.* nutreț, furaj. [Var.: **zahareá** s.f.] — Din tc. **zahire.**

ZAIAFÉT, *zaiafeturi,* s.n. (Pop. și fam.) Chef mare (cu lăutari); ospăț, chiolhan. [Pr.: *za-ia-.* — Var.: **ziafét, zaifét** s.n.] — Din tc. **ziyāfet.**

ZÁIBĂR s.n. (Reg.) **1.** Soi de viță-de-vie nealtoită. **2.** Vin obținut din aceste soiuri de struguri. — Cf. germ. S e i b e r.

ZÁICĂ, *zaici,* s.f. (Ornit.; reg.) Gaiță. — Et. nec.

ZAICÓI, *zaicoi,* s.m. (Reg.) Bărbătușul zaicii. — **Zaică** + suf. *-oi.*

ZAÍF, -Ă, *zaifi, -e,* adj. (Înv.) Indispus, bolnav; debil, convalescent. — Din tc. **zayıf.**

ZAIFÉT s.n. v. **zaiafet.**

ZAIFLÁC, *zaiflâcuri,* s.n. (Înv.) Indispoziție, slăbiciune, suferință. [Pr.: *za-i-*] — Din tc. **zayıflık.**

ZAÍMF, *zaimfuri,* s.n. (Rar) Văl. — Din fr. **zaïmph.**

ZAIRÉZ, -Ă, *zairezi, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Zair sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Zairului sau zairezilor (**1**), referitor la Zair ori la zairezi. [Pr.: *za-i-*] — **Zair** (n. pr.) + suf. *-ez.*

ZÁLĂ s.f. v. **za²**.

ZALHANÁ, *zalhanale,* s.f. **1.** (Înv.) Abator rudimentar pentru ovine, amenajat în vederea preparării pastramei și a desfacerii produselor derivate. **2.** Restaurant în care se prepară și se servesc anumite mâncăruri din carne friptă (de ovine). [Var.: **zahaná** s.f.] — Din tc. **salhāne.**

ZÁMĂ s.f. v. **zeamă.**

ZAMBIÁN, -Ă, *zambieni, -e,* s.m. și f., adj. **1.** S.m. și f. Persoană care face parte din populația Republicii Zambia sau este originară de acolo. **2.** Adj. Care aparține Zambiei sau zambienilor (**1**), referitor la Zambia ori la zambieni. — Din fr. **zambien.**

ZAMBÍLĂ, *zambile,* s.f. Plantă erbacee din familia liliaceelor, cu frunzele crescute dintr-un bulb, cu flori albe, roz, violete sau albastre, grupate în raceme terminale la vârf și plăcut mirositoare *(Hyacinthus orientalis).* — Din tc. **sümbül.**

ZAMBILÍCĂ, *zambilici,* s.f. Diminutiv al lui *zambilă.* — **Zambilă** + suf. *-ică.*

ZAMBÓL, *zamboale,* s.n. (Înv. și reg.) Coș împletit din papură sau din rogoz; zimbil. — Cf. z i m b i l.

ZÁMCĂ, *zămci,* s.f. (În Evul Mediu, în Moldova) Întăritură, construcție întărită, fortăreață, cetate. — Din rus. **zamka.**

ZAMFÍR, *zamfire,* s.n. (Înv. și pop.) Safir. [Pl. și: *zamfiruri*] — Din sl. **samfirŭ.**

ZAMFÍRĂ, *zamfire,* s.f. (Ornit.; reg.) Grangur. — Et. nec.

ZAMPARAGÍU, *zamparagii,* s.m. (Pop.) Derbedeu. — Cf. tc. z a m p a r a.

ZAMPARALÂC, *zamparalâcuri,* s.n. (Înv.) Petrecere, chef, destrăbălare. — Din tc. **zamparalık.**

ZANANÁ s.f. v. **zenana.**

ZAP interj. v. **zapa.**

ZAPÁ¹, *zapez,* vb. I Tranz. (Fam.) A schimba frecvent canalele de televiziune apăsând pe butoanele telecomenzii. — Din fr. **zapper.**

ZÁPA² interj. (Rar; repetat) Cuvânt care imită lătratul câinelui. [Var.: **zap** interj.] — Onomatopee.

ZAPÁT s.n. (Reg.) Vânt care bate din nord-vest. — Cf. rus. z a p a d.

ZAPATEADO, *zapateado,* s.n. Dans solistic de origine spaniolă, în măsură ternară, deseori sincopat, cu mișcare rapidă, ale cărui accente ritmice se marchează prin lovituri de călcâi; melodie după care se execută acest dans. [Pr.: *sa-pa-te-á-*] — Cuv. sp.

ZAPCIÁLĂ, *zapcieli,* s.f. (Înv.) Încasare cu forța a dărilor sau a datoriilor; executare. [Pr.: *-ci-a-*] — **Zapcii** + suf. *-eală.*

ZAPCIERÍE, *zapcierii,* s.f. (Înv.) Funcția de zapciu; zapcilâc (**1**). [Pr.: *-ci-e-*] — **Zapciu** + suf. *-ărie.*

ZAPCIÍ, *zapciesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A încasa cu forța dările sau datoriile de la cineva; a executa. — Din **zapciu.**

ZAPCILÂC, *zapcilâcuri,* s.n. (Înv.) **1.** Zapcierie. **2.** Zapcială. — **Zapciu** + suf. *-lâc.*

ZAPCÍU, *zapcii,* s.m. (Înv.) **1.** Cârmuitor al unei plăși, subordonat ispravnicului (și însărcinat cu strângerea dărilor). **2.** Grad în armată, echivalent cu cel de căpitan; persoană care avea acest grad. **3.** Agent de poliție; sergent de stradă. — Din tc. **zaptiye.**

ZÁPIS, *zapise,* s.n. (Înv.) Document, dovadă scrisă, act. — Din sl. **zapisŭ.**

ZAPÍSCĂ, *zapiști,* s.f. (Înv.) Adeverință, certificat. — Din rus. **zapiska.**

ZAPOROJEÁN, *zaporojeni,* s.m. Denumire a cazacilor stabiliți în aval de pragurile Niprului în sec. XVI–XVIII. — **Zaporojie** (n. pr.) + suf. *-ean.*

ZAPOROJEÁNCĂ, *zaporojence,* s.f. Femeie cazacă stabilită în aval de pragurile Niprului în sec. XVI–XVIII.

ZAPT s.n. (Înv.; în expr.) *A face* (un lucru) *zapt* = a-și însuși (un lucru) cu forța; a confisca. — Din tc. **zabit.**

ZAR¹, *zaruri,* s.n. Cub mic de os, de lemn, de material plastic etc., care are pe fiecare dintre fețe imprimate puncte de la unu la șase folosit la unele jocuri de noroc; *p. ext.* (la pl.) joc de noroc la care se folosesc asemenea cuburi. — Din tc. **zar.**

ZAR², *zaruri,* s.n. (Reg.) Broască de la ușă. — Din magh. **zár.**

ZARÁF, *zarafi,* s.m. (Înv.) **1.** Persoană care se ocupa cu schimbul banilor; *p. ext.* cămătar. **2.** Casier al vistieriei. — Din tc. **sarraf.**

ZARAFÍR, *zarafiruri,* s.n. (Pop.) Fir de aur; *p. ext.* stofă țesută cu astfel de fir; brocart. — Cf. tc. z e r „aur”, rom. f i r.

ZARAFÍȚĂ, *zarafițe,* s.f. (Pop.) Soția zarafului. — **Zaraf** + suf. *-iță.*

ZARATÍT s.n. Carbonat bazic de nichel natural, de culoare verde. — Din fr. **zaratite.**

ZÁRĂ s.f. (Pop.) Lichid albicios și acrișor care rămâne după ce s-a ales untul. — Cf. alb. d h a l l ë.

ZÁRE, *zări,* s.f. **1.** Partea cerului sau a pământului pe care o mărginește linia orizontului; orizont. ✧ Loc. adv. *În zare* sau (rar) *în zări* = la orizont; *p. ext.* departe. *Din zări* = din depărtări. ✦ (La pl.) Văzduh. **2.** Lumină care se împrăștie în jurul unei surse luminoase; rază. ✧ Expr. *A se uita* (sau *a privi) în zare la ceva* = a privi un obiect (transparent) așezându-l în dreptul unei surse de lumină pentru a-l vedea mai bine. *(O) zare de...* = o cantitate mică de... ✦ Zori de ziuă, zorii zilei. **3.** Culme, creastă, coamă, vârf. — Din sl. **zarja.**

ZARF, *zarfuri,* s.n. (Înv.) Suport metalic lucrat în filigran, pe care se punea felegeanul sau paharul cu ceai. — Din tc. **zarf.**

ZARÍF, -Ă, *zarifi, -e,* adj. (Înv.) Frumos, strașnic. — Din tc. **zarīf.**

ZÁRIȘTE, *zariști,* s.f. **1.** Zare, orizont. **2.** Luminiș în pădure. — **Zare** + suf. *-iște.*

ZARNACADEÁ, *zarnacadele,* s.f. (Bot.; reg.) Narcisă. — Din tc. **zerenkadá.**

ZARPÁ, *zarpale,* s.f. (Înv.) Stofă scumpă de mătase, țesută cu fir de aur și de argint; brocart; *p. ext.* îmbrăcăminte de brocart. — Din tc. **zerbaf.**

ZÁRVĂ s.f. **1.** Gălăgie, zgomot mare, hărmălaie, tărăboi; *p. ext.* mișcare, agitație, tulburare, frământare. **2.** Ceartă, scandal, gâlceavă. — Cf. ucr. z a r v a.

ZARZÁM s.n. v. **țarțam.**

ZARZAVAGIOÁICĂ, *zarzavagioaice,* s.f. Negustoreasă de zarzavat. — **Zarzavagiu** + suf. *-oaică.*

ZARZAVAGÍU, *zarzavagii,* s.m. Negustor de zarzavat; grădinar care cultivă zarzavaturi. — Din tc. **zerzevatcı.**

ZARZAVÁT, *zarzavaturi,* s.n. (Cu sens colectiv) Plante comestibile, cultivate în grădini, de la care se consumă mai ales frunzele și rădăcinile; verdețuri. — Din tc., bg. **zerzevat.**

ZÁRZĂR, *zarzări,* s.m. **1.** Pom fructifer asemănător cu caisul, cu flori albe și cu fructe sferice mici, cu gust acrișor și cu sâmburi amari *(Armeniaca vulgaris).* **2.** (Reg.) Corcoduș. — Din **zarzără** (derivat regresiv).

ZÁRZĂRĂ, *zarzăre,* s.f. **1.** Fructul zarzărului (**1**). **2.** (Reg.) Fructul corcodușului. — Din bg. **zarzala, zarzalija.**

ZASTÚP, *zastupuri,* s.n. (Reg.) Hârleț mare folosit la săpat pe fundul bălților. — Din rus., ucr. **zastup.**

ZAȚ, *zațuri,* s.n. **1.** Substanță depusă pe fundul unui vas cu cafea; drojdie (**1**). **2.** Text cules cu litere de plumb și așezat în forme de dimensiunile paginilor, gata pentru tipărit. — Din germ. **Satz.**

ZAVÉLCĂ s.f. v. **zăvelcă.**

ZAVÉRĂ, *zavere,* s.f. Nume dat Revoluției de la 1821 împotriva stăpânirii turcești (cu ramificație și în Țările Române); *p. gener.* revoltă, răscoală, răzvrătire. — Din sb., bg. **zavera.**

ZAVERGISÍ, *zavergisesc,* vb. IV. Refl. (Înv.) A se răzvrăti. — **Zavergiu** + suf. *-isi.*

ZAVERGÍU, *zavergii,* s.m. Revoluționar grec din 1821; *p. gener.* răsculat, răzvrătit. — **Zaveră** + suf. *-giu.*

ZAVÉSCĂ s.f. (Înv.) Taxă specială plătită vistieriei în Evul Mediu, în Moldova, pentru redeschiderea unui proces. — Et. nec.

ZAVÍSTIC, -Ă adj. v. **zavistnic.**

ZAVÍSTIE, *zavistii,* s.f. (Înv. și pop.) Invidie, pizmă, gelozie; ură, dușmănie, zavistnicie. ✦ Intrigă, pâră. ✦ Discordie, gâlceavă, ceartă. — Din sl. **zavistĭ.**

ZAVISTIÍ vb. IV v. **zavistui.**

ZAVISTIÓS, -OÁSĂ, *zavistioși, -oase,* adj. (Înv.) Invidios, pizmaș, intrigant. [Pr.: *-ti-os*] — **Zavistie** + suf. *-os.*

ZAVÍSTNIC, -Ă, *zavistnici, -ce,* adj. (Înv. și reg.) Invidios, pizmaș, intrigant, zavistuitor. [Var.: **zavístic, -ă** adj.] — Din sl. **zavistĭnikŭ.**

ZAVISTNICÍE, *zavistnicii,* s.f. (Înv.) Zavistie. — **Zavistnic** + suf. *-ie.*

ZAVISTUÍ, *zavistuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A invidia, a pizmui. ✦ Intranz. A face sau a băga intrigi. [Var.: **zavistií** vb. IV] — Din sl. **zavistvovati.**

ZAVISTUITÓR, -OÁRE, *zavistuitori, -oare,* adj. (Înv.) Invidios, pizmaș; intrigant. [Pr.: *-tu-i-*] — **Zavistui** + suf. *-tor.*

ZAVRAGIOÁICĂ, *zavragioaice,* s.f. **1.** (Pop.) Țigancă din grupul țiganilor nomazi (ursari sau căldărari); soție de zavragiu (**1**). **2.** Femeie gâlcevitoare, scandalagioaică, certăreață. — **Zavragiu** + suf. *-oaică.*

ZAVRAGÍU, *zavragii,* s.m. **1.** (Pop.) Țigan nomad (ursar sau căldărar). **2.** Scandalagiu. — Cf. z a v e r g i u.

ZĂBÁLĂ, *zăbale,* s.f. **1.** Parte a căpăstrului constând dintr-o bară subțire de metal cu două brațe, prevăzute cu câte un inel mare, care se introduce în gura calului înapoia ultimilor incisivi pentru a-l struni și a-l conduce. **2.** Bubuliță albicioasă molipsitoare, care apare la oameni în colțurile gurii și la vite pe buze; zăbăluță. **3.** (La pl.) Bale. **4.** (La pl.) Colțurile cărnoase ale ciocului unor pui de păsări. — Din magh. **zabola.**

ZĂBÁVĂ, *zăbave,* s.f. **1.** Întârziere, încetineală, tărăgăneală, zăbovire. ✧ Expr. (Fam.) *Un bob (de) zăbavă* = un pic de răbdare; imediat, numaidecât, îndată. *A-și face zăbavă* = a-și pierde vremea, a întârzia. *Fără (de) zăbavă* = fără întârziere, imediat, îndată. **2.** Răgaz, odihnă. **3.** Trecere de vreme; amuzament, petrecere, distracție. [Pl. și: *zăbăvi*] — Din sl. **zabava.**

ZĂBÁVNIC, -Ă, *zăbavnici, -ce,* adj. (Înv.) Care zăbovește, care întârzie; zăbovitor. ✦ Încet, greoi. — Din sl. **zabavĭnŭ.**

ZĂBĂLÓS, -OÁSĂ, *zăbăloși, -oase,* adj. Cu zăbale (**2**); bălos; murdar, nespălat. — **Zăbală** + suf. *-os.*

ZĂBĂLÚȚĂ, *zăbăluțe,* s.f. **1.** Zăbală (**1**) mai simplă, compusă din două bare îmbinate între ele. **2.** Zăbală (**2**). — **Zăbală** + suf. *-uță.*

ZĂBĂÚC, -Ă, *zăbăuci, -ce,* adj. (Pop.; despre oameni) Care este zăpăcit, aiurit, năuc. [Var.: **zăpăúc, -ă** adj.] — Contaminare între **zăpăcit** și **hăbăuc.**

ZĂBĂVÍ vb. IV v. **zăbovi.**

ZĂBLẤU¹, *zăblaie,* s.n. Pânză de câlți sau de păr de capră, din care se fac cergi, lăicere etc.; *p. gener.* țol, pătură. — Din bg. **zeblo.**

ZĂBLẤU², *zăblăi,* s.m. (Reg.) **1.** Flăcău zdravăn; vlăjgan. **2.** Câine mare (ciobănesc); zăvod². — Din magh. **zábaló.**

ZĂBOVÍ, *zăbovesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Intranz. A lucra prea încet, a nu se grăbi; a întârzia. **2.** Intranz. A sta prea mult timp într-un loc; a întârzia. ✦ Tranz. A face pe cineva să întârzie, reținându-l, oprindu-l, silindu-l să aștepte. **3.** Refl. (Înv.) A se ocupa, a-și pierde vremea (cu cineva). [Var.: **zăbăví** vb. IV] — Din sl. **zabaviti.**

ZĂBOVÍRE s.f. (Pop.) Faptul de *a zăbovi.* — V. **zăbovi.**

ZĂBOVÍT, -Ă, *zăboviți, -te,* adj. (Înv.) Întârziat; amânat. — V. **zăbovi.**

ZĂBOVITÓR, -OÁRE, *zăbovitori, -oare,* adj. (Înv.) Zăbavnic. — **Zăbovi** + suf. *-tor.*

ZĂBRÁNIC, *zăbranice,* s.n. Țesătură fină de mătase, de borangic sau de lână (de culoare neagră); văl făcut dintr-o asemenea țesătură. ✦ Spec. Văl de doliu; pânză neagră care se pune la casa unui mort sau la ușa bisericii când mortul este depus acolo. — Din bg. **zabradnik.**

ZĂBREÁ, *zăbrele,* s.f. **1.** Gratie. **2.** Fiecare dintre barele de fier sau de lemn ale unui gard sau ale unui grilaj. **3.** Fiecare dintre barele unei grinzi formate dintr-o rețea de bare îmbinate la capete. [Var.: **zebreá** s.f.] — Din sl. **zabralo.**

ZĂBRELÍ, *zăbrelesc,* vb. IV. Tranz. A pune zăbrele (la o fereastră, la o ușă etc.). — Din **zăbrea.**

ZĂBRELÍT, -Ă, *zăbreliți, -te,* adj. (Despre ferestre, uși etc.) Cu zăbrele, care are zăbrele. — V. **zăbreli.**

ZĂBÚN, *zăbune,* s.n. (Înv. și pop.) **1.** Haină bărbătească purtată de țărani, făcută din lână sau din bumbac, de obicei lungă, cu sau fără mâneci, împodobită cu cusături. **2.** Anteriu lung și larg purtat de preoți și de călugări. **3.** (Înv.) Haină lungă, fără mâneci, confecționată din stofă scumpă, pe care o purtau boierii. [Var.: **zobón** s.n.] — Din bg. **zabun.**

ZĂBUNÁR, *zăbunari,* s.m. (Înv. și pop.) Persoană care face sau vinde zăbune. — **Zăbun** + suf. *-ar.*

ZĂBUNÁȘ, *zăbunașe,* s.n. (Înv. și pop.) Diminutiv al lui *zăbun;* zăbunel. [Var.: **zobonáș** s.n.] — **Zăbun** + suf. *-aș.*

ZĂBUNÉL, *zăbunele,* s.n. (Înv. și pop.) Zăbunaș. — **Zăbun** + suf. *-el.*

ZĂCÁRE s.f. (Înv. și pop.) Boală grea și îndelungată; zăcere. ✧ Expr. *A cădea în* (sau *la) zăcare* = a se îmbolnăvi greu. — **Zăcea** + suf. *-are.*

ZĂCÁȘ, -Ă, *zăcași, -e,* adj. (Pop.) **1.** Care zace bolnav în pat; fără putere; *p. ext.* leneș, trândav. **2.** Fig. Rău, răutăcios, invidios; răzbunător. — **Zăcea** + suf. *-aș.*

ZĂCĂMÂNT, *zăcăminte,* s.n. Acumulare naturală de substanțe minerale utile, cu forme și dimensiuni variate. — Din **zăcea** (după fr. *gisement).*

ZĂCĂRÍ, *zăcăresc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A lâncezi, a lenevi. — Din **zăcare.**

ZĂCĂȘEÁLĂ, *zăcășeli,* s.f. (Reg.) **1.** Răutate, ură, invidie, dorință de răzbunare, zăcășie. **2.** Lâncezeală, boală; inerție, nepăsare. — **Zăcaș** + suf. *-eală.*

ZĂCĂȘÍE s.f. (Pop.) Zăcășeală (**1**). — **Zăcaș** + suf. *-ie.*

ZĂCĂTÓR, -OÁRE, *zăcători, -oare,* adj., s.f. **I.** Adj. (Înv.) Care zace, care stă culcat, întins (la pământ). **II.** S.f. **1.** Vas mare în care se păstrează vinul sau rachiul și care se umple mereu din alte butoaie; cadă. ✦ Vas mare cu gura largă îngropat în pământ, în care se adună și se strivesc strugurii pentru a fi lăsați să fermenteze. **2.** Vas mare de lemn căptușit cu tablă subțire, în care se pun la dospit pieile pentru tăbăcit. ✦ Vas în care se depozitează provizoriu peștele la cherhana. **3.** Piatra de jos a morii care stă pe loc și deasupra căreia se rotește alergătoarea. **4.** Loc unde stau vitele ziua la odihnă; staniște, zăcătură (**1**). — **Zăcea** + suf. *-ător.*

ZĂCĂTÚRĂ, *zăcături,* s.f. (Reg.) **1.** Loc de odihnă pentru vite; zăcătoare (**4**), staniște. **2.** Rachiu sau vin depozitat într-o zăcătoare (**II 1**). — **Zăcea** + suf. *-ătură.*

ZĂCEÁ, *zac,* vb. II. Intranz. **1.** A sta întins, culcat sau tolănit pe pat, pe pământ etc. din lipsă de ocupație, din cauza oboselii etc. ✦ A fi doborât. *Copacii zac la pământ.* **2.** A sta culcat în pat din cauza unei boli grele; a boli. **3.** A fi mort, culcat, îngropat (în mormânt). **4.** (Despre sentimente, calități, defecte, deprinderi etc.) A sta ascuns, a fi în stare latentă. **5.** A sta, a fi, a se afla (într-o stare oarecare) de multă vreme, a fi lăsat în părăsire. *Plicurile nedesfăcute zăceau teanc.* ✧ Expr. *A zăcea la închisoare* (sau *în temniță* etc.) = a fi întemnițat. ✦ A fi așezat, situat undeva; a se afla. — Lat. **jacere.**

ZĂCÉRE, *zăceri,* s.f. Faptul de *a zăcea;* zăcut¹. ✧ Expr. *A cădea la zăcere* = a cădea la pat, a se îmbolnăvi greu. — V. **zăcea.**

ZĂCÚT¹ s.n. Zăcere. — V. **zăcea.**

ZĂCÚT², -Ă, *zăcuți, -te,* adj. **1.** Care a stat mult timp într-un loc; (despre apă) stătut, clocit. ✦ Putred. **2.** (Rar) Care a fost bolnav (greu); care are cicatrice, urme de vărsat. *Zăcută de vărsat.* — V. **zăcea.**

ZĂDÁR s.n. v. **zadar.**

ZĂDÁRNIC, -Ă adj. v. **zadarnic.**

ZĂDĂRÁRE, *zădărâri,* s.f. Acțiunea de *a zădărî* și rezultatul ei. [Var.: **zădăríre** s.f.] — V. **zădărî.**

ZĂDĂRÂT¹ s.n. (Pop.) Faptul de *a zădărî.* — V. **zădărî.**

ZĂDĂRÂT², -Ă, *zădărâți, -te,* adj. (Pop.; despre oameni și animale) Întărâtat, provocat; mâniat. [Var.: **zădărít, -ă** adj.] — V. **zădărî.**

ZĂDĂRÍ vb. IV v. **zădărî.**

ZĂDĂRÍRE s.f. v. **zădărâre.**

ZĂDĂRÍT, -Ă adj. v. **zădărât.**

ZĂDĂRÎ́, *zădărăsc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A întărâta, a provoca pe cineva; a sâcâi, a necăji, a hărțui. ✦ A răscoli, a tulbura. **2.** A ațâța focul. [Var.: **zădărí** vb. IV] — Din bg. **zadarjam,** sb. **zadirati.**

ZĂDĂRNICÍ, *zădărnicesc,* vb. IV. Tranz. A face să nu se realizeze ceva; a pune piedici la ceva; a dejuca un plan, o uneltire etc. — Din **zadarnic.**

ZĂDĂRNICÍE, *zădărnicii,* s.f. **1.** Caracterul a ceea ce este zadarnic; lucru inutil, fără rost; deșertăciune, inutilitate. **2.** (Înv.) Ambiție nemăsurată, vanitate, trufie, îngâmfare. — **Zadarnic** + suf. *-ie.*

ZĂDĂRNICÍRE, *zădărniciri,* s.f. Acțiunea de *a zădărnici* și rezultatul ei. — V. **zădărnici.**

ZĂDÚF, (**2**) *zădufuri,* s.n. **1.** Căldură mare, înăbușitoare; arșiță, caniculă. **2.** Fig. Supărare, necaz; (la pl.) greutăți, dificultăți. [Var.: **zădúh** s.n.] — Din bg., sb. **zaduh.**

ZĂDUFÓS, -OÁSĂ, *zădufoși, -oase,* adj. (Rar) Plin de zăduf, foarte călduros, înăbușitor. — **Zăduf** + suf. *-os.*

ZĂDÚH s.n. v. **zăduf.**

ZĂGÁN, *zăgani,* s.m. (Ornit.) Vultur-bărbos. — Din tc. **zagan,** ngr. **zagánis.**

ZĂGÁȘ, *zăgașe,* s.n. (Înv.) Canal, șanț. — Contaminare între **zăgaz** și **făgaș.**

ZĂGÁȘTINĂ, *zăgaștine,* s.f. (Reg.) Plasă de pescuit. — Et. nec.

ZĂGÁZ, *zăgazuri,* s.n. **1.** Stăvilar, baraj. ✧ Expr. *A se rupe* (sau *a se deschide, a se descuia) zăgazurile cerului,* se spune când sunt ploi mari, torențiale. **2.** Fig. Oprelişte, îngrădire, piedică, obstacol. **3.** Lac sau iaz format de apa pe care barajul o împiedică să curgă; braț derivat dintr-o apă curgătoare; scoc. **4.** Întăritură de protecție făcută în țărmul unui râu pentru ca apa să nu facă stricăciuni; dig. — Cf. sb. z a g a t a, z a g a t i t i.

ZĂGĂZUÍ, *zăgăzuiesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A stăvili; a îndigui, a bara. **2.** Fig. A opri, a împiedica (o acțiune). — **Zăgaz** + suf. *-ui.*

ZĂGĂZUÍRE, *zăgăzuiri,* s.f. Acțiunea de *a zăgăzui* și rezultatul ei. — V. **zăgăzui.**

ZĂGĂZUÍT, -Ă, *zăgăzuiți, -te,* adj. Barat, îndiguit, oprit pe loc, îngrădit. — V. **zăgăzui.**

ZĂGẤRNĂ, *zăgârne,* s.f. (Reg.) Săculeț de pânză folosit la stână pentru a strecura brânza; sedilă. — Et. nec.

ZĂGNEÁTĂ, *zăgnete,* s.f. (Înv. și reg.) Foc de nuiele sau de surcele uscate, care arde cu flacără vie. ✧ Expr. *A da zăgneată focului* = a înteți focul. — Din rus. **zagneta,** ucr. **zahnit.**

ZĂGRĂÍ, *zăgrăiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A vorbi mult, a trăncăni, a pălăvrăgi. — **Ză-** + **grăi.**

ZĂHĂÍ, *zăhăiesc,* vb. IV. (Înv. și reg.) **1.** Tranz. A supăra, a sâcâi, a necăji; a stingheri. **2.** Refl. A se împrăștia; a se pierde, a se risipi. [Var.: **zăhătuí** vb. IV] — Din ucr. **zahaity.**

ZĂHĂIÁLĂ, *zăhăieli,* s.f. (Înv. și reg.) Faptul de *a (se) zăhăi;* neliniște, tulburare, zbucium. [Pr.: *-hă-ia-*] — **Zăhăi** + suf. *-eală.*

ZĂHĂRÉL, (**2**) *zăhărele,* s.n. **1.** Diminutiv al lui *zahăr* (**1**). ✧ Expr. *A duce* (pe cineva sau *a se lăsa dus) cu zăhărelul* = a înșela (sau a se lăsa înșelat), a ademeni (pe cineva sau a se lăsa ademenit) cu promisiuni, cu vorbe amăgitoare. **2.** (Reg.; la pl.) Dulciuri, bomboane, zaharicale. — **Zahăr** + suf. *-el.*

ZĂHĂRÍ, *zăhăresc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A presăra, a îndulci cu zahăr. — Din **zahăr.**

ZĂHĂRÍT, -Ă, *zăhăriți, -te,* adj. (Pop.) **1.** Îndulcit cu zahăr. **2.** Zaharisit. **3.** Glasat. [Var.: **zaharít, -ă** adj.] — V. **zăhări.**

ZĂHĂTUÍ vb. IV v. **zăhăi.**

ZĂITÍN, (**2**) *zăitinuri,* s.n. (Reg.) **1.** Untdelemn; ulei. ✧ Expr. *A fi zăitin pe apă* = a fi nevinovat; a învinge, a birui. **2.** (La pl.) Sorturi de ulei. — Din sb. **zejtin.**

ZĂLÁR, (**1**) *zălari,* s.m., (**2**) *zălare,* s.n. **1.** S.m. Meseriaș care face zale. **2.** S.n. (Reg.) Cârlig de lemn de care se atârnă lanțul la vatră. — **Za²** + suf. *-ar.*

ZĂLĂÚAN, -Ă, *zălăuani, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din municipiul Zalău. **2.** Adj. Care aparține municipiului Zalău sau zălăuanilor (**1**), referitor la Zalău ori la zălăuani. — **Zalău** (n.pr.) + suf. *-ean.*

ZĂLĂÚANCĂ, *zălăuance,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din municipiul Zalău. — **Zălăuan** + suf. *-că.*

ZĂLETÍ, *zăletesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre lichide) A țâșni, a stropi; a curge din abundență. — Cf. bg. z a l e t j a, sb. z a l e t i.

ZĂLEZEÁLĂ, *zălezeli,* s.f. (Reg.) Faptul de *a zălezi.* — **Zălezi** + suf. *-eală.*

ZĂLEZÍ, *zălezesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A zăcea; a slăbi. — Cf. ucr. z a l e z a t y, rus. z a l e z a t'.

ZĂLEZÍT, -Ă, *zăleziți, -te,* adj. (Reg.) Slab, fără vlagă; amărât. — V. **zălezi.**

ZĂLEZITÚRĂ, *zălezituri,* s.f. (Reg.) Slăbiciune, moleșeală. — **Zălezi** + suf. *-tură.*

ZĂLÍȘTE, *zăliști,* s.f. (Reg.) Direcția, bătaia vântului. — Et. nec.

ZĂLOÁGĂ, *zăloage,* s.f. (Înv. şi pop.) **1.** Fâşie de hârtie, de pânză, de piele etc. care se introduce între paginile unei cărţi pentru a însemna locurile care prezintă interes; semn de carte. **2.** Capitol dintr-o carte. — Din rus. **zaloga.**

ZĂLÓG[1], *zălogi,* s.m. Arbust înalt până la cinci metri, cu lujeri cenuşii-verzui şi frunze lanceolate (*Salix cinerea).* — Et. nec.

ZĂLÓG[2], *zăloage,* s.n. (Pop.) **1.** Amanet, garanţie, gaj, chezăşie. ✧ Expr. *A-şi lăsa pieile* (sau *pielea) zălog* = a cădea în mâinile duşmanului, a-şi pierde viaţa, a se lăsa omorât. ✦ Sechestru, ipotecă. **2.** Obiect (rar persoană) lăsat ca garanţie [Pl. şi: *zăloguri*]. — Din sl. **zalogŭ.**

ZĂLOGÍ, *zălogesc,* vb. IV. Tranz. (Înv. şi pop.) **1.** A lăsa, a da (sau a opri) ca amanet, gaj sau garanţie un obiect; a amaneta. **2.** A reţine, a opri pe cineva ca gaj, ca ostatic. — Din **zălog[2].**

ZĂLOGÍRE, *zălogiri,* s.f. (Înv.) Acţiunea de *a zălogi* şi rezultatul ei. — V. **zălogi.**

ZĂLOGÍT, -Ă, *zălogiţi, -te,* adj. (Înv.) **1.** (Despre bunuri, obiecte etc.) Care este amanetat; *p. ext.* sechestrat, ipotecat. **2.** (Despre oameni) Care este luat ostatic. — V. **zălogi.**

ZĂLÚD, -Ă, *zăluzi, -de,* adj. (Pop.) **1.** Smintit, ţicnit, nebun; zăpăcit. ✦ Scos din minţi, înnebunit, tulburat, năucit. **2.** Naiv, nepriceput; uşuratic; tembel. **3.** Prost. — Din bg. **zaluden.**

ZĂLÚG, *zălugi,* s.m. (Reg.) Lanţ împletit din sârmă. — Et. nec.

ZĂLÚŢĂ, *zăluţe,* s.f. **1.** Diminutiv al lui *za[2].* **2.** Cusătură de flori în formă de lănţişor, care se face pe ie sau pe catrinţă. — **Za[2]** + suf. *-uţă.*

ZĂLUZEÁLĂ, *zăluzeli,* s.f. (Reg.) Nebunie, nebuneală. — **Zăluzi** + suf. *-eală.*

ZĂLUZÍ, *zăluzesc,* vb. IV. Intranz. şi refl. (Reg.) A deveni zălud, a se sminti, a se ţicni; a-şi pierde minţile, a înnebuni. — Din **zălud.**

ZĂLUZÍE, *zăluzii,* s.f. (Reg.) Rătăcire a minţii, nebunie. — **Zălud** + suf. *-ie.*

ZĂLUZÍT, -Ă, *zăluziţi, -te,* adj. (Reg.) Înnebunit, năucit, sărit (din minţi). — V. **zăluzi.**

ZĂMĂRÍE, *zămării,* s.f. (Reg.) Mâncare cu zeamă multă; cantitate mare de zeamă. — **Zamă** + suf. *-ărie.*

ZĂMÂRCĂ s.f. v. **zămurcă.**

ZĂMISLÍ, *zămislesc,* vb. IV. (Pop.) **1.** Tranz. A concepe fătul; a procrea, a face pui, a naşte. **2.** Refl. A lua fiinţă, a se naşte, a se întrupa. **3.** Tranz. şi refl. Fig. A (se) crea, a (se) produce; a (se) forma, a (se) înfiripa. — Din sl. **zamysliti.**

ZĂMISLÍRE, *zămisliri,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) zămisli*; concepere; naştere, reproducere, înmulţire. — V. **zămisli.**

ZĂMISLITÓR, -OÁRE, *zămislitori, -oare,* adj. (Pop.) Care zămisleşte, care generează; creator. — **Zămisli** + suf. *-tor.*

ZĂMORÎ, *zămorăsc,* vb. IV. **1.** Refl. (Reg.) A-şi astâmpăra în oarecare măsură foamea sau setea, a mânca sau a bea numai atât cât să-şi ţină zilele. **2.** Tranz. (Înv.) A slei de puteri, a istovi pe cineva. — Din sl. **zamoriti,** ucr. **zamorytyc'a.**

ZĂMOŞÍŢĂ, *zămoşiţe,* s.f. Plantă cu tulpina ramificată de la bază, acoperită cu peri aspri, cu flori mari de culoare galben-deschis şi purpurie, catifelate la mijloc *(Hibiscus trionum)*. — **Zămos** (= *zemos)* + suf. *-iţă.*

ZĂMÚRCĂ s.f. (Reg.) Mâncare cu prea multă zeamă. [Var.: **zămấrcă**] — Cf. z(e)amă.

ZĂNÁT, *zănaturi,* s.n. (Reg.) Meserie, meşteşug. — Din sb. **zanat.**

ZĂNÁTEC, -Ă adj. v. **zănatic.**

ZĂNÁTIC, -Ă, *zănatici, -ce,* adj. Zăpăcit, smintit, bezmetic. [Var.: **zănátec, -ă** adj.] — Cf. lat. dianaticus.

ZĂNGĂITÚRĂ s.f. v. **zăngănitură.**

ZĂNGĂNEÁLĂ, *zăngăneli,* s.f. Sunet metalic; zăngănit. — **Zăngăni** + suf. *-eală.*

ZĂNGĂNÍ, *zăngănesc,* vb. IV. Intranz. (Despre metale, clopote, sticlă; la pers. 3) A produce prin izbire sau prin lovire un sunet metalic specific; a zornăi, a zdrăngăni. ✧ Tranz. *Îşi zăngănesc armele.* [Var.: **zingăní, zinghení, zângăní** vb. IV] — **Zâng** + suf. *-ăni.*

ZĂNGĂNÍRE, *zăngăniri,* s.f. Acţiunea de *a zăngăni* şi rezultatul ei; zăngănit. [Var.: **zingăníre, zingheníre, zângăníre** s.f.] — V. **zăngăni.**

ZĂNGĂNÍT, *zăngănituri,* s.n. Zgomot metalic specific, produs de unele obiecte prin lovire sau prin izbire; zăngănire, zăngăt. [Var.: **zingănít, zângănít** s.n.] — V. **zăngăni.**

ZĂNGĂNITÓR, -OÁRE, *zăngănitori, -oare,* adj. Care zăngăneşte; zornăitor. [Var.: **zinghenitór, -oáre, zângănitór, -oáre** adj.] — **Zăngăni** + suf. *-tor.*

ZĂNGĂNITÚRĂ, *zăngănituri,* s.f. Zăngănire. [Var.: **zăngăitúră, zângănitúră** s.f.] — **Zăngăni** + suf. *-tură.*

ZĂNGĂT, *zăngăte,* s.n. Zăngănit. [Var.: **zấngăt, zíngăt, zínghet, zấnghet** s.n.] — **Zâng** + suf. *-ăt.*

ZĂNOÁGĂ, *zănoage,* s.f. **1.** Depresiune circulară cu versante prăpăstioase în zona munţilor înalţi; căldare. **2.** Poiană înverzită; platou sau coastă de deal bune pentru agricultură. **3.** Ochi larg şi adânc de apă format pe cursul unui râu, mai jos de un stăvilar. — Cf. rus. zanoga, ucr. zanoha.

ZĂPÁDĂ, (**1**) *zăpezi,* s.f. **1.** Precipitaţie atmosferică solidă, sub formă de fulgi albi, alcătuiţi din cristale de apă îngheţată; strat provenit din aglomerarea acestor fulgi, când temperatura solului este sub 0°C; omăt, nea, ninsoare. **2.** (Chim.; în sintagma) *Zăpadă carbonică* = bioxid de carbon în stare solidă. — Cf. sl. zapadati „a cădea”.

ZĂPĂCEÁLĂ, *zăpăceli,* s.f. **1.** Faptul de *a (se) zăpăci;* stare în care se află cel zăpăcit; tulburare, buimăceală, fâstâceală, năuceală; dezordine. **2.** (Fam.) Gălăgie mare, tărăboi, larmă, balamuc. — **Zăpăci** + suf. *-eală.*

ZĂPĂCÍ, *zăpăcesc,* vb. IV. Tranz. şi refl. **1.** A-şi pierde sau a face să-şi piardă facultatea de a judeca clar; a (se) tulbura la minte, a (se) năuci, a (se) buimăci. **2.** (Fam.) A-şi pierde sau a face să-şi piardă cumpătul, a (se) fâstâci, a (se) încurca. ✦ Tranz. A strica ordinea, a răvăşi, a deranja. — Et. nec.

ZĂPĂCÍRE s.f. Acţiunea de *a (se) zăpăci* şi rezultatul ei. — V. **zăpăci.**

ZĂPĂCÍT, -Ă, *zăpăciţi, -te,* adj. (Adesea substantivat) Tulburat la minte; buimăcit, năucit, fâstâcit. ✦ Zvăpăiat, neastâmpărat, zvânturat. — V. **zăpăci.**

ZĂPĂCITÓR, -OÁRE, *zăpăcitori, -oare,* adj. Care zăpăceşte; ameţitor, uluitor. — **Zăpăci** + suf. *-tor.*

ZĂPĂDÓS, -OÁSĂ, *zăpădoşi, -oase,* adj. (Rar) Cu multă zăpadă, plin de zăpadă. — **Zăpadă** + suf. *-os.*

ZĂPĂÍ, pers. 3 *zắpăie,* vb. IV. Intranz. (Reg.; despre câini) A lătra, a hămăi. — **Zapa** + suf. *-ăi.*

ZĂPĂÍT, *zăpăituri,* s.n. (Reg.) Faptul de *a zăpăi;* zăpăitură, lătrat, hămăit. — V. **zăpăi.**

ZĂPĂITÚRĂ, *zăpăituri,* s.f. (Reg.) Zăpăit. [Pr.: *-pă-i-*] — **Zăpăi** + suf. *-tură.*

ZĂPĂÚC adj. v. **zăbăuc.**

ZĂPÂRSTEA, *zăpârstea,* s.m. şi f. (Reg.) Ultimul născut (într-o familie); prâslea, mezin. — Et. nec.

ZĂPLÁN, *zăplani,* s.m. Om înalt şi voinic; vlăjgan, lungan. — Et. nec.

ZĂPLÁZ, *zăplazuri,* s.n. (Pop.) Gard (de scânduri, de ulucă); ulucă. — Et. nec.

ZĂPÓDIE, *zăpodii,* s.f. (Reg.) **1.** Platou. **2.** Vale largă adăpostită de înălţimi; şes puţin scufundat faţă de regiunea înconjurătoare. — Din sl. **zapodŭ.**

ZĂPÓR, *zăpoare,* s.n. (Pop.) **1.** Îngrămădire de sloiuri de gheaţă care se formează primăvara într-un punct al unui râu, îndeosebi la coturi sau pe secţiuni de scurgere mai înguste, datorită căreia se produc creşteri de nivel şi inundaţii; *p. ext.* revărsare, inundaţie. **2.** Baraj făcut de oameni pentru a permite pornirea plutelor sau funcţionarea morilor de apă; apa oprită la baraj. ✧ Expr. *A pune zăpor* = (despre cai) a nu vo̦i să tragă; a se împotrivi. — Din bg. **zapor.**

ZĂPORÎ, pers. 3 *zăporăşte,* vb. IV. Refl. (Pop.; despre ape) A se revărsa în timpul dezgheţului; a inunda prin dezgheţ. — Din **zăpor.**

ZĂPSÍ, *zăpsesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) **1.** A prinde (pe cineva) asupra unui fapt săvârşit în ascuns; a surprinde. **2.** A simţi, a observa, a prinde de veste. — Et. nec.

ZĂPÚC, *zăpucuri,* s.n. (Pop.) Zăpuşeală, năduf. — Cf. sb. zapuhati „a sufla”.

ZĂPUŞEÁLĂ, *zăpuşeli,* s.f. Căldură mare şi înăbuşitoare; arşiţă, zăduf, zăpuc. — **Zăpuşi** + suf. *-eală.*

ZĂPUŞÍ, pers. 3 *zăpuşeşte,* vb. IV. Tranz. (Pop.; despre soare) A încălzi foarte tare, a înfierbânta. — Din bg. **zapuša,** sb. **zapušiti** „a umple de fum”.

ZĂPUŞÍT, -Ă, *zăpuşiţi, -te,* adj. (Pop.) **1.** Înăbuşit, sufocat de căldură. **2.** Înăbuşitor (din cauza căldurii), sufocant, zăpuşitor. — V. **zăpuşi.**

ZĂPUŞITÓR, -OÁRE, *zăpuşitori, -oare,* adj. (Pop.) Care produce zăpuşeală, înăbuşitor; sufocant. — **Zăpuşi** + suf. *-tor.*

ZĂRÁR, *zărari,* s.m. (Reg.) Cioban care mulge oile; mulgător. — **Zer** + suf. *-ar.*

ZĂRĂFÍE, (**2**) *zărăfii,* s.f. (Înv.) **1.** Ocupaţia zarafului; cămătărie. **2.** Localul zarafului. — **Zaraf** + suf. *-ie.*

ZĂRĂSTÍ, *zărăstesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se rătăci. — Et. nec.

ZĂRGÁN, *zărgani,* s.m. Specie de peşte marin cu corpul alungit şi cilindric, acoperit cu solzi mici, cu fălcile prelungite şi cu oasele de culoare verde *(Belone belone euxini).* — Et. nec.

ZĂRGHEÁLĂ, *zărgheli,* s.f. (Reg.) Nebunie, ţicneală, sminteală. — **Zărghi** + suf. *-eală.*

ZĂRGHÉNIE, *zărghenii,* s.f. (Reg.) Zărgheală. — **Zărghi** + suf. *-enie.*

ZĂRGHÍ, *zărghesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se ţicni, a se sminti; a se zăpăci. — Derivat regresiv de la **zărghit.**

ZĂRGHÍT, -Ă, *zărghiţi, -te,* adj. (Reg.) Smintit, ţicnit, zăpăcit. — Et. nec.

ZĂRÍ, *zăresc,* vb. IV. **1.** Tranz. A vedea (ceva) slab, vag, nedesluşit (din cauza depărtării sau a întunecimii); a întrezări. ✧ Expr. *A zări ca prin sită* (sau *ca printr-o pânză)* = a vedea numai conturul obiectelor, fără a distinge bine forma şi culoarea, a vedea neclar, confuz. ✦ A vedea (ceva) numai în treacăt, în fugă. ✦ Intranz. şi refl. impers. (Rar) A vedea. **2.** Tranz. A observa, a băga de seamă, a descoperi pe cineva sau ceva; a remarca. **3.** Refl. A se arăta, a se ivi; a apărea, a se vedea. ✧ Expr. *A se zări de ziuă* = a se face ziuă, a se revărsa zorile, a se lumina de ziuă. (Rar) *A se zări de lună* = a apărea, a ieşi luna. **4.** Intranz. (Pop.) A străluci, a lumina. — Din sl. **zĭrěti.**

ZĂRPĂLÁTIC, -Ă, *zărpălatici, -ce,* adj. (Reg.) Uşuratic, fluşturatic. — Et. nec.

ZĂRVĂÍ, *zărvăiesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A face zarvă. — **Zarvă** + suf. *-ăi.*

ZĂRZĂRÁŞ, *zărzăraşi,* s.m. (Pop.) Zărzărel. — **Zarzăr** + suf. *-aş.*

ZĂRZĂRÉL, *zărzărei,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *zarzăr;* zărzăraş. — **Zarzăr** + suf. *-el.*

ZĂRZĂRÍCĂ, *zărzărele,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *zarzără.* — **Zarzără** + suf. *-ică.*

ZĂSTÍ, *zăstesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A îngrămădi. — Et. nec.

ZĂTICNEÁLĂ, *zăticneli,* s.f. (Pop.) Zăticnire, împiedicare, stânjenire. — **Zăticni** + suf. *-eală.*

ZĂTICNÍ, *zăticnesc,* vb. IV. (Înv. și reg.) **1.** Tranz. A împiedica, a stânjeni, a stingheri, a tulbura, a încurca. **2.** Refl. A se opri, a se întrerupe. [Var.: **zătigní** vb. IV] — Din sl. **zatŭknonti.**

ZĂTICNÍRE, *zăticniri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a (se) zăticni* și rezultatul ei. — V. **zăticni.**

ZĂTIGNÍ vb. IV v. **zăticni.**

ZĂTOÁCĂ, *zătoace,* s.f. (Reg.) Braț de fluviu între malul apei și un ostrov mai mare. — Din bg. **zatok.**

ZĂTÓN, *zătoane,* s.n. (Reg.) **1.** Lac lung și îngust pe țărmul mării, despărțit de mare numai printr-o limbă îngustă de pământ. ✦ Loc din cursul unui râu cu apă domoală și adâncă, unde se pot adăposti iarna vasele plutitoare. ✦ Scobitură în malul unui râu, unde se adună peștele. **2.** Zăgaz făcut spre a abate sau a opri apa din cursul ei. ✦ Spec. Îngrăditură din stuf sau din nuiele, care se așază în râu pentru prinderea peștelui; *p. ext.* locul astfel îngrădit. *Zătoane circulare.* — Din rus., ucr. **zaton.**

ZĂTONÁR, *zătonari,* s.m. (Reg.) Pescar specializat în pescuitul la zătoane. — **Zăton** + suf. *-ar.*

ZĂTONÍ, *zătonesc,* vb. IV. (Reg.) **1.** Refl. (Despre pești) A se aduna, a se strânge într-un zăton. **2.** Tranz. A stăvili cursul unei ape (cu zătoane). — Din **zăton.**

ZĂU interj. **1.** (Întărește o afirmație sau o negație, uneori însoțit de „așa") Pe legea mea, jur că... ✧ Expr. (Pop.) *A zice zău* = a jura. *Ba (nu) zău* = dimpotrivă, te asigur că..., vorbesc serios. **2.** Într-adevăr, desigur, fără îndoială, bineînțeles. ✧ Expr. *Nu știu, zău!* = mă îndoiesc, mă întreb dacă... **3.** Te rog! [Var.: **zeu** interj.] — Lat. **deus.**

ZĂUITÁ, *zăúit,* vb. I. Tranz. (Înv. și reg.) A uita. — **Ză-** + **uita.**

ZĂVĂCÚSTĂ, *zăvăcuste,* s.f. Plantă erbacee cu flori galbene dispuse în spice *(Astragalus dasyanthus).* — Et. nec.

ZĂVEÁZĂ, *zăveze,* s.f. (Înv.) **1.** Perdea. **2.** Covor care se pune pe perete; scoarță [Pl. și: *zăvezi*]. — Din sl. **zavěsa.**

ZĂVÉLCĂ, *zăvelci,* s.f. Fiecare dintre cele două fote dreptunghiulare, cu dungi sau brodate cu flori, care se poartă una în față și alta în spate, ca fustă. [Var.: **zavélcă, zovélcă, zivélcă, zuvélcă, zevélcă** s.f.] — Cf. bg. z a v i v k a.

ZĂVELCÚȚĂ, *zăvelcuțe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *zăvelcă.* — **Zăvelcă** + suf. *-uță.*

ZĂVÓD[1], *zăvoduri,* s.n. (Reg.) Așezare temporară de pescari, organizată în vederea pescuitului; totalitatea instalațiilor și a uneltelor acestei așezări. — Din rus. **zavod.**

ZĂVÓD[2], *zăvozi,* s.m. Câine mare (ciobănesc); dulău. — Et. nec.

ZĂVÓI, *zăvoaie,* s.n. Pădurice pe malul unei ape; luncă. — Din sl. **zavoj.**

ZĂVÓLNIȚĂ, *zăvolnițі,* s.f. (Reg.) Curelușă care ține suflecate mânecile cămășii. — Et. nec.

ZĂVÓR, *zăvoare,* s.n. **1.** Încuietoare la uși, uneori și la ferestre, constând dintr-o mică bară mobilă care intră într-o ureche fixată în toc; ivăr. **2.** Dispozitiv folosit pentru blocarea mecanică, comandată sau automată, a unuia dintre organele mobile principale ale unui aparat, ale unei mașini etc. **3.** (Pop.; la pl.) Cătușe. **4.** (Reg.) Despicătură lungă din trunchiul unui copac; leaț întrebuințat la facerea gardurilor; răzlog. — Din sl. **zavorŭ.**

ZĂVORÁȘ, *zăvorașe,* s.n. Diminutiv al lui *zăvor* (**1**). — **Zăvor** + suf. *-aș.*

ZĂVORÁRE s.f. Acțiunea de *a (se) zăvorî* și rezultatul ei; închidere (cu zăvorul). — V. **zăvorî.**

ZĂVORÍ vb. IV v. **zăvorî.**

ZĂVORÎ́, *zăvorăsc,* vb. IV. **1.** Tranz. și refl. A (se) încuia cu zăvorul. ✦ Tranz. A bloca intenționat, cu ajutorul unui zăvor, deplasarea unui obiect sau a unei piese dintr-un ansamblu față de un alt obiect sau față de o altă piesă. ✦ Tranz. A închide, a întemnița pe cineva. **2.** Tranz. (Pop.) A lega pe cineva în cătușe. [Var.: **zăvorí** vb. IV] — Din **zăvor.**

ZÂMBĂRÉȚ, -EÁȚĂ, *zâmbăreți, -e,* adj. (Fam.) Care zâmbește mereu, care zâmbește prea mult; zâmbitor, vesel, jovial. — **Zâmbi** + suf. *-ăreț.*

ZẤMBET, *zâmbete,* s.n. Surâs. — **Zâmbi** + suf. *-et.*

ZÂMBÍ, *zâmbesc,* vb. IV. Intranz. **1.** A schița o ușoară mișcare a buzelor, însoțită de înseninarea feței, pentru a exprima de obicei bucurie sau satisfacție (de mică intensitate); a surâde. **2.** Fig. A fi (cuiva) favorabil. ✦ A conveni cuiva, a găsi aprobare la cineva. — Din sl. **zonbŭ** „dinte", bg. **zăbja se.**

ZÂMBÍRE, *zâmbiri,* s.f. Faptul de *a zâmbi;* zâmbet, surâs. — V. **zâmbi.**

ZÂMBITÓR, -OÁRE, *zâmbitori, -oare,* adj. Care zâmbește, surâzător; vesel, zâmbăreț, radios. — **Zâmbi** + suf. *-tor.*

ZÂMBITÚRĂ, *zâmbituri,* s.f. (Înv.) Zâmbet, zâmbire. — **Zâmbi** + suf. *-tură.*

ZẤMBRE s.f. pl. Boală a cailor, care se manifestă prin inflamarea gingiilor și prin ulcerații dureroase în cerul gurii. ✧ Expr. (Pop. și fam.) *A face zâmbre* = a dori ceva foarte mult, a râvni, a jindui. [Var.: **zímbre** s.f. pl.] — Cf. pol. z a b r z e (< sl. *zonbŭ* „dinte").

ZẤMBRU, *zâmbri,* s.m. Arbore conifer cu frunze în formă de ace, grupate câte cinci, cu semințe lungi, comestibile, cu lemnul foarte rezistent *(Pinus cembra).* ✦ P. restr. Lemnul acestui arbore, rezistent, de calitate superioară, folosit în sculptură [Var.: **zímbru** s.m.]. — Et. nec.

ZẤNĂ, *zâne,* s.f. **1.** Personaj feminin din mitologia populară românească, întruchipare mai ales a bunătății și frumuseții, căreia i se atribuie puteri supranaturale și darul nemuririi; fee. **2.** (Rar) Zeiță. — Probabil lat. **Diana.**

ZÂNG interj. Cuvânt care imită sunetul clopotului sau al unui metal lovit. — Onomatopee.

ZÂNGĂNÍ vb. IV v. **zăngăni.**

ZÂNGĂNÍRE s.f. v. **zăngănire.**

ZÂNGĂNÍT s.n. v. **zăngănit.**

ZÂNGĂNITÓR, -OÁRE adj. v. **zăngănitor.**

ZÂNGĂNITÚRĂ s.f. v. **zăngănitură.**

ZẤNGĂT s.n. v. **zăngăt.**

ZẤNGHET s.n. v. **zăngăt.**

ZÂNIȘOÁRĂ, *zânișoare,* s.f. Diminutiv al lui *zână.* — **Zână** + suf. *-ișoară.*

ZẤRNĂ, *zârne,* s.f. Plantă erbacee veninoasă cu frunze dințate, cu flori albe dispuse în raceme și cu fructe în formă de bobițe negre sau verzi *(Solanum nigrum).* — Din sl. **zrŭno** „boabă", „grăunte".

ZÂZÁNIE[1], *zâzanii,* s.f. Intrigă, discordie, vrajbă, gâlceavă. — Din ngr. **zizánia** (pl. lui *zizánion).*

ZÂZÁNIE[2] s.f. v. **zizanie.**

ZÂZÂÍ, pers. 3 *zấzâie,* vb. IV. Intranz. (Despre insecte) A produce sunete caracteristice când zboară; a bâzâi, a zumzăi. — Formație onomatopeică.

ZÂZÂÍT, *zâzâituri,* s.n. Faptul de *a zâzâi;* bâzâit, zumzet. — V. **zâzâi.**

ZBANGHÍU, -ÍE, *zbanghii,* adj. (Pop. și fam.) **1.** (Despre ochi; *p. ext.* despre oameni) Sașiu. **2.** (Despre oameni și despre manifestările lor) Neastâmpărat, flușturatic, zvăpăiat; aiurit. [Var.: **spanchíu, -íe, șpanchíu, -íe** adj.] — Cf. țig. b a n g o „răsucit, strâmbat, schilodit".

ZBANȚ[1], *zbanțuri,* s.n. (Înv. și reg.) **1.** Verigă, legătură de fier cu care se strâng laolaltă unele piese de la trăsură, de la car etc. **2.** Petic la ghete. — Et. nec.

ZBANȚ[2], *zbanțuri,* s.n. (Înv. și reg.) Ventuză (**2**). — Cf. ucr. z b a n, z b a n j a.

ZBAT, *zbaturi,* s.n. Palǎ metalică sau din lemn, montată la periferia unei roți, care constituie propulsorul unei nave cu aburi destinate navigației pe ape interioare cu adâncime mică. — Din **zbate** (derivat regresiv).

ZBÁTE, *zbat,* vb. III. Refl. **1.** (Despre ființe) A face mișcări bruște, violente sau convulsive (din cauza durerii sau pentru a scăpa de o strânsoare); a se zvârcoli; a se smuci. ✧ Expr. *A se zbate ca peștele pe uscat* (sau *ca musca în pânza păianjenului),* se zice despre cineva care încearcă din toate puterile să scape dintr-un mare impas. *A se zbate de moarte* = a se zvârcoli foarte tare; a se lupta cu moartea, a trage să moară. ✦ Fig. A se chinui, a se zbuciuma, a suferi cumplit. ✦ (Despre părți ale corpului) A se mișca, a zvâcni, a palpita. ✦ A face tot ce-i stă în putință, a se strădui din răsputeri pentru a realiza ceva, pentru atingerea unui scop. **2.** A se mișca cu putere încoace și încolo; a se învolbura, a se învârteji. **3.** (Reg.) A se târgui, a se tocmi. ✦ Tranz. (Înv.) A reduce, a scădea din prețul unei mărfi prin târguială. — Lat. pop. **exbattere** (= *battuere).*

ZBÁTERE, *zbateri,* s.f. Acțiunea de *a se zbate* și rezultatul ei; zvâcnire; zbucium; frământare, învolburare. — V. **zbate.**

ZBĂNȚUÍ vb. IV v. **zbânțui.**

ZBÂNȚ, *zbânțuri,* s.n. (Reg.) Joacă, zbenguire, hârjoană. — Din **zbânțui** (derivat regresiv).

ZBÂNȚUÍ, *zbấnțui,* vb. IV. Refl. (Pop. și fam.) A se zbengui, a zburda, a fi neastâmpărat. [Var.: **zbănțuí** vb. IV] — Et. nec.

ZBÂNȚUIÁLĂ, *zbânțuieli,* s.f. (Pop.) Zbânțuire. [Pr.: *-țu-ia-*] — **Zbânțui** + suf. *-eală.*

ZBÂNȚUÍRE, *zbânțuiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a se zbânțui* și rezultatul ei; zbenguială, zbânțuit[1], zbânțuitură. — V. **zbânțui.**

ZBÂNȚUÍT[1] s.n. (Pop.) Zbânțuire; zbenguială. — V. **zbânțui.**

ZBÂNȚUÍT[2], -Ă, *zbânțuiți, -te,* adj. (Pop.) Care se zbânțuie; neastâmpărat. — V. **zbânțui.**

ZBÂNȚUITÚRĂ, *zbânțuituri,* s.f. (Reg.) Zbânțuire. [Pr.: *-țu-i-*] — **Zbânțui** + suf. *-tură.*

ZBÂR interj. Cuvânt care imită sunetul produs de zborul păsărilor sau al insectelor, de vibrația unei coarde, a unui motor etc. — Onomatopee.

ZBÂRÂÍ, *zbấrâi,* vb. IV. Tranz. (Rar) A zbârnâi; a bâzâi, a zumzăi. — **Zbâr** + suf. *-âi.*

ZBÂRÂITÚRĂ, *zbârâituri,* s.f. Zbârnâit; zumzet, bâzâit. [Pr.: *-râ-i-*] — **Zbârâi** + suf. *-tură.*

ZBÂRCEÁLĂ, *zbârceli,* s.f. (Pop.) Zbârcitură. — **Zbârci[1]** + suf. *-eală.*

ZBÂRCÍ[1], *zbârcesc,* vb. IV. Refl. (Despre piele) A face zbârcituri; a se strânge în cute, a face riduri; a se încreți, a se rida. ✧ Expr. (Intranz.) *A zbârci din nas* = a strâmba din nas, v. *strâmba. A zbârci sprâncenele* = a se încrunta. ✦ (Rar) A se închirci, a se crispa. — Cf. bg. b ă r č a.

ZBÂRCI[2], *zbârciuri,* s.n. (Rar) Zbârcitură. — Din **zbârci[1]** (derivat regresiv).

ZBÂRCIÓG, *zbârciogi,* s.m. Nume dat mai multor specii de ciuperci comestibile, cu pălăria zbârcită, brună-negricioasă sau cenușie-roșcată *(Morchella).* ✧ Expr. *Cu nasul zbârciog* = manifestând neplăcere, dispreț etc. ✧ Compus: *zbârciog-gras* =

nume dat mai multor specii de ciuperci comestibile din pădurile de conifere, cu pălăria zbârcită, cărnoasă și umflată, brună-roșcată, negricioasă sau albă-gălbuie *(Gyromitra).* — Cf. sb. s m r c a k (după *zbârci*[1]).

ZBÂRCÍRE, *zbârciri,* s.f. Faptul de *a (se) zbârci*[1]*;* încrețire, ridare, cutare. — V. **zbârci**[1].

ZBÂRCÍT, -Ă, *zbârciți, -te,* adj. Care prezintă zbârcituri, cute, riduri; încrețit. — V. **zbârci**[1].

ZBÂRCITÚRĂ, *zbârcituri,* s.f. Încrețitură (a pielii); zbârceală, rid, cută, creț. — **Zbârci**[1] + suf. *-tură.*

ZBÂRLÍ, *zbârlesc,* vb. IV. **1.** Refl. (Despre păr, blană, pene etc.; la pers. 3) A se ridica (sau a da impresia că se ridică) în sus (de spaimă, de mânie etc.); a se amesteca dezordonat, a se încâlci. ✧ Tranz. *Vântul îi zbârlește părul.* **2.** Tranz. A răscoli; a agita (suprafața unei ape). **3.** Refl. Fig. (Despre ființe) A se supăra, a se mânia, a se zborși. **4.** Refl. Fig. (Despre vreme; la pers. 3) A se strica, a se înrăutăți. [Var.: **zburlí** vb. IV] — Et. nec.

ZBÂRLÍRE, *zbârliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) zbârli* și rezultatul ei. [Var.: **zburlíre** s.f.] — V. **zbârli.**

ZBÂRLÍT, -Ă, *zbârliți, -te,* adj. **1.** (Despre păr, pene, blană etc.) Aflat în neorânduială, ridicat în sus; ciufulit, încâlcit; (despre ființe) cu părul sau cu penele în dezordine, ciufulite. **2.** Fig. (Despre oameni) Înfuriat, supărat; zborșit. [Var.: **zburlít, -ă** adj.] — V. **zbârli.**

ZBÂRLÓG adj. invar. (Rar) Zbârlit, țepos. — Et. nec. Cf. z b â r l i.

ZBÂRN interj. Cuvânt care imită sunetul produs de zborul insectelor, de vibrația unei coarde etc. ✦ (Substantivat, n.) Zbârnâit. — Onomatopee.

ZBÂRNĂÍ vb. IV v. **zbârnâi.**

ZBÂRNÂÍ, *zbârnâi,* vb. IV. Intranz. **1.** (La pers. 3) A produce un sunet asemănător cu bâzâitul insectelor, cu vibrarea unei coarde, a unui motor etc.; a bâzâi, a zumzăi. **2.** (Despre vânt; la pers. 3) A șuiera, a vâjâi. **3.** (Rar; despre oameni) A-și arăta nemulțumirea murmurând; a bombăni, a cârti. [Var.: **zbârnăí** vb. IV] — **Zbârn** + suf. *-âi.*

ZBÂRNÂIÁLĂ, *zbârnâieli,* s.f. Zbârnâire, zbârnâitură. — **Zbârnâi** + suf. *-eală.*

ZBÂRNÂÍRE s.f. Faptul de *a zbârnâi;* zbârnâitură, zbârnâială, zbârnâit; zgomotul produs de cineva sau de ceva care zbârnâie. — V. **zbârnâi.**

ZBÂRNÂÍT, *zbârnâituri,* s.n. Zbârnâire. — V. **zbârnâi.**

ZBÂRNÂITÓR, -OÁRE, (**1**) *zbârnâitori, -oare,* adj., (**2, 3**) *zbârnâitori,* s.f. **1.** Adj. Care zbârnâie. ✦ Fig. Sensibil, delicat, vibrant. **2.** S.f. Fâșie de hârtie fixată în partea de sus a zmeului, care zbârnâie în bătaia vântului. **3.** S.f. Jucărie făcută dintr-o scândurică legată cu o sfoară și care, învârtită, produce un sunet specific. [Pr.: *-nâ-i-*] — **Zbârnâi** + suf. *-tor.*

ZBÂRNÂITÚRĂ, *zbârnâituri,* s.f. Zbârnâire, zbârnâială. [Pr.: *-nâ-i-*] — **Zbârnâi** + suf. *-tură.*

ZBEG s.n. v. **zbeng.**

ZBENG, *zbenguri,* s.n. (Înv. și reg.) Zburdălnicie, zbenguială, neastâmpăr. ✦ Fig. Cântec vesel, săltăreț. ✦ (Înv.) Gloată, mulțime în mișcare; învălmășeală. [Var.: **zbeg** s.n.] — Din sb. **zbeg.**

ZBENGHI, *zbenghiuri,* s.n. (Fam.) Mic semn negru (natural sau artificial) pe obraz sau pe trup. ✦ (În superstiții) Semn făcut pe fruntea cuiva ca să fie ferit de deochi. [Var.: **benchi, benghi** s.n.] — Cf. tc. b e n e k .

ZBENGUÍ, *zbéngui,* vb. IV. Refl. A se juca sărind și alergând; a zburda. ✦ A se lua la harță; a se hârjoni. — **Zbeng** + suf. *-ui.*

ZBENGUIÁLĂ, *zbenguieli,* s.f. Faptul de *a se zbengui;* zbenguire, zburdălnicie; zbânțuială, hârjoneală; zbenguit[1]. — **Zbengui** + suf. *-eală.*

ZBENGUÍRE, *zbenguiri,* s.f. Acțiunea de *a se zbengui* și rezultatul ei; zbenguială. — V. **zbengui.**

ZBENGUÍT[1] s.n. Zbenguială; zburdălnicie, hărțuială, hârjoneală. — V. **zbengui.**

ZBENGUÍT[2]**, -Ă,** *zbenguiți, -te,* adj. Zburdalnic; neastâmpărat. — V. **zbengui.**

ZBENGUITÓR, -OÁRE, *zbenguitori, -oare,* adj. (Rar) Care se zbenguie; zburdalnic, neastâmpărat. [Pr.: *-gu-i-*] — **Zbengui** + suf. *-tor.*

ZBICÉR, *zbiceri,* s.m. (Pop.) Nume dat călușarului care pocnește din bici în timpul jocului. — **Zbici**[3] + suf. *-ar.*

ZBICÍ[1]**,** *zbicesc,* vb. IV. Refl. și tranz. (Pop.) A (se) usca (la suprafață); a (se) zvânta. — Et. nec.

ZBICÍ[2]**,** *zbicesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) smuci pentru a (se) elibera dintr-o strânsoare. — Et. nec.

ZBICI[3] s.n. (Înv. și reg.) Bici. — Pref. *s-* + **bici.**

ZBICÍRE, *zbiciri,* s.f. (Pop.) Faptul de *a (se) zbici*[1]. — V. **zbici**[1].

ZBICÍT, -Ă, *zbiciți, -te,* adj. (Pop.) Uscat, zvântat. — V. **zbici**[1].

ZBICIUÍ vb. IV. Tranz. (Reg.) A biciui. — Pref. *s-* + **biciui.**

ZBIERÁ, *zbier,* vb. I. Intranz. **1.** (Despre animale) A scoate zbierete. **2.** (Despre oameni) A striga tare și strident; a țipa, a răcni. ✦ A plânge, a se tângui cu glas tare. — Probabil lat. ***exbelare.**

ZBIERÁT s.n. (Pop.) Faptul de *a zbiera.* — V. **zbiera.**

ZBIÉRĂT s.n. v. **zbieret.**

ZBIERĂTÚRĂ, *zbierături,* s.f. (Pop.) Zbieret, strigăt. — **Zbiera** + suf. *-ătură.*

ZBIÉRET, *zbierete,* s.n. **1.** Urlet specific pe care îl scoate un animal. **2.** Strigăt puternic pe care îl scoate un om din cauza mâniei, a spaimei sau a unei dureri; țipăt. [Var.: **zbiérăt** s.n.] — **Zbiera** + suf. *-et.*

ZBIHUÍ, *zbihuiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A scutura, a zgâlțâi (pe cineva). — Et. nec.

ZBIHUIÁLĂ, *zbihuieli,* s.f. (Reg.) Scuturătură, zgâlțâitură. — **Zbihui** + suf. *-eală.*

ZBIHUÍT, -Ă, *zbihuiți, -te,* adj. (Reg.) Scuturat, zgâlțâit. — V. **zbihui.**

ZBILȚ, *zbilțuri,* s.n. **1.** Laț de sârmă cu care hingherii prind câinii vagabonzi. **2.** Unealtă formată dintr-un cârlig fixat de o coadă de lemn, cu care se trag afară din apă peștii mari. — Et. nec.

ZBIR, *zbiri,* s.m. Om aspru, crud, brutal. ✦ (Rar) Agent fiscal; zapciu. ✦ Reprezentant tiran și brutal al unei autorități de stat; *p. ext.* om sever, rigid. — Din fr. **sbire,** it. **sbirro.**

ZBLENDUÍ, *zblenduiesc,* vb. IV. Tranz. (Reg.) A zgudui, a clătina. — **Bleandă**[2] + suf. *-ui* (după *zgudui).*

ZBOR[1]**,** *zboruri,* s.n. **1.** Mod de planare și de mișcare în aer a unei păsări, a unei insecte, a unui obiect etc. cu ajutorul aripilor și a căror sustentație poate fi realizată fie cu consum de energie din interior (la păsări, avioane, elicoptere etc.) sau din exterior (la planoare, zmeie etc.), fie fără consum de energie sau prin mișcare balistică; *p. ext.* deplasarea în spațiu a unei rachete sau a unei astronave. ✧ *Platformă de zbor* = platformă pe un aerodrom sau pe puntea unui vapor portavion, de pe care decolează avioanele. ✧ Loc. adv. *Din* (sau *în, într-un) zbor* = **a)** în timpul zborului; **b)** în fugă, repede, iute; **c)** dintr-o dată; **d)** în treacăt. ✧ Expr. *A-și lua zborul* = **a)** a se înălța în aer; **b)** a începe să alerge repede; **c)** a pleca; a evada, a fugi; **d)** a se pierde, a dispărea; **e)** *fig.* (rar) a se dezvolta, a-și lua avânt. *A trece în zbor* = a trece foarte repede. ✦ Trecere rapidă prin aer a unui obiect aruncat sau purtat de vânt. **2.** Fig. Mers iute, vijelios; viteză, goană, fugă. ✦ Avânt, elan. — Din **zbura** (derivat regresiv).

ZBOR[2]**,** *zboruri,* s.n. (Înv. și reg.) Bâlci, târg anual, iarmaroc; *p. ext.* piață publică. — Din sl. **sŭborŭ,** bg. **sbor.**

ZBÓRNIC, *zbornice,* s.n. (Înv.) **1.** Culegere care cuprinde legende hagiografice, comentarii religioase, tâlcuri ale scripturii etc. **2.** Codice manuscris obținut prin copierea unor texte variate; culegere de relatări istorice, scrieri religioase și apocrife, lucrări literare etc. — Din bg. **sbornik.**

ZBORȘÍ, *zborșesc,* vb. IV. **1.** (Reg. și fam.) Refl. (Despre oameni) A lua o atitudine amenințătoare, a deveni furios; a se mânia, a se înfuria; a țipa, a se răsti la cineva. **2.** Tranz. (Despre păsări, animale) A-și înfoia, a-și zbârli penele, părul. ✦ A ciufuli părul unei persoane. **3.** Refl. (Despre unele alimente) A începe să fermenteze, să se altereze, căpătând un aspect și un gust neplăcut, specific; a se acri, a se strica. *Smântâna s-a zborșit.* ✦ Fig. (Fam.) A se da peste cap, a se strica. *Planul de excursie s-a zborșit.* — Et. nec. Cf. b o r ș i.

ZBORȘÍRE, *zborșiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) zborși* și rezultatul ei. — V. **zborși.**

ZBORȘÍT, -Ă, *zborșiți, -te,* adj. **1.** (Reg. și fam.; despre oameni) Înfuriat, înverșunat; furios, mânios. **2.** (Despre păr, pene) Zbârlit, ciufulit. **3.** (Despre unele alimente) Alterat, acrit. — V. **zborși.**

ZBRÁNCA s.f. art. (Reg.; în expr.) *A face zbranca* = a da iureș, distrugând, nimicind. *A da zbranca* = a izgoni pe cineva, a-l lăsa pe drumuri. — Et. nec.

ZBREHÚD, -Ă adj. v. **zbrehui.**

ZBREHÚI, -IE, *zbrehui,* adj. (Reg. și fam.) Nebunatic, zvăpăiat; ușuratic. [Var.: **zbrehúd, -ă** adj.] — Et. nec.

ZBÚCIUM, *zbuciumuri,* s.n. **1.** Stare de neliniște sufletească; frământare, zbuciumare, neastâmpăr. **2.** Mișcare grăbită, agitată și zgomotoasă; agitație, tumult, învălmășeală. [Pl. și: (rar) *zbuciume*] — Din **zbuciuma** (derivat regresiv).

ZBUCIUMÁ, *zbúcium,* vb. I. **1.** Refl. A se frământa sufletește; a se chinui. **2.** Refl. și tranz. A (se) mișca cu neastâmpăr; a (se) agita cu violență. — Probabil din **buciuma.**

ZBUCIUMÁRE, *zbuciumări,* s.f. Faptul de *a (se) zbuciuma;* frământare, chin, necaz; agitație, alergătură; zvârcolire, zbatere. — V. **zbuciuma.**

ZBUCIUMÁT, -Ă, *zbuciumați, -te,* adj. **1.** Frământat, tulburat; neliniștit, îngrijorat. **2.** Agitat; tumultuos. — V. **zbuciuma.**

ZBUCIUMĂTÓR, -OÁRE, *zbuciumători, -oare,* adj. (Rar) Care (se) zbuciumă; zguduitor, chinuitor. — **Zbuciuma** + suf. *-ător.*

ZBUCNÍ vb. IV v. **izbucni.**

ZBUGHI[1] interj. Cuvânt care indică o săritură peste un obstacol sau fuga bruscă și neașteptată dintr-un loc. [Var.: **zbúghia** interj.] — Et. nec.

ZBUGHÍ[2]**,** *zbughesc,* vb. IV. Tranz. (În expr.) *A o zbughi* = a o lua deodată la fugă; a o șterge. (La imper.; cu valoare de interj.) *Zbughi-o, băiete* = hai repede, șterge-o. — Din **zbughi**[1].

ZBÚGHIA interj. v. **zbughi**[1].

ZBUGHÍRE, *zbughiri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a zbughi* și rezultatul ei. — V. **zbughi.**

ZBURÁ, *zbor,* vb. I. **1.** Intranz. (Despre păsări și insecte) A plana și a se mișca în aer cu ajutorul aripilor. ✦ A pleca în zbor, a-și lua zborul. ✦ (Despre lucruri) A pluti în aer (purtat de vânt); a trece prin aer cu viteză (fiind aruncat sau lansat cu

putere). **2.** Intranz. (Despre aparate de zbor) A se ridica și a se menține în văzduh, a se deplasa pe calea aerului; (despre oameni) a călători cu un astfel de aparat. **3.** Intranz. Fig. A merge foarte repede, a alerga, a goni. ✦ (Despre oameni) A străbate spații mari cu repeziciune; a se repezi până undeva. ✦ (Despre timp) A trece, a se scurge repede. ✦ (Despre gânduri, idei) A se succeda cu repeziciune. **4.** Tranz. Fig. A smulge de la locul său, a prăvăli, a răsturna. ✧ Expr. *A zbura cuiva capul* = a decapita pe cineva; a-l omorî. *A-și zbura creierii* = a se sinucide prin împușcare. (Fam.) *A zbura* (sau *a face să zboare) pe cineva de undeva* = a da pe cineva afară de undeva, dintr-un post; a-l concedia. (Intranz.) *A zbura de undeva* = a fi forțat să părăsească un loc (în special un post, o slujbă). ✦ Intranz. (Rar) A cădea, a se prăbuși, a se prăvăli. **5.** Tranz. (Pop.; în expr.) *A zbura laptele* = a pune puțin lapte acru în lapte dulce fierbinte ca să se aleagă brânza. — Lat. ***exvolare.**

ZBURÁRE, *zburări,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a zbura* și rezultatul ei; zbor[1]. — V. **zbura.**

ZBURÁT, -Ă, *zburați, -te,* adj. **1.** Împrăștiat, risipit, spulberat (de vânt). **2.** Fig. (Rar; despre timp) Care s-a dus, a trecut. **3.** (Pop.; în sintagma) *Brânză zburată* = brânză făcută din lapte fiert, la care se adaugă zer, cheag sau cuib de lapte acru. — V. **zbura.**

ZBURÁTIC, -Ă, *zburatici, -ce,* adj. (Pop.) **1.** Iute la fugă; sprinten, ager. **2.** Fig. Ușuratic, nestatornic. — **Zbura** + suf. *-atic.*

ZBURĂTĂCÍ, *zburătăcesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A arunca cu ceva (într-o pasăre, într-un pom etc.); a zburătui (**1**). **2.** Intranz. și refl. (Despre stoluri de păsări) A se risipi bătând din aripi și înălțându-se de la pământ; a face zboruri scurte, aproape de pământ. ✦ Tranz. A face să se împrăștie; a spulbera. *Vântul zburătăcește frunzele.* **3.** Intranz. și refl. (Despre pui; *p. ext.* despre copii) A se dezvolta, a crește; a căpăta independență; a se răzleți. ✦ Tranz. Fig. A ajuta pe cineva să-și facă un rost în viață. — Din **zbura.**

ZBURĂTĂCÍRE, *zburătăciri,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) zburătăci* și rezultatul ei. — V. **zburătăci.**

ZBURĂTĂCÍT, -Ă, *zburătăciți, -te,* adj. (Rar; despre pui; *p. ext.* despre copii) Crescut mare; mărișor. — V. **zburătăci.**

ZBURĂTĂÍRE s.f. v. **zburătuire.**

ZBURĂTÓR, -OÁRE, *zburători, -oare,* adj., s.m., s.f. **I.** Adj. **1.** Care zboară; care poate să zboare. ✦ Pentru zbor, de zburat. *Aripi zburătoare.* **2.** Care plutește în aer (purtat de vânt). **II.** S.m. **1.** Aviator. **2.** (În mitologia populară românească) Ființă fabuloasă, imaginată ca un duh care chinuie somnul fetelor; (în literatura romantică) personificarea dorului de bărbatul iubit; întruchiparea idealizată a iubitului. **3.** Numele uneia dintre pânzele catargului; verga care susține această pânză. **III.** S.f. **1.** Pasăre; animal (care zboară). **2.** Plantă erbacee cu tulpina înaltă, cu florile roșii-purpurii, cu fructele în formă de capsule cu numeroase semințe prevăzute cu peri mătăsoși, folosită în medicina populară *(Epitobium angustifolium).* — **Zbura** + suf. *-ător.*

ZBURĂTORÍ vb. IV v. **zburături.**

ZBURĂTUÍ, *zburătuiesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) **1.** A zburătăci (**1**). **2.** A reteza dintr-o lovitură, făcând să cadă, să se prăbușească. — Din **zbura.**

ZBURĂTUÍRE, *zburătuiri,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a zburătui* și rezultatul ei. [Var.: **zburătăíre** s.f.] — V. **zburătui.**

ZBURĂTÚRĂ, *zburături,* s.f. (Pop.) **1.** Bucată scurtă de lemn cu care se aruncă într-un pom sau după o pasăre; scurtătură. ✦ Așchie, țandără. ✦ (Înv.) Sfărâmătură de plumb sau de fier cu care se încărcau armele de foc. **2.** Mișcare de aruncare; distanță până la care ajunge un lucru aruncat. *Departe ca la o zburătură de praștie.* — **Zbura** + suf. *-ătură.*

ZBURĂTURÍ, *zburăturesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Pop.) A străbate aerul; a zbura. **2.** Tranz. și intranz. (Pop.) A zburătăci (**1**). [Var.: **zburătorí** vb. IV] — Din **zburătură.**

ZBURDÁ, *zburd,* vb. I. Intranz. A sălta, a alerga sprinten încoace și încolo; a se zbengui, a se juca cu voioșie; a se ține de nebunii, a se arăta lipsit de seriozitate. ✧ Expr. *A-i zburda* (cuiva) *inima* = a fi foarte vesel; a avea chef de petreceri. — Et. nec.

ZBURDÁLNIC, -Ă, *zburdalnici, -ce,* adj. (Despre animale) Care zburdă; (despre oameni) zglobiu, neastâmpărat, vioi, nebunatic; *p. ext.* ușuratic. ✦ Fig. (Despre stări sufletești sau manifestări ale omului) Plin de avânt, de voioșie, de vioiciune; avântat. — **Zburda** + suf. *-alnic.*

ZBURDÁRE, *zburdări,* s.f. (Rar) Acțiunea de *a zburda* și rezultatul ei; *fig.* avânt. — V. **zburda.**

ZBURDÁTIC, -Ă, *zburdatici, -ce,* adj. (Rar) Zburdalnic. — **Zburda** + suf. *-atic.*

ZBÚRDĂ s.f. (Reg.) Zburdare; joacă voioasă; zbenguială, neastâmpăr. — Din **zburda** (derivat regresiv).

ZBURDĂCIÚNE, *zburdăciuni,* s.f. (Înv. și reg.) Zburdălnicie. — **Zburda** + suf. *-ăciune.*

ZBURDĂLNICÍE, (**2**) *zburdălnicii,* s.f. **1.** Însușirea de a fi zburdalnic; vioiciune, neastâmpăr, voioșie. **2.** Manifestare, faptă a celui zburdalnic; joc, petrecere; nebunie. — **Zburdalnic** + suf. *-ie.*

ZBURDĂTÓR, -OÁRE, *zburdători, -oare,* adj. (Înv.) Zburdalnic, zglobiu, neastâmpărat. — **Zburda** + suf. *-ător.*

ZBURDĂTÚRĂ, *zburdături,* s.f. (Reg.) Salt, săritură. — **Zburda** + suf. *-ătură.*

ZBURÍȘ adv. (Rar) Ca în zbor; repede. — **Zbura** + suf. *-iș.*

ZBURLÍ vb. IV. v. **zbârli.**

ZBURLÍRE s.f. v. **zbârlire.**

ZBURLÍT, -Ă, adj. v. **zbârlit.**

ZDÉLCĂ, *zdelci,* s.f. (Înv.) Contract, act (de vânzare); *p. gener.* orice chitanță sau act oficial. — Din rus. **sdelka.**

ZDRAGÓN s.m. v. **zdrahon.**

ZDRAHÓN, *zdrahoni,* s.m. (Pop. și fam.) Om zdravăn, bine legat, voinic. [Var.: **zdragón** s.m.] — Et. nec.

ZDRANC interj. v. **zdrang.**

ZDRÁNCA interj. v. **zdrang.**

ZDRANG interj. Cuvânt care imită zgomotul produs de ciocnirea sau de căderea obiectelor de metal, de spargerea obiectelor de sticlă etc.; foflenchi. [Var.: **zdranc, zdránca** interj.] — Onomatopee.

ZDRÁVĂN, -Ă, *zdraveni, -e,* adj. **1.** Voinic, puternic, vânjos, viguros. ✦ (Adverbial) Cu putere, tare; voinicește. **2.** Sănătos, teafăr, întreg, neatins, nevătămat (la trup sau la minte). **3.** Mare, tare, solid. *Un par zdravăn.* ✦ (Adverbial) Din plin, mult. *Mănâncă zdravăn.* — Din sl. **sŭdravĭnŭ.**

ZDRĂNCĂNÍ vb. IV v. **zdrăngăni.**

ZDRĂNCĂNÍT s.n. v. **zdrăngănit.**

ZDRĂNGĂNÉL, *zdrăngănei,* s.m. (Pop.) Clopoțel mic și rotund; zurgălău. [Var.: **zdrângănél** s.m.] — Contaminare între **zdrăngăni** și **clopoțel.**

ZDRĂNGĂNÍ, *zdrăngănesc,* vb. IV. **1.** Intranz. (Despre sticlă și metale sau despre obiecte făcute din aceste materiale) A produce un sunet caracteristic când se ciocnește de ceva sau este lovit cu ceva. ✧ Tranz. *Zdrăngănește cheile.* **2.** Tranz. A face să vibreze coardele unui instrument muzical; (depr.) a cânta fără pricepere la un instrument muzical cu coarde. [Prez. ind. și: *zdrắngăn.* — Var.: **zdrăncăní** vb. IV] — **Zdrang** + suf. *-ăni.*

ZDRĂNGĂNÍRE, *zdrăngăniri,* s.f. Acțiunea de *a zdrăngăni* și rezultatul ei. — V. **zdrăngăni.**

ZDRĂNGĂNÍT s.n. Faptul de *a zdrăngăni;* cântec executat fără talent la un instrument muzical cu coarde; zdrăngănitură. [Var.: **zdrăncănít** s.n.] — V. **zdrăngăni.**

ZDRĂNGĂNITÚRĂ, *zdrăngănituri,* s.f. Zdrăngănit. — **Zdrăngăni** + suf. *-tură.*

ZDRÂNGĂNÉL s.m. v. **zdrăngănel.**

ZDREÁNȚĂ, *zdrențe,* s.f. **1.** Bucată ruptă, sfâșiată dintr-o pânză sau dintr-un obiect de pânză; haină, rufă sau pânză veche, ruptă. ✦ Fig. (Fam.) Om de nimic; lepădătură, secătură. **2.** (La pl.) Un fel de aluat subțire făcut din făină și ouă, care se fierbe în supă în bucățele mici. [Var.: **treánță** s.f.] — Cf. sl. s ŭ d r a n ŭ.

ZDRELÍ, *zdrelesc,* vb. IV. Tranz. și refl. A (se) răni ușor prin jupuirea pielii; a (se) juli. — Et. nec.

ZDRELÍRE, *zdreliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) zdreli* și rezultatul ei. — V. **zdreli.**

ZDRELÍT, -Ă, *zdreliți, -te,* adj. Cu pielea jupuită; rănit prin julire. ✦ Zdrobit, sfărâmat. — V. **zdreli.**

ZDRELITÚRĂ, *zdrelituri,* s.f. (Pop.) Rană produsă prin zdrelire; zgârietură, julitură. — **Zdreli** + suf. *-tură.*

ZDRENȚĂRÓS, -OÁSĂ, *zdrențăroși, -oase,* adj. (Despre îmbrăcăminte) Prefăcut în zdrențe; rupt, zdrențuit; zdrențos. ✦ (Despre oameni, adesea substantivat) Îmbrăcat în zdrențe, cu haine foarte uzate; flenduros. [Var.: **zdrențurós, -oásă, stremțurós, -oásă, strențurós, -oásă, trențărós, -oásă** adj.] — **Zdreanță** + suf. *-ăros.*

ZDRENȚÓS, -OÁSĂ, *zdrențoși, -oase,* adj. Zdrențăros. [Var.: **stremțós, -oásă** adj.] — **Zdreanță** + suf. *-os.*

ZDRENȚUÍ, *zdrențuiesc,* vb. IV. Refl. (Despre obiecte de pânză, stofă etc.) A se rupe, a se sfâșia; a se preface în zdrențe. ✧ Tranz. *I-a zdrențuit haina.* [Var.: **trențuí** vb. IV] — **Zdreanță** + suf. *-ui.*

ZDRENȚUÍT, -Ă, *zdrențuiți, -te,* adj. **1.** (Despre îmbrăcăminte) Prefăcut în zdrențe; rupt, sfâșiat. **2.** (Despre oameni) Îmbrăcat în zdrențe; zdrențăros. — V. **zdrențui.**

ZDRENȚURÓS, -OÁSĂ adj. v **zdrențăros.**

ZDROÁBĂ, *zdroabe,* s.f. (Reg.) Oboseală; trudă; agitație, zbucium. — Din **zdrobi** (derivat regresiv).

ZDROBEÁLĂ, *zdrobeli,* s.f. (Pop.) Zdrobire. — **Zdrobi** + suf. *-eală.*

ZDROBÍ, *zdrobesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A strivi, a sfărâma. ✦ A nimici, a distruge. ✦ Fig. A mâhni, a supăra, a distruge sufletește. ✦ Refl. A se destrăma, a pieri. **2.** Refl. Fig. (Reg.; despre oameni) A se strădui din toate puterile, a se frământa, a se agita; a se zbuciuma. — Din sl. **sŭdrobiti.**

ZDROBÍRE, *zdrobiri,* s.f. Acțiunea de *a (se) zdrobi* și rezultatul ei; sfărâmare, strivire; nimicire, distrugere. ✦ Fig. Mâhnire, supărare cumplită. — V. **zdrobi.**

ZDROBÍT, -Ă, *zdrobiți, -te,* adj. Strivit, sfărâmat; distrus, nimicit, învins. ✦ Fig. Copleșit de durere, demoralizat. ✦ Fig. Foarte obosit, sleit de puteri, extenuat. — V. **zdrobi.**

ZDROBITÓR, -OÁRE, *zdrobitori, -oare,* adj., s.f., s.n. **I.** Adj. **1.** Care zdrobește. ✦ Fig. Copleșitor, istovitor. **2.** Fig. Care înlătură orice îndoială; hotărâtor. *Argument zdrobitor.* **II. 1.** S.f. Mașină folosită pentru mărunțirea sau separarea prin strivire, rupere, smulgere etc. a unor materiale textile, a unor fructe, legume, semințe etc. **2.** S.n. Spec. (Reg.) Meliță. — **Zdrobi** + suf. *-tor.*

ZDROBITÚRĂ, *zdrobituri,* s.f. (Rar) Sfărâmătură, strivitură; rană produsă prin zdrobire. — **Zdrobi** + suf. *-tură.*

ZDRONC interj. Cuvânt care redă zgomotul produs de izbirea, ciocnirea sau căderea unor obiecte de metal. [Var.: **zdrónca** interj.] — Onomatopee.

ZDRÓNCA interj. v. **zdronc.**

ZDRONCĂNÍ, *zdroncănesc,* vb. IV. Intranz. (Despre vehicule) A face un zgomot caracteristic (din cauza zdruncinăturilor). — **Zdronc** + suf. *-ăni.*

ZDROȘÍ, *zdroșesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A sfărâma, a strivi, a zdrobi. [Var.: **zdrușí** vb. IV] — Et. nec.

ZDRUMICÁ, *zdrúmic,* vb. I. Tranz. (Pop.) A face bucățele, a sfărâma, a zdrobi. ✦ Fig. A nimici, a distruge. — Contaminare între **dumica** și **zdrobi.**

ZDRUMICÁRE, *zdrumicări,* s.f. (Pop.) Acțiunea de *a zdrumica* și rezultatul ei; sfărâmare, zdrobire; nimicire. — V. **zdrumica.**

ZDRUMICÁT, -Ă, *zdrumicați, -te,* adj. (Pop.) Făcut bucățele, sfărâmat, zdrobit. — V. **zdrumica.**

ZDRUMICĂTÚRĂ, *zdrumicături,* s.f. (Reg.) Sfărâmătură. — **Zdrumica** + suf. *-ătură.*

ZDRÚNCEN s.n. v. **zdruncin.**

ZDRÚNCIN s.n. (Pop.) **1.** Zdruncinătură. ✦ Fig. Efort, strădanie. **2.** Fig. Tulburare, zbucium, frământare. [Var.: **zdrúncen** s.n.] — Din **zdruncina** (derivat regresiv).

ZDRUNCINÁ, *zdrúncin,* vb. I. Tranz. **1.** A scutura puternic, a zgâlțâi, a zgudui; a clătina; a hurduca. **2.** Fig. A clătina din temelii o concepție, o convingere etc.; a slăbi, a submina, a șubrezi. — Et. nec.

ZDRUNCINÁRE, *zdruncinări,* s.f. Acțiunea de *a zdruncina* și rezultatul ei. — V. **zdruncina.**

ZDRUNCINÁT, -Ă, *zdruncinați, -te,* adj. **1.** Zguduit, clătinat, hurducat. ✦ Zdrobit, strivit. ✦ Șubrezit, slăbit. **2.** Fig. Tulburat sufletește. — V. **zdruncina.**

ZDRUNCINĂTÓR, -OÁRE, *zdruncinători, -oare,* adj. Care zdruncină, care hurducă. — **Zdruncina** + suf. *-ător.*

ZDRUNCINĂTÚRĂ, *zdruncinături,* s.f. **1.** Scuturătură, zguduire; zguduitură, hurducătură. **2.** Fig. Dezechilibru, tulburare. — **Zdruncina** + suf. *-ătură.*

ZDRUȘÍ vb. IV v. **zdroși.**

ZDUP interj., s.n. **1.** Interj. Cuvânt care imită zgomotul unei căderi precipitate sau al unor pași grei, apăsați. **2** S.n. (Fam.) Închisoare. — Onomatopee.

ZDUPĂÍ, *zdúpăi,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A călca greu, cu zgomot; a tropăi. — **Zdup** + suf. *-ăi.*

ZDUPĂIÁLĂ, *zdupăieli,* s.f. (Pop.) Faptul de *a zdupăi.* — **Zdupăi** + suf. *-eală.*

ZEA s.f. v. **za**[2].

ZEÁMĂ, (**2**) *zemuri,* s.f. **1.** Fiertură de carne sau de legume, constituind un fel de mâncare; partea lichidă a bucatelor, apa în care fierb. ✧ Expr. *A mânca singur bucatele și a lăsa altora zeama* = a trage singur tot folosul, lăsând altora foarte puțin sau nimic. *A nu fi de nicio zeamă,* se spune despre cineva pe care nu se poate pune nici un temei. *Zeamă lungă* = **a)** mâncare neconsistentă, făcută cu prea multă apă, pentru a ajunge la multe persoane; **b)** vorbărie lungă, lipsită de interes; *p. ext.* persoană care vorbește mult și fără nicio noimă. *Tot de-o zeamă* = deopotrivă. *Zeamă de clopot* (sau *de hârleț*) = moartea. *Zeamă de vorbe* = vorbărie deșartă; vorbe goale. ✦ *Zeamă de varză* = lichid acrișor în care s-a murat varza; moare. **2.** Fel de zeamă (**1**). **3.** Lichid pe care îl conțin celulele și țesuturile organismelor vegetale; suc de fructe sau de plante. ✧ *Zeamă de prune* = țuică. **4.** Nume generic pentru diverse lichide. ✧ *Ou cu zeamă* = ou fiert puțin, cu albușul necoagulat. ✦ (Rar) Sânge. **5.** (Chim.; în sintagma) *Zeamă bordeleză* = suspensie de culoare albastră de sulfat bazic de cupru în apă, folosită ca fungicid. [Pl. și: *zemi*. — Var.: **zámă** s.f.] — Lat. **zema.**

ZEAMÍL s.n. Produs alimentar dietetic, ușor asimilabil de organism, obținut prin tratarea amidonului din porumb cu hidroxid de sodiu. [Pr.: *ze-a-*] — Denumire comercială.

ZEBEREÁLĂ, *zebereli,* s.f. (Înv.) Sechestrare, sechestru. — **Zeberi** + suf. *-eală.*

ZEBERÍ, *zeberesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) A sechestra, a lua cu forța; a confisca. — Et. nec.

ZEBRÁT, -Ă, *zebrați, -te,* adj. (Rar) Vărgat, cu dungi, ca blana zebrei. — Din fr. **zébré.**

ZÉBRĂ, *zebre,* s.f. Nume generic dat speciilor de cai sălbatici africani cu blana vărgată cu benzi alternative, deschise și închise; animal care face parte din aceste specii. ✦ Marcaj de traversare a străzii pentru pietoni, constând din dungi paralele albe sau galbene. — Din fr. **zèbre.**

ZEBREÁ s.f. v. **zăbrea.**

ZÉBU s.m. Animal mamifer domesticit din țările tropicale asemănător cu boul, caracterizat printr-o cocoașă de grăsime pe greabăn *(Bos indicus).* [Acc. și: *zebú*] — Din fr. **zébu.**

ZÉCE, *zeci,* num. card. **1.** Număr care are în numărătoare locul între nouă și unsprezece și care se indică prin cifra 10 sau X. ✧ (Adjectival) *Are zece elevi.* (La pl., arată o cantitate mare nedeterminată) *Zeci de oameni.* ✧ Expr. *A avea zece vieți,* se spune când cineva scapă cu viață din situații primejdioase. *A asculta cu zece urechi* = a asculta foarte atent. ✧ (Substantivat) *Scrie un zece pe tablă.* ✧ (Cu valoare de num. ord.) *Etajul zece.* ✧ (Intră în componența num. adverbial) *De zece ori.* ✧ (Precedat de „câte”, intră în componența num. distributiv) *Plecau câte zece.* **2.** (Intră în compunerea numeralelor cardinale compuse de la unsprezece până la nouăsprezece) *Cincisprezece.* ✦ (Intră în compunerea numeralelor cardinale compuse de la douăzeci până la nouăzeci și nouă) *Patruzeci și trei.* — Lat. **decem.**

ZÉCELEA, ZÉCEA num. ord. (Precedat de art. „al”, „a”; de obicei adjectival) Care se află între al nouălea și al unsprezecelea. — **Zece** + **le** + **a.**

ZECÉR, *zeceri,* s.m. (Reg.) Zece; cifră, carte de joc, ban etc. având această valoare. — **Zece** + suf. *-ar.*

ZÉCHE s.f. v. **zeghe.**

ZECÍCĂ s.f. (Fam.) Carte de joc având pe ea zece puncte. — **Zece** + suf. *-ică.*

ZECIMÁL, -Ă, *zecimali, -e,* adj., s.f. **1.** Adj. (Mat.) Care se bazează pe rapoarte ale numărului zece și ale puterilor lui; decimal. ✧ *Număr zecimal* = număr a cărui parte fracționară este exprimată printr-o fracție zecimală. *Fracție zecimală* = fracție al cărei numitor este egal cu o putere întreagă și pozitivă a numărului zece. *Logaritm zecimal* = logaritmul unui număr în sistemul cu baza zece. *Sistem zecimal* = sistem de unități de măsură în care multiplii și submultiplii unităților principale au valori egale cu puteri întregi, pozitive sau negative, ale numărului zece. *Balanță zecimală* sau *cântar zecimal* = balanță cu brațe inegale, care permite echilibrarea greutăților de măsură cu greutăți etalonate de zece ori mai mici. *Clasificare zecimală* = criteriu de clasificare a științelor, cărților, articolelor etc. în zece grupe, fiecare grupă având numeroase subdiviziuni cifrate din zece în zece. **2.** S.f. Fiecare dintre cifrele scrise la dreapta virgulei unui număr zecimal. — Din **decimal** (după *zece*).

ZECÍME, *zecimi,* s.f. **1.** A zecea parte dintr-un întreg împărțit în părți egale. ✦ Prima cifră din dreapta virgulei la numerele zecimale. **2.** (În sistemul fiscal din trecut) A zecea parte, care revenea județului sau comunei, din impozitul plătit de cetățeni statului. — **Zece** + suf. *-ime.*

ZECIUÍ, *zeciuiesc,* vb. IV. Tranz. (Înv.) **1.** A lua a zecea parte din produsele cuiva; a dijmui. ✦ (Fam.) A-și însuși o parte din bunurile cuiva; a fura. **2.** (Despre boli, calamități naturale etc.) A face multe victime; a decima. — **Zece** + suf. *-ui.*

ZECIUIÁLĂ, *zeciuieli,* s.f. (Înv.) Dare anuală reprezentând a zecea parte din recolta de cereale, din vite etc.; dijmă. ✦ (Reg.) Uium la moară. [Pr.: *-ciu-ia-*] — **Zeciui** + suf. *-eală.*

ZECIUÍRE, *zeciuiri,* s.f. (Înv.) Acțiunea de *a zeciui* și rezultatul ei; zeciuit[1]; dijmuire. — V. **zeciui.**

ZECIUÍT[1], *zeciuituri,* s.n. (Înv.) Zeciuire. — V. **zeciui.**

ZECIUÍT[2], **-Ă,** *zeciuiți, -te,* adj. (Înv.) Din care s-a plătit zeciuială; dijmuit. — V. **zeciui.**

ZÉCIURI s.n. pl. (Rar) Figuri desenate; motive (geometrice) decorative. — Et. nec.

ZÉE, *zee,* s.f. (Înv., rar) Zeiță. [Scris și: *zeie*] — Din **zeu.**

ZEFÍR, (**1**) *zefiri,* s.m., (**2**) *zefiruri,* s.n. **1.** S.m. Vânt slab, călduț, care suflă primăvara dinspre apus; *p. gener.* vânt cald, plăcut; adiere. **2.** S.n. Țesătură ușoară de bumbac mercerizat, de o singură culoare sau cu dungi colorate, din care se confecționează obiecte de lenjerie; (la pl.) diverse sorturi din această țesătură. — Din fr. **zéphyr,** lat. **zephyrus.**

ZEFLEMEÁ, *zeflemele,* s.f. Ironie ușoară, luare în râs, glumă batjocoritoare. ✧ Expr. *A lua în zeflemea* = a-și bate joc de cineva, a lua în râs. — Din tc. **zevklenmek.**

ZEFLEMISÍ, *zeflemisesc,* vb. IV. Tranz. A lua în râs, a ironiza (pe cineva sau ceva); a lua peste picior (pe cineva); a batjocori. — **Zeflemea** + suf. *-isi.*

ZEFLEMISÍRE, *zeflemisiri,* s.f. Acțiunea de *a zeflemisi* și rezultatul ei; ironizare. — V. **zeflemisi.**

ZEFLEMÍSM s.n. (Rar) Înclinare, atitudine, dispoziție de a lua totul în zeflemea. — **Zeflemea** + suf. *-ism.*

ZEFLEMÍST, -Ă, *zeflemiști, -ste,* adj. (Adesea substantivat) Ironic, batjocoritor, zeflemitor. — **Zeflemea** + suf. *-ist.*

ZEFLEMITÓR, -OÁRE, *zeflemitori, -oare,* adj. (Rar) Care ironizează; zeflemist. — **Zeflemea** + suf. *-itor.*

ZEFLÍU, -ÍE, *zeflii,* adj. (Înv.) Vesel, glumeț. — Din tc. **zevkli.**

ZÉGHE, *zeghi,* s.f. **1.** Haină țărănească lungă, împodobită uneori cu găitane negre, care se poartă în ținuturile muntoase. ✦ Haină făcută din piele de oaie cu care se îmbracă ciobanii; șubă. **2.** Postav gros din care se fac unele haine țărănești; dimie. [Var.: **zéche** s.f.] — Et. nec.

ZÉGRAS s.n. Iarbă-de-mare. — Din germ. **Seegras.**

ZEIÉSC, -IÁSCĂ, *zeiești,* adj. (Rar) De zeu. [Pr.: *ze-iesc*] — **Zeu** + suf. *-esc.*

ZEIFICÁ, *zeífic,* vb. I. Tranz. A deifica. [Pr.: *ze-i-*] — Din **zeu** (după *deifica*).

ZEIFICÁRE, *zeificări,* s.f. Acțiunea de *a zeifica*; deificare. [Pr.: *ze-i-*] — V. **zeifica.**

ZEIFICÁT, -Ă, *zeificați, -te,* adj. (Despre obiecte, ființe) Căruia i s-a atribuit putere divină. [Pr.: *ze-i-*] — V. **zeifica.**

ZEÍNĂ s.f. Proteină care se extrage din boabele de porumb. — Din fr. **zéine.**

ZEITÁTE, *zeități,* s.f. Divinitate păgână; zeu, zeiță. [Pr.: *ze-i-*] — Din **zeu** (după *divinitate*).

ZEÍȚĂ, *zeițe,* s.f. Divinitate păgână feminină. ✦ Epitet dat femeii adorate. — **Zeu** + suf. *-iță.*

ZEL s.n. Râvnă, sârguinţă; ardoare. ✧ Expr. *Exces de zel* = exagerare inutilă în îndeplinirea unei acţiuni, sârguinţă exagerată. — Din fr. **zèle,** lat. **zelus.**

ZELÁR, *zelare,* s.n. (Rar) Zale, platoşă. — **Za²** + suf. *-ar.*

ZELATÓR, -OÁRE, *zelatori, -oare,* s.m. şi f. (Livr.) Persoană zeloasă. — Din fr. **zélateur.**

ZELÓS, -OÁSĂ, *zeloşi, -oase,* adj. Plin de zel, de râvnă, de ardoare. — **Zel** + suf. *-os.*

ZÉMNIC, *zemnice,* s.n. (Reg.) Pivniţă, beci; bordei săpat în pământ, servind la conservarea bucatelor. — Din bg. **zemnik.**

ZEMÓS, -OÁSĂ, *zemoşi, -oase,* adj. (Despre fructe, plante) Care are suc mult; suculent; (despre mâncăruri gătite) care are zeamă multă, sos mult. ✦ (Substantivat, m.; înv. şi reg.) Pepene galben. — **Zeamă** + suf. *-os.*

ZEMOŞÍ, pers. 3 *zemoşeşte,* vb. IV. Refl. (Reg.) A deveni zemos. — Din **zemos.**

ZEMOŞÍRE s.f. (Reg.) Acţiunea de *a se zemoşi* şi rezultatul ei. — V. **zemoşi.**

ZEMUÍ, pers. 3 *zemuieşte,* vb. IV. Intranz. A lăsa zeamă, a musti; a face să iasă la suprafaţă, să se scurgă lichidul din interior. ✦ Refl. A se zemoşi. — **Zeamă** + suf. *-ui.*

ZENANÁ, (**2**) *zenanale,* s.f. **1.** Ţesătură cu urzeală de mătase şi bătealǎ de bumbac sau de vigonie, pe o parte lucioasă şi pe cealaltă scămoşată, utilizată la confecţionarea unor obiecte de îmbrăcăminte pentru femei. **2.** (La pl.) Sortimente de zenana (**1**). [Var.: **zananá** s.f.] — Din fr. **zenana.**

ZENCUÍRE, *zencuiri,* s.f. Operaţie din procesul de tăbăcire vegetală care constă în menţinerea pieilor aşezate în straturi orizontale în bazine de beton umplute cu zemuri tratate cu tananţi, mai concentrate decât cele folosite la pretăbăcire. — Et. nec.

ZÉNDĂ s.f. Limba vechilor perşi în care sunt scrise textele din „Avesta" — Din fr. **zend.**

ZENÍT s.n. Punct de intersecţie al verticalei locului cu emisfera cerească superioară situat deasupra capului observatorului şi opus nadirului; amiază. ✦ Fig. Culme, apogeu, înălţime. — Din fr. **zénith.**

ZENITÁL, -Ă, *zenitali, -e,* adj. Care aparţine zenitului, privitor la zenit. ✧ *Distanţă zenitală* = coordonată orizontală egală cu unghiul complementar înălţimii unui astru deasupra orizontului. — Din fr. **zénithal.**

ZEOLÍT, *zeoliţi,* s.m. Grup de minerale care reprezintă alumosilicaţi naturali, hidrataţi de calciu, sodiu, potasiu, bariu şi stronţiu, uneori magneziu, mangan etc., având proprietatea de a-şi pierde treptat apa prin încălzire, fapt pentru care este utilizat la dedurizarea apei. [Pr.: *ze-o-*] — Din fr. **zéolit(h)e.**

ZEONIFÉR, *zeonifere,* s.n. Funicular cu cablu folosit pentru transportul persoanelor şi al mărfurilor. [Pr.: *ze-o-*] — Et. nec.

ZEPELÍN, *zepeline,* s.n. Navă aeriană dirijabilă de mari dimensiuni, construită din metal, cu numeroase compartimente umplute cu hidrogen sau cu alt gaz mai uşor decât aerul; dirijabil. [Scris şi: *zeppelin*] — Din germ. **Zeppelin.**

ZER, *zeruri,* s.n. Lichid galben-verzui care se separă din lapte, după coagulare, la prepararea brânzeturilor şi care este folosit pentru fabricarea lactozei, urdei etc. ✧ Expr. *A se alege brânza* (sau *urda) din zer* = a se alege binele de rău. *A scoate zer din piatră* = a face ceva de necrezut. ✦ Lichid verzui care se scurge din iaurt sau din laptele de vacă prins. ✦ Lichid alb şi gras care rămâne după prepararea untului; zară. — Et. nec.

ZERDICEÁF s.m. Plantă din a cărei rădăcină se scoate o vopsea galbenă *(Curcuma longa).* ✦ Substanţă colorantă galbenă extrasă din planta de mai sus. — Din tc. **zerdeçav.**

ZERÍ, pers. 3 *zereşte,* vb. IV. Refl. (Reg.; mai ales despre lapte) A se face ca zerul, a se înăcri. — Din **zer.**

ZERMACÚP, *zermacupi,* s.m. Monedă turcească de aur, care a circulat şi în Ţările Române în sec. XVIII–XIX. — Din tc. **zermahbup.**

ZÉRO, *zerouri,* s.n. **1.** Număr care, în numărătoare, reprezintă o cantitate vidă şi care se indică prin cifra 0; nulă. ✧ Expr. *A reduce ceva la zero* = a reduce cu totul importanţa unui lucru, a face să fie neglijabil. ✦ Cifră reprezentând numărul de mai sus pusă la dreapta altei cifre pentru a mări de zece ori valoarea unui număr; nulă. **2.** Epitet dat unui om de nimic; nulitate. **3.** (Fiz.) Punct care serveşte ca origine a unei scări cu ajutorul căreia se indică valorile unei mărimi. ✦ Spec. Grad de temperatură fixat în unele sisteme de măsură a temperaturii (Réaumur, Celsius) la punctul de îngheţare a apei distilate la presiunea normală. ✧ *Zero absolut* = temperatură de minus 273 de grade Celsius, socotită ca cea mai joasă temperatură posibilă. **4.** (Lingv.) *Desinenţă* (sau *sufix) zero* = absenţa unui afix gramatical la o formă flexionară, care este marcată, faţă de alte forme cu afixe exprimate, prin lipsa unei mărci formale propriu-zise. — Din fr. **zéro.**

ZERÓS, -OÁSĂ, *zeroşi, -oase,* adj. (Despre lapte, unt, brânză) Cu mult zer; de culoarea sau de consistenţa zerului; apos. — **Zer** + suf. *-os.*

ZEROVALÉNT, -Ă, *zerovalenţi, -te,* adj. (Despre elemente chimice) Care nu se poate combina cu niciun element, care are valenţa zero. — Din fr. **zérovalent.**

ZESTRÁŞ, *zestraşi,* s.m. (Înv. şi reg.) Bărbat care se mută, după căsătorie, în gospodăria soţiei. — **Zeste** + suf. *-aş.*

ZÉSTRE s.f. **1.** Avere (mobilă sau imobilă) care se dă unei fete când se mărită. ✦ Bunuri pe care le aduce o călugăriţă la intrarea ei în mănăstire. ✦ (Fam.) Totalitatea bunurilor care constituie averea cuiva. **2.** Totalitatea bunurilor care constituie averea unei comunităţi, a unei instituţii etc.; inventar. — Lat. **dextrae** „făgăduinţă solemnă".

ZESTRIŞOÁRĂ, *zestrişoare,* s.f. Diminutiv al lui *zestre.* — **Zestre** + suf. *-işoară.*

ZÉTA, *zeta,* s.m. A şasea literă a alfabetului grec corespunzând sunetului *z.* — Din fr. **zèta.**

ZEŢÁJ, *zeţaje,* s.n. Metodă de separare sau de concentrare a minereurilor sau a cărbunilor sfărâmaţi cu ajutorul unui curent de apă, pentru a obţine depunerea componenţilor în ordinea greutăţii lor specifice. — Din fr. **setzage.**

ZEŢÁR, *zeţari,* s.m. Muncitor tipograf care culege manual literele în culegar după manuscris; culegător. — Din germ. **Setzer.**

ZEŢĂRÍE, (**2**) *zeţării,* s.f. **1.** Meseria de zeţar. **2.** Sală în care lucrează zeţarii într-o tipografie; culegătorie. — **Zeţar** + suf. *-ie.*

ZEŢĂRÍŢĂ, *zeţăriţe,* s.f. (Rar) Culegătoare într-o tipografie. — **Zeţar** + suf. *-iţă.*

ZEŢUÍ, *zeţuiesc,* vb. IV. Tranz. A aşeza literele unui text în culegar după manuscris pentru a tipări; a culege. — Din germ. **setzen.**

ZEŢUÍRE, *zeţuiri,* s.f. Acţiunea de *a zeţui* şi rezultatul ei; zeţuit, culegere. — V. **zeţui.**

ZEŢUÍT, *zeţuituri,* s.n. Faptul de *a zeţui;* zeţuire. — V. **zeţui.**

ZEU¹ interj. v. **zău.**

ZEU², *zei,* s.m. Divinitate păgână; idol. ✦ Fig. Om cu însuşiri fizice şi morale excepţionale. ✦ (Fam.; ir.) Om cu putere, cu influenţă (politică); şef, conducător. ✧ Expr. *A fi în secretele zeilor* = a fi la curent cu lucruri cunoscute numai de cei mari, de conducători. — Lat. **deus.**

ZÉUGMĂ, *zeugme,* s.f. Figură de stil prin care se unesc gramatical două sau mai multe substantive cu un verb sau cu un adjectiv care, logic, nu se referă decât la unul dintre cele două substantive. — Din fr. **zeugma.**

ZEVÉLCĂ s.f. v. **zăvelcă.**

ZEVZÉC, -EÁCĂ, *zevzeci, -ce,* adj. (Adesea substantivat) Prost, nătărău, găgăuţă, neghiob; smintit. — Din tc. **zevzek.**

ZEVZECÍE, *zevzecii,* s.f. (Rar) Purtare de zevzec; nerozie, neghiobie. — **Zevzec** + suf. *-ie.*

ZÉXE interj. (Arg.) **1.** Cuvânt prin care se atrage atenţia cuiva asupra unei primejdii iminente; atenţie! **2.** Termen prin care cineva îşi exprimă dispreţul faţă de o afirmaţie pe care o socoteşte lipsită de temei; fleacuri! prostii! — Et. nec.

ZGÁIBĂ, *zgaibe,* s.f. **1.** Bubă mică, rană, zgârietură care a început să prindă coajă. ✦ Coajă care se formează pe o rană prin închegarea sângelui; zgancă. **2.** (Pop.) Boală de ochi. **3.** (Pop.) Boală a vitelor, constând în apariţia unor bubuliţe pe diferite părţi ale corpului. — Lat. **scabia** *(= scabies).*

ZGÁNCĂ, *zgănci,* s.f. (Înv. şi reg.) Crustă care se formează pe o rană, pe o bubă etc.; zgaibă (**1**). — Et. nec.

ZGÁRDĂ, *zgărzi,* s.f. **1.** Curea sau cerc de metal care se pune în jurul gâtului la câini (şi de care se prinde o curea, un lanţ etc.). **2.** (Înv.) Salbă; colan, şirag de pietre scumpe. — Cf. alb. s h k a r d h ë.

ZGĂIBÁT, -Ă, *zgăibaţi, -te,* adj. (Rar) Cu zgârieturi; cu cicatrice. — **Zgaibă** + suf. *-at.*

ZGĂIBULÍŢĂ, *zgăibuliţe,* s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *zgaibă.* — **Zgaibă** + suf. *-uliţă.*

ZGĂRDÍŢĂ, *zgărdiţe,* s.f. Diminutiv al lui *zgardă.* — **Zgardă** + suf. *-iţă.*

ZGĂRDÚŢĂ, *zgărduţe,* s.f. (Reg.) Panglică (cu mărgele) care împodobeşte masca flăcăilor când joacă turca de Anul Nou. — **Zgardă** + suf. *-uţă.*

ZGĂU, *zgăuri,* s.n. (Înv.) **1.** Pântecele animalelor, în special pântecele femeii; uter, matrice, mitră. **2.** Scobitură într-un organ al corpului omenesc. **3.** Gaură. — Et. nec.

ZGÂÍ, *zgâiesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. (Pop. şi fam.) A deschide tare, a căsca, a holba ochii; a se uita cu insistenţă, a privi lung, a se uita cu ochii mari. **2.** Refl. A se strâmba, a se schimonosi, a se uita batjocoritor. — Din **zgău.**

ZGÂÍRE, *zgâiri,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) zgâi* şi rezultatul ei. — V. **zgâi.**

ZGÂÍT, -Ă, *zgâiţi, -te,* adj. (Despre ochi) Holbat, căscat; (despre oameni) cu ochii holbaţi. ✦ (Substantivat) Persoană urâtă, cu ochii holbaţi, ieşiţi din orbite. — V. **zgâi.**

ZGÂLŢÂÍ, *zgâlţâi,* vb. IV. Tranz. şi refl. A (se) scutura, a (se) clătina cu putere; a (se) zgudui; a (se) zgâlţâna; a (se) cutremura. — Formaţie onomatopeică.

ZGÂLŢÂIÁLĂ, *zgâlţâieli,* s.f. Faptul de *a (se) zgâlţâi;* zgâlţâitură, zgâlţâit. — **Zgâlţâi** + suf. *-eală.*

ZGÂLŢÂÍT, *zgâlţâituri,* s.n. Zgâlţâială. — V. **zgâlţâi.**

ZGÂLŢÂITÚRĂ, *zgâlţâituri,* s.f. Zgâlţâială. [Pr.: *-ţâ-i-*] — **Zgâlţâi** + suf. *-tură.*

ZGÂLŢÂNÁ, *zgâlţân,* vb. I. Tranz. şi refl. (Pop.) A (se) zgâlţâi. — Cf. z g â l ţ â i, h â ţ â n a.

ZGÂMBÓI¹, *zgâmboi,* s.m. (Fam.) Copil (mic), puşti, pici. — Et. nec.

ZGÂMBOÍ², *zgâmbói,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se strâmba, a se schimonosi, a face grimase. [Prez. ind. şi: *zgâmboiesc*] — Et. nec.

ZGÂMBOÍT, -Ă, *zgâmboiţi, -te,* adj. (Reg.) Schimonosit, cu grimase. — V. **zgâmboi².**

ZGÂNDĂRÍ, *zgândăresc,* vb. IV. Tranz. şi refl. A(-şi) irita o rană, o bubă etc. rupând-o, scărpinând-o, râcâind-o. ✦ Tranz. Fig. A aţâţa, a întărâta, a sâcâi; a răscoli, a readuce în memorie lucruri triste. — Et. nec.

ZGÂNDĂRÍRE, *zgândăriri,* s.f. Acţiunea de *a (se) zgândări* şi rezultatul ei. — V. **zgândări.**

ZGÂRCÉNIE s.f. Însuşirea de a fi zgârcit; caracterul omului zgârcit; avariţie, calicenie. — **Zgârci²** + suf. *-enie.*

ZGÂRCI¹, *zgârciuri,* s.n. **1.** Cartilaj. **2.** Unealtă alcătuită dintr-o lamă metalică curbată fixată pe un mâner şi folosită pentru curăţarea muchiilor vaselor mici de lemn. — Din **zgârci²** (derivat regresiv).

ZGÂRCÍ², *zgârcesc,* vb. IV. **1.** Tranz. şi refl. A (se) strânge, a (se) contracta din cauza frigului, a durerii etc. ✦ Refl. (Despre plante) A se chirci, a se micşora, a degenera. **2.** Refl. A da dovadă de zgârcenie, a se arăta zgârcit; a se scumpi. — Din sl. **sŭgrŭčiti.**

ZGÂRCIÓB, -OÁBĂ, *zgârciobi, -oabe,* s.m. şi f. (Fam.) Persoană foarte zgârcită. — Cf. z g â r c i².

ZGÂRCÍRE, *zgârciri,* s.f. Acţiunea de *a (se) zgârci²* (**1**). — V. **zgârci².**

ZGÂRCÍT, -Ă, *zgârciţi, -te,* adj. **1.** (Adesea substantivat) Care face economii exagerate, evitând şi cheltuielile de strictă necesitate, care strânge cu lăcomie bunuri materiale; avar. ✦ Lipsit de generozitate. ✧ Expr. *Zgârcit la vorbă* = care vorbeşte puţin şi cu chibzuială. **2.** (Despre fiinţe sau despre părţi ale corpului lor) Strâns, ghemuit; contractat, chircit. — V. **zgârci².**

ZGÂRCITÚRĂ, *zgârcituri,* s.f. (Rar) Contracţie; parte contractată a corpului. — **Zgârci²** + suf. *-tură.*

ZGÂRCIURÓS, -OÁSĂ, *zgârciuroşi, -oase,* adj. (Reg.) Care are zgârciuri¹, cu zgârciuri¹. — **Zgârci¹** + suf. *-uros.*

ZGÂRIÁ, *zgârii,* vb. I. **1.** Tranz. şi refl. A(-şi) face o rană uşoară pe piele cu unghiile, cu ghearele sau cu un obiect ascuţit. ✦ Tranz. A face pe un obiect o urmă superficială cu ajutorul unui corp ascuţit şi dur; a râcâi. ✧ Expr. *A zgâria pământul* = a ara superficial. *A zgâria hârtia* = a scrie literatură proastă. **2.** Tranz. Fig. A produce o senzaţie auditivă neplăcută. ✦ A impresiona în mod neplăcut gustul, mirosul; a ustura. **3.** Compuse: *zgârie-brânză* s.m. şi f. = epitet dat unui om zgârcit, avar, cărpănos; *zgârie-nori* s.m. = clădire foarte înaltă, cu un număr mare de etaje. [Pr.: *ri-a*] — Lat. ***scaberare** (< *scaber).*

ZGÂRIÁT, -Ă, *zgâriaţi, -te,* adj. Cu zgârieturi. [Pr.: *-ri-at*] — V. **zgâria.**

ZGÂRIÉCI, *zgârieci,* s.m. (Pop.) Instrument format dintr-o bucată prismatică de lemn, în care se fixează două tije metalice cu vârf ascuţit şi cu ajutorul căruia se trasează linii paralele pe faţa unei piese de lemn. [Pr.: *-ri-eci*] — **Zgâria** + suf. *-eci.*

ZGÂRIÉRE, *zgârieri,* s.f. Acţiunea de *a (se) zgâria* şi rezultatul ei. [Pr.: *-ri-e-*] — V. **zgâria.**

ZGÂRIETÓR, -OÁRE, *zgârietori, -oare,* adj. (Rar; despre sunete, glas etc.) Strident, supărător. [Pr.: *-ri-e-*] — **Zgâria** + suf. *-ător.*

ZGÂRIETÚRĂ, *zgârieturi,* s.f. Tăietură superficială sau urmă pe suprafaţa unui obiect făcută de un corp ascuţit şi dur; rană uşoară, urmă lăsată pe piele de unghii, de gheare sau de un corp ascuţit. [Pr.: *-ri-e-*] — **Zgâria** + suf. *-ătură.*

ZGÁTIE, *zgâtii,* s.f. (Reg.) Fată sau femeie tânără, vioaie, zglobie. — Et. nec.

ZGLĂVÓC, -OÁCĂ, *zglăvoci, -oace,* s.f., s.m. **1.** S.f. (şi m.) Peşte mic de culoare cenuşie-cafenie, cu capul mare şi turtit, cu corpul îngust, fără solzi, răspândit în apele repezi de munte; babă, moacă *(Cottus gobio)*. **2.** S.m. Floare de cânepă (mai ales a cânepii de toamnă). **3.** S.m. (Bot.) Albăstrea. [Var.: **glăvoácă** s.f.] — Din bg. **glavoč.**

ZGLOBIÓR, -OÁRĂ, *zglobiori, -oare,* adj. (Pop.) Diminutiv al lui *zglobiu.* [Pr.: *-bi-or*] — **Zglobiu** + suf. *-ior.*

ZGLOBÍU, -ÍE, *zglobii,* adj. Vioi, sprinten, zburdalnic. ✦ (Despre dansuri) Cu un ritm vioi, săltăreţ, vesel. — Din sl. **zlobivŭ.**

ZGÓMOT, *zgomote,* s.n. **1**. Sunet supărător sau amestec de sunete discordante, puternice, nocive. ✦ Gălăgie, vacarm; vuiet, tumult. ✧ Expr. *A face zgomot* = a produce senzaţie, a face vâlvă. **2.** (În sintagmele) *Zgomot de fond* = perturbaţie sonoră (de mică intensitate) care apare în orice mediu de transmisie a semnalelor. *Zgomot alb* = zgomot de bandă largă, folosit în măsurători electroacustice, caracterizat prin energie egală pe lăţime de bandă constantă. *Zgomot colorat* = zgomot de bandă largă, folosit în măsurători electroacustice, caracterizat printr-un spectru continuu şi uniform într-un domeniu de frecvenţe specificat. *Zgomot roz* = zgomot de bandă largă, folosit în măsurători electroacustice, caracterizat prin energie constantă pe octavă. — Din sb. **glomot.**

ZGOMOTÓS, -OÁSĂ, *zgomotoşi, -oase,* adj. Care face (mult) zgomot; gălăgios. ✦ Plin de zgomot, de gălăgie. — **Zgomot** + suf. *-os.*

ZGORNÍ vb. IV v. **scorni.**

ZGORNÍRE s.f. v. **scornire.**

ZGRĂBÚNŢĂ, *zgrăbunţe,* s.f. (Pop.) **1.** Bubuliţă, coş. **2.** Grăuncior de unt, de brânză, de gheaţă etc. (care pluteşte într-un lichid). — Et. nec.

ZGRĂBUNŢÍCĂ, *zgrăbunţele,* s.f. Plantă erbacee din familia compozeelor, cu tulpina ramificată, cu frunze ovale sau eliptice şi cu flori galbene *(Lapsana communis).* — **Zgrăbunţă** + suf. *-ică.*

ZGRĂBUNŢÓS, -OÁSĂ, *zgrăbunţoşi, -oase,* adj. (Pop.) **1.** Plin de zgrăbunţe (**1**), cu zgrăbunţe; buburos. **2.** Grăunţos, granulos. — **Zgrăbunţă** + suf. *-os.*

ZGREPŢĂNÁ, *zgreápţăn,* vb. I. (Pop.) **1.** Intranz. A zgâria, a râcâi (cu ghearele). ✦ Refl. (Reg.) A se scărpina. ✦ Tranz. A ara la suprafaţă, a zgâria pământul. **2.** Refl. A se căţăra, agăţându-se cu ghearele. ✦ A se agăţa, a se prinde de ceva. — Et. nec.

ZGREPŢĂNÁRE, *zgrepţănări,* s.f. (Pop.) Acţiunea de *a (se) zgrepţăna* şi rezultatul ei — V. **zgrepţăna.**

ZGRIBULÍ, *zgribulesc,* vb. IV. Refl. A tremura şi a se strânge, a se ghemui de frig; a dârdâi. — Et. nec.

ZGRIBULÍT, -Ă, *zgribuliţi, -te,* adj. Care stă strâns, ghemuit, tremurând de frig. ✦ (Despre blana animalelor) Zbârlit de frig. — V. **zgribuli.**

ZGRÍPSOR s.m. v. **zgripţor.**

ZGRIPSORÁŞ s.m. v. **zgripţoraş.**

ZGRIPSOROÁICĂ s.f. v. **zgripţuroaică.**

ZGRÍPŢOR, *zgripţori,* s.m. **1.** Specie de acvilă mare *(Aquila heliaca).* ✦ (Înv.) Stemă care reprezintă un vultur cu două capete. **2.** Veche monedă austriacă de argint (care a circulat şi în Ţările Române în sec. XVII–XVIII), având imprimată pe o parte stema cu acvila bicefală. **3.** Animal fantastic, uriaş, înaripat, cu gheare de pasăre. ✦ Motiv ornamental, reprezentând acest animal, folosit în ceramica medievală românească. **4.** Fig. Om rău, avar, hrăpăreţ; zgripţuroi. [Var.: **zgrípsor** s.m.] — Cf. ngr. g h r í p s.

ZGRIPŢORÁŞ, *zgripţoraşi,* s.m. (Pop.) Diminutiv al lui *zgripţor.* ✦ Veche monedă austriacă valorând 10 creiţari, care avea imprimată pe o parte stema cu acvila bicefală. [Var.: **zgripsoráş** s.m.] — **Zgripţor** + suf. *-aş.*

ZGRIPŢOROÁICĂ s.f. v. **zgripţuroaică.**

ZGRIPŢORÓI s.m. v. **zgripţuroi.**

ZGRIPŢUROÁICĂ, *zgripţuroaice,* s.f. **1.** Femela zgripţorului (**1**). **2.** Personaj din basme închipuit ca o femeie rea, cu puteri supranaturale. ✦ Fig. Femeie bătrână, zgârcită şi rea; cotoroanţă. [Var.: **zgripsoroáică, zgripţoroáică** s.f.] — **Zgripţor** + suf. *-oaică.*

ZGRIPŢURÓI, *zgripţuroi,* s.m. Zgripţor (**4**). [Var.: **zgripţorói** s.m.] — **Zgripţor** + suf. *-oi.*

ZGRÚNŢ, *zgrunţuri,* s.m. Bucăţică dintr-o materie tare şi fărâmicioasă; grunz. [Var.: **zgrúnţur** s.m.] — Pref. *z-* + **grunţ.**

ZGRUNŢURÓS, -OÁSĂ, *zgrunţuroşi, -oase,* adj. Cu zgrunţuri, cu asperităţi; grunzuros. — **Zgrunţuri** (pl. lui *zgrunţ*) + suf. *-os.*

ZGRUNŢUROZITÁTE, *zgrunţurozităţi* s.f. Calitatea de a fi zgrunţuros. — **Zgrunţuros** + suf. *-itate.*

ZGUDUÍ, *zgúdui,* vb. IV. **1.** Refl. şi tranz. A se cutremura sau a face să se cutremure, să se clatine din temelie; a (se) scutura cu putere, a (se) zdruncina (**1**). **2.** Tranz. Fig. A tulbura, a zdruncina convingerile, conştiinţa cuiva. **3.** Tranz. Fig. A emoţiona puternic, a înfiora. — Et. nec.

ZGUDUIÁLĂ, *zguduieli,* s.f. Zguduitură. [Pr.: *-du-ia-*] — **Zgudui** + suf. *-eală.*

ZGUDUÍRE, *zguduiri,* s.f. Acţiunea de *a (se) zgudui.* — V. **zgudui.**

ZGUDUÍT, -Ă, *zguduiţi, -te,* adj. Agitat, frământat. ✦ Emoţionat puternic, înfiorat. — V. **zgudui.**

ZGUDUITÓR, -OÁRE, *zguduitori, -oare,* adj. **1.** Care zguduie (**1**). **2.** Fig. Care emoţionează, impresionează puternic. [Pr.: *-du-i-*] — **Zgudui** + suf. *-tor.*

ZGUDUITÚRĂ, *zguduituri,* s.f. **1.** Scuturătură puternică; zdruncinătură, zguduială. **2.** Fig. Înfiorare, cutremurare. [Pr.: *-du-i-*] — **Zgudui** + suf. *-tură.*

ZGÚRĂ, *zguri,* s.f. **1.** Partea minerală fuzibilă din cenuşa cărbunilor, care se aglomerează în procesul de solidificare. ✦ Funingine. **2.** Reziduu rezultat în procesul de obţinere a metalelor din minereuri sau la topirea metalelor, constituit din oxizi formaţi în procesul tehnologic, din silicaţi, pământ etc. ✦ Strat de oxizi metalici format deasupra unei suduri executate cu arc electric. **3.** Cenuşă (întărită). — Cf. alb. z g j y r ë, bg. z g u r i j a.

ZGURIFICÁ, pers. 3 *zgurífică,* vb. I. Refl. (Despre obiecte) A se acoperi cu zgură. ✦ A se transforma în zgură. — **Zgură** + suf. *-ifica.*

ZGURIFICÁRE, *zgurificări,* s.f. Acţiunea de *a se zgurifica* şi rezultatul ei. — V. **zgurifica.**

ZGURÍT, -Ă, *zguriţi, -te,* adj. (Rar) **1.** Acoperit cu zgură, plin de zgură. **2.** Făcut scrum, transformat în zgură, ars; negru. — Din **zgură.**

ZGURÓS, -OÁSĂ, *zguroşi, -oase,* adj. Ca zgura; cu zgură; ars, uscat. — **Zgură** + suf. *-os.*

ZI, *zile,* s.f. **1.** Interval de timp cuprins între răsăritul şi apusul Soarelui; timpul cât Soarele rămâne deasupra orizontului; *p. ext.* lumină solară; interval de timp de 24 de ore, corespunzător unei rotaţii a Pământului în jurul axei sale; (Astron.) interval de timp între două culminaţii succesive ale unui astru. ✧ (Determinând

noțiunile „an”, „lună”, pentru a le sublinia durata, lungimea) *Trei luni de zile.* ✧ Loc. adj. *De toate zilele* sau (rar) *de toată ziua* = de fiecare zi; *p. ext.* obișnuit, comun. *De zi cu zi* = zilnic. ✧ Loc. adv. *La zi* = **a)** în fiecare zi, zilnic; **b)** la ziua, la data cerută; fără întârziere. *Zi de* (sau *cu) zi* sau (rar) *cu zi de zi* = **a)** zilnic; *p. ext.* necontenit, perpetuu; **b)** din ce în ce; progresiv, treptat. *Din zi în zi* = **a)** de azi pe mâine; fără termen precis, la infinit. *Amâna plecarea din zi în zi;* **b)** pe fiecare zi; *p. ext.* din ce în ce. *De la o zi la alta* = zilnic; *p. ext.* repede, văzând cu ochii. *În toate zilele* = în fiecare zi, oricând. (Reg.) *Pe toată ziua* = în fiecare zi; zilnic. *De* (sau *despre, către*) *ziuă* = puțin înainte de a se lumina; spre dimineață. *Până în* (sau *la*) *ziuă* sau *de cu ziuă* = până a nu se lumina; foarte devreme; dis-de-dimineață. *Cu ziua-n cap* = foarte devreme. *La ziuă* = în zori. *Peste zi* = în cursul zilei, ziua. *Zi și noapte* sau (adverbial) *ziua și noaptea* = tot timpul, fără încetare; fără odihnă. *Nici zi, nici noapte* sau (adverbial) *nici ziua, nici noaptea* = niciodată. *Toată ziua* sau *ziua toată* = de dimineață până seara; *p. ext.* mereu, continuu. ✧ Expr. *A se face ziuă albă* = a se lumina complet, a fi plină zi. *A face noaptea zi și ziua noapte* sau *a face din noapte zi* = a lucra sau a petrece noaptea și a dormi ziua; *p. ext.* a duce o viață dezordonată. *Bună ziua,* formulă de salut, la întâlnire sau la despărțire, în timpul zilei. *A da* (sau *a dori, a pofti cuiva) bună ziua* (sau *ziua bună)* = a saluta pe cineva. (Pop.) *A-și lua ziua bună* = a-și lua rămas bun. *Ca lumina zilei* sau *ca ziua* = (pe lângă adjective ca „limpede”, „clar”) foarte clar, foarte limpede. *Într-o (bună) zi* sau *într-una din zile* = odată, cândva. *Cât toate zilele (de mare)* = foarte mare. *A avea* (sau *a duce) zi bună* (sau, rar, *albă*) *cu cineva* = a trăi în bune relații cu cineva. *A da zi după zi* = a lăsa de azi pe mâine; a amâna. *La zile mari* = la ocazii deosebite; *p. ext.* rar de tot, în mod excepțional. ✧ (Compus) *Zi-lumină* = perioadă a zilei (**1**) cuprinsă între răsăritul și apusul Soarelui. *Zi-muncă* = unitate de măsură convențională care servește drept etalon pentru stabilirea salariului. ✦ (Adverbial, în formele *ziua, zilele, zile)* În timpul zilei, în fiecare zi. *Ziua umbla, noaptea se odihnea.* ✧ (În sintagme și loc., ca unitate de măsură sau de calcul) *Zi de muncă* = numărul de ore în care salariații își desfășoară activitatea în cursul unei zile la locul de muncă. *Cu ziua* = cu plata socotită după zilele muncite; fără angajament permanent. *Zi de cale* (sau *de drum)* = distanță care se poate străbate într-o zi cu piciorul. ✦ (Articulat; urmat de o determinare în genitiv sau introdusă prin prep. „de”) Dată la care s-a petrecut sau urmează să se petreacă ceva; termen, soroc. ✧ *Ziua de astăzi* = perioada de timp, epoca în care trăim, prezentul. *Ziua de mâine* = viitorul. *Ziua de ieri* = trecutul. (În religia creștină) *Ziua de apoi* = momentul în care viii și morții vor fi chemați la judecata lui Dumnezeu. ✧ (Ca termen calendaristic) *Ziua de 1 Mai*. (Pop.) *Zi-ntâi* = prima zi a fiecărei luni. ✧ (În titulatura sărbătorilor sau a anumitor date fixe) *Ziua femeii.*✧ *Zi aniversară* sau *ziua nașterii* (sau *de naștere)* = aniversare (a zilei de naștere a cuiva). *Ziua (numelui) cuiva* = onomastica cuiva. **2.** (La pl.) Viață, existență, trai. ✧ Expr. *A avea zile* = a mai avea de trăit, a-i fi dat să (mai) trăiască. *Câte zile voi* (sau *vei, va* etc.) *avea* = cât voi (sau vei, va etc.) trăi, tot timpul vieții. *Abia își ține zilele,* se spune despre cineva care trăiește prost, greu, foarte modest. (Pop.) *Cu zilele în mână* = **a)** într-o primejdie de moarte, la un pas de moarte; **b)** înfricoșat, înspăimântat. *A ridica* (sau *a răpune, a curma, a lua) cuiva zilele* = a omorî pe cineva. *A i se isprăvi cuiva zilele* = a muri. *A-și urî zilele* sau *a i se urî cuiva cu zilele* = a se sătura de viață, a nu mai voi să trăiască. *Vai de zilele mele* (sau *tale* etc.) = vai de capul meu (sau al tău etc.), vai de mine (sau de tine etc.). *De* (sau *în) zilele mele* (sau *ale tale* etc.) = în timpul vieții mele (sau tale etc.). **3.** (La pl.; cu determinări care precizează o perioadă de timp) Vreme, epocă. *Zilele tinereții.* ✧ Expr. *Mic de zile* = tânăr. *Vechi* (sau *înaintat) în* (sau *de) zile* = înaintat în vârstă, bătrân. (Rar) *Veșnic de zile* = nemuritor. *(A fi) învechit în zile rele* = (a fi) înrăit. [Var.: **zíuă** s.f.] — Lat. **dies.**

ZIAFÉT s.n. v. **zaiafet.**

ZIÁR, *ziare,* s.n. Publicație periodică, de obicei cotidiană, în care se tipăresc știri, informații politice, sociale, culturale etc. de actualitate; gazetă, jurnal. [Pr.: *zi-ar*] — Din **zi** (după it. *diario).*

ZIARÍST, -Ă, *ziariști, -ste,* s.m. și f. **1.** Persoană care lucrează în redacția unui ziar, a unei reviste sau care colaborează (permanent) la ele; gazetar, jurnalist. **2.** (Fam.) Persoană care vinde sau distribuie ziarele. [Pr.: *zi-a-*] — **Ziar** + suf. *-ist* (după it. *diarista).*

ZIARÍSTIC, -Ă, *ziaristici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. De ziarist (**1**); privitor la ziaristică; gazetăresc, jurnalistic. **2.** S.f. Profesiunea de ziarist (**1**); domeniu în care ziaristul își desfășoară activitatea; gazetărie, jurnalistică. [Pr.: *zi-a-*] — **Ziarist** + suf. *-ic.*

ZIBELÍNĂ, *zibeline,* s.f. **1.** (Zool.) Samur (**1**). **2.** Țesătură făcută din fire de lână de calitate bună, foarte puțin răsucite, dezlânate și scămoșate pentru a căpăta aspectul de zibelină (**1**). — Din fr. **zibeline.**

ZIBÉTĂ, *zibete,* s.f. Mamifer carnivor cu părul cenușiu pătat cu negru, care trăiește în Africa (*Viverra zibetha*). — Din fr. **zibeth.**

ZICÁLĂ, *zicale,* s.f. Zicătoare (**1**), proverb. — **Zice** + suf. *-ală.*

ZICÁȘ, *zicași,* s.m. (Reg.) Lăutar. — **Zice** + suf. *-aș.*

ZICĂLÁȘ, *zicălași,* s.m. (Reg.) Lăutar. — **Zice** + suf. *-ălaș.*

ZICĂTOÁRE, *zicători,* s.f. **1.** Frază scurtă, uneori rimată, asemănătoare maximei, prin care creatorul popular exprimă o constatare de ordin general, filozofic, un principiu etic, o normă de conduită etc.; zicătură, zicală, proverb. **2.** (Reg.) Bucată muzicală; *p. ext.* instrument muzical. — **Zice** + suf. *-ătoare.*

ZICĂTÚRĂ, *zicături,* s.f. **1.** Zicătoare (**1**). **2.** (Reg.) Cântec, cântare. — **Zice** + suf. *-ătură.*

ZÍCE, *zic,* vb. III. Tranz. **1.** A exprima ceva în cuvinte, a spune, a rosti cu voce tare; *p. ext.* a vorbi. ✧ Expr. *Cât ai zice pește* = într-o clipă, imediat, îndată. *A zice nu* (sau *ba*) = a refuza; a tăgădui, a se opune, a rezista. *A zice da* = a afirma, a accepta, a consimți. *Vrea* (sau *va, vra) să zică* = **a)** înseamnă, are sensul, semnificația, valoarea...; **b)** așadar, deci, prin urmare. *Mai bine zis* = mai exact, mai precis exprimat. ✦ A se adresa cuiva cu cuvintele..., a-i spune. ✦ (Despre texte) A cuprinde, a menționa, a relata. ✧ (Reg.) A comunica, a transmite, a face cunoscut. **2.** A afirma, a declara; a susține, a pretinde. ✦ A promite, a făgădui. ✦ A răspunde, a riposta; a invoca. *Mai zi dacă ai ce.* ✦ A reproșa, a obiecta. *Frumos, n-am ce zice.* ✧ Expr. *Să nu zici că...* = să nu-mi reproșezi că... ✦ A contesta. ✦ A sfătui, a îndemna; a porunci, a ordona. **3.** (Pop.) A cânta (din gură sau dintr-un instrument); a doini, a hori. **4.** A-și da o părere, a se pronunța într-o chestiune; *p. ext.* a gândi, a socoti, a crede. *Toți vor zice cum vrei tu.* ✧ Expr. *(Că) bine zici!* = bună idee! așa este. *Ce-am zis eu?* = nu ți-am spus? vezi că am avut dreptate? *Zi...* = **a)** judecă, socotește, dă-ți părerea; **b)** așadar, prin urmare. *Ce-ai zice...?* = ce părere ai avea? cum ți-ar părea? *Să zicem* = **a)** să presupunem, să admitem; **b)** de exemplu. *Vino, să zicem, la ora zece.* ✦ (La optativ sau la conjunctiv) A avea sau a lăsa impresia că... *Așa, numai ca să zică și el că face o treabă.* **5.** A se adresa cuiva rostindu-i numele; a numi un obiect cu numele lui; *p. ext.* a porecli. ✧ Impers. *O fată ce-i zice Maria.* ✧ Expr. (Refl.) *Cum* (sau *precum*) *s-ar (mai) zice* = cum s-ar exprima, cum s-ar traduce (cu alte cuvinte). — Lat. **dicere.**

ZÍCERE, *ziceri,* s.f. Acțiunea de *a zice* și rezultatul ei; ceea ce se exprimă prin cuvinte; comunicare de orice fel; cuvânt, vorbă, vorbire. ✦ Expresie, zicătoare, zicală. — V. **zice.**

ZID, *ziduri,* s.n. Element de construcție vertical, cu grosime (relativ) mică în raport cu celelalte dimensiuni, executat din cărămizi, din blocuri de piatră etc., așezate ordonat unele peste altele (și unite printr-un liant), sau din beton, destinat să limiteze, să separe sau să izoleze un spațiu ori să susțină alte elemente de construcție, alcătuind un perete, o îngrădire, o fortificație etc. ✧ Loc. adv. *Între (cele patru) ziduri* = în interiorul unei clădiri. ✧ Expr. *A face zid împrejurul cuiva* = a înconjura pe cineva din toate părțile pentru a-l apăra; a se solidariza cu cineva, a se uni în jurul cuiva în susținerea unei cauze. ✧ *Zid sonic* = barieră imaginară referitoare la depășirea vitezei sunetului. — Din sl. **zidŭ.**

ZIDÁR, *zidari,* s.m. Muncitor specializat în executarea lucrărilor de construcție din zidărie[1], precum și de finisare a betonului după turnare. — **Zid** + suf. *-ar.*

ZIDĂREÁSĂ, *zidărese,* s.f. Femeie-zidar. ✦ Soția zidarului. — **Zidar** + suf. *-easă.*

ZIDĂRÍE[1], (**2**) *zidării,* s.f. **1.** Lucrare de construcție făcută din zid; parte a unei construcții făcută din zid. **2.** P. gener. Construcție. — **Zid** + suf. *-ărie.*

ZIDĂRÍE[2], *zidării,* s.f. Meseria zidarului; zidărit. — **Zidar** + suf. *-ie.*

ZIDĂRÍT s.n. Meseria zidarului; zidărie[2]. — **Zidar** + suf. *-it.*

ZIDĂRÍȚĂ, *zidărițe,* s.f. Zidăreasă. **— Zidar** + suf. *-iță.*

ZIDÍ, *zidesc,* vb. IV. Tranz. **1.** A ridica un zid; *p. gener.* a ridica o clădire; a clădi, a construi. ✦ Refl. Fig. A se forma; a se înălța. **2.** A închide într-un zid sau între ziduri. **3.** (În concepția creștină, despre Dumnezeu) A crea (lumea). — Din sl. **zĭdati.**

ZIDÍRE, *zidiri,* s.f. **1.** Acțiunea de *a zidi* și rezultatul ei. **2.** (Concr.) Construcție, clădire, edificiu. **3.** (În concepția creștină) Creație săvârșită de Dumnezeu. **4.** (Înv.) Creatură, făptură, ființă. — V. **zidi.**

ZIDÍT, -Ă, *zidiți, -te,* adj. **1.** Clădit, construit, executat din zidărie[1]. **2.** (Despre uși, ferestre) Închis, astupat cu un zid. **3.** (Despre oameni, în expr.) *Bine zidit* = bine făcut; zdravăn, voinic, solid. — V. **zidi.**

ZIDITÓR, *ziditori,* s.m. **1.** Persoană care zidește, construiește; *p. ext.* întemeietor. **2.** (Bis.; art.) Dumnezeu. — **Zidi** + suf. *-tor.*

ZIDUÍ, *ziduiesc,* vb. IV. Tranz. (Rar) A zidi, a închide sau a înconjura cu ziduri. — **Zid** + suf. *-ui.*

ZIDURÉL, *zidurele,* s.n. Diminutiv al lui *ziduri.* — **Ziduri** (pl. lui *zid)* + suf. *-el.*

ZIGOMÁTIC, -Ă, *zigomatici, -ce,* adj. Care se referă la zigomă, care aparține zigomei. ✧ *Apofiză zigomatică* = apofiză inferioară a osului temporal. *Arcadă zigomatică* = arcadă osoasă formată prin unirea apofizei zigomatice cu osul molar. *Os zigomatic* = zigomă. — Din fr. **zygomatique.**

ZIGÓMĂ, *zigome,* s.f. Prelungire a osului temporal, care leagă acest os cu osul molar; os zigomatic. — Din fr. **zygoma.**

ZIGOMÓRF, -Ă, *zigomorfi, -e,* adj. (Despre flori) Care are un singur plan de simetrie (median, transversal sau oblic). — Din fr. **zygomorphe.**

ZIGOSPÓR, *zigospori,* s.m. Zigot. — Din fr. **zygospore.**

ZIGÓT, *zigoți,* s.m. Celulă rezultată din unirea a doi gameți; ovul fecundat; zigospor. — Din fr. **zygote.**

ZIGURÁT, *zigurate,* s.n. Edificiu specific Mesopotamiei, în formă de piramidă în trepte, având pe ultima platformă un templu. — Din fr. **ziggourat.**

ZIGZÁC s.n. v. **zigzag.**

ZIGZÁG, *zigzaguri,* s.n. Linie frântă care pare formată din mai multe litere Z puse cap la cap. ✧ Loc. adv. *În zigzag* = în formă de linie frântă, șerpuit. [Var.: **zigzác** s.n.] — Din fr. **zigzag,** germ. **Zickzack.**

ZIGZAGÁT, -Ă, *zigzagați, -te,* adj. În formă de zigzag. — **Zigzag** + suf. *-at.*

ZILÁȘ, *zilași,* s.m. (Reg.) Ziler. — **Zi** + suf. *-aș.*

ZILÉR, -Ă s.m. și f. v. **zilier.**

ZILIÉR, -Ă, *zilieri, -e,* s.m. și f. Muncitor angajat și plătit cu ziua; zilaș. [Var.: **zilér** s.m.] — **Zile** (pl. lui *zi*) + suf. *-ar.*

ZILIȘOÁRĂ, *ziliȘoare,* s.f. Ziulică. — **Zi** + suf. *-ișoară.*

ZÍLNIC, -Ă, *zilnici, -ce,* adj. (Adesea adverbial) De fiecare zi, cotidian; *p. ext.* obișnuit, banal. ✧ *Pâine zilnică* = hrană, existență de toate zilele. — **Zi** + suf. *-nic.*

ZIMÁZĂ, *zimaze,* s.f. Enzimă care se găsește în drojdia de bere și care transformă zahărul în alcool și în bioxid de carbon. — Din fr. **zymase.**

ZIMBERÉC, *zimberecuri,* s.n. (Înv.) Arc de ceasornic; *p. ext.* mașinărie. [Var.: **zimberéchi** s.n.] — Din tc. **zemberek.**

ZIMBERÉCHI s.n. v. **zimberec.**

ZIMBÍL, *zimbiluri,* s.n. (Înv. și reg.) Coș împletit din papură sau din rogoz. [Pl. și: *zimbile*] — Din tc. **zembili.**

ZÍMBRE s.f. pl. v. **zâmbre.**

ZÍMBRU[1], *zimbri,* s.m. Animal sălbatic masiv din familia bovinelor, cu corpul acoperit cu o blană deasă, pâsloasă, cu capul mare și lat, cu coarnele scurte, întoarse în afară, în față și în sus, cu greabănul înalt, cu gâtul și cu bărbia acoperite cu păr lung, răspândit în Carpați, iar astăzi ocrotit în rezervații naturale *(Bison bonasus).* — Din sl. **zonbrŭ.**

ZÍMBRU[2] s.m. v. **zâmbru.**

ZIMNICEÁN, -Ă, *zimniceni, -e,* s.m., adj. **1.** S.m. Persoană originară sau locuitor din orașul Zimnicea. **2.** Adj. Care aparține orașului Zimnicea sau zimnicenilor (**1**), referitor la Zimnicea ori la zimniceni. — **Zimnicea** (n.pr.) + suf. *-ean.*

ZIMNICEÁNCĂ, *zimnicence,* s.f. Femeie originară sau locuitoare din orașul Zimnicea. — **Zimnicean** + suf. *-că.*

ZIMOGÉN, -Ă, *zimogeni, -e,* s.n., adj. (Biol.) **1.** S.n. Formă inactivă a unei enzime. **2.** Adj. (Despre celule, glande) Care produce enzime; (despre bacterii) care produce fermentație.— Din fr. **zymogène.**

ZIMȚ, *zimți,* s.m. **1.** Fiecare dintre crestăturile de pe muchia unor monede. ✦ (Înv. și fam.; la pl.) Bani, monede; galbeni. ✦ Fiecare dintre dinții unei rotițe (dintr-un mecanism) sau ai secerii, ai pânzei de fierăstrău etc. **2.** (Înv.) Fiecare dintre crestăturile situate în partea de sus a unui zid, a unui turn de cetate. — Cf. bg. z ă b e c, sb. z u b a c.

ZIMȚÁ, *zimțez,* vb. I. Tranz. A zimțui. — Din **zimț.**

ZIMȚÁRE, *zimțări,* s.f. Acțiunea de *a zimța* și rezultatul ei; zimțuire. — V. **zimța.**

ZIMȚÁT, -Ă, *zimțați, -te,* adj. Cu zimți; dințat, crestat, zimțuit. — V. **zimța.**

ZIMȚIȘÓR, *zimțișori,* s.m. Diminutiv al lui *zimț.* — **Zimț** + suf. *-ișor.*

ZIMȚÓS, -OÁSĂ, *zimțoși, -oase,* adj. Cu zimți, cu dinți, cu crestături. — **Zimț** + suf. *-os.*

ZIMȚUÍ, *zimțuiesc,* vb. IV. Tranz. A face zimți la o piesă, la o pânză de fierăstrău, la o seceră etc.; a zimța, a cresta, a randalina, a stria, a moleta. — **Zimț** + suf. *-ui.*

ZIMȚUÍRE, *zimțuiri,* s.f. Acțiunea de *a zimțui;* zimțare. — V. **zimțui.**

ZIMȚUÍT, -Ă, *zimțuiți, -te,* adj. Cu zimți; crestat, zimțat. — V. **zimțui.**

ZINC s.n. Element chimic, metal de culoare albă-albăstruie, folosit în industrie atât singur, cât și sub formă de aliaje. — Din fr. **zinc.**

ZINCÁ, *zinchez,* vb. I. Tranz. A zincui. — Din **zinc.**

ZINCÁRE, *zincări,* s.f. Acțiunea de *a zinca* și rezultatul ei; operație de acoperire cu un strat subțire de zinc a pieselor de oțel sau de fontă, precum și a unor piese nemetalice, pentru a le proteja împotriva coroziunii sau pentru a le da un aspect decorativ. — V. **zinca.**

ZINCÁT, -Ă, *zincați, -te,* adj. Acoperit cu zinc. — V. **zinca.**

ZINCOGRÁF, -Ă, *zincografi, -e,* s.m. și f. Lucrător tipograf calificat care execută clișee în zinc. — Din fr. **zincographe,** germ. **Zinkograph.**

ZINCOGRAFIÁ, *zincografiez,* vb. I. Tranz. A reproduce imagini, desene etc. prin procedee zincografice. [Pr.: *-fi-a*] — Din fr. **zincographier.**

ZINCOGRÁFIC, -Ă, *zincografici, -ce,* adj. Care se folosește în zincografie, care se referă la zincografie. — Din fr. **zincographique.**

ZINCOGRAFÍE, (**2, 3**) *zincografii,* s.f. **1.** Procedeu de tipar pentru ilustrații în care se folosesc clișee obținute prin fotografiere și gravare pe plăci de zinc (uneori și de cupru, alamă, oțel etc.). **2.** Atelier în care se execută clișee prin zincografie (**1**). **3.** Reproducere, ilustrație executată prin zincografie (**1**). — Din fr. **zincographie.**

ZINCOGRAVÚRĂ, (**2**) *zincogravuri,* s.f. **1.** Tehnică a realizării clișeelor de zinc impermeabile prin gravare manuală sau mecanizată. **2.** Clișeu executat prin zincogravură (**1**). — Din fr. **zincogravure.**

ZINCUÍ, *zincuiesc,* vb. IV. Tranz. A acoperi un obiect de oțel, de fontă sau nemetalic cu un strat subțire de zinc pentru a-l feri de coroziune sau pentru a-i da un aspect decorativ; a zinca. — **Zinc** + suf. *-ui.*

ZINCUÍRE, *zincuiri,* s.f. Acțiunea de *a zincui* și rezultatul ei; zincare. — V. **zincui.**

ZINGĂNÍ vb. IV v. **zăngăni.**

ZINGĂNÍRE s.f. v. **zăngănire.**

ZINGĂNÍT s.n. v. **zăngănit.**

ZÍNGĂT s.n. v. **zăngăt.**

ZINGHENÍ vb. IV v. **zăngăni.**

ZINGHENÍRE s.f. v. **zăngănire.**

ZINGHENITÓR, -OÁRE, adj. v. **zăngănitor.**

ZÍNGHET s.n. v. **zăngăt.**

ZINNWALDÍT s.n. (Min.) Silicat natural de litiu, potasiu și fier. [Pr.: *ținvaldit*] — Din fr. **zinnwaldite,** germ. **Zinnwaldit.**

ZIRCÓN s.n. Silicat natural de zirconiu tetragonal, de obicei galben-portocaliu, roșu sau verde, foarte dur, folosit pentru obținerea dioxidului de zirconiu, iar cristalele limpezi, ca pietre semiprețioase. — Din fr. **zircon.**

ZIRCÓNIU s.n. Element chimic, metal de culoare cenușie, intermediar între siliciu și aluminiu, care se folosește la fabricarea recipientelor rezistente la temperaturi înalte, a unor oțeluri speciale etc. — Din fr. **zirconium.**

ZIS[1] s.n. Faptul de *a zice.* — V. **zice.**

ZIS[2], ZÍSĂ, *ziși, zise,* adj., s.f. **1.** Adj. Numit, denumit, poreclit. ✧ Loc. adj. *Așa-zis* (sau *-zisă, -ziși, -zise*) = pe nedrept sau în mod convențional numit astfel; aparent, fals. **2.** S.f. Vorbă, spusă; afirmație. ✦ Proverb, zicătoare. ✦ (Înv.) Sfat, îndemn; ordin, poruncă. — V. **zice.**

ZIUÁTIC, -Ă, *ziuatici, -ce,* adj. (Pop.; despre frați, surori) Născut în aceeași zi a anului, dar în ani diferiți. [Pr.: *zi-ua-*] — **Ziuă** + suf. *-atic.*

ZÍUĂ s.f. v. **zi.**

ZIULÍCĂ s.f. (Pop.) Diminutiv al lui *zi;* zilișoară, ziuliță, ziușoară. ✧ Loc. adv. *Toată ziulica* sau *ziulica toată, ziulica întreagă* = de dimineață până seara. ✧ Expr. *Cât e ziulica de mare* = cât ține ziua. *Până în ziulica de astăzi* = până acum. [Pr.: *zi-u-*] — **Zi** + suf. *-ulică.*

ZIULÍȚĂ, *ziulițe,* s.f. (Pop.) Ziulică. [Pr.: *zi-u-*] — **Zi** + suf. *-uliță.*

ZIUȘOÁRĂ s.f. (Rar) Ziulică. ✧ Loc. adv. *La ziușoară* = în zori de zi, dis-de-dimineață. [Pr.: *zi-u-*] — **Zi** + suf. *-ușoară.*

ZIVÉLCĂ s.f. v. **zăvelcă.**

ZIZÁNIE, *zizanii,* s.f. Plantă erbacee din familia gramineelor, cu frunze liniare alungite, cu spicul asemănător cu cel al pirului, cultivată ca plantă furajeră și ornamentală *(Lolium perenne).* [Var.: **zâzánie** s.f.] — Din ngr. **zizánia.**

ZLĂTÁR, *zlătari,* s.m. **1.** (Înv.) Meșter (țigan) care se ocupa cu prelucrarea aurului. **2.** Țigan (nomad). — Din bg., sb. **zlatar.**

ZLĂTĂREÁSĂ, *zlătărese,* s.f. (Înv.) Soția zlătarului. — **Zlătar** + suf. *-easă.*

ZLOÁTĂ, *zloate,* s.f. (Pop.) Ploaie amestecată cu zăpadă; lapoviță. — Din sl. **slota.**

ZLOT, *zloți,* s.m. Unitate monetară a Poloniei. ✦ Monedă de aur care a circulat în Europa Centrală și Răsăriteană. ✦ Monedă de argint care, la începutul sec. XIX, valora 30 de parale. ✧ Expr. *A nu plăti niciun zlot (rău) în ochii cuiva* = a nu valora nimic pentru cineva, a nu da nicio considerație cuiva sau la ceva. ✦ Nume dat în trecut în Transilvania unei monede austriece; monedă de argint de două coroane. — Din pol. **zloty.**

ZLOTÁȘ, *zlotași,* s.m. (Înv.) Slujbaș însărcinat cu strângerea impozitelor. — **Zlot** + suf. *-aș.*

ZLOTÓS, -OÁSĂ, *zlotoși, -oase,* adj. (Rar) Cu zloată; ploios, umed, noroios.— **Zloată** + suf. *-os.*

ZMĂCINÁ, *zmăcin,* vb. I. Refl. (Rar) A se agita, a se frământa, a se zbate. — Cf. m ă c i n a.

ZMĂCINÁRE, *zmăcinări,* s.f. (Rar) Faptul de *a se zmăcina;* zbucium, frământare; zguduire. — V. **zmăcina.**

ZMĂCINÁT, -Ă, *zmăcinați, -te,* adj. (Rar) Agitat, frământat, zbuciumat. — V. **zmăcina.**

ZMÂNGĂLEÁLĂ s.f. v. **mâzgăleală.**

ZMÂNGĂLÍ vb. IV v. **mâzgăli.**

ZMÂNGĂLÍRE s.f. v. **mâzgălire.**

ZMÂNGĂLÍT, -Ă adj. v. **mâzgălit.**

ZMÂNGĂLITÚRĂ s.f. v. **mâzgălitură.**

ZMEIÓS, -OÁSĂ, *zmeioși, -oase,* adj. (Rar) Ca un zmeu (**I 1**); aprig, focos. — **Zmeu** + suf. *-os.*

ZMEOÁICĂ, *zmeoaice,* s.f. **1.** (În mitologia populară românească) Personaj feminin reprezentând întruchiparea fabuloasă a forțelor răului; zmeoaie (**1**). **2.** Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu tulpina cilindrică, cu flori albe sau purpurii dispuse în umbele *(Laserpitium latifolium).* — **Zmeu** + suf. *-oaică.*

ZMEOÁIE, *zmeoaie,* s.f. **1.** Zmeoaică (**1**). **2.** Plantă erbacee din familia umbeliferelor, cu tulpină și cu fructe păroase, care crește prin văile umbroase de munte *(Libanotis montana).* **3.** Plantă erbacee cu flori galben-aurii *(Laserpilium archangelica).* — **Zmeu** + suf. *-oaie.*

ZMEÓI, *zmeoi,* s.m. (În basme) Augmentativ al lui *zmeu* (**I**). — **Zmeu** + suf. *-oi.*

ZMEU, (**I**) *zmei,* s.m., (**II**) *zmeie,* s.n. **I.** S.m. **1.** (În mitologia populară românească) Personaj reprezentând întruchiparea fabuloasă a forțelor răului. ✦ Fig. Erou, viteaz. ✧ Expr. *A se lupta ca un zmeu* = a se lupta vitejește. ✦ Fig. Cal focos și aprig. **2.** Balaur. **3.** (În credințele populare) Boală pricinuită de dragoste. **II.** S.n. Jucărie făcută dintr-un dreptunghi de hârtie, pânză etc. fixat pe un schelet ușor de lemn, care se ridică în aer la bătaia vântului și care este mânuită de pe pământ cu ajutorul unei sfori lungi. — Din sl. **zmij.**

ZMEULÉȚ, *zmeuleți,* s.m. Diminutiv al lui *zmeu* (**I**). [Pr.: *zme-u-*] — **Zmeu** + suf. *-uleț.*

ZMÉUR, *zmeuri,* s.m. Arbust din familia rozaceelor, cu ramuri ghimpoase, flexibile, cu frunze albe pe partea inferioară, cu flori albe, cu fructe roșii, aromate, comestibile; zmeurar *(Rubus idaeus).* — Din **zmeură** (derivat regresiv).

ZMEURÁR, *zmeurari,* s.m. (Bot.; reg.) Zmeur. [Pr.: *zme-u-*] — **Zmeur** + suf. *-ar.*

ZMEURÁTĂ, *zmeurate,* s.f. **1.** Băutură preparată din zmeură fermentată cu zahăr și cu alcool. **2.** Băutură răcoritoare preparată din sirop de zmeură și apă (gazoasă). [Pr.: *zme-u-*] — **Zmeură** + suf. *-ată.*

ZMÉURĂ s.f. Fructul zmeurului. — Et. nec.

ZMEURÉT s.n. Zmeuriș. [Pr.: *zme-u-*] — **Zmeură** + suf. *-et.*

ZMEURÍȘ, *zmeurișuri,* s.n. Teren pe care crește spontan sau se cultivă zmeura; zmeuret. [Pr.: *zme-u-*] — **Zmeur** + suf. *-iș.*

ZMEURÍU, -ÍE, *zmeurii,* adj., s.n. **1.** Adj. De culoarea zmeurii; roșiatic. **2.** S.n. Culoare zmeurie (**1**). [Pr.: *zme-u-*] — **Zmeură** + suf. *-iu.*

ZNAMÉNIE s.f. v. **snamenie.**

ZNÁMIE, *znamii,* s.f. (Reg.) Om slab și pocit; pocitanie. — Et. nec.

ZOÁIE, *zoaie,* s.f. (Pop.) Apă (cu săpun și cu leșie) rămasă de la spălatul rufelor, al vaselor etc.; apă murdară, lături. [Pl. și: *zoi*] — Cf. bg., ucr. z o l a.

ZOÁNĂ, *zoane,* s.f. (Înv. și reg.) Pleavă. — Cf. sb. z o n a.

ZOANTRÓP, -Ă, *zoantropi, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care suferă de zoantropie. [Pr.: *zo-an-*] — Din fr. **zoanthrope.**

ZOANTROPÍE s.f. Formă de delir în care bolnavul se crede animal. [Pr.: *zo-an-*] — Din fr. **zoanthropie.**

ZOB s.n. (Pop.) **1.** Așchii rezultate în urma tăierii arborilor cu toporul, cioburi mărunte rezultate în urma spargerii unui vas de sticlă, de ceramică etc. ✧ Expr. *A (se) face zob* = a (se) sparge în bucăți mici, în fărâme; a (se) face praf. **2.** Grăunțe de ovăz (amestecate și cu alte grăunțe) date ca hrană cailor. — Din bg., sb. **zob.**

ZOBÍ, *zobesc,* vb. IV. Tranz. și refl. (Reg.) A (se) sfărâma, a (se) zdrobi, a (se) strivi. — Din **zob.**

ZOBÍRE, *zobiri,* s.f. (Reg.) Acțiunea de *a (se) zobi* și rezultatul ei. — V. **zobi.**

ZOBÍT, -Ă, *zobiți, -te,* adj. (Reg.) Sfărâmat, zdrobit. — V. **zobi.**

ZOBÓN s.n. v. **zăbun.**

ZOBONÁȘ s.n. v. **zăbunaș.**

ZODIÁC, (**2**) *zodiace,* s.n. **1.** Zonă circulară a sferei cerești în care se află cele douăsprezece constelații corespunzătoare lunilor anului și prin fața cărora trece drumul aparent al Soarelui în cursul unui an. ✧ *Semnele zodiacului* = figurile simbolice ale zodiilor reprezentând cele douăsprezece constelații. **2.** Carte de astrologie cuprinzând preziceri asupra destinului oamenilor, potrivit zodiei în care s-au născut; carte de zodii. [Pr.: *-di-ac*] — Din ngr. [kíklos] **zodhiakós.**

ZODIACÁL, -Ă, *zodiacali, -e,* adj. **1.** Care ține de zodiac (**1**), privitor la zodiac. **2.** (În sintagma) *Lumină zodiacală* = fâșie de lumină difuză, slabă, orientată după direcția zodiacului, de forma unui triunghi cu baza la orizont, vizibilă înaintea aurorei sau după sfârșitul crepusculului. [Pr.: *-di-a-*] — Din fr. **zodiacal.**

ZODIÁR, *zodiare,* s.n. (Înv.) Zodiac (**2**). [Pr.: *-di-ar*] — **Zodie** + suf. *-ar.*

ZÓDIE, *zodii,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele douăsprezece constelații ale zodiacului (**1**); *p. gener.* constelație, planetă. ✦ Interval de timp determinat când Soarele se află într-un astfel de sector. **2.** Constelație corespunzând unei anumite luni a anului în care se naște cineva și care, potrivit unor credințe mistice, are o mare influență asupra destinului acestuia; interval de timp corespunzător; *p. ext.* destin, ursită. ✧ Expr. (Glumeț) *A se naște în zodia porcului* = a fi foarte norocos, a avea noroc porcesc. *A se naște în zodia rațelor* = a fi mereu însetat. *A-i da* (cuiva) *în zodii* = a-i prezice cuiva soarta, viitorul după poziția stelelor. **3.** (Rar) Ursitoare. — Din ngr. **zódhion.**

ZODIÉR, *zodieri,* s.m. (Pop.) Cititor în stele care prezice soarta cuiva interpretând zodia în care acesta s-a născut; astrolog. [Pr.: *-di-er*] — **Zodie** + suf. *-ar.*

ZOIÓS, -OÁSĂ, *zoioși, -oase,* adj. (Pop.) Soios. [Pr.: *zo-ios*] — Din **soios** (după *zoaie).*

ZOLÍ, *zolesc,* vb. IV. Tranz. (Pop.) A spăla (prost) rufele. — Din ucr. **zolyty**. Cf. bg. z o l j a .

ZÓLNIȚĂ, *zolnițe,* s.f. (Reg.) Ciubăr. — Din ucr. **zol'nyc'a,** pol. **zolnica.**

ZÓNA s.f. art. (În sintagma) *Zona Zoster* = boală infecțioasă virotică localizată în ganglionii spinali și caracterizată prin dureri și prin erupții veziculare pe traiectul nervilor senzoriali. — Din fr. **zona.**

ZONÁL, -Ă, *zonali, -e,* adj. Care este situat într-o anumită zonă, corespunzător unei zone, de zonă. — Din fr. **zonal.**

ZONÁRE, *zonări,* s.f. **1.** Împărțire în zone; zonificare. **2.** Lucrare cu caracter tehnico-economic prin care se delimitează zonele favorabile de cultură a plantelor agricole în funcție de cerințele acestora față de factorii de climă și de fertilitate a solurilor. — Din **zonă.**

ZÓNĂ, *zone,* s.f. **1.** Fiecare dintre cele cinci mari diviziuni ale globului terestru, delimitate în funcție de poli, de cercurile polare și de tropice și caracterizate printr-o climă specifică. *Zonă temperată. Zonă ecuatorială.* ✦ (Astron.) Fiecare dintre părțile cerului corespunzătoare celor cinci zone (**1**) ale Pământului. **2.** Porțiune dintr-o întindere, dintr-un ansamblu, dintr-un tot, delimitată pe baza unor caracteristici distinctive, a unor împrejurări speciale, a unei destinații determinate etc. **3.** (Geom.) Parte din suprafața unei sfere cuprinsă între două paralele. **4.** (Fiz.) Bandă de frecvență în care oscilațiile au anumite caractere comune. — Din fr. **zone.**

ZONIFICÁRE, *zonificări,* s.f. Zonare. — Din **zonă.**

ZÓO s.n. Grădină zoologică. — Din fr. **zoo.**

ZOOBIOLOGÍE s.f. Disciplină care se ocupă de biologia animală. — Din fr. **zoobiologie.**

ZOOCHIMÍE s.f. Disciplină care studiază compoziția chimică a corpului animalelor și procesele chimice care se petrec în el. — Din fr. **zoochimie.**

ZOOCÓR, -Ă, *zoocori, -e,* adj., s.f. (Plantă) care are fructe sau semințe adaptate pentru răspândirea prin intermediul animalelor, prezentând formațiuni corespunzătoare (cârlige, țepi, clei etc.) care, prinzându-se de corpul acestora, sunt duse pe distanțe mari. — Din fr. **zoochore.**

ZOOFÁG, -Ă, *zoofagi, -ge,* adj. Care se hrănește cu carne de animale. — Din fr. **zoophage.**

ZOOFAGÍE s.f. Faptul de a se hrăni cu carne de animale. — Din fr. **zoophagie.**

ZOOFILÍE s.f. (Med.) Dragoste morbidă pentru animale. — Din fr. **zoophilie.**

ZOOFÍT, *zoofite,* s.n. (La pl.) Încrengătură care cuprinde animale inferioare a căror formă amintește pe aceea a plantelor; (și la sg.) animal care face parte din această încrengătură. — Din fr. **zoophyte.**

ZOOFÍTIC, -Ă, *zoofitici, -ce,* adj. Care aparține zoofitelor, privitor la zoofite. — Din fr. **zoophytique.**

ZOOFOBÍE, *zoofobii,* s.f. Stare patologică manifestată printr-o frică de animale. — Din fr. **zoophobie.**

ZOOGENÍE s.f. Studiul dezvoltării animalelor. — Din fr. **zoogénie.**

ZOOGEOGRÁF, -Ă, *zoogeografi, -e,* s.m. și f. Specialist în zoogeografie. [Pr.: *-ge-o-*] — Din fr. **zoogéographe.**

ZOOGEOGRAFÍE s.f. Ramură a geografiei care studiază repartiția geografică a animalelor. [Pr.: *-ge-o-*] — Din fr. **zoogéographie.**

ZOOGRAFÍE s.f. **1.** Parte a zoologiei care se ocupă cu descrierea diverselor specii de animale. **2.** (În Antichitate) Arta picturii animaliere. — Din fr. **zoographie.**

ZOOLATRÍE s.f. Religie primitivă bazată pe divinizarea animalelor; cult al animalelor în diverse religii antice. — Din fr. **zoolâtrie.**

ZOOLÁTRU, -Ă, *zoolatri, -e,* adj., s.m. și f. (Persoană) care se închină la animale. — Din fr. **zoolâtre.**

ZOOLÍT, *zooliți,* s.m. Animal sau parte a unui animal fosil pietrificat. — Din fr. **zoolit(h)e.**

ZOOLÓG, -Ă, *zoologi, -ge,* s.m. și f. (Rar la f.) Specialist în zoologie. — Din fr. **zoologue.**

ZOOLÓGIC, -Ă, *zoologici, -ce,* adj. Care aparține zoologiei, privitor la zoologie. ✧ *Muzeu zoologic* = muzeu unde sunt expuse animale reconstituite sau împăiate, organe, părți ale corpului animal reproduse în planșe etc. *Parc zoologic* sau *grădină zoologică* = parc în care animale rare sau exotice sunt ținute în condiții asemănătoare cu cele ale vieții lor în libertate. — Din fr. **zoologique.**

ZOOLOGÍE s.f. Știință care se ocupă cu studiul animalelor, cercetând structura, dezvoltarea, modul de viață și relațiile lor cu mediul, precum și cu răspândirea, filogenia și clasificarea lor teoretică și practică. — Din fr. **zoologie.**

ZOOMANÍE, *zoomanii,* s.f. Afecțiune exagerată și morbidă pentru animale. — Din fr. **zoomanie.**

ZOOMÉTRU, *zoometre,* s.n. Instrument folosit pentru măsurarea dimensiunilor corporale animale. — Din fr. **zoomètre.**

ZOOMÓRF, -Ă, *zoomorfi, -e,* adj. (În artele plastice) Care reprezintă animale; zoomorfic. — Din fr. **zoomorphe.**

ZOOMÓRFIC, -Ă, *zoomorfici, -ce,* adj. **1.** Referitor la zoomorfie. **2.** (În artele plastice) Care reprezintă animale; zoomorf. — Din fr. **zoomorphique.**

ZOOMORFÍE s.f. Parte a zoologiei care studiază conformația animalelor. — Din fr. **zoomorphie.**

ZOOMORFÍSM s.n. Credință care admite posibilitatea metamorfozării oamenilor în animale. ✦ Cult primitiv care constă în adorarea unor animale ca divinități; reprezentare a zeităților prin animale sau prin atribute ale acestora. — Din fr. **zoomorphisme.**

ZOONOMÍE s.f. Ansamblul legilor după care se desfăşoară viața animală. — Din fr. **zoonomie.**

ZOONÓZĂ, *zoonoze,* s.f. Infecție contagioasă provocată de bacterii, virusuri, ciuperci, protozoare, viermi etc., comună omului și animalelor, transmisibilă direct sau prin intermediul unor insecte. — Din fr. **zoonose.**

ZOOPALEONTOLOGÍE s.f. Știință care studiază animalele fosile. [Pr.: *-le-on-*] — Din fr. **zoopaléontologie.**

ZOOPÁRC, *zooparcuri,* s.n. Grădină zoologică. — Din germ. **Zoopark.**

ZOOPATÍE, *zoopatii,* s.f. (Med.) Delir în care bolnavul crede că are animale în sau pe corp. — Din fr. **zoopathie.**

ZOOPATOLOGÍE s.f. Știință despre bolile animalelor — Din fr. **zoopathologie.**

ZOOPLANCTÓN s.n. Totalitatea organismelor animale din plancton. — Din fr. **zooplancton.**

ZOOPSÍE s.f. Halucinație vizuală în care se percep diverse animale (hidoase sau periculoase), manifestată în intoxicații cu alcool, stupefiante etc. — Din fr. **zoopsie.**

ZOOPSIHOLOGÍE s.f. Ramură a psihologiei care studiază fenomenele psihice la animale (instinctele, deprinderile, senzațiile, emoțiile, memoria etc.); psihologie animală. — Din fr. **zoopsychologie.**

ZOOSPÓR, *zoospori,* s.m. (Bot.) Spor al unor alge și ciuperci prevăzut cu cili vibratili sau cu flageli, cu ajutorul cărora se mişcă în mediul fluid. — Din fr. **zoospore.**

ZOOSPORÁNGE, *zoosporangi,* s.m. Sporange cu zoospori. — Din fr. **zoosporange.**

ZOOTÉHNIC, -Ă, *zootehnici, -ce,* adj. Care aparține zootehniei, privitor la zootehnie, de zootehnie. — Din fr. **zootechnique.**

ZOOTEHNICIÁN, -Ă, *zootehnicieni, -e,* s.m. și f. Specialist în zootehnie; zootehnist. [Pr.: *-ci-an*] — Din fr. **zootechnicien.**

ZOOTEHNÍE s.f. Știință care are drept obiect cunoaşterea, reproducerea, creşterea, alimentația, ameliorarea şi exploatarea animalelor domestice. — Din fr. **zootechnie.**

ZOOTEHNÍST, -Ă, *zootehniști, -ste,* s.m. şi f. Zootehnician. — **Zootehn**[ie] + suf. *-ist.*

ZOOTERAPEÚTIC, -Ă, *zooterapeutici, -ce,* adj., s.f. **1.** Adj. Referitor la zooterapie. **2.** S.f. Zooterapie. [Pr.: *-pe-u-*] — Din fr. **zoothérapeutique.**

ZOOTERAPÍE s.f. Terapeutică aplicată animalelor. — Din fr. **zoothérapie.**

ZOOTOMÍE s.f. Știință care studiază structura corpului animalelor. ✦ Disecție asupra animalelor. — Din fr. **zootomie.**

ZOOTOXÍNĂ, *zootoxine,* s.f. Venin secretat de unele animale, cu efect nociv asupra organismului uman. — Din germ. **Zootoxine.**

ZOPĂÍ vb. IV v. **zupăi.**

ZOPĂITÚRĂ s.f. v. **zupăitură.**

ZOPOTÍ, *zopotesc,* vb. IV. Intranz. (Reg.) A alerga de colo până colo, fără odihnă. — Et. nec.

ZOR¹ s.n. **1.** Activitate însuflețită, febrilă; grabă mare, urgență, sârguință, febrilitate, însuflețire. ✧ Loc. adv. *Cu zor* sau *cu tot zorul* = în grabă, repede. *De zor* = din plin, din toate puterile; cu înfrigurare, cu însuflețire, cu elan. *Cu zorul* = cu forța, forțat. ✧ Loc. vb. *A avea zor* = a se zori. ✧ Expr. *Zor-zor* = în mare grabă. *A da zor* = a lucra, a acționa cu mare grabă. *A-i da zor cu* (sau *că...)* = a nu mai conteni cu ceva, a insista. *A da cuiva zor* = a grăbi, a îmboldi pe cineva să facă ceva. *A lua* (pe cineva) *la zor* = a cere (cuiva) socoteală, a mustra. *A lua* (pe cineva) *cu zorul* = a constrânge, a forța (pe cineva). **2.** Necesitate, nevoie; strâmtorare, necaz. ✧ Expr. *A nu avea zor de ceva* (sau *de cineva)* = **a)** a nu-i trebui, a nu-i fi necesar numaidecât; **b)** a nu-i păsa, a nu avea habar de ceva (sau de cineva). *Ce zor ai?* = ce-ți pasă? ce te interesează? ce-ți trebuie? *A nu avea zor să...* (sau *de a...)* = a nu avea interes să... — Din tc. **zor** „silă, forță".

ZOR² interj. v. **zur.**

ZORALÍA s.f. art. (Înv. și reg.) Numele unui dans popular (caracterizat prin sărituri neregulate); ca-la-uşa-cortului; melodie după care se execută acest dans. [Var.: **zuralíe** s.f.] — Et. nec.

ZORCÁN, *zorcani,* s.m. (Iht.; reg.) Plătică. — Et. nec.

ZOREÁ, *zorele,* s.f. (La pl.) Nume dat mai multor specii de plante agățătoare ornamentale, cu flori mov-roşcate sau albastre, având corola în formă de pâlnie; bună-dimineața, adormițele *(Ipomoea purpurea);* (și la sg.) plantă care face parte dintr-una din aceste specii. — **Zori¹** + suf. *-ea.*

ZORI¹ s.m. pl. **1.** Lumină care se arată pe cer înainte de a răsări Soarele; timp al zilei când răsare Soarele; faptul zilei, auroră. ✧ Loc. adv. *În zori de zi* (sau *de ziuă)* sau *până-n zori, din zori, în zorii zilei, în zorii zorilor, în (*sau *la) revărsatul zorilor* sau *o dată cu zorile* = dis-de-dimineață. *Din zori și până-n seară* (sau *noapte)* = toată ziua. *Din zori în zori* = ziua şi noaptea, tot timpul; totdeauna, mereu. ✧ Expr. *A se (re)vărsa* sau *a (se) crăpa, a se ivi, a se zări, a miji zorile* (sau *zorii, zori de zi, zori de ziuă)* sau *a da în fapt* (sau *a se crăpa, a se anunța) de zori* = a apărea zorile, a începe să se facă ziuă, să se lumineze. **2.** (Art.) Numele unui dans popular care se joacă la nuntă; melodie după care se execută acest dans; melodie care se cântă miresei la uncrop. [Art.: *zorii* și (f.) *zorile*] — Din sl. **zorĭ** (gen. pl. al lui *zorja).*

ZORÍ², *zoresc,* vb. IV. **1.** Intranz. și refl. A lucra cu grabă, febril; a da zor, a se grăbi. ✦ A merge iute, a iuți pasul, a se grăbi (să ajungă undeva). **2.** Intranz. A insista pentru grăbirea unei acțiuni. **3.** Tranz. A îmboldi, a îndemna, a constrânge (pe cineva) să facă (ceva). ✦ (Rar) A susține ceva în mod stăruitor, a-i da zor cu ceva. — Din **zor¹.**

ZORÍ³, pers. 3 *zorește,* vb. IV. Intranz. și refl. (Pop.) A se ivi zorile¹. — Din **zori¹.**

ZORÍLĂ s.m. **1.** Personificare a zorilor¹ în basmele populare. ✦ Animal fantastic din basme care se arată în zori¹. **2.** Numele popular al stelei Sirius. — **Zori¹** + suf. *-ilă.*

ZORÍRE s.f. (Rar) Acțiunea de *a (se) zori²* și rezultatul ei. — V. **zori².**

ZORÍT¹, *zorituri,* s.n. (Rar) Ivirea zorilor¹; *p. ext.* momentul când se luminează de ziuă; locul de unde se ivesc zorile¹. — V. **zori³.**

ZORÍT², -Ă, *zoriți, -te,* adj. Care se grăbeşte foarte mult; foarte repede, rapid. — V. **zori².**

ZORNĂÍ, *zórnăi,* vb. IV. Intranz. A produce un zgomot caracteristic prin lovirea, ciocnirea sau rostogolirea unor obiecte de metal, de sticlă etc.; a zăngăni, a zurui, a zorzoi. ✧ Tranz. *Își zornăie pintenii.* — **Zor²** + suf. *-năi.*

ZORNĂIÁLĂ, *zornăieli,* s.f. Zornăit, zornăitură, zornet. — **Zornăi** + suf. *-eală.*

ZORNĂÍT, *zornăituri,* s.n. Faptul de *a zornăi;* zgomotul caracteristic pe care îl fac unele obiecte când se lovesc sau se ciocnesc între ele; zornăială, zornăitură, zornet. — V. **zornăi.**

ZORNĂITÓR, -OÁRE, *zornăitori, -oare,* adj. Care zornăie, care răsună. [Pr.: *-nă-i-*] — **Zornăi** + suf. *-tor.*

ZORNĂITÚRĂ, *zornăituri,* s.f. Zornăit. [Pr.: *-nă-i-*] — **Zornăi** + suf. *-tură.*

ZÓRNET, *zornete,* s.n. (Rar) Zornăit. — **Zornăi** + suf. *-et.*

ZOROASTRÍSM s.n. Religie veche a popoarelor din Asia Centrală, Iran şi Azerbaidjan, caracterizată prin dualismul binelui și răului. [Pr.: *-ro-as-*] — Din fr. **zoroastrisme.**

ZORZOÍ, *zorzoiesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. (Pop.) A zornăi. — **Zor²** + **z**[or²] + suf. *-oi.*

ZORZÓN, *zorzoane* s.n. (Mai ales la pl.) Podoabă lipsită de valoare și fără gust. — Et. nec.

ZORZONÁT, -Ă, *zorzonați, -te,* adj. (Pop. și fam.) Înzorzonat. — **Zorzoane** + suf. *-at.*

ZOVÉLCĂ s.f. v. **zăvelcă.**

ZÓVON s.n. v. **sovon.**

ZUÁV, *zuavi,* s.m. Soldat francez dintr-un corp special de infanterie (cu uniformă asemănătoare portului arab) care a existat în Algeria. ✦ Soldat algerian dintr-un corp indigen de infanterie uşoară. [Pr.: *-zu-av*] — Din fr. **zouave.**

ZUF s.n. (Reg.) Sortiment de stofă de lână fină și ușoară. — Din tc. **sof.**

ZUGRÁV, *zugravi,* s.m. **1.** Lucrător specializat în zugrăvit¹. **2.** (Înv.) Pictor (de biserici). [Acc. și: *zúgrav*] — Din ngr. **zoghráphos.**

ZUGRĂVEÁLĂ, *zugrăveli,* s.f. **1.** Zugrăvire; (concr.) strat de protecție și ornamental aplicat pe zidurile unor elemente de construcție, format de obicei dintr-o soluție apoasă cu pigmenți minerali și cu var. **2.** Pictură (mai ales bisericească); *p. ext.* tablou, desen, gravură. **3.** (Rar) Sulimeneală, fard. **4.** Fig. (Rar) Descriere, prezentare. — **Zugrăvi** + suf. *-eală.*

ZUGRĂVÍ, *zugrăvesc,* vb. IV. **1.** Tranz. A acoperi pereții unei clădiri sau ai unei încăperi cu o soluție apoasă de var amestecată cu humă (și cu diverşi coloranți), uneori și cu desene care imită tapetul. **2.** Tranz. (Rar) A picta. ✦ A desena. ✦ A scrie (caligrafic). **3.** Refl. și tranz. Fig. A (se) profila, a (se) contura; a (se) proiecta, a (se) reflecta. ✦ Refl. (Despre stări psihice) A se imprima, a se reflecta, a se exterioriza pe figura cuiva. **4.** Tranz. Fig. A înfățișa prin cuvinte, a reda, a descrie, a prezenta. — Din **zugrav.**

ZUGRĂVÍRE, *zugrăviri,* s.f. Acțiunea de *a (se) zugrăvi* și rezultatul ei; zugrăveală, zugrăvit[1]. — V. **zugrăvi.**

ZUGRĂVÍT[1] s.n. Faptul de *a (se) zugrăvi.* ✦ (Înv.) Arta de a picta. — V. **zugrăvi.**

ZUGRĂVÍT[2], -Ă, *zugrăviți, -te,* adj. **1.** (Despre pereți) Dat cu un strat de var și de humă amestecat cu o culoare. **2.** Pictat, desenat. ✦ (Pop.) Vopsit. **3.** Fig. (Înv.) Prefăcut, fals. — V. **zugrăvi.**

ZULIÁR, -Ă, *zuliari, -e,* adj. (Înv.) Gelos. ✦ Invidios, pizmaș. [Pr.: *-li-ar*] — **Zulie** + suf. *-ar.*

ZULÍE s.f. (Înv.) Gelozie. — Din ngr. **zília.**

ZÚLU s.f. Limbă din familia nigero-congoleză vorbită de zuluși în Africa de Sud. — Din engl. **zulu.**

ZULÚF, *zulufi,* s.m. Șuviță de păr răsucită în spirală; buclă, cârlionț. — Din tc. **zülüf,** ngr. **zulúfi.**

ZULUFÁT, -Ă, *zulufați, -te,* adj. (Rar) Cu părul făcut zulufi. — **Zuluf** + suf. *-at.*

ZULUFÉL, *zulufei,* s.m. (Rar) Diminutiv al lui *zuluf.* — **Zuluf** + suf. *-el.*

ZULÚM, *zulumuri,* s.n. (Înv.) Nedreptate. — Din tc. **zulüm.**

ZULÚS, -Ă, *zuluși, -e,* s.m. și f. (La pl.) Populație negroidă din Africa de Sud aparținând grupului bantu; (și la sg.) persoană care face parte din această populație. — Din fr. **Zoulou.**

ZUM interj. (De obicei repetat) Cuvânt care imită sunetele caracteristice produse de unele insecte în zbor. — Onomatopee.

ZUMARICÁLE s.f. pl. (Înv.) **1.** Prăjituri, bomboane, zaharicale. **2.** Fig. Istericale. — Din ngr. **zimariká** (pl. lui *zimarikón).*

ZUMBĂÍ, pers. 3 *zúmbăie,* vb. IV. Intranz. (Rar; despre insecte) A zumzăi. — Formație onomatopeică.

ZUMBĂÍRE, *zumbăiri,* s.f. (Rar) Zumzet. — V. **zumbăi.**

ZUMZĂÍ, pers. 3 *zúmzăie,* vb. IV. Intranz. (Despre insecte, mai ales despre albine) A produce un sunet caracteristic când zboară; a bâzâi, a zâzâi. — **Zum** + **z**[um] + suf. *-ăi.*

ZUMZĂITÓR, -OÁRE, *zumzăitori, -oare,* adj. Care zumzăie. [Pr.: *-ză-i-*] — **Zumzăi** + suf. *-tor.*

ZÚMZET, *zumzete,* s.n. **1.** Sunet caracteristic pe care îl produc insectele, mai ales albinele, când zboară; bâzâit, zumbăire. ✦ Zgomot produs de o vibrație puternică și continuă a anumitor obiecte sau mașini. **2.** Murmur, freamăt. — **Zumzăi** + suf. *-et.*

ZUP interj. Cuvânt care redă zgomotul unei mișcări precipitate, al unei sărituri sau al unei căderi subite. — Onomatopee.

ZUPĂÍ, *zupăiesc,* vb. IV. Intranz. (Pop.) **1.** A tropăi. **2.** A lovi, a bate, a izbi. [Var.: **zopăí, zupuí** vb. IV] — **Zup** + suf. *-ăi.*

ZUPĂÍT s.n. (Reg.) Acțiunea de *a zupăi* și rezultatul ei; zupăitură. — V. **zupăi.**

ZUPĂITÚRĂ, *zupăituri,* s.f. (Reg.) Zupăit. [Pr.: *-pă-i-*. — Var.: **zopăitúră** s.f.] — **Zupăi** + suf. *-tură.*

ZUPUÍ vb. IV v. **zupăi.**

ZUR interj. (Adesea cu „r” prelungit) Cuvânt care redă zornăitul metalelor sau zgomotul produs de ciocnirea sau rostogolirea unor obiecte mici. [Var.: **zor** interj.] — Onomatopee.

ZURALÍE s.f. v. **zoralie.**

ZURĂÍ vb. IV v. **zurui.**

ZURBÁ, *zurbale,* s.f. (Înv.) Revoltă, răscoală. ✦ Gălăgie, zarvă; ceartă, bătaie. [Var.: **zúrbă, zurbálă** s.f.] — Din tc. **zorba.**

ZURBAGÍU, -ÍE, *zurbagii,* adj., s.m. și f. (Fam.) (Persoană) care caută ceartă, zâzanie; scandalagiu. ✦ (Înv.) Răsculat, răzvrătit, rebel. — **Zurbă** + suf. *-giu.*

ZURBÁLĂ s.f. v. **zurba.**

ZURBALÁC, *zurbalâcuri,* s.n. (Înv. și pop.) Luptă, harță. ✦ Revoltă, răscoală. — Din tc. **zorbalık.**

ZURBÁVĂ, *zurbave,* s.f. (Înv.) Ceartă, gâlceavă, scandal. — Contaminare între **zurba** și **gâlceavă.**

ZÚRBĂ s.f. v. **zurba.**

ZURGĂLÁU, *zurgălăi,* s.m. (Mai ales la pl.) Glob metalic cu una sau mai multe găurele și cu o bilă în interior, care sună la cea mai ușoară mișcare sau atingere; clopoțel. — Cf. magh. z ö r o g e n i.

ZURLÍU, -ÍE, *zurlii,* adj. (Fam.) Zvăpăiat, nebunatic; smintit. — Cf. tc. z o r l u.

ZURUÍ, *zúruiesc,* vb. IV. Intranz. și tranz. A zornăi. [Prez. ind. și: *zuruiesc.* — Var.: **zurăí** vb. IV] — **Zur** + suf. *-ui.*

ZURUÍRE, *zuruiri,* s.f. Acțiunea de *a zurui* și rezultatul ei; zornăit. — V. **zurui.**

ZURUÍT, *zuruituri,* s.n. Zornăit. — V. **zurui.**

ZURUITÓR, -OÁRE, *zuruitori, -oare,* adj. Care zuruie; zornăitor. [Pr.: *-ru-i-*] — **Zurui** + suf. *-tor.*

ZÚRZUR, *zurzuri,* s.m. (Pop.) Podoabă. — Et. nec.

ZUVÉLCĂ s.f. v. **zăvelcă.**

ZUZĂÍ vb. IV v. **zuzui.**

ZÚZET, *zuzete,* s.n. (Pop.) **1.** Zumzet. **2.** Susur, murmur, șopot. — **Zuzui** + suf. *-et.*

ZUZUÍ, pers. 3 *zúzuie,* vb. IV. Intranz. (Pop.) A produce un zuzet; a susura, a murmura, a șopoti. [Var.: **zuzăí** vb. IV] — Formație onomatopeică.

ZVÁSTICĂ s.f. v. **svastică.**

ZVĂPĂIÁ, *zvăpăi,* vb. IV. Refl. (Rar) A deveni zvăpăiat, zburdalnic; a se agita, a se zvârcoli. — Din **zvăpăiat** (derivat regresiv).

ZVĂPĂIÁT, -Ă, *zvăpăiați, -te,* adj. Nebunatic, zburdalnic, zglobiu; ușuratic. — Cf. v ă p a i e.

ZVÂC interj. (Și substantivat) Cuvânt care sugerează o mișcare bruscă, precipitată, o săritură; țâști. — Onomatopee.

ZVÂCÂÍ, *zvấcâi,* vb. IV. Intranz. (Rar) A zvârli. — **Zvâc** + suf. *-âi.*

ZVÂCNEÁLĂ, *zvâcneli,* s.f. Palpitație puternică a inimii, a tâmplelor; zvâcnire, zvâcnitură. — **Zvâcni** + suf. *-eală.*

ZVÂCNET, *zvâcnete,* s.n. Zvâcnire; tremur, tresărire. — **Zvâcni** + suf. *-et.*

ZVÂCNÍ, *zvâcnesc,* vb. IV. Intranz. **1.** (Despre inimă, tâmple etc.; la pers. 3) A bate repede și cu putere (de oboseală, de emoție, de durere etc.); a palpita. **2.** (Despre ființe) A sări, a țâșni, a se repezi pe neașteptate. ✦ Spec. A sări brusc în picioare. — **Zvâc** + suf. *-ni.*

ZVÂCNÍRE, *zvâcniri,* s.f. Faptul de *a zvâcni;* palpitare. ✦ Mișcare bruscă și involuntară a corpului sau a unei părți a corpului. — V. **zvâcni.**

ZVÂCNÍT[1] s.n. Zvâcnire, zvâcnet. — V. **zvâcni.**

ZVÂCNÍT[2], -Ă, *zvâcniți, -te,* adj. Care zvâcnește, cu zvâcniri; repezit, mișcat repede, brusc. — V. **zvâcni.**

ZVÂCNITÓR, -OÁRE, *zvâcnitori, -oare,* adj. Care zvâcnește, care palpită. — **Zvâcni** + suf. *-tor.*

ZVÂCNITÚRĂ, *zvâcnituri,* s.f. Zvâcnet, palpitație, pulsație. — **Zvâcni** + suf. *-tură.*

ZVÂNTÁ, *zvânt,* vb. I. **1.** Tranz. și refl. A face să piardă sau a pierde din umezeală; a (se) zbici, a (se) usca puțin. ✦ Tranz. A-și șterge, a-și usca lacrimile, ochii, obrajii. **2.** Tranz. Fig. A distruge, a prăpădi, a nimici. ✧ Expr. *A zvânta* (pe cineva) *în bătaie* (sau *în bătăi)* = a bate zdravăn. ✦ A slei, a epuiza, a secătui. ✦ (În propoziții consecutive, legat de diverse verbe, exprimă intensitatea acțiunilor respective) *Fură de zvântă. Mănâncă de zvântă.* [Prez. ind. și: *zvântez*] — Lat. ***exventare.**

ZVÂNTÁRE, *zvântări,* s.f. Acțiunea de *a (se) zvânta*. — V. **zvânta.**

ZVÂNTÁT[1] s.n. Faptul de *a (se) zvânta*. — V. **zvânta.**

ZVÂNTÁT[2], -Ă, *zvântați, -te,* adj. Uscat numai în parte, de obicei la vânt sau la soare; zbicit. — V. **zvânta.**

ZVÂNTURÁ, *zvấntur,* vb. I. Refl. (Fam.) A umbla (fără rost) dintr-un loc în altul, a cutreiera. — Et. nec. Cf. v â n t u r a.

ZVÂNTURÁT, -Ă, *zvânturați, -te,* adj. Ușuratic, flușturatic, nesocotit, aiurit; *p. ext.* zburdalnic; zvăpăiat, zvânturatic. ✦ (Substantivat; înv.) Aventurier; pribeag. — V. **zvântura.**

ZVÂNTURÁTEC, -Ă adj. v. **zvânturatic.**

ZVÂNTURÁTIC, -Ă, *zvânturatici, -ce,* adj. (Fam.) Zvânturat. [Var.: **zvânturátec, -ă** adj.] — **Zvântura** + suf. *-atic.*

ZVÂR interj. (Adesea cu „r” prelungit) Cuvânt care redă zgomotul produs de un lucru aruncat cu putere sau care zboară repede prin aer. [Var.: **zvr** interj.] — Onomatopee.

ZVÂRCOL s.n. (Rar) Zbatere, zvâcnet, clocot, frământare continuă. — Din **zvârcoli** (derivat regresiv).

ZVÂRCOLEÁLĂ, *zvârcoleli,* s.f. (Fam.) Zvârcolire. — **Zvârcoli** + suf. *-eală.*

ZVÂRCOLÍ, *zvârcolesc,* vb. IV. Refl. **1.** A se zbate, a face mișcări spasmodice (de durere). ✦ A se întoarce (în așternut) de pe o parte pe alta (de neliniște); *p. ext.* a se învârti încoace și încolo de neastâmpăr; a nu-și găsi locul. **2.** Fig. A se agita, a se zbuciuma, a se frământa sufletește. — Cf. bg. v ă r g a l j a m.

ZVÂRCOLÍRE, *zvârcoliri,* s.f. Faptul de *a se zvârcoli;* mișcare spasmodică; agitare, frământare, zvârcolitură. — V. **zvârcoli.**

ZVÂRCOLITÚRĂ, *zvârcolituri,* s.f. (Reg.) Zvârcolire. — **Zvârcoli** + suf. *-tură.*

ZVÂRLET s.n. (Rar) Zvârlitură. — **Zvârli** + suf. *-et.*

ZVÂRLÍ, *zvârl,* vb. IV. (Pop., în concurență cu *azvârli)* **I.** Tranz. **1.** A arunca ceva (printr-o mișcare bruscă). ✦ A da la o parte, a lepăda un lucru (nefolositor sau vătămător). ✦ A proiecta în afară (de la sine). *Vulcanul zvârle lavă.* **2.** A risipi, a împrăștia. ✦ Fig. A cheltui bani fără socoteală. **II.** Intranz. **1.** A arunca cu ceva asupra cuiva (pentru a-l lovi, a-l alunga etc.). **2.** (Despre animale) A izbi cu picioarele, a fi nărăvaș; a lovi. **III.** Refl. A se repezi, a se precipita, a porni cu mare avânt. ✦ A se arunca, a sări. *Se zvârle pe cal.* — Cf. sb. v r l j i t i, bg. h v ă r l j a m.

ZVÂRLÍRE, *zvârliri,* s.f. Acțiunea de *a (se) zvârli* și rezultatul ei. — V. **zvârli.**

ZVÂRLITÚRĂ, *zvârlituri,* s.f. Faptul de a zvârli; zvârlet. ✧ Expr. *(O) zvârlitură de băț* = distanță până la care se poate arunca un băț sau o piatră; distanță mică. — **Zvârli** + suf. *-tură.*

ZVÂRLÚGĂ, *zvârlugi,* s.f. **1.** Pește mic din apele stătătoare sau lin curgătoare, comestibil, cu mișcări foarte iuți, de culoare gălbuie, cu gura prevăzută cu șase mustăți și cu o țeapă sub ochi *(Cobitis taenia).* **2.** Fig. Persoană vioaie, iute în mișcări, sprintenă. [Var.: **vârlúgă** s.f.] — Et. nec.

ZVECUÍ, *zvecuiesc,* vb. IV. Tranz. A întinde fețele de încălțăminte pe calapod. — Et. nec.

ZVECUÍRE, *zvecuiri,* s.f. Acțiunea de *a zvecui* și rezultatul ei. — V. **zvecui.**

ZVELT, -Ă, *zvelți, -te,* adj. **1.** (Despre corpul oamenilor sau al animalelor) Cu talie subțire; grațios, suplu. ✦ Fig. (Despre zborul păsărilor) Vioi, sprinten, elegant. **2.** (Despre obiecte sau părți ale lor) Care se înalță grațios; cu forme armonioase, cu linii suple. — Din fr. **svelte,** it. **svelto.**

ZVELTÉȚE s.f. Faptul de a fi zvelt; însușire a ceea ce este zvelt; suplețe. — **Zvelt** + suf. *-ețe.* — Cf. it. s v e l t e z z a.

ZVIDUÍ, *zviduiesc,* vb. IV. Refl. (Reg.) A se vindeca. — Din sb. **vidati, izvidati.**

ZVOÁNĂ s.f. v. **zvon.**

ZVON, *zvonuri,* s.n. **1.** Știre, veste (care circulă din om în om); *p. ext.* informație neîntemeiată, care nu a fost verificată (și uneori tendențioasă). **2.** Rumoare produsă de glasuri, de activitatea sau de mișcarea unei mulțimi; gălăgie. **3.** Zgomot confuz, ușor, nedefinit din natură (produs de ape, frunze, vânt, păsări etc.); foșnet, murmur, zumzet. **4.** Sunet depărtat produs de clopote sau de instrumente muzicale. [Var.: **zvoánă** s.f.] — Din sl. **zvonŭ.**

ZVONÁR, *zvonari,* s.m. (Rar) Zvonist. — **Zvon** + suf. *-ar.*

ZVONÍ, *zvonesc,* vb. IV. **1.** Refl. impers. A se răspândi un zvon, a circula vestea; a se scorni. **2.** Tranz. A face să sune, să răsune (ceva). ✦ Intranz. (Despre ape, vânt) A susura, a murmura. — Din **zvon.**

ZVONÍRE, *zvoniri,* s.f. (Rar) Faptul de *a (se) zvoni.* — V. **zvoni.**

ZVONÍST, -Ă, *zvoniști, -ste,* s.m. și f. Persoană care lansează, colportează zvonuri, care scornește ceva; zvonar. — **Zvon** + suf. *-ist.*

ZVR interj. v. **zvâr.**

Tipar: „Monitorul Oficial” R.A.